Bismillâhirrahmânirrahîm

**Tefsirci Prof. Muhammed Ali es-Sâbûnî'nin Kısa Hayat Hikayesi:**

**1.** Muhammed Ali, Şeyh Muharanıed Cemil'in oğlu olup 1930 yılında Hleb'de dünyaya geldi. Suriye vilâyetlerinden biri olan Halep, ilim ve âlimleri ile meşhur bir şehirdij.
**2.** Sâbûnî, ilim ehli olarak tanınan bir ailedendir. Babası Şeyh Muhammed Cemil, fıkıh ve ferâiz bilgini, dil ve dinî ilimlerde söz sahibi idi.
Sâbûnî'nin ataları arasında da, seçkin ilim adamları vardır.
**3.** Müellif, Osmanlılar döneminde de aynı adla anılan Hüsreviyye İlahiyat Lisesi'nde dinî ve modem ilimleri okudu. Kendisi karma bir kültüre sahip; olup dinî ve pozitif ilimleri bu kültür içerisinde birleştirmiştir.
**4.** İlahiyat Lisesi'ni başarı ile bitirince, Suriye Vakıflar Bakanlığı adına, bir ilim heyeti içinde Ezher Üniversitesi'ne' gönderildi. Ezher, Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tahsilini yapıp yüksek derece ile, diploma alarak 1952 yılında buradan mezun oldu. Sonra, konu ihtisası ve hâkimlik üzerine mastır yaptı ve 1954 yılında mezun oldu.
**5.** Sonra Suriye'ye döndü ve genel liseler, devlet okulları ve bazı dinî okullarda, "Din Eğilimi" derslerine öğretmen tayin edildi. Daha sonra, Mekke-i Mükerreme'deki İlahiyat ve Eğitim Fakültelerine öğretim üyesi olarak davet edildi. Bunun üzerine, 1962 yılında, Kur'an İlimleri, tefsir ve hadis dersleri profesörü olarak Hicaz'a gitti. Burada 25 sene öğretim üyeliğinde buludu ve birçok eğitici ve öğretici yetiştirdi.
**6.** Üç yıl önce, Mekke-i Mükerreme Ünımü'l Kura Üniversitesi'nde, "İlmi Araştırmalar ve İslâm Kültürünü İhya" merkezinde yeni bir göreve atandı. Hâlen bu göreve devam etmektedir.
**7.** Eserleri:
Müellifin, Kur'an ilimleri, tefsir ve hadis alanında 25 den fazla eseri vardır. Bazıları şunlardır: Revâiu'l-beyân fî tefsîr-i âyâti'l-ahkâm (2 cilt), Safve-tu't-tefâsîr (3 cilt), et-Tibyân fî ulûmi'l-Kur'ân, en-Nubuvve ve'l-enbiyâ, Muhta-sar-ı İbn Kesîr (3 cilt), Muhtasaru't-Taberî, el-Mevâris fi'ş-Şerîati'1-Tslâmiyye, Tenvîru'I-ezhân min tefsîri ruhi'l-beyân ve diğerleri.[1][1]

Bismillahirrahmanirrahim

"Tefsirin tercüme ve basımına izin"
Ben, aşağıdaki imzanın sahibi, Ümmü'I - Kura Üniversitesi profesörü Şeyh Mıihammed Ali es-Sâbunî " Safvetü't-Tefâsîr" adındaki kitabımın İstanbul'da bulunan Ensar Vakfı tarafından Türkçeye terceme ettirilmesini uygun gördüm ve buna izin verdim. Tercüme, kardeşim Kerim Aytekin hocanın gözetiminde, bittikten sonra da Muhterem Emin Saraç hocaya arzedilmek şartıyla yapılacaktır.
Mekke-i Mükerreme

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/5.

**14-** Rebîu'1- Evvel- 1407/ 16- Kasım - 1986 Şeyh Muhammed Ali es-Sâbûnî Ümmü'I - Kura Üniversitesi İmza[2][2]

## Takdim

Hz. Peygamber (s.a.v.)e, Cebrail (a.s.) vasıtasıyla yirmi üç senede gönderilen Kur'ân-ı Kerim, İslam inanç ve ibadetlerinin, onun getirmiş olduğu sosyal, iktisadîye hukukî sistemin, kısacası en geniş anlamıyla İslam Dininin temel kaynağıdır.

Kur'ân-ı Kerim, müteaddit âyetlerde de ifade edildiği gibi, sadece Araplara değil, bütün insanlığa gönderilmiştir. Bu sebeple ilk asırlardan itibaren müslümanlann en büyük mesâileri, Kur'ân'ıı getirdiği mesajı anlamaya yönelik olmuştur. Bu, bir taraftan bu ilâhî kitabın diğer dillere çevrilmesi, diğer taraftan da başta Arapça olmak üzere, çevrildiği bütün dillerde irili ufaklı çeşitli tefsirlerin yazılması neticesini doğurmuştur.

İlâhî vahiy eseri olan ve benzerini yapmaktan bütün asırlardaki insanların âciz kaldığı Kur'ân-ı Kerimin, esasında her asırda yeni bir tefsirine ihtiyaç vardır. Onun, her asrın insanına vereceği mesajlarda o asrın anlayış ve seviyesine göre birtakım farklılıkların olması tabiidir. Nitekim birçok âyet bugün klasik tefsirlerden daha farklı olarak yorumlanmakta ve bu şekilleriyle insanlara yeni mesajlar vermektedirler. Bu sebeple dünya durdukça, âlimlerin, çeşitli dillerde yazdıkları tefsirlerle bu ilâhî kitaba yeni yorumlar getirecekleri bunun da Kur'anı Kerim üzerinde yazılan tefsirleri çoğaltacağı ve zenginleştireceği tabiidir.

Bu yeni tefsir ihtiyacının, bütün diller ve kültürler için olduğu kadar Türk kültürü için de var olduğu aşikârdır. Türk okuyucusu Kur'ân tefsirine büyük bir alâka göstennektedir. Bu alâkanın temelinde, Kur'ân'ı anlamaya duyulan bitmez tükenmez iştiyak yatmaktadır.

Vakfımız bir süre önce, Profesör Muhammed Ali es-Sâbûnî'nin alâka ile karşılanan "Safvetü't-Tcfâsîr" İnin Arapça metnini, bu dili bilenlerin istifadesine sunmuştu. O günden bugüne bu Tefsirin Türkçe tercümesine de büyük bir talep vaki olunca, konunun uzmanı iki ilim adamından bu hususta yardım islenmiş ve Doç. Dr. Sadreddin Gümüş ile Dr. Nedim Yılmaz'ın uzun ve titiz çalışmaları sonucu eser Türkçeye kazandırılmış, tercümenin redaksiyonu da Doç. Dr. M. Akif Aydın tarafından yapılmıştır.

Muhterem Profesör Muhammed Ali es-Sâbûnî tarafından yazılan ve eserin tercüme ve basımına müsaade veren yazıdaki isteği üzerine tercüme son olarak da Kerim Aytekin tarafından okunarak basıma hazır hale getirilmiş ve eser bu son şekliyle yine müellifin isteğine uygun olarak Muhterem Emin Saraç Hoca efendinin tedkikine arzedilmİş böylece son şeklini almıştır. Ayrıca eserin yayınlanmasında Ahmet Şişman kardeşimizin de büyük katkıları olmuştur.

Sahasında büyük bir boşluğu dolduracağına inandığımız eserin Türk okuyucusuna faydalı olmasını dilerken, Türkçeye kazandırılmasından ve yayınlanmasında emeği geçenlere teşekkürü bir borç biliriz.

---

[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/11.

1 Mayıs 1990
ENSAR VAKFİ[3][3]

**Takriz**

Muhterem Üstad Muhammed Ali es-Sâbûnî, ilmiyle âmil, takva sahib: değerli bir insandır. Kendisini uzun zamandan beri tanımakta, Kur'âh-ı Kerîm'ir tefsiri ve İslamî ilimlerdeki çalışmalarım takdirle okuyup takib etmekteyim.
tjjstad Sâbûnî, Mckke-i Mükerreme'de, Harem-i Şerifte, sabah namazların müteakip üç cüz Kurân-ı Kerîm okur, Beytullah'ta Allah'ın Kitabını tilâve etmekten büyük haz duyar. Onu, ilmi, ibadeti ve takvâsıyla, Örnek Müslümar şahsiyetine misal göstermek mümkündür. Cenab-ı Hak'tan kendisine uzun ömü ve daha nice eserler hazırlamayı nasibetmesini niyaz ederim.
İşte bu Muhterem Üstad1 in "Safvetü't-Tefâsîr" adlı tefsiri kısa bir zamand; her tarafta müslümanlann teveccühünü kazanmıştır. Bu kıymetli eserin, Pakis tan Hindistan ve Endonezya'da ders kitabı olarak okutulduğunu, oralardan gelei kardeşlerimizden öğrenmiş bulunuyorum.
Bu kıymetli esere Türkiye'de de büyük alâka gösterilmiş Arapça aslında] istifade edilmesi yanında Türkçesi de aranır olmuştur. Bu sebeple bu esc ENSAR Vakfı yetkilileri tarafından Türkçeye tercüme ettirilmek istenmiş h istekle Üstad'a müracaat ettiklerinde, kendileri, yapılacak tercümede bizim d görüşümüzün alınmasını arzu ederek müsaade vermiştir. Bana, eserin tei cümesinin gösterildiği kısımlarından edindiğim intiba, Ensar Vakfı yetkilileri nin, eserin kıymetine lâyık bir şekilde tercümesi üzerinde titizlikle durduk 1 andır.
Kur'ân-ı Kerîm bizim hayat düsturumuzdur. Muamelelerimizi onun emir v yasaklarına göre tanzim etmeli, ahlâkımızı onun emir ve tavsiyelerine gör düzene koymalıyız. Hz. Aişe (r. anhâ) validemize, Peygamberimizin (s.a.v ahlâkının nasıl olduğu sorulduğunda: "Onun ahlâkı Kur'ân'dan ibaretti." Buyuı muştur. Biz Mü'minler, Kur'ân-ı Kerîm'in lafzını ibadet maksadıyla okı duğumuz gibi Mealini de okurken onun bütün emir ve yasaklarının bizim içi gönderilmiş olduğu inancıyla okumalı, o emir ve yasaklara harfiyyen uymalıyı; Böyle inanıldığı ve bu inançla okunduğu takdirde Kur'ân-ı Kerîm bi: karanlıklardan kurtarıp aydınlığa kavuşturacaktır...
Bu vesile ile tercümeyi yapan kardeşlerimiz ile birlikte eserin neşrine emeği geçen herkese bundan sonraki çalışmalarında da muvaffakiyetler dil* bütün çalışmalarının Cenab-ı Hakk'm rızasına muvafık olmasını temennî edı rim.
M. Emin SARA
Fatih-Mayis 1990[4][4]

**Takriz**

Bismillahirrahmanirrahim

---

[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/12.
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/13.

Âlemlerin Rabbİ Allah'a hamdolsun. Peygamberlerin en şereflisi, efendimiz Muhammed (s.a.v.)'e, onun aile efradına, Ashabm'a ve kıyamete kadar onun yolundan gidenlere salât ve selâm olsun. İmdi:
Kardeşim Üstad Muhammed Ali es-Sâbûnî Safvetû't-Tefâsîr adlı yeni kitabından bir bölümünü bana getirdi. Müellif bu kitapta, Kur'an'ın tefsirinde mevcut olan görüşlerin en sağlamını seçmiş, özetlemiş ve tefsiri kolay anlaşılır bir hale getirmiştir. Kişinin tercihi onun aklî derecesini gösterdiğine göre, bu eser, müellifin bu ilimdeki üstün bilgisini gösterir. Çünkü başvurduğu ana tefsir kitaplarından bilgi ve basiretle tercihte bulunmada büyük bir basan sağlamıştır.
Bu eser, müellifin Kur'an konusunda ilk eseri değildir. Bundan önce de tbn Kesir tefsirini özetlemişti. Onun bu büyük kitaptan özetlediği eseri de faydalı ve yararlı olup her türlü güçlükten uzaktır.Müellif aynı zamanda Kur'ân-ı Ke-rim'deki ahkâm âyetlerini de "Revâiu'l- beyan fî tefsîr-i âyâti'l ahkâm" adını verdiği müstakil bir kitapta toplamıştı. Bu kitap, hükümleri ilk kaynak olan Kur'ân-ı Kerim'den alarak açıklamaktadır.Yine bundan önce "et-Tibyân fî Ulûmi'l-Kur'an" ismi altında Kur'ân ilimlerine dair bir eser telif etmiştir.
İşte nefis bir kitap halinde ortaya koyduğu bu son çalışması diğer çalışmasının tacı mahiyetindedir. Bu kitap, tefsir alanında seleflerimizin zekâlarının ürünü olan birçok çalışmanın parlak çiçekleridir. Yüce Allah'tan kendisine başarılar diler, kullarını bu kitaba iletmesini ve bununla doğru yola ulaştırmasını niyaz ederiz. Şüphesiz Allah herşeyi işitendir, herkese yakındır ve duaları kabul edicidir.
Mekke-i Mükerreme
Dr.Abdulhalim Mahmud
27 Safer 1396/ 27 Şubat 1976
Câmiu'l- Ezher Şeyhi[5][5]

**Takriz**

Hamd, bir olan Allah'a mahsustur. Melik Abdulaziz Üniversitesine bağlı, Mekke-i Mükerreme'deki "Şeriat ve İslamî Araştırmalar Fakültesi" nde öğretim üyesi olan muhterem kardeşim Şeyh Muhammed Ali es-Sâbûnî, Safvetü't-Tefâsîr adlı kitabından bazı yerlerini bizzat kendisi bana okuduktan sonra eserine bir takriz yazmamı istemesine binâen bu takrizi yazdım. Kitabın hepsini dinlemeye vaktim müsait olmadı.
Dinlediğim yerlerde müellif, Allah ona hayır ihsan etsin, faydalı ve güzel bii tefsir yapmıştır. Kitabı telif ederken çok gayret göstermiş, Allah kelâmının tefsirinde sözlerin en doğrusunu ve tercihe şâyân olanını seçmiştir. Bu tefsirde açık bir üslup,'kolay ve modern bir metodla aklî ve naklî tefsiri birleştirmiştir, Müellif sûrelerin başında, sûrenin asıl maksatlarım açıklamakta, sonra kelimelerinin manalarını ve türeyiş şekillerini, Önceki âyetlerle sonraki âyetlei arasındaki münasebetleri ve âyetlerin iniş sebeblerini anlatmakta ve irab vecih-lerine temas etmeksizin âyetlerin tefsirine başlamaktadır. Ayrıca âyetlerle alâkası olan ve âyetlerden çıkarılan faydalı bilgileri ve edebî sanatlar ile belâğa nüktelerini de

[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/14.

açıklamaktadır.
Hem bizim için hem de onun için Allah'tan muvaffakiyeti ve doğru yolda de vam nasip etmesini, bu kitaptan herkesin faydalanmasını ve-çalışmasına karşılı! müellifi mükâfatlandırmasını dileriz.
Basan Allah'tandır. Allah Muhammed (s.a.v.)'e, onun aile efradına ve As habina rahmet ve selâmet ihsan eylesin.
7.4.13971ı
Abdullah b. Humeyt
Yüksek-Mahkeme Kurulu Başkan
Mescid-i Haram Dini Yönetimi
Genel Başkan[6][6]

**Takriz**

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun. Peygamberlerin efendisi Hz. Muham-med'e onun aile efradına ve bütün Ashabm'a salat ve selâm olsun. İmdi:
İlk İslâmî telif asırlarında hâkim olan ilmî anlayış, bir konu ile ilgili söylenilen ve rivayet edilen herşeyi bir araya toplamaktı. Tefsir, hadis, siyer ve tarih kitapları ilmî ansiklopedilere benziyordu. Yaygın olan bu üslup ve anlayışın, başta ilmî servetleri zayi olmaktan korunması ve okuyucuya zevkine en uygun ve en yakın olanım seçme imkânı -sağlaması bakımından faydaları olsa da, özellikle bu asırda problem çıkarmıştır. Problem şudur: İlme yeni başlıyan ve orta dereceli öğrenci, doğruya en yakın görüşü seçerken tereddüd etmekte ve zihni dağılmakta, dolayısıyla tek görüş onun zihnine yerleşmemekte ve kendini karmakarışık görüşler, fikirler ve mezhepler ormanında bulmaktadır. Bundan dolayı, her asırda müelliflerin birçoğu bu ansiklopedik kitaplardan seçme ve bu görüşlerin en yakını ve sağlamını tercih etme yoluna gitmiştir. Bu muhtasar kitapların, ilim talebeleri için büyük faydası olmuştur.
Bu asırda zamanın az, azimlerin zayıf ve zihinlerin dağınık olması sebebiyle bu tür teliflere, diğer asırlardan daha çok ihtiyaç vardır. Bundan dolayı değerli arkadaşımız Muhterem Üstad Muhammed Ali es-Sâbûnî, "Safvetü't-Tefâsîr" adlı kitabını yazmada tam manasıyla başarılı olmuştur. Çünkü tefsiri öğrenmek isteyenlere uzun bir zaman kazandırmış ve ellerinden tutarak, onları araştırmalarının Özüne ve tefsirlerin özetine ulaştırmıştır. Böyle bir çalışmayı ancak geniş araştırma yapmış, zevk-i selîm sahibi ve öğretme sanatında başarılı kimseler yapabilir. Bu çalışmasıyla es-Sâbûnî, ilim talebelerinin ve tefsir ilmiyle meşgul olanların teşekkürüne hak kazanmıştır. Allah ona hayırlar ve bol sevaplar ihsan etsin ve bu çalışmasını kabul buyursun.
9.4.1396 h.
Ebu'l Hasen Ali el-Huseynt en-Nedvî
Mekke-i Mükerreme
Luktıov Alimler Konseyi Başkanı
Hindistan[7][7]

---

[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/15.

**Takriz**

Hamd, bir olan Allah'a mahsustur. Salât ve selâm, onun kulu ve rasulü. âlemlere rahmet olarak gönderilen peygamberimiz el-Emin Muhammed b. Abdullah (a.s.)'in ailesinin ve bütün ashabının üzerine olsun. İmdi:
Araştırmacıların çalışmalarında takdim ettikleri ve müelliflerin telif etmeye gayret ettikleri en şerefli şey, Kur'an- Kerim'e ve onun parlak ve yüce ilimlerine hizmet için yapılan çalışmadır. İnsanın şerefi, yüklenmiş olduğu görevin vt gerçekleştirmeye çalıştığı gayenin şerefine bağlıdır. Alimlerin gayretine denl hiçbir gayret yoktur. Çünkü onlar, her zaman ve her yerde nur ve ziya meşaleleridir. Bundan dolayı Yüce Allah, şu âyet-i kerime ile onların değerini ve şanını yüceltti. De ki, "bi lenlerle bilmeyenler bir olurmu? Doğrusu ancak akıl sahipleri öğüt alır." (Ztime sûresi: 39/9)
Mekke-i Mükerreme'deki Şeriat ve İslamî Araştırmalar Fakültesi'nde Tefsi ve Kur'an İlimleri profesörü olan Muhterem kardeşim Şeyh Muhammed Ali es Sâbûnî'nin yapmış olduğu bu iş, Allah'ın müellife nasip ettiği büyük bi başarıdır. O, bu eserini, hem ilim adamlarının hem de ilim öğrenmek isteyen ta lebelerin el kitabı olması için , birçok büyük müfessirin yazmış olduğu Kur'an-Kerim tefsirlerinden özetleyerek meydana getirmiştir. Araştırmacıların Allah'ı: kitabını anlamalarını kolaylaştırmak maksadıyla, Yüce Allah ona bu büyük ha zineleri bir tek kitapta "Safvetü't-Tefâsîr"de sunma imkanını verdi.
Yüce Allah'tan, bu kıymetli müellife, ameline karşılık sevap vermesini, bütün müslümanları bundan faydalandırmasını ve bunun karşılığında ona hayırlı mükafat vermesini dilerim. Çünkü bu mükafatı vermeye lâyık olan odur ve o buna kadirdir. Son maksat Allah rızasıdır. Doğru yola ileten odur.
15Saferl400/3Ocak I98<
Dr. Abdullah Ömer Nas
Cidde Melik Abdulaz
Üniversitesi Rektörü[8][8]

**Takriz**

Hamd, âlemlerin Rabbı olan Allah'a mahsustur. Salât ve selâm, nebilerin ve rasullerin en şereflisi Peygamberimiz Efendimiz Muhammed (s.a.v.)'in, aile ef-radının ve bütün ashabının üzerine olsun.Imdi:
Muhterem üstad Şeyh Muhammed Ali es-Sâbûnî'nin Safvetü't-Tefâsîr adındaki kitabını gördüm ve bazı sahifelerini okudum. Onu, büyük tefsircilerin söylediklerinin özetini ihtiva eden değerli bir kitap olarak buldum. Bu tefsiri, ilim talebelerinin kolayca anlamalarını sağlamak için, dil ve edebiyat inceliklerine önem vererek basit bir üslup, kolay bir ibare ve güzel açıklamalarla yazmıştır. Tefsir, bu şekliyle, herkesin faydalanması içirj, basılmaya ve yayınlanmaya lâyık güzel bir

---

[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/16.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/17.

kitaptır. Yüce Allah onun müellifini hayırla mükafatlandırsın ve İslam'ı ve müslümanlan bundan faydalandırsın. Allah bunu yapmaya layık ve buna muktedirdir. O bize yeter, O ne güzel vekildir.
15.10.1396 h.
Râşid h. Râcih eş-Şerîf
Mekke-i Mükerreme
Şeriat ve İslamî Araştırmalar
Fakültesi Dekanı[9][9]

**Takriz**

Ben, ilim talebelerinin el kitabı olacak bir Kur'an-ı Kerim tefsirine içimde sürekli olarak bir istek duyuyordum. Bu kitabın, muteber tefsii kitaplarında dağınık bulunan konuları özetleyen, geniş kaynaklara başvurma ihtiyacını gideren, talebeye Kur'an hakkında açık fikir veren, nüzul sebebini anlatan ve mânâları anlamasını kolaylaştıran ve böylece talebenin azığı ve malzemesi olabilecek bir kitap olmasını istiyordum. Safvetü't-Tefâsîr aranılan yitik ve giderilmesi gereken bir eksiklik idi. Çünkü onun müellifi Muhterem Şeyh Muhammed Ali es-Sâbûnî benim işaret ettiğim arzulan gerçekleştirecek ve ihtiyaçları gide -recek her konuya özen göstermiştir.
Allah'tan bunu faydalı kılmasını, çalışmalarına ve fedakârlığa karşılık müellifini mükafatlandırmasını dilerim. Allah, mahlukatmın en hayırlısı olan Muhammed (s.a.v.)'e, onun aile efradına ve ashabına rahmet eylesin.
H. 25 Şevval 1395
Abdullah Hayyât
Mescid-i Haram Hatibi[10][10]

**Takriz**

Hamd, azabından sakmılmaya ve mağfiretine sığınılmaya lâyık olan Allah'a mahsustur. Salât-u selâm, dünya ve ahirette ilim hidayet nurunun kaynağı olan Hz. Muhammed (s.a.v.)'in üzerine olsun. İmdi:
Şüphesiz Kur'an kültürü ibaresi kolay, üslubu akıcı, ilmî ıstılahlardan ve felsefî münakaşalardan uzak bir kaleme muhtaçtır. Bu kalemin en yüce gayesi semavî vahyi açıklamak ve onu güçlük ve zorluk olmaksızın bütün ruhlara ulaş- tırmaktır.
Muhterem Şeyh Muhammed Ali es-Sâbûnî bu gayeyi gerçekleştirmek hususunda başarılı olmuştur. Çünkü o, bu yüce kitabın tefsirini kolaylaştırmış ve kitabında tefsir imamlarının sözlerinden cümleler toplamıştır. Bu cümleler, hakikatler ve faydalı hikmetlerle tefsiri zenginleştiren ilmî ve edebî özetleri kapsamaktadır. Şeyh Muhammed Ali es-Sâbûnî'nin tefsirinde, önceki âlimler- den nakledilen bilgilerle sonrakilerin içtihatlarından birçoğunun yani herkesin dediği gibi, naklî tefsir ile aklî tefsiri birleştirdiğini görmekteyiz. Böylece okuyucu önünde her iki tür tefsiri de

---

[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/18.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/19.

görmekte ve her ikisinin en iyi yönlerinden faydalanabil-mektedir.
Diğer tefsirlerin şu iki, yoldan birine meylettiklerini, yani ya aşırı derecede kısa ya asrımızın tahammül edemeyeceği kadar uzun olduklarını görmekteyiz. Fakat Şeyh Muhammed Ali es-Sâbûnî -Allah ona hayır versin- bu ilmi çalışma- sında orta yolu tutabilmiş ve faydalı bir özet yapabilmiştir. Bazılarının ilmî nazariyeleri ve mutlaka araştırılması ve incelenmesi gereken hadisleri düşünmeden ve ölçüp biçmeden nakletmek suretiyle düştükleri hatalardan uzak kalmıştır.
Allah bunu faydalı kılsın ve insanların kalblerini buna açsın. Ümmet adına her türlü hayrı ona ihsan etsin.
4.6.1397 h
Şeyh Muhammed Gazâlî
Mekke-i Mükerreme Şeriat Fakültesi
Davet ve Din Usulü Bölümü Başkanı[11][11]

**Önsöz**

Yüce Kitabının nuruyla, takva sahibi kullarının kalblerini aydınlatan, Kur'an'ı kalblere şifa ve müminler için bir rahmet ve hidayet kaynağı kılan Allah'a hamd olsun. Salât ve selâm nebilerin sonuncusu ve peygamberlerin en şereflisi, Arap soyundan gelen Peygamber Efendimiz Muhammedu'l-emîn'in üzerine olsun. Allah o Peygamberle kör gözleri, sağır kulakları ve kapalı kalble-ri açmış ve onunla insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmıştır. Kıyamete kadar devamlı olarak salat ve selam onun üzerine, onun tertemiz aile efradının, hidayete ermiş olan seçkin ashabının ve kıyamete kadar güzellikle onların peşinden gidenlerin üzerine olsun.
İmdi:
Kur'an-ı Kerim daima, çeşitli ilimler ve bilgilerle dolu bir denizdir. Bu denizin incilerini elde etmek isteyen kimsenin, onun derinliklerine dalması gerekir. Kur'an ileri gelen edebiyatçılara ve yüksek seviyedeki âlimlere, sürekli olarak kendisinin mu'ciz bir kitap olduğunu, doğruluğuna şahit olarak o Ümmî Peygambere indirildiğini söyleyerek meydan okur. İki kapağı arasında kemaline, i'cazma ve kendisinin Allah tarafından indirildiğine dair delil taşımaktadır... "Onu Ruhu'l - emin indirdi. Senin kalbine; uyarıcılardan olman için. Apaçık Arapça bir dil ile" (Şuarâ, 26/ 193-195)
Alimlerin yazdıklarının ve telif ettiklerinin çokluğuna ve İslam kütüphanelerinde bulunan, Allah'ın bu yüce kitabına hizmet maksadıyla âlimlerin meydana getirdiği büyük ve nefis kitapların çok olmasına rağmen, Kur'an, enteresan bilgilerle; inci ve mücevherlerle dolu olarak kalmakta ve zaman zaman bunları bize açmaktadır. O, akıllan ve fikirleri hayrete düşürecek şeylerle, ilâhi nurlarla, kudsî feyizlerle, nuranî hediyelerle, insanlığı bedbaht hayattan ve onun yakıcı ateşinden kurtarmaya kefil olacak şeylerle doludur. Tefsir ilminin dışında, her ilmin suyu kurudu. Tefsir ilmi ise halâ, engin bir denizdir. Onun kıymetli hazinelerini çıkarmak, parlak hükümlerini ve esrarım ortaya koymak için, onun derinliklerine dalabilecek kişilere ihtiyaç vardır. Alimler, halâ onun kıyısında dolaşmakta, onun saf suyundan azar

[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/20.

azar içmekte, fakat kanamamak-tadırlar...İzzet sahibi Yüce Allah'ın kelamını kimin ilmi kuşatabilir? Kimin ilmi onun sırlarını, inceliklerini ve i'cazını idrak edebilir?!.. Kim o ilmi bitirdiğini veya onda kemal derecesine ulaştığını iddia edebilir?!..

O mu'ciz bir kitaptır. İnsanlığa, ondaki ilimlerden, bilgilerden, sırlardan ve hikmetlerden, onların imanlarını arttıracak şeyleri bahşetmeye ve kendisinin Ümmî Arap Peygamber Muhammed b. Abdullah (s.a.v.)'in ebedî mucizesi ve Allah tarafından indirilmiş olduğunu bildirmeye devam edecektir.

Dünya hayatı, müslümanın vaktini maişet temininde harcamaya zorlayıp, önceki âlimlerimizin -Allah onlardan razı olsun- Allah'ın kitabına hizmet etmek, onun âyetlerini açıklamak, edebî üstünlüğünü göstermek, icazını açıklamak, bu şerefli kitabın ihtiva ettiği kanun hükümlerini ve ahlâk kurallarını, terbiye ve yönlendirme usullerini izah etmek maksadıyle yazmış oldukları büyük tefsirlere müracaat etmeye zaman bulamadığı için, günümüz âlimlerinin açık bir üslup, parlak bir ifade ile, lüzumsuz bilgilere ve uzatmaya girişmeden, zorlaştırma ve güçleştirme olmaksızın, Kur'an'ın insanlar tarafından kolayca anlaşılması için gayret sarfetmeleri gerekir. Bu âlimlerin, Kur'an'daki parlak i'caz ve beyanı modern çağın ruhuna uygun, Kur'an ilim ve bilgilerine susamış kültürlü gençliğin ihtiyacına cevap verecek şekilde ortaya koymaları icab eder.

Yüce Allah'ın kitabını, anlattığım şekilde tefsir eden bir esere ihtiyaç olmasına, insanların bunu araştırmalarına ve istemelerine rağmen böyle bir kitap bulamadım. Dolayısıyla, her türlü güçlük ve meşakkate ve bu zamanda bulunamayacak bu işi yapmaya azmettim. Kerim olan Allah'tan yardım isteyerek , ona güvenerek, bu görevi tamamlamak için bana yardım etmesini ve Allah'ın kita- bina yakışır bir şekilde onu ortaya çıkarmaya beni muvaffak kılmasını dileyerek bu işe giriştim. Bu eseri, Kur'an âyetlerini anlama ve onun beyanından müslünıanın imanını ve kesin inancını artıracak, onu Allah'ın rızasına uygun a- mel işlemeye sev-kedecek şeyleri kazanma konusunda müslümana yardımcı" ola- cak bir kitap kılmasını isteyerek işe başladım.

Kitabıma Safvetü't-Tefâsîr adını verdim. Çünkü o kısa, düzenli ve açıklığı ile birlikte, büyük ve geniş tefsirlerde bulunan kaynaklan ihtiva etmektedir. Benim bütün isteğim onun isminin müsemmasına uygun olması ve İslâm ümmetine en doğru ve en sağlam yolu açıklaması suretiyle, onların-bu kitaptan istifade etmesidir.

Bu yüce kitabı tefsir ederken aşağıdaki üslubu takip ettim:

**1.** Sûreyi takdim. Burada o mübarek sûreyi ve asıl maksatlarını özet olarak açıkladım.

**2.** Önceki ve sonraki âyetlerin birbirleriyle olan münasebeti .

**3.** Kelimelerin izahı. Burada kelimelerin türeyişlerini açıkladım ve Arap dilinden bununla ilgili şahitler getirdim.

**4.** Nüzul sebebi.

**5.** Ayetlerin tefsiri.

**6.** Edebî sanatlar.

**7.** Faydalı bilgiler ve nükteler.

Bu tefsiri, geceyi gündüze katarak beş senede meydana getirdim. Güvenilir temel tefsir kitaplarında tefsircilerin yazdıklarını okumadan, herhangi bir şey yazmadım.

Bunu en doğru ve tercihe şayan görüşü inceden inceye araştırarak yaptım. Bu işi bana kolaylaştırdığı için yüce Allah'a şükrediyorum. Çünkü benim için zamanın hızla geçtiğini hissediyordum. Bütün bunlar, Beytullah'm komşuluğu bereketiyle oldu. Hicrî 1381 yılında, Mekke-i Mükerreme'deki Şen- at ve İslamî Araştırmalar Ösretîm iivfili&ine atandığım zamandan beri Beytullah'm
Allah'tan, beni doğru hareket ettirmesini ve kıyamet gününde bana bolca sevap vermesini diliyorum. Ben bunu sadece onun rızasını kazanmak için yaptım. Bu amelimi, onun yüce nzasına has bir amel kılmasını ve bunu kıyamet gününe kadar bana bir azık yapmasını umuyorum. Bunu -okuyup da istifade edenlerin, kıyamette fayda verecek iyi bir dua ile bana dua etmelerini bekliyorum. Allah'ın çokça salât ve selâmı efendimiz Muhammed (s.a.v.)'in, aile efradının ve ashabının üzerine olsun.
1 Zilhicce. 1399 h.
Muhammed Ali Sâbûnî
Melik Abdulaziz Üniversitesi
Mekke-i Mükerreme
Şeriat ve İslamî Araştırmalar
Fakültesi Profesörü[12][12]

**Mütercimlerin Önsözü**

Yüce Allah'a hamdolsun. Onun şerefli peygamberi Muhammed (s.a.v.)'e, aile efradına ve ashabına salât ve selâm olsun.
İnsanlığın dünya ve ahiret saadetini sağlamak amacıyla gönderilmiş olan Kur'an, üstün bir ifâde gücüne sahip bulunan Arap diliyle indirilmiş bir kitaptır. Ancak o sadece Araplara değil, bütün insanlara gönderilmiştir. Bu kitabı insanlığa duyurma ve açıklama görevi ise Muhammed (s.a.v.)'e verilmiştir: "Ey Rasul! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan onun elçiliğini yapmamış olursun." (Maide, 5/67)
"Sana da Kur'an'ı indirdik ki, kendilerine ineni insanlara açıklayasm. Belki düşünüp ibret alırlar." (Nahl, 16/43)
"Biz sana Kitab'ı, sırf ayrılığa düştükleri şeyi onlara açıklayasm diye ve inanan bir topluluğa yol gösterici ve rahmet olmak üzere gönderdik." (Nahl, 16/64)
"Biz, gönderdiğimiz her peygamberi kendi toplumunun diliyle gönderdik ki onlara açıklasın" (İbrahim, 14/4)
İşte bu emirlere binaen Rasulullah (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim'i tebliğ ve tefsir etmiştir. Ondan sonra sahabe, tabiîn ve daha sonraki müslüman âlimler de bu yolu takip etmişler, böylece Kur'an'ın gerek Arap dilinde, gerekse diğer dillerde binlerce tefsiri veya tercemesi yapılmıştır. Bu tefsirlerin çok genişleri olduğu gibi, çok kısaları ve orta halli olanları da vardır.
Günümüz insanının çok geniş tefsirleri okumak için zaman bulamayacağını göz önünde tutan değerli tefsirci üstad Muhammed Ali es-Sâbûnî Vâhidî'nin Esbâb-ıNuzûlu ile Taberî, Keşşaf, Râzî, Kurtubî, Beyzâvî, İbn Kesîr, el-Bahru'l-Muhît, et-

[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/21-23.

Teshîl, Celâleyn, Ebussuûd, Alusî ve Kâsîmî gibi geniş ve güvenilir tefsirlerin özünü alarak çağa hitap edecek ve gençliğin ihtiyacına cevap verecek bir tefsir meydana getirmiş ve bu esere "tefsirlerin Özü" anlamına gelen "Saf-vetü't-Tefâsîr" adını vermiştir. Eser okunduğunda görülecektir ki , Sâbûnî, gerçekten başlıca güvenilir tefsirleri taramış ve bunlardan özümlediği Kur'anî bilgilerden, yeni ve özet bir tefsir meydana getirmiştir.

Kendisinin de açıkladığı gibi Sâbûnî, tefsirini yazarken şu yolu takip etmiştir:

**1.** Sûreyi takdim. Burada, sûre hakkında özet bilgi verilmekte ve sûrenin esas hedef ve maksattan açıklanmaktadır.

**2.** Ayetler arasındaki münasebet. Burada konu bütünlüğü içerisinde belirli bir miktarda ele alman âyetlerin, önceki âyetlerle münasebeti açıklanmaktadır.

**3.** Kelimelerin izahı. Burada, tefsir edilecek bölümde geçip açıklanması gereken kelimelerin aslı ve türetilişleri hakkında bilgi verilmekte ve yer yer, Arap edebiyatından şahitler getirilerek, mânâları açıklanmaktadır.

**4.** Nüzul sebebi. Burada iniş sebebi bilinen âyetlerin iniş sebebleri açıklanmakta ve bunlarla ilgili rivayetler nakledilmektedir.

**5.** Ayetlerin tefsiri. Burada bir bütün olarak ele alınan ayetler cümle cümle, bazen de kelime kelime açıklanmaktadır.

**6.** "Edebî sanatlar. Burada, tefsiri yapılmış olan âyetlerin kapsadığı teşbih, mecaz, istiare ve diğer edebî sanatlar kısaca izah edilmekte ve değerlendirilmektedir.

**7.** Faydalı bilgiler. Burada, âyetlerin tefsirleriyle ilgili bazı ek bilgiler verilmektedir.

**8.** Bir nükte. Burada da, dikkat çekici, enteresan bilgiler verilmektedir.

**9.** Bir uyan. Yanlış anlaşılma ihtimali olan yerlerde okuyucuyu uyarmak maksadıyle bazı bilgiler verilmektedir.

**10.** Yer yer, toplumsal meselelerle ilgili geniş bilgiler verilmektedir. Birden çok kadınla evlenme, kadınların eğitimi v.b. konular...

Sâbûnî,-bu eseri, yukarıda adlan geçen tefsirlerden derleyerek meydana getirmiş olmakla birlikte, onu kolay bir ibare ve akıcı bir üslupla okuyucuya sun* mayı başarmıştır. Bu sebeble tefsiri, gerek Arap ülkelerinde, gerekse ülkemizde rağbet görmüş ve tutunmuştur. Ülkemizdeki bazı ilahiyat fakültelerinde tefsir dersleri bu eserden takip edilmektedir. Bunun yanında özel olarak okuyan ve okutanlar da çoktur.

İşte halkımızın böyle bir tefsire ihtiyacı olduğunun farkına varan Ensar Vakfı, bu tefsirin Türkçeye çevrilmesini teklif ettiğinde memnuniyetle kabul ettik ve bunu şerefli bir görev saydık. Böyle bir görevin yerine getirilmesinin zorluğu şüphe götürmez bir gerçektir. Zira ilahî vahy mahsulü olan Kur'an-ı Kerim, Arap dili gibi zengin bir dille inmiş olup bu dilin en üstün ifade gücüne sahiptir. Böyle bir kitabı ve yine Arapça yazılmış olan tefsirini bir başka dile mükemmel şekliyle çevirmenin güçlüğü ortadadır.

Buna rağmen, bu hizmetin Allah katında makbul ve onun rızasına uygun olacağı ümidiyle eseri tercemeye başladık. Tercemede mümkün olduğu kadar bu günün yaşayan dilini kullanmaya çalıştık. Metne bağlı kalmakla birlikte terceme nin anlaşılabilir olmasını esas aldık. Ayetlerin mealinde, İslamî İlimler Araştırma Vakfı tarafından, Yüksek İslam Entitüsü öğretim üyelerinden bir heyete terceme ettirilmiş

olan Kur'an mealini esas aldık. Ancak tefsirle farklılık gösteren yerlerden Sâbûnî'nin görüşünü tercih ettik. Kur'an metnini, tefsirde şahit olarak getirilen beyitleri, darb-ı meselleri ve açıklamada uygun gördüğümüz diğer kelime ve cümleleri Arap harfleriyle yazdık. Kelimelerin izahı yapılırken fiilleri sadece Arap harfleriyle yazdığımız halde isim ve edatlan hem Arap hem de Latin harfleriyle yazdık. Ayetin ayetle tefsir edildiği yerlerde, şahid olarak getirilen âyetlerin sûre ve âyet numaralarını tesbit ettik. Tefsirde geçen hadislerin sadece meallerini verdik ve Kütüb-i Sitte, İmam Malik'in Muvatta'ı, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i ve Dârimînin Sünen'inde mevcut olanlan tahric ettik. Diğer hadis kitaplanndan nakledilen hadislerden de bulabildiklerimizi tahric ettik. Bulamadıklarımızı ise sadece meallerini veya mealle birlikte yazarın gösterdiği kaynağı vermekle yetindik. Tefsirde geçen dinî, edebî ve uygun gördüğümüz diğer kelime ve terimlerin aslını muhafaza ettik ve anlaşılmalan için bir lügatçe hazırlayarak her cildin sonuna ilave ettik.

Biz bu eseri en mükemme, şekilde Türkçeye çevirdiğuna ' liz. Ancak yapabildiğinizin en güzelini yapmaya çal1Stlk. Bunun çarpacak yanılmalann ve yanhslann, kardeşçe ve sam,mıyeüe LTokurlLmizdan istirham ediyoruz. Eserler ancak bu sayede olgunlaşır ve daha faydalı hale gelir.

Bu samimi hizmetimizin kabul buyrulmasını ve okuyucular için yararlı olmasını Yüce Allah'tan dileriz.

1 Ramazan 1408-18 Nisan 1988 Ümraniye-İstanbul[13][13]

**Lügatçe**

**-A-**

**Âdâb:** Göz önünde bulundurulması gerekli kurallar, yollar. Görgü ve gelenekler.

**Ahid:** Bir işi üstüne alıp söz verme. And, yemin. Sözleşme, anlaşma.

**Âl:** Evlat, çoluk çocuk. Sülâle, hanedan, soy.

**A'lây-ı İlliyyîn:** Cennetin en yüksek tabakası.

**Alâka:** İlgi, ilişki. Benzetme ve mecaz için düşünülen ilgi.

**Alâka-ı sebebiyye:** Mecâz-ı mürsellerde, mecazi mânâ ile hakiki rhânâ arasında var olan bir ilgi çeşidi. Meselâ: "Bir yazar kalemiyle geçinir." cümlesinde kalem, yazı ücretinin sebebidir. Burada kalem mecazi mânâda kullanılmıştır.

**Alîm:** Çok bilen.

**Amel-i sâlih:** Yararlı iş, iyi iş.

**Atfetmek:** Bir kelime veya cümleyi, başka bir kelime veya cümleye bağlanmak.

**Atıf:** Atfetme işi. Avam tabakası: Halk tabakası.

**Azîm:** Büyük, yüce, ulu.

**Azız:** Değerli. Kuvvet ve kudret sahibi, güçlü.

**-B-**

**Bahtiyâr:** Mutlu, kutlu.

**Basiret:** Kalp gözüyle görme. Biliş, kavrayış, akıllılık.

**Bâtıl:** Doğruya ve gerçeğe aykırı. Boş, çürük, temelsiz.

---

[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/24-26.

**Bedevi:** Çölde, çadırda yaşayan, arap göçebesi.
**Bedî':** Yerine ve adamına göre konuşulan sözü, güzelleştirme yollarını öğreten İlim.
**Bedîî:** Güzel. Güzellik ölçülerine uyan, gözü gönlü okşayan, beğenilen.
**Belagat:** İyi, güzel, pürüssüz söz söylemek. Edebiyatta sözün düzgün, kusursuz, yerinde ve adamına göre söylenmesini öğreten ilim demektir.
**Belde:** Kent, kasaba. Ülke.
**Belîğ:** Açık ve düzgün söz söyleyen; açık ve düzgün söz veya eser.
**Beraât-ı istihlal:** Bir kitabın, bir şiirin veya bir makalenin başında, içindekiler hakkında toplu bir fikir verecek şekilde güzel sözler kullanma.
**Beraât-ı makta1:** Bir kitabın, bir şiirin veya bir makalenin sonunda, daha önce geçenler hakkında toplu bir fikir verecek şekilde güzel sözler kullanarak sözün bittiğini hissettirmek.
**Berzah hayatı:** Ruhların, kıyamet zamanına kadar bekleyecekleri, dünya ile âhiret arasında var olan yerdeki hayat.
**Beyân:** Anlatma, açık söyleme, bildirme. Edebiyatta, belagat ilminin hakikat, mecaz, hikaye, teşbih, istiare gibi sanatları öğreten bölümü.
**Beyt-i Makdis:** Kudüs'te bulunan Mescid-i Aksa
**Beyt-i Mukaddes:** Bkz, Beyt-i Makdis.
**Beytullah:** Allah'ın evi. Kâ'be.
**Bin:** Oğul. Bint: Kız.
**Birinci bâb:** Sarf ilminde, üç harfii fiillerin ölçülerini gösteren 6 kalıptan birincisi.
**Buğz:** Sevmeme; düşmanlık duyma.
**-C-**
**Cebrail:** Allah'a en yakın dört melekten biri olup peygamberlere vahiy getirmekle görevlidir.
**Cedelleşme:** Konuşmada karşılıklı çekişme, tartışma.
**Celbetmek:** Kendine çekmek, getirmek, getirtmek.
**Cem'-i kesret:** Üçten sonsuza kadar sayıdaki varlıklar için kullanılan çoğul kalıpları.
**Cem'-i kıllet:** 3-10 arası sayıdaki varlıklar için kullanılan çoğul kalıpları.
**Cima:** Cinsel ilişki.
**Cinas-ı iştikak:** İştikak cinası.
**Cinâs-ı mugayir:** İştikak cinası.
**Cinas-ı nakıs:** Aralarında benzerlik bulunan fakat sayı bakımından harfleri birbirine eşit olmayan iki kelimeyi bir cümlede kullanarak yapılan cinas. Dem ve Adem kelimelerinin bir cümlede kullanılması gibi.
**Cizye:** İslam hukukuna göre, müslüman olmayanlardan alman bir çeşit vergi.
**Cümle-i mu'teriza:** Ara cümle. İki virgül veya iki çizgi yada parantez arasında bulunur.
**Cürüm:** Suç.
**-D-**
**Dalâlet:** Sapıklık.
**Darb-ı mesel:** Muhataba maksadı iyi anlatmak ve ibret almasını sağlamak maksadıyla verilen misal. Misal vermek.

**Delâlet etmek:** Göstermek, işaret etmek, kılavuzluk etmek.
**Desise:** Gizli oyun, düzen. Entrika.
**Devr-i dâim:** Durmadan, ardı arası kesilmeden dönme.
**-E-**
**Ecir:** Sevap. Bir iş karşılığı verilen ücret.
**Elıl-i kitab:** Yahudi ve Hıristiyanlar.
**Elîm:** Ağrıtan, ağrı veren. Çok acı veren.
**Emîr:** Bey, başkan, aşiret reisi.
**Erkân:** Kaideler, esaslar.
**Esfel-i sâfilin:** Cehennemin yedinci ve alt tabakası.
**Evsâf:** Nitelikler.
**.-F-**
**Fakîh:** İslam hukuk âlimi.
**Fâsık:** Günah işleyen, yoldan çıkan.
**Fasıla:** Ara, aralık, ayıran şey, iki şeyin arasındaki bölme.
**Fasıla harfi:** Âyetlerin son harfi.
**Fasîh:** Güzel, düzgün ve açık konuşan; iyi söz söyleme kabiliyeti olan kimse. Düzgün söz, açık söz.
**Fâsid:** Bozuk, bozulmuş.
**Fasl sanatı:** Kelimeler, terkipler ve cümleler arasında bağlantı edatı bulunmadan yazı yazma usulü.
**Fazl:** Lütuf, olgunluk. Bilgi.
**Fesahat:** Güzel ve açık konuşma. Güzel ve açık konuşma kabiliyeti.
**Fevk:** Üst.
**Fıtrat:** Yaratılış.
**-G-**
**Gafûr:** Acıması ve bağışlaması çok olan (Allah).
**Gâib:** Görünmeyen, hazır olmayan. Dilbilgisinde üçüncü şahıs.
**Gâib sıygası:** Üçüncü şahıs kipi.
**-H-**
**Haber:** Dilbilgisinde, isim cümlesinin yüklemi.
**Haber cümlesi:** Doğruya ve yalana ihtimali olabilen cümle.
**Hâcib:** Kapıcı, kapıcıbaşı, perde, perdeci. Muhafız.
**Hadis-i kudsî:** mânâsı Allah'a, lafzı peygambere ait olan hadis.
**Hakim:** Hüküm ve hikmet sahibi.
**Hakimane:** Hüküm ve hikmet sahibine yakışır şekilde.
**Halım:** Yumuşak huylu.
**Hâl-i müekkide:** Pekiştirme hali.
**Hâil:** Bir yerde bulunan, bir yeri işgal eden.
**Hamakat:** Aptallık, ahmaklık.
**Hamaset:** Yiğitlik, cesaret.
**Hanif dini:** Allah'ın birliği inancına dayanan din,
**Harf-i cer:** Arapçada bir edat.
**Harikulade:** Olağan üstü, daha önce görülmemiş. Hars: Tarla sürme. Sürülmeye hazırlanmış tarla. Kültür.

**Hased:** Kıskançlık.
**Hasr:** Bir şeyi başka bir şeye tahsis etme
**Haşr:** Toplanma. Bir yere biriktirme. Kıyamet gününde ölülerin diriltilip yaptıklarının hesabı görülmek üzere bir yere toplanmaları.
**Haşyet:** Korku.
**Hatim:** Ka'be'nin kuzey batı duvarının karşısında, buna bitişik olmamak üzere, beyaz mermerden yarım daire şeklinde, yüksekliği 1, kalınlığı 1,5 metre olan bir duvar.
**Hazar:** Seferde olmama durumu. Şehirde yaşama hali.
**Hazif:** Aradan çıkarma, çıkarılma, yok etme, silme, ortadan kaldırma, düşürme.
**Hecâ harfi:** Alfabe sırasına göre dizilmiş harf.
**Hemze-i vasıl:** Kendisiyle söz başlandığında okunan, önce gelen bir kelime, bunun başında bulunduğu kelimeye birleştiği zaman okunmayan hemze.
**Hikmet:** Sebep, bilgelik, derin bilgi.
**Hissî:** Duygusal.
**Hudû':** Boyun eğme, itaat etme.
**Hul':** Erkeğin, karısıyla, bir mal v.b. şey karşılığında anlaşarak onu boşaması.
**Hurııf-u mukattaa:** Bazı sûrelerin başlarında bulunan ve birbirlerine ulanmadan tek tek okunan harfler. **Hususiyet:** Özellik.
**Huşu':** Allah'a karşı boyun eğme, yüreği korku içinde bulunma.
**Hüccet:** Delil.
**Hüsnü'I-iftitâh:** Berâat-ı istihlâl.
**Hüsran:** Ziyan, zarar, kayıp.
**-I-**
**Istılâhî:** Bilim veya sanata mahsus kelimelere ait veya onlarla ilgili.
**Itnâb:** Sözü uzatma. Konuyu genişçe anlatma.
-T-
**İblıâın:** Sözün anlaşılmayacak derecede kapalı olması.Kapalı bırakma, açıklamama.
**İcabet etmek:** Çağrıyı kabul etmek, yerine etirmek.
**İ'câz:** Âciz bırakma, acze düşürme. Mu'cize sayılacak kadar düzgün söyleme.
**icaz:** Az sözle çok mânâ anlatma.
**İcmâ1:** Büyük din alimlerinin, din ile ilgili bir konuda aynı görüşte birleşmeleri.
**İcmal:** Kısaltma, özetleme.
**İddet:** Kocasından ayrılan veya kocası ölen bir kadının, bir başkasıyla ev-lenebilmesi için beklemesi gereken süre.
**İdgâm:** Birbirine benzeyen iki harfi birleştirip şedde ile okuma.
**İdlâl:** Sapıklığa düşürme.
**İdrâb:** "edaLından önce gelen" hükmü, ordan alıp sonraki kısma nakletmek. "Ali, çiçekleri kopardı, hayır meyveleri kopardı." yani çiçekleri koparmadı, meyveleri kopardı.
**İdrâk etmek:** Anlamak.
**îfâ etmek:** Yerine getirmek, yapmak.
**İfsâd etmek:** Bozmak, kargaşalık çıkarmak.
**İhbar:** Haber verme, bildirme.

**İhsan:** İyilik etme, bağışlama. Bağışlanan şey.
**İhsâr:** Kuşatma, etrafını sarma. İşinden alıkoyma.
**İhtimam:** özen, özenme, itina.
**İhtisas üzere nasb:** İbareden kaldırılmış olan oaî-\ fiilinin tümleci olan kelimenin okunuş şekli.
**İhtiva:** İçine alma, kapsama.
**İkrar etmek:** Tasdik etmek, kabul etmek. Söylemek, açıklamak.
**İ'lâm:** Bildirme, anlatma.
**İlham:** İçe doğma, esin. Allah tarafından insanın gönlüne birşeyin doldurulması
**İltifat sanatı:** Edebiyatta sözü, bir şahıstan başka bir şahsa çevirme.
**îmâ:** İşaretle anlatma, dolaylı anlatma.
**İmamet:** İmamlık, halifelik, liderlik.
**İnfak etme:** Nafaka verip geçindirme. Allah yolunda harcama.
**İnkârı:** Bkz. istifham-ı inkârı
**İnsicam:** Bağlantı, tutarhk. Sözün düzgün olması.
**İnşâ:** Yalana veya doğruya delâlet etmeyen söz.
**İntisâb:** Bağlılığı olma, ilişkisi bulunma. Bir yere bağlanma.
**İnzâr:** Korkutma, uyarma.
**İnziva:** Bir köşeyi çekilip hiçbir işe karışmama. Dünya işlerinden vazgeçme.
**İrâde-i lâzım:** Bkz. Zikr-i melzûm irâde-i lâzım.
**İrtibat:** Bağlantı, ilgili olma, ilgi.
**İsm-i fail:** Etken ortaç. İş yapanın sıfatı. Kâtip (yazıcı), hadim (hizmetçi) gibi.
**İsm-i işaret:** Bu, şu, o gibi işaret ismi veya sıfatları
**İsm-i mef'ûl:** Edilgen ortaç. Üzerinde iş yapılanın sıfatı. Mektûb (yazılan), mahdum (kendisine hizmet edilen) gibi. İsm-i mevsûl: İlgi zamiri.
**İsnâd:** Bir şeyi biriyle ilgili gösterme. Yüklem ile özne arasındaki ilgi. "Bu fıkrayı Nasrettin Hoca'ya isnat ederler." gibi.
**İstiare:** Ödünç alma. Birinden eğreti bir şey alma. Edebiyatta, bir kelimenin mânâsını geçici olarak başka bir kelime yerinde kullanma.
**îstiâre-i mekniyye**: Bir benzetmeden, kendisine benzetilen kaldırılarak, yalnız benzeyen'in söylenmesiyle meydana gelen istiare. Bu benzetmede, kendisine benzetilenin yerine onun levazımı yani onunla ilgili olan başka bir şey söylenir. Misal: "Ölümün tırnakları Cemal'e saplandı" cümlesinde ölüm, "yırtıcı hayvana" benzetilmiş, fakat "yırtıcı hayvan" söylenmiyerek, onunla ilgisi bulunan "tırnak" söylenip "yırtıcı hayvan"a işaret edilmiştir.
**İstiâre-i tasrîhiyye:** Bir benzetmeden, benzeyen kaldırılarak kendisine benzetilen'in söylenmesiyle meydana gelen istiare. Asker geçerken söylenen "Şu arslanlara bak!" cümlesinde benzeyen "asker" söylenmemiş; kendisine benzetilen "arslan" söylenmiştir.
**İstiâre-i tebeıyye:** Müsteâr'ı fiil, edat veya türemiş isim olan istiare. Misal: "İstesen bin destan söylersin ebrularla sen" mısrasında "söylersin" fiili ile istiare yapılmıştır. "Seni ziyaret için geldim" cümlesinde istiare, "maksadıyla" mânâsına gelen "için" edatıyla yapılmıştır. "Kalbimi kanatan gonca bir güldü. Oradan kan değil ömür döküldü. Kırıp çiğnediği kadeh gönüldü, O gönül kıranı unutabilsem" koşmasında türemiş isim olan "kanatan" ve "kıran" kelimelerinden birer istiare yapılmıştır.

**İstiâre-i temsiliyye:** Bir şey bir başka şeye birkaç yönden benzetilerek meydana getirilen istiare. Seferden evine donen bir mücahit için, "kılıç kınına girdi" denilmesi gibi. İstiâze: Sığınma, Allah'a sığınma.
**İstidrak:** Daha önce söylenen sözden akla gelebilecek olumsuz bir mânânın o sözde bulunmadığını veya akla gelebilecek olumlu bir mânânın o sözde bulunmadığını ifade etmek. Meselâ: "Emine cömerttir" sözünü duyan Emine'nin israfçı olduğunu düşünebilir. "Fakat o israfçı değildir" sözü bu düşünceyi ortadan kaldırır. Diğeri de bunun gibidir. İstifhâm-ı inkârı: İbtal etme ve kınama ifade eden soru. Birinciye misal: "Bu bir sihir midir?" Yani, bu bir sihir değildir. İkinciye misal: Yonttuğunuz şeylere mi ibadet ediyorsunuz?" Bu soru da kınama ifade eder.
**İstiftâh:** Söze başlama. Bazan dikkat çekmek için söze ve gibi edatlarla başlanır.
**İstiğrak:** Genellik ve kapsamlık.
**İstihza:** Alay etme.
**İstikâmet:** Doğruluk.
**İstinâfiyye cümlesi:** Yeniden başlayan cümle. İstisna: Ayrı tutma, ayırma. Kural dışı tutma.
**İstisnâ-ı munkatî:** Bir cümlede istisna edilen şey, kendisinden istisna edilenin cinsinden değilse buna istisnâ-i munkatı' denir. "Arabaları hariç öe-renciler geldi" misalinde olduğu gibi. İşaret ismi: Bakınız, ism-i işaret.
**I**
**iştikak cinası:** Bir kökten farklı şekillerde türetilen kelimelerin, bir söz içinde bulunmalarıdır. "Ali gözüne gözlük takıyor" cümlesindeki, igoz ve gözlük kelimeleri gibi.
**İştiyak**: Özleme, özlem.
**Itibâr-ı mâ kân:** Bir şeye eski halinin ismini vermek. Bir annenin saçlı sakallı oğluna "Bizim çocuk" demesi gibi.
**İtminan:** İnanma, kanma, emin olma. '
**İttifak:** Anlaşma, bağlaşma. İzafe: Bir şeye mal etme, bağlama.
**İzafet:** Bir isim tamlamasını oluşturan iki isim arasındaki ilgi.
**Iz'ân:** Anlayış, anlayışlı davranmak, düşünmek. İzzet: Büyüklük, yücelik, ululuk.
**-K-**
**Kadir:** Gücü yeten.
**Kadr:** Kıymet.
**Kâhin:** Kehânette bulunan, gaipten haber verme iddiasında bulunan kimse.
**Kalbî:** Kalple ilgili. İçten, yürekten, gönülden gelen.
**Karine:** İp ucu.
**Karz-ı hasen:** Faizsiz verilen borç.
**Kasr:** Birk şeyin başka birk şeye tahsisi, yani bir şeyin başkalarında bulunmayıp sadece birinde bulunduğunu söylemektir. "Ali'den başka yazar yoktur" cümlesinde, yazarlık Özelliğinin sadece Ali'de bulunduğu belirtilmiştir.
**Kasvet:** İç sıkıntısı, gönül darlığı. Katılık, sertlik, merhametsizlik.
**Kazâ-i hacet:** Tuvalet ihtiyacını gidermek.
**Kefalet:** Kefillik, birine kefil olma.
**Keffâret;** Bir günahı Allah'a bağışlatmak üzere yapılan iş.
**Kelâm:** Söz.

**KelimetuIIâh:** Müslümanlık.
**Kerîm:** Cömert, ulu, büyük.
**Kıssa:** Öykü, fıkra.
**Kinaye:** Bir fikri kapalı söylemek. Edebiyatta, hem hakikat hem de mecaz mânâsı anlaşılabilen söz. "Ali açıkgözdür" cümlesinde "açıkgöz" kelimesinden Ali'nin gözünün açık olduğu anlaşılabileceği gibi, zeki ve uyanık olduğu da anlaşılabilir.
**-L-**
**Lafzan:** Lafız itibariyle. Kelimenin söylenişine göre. Yazılı olmayarak.
**Latif:** Hoş, güzel. Nâzik. Allah'ın isimlerinden biri.
**Levazım:;** İlgili olan şeyler. Bkz. istiâre-i mekniyye .
**Libâs:** Elbise, örtü, giysi.
**-M-**
**Mağfiret:** Bağışlama, rahmet.
**Mahal:** Yer
**Mâhiyet:** Bir şeyin iç yüzü, aslı.
**Mahsûsun bi'z-zem:** Yerilen, yerilmeye tahsis edilen.
**Mahzuf:** İbareden kaldırılmış.
**Mahzun:** Üzgün, tasalı.
**Mahzur:** Sakınca. Engel.
**Maişet:** Geçinme için gerekli olan şey. Geçinme.
**Maktul:** Öldürülen, öldürülmüş.
**Ma'rife:** Bilinen, belirli.
**Mâsivâ:** Allah'ın dışında bütün varlıklar.
**Masiyet:** Günah, isyan, itaatsizlik.
**Maslahat**: Dirlik, düzenlik, önemli iş.
**Mazhar:** Nail olma, elde etme.
**Meal:** Anlam, kavram.
**Mecaz:** Hakikatin zıddı, kendi mânâsında kullanılmayıp benzerlikle ve başka sebeplerden dolayı başka bir mânâda kullanılan söz. Asker mânâsında kullanılan "arslan" kelimesi gibi.
**Mecâz-ı aklî:** Bir fiili, o işi yapandan başkasına isnat etmektir. "Edebiyat Öğretmeni bu sene başarılı oldu" cümlesinde mecâz-ı aklî vardır. Burada "başarma" fiili, Öğrenciler yerine öğretmene isnat olunmuştur.
**Mecâz-ı mürsel:** Bir kelimeyi, hakiki mânâdan mecazi mânâya naklederken oradaki ilgi, benzetme dışında bir ilgi ise, bu mecaza mecâz-ı mürsel denir. "Meclis bir kanun çıkardı" cümlesinde "meclis" kelimesi, meclisteki milletvekilleri mânâsında kullanılmıştır. Bu bir mecâz-ı mürseldir. Hakiki mânâ ile mecazî mânâ arasında mahalliye! (yer) alâkası vardır.
**Mef'ûl: Tümleç**.
**Melekût âlemi:** Ruhlara mahsus âlem, ruhlar âlemi.
**Melik:** Kral, hükümdar.
**Menâsik:** İbadet yerleri. İbadetler.
**Menfez:** Delik, yarık, ağız.
**Mescid-i Haram:** Kâ'be.
**Mesel:** Ders alınacak kısa öykü veya bu nitelikte söz.

**Meskenet:** Miskinlik, fakirlik, yoksulluk, beceriksizlik, zillet.
**Meşveret:** Danışma.
**Mevsûf:** Nitelenen, nitelenmiş,
**Meczetmek:** Katma, karıştırma.
**Muamelât:** İşlemler.
**Muarız:** Karşı koyan, karşı gelen.
**Muasır:** Çağdaş.
**Mûbâh:** İşlenmesinde sevap veya günah olmayan şey.
**Mu'cize:** Peygamberlerin, peygamberliklerinin doğruluğunu desteklemek için Allah tarafından yapılan ve peygamberlerde ortaya çıkan olağarjüstü olay.
**Mufassal teşbih:** Bir teşbihte, teşbih unsurlarının tümü söylenmişse, feuna mufassal teşbih denir.
**Mugalata:** Yanıltıcı söz. Yanıltmak için söz söyleme.
**Mugayir cinas:** İştik'ak cinası.
**Muhakkik:** Araştırmacı.
**Muhal:** İmkânsız.
**Muhalif:** Aykırı olan, bir düşüncenin karşısında olan.
**Muhâtab sıygası:** İkinci şahıs kipi.
**Muhkem:** Sağlam, mânâsı açık olan âyet.
**Mukabele sanatı:** Birbirine zıt iki veya daha çok mânâyı bir ibarede bulundurmak. "Az gülün çok ağlayın" gibi. **Mukayyed:** Bir vasıfla kayıtlanmış kelime.
**Muris:** Miras bırakan.
**Musallat olmak:** Rahat bırakmamak, belâ olmak, asılmak.
**Mu'teriza cümlesi:** Cümle-i muteriza.
**Muttali' olmak**: Bir şeyden haberi olmak, bir şey üzerine bilgi edinmek.
**Muttasıf:** Nitelenmiş.
**Muvafık**: Uygun, yerinde.
**Muvahhid:** Birleyen, Allah'ın bir olduğuna inanan.
**Muzâf:** İsim tamlamasında tamlanan.
**Muzâri':** Geniş zaman.
**Mübalağa:** Mânâyı pekiştirme ve fazlasıyla vurgulama.
**Mübaşeret:** Başlama, doğrudan yapma. Dokunma, cinsî münasebette bulunma.
**Mübhem:** Belirsiz, kapalı.
**Mübteda':** İsim cümlesinin öznesi.
**Mücâhede:** Uğraşma, savaşma. Nefsi yenmeye çalışma, din düşmanları ile savaşma.
**Mücmel:** Kısa, öz. Sadece kendisinin söylenmesiyle mânâsı tam anlaşılamayan kelime.
**Müennes: Dişi.** Gramerde dişi veya dişi kabul edilen kelimeler.
**Müfessir:** Tefsirci, yorumlayan.
**Müfred:** Tekil.
**Mükellef**: Yükümlü.
**Mümasil:** Benzer.
**Münafık:** İki yüzlü. Kâfir olduğu halde kendisini müslüman gösteren.
**Münâsebet:** Uygunluk ilgi.

**Münazaa:** Çekişme, kavga.
**Münbît:** Verimli. Bitkiyi iyi bitiren.
**Münkatı'a:** Kesik. Munkatıa olan J edatı, bir sözden vazgeçilip diğerine dönülürken kullanılan edattır. Misal Ali kâtip midir, yok o değil, Hâlid kâtip midir?"
**Mürsel teşbih:** Bkz. teşbîh-i mürsel.
**Müstağni:** İhtiyacı olmayan, ihtiyaç hissetmeyen gönlü tok, doygun.
**Müstakil:** Bağımsız.
**Müsteâr:** Kendi mânâsında değil de, başka bir kelimenin mânâsında kullanılan lafız. Bir taburun geçişini tasvir ederken söylenen "gelen bir yanardağdır" cümlesindeki "yanardağ" kelimesi "tabur" yerinde müsteâr olarak kullanılmıştır.
**Müstehak:** Lâyık, hak etmiş, hak kazanmış.
**Müstesna:** Ayrı tutulan.
**Müşâhade:** Bir şeyi gözle görme. Gözlem.
**Müşâkale:** Lafızların bir, mânâların farklı olması. Kaleme devam edip etmediği sorulan havaî bir adam hakkında, "Kendi bazan gelir ama, sözü gelmez kaleme" denilmesi gibi.
**Müşareket:** Ortaklık.
**Müşebbeh:** Benzetilen.
**Müşebbehün bih:** Kendisine benzetilen.
**Müşîr:** İşaret eden, gösteren.
**Müşrik:** Allah'a ortak koşan.
**Mütekellim:** Konuşan. Dilbilgisinde birinci şahıs. ,
**Mütevelli:** Üstlenen. Bir işi üzerine alan. Bir vakfın yönetimim" üzerıı alan.
**Müttekî:** Takva sahibi.
**Müzekker:** Erkek
**-N-**
**Naîm cenneti:** Bir cennet adı.
**Nazil olmak:** İnmek. 9
**Nazm:** Dizi
**Nebi:** Haberci, peygamber.
**Nefha:** Üfürük, güzel koku, esinti.
**Nefsanî:** Nefsin istekleriyle ilgili.
**Nefy edatı:** Olumsuzluk edatı.
**Nehyetmek:** Yasaklamak.
**Nekre:** Belirsiz.
**Neshetmek:** Fesh ve lağvetme, kaldırma, hükümsüz bırakma. Şer'i hükmü, yine şer'i bir delille kaldırmak.
**Nev'i:** Tür.
**Nezdinde:** Katında, yanında.
**Nida:** Ünlem.
**Nifak:** İnsanların arasını açmak için yapılan davranış, arabozuculuk.
**Nübüvvet:** Peygamberlik.
**-R-**
**Rabbânî:** Allah'la ilgili, ilâhî.

**Râci1:** Geri dönen. İlgisi olan, ilişkisi olan.
**Rasûl:** Elçi, peygamber.
**Recmetmek:** Taşa tutmak, taşlamak. Taşlayarak öldürmek.
**Reddu'1-acez:** Bir fıkra veya mısranın evvelindeki lafzı sonunda da sömek.
**Ric'î talâk:** Erkeğin karısını tekrar dönmesi mümkün ve caiz oiî şekilde boşaması.
**Risâlet:** Peygamberlik.
**Riyaset:** Başkanlık.
**Rubûbiyet:** Rablık, ilâhlık. :
**Ruhsat:** İzin, müsaade.
**Rusvâylık:** Rezillik.
**Rükün:** Temel, esas.
**Rüşd:** Doğru yolu bulma, erginlik. ıRütbeten: Rütbe itibariyle.
**-S-**
**Sâ':** Bir hububat ölçeği.
**Sahîh:** Doğru, yanlışsız, gerçek.
**Salâh:** İyileşme, düzelme. Dine bağlılık.
**Sâliha;** Elverişli, iyi.
**Salim:** Sağ, sağlam, esen. Sakatı, noksanı olmayan.
**Sarahaten:** Açıkça.
**Satvet:** Ezici, sindiriri güç.
**Sa'y:** Çalışma, emek.
**Seci':** Düz yazıda yapılan kafiye.
**Sec'i mütâvazi1:** Vezin bakımından tam uygun olan seci'.
**Seciye:** Karakter, huy, tabiat.
**Sefâhet:** Zevk ve eğlenceye düşkünlük. Bir serveti gereksiz yere harcayıp tüketme.
**Sefer hali:** Yolculuk veya savaş hali.
**Sefih:** Zevk ve eğlenceye düşkün.
**Semavî kitab:** Kaynağı yüce kitap. Allah tarafından gönderilen kitap.
**Sena:** Övme, övgü.
**Sened:** Hadis metninin geliş yolunu haber vermek. "Hadis metnini haber verenler"e de bu isim verilmektedir.
**Sıfat-ı müşebbehe:** Nitelenen şeyde sürekli bulunan sıfat.
**Sıfatın mevsûfa kasrı:** Bir sıfatın nitelenen şeye tahsisi. "Ali'den başka kahraman yoktur" cümlesinde, kahramanlığın Ali'ye tahsis edilmesi gibi.
**Sırât-ı müştekim:** Doğru yol.
**Sıyga:** Kip.
**Sihir:** Büyü.
**Sulb:** Döl.
**Sübût:** Sabit olma, gerçekleşme, ortaya çıkma.
**Süflî:** Aşağı, aşağılık.
**Sükûnet:** Sessizlik, durgunluk.
**Sülâsî:** Üçlü. Dilbilgisinde üç harfli kelime.
**Sülâsî mücerred:** Üç harfli ve bütün harfleri asıl olan kelime.
**Sünnet-i seniyye:** Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sünneti.
**-Ş-**

**Şâmil;** Kapsamlı
**Şâzz:** Kurala uymayan, çoğunluktan ayrı olan.
**Şehevî:** Şehvetle ilgili.
**Şekavet:** Bedbahtlık.
**Şen'î:** Utanç verici, son derece kötü, alçakça.
**Şer'î:** Şeriata ait, şeriata uygun.
**Şeriat:** Allah'ın, kullan için gönderdiği din ve dünya ile ilgili hükümlerin tümü.
**Şerîr:** Çok kötü, fesatçı.
**Şirk:** Allah'a ortak koşma.
**Şükrân-ı nimet:** Nimete şükretmek.
**Şümul:** Kapsam.
**-T-**
**Tâbi1:** Birine bağlı, birine uyan.
**Tâ'cîz:** Tedirgin etme, rahatsız etme.
**Tafsil:** Bir şeyi ayrıntılarıyla anlatma.
**Tağlîb:** Bir ilişki ve ilgiden dolayı, bir kelimeyi başka bir mânâyı da içine alacak şekilde kullanma. Baba ve anne için "Ebeveyn" demek gibi.
**Tâğıt:** Şeytan, put.
**Tahakkuk:** Gerçekleşme.
**Tahakküm:** Hükmetme, zorbalık etme baskı.
**Tabkîk ifade etmek:** Bir şeyin kesin olarak alacağını göstermek.
**Tahrîb:** Harap etme, yıkma.
**Tahrif etmek:** Bozmak, değiştirmek, kalem oynatmak.
**Tahsis:** Bir şeyi bir yerde veya bir kimse için kullanılmak üzere ayırmak.
**Tahyîr:** Bir kimseyi, iki şeyden birini seçme konusunda serbest bırakmak.
**Takdîm:** Öne alma, sunma.
**Takdis:** Kutsal tutma, saygı gösterme.
**Takrir;** Anlatma, anlatış..
**Takva:** Allah'tan korkma. Allah korkusuyla dinin emirlerini yerine getirme.
**Ta'lîka:** Bir kitabın açıklaması olarak kenarına veya ayrı bir eser olarak yazılan düşünce, not.
**Tam cinas:** Lafızları aynı, mânâları farklı iki kelimenin bir mısrada bulunması.
**Ta'rîz:** Sözle sataşma, taş atma.
**Tasarrufta bulunmak:** Bir şeyi dilediği gibi kullanmak.
**Tasavvur etmek:** Düşünmek, göz önüne getirmek.
**Tashih etmek:** Düzeltmek.
**Tasrîh etmek:** Belirtmek, açıklamak.
**Tavaf:** Bir yerin çevresini dolaşma. Kutsal bir yeri ziyaret etme.
**Tazarru':** Yakarma.
**Ta'zîm:** Saygı gösterme, ululama.
**Tealluk:** İlgili olma, ilişiği bulunma.
**Tebliğ:** Bildirme, bildiri.
**Teceddüd:** Yenilenme, yenilik.
**Tecellîgâh:** Belirme yeri, görünme yeri.
**Tecvîd:** Kur'an'ı kurallarına göre okuma. Bununla ilgili ilim.

**Tedrîc:** Derece derece, basamak basamak ilerleme, ilerletme. Azar azar hareket.
**Teeddüben:** Utanarak, sıkılarak.
**Teeddüp etmek:** Utanmak, sıkılmak.
**Tefekkkür etmek:** Düşünmek.
**Tefhim:** Anlatma, bildirme.
**Teğaınî:** Makamla okuma. Şarkı söyler gibi okuma.
**Tehlîl:** "Lailâhe illallah" deme.
**Tekbîr:** "Allahü ekber" deme.
**Te'kîd etmek:** Pekiştirmek.
**Tekvin:** Yaratmak, meydana getirmek.
**Telbiye:** "Lebbeyk,." demek.
**Telkin etmek:** Bir düşünceyi aşılama, kulağına koyma.
**Te'mînât:** Güvence, garanti.
**Temkin:** Ağır başlı davranış, ölçülü hareket.
**Temsilî mecaz:** Bakınız, istiâre-i temsîliyye
**Temsilî teşbih:** Bakınız, teşbîh-i temsilî.
**Temyiz gücü:** İyiyi kötüden ayırma yeteneği
**Tenvîn:** Nunlama, nunlu okuma.
**Tenzih etmek:** Kusur kondurmamak.
**Terdid:** Edebiyatta bir fikri iki ihtimalle anlatma. Reddetme, geri çevirme.
**Terkîb:** Birleştirme, bir araya getirme.
**Tersi':** Mücevher takarak süsleme, oymacılık. Edebiyatta, iki fıkranın kelimelerini vezin ve kafiyece denk getirme.
**Terşîh:** Süzme, sızdırma. Edebî sanat olarak, bir istiarede müşebbehün bih-le alakası olan bir şeyi zikrederek ifadeyi takviye etmek.
**Tesbîh:** "Sübhanallah" demek.
**Tescil:** Kaydetme, kütüğe geçirme.
**Teshir:** Emre hazır hale getirme. Zapt ve istila etme, ele geçirme, elde etme.
**Teşbih:** Benzetme.
**Teşbîh-i beliğ:** Benzetme edatı ve benzetme yönü cümleden düşürülen teşbih. "Ali arslandır" gibi.
**Teşbîh-i maklûb:** Benzetme yönünün benzetilende daha kuvvetli olduğu iddiasıyla onu kendisine benzetilen haline getirerek yapılan teşbih. "Güneşin ziyası onun alnının nuru gibidir" cümlesindeki teşbih gibi. ; **Teşbîh-i müferrak:** Ayrı ayrı iki teşbihin peşpeşe gelmesi.
**Teşbîh-i mürekkep:** Bir teşbihte müşebbeh ile müşebbehün bih'ten biri (veya her ikisi) birden fazla ise buna teşbîh-i mürekkep denir.
**Teşbîh-i mürsel:** Benzetme edaü hazfedilmeyen teşbih. "Ertuğrulj ilim bakımından deniz gibidir" benzetmesinde olduğu gibi. Böyle bir teşbihte, vech-i şebeh (benzetme yönü) zikredilmezse, buna "teşbih-i mürsel mücmel" denir.
**Teşbîh-i temsilî:** Bir şeyi başka bir şeye birkaç yönden benzeterek yapılan teşbih. Küme halinde bulunan parlak Süreyya yıldızının parlak üzüm salkımına benzetilmesi gibi.
**Teşrî1:** Kanun koyma, kanun yapma.
**Tevazu:** Alçak gönüllülük.

**Tevcih:** Yönlendirme.
**Tevhîd:** Birleme. Allah'ın birliğine inanma.
**Te'vil:** Sözü çevirme. Yorumlama. Bir şeyi aslına döndürme. Bir şeyi ilmen veya fiilen kendisinden kasdolunan mânâya çevirme.
**Te'yît etmek:** Desteklemek, pekiştirmek.
**Tezellül:** Alçalma, küçülme, zillete katlanma, kendini hor ve hakir gösterme.
**Tıbâk:** Zıd iki mânâyı bir arada söylemek. Misal: Onları uyanık sanırsın, halbuki uykudadırlar.
**Tıbâk-ı îcâb:** Birbirine zıd iki mânâdan her ikisi de olumlu veya her ikisi de olumsuz ise, buna tıbâk-ı îcâb denir: Misal: Kara günde dost ağlar, düşman güler" cümlesindeki "ağlar" ve "güler" ile, "Gel dersin gelmez, git dersin gitmez" cümlesindeki "gelmez" ve "gitmez" kelimeleri gibi.
**Tıbâk-ı lafzı:** Lafızları birbirine zıt kelimelerden meydana gelen tıbak.
**Tıbâk-ı selb:** Bir arada kullanılan ve birbirine zıt iki mânâdan, biri olumlu diğeri olumsuz ise buna tıbâk-ı selb denir. "Kişinin kendi ayıbını görmemesi ve başkasının ayıbını görmesi şaşılacak şeydir." cümlesinde "görmemesi" ve "görmesi" kelimeleri gibi.
**-U-**
**Ulûhiyet:** İlâhiık.
**Ulvî:** Yüce
**Umûm:** Genel
**Umûmî:** Herkesle ilgili, herkesi ilgilendiren.
**-Ü-**
**Ünsiyet:** Alışkanlık, alışıldık, arkadaşlık.
**Üslûbu hakîm:** Soru soranın, daha önemli şeyi terkettiğini göstermek için, sorulan soruya değil de, sorulması gereken ve daha önemli olan gizli bir soruya cevap vermektir. Mesela: Bir kimsenin, bir ihtiyara kaç yaşında olduğunu sorması, ihtiyarın ise bu soruya "sıhhatte ve afiyetteyim" diye cevap vererek, asıl nasıl olduğunun sorulması gerektiğine işaret etmesi gibi.
**-V-**
**Vahdâniyet:** Allah'ın birliği.
**Vaîd:** Tehdit.
**Vâki1:** Olan, olmuş.
**Vâris:** Mirasçı.
**Vasıf:** Nitelik, sıfat.
**Vebal:** Günah.
**Veclı-i şebeh:** Benzetme yönü.
**Vecih:** Yol, tarz, mânâ.
**Vecîz:** Kısa ve derin anlamlı.
**Vehim:** Kuruntu.
**Vekâr:** Ağırbaşlılık.
**Veraset:** Bir mirasta hak sahibi olma durumu.
**Vesvese:** Kuruntu, şüphe, işkil.
**-Y-**
**Yakîn:** Kesin olarak bilme, sağlam bilme.

**-z-**

**Za'fiyet:** Zayıflık, arıklık, güçsüzlük, dermansızlık.
**Zahir:** Açık, görünen, meydanda, belli.
**Zahiren:** Açıkça, görünüşe göre, görünüşte.
**Zahirî mânâ:** Kelimenin zahirinden anlaşılan mânâ.
**Zail:** Yok olan, sürekli olmayan.
**Zamir:** Adların yerini tutan sözcük. Zamir
**Zamir-i fasıl:** Ma'rife (belirli) olan haberle, sıfatın birbirinden ayırt edilmesi için, mübteda ile haber arasına gelen zamir.
**Zât-i bârı:** Allah
**Zât-ı ilâhî:** Allah
**Zelil:** Hor görülen, aşağılanan.
**Zem:** Yerme, kınama.
**Zıt cinas:** Bakınız, iştikak cinası
**Zikretmek:** Anmak, söylemek, sözünü etmek.
**Zikr-i cüz irâde-i kül:** Bir şeyin bir parçasını söyleyip tamamını kastetmek. Meselâ: "Ali bu yolda direksiyon kullanamaz" Bu cümlede, arabanın bir parçası olan "direksiyon" söylenmiş, "araba" kastedilmiştir.
**Zikr-i kül irâde-i cüz:** Bir bütünü söyleyip, bütünün bir parçasını kasdet-mek. Mesela: "Parmaklarını kulaklarına tıkıyorlar" cümlesinde, "paTmak-lar" söylenmiş, "parmak uçları" kastedilmiştir.
**Zikr-i mahal irâde-i hal:** Bir yeri söyleyip orada hulunanları kasdeWek. Mesela: "Meclis bir kanun çıkardı" cümlesinde "meclis" söylenmiş, 'oradaki parlamanterler kastedilmiştir.
**Zikr-i melzûm irâde-i lâzım:** Bir işi yapmak için gerekli olan şeyi1 zikredip o işi kastetmek.
**Zillet:** Alçaklık, alçalma, aşağılaşma.
**Zimmî:** İslam devleti uyruğunda olan hristiyan ve yahudiler.
**Ziya:** Aydınlık, ışık.
**Zuhur etmek:** Ortaya çıkmak.
**Zümre:** Topluluk, takım, sınıf, cins, grup.

# 01-FATİHA SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur. 7 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Bu mübarek sûre Mekke'de inmiştir. Ayetlerinin yedi olduğunda icr»a vardır. Kur'an-ı Kerîm'e bu sûre ile başlandığı için "el-Fatiha (açan)" diye isim verilmiştir. İniş itibariyle olmasa da tertib itibariyle Kur'an'm ilk süresidir.Fatiha kısa ve veciz olmasına rağmen Kur'an-ı Kerîm'in bütün mânâlarını ihtiva eder ve özet olarak onun esas maksatlarını kapsar. Dinin esaslarını ve teferruatını içine alır. İtikad, ibadet ve muamelatı, âhirete ve Allah'ın güzel sıfatlarına imanı, yalnız O'na ibadet etme, O'ndan yardım dileme ve O'na dua etmeyi; imânda ve sâlihlerin yolunu tutmada sabit kılması gazaba uğramışların ve sapmışların yolundan sakındırması için, O'na yalvarmayı ihtiva eder. Ayrıca bu sûrede geçmiş toplumlara dair haberler, bahtiyar kimselerin yükseleceği mevkiler, bedbaht kimselerin düşeceği kötü durumlar hakkında bilgi vardır. Yine bu sûrede Allah'ın emrine uyma, nehyinden sakınmadan bahsedilir. Bunların dışında bu sûrede daha birçok maksat, gaye ve hedefler vardır.
Fatiha sûresi diğer sûrelerin aslı durumundadır. Bundan dolayı buna "Ümmü'l-Kitab (Kitab'm anası)" denilir. Çünkü bu sûre kitab'm esas maksatlarını kendisinde toplamıştır. [1][1]

**1.** Rahman ve kahini olan Allah'ın adıyla.
**2.** Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.
**3.** O, Rahman ve Rahîm'dir.
**4.** Ceza gününün mâlikidir.
**5.** (Ey Allah'ım!) Ancak sana kulluk ederiz ve yalnız senden medet umarız.
**6.** Bize doğru yolu göster.
**7.** Kendilerine ihsanda bulunduğun kimselerin yolunu, gazaba uğramışların ve sapmışların yolunu değil!
Kovulmuş olan Şeytandan Allah'a sığınırım.

## İstiâzenin (Eûzu'nun) Tefsiri:

İnatçı ve kibirli olan şeytanın din ve dünya işleriyle ilgili hususlarda bana zarar vermesinden veya yapmakla emrolunduğum şeylerden beni alıkoymasından Allah'a sığınır ve O'nun yardımıyle korunurum. Şeytanın arkadan çekiştirmesi, yüze karşı alay etmesi ve vesvese vermesinden de yine her şeyi yaratan, işiten ve bilen Allah'a sığınırım. Çünkü onun insanlara zarar vermesini âlemlerin Rabbi olan Allah'tan başkası önleyemez. Hadiste rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz (s.a.v.), gece namaz kılmaya kalktığında tekbir ile namazına başlar, sonra şöyle derdi: "Kovulmuş Şeytan'dan, O'nun arkadan çekiştirmesinden ve vesvesesinden herşeyi

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/29.

işiten ve bilen Allah'a sığınırım.[2][2]
Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

**Besmelenin Tefsiri:**

Bütün işlerimde Allah'tan yardım dileyerek ve sadece O'ndan medet umarak, herşeyden önce O'nun adıyla ve zikriyle başlarım.Çünkü O Rab'tır, itaata layık olan yalnız O'dur. O, lütuf ve kerem sahibidir, rahmeti engin, lütuf ve, ihsanı boldur, rahmeti herşeyi kuşatan ve lütfü bütün mahlukatı kapsayandır. Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: [3][3]

**Bir Uyarı:**

Allah kendisinden yardım ve başarı dilemeleri ve putperestlere muhalefet etmeleri için, müslümanlarm, sözlerine ve işlerine ile başlamalarını öğretmek maksadıyla Fatiha sûresine ve Tevbe sûresi hâriç bütün Kur'an sûrelerine besmele âyetiyle başladı. Çünkü putperestler işlerine ilahlarının ve tağutlarımn adıyla başlarlar ve: "Lât'm adiyle...", veya "Uzzâ'nm adiyle...", veya "Şa'bm adiyle..." veya "Hübel'in adiyle başlarım" derlerdi. Taberî şöyle der:
"Zikri yüce ve isimleri mukaddes olan Allah, peygamberi Muhammed (s.a.v.)'i, bütün işlerinde, önce kendisinin güzel isimlerini zikretmeyi öğreterek yetiştirdi. Bunu, bütün mahlukatı için, uyacakları bir sünnet ve takip edecekleri bir yol kıldı. Bir kimsenin, bir sûreyi okumak istediğinde demesi, onun maksadının, "Allah'ın adiyle okuyorum" demek olduğunu gösterir. Diğer işlerde de durum aynıdır.[4][4]

**Fatiha Suresi'nin Fazileti**

**a)** Ahmed b. Hanbel'in, Müsned'inde rivayet ettiğine göre, Übeyy b. Ka'b Fatiha sûresini Rasulullah (s.a.v.)'a okumuş, bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Nefsimi kudret elinde tutan Allah'a andolsun ki, bu okuduğunun bir benzeri ne Tevrat'ta, ne İncil'de, ne Zebur'da ve ne de Kur'an'da indirilmiştir. O seb'ul-mesânî (tekrarlanan yedi âyet) ve bana verilen yüce Kur'an'dır" . Bu hadis-i şerif, Hicr sûresi'nde bulunan "Andolsun ki, biz sana tekrarlanan yedi (âyeti) ve bu'yüce Kur'an'ı verdik.[5][5] mealindeki âyete işaret etmektedir.
**b)** Buhârî'nin Sahîhi'nde de şöyle rivayet edilmiştir:
Rasulullah (s.a.v.), Ebu Said b. el-Muallâ'ya şöyle dedi:"Sana öyle bir sûre öğreteceğim ki o, Kur'an'daki sûrelerin en büyüğüdür: diye başlayan Fatiha

---

[2][2] Tirmizi, Mevakit, 65; İbn Mace,İkame,2
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/33.
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/33.
[4][4] et-Taberi,Câmiu'l-beyan 1/37. MısıM321 .
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/33.
[5][5] Hicr Sûresi, 15/87

süresidir. O, Seb'ul-mesânî ve bana verilen yüce Kur'an'dır.[6][6]

**Fatiha Sûresi'nin İsimleri**

Bu sûreye el-Fâtiha, Ümmü'l-Kitâb, es-Seb'ul-mesâni, eş-Şâfiye, el-Vâfiye, el-Kâfiye, el-Esâs ve el-Hamd isimleri verilmişitr. AUâme Kurtubî bu İsimleri tefsirinde saymış ve bu sûrenin oniki İsminin olduğunu söylemiştir. [7][7]

**Kelimelerin İzahı**

Sevgi ile birlikte, tazim ve saygı göstererek güzellikle övmektir. Hamd, zemmin zıddı olup şükürden daha umumî bir mânâ ifade eder. Çünkü şükür, nimet karşılığı olur, hamd böyle değildir.
Zât-ı mukaddesin özel ismidir.O'ndan başkası bu ismi kullanamaz. Kurtubî şöyle der: "Allah" ismi, zât-ı mukaddesin isimlerinin en büyüğü ve en kapsamlısıdır. Bu isim, uluhiyyet sıfatlarını şahsında toplayan, rububi-yet sıfatlarıyla vasfılanmış olan, hakiki varlık olarak tek olan ve kendisinden başka ilâh olmayan gerçek varlığın adıdır.
"Rabb" kelimesi " terbiye" kelimesinden türemiştir. Terbiye ise, başkasının işlerini ıslah etmek ve durumunu gözetmek demektir. Herevî şöyle der: Bir şeyi ıslah eden ve tamamlayan kimse hakkında: oj ji Onu ıslah etti." denilir. Allah'ın kitaplarını koruyan kimselere verilen "Rabba-niyyun" ismi de bu kökten gelmektedir.[8][8]
Rabb" kelimesi mâlik (sahip), muslih (İslah eden), mabud, kendisine itaat edilen efendi gibi birçok manada kullanılır.!
Alem kelimesi, raht (3-10 arası topluluk) kelimesi gibi aynı lafızdan müfredi olmayan cins isimdir. Bu kelime insanları, cinleri, melekleri ve şeytanları içine alır. Ferrâ da böyle demiştir. "Alem" kelimesi "alâmet" kelimesinden türemiştir. Zira âlem, yüce yaratıcının varlığına bir alâmettir.
Bu kelimeler, "rahmet" kelimesinden türemiş iki sıfattır. Bunların herbirinde, diğerinde bulunmayan ayrı ayrı manalar vardır. Zira "Rahman", rahmeti büyük manasınadır.Çünkü (fa'lân) kalıbı, birşeyin çokluğunu ve büyüklüğünü ifade etmede kullanılan mübalağa sığasıdır. Bu siğa, sürekliliği gerektirmez. Nitekim çok kızgın manasına gelen "gadbân" ve çok sarhoş manasına gelen "sekran" böyledir.
Rahim kelimesi ise, rahmeti devamlı manasınadır. Çünkü L)ei faîl kalıbı, süreklilik ifade eden sıfatlarda kullanılır. Buna göre"errahmanirrahim" "rahmeti büyük, ihsanı devamlı" demek gibidir. [9][9]
Hattabî der ki: Rahman, rızıkları ve ihtiyaçları hususunda bütün mahlu-katı kapsayacak, mü'mine ve kâfire şâmil olacak bir şekilde engin rahmet sahibi demektir. Allah'ın rahîm sıfatı ise yalnız mü'minleri içine alır. Nitekim âyet-i

---

[6][6] Buharî, Fezailu'l-Kur'an,9; Tirmizî, Sevâbu'l Kur'an, 1
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/34.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/34.
[8][8] Kurtubî, Camiu'l-beyan, 1/133.
[9][9] İbnu Cemâa, Keşfu'l- maanî

kerîmede "Allah mü'minlere karşı çok merhametlidir[10][10] buyurul muştur.
Din, ceza demektir.Yani yapılan bir işin, kendi cinsinden karşılığı manâsını ifade eder. Nitekim "yaptığına göre karşılık görürsün[11][11] mealindeki hadiste de bu mânâ da kullanılmıştır.
"İbadet ederiz" Zemahşeri bu kelimeyi şöyle açıklar: "ibadet, itaat ve boyun eğmenin en son derecesidir, onun içindir ki bu kelime Allah Teâlâ'ya itaatin dışında kullanılmamıştır. Allah Teâlâ, nimetlerin er büyüğünün sahibi olduğu için kendisine ibadet edilmeye lâyıktır.[12][12]
es-Sırat" yol demektir. Bu kelimenin aslı sin ile okunmakta olup "yutmak" manasına gelen istirat masdarından gelmektedir. Böylece yol, yolcuyu yutan bir şeye benzetilmiştir. Şair de bu kelimeyi yol mânâsında kullanmıştır.
Onların yurtlarını o şekilde atlarla doldurduk ki, onları yoldan daha zeli bir halde bıraktık.
"Müstakim" kendisinde bir eğrilik ve sapma bulunmayan şey demektir.
"Amin",duamızı kabul et demektir. Bu kelimenin , Kur'an-ı Kerîm'den olmadığına dair âlimlerin icmaı vardır. [13][13]

**Sûrenin Tefsiri**

Yüce Allah, lâyık olduğu şekilde kendisine nasıl hamd etmemiz, O'nu nasıl takdis etmemiz ve ne şekilde övmemiz gerektiğini bize bu sûreyle öğretti ve şöyle buyurdu;

**1.** Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

**2.** Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.Yani, ey kullarım ! Bana şükretmek ve beni övmek istediğinizde "elhamdülillah" deyin. Size olan lütuf ve ihsanımdan dolayı bana şükredin. Çünkü ben azamet, şeref ve şan sahibi olan Allah'ım. Yaratmak ve icat etmek bana mahsustur. Ben insanların, cinlerin, meleklerin, göklerin ve yerlerin Rabbiyim. O halde övgü ve şükür, diğer tanrılara değil âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. [14][14]

**3.** Rahman ve rahimdir" O, rahmeti herşeyi kapsayan ve lutfu bütün mahlukata şamil olandır. Zira O, kullarına, onları yaratmak, azıklarım vermek ve onlara dünya ve ahiret mutluluğuna götüren yolu göstermek lütfunda bulunmuştur. O, yüce rahmeti büyük ve ihsanı devamlı olan Rabb'dır. [15][15]

---

[10][10] Ahzab, 33/43
[11][11] Buhari, Tefsir-i sûre,l.
[12][12] el-Keşşaf, 1/11

[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/34-35.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/37.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/37.

**4.** Ceza gününün mâlikidir"Yüce Allah, ceza ve hesabın mâlikidir. Ceza gününde, kendi mülkünde tasarrufta bulunan bir mülk sahibi gibi tasarrufta bulunacaktır. "O gün, hiçkimse başkası için hiçbir şeye (fayda ya da zarar verme gücüne) sahip değildir. O gün, herkesin işi Allah'a kalmıştır.[16][16]

**5.** (Ey Allah'ım!)ancak sana kulluk eder ve yalnız senden medet umarız. Ey Allah'ım sadece sana ibadet ederiz. Sadece senden yardım isteriz. Senden başka hiçkimseye kulluk etmeyiz. Sadece sana boyun eğer, itaat eder ve sadece sana karşı huşu ve tevazu gösteririz. Ey Rabbimiz! sana itaat etmek ve senin rızanı elde etmek için yalnız senden yardım isteriz. Çünkü her türlü tazim ve hürmete sen layıksın. Bize yardım etme gücüne senden başka kimse sahip değildir. [17][17]

**6.** Bize doğru yolu göster."Yani Ey Rabbimiz! Bize doğru yolunu ve hak dinini göster ve bizi ona ilet. Bizi, nebilerine , ra-sullerine ve son peygamberine gönderdiğin İslâm dini üzere sabit kıl. Bizi, sana yakın olan kimselerin yoluna girenlerden eyle. [18][18]

**7-** Kendilerine ihsan ve ikramda bulunduğun yani, peygamberlerin, sıddıklarm, şehidlerin ve salihlerin yoluna girenlerden eyle. Onlar ne güzel arkadaştır. Ey Allah'ım! Bizi, doğru yoldan çıkan ve eğri yola giren düşmanlarının zümresine katma. Yani bizi, senin gazabına uğramış olan yahudilerin veya hak yoldan sapmış olan h iristi yani arın zümresine katma. Çünkü onlar senin mukaddes şeriatından çıktılar ve böylece gazaba ve ebedî lanete mûstehak oldular. Allah'ım duamızı kabul et. [19][19]

**Edebî Sanatlar**

Bu cümle, lafzan haber, manen inşâ cümlesidir.
Yani"elhamdulillah deyiniz" demektir. Hamd'in Allah'a mahsus olduğunu ifade eder. Bu, Arapların "Cömertlik Araplara mahsustur" sözüne benzer.
"Yalnız sana kulluk eder, yalnız senden yardım dileriz" Bu cümlede üçüncü şahıstan ikinci şahsa dönüş sanatı vardır. Eğer kelam, aslı üzere devam etseydi "Yalnız ona ibadet ederiz" derdi. Tümlecin yüklemden önce söylenmesi ise tahsis ifade der."Senden başkasına ibadet etmeyiz" demek olur.Nitekim "Yalnız benden korkun[20][20] Duyurulmuştur.
Ebû Hayyan, el-Bahru'l Muhît adlı tefsirinde, bu sûredeki edebi sanat lan şöyle açıklar:
Bu mübarek sûrede, birkaç nevi fesahat ve belagat sanatı vardır.

---

[16][16] İnfitar sûresi, 82/19
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/37.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/37.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/37.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/36-37.
[20][20] Bakara sûresi:, 2/40

**1.** Beraat-ı ıstihlâl, güzel başlangıç.
**2.** Kelimesinin başındaki takısı istiğrak ifade ettiği için, övgüde mübalağa sanatı vardır.
**3.** Hitab şeklini zenginleştirme. Çünkü hitap lafzan haber, manen emir cümlesidir. Yani "el-Hamdulillah deyiniz" demektir.
**4.** Lafzının lamı tahsis ifade eder.
**5.** Hazif sanatı. "Gazaba uğrayanlann değil" terkibinden kelimesinin hazfedilişi gibi. Bunun takdiri şöyledir. "Gazaba uğrayanlann yoluna ve sapmış olanların yoluna değil"
"Yalnız sana ibadet ederiz" ifadesinde takdim ve te'hir vardır.
**7.** Önce geçen kapalı ifadeyi "açıklama sanatı" vardır. Kapalı olan "Doğru yol" ifadesi, daha sonra gelen kendilerine nimet verdiğin kimselerin yolu" ifadesiyle açıklanmıştır.
**8.** "Yalnız sana ibadet eder, senden yardım dileriz" âyetinde iltifat sanatı vardır.
**9.** Devamım murat ederek, var olan bir şeyi, yokmuş gibi istemek. ifadesi, " bizi doğru yolda sabit kıl" demektir. **10.** " Ayetlerinde sec'i mütevâzî vardır.[21][21]

## Faydalı Bilgiler

**1.** Lafzı arasındaki fark. Birinci yüce olan zât-ı mukaddesin özel ismidir. Mânâsı: Gerçek mabud demektir. İkincisi ise gerçek mabud mânâsına geldiği gibi ,bâtıl mabud mânâsına da gelir. Hem Allah için hem de başkaları için kullanılabilen bir isimdir.
**2.** Tekil olanı "Yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım isterim" kipleri kullanılmıştır. Bu da, kulun, melikler melikinin kapısında durmadaki aczini itiraftır. Sanki şöyle der: Ey rabbim! Ben, senin hakîr ve zelil bir kulunum. Sana dua etmek için tek başıma bu kapıda durmak benim haddim değil. Ben sadece mü'min ve muvahhidlerin grubuna katılıyorum. Benim duamı da, onlarla birlikte kabul buyur. Biz hepimiz sana kulluk eder ve senden yardım dileriz.
**3.** Allah'a karşı nasıl edepli davranılacağını kullara öğretmek için, âyet-i kerimede "kendilerine nimet verdiğin" ifadesi kullanılarak, nimet Allah'a isnat edildiği halde, idlal ve gazap O'na isnat edilmemiş ve "kendilerine kızdığın" veya "kendilerini saptırdığın" denilmemiştir. Çünkü, her ne kadar O'nun takdiri ile de olsa, edeben, şer Allah'a isnat olunmaz. "Bütün hayırlar sendendir. Şer sana isnat olunmaz. [22][22]

## Hatime

## Fatihâ-i Şerifenin Kudsî Sırları

İslâm şehidi Hasan el-Bennâ, "Tefsire Giriş" adlı değerli risalesinde şöyle der: Şüphe yok ki, kim Fatihâ-i şerife üzerinde düşünürse, onda kişiyi hayrete düşüren

---

[21][21] el-Bahnı'l Muhit, 1/31
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/37-38.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/38.

ve kalbini aydınlatan engin mânâları, o mânâların güzelliklerini, parlak ve üstün bir uyum görür. Kişi, herşeyde rahmetinin yeni yeni eserlerini meydana çıkaran bir rahmet sıfatiyle vasıflanmış olan Allah'ın adını anarak ve ondan bereket umarak diye başlar. Bu mânâyı hissedip onu ruhunda yücelttiği zaman, bu Yüce İlâh'a hamd gayesiyle dilinden lafızları dökülür. Bu lafızlar ona, Allah'ın nimetinin büyüklüğüne, lütuf ve keremine ve bütün âlemlerin beslenip büyü-tülmesinde görülen güzel nimetlerine karşılık hamdetmeyi hatırlatır da kişi, bu uçsuz bucaksız okyanus üzerinde tefekkür eder. Sonra yeniden, bu bol bol nimetlerin ve bu yüce terbiyenin bir teşvik ve korkutma arzusundan değil de, bir lütuf ve merhametten kaynaklandığını hatırlar. Böylece ikinci defa sıfatım adaletle birleştirmesi ve lütuftan sonram hesabı hatırlatması, bu Yüce İlâh'm kemâlini gösterir. O, sürekli yenilenen bol merhameti ile birlikte, din gününde kullarına yaptıklarının karşılığını verecek, mahlukatmı hesaba çekecektir. "O gün hiçkimse, başkası için hiçbir şeye (fayda ya da zarar verme gücüne) sahip değildir. O gün herkesin işi Allah'a kalmıştır.[23][23]

O'nun mahlukatmı terbiye etmesi; rahmetiyle teşvik ve adalet ve hesaba çekmesiyle korkutma esasına dayanmaktadır. Bu sebeple "ceza günün sahibi" buyurulmuştur. Durum böyle olunca, kul, hayrı ve kurtuluş çarelerini araştırmakla mükellef olmuştur. Kulun, bu durumda kendisini doğru yola iletecek ve sırat-ı müştekimi gösterecek bir kılavuza şiddet le ihtiyacı vardır. Bu kılavuzluğu yapmaya onun yaratıcısından ve mev-lasmdan daha uygunu yoktur. Öyleyse O'na sığmmalı, O'na dayanmalı ve "Yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım isteriz" diyerek O'na seslenmelidir. Lütfü ile, kendisini doğru yola, yani hakkı hak bilerek ona tabi olmayı ihsan ettiği kimselerin yoluna iletmesini istemelidir.

Daha önce lutfuna mazhar olup da kadrini bilmeyerek ve hidayete ermişken tekrar dönerek gazabına uğrayanların ve şaşkın sapıkların yoluna iletmemesini istemelidir. Çünkü bunlar haktan sapan veya hakka ulaşmak istedikleri halde ona ulaşamayan kimselerdir. Allah'ım, duamızı kabul et.

Şüphesiz ki kelimesi, son derece güzel bir beraat-ı makta' yani bi-tiriştir. Böyle bir güzel sonucu ve dua etmek için Allah'a yönelmeye Fatihâ-i şerifeden daha uygun ne olabilir? Sen bu âyet-i kerimelerin manaları arasında gördüğünden daha ince bir uygunluk veya daha sağlam bir irtibat gördün mü? Sen, o güzelik vadilerinde şaşkın şaşkın dolaşırken Rasulullah (s.a.v.)'m Rabbinden rivayet ettiği şu kudsî hadisi hatırla: "Namazı, kulumla kendi aramda ikiye böldüm. Kuluma istediği verilecektir... " ve bu tefekkür ve Allah'ın bu ihsanını devam ettir. Namazda ve namaz dışında ağır ağır, huşu ve huzur içerisinde okumaya ve âyet sonlarında durmaya çalış. Zorlanmadan ve teğanni yapmadan, mânâyı ihmal edecek şekilde lafızlarla meşgul olmadan tecvid ve nağmelerle tilavetin hakkını ver. Çünkü bu şekilde okumak manayı anlamaya yardımcı olur ve kurumuş olan göz yaşlarını harekete geçirir. Kalbe, tefekkür ve huşu içerisinde Kur'an okumaktan daha faydalı hiçbir şey yoktur.[24][24]

---

[23][23] İnfıtar sûresi, 82/19

[24][24] Mukaddime fi't-tefsir, s. 59

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/38-39.

# BAKARA SURESİ

Bu, sûre'nin tamamının medine'de indiğine. dair ittifak vardır. medine'de ilk inen sûrelerdendir. 286 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Bakara sûresi, Kur'an'ın en uzun süresidir. Bu sûre, Medine'de inen diğer sûreler gibi teşri (hukuk) yönü ağır basan sûrelerdendir. Medine'de inen sûreler, genellikle müslümanların sosyal hayatlarında ihtiyaç duydukları prensipleri ve hukukî esasları ihtiva eder.
Bu mübarek sûre itikat, ibadet, muamelât, ahlak, evlenme, boşanma, iddet ve benzeri şer'i hükümlerin büyük bir bölümünü kapsar.
Sûrenin ilk âyetleri, bahtiyar ve bedbaht kişiler arasında bir mukayese yapmak için, mü'min, kâfir ve münafıkların sıfatlarından bahseder; imanın, küfür ve nifakın hakikatim açıklar.
Sonra insanın İlk yaratılışını ele alır ve insanlığın babası Adem (a.s.)'in kıssasını ve o yaratılırken meydana gelen ve Allah'ın insanoğluna yapmış olduğu lütfa delâlet eden enteresan olaylara değinir.
Daha sonra, Ehli kitap, özellikle İsrail oğulları "Yahudiler" konusunu geniş bir şekilde ele alır. Zira Yahudiler Medine-i Münevvere'de müs-lümanlara komşu idiler. Bu sebeple sûre, onların hile ve desiselerine, şerir ruhlarının hususiyetlerinden olan alçaklık, gaddarlık, hainlik,sözde durmama ve ahdi bozma gibi kötü huylarına karşı müminleri uyarır. Ayrıca bu fesatçı ırk tarafından işlenen ve onların büyük zarar ve tehlikelerini gösteren kötülüklerine ve çirkin davranışlarına karşı dikkat çeker. Bu mübarek sûrenin üçte birinden fazlası Yahudilerden bahseder. Onlarla ilgili olan bölüm, "Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetlerimi hatırlayın[1][1] mealindeki âyetle başlar ve "bir zamanlar Rabbi İbrahim'i bir takım kelimelerle denemişti de, o da onları tam olarak yerine getirmişti.[2][2] mealindeki âyete kadar devam eder.
Sûrenin diğer bölümleri hukukî mevzuları ele alır. Zira müslümanlar İslam devletini yeni kurmakta oldukları için, gerek ibadet, gerekse muamelat sahalarında hayatlarında takip edecekleri ilâhî esaslara ve semavî kanunlara daha fazla muhtaç idiler. Bundan dolayı sûrenin büyük bir kısmı hukukî mevzuları ele alır. Bunları şöyle özetleyebiliriz: "Oldukça geniş bir şekilde oruçla ilgili hükümler, hacc ve umre ile ilgili hükümler, Allah yolunda cihatla ilgili hükümler; evlenme, boşanma, süt emzirme, iddet, putperest kadınlarla evlenmenin yasaklığı, ay halinde kadınlara yaklaşmanın sakıncaları ve aile hukuku ile igili diğer konular. Çünkü aile toplumun ilk nüvesini teşkil eder."
Yine bu mübarek sûre toplumu tehdid eden ve onun yapısını bozan "faiz güm»hı"ndan bahseder ve faizcilere şiddetle hücum eder. Faizle işlem yapan veya ona teşvik edenlere karşı Allah ve Rasulu tarafından harp ilan edildiğini bildirir ve

---

[1][1] Bakara, 2/40
[2][2] Bakara, 2/124

şöyle der: "Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız, halen mevcut faiz alacaklarınızı bırakın. Şayet (faiz hak.Km^a söylenenleri) yapmazsanız, Allah ve Rasulu tarafından açılan savaştan haberiniz olsun. Eğer tevbe edip vaz geçerseniz, sermayeniz sizindik ne haksızlık etmiş, ne de haksızlığa uğramış olursunuz.[3][3]

Fai#le ilgüi âyetlerin peşinden, insanların amellerine göre, hayırsa hayır, şer 'se £er muamele görecekleri o korkunç günden sakındırma ile ilgili âyette1" gelir. "(Hep birden) Allah'a döndürüleceğiniz, sonra da her şahsa haK ettiğinin eksiksiz verileceği ve kimsenin haksızlığa uğratılmayacak1 bîr günden sakının.[4][4] Bu âyet, Kur'an-ı Kerim'in son inen âyeti ve kökten vere ınen vanyin sonuncusudur. Bu âyetin inişi ile vahy kesilmiş ve RasuliiUah (s.a.v.) risalet görevini îfâ edip emaneti tebliğ ettikten sonra vefat etmiştir.

Bu mübarek sûre müminleri tevbe etmeye, Allah'a yönelmeye, üzerlerindeki ağır yüklerin kaldırılması için O'na yakarmaya, kâfirlere karşı zafe*" istemeye ve iki cihan saadeti için dua etmeye teşvik ile sona erer: "Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işleri de yükleme. Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim mevlamızsm, kafirler topluluğuna karşı bize yârdım et.[5][5]

İste bu şekilde, bu mübarek sûre, başı ile sonu arasında güzel bir insicam sağl^ak ve sûreyi en güzel bir şekilde derli toplu olarak göstermek için, mü'fflinlerin güzel vasıflarını anlatarak başlamış ve onların duaları ile sona ermiştır. [6][6]

## Sûrenin İsmi

Hz. Musa (a.s.) zamanımda vuku bulan parlak bir mucizenin hatırasını yaşatmak için bu mübarek sûreye "Bakara sûresi" adı verilmiştir. Olay şöyle cereyan etmiştir: îsrailoğullarmdan bir şahıs öldürülmüş, fakat katili bu'unamamıştı. Belki katili bulabilirler diye durumu Hz. Musa (a.s.)'ya itz ettiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ Musa (a.s.)'ya onların bir sığır kesin ve sığırın bir parçasını maktule vurmaları emrini bildirdi.

Böylece Allah'ın izniyle maktul dirilecek ve katilin kim olduğunu onlara bildirecekti. Bu da, mahlukatin öldükten sonra tekrar diri İtileceklerine dair, Yüce Allah'ın kudretini gösteren bir delil olacaktı. Yeri gelince bu kıssa inşaallah genişçe ele alınacaktır. [7][7]

## Bakara Sûresinin Fazileti

Bu sûrenin fazileti hakkında Rasulullah (s.a.v.)'den şöyle bir hadis rivayet olunmuştur: "Evlerinizi kabirlere çevirmeyiniz. Şüphesiz Şeytan, Bakara sûresi'nin

---

[3][3] Bakara sûresi, 2/ 278, 279

[4][4] Bakara .sûresi, 2/281

[5][5] Bakara *ûresi, 2/286

[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/43-44.

[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/44-45.

okunduğu evden kaçar.[8][8] Başka bir hadiste de şöyle buyurul-muştur: "Bakara sûresini okuyunuz. Çünkü onu okumak bereket, terketmek ise pişmanlıktır. Sihirbazlar ona güç yetiremezler.[9][9]

**1.** Elif, Lâm, Mim!
**2.** Kendisinde hiçbir şekilde şüphe olmayan bu kitap, müttekiler için bir hidayet kaynağı ve yol göstericidir.
**3.** O müttekîler ki, görülmeyene inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar.
**4.** Yine onlar, sana indirilene ve senden önce in -dirilene iman ederler ve ahiret günününe kesinkes inanırlar.
**5.** İşte onlar, Rabblerinden gelen bir hidayet üze-rindedirler ve onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

**Kelimelerin İzahı**

Rayb, kuşku ve şüphe demektir. Araplar, kişi bir şeyden kuşkulandığında "kuşkulandı", kuşkulu bir iş içinde tabirim kullanırlar. Zemahşeri bu kelimeyi şöyle açıklar: Rayb, fiilinin nıasdandır. Bir şey, bir kimseyi şüpheye düşürdüğünde "Onu kuşkulandırdı" denir. Raybe", nefsin sıkıntı ve ızdıraba düşmesidir. Zamanın musibetlerine de "Raybu' z-zaman" denir.[10][10]
Takva kelimesi, kötü şeyden sakınmak mânâsına gelen ittikâ kelimesinden alınmıştır. Takva, kişi ile kötü şey arasında bir engel kabul edilir. Meşhur câhiliye şâiri Nâbiğa ittikayı bu mânâda kullanmıştır: "Kadın düşürmek istemediği halde baş örtüsü düştü. Onu aldı ve bizden eliyle korundu" Buna göre muttakî, zarar veren şeylerden kendini koruyandır. Bu mânâda itaat vesilesiyle Allah'ın azabından korunan kimseye muttaki denir. Genel olarak takva "kulun Allah'ın emirlerinden ayrılması ve yasaklarından sakınması manâsına gelir."
Gayb, duyu organlarının idrakinin dışında kalan şey demektir.
Gizli ve saklı olan herşeye gayb denir. Cennet, cehennem, haşr ve neşir bu kabildendir. Râgıb el-İsfehani gaybı: "duyu organlarının algılayamayacağı şeydir[11][11] diye tarif eder.
Felah, başarmak ve kazanmak demektir. Ebu Ubeyde: "Bir miktar hayır elde eden herkese müflih denilir[12][12] der. Beyzavi de bu kelimeyi şöyle açıklar: "Müflih, zafer yolları kendisine açılmışçasına, istediğini elde eden kimse demektir.[13][13]
Felah, lügatte: "Yarmak ve kesmek mânâlarına gelir. Arapların "Demir demirle

---

[8][8] Müslim, Müsafirin, 212; Tirmizî, Fezailu'l Kur' an, 2,
[9][9] Müslim, Müsafirin, 252
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/45.
[10][10] el-Keşşaf, I/27
[11][11] er-Rağıp el-İsfehani, el-müfredat, s. 367, Beyrut, ty
[12][12] Mecâzü'I-Kurıan 29
[13][13] Mecâzü'I-Kurıan 29

yarılır", sözünde felah kelimesi bu manada kullanılmıştır. Yeri, sabanla yardığı için, çiftçiye de "fellah" denilmiştir. [14][14]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Bu mübarek sûre, müttekilerin vasıflarını anlatarak başlar. sûrenin, huruf-i mukattaadan olan şeklindeki heca harfleriyle başlaması, Kur'an'dan yüz çevirenlerin dikkatlerini çeker. Zira ilk anda, kendi aralarındaki konuşmalarında alışık olmadıkları lafızlar, bir tokmak gibi kulaklarına vurmakta ve kendilerine söylenecek olan âyetlere karşı dikkatleri çekilmektedir. Bu harfler ve benzerlerinde Kur'an'm i'cazını gösteren işaretler vardır. Çünkü bu kitap, onların kendi aralarında konuştukları harf ve kelimelerden meydana gelmiştir. Buna rağmen Kur'an'ın bir benzerini getirememeleri O'nun i'câzına büyük bir delildir. Büyük âlim İbn Kesir şöyle der: "Sûre başlarında bu harflerin zikredilmesi, Kur'an'ın i'câzını açıklamak ve insanların kendi konuşmalarında kullandıkları harf ve kelimelerden meydana geldiği halde Onun bir benzerini getirmekten âciz olduklarını göstermek içindir." Araştırmacıların çoğunun görüşü böyledir. Zemahşerî bu görüşü Keşşaf adlı tefsirinde şiddetle savunmuş, Ibni Tey-miyye de bunu kabul etmiştir. İbn Kesir, şöyle devam eder; Bundan dolayı , bu harflerle başlayan her sûrede mutlaka Kur'an'ın zaferi, i'câzı ve azameti zikredilir. Mesela: ve benzeri âyet-i kerimeler Kur'an'ın i'câzını gösteren âyetlerdir.'[15][15]

**2.** Ey Muhammedi Sana indirilen bu Kur'an öyle bir kitaptır ki, hiçbir kitap ona denk gelemez, Düşünüp tefekkür eden veya hazır bulunup da onu dinleyen kimse, onun Allah katından geldiğinden şüphe etmez.: Allah'ın emirlerine sarılmak, nehiylerin-den sakınmak suretiyle O'nun gazabından korunan ve itaat etmek suretiyle de O'nun azabından kurtulan müttakî mü'minleri için bir yol göstericidir. İbn Abbas, müttekîleri: "Şirkten sakınan ve Allah'a itaat eden kimselerdir." diye tarif eder. Hasan-ı Basr-î, bu müttekîleri açıklarken "onlar, kendilerine haram kılınandan sakındılar ve kendilerine farz kılmanı yerine getirdiler" demiştir.
Daha sonra Allah Teala bu müttekilerin vasıflarını şöyle anlatır. [16][16]

**3.** Onlar görmedikleri ve duyu organları ile algılayamadıkları yeniden dirilme, cennet, cehennem, sırat, hesap, ve bunların dışında Kur'an'ın veya Peygamber (s.a.v.)'in haber verdiği her şeyi tasdik ederler. Şartlan, rükünleri, edebleri ve huşu ile en mükemmel bir şekilde namazlarını eda ederler. İbn Abbas Şöyle der: Namazı ikame etmek, rükû , sucûd, tilavet ve huşuunu tam yapmak demektir.[17][17] Kendilerine verdiğimiz mallardan iyilik ve ihsan yollarında harcar ve sadaka verirler. Âyetin manâsı umûmî olup zekat, sadaka ve diğer harcamaları ihtiva eder. İbn Cerir'in tercihi budur. İbn Abbas1 tan rivayet edildiğine göre , bu âyetteki

---

[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/49.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/49-50.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/50.
[17][17] Taberı, 1/79. Mısır- 1321; Muhtasar-ı İbn Kesir 1/29, Celâleyn

infaktan maksat, malların zekatını vermektir. İbn Kesir de şöyle der: Allah Teala çok defa, namaz ile mallardan yapılan infakı bir arada zikretmiştir. Zira namaz Allah'ın hakkı olup, kendisini birlemeyi, ona saygıyı ve onu övgüyü kapsar. İnfak ise kulun hakkı olup, Allah'ın kullarına bir iyiliktir.
Vacip olan harcamalar ile farz olan zekatın her ikisi de bu âyetin manasına dâhildir. [18][18]

**4.** "Onlar, Allah'tan sana gelen ve senden önceki peygamberlere gelen herşeye inanırlar. Allah'ın kitapları ve peygamberleri arasında bir ayrım yapmazlar. Onlar, hiçbir şek ve şüpheye yer vermeksizin, bu dünyadan sonra gelecek olan âhiret yurduna, orada vuku bulacak olan yeniden dirilme, ceza, cennet, cehennem, hesap ve mizana kesin olarak inanırlar. Âhirete, dünyadan sonra geldiği için âhiret ismi verilmiştir. [19][19]

**5.** " Yukarıda geçen bu yüce sıfatları taşıyan o kimseler, Allah tarafından ihsan edilen bir nur, delil ve basiret üzeredirler. İşte onlar, naim cennetlerinde yüksek dereceleri elde edenlerdir. [20][20]

**Edebî Sanatlar**

Bu mübarek âyetler beyan ve bedi'den birçok edebî sanatı ihtiva eder. Bunları şöyle özetleyebiliriz.
**1.** "Müttekîler için kılavuz" ifadesinde mecaz-ı aklî vardır. Çünkü burada hidayet, Kur'an'a isnad olunmuştur. Bu ise, sebebe isnad kabi-lindendir. Gerçekte hidayete erdiren Allah Teala'dır. Dolayısıyle burada mecâz-ı aklî vardır.
**2.** "Bu kitab" ifadesinde, Kur'an'ın sânının yüceliğini ve mertebesinin yüksekliğini ifade etmek için, uzaklık ifade eden düikelimesi ile yakına işaret edilmiş ve mertebenin erişilmez derecedeki yüceliği, hissî uzaklık menziline indirilmiştir.
**3.** "Onlar bir hidayet üzeredirler ve kurtuluşa ermişler ancak onlardır." âyetinde müttekilerin şanının yüceliğini vurgulamak için dîljl ism-i işareti iki defa zikredilmiştir. zamiri ise hasr ifade etmek için getirilmiştir. Sanki, "kurtuluşa erenler onlardır, başkaları değildir, denilmiştir.[21][21]

**6.** Gerçek şu ki, kâfir olanları korkutsan da korkutmasan da onlar için birdir, iman etmezler.
**7.** Zira Allah onların kalplerini mühürlemiştir. Onların kulaklarına ve gözlerine de bir çeşit perde gerilmiştir ve onlar için büyük bir azab vardır.

---

[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/50-51.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/51.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/51.
[21][21] Muhtasar-ı İbn Kesir, I / 30
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/51.

## Kelimelerin İzahı

Küfür, lügatte nimeti örtmek manasına gelir. Kâfire, nimeti inkâr ettiği ve onu örttüğü için "kâfir" denilmiştir. Tohumu toprağa gömene ve geceye kâfir denilmesi de bu kabildendir. "Ziraatçıların da hoşuna giden bitkisi gibi[22][22] mealindeki âyette de kelimesi bu manada kullanılmıştır. Gece de, karanlığı ile herşeyi örttüğü için "kâfir" diye isimlendirilmiştir.
İnzâr, korkutarak haber vermektir. Korkutma olmazsa buna inzâr değil, i'lâm ve ihbar denilir.
Hatm, içine herhangi bir nesne girmesin diye, birşeyi kapatıp üzerine mühürlemek demektir. Kitabı hatmetmek de bu kelimeden gelir.
Gışâvet, perde demektir. Araplar, bir kimse bir şeyin üzerine perde çektiğinde "ğaşşâhu" derler. Kıyamet manasına gelen gâşiye de bu köktendir. O da verdiği korkularla insanları sarar. [23][23]

## Bu Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Allah Teala bundan önceki âyetlerde müminlerin vasıflarını zikrettikten sonra, iki sınıf arasındaki farkı açıkça göstermek için bu âyetlerde de kâfirlerin vasıflarını anlattı. Esasen iyilerle kötüleri mukayese etmek ve bahtiyarlarla bedbahtlar arasındaki farkı göstermek hususunda Kur'ân-ı Kerîm'in üslubu da budur. "Zira eşya zıddıyle bilinir. [24][24]

## Âyetlerin Tefsiri

**6.** Ey Muhammedi Allah'ın âyetlerini inkâr eden ve senin peygamberliğini yalanlayanlar var ya, "Sen onları Allah'ın azabından korkutarak sakmdırsan da, onlar için farketmez" Onlar senin getirdiğine inanmazlar. Boşuna onların iman etmelerini bekleyip de kendini yıpratma. Bu âyette, kavminin kendisini yalanlamasına karşı Peygamber (s.a.v.)'e bir teselli vardır. Sonra, Allah Teala onların iman etmemelerinin sebebini şu şeklîde açıklar:[25][25]

**7.** Allah onların kalblerini mühürlemiştir. Artık o kalplere herhangi bir nur girmeyeceği gibi, onlarda iman nuru da parlamaz. Müfessirler şöyle der: "Hatm, kapatıp mühürlemek demektir. Bu da şöyle olur: Kalplerdeki günahlar çoğalınca, onlardaki basiret nuru silinir. Artık, böyle kalplere iman, girecek bir yol bulamadığı gibi, küfür de bunlardan çıkış yolu bulamaz. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Tam aksine, küfürleri sebebiyle Allah o kalpler üzerine mühür vurmuştur"[26][26] "Onların kulakları ve gözleri üzerinde perde vardır." Dolayısıyle

---

[22][22] Hadid Sûresi, 57/20
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/52.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/52.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/52-53.
[26][26] En-Nisa, 4/155. Geniş bilgi için bakınız, Muhtasar-ı İbn Kesir, 7/32. Beyrut,

hidayet nurunu göremez, hakkı işitemez, anlayamaz ve idrak edemezler. Zira onların gözleri ve kulakları sanki kaim perdelerle kapatılmıştır. Bundan dolayı hakkı görüp de ona uyamazlar, işitip de onu koruyamazlar. Ebu Hayyân şöyle der: "Allah, hakkı kabul etmedikleri için kulaklarını ve hidayet nurunu görmek istemedikleri için de gözlerini, menfezleri kapatılmış, kendisine yararı olan herhangi bir şeyin içeri girmesine engel olan bir örtü ile örtülmüş ve üzeri mühürlenmiş bir kaba benzetti. Yani bu organlar sıhhatli olmalarına ve idrak güçlerinin yerinde olmasına rağmen, hayrı görme, işitme ve onu kabul etme melekelerinden mahrumdurlar.
Bu âyette istiare sanatı vardır.[27][27] Allah'ın âyetlerini yalanlamaları, küfürleri ve cürümleri sebebiyle, onlar için âhirette şiddetli ve sonsuz bir azap vardır. [28][28]

**Edebî Sanatlar**

**1.** "Onları korkutsan da korkutmasan da aynıdır, onlar iman etmezler." âyetinde, Hz. Peygamber (s.a.v.)' in kâfirlerin iman etmesini beklememesi ifade edilmektedir. Bu cümle onların küfür ve taşkınlıktaki aşırılıklarına ve iman kabiliyetlerinin olmayışına dikkat çekmektedir. Onların kesinlikle iman etmeyecekleri vurgulanmıştır.
**2.** "Allah onların kalplerini mühürledi." ifadesinde latif bir "istiâre-i tasrîhiyye" vardır. Allah, hakkı kabul etmedikleri çin onların kalplerini, kurtuluşa çağıran peygamberi dinlemedikleri için kulaklarını, ve hidayet nurunu görmek istemedikleri için de gözlerini, menfezleri kapatılmış, kendisine yaran olan herhangi bir şeyin içeri girmesine engel olan bir örtü ile örtülmüş ve üzeri mühürlenmiş bir kaba benzetti. Allah Teala, istiâre-i tasrîhiyye yoluyla, "hatm" ve "gışâve" kelimelerini müstear olarak kullandı.[29][29]

**8.** insanlardan bazıları da vardır ki, inanmadıkları halde "Allah'a ve âhiret gününe inandık" derler.
**9.** Onlar {kendi akıllarınca) güya Allah'ı ve mü'minleri aldatırlar. Halbuki onlar ancak kendilerini aldatırlar ve bunun farkında değillerdir.
**10.** Onların kalplerinde bir hastalık vardır. Allah da onların hastalığını çoğaltmıştır. Söylemekte oldukları yalanlar sebebiyle de onlar için elem verici bir azap vardır.

**11.** Onlar; "Yeryüzünde fesat çıkarmayın" denildiği zaman: "Biz ancak ıslâh edicileriz" derler.
**12.** Şunu bilin ki, onlar bozguncuların tâ kendileridir, lâkin anlamazlar.
**13.** Onlara, "insanların iman ettiği gibi siz de iman edin" denildiği vakit "Biz hiç, sefihlerin iman ettikleri gibi iman eder miyiz?" derler. Biliniz ki, gerçek beyinsizler

---

1981.
[27][27] Eî-Bahru'l - Muhît, 1/51
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/53.
[29][29] Şerif Radî. Telhisu'l-bevan. 1/3: Ebu Havva. el-Bahru'1-Muhît. T/51
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/53-54

onlardır, fakat bunu bilmezler.
**14.** (Bu münafıklar) mü'minlerle karşılaştıkları vakit iman ettik" derler. Halbuki şeytanları ile başbaşa kaldıklarında: "Biz sizinle beraberiz, biz onlarla sadece alay ediyoruz" derler.
**15.** Gerçekte, Allah onlarla alay eder,azgınlıklarında onlara fırsat verir, bu yüzden onlar bir müddet başıboş dolaşırlar.
**16.** İşte onlar, hidayete karşılık dalâleti satın alanlardır. Ancak onların bu ticareti kazançlı olmamış ve kendileri de doğru yola girememişlerdir.
**17.** Onların durumu, {karanlık gecede) bir ateş yakan kimse misâlidir. O ateş yanıp da etrafını aydınlattığı anda Allah, hemen onların aydınlığını giderir ve onları karanlıklar içinde bırakır, göremezler.
**18.** Onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple onlar geri dönmezler.
**19.** Yahut gökten sağnak halinde boşanan, içinde yo- ğun karanlıklar, gürültü ve yıldırımlar bulunan yağmur {a tutulmuş kimselerin durumu) gibidir. O münafıklar yıldırımlardan gelecek ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Halbuki Allah, kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır.
**20.** Şimşek sanki gözlerini çıkaracaknıış gibi çakar, onlar için etrafı aydınlatınca orada biraz yürürler, karanlık, üzerlerine çökünce de oldukları yerde kalırlar. Allah dileseydi elbette onların kulaklarını sağır, gözlerini kör ederdi. Allah şüphesiz her şeye kadirdir.

## Bu Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Allah Teâlâ, sûrenin başında önce mü'minlerin, sonra da kâfirlerin vasıflarım, burada da münafıkların vasıflarını anlattı. Bunlar üçüncü sınıfı teşkil eden ve küfrünü gizleyip mü'mın görünen kimselerdir. Allah, bunlardan gelecek tehlikenin büyüklüğüne ve verecekleri zararın çokluğuna dikkat çekmek için 8. âyette uzun uzun açıklama yaptı. Ayrıca münafıkların durumlarını daha iyi açıklamak, ruhlarında taşıdıkları dalâlet ve nifak karanlığını izah etmek ve bunların hallerinin varacağı helak ve felaketi göstermek için bu âyetlerde iki de darb-i mesel getirmiştir. [30][30]

## Kelimelerin İzahı

Tuzak kuruyorlar. Hıdâ'; hile, tuzak ve riya manalarında kullanılır. Asıl itibariyle, "gizlemek" manasına gelir. "Zaman", belâ ve musibetleri gizlediği için, ona da hâdi') ismi verilir. Ev halkını içinde, koruyup muhafaza ettiği için, küçük eve de (mihdâ1) denir.
Maraz, hastalık demektir. Sıhhatin zıddıdır. Maraz, ya vücut hastalığı gibi fiziki olur veya nifak, haset ve riya gibi manevî olur. İbn Fâris şöyle der: "İnsanın sağlığını yok eden herhangi bir illet, veya münafıklık veya, herhangi bir şeydeki eksikliğe maraz denir."
"Fesat çıkarmayınız". Fesat, doğruluktan sapmak manasına olup salâhın zıddıdır.

---

[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/57.

"Süfeha" Bu kelime, sefih kelimesinin çoğuludur Sefih, câhil, dar görüşlü ve kâr ve zarar gelecek şeyler hakkında bilgisi az olan kimse demektir. Kelimenin aslı, hafiflik manasına gelen sefehür. Sıfat olarak sefih, aklı az demektir. Luğat âlimleri sefeh kelimesini akıl noksanlığını gerektirecek şekilde hafiflik ve dar görüşlülük olarak açıklarlar. Bunun zıddı hilirndir.[31][31]
Tuğyan, her hususta haddi aşmaktır. "Su taştığı vakit sizi gemide biz taşıdık"[32][32] mealindeki âyette de tuğyan kelimesi yükselmek ve haddi aşmak manalarında kullanılmıştır. Bu kelimeden türemiş olan (Tâğiye) kelimesi de inatçı ve zorba demektir.
"Şaşkmlaşıyorlar" Ameh, bir şey hususunda tereddüd ve şaşkınlığa düşmektir. Bunun sıfatı olan kelimesi ise şaşkın kimse ma-nasına gelir. Ru'be: "Şaşkın ve müterеddidler yüzünden doğru yolu bulamıyorum" ifadesinde ameh kelimesini bu manada kullanmıştır. Fahr-i Râzi şöyle der: "Ameh ile amâ eş anlamlıdır. Ancak amâ kelimesi daha umumi olup hem maddî, hem de manevî körlük için kullanılır. Ameh ise, ne tarafa gideceğini bilmeyen kimsenin tereddüd ve şaşkınlığı manasını ifade edip sadece manevî körlükte kullanılır.[33][33]
"Değiştirdiler" İştiranın asıl manası değiştirmek demektir. Bu da, istenilen şeyi elde etmek için değerini vermektir. Araplar, bir kimse birşeyi başka birşeyle değiştirdiğin de (işterâhu) derler. Şâir şöyle der:
Sizin aranızda benim halâ cahil olduğumu sanıyorsan, bilesin ki ben senden sonra cehaleti hilimle değiştirdim. (esamm) kelimesinin çoğulu olup sağırlar demektir.
(ebkem) kelimesinin çoğuludur. Konuşamayan dilsizler demektir.
(A'rna) kelimesinin çoğuludur. Körler demektir.
Sayyib, bol yağmura derler. (savb) kelimesinden türetilmiştir. Savb ise, şiddetli olarak inmek demektir. Şair şöyle der:
"Sicim gibi yağmur indiren bulutlar seni suladı" demiştir.
Savâik, saika) kelimesinin çoğuludur. Saika ise, değdiği herşeyi yakan ateştir, Şiddetli ses manasına gelen sa'k kelimesinden türemiştir.
Semâ, lügatte kişinin üstünde olan ve onu gölgelendiren her şeye denir. Evin tavanına sema denilmesi de bundandır. Yağmur semadan indiği için yağmura da semâ denir. Şâir şöyle der:
Bir kavmin toprağına yağmur yağdığı zaman, onlar kızsalar da biz orada hayvanlarımızı otlatırdık.
"Yakalar" Hafif, sür'atle yakalamak demektir. "Ancak bir söz kapan olursa onu delen ve yakan bir alev takip eder[34][34] âyette de bu manaya kullanılmıştır. Sür'atinden dolayı kırlangıca "huttaf" denilmiştir. Hatif, bir şeyi son derece hızlı yakalayan demektir. [35][35]

---

[31][31] Ezherî, Tezhibu' 1-luğa; Cevheri, Sıharı; FİruzâbâdÎ, el-Kâmusu' 1- muhît, {Sefeh maddesi)
[32][32] el-Hakka sûresi, 69/11
[33][33] Tefsir-i Kebir, n/71
[34][34] Saffat sûresi, 37/10
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/57-58.

## Ayetlerin Nuzûl Sebebi

İbn Abbas (r.a.)'dan şöyle nakledilmiştir: "Bu âyetler Abdullah b. Ubey b. Selül, Muattib b. Kuşeyr ve Cidd b. Kays gibi Ehl-i kitab münafıkları hakkında inmiştir. Onlar mü'minlerle karşılaştıkları zaman iman ve tasdik eden kimseler olarak görünüyorlar ve: "Biz Muhammed (s.a.v.)'in vasıf ve özelliklerini kendi kitabımızda görüyoruz, diyorlardı.[36][36]

## Ayetlerin Tefsiri

**8.** "İnsanlardan bir grup vardır ki, dilleriyle, Allah'ı ve O'nun peygamberini indirdiği açık âyetleri tasdik ettik, öldükten sonra yeniden dirilmeye iman ettik derler, "Halbuki onlar gerçekten tasdik etmiş ve inanmış değillerdir." Çünkü onlar bu sözleri, inanca ve tasdike dayanmayan bir söz ile söylerler.
Beyzâvî şöyle der: Bunlar, mü'minlerle kâfirler arasında kalan üçüncü sınıftır. Bunlar, kalben inanmadıkları halde, ağızlarıyla "inandık" diyenlerdir. Kâfirlerin en kötüsü ve Allah'ın en çok buğzettiği kimseler bunlardır. Çünkü onlar hile ve istihza yoluyla küfrü gizleyip onu imanla karıştırmışlardır. Onun içindir ki Yüce Allah onların kötülük ve cahilliklerini geniş bir şekilde açıkladı. Onlarla ve onların yaptıklarıyla alay etti. Onların sapıklık ve azgınlıklarını tescil etti. Ve haklarında bir darb-ı mesel getirdi.[37][37]

**9.** İnkârda ısrar etmelerine rağmen iman etmiş görünmekle hilekarlarm yaptığını yapıyorlar o cahil kafalarıyla Allah'a hile ettiklerine, bu durumlarının onun katında kendileri için fayda sağlayacağına ve bazı mü'minleri kandırdıkları gibi Allah'ı da kandıra-bileceklerine inanıyorlar. Bilmiyorlar ki, Allah aldatılamaz. Zira hiçbir şey ona gizli kalmaz. İbn Kesir şöyle der: "Nifak, hayır gösterip arkasında bir şer gizlemektir. Nifak itikadı ve amelî olmak üzere iki nevidir. İtikaden münafık olan kimse ebedî cehennem de kalır. Amelen münafıklık ise en büyük günahlardandır. Çünkü münafığın sözü fiiline, içi dışına uymaz. Münafıkların vasıflarını anlatan âyetler, Medenî sûrelerde inmiştir. Çünkü Mekke'de münafıklık yoktu, tam aksine açıkça küfür vardı.[38][38]
Gerçekte onlar sadece kendilerini aldatırlar, çünkü yaptıklarının vebali kendilerine dönecektir. Ancak bunun farkına varamaz ve anlayamazlar. Zira onlar sürekli hamakat ve gaflet içindedirler. [39][39]

**10.** Onların kalplerinde şüphe ve nifak vardır. Allah onların pisliklerini ve sapıklıklarını daha da arttırsın. Bu cümle dua cümlesidir. İbn Eşlem, bu hastalığın dinî bir hastalık olduğunu, bedenî bir hastalık olmadığım ifade eder ve şöyle tarif eder: "Nifak hastalığı, insanlar arasında İslam döneminde ortaya çıkan bir şüphedir.

---

[36][36] Fahr-ı Râzi, Tefsir-i Kebir, n/6
[37][37] Beyzâvî Tefsiri, 1/ 11
[38][38] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/33
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/59.

Allah, bu hastalığı taşıyanların hastalığını ve kuşkularını daha de artırmıştır.[40][40]
Mü'min olduklarını iddia ederek yaları söylemeleri ve Allah'ın âyetleriyle alay etmelerinden dolayı onlar için
elem verici bir azap vardır.
Sonra Yüce Allah onların çirkin davranışlarını ve şeni durumlarını beyan etmeye başladı ve şöyle buyurdu: [41][41]

**11.** İbn Mesud şöyle der: Yeryüzünde fesat çıkarmak küfürdür ve masiyetle amel etmek demektir. Kim Allah'a isyan ederse yeryüzünde fesat çıkarmış olur. Buna göre âyetin manası şöyledir: Bazı müminler onlara "fitne ve küfrü tahrik etmek ve Allah yolundan insanları alıkoymakla yeryüzünde fesat çıkarmayın" dediği zaman, : "Onlar, fesat çıkarmak asla bizim işimiz değildir. Biz sadece ıslah edici kimseleriz. Hayır ve iyiliğe koşarız. Bize bu şekilde hitap etmeniz doğru değildir" derler. Beyzavi şöyle der: Onlar, kalplerindeki hastalık sebebi ile, fesadı salah şeklinde tasavvur ettiler. Allah, bu gibi kimseler hakkında şöyle buyurmuştur: Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse, (kötülüğü hiç istemeyen kimseye benzer) mi?[42][42] Bundan dolayı Allah onların bu cevaplarını, cümleye iki pekiştirme edatı ile başlayarak şiddetli bir şekilde reddeder ve şöyle buyurur: [43][43]

**12.** Ey insanlar! Dikkatli olunuz ve biliniz ki, gerçek fesatçı başkaları değil, onların kendileridir. Fakat kalplerinden iman nuru silindiği için bunu hissedip anlayamazlar" Bu âyete, dikkat çekme edatı olan VI (elâ) ve pekiştirme edatı olan jl (inne) ile başlanmıştır.
Ayrıca haberin marife olması, mübteda ile haber arasında zamir-i fasl girmesi ve onların şuursuzluklarını ifade etmek için istidrak manası ifade eden (lâkin) edatının gelmesi cümleyi daha da pekiştirmiştir.[44][44]

**13.** Münafıklara: "Siz de, Peygamber (s.a.v.)'in arkadaşlarının inandığı gibi nifak ve riya karıştırmadan sadakatle iman ediniz ve Allah'a iman ve itaatimzda samimi olunuz." denildiği zaman "Aklı kısa ve dar görüşlü olan câhiller gibi iman mı edelim?" derler. Münafıklar bu sözleriyle Süheyb-i Rumî, Ammâr b. Yâsir, Bilâl-i Habeşî ve benzeri ashab-ı kiramı kasdetmişlerdir. j-«£i î (enu'minu) kelimesindeki hemze, alay ve istihza ile birlikte inkar manası ifade eder. Beyzâvî şöyle der: Münafıkları, mü'minlerin görüşlerinin yanlış olduğuna inandıkları veya onları küçümsedikleri için, onlara câhil beyinsiz dediler. Çünkü mü'minlerin çoğu fakir idiler. Suheyb ve Bilal gibi köleler bu fakirlerdendir.[45][45] "Dikkatli olunuz ve biliniz ki, gerçek beyinsizler onlardır. Çünkü bâtıl yola giren, kuşkusuz beyinsizdir.

---

[40][40] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/33
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/59-60.
[42][42] Fâtır sûresi, 35/8
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/60.
[44][44] Beyzâvî, 1/ 12
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/60.
[45][45] Beyzâvî, Aynı yer

Fakat onlar cehalet ve sapıklık içerisindeki bu durumlarım bilmezler" Allah Teala'nın bu sözü, onların körlüklerini ve hidayetten uzaklıklarını en beliğ bir şekilde ifade etmektedir. Zira onların durumlarını pekiştirerek ve uyararak ifade etmekte ve beyinsizlerin ancak onlar olduğunu vurgulamaktadır.
Bundan sonra onların yapmacık davranışlarına ve münafıklıklarına dikkat çekerek şöyle buyurdu. [46][46]

**14.** Mü'minleri gördükleri ve onlara tesadüf ettikleri zaman münafıklık ve riyalarından dolayı, mü'min ve dost görünürler. Sapıklık ve nifak ehli olan reislerinin ve ileri gelenlerinin yanlarına dönüp onlarla başbaşa kaldıklarında da: Biz sizin dininizdeyiz ve sizin inandığınız gibi inanıyoruz. Biz onlara, iman etmiş görünmekle onlarla alay edip eğleniyoruz, derler. Allah Teâlâ onlara şöyle cevap vermektedir: [47][47]

**15.** Allah onlara Önce mühlet verip sonra da istihzaları yüzünden onları ibret olacak bir şekilde cezalandıracaktır. İbn Abbas (r.a.) şöyle der: Allah, ilerde onları cezalandırmak için onlarla alay eder ve onlara mühlet verir. Nitekim bir âyet-i kerimede şöyle buyurulrnuştur: "Onlara mühlet veririm; ama benim cezam çetindir[48][48] İbn Kesir de şöyle der: Bu, Allah'ın alay etmelerine ve hilelerine karşılık olarak onları cezalandıracağını bildiren bir haberdir. Yani Allah, "Allah onlarla istihza eder" ifadesiyle, onların, yapmakla cezaya müstehak oldukları fiili vurgulamıştır. Her iki cümlede istihza lafzı kullanılmış olmakla birlikte, mana farklıdır.[49][49]
Müfessirler, Kur'an-ı Kerim'deki nazireleri (lafızları aynı, manaları farklı kelimeleri) bu şekilde yorumlamışlardır. Meselâ "Bir kötülüğün karşılığı, ona denk bir cezadır.[50][50] "Kim size saldırırsa, siz de ona saldırın.[51][51] buyurulmaktadır. Burada birinci saldırı zulüm, ikincisi adalettir. Mühlet vermek ve onları sapıklık ve küfürleri içinde serbest bırakmak suretiyle, terüddüd ve şaşkınlıklarını artırır. Bu şaşkınlıktan kurtulamazlar. Çünkü Allah, onların kalplerini mühürlemiş ve gözlerini kör etmiştir. Dolayısıyle doğruyu göremezler ve hidayete eremezler. [52][52]

**16.** "Onlar, imam küfürle değiştirenler ve hidayeti verip dalâleti alanlardır. "Bu değiştirme ve ahş-verişte kazançları olmadı. "Bunu yapmakla hidayete ermiş de değillerdir." Çünkü onlar dünya ve âhiret saadetini kaybetmişlerdir.
Sonra Allah Teâlâ onların zararlarının büyüklüğünü açık bir şekilde ifade etmek

---

[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/60-61.
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/61.
[48][48] A'raf sûresi, 7/183
[49][49] İlm-i beyanda bu sanata "müşâkele" denilir. Müşâkele: İki cümlenin lafızda aynı, manâda farklı olmasıdır. Şâirin sözünde de böyledir:
[50][50] Şûra Sûresi, 42/40 "Bu mecazı en mükemmel hale getiren bir edebî sanattır" Keşşaf, 1/3-
[51][51] Bakara Sûresi, 2/194
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/61.

için iki darb-ı mesel getirerek şöyle buyurdu: [53][53]

**17.** "Onların nifaktaki nitelikleri ve acâip durumları, ısınmak ve aydınlanmak için ateş yakan kimseye benzer" ki, o ateş yanar yanmaz söner ve o kimseyi zifiri karanlık ve şiddetli korku içerisinde bırakır. "Ateş o şahsın etrafını aydınlatıp, o da etrafı görerek korkudan emin olup ateşle ünsiyet kazanınca, Allah onu tamamen söndürür, ateş dağılır, aydınlık yok olur" "Onları yoğun karanlıklar ve şiddetli korkular için de bırakır da, şaşkın şaşkın dolaşırlar ve doğru yolu bulamazlar" İbn Kesir şöyle der: Allah, münafıklar hakkında bu darb-ı meseli getirerek, hidayet yerine sapıklığı ve basiret yerine körlüğü tercih etmeleri hususunda, onları, aydınlanmak üzere ateş yakan bir kimseye benzetti. Ateş onun çevresini aydınlatıp ta ondan yararlanmaya, onunla ünsiyet kazanmaya ve sağını ve solunu görmeye başlayınca, evet işte o bu haldeyken , birdenbire ateşi söner, zifiri karanlık içinde kalır, artık ne görebilir, ne de yolu bulabilir. İşte münafıklar da hidayet yerine dalâleti alma doğruluk yerine eğriliği tercih etme hususunda böyledir.Bu darb-ı mesel onların önce iman edip sonra kâfir olduklarını göstermektedir. Onun içindir ki Allah, onların nurlarını gidermiş ve onları küfür, şüphe ve nifak karanlıklarında, hayır yolunu bulamaz ve kurtuluş yolunu bilemez bir halde bırakmıştır.[54][54]

**18.** "Onlar sağır gibidirler, hayrı işitmezler-, dilsiz gibidirler." kendilerine menfaat sağlayacak şeyleri konuşamazlar; kör gibidirler, hidayeti göremez ve o yola giremezler. Dolayısıyla onlar içinde bulundukları eğrilik ve sapıklıktan dönemezler.
Yüce Allah, onların durumlarını daha fazla açıklığa kavuşturmak ve izah etmek için ikinci bir misal getirmekte ve şöyle buyurmaktadır: [55][55]

**19.** Veya onların tereddüd ve şaşkınlık içerisindeki durumları, zifiri karanlıkta gök gürültüleri, şimşekler ve yıldırımlarla birlikte yağan şiddetli yağmura yakalanmış kimsenin durumu gibidir. bulutlar içerisinde zifiri karanlıklar, şiddetli gökgürültüleri ve göz kamaştıran şimşekler vardır. İşte bu gürültülerin tehlikelerinden korunmak için parmaklarını kulaklarına sokarlar. Bu da aşırı derecedeki dehşet ve korkudan meydana gelmektedir. O helak edici gürültülerin neticesinde ölümden korktukları için, sanki bu davranışlarının kendilerini kurtaracağını zannederler. Bu cümle, muteriza cümlesidir. Yani Allah Teâlâ gücü ile onları kuşatmıştır. Onlar Allah'ın iradesi ve dilemesi altındadırlar. Etrafı düşman tarafından kuşatılan kimsenin kurtulamadığı gibi , onlar da Allah'ın iradesinden kurtulamazlar. [56][56]

**20.** Çok parlak, kuvvetli ve şiddetli olan şimşek, nerdeyse onların gözlerini süratli

---

[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/62.
[54][54] Mühtasar-ı İbn Kesir, 1/36
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/62.
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/62.
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/62-63.

bir şekilde alacaktır. O şimşek yolu her aydınlattıkça onun ışığında yürürler. Sönüp de parıltıları yok olunca yürüyemez ve oldukları yerde kalırlar. Bu âyetler, onların ne derecede cehalet ve şaşkınlık içerisinde olduklarını tasvir eder. Gözlerinin nurunu giderip yok edeceğinden korkmalarına rağmen, bir şimşek çakıp da; parladığmda fırsatı ganimet bilip birkaç adım atarlar, şimşek kesilip de parıltıları yok olunca, herhangi bir çukura düşme korkusuyla yürüyemez, oldukları yerde çakılıp kalırlar.
"Allah dikseydi, gürültünün şiddetini artırır da onların kulaklarını patlatır ve sağır ederdi; şimşeğin ışığını artırır, gözlerinin nurunu giderir ve onları kör ederdi. Allah Teâlâ herşeye kadirdir, gökte ve yerde hiçbir şey onu âciz bırakamaz.
İbn Cerir şöyle der: Yüce Allah, münafıkları şiddet ve satvetinden sakmdırmaya, onları çepeçevre kuşatmaya ve gözlerini ve kulaklarını gidermeye kadir oduğunu bildirmek üzere, bu âyette kendisini herşeye kadir bir varlık olarak vasıflandırmıştır. [57][57]

**Edebî Sanatlar**

Bu âyet-i kerimeler birçok edebî sanatlar ihtiva etmektedir.Onları şöyle özetleyebiliriz:
**1.** "Onlar inanmış değillerdir" ifadesinde, münafıkların inkarlarında mübalağa vardır. Zira bunun ifadesine uygun şekli dur. Fakat Yüce Allah onları müminler grubunun dışında tutmak için fiil cümlesi yerine isim cümlesi kullanmış ve onların iman etmediklerini vurgulamak için haberin başına tekit edatı olan harf-i çerini getirmiştir.
**2.** "Allah'a tuzak kuruyorlar" cümlesinde istiâre-i temsiliye vardır. Yüce Allah burada, münafıkların, Allah karşısında küfrü gizleyerek inanmış görünmelerini, padişahını aldatmaya kalkışan tebaanın durumuna benzetmektedir. Burada müşebbehun bihin ismi, istiare yoluyla müşebbeh yerine kullanılmıştır.
**3.** Ul "Biz ancak ıslâh edicileriz" cümlesinde de kasr sanatı vardır. Bu, mevsufun sıfata hasrı nevinden bir kasrdır. Yani, "biz sadece ıslâh edicileriz, başka bir şey değiliz, demektir.
**4.** "kalplerinde hastalık vardır" cümlesinde latif bir kinaye vardır. Zira maraz (hastalık) beden için kullanıldığında hakikattir. Burada nifaktan kinaye edilmiştir. Çünkü maraz, beden için, nifak da kalb için bir fesat unsurudur.
**5.** "Dikkat edin. Şüphesiz onlar, fesatçıların kendileridir." cümlesinde manayı kuvvetlendiren bir çok tekit türü vardır. Cümle, dört kuvvetlendirme edatı ile vurgulanarak söylenmiştir. Bu edatlar şunlardır: Uyarı manası ifade eden te'kit İçin kullanılan zamir-i" fasıl olarak ve cümlenin haberi durumunda olan lafzının marife olmasıdır. Te'kit açısından bu âyetin bir benzeri de âyetidir. Yüce Allah bu âyet ile onların sözlerini en açık ve en kuvvetli bir şekilde reddetmektedir.
**6.** "Allah onlarla alay eder" âyetinde müşâkele sanatı vardır. Müşâkele yolu ile, istihzanın cezası da İstihza olarak isimlendirilmiştir. Müşâkele; "lafızların aynı, manaların farklı olmasıdır. "

---

[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/63.

**7.** "Hidayeti sapıklıkla değiştirdiler." Âyetinde istiare-i tasrihiyye vardır. Maksat, onların doğruluğu eğrilikle, imanı da küfür ile değiştirmelerini vurgulamaktır. Bundan dolayı alışverişlerinde kazanamadılar, aksine zarar ettiler. Yüce Allah "satın almak, lafzını "değiştirmek" manasında istiare olarak kullandı ve buna "onlar ticaretlerinde kazançlı olmadı" sözü ile bir açıklık getirdi. Bu, açıklamaya edebiyatta "teşrih" sanatı denir ki, bu istiareyi en yüksek zirveye ulaştırır.[58][58]
**8.** cümlesi ile cümlesinde teşbih-i temsilî vardır. Yüce Allah birinci misâlde münafığı, ateş yakan birisine, onun dışardan mü'min görünmesini aydınlığa, o aydınlıktan gördüğü faydanın kesilmesini de ateşin sönmesine benzetmiştir. İkinci misalde ise, toprağın yağmurla hayat bulduğu gibi kalblerinde İslam ile hayat bulmasından dolayı İslam'ı yağmura, kâfirlerin şüphe ve tereddüdlerini karanlıklara, Kur'an'daki vaad ve vaîdleri de gök gürültüsü ve şimşeğe benzetmiştir.[59][59]
**9.** "Onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir." cümlesinde teşbih-i beliğ vardır. Yani onlar bu uzuvlardan faydalanmama hususunda sağır, dilsiz ve kör gibidirler. Cümleden teşbih edatı ve vecb-i şebeh hazf edildiği için teşbih-i beliğ olmuştur.
**10.** "Parmaklarım kulaklarına tıkarlar" cümlesinde mecaz-ı mürsel vardır. Bu mecaz-ı mürsel, bir bütünü söyleyip de onun bir cüz'ünü murat etme kabilindendir. Yani, "parmak uçlarını kulaklarına sokarlar" demektir. Çünkü parmağın tamamının kulağa girmesi mümkün olmaz.
**11.** Ayet sonlarındaki uygunluğu sağlamak için fasıla harfleri aynı gelmiştir. Bu, kulağa hoş gelir ve ruhta güzel bir tesir bırakır. âyetlerinde olduğu gibi.Bu uygunluk da edebî güzelliklerdendir.[60][60]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** Darb-ı meselden maksat, duyu organlarıyla hissedilebilecekmiş gibi uzağı yakınlaştırmak ve manadaki kapalılığı gidermektir, parb-ı mesellerin ruhta fevkalade tesiri vardır. "İşte biz, insanlara bu! darb-ı meselleri getiriyoruz; fakat bunları ancak bilenler düşünüp anlayabilir.[61][61]
**2.** Yüce Allah bu âyetlerde münafıkları, onların dalâlete saplandıklarını gösteren ve

---

[58][58] ez-Zemahgerî şöyle der: Bu, mecazı en mükemmel hâle getiren edebî sanattır Keşşaf, 1/35
[59][59] Fahr-ı Râzi şöyle der: Burada, son derece doğru bir benzetme vardır. Çünkü onlar önce iman etmekle bir nur elde ettiler, sonra münafıklık yaparak bu nuru kaybettiler ve büyük bir şaşkınlığa düştüler. Zira dindeki şaşkınlıktan daha büyük bir şaşkınlık yoktur; bu durumdaki kişiler ebediyyen zarar içindedir. Tefsir-i Kebir, 11/73
[60][60] Biz burada edebî sanatlardan misaller verdik. Yoksa, âyetlerde geçen edebî sanatlar sadece bu kadar değildir. Maksadımız, okuyucunun Kur'an'da bulunan güzelliklerden bir miktar tatmasıdır. Yoksa, Allah'ın kelâmı bir mucizedir. Onda insanın zevk alıp da dilin anlatamaya cağı birçok edebî güzellik vardır.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 63-65.
[61][61] Ankebût Sûresi, 29/43

herbiri son derece çirkin ve âdi olan on sıfatla nitelemiştir. Bu sıfatlar: Yalancılık, aldatma, hile, beyinsizlik, alay etme, yeryüzünde fesat çıkarma, cehalet, sapıklık, şüphe ve tereddüt içinde bulunma ve mü'minlerle alay etmedir. Allah bizi, münafıkların bu hususiyetlerinden korusun.
**3.** Münafıklar, aslında inanmamış olmalarına ve Rasulullah (sı.a.v.)'m da onların ileri gelenlerini bilmesine rağmen, öldürülmelerine müsaade etmemesinin bir hikmeti vardır... Buharî'nin rivayet ettiği şu hadis de bu hikmeti açıklamaktadır. Rasulullah (s.a.v.) Hz. Ömer (r.a.)'e şöyle demiştir: "Arapların, Muhammed arkadaşlarını öldürüyor, şeklinde konuşmalarını istemem.[62][62]

**Bir Nükte**

Büyük âlim İbnu'l-Kayyim şöyle der: Yüce Allah'ın, :"Allah hemen onların aydınlığını giderir." mealindeki sözü üzerine iyice düşünmek gerekir. Burada Cenab-ı Hak :"Allah onların ateşini giderir" buyurmuyor. Halbuki âyetin evvelinde geçen, "bir ateş yakan kimse" lafzına uygun olması için, "Allah onların ateşini giderir" denmeliydi. Bunun izahı şudur. Ateşte aydınlatma ve yakma özelliği vardır. Allah "Allah, onların nurunu giderdi" buyurmakla, bu özellliklerden aydınlatma özelliğini giderdiğini ve yakma özelliğini bıraktığını ifade etmiş oluyor. Yine düşünmeli ki, Allah niçin "onların nurunu" buyurdu da "onların ziyalarını" buyurmadı. Bunun sebebi şudur: Ziya, nurda bulunan bir fazlalıktır. Eğer "Allah onların ziyalarını giderir" buyrulmuş olsaydı, bu, asıl nurun değil de, onda bulunan fazlalığın giderilmiş olduğu vehmini verirdi.
Şunu da düşünmeli ki, Allah niçin buyurarak "nûr" kelimesini müfret zikretti de, "onları karanlıklarda bıraktı" buyurmak suretiyle, "zulmet" kelimesini çoğul olarak kullandı.'Çünkü hak yol tektir. O da Allah'ın doğru yoludur. Ondan başka Allah'a ulaştıran hiçbir yol yoktur. Bunun tersine birçok bâtıl yol vardır ve çeşitli dallara ayrılmıştır. Bundan dolayı Yüce Allah birçok âyet-i kerimede "Hak" kelimesini müfret, "bâtıl" kelimesini çoğul zikretmiştir. Meselâ: "Allah, inananların dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır[63][63] Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur.[64][64] ve "Şüphesiz bu benim dosdoğru yolumdur. Şu halde ona uyun (başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır[65][65] mealindeki âyetlerde bâtıl yollar çoğul, hak yolu tekil olarak zikretmiştir. [66][66]

**21.** Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz. Umulur ki, böylece korunmuş olursunuz.
**22.** O Rab ki, yeri sizin için bir döşek, göğü de (kubbemsi) bir tavan yaptı. Gökten

---

[62][62] Muhtasar-ı İbni Kesir, 1/33
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/65.
[63][63] Bakara sûresi, 2/257
[64][64] En'am Sûresi, 6/1
[65][65] Aynı sûre, 153
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/65-66.

su indirerek onunla, sîze besin olsun dîye çeşitli ürünler çıkardı. Artık bunu bile bile Allah' a şirk koşmayın.
**23.** Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir sûre getirin, eğer iddianızda doğru iseniz Allah'tan gayrî şahitlerinizi {yardımcılarınızı) da çağırın.
**24.** Bunu yapamazsanız, ki, elbette yapamaycaksınız Yakıtı, insan ve taş olan cehennem ateşinden sakının. O ateş kâfirler için hazırlanmıştır.
**25.** İman edip iyi hareket ve davranışlarda bulunanlar için, içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele! O cennetlerdeki bir meyveden kendilerine rızık olarak yedirildiği vakit, "Bundan önce bize verilenlerdendir bu" derler. Bu rıziklar onlara birbirine benzer olarak verilmiştir. Onlar için cennette tertemiz eşler de vardır. Ve onlar orada ebedî kalıcıdırlar.

**Bu Ayetlerin Önceki Ayetlerle Münasebeti**

Yüce Allah önceki âyetlerde insanları nıü'minler, kâfirler ve münafıklar olarak üç sınıfa ayırdı, onların hususiyetlerinden olan saadet veya bedbahtlığı, iman veya nifakı ve onlarla ilgili darb-i meselleri anlatıp sapıklık yollarını açıkladı. Bu âyetlerde de kendisinin birliğini gösteren de-1İ1 ve şahitleri zikretti. Kendisine şükretmeleri için insanlara nimetlerini tanıttı ve hepsine birden "Ey insanlar!" diye hitap etti. Bu hitap, yaratmak ve rızık vermek suretiyle insanlara yapılan ihsanları sayıp dökerek bütün gruplara yöneltilen bir hilap şeklidir. Yüce Allah insanların kalplerinden şek ve şüphe tohumlarını çıkarıp atmak için, Kur'an mucizesini en açık delil ve en parlak bir ifade İle onlara açıkladı. [67][67]

**Kelimelerin İzahı:**

Sizi yarattı. Halk, icat etmek ve örneği olmaksızın yaratmaktır. Bu kelimenin luğat manası "ölçmek" demektir. Bir kimse takunyayı ölçü aleti ile ölçüp düzgün bir şekilde yaptığında Araplar Haleka'n-na'le) derler. Tulum yapmak için deriyi Ölçtüğünde de (Haleka'I edime) derler. Haccâc şöyle der:
"Ne Ölçtüysem onu kestim, ne vadettiysem onu yerine getirdim."
Firâş, üzerinde insanların oturduğu ve yatıp uyuduğu yatak ve beşik demektir .
Bina; kubbe, çadır veya ev gibi bina edilen şeylerdir.
Bu kelime, denk, benzer ve nazir manalarına gelen nidd kelimesinin çoğuludur. Kelâm âlimleri, "Allah'ın benzen ve zıddı yoktur" derler. Şâir Hassan da şöyle der:
"Sen onun dengi olmadığın halde onu hiciv mi ediyorsun? İkinizden kötü olanı iyi olana fedadır.[68][68]
Zemahşerî bu kelimeyi şöyle açıklar: Nidd, misil yani benzer demektir. Bu kelime ancak muhalif ve muarız için kullandır. Cerir şöyla der:
Teym'i bana denk rni sayıyorsunuz?[69][69]

---

[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/68.
[68][68] KurtubL 1/230
[69][69] Keşşaf, 1/ 72

Vekûd, ateşte yakılan odundur. Kurtubî şöyle der: Vekûd isim olup odun, Vukûd ise, mastar olup yanmak manasınadır.[70][70]
Hazırlanmış manasına olup i'dâd masdanndan gelmektedir. Beyzâvî şöyle der: "Bu kelime, onlar için hazırlanmış ve onlara azap için malzeme yapılmış" manasınadır.[71][71]
Bu kelimenin ismi olan beşaret, sevinçten yüz hatlarının değişmesine sebep olan sevindirici haber, müjde manasına gelir. Kötü bir haber için kullanıldığında, şu âyette olduğu gibi "alay" manası ifade eder: "Altın ve gümüşü yığıp da, onları Allah yolunda harcamayan 1 arın var ya, işte onlara acıklı bir azabı müjdele[72][72] âyeti bunu ifade eder.
"Eş" manasına gelen kelimesinin çoğulu olup erkek ve dişi için kullanılır. "Ey Adem, sen ve eşin cennette yerleşin[73][73] mealindeki âyette de bu manada kullanılmıştır. Kadın erkeğin,1 erkek de kadının zevcidir. Asmaî, "Araplar, müennes olarak zevce kelimesini hemen hemen hiç kullanmamışlardır." der.
"Sürekli olarak kalırlar" demektir. [74][74]

## Âyetlerin Tefsiri

Yüce Allah, birlik ve kudretini gösteren delillere kulların dikkatini çekerek şöyle buyuruyor:
**21.** "Ey Ademoğulları! Allah'ın size verdiği değerli nimetleri hatırlayınız." Sizi yoktan var eden ve büyütüp besleyen Rabbiniz Allah'a ibadet ediniz. O'nu birleyerek, şükrederek ve itaat ederek O'na kulluk ediniz .Sizi kudretiyle yoktan var eden ve sizden önceki milletleri yaratan O'dur. İşte O Allah'a ibadet edin ki, Müttekîler zümresinden yani hidayet ve felaha kavuşanlar zümresinden olasınız. Beyzâvî der ki: Yüce Allah önceki âyetlerde mükellef grupları sıra ile zikrettikten sonra bu âyetlerde, dinleyiciyi tahrik etmek ve gayrete getirmek, ibadetin önemini ve onun şanının büyüklüğünü göstermek için üçüncü şahsa hitaptan ikinci şahsa hitaba dönerek doğrudan doğruya "Ey insanlar!" diye hitap etti. şeklindeki nida edatı , müstekil olarak te'kit manalarını ifade ettiği için Kur'an'da çok kullanılmıştır. Önemine binâen Allah'ın kullarına nida etliği her şeyin vurgulu ve açık bir şekilde nîda edilmesi gerekir. İnsanların bunu iyice anlamaları, bütün kalp- leriyle ona yönelmeleri lâzımdır. Halbuki insanların birçoğudur.[75][75] Bundan sonra Yüce Allah insanlara verdiği nimetleri sayarak şöyle buyurur: [76][76]

**22.** "O, yeryüzünü sizin için bir beşik ve karargah kıldı" Yuvarlak olmasına rağmen, açılmış bir yaygı gibi üzerinde yaşar ve karar kılarsınız. Eğer Allah, arzı

---

[70][70] Kurtubî 1/238
[71][71] Beyzâvî, 1/ 18
[72][72] Tevbe Sûresi, 9/34
[73][73] A'râf Sûresi, 7/19
[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/68-69.
[75][75] Beyzâvî. 1/16
[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/69-70.

bu şekilde yaralmasaydı, sizin için onun üzerinde durmak ve yaşamak mümkün olmazdı. Beyzâvî şöyle der: Allah yerküresini, yayılmış bir döşek gibi insanların üzerinde oturmalarına ve uyumalarına elverişli kıldı. Bu durum, yerin düz olmasını gerektirmez. Zira onun hacmi büyük olduğu için, küre şeklinde olması, üzerinde yaşamaya mani değildir.[77][77] "Göğü de yeryüzünün üstünde kub-bemsi bir şekilde ona tavan yaptı" "Kudretiyle bulutlardan tatlı su şeklinde yağmur yağdırdı." "O yağmurla size gıda olarak çeşitli meyveler ve sebzeler bitirdi "O halde, ibadet hususunda putları ve insanları Allah'a ortak koşmayınız" Halbuki siz onların hiçbir şeyi yaratamayacaklarını ve rızık veremeyeceklerini; Allah'ın tek başına yaratıcı, rızık verici, güç ve kudret sahibi olduğunu biliyorsunuz. İbn Kesir şöyle der:. Yüce Allah tek ilah olduğunu açıklamaya, kullarını yoktan yaratması ve onlara bunca ni-metler vermesi sebebiyle, nimet verenin sadece kendisi olduğunu ifade ederek başladı. Burada semadan maksat bulutlardır. İnsanların ihtiyacı anında buluttan yağmuru indiren de Yüce Allah'tır. O. bu yağmurla,insanlar ve hayvanlar için rızık olarak birçok ürün ve meyveler yaratır. Bu şu demektir. Allah Teâlâ yaratandır, rızıklandirandır, dünyanın ve o dünyada yaşayanların sahibi ve rızıklarmı verendir. İşte bunun içindir ki, ibadete layık olan sadece odur, başkası O'na ortak koşulamaz.[78][78] Yüce Allah bir olduğunun delillerini zikrettikten sonra, peygamberliğin gerçek oluşunu anlatmak için Kur'an'ın mu'cize oluşunu delil getirdi. [79][79]

**23.** "Ey insanlar! Eğer siz, kulumuz ve rasülümüz Muhammed'e indirmiş olduğumuz, ifadesi, kanun koyması ve dizilişinde mu'ciz olan Kur'an'm doğruluğunda şek ve şüphe ediyorsanız.ihtiva ettiği belagat, fesahat ve beyan sanatlarında, bu Kur'an'm benzeri bir sure getiriniz "Kur'an'a benzer getirme hususunda size yardım edecek, Allah'tan başka yardımcılarınızı da çağırınız" Yani Allah'tan başka dilediğiniz kimseden yardım isteyiniz.
Beyzâvî şöyle der: Bunun manası şudur: Kur'an'm benzerini getirmek için yapınızda-bulunan veya Allah'tan başka yardımlarını umduğunuz insanlar, cinler ve tanrılarınızı yardıma çağırınız. Bilinmeli ki Allah'tan başka hiç kimse onun benzerini getiremez.[80][80] "Eğer onun uydurma ve beşer sözü olduğu hususundaki iddianızda doğru iseniz, haydi buyrun, bir benzerini getirin. "Bu cümlenin cevabı metinden kaldırılmış olup önceki cümle bunu göstermektedir. [81][81]

**24.** "Eğer yapamazsanız" açık ve yerli yerinde konuşan yüksek edebî şahsiyetlerinizden yardım almanıza rağmen eğer bu Kur'an'm surelerinden birinin benzerini getiremiyorsanız, geçmişte de bunun dengi veya buna yakın bir şey

---

[77][77] Aynı kaynak, aynı sayfa. Asrımızda astronotların dünya çevresinde dol aşmaları ndan asırlarca önce Beyzâvî. dünyanın yuvarlaklığını açık bir şekilde ifade etmiştir. Beyzâvî. T/ 16
[78][78] Muhtas;ır-ı İbn Kesir. 1/38
[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/70.
[80][80] Beyzâvî,!/ 17
[81][81] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/70-71.

getirmekten âciz kaldıysanız "Ki, gelecekte de bunun benzerini asla getiremeyeceksiniz" Öyleyse Cehennemden sakınınız. Bu cümle, ara cümlesi olup insanların şu anda ve gelecekte Kur'an'm bir benzerini getirmekten aczine işaret eder. Nitekim: "Birbirlerine destek olsalar da onun benzerini ortaya koyamazlar[82][82] mealindeki âyette de buna işaret edilmiştir. İbn Kesir der ki: "Araplar milletlerin en güzel konuşanı olmalarına rağmen Kur'an kendilerine meydan okuduğunda ona karşı çıkmaktan âciz kaldılar. edatı, gelecekte sürekli olumsuzluk ifade eder. Manası: "Ebediyyen onun bir benzerini getiremeyeceksiniz" demek olur. İşte bu da başka bir mucizedir. Zira Yüce Allah kesin bir şekilde ve hiçbir şeyden asla korkmak sızın, ebediyyen ve sonsuza değin bunun bir benzerinin getirilemeyeceğini haber vermiştir. Durum O'nun haber verdiği gibi olmuş ve o tarihten zamanımıza kadar bir benzeri getirilememiştir. Kim Kur'an üzerinde düşünürse, onda i'câz yönlerinden, gerek lafız, gerekse mana yönünden açık ve gizli birçok sanat bulur.
Arap dilini bilen ve kelamın çeşitli kalıplara göre aldığı manayı anlayan kimseler, Kur'an'm tamamının son derece açık olduğunu görürler.[83][83] Mademki Kur'an'm bir benzerini getiremeyeceksiniz, o halde Allah'ın azabından korkunuz ve O'nun inkarcılar için hazırlamış olduğu Cehennem ateşinden sakınınız. Yani, tutuşturma maddesi olarak kâfirlerin ve onların, Allah'ı bırakarak tapmış oldukları putların kullanıldığı cehennem ateşinden sakınınız. Nitekim: "Siz ve Allah'ın dışında taptığınız şeyler "cehennem yongasıdır[84][84] mealindeki âyette bu mana vurgulanmıştır. Mücâhid, buradaki (biçâre) kelimesini şöyle açıklar: " Leşten daha fena kokulu kükürt taşıdır ki", kâfirler ateşle birlikte bununla azab görürler". "Bu cehennem kâfirler için hazırlanmıştır" ve onlar için pusuda beklemektedir. Onlar orada her çeşit horlayıcı azabı tadarlar.
mak için Kur'an'm özendirme ve korkutma üslubuyla bu âyetlerde de dostlarına hazırlamış olduğu şeyleri anlattı ve şöyle buyurdu: [85][85]

**25.** "Ey Muhammedi Dünyada güzel iş yapan, iman ile güzel işleri birlikte yürüten müttakî mü'minleri müjdele" "Onlar için, içinde köşkler ve ağaçlar bulunan bahçeler ve bostanlar hazırlanmıştır. O köşklerin ve meskenlerin altından cennet ırmakları akmaktadır.[86][86] "Onlara bir nimet ve cennet meyvelerinden bir nzık verildikçe" "Bu nimet bize, daha önceki yemeğin bir benzeridir" derler. "Müfessirler şöyle der: Cennet ehline nzık olarak cennet meyveleri verilir. O rızkıonlara melekler getirir. Onlara ikinci defa sunulduğunda: "Bu, daha önce bize getirdiğiniz şeydir" derler. Melekler: "Ey Allah'ın kulu, ye. Rengi aynı olmakla

---

[82][82] İsra Suresi, 17/88
[83][83] Muhtasar-ı Tbn Kesir 1/45
[84][84] Enbiya Suresi 21/98
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/71-72.
[86][86] Hadiste, cennet ırmaklarının yataksız aktığı zikredilmiştir. Keşşaf, 1/257, Beyrut, ty (Bu hadisi kaynaklarında
bulamadık ancak Keşşafta bulabildik)

beraber tadı farklıdır." derler.[87][87] Yüce Allah şöyle buyurur: "Onlara , tat ve lezzetinde değil, şekil ve görünüş bakımından birbirlerine benzeyen rızıklar verilir." İbn Cerir şöyle der: Renk ve görünümünde bir Öncekine benzemekle birlikte, tat bakımından benzemez. İbn Abbas (r.a.) da: " Cennette olan hiç bir şey dünyadakilere benzemez. Sadece isimleri birbirine benzer" der. "Onlar için cennette, maddî ve manevî pislik ve kirlerden temizlenmiş iri gözlü hurilerden eşler vardır." İbn Abbas(r.a.) :Bu eşler pislik ve hayızdan temizlenmişlerdir, der. Mücahid ise: "Hayız, nifas, büyük abdest, küçük abdest, sümük ve balgamdan temizlenmiştir." der. Hadiste, dünyadaki mü'min hanımların kıyamet gününde irigözlü hurilerden daha güzel olacağı haber verilmiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Gerçekten biz hurileri yepyeni bir yaratılışla yarattık. Onları bakireler kıldık. Eşleriyle yaşıt ve onlara düşkündürler.[88][88] "Onlar orada devamlı kalacaklardır. " İşte bu, tam bir saadettir. Mü'minler bu nimetler içinde emin bir yerdedirler. Eşleriyle birlikte, kesintiye uğramaksızm ebedî bir mutluluk içerisinde yaşarlar. [89][89]

**Edebî Sanatlar**

**1.** "Rabbinize ibadet edin" cümlesinde, Rabb kelimesinin muhatab zamirine muzaf olarak zikredilmesi, Allah'ın şanını yüceltme ve ona saygıyı ifade eder..
**2.** "Kulumuza" terkibinde, kelimesinin li zamirini tamlaması, peygamberi şereflendirmek ve şerefi ona tahsis içindir. Bu, Rasulul-lah (s.a.v.)'m en şerefli vasfıdır.
**3.** "Bir sure getirin" cümlesinde, karşısındakini âciz bırak -ma vardır. Burada emir kipi âciz bırakmak manasında kullanılmıştır. Sûre kelimesinin nekre olarak getirilmesi de kapsam ifade eder.
**4.** "Yeryüzünü sizin için bir yatak, göğü de tavan kıldı" cümlesinde ince bir mukabele sanatı vardır. Zira âyette 'in mukabilinde 'in mukabilinde de * tu zikredilmiştir. Bu da güzel edebî sanatlardandır.
**5.** "Yapamayacaksınız" cümlesi, mu'teriza cümlesi olup geçmişte ve gelecekte meydan okumayı ifade etmekte ve bütün asırlarda muhatapların tam bir acz içinde olacaklarını vurgulamıştır.
**6.** "Ateşten sakının" cümlesinde ise, kinaye yoluyla güzel bir icaz vardır. Yani : "Kur'an'm benzerini getirmekten âciz kaldıysanız, onun hak olduğunu tasdik ederek cehennem ateşinden sakınınız" demektir. [90][90]

---

[87][87] Bazı müfessirler, "Bu, bundan Önce bize verilenlerdendir." mealindeki âyetin manasının "daha Önce bize dünyada verilenlerdendir" şeklinde olduğunu savunmuşlardır. Bu, kabul görmeyen bir görüştür. Sahih olan, ibn Abbas (r.a.) ve diğerlerinden gelen rivayettir. Buna göre nimetler, cennetle daha önce verilenlerin benzeridir. Dünyada, cennette olan nimeüerin sadece isimleri vardır. (Bakınız. Kadı Beydâvî, Mecmûatu't-tefâsîr, c.l, s.86.)
[88][88] Vakıa sûresi, 56/35-37
[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/72.
[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/72-73.

**26.** Şüphesiz Allah sivrisinek ve ondan daha büyüğü ile misâl getirmekten çekinmez. İman etmişlere gelince, onlar böyle misâllerin Rabblerinden gelen bir hak ve gerçek olduğunu bilirler. Kâfirler ise, "Allah böyle misâl vermekle ne murad eder?" derler. Allah onunla birçok kimseyi saptırır, birçoklarını da doğru yola yöneltir. Verdiği misâllerle Allah ancak fâsıkları saptırır.
**27.** Onlar öyle sapıklar ki, kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler, Allah'ın, ziyaret edilip hâl ve hatırının sorulmasını istediği kimseleri ziyaretten vazgeçerler ve yeryüzünde fitne ve fesat çıkarırlar. İşte onlar gerçekten zarara uğrayanlardır.
**28.** Ey kâfirler! Siz (henüz yokken) size (hayat veren) Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? Şunu bilin ki, sonra sizi O öldürecek, tekrar O diriltecektir. Tekrar O'na döndürüleceksiniz..
**29.** O, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra semâya yöneldi, onu yedi kat olarak yaratıp düzenledi. O, herşeyi hakkıyla bilendir.

## Bu Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah kesin ve parlak delillerle, şüphe getirmeyecek şekilde, Kur'an'ın Allah kelamı ve son peygambere indirilmiş mucize kitap olduğunu açıkladıktan ve Kur'an'ın en kısa surelerinden birinin benzerini getirmeleri için muarızlarına meydan okuduktan sonra, bu âyetlerde, Kur'an'ı tenkit maksadıyla kâfirlerin ileri sürdüğü bir şüpheyi ortaya getirmektedir. Bu şüphe, Kur'an-ı Kerim'de arı, sinek, örümcek,karınca ve benzeri, şeylerin zikredilmiş olmasıdır. Onlara göre, bu gibi şeylerin, Allah kelamında değil, fasih Arapların sözlerinde bile zikredilmesi uygun değildir. Allah, onların ortaya attığı bu şüpheye şöyle bir red cevabı verdi: Verilen misal yüce bir hikmeti ihtiva ediyorsa, bu şeylerin küçüklüğü, Kur'an'ın fesahat ve i'cazı için bir kusur değildir. [91][91]

## Kelimelerin İzahı

"Bırakmaz" Haya, ayıplanma ve kınanma korkusundan insanda meydana gelen değişikliktir. Burada, bu değişikliğin gereği kasdedil-mektedir ki, o da "bırakmak"tır. Zemahşerî şöyle der: Yani Allah, hakir görüldüğü için utanarak sineğin adını anmayan kimse gibi, sivrisinekle darb-ı mesel getirmeyi terketmez.[92][92]
"Ondan daha küçük"
Arap dilinde fısk kelimesinin asıl manası, bir şeyden çıkmak demektir. Allah'a itaatten çıktığı için münafığa fâsık denir. Ferra bu kelimeyi şöyle açıklar: Fâsık, çıkan manasına olup, Arapların "hurma kabuğundan çıktı" manasına gelen sözünden alınmıştır. Fâsığa Allah'a itatten çıktığı için fâsık denilir. Fareye de, zarar vermek maksadıyla, deliğinden çıktığı için küçültme ismi olarak füveysika

---

[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/75.
[92][92] Keşşaf. 1/85

denir.[93]
Bozarlar. Nakz, diziyi dağıtmak, yapılan bir binayı veya bükülmüş bir ipi veya verilen bir sözü bozmak demektir. Nakz kelimesi Kur'an'ı Kerim'de bu manalarda zikredilmiştir. "İpliğini sağlamca büktükten sonra bozan kadın gibi olmayın[94], "Sözlerinden dönmeleri sebebiy-le....[95]
Ahd, insanın başkasına verdiği teminattır. Jl ilâ harf-i çeri ile kullanıldığında "tavsiye etmek" manasına gelir..
Misâk, yeminle pekiştirilerek verilen sözdür. Bu, ahidden daha kuvvetlidir.
İstiva aslında, itidal ve istikamet manasına gelir. Bu kelime doğru ve düzgün ağaç için kullanıldığı gibi, "Ona ok gibi gitti" teşbihinde de bu manada kullanılır. Sa'leb: "İstiva, bir şeye yönelmek manasına gelir" dedi.[96]
Onları muhkem ve sağlam bir şekilde yarattı. Bir başka görüşe göre bunun manası: "Onları çeşitli hallere soktu." demektir. [97]

**Nüzul Sebebi**

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de sinek ve örümceği zikredip bunlarla müşriklere darb-ı mesel getirince Yahudiler buna güldü ve şöyle dediler: "Bu, Allah kelâmına benzemiyor. Allah bu âdi şeyleri anlatmakla ne kas-dediyor? Bunun üzerine bu âyetler nazil oldu.[98]

**Âyetlerin Tefsiri**

Yüce Allah, yahudi ve münafıkların iddialarını reddetmek üzere
şöyle buyurur:

**26.** "Şüphesiz Allah, küçük olsun büyük olsun, herhangi bir şeyle darb-ı mesel getirmekten sakınıp çekinmez." "Bu mesel,ister sivrisinek, isterse hakirlik ve küçüklükte ondan daha aşağı derecede olan başka bir şeyle getirilsin, farketmez" Allah, sineği yaratmaktan çekinmediği gibi onunla darb-ı mesel getirmekten de çekinmez. "Mü'minler Allah'ın hak olduğunu, haktan başka bir şey söylemeyeceğini ve bu darb-ı meselin de Allah'tan olduğunu bilirler. "Kâfir olanlara gelince, bu darb-ı mesellere hayret ederler ve : "Bu hakir şeyleri darb-ı mesel getirmekle Allah ne kasdediyor?" derler" Yüce Allah onlara cevaben der ki "Allah bu darb-ı meselle, onu inkâr ettikleri için birçok kâfiri saptırır; ona inandıkları için de birçok mü'mini onunla hidayete erdirir. " Böylece kâfirlerin dalâleti, mü'minlerin de hidayeti artar. "Allah bu darb-ı meselle veya bu Kur'an'la,

---

93 Râzi, Tefsir-i Kebir, 11/147
94 Nahl suresi, 16/92
95 Nisa suresi, 4/155
96 Sâvi Haşiyesi, 1/19, Keşşaf, 1/92
97 Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/75-76.
98 Kurtubi, 1/244, Sâvi, 1/17
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 76.

kendisine itaatten ayrılan ve âyetlerini inkâr edenlerden başkasını saptırmaz"
Daha sonra Yüce Allah bu fâşıkların vasıflarım sayarak şöyle buyurur: [99][99]

**27.** Allah'ın, semavî kitaplarda, Mu-hammed (a.s.)'e iman edeceklerine dair kendilerinden almış olduğu sağlam ahdi bozarlar, veya Allah'a iman, peygamberleri tasdik ve şeriatlerle amel hususunda Allah'a verdikleri her türlü söz ve ahdi bozarlar.
"Allah'ın, ziyaret edilip hal ve hatırının sorulmasını istediği akrabaları ziyareti terkederler. " Âyette geçen "L" kelimesinin manası umumî olup peygamberler ve yakın akrabalarla ilgiyi kesmek, mü'minlerle dost olmayı terketmek gibi Allah'ın razı olmadığı her türlü ilgiyi kesmeyi kapsar, Masiyet,fitne, imandan men etme ve Kur'an etrafında şüphe yayma gibi davranışla yeryüzünde fesat çıkarırlar. "İşte bunlar, bu çirkin vasıflarla vasıflananlar, "ziyana uğrayanların kendileridir." Çünkü onlar hidayet yerine dalaleti, mağfiret yerine azabı tercih ettiler. Böylece ebedî cehenneme gittiler. [100][100]

**28.** Bu âyetteki soru edatı, kınama ve inkar içindir. Manası şöyledir: "Yaratan Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz?" Halbuki siz babalarınızın sulbünde ve annelerinizin rahimlerinde, yokluk aleminde bir nutfe idiniz de, sizi yaratıp dünya yüzüne çıkarttı Sonra eceliniz geldiğinde sizi öldürecek" Daha sonra sizi kabirlerinizden yeniden dinletecek "Sonra da, kıyamet gününde hesap ve ceza için O'na döndürüleceksiniz."Daha sonra Yüce Allah, öldükten sonra dirilmenin mümkün olduğunu gösteren delili zikretti. [101][101]

**29.** O, faydalanmanız ve Allah'ın yaratıcı ve rızık verici olduğunu bilmeniz için yeryüzünü ve onda bulunanları sizin için yaratandır. Sonra iradesini semaya yöneltti ve onları muhkem bir şekilde yedi sema olarak yarattı. İşte bu, O'nun yüce kudretinin delilidir. "O, yarattığı ve icat ettiği herşeyi bilicidir" Bu gökler sizden daha büyük olduğu halde, onları yaratmaya kadir olan Allah'ın sizi yeniden diriltmeye kadir olacağını düşünemiyor musunuz? Evet, O herşeye kadirdir. [102][102]

## Edebî Sanatlar

**1.** "Terketmez" kelimesi, zikr-i melzum irade-i lâzım kabilinden bir mecazdır. "Terketmez" manasınadır. Allah "terk" yerine "haya" kelimesini kullandı. Çünkü terk, hayanın neticesidir. Bir kimse birşeyi yap maktan haya ederse onu terkeder.[103][103]
**2.** "Allah'a verdikleri sözü bozarlar" cümlesinde istiare-i mekniyye vardır. Zira burada ahd ipe benzetilmiş, müşebbehun bih olan ir. hazfedilmiş ve istiâre-i

---

[99][99] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/76.
[100][100] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/76-77.
[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/77.
[102][102] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/77.
[103][103] Zemahşerî bunu böyle söylemiştir. Keşşaf, 1/263, Beyrut, ty

mekniyye yoluyla, onun levazımından olan naks (çözme) ile ona işaret edilmiştir.
**3.** "Allah'ı nasıl inkar ediyorsunuz" Cümlesinde iltifa sanatı vardır. Kınama ve azarlama ifade eden. Yüce Allah kelamı, dalı; Önce üçüncü şahıs kipi ile söylerken, burada onu bırakarak ikinci şahıs kipine dönmüştür. Bu da bir edebî sanat nev'idir.
**4.** kelimesi, mübalağa kalıplarmdandır. Manası: "İlmi, herşeyi kuşatacak şekilde geniş olan" demektir. Ebu Hayyân şöyle der; Yüce Allah kendini "âlim", "alîm" ve "allâm" vasıflarıyla vasıflandırdı. Bu son iki vasıf mübalağa ifade eder. Araplar, aşırılığı pekiştirmek için "allâm" kelimesinin sonuna "tâ" ilave ederek "allâme" derler. Kelimenin bu şekliyle Allah için kullanılması caiz değildir.[104][104]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** Zemahşerî şöyle der:Darb-ı mesel manayı açtığı ve anlatılmak istenen maksadı açıkça ortaya koyduğu için ona başvurulur. Kendisiyle darb-ı mesel getirilen şeyin büyüklüğü ve küçüklüğü, kendisi için darb-ı mesel getirilen şeyin durumu neyi gerektiriyorsa ona göre değişir. Görmüyor musun? Hak apaçık olduğundan, Yüce Allah onun için ziya ve nur ile misal getirdi. Bâtıl, hakkın tam zıddı bir vasfa sahip olduğundan onun için de "zulûmat"ı misâl verdi. Kâfirlerin, Allah'a ortak koştukları ilâhların durumundan daha hakir ve daha düşük bir şey olmadığından, zayıflık ve gevşeklik hususunda, onlar için darb-ı mesel olarak örümcek ağım getirdi: "Onların durumu, kendine yuva yapan örümceğin durumu gibidir[105][105] ki, Örümcek o yuvayı sinekten daha zayıf ve daha değersiz yapmıştır. Yüce Allah bir başka âyette de şöyle buyurur: "Allah'ı bırakıp ta taptıklarınız, bir sinek yaratmak için bir araya gelseler bile, yaratamazlar. Sinek onlardan birşey kapsa, onu ondan geri alamazlar" [106][106]Asıl şaşılacak şey, insanlar sürekli olarak hayvanlarla, kuşlarla, böcekler ve zehirli haşerelerle darb-ı mesel getirirken onların bunu nasıl inkâr ettikleridir, tşte Arap darb-ı meselleri, şehirlisinin de bedevisinin de dillerinde yaşamaktadır.[107][107]
**2.** "Allah onunla birçoğunu saptırır, birçoğunu da doğru yola iletir." cümlesinde, onların kulağına gelen ilk cevabın, onların maneviyatını bozacak ve güçlerini kıracak korkunç bir şey olduğunu vurgulamak için "saptırmak" ifade eden "idlâl" kelimesi, "hidayet" kelimesinden önce zikredilmiştir. Yenilenme ve devamlılık ifade ettiği için geniş zaman kipi tercih olunmuştur. Ebussuûd bunu böyle açıklamıştır.[108][108]
**3.** İbnul-Cüzeyy, "Teshil" adlı eserinde şöyle der: "O, yerde ne varsa-hepsini sizin için yarattı. Sonra semaya yöneldi" mealindeki âyet, Yüce Al lah'ın gökleri yerden sonra yaratmış olmasını gerektirir."Ondan sonra da yer küreyi döşedi[109][109]

---

[104][104] el-Bahru'1-Muhit, 1/136
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/77-78.
[105][105] Ankebut suresi, 29/41
[106][106] Hacc suresi, 22/73
[107][107] Keşşaf. 1/83
[108][108] Ebussuûd Tefsiri, 1/60
[109][109] Nazi ât suresi, 79/30

mealindeki âyetin zahiri bunun aksini göstermektedir.
Zahiren ihtilaflı görünen bu âyetleri iki şekilde uzlaştırmak mümkündür. 1.Yerküresi, göklerden önce yaratılmış, fakat göklerin yaratılmasından sonra döşenmiştir. Bu durumda aralarında bir çelişki yoktur. 2. âyetinde kelimesi, haberleri tertib ile vermek için kullanılmıştır.[110][110]

**30.** Hatırla ki: Rabbin meleklere, "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" dedi. Onlar, "Bizler hamdinle seni teşbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesad çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun?" dediler, Allah da onlara "sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim" dedi.
**31.** Allah Âdem'e bütün isimleri, öğretti. Sonra onları önce meleklere arzedip: "Eğer siz sözünüzde sâdık iseniz; şunlarm isimlerini bana bildirin" dedi.
**32.** Melekler "Ya Rab! Seni noksan sıfatlardan tenzih eder, kemâl sıfatlar ile tavsif ederiz ki, Senin bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur. Şüphesiz alîm ve hakim olan ancak Sensin" dediler.
**33.** (Bunun üzerine) "Ey Âdem! Eşyanın isimlerini meleklere anlat" dedi. Âdem eşyanın isimlerini onlara anlatınca, "Ben size, muhakkak semâvat ve arzda görülmeyenleri bilirim. Bundan da öte, gizli ve açık yapmakta olduklarınızı da bilirim, dememiş miydim?" dedi.

## Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah, kullarına, yaratma, icat etme, yeryüzünde bulunan herşeyi onların emrine verme ve onları yokluktan
varlık âlemine çıkarma gibi nimetlerini sayıp döktükten sonra onların yaratılışını anlatmaya başladı ve onların babalarını halife kılmak, cennete yerleştirmek ve sânını yüceltmek için melekleri ona secde ettirmek gibi nimetlerle şereflendirdiğini ve ona itibar kazandırdığını insanlara bildirdi. Şüphe yok ki, babaya yapılan ihsan, çocuklarına da ihsandır. Babalara verilen nimet, çocuklara da nimettir. Bundan dolayı Allah'ın Âdemoğullarma bunu hatırlatması uygun olmuştur. Çünkü hatırlatmak da, Allah'ın insanlara ihsan ettiği nimet tüderindendir. [111][111]

## Kelimelerin İzahı

"İz" kelimesi zaman zarfıdır, metinde bulunmayan bir fiil ile man-subtur. Takdiri veya şeklindedir. Bazan âyetinde olduğu gibi, mahzuf fiil sarahaten zikredilir. Müberred şöyle der: "İz edatı, geniş zaman fiili ile birlikte kullanıldığında , geniş zamanın manası geçmiş zaman olur. Âyetinde böyledir. Bunun manası: "Kâfirlerin sana tuzak kurdukları zamanı hatırla" demektir. İzâ edatı da, mazinin başına geldiğinde onun manasını gelecek zamana çevirir, liü iulkll lil âyetlerindeki »

---

[110][110] el-Teshîl, 1/43
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/78-79.
[111][111] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 81.

manasınadır.[112][112]
Halife, başkasının arkasından gelen ve onun yerine geçen kimse demektir. Bu kelime (faîl) kalıbında olup (fail) manasınadır. Sonundaki tâ mübalağa için gelmiştir. İnsan, Allah (c.c.)' m hükümlerini icra etme ve O'nun rabbanî emirlerini uygulama hususunda O'na vekalet ettiği için " halife" diye isimlendirilmiştir. Nitekim: "Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık.[113][113] mealindeki âyette de bu manada kullanılmıştır.
Döker. Sefk, dökmek ve akıtmak demektir. Kan akıtmanın dışında kullanılmaz. Misbah adlı kitabın müellifi şöyle der: Kanı sefk etmek, onu akıtmak demektir.,Darabe babından gelir.
"Teşbih ederiz" Teşbih, Allah'ı kötülükten uzak tutmak ve tenzih etmektir.[114][114] Bu kelime koşmak, gitmek ve yüzmek manalarına gelen sehh kelimesinden türemiştir. "Zira gündüz vakti senin uzun boylu koşuşturman (meşguliyetin) vardır[115][115] mealindeki âyette de bu manada kullanılmıştır. Teşbih eden kimse, Allah'ı tenzihe koşan kimse demektir.
Takdis ederiz" Takdis, temizlemek, demektir. "Arz-ı mukaddese" ve "Ruhu'1-Kuds" terkiplerinde de bu manada kullanılmıştır. Bu kelimenin zıddı tencis (pislctmek)tir. Allah'ı takdis etmek dernek, onu yüceltme, ululama ve şanına lâyık olmayan şeylerle O'nu anmaktan uzak durma demektir. Müslim'in Sahih"inde şöyle rivayet edilmiştir: Rasulullah (s.a.v.) rükû ve sücudunda: O, çok teşbih edilen çok takdis edilen, meleklerin ve Ruh'un Rabbi'dir." derdi.[116][116]
Bana haber verin" demektir. Nebe'de, büyük faydası olan önemli "haber manasınadır. "O, büyük bir haberdir."81 mealindeki âyette de bu manayadır.
"Açığa çıkarıyorsunuz" demektir.
"Gizliyorsunuz" demektir. Ketm-i ilimde, bu kökten olup "ilmi gizlemek" manasınadır. [117][117]

## Âyetlerin Tefsiri

**30.** "Ey Muhammedi Rabbi-nin meleklere:"Ben yeryüzünde bana vekaleten hükümlerimi uygulayacak birini yaratacak ve onu kendime halife edineceğim" dediği zamanı hatırla" ve bunu kavmine anlat. Bu halife Âdem(a.s.) veya asırdan aşıra, nesilden nesile birbirlerinin yerine geçecek ve Allah'ın hükümlerini icra edecek bir kavimdir, Melekler hayret ve şaşkınlıkla şöyle dediler: Onları nasıl halife ediniyorsun!...Onların içinde isyanla yeryüzünde fesat çıkaracak, taşkınlık ve zulümle kan dökecek kimseler vardır, Halbuki biz sana hamd ile birlikte, layık

---

[112][112] Kurtubî J/262
[113][113] Sâd suresi, 38/26
[114][114] TaVha b. Ubeydullah şöyle rivayet etmiştir: "Subhânellah' in tefsirini Rasuîullah (s.a.v.)' a sordum. Şöyle cevap verdi: O, her türlü kötülükten Allah' ı (c.c.) tenzih etmektir." Kurtu-bi,î/276
[115][115] Müzzemmil suresi,73/7
[116][116] MüsLim,Salât. 223 (8 l)Sâd suresi, 38/67
[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/81-82.

olmayan şeylerden seni tenzih ediyoruz. Sana saygı gösteriyoruz ve inkarcıların sana isnad ettiği şeylerle anmaktan seni tenzih ediyoruz.
Yüce Allah onlara şöyle cevap verdi: "Size gizli kalan birçok yararlı şeyleri ben bilirim" Halife yaratmada, sizin bilmediğiniz, fakat benim bildiğim hikmetler vardır. [118][118]

**31.** Allah Adem'e (a.s.) isim verilen bütün varlıkların isimlerini öğretti. İbn Abbas: Allah Âdem'e herşeyin ismini öğretti..Hatta çanak çömleğin ismini bile öğretti."der. Sonra o varlıkları meleklere gösterdi ve onları susturmak maksadıyla sordu: ve dediki: Hilafete, benim halîfe tayin ettiğim kimseden, sizin daha layık olduğunuz hususundaki iddianızda doğru iseniz, bu gördüğünüz mahlukatm isimlerini bana bildirin. Kısacası, Allah Teâlâ Âdem( a.s.)'e, meleklerin bilmediği şeyleri öğretmek, eşyayı, isimlen, cinsleri ve dillen meleklere değil de, özel olarak ona tam bir şekilde tanıtmakla, onun meleklere karşı Üstünlüğünü gösterdi. Bunun üzerine melekler acz ve kusurlarım itiraf ederek: [119][119]

**32.** Dediler ki: Ey Allah'ım! Seni noksanlıktan tenzih ederiz. Bizim, senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur." Sana hiçbir şey gizli kalmaz, kuşkusuz sen herşeyi bilirsin. Sen hikmetinin gerektirdiği şeyden başkasını yapmazsın. [120][120]

**33.** Bunun üzerine Yüce Allah Âdem ( a.s.)'e: Ey Âdem, bunların bilmekten âciz kaldıkları ve bilgilerinin o mertebeye ulaşamadığını itiraf ettikleri o isimleri kendilerine bildir. Âdem (a.s.) bütün eşyayı bildirip isimlerini ve yaratılış hikmetlerini söyleyince Yüce Allah meleklere şöyle buyurdu: Göklerde ve yerde sizin bilmediğiniz şeyleri ben bilirim, diye size bildirmemiş miydim? Sizin açığa vurduğunuzu ve Allah'ın sizden daha üstün bir varlık yaratmayacağına dair içinizde sakladığınız iddianızı da bilirim dememiş miydim?
Rivayet edildiğine göre, Yüce Allah Âdem (a.s.)'i yaratınca melekler onun enteresan yaratılışını gördü ve şöyle dediler: "Rabbimiz ne isterse yaratsın. O, kendisi katında bizden daha şerefli bir mahluk yaratmayacaktır. [121][121]

**Edebi Sanatlar**

**1.** "Hani, Rabbin demişti" ifadesinde, Rabb kelimesinin Rasule tamlayan olarak gelmesi, peygamberin şerefini ve makamının yüceliğini göstermek içindir. lafzının, ifadesinden önce gelmesi, meleklere önem verildiğini ve yaratılacak halifeye dikkatlerinin çekildiğini göstermektedir
**2.** "Bana haber verin" emir kipi, hakikî manasında değil, âciz bırakmak ve susturmak için kullanılmıştır.
**3.** "Adem onlara eşyanın isimlerini haber verince cümlesinde hazif yoluyla mecaz

---

[118][118] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/82.
[119][119] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/82-83.
[120][120] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/83.
[121][121] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/83.

vardır. Takdiri: "Onlara onları haber ver. Adem onlara haber verince" şeklindedir. Manası anlaşıldığı için hazfedilmiştir.
**4.** "Sonra onlara arzetti" Bunda tağlîb sanatı vardır. Zira zamiri, erkek akıl sahipleri için kullanılan bir zamirdir. Eğer tağlib sanat olmasaydı, şeklinde olurdu.
**5.** "Ben, göklerdeki ğaybı bilirim" cümlesindeki cümlesinde tekrar zikredilmiştir. Bu da verilen haber* önem vermek ve Allah' m ilminin bütün eşyayı kuşattığına dikkat çekme! içindir. Buna "ıtnâb sanatı" denilir.
**6.** Bu âyetin sonundaki kelimelerinde bedi' ilminde "tıbâk" denilen sanat vardır. [122][122]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** Bazı ilim adamları şöyle der: Yüce Allah'ın meleklere Âdem (a.s.)'i yaratacağını ve onu yeryüzünde kendine halife kılacağını haber vermesi, kullarına, işlerine girişmeden önce danışmayı Öğretmek içindir.
**2.** Âdem (a.s)'in halife kılınmasındaki hikmet, Allah' m halifeye muhtaç olması değil, kullara bir rahmettir. Zira kulların vasıtasız olarak, hatta melek vasıtasıyla Allah' in emir ve yasaklarım almaları mümkün değildir. Peygamberlerin beşerden gönderilmesi, Allah'ın insanlara rahmet, lütuf ve ihsanıdır.
**3.** Hafız İbn Kesir şöyle der: "Meleklerin, "yerüzünde fesat çıkaracak... insanı mı yaratıyorsun!.." şeklindeki sözleri Allah'a karşı bir itiraz ve Âdemoğullanna karşı bir kıskançlık için değildir. Sadece bu hususlaki hikmetin açıklanmasını istemek ve öğrenmek için bir sorudur. Şunu demek istiyorlar: "Onların içinde yeryüzünde fesat çıkaracak kimseler bulunduğu halde, yaratıl mal arın daki hikmet nedir?[123][123] İbnu'l-Cizzi: Meleklerin, Âdem oğullarının fesat çıkaracağını bilmeleri, Allah'ın bu hususta kendilerine bilgi vermesiyle olmuştu" der. Bazıları da şöyle der: "Yeryüzünde cinler vardı.Fesat çıkarttılar. Allah onlara melekler gönderdi de melekler onları Öldürdü. Bunun için, melekler Âdemoğullarını onlara kıyas etmişlerdir.[124][124]
**4.** Şa'bîye,"Şeytan'm eşi var mıydı?" diye soruldu. O da, "Ben böyle bir düğün görmedim" diye cevap verdi. Şa'bî diyor ki, Biraz sonra "Şimdi sîz, beni bırakıp da onu ve onun zürriyetini mi dost ediniyorsunuz?[125][125] mealindeki âyeti okuyanca anladım ki, eş olmadan zürriyet olmaz. Bunun üzerine: "Evet, onun eşi vardır. " dedim.[126][126]

**34.** Bir zamanlar biz meleklere "Âdem'e secde edin" dedik. İblis hâriç hepsi secde ettiler. O, yüz çevirdi ve büyüklük tasladı, böylece kâfirlerden oldu.
**35.** Biz, "Ey Âdem! Sen ve eşin beraberce cennete yerleşin, orada kolaylıkla

---

[122][122] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/83-84.
[123][123] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 1/49
[124][124] et-Teshîl, T/43
[125][125] Kehf suresi, 18/50
[126][126] Mehâsinu't-te'vîl, 11/ 104
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/84.

istediğiniz zaman her yerde cennet nimetlerinden yeyin, sadece şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa her ikiniz de zâlimlerden olursunuz" dedik.
**36.** Şeytan onların ayaklarını kaydırıp haddi tecavüz ettirdi ve içinde bulundukları cennetten onları çıkardı. Bunun üzerine "Birbirinize düşman olarak i-niniz, sizin için yeryüzünde barınak ve belli bir zamana dek yaşamak vardır. " dedik.
**37.** Daha sonra Âdem, Rabbinden bir takım ilhamlar aldı ve derhal tevbe etti. Çünkü Allah tevbeleri kabul eden ve merhameti bol olandır.
**38.** Dedik ki: "Hepiniz Cennetten inin! Eğer Benden size bir hidâyet gelir de her kim hidâyetime tâbi olursa onlar için herhangi bir korku yoktur ve onlar üzüntü çekmezler.
**39.** İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar cehennemliktir, onlar orada ebedî kalırlar.

## Bu Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde meleklerin ulaşamadığı derin bilgiyi sadece Âdem( a.s.)'e verdiğini bildirdiği gibi hilafeti de yalnız ona verdiğini bildirdi. Bu âyet-i kerimeler de de Allah, ona lütfettiği başka bir şerefi de açıklamaktadır. O da, Allah'ın meleklere Âdem (a.s.)'e secde etmelerini, emretmesidir. Bu şeref, bütün beşeriyetin babası olan Âdem (a.s.)' in [şahsında, insan nevine verilen en yüce şereftir. [127][127]

## Kelimelerin İzahı

Secde aslında, kendisine secde edilen kimse için eğilmek ve yüceliğini belirtmek demektir. Şer'î mânâsı, alnı yere koymaktır.
İblis, şeytanın adıdır. Arapça değildir. Bir görüşe göre, ümitsizliğe düşmek mânâsına olan iblâs kelimesinden türemiştir.
Kaçındı. îbâ, birşeyi yapma imkânı olduğu halde yapmaktan kaçınmak demektir.
Kibirlendi. İstikbâr, kendini büyük görmek ve böbürlenmek demektir,
Meşakkatsiz olarak bolca demektir. Rağad: Bolluk içinde yaşamak manasınadır. Toplum, bolluk içinde yaşadığında Araplar, derler. Şâir aşağıdaki beytinde kelimesini bu manada kullanmıştır.
Kişiyi müreffeh, hadiselerden emin bir şekilde bolluk içerisinde yaşarken gördüğün zaman....
"Onların ayağını kaydırdı" İzlâl, ayak sürçmesi mânâsına gelen zelel kelimesinden türemiştir. Birisinin ayağı kaydığında denilir. Daha sonra bu kelime, mecaz olarak, hata etmek mânâsında kullanıldı. Kişi, hata ettiği ve yapmaması gereken bir şeyi yaptığında denilir. Bu hatanın işlenmesine başkası sebep olursa denilir.[128][128]
Müstekarr. Yerleşme yeri demektir.
Meta'; yenilecek, içilecek, giyilecek ve benzeri faydalanılabilecek şeydir.
Telakki, aslında karşılamak manasınadır. Arapların, "Hacıları karşılamak için

---

[127][127] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/86.
[128][128] Muhtasar-i-Taberî, 1/42

çıktık" şeklindeki sözlerinde bu mânâda kullanılmıştır. Bu kelime daha sonra, birşeyi alıp kabul etme mânâsında kullanıldı. Araplar, "Falandan mektup aldım ve kabul ettim" mânâsına, derler.
Tevbe etti. Tevbe, lügatte dönmek demektir. (an) edatı ile kullanıldığında isyandan dönmek mânâsına gelir edatı ile kullanılırsa, tevbeyi kabul etmek mânâsını ifade eder. [129][129]

## Âyetlerin Tefsiri

**34.** Ey Muhammedi Kavmine, bizim meleklere "Âdem'e ibadet secdesi ile değil de, selam ve hürmet secdesi ile secde ediniz, dediğimiz zamanı hatırlat İblis hariç hepsi secdeye kapanmışlardı. O, kibirlendi ve kendisine emrolunanı yapmaktan kaçındı. "Böylece o kibri ve kaçınması yüzünden kâfirlerden oldu" Zira o, Allah'ın Âdem'e secde edin, emrini çirkin buldu. [130][130]

**35.** Siz dedik ki: "Ey Âdem, sen ve eşin Havva, birlikte ebedî cennete yerleşiniz. "Cennetin mevyelerinden istediğiniz yerden, istediğiniz kadar bol bol yeyiniz"Şu ağaca yaklaşmayın, aksi takdirde Allah'a isyan ederek kendilerine zulmedenlerden olursunuz" İbn Abbas (r.a.) bu ağacın üzüm ağacı olduğunu söyler. [131][131]

**36.** deki zamirin ağacı göstermesi halinde âyetin mânâsı şöyle olur: "Şeytan, ağaç sebebiyle onları hataya düşürdü ve ondan yedirerek yoldan çıkardı" Zamirin, cenneti göstermesi halinde ise mânâ: "Şeytan, onları cennetten çevirdi ve uzaklaştırdı" şeklinde olur. Ve şeytan onları, içinde bulundukları cennet nimetlerinden çıkarttı. 3 : Biz de onlara, "birbirinize düşman olarak, şeytan size, siz de ona düşman olduğunuz halde cennetten yeryüzüne ininiz" dedik. "Kuşkusuz şeytan sizin düşmanmızdır. Siz de onu düşman sayın" mealindeki âyet te bu mânâyı desteklemektedir. " İniniz" emrinin muhatabı Âdem, Havva ve İblis'tir. "Sizin için dünyada ikamet edebileceğiniz yerleşme yeri" ve ecelleriniz gelinceye kadar yeryüzünün nimetlerinden faydalanma imkânınız vardır. [132][132]

**37.** "Âdem, Rabbi'nin kendisine ilham ettiği bazı duaları aldı " ve onlarla Allah'a dua etti. Bu dualar, A'raf suresinde "(Adem ile eşi) dediler ki: "Ey Rabbimiz, biz kendimize zulmettik...[133][133] mealindeki âyette olup, yerinde açıklanacaktır. "Rabbi de onur tevbesini kabul etti: "Zira O, tevbeyi çok çok kabul edei ve kullarına bolca rahmet edendir. [134][134]

**38.** "Dedik ki, hepiniz cennetten inin" Yüce Allar emrini pekiştirmek ve Âdem ile

---

[129][129] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/86-87.
[130][130] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/87.
[131][131] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/87.
[132][132] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/87.
[133][133] A'raf sûresi, 7/23
[134][134] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/87.

soyunun ikametinin cennete olmayıp Bu görüş, Celâleyn Tefsirinin yazarları Suyutî ve Mahallî1 nin görüşüdür. Bakınız Celâlcyn Tefsiri, 1/7, Taberî birinci görüşü tercih eder. 1/180 vd. Mısır, 1321
yeryüzünde olduğunu beyan etmek için "inin" emrini tekrarladı. Eğer benden size bir hidayet, yani göndereceğim bir peygamber ve size indireceğim bir kitap gelir de "her kim hidâyetime tâbi olur, bana iman ve itaat ederse" Onlar için âhirette her hangi bir korku yoktur ve onlar üzüntü de çekmezler. [135][135]

**39.** "İnkâr edip indirdiğim âyetleri ve gönderdiğim peygamberleri yalanlayanlara gelince "Onlar cehennemliktir. Orada ebedî kalacaklardır." Allah bizi o cehennemden korusun. [136][136]

## Edebî Sanatlar

**1.** "Biz dedik" fiilinin çoğul olarak gelmesi saygı ifade etmek içindir. Bu fiil "Hani Rabbin söylemişti" üzerine atfedilmiştir. Burada, heybeti artırmak ve azameti göstermek için üçüncü şahıstan birinci şahısa dönüş vardır.
**2.** "Secde ettiler" deki »ti (fâ) onların, gecikmeden, süratle Allah'ın emrine uyduklarını ifade eder. Bu âyette, hazif yoluyla icaz vardır. Takdiri: şeklindedir. "kabul etmedi" kelimesinde de aynı durum olup tümleci düşürülmüştür. Takdiridir.
**3.** "Bu ağaca yaklaşmayın" ifadesinde mübalağa sanatı vardır. Burada asıl yasaklanan ağacın mevyesinden yemektir. fiili ile, ağaca yaklaşmayı yasaklamak, onun meyvesinden yemeği şiddetle nehyetmek içindir. Çünkü bir işe yaklaşmayı yasaklamak, o işi yapmayı aşırı bir şekilde yasaklamak demektir. Nitekim "zinaya yaklaşmayın[137][137] mealindeki âyette de bu mânâ kasdedilmiştir. Çünkü zinaya yaklaşmayı yasaklamak, zina fiiline götüren yollan kesmek demektir.
**4.** "İçinde bulundukları şeylerden" ifadesi, içinde bulundukları nimetlerin büyüklüğünü gösterme bakımından, ifadelerinden daha vurguludur. Zira, bir şeyin büyüklüğünü göstermek için, o şeyi müphem ifade etmek belagat üsluplarından birisidir. Nitekim âyetinde de böyle olmuştur. Bundan maksat, dinleyen kimsenin, o şeyin büyüklük ve kemalini, mümkün olan en yüksek seviyede tasavvur etmesini sağlamaktır.
**5.** kelimeleri de mübalağa kiplerindendir. O, tevbeyi çok çok kabul eden ve rahmeti bol olan demektir. [138][138]

## Faydalı Bilgiler

**1.** Soru: Allah'tan başkasına secde etmek doğru olur mu?
Cevap: Meleklerin Âdem ( a.s.)'e secdeleri, namaz ve ibadet secdesi
gibi bir secde olmayıp tazim, hürmet ve selam secdesidir. Zemahşerî şöyle der:

---

[135][135] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/87-88.
[136][136] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/88.
[137][137] İsra sûresi, 17/32
[138][138] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/88.

Allah'a secde ibadet için olur. O'ndan başkasına secde ise hürmet ve tazim için olur. Meleklerin Âdem (a.s.)'e secdesi, Yakup (a.s.) ve oğullarının Yusuf (a.s.)'a secdesi bu kabildendir.[139][139]

**2.** Ariflerden biri şöyle der: Önceden ilahî lutfa mazhar olmuş kimseye, sonradan işlediği suç tesir etmez ve onu velilik makamından indirmez. Çünkü Âdem (a.s.)'in cennetten çıkarılmasına sebeb olan suçu onu ilahî lutuftan mahrum etmemiş ve hilâfet rütbesini de soyup almamıştır. Bilakis, Allah ona ihsanını bol vermiş ve hakkında: "Sonra Rabbi onu seçkin kıldı[140][140] buyurmuştur. Şâir de şöyle der:
Sevgili bir günah işlerse, onun iyiliklerini bin şefaatçi getirir.[141][141]

**3.** Soru: İblis meleklerden midir?

Cevap: Müfessirler bu konuda iki farklı görüş belirtmişlerdir.

Bir kısmı, âyetindeki istisnayı delil göstererek, onun meleklerden olduğu görüşünü savunmuşlardır. Diğerleri ise, buradaki istisnanın, istisna-i munkati' olduğunu, dolayısıyla İblis'in meleklerden değil, cinlerden olduğu görüşünü savunmuşlardır. Hasan-ı Basrî ile Katâde bu görüştedirler. Zemahşerî de bu görüşü tercih eder. Hasan-ı Basrî: "İblis, bir an bile meleklerden olmamıştır." der. Biz de, aşağıdaki delillere dayanarak ikinci görüşü tercih ediyoruz:

**1.** "Onlar, Allah' in kendilerine emrettiği şeylere karşı gelmezler[142][142] mealindeki âyette de ifade edildiği gibi melekler isyandan münezzehtir.İblis ise Allah'ın emrine karşı gelmiştir.

**2.** Nurdan , İblis ise ateşten yaratılmıştır. Dolayısıyla, yaratılışları farklıdır.

**3.** Meleklerin zürriyeti yoktur. İblis'in ise, "şimdi siz beni bırakıp da onu ve onun zürriyetini mi dost ediniyorsunuz[143][143] mealindeki âyette de ifade edildiği gibi, İblis'in zürriyeti vardır.

**4.** "İblis cinlerdendi. Rabbi'nin emrinden dışarı çıktı[144][144] mealindeki âyette, onun cinlerden olduğu açık bir şekilde ifade edilmiştir. Allah'ın bu sözü hüccet ve delil olarak yeter. [145][145]

**40.** Ey îsrailoğulları! Size verdiğim nimetlerimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki, ben de size vâdettiklerimi vereyim. Yalnızca benden korkun.

**41.** Elinizde (Tevrat'ı) tasdik edici olarak indirdiğim (Kur'ân'a) iman edin! Sakın onu inkâr edenlerin ilki olmayın! Âyetlerimi az bir karşılık ile satmayın, yalnız benden korkun.

**42.** Bilebile hakkı bâtıl ile karıştırmayın, hakkı gizlemeyin.

**43.** Namazı tam kılın, zekâtı hakkıyla verin, rükû edenlerle beraber rükû edin.

---

[139][139] Keşşaf, 1/95

[140][140] Tâhâ sûresi, 20/122

[141][141] Ebu Hayyan, el-Bahru'l- muhît, 1/141

[142][142] Tahrim sûresi, 66/6

[143][143] Kehf sûresi, 18/50

[144][144] " " , 18/50

[145][145] Geniş bilgi için, "en-Nübüvve ve'1-Enbiya" adlı kitabımıza bakınız
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/88-89.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Bu âyetlerden itibaren 142. âyete kadar olan kısım, İsrailoğullarından bahseder. Kur'an-ı Kerim, tam bir cüze yakın bölümünde, geniş bir şekilde bunlardan bahseder. Bu durum, Kur'an'ın Yahudilerle ilgili hakikatleri meydana çıkarmak ve onların kötü ruhlarının özelliklerinden olan kötülük, düzenbazlık ve yıkıcılık gibi kötü huylarını ortaya koymak hususuna ne derece önem verdiğini gösterir, ta ki müslümanlar onların şerlerinden sakınsınlar.
Bu âyetlerin önceki âyetlerle münasebetine gelince: "Yüce Allah önce insanları kendisine ibadete, birliğini kabul etmeye çağırdı, varlığına ve birliğine delâlet eden apaçık delilleri gösterdi. Sonra da onlara babalan Âdem (a.s,)'e vermiş olduğu nimetleri hatırlattı ve özel olarak İsrailoğullarım-ki bunlar yahudilerdir- son peygambere iman etmeye, onun Allah'tan getirdiği kitabı tasdik etmeye davet etti. Çünkü onlar, o peygamberin vasıflarını, ellerinde bulunan Tevrat'ta yazılı olarak buluyorlardı. Yüce Allah onlara farklı şekillerde hitab etti. Bazan yumuşaklıkla, bazan korkutarak, bazan kendilerine ve babalarına vermiş olduğu nimetleri hatırlatarak, zaman zaman da kötü davranışlarını kınayarak ve bu konuda hüccetler getirerek onları, İslâm'a çağırdı. Böylece Yüce Allah insanlığın babası Âdemi şereflendirmekle, insanoğluna verdiği nimetleri hatırlattıktan sonra, İsrailoğullarına verdiği özel nimetleri hatırlatmaya başladı. [146][146]

## Kelimelerin İzahı

İsrâîl, yabancı bir isim olup, "Allah'ın kulu" demektir. Yakup (a.s.)'un ismidir. Yüce Allah bunu, "İsrail'in kendisine haram kıldığı şeyler hariç[147][147] mealindeki âyette açıkça ifade etmiştir.
"Yerine getiriniz" Vefa, bir şeyi tam ve mükemmel bir şekilde yapmak demektir. Bir kimse birşeyi tam olarak yerine getirdiğinde "evfâ" ve "veffâ" denilir.
"Karıştırırsınız" Lebs, karıştırmak demektir. Araplar, "bir şeyi bir şeye karıştırdıkları zaman derler. "Bir şey bir şeye karıştı" demektir. "Onları yine düşmekte oldukları kuşkuya rdüşürürdük.[148][148] mealindeki âyette ise "kuşku vermek" manasına kullanılmıştır. Misbah'ta şöyle yazılıdır: Bu fiil babından "elbiseyi giymek", babından edatı ile kullanıldığında "şüpheye düşürmek", babından ise " karışık olmak, şüpheli olmak" mânâlarım ifade eder. : Zekât. Zekâ kelimesinden türemiştir. Ürün arttığında araplar derler. Zekât vermek de bereketi celbettiği için bu adı almıştır. Veya temizlik manasına zekât kelimesindendir. Zira zekât, malı temizler. Bu hususta Yüce Allah şöyle buyurur: "Onların mallarından zekât al ki, bununla onları temizleyesin, onları arıtıp yüceltesin.[149][149]

---

[146][146] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/90-91.
[147][147] Al-i İmrân sûresi, 3/93
[148][148] En' am sûrsei, 6/9
[149][149] Tevbe sûresi, 9/103
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/91.

## Âyetlerin Tefsiri

**40.** Ey salih peygamber Yakup( a.s.)'un evladı!. Size ve babalarınıza sayılamayacak ve hesaba gelmeyecek kadar ihsan ettiğim nimetlerimi hatırlayınız. iman ve itaat hususunda bana verdiğiniz sözü yerine getiriniz ki, Ben de size söz verdiğim güzel mükâfatı vereyim "Başkasından değil, benden korkunuz. [150][150]

**41.** Tevhid ve nübüvvet hususunda yanınızda bulunan Tevrat'ı tasdik edici olarak indirdiğim Kur'an-ı Kerim'e iman ediniz, Ehl-i Kitap'tan Kur'an'ı inkâr edenlerin ilki olmayınız. Size, ona iman edenlerin ilki olmanız yaraşır, Size indirdiğim apaçık âyetlerimi fani olan dünya malı ile değiştirmeyiniz, "Başkasından değil, benden korkunuz." [151][151]

**42.** Allah tarafından indirilmiş olan hakkı, uydurduğunuz bâtıl ile karıştırmayın ve sizin uydurduğunuz yalanlarla Tevrat'ı tahrif etmeyin. Muhammed (s.a.v.)'in evsafı ile ilgili kitabınızda bulunan bilgileri bile bile gizlemeyin. Halbuki siz, bu bilgilerin hak olduğunu biliyorsunuz. [152][152]

**43.** Üzerinize farz olan namaz ve zekâtı edâ ediniz, namazı cemaatle veya Muhammed (s.a.v.)'in ashabı ile birlikte kılınız. [153][153]

## Edebî Sanatlar

**1.** "Benim nimetim" nimet kelimesinin Allah'a izafesinde, nimetin değerinin büyüklüğüne, bolluğuna ve güzelliğine işaret vardır. Çünkü bu tür izafet , Allah'a izafe edilen şeyin şereflendirildiğini gösterir. Beytul-lah (Allah'ın evi), Nâkatullah (Allah'ın devesi) izafetlerinde olduğu gibi .
**2.** "Âyetlerimi satmayın" cümlesindeki hakiki manasında değil, istiare yoluyla kullanılmıştır. Nitekim daha önce geçen "işte onlar, hidayeti satıp, sapıklığı satın alanlardır.[154][154] mealindeki âyette de istiare yoluya kullanılmıştır.
**3.** cümlelerinde hak kelimesinin tekrarı, yasaklanan şeyin aşırı derecede çirkinliğini ifade eder. Çünkü açık isimdeki kuvvetlilik zamirde yoktur. Bu itnab, i'câza, diğer itnablardan daha yakındır.
**4.** Bu cümlede " bir bölüm" zikredilerek "bütün" kas-dedilmiştir. Rükû zikredilmiş, namaz kasdedilmiştir. Bunda mecaz-i mürsel vardır. Mânâsı "Namaz kılanlarla beraber siz de kılın" demektir.
**5.** "Yalnız benden korkun" ve "Yalnız benden sakının" cümlelerinde, mefulün öne alınması hasr ifade eder. [155][155]

---

[150][150] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/91-92.
[151][151] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/92.
[152][152] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/92.
[153][153] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/92.
[154][154] Bakara sûresi, 2/16
[155][155] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/92.

## Faydalı Bilgiler

Bazı arifler şöyle der: Nimetin kulları çok, nimeti verenin kulları ise azdır. Yüce Allah "nimetimi hatırlayın" mealindeki emri ile İsrail oğul lan'
na- verdiği nimetleri hatırlattı ki, onlara verdiği nimetin kadrini bilsinler. Muhammed (s.a.v.)'in ümmetine gelince, "Öyleyse siz beni anın ki, ben de sizi anayım[156][156] mealindeki âyetle onlara, nimeti vereni hatırlattı ki, nimeti vereni düşünerek nimetin kadrini bilsinler. İkisinin arasında ne kadar fark var!.. [157][157]

**44.** Sizler Kitab'i okuduğunuz halde, insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz?
**45.** Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz bu (namaz) Allah'a saygıdan kalbi ürperenler dışında herkese zor ve ağır gelen bir görevdir.
**46.** Onlar, kesinlikle Rabblerine kavuşacaklarına ve ona döneceklerine inanan kimselerdir.
**47.** Ey Israiloğulları! Size verdiğim nimetimi ve sizi cümle âleme üstün kıldığımı hatırlayın.
**48.** Öyle bir günden korkun. O günde hiç kimse başkası için herhangi bir ödemede bulunamaz, hiç kimseden şefaat kabul olunmaz, fidye alınmaz; onlara asla yardım da yapılmaz.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Bu âyetler, İsrailoğullarından bahsetmeye devam ediyor. Âyetlerde, yaptıkları kötülüklerden dolayı onlar yerilmekte ve kınanmaktadır. Çünkü onlar iyiliği emrediyor, fakat kendileri yapmıyorlardı, insanları hidayete ve doğru yola çağırıyorlar, kendileri buna uymuyorlardı. [158][158]

## Kelimelerin İzahı

Birr, bol hayır ve iyiliktir. Genişliğinden dolayı yeryüzüne de berr ve berriyye denilmiştir. Bu, bütün hayırlı işleri kapsayan bir isimdir.
Birru'l-vâlideyn demek, ana-babaya itaat etmek demektir. Hadiste de "İyilik kaybolmaz, günah da unutulmaz[159][159] buyurulmuştur.
"Terkediyorsunuz" Nisyan, terketmek mânâsına gelir. Nitekim, "Onlar Allah'ı terkettîler. Allah da onları terketti[160][160] mealindeki âyet te de nisyandan maksat, terketmektir. Ayrıca bu kelime, "Ne var ki, Âdem ahdi unuttu. Onda azim

---

[156][156] Bakara sûresi, 2/152
[157][157] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/92-93.
[158][158] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/94.
[159][159] İsmail b. Muhammed el-Aclunî, Keşfu'1-hafa, 1/336, Beyrut, 1985
[160][160] Tevbe sûresi, 9/67

bulamadık.[161][161] mealindeki âyette olduğu gibi unutmak mânâsına da kullanılır.
"Okuyorsunuz" ders görüyorsunuz demektir.
"Boyun eğenler" Hâşi', mütevâzi manasına gelir. Aslında boyun eğmek ve zillet manasınadır.. Zeccâc şöyle der: Hâşi', üzerinde zillet ve sükûnet alâmeti görülen kimse demektir. "Artık çok merhametli Allah hürmetine sesler kısılmıştır[162][162] mealindeki âyette de sükûnet manasına kullanılmıştır.[163][163]
Burada zan, şek manasına değil yakîn manasınadır. Zıd manâlı kelimelerdendir. Ebu Ubeyde şöyle der: "Araplar hem kesin, hem de şüpheli bilgiye zan derler[164][164]
Arap dilinde bu kelime, kesin bilgi mânâsında çok kullanılmıştır. Nitekim aşağıda mealleri verilen âyetlerde de bu mânâda kullanılmıştır: "Doğrusu ben, hesabımla karşılaşacağımı kesin olarak biliyordum[165][165] "Suçlular ateşi görür görmez, orayı boylayacaklarını kesin kes anladılar.[166][166]
"Şefaat", tek mânâsına gelenin zıddı, %Lz (çift)ten alınmıştır. Şef ise, kişinin başkasını, yanma ve himayesine alması demektir. Dolayısıyla buna şefaat denilmiştir. O halde şefaat, şefaati kabul edenin katında, şefaat edenin mertebesini gösterir.
Adi, fidye demektir. Kesre ile (ıdl) şeklinde okunursa benzer ve denk manâsına gelir. Araplar, birşeyin benzer ve misline ıdl ve adîl derler. [167][167]

**Nüzul Sebebi**

Bu âyetler, bazı Yahudi âlimleri hakkında nazil olmuştur. Onlar, müslüman olmuş yakınlarına: "Muhammed'in dininden ayrılmayınız şüphesiz o hak dindir, diyerek, insanlara, Muhammed (s.a.v.)'e iman etmey emrediyorlar, fakat kendileri yapmıyorlardı. [168][168]

## Âyetlerin Tefsiri

Yüce Allah, Yahudi âlimlerine tenkit ve kınama yoluyla hitap ederek şöyle buyurur:

**44.** İnsanlan iyiliğe ve Hz.Muhammed (s.a.v.)' e imana çağırıyorsunuz da "Kendinizi unutuyor musunuz?" Kendiniz iman etmiyorsunuz ve hayır yapmıyorsunuz. Halbuki siz, Hz. Muhammed (s.a.v.)' in vasıflarını ihtiva eden Tevrat'ı okuyorsunuz. Bu yaptığınız çirkin bir şey olduğunu anlayıp da ondan vazgeçmiyor musunuz?!..

---

[161][161] Tâhâ sûresi, 20/115
[162][162] Tâhâ sûresi, 20/108
[163][163] Kurtubî Tefsiri, 1/374
[164][164] Mccazu'l-Kur'an, 39
[165][165] Hakka sûresi, 69/20
[166][166] Kehf sûresi, 18/53 (lll)Sâvî, T/365
[167][167] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/94-95.
[168][168] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/95.

Sonra yüce Allah nefsanî ve şehevî arzulan yenme, riyaset ve saltanat sevgisinden kurtulma yollarını açıklar ve şöyle buyurur: [169][169]

**45.** Bütün işlerinizde, nefse ağır gelen dinî yükümlülüklere katlanarak ve dinin direği olan namazı kılarak Allah'tan yardım isteyiniz. :Şüphesiz ki namaz, Allah için ruhları tertemiz olmuş itaatkâr ve mütevazi kimselerin dışındakilere ağır ve meşakkatli gelir. [170][170]

**46.** Allah'ın bu saf kullan, seksiz ve şüphesiz bir şekilde haşr gününde Rablerine kavuşacaklarına, amellerinin hesabını vereceklerine, ve kıyamet gününde ona döneceklerine kesinkes inanırlar. Yüce Allah, tekrar, İsrailoğullanna verdiği birçok nimeti hatırlatır ve şöyle buyurur: [171][171]

**47.** "Ey Tsrailoğulları, size verdiğim nimetlere karışılık bana itaatle şükrederek, nimetimi hatırlayın" Yine hatırlayın ki, babalarınızı, içlerinden peygamberler göndermek, onlara kitaplar indirmek ve onları efendiler ve melikler kılmak suretiyle, yaşadıkları zamandaki diğer toplumlara üstün kıldık. Kuşkusuz babaları üstün kılmak, onların çocukları için şereftir. [172][172]

**48.** Hiçkimsenin, başka birinin yerine bir hak ödeyemeyeceği o korkunç günden sakınınız. gün, Allah'ı inkâr eden hiçbir kimse hakkında asla; şefaat kabul edilmez., ve o kâfir nefisten hiçbir fidye alınmaz, Kâfirler için, onları Allah'ın azabından koruyacak ve kurtaracak hiçbir kimse yoktur. [173][173]

**Edebî Sanatlar**

**1.** 'Emir mi veriyorsunuz?" kelimesindeki soru edatı, hakiki manasında değil, kınama ve tenkit manasında kullanılmıştır.
**2.** 'Onlar bu fiilleri geçmişte yaptıkları halde fiil şimdiki zaman olarak kullanılmıştır. Zira geniş zaman kipi yenilenme ve sonradan olma ifade eder. cümlesinde, Yüce Allah, onların yapmaları gereken şeyleri terketmelerini "unuttular" şeklinde ifade etmiştir. Bu ise, akıllarına hiç gelmiyormuş gibi, aşırı derecede terkettiklerini gösterir. "Onların aşırı derecede gaflette olduklarını vurgulamak için "enfüs" kelimesini zikretmiştir. Hal cümlesi olan ifadesindeki kınama, tenkit etme ve susturma mânâları açıktır.
**3.** Bu cümle, mükemmeliyet ifade etmek için, hususî olan bir şeyi umumî olan bir şeye atıf kabilindendir. Çünkü âlemlere üstün kılma, nimeti, daha önce umumî olarak zikredilmiş olan nimetin içinde zaten vardır. Yüce Allah, "nimetimi hatırlayın" dediğinde, bütün nimetler kasdedilmiştir. "Ben sizi üstün kıldım"

---

[169][169] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/96.
[170][170] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/96.
[171][171] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/96.
[172][172] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/96.
[173][173] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/96.

ifadesini ona atfetti. Bu atıf, hususî bir şeyin umumî birşeye atfı kabilindendir.
**4.** Öyle bir günden korkun" cümlesindeki kelimesi, o günün korkunçluğunu ifade etmek için nekre olarak getirilmiştir. terkibinde de, genellik ifade etmek ve tam bir ümitsizliği göstermek için nefs kelimesi nekre getirilmiştir. [174][174]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, namazın şanını yüceltmek için burada, diğer ibadetlerin arasından özel olarak onu zikretti. Rasulullah (s.a.v.), üzücü bir olayla karşılaştığında namaz kılardı.[175][175] Bilâl (r.a.)'e: 'Ya Bilâl! Onunla bizi ferahlandır.[176][176]
**2.** Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir: "Benim belimi iki adam kırmıştır: Birincisi, ilmi ile amel etmeyen âlim, ikincisi amel eden câhil."
Başkasını hidayete çağırıp, kendisi onunla amel etmeyen kimse insanları aydınlatıp kendisini yakan kandile benzer. Şâir şöyle der:
Nasihata önce nefsinden başla. Onu kötülükten nehyet. O kötülüğe sen verirse, işte o zaman sen hakîm bir kişi olursun, senin nasihatin tutulur ve görüşüne uyulur. Öğretmek de fayda verir.
Ebu'l-Atahiyye de şöyle der:
Sanki sen, takva sahibi imişsin gibi takvayı anlattın. Halbuki senin elbiselerinden günah kokuları yayılıyor. Bir diğer şâir şöyle demiştir:
Takva sahibi olmayıp da insanlara takvayı emreden kişi, kendisi hasta olduğu halde, insanları tedavi eden doktor gibidir. [177][177]

**49.** Hatırlayın ki, sizi, Firavun taraftarlarından kurtardık. Çünkü onlar size azabın en kötüsünü reva görüyorlar, yeni doğan erkek çocuklarınızı kesiyorlar, kızlarınızı hayatta bırakıyorlardı. Size reva görülenlerde Rabbinizden büyük bir imtihan vardı.
**50.** Bir zamanlar biz sizin için denizi yardık, sizi kurtardık, Firavun'un taraftarlarını da siz bakıp dururken denizde boğduk.
**51.** Kırk gece için Musa ile sözleşmiştik O ayrıldıktan sonra, kendinize kötülük ederek buzağıyı tanrı edindiniz.
**52.** O davranışlarınızdan sonra şükredersiniz diye sizi affetttik.
**53.** Doğru yolu bulaşınız diye Musa'ya. Kitab'ı ve hak ile batılı ayıran hükümleri verdik.
**54.** Musa kavmine demişti ki: Ey kavmim. Şüphesiz siz, buzağıyı (tanrı) edinmekle kendinize kötülük ettiniz. Onun için yaradanınıza tevbe edin de nefislerinizi öldürün. Öyle yapmanız yaratıcınızın katında sizin için daha iyidir. Böylece Allah tevbenizi kabul etmiş olur, Çünkü acıyıp tevbeleri kabul eden ancak O' dur.

---

[174][174] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/96-97.
[175][175] Ebu Davud, Salât, 312
[176][176] Ebu Davud, Edeb, 86
[177][177] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/97.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah, İsrailoğullarına vermiş olduğu nimetleri özet olarak hatırlattıktan sonra, hatırlatmada daha uyarıcı ve şükre daha çok sevkedici olması için, bu âyetlerde de, adı geçen nimetlerin çeşitlerini geniş bir şekilde anlatır. Sanki şöyle buyurur: Nimetimi hatırlayınız, hatırlayınız ki sizi Firavun taraftarlarından kurtardık. Ve yine hatırlayın ki, bir zamanlar biz sizin için denizi yardık, sizi kurtardık... Ve böyle devam eder. İşte bütün bu nimetler nimeti veren Yüce Allah'a karşı küfür ve isyanı değil, şükrü gerektirir. [178][178]

## Kelimelerin İzahı

"Âl" kelimesinin aslı ehldir. Hâ, elife çevrilerek "âl" şeklini almıştır. Bunun içindir ki, Âl, kelimesinin küçültme ismi "Üheyl" şeklinde gelir. Bu kelime, özellikle, kral ve benzeri önemli ve şâm yüksek kimseler hakkında kullanılır. Herhangi bir kimse için kullanılmaz. Meselâ ayakkabıcı ve yularcının âli denmez.
Rum meliklerine kayser , İran meliklerine Kisra denildiği gibi Amâlika meliklerine de özel olarak Firavun denilir. Firavunlar çok kibirli ve zorba oldukları için, Araplar Firavun kelimesinden türeterek, kibirlenen kimseler için "Tefer'ane", "Firavunlaşü" kelimesini kullanırlar.[179][179]
"Size tattırıyorlar" Bu kelime, "kötü bir şey tattırmak" mânâsında olan U fiilinin geniş zamanıdır. Taberî: "Sizi getirip kötü azabı tattırıyorlardı." der.
"Kızları hayatta bırakıyorlardı."
Belâ, imtihan ve deneme demektir. Bu kelime, "Bir deneme olarak sizi hayırla da, şerle de imtihan ederiz[180][180] mealindeki âyette olduğu gibi, hem hayır hem şer için kullanılır.
Fark, ayırmak demektir. "Biz,onu Kur'an olarak ayırdık[181][181] mealindeki âyette de bu mânâda kullanılmıştır. Burada ayırmaktan maksat, onu tafsilatlı bir şekilde açıkladık demektir.
Bari daha önce benzeri olmaksızın bir şeyi yaratan demektir. “Beriyye” mahlukat demektir. [182][182]

## Âyetlerin Tefsiri

**49.** Ey İsrailoğullan, atalarınızı zorba Firavun ve taraftarlarının zulmünden kurtararak size vermiş olduğum nimetimi hatırlayın. Bu hitap, Peygamber (s.a.v.) zamanındaki İsrailoğullarınadır. Ancak babalara verilen nimet, oğullar için de bir nimettir.

---

[178][178] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/99.
[179][179] Keşşaf, 1/102
[180][180] Enbiya sûresi, 21/35
[181][181] İsra sûresi, 17/106
[182][182] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 99.

Size azabın en şiddetlisini ve en çirkinini tattırıyorlardı" "Erkek çocuklarınızı kesiyorlar "Kızlarınızı, hizmet için hayatta bırakıyorlardı. Erkek çocukların kesilmesi, kızların hayatta bırakılması gibi, zikredilen horlayıcı azap ile Allah sizi büyük bir imtihan ve denemeye tabi tutmuştu. Allah, iyilerin kötülerden ayrılması için onları size musallat kılarak, sizi böyle bir imtihana tabi tutmuştur. [183][183]

**50.** Yine hatırlayınız ki, denizi sizin için yardık ve sizin için kuru yer göründü de oradan yürüyerek geçtiniz.
"Böylece sizi boğulmaktan kurtardık, Firavun ve kavmini boğduk. "Siz de olayı görmüştünüz" Bu olay, Allah'ın, dostlarını kurtarmak ve düşmanlarını helak etme hususundaki mucizelerinden apaçık bir mucizedir. [184][184]

**51.** Hatırlayınız ki, kırk gece sonra kendisine Tevrat'; vermek üzere Musa ile sozleşmiştik. O, bu vadedilen. zamanda Rabbi ile sözleşmeye gitmek üzere sizden ayrıldıktan sonra, siz buzağıya taptınız. Siz buzağıya tapmakla haddi aşan ve nefislerine zulmeden kişiler oldunuz. Bu olay, sizin kurtuluşunuz ve Fir-avun'un helakinden sonra meydana gelmiştir. [185][185]

**52.** Siz bu son derece çirkin işi yaptıktan sonra, Allah'ın vermiş olduğu nimetlere şükredip, artık O'na itaa-ta devam edesiniz diye, bu çirkin suçunuzu bağışladık. [186][186]

**53.** Musa'ya hakkı batıldan ayıran Tevrat'ı verdiğimiz ve onu mucizelerle desteklediğimiz zamanda ki nimetimi de hatırlayın Umulur ki, o kitabın âyetlerini düşünmek ve ondaki hükümlerle amel etmek suretiyle hidayete erersiniz. Sonra Yüce Allah, bu zikredilen atfın nasıl olduğunu açıklar ve şöyle buyurur: [187][187]

**54.** Hatırlayınız ki, Musa Rabbi ile buluşmasını tamamlayıp döndükten sonra onların buzağıya taptıklarını görünce kavmine: Ey kavmim, buzağıya tapmakla kendinize zulmettiniz. Sizi kusursuz ve noksansız yaratan Allah'a tcvbe ediniz. *SL*ül I^JlsU : Kendinizi öldürünüz. Yani suçsuzlarınız suçlularınızı öldürsün. Allah'ın hükümüne razı olarak birbirinizi öldürmeniz ve O'nun emrine uymanız, Yüce yaratıcınızın nezdinde sizin için daha hayırlıdır. Böyle yaparsanız, O, tevbenizi kabul eder Çünkü o, tevbeyi çok çok kabul eden ve mağfireti bol olandır. [188][188]

**Edebî Sanatlar**

---

[183][183] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/100.
[184][184] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/100.
[185][185] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/100.
[186][186] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/100.
[187][187] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/100.
[188][188] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/100-101.

**1.** İbn Cezzi şöyle der: "Sizi azaba tabi tutuyorlardı." demektir. Buradaki »^ fiili, satış için malı arzetmek manasına olup müstear olarak kullanılmıştır. Yüce Allah bu azabı "erkek çocuklarınızı kesiyor, kız çocuklarınızı da diri bırakıyorlardı" şeklinde açıklamıştır. Bu cümle bir öncekinin tefsiri olup onun üzerine atfedilmiş, eklenmiş bir cümle değildir.[189][189]
**2.** kelimelerinden herbiri, musibetin büyüklüğünü ve şiddetini göstermek için nekre getirilmiştir.
**3.** cümlesindeki mufâale kalıbı, iki taraf arasında müşareket ifade etmez. şeklindeki sülasi fiil manasınadır.
**4.** Ebussuûd şöyle der: ifadesinde onların cehalet ve sapıklıkta son derece ileri gittiklerini göstermek için, yaratıcı manasına gelen bârî kelimesi zikredilmiştir. Çünkü onlar, latif hikmeti ile kendilerini yaratan, alîm ve hakîm olan Allah'a ibadeti bırakıp, aptallıkla örnek gösterilen sığıra tapınışlardır.[190][190]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** ifadesi, sıfatların birbiri üzerine atfı kabilindendir. Çünkü kitap ve furkânm her ikisi de Tevrat demektir. Bu atıf çok güzel olmuştur. Çünkü bunun manası: "Allah, Musa'ya inen kitabı ve hakkı bâtıldan ayıran Furkan'ı vermiştir" demektir.[191][191]
**2.** Müfessirlerin rivayet ettiklerine göre, İsrai loğu Harından erkeklerin öldürülmesinin sebebi şudur: Firavun bir gün şöyle bir rüya görür: Beyt-i Mukaddes tarafından bir ateş çıkar ve Mısır'ı kuşatır. Mısır'daki bütün kıbtîleri yakar. Fakat İsrailoğullarına dokunmaz. " Bu rüya onu korkutur ve rüyayı kâhinlere sorar. Onlar da: "İsrailoğullarından bir çocuk doğacak, bu çocuk senin helakine ve mülkünün elinden gitmesine sebep olacaktır." şeklinde yorumlarlar. Bunun üzerine Firavun, İsrail o ğullarmda doğacak her erkek çocuğun öldürülmesini emreder.
**3.** Kuşeyrî der ki: Kim, Allah uğrunda O'nun hükmüne sabrederse, Allah da ona, veli kullarıyla arkadaş olmayı nasib eder. İşte İsrailoğullan, Firavun ve taraftarlarının şiddetli işkencelerine sabrettikleri için, Allah on
ların soyundan peygamberler ve krallar gönderdi ve alemde hiçbir kimseye vermediği şeyi onlara verdi.[192][192]

**55.** Bir zamanlar, "Ey Musa! Biz Allah'ı açıkça görmedikçe asla sana inanmayız" demiştiniz de bakıp durur olduğunuz halde hemen sizi yıldırım çarpmıştı.
**56.** Sonra ölümünüzün ardından sizi dirilttik ki şükredesiniz.
**57.** Sizi bulutla gölgeledik, size kudret helvası ve bıldırcın indirdik ve "Verdiğimiz güzel nimetlerden yeyiniz" (dedik). Onlar bize değil sadece kendilerine kötülük

---

[189][189] Teshil, 1/47
[190][190] Ebussuûd, 1/81
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/101.
[191][191] Zeccâc bu görüştedir. Zcmahşerİ de bunu tercih etmiştir. Zeccâc...; Keşşaf, 1/281, Beyrut, ty
[192][192] Ebu Hayyan, el-Bahru11- Muhît, 1/194
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/101-102.

ediyorlardı.
**58.** Hatırlayın ki biz, "Bu kasabaya girin, orada bulunanlardan dilediğiniz şekilde bol bol yeyin kapısından secde ederek girin. "Hıtta!" (Yâ Rabbi bizi affet" deyin ki, sizin hatalarınızı bağışlayalım; zira biz, muhsinlere ziyadesiyle vereceğiz" demiştik.
**59.** Fakat zâlimler, kendilerine söylenenleri başka sözlerle değiştirdiler. Bunun üzerine biz, yapmakta oldukları kötülükler sebebiyle zâlimlerin üzerine gökten acıklı bir azap indirdik.

## Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah, İsrailoğullarına, nimetlerini hatırlattıktan sonra, onların taşkınlıkları inkarları, Allah'ın emirlerini değiştirmeleri, kendilerine lütuf ve ihsan ile muamele edildiği halde küfür ve isyan içerisinde bulunmaları gibi kötü hallerinden bazılarını anlattı. Ne kötü ve ne rezil toplum bu!!..
Taberî şöyle der: İsrailoğulları buzağıya tapmalarından dolayı Allah'a tevbe edince, Allah kendisinden özür dilemek üzere buzağıya tapanlardan bir grup erkeği seçip huzuruna getirmesini Hz. Musa'ya emretti. Bunun üzerine Hz. Musa İsrailoğullarının ileri gelenlerinden yetmiş kişiyi seçti. Nitekim Yüce Allah bu hususu şöyle açıklamıştır: "Musa, tayin ettiğimiz vakitte kavminden yetmiş adam seçtim[193][193] Musa (a.s.) onlara, oruç tutmalarını, temizlenmelerini, elbiselerini temizlemelerini emretti. Onlar da bu emri yerine getirdiler. Hz. Musa onları Tur-ı Sina'ya götürdü. Onlar Hz. Musa'ya: "Bizim için, Rabbimizden O'nun kelâmını işiteceğimiz şekilde hitap etmesini iste" dediler. O da "İsteyeyim" dedi. Hz. Musa dağa yaklaşınca üzerine bir bulut çöktü, her tarafını kuşatacak şekilde dağı sardı. Bu seçkin grup gelerek bulutun içine girdiler ve secdeye kapandılar. Hz. Musa' ya emir ve nehiyler veren Yüce Allah'ın kelamını işittiler. Bulut dağılınca Hz. Musa onlara döndü. Onlar Hz. Musa'ya: "Ey Musa, biz Allah'ı açıkça görmedikçe sana asla inanmayacağız" dediler.[194][194]

## Kelimelerin İzahı

Cehre, alenî demektir. Cehr kelimesi, aslında "açığa çıkmak" demektir. Cehren Kur 'an okumak ve cehren yani açıkça isyanda bulunmak bu kabildendir. Araplar bu manada: Emiri, bir şeyle örtünmemiş, açıkça gördüm" derler. İbn Abbas da, cehreten kelimesini ıyânen (açıkça) şeklinde tefsir etmiştir.
Saika, azabın şiddetli sesi veya yakıcı ateş demektir.
"Sizi dirilttik" demektir. Taberî şöyle der: "Ba's kelimesi aslın da, birşeyi yerinden oynatmak ve kaldırmak" demektir.
Gamam, kelimesinin çoğuludur. Vezin ve mânâ yönünden sehâbenin çoğulu olan sehâb gibidir. Bulut semayı örttüğü için ona bu isim verilmiştir. Her örtülü şeye de

---

193[193] A'râf sûresi, 7/155
194[194] Muhtasar-ı tbn Kesir, 1/66
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/104.

"mağmum" denilir. Bulut ayı kapatıp ta, ay görünmez hale geldiğinde denilir.
Hıtta, fiilinin masdarıdır. İstiğfar için kullanılır. Mânâsı, "günahlarımızı bağışla" demektir. Günahlarımızı bağışla" da bu kabildendir.[195][195]
Ricz, azab demektir. "Eğer bizden azabı kaldırırsan[196][196] mealindeki âyette de bu manada kullanılmıştır.
Çıkıyorlar. Fısk, daha önce geçtiği gibi, taatten çıkmak demektir. [197][197]

## Âyetlerin Tefsiri

**55.** Ey İsrailoğulları! Buzağıya tapmanızdan dolayı Allah'tan özür dilemek üzere Musa (a.s.) ile beraber Tur-ı Sina'ya çıktığınız zamanı düşünün. Hani o zaman demiştiniz ki "Allah'ı açıkça görmedikçe, bu işittiklerimizin Allah kelamı olduğuna dair seni asla tasdik etmeyeceğiz" Allah da gökten üzerinize bir ateş göndererek sizi yakmıştı. Siz başınıza gelene bakıp dururken.
Sonra onlar ölünce Hz. Musa ağlamaya ve Allah'a şöyle dua etmeye başladı. "Ey Rabbim! Sen İsrailoğullarınm ileri gelenlerini helak ettin. Şimdi ben onlara ne diyeceğim?!. Allah onları diriltinceye kadar Musa (a.s.) duasına devam etti. [198][198]

**56.** Bir gün bir gece ölü olarak kaldıktan sonra sizleri yeniden dirilttik. Umulur ki, ölümden sonra diriltmek suretiyle size vermiş olduğu nimete karşılık Allah'a şükredersiniz. Böylece ölüler dirilip yaşamaya başladılar. Bu esnada da, birbirlerinin nasıl diril-diklerine bakıyorlardı.
Sonra Yüce Allah, onlara, Tîh çölünde iken kendilerine vermiş olduğu nimeti hatırlattı. Zira onlar zorbaların şehrine girmekten, onlarla savaşmaktan çekinerek, Hz. Musa'ya: "Sen ve Rabbin, gidin savaşın, biz burada oturacağız[199][199] demişler ve bunun üzerine kırk sene oraya girmekten mahrum bırakılarak, yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşmakla cezalandırılmışlardı. Yüce Allah şöyle buyurur: [200][200]

**57.** Bulutları üzerinize gölge yaparak, sizi güneşin sıcağından koruduk. Yorulmadan ve meşakkat çekmeden size bıldırcın ve kudret helvası gibi birçok yenilecek ve içilecek nimetler verdik.
Gökten üzerlerine bal gibi kudret helvası iniyor ve onu suyla karıştırıp içiyorlardı.[201][201] Selva, eti lezzetli ve bıldırcına benzeyen bir kuştur.[202][202]
"Allah'ın lezzetli nimetlerinden size rızık olarak verdiklerimizden yeyiniz" dedik.

---

[195][195] Mecâzu' 1- Kur'an , T/41
[196][196] A'raf sûresi, 7/İ34
[197][197] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/104-105.
[198][198] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/105.
[199][199] Maide sûresi, 5/24
[200][200] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/105.
[201][201] Bu, Rabi b. Enes'in görüşüdür.
[202][202] Bu, tefsircilerin çoğunluğunun görüşüdür.

Onlar bu değerli nimetlere nankörlük etmekle bize değil, kendi nefislerine zulmediyorlardı. Çünkü nankörlüğün, vebâli kendilerine aittir. [203][203]

**58.** Tîh çölünden çıktıktan sonra, "Kudüs'e girin" dediğimiz zaman size vermiş olduğumuz nimetimi hatırlayınız. O zaman size demiştik ki: Oranın nimetlerinden dilediğiniz yerden afiyetle bol bol yeyin. Çölden kurtulduğunuz için şükran-ı nimet olarak, şehrin kapısından Allah'a secde ederek girin ve Ey Rabbimiz! günahlarımızı affet, hatalarımızı bağışla deyin. Böyle yaparsanız "Günahlarınızı siler ve kötülüklerinizi bağışlarız Güzel amel işleyenlerin büyük Ölçüde sevaplarım artıracağız ve onlara bolca mükafat vereceğiz. [204][204]

**59.** Ama zâlimler Allah'ın emrini değiştirerek, kendilerine söylenenden başka bir söz söylediler. Onlar dübürleri üstüne sürünerek, istihza eder bir şekilde, "Bizi bağışla" yerine diyerek Allah 'm emirleriyle alay ettiler. Biz de o zâlimlerin isyanları ve Allah'a itaat etmemeleri sebebiyle, gökten üzerlerine taun hastalığı ve musibet indirdik. Rivayet olunduğuna göre taun hastalığı sebebi ile bir saat içinde onlardan yetmişbin kişi ölmüştür. [205][205]

**Edebî Sanatlar**

**1.** "Sonra sizi, öldükten sonra tekrar dirilttik." cümlesinde, onların gerçekten öldüğünü vurgulamak ve baygınlıktan veya uykudan sonra diriltmiş olmaları vehmini ortadan kaldırmak için, ^Uiu "sizi dirilttik" fiilinden sonra öldükten sonra" kaydını getirdi.
**2.** "Yeyin" "bize zulmetmediler" ifadelerindeki hazif-ler dolayısıyle âyette i'câz vardır. Bunların takdiri şöyledir: "İnkâr etmekle kendilerine zulmettiler. Bununla bize zulmetmediler" dir. Nitekim "lakin kendilerine zulmediyorlardı" ifadesi buna delâlet etmektedir.
ve ifadelerinde, onların zulüm ve inkârda devam ettiklerini göstermek için geçmiş ve şimdiki zaman kipleri birlikte kullanılmıştır.[206][206]
**3.** şeklinde zamir yerine açık isim getirilmesi, onların yaptıklarının son derece çirkin olduğunu göstermek ve onları şiddetle kınamak ve azarlamak içindir kelimesinin nekre olarak getirilmesi ise musibetin büyüklüğünü ve şiddetini gösterir.[207][207]

**Bir Uyarı**

Rağıp el-İsfehânî şöyle der: ifadesinde Ricz'in semaya tahsis edilmesi, iki türlü

---

[203][203] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/105-106.
[204][204] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/106.
[205][205] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/106.
[206][206] Fütûhat-ı İlâhiyye, 1/57
[207][207] EbussuÛd Tefsiri, 1/83
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/106-107.

azab olduğunu gösterir. Birincisi, yıkmak ve boğmak gibi, insanlar veya diğer mahlukat vasıtasıyla gelen ve defedilme-si mümkün olan azaptır. İkincisi ise, taun, gökten inen ateş ve Ölüm gibi, insan gücüyle def edilmeyecek azaptır. Âyetindeki azaptan maksat da budur.[208][208]

**60.** Hatırlayın ki Musa, kavmi için su istemişti de biz ona "Değneğinle taşa vur!" demiştik. Derhal (taştan) oniki pınar fışkırdı. Her bölük, içeceği pınarı bildi. "Allah'ın rızkından yeyin, için, sakın yeryüzünde bozgunculuk etmeyin" dedik.
**61.** Hani siz "Ey Musa! Bîr tek yemekle yetinenleyiz, bizim için Rabbine dua et de yerin bitirdiği şeylerden; sebzesinden, kabağından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından bize çıkarsın" dediniz. Musa ise "Daha iyiyi daha kötü ile değiştirmek mi istiyorsunuz. O halde şehre inin. Zira istedikleriniz sizin için orada var" dedi. Onlara aşağılık ve yoksulluk damgası vuruldu. Allah'ın gazabına uğradılar. Bu musibetler (onların başına), Allah'ın âyetlerini inkâra devam etmeleri, haksız olarak peygamberleri öldürmeleri sebebiyle geldi. Bunların hepsi, sadece isyanları ve taş-kınlıkları sebebiyledir.
**62.** Şüphesiz iman edenler; yani Yahudilerden, Hıristiyanlardan ve Sahillerden Allah'a ve âhiret gününe hakkıyla inanıp sâlih amel işleyenler için Rablerİ katında mükâfatlar vardır. Onlar için herhangi bir korku yoktur. Onlar üzüntü çekmeyeceklerdir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Bu âyetler, Yüce Allah'ın, İsrailoğullanna vermiş olduğu nimetleri saymaya devam etmektedir. Tîh çölünde bulundukları sırada Allah'ın onlara vermiş olduğu büyük nimetlerden biri de bu âyette anlatılmaktadır. Onlar bu çölde şiddetli bir şekilde susadılar, neredeyse susuzluktan helak olacaklardı, Hz. Musa, kendilerine yağmur yağdırması için Allah'a dua etti.
Bunun üzerine Yüce Allah ona, asasını taşa vurmasını vahyetti. O da vurunca, taştan, kabilelerin sayısı kadar göze fışkırdı. İsrailoğullan oniki kabile idi. Her bir kabile için özel bir ark akıtıldı. İhtiyaçlarını ordan temin ediyorlar ve kimse kimsenin suyuna karışmıyordu. Bu suların fışkırma konusu Hz. Musa'ya verilmiş apaçık bir mucize idi. Buna rağmen İsrailoğulları Allah'ın âyetlerini İnkâr ederek kâfir oldular. [209][209]

## Kelimelerin İzahı

"İsteska" kavmi için yağmur istedi, demektir. Zira bu kelimedeki sin ve tâ harfleri , (yardım istedi) ve (haber sordu) fiillerinde olduğu gibi talep içindir. Ebu Hayyan şöyle der: İstiska, su bulunmadığında veya az.olduğu zaman su istemek demektir. Bu fiilin mefulü mahzuftur takdirindedir.[210][210]

---

[208][208] Mehasinu' t-te' vil, n/135
[209][209] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/109.
[210][210] cl-Bahru'1-muhit. 1/226

Açıldı. İnficar, açılmak manasınadır. Aydınlığı açılıp etrafa yayıldığı için sabaha fecr denmiştir. aynı mânâyadır. Bir başka âyette, Yüce Allah: "Derhal ondan oniki pınar fışkırdı[211][211] buyurmuştur.
Su içecekleri yer ve taraf demektir.
"Bozgunculuk yapmayınız" Asy, aşırı bozgunculuktur. Birin ci ve üçüncü bablardan bozgun çıkarmak, fesat çıkarmak mânâsında kul lanılır.[212][212] Taberî; "Bu kelime "taşkınlık yapmayın" demek olup asıl itibar ile aşırı bozgunculuk mânâsmdadır" der.
Fûm, sarımsak demektir. Bir görüşe göre de buğdaydır.
"Değiştirirsiniz" İstibdal, bir şeyi başkasına verip, onun ye rine başka birşey almaktır.
Ednâ , daha düşük, daha âdi demektir. Âdı işler peşinde koşan kimeseye de denî adam denir,
Zillet; zelillik, horluk ve hakiri ik demektir.
Meskenet, fakirlik ve boyun eğmek demektir. Bu kelime, sükûn kelimesinden alınmıştır. Bu mânâda fakirliğinden dolayı < hareket eden kimseye "miskin" denir.
Bâû, "döndüler" demektir. Râzi, bu fiilin sadece şer için kulanıldığını söylemiştir.
"Sının aşarlar" İ'tida, her hususta haddi aşmak olup daha ziyade zulüm ve isyanda kullanılır. [213][213]

## Âyetlerin Tefsiri

**60.** Ey İsrailoğulları! Atalarınızın Tih çölünde susuz kaldıklarını ve Hz. Musa'nın onlar için yağmur istediği zamanı hatırlayınız. Biz Musa'ya dedik ki: "Asam herhangi bir taşa vur ki, kudretimizle ondan gözeler fışkırsın" Mûsâ asasını bir taşa vurunca ondan, kabilelerinin sayısınca, kuvvetli bir şekilde oniki göze fışkırdı. Çekişmemeleri için, her kabile kendi içecekleri suyun mahallini öğrendi, Onlara, Allah'tan bir rızık olarak kudret helvasını ve bıldırcını yeyiniz, Bu sudan da içiniz, dedik. İşte bu nimetler size yorulmaksızın ve meşakkat çekmeksizin sırf Allah'ın bir ikramı olarak verilmiştir. Çeşitli fesat ve taşkınlıkla yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayın[214][214]

**61.** Ey İsrailoğulları! Hatırlayın ki siz çölde kudret helvası ve bıldırcın yerken, Peygamberiniz Musa'ya şöyle demiştiniz: Biz, kudret helvası ve bıldırcın gibi, aynı yemeği devamlı yemeğe tahammül edemeyeceğiz. pili: Bizim için Rabbi'ne dua et de, bize bunlardan başka rızıklar versin. Kudret helvası ve bıldırcından bıktık, usandık. Toprağın bitirdiği hububat ve baklagillerden istiyoruz. Mesela nane, kereviz ve pırasa gibi sebzelerden, salatalığa benzer kabağından, sarımsağından, mercimek ve soğanından istiyoruz. Hz. Musa, onların bu tekliflerini yadırgayarak: "Yazıklar olsun size" dedi. Değerli nimeti, değirsiz olanla mı değiştiriyorsunuz?

---

[211][211] A'raf sûresi, 7/160
[212][212] Misbah'ta da böyledir.
[213][213] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 109-110.
[214][214] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/110.

Soğanı, sarımsağı ve sebzeyi, kudret helvası ve bıldırcına tercih mi ediyorsunuz? Şehirlerden herhangi birine, beldelerden herhangi bir beldeye gidiniz. Orada bu gibi şeyleri mutlaka bulursunuz...
Sonra Yüce Allah, onların sapıklık, fesat, azgınlık ve düşmanlıklarına dikkat çekerek şöyle buyurur: Onların üzerine zillet, horluk, alçaklık ve hayat boyu onlardan ayrılmayacak ebedî bir rezillik damgası vurulmuştu. Ve Allah'ın şiddetli gazabı ve hışmma uğradılar. Onların uğramış olduğu bu zillet, horluk, hışım, gazab, işlemiş oldukları çirkin suçlardan dolayıdır. Çünkü onlar kibirlenerek Allah'ın âyetlerini inkâr ettiler ve zulüm ve düşmanlıkla gönderdiği peygamberleri öldürdüler, İşte bütün bunlar, onların Allah'a isyanları, taşkınlıkları ve Allah'ın hükümlerine inat göstererek hakkı aşmalarından dolayıdır. Sonra Yüce Allah mü'minler, Yahudiler, Hristiyanlar ve Sabiîler gibi çeşitli din mensuplarını, sadakatle kendisine imana ve ihlas ile amele çağırdı. Bu daveti haber sıygasıyle yaparak şöyle buyurdu. [215][215]

**62.** Muhammed'e iman edenler, Musa'ya uyanlar, İsa'ya tabi olanlar Yahudilik ve Hristiyanlıktan ayrılarak meleklere tapanlar var ya, İşte bu gruplardan kim sadakatle iman eder, Allah'ı tasdik eder ve ahirete kesin bir şekilde inanır ve dünyada Allah'a itaatle salih amel işlerse zerre miktarı kaybolmaksızm Allah katında onlar için mükafat vardır. Kâfirlerin azaptan korktuğu, ömrünü boş yere harcayıp da sevap alma fırsatını kaçıranların üzüldüğü bir anda, bu mü'minler için âhirette ne korku vardır, ne de bir tasa. [216][216]

**Edebî Sanatlar**

**1.** "Allah'ın rızkından yeyin ve için" cümlesinde, rızkın Allah'tan olduğunun bildirilmesi, nimet ve ihsanının büyüklüğünü göstermekte ve bu rızkın, yorulmadan ve meşakkat çekmeden elde edilen bir rızık olduğuna işaret etmektedir.
**2.** "Yeyüzünde fesat çıkarmayın" ifadesinde Arz kelimesinin açıkça zikredilmesi, fesadın çirkinliğini göstermek de mübalağa ifade eder. kelimesi, hâl-i müekkidedir. Bu üslubun fesahat yönü öyledir:
Konuşan bazan, etrafında hiçbir şek ve şüpheye meydan vermeyecek bir şekilde emir vermeye ve yasaklamaya dikkat eder. İşte bu vurgu da, o dikkatten kaynaklanmaktadır. lafzı, fesadı yasaklamayı pekiştirir ve o yasağa karşı gafil davranma ve onu unutma gibi mahzurları da ortadan kaldırır.
**3.** "Yerin bitirdiklerinden" ifadesinde mecaz vardır. Zira gerçekte bitirici Allah'tır. Bu tür mecazlara mecâz-ı aklî denir. Mecazın alakası sebebiyyedir. Zira arz, bitkinin bitmesine sebep olduğu için, bitirme fiili ona isnad olunmuştur.
**4.** "Onlar üzerine zillet ve miskinlik damgası vuruldu" cümlesi bir çadırın, içindeki kimseyi her taraftan kuşattığı gibi, zillet ve meskenet de onları kuşatmadan kinayedir.[217][217] Nitekim şâir şöyle der:

---

[215][215] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/110-111.
[216][216] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/111.
[217][217] Ebussuûd'un da işaret ettiği gibi buna istiâre-i mekniyye denir. Bakınız, cilt

Yücelik, mürüvvet ve cömertlik, İbn Haşrec'i kuşatan bir çadır içindedir.
**5.** Peygamberlerin hiçbir zaman haklı olarak öldürülmeleri söz konusu olmadığı halde kaydıyle, onların öldürülmelerinin haksız yere olduğunun kayitlanması, onların peygamberlere karşı düşmanlıklarının büyük bir çirkinlik ve adilik olduğunu göstermekedir. [218][218]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** Hz. Musa'nın asâsmı vurarak su fışkırttığı taşın ne gibi ve nasıl bir taş olduğu hususunda tefsirciler birçok rivayet nakletmişlerdir. Biz bu görüşleri nakletmeyeceğiz. Taştan suyun fışkırmasının bir mucize olarak gerçekleştiğini ve Hz. Musa'nın asasının vurmuş olduğu taşın sert bir kaya olduğunu ve bunun su fışkırtmasının mümkün olmadığını bilmek âyetin mânâsını anlamak için yeterlidir. Burada mucizenin daha açık, delilin daha parlak olduğu ortaya çıkar.
Hasan-ı Basrî şöyle der: Yüce Allah Hz. Musa'nın belirli bir taşa değil, herhangi bir taşa vurmasını emretti. Bu da, Allah'ın parlak delilini ve kudretini apaçık göstermektedir.[219][219]
**2.** Soru: Suyun oniki göze halinde akıtılınasmm hikmeti nedir? Cevap: Musa'nın kavmi kalabalık idi ve çölde yaşıyorlardı.İnsanlar
için suya şiddetle ihtiyaç hissedip de sonra onu bulurlarsa suyu elde etmek için aralarında çekişme ve kavga olabilir. En iyisini Allah bilir. Yüce Allah onların aralarında çıkabilecek bir kavgayı önlemek için her kabileye bir göze tahsis ederek bu nimeti tamamladı. İsariloğulları, Hz. Yakub'un oniki oğlunun soyundan gelen oniki kabile halinde idiler.
**3.** Bazı tefsirciler l^İj terkibindeki fûm kelimesinin buğday olduğu kanaattindedirler. Fakat tercih olunan görüş onun sarımsak olduğudur. İbn Mesud kıraatmda okunması, ayrıca soğan mânâsına gelen uUw m da bununla birlikte zikredilmesi bu görüşün delilidir. Fahr-i Razi: "Sarımsak, mercimek ve soğana buğdaydan daha uygun düşmektedir" der. Kurtubî bu görüşü teyid etmek için şâir Hassân'm şu beytini zikreder:
Siz asaletsiz alçak insanlarsınız. Yedikleriniz soğan ve sarımsaktan ibarettir.[220][220]

**63.** Hatırlayınız ki sizden sağlam bir söz almış, Tûr'u üzerinize kaldırmış, size verdiğimizi kuvvetle tutun, onda bulunanları daima hatırlayın, umulur ki, ko-runursunuz (demiştik).

**64.** Ondan sonra sözünüzden döndünüz Eğer size Allah'ın ihsanı ve rahmeti olmasaydı, muhakkak zarara uğrayanlardan olurdunuz.
**65.** İçinizden Cumartesi günü azgınlık edenler olmuş da bu yüzden kendilerine

---

1, s. 107
[218][218] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/111-112.
[219][219] Keşşaf, 1/107
[220][220] Kurtubî, 1/425
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/112.

"Aşağılık maymunlar olun!" dediklerimizi bilmektesiniz.
**66.** Biz onu hâdiseyi bizzat görenlere ve sonradan gelenlere bir ibret dersi, müttakiler için de bir öğüt vesilesi kıldık.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah İsrail oğulların a, verdiği büyük ve değerli nimetleri hatır -lattı ve hemen arkasından Allah'ın emirlerine isyan etmelerini, inkâr ve inatlarına karşılık olarak başlarına gelen musibetleri açıklamaya başladı. Çünkü Allah'ın verdiği nimetlere karşılık nankörlük ettikleri, O'na verdikleri ahdi bozdukları, cumartesi gününün hürmetini ihlal ettikleri için Yüce Allah onları maymuna çevirdi. Bu bir ilâhi kanundur. Allah'ın emirlerine karşı gurur ve kibir gösteren ve gönderdiği peygamberlere isyan eden her toplumun durumu budur. [221][221]

## Kelimelerin İzahı

"Yemininiz "Misâk, yemin ve benzeri şeylerle pekiştirilen a-hittir. Buradaki ahitten maksat, Tevrat'ın hükümleri ile amel etmektir.
Tur, Hz. Musa'nın Yüce Allah ile konuşmak üzere gittiği dağdır.
Azim ve temkinle.
"Yüz çevirdiniz." Tevellî, bir şeyden yüz çevirmek ve ona arka dönmek demektir.
Hasiîn, horlanmış ve hakir mânâsına gelen hâsi kelimesinin çoğuludur. Dilciler: Hâsi, insanlara yaklaştığında, hoşt denilerek kovulan köpek gibi, kovulmuş, uzaklaştırılmış, alçak kimse demektir." derler.
Nekâl, caydırıcı, şiddetli ceza demektir. Caydırıcı ve önleyici olmadıkça her cezaya nekâl denmez. [222][222]

## Âyetlerin Tefsiri

**63.** Ey İsrailoğulları! Tevrat'taki emirlerimi uygulamak Üzere sizden yeminle söz aldığımız zamanı hatırlayınız. O zaman Tur dağını, siyah bir bulut gibi üzerinize kaldırdık ve size Tevrat'taki emirlerimizi azim ve ciddiyetle alıp onlarla amel edin, Onda olan emirleri koruyun, unutmayın ve onlardan gafil olmayın dedik. Emirlerimize uyarsanız, dünyada helakten, âhirette de azaptan kurtulursunuz. Bu cümlenin bir başka mânası, "umulur ki siz müttakiler zümresinden olursunuz" demektir. [223][223]

**64.** Daha sonra siz, bize verdiğiniz ahitten yüz-çevirdiniz. Tevbelerinizi kabul etmek ve hatalarınızı affetmek suretiyle Allah size lütufta bulunmasaydı, dünya ve âhirette helak olanlardan olacaktınız. [224][224]

---

[221][221] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 113.
[222][222] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 114.
[223][223] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/114.
[224][224] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/114.

**65.** Kendilerini cumartesi günü avlanmaktan yasaklamış olduğumuz halde, emirlerimize uymayıp bize isyan ederek o günün hürmetini ihlal edenlere ne yaptığımızı biliyorsunuz, [225][225]

Daha önce insan iken, "zillet ve horluk içerisinde maymunlar olunuz" diyerek biz onları maymuna çevirdik.
**66.** Onları, bu olayı görenler için caydırıcı bir azab; daha sonra gelip de görmeyenler için bir ibret ve muttaki, sâlih kullar için bir öğüt olsun diye maymunlara çevirdik. [226][226]

## Edebî Sanatlar

**1.** "Size verdiğimizi kuvvetle tutun" cümlesinde hazif yoluyla î'câz vardır. Takdiri: ... "Onlara.... tutun dedik" şeklindedir. Zemahşerî de bu şekilde takdir etmiştir.
**2.** Aşağılık maymunlar olunuz" cümlesindeki emir kipi, hakiki mânâsında değil, horlama ve hakaret etme mânâsında kullanılmıştır. Bazı müfessirler şöyle der: Bu emir, teshir ve tekvin emridir. Yani bu emir, onların gerçek insanlıktan gerçek maymunluğa nakledilmeleri için, Allah'ın kudretinin üzerlerinde tecellî etmesinden ibarettir.[227][227]
**3.** "Öncekilere ve sonrakilere" cümlesi, bu olaydan önce ve sonra gelen milletler ve mahlukattan kinayedir. Veya bu olayın öncekilere ve sonrakilere bir ibret olduğunu ifade eder. [228][228]

## Faydalı Bilgiler

**1.** Keffâl şöyle der: Yüce Allah, onların her birinden bir and aldığını vurgulamak için kelimesini tekil olarak zikretmiştir. Nitekim: "Sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarır[229][229] mealindeki âyette de tıfl kelimesi tekil olarak kullanılmıştır.[230][230]
**2.** Bazı araştırıcılar şöyle der: Israiloğullarının ruhları, isyanları sebebiyle karardığı için, hiçbir nizam tanımadan hareket ediyorlar; kibir, gurur ve taşkınlıklarından dolayı kendilerini büyük görüyorlardı. Kendilerine Tevrat'taki hükümlerle amel etmeleri emre dil di ğin de onları ağır buldular ve Allah'a isyan ettiler. Bundan dolayı Allah, onların üzerine Tûr dağını kaldırınca, bunu Tevrat'taki emirlerden daha ağır buldular ve Tevrat'ın hükümleri ile amel etmek onlara hafif geldi. Şâir şöyle der:
İsyankâr, Allah'a mucizelerle çağrılır. Kabul etmezse, o zaman onu keskin kılıçlar çağırır.[231][231]

---

[225][225] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/114.
[226][226] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/114.
[227][227] el-Fûtûhâtu'1-ilâhiyye, 1/63
[228][228] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/114-115.
[229][229] Mu'minûn sûresi, 40/67
[230][230] el-Bahru'1-muhit, 1/243
[231][231] el-Bahru'1-muhit, 1/243

**3.** "Takva sahipleri için bir öğüt" ifadesinde, Öğüt, müttekilere tahsis edilmiştir. Zira öğüt ve nasihatten yararlananlar onlardır. Nitekim Yüce Allah "Sen yine de öğüt ver. Çünkü öğüt mü'minlere fayda verir[232][232] buyurur. [233][233]

**67.** Musa kavmine "Allah bir sığır kesmenizi emrediyor" demişti de, "Bizimle alay mı ediyorsun?" demişlerdi. O da "Câhillerden olmaktan Allah'a sığınırım" demişti.
**68.** "Bizim adımıza Rabbine duâ et, bize onun ne olduğunu açıklasın" dediler. "Allah diyor ki, o, ne yaşlı ne de körpe; ikisi arası bir inek. Sîze emredileni hemen yapın" dedi.
**69.** Bu defa "Bizim için Rabbine duâ et, bize onun rengini açıklasın" dediler. "O diyor ki, bakanların içini açan sapsarı bir inektir" dedi.
**70.** "(Yâ Musa) Bizim için, Rabbine duâ et de onun nasıl bir sığır olduğunu bize açıklasın, çünkü inek ineğe benzer. Biz, inşaallah emredileni yapma yolunu buluruz" dediler.
**71.** (Musa) dedi ki; Allah şöyle buyuruyor: O, henüz boyunduruk altına alınmayan, yer sürmeyen, ekin sulamayan, serbest dolaşan, renginde hiç alacası bulunmayan bir inektir. "İşte şimdi gerçeği anlattın" dediler ve bunun üzerine onu kestiler, ama az kalsın kesmiyorlardı.
**72.** Hani siz bir adam öldürmüştünüz de onun hakkında birbirinizle atışmıştınız. Halbuki Allah gizlemekte olduğunuzu ortaya çıkaracaktır.
**73.** "Haydi şimdi öldürülen adama, bir parçasıyla vurun" dedik. Böylece Allah ölüleri diriltir ve düşüne-siniz diye size âyetlerini gösterir.
**74.** (Ne var ki) bunlardan sonra yine kalbleriniz katılaştı. Artık kalbleriniz taş gibi, hatta daha da katı. Çünkü taşlardan öylesi var ki, çatlar da ondan su fışkırır. Taşlardan bir kısmı da Allah korkusuyla yukardan aşağı yuvarlanır. Allah yapmakta olduklarınızdan gafil değildir.

## Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah, Yahudilerin ahitlerini bozma, cumartesi gününün hürmetini ihlal etme ve indirmiş olduğu Tevrat'ın hükümlerine uymayarak Allah'a karşı gelme gibi çirkin suçlarını anlattıktan sonra, bu âyetlerde de diğer suçlarını anlatmaya devam eder. Ki bunlar da; peygamberlere muhalefet, onları yalanlama, Allah'ın vahyettiği emirlere süratle sarılmama, peygamberlere karşı inatla mücadele etme, peygamberleri Musa (a.s.) ile konuşurken edepsizce davranış ve kötülükleridir. [234][234]

## Kelimelerin İzahı

Hüzü', zâ'nın ötresi ve hemzenin vav'a çevrilmiş şekliyle alay etmek demektir. kelimesindeki hemzenin vava çevrilerek olması da bunun gibidir. Metinde

---

[232][232] Zâriyât sûresi, 51/55
[233][233] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/115.
[234][234] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/117.

zikredilmeyen tamlayanı da nazar-ı itiban alarak mânâsı: "Bizi alay konusu mu ediniyorsun?" demektir veya mastar. ism-i meful mânâsı vermek suretiyle: "Bizi, kendileriyle alay edilen kirrseler mi ediniyorsun?" demek olur.
Fârid, yaşlı ve ihtiyar demektir. Lisânu'l-Arap'ta böyle açıklanmıştır.
Bikr, küçük olduğu için-erkekle cinsî temas etmemiş ve doğurmamış genç demektir. Şâir şöyle der:
Vallahi! sen, misafirine yürüyemeyecek derecede yaşlı bir hayvan verdin. Ona, hoşuna gidebilecek tavlı bir hayvan vermedin. Sana nasıl dost luk gösterilip ihsanda bulunacak?[235][235]
Avân: Ne yaşlı, ne küçük, orta yaşta demektir. Bir başka görüşe göre, bir veya, iki defa doğurmuş hayvan demektir.
Fükû, sapsarı olmak demektir. Kıpkırmızı olan şeye, denildiği gibi, sapsarı olan şeye de denilir. Taberî der ki: Bu kelime, aşırı beyazlığı ifade eden nüsü' kelimesinin benzeridir.
Zelûl, ise alıştırılmış demektir Serkeşliği giderilerek işe alıştırılan hayvana denilir. Burada geçen kelimesi tarla sürmee alıştırılmamış demektir.
Müselleme, selâmet kökünden olup ayıp ve kusurdan arınmış demektir.
Siye, asıl renge uymayan alacalıktır. Taberî: nin mânâsı, o hayvanda asıl rengine uymayan ne beyazlık, ne de siyahlık vardır" demektir der.[236][236]
Çekiştiniz ve ihtilâfa düştünüz demektir. Bu kelimenin aslı dur. Tâ, dala idgam edildi. Sakin harfle konuşmaya başlanüamadığı için başına bir hemze-i vasıl getirildi ve oldu.. in mânâsı savmak ve def etmek demektir. Her iki grup da suçu birbirlerinin üzerine attığı için bu kelime kullanılmıştır. Hadiste Şüpheli hallerde had cezalarını def ediniz[237][237]. yani düşülünüz şeklinde kullanılmıştır.
Kasvet, sertlik demektir. Zıddı rikkattir.
Teşakkuk, uzunluğuna veya genişliğine yarılmak demektir.
Hübût, yukardan aşağı iniş demektir. [238][238]

**Oluyu Diriltme Mucizesi Ve Bakara (Sığır) Kıssası**

İbn Ebî Hâtim'in rivayetine göre, Ebu Ubeydc es-Selmanî şöyle demiştir: "İsrailoğullarından çocuksuz, zengin bir adam vardı. Kardeşinin oğlu bu şahsın vârisi idi. Mirasına konmak için adamı öldürerek, geceleyin, yine İsrailoğullarından olan bir başkasının kapısının önüne götürüp koydu. Sabahleyin de, amcasını, onların öldürdüğünü iddia etti. Neticede her iki taraf da silahlanıp birbirlerine girdiler. İçlerinden akıllı ve ileri görüşlü birisi: "Aramızda Allah'ın Rasulu varken niye birbirimizi öldürüyoruz?" dedi. Bunun üzerine kavgayı bırakarak, Musa (a.s.)'ya gelip meseleyi ar-zettiler. Musa (a.s.) onlara: "Allah size bir sığır kesmenizi emrediyor" dedi. Râvî diyor ki: İsrailoğulları herhangi bir sığır kesmeye razı olup itiraz etmeselerdi, basit bir sığır onlar için kâfi gelecekti. Fakat onlar işi

---

[235][235] el- Bahru'l-muhît,I/248
[236][236] Muhtasarut-Taberî, 1/47
[237][237] Kegfu'1-Hafâ, 1/73
[238][238] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/117-118.

zora sokunca, Allah da onlara karşı işi güçleştirdi. Nihayet işi, kesmekle emrolundukları sığıra kadar götürdüler ve sığırı, ondan başka sığırı olmayan bir adamın yanında buldular. Sığırın sahibi, "Vallahi, derisinin dolusu altın vermedikçe onu size vermem" dedi. Böylece hayvanı, derisinin dolusu altın karşılığında satın aldılar. Hayvanı kesip bir parçasıyla öldürülen adama vurdular Adam dirilince, "seni kim Öldürdü?" diye sordular. Kardeşinin oğlunu göstererek: "Katilim budur" diye cevap verdi, sonra tekrar öldü.. Bunun üzerine, onun malından kardeşine hiçbir şey verilmedi. Bu olaydan sonra da, murisini öldüren hiçbir katile onun malından miras verilmedi.[239][239] Başka bir rivayatte de , "katili yakalayıp öldürdüler" denilmektedir. [240][240]

## Âyetlerin Tefsiri

**67.** Ey İsrailoğulları! Peygamberiniz Hz. Musa'nın "Allah size bir sığır kesmenizi emrediyor" dediği zamanı hatırlayınız. Siz utanmadan peygamberinize "Ya Musa, bizimle alay mı ediyorsun?" diye cevap verdiniz, Musa da "alaycı, câhil zümreden olmaktan Allah'a sığınırım" dedi. [241][241]

**68.** Dediler ki:"Bizim için Rabbine dua et de, bu sığırın mahiyetini ve ne gibi özellikleri olduğunu bize açıklasın. Hz- Mûsa dedi ki: Allah, o sığırın ne çok yaşlı, ne de erkekle temasta bulunmayacak kadar küçük olmamasını, bu ikisinin arasında, orta yaşta olmasını emrediyor, Artık size emredileni yapın. İnat edip de işi zora koşmayın. Aksi halde Allah işinizi zorlaştıracaktır. [242][242]

**69.** Dediler ki, bizim için Rabbine dua etde, onun rengini bize açıklasın. Beyaz mı, siyah mı, yoksa başka bir renkmi olduğunu bilelim. Hz. Musa dedi ki: Yüce" Allah onun rengi sapsarı, görenlerin hoşuna gidecek güzel bir görünümü olan bir sığır olmasını emrediyor. İsrailoğullan, sığırın yaşını ve rengini öğrendikten sonra, özellikleri hakkında daha fazla bilgi edinmek için, sığırın durumunu tekrar sorarak: [243][243]

**70.** Dediler ki: bizim için Rabbine dua et, o sığırın mahiyetini bize açıklasın. Sonra, orta yaşlı ve sapsarı birçok hayvanın olduğunu ileri sürerek özür beyan ettiler. Ve "Bizim için iş karıştı. Kesilmesi emredilen sığırın ne olduğunu anlayamadık." Ancak, Allah dilerse biz onu anlayabiliriz, dediler. Hadiste bildirildiği gibi, eğer böyle dememiş olsalardı, ebediyyen o hayvanın mahiyetini anlayamayacaklardı. [244][244]

---

[239][239] Muhtasar-ı îbn Kesir, 1/76
[240][240] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 119.
[241][241] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/119.
[242][242] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/119.
[243][243] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/119-120.
[244][244] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/120.

**71.** Hz. Musa dedi ki: Yüce Allah, bu sığırın tarla sürmeye ve ekini sulamaya alıştırılmamış, kusurlardan salim, renginde alacalık bulunmayan baştan aşağı sapsarı bir sığır olmasını emrediyor. Dediler ki: İşte şimdi gerçeği anlattın ve bize bütün açıklığıyla hayvan hakkında yeterli bilgi verdin. Yüce Allah, onların daha sonraki durumlarım bize şöyle bildirir. Onu kestiler. Ama pahalı olduğu için veya rezil oldukları için neredeyse kesmeyeceklerdi.
Bundan sonra Yüce Allah onlara sığır kesmelerini emretmesinin sebebini ve şahit oldukları, Allah'ın parlak mucizelerini bize şöyle anlatır. [245][245]

**72.** Ey İsrail oğullan! Hatırlayın ki, siz bir adam öldürmüştünüz de onun hakkında birbirinizle çekişmiş ve ihtilafa düşmüştünüz. Her grup suçu kendi üzerinden atıp diğerine yüklemeye çalışıyordu. Halbuki Allah, gizlemekte olduğunuz şeyi ortaya çıkaracaktı. [246][246]

**73.** Bunun içindir ki biz, "sığırın bir parçası ile maktule vurun" dedik. O dirilir ve size katili bildirir. Allah bu maktulü gözlerinizin önünde dirilttiği gibi, ölüleri de diriltip kabirden çıkaracak ve düşünüp tefekkür edesiniz ve Allah'ın herşeye kadir olduğunu anlayasanız diye size kudretinin delillerini gösterecektir.
Sonra Yüce Allah onların kötülüklerini ve kalplerinin katılığını şöyle bildirir: [247][247]

**74.** Sonra Ey Yahudi topluluğu! Bu parlak mucizeleri gördükten sonra, yine de kalpleriniz o şekilde katılaştı ki, onlara ne bir öğüt, ne de bir nasihat tesir etmiyor. Artık kalpleriniz taş gibi, veya daha da katıdır. Yani bazılarınızın kalbi" taş gibi, bazılarınızın ki taştan daha da katı, demir gibi Zira taşlardan öylesi var ki, içinden bolca nehirler kaynar. öylesi de var ki, Allah korkusundan yarılır da ondan su fışkırır. Yine Öylesi de vardır ki, Allah korkusundan parçalanarak dağlardan aşağı iner. Yani, ey Yahudi topluluğu, taşlar yumuşar ve Allah'ın emrine boyun eğer de sizin kalpleriniz ne yumuşar ne etkilenir. Allah yaptıklarınızdan gafil değildir. Yani Allah yaptıklarınızı gözetlemektedir. O'na hiçbir şey gizli kalmaz. Kıyamet gününde de amellerinize göre sizi cezalandıracaktır. Bu âyette Yahudiler için bir tehdit ve uyarı vardır. [248][248]

## Edebî Sanatlar

**1.** "Onu kestiler. Neredeyse bunu yapmayacaklardı" cümlesinde hazif vardır. Bu cümlenin başından, mânâları kelimelerin dizilişinden anlaşılan iki cümle hazfedilmiştir. Bu tür bir hazif, Kur'an-'m i'câzmdandır. Takdiri şöyledir: "İsrailoğullan, yukarıda zikredilen vasıfları taşıyan sığırı bulup satın aldılar. İstenilen sığırın bu sığır olduğunu anlayınca onu kestiler. Bu, hazif yoluyla i'câz kabilindendir.

---

[245][245] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/120.
[246][246] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/120.
[247][247] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/120.
[248][248] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/120-121.

**2.** "Allah, gizlemekte olduğunuz şeyi çıkancıdır" Bu cümle, "ihtilafa düşmüştünüz"ona vurun dedik" arasında bir ara cümlesidir. Birbirlerini takip eden iki cümle arasına gelen "ara cümle", beliğ kelâmın güzelliğini daha da artırır. Cümle-i mu'terizanın buradaki faydası, hakikatin kuşkusuz meydana çıkacağını muhataplara bildirmektir.
**3.** "Sonra kalpleriniz katılaştı"Bu cümlede istiâre-i tasrîhiyye vardır. Kalplerin sertlik ve katılıkla vasfedilmesinden maksat, onların öğüt ve ibret almaktan uzak olduklarını bildirmektir.
Ebussuûd şöyle der: Kasvet; Taşın sertliği gibi bir sertlik ve katılık demektir. İsrailoğullarınm kalpleri öğüt almaktan ve dağları eritip kayaları yumuşatan nasihat ve uyarılardan uzak olduğu için, kasvet kelimesi, bu uzaklık yerine müstear olarak kullanılmıştır.[249][249]
**4.** "Onlar taş gibidir" Bu cümlede teşbih vardır. Bu teşbihe, teşbih-i mürsel ve mücmel denilir. Çünkü teşbih edatı zikredilmiş, vech-i şebeh ise hazfedilm iştir.
**5.** "Ondan ırmaklar fışkırır" Bu cümlede de mecâz-ı mürsel vardır. Zira, "ondan nehirler fışkırır" demek, "nehirlerdeki su fışkırır" demektir. Araplar mahalli zikredip, o mahalde bulunanı kasdederler. Nitekim nehrin zikredilip, içinde akan suyun kasdedilmesi de bunun gibidir. Karine açıktır. Zira nehir değil, içindeki su fışkınr.[250][250]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** "Musa: "Cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım" dedi. Bu âyet-i kerime, dinî konularla alay etmenin büyük bir cehalet olduğuna dikkat çekmektedir. Muhakkik âlimler âyet-i kerimelerin mizah ve şaka yerinde darb-ı mesel olarak getirilmesini men etmişler ve : "Kur'an sadece tefekkür ve itaat için indirilmiştir. Şaka, mizah ve efkar dağıtma için inmemiştir," demişlerdir.
**2.** "Hani siz bir şahsı Öldürmüştünüz." Bu âyet, Rasulullah (s.a.v) zamanındaki Yahudilere hitap etmektedir. Bu hitap şekli toplumlar arasında bilmen hitabet üslubuna uygundur. Zira, sonra gelenler öncekilerin izinden gidiyorlarsa ve onların yaptıklarına razı oluyorlarsa, öncekilerin yaptıkları, sonrakilere de isnat olunur. Bu âyet, hem geçmişteki, hem de Rasulullah'a muasır olan Yahudileri de kınamakta ve tenkit etmektedir.
**3.** Adam öldürme olayı her ne kadar daha sonra anlatılsa da, İsrailoğullarına, sığır kesmeleri emredilmeden Önce meydana gelmiştir. Bundaki sır, sığırın kesilmesinin sebebini bilmeye teşvik, İsrailoğullarım tekrar tekrar kınama ve tenkit etmektir.
Büyük âlim Ebussuûd şöyle der; Burada tertibin bozulmasının sebebi, tekrar tekrar kınama ve tenkittir. Çünkü Öldürülmesi haram olan bir şahsı öldürmek, Hz. Musa gibi bir peygamberle alay etmek ve onun emrini yerine getirmemek, şiddetle kınanması gereken büyük bir cinayettir.[251][251]
**4.** Yüce Allah bu müberek sûrenin beş yerinde ölüleri diriltmeyi zikretti: Bunlar a)

---

[249][249] Ebussuûd Tefsin, 1/90
[250][250] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/121.
[251][251] Ebussuûd Tefsiri, 1/90

"Sonra ölümünüzün ardından sizi dirilttik.[252][252] b) "Bu kıssada geçen "Haydi şimdi adama, kesilen ineğin bir parçası ile vurun" dedik, böylece Allah ölüleri diriltir.[253][253] c) Binlercesi birden ölüm korkusundan yurtlarından çıkanların kıssasındaki "Allah onlara ölün dedi. Sonra onları diriltti[254][254] âyetinde, d) Üzeyr kıssasındaki, "Allah onu öldürüp yüz sene bıraktı, sonra tekrar diriltti.[255][255] âyetinde ve e) Hz. İbrahim kıssasında geçen, İbrahim Rabbine, "Ey Rabbim, ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster, demişti[256][256] âyetinde[257][257] geçmektedir.

**5.** Âyetinde jl edatı Jj edatı yerinde kullanılmıştır. "Hatta daha katı" demektir. "Yunus'u yüzbin hatta daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik[258][258] mealindeki âyette de edatı bu mânâda kullanılmıştır. Bazıları bu edatın terdît için olup "veya" mânâsına geldiğini, yahut tahyîr için olup tercih mânâsına geldiğini söylemişlerdir. Buna göre, kalplerin durumunu bilen kimse, onları taşa veya ondan daha katı olan demir gibi bir şeye benzetir. Kalplerin durumunu bilmeyen kimse ise onları taşa benzetir veya: "Onlar taştan daha katıdır" der.

**6.** Bazı müfessirler, bu âyette geçen İ--Ü. (korku) kelimesinin hakiki mânâsında kullanıldığını ve Yüce Allah'ın bu taşlara kendilerine göre bir korku verdiğim söylerler. "Onu hamd ile teşbih etmeyen hiçbir şey yoktur[259][259] mealindeki âyette de hamd ve teşbih bu kabilden olup, hakiki mânâda kullanılmışlardır. Bazıları da, haşyet kelimesinin mecaz olarak kullanıldığı kanaatindedirler. Bu, şu atasözüne benzer: Duvar çiviye: "Beni niçin yarıyorsun? diye sordu. O da: "Beni çakana sor" dedi. En iyisini Allah bilir. [260][260]

**75.** Şimdi (ey mü'minler) onların size inanacaklarını mı umuyorsunuz? Oysa ki, onlardan bir zümre, Allah'ın kelâmını işitirler de iyice anladıktan sonra, bile bile onu tahrif ederlerdi.

**76.** (Münafıklar) inananlarla karşılaştıklarında "iman ettik" derler. Birbirleriyle yalnız kaldıkları vakit ise "Allah'ın size açtıklarını (Tevrat'taki bilgileri), Rabbiniz katında sizin aleyhinize hüccet getirmeleri için mi onlara anlatıyorsunuz; bunları düsünemiyor.

**77.** Onlar bilmezler mî ki, gizlediklerini de açıkça yaptıklarını da Allah bilmektedir.

**78.** Onlardan ümmîler vardır ki bir takım kuruntular hariç Kitab'ı (Tevrat'ı) bilmezler. Onlar sadece zan ve tahminde bulunurlar.

**79.** Elleriyle Kitab'ı (Tevrat'ı) yazıp sonra onu az bir para karşılığında satmaları için "Bu Allah katın-dandır" diyenlere yazıklar olsun! Elleriyle yazdıklarından ötürü

---

[252][252] Bakara sûresi, 2/56
[253][253] Bakara sûresi, 2/73
[254][254] Bakara sûresi, 2/243
[255][255] Bakara sûresi, 2/259
[256][256] Bakara sûresi, 2/260
[257][257] Büyük âlim İbn Kesir bunu böyle açıklamıştır
[258][258] Saffâtsûresi,37/147
[259][259] İsra sûresi, 17/44
[260][260] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/122-123.

vay haline onların! Ve kazandıklarından ötürü vay haline onların!
**80.** İsrailoğulları "Sayılı birkaç gün müstesna, bize ateş dokunmayacaktır." dediler. De ki (onlara): Siz
Allah katından bir söz mü aldınız? Aldıysanız Allah sözünden asla caymaz. Yoksa Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz.?
**81.** Hayır! Kim bir kötülük eder de kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa işte o kimseler cehennemliktirler. Onlar orada devamlı kalırlar.
**82.** İman edip yararlı iş yapanlara gelince onlar da cennetliktirler. Onlar orada devamlı kalırlar.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah Yahudilerin inatlarını, Allah'ın emirlerine sarılmamala-rını, peygamberlerle mücadele etmelerini ve onların emirlerine boyun eğmemelerini zikrettikten sonra, bu âyetlerde de yine onların, Allah'ın kelamını tahrif etme, Allah'ın dostları -olduklarını ve cehennemde birkaç günden fazla yanmayacaklarını iddia etme, babalarından ve atalarından kendilerine intikal eden yalancı kuruntularla avunma gibi bazı cürüm ve çirkin fiillerinden bahseder. Yüce Allah bu âyetlere, müslümanlarm, Yahudilerin imana geleceklerini ümit etmemelerini bildirerek başladı. Zira onların fıtratlarında sapıklık vardır ve mayaları inat ve kibirle yoğrulmuştur. [261][261]

## Kelimelerin İzahı

Şiddetle isyiyor musunuz? Tama nefsin bir şeyleri şiddetle istemesidir. İstek az olursa bına reca ve rağbet denir.
Ferîk, cemaat demektir. Rant ve kavm kelimeleri gibi, tekili olmayan topluluk ismidir.
"Onu tahrif ederler" Tahrif, aslında bir şeyden yüz çevirmek manasına gelen inhiraf kökünden olup değiştirmek ve tebdil etmek manasınadır.
"Onu anladılar" bir şeyi akılla idrak etmek demektir. Maksat, "onu anladılar ve tanıdılar" demektir.
kelimesinin çoğulu olup, okuma yazma bilmeyenler demektir. Annesine nisbetle kişiye bu vasıf verilmiştir. Zira o, annesinden doğduğu gibi kalmış, okuma yazma Öğrenmemiştir.
Emânî, ümniye kelimesinin çoğulu olup, insanın istediği ve arzu ettiği veya kendi nefsinde var kabul ettiği kuruntudur. Bundan dolayı bu kelime yalan mânâsında da kullanılır. Bedevinin birisi, birine şöyle demiştir: "Bu dediğin gördüğün bir şey mi? Yoksa uydurduğun bir yalan mıdır? Bu kelime, bazan da "okumak" mânâsında kullanılır. Nitekim şâir Hassan "İlk gece Allah'ın kitabını okudu" diyerek, bu kelimeyi okumak mânâsında kullanmıştır.
Veyl, helak ve yok olma demektir. Bir başka görüşe göre, rezillik ve rüsvaylıktır. Bu kelime, şer ve azabta kullanılır. Kadî şöyle der: Bu kelime "Hilekârlara yazıklar

---

[261][261] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/125.

olsun[262][262] âyetinde olduğu gibi şiddetli tehdit ve uyarı ifade eder. Sibeveyh de şöyle açıklar: "Veyl, helake düşen kimse için, veyh ise, ona yaklaşan kimse için kullanılır. [263][263]

**Nüzul Sebebi**

**1.** Bu âyetler Ensar hakkında nazil olmuştur. Ensarla Yahudiler arasında dostluk, komşuluk, süt bağları ve ittifak vardı. Dolayısıyla onların müslüman olmalarını istiyorlardı. Bunun üzerine " (Ey mü'minler)! Şimdi onların size inanacaklarını mı umuyorsunuz?.,." mealindeki âyet nazil oldu.[264][264]
**2.** Mücahid, İbn Abbas'tan şöyle rivayet eder: Yahudiler diyorlardı ki: Bu dünyanın ömrü yedibin senedir. Biz her bin sene karşılığında birgün cehennemde yanacağız. Bunlar da, sayılı yedi gündür. Bunun üzerine Yüce Allah, "Ve Israiloğulları "sayılı bir kaç gün hariç, bize ateş dokunmayacaktır" dediler." mealindeki âyeti indirdi.[265][265]

**Âyetlerin Tefsiri**

Yüce Allah, mü'min kullarına hitap ederek buyurur ki:
**75.** Ey mü'minler topluluğu! Yahudilerin müslüman olup sizin dininize gireceğini mi umuyorsunuz?
Halbuki onların âlim ve bilginlerinden bir grup, Allah'ın kitabı Tevrat'ı okuyor, onu açık bir şekilde dinliyor da Anlayıp idrak ettikten sonra Tevrat'taki bu âyetleri, tebdil ve tevil etmek suretiyle değiştiriyorlardı. Yani onlar bu suçu, hata Ve unut-maktan dolayı değil, bile bile işliyorlardı. [266][266]

**76.** Yahudi münafıklar, Peygamber (s.a.v.)'in ashabı ile bir arada bulunduklarında: "Sizin doğru yolda olduğunuza ve Mu-hammed (s.a.v.)'in Tevrat'ta müjdelenen peygamber olduğuna inanıyoruz derler" de mü'minlerden ayrılıp birbirleriyle başbaşa kaldıklarında, Diğerleri bunu söyleyenleri kınayarak: Doğruluğunu bildiğiniz halde Peygambere uymamanız âhirette mü'minler tarafından aleyhinize delil olarak kullanılsın diye mi Muhammed'in Tevrat'ta açıklanan vasıflarını arkadaşlarına haber veriyorsunuz? Onlar tarafından aleyhinize delil olarak kul-lanılabilecek şeyleri, onlara anlatmaktan sizi sakındıracak kadar aklınız yok mu? derlerdi. Bu sözü, Yahudilerden münafık olmayanlar münafık o-lanlara söylemişlerdir. Yüce Allah, onları kınayarak şöyle cevap verir: [267][267]

---

[262][262] Mutaffifın sûresi, 83/1
[263][263] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/125-126.
[264][264] el-Bahru'1-muhit, 1/271
[265][265] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/82
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/126.
[266][266] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/126-127.
[267][267] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/127.

**77.** Bu Yahudiler bilmiyorlar mı ki, Allah onların gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir. Hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Bu şekilde söyledikten sonra, nasıl iman ettiklerini iddia ediyorlar?!!..
Yüce Allah, Tevrat'taki âyetleri tebdil ve tahrif eden âlimlerin durumunu anlattıktan sonra, onların peşinden giden avam halkın durumunu da anlatır ve her iki grubun aynı derecede sapıklık içerisinde olduğunu vurgulayarak şöyle buyurur: [268][268]

**78.** Yahudilerden cahil avam tabakasından bir grup da vardır ki, kendi kendilerine Tevrat'ı okuyup anlayacak ve tetkik edecek derecede okuma yazma bilmezler. Ancak onların bildikleri, âlimlerinin kendilerine vermiş oldukları kuruntulardır ki, bunlar, Allah'ın kendilerini af ve merhamet edeceği, cehennemin kendilerini, sayılı birkaç günden fazla yakmayacağı, peygamber olan babalarının kendilerine şefaat edeceği, kendilerinin, Allah'ın oğlu ve dostu olduğu ve daha bir çok boş kuruntulardan ibarettir, Onlar, zandan başka bir şeye tabi olmazlar. Yani onların bu hususta kesin bir bilgileri yoktur. Bilakis aptalca ve körükörüne babalarını taklit ederler. Sonra Yüce Allah, dünya malı elde etmek için avam halkı sapıklığa düşüren o âlimlerin işledikleri suçu şöyle açıklar:[269][269]

**79.** Tevrat'ı tahrif edip tahrif ettikleri bu âyetleri elleriyle yazan Sonra da onu az bir para karşılığında satmak için: "Bu, Allah kalındandır" diyenlerin vay haline! Helak ve azap onlar içindir. Çünkü onlar, tahrif ettikleri o âyetler karşılığında fani olan dünya malını elde etmek için kendi elleriyle yazdıkları ve yalan ve iftira olarak Allah'a nisbet ettikleri âyetleri göstererek "İşte gördüğünüz bu âyetler, Allah'ın Tevrat'ta Musa'ya indirdiği âyetlerdir." derler Kitab'ı tahrif ettikleri için uğrayacakları şiddetli azaptan dolayı vay hallerine! İşledikleri haramdan dolayı vay hallerine! [270][270]

**80.** Durum böyle olduğu halde: "Biz, sayılı birkaç günden fazla asla cehenneme girmeyeceğiz" derler. Bu sayılı günlerden maksat, buzağıya taptıkları süre veya sadece yedi gündür. Ey Muhammedi Onları reddederek ve kınayarak de ki: Bu hususta Allah size ahid ve söz mü verdi? Eğer Allah, bu konuda size söz verdiyse Allah kesinlikle sözünden dönmez. Yoksa , Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz? Allah'a karşı iftira edip O'nun söylemediklerini mi söylüyorsunuz? Böylece hem Allah'ın kelamını tahrif etme suçunu işliyor, hem de O'na karşı yalan ve iftira atıyorsunuz.
Daha sonra Yüce Allah, Yahudilerin yalanlarını açıklar ve onların, cehennemin kendilerini sayılı birkaç günden fazla yakmayacağına ve orada ebedî olarak kalmayacaklarına dair iddialarını boşa çıkararak şöyle buyum r : [271][271]

---

[268][268] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/127.
[269][269] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/127.
[270][270] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/127-128.
[271][271] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/128.

**81.** Hayır kâfir olarak büyük ve küçük günahları işleyen kimseler ebediyyen cehennemde kaldıkları gibi, siz de orada ebediyyen kalacaksınız ve ateş sizi yakacaktır. Çünkü ey Yahudiler! Kim sizin yaptığınız gibi günah işler, günahları her taraftan onu kuşatır ve bütün kurtuluş yollarını kapatırsa, İşte onlar cehennem ehlidir, cehennem onların yakasını bırakmayacak ve oradan ebediyyen çıkamayacaklar. [272][272]

**82.** İman edip amel-i sâlih işleyenlere gelince, işte cehennem bunları yakmayacak ve bunlar mutluluk içinde cennet bahçelerinde yaşayacaklar.İşte bunlar, cennet ehli olup, orada ebediyyen kalacaklar ve hiç çıkmayacaklardır.
Ey, merhametlilerin en merhametlisi olan Allah'ım! Bizi bunların zümresinden eyle. [273][273]

## Edebî Sanatlar

**1.** "Bildikleri halde" ifadesi, onların yaptıklarının son derece çirkin olduğunu göstermektedir. Çünkü onlar Tevrat'ı, bilgisizlik ve unutmaktan dolayı değil, kasden ve bile bile tahrif ediyorlardı. Bilerek günah işleyen bir bıri elleriyle yazarlar" ifadesinde "elleriyle" kaydı, ifadenin mecaz olmadığını vurgulamak ve doğrudan doğruya, bizzat kendi elleriyle yazdıklarını bildirmek içindir. Nitekim: "Onu sağ elimle yazdım", " onu kulağımla işittim", denir ki, bu ifadeler de hakiki mânâlarında kullanılmıştır.
**3.** "Gizlediklerini ve açığa vurduklarını" ifadesinde, edebî sanatlardan tıbâk vardık. Zira burada fiilleri bir arada zikredilmiştir. Bu sanata tıbâk-ı icâb denir.
**4.** âyetlerinde "veyl" kelimesinin tekrar edilmesi, onları kınamak, tenkit etmek ve adilik ve çirkinlikte son dereceye ulaşan günahlarını açıklamak içindir.
**5.** "Günahları onu kuşattı" cümlesinde istiare vardır. Çünkü Yüce Allah, onların günahlarını, bileziğin bileği kuşattığı gibi, bir toplumu her taraftan kuşatan düşman ordusuna benzetmiştir. Allah, "onların kötülükleri iyiliklerine galip geldi" yerine müstear olarak, "kötülükleri onları kuşattı" tabirini kullanmıştır. Sanki kötülükleri, her taraftan onları kuşatmış gibidir.[274][274]

## Faydalı Bilgiler

**1.** "Allah'ın kelâmını tahrif" ifadesi, o kelamın fasit bir şekilde te'vilini ve bir kelamın yerine başka bir kelamı getirerek değiştirilmesini ifade eder. Yahudi bilginleri, Hz.Peygamber (s.a.v.)'in vasıfları hakkında yaptıkları gibi, her iki mânâda da tahrifatta bulunmuşlardır.
Büyük âlim Ebusuûd şöyle der: Rivayet olunduğuna göre Yahudi bilginleri, riyasetlerinin elden gideceği korkusuyla, Rasulullah (s.a.v.)'in Tevrat'taki

---

[272][272] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/128.
[273][273] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/128.
[274][274] Teihîsu"l-beyân, 1/8
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/128-129.

vasıflarını kasıtlı olarak tahrif ettiler. Rasulullah (s.a.v.)'m vasıfları Tevrat'ta şöyle yazılıydı: O'nun yüzü ve saçları güzel gözleri sürmeli, teni beyaz ve orta boyludur. Bunları değiştirerek: "Uzun boylu, mavi gözlü ve düz saçlı" yazdılar. Halk, peygamber (s.a.v.)'in vasıflarını onlara sorduklarında, kendi yazdıklarını okuyorlardı. Böylece halk, Hz. Muham med (s.a.v.)'in vasıflarını Tevrat'takine aykırı bulup onu yalanlıyordu.[275][275]

**2.** Tahrif, yukarda geçen her iki manâsıyla Tevrat ve İncil gibi semavî kitaplarda meydana gelmiştir. "Onlar kelimelerin yerlerini değiştirirler[276][276] mealindeki âyette bu mânâda kullanılmıştır. Kur'an'a gelince: Câhil ve kâfirler, bâtıl te'vil yoluyla tahrif ederek ona mânâ vermişlerdir. Ama, bir âyeti kaldırıp yerine başka bir kelamı getirmek mânâsmdaki tahrif Kur'an'da olmamıştır. Zira "Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik.
yine biz koruyacağız.[277][277] mealindeki âyet gereğince Yüce Allah diyerek kitabı böyle bir tahriften korumuştur.

**3.** Buharı, Ebu Hureyre'nin (r.a.) şöyle dediğini rivayet eder: Hayber kalesi fethedüdiğinde Rasulullah (s.a.v.)'a zehirli bir koyun (eti) sunuldu. Durumu anlayan Hz. Peygamber (s.a.v.): Burada bulunan Yahudileri toplayıp bana getiriniz" dedi. Rasulullah (s.a.v.) ile, gelenler arasında şöyle bir konuşma geçti:
-Babanız kimdir?
-Falan kimsedir?
-Yalan söylüyorsunuz Bilakis babanız falan şahıstır.
-Doğru ve iyi söyledin
-Size bir şey sorsam, bana doğru cevap verir misiniz?
-Evet, ey Ebe'l-Kâsım. Eğer biz yalan cevap verecek olursak, babamız hakkındaki yalanımızı yakaladığın gibi, bu hususta da yakalarsın.
-Peki, cehennem ehli kimdir?
-Biz o cehennemde az bir müddet kalacağız, bizden sonra oraya siz gireceksiniz.
-Haydi ordan. Vallahi, biz oraya asla girmeyeceğiz.
-Size başka bir şey sorsam, doğru cevap verir misiniz?
-Evet,ey Ebe'l-Kâsım.
-Bu koyunun etine zehir kattınız mı?
-Evet.
-Sizi buna iten sebep neydi?
-Eğer yalan soylüyorsan senden kurtulmak istedik. Yok eğer bir peygamber isen, sana zarar vermeyeceğini düşündük.[278][278]

**83.** Vaktiyle biz, İsrailoğullarından: "Yalnızca Allah'a kulluk edeceksiniz, ana-babaya, yakın akrabaya, yetimlere, miskinlere iyilik edeceksiniz" diye söz almış ve "İnsanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın zekâtı verin" diye de emretmiştik.

---

[275][275] Ebussuûd Tefsiri, 1/94
[276][276] Maide sûresi, 5/13
[277][277] Hicr sûresi, 15/9
[278][278] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/82
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/129-130.

Sonunda azınız müstesna, yüz çevirerek dönüp gittiniz.
**84.** "Birbirinizin kanını dökmeyeceğinize, birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacağınıza dair sizden söz almıştık. Bütün bunlara şahit olarak sonunda kabul etmiştiniz.
**85.** Bu misakı kabul eden sizler, birbirinizi öldürüyor, aranızdan bir zümreyi yurtlarından çıkarıyor, kötülük ve düşmanlıkta onlara karşı birleşiyorsunuz. Onları yurtlarından çıkarmak size haram olduğu halde (hem çıkarıyor, hem de) size esirler olarak geldiklerinde fidye verip onları kurtarıyorsunuz. Yoksa siz Kitab'm bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden öyle davrananların cezası dünya hayatında rüsvaylık; kıyamet günün de ise en şiddetli azaba itilmektir. Allah sizin yapmakta olduklarınızdan asla gafil değildir.
**86.** İşte onlar, âhirete karşılık dünya hayatını satın alan kimselerdir. Bu yüzden ne azapları hafifletilecek, ne de kendilerine yardım edilecektir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Bu âyet-i kerimeler, İsraİloğullarmm cürümlerini saymaya devam eder. Bu âyetlerde İsrailoğullarının zulümlerini, taşkınlıklarını ve yeryüzünde fesat çıkarttıklarını gösteren güçlü misaller vardır. Zira onlar, Tevrat'ta kendilerinden alman ahdi bozmuşlar, Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı cana kıymışlar, bâtıl yollarla insanların mallarını yemeği mubah saymışlar, din kardeşlerine zulmederek onları yurtlarından çıkarmışlar ve böylece lanetlenmeye, rüsvaylık ve helake müstehak olmuşlardır. [279][279]

## Kelimelerin İzahı

Misak, yeminle pekiştirilen ahid demektir. Yeminsiz verilen söze de ahid denir.
Husn, hayır mânâları kapsayan umumî bir isimdir. Tatıı söz, güzel terbiye ve güzel ahlâk gibi, güzellik ifade eden herşeye şâmildir. Bunun zıddı, çirkinlik mânâsına gelen kubh kelimesidir. kelimesi âyette zikredilmeyen bir masdarın sıfatı olarak geçmektedir. "Güzel söz söyleyin" demektir.
"Yüz çevirdiniz" Tevellî, bir şeyden yüz çevirmek, kabul etmemek, terketmektir.[280][280] mealindeki âyette de bu rmmâda kullanılmıştır. Bazı âlimler, tevellî ve i'raz kelimelerine farklı mânâlar vererek: "Tevellî cism ile, i'raz ise kalb ile olur" demişlerdir.[281][281]
Yardımlaşiyorsunuz demektir. Bu kelimenin aslı şeklinde fiil-i muzârî olup tâ harflerinden biri düşürülmüştür. Birbirlerine yardım edenler. Sanki sırtlarım birbirlerine dayıyorlar demektir. Bu kökten gelen zahîr kelimesi de yardımcı demektir.
İsm, işleyeni, kınanmaya müstehak kılan günah demektir. Çoğulu dir.
Udvân, zulümde aşırı gitmek demektir. : Hızy, horlanma, azab ve işkence

---

[279][279] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/132.
[280][280] Necm sûresi, 53/29
[281][281] el-Bahru'1-muhît, 1/281

demektir. [282][282]

## Âyetlerin Tefsiri

**83.** Ey İsrailoğulları! Atalarınızdan yeminle ahid aldığımız zamanı hatırlayınız. Onlardan şu emirleri yerine getireceklerine dair söz almıştık: Allah'tan başkasına kulluk etmeyin.
Anne ve babanıza iyilik edin. Akrabalara, anasız-babasız küçük yetimlere ve maişetini kazanamayan fakirlere de yardım edin. İnsanlara tatlı söz, güleryüz ve tevazu ile güzel bir şekilde hitap edin. İslâm'ın iki temel rüknü olan namaz ve zekâtı, Allah'ın size emrettiği şekilde edâ edin. Çünkü bunlar, bedenî ve malî ibadetlerin en büyüğüdür, Sonra siz ve atalarınız verdiğiniz bu sözden kesin bir şekilde döndünüz. Sözünde duran küçük bir grup müstesna, hepiniz ahdin gereğini yerine getirmekten yüz çevirdiniz. [283][283]

**84.** Ey tsrailoğulları! Birbirinizi öldürerek kan dökmeyeceğinize ve zulmederek yurdunuzdan sürgün edip çıkarmayacağınıza dair sizden sağlam bir ahid aldığımız zamanı düşününüz. Siz, bu ahdi ve bunun korunması gerektiğini itiraf etmiş ve-lüzumuna dâir şahitlik etmiştiniz. [284][284]

**85.** Ey Yahudiler! Siz bu ahdi ikrar etmişken bilâhere onu bozdunuz. Din kardeşlerinizi öldürdünüz ve Allah'ın yasaklamış olduğu adam öldürme suçunu işlediniz, Verdiğiniz bu sağlam ahde bakmaksızın sizden bir grubu yurtlarından sürgün ettiğiniz gibi, Onlara karşı zulüm ve kötülük etmede, birbirinize yardım ettiniz.
Fakat Esir olduklarında yardım için size gelirlerse onları esaretten kurtarmak için fidye verirsiniz. Halbuki onları yurtlarından çıkarmak size yasak edilmişti. Şu halde, onları esir olarak düşman elinde bırakmayı mubah görmüyorsunuz da, onları öldürmeyi ve yurtlarından çıkarmayı nasıl mubah görüyorsunuz? Tevrat'taki hükümlerin bir kısmına İnanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Bu sorudan gaye onları azarlamadır. Çünkü onlar, imanla küfrü birleştirdiler. Halbuki, Allah'ın âyetlerinin bir kısmını inkâr etmek, hepsini inkâr etmek demektir. Onun içindir ki, Yüce Allah bundan sonra şöyle buyurur:
Sizden bunu yapanların, yani Kitab'm bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr edenlerin dünya hayatındaki cezası zillet, horluk, gazap ve azaptan başka bir şey değildir, Onlar, âhirette de bundan daha şiddetli bir azaba çarptırılacaklardır. Zira oradaki azap, kesilmeyen, sonsuz bir azaptır. Allah, yapmakta olduğunuz şeylerden asla ğâfü değildir. Bu âyette, Allah'ın emirlerine isyan edenler için şiddetli bir tehdit vardır. Daha sonra Yüce Allah, bu isyan ve zulmün sebebini açıklayarak şöyle buyurur: [285][285]

---

[282][282] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/132-133.
[283][283] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/133.
[284][284] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/133.
[285][285] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/133-134.

**86.** İşte yukarda anlatılan bu çirkin vasıfları taşıyanlar, âhiret hayatını dünya hayatı ile değiştirenler, yani dünya hayatını âhiret hayatına tercih edenlerdir. Onun içindir ki, onların azabı bir an bile hafifletilmeyecek ve onlara yardım da edilmeyecektir. Yani, onlara yardım edecek herhangi bir yardımcıları olmayacağı gibi, onları Allah'ın acıklı azabından kurtaracak bir kurtarıcıları da yoktur. [286][286]

**Bir Uyarı**

Medine'de Benî Kureyza ve Benî Nadir isminde iki Yahudi kabilesi vardı. Beni Kureyza Araplar'dan Evs kabilesinin ; Beni Nâdir ise Hazrec kabilesinin müttefiki idi. Taraflar arasında bir savaş çıktığında , yahudi kabilelerinden her biri kendi müttefiki ile birlikte savaşa girerdi. Dolayısı ile, bir taraftaki yahudiler diğer taraftaki yahudileri öldürür, evlerinden çıkarır, evlerinde bulunan kapkacak, eşya ve maldan ne .varsa yağma ederlerdi. Halbuki bu onların dinlerinde ve Kitapları Tevrat'ta haram kılınmıştı. Savaş sona erdiğinde, Tevrat'ın hükmü ile amel ederek mağlup taraftaki Yahudi esirleri fidye vererek kurtarırlardı. İşte bunun içindir ki Yüce Allah "Kitabın bir kısmına inanıp, bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?" diye onları azarlamıştir.[287][287]

**Edebî Sanatlar**

**1.** Allah'tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz. İfadesi nehy manasında bir haber cümlesidir. Bu tür bir ifade, açık nehiyden daha beliğdir. Nitekim Ebussuûd şöyle der: Böyle bir ifadede, yasaklanan şeyin hemen sona erdirilmesi gerektiğine işaret vardır. Sanki muhatap, yasaklanan şeyi hemen terketmiştir. İşte bu mânâyı vurgulamak için, haber sıygası getirilmiş fakat nehy murad edilmişitr.[288][288]
**2.** "İnsanlara güzel söz söyleyin" ifadesinde, mastarı, mübalağa ifade etmek için sıfat-i müşebbehe yerinde kullanılmıştır. Takdiri, şeklindedir. Zira Araplar mübalağa maksadıyla, mastarı ism-i fail veya sifat-ı müşebbehe yerinde kullanırlar ve birisinin çok âdil olduğunu ifade temek için yerine derler.
**3.** "Dünya hayatında bir rezillik" ifadesinde kelimesinin nekre getirilmesi, bu cezanın şiddetini ve büyüklüğünü gösterir.
**4.** cümlesinde, "başkasını öldürüyorsunuz" yerine, kendinizi Öldürüyorsunuz" tabiri kullanılmıştır. Zira başkasının kanını akıtan, sanki kendi kanını akıtmış gibidir. Böyle bir ifade, basit bir alâkadan dolayı mecaz kabilindendir.
**5.** "İnanıyor musunuz?" cümlesinde, soru edatı olan hemze inkâr ve kınama ifade eder. [289][289]

---

[286][286] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/134.
[287][287] Muhatsar-ı Ibn Kesir, 1/85
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/134.
[288][288] Ebussuûd Tefsiri, 1/96
[289][289] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/134-135.

**Faydalı Bilgiler**

**1.** Âyette konular önem sırasına göre tertip edilmiştir. Gerçekte kullarına nimeti veren Allah olduğu için önce Allah hakkı zikredildi. Bundan sonra anne-baba hakkı belirtildi, çünkü çocuğun büyütülüp beslenmesinde en büyük hak anne-b abanın dır. Bunlardan sonra akrabaların hakkı zikredildi. Zira akrabalar arasında da rahim bağı; sıla-i rahim ve ihsandan dolayı gerçekleşecek büyük mükafat vardır. Bunları, yetimlerin ve miskinlerin hakkı takip etti. Çünkü yetimler çaresizlik, miskinler zaaf ve acz içerisindedirler.
**2.** Yüce Allah, "kardeşlerinize veya mü'minlere güzel söz söyleyin, yerine "insanlara güzel söz söyleyin" dedi. Bu, emrin umumi olduğunu; iyi, kötü, mü'min, kâfir bütün insanları içine aldığını ifade etmek içindir. Bu âyette güler yüzlü, tatlı dilli, terbiyeli ve edepli olma gibi güzel huylara teşvik vardır. Ediplerden birisi şöyle der:
Yavrucuğum, iyilik etmek kolay bir şeydir. Güler yüz ve tatlı dilden ibarettir. [290][290]

**87.** Andolsun biz Musa'ya Kitab'ı verdik. Ondan sonra ardarda peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da mu'cizeler verdik. Ve onu, Rûhu'1-Kuds ile destekledik. (Ne var)ki gönlünüzün arzulamadığı şeyleri söyleyen bir elçi geldikçe, ona karşı büyüklük tasladınız. Peygamberlerden bir kısmını yalanladınız, bir kısmını da öldürdünüz.
**88.** YahudiIer"Kalplerimiz perdelidir" dediler. Hayır; küfür ve isyanları sebebiyle Allah onlara lanet etmiştir. O yüzden çok az inanırlar.
**89.** Daha önce kâfirlere karşı zafer isterlerken kendilerine Allah katından ellerindeki (Tevrat'ı) doğrulayan bir kitap gelip de (Tevrat'tan) bilip öğrendikleri gerçekler karşılarına dikilince onu inkâr ettiler. İşte Allah'ın laneti böyle inkarcılaradır.
**90.** Allah'ın kullarından dilediğine peygamberlik ihsan etmesini kıskandıkları için Allah'ın indirdiğini (Kur'an'i) inkâr etmeleri, buna mukabil kendilerini satmaları ne kötü bir şeydir! Böylece onlar, gazap üstüne Allah'ın gazabına uğradılar. Ayrıca kâfirler için alçaltıcı bir azap vardır.
**91.** Kendilerine, "Allah'ın indirdiğine iman edin" denilince, "Biz sadece bize indirilene inanırız" derler ve ondan başkasını inkâr ederler. Halbuki o Kur'an, kendi ellerinde bulunan Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gelmiş Hak kitaptır. Onlara, "şayet siz gerçekten inanıyor idiyseniz daha önce Allah'ın peygamberlerini neden öldürüyordunuz?" deyiver.
**92.** Andolsun Musa size apaçık mu'cizeler getirmişti. Sonra O' nun ardından, zâlimler olarak buzağıyı (tanrı) edindiniz.

**Ayetlerin Önceki Ayetlerle Münasebeti**

Bu mübarek âyetler de, yine İsrailoğullarından bahsetmeye devam eder. Yüce Allah'ın onlara lütfettiği bazı nimetleri, onların da bu nimetlere nankörlük, küfür ve

---

[290][290] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/135.

cürümle karşılık verdiklerini hatırlatır. Zira iyiliğe karşı kötülük ve nimete karşı nankörlük etmek onların âdetlerindendir. [291][291]

## Kelimelerin İzahı

Kitap, Tevrat demektir.
Takip ettirdik, arkasından getirdik demektir. Bu kelimenin ash US dır. Bir kimse başka birisini takip ederse birine birisini takip ettirirse denilir.
Dilsizleri, alaca hastalığına yakalananları iyileştirmek ve ölüleri diriltmek gibi açık mucizeler demektir.
Kuvvet manasına gelen jo! den alınmış olup, "onu destekledik" demektir.
Ruhu'1-Kuds, Cebrail (a.s.)'dır. Kuds, temizlik ve bereket manasınadır.
İstiyor" İstemek, arzu etmek manasına gelen fiilinin mu-zariidir. Mastarı dir.
Gulf, tilel kelimesinin çoğulu olup "perdeli" mânâsına gelir. Bu kökten gelen gılâf kelimesi perde demektir. Kınında olan kılıç için » anlayışsız ve temyiz gücüne sahip olmayan kalbe de denilir. Bu tabir, "Sünnet edilmemiş, kabuklu" mânâsına gelen ağlef kelimesinden müsteardır.[292][292]
"Onlara la'net etti.." La'n, Arap dilinde asıl itibariyle kovmak ve uzaklaştırmak mânâsına gelir. Kovulmuş ve uzaklaştırılmış kurda denilir. Âyetteki mânâsı, "Allah onları rahmetinden uzaklaştırdı" demektir,
Bu kelime, feth ve zafer istemek mânâsına gelen istiftah mastarından şimdiki zaman fiili olup, mânâsı: "Zafer istiyorlar" demektir.
Bu kelime, ve ism-i mevsul olan kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. (ne güzel) kelimesi övmek için kullanıldığı gibi, (ne kötü) kelimesi de yermek için kullanılan bir fiildir.
Bağy, hased ve zulüm demektir. Bu kelimenin aslı fesat manasınadır. Yara kötüleştiğinde, denilir. Asmaî böyle açıklamıştır.[293][293]
"Döndüler" demek olup çoğu kez serde kullanılan bir kelimedir.
Mühin, zillet mânâsına gelen kelimesinden türemiş olup, alçaltıcı ve rezil edici demektir. [294][294]

## Âyetlerin Tefsiri

**87.** Andolsun, biz Musa'ya kitabı yani Tevrat'ı verdik. Onun arkasından da peşpeşe birçok peygamber gönderdik.:Meryem oğlu İsa'ya, onun peygamberliğini gösteren apaçık âyetler ve mucizeler verdik. Onu Ruhu'1-Kuds yani Cebrail (a.s.) ile de destekleyip kuvvetlendirdik.
Fakat siz, ey İsrailoğulları! İsteklerinize uymayan şeyleri söyleyen bir peygamber geldikçe, ona karşı hep kibirli davranıp ona uymayacak mısınız? Zira, gelen peygamberlerden bir kısmını yalanladınız, bir kısmını da öldürdünüz. Yüce Allah,

---

[291][291] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/137.
[292][292] Keşşaf, 1/122
[293][293] el-Bahru'1-muhît, 1/298
[294][294] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/137-138.

bundan sonra, Peygamber (s.a.v.)'e muasır olan Yahudilerden bahseder, onların atalarına uymalarından dolayı içerisine düştükleri sapıklığı açıklar ve onların ağzından naklen şöyle buyurur. [295][295]

**88.** ”Kalplerimiz perdelidir, dolayısıyla senin söylediklerini kavrayıp muhafaza edemez, Ey Muhammed" dediler. Bu âyetlerle Yüce Allah, Yahudilerin iman edeceklerini ümid etmemesini Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bildirmektedir.
Yüce Allah, onların bu sözlerini reddederek buyurur ki Bilakis, küfür ve dalâletleri yüzünden Allah onları kovdu ve rahmetinden uzaklaştırdı, Onlardan iman eden pek azdır. Veya "pek az iman ederler" demektir. Yani kitabın bir kısmına inanıp diğer bir kısmını inkâr ederler. [296][296]

**89.** Kendilerine Allah katından, ellerindeki Tevrat'ı doğrulayan bir kitap yani son peygambere indirilen Kur'an-ı Kerim gelince onu inkar ettiler. Halbuki o kitap gelmeden önce, onunla düşmanlarına karşı zafer istiyorlar ve: "Ey Allah'ım! Tevrat'ta vasıflarını gördüğümüz, gönderilecek âhir zaman peygamberi ile bize yardım et" diye dua ediyorlardı, Muhammed (s.a.v) gönderilince de onu hakkıyle tanıdıkları halde, peygamberliğini inkar ettiler, Allah'ın laneti son peygamberi inkar eden Yahudilerin üzerine olsun. [297][297]

**90.** Bu Yahudilerin, karşılığında nefislerini vererek satın aldıkları şey ne adi, ne kötü şeydir. Bu da, kıskançlıkları ve kendilerine ait olmayan bir şeyi talep etmeleri dolayısıyle Allah'ın indirdiği Kur'an'ı inkâr etmeleridir. Zira onlar, Allah'ın kulları arasından seçerek dilediğine peygamberlik vermesini çekemediler, Böylece onlar gazap üstüne gazaba uğradılar. Yani daha önce uğramış oldukları gazaptan fazla olarak, yine Allah'ın gazabına uğradılar. Kâfirler için alçaltıcı ve zelil edici şiddetli bir azab vardır. Onları inkâra götüren şey kibir ve hased olduğu için, kendilerine, alçaltıcı ve küçültücü azap ile karşılık verildi. [298][298]

**91.** Onlara, Allah'ın indirdiği Kur'an'a iman edip, tasdik edin ve ona uyun denildiğinde, "Biz, bize inen Tevrat'a inanırız. O bize yeter" derler Ondan başkasını inkar ederler. Kur'an, onların ellerinde bulunan Allah kelamına muvafık ve onu tasdik edici olduğu halde onu inkâr ederler, Ey Muhammed onlara : "Eğer siz gerçekler inanıyor idiyseniz, daha önce Allah'ın peygamberlerini neden öldü-rüyordunuz?" deyiver. Yani, "Siz Tevrat'taki âyetlere gerçekten inanıyor ve inandığınızı yaşıyor idiyseniz, daha önce Allah'ın peygamberlerini niçir öldürüyordunuz?" de. [299][299]

---

[295][295] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/138.
[296][296] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/138-139.
[297][297] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/139.
[298][298] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/139.
[299][299] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/139.

**92.** Musa da size apaçık mucizeler getirmişti Sonra Onun Tûr Dağı'na gidişinin ardındar buzağıya tapmaya başladınız. Halbuki yaptığınızla kendinize zulmediyor dunuz. [300][300]

**Edebi Sanatlar**

**1.** "Bir grubu yalanladınız "Bir grubu öldürüyorsunuz" cümlelerinde kendisinden sonra gelecek olan şeyin önemine binaen ve dinleyiciyi de kendisine söylenecek şeye karşı uyarmak için mefuller öne alınmıştır.
**2.** cümlesinde fiil geçmiş zaman olarak, cümlesinde ise şimdiki zaman olarak gelmiştir. Zira belagat üsluplarında alışılageldiği gibi, nıâzîde cereyan etmiş son derece korkunç olayları ifade etmek için, mâzî yerine muzârî kullanılır. Böylece Yüce Allah, peygamberlerin öldürülmesi olayını dinleyicilerin gözleri önüne seriyor ve sanki onları, olayı seyreder hale getiriyor. İşte bu durumda dinleyici bu olayı daha çok yadırgar ve daha korkunç bulur.
**3.** Allah'ın la'neti kâfirler üzerinedir cümlesinde, şeklindeki zamir yerine, denilerek zahir ismin getirilmesi, onların, küfürleri sebebiyle lanete uğradıklarını göstermektedir.
**4.** "Musa, size mucizeler getirdi." cümlesinde, Hz. Musa'nın mucizeler getirdiğini bildirmekten maksat, peygamberlere tabi olmamaları sebebiyle onları kınamak ve susturmaktır.
**5.** "Horlayıcı azap" terkibinde ihanetin azaba isnadı, onun azap sebebiyle meydana gelmesinden dolayıdır. Fiilleri sebeblerine isnat etmek belagat usluplarmdandır. [301][301]

**Faydalı Bilgiler**

Hasan-ı Basrî şöyle der : Cebrâîl (a.s)'e Rûhu'1-Kuds ismi şunun için verilmiştir. Kuds, Allah demektir. O'nun Ruhu ise Cebrâîl (a.s)'dir. Do-Iayısıyle Rûhu'1-Kuds demek, Allah'ın ruhu demek olur. Buradaki izafet, Cebrâîl (a.s.)'i şereflendirmek içindir. Râzî şöyle der: "Nahl sûresinde bulunan "De ki: "Onu, Rûhu'1-Kuds, Rabbinin katından hak olarak indirdi.[302][302] mealindeki âyet, Rûhu'1-Kuds'ün Cebrâîl olduğunu gösteren delillerdendir.[303][303]

**93.** Hatırlayın ki, Tûr'u üzerinize kaldırarak sizden söz almış, "Size verdiklerimizi kuvvetlice tutun, söylenenleri dinleyin" demiştik. Onlar "İşittik ve isyan ettik" dediler. Küfürleri sebebiyle kainlerine buzağı sevgisi dolduruldu. De ki: "Eğer inanıyorsanız, imanınız size ne kötü şeyler emrediyor!"
**94.** Onlara "Şayet âhiret yurdu Allah katında diğer insanlara değil de yalnızca size

---

[300][300] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/139.
[301][301] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/140.
[302][302] Nahl sûresi, 16/102
[303][303] Mehâsinu't-Tevil, 11/186
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/140.

aitse ve bu iddianızda doğru iseniz haydi ölümü temenni edin" de.
**95.** Onlar, kendi elleriyle önceden yaptıkları işler sebebiyle hiç bir zaman ölümü temenni etmeyeceklerdir. Allah zâlimleri iyi bilir.
**96.** Yemin olsun ki, sen onları, yaşamaya karşı insanların en düşkünü olarak bulursun. Putperestlerden daha düşkündürler. Her biri de arzular ikibin sene yaşasın. Oysa yaşatılması hiç kimseyi azaptan uzaklaştır m az. Allah onların yapmakta olduklarını eksiksiz
görür.
**97.** De ki: Cebrail'e kim düşman ise şunu iyi bilsin ki Allah'ın izniyle Kur'an'ı senin kalbine bir hidayet rehberi, önce gelen kitapları doğrulayıcı ve mü'minler için de müjdeci olarak O indirmiştir.
**98.** Kim, Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e düşman olursa, bilsin ki, Allah da inkarcı kâfirlerin düşmanıdır.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Bu âyetler, Yahudilerin işledikleri diğer günahları anlatmaktadır. Onlar, yeminle Allah'a verdikleri ahdi bozdukları için Tûr Dağı üzerlerine kaldırıldı ve Tevrat'ı kabul etmeleri emredildi. Bunun üzerine onu kabul ettiklerini ve itaat ettiklerini açıkladılar. Ancak bir müddet sonra tekrar inkâr ve isyana dönerek Allah'ı bırakıp buzağıya taptılar. Buna rağmen Allah'ın dostları olduklarını, cennetin diğer insanlara değil, kendilerine ayrıldığım, kendilerinden başkasının oraya giremeyeceğini iddia ettiler. Başta Cebrâîl (a.s) olmak üzere, günahsız tertemiz meleklere düşman oldular ve peygamberleri inkâr ettiler. İşte, tarih boyunca Yahudilerin durumu budur. [304][304]

## Kelimelerin İzahı

Mîsâk, yeminle pekiştirilmiş ahittir.
Tûr, üzerinde Allah'ın Hz. Musa ile konuştuğu dağdır. : Azim ve ciddiyetle.
"Onlara içirildi" Üşribe, içirildi manasınadır. Yani, kalpleri onu içer duruma getirildi demektir. Arap dilinde darb-ı mesel olarak "Onun kalbine, şu şeyin sevgisi içirildi" denilmektedir. Şair Zu-heyr, bu kelimeyi şöyle kullanmıştır.
Önce içimde bulunan aşk hastalığından kurtuldum. Çünkü kalbine içirdiğin sevgi bir hastalıktır.[305][305]
Hâlisa, akibet ve afiyet kelimeleri gibi mastar olup, hulûs manasınadır. Yani, "Size mahsus, hiç kimse onda size ortak olmayacak" demektir.
Hırs, bir şeye düşkünlük demekitr. Hadiste: "Sana fayda veren şeyi şiddetle ara, peşine düş.[306][306] şeklinde kullanılmıştır. Uzaklaştırmak, kenara çekmek demektir. Nitekim: Uzaklaştırmak, kenara çekk "Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete

---

[304][304] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/142.
[305][305] Kurtubî, U731
[306][306] Müslim,Kader, 34; İbn Mace, Makaddime, 10, Zühd, 14

konursa, o gerçekten kurtuluşa ermiştir.[307][307] mealinedki âyette de bu mânâda gelmiştir. Şâir de, bu kelimeyi şöyle kullanmıştır:
Dostlarım! Bu gece karanlığı niçin uzaklaşıp gitmiyor? "Sabah aydınlığına ne oldu da gelmiyor?[308][308]

## Âyetlerin Tefsiri

**93.** Ey İsrailoğullan! Tevrat'taki hükümlerle amel edeceğinize dair, sizden yeminle and aldığımız zamanı hatırlayınız. O zaman, Tûr Dağı'nı üzerinize kaldırarak: Size verdiğimizi azim ve ciddiyetle alıp kabul ve itaat ederek dinleyiniz. Aksi takdirde dağı üzerinize atacağız" demiştik. Onlar "Sözünü işittik ve emrine isyan ettik" dediler. Küfürleri sebebiyle kalplerine buzağı sevgisi içirildi. Yani buzağı sevgisi kalplerine karıştı, ve kara sevda haline geldi. Bu şu demektir: Buzağıya ibadet sevgisi, boyanın elbiseye ve suyun vücuda girdiği gibi, onların kalplerine girdi ve kanlarına karıştı. Onlara alay yoluyla de ki : "İmanınız size ne kötü şey emrediyor!" Buzağıya tapmayı emreden imanınız, ne kötü bir imandır. Eğer iman ettiğinizi iddia ediyorsanız, bu yaptığınız ne kötü şeydir. Yani, siz mü'min değilsiniz. Zira iman, buzağıya ibadeti emretmez. [309][309]

**94.** Ey Muhammedi Onlara de ki: İddia ettiğiniz gibi, âhiret yurdu cennet, Allah katında başkalarına değil de, sadece size ayrılmış ise ve oradaki nimetlerde hiç kimse size ortak olmayacaksa, Eğer bu iddianızda doğru iseniz, sizi cennete ulaştıracak olan ölümü isteyiniz. Çünkü bu dünya nimetleri, âhiret nimetleri yanında hiçbir değer ifade etmez. Kendisinin cennet ehlinden olduğunu kesinlikle bilen kimse elbette oraya gitmeyi ister. Yüce Allah onların bu yalancı iddialarım reddederek şöyle buyurur: [310][310]

**95.** İşlemiş oldukları günah ve cürümler sebebiyle onlar, yaşadıkları müddetçe ölümü asla istemezler. Allah o zâlimler ve yaptıkları zulmü bilir. Ona göre cezalandırır. [311][311]

**96.** Cennete gideceklerini iddia ettikleri halde Yahudileri, insanların hayata en düşkünü olarak görü sün. Nefislerine müşriklerden daha düşkündürler. Onların bu düşkünlükleri, işledikleri suçlardan dolayı cehenneme gideceklerini bilmelerinden ileri gelmektedir. Onlardan herbiri biner sene yaşamak ister. Ne kadar yaşarsa yaşasın, ömrün uzunluğu onu Allah'ın azabından uzaklaştırıp kurtaracak değildir. Allah onların yaptıklarını görmektedir ve ona göre cezalandıracaktır. [312][312]

---

[307][307] Âl-i İmran sûresi, 3/185
[308][308] el-Futiihâtu'1-İlâhiyye, 1/82
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/142-143.
[309][309] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/143.
[310][310] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/143.
[311][311] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/143-144.
[312][312] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/144.

**97.** Ey Muhammedi De ki: Kim Cebrail'e düşman olursa, o, Allah'ın da düşmanıdır. Çünkü Allah Onu, kendisiyle peygamberleri arasında bir vasıta kılmıştır. Ona karşı kim düşmanca davranırsa, Allah'a düşmanlık etmiş olur. Cibrîl-i Emîn'e düşmanlık eden bilmeli ki, bu Kur'an'ı Senin kalbine Allah'ın emriyle o indirmektedir. Bu Kur'an önce gelmiş semavî kitapları tasdik edici; mü'minler için bir hidayet ve bir müjdedir. Yani bunda tam bir hidayet ve cennet nimetleriyle mü'minleri sevindirecek bir müjde vardır. [313][313]

**98.** Kim Allah'a, meleklerine ve peygamberlerine, özellikle Cebrail ve Mikail (a.s)'e düşmanlık ederse, o, Allah'ın düşmanı bir kâfirdir. Kuşkusuz, Allah da kâfirlerin düşmanıdır. Çünkü Allah, dostlarından herhangi birine düşmanlık eden kimseye buğzeder, onlara düşmanlık edenlere düşmanlık eder.
Bu âyette şiddetli tahdit ve uyarı vardır. Bu son iki âyetin nüzul sebebi şudur: Rivayet edildiğine göre, Yahudiler Hz. Peygamber (s.a.v)'e dediler ki: "Risalet ve vahyi, her peygambere, Allah katından bir melek getirir. Sana vahyi getiren kimdir? Söyle ki sana tabi olalım. "Rasulullah (s.a.v): "Cebrail'dir" diye cevap verdi. Bunun üzerine dediler ki: O, harp ve savaş getiren bir melektir. O bizim düşmanımızdır. Eğer, yağmur ve rahmet getiren "Mîkâil"dir deseydin sana uyardık. Bunun üzerine Yüce Allah: "De ki: Kim Cebrail'e düşman ise, şunu iyi bilsin ki, o, Kur'an'ı senin kalbine Allah'ın emriyle indirmiştir..." mealindeki âyetleri indirmiştir. [314][314]

**Edebî Sanatlar**

**1.** "Kalblerine buzağı sevgisi içirildi." cümlesinde istiâre-i mekniyye vardır. Buzağıya ibadet sevgisi, kolay içilen, lezzetli bir meşrubata benzetilmiştir. Müşebbehün bih meşrub kelimesi hazfedilmiş, onun levazımından olan işrab kelimesiyle, istiâre-i mekniyye yoluy'la ona işaret edilmiştir. Şerif Râdî şöyle der: Bu bir istiaredir. Maksat, onların kalplerini, buzağıyı aşırı derecede sevmekle vasıflandırmaktır. Sanki kalpler buzağı sevgisini yudum yudum içtiler de bu sevgi, meşrubatın ve lezzetli bir şeyin karıştığı gibi kalblere karıştı.[315][315]
**2.** "De ki: İmanınızın size emrettiği şey ne kötüdür" cümlesinde, "emr"in "inıan"a isnadı, onlarla bir nevi alaydır. Nitekim, "Dediler ki: "Ey Şuayb, babalarımızın taptıklarını bırakmamızı... namazın mı sana emrediyor[316][316] mealinde ki âyette "emr"in "namaz"a isnadında alay vardır. İmanın Yahudilere izafesi de böyledir. Zemahşerî bu şekilde açıklamıştır.
**3.** "Hayata" terkibinde hayat kelimesi, bu hayatın özel bir hayat olduğunu göstermek için nekre getirilmiştir. Bu hayat, kişinin binlerce sene yaşatılacağı uzun bir hayattır.
**4.** "Allah kâfirlerin düşmanıdır." cümlesi şartın cevabıdır. Onların yaptıklarının ne

---

[313][313] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/144.
[314][314] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/144.
[315][315] Telhisu'l-beyan, sayfa 9.
[316][316] Hûd sûresi, 11/87

kadar çirkin olduğunu göstermek için isim cümlesi tercih edilmiştir. Zira isim cümlesi devamlılık ifade eder. terkibinde, şeklinde zamir kullanma yerine, zahir isim getirilmiştir. Bu da, küfür sıfatını onlara tescil etmek ve onların meleklere düşmanlıklarından dolayı kâfir olduklarını vurgulamak içindir.
**5.** Daha önce bütün melekler zikredilmişken, sonra Özel olarak Ceb-râîl ve Mîkâil zikredildi. Bu, âmmdan sonra hassın zikredilmesi kabilin-dendir. Şereflendirme ve yüceltme ifade eder. [317][317]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** "Dinleyin" kelimesinde, "dinleyin" emrinden maksat, badece sözü anlamak değildir. Bilakis maksat, Tevrat'ta emredilen Şeyleri, düşünme, itaat etme ve uyma şeklindeki dinlemedir. Âyetini "Size verdiğimizi kuvvetle alın" mealindeki bölümü de bu mânâyı pekiştirmiştir.
**2.** Kur'an'ı senin kalbine o indirdi, âyetinde, özellikle kalp zikredilmiştir. Çünkü kalp, anlama, bilme ve bilgi alma yeridir.. Nitekim "Onların kalpleri vardır, onlarla kavrayamazlar,[318][318] mealindeki âyet de bu mânâyı vurgular.
**3.** Bu sûrede "onu asla istemeyecekler" cümlesinde ^ edatının, Cuma Sûresinde onu asla istemezler, âyetinde edatının getirilmesindeki hikmet şudur: Onların buradaki iddiaları, oradaki iddialarından daha büyüktür. Zira Yahudiler burada cennetin kendilerine ayrıldığım, orada ise sadece kendilerinin Allah'ın dostu olduklarını iddia
etmişlerdir. Dolayısıyle burada onların ölümü temenni etmeyeceklerini, hem şimdiki zamanı, hem de gelecek zamanı olumsuzlaştıran ^ edatı ile tekit etmek, orada ise sadece nefy edatı ile yetinmek uygun düşmüştür.[319][319]
**4.** Bu âyet-i kerime mucizelerdendir. Çünkü gaybı haber vermiş, o-lay, haber verdiği gibi gerçekleşmiştir. Rasulullah (s.a.v.)'ın zamanındaki Yahudilerden hiçbirisinin ölümü istememiş olması, bu mucizenin gerçekleştiğini göstermek için kâfidir. Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Eğer Yahudiler ölümü isteselerdi, mutlaka ölecekler ve cehennemdeki yerlerini göreceklerdi.[320][320]

**99.** Andolsun ki sana apaçık âyetler indirdik. Onları ancak fâsıklar inkâr eder.
**100.** Ne zaman onlar bir andlaşma yaptılarsa, yine kendilerinden bir gurup onu bozmadı mı? Zaten onların çoğu iman etmez.
**101.** Allah tarafından kendilerine, yanlarında bulunanı tasdik edici bir elçi gelince Ehl-i kitaptan bir gurup, sanki Allah'ın kitabını bilmiyormuş gibi onu arkalarına atıp terkettiler.
**102.** Onlar Süleyman'ın hükümranlığı hakkında şeytanların uydurup söylediklerine ve Hârût ve Mârût adındaki iki meleğe indirilene tabi oldular. Halbuki Süleyman

---

[317][317] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/144-145.
[318][318] A'râf sûresi, 7/179
[319][319] Sâvi, 1/49
[320][320] Kurtubî, 11/33
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/145-146.

büyü yapıp kâfir olmadı. Lâkin şeytanlar kâfir oldular, çünkü insanlara sihri öğretiyorlardı. Halbuki o iki melek, herkese: "Biz ancak imtihan için gönderildik, sakın yanlış inanıp da kâfir olmayasınız" demeden hiç kimseye öğretmezlerdi. Onlar, o iki me-lekden karı ile koca arasını açacakları şeyi öğreniyorlardı. Oysa büyücüler, Allah'ın izni olmadan hiç kimseye zarar veremezler. Onlar, kendilerine fayda vereni değil de zarar vereni öğrenirler. Sihri satın alanların âhiretten nasibi olmadığını çok iyi bilmektedirler. Karşılığında kendilerini sattıkları şey ne kötüdür! Keşke anlasalardı!
**103.** Eğer iman edip kendilerini kötülükten korusalardı, şüphesiz, Allah tarafından verilecek sevap daha hayırlı olacaktı. Keşke anlasalardı!

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah, Yahudilerin fıtratında bulunan kötü niyet, ahdi bozma, Allah'ın peygamberlerini yalanlama Allah ile kullan arasında elçilik, görevini îfa eden Cebrail (a.s.)'e kadar varacak şekilde, O'nun dostlarına düşmanlık etme gibi kötü huylarını açıkladıktan sonra, yaptıkları akitlere vefasızlık, peygamberleri yalanlama, göz bağcılık ve sapıklık yollarına girmenin Yahudilerin âdetlerinden olduğunu açıkladı. Bu ayetlerde Hz. Mu-hammed (s.a)'i teselli vardır. Zira Yahudiler ona karşı da aynı davranışta bulunmuşlar, Allah'ın kitabı Tevrat'la o nurlu Peygamberin geleceğini müjdeleyen, ona iman etmenin, ona uymanm gerekli olduğunu bildiren âyetleri kabul etmemişler ve bunları arkaya atmışlardır. Bununla da kalmamışlar sihir ve göz bağcılık kitaplarından şeytanların kendilerine verdiği bilgilere uymuşlar ve bu bilgileri, onlarla hiç ilgisi olmayan Süleyman (a.s.)'a isnad etmişlerdir. İşte bütün peygamberlere karşı Yahudilerin tutumu böyle olmuştur. Bu sebeple neticede şöyle denmiştir: Öyleyse ey Muhammed! Sen onların yaptıklarından dolayı kendini üzme. [321][321]

## Kelimelerin İzahı

"Attı." Nebz, atmak ve bırakmak demektir. Bundan türetilerek, yol üzerine bırakılan eşyaya denilmiştir. Şâir bu kelimeyi şöyle kullanmıştır.
Kendilerine adil olmalarını emrettiğin kimseler, senin kitabını attılar ve haramları helal saydılar.[322][322]
Okumak ve ardından gitmek mânâsına gelen "tilavet" kökünden türemiş olup, burada "konuşur" ve "rivayet eder" demektir. Taberi şöyle der: Arap dilinde sözündeki tilavetin iki mânâsı vardır. 1. Ardından gitmek. Nitekim, birisinin arkasından gidip onu takip ettiğin zaman dersin. 2. Okumak demektir. Bir kimse Kur'an okuduğunda: denilir.[323][323]
Cevheri diyor ki: Kaynağı ince ve latif olan herşey sihirdir. Bu kelime aynı

---

[321][321] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/148.
[322][322] Kurtubî, ü/40
[323][323] Taberî, ü/407

zamanda aldatmak mânâsına gelir. "Onu aldattı" demektir.[324][324] Hadiste de "Öyle açık ifadeler vardır ki büyüleyicidir[325][325] şeklinde gelmiştir.
Fitne; denemek, imtihan etmek demektir. Altının hakiki mi sahte mi olduğunu anlamak için ateşle deneyen kimse: altını denedim" der.
Halâk; nasip, pay demektir. Zeccâc der ki: Bu kelime, hayırdan bol pay demektir. Çoğunlukla hayırda kullanılır.
Mesûbet, sevap ve mükâfat demektir. [326][326]

## Âyetlerin Tefsiri

**99.** Ey Muhammed! Andolsun ki biz sana senin peygamberliğini gösterecek apaçık âyetler indirdik. Bu âyetleri, Allah'a itaatten çıkan ve küfürde inat edenlerden başkası ne yalanlar ne de inkâr eder. [327][327]

**100.** Ne zaman bir antlaşma yaptılarsa, yine onlardan bir grup bu ahdi bozmadı mı? Yani onlar apaçık âyetleri inkâr etmediler mi? Zaten onlar ne zaman bir ahit verdilerse, onlardan bir grup çıkıp bu ahdi bozmadı mı? Hatta Yahudilerin çoğu Tevrat'a da gerçekten inanmaz, bu yüzden de ahitlerini ve sözlerini bozarlar. [328][328]

**101.** Allah tarafından kendilerine, yanlarında bulunan Tevrat'ı tasdik eden, dinin esaslarında onunla çatışmayan ve Hz. Musa (a.s).'nin peygamberliğini ikrar eden elçi Hz. Muhammed (s.a.v.) geldiğinde, Ehl-i kitap'tan bir grup, sanki, onun peygamberliğine delalet eden hiçbir şey bilmiyormuş gibi, Allah'ın kitabını arkalarına attılar. Yani Yahudi âlim ve bilginleri Tevrat'ı terkedip ondan tamamen yüz çevirdiler. Zira o, Hz. Muhammed (s.a.v.)'ın peygamberliğini bildiriyordu. Ondaki delilleri bilmiyorlarmış gibi, Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini inkâr ettiler ve bu inkârlarında ısrar ettiler. [329][329]

**102.** Süleyman'ın hükümdarlığı dönemine ait şeytanların kendilerine anlattığı sihir ve göz bağcılık gibi Şeylere uydular. Halbuki Süleyman sihirbaz değildi ve sihiri öğrenmekle kâfir de olmadı. ^lj Fakat şeytanlar kâfir oldular. Çünkü onlar insanlara sihri Öğrettiler ve böylece sihir halk arasında yaygın hale geldi. Yahudi İleri gelenleri sihre tabi oldukları gibi, Küfe bölgesindeki Babil Krallığı'nda Hârût ve Mârût adında iki meleğe indirilen şeylere de tabi oldular. Halbuki Allah o iki meleği, insanları denemek ve İmtihan etmek için indirmişti. Bu iki melek hiç bir kimseye "Biz ancak imtihan için gönderildik, sakın kâfir olmayasınız" demeden (sihir) öğretmezlerdi. Yani bu iki melek hiçbir kimseye, iyice nasihat etmedikçe ve : "Bu sana anlattığımız, Allah tarafından sadece bir imtihan ve denemedir. Sakın

---

[324][324] es-Sihah
[325][325] Buharı, Tıb, 51; Nikah, 47 Müslim, Cuma,47
[326][326] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 148-149.
[327][327] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/149.
[328][328] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/149.
[329][329] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/149-150.

onu halka zarar vermek için kullanıp da onun yüzünden kâfir olmayasın, demedikçe sihir öğretmezlerdi. Zira kim sihiri insanları onun zararından korumak için öğrenirse kurtulur. Kim de insanlara zarar vermek için Öğrenirse sapıtır ve helak olur. '.A1 Buna rağmen onlar meleklerden, eşlerin arasını ayırmaya sebep olacak sihir ilmini öğreniyorlardı. Daha önce eşler arasında sevgi ve muhabbet varken, aralarında ayrılık ve anlaşmazlık zuhur ediyordu. Halbuki onlar yaptıkları sihir ile, Allah izin vermedikçe kimseye zarar veremezlerdi. Onlar, kendilerine fayda değif, zarar verecek şeyi öğreniyorlardı. Yani onlar sihir öğrenmekle kâr değil, zarar ediyorlardı. Şüphesiz, Allah'ın kitabını arkaya atan ve onu sihirle değiştiren Yahudiler, kendilerininin, ne Allah'ın rahmetinden, ne de cennetten bir payları olmadığını bilmektedir. Çünkü onlar, sihri Allah'ın kitabına tercih ettiler. Nefislerini vererek onun karşılığında aldıkları ne kötü şeydir. Keşke bunu bilseler, veya anlayıp idrâk etselerdi. [330][330]

**103.** Eğer bu sihri öğrenenler, Allah'a iman edip O'nun azabından korksalardi. Elbette Allah onlara, meşgul oldukları sihirden daha iyi bir mükâfat verirdi. Zira sihir onlara azap. ziyan ve helakten başka bir şey getirmez. Keşke bunu bilselerdi.
Rasulullah (s.a.v.), Süleyman (a.s.)'in peygamber olduğunu söyleyince bazı Yahudi alimleri "Muhammed, Davud oğlu Süleyman'ın peygamber olduğunu iddia ediyor. Buna şaşmıyor musunuz?!.. Vallahi O, sadece bir sihirbazdı" dediler. Bunun üzerine: "Halbuki Süleyman büyü yapıp kâfir olmadı. Fakat şeytanlar kâfir oldular. Çünkü insanlara sihri öğretiyoijlardı" mealindeki bölüm inmiştir. [331][331]

**Edebî Sanatlar**

**1.** "Allah katından bir elçi" terkibinde, tazim' için "Rasul" kelimesi nekre olarak getirilmiştir. Rasulullah (s.a.v.)'m Allah katından geldiğinin bildirilmesi de tazimin büyüklüğünü ifade eder.
**2.** İfadesi bir darb-ı mesel olup bir şeyden tamamen yüz çevirmek, ona hiç bakmamak için kullanılır. Araplar, bir kimsenin bir şeyden tamamen yüz çevirdiğini ifade etmek için "Onu arkaya attı" derler. Çünkü arkaya atılan şeye artık bakılmaz. Bu ifade, Yahudilerin Tevrat'tan tamamen yüz çevirmelerinden kinayedir.
**3.** "Keşke bilselerdi." Bu ifade, belagat sanatların da yaygın olan bir söyleyiş şeklidir. Çünkü bir şeyi bilen bir kimse, ilminin gereği ile amel etmiyorsa, o kimse bazen o şeyi bilmeyen câhil yerine konur ve câhiller gibi bilgisiz sayılır.
**4.** Burada fiil cümlesi yerine, devamlılık ve istikrar ifade etmek için isim cümlesi getirilmiştir. [332][332]

**Faydalı Bilgiler**

---

[330][330] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/150.
[331][331] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/150.
[332][332] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/151.

İki meleğin, insanlara sihir öğretmesinin hikmeti: O dönemde sihirbazlar çoğaldı ve sihirde birçok enteresan sanatlar icat ettiler. Hatta peygamberlik iddia edenler de oldu. Bunun üzerine Yüce Allah, bu iki meleği gönderdi ki, insanlara sihir çeşitlerini öğretsinler de, insanlar sihirle mucize arasını ayırma imkanını bulsunlar ve yalan söyleyerek peygamberlik iddia edenlerin, peygamber değil, sihirbaz olduklarını anlasınlar. [333][333]

**104.** Ey iman edenler! "Râinâ" demeyin, "unzur-nâ" deyin (söylenenleri )dinleyin. Kâfirler için acı verici bir azap vardır.
**105.** Kâfirler de putperestler de Rabbinizden size bir hayır indirilmesini istemezler. Halbuki Allah rahmetini dilediğine verir, Allah büyük lütuf sahibidir.
**106.** Biz, bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturursak mutlaka daha iyisini veya benzerini getiririz. Bilmez misin ki Allah her şeye kadirdir.
**107.** Bilmez misin göklerin ve yerin mülkiyet ve hükümranlığı yalnızca Allah'ındır? Sizin için Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı vardır.
**108.** Yoksa siz de daha önce Musa'ya sorulduğu gibi peygamberinize sorular sormak mı istiyorsunuz? Kim imanın yerine küfrü alırsa şüphesiz dosdoğru yoldan sapmış olur.
**109.** Ehl-i kitapdan çoğu, hakikat kendilerine apaçık belli olduktan sonra, sırf içlerindeki kıskançlıktan ötürü, sizi imanınızdan vazgeçirip küfre döndürmek isterler. Siz, Allah onlar hakkındaki emrini getirinceye kadar affedip, bağışlayın. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir.
**110.** Namazı kılın, zekatı verin, önceden kendiniz için yaptığınız her iyiliği Allah'ın katında bulacaksınız. Şüphesiz Allah, yapmakta olduklarınızı noksansız görür.

## Bu Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde Yahudilerin çirkin işlerini ve kendile-,rine mahsus sihirbazlık ve göz bağcılıklarını anlattıktan sonra, bu âyetlerde de, onların diğer kötülük ve serlerini açıklar. Bu kötülükler, Yahudilerin Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ve müslümanlara karşı kalplerinde gizlemiş oldukları kin, hased, kötüleme, nimetin mü'm inlerin elinden gitmesini temenni etme ve bazı şer'î hükümlerin neshedümesi sebebiyle İslâmiyeti hedef alıp kötüleme ve tenkit etme gibi çirkin davranışlardır. [334][334]

## Kelimelerin İzahı

Bizi gözet, bekletmek ve mühlet vermek mânâsına gelen mastarından türemiştir. Murââtın aslı da, insanların ihtiyaçlarını gözetmek mânâsına gelen "riâyet" kelimesidir. Yahudiler bunu tahrif ederek, ahmaklık mânâsına gelen "raünet" kelimesinden türetilmiş sövgü ifade eden bir kelime haline getirmişlerdir. Bundan dolayı Yüce Allah mü'minlerin bu kelimeyi kullanmalarını yasaklamıştır.

---

[333][333] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/151.
[334][334] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/153.

bjJül :Bize bak, bakmak ve "beklemek" mânâsından emirdir. Bir kimse, birisini bekleyip gözetlediğinde der. Buna göre bu kelimenin mânâsı "Bizi gözet, bize mühlet ver" demek olur.
Temenni eder ister demektir.
"Gideririz" Nesh lügatte, iptal etmek ve gidermek demektir. Güneş ışınları gölgeyi giderdiğinde denilir. Istılahı mânâsı: Şer'î bir hükmü, yine şer'î başka bir hükümle değiştirmek ve kaldırmak demektir.
"Unuttururuz." Unutturmak mânâsına gelen inşâdan geniş zamandır. Aslı ise zikrin zıddı olan nisyandır. O âyeti kalplerden sileriz, demektir.
Veli, insanların ihtiyaçlarının ve işlerinin idaresini üstlenen
kimse demektir.
Nasîr, nasara fiilinden türetilmiş mübalağa ifade, eden bir sıfattır. "Yardımcı" demektir. Bir kimse birisine yardım ettiğinde derler.
"Yoksa" mânâsına gelen ile aynı mânâdadır. Bir cümleden di-ğer cümleye geçişte kullanılır. Nitekim, "Yoksa Kur'an'ı kendisi mi uydurdu diyorlar?[335][335] mealindeki âyette de mânâsına kulanılmıştır.
"Değiştirir" Bir kimse bir şeyi başka bir şeyin yerine koyduğunda denir. ve aynı mânâda kullanılır. İmanı küfürle değiştirmek, imanın yerine küfrü almak demektir.
Sevâe's-Sebîl, "orta yol" demektir. Her şeyin ortasına "sevâ" denir. Sebîl de yol manasınadır.
Affedin. Afv, bir günahtan dolayı sorguya çekmemek.
"Kınamayın" Safh günahtan dolayı kınamamak demektir. [336][336]

**Nüzul Sebebi**

Rivayete göre Yahudiler şöyle dediler: Muhammed'in durumuna şaşmıyor musunuz?!.. Arkadaşlarına önce bir şeyi yapmalarını söylüyor, daha sonra onu yasaklayıp aksini emrediyor. Bugün bir söz söylüyor, yarın ondan dönüyor. Şu halde, bu Kur'an Muhammed'in kendi sözlerinden başka bir şey değildir. Çünkü bir sözü bir sözünü tutmuyor. Bunun üzerine:
Biz bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırırsak...., âyeti nazil oldu.[337][337]

**Ayetlerin Tefsiri**

**104.** Bu, Yüce Allah'ın mü'minlere hitap ettiği bir sesleniştir. O şöyle buyurur: "Bize okuduklarını ezberleyecek ve koruyacak kadar mühlet ver, bizi gözet, demek için "râinâ" kelimesini kullanmayın. "Bizi bekle, bizi gözet" mânâsına olan unzurnâyı söyleyiniz. Allah'ın emirlerine itaat edin Yahudiler gibi olmayın. Çünkü

---

[335][335] Hûdsûresi,II/13
[336][336] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/153-154.
[337][337] Keşşaf, 1/131. Neshin hikmeti ve hükümleri hakkında geniş bilgi için Revaiu'l-beyan adlı kitabımıza bakın: 1/100
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/154.

onlar "işittik ve isyan ettik" dediler. Peygamberi kınayıp ona söven yahudiler için acıklı, ızdırap verici bir azap vardır. [338][338]

**105.** Yahudi, Hıristiyan ve putperest kâfirler, sizi kıskandıkları ve size kin kustukları için, Rabbiniz tarafından size bir hayır indirilmesini istemezler. Allah ise kullarından dilediğine, hususî olarak peygamberlik ve vahy verir, onu fazl ve ihsanına mazhar kılar. Allah'ın fazl ve ihsanı boldur. Daha sonra Yüce Allah, nesh sebebiyle Yahudilerin Kur'an'a hücum etmelerini reddederek şöyle buyurur: [339][339]

**106.** Ey Muhammed! Biz herhangi bir âyetin hükmünü değiştirir veya onu senin kalbinden silersek Gerek dünya, gerekse âhiret hususunda sizin için ondan daha hayırlı ve daha faydalısını veya onun dengini getiririz. Bunu da, ya sizden meşakkati kaldırmakla, veya mükafat ve sevabınızı artırmakla yaparız. Bilmiyor musun ki, Allah herşeyi bilir, hikmet sahibidir ve herşeye kadirdir. Kullan için O'ndan, hayır ve iyilikten başka bir şey meydana gelmez. [340][340]

**107.** Bilmiyor musun ki Allah hakiki maliktir, mahlukâtın işlerinde tasarruf sahibidir. İstediğini emreden ve istediğiyle hükmedendir. Allah'tan başka sizin işlerinizi gözetecek bir dostunuz veya size yardım edecek bir yardımcınız yoktur.Allah ne güzel bir yardımcıdır. [341][341]

**108.** Ey mü'minler! Yoksa daha Önce Yahudilerin, peygamberleri Musa'ya sorduğu gibi, siz de Peygamberinize sorular sormak mı istiyorsunuz? O takdirde peygamberlerine "Allah'ı bize açıkça göster[342][342] demiş olan Yahudilerin durumuna düşmüş olur ve onların saptığı gibi siz de saparsınız. Kim hidayeti dalâletle değiştirir ve imanın yerine küfrü alırsa, ana yoldan sapmış ve doğru yoldan çıkmış olur. [343][343]

**109.** "Yahudi ve Hıristi yani ardan bir çoğu sizin dininizin hak olduğuna dair apaçık delilleri gördükten sonra, kötü ruhlarının etkisiyle kıskanarak, sizi, iman ettikten sonra küfre döndürmek isterler. Onlara karşı savaşmak için Allah size izin verinceye kadar, onları affedin, onlardan yüz çevirmeyin, onları cezalandırmayın. Allah herşeye kadirdir. Dolayısıyle, zamanı gelince onlardan intikam alacaktır. [344][344]

**110.** İslâm'ın iki esası olan namazı güzelce kılmaya ve zekatı vermeye devam ediniz. Bedenî ve malî ibadetlerle Allah'a yaklaşınız. İster farz olsun, ister nafile

---

[338][338] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/154.
[339][339] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/155.
[340][340] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/155.
[341][341] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/155.
[342][342] Nisa sûresi, 4/153
[343][343] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/155.
[344][344] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/155.

olsun namaz, sadaka veya amel-i salih gibi hayırlardan hangisi ile
Allah'a yaklaşırsanız, sevabını O'nun katında bulursunuz. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızı gözetmekte ve görmektedir. Kıyamet gününde ona göre size ceza veya mükâfat verecektir. [345][345]

**Edebî Sanatlar**

**1.** Rabbinizden, terkibindeki izafet, şereflendirmek içindir. Burada, Allah'ın kullarını büyütüp beslediğini hatırlatma da vardır.
**2.** Allah, hususi olarak verir, ve Allah, büyük lütuf sahibidir, âyetlerinin Allah lafzı ile başlaması, işin büyüklüğünü göstermektedir.
**3.** "Bilmedin mi?" Burdaki soru, takrir içindir. Hitap Peygamber (s.a.v.)'e olup maksat ümmetidir. "Sizin için, Allah'dan başkası yoktur" ifadesi bunun delilidir.
**4.** terkiplerinde, zamir yerine Allah lafzının getirilmesi ruhlardaki korku ve endişeyi artırmak içindir.
**5.** "Doğru yolu şaşırdı" Bu ifade, sıfatın mevsufa izafeti kabilinden olup "doğru yol" manasınadır. Bu şekilde bir ifade, hakkı gördükten sonra onu bırakıp bâtıla dönen kimsenin son derece alçaklık ettiğini ve âdî birisi olduğunu vurgular. [346][346]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** Yüce Allah, hitabıyle Kur'an'm 88 yerinde mü'minlere hitap etmiştir. Bu hitap Allah'ın mü'minlere yönelerek bu surede yaptığı ilk hitaptır. Muhatapları "Ey mü'minler!" diye seslenilmesi, onlar, bu iman sahibinin, Allah'ın emirlerine güzel bir şekilde sarılması ve itaat etmesi, yasaklarından da sakınması gerektiğini hatırlatır.
**2.** Müslümanlara, Peygamber'e hitap ederken demeleri yasaklanmış, bunun yerine demeleri emrolunmuştur. Burada güzel bir davranışa dikkat çekilmektedir ki bu da, insanın konuşurken, sevgi ve saygı göstermesi gereken bir makamda, eziyet verecek veya hürmette kusur sayılabilecek sözleri kullanmaktan sakmmasıdır.
**3.** Yahudiler Râinâ kelimesini kullanarak sövgü ve küfür mânâsını kastediyorlardı. Rivayete göre, Sa'd b. Muaz bu kelimeyi onlardan işitmiş ve şöyle demiştir.. "Ey Allah'ın düşmanları, Allah'ın la'neti sizin üzerinize olsun. Allah'a andolsun ki, sizden birinizin bunu Rasulullah (s.a.v.)'a söylediğini işitirsem mutlaka boynunu vururum, Yahudiler: "Siz de bunu söylemiyor musunuz? dediler. Bunun üzerine âyeti indi. [347][347]

**111.** (Ehl-i kitap): "Yahudiler yahut Hıristiyanlar hariç hiç kimse cennete giremeyecek" dediler. Bu onların kuruntusudur. Sen onlara "Eğer sahiden doğru söylüyorsanız delilinizi getirin." de.
**112.** Bilakis, kim iyi işler işleyerek yüzünü Allah'a döndürürse onun ecri Rabbi

---

[345][345] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/155.
[346][346] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/156.
[347][347] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/156.

katındadır. Öyleleri i-çin ne bir korku vardır, ne de üzüntü çekerler.
**113.** Hepsi de kitabı okumakta oldukları halde Yahudiler: "Hıristiyanlar bir şey üzerinde değillerdir" dediler. Hıristiyanlar da "Yahudiler bir şey üzerinde değillerdir" dediler. Kitabı bilmeyenler de tıpkı onların söylediklerini söylediler. Allah, ihtilafa düştükleri hususlarda kıyamet günü onlar hakkında hükmünü verecektir.
**114.** Allah'ın mescidlerinde Allah'ın adının anılmasına engel olan ve onların harab olmasın çalışandan daha zalim kim vardır? Aslında bunların o-ralara ancak korkarak girmeleri gerekir. Bunlar için dünyada rezillik, âhirette de büyük bir azap vardır.
**115.** Doğu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın zatı oradadır. Şüphesiz Allah'ın rahmeti ve ni'meti geniştir, o her şeyi bilendir.

## Bu Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Bu mübarek âyetlerde yine Ehl-i kitabın batıl iddiaları açıklanmaktadır. Zira Yahudi ve Hıristiyan gruplardan her biri, cennetin kendilerine mahsus olduğunu iddia etmiş ve diğer grubun dinini kötülemiştir. Yahudiler Hıristiyanların küfür ve dalâlet içerisinde olduklarına inanmış, Hz. İsa'yı ve İncil'i inkâr etmişler. Hristiyanlar ise, Hz. İsa yahudilerin şeriatını tamamlamak için geldiği halde ona inanmadıklarından dolayı yahudileri kâfir kabul etmişlerdir. Bu çekişmeden, nefsanî arzuların şiddetlendirdiği bir düşmanlık meydana geldi. Neticede gruplar birbirinin dinini kötülemeye ve cennetin kendilerine mahsus olduğunu iddia etmeye başladılar. Yüce Allah, bu her iki grubu da yalanladı ve cenneti ancak, iyi amel işleyen takva sahibi mü'minlerin kazanacağını açıkladı. [348][348]

## Kelimelerin İzahı

Hûd, hâid kelimesinin çoğulu olup "Yahudiler" demektir. Hâid: "Tevbe etmek" mânâsına gelen fiilinden türemiş olup tevbe eden, günahından dönen demektir. Nitekim "Biz sana döndük[349][349] mealindeki âyette de bu mânâda kullanılmıştır.
"Onların arzuları" Emanî, Ümniye kelimesinin çoğuludur. Ümniye ise, insanın temenni ve arzu ettiği şeydir.
"Deliliniz" Burhan, kesin bilgiye ulaştıran delil ve hüccet demektir.
Teslim oldu ve boyun eğdi demektir.
Harâb, yıkmak ve yok etmek demektir. Harap, maddî ve manevî olmak üzere iki kısımdır. Meselâ: Allah'ın evleri olan camileri yıkmak maddî O'nun emirlerini bu camilerden kaldırmak ise manevî tahriptir.
Hızy, zillet ve horluk demektir.
Semme, Sâ'nm üstünü ile okunduğu takdirde yer zarfı olup "orada" manasını ifade eder.
Vech, yön demektir. Burada "Allah'ın Vechi"nden murat, O'nun razı olduğu ve

---

[348][348] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/158.
[349][349] A'raf sûresi, 7/156

yönelmeyi emrettiği yön demektir. [350][350]

## Âyetlerin Nüzul Sebebi

İbn Abbas (r.a.) şöyle rivayet etmiştir; Necran Hıristiyanları Resulul-lah (s.a.v.)'a geldiklerinde, Yahudi bilginleri onlara geldi ve Rasulullah (s.a.v)'ın yanında onlarla münakaşa etliler. Rafi b. Harmele Hıristiyanları: "Sizin dayanacağınız hiçbir gerçek yoktur", diyerek Hz. İsa'yı ve İncil'i inkâr etti. Necrân H iri s tiy ani arından bir adam da Yahudilere "Sizin dayanacağınız hiçbir gerçek yoktur", diyerek Hz. Musa'nın peygamberliğini ve Tevrat'ı inkâr etti. Bunun üzerine Yüce Allah yâ diye başlayan âyeti indirdi.[351][351]

## Âyetlerin Tefsiri

**111.** Yahudiler,Yahudi olanlardan başkasının cennete asla giremeyeceğini, Hıristiyanlar da Hıristiyan olanlardan başkasının cennete asla giremeyeceğini söylediler. Bu onların hayalleri ve rüyalarıdır. Ey Muhammedi Onlara de ki: Davanızda doğru iseniz, iddianıza açık bir delil geliriniz. [352][352]

**112.** Hayır, kim inanarak ve Rasulullah (s.a.v.)'ı tasdik edip Ona uyarak teslim olur, boyun eğer ve Allah'a hakkıyle kulluk ederse, cennete o girer, Onun ameline karşılık Allah katında sevabı vardır. Bu tür kimseler için âhirette korku yoktur. Bunlar ne üzülürler, ne de kederlenirler. Bilakis bunlar sonsuz nimetler içinde yaşarlar. [353][353]

**113.** Yahudiler İsâ (a.s.)'yı inkâr edip "Hıristiyanların, nazarı itibara alınacak doğru bir dinleri yoktur. Onların dinleri bâtıldır, dediler. Hıristiyanlar da Yahudiler hakkında aynı şeyi söyleyip Hz. Musa'yı inkâr ettiler ve Yahudilerin dini nazar-ı itibara alınacak sahih bir din değildir."dediler. Halbuki Yahudiler Tevrat'ı Hıristiyanlar ise İncil'i okuyorlardı. Her iki grup da bile bile birbirlerini inkâr ettiler. Hiçbir şey bilmeyen müşrik Araplar da, Ehl-i kitabın dediği gibi, yani: "Muham-med'in dini bâtıldır" dediler. Allah kıyamet gününde, Yahudilerle Hıristiyanlar arasında, ihtilâf ettikleri din hususunda hükmedecek ve âdil hükmüyle haklı ile haksızı birbirinden
ayıracaktır. [354][354]

**114.** Allah'ın mescidlerinde, Onun adının anılmasına engel olan ve onların harap ol-masına çalışandan daha zâlim kim vardır?!.. Bu soru, bu işi yapanlardan daha zâlim

---

[350][350] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/158.
[351][351] Muhtasar-1 İbn Kesir, 1/108
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/159.
[352][352] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/159.
[353][353] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/159.
[354][354] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/159.

birisinin bulunabileceğinin çok uzak ve imkânsız olduğunu vurgular. Yani, insanların, Allah'ın evlerinde O'na kulluk etmesini engelleyen ve Romalıların Beyt-i Makdis'i yıktıkları veya Kureyş kâfirlerinin Beytul-lalı'ta ibadeti engelledikleri gibi o mescitlerin harap olmasına çalışan kimseden daha zâlim hiç kimse yoktur,: O kâfirlerin mescitleri yıkma veya oralarda ibadeti engelleme cüretleri bir tarafa, oralara korku içinde ve boyun eğmeksizin girme hakları da yoktur. İşte yukarıda adı geçenler için dünyada zillet ve zorluk vardır. Onlar ahirette de büyük bir azab yani cehennem azabı içindedirler. [355][355]

**115.** Doğu ve batı Allah'ındır. Güneşin doğduğu yerde, battığı yer de, yani bütün dünya Allah'ındır. Yani Allah'ın emriyle hangi tarafa yönelirseniz, Onun sizin için razı olduğu kıblesi oradadır. Allah fazl ve keremi ile bütün mahlukâtı kuşatır, onların işlerinin idaresini bilir. Onların durumlarından hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.
Bu âyet, kıblenin ne tarafta olduğunu bilmeyen ve araştırmakla bu-lamıyarak herhangi bir yöne namaz kılan kimseler hakkında nazil olmuştur. [356][356]

**Edebî Sanatlar**

**1.** Bu cümle, cümle-i mu'teriza olup, onların davalarının batıl ve yalancı bir dava olduğunu vurgular.
**2.** "De ki, delilinizi getirin." Buradaki "delilinizi getiriniz" emri, onları susturmak ve kınamak içindir.
**3.** "Kim yüzünü Allah'a teslim ederse" Yüz, azaların en şereflisi olduğu için burada özel olarak zikredilmiştir. "Vech" kelimesi burada müsteâr olarak kullanılmıştır. Yani, "Kim Allah'a ibadete yönelir ve bütün vücudunu O'na çevirirse" demektir.[357][357]
**4.** "İnde" kelimesinin "Rabb"e izafeti şereflendirmek içindir. ûaic "Allah'ın katında" denmeyip de, Rabb kelimesinin fiilinin failine yani müslümana izafeti "Onun Rabbi'nin katında" denmesi, kula verilecek lutfun çokluğunu gösterir.
**5.** "Bilmeyenler dediler ki." Burada Ehl-i kitap ağır bir şekilde kınanmaktadır. Çünkü onlar, bilmelerine rağmen kendilerini, asla birşey bilmeyen kimselerle bir tutmuşlardır.
**6.** Bu soru nefy ifade eder. Yani: "Ondan daha zâlim hiçkim-se yoktur" demektir.
**7.** "Hızy" kelimesinin nekre olarak getirilmesi korkunçluk ifade eder. Yani onların dünyadaki cezası, şiddetinden dolayı anlatılamayacak derecede korkunç bir zillettir.
**8.** Alîm feîl vezninde mübalağa siygasıdır. ilmi geniş" demektir. [358][358]

**Faydalı Bilgiler**

---

[355][355] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/159-160.
[356][356] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/160.
[357][357] Telhisu'l-beyan, 10
[358][358] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/160-161.

Fahreddin-i Râzî şöyle der: Yüzü Allah'a teslim etmek, kendini Allah'a itaate vermek demektir. "Vech" kelimesi bazan, nefs (zât) yerine kinaye olarak kullanılır. Nitekim: "O'nun zatından başka herşey yok olacaktır.[359][359] mealindeki âyette de vech kelimesi bu mânâda kullanılmıştır. Zeyd b. Nüfeyl de bu kelimeyi şiirin de şöyle kullanmıştır.
Kendimi, ağır kayalar taşıyan yerin teslim olduğu kimseye teslim ettim. Kendimi, tatlı saf sular yağmur taşıyan bulutların teslim olduğu kimseye teslim ettim.[360][360]

**116.** "Allah çocuk edindi" dediler. Haşa; O, bundan münezzehtir. Göklerde ve yerde olanların hepsi O'nundur, hepsi O'na boyun eğmiştir.
**117.** (O), göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır. Bir şeyi dilediğinde ona sadece "Ol!" der, o da hemen oluverir.
**118.** Bilmeyenler dediler ki: "Allah bizimle konuşmalı, ya da bize bir âyet gelmeli değil miydi? Onlardan öncekiler de işte tıpkı onların dediklerini demişlerdi. Kalbleri nasıl da birbirine benzedi? Gerçekleri iyice bilmek isteyenlere âyetleri apaçık gösterdik.
**119.** Doğrusu biz seni Hak ile müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Sen cehennemliklerden sorumlu değilsin.
**120.** Sen dinlerine uymadıkça Yahudilerde Hıristiyanlar da asla senden razı olmayacaklardır. De ki, "Doğru yol, ancak Allah'ın yoludur." Sana gelen ilimden sonra bilfarz onların arzularına uyacak olursan, andolsun ki, Allah'a karşı seni koruyacak ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır.
**121.** Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, onu, hakkını gözeterek okurlar. Çünkü onlar, ona iman e-derler. Onu inkâr edenlere gelince, işte gerçekten zarara uğrayanlar onlardır.
**122.** Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimeti ve sizi cümle aleme üstün kılmış olduğumu hatırlayın.
**123.** Ve bir günden sakının ki, o günde hiçkimse başkası namına bir şey ödeyemez, kimseden fidye kabul edilmez, hiçkimseye şefaat fayda vermez! Onlar hiçbir yardım da görmezler.

## Bu Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah, Yahudi ve Hristiyanlann iftiralarını ve cennetin kendilerine mahsus olup başka hiç kimsenin oraya giremiyeceği iddialarını anlattıktan sonra bu âyetlerde de yine onların ve müşriklerin, Allah'ın çocuğu olduğuna dair batıl iddialarını anlatır. Zira Yahudiler Uzeyr (a.s.)'in, Hris-tiyanlar da İsa (a.s.)'nm Allah'ın oğlu olduklarını. Müşrikler ise meleklerin, Allah'ın kızları olduğunu iddia etmişlerdi. Yüce Allah onları yalanladı ve kesin delillerle iddialarını reddetti. [361][361]

---

[359][359] Kasas sûresi, 28/88
[360][360] Tefsir-i Kebir, 4/4
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/161.
[361][361] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/163.

**Kelimelerin İzahı**

Sübhân, mânâsına olan fiilinin mastarıdır. Mânâsı: Yüce Allah'ı, O'na lâyık olmayan şeylerden tenzih etmek ve uzak tutmak demektir.
Kanitûn, itaat ve boyun eğmek mânâsına gelen "kunut" mastarından ismi fail olup "itaat edenler, boyun eğenler" demektir.
Bedi', ibda' mastarından ism-i fail mânâsında bir sıfat-ı müşeb-behe olup, yaratan demektir. İbda' ise, bir şeyi örneği olmaksızın yaratmak demektir.
Kadâ, istedi ve takdir etti demektir.
Beşîr, "mübeşşir" manasınadır. Müjdeleyen, sevindiren, doğru bir şeyi haber veren demektir.
Nezîr, Münzir manasınadır. Sakınılması için korkunç şeyleri haber veren demektir.
Cehîm; alevli, şiddetli ateş demektir.
"Onların dini" Millet, din demektir. Çoğulu "milel" gelir. Millet kelimesinin aslı, girilen yol demektir. Bilahare, Allah'ın indirmiş olduğu dine isim olmuştur.
Adi; fidye demektir. [362][362]

**Âyetlerin Tefsiri**

**116.** "Allah, kendine çocuk edindi" dediler. Bu söz Yahudi, Hristiyan ve müşriklerin sözüdür. Yahudiler: "Uzeyr, Allah'ın oğlu; Hıristiyanlar; "İsâ, Allah'ın oğlu"; Müşrikler de: "Melekler, Allah'ın kızlarıdır" dediler. Yüce Allah onların hepsinin iddiasını yalanlıyarak şöyle buyurdu: "Onların iddia ettiği şeylerden Allah uzak ve beridir. Bu cümledeki "bel edatı, bir şeyden yüz çevirmek mânâsına gelen "idrab" içindir. Yani, Hayır! Durum onların iddia ettiği gibi değildir. Bilakis O, bütün mevcudatın yaratıcısıdır. Uzeyr, İsâ ve Melekler de bu varlıkların içindedirHer şey O'na itaat eder. Hiçbir varlık O'nun dilemesine, takdirine ve yaratmasına karşı gelemez. [363][363]

**117.** O, örneksiz olarak göklerin ve yerin yaratıcısıdır. Bir şeyi dilediğinde ona "ol" der, o da oluverir. Yani bir şeyi yaratmak istediğinde o şey emre itaat ederek hemen oluverir. Birşey istediğinde, göz açıp kapayacak kadar bir zaman geçmeden o şey vücuda gelir. O'nun isteği hemen yerine gelir, buyruğu geciktirilmez. Bu mânâyı Yüce Allah "Bizim buyruğumuz, bir anlık bir bakış gibi bir tek sözden başka bir şey değildir.[364][364] mealindeki âyetle de teyit etmiştir. [365][365]

**118.** Câhil müşrikler Ku-reyş kâfirleri: "Allah, senin peygamber olduğuna dair bizimle yüzyüze veya vahiy indirmek suretiyle konuşsa ya, veya bize senin peygamberliğini doğrulayacak bir delil ve bir hüccet gelse ya." dediler. Onlar bu sözleri sırf kibir ve inatlarından dolayı söylediler. Onlardan önceki yalancılar da,

---

[362][362] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/163-164.
[363][363] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/164.
[364][364] Kamer sûresi; 54/50
[365][365] Muhammed Ali Es-Sabu1ni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/164.

peygamberlerine tıpkı onların dedikleri bâtıl ve saçma sözleri söylemişlerdir. Körlük, inat ve peygamberleri yalanlamada, bunların kalpleri de Öncekilerin kalplerine benzemiştir. Bu âyetle Peygamber (s.a.v.) teselli edilmektedir.
Kuskusuz biz hakkı ve kesin bilgiyi arayan topluluk için açıkça kati deliller getirdik. Bu delillerin tümü, senin getirdiğin kitab'ın doğruluğunu göstermektedir. [366][366]

**119.** Ey Muhammedi Biz seni nurlu şeriat ve doğru bir dinle, mü'minlere naîm cennetlerini müjdeleyici, kâfirleri cehennem azabından korkutucu olarak gönderdik. Sen onları hakka çağırmada gayret sarfettikten sonra artık onların iman etmeyenlerinden sorumlu değilsin. "Sana ancak tebliğ etmek düşer. Hesap yalnız bize aittir.[367][367] [368][368]

**120.** Yahudi ve Hıristiyan gruplar, sen nurlu İslam dinini bırakıp da onların eğri dinine tabi olmadıkça, senden asla razı olmazlarEy Muhammed! Onlara de ki: "Doğru yol ancak Allah'ın yoludur." Yani Hak din İslâm dinidir. Bunun dışındakiler sapıklıktır. Apaçık ve kesin delillerle sen hakkı gördükten sonra onların bâtıl görüşleri ve fasit arzularına tabi olursan, Seni koruyacak veya Allah'ın şiddetli azabım senden uzaklaştıracak ne bir dostun ne de bir yardımcın bulunur. [369][369]

**121.** Yahudi ve Hıristiyanlardan, Kur'an'ı indirildiği gibi okuyan müslüman bir grup var ya , İşte onlar hakiki mü'minlerdir. İnatçı ve Allah'ın kelâmını tahrif edenler değil. ile başlayan cümle mübteda, diye başlayan cümle ise haberdir . Kim Kur'an'ı inkâr ederse, işte onlar dünyada ve âhirette hüsrana uğrayanlardır. [370][370]

**122.** Ey îsrailoğullan! Size ve babalarınıza verdiğim, bol nimetimi hatırlayınız. Ve yine hatırlayınız ki, ben sizi zamanınızdaki diğer milletlere üstün kılmıştım. [371][371]

**123.** O korkunç günden korkun ki, o gün hiçkimse başkasının yerine bir şey Ödeyemez ve Allah'ın azabından hiç bir şeyi ondan uzaklaştıramaz. Çünkü her nefis kendi kazandığının karşılığında bir rehinedir. Ondan hiçbir fidye kabul edilmez, Ona hiç bir kimsenin şefaati fayda vermez. Zira O, Allah'ı inkâr etmiştir. "Artık şefaatçilerin şefaati onlara fayda vermez[372][372] Onlara yardım da edilmez. Yani, Allah'ın azabını onlardan hiç kimse uzaklaştıramaz ve Allah'ın azabına karşı kimse onlara eman veremez. [373][373]

---

[366][366] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/164-165.
[367][367] Ra'd sûresi, 13/40
[368][368] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/165.
[369][369] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/165.
[370][370] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/165.
[371][371] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/165.
[372][372] Müddesir sûresi, 74/48
[373][373] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/165.

**Edebi Sanatlar**

**1.** Cümle-i mu'teriza olup zâlimlerin iddialarının bâtıl olduğunu açıklar. Onlar, Allah'ın çocuğu olduğunu iddia eden kimselerdir. Ebussuud şöyle der; Sübhan kelimesinin ten türemiş, tefil kalıbına nakledilmiş ve mastara dönüşmüş olmasında kimseye gizli kalmayan belli bir tenzih ifadesi vardır. Mânâsı şöyle olur: "Allah'ı ona yakışır bir şekilde tenzih ederim.[374][374]
**2.** "Hepsi ona itaat eder." Bu cümlede, akıllarına mahsus olan çoğul sıygası kullanıldığı için tağlîb sanatı vardır. Yani akıllılar, diğerlerine üstün tutulmuştur. Tağlîb sanatı, edebiyatta kabul edilen güzel sanatlardandır.
**3.** Kâfir ve yalancıların Cehennem ehli kelimesiyle i-fade edilmeleri bu inatçıların kalpleri mühürlenen kimselerden olduğunu, bunların küfür ve sapıklıktan iman ve iz'ana dönmelerinin umulamı-yacağmı gösterir.
**4.** "İşte hidayet odur" ifadesinde kelimesinin zamir-i fasih ile müptedâdan ayrılması ve takısı ile marife olarak getirilmesi, hidayetin sadece Allah'ın dinine mahsus olduğunu ifade eder. Bu ifade, sıfatın mevsufa kasrı kabilindendir. İslâmın tümü hidayettir. Bunun dışındakiler heva, heves ve körlükten ibarettir.
**5.** "Onların arzularına uysan": Heyecanlandırma ve uyarı kabilindendir. [375][375]

**Bir Uyarı**

Kurtubî der ki: demek, tarifsiz ve örneksiz olarak gökleri ve yeri icat eden, yaratan, inşâ eden ve güzel yapan demektir. Örneği olmaksızın birşey inşa eden kimseye mübdi' denir. "Ehl-i bid'at" tabiri de bu köktendir. Bid'atı söyleyen kimse onu, herhangi bir imamın söz veya fiili olmaksızın icat ettiği için bid'at ismi verilmiştir. Buharî'de bulunan "Bu (Ramazan orucunu tutmak), ne güzel bid'attır." hadisindeki bid'at kelimesi bu manada kullanılmıştır. Kurtubî sonra şöyle devam eder: "Yaratıklardan meydana gelen her bid'atm şeriatte ya aslı vardır veya yoktur. Eğer onun şeriatte aslı varsa, o övgüye lâyık bir bid'attır. Hz.Ömer (r.a.)'m: Bu ne güzel bid'attır." Sözüde bunu pekiştirir. Eğer bid'atm şeriatte aslı yoksa, o da kınanır ve inkâr edilir. Aşağıdaki hadis-i şerif bunu açıklamıştır:
"Kim İslâm'da güzel bir çığır açarsa, O-na, yaptığının mükafatı ve o yolda gidenlerin mükafatı kadar mükafat verilir. Kim de İslâm'da kötü bir çığır açarsa Ona, yaptığının günahı ve o yoldan gidenlerin günahı kadar günah yüklenir.[376][376]

**124.** Bir zamanlar Rabbi İbrahim'i bir takım kelimelerle imtihan etmiş, onları tam olarak yerine getirince, "Ben seni insanlara önder yapacağım demişti. "Soyumdan da olsun" dedi. Allah, ahdim zâlimlere ermez buyurdu.
**125.** Biz, Beyt'i insanlara toplantı ve güven yeri kıldık. Siz de İbrahim'in

---

[374][374] Ebussuûc efeiriJ/117
[375][375] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/166.
[376][376] Müslim, Zekât 69. Kurtubî 2/87
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/166-167.

makamından bir namaz yeri edinin. İbrahim ve İsmail'e: "Tavaf edenler için Evim'i temiz tutun" diye emretmiştik.
**126.** İbrahim de demişti ki, "Ey Rabbim! Burayı emin bir şehir yap, halkından Allah'a ve âhiret gününe inananları çeşitli meyvelerle besle". Allah buyurdu ki: İnkâr edenleri de az bir süre faydalandırır, sonra onu
cehennem azabına sürüklerim. Ne kötü varılacak yerdir orası!
**127.** Bir zamanlar İbrahim, İsmail ile beraber Beytullah'ın temellerini yükseltiyor, "Ey Rabbimiz! Bizden bunu kabul buyur, şüphesiz sen işitensin, bilensin" (diyorlardı).
**128.** "Ey Rabbimiz! Bizi sana boyun eğenlerden kıl, neslimizden de sana itaat eden bir ümmet çıkar, bize ibadet usullerimizi göster, tevbemizi kabul et; zira, tevbeleri çokça kabul eden, çok merhametli olan ancak sensin."
**129.** "Ey Rabbimiz! Onlara, içlerinden senin âyetlerini kendilerine okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir peygamber gönder. Çünkü üstün gelen, her şeyi yerli yerince yapan yalnız sensin."

## Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde İsrailoğull arına vermiş olduğu nimetleri hatırlattıktan ve onların bu nimetlere karşı nasıl inatla nankörlük ettiklerini ve nasıl çirkin sözler söyleyip yakışıksız davranışlarda bulunduklarını açıkladıktan sonra söz, Yahudi ve Hıristiyanların, kendisine mensup olduklarını iddia ettikleri ve faziletini kabul ettikleri, Peygamberler (a.s.) babası Hz. İbrahim (a.s.) kıssasına geldi: Eğer onlar bu sözlerinde doğru olsalardı, elbette bu Muhterem Peygamber Muhammed (s.a.v.)'e de uymaları ve Onun dosdoğru dinine girmeleri gerekirdi. Zira O, Mekke halkım İslam'a çağıran Hz. İbrahim'in izini takip etmişti. Sonra O, İsmail (a.s.)'in soyun-dandı. Dolayısıyle ona uymak ve Onun, İbrahim (a.s.)'in şeriatı ile aynı olan yüce hanif dinine sarılmak daha evlâdır. [377][377]

## Kelimelerin İzahı

İmtihan etti demektir. İbtilâ, imtihandır. Tam ve mükemmel bir şekilde onları yaptı.
İmam, sözlerinde ve fiillerinde kendisine uyulan önder demektir.
öl£« : Mesabe, merci demektir. Bu kelime birinci babtan olup, bir kimse geri döndüğünde "sabe" denilir. Yani insanlar, senden müstağni olmaksızın sürekli olarak oraya gider gelirler. Şâir şöyle der:
Beyt, onlara merci (varılacak yer) kılındı. Hiçbir zaman ondan müstağni kalamazlar.
Emn, korkudan selamet bulmak, kendi ve ehli hakkında huzur ve sükûna ulaşmak demektir.
Emrettik ve vahyettik demektir.
"Tâifîn tavaf edenler." Tâif kelimesinin çoğulu olup, birşeyin etrafında dönmek mânâsına gelen tavaf kökündendir. Kabe'nin etrafında dönenler demektir.

---

[377][377] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/169.

"Âkifîn, oturanlar." Akif kelimesinin çoğulu olup, bir yerde durmak ve ondan ayrılmamak mânâsına gelen ukûf kökündendir. ibadet maksadıyla Harem'de ibadet edenler ve ordan ayrılmayanlar demektir.
"Onu faydalandırırım." Temtî' mastarından geniş zamandır. İnsana faydalanabileceği bir şeyi vermek demektir. "De ki: Faydalanınız. Dönüp varacağınız yer cehennemdir..[378][378]
Kavâid, temel, esas mânâsına gelen "kaide" kelimesinin çoğuludur.
"Bizim ibadetlerimiz" İbadet ve taat mânâsına olan "mensik" kelimesinin çoğuludur.
Hikmet, kendisiyle amel edilen faydalı ilim. Burada maksat, Hz. Peygamberin Sünnet-i seniyyesidir.
Aslında, artırmak mânâsına gelen tezkiye mas tanrıdandır. Araplar, ekin büyüdüğünde f derler. Daha sonra bu kelime "nefsî temizlik" mânâsında kullanılmıştır. Burada:"Onların nefislerini temizler, demektir." Nefsini kötülüklerden arındıran, kurtuluşa ermiştir.[379][379] mealindeki âyet de bu mânâyadır. [380][380]

## Âyetlerin Tefsiri

**124.** Ey Muhammedi Rabbinin, kulu İbrahim (a.s.)'i imtihan ettiği ve gerek emir, gerek nehiy bütün şer'î mükellefiyetlerle onu mükellef kıldığı zamanı hatırla. O bunları tam ve mükemmel bir şekilde yerine getirmişti, Rabbi Ona, "Kuşkusuz ben seni insanlar için bir önder ve onlara yol gösterici kıldım" dedi. İbrahim; "Ya Rabbi! Soyumdan da önderler kıl" dedi.
Yüce Allah da: Bu büyük lutfa, kâfirlerden hiçbiri nail olamaz buyurdu. [381][381]

**125.** Hatırla ki, biz Kâ'be-i Muazzamâ'yı, insanların her taraftan yönelip gelecekleri bir merci (varış noktası) ve emniyet yeri kıldık. Oraya sığman herkes emniyettedir. Bu da Allah'ın, Bey-tullah'a karşı Arapların kalbine tazim ve hürmet duygusu yerleştirmesindendir. İnsanlara, "İbrahim'in makamım namaz kılacak yer edinin" yani "Orada namaz kılın" dedik. Bu makam, Kâ'be'yi bina ederken, Hz. İbrahim (a.s.)'in üzerinde durduğu taştır, «- Biz, İbrahim ve oğlu İsmail'e, beyti pisliklerden ve putlardan temizleyip korumalarını emrettik ki, onun etrafında tavaf edenlere, orda devamlı ibadet edenlere ve namaz kılanlara bir sığınak olsun. Âyet-i kerime Beyt-i Haram'da ibadet eden üç sınıfı bir araya getirmiştir. Bunlar tavaf edenler, i'tikafta bulunanlar ve namaz kılanlardır. Yüce Allah sonra İbrahim (a.s.)'den haber verir ve şöyle buyurur: [382][382]

**126.** Hani İbrahim; "Ey Rabbim! Bu yeri yani Mekke-i Mükerreme'yi halkının

---

[378][378] İbrahim sûresi, 14/30
[379][379] Şems sûresi, 91/9
[380][380] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/169-170.
[381][381] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/170.
[382][382] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/170-171.

güven ve istikrar içerisinde bulunacağı emniyetli bir şehir kıl." Ve ey Rabbim! Oranın halkından ve sakinlerinden mü'min olanları çeşitli meyvelerle rızıklandır ki sana itaata yönelsinler ve sana ibadet için vakit bulsunlar diye dua etmişti. Hz. İbrahim duasında sadece mü'minlerin nzıklandırılmasını istedi. Buna cevaben Yüce Allah şöyle buyurdu: Mü'minleri rızıklandırdığım gibi, kâfirleri de rızıklandır irim. Mahlukâtı yaratıp sonra rızıksız mı bırakacağım?Ancak kâfiri, dünyada az bir nimetle rızıklandırırım. Bu da onun, dünyada yaşadığı kısa bir süredeki
rızkıdır. Sonra onu ahirette cehennem azabına sevke-derim. Ordan kurtuluş bulamaz,: Kâfirin varacağı yer olan cehennem ne kötü bir gidiş ve varış yeridir. İbrahim (a.s.), rızkı imametle kıyaslayarak sadece mü'minlere rızık verilmesini istedi. Bunun Üzerine Yüce Allah onu uyararak, rızkın dünyevî bir rahmet olduğunu, iyileri de kötüleri de içine aldığını, imametin ise bunun tersine olup mü'minlerin yüksek tabakasına mahsus olduğunu vurguladı.
Sonra Yüce Allah, Kâ'be'nin bina ediliş kıssasını anlatarak şöyle buyurur: [383][383]

**127.** Ey Muhammed! İki büyük peygamber İbrahim ve İsmail (a.s.)'in yaptıkları önemli işi hatırla. Onlar Beyt'in temellerini atarak onun binasını yükseltiyorlar ve hürmet ve tazim içinde Allah'a şöyle diyorlardı . "Ey Rabbimiz, bizden bunu kabul buyur. Şüphesiz sen işitensin, bilensin." Yani onlar Kâ'be'yi bina edip duvarlarını yükseltirken şu mübarek duaları ediyorlar ve: Ey Rabbimiz! Bu amelimizi kabul et, onu senin yüce rızana muvafık kıl. Zira sen dualarımızı işiten ve niyetlerimizi bilensin" diyorlardı. [384][384]

**128.** Ey Rabbimiz! Bizi sana itaat eden ve senin hükmüne boyun eğen kimseler kıl. Soyumuzdan da sana teslim olan ve senin azametine boyun eğen ümmet meydana getir,
Bize ibadet yollarım ve haccm yapılış şekillerini Öğret.
Tevbemizi kabul buyur ve bize acı. Çünkü senin mağfiretin büyük, rahmetin geniştir. [385][385]

**129.** Ey Rabbimiz! O Müslüman ümmetin içinden, onlara senin kitabının âyetlerini okuyacak, Kur'an-ı Kerim'i ve Sünnet-i Seniyye'yi öğretecek ve onları şirk pisliğinden temizleyecek bir peygamber gönder. Çünkü sen güçlüsün, kimse sana galip ve üstün gelemez. Hikmet sahibisin, hikmet ve maslahatın gerektirdiğinden başkasını yapmazsın.
Bu dua, İbrahim ve İsmail (a.s.)'in mübarek duaları cümlesindendir. Yüce Allah onların dualarını kabul buyurmuş ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'i peygamber olarak göndermiştir. [386][386]

---

[383][383] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/171.
[384][384] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/171.
[385][385] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/171-172.
[386][386] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/172.

## Edebî Sanatlar

**1.** "Rabbi, İbrahim'i imtihan etti" Burada Rabb kelimesinin, Hz. İbrahim (a.s.)'e ait zamire muzaf olmasından maksat, İbrahim (a.s.)'i şereflendirmek ve bu imtihanın onu yetiştirmek ve önemli bir işe hazırlamak için olduğunu bildirmektir. Mânâsı şudur: Yüce Allah ona, imtihan ediyormuş gibi muamele etti. Zira,onu büyük imamete (önderliğe) lâyık olduğunu meydana çıkaracak bir çok emir ve yasaklarla yükümlü kıldı.
**2.** "Emin" mastarının ism-i fail yerine kullanılması mübalağa ifade eder. Buradaki isnad mecazidir. Yani "Orayı, içine girenler için emniyetli kıldık" demektir. Nitekim, "Oraya giren emniyette olur.[387][387] âyeti, bunun en güzel tefsiri olup bu mânâyı kuvvetlendirmektedir.
**3.** Evimi temizle "cümlesinde, beyt kelimesinin Allah'a ait bir zamire izafeti, o eve şeref ve yücelik vermek içindir.
**4.** "İbrahim yükselttiği zaman" Bu âyetle, mâzîde cereyan eden bir olay şimdiki zaman sıyğasıyla ifade edilmiştir. Bu sanat, Arap edebiyatında bilinen güzel sanatlardandır. Burada geçmişte olan bir olay, şimdi gözler önünde cereyan ediyormuş gibi tasvir edilmekte ve gözler önüne serilmektedir. Dinleyici sanki, İbrahim ve İsmail (a.s.) binayı yükseltirken, binanın yükselişine bakıyor ve onu görüyormuş gibi olur. Ebussuûd şöyle der: Geçmiş bir olayı nakletmek için muzâri sıygasının kullanılması, o olayın apaçık bir mucizeyi haber veren fevkalade bir olay olduğunu gözler önüne sermek içindir.[388][388]
**5.** "Tevbeleri çok kabul eden, çok merhamet eden" Bu iki kelime, mübalağa ifade eder. Çünkü Fa'âl ve faîl kalıpları mübalağa sıygalarındandır. [389][389]

## Faydalı Bilgiler

**1.** "Rabbi, İbrahimi imtihan etti" cümlesinde, tümlecin öne alınması gereklidir. Çünkü, mef ûle ait bir zamir faile bitişik gelmiştir. Eğer fail öne alınmış olsaydı, zamirin, hem lafzan hem rütbeten, kendisinden sonra gelen bir isme âit olması gerekirdi.
İbn Mâlik, bu nahiv kaidesini şöyle açıklar:
"Ömer, Rabbindan korktu" şekli yaygındır. "(Ağacın) nuru, ağacı süsledi" şekli şazdır.
**2.** İhtibar, aslında şahsın doğruluk ve yalancılığını anlamak için, onu bir şeyle imtihan etmek manasınadır. Fakat bu, Allah hakkında muhaldir. Çünkü Allah, imtihan etmeden önce de bunu bilir. Maksat, Allah ona imtihan eden kimse gibi muamele etti ki, insanlar durumu anlasınlar.
**3.** Allah'ın, İbrahim (a.s)'i imtihan ettiği kelimeler hakkında müfes-sirler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunların en doğrusu, ibn Abbas'tan rivayet edilen şu görüştür: "Allah'ın İbrahim'i imtihan ettiği ve onun da yerine getirdiği

---

[387][387] Al-i tmran sûresi, 3/97
[388][388] Ebussuûd Tefsiri, 1/124
[389][389] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/172.

yükümlülükler şunlardır: Kavminden ayrılması emredil-diğinde, Allah yolunda onlardan ayrılması, Allah hakkında Nemrud ile mücadelesi, kendisini yakmak için ateşe atmalarına sabretmesi, kavminden ayrılması emredildiğinde vatanını terk etmesi ve oğlu İsmail'i kesmekle imtihan edilmesi[390][390]

**4.** Âyet-i kerimede geçen "İmamlık"tan maksat, "din hususunda ön-derlik"tir. Bu da, Allah'ın zâlimlere nasip etmediği peygamberlik şerefidir Eğer imamlıktan maksat, dünyevî önderlik olsaydı, gerçeğe aykırı olurdu. Çünkü zâlimlerden bir çoğu dünyevî liderliği elde etmiştir. Buradan da: âyetteki imamlıktan maksadın, özellikle din hususunda olduğu anlaşılır.

**5.** Büyük âlim İbnu'l-Kayyim der ki: Beytullah'm faziletli kılınmasının sırrı kalpleri cezbetmesi ve gönüllerin onu sevmesi ve onu görmey arzu etmesi hususunda açıkça görülür. Onun, kalpleri kendine çekmesi mıknatısın demiri çekmesinden daha kuvvetlidir. İnsanlar dünyanın dört bi tarafından onu ziyarete gelir fakat ziyarete doymazlar. Hatta, ne kadar faz lâ ziyaret ederlerse, ona karşı arzuları o kadar artar.

Şâir şöyle der:

Göz onu görünce, ona bakmaktan başka tarafa dönemez. Arzu ve iştiyakla sürekli olarak ona bakar.[391][391] [392][392]

**130.** İbrahim'in dininden kendini bilmezlerden »aşka kim yüz çevirir? Andolsun ki, biz onu dünyada önder seçtik, şüphesiz O, âhirette de, iyilerdendir.

**131.** Çünkü Rabbi ona: "Müslüman ol" demiş, O da "Âlemlerin Rabbine boyun eğdim demişti.

**132.** Bunu İbrahim de kendi oğullarına vasiyet |etti. Ya'kub da: "Oğullarım! Allah sizin için bu dini seçti. O halde sadece müslümanlar olarak ölünüz" (dedi).

**133.** Yoksa Ya'kub'a ölüm geldiği zaman siz orada mı idiniz? O zaman Ya'kub oğullarına: "Benden sonra neye tapacaksınız" demişti. Onlar," Senin ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilahı olan tek Allah'a kulluk edeceğiz; biz ancak O'na teslim olmuşuzdur." dediler.

**134.** Onlar bir ümmetti, gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız sizindir. Siz onların yaptıklarından sorguya çekilmezsiniz.

## Bu Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah, Halil İbrahim (a.s.)'in yaptığı güzel işleri ve tevhid meşalesi olan Beytullah'ı yapmasını anlattıktan sonra, Yahudi, Hıristiyan ve müşriklerden onun dinine muhalif olanları şiddetle kınadı. Zayıf görüşlü, aklı az ve şeytanın adımlarına uyan her kötü kimseden başkasının onun dininden yüz çevirmeyeceğini vurguladı. [393][393]

---

[390][390] Suyutî, ed- Durru'l-mensûrJ/11

[391][391] Mehâsinu't-te'vil, 11/247.

[392][392] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/173.

[393][393] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/175.

**Kelimelerin İzahı**

Kendini düşürdü, nefsini alçaktı, Sefeh'in asıl mânâsı hafifliktir. Hafif yulara denir.
Onu kirşiz, tertemiz kıldık. Bu kelime "safvet" kelimesinden türemiştir. Mânâsı: "En temizini seçmek" demektir. Maksat, Yüce Allah'ın peygamberliğe, dostluğa ve büyük imamete Hz. İbrahim (a.s.)'i seçmesidir.
Tavsiye, başkasına, kendisinde iyilik ve Allah'a yakınlık olan şeyi göstermektir.
Şüheda, hazır ve mevcut mânâsına gelen "şâhid"in çoğuludur.
Geçti, yok oldu demektir. [394][394]

**Âyetlerin Tefsiri**

**130.** "İbrahimin dininden ve onun yüce şeriatından, kendini bilmez, alçak ve sefihten başkası yüz çevirmez. Peygamberlik ve önderliğe, insanların arasından onu seçtik.: Şüphesiz o, âhirette de salih kullarımızdan, yani bize yakın, yüksek derecelere nail olan kullarımızdandır. [395][395]

**131.** Hatırla ki, Rabbin ona: "Rabbinin emrine teslim ol ve O'na candan kulluk et" demişti de, "O, âlemlerin Rabbi Allah'ın emrine teslim oldum ve hükmüne boyun eğdim" diye cevap vermişti. [396][396]

**132.** İbrahim (a.s.) oğullarına kendi dinine tabi olmalarını vasiyet etti. Aynı şekilde Yakup (a.s.) da İbrahim (a.s.)'in dinine uymaları hususunda oğullarına vasiyette bulundu. Her ikisi de dediler ki:: Ey oğullarım! Allah size din olarak İslam'ı seçti. Öyleyse siz de, size ölüm gelinceye kadar İslam'da sebat edin ve bu dine bağlı olarak ölünüz. [397][397]

**133.** Yoksa Yakup ölmek üzere olup ta Ona ölüm geldiği ve oğullarına Hz. İbrahim'in dinine tabi olmalarını vasiyet ettiği zaman siz orada hazır mıydınız?
Hani Yakup, oğullarına, "Benden sonra neye tapacaksınız?" demişti Onlar: "Biz tek ilah olan, âlemlerin Rabbi, Allah'tan başkasına tapmayız. O, senin babalarının ve geçmiş ataların İbrahim, İsmail ve İshak'm ilahıdır. Biz sadece O'na itaat eder ve O'na boyun eğeriz" demişlerdi. Maksat, şirkten uzak olduklarını ifade etmektir. Yüce Allah, bu temiz nesle işaret ederek şöyle buyurur: [398][398]

**134.** Onlar, yani İbrahim ve oğulları gelip geçmiş bir cemaat ve bir nesildir. Onların kazandıklarının sevabı kendilerinin, sizin kazandığınızın sevabı da sizindir. Kıyamet gününde onların dünyada yaptıkları size sorulmaz. Bilakis herkes,

---

[394][394] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/175.
[395][395] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/175.
[396][396] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/175.
[397][397] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/175.
[398][398] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/175-176.

kazanmış olduğu kötülüğün yükünü tek başına taşıyacaktır. [399][399]

**Edebî Sanatlar**

**1.** Buradaki soru, inkâr ve kınama ifade eder. Olumsuz mânâsı vardır. Yani, "Kendini bilmezden başkası, İbrahim'in dininden yüz çevirmez" demektir. Cümle, kafirleri kınamak için söylenmiştir.
**2.** O,"Ahirette salih kişilerdendir" cümlesi, ile tekit edilmiştir. Çünkü bu olay, ahirete ait gaip bir şeyden haber verdiği için tekide ihtiyaç duyulmuştur. Dünyanın durumu buna benzemez. O bilinmekte ve müşahede edilmektedir.
**3.** Hani, Rabbin ona "müslüman ol" demişti. Bu cümlede iltifat sanatı vardır. Çünkü âyetin akışı denilmeyi gerektirir. İltifat sanatı, belagatın güzelliklerindendir <uj terkibinde, rububiyet unvanının kullanılması, verilen lutfun ve Hz. İbrahim'in yetiştirilmesine gösterilen itinanın fazlalığım ifade eder. Nitekim Hz. İbrahim'in "Âlemlerin Rabbinin emrine teslim oldum" şeklindeki cevabı da bu minval üzerine gelmiştir. Hz. İbrahim'in: "Sana teslim oldum demeyip de, "âlemlerin Rab-bine teslim oldum" demesi onun müslümanlığmın kemalini gösterir ve âlemlerin Rabbi olan bir zatın emrine boyun eğme ve O'na güzel bir şekilde itaat etmenin gereğine işaret eder.
**4.** "Babaların" Bu ifade, amca baba ve dedeyi kapsar. Dede İbrahim (a.s.), amca İsmail (a.s.), baba ise İshak (a.s.)'dır. Burada tağlîb sanatı vardır. Bu sanat, fasih kelamda bilinen mecazlardandır. [400][400]

**Faydalı Bilgiler**

Ebu Hayyan şöyle der: Burada, ölümün belirtileri yerine Ölümün zikredilmesi kinayedir. Çünkü Ölümün kendisi gelmiş olsa, muhtazar (yani ölmek üzere olan kişi) bir şey söyleyemez. ifadesinde, güzel bir kinaye vardır. Bu da, ölümün mutlaka gelecek olan bir gaib olmasıdır. Bundan dolayı, dua ederken şöyle denir: Olumu, gaibten gelmesini beklediğimiz en hayırlı şey kıl.[401][401]

**Bir Uyarı**

Yüce Allah'ın: "Ancak müslüman olarak ölün" mealindeki ayetinin zahirî mânâsı, ölürken müslümanlıktan başka bir hal üzere ölmeyi yasaklar. Maksat ise, ölüm gelinceye kadar İslam dini üzerinde sebat etmeyi emretmektir. Yani: "İslam dini üzerinde sebat ediniz, ondan asla ayrılmayınız ve kamil bir müslüman olarak size ölüm gelinceye kadar Onun dosdoğru nurlu yolunda yürüyünüz" demektir. "Namaz kılarken "mutlaka huşu içinde ol" ifadesi, bu âyetin bir benzeridir. Yani "namazda

---

[399][399] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/176.
[400][400] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 176.
[401][401] el-Bahru'1-muhît, 1/401
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/176-177.

huşu içinde sebat et" demektir. [402][402]

**135.** "Yahudi ya da Hıristiyan olun ki, doğru yolu bulaşınız." dediler. De ki "Hayır! Biz, hanif olan İbrahim'in dinine uyarız. O, müşriklerden değildi.
**136.** "Biz, Allah'a ve bize indirilene; İbrahim, İsmail, İshak, Ya'kub ve esbât'a indirilene, Musa ve İsa'ya verilenlerle Rableri tarafından diğer peygamberlere verilenlere, onlardan hiçbiri arasında fark gözetmeksizin inandık ve biz sadece Allah'a teslim olduk" deyin.
**137.** Eğer unlar da sizin inandığınız gibi inanırlarsa doğru yolu bulmuş olurlar; Yüz çevirirlerse mutlaka anlaşmazlık içine düşmüş olurlar. Onlara karşı Allah sana yeter. O işitendir, bilendir.
**138.** Allah'ın verdiği renk ile boyandık. Allah'tan daha güzel rengi kim verebilir? Biz ancak O'na kulluk ederiz (deyin).
**139.** De ki: "Allah, bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbiniz olduğu halde, O'nun hakkında bizimle tartışmaya mı girişiyorsunuz? Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız da size aittir. Biz O'na gönülden bağlananlarız."
**140.** "Yoksa siz, İbrahim, İsmail,İshak, Ya'kub ve esbâtın Yahudi, yahut Hıristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz?" De ki, "Siz mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı?" Allah tarafından kendisine (bildirilmiş) bir şahitliği gizleyenden daha zalim kim olabilir? Allah yaptıklarınızdan gafil değildir.
**141.** Onlar bir ümmetti; gelip geçti. Onların kazandıkları onlara, sizin kazandıklarınız da size aittir. Siz onların yaptıklarından sorguya çekilmezsiniz.

## Bu Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah Hz. İbrahim'in dininin yüce hanif dini olduğunu, ona iman etmeyen ve ondan yüz çeviren kimselerin son derece cehalet ve sefahet içinde olduklarını zikrettikten sonra, bu ayetlerde de Ehl-i kitabın, sadece Yahudilik ve Hıristiyanlığa tabi olmakla hidayete erilebileceği şeklindeki batıl iddialarını anlattı ve bu iddianın bir delile dayanmadığını veya bir •şüphe olmadığını, bilakis mücerret bir inat ve inkar olduğunu açıkladı. Bundan sonrada Hak dinin, bütün peygamberlerin dini olan İslam dini olduğunu bildirdi. [403][403]

## Kelimelerin İzahı

Hanif, batıl dine karşılık hak dine meyleden demektir. Hanf meyletmektir. Ayaklarının birinde eğiklik olan kişiye "ahnef" ismi verilir. Şâir şöyle der:
Biz yaratıldığımızda, bütün batıl dinlerden uzak, hanif dini üzerine yaratıldık.[404][404]
Esbat, "sıbt" kelimesinin çoğuludur. Torunlar demektir.
Ya'kup (a.s.)'m on iki oğlu vardı. Bunların İsrail oğulları içerisindeki durumu, Araplar içerisinde kabilelerin durumu gibidir.

---

[402][402] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/177.
[403][403] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/179.
[404][404] Keşşaf, 1/145

Şikak, muhalefet ve düşmanlık demektir. Bunun aslı, yan mânâsına gelen "Şıkk" kökündendir. Yani, "birisi bir tarafta, diğeri başka bir tarafta olmuştur." demektir.
Korumak mânâsına gelen kifayet kökünden olup, "onlara karşı Allah sana yeter, onlara karşı seni korur" demektir.
Sıbğa, bir şeyi herhangi bir renge boyamak mânâsına olan Sabğ kökünden, alınmıştır. Buradaki maksat dindir.
Mücadele mânâsına olan Muhâcce mastarından olup "bizimle mücadele mi ediyorsunuz?" demektir.
"İhlaslı kişiler" İhlas, amelde sadece Allah rızasını gözetmektir. [405][405]

**Ayetlerin Tefsiri**

**135.** Yahudiler dediler ki: Bizim dinimiz "Yahudiliği kabul edin ki hidayet bulaşınız." Hıristiyanlar da: "Hıristiyan olun ki doğru yolu bulaşınız" dediler. Gruplardan herbİri insanları kendi eğri dinine çağırıyordu. Ey Muhammedi Onlara de ki: Bilakis biz yüce haniflik dinine tabi oluruz. O, bütün dinlerden yüz çevirip doğru dine meyleden İbrahim (a.s.)'in dinidir. İbrahim (a.s.) müşriklerden değil bilakis muvahhid bir mü'min idi. Bu â-yette Ehl-i kitaba ta'riz edilmekte ve onların yaptıklarının şirk ve sapıklık olduğu bildirilmektedir. [406][406]

**136.** Ey mü'minler! "Allah'a ve bize indirilen Kur-an'ı Kerim'e iman ettik "deyiniz, Yine biz, İbrahim'e indirilen sahifelere ve peygamberlerin kendisiyle amel ettiği hükümlere de inandık. Yine İbrahim ve İshak (a.s.)'m torunlarının amel ettiği, -çünkü peygamberlik bunlarda devam etmiştir- hükümlere de inandık. Musa'ya verilen Tevrat'a ve İsa'ya verilen İncil'e inandık Uy Diğer bütün peygamberlere indirilenlerin hepsine inanırız ve Allah katından getirdikleri açık âyet ve mucizeleri tasdik ederiz. Yahudi ve Hıristiyanların yaptığı gibi bir kısmına inanıp bir kısmını inkar ederek onların birini diğerinden ayırmayız. Biz, Allah'ın emrine boyun eğer ve hükmüne rıza gösteririz, deyiniz. [407][407]

**137.** Ey mü'minler topluluğu! Eğer Ehl-i kitap sizin iman ettiğiniz şeye aynen iman ederlerse, sizin doğru yolu bulduğunuz gibi onlar da doğru yolu bulurlar Eğer, sizin imana davet ettiğiniz şeyden yüz çevirirlerse, bil ki, onlar sana düşmanlık ve muhalefet etmek istiyorlar. Hakkı arama hususunda herhangi bir problemleri yoktur. Ey Muhammedi Onların kötülüğüne ve eziyetlerine karşı Allah sana yeter. O seni, onlardan koruyacaktır. işiten ve bilendir. Onların konuştuklarını işitir ve kalplerinde gizledikleri hile ve kötülüğü bilir. [408][408]

**138.** Allah'ın verdiği renk ile boyandık. Kim Allah'tan daha güzel renk verebilir? Yani bizim inandığımız din Allah'ın dinidir. Bize bu rengi O verdi ve O bizi bu

---

[405][405] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/179-180.
[406][406] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/180.
[407][407] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/180.
[408][408] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/180-181.

renkte yarattı. Dolayısıyla, boyanın elbisede göründüğü gibi, dinin eseri de bizim üzerimizde göründü. Din bakımından Allah'tan daha üstün kimse yoktur, Biz ancak O'na kulluk ederiz. O'ndan başka hiç kimseye ibadet etmeyiz. [409][409]

**139.** De ki: "Siz, Allah'ın oğulları ve dostları olduğunuzu; peygamberlerin sadece sizden geleceğini, başkalarından gelmeyeceğini iddia ederek Allah hakkında bizimle mücadele mi ediyorsunuz?" Halbuki O, eşit olarak herkesin Rabbidir. Hepimiz O'nun kullarıyız. Bizim amellerimizin karşılığı bize, sizin amellerinizin karşılığı size aittir. Hiç kimse diğerinin yükünü yüklenmez. Biz O'nun samimi kullarıyız. Din ve amel hususunda sadece Allah'ın emrine uyarız. [410][410]

**140.** Ey Ehl-i kitap! Yoksa siz İbrahim, İsmail, İshak, Ya'kup ve bunların torunlarının Yahudi ve Hristiyan olduklarım mı iddia ediyorsunuz? De ki: Onların dinlerini siz mi daha iyi bilirsiniz yoksa Allah mı? Kuşkusuz Allah onların İslam dini üzere olduklarına şehadet etmiş ve onları Yahudilik ve Hristiyanlıktan uzak tutmuştur: "İbrahim ne Yahudi, ne de Hıristiyan idi. Fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir müslüman idi.[411][411] Durum böyle olduğu halde, onların sizin dininizde olduğunu nasıl iddia ediyorsunuz? Tevrat ve İncil'in âyetlerinde bildirilen Rasulullah (s.a.v.)'m geleceğine dair müjdeyi gizleyenden daha zalim kimse yoktur. Veya peygamberlerin, İslam dini üzere olduğuna dair Yüce Allah'ın haber verdiği şeyleri gizleyenden daha zalim kimse yoktur. Allah yaptıklarınızdan gafil değildir. Amellerinize muttalidir, onlara göre size ceza verecektir. Bu âyette şiddetli bir tehdit vardır. [412][412]

**141.** Onlar bir ümmetti, gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız da size aittir. Siz onların yaptıklarından sorguya çekilmezsiniz.
Bu âyet, tehdit ve korkutma mânâsı ihtiva ettiği için, Yüce Allah bunu tekrarladı. Yani bu peygamberler yüceliklerine ve derecelerinin üstünlüğüne 'rağmen kazandıklarıyla hesaba çekileceklerine göre, siz bu işe daha layıksınız. Bu ayetin tefsiri daha önce geçtiği için burada tekrarlanmamıştır. [413][413]

**Edebî Sanatlar**

**1.** "Yahudi veya Hıristiyan olun dediler" cümlesinde hazifle i'câz vardır. Takdiri Yahudiler "Yahudi olun"; Hıristiyanlar da "Hıristiyan olun" dediler, şeklindedir. Her iki grup da aynı şeyleri söyleyerek: "Yahudi veya Hıristiyan olun" dememişlerdir. Çünkü her grup diğerinin dinini bâtıl saymaktadır.
**2.** "Allah onlara karşı seni korur". Bunda i'câz olduğu açıktır. "Allah, onların şerrinden seni koruyacak" demektir. Fiilin başına değil de harfinin getirilmesi,

---

[409][409] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/181.
[410][410] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/181.
[411][411] Âl-i İmrân sûresi, 3/67
[412][412] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/181.
[413][413] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/181-182.

Rasulullah (s.a.v.) onlara, yakın bir zamanda galip geleceğini gösterir.
**3.** Bu iki kelime mübalağa sığalarından dır. Manası: Allah'ın işitmesi ve bilgisi herşeyi kuşatmıştır, demektir.
**4.** "Allah'ın boyası" Bu terkipte istiare yoluyla "dine" "boya" ismi verilmiştir. Zira boyanın rengi elbisede görüldüğü gibi, dinin alâmeti de mü'min üzerinde görülür.[414][414]
**5.** "Allah hakkında bizimle mücadele mi ediyorsunuz?" Buradaki soru, kınama ve tenkit ifade etmektedir. [415][415]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** "Allah, yaptıklarınızdan gafil-değildir". Bu ayet Kur'an-ı Kerim'de bir çok yerde tekrarlanmıştır. Ebu Hayyan der ki: Bu cümle, masiyet işlemeyi anlatan cümlelerin peşinden gelir. Tehdit manası ifade eder ve Allah'ın, bu isyankârları başıboş bırakmayacağını bildirir.[416][416]
**2.** İbn Abbas fr.a.) şöyle der: Hristiyanların bir çocukları doğduğunda, üzerinden yedi gün geçtikten sonra, onu temizlemek için kendilerine mahsus ma'mûdî (vaftiz suyu) denilen bir suya sokarlar ve: "Sünnet olma yerine bu bir temizliktir" derlerdi. Bunu yaptıklarında çocuğun hakkıyle Hıristiyan olduğuna inanırlardı. Bunun üzerine âyeti nazil oldu.[417][417]
**3.** Ehl-i kitap Tevrat'ı İbranice okuyor ve müslümanlara Arapça tefsir ediyorlardı. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Ehl-i kitabı tasdik de etmeyiniz, inkâr da etmeyiniz. "Biz Allah'a ve bize indirilen kitaba iman ettik" deyiniz.[418][418]
**142.** İnsanlardan bir kısım beyinsizler, "Yönelmekte oldukları kıblelerinden onları çeviren nedir?" diyecekler. De ki: "Doğu da batı da Allah'ındır. O dilediğini doğru yola iletir."
**143.** İşte böylece sizi, insanlığa şahitler olmanız, Resul'ün de size şahit olması için mutedil bir millet kıldık. Biz daha önce yöneldiğin (Kudüs'ü), ancak Peygambere uyanı, ökçeleri üzerinde geri dönenden ayırt-etmemiz için kıble yapmıştık. Bu, Allah'ın hidayet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelir. Allah sizin imanınızı asla zayi edecek değildir. Zira Allah insanlara karşı şefkatli ve merhametlidir.
**144.** Biz, senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu görüyoruz. İşte şimdi, seni memnun olacağın bir kıbleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun yüzlerinizi o tarafa çevirin. Şüphe yok ki, Ehl-i kitap, onun Rablerinden gelen gerçek olduğunu çok iyi bilirler. Allah onların yapmakta olduklarından habersiz değildir.

---

[414][414] Şerif Râdî, Telhisu'l-beyan, s.11
[415][415] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/182.
[416][416] el-Bahru'1-muhît, 1/416
[417][417] Vahidî, Esbâbu'n-nüzûl, s,22
[418][418] Buharı, TefsiıM Sûre 2, bab 11
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/182.

## Bu Âyetlerin Önceki Ayetlerle Münasebeti

Yahudi ve Hıristiyanlar, Hz. ibrahim ve onunla birlikte diğer peygamberlerin Yahudi ve Hıristiyan olduklarını, peygamberlerin kıblesinin Beyt-i Makdis olduğunu iddia ettiler. Rasulullah (s.a.v.)'da Mekke dönemin de Beyt-i Makdis'e dönerek namaz kılardı. Kâ'be-i Muazzama'ya dönmesi emredilince, Yahudiler onun peygamberliğine sataştılar ve İslamdan intikam almak için bunu bir vesile edinerek şöyle dediler: "Muhammed, doğduğu yeri özledi. Yakında kavminin dinine de dönecektir". Bunun üzerine Yüce Allah, sefihlerin söyleyeceği şeyi Rasulüne haber verdi ve ona kuvvetli bir delil telkin etti ki onlara cevap versin ve onlardan ansızın gelebilecek istenmeyen eziyetlere karşı kendini alıştırsın. Bu haber Kıblenin tahvilinden Önce Rasulullah (s.a.v.)'a bir mucize olarak bildirilmiş ve aynen tahakkuk etmiştir. [419][419]

## Kelimelerin İzahı

Süfehâ, câhil, zayıf görüşlü, menfaat ve zararını iyi bilemeyen mânâsına gelen sefih kelimesinin çoğuludur. Sefehin aslı, hafiflik ve inceliktir. Dokusu hafif ve ince olan elbiseye " denilmesi bu kabildendir.
Onları çevirdi manasınadır. Bir kimseyi bir şeyden çevirmek için bir kimsenin bir şeyden dönmesi için de kelimeleri kullanılır.
Vasatan, Taberî der ki: "Arap dilinde vasat, "seçkin demektir. Bir başka görüşe göre vasat'tan maksat "âdil" demektir.[420][420] Bu şöyle kullanılır: "En hayırlı şey orta olan şeydir." Fazlalık ve noksanlık zemmedümiştir.
Topuk mânâsına gelen akîb kelimesinin ikilidir. : Kebîra, ağır ve meşakkatli demektir. Şatr, lügatte, cihet manasınadır. Şair şöyle der:
O, kibirli bir şekilde Necid tarafından bize saldırıyor." Bu kelime "yarı" mânâsına da gelir. Nitekim: "Temizlik imanın yarısıdır" hadisinde bu mânâda kullanılmıştır.[421][421]

## Âyetlerin Nüzul Sebebi

Berâ (r.a.)'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasulullah (s.a.v.) Medine'ye geldikten sonra 16 veya 17 ay Beyt-i Makdis'e doğru namaz kıldı. Namaz kılarken Kâ'be'ye doğru dönmeyi arzu ediyordu. Bunun üzerine Yüce Allah: "(Ya Muhammed) biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu görüyoruz" mealindeki âyetini indirdi. Bu âyet nazil olunca, beyinsiz Yahudiler : Yönelmekte oldukları kıblelerinden onları çeviren nedir? dediler. Yüce Allah: "De ki: Doğu da batı da Allah'ındır" buyurdu.[422][422] Bu hadisi Buharî rivayet etmiştir.[423][423]

---

[419][419] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/184.
[420][420] Muhtasar-ı Taberî, 1/55
[421][421] Dârimî, Vudû', 2
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/184.
[422][422] Vahidî, Esbâbu'n-nüzût, 23

## Âyetlerin Tefsiri

**142.** İnsanlardan bir kısım zayıf görüşlüler diyecek ki: Daha önce yönelerek namaz kıldıkları, onların ve onlardan önce gelen peygamberlerin kıblesi olan Beyt-i Makdis'ten onları çevirip döndüren nedir? Ey Muhammed! onlara de ki: Bütün yönler Allah'ındır. Doğu da batı da onundur. Yüzümüzü nereye çevirsek Allah'ın rızası oradadır. O, mü'min kullarını dünya ve âhiret mutluluğuna götüren doğru yola iletir. [424][424]

**143.** Ey mü'minler topluluğu! Sizi İslam dinine ilettiğimiz gibi âdil ve seçkin bir ümmet kıldık ki Siz kıyamet gününde diğer ümmetlerin peygamberlerinin onlara tebliği ulaştırdığına şahitlik edesiniz. Peygamber de size tebliğ ettiğine dair şahitlik etsin, Biz sırf insanların imanını deneyelim de peygamber (s.a.v.)'i tasdik edenler ile imanı zayıf olduğu için dinde şüpheye düşüp küfre dönenleri biribirinden ayıralım diye sana, önce Beyt-i Makdis'e yönelmeni emrettik, sonra da seni buradan Kâ'be'ye çevirdik. Kuşkusuz bu değiştirme Allah'ın hidayet nasip ettiği kimselerden başkasına güç ve zor gelir Allah sizin imanınızı asla zayi edecek değildir. Yani Allah'ın Beyt-i Makdis'e doğru yönelerek kılmış olduğunuz namazları zayi edeceği doğru değildir. Bilakis Ao namazlarınızdan dolayı size sevap verecektir.
Rasulullah (s.a.v.)'e Beyt-i Makdis'e doğru namaz kılıp da Kıblenin çevrilmesinden Önce ölenlerin namazlarının durumu soruldu. Bunun üzerine yukarıdaki âyet nazil oldu.
çırj Bu âyet Önceki hükmün sebebini bildirir. Yani Yüce Allah'ın kullarına rahmeti boldur. Onların işlemiş oldukları salih amelleri zayi etmez. [425][425]

**144.** Ey Muhammed kıblenin değiştirilmesini arzu ettiğin için çok zaman gözlerini semâya çevirdiğini görüyoruz. İşte seni sevdiğin bir kıbleye, Ata'n İbrahim'in kıblesi olan Kâ'be'ye çeviriyoruz. Artık namazda yüzünü Kâ'be-i Muazzama yönüne çevir, Ey Mü'min-ler! Siz de nerede olursanız olunuz, namazda yüzünüzü Kâ'be tarafına çeviriniz, Yahudi ve Hıristiyanlar kıbleyi değiştirmenin Allah tarafından gelen bir gerçek olduğunu pek iyi bilirler. Fakat onlar insanların kalplerine şüphe atarak onları fitneye düşürürler. Oysa Allah onların yaptıklarından habersiz değildir, onların amellerinden hiçbir şey ona gizli kalmaz, Allah onları amellerine göre cezalandıracaktır. Bu âyette Ehl-i Kitab'ı uyarı ve onlar için tehdit vardır. [426][426]

## Edebî Sanatlar

---

[423][423] Buhârî, Salât31
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/185.
[424][424] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/185.
[425][425] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/185.
[426][426] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/186.

**1.** "Ökçeleri üzerine döner" cümlesi istiare-i temsilî-yedir. Zira, dininden dönen kimseler, ökçeleri üzerine geri dönen kimselere benzetilmiştir. İmam Fahreddin Râzî bu şekilde açıklamıştır.
**2.** Re'fet, aşırı merhamet demektir. Burada âyetin fasılası göz önüne alınarak daha mübalağalı olan Rauf sıygası öne alınmıştır. Fasıla, âyetlerinin sonlarındaki "mîm" dir. Rauf ve Rahîm kelimelerinin her ikisi de mübalağa sıyğalarmdandır.
**3.** "Yüzünü çevir" Burada vech (yüz) zikredilmiş "zât" murat edilmiştir. Rabbinin zâtı bakîdir" âyetinde de durum böyledir. Bu sanata, edebiyatta mecâz-ı mürsel denilir. Zikr-i cüz, irâde-i kül kabilindendir. [427][427]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** Buhârî'nin Sahih'inde rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü Nûh (a.s.) çağrılır. O da: "Ya Rabbi, emrine hazırım, buyur" der. Yüce Allah: "Dinimi tebliğ ettin mi?" diye sorar. Nûh (a.s) : "Evet" der. Ümmetine, "size tebliğ etti mi? diye sorulur. Onlar: "Bize herhangi bir uyarıcı gelmedi" derler. Yüce Allah Nuh (a.s)'a: Tebliğ ettiğine dair şahidin var mı?" diye sorar. O da: "Muhammed ve ümmeti" diye cevap verir. Bunun üzerine Muhammed ve Ümmeti, Nûh (a.s).'in, Allah'ın dinini tebliğ ettiğine şahitlik ederler. "Sizin insanlara Şahitler olmanız Rasul'un de size şahit olması için.." âyetinin mânâsı budur.[428][428]
**2.** "Allah sizin imanınızı yani namazınızı zayi edecek değildir" âyetinde Yüce Allah namaza "iman" ismini verdi. Çünkü iman ancak namazla kâmil olur. Aynı zamanda namaz niyet, söz ve amele şâmil olduğu için imanı da ihtiva etmektedir.
**3.** Kâ'be yerine Mescid-i Haram tabirinin kullanılması, bizzat Ka'-be'nin kendisine değil de, o tarafa yönelmenin vacip olduğuna işarettir. Çünkü uzaktan Kâ'be'nin kendisine yönelmekte, insanlar için büyük bir güçlük vardır. [429][429]

**145.** Yemin olsun kî sen Ehl-i kitaba her türlü âyeti getirsen yine de onlar senin kıblene dönmezler. Sen de onların kıblesine dönecek değilsin. Onlar da birbirlerinin kıblesine dönmezler. Sana gelen ilimden sonra eğer, onların arzularına uyacak olursan, işte o zaman sen zâlimlerden olursun.
**146.** Kendilerine kitap verdiklerimiz, onu öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Buna rağmen onlardan bir gurup, bile bile gerçeği gizler.
**147.** Gerçek olan, Rabbİnden gelendir. O halde kuşkulananlardan olma!
**148.** Herkesin yöneldiği bir kıblesi vardır. (Ey mü'minler) Siz hayır işlerinde yarışın. Nerede olursanız olun sonunda Allah hepinizi bir araya getirir. Çünkü Allah her şeye kadirdir.
**149.** Nereden yola çikarsan çık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Bu emir Rabbinden sana gelen gerçektir. Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.
**150.** Nereden yola çikarsan çık yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir. Nerede olursanız olunuz, yüzünüzü o yana çevirin ki insanlar için aleyhinize bir hüccet

---

[427][427] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/186.
[428][428] Buharı, Tefsir-i sûre 2, bab 13
[429][429] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/186-187.

bulunmasın. Ancak hiçbir hüccet kabul etmeyen inatçı zâlimler müstesna. Sakın onlardan korkmayın! Yalnız benden korkun. Böylece size olan nimetimi tamamlayayım da doğru yolu bulaşınız.

## Bu Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah, Kıblenin Kudüs'teki Beyt-i Makdis'den Kâ'be-i Muazza-ma'ya çevrilmesi esnasında beyinsiz Yahudilerin ne söyleyeceklerini anlatıp Rasulüne, namaz kılarken Kâ'be-i Muazzama'ya dönmesini emrettikten sonra, bu âyetlerde de Ehl-i Kitab'ın, İslamı kabul etmelerinden ümit kestirecek dereceye varan inat ve kibirlerinden bahsetti. Ve buyurdu ki: "Çünkü onlar delil getirilerek giderilebilecek arızî bir şüpheden dolay: değil, inat ve kibirlerinden dolayı muhalefet ederek senin kıbleni kabul et mediler." Burada, Ehl-i Kitab'ın inkâr ve yalanlamalarına karşı Rasulullal (s.a.v.)'ı teselli vardır. [430][430]

## Kelimelerin İzahı

Âyet, alâmet ve delil demektir.
Onların arzulan": Ehvâ, kelimesinin çoğuludur. Nefsin hevâsı, nefsin istediği ve arzu ettiği şey demektir,
"Şüpheye düşenler." İmtirâ, şüphe demektir. Bir şey hususun da şüpheye düşen kimse için denilir. Mira ve Mirye kelimt leri de bu köktendir. "İnkâr edenler hâlâ Kur'an hakkında şüplı içindedirler[431][431] mealindeki âyette de "mirye" kelimesi şüphe mânâsın kullanılmıştır.
"Viche" Ferrâ şöyle der: Vichet, cihet ve vecih aynı mânâyadı Burada vichet'ten maksat kıbledir.
"O, o tarafa yüzünü çevirir" demektir. Âyette "yüz" kelime zikredilmemiştir. Ferrâ: "Ona döner" diye terceme etmiştir.
"Koşun, acele edin" demektir.
Hayrat, hayre kelimesinin çoğulu olup salih ameller demektir. Onlardan korkmayın. Haşyet, korku demektir. [432][432]

## Âyetlerin Tefsiri

**145.** Ey Muhammedi Vallahi sen Yahudi ve Hıristiyanlara, kıble hususunda doğru olduğuna dair bütün mucizeleri getirsen, yine de sana uymaz ve senin kıblene doğru namaz kılmazlar. Allah seni onların kıblesinden çevirdikten sonra, artık sen de onların kıblesine dönecek değilsin. Bu ayet Ehl-i kitabın boş ümitlerini kesmek için indirilmiştir. Çünkü Yahudiler, Rasulullah (s.a.v.)'ı aldatmak için: "Eğer sen bizim kıblemize devam etseydin, senin beklemekte olduğumuz peygamber olacağını ümit ederdik" dediler. Onlar birbirlerinin kıblelerine de dönmezler. Yani

---

[430][430] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/189.
[431][431] Hacc sûresi, 22/55
[432][432] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/189-190.

Yahudiler Hıristiyanların kıblesine dönmedikleri gibi, Hristiyanlar da Yahudilerin kıblesine dönmezler. Çünkü, her iki grup da İsrailoğullanndan olmasına rağmen, aralarında şiddetli ihtilaf ve düşmanlık vardır. Farz edelim ki, sana vahy yoluyla apaçık deliller geldikten sonra sen, onların arzulan yönünde yürüdün ve onların isteklerine uydun. Hiç şüphesiz bu takdirde, en çirkin zulmü işleyen zalimlerden olursun.
Burada bu âyet, farazi ve takdirî bir mânâ ifade eder. Yoksa Rasulullah (s.a.v.) mücrim kâfirlerin arzularına uymaktan uzaktır. Bu ifade, hak yolda sebat etmeye teşvik kabilindendir. [433][433]

**146.** Kendilerine kitap verdiğimiz Yahudi ve Hıristiyanlar, çocuklarını kesin olarak tanıdıkları gibi, Muhammed (s.a.v.)'i de yakinen tanırlar. Onların ileri gelen ve bilginlerinden bir grup bile bile hakkı gizlerler ve onu açıklamazlar. Peygamber (s.a.v)'in vasıfları, kitaplarında apaçık bir şekilde yazılı olduğu halde onları gizlerler. "Yanlarındaki Tevrat ve incil'de yazılı buldukları o elçiye o ümmi peygambere uyanlar (var ya)[434][434] mealindeki âyette bu husus anlatılmaktadır. Bile bile onun vasıflarını gizlerler. [435][435]

**147.** Ey Muhammed! Kıble ve din ile ilgili olarak Allah sana ne vahyettiyse o haktır. Sakın şüpheye düşenlerden olma. Bu hitap peygamberedir, ancak maksat ümmetidir. [436][436]

**148.** Ümmetlerden herbirinin, yüzlerini döndüreceği bir kıblesi vardır. Ey Mü'minler! Hayır işlere koşmaya ve onlarda acele etmeye bakınız. Siz nerede olursanız olun; ister yeryüzünün en derin yerlerinde, isterse dağların
tepelerinde bulunun, Allah sizin hepinizi hesap için toplayacak ve doğru yolda gidenle yanlış yolda gideni birbirinden ayıracaktır. Bedenleriniz ve cisimleriniz parçalanıp dağılsa da, şüphesiz Allah sizin bu parçalarınızı yeryüzünden toplayıp biraraya getirmeye kadirdir. [437][437]

**149.** Sefere nereden çıkarsan çık, namazda yüzünü Kâ'be tarafına çevir. Bilesin ki bu kıblenin çevrilmesi Rabbinden gelen bir haktır. Allah sizin yaptığınızdan gafil de değildir. Bu âyetin tefsiri daha önce geçti. Yüce Allah, kıble hususunda sefer ile hazar halinin hükmünün aynı olduğunu bildirmek için âyeti tekrarlamıştır. [438][438]

**150.** Ey Rasulüm! Nereden yola çıkarsan çık, namazda yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir. Nerede olursanız olunuz, namazda yüzünüzü o yana çevirin.
Bu âyetle, Kabe'yi Muazzama'ya dönmek üçüncü defa emredildi. Bu emrin

---

[433][433] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/190.
[434][434] A'râf sûresi, 7/157
[435][435] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/190.
[436][436] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/190.
[437][437] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/190-191.
[438][438] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/191.

tekrarlanmasında şu fayda vardır: Beyt-i Makdis'e dönmek, ilk nesh-edilen şer'î hükümdür. Şüpheyi gidermek, emrin muhtevasını gönüllere yerleştirmek ve tekit etmek için tekrara ihtiyaç duyulmuştur.
Allah kıble işini size öğretti ki, Yahudiler aleyhinize delil getirip de: "Dinimizi inkâr ediyor, kıblemize uyuyor" demesinler, sizin aleyhinize onların elinde bir hüccet bulunmasın. Veya Müşrikler: "Muhammed, İbrahim'in dinine uyduğunu iddia ediyor, faka: onun kıblesine uymuyor demesinler. Ancak insanlardan, Kâ'be'nin değiştirilmesi ile ilgili hiçbir sebep kabul etmeyen inatçı zâlimler müstesna. Onlara hüccet de getirseniz kabul etmezler. Onlardan da korkmayın, benden korkun, Size olan nimetimi tamamlayayım da doğru yolu bulaşınız. Yani, kıblenizi Atanız İbrahim'in kıblesine çevirdik ki size olan nimetimizi tamamlayalım ve size dünya ve âhiret saadetini nasip edelim. [439][439]

## Edebî Sanatlar

**1.** "Kendilerine kitap verilenler" cümlesinde zamir yerine ism-i mevsul kullanılması, Ehl-i kitab'm, inatlarından dolayı son derece kötü bir durumda bulunduklarım açıklamak içindir.
**2.** "Sen onların arzularına uysan" Bu cümle, hakta sebatı sağlamak için yapılan teşvik ve tahrik kabilindendir.
**3-** "Sen onların kıblesine uymazsın" cümlesi, olumsuz ifadesinde: "Onlar senin kıblene uymazlar" cümlesinden daha mübalağalıdır. Çünkü birincisi isim cümlesidir. Ayrıca olumsuzluğu "U" harf-i çeri ile tekit edilmiştir. El-Futûhâtu'1-İlâhiyye Sahibi bunu böyle açıklamıştır.
**4.** "Kendi oğullarını bildikleri gibi" Bu cümle de mürsel mufassal bir teşbih vardır. Yani: "Ehl-i kitap, kendi soylarından gelen çocuklarını nasıl tanıyorlarsa, Hz. Muhammed'i (a.s.)'da açık bir şekilde Öyle tanırlar"
demektir. [440][440]

## Faydalı Bilgiler

**1.** Rivayete göre Hz. Ömer (r.a.) Abdullah b. Selâm'a; "Sen çocuğunu tanıdığın gibi Muhammed'i tanıyor musun?" diye sordu. O da: "Daha iyi tanıyorum", dedi. Çünkü onun vasıflarını gökten güvenilir biri, yerdeki güvenilir birine getirdi. Ben onu tanıdım. Onun peygamber olduğunda herhangi bir şüphem yoktur. Çocuğuma gelince annesinin durumunu bilmiyorum, belki de ihanet etmiş olabilir. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) Abdullah'ın başını Öptü.[441][441]
**2.** Âlimlerin tehdit edilmesi, diğerlerininkinden daha şiddetlidir. Bundan dolayı Yüce Allah "Bile bile" kaydı ile Ehl-i kitab'ı aşırı derecede kınamıştır. Çünkü bilmeyerek günah işleyen kimse, bilerek işleyen gibi değildir.
**3.** Kâ'be'ye yönelme emri üç defa tekrarlanmıştır. Kurtubî, bu tekrarın hikmetini

---

[439][439] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/191.
[440][440] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/191-192.
[441][441] Muhtasar-ı İbn Kesir 1/140

şöyle anlatır: Birinci emir Mekkeliler için, ikinci emir diğer şehirlerde olanlar için, üçüncü emir de sefere çıkanlar içindir.[442][442]

**151.** Nitekim kendi içinizden size âyetlerimizi okuyan, sizi kötülüklerden arındıran; size Kitab'ı ve hikmeti talim edip bilmediklerinizi size öğreten bir Rasul gönderdik.
**152.** Öyle ise siz beni anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin; sakın bana nankörlük etmeyin!
**153.** Ey iman edenler! Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Çünkü Allah muhakkak sabredenlerle beraberdir.
**154.** Allah yolunda öldürülenlere "Ölüler" demeyin. Bilakis onlar dirilerdir, lâkin siz anlayamazsınız.
**155.** Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma île deneriz. Sabredenleri müjdele!
**156.** O sabredenler, kendilerine bir bela geldiği zaman "Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz" derler.
**157.** İşte Rablerinden bağışlamalar ve rahmet onlaradır. Ve doğru yolu bulanlar da onlardır.

## Bu Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Kur'an-ı Kerim, mü'minlerin ibret ve öğüt almaları için Yahudilerin birçok günahlarım saymıştır. İşte Yüce Allah, geçen âyetlerde de İsrâîl-oğullarından bahsetmiş, onların nankörlük ve küfürle karşılık verdikleri nimetleri, surenin üçte birinden daha çok bölümünde geniş geniş anlatmıştır. Yahudilerle ilgili bu geniş açıklamadan sonra, sıra mü'minlere Allah'ın yüce nimetlerini ve onların dünya ve âhiret saadetlerini temin edecekleri hikmetli kanunlarını hatırlatmaya geldi. Dolay isiyle bu mübarek âyetler mü'minlere hitapla ve son peygamberi göndermek lütfunda bulunan Allah'ın yüce nimetlerini hatırlatmakla başladı. [443][443]

## Kelimelerin İzahı

Kitap, Kur'an-ı Kerim'dir.
Hikmet, Peygamber (a.s.)'in sünnetidir.
"Beni anın" : Zikir aslında, zikredilen şey için kalbi uyarmaktır. Dille zikir, kalben zikrin alâmeti olduğu için ona da zikir denmiştir.
"Sizi mutlaka imtihan edeceğiz". Belânın aslı imtihandır. Bu kelime bazan hayırda bazan serde kullanılmıştır. "Bir deneme olarak sizi hayırla da şerle de imtihan ederiz[444][444] mealindeki âyette her iki mânâda kullanılmıştır.
Musibet, mü'minin canına, malına veya çocuğuna isabet edip ona eziyet veren her şeydir.

---

[442][442] Mehâsinu't-te'vîl 11/305
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/192.
[443][443] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/194.
[444][444] Enbiya sûresi, 21/35

Salevât, aslında dua mânâsına olan salât kelimesinin çoğuludur. Allah'tan olursa rahmet; meleklerden olursa istiğfar mânâsına gelir. [445][445]

## Âyetlerin Tefsiri

**151.** Bu âyet, daha önce geçen âyetiyle ilgilidir. Mânâsı şöyledir: Size nimetimi tamamladığım gibi, içinizden size bir de peygamber gönderdim. peygamber size Kur'an'ı okuyor, çirkin fiillerden ve şirkten sizi temizliyor, size yüce kitabın hükümlerini ve mübarek sünnet-i seniyyeyi, dünya ve din işlerinden bilmediğiniz daha birçok şeyi öğretiyor. [446][446]

**152.** İbadet ve itaatla beni hatırlayın ki, ben de mağfiret ve sevabla sizi hatırlayayım. Size verdiğim nimetime şükredin, isyan ve inkârla ona nankörlük etmeyin.
Rivayete göre Hz. Musa (a.s): Ey Rabbim! Sana nasıl şükredeyim? diye sordu. Rabbi ona: Beni hatırlarsın ve beni unutmazsın. Beni hatırladığında bana şükretmiş olursun, beni unuttuğunda da nimetlerime nankörlük etmiş olursun, dedi.[447][447]
Sonra Yüce Allah mü'min kullarına "Ey iman edenler" diye seslendi-ki, mü'minler, himmetlerini O'nun ilahî emirlerine sarılmaya yöneltsinler. Bu nida, bu mübarek sûrede gelen ikinci nidadır: [448][448]

**153.** Ey mü'minler! Dünya ve âhiret işlerinizde sabır ve namaz ile Allah'dan yardım isteyin. Çünkü sabır sayesinde her türlü iyiliğe kavuşursunuz. Namaz sayesinde de her türlü kötülükten sakınırsınız. Allah zafer, yardım, koruma ve des-teklemesiyle sabırlılarla beraberdir. [449][449]

**154.** Allah yolunda şehit olanlara ölüler demeyin. Bilakis onlar diriler olup Rablerinin katında rızıklandırılmaktadırlar. Fakat siz bunun farkına varamazsınız. Çünkü onlar bu hayattan daha yüce olan berzah hay atadadırlar. [450][450]

**155.** Andolsun ki biz sizi korku, açlık, mallarınızın bir kısmının telef olması, dost-larınızın bir kısmının ölmesi, meyve ve ekinlerinizin bir kısmının zayi olması gibi muhtelif belalarla imtihan edeceğiz. ve musibetlere sabredenleri naîm cennetleriyle müjdele. Sonra Yüce Allah, sabredenleri şöyle tarif etti: [451][451]

**156.** Sabredenler o kimselerdir ki, kendilerine bir sıkıntı, veya bir belâ veya hoşa gitmeyen bir şey geldiğinde: lil "Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz"

---

[445][445] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/194.
[446][446] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/194.
[447][447] Muhtasar-ı İbn Kesir 1/142
[448][448] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/194-195.
[449][449] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/195.
[450][450] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/195.
[451][451] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/195.

derler. Yani bu davranışlarıyla Allah'a döneceklerini ifade eder, kendilerinin Allah'ın kulları olduklarını, Onun, dilediğini yapabileceğim kabul ederler. [452][452]

**157.** Yukanda anlatılan vasıfları taşıyanlar var ya, işte Allah onları, övmüş, şereflendirmiş ve onlara merhamet etmiştir. Saadet yoluna erenler de onlardır. [453][453]

**Edebî Sanatlar**

**1.** "Gönderdik" ve "elci" kelimeleri arasında iştikak cinası vardır. Bu da edebî güzelliklerdendir.
**2.** "Size kitabı ve hikmeti öğretir" cümlesinden
sonra "Size bilmediklerinizi öğretir cümlesmır gelmesi, hususîden sonra umumînin zikri kabilinden olup kapsam ifade eder. Belagatta buna "İtnâb" denilir.
**3.** İfadesinde hazif sebebiyle icaz vardır. Takdiri: şeklindedir. Bu iki kelime arasında tibâk sanatı vardır.
**4.** Terkibinde şey'in kelimesinin nekre gelmesi, azlıkti Salavât ve Rahmet kelimelerindeki tenviri ifade eder. "Az bir şeyle" demektir.
**5.** Salavât ve Rahmet kelimelei azamet ifade eder. Rabb kelimesinin, müminlere ait bir zamire muzaf olarak gelmesi, onlara gösterilen ilginin çokluğunu ifade eder.
**6.** Burda kasr sanatı vardır. Bu, sıfatın mevsufa tahsisi kabilindendir. [454][454]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** Rivayete göre Hz. Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "Bana gelen her musibette üç nimet buldum." Birincisi, bu musibet dinim hususunda değildi. İkincisi, olduğundan daha büyük değildi. Daha beteri olabilirdi. Üçüncüsü, Allah ona karşılık büyük bir mükâfat verecektir. Sonra şu âyeti okudu:
**2.** Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur; Kulun çocuğu öldüğünde Yüce Allah meleklere: "Kulumun çocuğunu mu öldürdünüz? der. Melekler: "Evet" derler. Yüce Allah : "Onun gönlünün meyvesini mi aldınız? der. Melekler: "Evet" derler. Yüce Allah: "Peki kulum ne dedi?" diye sorar. Melekler: "Sana hamd etti ve dedi" derler. Yüce Allah: "Öyleyse kuluma cennette bir ev yapın ve ona "Beytu'1-hamd" ismini verin" der.[455][455]

**158.** Şüphe yok ki; Safa ile Merve Allah'ın koyduğu nişanlardandır. Her kim Beytullah'ı ziyaret eder veya umre yaparsa onları tavaf etmesinde kendisine bir günah yoktur. Her kim gönüllü olarak bir iyilik yaparsa şüphesiz Allah kabul eder ve (yapılanı) hakkıyla bilir.

---

[452][452] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/195.
[453][453] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/195.
[454][454] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/195-196.
[455][455] Tirmizî. Cenâiz. 36
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/196

**159.** İndirdiğimiz açık delilleri ve kitapta insanlara apaçık gösterdiğimiz hidayet yolunu gizleyenlere, hem Allah, hem de bütün la'net ediciler, la'net eder.
**160.** Ancak tevbe edip durumlarını düzeltenler ve gerçeği açıkça ortaya koyanlar başkadır. Ben onların tevbelerini kabul ederim. Ben, tevbeyi çokça kabul e-den ve çokça merhamet edenim.
**161.** İnkâr etmiş ve kâfir olarak ölmüşlere gelince, işte Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların la1 neti onların üzerinedir.
**162.** Onlar ebediyen la'net içinde kalırlar. Artık ne azapları hafifletilir, ne de onların yüzlerine bakılır.

## Bu Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah kendisinin zikir edilmesini ve verdiği nimetlere şükredilmesini emredip mü'minleri sabır ve namazdan faydalanmaya çağırdıktan sonra haccın önemini ve onun, dinin esaslarından olduğunu be -yan etti. Bundan sonra da ilmi yaymanın, onu gizlememenin gerektiğine dikkat çekti. Allah'ın indirdiği hüccetleri ve hidayete götüren vesileleri gizlemenin tehlikesini anlattı. Nitekim Yahudi ve Hıristiyanlar kitaplarındaki bu hüccetleri gizlemişler, dolayısıyla la'net, gazap ve helake müstehak olmuşlardı. [456][456]

## Kelimelerin İzahı

Şeâir, lügatte alâmet mânâsına gelen şeira kelimesinin çoğuludur. Şiar da bu köktendir. Bir kimse kurbanlık hayvanını tanımak için ona işaret koyduğunda denilir. Şeâir: Tavaf, sa'y, ezan ve benzeri dinî işlerle Allah'a kulluk ettiğimiz her şeye denir.
Hacc, lügatte kastetmek demektir. Istılahta ise, tavaf ve sa'y gibi haccla ilgili ibadetleri eda etmek için Ka'be-i Muazzama'yı ziyaret etmektir.
Umre yaptı demektir. Lügatte umre, ziyaret manasınadır. Daha sonra ibadet maksadıyla Beytullah'ı ziyaret için özel isim olmuştur.
Cünah, günaha meyletmek demektir. Başka bir görüşe göre de günahın kendisidir. Batıla meyletmekten ibaret olduğu için bu ismi almıştır. Bir kimse bir şeye meylettiği zaman denir. İbnu'1-Esir şöyle der: Nerede gelirse gelsin, bu kelime, günah ve meyil manasınadır. : Kitman, gizlemek ve Örtmek demektir. "Onlara mühlet verilir" demektir. [457][457]

## Nuzûl Sebebi

Enes (r.a.)'e Safa ve Merve sorulduğunda şöyle cevap verdi: Biz ikisini Câhiliye işlerinden sanıyorduk. İslam gelince, onlardan uzak durduk. Bunun üzerine âyeti indirildi.[458][458]

---

[456][456] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/198.
[457][457] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/198.
[458][458] Buharî, Tefsir-i Sâre 2, bab 21 Bakınız Suyutî ed- Dürrü'l-mensûr 1/159

## Âyetlerin Tefsiri

**158.** Safa ve Merve, Beyt-i Hârâm'a yakın iki tepenin adıdır. Bunlar Allah'ın dininin alâmetlerinden ve kulluğumuzu gösterme vesilelerindendir. Kim hacc veya umre maksadıyla Beytullah'ı ziyaret ederse Bu iki tepe arasında koşmasında bir günah ve vebal yoktur. Müşrikler bu iki tepe arasında koşuyor ve putlara el sürüyorlarsa, siz de âlemlerin Rabbi Allah için koşunuz ve müşriklere benzeme korkusuyla, o iki tepe arasında koşmayı bırakmayın. Kim farz olan haccını eda ettikten sonra nafile olarak hacc ve umre yaparsa veya farz olsun, nafile olsun hayırlı bir iş yaparsa, şüphesiz Yüce Allah onun itaatini kabul eder ve onu en güzel şekilde mükâfatlandırır. Çünkü Allah, kullarının yaptığı bütün amelleri bilir. Güzel amel işleyenlerin mükâfatı O'nun katında zayi olmaz. [459][459]

**159.** Kendilerine Tevrat'ta veya semavî kitaplarda açıkça bilgi verdikten sonra, Muhammed (s.a.v.)'in doğruluğunu göstermek üzere indirdiğimiz açık delil ve hüccetleri gizleyenler var ya, İşte bu çirkin amelleri yapanlar, âyet-i kerimede "yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye uyanlar..." denildiği halde peygamberin vasıflarını gizleyenler, Tevrat'ın hükümlerini tahrif edenler var ya, işte Allah onları lanetler ve rahmetinden uzaklaştırır, melekler ve mü'mmler de onlara lanet eder. [460][460]

**160.** Ancak, yaptıklarına pişman olanlar, âyetleri gizlemek suretiyle ifsad ettiklerini, gerçeği açıklayarak ıslâh edenler ve Allah'ın indirdiği hakikati insanlara anlatanlar müstesna. Allah bunların tevbelerini kabul eder ve bunlara rahmet eder. Ben kullarımın tevbesini çok çok kabul ederim. Rahmetim onları kuşatmıştır, işlemiş oldukları günahları bağışlarım. [461][461]

**161.** Allah'ı inkâr etmiş ve küfürde devam etmiş, nihayet bu hal üzere ölmüş olanlara gelince, İşte onları Allah, melekler ve yeryüzündekilerin tümü hatta kafirler lanetler. Zira kafirler de kıyamet günü birbirlerini lanetleyeceklerdir. [462][462]

**162.** "Onlar cehennemde ebedi kalacaklardır, lafzında, zahir isim yerine zamir kullanılması, işin korkunçluğunu gösterir. Onların cehennemdeki azapları süreklidir, ne kesilir, ne de bir an hafifletilir. "Onların azabı hafifletilmeyecektir. Onlar azab içinde kurtuluştan ümit kesmişlerdir.[463][463] Onlara mühlet de verilmez veya azaptan tehir edilmez. Bilakis, dünyadan ayrılır ayrılmaz azapları onları

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 198.

[459][459] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/198-199.

[460][460] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/199.

[461][461] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/199.

[462][462] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/199.

[463][463] Zuhruf sûresi 43/75

karşılar. [464][464]

**Edebî Sanatlar**

**1.** "Allah'ın alâmetlerinden" Burada hazif yoluyla icaz vardır, "Allah'ın dininin alâmetlerinden" demektir.
**2.** "İtaata sevap verir" demektir. Ebussuûd şöyle der: Allah kullarına bolca ihsan edeceğini bildirmek için, itaata karşı sevap verir yerine, "itaatini kabul eder" buyurdu. Şükrü zikretti, mecazın, onun karşılığı olan mükafatı kastetti.
**3.** "Allah onlara la'net eder". Bu cümlede, birinci şahıs zamirinden üçüncü şahıs zamirine dönüş vardır. Zira bunun aslı "Onları la'netleriz" dir. Ancak cümlesinde Allah lafzının açıkça zikredilmesi, kalbe korku ve heybet vermektedir.
**4.** "La'netçiler onlara lanet eder". Bu cümlede iştikak cinası vardır. Bu da edebî güzelliklerdendir.
**5.** Onlar la'nette veya cehennemde ebedî kalıcıdırlar. Burada işin korkunçluğunu ve şiddetini ifade etmek için cehennem ismi yerine zamir -kullanılmıştır.
**6.** "Onlara mühlet verilmez". Olumsuzluğun sürekliliğini ve devamını ifade etmek için isim cümlesi tercih edilmiştir. [465][465]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** Safa tepesinde İsaf, Merve tepesinde ise Naile denilen bir put bulunuyordu. Müşrikler bu iki tepe arasında sa'y ettiklerinde, bu putlara sürünüyorlardı. Müslümanlar, Câhilliye ehline benzemekten korktukları için, bu iki tepe arasında sa'y etmeyi günah saydılar.Bunun üzerine bu âyet indi. Safa ile Merve'nin Allah'ın dininin alâmetlerinden olduğunu ve bu iki tepe arasında sa'yetmede, müslümanlar üzerine bir günah olmadığını açıkladı. Zira müslümanlar putlar için değil, Allah için sa'y ediyorlardı.
**2.** Şükrün mânâsı, nimet ve ihsana, bunları vereni överek ve tanıyarak karşılık vermektir. Allah hakkında bu mânâ muhaldir. Zira hiç kimsenin O'na bir iyilik ve yardımı yoktur ki, Allah bunlara karşılık ona şükretsin. Bundan dolayı âlimler buradaki şükrün mânâsını sevap ve mükâfat vermekle yorumlamışlardır. Yani: Yüce Allah ona sevap verir, amel edenlerin mükâfatını zayi etmez. Kanaatimce doğru olan, Selefin "Allah'ın sıfatlarını, âyet ve hadiste geldiği gibi kabul etme" görüşüdür. Buna göre, Allah'ın şükrü, O'nun azamet ve kemâline lâyık bir şükürdür. [466][466]

**163.** İlahınız bir tek Allah'tır. Ondan başka ilâh yoktur. O, Rahmandır, Rahimdir.
**164.** Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri peşinden gelmesinde, insanlara fayda veren şeylerle yüklü olarak denizde yüzüp giden gemilerde, Allah'ın indirip de kurumuş toprağı canlandırdığı suda, yeryüzünde her

---

[464][464] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/199.
[465][465] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/199-200.
[466][466] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/200.

çeşit canlıyı yaymasında, rüzgarları ve yer ile gök arasında emre amade bekleyen bulutları yönlendirmesinde düşünen bir topluluk için bir çok deliller vardır.
**165.** İnsanlardan bazıları Allah'tan başkasını Allah'a eş tanrılar edinir de onları Allah'ı sever gibi severler. İman edenler ise Allah'ı daha çok severler. Keşke zâlimler azabı gördükleri zaman, bütün kuvvetin Allah'a ait olduğunu ve Allah'ın azabının çok şiddetli olduğunu önceden anlayabilselerdi.
**166.** O zaman kendilerine uyulup arkalarından gidilenler, uyanlardan hızla uzaklaşmışlar, azabı görmüşler ve nihayet aralarındaki bağlar kopup parçalanmıştır.
**167.** (Kötüklere) uyanlar şöyle diyecekler: “”Ah keşke dünyaya bir daha geri gitmemeiz mümkün olsaydı da, şimdi onların bizden uzaklaştıkları gibi biz de onlardan uzaklaşsaydık!" Böylece Allah onlara, işlerini, pişmanlık ve üzüntü kaynağı olarak gösterir ve onlar artık ateşten çıkamazlar.

## Bu Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah daha önce, âyetlerini inkâr eden kâfirlerin durumunu ve onlara âhirette terettüp edecek azap ve cezayı anlattıktan sonra burada da kudret ve birliğini gösteren delilleri zikretti ve hikmet sahibi yaratıcının varlığını gösteren deliller getirdi: Bu âyetlere önce ulvî, sonra suflî âlemi zikrederek başladı. Sonra sırasıyla gece ve gündüzün ard arda gelişini, denizlerin dalgalarını yararak giden gemileri, ekinlere ve nefislere hayat veren yağmurları, yeryüzüne yayılmış acayip hayvan türlerini, rüzgarları, insanların fâidesi için emre âmâde kılınmış bulutları zikretti. Bütün bunların sonunda Allah'ın sanatının ve yaratıkların güzelliklerini düşünmeyi ve bu konularda akıllarını kullanmalarını insanlara emretti ki, aklını kullanan, eserlerine bakarak bunları yaratanın varlığına, sanata bakarak, hikmetle yaratanın büyüklüğüne delil getirsin. [467][467]

## Kelimelerin İzahı

"İlâhınız". İlâh, hak veya batıl ma'bud demektir. Buradaki maksat hak olan ma'buddur ki, o da âlemlerin Rabbi olan Allah'tır.
Fülk. büyük gemi demektir. Tekil ve çoğul için kullanılır.
Besse; yaydı, dağıttı demektir. "Yayılmış pervaneleri gibi" mealindeki[468][468] âyette bu mânâda kullanılmıştır.
Dâbbe, lügatte: Yeryüzünde yürüyen her türlü insan ve hayvan demektir. "Yavaş yavaş yürümek" mânâsında olan "debîb" kelimesinden alınmıştır. Ancak örfte, sadece hayvanlar için kullanılır. "Allah her hayvanı sudan yarattı, işte bunlardan kimi karnı üstünde sürünür, kimi iki ayağı üstünde, kimi dört ayağı üstünde'yürür.[469][469] meak'ndeki âyet1 de bu kelimenin lügat mânâsını açıklar. Dâbbe lafzı hem sürüngenleri, hem insanları, hem de hayvanları kapsar.
"Rüzgarların çeşitli yönlere çevirmesi". Riyâh, rîh kelimesinin çoğuludur. Rîh de,

---

[467][467] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/202.
[468][468] Karia suresi 101/4
[469][469] Nur suresi 24/44

hava esintisi demektir. Onun tasrifi, onu çeşitli yönlere çevirmek ve bir hâlden diğer hâle nakletmektir. Buna göre, rüzgar bazen sıcak, bazan soğuk; bazan şiddetli; bazanda hafif eser. Bitkileri bazan aşılar, bazan da kısır bırakır.
Kolaylaştırma ve zelil kılma mânâsına gelen teshir mastarından olup, emre hazır kılınmış demektir.
Denk ve mümasil mânâsına gelen nidd kelimesinin çoğuludur. Buradaki mânâsı "putlar" demektir.
Aslında "ip" mânâsına gelen sebep kelimesinin çoğuludur. Buradaki mânâsı insanlar arasında mevcut olan soy veya dostluk gibi bağlardır.
Kerre, önceki hale dönmek, avdet etmek demektir.
Haserât, hasret kelimesinin çoğuludur. Hasret ise, elde etme imkânı varken elden kaçırılan şeye şiddetli pişmanlık duymak ve üzülmektir. Âyet-i Kerimede de bu mânâda kullanılmıştır: "Kişinin "Allah'a -karşı aşırı gitmemden dolayı bana yazıklar olsun" diyeceği günden sakının[470][470]

**Nüzul Sebebi**

Ata b. Ebi Rabah'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Medine'de "Sizin ilâhınız tek ilâhtır" âyeti nazil olunca Mekke'deki Kureyş Kâfirleri: Bir ilâh bu insanlara nasıl yetecek?" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah âyetini indirdi.[471][471]

**Âyetlerin Tefsiri**

**163.** Sizin, ibadet edilmeye müstehak olan ilâhınız bir tek ilâhdır. O'nun ne zatında, ne sıfatlarında ne de fiillerinde bir benzeri vardır. O'ndan başka ibadete lâyık bir ilâh yoktur. O, Rahman ve Rahimdir. Nimetlerin sahibi, lütufların kaynağı O'dur. [472][472]

**164.** Sanatın inceliklerini ve kudretin delillerini gösteren göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün sağlam bir nizam içinde birbirlerini takip etmesinde, gecelerin uzayıp gündüzlerin kısalmasında, gündüzlerin uzayıp gecelerin kısalmasında Allah'ın kudretini gösteren deliller vardır, İnsanların ihtiyacı olan ticaret veya diğer eşyalardan meydana gelen ağır yükler yüklenmiş olarak denizde yüzen büyük gemilerde, Allah'ın buluttan, ülkelerin ve kulların hayat sebebi olan yağmuru indirerek bununla kurumuş ve çatlamış, bitkisiz ve meyvesiz bir hale gelmiş olan yeryüzünde ekinleri ve ağaçları, canlandırmasında, yeryüzünde hacimleri, şekilleri, renkleri ve sesleri farklı birçok hayvan türlerini yaratıp yaymasında, rüzgarların esişini güneyden kuzeye, kuzeyden güneye çevirmesinde, sıcak ve soğuk, hafif ve şiddetli hallere sokmasında, Gök ve yer arasında Allah'ın

---

[470][470] Zumer sûresi 39/ 56
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/202-203.
[471][471] Vahidî, Esbâbu'n-nüzûl s,25; Kurtubî 11/191
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/203.
[472][472] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/203.

kudretiyle emrine hazır hale getirilmiş bol su yüklenip yeryüzüne damlalar halinde yağdıracak şekilde Allah'ın istediği yere doğru giden bulutlarda, Kavrayacak aklı, idrak edecek ve bu işlerin kadir ve hikmet sahibi bir ilahın sanatı olduğunu düşünebilecek basireti olan bir topluluk için, Allah'ın üstün gücünü, engin hikmetini ve geniş rahmetini gösteren somuz deliller ve hüccetler vardır. Ka'bu'l-Ahbar şöyle der: "Bulutlar yağmurların kalburlarıdır. Bulutlar olmasa, yağmur düştüğü yeri harap eder.[473][473]
Yüce Allah bundan sonra, kendisinden başka şeylere tapan müşriklerin kötü sonlarını haber vererek şöyle buyurur: [474][474]

**165.** İnsanlardan bazılarının cehaleti o dereceye varmıştır ki, reislerini ve putları Allah'a ortak koşmuşlardır. O putları, mü'minlerin Allah'ı sevdikleri gibi sever, onlara hürmet gösterir ve boyun eğerler. Mü'minlere gelince, onların Allah'ı sevmeleri, müşriklerin putları sevmelerinden daha fazladır. Eğer zâlimler, kıyamet gününde kendileri için hazırlanmış olan azabı gördüklerinde, bütün gücün tek Allah'a ait olduğunu ve Allah'ın azabının şiddetli elem verici olduğunu bilselerdi, başlarına, anlatılamayacak derecede korkunç ve şiddetli bir azabın geleceğini anlarlardı. [475][475]

**166.** O zaman, azabı görürler, aralarındaki bağlar kopar, sevgi yok olur. Kendilerine uyulup arkalarından gidilenler, uyanlardan hızla uzaklaşırlar. [476][476]

**167.** Uyanlar: "Ah! Keşke bir daha dünyaya geri gitmemiz mümkün olsaydı, şimdi onların bizden uzaklaştıkları gibi bizde onlardan uzaklaşsaydık" derler. Yani, kötülükte önderlere uyanlar dünyaya bir daha geri dönmeyi isterler ki, orada kendilerini doğru yoldan saptırıp da şimdi bu şiddetli günde kendilerinden uzak duran bu Önderlerden uzaklaşsınlar. Yüce Allah, onlara azabının şiddetini göstereceği gibi, onların çirkin amellerini ve bunların neticesi olan şiddetli nedametleri ve cehennem kıvılcımları gibi zaman zaman onların kalplerini yakan pişmanlıkları da gösterecektir. Onlar artık ateşten çıkacak değillerdir. Yani onlar için ateşten çıkacak bir yol yoktur. Bilakis onlar ebedî bir azap ve bedbahtlık içinde kalacaklardır. [477][477]

**Edebî Sanatlar**

**1.** "Sizin ilâhınız bir ilâhtır." Bu cümlede, Allah'ı inkâr eden, inkâr etmeyen kimse mevkiine konulduğu için, haber te'kitsiz gelmiştir. Zira onların önünde güçlü ve kesin delillerden Öyleleri vardır ki, eğer onlar düşünseler, Allah'ın birliğine tam manâsıyla kanaat getireceklerdir.

---

[473][473] el-Bahru'1-muhît, 1/476
[474][474] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/203-204.
[475][475] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/204.
[476][476] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/204.
[477][477] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/204-205.

**2.** "Âyetler." Âyet kelimesi, azamet ifade etmek için nekre getirilmiştir. Yani, "Bu sayılanlarda Allah'ın üstün gücünü ve engin hikmetini gösteren oüyük deliller vardır." demektir.
**3.** "Allah sevgisi gibi." Bu terkipte mürsel ve mücmel teşbih vardır. Çünkü teşbih edatı zikredilmiş, vech-i şebeh hafzedilmiştir.
**4.** "Allah'ı daha çok seven". Eşcddü kelimesini açıkça kullanarak, mukayese yapmak; şeklinde mukayese yapmaktan daha mübalağalıdır. Yüce Allah: "Artık kalpleriniz taş gibi, hatta daha da katı" mealindeki âyette de: kasveti (katılığı) mukayese ederken demek uygun düştüğü halde daha aşırılık ifade etmesi için buyurmuştur.
**5.** "Zulmedenler görse" cümlesinde, şeklindeki zamir yerine zahir isim gelmiştir. Bu, dinleyicinin zihninde olayı canlandırmak, tasvir etmek ve şiddetli azabın sebebi olan korkunç zulmü tescil içindir.
**6.** "Azabı gördüler "Sebebler kesildi." âyetlerinin sonunda seci' vardır. Buna Arap edebiyatında tersîl denilir.
**7.** "Onlar ateşten çıkamazlar." Burada, azabın sürekli ve ebedî oluşunu ifade etmek için isim cümlesi getirilmiştir., [478][478]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** Yüce Allah, eserlerinden ibret alınmasına dikkat çekmek ve birliğine delil getirmek üzere bu âyetlerde yaratıklarından harikulade sekiz türünü açıkladı: Birincisi; Göklerin ve onda bulunan ay, güneş ve yıldızların yaratılışı. İkincisi; Yerküresi ve orada bulunan dağlar, denizler, ağaçlar, nehirler, madenler ve cevherler. Üçüncüsü; Gece ve gündüzün uzayıp kısalarak birbirini takip etmesi ve havanın aydınlanıp kararması. Dördüncüsü; Sabit dağlar gibi büyük gemilerin, ağır yük ve insanlarla dolu olarak rüzgar vasıtasıyla denizde yürümesi ve ileri geri gidip gelmesi Beşincisi; Allah'ın, yeryüzündeki bitki ve diğer canlılardan oluşan yarlıklar için hayat sebebi kıldığı yağmur ve yağmurun zaman zaman belli miktarlarda indirilmesi. Altıncısı; Yeryüzüne dağıtmış olduğu renkleri, şekilleri ve suretleri farklı insan ve hayvanları. Yedincisi; Rüzgarların esişini istediği yöne çevirmesi. Hava, latif bir cisimdir. Buna rağmen o derecede kuvvetlidir ki kayaları ve ağaçları kökünden söker ve büyük binaları yıkar. Bununla birlikte o, varlıkların hayat unsurudur. Hava akımı bir an durdurulacak olsa ruh sahibi her varlık ölür ve yeryüzünde bulunan herşey kokar. Sekizincisi; İçinde büyük miktarda sıi taşıyan, yağdığında büyük vadilerden seller akıtan bulutlar. İşte bu bulutlar, tutunacakları bir bağ ve dayanacakları bir direk olmaksızın yerle gök arasında durmaktadır. Bir ve her şeye galip olan Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim.
**2.** Riyâh lafzı Kur'an-ı Kerim'de hem tekil hem de çoğul olarak kullanılmıştır. Rahmet için kullanıldığında çoğul, azap için kullanıldığında ise tekil gelmiştir. Rahmet için geldiğine misal: "(Hayat ve bereket) müjdecileri olarak rüzgarları göndermesi de Allah'ın alâmetlerindendir...[479][479] "Rüzgarları, rahmetinin önünde,

---

[478][478] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/205.
[479][479] Rûm sûresi, 30/46

müjde olarak gönderen odur...[480][480] Azap hakkında tekil geldiğine misâl:"Âd kavmi ise uğultulu, azgın bir rüzgar ile helak edildiler[481][481] "Âd kavminde ibretler vardır. Onlara kasıp kavuran rüzgarı göndermiştik.[482][482]
Rüzgar estiği zaman Rasulullah (s.a.v.) Allahım onu bizim için hayırlara vesile olacak rüzgarlar kıl, musibet getiren rüzgar kılma, diye dua ederek bu kelimeyi rahmet hakkında çoğul, musibet hakkında ise tekil olarak kullanmıştır. [483][483]

**168.** Ey İnsanlar! Yeryüzünde bulunanların helal ve temizlerinden yeyiniz. Şeytanın peşinden gitmeyiniz. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.
**169.** O size kötü ve çirkin şeyleri yapmanızı ve Allah hakkında bilmediklerinizi söylemenizi emreder.
**170.** Onlara "Allah'ın indirdiğine uyun" denildiği zaman onlar, "Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız" dediler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyseler?
**171.** Kâfirlerin hali, bağırıp çağırma dışında bir şey anlamayan hayvanlara bağıran çobanın haline benziyor. Çünkü onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir, düşünmezler.
**172.** Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yeyin, eğer siz yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız; O'na şükredin.
**173.** Allah size ancak leşi, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur. Şüphe yok ki Allah, çokça bağışlayan çokça esirgeyendir.
**174.** Allah'ın indirdiği kitaptan bir şeyi gizleyip onu az bir paha ile değişenler yok mu, işte onların yeyip de karınlarına doldurdukları, ateşten başka bir şey değildir. Kıyamet günü Allah ne kendileriyle konuşur ve ne de onları temize çıkarır. Orada onlar için can yakıcı bir azap vardır.
**175**. Onlar doğru yol karşılığında sapıklığı, mağfirete bedel olarak da azabı satın almış kimselerdir. Onîar ateşe karşı ne kadar dayanıklıdırlar.
**176.** O azabın sebebi, Allah'ın kitabı hak olarak indirmiş olmasıdır. Farklı yorum yapıp kitapta ayrılığa düşenler, elbette derin bir anlaşmazlığın içine düşmüşlerdir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde tevhidi ve delillerini zikredip takva sahibi mü'minler için verilecek mükâfat ile âsî kâfirlerin çarptırılacakları azabı açıkladıktan sonra bu âyetlerde de küfrün, nimetin kesilmesine tesir etmediğini göstermek için hem mü'mine hem de kâfire verdiği nimetleri açıkladı. Çünkü Yüce Allah, âlemlerin Rabbidir. O'nun ihsanı iyi, kötü; mü'min, kâfir ayırımı olmaksızın bütün insanlığı içine alır. Daha sonra Yüce Allah, mü'minleri, nimeti verene şükretmeye, Allah'ın mubah kıldığı temiz nimetlerden yemeğe ve haram kıldığı pis şeylerden de

---

[480][480] Araf sûresi, 7/57
[481][481] Hakka sûresi, 69/6
[482][482] Zariyat sûresi, 51/41
[483][483] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/205-206.

kaçınmaya çağırdı. [484][484]

## Kelimelerin İzahı

Hutuvât, hutva kelimesinin çoğuludur. Hutva aslında yürürken iki ayak arasındaki bir adımlık mesafeye denir. İzlerin takibinde mecaz olarak kullanılır.
insanı üzen kötü şey demektir. Söz fiil ve itikad olacak işlenen günaha denilir. Çünkü günah, işleyeni ya hemen veya âhirette üzecektir. Fahşâ, büyük ve çirkin günah demektir. Fahşâ günahların en büyüğüdür.
Luiil : Bulduk demektir. "Kapının önünde O'nun efendisini buldular.."[485][485] ve "Çünkü onlar atalarım dalâlette buldular.[486][486]
Haykınp çağırıyor demektir. Çoban davara bağırıp onu sevk ve idare ettiğinde denir. Şâir Ahtal bu kelimeyi şöyle kullanmıştır:
Ey Cerir! Sen koyunlarına seslen. Çünkü sen yalmz kaldığında nefsin sana sadece sapıklık temenni ettirir.
İhlal, sesi yükseltmek demektir. İhrama giren kimse telbiye yaparak sesini yükselttiğinde denir. Doğduğu zaman çocuğun ağlamasına da denir. Müşrikler, hayvan kestiklerinde yüksek sesle Lât ve Uzza'nm adım anarlardı. Buna da ihlal denirdi.
Mecbur kaldı, yani zaruret onu haramlardan yemeye zorladı demektir.
Bağı, bağy kökünden; adi ise udvan kökünden gelmekte
olup her ikisi de zulüm ve haddi tecavüz etmek manasınadır.
"Onları temizlemez" temizlemek mânâsına gelen tezkiye mastarındandır. Allah onları temize çıkarmaz demektir.
Şikâk, ihtilâf ve düşmanlık demektir. [487][487]

## Âyetlerin Tefsiri

**168.** Bu hitap bütün insanlığa şâmildir. Yani Ey İnsanlar! Allah'ın, sizin için helâl kıldığı bizatihi temiz, akla ve bedene zarar vermeyen nzıklardan yeyiniz. Şeytanın süsleyip size güzel gösterdiği fuhuş ve günahlardan onun izlerine uyup ardından gitmeyiniz. Çünkü o sizin için büyük bir düşmandır. Onun düşmanlığı akıllı kimselere kapalı kalmayacak kadar açıktır. [488][488]

**169.** Şeytan size hayırlı bir şeyi emretmez. O size ancak günahları, kötü şeyleri son derecede çirkin ve rezil şeyleri emreder, Ve Allah hakkında bilmediklerinizi söylemenizi emreder. Yani Allah'ın size helâl kıldıklarını haram, haram kıldıklarını da helâl sayarak kendiliğinizden helâl ve haram kılıcı hükümler koymak suretiyle

---

[484][484] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/208.
[485][485] Yusuf sûresi, 12/25
[486][486] Saffat sûresi, 37/69
[487][487] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/208-209.
[488][488] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/209.

Allah'a iftira etmenizi emreder. [489][489]

**170.** Müşriklere Allah'ın peygambere indirdiği vahye ve Kur'an'a tabi olun, cehalet ve sapıklığı bırakın denildiğinde onlar: Bilakis biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız" derler.
Yüce Allah onlara cevaben buyurur ki: babalan beyinsiz ve aptal iseler, onları kötülükten koruyacak akılları ve onların yolunu aydınlatacak basiretleri yoksa yinede onlara mı uyacaklar? Buradaki soru inkâr, kınama ve onların körü körüne babalarını taklid etme durumlarına karşı hayret ifade eder.
Sonra Yüce Allah kafirler için son derecede açık ve vazıh misal getirerek şöyle buyurur: [490][490]

**171.** Kur'an'dan ve onun parlak delillerinden faydalanamayan kâfirlerin ve onları hidayete çağıran kimsenin durumu, davara bağırıp onu sevk eden çobanın durumuna ve çobanın söz ve maksadından bir şey anlamaksızın sadece onun ses ve çağrısını işiten davarın durumuna benzer.
İşte bu kâfirler, mer'âdaki hayvan sürüleri gibidir ki senin, kendilerini çağırdığın şeyi anlayıp idrâk etmezler. Kur'an'ı işitirler fakat ona karşı kulaklarını tıkarlar. "Gerçekten onlar hayvanlar gibidir, hatta onlar daha da yoldan sapmışlardır.[491][491]
Bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyurur: Onlar sağırdırlar hakkı dinlemezler, dilsizdirler hakkı söylemezler, kördürler onu göremezler. Kendilerine söyleneni anlamazlar. Çünkü onlar sapıklıkta hayvanlar gibidirler, akılları ermez. Bu misalin creti -Allah daha iyi bilir şöyledir: Kâfir olanların hali, mânâsını anlamaksızın , çobanın sözünü işiten hayvanların haline benzer. İbn Abbas'm sözünün Özeti budur. [492][492]

**172.** Yüce Allah bu âyette mü'minlere hitap etti. Çünkü Rabbani tevcihlerden faydalananlar onlardır. Mânâ şöyledir: Ey Mü'minler! Allah'ın size rızık olarak verdiği helâl, temiz ve lezzetli olan şeylerden yiyiniz. Eğer siz sadece Allah'a ibadet ediyor, ondan başkasına, tapmıyorsanız size verdiği sayılamayacak kadar nimetlerine karşı Allah'a şükrediniz. [493][493]

**173.** Allah size ancak ölü (leş), kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlar gibi domuz pis şeyleri haram kıldı. "Burada Allah'tan başkası, adına kesilenden maksat Alladın adı değil Lât ve Uzza gibi putların adı zikredilerek kesilen hayvanlardır."
Kim haram olan şeylerden yemeğe mec k şartıyla bir Kim haram olan bur kalırsa, fesada gitmemek ve ihtiyaç miktarını aşmamak şartıyla bir miktar yemesinde bir günah yoktur. Şüphe yok ki Allah çokça bağışlayan, merhamet edendir. O

---

[489][489] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/209-210.
[490][490] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/209.
[491][491] Furkan sûresi, 25/44
[492][492] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/210.
[493][493] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/210.

günahları bağışlar kullarına merhamet eder, haram olan şeyleri zaruret anında mubah kılması, onun rahmetindendir. [494][494]

**174.** Allah'ın indirdiği kitapta yani Tevratta Peygamber (s.a.v.)'in zikredilen vasıflarını gizleyip onu dünya malından az bir karşılıkla değiştiren Yahudiler var ya işte onlar, başka birşey değil, kıyamet gününde karınlarında alevlenecek ateş yerler. Çünkü bu haram malı yemek onları ötürecektir Kıyamet gününde Allah ateşe götürecektir. mü'minlerle konuştuğu gibi onlarla hoşnut bir şekilde konuşmayacak, bilakis kızgın bir şekilde konuşacaktır. Nitekim âyet-i kerimede "Orada alçaldıkça alçalm! Benimle konuşmayın artık[495][495] buyurulmuştur. Allah onları günah kirinden de temizlemez. Onlar için elem verici bir azap vardır. O da cehennem azabıdır.
İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre, Yahudilerin ileri gelenleri Peygamber (s.a.v.)'in evsafını gizledikleri zaman bu âyet onlar hakkında nazil olmuştur. [496][496]

**175.** İşte onlar hidayeti dalâletle, imanı küfürle, mağfireti azapla ve cenneti cehennemle değiştirenlerdir. Cehennem ateşine karşı ne kadar da sabırlılar! Bu âyet kâfirlerin çeşitli günahlar işlemeye gösterdikleri cürete karşı mü'minleri hayrete düşürür. Sonra Yüce Allah bu ibret verici azabın sebebim şöyle açıklar: [497][497]

**176.** Bu elem verici azabın sebebi şudur: Yüce Allah hakkı açıklamak üzere kitabı Tevrat'ı indirdi de Yahudiler hakki gizlediler ve Tevrat'taki âyetleri tahrif ettiler. Kitabın yorumu ve tahrifinde ihtilafa düşenler elbette haktan ve doğrudan uzak şiddetli azabı gerektiren derin bir anlaşmazlığa.düşmüşlerdir. [498][498]

**Nuzûl Sebebi**

İbn. Abbas'dan rivayet edildiğine göre bu âyetler Kâ'b b.Eşref, Malik b. Sayf ve Huvey b. Ahtap gibi Yahudi ileri gelenleri hakkında inmiştir. "Bunlar kendilerine tabi olanlardan hediyeler alarak menfaat sağlıyorlardı Rasulullah (s.a.v.) gönderilince bu menfaatlerinin kesilmesinden korktula ve Hz. Muhammed (s.a.v.) ve şeriatıyla ilgili emirleri gizlediler; Bunun üzerine.... âyeti indi.[499][499]

**Edebi Sanatlar**

**1.** "Şeytanın izleri" terkibi şeytana uyma ve onun izlerine tabi olmaktan istiaredir. Telhîsu'l-beyân yazarı şöyle der: Bu ifade şeytanın emirlerine itaatten ve birşey

---

[494][494] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/210-211.
[495][495] Mü'minun sûresi 23/108
[496][496] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/211.
[497][497] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/211.
[498][498] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/211.
[499][499] Fahri Râzî, s: 11
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/211-212.

yapmaya davet ettiği sözünü kabul etmekten sakındırma konusunda en beliğ ifadedir.[500][500]
**2.** Özel bir ifadenin genel olana atfı kabilindendir. Çünkü kötülük mânâsına olan kelimesi bütün günahları kapsar. Fahşâ ise günahların en çirkinidir.
**3.** "İnkâr edenlerin durumu" bu cümlede mürsel ve mücmel teşbih vardır. Edat zikredildiği için mürsel, benzetme yönü hafze-dildiği içinde mücmeldir. Kâfirler, çağıranın sesini işitip sözün mânâsını ve maksadını anlamayan hayvanlara benzetilmiştir.
**4.** "Sağırlar, dilsizler, körler." Burada, teşbih (benzetme) edatı veya benzetme yönü gizlendiği için, teşbih-i beliğ vardır. Yani onlar hakkı işitmede sağırlar gibi Kur'anm nurundan faydalanmada da körler ve dilsizler gibidirler.
**5.** "Karınlarında sadece ateş yerler" bu cümle ileride olacağı nazar-ı itibara alınarak mecazi mürsel olur. Yani onlar ancak kendilerini cehenneme götürecek haram mal yerler demektir.
terkibi ise onların hallerinin çirkinliğini ve adîliğini ifade eder ve onları cehennemin kızgın taşlarım yiyen kimseler olarak vasıflandırır. Bu da en korkunç bir işitme ve en şiddetli elem veren şeydir
**6.** Bu istiaredir. Maksat "iman'ı küfürle değiştirdiler" demektir. Bu istiarenin izahı sûrenin baş taraflarında geçmiştir. [501][501]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** İbn-Abbas şöyle der: Peygamber (s.a.v) yanında âyeti okundu. Sa'd b.Ebi Vakkas: "Ya Rasulullah! Allah'a dua et de beni, duası kabul olanlardan eylesin" dedi. Rasulullah buyurdu ki Ey Sa'd! Güzel şeyler ye ki, duası kabul olanlardan olasın. Muhammed'in canı kudret elinde olan Allah'a and olsun ki karnına haram lokma sokan kişinin kırk gün duası kabul olunmaz. Her kim ki, haram ve faizle beslenmişse ona ateş daha lâyıktır.[502][502]
**2.** Selefden bazıları şöyle der: Allah'a karşı işlenen her günah ve masiyetlerle ilgili adanan her adak şeytanın izlerine uymaktır. Şa'bî şöyle der: Bir adam oğlunu kurban kesmeyi adadı, Mesrûk ona bir koç kesmesi için fetva verdi ve böyle bir adak, şeytanın izlerindendir, dedi.[503][503]
**3.** İbnu'l-Kayyim E'lâmu'l-Muvakkiîn adlı kitabında "Kâfirlerin hali bağırıp çağırma dışında birşey duymadan haykıran kimsenin hâline benzer" mealindeki âyetini şöyle açıklar: Bu teşbihi teşbih-i mürekkep de yapabiliriz, teşbih-i mufarrak da. Eğer teşbih-i mürekkep kabul edersek, anlamamaları ve faydalanmamaları hususunda kâfirleri koyun sürüsüne benzetmiş ol-uruzki çoban onlara bağırır çağırır fakat onlar çobanın sözlerinden, sadece haykırıp çağırmaktan ibaret olan mücerred bir ses olarak işitir. Ondan birşey anlamazlar. Eğer bu teşbihi teşbih-i mufarrak kabul edersek, bu takdirde kâfirler, hayvanlar yerinde kabul edilir. Onları

---

[500][500] Telhîsu'i-beyân, 5:11
[501][501] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/212.
[502][502] Bu hadisi Hafız İbn. Merdiveyh tahric etmiştir.
[503][503] Mehâsinu't-te'vil 3/368

hidayete ve doğru yola çağıran kimse de bağırıp çağıran çobana, hidayete çağrılmaları ise mânâsı anlaşılmayan haykırma ve çağrıya benzetilir. Onların mücerred haykırma ve çağırmayı anlamaları ise hayvanların sadece çobanın sesini işitmeleri gibidir. Allah daha iyisini bilir. [504][504]

**177.** İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin iyiliğidir ki, Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere inanır. Yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekat verir. Andlaşnıa yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Müttakîler ancak onlardır!
**178.** Ev iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın (öldürülür). Ancak her kimin cezası, kardeşi tarafından bir miktar bağışlanırsa, artık sonunda iyiye yönelmesi, öldürülenin velisine güzellikle ödemesi gerekir. Bu, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Her kim bundan sonra haddi aşarsa muhakkak onun için elem verici bir azap vardır.
**179.** Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat , vardır. Umulur ki suç işlemekten sakınırsınız.
**180.** Birinize ölüm geldiği zaman, eğer bir hayır mal bırakacaksa anaya, babaya, yakınlara uygun bir biçimde vasiyet etmek Allah'tan korkanlar üzerine bir borçtur.
**181.** Her kim bunu işittikten ve kabullendikten sonra vasiyeti değiştirirse, günahı onu değiştirenleredir. Şüphesiz Allah işitir ve bilir.
**182.** Her kim, vasiyet edenin haksızlığa yahut günaha meyletmesinden endişe eder de (alâkalıların) aralarını bulursa kendisine günah yoktur. Şüphesiz Allah çok bağışlayan, hem de merhemet edendir.

## Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Buradan itibaren bu mübarek sûrenin yaklaşık olarak İkinci yansı başlamaktadır, Sûrenin geçen yansı dinin esasları ve İsrailoğullarmm çirkinlikleriyle ilgiliydi. Bu yarısı ise genellikle dinî-hukukî hükümlerle İlgilidir. Bu âyetlerin öncekilerle ilgisi şöyledir: Yüce Allah geçen âyetlerde Ehl-i kitabın dinleri hususunda büyük bir ihtilafa düştüklerini bu yüzdende asla anlaşamadıklarını açıkladı. Bu anlaşmazlıklardan biri de kıble meselesidir. Çünkü Ehli kitap bu konuya çok eğildi ve müslüman-ıarın Kâ'be'ye yönelerek namaz kılmalarını kabul etmediler. Yahudi ve Hristiyan gruplardan herbiri hidayetin kendi kıblelerine yönelmekte olduğunu iddia ediyorlardı. Yüce Allah bu âyetlerde bunların iddiaların reddederek gerçek ibadetin ve iyi amelin insanın doğuya veya batiye yönelmesinde değil, sadık ve derin bir imanla Allah'a itaat ve onun emirle rine sarılmakta olduğunu açıkladı. [505][505]

---

[504][504] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/212-213.
[505][505] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/215.

## Kelimelerin İzahı

Bir, iyilik mânâsına olup bütün itaat ve hayırlı amelleri kapsa yan bir isimdir.
Aslında boyun mânâsına olan Rakabe kelimesinin çoğuludur. Ayn (göz) kelimesi casus yerinde kullanıldığı gibi bu kelimede beden yerinde kullanılır. Âyetteki maksat, esirler ve köleler demektir.
Be'sâ fakirlik demektir.
Darra', hastalık ve ağrı manasınadır.
Be's lügatte şiddet mânâsına olup burada savaş manasınadır.
Farz kılındı manasınadır.
Kısas, izi takip etme mânâsına gelen kas kelimesinden türemiştir. Buradaki mânâsı öldürme veya yaralamalarda misliyle cezalandırmaktır. " Annesi Musa'nın ablasına onun izini takip et dedi[506][506] mealindeki âyette de izlemek mânâsında kullanılmaktadır,
Katıl kelimesinin çoğuludur. "Öldürülenler" demektir. Müzek -ker ve müennes için kullanılır. Öldürülmüş adam" denildiği gibi "öldürülmüş kadın" da denir.
Elbab, Lübb'ün çoğulu olup akıllar demektir. Hurma ağacının Özü ve halisi mânâsına olan den alınmıştır.
İsm, günah demektir.
Cenef, hata ederek haktan ayrılmak demektir. [507][507]

## Nüzul Sebebi

Katade'den şöyle rivayet edilmiştir: Câhiliye devri insanlarında zulüm ve şeytana itaat hüküm sürüyordu. Onlardan, güçlü olan bir kabilenin kölesini başka bir kabilenin kölesi öldürdüğünde, "buna karşılık kesinlikle hür bir adamdan başkasını öldürmeyi kabul etmeyiz" derlerdi. Diğer kabilelerden bir kadın bunlardan bir kadını Öldürdüğünde de "bunun yerine bir erkekten başkasını öldürmeyi kabul etmeyiz" derlerdi. Yüce Allah, bu haksızlığı ortadan kaldırmak için "Hüre hür, köleye köle, kadına kadın öldürülür" mealindeki âyeti indirdi.[508][508]

## Âyetlerin Tefsiri

**177.** Hayırlı iş ve amel-i salih, sadece insanın namaz kılarken doğuya vaye batıya yönelmesinde değildir. Lâkin gerçek hayır Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaplara ve peygamberlere inananların imanıdır, ve kişinin sevdiği malından yakınlarına vermesidir. Çünkü onlar yardıma daha layıktır. Yine babalarını yitirmiş yetimlere, malı olmayan yoksullara, malından mülkünden uzakta kalmış ihtiyaç içindeki yolculara ihtiyaçlarını gidermek için yardım isteyen dilencilere yardım etmesi, fidyelerini vererek köle ve esirleri hürriyetine kavuşturması dır. Yine iyilik

---

[506][506] Kasas sûresi, 28/11
[507][507] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/215-216.
[508][508] Suyutî, ed-Dürru'l-mensur 1/173
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 216.

kişinin, İslamın en mühim esaslarından olan namazı dosdoğru kılması ve zekatı vermesidir. Söz verdiklerinde sözlerini yerine getirip vaadlerin-den dönmeyenlerin davranışı ile, fakirlik, hastalık ve savaş zamanlarında şiddet ve sıkıntılara ve Allah yolunda savaşa katlananların sabrıdır. Bunlar övgüye lâyık kimselerdir. İşte bu vasıfları taşıyanlar gerçekten iman edenler ve takvada kemâle erenlerdir. Bu âyette iyiler Övülmekte, ulaşacakları huzur ve güzel hayırlara işaret edilmektedir. [509][509]

**178.** Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Yani zulüm ve düşmanlık etmeksizin eşit bir şekilde muamele ederek maktulün katiline kısas uygulamanız farz kılındı. Ancak kısası sadece suçluya uygulayınız. Hür bir erkek, hür bir erkeği öldürürse Öldürülene karşılık siz de katili öldürün. Köle köleyi Öldürürse siz de katil köleyi öldürün. Kadınlar için de durum aynıdır. Bir kadın başka bir kadını öldürürse sizde ona kısas uygulayın. Kısası misliyle uygulayınız. Suçludan başkasını öldürerek haddi aşmayınız. Zira suçludan başkasını cezalandırmak kısas değil bilakis zulüm ve haddi tecavüzdür, Kime öldürülen kardeşinin kanından birşey bağışlanırsa yani öldürülenin velisi diyet almaya razı olur da kısası düşürürse, diyeti, şiddet kullanmadan ve kan dökmeksizin iyilikle katilden istemelidir. Katilinde diyeti geciktirmeden ve eksiksiz olarak maktulün velisine ödemesi gerekir, Katilin affedilip te kısas yerine diyetin alınmasını meşru kılması sizin için Rabbinizden bir hafifletme ve bir rahmettir. Diyetin meşru kılınmasında katil için kolaylık ve hafiflik, maktulün velileri için de fayda vardır. İslam, öldürme fiilinin cezasında adaletle rahmeti bir araya toplamıştır. Maktulün velileri istedikleri takdirde kısas onlara bir hak olarak verilmiştir. Bu adalettir. Kısastan vazgeçtiklerinde de diyet almaları meşru kılınmıştır. Bu da rahmettir. Kim diyeti kabul ettikten sonra katile zulüm ederse âhirette onun için elim bir azap vardır. [510][510]

**179.** Ey akıl sahipleri! Meşru kıldığım kısasta sizin için hayat vardır. Hem de ne hayat! Çünkü bir kimse başkasını Öldürdüğünde kendisinin de Öldürüleceğini bilirse bu işten geri çekilir, Öldürmekten vazgeçer. Böylece hem kendi hayatını, hem de öldürmek istediği şahısın hayatını korumuş olur. İşte insanların kanları ve hayatları bununla korunur, Umulur ki Allah'ın yasakladığı şeylerden sakımı ve günahlardan kaçınırsınız. [511][511]

**180.** Birinize ölüm geldiği vakit, bif hayır ve birçok mal bırakacaksa anaya, babaya ve yakınlara adaletli bir şekilde yani malın üçte birini aşmamak ve zengin akrabaları için vasiyet edipte fakirleri bırakmamak üzere vasiyet etmesi onun üzerine farz kılındı Bu vasiyet Allah'tan korkanlar üzerine bir borçtur. Miras âyeti inmeden önce bu hüküm farz idi. Sonra miras âyeti ile kaldırıldı. [512][512]

---

[509][509] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/216-217.
[510][510] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/217.
[511][511] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/217.
[512][512] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/218.

**181.** Vâsî veya şahitten her kim işitip öğrendikten sonra bu vasiyeti değiştirirse bunun günahı değiştirenleredir. Çünkü onlar hıyanet etmiş ve dinin hükmüne aykırı davranmışlardır. Şüphesiz Allah her şeyi işitir ve bilir. Bu âyette vasiyeti değiştirenleri şiddetli bir tehdit vardır. [513][513]

**182.** Her kim de vasiyet edenin hata ederek veya kasten günah işleyerek haktan ayrıldığını anlarsa veya öyle sanar da vasiyet edenle vasiyet edilen kişinin arasını bulursa bu değiştirmeden dolayı ona bir günah yoktur. Şüphesiz Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir. Islah ve düzeltmek maksadıyla arabuluculuk eden kimseler için Allah'ın rahmet ve mağfireti geniştir. [514][514]

## Edebî Sanatlar

**1.** Cümlesinde mübalâğa yoluyla iyilik, iman edenin kendisi sayılmıştır. Bu tür ifade edebiyatçıların sözlerinde bilinmektedir. Onlar şöyle der: Cömertlik Züheyr'dir. Yani cömertlik Ha-tim'in cömertliğidir. Şiir de Züheyr'in şiiridir, Sibeveyh de bu âyeti böyle a-çıklamıştır. Zira o kitabında şöyle deri Yüce Allah buyurdu. Ancak bunun takdiri şefcüfidedif[515][515] Bunun benzeri şöyledir. Cömertlik bir dirhem harcanan değildir. Fakat cömertlik binlerictır. fakat cömert binleri harcıyandff demek münasip değildir.
**2.** Burada hazifle vardır. Takdiri şeklindedir. Esirlerin fidyesini vermek manas Rıkab iafzmda mecazi mürsel vardır. Çünkü Rakaba (boyun) kelimesi kişinin kendisi kasdedilmiştir. Bu mecaz zikri cüz irade-i kiil bilindendir.
**3.** Aslında bu kelimesi, gibi merfu yani şeklinde okunması gereklidir. Ancak burada ihtisas üzere nasb okunmuştur. takdirindedir.. Özellikle savaşta sabredenleri zikrederim, manasınadır. Bu üslup edebiyatçılar arasında bilinir. Övmek veya yermek için bir takım sıfatlar zikredilir de i'râb bakımından farklılık gösterirlerse buna tefenmm (sanat çeşittemçsi) denir. B«na k,at' (kesme) denir. Çünkü alışılagelmiş şeyi değiştirmek o şeyin fazla önemli olduğunu ve onu dinlemeye teşvik edildiğini gösterir.
**4.** Bu cümlede haber fiil-i mâzî olarak gelmiştir. Bu, tahkik ifade etmek ve sadakatin onlardan vaki ve mevcut olduğunu ifade etmek içindir. İkinci haber ise şeklinde isim cümlesi olarak gelmiştir. Bu da takva sıfatının mü'minlerde sabit olduğunu zaman zaman meydana gelen bir olay değil rnü'minlerin karakter ve seciyeleri olduğunu göstermek ayrıca fasılaya riayet etmek içindir.
**5.** Burada muttakilerin zikri teşvik ve tahrik içindir.
**6.** kelimeleri ile kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır. [516][516]

## Faydalı Bilgiler

---

[513][513] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/218.
[514][514] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/218.
[515][515] Ebu Hayyan, e] Bahru'l-muhît. 2/3
[516][516] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/218-219.

**1.** "Kime, öldürdüğü kardeşinin kanından bir şey bağışlanırsa" âyetinde, kardeşliğin zikredilmesi bağışlamaya sebep olan bir şefkat ifadesidir. Yüce Allah, din kardeşliğini ve insaniyeti hatırlatmak için, katili maktulün velisine kardeş kıldı ki, bunların birbirlerine karşı şefkatlerini tahrik etsin de, aralarında bağışlama, iyiliğe uyma ve güzellikle eda etme meydana gelsin.
**2.** İsrail oğullarında kısas vardı, fakat diyet yoktu. Hıristiy anlarda ise diyet vardı, kısas yoktu. Yüce Allah, Muhammed (s.a.v.) ümmetine lûtufta bulunup onları kısas, diyet ve affetme hususunda serbest bıraktı. İşte bu, peygamberlerin efendisi Hz. Muhammed (s.a.v)'in getirdiği Şeriat-ı Garrâ'nın kolaylıklarındandır.
**3.** Edebiyatçılar, âyetinde, belagatın en yüksek derecesinin bulunduğunda ittifak ederler. Bu manada Araplardan şöyle bir atasözü nakledilmiştir. "Öldürmeyi en iyi önleyen şey katili öldürmektir". Ancak bu hikmetli sözün Kur'an'da ifade ediliş şekli, edebî bakımdan diğerinden üstündür. Eğer sen Kur'an'm belagatının ve mertebesinin yüksekliğinin, edebiyatçıların söylediği sözlerin mertebesinden daha üstün olduğunu anlamak istersen, her iki söze de bir bak. O zaman, hâlikin sözü ile mahlûkun sözü arasındaki farkı görmeni sağlayacak i'caz esintilerini göreceksin: a) Kur'anî hikmete gelince o, ceza olarak misli misline Öldürmekten ibaret olan kısası hayat sebebi kılmış, Arap atasözü ise öldürmeyi hayat sebebi kılmıştır. Halbuki bazen zulmen öldürme olabilir. Bu takdirde öldürmek, yaşamaya değil yok olmaya sebep olur. Buna göre Arap atasözünü şöyle tashih edebiliriz: Zulm ile öldürmeyi en iyi önleyen şey, kısas ile Öldürmektir." b) Âyette lafzı tekrar yoktur. Atasözünde ise "kati" lafzı tekrar edilmiştir. Bu tekrar Arap atasözüne ifade ağırlığı getirmiştir. Bu ağırlık âyette yoktur, c) İki söz arasındaki ince farklardan biri de şudur: Âyet, kısası hayat için sebep kıldığı halde, atasözü öldürmeyi, katli önlemeye sebep kılmıştır. Katli önlemek ise, her zaman hayat sebebi olamaz. Âlimler, Kur'an'm bu âyeti ile Arap atasözü arasında yirmi yönden fark saymışlardır. Süyutî bu farkları Itkân'ında anlatmıştır. Oraya bakarsan tatmin olacağın bilgiyi bulursun. [517][517]

**183.** Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip -geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz.
**184.** Sayılı günlerde olmak üzere (oruç size farz kılındı). Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa diğer günlerde kaza eder. Oruç tutmağa güçleri yetmeyen (ere bir fakir doyumu kadar fidye gerekir. Bununla beraber kim gönüllü olarak hayır yaparsa, bu kendisi için daha iyidir. Eğer bilirseniz oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.
**185.** Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'an'm indirildiği aydır. Öyle ise sizden Ramazan ayını idrâk edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık Allah'ı ta'zim etmeniz, şükretmeniz içindir.
**186.** Kullarım sana, beni sorarlarsa ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O halde benim davetime uysunlar ve bana i-

---

[517][517] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/219-230.

nansınlar ki doğru yolu bulalar.
**187.** Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helâl kılındı. Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz. Allah sizin kendinize kötülük ettiğinizi bildi ve tevbenizi kabul edip sizi bağışladı. Artık onlara yaklaşın ve Allah'ın sizin için takdir ettiklerini isteyin. Sabahın beyaz ipliği (aydınlığı), siyah ipliğinden (karanlığından) ayırt edilinceye kadar yeyin, için, sonra akşama kadar orucu tamamlayın. Mescidler-de ibadete çekilmiş olduğunuz zamanlarda kadınlara yaklaşmayın. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın bu sınırlara yaklaşmayın. İşte böylece Allah âyetlerini insanlara açıklar. Umulur ki korunurlar.

## Bu Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah geçen ayetlerde kısas ile ana, baba ve akrabalara yapılan vasiyet hükmünü anlattıktan sonra fett âyetlerde de, oruç hükümlerini geniş bir şekilde açıkladı. Zira bu rnü&Srek sûrenin bu bölümü, fıkhı hükümleri ele almaktadır. Oruç da İslaimn önemli esaslarından biri olduğu için Yüce Allah kullarım yüce makamlara ve takva sahibi iyi kimselerin yükseldiği mevkilere hazırlamak için bu âyetler de orucu anlattı. [518][518]

## Kelimelerin İzahı

Siyam, lügatte, bir şeyden kendini tutmaktır. Ebu Ubeyde der ki; Yemekten, konuşmaktan veya yürümekten kendini tutan herkes sâimdir. Şâir bu kelimeyi şöyle kullanmıştır.
Bir grup atlar, serbest, toz duman içinde hareket halindedir. Diğer grupta ise tutulup bağlanmış, gemleri gevelemektedirler. Istılahta siyam kelimesi, kişinin niyetle birlikte gündüzün yemekten, içmekten ve cinsî münasebetten kendini tutmasidır.
Güçlük ve meşakkatle oruç tutuyorlar demektir. Rağıb şöyle der: "Takat, insanın güçlükle yapabildiği şeyin miktarıdır. Bir şeyi kuşatan halkaya benzetilmiştir.[519][519]
Fidye, insanın kendini kurtarmak İçin verdiği mal ve benzeri şeylerdir.
Şehr, açığa çıkma mânâsında olan iştihar mastarından olup Türkçedeki karşılığı "ay" dır.
Ramazan, şiddetli sıcaklık manasına olan "Ramd" kökündendir. Güneşin ısısının şiddetine Ramda denilir. Ramazan, günahları yaktığı için bu ismi almıştır.
Refes, cima "ve sebepleri demektir. Bu kelime aslında çirkin söz manasınadır. Daha sonra çımadan kinaye olarak kullanılmıştır. Şâir de bu kelimeyi çirkin söz mânâsına kullanmıştır.
O kadınlar aşk sözleri duyduklarında zinâkar görülürler. Erkeklerin çirkin sözlerinden ise nefret duyarlar.
"Hıyanet ediyorsunuz" demektir. Lisânu'1-Arap yazarı bu ke limeyi şöyle açıklar: Bu kelime* sulâsiden hâne, iftiâl babından ihtâne vezninde kullanılır. Mimli mastar olan mehanet mastarıda da hıyanet kökündendir. Hıyanet ise emanetin zıddıdır.

---

[518][518] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/223.
[519][519] Müfredâtu'İ-Kıtf'ıtfı, S. 312

Birisine kılıcın ne olduğu soruldu da o, "Sana hıyütiet utşe de kardeşindir" diye cevap verdi.
Lügatte i'tikaf, bir yerde durmak ve ayrılmamak demektir. Istılahta ise, ibadet maksadıyle mescitte durmak manasınadır.
Hadd lügatte, men etmek demektir. Bu kelime aslında, birbirine karşı olan iki şey arasındaki engel manasınadır. Hak ile bâtılı birbirinden ayırdığı için hükümlere "hudûd" ismi verilmiştir. [520][520]

**Nuzûl Sebebi**

Rivayet edildiğine göre bedevi Araplardan bir grup Rasulallah1 (s.a.v)'a dediler ki: Ya Muhammed! Rabbimiz bize yakınsa O'na alçak sesle, yok eğer uzaksa yüksek sesle dua edelim". Bunun üzerine âyeti nazil oldu. [521][521]

**Âyetlerin Tefsiri**

**183.** Ey iman edenler! Ramazan orucu sizden önceki milletlere farz kılındığı gibi sizin üzerinize de farz kılındı ki, Allah'ın emirlerini uygulayanlar, yasaklarından da sakınanlardan olasınız. Yüce Allah bu âyette mü'minlerin itaat duygularını harekete geçirmek ve onlardaki iman ateşini tutuşturmak için "Ey mü'minler! " diye hitap etti.[522][522]

**184.** Oruç günleri az ve sayılı günlerdir. Yükünüzü hafifletmek ve size merhamet etmek için, devamlı oruç tutmak size farz kılınmadı. Sizden kimin bir hastalığı olur veya yolcu olur da orucunu bozarsa, Ramazanın dışındaki günlerde oruç tutamadığı günlerin sayısınca kaza etmesi gerekir,
İhtiyarlık veya zayıflıktan dolayı orucunu güçlükle tutabilenler oruçlarını bozarlarsa, her gün için, bir fakir doyumu kadar fidye vermesi gerekir. Kim fidye hakkında zikredilen miktardan fazla olarak birşey verirse, bu kendisi için daha hayırlıdır, Eğer bilirseniz, orucu bozup fidye vermektense onu tutmak sizin için daha hayırlı olur. Oruçtaki ecir ve fazileti bilseniz böyle yaparsınız. [523][523]

**185.** Yüce Allah daha sonra orucun vaktini açıklayarak şöyle buyurur: Ey müminler! Orucu, size farz kıldığım o sayılı günler Ramazan ayından ibarettir. İnsanlar için bir hidayet vesilesi olan Kur'an, bu ayda inmeye başlamıştır. Onda hak ile batılı birbirinden ayıran açık âyetler vardır. O insanları irşâd eder, karşı çıkanları da aciz bırakır. Sizden kim bu aya ulaşırsa, oruç tutsun. Her kim hasta olur veya sefere çıkar da orucunu bozarsa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde oruç tutması gerekir. "Sizden kim o aya ulaşırsa oruç tutsun" ifadesi umumî olması sebebiyle hasta ve yolcularla ilgili önceki hükmü neshettiği zannını vermemesi için

---

[520][520] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/223-224.
[521][521] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/224.
[522][522] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/224.
[523][523] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/224.

âyetin bu bölümü tekrar edilmiştir. A1lan bu ruhsatı vermekle size kolaylık murat eder, güçlük murat etmez. Allah, tutamadığınızı, kaza ederek Ramazan günlerinin sayısını tamamlamanızı size dinin alâmetleri olan doğru yolu gösterdiği için O'na tazim etmenizi, O'nun lütuf ve ihsanına karşı şükretmenizi ister.
Daha sonra Yüce Allah, kullarına, dualarına icabet edecek ve ihtiyaç sahibi olanların ihtiyacını karşılayacak kadar yakın olduğunu açıklayarak şöyle buyurur: [524][524]

**186.** Kullanm sana beni sorarlarsa, ben yakınım, onlarla beraberim, dualarını işitir, yakarmalarım görür ve hallerini bilirim. "Biz ona şah damarından daha yakınız.[525][525]
Bana iman ve kalb huzuru ile dua edenin duasını kabul ederim. O halde kullarım da benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki, doğru yolu bulsunlar. Yani madem ki, ben sizin Rabbini-zim ve size muhtaç değilim, buna rağmen duanızı kabul ediyorum. Öyleyse siz de bana iman edip itaat ederek davetime icabet ediniz ve imanda sebat ediniz ki, doğru yolu bulan bahtiyar kimselerden olasınız. Yüce Allah, kendisinin yakınlığını ve duayı kabul edeceğini bildiren âyetleri zikrettikten sonra, orucun hükümlerini tamamlayan âyetleri açıklamaya başlar:[526][526]

**187.** Ey oruçlular! Oruç gecelerinde kadınlarınıza yaklaşmak size helâl kılındı. Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz. İbn Abbas (r.a) bu âyeti: "Onlar sizin için bir sükûnet, sizde onlar için bir sükûnet sebebisiniz" şeklinde tefsir etmiştir. Allah sizin oruç gecelerinde kadınlarınızla cima sebebiyle kendinize hiyanet ettiğinizi bildi. İslamın başlangıcında oruç gecelerinde de cima etmek haramdı. Bu hüküm sonra neshedildi. Buharî, Berâ (r.a)'nın şöyle dediğini rivayet eder: Ramazan orucu farz kılındığında mü'minler, bütün Ramazan boyu hanım -larına yaklaşmıyorlardı. Fakat bazı erkekler kendilerine hıyanet ederek emre riayet etmiyorlardı. Bunun üzerine Yüce Allah "Allah sizin kendinize kötülük ettiğinizi bildi de" ayetini indirdi, Allah tevbenizi kabul etti, hüküm kaldırılmadan önce yaptıklarınızı da affetti. Şimdi onlara yaklaşıp oruç gecelerinde onlarla cima edin ve bu cimâdan çocuk talep edin, sırf şehevî tatmine ulaşmak için onlara yaklaşmayınız. Sabahın beyaz ipliği siyah ipliğinden ayırt edilinceye kadar, yani tanyeri ağarmcaya kadar yeyin, için.
Sonra, geceye kadar orucu tamamlayın. Yani güneş batıncaya kadar yeme, içme ve çımadan kendinizi tutun. Siz mescitlerde itikafta olduğunuz müddetçe, gece veya gündüz onlara yaklaşmayın. İşte bunlar Allah'ın emirleri, yasakları ve sizin için koymuş olduğu hükümleridir. Onlara muhalefet etmeyiniz. İlte böylece Allah âyetlerini insanlara açıklar ki, haramlardan sakınsınlar. [527][527]

---

[524][524] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/224-225.
[525][525] Kaf sûresi 50/16
[526][526] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/225.
[527][527] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/225-226.

## Edebî Sanatlar

**1.** Buradaki benzetme mahiyet bakımından değil farz oluş bakımındandır. Yani oruç sizden önceki ümmetlere de size de farz kılındı demektir. Bu teşbihe "mürsel-mücmel" teşbih denir.
**2.** âyetinde hazif yoluyla icaz vardır.
Takdiri şöyledir:
Yani kim hasta olur veya sefere çıkar da orucunu bozarsa, tutmadığı günlerin sayısı kadar kaza etmesi gerekir.
**3.** Celâleyn Tefsir'inin yazan, burada "11" nın hazfedildiğini kabul eder ve şeklinde takdir eder. Halbuki burada "mâh-zuf bir U nın varlığını kabul edecek bir zaruret yoktur. Çünkü âyetin mânâsı, son derece güçlük içerisinde oruç tutabilenler demektir, Bunlar da ihtiyarlar gebe ve emzikli kadınlar ve benzeri kimselerdir ki, bunlar ancak çok fazla güçlükle oruç tutabilirler. Takat ise, bir şeyi güçlük ve meşakkat- le yapmaya kadir olan kimsenin gücü için verilen bir isimdir.
**4.** Bu âyette edebî sanatlardan "Tıbâk-i Selb" vardır.
**5.** Refes, cinsî temastan kinayedir. "Ulaşmak" mânâsı taşıdığı için harf-i çeri ile geçişli kılınmıştır. Güzel kinayelerdendir. "Eşini sarıp örtünce..[528][528] "Kadınlarınız sizin için bir tarladır. Tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın[529][529] ve "Şimdi onlara yaklaşın[530][530] meallerindeki âyetlerde de bu güzel kinayeler vardır. İbn Abbas (r.a): Yüce Allah kerimdir, halimdir, kinaye yapan[531][531] buyurmuştur.
**6.** Burada güzel bir istiare vardır. Çünkü eşlerden her biri diğerine sarılıp kucakladığı için, giyineni örten elbiseye benzetilmiştir. Telhisu'l-beyân yazarı şöyle der: "Bundan maksat, eşlerin birbirlerine yaklaşmaları; elbiselerin, bedenleri örttüğü gibi birbirlerini örtmeleridir. Libas kelimesi istiaredir.[532][532]
**7.** Şerif Râdî bu âyeti şöyle açıklar: Bu, güzel bir istiaredir. Maksat, sahanın beyazlığı ve gecenin karanlığıdır. Burada iplikler mecaz olarak kullanılmıştır. Sabahın beyazlığı, tan yeri ilk ağardığında hafif bir aydınlık şeklinde olur. Gecenin karanlığı ise yok olup gitme durumunda oldukları ve her ikisi de zayıf oldukları için ipliklere benzetilmişlerdir. Ancak beyazlık gittikçe artar, karanlık ise gittikçe azalır. Zemahşerî bunun teşbih-i beliğ olduğu görüşündedir. [533][533]

## Faydalı Bilgiler

**1.** Hasan-ı Basrî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Yüce Allah, Yahudilere de, Hıristiyanlara da Ramazan orucunu farz kıldı. Fakat Yahudiler bu ayda oruç tutmayı bırakıp senede bir gün oruç tuttular. Bu günün de Fira-vun'urt boğulduğu gün olduğuna inanıyorlardı. Hiristiyanlara gelince onlar, Ramazan ayında oruç

---

[528][528] Araf sûresi, 7/189
[529][529] Bakara sûresi, 2/223
[530][530] Bakara sûresi, 2/187
[531][531] Revaiu'l- beyan 1/190; Şerif Râdî, Telhisu'l-beyan, s.12
[532][532] KeşşâfI/175
[533][533] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/226-227.

tutmaya devam ettiler. Ancak bu ay, çok sıcak günlere tesadüf edince[534][534] oruç zamanını değiştirip, onu sabit bir vakte aldılar. Böyle yaptıkları için de onun süresini on gün artırdılar. Bir müddet sonra kralları hastalandı ve bu hastalıktan kurtulmak için yedi gün oruç tutmayı adadı. Bu yedi günü de ilave ettiler, Daha sonra başka bir kral geldi. Bu üç günü niçin tutmuyoruz deyip üç gün de o ilave ederek süreyi elli güne çıkardı. İşte, "Allah'ı bırakıp bilginlerini ve rahiplerini Rabblar edindiler[535][535] mealindeki âyetten maksat budur.

**2.** Hafız tbn Kesir şöyle der: Oruç hükümleri arasında, duaya teşvik eden âyetinin zikredilmesinde, oruç süresi bittikten.sonra, hatta her iftar anında dua etmeye bir teşvik vardır. Zira Rasulallah (s.a.v.) Şöyle buyurmuştur. "İftar anında oruçlunun yaptığı dua reddolunmaz. Abdullah b. Ömer (r.a.) iftar anında şöyle dua ederdi: "Ey Allahım! Herşeyi kuşatan rahmetin ile, Senden beni bağışlamam istiyorum."

**3.** cümlesinin zahiri mânâsı, kulların Allah'ı sorduklarını gösterir. Halbuki zât-ı bâri'den sorulmaz, ancak O'nun işlerinden sorulur. Bunun cevabında gelen cümlesi, kulların, Allah'ın kendilerine uzaklığı veya yakınlığım sorduklarını göstermektedir. Bu cevapta, diğer âyetlerde gelen sorulara verilen cevaplarda olduğu gibi, veya Jü lafızları kullanılmamıştır. Meselâ: "Rasû-lüm, sana dağlar hakkkında sorarlar, de ki:Rabbim onları ufalayıp savuracak[536][536] âyetinde cevap, Jlâ ile başlamıştır. Yukarıdaki âyette ise, Yüce Allah kullarına son derece yakın olduğunu, kendisinden bir şey isteyen ihtiyaç sahipleri ile, kendisi arasında herhangi bir vasıta olmaksızın onların isteklerine cevap verecek şekilde onlarla beraber olduğunu bildirmek için, cevabı bizzat kendisi vermiştir.

**4.** İbn Teymiyye şöyle der: Yüce Allah Arş'ın üstünde mahlukâtını gözetmekte, onları kollamakta ve her türlü hallerini görmektedir. Allah'ın mahlukâtına yakın olduğuna inanmak da bu cümledendir. Sahih hadiste şöyle zikredilmiştir. Dua etmekte olduğunuz Yüce Allah, size üzerine bindiğiniz devenizin boynundan daha yakındır" Kitap ve sünnette zikredilen Allah'ın mahlukâta yakınlığı ve onlarla beraberliği, O'nun, mahrukatının fevkinde ve üstünde olduğuna dair zikredilen diğer nasslara aykırı değildir. Zira Yüce Allah'ın bir benzeri yoktur.

**5.** Yüce Allah bize, kadınlar ve cinsiyetle ilgili konulardaki edebî öğretmek için, eşler arasındaki cinsi münasebeti güzel bir tabir ile ifade etti. İşte bundan dolayıdır ki, İbn Abbas (r.a): Allah (c.c) Kerîm'dir, Halîm'dir, kinayeli söz söyler" demiştir.[537][537] [538][538]

**188.** Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Kendiniz bile bile, insanların

---

[534][534] Oruç ibâdeti, kamerî ay sistemine göre farz kılınmıştır. Kamerî aylar her yıl on gün önce gelmektedir. Dolayısıyla Ramazan ayı yılın her mevsimine rastlamaktadır. Hıristiyanlara yaz sıcaklarında oruç tutmak zor geldiği için orucun zamanını değiştirerek güneş sistemine almışlar ve yılın kısa ve değişmeyen serin günlerinde oruç tutmaya başlamışlardır. (Mütercimler).

[535][535] Tevbe sûresi, 9/31

[536][536] Tâhâ sûresi, 20/105

[537][537] Ahmed b. Hanbel 4/402

[538][538] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/227-228.

mallarından bir kısmını, haram yollardan yemeniz için o malları hâkimlere vermeyin.
**189.** Sana, hilâl şeklinde yeni doğan ayları sorarlar. De ki: Onlar insanlar ve özellikle hacc için vakit ölçüleridir. İyi davranış, asla evlere arkalarından gelip girmeniz değildir. Lâkin iyi davranış, korunan kimsenin davranışıdır. Evlere kapılarından girin, Allah'tan korkun, umulur kî kurtuluşa erersiniz.
**190.** Size karşı savaş açanlara, siz de Allah yolunda savaş açın. Sakın aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırıları sevmez.
**191.** Onları yakaladığınız yerde öldürün. Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne, adam öldürmekten daha kötüdür. Mescid-i Haram'-da onlar sizinle savaşmadıkça, siz de onlarla savaşmayın. Eğer onlar size karşı savaş açarlarsa siz de onları öldürün. İşte kâfirlerin cezası böyledir.
**192.** Eğer onlar (savaştan) vazgeçerlerse Allah Ğafûr ve Rahîm'dir,
**193.** Fitne tamamen yok edilinceye ve din de yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse zâlimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur.
**194.** Haram ay haram aya karşılıktır. Hürmetler (dokunulmazlıklar) karşılıklıdır. Kim size saldırırsa siz de ona misilleme olacak kadar saldırın. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah müttakîlerle beraberdir.
**195.** Allah yolunda harcayın Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Her türlü hareketinizde dürüst davranın. Çünkü Allah dürüstleri sever.

## Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde oruçla ilgili hükümleri açıklayıp, Ramazan gelerinde mü'minlerin yeme, içme ve cinsî münasebette bulunmalarının mubah olduğunu beyan ettikten sonra, bu âyetlerde de, haksız yere insanların mallarını yemenin haram olduğunu açıkladı. Zira müslümanın, ne Ramazan gecelerinde, ne de başka bir zaman haram yemesi doğru değildir. Oruçtan bahsederken söz, hilâlin görülmesi konusuna geldi. Bu ise, akla hilâllerin ne olduğu sorusunu getirmektedir. Bu sebeple âyet-i kerimeler, hilâllerin, insanların oruçları ve Allah'a yaklaşmayı sağlayan diğer ibadetler için vakitleri bildirdiğini açıklıyor. [539][539]

## Kelimelerin İzahı

Bâtil, lügatte, giden ve yok olan demektir. Giden ve yok olan bir şey için denilir. Terim mânâsı ise; gasp, hırsızlık, kumar ve faiz gibi yollarla elde edilen "haram mal" demektir.
İdla'nm asıl mânâsı, kovayı kuyuya salmaktır. Daha sonraları, fiil olsun, söz olsun yapılan veya konuşulan her şey için idlâ tabiri kullanıldı. Bir kimse delil sevkedip getirdiği zaman: denilir. Burada idlâ'dan maksat, rüşvet olarak hakime mal vermektir.
Ehille, ayın insanlar tarafından görülen ilk hali mânâsına gelen "hilâl" kelimesinin

[539][539] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/230.

çoğuludur, Daha sonra kamer olur. Dolunay haline geldiği zaman ise "bedir" denir. Mevâkit, mikat kelimesinin çoğuludur. Miad kelimesinin va'd mânâsına geldiği gibi, mikat da vakit mânâsına gelir. Bir görüşe göre mikat, vaktin sonudur.
Bir kimse bir şeye karşı üstünlük sağlayarak onu tutup yakaladığı zaman denilir. demek, "yaşıtlarına hemen galebe çalan kişi" demektir. Şâir şöyle der:
Eğer bana üstün gelirseniz beni Öldürün. Ben kime üstün gelirsem artık onu yaşatmam.
Tehlüke, helak olmak demektir. [540][540]

**Nuzûl Sebebi**

Rivayet olunduğuna göre Sahabeden bazıları şöyle dediler: "Ya Rasu-lallah! Hilâl niçin bazan ip gibi ince görünüyor, sonra içi dolarak her tarafı aydınlık oluyor, sonra da tekrar ilk haline dönünceye kadar ışığı azalıyor. Güneş gibi bir halde durmuyor?"
Bunun üzerine... âyeti nazil oldu.[541][541] Rivayete göre, Câhiliyye devrinde Ensar ihrama girdiği zaman, geri döndüğünde eve kapısından girmez, arka tarafından açtığı bir delikten içeri girer veya bir merdiven bularak onunla evin üstüne çıkar, Öyle girerdi. Bunun üzerine âyeti nazil oldu. [542][542]

**Âyetlerin Tefsiri**

**188.** Mallarınızı, aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Yani, bir kısmınız bir kısmınızın mallarını, Allah'ın mubah kılmadığı bir şekilde yemesin. İnsanların mallarından bir kısmını haksız yere almanız için, size yardım etsinler diye, bâtıl yolda olduğunuz ve haram yediğinizi bile bile hâkimlere rüşvet olarak vermeyin. [543][543]

**189.** Ya Muhammedi Sana, niçin hilal önce ip gibi oluyor, sonra büyüyüp yuvarlaklaşıyor, sonrada tekrar eski haline dönünceye kadar ışığı azalıp inceliyor? diye soruyorlar. Onlara deki: Hilalin bu hallere girmesi, sizin ibadet vakitlerinizi gösterir. Onlar sizin, oruç, hac ve zekat vakitlerinizi bilmeniz için birer alamettir. İyi davranış, Câhiliyye devrinde yaptığınız gibi, evlere arkalarından girmek değildir. lâkin iyi davranış, takva sahibi kişinin Allah'ın haramlarından korunmak suretiyle işlediği ve sizi O'na yaklaştıran salih ameldir. İnsanların normal zaman-larda yaptığı gibi, evlere kapılarından girin. Mesut ve bahtiyar kişiler olabilmeniz ve Allah'ın rızasını elde edebilmeniz için O'ndan korkun. [544][544]

**190.** Allah'ın dinini yüceltmek için, sizinle savaşan kâfirlere karşı savaşın. Sakın

---

[540][540] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/230-231.
[541][541] Fahreddin Râzî, Tefsir-i Kebîr, V/ 132 Vahidî, Esbübu'n-nüzûl s. 28
[542][542] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/231.
[543][543] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/231.
[544][544] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/231-232.

aşın gitmeyin, çünkü Allah aşırıları sevmez. Yani onlarla savaşa önce siz başlamayın. Zira Allah zulmedenleri ve aşın gidenleri sevmez. Bu hüküm, İslama davetin başladığı yıllarda idi. Daha sonra "Siz de müşriklere karşı topyekün savaşın.[545][545] mealindeki âyetle kaldırıldı. Bir görüşe göre, bu hüküm, kendisinden sonra gelen şu âyetin hükmüyle kaldmldı:[546][546]

**191.** Onları nerede bulursanız öldürün, yani ister Harem'in dahilinde isterse Hill'de olsun, onları yakaladığınız yerde öldürün. Onlar nasıl sizi Mekke'den çıkarmışlarsa, sizde onları vatanlarından çıkarıp kovun. Mü'mini dininden çevirmek, onu öldürmekten daha kötüdür, veya kâfirlerin küfrü, sizin onları Harem dahilinde Öldürmenizden daha kötü bir iştir. Onlar, Harem dahilinde savaşı büyük bir günah sayıyorlarsa, bilsinler ki onların küfrü daha büyüktür, Onlar Mescid-i Haram'da size karşı savaşı başlatmadıkça, siz onlara karşı savaşa başlamayın, Eğer savaşı onlar başlatırsa, o zaman siz de onlan öldürün. Çünkü oranın hürmetini onlar bozmuş olurlar. Kötülüğü başlatan daha zâlimdir. İşte, Allah'ı inkâr eden her kâfir hakkında verilecek hüküm budur. [547][547]

**192.** Eğer onlar şirkten vazgeçer ve İslam'a girerlerse, onları bırakın. Zira Allah, tevbe edip kendisine sığınan herkese mağfiret ve merhamet eder. [548][548]

**193.** Kâfirlerle, onların güçlerini kırıncaya, yeryüzünde şirkten eser kalmaymcaya ve Allah'ın dini diğer bütün dinlere üstün ve galip gelinceye kadar savaşın. Eğer sizlerle savaşmaktan veya şirkten vazgeçerlerse, siz de onlarla savaşmayı bırakın. Kim, onlar savaşı bıraktıktan sonra savaşmaya devam ederse zulmetmiş olur. Zâlimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur. [549][549]

**194.** Sonra Yüce Allah, müşriklerin düşmanlık ve saldırılarını def etmek miçin, haram aylarda müslümanların onlarla savaşmalarının mubah kılındığını açıkladı ve şöyle buyurdu: Haram ay, haram aya; hürmetler hürmetlere kısastır. Yani onlar haram ayda sizinle savaşırlarsa, siz de bu ayda onlarla savaşın. Onlar ayın hürmetini ihlal edip sizin kanınızı akıtmayı helal sayarlarsa siz de onlara aynı şeyi yapın.[550][550] Kim size saldmrsa, siz de ona, misliyle saldırın. Kendinizi, haddi aşmaktan alıkoyun. Siz Mescid-i Haram dahilinde veya haram ayda savaş açana, misliyle karşılık vererek cezalandınn, haddi aşmayın, Allah'tan korkun. Bütün iş ve davranışlarınızda Allah'ın emrini göz Önünde bulundurun. Bilin ki O, dünya ve

---

[545][545] Tevbe sûresi, 9/36

[546][546] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/232.

[547][547] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/232.

[548][548] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/232.

[549][549] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/232.

[550][550] Bazıları bu âyeti şöyle tefsir ederler: Mekke'ye girdiğiniz haram ay, Hudeybiye yılınd oraya girmekten men edildiğiniz haram aya karşılıktır. Kâfirler, Nebi (a.s.)'yi Hudeybiye yılının Zilkade ayında Mekke'ye girmekten alıkoymuşlardı.

âhirette yardım ve desteğiyle, daima takva sahipleriyle beraberdir. [551][551]

**195.** Cihad için ve Allah'a yaklaşmayı sağlayan diğer ameller için harcayın, harcarken cimri davranmayın. Eğer Allah yolunda harcamaz ve cimrilik yaparsanız belâya uğrar ve düşmana mağlup olursunuz. Bazılarına göre bu âyetin mânâsı şöyledir: Mallarınız ve çoluk çocuklarınız ile meşgul olarak, Allah yolunda cihadı terketmeyin, yoksa helak olursunuz. Bütün amelleriniz de, Allah'ı görüyormuş sunuz gibi hareket edin ki, Allah sizi sevsin ve kendisine yakın olan dostları arasına sizi de katsın. [552][552]

## Edebî Sanatlar

**1.** Âyetinde, tariz nevilerinder olan ve üslub-u hakîm adı" verilen edebî sanat vardır. Müşrikler Rasulallar (s.a.v.)'a yeni doğan ayın niçin küçük olduğunu, daha sonra ışığı artara! niçin dolunay haline geldiğini soruyorlar, Yüce Allah ise onları, hilâllerir bu şekilde olmasındaki hikmeti beyana sevkediyor. Demek istiyor ki: "Si-zin için faydalı olan ayın ilk günlerinden itibaren ışığının artıp, sonun doğn yine azalmasının sebebini sormanızı değil" hilallerin yaratılışındaki hik meti sormanızdır. İşte edebiyatçılar bu sanata "uslûb-u hakîm" derler.
**2.** Bu cümlede, hazif yoluyla îcaz vardır. Takdıı şöyledir: Haram ayın hürme tini ihlal etmek, karşılık olarak aynı ayın hürmetini ihlal etmeyi gerektiril Bu sanata "hazif yoluyla icaz" ismi verilir.
**3.** cümlesinde Müşâkele sanatı vardıı Müşâkele, lafızların aynı, mânâlarının farklı olmasıdır. Bu cümlede hadc aşmanın karşılığı da haddi aşmak, diye isimlendirilmiştir. Nitekim Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür,[553][553] âyetinde de aynı sanat vardır. Zeccâc der ki: Araplar, kendilerine zulmeden bir kimseye ayniyle karşılık verdikleri zaman, * derler. [554][554]

## Faydalı Bilgiler

**1.** Kur'an-ı Kerim'de kıtal veya cihad lafızları, daima "fî sebilillah" kelimesiyle beraber zikredilmektedir. Bu, kıtalden maksadın çok yüce ve şerefli bir gaye olduğunu gösterir ki, bu gaye de "Allah'ın dinini yüceltmek"tir. Yoksa, hükümranlık, ganimet elde etmek, yeryüzünü istilâ veya başka herhangi bir basit gaye değildir.
**2.** Kur'an'da gibi, sual sıyğasıyla gelen her soruya, fâ harfi kullanılmadan lafzıyle cevap verilmiştir. Sadece Tâhâ sûresinde şeklinde gelen sual sıygasına, fâ harfi kullanılarak, "De ki, Rabbim onları ufalayıp savuracak"[555][555] şeklinde cevap ve il mistir. Bunun hikmeti şudur: Diğer âyetlerde geçen bütün cevaplar, soru so-

---

[551][551] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/232-233.
[552][552] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/233.
[553][553] Şûra sûresi 42/40
[554][554] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 233-234.
[555][555] Tâhâ sûresi 20/105

rulduktan sonra verilmiştir. Tâhâ sûresinde ise, soru sorulmadan cevap verilmiştir. Takdiri şöyledir: "Sana dağlar hakkında soru sorulursa, de ki: "Rabbim onları ufalayıp savuracak.[556][556]

**3.** Rivayet edildiğine göre, müslümanlardan biri Rûm ordusuna saldırarak aralarına girdi. Bunu görenler: "Sübhanellah! Adam kendi elleriyle kendini tehlikeye attı" dediler. Ebu Eyyub el-Ensarî şöyle dedi: "Ey Ensar topluluğu! Bu âyet bizim hakkımızda indi . Allah bu dini kuvvetlendirir ve yardımcıları çoğalırken biz: "Mallarımızla meşgul olsak, da zayi olanları telâfi etsek, dedik. Bunun üzerine: "Allah yolunda harcayın, kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın" mealindeki âyet nazil oldu. Buna göre asıl tehlike, mallarla ve onların ıslâhı ile meşgul olup da, Allah yolunda cihadı terketmektedir". Ebu Eyyup el-Ensarî, şehit oluncaya kadar Allah yolunda savaştı ve Rûm diyarında şehit olarak oraya gömüldü. [557][557]

**196.** Haccı ve umreyi Allah için tam yapın. Eğer alikonursamz kolayınıza gelen kurbanı gönderin. Kurban, yerine varıncaya kadar, başlarınızı tıraş etmeyin. Sizden her kim hasta olursa yahut başından bir rahatsızlığı varsa, oruç veya sadaka veya kurban olmak üzere fidye gerekir. Emin olduğunuz vakit kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse, kolayına gelen bir kurban kesmek gerekir. Kurban kesemeyen kimse hac günlerinde üç, memleketine döndüğü zaman yedi olmak üzere oruç tutar ki, hepsi tam on gündür. Bu söylenenler, ailesi Mescid-i Haram civarında oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun. Biliniz ki Allah'ın vereceği ceza ağırdır.

**197.** Hacc, bilinen aylardadır. Kim o aylarda hacca niyet ederse, hac esnasında kadına yaklaşmak, günah sayılan davranışlara yönelmek, kavga etmek yoktur, ne hayır işlerseniz Allah onu bilir. Azık edinin. Bilin ki azığın en hayırlısı takvadır. Ey akıl Sahipleri! Benden korkun.

**198.** Rabbinizden gelecek bir lütfü aramanızda size harhangi bir günah yoktur. Arafat'dan ayrılıp akın ettiğinizde Meş'ar-i Haram'da Allah'ı zikredin ve O'nu size gösterdiği şekilde anın. Şüphesiz, siz daha önce yanlış gidenlerden idiniz.

**199.** Sonra insanların (Sel gibi) aktığı yerden siz de akın. Allah'tan mağfiret isteyin. Çünkü Allah affedici ve esirgeyicidir,

**200.** Hacc ibadetlerinizi bitirince, babalarınızı andığınız gibi, hatta ondan daha kuvvetli bir şekilde Allah'ı anın. İnsanlardan öyleleri var ki; "Ey Rabbi-miz! Bize dünyada ver" derler. Böyle kimselerin âhi-retten hiç nasibi yoktur.

**201.** Onlardan bir kısmı da "Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, âhirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru" derler.

**202.** İşte onlar için, kazandıklarından büyük bir nasip vardır. Allah'ın hesabı çok sür'atlidir.

**203.** Sayılı günlerde Allah'ı anın. Kim iki gün içinde acele edip dönmek isterse, ona günah yoktur. Kim geri kalırsa ona da günah yoktur. Bunlar günahtan sakınanlar içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız.

---

[556][556] el-Fütühâtu'l-iIâhiyye 1/152

[557][557] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 234.

## Bu Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde oruçla ilgili hükümleri açıkladıktan sonra, bu âyetlerde de hacc ile ilgili hükümleri açıkladı. Çünkü hacc ayları, oruç aylarından hemen sonra gelmektedir. Aradaki kıtal âyetleri ise haram aylar ve o aylardaki savaş gibi, çok önemli bir konudan bahsetmektedir. Bu âyetler Müslümanlar ihramlı iken müşriklerin saldırısına uğrarlarsa, nefislerini korumak için karşı saldırıya geçmelerinin ve haram aylarda savaşmalarının mubah olup olmadığım açıklamaktadır.
Önceki âyetler hilallerin hikmetini, onların oruç ve hacc gibi ibadetlerin vakitlerini gösteren birer alâmet olduğunu beyan ettikten sonra, müs-lümanların haram aylarda savaş durumlarını beyan etmiştir. Rasulullah (s.a.v.) umre yapmak istediği zaman, müşrikler onun Mekke'ye girmesine mani olmuşlar ve bunun üzerine Hudeybiye Sulhu yapılmıştır. Sonra ertesi yıl kaza umresi yapmak isteyince, Ashabı ihramlı iken müşriklerin ahdi bozarak kendilerine saldırmalarından korkmuşlardı. Bu âyetler, müslüman-ların, haram ayların hürmetini ilk defa kendilerinin bozmamaları gerektiğini, müşrikler bozdukları takdirde, karşılık olarak ve onların saldırılarını defetmek için bu aylarda savaşabileceklerini beyan etmiştir. Daha sonraki âyetlerde ise, haccın ve ihsarın hükümlerinden bahsedilmiştir. İşte, önceki âyetlerle bu âyetler arasındaki münasebet budur. [558][558]

## Kelimelerin İzahı

îhsar, hapsetmek ve engel olmak demektir. Bir kimse diğerini seferden menettiği zaman denir. Bir kimse birini hapsedip ona engel olduğunda denir. Ezherî şöyle der: Bir kimse hapse atılarak hareketten men edildiği zaman Hastalık veya yolu kesilmek suretiyle seferden alıkonulursa denir.
Hedy; deve, koyun ve sığır gibi hayvanlardır. Beytullah'a götürülen hayvandır. En küçüğü koyundur.
Mahill, kurban kesmenin helal olduğu yerdir ki, burası da Ha-rem-i Şerif veya mahsur kalan kimsenin mahsur kaldığı yerdir.
Kulun, Allah için kesmiş olduğu kurban mânâsına gelen "nesike" kelimesinin çoğuludur.
Cünah, ash orta yoldan sapmak mânâsına gelen cünüh kökünden olup "günah" manasınadır.
"Ayrıldığınız zaman" demektir. Aslı, suyun dökülerek akması mânâsına gelen fiilindendir. demek, "Suyun akmasına benzer bir hızla Arafat'tan ayrıldınız" demektir.
Halâk, Allah'ın rahmetinden nasib ve pay almak demektir. : "Hesap için toplanacaksınız" demektir. [559][559]

---

[558][558] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/237.
[559][559] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/237.

## Âyetlerin Nüzul Sebebi

**1.** İbn Abbas (r.a.)'m şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Yemenliler, azık ve yiyecek tedarik etmeden haccederler ve "Biz Allah'a tevekkül ediyoruz" derlerdi. Mekke'ye geldikleri zaman da, dilencilik yaparlardı. Bunun üzerine Yüce Allah: "Azık edinin, Bilin ki, azığın en hayırlısı takvadır" mealindeki âyetini indirdi.[560][560]
**2.** Âişe (r.a.)'m şöyle dediği rivayet olunmuştur: Kureyşliler ve onlarla aynı dinde olanlar Müzdelife'de vakfe yapıyorlardı. Hamâset-i diniyye iddialarından dolayı bunlara "Hums" ismi verilirdi. Diğer Araplar ise Arafat'ta vakfe yapıyorlardı. İslam gelince, Yüce Allah peygamberine Arafat'a gelip vakfe yaptıktan sonra oradan ayrılmasını emretti. Kureyşliler, Meş'a-r-i Harâm'dan bir sel gibi toplu olarak akarlardı. Bunun üzerine Yüce Allah: "Sonra insanların sel gibi akın ettiği yerden, siz de sel gibi akın edin" mealindeki âyeti indirdi.[561][561]

## Âyetlerin Tefsiri

**196.** Hacc ve umreyi, rükün ve şartlarına riayet ederek, tam bir şekilde, Allah rızası İçin eda edin. Hastalık veya düşman sebebiyle hac veya umreyi tamamlamanız engellenirse ve ihramdan çıkmak isterseniz kolayınıza gelen deve, sığır veya koyundan birini kurban kesmeniz gerekir. Kurbanlık hayvan, kesileceği yere varıncaya kadar, traş olarak veya saçlarınızı kısaltarak ihramdan çıkmayınız. Kurbanın kesileceği yer, Ha-rem-i Şerif veya mahsur kalman yerdir.: Ey ihram giymiş mü'minler! Sizden kimin cildinde kıllarım kesmeyi gerektiren bir hastalığı olur da onları tıraş ederse veya başında, bit ve başağrısı gibi kendisine eziyet verecek bir şey bulunduğu için ihramli iken başını tıraş ederse, ona fidye vacip olur. Bu fidye ya üç gün oruç tutmak veya altı fakire üç sa' miktarınca sadaka vermek veya en az bir koyun olmak üzere bir kurban kesmektir. liti İşin başlangıcında emniyet içinde iseniz veya ihsardan sonra emniyete ulaşırsanız, Bu takdirde, kim hacc aylarında umre yapar ve ihramlı olmayanların faydalandığı güzel koku sürünme, kadınlara yaklaşma ve benzeri diğer nimetlerden faydalanırsa, kolayına gelen bir kurban kesmesi gerekir. Bu da, Allah'a şükrün bir ifadesi olarak keseceği bir koyundur. Kim kurbanı alacak bir imkân bulamazsa, ongun oruç tutması gerekir. Bunun üç gününü hacc için ihrama girdiğinde, yedisini de vatanına döndüğünde tutar. İşte bu, kurban yerine geçecek on gündür. Sevabı da, eksiksiz olarak kurbanın sevabı kadardır. Bu temettü haccı veya bu kurban, Harem-i Şerifte oturmayanlara mahsustur. Harem-i Şerifte oturanlar haccı-ı temettü yapamazlar, onlar için bir kurban kesme de söz konusu değildir. Allah'ın emirlerine sarılmak ve yasaklarından kaçınmak suretiyle O'nun azabından sakınınız. Biliniz ki, O'na muhalefet edene azabı şiddetlidir. Yüce Allah bundan sonra haccın vaktini açıklayarak şöyle buyurur: [562][562]

---

[560][560] Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, 32
[561][561] Vahidî, a.g.e. 32
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/238.
[562][562] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/238-239.

**197.** Haccın mevsimi, insanlar arasında bilinen Şevval ve Zilkade ayları ile Zilhicce ayının ilk ongunudur. Kim bu aylarda ihrama girip telbiye yaparak hacca niyet ederse, artık onun için Hacc esnasında hanımına yaklaşmak, günah sayılan davranışlara yönelmek, kavga etmek yoktur. Yani hacca niyet eden kimse kadınlara yaklaşamaz ve onlardan faydalanamaz. Çünkü o, Allah'a yönelmiş ve O'nun rızasını istemiştir. Dolayısıyla şehevî arzuları bırakması, masiyetleri, cedelleşmeyi ve arkadaşlarla kavga etmeyi terk etmesi gerekir. İleriye, nefsiniz için hayırdan ne gönderirseniz, Allah onun karşılığında size en güzel şekilde mükâfat verir. Âhiretiniz için takva azığı hazırlayın. Çünkü o, en hayırlı azıktır. Ey akıl ve anlayış sahipleri! Benden korkun ve azabımdan sakının.[563][563]

**198.** Rabbinizden gelecek bir lutfu aramanızda size harhangi bir günah yoktur. Yani hacc esnasında ticaret yapmanızda size bir günah ve bir vebal yoktur. Çünkü dünyalık ticaret dinî ibadete mani değildir.
Daha önce müslümanlar hacc aylarında ticaret yapmayı günah sayarlardı. Bu âyet inerek, müslümanlarm hacc aylarında ticaret yapmalarım mubah kıldı.
Arafat'ta vakfe yapıp oradan ayrıldığınızda dua, tazarru, tekbîr ve tehlîl ile, Müzdelife'de Meş'ar-i Haram'ın yanında Allah'ı anınız. O'nun size gösterdiği gibi güzel bir şekilde O'nu anınız. Hidayet ve iman nimetine karşılık O'na şükrediniz. Çünkü o sizi hidayete iletmeden önce, siz imanı ve dinin hükümlerini bilmeyen sapıkların içindeydiniz. [564][564]

**199.** Sonra, Müzdelife'den değil insanlann bir sel gibi akıp gittiği Arafat'tan siz de inin.
Bu hitap Kureyşli'leredir. Zira Kureyşliler, kendilerini diğer insanlardan üstün görüyor ve onlarla birlikte Arafat'ta durmak istemiyorlardı: "Biz Allah'ın dostları ve O'nun hareminin sakinleriyiz. Oradan dışarı çıkmayız." diyorlar ve Harem sınırları içinde olduğundan Müzdelife'de duruyorlar, sonra da oradan inip gidiyorlardı. Bunlara, "dindarlar" mânâsına "hums" denilirdi. Yüce Allah Rasulüne Arafat'a çıkıp orada vakfe yapmasını, sonra da oradan inmesini emretti.
Geçmiş günahlarınızdan dolayı Allah'tan af dileyiniz. Çünkü Allah'ın bağışlaması çok, rahmeti geniştir. [565][565]

**200.** Hacc işlerini bitirip sona erdirdiğinizde, babalarınızı andığınız ve övgü vesilelerini sayıp döktüğünüz gibi, hatta ondan daha fazla Allah'ı anınız.
Müfessirlerin anlattığına göre Araplar, hac menâsikini îfa ettikten sonra Mina'da Mescitle dağ arasında durarak, babalarından intikal eden övgü vesilelerini, tarihî güzel günlerini anarlardı. İşte bunun için, onlara sadece Allah'ı zikretmeleri emredildi.
Öyle insan vardır ki, sadece dünyayı düşünür ve şöyle der: Allah'ım! Bana

---

[563][563] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/239.
[564][564] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/239.
[565][565] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/239-240.

vereceğin mü -kâfatı ve lütfü sadece dünyada ver. Böyle kimsenin âhirette bir payı, bir nasibi yoktur. [566][566]

**201.** İnsanlardan öylesi de vardır ki hem dünya ve hem de âhiretin hayrını ister ve bizi cehennem azabından koru, der. Bu, akıllı mü'mindir. Bu dua, bütün hayırları toplar, bütün serleri de uzaklaştırır. Çünkü dünyadaki hasene (hayır); sıhhat, afiyet, iyi bir ev, güzel bir eş, bol rızık ve daha bir çok iyi şeyleri kapsar. Âhiretteki hayır da büyük korkudan emin olma, hesabı kolay verme, cennete girme, Allah'ın cemalini görme ve benzeri hayırları kapsar. [567][567]

**202.** İşte' hem dünya ve hem de âhiret mutluluğunu isteyen bu kimselerin yaptıkları iyi amellerden bolca nasipleri vardır. Allah'ın hesaba çekmesi süratlidir. Mahlukâtı, göz açıp kapayıncaya kadar hesaba çeker. [568][568]

**203.** Sayılı günlerde Allah'ı anın. Yani kurban kesme gününden sonra üç gün namazlardan sonra ve şeytan taşlarken tekbir getirerek Allah'ı zikrediniz. Kim acele ederek iki gün sonra Mina'dan aynhrsa ona bir günah yoktur. Kim geri kalıp da üçüncü gün, ki buna ikinci ayrılış günü denir, şeytan taşlarsa ona da bir günah yoktur. Zikredilen bu hükümler, Allah'tan korkup haccını en güzel bir şekilde tamamlamak isteyenler içindir. Allah'tan korkunuz ve biliniz ki, siz hesap için Allah'ın huzurunda toplanacaksınız da, amellerinize göre sizi cezalandıracaktır. [569][569]

**Edebî Sanatlar**

**1.** Cümlesi, kurbanı ihsar yerinde kesmekten kinayedir.
**2.** Burada hazif yoluyla icaz vardır. Yani, kim hasta olduğu için tıraş olursa, veya başında kendisine eziyet verecek bir şey bulunduğu için tıraş olursa ona fidye gerekir, demektir.
**3.** Burada gâibten muhataba dönüş vardır. Bu da edebî güzelliklerdendir.
**4.** Burada tafsilden sonra icmal vardır. Bu, itnab kabilinden bir sanattır. Oruca devam etmenin onu basite almamanın veya günlerinin sayısını eksiltmemenin gerektiğini vurgular.
**5.** Cümlesinde, işin büyüklüğünü göstermek ve kalblere korku salmak için, zamir yerine, Allah lafzı açık isim olarak getirilmiştir.
**6.** Bu kelimelerin sıygası olumsuzluk bildirmekle birlikte, hakikatte bunlar yasaklayıcı emirlerdir. Yani, "Kimse hanımınaj yaklaşmasın ve fâsıkhk etmesin" demektir. Bu tür bir ifade, sarih bir yasaklamadan daha vurguludur. Çünkü bu ibare, böyle bir işin kesinlikle olmaması gerektiğini ifade eder. Zira hoş görülmeyen ve bizatihi çirkin olan şeyin, hacc aylarında yapılması daha çirkindir.

---

[566][566] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/240.
[567][567] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/240.
[568][568] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/240.
[569][569] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/240.

Bir şeyi haber sıygasıyla getirip de nehyini murat etmek, daha mübalağalı ve daha açıktır.
**7.** Bu cümlede teşbih-i temsil vardır. Buna "Mürsel-Mücmel" denilir. âyeti arasında latif bir mukabele sanatı vardır. [570][570]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** kelimesi, aslında ibadet manasınadır. Kurban kesmek de, mü'minin Allah'a yaklaşacağı şerefli ibadetlerden olduğu için, hayvanı kurban etmeye de "nüsük" denir. :
**2.** Dünya azığı, nefsin istek ve arzularını yerine getirmeyi temin eder. Âhiret azığı ise, ahiret nimetlerini elde etmeyi sağlar. Bundan dolayı! Yüce Allah, faydalı olan âhiret azığım zikretti. Bu mânâda el-A'şâ şu beyti söylemiştir.
Sen takva azığını almadan göçer de öldükten sonra azığını almış kimse ile karşılaşırsan, onun gibi olmadığına ve onun âhireti gözettiği gibi gözetmediğine pişman olursun. [571][571]

**204.** İnsanlardan öyleleri vardır ki, dünya hayatı hakkında söyledikleri senin hoşuna gider. Hatta böylesi kalbindekine Allah'ı şahit tutar. Halbuki o, hasımların en yamanıdır.
**205.** O, dönüp gittiğinde yeryüzünde ortalığı fesada vermek; ekinleri tahrip edip nesilleri bozmak için çalışır. Allah bozgunculuğu sevmez.
**206.** Böylesine "Allah'tan kork!" denilince benlik ve gurur kendini günaha sevkeder. Ona cehennem yeter. O ne kötü yataktır.
**207.** İnsanlardan öyleleri de var ki, Allah'ın rızasını almak için kendini feda eder. Allah da kullarına şefkatlidir.
**208.** Ey iman edenler! Hep birden İslam'a girin. Sakın şeytanın peşinden gitmeyin. Çünkü o, apaçık düşmanmızdır.
**209.** Size apaçık deliller geldikten sonra, eğer saparsanız, şunu iyi bilin ki Allah Azizdir, Hakimdir,
**210.** Onlar, ille de buluttan gölgeler içinde Allah'ın ve meleklerin gelmesini mi beklerler? Halbuki iş bitirilmiştir. Bütün işler yalnızca Allah'a döndürülür.
**211.** İsrailoğullarına sor. Onlara nice mucizeler verdik. Kİm mucizeler kendisine geldikten sonra Allah'ın nimetini değiştirirse, bilsin ki Allah'ın azabı şiddetlidir.
**212.** Kâfir olanlar için dünya hayatı cazip kılındı. Onlar, iman edenler ile alay ederler. Oysa ki, inkârdan sakınanlar kıyamet gününde onların üstündedir. Allah dilediğine hesapsız rizık verir.

**Bu Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti**

Yüce Allah önceki âyetlerde, oruç, zekat ve hacc gibi kalpleri temizleyen ve ruhları arındıran ibadetleri anlattı. İnsanlardan bir kısmının sadece dünyayı istediğini,

---

[570][570] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/240-241.
[571][571] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/241.

ondan öteye bir gayesi olmadığını; bir kısmının ise, Allah rızasını kazanmak gibi yüce bir gayesi olduğunu bildirdi. Bu âyetlerde ise, her iki grupla ilgili örnek verdi: Bunlardan birisi, kendini şeytana kaptırmış dalâlet grubu, diğeri ise kendini Rahman'a vermiş hidayet grubudur. Daha sonra Yüce Allah, şeytanın peşinden gitmekten sakındırdı ve onun, bizim amansız düşmanımız olduğunu bildirdi. [572][572]

**Kelimelerin İzahı**

Leded, şiddetli düşmanlık demektir. Taberî, eleddü kelimesinin amansız düşman mânâsına olduğunu söyler. Hadiste "Allah katında en sevimsiz kişi, husumeti şiddetli olandır" buyrulmuştur.
Hars, ekin demektir. Çünkü tohum önce ekilir, sonra tarla sürülür.
Nesi, zürriyet ve çocuk demektir. Bu kelime, aslında, süratle çıkmak manasınadır. "Rabblerine koşarak giderler[573][573] mealindeki âyette de bu mânâda kullanılmıştır. Çocuk anasının rahmine süratle düştüğü için ona nesil denmiştir.
İzzet; gurur ve haysiyet demektir.
Hasb, fiil mânâsına isimdir. "O'na yeter" demektir.
Mihâd, yatıp uyumak için hazırlanan döşektir.
"Satıyor" manasınadır.
tbtiğâ, istemek demektir.
Bu kelime, sin harfi esre okunduğunda "İslam, üstün okunduğunda "sulh" mânâsına gelir. Bunun aslı, boyun eğmek ve itaat etmek mânâsına gelen "İstislam" kökündendir. Şair şöyle der:
Kabilemi İslam'a çağırdım. Neticede gördüm ki, yüz çevirmiş kaçıyorlar.
Zelel, doğru yoldan sapmak demektir. Hakiki mânâda, ayak kayması için kullanılır. Daha sonraları manevî işlerde kullanılmıştır.
Zulel, zulle kelimesinin çoğuludur. Zulle ise, güneş ışınlarını perdeleyip görünmesine mani olan şeydir. [574][574]

**Nüzul Sebebi**

**1.** Rivayet edildiğine göre Ahnes b.Şureyk Peygamberimize gelerek müslüman olduğunu bildirdi ve onu sevdiğine dair yemin etti. Halbuki görünüşte müslüman, fakat içi çirkef dolu bir münafıktı. Biraz sonra Rasu-lullah (s.a.v.)'m yanından ayrılıp gitti. Yolda mü s lüm ani ardan bir topluluğa ait ekine ve eşeklere rastladı.' Ekini yaktı, eşekleri de öldürdü. Bunun üzerine Yüce Allah ifadesiyle başlayıp yi ile sona eren âyetleri indirdi.[575][575]
**2.** Rivayet edilir ki, Suheyb-i Rûmî Medine-i Münevvere'ye hicret etmek istediğinde Kureyş müşriklerinden bir grup onu geri çevirmek için arkasından yetiştiler. Bunun üzerine bineğinden inip, çantasmdaki okları çıkarttı, yayını aldı ve

---

[572][572] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/243
[573][573] Yasin sûresi, 36/51
[574][574] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/243-244.
[575][575] Fahri Râzî, V/215; Vahidî, Esbâbu'n-nüzûl, 34

şöyle dedi: Ey Kureyş topluluğu! Benim, sizin en iyi okçunuz olduğumu biliyorsunuz. Allah'a andolsun ki, çantamdaki okları atıp bitirinceye kadar bana yaklaşamazsmız. Sonra, kılıcımdan elimde bir parça kaldığı müddetçe sizinle savaşırım. Ondan sonra bana istediğinizi yapın". Müşrikler: "Sen bize geldiğinde hiçbir şeyi olmayan fakir ve zayıf birisiydin. Şimdi zenginsin!! dediler. Bunun üzerine Suheyb: "Malımın yerini size söylesem beni serbest bırakır mısınız?" dedi. Müşrikler: "Evet"
dediler. Süheyb onlara Mekke'deki malının bulunduğu yeri söyledi. Medine'ye geldiğinde Rasulallah (s.a.v.)'m huzuruna girdi. Rasulallah (s.a.v.) ona: "Alışverişin kârlı olsun Ya Suheyb!" diye dua etti. Bunun üzerine Yüce Allah âyetini indirdi.[576][576]

## Âyetlerin Tefsiri

**204.** Ey Muhammedi İnsanlardan öylesi vardır ki, sözü senin hoşuna gider, tatlı dili ve kuvvetli ifadesiyle seni hayrete düşürür. Fakat o, yalancı bir münafıktır. Onun bu davranışı sadece dünya hayatında etkisini gösterir. Âhirete gelince, orada hükmedecek olan sadece, kalpleri gören, sırlardan haberdar olan ve gayıplan bilen Yüce Allah'tır. münafık, sana iman ettiğini söyler, fakat kalbindeki küfür ve nifakla Allah'a karşı savaşır. O, amansız bir düşmandır. Görünüşte dindar, tatlı dilli, iyi birisi olmasına rağmen bâtıl uğrunda savaşır. [577][577]

**205.** Senin yanından ayrılıp gittiği zaman, yeryüzünde fesat çıkarır.
Bu âyet Ahnes hakkında nazil olmuştur. Fakat, diliyle kalbi birbirini tutmayan her münafık hakkında geçerli umumî bir hükümdür. Bu gibiler hakkında, şöyle bir Arap atasözü vardır: Diliyle tatlı tatlı söyler, fakat tilki
gibi sana tuzak kurar,
İnsandan veya hayvandan türeyen nesli ve ekini helak eder. Yani onun fesadı umumîdir. Şehirliyi de bedeviyi de kapsar. Hars, ekin ve meyvelerin yetiştiği yer tarladır. Nesil, canlıların yavrularıdır. İnsanları ayakta tutan da bu iki şeydir. Dolayısıyle bu ikisinin ifsadı, insanlığı yok etmek demektir. Allah fesadı ve fesat çıkaranları sevmez.[578][578]

**206.** Ona, "Allah'tan kork" denilince, günahları sebebiyle benlik ve gurur onu yakalar. Yani bu günahkâr kişilere, "Çirkin söz ve fiillerden vazgeçin" diye öğüt verilince, benlik ve cahili gururları onları günah işlemeye ve kibirlilik taslayarak hakkı kabul etmemeye sevkeder. Neticede bozgunculuk çıkarma ve inat işine iyice dalarlar. Yatak ve döşek olarak cehennem ona yeter. O, ne kötü yataktır! [579][579]

---

[576][576] Aynı kaynaklar
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/244-245.
[577][577] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/245.
[578][578] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/245.
[579][579] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/245.

**207.** İnsanlardan bazıları da vardır ki, Allah'ın rızasını elde etmek için kendini feda eder. Bunlar hayırlı ve iyi kimselerdir. Yüce Allah münafıkların kötü vasıflarını anlattıktan sonra, mü'minlerin övgüye layık güzel vasıflarını anlattı. Yani insanlar içinde hayır ve salah ehli bir grup vardır ki, sadece Allah'ın rıza ve sevabını elde etmek için kendilerini Allah yolunda feda ederler, yaptıkları amellerle O'nun rızasından başka bir şey talep etmezler.
Allah, kullarına karşı engin rahmet sahibidir. İyilikleri kat kat mükâfatlandırır, kötülükleri bağışlar, kendisine isyan edenleri hemen cezalandırmaz. Sonra Yüce Allah mü'min kullarına, hükmüne boyun eğmelerini, emirlerine uymalarını ve İslam dinine girmelerini emretti. Zira Allah ondan başka hiçbir dini kabul etmez. [580][580]

**208.** Ey iman edenler! İslam'a, o-nun bütün hükümlerine tamamen uymak suretiyle girin, bir hükümle amel edip diğerini bırakmayın, mesela namaz kılıp zekatı vermemezlik etmeyin. İslam bir bütündür, bölünmez. Şeytanın aldatmalarına kanarak onun size gösterdiği bâtıl yollara girmeyin. O sizin apaçık bir düşmanmızdır. [581][581]

**209.** Eğer İslamın hak olduğuna dair kesin ve apaçık deliller geldikten sonra, tökezleyip ona girmekten yüz çevirirseniz Biliniz ki Allah galiptir, kendisine isyan edenlerden intikam almaktan âciz değildir, yarattığı ve yaptığı her şey bir hikmete bağlıdır. [582][582]

**210.** Onlar yüce olan Allah'ın, mahlukâtı arasında h'üküm vermek için kendilerine gelmesinden başka bir şey beklemezler.[583][583] O gün de semâ yarılır ve buluttan gölgeler içinde Allah (c.c), Arş'ın taşıyıcıları ve sayılarını Allah'tan başka kimsenin bilmediği melekler buluttan gölgeler içinde inerler. Bu sırada melekler yüksek sesle şöyle teşbih ederler; "Mülkün ve melekût âleminin sahibi olan Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederiz. İzzet ve kudret sahibi olan Allah noksan sıfatlardan uzaktır. Hiç ölmeyen, daima diri olan Allah'ı teşbih ederiz. Mahlukâtını öldürüp kendisi ölmeyen Allah hertürlü eksiklikten yücedir. O her kötülükten münezzeh ve

---

[580][580] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/245-246.
[581][581] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/246.
[582][582] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/246.
[583][583] şey beklemezler" şeklindedir. Ona göre, bu âyette muzaf hazf edilmiştir. Şöyle der: Bu, mecaz için en meşhur misal olan Köy (halkı)'e sor" ayetine benzer. Meselâ: Emir, filan kimseyi dövdü, filan kimseyi astı veya filan kimseye verdi" denilir. Hakikatte, emir, bunları emretti demektir. Fahreddin er-Râzi, yaptığı bu yoruma delil olarak da şu ayeti getirir: "Onlar kendilerine meleklerin veya Rablerînin emrinin gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar? (Nahl suresi, 16/ 33), İbn Kesir Tefsirinde zikredilen Selefin görüşüne göre burada yorum yapılmamalı ve ayetin manası Allah'a havale edilmelidir.
Fahreddin er-Râzîrye göre, âyetinin mânâsı: "Onlar, Allah'ın emri ve azabının kendilerine gelmesinden başka bir

mukaddestir, meleklerin ve Ruh'un Rabbidir. Artık mahluklar arasında hüküm vererek, iyiyi kötüden ayırma işi bitmiştir. Bir grup cennete, bir grup cehenneme gitmiştir. Bütün insanların dönüşü bir olan Allah'adır. Yüce Allah'ın bu şekilde buyurmasından maksat, kıyamet gününün korkunçluğunu ve dehşetini gözler önünde canlandırmak ve o gün, gerçek hâkimin, hüküm ve kazasına asla karşı gelinemeyen Yüce Allah olduğunu beyan etmektir. Sonra Yüce Allah, Rasulüne hitap ederek şöyle buyurur: [584][584]

**211.** Ey Muhammed! İsrâîloğullarma şu soruyu sorarak onlar» kına: Musa'nın doğruluğuna delâlet eden, ne kadar açık ve kesin deliller gördüler. Buna rağmen nasıl da küfredip iman etmediler? Kim, mû'cizeler kendisine geldikten sonra, Allah'ın nimetlerini bırakıp onlara karşılık küfür ve inkârı alırsa, bilsin ki, Allah'ın ona tattıracağı azap çok şiddetli ve elem vericidir. [585][585]

**212.** İnkâr edip kâfir olanlara dünya hayatı süslendi. Yani dünyanın şehvet nimetleri onlara süslü gösterildi. Kalplerini dünya sevgisi kuşattığı için âhireti unuttular. Şerre iyice dalarak ebediyyet yurdu olan âhiretten yüz çevirdiler. Bu yüzden de, dünyayı bırakıp âhirete yönelen mü'minleri geri zekalılıkla itham edip, onlarla alay ederler. Nitekim onların bu durumu, "Dünyada günahkârlar, iman edenlere gülerlerdi[586][586] mealindeki âyette de anlatılmaktadır. Yüce Allah onların bu bâtıl görüşlerini reddetmek için şöyle buyurur: Oysaki, iman edip Allah'ın azabından korunanlar, onların çok üstünde olan mevkilerdedir. Mü'minler a'la-i illiyyînde, kâfirler ise esfel-i sâfilîndedir. Mü'minler âhirette izzet ve ikramın zirvesinde, kafirler ise zillet ve horluğun dibindedir. Allah, dilediğine hesapsız rızık verir. Yani, "kendilerine hesapsız rızık verilmek üzere, cennete girerler[587][587] mealindeki âyette belirtildiği gibi, Yüce Allah, dostlarını bitmez tükenmez bol nzıklarla rızıklandmr. Veya ister mü'min olsun, ister kâfir; ister iyi olsun ister günahkâr, hikmet ve dilemesi icabı dilediği kuluna bol rızık verir. Bu hususta onu kimse hesaba çekemez. [588][588]

**Edebî Sanatlar**

**1.** Burada "izzet" lafzından sonra "ism" lafzı zikredilmiştir. Edebiyatçılar bu sanata "tetmim" (tamamlama) sanatı derler. Çünkü izzet lafzı genellikle övülen bir vasfı akla getirir. Böyle olmadığını bu izzetin yerilen bir izzet olduğunu göstermek için, ondan sonra "ism" lafzı getirilmiştir.
**2.** Bu, bir nevi hakaret ve alaydır. Yani, nasıl bir anne oğluna yumuşak yatak ve örtü ile hizmet edip ikramda bulunursa, cehennem de öylece onlar için hazırlanmış bir döşektir!...

---

[584][584] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/246-247.
[585][585] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/247.
[586][586] Mutaffifin sûresi, 83/29
[587][587] Mü'min sûresi, 40/40
[588][588] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/247.

**3.** Buradaki istifham, olumsuzluk mânâsında istifham-ı inkârîdir. Daha sonra gelen ^1 edatı bunu göstermektedir. "Beklemezler" manasınadır.
**4.** Burada "zulel" lafzı, korkunçluk ve heybet ifade etmesi için nekre gelmiştir. Zira bulutlar, içindekileri göstermeyecek kadar yoğun olduğu için, son derece heybetli ve korkunç görünürler, cümlesinde ki mâzî fiil, cümlesindeki muzâri fiile atfedilmiş tir. Onun sanki olmuş gibi muhakkak tahakkuk edeceğini göstermek için böyle yapılmıştır.
**5.** Burada heybeti artırmak ve kalplere korku salmak için, zamir yerine Allah lafzı kullanılmıştır.
**6.** Burada "süsleme" fiili, mâzî olarak getirilmiştir. Zira dünyanın kâfirlere süslü gösterilmesi ve dünyayı süslü görme vasfının onların tabiatlarına yerleştirilme işi tamamlanmıştır. Bu mâzî fiil üzerine, muzâri fiilinin affedilmesinin sebebi ise, onların, mü'minlerle alay etmelerinin devam etmesidir. Zira muzâri sıygası devam ve süreklilik ifade eder. [589][589]

**Bir Uyarı**

İbn Teymiyye "Tedmuriyye" adlı risalesinde şöyle der: Yüce Allah zâtını, "buluttan gölgeler içinde gelmek" ile vasıflandır-mıştır. Burada "ityân" (gelmek) fiilini kullandığı gibi, başka bir âyette de aynı manada "meçi" fiilini kullanmıştır. Gerek Kur'an'da, gerekse sahih hadislerde, Allah'ın zâtı ile ilgili bunlara benzer lafızlar kullanılmıştır. Bu lafızlar hakkında söylenecek bir söz vardır. O da Selefin ve imamların görüşüdür. Onlar Yüce Allah'ı kendisinin ve Rasulünün vasfettiği gibi, aynı lafızları kullanarak tahrifsiz, ta'dilsiz, keyfiyet belirtmeden ve benzetme yapmadan vasfetmişlerdir. Zâtı hakkında ne söylenirse, sıfatlan hakkında da aynı şey söylenir. Ne zatında, ne sıfatlarında, ne de fiillerinde hiçbir şey O'na benzemez. Eğer birisi: "Yüce Allah nasıl gelir? O'nun gelmesi nasıldır?, diye sorarsa ona şöyle denir: O'nun zâtının nasıl olduğu bilinmediği gibi, sıfatlarının da nasıl olduğu bilinmez".[590][590]

**213.** İnsanlar bir tek ümmet îdi. Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları da gönderdi. İndirilen kitapta hiç kimse ayrılığa düşmedi. Ancak kendilerine kitap verilenler, apaçık deliller geldikten sonra, aralarındaki kıskançlıktan ötürü dinde anlaşmazlığa düştüler. Bunun üzerine Allah iman edenlere, üzerinde ihtilafa düştükleri gerçeği izniyle gösterdi. Allah dilediğini doğru yola iletir.
**214.** Yoksa siz, sizden önce gelip geçenlerin başına gelenler size de gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Yoksulluk ve sıkıntı onlara öylesine dokunmuş ve öyle sarsılmışlardı ki, nihayet Peygamber ve beraberindeki mü'minler "Allah'ın yardımı ne zaman gelecek?" dediler. Bilesiniz ki Allah'ın yardımı yakındır.
**215.** Sana ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: Maldan harcadığınız şey, ebeveyn,

---

[589][589] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/247-248.
[590][590] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/248.

yakınlar, yetimler, fakirler ve yolcular için olmalıdır. Şüphesiz Allah, yapacağınız her hayrı bilir.
**216.** Hoşunuza gitmediği halde savaş size farz kılındı. Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür. Sizin için daha kötü olduğu halde bir şeyi sevmeniz de mümkündür. Allah bilir, halbuki siz bilmezsiniz.
**217.** Sana haram ayı yani onda savaşmayı soruyorlar. De ki: "O ayda savaşmak büyük bir günahtır. Allah yolundan çevirmek, Allah'ı inkâr etmek, Mescid-i Haram'ın ziyaretine mani olmak ve halkını oradan çıkarmak ise, Allah katında daha büyük günahtır. Fitne de adam öldürmekten daha büyük günahtır." Onlar eğer güçleri yeterse, sizi dininizden döndürünceye kadar size karşı savaşa devam ederler. Sizden kim, dininden döner de kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları işler dünyada da âhirette de boşa gider. Onlar cehennemliktirler ve orada devamlı kalırlar.
**218.** İman edenler ve hicret edip Allah yolunda ci-had edenler var ya, işte bunlar, Allah'ın rahmetini uman kişilerdir. Allah, Ğafûr ve Rahîm'dir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah bundan önceki âyetlerde insanlasın iki grup olduğunu; bir grubun, tatlı dil ve ifade gücü ile insanları sapıklığa düşürüp, yeryüzünde fesat çıkardığını, bir grubun ise, Allah rızasını gözetip O'ndan başka hiç kimseden birşey beklemeyerek kendini hak uğruna feda ettiğini anlattı. Hayır ile şer ehli arasında kavga ve münazara kaçınılmaz bir şey olduğu gibi, hak için kılıca sarılmak da mutlaka yapılması gereken bir iştir. Bundan dolayı Yüce Allah mü'minlere, hakkı müdafaa için kılıca sarılmalarını, zulüm, taşkınlık ve düşmanlığı def etmek için cihad etmelerini meşru kıldı. [591][591]

## Kelimelerin İzahı

Bağy, azgınlık ve taşkınlık demektir.
Bu kelime, yer sarsıntısı mânâsına gelen "zelzele" kelimesinden alınmıştır. Zelzele, şiddetle sarsmak, hareket ettirmek demektir.
Kürh, nefsin hoşuna gitmeyen şey demektir. İbn Kuteybe: "Kürh, meşakkat; kerh ise zorlama, zorla istediğini yaptırma manasınadır" der.
Sadd, engellemek, mani olmak demektir. Bir kimse diğerini birşey yapmaktan men ettiği zaman denir.
Dönüyor demektir. Riddet, imandan küfre dönmektir. Rağıb el-İsfehanî şöyle der: "Irtidât ve Riddet, geldiği yoldan geri dönmek demektir. Ancak riddet, sadece küfre geri dönmek mânâsına kullanılır. İrtidat ise, küfre dönmek mânâsına kullanıldığı gibi, diğer hususlarda da geri dönmek mânâsına kullanılır. Nitekim, "Hemen, izlerinin üzerine geri döndüler.[592][592] mealindeki âyette de bu mânâdadır.[593][593]

---

[591][591] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/251.
[592][592] Kehf sûresi 18/64
[593][593] Rağıb el-İsfehânî, Müfredatu'l-Kur'ân

Boşa gitti, yok oldu demektir. Lisânu'l-Arab müellifi şöyle der: Habita: "Bir amel işledi, sonra onu ifsat etti." demektir. Nitekim "Allah, onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır.[594][594] mealindeki âyette, bu kelime, "boşa çıkarmak, sevaplarını yok etmek" mânâsında kullanılmıştır.[595][595]
Umuyorlar manasınadır. Recâ, faydalı bir şeyin meydana gelmesini ummak, beklemek demektir. [596][596]

**Nüzul Sebebi**

Rasulullah (s.a.v.), bir Kureyş kervanını gözlemeleri için, Abdullah b. Cahş komutasında bir seriyye göndermişti. Kervanda Amr b.Hadramî ve onunla beraber üç kişi vardı. Seriyye de olanlar Amr b.Hadrami'yi öldürüp iki kişi de esir aldılar. Ticaret mallarıyle birlikte kervanı alıp götürdüler.
Bu olay Recep ayının ilk günü meydana gelmiştir. Seriyyedeki müslüman-lar ise, o günün, Cemaziye'l-âhir'in son günü olduğunu zannediyorlardı. Bunu fırsat bilen Kureyşliler: "Muhammed, korkanların her türlü tehlikeden emin olduğu, insanların kazanç elde etmek için her tarafa rahatlıkla gittiği haram ayın hürmetini ihlal etti" dediler. Bu, müslümanlara zor geldi. Bunun üzerine ... o âyeti nâzii oldu. [597][597]

**Âyetlerin Tefsiri**

**213.** İnsanlar bir tek ümmetti. Yani insanlar imanlı ve doğru fıtratlı idiler. Daha sonra, ihtilaf edip birbirine düştüler. Bunun üzerine Yüce Allah, insanları doğru yola iletmek için, mü'minlere cennet nimetlerini müjdeleyen kâfirlere de cehennem azabını haber veren peygamberler gönderdi. Onlarla beraber insanlığı hidayete iletmek ve ihtilafa düştükleri din hususunda onları aydınlatmak ve aralarında hükmetmek üzere semavî kitaplar gönderdi.
Kitabın doğruluğuna dair kendilerine apaçık ve kesin deliller geldikten sonra, kâfirlerin mü'minleri kıskanmaları sebebiyle kendilerine kitap verilenler yine de ihtilafa düştüler. Anlaşmazlığı ortadan kaldırmak için hidayet kaynağı olan bu nurlu kitabın verildiği kimseler, tam tersini yaptılar. Çünkü ihtilafı ortadan kaldırmak için gönderilen kitabı o ihtilafın iyice derinleşmesine ve kuvvetlenmesine sebep kıldılar. Bunu gaflet ve cehaletleri sebebiyle değil, açık delilleri görerek, bile bile yapıyorlardı. Allah sapıkların ayrılığa düşüp ulaşa-madıkları hakikate, lütfederek ve kolaylık sağlıyarak mü'minleri ulaştırır. Allah dilediğini Naîm cennetlerine götüren doğru yola iletir. [598][598]

**214.** Ey mü'minler! Yoksa imtihan olunmadan cennete gireceğinizi mi sandınız? Halbuki sizden önce gelip geçen mü'minlerin başına gelenler sizin başınıza gelme-

---

[594][594] Muhammed sûresi, 47/9
[595][595] İbn Manzur, Lisânu'l-Arab, habita maddesi
[596][596] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/251.
[597][597] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/251-252.
[598][598] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/253.

di. Onların imtihan edildiği musibetlerle imtihan olunmadınız. Onlara öylesine fakirlik, şiddetli belâ ve musibetler geldi ve zelzele sarsar gibi Öylesine sarsıldılar ki bu sarsıntılar peygamber ve beraberindeki mü'minlerin: "Allah'ın yardımı ne zaman gelecek?" diyecekleri bir dereceye ulaştı. Zira onlar aşırı bir şekilde bunaldıkları için yardımın geç kaldığı kanaatine varmışlardı. Bu durum, imtihanın şiddetini çok güzel tasvir etmektedir. Peygamberler sabır ve sebatta daha dirençli olmalarına rağmen, sabırları taştı ve bu derecede sıkıntılı ve bunalımlı duruma geldiler. İşte bu hal, onlara gelen şiddetli musibetin son noktaya ulaştığını göstermektedir. Yüce Allah onlara cevaben, şöyle buyurur: "Bilesiniz ki Allah'ın yardımı yakındır. Size müjdeler olsun artık Allah'ın yardımının zamanı gelmiştir" "Allah kendisine yardım edenlere mutlaka yardım eder.[599][599]
Sahabeden bazıları, Ey Allah'ın Rasulü! Malımızdan ne infak edelim ve nereye verelim?, dediler. Bunun üzerine aşağıdaki âyet nazil oldu. [600][600]

**215.** Ey Muhammed! Sana, mallarından ne harcayacaklarını ve kime harcayacaklarını soruyorlar. Onlara de ki: "Mallarınızdan harcayacaklarınızı, anaya, babaya, yakınlara, yetimlere, fakirlere ve yolda kalmışlara harcayın." Şüphesiz Allah yapacağınız her iyiliği bilir ve ona karşılık size bolca mükafat verir.
Bundan sonra Yüce Allah, savaşın meşru oluşunun hikmetini anlatarak şöyle buyurur: [601][601]

**216.** Ey mü'minler! Kâfirlerle savaşmak size farz kılındı. Savaşta mal heder edildiği ve can tehlikesi bulunduğu için hoşunuza gitmez ve size güç gelir. Fakat bazen birşey tamamen faydalı ve'hayırlı olmasına rağmen hoşunuza gitmeyebilir. Bazen de bir şey sizin için bütünüyle tehlikeli ve zararlı olmasına rağmen hoşunuza gidebilir. Umulur ki, hoşunuza gitmese bile, savaşta sizin için hayır vardır. Çünkü onda ya zafer ve ganimet elde edilir veya şehitlik mertebesi ve sevap kazanılır. Savaşı bırakmak hoşunuza gitse bile belki de sizin için kötü olur. Zira bunda zillet, fakirlik ve sevaptan mahrum kalma vardır. İşlerin neticesini, dünya ve âhiretiniz hususunda hangisinin daha hayırlı olduğunu Allah sizden daha iyi bilir. Şu halde o size ne emrediyorsa onu hemen yapınız.[602][602]

**217.** Ey Muhammed! Arkadaşların sana haram aylarında savaşmanın helâl olup olmadığını soruyorlar. Onlara de ki: O aylarda savaşmak büyük bir olay olup günahı da büyüktür. Fakat ondan daha büyük ve daha önemli bir şey vardır ki o da Mü'minleri Allah'ın dininden alıkoymak, Allah'ı inkâr etmek, mü'minlerin Mescid-i Haram'a yani Mekke'ye girmelerini engellemek ve siz Mescid-i Haram'ın ehli ve koruyucusu olduğunuz halde sizi Mekke'den çıkarmak, işte bunların hepsi Allah katında sizin müşrikleri öldürmenizden daha büyük günahtır. Sizin haram aylarında onlara karşı savaşmanızı büyük bir olay sayıyorlarsa bilsinler ki onların Peygamber

---

[599][599] Hacc sûresi, 22/40
[600][600] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/252-253.
[601][601] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/253.
[602][602] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/253.

(s.a.v.) ve mü'minler hakkında işledikleri daha büyük ve daha çirkin bir olaydır. İman ettikten sonra müslümanlan küfre döndürmek için dinleri hakkında onları fitneye düşürmek, Allah katında öldürmekten daha büyüktür.
Onlar, güçleri yetse, sizi küfür ve sapıklığa döndürünceye kadar sizinle savaşa devam etmeye kararlıdırlar, küfür ve düşmanlıklarından vazgeçmezler Sizden kim onların çağrısını kabul eder de dininden döner sonra kâfir olarak Ölürse onun daha önce işlediği salih ameller hem dünyada hem de âhirette boşa çıkar ve sevabı gider. Onlar cehennem ehlidir. Orada ebedî kalacaklar, oradan asla çıkmayacaklar. [603][603]

**218.** Allah'ın dinini yüceltmek için ailelerini ve vatanlarım terk edip düşmanla cihad eden mü'minler var ya işte anlatılan vasıfları taşıyan o kimseler, Allah'ın rahmetini kazanmaya lâyık olanlardır. Allah'ın bağışlaması çok, rahmeti geniştir. [604][604]

**Edebî Sanatlar**

**1.** Âyetinde hazif yoluyla i'caz vardır. Takdiri şeklindedir. âyeti hazf edilmiş bölümü göstermektedir.
**2.** Cümlesindeki edatı, munkatıadır. Hemze inkar ve uzaklaştırma içindir. Yani soru, istifhâm-ı inkârîdir. Takdiri şeklinde olup "yoksa sandınız mı" demektir.
**3.** Cümlesi olumsuzluk ifade eder. Ancak olumsuzlaştırılan şeyin yani öncekilerin başına gelen musibetlerin meydana gelmesi de beklenmektedir. Nitekim Zemahşerî de böyle demiştir. Mânâsı şöyledir: "Sizden öncekilerin başına gelenler sizin başınıza henüz gelmedi. Ancak yakında gelecektir. Geldiği zaman sabrediniz."
Müberred şöyle der: Zeyd bana gelmedi cümlesi "Zeyd sana geldi mi" cümlesinin olumsuz cevabıdır, denilirse bu, Zeyd henüz bana gelmedi, gelmesini bekliyorum, demek olur. Buna göre âyet mü'minlerin başına musibetlerin gelmesinin beklendiğini, yakında geleceğini ifade eder.
**4.** Bu cümlede yardımın gerçekleşeceğim gösteren birkaç tane tekit unsuru vardır.
**a)** Cümle pekiştirme ifade eden istiftah edatı, y\ ile başlamıştır.
**b)** Cümlede pekiştirme edatı olan [ vardır.
**c)** İsim cümlesi tercih edilmiştir. yakında size yardım edilecek, şeklinde fiil cümlesi kullanılmamıştır. İsim cümlesi ise pekiştirme ifade eder.
**d)** Yardım, herşeye gücü yeten, âlemlerin Rabbi Allah'a izafe edilmiştir.
**5.** Bu cümlede mübalağa ifade etmek için 6jÇ mastarı, ismi meful olan yerinde gelmiştir. Nitekim Hansa da: "Savaş bazen zafer, bazen de hezimettir" cümlesinde ikbâl ve idbâr mastarlarım ismi meful yerinde kullanmıştır.
**6.** Cümleleri arasında edebiyatta güzel sanatlardan sayılan "mukabele" sanatı vardır. Sevmek ile sevmemek, hayır ile şer birbirlerine karşı olarak söylenmiştir.
**7.** Cümlesinde tıbak bi's-selb, yani olumlu cümle ile olumsuz cümlenin birbirine uyumu vardır. [605][605]

---

[603][603] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/253-254.
[604][604] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/254.
[605][605] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/254-255.

**Faydalı Bilgiler**

Peygamberlere gönderilen kitaplar birkaç tane olmakla birlikte bunların özünde ve cevherinde tek kitap olduğuna işaret etmek için Yüce Allah peygamberlere gönderilen kitapları âyetinde tekil bir sıyga ile ifade etti. Çünkü o kitaplar aslında bir tek şeriatı ihtiva ederler. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur: "Allah dinden Nuh'a tavsiye ettiğini size kanun yaptı...[606][606]

**Bir Uyarı**

Buharı, Habbab b.Eret'ın şö'yle dediğini rivayet etti: Rasulullah (s.a.v.) Kâ'be'nin gölgesinde cübbesini yastık etmiş yatıyordu. Biz ona gelerek durumumuzdan şikayette bulunduk ve "Bizim için Allah'tan yardım istemiyor musun? Bizim için O'na dua etmiyor musun?" dedik. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Sizden önceki ümmetlerde kişi yakalanır ve yerde kendisi için kazılmış bir çukura konuı-du. Testere getirilip başından başlayarak vücudu ikiye ayrılırdı. Demir taraklarla et ve kemiklerinden de Öteye (sinirleri bile) taranırdı. Fakat bu işkence onu dininden döndüremezdi. Yemin ederim ki Allah bu işi tamamlayacaktır! (O kadar emniyette olacaksınız ki) bineğine binip Sanâ'dan Hadramut'a giden kişi sadece Allah'dan, bir de kurtların davarlarım yemesinden korkacak. Fakat siz acele ediyorsunuz. [607][607]

**219.** Sana, şarabı ve kumarı sorarlar. De ki: "Her ikisinde de büyük bir günah ve insanlar için bir takını faydalar vardır. Ancak onların günahı faydasından daha büyüktür". Yine sana iyilik yolunda ne harcayacaklarmı sorarlar: "İhtiyaç fazlasını" de. Allah size âyetleri böyle açıklar ki düşünesiniz.
**220.** Dünya ve âhireti düşünesiniz diye... Sana yetimleri sorarlar. De ki: "Onları iyi yetiştirmek daha hayırlıdır. Eğer onlarla birlikte yaşarsanız, onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah, işleri bozanla düzelteni bilir. Eğer Allah dileseydi, sizi de zahmet ve meşakkate sokardı. Çünkü Allah azizdir, hakimdir.
**221.** İman etmedikçe putperest kadınlarla evlenmeyin. Beğenseniz bile putperest bir kadından, imanlı bir câriye kesinlikle daha iyidir. İman etmedikçe putperest erkekleri de kızlarınızla evlendirmeyin. Beğen-seniz bile putperest bir kişiden inanmış bir köle kesinlikle daha iyidir. Onlar cehenneme çağırır, Allah ise, izni ile cennete ve mağfirete çağırır. Allah, düşünüp anlasınlar diye âyetlerini insanlara açıklar.
**222.** Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: "O, bir rahatsızlıktır. Bu sebeple ay halinde olan kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın, şunu iyi bilin ki Allah tevbe e-denleri de sever, temizlenenleri de sever.

---

[606][606] Şûra sûresi, 42/13
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/255.
[607][607] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/255.

**223.** Kadınlarınız sizin için bir tarladır. Tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın. Kendiniz için önceden hazırlık yapın. Allah'tan korkun, biliniz ki, siz O'na kavuşacaksınız. Mü'minleri müjdele!..
**224.** İyi davranmanız, kötülüklerden korunmanız ve insanlar arasını düzeltmeniz hususunda yeminlerinizi bozmaya Allah'ı engel kılmayın. Allah işitir ve bilir.
**225.** Allah, sizi kasıtsız yeminlerinizden sorumlu tutmaz. Lakin kasıtlı yaptığınız yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutar. Allah Gafûr'dur, Halîm'dir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah Önceki âyetlerde savaşın hükümlerini ve onun meşru kılmmasındaki yüce gayeyi açıkladı, O da hakka yardım, dini aziz kılmak ve ümmeti dış düşmanların yutmasından korumaktır. Yüce Allah, bu âyetlerde de yurt içinde, toplumun güzel ahlak ve fazilet esaslarına göre eğitilip ıslah edilmesi ile ilgili prensipleri anlattı. Devleti ayakta tutan unsurların sağlam temeller üzerine oturması ve kasırgaların bile tesir edemeyeceği yüksek bir saray şeklinde kalabilmesi için elbette dahilî ve haricî bir kısım ıslâhatın yapılması gerekmektedir. [608][608]

## Kelimelerin İzahı

Hamr içkilerden sarhoş eden şey demektir. Aklı örttüğü için buna hamr denilmiştir. Bir kimse, kabm kapağını kapattığında der.
Meysir. kumar demektir. Kumar, meşekkatsiz ve yorulmaksızın kazanılan bir şey olduğu için, buna, kolaylık mânâsındaki yüsr kökünden türetilerek "Meysir" adı verilmiştir. Bir başka görüşe göre kumar zenginlik sebebi olduğu için servet mânâsına gelen "yesâr" kökündendir.
İsm, günah demektir. İçki içmek günaha sebep olduğu için ona da "ism" denilmiştir. Şâir bu kelimeyi içki mânâsında kullanmıştır. Sarhoş oluncaya kadar içki içtim. İşte içki, akılları böyle giderir.
Afv, ihtiyaç fazlası demektir.
Sizi güçlük ve meşakkate düşürür manasınadır. Anet, meşakkat demektir.
Emet, câriye demektir. Bunun zıddına hür denilir. Çoğulu şeklindedir.
Mahid, hayız mânâsına mastardır. Ayş (hayat) mânâsına gelen "maîş" de bunun gibidir. Hayzm asıl mânâsı akmaktır. Sel akıp taştığı zaman denir. Keza ağacın suyu aktığı zaman denir. Ay hali gören kadına "hâiz" denildiği gibi "hâize" de denir. Ferrâ, bir mısrasında şöyle der: Temiz değilken kendisiyle zina edilen hayızlı kadın gibi...
Hars. toprağa tohum atmaktır. Bu tarif Ragıb İsfehanî'nindir. Cevherî ise şöyle der: Hars, ekin demektir. Hariste ekini eken mânâsına gelir. Ayetteki mânâsı ise çocuğun döllenme ve gelişme yeri demektir. Burada kadın tarlaya benzetilmiştir.[609][609]
Urda, mani ve engel demektir. Herhangi bir şeye karşı ve ona engel olan herşeye

---

[608][608] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/257-258.
[609][609] Cevheri, Sıhah, Hars maddesi.

urda denir. Güneşin görünmesine engel olduğu için buluta da urda denir.
Lağv, değeri olmayıp düşen şey demektir. Bu şeyin söz veya başka bir şey olması fark etmez. Kuşun ötmesine de denir. [610][610]

**Nüzul Sebebi**

**a)** Ensardan, içlerinde Hz. Ömer'in de bulunduğu bir grup, Rasulullah (s.a.v.)'e gelerek dediler ki: "İçki ve kumar hakkında bize fetva ver. Bunlar aklı giderici, malı telef edici şeylerdir." Bunun üzerine Yüce Allah sana içki ve kumarı soruyorlar..." âyetini indirdi.
**b)** İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunur: Yüce Allah, yetimin malına, rüşdüne erinceye kadar, tam bir iyi niyet taşımaksızın yaklaşmayın..,[611][611] mealindeki âyeti indirince, yanında yetim malı bulunanlar gidip yetimin yiyecek ve içeceklerini kendi yiyecek ve içeceklerinden ayırdılar.Yetimlere fazla fazla veriyorlardı. O da ya yiyebiliyor veya zayi oluyordu. Bu iş onlara güç gelmeye başladı. Durumu Rasulullah (s.a.v.)'e arz ettiler. Bunun üzerine "Sana yetimleri sorarlar. Deki: Onları iyi yetiştirmek daha hayırlıdır..." âyeti nazil oldu.
**c)** Enes (r.a.)dan şöyle rivayet edilmiştir: Yahudiler, bir kadın hayız olduğu zaman onu evden çıkarırlar, birlikte yemek yemezler, içmezler ve onunla cima etmezlerdi. Bu durum Rasulullah (s.a.v.)'e soruldu. Bunun üzerine Yüce Allah ... "Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: O bir rahatsızlıktır." âyetini indirdi. [612][612]

**Âyetlerin Tefsiri**

**219.** Ey Muhammedi Sana içki ve kumarın hükmünü soruyorlar. Onlara de ki: içki içme ve kumar oynamada büyük bir zarar ve günah, fakat bunun yanında insanların basit maddî menfaatleri vardır. Ancak bunların günah ve zararı menfaatinden daha büyüktür. Çünkü aklın gitmesi, malın heder olması, içki sebebiyle vücudun hastalıklara maruz kalması; kumar sebebiyle ailelerin yıkılması, evlerin harap olması ve oynayanlar arasında kin ve düşmanlıkların meydana gelmesi büyük bir zarardır. Bu zararlar görülüp müşahade edilmektedir. Bu büyük zarar, basit maddi menfaatte mukayese edildiğinde çirkin ve pis olan içki ve kumarın tehlikesi daha iyi anlaşılır. Sana, mallarından hangisini hayır için harcayıp hangisini geriye bırakacaklarını soruyorlar. Onlara de ki: ihtiyaç fazlasını harcayınız. İhtiyacınız için temin ettiğiniz malı harcayıp ta kendinizi mahrum bırakmayın. Allah size hükümlerini açıkladığı gibi, helâl ve haramı, yararlı ve zararlı olan şeyleri de açıklar ki, düşünesiniz. [613][613]

**220.** ve ve âhiret işlerinde düşünesiniz de dünyanın fânî, âhiretin bakî olduğunu anlayasınız ve bunlardan iyi olanım elde etmeye çalışasınız. Kuşkusuz akıllı kimse,

---

[610][610] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/258.
[611][611] İsrâ sûresi, 17/34
[612][612] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/258-259.
[613][613] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/259.

kalıcı olanı geçici olana tercih eder.
Ey Muhammedi Sana yetimlerin mallarını kendi mallarına katsınlar mı katmasınlar mı? diye soruyorlar. Onlara de ki: İslah etmek üzere onlara müdahale etmeniz, ayırıp yüz üstü bırakmanızdan daha iyidir. Onlarla birlikte yaşayıp da daha yararlı olacak şekilde onların mallarını kendi malınıza katarsanız, bilesiniz ki, onlar sizin din kardeşlerinizdir. Din kardeşliği ise soy kardeşliğinden daha kuvvetlidir.
Beraber yaşadığınızda, İslah edecek ve yarar sağhyacak şekilde onların mallarını sîzinkilere katmanız bu kardeşliğin hukuk undandır. Allah, yetimlerin malını, hiyanet etmek ve telef etmek maksadıyla kendi malına katanla, onlara menfaat sağlamak maksadıyla katanı bilir ve herbirine ona göre karşılığını verir. Allah dileseydi işi zora koşar, sizi güçlük ve meşakkate sokardı. Fakat o, rahme-tiyle dini, sizin için kolaylaştırdı. Kuşkusuz o galiptir. Hiçbirşey onun yapmak istediğini engelleyemez. Kulları için koymuş olduğu kanunlarda da hikmet sahibidir.
Bundan sonra Yüce Allah semavî dine mensup olmayan müşrik kadınlarla evlenmekten sakındırarak şöyle buyurur: [614][614]

**221.** Ey Müslümanlar! Ehl-i kitap olmayan müşrik kadınlar Allah'a ve âhiret gü-nüne iman etmedikçe onlarla evlenmeyin. Müşrik kadınlar malları, güzellikleri ve soy, makam ve saltanat gibi diğer cazip yönleriyle hoşunuza git-selerde kuşkusuz inanmış bir cariye müşrik bir hürden daha iyi ve üstündür. Kızlarınızı, ister putperest, ister Ehl-i kitap olsun Allah'a ve Rasulüne iman etmedikçe, müşriklerle evlendirmeyin. Soy, sop ve güzellik bakımından müşrikler hoşunuza gitse bile onları mü'min bir köle ile evlendirmeniz elbette müşrik bir hür ile evlendirmenizden daha hayırlıdır, kendileriyle evlenmeniz ve evlilik yoluyla akraba olmanız haram kılman o müşrik kadın ve erkekler, sizi cehenneme götürecek şeye yani küfür ve fıska çağırırlar. Size gereken, onlarla evlenmemek ve kızlarınızı onlarla evlendirmem ektir.
Halbuki Yüce Allah sizin iyiliğinizi istiyor ve sizi mutluluğa götürecek şeye çağırıyor. O da günahların bağışlanmasını ve cennete girmeyi sağlıyan iyi ameldir, Allah, hüccet ve delillerini açıklıyor ki öğüt alsınlar da iyi ile kötüyü, pis ile temizi birbirinden ayırsınlar.
Yüce Allah bundan sonra hayzın hükümlerini açıklayarak şöyle buyurur. [615][615]

**222.** Ey Muhammed! Sana ay halinde kadınlarla cinsel ilişkide bulunmanın helâl mı haram mı olduğunu soruyorlar. Onlara de ki: O, pis bir şeydir. Bu halde kadınlarla cinsel ilişkide bulunnıak eşler için bir eziyettir. Öyle ise, hayız halinde kadınlarla cinsel ilişkiden uzak durunuz, Hayız kanları kesilip de boy abdesti alıncaya kadar onlarla cinsel ilişkiye yaklaşmayınız. Bundan maksat, bu halde iken onlarla cinsel ilişkide bulunmamaktır. Yoksa kadınları hayızlı iken Yahudilerin yaptığı gibi yaklaşmamak, onlarla oturup kalkmamak ve birlikte yiyip içmemek değildir, Onlar boy abdesti alıp temizlendiklerinde Allah'ın sizin için helâl değil üreme yolu olan ön taraftan onkıldığı taraftan, yani arkadan değil, çocuk üreme

---

[614][614] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/259-260.
[615][615] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/260.

yolu olan ön taraftan onlarla cinsel ilişkide bulunabilirsiniz, Allah günahlarından tevbe edenleri, fuhuş ve pisliklerden uzak duranları sever. [616][616]

**223.** Kadınlarınız ekin tarlalarınız ve nesil üretme yerlerinizdir, çocuk onların rahimlerinde oluşur. Dolayısıyla onlara başka bir taraftan değil, nesil ve zürriyet üretme yolundan istediğiniz şekilde yaklaşınız. İbn Abbas, "Bitkini, biteceği yerde sula" demiştir. "İstediğiniz şekilde"den maksat, nesil üretme yeri olan normal yerinden olmak şartıyle ayakta, oturarak, yatarak, nasıl isterseniz o şekilde yapınız demektir. Bu âyet Yahudilerin, "Kişi eşiyle arka taraftan gelerek cima ederse doğan çocuk şaşı olur." şeklindeki sözlerini reddeder. Ahirette sizin için azık olacak salih amelleri önceden gönderiniz. Allah'a karşı günah işlemekten sakınmak suretiyle ondan korkunuz ve biliniz ki dönüşünüz O'nadır. O, size amellerinize göre karşılık verecektir. Mü'minleri naîm cennetlerinde büyük bir kazanç ile müjdele. [617][617]

**224.** Allah adına yemin etmeyi, hayır yapmaya mani bir sebep saymayın. Yani sizden biriniz: "Ben o şeyi yapmamaya Allah adına yemin ettim. Yeminimi yerine getirmek istiyorum" diyerek onu, hayra mani olan bir sebep kılmasın: Bilakis yeminleriniz için keffaret verip hayrı yapınız.[618][618] İbn Abbas (r.a) şöyle der: "Sakın, hayır yapmamak için, yeminini bozmaya Allah'ı bir engel sayma. Fakat hayrı yap, yeminine de keffaret ver"
Allah'ı iyilik, takva ve insanlar arasını düzeltmeye mani bir sebep kılmayın. Bu âyet Abdullah b. Revâha hakkında nazil olmuştur. O, eniştesi Numan b. Beşir ile konuşmamaya ve kızkardeşiyle onun arasını düzeltmemeye yemin etmişti. Bunun üzerine bu âyet indi. Allah sözlerinizi işiten, hallerinizi bilendir.. [619][619]

**225.** Yemin kasdetmeden, sizin, "belâ vallahi" ve "lâ vallahi" şeklinde, sadece dilinizle Allah'ın adını söylemenizden dolayı, Allah sizi sorumlu tutmaz. Kasterederek ve kalben yaptığınız yeminleri bozduğunuz zaman sizi sorumlu tutar. Allah'ın mağfireti geniştir. Kullarını cezalandırmada acele etmez. [620][620]

**Edebî Sanatlar**

**1.** Bu cümlede hazif yoluyla i'caz vardır. Takdiri şeklindedir.
**2.** Bu cümle icmalden sonra tafsil kabilindendir. Belagatta buna "itnâb" ismi verilir.
**3.** Bu cümlede mürsel mücmel teşbih vardır.

---

[616][616] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/260-261.
[617][617] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/261.
[618][618] Bir görüşe göre âyetin mânâsı şöyledir: Çokça yemin edip de Allah'ı yeminlerinize hedef kılmayınız. İyilik yapmış olmak, kötülükten korunmak ve insanların arasını düzeltmek maksadıyle az çok, büyük-küçük herşeyde Allah'ın ismini çok söylemeyin. Zira çok yenıir eden ne iyilik yapmış olabilir ne de takva sahibi.
[619][619] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/261.
[620][620] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/261-262.

**4.** Bu âyette muslih ve müfsid kelimeleri arasında "tıbâk" sanatı vardır. Bu da edebi güzelliklerdendir.
**5.** Burada da "cennet" ve "nar" kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır.
**6.** Bu cümlede teşbih-i belîğ vardır. Çünkü benzetme edatı ile benzetme yönü gizlenmiş, böylece belîğ olmuştur. Bunun aslı şeklinde olup mübalağa ifade etmek için hazf edilmiştir. Bu Arapların "Ali aslandır" şeklindeki teşbihleri kabilindendir.
**7.** Onlara yaklaşmayın. Bu, cimadan kinaye olup "onlarla cima etmeyin" demektir.
**8.** Burada muzaf hazfediimiştir. Takdiri şeklindedir. Veya teşbih vardır. Kadın tarlaya, meni tohuma ve çocuk bitkiye benzetilmiştir. Bu takdir de hars, "ekin ekilen yer" manasınadır. Mübalağa ifade etmek için böyle kullanılmıştır. [621][621]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** İçki, her türlü çirkin fiilerin sebebi olduğu için ona kötülüklerin anası mânâsına gelen "ümmü'l-habâis" ismi verilmiştir. Nesâî'nin Hz. Osman (r.a.)'dan rivayetine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "İçkiden sakınınız. Çünkü o, kötülüklerin anasıdır. Biliniz ki sizden öncekilerden abid bir adam vardı. Ona âşufte bir kadın musallat oldu. Ona cariyesini göndererek: Seni şahitliğe davet ediyoruz, dedi. Adam kalkıp cariye ile birlikte gitti. Eve geldiklerinde, her kapıdan girdikçe cariye arkasından kapıyı kilitledi. Nihayet güzel bir kadının yanma geldiler. Kadının yanında bir çocuk ve bir şişe şarap vardı. Dedi ki: Ben seni şahitlik için çağırmadım. Fakat seni, benimle cima etmen veya bu şaraptan bir kadeh içmen, ya da şu çocuğu öldürmen için çağırdım. Adam dedi ki: Bu şaraptan bir kadeh ver, dedi. Kadın ona bir kadeh içirdi. İçince bir kadeh daha istedi. Getirdiler. Sarhoş oluncaya kadar içti. Neticede kadınla zina etti, çocuğuda öldürdü. Onun için siz içkiden sakının. Zira, Allah'a yemin ederim ki, ayyaşlıkla iman bir arada bulunmaz. Bunlar bir araya geldiğinde mutlaka biri diğerini
çıkarır."
**2.** İçki aklı ve malı giderdiği halde, onda nasıl bir takım faydalar olabilir? Bu soruya şöyle cevap verilebilir: Âyetteki menfaatlerden maksat, maddî menfaatlerdir. Zira insanlar içki ticareti yapar ve ondan aşırı kazanç sağlarlar. Veya menfaatten maksat; lezzet ve var zannedilen neş'edir. Şâir bu neş'eyi şiirinde şöyle ifade eder:
Biz o şarabı içeriz. Bizi aslanlar ve krallar haline getirir. Ölüm bizi onu içmekten engelleyemez.
Kurtubî şöyle der: İçki içen, akıllı kimselerin maskarası olur. Sarhoş, sidiği ve dışkısıyla oynar. Bazen de bunları yüzüne sürebilir. Hatta bazı sarhoşların, sidiklerini yüzlerine sürdüğü ve: Ey AUahım! Beni tevbe edenlerden ve temizlenenlerden kıl" dediği görülmüştür. Bazı sarhoşların da, yüzünü köpek yalarken: "Senin bana ikram ettiğin gibi, Allah da sana ikram etsin" dediği görülmüştür.[622][622]
**3.** Zemahşerî şöyle der: Kadınlardan uzak durun, Allah'ın emrettiği taraftan ve lyls

---

[621][621] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/262.
[622][622] Kurtubî, TU/57

karılarınıza istediğiniz şekilde geliniz, cümleleri, latif kinayeler ve güzel ta'rizlerdir. Allah'ın kelamında bulunan bu ve benzeri âyetler güzel edeplerdendir. Mü'minlerin bunları öğrenmeleri, onlarla edeplenmeleri ve konuşma ve yazışmalarında bu tür ifadeler kullanmaları gerekir.[623][623]

**226.** Kadınlara yaklaşmamağa yemin edenler dört ay beklerler. Eğer kadınlarına dönerlerse, şüphesiz Allah çokça bağışlayan ve esirgeyendir.
**227.** Eğer boşamaya karar verirlerse (ayrılırlar). Biliniz ki, Allah işitir ve bilir.
**228.** Boşanmış kadınlar, kendi başlarına üç defa ay hali beklesinler. Eğer onlar Allah'a ve âhiret gününe gerçekten inanmışlarsa, rahimlerinde Allah'ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helâl olmaz. Eğer kocalar bu arada barışmak isterlerse, boşadıkları kadınları geri almağa daha fazla hak sahibidirler. Erkeklerin kadınlar üzerindeki haklan gibi, kadınların da erkekler üzerinde belli hakları vardır. Ancak erkekler, bu haklarda kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptirler. Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.
**229.** Boşama iki defadır. Bundan sonrası ya iyilikle tutmak, ya da güzellikle salıvermektir. Kadınlara ver-diklenizden bir şey almanız size helal olmaz. Ancak erkek ve kadın evlilik işinde Allah'ın sınırlarında tam koruyamamaktan tatbik edememekten korkarlarsa, müstesna. Siz de karı ile kocanın, Allah'ın sınırlarını, hakkıyla muhafaza etmelerinden kuşkuya düşerseniz, kadının fidye vermesinde her iki taraf için de günah yoktur. Bu söylenenler Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın onları aşmayın. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa işte onlar zâlimlerdir.
**230.** Eğer erkek karısını (üçüncü defa) boşarsa, ondan sonra kadın bir başka erkekle evlenmedîkçe onu tekrar alması kendisine helâl olmaz. Eğer bu kişi de o-nu boşarsa, Allah'ın sınırlarını muhafaza edeceklerine inandıkları takdirde, yeniden evlenmelerinde beis yoktur. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Allah bunları, bilmek, öğrenmek isteyenler için açıklar.

## Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah bundan önceki âyetlerde toplumun bünyesini kemiren, düzeni bozan ve insanlar arasına kin ve düşmanlık sokan İçki ve kumar gibi sosyal hastalıklardan bahsetti. Sonra söz sırası, iyi ve ahlâklı bir toplumun ilk çekirdeğini teşkil etmesi itibariyle aileye geldi. Zira aile iyi ise toplum da iyi, aile bozuksa toplum da bozuk olur. Aile ile ilgili hükümlerden de, önce eşler arasındaki alâkadan bahsetti. Bu ilişkinin sevgi, merhamet ve samimiyet bağlan ile kuvvetlendirilmiş olarak devam edebilmesi için, tercihte din ve inanç esasının gözönünde bulundurulması gerektiğine dikkat çekti. Müşrik bir kadının bir müslümanın nikahı altında, mü'min bir kadının da müşrik bir erkeğin sultası altında bulunması helâl olamazdı. Bundan dolayı İslam, müşrik kadınlarla evlenmeyi ve mü'min kadınların müşrik erkeklerle evlendirilmelerini haram kıldı. Yüce Allah bu âyetlerde de ailede meydana gelen ve onun varlığını tehdit eden bazı hastalıkları açıklamaktadır. Bu hastalıklar arasında

---

[623][623] Keşşaf, 1/202
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/262-263.

ilâ, talak ve para veya mal karşılığı hanımım boşamak mânâsına gelen hul' gibi aile hukuku ile ilgili konuları saymakta ve aile müessesesini yıkan bu müşkillerin, nasıl tedavi edilerek giderileceğini açıkladı. [624][624]

**Kelimelerin İzahı**

îlâ, lügatte "yemin etmek" demektir. kalıbındandir. Sair bu kelimeyi şöyle kullanmıştır.
"Yemin ettim, sürekli olarak, ona benden sonra mesel olacak bir kaside söylüyorum"
İlâ'nın ıstılahı mânâsı, hanımı ile cinsi münasebette bulunmamaya yemin etmektir.
Tarabbus, beklemek demektir. Nitekim, "De ki: Bekleyin. Ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim[625][625] mealindeki âette de bu mânâda kullanılmıştır.
Fey, geri dönmek demektir. Gölge, güneşin hareketine göre batıdan doğuya döndüğü için ona da fey' denilir. Ferrâ şöyle der: Araplar, Öfkesi hemen yatışan kimseye derler. Şâir bu kelimeyi şöyle kullanmıştır:
Kadın, istediği ihtiyacı karşılanmadan döndü, insanın bazı ihtiyaçları vardır ki, karşılanmaz.
Kuru', kar' kelimesinin çoğuludur. Kar': zıt manalı kelimelerden olup, kadınların hem temizlik, hem de hayız hallerine verilen isimdir. Kar' kelimesinin asıl mânâsı, toplanmak, bir araya gelmektir. Kan rahimde toplandığı için, hayza bu isim verilmiştir. Kâmûs müellifi şöyle der: Kar' ve Kur' kelimeleri; hayız, temizlik ve vakit mânâlarına gelir. Temizlik mânâsına çoğulu kuru', hayız mânâsına çoğulu akrâ'dır.
"Koca" mânâsına gelen "bal" kelimesinin çoğuludur. "Bu kocam da bir ihtiyar[626][626] mealindeki âyette de bu manada kullanılmıştır. Müennesi ba'le şeklindedir.
Derece, yüksek mevki demektir.
Talak, nikah bağını çözmektir. Aslı; bırakmak, salıvermek demektir. Başıboş olarak meraya salıverilmiş olan deveye denir. Yolu açılıp, serbest bırakılan kadına da, bu mânâda "Talik" denilmiştir, demek, kadını boşadım, salıverdim, serbest bıraktım demektir.
Tesrîh, bir şeyi salıvermek demektir. Saçların birbirine karışmaması için salıverilmesine denir. sürüyü salıverdi demektir. Ragıb şöyle der: Deveyi salıvermek mânâsında kullanılan talâk kelimesi boşama anlamında da müstear olarak kullanıldığı gibi, yine develeri salıvermek anlamında kullanılan tesrîh kelimesi de boşamak için müstear olarak kullanılmıştır.[627][627]

---

[624][624] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/265.
[625][625] Tûr sûresi, 52/31
[626][626] Hud sûresi,l t/72
[627][627] el-Müfredât, s. 229
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/266.

**Nüzul Sebebi**

Câhiliyye devrinde bir adam, dilediği kadar talâkla karısını boşar, sonra iddeti bitmeden onu geri alırdı. Bin defa boşasa dahi geri alma hakkı vardı. Bir adam, karısına zulüm kastiyle "seni himayeme almayacağım, serbest de bırakmıyacağım" dedi. Karısı "bunu nasıl yapacaksın?" diye sordu. Adam: "Seni boşayacağım. İddetinin bitmesine yakın tekrar alacağım" cevabım verdi. Kadın, bu durumu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e şikayet etti. Bunun üzerine âyeti nazil oldu. [628][628]

**Âyetlerin Tefsiri**

**226.** Hanımlarına zarar vermek için, onlarla cinsi münasebette bulunmamaya yemin edenler için dört ay mühlet vardır, Eğer bu müddet içinde, hanımlarına yaklaşmak suretiyle iyilikle onlara dönerlerse, yani yeminlerini bozup onlarla cinsî münasebette bulunurlarsa, şüphesiz Allah, onların işlemiş olduğu kötülüğü bağışlar ve onlara merhamet eder. [629][629]

**227.** Eğer onlarla beraber olmamaya ve cinsî münasebette bulunmamaya karar verirlerse bilsinler ki, Allah onların sözlerini duyar, niyetlerini bilir.
Âyetten kastedilen mânâ şudur: Eğer koca, hanımına yaklaşmamaya yemin ederse, hanımı onu dört ay bekler. Bu müddet içinde kocası hammıyle münasebette bulunursa ne ala, iyi bir iş yapmış olur. Ancak yeminini bozduğu için keffâret vermesi gerekir. Eğer bu müddet içinde ona yaklaşmazsa, Ebu Hanife'ye göre müddet bitince talâk ve ayrılık vuku bulur. Şafiî şöyle der: Kadın meseleyi hakime aksettirir. Hakim, kocaya, ya hanımına geri dönmesini veya boşamasını emreder. Eğer koca her ikisini de kabul etmezse, hakim boşanma karan verir. İşte îlâ hükmünün hulasası budur.
Bundan sonra Yüce Allah şer'î talakı ve iddetin hükümlerini açıklar. [630][630]

**228.** Eşleriyle cinsî münasebette bulunmuş hür kadınlar, kocaları tarafından boşandıkları zaman üç defa ay hali beklesinler.
İmam Şafiî ve İmam Mâlik'e göre üç temizlik müddeti, İmam Ebu Hanîfe ve İmam Ahmed'e göre üç hayız müddeti beklerler. İddet bittikten sonra, isterlerse evlenebilirler. Bu hüküm, evlendikten sonra eşleriyle cinsî temasta bulunan kadınlar hakkındadır. Cinsî münasebette bulunmayan kadmlıarın, iddet beklemeleri gerekmez. Zira Allah "Mü'min kadınları nikahlayıp da, henüz dokunmadan onları boşarsanız, onları iddet müddetince bekletmeniz gerekmez.[631][631] buyurmuştur.
Boşanan kadınlar, eğer gerçekten Allah'a ve âhiret gününe inanıyorlar ve* O'nun azabından korkuyorlarsa, iddet çabuk bitsin ve kocanın geri dönme hakkı kaybolsun diye hamile veya hayızlı olduklarım gizlemeleri helâl olmaz. Bu, onların

---

[628][628] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 267.
[629][629] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/267.
[630][630] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/267.
[631][631] Ahzab sûresi, 33/49

eksiksiz veya fazlasız olarak gerçeği haber vermeleri için bir uyarıdır. Zira bunlar ancak onların haber vermesiyle öğrenilebilen şeylerdir. kadınların iddeti bozulmamış olduğu halde, kocaları onlara zarar vermek için değil de İslah maksadryle tekrar geri almak isterlerse, onlarla evlenmeye başkalarından daha fazla hak sahibidirler. Bu, hüküm ric'î talâkta olur. Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde, Allah'ın emrettiği iyi geçim, zarar vermeme ve benzeri davranışlara dayak haklan vardır. Ancak erkeklerin kadınlar üzerine bir üstünlüğü vardır. Bu üstünlük, Allah'ın emrettiği gibi çoluk çocuğunun işlerini görüp nafakalarını temin etmek, aile reisliğini yapmak ve verdiği emirlere uyulmak gibi üstünlüklerdir. Dikkat edilirse bunlar, sorumluluk yükleyen üstünlükler olup, şereflendirme üstünlüğü değildir. Zira "Muhakkak ki Allah yanında en değerli ve en üstün olanınız, O'ndan en çok korkamnızdır.[632][632] mealindeki âyet gereğince, üstünlük takvaya bağlıdır.
Allah galiptir; kendisine isyan edenlerden intikam alır. Verdiği emirlerde ve koyduğu kanunlarda hikmet sahibidir.
Sonra Yüce Allah şer'î talâkın nasıl olduğunu beyan ederek şöyle buyurur: [633][633]

**229.** Kocanın tekrar hanımına dönebilme hakkına sahip olduğu meşru talâk ki buna ric'î talâk denir İki defadır. Bu iki talâktan sonra, ya iyi geçinme ve iyi muamele yaparak geri almak veya kadının hakkını yememek, onu kötülükle anmamak ve insanların ondan nefret etmesine sebep olacak davranışlarda bulunma-mak suretiyle salıvermek vardır. Ey kocalar! Boşadığımz kadınlara daha önce verdiğiniz mehirlerden, az da olsa, bir şeyi geri almanız helal olmaz.
Ancak eşler, Allah'ın emretmiş olduğu karı-koca haklarına riayet edememekten ve kötü muameleden korkarlarsa bu durum müstesna. Ey mü mınler! Sız de karı-koca arasında geçimsizlik vuku bulup da onların, Allah'ın hadlerini yerine getiremeyeceklerinden korkarsanız, kadın da, kocasının kendisini boşaması için mehrini almaktan vazgeçerek bağışlar veya malından kocasına verirse, kadının bunları vermesinde ve kocanın almasında bir günah yoktur. talâk, ric'at, hul' ve benzerleri ile ilgili bu yüce hükümler, Allah'ın koymuş olduğu kanun ve hükümlerdir. Onlara muhalefet etmeyin ve Allah'ın meşru kılmadığı şeyleri yaparak haddi aşmayın. Kim haddi aşar ve Allah'ın hükümlerine muhalefet ederse, kendini Allah'ın gazap ve öfkesine dûçâr eder. İşte onlar, şiddetli azaba müstehak olan zâlimlerdendir. [634][634]

**230.** Eğer koca, karısını üçüncü defa boşarsa, kadın başka bir erkekle evlenip birbirlerinin bal-cağızmdan tattıktan yani onunla cinsî münasebette bulunduktan sonra, ondan boşanmadıkça ilk kocasına helâl olmaz. Nitekim hadis-i şerifte de bu şekilde açıklanmıştır. Bu, karısını seven bir kocanın, onu üçüncü defa boşamasını engelleyici bir tedbirdir. Zira şahsiyet sahibi olan herkes, hanımının başka biriyle yatmasını çirkin görür.

---

[632][632] Hucurat sûresi, 49/13
[633][633] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/267-268.
[634][634] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/268-269.

Eğer ikinci kocası onu boşarsa, aralarında uyum ve iyi geçim olacağını gösteren deliller bulunduğu takdirde, iddeti bittikten sonra ilk kocasına dönmesinde bir beis yoktur. Bunlar, Allah'ın kanun ve hükümleridir. O, bu hükümleri, yaptıkları işlerinin sonunu görebilen ilim ve idrâk sahibi kişilere açıklar. [635][635]

## Edebî Sanatlar

**1.** Bu haber cümlesi, tehdit mânâsı ifade etmektedir.
**2.** "Boşanan kadınlar beklerler": Bu, emir mânâsı ifade eden bir haber cümlesidir. Aslı; "boşanan hanımlar beklesin" takdirindedir. Zemahşerî şöyle der: "Haber sıygasıyle emretmek, emri vurgular ve emredilen şeyin hemen yapılması gerektiğini anlatır. Bu cümlede, boşanan kadınlar, sanki hemen bekleme emrine uymuşlarda Yüce Allah onların bu durumunu haber veriyormuş gibi bir mânâ vardır. Cümlenin isim cümlesi olması da mânâyı daha fazla kuvvetlendirmektedir.
**3.** "Allah'a inanıyorlarsa" sözünden maksat, konunun sadece Allah'a imanla mukayyed olduğunu ifade etmek değildir. Nefislerine korku, heyecan ve dehşet salmak içindir.
**4.** Bu cümlede, beyan ilmini bilenlere kapalı kalmayacak derecede eşsiz bir i'caz sanatı vardır. Zira J±« lafzından sonra gelen karine ile öncekinden, önce gelen karineyle de sonrakinden hazifler yapılmıştır. Takdiri şöyledir: "Erkeklerin onlar üzerindeki hakları gibi, onların da erkekler üzerinde hakları vardır."
Bu cümlede ayrıca ve lafızları arasında tıbak sanatı vardır. Bu, iki harf arasında bulunan bir tıbak sanatı olup edebî güzelliklerdendir.
**5.** "İmsak" ve "tesrîh" lafızları arasında tıbak sanatı vardır.
**6.** Heybeti artırmak ve ruhlara korku salmak için, zamir yerine Allah ismi getirilmiştir. Yasağın ardından tehdidin getirilmesi, onun şiddetini vurgulamak içindir.
**7.** Burada sıfat mevsufa tahsis edilmiştir. [636][636]

## Faydalı Bilgiler

islam da ilk hulu', Sabit b.Kays'in hanımına uygulanmıştır. Sabit'in hanımı Rasulullah (s.a.v.)'e gelerek: Allah, benim başımla onun başını asla bir araya ,getirmesin. Vallahi, ben onu huyu ve dindarlığı konusunda ayıplamıyorum. Lakin ben İslama girmişken küfrü gerektiren bir şey yapmaktan çekmiyorum" dedi. Rasulullah (s.a.v.) "Ona bahçesini iade eder misin? diye sordu. Kadın: "Evet" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) onları birbirinden ayırdı. [637][637]

## Bir Nükte

Abdullah b. Abbas (r.a.)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Hanımımın benim için

---

[635][635] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/269.
[636][636] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/269-270.
[637][637] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/270.

süslendiği gibi, ben de onun için süslenmek istiyorum. Zira Yüce Allah buyurmuştur. [638][638]

**231.** Kadınları boşadığımz ve onlar da bekleme müddetlerini bitirdikleri vakit, ya onları iyilikle tutun yahut iyilikle bırakın. Fakat haksızlık ederek ve zarar vermek için onları nikah altında tutmayın. Kim bunu yaparsa muhakkak kendine kötülük etmiş olur. Allah'ın âyetlerini eğlenceye almayın. Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini size öğüt vermek üzere indiği Kitab'ı ve hikmeti hatırlayın. AHahtan korkun. Bilesiniz ki Allah, her şeyi bilir.
**232.** Kadınları boşadığımz ve onlar da bekleme müddetlerini bitirdikleri vakit, aralarında iyilikle anlaştıkları takdirde, onların (eski) kocalarıyla evlenmelerine engel olmayın. İşte bununla içinizden Allah'a ve âhiret gününe inanan kimselere öğüt verilmektedir. Bu öğüdü tutmanız kendiniz için en iyisi ve en temizidir. Allah her şeyi bilir, siz ise bilmezsiniz.

## Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Bu âyet-i kerimeler talâkın hükümlerini anlatmaya, usûl, âdap v şartlarını açıklamaya devam etmekte, eziyet ve zarar vermeyi yasakla maktadır. O halde, bu âyetlerin öncekilerle münasebeti açıktır. [639][639]

## Kelimelerin İzahı

"Kadınlar, bekleme müddetlerinin sonuna yaklaştıkları zaman" demektir.
"Zarar verme kastiyle" demektir. Keffâl: "Dırar, zarar vermektir" der. Nitekim: "(mü'minlere) zarar vermek için bir zarar mescidi kuranlar vardır.[640][640] mealindeki âyette de zarar vermek mânâsında kullanılmıştır. ^ Adi, zorlamak ve men etmek demektir. Bir mesele müşkil hale gelip çare bulmak zorlaşmca denilir. demek, doktorları aciz bırakan, tedavisi zor hastalık demektir, Ezherî: Aslında bu kelime, doğum yapması kolay olmadığı zaman, deve hakkında kullanılan sözünden alınmıştır.[641][641] der.
Tavsiye edilir, emredilir demektir. Ezka; daha artıcı daha faydalı demektir. Ekin çoğaldığı ve bereketlendiği zaman denilir. Taharet, pislik ve kötülüklerden uzak olmak demektir. [642][642]

## Nüzul Sebebi

Rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) zamanında Ma'kil b. Ye-sar kızkardeşini mü si umanlardan birisiyle evlendirdi. Kızkardeşi kocasıyla bir

---

[638][638] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/270.
[639][639] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/271.
[640][640] Tevbe sûresi, 9/107
[641][641] Tehzibu'1-lüğa, Adi maddesi.
[642][642] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/272.

müddet evli kaldı. Sonra kocası onu boşadı ve iddeti doluncaya kadar, evliliği sürdürmek için karısına geri dönmedi. Bir müddet sonra, tekrar birbirleriyle evlenmek îstediler. Kocası bir elçi ile birlikte gidip onu kardeşi Ma'kil'den tekrar istedi. Ma'kil ona: "Ey alçak herif! Onu sana verip seninle evlendirdim. Sen ise onu boşadin. Vallahi o sana asla dönemez" dedi. Halbuki Yüce Allah, bu eski karı-kocanm birbirlerine ihtiyaçlarını biliyordu. Bunun üzerine âyetini indirdi. Ma'kil bu âyeti dinleyince: "Rabbimin emri başımın üstüne" dedi, sonra eniştesini çağırıp ona: "Seni tekrar kardeşimle evlendiriyorum ve onu sana ikram ediyorum" dedi.[643][643]

## Âyetlerin Tefsiri

**231.** Ey erkekler! Kadınları,talak-i ric'î ile boşayıp da iddetlerinin sona ermesi yaklaşınca Ya zarar ve eziyet vermeksizin onları geri alın veya iddetlerini uzatmaksızın iyilikle bırakın, iddetlerini doldursunlar Onları fidyeye zorlayarak zarar vermek maksadıyla geri almayın. Böyle yaparsanız onlara zulmetmiş olursunuz.
Bu âyetle, halk arasında öteden beri yapıla gelen bir âdet yasaklanmıştır. Daha önce koca hanımını boşar, iddet süresinin bitmesi yaklaşınca, ona karşı duyduğu bir arzudan değil de, iddet süresini uzatıp ona zarar vermek için geri alırdı. İşte âyet bu hususu yasaklamıştır.
Kim, kadına zarar vermek veya onu fidyeye zorlamak maksadıyle onu salıvermez de tutarsa, böyle yapmakla kendine zulmetmiş olur. Zira o, kendini Allah'ın azabına itmiştir.
Allah'ın hükümleri, emir ve nehiyleri ile alay etmeyin. Yani O'nun şeriatına muhalefet ederek onu alay konusu yapmayın. Allah'ın sizi İslam'a erdirmek ve size Kur'an-ı Kerim ve Sünnet-i seniyyeyi ihsan etmek suretiyle verdiği nimetini hatırlayınız. Allah size Öğüt verir ve Kita-b'ı ve Rasulünün sünneti ile, sizi dünya ve âhiret saadetine iletir. Allah'tan korkunuz, bütün işlerinizde O'nun rızasını gözetiniz ve biliniz ki, sizin hiçbir haliniz O'na kapalı kalmaz. Sonra Yüce Allah kadınların velilerine, kocalarına dönmek isteyen kadınlara engel olunmamasını emrederek şöyle buyurur: [644][644]

**232.** Kadınlarınızı boşadığmızda iddet süreleri bitince Ey kadın velileri! Eşler arasındaki durumlar iyileşir ve pişmanlık alâmetleri görülür de eşler birbirine dönmeye ve Allah'ın hoşuna gidecek şekilde hareket etmeye razı olurlarsa artık onların kocalarına dönmelerine engel olmayınız Zarar verme ve engellemeyi size yasaklamamızdan, Allah'a ve ahiret gününe iman edenler öğüt alır. Çünkü dini nasihatlerden yararlananlar onlardır.
Bu anlatılanlardan öğüt almak ve Allah'ın emirlerine sarılmak, sizin için daha hayırlı, daha yararlı ve günahları ve onların pisliklerini daha temizleyicidir. Sizin için daha yararlı olan hüküm ve kanunları Allah bilir, siz bilmezsiniz. Öyleyse

---

[643][643] Bu hadisi Buhârî rivayet etmiştir. Bakınız Tac IV/63
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/272.
[644][644] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/272-273.

bütün yaptıklarınızda ve yapmadıklarınızda O'nun emir ve yasaklarını uygulayın. [645][645]

**Edebî Sanatlar**

**1.** Yani iddetlerinin sona ermesine yaklaştıklarında. Bu cümlede iddet süresinin tümüne verilen isim ekserisine verilmiştir. Bu, mecâz-ı mürseldir. Zira iddetin tümü sona ermiş olursa kocanın kadını tutması mümkün değildir. Halbuki Yüce Allah onları iyilikle tutun, buyuruyor.
**2.** Allah'ın size verdiği nimetini ve size indirdiği kitap ve sünneti hatırlayınız. Bu âyette hususî olan şey umumî olan üzerine atf edilmiştir. Çünkü önce geçen nimetten maksat Allah'ın nimetleridir. Daha sonra onun üzerine atfedilen kitap ve sünnet ise bu nimetlerin bir kısmıdır.
**3.** Bu cümledeki kelimeleri arasında güzel sanatlardan iştikak cinası denilen sanat vardır.
**4.** Kocalarıyla evlenmelerine... Burada kocalarından maksat kendilerini boşamış olan kocalardır. Bu ifade "İtibarî mekân" yani geçmişteki durumları alakasıyla mecâz-ı mürsel olur. [646][646]

**Faydalı Bilgiler**

İmam Fahreddin Râzî şöyle der: İslam hukukunda boşanan kadının id-deti bitmeden erkeğin onu geri alma hakkının var oluşundaki hikmet şudur: İnsan eşiyle birlikte yaşadığı müddetçe ayrılmanın kendisine zor gelip gelmeyeceğini bilemez. Bunu ancak eşinden ayrıldığında anlar. Eğer bir defa boşamak eşi geri almaya engel olsaydı insanın meşakkati daha da büyürdü. Çünkü sevgi bazen ayrıldıktan sonra ortaya çıkar. Sonra bir defada tam manâsıyla tecrübe edilemediği için Yüce Allah iki defa boşama ve geri aima hakkı tanıdı. Bu da Yüce Allah'ın rahmetinin sonsuzluğuna ve kulla-rina gösterdiği şefkatin kemâline delalet eder.[647][647]

---

[645][645] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/273.
[646][646] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/273-274.
[647][647] Tcfiiîr-i Kebîr, 6/105
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/274.

## BAKARA SURESİ(2)

**233.** Emzirmeyi tamamlatmak isteyen için anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler. Onların örfe uygun olarak giyinmesi ve beslenmesi baba tarafına aittir. Bir insan, ancak gücü yettiğinden sorumlu tutulur. Hiçbir anne ve baba çocuğuna zarar vermesin. Onun benzen vâris üzerine de gerekir. Eğer ana ve baba birbiriyle görüşerek ve karşılıklı anlaşarak çocuğu memeden kesmek isterlerse, kendilerine günah yoktur. Çocuklarınızı emzirtmek istediğiniz takdirde, süt anneye vermekte olduğunuzu iyilikle teslim etmeniz şartıyla üzerinize günah yoktur. Allah'tan korkun. Bilin ki Allah, yapmakta olduklarınızı görür.
**234.** Sizden ölenlerin, geride bıraktıkları eşleri, kendi başlarına dört ay on gün beklerler. Bekleme müddetlerini bitirdikleri vakit, kendileri hakkında yaptıkları meşru işlerde size bir günah yoktur. Allah, yapmakta olduklarınızı bilir.
**235.** (İddet beklemekte olan) kadınlarla evlenme hususundaki düşüncelerinizi üstü kapalı bir biçimde anlatmanızda veya onu içinizde gizli tutmanızda size günah yoktur. Allah bilir ki siz onları anacaksınız, lâkin meşru sözler söylemeniz müstesna, sakın onlara gizlice buluşma sözü vermeyin. Farz olan bekleme müddeti dolmadan, nikah kıymaya kalkışmayın. Bilin ki Al -lah, gönlünüzdekileri bilir. Bu sebeple Allah'tan sakının. Şunu iyi bilin ki Allah Ğafûr'dur, Halîm'dir.
**236.** Nikahtan sonra henüz dokunmadan veya onlar için belli bir mehir tayin etmeden kadınları boşar-sanız, bunda size mehir zorunluğu yoktur. Bu durumda onlara mut'a verin. Zengin olan durumuna göre, fakir de durumuna göre vermelidir. Münasip bir mut'a vermek muhsinler için bir borçtur.
**237.** Kendilerine mehir tayin ederek evlendiğiniz kadınları, temas etmeden boşarsanız, tayin ettiğiniz mehrin yarısı onların hakkıdır. Ancak kadınların vaz-geçmesi veya nikah bağı elinde bulunanın (velinin) vazgeçmesi hali müstesna, affetmeniz takvaya daha uygundur. Aranızda iyilik ve ihsanı unutmayın. Şüphesiz Allah yapmakta olduklarınızı hakkıyla görür.

### Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde evlenme, boşanma, iddet, ric'at (kocanın karısını geri alması) ve adi yani kocasıyla tekrar evlenmek isteyen kadını bundan engellememe ile ilgili hükümlerden bir bölümünü açıkladı. Bu mübarek âyetlerde de emzirmenin hükmünü açıklamaktadır. Çünkü boşanmakla ayrılık meydana gelir. Bazen kişi eşini boşadığında onun emzirmesi gereken, küçük çocuğu olabilir. Belki de kadın kocasından intikam almak ve çocuk vesilesiyle ona eziyet etmek için çocuğu telef edebilir veya onu sütünden mahrum eder. Bundan dolayı bu âyet, boşanan anaları çocukları gözetmeye ve onlarla ilgili işlere ihtimam göstermeye çağırmaktadır. Bundan sonra Yüce Allah, ölüm sebebiyle eşlerin ayrılmalarının hükmünü, bu durumda kocanın hukukunu gözetmek maksadıyla kadının beklemesi gereken iddeti açıklamaktadır. Aynı zamanda iddet bekleme durumunda olan kadına nasıl evlenme teklif edileceğini, ölüm veya boşanma neticesinde kadının hakkı olan

yarım veya tam mehir konusunu açıklamaktadır. [1][1]

**Kelimelerin İzahı**

Fisâl ve fasl, ayırmak demektir. Çocuk anasının sütünden ayrılıp diğer gıda maddelerini yemeye başladığı için buna fisâl ismi verildi. Müberred şöyle der: Fisâl, fasl'dan daha iyidir. Zira çocuk annesinden ayrıldığında annesi de ondan ayrılmış olur. Böylece aralarında fisâl meydana gelir. Yani Jlis (savaş) ve (vuruşma) karşılıklı olduğu gibi fisâl de karşılıklı olur.
Teşâvur, başkasından görüş açıklamasını istemek demektir. Müşâveret ve meşveret kelimeleri de bunun gibidir. Hepsi de bal çıkarmayı istemek mânâsına gelen "şevr" kökünden türetilmiştir.
Bırakırlar mânâsına gelen bu fiilin mâzîsi ve mastarı kullanılmaz.
Ta'riz, açıkça söylemeksizin îmâ ve işaretle anlatmak, demektir. Bu kelime "bir şeyin yanı" mânâsına gelen "urd" kelimesinden alınmıştır. Fakirin, iyilik sever birisine "senin cömert yüzünü görmek için geldim" demesi de ta'riz kabilindendir.
Hıtba evlenme teklif etmek, hutbe ise nasihat etmek demektir. Cuma ve bayram hutbesi gibi.
Örttünüz, gizlediniz demektir, İknan, sır ve gizlilik manasınadır.
Bağlamak mânâsına gelen "akd" kökünden olup nikah bağı demektir. Darb-ı mesel de, "Ey düğümleyen çözmeyi de düşün!" şeklinde kullanılmıştır. Râğib şöyle der: "Ukde: Nikah, yemin ve diğer akd edilen şeylerin ismidir.
Halım, âsînin cezasını vermekte acele etmeyip mühlet veren demektir.
Muktir, fakir demektir. Bir kimse muhtaç duruma düştüğü zaman denir. [2][2]

**Nüzul Sebebi**

Rivayet edildiğine göre Ensardan bir adam Hanife oğullarından bir kadınla evlendi. Ancak kadın için herhangi bir mehir tayin etmedi. Sonra o-na dokunmadan onu boşadı. Bunun üzerine Nikahtan sonra henüz dokunmadan kadınları boşarsanız size mehir zorunluğu yoktur, âyeti indi. Resulullah (s.a.v.) o adama: "Ver de, isterse bir kalensüve yani takke olsun" dedi.[3][3]

**Âyetlerin Tefsiri**

**233.** Eğer kadınlar boşanmışlarsa ve emzirme çağında çocukları varsa ve de anne, baba emzirmeyi tamamlamak isterlerse annelerin çocuklarını tam iki sene emzirmeleri gerekir. Bundan fazlası mecburi değildir. Çocukların hizmetlerinin hakkıyle yapılabilmesi için boşanan annelerin nafakalarının ve elbiselerinin israf ve eksiklik olmaksızın baba tarafından verilmesi gerekir.

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/276-277.
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/277-278.
[3][3] Kurtubî, 3/202
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/278.

Nafaka ancak erkeğin gücünün yettiği kadardır. Zira Yüce Allah hiçbir kimseyi gücünün yettiğinden fazlası ile mükellef kılmaz. Anne, baba, yaptıkları anlaşmada eksiklik ve yapmaları gerekende kusur ederek çocuğa zarar vermesin, veya çocuk sebebiyle eşler birbirine zarar vermesin. Anne, çocuğun yetiştirilmesi için babayı zarara sokmak maksadıyle çocuğu emzirmeyi bırakmasın. Baba da, anne çocuğa emzirmeye istekli olduğu halde, ona zarar vermek için çocuğu onun elinden çekip almasın. Mücahid, âyeti böyle tefsir etmiştir. Vârisin üzerine de bunun aynısını yapması gerekir. Yani nasıl ki çocuğun babasının anneye nafaka vermesi onun hukukunu yerine getirmesi ve ona zarar vermemesi gerekiyorsa, vârisin de aynı şeyleri yapması gerekir. Bundan maksat babanın vârisidir. Bir başka görüşe göre çocuğun vârisidir. Taberî birinci görüşü tercih etmiştir. Anne, baba istişare ettikten sonra çocuğun faydasına olduğu kanaatine varır ve iki sene dolmadan önce çocuğu memeden kesmeye karar verirlerse, bunda da onlara bir günah yoktur. Ey babalar! Anne [bakmaktan aciz olduğu veya evlenmek istediği takdirde çocuğunuz için [başka bir süt annesi tutmak isterseniz, anlaştığınız ücreti ödemeniz şartıy-jla bunda sizin için bir günah yoktur. Çünkü ücretini ödemediğiniz takdirde süt anne, çocuğa gereken önemi vermez ve emzirmekle ilgilenmez, Bütün işlerinizde Allah'dan korkunuz. Çünkü sizin söz ve davranışlarınızdan hiçbir şey ona gizli kalmaz. [4][4]

**234.** Kocası ölen kadınların eşleri için bir matem olarak dört ay on gün iddet beklemeleri gerekir. Bu hüküm gebe olmayanlar içindir. Gebe olanların id-deti ise çocuklarını doğumncaya kadardır. Çünkü Yüce Allah, "Gebe olanların bekleme süresi çocuklarını doğumncaya kadardır[5][5] buyurmuştur, Ey veliler! İddetleri bitince evlenmelerine ve şeriatın müsaade ettiği süslenme ve kendileriyle evlenme teklifi yapanlara görünmelerine izin vermenizde sizin için bir günah yoktur. Allah bütün yaptıklarınızı bilir ve ona göre karşılığını verir. [6][6]

**235.** Ey erkekler! Kocası ölmüş kadınlara, iddet bekleme esnasında açıkça değil de üstü örtülü olarak, evlenme teklif etmenizde sizin için bir günah yoktur.
İbn Abbas bu teklif erkeğin: "Allah'ın bana saliha bir kadın nasip etmesini istiyorum" ve " benim kadınlara ihtiyacım var" gibi sözleriyle olur, demiştir.
Onlarla evlenme isteğinizi içinizde saklamanızda da sizin için bir günah yoktur, Şüphesiz Allah, sizin onlarla evlenmeyi aklınızdan geçireceğinizi ve onlara sabredemeyeccğinizi bildi de sizden zorluğu kaldırdı. Onlarla evlenmeyi düşünün fakat şeriatın size müsaade ettiği çıtlatma, işaret ve benzeri örf ve âdetlerin dışında, gizli olarak onlarla evlenme sözleşmesi yapmayın. İddet sona erinceye kadar sakın evlenme akdi yapmayın. Biliniz ki Allah sizin kalbinizdekini bilir. Öyle ise onun emrine muhalefet edip te a-zâbına dûçâr olmaktan sakınınız. Ve biliniz ki Allah Gafur ve Halîm'dir. Tevbe edenin, günahını bağışlar, kendisine isyan edene ceza vermekte acele etmez
Yüce Allah bundan, sonra kendisine dokunulmadan boşanan kadınla ilgili hükmü

---

[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/278-279.
[5][5] Talâk sûresi, 65/4
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/279.

anlatarak şöyle buyurur: [7][7]

**236.** Ey erkekler! Kadınlara dokunmadan, yani cinsel ilişkide bulunmadan ve herhangi bir mehir tayin etmeden onları boşamanızda sizin için bir günah yoktur. Bu gibi hallerde ihtiyaç veya zarurete binaen boşamakta bir sakınca yoktur.
Onları boşadığınızda gönüllerini hoş etmek ve ayrılığın meydana getirdiği yarayı sarmak için onlara bir miktar mal verin. Bu mal erkeğin zenginlik ve fakirliğine göre takdir edilir. Zengin, zenginliğine göre; fakir de fakirliğine göre iyilikle bir miktar mal verir. Bu, güzel amel sahibi mü'minler üzerine bir borçtur. [8][8]

**237.** Onlar için muayyen bir mehir tayin ederek evlenip te cinsel ilişkide bulunmadan onları boşarsanız tayin edilen mehrin yarısını vermeniz gerekir. Çünkü bu, dokunmadan önce yapılan bir boşamadır. Ancak boşanan kadın veya nikah bağı elinde bulunan, yani küçük olan kız çocuğunun velisi bu haktan vazgeçerse bu durum müstesnadır. Bir görüşe göre nikah bağı elinde bulunan kocadır. Kocanın hakkından vazgeçmesi ise vermiş olduğu mehirin tümünü kadına bağışlamasıyla olur,
İbn Cerir bu görüşü tercih eder. Zemahşerî ise, "Nikah bağı elinde o-landan maksat velîdir" diyenlerin görüşünün doğruluğu açıktır[9][9] der.
Bağışlamanız takvaya daha yakındır. Hitap umûmî olup erkek ve kadınlara şâmildir. İbn Abbas sbu âyeti şöyle açıklar: Ayrılan eşlerden takvaya daha yakın olan mehir hakkından vazgeçendir. Ey mü'minler! Aranızda iyilik ve ihsanı unut-mayın. Kuşkusuz Allah yaptıklarınızı görendir. Yüce Allah bu âyetleri, eşler arasında sevgi, iyilik ve güzelliğin unutulmamasını hatırlatarak sona erdirdi.
Bir takım zorlayıcı ve zarurî sebeplerle meydana gelen boşanmanın dostluk ve akrabalık bağlarını kesmemesi gerekir. [10][10]

**Edebî Sanatlar**

**1.** Bu cümlede emri uygulamaya teşvikte mübalağa ifade etmek için, daha önce geçen âyetinde olduğu gibi emir, muzâri sıygasıyla gelmiştir.
**2,** "Çocuklarınıza süt emzirtmek isterseniz." Burada hazif yoluyla i'câz vardır. Takdiri şöyledir: Çocuklarınıza emzirecek süt annesi tutmak isterseniz. Burada aynı zamanda gaipten muhataba dönüş vardır. Zira bu cümle muhatap cümlesi olduğu halde önceki cümlesi gaip sıygasıyla gelmiştir. Bu iltifat sanatının faydası ise çocuklara karşı babalarının duygularını tahrik etmektir.

---

[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/279.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/279-280.
[9][9] Bu görüş, İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir. İmam Malik'in mezhebi ve İmam Şafiî'nin eski görüşü de budur. Zemahşerî'nin sözüne talika yazan Nasır şöyle der: "Bu görüşün doğruluğu açıktır" diyen Zemahşerî doğru söylemiştir. Altı sebebten ötürü onun sözü hak ve doğrudur. Bu altı sebebi o güzel bir şekilde açıklamıştır. Bakınız Keşşâf.1/217
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/280.

**3.** İddet dolmadan nikah yapmayı yasaklamada mübalağa etmek için "nikah akdine azmetmeyiniz yani kalkışmayınız" denilmiştir. Bir şeyi yapmaya azmetmek yasaklanınca o şeyi yapmanın yasaklanması daha evlâdır.
**4.** Yüce Allah "onlara dokunmadığınız müddetçe", buyurarak kullan birbirleriyle konuşurken güzel kelimeleri seçsinler diye onlara edep Öğretmek maksadıyla mess (dokunma) kelimesini kinaye olarak cinsel ilişki yerinde kullandı.
**5.** Cümlelerinde hitap umumî olup erkek ve kadınları kapsar. Fakat burada tağlîb yoluyla erkeklere ait bir sıyga ile gelmiştir.
**6.** Korku ve heybeti artırmak için burada zamir yerine "Allah" lafzı gelmiştir. [11][11]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** 233. âyette veya boşanan kadınlar kelimeleri yerine "anneler" kelimesinin kullanılması annelerin çocuklara karşı şefkatlerini celb eder. Zira onların boşanmış olmaları analık şefkatinden mahrum olmalarını gerektirmez.
**2.** Yüce Allah bu âyeti kerimede ifadelerinde çocuğu ana,babadan herbirine izafe etmiştir. Bu izafet ana, babanın çocuğa karşı şefkat ve merhametlerini celbetmek içindir. Çünkü çocuk ana, babaya yabancı değildir. Biri annesi, diğeri ise babasıdır. Dolayısıyla çocuğa acıyıp merhamet etmeleri ve aralarındaki anlaşmazlığın çocuğa zarar vermemesi gerekir.
**3.** Boşanan kadına mal vermenin lûzumundaki hikmet, boşanmanın açtığı yarayı sarmaktır. İbn Abbas der ki: Erkek fakirse boşadığı kadına üç elbise, zenginse bir hizmetçi verir.
**4.** Rivayet edildiğine göre Hz. Ali'nin oğlu Hasan, boşadığı karısına onbin dirhem vermiş. Bunun üzerine kadın "ayrılan sevgiliden az bir mal" diyerek parayı azımsamıştır. Boşamasının sebebi de şöyle rivayet olunur: Hz. Ali şehit edilip de Hasan'ın halifeliğine biat edilince hanımı ona "Ey mü'minlerin emiri! Halifelik seni zayıflatacak" der. Hasan ona "Ali öldürülüyor, sen sevinç mi gösteriyorsun?" git artık, seni üç talakla boşadım cevabım verir. Bunun üzerine kadın çarşafına bürünür ve iddeti bitinceye kadar bekler. Hz. Hasan ona onbin dirhem ile birlikte mehrinden kalanını gönderir. Para kadına gittiğinde yukarıdaki sözünü söyler. Görevli durumu Hz. Hasan'a bildirince ağlar ve "üç talak ile boşamamış olsaydım onu geri alırdım" der.[12][12]

**238.** Namazlara, ve orta namaza devam edin. Allah'a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın.
**239.** Eğer (herhangi bir şeyden) korkarsanız (namazlarınızı) yaya giderken veya binek üzerinde (kılın). Güvene kavuştuğunuz zaman, bilmediklerinizi Allah'ın size öğrettiği şekilde, Allah'ı anın.
**240.** İçinizden ölüp de dul eşler bırakan kimseler, eşlerinin, evlerinden çıkarılmadan, bir yıla kadar bıraktıkları maldan faydalanmaları hususunda vasiyet

---

[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/280-281.
[12][12] Kurtubî, 3/202
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/281.

etsinler. Eğer o kadınlar, kendiliklerinden çıkıp giderlerse, kendileri hakkında yaptıkları meşru şeylerden size bir günah yoktur. Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.

**241.** Boşanmış kadınların, makul ölçüde kocalarından yararlanma hakları vardır. Bu, müttakiler için bir vazifedir.
**242.** Allah size işte böylece âyetlerini açıklar ki, düşünüp hakikati anlayasmız.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Namaza devam etmeyi emreden âyetler, aile ve boşanma veya diğer sebeplerle ayrılma esnasında eşlerin biribirleriyle olan münasebetleriyle ilgili hükümler arasında yer aldı. Bunun büyük bir hikmeti vardır: Yüce Allah, boşandıktan sonra eşlerin biribirlerine karşı bağışlayıcı, müsamahakâr davranmalarını ve biribirlerine iyilik ve ihsanda bulunmayı unutmamayı emrettikten sonra namaza devam etme emrini açıkladı. Çünkü namaz, dünya gam ve kederlerini unutmak için en iyi vesiledir. Bundan dolayı Rasulullah (s.a.v.) üzücü bir olayla karşılaştığında hemen namaz kılmaya başlardı. Boşamak kin ve düşmanlığa sebep olur. Namaz ise iyilik ve müsamahaya davet eder, kötülük ve çirkin hareketlerden de alıkor. İşte bu, insan ruhunu terbiye etmek için en üstün yoldur. [13][13]

## Kelimelerin İzahı

Devam ediniz demektir. Muhafaza, bir şeye devam etmek demektir.
Vusta, kelimesinin müennesidir. Bir şeyin vasatı onun iyisi ve dengelisi demektir. Rasulullah (s.a.v. )'i öven bedevi Arap şöyle der:
Ey, övünmede insanların en mutedili, ve en şerefli anne ve babaya sahip olan!
Kunut lügatte bir şeye devam etmektir. Kur'an-ı Kerim bu tabiri özellikle boyun eğerek ve tevazu ile itaata devam etme mânâsında kullanmıştır. Yüce Allah: "Boyun eğerek ve tevazu ile Rabbine itaata devam et[14][14] buyurmuştur.
Ayakları üzerine duran mânâsına olan râcil kelimesinin çoğuludur. Râğıb İsfehanî şöyle der: "Ayakla yürüyen mânâsına olan râcil kelimesi, ayak mânâsına olan "rici" kelimesinden türetilmiştir. İyi yürümeyen kimse için denilir.[15][15]
Rükbân; at, hayvan ve benzeri bineklere binen mânâsına gelen "râkib" kelimesinin çoğuludur. [16][16]

## Âyetlerin Tefsiri

**238.** Ey mü'minler! Namazları, özellikle ikindi namazını vakitlerinde kılmaya devam ediniz. Çünkü melekler namaz vakitlerinde hazır bulunurlar. Boyun eğerek ve tevazu ile Allah'a ibadet ve itaata devam edin. Yani, Allah için huşu içersinde

---

[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/282-283.
[14][14] Ali-İmraıı sûresi, 3/43
[15][15] Râğib, Müfredat, Ricl maddesi.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/283.

namazınızı kılın. [17][17]

**239.** Eğer düşman veya başka bir şeyden korkarsanız, namazınızı yürüyerek veya hayvan üzerinde kılın.
Korku gidip emniyet geldiğinde, Allah'ın size emrettiği ve sizin için meşru kıldığı şekilde, bütün rûkûnlarına riâyet ederek namaz kılınız. Nitekim âyet-i kerimede "Huzur ve sükuna erdiğinizde namazı dosdoğru küm[18][18] buyrulmuştur. Âyetteki zikirden maksat, bütün erkanına riâyet edilen tam bir namazdır. Zemahşerîye göre âyetin mânâsı şöyledir: "Allah, size ibadet yollarını, korku ve emniyet durumların da nasıl namaz kılacağınızı öğretme lütfunda bulunmuştur. O size nasıl öğrettiyse, o şekilde ibadet ederek O'mı anın". Yüce Allah daha sonra idde-tin hükümlerini açıklayarak şöyle buyurur: [19][19]

**240.** Aranızdaki erkeklerden öldüğünde geride eşler bırakacak olanların ölüm döşeğine düşmeden önce, kendilerinden sonra eşlerine tam bir sene yetecek kadar bir mal vasiyet etmeleri gerekir. Bu terekeden alınır ve eşler evlerinden çıkarılmadan, onlara harcanır. Bu hüküm, İslâm'ın başlangıcında idi. Daha sonra bu süre 4 ay on güne indirilerek, âyetin hükmü neshedildi. ölü sahipleri! Eğer eşler gönül rızasıyle ve kendi istekleriyle evlerinden çıkarlarsa; süslenme, güzel koku sürünme ve evlenme teklifi yapabileceklere kendilerini gösterme gibi şeriatin reddetmediği şeyleri yapmalarına müsaade etmenizde sizin için bir günah yoktur. Allah, mülkünde galip, yaptıklarında hikmet sahibidir. [20][20]

**241.** Kocaların, boşanan kadınlara güçleri yettiği ölçüde ayrılığın verdiği yalnızlık yarasını sarmak için mal-vermeleri gerekir. Bu, Allah'ın emrine uyan mü'minlerin üzerine bir borçtur. [21][21]

**242.** İşte Yüce Allah, ruhları sevgi ve merhamete yönlendiren bu yeterli açıklamayı yaptığı gibi, anlamanız ve gereğiyle amel etmeniz için size, şer'î hükümlerini gösteren âyetlerini açıklar. [22][22]

## Edebî Sanatlar

**1.** Bu terkip, orta namazın daha faziletli olduğunu açıklamak için, hususî bir meselenin, umumî bir mesele üzerine atfı kabilinden-dir.
**2.** Cümlesi ile cümlesi arasında tıbak sanatı vardır. Bu da edebî güzelliklerdendir. Ebussuûd şöyle der: Birinci şart cümlesinde, korkunun vuku bulmadığını gösteren "jf edatının gelmesi, ikincisinde ise, emniyetin vukuu ve yaygın oluşunu gösteren

---

[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/283.
[18][18] Nisa sûresi, 4/103
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/283-284.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/284.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/284.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/284.

"lif edatının gelmesi; birincinin cevabının i'caz yoluyla, ikincinin cevabının ise itnab yoluyla verilmesi, ifadenin fesahat ve akıcılığını ve akıl sahiplerinin ibret alacağı bir mânânın varlığını gösterir.[23][23]

**Bir Uyarı**

Tercih edilen görüşlere göre "orta namaz" dan maksat ikindi namazıdır. Çünkü o; sabah ve öğle namazı ile akşam ve yatsı namazının or-tasındadır. Buharı ve Müslim'de rivayet edilen şu hadis, bu görüşü kuvvetlendirir: "Bizi orta namaz yani ikindi namazından alıkoydular. Allah, onların kalplerini ve evlerini ateşle doldursun". Bir başka hadiste de şöyle buyurulmuştur: "İkindi namazını kılamayan kimsenin malı ve aile efradı eksilmiş gibidir". Bu hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Bu konuda daha başka sahih hadislerde vardır.[24][24]

**243.** Binlerce oldukları halde, ölüm korkusundan dolayı yurtlarından çıkıp gidenleri görmedin mi? Allah onlara "ölün" dedi, (öldüler). Sonra onları diriltti. Şüphesiz Allah insanlara karşı lütufkârdır. Lâkin insanların çoğu şükretmez.
**244.** Allah yolunda savaşın ve bilin ki Allah, her-şeyi işitir ve bilir.
**245.** Kim Allah'a karz-ı hasen verirse, Allah ona çokça, kat kat fazlasını verir. Allah rızkı isterse bol verir, isterse kısar. Sadece O'na döndürüleceksiniz.
**246.** Musa'dan sonra, Benî İsrail'den ileri gelen kimseleri görmedin mi? Kendilerine gönderilmiş bir peygambere "Bize bir hükümdar tayin et de Allah yolunda savaşalım" demişlerdi. "Ya size savaş yazılır da savaşmazsanız!" dedi. "Yurtlarımızdan çıkarılmış, çocuklarımızdan uzaklaştırılmış olduğumuz halde neden savaşmayalım?" dediler. Kendilerine savaş yazılınca, içlerinden pek azı hariç geri dönüp kaçtılar. Allah zâlimleri iyi bilir.
**247.** Peygamberleri onlara "Bilin ki Allah, Tâlût'u size komutan olarak gönderdi" dedi. Bunun üzerine "Biz komutanlığa daha layık olduğumuz halde, kendisine servet ve zenginlik yönünden geniş imkanlar verilmemişken, O bize nasıl komutan olur?" deliler. "Allah sizin üzerinize onu seçti, ilimde ve bedende ona üstünlük verdi. Allah mülkünü dilediğine verir. Allah herşeyi ihata eden ve her şeyi bilendir" dedi.
**248.** Peygamberleri onlara, "Onun komutanlığının alâmeti, Tâbut'un size gelmesidir. Onun için de Rabbi-nizden size bir sükûn, Musa ve Harun'un bıraktıklarından bir miktar bakiyye vardır. Onu melekler taşır. Eğer inanmış kimseler iseniz, bunda sizin için açık bir delil vardır.
**249.** Tâlut askerlerle beraber ayrılınca, "Biliniz ki Allah sizi bir ırmakla imtihan edecek. Kim ondan içerse benden değildir. Sadece bir avuç içen müstesna. Kim ondan içmezse bendendir" dedi. İçlerinden pek azı hariç hepsi ırmaktan içtiler. Tâlut ve iman edenler beraberce ırmağı geçince, "Bugün, bizim Câlut'a ve

---

[23][23] Ebussuûd Tefsiri 1/180
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/284.
[24][24] Buharî, K. Mevakit 14; Müslim, K. Mesacİd 200
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/285.

askerlerine karşı koyacak hiç gücümüz yoktur" dedi-! ler. Allah'ın huzuruna varacaklarına inananlar "Nice az sayıda bir birlik Allah'ın izniyle çok sayıdaki birliği yenmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir" dediler.
**250.** Câlut ve askerleriyle savaşa tutuştuklarında "Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır. Bize cesaret ver ki tutunalnn. kâfir kavme karşı bize yardım et" dediler.
**251.** Sonunda Allah'ın izniyle onları yendiler. Dâvud da Câlut'u öldürdü. Allah ona (Davud'a) hükümdarlık ve hikmet verdi, dilediği ilimlerden ona öğretti. Eğer Allah'ın insanlardan bir kısmının kötülüğünü diğerleriyle savması olmasaydı, elbette yeryüzünde bozgun çıkarda Lâkin Allah bütün insanlığa karşı lütuf ve kerem sahibidir.
**252.** İşte bunlar, Allah'ın âyetleridir. Biz onları sana, doğru olarak anlatıyoruz. Şüphesiz sen, Allah tarafından gönderilmiş peygamberlerdensin.

## Bu Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, aile ile ilgili hükümleri ve aile fertlerini birbirine bağlıyan nizam ve kaideleri zikretti. Aile, faziletli bir toplumu meydana getiren unsurların çekirdeği ve temel taşıdır. Bu itibarla Yüce Allah onun ıslahı için yol gösterdi. Bu âyetlerde ise Yüce Allah, cihad ile ilgili hükümlerden bahsetmektedir. Zira inanç ve mukaddes değerlerin korunması ve kişiyi yüce hayata giden yolu gösteren müslüman ailenin yaşayabileceği iyi bir toplumun kurulabilmesi için cihad gereklidir. Zira ailenin iyi olması, toplumun iyi olmasına bağlıdır. Ailenin beka ve devamlılığı, ancak hakkın ve hak yolunda çalışanların bekasıyle olur. Bundan dolayı Yüce Allah cihadı emretmekte ve ona dair, eski milletlerle ilgili dar-b-ı meseller getirmektedir. Onların, Hak yolda nasıl cihad ettiklerini, az sayıda imanlı kişilerin, küfür ve taşkınlık içinde olan çok sayıda kişilere nasıl galip ve üstün geldiklerini anlatmaktadır. Batılın yardımcılarının çokluğuna itibar edilmez. Önemli olan, hak yolda olanların sebatı ve haktan ayrılmayarak o yolda cihad etmeleridir. [25][25]

## Kelimelerin İzahı

Üluf, elf kelimesinin cem-i kesretidir. Cem-i kılleti gelir.mânâsı pek çok, binlerce demektir.
Hazer, korku ve haşyet manasınadır.
Kabz, kendine çekmek, dağınık bir şeyi toplamak demektir. Burada cimrilik yapmak, geçimini zorlaştırmak manasınadır. Bast, bunun zıddıdır. Rızkım bollaştırmak, bolluk ihsan etmek demektir. Ebu Temmam, şu beytinde kabze ve best kelimelerini bu mânâda kullanmıştır.
Adam, eli açık olmaya o kadar alıştı ki, eğer elini kapanmaya çağırırsa, parmak uçları onun bu isteğini yerine getirmez. Yani, cömertliğe o kadar alıştı ki bundan sonra istese de cimri olamaz.
Mele; ileri gelen insanlar demektir. Heybet ve azametle göz doldurdukları için bu

[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/288-289.

ismi almışlardır.
Fasale, yerinden ayrıldı demektir. Bir kimse bir yerden çıkıp o-radan ayrıldığı zaman denir. Sizi imtihan edici demektir. Jij : Yakînen biliyorlar, manasınadır.
Fie, bir grup insan demektir. Raht ve nefer kelimeleri gibi topluluk ismi olup tekili yoktur.
Efriğ, "dök" demektir. Bir kimse birşeyi yukardan aşağı dökerek boşalttığı zaman denir. [26][26]

## Âyetlerin Tefsiri

**243.** Ey Muhammed, veya ey Muhatab! Sayıları binleri bulduğu halde, ölümden korktukları için ondan kaçıp kurtulmak gayesiyle yurtlarından çıkan o kişilerin haberini duymadın mı? Buradaki sorudan maksat, muhatapları hayrete düşürmek ve onları anlatılacak kıssayı dinlemeye teşvik etmektir. Onlar yetmişbin kişi idi. Allah "ölün" diyerek onları öldürdü, sonra diriltti. Onlar İsraîloğullarından bir kavim idi. Hükümdarları onları cihada davet etti, ölüm korkusuyla kaçtılar. Bunun üzerine Allah onları öldürdü, peygamberleri Hazkil'm duası ile, sekiz gün sonra tekrar diriltti. Bundan sonra uzun süre yaşadılar. Bir görüşe göre, Taun hastalığından kaçtılar, fakat Allah onları öldürdü. İbn Kesir: Bu kıssa da, korkunun kederden kaçıp kurtulmaya bir faydası olmadığına, Allah'ın kaderinden yine onun kaderine sığınılabileceğine dikkat çekilmektedir, der. Şüphesiz Allah, insanlara lütuf ve ihsan sahibidir. Zira onlara açık ve kesin delillerle dünya ve âhirette mutluluğa ulaşacakları yolu gösterir. Lâkin insanlardan çoğu, verdiği nimetler için Allah'a şükretmezler, aksine onu inkâr ederler. [27][27]

**244.** Allah yolunda, O'nun dinini Yüceltmek için kâfirlerle savaşın, nefsani arzu ve hevesler için savaşmayın. Biliniz ki, Allah sözlerinizi işitir, niyet ve hallerinizi bilir, ona göre sizi cezalandırır. Korkunun kaderden kurtulmaya faydası olmadığı gibi cihaddan kaçmak da eceli ne uzaklaştırır, ne de yaklaştırır. [28][28]

**245.** Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine ödemesi için Allah'a güzel bir borç verecek olan kim var? Yani, kim, malım Allah rızasını elde etmek ve dinini yüceltmek için cihad ve diğer hayır yollarında harcayacak? İşte Yüce Allah böyle yapan kimseye, bu harcamalarına karşılık verdiğinin kat kat fazlasını verir. Zira onun yaptığı bu harcamalar, âlemlerin Rabbi olan zenginler zengini Yüce Allah'a bir nevi borç vermektir. Hadis-i kudsî'de: "Kim, fakir olmayan ve asla zulmetmeyen (Allah'a) borç verir?" buyrulmuştur.[29][29]
Allah belâ ve mihnetle imtihana tabi tutmak için dilediği kulunun rızkını daraltır, dilediğininkini de bollaştınr. Kıyamet günü, sadece O'na döndürüleceksiniz ve O

---

[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/289.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/289-290.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/290.
[29][29] Bu kıudsî hadisi Müslim K. Müsafirin,171 İbn Kesir bu âyeti tefsir ederken Nüzul hadisinden alarak zikretmiştir. Bakınız Muhtasar-ı İbn Kesir 1/222

sizi, yaptıklarınızdan dolayı cezalandıracak. [30][30]

**246.** Musa'dan sonra Benî Israîlden ileri gelenlerin haberi" sana gelmedi mi? Bu soru da, yukarıda geçen âyetteki gibi, dinleyicileri hayrete düşürme ve anlatılacak kıssayı dinlemeye teşvik için sorulmuştur. Söz konusu kişiler, âyetin de gösterdiği gibi, Musa (a.s.)'nın vefatından sonra yaşıyan İsrailoğullarından idi. liCU UJ doul _^J ^_J : Hani onlar, Harun neslinden gelen[31][31] neb'ileri Şem'ûn'a : "Bizim başımıza bir hükümdar getir, onu bize kumandan yap da, Allah yolunda onunla beraber düşmanlara karşı savaşalım" demişlerdi. Nebileri onlara: Size savaş farz kılınır da, ya savaşmazsanız?" dedi. Yani, ben size savaş farz kılınıp da, sizin düşmanla savaşmamanızdan ve ondan kaçmanızdan korkuyorum dedi. "yurtlarımız e -limizden alınmış, çocuklarımız esir edilmiş olduğu halde, savaşmamamız için ne sebep olabilir ki?" dediler. Yüce Allah, onların kalplerindeki korku ve heyecanı açıklamak için şöyle buyurdu: Üzerlerine savaş yazılınca, çoğu cihadtan kaçtılar. Sadece az sayıda bir topluluk sabır ve sebat gösterdi. Bunlar, Tâlut ile beraber nehiri geçenlerdir. Kurtubî şöyle der: "Refah ve bolluk içersinde yaşayan, toplumların hali budur. İzzet-i nefisleri kabardığı zaman harp isterler, savaş gelip çatınca da korkarlar ve tabiatlarında bulunan korkaklığa boyun eğerler[32][32] Allah zâlimleri iyi bilir. Bu, Allah'ın emrine isyan edip cihadı terkederek yaptıkları zulmden dolayı, onlar için bir tehdittir. [33][33]

**247.** Nebileri onlara, Allah'ın harp ile ilgili konularda emrine uymaları için Tâlût'u hükümdar yaptığım ve kendilerine onu emir olarak seçtiğini haber verdi. Buna itiraz ederek nebilerine şöyle dediler: O bize nasıl hükümdar olur? Biz hükümdarlığa ondan daha layığız. Çünkü bizim içimizde, hükümdar çocukları var. O ise, hiç malı mülkü olmayan fakir birisi. Bize nasıl hükümdar olur?
Nebileri, onların bu itirazlarına şöyle cevap verdi: Allah sizin üzerinize onu seçti. Sizin menfaatinize olan şeyleri o daha iyi bilir.
Hükümdar tayin edilirken iki prensip göz ününde bulundurulur: Birincisi, askeri iyi yönetebilmek için idareciliği bilmek; ikincisi de, kalplere heybet salmak, düşmanlara karşı koyabilmek ve zorluklara göğüs gerebilmek için kuvvetli bir bedene sahip olmak. Alîah Tâlût'a, bu iki özelliği de bol bol vermiştir. İbn Kesir şöyle der: "Buna göre hükümdar olacak kişinin bilgili, güzel, bedenen ve ruhen son derece kuvvetli olması gerekir. [34][34]
Allah, veraset ve zenginlik olmadan, hükümdarlığı dilediği kuluna verir. Allah'ın ihsanı çok boldur. Ona kimin lâyık ve ehil olduğunu bilir ve o kimseye ihsan da bulunur. Nebilerinden, Allah'ın Tâlût'u hükümdar seçtiğini gösteren bir delil

---

[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/290.
[31][31] Bunu Mukatil söylemiştir Bakınız Kurtubî TU/243 Şem'ûn, Benî İsrail'in Peygamberlerinden biridir.
[32][32] Kurtubî, III/245
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/290-291.
[34][34] Muhtasar-ı İbn Kesir, î/224

getirmesini istediler. [35][35]

**248.** Nebileri onlara şöyle cevap verdi: Onun, hükümdarlığının ve sizin için seçildiğinin alâmeti, Allah'ın daha önce sizden alman Tâbût'u geri vermesidir.
Zemahşerî'nin de dediği gibi, Tâbut bir sandıktır. Musa (a.s.) savaşa çıktığı zaman onu askerlerin önüne koyardı. Bu, İsraîloğullarmın ruhlarına bir sekinet verir, böylece savaştan kaçmazlardı.
Onun içinde Rabbınizden size bir ferahlık, sükunet ve vekar vardır. Ayrıca onun içinde Musa ve Harun'un ailelerinin bıraktıklarından bir miktar kalıntı vardır. Bunlar, Musa (a.s.)'nm asası ve elbisesi İle, Tevrat'ın yazıldığı bazı levhalardır. Onu melekler taşır. İbn Abbas (r.a.) şöyle der: Melekler, sema ile yer arasında Tâbût'u taşıyarak geldiler ve onu herkesin gözü önünde Tâlût'un önüne bıraktılar. Eğer Allah'a ve âlıiret gününe inanmış kimseler iseniz, Tâbût'un size indirilmesinde, Allah'ın Tâlût'u size hükümdar seçtiğine dair açık bir delil vardır. [36][36]

**249.** Tâlût, sayıları seksenbin olan askerleriyle yola çıkıp Beyt-i Makdis'ten ayrılınca onları çöl gibi kuru bir arazide bekletti. Burada onlara şiddetli sıcak ve susuzluk isabet etti. Tâlût askerlerine şöyle dedi: "Biliniz ki, Allah sizi bir ırmakla imtihan edecek" Bu, Ürdün ile Filistin arasında bulunan meşhur Seri a nehridir. "Ondan kim içerse benden değildir, benim askerim olamaz"
Böyle yapmakla, savaşa girmeden önce, onların irade ve itaat durumlarını denemek istedi. . Kim o ırmaktan içmez ve tatmazsa, o, benimle beraber savaşacak olan askerlerirndendir. Ancak, susuzluğunu gidermeniz için bir avuç içerse bunda bir beis yoktur. Böylece susuzluğu giderecek kadar, emmek suretiyle azıcık su içmelerine izin verdi. İçlerinden pek azı hariç, bütün ordu ırmaktan içti. Az sayıda bir topluluk susuzluğa sabretti. Süddî: "Yetmişaltıbin kişi içti. Tâlûtun yanında dört bin asker kaldı" der. Tâlût, susuzluk ve yorgunluğa sabreden mü'minlerle nehri geçip de düşmanlarının çokluğunu görünce onları bir korku sardı. İçlerinden bir grup: Biz Câlût komutasındaki bu düşmanla savaşamayız. Sayımız az, onlar ise son derece kalabalık" dediler. Sonunda Allah'ın huzuruna varacaklarına inanan, Tâlût'un seçkin ve alim askerleri şöyle dediler: "Çoğu zaman, az sayıda bir topluluk, Allah'ın irade ve dilemesiyle çok sayıdaki topluluklara üstün gelmiştir. Zafer, sayı çokluğu ile değil, Allah'ın yardımıyle elde edilir. Allah, koruması, gözetmesi ve desteğiyle sabredenlerle beraberdir. Allah kiminle beraber olursa, o, Allah'ın izniyle muzaffer olur. [37][37]

**250.** Geniş alanda Câlût ve onun harp için eğitilmiş kalabalık ordusu ile karşılaştıkları zaman, zafere götüren vesileleri anladıklarım gösteren şu üç dua ile Allah'a yalvardılar: Ya Rabbi! Bizim hepimize çok sabırlar ihsan et, özellikle nefislerimize sabır ver ki, düşmanlarımıza karşı savaşmak için kendimizde kuvvet

---

[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/291.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/291-292.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/292.

bulalım Bizi harp meydanında sabit kıl, kalplerimize, savaştan kaçma düşüncesinin gelmesine fırsat verme.: Sana inanmayan ve peygamberlerini yalanlayan Câlût ve ordusuna karşı bize yardım et. [38][38]

**251.** Allah da onların bu dualarını kabul etti ve O'nun yardım ve desteğiyle Câlût'un ordusunu hezimete uğrattılar. Düşmanlar çok kalabalık olmalarına rağmen mağlup oldu. Tâlût'la beraber mü'minler ordusu içinde bulunan Dâvud, küfrün başı Câlût'u öldürdü ve ordusu dağıldı. Allah, Dâvud (a.s.)'a hükümdarlık ve peygamberlik verdi ve dilediği faydalı ilimleri ona öğretti.
İbn Kesir şöyle der: Tâlût, Câlût'u öldürdüğü takdirde Dâvud (a.s.)'a kızını vereceğini, malını onunla bölüşeceğini ve hükümdarlık işinde onu yanma yardımcı alacağını vadetmişti. Tâlût bu sözünü tuttu. Daha sonra, Allah'ın kendisine ihsan ettiği peygamberlik nimeti ile birlikte hükümdarlık Dâvud (a.s.)'a geçti.
Eğer yüce olan Allah, kötülerin kötülüklerini iyilerin yaptığı cihad ile defetmeseydi, hayat fesada uğrardı. Zira şer galip gelse, her taraf harap ve helak olurdu. Lâkin Allah, bütün insanlığa lütuf ve keremi ile muamele eder. Şerre asla üstünlük ve galebe imkanı veremz. [39][39]

**252.** Ya Muhammed! İsraîloğullarının başına gelen, sana anlattığımız bu hayret verici iş ve kıssalar, Allah'ın Cebrail vasıtasıyle sana hak olarak vahyettiği mucize ve gayb haberleridir. Ya Muhammed! Sen Allah'ın davetini tebliğ için gönderdiği peygamberlerdensin. [40][40]

**Edebî Sanatlar**

1. Ebu Hayyan der ki: Bu bölümdeki ilk üç âyet-i kerimede birçok edebî sanat vardır.
lafzında soru, hayret ifade etmek için getirilmiştir. cümlesinde hazif vardır. Bu cümle takdirindedir ve lafızları ile ve arasında tıbak sanatı vardır ile terkiplerinde tekrar vardır. İfadesinde üçüncü şahıs kipinden ikinci şahıs kipine dönüş vardır.
terkibinde, teşbih, benzetme edatı kullanılmadan yapılmiştir. Kulun Allah yolunda yaptığı infak Allah'ın kabul etmesi, hakikî borca benzetilerek ona "borç" ismi verilmiştir.
lafzı arasında mugayir cinas vardır.[41][41] istiâre-i temsiliyye vardır. Zira Yüce Allah'ın onların üzerlerine sabır döktüğü andaki halleri bir vücud üzerine su dökülüp de, suyun bütün vücudu içiyle dışıyla sararak kalbe serinlik, esenlik, sükûnet ve itminan vermesi haline benzetilmiştir. [42][42]

---

[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/293.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/293.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/293.
[41][41] el-Bahni'l-muhît, TII/253
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/293-294.

## Faydalı Bilgiler

**1.** Allah ihtiyaçtan münezzeh olduğu halde, cümlesinde, "borç istemek" Allah'a isnad edilmiştir. Bu, sadakaya teşvik içindir. Nitekim, Buharı ve Müslim'in rivayet ettiği bir hadis-i kudsîde de; hasta, aç ve susuza yapılan iyilik, Yüce Allah'ın nefsine izafe edilmiştir. Hadis-i kudsîdeki ifadeler şöyledir: Ey Âdemoğlu! Hastalandım, beni ziyaret etmedin, senden yemek istedim, bana yemek vermedin, senden su istedim, bana su vermedin,[43][43]

**2.** Rivayet edildiğine göre, âyet-i kerimesi inince Ensar'dan Ebu'd-Dahdah Rasulullah (s.a.v.)'a gelerek: "Gerçekten Allah bizden borç mu istiyor?" diye sorar. Rasulullah (s.a.v.): "Evet, ey Ebu'd-Dahdah! der. Ebu'd-Dahdah: "Ya Rasulullah! Bana elini uzatırmısm? der. Sonra onun elini tutarak şöyle der: "Ben, bahçemi Rabbime borç verdim". Bahçesinde altiyüz hurma ağacı vardı. Karısı ve çocukları da orada bulunuyordu. Ebuddahdah gelerek eşine: Ey Ümmü Dahdah diye seslenir. Karısı; "Buyur" der. Karısına: "Bahçeden çık. Ben onu Yüce Rabbime borç olarak verdim" der.[44][44] Bir rivayete göre hanımı, "alışverişin kârlı olsun Ey Ebu'd-Dahdah" der ve aile fertleriyle birlikte oradan çıkar.

**3.** Bikaî şöyle der: Herhalde İsraîloğullarından bahseden âyetlerin bu kıssa ile bitmesinin sebebi, bu kıssada, Rasulullah (s.a.v.)'m peygamberliğini gösteren açık bir delilin bulunmuş olmasıdır. Zira İsraîloğullarının seçkin âlimlerinden sadece birkaçı bu kıssayı biliyordu.[45][45]

**253.** O Peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Allah onlardan bir kısmı ile konuşmuş, bazılarını da derece derece yükseltmiştir. Meryem oğlu İsa'ya açık mu'cizeler verdik ve onu Ruhu'l-Kudüs ile güçlendirdik. Allah dikseydi, o peygamberlerden sonra gelen milletler, kendilerine açık deliller geldikten sonra birbirleriyle savaşmazlardı. Fakat onlar ihtilafa düştüler de içlerinden kimi iman etti, kimi de inkâr etti. Allah dileseydi onlar savaşmazlardı, lâkin Allah dilediğini yapar.

**254.** Ey iman edenler! Kendisinde artık alış-veriş, dostluk ve kayırma bulunmayan gün gelmeden önce, size verdiğimiz rızıktan hayır yolunda harcayın. Gerçekleri inkâr edenler elbette zâlimlerdir. [46][46]

## Bu Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, İsraîloğullarımn başına Tâlût'un Imesini ve hem hükümdarlık hem de peygamberlik şerefine nail olması toiyle Dâvud (a.s.)'un diğer İsraîloğullarından üstünlüğünü anlattı. Daha sonra Rasullullah (s.a.v.)'m peygamberlerden olduğunu kendisine bildirdi. Lafzın zahirî mânâsı, peygamberlerin eşit olduğunu göstermektedir. İşte bu âyetlerde Yüce Allah,

---

[43][43] Müslim, K-el-Birr 43

[44][44] Bu hadisi, Bezzar ve Taberânî, İbn Mesut'tan rivayet etmişlerdir. (Kurtubî, 111/237-238; Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/222)

[45][45] Mehâsinu't-te'vil. 111/650

[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/294.

peygamberlerin aynı derecede olmadıklarım, bilakis diğer insanlar arasında olduğu gibi, onlar arasında da üstünlük bakımından farklılık bulunduğunu anlatmaktadır.[47][47]

## Kelimelerin İzahı

Derecât, Yüce ve yüksek mevki mânâsına gelen "derece" kelimesinin çoğuludur.
Beyyinât, mu'cizeler demektir.
Takviye etmek mânâsına gelen te'yid kelimesinden olup, "onu kuvvetlendirdik" demektir.
Kuds, temizlik; Ruhu'1-Kuds ise Cebrâîl (a.s.) demektir. Bu isim daha önce de açıklanmıştır
Hülle, dostluk ve sevgi demektir. Dosta karşı beslenen sevgi, âdeta kişinin azaları arasına girdiği için bu isim verilmiştir. "Dost" mânâsına gelen "halîl" de bu kabildendir.
Şefaat, eklemek mânâsına olan kelimesinden alınmıştır. Şefaat, başka birine yardım etmek ve yardımını istemek üzere onunla arkadaş olmaktır. [48][48]

## Âyetlerin Tefsiri

**253.** Ey Muhammedi Sana haberlerini verdiğimiz bu peygamberler, Allah'ın hak peygamberleridir. Kuşkusuz biz onları yüksek mertebe, mevki ve makam bakımından birbirlerine üstün kılmışızdır. Onlardan öylesi vardır ki, Allah vasıtasız olarak sadece onunla konuşmuştur. Musa (a.s.)'mn durumu böyledir. Bazılarına da yüksek ve yüce mertebeler tahsis etmiştir. Son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)'in durumu böyledir. O, hem dünyada hem de âhirette öncekilerin ve sonrakilerin efendisidir. Peygamberlerin babası Halil İbrahim (a.s.)'in durumu da bunun gibidir. O peygamberlerden öylesi de vardır ki, ona Ölüleri diriltme, anadan doğma kör ve alacalıyı iyileştirme ve gayptan haber verme gibi engin mu'cizeler verdik. Onu Cibrîl-i Emin ile kuvvetlendirdik. Bu peygamber, Meryem oğlu İsa'dır. Allah isteseydi bu peygamberlerden sonra gelen ümmetler, peygamberleri kendilerine açık deliller ve engin hüccetler getirdikten sonra onları katlet-mezlerdi. Allah dileseydi onlar çekişmezler, ihtilafa düşmezler ve birbirleriyle savaş azlardı ve peygamberlerin hak din üzerinde ittifak ettikleri gibi, Allah onları peygamberlere uyma hususunda birleştirirdi,
Fakat Allah bir kısmını, onlardan dindeki ihtilafları ve çeşitli fasit görüş ve mezheplere ayrılmaları sebebiyle doğru yolu bulmalarını dilemedi. Dolayısıyla onların bazıları imanda sebat etti, bazıları ise ayrılıp küfre saptı, Allah dileseydi, insan oğlunu meleklerin tabiatında yaratırdı da, birbirleriyle çekişmez ve birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat Allah hikmet sahibidir, insanların menfaatine olan şeyleri yapar. Bunların hepsi Allah'ın kaza ve kaderiyle olur. Allah, dilediğini

---

[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/295-296.
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/296.

yapandır. [49][49]

**254.** Ey mü'minler! Allah'ın size lütfetmiş olduğu maldan O'nun yolunda harcayın. Zekatı verin. Hayır, iyilik ve salih amel işleyerek malınızı harcayın. O korkunç gün gelmeden bütün bunları yapın. Zira o gün, alış-veriş yapıyormuş gibi hiçbir malı kendiniz için bir fidye olarak veremiyeceksi-niz. Bu azabı sizden savacak bir dost ve günahlarınızın bağışlanması için şefaat edecek bir şefaatçi bulamıyacaksınız. Ancak, âlemlerin Rabbı olan Allah izin verirse bunlar olur. Kâfirler, zâlimlerin ta kendileridir. Yani o gün Allah'ın huzuruna kâfir olarak çıkandan daha zâlim kimse yoktur. Allah'ı inkâr eden, azaba müstehak olan zâlimin kendisidir. [50][50]

## Edebî Sanatlar

**1.** Burada uzaklık ifade eden "tilke" işaret isminin kullanılması, peygamberlerin mertebelerinin yüksekliğini gösterir.
**2.** Âyetin bu bölümü, önceki bölümde ifade edilen üstünlüğü açıklar. Edebiyatta buna "taksim" ismi verilir. bölümünde de aynı sanat vardır. ve lafızları arasında da "tıbak" sanatı vardır.
**3.** Cümlesi iki defa tekrarlandığı için "itnab" vardır.
**4.** Burada sıfat mevsufa tahsis edilmiştir. Ayrıca mânâ, isim cümlesi ve zamir-i fasılla da tekit edilmiştir. [51][51]

## Faydalı Bilgiler

Atâ b. Dinar'ın şöyle dediği rivayet olunur: "Kâfirler zâlimlerin kendileridir" buyurup da, "Zâlimler kâfirlerin kendileridir" buyurmayan Allah'a hamd olsun. Atâ bu sözü ile şunu demek istemiştir: Eğer bu şekilde demiş olsaydı, her zâlimin kâfir olduğuna hükmedilirdi. Allah'ın koruduğu kimseler hariç kimse bundan kurtulamazdı.[52][52]

## Bir Uyarı

Burada küfrün, hakiki mânâsının kastedilmiş olması ihtimali olduğu gibi, mecazî mânâsının kastedilmiş olması da muhtemeldir. İkinci ihtimale göre kâfirden maksat "zekatı vermeyen" dır. Nitekim Zemahşerî de bu görüştedir. O şöyle der: Yüce Allah "Zekatı vermeyenler zâlimlerin kendileridir" demek istemiştir. "Zekatı terkeden" yerine "kâfir" kelimesini tercih etmesi sertlik ve tehdit ifade eder. Nitekim hacc âyetinde de "kim haccetmezse" yerine "kim kâfir olursa" lafzı tercih edilmiştir. Ayrıca "Zekâtını vermeyen müşriklere yazıklar olsun'0ıumealindeki

---

[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/296-297.
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/297.
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/297.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/297.

âyette de, zekâtı vermemek kâfirlerin sıfatlarından sayılmıştır. [53][53]

**255.** Allah, kendinden başka hiçbir ilâh bulunmayandır. O, Hayy'dir. Kayyûm'dur. Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama. Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur, İzni olmadan O'nun katında kim şefaat edebilir? O, dünyada ve âhirette olacakları bilir.O'nun bildirdiklerinin dışında, insanlar O'nun ilmînden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez. O, yücedir, büyüktür.
**256.** Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O halde kim tâğût'u reddedip Allah'a inanırsa, sağlam kulpa yapışmıştır. Allah işitir ve bilir.
**257.** Allah, inananların dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlere gelince, onların dostları da Tâğût'tur, onları aydınlıktan alıp karanlıklara götürür. İşte bunlar cehennemliklerdir. Onlar orada devamlı kalırlar.

## Bu Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde peygamberlerin birbirlerine olan üstünlüğünü anlattı ve onlardan sonra gelen insanların ihtilafa düştüklerini, din sebebiyle çekişip savaştıklarını açıkladı. Bu âyetlerde ise, peygamberler arasındaki üstünlük farklarının onlara tabi olanlar arasında mücadele, düşmanlık ve çekişmeyi gerektirmediğini vurgulamaktadır. Çünkü peygamberler, her ne kadar fazilet bakımından birbirlerinden farklı iseler de, hepsi aynı daveti yani tevhid davetini yapmışlardır. Onların risaleti bir, dinleri birdir. Sonra dinde zorlama yoktur. Çünkü hakkın ziyası doğmuş, nuru parlamıştır. [54][54]

## Kelimelerin İzahı

Hayy, kâmil hayat sahibi demektir. Devamlı var olan, yok olmayan demektir.
Kayyûm, mahlukâtm işlerini yürüten demektir.
Sine, uykudan önceki gevşeklik ve hafif uyuklama halidir. Şâir şöyle der:
Yaşlı adamı uyku bastırdı. Henüz uykuya dalmadığı halde, hafif hafif uyumaya başladı.
Ona ağır gelir ve onu yorar demektir.
Aliyy, bundan maksat, makamı yüce, şanı büyük, saltanatı kudretli demektir.
İkrah, kişiyi istemediği birşeyi yapmaya zorlamak demektir.
Tâğût, tuğyan kelimesinden türemiştir. Buna göre tâğût insanı azdıran, onu hak ve hidâyet yolundan saptıran herşeydir.
Vüska; sağlam, güvenilir şey mânâsına gelen "ipj\" kelimesinin müfennesidir.
Infisâm, kırılmak manasınadır. Ferrâ: "İnfisam ve inkısam aynı mânâda iki kelimedir. Ancak infisâm daha fasihtir" der. Bazıları da: "Fasm, kopmaksızın kırılmak; kasnı ise kırılıp kopmak demektir" der. [55][55]

---

[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/297-298.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/300.
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/300.

**Nüzul Sebebi**

Ensardan bir adamın iki oğlu vardı. Bunlar Rasulullah (s.a.v.) peygamber olarak gönderilmeden önce Hıristiyan olmuşlardı. Daha sonra, zeytinyağı ticareti yapan bir grupla Medine'ye geldiler. Babaları yakalarına yapışarak: "Müslüman olmadıkça sizi bırakmam" dedi. Bunun üzerine: -Dinde zorlama yoktur. Hak ile bâtıl birbirinden ayrılmıştır" mealindeki âyet nazil oldu.[56][56]

**Âyetlerin Tefsiri**

**255.** Allah, kendinden başka hiçbir ilâh bulunmayandır. O, Hayy'dır, Kayyûm'dur. Yani Allah (c.c.) birdir, tektir, Samed-tir, kâmil hayat sahibidir. Ölmeyen, devamlı var olandır. Mahlukâtm ihtiyaçlarını gözeterek, onları koruyarak işlerini bir nizam içersinde yürütendir. O'na ne uyku gelir, ne de uyuklama. Nitekim hadiste şöyle Duyurulmuştur: "Şüphesiz Allah uyumaz. Uyuması da uygun düşmez. O, adalet terazisini alçaltır ve yükseltir.[57][57] Yerlerde ve göklerde ne varsa hepsi O'nun mülkü ve kuludur. O'nun gücü ve saltanatı altındadır. İzni olmadan O'nun katında kim şefaat edebilir? Yani Allah'ın izni olmadan, hiçkimse başka birine şefaat edemez. İbn Kesir der ki: "Bu âyet Allah'ın azamet ve yüceliğini gösterir. Zira, Mevlâ'nın izni olmadan hiç kimse şefaat edemez.
Allah, hem onların gördükleri dünyayı ve onda var o-lanları bilir, hem de onların önünde olan âhireti bilir. Çünkü O'nun ilmi, kâinatı ve âlemleri kuşatmıştır. İnsanlar, Allah'ın peygamberleri vasıtasıyle kendilerine bildirdiklerinden başka, Allah'ın bildiklerinden hiçbir şeyi bilemezler, O'nun Kürsî'si, genişliği ve büyüklüğü sebebiyle gökleri ve yeri içine alır. Yedi kat gökler ve yerler, kürsüye nisbetle çöle atılmış bir halka gibidir. Rivayet edildiğine göre İbn Abbas; den maksat, Allah'ın ilmidir, demiş ve "Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin herşeyi kuşatmıştır[58][58] mealindeki âyeti delil getirerek, Allah'ın ilminin herşeyi kuşattığını bildirmiştir.[59][59] Hasan-ı Basrî: "Kürsî'den maksat Arş'tır" der. İbn Kesir de şöyle der: Doğru olan, Kürsî'nin Arş'tan başka bir şey oluşudur. Arş Kürsî'den daha büyüktür. Nitekim hadisler ve haberler bunu göstermektedir. Gökleri, yerleri ve onlarda bulunanları korumak Allah'a ağır gelmez ve O'nu aciz bırakmaz. O mahlukâtmın üstünde yücedir, azamet ve ululuk sahibidir. "O, çok büyüktür ve yücedir.[60][60]

---

[56][56] Kunubî, III/280
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/300.
[57][57] Müslim, K, iman 293
[58][58] Mü'minun sûresi, 49/7
[59][59] İbn Cerir şöyle der: "Kur'an'm zahiri mânâsı, İbn Abbas'ın bu sözünün doğruluğunu gösterir. Ayrıca kürsî kelimesi, aslında ilim manasınadır. Bu mânâda alimlere de "kürsîler" denilir. Zira onlar, kendilerine itimat edilen kimselerdir. Ayrıca alimlere, "yeryüzünün direkleri de deniiir." Doğru olan, tbn Kesir'in biraz sonra anlatacağımız görüşüdür.
[60][60] Ra'd sûresi, 13/9

**256.** İslâm dinine girmesi için, hiçkimse zorlanamaz. Şüphesiz hak batıldan, hidâyet sapıklıktan ayrılmış ve açıkça ortaya çıkmıştır. Kim Allah'dan başka, şeytan ve putlar gibi kendilerine ibadet edilen şeyleri inkâr eder ve Allah'a inanırsa, en sağlam, kopmayan ve yok olmayan kulpa yani dine sarılmış olur. Allah, kullarının sözlerini işitir, fiillerini bilir. [61][61]

**257.** Allah, mü'minlerin yardımcısı, koruyucusu ve işlerini yürütendir. Onları küfür ve dalâlet karanlıklarından iman ve hidâyet nuruna çıkarır. Kâfirlerin dostları ise şeytanlardır. Onları iman nurundan çıkarıp, şek ve sapıklık karanlıklarına sokar, Onlar cehennem ehlidir. Oradan çıkmayıp ebedî olarak kalacaklardır. [62][62]

## Edebî Sanatlar

**1.** Âyete'l-kürsî'de birçok edebî sanat vardır. Bunlar:
**a)** Hüsnü'1-iftitâh (güzel başlangıç): Çünkü bu âyet Allah Teâlâ'nın en yüce ismiyle başladı.
**b)** Allah'ın adı isim ve.zamir olarak onsekiz yerde geçer.
**c)** Sıfatların tekrarı ile meydana gelen itnâb.
**d)** Fasl sanatı vardır. Çünkü cümleler atıf harfiyle birbirine bağlanmamıştır.
**e)** âyetinde tıbâk sanatı vardır. Bahru'l-muhît sahibi Ebu Hayyan böyle açıklamıştır.
**2.** Sağlam bir kulpa sarılmıştır. Burada istiâre-i temsiliyye vardır. Zira İslam dinine sarılan kimse, sağlam bir ipe tutunmuş birine benzetilmiştir. "Kopmayan" kaydında ise "tersin" sanatı vardır.
**3.** Bu lafızlarda istiâre-i tasrîhiyye vardır. Çünkü küfür karanlıklara, iman ise aydınlığa benzetilmiştir. Telhîsu'l-beyan yazan Şerif Râdî şöyle der: Bu, teşbihin en güzellerindendir. Çünkü, küfür, içersinde yürüyenlerin yollarını şaşırıp saptığı karanlık gibidir. İman ise, yoldan çıkanlara yol gösteren, şaşkınları doğru yola ileten nur gibidir. İmanın neticesi, naîm cennetleri ve sevaba erildiği için aydınlıktır. Küfrün neticesi ise, cehennem ve azap olduğu için karanlıktır.[63][63]

## Faydalı Bilgiler

Yüce Allah âyet-i kerimede kelimesini müfred, kelimesini ise olarak getirmiştir. Çünkü doğru bir tane, sapıklık yolları ise çoktur. [64][64]

## Bir Uyarı

Ayete'l-Kürsî'nin şanı yücedir. Rasulullah (s.a.v.)'tan nakledilen sahih hadiste onun,

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/301.
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/301-302.
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/302.
[63][63] Telhîsu'l-beyân, sayfa 15.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/302.
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/302.

Allah'ın kitabındaki âyetlerin en faziletlisi olduğu bildirilmistir. Şu hadis-i şerifte de bildirildiği gibi, onda Yüce Allah'ın ism-i a'zamı vardır: "Allah'ın ism-i a'zamı üç yerdedir. Bu isim hürmetine dua edilirse Allah kabul eder. Bu yerler: Bakara suresinde[65][65] Âl-i İmrân ve Tâhâ sûreleri-dir." Hişam bunları şöyle açıklar: Bakara sûresinde Âl-i İmrân sûresinde[66][66] Tâhâ sûresinde ise,[67][67] âyetleridir.[68][68] İbn Kesir şöyle der: Âyete'l-Kürsî, Zât-ı Bari ile ilgili müstakil on cümle ihtiva eder. Bu âyette, bir olan Yüce Allah'ı tazim ifâdeleri vardır.[69][69]

**258.** Allah kendisine mülk verdiği için Rabbi hakkında İbrahim ile tartışmaya gireni görmedin mi! İşte o zaman İbrahim "Rabbim hayat veren ve öldürendir" demişti.. O, Ben de hayat verir ve öldürürüm demişti. İbrahim, "Allah güneşi doğudan getirmektedir. Haydi sen de onu batıdan getir" dedi. Bunun üzerine kâfir apışıp kaldı. Allah zâlim kimseleri hidâyete erdirmez.
**259.** Yahut görmedin mi o kimseyi ki, evlerinin duvarları çatıları üzerine çökmüş bir kasabaya uğradı, "Ölümünden sonra Allah bunları nasıl diriltir acaba!" dedi. Bunun üzerine Allah onu öldürüp, yüz sene bıraktı; sonra tekrar diriltti. "Ne kadar kaldın?" dedi. "Birgün yahut daha az" dedi. Allah ona, "Hayır! yüz sene kaldın. Yiyeceğine ve içeceğine bak, henüz bozulmamıştır. Eşeğine de bak. Seni insanlara ibret kılalım diye bunu yaptık. Şimdi sen kemiklere bak, onları nasıl birbiri üstüne kuruyor, sonrada ona nasıl et giydiriyoruz" dedi. Durum açığa çıkınca, "Şimdi iyice biliyorum ki, Allah herşeye kadirdir" dedi.
**260.** İbrahim Rabbine, "Ey Rabbim! Ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster" demişti. Rabbi ona "Yoksa i-nanmadın mı?" dedi. İbrahim "Hayır! İnandım, fakat kalbimin mutmain olması için" dedi. Bunun üzerine Allah "Öyleyse dört tane kuş yakala; onları yanına al; sonra her dağın başına onlardan bir parça koy. Sonrada onları kendine çağır; koşarak sana gelirler. Bil ki Allah Azîz'dir, Hakîm'dir" buyurdu.

**Bu Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti**

Yüce Allah Önceki âyetlerde kendisine imanı ve mukaddes yüce sıfatlarını zikrederek kendisinin mü'minlerin dostu, tâğûtun da kâfirlerin dostu olduğunu bildirdi. Bu âyetlerde de şu üç kıssayı anlatarak taşkınlığın, inatçı kâfirlerin ruhlarında ve Allah'ın birliğine karşı verdikleri mücadeledeki tahakkümüne örnekler vermektedir. Kıssalardan birincisi, hikmet sahibi yaratıcının, ikinci ve üçüncüsü ise, haşrin ve öldükten sonra dirilmenin isbatı hakkındadır. [70][70]

---

[65][65] Bakara sûresi, 2/225
[66][66] AÎ-iİmran, 3/1-2
[67][67] Tâhâ sûresi, 20/111
[68][68] Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde sadece ilk ikisi vardır. Bkz. VI/461
[69][69] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/230
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/302-303.
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/305.

## Kelimelerin İzahı

Muhacce, birbirlerine üstün gelmeye çalışmak demektir. Bir kimse hasmı ile mücadele ettiği zaman karşılıklı delil getirdi demektir.
Sesi kesildi ve şaşkın bir şekilde apışıp kaldı. Şâir şöyle der:
Onu'ansızın gördüğüm zaman, neredeyse cevap veremiyecek şekilde apışıp kalırım.
Hâviye, yıkılan demekti.
Urûş, evin tavam mânâsına gelen "arş" kelimesinin çoğuludur. Gölgelenmek veya gizlenmek için hazırlanan herşeye arîş denir.
Değişmez, bozulmaz demektir. Hurma ağacı yaşlanıp da, yıllar onu değiştirdiğinde denir. Bu kelime ondan alınmıştır.
Onları birbiri üstüne dizeriz demektir. Bu kelime, kaldırmak mânâsına gelen nişaz mastarından türetilmiştir. Yeryüzünün yüksek kısımlarına "rieşez" denir. Kadının kocasına isyan edip başkaldırması mânâsına gelen "nüşûz" da bu köktendir.
Onları yanına al, sonra kes demektir. Bir kimse bir şeyi kestiğinde denir. [71][71]

## Âyetlerin Tefsiri

**258.** Allah kendisine hükümdarlık verdiği için şımarıp da, O'nun varlığını inkâr eden, iyilik ve ihsana nankörlük ve taşkınlıkla karşılık vererek Rabbi hakkında İbrahim ile tartışmaya giren, onun varlığı ve kudreti hakkında mücadele eden inatçı Kenan oğlu Nemrud'un durumunu bilmiyor musun? Bu âyet, bu kâfirin durumunu işitenleri hayrete düşürmektedir. İbrahim Allah'ın varlığına delil getirerek "Benim Rabbim, bedenlerde hayatı ve ölümü yaratandır. O tekdir, âlemlerin Rabbidir" dediği zaman, azgın: "Ben de diriltir ve öldürürüm" dedi. Rivayete göre, idamına hükmedilmiş iki adam getirtti, birisinin öldürülmesini, diğerinin serbest bırakılmasını emretti ve: "İşte ben de onu öldürdüm, buna da hayat verdim" dedi. Hz. İbrahim (a.s.) Nemrud'un bu aptallığım ve bu delil hakkında mücadeleye devam edeceğini anlayınca, onu daha iyi susturacak başka bir delile başvurdu. İbrahim dedi ki: Madem ki sen ilâhlık iddia ediyor ve âlemlerin Rabbinin yaptığı gibi, öldürüp diriltebileceğini söylüyorsun, işte güneş, o Allah'ın emri ve kudretiyle her gün doğudan doğuyor. Sen onu gücün ve kudretinle bir defa olsun batıdan doğdur. Bu kesin delil karşısında o kâfirin dili tutuldu ve dehşet içersinde, cevap veremiyerek apışıp kaldı Allah mücadele ve delil getirme makamında hüccet ve delil getirmeleri için zâlimlere ilham vermez. Müttekî dostlarına ise ilham eder. [72][72]

**259.** Bu, ikinci kıssa olup, Allah onu, hidâyetini murat ettiği kimseler için bir darb-ı mesel olarak getirmiştir. "Yahut evlerinin duvarları tavanları üzerine çökerek alt üst olmuş bir kasabaya uğrayan kimsenin halini bilmiyor musun? Burası, Buhtunnasr'ın yıkmış olduğu Beyt-i Makdis kasabasıdır. O salih adam şöyle dedi: Bu şehir, harap olup yıkıldıktan sonra, acaba Allah burayı nasıl diriltecek? Bu

---

[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/305-306.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/306.

adam meşhur görüşe göre Uzeyr (a.s.) idi. O, bu sözleri, Allah'ın kudretini ve yıkılıp harap olmuş bu şehrin durumu karşısındaki şaşkınlığını ifâde etmek için söylemişti. Kendisi bu şehirden geçerken eşeğine binmişti. Allah bu soruyu soran zâtı öldürdü ve yüz sene ölü olarak kaldı. Sonra Allah kudretinin kemalini göstermek için onu diriltti, Rabbi melek vasıtasıyla ona: "Bu durumda ne kadar kaldın" diye sordu. O da: "Birgün" diye cevap verdi. Sonra çevresine baktı. Güneşin batmadığını görünce: Veya bir günden de az kaldım" dedi. Rabbi ona şöyle hitap etti:
"Bilakis ölü olarak tam yüz sene kaldın." Eğer şüphe ediyorsan, yiyeceğine ve içeceğine bak. Uzun zaman geçmesine rağmen bozulmamış. Onun yanında üzüm, incir, ve meyve suyu vardı. Dirüdiğinde onları bıraktığı gibi, bozulmamış olarak buldu. Eşeğine de bak. Onun kemikleri nasıl çürüyüp dağılmış ve çürümüş bir heykel haline gelmiş. Biz bunu, sen Allah'ın kudretini anlayasın ve seni, kudretimizin kemalini gösteren açık bir mucize kılalım diye yaptık. Eşeğinin çürümüş kemiklerini düşün de, gözlerinin Önünde onları nasıl birbiri üstüne dizeceğimizi ve sonra da kudretimizle onlara nasıl et giydireceğimizi gör. Uzeyr (a.s.) bu açık delilleri görünce: "Yakinen bildim ve gördüm ki, Allah herşeye kadirdir" dedi. [73][73]

**260.** Bu, üçüncü kıssadır. Bunda, yok olduktan sonra tekrar diriltmeye delalet eden gözle görülür deliller vardır. Âyetin mânâsı şöyledir: İbrahim'in, Rabbinden, ölüleri nasıl dirilteceğini kendisine göstermesini istediği zamanı hatırla. Hz.İbrahim Allah'ın kudretine kesin olarak inanmakla birlikte, nasıl olduğunu öğrenmek için böyle bir istekte bulundu. O, vicdanen kesin olarak inandığı bir şeyi gözle görerek öğrenmek istiyordu. Bunun üzerine Rabbi ona; Diriltmeye gücümün yettiğine inanmadın mı? Dedi.
Hz.İbrahim: "Evet inandım, fakat bunu görerek basiretimin artmasını ve kalbimin sükuna ermesini istedim, Yüce Allah: "Öyleyse yanına dört tane kuş al, sonra onları kesip parçala ve tek bir yığın haline gelinceye kadar onları birbirine iyice kanştır. Sonra onları parçalara ayırıp her dağın başına bir parça koy. Sonra da onları çağır, sana koşarak gelirler. Mücahid şöyle der: Bu kuşlar tavus, karga, güvercin ve horozdur. İbrahim (a.s.) onları kesti sonra söylenenleri yaptı ve onları çağırdı. Onlar koşarak geldiler. Bil ki Allah herşeye kadirdir, istediğini yapmaktan aciz değildir. Yaptığında ve ettiğinde hikmet sahibidir. Tefsirciler şöyle der:
Hz.İbrahim onları kesti, parçaladı, tüyleri kanları ve etlerini birbirine karıştırdı. Sonra başlarını elinde tutarak vücutlarını parça parça dağların başına koydu. Sonra da Yüce Allah'ın emrettiği gibi onları çağırdı. Gözleri önünde tüylerin, etlerin ve kanların birbirlerine doğru uçarak bir araya gelip eskisi gibi kuş olduklarını gördü. Sonra bu kuşlar, Hz.İbrahim (a.s.)'in istediğini daha iyi bir şekilde görebilmesi için hızla yürüyerek ona geldiler. Bunu İbn-i Kesir anlatmıştır. [74][74]

---

[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/306-307.
[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/307-308.

**Edebî Sanatlar**

**1.** Buradaki görme, kalbî görmedir. Soru dinleyicileri hayrete düşürmek içindir.
**2.** Bu muzâri fiiller yenilenme ve devamlılık ifâde eder. şeklindeki ifâde, öldürme ve diriltmenin sadece Allah'a mahsus olduğunu bildirir. Çünkü mübteda ve haberin her ikisi marife (belirli) olarak gelmiştir. Mânâsı şudur: Öldüren ve dirilten, sadece bir olan Yüce Allah'tır. kelimeleri arasında, edebî güzelliklerden olan tıbâk sanatı vardır. kelimeleri arasında da aynı sanat vardır.
**3.** Bu yüce ifâde, onun inkâr etmiş olmasının şaşkınlığın asıl sebebi olduğunu gösterir. denilseydi, bu ince mânâ ifâde e-dilmiş olmazdı.
**4.** "Ölümünden sonra Allah bu kasabayı nasıl diriltecek?" Kasabanın ölmesinden maksat, orda oturanların ölmesidir. Bu, yeri söyleyip orada bulunanları kasdetme kabilinden olup mecâz-ı mürseldir.
**5.** "Sonra o kemiklere et giydiririz"? Elbisenin, bedeni örttüğü gibi onları etle örteriz. Ebu Hayyan şöyle der: Hakiki elbise bedenin dışındaki elbisedir. Yüce Allah burada, yaratıp kemikleri örttüğü et yerine, müstear olarak elbiseyi zikretmiştir. Bu, son derece güzel bir istiaredir.[75][75]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** Mücahid şöyle der: Dünyanın doğularına ve batılarına dört kişi hakim olmuştur. Bunlardan ikisi mü'min, ikisi kâfirdir, mü'minler Dâvud oğlu Süleyman ile Zülkarneyn'dir. kâfirler ise, Nemrud ile Beyt-i Makdis'i harap eden Buhtunnasr'dır.[76][76]
**2.** Hz.İbrahim, azgın Nemrud'un hayat ve ölümün mânâsını bilmezlikten geldiğini ve verdiği cevabın mantıksız olduğu, kimseye gizli kalmayacak şekilde açık olmasına rağmen, cahil halkın gözünü boyama yoluna girdiğini görünce, mugalata yapılamayacak ve azgın Nemrud'un kibir ve mücadele ile kolay kolay altından kalkamayacağı başka bir delile başvurdu. Ve şöyle dedi: "Allah güneşi doğudan getiriyor, sen onu batıdan getir" böylece Hz.İbrahim onun boynunu büktü, aczini gösterdi ve dilini kesti.
**3.** Hz .İbrahim'in "ölüleri nasıl diriltirsin" diye sorması, Allah'ın kudreti hakkında şüphesinden değil, diriltme olayının nasıl cereyan ettiğini öğrenme merakındandır. "Nasıl" mânâsına gelennin kullanılmış olması da bunu göstermektedir. Keyfe, durumu sormak için kullanılan bir edattır. Peygamberimiz (s.a.v.)"in şu sözü de bu mânâyı pekiştirir. "Biz şüpheye, İbrahim'den daha yakınız[77][77] Yani biz şüphe etmiyorsak, İbrahim'in şüphe etmemesi daha evladır. [78][78]

**261.** Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir tane

---

[75][75] el-Bahru'I-muhît, 11/294
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/308.
[76][76] Mutıtasar-i İbn Kesir, 1/234
[77][77] Buhârî, K, Tefsiru'l-Kur'an 46
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/308-309.

gibidir ki, her başakta yüz tane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah'ın lütfü geniştir, O herşeyi bilir.
**262.** Mallarını Allah yolunda harcayıp da arkasından başa kakmayan, fakirlerin gönlünü kırmayan kimseler var ya, onların Allah katında mükafaatları vardır. Onlar için korku yoktur, üzüntü de çekmeyeceklerdir.
**263.** Güzel söz ve bağışlama, arkasından incitme gelen sadakadan daha iyidir. Allah zengindir, aceleci değildir.
**264.** Ey iman edenler! Allah'a ve âhiret gününe i-nanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve incitmek suretiyle yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağnak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak kaya haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiçbirisine sahip olamazlar. Allah, kâfirleri doğru yola iletmez.
**265.** AHahın rızasını kazanmak ve ruhlarındaki cömertliği kuvvetlendirmek için mallarını hayra sarfe-denlerin durumu, bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye benzer ki üzerine bol yağmur yağmış da iki kat ürün vermiştir. Bol yağmur yağmasa bile, bir çisinti düşer. Allah, yaptıklarınızı görmektedir.
**266.** Sizden biriniz arzu eder mi ki, hurma ve üzüm ağaçlarıyla dolu, arasından sular akan ve kendisi için orada her çeşit meyveden bulunan bir bahçesi olsun da, bakıma muhtaç çoluk çocuğu varken kendisine ihtiyarlık gelip çatsın, bahçeye de içinde ateş bulunan bir kasırga isabet ederek yakıp kül etsin! İşte düşünüp anlayasınız diye Allah size âyetleri açıklar.
**267.** Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve yerden sizin için çıkardıklarımızdan hayra harcayın. Size verilse gözünüzü yummadan alamayacağınız kötü malı, hayır diye vermeye kalkışmayın. Biliniz ki Allah zengindir, övgüye layıktır.
**268.** Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size cimriliği telkin eder. Allah size katından bir mağfiret ve bir lütuf vadeder. Allah, herşeyi ihata eden ve herşeyi bilendir.
**269.** Allah, hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilirse, ona pek çok hayır verilmiş demektir. Ancak akıl sahipleri düşünüp ibret alırlar.

## Bu Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde insanların, Allah'ın dostları mü'minler ve tâğût'un dostları kâfirler olmak üzere ikiye ayrıldığını açıkladı. Sonra da iman ve azgınlıktan herbirine örnekler verdi. Bu âyetlerde ise, Allah yolunda, Özellikle Allah'ın düşmanlarına karşı cihad hususunda harcamaya teşvik sebeplerim zikretmektedir. Çünkü hak yolunda cihad etmenin üç merhalesi vardır: Birincisi delillerle ikna etmek, ikincisi nefs ile cihad, üçüncüsü de mal ile cihaddır. Birinci ve ikinci merhaleler daha önce zikre-dildiği için burada mal ile cihad açıklanmaktadır. [79][79]

## Kelimelerin İzahı

[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/312.

Menn, bir kimsenin başkasına yaptığı iyilikleri sayıp dökmesi ve kendisini üstün görerek kibirle, verdiği nimeti ona hatırlatmasıdır. Şâir şöyle der:
Yaptığın iyiliği, başa kakarak ifsat ettin. Cömert, iyilik ettiğinde başa kakmaz.
İnsanlara gösteriş için. Yani harcamasıyla Allah'ın rızasını değil, insanların övgüsünü kazanmak ister. Bu kelime görmek mânâsına gelen rü'yet kökündendir. Buna göre riya, insanların kendisini övmesi ve ona hürmet etmesi için, yaptıklarını onlara göstermektir.
Safvan, büyük düz taş demektir. Ahfeş şöyle der: Bu kelime çoğuldur. Müfredi Safvane'dir. Bir görüşe göre bu, hacer kelimesi gibi cins isimdir.
Vâbil, şiddetli yağmur demektir.
Sald, düz taştır. Birşey bitirmeyen herşeye "sald" denir. "Düz alın" mânâsına olan olda bu köktendir.
Rabve, yüksek yer demektir. Yüksek yere rabve ve rabiye deni-
Birşey artıp yükseldiği zaman denir.
Tali, küçük taneli hafif yağmur, çişe demektir. Mücahid'in de içlerinde bulunduğu bir grup ilim adamı da, tali kelimesinin "çiğ" mânâsına geldiğini söylemişlerdir.
İsâr, yerden esip, direk gibi göğe doğru yükselen şiddetli
rüzgar demektir. Buna da denir. "Kalkışmayın, niyetlenmeyin" demektir.
Gözünüzü yumarsınız. Bir kimse bir hususta kolaylık gösterdiğinde "Adam göz yumdu" denir. Hoşa gitmeyen bir şey için göz yummaya da denir. Bu, ona benzer. [80][80]

**Nüzul Sebebi**

Ayeti, Tebük gazasında Osman b, Affan ve Abdurrahman b. Avf hakkında nazil olmuştur. Zira Hz.Osman (r.a.) bu gaza için palan ve palaslarıyla birlikte bin deve hazırlamış ve Ra-sulullah (s.a.v.)' a bin dinar vermiştir. Rasulullah (s.a.v.) o paraları karıştırarak: "Osman'ın bu günden sonra yapacakları ona zarar vermez" diyordu. Abdurrahman b. Avf ise, 4000 (dörtbin) dirhem getirerek şöyle dedi: Ya Rasulallah! Sekizbin dirhem param vardı. Dörtbinini kendime ve aile efradıma ayırdım, dört binini de Rabbime borç veriyorum. Rasulullah (s.a.v.): Ayırdığını da, verdiğini de Allah sana mübarek kılsın" buyurdu. İşte bu olay üzerine, bu âyet nazil oldu.[81][81]

**Âyetlerin Tefsiri**

**261.** Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir tane gibidir. İbn Kesir şöyle der: Bu âyet, Allah yolunda onun rızasını kazanmak maksadıyle malını harcayan kimsenin sevabının kat kat alacağı, bir iyiliğe en az on misli olmak üzere 700'e kadar karşılık verileceğine dair, Allah'ın getirdiği bir darb-ı meseldir. Yani onların harcadıkları mal, ekilen bir tohum tanesi gibidir ki, ondan

---

[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/312-313.
[81][81] Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl s. 47
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/313.

yedi başak sürmüştür. Bu başakların her biri, yüzer tane ihtiva etmektedir. Böylece bir taneden yediyüz tane meydana gelmiş olur. Bu, ihlasla sadaka veren kimsenin mükafatının kat kat olacağına dair bir temsildir. Bunun içindir ki Yüce Allah *Uo buyurmuştur. Yani Allah, ihlas ile ve kendi rızasını kazanmak maksadıyla malını harcıyan kimsenin samimiyetine göre, dilediğine kat kat mükafal verir.: Allah'ın lutfu boldur, harcıyanın niyetini bilir. [82][82]

**262.** Mallarım Allah yolunda harcıyarak onun rızasından başka bir şey gözetmeyenler sonrada da yaptıkları hayır ve verdikleri sadakayı "sana iyilik ettim senin yaranı sardım", diyerek iyilikte bulundukları kimselerin başına kakmayan ve başkalarına söylemekle ona eziyet etmeyenler var ya! İtaatlarmdan dolayı, Allah katında onların sevabı vardır. Kıyamet gününde onlara bir korku gelmez ve onlar elde edemedikleri dünya nimetleri için üzülmezler. [83][83]

**263.** Güzel söz ve bağışlama, arkasından incitme gelen sadakadan daha iyidir. Yani, dilenciye güzel söz söylemek ve ısrarını bağışlamak, ona sadaka verip de sonra eziyet etmek veya dilencilik etti diye onu ayıplamaktan, Allah katında daha hayırlı ve daha sevaptır. Allah zengindir, mahlukata muhtaç değildir. Halîm'dir, emrine muhalefet edeni cezalandırma hususunda acele etmez. Bundan sonra Yüce Allah, sadakayı iptal eden ve sevabını yok eden davranışları bildirerek şöyle buyurur. [84][84]

**264.** Ey mü'minler! Sevap alma veya azabtan kurtulmayı düşünmeksizin Allah'a ve âhiret gününe inanmadan gösteriş için malını harcıyarak infakının sevabını iptal eden riyakâr gibi; başa kakarak ve inciterek , yaptığınız hayırların sevabını boşa çıkarmayınız. Malını bu şekilde harcayan riyakarın durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz taşa benzer ki onu gören, münbit güzel bir tarla zanneder. Ancak ona sağnak bir yağmur isabet ettiğinde, üzerindeki toprağı silip götürür de, o, üzerinde hiçbir toz toprak kalmamış düz kaya haline gelir. İşte münafik da böyledir. Kendisinin salih amelleri olduğunu zanneder, fakat kıyamet günü geldiğinde bunlar yok olur gider. Yaptıkları için âhirette bir sevap alamazlar ve ondan bir fayda bula-mazlar. Allah, kâfirler topluluğunu hayır yoluna ve doğru yola iletmez.
Sonra Yüce Allah, malını Allah rızası için harcayan mü'minler hakkında başka bir darb-ı mesel getirerek şöyle buyurur: [85][85]

**265.** Allah'ın rızasını kazanmak, O'na ulaşacağına inanmak, sevabını beklemek ve tabi-atlarındaki cömertliği kuvvetlendirmek için mallarım hayır yollarına har-cayanların durumu, Yüksek arazide bulunan, ağaçlan bol bahçenin durumu gibidir ki, ona bol yağmur isabet eder de diğer yerlerin meyvesinin iki katı kadar olgun meyve verir. Ağaçlarının güzelliği ve meyvelerinin temizliği sebebiyle yüksek yer

---

[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/313.
[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/313-314.
[84][84] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/314.
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/314.

mânâsına gelen "Rabve" ile misal verilmiştir. Oraya bol yağmur yağmasa bile, hafif bir yağmur veya bir çisinti yeter. Çünkü orası toprağı bereketli, havası güzel, münbit bir yerdir. Her halükârda meyve verir. Allah, yaptıklarınızı görmektedir. Kulların amellerinden hiçbir şey ona gizli kalmaz. [86][86]

**266.** Sizden biriniz arzu eder mi ki, hurma, üzüm ve benzeri birçok meyve ağaçlarıyla dolu, aralarından sular akan zengin bir bahçesi olsun, orada her türlü meyve ve her çeşitten iç açıcı bitkiler yetiştirsin de bu durumda kendisi mal kazanamayacak derecede ihtiyarlasın ve gelir getiremeyecek kadar küçük çocukları bulunsun, sonra da o bahçeye içinde ateş bulunan bir kasırga gelip insanların ençok ihtiyaç duydukları meyve ve ağaçlan yakıversin?! Hiç kimse bunu istemez İşte Yüce Allah, meseleleri bu sağlam ve güzel darb-ı meselde açık bir şekilde beyan ettiği gibi, Kitab-ı Hakim'indeki âyetlerini açıklar ki âyetleri, Öğütleri ve ibretli şeyleri düşünüp tefekkür edesiniz de ibret alasınız. [87][87]

**267.** Ey iman edenler! Kazandığınız malların temiz ve helal olanından ve yeryüzünden sizin için çıkardığımız hububat ve meyvelerin temizlerinden hayra harcayın. malın kötü ve değersiz olanını sadaka vermeye kalkışmayın. Halbuki o şey size verilse, göz yummadıkça ve hoşgörü ile davranmadıkça kabul etmezsiniz. O halde böyle bir maldan Allah hakkım nasıl ödersiniz! Biliniz ki Allah zengindir, sizin sadakalarınıza ihtiyacı yoktur. O öğülmüştür. İhsanda bulunanlara en güzel bir şekilde karşılığını verecektir. Sonra Yüce Allah şeytanın vesvesesinden sakındırarak şöyle buyurur: [88][88]

**268.** Şeytan, sadaka verdiğiniz takdirde fakir düşersiniz diye sizi korkutur, sizi cimriliğe ve zekat vermemeye teşvik eder. Allah ise, uğrunda yaptığınız harcamaya karşılık günahlarınızı bağışlamayı ve harcadığınızın yerine ondan daha fazlasını vermeyi va'd eder Allah'ın fazlı ve ikramı, çoktur, övgüye lâyık olanı bilir. [89][89]

**269.** O, iyi iş yapmaya sevk edecek faydalı ilmi kullarından dilediğine verir, Kime hikmet verilirse, ona, sahibini ebedî saadete götürecek pek çok hayır verilmiştir. Kur'an'ın darb-ı mesellerini ve hikmetlerini ancak nefsin arzularından kurtulmuş, nurlu hakıl sahipleri anlar ve öğüt alır. [90][90]

## Edebî Sanatlar

**1.** Bir tane gibi.... Yüce Allah kendi uğrunda verilen sadakayı toprağa ekilmiş ve mevlânın bereketi ile 700 tane haline gelmiş bir tohuma benzetti. Teşbih edadı zikredilip vechi şebeh hazf edildiği için burada mürsel ve mücmel teşbih vardır.

---

[86][86] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/314-315.
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/315.
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/315.
[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/315.
[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/315.

Ebu Hayyan şöyle der: Bu temsil, kat kat verme olayım bir tasvirdir. Sanki kişinin gözleri Önünde şekillenmiş durumdadır.[91][91]
**2.** Yedi başak bitirdi. Burada bitirme fiilinin taneye isnadı mecazdır. Buna mecâz-ı aklî denir. Çünkü gerçekte bitiren Allahtır.
**3.** Bunlar genel mânâ ifâde etmesi için hususta sonra umumun zikri kabilindendir. Çünkü eziyet minneti de içine almaktadır.
**4.** Üzerinde toprak bulunan düz taş gibi.....Burada
temsilî teşbih denilen bir teşbih vardır. Çünkü vech-i şebeh birkaç tanedir. Yüksek yerdeki bir bahçe gibi.... terkibinde de yine temsili teşbih vardır.
**5.** Bu âyette müşebbeh ile teşbih edatı zikre-dilniemiştir. Edebiyatçılar bu tür sanata "İstiare-i temsilîyye," derler. İstiâre-i temsilîyye, bir durumun başka bir duruma benzetilmesidir. Bu benzetmede müşebbehun bihin dışında teşbihin diğer unsurları zikredilmez. Ancak benzetme yapıldığım gösteren karineler bulunur. Âyetteki hemze, istifham için olup uzaklık ve olumsuzluk ifâde eder. "Hiç kimse bunu istemez" demektir.
**6.** Göz yummadıkça..... Bunun burada ki mânâsı, hakkınızdan vazgeçip hoş görüyle davranmadıkça şeklindedir. Çünkü insan, hoşuna gitmeyen bir şeyi gördüğü zaman onu görmemek için gözlerini yumar. Bu sözde de mecâz-ı mürsel vaya istiare vardır.[92][92]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** Zemahşerî şöyle der : "Menn" kişinin iyilik ettiği kimseye yaptığı iyilikleri sayıp dökmesidir. "Nevâbiğu'l-kelim" adındaki kitabında şöyle der: "Dilenciye verip te sonra başına kakan kimse ile kendisine cömert davranana cimrilik yapan kimse iki kardeş gibidir." "İhsanlar, kudret helvasından daha tatlıdır. Halbuki minnetle verilen nimet zakkumdan daha acıdır.[93][93]
Şâir şöyle der:
Eğer bir kişi bana bir iyilik yapar da onu bir defa bile olsa hatırlatırsa o mutlaka alçaktır.
**2.** Yağmurun ilk gelenine "serpinti" bunu takip edene "çisinti" bundan sonra gelene "hafif yağmur" bunun ardından gelene "sulu yağmur" bundan sonrakine "yoğun yağmur", Bundan sonra gelene de "şiddetli yağmur" denir. "şiddetli, bol yağmur" demektir.
**3.** Bir gün Hz. Ömer, Pygamber (s.a.v.)'in ashabına âyetinin, kimin hakkında nazil olduğunu biliyor musunuz? diye sordu. Onlar. "Allah daha iyi bilir" diye cevap verdiler. Hz. Ömer buna kızarak, "biliyoruz veya bilmiyoruz" deyin, dedi. Bunun üzerine İbn Abbas "Ey mü'minlerin emiri; Bu hususta benim bir bilgim var" dedi. Hz. Ömer, "Ey kardeşimin oğlu söyle kendini küçük görme!" dedi. İbn Abbas, "Sen zengin bir kimsenin ameliyle ilgili darb-ı mesel getirdin. Zengin, Allah'a itaatle

---

[91][91] el-Bahru'1-muhît, 1/304
[92][92] el-Futuhâtu'Hlâhiyye, 1/223
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 15-316.
[93][93] el-Keşşâf, 1/238

amel eder, sonra şeytan ona adamlarını gönderir bu sefer isyan etmeye başlar, nihayet, bütün iyi amellerini yok eder.[94][94]
**4.** Hasan Basrî şöyle der: Vallahi bu darb-ı meseli anlayan azdır: Yaşlı bir ihtiyar, bedeni zayıflamış, körpe çocukları çok, bahçesine en çok muhtaç olduğu bir anda içinde ateş bulunan bir kasırga geliyor ve bahçeyi yakıyor. Vallahi siz Öldüğünüzde dünyadaki amelinize daha çok ihtiyaç duyacaksınız. [95][95]

**270.** Yaptığınız her harcamayı ve adadığınız her adağı muhakkak Allah bilir. Zâlimler için hiç yardımcı yoktur.
**271.** Eğer sadakaları açıktan verirseniz ne alâ! Eğer onu fakirlere gizlice verirseniz, işte bu sizin için daha hayırlıdır. Allah da bu sebeple sizin günahlarınızı örter. Allah, yapmakta olduklarınızı bilir.
**272.** Onları doğru yola iletmek sana ait değildir. Lâkin Allah dilediğini doğru yola iletir. Hayır olarak harcadıklarınız kendi iyiliğiniz içindir. Yapacağınız hayırları ancak Allah'ın rızasını kazanmak için yapmalısınız. Hayır olarak verdiğiniz ne varsa, karşılığı size tam olarak verilir ve asla haksızlığa uğratılmazsınız.
**273.** Sadakayı kendilerim Allah yoluna adamış, bu sebeple yeryüzünde kazanç için dolaşamayan fakirlere verin. Bilmeyen kimseler, iffetlerinden dolayı onları zengin zanneder. Sen onları simalarından tanırsın. Çünkü onlar ısrar ederek istemezler. Yaptığınız her hayrı muhakkak Allah bilir.
**274.** Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık hayra sarfedenler var ya, onların mükâfatları Allah katmda-dir. Onlara korku yoktur, üzüntü de çekmezler.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Bu mübarek âyetler hayır ve iyilik yolunda mal harcamaktan bahsetmeye devam ediyor. Hayır yollarının en üstünü Allah yolunda cihad etmek ve onun adını yüceltmek (i'lâ-i kelimetullah) için mal harcamaktır. Bu âyetler aynı zamanda sadakaların gizli verilmesini teşvik etmektedir. Çünkü gizli vermek gösterişten daha uzaktır. Bu âyetlerin Öncekilerle münasebeti açıktır. [96][96]

## Kelimelerin İzahı

Bu kelimenin asılı dır. Mimler birbirine idgam edildi, oldu. Zeccâc "Bu kelime O ne güzel şeydir" manasınadır, der.
Hasr, haps demektir. Yani kendilerini cihada hasr edenler... Hasrın mânâsı daha önce açıklandı.
Teaffüf, iffet kökündendir. Bir kimse bir şeyi istemekten çekinip uzak durduğu zaman denir. Âyetteki teaffuftan maksat, istemeye tenezzül etmeyip iffetini korumaktır.
Sîmâ, bir şeyin tanınmasına sebep olan alâmet demektir. Bu kelime vezninde

---

[94][94] Buhârî, K. Tefsiru'I-Kui'an 47
[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/316-317.
[96][96] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/319.

şeklinde de telaffuz edilir. Bunun aslı alâmet mânâsına gelendir. "Yüzlerinde secdelerin izinden alâmet vardır.[97][97] mealindeki bu âyettede bu mânâda kullanılmıştır.
İlhaf İstemede ısrar etmek demektir. Bir kimse inat ve ısrarla bir şey istediğinde denir. [98][98]

**Nuzûl Sebebi**

Said b. Cübeyr'den şöyle rivayet edilmiştir. Müslümanlar, müslüman olmayan zimmîlerin fakirlerine sadaka veriyorlardı. Müslümanların fakirleri çoğalınca Rasulullah (s.a.v.) "Kendi dindaşlarınızdan başkasına sadaka
vermeyin" buyurdu. Bunun üzerine onlan doğru yola iletmek senin vazifen değildir" âyeti nazil oldu. Bu âyet, müslüman olmayanlara da sadaka vermeyi mubah kıldı.[99][99]

**Âyetlerin Tefsiri**

**270.** Ey mü'minler! Yaptığınız her türlü mali harcamaları ve Allah yolunda adadığınız adağı şüphesiz, o bilir ve size karşılığını verir. Zâlimler için hiçbir yardımcı yoktur. Yani zekatı vermeyen veya malı Allah'a isyanda sarf eden kimse için bir yardımcı veya onu Allah'ın azabından koruyacak bir koruyucu yoktur. [100][100]

**271.** Eğer zekat ve sadakaları açıktan verirseniz, şüphesiz bu yapacağınız güzel bir şeydir, Eğer onu fakirlere gizlice verirseniz, bu sizin için daha sevaptır. Çünkü bu gösterişten daha uzaktır. Allah, güzel amellerinize karşılık günahlarınızı silecektir, Allah yapmakta olduğunuz amellerinizden haberdardır, sizin gizli şeylerinizi de bilir. Âyette gizliliğe teşvik vardır. [101][101]

**272.** Ey Muhammed! Onları doğru yola iletmek senin görevin değildir. Doğru yola gelmeyenin günahından sen sorumlu değilsin, sen sadece onlara bildirmekle görevlisin. Allah kullarından dilediğini İslâm'a iletir. Maldan neyi harcarsanız kendiniz içindir, başkası ondan faydalanmaz. Çünkü onun sevabı size aittir. Yapacağınız harcamayı dünyevi bir maksatla değil, sadece Allah rızası için yapınız. Bu cümle haber cümlesi olup nehiy manasınadır. Allah rızasından başka bir şey gözetmeyiniz demektir. Hayır kasdıyle verdiğiniz ne varsa onun ecrini ve sevabını kat kat alacaksınız, sevabınızdan hiçbir şey eksiltilmez. [102][102]

---

[97][97] Fetih sûresi, 48/29
[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/319.
[99][99] Kurtubî, 3/337
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 319-320.
[100][100] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/320.
[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/320.
[102][102] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/320.

**273.** Yapacağınız hayırları kendilerini Allah yolunda cihad ve savaşa adayan fakirlere yapın, Onlar cihad ettikleri için ticaret ve kazanç maksadıyle yeryüzünde dolaşmaya imkân bulamazlar. iffetli davrandıkları için hallerini bilmeyenler onları zengin sanarlar. Sen onların halini tevazu alâmetleri ve meşakkat izlerinden tanırsın. Bununla beraber onlar insanlardan asla bir şey istemez ve ısrarda bulunmazlar. Bir görüşe göre âyetin mânâsı: Onlar isterlerse nezaketle isterler, ısrar etmezler, şeklindedir.
Hayır yolunda ne harcarsanız şüphesiz Allah onu bilir ve size en güzel şekilde karşılığını verir. [103][103]
**274.** Allah yolunda, onun rızasını kazanmak için gece, gündüz bütün vakitlerde ve gizli, açık bütün hallerde mallarını harcayanlar var ya, İşte onlar için Rableri katında, hayra harcadıklarının sevabı vardır. Kıyamet gününde onlar için bir korku yoktur ve onlar dünyada elde edemediklerine üzülmezler de. [104][104]

**Edebî Sanatlar**

**1.** Cümlesinde ile arasında iştikak cması vardır, ile arasında da aynı sanat vardır.
**2.** Bu âyetteki ve kelimeleri arasında tıbâk-ı lafzı vardır. ve kelimeleri ile ve kelimeleri arasında da aynı sanat vardır. Bu da güzel sanatlardandır.
**3.** Size eksik ödenmez. Bu cümlede itnâb sanatı vardır. Çünkü bu cümle eksiksiz tam olarak size ulaşır mânâsına gelen cümlesinden sonra gelmiştir. [105][105]

**Faydalı Bilgiler**

Bilgelerden biri şöyle der: İyilik yaparsan onu gizle, sana iyilik yapılırsa onu yay. Şâir şöyle der:
Mânâsı: O, yaptığı iyiiikleri gizler, halbuki Allah, onları açığa çıkarır. Güzel olanı gizi esen de o yine meydana çıkar. [106][106]

**275**. Faiz yiyenler, şeytan çarpmış kimselerin cinnet nöbetinden kalktığı gibi kalkarlar. Bu hal onların "alışveriş de tıpkı faiz gibidir" demeleri yüzündendir. Halbuki Allah, alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse, geçmişte olan kendisinindir ve artık onun işi Allah'a kalmıştır. Kim tekrar faize dönerse, işte onlar cehennemliktir, orada devamlı kalırlar.
**276.** Allah faizli malın bereketini tüketir. Sadakalan ise bereketlendirir. Allah küfürde ve günahta ısrar eden hiçkimseyi sevmez.
**277.** îman edip iyi şeyler yapan, namaz kılan ve zekat verenler varya, onların mükâfatları Rableri katın-dandir. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler.

---

[103][103] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/320-321.
[104][104] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/321.
[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/321.
[106][106] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/321.

**278.** Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız, halen mevcut faiz alacaklarınızı terkedin.
**279.** Şayet yapmazsanız, Allah ve Resulü tarafından açılan savaştan haberiniz olsun. Eğer tevbe edip vazgeçerseniz, sermayeniz sizindir; ne haksızlık etmiş, ne de haksızlığa uğramış olursunuz.
**280.** Eğer (borçlu) darlık içinde ise, eli genişle-yinceye kadar ona mühlet vermek (gerekir). Eğer anlarsanız, bunu sadaka saymak sizin için daha hayırlıdır.
**281.** Allah'a döndürüleceğiniz, sonrada her şahsa hak ettiği eksiksiz verileceği ve kimsenin haksızlığa uğratılmayacağı bir günden sakının.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah bundan önceki âyetlerde temiz kazançlardan harcama yapılmasını emrederek sadaka vermeye ve Allah yolunda harcamaya teşvik etti. Bu âyetlerde ise onun tam zıddı olan, sevilmeyen, kirli kazanç faizi anlatmaktadır. Faiz cimrilik, çirkeflik ve pislikten başka bir şey değildir. Sadaka ise, bir ihsan, bir lütuf ve temizliktir. Temiz kazanç ile kirli kazanç arasındaki fark açıkça ortaya çıksın diye, iyi bir amel olan Allah yolunda harcama işinin hemen peşinden faizi anlattı. Nitekim: "Eşya zıddıyle bilinir" denir. [107][107]

## Kelimelerin İzahı

Ribâ'nm lügat mânâsı artmaktır. Bir şey arttığı zaman denilir. Tepe ve fazlalık mânâlarına gelen ve kelimeleri de bu köktendir. Ribâ'nm İstılahı mânâsı: Alacaklının, aradan geçen süre karşılığı olarak borçludan, verdiği malın dışında aldığı fazlalıktır.
Tehabbut, devenin tırnakları üzerine yürümesi gibi, düzgün olmayan bir şekilde yürümek demektir. Sağa sola sapıp yolunu bulamayan kimseye "Kör devenin yürüyüşü gibi yürüdü, çıkmaza girdi" denir. Birisine bir delilik veya cinnet isabet ettiği zaman, Mess, delilik demektir. Bu kelimenin asıl mânâsı, "el ile dokunmak" tır. Sanki şeytan insana dokunuyor da, ondan delilik hasıl oluyor.
Selefe; geçti, sona erdi demektir. Geçmiş zamana denilmesi bundandır.
Mahk, bir şeyi peyderpey eksiltmek demektir. Ayın dolunay gecelerinden sonra, şeklinde ve ışığında görülen noksanlığa denilmesi de bundandır. Allah bir şeyin bereketini giderip de o şeyin bereketi kalmadığı zaman, denilir.
Esîm; çok günahkar, sürekli günah işleyen kişi demektir. [108][108]

## Nuzûl Sebebi

Sakif kabilesinden Amr oğullarının Muğire oğullarından faiz olacağı vardı. Vakti gelince faizi ödemelerini istediler. Bunun üzerine "Ey İman edenler! Allah'tan korkun, eğer inanıyorsanız faizden (henüz alınmayıp) geri kalan kısmı bırakın. Eğer

---

[107][107] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/323.
[108][108] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/323-324.

böyle yapmazsanız, o takdirde Allah ve Ra-sulu ile savaşa girdiğinizi bilin..." âyetleri nazil oldu. Bunu duyan Sakifliler: "Allah ve Rasulü ile savaş yapacak halimiz yok" diyerek tevbe ettiler ve sadece ana mallarını aldılar.[109][109]

## Âyetlerin Tefsiri

**275.** Riba ile ahş-veriş yapıp insanların kanlarını emenler, kıyamet günü kabirlerinden, delirerek sar'aya tutulmuş kişinin kalktığı gibi kalkarlar. Düşe kalka giderler, düzgün yürüyemezler. Sar'alı hastalar gibi delicesine kalkarlar. İşte onların görünüşleri böyledir. Rezil ve rüsvay olmaları için, mahşer yerinde bu şekilde tanınırlar. Bu, ayağa kalkıp düşmek ve şeytan çarpmış gibi kalkmak, Allah'ın haram kıldığı şeyi helal saymaları ve: "Riba, ahış- veriş gibidir, niçin haram olsun? demeleri yüzündendir, Oysa Allah, karşılıklı menfaat sağladığı için alışverişi helal, fert ve topluma son derece zararlı olduğu için faizi haram kılmıştır. Çünkü onda, borçlunun zar zor geçimini sağladığı emeğinden ve etinden koparılmış bir fazlalık vardır. Kime Rabbinden bir öğüt, yani ribâ yasağı gelir de, o öğüte uyarak faizle iş görmekten sakınırsa, faiz yasağı gelmeden önce aldığı kendisinindir. Onun işi Allah'a kalmıştır, dilerse onu affeder, dilerse cezalandırır. Kim, Allah haram kıldıktan sonra tekrar faizle iş yapar ve onu helal sayarsa, o kimse ebediyyen cehennemde kalacak olanlardandır. [110][110]

**276.** Her ne kadar, zahirde bir artış gibi görünse de Allah faizin bereket ve hayrını giderir. Zahiren eksiliyormuş gibi görünse de, sadakaları artırır ve bereketlendirir. Allah, kalbinde küfür, dili ve fiili günah dolu olan hiçkimseyi sevmez. Âyette, ribâ konusunda sert ve şiddetli ifâdeler kullanılarak, onun, kâfirlerin işlerinden biri olduğu gösterilmiştir. Sonra Yüce Allah, emrine uyup da namaz kılan ve zekat veren mü'minleri överek şöyle buyurur: [111][111]

**277.** Allah'a inanan ve namaz kılmak ve oruç tutmak gibi salih amelleri işleyenler var ya, İşte onlar için cennette, Rableri katında tam bir sevap vardır. Onlar için kıyamet günü bir korku yoktur. Dünyada, elde edemedikleri şeyler için mahzun olmazlar. [112][112]

**278.** Ey iman edenler! Rabbinizden korkun ve yaptığınız işlerde O'nu gözetin. Eğer gerçek mü'minler iseniz insanlardan alacağınız olan ribayı bırakın, almayın. [113][113]

**279.** Eğer faizli işleri terketmez-seniz, Allah ve rasulünün size karşı harp açmış olduğunu iyi bilin. İbn Ab-bas şöyle der: "Faiz yiyen kimseye, kıyamet günü

---

[109][109] el-Bahru'l-muhît n/337

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/324.

[110][110] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/324.

[111][111] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/325.

[112][112] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/325.

[113][113] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/325.

"Savaş için silahını al" denilir." Eğer tevbe ederek ribâyı bırakırsanız, fazlasız ve eksiksiz olarak daha önce verdiğiniz ana malınız sizindir. [114][114]

**280.** Eğer borçlu darlık içersindeyse, bolluğa erinceye kadar ona mühlet verin. Câhiliyye devrindekilerin yaptığı gibi: "Ya borcunu öder, ya da faizi artırırsın" demeyin, Eğer yaptığınız harekette ki güzel övgü ve büyük mükafaatı bilen kimselerden iseniz, darlık içinde olan kimseden alacağınızdan vazgeçmeniz ve onu sadaka saymanız sizin için daha hayırlıdır. Sonra Yüce Allah, salih amelden başka hiçbir şeyin fayda vermeyeceği o korkunç günden kullarım sakındırarak şöyle buyurur: [115][115]

**281.** Rabbinize döndürüleceğiniz bir günden korkun. Sonra her şahsa, kazandığı noksansız verilir. Hiç bir haksızlığa uğramazsınız. Bu mübarek âyetler Kur'an'm en son inen ve İslâm'ın emir ve yasaklarını özlü biçimde ihtiva eden bu âyet ile sona ermiş ve bu son âyetin inişiyle vahiy kesilmiştir. Bu âyetler, kullara o korkunç günü hatırlatmaktadır. İbn Kesir şöyle der: Bu âyet, Kur'an-ı Kerim'in son nazil olan âyetidir. Hz.Peygamber (s.a.v.), bu âyet nazil olduktan sonra dokuz gün yaşamış, sonra âhirete göçmüştür. [116][116]

## Edebî Sanatlar

**l.** Âyetinde, teşbihin en yüksek mertebelerinden olan "teşbih-i maklûb' vardır. Zira müşebbeh, müşebbehun bih yerine konulmuştur. Şâirin şu sözünde de bu sanat vardır, Sanki güneşin ziyası Caferin yüzüdür. Eğer Teşbih-i maklûb yapılmamış olsaydı. "Faiz alışveriş gibidir." denilirdi. Fakat onlar, faizin helâl olduğuna o kadar inandılar ki, bu inançları onları, faizi, kendisine kıyas yapılan bir asıl saymalarına şevketti ve neticede alışverişi ona benzettiler.
**2.** 1 âyetinde, ve lafızları ile j lafızları arasında tıbâk sanatı vardır.
**3.** Bunlar mübalağa sığalarıdır. Küfrü büyük olan ve çok günah işleyen demektir.
**4.** ifâdesinde harp kelimesi, korku vermek için nekre getirilmiştir. Yani, Allah katında olan ve tarifi imkânsız büyük bir harp demektir. Ebussuûd böyle tefsir etmiştir.
**5.** Bu ifâdelerde, edebî sanatlardan cinas-ı nakıs vardır. Zira aynı kelime, farklı iki şekilde kullanılmıştır.
**6.** ifâdesinde, kelimesinin nekre gelmesi, korkunçluk ve büyüklük ifâde eder. [117][117]

## Faydalı Bilgiler

**1.** Yüce Allah, faizden faydalanmayı, faiz yemek şeklinde ifâde etti.
Çünkü faydalanma daha çok yemek suretiyle olur. Sorumluluk bakımından, faizi

---

[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/325.
[115][115] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/325.
[116][116] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/325.
[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/325-326.

alan ve veren aynıdır. Câbir şöyle der: "Rasulullah (s.a.v.) faizi alana, verene, bu muameleyi yazana ve ona şahit olanlara lanet etti ve : Sorumlulukta hepsi birdir" dedi.
**2.** Yüce Allah faiz alanları, şeytan çarpmış saralı kişilere benzetti. Zira Allah (c.c), onların yediği faizi karınlarında arttırdı ve onları ağırlaştırdı, böylece düşüp kalkan deliler haline geldiler. Said b. Cübeyr: "Faiz yiyenlerin, kıyamet günündeki alâmeti budur" der.
**3.** İslâm şehidi Seyyid Kutup, bu âyetin tefsirinde şöyle der: âyeti, faizli muamele yapanlara korkunç bir saldırı ve korkunç bir tasvirdir. Bu âyetin, faiz yiyen kimseyi sa -r'aya tutulmuş kimse gibi canlı bir şekilde tasvir ettiği kadar, hiçbir manevi tehdit duygulara tesir edemez. Tefsirlerin büyük bir kısmı, "Bu korkunç şekildeki kalkmadan maksat, kıyamet günündeki kalkıştır" der. Fakat bize göre bu kalkış, bu dünyada iken de mevcuttur. Zira doğru yoldan sapmış olan insanlık, faizli sistemin zulmü altında şeytan çarpmışa dönmüştür. Bugün içinde yaşadığımız dünya, maddi medeniyetin yüksek seviyeye ulaşmasına ve maddi refahın yükselmesine rağmen sıkıntı, ızdırap ve korkunun, sinir ve ruh hastalıklarının hakim olduğu bir dünyadır. Bu dünya umumi harplerin, yok edici muharebelerin ve hiçbir yerde
**4.** Bûhârî'nin, Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayetine göre, Rasulullah 1 s.a.v.) şöyle buyurmuştur: İnsanlara ödünç veren bir adam vardı. Bu adam, alacağını toplamak için gönderdiği adamına: "Darlık içinde olanı görürsen ondan alma. Umulur ki buna karşılık, Allah da bizim günahımızı bağışlar" derdi. Sonra bu adam öldü. Allah onun günahlarını bağışladı.[118][118]
Faizin tedrici olarak yasaklanması ve bu kanunun hikmeti hakkında geniş bilgi için "Revâiu'l-beyân" adlı kitabımıza bakınız. 1/389 [119][119]

**282.** Ey iman edenler! Belirlenmiş bir süre için birbirinize borçlandığınız vakit onu yazın. Bir kâtip o-nu aranızda adaletle yazsın. Hiç bir kâtip Allah'ın kendisine Öğrettiği gibi yazmaktan geri durmasın; yazsın. Üzerinde hak olan kimse (borçlu) da yazdırsın, Rabbin-den korksun ve borcunu asla eksik yazdırmasın. Şayet borçlu sefih veya aklı zayıf ya da kendisi söyleyip yazdıramayacak durumda ise, velisi adaletle yazdırsın. Erkeklerinizden iki de şahit bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için iki kadın (gösterin). Çağrıldıkları vakit şahitler gelme-mezlik etmesin. Büyük veya küçük, vadesine kadar hiçbirşeyi yazmaktan sakın üşenmeyin. Böyle yapmanız Allah nezdinde daha adaletli, şehadet için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha uygundur. Ancak aranızda yapıp bitirdiğiniz peşin bir ticaret olursa, bu durum farklıdır. Bu durumda onu yazmamanızda sizin için bir sakınca yoktur. Alış-veriş yaptığınızda şahit tutun. Ne yazan, ne de şahit zarara uğratılsın. Eğer bunu yaparsanız şüphe yok ki bu, sizin yoldan çıkmanız demektir. Allah'tan korkun. Allah size gerekli olanı öğretiyor. Allah her şeyi bilmektedir.
**283.** Yolculukta olur da, yazacak kimse bulamazsanız alınmış bir rehin de yeterlidir. Birbirinize güvenirseniz, kendisine güvenilen borçlu borcunu Ödesin ve

---

[118][118] Buhârî, Enbiya 54
[119][119] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/326-327.

Rabbi olan Allah'tan korksun. Şahitliği, bildiklerinizi gizlemeyin. Kim onu gizlerse, bilsin ki onun kalbi günahkârdır. Allah yapmakta olduklarınızı bilir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Faiz, borçlunun alınteri ve canından koparılarak alınmış bir fazlalık olduğu için, Tslamın çirkin bulduğu ve yasakladığı kirli bir kazançtır. İşte; Yüce Allah önceki âyetlerde faizi ve onun kötülük ve çirkinliğini anlattıktan sonra bu âyetlerde de maddi hiçbir menfaat gözetilmeksizin verilecek karz-ı haseni, borçlanma, ticaret ve rehinle ilgili hükümleri anlatmaktadır. Bunların hepsi, malın artırılması ve çoğaltılması için meşru ve şerefli yollardır. Zira bu yollar fert ve toplumun faydasına olan esasları İhtiva etmektedir. Borçlanma âyeti Kur'an'm en uzun âyeti olup, İslam'ın/ikti sadî nizamlara verdiği önemi gösteren âyetlerdendir. [120][120]

## Kelimelerin İzahı

İmlâl mastarından emir kipidir. İmlâl, birisinin, herhangi bir şeyi söyliyerek başkasına yazdırmasıdır. İmlâl ve imla kalıpları ayrıı mânâda kullanılır.
Bahs, eksiltmek demektir.
Se'm ve seâmet; üşenmek, bir şeyden bıkmak, usanmak ve sıkılmak demektir.
Kist, adalet manasınadır. Bir kimse adaletle muamele ettiğinde denir. Bu kelime kast şeklinde okunduğunda zulüm mânâsına gelir. Birisi zulmettiğinde denir. "Zâlimlere gelince, onlar cehenneme odun oldular[121][121] mealindeki âyette de bu mânâyadır.
Ebu Ubeyd şöyle der: unutur manasınadır. demek, "şahitlik edeceği konunun bir parçasını unutmak" demektir.
Ednâ, en yakın manasınadır.
İrtiyab, şek mânâsına gelen Rayb kökündendir. "kuşkulanırsınız" demektir.
Rihân, rehin kelimesinin çoğuludur. Rehin ise, verilen borcu güvence altına almak için, borçlunun alacaklıya verdiği herhangi bir şeydir. [122][122]

## Âyetlerin Tefsiri

**282.** Ey iman edenler! Belirlenmiş bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman onu yazın. Yüce Allah bu emirle, süreli borçlanma muamelelerinde, borcun miktarı ve zamanını sağlam bir şekilde tesbit ve korumak için, muamelelerin yazılması hususunda kullarını irşat etmiştir. Her iki ta-rafa da haksızlık yapmayacak emin ve adil bir kâtip onu sizin için yazsın. Hiç kimse, Allah'ın kendisine öğrettiği gibi adaletle yazmaktan sakınmasın, yazsın. Anlaşmayı kâtibe, borçlu söyliyerek yazdırsın. Çünkü borcu ikrar eden ve hakkında şahitlik edilen odur. Borçlu âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korksun. Borçtan hiçbir şeyi asla eksik yazdırmasın.

---

[120][120] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/329.
[121][121] Cin sûresi,.72/15
[122][122] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/329-330.

Eğer borçlunun aklı noksan ise, veya çocuk ya da bunama derecesinde ihtiyar ise, yahut iyi ifade edememe, dilsizlik veya tutanakta kullanılan dili bilmeme gibi engellerden dolayı kendisi yazdıramıyorsa, velisi veya vekili, eksiltmeden veya artırmadan, adaletle yazdırsın, işi daha sağlam tutmak için, borçlanma muamelesini yazarken, müslümanlar-dan iki şahit hazır bulundurun. Eğer o iki şahit erkek değil ise, dini inançları ve adaletleri konusunda güvenilir kimselerden bir erkek ve iki kadın şahitlik etsin. Kadınlardan biri, şahitlik ettiği konuyla ilgili bazı şeyleri unutursa, diğeri ona hatırlatır. İşte bu, yani biri unuttuğu takdirde diğerilıin hatırlatması, bir erkeğin yerine iki kadının şahit olmasının vacip oluşunun sebebidir. Çünkü kadınlarda zapt eksikliği vardır, Borçlanma muamelesi yazılırken şahitliğe veya daha önce şahit olmuş ise şahitliği icra etmeye çağrıldıklarında, şahitler gelmezlik etmesin. Küçük, büyük, az, çok ne olursa olsun borcu, süresiyle birlikte yazmaktan üşenmeyin. Size emrettiğimiz bu şey, yani borcu yazmak Alla-h'ın hükmünde daha âdil, unutulmaması için şahitliği daha sağlamlaştırıra, borcun miktarı ve süresi hususunda şüpheye düşmemeniz için daha doğru bir yoldur.
Ancak yaptığınız alış-veriş, peşin olur, ücreti de hemen ödenirse Bu durumda mahzur ortadan kalktığı için, bu muameleyi yazmamanızda sizin için bir sakınca yoktur. İster peşin olsun, ister veresiye olsun, alış-veriş yaptığınızda şahit tutun. Çünkü bu, çekişme ve ihtilafı daha çok bertaraf edicidir. Hak sahibi kâtiplere ve şahitlere zarar vermesin. Size yasaklanan şeyi yaparsanız, Allah'a itaatten çıkarak fasık olursunuz. Allah'tan korkun ve onun emrin: gözetin. O size, dünya ve âhiret mutluluğunu sağlayacak faydalı ilmi verir Allah faydalı şeyleri ve bunların sonuçlarını bilir. Hiçbıı şey ona gizli kalmaz. [123][123]

**283.** Yolculuk yaparken, belli bir zaman için borçlanır da, sizin için bunu yazacak bir kâtip bulamaz sanız, yazma yerine alacağını garanti etmek için, hak sahibinin rehin al ması kâfidir. Birbirinizt güvenirseniz, yani alacaklı borçlunun güvenilir bir kişi olduğundan emii olur da, ondan rehin almazsa, kendisine güvenilen borçlu borcunu ödesin Emanetin hukukunu gözetmede Allah'dan korksun. Şahitliği icra etmeye çağrıldığınızda onu gizlemeyin Çünkü onu gizlemek büyük bir günahtır. Kalbi günahkar, sahibini de şuçlı yapar. Âyette özellikle kalp zikredildi. Çünkü o en önemli azadır. O iy olursa bütün vücut iyi olur, o bozulursa bütün vücut bozulur. Allah, yaptıklarınızı bilir. Kullarının iş ve amellerinden hiçbir şey oni gizli kalmaz. [124][124]

## Edebî Sanatlar

**1.** terkiple rinde "mugayir cinas" sanatı vardır.
**2.** terkiplerinde tıbak sanatı vardır. Bu rada dalal, unutma manasınadır.
**3.** Ayetlerinde ıtnab vardır.
**4.** Bu âyetlerde hazif yoluyla birçok icaz vardır. Bahr-ı Muhît sahibi Ebu Hayyan, bu icazın misallerini saymıştır.

---

[123][123] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/330-331.
[124][124] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/331.

**5.** cümlelerinde, ruhlara korku ve heybet salmak için, Allah lafzı üç defa tekrar edilmiştir.
**6.** Cümlesinde, sakındırmada mübalağa ifade etmek için Allah'ın ismi ile sıfatı bir arada gelmiştir. [125][125]

## Faydalı Bilgiler

İlim, kesbî ve vehbî olmak üzere iki kısımdır. Birincisi çalışmak, devam ve müzakere ile elde edilir, ikincisini elde etme yolu ise takva ve iyi ameldir. Nitekim Yüce Allah: "Allah'tan korkun. O size bilmediklerinizi öğretir" buyurmuştur. Bu ilme ilm-i ledünnî ismi verilir. "Ona tarafımızdan bir ilim öğretmiştik.[126][126] mealindeki âyette buna işaret vardır. Bu ilim, Allah'ın müttekî kullarından dilediğine hibe ettiği faydalı ilimdir. İmam Şafiî, aşağıdaki beyitlerinde buna işaret eder.
Hafızamın zayıflığından (unutkanlıktan) Veki'ye şikâyet ettim. Bana, günahları terketmeyi tavsiye etti. Dediki: ilim bir nurdur. Allah'ın nuru ise silere verilmez. [127][127]

**284.** Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah'ındır. İçinizdekileri açığa vursanız da gizleseniz de, Allah ondan dolayı sizi hesaba çekecektir, sonra dilediğini affeder, dilediğine de azap eder. Allah her şeye kadirdir.
**285.** Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, mü'minler de. Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. "Allah'ın peygamberlerinden hiç biri arasında ayırım yapmayız, işittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz affına sığındık! Dönüş sanadır" dediler.
**286.** Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir. Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işler de yükleme! Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim mevlâmızsm. Kâfir topluluğuna karşı bize yardım et.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Bu mübarek sûrenin bu âyetlerle son bulması gayet uygun düşmüştür, ünkü bu sûre namaz, oruç, hac, zekat, kısas, cihat, talâk ve iddet gibi birçok mükellefiyetler ve faiz, alış-veriş, borçlanma ve benzeri konularla ilgili hükümleri kapsamaktadır. Yüce Allah bize bu mükellefiyetleri farz kıldıktan sonra, kendisinin, göklerde ve yerlerde ne varsa hepsinin sahibi olduğunu, dilediğine dilediği mükellefiyeti yükleyebileceğini, amellerin karşılığını ise âhirette vereceğini anlatması uygun düşmüştür. Böylece bu mübarek sûreyi, emrine uymayanları tehdit ederek sona

---

[125][125] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/331-332.
[126][126] Kchf sûresi, 18/65
[127][127] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/332.

erdirmiştir. [128][128]

## Kelimelerin İzahı

Isr, lügatte, ağırlık ve zorluk demektir. Nâbiğa şöyle der:
"Ey, zulmün, onların üzerine kapanmasını engelleyen! Ve meşakkatin ne olduğunu bildikten sonra onların yükünü taşıyan!"
Bu güç mükellefiyetler, mükellefin omuzuna yük olduğu için bunlara "ısr" denilmiştir. Nitekim ağırlığından dolayı "ahde" de "ısr" denilir.
Taka, bir şeye güç yetirmek demektirfiilinin kural dışı mastarıdır.
Afv, günahı bağışlamak demektir.
Gufran, günahı örtmek ve yok etmek demektir. [129][129]

## Nüzûl Sebebi

"İçinizdekileri açığa vursamz da, gizleseniz de, Allah ondan dolayı sizi hesaba çekecektir" mealindeki âyet inince bu, sahabeye ağır geldi. Rasulullah (s.a.v.)'a gelerek dediler ki: "Namaz, oruç, cihat ve zekat gibi, gücümüzün yettiği amellerle mükellef kılındık. Bunları yapabiliyoruz. Fakat bu âyet indirildi. Buna gücümüz yetmez. Rasulullah (s.a.v.) onlara: Sizden önce Ehl-i kitab olan Hıristiyan ve Yahudiler gibi mi söylemek istiyorsunuz? Onlar "işittik, isyan ettik" demişlerdi. Siz "işittik, itaat ettik" deyin buyurdu. Sahabe "işittik, itaat ettik" deyince, Yüce Allah âyetini indirdi. Yüce Allah bundan sonra gelen Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar, âyeti ile. Sahabeyi endişelendiren âyeti neshetti.[130][130]

## Âyetlerin İzahı

**284.** Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah'ındır, onları bilir. İçinizdeki kötülükleri açığa vursamz da, gizleseniz de Allah onları bilir ve ona göre sizi hesaba çeker sonra dilediğini affeder, dilediğine de ceza verir. O her şeye kadirdir, yaptıklarından mesul değildir. İnsanlar ise yaptıklarından sorumludur. [131][131]

**285.** Peygamber Hz.Muhammed (s.a.v.) Rabbi tarafından kendisine indirilen Kur'an'a ve vahye iman etti. mü'minler de iman ettiler. Peygamber ve ümmetinden herbiri Allah'ın birliğine, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine inandı. "Biz, Allah'ın peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız" derler. Yani, Yahudi ve Hıristiyanların yaptığı gibi onların bir kısmına inanıp, bir kısmını inkâr etmeyiz. Bilakis a-yırım yapmaksızın Allah'ın peygamberlerinin hepsine inanırız. Dediler ki: Çağrına icabet ettik, emrine itaat ettik. Ey Allahımız! İşlediğimiz günahlardan

---

[128][128] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/334.
[129][129] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/334.
[130][130] Müslim, İman 199, Bak. Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, s.U
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/334.
[131][131] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/334-335.

dolayı senin mağfiretini diliyoruz. Dönüş sadece sanadır, ey Allahımız! [132][132]

**286.** Allah hiç kimseyi, gücünün üstünde bir şeyle mükellef kılmaz. Herkesin kazandığı hayrın karşılığı kendisine aittir. İşlediği kötülüğün cezası da onundurEy Rabbimiz! Unutmak veya hata sebebiyle bizden meydana gelen hareketlerimizden dolayı bize azap etme. Ey mü'minler! Allah'a bu şekilde dua edin. Ey Rabbimiz! Kendini öldürerek tevbe etmek, elbisenin pislenen ağışla, kötülüklerimizi örtCöl Ey Allah! Sen bizim yardımcımız ve işlerimizin idarecisisin. Biini kesmek gibi, bizden önceki ümmetlere yüklediğin ve fakat bizim, yerine getirmekten aciz olduğumuz zor görevleri bize yükleme: Ey Rabbimiz! Gücümüzün yetmiyeceği mükellefiyet ve belâları bize yükleme,: Günahlarımızı b, büyük haşr gününde bizi rezil etme, her şeyi kuşatan rahmetinle bize merhamet et. zi yardımsız bırakma. Bizim ve senin dininin kâfir düşmanlarına karşı bize yardım et. Onlar senin dinini ve birliğini inkâr ettiler, peygamberinin risaletini yalanladılar.
Rivayet olduğuna göre, Rasulullah (s.a.v.) bu dualarla dua edince, her duada kendisine: "yaptım" denilirdi. [133][133]

**Edebî Sanatlar**

Bu âyetlerde birçok edebî sanat vardır:
**1.** arasında tıbâk sanatı vardır.
**2.** arasında mânâ yönünden tıbak sanatı vardır. Çünkü kesb hayırda, iktisab serde kullanılır.
**3** arasında iştikak cinası vardır.
**4.** âyetinde ıtnab vardır.
**5.** lafzında, hazif yoluyla i'caz vardırtakdirindedir. Başka yerlerde de bu sanat vardır. [134][134]

**Faydalı Bilgiler**

İbn Mes'ud (r.a.)'tan rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kim, herhangi bir gece, Bakara sûresinin son iki âyetini okursa ona yeter.[135][135] Bu hadisi Buharı rivayet etmiştir. Müslim'in bir rivayetinde şöyledir: Gökten bir melek inerek Peygamber (s.a.v.)'in yanma geldi ve ona: Müjde! Sana, senden önce hiçbir peygambere verilmeyen iki nur verildi. Bunlar, Fatiha sûresi ile Bakara sûresinin son âyetleridir. Onlardan bir kelime ile bile dua etsen, mutlaka sana verilir." dedi.[136][136]
Yüce Allah'ın yardımıyle Bakara sûresinin tefsiri bitti. [137][137]

---

[132][132] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/335.
[133][133] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/335.
[134][134] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/335-336.
[135][135] Buharı, Fedaüii'l-Kur'an 10,27,34
[136][136] Müslim, Musafirin, 254
[137][137] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/336.

# ÂLİ İMRÂN SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 200 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Âl-i İmrân sûresi Medine'de inen uzun sûrelerdendir. Bu mübarek sûre, iki Önemli dinî esası ihtiva etmektedir. Bunlardan birincisi, inanç ve bununla ilgili olarak Allah'ın birliğine dair getirilen deliller. İkincisi, dinî, hukukî hükümler, özellikle gaza ve Allah yolunda cihadla ilgili hükümler:

**1.** Âyet-i kerimeler, Allah'ın birliğini, peygamberliği ve Kur'an'ın doğruluğunun isbat, Ehl-i kitab'm İslam, Kur'an ve Hz. Peygamberimiz (s.a.v.) ile ilgili konuların etrafında meydana getirdikleri şüpheleri red etmek için gelmiştir. Bakara sûresi, Ehl-i kitab'm birincisi olan Yahudiler zümresinden söz etmektedir. Onların hakikatini ortaya çıkarmakta ve niyetlerini art düşüncelerini ve fıtratlarında olan adîlik ve hilekârlıkları açıklar. Âl-i İmrân sûresi ise Ehl-i kitab'm ikinci zümresi olan Hıristiyan-lardan söz eder. Bunlar Hz. İsa (a.s.)nın durumu hakkında Rasulullah (s.a.v.) ile cedelleşmişler, onun ilâhlığını iddia etmişler, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğim yalanlamış ve Kur'an'ı inkâr etmişlerdir. Bu mübarek sûrenin yaklaşık olarak yarısı onlardan bahseder. Bu âyetlerde, Hıristiyanların ortaya attıkları şüpheler sağlam ve kesin delillerle reddedilmiştir. Özellikle Hz. Meryem ve Hz. İsa (s.a.) ile ilgili konularda, Hıristiyanların sapık iddialarını reddetmiş ve konuya açıklık getirmiştir. Bu tavizsiz red çerçevesinde Yahudilerin tutumları ile ilgili bazı işaretler, onları kınamalar ve Ehl-i kitab'ın hile ve desiselerinden müslümanları sakmdırmalar da yer almaktadır.

**2.** Hacc farizası, cihad, faizli muamele ve zekatı vermeyenlerle ilgili bazı dinî, hukukî hükümlerden bahs edilmiştir. Bu âyetlerde Bedir ve Uhud gazaları ve bu gazalardan Müslümanların alacağı dersler geniş bir şekilde anlatılır: Müslümanlar Bedir savaşında zafer kazandı, Uhud'da ise Peygamber (s.a.v.)]in emrini yerine getirmedikleri için yenildiler. Bu yenilgiden sonra kâfir ve münafıklardan birçok moral bozucu ve onur kırıcı laflar işittiler. Bunun üzerine Yüce Allah bu dersteki hikmeti onlara açıkladı. Bu hikmet şudur: Yüce Allah mü'mini kâfirden ayırmak için, mü'minlerin saflarını münafıklardan temizlemek istedi. Bu mübarek âyetler, aynı zamanda, nifaktan, münafıklardan ve onların, mü'minlerin azimlerini kırma gayretlerinden bahseder. Bu âyetler gökleri, yerleri ve bunlarda bulunan sağlam ve eşsiz sanatları, hikmet sahibi yaratıcının varlığını gösteren harikulade şeyleri ve sırları tefekkür etme ve düşünmeyi anlatarak sona erer. Bu âyetler cihadı ve aşağıdaki kısa ve şümullü emirleri gerçekleştirmek uğrunda cihad edenleri zikrederek son bulur. Zira hayır bu emirlerle gerçekleşir, büyük zaferler bunlarla elde edilir, kurtuluş ve başarı bunlarla tamamlanır. Bu emirleri ihtiva eden son âyet şudur "Ey iman edenler! Sabredin; sebat gösterin; hazırlıklı ve uyanık bulunun, Allah'tan korkun ki, başarıya ulaşabiîesiniz.[1][1]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/339.

**Sûrenin Fazileti**

Nuvas b. Sem'ân der ki: Rasullullah (s.a.v.)'m şöyle dediğini işittim: "Kıyamet gününde Kur'an ve onunla amel eden kimseler getirilirken Bakara ve Âl-i imrân sûreleri onların önünde gelir.[2][2]

**İsimlendirilmesi**

Bu sûrede faziletli bir aile olan İmrân ailesinin kıssası anlatıldığı için sûreye Âl-i İmrân ismi verilmiştir. İmrân, Hz. İsa (a.s.)'nm annesi olan Meryem'in babasıdır. Bu kıssada Hz. Meryem el-Betül'ün ve oğlu İsa (a.s.)'-nıh doğumu gibi ilâhi kudrete delalet eden mevzular zikredilmiştir. [3][3]

Rahman ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla

**1.** Elif, Lâm, Mîm.
**2.** Hayy ve Kayyûm olan Allah'tan başka ilâh yoktur.
**3,4.** (Rasulüm!) O, sana Kitab'ı hak ve önceki kitapları tasdik edici olarak tedricen indirmiş; daha önce de, insanlara doğru yolu göstermek üzere Tevrat ile İncil'i ve Furkan'ı indirmiştir. Bilinmeli ki, Allah'ın â-yetlerini inkâr edenler için şiddetli bir azap vardır. Allah, suçlunun hakkından gelen mutlak kudret sahibidir.
**5.** Şüphesiz ki ne yerde, ne de gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.
**6.** Rahimlerde sizi dilediği gibi şekillendiren Odur. O'ndan başka ilâh yoktur. O mutlak izzet ve hikmet sahibidir.
**7.** Sana Kitab'ı indiren O'dur. O'nun bazı âyetleri muhkemdir ki, bunlar Kitab'ın esasıdır. Diğerleri de müteşâbihtir. İşte kalplerinde eğirilik olanlar, fitne çıkarmak ve te'vil etmek için müteşâbih âyetlere uyarlar. Halbuki O'nun te'vilini ancak Allah bilir, tlimde yüksek payeye erişenler ise: "O'na inandık. Hepsi Rab-bimiz tarafından dır." derler. Bunu ancak akl-ı selim sahipleri düşünüp anlar.
**8.** (Onlar şöyle yakarırlar:) "Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalblerimizi eğriltme. Bize tarafından rahmet bağışla. Eminiz ki, lütfü en bol olan sensin.
**9.** Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin." Allah asla sözünden dönmez.

**Kelimelerin İzahı**

Hayy, daima var olan, yok olmayan ve ölmeyen demektir.
Kayyûm, kullarının işlerini yürüten.
Tasvir, bir şeye^ muayyen bir şekil vermektir. O sizi yaratır demektir.
Erhâm, rahim kelimesinin çoğuludur. Rahim ise, ceninin yaratıldığı yer demektir.
Muhkem, mânâsı açık olan şeydir. Kurtubî şöyle der: Muhkem, tevili bilinen,

---

[2][2] Müslim, Müsafirin 253
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/340.
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/340.

mânâsı ve tefsiri anlaşılan âyettir. Müteşâbih, mânâsını hiç kimsenin bilemiyeceği âyet demektir. Allah bunlarla ilgili ilmi kendisine has kılmış, kimseye vermemiştir. Sûre başlarında bulunan hurûf-ı mukattaa bu kabildendir. Muhkem ve müteşâbih hakkında belirtilen en güzel görüş budur.[4][4]
Ümmü'l-kitab, Kitabın aslı, esası ve anası demektir: Zeyğ, haktan sapmaktır. Bir kimse doğru yoldan saptığında « denilir.
Te'vil, tefsir demektir. Aslı, dönmek ve varılacak yere varmak mânâsına gelen Jji kelimesidir. Bir iş varılacak merhaleye geldiğinde denilir.
Rüsûh, bir şeyde sebat edip, yerleşmek demektir. Şâir şöyle der:
Leyla'nın sevgisi kalbime yerleşti. Zaman o sevgiyi değiştirmedi.[5][5]

**Nuzûl Sebebi**

Bu âyet-i kerimeler, Necran Hır i stiy anlarından bir heyet hakkında inmiştir. Heyet altmış kişi olup bunlardan ondört tanesi ileri gelenlerdendi. Bunların içinden üç tanesi de en büyükleri idi. Bunların birincisi, emirleri Abdülmesih, ikincisi müşirleri el-Eyhem, üçüncüsü de âlimleri yani pisko-. poslan Ebu Harise b. Alkame idi. Bu üç kişi Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelerek O'nunla heyet adına konuştular. Bunlar bazan, İsa, Allah'ın kendisidir. Çünkü p ölüleri diriltiyordu; bazan "O, Allah'ın oğludur, çünkü babası yoktur. Bazan da "O, üçün üçüncüsüdür. Çünkü Allah çoğul sıygasıyle, yaptık, söyledik" diyor. Eğer Allah tek olsaydı, yaptım, söyledim, derdi, dediler. Bundan sonra Rasulullah (s.a.v.) ile aralarında şu müzakere geçti. Rasulul-lah (s.a.v.) "Siz Rabbımizin diri olduğunu, Ölmeyeceğini, İsa'nın Öleceğim bilmiyor musunuz?" dedi. "Evet" dediler. Rasulullah (s.a.v.) "Her çocuğun mutlaka babasına benzeyeceğini bilmiyor musunuz?" diye sordu. "Evet, biliyoruz" dediler. Rasulullah (s.a.v.) "Rabbimizin herşeyi idare ettiğini, ko-ruduğunu, muhafaza ettiğini ve herşeye rızık verdiğini bilmiyor musunuz? İsa bunları yapabilir mi?" dedi. "Hayır" dediler. "Göklerde ve yerde hiçbir şeyin Allah'a gizli kalmadığını bilmiyor musunuz? İsâ, Allah'ın bildirdiğinden başkasını bilir mi?" dedi. "Hayır" dediler. Rasulullah (s.a.v.) "Rabbimiz yemez, içmez, kaza-i hacette bulunmaz, İsa ise yer, içer ve kaza-i hacette bulunurdu, bunu bilmiyor musunuz?" dedi. Onlar, "evet", dediler. Hz. Peygamber (a.s.) "Öyle ise, İsa sizin iddia ettiğiniz gibi nasıl olur?" dedi. Bunun karşısında sükût ettiler, inkâr etmekten başka bir yol bulamadılar. Bunun üzerine Yüce Allah, sûrenin ilk seksen küsur âyetini indirdi.[6][6]

**Âyetlerin Tefsiri**

**1.** Elif, lâm, mîm. Bu harfler Kur'an'm i'cazına ve onun, bu hecâ harflerinin

---

[4][4] Kurtubî 4/9.
[5][5] Kurtubî 4/19
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/342-343.
[6][6] Fahr-ı Râzî, 7/165;.Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/288.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/343.

benzerlerinden meydana geldiğine bir işarettir. Bakara sûresi'nin başında, bununla ilgili açıklama yapılmıştır. [7][7]

**2.**Ondan başka bir Rabb ve gerçek mabud yoktur. O devamlı" var olup ölmeyen ve kullarının işlerini yürütendir.[8][8]

**3.** Ey Muhammed! O, sana Kur'an'ı kesin delillerle, ondan önce inip de ona uygun olan kitapları tasdik edici olarak indirdi. [9][9]

**4.** Kur'an'ı indirmeden Önce de, İsrâîloğullarını! Doğru yola iletmek için iki büyük kitabı, Tevrat ve İncil'i indirmişti. Furkan'ı indirdi. Furkan'dan maksat bütün semavî kitaplardır. Çünkü onlar hakkı bâtıldan, hidâyeti dalâletten ayırırlar. Bir görüşe göre, Furkan'dan maksat Kur'an'dır. Şanını ta'zim için tekrar edilmiştir.[10][10] Allah'ın âyetlerini inkâr edip onları bâtıl şeylerle değiştirenler için âhirette elem verici, büyük bir azap vardır.ly.i Allah, işine hâkimdir, kimse ona galip gelemez. Kendisine isyan edenlerden intikam alır. [11][11]

**5.** Şüphesiz ki yerde ve gökte hiç bir şey O'nun bilgisinden uzak ve O'na gizli kalamaz. O kâinattaki her şeyden haberdardır. Hiçbir şey O'na gizli değildir.. [12][12]

**6.** Annelerinizin rahminde size dilediği şekli veren ve erkek, kadın, güzel, çirkin olarak dilediği gibi yaratan O'dur. O'ndan başka bir Rab yoktur. Birlik ve ilâhlıkta tektir. Mülkünde azîz, sanatında hikmet sahibidir Bu âyette, Hıristiyanların iddiaları red edilmektedir. Çünkü onlar İsa (a.s.)'nın ilâhlığını iddia e-derler. Yüce Allah Hz. İsa'nın ana rahminde şekillendirilmiş olması ve gaybı bilmemesi sebebiyle, onun diğerleri gibi bir kul olduğuna dikkat çekti[13][13]

**7.** Ey Muhammedi Sana Kur'an-ı Kerim'i indiren O'dur. Kur'an'ın bazı âyetlerinin delâleti açıktır. Onlarda herhangi bir| kapalılık ve karışıklık yoktur. Helal ve haram âyetleri böyledir. Bu âyetler, Kitab'ın aslı ve esasıdır. Diğerleri de müteşâbihtir. İnsanların bir çoğu bunların ne mânâya geldiğini anlıyamazlar. Müteşâbih âyetleri, muhkem ve mânâsı açık olan âyetler yardımıyle anlamaya çalışan doğruyu bulur. Bunun aksini yapan sapıtır. Bunun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurur: Kalplerinde hidâyeti bırakıp dalâlete düşme eğilimi bulunanlar müteşâbih âyetlere

---

[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/343.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/343.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/343.
[10][10] Bu, Katade ve Rabi'in görüşüdür. İbn Cerir de bu görüşü tercih ederek şöyle der: Furkan, hidâyet ile dalâleti, doğrulukla sapıklığı birbirinden ayıran, mânâsına gelen bir mastardır. Daha önce ı_. âyetinde zikredilen Kur'an, burada tazim için tekrarlanmıştır.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/343-344.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/344.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/344.

uyar ve onları kendi arzularına göre tefsir ederler. * Bunu yapanlar, insanları, dinleri hususunda fitneye düşürmek ve halka, sapık Hıristiyanların yaptığı gibi, Allah'ın kelamını tefsir etmeyi murat ettikleri intibaını vermek için yaparlar. Nitekim Hıristiyanlar Hz. İsa (a.s.) hakkında, O, Allah'ın Meryem'e ulaştırdığı kelimesi ve kendisinden bir ruhtur,[14][14] mealindeki âyeti, Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu olduğu veya ondan bir parça olduğu şeklinde yorumlamış ve bunu iddialarına delil getirmişler; Hz, İsa (s.a.)'nın ulûhiyyetini iddia etmiş ve onun Allah'ın kullarından bir kul ve peygamberlerinden bir peygamber olduğuna delâlet eden "O, sadece kendisine nimet verdiğimiz bir kuldur[15][15] mealindeki muhkem âyeti terketmişlerdir. * Müteşâbih âyetlerin tefsirini ve hakikî mânâsını, tek olan Allah'tan başka hiç kimse bilmez İlimde derinleşmiş kimseler ise, müteşâbih âyetlere ve bunların Allah katından geldiğine inanırlar ve muhkem ve mü-teşâbihin hepsi hak ve gerçektir. Çünkü Allah kelamıdır, derler. Akl-ı selim sahibi ve münevver kimselerden başkası düşünüp öğüt almaz. [16][16]

**8.** Ey Rabbimiz! Bizi doğru dinine ve şeriatına ulaştırdıktan sonra, kalplerimizi haktan saptırıp dalâlete düşürme, tü Fazl ve kereminle bize bir rahmet ihsan ederek onunla bizi hak din üzerinde sabit kıl. Sen bizim, fazlınla kullarına lütuf ve ihsanda bulunan Rabbimizsin. [17][17]

**9.** Ey Rabbimiz! O korkunç hesap gününde mahlukatı bir araya getirecek sensin. O günün geleceğinde şüphe yoktur. Nitekim şöyle buyuruyorsun: "Kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah elbette sizi kıyamet günü toplayacaktır. Bunda asla şüphe yoktur. Kim, Allah'tan daha doğru söz söyler[18][18] Ya Rabbi! Senin va'din haktır. Sen va'dinden dönmezsin. [19][19]

## Edebi Sanatlar

**1.** Yüce Allah, Kur'an'ın diğer semavî kitaplara üstünlüğünün kemalini göstermek için, Kur'an yerine cins isim olan el-Kitab tabirini kullanmıştır. Sanki, kitap ismini almaya layık olan sadece odur, ve gerçekte öyledir.
**2.** Bu ifade, Kur'an-ı Kerim'den önce gelen semavî kitaplardan kinayedir. Önce gelen kitaplar çok açık ve meşhur oldukları için, bunlar, Kur'an'ın önünde mânâsına gelen sözüyle ifade edilmişlerdir.
**3.** Yani, hakkı bâtıldan ayıran diğer kitapları da indirdi. Bu bölüm umumî olanı hususî olana atıf kabilindendir. Çünkü önce hususî olarak üç kitap zikredildi. Sonra bunlara itina ile birlikte bütün kitapları ifâde eden el-Furkan ismi kullanıldı,
**4.** Şerif Râdî şöyle der: Bu bir istiaredir. Bundan maksat, bu âyetlerin, kitabın aslı

---

[14][14] Nisa sûresi, 4/171
[15][15] Zuhruf sûresi, 43/59
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/344-345.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/345.
[18][18] Nisa sûresi 4/87
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/345.

olduğunu ve ondaki bütün özetlerin mânâsını cem etmiş bulunduğunu bildirmektir. Bu âyetler, kitabın anası durumundadır, Sanki Kur'an'ın diğer âyetleri bunlara tabi veya bunlarla alakalıdır. Bu durum, çocuğun annesi ile olan ilgisine ve önemli işlerinde ona sığınmasına benzer.[20][20]
**5.** Bu da bir 'istiaredir. Bundan maksat, ilimde derinleşmiş kimselerdir. Böyle kimseler, ağır bir şeyin çukur bir yere yerleş -nıesine teşbih edilmiştir. Bu ifadesinden daha beliğdir.[21][21]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** Müslim'in Hz. Aişe (r.a).'dan rivayetine göre Rasulullah (s.a.v.) ... âyetini okudu sonra şöyle buyurdu: Kur'an'm mütesâbih âyetlerine uyanları görürseniz, bilin ki, Allah'ın bu âyette anlattıkları o kimselerdir. Onlardan sakınınız.[22][22]
**2.** Kurtubî şöyle der: Muhkem ve mütesâbih hakkında söylenenlerin en güzeli şudur: Muhkem, tevili bilinen, mânâsı ve tefsiri anlaşılan âyettir. Mütesâbih ise mânâsını hiç kimsenin bilemiyeceği âyet demektir. Allah, bunlarla ilgili bilgiyi kendisine has kılmış, kimseye vermemiştir. Hiçkimse onları bilmeye yol bulamaz. Bazıları şöyle demiştir: mütesâbih âyetler; kıyametin kopma zamanı, Ye'cüc Me'cüc'ün çıkışı, Deccal'ın zuhuru ve İsa (a.s.) ile ilgili bazı âyetlerle, sûre başlarındaki huruf-u mukattaâdır.[23][23]
**3.** Kur'an'm âyetleri, muhkemler ve müteşâbihler olmak üzere iki kısımdır. Nitekim âyet-i kerime bunu göstermektedir. Eğer: Bu âyetle, Hud süresindeki, Kur'an'ın tümünün muhkem olduğunu bildirenajU âyetleri muhkem kılınmış bir kitap[24][24] ve Zümer süresindeki, Kur'an'm tümünün mütesâbih olduğunu bildiren, "Allah, âyetleri mütesâbih kitabı, sözlerin en güzeli olarak indirmiştir[25][25] âyetlerini bağdaştırmak nasıl mümkün olur? denirse, şöyle cevap verilir: Bu âyetlerin arasında bir çelişki yoktur. Çünkü her âyetin, konumuzun dışında kendine mahsus bir mânâsı vardır.. nun mânâsı: Onda herhangi bir ayıp, kusur yoktur. O, hak sözdür, lafızları açık, mânâları sahihtir, nin mânâsı ise, onun âyetleri güzellik bakımından birbirine benzer, birbirini tasdik eder, şeklindedir. Buna göre, âyetler arasında bir çelişki ve çatışma yoktur.
**4.** Buharî'nin Said b. Cübeyr'den rivayet ettiğine göre, bir adam İbn (r.a.)'a şöyle der;
bana birbirleriyle çelişkili gelen bazı şeyler buluyorum. İbn Abbas Qnlar nedir?" diye sorunca adam şöyle sıralar:
"Sura üflendiği zaman, artık ne aralarında soy sop vardır, ne de birbirlerini

---

[20][20] Telhisu'l-beyan 17
[21][21] A.g.e. aynı yer
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/345-346.
[22][22] Müslim, İlim, 1
[23][23] Kurtubî 4/9
[24][24] Hud sûresi, 11/1
[25][25] Zümer suresi 39/23

soruşturacaklardır[26][26] âyeti ile onlardan bir kısmı diğerlerine yönelerek birbirlerini sorumlu tutmaya çalışırlar[27][27] âyeti; "Allah'tan hiç bir haberi gizleyemezler[28][28] âyeti ile "Rabbimiz! Vallahi biz müşriklerden değildik[29][29] âyeti arasında çelişki vardır. İşte bu âyette, müşrik oldukları haberini gizlemişlerdir. Allah, Nâziât sûresinde gökleri yerden önce, Fussilet sûresinde ise yeri göklerden önce yarattığını zikretmiştir. Bir çok yerde ise "Allah gafur ve rahimdi" "Allah azîz ve hakimdi" ve.«... "Allah işitici ve görücü idi" buyrulmuştu. Sanki daha Önce böyle imiş de, şimdi böyle değil mânâsı anlaşılmaktadır.
İbn Abbas (r.a) şöyle cevap verir: "Aralarında soy sop çekişmesi yoktur" âyeti, birinci nefhadaki durumu anlatır. Nitekim Allah "Sura üfürü-lünce, Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir[30][30] buyurur. Buna göre o anda aralarında nesep çekiştirmesi olmadığı gibi soruşturma da yoktur. Sonra ikinci üfürülüşte birbirlerini sormaya başlarlar. "Biz müşriklerden değildik" âyeti ile "Allah'tan hiçbir haberi gizleyemezler" âyetine gelince, Allah, ihlaslı kimselerin günahlarını bağışlar. O zaman müşrikler birbirlerine, "Gelin, biz de müşrik değildik" diyelim derler. Bunun üzerine Allah onların ağızlarını mühürler de yaptıklarını azaları anlatır. Böylece Allah'tan, hiçbir şeyin gizlenemeyeceğini anlarlar. O zaman, kâfirler, "Keşke müslüman olsaydık" derler. Göklerin ve yerin yaratılışına gelince; Allah, yeri iki günde yarattı, sonra semaya yönelerek onları da yedi kat olarak iki günde yarattı. Bundan sonra da diğer iki günde yeri döşedi. Ondan su, yeşillik ve otlaklar çıkardı. Sonra orada, dağlan, ağaçları, kıtaları ve aralarında olanları yarattı. İşte, Nâziât süresindeki "Ondan sonra da yer küreyi döşedi,[31][31] âyetinin mânâsı budur. İşte buradan anlaşılıyor ki, Allah, ilk iki günde arzı yarattı, sonraki iki günde gökleri yarattı ve en son iki günde de arzı döşedi.
"Allah Gafur ve Rahîm'di.." gibi sözlerine gelince, Yüce Allah kendini böyle niteledi. O devamlı olarak böyledir. Sana yazıklar olsun, Kur'an sana çelişkili gibi gelmesin. Çünkü onun hepsi Allah kalındandır. [32][32]

**10.** Bilinmelidir ki inkâr edenlerin ne malları, ne de evlatları Allah huzurunda kendilerine bir fayda sağlayacaktır. İşte onlar cehennemin yakıtıdır.
**11.** (Onların yolu) Firavun hanedanının ve onlardan öncekilerin tuttuğu yola benzer. Onlar bizim âyet-lemizi yalanladılar, Allah da kendilerini günahları yüzünden yakalayıverdi. Allah'ın cezası çok şiddetlidir.
**12.** İnkâr edenlere de ki: "Yakında mağlup olacaksınız ve cehenneme sürüleceksiniz. Orası ne kötü bir kalma yeridir."
**13.** (Bedir'de) karşı karşıya gelen şu iki gurubun halinde sizin için büyük bir ibret vardır. Biri Allah yolunda çarpışan bir gurup, diğeri ise bunları apaçık kendilerinin

---

[26][26] Mü'minun sûresi, 23/101
[27][27] Saffat sûresi, 87/27
[28][28] Nisa sûresi, 4/42
[29][29] Enam sûresi, 6/23
[30][30] Zumer sûresi 39/68
[31][31] Nâziât sûresi 79/30
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/346-347.

iki misli gören kâfir bir gurup. Allah dilediğini yardımı ile destekler. Elbette bunda basiret sahipleri için büyük bir ibret vardır.
**14.** Nefsânî arzulara, (özellikle) kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük insanlara çekici kılındı. Bunlar, dünya hayatının geçici menfaatleridir. Halbuki varılacak güzel yer, Allah'ın katındadır.
**15.** De ki: "Size bunlardan daha iyisini bildireyim mi? Takva sahipleri için Rableri yanında, içinden ırmaklar akan, ebediyyen kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve Allah'ın hoşnutluğu vardır." Allah kullarını çok iyi görür.
**16.** (Bu nimetler) "Ey Rabbimiz! îman ettik, öyleyse bizim günahlarımızı bağışla, bizi ateş azabından koru." diyen;
**17.** Sabreden, dürüst olan, huzurda boyun büken, hayra harcayan ve seher vaktinde Allah'tan bağış dileyenler (içindir),"

## Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde mü'minlerin, Allah'ın kendilerini iman üzere sabit kılması için ettikleri dua ve niyazlarını anlattı. Bu âyetlerde ise, kâfirleri küfre sevkeden sebebi, yani bu hayattaki mal ve evlat çokluğuna aldanmalarını anlatmakta ve bu varlıkların, dünya da onlara hiçbir faydası olmayacağı gibi âhirette de Allah'ın azabını onlardan uzaklaştıramayacağını açıklamaktadır. Buna misal olarak Bedir Gazvesini verir. Zira orada Allah'ın ordusu ile şeytanın ordusu karşı karşıya gelmiş. Neticede, çok olmalarına rağmen kâfirler mağlup olmuş; az olmalarına rağmen mü'minler zafer kazanmıştı. Kâfirlerlerin malları ve evlatları onlara fayda vermemişti. Yüce Allah daha sonra, dünyevî arzulan, insanların elde etmek için birbirleriyle rekabet ettikleri dünya mallarını anlatmakta, son olarak da, iyiler için Allah katında olanların daha hayırlı olduğunu bildirmektedir. [33][33]

## Kelimelerin İzahı

İğna, defetmek ve fayda vermek demektir.
Vekûd, ateş yakılan odun demektir. Vükûd ise, yanmak mânâsına mastardır.
De'b, adet ve durum demektir. Bunun aslı, çalışmak ve gayret etmek manasınadır. Kişi, işinde çalışıp gayret gösterdiğinde, aL denir. Daha sonra bu kelime, adet mânâsına kullanılmıştır. Çünkü, kim birşeyle uzun zaman meşgul olursa, o iş onun için bir adet haline gelir.
Âyet, alamet demektir.
Fie, cemaat mânâsındadır. Sıkıntılı zamanlarda, cemaate başvurulduğu için, insan topluluğuna "fie" denilmiştir.
İbret, öğüt almak demektir. "İbret al" mânâsına gelen kelimesi bu köktendir. Birşeyden başka bir şeye geçme mânâsına gelen kelimesinden türemiştir. Nehri geçmek mânâsına gelen de bundandır. İtibar, bilgisiz durumdan bilgili durumuna geçmek demektir.

---

[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/349-350.

Tezyin, bir şeyi süsleyip insanın gözüne güzel göstermek demektir.
Şehvet, nefsin arzuladığı ve elde etmek istediği şeydir. Bunun geçmiş zamanı, "arzuladı" şeklindedir. Çoğulu Şehevât şeklinde olur.
Kanatır, kıntâr kelimesinin çoğuludur. Kıntar, büyük mal yığını veya sayılamıyacak kadar çok mal demektir.
Mukantara, kat kat yığılmış demektir. "binlerce" ve "kat kat" terkiplerinde olduğu gibi, burada tekit için gelmiştir. Bu, Taberî'nin görüşüdür. Rivayete göre, Ferrâ da şu görüştedir: Kanatır kmtar kelimesinin çoğuludur. Mukantara ise, kanatır kelimesinin çoğuludur. Böylece dokuz kıntar olur.[34][34]
Musevveme, kendisine güzel bir görünüm veren ve dikkatleri üzerine çeken bir alametle alametlenmiş demektir. Bir görüşe göre musevveme, mer'âda güdülen hayvandır. Mücahid ve İkrime : "Müsevvemeden maksat, besili, güzel atlardır" demişlerdir.
Meâb, dönülüp varılacak yer demektir. Bir kimse bir yerden dönüp geldiğinde denir. Maştan iyâb ve meâb şeklindedir. Nitekim âyet-i kerimede "Şüphesiz onların dönüşü, sadece bizedir[35][35] buyrulmuştur.
Eshâr, seherin çoğuludur. Tan yeri ağarmadan önceki zamânâ seher denilir. [36][36]

**Nüzul Sebebi**

Rasulullah (s.a.v.), Bedir'de Kureyşlileri mağlup ettikten sonra Medine'ye dönünce Yahudileri toplayıp onlara "Ey Yahudi topluluğu! Allah; Kureyş'in başına gelenleri sizin başınıza getirmeden önce Müslüman olunuz. Şimdi anladınız ki, ben gönderilmiş bir peygamberim" dedi. Yahudiler dediler ki: Ey Muhammedi Savaş hakkında bilgisi olmayan bir grup Câhil Kureyşliyi öldürmen seni aldatmasın. Vallahi, eğer sen bizimle savaş-saydın, nasıl adamlar olduğumuzu ve bizim gibilerle savaşmamış olduğunu anlardın" Bunun üzerine Yüce Allah: "Kâfirlere de ki, yakında mağlup olacaksınız" âyetini indirdi.[37][37]

**Âyetlerin Tefsiri**

**10.** Kâfirlerin ne mallan, ne evlatları onlara bir fayda sağlar. Âhirettte de, Allah'ın azabından ve elem verici cezasından hiçbir şeyi onlardan uzaklaştıramazlar, Onlar, cehenneme doldurulup yakılan odunlardır. [38][38]

**11.** Kâfirlerin hâli ve durumu Âl- i Fir-avun'un durumu gibidir, yaptıkları da onlann ve onlardan önceki Hûd, Sâlir ve Şuayb (a.s.)'ın kavimlerinin yaptığına benzer. Onlar, peygamberlerin risaletine delâlet eden âyetlerimizi yalanladılar. Allah da,

---

[34][34] Kurtubî,4/31
[35][35] Gaşiya sûresi, 89/25
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/350-351.
[37][37] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/268 Vahidî Esbâbu'n- nuzûl s.s. 54
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 351.
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/351.

küfür ve günahları sebebiyle onları cezalandınp helak etti.. Allah'ın azabı elim, yakalaması şiddetlidir. Bu âyetten maksai şudur: Kureyş kâfirleri, Âli Firavun ve onlardan Önceki inatçılar gibi kâfi oldular. Malları ve evlatları onlara fayda vermediği gibi bunlarınki de fay da vermeyecektir. [39][39]

**12.** Ey Muhammedi Yahudileri ve bütün kâfirlere de ki : Dünyada hezimete uğrayacaksınız, âhirettte de toplanıp cehenneme sürüleceksiniz. Cehennem ateşi, edindiğini ne kötü yataktır. [40][40]

**13.** Ey Yahudi topluluğu! Bedir günü sava için karşı karşıya gelen iki toplulukta sizin için ibret ve öğüt vardır. Biri, Allah'ın dinini yüceltmek için savaşan mü'mi topluluk, diğeri ise tâğût uğrunda savaşan Kureyşli kâfirler topluluğudu: jji Mii'minler, kâfirlerin, kendilerinin iki misli olduğum vehim ve hayalle değil, apaçık bir şekilde gözle görüyorlardı. Bir görüşe göre, kâfirler, sayı bakımından, mü'minleri kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı. Zira Allah kâfirleri korkutmak ve onları müslümanlara karşı savaştan caydırmak için, mü'minleri onların gözünde çok gösterdi. Birinci görüş, İbn Cerîr'in tercihidir. Daha açık olan da budur. Çünkü tabiri, hayalle değil, gerçek görmeyi ifade eder. Allah, dilediği kimseyi yardımıyle kuvvetlendirir. İşte bunda akl-ı selim ve doğru fikir sahipleri için bir öğüt ve ibret vardır.
Bu âyetten maksat şudur : Maddî güç, her şey değildir. Zafer, sayı ve silâh'ın çokluğu ile elde edilmez. O, ancak Allah'ın yardımı ve desteği ile elde edilir. Nitekim Yüce Allah "Allah size yardım ederse, kimse size galip gelemez[41][41] buyurmuştur.
Yüce Allah sonra, insanların fânî hayattaki şehevî arzularına al-dandıklarını bildirerek şöyle buyurur: [42][42]

**14.** Şehevî duygulara meyletmek insanlara güzel gösterildi ve ruhlarına sevdirildi. Bunlar kadınlar, oğullar, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüş, salma atlar, sağmal hayvanlar ve ekinlerdir. Yüce Allah şehevî arzuları anlatmaya kadınlardan başladı. Zira, onların sebebiyle meydana gelen fitne daha büyük ve onlardan zevk alma daha çoktur. Hadiste "Benden sonra erkekler için kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım.[43][43] buyrulmuştur. Yüce Allah, daha sonra onlardan doğan çocukları zikrederek buyurdu. Çocuklar kalplerin meyveleri ve gözlerin nuru olduğu için ikinci olarak onları zikretti. Nitekim şâir şöyle der:
Aramızdaki çocuklarımız, yeryüzünde yürüyen ciğer pârelerifnizdir. Onlann üzerine bir rüzgâr esse, gözümüze uyku girmez.
insan, çocuğunu maldan daha çok sevdiği için âyette, çocuklar maldan önce zikredilmiştir. Yığın yığın biriktirilmiş, çokça altın ve gümüş mal, şehevî arzuların

---

[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/351.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/351.
[41][41] Âl-i İmrân sûresi, 3/160
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/351-352.
[43][43] Buharî, Nikah 17

çoğu mal ile elde edildiği için, mal da sevilen şeylerdendir. Kişi o malı elde etmek için birçok tehlikeyi göze alabilir. Âyet-i kerimede, "Malı bütün gücünüzle seviyorsunuz[44][44] buyrulmuştur. Altın ve gümüşle muamele esas olduğu için, burada özel olarak zikredilmişlerdir. Güzel asil atlar, develer, sığırlar ve davarlardan binek, yiyecek ve süs için olanlar; ekilen ve dikilen şeyler. İnsanlar besinlerini bunlardan elde ettikleri için, bunlar da sevilen şeylerdendir. Bütün bu arzulanan şeyler, dünya hayatının çiçeği, fâni ve zail olan süsüdür. Halbuki Allah katında, varılacak güzel yer ve sevap vardır. [45][45]

**15.** Siz Ya Muhammedi De ki: İnsanlara güzel gösterilen, bu dünya hayatının ve geçici nimetlerinin süsünden daha hayırlısını size bildireyim mi? Bu soru takrir içindir. Takva sahiplerine kıyamet gününde geniş cennetler verilecektir. Bu cennetlerin içinden ve etrafından nehirler akar. Müttekîler orada ebedi olarak kalacaklardırOnlara maddi ve manevi pislik ve kirlerden temizlenmiş eşler de verilecektir. Bunlar büyük ve küçük abdest bozmazlar, hayız ve nifas görmezler. Dünya kadınlarında görülen hoşa gitmeyen haller onlarda görülmez Bu güzel nimetlerin yanında ayrıca, müttekîler Allah'ın rızasını kazanmışlardır. O ne büyük bir rızadır. Kudsî hadiste şöyle buyrulmuştur. "Sizden razı olurum. Razı olunca artık size asla kızmam.[46][46] Allah, kullarının bütün hallerini bilir. Herbirine hak kazandığı şeyi ihsan eder. Sonra Yüce Allah, o naîm yurdunda ebedî kalmayı kendilerine lütfettiği takva sahiplerinin sıfatlarını şöyle açıklar: [47][47]

**16.** Ümitli Bunlar : "Ey Rabbi-miz! Sana, kitaplarına ve peygamberlerine imân ettik. Lütuf ve rahmetinle bizim günâhlarımızı bağışla ve bizi cehennem azabından koru" diyenler ve[48][48]

**17.** Darlık ve sıkıntılara sabredenler, Allah'a ve âlıiret gününe sadakatle inananlar, sıkıntılı ve geniş günlerinde Allah'a itaat edenler, hayır yollarında mallarını bolca harcayanlar ve tan yeri ağarmadan önce seher vaktinde istiğfar edenlerdir. [49][49]

**Edebî Sanatlar**

**1.** Burada hazif yoluyla icaz vardır. takdirindedir.
**2.** Bu kelimenin nekre gelmesi azlık ifade eder. Yani Onlara, mal ve evlatları az da olsa bir fayda sağlamaz.
**3.** Subût ve tahakkuk ifade etmek için, isim cümlesi kullanılmıştır.
Burada ikinci şahıstan üçüncü şahsa dönüş vardır. Takdiri dür.
**5.** Bunun aslı dür. Öne geçene itina göstermek, sonraya almana da teşvik etmek

---

[44][44] Fecr sûresi, 89/20
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/352-353.
[46][46] Buharî, Rikâk 51
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/353.
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/353.
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/353.

maksadıyla kelimelerin yeri değiştirilmiştir. kelimesinin nekre getirilmesi tefhîm ve ta'zîm içindir. "Büyük bir ibret" demektir terkibinde, kelimesinin nekre gelmesi de bunun gibidir.
**6.** İfadeleri arasrnda iştikak cinası vardır.
**7.** Bundan maksat, nefsin istediği şeylerdir. Zemahşerî şöyle der: Allah, mübalağa ifade etmesi için nefsin arzu ettiği şeyleri kelimesi ile anlattı. Sanki âyette zikredilen nefsin arzu ettiği şeyler, şehvetlerin kendileri imiş gibi ifade edilmiştir. Bir de, şehevî arzuların değersiz olduğuna dikkat çekmek için böyle söylenmiştir. Çünkü şehvet, akıllılar nezdinde hoş görülmeyen bir şeydir.
**8.** Burada . kelimesinin nekre getirilmesi, onun şanını yüceltme ve onu tanımaya teşvik içindir.
**9.** Ebussuûd der ki kelimesinin, müttakîlere ait zamire muzaf olarak getirilmesi, onlara yapılacak lutfun çokluğunu açıklamak içindir.[50][50]
**10**. Burada, edebî sanatlardan cinâs-ı nakıs denilen sanat vardır. [51][51]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** Şehevî arzuları süsleyen kimdir? Bir görüşe göre, şeytandır. Nitekim "Şeytan onlara, yaptıkları işleri güzel gösterdi[52][52] âyeti bunu göstermektedir. Şeytanın süslemesi : Vesvese vermesi ve onları yapmayı güzel göstermesi demektir. Bir başka görüşe göre, şehevî arzuları süsleyen Allah'tır. Aşağıdaki âyet de bunun delili olmaktadır. "Biz insanların hangisinin daha güzel amel edeceğini deneyelim diye, yeryüzündeki herşeyi, dünyaya mahsus bir zinet yaptık[53][53] Allah'ın denemek için süslemesi şehvete kul olanlar ile Mevlâ'ya kul olanları birbirinden ayırmak içindir. Hz. Ömer (r.a)'in sözünün zahirinden de bu anlaşılmaktadır; "Allah'ım! Bizim için süslediğin şeylere karşı sabrımız yoktur. Ancak sen sabır verirsen sabrederiz.[54][54]
**2.** Seher vaktinde yapılan dualaın kabul edilme ihtimali daha kuvvetli olması nedeniyle, istiğfar için özellikle seher vakitleri zikredilmiştir. Çünkü bu vakitlerde ruh daha saf, zihin daha derli toplu, ibadet daha zordur. Dolayısıyle, duanın kabul edilme ihtimali daha kuvvetlidir. İbn Kesir şöyle der: Abdullah b. Ömer gece kalkıp namaz kılar, sonra Nâfi'ye : "Seher vakti geldi mi?" diye sorardı. Eğer Nâfi "evet" derse, dua ve istiğfara başlar, sabaha kadar devam ederdi.[55][55]

**18.** Adaletle kamı olan Allah, belekler ve ilim adamları şahitlik etmiştir ki, O'ndan h^ska ilan yoktur. Mutlak güç ve hikmet sahibi Allah'ta yoktur.
**19.** Allah nezdinde hak din Kitap verilenler, kendilerine İlim geldikten sonr araıarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler. Allah'ın âyetlerini inkâr edenler

---

[50][50] Ebussuûd Tefsiri, 1/221
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/353-354.
[52][52] Ankebut sûresi, 20/38
[53][53] Kehfsûres,il8/7
[54][54] Bu hadisi Buharı rivayet etmiştir.
[55][55] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/271
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/354.

bilmelidirler ki Allah'ın hesabı çok çabuktur.
**20.** Eğer seninle tartışmaya girerlerse de ki: "Bana uyanlarla birlikte ben kendimi Allah'a teslim ettim." Ehl-i kitab'a ve ümmilere de : "Siz de Allah'a teslim oldunuzmu" de. Eğer teslim oldularsa doğru yolu buldular demektir. Yok eğer yüz çevirdilerse sana düşen, yalnızca duyurmaktır. Allah kullarını çok iyi görür.
**21.** Allah'ın âyetlerini inkâr edenler, haksız yere peygamberlerin canlarına kıyanlar ve adaleti emreden insanları öldürenler (yok mu); onlara acı bir azabı haber ver.
**22.** İşte bunlar dünyada da, âhirettte de çabaları boşa giden kimselerdir. Onların hiçbir yardımcısı da yoktur.
**23.** Kendilerine Kitap'tan bir pay verilenleri görmez misin ki, aralarında hükmetmesi için Allah'ın Kitab'ına çağrıyorlar da, sonra içlerinden bir gurup yüz çevirip geri dönüyor.
**24.** Onların bu tutumları," Bize ateş, sadece sayılı günlerde dokunacaktır." demelerinin bir sonucudur. Onların uydurmakta oldukları şeylerde, dinleri hakkında kendilerini yanıltmıştır.
**25.** Fakat, onları gelmesinde şüphe edilmeyen bir gün için topladığımız ve hiçbir haksızlığa uğramaksızm herkese kazandığı şeyler tastamam Ödendiği zaman halleri nice olur?

## Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah… âyetinde mü'minleri sena edip övdükten sonra, imanın delillerinin apaçık olduğunu anlatarak, buyurmaktadır. Sonra da İslam dininin, kulları için razı olduğu hak din olduğunu açıklamakta ve Peygambere, Allah'a teslim olduğunu ve O'nun dinine boyun eğdiğini ilan etmesini emretmektedir. Bunun ardında da Ehl-i kitabın sapıklıklarının, din hususunda büyük bir ihtilafa düştüklerini ve Allah'ın hükmünü kabulden yüz çevirdiklerini açıklamaktadır. [56][56]

## Kelimelerin İzahı

Şehâdet, ikrar ve açıklama demektir.
Kist, adalet manasınadır.: Din ,bu kelimenin asıl itibariyle lügat mânâsı cezadır. Burada, bilinen din manasınadır.
İslâm'ın lügat mânâsı, teslim olmak ve tam manâsıyla itaat etmektir. İbnu'l-Enbârî şöyle der: "Müslüman" Allah'a ihlas ile ibadet eden demektir. Bir kimse bir şeyi birine tahsis ederse, denilir. İslam da bu sözden alınmıştır. Buna göre İslam, dini ve inancı Allah'a tahsis etmek demektir.
Seninle cedelleştiler ve çekiştiler demektir.
Onları aldattı, fitneye düşürdü demektir. iş Yalan söylüyorlar manasınadır. [57][57]

## Nüzul Sebebi

---

[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/356.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/357.

Rasulullah (s.a.v.) Medine'de yerleşince, Suriye'deki Yahudi âlimlerinden ikisi geldiler. Yanma girdiklerinde, hususiyetlerinden Hz. Peygamberi tanıdılar ve: "Sen Muhammed misin?" diye sordular. Rasulullah (s.a.v.) "Evet" dedi. Onlar: "Sen Ahmed misin?" dediler. Rasulullah (s.a.v.) "Evet" diye cevap verdi. "Sana şahitliği soracağız, eğer sen onu bize bildi rirsen, sana iman eder ve tasdik ederiz" dediler. Rasulullah (s.a.v.) "Sorunuz" diye buyurdu. Dediler ki: "Allah'ın kitabındaki en büyük şahitliği biz< bildir" Bunun üzerine ... ol âyeti nazil oldu. Adamların iki si de müslüman oldular ve Rasulullah (s.a.v.)'ı tasdik ettiler.[58][58]

## Âyetlerin Tefsiri

**18.** Allah, kendisinden başka İlâh olmadığın; şehâdet etti. Yani kendisinin vahdaniyetini ve tek olduğunu kullarına bildi rip açıkladı. Zemahşerî şöyle der: Allah'ın, birliğine delaleti, bir şeyi U yan etmek ve açığa çıkarmak için şahidlik edenin şehadetine benzetild Melekler ve ilim ehli olanlar da, O'nun yarattığı ve güzı yaptığı varlık delilleriyle O'nun birliğine şahitlik ederler. Yüc Allah, taksim ettiği eceller ve rızıklar hususunda da adaletli davranmal tadır, O'ndan başka hiç bir hak mabud yoktur. Mülküm güçlü, yaptığında hikmet sahibidir.[59][59]

**19.** Allah katında din İslam dinidir. Yani katında makbul olan şeriat, İslam şeriatıdır. İslamdan başka, Allah'ın ra olacağı bir din yoktur. ahu ve Hıristiyanlar, İslam dini ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliği hususunda, kendilerine apaçık deliller ve engin mucizeler gelip de işin hakikatini Öğrendikten sonra ihtilafa düştüler. Onların küfrü şüphe ve kapalılıktan değil, sadece kibir ve inattan kaynaklanıyordu. Bile bile sapıtanlardan oldular. Bunu, aralarındaki kıskançlıklarından yaparlardı. Liderlik sevgisi onları buna itiyordu, Kim Allah'ın âyetlerini inkâr ederse, bilsin ki o, yakında Allah'a dönecek, Allah onu süratle hesaba çekecek ve küfrüne karşı cezasını verecektir. Bu âyette tehdit vardır. [60][60]

**20.** Ya Muhammedi Din hususunda seninle cedellesirlerse onlara deki : "Ben, Allah'ın kuluyum, bütün varlığımla O'na teslim oldum ve ibadetimi sadece ona tahsis ettim. Allah'ın ne ortağı, ne de benzeri vardır, eşi ve çocuğu da yoktur, Ben ve bana uyanlar İslam dini üzereyiz. Allah'ın emrine teslim olmuş ve boyun eğmişizdir. Yahudi, Hıristiyan ve putperest Araplara de ki : Siz de müslüman oldunuz mu? Yoksa hâlâ küfrünüze devam mı ediyorsunuz? Şüphesiz size, müslüman olmanızı gerektiren birçok mu'cize gelmiştir. Eğer sizin müslüman olduğunuz gibi, onlar da müslüman olurlarsa, dalâletten hidâyete, zulmetten nura çıkmaları sebebiyle hidayete ermiş ve kendilerine fayda sağlamış olurlar. Yüz çevirirlerse, ey Muhammed, sana zarar veremezler. Çünkü Allah sana onları hidâyete erdir/nıeni emretmemiştir. Sen sadece bildirmekle yükümlüsün. Bundan

---

[58][58] el-Kurtubî, IV/415 el- Bahru'l-muhît 11/401
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/357.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/357.
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/357-358.

maksat, Peygamber (a.s.)'i teselli etmektir. Allah, kullarının bütün hallerini bilir ve ona göre karşılık verir. Rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v.) bu âyeti Ehl-i kitab'a okuyunca: "Müslüman olduk" dediler. Rasulullah (s.a.v.) Yahudilere, İsa'nın Allah'ın kelimesi, kulu ve Rasulü olduğuna şehadet eder misiniz? dedi. Yahudiler: "Allah korusun" dediler. Rasulullah (s.a.v.) Hıristiyanlara: "İsa'nın, Allah'ın kulu ve Rasulü olduğuna şahitlik eder misiniz? dedi. Onlar: "Allah korusun, hiç İsa bir kul olur mu?" diye cevap verdiler. İşte âyetinin mânâsı budur.[61][61]

**21.** Allah'ın indirdiği âyetleri inkâr edenler ve kendilerini Allah'a çağırmaktan başka bir suçu olmayan peygamberleri sebepsiz olarak öldürenler , keza navır ve adaleti emrederek Allah'a çağıran insanları öldürenler var ya, onlara elem verici ve hor düşürücü azabı müjdele. Ayette zikredilen kâfir ve katiller, Yahudilerdir. Onlar Zekeriyya (a.s.)'ı oğlu Yahya (a.s.) ve daha birçok peygamberi öldürdüler. İbn Kesir şöyle der: "Israâîloğulları, günün ilk vakitlerinde yani sabahleyin üç yüz peygamberi öldürdüler. Akşam üstü de sebze pazarları kurdular." Onlara azabın müjdelenmesi onlarla istihza ve onlara karşı kızgınlık ifade eder. Buna müstehaktırlar. Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini inkâr etmek, peygamberleri ve Allah'a çağıran diğer kimseleri öldürmek gibi üç türlü suç işlemişlerdir. Yüce Allah, onların suçlarının cezasını açıklayarak şöyle buyurur : [62][62]

**22.** İşte onların yapmış olduğu hayır ve iyilikler bâtıl olmuştur. Ne dünya da, ne de âhirette amellerinin izi kalmıştır. Aksine, dünyada da âhirettte de, onlar için la'net ve rezillik vardır. Allah'ın azabından olanları koruyacak veya azabı onlardan uzaklaştıracak yardımcıları yoktur. Daha sonra Yüce Allah, Ehl-i kitabın inat ve ısrarlarını açıklayarak şöyle buyurur : [63][63]

**23.** Ey Muhammedi Kendilerine kitap verilen Yahudilerin durumuna şaşmıyor musun? Bu sıyga, Peygamber (a.s.)'i veya bütün muhatapları hayrete düşürmektedir. Zemahşerî der ki: Kendilerine kitap verilenlerden maksat, Yahudi âlimleridir. Onlar Tevrat'tan büyük ölçüde ilim elde etmişlerdir. Buna rağmen ihtilafa düştükleri hususlarda, aralarında hükmetmesi için, ellerinde bulunan ve doğruluğuna inandıkları kitapları Tevrat'a başvurmaları istendiğinde, Onlardan bir grup, Allah'ın hükmünü kabulden yüz çevirip kaçıyor. Bu âyet, onların, Tevrat'ın hükmüne uymanın vacip olduğunu bilmelerine rağmen, ondan yüz çevirmelerinin çok yadırganacak bir şey olduğunu ifade eder. Cümlesi tevelliyi, yüz çevirmeyi te'kit eder. Yani onlar öyle bir kavimdir ki, haktan yüz çevirmek ve bâtılda ısrar etmek onların tabiatıdır. Müfessirlerin dediğine göre bu âyet, Yahudilerin, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hükmüne başvurmaları kıssasına işaret eder. Onlardan iki kişi zina edince, Rasulullah (s.a.v.).recmedilmele-rine hükmetti. Yahudiler kabul etmeyip dediler ki: Bizim kitabımızda böyle bir şey yok. Sadece tahmini cezası

---

[61][61] Ebussuûd Tefsiri, 1/223
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/358.
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/358-359.
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/359.

vardır. Yani zina edenin yüzü ziftlenir ve aleme ibret için hayvana ters bindirilerek halk arasında gezdirilir. Bunun üzerine Tevrat getirtilerek ondaki recim âyeti bulundu ve zina edenler recmedildiler. Yahudiler buna kızdı. Bunun üzerine Yüce Allah bu âyeti indirerek onların adiliklerini ortaya koydu.[64][64]

**24.** Onların yüz çevirip Tevrat'ın hükmünü kabul etmemelerinin sebebi Allah'a iftiraları, kendilerini peygamber çocukları saymaları ve cehennemde sadece kırk gün gibi az bir süre, yani buzağıya taptıkları süre kadar yanacaklarını iddia etmeleridir, Allah'a karşı söyledikleri yalanlar, onları dinleri hususunda aldattı[65][65]

**25.** Kıyamet günü hesap için onları topladığımız zaman halleri nice olur!! Bu, onların başına gelecek bela ve musibetlerin büyüklüğünü ifade 'eder. O gün, herkes yaptığının karşılığını tam olarak alır. Onlara hakettiklerinden fazla ceza verilerek, veya sevapları eksiltilerek zulmedilmez. [66][66]

## Edebî Sanatlar

**1.** Bu cümleden j[ edatının hem ismi hemde haberi ma'rifedir. Bu durum hasr ifade eder. Yani, "Allah katında İslamdan başka din yoktur." demektir.
**2.**Yahudi ve Hıfistiyanlardan "kendilerine kitap verilenler, diye bahsedilmesi, onların fazlaca adilik ve çirkinliklerini ifade eder. Çünkü, kitabı bilmelerine rağmen ihtilafa düşmeleri, son derece âdi ve çirkin olduklarını göstermektedir.
**3.** Burada zamir yerine Allah lafzının gelmesi, kalplere korku ve heybet yerleştirmek içindir.
**4.** Burada "yüz„ zikredilmiş, şahsm kendisi kastedilmiştir. Bu mecazi mürsel olup "zikr-i cüz irade-i küll" (bir bölümün zikredilip tamamının kastedilmesi) kabil indendir.
**5.** Onları elim bir azapla müjdele. Aslında müjde hayırlı şeylerde kullanılır. Onun serde kullanılması alay ifade eder. Buna uslub-i Tehekkumî denir. Zira burada "elem verici bir azabı haber verme" sevindirici müjde şeklinde' ifade edilmiştir. Nitekim Münafıklara, kendileri için elem verici bir azap olduğunu müjdele[67][67] âyetinde de bu mânâ vurgulanmıştır. Bu, meşhur üsluptur. [68][68]

## Faydalı Bilgiler

Kurtubî şöyle der: ... âyeti ilmin faziletini ve alimlerin Şerefini göstermektedir. Eğer alimlerden daha şerefli bir kimse olsaydı, Allah, alimlerin ismini söylediği gibi, kendi ismi ve meleklerin ismiyle birlikte onu da zikrederdi. Allah'ın,

---

[64][64] Geniş bilgi için Bak. Buhârî Tefsiri sûre, Bab 3.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/359.
[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/359.
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/359-360.
[67][67] Nisa sûresi, 4/138
[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/360.

peygamberine "Rabbim benim ilhnimi artır de[69][69] diye emretmesi ve Peygamber (s.a.v.)'in "Âlimler, peygamberlerin varisleridir" buyurması, ilmin şerefini ifade etmek için yeterlidir.
Ibn Mesud'dan rivayet edilen bir hadiste Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Kıyamet günü … âyeti getirilir de Yüce Allah şöyle buyurur: Kulum benden bir söz aldı. Ben, sözünü yerine getirmeye en layık kimseyim. Kulumu cennete sokun.[70][70]

**Bir Nükte**

İlmin fazileti hakkında okuduğum şeylerin en güzellerinden birisi, akıl ile ilim arasında geçen şu konuşmadır. Şâir bunu çok güzel bir şekilde ifade etmiştir:
Alimin ilmi ile akıllının aklı, hangisinin daha şerefli olduğu hususun da ihtilaf ettiler. İlim şöyle dedi: Ben, şerefin zirvesine ulaştım. Akıl ded ki: Ben, Öyle bir varlığım ki, Allah benimle tanındı. İlim, daha açık şekildt şöyle dedi: Allah, Kur'an'da hangimizle muttasıf olduğunu bildirdi. Akıl an ladı ki, ilim onun efendisidir. Böylece akıl, ilmin üstünlüğünü kabul etti ayrıldılar. [71][71]

**26.** De ki: Mülkün sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. İyilik senin elindedir. Gerçekten Sen her şeye kadirsin.
**27.** Geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katarsın. Ölüden diriyi çıkarır, diriden de ölüyü çıkarırsın. Dilediğine de sayısız rızık verirsin.
**28.** Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin. Kim bunu yaparsa, artık onun Allah nezdinde hiçbir değeri yoktur. Ancak kâfirlerden gelebilecek bir tehlikeden sakınmanız başkadır. Allah, kendisine karşı (gelmekten) sizi sakındırıyor. Dönüş yalnıca Allah'adır.
**29.** De ki: "İçinizdekileri gizleseniz de, açığa vur-saniz da Allah onu bilir. Göklerde ve yerde olanları da bilir Allah her şeye kadirdir."
**30.** Herkesin, iyilik olarak yaptıklarını da, kötülük olarak yaptıklarını da karşısında hazır bulduğu günde (insan) isteyecek ki, kötülükleri ile kendisi arasında uzun bir mesafe bulunsun. Allah, kendisine karşı (gelmekten) sizi sakındırıyor. Allah kullarına oldukça şefkatlidir.
**31.** De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir."
**32.** De ki: Allah'a ve Rasul'üne itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez.

**Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti**

Yüce Allah, geçen âyetlerde tevhid, nübüvvet ve İslam dininin doğruluğuna dair

---

[69][69] Tâhâ sûresi, 20/114
[70][70] Bu hadisi Teberânî Kebîr'inde rivayet etmiştir
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/360.
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/361.

delilleri anlattıktan sonra, bu âyetlerde de Allah'ın İslam'a ve müslümanlara yapacağı yardımın yakın olduğunu ifade eden müjdeleri açıklamaktadır. Bütün işler O'nun kudret elindedir, dilediğini azız, dilediğini zelîl kılar. Yüce Allah bu âyetlerde ayrıca Hak ordusunu aziz kılması ve din-i mübinine yardım etmesi için dua ve niyaz etmesini Rasulüne emretmektedir. [72][72]

**Kelimelerin İzahı**

Bu kelimenin aslı . dır. Nida harfi hazfedilip ona karşılık kelimenin sonuna şeddeli bir mim getirilmiştir. Meşhur dilciler İmam Halil ve Sîbeveyh bu görüştedirler.
"Çeker alırsın" demektir. Yok etmeyi ifade etmek için bu tabii kullanılır. Meselâ Allah, ondan kötülüğü giderdi" demektir.
Sokmak manasınadır. Sülasisi olup "girmek" manasınadır. "Onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremiyeceklerdir[73][73] âyet-i kerimesinde de bu mânâda kullanrlmıştur.
Emed, bir şeyin nihayeti ve sonu demektir. Çoğulu âmad gelir, süs : Tükât, şerrinden korkulan insanla iyi geçinmeye çalışmaktır. Buna takiyye denir. [74][74]

**Nüzul Sebebi**

**a)** Rasulullah (s.a.v.) Mekke'yi fethettiğinde ümmetine İran ve Bizans imparatorluklarının da fethedileceğini vadetti. Bunu duyan Yahudi ve münafıklar: "Heyhat, Muhammed nerde, İran ve Bizans'ı fethetmek nerde... Onlar fethedilemiyecek ve güç yetirilemiyecek kadar kuvvetlidirler. Mu-hammed'e Mekke yetmedi rni de, ta İran ve Bizan'ın topraklarına göz dikiyor?" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah ... "De ki: Ey Allahım! Ey mülkün sahibi! Sen mülkü dilediğine verirsin" âyeti nazil oldu.[75][75]
**b)** İbn Abbas (r.a.)'tan şöyle rivayet edilir: Takva sahibi ve Bedir gazilerinden olan Ubâde b. Sâmit'in Yahudilerle dostluk anlaşması vardı. Rasulullah (s.a.v.) Ahzab (Hendek) savaşma çıkınca Ubâde Rasulullah (s.a.v.)'a "Ya Rasulullah! Benim beşyüz Yahudi dostum vardır. Onların benimle beraber savaşa çıkmalarını istiyorum ki onlara onlar sayesinde galip gelelim." dedi. Bunun üzerine "Mü'minler kâfirleri dost edinmesinler" âyeti nazil oldu.[76][76]

## Âyetlerin Tefsiri

**26.** Ya Muhammed! De ki: Ey Allah'ım! Ey her şeyin sahibi! Kâinatta yegâne tasarruf sahibi sensin. Mülkü dilediğine verirsin, diled.ğinden de çeker

---

[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/363.
[73][73] Â'râf sûresi, 7/40
[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/363.
[75][75] Kurtubî, rV/52
[76][76] Revâiu'l-beyân, 1/399
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/364.

alırsınDilediğine izzet verirsin, dilediğini de zelil edersin Bütün hayır hazineleri sadece senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye kadirsin. [77][77]

**27.** Geceyi gündüze, gündüzü de geceye katarsın. Birini uzatır, diğerini kısaltırsın. Bunun tersini de yaparsın. Böylece yılın yaz ve kış mevsimlerde gece ve gündüzün uzunluğu birbirinden farklı olur. Sen ölüden diriyi, diri -
den de ölüyü çıkarırsın. Yani tohumdan ekini, ekinden tohumu; çekirdekten hurma ağacını, hurma ağacından çekirdeği; tavuktan yumurtayı yumurtadan tavuğu ve kâfirden mü'mini, mü'minden de kâfiri çıkarırsın.
İbn kesir böyle tefsir etmiştir.Taberî şöyle der: Bu âyetle ilgili tefsirlerin en doğrusu, şöyle diyenlerin tefsiridir: Canlı insan ve hayvanları cansız nutfeden çıkarır. Ölü nutfeyi de canlı insan ve hayvanlardan çıkarır.[78][78]
Sen dilediğine sayısız ve sınırsız bol bol rızık verirsin..
Sonra Yüce Allah, kâfirleri dost ve ahbap edinmeyi yasaklıyarak şöyle buyurur: [79][79]

**28.** Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin. Yani ey mü'minler! Allah'ın dostlarını bırakıp da, düşmanlarını dost edinmeyiniz. İnsanın hem Allah'ı hem de O'nun düşmanlarını sevmesi makul bir şey değildir. Zemahşerî şöyle der: mü'minler, aralarındaki akrabalık veya dostluk yahut dostça yaşamak ve muaşerette bulunmayı gerektirecek başka sebeplerden dolayı kâfirleri dost edinmekten men edildiler. Kim bunu yapar da kâfirleri dost edinirse, Allah'ın dininde onun hiçbir

---

[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/364.

[78][78] Taberî Tefsiri, v/309 Bu âyet-i kerimenin tefsirinde, Şehit Seyyid Kutub'un parlak bir görüşü vardır. Bunu "Fî zil âl" adlı tefsirinden özel olarak naklediyoruz. Merhum şöyle der : Gecenin gündüze, gündüzün geceye katılması demek, mevsimlerin değişmesiyle birbirlerinden zaman almaları demektir ister gündüz geceden alsın, ister gece gündüzden alsın, akıl. Allah'ın, gökleri hareket ettiren kudretini görür gibi olur. Bu kudret, güneş küresinin karşısında yer küresinin karanlıklarını tedrici olarak giderir ve gündüzleri uzatır. Karanlık yerlerle aydınlık yerleri değiştirir. Yavaş yavaş, gece karanlığı gündüz aydınlığının yerini alır. Gündüzün aydınlığı da yavaş yavaş, gece karanlığının yerini alır. Kış mevsiminde geceler uzayıp gündüzler kısalır, yaz mevsiminde ise gündüzler uzayıp geceler kısalır... Hayat ve Ölüm de bunun gibidir. Bunlar da yavaş yavaş birbirlerinin yerini alırlar. Canlı varlıklarda, her an, ölüm ile hayat yanyana yürür. Bir taraftan ölüm onun bir miktarını yıkarken, Öte yandan hayat onu yapar. Canlı hücreler ölür gider, onun yerine yeni hücreler yapılır. Gece ile gündüzün her anında da bu devr-i dâim vardır. İşte Kur'an'ın bu kısa işareti, bu olayları insan aklına göstermektedir. Hiçbir İnsan, bunlardan herhangi bir şeyi yapabileceğini iddia edemez. Hiçbir akıllı, bunları programsız ve tesadüfen meydana geldiğini söyleyemez. Bunlar, ancak, yoktan yaratan, herşeyden haberdar olan ve herşeyi bir program dahilinde yapan bir kudretin idare ettiği son derece gizli, büyük hareketlerdir. (Fİ Zılali'l-Kur'an, TU/170)

[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/364-365.

yeri yoktur. SlZi Ancak sakınılması gereken bir şeyden korkarsanız veya eziyet ve kötülüklerinden çekinirseniz, kalben değil de, lisânen onlara dost görünebilirsiniz. Zira böyle bir davranış, sefihleri idare etme kabilindendir. Nitekim şöyle bir rivayet vardır: Biz bazı toplulukların yüzüne güleriz, ama kalplerimiz onlara la'net eder" Allah, kendisinden meydana gelecek bir azaptan sizi sakındırır. Dönüşünüz ancak Allah'adır. O, herkese, ameline göre karşılığını verecektir. [80][80]

**29.** Ey Muhammed! De ki: kâfirlere karşı kalplerinizdeki dostluğu gizleseniz de, açıklasanızda Allah onu bilir. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz, Allah herşeyi, göklerde ve yerlerde meydana gelen her şeyi bilir. Allah, hükmüne muhalefet eden ve emrine isyan edenleri cezalandırmaya kadirdir. Bu, büyük bir tehdittir. [81][81]

**30.** Kıyamet gününde her insan, işlediği amelin karşılığını eksiksiz olarak hazır bulur. Hayır işlemişse hayır, şer işlemişse şer bulur. Eğer ameli güzel ise, bu onu sevindirir ve rahatlatır. Eğer ameli kötü ise, Onu görmemeyi temenni eder. Kendisiyle çirkin ameli arasında son derece büyük bir uzaklık bulunmasını, yani doğu ile batı arasındaki uzaklık kadar bir mesafenin bulunmasını ister, AUlah sizi azabından sakındırır. Allah, yaratıklarına karşı merhametlidir. Onların doğru yolda olmalarını ister. [82][82]

**31.** Ey Muhammedi Onlara de ki : Siz gerçekten Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz. O zaman Allah sizi sever. Çünkü ben O'nun Rasulüyüm. 3 Rasulüne tabi olmanız ve Onun emrine itaat etmeniz sebebiyle Allah sizi sever ve geçmiş günahlarınızı bağışlar. İbn Kesir şöyle der: Bu âyet-i kerimenin hükmü, peygamberin yolunda olmadığı halde Allah'ı sevdiğini iddia eden herkese şâmildir. Çünkü o, bütün söz ve fiillerinde Muhammedi şeriata uymadıkça bu iddiasında yalancıdır.[83][83]

**32.** De ki : Allah'ın emrine de, peygamberin emrine de itaat ediniz. Eğer itaat etmekten yüz çevirirlerse, bilsinler ki Allah, âyetlerini inkâr edenleri ve peygamberlerine isyan edenleri sevmez. Bilakis "Peygamberi ve onunla birlikle iman e-denleri utandırmayacağı günde[84][84] onları cezalandırır ve rezilrüsvay eder. [85][85]

**Edebi Sanatlar**

Bu mübarek âyetlerde birçok edebî sanat vardır:
**1.** ve eibi yerlerde tıbak sanatı vardır.

---

[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/365.
[81][81] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/365.
[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/365-366.
[83][83] Muhtasa-ı r İbn kesîr, 1/227
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/366.
[84][84] Tahrîm sûresi, 66/8
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/366.

**2.** arasında cinâs-ı nakıs vardır. İle Siz; ve arasında da cinâs-ı iştikak vardır.
**3.** ifadelerinde reddu'l-acez sanatı vardır.
**4.** Cümlesinde oldu&u eibi, diser bazı cümlelerde de, tazim ve hürmet ifade eden tekrarlar vardır.
**5.** Birçok yerde hazif yoluyla îcâz vardır. Nitekim cümlesinin takdiri: şeklindedir, ve " cümlelerinde de böyledir.
**6.** Telhîsu'l-beyân müellifi Şerif Râdî, y âyetinin izahında şöyle der: Bu çok güzel bir istiaredir. Bu da, geceyi gündüze, gündüzü geceye sokmaktan ibarettir. Geceden eksilttiğini gündüzden; gündüzden eksilttiğini de geceden artırır. kelimesi,.4 den daha beliğdir. Çünkü îlâc, gece ile gündüzden birini diğerine, kuvvetli ve güzel bir şekilde mezcederek sokmak demektir.
**7.** Burada kelimeleri, mü'min ve kâfirden mecaz olarak kullanılmış; mü'min diriye, kâfir ise ölüye benzetilmiştir.[86][86] Allah daha iyi bilir. [87][87]

**Faydalı Bilgiler**

Terkibiyle, sadece hayrın Allah'ın elinde olduğunu zikredip, şerri söylememek bize Allah'a karşı edepli davranmayı öğretmektedir. Zira "De ki: Hepsi Allah'tandır.[88][88] âyetinde de belirtildiği gibi, her ne kadar şerri yaratan ve takdir eden Allah ise de, şer, teeddüben Allah'a nisbet edilmez. [89][89]

**Bir Uyarı**

Müslim'in, sahihlinde rivayet ettiğine göre Rasuhıllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Allah bir kulu sevdiği zaman Cebrail'i çağırır ve der ki: Ben falan .şahsı seviyorum, onu sen de sev. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: Cebrail onu sever. Sonra da gök yüzündekilere nida ederek "Allah falan şahsı seviyor, siz de onu sevin" der. Göklerdekiler onu sever. Allah bir kula buğ-zettiğinde Cebrail'i çağırır ve şöyle der: Ben falan şahsa buğzediyorum. Ona sen de buğzet." Rasulullah (s.a.v.) devamla buyurdu ki, Cebrâîl ona buğzeder. Sonra göklerdekilere şöyle nida eder "Allah falan şahsa buğzediyor. Siz de ona buğzedin. Bunun üzerine onlar da o şahsa buğzederler. Sonra o şahıs için, o kin yeryüzüne indirilir. [90][90]

**33, 34.** Allah birbirinden gelme bir nesil olarak Adem'i, Nuh'u, İbrahim ailesi ile tmrân ailesini seçip âlemlere üstün kddı. Allah, işiten ve bilendir.
**35.** İmran'ın karısı şöyle demişti: "Rabbim! Kar-nımdakini azatlı bir kul olarak sırf

---

[86][86] Bu mânâ, âyeti yukarıda belirtilen son vecih ile tefsir edenlerin görüşüdür. O da şudur Allah mü'mini kâfirden, kâfiri mü'minden çıkarır. Yüce Allah'ın ıkeı dirilttiğimiz..." (En'am sûresi, 6/122) eyeti de bu mânâya delalet eder. Hasan-i Basrî'nin göri şüdiir.
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/366-367.
[88][88] Nisa sûresi, 4/78
[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/367.
[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/367.

sana adadım. Adalımı kabul buyur. Şüphesiz hakkıyla işiten ve bilen sensin.
**36.** Onu doğurunca, Allah, ne doğurduğunu bilip dururken "Rabbim! Ben onu kız doğurdum. Oysa erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Kovulmuş şeytana karşı onu ve soyunu sana ısmarlıyorum" dedi.
**37.** Rabbi Meryem'e hüsn-i kabul gösterdi; onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriyya'yı da onun bakımı ile görevlendirdi. Zekerriya Ma'bedde onun yanına her girişinde onun yanında bir rızik bulur ve "Ey Meryem, bu sana nereden " der; o da "Bu, Allah tarafından» dır, Allah, dilediğine sayısız rızik verir." derdi.
**38.** Orada Zekeriyya, Rabbine dua etti: "Rabbim! Bana tarafından hayırlı bir nesil bağışla. Şüphesiz sen, duayı hakkıyla işitensin." dedi.
**39.** Zekeriyya ma'bedde durmuş namaz kılarken melekler ona şöyle nida ettiler: Allah sana, kendisi tarafından gelen bir Kelime'yi tasdik edici, efendi, iffetli ve salihlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeler.
**40.** Zekeriyya, "Rabbim, dedi, bana ihtiyarlık çattığına, üstelik karım da kısır olduğuna göre benim nasıl oğlum olabilir?" Allah şöyle buyurdu: İşte böyledir; Allah dilediğini yapar.
**41.** Zekeriyya: "Rabbim bana bir alamet ver." dedi. Allah buyurdu ki: Senin için âlemet, insanlarla üç gün, işaretten başka bir şekilde konuşmamandır. Ayrıca Rabbini çok an, sabah akşam teşbih et.

## Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde kendisini sevmenin, ancak peygamberlere uymak ve onlara itaat etmekie tamamlanacağını açıkladıktan sonra, bu âyetlerde de peygamberlerin derecelerinin yüksekliğini ve makamlarının şerefini açıklamaktadır. Önce ilk peygamber Âdem (a.s.)'den başladı, ikinci olarak, insanlığın ikinci babası sayılan Nuh (a.s.)'u; üçüncü olarak Âl-i İbrahim'i zikretti. Rasulullah (s.a.v.), İsmâîl (a.s.)'in çocuklarından olduğu için o da Âl-i İbrahim'e dahildir. Yüce Allah dördüncü sırada da Âl-i İmrân'ı getirdi. îsâ (a.s.) da Âl-i İmran'a dahildir. Bundan sonrada şu üç kıssayı, yani Hz. Meryem, Hz. Yahya ve Hz. İsa'nın doğum kıssalarım anlattı. Bunların hepsi Yüce Allah'ın kudretini gösteren harikulade şeylerdir. [91][91]

## Kelimelerin İzahı

Seçti demektir. Bu kelime safvet kelimesinden türemiştir. Buna göre mânâsı şöyle olur Allah o peygamberleri mahlukatınınseçkinleri kıldı.
Muharrer, hürriyet kelimesinden alınmıştır . Tam mânâsıyle hür kılınan kimse demektir. Bundan maksat, dünya işlerinden hiçbir şeye karışmayan sırf Allah için adanan kimsedir.
Onu senin himayene veriyorum demektir. Bir kimse bir şeye sığındığında denir.
Onu, Zekeriyya'nın himayesine verdi. Kefalet, tazmin etme sorumluluğunu üzerine almak demektir. Bu sorumluluğu üzerine alana kâfil denilir: Kâfil, bir insanın

[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/369.

nafakasını veren ve onun menfaatlerini koruyan kimsedir. Hadis'te şöyle buyrulmuştur: "Ben ve yetimin kâfili, cennette şu iki parmağım gibi yanyanayız"
Mihrab, şerefli ve yüce yer demektir. Ebu Ubeyde şöyle der : Mihrab, meclislerin en üst, en şerefli ve değerli yerine denir. Aynı zamanda o, mescidin bir parçasıdır.[92][92]
Hasûr, hapsetmek mânâsına gelen hasr kökündendir. Buna göre hasûr, şehevî arzulara karşı kendini iyice tutan, koruyan demektir. Bu kelimenin mânâsında müfessirler iki görüş beyan etmişlerdir. Biz bunlardan, muhakkiklerin seçtiği mânâyı tercih ediyoruz, ki, o da şudur, Hasûr, aczinden değil de, iffetinden dolayı kadınlarla temas etmeyen demektir.[93][93]
Akır; doğurmayan, kısır demektir. İster erkek olsun, ister kadın olsun, çocuğu olmayan kimseye akır denir.
Remz, el veya bap veya başka bir şeyle işaret etmek demektir. Taberî şöyle der: Remz, iki dudakla îmâ etmek demektir. Bazan kaş ve gözle yapılan işarete de remz denir.[94][94]
Aşiyy, güneşin zevalden batmasına kadar olan zamana denir. : İbkâr, güneşin doğmasından kuşluk vaktine kadar olan zamana denir. Şâir şöyle der :
Sabahın soğuğundan dolayı hiçbir gölgede duramazsın. Akşam soğuğundan dolayı da hiçbir gölgeden zevk almazsın, [95][95]

## Âyetlerin Tefsiri

**33.** Allah peygamberlik için mahlukatının en üstünlerini seçti. Bazıları şunlardır: İnsanlığın babası Âdem (a.s.), peygamberlerin piri Nuh (a.s.) ve İbrahim (a.s.)'in aşiret ve yakınları ki bunlar İsmail ve İshak peygamber ile bunların soyundan gelen peygamberlerdir. Son peygamber Hz. Muhammed (a.s.) de bu soydandır. Allah, Âl-i İmrân'ı da seçti. İsrâîloğullan içinden gelen son peygamber Meryemoğlu îsâ (a.s.) bunlardandır. İşte bunları, zamanlarının insanları arasından seçti. Kurtubı şöyle der: Diğer nebi ve resullerin hepsi, bunların neslinden geldiği için Allah sadece bunları zikretti. [96][96]

**34.** Bunlar din, takva ve salâhta birbiriyle uyumlu, biri diğerinden gelme bir nesil olarak seçilmiştir. Allah, kullarının sözlerini işiten, kalplerinde olanı bilendir. [97][97]

**35.** Onlara hatırlat. Hani İmrân'm karısı Hanne bint-i Fâkût şöyle demişti: Rabbim! Kamımda taşıdığım çocuğumu, sırf sana ibadet, itaat ve hizmet için adadım

---

[92][92] el-Bahru'1-muhît 11/433
[93][93] Fahreddin er-Râzî, Tefsir-i Kebir 8/39; Taberî ve Kurtubî'de de benzeri ifadeler vardır.
[94][94] Taberî, 6/386
[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/370.
[96][96] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/370-371.
[97][97] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/371.

Adağımı kabul buyur. Şüphesiz sen duamı işiten, niyetimi bilensin[98][98]

**36.** Onu doğurduğunda üzülerek ve Özür dileyerek dedi ki: Ey Rabbim! Onu kız doğurdum. İbn abbas şöyle der: Adakta erkeklerden başkası kabul edilmediği için Hanne bu şekilde söylemiştir. Allah, Meryem'i kabul etti ve şöyle buyurdu Bunu dese de demese de, onun ne doğurduğunu Allah daha iyi bilir. Senin istediğin erkek, sana verilen kız gibi değildir. Bilakis bu daha üstündür. Bu son iki cümle, mu'teriza olup, doğan çocuğun şanının yüceliğini, onunla ilgili önemli şeyleri, Onun ve oğlu Hz. isa'nın âlemler için büyük bir ibret oluşunu ifade eder. Bu söz, îmrân'm karısının sözlerinin devamıdır. Aslı şöyledir: Onu ben kız doğurdum, adını da Meryem koydum, Onların dilinde Meryem kelimesi Allah'ın hizmetçisi ve ona ibâdet eden demektir. Onu ve Onun soyundan gelenleri, kovulmuş Şeytan'm şerrinden senin korumana veriyorum. Yüce Allah, onun duasını kabul ederek şöyle buyurdu: [99][99]

**37.** Allah onu güzel bir şekilde kabul etti. İbn Abbas (r.a.) bunu şöyle açıklar: "Allah onu bahtiyar kimselerin yoluna soktu, Onu tam mânâsıyle kâmil bir şekilde terbiye etti ve sali-ha olarak yetiştirdi, Zekeriyya (a.s.)'yı onun bakımı ve faydasına olan şeyleri yapmakla görevlendirdi. Nihayet rüşd çağma gelince, Allah'a ibadet etmek üzere Mihrabta inzivaya çekildi. Zekeriyya (a.s.), onun ibadet yeri olan odasına her girdiğinde, yanında yemek ve meyve bulurdu. Mücâhid der ki: Onun yanında, kış mevsiminde yaz meyvelerini, yaz mevsiminde kış meyvelerini bulurdu. Zekeriyya (a.s.) Ey Meryem! Bu sana nereden ? diye sordu. Meryem: "O, Allah kalındandır" diye cevap verdi. Allah dilediğine, meşakkatsiz ve yorulmaksızın bol bol nzık verir. [100][100]

**38.** Zekeriyya Allah'ın, Meryem'e bu ikramım gördüğü zaman, yalvarıp yakararak Rabbine şöyle dua etti: Rabbim! Katından bana salih ve mübarek bir çocuk ver dedi. Kendisi çok yaşlı, karısı ise kısır bir ihtiyardı. Ey Rabbim! Sen, sana dua edenin duasını kabul edensin" diye yalvardı. [101][101]

**39.** Zekeriyya (a.s.) Mihrapta namaz kılarken Cebrâîl ona "Allah sana Yahya isminde bir çocuğu müjdeliyor" diye seslendi Yahya Allah'ın kelimesi olan îsâ (a.s.)'yı tasdik eden, onun peygamberliğine inanan, kavminin efendisi, iffet ve takvasından dolayı, şehevî arzularına karşı nefsini koruyan, gücü olduğu halde kadınlara yaklaşmayan biridir. Hz. îsâ (a.s.) babasız olarak, Allah'ın "ol" kelimesiyle yaratıldığı için ona "kelimetulîah" adı verildi. Bazı müfessirlerin, Hz. Yahya hakkında idi" yani iktidarsız idi sözleri bâtıldır. Bu vasıf peygamberler için caiz değildir. Çünkü bu bir eksiklik ve kusurdur. Halbuki âyet, övgü ve sena

---

[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/371.
[99][99] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/371.
[100][100] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/371-372.
[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/372.

mevkiinde gelmiştir.[102][102] Yahya (a.s.) salih peygamberlerden bir peygamberdir. İbn Kesir şöyle der: Bu müjde, doğum müjdesinden sonra onun peygamberliğini bildiren ikinci bir müjdedir. Bu, öncekinden daha üstündür. Hz. Musa (a.s.)'nın annesine verilen müjde de böyledir. Nitekim "Kaygılanma, çünkü biz onu sana geri vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız[103][103] mealindeki âyette böyle bildirilmiştir[104][104]

**40.** Zekeriyya (a.s.) dedi ki: "Ey Rabbimiz! Nasıl bizim çocuğumuz olur? Ben ihtiyarladım, e-şim de kısırdır, doğum yapmaz. O zaman Zekeriyya (a.s.) 120 ,,eşi 98 yaşında idi. İhtiyarlık ve kısırlık, ikisinde bir araya gelmişti. Bu iki sebepten her biri, çocuk olmasına manidir. Allah buyurdu ki: İşte bu böyledir. Allah dilediğini yapar. Hiçbir şey onu âciz bırakamaz ve hiçbir şey ona ağır gelmez. [105][105]

**41.** Zekeriyya: Ey Rabbim! Eşimin hamile kaldığına dair bana bir alâmet ver. Allah buyurdu ki: Senin için âlemet, sağlıklı olduğun halde üç gün üç gece insanlarla, işaretten başka bir şekilde konu şamam andır. Bundan maksat şudur: Zekeriyya (a.s.)'ya semavî bir engel gelip Allah'ın zikrinden başka bir şey söylemesine mani olmasıdır. Ancak, şükrân-i nimet olarak Allah'ı çok çok zikret. Zekeriyya (a.s.)'nm konuşması engellendi ama, Allah'ı zikir ve teşbih etmesi engellenmedi. Bu daha açık bir mu'cizedir. Sabah akşam teşbih et. Yani gündüzün başında ve sonunda "Subha-nallah" diyerek Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih et. Bir görüşe göre, bunun mânâsı: "Allah için namaz kıl" demektir. Taberi şöyle der: "Bu, sabah akşam ibadetle Rabbini tazim et" demektir. [106][106]

**Edebî Sanatlar**

**1.** cümleleri, mu'teriza cümlelerdir. Doğan çocuğun, mevki ve derecesinin yükseliğini ifade ederler.
**2.** "Onu senin korumana veriyorum" Buradaki, muzâri sigası teceddüd ve

---

[102][102] İbn Kesir Kadı İyazdan naklen şöyle der: Bilesin ki Allah Tealanın Yahya (a.s.)'yı "hasûr" diye sena etmesi, bazılarının dediği gibi, onun iktidarsız olmasından veya tenasül uzvu bulunmamasından dolayı değildir. Bilakis çok güçlü müfessirler bu iddiayı reddederek şöyle derler: Bu bir kusur ve eksikliktir. Peygamberlere yakışmaz. Hasûr kelimesinin mânâsı: "O, günahlardan korunmuş" demektir. Yani o, adeta muhasara altına alınmış gibi, günah işleyemez, veya nefsini şehevi arzulara karşı korur,. Buradan anlaşıldı ki, cinsî iktidarsızlık bir kusur ve eksikliktir. Fazilet olan, cinsî güç mevcut olduğu halde, ya Hz. îsâ'nm yaptığı gibi mücahede ile" veya Hz. Yahyâda olduğu gibi, Allah'ın yardımıyle şehevî arzuları engel-ienmektir.
[103][103] Kasas sûresi, 28/7.
[104][104] Muhtasar-ı İbn Kesir 1/285
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/372.
[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/372.
[106][106] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/372.

devamlılık ifade eder.
**3.** Yüce Allah kız çocuğunun büyüyüp gelişmesini, yavaş yavaş gelişen ekine benzetti. Bu söz, istiâre-i tebeıyye yoluyla, bütün hallerinde ona faydalı olacak şeylerle çocuğu yetiştirmekten mecazdır.
**4.** Melekler ona seslendi. Burada-seslenen Cebrâîl (a.s.)'dir. Cebrâîl (a.s.) meleklerin reisi olduğundan, onun sânına tazim için topluluk ismi zikredildi.
**5.** Bu iki keume arasında tıbak sanatı vardır. Bu da edebî sanatlardandır. [107][107]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** Rivayet olunduğuna göre tmrân'm eşi Hanne, kısır ve ihtiyar kadındı. Bir gün bir ağacın gölgesinde- otururken aniden yavrusunu besleyen bir kuş gördü. Keşke bir çocuğum olsa diye temennide bulunarak şöyle dedi : Allah'ım, bana bir çocuk verirsen, Onu, senin Beyt-i Mukaddesi'ne hizmetçi vermeyi ahdediyorum. Bu benim üzerime borç olsun." Hanne hamile kaldıktan sonra kocası İmrân öldü. İşte, âyette geçen adamanın sırrı budur.[108][108]
**2.** Âyetinin tefsirinde İbn-i Kesir şöyle der: Bu âyet evliyanın kerametine delâlet eder. Bunun, hadiste de birçok benzeri vardır. İbn Kesir Cabir'den gelen bir senedle Cefne (çanak) kıssasını zikretti. Kıssanın özeti şudur: Hz. Peygamber (s.a.v.) günlerce aç kaldı. Sonra yemek istemek üzere kızı Fâtımetü'z-Zehrâ'nm yanma gitti. Onun yanında da bir şey yoktu. Komşusu ona iki yufka ekmek ile bir parça et gönderdi. Fâtıma bunları bir çanağa koydu. Sonra baktı ki çanak et ve ekmekle dolmuş. [109][109]

**42.** Hani melekler demişlerdi: Ey Meryem! Allah seni seçti; seni tertemiz yarattı ve seni bütün dünya kadınlarına üstün kıldı.
**43.** Ey Meryem! Rabbine ibadet et; secdeye kapan, Rükû edenlerle beraber sen de rükû et.
**44.** Bunlar, bizim sana vahiy yoluyla bildirmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. İçlerinden hangisi Meryem'i himayesine alacak diye kur'a çekmek üzere kalemlerini atarlarken sen onların yanında değildin.
**45,46.** Melekler demişlerdi ki: "Ey Meryem. Allah sana kendisinden bir Kelime'yi müjdeliyor. Adı, Meryem oğlu îsâ'dır. Mesih'dir; dünyada da, âbirette de itibarlı ve Allah'ın kendisine yakın kıldıklarında ve salih kullarındandır. Beşikte iken de yetişkinlik halinde de insanlarla konuşur.
**47.** Meryem "Rabbim! dedi, bana bir erkek dokunmadığı halde nasıl çocuğum olur?" Allah şöyle buyurdu: İşte böyledir, Allah dilediğini yaratır. Bir işe hükmedince sadece "Ol" der; o da oluverir.
**48.** "Allah O'na yazmayı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretecektir.
**49.** O, İsrâîloğullanna bir elçi olacak (ve onlara şöyle diyecek:) Size Rabbinizden bir mu'cize getirdim: Size çamurdan bir kuş sureti yapar, ona üflerim ve Allah'ın

---

[107][107] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/373.
[108][108] Ebussuûd Tefsiri, 1/230
[109][109] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/373.

izni ili o kuş oluverir. Yine Allah'ın izni ile körü ve alacalıyı iyileştirir, ölüleri diriltirim. Ayrıca evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer inanan kimseler iseniz, bunda sizin için bir ibret vardır.
**50.** Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak ve size haram kılınan bazı şeyleri de helâl kılmam için gönderildim. Size Rabbinizden bir mucize getirdim. O halde Allah'tan korkun, bana itaat edin.
**51.** Şüphesiz ki Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyle ise O'na kulluk edin. İşte bu, doğru yoldur."

## Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, Hz. Yahya'nın, yaşlılığın son sınırına sarmış bir ihtiyar ile yaşlı kısır bir kadından dünyaya gelmesi kıssasını anlattı. Bu hadise, tabiî olaylara göre, harikulade bir şeydi. Bunu takiben bun-jan daha harikulade olan başka bir olayı anlattı. Bu da Hz. îsâ (a.s.)'nm babasız olarak dünyaya gelmesidir ki öncekinden daha çok hayret vericidir. Bu kıssayı anlatmaktan maksat Hz. îâ'nm (a.s.) ilâhlığmı iddia eden Hıris-;iyatılan reddetmektir. Yüce Allah, Hz. îsâ'nın insan olduğunu göstermek için onun Hz. Meryem el-Betül'den doğduğunu bildirdi. Bunun ardından da 3nun risâlctine ve Allah'ın yardımıyla harikulade olaylar gösteren büyük peygamberlerden biri olduğuna, herhangi bir Rabblik vasfı taşımadığına işaret etmek için ona verdiği mucizeleri zikretmektedir. [110][110]

## Kelimelerin İzahı

Enbâ, önemli haber mânâsına gelen nebe, kelimesinin çoğuludur.
Ona vahyediyoruz demektir. Vahy, mânâyı kalbe gizlice ulaştırmaktır.
Aklâm, kalem kelimesinin çoğuludur. Kalem ise, bilindiği *ibi, kendisiyle yazj yazılan bir alettir. Bazen, kur'a çekilen ollara da ka-em denilir ki, burada bu mânâyadır.
Mesih, sıddık ve faruk gibi, şeref ifade eden lakaplardan bir akaptır. Aslı, Tbranicede "Mübarek" mânâsına gelen "Meşiha" dır.[111][111]
Vech; şerefli, makamı ve değeri olan demektir. Vecahat, şeref /e değer manasınadır.
Mehd, çocuk yatağı, beşik demektir.
Kehl,orta yaşlı demektir.Orta yaşlı kadına da kehle denir : Anadan doğma kör demektir.
Ebras, alaca hastalığına yakalanmış kimseye denir. Alaca, ;ildde meydana gelen beyazlık ve şiddetli bir hastalıktır. [112][112]

## Âyetlerin Tefsiri

---

[110][110] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/376.
[111][111] Keşşaf, 1/278
[112][112] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/376.

**42.** Hatırla ki melekler, yani ebrâîl (a.s.) şöyle demişti: Ey Meryem! Allah, kadınlar arasından seni ;eçti ve özellikle sana ikramlarda bulundu. Seni kirlerden, pisliklerden te-nizledi ve Yahudilerin itham ettiği fahişelikten korudu. Seni, âlemlerdeki diğer kadınlara tercih etti ki, babasız asil bir ;ocuğu dünyaya getirme hususunda Allah'ın kudretinin tecelligâhi olasın. [113][113]

**43.** Ey Meryem! Allah'ın seni seçmesine karşılık bir şükür olarak, o'na ibadet ve itaat etmeye devam et. Namaz kılanlarla beraber, Allah için namaz kıl. [114][114]

**44.** Ey Muhammedi İşte bu sana anlattığımız Imrân'ın hanımının, kızı Meryem el-BetüTün, Zekeriyya ve Yahya (a.s)'ın kıssaları, sana vahyettiğimiz önemli gayb haberlerdendir. Daha önce sen onları bilmiyordun. Onların herbiri Meryem'i kendi himaye ve korumasına almak gayesiyle, birbirleriyle rekabet ettikleri ve çekiştikleri kur'a için oklarını attıkları zaman sen yanlarında değildin. Onlar, Meryem'in kefaletini kim alacak diye, birbirleriyle çekiştiklerinde sen yanlarında değildin. Maksat, bu haberlerin, her şeyi bilen ve herşeyden haberdar olan Allah katından bir vahiy olduğunu bildirmektir....
Rivayet edildiğine göre Hanne bint-i İmrân Meryem'i doğurduğunda onu bir bez parçasına sararak mescite götürdü ve Yahudi âlimlerin yanma bıraktı. Bu âlimler Beyt-i Mâkdis'de, Ka'be haciplerinin yaptığına benzer vazifeler yürütürlerdi. Hanne onlara: "Bu adağı alın" dedi. Âlimler onu almak için birbirleriyle rekabet ettiler. Çünkü o liderlerinin kızıydı. Sonra kur'a çektiler. Kur'ada Zekeriyya (a.s.) kazandı ve onu himayesine aldı.[115][115] İbn Kesir şöyle der: Allah Meryem'in saadeti için Zekeriyya (a.s.)'nm ona kâfil olmasını takdir elti ki, Meryem ondan geniş bir ilim ve iyi amel öğrensin. [116][116]

**45.** Melekler dediler ki Ey Meryem! Allah, bir baba vasıtası olmadan, kendisinden bir kelime, yani kelimesiyle meydana gelecek bir çocuğu sana müjde Onun adı îsâ'dır, lakabı Mesih'tir, babasız doğduğuna dikkat çekmek için, annesine nisbetle Meryem oğlu îsâ denilmiştir. O dünyada da, âhirette de şereflidir, makamı ve değeri yüksektir. Allah'ın, kendisine yakın kıldığı kullardandır. [117][117]

**46.** O, konuşma çağı gelmeden önce, çocukken ve olgun iken insanlara Allah'ın emrini söyleyecek. Zemahşeri şöyle der: "Bunun mânâsı şudur: Hz. îsâ, bu iki durumda da, yani çocukluk ve olgunluk durumlarında, çelişkisiz bir şekilde insanlara peygamber sözüyle konuşacak."56 Şüphesiz bu durum, büyük bir mu'cizedir, takva ve ıslah hususunda kemâle ermisterdendir. [118][118]

---

[113][113] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/376.
[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/36-377.
[115][115] Taberî,VI/351 (56 ) Keşşaf, 1/278
[116][116] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/377.
[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/377.
[118][118] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/377.

**47.** Meryem dedi ki: Rabbim!
Benim eşim yok nasıl çocuğum olabilir.? işte Allah'ın emri böyle büyüktür. Hiç bir şey O'nu âciz bırakamaz. O dilediğini yaratır. Ana-baba vasıtasıyle yarttığı gibi, vasıtasız da yaratır.
Bir şeyin olmasını istediğinde o şey gecikmeksizin ve sebebe ihtiyaç duymaksızın meydana gelir. Allah ona "ol" der, o da olur. [119][119]

**48.** Allah ona yazmayı, hikmeti yani söz ve amelde doğru davranmayı veya peygamberlerin sünnetlerini öğretecek, ona Tevrat ve İncil'i ezberletecektir. İbn Kesir: "îsâ, Tevrat'ı ve İncil'i ezberlemişti" der. [120][120]

**49.** Allah onu İsrâîloğulla-rına peygamber gönderecek. O onlara şöyle diyecek: Size, benim doğruluğumu gösteren bir âyetle, yani Allah'ın bana verdiği mucizelerle geldim. İşte benim doğruluğumu gösteren mucize şudur Ben sizin için çamurdan bir kuş sureti yaparım. «us tâte Ona üflerim, Allah'ın izniyle kuş olur. İbn Kesir şöyle der: îsâ (s.a) böyle yapardı. Çamurdan kuş şekli yapar, sonra ona üfürür o da Allah'ın izniyle gözler önünde uçardı. İşte bu, Hz. îsâ'nm Allah tarafından peygamber ola-rar gönderildiğini gösteren, kendisine verilmiş bir mucizedir.[121][121] Bu birinci mu'cizedir. Ben Allah'ın izni. ile alaca hastalığına yakalan mış olanları iyileştirdiğim gibi, anadan doğma körlerin gözlerin de açarım. Bu da ikinci mucizedir Ben kendi gücümle değil de, Allah'ın dilemesi ve kudretiyle bazı ölüleri diriltirim. Hz. îsâ (a.s.) dört kişiyi diriltmiştir. Bunlar, kendi arkadaşı Azir, ihtiyar bir kadının oğlu, Aşir'in kızı ve Nuh oğlu Şam'dır. Kurtubî ve diğer müfessirler böyle açıklamışlardır. Burada, insanlar, Hz. îsâ'nm ulûhiyyet vasfı taşıdığı vehmine kapılmasın diye, "Allah'ın izniyle" sözü tekrar edilmiştir. Bu da üçüncü mucizedir, Ayrıca, evlerinizde ne yeyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Yani, sizin şüphe etmediğiniz, bana göre gaib olan hallerinizi size bildiririm. Hz. îsâ (a.s.), kişinin, evinde ne yediğini, ne biriktirdiğini kendisine söylerdi. İşte bu da dördüncü mucizedir, Eğer siz Allah'ın âyetlerine inanıyorsanız, size getirdiğim bu mucizelerde, benim doğruluğumu gösteren apaçık bir delil vardır. Sonra Hz. îsâ (a.s.), Hz. Musa'nın peygamberliğini tasdik edici olarak geldiğini haber vererek şöyle der. [122][122]

**50.** Ben, Musa'nın peygamberliğini ve Tevrat'ta getirdiklerini tasdik edici ve destekleyici olarak geldim. Ve Musa'nın şeriatında size haram kılman bazı şeyleri sizin için helal kılacağım. İbn Kesir der ki: Burada Hz. îsâ'nm Tevrat'ın bazı hükümlerini kaldırdığına bir delil vardır. Sahîh olan da budur. Size, peygamberliğimin doğruluğuna şahit olacak bir delil getirdim. Buda Allah'ın bana verdiği mu'cizelerdir. Bu bölüm, konuyu pekiştirmek için tekrar edilmiştir İşte

---

[119][119] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/377-378.
[120][120] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/378.
[121][121] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/284
[122][122] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/378.

bütün bu mu'cizeleri gördükten sonra, Allah'tan korkun ve emrime itaat edin. [123][123]

**51.** ( Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz-dir. O'na kulluk hususunda hepimiz biriz. Şu halde ona kulluk edin. İşte bu doğru bir yoldur. Yani Allah'tan korkmak, O'na ibadet etmek ve birliğini ikrar etmek, şaşmayan dosdoğru bir yoldur. [124][124]

## Edebî Sanatlar

**1.** Âyetinde melekler zikredildi fakat Cebrail kastedildi. Bu, zikr-i küll irâde-i cüz (bütünü zikredip bir parçasının kastedilmesi) kabilindendir. Cüz'ün büyüklüğünü ifade eder. Bu sanata mecaz-ı mürsel denilir.
**2.** Burada lafızlarının tekrar edilmesinde itnâb sanatı vardır.
**3.** Bana hiçbir beşer dokunmadı. Cimâdan kinaye olarak hars, libas ve mübaşeret kelimeler kullanıldığı gibi, burada da aynı şekilde mess kelimesi kinaye edilmiştir.
**4.** âyetinde lafızları arasında, edebi sanatlardan tıbâk vardır.
Bu âyetlerin bir çok yerinde, hazif ve itnab sanatları vardır. Daha başka birçok edebi sanat vardır. Fakat biz sözü uzatmamak için onları açıklamakdan vazgeçtik. [125][125]

## Faydalı Bilgiler

Yüce Allah, burada "Allah dilediğini yaratır"; Yahya (a.s.)'nm kıssasında ise "Allah dilediğini yapar" buyurdu. Bunun sırrı şudur: Hz. îsâ'nm babasız yaratılması, normal bir vasıta olmaksızın, yoktan icat ve yaratmadır. Dolasıyle "yaratma" kelimesinin kullanılması ona uygun düşmüştür. Öbüründe ise eşler mevcuttur.. Fakat ihtiyarlık ve kısırlık faktörleri, normal o-larak çocuğun meydana gelmesine manidir. Bunda da "yapma" fiilinin kullanılması uygun düşmüştür. Allah daha iyi bilir. [126][126]

## Bir Uyarı

Bazı âlimler şöyle der: Allah'ın, Meryem'den başka bir kadını, ismiyle Kur'an'da zikretmem esinin hikmeti şudur: "Bu, Hristiy ani arın, onun Allah'ın eşi olduğuna inanmalarını örtülü bir şekilde reddetmeğe işarettir. Çünkü Yüce ve Ulu kimse, insanlar arasında eşinin isminin söylenmesini istemez, isa'nın babası olmaması itibariyle, onu Meryem'e nisbet etmek için, âyette buyrulmuştur.[127][127]

**52.** îsâ, onlardaki inkarcılığı sezince, "Allah yolunda bana yardımcı olacaklar

---

[123][123] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/378.
[124][124] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/378.
[125][125] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/379.
[126][126] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/379.
[127][127] Bakınız, Celaleyn Haşiyesi, Sâvî.cJ
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/379.

kimlerdir?" dedi. Havariler, "Biz, Allah yolunun yardımcılarıyız; Allah'a inan dik, şahid ol ki bizler müslümanlanz." cevabını verdiler.
**53.** "Rabbimiz! İndirdiğine inandık ve Peygam-ber'e uyduk. Bizi şahitlerle birlikte yaz" dediler.
**54.** (Yahudiler) tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını bozdu. Allah, tuzak kuranların hayırlısıdır.
**55.** Allah buyurmuştu ki: "Ey îsâ! Seni vefat ettireceğim, seni nezdime yükselteceğim, seni inkâr edenlerden arındıracağım ve sana uyanları kıyamete kadar kâfirlerden üstün kılacağım. Sonra dönüşünüz bana o-lacak. İşte o zaman ayrılığa düştüğünüz şeyler hakkında aranızda ben hükmedeceğim."
**56.** İnkâr edenler var ya, onları dünya ve âhirette şiddetli bir azaba çarptıracağım; onların hiç yardımcıları da olmayacak.
**57.** İman edip iyi davranışlarda bulunanlara gelince, Allah onların mükafaatlarını eksiksiz verecektir. Allah zalimleri sevmez,
**58.** Bu söylenenleri biz sana âyetlerden ve hikmet dolu Kur'an'dan okuyoruz.
**59.** Allah nezdinde îsâ'mn durumu, Adem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona "Ol!" dedi ve oluverdi.
**60.** Gerçek, Rabbinizden gelendir. Öyle ise şüphecilerden olma,
**61.** Sana bu ilim geldikten sonra seninle bu konuda çekişenlere de ki: "Geliniz, sizler ve bizler de dahil olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım, sonra da dua edelim de Allah' dan yalancılar üzerine la'net dileyelim."
**62.** Şüphesiz bunlar doğru haberlerdir. Allah'tan başka ilah yoktur. Muhakkak ki Allah, evet O, mutlak güç ve hikmet sahibidir.
**63.** Eğer yine yüz çevirirlerse, şüphesiz Allah, bozguncuları hakkıyla bilendir.

## Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Âyetler Meryem oğlu îsâ (a.s.)'ın kıssasını anlatmaya devam ediyor. Yüce Allah önceki âyetlerde Hz. Meryem'e Hz. îsâ (a.s.)'yı müjdeledi, daha sonra da mucizelerini anlattı. Bu mucizelerin hepsi onun peygamberliğini gösteren apaçık delillerdir. Allah'n ona verdiği bütün bu mucize ve delillere rağmen, İsrâîloğullarmın çoğu ona inanmadılar. Allah'ın düşmanı Yahudiler onu öldürmeye niyet ettiler. Fakat Allah O'nu onların şerrinden kurtararak göğe kaldırdı. [128][128]

## Kelimelerin İzahı

Bildi ve hakikatim anladı demektir. Bu kelime, beş duyu organından birisiyle anlamak mânâsına gelen ihsas mastarından fiil-i mazidir.
Havârîyyun, Havârî kelimesinin çoğuludur. Havârî, temiz ve seçkin kişi demektir. Renkleri saf ve beyaz olduğu için şehirli kadınlara da havârîyyat denir. Şâir şöy der:
Şehirli kadınlara söyle bizden başkalarına ağlasınlar. Bize, uluyan köpeklerden

[128][128] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/382.

başkası ağlamasın.
Havârîler, Rasulullah (s.a.v.)'m Ashabı gibi, Hz. îsâ (a.s.)'nm tabileri-dir. Kalpleri saf, içleri temiz olduğu için bu ismi almışlardır.
Mekr, tuzak demektir. Asıl mânâsı, gizlice fesat çıkartmaya çalışmaktır. Zeccâc şöyle der: Gece karardığı zaman, denir. Allah'ın tuzak kurması kullarına mühlet verip, bilmedikleri bir taraftan onları yakalamasıdır. Ferrâ'dan ve başkalarından böyle nakledilmiştir.
Yalvararak dua edelim demektir. Ibtihal, aslında, la'nette dua etmeğe çalışmaktır, la'net demektir. [129][129]

**Nüzul Sebebi**

Necran'dan gelen Hıristiyan heyeti, Hz. îsâ (a.s.) hakkında Rasulullah (s.a.v.) ile mücadele ettiklerinde ona dediler ki: "Sahibimize niçin sövüyorsun?" Rasulullah (s.a.v.) "Ne diyorum?" diye sordu. Onlar: "Mesih'in kul olduğunu söylüyorsun." dediler. Rasullullah (s.a.v.): "Evet, o, Allah'ın kulu ve elçisidir. O, Allah'ın, bakire Meryem'e ulaştırdığı kelimesidir." dedi. Buna çok kızdılar ve dediler ki: "Sen hiç, babasız bir insan gördün mü? Eğer.doğru söylüyorsan bunun bir benzerini bize göster." Bunun üzerine Yüce Allah, .al ivayete göre Rasulullah (s.a.v.) onları İslama davet ettiğinde: "Biz, senden önce de müslüman idik" dediler. Rasulullah (s.a.v.) yalan söylüyorsunuz. Üç şey sizin müslüman olmadığınızı gösteriyor. Bunlar: "Allah kendine çocuk edindi" demeniz: "domuz eti yemeniz" ve "haça secde etmeniz"dir." dedi. Hıristiyanlar: "Pekİ onun babası kimdir?" diye sordular. Bunun üzerine Yüce Allah: âyetlerini indirdi. Âyetler inince, Rasulullah (s.a.v.) onları mübahele (la'netleşme)'ye çağırdı. Hıristiyanlar birbirlerine: "Eğer bunu yaparsanız, vadi sizin için ateş olur." dediler. Sonra Rasulullah (s.a.v.)'a "başka bir teklifin yok mu ?" diye sordular. Rasulullah (s.a.v.): "Ya müslüman olursunuz, ya cizye verirsiniz veya savaşırız" dedi. Onlar da cizyeyi kabul ettiler.[130][130]

**Âyetlerin Tefsiri**

**52.** İsa (a.s.) Yahudilerin küfürde ısrar, dalâlette devam ettiklerini ve kendisini Öldürmek istediklerini anlayınca: "Allah'a çağırma hususunda bana yardımcı olacaklar kimlerdir?" dedi. Mücahid'e göre bu, "Allah yolunda bana kim tabi olacak?" manasınadır. Havârîler yani ona inanan temiz mü'minler, dediler ki: "Allah'ın dininin yardımcıları biziz Biz Allah'a inandık, senin bize getirdiğini tasdik ettik. Sen şehit ol, biz senin risaletine uyacak ve samimiyetle sana yardım edeceğiz. [131][131]

**53.** Ey Rabbimiz! İndirdiğin âyetlerine inandık, peygamberin îsâ'ya uyduk, bizi,

---

[129][129] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/382.
[130][130] Kurtubî, 4/103; Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, s. 5S
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/382-383.
[131][131] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/383.

birliğine ve peygamberinin doğruluğuna şahitlik edenlerle birlikte yaz. Daha sonra Yüce Allah, Hz. îsâ'yı öldürmek için tuzak kuran Yahudiler hakkında bilgi vererek şöyle buyurdu : [132][132]

**54.** Onlar tuzak kurdular. Allah da onlara tuzak kurdu. Yani onlar Hz. îsâ'yı öldürmek istediler. Allah da onların şerrinden onu korudu ve hiçbir eziyete maruz kalmadan göğe kaldırdı. Allah, hainlik eden Yahuza'yi Hz. îsâ'ya benzetti. Burada müşâkelet[133][133] olsun diye Allah'ın yaptığına mekr denilmiştir. Bunun içindir ki Yüce Allah buyurmuştur. Yani Allah onlardan daha sağlam tuzak kurar. Onları kendi kazdıkları kuyuya düşürür. Rasulullah (s.a.v.) şöyle dua etmiştir:. Allah'ım! Benim lehime tuzak kur, aleyhime kurma, [134][134]

**55.** Hani Allah îsâ'ya: "Ey îsâ! Seni göğe kaldıracağım, sonra da ecelin geldiğinde seni öldüreceğim," demişti. Yüce Allah'ın böyle demesinden maksat, onu, Yahudilerin elinden kurtaracağını ve kendisine hiçbir eziyet edilmeden, sağ salim göklere kaldıracağını müjdelemektir. Katâde şöyle der: Burada takdim tehir vardır. Takdiri şöyledirl "Seni kendime kaldıracağım. Daha sonra da öldüreceğim[135][135] Bunu Taberî nakletti ve şöyle dedi. Başkalarına göre, bu âyelin mânâsı şöyledir: Hatırla ki Allah şöyle demisti: "Ey İsa! Seni bana kaldıracağım ve seni kâfirlerden kurtaracağım. Seni dünyaya indirdikten sonra da öldüreceğim. Seni, öldürmek isteyenlerin şeninden koruyacağız, Hasan-ı Basrî şöyle der: Allah onu Yahudi, Hıristiyan, Mecusî ve kendi kavminin kâfirlerinden korudu. Sana uyup iman edenleri, kıyamete kadar, senin peygamberliğini inkâr edenlere ve mü'minlere düşmanlık edenlere üstün kılacağız. Celaleyn Tefsiri yazarı şöyle der: "Müslüman ve Hıristiyanlardan, senin peygamberliğini tasdik edenler" demektir. y Cümlesindeki kâfirlerden maksat ise, Yahudilerdir. Mü'minler onlara hüccet ve kılıçla üstün gelirler. 9 Sonra dönüşünüz banadır, îsâ (a.s.) ile ilgili olarak düştü - ğünüz ihtilaflarda hepinizin arasında hak ile hükmedeceğim. [136][136]

**56.** Senin peygamberliğini inkâr eden ve senin dinine aykırı davranan kâfirlere gelince, kuşkusuz. ben onları dünyada öldürme ve sürgün etme; âhirette de cehennem ateşine atmakla şiddetli bir şekilde cezalandıracağım. Oks Onlar için.

---

[132][132] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/383.

[133][133] Müşâkelet: Daha Önce de geçtiği gibi, lafızda bir mânâda farklı olmak demektir.

[134][134] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/383.

[135][135] Taberî, 6/458

Onun, gündüzleyin üç saat süresince öldüğünü, sonra göklere kaldırıldığını söyleyen bazı müfeasirler üe, "vefat'tan maksat, uyku vefatıdır" diyenlerin görüşleri zayıftır. Muhakkkik alimler bunu reddetmişlerdir. Kurtubî şöyle der : Doğru olan, Allah'ın onu öldürmeden ve uyutmadan göğe kaldımıasıdır. Hasan-ı Basrî ve İbn Zeyd böyle söylemiştir. Taberî bunu tercih etmiştir İbn Abbas (r.a.)'tan gelen sahih rivayet de böyledir.

[136][136] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/383-384.

kendilerini Allah'ın azabından koruyacak yardımcılar yoktur. [137][137]

**57.** İman edenlere gelince, Allah onların salib amellerinin karşılığını eksiksiz olarak tam bir şekilde verecektir. Allah, zâlim olanları sevmez. Öyleyse, kullarına nasıl zulmeder?... [138][138]

**58.** Ey Muhammedi Sana anlattığımız bu haberler, muhkem Kur'an-t Kerim'in âyeti erindendir. Ona, önünden de ardından da bâtıl gelemez. [139][139]

**59.** Babasız yaratılan îsâ'nın durumu, Allah katında Adem'in durumu gibidir. Babasız dünyaya gelme hususunda îsâ (a.s.) tektir. Allah Âdem'i topraktan anasız-babasız yarattı. Sonra ona "ol" dedi, o da oldu. îsanm durumu Âdem'in duru-mur.dan daha harikulade değildir. [140][140]

**60.** İşte Tsâ(a.s.) hakkında doğru söz budur. Sakın şüpheye düşenlerden olma. [141][141]

**61.** Sana bu ilim gelip de, hak apaçık ortaya çıktıktan sonra, kim îsâ hakkında seninle cedellleşirse De ki : Gelin, toplanalım, başta kendimiz olmak üzere hepimiz oğullarımızı, hanımlarımızı, başta kendimiz olmak üzere la'netleşmeye çağıralım. Sonra da dua ederek, Allah'tan yalancılar üzerine la'net dileyelim. Yani Allah'a yalvarıp: "Ey Allah'ım! îsâ hakkkmda hangimiz yalan söylüyorsa ona la'net et diyelim." Müslim'in Sahihinde rivayet edildiğine göre, bu âyet inince Rasulullah (s.a.v.) Hz. Fatma ve onun oğulları Hasan ile Hüseyin'i çağırarak: "Allah'ım! Bunlar benim aile efradımdır." dedi.[142][142] Rasulullah (s.a.v.) Hıristiyanları la'netleşmeye çağırdığında, onlar bundan kaçındılar ve cizye vermeyi kabul ettiler. Rivayet edildiğine göre İbn Abbas (s.a) şöyle demiştir. "Rasulullah (s.a.v.) ile la'netleşmeye çıksalardı, malsız ve çoluk çocuksuz dönerlerdi." Ebu Hayyan şöyle der: "Hristiyanlarm, Rasulullah (s.a.v.) 'in doğruluğunu bildikleri için onunla la'netleşmeyi terketmele-.ri, Rasulullah (s.a.v. )'ın hak peygamber olduğunun en büyük şahididir.[143][143]

**62.**Ey Muhammedi îsâ'nın'durumu hakkında sana anlattığımız bu sıssa, şüphesiz bir gerçektir. Allah'tan başka hiç bir ilâh yoktur. Bu âyet, Hıristiyanların teslis inancım reddeder. Şüphesiz Yüce Allah, mülkünde azîz, yaptıklarında hikmet

---

[137][137] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/384.
[138][138] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/384.
[139][139] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/384.
[140][140] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/384.
[141][141] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/384.
[142][142] Müslim, Fezâilu's-sahabe 32.
[143][143] el-Bahnı'1-muhît, 2/480
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/384-385.

sahibidir. [144][144]

**63.** Eğer, Allah'n birliğini ikrardan yüz çevirirlerse, şüphesiz onlar bozguncudurlar, Allah onları bilir. Allah onları en kötü bir şekilde cezalandıracaktır. [145][145]

**Edebî Sanatlar**

**1.** Ebu Hayyan şöyle der: Burada istiare vardır. Çünkü küfür, duyu organlanyle hissedilmez. Ancak ilim ve zihin yoluyla bilinir. Burada "his"sin zikredilmesi istiare kabiÜndendir.
**2.** lafızları arasında iştikak cinası vardır. Bu, müşâkele kâbilindendir.
**3.** Burada mütekellim zamirinden gaip zamirine dönüş, yani iltifat sanatı vardır. Bu, fesahatta çeşitleme ifade eder.
**4.** Rab kelimesinin Rasule ait zamire izafeti, onu şereflendirmek içindir.
**5.** Sakın şüpheye düşenlerden olma. Bu ifadede, Peygamber (s.a.v.)'in îsâ (a.s.) hakkında ki inancını daha da pekiştirmek için bir teşvik ve tahrik vardır. Ebussuûd böyle söylemiştir. [146][146]

**Bir Nükte**

Ebu Hayyan şöyle der: Bir adam Cüneyd'e: "Allah, başkasını tuzak kuruyor diye ayıpladığı halde, bu fiile, kendisi için nasıl razı oldu? diye sordu. Cüneyd: Senin sorduğunu bilmiyorum. Fakat Zahran'b Ulan kışı bana şu şiiri okudu:
Benim nezdim de, senden başkasının yaptığı çirkin görülür. Onu sen yaparsan, senin yaptığın güzel olur.
Sonra adama: "Anladınsa, cevabını verdim" dedi. [147][147]

**64.** De ki: Ey Ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım; O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştirmasm. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, işte o zaman, "Şahit olun ki biz müslümamz." deyiniz.
**65.** Ey Ehl-i kitap! İbrahim hakkında niçin çekişirsiniz? Halbuki Tevrat ve İncil, kesinlikle ondan sonra indirildi. Siz hiç düşünmez misiniz?
**66.** İşte siz böyle kimselersiniz. Hadi hakkında bilgi sahibi olduğunuz konuda tartıştınız; fakat bilgi sahibi olmadığınız konu da niçin tartışıyorsunuz. Oysa ki Allah, her şeyi bilir; siz bilmezsiniz,
**67.** İbrahim, ne Yahudi, ne de Hıristiyan idi; fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir müslüman idi; müşriklerden de değildi.
**68.** İnsanların İbrahim'e en yakın olanı, ona uyanlar, şu Peygamber (Muhammed)

---

[144][144] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/385.
[145][145] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/385.
[146][146] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 385.
[147][147] el-Bahru'1-muhît, 2/472
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/385-386.

ve ona iman edenlerdir. Allah mü'minlerin dostudur.
**69.** Ehl-i kitaptan bir kısmı sizi saptırmak ister. Oysa onlar, sadece kendilerini saptırırlar da farkına bile varmazlar.
**70.** Ey Ehl-i kitap! görüp bildiğiniz halde niçin Allah'ın âyetlerini inkâr edersiniz?
**71.** Ey Ehl-İ kitap! Neden doğruyu eğriye karıştırıyor ve bile bile gerçeği gizliyorsunuz?
**72.** Ehl-i kitaptan bir gurup, "Mü'minlere indirilmiş olana sabahleyin inanıp akaşamleyin inkâr edin. Belki onlar (böylece dinlerinden) dönerler." dedi.
**73.** "Sizin dininize uyanlardan başka hiçbir kimseye inanmayın." dediler. De ki: "Doğru yol ancak Allah'ın yoludur." (Onlar kendi aralarında) "Bir kimseye size verilenin benzeri verilecek, yahut Rabbinizin huzurunda sizin aleyhinize deliller getirecekler diye (onlara inanmayın)" dediler. De ki: Lütuf ve ihsan Allah'ın elindedir. Onu dilediğine verir. Allah'ın rahmeti geniştir ve O herşeyi hakkıyla bilir.
**74.** Rahmetini dilediğine ayırır. Allah üstün lütuf sahibidir.

## Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Kur'an-ı Kerim önceki âyetlerde Hıristiyanlara karşı delil getirip onların Hz. İsa'nın ilâhlığı hakkında ki iddialarını boşa çıkardıktan sonra, burada Yahudi ve Hıristiyanlar! tevhide ve peygamberlerin atası Hz. İbrahim'e uymaya çağırmaktadır. Çünkü İbrahim (a.s.)'in yüce Hanif dini, İslam dininden başka bir şey değildir. O, bu grupların iddia ettiği gibi ne Yahudi idi ne de Hıristiyan. Daha sonra Yüce Allah, insanların İbrahim (a.s.)'e intisaba en layık olanının Hz. Muhammed (a.s.) ve ümmeti olduğunu açıkladı. [148][148]

## Kelimelerin İzahı

Sevâ; eşitlik, denklik ve adalet demektir. Ebu Ubeyde der ki : Araplar bu kelimeyi şöyle kullanırlar: Seni adalet ve insafa çağırdı. Onu kabul et. Şâir Züheyr şöyle der:
Bana Öyle bir şey gösterin ki, onda zulüm bulunmasın. O konuda aramızda adaletle muamele edilsin Evlâ, daha lâyık demektir. İstedi, temenni etti manasınadır.
Karıştırıyorsunuz demektir. Bu kelimenin masdan olan "lebs" karıştırmak manasınadır. Bir kimse bir meseleyi anlayamaz da ka-nştırırsa denir.
Sabahleyin demektir. Önce, gündüzün ilk vakitleri ile yüz yüze gelindiği için, bu vakte , gündüzün yüzü mânâsına gelen ve denilmiştir.
Şâir şöyle der:
Kim Mâlik'in öldürülmesine sevinirse, artık sabahın ilk vakitlerinde karılarımıza gelsin.[149][149]

## Nuzûl Sebebi

---

[148][148] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/389.
[149][149] Ebu Ubeyde, Mecâzu'l-Kur'an,s. 97
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/389.

İbn Abbas (r.a.)'tan rivayet edildiğine göre Yahudi âlimleri ile Nec-ran Hıristiyanları Rasulullah (s.a.v.)'m huzurunda toplandı ve İbrahim (a.s.) hakkında tartıştılar. Yahudiler: "İbrahim, ancak bir Yahudi idi"; Hıristiyanlar da: "O, ancak bir Hıristiyandı" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah: "İbrahim ne Yahudi idi, ne de Hıristiyan. Fakat o, Allah'ı bir tanıyan dost-doğru bir müslüman idi" mealindeki âyeti indirdi.[150][150]

## Âyetlerin Tefsiri

**64.** Onlara de ki: "Ey Yahudi ve Hıristiyan topluluğu! Geliniz, birbirimize insaf edeceğimiz âdil ve doğru bir sözde birleşelim. Geliniz, Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim. Sadece ona ibadet edelim, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp da birbirimizi ilâhlaştırmayalım. Yani Yahudilerin Uzeyr (a.s.)'e, Hıristiyanların da İsa (a.s.)'ya ibadet ettikleri gibi, kimimiz kimimize ibadet etmesin. Yahudi ve Hıristiyan âlimlerinin kendiliklerinden helâl ve haram kıldıkları hususlarda onlara itaat edenler gibi olmayalım." Rivayete göre bu âyet inince Adiy b. Hatim dedi ki: "Ya Rasulallah! Biz âlimlerimize ibadet etmiyorduk ki...." Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:: "Onlar size bazı şeyleri helâl, bazılarını da haram kılmıyorlar mıydı. Siz de onların sözlerine uymuyor muydunuz?" Adiy, "Evet" dedi. Rasulullah (s.a.v.): "İşte bu, onlara ibadet demektir." buyurdu Eğer tevbidden yüz çevirir ve bu âdil daveti kabul etmezlerse, deyiniz ki: "Ey Ehl-i kitap! Siz şahid olun, biz tevhidi kabul eden müslümanlarız. Allah'ın birliğini ikrar edenler ve sırf o'na ibadet edenleriz. [151][151]

**65.** Ey Yahudi ve Hıristiyan topluluğu.! Niçin İbrahim hakkında tartışıyor, cedelleşiyor ve O'nun sizin dininiz üzerine olduğunu iddia ediyorsunuz? Halbuki Tevrat da, İncil de ondan sonra indirildi. Yani Yahudilik de, Hıristiyanlık da ondan birçok asır sonra meydana çıkmıştır. Bu durumda o, nasıl bu dinlere mensup olur? Sözünüzün batıl olduğuna aklınız ermiyor mu? İbrahim (a.s.) ile Musa (a.s.) arasında bin sene, Musa (a.s.) ile îsâ (a.s.) arasında ise ikibin sene vardır. Aklı olan nasıl böyle bir iddiada bulunur? Bu soru, kınamak içindir. [152][152]

**66.** Ey Yahudi ve Hıristiyan topluluğu! Hadi hakkında bilgi sahibi olduğunuz konuda tartıştınız. Yani, Hz. İsa (a.s.) zamanında yaşamıştınız. Onun hakkında cedelleştiniz, münakaşa ettiniz, ve çeşitli iddialarda bulundunuz. Peki İbrahim (a,s.) ve onun dini hakkında bilginiz olmadığı halde niçin mücadele ve münakaşa ediyor ve onun Yahudi ve Hıristiyan olduğunu iddia ediyorsunuz? Bu yaptığınız, aptallık ve beyinsizlik değil mi? İbrahim hakkında doğruyu Allah bilir, siz bilmezsiniz. Ebu Hayyan şöyle der: Bu âyet onların, bilmedikleri şeyi dinlemeleri için bir çağrıdır. Nitekim, sen, birisine bilmediği bir şeyi haber vermek istediğinde, ona "Dinle, ben,

---

[150][150] Mecmau'l-beyan, 11/456
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/389.
[151][151] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/390.
[152][152] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/390.

senin bilmediğin bir şeyi biliyorum" dersin.[153][153]
Sonra Yüce Allah, onların, İbrahim (a.s.) hakkındaki iddialarını yalanlıyarak şöyle buyurur. [154][154]

**67.** İbrahim ne Yahudiliğe, ne de Hıristiyanlığa mensuptu. Çünkü Yahudilik Hz. Musa'nın şeriatından tahrif edilmiş bir dindir. Hıristiyanlık da, Hz. İsa'nın şeriatın dan tahrif edilmiş bir dindir. 3 Fakat o, bütün batıl dinlerden uzak, hak dine mensup dosdoğru bir müslümandı O müslümandı, müşrik değildi. Burada Hıristiyan ve Yahudilerin müşrik olduklarına bir ta'riz vardır. Çünkü Yahudiler: "Üzeyr Allah'ın oğludur" Hıristiyanlar da: "îsâ, Allah'ın oğludur" diyorlardı. Bu âyet aynı zamanda, İbrahim (a.s.)'m dinine men-sub olduklarına dair müşriklerin iddialarını da reddeder. [155][155]

**68.** İnsanların İbrahim'e intisap etmeye en layık olanı, onun zamanında onun emrine uyan, o'na itaat eden ve tabi olanlardır. Ondan sonra da, bu peygamber yani Mu-hammed (s.a.v.) ve ümmeti olan mü'minlerdir. "Biz İbrahim'in dinine men-subuz" demeye siz değil onlar layıktır. Allah mü'minlerin koruyucusu ve yardımcısıdır. Yahudiler, sahabeden bazılarını Yahudiliğe çağırınca şu âyet nazil oldu, [156][156]

**69.** Kıskançlık ve taşkınlıklarından dolayı Ehl-i kitaptan bir grup, sizi kendi dinlerine döndürerek dalalete düşürmek istiyorlar. Onlar kendilerinden başkasını dalalete düşüremezler. Bunun vebali kendilerinden başkasına ait değildir. Yaptıklarına karşılık onları azabı kat kat olacaktır. Fakat, kendilerinden başkasını'Saptıramıyacaklarının farkında değildirler.
Sonra Kur'an, bu çirkin fiillerinden dolayı onları kınadı ve şöyle dedi. [157][157]

**70.** Ey Ehl-i kitaP! Muhammed (s.a.v.)'e indirilen kitabın hak olduğunu bildiğiniz halde, Allah'ın âyetlerini niçin inkâr edersiniz. [158][158]

**71.** Ey Ehl-i kitap! Şüpheye düşürerek, tahrif ederek, değiştirerek hak ile bâtılı niçin birbirine karıştırıyor ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in kitabınızda mevcut olan vasıflarını, bile bile niçin gizliyorsunuz? Daha sonra Yüce Allah onların hile ve pisliklerinin bir başka türünü anlattı: Onlar, İslam dini hakkında insanları kuşkuya düşürmek için sabahleyin İslamı kabul etmiş görünüyor, akşamleyin de döndüklerini bildiriyorlardı. Bu durumu Yüce Allah şöyle açıklar: [159][159]

---

[153][153] el-Bahnı'1-muhît, 11/486
[154][154] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/390-391.
[155][155] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/391.
[156][156] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/391.
[157][157] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/391.
[158][158] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/391.
[159][159] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/391.

**72.** Ehl-i kitaptan bir grup, "mü'minlere indirilmiş olana sabahleyin inanıp akşamleyin inkâr edin" dedi.
İbn Kesir şöyle der: Bu, onların bir tuzağıdır. Bununla, imanı kemale ermemiş kimseleri dinleri hakkında şüpheye düşürmek istiyorlardı. Yahudiler aralarında istişare edip, sabahleyin iman etmiş görünmeye, müslüman-larla namaz kılmaya, akşamleyin de dinlerinden dönmeye karar verdiler ki, cahil insanlar, onların, mü s lü m anların dininde bir ayıp ve suç gördükleri için İslamdan döndükleri kanaatine varsınlar.[160][160]
Böyle yaparsanız, muhtemel ki onlar dinleri hakkında şüpheye düşer ve ondan dönerler. [161][161]

**73.** Bu bölüm, Yahudilerin sözlerinin devamı olup Yüce Allah onlardan nakletmiştir. Mânâsı şöyledir: Sizin dininize inananlardan başka hiçbir kimseyi tasdik etmeyiniz. Ona güvenip sırrınızı açmayınız. Ji Ey Muhammed! Onlara de ki: Hidâyet sizin elinizde değildir. Hidâyet, ancak Allah'ın hidâyetidir. Allah, mü'minleri hidâyete erdirdiği gibi, dilediğine iman nasip eder ve onu iman üzere sabit kılar. Bu cümle, ara cümlesidir. Bu ara cümlesinden sonra Yüce Allah Yahudilerin sözlerinin kalan kısmını zikrederek buyurur ki: "Bir kimseye size verilen (kitab)'m benzeri verilecek, yahut Rabbinizin huzurunda sizin aleyhinizde deliller getirecekler diye endişe edip de onlara inanmayın" dediler. Yani, Yahudiler birbirlerine dediler ki: Sizin dininize tabi olandan başkasını sakın tasdik etmeyin. Peygamberlik iddiasında bulunan kimseye bakın. Eğer sizin dininize uyuyorsa onu tasdik edin, aksi halde yalanlayın. Sizin dininize tabi olmayan herhangi bir kimsenin peygamberliğini sakın ikrar ve itiraf etmeyin. Bir kimseye size verilenin bir benzeri verilecek ve Rabbinizin huzurunda onunla size karşı deliller getirecekler diye korkup da herhangi birinin peygamberliğini sakın kabul etmeyesiniz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini ikrar edip de dinine girmezseniz, bu, kıyamet gününde sizin aleyhinize delil olur. Onların bundan maksadı, Rasulullah (s.a.v.)'ın peygamberliğini inkâr etmektir. Ey Muhammed! Onlara de ki: Peygamberlik meselesi size bırakılmış bir şey değildir. O, ancak Allah'ın elindedir. Lütuf ve iyilik, hepsi Allah'ın elindedir. Onu dilediğine verir. Allah'ın rahmeti geniş, nimeti bol, ihsanı çoktur. Bunlara kimin ehil olduğunu o pek iyi bilir. [162][162]

**74.** Allah, rahmetini yani peygamberliği dilediğine verir. Allah'ın lütfü boldur; kimse onun lütfunu sınırlayamaz, dilediğine vermesine engel olamaz. [163][163]

**Edebî Sanatlar**

Bu âyetlerde birçok edebî sanat vardır. Bunlar:
**1.** İfadesinde mecaz vardır. Zira çoğul için müfret kelime kullanılmıştır.

---

[160][160] Muhtasar-i İbn Kesir, 1/291
[161][161] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/391-392.
[162][162] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/392.
[163][163] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/392.

**2.** Kelimesinde teşbih vardır. Zira Ehl-i kitab'ın, bazı haram şeyleri helal kılan din alimleri, ibadete lâyık olan Allah'a benzetilmişlerdir.
**3.** ifadesinde tıbak sanatı vardır.
**4.** İfadesinde tam cinas vardır. Kelimeleri arasında iştikak cinası vardır. Ayrıca bir çok yerde tekrarlar ve hazifler vardır.[164][164]

**Faydalı Bilgiler**

Rasulullah (s.a.v.), Rum Meliki Hirakl'e bir mektup yazarak Onu İslama davet etti. Mektuba, sadece bir olan Allah'a samimiyetle ibadet etmeye davet eden bir âyeM kerimeyi ilave ederek, davasında haklı olduğuna şahit getirdi. Bu mektubun, Sahih-i Müslim'deki metninin tercemesi şudur:
"Bismillahirrahmanirrahîm. Allah'ın Rasulü Muhammed'den, Rum'un büyüğü Hirakl'e. Selam, doğru yola girenlere olsun. İmdi, Ben seni İslama çağırıyorum. Müslüman ol ki, selamete eresin. İslama girersen, Allah sana ecrini iki kat verir. Eğer yüz çevirirsen, halkının vebal ve günahı, senin üzerinedir. "Ey Ehl-i kitap! Bizim ve sizin aranızda eşit olan bir kelimeye gelin: Yalnızca Allah'a ibadet edelim. O'na hiç bir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp da, birimiz diğerini ilâh edinmesin. Eğer yüz çevirirlerse: "Şahid olun, biz müslümanlarız" deyin.[165][165]

**75**. Ehl-i kitaptan öylesi vardır ki, ona yüklerle mal emanet bıraksan, onu sana noksansız iade eder. Fakat öylesi de vardır ki, ona bir dinar emanet bıraksan, tepesine dikilip durmazsan onu sana iade etmez. Bu da onların, "Ümmilere karşı yaptıklarımızdan dolayı bize vebal yoktur." demelerindendir. Allah adına bile bile yalan söylüyorlar.
**76.** Hayır! Her kim sözünü yerine getirir ve kötülükten sakınırsa bilsin ki Allah sakınanları sever.
**77.** Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların âhi-rette bir payı yoktur. Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azap vardır.
**78.** Ehl-i kitaptan bir gurup, okuduklarını kitaptan sanasınız diye kitabı okurken dillerini eğip bükerler. Halbuki okudukları Kitap'tan değildir. Söyledikleri Allah katından olmadığı halde "Bu Allah kalındandır. " derler. Onlar bile bile Allah'a iftira ediyorlar.
**79.** Hiçbir insanın, Allah'ın kendisine Kitap, hikmet ve peygamberlik vermesinden sonra insanlara: "Allah'ı bırakıp bana kul olun." demesi mümkün değildir.. Bilakis (şöyle demesi gerekir): Rabbani kullar olunuz. Çünkü siz Kitabı okuyor ve öğretiyorsunuz.
**80.** Ve size "Melekleri ve peygamberleri ilâhlar edinin." diye de emretmez. Siz müslüman olduktan sonra hiç size kafirliği emreder mi?

---

[164][164] Bu bölüm el-Bahru'l-muhît'ten alınmıştır.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/392-393.
[165][165] Buhârî, Bedu'1-vahy 6, Tefsir-i Sure 3, Bab 4; Müslim, Cihad 74.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/393.

## Bu Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah, Önceki âyetlerde Ehl-i kitabın çirkin davranışlarını; tabiatlarında bulunan hile, desise ve kötülükleri anlattı. Bu âyetlerde ise, özellikle Yahudilerin bazı vasıflarını belirterek onların dinî ve malî hainliklerini anlatmaktadır. Zira onlar, Allah'ın kelamını tahrif etmek ve haksız yere İnsanların mallarını yemeği helal saymakla Allah'a ve insanlara hainlik ettiler. [166][166]

## Kelimelerin İzahı

Kıntar, daha önce geçtiği gibi çok mal demektir. : Başından hiç ayrılmayan devamlı isteyen demektir. Ümmiyyîn. Bundan maksat Araplardır. Ümmî'nin asıl mânâsı, "okuması yazması olmayan" demektir. Araplar böyleydi.
Eğip bükerler. Bu kelime, "bükmek, eğmek" mânâlarına gelen JJI kelimesinden türemiştir. Bir kimse, birisinin elini büktüğü zaman der. Burada maksat, kitabın âyetlerini bırakıp tahrif edilmiş ibarelere yöneltmek için dillerini bükmeleridir.
Onların, Allah'ın rahmetinden bir nasibi yoktur, demektir.
Rabbaniyyîn, Rabbe mensup mânâsına gelen rabbânî kelimesinin çoğuludur. Taberî şöyle der: demek, hakîm ve alîm olun demektir.[167][167]

## Nuzûl Sebebi

Eş'as b. Kays'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Benimle bir Yahudi arasında bir arazi vardı. Yahudi, benim hissemi inkâr etti. Onu Rasulullah (s.a.v.)'a götürdüm. Rasulullah (s.a.v.) bana: "Bir delilin var mı?" diye sordu. "Hayır" dedim. Rasulullah (s.a.v.) Yahudiye: "Yemin et" dedi. Ben : "Bu takdir de o yemin eder ve benim malımı alır" dedim. Bunun üzerine Yüce Allah: "Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini, az bir paraya satanlar var ya....[168][168] âyetini indirdi. [169][169]

## Âyetlerin Tefsiri

**75.** Ehl-i kitap'tan, yani Yahudilerden öyleleri vardır ki, ona birçok mal emanet bıraksan, güvenilir bir kişi olduğu için sana emanetini verir.. Nitekim Abdullah b. Selâm'a Kureyşli birisi bin ukıyye altın emanet bırakmış; o, bu emaneti ona aynen iade etmişti. Onlardan öyleleleri de vardır ki, emanete hiyanetinden dolayı ona bir dinar dahi emanet edilmez. Eğer bir dinar emanet bıraksan, başına dikilip devamlı istemedikçe asla geri vermez. Nitekim, Fenhâs b. Âzûrâ'ya Kureyşli birisi bir dinar emanet bırakmış, fakat o bunu inkâr etmişti Onların böyle yapmalarının sebebi: "Ümmilere karşı bize bir sorumluluk yoktur" demeleridir. Yani, onları bu şekilde

---

[166][166] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/395.
[167][167] Taberî, VI/540
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/395-396
[168][168] Kurlubî,TV/120
[169][169] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/396.

emanete hıyanet etmeye sevkeden şey, Allah'ın, Arapların mallarını onlara mubah kıldığını iddia etmeleriydi. Rivayet edildiğine göre Yahudiler şöyle derlerdi: "Biz, Allah'ın oğulları ve dostlarıyız. Diğer insanlar bizim kölemizdir. Biz kölelerimizin mallarını yersek, kimse bize bir sorumluluk yükleyemez" Bir rivayete göre de şöyle derlerdi: "Allah bize dinimize uymayanların malını yemeyi mubah kıldı Yalancı ve iftiracı olduklarını bildikleri halde, bu şekilde iddialarda bulunarak Allah'a karşı yalan söylüyorlar. Rivayet olunduğuna göre onlar: "Ümmîler (Araplar) için bize bir sorumluluk yoktur" dediklerinde, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu : Allah'ın düşmanları yalan söylüyorlar. Câhiliyye'den kalma ne varsa, hepsi şu iki ayağımın altındadır. Sadece, o devirden kalan emanet hariç. İyiye de, kötüye de emaneti verilecektir.[170][170]

**76.** Hayır, her kim sözünü yerine getirir ve kötülükten sakınırsa, bilsin ki Allah sakınanları sever. Yani gerçek onların iddia ettiği gibi değildir. Bilakis bu hususta onların üzerine büyük bir günah vardır. Fakat onlardan kim, emaneti sahibine verir, Muhammed'e (s.a.v.) iman eder Allah'tan korkar ve haramlarından sakınırsa Allah onu sever ve ona ikramda bulunur. [171][171]

**77.** ( Muharnmed (s.a.v.)'i tasdik etmek hususunda Allah'a verdikleri sözü ve ettikleri yalan yeminleri, dünyanın geçici değersiz malı ile değiştirenler var ya, İşte âhirette Allah'ın rahmetinden onların payı ve kısmeti yoktur. Allah kıyamet günü onlarla tatlı ve lütufkar konuşmayacak, onlara rahmet nazarı ile bakmayacak, onları günah kirlerinden temizlemiyecektir. İşlemiş oldukları masiyetlerden dolayı onlar için elem verici bir azap vardır. [172][172]

**78.** Yahudilerden bir grup kitabı okurken onun mânâsım tahrif etmek ve Allah'ın kelâmının maksadını değiştirmek için dillerini bükerler. İbn Abbas (r.a) şöyle der: Allah'ı 1 kelâmını O'nun maksadından başka bir mânâya tevil etmek suretiyle tahrif ederlerBunu, tahrif ettikleri şey kitaptan olmadığı halde, Allah'ın kelâmından olduğunu sanasınız diye yaparlar. Halbuki bu, bir saptırma ve iftiradan başka bir şey değildir. ai Bunun Allah katından olduğunu söyler ve O'na nisbet ederler. Halbuki o Allah katından değil, O'na karşı bir iftiradır. Onlar, bile bile Allah'a karşı yalan ve iftirada bulunurlar.
Bundan sonra Yüce Allah Hıristiyanların, Hz. İsa'nın kendisine kulluk etmelerini emrettiği şeklindeki iddialarını reddederek şöyle buyurur. [173][173]

**79.** Hiçbir insanın, Allah'ın kendisine kitap, hikmet ve peygamberlik vermesinden sonra, kalkıp insanlara "Allah'ı bırakıp bana kulluk edin demesi doğru değlidir. şeklindeki olumsuz sıygalar, gerçekleşmesi ak-len caiz olmayan umumi

---

[170][170] Kurtubı, rV/119
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/396.
[171][171] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/397.
[172][172] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/397.
[173][173] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/397.

olumsuzluk için kullanılır. Bundan maksat şutur: Allah'ın kendisine peygamberlik verdiği ve şeriat gönderdiği bir peygamberin ulûhiyet iddiasında bulunması asla gerçek değildir. Bırakın fiilen meydana gelmesini aklen tasavvur dahi edilemez. Çünkü Peygamber Allah ile kulları arasında bir elçi olup onları Allah'a ibadete sevketmek için gönderilmiştir. Nasıl olur da insanları kendisine ibadete çağırır. Fakat Peygamber onlara "Rabbaniler olunuz" der. İbn Abbas (r.a) şöyle der: Bunun mânâsı" "hikmet sahihleri, alimler ve halim kişiler olunuz" demektir. Yani: "Ben sizi bana kul olmaya çağırmıyorum. Fakat ilim sahibi fakihler ve Allah'a itaat ediciler olmaya çağırıyorum.
Çünkü siz kitabı okuyor ve insanlara öğretiyorsunuz. [174][174]

**80.** Peygamberin size, Allah'ı bırakıp meleklere veya peygamberlere ibadeti emretmesi mümkün değildir. Çünkü peygamberlerin görevi halkı Allah'a ve yalnız O'na ibadet etmeye çağırmaktır. Müslüman olup Allah'ın dinine girdikten sonra Peygamberiniz size Allah'ın birliğini inkâr edip kâfir olmanızı mı emrediyor? Buradaki istifham inkârîdir, hayret ifade eder. [175][175]

## Edebî Sanatlar

**1.** Bu, şöyle demeleri yüzündendir." Hıristiyanların şer ve fesatta aşırı gittiklerini ifade etmek için burada, uzağı gösteren işaret ismi kullanılmıştır.
**2.** "Ümmîlere karşı yaptıklarımızdan dolayı bize vebal yoktur." Burada hazif yoluyla i'caz vardır. Takdiri: şeklindedir. "Ümmîlerin mallarını yememizde bize-bir vebal yoktur" demektir.
**3.** "Allah'a verdikleri sözü değiştiriyorlar." Burada istiare vardır. Satın almak mânâsına gelen "İştira" kelimesi değiştirmek mânâsına gelen "istibdal" kelimesi yerine müstear olarak kullanılmıştır.
**4.** "Allah onlarla konuşmayacak" Bu ifade, Allah'ın gazabı ve hışmının şiddeti yerinde mecazen kullanılmıştır. Bundan sonra gelen bakmayacak, temizlemeyecek" kelimelerinde de duru aynıdır.
**5.** "Onlara bakmayacak" Zemahşerî le der: Bu cümle, onları horlamak ve onlara kızmak yerinde mecazdır. Çünkü bir kimse bir insana değer verirse ona döner ve dikkatle bakar.
**6.** "Sakındı" ile "sakınanlar" kelimeler ırasında iştikak cinası vardır. "küfür" ve "müslümanlar" elimeleri arasında tıbâk sanatı vardır. [176][176]

## Faydalı Bilgiler

Rivayet olunduğunr göre bir adam İbn Abbas (ı.a.)'a şöyle der: "Biz gazada zivnmîlerin (Ehl-i -itabın) tavuk ve koyunlarını alıyoruz." İbn Abbas (r.a.): "Peki bu İşe ne liyorsunuz?" dedi. Bunu yapanlar: "Bundan dolayı oize bir vebal yoktur"

---

[174][174] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/397-398.
[175][175] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/398.
[176][176] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/398.

diy jruz dediler. İbn Abbas (r.a.) şöyle dedi: "Bu Ehl-i kitabın "ümmîlerin mallarını yemede bize bir vebal yoktur" demesine benziyor. Bilesin ki, onlar cizyeyi ödedikleri takdirde, rızaları olmadıkça mallî size helal değildir." Bunu İbn Kesir anlatmıştır. [177][177]

**81.** Haıii Allah; peygamberlerden, "Size Kitap ve hikmet verdikten sonra nezdinizdekileri tasdik eden bir peygamber geldiğinde ona mutlaka inanıp yardım edeceksiniz." diye söz almış ve "Kabul ettiniz ve bu ahdimi yüklendiniz mi?" dediğinde, "Kabul ettik." cevabını vermişler, bunun üzerine Allah: "O halde şahit o-lun; ben de sizinle birlikte şahitlik edenlerdenim." buyurmuştu,
**82.** Artık bundan sonra her kim dönerse işte onlar, yoldan çıkmışların ta kendileridir.
**83.** Göklerde ve yerdekiler, ister istemez O'na teslim olduğu halde onlar Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? Halbuki O'na döndürüleceklerdir.
**84.** De ki: "Biz, Allah'a, bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Ya'kup ve Ya'kup oğullarına indirilenlere, Musa, îsâ ve diğer peygamberlere Rableri tarafından verilenlere iman ettik. Onları birbirinden ayırdetmeyiniz. Biz ancak O'na teslim oluruz."
**85.** Kim, İslam'dan başka bir din ararsa, kendisinden asla kabul edilmeyecek ve o, âhirette ziyan edenlerden olacaktır.

**86.** İman ettikten, Resul'ün hak olduğuna şehadet getirdikten ve kendilerine apaçık deliller geldikten sonra inkarcılığa sapan bir kavme Allah nasıl hidâyet nasip eder? Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.
**87.** İşte onların cezası; Allah'ın meleklerin ve bütün insanlığın la'netine uğramalarıdır.
**88.** Bu la'nette ebedi kalacaklar. Onların azapları hafifletilmez, yüzlerine de bakılmaz.
**89.** Ancak, bundan sonra tevbe edip yola gelenler başka. Çünkü Allah, çok mağfiret edici ve merhametlidir.
**90.** İnandıktan sonra kâfirliğe sapıp sonra inkarcılıkta daha da ileri gidenlerin tevbeleri asla kabul edilmeyecektir. Ve işte onlar, sapıkların ta kendisidirer.
**91.** Gerçekten, inkâr edip kâfir olarak ölenler var ya, onların hiçbirinden fidye olarak dünya dolusu altın verecek olsa dahi kabul edilmeyecektir. Onlar için acı bir azap vardır; onların yardımcıları da yoktur.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah, Önceki âyetlerde Ehl-i kitab'ın, Allah'ın kelamını değiştirerek tahrif etmeleri ve insanlar Resulullah (s.a.v.)'e inanmasın diye onun niteliklerine dair kitaplarındaki âyetleri değiştirmeleri sebebiyle yaptıkları hıyaneti anlattıktan sonra, burada onların aleyhine delil alacak âyetleri zikretmektedir. Yüce Allah, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamber olarak gönderildiği zamana ulaştıkları takdirde

[177][177] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/398.

ona iman edeceklerine ve ona tabi olup yardımcılarından olacaklarına dair Ehl-i kitabın peygamberlerinden söz aldı. Peygamberler ona iman edeceklerine ve gelmesine sevineceklerine dair söz vermiş olunca, onların peşinden gidenlerin Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğini yalanlamaları nasıl doğru olur? Yüce Allah bundan sonra da imanın sahih olması için bütün peygamberlere iman etmenin şart olduğunu, hak dinin İslam dini olduğunu ve İslam'ın dışında hiçbir dini kabul etmeyeceğini açıklamaktadır. [178][178]

**Kelimelerin İzahı**

Misak, yemin ve benzeri şeylerle pekiştirilen ahiddir. Bu kelime daha önce açıklanmıştır.
Isrî, benim ahdim demektir. Lugatta asıl itibariyle ağırlık manasınadır. Zemahşerî şöyle der: Ahid, sağlam yapılan ve kuvvetle bağlanan şeylerden olduğu için ona ısr denmiştir.
el-Fâsikûn, Allah'a itaattan uzaklaşanlar demektir.
İstemeyerek, zorla manasınadır. Tav'an, gönüllü olarak boyun eğmek, itaat etmek demektir.
Esbât, oğlun oğlu mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Burada Yakup (a.s.)'ın soyundan gelen İsrâîloğullan kabileleri kasd edilmiştir.
Onlara mühlet verilmez demektir. Bir kimse birine mühlet verdiğinde denir. Nazra, mühlet vermek manasınadır.
el-Hâsirûn, ziyana eksildiği . uğrayanlar demektir. Husrân, anamalın yani sermayenin eksilmesi demektir. Bir kimsenin sermayesi "Falan ziyan etti" derler.
ed-Dâllûn, küfür çölünde şaşkınlar manasınadır. [179][179]

**Nuzûl Sebebi**

Abdullah b. Abbas şöyle der: Ensardan bir adam İslam dininden dönerek müşriklere katıldı. Sonra da pişman olup kavmine haber gönderdi ve: "Ben pişman oldum, acaba benim tevbem kabul olur mu? Benim için bunu Rasulullah (s.a.v.)'e sorun" dedi. Bunun üzerine Kâfir olan kavmi Allah nasıl hidâyete erdirir?" cümlesiyle başlanıp "Ancak bundan sonra tevbe edip yola gelenler müstesna. Çünkü Allah, çok afvedici ve merhametlidir." âyetiyle sona eren bölüm nazil oldu. Kavmi, bu haberi dinden dönen adama yazdı, o da takrar gelerek müslüman oldu.[180][180]

**Âyetlerin Tefsiri**

**81.** Ey Ehl-i kitap! Allah size kitap ve hikmet verdiği için peygamberlerden

---

[178][178] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/401.
[179][179] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/401.
[180][180] Nesâî, Tahrîm 15. : Bkz Kurtubî, 4/129
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/401-402.

yeminle pekiştirilmiş ahd aldığı zamanı hatırlayın. Taberî bu âyeti şöyle tafsir eder: "Ey peygamberler! Size kitap ve hikmet verdiğim zaman aldığım ahdi hatırlayın. Allah'ın Rasulü Mu-hammed. elinizdeki kitabı tasdik edici olarak tarafımızdan size bir kitap getirecek, siz de mutlaka ona iman edip yardım edecektiniz. İbn Abbas şöyle der: Allah gönderdiği her peygamberden, Muhanımed gönderildiğinde sağ olursa mutlaka ona iman edeceğine ve yardımcı olacağına dair söz almış ve bu hususta ümmetinden ahid almasını da ona emretmiştir Allah buyurdu ki: Bu ahdi kabul ve itiraf ettiniz mi? Ümmetinizden benim adıma ahid aldınız mı? Peygamberler, "itiraf ettik" dediler. Allah, "Kendinize ve ümmetinize şahit olunuz. Ben de hem size hem de onlara şahidlerdenim. [181][181]

**82.** Artık bundan sonra, kim ahdini bozar da yüz çevirirse işte onlar Allah'ın itaatinden çıkanların kendileridir. [182][182]

**83.** Allah bütün peygamberleri İslam dini üzere gönderdiği halde Ehl-i kitap İslam'dan başka bir din mi arıyor? Soru edatı olan hemze, inkâr ve kınama ifade eder. Bu yaptıkları doğru değildir, demektir. oUHalbuki göklerde ve yerlerde bulunanlar ister istemez Allah'a teslim olmuş, boyun eğmiş ve itaat etmiştir. Katâde şöyle der: "Mü'min gönüllü olarak, kâfir ise istemeyerek teslim olmuştur. Ne var ki bu teslim oluş ona bir fayda sağlamaz. [183][183]İbn Kesir şöyle der: "Mü'min Allah'a gönüllü olarak kalbi ve kalıbıyla, kâfir ise istemeyerek teslim olur. O, karşı çıkılmayacak ve engel olunamayacak baskı, zor ve büyük bir güç altındadır.[184][184] Kıyamet gününde insanlar Allah'a döndürülecek ve O herkesin amelinin karşılığını verecektir. [185][185]

**84.** Ey Muhammed! Sen ve ümmetin deyin ki: "Biz Allah'a bize indirilen Kur'an-a, İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve Yakuboğullanna işte bunlara indirilen sahifelere ve vahye iman ettik. Rableri tarafından Musa'ya indirilen Tevrat'a îsâ'ya indirilen İncil'e ve bütün peygamberlere indirilenlere iman ettik. Yahudi ve Hıristiyanların yaptığı gibi biz onların bir kısmına inanıp bir kısmım inkâr etmeyiz. Bilakis hepsine iman ederiz. Biz ancak Allah'a teslim olur, ona ibadet eder, onun ulûhiyet ve rubûbiyetini tasdik ederiz. O'na asla kimseyi ortak koşmayız" âyette geçen kelimesinden maksat, Yakub (a.s.)'ın soyundan türemiş İsrâîloğulları kabileleridir.
Bundan sonra Yüce Allah, İslam'ın dışındaki bütün dinlerin bâtıl ve reddedilmiş olduğunu bildirerek şöyle buyurur: [186][186]

**85.** Rasulullah (s.a.v.)'m, İslam şeriatıyle amel etmek üzere gönderilmesinden sonra kim İslam'dan başka bir din (şeriat) ararsa bilsin ki kendisinden böyle bir din asla

---

[181][181] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/402.
[182][182] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/402.
[183][183] Taberî, 6/576
[184][184] Muhtasar-ı İbn Kesir, T/297
[185][185] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/402.
[186][186] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/402-403.

kabul edilmeyecek, tejrO' âhirette ziyan edenlerden olacak ve cehenneme gidip orada ebedi kalacaktır: [187][187]

**86.** Buradaki soru edatı hayret ve olayın büyüklüğünü ifade eder. Yani iman ettikten sonra tekrar kâfir olan bir kavim hidâyete nasıl lâyık olur. Muham-med (s.a.v.)'in Allah'ın Rasulü olduğuna dair onlara şahidler, mucizeler ve apaçık deliller gelip te hak ortaya çıktıktan sonra tekrar kafir olan bir kavim nasıl hidâyete hak kazanır. Allah zalimler topluluğunu saadet yoluna girmeye muvaffak etmez. Hasan-ı Basri şöyle der: Bu kavimden maksat, Yahudi ve Hıristiyanlardır. Onlar kitaplarında Hz. Muhammed'in vasıflarını gördüler, onun hak Peygamber olduğuna şahid oldular. Ancak kendi milletlerinden değil de Araplardan geldiği için kıskandılar ve daha önce iman ettikleri Peygamberi inkâr ettiler.[188][188]

**87.** İşte onların küfürlerine karşılık cezaları; Allah'ın, meleklerin ve bütün insanlığın la'netine uğramalarıdır. [189][189]

**88.** Onlar ebedî olarak cehennemde kalacaklar, azapları hafifletilmeyecek, onlara mühlet te verilmecektir. [190][190]

**89.** Ancak bundan sonra tevbe edip kendini Allah'a veren ve bozmuş olduğu işleri tekrar düzelten Çünkü Allah, çok afvedici ve merhametlidir. [191][191]

**90.** İnandıktan sonra kafirliğe sapıp sonrada inkarcılıkta daha da ileri gidenler var ya onlar küfürde devam ettikleri m-'iddetçe, tevbeleri asla kabul edilmeyecektir
Bu âyet Yahudiler hakkında inmiştir. Zira onlar Hz. Musa'ya iman ettikten sonra Hz.İsa'yı inkâr eltiler. Daha sonra da Hz.Muhammed'i ve Kur'an'i da reddettiler. Böylece küfürleri iyice arttı.
İşte onlar doğru yoldan çıkıp eğri yola gidenlerin kendileridir. Yüce Allah, daha sonra da kâfir olup da küfür üzere ölen kimsenin durumunu bildirerek şöyle buyurur: Gerçekten, inkâraedip te kafir olarak ölenler var ya Fidye olarak dünya dolusu altın verecek olsalar dahi hiçbirisinden kabul edilmeyecektir. Onlar için elem ve ıztırap verici bir azap vardır. Onların yardımcıları da yoktur.Yani onları Allah'ın azabından kurtaracak ve ıztırap verici cezasından koruyacak hiçbir kimseleri yoktur. [192][192]

**Edebî Sanatlar**

---

[187][187] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/403.
[188][188] Taberî, 6/575
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/403.
[189][189] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/403.
[190][190] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/403.
[191][191] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/403.
[192][192] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/403-404.

**1.** Burada gaiplikten muhataba dönüş) sanatı vardır. Zira daha önce gaip sıygası olan geçmişti.
**2.** lafızları arasında iştikak cinası vardır. Bu da bediî sanatlardandır.
**3.** kelimeleri arasında tıbâk sanatı vardır. Küfür ve İman lafızları arasında da yine tıbâk sanatı vardır.
**4.** "Onlar sapıkların kendileridir." Bu cümlede sıfatın mevsufa kasrı sanatı vardır. Aynı sanat Onlar fâşıkların kendileridir." âyetinde de vardır.
**5.** Burada umumî olan kelimesi, hususî olan kelimeleri üzerine atfedilmiştir. Burada umumînin hususîye atfı söz konusudur.
**6.** Onlar için elam verici azap vardır. Burada yerine sıygasının tercih edilmesi mübalağa ifade etmek içindir. [193][193]

**Faydalı Bilgiler**

Bu âyet-i kerimeler kâfirleri üç kısma ayırdı:
**1.** Sadıkane bir şekilde tevbe eden ve tevbesinden fayda görenlerBundan sonra tevbe edenler müstesna..." âyeti buna işaret eder.
**2.** Pasif bir tevbe ile tevbe edip, tevbesinden fayda göremeyenler. imanlarından sonra kafir olup sonra da küfürlerini artıranlar." âyeti bunlara işaret eder.
**3.** Hiç tevbe etmeyip küfür üzere Ölenler. kâfir olup ta küfürleri üzere Ölenler" âyeti de bunlara işaret eder. [194][194]

**Bir Uyarı**

Buhâıf ve Müslimin Enes b. Malik'ten rivayet ettiklerine göre Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurur: "Kıyamet gününde cehennem ehlinden olan a-dama şöyle denir: Ne dersin, şu anda yeryüzündeki bütün servet senin olsaydı, kurtuluş için onu fidye olarak verir miydin? Rasulullah (s.a.v.) buyurur ki: "Adam, evet, der." Yüce Allah şöyle buyurur: "Ben senden bundan daha azını istemiştim. Sen babanın sulbünde iken, bana şirk koşmayacağına dair senden söz almıştım. Fakat sen şirkten başka bir şeyi kabul etmedin.[195][195]

**92.** Sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiye eremezsiniz. Her ne harcarsanız, Allah onu bilir.
**93.** Tevrat'ın indirilmesinden önce, İsrail'in (Ya1-kub'un) kendisine haram kıldıkları dışında, yiyeceğin her türlüsü İsrailoğullarına helâl idi. De ki: "Eğer doğru sözlü iseniz, o zaman Tevrat'ı getirip onu okuyun."
**94.** Artık bundan sonra her kim Allah'a karşı yalan uydurursa, işte bunlar, zâlimlerin ta kendisidirler.
**95.** De ki: "Allah doğruyu söylemiştir. Öyle ise, hakka yönelmiş olan İbrahim'in

---

[193][193] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/404.
[194][194] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/404.
[195][195] Buhârî, Enbiya; Müslim, Münafıkîn,51
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/404-405.

dinine uyunuz. O, müşriklerden değildi."
**96.** Şüphesiz, âlemlere bereket ve hidâyet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk ev Mekke'deki (Ka'be) dir.
**97.** Orada apaçık nişaneler, İbrahim'in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden müstağnidir.
**98.** De ki: "Ey Ehl-i kitap! Allah yaptıklarınızı görüp dururken niçin Allah'ın âyetlerini inkâr edersiniz?"
**99.** De ki: "Ey Ehl-i kitap! Görüp bildiğiniz halde niçin Allah'ın yolunu eğri göstermeye yeltenerek mü'-minleri Allah yolundan çevirmeye kalkışıyorsunuz? Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir."
**100.** Ey iman edenler! Kendilerine Kitap verilenlerden bir gruba uyarsanız imanınızdan sonra sizi yeniden küfre çevirirler.
**101.** Size Allah'ın âyetleri okunurken, üstelik Allah Rasulü de aranızda iken, nasıl inkâra saparsınız? Her kim Allah'a bağlanırsa, kesinlikle doğru yola iletilmiştir.
**102.** Ey iman edenler! Allah'tan O'na yaraşır şekilde korkun ve ancak müslümanlar olarak can verin.
**103.** Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı yapışın; parçalanmayın. Allah'ın size olan nimetlerini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman kişiler idiniz de O, gönüllerinizi birleştirmiş ve O'nun nimeti sayesinde kardeş kimseler olmuştunuz. Yine siz, ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi O kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle açıklar ki doğru yolu bulaşınız.

## Bu Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde kâfirlerin dünya ve âhiretteki durumlarım anlattı ve âhirette, kendini kurtarmak için yeryüzü doiusu altın vermek istese dahi bunun kâfire fayda vermeyeceğini açıkladı. Bu âyetlerde de, Allah'ın rızasını ve cenneti elde etmek için mü'minlere faydalı olan şeyleri anlatmaktadır. Sonra yine söz, peygamberlik, risalet ve İslam dininin doğruluğu etrafında Ehl-i kitabın meydana getirdiği şüpheleri ortadan kaldırmaya gelmekte, sonra da Yüce Allah İslamı ve müslümanların saflarını parçalamak ve birliklerini bozmak için Ehl-i kitabın kurmuş oldukları tuzak ve hilelerden mü'minleri s akın dırm aktadır, [196][196]

## Kelimelerin İzahı

Birr, bütün iyilik türlerini içine alan bir kelimedir. Burada cennet manasınadır.
HılI, helâl demektir. Bu kelime, sıfat yerine kullanılmış bir mastardır. Dolayısıyle tekil, çoğul, erkek ve dişi için kullanılır.
İsrâîl, Ya'kub (a.s.)'ım lakabıdır.
Bekke Mekke'nin adıdır. Buraya hem Bekke, hem de Mekke denir. Zorbaların boyunlarını vurduğu için kendisine bu isim verilimiştir. Mekke'ye hangi zorba kötülük yapmak istemişse, Allah mutlaka onun belini kırmıştır.

---

[196][196] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/408.

Mübarek, bereketli demektir. Bereket, fazlalık ve çok hayır manasınadır.
İbrahim (a.s.)'in ayakta durduğu yerdir. Ka'be'nin duvarları yükselirken, üzerinde durarak çalıştığı taş.
İvec, meyi ve eğrilik demektir. Ebu Ubeyde şöyle der: İvec; din, söz ve amelde eğrilik; avec ise duvarın ve daim eğriliği mânâlarmadır.
Ya'tesımü; tutunur, sığınır manasınadır. Kok itibariyle, men etmek ve engellemek demektir. Kurtubî şöyle der: " Bir şeye tutunan kimseye bir şeye engel olan kimseye denir.[197][197] Bugün, Allah'ın emrine mani olacak kimse yoktur[198][198] mealindeki âyette de bu mânâda kullanılmıştır.
Şefâ, bir şeyin tek kenarıdır. Sefir, de bunun gibidir. Çukurun kenarı manasınadır. "Yıkılacak bir yarın kenarına[199][199] âyetinde de bu mânâda kullanılmıştır. [200][200]

**Nuzûl Sebebi**

Rivayet edildiğine göre, Evs ve Hazrec kabilelerinden bir takım sahabe, bir mecliste otururlarken Şas b. Kays adında bir Yahudi, yanlarından geçer, Câhiliyye devrinde aralarında şiddetli düşmanlık ve husumet bulunan bu zevatın, İslamdan sonra aralarındaki bu ülfet, yakınlık ve sevgiyi görünce öfkelenir ve: "Bunlar böyle toplandıkça, bize rahat ve huzur yoktur." der ve bir Yahudi delikanlısına gidip onların yanına oturmasını, onlara "Buas" gününü hatırlatmasını ve o gün söyledikleri şiirlerden bazı parçalar okumasını emreder. Buas günü, Evs ve Hazrec kabilelerinin birbirleriyle savaştığı ve Evs'in zaferi ile sonuçlandığı bir gündür. Delikanlı onun dediklerini yapar, derken aralarında münakaşa çıkar, taraflar birbirlerine karşı Övünmeye ve birbirlerine kızmaya başlar. Bunun üzerine: "Haydi Silâh başına, silâh başına" derler. Durum Rasulullah (s.a.v.)'a intikal edince, Rasulullah (s.a.v.) yanında bulunan Muhacir ve Ensardan bir grup ile onların bulunduğu yere gider ve şöyle der: "Ben aranızda iken Câhiliyye davası mı güdüyorsunuz? Allah sizi İslam ile şereflendirerek Câhiliyye â-detlerinin kökünü kestikten ve sizi barıştırıp birleştirdikten sonra, hâlâ o davayı mı güdüyorsunuz?" Bunu duyan Evs ve Hazrecliler, yaptıkları işin bir şeytan tuzağı ve düşman hilesi olduğunu anlar, silâhlarını bırakır ve ağlayarak birbirlerini kucaklamaya başlarlar. Sonra Rasulullah (s.a.v.)'in emrini dinleyip ona itaat ederek beraberce giderler. Bunun üzerine:
man edenler! Eğer kendilerine kitap verilenlerden bir gruba uyarsanız imanınızdan sonra sizi yeniden kafir ederler" mealindeki âyet nazil olur.[201][201]

**Âyetlerin Tefsiri**

---

[197][197] Kurtubî, 4/156
[198][198] Hûd sûresi, 11/43
[199][199] Tevbc sûresi, 9/109
[200][200] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/408.
[201][201] Vahidî, Esbâbu'n- nuzûl; s.66 Keşşaf, 1/301
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/409.

**92.** Mallarınızın en iyisinden vermedikçe, asla iyilerden olamaz ve cennete gidemezsinizAllah yolunda ne harcarsanız, Allah onu bilir. Harcadıklarınızın sizin için saklanacak ve onlara karşılık en güzel bir şekilde mükâfatlandırılacaksınız. [202][202]

**93.** Bütün yiyecekler İsrâîloğullarına helâl idi. al, Ancak, Ya'kub (a.s.)'un kendi nefsine haram kıldığı müstesna. Ya'kub (a.s.)'un haram kıldığı, deve eti ve sütü idi. Sonra isyanları sebebiyle ceza olarak İsrâîloğullarına içyağı ve benzeri bazı besin maddeleri de haram kılındıBütün bunlar Tevrat indirilmeden önce helâl idi Ey Muhammed! Onlara de ki: Eğer o yiyeceklerin zulmünüz ve taşkınlığınız sebebiyle size haram kılınmadığı iddiasında doğru iseniz, bana Tevrat'ı getirip okuyun.
Zemahşerî şöyle der: Yahudilerin maksadı; taşkınlık, zulüm ve Allah yolundan alıkovma hususunda Allah'ın aleyhlerindeki şahitliğini yalanlamaktır. Yüce Allah kendi kitaplarını onların aleyhine hüccet getirip de onları susturunca apışıp kaldılar ve küçük duruma düştüler. Hiçbiri Tevrat'ı getirmeye cesaret edemedi. Burada, Peygamber (s.a.v.)'in doğruluğuna apaçık bir delil vardır.[203][203]

**94.** Artık bu kesin ve apaçık delillerden sonra, kim Allah'a karşı yalan uydurursa İşte haddi aşan ve bâtılla kibirlenenler onlardır. [204][204]

**95.** De ki: Allah, Muhammed'e vahyettiği ve haber verdiği her hususta doğru söylemiştir. Öyleyse, Yahudiliği bırakıp, bütün bâtıl dinlerden uzak olan ibrahim'in dinine uyun. O, İslam dinidir, İbrahim müşriklerden değildi. Yüce Allah bu â-yette Hz. İbrahim'i, Ehl-i kitabın, mensup olduğunu iddia ettiği Yahudi ve Hıristiyanlıktan uzak tutmuştur. Bu âyette ayrıca Ehl-i kitabın müşrik olduğuna ta'riz vardır. [205][205]

**96.** Allah'a ibadet edilmek için yeryüzünde bina edilen ilk mescid Mekke'deki Mcscid-i Haram'dır. 1 Mescid mübarek olarak bina edilmiştir. Kendisini hac ve umre yaparak ziyaret edenler için hayır ve bereketi çoktur. Yeryüzündekilerin kıblesi olduğundan dolayı, onlar için hidâyet ve nur kaynağıdır. Bundan sonra Yüce Allah, Mescid-i Haram1 in diğer bütün mescitlere üstünlüğünü gerektiren hususiyetlerini anlatır. [206][206]

**97.** Orada onun diğer mescidlerden daha şerefli ve daha üstün olduğunu gösteren bir çok açık delil vardır. İbrahim'in makamı bunlardan biridir.
Bu makam, Beytullah'ı bina ederken Hz. İbrahim'in üzerinde durduğu taştır. Ayrıca orada Zemzem, Hatim, Safa ve Merve ile Hacer-i esved vardır. Bütün bunlar

---

[202][202] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/409.
[203][203] Keşşaf, 1/295
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/409-410.
[204][204] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/410.
[205][205] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/410.
[206][206] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/410.

Beytullah'ın şerefine ve rnüslümanlarm kıblesi olmaya daha lâyık olduğuna delil olarak yetmez mi?
Oraya giren emniyette olur. İşte bu da, oranın şerefini gösteren başka bir âyettir. İbrahim (a.s.)'ın Ey Rabbını! Bu beldeyi emin kıl[207][207] şeklindeki duası berekeliyle buraya girenin emin olmasıdır. Yoluna gücü yetenlerin, Allah'ın evini haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerine farz kıldığı bir emirdir. Kim hacet terkederse bilsin ki Allah'ın ne onun ne de başka bir mahlukun ibadetine ihtiyacı vardır. Haccı terketmenin büyük bir günah olduğunu vurgulamak için Yüce Allah onu küfür lafzıyle ifade etti. İbn Abbas (v.a) şöyle der : Kim, hacc farizasını inkâr ederse kâfir olur, Allah'ın onun haccına ihtiyacı yoktur.[208][208] Yüce Allah daha sonra, küfürlerine karşı delil getirerek onları susturdu. [209][209]

**98.** De ki: "Muhammed'in doğruluğuna dair hüccet ve deliller olmasına rağmen ona indirilen Kur'an'ı niye inkâr ediyorsunuz? Oysa Allah, bütün yaptıklarınızı görmektedir, ona göre size ceza verecektir. [210][210]

**99.** de ki: "Ey Ehl-i kitap! Niçin, iman etmek isteyenlere mani olup, insanları Allah'ın hak dininden döndürüyorsunuz? Siz o doğru yolun eğri olmasını istiyorsunuz. Rasulullah (s.a.v.)'m, kitabınızdaki vasıflarını değiştiriyor ve insanlara, İslam'da bozukluk ve eğrilik varmış vehmini vererek onları kandırıyorsunuz. Halbuki siz, İslam'ın hak ve doğru din olduğunu biliyorsunuz. Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir."
Bu âyette tehdit ve uyarı vardır. Bu iki âyet-i kerimenin işaret ettiği gibi, Yahudi ve Hıristiyanlar iki vasfı yani sapma ve saptırma vasıflarını taşımaktadırlar. Çünkü onlar İslamı inkâr etmiş, sonra da zayıf iradeli insanların kalplerine kuşku ve şüphe atmak suretiyle onların İslama girmesini önlemişlerdir. [211][211]

**100.** Ey iman edenler! Ehl-i kitaptan bir gruba uyarsanız Allah size imanı nasip ettikten sonra, onlar sizi yeniden kâfir ederler. Bu âyet Evs ve Hazrec kabilelerine hitap etmektedir. Çünkü iniş sebebinde de belirtildiği gibi, Yahudiler onları fitneye düşürmek istiyorlardı. Ancak âyetin lafzı umumî olup, bütün mü'minleri içine almaktadır. [212][212]

**101.** Küfür size nasıl yol bulur? Halbuki Allah'ın âyetleri size inmeye devam ediyor, vahy kesilmedi, Rasulullah aranızda yaşıyor. Bu soru cümlesi, inkârı ve küfrün uzaklığını ifade eder. Kim, Allah'ın, Rasulünün lisanıyle açıklamış olduğu hak dine sarılırsa en sağlam yola girmiştir. Bu yol, naîm cennetlerine götüren

---

[207][207] Bakara sûresi, 2/126
[208][208] Muhtasarı İbn Kesir, 1/303
[209][209] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/410-411.
[210][210] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/411.
[211][211] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/411.
[212][212] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/411.

yoldur. [213][213]

**102.** Ey iman edenler! Allah'tan hak-kıyle korkun, veya şanına yakışır bir şekilde korkun.. İbn Mesud şöyle der: "Bu, Allah'a isyan etmeyip itaat etmek, O'nu unutmayıp hatırlamak ve O'n; nankörlük etmeyip şükretmekle olur.[214][214] Âyetteki 'nin mânâsı: "Şanına lâyık bir şekilde korkunuz" demektir. Bu da bütün masiyetlerdei sakınmakla olur. İslama sarılınız, onu sımsıkı tutunuz. Ölüm size gelinceye kadar bu halde olunuz ki, İslam dini üzere ölesiniz. Bundan maksat İslam dini üzere devam etmeyi emretmektir. [215][215]

**103.** Allah'ın dinine ve kitabına toptan sanlın. Ondan ayrılmayın. Sizden önce Yahudi ve Hıristiyanların yaptığı gibi, din hususunda ihtilafa diişmayin. Ey Arap topluluğu! Allah'ın size ihsanını hatırlayın. Hani siz İslam'dan önce birbirinize amansız düşmanlar idiniz de Allah İslam sayesinde kalplerinizi birbirine ısındırdı ve sizi aynı iman üzerinde birleştirdi. Allah'ın lütfü ile kardeşler oldunuz. Siz cehennem ateşine düşmek üzereydiniz, fakat Allah İslam ile sizi oradan kurtardı. İşte Yüce Allah meseleleri böyle açıkladığı gibi, diğer âyetlerini de açıklıyor ki, onların sayesinde dünya ve âhiret mutluluğuna yol bulaşınız. [216][216]

**Edebî Sanatlar**

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı ihtiva etmektedir. Bunları aşağıdaki şekilde özetliyebiliriz:

**1.** De ki: Tevrat'ı getirin. Burdaki emir Yahudileri kınamak ve susturmak içindir. Onların yaptıklarının son derece çirkin olduğunu gösterir.

**2.** "Mekke'deki ev" demektir. Burada ism-i mevsulun mevsu-fu olan "beyt" kelimesinin hazfedilmiş olması, onun büyüklüğünü açıkça gösterir.

**3.** "Kim kâfir olursa,.." Burada lafzı, "Kim haccetmezse...." yerine kullanılmıştır. Bu durum haccın farz olduğunu tekit eder, bu emri terkedenin büyük bir günah işlediğini gösterir. Ebussuûd şöyle der: âyet-i kerimesinde, bundan daha iyi ifade edilemiye-cek birçok edebi sanat vardır:

**a)** Kesinlik ifade eden haber sıygası tercih edilmiştir.

**b)** Subût ve devamlılık ifade eden isim cümlesi ile açıklanmıştır. Bu ifade tarzı, haccın, Allah'ın insanlar üzerinde farz kılınmış bir hakkı olduğunu vurgulayacak şekilde gelmiştir.

**c)** Ayette Önce umumî olarak haccın bütün insanlara farz olduğu ifade edilmiş daha sonra gücü yetenlere tahsis edilmiştir.

**d)** Hacc meselesi önce inübhem olarak sonra da açıkça anlatılmıştır.

**e)** Ayrıca hacc meselesi Önce özetle, sonra geniş olarak açıklanmıştır.[217][217]

---

[213][213] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/411.

[214][214] Aynı eser, 1/304

[215][215] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/411-412.

[216][216] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/412.

[217][217] Ebussuûd, 1/255

**4.** Allah'ın ipine sarılınız...." Bu cümlede istiâre-i tasrîhiyye yoluyla Kur'an-i Kerim ipe benzetilmiştir. Müşebbehün bih olan kelimesi, müşebbeh olan kelimesi yerinde müstear olarak kullanılmıştır. Benzetme yönü ise, her ikisinin de kurtuluş vesilesi olmasıdır.
**5.** Çukurun kenarı": Burada istiâre-i temsiliyye vardır. Evs ve Hazrec kabilelerinin Câhiliyyet dönemindeki durumları, derin bir uçuruma düşmek üzere olan kimsenin durumuna benzetilimiştir. Allah daha iyi bilir. [218][218]

**Bir Uyarı**

Bu mübarek âyetler Ehl-i kitabın iki şüphesini defetmek için gelmiştir.
**1.** Yahudiler Rasulullah (s.a.v.)'a şöyle dediler: Sen İbrahim'in dini üzere olduğunu iddia ediyorsun, ama onun şeriatına aykırı hareket ediyorsun. Çünkü sen devenin etini ve sütünü helal sayıyorsun. Halbuki bunlar İbrahim'in dininde haramdı. Yüce Allah, İsrâîl-oğullarına bütün yiyecekler helaldi.." âyeti ile onların iddialarını reddetti.
**2.** Yahudiler: "Beyt-i Makdis, ilk mescit olup bütün peygamberlerin kıblesidir. Kıble olmaya en lâyık olan da odur. Ey Muhammed! Nasıl oluyor da sen, peygamberlerin getirdiği dinleri tasdik ettiğini iddia ettiğin halde oraya yönelmiyorsun?" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah İnsanların, Allah'a ibadet etmesi için yeryüzünde yapılan ilk mescid Mekke'deki (Ka'be) dir" âyetini indirerek onların iddialarını reddetti. [219][219]

**104.** Sizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü men'eden bir topluluk bulunsun. İşte onlar, kurtuluşa erenlerdir.
**105.** Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın. İşte bunlar için büyük bir azap vardır.
**106.** Nice yüzlerin ağardığı, nice yüzlerin de karardığı günü (düşünün.) İmdi, yüzleri kararanlara "Siz iman ettikten sonra kâfir mi oldunuz? Öyle ise inkâr etmiş olmanız yüzünden tadın azabı." (denilir).
**107.** Yüzleri ağaranlara gelince, Allah'ın rahmeti içindedirler; onlar orada ebedî kalacaklardır.
**108.** İşte bunlar, Allah'ın âyetleridir. Bunları sana hak olarak okuyoruz. Allah hiçbir kimseye haksızlık etmek istemez.
**109.** Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. İşler, O'na döndürülür.
**110.** Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder, kötülükten men'eder ve Allah'a inanırsınız. Ehl-i kitap da inansaydı, elbet bu, kendileri için çok iyi olurdu. İçlerinde i-man edenler var; pek çoğu yoldan çıkmışlardır.
**111.** Onlar size, incitmekten başka bir zarar veremezler. Sizinle savaşa girecek olsalar, size arkalarını dönüp kaçarlar. Sonra kendilerine yardım da edilmez.

---

[218][218] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/412-413.
[219][219] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/413.

**112.** Allah'ın kudretine ve insanların gücüne sı-ğınmadıkça onlar nerede bulunurlarsa bulunsunlar, kendilerine zillet vurulmuş, Allah'ın hışmına uğramışlar, miskinliğe mahkum edilmişlerdir. Bunun sebebi, onların, Allah'ın âyetlerini inkâr etmiş ve haksız yere peygamberleri öldürmüş olmaları, ayrıca isyan etmiş ve haddi aşmış bulunmalarıdır.

**Bu Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti**

Yüce Allah önceki âyetlerde Ehl-i kitabın tuzaklarına düşmekten sakındırdı ve Allah'ın ipine sarılmayı ve doğru şeriatına "bağlanmayı emretti. Bu âyetlerde de mü'minleri, insanları Allah'a davet etme, iyiliği emretme ve kötülükten nehyetme görevlerini yerine getirmeye çağırmakta, onlara birlik ve beraberlik içinde olmalarını, ihtilafa düşmemelerini emretmektedir. Daha sonra da taşkınlık ve zulümleri sebebiyle Yahudilerin başına gelen zilleti açıklamaktadır. [220][220]

**Kelimelerin İzahı**

Ümmet, taife ve topluluk demektir. Beyyinat, açık deliller demektir.
Ma'ıuf, şeriatın emrettiği ve selim aklın güzel gördüğü şey manasınadır.
Münker, Şeriatın yasakladığı ve akl-ı selimin çirkin gördüğü şeydir.
Edbâr, dübur kelimesinin çoğuludur. Dübur, herşeyin son kısmı mânâsına gelir. Bir kimse gerisin geri dönüp kaçtığında denir. Sükıfü, bulundular, kendilerine tesadüf edildi demektir. Allah'ın ipi, Habl, bilinen ip demektir. Burada ahit mânâsında kullanılmıştır. Emniyet verdiği ve korkuyu giderdiği için ahd'e "habl" denmiştir,
Bâu, döndüler manasınadır.
Meskenet, fakirlik demektir. [221][221]

**Âyetlerin Tefsiri**

**104.** Sizden, insanları Allah'a çağıracak, her türlü iyiliği emredecek ve her türlü kötülüğü nehyedecek bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır. [222][222]

**105.** Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, hevâ ve heveslerine uydukları için dinde ihtilâfa düşüp parçalanan Yahudi ve Hıristiyanlar gibi olmayın. İşte ihtilâfları sebebiyle onlar için kıyamet gününde şiddetli azap vardır. [223][223]

**106.** İman ve itaatleri sebebiyle kıyamet gününde mü'minlerin yüzleri ak olur. Küfür ve masiyetleri dolayısıyle de, kâfirlerin yüzleri kara olur. Ayetin bu bölümü iki grubun daha önce Özetle anlatılmış olan hallerini geniş olarak açıklar. Şöyle ki, yüzleri kararmış olan cehennemliklere, kınama yoluyla: "Size apaçık delil ve mu'cizeler gelip de iman ettikten sonra kâfir mi oldunuz?" Öyleyse, İnkârınızdan

---

[220][220] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/415.
[221][221] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/415-416.
[222][222] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/416.
[223][223] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/416.

dolayı şiddetli azabı tadınız" denilir, [224][224]

**107.** İyi amelleri sebebiyle yüzleri ak olan mutlu ve bahtiyar kişilere gelince Onlar ebedî olarak cennette kalacaklar, oradan asla çıkarılmayacaklardır. [225][225]

**108.** Ey Muhammedi İşte bunlar Allah'ın âyetleridir. Onları hak olarak sana okuyoruz. Allah hiçbir kimseye zulmetmez. Fakat insanlar kendilerine zulmediyorlar. [226][226]

**109.** Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ın mülkü ve kuludur. İşler Allah'a döner. O, dünyada da âhirette de hakimdir ve tasarruf sahibidir. [227][227]

**110.** Ey Muhammed ümmeti! Siz miiletlerin en hayırhsisımz. Çünkü insanlara en faydalı olan sizsiniz. Bundan dolayı Yüce Allah insanlar için, yani onların menfati için çıkarıldınız" buyurdu. Buhârî, Ebu Hureyre'den şöyle rivayet eder: âyetinin tefsirinde Ebu Hureyre : "Siz insanların hayırlısısınız. Onları sevk ve teşvik edersiniz de onlar İslama girerler.[228][228] demiştir, Bu bölüm, müslümanların niçin hayırlı olduğunu açıklar. Sanki şöyle denilmiştir: Sizin hayırlı ümmet olmanızın sebebi, şu güzel hasletleri taşımanız, yanı iyiliği emretmeniz, kötülükten menetmeniz ve Allah'a iman etmiş olmanızdır. Hz. Ömer (r.a)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kim bu ümmetten olmayı isterse, bu hususta Allah'ın koştuğu şartı yerine getirsin.[229][229] Ehl-i kitap, Muhammed (s.a.v.)'e indirilen Kur'an'a inansa ve onu tasdik etseydi, dünyada da âhirette de kendileri için daha hayırlı olurdu. Ehl-i kitaptan, Necâşî ve Abdullah b. Selâm gibi küçük bir grup mü'mindir. Büyük çoğunluğu ise Allah'a itaatten çıkmış olan fasıklardir. [230][230]

**111.** Onlar, dilleri ile sövme ve ta'n etme gibi az bir zararın dışında size bir şey yapamazlar, Sizinle savaşırlarsa, size bir şey yapamadan hezimete uğrar ve arkalarına dönüp kaçarlar, Sonra, durumlarını sana bildirdiğim kimseler yardımsız bırakılmışlardır, onlara yardım edilmez. Bu cümle, isti'nâfiye cümlesidir. [231][231]

**112.** Nerede bulunurlarsa bulunsunlar zillet ve horluk onlardan ayrılmaz. Bina edilen bir ev içindekileri nasıl kuşatırsa zillet ve horluk da onları öylece kuşatır. Ancak Allah'ın ve müslümanlarm zimmetine sığınırlarsa müstesna. Bu durumda bir şey olmaz. İbn Abbas (r.a); "Allah'ın ve insanların verdiği söze sığınırlarsa, müstesna" der. Onlar, Allah'ın şiddetli gazabına müstehak olarak döndüler. Fakirlik

---

[224][224] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/416.
[225][225] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/416.
[226][226] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/416.
[227][227] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/416.
[228][228] Buhârî, Tefsir-i sûre 3, 7
[229][229] Muhtasar-ı İbn Kesir, I/3U
[230][230] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/416-417.
[231][231] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/417.

ve başkalarına boyun eğme onları her taraftan kuşatmıştır, asla onlardan ayrılmaz. Bu zillet, alçaklık, gazap ve helak onların, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, zulüm ve azgınlıkla peygamberleri öldürmeleri sebebiyledir. Bu, onların inatları ve Allah'ın emirlerine isyanları sebebi iledir. [232][232]

**Edebî Sanatlar**

Bu mübarek âyetler beyân ve bedîî sanatlarından bir çoğunu ihtiva eder. Bunları şöylece özetleyebiliriz.
**1.** İyiliği emreder, kötülüğü nehyeder-ler. Bunda bedîî sanatlardan mukabele denilen sanat vardır.
**2.** îşte kurtuluşa erenler onlardır. Burada sıfatın mev-sufa kasrı sanatı vardır. Zira, kurtuluş sadece onlara tahsis edilmiştir.
**3.** Bazı yüzler ak olur, bazı yüzler kara olur. Burada kelimeleri arasında tıbâk sanatı vardır,
**4.** Allah'ın cennetindedirler. Burada mecâz-ı mürsel vardır. Zira hail zikrolunup mahall yani bir yerde bulunan şey zikredilip yerin kendisi kastedilmiştir. Yani onlar cennettedirler. Çünkü cennet rahmetin indiği yerdir.
**5.** Zillet ve horluk onlardan1 ayrılmaz. Bu âyette de istiare vardır. Zira zillet, içinde bulunanları ihata eden çadıra benzetilmiştir. Bu istiare ile ilgili bilgi, Bakara suresinin 61. âyetinde geçti.
**6.** Allah'ın gazabıyle döndüler. Burada kelimesinin nekra olması, olayın dehşet ve korkunçluğunu gösterir. [233][233]

**Faydalı Bilgiler**

Cümlesi, isti'nâfiyye (başlangıç) cümlesidir. Bundan dolayı, sonundaki 'nun' düşmemiştir. Zemahşerî şöyle der: Yüce Allah bu â-yetle başlangıç yapıp, ceza ile ilgili hükümleri bırakarak haberle ilgili hüküm vermeye başladı. Sanki şöyle denilmiştir: "Sonra ben size haber veriyorum ki, onlar yardımsız bırakılmışlar, onlardan yardım kesilmiştir. Eğer bu fiil cezmedilip de sonundaki nun düşseydi, yardım mutlak bir vaad olmasına rağmen, onun kesilmesi, müslümanlarla savaştıkları zamana mahsus kalırdı.[234][234]

**Bir Uyarı**

"Ayrılığa düşüp parçalananlar gibi olmayın" âyetindeki ayrılıktan maksat, inanç ve dinin esasları ile ilgili ayrılıklardır. Fakat müctehid imamların yaptığı gibi, dinin diğer hükümleri (fürulan) ile 'ilgili ihtilaflar şeriatın ruhsat verdiği kolaylıklardandır. Nitekim ilim adamları bu meseleye dikkat çekmişlerdir. Bu

---

[232][232] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/417.
[233][233] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/417-418.
[234][234] Keşşaf, 1/308 (özet olarak)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/418.

hususta merhum Ibn Teymiyye'nin Refu'l-melâm ani'l-eimeti'l-a'lâm adını verdiği değerli bir risalesi vardır. Ona bakınız, o çok güzel ve faydalı bir eserdir. [235][235]

**113.** Hepsi bir değildir; Ehl-i kitap içinde istikamet sahibi bir topluluk vardır ki, gece saatlerinde secde ederek Allah'ın âyetlerini okurlar.
**114.** Onlar, Allah'a ve âhiret gününe inanırlar; i-yiliği emreder, kötülükten men'ederler; hayırlı islere koşuşurlar. İşte bunlar sâlih kullardandır.
**115.** Onların, yaptıkları hiçbir hayır karşılıksız
bırakılmayacaktır. Allah, takva sahiplerini çok iyi bilir.
**116.** İnkâr edenler var ya onların ne malları ne de evlatları Allah'a karşı kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaktır. İşte onlar orada ebedî kalacaklardır.
**117.** Onların, bu dünya hayatında harcadıkları şeyler, kendilerine zulmetmiş olan bir kavmin ekinlerine isabet edip de telef eden kavurucu bir rüzgara benzer. Onlara Allah zulmetmedi; fakat onlar kendilerine zulmediyorlar.
**118.** Ey iman edenler! Kendi dışınızdakileri sırdaş edinmeyin. Çünkü onlar size fenalık etmekten asla geri durmazlar, hep sıkıntıya düşmenizi isterler. Gerçekten, kin ve düşmanlıkları ağızlarından dökülmektedir. Kalplerinde sakladıkları (düşmanlıkları) ise daha büyüktür. Eğer düşünüp anlıyorsanız âyetlerimizi size a-çıklamış bulunuyoruz.
**119.** İşte siz öyle kimselersiniz ki, onlar sizi sevmedikleri halde siz onları seversiniz. Siz bütünüyle Kitab'a inanırsınız; onlar ise sizinle karşılaştıklarında, " İnandık." derler; kendi başlarına kaldıklarında da, size olan kinlerinden dolayı parmaklarını kemirirler. "Kininizle geberin." deyiver. Şüphesiz Allah kalblerin içindekini hakkıyla bilmektedir.
**120.** Size bir iyilik dokunsa, bu onları tasalandırır; başınıza bir musibet gelse, buna da sevinirler. Eğer sabreder ve korunursanız, onların hilesi size hiçbir zarar vermez. Şüphesiz Allah, onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde Ehl-i kitabın kötü vasıflarını anlattı. Burada da onların aynı derecede olmadıklarını, içlerinde mü'min, kâfir, iyi ve kötü kimselerin bulunduğunu açıklamaktadır. Bundan sonra da Yüce Allah kâfirlerin cezasını, mallarının ve çocuklarının kıyamet gününde onlara hiçbir fayda sağlamayacağını bildirmektedir. Bunun ardından da din düşmanlarının dost edinilmesini yasaklamakta ve onları dost edinmenin dünya ve din hususunda büyük bir zarar olduğuna dikkati çekmektedir. [236][236]

## Kelimelerin İzahı

Ânâ, inâ kelimesinin çoğulu olup vakitler ve saatler demektir.
Felen yükferûhu, onların yaptığı iyilik karşılıksız bırakılmaz. Bu kelime, inkâr

---

[235][235] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/418.
[236][236] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/420.

mânâsına gelen küfür kökündendir. İnkâr ve örtbas etme demek olduğu için yapılan hayrın karşılığını vermemeye küfür denildi.
Sırr, şiddetli soğuk demektir. İbn Abbas (r.a.) bu görüştedir. Bunun aslı, ses mânâsına gelen "sarîr" dendir. Burada maksat şiddetli ve soğuk rüzgardır.
Hars, ekin demektir. Bir kimse tohum ekmek için yeri sürdüğünde denilir ki, bu kelime bu kökten gelmiştir.
Bitâne, kişinin sırlarını açtığı sırdaşları demektir. Aslında bu kelime, elbisenin astarı manasınadır. Astar bedene elbisenin kendisinden daha yakın olduğu için, sırdaşlar buna benzetilmiştir.
La ye'lûnekum, size karşı ellerinden gelen kötülüğü geri komazlar. Zemahşerî şöyle der: Bir kimse bir işte kusur ettiğinde denir. Muzârii gelir.
Habâl, fesat ve noksan manasınadır. Aklı noksan kişiye denilmesi de bu kabildendir.
Anittüm, sıkıntıya düştünüz demektir. Anet, şiddetli zarar ve meşakkat manasınadır.
Enâmil, parmak uçları demektir. [237][237]

**Nüzul Sebebi**

Abdullah b. Selâm ve arkadaşları müslüman olunca Yahudi âlimleri şöyle dediler: "Muhammed'e bizim en kötülerimiz iman etti. Eğer bizim seçkinlerimizden olsalardı babalarının dinini bırakmazlardı" Müslüman olanlara: "Siz kâfir oldunuz ve hüsrana düştünüz" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah: "Hepsi bir değildir; Ehl-i kitap içinde istikamet sahibi bir topluluk vardır[238][238] âyetini indirdi. [239][239]

**Âyetlerin Tefsiri**

**113.** Ehl-i kitab'ın hepsi aynı derecede kusurlu değillerdir. Bu cümlenin mânâsı burada tamam olup, Yüce Allah yeni bir cümleye başlar. Ehl-i kitap'tan, Allah'ın dini üzere dosdoğru giden bir grup vardır. Geceleyin Allah'ın âyetlerini okuyarak teheccüd namazı kılarlar. [240][240]

**114.** Allah'a ve âhiret gününe gerçekten inanırlar. nsanları haYra Çağırır, serden nehyeder, yağcılık yapmazlar. Tembellik göstermeden hayır ve hasenatta yarışırlar. dbdjlj İşte onlar, Allah'ın sâlih kulları zümresi içindedir. [241][241]

**115.** Onların yaptığı hiçbir sâlih amel Allah katında asla zayi olmaz Allah takva sahiplerini bilir. Hiçbir kimsenin ameli O'na gizli kalmaz. O'nun katında müttakilerin mükâfatı zayi olmaz. Yüce Allah daha sonra kâfirlerin neticedeki

---

[237][237] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/421.
[238][238] Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, s.68
[239][239] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/421.
[240][240] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/421.
[241][241] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/321-422.

durumlarını bildirerek şöyle buyurur: [242][242]

**116.** Kâfir olanlar var ya, ne biriktirmek için birbirlerini helâle ettikleri malları ne de sevgileri uğrunda kendilerini feda ettikleri çocukları, onları Allah'ın azabına karşı herhangi bir şekilde koruyabilecektir. Onlar cehennem ehlidir, orada ebedî kalacaklardır. [243][243]

**117.** Övülmek ve iyi anılmak için dünyada malını harcayanların durumu, şiddetli ve çok soğuk bir kasırganın durumu gibidir ki, bu helak edici kasırga, isyan ederek, kendilerine zulmeden bir kavmin ekinine isabet eder de onu ifsat ve helak eder, dolayısıyle o ekinden faydalanamazlar. İşte kâfirler de böyledir. Sahibinin günahı sebebiyle bu ekin nasıl yok olursa, kâfirlerin iyi amellerini de Allah bu şekilde yok eder. Allah onların ekinlerini yok etmekle onlara zulmetmiş olmadı. Fakat onlar azabı gerektirecek suçu işlemekle kendilerine zulmettiler. Bundan sonra Yüce Allah mü'minleri sırlarını kendilerine açıklayacak şekilde münafıkları sırdaş edinmekten sakındırarak şöyle buyurur. [244][244]

**118.** Ey mü'minler! Müslüman kardeşlerinizi bırakıp da münafıkları, sevdiğiniz, sırlarınızı açıkladığınız ve arkadaşlık kurduğunuz dostlar edinmeyin. Onlar, sizi fesada düşürmek için ellerinden geleni yapmada kusur etmezler. Sizin dara düşmenizi ve zarara uğramanızı, isterler, Size olan düşmanlıklarını dilleri ile açığa vurmaktadırlar. Zira kalplerindeki kinlerini ağızlarıyle açıklamadıkça tatmin olamazlar. Size karşı kalplerinde gizledikleri kin, açıkladıklarından daha büyüktür, Eğer anlarsanız, din hususunda İhlasın vacip olduğunu; mü'minleri dost, kâfirleri düşman edinmenin gerekliliğini gösteren delilleri size açıkladık. Bu, nefisleri tahrik ve teşvik için söylenmiştir. Nitekim, insanları eziyet etmemeye teşvik için "Eğer mü'minsen insanlara eziyet etme" denilmiştir. İbn Cerir şöyle der: nin mânâsı, Allah'ın emir ve nehiylerini yerine getirirseniz demektir." Sonra Yüce Allah, onların mü'minleri sevmediğini açıklayarak şöyle buyurur. [245][245]

**119.** Ey mü'minler topluluğu! Siz onları dost edinmekle hata ediyorsunuz. Çünkü siz onları seviyorsunuz, onlar sizi sevmiyorlar. Siz onlara menfaat sağlamak istiyor ve büyük bir sevgi gösteriyorsunuz. Halbuki onlar sizin için zarar istiyorlar ve kalplerinde size düşmanlık besliyorlar. asiz indirilen bütün kitaplara inanıyorsunuz, halbuki onlar size kin güdüyorlar. Onlar sizin kitabınızdan hiçbir şeye inanmadıkları halde, siz onları niçin seviyorsunuz? Burada kâfirlerin bâtıl inançlarında, mü'minlerin hak olan inançlarından daha sağlam oldukları için mü'minlere şiddetli bir kınama vardır, Sizinle karşılaştıklarında "İman ettik" derler. İşte onların çirkinliklerinden biri de budur. Çünkü münafıklık ederek sizin yanınızda mü'min görünüyorlar. Onların meclisinden ayrıldığınız da sizin birlik ve

---

[242][242] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/422.
[243][243] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/422.
[244][244] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/422.
[245][245] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/422.

beraberliğinizi gördükleri için şiddetli kin ve kızgınlıklarından parmaklarını ısırır, kendi kendilerini yerler. Bu şiddetli öfkeden ve mü'minlere eziyet edememenin verdiği üzüntüden kinayedir. Deki: "Öfkenizle geberin" Bu, onlar için bir bebduadır. Yani, ey Muhammedi Onlara de ki: Allah kininizi, ölünceye kadar devam ettirsin.[246][246] Allah sizin mü'minlere karşı kalplarinizde gizlediğiniz kin ve hasedi bilir. Sonra Yüce Allah, onların mü'minlerin başına gelmesini bekledikleri belâ ve meşakkati şöyle açıklar. [247][247]

**120.** Eğer size bolluk, refah zafer, ganimet ve benzeri sevindirici şeyler isabet ederse üzülürler, Eğer size şiddet, kıtlık, hezimet ve benzeri üzücü şeyler gelirse bu defa sevinirler. Yüce Allah onların mü'minlere karşı aşırı düşmanlıklarını açıkladı. Çünkü onlar, mü'minlerin elde ettikleri hayırlardan dolayı üzülüyor, başlarına gelen musibetlerden dolayı da seviniyorlardı, Onların eziyetlerine sabreder, söz ve amellerinizde Allah'tan korkarsanız, hile ve tuzakları size zarar vermez. Yüce Allah onların zarar verememelerini sabır ve takva şartına bağladı. Allah onların sizin için kurduğu tuzakları bilir, kötülüklerini sizden savar ve onları kötü niyetlerine göre cezalandırır.[248][248]

**Edebî Sanatlar**

**1.** kitaptan bir grup vardır. Burada, devamlılık ifade etmesi için isim cümlesi kullanılmıştır. Bundan sonra gelen Allah'ın âyetlerini okurlar" cümlesinde ise teceddüd (fiilin yenilenmesi) ifade etmesi için muzâri sıygası kullanılmıştır, Fiilinde de durum aynıdır.
**2.** Onlar sâlihlerdendir. Bu kimselerin faziletlerinin
ve derecelerinin yüksekliğini ifade etmek maksadıyle, uzağı gösteren ism-i işaret kullanılmıştır.
**3.** Şiddetli soğuk rüzgar gibidir." Burada teşbih-i temsilî vardır. İftihar ve övülmek için harcadıkları mallar, şiddetli soğuk kasırganın isabet ederek helak ettiği ve kupkuru sap haline getirdiği ekine benzetilmiştir.
**4.** "Sırdaş edinmeyin." Burada kişinin yakın arkadaşları elbise astarına benzetilmiştir. Çünkü onlar, onun işinin iç yüzünü bilirler ve iç elbisenin vücuduna yakınlığı kadar ona yakındırlar. Burada istiare vardır.[249][249]
**5.** "Size karşı kızgınlıklarından parmaklarını ısırır, kendi kendilerini yerler." Ebu Hayyan şöyle der: "Kızgın ve pişman olan kişiye, "parmaklarını ısırıyor" denilirse, bu hakikat olur. Bunun temsilî mecaz olma ihtimali de vardır. Bu takdirde, onların şiddetli kinleri ve mü'minlere eziyet edememekten duydukları üzüntüleri bu şekilde

---

[246][246] Bu görüş Taberi ve birçok müfessirin görüşüdür. Bir başka görüşe göre, bu âyetten maksat; onların kafalarına vurmak ve onları kızdırmaktır. Buna göre mânâ şöyle olur: Onlar umduklarını bulamiyacaklardır. Çünkü ölüm daha yakındır. Kurtubî de böyle der. (1/183)
[247][247] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/422-423.
[248][248] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/423.
[249][249] Telhisu'l-beyan, s. 21

ifade edilmiş olur.
**6.** "Size bir iyilik dokun-sa, bu onları tasalandırır; başınıza bir musibet gelse buna da sevinirler. Bu âyette, bedîî sanatlardan mukabele sanatı vardır. Zira, hasene kelimesinin mukabilinde seyyie, mesâet kelimesinin mukabilinde de ferah kelimesi gelmiştir. Bu güzel bir mukabeledir.
**7.** kelimeleri arasında iştikak cinası vardır. [250][250]

**Bir Nükte**

"Size bir iyilik dokunursa" cümlesinde, dokunmak mânâsına gelen kelimesi, "Size bir kötülük isabetederse" cümlesinde kelimesi kullanılmıştır. Bu gösteriyor ki, iyilik hafif bir dokunma kadar basit bir şeyle de olsa düşmanları üzer, kötülüğe gelince o, düşmanların bile üzülebilecekleri seviyeye gelirse, onlar ancak o zaman sevinirler. İşte bu, Kur'an'ın belagat inceliklerindendir. Bu nükte, Keşşaf haşiyesinden nakledilmiştir. [251][251]

**121.** Hani sen, sabah erkenden, mü'minleri savaş mevzilerine yerleştirmek için ailenden ayrılmıştın. Allah, hakkıyle işiten ve görendir.
**122.** O zaman içinizden iki bölük bozulmaya yüz tutmuştu. Halbuki Allah onların yardımcısı idi. Mü1-minler, yalnız Allah'a dayanıp güvensinler.
**123.** Andolsun sizler güçsüz olduğunuz halde Allah, Bedir'de sîze yardım etmişti. Öyle ise, Allah'tan sakının ki, O'na şükretmiş olasınız.
**124.** O zaman sen, mü'minlere şöyle diyordun: "İndirilen üç bin melekle Rabbinizin sizi takviye etmesi, sizin için yeterli değil midir?
**125.** Evet, siz sabır gösterir ve Allah'tan sakınırsanız, ve eğer onlar şu anda üzerinize gelirlerse, Rabbi-niz savaş eğitimi görmüş beş bin melekle sizi takviye eder.
**126.** Allah, bunu size sırf bir müjde olsun ve kalbleriniz bu sayede rahatlasın diye yaptı. Zafer, yalnızca mutlak güç ve hikmet sahibi Allah kalındandır,
**127. 128.** Allah kâfirlerden bir kısmını kessin veya onları perişan etsin böylece bozulmuş bir halde dönüp gitsinler ki, bu işte senin yapacağın bir şey yoktur. Yahut onların tevbesini kabul etsin, ya da (ısrar ederlerse) onlara azap etsin (diye Allah Bedir'de size yardım etti). Çünkü onlar zâlimdirler.
**129.** Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. Dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Allah, çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.
**130.** Ey iman edenler. Kat kat artırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'tan sakının ki kurtuluşa eresiniz.
**131.** kâfirler için hazırlanmış bulunan ateşten sakının.
**132.** Allah'a ve Resul'üne itaat ediniz ki size merhamet edilsin.

**Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti**

---

[250][250] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/423-424.
[251][251] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/424.

Bu âyet-i kerimelerden itibaren gazalardan söz edilmeye başlanır. Konu, münâkaşa ve münazara savaşından meydan ve kılıç savaşma intikâl etti. Bu âyetler geniş bir şekilde Uhud savaşından söz eder. Bu arada, Allah'ın mü'minlere nimetini hatırlatması için Bedir savaşından da söz edilmiştir..Zira mü'minler bu savaşta sayı ve silah bakımından daha az ve zayıf olmalarına rağmen, Allah'ın yardımıyle zafer kazanmışlardı. Bu âyet, Uhud gazası ile ilgili kıssanın ilk âyetidir. Bu konuda 60 âyet nazil olmuştur. Âyetlerin öncekilerle münasebeti şöyledir: Yüce Allah Önceki âyetlerde kötü kimseleri sırdaş edinmekten sakındırdı. Bu âyetlerde de en-sardan iki grubun gevşeklik göstermesinin sebebini açıklamaktadır. Bu da, başta nifakın başı olan Ubey b.Selûl olmak üzere münafıkların onlara köstek olmalarıdır. Münasebet açıktır. Buhârî ve Müslim Câbir'in şöyle dediğini nakladerler. "O zaman içinizden iki taife bozulmaya yüz tutmuştu. Halbuki Allah onların yardımcısı idi" âyeti bizim hakkımızda nazil oldu. Bu iki taife biziz, yani Harise oğulları ve Seleme oğullarıyız. Allah onların dostudur" kaydından dolayı bu âyetin bizim hakkımızda inmesine sevindik. İnmemiş olsaydı sevinmezdik.[252][252]

**Kelimelerin İzahı**

Sabahleyin çıktın, demektir. Bu kelimenin mastarı olan sabahın ilk saatleri manasınadır.
Gevşeklik gösterirler demektir. Feşel, korkaklık ve zayıflık manasınadır.
İndirir yerleştirirsin demektir. Bir kimse bir başkasını bir eve yerleştirdiğinde der. Bu kelimenin aslı ev edinmek manasınadır.
Ezille, sayı ve silah bakımından azlık manasınadır.
Fevr sûr'at manasınadır. Aslı, şiddetli galeyan mânâsına olup tencere kaynadı mânâsına gelen den türemiştir. Daha sonra "Sûr'at" mânâsında kullanılmıştır. Bir şey anında hemen yapıldığında denilir,
Musevvemîn, savaş için eğitilmiş manasınadır. Musevvimîn okunduğu takdirde, onların alâmeti vardır manasınadır. Bedir savaşında onların alâmeti beyaz sarıklardı.
Taraf, taife ve kıt'a manasınadır.
Onları perişan etsin. Kebt, hezimete uğratmak ve helak etmek demektir. Bazan kin gütmek ve zelil düşürmek mânâsında kullanılır.
Hâibîn, "bozguna uğrayarak" demektir. Haybe, isteneni elde edememek mânâsına gelir. [253][253]

**Nüzul Sebebi**

Müslim'in sahihinde rivayet edildiğine göre Uhud savaşında Rasulul-lah (s.a.v)'ın ön dişlerinden rabaiyye denilen bir dişi kırıldı. Başı yarıldı. Rasulullah (s.a.v) başındaki kanı siliyor, ve şöyle diyordu: Kendilerini Allah'a çağıran

---

[252][252] Buhârî, Tefsir-i Sûre 3, Bâb:8
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/426-427.
[253][253] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/427.

peygamberlerinin başını yaran ve rabaiyyesini kıran bir kavim nasıl kurtuluşa erer? Bunun üzerine Yüce Allah işte senin yapacağın bir şey yoktur" âyetini indirdi.[254][254]

## Âyetlerin Tefsiri

**121.** Ey Muhammedi Sabah erkenden, mü'minleri, düşmanla savaşmak için mevzilerine yerleştirmek üzere ailenden ayrılıp Uhud'a gittiğin zamanı hatırla. Allah sizin sözlerinizi işitir hallerinizi bilir. [255][255]

**122.** Hani. müslüman ordusundan iki taife korkaklık ve zafiyet gösterip neredeyse savaştan dönmeye yüz tutmuşlardı. Bunlar Selemeoğullan ile Hâriseoğulları idi . Olay şöyle olmuştur: Rasulullah (s.a.v.) bin kişilik bir Ashab ordusu ile Uhud'a gitmek üzere yola çıktı. Üçbin kişiden oluşan kâfir ordusuna yaklaştıklarında, münafık Abdullah b. Übeyy ordunun üçte biri ile Rasulullah (a.s.v.)'tan ayrılarak şöyle dedi: Niçin canlarımızı ve çocuklarımızı öldürelim? Ensardan yukarda adı geçen iki kabile savaştan geri dönmeye niyetlendi. Fakat Allah onları korudu, Rasulullah (s.a.v) ile birlikte devam ettiler. İşte, "Allah onların yardımcısı ve işlerinin mütevellisidir" âyeti bunu ifade eder. Mü'minler bütün hal ve hareketlerinde yalnız Allah'a dayanıp güvensinler. Sonra Yüce Allah, mü'minlerin kalpleri kuvvetlensin ve Uhud'da uğradıkları yenilgiden duydukları üzüntüye karşı teselli bulsunlar diye onlara Bedir günü elde ettikleri zaferi hatırlatarak şöyle buyurdu: [256][256]

**123.** Şüphesiz, sizler silah ve sayı bakımından az olduğunuz halde, zaferin sayı ve malzeme çokluğuyla değil, Allah'ın yardımıyle kazanıldığını bilesiniz diye Allah Bedir gününde yardı-mıyle size zafer kazandırmıştır. Öyleyse Allah'tan korkun ve size lütfettiği zafere karşılık O'na şükredin. [257][257]

**124.** Ey Muhammedi O zaman sen Ashabına şöyle demiştin: Rabbinizin sizin za-feriniz için üç bin meleği yardımınıza göndermesi size yetmez mi? [258][258]

**125.** Evet, yeter. Eğer siz savaşta sabreder, Allah'tan korkar ve onun emrine itaat ederseniz, o size meleklerle yardım eder.
Eğer müşrikler hemen şu anda üzerinize gelirlerse Allah, silah eğitimi görmüş ve tatbikat yapmış beşbin melekle size yardımı artırır.[259][259]

---

[254][254] Müslim, Cihad 104
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/427.
[255][255] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/428.
[256][256] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/428.
[257][257] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/428.
[258][258] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/428.
[259][259] Bir görüşe göre nin mânâsı, alâmetienmig demektir. Urve b. Zübeyr şöyle der: Me-iekler alaca atlar üzerinde idiler. Başlarında beyaz sankîar vardı. Onları

**126.** Ey mü'minler! Allah melekleriyle yaptığı bu yardımı, sırf, bir müjde olsun daha fazla sebat edesiniz, kalpleriniz bununla sükûnete ersin, düşmanınızın çokluğu ve sizin azlığınızdan korkmayasmız diye yaptı Sakın zaferin, sayı ve malzeme çokluğu ile elde edileceği hayaline kapılmayasınız. Gerçekte zafer, meleklerde ve başkalarından değil, sırf Allah'ın yardımı ile elde edilir. O işinde galiptir, mağlup olmaz. Hikmet sahibidir, engin hikmetinin gerektirdiğini yapar. [260][260]

**127.** Bu ilâhi tedbir, o müşriklerden bir taifeyi öldürme veya esir alma suretiyle helak etmek ve şirk direklerinden bir direği yıkmak, veya onları hezimete uğratarak perişan etmek için alınmıştır, , istediklerim elde edemeden bozulmuş bir halde geri dönsünler. Yüce Allah bunu onların başına Bedir savaşında getirdi. Müslümanlar, müşriklerin ileri gelenlerinden yetmişini öldürüp, yetmişini de esir aldılar. Allah mü'minleri aziz; şirki ve müşrikleri zelil kıldı. [261][261]

**128.** Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur. Bu âyet-i kerime Uhud kıssası içerisinde bir ara konu olarak gelmiştir. Rasulullah (s.a.v.)'m rabaiyye dişi kırılıp mübarek yüzleri yarılınca: "Peygamber- lerinin yüzünü kana boyayan bir kavim nasıl kurtuluşa erer" buyurdu. Bunun üzerine âyeti nazil oldu. Yani, Ey Muhammedi Kulların yanlışlarını düzeltmek sana ait değildir. Onların işi Allah'a kalmıştır. Onların işlerinin sahibi Allah'tır. Allah onları ya helak eder veya hezimete uğratır, Veya müslüman olurlarsa tevbelerini kabul eder, küfürde ısrar ederlerse azap eder. Çünkü onlar azabar üstehak olmuş zâlimlerdir. [262][262]

**129.** Yerlerin ve göklerin mülkü Allah'ındır. O, dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir. [263][263]

**130.** Ey iman edenler! Kat kat artırılmış olarak faiz yemeyin. Bu âyetle Yüce Allah, mü'min kullarına faiz alıp vermeyi yasaklamıştır. Aynı zamanda Câhiliyye döneminde kat kat aldıkları faizi kınamıştır. İbn Kesir şöyle der: Câhiliyye zamanında borcu ödeme zamanı gelince alacaklı şöyle derdi: Ya borcu ödersin, veya artırırsın. Eğer öderse ne ala yok Ödeyemezse zamanı uzatır ve borç miktarını artırırdı. Bu her yıl böyle devam ederdi. Bazan az bir borç, katlanarak çoğalır ve kat kat olurdu.[264][264] Allah'ın yasakladığını terkederek O'nun azabından korununuz ki, kurtuluşa erenlerden olasınız. kâfirler için hazırlanmış olan cehennem ateşinden sakınınız. Allah'a ve Rasulüne itaat edin ki, O'nun rahmetine nail olan iyi kullardan olasınız.

---

omuzlarından aşağı sarkıtmışlardı. Bakınız, Taberî ve Keşşaf.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/428.
[260][260] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/428-429.
[261][261] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/429.
[262][262] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/429.
[263][263] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/429.
[264][264] Mıihtasar-ı İbn Kesîr, 1/318

**Edebî Sanatlar**

**1.** Hani diyordun. Olayı zihinde canlandırmak için, şimdiki zamanın hikayesi muzâri sıygasıyle ifade edilmiştir.
**2.** Rabbinizin size yardım etmesi. Rabb kelimesinin muhatap zamirine muzaf olması, onlara verilen önemi göstermektedir. Ebus-suûd böyle der.
**3.** "Bağışlar" ve "azap eder" kelimeleri arasında tıbâk sanatı vardır.
**4.** Faizi yemeyin. Burada faiz almayın yerine faiz yemeyin denilmiştir. Çünkü almanın neticesi, onu yemektir. Bu mecâz-ı murseldir.
**5.** "Kat kat" kelimeleri arasında iştikak cinası vardır. [265][265]

**Bir Uyarı**

Ayette " kat Kat" ifadesinin kullanılması, faiz için ne bir kayıt ne de bir şarttır. O ancak insanların Cahiliyye zamanındaki durumlarını açıklamak ve büyük bir zulüm ve apaçık bir haksızlık olan, bu muameleden dolayı onları kınamak içindir. Zira onlar faizi kat kat alıyorlardı. Ebu Hayyan şöyle der: Kat kat faiz aldıkları bu kötü işten menedildiler. Bazan öyle olurdu ki, az bir borcun faizi yüzünden borçlunun bütün malı giderdi. Yüce Allah sözüyle onların yıldan yıla faizi katlıyarak artırdıklarına işaret eder. Faizin her türlüsü haramdır. Katlıyarak alma durumu, yasaklamanın bir kaydı ve şartı değildir.[266][266]
**133.** Rabbinizin bağışına ve takva sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun.
**134.** O takva sahipleri ki, bollukta da, darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah güzel davranışta bulunanları sever.
**135.** Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında, ya da bizzat kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp, günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki. Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler.
**136.** İşte onların mükâfaati, Rablerinin mağfireti ve zemininden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlerdir. Amel edenlerin mükafaatı ne güzeldir.
**137.** Sizden önce kânun haline gelmiş bir takım olaylar gelip geçmiştir. Onun için, yer yüzünde gezin dolaşın da yalanlayanların akıbeti ne olmuş, görün.
**138.** Bu bütün insanlığa bir açıklamadır; takva sahip- leri için de bir hidâyet ve bir öğüttür.
**139.** Gevşeklik göstermeyin; üzüntüye kapılmayın. Eğer kalbden inanmışsanız, üstün gelecek olan sizsiniz.
**140.** Eğer siz (Uhud'da ) bir acıya uğradınızsa, (Bedir'de de düşmanınız olan) o kavim aynı acıya Cüz 4,
uğramıştır. İşte böylece biz günleri insanlar arasında değiştiririz. Allah iman

---

[265][265] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/429-430.
[266][266] el7Bahru'I-Muhit, 3/54
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/430.

edenleri ortaya çıkarmak ve aranızdan bazılarına şehadet nimetini lütfetmek için bunu yapıyor. Allah zâlimleri sevmez.
**141.** Bir de Allah iman edenleri temize çıkarmak, kâfirleri de helak etmek ister.
**142.** Yoksa, Allah içinizden cihad edenleri belli etmeden, sabredenleri ortaya çıkarmadan cennete gireceğinizi mi sandınız?
**143.** Andolsun ki siz, ölümle yüzyüze gelmezden önce onu temenni ederdiniz. İşte şimdi onu gözlerinizin önünde gördünüz.
**144.** Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi O, ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye mi döneceksiniz? Kim geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar veremez. Allah, şükredenleri mükafaatlandıracaktır.
**145.** Her nefsin ölümü ancak Allah'ın iznine bağlıdır. (Ölüm), belli bir süreye göre yazılmıştır. Her kim, dünya nimetini isterse, kendisine ondan veririz. Kim de âhiret sevabını isterse, ona da bundan veririz. Biz, şükredenleri mükâfatlandıracağız.
**146.** Nice peygamberler vardı ki, beraberinde Allah erleri bulunduğu halde savaştılar da, bunlar, Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı gevşeklik ve zaaf göstermediler; boyun eğmediler. Allah sabredenleri sever.
**147.** Onların sözleri, sadece şöyle demekten ibaretti: Ey Rabbimiz! günahlarımızı ve işimizdeki taşkınlığımızı bağışla; ayaklarımızı sabit kıl; kâfirler topluluğuna karşı bizi muzaffer kıl.
**148.** Allah, onlara dünya nimetini ve âhiret sevabının en güzelini verdi. Allah, iyi davrananları sever.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde mü'minleri sabırlı ve takva sahibi olmaya teşvik etti ve Bedir savaşında onlara melekleriyle yardım ettiğine dikkatlerini çekti. Bu âyetlerde de nzas.ni kazanmak yarışmalarını emretmektedir. Daha sonra da Uhud savaşını ve ü'lerin önce zafer kazanmışken hezimete uğramalarını geniş bir şekilde açıklamakta Bunu takiben de bela ile imtihanın, hayatın bir sünneti olduğunu; peygamberlerin öldürülmesinin mü'minlerin kalplerine bir zafiyet vermemesi gerektiğini belirtmektedir. Daha sonra, âyet-i kerimeler, Uhud gazasından alınacak bir çok ders ve ibretleri açıklar. [267][267]

## Kelimelerin İzahı

Sâriû, koşuşunuz demektir. Serrâ, rahatlık manasınadır. Darrâ darlık ve şiddet manasınadır.
Kazımın, öfkelerini yenenler demektir. öfkesini yuttu ve tuttu, manasınadır. Bir kimse düşmana karşı gücü yettiği halde öfkelendiğini belirtmezse denir. Araplar, bîr kimse kırbayı doldurup ağzını bağladığında derler. Bu kelime, burdan alınmıştır. Fahişe, son derece çirkin olan işHalet, geçti demektir.
Sünen, takibedilen yol mânâsına gelen sünnet kelimesinin çoğludur,. Peygamber

[267][267] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/433-434.

(s.a.v)'in sünneti de bu mânâyadır. Buradaki maksat, yal ani ıy anların başına gelen olaylardır.
Karh ve kurh kelimeleri yara manasınadır. Ferra şöyle der: Karh yara, kurh ise yaranın verdiği acı ve ıztıraptır.[268][268] Kelimenin aslı saf manasınadır. Saf su mânâsına gelen "Nudâviluhâ, onu dolaştırırız" demektir. Müdâvele, bir şeyi birinden diğerine nakletmektir. Bir şey, bir şahıstan başka bir şahsa intikâl ettiğinde "el değiştirdi" denir.
yümehhısa, temize çıkarsın diye. Temhîs, temize çıkarmak demektir. Bir kimse bir şeyi bütün ayıplarından temizlediğinde der. Bu kelimenin aslında lügat mânâsı, temizlemek ve gidermek demektir.
Yemhaka, yavaş yavaş helak eder. Mahk, bir şeyi yavaş yavaş ' azaltmak demektir.
A'kâbikum, ökçe mânâsına gelen Akib kelimesinin çoğuludur. Bir şey önceki haline dönüştüğündedenir.
Müeccel, ileri ve geri alınmayan bir zamanla sınırlı demektir.
Keeyyin, nice manasınadır. Çokluk ifade eder. Aslı, sadece idi. Başına teşbih kâfi gelince çokluk ifade etti.
Ribbiyyûn, ribbî kelimesinin çoğuludur. Ribbî, rabbaniler gibi Rabbe nisbet edilmiş bir kelimedir. Buna göre ribbîler, Rabblerine ibadet eden muttekî âlimlerdir. Bir görüşe göre bu kelime, cemaat mânâsına gelen kelimesine nisbet edilmiştir.
İstckanu, boyun eğdiler. Bu kelime asıl itibariyle sükûn kökünden gelmektedir. Zira boyun eğen kimse arkadaşı kendi hakkında istediğini yapsın diye sakin sakin durur. [269][269]

## Âyetlerin Tefsiri

**133.** Allah'a itaat etmek ve emirlerine sarılmak suretiyle, mağfireti gerektiren amellere koşuşunuz ve göklerin ve yerin genişliği kadar geniş olan cennete koşunuz. Nitekim Hadîd sûresinde "Genişliği, göklerle yerin genişliği kadar olan cennete koşun[270][270] buyrulmuştur. Burada maksat cennetin genişliğini açıklamaktır. Genişliği bu kadar olursa, uzunluğu ne kadar olur, düşün. Bu cennetler, Allah'ın emrini uygulayanlar için hazırlanmıştır. [271][271]

**134.** Onlar öyle kimselerdir ki, bollukta da darlıkta da Allah için mallanın bol bol harcarlar. İntikam almaya güçleri yettiği halde öfkelerini tutarlar, kendilerine kötülük veya zulmedenleri bağışlarlar, Allah, bu ve benzeri güzel vasıflarla mattasıf olanları sever. [272][272]

**135.** yine onlar öyle kimselerdir ki, büyük günahlardan bir günah

---

[268][268] Kurtubî, 4/217
[269][269] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/434-435.
[270][270] Hadîd sûresi, 57/21
[271][271] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/435.
[272][272] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/435.

işlediklerinde,[273][273] ya da herhangi bir günah sebebiyle kendilerine zulmettiklerinde, Hemen Allah'ın azametini ve kendisine isyan edenlere hazırladığı azabı hatırlar, günahtan uzak durur, tevbe eder ve Allah'a yönelirler. Günahları Allah'tan başka kim bağışlar ki? Bu soru cümlesi olumsuzluk ifade eder. Günahları, Allah'tan başkası bağışlamaz demektir. Bu cümle, kulların kalblerini hoş etmek onları tevbeye teşvik etmek ve günahlar ne kadar büyük olursa olsun, Allah'ın affının daha büyük ve rahmetinin daha geniş olduğunu açıklamak için gelmiş bir ara cümlesidir. kullar, yaptıklarının çirkinliğini bile bile bu fiillerinde ısrar etmezler. Bilakis onlardan uzak durur ve tevbe ederler. [274][274]

**136.** sıfatlarla muttasıf olan o mü'minlerin sevap ve mükâfatı, geçmiş günahlarının, Rableri tarafından bağışlanması ve ağaçlarının arasından nehirler akan cennetlerdir. Orada ebedî kalırlar. Allah'a itaat edenler için, cennet ne güzel bir mükafattır.
Sonra Yüce Allah, rüşd ve salâh ilkelerini takdim ettikten sonra Uhud savaşının kalan bölümünü geniş bir şekilde açıklamaktadır. [275][275]

**137.** Sizden önceki ümmetlerin peygamberlere muhalefetleri sebebiyle, haklarında icra edilen, helak etme ve köklerini kesme gibi, kanun olmuş bir takım ilahi vak'alar geçti. Yalanlıyanlarm, helak olduktan sonra geriye bıraktıkları kalıntıları görüp öğüt ve ibret almak için yeryüzünde dolaşın da, onların haberlerini ve başlarına gelenleri öğrenin. [276][276]

**138.** Bu Kur'an, insanlar için bir açıklamadır. Yani Bu Kur'an'da[277][277] bütün insanlığa yetecek bir açıklama vardır. Keza doğru yola iletecek bir hidâyet, özellikle müttekîler için bir ibret ve öğüt vardır. Öğütten diğer insanlar değil de, sadece müttekîler faydalandığı için burada özellikle onlar zikredilmiştir. Daha sonra Yüce Allah, Uhud savaşında müslümanların başına gelen hezimetten dolayı onları teselli etmeye başlayarak şöyle buyurdu: [278][278]

**139.** Cihad Siz hususunda zayıflık göstermeyin, başınıza gelen öldürülme veya hezimete uğramadan dolayı üzülmeyin. onlara galip ve onlardan üstünsünüz. Uhud savaşında onlar sizi yendilerse, Bedir savaşında da siz onları yenmiştiniz Eğer

---

[273][273] Fahişe zina demektir. Nefse zulüm ise, bundan daha aşağı derecede günah olan bakma ve dokunma demektir.
[274][274] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/435.
[275][275] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/435-436.
[276][276] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/436.
[277][277] Taberî ve bazı tefsircilcr, bu ism-i işaretin, daha Önce zikri geçen şeylere râci olduğu görüşünü lercih ederler. Buna göre mânâ şöyle olur: Size açıkladığım ve geçmiş ümmetlerin helakine dair size verdiğim haberlerde, insanları körlükten kurtaracak bir beyan, sapıklıktan kurtaracak bir hidâyet ve müttekîler için bir ibret vardır.
[278][278] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/436.

gerçekten mü'min iseniz za'fa düşüp üzülmeyin. [279][279]

**140.** Eğer siz Uhud'da yaralandınız veya öldürüldüyseniz, müşrikler de Bedir'de sizin gibi yaralandı ve öldürüldülerİşte böylece biz günleri insanlar arasında döndürüp dolaştırırız. Günler devamlı değişir. Bir gün lehinize, bir gün aleyhinize olur. Bir gün üzülür, bir gün sevinirsin, Allah bunu, sizi imtihan ederek dar günlerde sabredenleri görmek ve mü'minlerle münafıkları birbirinrden ayırmak için yapıyor. ve bazılarınıza Allah yolunda şehadet nimetini lütfetmek istiyor, Allah zâlimleri sevmez. Uhud gününde peygamberlerinden ayrılan münafıklar bu zâlimlerdendir. [280][280]

**141.** Bir de Allah mü'minleri günahtan temiz ve pak edip münafıklardan ayırmak ve kâfirleri yavaş yavaş helak etmek ister. [281][281]

**142.** Ey mü'minler topluluğu! İmtihan edilip de temize çıkarılmadan cennete gireceğinizi mi zannediyorsunuz? Bu soru inkâr yoluyla sorulmuş bir sorudur. Böyle düşünmeyin demektir. Siz Allah yolunda cihad edip de Allah sizin cihadınızı ve musibetlere karşı sabrınızı bilmeden cennete gireceğinizi mi
düşünüyorsunuz? Taberî, âyetin mânâsı şöyledir der: Ey Muhammed'in Ashabı! sizden Allah yolunda cihad edenler ve savaşta onun uğrunda başlarına gelecek acı ve ızdıraplara katlananlar mü'min kullarım tarafından bilinmedikçe, Rabbinizin lütfuna mazhar olacağınızı mı zannediyorsunuz?[282][282]

**143.** Şüphesiz siz, düşmanın zorunu tatmadan önce, şehit olmak için düşmanla karşılaşarak Ölmeyi istiyordunuz. Âyet savaşta direnmeyenler hakkında bir sitemdir. İşte onu, kardeşleriniz gözlerinizin önünde öldürüldüğünde ve sizin de Ölüme çok yaklaştığınızda gözlerinizle gördünüz.
Uhud savaşında kâfirler, "Muhammed öldürüldü" haberini yaydıkları ve münafıkların da: "Eğer o Öldürüldü ise gelin önceki dinimize dönelim dedikleri zaman şu âyet-i kerime indi: [283][283]

**144.** Muhammed sadece bir peygamberdir. Ondan Önce de bir çok peygamber gelmiştir. Bu peygamberlerin bir kısmı ölmüş bir kısmı da Öldürülmüştür. Allah, Muhammed'i öldürürse veya kâfirler onu şehid ederse iman ettikten sonra kâfir mi olacaksınız? Kim dininden dönerse Allah'a zarar vermez. O kendini Allah'ın gazap ve azabına arz ettiği için sadece kendine zarar verir. Allah, kendisine itaat edenlerin sevabını verecektir. Bunlar, sebat edip dinden dönmeyenlerdir. Bundan sonra Yüce Allah her nefis için bir ecel takdir ettiğini ve bu ecelin ileri veya geri

---

[279][279] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/436.
[280][280] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/436.
[281][281] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/436.
[282][282] Taberî Tefsiri
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/436-437.
[283][283] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/437.

alınmayacağını bildirerek şöyle buyurdu. [284][284]

**145.** Her nefsin Ölümü Allah'ın izni ve dilemesine bağlıdır. Her nefis için tayin edilmiş belirli bir süre yazılmıştır. Bu müddet ne ileri alınır, ne de geri. Bundan maksat müslü-manları cihada ve düşmanla savaşa teşviktir. Çünkü korkaklık ömrü uzatmaz, cesaret de onu azaltmaz. Sakınmak kaderi önlemez. İnsan, tehlikeli işlere girse de, savaşsa da eceli gelmeden ölmez Her kim ameline karşılık dünya nimeti isterse ona istediğini veririz fakat âhirette onun bir payı yoktur. Bu âyet, savaştan ganimet bekleyenler için bir ta'rizdir. Bu âyette Yüce Allah, dünya nimetlerini elde etmenin, insan için gıpta edilecek bir şey olmadığını açıklamıştır. Çünkü dünya nimetleri iyilere de kötülere de bolca verilmektedir, Kim de ameline karşılık âhiret sevabı isterse, kendisine dünyada verdiğimiz nimetlerle birlikte âhiret sevabını da eksiksiz veririz. Nitekim "Kim âniret kazancını istiyorsa, onun kazancını artırırız[285][285] mealindeki âyet-i kerimede böyle buyurulmuştur.
Şükredenlere, amel ve şükürlerine göre lütuf ve rahmetimizden vereceğiz. [286][286]

**146.** Nice peygamber Rabbani âlimler[287][287] ve Salih kullarla birlikte, Allah'ın dinini yüceltmek için savaştılar. Bunlar Allah yolunda savaştı, bunlardan öldürülenler de oldu.
Yine Allah yolunda başlarına gelen yaralanma ve Öldürülmeden dolayı zaaf ve korkalık göstermediler. Zaaf gösterip cihattan geri kalmadıkları gibi, düşmanlarına karşı zillet gösterip boyun da eğmediler. Allah yolunda bela ve musibetlere sabreden kimseleri Allah sever. [288][288]

**147.** Dinde sebat ve dayanıklılık göstererek, Allah'ın mağfiretinden başka bir şey istemediler şöyle dediler: Ey Rabbimiz. Günahlarımızı ve işimizdeki taşkınlığımızı sana yapmamız gereken itaat ve ibadetteki kusurumuzu bağışla. Savaş alanlarında ayaklarımızı sabit kjl ve kâfirler topluluğuna karşı bize zafer nasip et. [289][289]

**148.** Allah onlara dünya nimetini ve güzel âhiret sevabını verdi. Yani Allah onlara dünya nimetlerinden olan ganimet, izzet, zafer ve ülkelere hakimiyeti nasip ettiği gibi âhirette de cennet ve nimetlerini verdi. Allah iyi davrananları sever. Yani güzel amel işleyen iyi niyetli olanları sever. Âhiret sevabının üstünlüğünü ve Allah katında değeri olduğunu ifade etmek için, sadece âhiret sevabının güzelliği vurgulandı. [290][290]

---

[284][284] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/437.
[285][285] Şûra sûresi, 42/20
[286][286] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/437-438.
[287][287] Taberî'ye göre mânâsı, büyük topluluklardır. Bu Katâde'nin görüşüdür. Ha-san-ı Basrî'ye göre bundan maksat çok sayıda âlimlerdir.
[288][288] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/438.
[289][289] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/438.
[290][290] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1438.

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, beyan ve bedîî ilimlerinden birçok sanatı ihtiva eder. Bunları aşağıdaki şekilde özetliyebiliriz.
**1.** "Onun genişliği semâvât ve arzdır." Yani semâvât ve arzın genişliği gibidir. Burada benzetme edatı ile benzetme yönü gizlenmiştir. Buna teşbih-i beliğ denir.
**2.** Bir mağfirete koşun." Yani mağfireti gerektiren sebeplere koşun. Bu, bir şeyi, sebebinin yerine zikretme kebilindendir.
**3.** "Bolluk ve darlık." Burada edebî sanatlardan tıbâk vardır.
**4.** Günahları Allah'tan başka kim bağışlar ki. Buradaki soru ile olumsuzluk kastedilmektedir. Yani Allah'tan başkası bağışlamaz demektir.
**5.** Onların mükafatlan mağfirettir. Mü'minlerin makamlarının yüksekliği ve faziletteki mertebelerinin yüceliğini göstermek için uzaklık ifade eden işaret ismi kullanılmıştır.
**6.** "Böyle amel edenlerin mükafatı ne güzeldir." Burada mahsûsun bil medh (övülen) hazfedilmiştir. Takdiri
**7.** Allah bilsin diye. Burada birinci şahıstan üçüncü şahsa iltifat (dönüş) sanatı vardır. Çünkü bu kelime daha önce geçen "biz onları döndürürüz" den sonra gelmiştir. Bu iltifat sanatındaki sır ise, Allah yolunda cihadın şanını yüceltmektir.
**8.** Muhamnıed, bir peygamberden başka bir şey değildir. Burada mevsufun sıfata kasrı sanatı vardır.
**9.** Gerisin geriye mi döneceksiniz? Şerif Râdî şöyle-der; Bu bir istiaredir. Bununla, dinden dönmek kastedilmiştir. Yüce Allah şüpheye düşerek geri dönmeyi ökçeleri üzerine geri dönmeye benzetti.[291][291]

## Faydalı Bilgiler

**1.** Âyet-i kerimesinde, birçok güzel ahlak esası vardır. Bunlar Allah yolunda bolca harcamak, Öfkeyi tutmak, kötülük edenleri affetmek, günahlardan tevbe etmek gibi esaslardır. Bunların herbiri, sayılamıyacak kadar faziletlerin kaynağıdır.
**2.** Âyette mağfiret cennetten önce zikredilmiştir. Çünkü bir şey, önce pisliklerden temizlenir, sonra süslenir. Buna göre hata ve günahlardan temizlenmemiş olan kimse cennete girmeye hak kazanamaz.
**3.** Burada ne kadar çok geniş olduğunu vurgulamak için, hususi olarak en mânâsına gelen "arz" kelimesi zikredilmiştir. Eni bu kadar olursa uzunluğu ne kadar olur?.. Tbn Abbas (r.a.) şöyle der: Yedi gök ve yedi yer birbirine eklendiğinde ne kadar geniş olursa cennetin genişliği de o kadardır.[292][292]
**4.** Hirakl, Peygamber(s.a.v)'e şöyle yazdı: Sen beni, göklerin ve yerin genişliğindeki cennete davet ediyorsun. Öyleyse cehennem nerede? Rasu-lullah şöyle buyurdu:"Sübhanellah... Peki gündüz olduğunda gece nerede?[293][293]

---

[291][291] Telhîsu'l- beyan s.21
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/438-439.
[292][292] el-Bahm'1-muhît, 3/58
[293][293] Bu hadisi Ahmed b. Hambel rivayet etmiştir.

**5.** Yüce Allah birçok âyette, âhiretle ilgili amellerde yarışmayı emretti: "Mağfirete koşun" Mağfiret için yarışın[294][294] Hayırlarda yarışın[295][295] Allah'ın zikrine koşun[296][296] İşte yarışanlar ancak onda yarışsınlar.[297][297] Dünya ile ilgili amellerde ise yavaş hareket etmeyi emretti:
"Yerin sırtlannda dolaşın"[298][298] Diğer bir kısmınız yeryüzünde yürüyecekler"[299][299]

**149.** Ey iman edenler! Eğer kâfirlere uyarsanız, sizi eski dininize geri çevirirler; o takdirde büsbütün kaybedersiniz.
**150.** Bilakis, mevlâmz Allah'tır ve O, yardımcıların en hayırhsıdır.
**151.** Allah'ın, hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri O'na ortak koşmaları sebebiyle, kâfirlerin kalb-lerine yakında korku salacağız. Gidecekleri yer de cehennemdir. Zâlimlerin varacağı yer, ne kötüdür.
**152.** Siz Allah'ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, Allah, size olan va'dini yerine getirmiştir. Nihayet, öyle bir an geldi ki, Allah arzuladığınız galibiyeti size gösterdikten sonra za'fa düştünüz; (Peygamberin verdiği) emir konusunda tartışmaya kalkıştınız ve asi oldunuz. Dünyayı isteyeniniz de vardı, âhireti isteyeniniz de vardı. Sonra Allah, sizi denemek için onların karşısında hezimete uğrattı. Şüphesiz sizi bağışladı. Zaten Allah, mü'minlere karşı çok lütufkârdır.
**153.** O zaman, Peygamber arkanızdan sizi çağırdığı halde siz, boyuna (savaş alanından) uzaklaşıyor, hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz. Size keder üstüne keder verdik ki, bundan dolayı ne elinizden gidene, ne de [başınıza gelenlere üzülmeyesiniz. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.
**154.** Bu şiddetli üzüntüden sonra sükûnet bulup yatışasınız diye Allah size hafif bir uyku verdi. Bu uyku sizden bir grubu kaplıyordu. Kendi canlarının kaygısına düşmüş bir gurup da, Allah'a karşı haksız yere Câ-hiliye devrindekine benzer düşüncelere kapılıyorlar, "Bizim elimizden ne gelir" diyorlardı. De ki: Emir, bütünüyle Allah'ındır. Onlar, Sana açıklayamadıklarını içlerinde gizliyorlar. "Bizim elimizden bir şey gelseydi, burada öldürülmezdik". diyorlar. Şöyle de: Evlerinizde kalmış olsaydınız bile, öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürülüp düşecekleri yerlere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi. Allah, içinizdekileri yoklamak ve kalblerinizdekileri temizlemek için (böyle yaptı). Allah, içinizde ne varsa hepsini bilir.
**155.** İki ordu karşılaştığı gün, sizi bırakıp gidenleri şeytan, sırf işledikleri bazı şeyler yüzünden iğfal etmişti. Yine de Allah, onları affetti. Çünkü Allah, çok bağışlayıcı ve çok yumuşaktır.
**156.** Ey iman edenler! Sizler, inkâr edenler gibi, yer yüzünde sefere çıkan veya savaşan kardeşleri hakkında, "Eğer bizim yanımızda kalsalardı ölmezler,

---

[294][294] Hadîd sûresi, 57/21
[295][295] Bakara suresi 2/148
[296][296] Cuma sûresi, 62/9
[297][297] Muttaffifin sûresi, 83/26
[298][298] Mülk sûresi 67/15
[299][299] Müzzemmü sûresi, 73/20
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/439-440.

öldürülmezlerdi." diyenler gibi olmayın. Allah bu kanaati onların kalblerine bir hasret olarak koydu. Hayatı veren de, alan da Allah'tır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görür.
**157.** Eğer Allah yolunda öldürülür ya da ölürseniz, şunu bilin ki, Allah'ın rahmeti ve mağfireti, onların biriktirecekleri bütün şeylerden daha hayırlıdır.
**158.** Andolsun, ölseniz de, öldürülseniz de Allah'ın huzurunda toplanacaksınız.

## Bu Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Bu mübarek âyetler Uhud savaşı olaylarını ve onlardaki ibret ve ıiasi-hatlan anlatmaya devam ediyor, ve bu savaştaki mağlubiyet sebeblerinden ve münafıkların rezilâne durumlarıyla mü'minlerin azîm ve iradalerini kırmak için Islamî davete karşı hazırladıkları komplolardan bahseder. [300][300]

## Kelimelerin İzahı

Sultan; hüccet ve açık delil demektir. Asıl itibariyle kuvvet manasınadır. Bu mânâda valiye sultan denilir.
Mesvâ, insanın karar kıldığı ve barındığı yer demektir. Bir kimse bir yerde ikamet ettiğinde, Araplar: derler.
Onları öldürüyorsunuz demektir. Zeccâc şöyle der: Öldürmek suretiyle kökünü kesmektir. Asıl itibariyle öldürecek yere vurmaktır. Şâir şöyle der.
Onları kılıçtan geçirdik. Geri kalanlar kaçıp dağıldılar. Uzaklaşıyordunuz demektir. yeryüzünde gidip uzaklaşmak manasınadır. arasında şu fark vardır: İs'âd yer üzerinde uzaklaşmaktır. Suûd ise yükselerek uzaklaşmak demektir. Hezimete uğrayanın yaptığı gibi, kimseye dönüp de bakmıyordunuz demektir. Bu kelimenin aslı, dönmek için boynu çevirmek mânâsına gelen leyy kelimesidir.
Uhraküm, arkanız demektir. Size ceza verir manasınadır. Emeneten, emniyet ve sükun demektir. Örter, kapatır manasınadır. Allah'ın temize çıkarması için. temize çıkarmak kusurlardan temizlemek demektir.
Onları zelleye, yani hataya düşürdü, manasınadır. Guzzen, ğâzî'nin çoğuludur. Gâzî Allah yolunda savaşa çıkan manasınadır. [301][301]

## Nuzûl Sebebi

Uhud savaşında müslümanlarm başına gelen bazı musibetlerden sonra Rasulullah (s.a.v) Medine'ye dönünce, Ashabtan, bazıları: "Allah bize zaferi vadettiği halde, başımıza bu musibet nerden geldi?" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah: ile başlıyan âyeti, Sizden Uhud'da savaşanlardan bazıları yani okçular dünyayı istiyorlardı" bölümüne kadar indirdi.[302][302]

---

[300][300] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/443.
[301][301] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/444.
[302][302] Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, s.72
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/444.

## Âyetlerin Tefsiri

**149.** Ey iman edenler! Kâfir ve münafıkların size söylediklerini tutarsanız, sizi küfre döndürürler de hüsrana uğrarsınız. İmanı küfürle değiştirmenizden daha büyük bir hüsran yoktur. İbn Abbas (r.a.) şöyle der: Kâfirlerden maksat münafıklardır. Onlar, mü'minler Uhud'dan döndüklerinde: "Muhammed peygamber olsaydı, başına bu musibet gelmezdi. Artık kardeşlerinize dönünüz" dediler. [303][303]

**150.** Hayır, bilakis Allah sizin yardımcmızdir. O'nun emrine itaat ediniz. Siz kâfirlere itaat etmedikçe onlar size yardımcı olmaz. Buradaki Jj idrab içindir. Önceki mânânın tersini ifade eder. Allah, en iyi yardımcı ve destekçidir. Başkasından yardım istemeyiniz. Bundan sonra Yüce Allah, düşmanlarının kalplerine korku salacağını mü'minlere müjdeliyerek şöyle buyurur. [304][304]

**151.** Allah'ın, haklarında hiçbir hüccet ve delil indirmediği diğer ilahları Ö'na ortak koşup onlara tapmaları sebebiyle kâfirlerin kalplerine korku ve endişe salacağız. Onların varacakları yer cehennemdir. zâlimlerin varacağı yer olan cehennem ateşi ne kötüdür. Onlar dünyada korku, âhirette de azap içinde kalacaklardır. Hadiste şöyle buyurulmuştur: "Bir aylık mesafeden düşmanın kalbine korku salma hususiyeti verilerek bana yardım edildi.[305][305]

**152.** Allah, düşmana karşı zafer kazandıracağına dair size verdiği sözü yerine getirdi. Zira siz onları hızlı bir şekilde öldürüyor; Allah'ın hikmet ve iradesiyle, kılıçlarınızla biçiyordunuz. Nihayet korkaklaşıp zaafa düştünüz ve dağdaki geçiti tutma konusunda ihtilaf ettiniz, lah, istediğiniz zaferi size gösterdikten sonra, Peygamber (s.a.v.)'m emrine isyan ettiniz. Rivayet olunduğuna göre Rasulullah (s.a.v.) elli okçuyu dağın üzerinde bir geçite yerleştirdi. Buradan müslümanlan savunmalarını emretti. Onlara: "Bizi kuşların kaptığını görseniz bile, sakın yerlerinizden ayrılmayın" dedi. İki ordu karşı karşıya geldiğinde, okçuların attığı okların yüzlerine gelmesi sebebiyle müşrik atlıları direnemedi ve hezimete uğradılar. Okçular bu durumu görünce "ganimete ganimete" diye bağırarak ganimet toplamak için aşağı indiler. Ancak kumandanları, on kişi ile birlikte geçiti tuttu. Müşrikler dağın arkasından gelerek bu okçuları öldürdüler ve kıhçlarıyle, müslümanlarm arkasından saldırmaya başladılar. Böylece, kazanılmış zafer müslümanlar için bir hezimete dönüştü. Yüce Allah bunu "istediğiniz zaferi size gösterdikten sonra" ifadesiyle vurgular. Sizden dünyayı yani ganimeti isteyen vardı. Bunlar dağdaki geçiti terkedenlerdir. Sizden âhireti yani Allah'ın sevabını isteyenler de vardı. Bunlar kumandanları Abdullah b. Cübeyr ile birlikte geçidi tutup sonra şehit olan on kişidir.

---

[303][303] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/44-445.
[304][304] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/445.
[305][305] Buhârî, Teyemmüm 1, Salat 56; Nesai, Gusl, 26
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/445.

Sonra Allah imanınızı denemek için kâfirler karşısında sizi hezimete uğrattı da geri döndünüz. İsyanınıza rağmen Allah sizi bağışladı. Burada şayet Allah affeimeseydi, işledikleri günah sebebiyle müslumanların başlarına gelenden daha çoğuna müstehak olacaklarına bir işaret vardır. İşte bunun içindir ki Yüce Allah, buyurdu. Yani Allah bütün zaman ve durumlarda mü'minlere karşı lütuf ve nimetiyle muamele eder. [306][306]

**153.** Ey mü'minler topluluğu! Kimse diğerini beklemeksizin arkanıza dönüp bakmaksızın savaştan kaçtığınız zamanı hatırlayın. Muhammed (s.a.v) de arkanızdan sizi çağırıyor ve şöyle diyordu : "Ey Allah'ın kulları" Bana gelin, Ey Allah'ın kullan bana gelin. Ben Allah'ın Rasulüyüm. Kim tekrar savaşa dönerse, cennete girer." Siz ise hızla kaçıyordunuz Peygamberi üzmeniz ve onun emrine muhalefet etmeniz dolayısıyle, bu yaptığınıza ceza olarak Allah da sizi üzdü.[307][307] O, bunu, elden kaçırdığınız ganimete ve başınıza gelen hezimete üzülmeyesiniz diye yaptı. Burası, üzüntü vermenin hikmetini açıklar. O da üzüntünün, elden kaçırdıklarını ve başlarına gelenleri onlara unutturmasıdır ki, bu da Allah'ın onlara bir lütfudur. Allah yaptıklarınızdan haberdardır, ihlaslı ile İhlassızı bilir. [308][308]

**154.** Bu şiddetli üzüntüden sonra sükûnet bulup yatışasınız ve düşmanlarınızdan emin olasınız diye Allah size hafif bir uyku verdi. Bu da Allah'ın onlara başka bir ihsanıdır. Çünkü korkan kimse uyuyamaz. Buhârî'nİn Enes'ten rivayetine göre Ebu Talha Öyle demiştir: Uhud günü biz mevzi terimizde iken bizi uyku bastırdı. Ebu Talha şöyle devam eder: Kılıcım elimden düşüyor, onu alıyordum. Tekrar düşüyor, tekrar alıyordum[309][309] Bundan sonra Yüce Allah bu emniyetin umumi olmayıp sadece ihlaslılar için olduğunu; münafıkların korku ve dehşet içinde kaldıklarını açıklıyarak şöyle buyurur: Uyuklama hali sizden bir grubu, yani ihlâslı mü'minleri kaplıyordu. Başka bir grup, yani münafıklar kendi canlarının kaygısına düştüler. Bu durum onları hezimete sürükledi. Onların, canlarım kurtarmaktan başka bir kaygıları yoktu. Bunun sebebi, müşriklerin, "tekrar savaşacağız" diye tehdit etmeleriydi. Mü'minler harbe hazır bir halde oturdular. Allah onların üzerine bir sekinet indirdi de uyudular. Kâfirlerin geri dönmesinden korkarak sarsıntı geçiren münafıklara gelince, korku ve dehşetten gözlerine uyku girmedi. Onlar Câhiliyye dönemindekiler gibi Allah hakkında kötü zanlarda bulunuyorlardı. İbn Kesir şöyle der: Münafıklar, müşriklerin o anda galip geldiğini görünce, artık işin bittiğine, İslam'ın ve müslümanların yok olduğuna inandılar. İşte, şek ve şüphe ehlinin

---

[306][306] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/445-446.

[307][307] Taberî, buradaki bâ harf-i çerinin ala mânâsında olduğu görüşündedir. Buna göre mânâ şöyle olur: Peygamberin emrine muhalefet ve ona isyan etmeniz sebebiyle, Allah size üzüntü üzerine üzüntü verdi. Nitekim ve sizi mutlaka burma dallarına asacağım. (Tâhâ 20/71) âyetinde de fî harf-i çeri alâ mânâsında kullanılmıştır. Yukarıdaki âyette de aynı durum vardır. İbn Kayyım bu görüşü tercih etmiş. Tbn Kesir de buna itimat etmiştir.

[308][308] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/446.

[309][309] Buhârî, Tefsiru'l-Kur'an, 3/11; Tirmizî, K. Tefsiri'l-Kui-'an, b.4,3008

durumu budur, korkunç bir durum meydana çıktığında böyle âdi düşüncelere kapılırlar.[310][310] Bizim elimizden ne gelir diyorlardı. Yani, bizim elimizde birşey yok, eğer isteğimize bırakılsaydı savaşa çıkmazdık. Ey Muhammed! O münafıklara de ki: Bütün iş Allah'ın elindedir. O, dilediği gibi tasarrufta bulunur. O münafıklar, sana açıklayamadıklarını içlerinde gizlerler. Onlar, bizim elimizden bir şey gelseydi burada öldürülmezdik derler. Yani eğer isteğimize bırakılsaydı, savaşa çıkmaz ve burada öldürülmezdik. Fakat zorla çıkarıldık. İşte, içlerinde gizledikleri şeyin açıklaması budur. Zübeyr şöyle der: O gün bizim üzerimize uyku indirildi. Beni uyku bastırmışken Muattip b. Kuşeyyir'in şöyle dediğini işitiyordum: "Eğer elimizden bir şey gelseydi, biz burada öldürülmezdik[311][311] Ey Muhammed! Onlara de ki: Allah'ın, içinizde öldürülmesini takdir ettiği kimseler varsa, evlerinizden çıkmasaniz da o kimseler. Öldürülecekleri yere kendiliğinden gideceklerdir. Allah'ın kaderinden kaçıp kurtuluş yoktur. Allah içinizdeki ihlas ve nifakı yoklamak,ye kalplerinizdekini temizlemek için size bunu yaptı. Allah kalplerdeki sırları ve onlardaki hayır veya şerri bilir.
Bundan sonra Yüce Allah, Uhud gününde kaçanları açıklayarak şöyle buyurur: [312][312]

**155.** Şüphe yok ki, iki ordunun, yani müslüman ve müşrik ordularının karşılaştığı gün savaştan kaçanlar varya İşledikleri bazı günahlar, yani Peygamberin emrine muhalefetleri sebebiyle, şeytan onlara vesvese vererek ayaklarını kaydırdı ve hataya düşürdü. Şüphesiz Allah onları cezalandırmaktan vazgeçti ve affetti. Çünkü Allah Gafurdur mağfireti boldur; Halîm'dir, kendisine isyan edenleri cezalandırma hususunda acele etmez. Bundan sonra Yüce Allah, münafıkların söz ve hareketlerine uymayı nehyederek şöyle buyurur: [313][313]

**156.** Ey mü'minler! Sizler, kâfirlei yani münafıklar gibi olmayın. Onlar seferle ve savaşa çıkan münafık kardeşlerine veya Allah yolunda cihada giden gazilere şöyle derlerdi: Eğer bizim yanımızda kalıp savaşa çıkmasalardı ne ölürler, ne de öldürülürlerdi. Yüce Allah onların bu sözlerini reddederek şöyle buyurur. Allah bu kanaati onların kalplerine bir hasret olarak koydu, da bu fasit itikat onların ruhların da bir hasret olsun diye böyle söylediler. Yaşatan da öldüren de Allah'tır. Evde oturmak ölümü engellemez. Bu, onların söz ve inanışlarına reddiyedir, Allah, kullarının amellerini bilir yaptıklarınızı görür ve ona göre karşılık verir. [314][314]

**157.** Şayet Allah yolunda harp ve cihat ederken şehit olur ve ya savaşa hazırlanırken ölürseniz Allah'tan bir mağfiret ve rahmet, dünya da kalmaktan ve onun fani nimetlerini toplamaktan daha hayırlıdır. [315][315]

---

[310][310] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/330
[311][311] Kurtubi 4/242
[312][312] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/446-447.
[313][313] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/447.
[314][314] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/447-448.
[315][315] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/448.

**158.** İster yatağınızda ölün, ister harp meydanında öldürülün, neticede dönüşünüz Allah'adır. O, amellerinizin karşılığını verecektir. Öyleyse, sizi Allah'a yaklaştıracak ve O'nun rızasını celbedecek olan Allah yolunda cihadı ve O'na itaat etmeyi tercih ediniz. Şu şiiri söyleyenin Allah iyiliğini versin, ne de güzel söylemiş:
Eğer vücutlar ölüm için yaratılmışsa, kişinin Allah yolunda kılıçla öldürülmesi daha iyidir. [316][316]

## Edebî Sanatlar

**1.** Sizi, Ökçelerinizin üzerinde geriye döndürürler.. Yani imandan küfre döndürürler. Bu, daha önce de geçtiği gibi istiaredir.
**2.** "İman ettiler" ile "kâfir oldular""gizliyorlar" ile "açıklıyorlar" ve "elden kaçırdınız" ile "başınıza geldi" lafızları arasında tıbâk sanatı vardır.
**3** "Zâlimlerin varacağı yer ne kötüdür." Bu cümlede değil de, denilerek zamir yerine açık ismin getirilmesi sertlik ifade eder ve onların bir şeyi, konulması gereken yerden başka bir yere koydukları için yani Allah'a şirk koştukları için zâlim olduklarını gösterir. Burada, kötülenen şey hazfedilmiştir. Takdiri şöyledir: Lül zâlimlerin barınağı olan cehennem ne kötüdür. Ebussuûd böyle ifade eder.[317][317]
**4.** Mü'minlere karşı lütufkardır. Burada kelimesinin nekre gelmesi, lütfün büyüklüğünü gösterir. yerine açık isim olarak denilmesi de mü'minleri şereflendirmek ve bu lütfün sebebinin iman olduğunu göstermek içindir.
**5.** arasında iştikak cinası vardır.
**6.** "Yeryüzünde yürüdüklerinde." Burada istiare vardır. Karada yolculuk eden kimse, denizde kulaçlıyarak yüzen kimseye benzetilmiştir. Çünkü suda yüzen kimse onun dalgalarını yarmak ve içinde yol alabilmek için kol ve bacaklarıyle suya vurur. Telhisu'l-beyan'da böyle açıklanmıştır.[318][318]

## Faydalı Bilgiler

**1.** Uhud savaşında sebat edenlerden birisi de, Enes b. Malik'in amcası cesur aslan, Enes b. Nadr'dır. Müslümanlar hezimete uğrayıp da, münafıklar, Muhammed (s.a.v)'in öldürüldüğünü yayınca o şöyle dedi: Ey Allah'ım! Ben bu müslümanlarm yaptıklarından dolayı senden özür diliyor ve müşriklerin yaptıklarından uzak olduğumu sana arzediyorum. Sonra kılıcı ile ileri atıldı. Biraz sonra önüne Sa'd bin Muaz çıktı. Ona: "Nereye ey Sa'd? Vallahi Uhud'un ötesinden cennet kokusunu alıyorum" dedi ve savaşa devam etti. Az sonra şehit oldu. Müşrikler, onun azalarını keserek parçaladılar. Kızkardeşinden başka hiç kimse onu tanıyamadı. Kardeşi onu

---

[316][316] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/448
[317][317] Ebussuûd, 1/282
[318][318] Şerif Râdî, Telhisu'l-beyan, s.22
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/448-449.

parmaklarından tanıdı. Vücudunda sanki seksen küsur kılıç, mızrak ve ok yarası görüldü.[319][319]

**2.** îbn Kesir İbn Mes'ud'un şöyle dediğini rivayet eder: Uhud gününde kadınlar müslümanlarm arkalarında olup, müşriklerin yaralılarını öldürüyorlardı. O gün, bizden dünya hayatını isteyen hiçbir kimse yoktur diye yemin etseydim, doğru söylediğimi sanırdım. Nihayet Allah: Sizden, dünyayı isteyeniniz de vardı; âhireti isteyeniniz de vardı, âyetini indirdi. Rasulullah (s.a.v.), Ashabı muhalefet edip de kendilerine verilen emri yerine getirmeyince, dokuz kişilik bir grup içinde yalnız kaldı. Onuncu şahıs kendisi idi. Müşrikler onu yaralayıp kanını akıtınca şöyle buyurdu: Onları bizden uzaklaştıran adama Allah merhamet etsin. Sürekli olarak bu sözü söyledi. Nihayet onların da yedisi şehit edildi. Bir de baktılar ki Hamza'nm karnı yarılmış; Hint onun ciğerlerini almış, ağzında çiğniyor, fakat yiyemiyor. Rasulullah (s.a.v.) buna çok üzüldü ve onun üzerine yetmiş namaz kıldı. [320][320]

**159.** O vakit Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın. Şayet sen kaba katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi. Bu halde onları afvet ve bağışlanmaları için dua et; İşler de onlara danış. Artık kararını verdiğin zaman da Allah'a dayanıp güven. Çünkü Allah, kendisine sığınanları sever.

**160.** Allah size yardım ederse, artık size üstün gelecek hiç kimse yoktur. Eğer sizi bırakıverirse, ondan sonra size kim yardım eder? Mü'minler, ancak Allah'a güvenip dayanmalıdırlar.

**161.** Bir peygambere, emanete hıyanet yaraşmaz. Kim emanete hıyanet ederse, kıyamet günü, hainlik ettiği şeyin günahı boynuna asılı olarak gelir. Sonra herkese, asla haksızlığa uğratılnıaksızın kazandığı tastamam verilir.

**162.** Allah'ın hoşnutluğunu gözetip O'na uyanla, Allah'ın hışmına uğrayıp dönen bir olurmu hiç? Berikisinin yeri cehennemdir. Cehennem ise ne kötü bir varış noktasıdır.

**163.** Allah'ın hoşnutluğunu arayanlar, Allah katında derece derecedirler. Allah, onların yaptıklarını görmektedir.

**164.** Andolsun ki, içlerinden, kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan, kendilerini temizleyen, kendilerine Kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle Allah, Mü'm inlere büyük bir lütufta bulunmuştur. Halbuki daha önce onlar apaçık bir sapıklık içinde idiler.

**165.** (Bedir'de) iki katını (düşmanınızın) başına getirdiğiniz bir musibet, (Uhud'da) kendi başınıza gelince, "Bu nasıl oluyor." dediniz ha? De ki: O, kendi ku-surunuzdandir. Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter.

**166. 167.** İki ordunun karşılaştığı gün sizin başınıza gelenler, Allah'ın dilemesiyle olmuştur ki, bu da, mü'nıinleri ayırdetmesi ve münafıkları ortaya çıkarması için idi. Bunlar; "Gelin, Allah yolunda çarpışın; ya da savunma yapın" denildiği zaman, "Harb olacağını bilseydik elbet sizin peşinizden gelirdik." dediler. Onlar o gün, imandan çok, kâfirliğe yakın idiler. Ağızlarıyla, kalblerinde olmayanı söylüyorlardı. Halbuki Allah, onların gizledikleri niyeti çok iyi bilir.

---

[319][319] Geniş bilgi için bkz, Buharı, Meğâzi 17

[320][320] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/449.

**168.** Kendileri gibi evde oturup savaşa katılmayan kardeşlerine, (şehitler hakkında) "Bize uysalardı öldü-rülmezlerdi." diyenlere, " Eğer doğru sözlü insanlar iseniz, canlarınızı ölümden kurtarın bakalım." de.

## Bu Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Âyet-i kerimeler Uhud savaşını anlatmaya devam ediyor. Yüce Allah geçen âyetlerde rnüslümanlarm hezimetini, başlarına gelen üzüntü ve ızdırabi anlattı, onlara hastalığın kaynağını gösterdi ve ilacını Öğretti. Bu mübarek âyetlerde hakimane liderlik övülmektedir. Sahabeden bazılarının, Rasulullah (s.a.v.)'m emrine muhalefet etmelerine rahmen, o onlara güzel ahlâk ve merhametli kalbi ile muamele etti. Onlara sert ve şiddetli bir şekilde değil, lütuf ve iyilikle hitap etti. Dolayısıyle, kalpler onun daveti etrafında toplandı ve liderliği altında birleştiler. Ayrıca bu âyetler Peygamberin ahlâkından, böyle merhametli peygamber ve büyük kumandan göndermekle onlara verilen nimetin büyüklüğünden ve bu savaşLa meydana gelen diğer önemli olaylardan bahsetmektedir. [321][321]

## Kelimelerin İzahı

Fazz kaba ve kötü huylu manasınadır. Vahidî şöyle der: Fazz, kötü huylu ve kaba kimse demektir. Şâir şöyle der.
Amcanın kabalığından veya kardeşin katılığından korkuyorum. Daha önce, ona karşı sözle eziyetten korkuyordum.
Galîzu'l-kalb, kalbi hiçbir şeyden etkilenmeyen ve yumu-şamayan kimse demektir. Şairin şu sözü de bu mânâya kullanılmıştır.
Biz hiç kimseye ağlamıyoruz, bize ağlanır mı? Bizim ciğerlerimiz develerinkinden daha katıdır.[322][322]
Dağıldılar demektir. kelimesi aslında kırmak manasınadır. "Ağzına sağlık, Allah dişlerini dağıtmasın" mânâsındaki ^ atasözünde de bu mânâda kullanılmıştır.
Hıyanet eder demektir. Gulûl, hıyanet manasınadır. Asıl mânâsı bir şeyi gizlice almaktır. Bir kimse gizlice, ganimetten bir şey alırsa denilir. : Döndü demektir.
Şiddetli gazab manasınadır. : Ev, barınak demektir.
Onları temizler manasınadır.
Lütuf ve ihsanda bulundu demektir. Minnet; ihsan etmek, lütfetmek manasınadır.
Defedin demektir. defetmektir. "Ondan ce-zayi kaldırır, defeder"[323][323]

## Nüzul Sebebi

Bedir günü, ganimetler içersinden kırmızı bir kaftan kayboldu. B:azı kimseler: "Belki de onu Peygamber (s.a.v.) aldı" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah: ... "Bir

---

[321][321] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/452.
[322][322] el- Bahru'l-muhît, 3/81
[323][323] Nûr sûresi, 24/8
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/452-453.

peygambere emanete hıyanet yaraşmaz...' âyetini indirdi.[324][324] [325][325]

## Âyetlerin Tefsiri

**159.** Ey Muhammedi Arkadaşlarının senin emrine muhalefet ve itaatsizlik etmelerine rağmen Allah'ın, senin kalbine yerleştirdiği rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandm ve iyi muamele ettin, Eğer sen zâlim huylu ve katı kalpli olup onlara karşı kaba ve sert davransaydm, hiç şüphesiz etrafından dağılıp giderlerdi. Kabalık sözde olduğu için, Allah, Peygamberin lisanında kabalık, kalbinde de katılık olmadığını "Eğer sen kaba ve katı kalpli olsaydın" ifadesi ile açıkladı. Muhammedi Onların Sana yaptıkları eziyeti bağışla, Allah'tan onlar için mağfiret iste ve bütün işlerinde onlarla meşveret et ki, bu hususta insanlar da sana uysun. Hasan-ı Basrî şöyle der: Meşveret eden bir topluluk, mutlaka işlerinin en doğrusunu bulur.[326][326] Rasulullah ashabı ile çokça istişare ederdi.
İstişareden sonra bir işe karar verdiğin zaman Allah'a dayan, artık işini O'na bırak. Şüphesiz Allah, kendisine güvenenleri, işlerini O'na bırakanları sever. [327][327]

**160.** Allah size yardım etmek isterse, kimse-nin size galip gelmesi mümkün değildir, Eğer sizi bırakıverirse, ondan sonra size kim yardım eder? Yani sizin yardımsız kalmanızı arzu eder ve size yardım etmeyi bırakmak isterse, artık sizin için bir yardımcı yoktur. Bedir'de zafer kazanmanız, Uhud'da mağlup olmanız, her ne olursa olsun, hepsi Allah'ın dilemesi ile olur. Çünkü bütün işler O'nun elindedir. İzzet ve zafer zelil kılma ve yardımsız bırakma gibi herşey O'nun elindedir. Mü'minler sadece Allah'a güvensin; O'na sığınsın ve dayansınlar. [328][328]
**161.** Hiçbir peygamberin, ne aklen ne de dinen, ganimete hıyanet etmesi sahih ve doğru olmaz. Buradaki olumsuzluk, böyle bir hâlin olmayacağını gösterir. Böyle bir hâlin olmayacağım göstermek böyle bir fiilin olmadığını göstermekten daha beliğdir. Çünkü bundan maksat, böyle bir fiilin meydana gelmesi ve vuku bulmasından da öte bunu tasavvur etmenin bile doğru olmadığını bildirmektir. Kim müslümanların ganimetinden herhangi bir şeye hıyanet ederse, kıyamet günü, herkesin huzurunda rüsvaylık alameti olarak, hainlik ettiği şeyi boynunda taşıdığı halde gelir. -o Sonra herkese, yaptığının karşılığı eksiksiz olarak verilir. Onlara zulmedilmez. Yani herkes eksiksiz ve ziyadesiz olarak yaptığının tam karşılığını alır. İsyankarın cezası artırılmayacağı gibi, itaatkârın sevabı da eksiltilmez. [329][329]

**162.** Allah'ın hoşnutluğunu gözetip ona uyanla Allah'ın hışmına uğrayan bir olur mu hiç? Yani Allah'a itaat edip rızasını arayan ile, O'na isyan edip gazabına müstehak olan ve hüsranla donen kimse eşit değildir. Berikinin varacağı yer

---

[324][324] Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, s.72
[325][325] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/453.
[326][326] Taberî, 7/334
[327][327] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/453.
[328][328] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/453.
[329][329] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/454.

cehennemdir. Cehennem onun için ne kötü bir karargahtır. [330][330]

**163.** Allah katında onların dereceleri farklıdır. Taberî şöyle der: Allah katında onların makamları farklıdır. Allah'ın rızasına u-yanlar için bol sevap ve ikram vardır. Allah'ın gazabına uğrayarak dönenler için de horluk ve elim verici bir azab vardır.[331][331] Allah, onların yaptıklarını görmektedir. Kulların amelleri O'na gizli kalmaz. Allah onlara amellerinin karşılığını verecektir.
Bundan sonra Yüce Allah, son peygamberi göndermekle, mü'minlere lütfettiği büyük nimeti hatırlatarak şöyle buyurur: [332][332]

**164.** Andolsun ki Allah, mü'minlerin içlerinden bir peygamber göndermekle onlara büyük bir lütufta bulunmuştur. Bu peygamber kendi cinslerinden, durumunu bildikleri ve ahvalinden haberdar oldukları, Arap toplumuna mensup bir peygamberdi. Ra-sulullah (s.a.v) alemlere rahmet olduğu halde, Yüce Allah burada özel olarak mü'minleri zikretti Zira peygamberden faydalananlar sadece mü'min-1 erdir. Bu peygamber indirilen vahyi onlara okuyor, günah ve kötü amel kirlerinden onları temizliyor ve yine onlara kitap ve hikmeti yani, Kur'an-i Kerim'i ve sünnet-i seniyyeyi öğretiyor. Halbuki onlar, peygamber gönderilmeden Önce apaçık bir sapıklık için de idiler. Onlar bu sapıklıklardan hidâyete kavuşturuldular ve ümmetlerin en üstünü oldular. Ey mü'minler! Uhud günü başınıza büyük bir musibet gelip sizden yetmiş kişi öldürülünce -Halbuki siz Bedir'de onlardan yetmiş kişi öldürmüş yetmişini de esir alarak bunun iki mislini onların basma getir-miştiniz- bu bela nerden? Bu hezimet nerden geldi? Halbuki Allah bize zafer vadetmişti" dediniz, öyle değil mi? Hezimete ve musibete kendileri sebep oldukları halde, "bu belâ nerden?" demeleri kınanmalarına sebep olmuştur. Ya Muhammedi Onlara de ki: Sizin başınıza gelen bu musibetin sebebi sizsiniz. Zira siz peygamberin emirlerine itaat etmediniz ve ganimet sevdasına kapıldınız, Allah'ın herşeye gücü yeter. Dilediğini yapar, onun hükmünü bozup başka bir hüküm verecek ve O'nun hükmünü geri çevirecek kimse yoktur. [333][333]

**166.** Uhud günü müslüman ordusu ile müşrik ordusu karşılaştığında başınıza gelenler, mü'minler ile münafıklar birbirinden ayrılsın diye, Allah'ın ezeli iradesi, hikmetli takdiri ve kaza ve kaderi ile meydana gelmiştir. Allah'ın sabır ve sebat edip sarsılmayan mü'minleri ve[334][334]

**167.** Abdullah b. Ubeyy b. Selul ve arkadaşları gibi, münafıklık edenleri birbirinden ayırması içindir.Bunlar Üçyüz kişi dolayında olup, Uhud gününde Rasulullah (s.a.v.)'tan ayrılıp geri dönenlerdir. L*i.al Bunlara, "Gelin Allah yolunda çarpışın, ya da savunma yapın" denildiğinde, yani mü'minler onlara: "Gelin bizimle

---

[330][330] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/454.
[331][331] Taberi 7/367
[332][332] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/454.
[333][333] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/454-455.
[334][334] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/455.

birlikte müşriklere karşı savaşın veya görüntümüzü çoğalmak suretiyle bizi müdafaa edin" dediklerinde, Şöyle dediler: "Eğer sizin savaşma durumunda kalacağınızı bilsek, elbette sizinle birlikte savaşırdık. Fakat savaş çıkacağını sanmıyoruz."
Onlar böyle söylemekle, o gün, imandan küfre daha yakın oldular. Kalplerindekinin tersini söylüyorlardı. Allah onların gizledikleri şirk ve nifakı bilir. [335][335]

**168.** Yine Allah, kendileri gibi savaşa katılmamış olan kardeşlerine "Mü'minler bize uysalar, nasihatimizi dinleseler ve bizim döndüğümüz gibi dönselerdi orada öldürülmez-lerdi" diyen münafıkları da mü'minlerden ayırmak istedi.
Ey Muhammedi O münafıklara de ki: Eğer savaşa çıkmamak ölümden kurtarıyorsa, iddianızda doğru iseniz, ölümü kendinizden uzaklaştırınız. Bundan maksat onları kınamak ve susturmaktır. Sarp ve sağlam kalelerde bile olsanız Ölüm size gelecektir. [336][336]

## Edebî Sanatlar

**1.** "Size yardım ederse" ile "sizi yardımsız bırakırsa" lafızları arasında mukabele sanatı vardır. Mukabele edebî sanatlardandır.
**2.** Mü'minler sadece Allah'a güvensinler. Burada hasr ifade etmek için harf-i cer ile mecrûr fiilden Önce gelmiştir.
**3.** Hiçbir peygamberin ganimet malına hıyanet etmesi sahih ve doğru olmaz. Burada durumu olumsuzlaştırmak, fiili olumsuz-laştırmaktan daha beliğ olmuştur.
**4.** Allah'ın rızasına uyan ile, Allah'ın hışmına uğrayıp dönen bir olur mu liiç? Ebu Hayyan der ki: Bu, güzel bir istiaredir. Allah'ın şeriatı, hidâyete eren kimsenin tâbi olduğu bir klavuza (delile) benzetildi; âsî ise, bir şeye uyması emredilen ve fakat ona uymaktan yüz çeviren, onu terkedip dönen şahsa benzetildi.[337][337]
**5.**Allah'ın hışmıyla, Burada kelimesinin nekre olarak getirilmesi, hışmın korkunçluğunu gösterir. Anlatılamayacak kadar büyük bir hışım demektir.
**6.** Onların dereceleri farklıdır. Burada muzaf hazfedilmiştir. takdirindedir. Yani, "Onlar farklı derecelere sahiptirler" demektir. Mü'minin derecesi yüksek; kâfirin derecesi alçaktır.[338][338]
**7.** açıklıyorlar ile gizliyorlar kelimeleri arasında tıbâk sanatı vardır.
**8.** Başınıza bir musibet geldi, cümlesinde, kelimeleri arasında iştikak cinası vardır.Bu da, bedîî güzelliklerdendir.[339][339]

## Bir Uyarı

Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak dav-randın. Bu âyette Peygamberimize

---

[335][335] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/455.
[336][336] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/455.
[337][337] el-Bahnı'l-muhît, 3/101
[338][338] Telhisu1-beyan, 22
[339][339] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/455-456.

(s.a.v.) özel olarak güzel ahlâk verildiğini gösteren delil vardır. Dikkate değer bir konudur ki, Rasulullah (s.a.v.), insanların, büyüklük vasıflarını kendin de en çok toplayanı ve en mütevazi olanıdır. Çünkü o, neseb bakımından insanların en şereflisi, haseb bakımından en üstünü, amelce en güzeli, ikram etme bakımından en cömerdi ve en fasih konuşanı idi. İşte bunların hepsi, büyüklüğü gerektiren vasıflardır. Öte yandan onun alçak gönüllülüğünü gösteren alemetler de şunlardır: O elbisesini yamar, ayakkabısını tamir ederdi. Eşeğe biner, yere otururdu. Kölelerin davetlerine giderdi. Allah'ın sâlat ve selâmı, faziletler ve güzel ahlâk deryası, nur kaynağı Rasulullah (s.a.v.) üzerine olsun. [340][340]

**Faydalı Bilgiler**

Allah'a tevekkül etmek, iki bakımdan en yüce makamlardan sayılır. Birincisi; Allah, tevekkül eden kulunu sever. Nitekim âyet-i kerimede Allah tevekkül edenleri sever, buyurmuştur. İkincisi: Tevekkül eden kimsenin, Allah'ın koruması altında olduğu garantisidir. Nitekim âyet-i kerimede "Kim Allah'a tevekkül ederse, Allah ona kafidir[341][341] buyrulmuştur.[342][342] [343][343]

**169, 170.** Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Allah'ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdiği ile sevinçli bir halde Rableri yanında rıziklara mazhar olmaktadırlar. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehid kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar.
**171.** Onlar Allah'tan gelen nîmet ve keremin; Allah'ın, mü'minlerin ecrini zayi etmeyeceği müjdesinin sevinci içindedirler.
**172.** Yara aldıktan sonra, ve yine Allah'ın ve Pey-gamber'in çağrısına uyanlar (Özellikle) bunların içlerinden iyilik yapanlar ve takva sahibi olanlar için pek büyük bir mükâfaat vardır.
**173.** Bir kısım insanlar mü'minlere, "Düşmanlarınız olan insanlar, size karşı toplandılar; aman sakının onlardan!" dediklerinde bu, onların îmanlarını bir kat daha artırmış ve "Allah bize yeter. O ne güzel vekildir." demişlerdir.
**174.** Bunlar kendilerine hiçbir fenalık dokunmadan, Allah'ın nîmet ve keremiyle geri geldiler. Böylece Allah'ın rızasına uymuş oldular. Allah, büyük kerem sahibidir.
**175.** İşte şeytan, sizi ancak dostlarıyle korkutur. Şu halde, eğer îman etmiş kimseler iseniz onlardan korkmayın; benden korkun.
**176.** İnkârda yarışanlar sana kaygı vermesin. Çünkü onlar, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onlara, âhiretten yana bir nasip bırakmak istemiyor. Onlar için çok elemli bir azap vardır.
**177.** Şurası muhakkak ki, îmanı küfürle değiştirenler, Allah'a hiçbir zarar

---

[340][340] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/456.
[341][341] Talak sûresi, 65/3
[342][342] et-Teshîl li ulûmi't-tcnzîl, 1/122
[343][343] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/456.

veremezler.
**178.** İnkâr edenler sanmasınlar ki, kendilerine mühlet vermemiz onlar için daha hayırlıdır. Onlara ancak, günahlarını artırmaları için fırsat veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır.
**179.** Allah, pis olanı temiz olandan ayırdetmeksi-zin, mü'minleri, bulunduğunuz halde bırakacak değildir. Bununla beraber Allah, size gaybı da bildirmez. Fakat Allah, elçilerinden dilediğini seçer (ona gaybı bildirir.) O halde Allah'a ve peygamberlerine îman edin.
Eğer îman eder, takva sahibi olursanız, sizin için de çok büyük bir ecir vardır.
**180.** Allah'ın, kereminden kendilerine verdiklerini (infakta) cimrilik gösterenler, sanmasınlar ki o, kendileri için hayırlıdır; tersine bu onlar için pek fenadır. Cimrilik ettikleri şey de kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

## Bu Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Bu âyet-i kerimeler Uhud savaşı olaylarını anlatmaya devam ediyor. Münafıkların sırlarını ve rezil durumlarını açığa çıkarıyor ve bu büyük savaştan alınacak ibret ve dersleri açıklıyor, [344][344]

## Kelimelerin İzahı

Sevinirler, demektir. Bu, cilt (deri) mânâsına gelen beşere kökünden türemiştir. Çünkü insan sevindiği zaman, sevinç alameti yüzünde görünür. İbn Atıyye şöyle der; Burada istifal kalıbının sin'i talep mânâsındî kullanılmamıştır. Yani, o sevinç isterler, demek değildir. Fiil, sula sı mücerredi olan mânâsında kulanılmıştır. Nitekim"Allah da hiçbir şeye muhtaç olmadığını gösterdi.[345][345] âyetinde de sin harfi talep için kullanılmamıştır.
Fetha ile Karh, yara; zamme ile kurh ise yaranın acısı demektir. Nitekim daha önce geçti.
Hasbunâ, bize yeter demektir. Kifayet mânâsına gelen, ihsâb kelimesinden alınmıştır. Şâir şöyle der:
Evimizi keş ve yağ ile dolduruyorsun. Halbuki sana zenginlik olaral doya doya yiyip içmek yeter.
Hazz, pay demektir. Hayır ve serde kullanılır. Ancak, herhang bir kayıtla kayıtlanmadığı takdirde, hayır için kullanılır.
Mühlet veririz manasınadır. İmlâ; ertelemek, mühlet vermek de mektir. Kurtubî şöyle der: Burada imladan maksat, uzun ömür ve müraffe bir hayattır.[346][346]
Ayırır demektir. Bir kimse bir şeyi diğerinden ayırdığı zaman denir. aynı mânâyadır. "Ayrılın bir tarafa bugün, ey günahkârlar.[347][347] âyetindeki fiili de

---

[344][344] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/459.
[345][345] Teğâbun sûresi, 64/6
[346][346] Kurtubî, 4/286
[347][347] Yasin sûresi, 36/59

bundan türemiştir.
Seçer manasınadır.
Boyunlarına dolanacaktır. Bu kelime gerdanlık mânâsına gelen kökünden olup, gerdanlığın boyna geçirildiği gibi, onların malları da boyunlarına geçirilecektir, demektir. [348][348]

## Nuzûl Sebebi

**a.** İbn Abbas (r.a.)'tan rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Uhud'da kardeşleriniz şehid olunca, Allah onların ruhlarını yeşil kuşların içine koydu. Onlar cennet nehirlerinden içer, meyvelerinden yer ve Arş'ın gölgesinde asılmış olan altın kandillere konarlar. Onlar yiyeceklerinin içeceklerinin tadını ve sohbetlerinin zevkini alınca dediler ki: Kardeşlerimizin cihadtan uzak durmamaları ve savaş sırasında kaçmamaları için, bizim sağ olduğumuzu ve cennette razıklandınldığımızı onlara kim bildirecek? Yüce Allah "Sizin durumunuzu onlara ben duyuracağım" buyurdu ve "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler zannetmeyin" âyetini indirdi.[349][349]
**b.** Câbir b. Abdullah'ın şöyle dediği rivayet olunur. Rasulullah (s.a.v.) bana rastladı ve dedi ki: "Ey Câbir. seni üzüntülü ve kederli görüyorum, sebebi ne?" Dedim ki: Ya Rasulullah! Babam borçlu olarak şehid oldu. Geride birçok çoluk çocuk bıraktı." Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki Allah'ın babana verdiğini sana müjdeleyeyim mi?" Evet, ya Rasulallah." dedim. Buyurdu ki: "Allah babanı diriltti ve onunla, vasıtasız olarak doğrudan konuştu. Halbuki Allah hiç kimse ile, arada bir perde olmadan konuşmaz. Allah ona şöyle buyurdu: Ey Abdullah! Dile benden, ne dilersen sana vereyim. Baban şöyle cevap verdi: Ey Rabbim! Senden, beni dünyaya döndürmeni ve senin uğrunda ikinci defa şehid olmayı istiyorum. Yüce Allah şöyle buyurdu: "Ben daha önce, insanlar öldükten sonra, dünyaya geri döndürülmeyecekler diye söz verdim." Baban şöyle dedi:Ya Rabbi! Bunu, geride bıraktıklarıma ulaştır" Bunun üzerine Yüce Allah âyetini indirdi.[350][350]

## Âyetlerin Tefsiri

**169.** Allah'ın dinini yüceltmek için O'nun uğrunda şehid olanları, sakın hissetmeyen ve nimetlerden faydalanmayan ölüler sanmayınız. Bilakis onlar, huld cennetlerinde nihmetlerinden yararlanan, sabah akşam oranın nimetleriyle rızıklanan diri kimselerdir. Vahidî şöyle der: Şehidlerin yaşadıklarına dair en doğru görüş, Rasulullah (s.a.v.)'tan rivayet edilen görüştür. Buna görelonla-rın ruhları, yeşil kuşların içindedir. Onlar cennet nimetlerinden rızıklanır; onlardan yer ve

---

[348][348] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/459-460.
[349][349] Esbâbu'n-nuzûl, s. 73; Kurtubî, 4/268; Ebu Dâvud, Cihad 27
[350][350] Tirmizî, K. Tefsiri'1-Kur1 an, b.4 /3010; İbn Mace, Mukaddime 13. Kurtubî de de böyledir. Bakınız cilt 4, s.268.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/460.

yararlanırlar. [351][351]

**170.** Onlar cennet nimetlerinden faydalanır, Allah'ın kendilerine lütfettiği maddî ve manevî nimetler dolayısıyle sevinirler. Cihadda ölmemiş olan mücâ-hid kardeşlerinin, şehid oldukları takdirde, ölümden sonra mazhar olacakları nimetler sebebiyle sevinirler.
Sevinirler, çünkü âhirette, kardeşlerinin herhangi bir korkuları olmaycaktır ve naim cennetlerinde bulunacakları için dünyadan ayrılmalarına da üzülmeyeceklerdir. [352][352]

**171.** Onlar, Allah'tan gelen nimet ve keremin; Allah'ın, mü'minlerin ecrini zayi etmeyeceği müjdesinin sevinci içindedirler. Yüce Allah, sevinçle ilgili olan nimet ve lütfü hatırlatmak için, onların sevinçlerini ikinci defa zikretti. Yani: Allah'ın kendilerine bahşettiği büyük ikram ve bol bol verdiği lütuf ve sevap sebebiyle sevinirler. Nimet, İtaatları sebebiyle hak ettikleri şeydir. Fazl ise, onlara kat kat fazla verilen mükâfattır. [353][353]

**172.** Uhud savaşında yara aldıktan sonra, yine Allah'ın ve peygamberin çağrısına uyup itaat edenler var ya, Bunların içlerinden, bilhassa iyilik yapanlar ve takva sahibi olanlar için pek büyük bir mükâfat vardır. İbn Kesir şöyle der: Bu çağrıya uyma, Hamrâu'1-esed[354][354] gününde olmuştur. Müşrikler Uhud'da müslümanlara yapacaklarını yaptıktan sonra, memleketlerine döndüler. Sonra da Medine'lileri tam mânâsıyle yok edip işi bitirmediklerine pişman oldular. Bu haber Rasulullah (s.a.v.)'a ulaşınca, müslü-manlarm güçlü ve kuvvetli oldukalarını göstermek ve müşrikleri korkutmak için, müslümanlarm onların peşinden gitmelerini emretti. Uhud'da hazır bulunanlardan başkasına da izin vermedi. Müslümanlar yaralı ve bitkin olmalarına rağmen, Allah ve Rasulune itaat ederek gittiler.[355][355] İşte bu dere-cede yaralı ve bitkin olmalarına rağmen, Rasulullah (s.a.v.)'m emrine itaal edip gazaya katılan mü'minlerin pek büyük bir mükafatı ve bolca sevabı vardır. [356][356]

**173.** Bir kısım insanlar mü'minlere, "düşmanlarınız olan insanalar, size karşı toplandılar aman sakının onlardan." dediklerinde bu, onların imanlarını bir kat daha artırmıştır. Yani, bu takva sahibi mü'minler öyle kimselerdir ki, müşriklerin taraftarlarından bazıları aralarına kötü haber yayıp:Kureyş size karşı, sayılamıyacak kadar insan topladı. Başınıza geleceklerden korkun, dediklerinde, bu korkutma, onların sadece imanlarını artırdı. /yi Allah bize yeter, O ne güzel vekildir, dediler. Yani mü'minler: Allah bize yeter, O bizim koruyucumuz ve işlerimizi yürütendir. O

---

[351][351] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/460-461.
[352][352] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/461.
[353][353] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/461.
[354][354] Hamrâu'l-esed, Medine-i Münevvere'den 8 mi! uzaklıkta bir yerin adıdır.
[355][355] Muhtasar-i İbn Kesir, 1/338
[356][356] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/461.

ne güze sığınak ve kendisine tevekkül edenlere ne güzel yardımcıdır" dediler. [357][357]

**174.** Allah'ın lutfu ile sağ salim ve bol mükâfat ve ecirle Onlara hiçbir fenalık veya bir eziyet dokunmadı. Dünya ve âhirette mutluluk vesilesi olan, Allah'ın rızazını kazındılar. Allah büyük kerem sahibidir; kullarına bolca lütufta bulunur. [358][358]

**175.** Azminizi kırmak maksadıyle "insanlar size sarşı, sayılamıyacak kadar insan topladılar" sözünü söyleyen şeytandır. Kendilerinden çekinmeniz için kâfir dostlarıyle sizi korkutuyor,
Onlardan çekinip korkmayın. Ben, onlara karşı size zafer vermeyi tekeffül ediyorum. Gerçekten mü'min iseniz, benim emrime isyan edip de helak olmaktan korkunuz. Ayette adı geçen şeytandan maksat, Nuaym b. Mesu'd el-Eşcaî'dir. Bunu, müslümanların moralini bozup azimlerini kırmak için Ebu Süfyan göndermişti. Ebu Hayyan şöyle der: Korkutma; şeytanın vesvesesi, iğvâsı ve onu insanların kalbine atması sebebiyle meydana geldiği için, bu fiil şeytana nisbet edilmiştir.[359][359]

**176.** Ey Muhammed! Söz ve fiilleri ile küfre doğru koşan o münafıkların hareketlerinden dolayı üzülme ve kederlenme. Onların Islama ve müslümanlara kurdukları tuzaklara aldırış etme. Bu âyet, Peygamber (s.a.v.) için bir tesellidir. Çünkü onlar, küfürleri sebebiyle Allaha hiç bir zarar veremezler; onlar sadece kendilerine zarar verirler. Allah, hikmeti ve dilemesi ile, âhirette onlara sevaptan bir pay vermemek ister. Sevaptan mahrum olmalarından öte, cehennemde onlar için büyük bir azab vardır. [360][360]

**177.** Daha önce adı geçen ve imanla küfrü değiştiren münafıklar varya, onlar dinden dönmek ve kâfir olmakla Allah'a asla zarar veremezler. Onlar için elem verici bir azap vardır. [361][361]

**178.** Kâfirler sanmasınlar ki, azap ve ceza vermeden mühlet vermemiz ve ömürlerini uzatmamız onlar için hayırlıdır. Biz ancak, günah kazansınlar da, günahları daha da çoğalsın diye onlara mühlet ve uzun ömür veriyoruz.âhirette onlar için alçaltıcı bir azap vardır. [362][362]

**179.** Allah, imtihan edip de, mü'minlerle münafıkları birbirinden ayırmayıp, asla öyle karışık halde bırakmaz. Nitekim Uhud gazasında böyle yapmış ve orada iman ehli ile nifak ehli ortaya çıkmıştır. Bu âyet, Allah'ın, mü'minleri münafıklardan

---

[357][357] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/461-462.
[358][358] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/462.
[359][359] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/340
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/462.
[360][360] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/462.
[361][361] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/462.
[362][362] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/462-463.

ayıracağına dair Rasulüne verdiği bir sözdür. İbn Kesir şöyle der : Mutlaka Allah öyle bir imtihan tertip eder ki, bu imtihanda Allah'ın dostu ortaya çıkar ve düşmanı da rezil ve rüsvay olur. Sabırlı mü'minle günahkar münafık, bu imtihan sayesinde birbirinden ayrılır. Nitekim Yüce Allah, Uhud gününde mü'minlerle münafıkları bu şekilde birbirinden ayırmıştır[363][363] Bununla beraber Allah size gaybı da bildirecek değildir. Taberî şöyle der: Bu âyetin tefsiriyle ilgili görüşlerin en uygunu şudur: Allah kulların kalplerinden sizi haberdar edecek değildir ki, siz mü'min, münafık ve kâfiri tanıyasınız. Fakat Allah, Uhud savaşında sıkıntı vererek ve düşmana karşı cihadı emrederek mü'minlerle münafıkları birbirinden ayırdığı gibi, bir takım imtihan ve belâlarla mü'minleri münafıklardan ayırır.[364][364] Fakat Allah, peygamberlerinden dilediklerini seçer ve onları gaybtan haberdar eder. Nitekim, Peygamber (s.a.v.)'i münafıkların durumlarından haberdar etmiştir. O halde, gaybı sadece Allah'ın bildiğine, gayb işleri ile ilgili olarak Peygambere haber verdiği şeylerin, ancak Allah'tan bir vahiy ile bildirildiğine sağlam bir şekilde iman edin. Eğer peygamberlerimi tasdik eder ve itaat ederek Rab-binizin azabından sakınırsanız sizin için büyük bir sevap vardır. [365][365]

**180.** Allah'ın, kereminden kendilerine verdiklerini onun yoluna sarfetmede cimrilik gösterenler sanmasınlar ki, bu, kendileri için hayırlıdır. Yüce Allah önceki âyetlerde cihad hususunda canını feda etmeye şiddetle teşvik ettikten sonra, burada da Allah yolunda mal harcamaya teşvik etti ve malını bu yolda harcamada cimrilik gösterenleri şiddetli bir şekilde tehdit ederek buyurdu ki: Cimri, sanmasın ki, onun mal biriktirmesi ve onu infak hususunda cimrilik yapması ona fayda verir. Bilakis bu davranışı, hem dini, hem de dünyası hususunda ona Zaralıdır. Durum onların zannettiği gibi değildir. Bilakis bu cimrilik onlar için bir serdir. Cimrilik ettikleri şeyde kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Y'ani Allah, cimrilik yaptıkları mallarını, boyunlarına tasma yapacak, kıyamet gününde onunla azap göreceklerdir. Nitekim Buhârî'nin Sahihi'nde şöyle rivayet edilmiştir: Kime Allah mal verir de o kimse zekatını vermezse, kıyamet
gününde o mal, gözlerinin üzerinde siyah benek bulunan büyük bir yılan suretinde ona gösterilir. Yılan onu avurtlarından tutar ve: "Ben senin malınım, ben senin hazinenim" der. Rasulullah (s.a.v.) daha sonra âyetini okudu.[366][366] Kainatta olan herşey Allah'ın mülküdür. Mahlukat yok olduktan sonra herşey ona dönecektir. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. [367][367]

**Edebî Sanatlar**

Ebu Hayyan der ki : Bu âyetlerde birçok edebî sanat vardır:
**1.** lafızları ile birçok yerde geçen lafzında itnâb vardır.

---

[363][363] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/340
[364][364] Taberî, 7/427
[365][365] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/463.
[366][366] Buhârî, Tefsir-i sûre 3, 14, zekat 3; Nesâî, zekat 20
[367][367] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/463-464.

**2.** Ölüler "diriler" ile ve kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır.
**3.** "Küfürle değiştirdiler."Küfürde yarışırlar" ve "pis ve temiz" kelimelerinde istiare vardır. Zira pis ve temizden maksat münafık ile mü'mindir.
**4.** Ayrıca bu âyetlerde birçok yerde hazif vardır.[368][368]

**Faydalı Bilgiler**

"Allah bize yeter, O ne güzel vekildir." Bu söz, Hz. İbrahim (a.s)'indir Ateşe atıldığı zaman söylemiştir Suyûtî el-îklil adlı eserinde şöyle der: Sıkıntılı zamanda ve büyük işlerde bu kelimeyi söylemek müstehaptır. [369][369]

**181.** "Allah fakir, biz zenginiz." diyenlerin sözünü andolsuıı ki Allah işitmiştir. Onların bu sözünü, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ile birlikte yazacağız ve diyeceğiz ki: Tadın o yakıcı azabı.
**182.** Bu, dünyada iken kendi ellerinizle yapmış olduğunuzun karşılığıdır. Yoksa Allah kullarına zulmetmez.
**183.** "Muhakkak ki Allah, bize, ateşin yiyeceği bîr kurban getirmedikçe hiçbir peygambere inanmamamızı emretti" diyenlere şöyle de: Size, benden önce mucize-lerle, özellikle dediğiniz mucize ile nice peygamberler geldi. Eğer doğru insanlar iseniz, onları niçin öldürdünüz?
**184.** Eğer seni yalancılıkla itham ettilerse bil ki gerçekten, senden önce apaçık mucizeler, sahifeler ve aydınlatıcı kitap getiren nice peygamberler de yalancılıkla itham edildi.
**185.** Her canlı ölümü tadacaktır. Herhalde kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete konursa, o, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı ise aldatma metaından başka bir şey değildir.
**186.** Andolsun ki, mallarınız ve canlarınız konusunda imtihana çekileceksiniz ve sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve müşriklerden birçok üzücü sözler işiteceksiniz. Eğer sabreder ve sakınırsanız, muhakkak ki bu, işlerin en değerlisidir.
**187.** Allah, kendilerine kitap verilenlerden, "Onu mutlaka insanlara açıklayacak, gizlemeyeceksiniz," diyerek söz almıştı. Onlar ise bunu kulak ardı ettiler, onu az bir dünyalıkla değiştiler. Yaptıkları alış veriş ne kadar kötü.
**188.** Ettiklerine sevinen ve yapmadıkları ile övülmek isteyenlerin (davranışlarını) doğru sanma. Onların azaptan kurtulacaklarını da sanma. Onlar için elemli bir azab vardır.
**189.** Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Allah'ın her şeye gücü yeter.

**Bu Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti**

Kur'an-ı Kerim, önceki âyetlerde Uhud savaşını ve onda meydana gelen büyük

---

[368][368] el-Bahru'1-muhît, 3/129
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/464.
[369][369] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/464.

olayları sergiledi. Bu âyetler genel muhtevaları içerisinde, münafıkların tuzak ve desiselerinden, İslama tuzak kurma, müslümanlara zulmetme ve Allah yolunda cihad etme hususunda onların azimlerini kırma gibi, kalplerinde sakladıkları şeylerden de bahsetmişti. Bundan sonraki âyetlerde ise Yahudilerin desiselerini; kuşku ve vesveseye düşürmek, tuzak kurmak ve hile yapmak suretiyle İslamî davete karşı savaştaki çirkin üsluplarını anlatmaktadır ki, mü'minleri onların tehlikelerinden sakındırsın. Nitekim, münafıkların tehlikesinden de sakındırmıştı. Âyet-i kerimeler Yahudilerden ve onların Zât-i İlâhî karşısındaki rezil durumlarından; Yüce Allah'ı, cimrilik ve fakirlik gibi âdi sıfatlarla itham etmelerinden, sonra ahdi bozmalarından, peygamberleri Öldürmeleri ve Allah'ın kendilerine yüklemiş olduğu emanete hiyanet etmelerinden ve nihayet bu mel'un ırkın taşıdığı birçok çirkin ve adi vasıflardan bahsetmektedir.[370][370]

**Kelimelerin İzahı**

Bize tavsiye etti.
Kurban, Allah'a yaklaşmak için kesilen hayvandır.
Beyyinât, apaçık âyetler demektir. Burada, âyetlerden maksat mucizelerdir.
Zübûr, kitap mânâsına gelen Zebur kelimesinin çoğuludur. O da "yazmak" mânâsına gelen zebr kökünden türemiştir, (yazılmış) manasınadır. Nitekim (binilmiş) manasınadır. Zeccâc şöyle der: Zebur, her hikmetli kitaba verilen isimdir.
Uzaklaştırıldı manasınadır. Zahzaha: Kenara almak, uzaklaştırmak demektir. Süratle çekip almak mânâsına gelen "Zah" kelimesinin tekrarından ibarettir.
"Umduğunu elde etti, korktuğundan kurtuldu" demektir..
Gurur, aldattı mânâsına gelen fiilinin mastarıdır.
Meta', kendisinden faydalanılan ve istifade edilen, daha sonra da yok olan şey demektir.
Mutlaka imtihan edileceksiniz manasınadır, imtihan etti mânâsına gelen fiilinden türemiştir.
Azmu'l-umûr, işlerin değerlisi demektir. Azm'in aslı, bir şey üzerinde görüşün sebat etmesidir. Burada maksat, doğru tedbir ve doğru rey demektir. Bunlar da, her akıllının, üzerinde sebat etmesi gereken şeylerdendir.
Mefaze, kurtuluş demektir. Bir kimse kurtulduğunda denilir. Bu kelime ondan türemiştir. [371][371]

**Nuzûl Sebebi**

**a)** İbn Abbas (r.a.)'m şöyle dediği rivayet olunur. Bir gün Ebubekir Sıddık (r.a.) Yahudilerin dershanesine girdi. Gördü ki Yahudilerden bir grup Fenhas b. Âzûra denilen bir adamın etrafında toplanmışlar, Fenhas, Yahudi alim ve bilginlerinden biri idi. Ebubekir (r.a.) ona şöyle dedi; "Sana yazıklar olsun. Allah'tan kork ve

[370][370] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/467.
[371][371] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/467.

müslüman ol. Allah'a yemin ederim ki, sen, Mu-hammed (s.a.v.)'in Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu kesinlikle biliyorsun. O'nun katından size hak bir kitap getirdi. Bunu, yanınızdaki Tevrat ve İncil'de yazılı olarak görüyorsunuz" Fenhas şöyle dedi: "Ey Ebubekir! Vallahi, bizim fakirlikten dolayı Allah'a bir ihtiyacımız yoktur. Halbuki o bize muhtaçtır. Onun bize yalvardığı gibi, biz Ona yal-varınıyoruz. Bizim ona ihtiyacımız yok. Eğer o zengin, olsa, idi arkadaşınız Muhammed'in iddia ettiği gibi bizden borç istemezdi. Faizi size yasaklıyor, kendisi bize faiz veriyor. Eğer zengin olsaydı, bize faiz vermezdi." Hz. Ebubekir (r.a.) buna kızdı ve Fenhas'ın yüzüne şiddetli bir darbe indirerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın düşmanı! Nefsim, kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, eğer sizinle bizim aramızda bir anlaşma olmasaydı, senin boynunu uçururdum." Bunun üzerine Fenhas Rasulullah (s.a.v.)'a giderek "Ya Muhammedi Arkadaşının bana yaptığına bak." dedi. Rasulullah (s.av): "Ey Ebubekir! Seni, bunu yapmaya iten sebep nedir?" diye sordu. Hz. Ebubekir (r.a.) şöyle cevap-verdi: "Ya Rasuiallah! Bu Allah'ın düşmanı, büyük söz söyledi. Allah'ın fakir, kendilerinin zengin olduğunu iddia etti. Bende Allah için kızdım ve yüzüne vurdum." Fenhas bunu inkâr etti. Bunun üzerine Yüce Allah Hz. Ebubekir (r.a.)'i tasdik etmek ve Fenhas'ı reddetmek üzere şu âyeti indirdi:.ül Andol-sun ki, "Gerçekten Allah fakir, biz ise zenginiz" diyenlerin sözünü, Allah işitmiştir.[372][372]

**b.** Yine İbn Abbas (r.a.)'m şöyle dediği rivayet olunmuştur: İçlerinde Ka'b b. Eşref, Malik b. Sayf, Fenhas b. Âzûra ve daha başkalarının da bulunduğu bir grup Yahudi Rasulullah (s.a.v.)'a gelerek şöyle dediler: "Ey Mu-hammed! Sen Allah'ın Rasulü olduğunu ve Allah'ın sana bir kitap indirdiğini iddia ediyorsun. Halbuki Allah Tevrat'ta, bize ateşin yiyeceği bir kurban getirmedikçe hiç bir peygambere inanmamamızı emretti. Sen bize böyle bir kurban gelirirsen seni tasdik ederiz" Bunun üzerine şu âyet nazil oldu "Muhakkak ki Allah bize, ateşin yiyeceği bir kurban getirmedikçe hiçbir peygambere i-nanmamamızı emretti,[373][373]

## Âyetlerin Tefsiri

**181.** Andolsun ki, "Gerçekten Allah fakir, biz zenginiz" diyenlerin sözlerini Allah işitmiştir. Bu âdi söz, Allah'ın düşmanları olan Yahudilerin sözüdür. Allah onlara lanet etsin. "Kim Allah'a güzel bir borç verecek[374][374] âyet-i kerimesi nazil olunca Allah'ın fakir olduğunu iddia ettiler ve "Allah fakir, bizden borç istiyor" dediler. Nitekim, bir defasında da, "Allah'ın eli bağlıdır (sıkıdır)[375][375] diyerek O'nunla alay ettiler. Kurtubî şöyle der: Onlar buna inandıkları için değil de, alt tabakadakileri - yaldızlı sözlerle kandırmak için böyle dediler. Maksatları, "Muhammed'in söylediğine göre Allah fakirdir, çünkü o bizden borç istiyor" diyerek zayıf

---

[372][372] Vahidî, Esbâb-ı nuzûl, s.76, Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/342

[373][373] Râzî, Tefsir-i Kebir, 9/121

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/468.

[374][374] Bakara sûresi, 2/245

[375][375] Maide sûresi, 5/64

mü'minleri şüpheye düşürmek ve Peygamberi yalanlamaktır.[376][376] Biz muhafaza meleklerine, onların söylediklerini amel defterlerine yazmalarım emredeceğiz. Haksız yere peygamberleri öldürerek işledikleri çirkin suçlarını yazacağız. Burada İsrâîloğullarınm peygamberleri öldürmelerinden maksat, atalarının peygamberleri öldürmelerine razı olmalarıdır. Diyeceğiz ki: "Tadın o yakıcı azabı" yani Allah âhirette meleklerin diliyle onlara "alevli, yakıcı ateşin azabını tadın" der. [377][377]

**182.** Bu, ellerinizle işlediğiniz suçların cezasıdır. Yoksa Allah âdildir; kullarına yani mahlukata zulmetmez. Maksat şudur: Bu ceza sizin masiyetiniz ve Allah'ın, hakkınızdaki a-daleti sebebiyle verilmiştir. Zemahşerî şöyle der: Allah'ın günahkârı cezalandırması, güzel amel edene sevap vermesi adalettendir.[378][378]
Yahudiler, "Allah Tevrat'ta bize, Ateşin yiyeceği bir kurban getirmedikçe, hiçbir peygambere iman etmememizi emir ve tavsiye etti" diyenlerdir. Yani onlar şöyle dediler: "Allah bize özel bir mucize getirmedikçe hiçbir peygamberi tasdik etmememizi emretti. Bu mucize, peygamberin bir kurban sunması ve gökten bir ateş inerek onu yemesidir. İşte bu, Allah'a karşı bir iftiradır. Çünkü Allah onlara böyle bir emir vermemiştir.. Ey Muhammedi Onları kınamak ve yalanlarını meydana çıkarmak için de ki: Size benden önce apaçık mucizeler ve peygamberliklerinin doğruluğunu gösteren engin deliller ve özellikle istediğiniz kurban mucizesi ile nice peygamberler geldi. "Eğer Allah'a iman ve peygamberlerini tasdik hususundaki iddianızda doğru iseniz, niçin onları yalanlayıp da öldürdünüz. Sonra Yüce Allah, peygamberini teselli ederek şöyle buyurdu. [379][379]

**184.** Eğer seni yalancılıkla itham ettilerse yadırgama. Şüphesiz senden önceki peygamberler de yalancılıkla itham edildi. Ey Muhammed! Onların seni yalanlamasına üzülme. Çünkü onlar bunu yaptılarsa, bil ki, daha Önce de ataları, Allah'ın peygamberlerini yalanlamışlardı. Üzülme, onlarda senin için güzel bir örnek vardır. peygamberler kesin deliller ve apaçık mu'cizeler getirmelerine rağmen onları yalanladılar. Onlar hikmet ve öğütlerle dolu Semavî kitapları, Tevrat ve İncil gibi insanları aydınlatan kitapları da getirmişlerdi. [380][380]

**185.** Her canlı Ölümü tadacaktır. Yani mahlukat yok olacak ve çaresiz her nefis ölecektir. Nitekim bir başka âyet-i kerimede "Kainatta bulunan her şey yok olaktir[381][381] buyrulmuştur. Herhalde yaptıklarınızın karşılığı kıyamet günü, size tastamam verilecektir, Kim ateşten kenara çekilerek ondan uzaklaştırılır ve cennete konursa işte o, ebedî saadeti ve devamlı nimeti kazanmıştır. Dünya hayatı aldatma metamdan başka bir şey değildir. Yani bu dünya, geçici bir yurttan başka bir şey değildir. Burada ancak aldatılmış ahmaklar faydalanmaya çalışır. İbn Kesir şöyle

---

[376][376] Kurtubî, 4/294
[377][377] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/469.
[378][378] Keşşaf, 1/344
[379][379] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/469-470.
[380][380] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/470.
[381][381] Rahman sûresi, 55/26

der: Bu âyette dünyanın fâni ve geçici değerinin küçük ve hakir olduğu, ifade edilmektedir,[382][382]

**186.** Andolsun ki, fakir düşmek ve çeşitli musibetlere dûçâr olmakla mallarınız, sıkıntı ve hastalıklara maruz kalmakla da canlarınız hususunda imtihana çekileceksiniz. Ve sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve müşriklerden birçok üzücü sözler işiteceksiniz. Yani, düşmanlarınız olan Yahudi, Hıristiyan ve müşrikler size birçok eziyetlerde bulunacaklar. Bu âyette Yüce Allah mü'rninlere, müşrikler ve Ehl-i kitab tarafından birçok belâ ve sıkıntıların geleceğini haber vermekte ve bu gibi olayların vukuunda sabretmelerini onlara emretmektedir. Çünkü cennet, nefsin hoşuna gitmeyen şeylerle çevrilmiştir. İşte bunun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurur. Eğer bu hoşa gitmeyen şeylere karşı sabreder; söz ve amellerinizde Allah'tan korkarsanız biliniz ki, bu sabır ve takva, azim ve irade ile yapmanız gereken işlerdendir. Çünkü bunlar, Allah'ın emrettiği şeylerdendir. [383][383]

**187.** Ey Muhammed! Allah'ın Tevrat'ta Yahudilerden kuvvetle yemin aldığı zamanı hatırla.
Hani Allah, onlardan, "Allah'ın Kitaptaki hükümlerini insanlara mutlaka açıklayacaksınız, onları gizlemeyeceksiniz" diye söz almıştı. İbni Abbas (r.a.) şöyle der: "Bu âyet Yuhudiler hakkındadır. Rasu-lullah (s.a.v.) hakkında onlardan ahid ve yemin alınmışı. Fakat onlar bunu gizledi ve arkalarına attılar.[384][384] Onlar ise bu yemini arkaya attılar ve onu az bir dünya malıyla değiştirdiler. Bu, ne kötü alış-veriş, bu ne ziyanlı bir pazarlıktır. [385][385]

**188.** Ey Muhammed! Seninle ilgili vasıflan insanlardan gizlemek suretiyle yaptıklarına övünenleri Sapıklıkta oldukları halde, hak yoldadırlar diye insanların kendilerini övmelerini istiyenleri doğru yolda sanma. Sakın onları Allah'ın azabından kurtulmuş zannetme. Onlar için elem verici bir azap vardır. İbn Abbas (r.a.) şöyle der: Bu âyet Ehl-i kitab hakkında nazil oldu. Peygamber (s.a.v.) onlara bir şey sordu da, onlar gerçeği gizleyerek başka türlü bildirdiler ve Peygamberin sorduğunu ondan gizlemelerinden dolayı sevindiler.[386][386]

**189.** Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. İşte bunlara sahip olan kimse nasıl fakir olur? Bu, "Allah fakir, biz zenginiz" diyenleri reddeder, Allah'ın herşeyc gücü eter. Onları cezalandırmaya da kadirdir. [387][387]

---

[382][382] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/343
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/470.
[383][383] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/470.
[384][384] et-Teslıil li ulûmi't-tcnzil, 1/126
[385][385] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/470-471.
[386][386] Keşşaf, 1/345
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/471.
[387][387] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/471.

## Edebî Sanatlar

Bu âyet-i kerimeler birçok edebî sanatı itiva eder. Bunları şu şekilde özetJiyebiİiriz.
**1.**"Gerçekten Allah fakir, biz zenginiz." Burada mübalağa ifade etmek için cümlesini edatı ile pekiştirdiler. Halbuki kendilerinin zenginliğini ifade ederken pekiştirme edatı kullanmadılar. Cümleyi tekide ihtiyaç duyulmayan bir cümle gibi söylediler. Sanki zenginlik onların tartışmasız vasılları olup bunu pekiştirmeye ihtiyaç yoktur. İşte bu durum, onların küfür ve taşkınlıktaki inatlarının bir delilidir.
**2.** Söylediklerini yazacağız. Burada, mecâz-ı aklî denilen bir mecaz vardır. "Meleklerimiz yazacak", demektir. Allah kendisi yazmadığı fakat yazılmasını emrettiği için fiil mecazen ona isnat olunmuştur.
**3.** "Bu, ellerinizin yaptığı şeyin karşılığıdır." Burada da mecâz-ı mursel vardır. Bir kısmının zikredilip bütünün kastedilme sı kabilindendir. İşlerin çoğu ellerle yapıldığı .için burada, eller zikredilmiştir.
**4.** "Onu ateş yer" Burada istiare yoluyla, "yemek" fiili ateşe isnat edilmiştir. Çünkü gerçek mânâda yemek fiili insanlar ve hayvanlarda olur. Aynı şekilde "Ölümü tadacaktır" âyetinde de istiare vardır. Çünkü gerçek mânâda tatmak, dildeki duyu vasıtasıyle olur.
**5.** "Aldatma metâı". Zemahşerî şöyle der: Allah dünyayı, müşteri aldanıp da satın alsın diye kusuru gizlenen bir mala benzetti.
Burada, "aldatan ve kandıran şeytandır[388][388] Bu da istiare kabilindedir.
**6.** Onu arkalarına attılar ve az bir dünya malı ile değiştirdiler. Burada "atma" ve "değiştirme" kelimelerinde istiare vardır. Kitaba sarılmamak ve onunla amel etmemek, insanın arkasına atılan bir şeye benzetildi. Allah'ın âyetlerini gizlemelerine karşılık dünya malı almaları da, onu az bir pahaya satmaya benzetildi.
**7.** Âyet-i kerimedeki kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır.
**8.** "Cehennemden uzaklaştırıldı" ile cennete
konuldu" cümleleri arasında ve "onu mutlaka açıklayacaksınız..." cümlesi ile "O'nu gizlemeyeceksiniz" cümlesi arasında mukabele sanatı vardır.
**9.** arasında ve arasında cinas-ı mugayir vardır. [389][389]

## Faydalı Bilgiler

"RabbİIn zâlim değildir" cümlesinde kalıbı mübalağa için değildir. Bu sadece attar (koku satan) neccâr (marangoz) ve temmâr (hurma satıcısı) kelimelerin de olduğu gibi hiçbiri mübalağa İfade etmez, nisbet bildirir, tbn Mâlik şöyle der:
Fail, Fâ'âl ve fail sıygaları bazen, nisbet yası olmadan ism-i mensup olarak kabul edilmişlerdir. [390][390]

---

[388][388] Keşşaf I/345
[389][389] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/471-472.
[390][390] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/472.

**Bir Uyarı**

Yüce Allah, dünya hayatını ve nimetlerini "aldatma metaı" diye vasıflandırdı. Zira dünyanın kendisi ve ondaki şehevânî arzular uzun ömür ve tûl-i emeli temenni ettirir de insanı aldatır ve helak eder. Bundan dolayı selefin bazısı şöyle demiştir! Dünya, dağılmak ve yok olmak üzere terkedilmiş bir metadır. Bu metadan alınız. Ondan faydalanarak, gücünüz yettiği kadar Allah'a itaat ediniz. Allah yardımcıdır. [391][391]

**190.** Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akıl sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır.
**191.** Bunlar ayakta, otururak ve yanlan üzerine yatarak Allah'ı anan ve göklerin ve yerlerin yaratılışını düşünerek: "Ey Rabbimiz! Bunları boşuna yaratmadın. Seni teşbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru" diye dua edenlerdir.
**192.** Ey Rabbimiz! Doğrusu sen, kimi cehenneme koyarsan, artık onu rüsvay etmişsindir. Zâlimlerin hiç yardımcıları yoktur.
**193.** Ey Rabbimiz! Gerçek şu ki biz, "Rabbinize îman edin!" diye seslenen bir dâvetçiyi işittik, hemen îman ettik. Bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, ruhumuzu iyilerle beraber al, ey Rabbimiz! Rabbimiz! Bize, peygamberlerin vasıtasıyla va'dettiklerini de ikram et ve kıyamet gününde bizi perişan etme; şüphesiz sen, va'adinden caymazsm!
**195.** Rableri, onların dualarını kabul etti. (Dedi ki:) Ben, erkek olsun kadın olsun - ki hep birbirinizden-siniz - içinizden, çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım. Onlar ki, hicret ettiler, yurtlarından çıkarıldılar, benim yolumda eziyete uğradılar, çarpıştılar ve öldürüldüler; andolsun, ben de onların kötülüklerini örteceğim ve onları içinden ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Bu mükâfaat, Allah tarafmdandir. Mükâfatın en güzeli Allah kalındadır.
**196.** İnkarcıların diyar diyar dolaşması sakın seni aldatmasın!
**197.** Azıcık bir menfaattir o. Sonra onların varacakları yer, cehennemdir. O, ne kötü varış yeridir!
**198.** Fakat Rablerine karşı gelmekten sakınanlar için, Allah tarafından bir ikram olarak, zemininden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler vardır. İyi kişiler için Allah katındaki (nimetler) daha hayırlıdır.
**199.** Ehl-i kitab'tan öyleleri var ki, Allah'a size indirilene, ve kendilerine indirilene, tam bir samimiyetle ve Allah'a boyun eğerek îman ederler. Allah'ın âyetlerini az bir para ile değiştirmezler. İşte onların Rableri katında ecirleri vardır. Şüphesiz Allah'ın hesabı çabuktur.
**200.** Ey îman edenler! Sabredin; sebat gösterin; Sınır boylarında nöbet tutun ve Allah'tan korkun ki başarıya erişebilesiniz.

**Bu Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti**

Yüce Allah bu mübarek sûreye tevhid, ulûhiyet ve nübüvvet delillerini zikrederek

---

[391][391] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/472.

başladı ve onu vahdaniyet, kudret, yaratma ve icat etme delilleriyle bitirdi ki, insanlar bu delillerden öldükten sonra dirilme, haşir ve neşirin meydana gelebileceği sonucu çıkarsınlar. Böylece sonu misku anber oldu. Bu Yüce Kitabı indirmekten maksat kalpleri ve ruhları mâsiva ile meşgul olmaktan gerçek ilahı tanımaya çekmek olduğu için, bu âyet-i kerimeler tevhîd, ulûhiyet, azamet ve celâl delilleriyle kalpleri aydınlatmak üzere geldi. İnsanı, Allah'ın birliğini ve sonsuz kudretini itirafa ulaştırmak için, dikkatleri göklerin ve yerin melekûtunu düşünmeye ve tefekkür etmeye çekti. İnsan, Allah'ın yazılı Kur'an-ı Kerimini okuyup düşündükten sonra, onun görünen şu uçsuz bucaksız kainat kitabını düşünmeye başlar, Kur'an-ı Kerimde, bu kâinat kitabının âyetlerine birçok işaret vardır. Kur'an, duyu organlarını kullanmak suretiyle hakikatleri tanımaya davei eder. "Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, onlar bu delillerden yüzlerini çevirir. geçerler.[392][392]

**Kelimelerin İzahı**

Elbâb akıllar manasınadır. : Bâtıl; abes, hikmetsiz demektir.
Subhâneke, Allah'ı kölü şeyden tenzih etmek, uzak tutmak manasınadır.
Onu zelil ve hor kıldın demektir. Günahlarımızı ört ve yok et, demektir.
Ebrâr, birr veya bârr kelimelerinin çoğulu olup şeriatı uygulayanlar manasınadır.
Kabul etti manasınadır.
Nuzûl, misafir için hazırlanan çeşitli ikramlardır, Nöbet bekleyin, manasınadır. Murabata, sınır boylarında düşmanı gözetlemek demektir. [393][393]

**Nuzûl Sebebi**

Ümmü Seleme'den rivayet edilmiştir: Dedim ki : Ya Rasulallah! Allah'ın hicret hususunda herhangi bir şekilde kadınları zikrettiğini görmüyorum. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indirdi: Rabbleri onların dualarım kabul etti. (Dedi ki): "Ben, erkek olsun kadın olsun içinizden, çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmam.[394][394]

**Âyetlerin Tefsiri**

**190.** Göklerin ve yerlerin sağlam ve güzel bir şekilde yaratılmasında, gece ve gündüzün sürekli olarak birbirini takip etmesinde Akıl sahiplen için, yaratanı ve onun sonsuz hikmetini gösteren açık alâmetler vardır. Ancak bu alâmetleri kainata hayvanların baktığı gibi bakanlar değil, düşünerek ve Allah'ın kudretine delil getirerek bakan akıl sahipleri görür. Bundan sonra Yüce Allah akıl sahiplerini tarif

---

[392][392] Yusuf sûresi, 12/105
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/475.
[393][393] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/475.
[394][394] Tabcıî, 7/488, Vahidî, Esbabu'n-nuzûl, s.80
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/476.

ederek şöyle buyurur: [395]

**191.** Allah'ı dilleri ve kalpleriyle bütün hallerde; ayakta, oturarak, yatarak anarlar. Kalpleri Allah'ı anmakla yatıştığı ve Allah onların bütün sırlarına vâkıf olduğu için bütün zamanlarında onu anmaktan gafil olmazlar, Onlar göklerin ve yerlerin hükümranlığının kime ait olduğunu, bu büyük yıldızlarla buralardaki harikulade şeylerin yaratılışını düşünerek şöyle derler: Ey Rabbimiz! Bu kainatı ve içindekileri hikmelsiz ve abes olarak yaratmadın. Ey Rabbimiz! Abesle meşgul olmaktan seni tenzih ederiz. Bizi cehennem azabından koru. [396]

**192.** Ey Rabbimiz! Sen kimi cehenneme sokarsan onu zelil ve son derece hor kılarsın; herkesin önünde onu rezil edersin. Zâlimleri, Allah'ın azabından koruyacak yardımcıları yoktur. İbn Abbas (r.a) ve müfessirlerin çoğunluğunun dediği gibi burada zâlimlerden maksat kâfirlerdir. Bu, Bakara süresindeki[397] âyetinde açıklanmıştı. [398]

**193.** Ey Rabbimiz! Biz, imâna çağıran bir davetçiyi işittik. O da Muhammed (s.a.v.)'dir. Bu davetçi şöyle diyordu: "Ey insanlar, Rabbinize iman edin, O'nun birliğine şehadet getirin" Biz o davetçiyi tasdik ettik ve Ona uyduk. Ey Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla, onların yüzünden bizi rezil etme.
Lütuf ve rahmetinle, İşlemiş olduğumuz günahları yok et. Ruhumuzu iyilerle beraber al, bizi salih kullarına kat. İbn Abbas (r.a.) şöyle der: büyük günahlar; ise küçük günahlardır." Şu âyet-i kerime bu görüşü te'yit eder: "Eğer size yasaklanan büyük günahlardan sakınırsanız sizin küçük günahlarınızı bağışlarız[399] Buna göre âyette tekrar yoktur. [400]

**194.** Ey Rabbimiz, peygamberlerinin lisanıy-le bize vadettiğin şeyleri bize ver. Bu vadedilen şey, itaat edenler için cennettir. Bunu İbn Abbas (r.a) söylemiştir. Ayetlerde geçen ey Rabbimiz, nidasının tekrarı, daha fazla yakarma ve tam mânâsıyle boyun eğmeyi ifade eder. Kıyamet gününde kâfirleri rezil ettiğin gibi bizi rezil etme. dil Şüphesiz sen sözünden caymazsm. Sen iman edenler İçin cennet sözü vermiştin. [401]

**195.** Rabbleri "Ben, erkek olsun kadın olsun, içinizden hayır amel işleyen hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım," diyerek onların dualarını kabul etti. Ha-san-ı Basrİ şöyle der: Mü'minler devamlı olarak "Ey Rabbimiz, ey Rabbimiz...

---

[395] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/476.
[396] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/476.
[397] Bakara sûresi, 2/254
[398] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/476.
[399] Nisa sûresi, 4/31
[400] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/476-477.
[401] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/477.

dediler. Nihayet Allah onların dualarım kabul etti.[402][402] Siz, bir birinizdensiniz, yani erkek kadından, kadın da erkektendir. Madem ki asıl itibariyle müştereksiniz, aynı şekilde sevap kazanma itibariyle de müştereksiniz.[403][403] Vatanlarından hicret edip, dinleri uğrunda kaçan ve müşrikler tarafından yurtlarından çıkmaya zorlananlar, Allah'ın dini uğrunda eziyetlere katlananlar, Allah'ın düşmanları ile savaşıp O'nun yolunda öldürülenlere gelince, İşte bu nitelikte olanların günahlarını, rahmet ve mağfiretimizle mutlaka sileceğiz Salih amellerine karşılık Allah tarafından bir mükafat olarak, onları mutlaka içinden ırmaklar akan naim cennetlerine koyacağım, Mükafatın en güzeli Allah kalındadır. Bu mükafat öyle bir cennettir ki, ondaki nimetleri hiçbir göz görmemiş, hiçbir kulak işitmemiş ve hiçbir beşerin aklına gelmemiştir. Bundan sonra Yüce Allah, kâfirlerin bu dünyada elde ettikleri nimet, refah ve sevince dikkat çeker ve bunların geçici olduğunu açıklıyarak şöyle buyurur. [404][404]

**196.** Ey Muhatap! Kâfirlerin refah içersinde, mal, mevki ve makam kazanmak için diyar diyar dolaşması sakın seni aldatmasın, , azıcık' bir menfaattir. Ondan az bir zaman faydalanırlar, sonra bu nimet yok olur gider, âhirette onların varacakları yer cehennemdir. Cehennem ateşi ne kötü yatak ve barınacak yerdir. [405][405]

**198.** Fakat, Rabblerine karşı gelmekten sakınanlar için zemininden ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları naîm cennetleri vardır Bu, Allah tarafından bir ziyafet ve ikramdır. İyi kişiler için Allah katındaki sevap ve ikram, kâfirlerin içinde yüzdükleri geçici, az dünya metamdan daha hayırlıdır. Sonra Yüce Allah Ehl-i kitabtan bazılarının iman ettiğini bildirerek şöyle buyurur: [406][406]

**199.** Yahudi ve H iristi yanlardan bir grup Allah'a hakkiyle iman eder. Onlar size indirilen' Kur'an'a ve kendilerine indirilen Tevrat ve İncil'e inanırlar. Bunlar Abdullah b. Selâm ve arkadaşları ile Necâşî ve ona uyanlardır. i Bunlar Allah'a tam mânâsıyle boyun eğerler. Bunlar haham ve rahiplerin yaptığı gibi, değersiz bir dünya metai için, Hz. Mu-hammed (s.a.v.)'in nitelikleri ve şeriatın hükümleriyle iligili, kitaplarında mevcut olan Allah âyetlerini az bir paraya satmazlar. İşte onlar için Rableri katında, imanlarının sevabı vardır. Bu onlara kat kat verilecektir. Nitekim bir başka âyet-i kerimede şöyle buyrulumuştu Ecirleri onlara iki defa verilecektir.[407][407] Şüphesiz Allah hesabı çabuk olandır. O her şeyi bildiği için, hesabı çabuktur. Herkesin sevabını ve cezasını bilir. İbn Abbas ve Hasan-i Basrî şöyle der!er:Bu âyet Necâşî hakkında nazil olmuştur. Necâşî Ölünce Cebrâîl (a.s.) onun ölüm haberini Rasulullah (s.a.v.)'a getirdi. Rasulullah, Ashabına şöyle

---

[402][402] Kurtubî, 4/318

[403][403] Taberî şöyle der: Yardım, din ve millet hususunda müştereksiniz. Bizim yaptığımız tefsir Celâleyn'İn görüşüdür ve daha açıktır.

[404][404] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/477.

[405][405] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/477.

[406][406] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/478.

[407][407] Kasas sûresi, 28/54

buyurdu: Kalkınız kardeşiniz Necaşi'nin cenaze namazını kılınız. Ashab-ı kiram birbirlerine: "Rasulullah (s.a.v.) bize, Habeş kâfirlerinden bir kâfirin namazını kılmamızı emrediyor" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah âyetini indirdi. Bundan sonra Yüce Allah bu mübarek sûreyi, dünya ve âhiret mutluluğunu kuşatan şu emriyle sona erdirir: [408][408]

**200.** Ey mü'minler! itaat zorluğuna ve başınıza gelen sıkıntılara sabredin. Savaşın şiddetine sabrederek Allah düşmanlarına galip gelin, Savaşa ve mücadeleye hazır bir vaziyette sınır boylarınızı bekleyin. Allah'tan kokun ve O'nun emrine muhalefet etmeyin ki, dünya ve âhiret saadetini kazanasınız. [409][409]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler bir çok edebî sanatı ihtiva etmektedir. Bunlar aşağıda sıralanmıştır:
**1.** lafzının 5 defa zikredilmesinde itnâb vardır. Bundan maksat, yalvarıp yakarmada mübalağa etmektir.
**2.** "Gökler" ile "yerler" "gece" "gündüz", ayakta" ile "oturarak" ve "erkek" İle 1 "kadın" kelimeleı1!! arasında tıbak sanatı vardır.
**3.** "Peygamberlerinin vasıtasıyle bize vadeitiğin" Burada hazif yoluyla icaz vardır. Takdirî, peygamberinin diliyle... şeklindedir. Aynı şekilde cümlesinde de hazif yoluyla icaz vardır. Takdiri, şeklindedir. Buna göre mânâ: "onlar göklerin ve yerin yaratılışını düşünerek, "Rabbimiz, bunu boşuna yaratmadın" derler" şeklindedir.
**4.** "İman ediniz" ile Luü "İman ettik" "iş yapan" ve ilu "çağıran" ile "çağırıyor" kelimeleri arasında cinâs-ı mugayir vardır.
**5.** Akıl sahipleri için alâmetler vardır. Burada kelimesinin nekre olarak getirilmesi alâmetlerinin büyüklüğünü gösterir, jl nin haberin başına gelmesi ise daha fazla pekiştirme ifade eder.
**6.** İnkarcıların refah içinde dolaşması seni aldatmasın" âyetinde istiare vardır. Burada kelimesi, "yeryüzünde kazanç elde etmek maksadıyla dolaşmak" yerinde müstear olarak kullanılmıştır. Allah daha iyi bilir. [410][410]

## Faydalı Bilgiler

**1.** Ayette yanıcıyı düşünmeyi nehyetmek için, sadece yaratılanları düşünme zikredildi. Hadiste şöyle zikredilmiştir Yaratılanları düşünün, fakat yaratanı düşünmeyin. Çünkü siz Allah'ı hakkıyla takdir edemezsiniz" Bu, Allah'ın zâtının ve sıfatlarının künhüne ulaşılamıyacağı içindir. Bazı âlimler şöyle der: "Allah'ın zâtı hakkında düşünen kimse, güneşin kendisine bakan kimse gibidir. Çünkü Allah'ın bir benzeri yoktur.
**2.** "Ey Rabbimiz" ismi 5 defa nida edilmiştir. Bunların hepsi Allah'ın şefkat ve

---

[408][408] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/478.
[409][409] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/478.
[410][410] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/478-479.

merhametini istemek için söylenmiştir. Çünkü Allah'ın rahmeti terbiye, mülk ve İslaha delâlet eden bu mübarek isimle çağrılarak istenir.

**3.** Hz. Aişe (r.a)'ye, Rasulullah (s.a.v.)'tan gördüğü en hoş olay soruldu. Ağlayarak şöyle cevap verdi: Onun yaptığı her iş hoştu. Benimle kalacağı bir gece yanıma geldi. O kadar yaklaştı ki, teni tenime dokundu. Sonra şöyle buyurdu: "Bana müsaade et, Rabbime ibadet edeyim" Dedim ki: Vallahi, senin bana yakın olmanı da istiyorum, isteğini yerine getirmek de istiyorum" Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) kalktı, evde bulunan bir su tulumunun yanma gitti. Abdest aldı. Abdest alırken çok su kullanmadı. Sonra kalkıp namaz kıldı ve sakalları ıslanıncaya kadar ağladı. Sonra secdeye kapandı, yer ıslanıncaya kadar ağladı. Sonra yanı üzerine yattı. Bilal gelip onu sabah namazına çağırmcaya kadar ağladı. Bilâl: "Ya Rasulullah, niçin ağlıyorsun? Halbuki Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışladı! dedi. Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Sana yazıklar olsun Bilâl, bu gece Allah bana şu âyeti indirdikten sonra, artık nasıl ağlamam: ...Daha sonra şöyle buyurdu: Bu âyetleri okuyup da, gökler ve yerler hakkında düşünmeyenlere yazıklar olsun[411][411] Allah'ın yardımıyle Âl-i Irnran sûresi bitti. [412][412]

---

[411][411] Bu hadisi îbn Merdeveyh rivayet etmiştir. Bakmış, Muh. İbn Kesir I/34S.

[412][412] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/479-480

# NİSA SURESİ

Medine'de nazil olmuştur. 176 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Nisa sûresi Medine'de inen uzun sûrelerden biridir. Bu sûre müslü-manların dâhili ve haricî işlerini düzenleyen dinî hükümleriyle doludur. Bütün Medenî sûrelerde olduğu gibi, bu sûrede de teşrî yönüne ağırlık verilmiştir. Bu mübarek sûre kadın, ev, aile, devlet ve toplumu ilgilendiren ö-nemli kanunlardan bahseder. Bu sûrede yer alan hükümlerin büyük bir kısmı kadınlarla ilgilidir. Bundan dolayı bu sûreye "Nisa sûresi" ismi verilmiştir.

Bu mübarek sûre kadınların, başta yetim kız çocukları olmak üzere veli ve vâsilerin himayelerinde büyüyen diğer yetimlerin hukukundan bahseder. Mîrâs, kazanç ve evlilik hususlarında yetim kız çocuklarının haklarını açıklar, onları Câhiliyye zulmünden ve hor görücü zâlim geleneklerinden kurtarır.

Kadın konusunu ele alır, onun değerini ve şerefini korur. Yüce Allah'ın takdir ettiği mehir, mîrâs ve güzel muamele gibi haklarını kendisine vermek suretiyle ona karşı insaflı davranmaya davet eder.

Bu sûre aynı zamanda miras hükümlerini, adalet ve eşitliği tahakkuk ettirecek şekilde, inceden inceye geniş bir şekilde anlatır. Neseb, emzirme ve evlilik akrabalığı dolayısıyla kendileriyle evlenmek haram olan, kadınlardan bahseder.

Yine bu mübarek sûre evlilik alakalarını tanzim eder ve bu ilişkilerin sadece maddi ilişkiden ibaret olmadığını, insani bir ilişki olduğunu, mehrin de bir ücret veya bir bedel olmayıp eşler arasındaki sevgiyi kuvvetlendirecek, sohbeti devam ettirecek ve kalpleri birbirine bağlıyacak bir ihsan olduğunu vurgular.

Sonra bu sûre kocanın karısı, karnımda kocası üzerindeki haklarından bahseder. Karı-koca arasında anlaşmazlık ve ihtilaf bas gösterdiğinde, evlilik hayatının İslahı için, erkeğin izlemesi gereken yollan gösterir. "Erkeğin kâim oluşu" nun ne demek olduğunu açıklar. Bunun köle edinmek ve emir kulu yapmak mânâsına gelmediğini, ancak yönetici ile halkı arasındaki münasebet gibi nasihat ve terbiye etmek şeklinde bir kıyam olduğunu açıklar.

Daha sonra sûre aile çerçevesinden toplum çerçevesine intikal eder ve her hususla iyilikle muameleyi emreder. İyiliğin karşılıklı olarak merhamet, yardımlaşma, öğüt, müsamaha, emanet ve adalete riâyet esasına dayandığını açıklar ki toplum sağlam ve kuvvelli temeller üzerine otursun.

Ayet-i kerimeler, dahilî ıslahattan sonra ümmetin istikrar ve sükûnunu koruyacak haricî emniyete hazırlanmaktan söz eder ve düşmana karşı mücadele edebilmek için gerekli hazırlıkların yapılmasını emreder.

Sonra bu sûre müslümanlarla diğer tarafsız veya düşman devletler arasındaki ilişkilerin esaslarını vaz eder.

Bundan sonra münafıklara karşı büyük bir hamle olarak cihat emri gelir. Münafıklar, sakınılması gereken kötülük tohumu ve şer mikroplandır. Bu mübarek sûre münafıkların tuzak ve tehlikelerinden de bahseder.

Aynı zamanda bu sûre Ehli kitabın, özellikle Yahudilerin tehlikelerine ve Allah'ın

yüce Peygamberlerine karşı takındıkları tavırlarına dikkat çeker.
Sonra bu mübarek sûre Hıristiyanların Hz.Tsa (a.s.) hakkındaki sapıklıklarını açıklayarak son bulur. Hıristiyanlar Hz. İsa hakkında aşırı gitmişler, halta ona kulluk etmişlerdir. Sonra da ulûhiyetine inanmalarına rağmen onu çarmıha gerdiler.[1][1] Teslis inancını icat ederek putperest müşrikler gibi oldular. Ayetler onları, bu sapıklıkları bırakıp saf ve yüce" tevhid akidesine dönmeye çağırdı. Yüce Allah İlâh üçtür demeyin. Hayrınıza olması için bundan vazgeçin. Allah, ancak bir tek Allah'tır.[2][2] buyurmakla doğru söylemiştir,[3][3]

**Sûrenin İsimlendirilmesi**

İçinde kadınlarla ilgili hükümler bu sûrede çokça bulunduğu için, bu sûreye "Nisa sûresi" adı verilmiştir. Diğer sûrelerde kadınlarla ilgili bu kadar çok hüküm bulunmaz. Bundan dolayı Kur'an-ı Kerim'de mevcut olan ve boşanma ile ilgili hükümler taşıyan Talak sûresine "Küçük Nisa sûresi" denilmesine karşılık, bu sûreye "Büyük Nisa sûresi" denir. [4][4]

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla.

**1.** Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden korkun. Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir.
**2.** Yetimlere mallarını verin, temizi pis olanla değişmeyin, onların mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyin; çünkü bu, büyük bir günahtır.

**3.** Eğer yetimlerin haklarına riâyet edememekten korkarsanız beğendiğiniz kadnlardan ikişer, üçer, dörder alın. Adaletli davranamamaktan korkarsanız bir tane alın; yahut da sahip olduğunuz ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır.
**4.** Kadınlara mehillerini gönül rızası ile verin; eğer gönül hoşluğu ile o mehrin bir kısmım size bağışlarlarsa onu da afiyetle yeyin.
**5.** Allah'ın geçiminize dayanak kıldığı mallarınızı akıl ermezlere vermeyin; o mallarla onları besleyin, giydirin ve onlara güzel söz söyleyin.
**6.** Evlilik çağma gelineeye kadar yetimleri deneyin, eğer onlarda akılca bir olgunlaşma (rüşd) görürseniz hemen mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler diye o malları israf ile ve tez elden yemeyin. Zengin olan (veli) iffetli olmaya çalışsın, yoksul olan da uygun olarak yesin. Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman yanlarında şahit bulundurun. Hesap sorucu olarak da Allah yeter.

---

[1][1] Yani onun çarmıha gerildiğini iddia eltiler. Şâir ne güzel söylemiş; İlâh, Yahudi bir kulun fiiliyle çarmıha gerildiyse, o ne biçim bir ilâhtır.
[2][2] Nisa sûresi, 4/171
[3][3] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/483-484.
[4][4] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/484.

**7.** Ana ve babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır; ana, babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınlara da bir pay vardır. Gerek azından, gerek çoğundan belli bir hisse ayrılmıştır.
**8.** Yakınlar, yetimler ve yoksullar miras taksiminde hazır bulunurlarsa onları da bundan rızıklandırın ve onlara güzel söz söyleyin.
**9.** Geriye eli ermez, gücü yetmez çocuklar bıraktıkları takdirde korkacak olanlar haksızlıktan sakınsınlar. Allah'tan korksunlar ve doğru söz söylesinler.
**10.** Yetimlerin mallarını haksızlıkla yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkınmış olurlar; zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir.

## Kelimelerin İzahı

Besse, yaydı ve ayırdı demektir. yayılmış halılar[5][5] âyetinde de bu mânâda kullanılmıştır.
Erham, rahim kelimesinin çoğuludur. Rahîm, asıl itibariyle ana karnında ceninin oluştuğu yerdir. Daha sonra akrabalık mânâsında kullanılmıştır.
Rakîb, koruyan, işlerden haberdar olan demektir.....
Hûb, günah manasınadır.
Teûlû, adaletten ayrılır ve zulmedersiniz demektir. Terazinin bir tarafı ağır bastığında hakim zulmettiğinde ise denir.
Sadukât, mehr mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.
Nıhle, hibe ve bağış demektir.
Süfchâ, aklı az olanlar, beyinsizler manasınadır. Burada maksat mallarını, har vurup harman savuranlardır.
Aıiestüm, "gördünüz" manasınadır. Bir kimse bir şeyi gördüğünde denilirki, kelime bundan türemiştir.
Bidâr, sur'at etmek demektir. Yani, yelim büyüyüp de malını sizden teslim almadan önce acele olarak onun malını yemeyin demektir.
Sedîd, istikamet mânâsına gelen sedâd kökünden olup, "doğru" demektir. [6][6]

## Nuzûl Sebebi

**a)** Urve b. Zübeyr'den rivayet olunduğuna göre o, Hz.Aişe (r.a)'ye Yüce Allah'ın "Yetimlerin haklarına riâyet edememekten korkarsanız..." âyetinin mânâsını sorar. Hz.Aişe (r.a) şöyle cevap verir: Ey kızkardeşimin oğlu! Bu o yetim kızdır ki, malına ortak olduğu velisinin himayesinde bulunur, malı ve güzelliği velisinin hoşuna gider de, velisi onunla evlenmek ister. Fakat mehri hususunda onun hakkına riâyei etmez, başkalarının ona vereceği mehir kadar vermez. İşte bu âyetle kendilerine nikah düşen velilerin, mehr-i mislin en yükseğini vererek haklarını gözetmedıkçe yetim kızları nikahlamaları yasaklandı ve hoşlarına giden diğer kadınları nikahlamaları emredildi.
Bu âyet nazil olduktan sonra, insanlar Rasulullah (s.a.v.)'dan fetva istediler. Bunun

---

[5][5] Gaşiye sûresi, 88/16
[6][6] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/487.

üzerine Yüce Allah, "Senden, kadınlar hakkında fetva istiyorlar..[7][7] âyetini indirdi.[8][8]

**b)** Mukâlil b. Hayyan'dan rivayet olunduğuna göre, Gatafan kabilesinden Mersed b. Zeyd isimli bir adam, erkek kardeşinin oğlunun malım korumak üzere mütevelli oldu. Kardeşinin oğlu küçük bir yetimdi. Onun malını yedi. Bunun üzerine Yüce Allah ... "Yetimlerin mallarını zulüm ile yiyenler... âyetini indirdi.[9][9]

## Âyetlerin Tefsiri

Yüce Allah Nisa sûresine, bütün insanlara hitap ederek ve onları ortağı olmayan, tek olan Allah'a ibadete çağırarak başladı. Kendisinin birliğine ve kudretine dikkat çekerek şöyle buyurdu:

**1.** Ey insanlar! Sizi bir tek asıldan yaratan Allah'tan korkunuz. Bu asıl, babanız Adem (a.s.)'dir. Bu tek şahıstan da, eşi Havva'yı yarattı. Adem ile Havva'dan da erkek ve kadın birçok insan üreiip yaydı. Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan korkun. Yani "Allah aşkına şunu senden istiyorum", "Allah aşkına yemin elmeni istiyorum" diyerek dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Şüphesiz Allah bütün hallerinizden ve amellerinizden haberdar ve üzerinizde gözetleyicidir. Yüce Allah, kendisinin kullan üzerindeki hakkının büyük olduğuna işaret etmek için, âyetin başında ve sonunda olmak üzere iki yerde "Allah'tan Korkun" buyurarak emrini pekiştirdi. Aynı şekilde, insanî bağların Önemini vurgulamak için takva ile sılâ-i rahmi bir arada zikretti. İnsanların hepsi bir asıldan olup, insanlık ve soy itibariyle kardeştirler. İnsanlar bunu anlasalardı elbette emniyet ve mutluluk içinde yaşarlar ve dünyada yok edici korkunç ve yaşı ve kuruyu yakan, küçük büyük herkesi yok eden savaşlar olmazdı.

Sonra Yüce Allah yetimleri anlattı, onlara iyi muamele edilmesini ve mallarının korunmasını emrederek söyle buyurdu: [10][10]

**2.** Yetimlere mallarını veriniz. Yani, küçükken babaları ölmüş yetim çocuklar, buluğ çağına erdiklerinde mallarını onlara teslim edin. Helâl malınızı, yetimlerin malı olan haram malla değiştirmeyin. Yetimlerin mallarını kendi mallarınıza katıp da kendi malınızla birlikte yemeyin. Şüphesiz bu, büyük bir günahtır. Zira yetim zayıf olduğu için korunmaya ve himayeye muhtaçtır. Zayıfa zulmetmek ise Allah katında büyük bir günahtır. Sonra Yüce Allah, yetim kızın mehri mislini vermeden onunla ejvlenil-memesini isteyerek şöye buyurur: [11][11]

**3.** Yetimler hakkında adaletli davranmamaktan korkarsınız, yani sizden birinizin

---

[7][7] Nisa sûresi. 4/127

[8][8] Buhârî. K. Tefsir, 4/1: Müslim. K. Tefsir, 6/3018

[9][9] Kurtubî, 5/53 Vahidî, Esbâbu'n-nuzûL s.83

Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/487-488.

[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/488.

[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/488-489.

himayesinde bir yetim bulunur ve onunla evlenmek istediği takdirde ona mehr-i mislini vermemekten korkar-sa onu bırakıp başka kadınlarla evlensin. Zira kadın çoktur. Allah ona sadece bu yetimle evlenmeyi mubah kılmış değildir.[12][12]
Onarın dışında kadınlardan istediğinizle evlenin. Dilerseniz iki, dilerseniz Üç, dilerseniz dört kadınla evlenin, Eğer hanımlar arasında adaletli davranmamaktan korkarsanız sadece bir tanesiyle veya sahip olduğunuz cariyelerle yelinin. Çünkü onlar hür zevcelerin sahip oldukları haklara sahip değillerdir. Bir tane eş veya cariyelerle yetinmek, haksızlığa meyletmeme ve zul-metmemeye daha elverişlidir. [13][13]

**4.** Bir bağış oarak, gönül rızasıyla kadınlara mehirlerini verinEğer gönül hoşluğu ile mehrin bir kısmını size bağışlarlarsa. o bağışlanan şeyi helâl ve temiz olarak alıp afiyetle yeyin.[14][14]

**5.** Allah'ın bedenleriniz ve maişetiniz için dayanak kıldığı mallarınızı sefih (aklı ermez, israfcı) yetimlere vermeyiniz, zira onu telef ederler. İbn Abbas şöyle der: "Sefihlerden maksat, kadınlar ve çocuklardır". Taberî ise şöye der: "Sefihler malını verme. Sefih; çocuk olsun büyük osun, erkek olsun kadın osun, kötü yönetimi ile malını telef edendir.[15][15] O mallardan onları besleyin ve giydirin, Onlara, "Reşit olduğunuz zaman mallarınızı size vereceğiz." gibi güzel söz söyleyin. [16][16]

**6.** Evlilik çağma gelinceye kadar yetimleri deneyin. Evlilik çağı insanların evlenmeye elverişli hale geldikleri, ihtilam olma çağıdır. Eğer onlarda dini görevleri ve mallarını harcama hususunda bir olgunlaşma görürseniz mallarını geciktirmeksizin kendilerine verin, "Yetimler büyüyüp de mallarını elimizden almadan önce istediğimiz gibi harcayalım" diyerek onları çabucak harcayıp bitirmeyin. Ey veliler! Sizden zengin olan yetim malını yemekten sakınsın, o inaldan vasilik ücreti almasın. Fakir olan ise, zarurî ihtiyacı ve çalıştığının karşılığı kadar ücret alıp yesin. yetimler rüşl çağma erdiklerinde mallarını kendilerine teslim ederken yanlarında şahit bulundurun ki, teslim aldıklarını inkâr etmesinler. Hesap sorucu ve gözetleyici olarak Allah yeter.
Bundan sonra Yüce Allah akrabaların terikesinde erkek ve kadınların payı olduğunu açıkayarak şöyle buyurdu: [17][17]

---

[12][12] Taberî şu mânâyı tercih eder: "Yetimler hususunda adil davranmamaktan korkuyorsanız, kadınlarla evlendiğinizde onların arasında adil davranmamaktan da korkunuz". Bizim verdiğimiz mânâ, nuzûl sebebine uygundur. Bu mânâ, İbn Kesir1 in tercihidir.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/489.
[14][14] Nisa sûresi, 4/4
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/489.
[15][15] Taberî, 7/565
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/489-490.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/490.

**7.** Ana babanın ve akrabaların bıraktıkları malda erkeklerin payı vardır; ana babanın ve akrabaların bıraktığı malda kadınların da payı vardır. Yani ölünün bıraktığı malda erkek çocuk ve akrabalarının payı oduğu gibi, kızların ve kadınların da payı vardır. Her ne kadar payın miktarında farklı olsalar da, vâris olma hususunda hepsi eşittir. Bunun sebebi şudur: Bazı Araplar kadın ve çocukları mîrâsçı saymıyor ve "mîrâs" ancak savaşa katılanlar ve ülkeyi savunanlar vâris olur, diyorlardı.
Allah bu Câhiliyye hükmünü kaldırdı. Terike, ister az olsun ister çok olsun belli bir hisse ayrılmıştır. Bu hisseyi Yüce Allah, âdiî şeriatı ve apaçık kitabı ile farz kılmıştır. [18][18]

**8.** Mîrâs taksim edilirken, ölünün mîrâsçı olmayan fakir akrabaları, yetimler ve fakirler hazır bulunurlarsa, gönülerini hoş etmek için, mîrâs malından onlara da bir miktar veriniz, ve onlara "Kusura bakmayın, bu çoluk-çocuğun hakkıdır, malın sahibi biz değiliz" diye güzel söz söyleyerek özür dileyin. [19][19]

**9.** Geriye gücü yetmez çocuklar bıraktıkları takdirde onlar için endişe edenler, haksızlık etmekten korksunSar. Yani ey vâsî, geriye bırakacağın zayıf çocuklarını ve onların halinin nasıl olacağını hatırla da, ölümünden sonra çocuklarına nasıl muamele edilmesini istiyorsan, himayelideki yetimlere de öyle muamele et. Yetimlerin işleri hususunda Allah'tan korksunlar ve onlara, kendi çocuklarına söyledikleri gibi şefkatli ve merhametli sözler söylesinler. Bu âyet vâsîler hakkında nazil olmuştur. [20][20]

**10.** Yetimlerin mallarını haksızlıkla yiyenler, şüphesiz karınlarına sadece ateş doldurmuş olurlar. Hakikatte onlar, ateşten başka bir şey yemezler. Bu ateş kıyamet gününde onların karınlarında alevlenecektir. Zaten onlar, korkunç alevli ateşe gireceklerdir. O da cehennem ateşidir. [21][21]

**Edebî Sanatlar**

Bu âyetler aşağıda sıralanan edebî sanatları ihtiva etmektedir.
**1.** "Zengin" ile fakir az oldu ile çok oldu
"erkekler" ile "kadınlar" ve "pis" ile “temiz" kelimeleri arasında tıbâk sanatı vardır.
**2.** " verdiniz" veriniz" ve söyeyiniz ile döz kelimeleri arasında cinas-ı mugayir vardır.
**3.** Onlara mallarını veriniz... Onlara mallarını verdiğiniz zaman.." cümleleri ile, Ana babanın ve yakınların teri-kclerinde erkeklerin payı vardır; ana babanın ve yakınların terikelerinde kadınların da payı vardır" cümlelerinde itnâb vardır.
**4.** "Yetimlere mallarım veriniz" âyetinde mecâz-ı mürsel vardır. Yani "daha Önce

---

[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/490.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/490.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/490.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/490.

yetim olup da rüşt çağma eren kimselere mallarını veriniz" demektir. Aynı şekilde, "karınlarına ateş doldururlar" cümlesi de mecâz-ı mürseldir. Yani ilerde böyle olacağı nazar-ı itibara alınarak ifade edilmiştir. Buna göre mânâsı: "Yedikleri, âhircîte karınlarında ateş oacaktır" demektir. Bu teşbih Ben rüyamda şarap sıktığımı gördüm"[22][22] cümlesine benzer. Yani ilerde şarap olacak üzümü sıktığımı gördüm" demektir.
**5.** Zengin olan vasi, yetimin malını yemekten sakınsın. Fakir olan ise iyilikle yesin, cümleleri arasında güzel bir mukabele sanatı vardır.
**6.** Birçok erkek ve kadın, terkiplerinde olduğu gibi, çeşitli yerlerde hazif yoluyla i'caz vardır. Bu âyetin takdiri şöyledir: Birçok erkek ve bir çok kadın. [23][23]

## Faydalı Bilgiler

**1.** Sûreye, insanların bir tek şahıstan yaratıldıklarını hatırlatarak başlamak güzel bir mukaddime ve parlak bir giriş olmuştur. Aynı şekilde sûrede bulunan evlenme ve miras hükümleri, kan-koca hukuku, evlilik yoluyla doğan akrabalık, süt emzirme ve diğer şer-i hükümler için de parlak bir giriş olmuştur.
**2.** "Ey insanlar" şeklinde hitap edildiğinde, bu hitap ister kâfirlere, isterse onlarla birlikte diğerlerine olsun, çoğunlukla, bu hitabu ardından Allah'ın birliği ve rubûbiyetini gösteren deliller getirilir. Mesela "Ey insanlar Rabbinize ibadet edin[24][24] ve "Ey insanlar, Allah'ın va'di haktır[25][25] âyetlerinde durum böyledir Ey insanlar" ifadesiyle sadece mü'minlere hitap edildiği zaman burada olduğu gibi, bunun arkasından nimetler anlatılır. Ebu Hayyan böyle ifade etmiştir.[26][26]
**3.** Yenilen yemekler zaten kama gittiği halde, onuncu âyette "yemek" ile birlikte "karın" kelimesinin zikredilmesi pekiştirme ve mübalağa ifade eder. Bu "gözümle gördüm" "kulağımla işittim" seklindeki sözlere benzer. Yüce Allah'ın Bunlar, sizin, ağızlarınızla söylediğiniz sözlerdir[27][27] âyet-i kerimesi bunun bir benzeridir.
**4.** Yüce Allah beşinci âyette "yetimlerin malları"nı "vâsilerin malları" diye gösterdi. Bunun sebebi, toplumun birbiriyle yardımlaşmasının gereğine dikkat çekmek, mallarını korumaya ve onları zayi etmemeye teşvik etmektir. Çünkü aklı ermeyenin, malı har vurup harman savurmasından bütün toplum zarar görür. [28][28]

## Birden Fazla Kadınla Evlenme Hakkında Birkaç Söz

Birden fazla kadınla evlenme, hayat şartlarının gerektirdiği bir zarurettir. Bu, sadece İslam'ın getirdiği yeni bir mesele değildir. İslam geldiğin- de çok evliliği kayıtsız, sınırsız ve insanlık dışı bir şekilde buldu, onu tanzim etti, sınırladı ve

---

[22][22] Yûsuf sûresi, 12/36
[23][23] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/490-491.
[24][24] Bakara sûresi, 2/21
[25][25] Fatır sûresi, 35/5
[26][26] el-Bahru'1-muhît, 3/153
[27][27] Ahzab sûresi, 33/4
[28][28] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/491-492.

toplumların karşılaşabileceği bazı zorunlu haller için bir deva ve ilaç kıldı. Gerçekte, çok evliliği meşru kılmak İslam'ın iftihar edeceği konulardan bindir. Çünkü İslam bugün toplumların karşılaşıp da çözüm bulamadıkları en girift problemlerden olan sosyal bir meseleyi halletmiştir,.. Toplum, iki kefesi denk olması gereken bir terazi gibidir. Kadınların sayısı erkeklerin sayısının birkaç katına çıkar da denge bozulursa ne yapacağız? Kadını evlilik ve annelik nimetinden mahrum edip, onu fuhuş ve rezalet yoluna girecek bir durumda mı bırakacağız, yoksa bu problemi kadının şerefi, ailenin kudsîyelini ve toplumun selâmetini koruyabileceğimiz şerefli yollarla mı çözeceğiz?
Bunun en yakın örneği, İkinci Dünya harbinden sonra Almanya'da meydana gelen durumdur. Zira burada kadınlar erkeklere nisbetle aşırı derecede artmış ve erkeklerin üç misli olmuştur. Bu, bir sosyal denge bozukluğudur. Kanun koyucu bunu nasıl halledecektir? Hıristiyanlık bu mesele karşısında eli kolu bağlı, hiçbir görüş beyan edemeden şaşkın şaşkın dururken, İslam koyduğu parlak bir kanunla meseleyi çözmüştür. Avrupalının çok kadınla evlenmesine dini müsaade etmez, fakat o, gayr-i meşru yollarla yüzlerce kadınla ilişki kurmayı kendisine mubah sayar. Avrupalı bir baba, kızını âşığı ile birlikle gördüğünde sevinir, gıpta eder. Hatta onlara, rahatlarını temin edecek bütün yollan hazırlar. Bu durum yaygın bir örf haline gelmiş, devletler, cinsler arasındaki bu gayr-i meşru ilişkilerin meşruiyetini itiraf etmek zorunda kalmışlar ve ahlâkî çöküş kapısını sonu
na kadar açmışlardır. Böylece, birden fazla kadınla evlenme ilkesini meşru bir nikahla değil de arkadaşlık perdesi altında kabul etmişlerdir. Bu durum gerçek bir evliliktir. Ancak nikahsız, gayr-i resmîdir. Erkek, dilediğinde kadına karşı hiçbir hukukî sorumluluk taşımaksızın onu koyabilmektedir. Bunların arasındaki alaka aile ve eşlik alâkası değil, sadece bedenî bir alâkadır. Helâl yoldan birden fazla kadınla evlenmeyi yasaklayıp da, haram yoldan mubah kılmak suretiyle kadını insanlık mertebesinden, hayvanlık mertebesine İndirenlere şaşarım.
Ey Rabbim! Doğru yol senin gösterdiğin yoldur. Senin âyetlerin haktır. Sen onlarla, dilediğini doğru yola iletirsin. [29][29]

**11.** Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, Kadının payının iki misli emreder. Kız çocuklar ikiden fazla ise ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir tane ise yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, ana babasından her birinin altıda bir hissesi vardır. E-ğer çocuğu yok da ana, babası ona varis olmuş ise, anasına üçte bir düşer. Eğer ölenin kardeşleri varsa, anasına altıda bir düşer. Bütün paylar ölenin yapacağı vasiyetten ve borçtan sonradır. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin size, fayda bakımından daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Bunlar Allah (tarafın) dan konmuş paylardır. Şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir.
**12.** Yapacakları vasiyetten ve borçtan sonra eşlerinizin, eğer çocukları yoksa, bıraktıklarının yarısı sizindir. Çocukari varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Çocuğunuz yoksa, yapacağınız vasiyetten ve borçtan sonra bıraktığınızın dörtte biri de onlarındır. Çocuğunuz varsa bıraktığınızın sekizde biri onlarındır. Eğer bir erkek veya kadının, ana, babası ve çocukarı bulunmadığı halde (kelâle şeklinde) malı

[29][29] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/492-493.

mirasçılara kalırsa ve bir erkek, yahut bir kızkardeşi varsa, her birine altıda bir düşer. Bundan fazla iseler üçte bire ortaktırlar. Bu taksim, yapılacak vasiyet ve borçtan sonra, kimse zarara uğramaksızın yapılacaktır. Bunlar, Allah'ın size vasiyetidir. Allah herşeyi hakkıyle bilendir, halimdir.
**13.** Bunlar, Allah'ın koyduğu sınırlardır. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse Allah onu, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır; orada devamlı kalıcıdırlar; işte büyük kurtuluş budur.
**14.** Kim de Allah'a ve Peygamber'ine karşı isyan eder ve sınırlarını aşarsa Allah onu, devamlı kalacağı bir ateşe sokar ve onun için alçaltıcı bir azab vardır.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde yetimlerin korunmasını emrederken, bu arada özet olarak akrabaların haklarını da açıkladı. Bunun ardından, daha Önce özetle verilmiş olan miras hükümlerini geniş bir şekilde ortaya koydu. Erkek ve anne ve babaların, karı ve kocaların, erkek ve kızkardeşlerin paylarını anlattı. [30][30]

## Kelimelerin İzahı

"Size emreder" demektir. Vasiyyet, bir şeyin yapılmasını istemek ve emretmek mânâsı.ıadır. lafzından daha kuvvetlidir, birşeyin önemini daha iyi ifade eder. Çünkü "îsâ", bir şeye düşkün olması ve ona sarılmayı istemektir.
Ferîda, Allah'ın takdir ettiği ve farz kıldığı bir haktır.
Kelâle, bir erkek kişinin, aslı ve fer'i olmadan, yani çocuksuz ve babasız olarak ölmesidir. Çünkü bu kelime, zayıflık mânâsına gelen j£ kelimesinden türemiştir. Kişi zayıflayıp da kuvveti gittiğinde denilir.
Allah'ın hükümleri ve ihlâl edilmesi caiz olmayan belirli farzlarıdır. [31][31]

## Nuzûl Sebebi

Rivayet olunduğuna göre Sa'd b. Rabi'nin karısı, iki kızını alarak Rasulullah (s.a.v.)'a geldi ve dedi ki: Ya Rasulullah! Bunlar Sa'd b. Rabi'nin kızlarıdır. Babaları Sa'd, seninle birlikle Uhud'da savaşırken şehit oldu. Kızlarımın amcası mallarını aldı, onlara mal bırakmadı. Bunlar ancak mallan sayesinde evlenebilirler. Rasulullah (s.a.v.): Bu hususta Allah hükmünü indirir" dedi. Bunun üzerine miras âyeti yani "Allah çocuklarınız hakkında şöyle emreder.." âyeti indi. Rasulullab (s.a.v.) kızların amcasına haber göndererek, "Sa'd'ın iki kızına üçte iki, annelerine sekizde bir ver, kalan senindir" buyurdu.[32][32]

---

[30][30] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/495-496.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/496.
[32][32] Ebû Davûd, K. el-Feraid, 2891; Tirmizî, K. cI-Feraid, 111/2092
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/496.

## Âyetlerin Tefsiri

**11**. Allah çocuklarınızın mirası hakkında sizden adaletli davranmanızı isteyerek, erkek çocuğa iki kız çocuğun payı kadar mîrâs vermenizi emreder, Vârisler sadece iki veya daha çok kız iseler, terikenin üçte ikisi bunlarındır. Vâris bir tek kız ise, mîrâs malının yansı onundur. Yüce Allah bu âyette çocukların mirasını anlatarak başladı. Anne-babanm mirasım daha sonra anlattı. Zira varislikte fer' asıldan yani çocuk anne ve babadan önce gelir. Ölenin erkek veya kız çocuğu varsa, ana babadan herbirinin, onun bıraktığı maldan altıda bir payı vardır. Âyette geçen kelimesi, hem erkek nem de kız evlada şâmildir. Eğer ölenin çocukları olmaz da, vârisler sadece anne ve babası veya anne ve baba ile beraber eşlerden biri olursa, bu takdirde malın tamamının üçle biri veya hayattaki eş payını aldıktan sonra kalanın üçte biri annesinindir, geriye kalan da ba-basınındır. Ölenin anne ve babası ile birlikte iki veya daha çok kardeşi varsa, bu takdirde annenin payı sadece altıda birdir. Geri kalanı babanındır. Bundaki hikmet şudur: Çocukların nafakasını temin etmek, annenin değil babanın görevidir. Dolayısıyla babanın mala daha1 çok ihtiyacı vardır, Vârislerin hakkı, ölünün vasiyeti yerine getirildikten ve borçları ödendikten sonra gelir. Terike ancak bunlardan sonra taksim edilir. babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin size fayda bakı- mından daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Bunlar Allah tarafından takdir edilmiş paylardır. Yani mirasların taksimini Yüce Allah bizzat üzerine aldı ve hikmetine göre payları takdir etti. En faydalı ve yararlı bir şekilde taksim etti. Eğer iş insanlara bırakılmaydı, kendileri için hangisinin daha faydalı olduğunu bilemezler, hikmetsiz ve yersiz bir şekilde mal taksim ederlerdi. İşte bunun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurdu: Şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir. İnsanlar için faydalı olanı.bilir, takdir ettiği ve muşru kıldığı şeylerde hikmeti vardır. Sonra Yüce Allah karı ile kocanın mirasını anlatarak şöyle buyurdu:[33][33]

**12.** Ey erkekler! Eşlerinizin sizden veya başka birinden çocukları yoksa, onların bıraktığı malın yansı sizindir Eğer çocukları varsa, bu takdirde, sizindir, bıraktıkları mîrâsın dörtte biri sizindir. Bu hususta oğulun çocuğu, icmâen,Ancak bunlar. kendi çocuğu gibi kabul edilmiştir. eşlerinizin yaptığı vasiyetin yerine getirilmesinden ve borçlarının Ödenmesinden sonra olur. Mevcut eşlerinizden veya diğerlerinden çocuğunuz yoksa, eşleriniz bir veya daha fazla da olsa. bıraktığınız mîrâsın dörtte biri onlarındır, Mevcut eşlerinizden veya diğerlerinden çocuğu varsa, bıraktığınız malın sekizde biri eşlerinizindir. Ancak bunlar, yaptığınız vasiyetin yerine getirilmesi ve borçlarınızın ödenmesinden sonra olur. Burada vasiyetin ve borcun tekrar zikredilmesi, bunlara gösterilen itinayı açıkça ifade eder. Eğer ölen erkek veya kadın, babası ve çocukları bulunmadığı halde mîrâs bırakır da, asıl veya fer'î bulunmadığı için uzak akrabaları ona mîrâsçı olursa ve kendisinin de ona bir bir erkek veya kız kardeşi varsa bunlardan her birine, yani ana bir erkek ve kardeşe ve ana bir kız kardeşe altıda bir pay vardır. Ana bir erkek veya kızkardeşler birden çok olurlarsa, onlar mîrâsm üçte birini eşit olarak bölüşürler. Bu mîrâsta erkeklerle

---

[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/496-497.

kadınlar eşittir. Ebu Hayyan: "Bu âyette belirtilen kardeşlerden maksadın, anabir erkek kardeşler olduğu hususunda icma vardır" der. Bu taksim, vârislere zarar vermek kastıyla değil, bir hayır içinde yapılan, bir diğer İfadeyle üçte bir vasiyet sınırları içersinde yapılan vasiyetin yerine getirilmesi ve borcun ödenmesinden sonra olur. Zira Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Vasiyet için malın üçte biri yeter. Üçte bir bile çoktur." Bunlar, Allah'tan size bir vasiyettir, o emretmiştir. Allah alimdir, koyduğu kanunları pek iyi bilir. Halimdir, emrine muhalefet edene ceza vermekte acele etmez. Açıklanan bu hükümler, Allah'ın kullan için sınırlarını çizdiği kanunlarıdır. Bunları, kullarını amel etmeleri ve sınırı geçmemeleri için koymuştur. [34][34]

**13.** Kim. hükmettiği hususlarda Allah'ın ve açıkladığı hususlarda da Rasulünün enirine itaat ederse, Allah onu binalarının ve ağaçlarının altından ırmaklar akan naîm cennetlerine kor. Orada ebedî olarak kalacaklardır. İşte büyük kurtuluş budur. [35][35]

**14.** Kim Allah ve Rasulünün emrine isyan eder de O'nun çizdiği sınırı aşarak itaat etmezse, Allah, onu devamlı kalacağı cehennem ateşine sokar, oradan asla çıkarmaz. Onun için alçaltıcı zelil kılıcı ve ibret verici şiddetli bir azap vardır. [36][36]

**Edebî Sanatlar**

Bu âyetler, aşağıda anlatılan edebî sanatları ihtiva etmektedir:
**1.** "Erkek" ile "kadın", kim itaat ederse" ile ,"kim isyan ederse" ve "babalarınız' ile "oğullarınız" kelimeleri arasında tıbâk sanalı vardır.
**2.** "Yaptıkları vasiyetin yerine getirilmesinden veya borçlarının ödenmesinden sonra" cümlesi ile "yaptığınız vasiyetin yerine getirilmesinden veya borcunuzun ödenmesinden sonra" cümlesinde itnab vardır. Bu anlatılanların mutlaka yerine getirilmesi gerektiğini ifade eder.
**3.** kelimeleri arasında iştikak cinası vardır.
**4.** kelimeleri mübalağa ifade eder. [37][37]

**Faydalı Bilgiler**

Bazı alimler, "Allah size çocuklarınızın hakkında şunu emreder" âyetinden, Yüce Allah'ın çocuğa karşı annesinden daha merhametli olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Zira Allah, anne ve babaya, çocuklarının haklarını ödemelerini emretti. Şu hadis bu mânâyı pekiştirir: "Allah kullarına, çocuğuna merhamet eden şu anadan daha merhametlidir.[38][38]

---

[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/497-498.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/498.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/498.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/498.
[38][38] Buharı, K. el-Edeb, 18; Müslim. Tcvbc, 33

**Bir Uyarı**

Mirasta erkeğe, kadının payının iki misli verilmesindeki h sudur: Erkek, ailenin nafakasını temin etmeye, ticaret yapma ve kazanç sağlama hususunda meşakkatlere katlanmaya mecbur ve bu hususta jıtiyaç sahibidir. Onun temin etmesi gereken nafakalar daha çok, yerine getirmesi gereken vazifeleri daha büyüktür. Bu sebeple onun, mala daha çok ihtiyacı vardır.[39][39]

**15.** Kadınlarınızdan fuhu yapanlara karşı aranızdan dört şahit getirin. Eğer şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıp götürünceye, yahut Allah onlara bir yol açmcaya kadar evlerde hapsedin.
**16.** İçinizden fuhuş yapan her iki tarafa ceza verin; eğer tevbe eder, uslanırlarsa artık onlara ceza verip eziyet etmekten vazgeçin; çünkü Allah tevbeleri çok kabul eden ve çok merhamet edendir.
**17.** Allah'ın kabul edeceği tevbe, ancak bilmeden kötülük edip de sonra tez elden tevbe edenlerin tevbesi-dir; işte Allah bunların tevbesini kabul eder; Allah herşeyi bilendir, hikmet sahibidir.
**18.** Yoksa kötülükleri yapıp yapıp da içlerinden birine ölüm gelip çatınca "Ben şimdi tevbe ettim" diyenler ile kafir olarak ölenler için tevbe yoktur. Onlar için elem verici bir azap hazırlamışizdir.
**19.** Ey iman edenler! Kadınlara zorla vâris olmanız size helal değildir. Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğinizin bir kısmını ele geçirmeniz için de kadınları sıkıştırmayın. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız biliniz ki Allah'ın hakkınızda çok hayırlı kılacağı bir şeyden de hoşlanmamış olabilirsiniz.
**20.** Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın. Siz iftira ederek ve apaçık günah işleyerek onu geri alır mısınız?
**21.** Vaktiyle siz birbirinizle haşır neşir olduğunuz ve onlar sizden sağlam bir teminat almış olduğu halde onu nasıl geri alırsınız?

**Bu Ayetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti**

Yüce Allah önceki âyetlerde nikah ve mîrâs hususunda erkek ve kadınlarla ilgili hükümleri açıkladıkları sonra, bu âyetlerde de haram olan bir şeyi işledikleri takdirde kadınlar hakkında verilecek hükmü açıkladı. Ardından da, onlara zulmetmek, mehirlerini yemek ve insan şerefine yakışır bir şekilde muamele etmemekten sakındırdı. [40][40]

---

Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/498.
[39][39] Mirasın taksimindeki hikmet için, "el-Mevaris fi'ş-şeriati'l Tslamiyye isimli 1 bakınız, s.18
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/499.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/501.

## Kelimelerin İzahı

"O hanımlar ki" demektir. kelimesinin kaide dışı cem'îdir
rahişe, çirkin fiil demektir. Burada, çirkin fiilden maksat zinadır.
"îkiisi" mânâsına olup kelimesinin tesniyesidir.
Tevbe, aslında "dönmek" manasınadır. Bunun gerçek mahiyeti, yapılan çirkin fiilden pişmanlık duymaktır.
Kâfin fethası ile "kerh" birisini bir şey yapmaya zorlamak manasınadır. Kâfin zammesi ile "kürh" ise, meşakkat demektir. "Annesi onu zahmetle taşıdı[41][41] âyetinde meşakkat mânâsında kullanılmıştır.
"Onları engellerseniz" demektir. Bir kimse bir kadının evlenmesine engel olursa denilir.
Bühtan, zulüm demektir. Bühtanın aslı, kendisine bühtan edilen şahsın duyduğu zaman şaşıracağı bir yalandır.
Ona ulaştı, onunla halvet oldu demektir. Genişlik mânâsına gelen Lü kökünden türemiştir.
Mîsâkan galîzan, kuvvetli söz manasınadır. Burada, nikah akdi mânâsına gelir. [42][42]

## Nuzûl Sebebi

Rivayet edildiğine göre, Câhiliyye devrinde bir adam Öldüğünde, geride bıraktığı eşinden değil de başka eşinden olan oğlu veya velisi gelerek, kadının üzerine bir elbise atar adamın malına vâris olduğu gibi karısına da vâris olurdu. Dilerse, önceki mehri ile o kadınla kendisi evlenir, isterse mehrini alarak kadını başkasıyle evlendirirdi. Yüce Allah "Ey mü'minler! Kadınlara zorla vâris olmanız size helâl değildir." âyetini indirerek bu Câhiliyye âdetini kaldırdı.[43][43]

## Âyetlerin Tefsiri

**16.** Zina eden kadınlarınızın, zina ettiklerine dair, hür müslümanlardan dön erkeğin şahitlik etmesini isteyin, Suçları şâhidlerle sabit olursa, onları ölünceye kadar evlerde hapsedin. Veya, Allah indireceği hükümle onlar için bir kurtuluş yolu göste-rinceye kadar onları evlerde tutun. İbn Kesir şöyle der: "İslamm ilk dönem-lerinde bu konuda hüküm şöyleydi: Kadının zina ettiği, adil delil ile sabit
olunca eve hapsedilir, Ölünceye kadar oradan çıkamazdı. Nihayet Yüce Allah Nur sûresini indirerek celde ve recim hükmünü getirip bu hük- mü kaldırdı.[44][44]
İçinizden bu fuhşu yapan her iki tarafa da kınama, azarlama ve dövmek sureliyle ceza verin. Burada "iki kişi" den maksat zina eden erkek ve kadındır. Ancak

---

[41][41] Ahkaf sûresi. 46/15
[42][42] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/502.
[43][43] Zâdu'l-Mcsîr, 2/39
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/502.
[44][44] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/366

tağlib[45][45] yoluyla müzekker lafız kullanılmıştır Eğer bu kötü fiilden tevbe eder ve hallerini İslah ederlerse, onlara eziyet etmekten vazgeçin. Allah tevbeleri cok kabul eder, rahmeti boldur. Fahr-ı Râzî söyle jier: "Kadına evde hapsedilme, erkeğe ise çeşitli şekilde eziyet etme cezası verilmesinin sebebi şudur: Kadın, ancak evden çıktığı ve örtüsüz olarak halk arasında dolaştığında zina hatasına düşer. Evde hapsedildiğinde bu suç vesilesi ortadan kalkar. Erkeğe gelince, onu evde hapsetmek mümkün değildir. Çünkü o, kendisinin ve aile efradının geçimini temin etmek için dışarı çıkma ihtiyacmdadır. Şüphesiz bunların cezaları da farklı olmuştu.[46][46]

**17.** Allah'ın "kabul edeceğim" diye söz verdiği tevbe, bilmeyerek bir masiyet işleyip de bunun çirkinliğini ve sonucunun kötülüğünü anladıktan sonra pişman olan ve ölmeden çabucak tevbe eden kimselerin tevbesidir. İşte Allah bunların tevbesini kabul eder. Allah, yarattıklarını pek iyi bilir, koyduğu kanunlarda hikmeti vardır. [47][47]

**18.** Sürekli olarak suç işleyip de nihâyel ölüm geldiğinde "Ben şimdi tevbe ettim" diyen kimsenin tevbesi kabul olunmaz. Bu, zor durumda kalmış kimsenin tevbesi olup makbul değildir.[48][48] Zira, hadiste: "Can çekişme durumuna gelmedikçe, Allah, kulun tevbesini kabul eder.[49][49] buyrulmuştur. Kâfir olarak ölenlerin de, ölüm anındaki imanları kabul edilmez. İşte onlar için elem verici bir azap hazırlamışındır. [50][50]

**19.** Ey mü'minler! Kadınları, veraset yoluyla bir insandan diğerine kalan eşya haline getirmeniz ve kocalarının Ölümünden sonra onları bir miras malı gibi zorla almanız size helâl değildir. İbn Abbas şöyle der: "Câhiliyye zamanında bir kimse ölünce, velileri karısını almaya hak kazanırlardı. İsterlerse onlardan biri onunla evlenir, isterlerse kadım başkasıyla evlendirir, dilerlerse kadının evlenmesine mani olurlardı.[51][51] Onların evlenmesini engellemeniz veya mehir olarak verdiklerinizin

---

[45][45] Tağlib: Bilinen iki şeyden birinin diğerine tercih edilip her ikisi için kullanılması.

[46][46] Râzî, Tersir-i Kebir 9/235 ( NOT: Fabr-i Râzî, önceki âyelin kadınlara, bu âyetin ise erkeklere mahsus olduğu düşüncesinden hareketle bu yorumu yapmıştır. - Mütercimler.)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/502-503.

[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/503.

[48][48] Şehit Seyyid Kutub,*Fi Zilali'l-Kur'an adındaki tefsirinde şöyle der: "Bu, azgınlıklara dalmış ve günahları kendisini kuşatmış olup zor durumda kalan kimsenin tevbesidir. Bu icv-bc. tekrar günah işlemeye mecali kalmamış, bir daha hata işleme imkanı olmayan bir kimsenin tevbesidir. Allah, böyle bir tevbeyi kabul etmez. Zira bu tevbenin ne kalbe, ne de hayaia bir faydası vardır. Kişinin huyunda ve davranışında bir değişiklik ifade etmez"

[49][49] Tirmizî, Deavât,*98; İbn Mâce. Zuhd, 30

[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/503.

[51][51] Kurtubî, s/94

bir kısmını ele geçirmek için onlara baskı yapmanız helal değildir, Ancak apaçık fuhuş işlemeleri yani zina etmeleri halinde baskı yapıp onları evde hapsedebilirsiniz. İbn Abbas şöyle der: Apaçık fuhuştan maksat, kadının kocasına karşı isyan etmesi ve huzursuzluk çıkarmasıdır, Onlarla, Allah'ın emrettiği şekilde yani güzel söz söyleyerek ve güzel muamele ederek geçinin, Onlarla geçinmekten hoşlanmasanız da onlara karşı yine de sabırlı olun ve iyiliğe devam edin. umulur ki Allah size, onlardan sevineceğiniz salih bir çocuk verir. Belki de hoşunuza gitmeyen şeyde birçok hayır vardır. Sahih hadiste şöyle buyrulur: "Hiçbir mü'min erkek mü'min kadına buğz etmesin. Çünkü onda hoşlanmadığı bir huyu varsa, hoşlandığı bir huyu da vardır.[52][52]
Yüce Allah, kadını boşadıktan sonra mehrinden herhangi bir şey almaktan sakındırarak şöyle buyurur: [53][53]

**20.** Ey mü'minler! Boşadığmız bir kadının yerine başka bir kadınla evlenmek istediğiniz de, onlardan birine yığınlara ulaşan büyük miktarda mehir vermiş olsanız dahi, o mehirden az da olsa herhangi bir şey almayın, Siz onu haksız yere ve zulm ile geri mi alıyorsunuz? Bu istifham, istifhâmı inkârîdir. "Geri almayın" demektir. [54][54]

**21.** Karı-koca hayatı yaşayıp kendilerinden faydalandığınız halde, bu mehri geri almanız nasıl mubah olur? Üstelik onlar sizden sağlam ve kuvvetli bir ahid aldılar, yani nikahlandınız. Mücahid: "Sağlam ve kuvvetli ahitten maksat, nikah akdidir." der. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Kadınlar hakkında Allah'tan korkunuz. Çünkü siz onları, Allah'ın emaneti olarak aldınız. Allah'ın emriyle onların namuslarını helâl edindiniz.[55][55]

## Edebî Sanatlar

Bu âyetler birçok edebî sanatı ihtiva etmektedir. Bunlar aşağıda özetlenmiştir:
**1.** "Ölüm onları öldürünce.." cümlesinde mecâz-ı aklî vardır. "Allah veya melekleri onları öldürdüğünde" demektir.
**2.** "Sizden kuvveti bir söz aldılar" cümlesinde istiare vardır. Yüce Allah burada "mîsâk" lafzını, "şer'î akid" yerinde müs-tear olarak kullanmıştır.
**3.** "İkisi tevbe ederse" ile "tevbeyi kabul eden" ve "onlardan hoşlanmazsanız" ile "hoşlanmamanız" kelimeleri arasında cinâs-r mugayir vardır.
**4.** "Onlardan birine yığın yığın mal vermiş de olsanız" cümlesinde mübalağa sanatı vardır. İşin önemini vurgular ve pekiştirir. [56][56]

---

[52][52] Müslim, Reda 63; Ahmed b. Hanbel, Müsned, U/329
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/503-504.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/504.
[55][55] Ebu Davud, Menâsik, 56; İbn Mace, Menâsik, 84
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/504.
[56][56] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/504-505.

**Faydalı Bilgiler**

"Birbirinizle karı-koca hayatı yaşadınız." âyetinde Yüce Allah, mü'minlere yüksek ahlâkı öğretmek için, cima yerine kinaye olarak lafzını kullandı. İbn Abbas şöyle der: "Bu âyetteki lafzı cima manasınadır. Fakat Allah kerîmdir, kinaye yapar.[57][57]

**Bir Uyarı**

Hz. Ömer (r.a.) hutbede şöyle hitap etti: Ey insanlar! Kadınlara mehir vermekte aşırı gitmeyiniz. Zira çok mehir vermek, dünyada bir şeref veya Allah katında bir takva vesilesi olsaydı, buna Rasulullah (s.a.v.) sizden daha layık olurdu. O ne eşlerinden ne de kızlarından birine oniki okkadan fazla mehir takdir etmedi. Bir kadın kalkarak ona şöyle dedi: Ey Ömer! Allah bize verdiği halde sen bizi mahrum mu ediyorsun? Çünkü Allah: "Onlardan birine yığınlara ulaşan büyük miktarda mehir vermiş olsanız dahi, o mehirden birşey almayın" buyuruyor. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a): "Kadın doğru söyledi, Ömer hata etti" dedi.[58][58]

**22.** Geçmişte olanlar bir yana, babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin; çünkü bu bir hayasızlıktır, iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur.

**23.** Analarınız, kızlarınız, kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek ve kızkardeş kızları, sizi emziren analarınız, süt bacılarınız, eşlerinizin anaları, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer bu eşlerle henüz birleşmemişseniz kızlarını almanızda size bir mahzur yoktur. Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı; ancak geçen geçmiştir. Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir.

**24.** Sahip olduğunuz cariyeler müstesna, evli kadınlar da size haram kılındı. Allah'ın size emri budur. Bunlardan başkasını, namuslu olmak ve zina etmemek üzere mallarınızla istemeniz size helâl kılındı. Onlardan faydalanmanıza karşılık kararlaştırılmış olan mehirlerini verin. Mehir kesiminden sonra karşılıklı anlaşmanızda size günah yoktur. Şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir.

**25.** İçinizden, imanlı hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyen kimse, ellerinizin altında bulunan imanlı genç kızlarınız cariyelerinizden alsın. Allah sizin imanınızı daha iyi bilmektedir. Hep aynı köktensiniz. Öyle ise iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli dost da tutmamaları şartı ve sahiplerinin izni ile onları nikahlayıp alın, mehirlerini de normal miktarda verin. Evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa onlara, hür kadınların cezasının yarısı uygulanır. Bu içinizden günaha düşmekten korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir.

**26.** Allah size açıklamak ve sizi, sizden öncekilerin yollarına iletmek ve sizin günahlarınızı bağışlamak istiyor. Allah hakkıyle bilicidir, yegane hikmet sahibidir.

---

[57][57] Kurtubî, 5/102
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/505.
[58][58] el-Keşşâf, 1/379
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/505.

**27.** Allah sizin tevbenizi kabul etmek ister; şehvetlerine uyanlar ise büsbütün yoldan çıkmanızı isterler.
**28.** Allah sizden yükünüzü hafifletmek ister; insan zayıf yaratılmıştır.
**29.** Ey iman edenler! Karşıkhklı rızaya dayanan ticaret hali müstesna, mallarınızı, batıl ile aranızda yemeyin. Ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah, size merhamet edecektir.
**30.** Kim düşmanlık ve haksızlık ile bunu yaparsa onu ateşe sokacağız; bu ise Allah'a çok kolaydır.
**31.** Eğer size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere yerleştiririz.

## Ayetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde eşlere karşı güzel davranmayı emretti ve onlara eziyet etmek veya mehirlerini yemekten sakındırdı. Bundan sonraki âyetlerde de neseb, evlilik veya emzirmeden meydana gelen akrabalıklar sebebiyle evlenilmesi haram olan kadınları anlattı. [59][59]

## Kelimelerin İzahı

Geçti demektir.
Makt, çirkin iş yapan kimseye karşı duyulan şiddetli buğz demektir. Araplar kişinin, babasının karısıyla yaptığı evliliğe nikahu'1-makt (buğz nikahı) derlerdi.
Rabâib, üvey kız yani karının başkasından olan kızı mânâsına gelen "Rabîbe" kelimesinin çoğuludur. Kocanın himayesinde terbiye edilip yetiştiği için ona bu isim verilmiştir.
Hucûr, hacr kelimesinin çoğuludur. Sizin terbiyenizde, manasınadır. Bir kimse başka bir kimsenin terbiyesi altında olduğunda denilir. Ebu Ubeyde: "evlerinizde manasınadır" der.
Halâil, zevce mânâsına gelen halîle kelimesinin çoğuludur. Kocasının helâli olduğu için bu isim verilmiştir.
Mnhsinîn, iffetli davranarak zinadan uzak olanlar demektir. : Sifah, "zina" demektir. Bu kelime, lügatte dökmek mânâsına gelen kökünden türemiştir. Zİnâ edenin, şehevî arzusunu yerine getirmek ve meniyi boşaltmaktan başka bir maksadı olmadığı için bu fiile sifah ismi verilmiştir.
Tavl, bolluk ve zenginlik demektir, Ahdân, kelimesinin çoğuludur, kadının dostu olıip, onunla gizlice zina eden kimse demektir.
Anet, günah işlemek demektir. Asıl mânâsı zarar ve fesattır. Sünen, yol mânâsına gelen sünnet kelimesinin çoğuludur. Onu sokarız demektir. [60][60]

## Nüzul Sebebi

---

[59][59] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/508.
[60][60] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/508-509.

**a.** Ensârın sâlihlerinden olan Ebu Kays b. Eslet ölünce oğiu Kays, babasının karısıyla evlenmek istedi. Kadın: "Ben seni çocuğum sayıyorum!! Gidip Rasulullah (s.a.v.) soracağım" dedi. Rasulullah (s.a.v.)'a geldi ve durumu haber verdi. Bunun üzerine Yüce Allah "Babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin" âyetini indirdi.[61][61]

**b.** Ebu Said el-Hudrî'den şöyle rivayet olunmuştur: Evias gazasında, kocaları olan bazı kadın esirler aldık. Onlarla cima etmek hoşumuza gitmedi. Durumu Rasulullah (s.a.v.).'a sorduk. Bunun üzerine "Sahip olduğunuz cariyeler müstesna, evli kadınlar da size haram kılındı" âyeti nazil oldu. Ebu Said diyor ki: Bunun üzerine harp esiri olan bu cariyeleri helâl saydık.[62][62]

## Âyetlerin Tefsiri

**22.** Babalarınızın evlenmiş olduğu kadınlarla evlenmeyin. Ancak daha önce yaptıklarımızı Allah affet-mistir. Bu kadınlarla evlenmek son derece çirkin ve en âdi bir şeydir. Kişinin, babasının ölümünden sonra, annesi yerinde olan bir kadınla evlenmesi ve onun yatağına girmesi insana nasıl yakışır? Bu çirkin ve âdi nikah, ne kötü bir evlenme usûlüdür. Sonra Yüce Allah, kendileriyle evlenilmesi haram olan kadınları anlatarak şöyle buyurdu: [63][63]

**23.** Annelerinizle evlenmek size haram kılındı. Baba veya ana tarafından olan nineler de bu hükme dâhildir. Kızlarınızla evlenmek de haram kılındı. Ne kadar aşağı inerse insin çocukların kızları da bu hükme dâhildir. Kızkardeşlerinizle evlenmek haram kılındı. Baba bir veya ana bir kızkardeş bu hükme dahildir. Halalarınız, yani babalarınızın ve dedelerinizin kızkardeşleri ile teyzeleriniz size haram kılındı. Erkek ve kızkardeşin kızları da haram kılındı. Bunların çocukları da bu hükme dâhildir.

Bu yukarda sayılan anneler, kızlar, kızkardeşlcr, halalar, teyzeler, erkek ve kızkardeş çocukları, nesep yoluyla haram olanlardır. Bundan sonra Yüce Allah emzirme yoluyla haram olanları açıklayarak şöyle buyurdu: Seni doğuran annen sana haram olduğu gibi seni emziren annen de sana haramdır. Süt kız kardeşin de böyledir. Allah, emzirmeyi nesep makamına indirdi de emziren kadına, emen çocuğun annesi diye isim verdi. Ayet anneler ve kizkardeşlerin dışında, emzirme yoluyla haram kılınanları zikretmedi. Halbuki Sünnet-i nebcviyye emzirme yoluyla haram olanların yedi olduğunu açıkladı. Nitekim nesepte de durum aynıdır. Zira Rasulullah (s.a.v): "Nesep yoluyla haram olan emzirme yoluyla da haramdır[64][64] buyurmuştur. Bundan sonra Yüce Allah, evlilik yoluyla haram olan kadınları açıklayarak şöyle buyurdu: Eşin annesiyle evlenmek de haramdır. Bu hususta, eş ile cima etmiş veya etmemiş olması farketmez. Çünkü kız ile yapılan mücerred akid

---

[61][61] Kurtubî, 5/104

[62][62] Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, s.85

Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/509.

[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/509-510.

[64][64] Buhârî, Şehâdct 7, Nikâh 20; Müslim, Ridâ 1.2,9,13

anne ile evlenmeyi haram kılar. Zevcelerinizin, terbiye edip yetişdirdiğin.iz kızları da size haramdır. Burada kelimesi, mutlak hükmü mukayyed yapmak için gelmemiştir. Ancak genci durumu ifade eder. Çünkü genel olarak kızlar anneleriyle birlikte olur ve annelerin eşleri onların terbiyesini üstlenirler. Bu icına ile böyledir. Kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizin kızları size haram kılındı. Burada duhul, birleşmeden kinayedir. Bunu İbn Abbas söylemiştir. Ey mü'minler! Eğer kendileriyle cima etmeden o kadınlardan ayrıldıysanız, onların kızlarıyla evlenmenizde sizin üzerinize bir vebal yoktur. Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleriyle evlenmeniz size haram kılındı. Ancak evlat edindikleriniz müstesna. Bunların eşlerini nikahlamak sizin için helaldir,
Aynı anda iki kız kardeşle birden evlenmek de size haram kılındı. Ancak Câhiliyye zamanında yapılanlar müstesna. Şüphesiz Allah onları affetmîştir. Şüphesiz Allah Gafûr'dur, 'geçmiş günahları pek bağışlar; Rahîm'dir kullarına merhametli davranır. [65][65]

**24.** Evli olan kadınları nikahlamanız size haram kılındı. Ancak esir almak suretiyle sahip olduklarınız müstesna.
Daru'l-harpte bunların kocaları olsa bile, temizlendikten sonra bunlarla birleşmek size helaldir. Zira esir almakla, kâfirin dokunulmazlığı ortadan kalkar. Kâfir kadınları nikahınızda tutmayın.[66][66]
Bu, Allah'ın üzerinize bir farzıdır. Bunların dışındaki kadınlarla evlenmeniz size helâl kılındı.
Ancak kadınları şer'î bir usûlle istemeniz, zina etmemeniz ve me-hirlerini vererek onlarla evlenmeniz şarttır.
Nikah ederek kadınlardan faydalanmanıza karşılık, Allah'ın kadınlara bağış olarak mehirlerini veriniz.[67][67] âyetiyle size farz kıldığı mehirlerini veriniz. Mehirde anlaştıktan sonra, kendi azalarıyla bundan indirim yapmalarında size bir günah yoktur. Nitekim bu sûrenin dördüncü âyetinde iyi Şayet ondan birazını kendileri gönül hoşluğu ile bağışlarlarsa onu da afiyetle yeyin.[68][68] buyrulmuştur. İbn Kesir şöyle der: Yani, sen kadına bir mehir takdir ettiğinde, o, bunun tümünü veya bir miktarını sana bağışlarsa bundan dolayı ne sana ne de ona bir günah vardır, Allah, kullarının yararına olanı bilir, onlar için koymuş olduğu hükümlerde hikmeti vardır. [69][69]

**25.** Sizden kimin, hüı inü'min kadınlarla evlenme gücü ve imkanı yoksa mü'minlerin sahip olduğu mü'min cariyelerle evlenebilir. Allah sizin imanınızı daha iyi bilmektedir. Bu bir ara cümlesidir İman hususunda zahiri bilginin yeterli olduğunu açıklamak için gelmiştir Sırları Allah bilir.
Hepiniz aynı köktensiniz. Yani hepiniz Adem'in çocuk lan ve bir tek nefistensiniz.

---

[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/510-511.
[66][66] Münıtehine sûresi, 60/10
[67][67] Nisa sûresi, 4/4
[68][68] Nisa sûresi, 4/4
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/511.

Öyleyse bu cariyelerle evlenmekten kaçınma yın. Nice cariye vardır ki, hür kadından daha iyidir. Bu âyette, mü'minlerii cariyelerle evlenmeleri teşvik edilmiştir. Zira hasep ve nesep üstünlüğüm değil, iman üstünlüğüne itibar edilir. Onlarla efendileri nin emri ve sahiplerinin izni ile evlenin. Mehirlerin gönül rızasıyla veriniz. "Onlar cariyelerdir" diye hor görerek mehirlerini eksik vermeyiniz, Onlar iffetli oldukları, açıkça ve dostluk kurarak gizlice zina etmedikleri takdirde onlarla evlenin. İbn Abbas şöyle der: kadının dostu demektir ki, kadın onunla gizli zina eder. Yüce Allah açık ve gizli bütün fuhuşları yasaklamıştır.[70][70] Evlenerek namuslarını koruduktan sonra zina ederse, onlara hür kadınların cezasının yarısı kadar ceza verilir. Cariyelerle evlenmek zina suçunu işlemekten korkan kimseler için mubah kılınmıştır. Cariyelerle evlenmeye karşı sabırlı olur ve iffetinizi korursanız, bu, doğacak çocuğun köle olmaması için daha iyidir. Hadiste şöyle buyurulmuştur: "Kim tertemiz olarak Allah'a kavuşmak isterse hür kadınlarla evlensin.[71][71] Allah'ın mağfireti bol, rahmeti çoktur. [72][72]

**26.** Allah dininizin hükümlerini ve işlerinizin yararlarını size açıklamak, uymanız için sizi peygamberlerin ve salih kişilerin yoluna iletmek ve işlemiş olduğunuz günah ve haramlardan dolayı yapacağınız tevbeleri kabul etmek ister. « Allah, kullarının hallerini bilir, onlar için koyduğu kanunlarda hikmeti vardır. [73][73]

**27.** Allah, koyduğu hükümlerle sizi günah ve vebal kirinden temizlemeyi sever ve tevbesini kabul etmek için kulun tevbe etmesini ister.
Allah'ın kullarına olan rahmetinin genişliğini vurgulamak için bu cümle iki defa tekrarlanmıştır. 'Şeytan'a tabi olan günahkarlar, sizin haktan ayrılıp bâtıla gitmeniz ve kendileri gibi fasıklar ve günahkârlar olmanızı isterler. Allah, verdiği emirlerle, şer'î hükümleri size kolaylaştırmak ister. [74][74]

**28.** insan zayıf, yani nefsanî arzularına karşı çıkmaktan aciz olarak yaratıldı. Şehevî arzularına tabi olmaktan kendini tutamaz.Bundan sonra Yüce Allah, insanların mallarım bâtıl yollarla yemekten sakındırarak şöyle buyurur: Ey Allah ve Rasulünü tasdik edenler! Birbirinizin mallarını batıl yollarla yemeyiniz. Bâtıl yoldan maksat, hırsızlık, hıyanet, gasb, faiz, kumar ve benzeri, şeriatın müsaade etmediği her türlü yoldur. Ancak karşılıklı rızaya dayanan, Allah'ın helal kıldığı ticaret gibi dine uygun bir yolla yemeniz müstesna. Bu mubahtır. İbn Kesir şöyle der: Buradaki istisna, ıstısna-ı munkati'dır. Buna göre mânâ şöyledir: Mal kazanma hususunda, haram kılınan sebeplere sarılmayın. Ancak satıcı ve alıcının karşılıklı rızasına dayanan meşru ticareti yapınız.[75][75]

---

[70][70] Ebu Hayyan, el-Bahrul-muhît, 3/222
[71][71] ibn Mace, Nikâh 8
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/511-512.
[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/512.
[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/512.
[75][75] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/378
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/512.

**29.** Birbirinizin kanını dökmeyini Biliniz ki, Allah size karşı merhametlidir. Yüce Allah'ın "kan dökme" yerine "nefsi öldürme" tabirini kullanması, bu işi şiddetle men ettiğini ifade eder. Veya âyetin zahirine göre mânâ "intihar etmeyiniz" demektir. Bu.yasaklama Allah'ın size bir rahmetidir. Kim, Allah'ın yasakladığı şeyi, sehiv ve hata ile değil de, haksızlık ve zulüm ile yaparsa onu içinde yanacağı büyük bir ateşe atacağız. [76][76]

**30.** Bu, Allah'a kolaydır, bunda bir zorluk yoktur. Çünkü Allah'ı hiçbir şey aciz bırakamaz. Ey mü'minler, Allah'ın size yasakladığı büyük günahları bırakırsanız, lütfumuz ve merhametimizle sizin küçük günahlarınızı sileriz[77][77]

**31.** Ve sizi şerefli ve nimeti bol cennete yerleştiririz. Orada hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın düşünemediği nimetler vardır. [78][78]

## Edebî Sanatlar

Bu âyetler birçok edebî sanatı ihtiva etmektedir. Bunlar aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.
**1.** "Anneleriniz size haram kalındı" cümlesinde mecâz-ı mürsel vardır. Haram kılman, annelerin nikahıdır. Burada muzaf hazfedilmiştir. Yani takdirindedir.
**2.** "Haram kılındı" ile "helal kılındı", "iffetliler" ile "zina edenler" ve "büyük günahlar" ile "küçük günahlar" arasında tıbâk sanatı vardır. Zira "seyyiâtten" maksat küçük günahlardır.
**3.** "Kendileriyle birleştiğiniz" terkibi, cinsî münasebetten kinayedir, ve cümleleri de, bunun gibi cinsî münasebetten kinayedir.
**4.** "Onlara ücretlerini verin" cümlesinde istiare vardır, yerinde müstear olarak kullanılmıştır. Çünkü mehr şeklen ücrete benzer,
**5.** "Nikahlamayınız" ile "nikahladığı", "sizi emzirdiler" ile "emişmeden" ve "iffetli kadınlar" ile "iffetlendiklerinde (evlendiklerinde)" kelimeleri arasında cinâs-ı mugayir vardır. -Ayrıca bu âyet-i kerimelerde birçok yerde ıtnab ve hazif vardır. [79][79]

## Faydalı Bilgiler

**1.** Alimler, "muharremât âyeti"nden şu kaideyi çıkarmışlardır. Kızları nikahlamak, annelerini nikahlamayı haram kılar. Annelerle cinsî münasebette bulunmak, kızlarla evlenmeyi haram kılar.
**2.** Bazı Rafizî ve Şîa alimleri ... "Onlardan faydalanmanıza karşılık mehirlerini verin" âyetini mut'a nikahı olarak yorumlamışlardır. Bu fahiş bir hatadır. Çünkü

---

[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/513.
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/513.
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/513.
[79][79] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/513.

burada "fay dal anmak "tan maksat, kocaların, cinsî münasebet yoluyla eşlerinden faydalanmalarıdır. Yoksa mut'a nikahı değildir. Mut'a nikahının-haram oluşu sünnet ve icmâ ile sabittir. Buna aykırı olan görüşe itibar edilmez.[80][80]
**3.** İbn Abbas (r.a.) şöyle der: Allah bir günahı zikrettikten sonra cezasının ateş veya gazab, veya lanet ya da azab olduğunu bildirirse, bu günah büyük günahtır.
**4.** Said b. Cübeyr'in rivayet ettiğine göre, bir adam İbn Aboas (r.a.)'a: "Büyük günahlar yedi midir? diye sorar. İbn Abbas (r.a.) şöyle cevap verdi: Onlar, yediyüze yediden daha yakındır. Fakat istiğfar edilince büyük günahlar silinir, devam edilirse küçük günahlar büyük günah olur.[81][81]

**32.** Allah'ın sizi kendisiyle birbirinizden üstün kıldığı şeyleri hasretle arzu etmeyin. Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri var, kadınların da kazandıklarından nasipleri var. Allah'tan O'nun lütfunu isteyin; şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir.
**33.** Erkek ve kadından her biri için, ana, baba ve akrabanın bıraktığından varisler kıldık. Yeminlerinizin bağladığı kimselere de paylarını verin. Çünkü Allah her şeyi görmektedir.
**34.** Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusu-dur. Onun için saliha kadınlar itaatkardır. Allah'ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi koruyucudurlar. Baş kaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve dövün. Eğer size itaat ederlerse, artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür.
**35.** Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsamz, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerse Allah aralarını bulur; şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.
**36.** Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara akraba olan komşuya, yabancı komşuya, yolcuya, elinizin altında bulunanlara iyi davranın; Allah kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez.
**37.** Bunlar cimrilik eden ve insanlara da cimriliği tavsiye eden, Allah'ın kendilerine verdiği lütfunu gizleyen kimselerdir. Biz kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırladık.
**38.** Allah'a ve âhiret gününe inanmadıkları halde mallarını, insanlara göbteriş için sarfedenler de âhirette azaba duçar olurlar. Şeytan bir kimseye arkadaş olursa, ne kötü bir arkadaştır ol.
**39.** Allah'a ve âhiret gününe iman edip de Allah'ın kendilerine verdiğinden harcasalardı ne olurdu sanki! Allah onların durumunu hakkıyla bilmektedir.
**40.** Şüphe yok ki Allah zerre kadar haksızlık etmez. İyilik olursa onu kat kat artırır, kendinden de büyük mükafat verir.
**41.** Her bir ümmetten bir şahid getirdiğimiz ve seni de onlara şahid olarak gösterdiğimiz zaman halleri nice olacak?

---

[80][80] Geniş bilgi ve Mut'a nikahını haram kılan deliller için bakınız, Revaiu'l-beyan adlı kitabımız, 1/457
[81][81] Kurtubî, 5/159
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/513-514.

**42.** Küfür yoluna sapıp peygamberi dinlemeyenler o gün yerin dibine batırılmayı temenni ederler ve Allah'tan hiçbir haberi gizleyemezler.
**43.** Ey iman edenler! Siz sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar, cünüb iken de -yolcu olan müstesna- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya bir yolculuk üzerinde bulunursanız, yahut sizden biriniz ayak yolundan gelirse, yahut da kadınlara dokunup da su bulamamişsamz, o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin: Yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır.

## Bu Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah Önceki âyetlerde kendileriyle evlenilmesi haram olan kadınları bildirdi. Daha önce de mîrâs hususunda erkekleri kadınlardan üstün tuttuğunu bildirmişti. Bu âyetler de, Allah'ın, karşı cinslerden herbirine verdiği nimetleri temenni etmeyi yasaklar. Çünkü bu temenni kıskançlık ve kin sebebidir. Yüce Allah daha sonra eşlerden herbirinin diğeri üzerindeki hukukunu açıkladı ve kadınların geçimsizliği ve isyanı halinde tedricen takip edilecek yolları gösterdi. [82][82]

## Kelimelerin İzahı

Mevlâ, başkasına yardım eden demektir. Herbiri diğerine yardım ettiği için hem köleye hem de efendiye "mevlâ" denir. Burada maksat vârisler ve baba tarafından akraba olanlardır.
Kavvâm, bir işi koruyup gözetmek mânâsına gelen "kıyam" kelimesinden mübalağa sıygasıdır. "Erkekler, devlet adamlarının halkı yönettikleri gibi kadınları yönetirler" demektir.
Kânitât, "itaatkârdırlar" demektir. Aslında kunût, "devamlı itaat etmek" manasınadır.
Nüşûzehünne, "kadınların itaatsizliği ve baş kaldırması" manasınadır. Aslında bu kelime "yüksek yer" demektir. Yüksek tepeye denilmesi bundandır. Kadın kocasına baş kaldırıp isyan ettiği zaman denir.
Medâcı', yatak mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Şikak, ihtilafa düşmek ve düşman olmak demektir. "Yan ve taraf" mânâsına gelen "şıkk" kelimesinden alınmıştır. Çünkü ihtilafa düşenlerden herbiri ayrı bir tarafta olur.
Cünüb, komşusuyla irtibatını sağlayacak bir yakınlığı bulunmayan uzak kişi demektir. Aslında cenabet uzaklık manasınadır.
Muhtâl, kibirli ve kendini beğenmiş kişi demektir.
Miskal, ölçü demektir.
Gâit, büyük abdest bozma demektir, öâit kelimesi aslında "alçak yer" manasınadır, insanlar ihtiyaçlarını gidermek istedikleri zaman alçak yerlere giderlerdi. Bu sebeple, abdest bozma yerine kinaye olarak "ğâit" kelimesi kullanıldı. [83][83]

---

[82][82] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/518.
[83][83] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/518.

## Nuzûl Sebebi

**a.** Mücâhid'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ümmü Seleme (r.an-hâ): "Ya Rasulallah! Erkekler savaşa çıkıyor, biz savaşa çıkmıyoruz; (ganimet alamadığımız gibi) mîrâsta da erkeklerin yarısı kadar alıyoruz" dedi. Bunun üzerine: Allah'ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyleri hasretle arzu etmeyin" âyeti nazil oldu.[84][84]
**b.** Rivayet olunduğuna göre, Ensârın ileri gelenlerinden biri olan Sa'd b. Rabi'ye karşı hanımı Habibe bint-i Zeyd huzursuzluk çıkararak itaatsizlikte bulunur. Bunun üzerine Sa'd ona bir tokat atar. O da, babası ile beraber Rasulullah (s.a.v.)'a gelir. Babası: "Ya Rasulullah! Kızımı ona verdim, o ise kızımı dövdü" der. Rasulullah (s.a.v.): "Kisas yoluyla ondan hakkını alırsın" buyurdu. Bunun üzerine: "Erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur" âyeti indi. Rasulullah (s.a.v.): "Biz bir iş murat ettik, Allah da bir iş murat etti. Allah'ın murat ettiği şey daha hayırlıdır" buyurdular.[85][85]

## Âyetlerin Tefsiri

**32.** Ey mü'minler! Allah'ın başkalarına vermiş olduğu din ve dünya ile ilgili şeyleri hasretle temenni etmeyin. Zira bu, karşılıklı kin ve hasede sebeb olur. Zemahşerî şöyle der: Mü'minler hasetten ve Allah'ın bazı insanlara diğerlerinden fazla olarak verdiği makam ve malı arzu etmekten nehyedildiler. Çünkü bu Allah'ın taksimidir, bir hikmetten dolayı oöyle olmuştur ve Allah'ın, kullarının halini bilmesinin bir sonucudur Erkeklerin kendi kazandıklarından, kadınların da kendi kazandıklarından bir nasibi vardır. Yani her iki tarafın, mîrâsta belli bir miktar nasibi vardır. Taberî şöyle der: Herkes kendi amelinin karşılığını görecektir. Hayır işlemişse hayır, şer işlemişse şer görecektir.[86][86] Allah'tan, O'nun lütfu-nu isteyin, o size verir. Çünkü o çok cömert ve karşılıksız verendir. Şüphesiz Allah her şeyi bilir. Bu bilgisinin sonucu olarak insanları tabakalara ayırmış ve onların bazılarını bazılarına üstün kılmıştır. [87][87]

**33.** Biz herbir insan için, ana baba ve akrabaların bıraktığı mirastan hisselerini alacak vârisler kıldık. Yeminlerinizin bağladığı kimselere, yani Câhiliyye zamanında yardım etmek ve mîrâscı olmak üzere kendileriyle anlaşma yaptığınız kimselere, mirastan paylarını verin. Bu hüküm, İslam'ın başlangıcında böyle idi, daha sonra kaldırıldı. Hasan-ı Basrî şöyle der: Aralarında neseb bağı olmayan iki kişi birbirleriyle anlaşma yapıyor ve biri diğerine mîrâscı oluyordu. Allah "Akrabalar birbirlerine vâris olmaya daha uygundur.[88][88] âyetiyle bu hükmü kaldırdı. İbn Abbas şöyle der: Muhacirler Medine'ye geldiklerinde bir Muhacir bir

---

[84][84] Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, s.85
[85][85] el-Keşşâf, 1/290
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/518-519.
[86][86] Taberî, 8/267
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/519.
[88][88] Enfal Sûresi, 8/75

Ensâra vâris oluyordu. Halbuki aralarında Rasulullah (s.a.v.)'ın tesis ettiği kardeşlik dışında bir akrabalık bağı yoktu. Âyeti nazil olunca, bu mîrâscı olma hükmü kaldırıldı.[89][89] Şüphesiz Allah herşeyi görmektedir. Ona göre sizi cezalandıracaktır. Sonra Yüce Allah erkeklerin kadınlara karşı bazı sorumluluklar yüklendiğini ve kadınları bir idareci gibi yönettiklerini beyan ederek şöyle buyurur: [90][90]

**34.** Erkekler, kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Yani onlara emir verir, bazı işleri yapmaktan meneder, onlar için harcama yapar ve bir devlet adamının halkı yönettiği gibi onları yönetirler. Çünkü Allah erkeklere, daha fazla akıl ve yönetme kabiliyeti verdi ve kazanç temin etme ve harcama yapma görevini onlara yükledi. Onlar kadınları koruma, gözetme, oniar için harcama ve onları terbiye etme görevini yürütürler. Ebussuûd şöyle der: Erkekler akıllarının olgunluğu, güzel yönetimleri, temkinli, ağırbaşlı ve daha kuvvetli olmaları sebebiyle üstün tutulmuştur. Bundan dolayıdır ki nübüvvet, imamet, velayet, şahitlik, cihat ve benzeri görevler onlara verilmiştir,[91][91] Sâliha kadınlar itaatkardır, Allah onları nasıl koruduysa, onlar da öylece göze görünmeyen (aile sırlarını) korurlar. Bu âyette, erkeklerin yönetimi altında bulunan kadınların hali geniş bir şekilde anlatılmaktadır. Yüce Allah onların iki kısım olduğunu açıkladı: Sâliha ve itaatkar kadınlar, başkaldıran ve isyan eden kadınlar. Sâliha kadınlar Allah'a ve kocalarına itaat eder, yapmaları gereken görevleri yerine getirir ve kendilerini fuhşiyattan korurlar, kocalarının mallarını dağıtmazlar. Ayrıca onlar, kocaları ile aralarında geçen ve gizlenmesi gerekli ve güzel olan konuları gizli tutarlar. Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle buyu-rulmuştur: "Kıyamet günü Allah katında derecesi en kötü olan insanlardan biri de, hanımı ile cinsî münasebette bulunduktan sonra birbirlerinin sırlarını yayanlardır.[92][92]

Ey erkekler! Baş kaldırmalarından korktuğunuz, yani kocalarına itaat etmek istemeyen kibirli kadınları ıslah etme çarelerini arayın. Onlara nasihat ve irşad yoluyla öğüt vererek korkutun. Eğer nasihat ve öğüt fayda vermezse onları yataklarda yalnız bırakın. Onlarla konuşmayın ve onlara yaklaşmayın. İbn Abbas şöyle der: "Hecr, kadınla aynı yatakta yattığı halde, ona sırtını çevirerek onunla cima etmemektir.[93][93] Eğer yine vazgeçmezlerse, onları şiddetli olmayacak şekilde dövün. Eğer sizin emirlerinize uyarlarsa, artık onlara eziyet vermek için aleyhlerinde başka bir yol aramayın, Bilin ki Allah yücedir, büyüktür. Yani Allah sizden daha yüce ve daha büyüktür. O, kadınların velisidir. Onlara zulüm ve haksızlık edenlerden intikam alır.

Bakın, Yüce Allah bize kadınlarımızı terbiye ederken ne yapmamız gerektiğini nasıl öğretiyor. Cezalandırmadaki tertib ve inceliğe bir bakın. Yüce Allah bize, önce onlara öğüt vermeyi, sonra onları yataklarda yalnız bırakmayı, daha sonra da şiddetli olmayacak şekilde dövmeyi emrediyor. Sonra da âyeti, kendisinin yüce ve

---

[89][89] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/384

[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/519-520.

[91][91] Ebussuûd Tefsiri, 1/339

[92][92] Bazı farklarla Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/69

[93][93] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/386

büyük olduğunu gösteren sıfatları zikrederek bitiriyor ki, kul, Allah'ın kudretinin, kocanın karısına olan kudretinden üstün olduğunu ve O'nun, zayıfların yardımcısı ve mazlumların sığınağı olduğunu anlasın. [94]

**35.** Ey hâkimler! Eğer eşler arasında bir ihtilâf ve düşmanlıktan korkarsanız, erkeğin lailesin-den âdil bir hakem ve kadının ailesinden de adil bir hakem seçiniz.1 Bunlar bir araya gelerek eşlerin durumunu görüşüp faydalı olanı yapsınlar. Bunlar, iyi niyetle, Allah rızası için nasihat ederek eşlerin arasını bulup barıştırmak isterlerse Allah bunların aracılığını uğurlu kılar, eşler arasında barış ve ünsiyet meydana getirir ve kalplerine sevgi ve merhamet duygularını yerleştirir, Şüphesiz Allah, kulların hallerini bilir, onlar için koyduğu kanunlarda hikmeti vardır. [95]

**36.** Allah'ı birleyin, ona tazim ve kulluk edin, putlar veya diğerlerinden hiçbir şeyi ona ortak koşmayın, anaya, babaya iyilik, ihsan, lütuf ve ikramda bulunmayı tavsiye edin.
akrabaya, özellikle yetim ve yoksullara iyilik edin. Akraba komşuya iyilik edin, çünkü onun üzerinizde hem komşuluk hem de akrabalık hakkı vardır. Aranızda akrabalık bulunmayan yabancı komşuya ve yakın arkadaşa iyilik edin. İbn Abbas: Bu, yolculuktaki arkadaştır, der. Zemahşerî de şöyle der: Bu, ister yolculuk arkadaşı, ister bitişik komşu, ister okulda tahsil arkadaşı, isterse herhangibir meclis veya başka bir yerde yanında oturan biri olsun sana arkadaşlık eden kimsedir. Yani aranızda meydana gelen en kısa bir sohbet arkadaşı demektir ki, senin bu hakkı gözetmen ve unutmaman gerekir. Bir görüşe göre yakın arkadaştan maksat kadındır.[96]
Ailesinden ve ülkesinden uzakta kalmış yolculara ve elinizin altında bulunan köle ve cariyelere iyilik edin. Şüphesiz Allah, kendini beğenen, akraba ve komşularına büyüklük taslayan.
insanlara karşı böbürlenip duran, kendini onlardan daha yüksek ve daha üstün sayan kimseyi sevmez.
Bu âyet umumî ahlâk prensiplerini kapsayıp iyilik etmeye ve güze. ahlâk prepsiplerine uymaya teşvik etmektedir. Bu âyeti gerçek manâsıyla düşünen kimse ediplerin öğütlerine ve mütefekkirlerin nasihatlarma ihtiyaç duymaz. Yüce Allah bundan sonraki âyette Allah'ın kendilerine buğz ettiği bu kimselerin vasıflarım anlatarak şöyle buyurdu: [97]

**37.** Bunlar, Allah kendilerine farz kıldığı halde onun yolunda harcama yapmayan ve başkalarına da yapmamalarını emreden kimselerdir. Bu âyet Ensar'a "Mallarınızı cihad ve zekat yolunda harcamayın" diyen bir grup Yahudi hakkında nazil olmuştur. Bununla birlikte mânâsı umûmîdir. Bunlar, Allah'ın kendilerine lütfundan

---

[94] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/520-521.
[95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/521.
[96] Keşşaf, 1/393. Taberî de bu görüşü tercih etmiştir.
[97] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/521-522.

verdiği mal ve zenginliği gizledikleri gibi, Rasulullah (s.a.v.)'in vasıflan ile ilgili Tevrat'taki âyetleri de gizlerler.[98][98]
Allah'ın nimetini inkâr edenler için horlatıcı ve zelil kılıcı elim bir azap hazırladık. [99][99]

**38.** Allah'a ve âhiret gününe sağlam bir imanla inanmadıkları halde mallarını, Allah rızası için değil de gösteriş, övünmek ve şöhret için harcayanlar da âhirette azap çekeceklerdir, Şeytan bir kimsenin arkadaşı ve tavsiyelerine göre iş yapacağı dostu olursa bu ne kötü dost ve arkadaş olur. [100][100]

**39.** Allah'a ve âhiret gününe iman edip te Allah'ın kendilerine verdiğinden onun yolunda harca salardı ne zararları olur ve ne gibi bir vebal altına girerlerdi.? Bu soru kınama ve inkâr ifade eder. "Hiçbir vebal ve zararları olmazdı" demektir. Zemehşerî şöyle der: Bu intikam alan birine "af etseydi ne zararı olurdu?" ve isyankâr birine "itaatli olsaydın neyin eksilirdi?" denilmesine benzer. Bu bir kınama ve yerme ve faydalı olanı bilmediklerini anlatmaktır.[101][101] Allah onların durumunu hakkıyla bilmektedir. Bu onlar için bir ceza tehdididir. Yani yaptıklarından dolayı Allah onları cezalandıracaktır. [102][102]

**40.** Şüphesiz Allah zerre kadar da olsa kimsenin amelini eksiltmez. Bu bir temsildir. Az şey misal verilerek çoğa dikkat çekilmektedir. Zerre kadar haksızlık etmeyen daha fazlasını hiç yapmaz demektir. Kulun zerre kadar yaptığı iş iyilik ise Allah onu artırır ve onu kat kat çoğaltır. Amelin sevabından fazla olarak kendinden de büyük bir mükafat verir. Bu, cennettir. [103][103]

**41.** Her ümmetin peygamberini aleylerinde şahitlik etmek üzere getirdiğimizde ey Muhammed seni de ümmetinden isyankâr ve yabancıların isyan ve yalanları hakkında şahitlik etmek üzere getirdiğimizde kâfir ve günahkârların hali nice olur? Onların durumları ne olur? Buradaki soru kınama ve azarlama ifade eder. [104][104]

**42.** Allah'ın birliğini inkâr ve peygamberine isyan eden günahkârlar o zor günlerde yere gömülmeyi ve ölülerin üzeri gibi üzerlerinin dümdüz edilmesini veya yerin ayrılıp onları yutmasını "böylece toprak olmayı isterler. Nitekim bir âyet-i kerimede şöyle buyurulmuştur. gün kişi önceden ne yapmışsa ona bir göz atacak ve kâfir "Keşke toprak olsaydım." diyecektir.[105][105] Bu durum kıyametin şiddetini gördüklerinde meydana gelecektir, Allah'tan hiçbir haberi gizleyemez-ler. Çünkü

---

[98][98] Âyetin bu şekilde tefsiri, Taberî ve Ebussuûd'un tercih ettiği tefsirdir.
[99][99] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/522.
[100][100] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/522.
[101][101] Keşşaf 1/395
[102][102] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/522.
[103][103] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/522.
[104][104] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/522.
[105][105] Nebe sûresi, 78/40

onların âzâlan yaptıkları hakkında aleyhlerinde şahitlik edecektir.[106][106]
Bundan sonra Yüce Allah sarhoşluk ve cünüplük halinde namaza yaklaşılmamasını emrederek şöyle buyurdu. [107][107]

**43.** Ey iman edenler! Siz sarhoşken ne söylediğinizi bilinceye kadar namaz kılmayın. Çünkü bu halde gönül alçaklığı ve sükûnetle Allah'a yakarmak olmaz. Bu durum içkinin haram kılınmasından Önce idi.
Tirmizî Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet eder "Abdurrahman b. Avf bir yemek hazırlayarak bizi davet etti yemekte bize şarap içirdi. Şarap bizi sarhoş etti. Namaz vakti gelince imamlık için beni ileri sürdüler. Ben namazda Kâfirûn sûresini, De ki: Ey kâfirler! Ben sizin taptığınıza taparım. Biz sizin taptığınıza taparız" şeklinde okudum. Bunun üzerine Yüce Allah, âyetini indirdi.[108][108] Yolcu olan hariç cünüp iken de güsül edinceye kadar namaza yaklaşmayın. Yani meni gelmesi veya meni gelmeksizin cinsî münasebette bulunma sebebiyle temiz olmadığınızda namaz kılmayın. Ancak yolcu olur da su bulamazsanız, bu durumda teyemmüm ile namaz kılınız. Eğer hasta olursanız su da size zarar verirse veya yolcu olursanız, abdestiniz de olmazsa; yahut küçük veya büyük abdestinizi yapar veya başka bir şekilde abdestinizi bozar da su bulamazsanız veya kadınlara dokunup ta temizlenecek su bulamazsanız. İbni Abbas: "dokunmak, cima etmektir " dedi. İşte su bulamadığınız bütün bu durumlarda temiz toprakla teyemmüm edip temizlenin. Yüzlerinizi ve elleriniz bu toprakla mesh edin, Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır. Zorluğa düşmemeleri için kullarına ruhsat vererek kolaylık gösterir. [109][109]

**Edebî Sanatlar**

Bu âyetler aşağıda Özetlenmiş olan edebî sanatları ihtiva etmektedir.
**1.** "Erkeklerin kazandıklarından nasiplen var..." ile i "kadınların kazandıklarından nasipleri var..." "erkeğin ailesinden bir hakem, ile" "kadının ailesinden bir hakem" ve "akraba komşu" ile "yabancı komşu," terkipleri arasında itnâb vardır.
**2.** Cümlesinde istiare vardır. Erkeklerin verasete hak kazanmaları ve ona sahip olmaları çalışarak kazanmaya benzetilmiştir. İstiare-i tebaiyye yoluyla mastarından türetilmiştir.
**3.** Yataklarından aynim cümlesinde kinaye vardır. Bu ifade cinsi münasetten

---

[106][106] Bu tefsir, cümlenin müstenese (müşteki!) oluşuna göredir. Zahir olan da budur. Bir başka görüşe göre bu cümle önceki cümle Üzerine mavuftur. Buna göre mânâ şöyle olur: Onlar yer altına gömülmelerini, Allah'tan hiçbir haberi gizlememiş ve " Ey Rabbimiz! Vallahi biz müşriklerden değildik" (En'am, 6/23) şeklindeki sözlerinde yalan söylememiş olmalarını isterler. Çünkü onlar gizledikleri İçin rezil olmuşlardır. Durumun şiddetinden dolayı üzerlerinin dümdüz edilmesini isterler. (Bak. Keşşaf, 1/396)
[107][107] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/523.
[108][108] Tirmizî, "Bu hadis, hasen ve sahih bir hadistir" dedi. Tirmizî, Tefsir-i Kur'an, V/3026.
[109][109] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/523-524.

kinayedir. "kadınlara dokunduğunuzda..." cümlesinde de kinaye vardır. İbn Abbas'a göre, "kadınlarla cima, ettiğinizde..." demektir. Aynı şekilde "sizden biriniz ayak yolundan gelirse.." cümlesinde de kinaye vardır. "Gâit" kelimesi ile abdestsizlik kastedilmiştir.
**4.** "Erkekler kadınların yöneticisidirler." Burada mübalağa sıygası kullanılmıştır. Zira kalıbı, mübalağa sıygalarındandır. Süreklilik ifade etmek için isim cümlesi kullanılmıştır.
**5.** Getirdiğimizde halleri nice olur?" cümlesinde muhatabı kınamak için bilinen bir şey sorulmaktadır. Bununla muhatap azarlanmış ve kınanmıştır.
**6.** arasında iştikak cinası vardır.
**7.** "Kendini beğenen ve böbürlenen" ifadesinde tariz vardır. Yüce Allah tariz yoluyla, insanları küçük görmeye sebep olan kibri yermiştir.
**8.** Birçok yerde hazif vardır. Mesela cümlesi, anne ve babaya iyilik edin" takdirindedir. [110][110]

**Faydalı Bilgiler**

**1.** Yüce Allah, "eğer hakemler barıştırmak isterlerse" âyetinde sadece barıştırmayı zikretti. Bunun karşılığı olan ayırmayı zikretmedi. Bunda, barıştırmak için hakemlerin ellerinden gelen herşeyi yapmaları gerektiğine güzel bir işaret vardır. Çünkü eşleri ayırmak yuvaları harap eder, ve çocukları dağıtır. Bu ise sakınılması gereken şeylerdendir.
**2.** Yüce Allah, eşler arasındaki geçimsizlikle ilgili âyeti, "Allah yücedir, büyüktür" cümlesindeki iki yüce ismiyle sona erdirdi. Bu, kocalar haklarını kullanırken zulmetmeleri durumunda onlar için bir tehdittir. Âyet,sanki şöyle der: Sakm kadınlardan daha kuvvetli ve onlardan daha üstün olmanıza aldanmayın. Çünkü Allah yücedir, kahredicidir, kadınlara zulüm ve haksızlık edenlerden intikam alır. Allah sizden daha kuvvetli ve O'nun size üstünlüğü, sizin kadınlara üstünlüğünüzden daha fazladır. Öyleyse O'nun azabından sakının.
**3.** Buhârî, Abdullah b. Mes'ud'un şöyle dediğini rivayet eder. Rasulul-lah (s.a.v.) bana, "Bana Kur'an oku" diye emretti. Ben: "Ya Rasulullah! Kur'an sana indirildiği halde ben sana Kur'an mı okuyayım?" dedim. Rasulullah (s.a.v.): "Evet, çünkü ben Kur'an'ı başkasından dinlemeyi severim" buyurdu. Ben Nisa sûresini okudum. "Herbir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de bunlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman halleri nice olacak?" âyetine gelince, Rasulullah (s.a.v.): "Şimdilik yeter" buyurdu. Rasulullah (s.a.v.)'a baktım, bir de ne göreyim gözlerinden yaş akıyor. [111][111]

**Bir Uyarı**

Yüce Allah, erkeklerin kadınlara üstünlüğünü "Allah'ın onları birbirlerine üstün

---

[110][110] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/524.
[111][111] Buhârî, Tefsiru'l-Kur'an, 10.
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/524-525.

kılması sebebiyle..." sözleri ile ifade etmiştir. Eğer "onların kadınlara Üstün kılınması sebebiyle..." şeklinde olsaydı daha kısa ve daha veciz olurdu. Fakat büyük bir hikmete binaen, yukardaki şekilde ifade edilmiştir. Bu hikmet, erkeğe göre kadının durumunun insan vücuduna göre bir azanın durumuna benzediğini ifade etmektir. Kadına göre erkeğin durumu da aynıdır. Erkek vücudun başı, kadın ise vücut mevkiindedir. Bir âzânıı diğerine karşı kibirlenmesi uygun olmaz Zira kulak göze, el ayağa muhtaçtır. Kişinin kalbinin midesinden daha üstün ve başının elinden daha değerli olması onun için bir ayıp değildir. Zira azaların herbiri, sistemli bir şekilde görevlerini yapmaktadır. Bunların hepsi birbirine muhtaçtır. İşte ifadesinin sırrı budur. Görülüyor ki âyet-i kerime son derece veciz ve mu'cizdir. [112][112]

**Kadınların Eğitimi İle İlgili Birkaç Söz**

Belki de İslam düşmanlarının İslam dinini yermek için tuttukları en kötü yol, İslamın erkeğe kadını dövme izni vermesi sebebiyle onu küçük düşürdüğü iddialarıdır. İslam düşmanları: Kur'an onların yataklarım terkedin ve onları dövün" demekle, kadını dövmeye nasıl izin verir? Bu, kadını küçük düşürmek ve onun şerefine bir tecavüz değil midir?! diyorlar.
Cevap:
Evet, hikmet sahibi ve herşeyi bilen Yüce Allah, kadını dövmeye izin verdi. Fakat, kim dövülür ve ne zaman dövülür? Şüphesiz dövmek, -ki bu şiddetli olmayan bir dövmektir,- Hadis-i şerifte geldiği gibi, kadının geçimsizliği ve kocasının emrine isyanını ortadan kaldırmak için takip edilen yollardan biridir. Kadın kocasıyle iyi geçinmez, kendi başına buyruk olur, Şeytanın yönetiminde hareket eder ve evlilik hayatını çekilmez hale getirir ve cehenneme çevirirse, bu gibi durumlarda erkek ne yapacaktır? Kur'an-ı Kerim bunun ilacını bize göstermiş; Önce sabır ve teennî ile hareket etmeyi, sonra öğüt ve nasihati, daha sonra yatakta yalnız bırakmayı em-retmiştir. Bütün bu tedbirler başarılı olmadığı takdirde, başka bir tedbire baş vurmak gerekir ki, o da kibir ve gururu kırmak için şiddetli olmayan bir dövmedir. Dövmek, kadını boşamaktan daha az zararlıdır. Küçük zarar büyük zararla mukayese edildiğinden, küçük zarar güzel ve iyi görünür. "Körlük hatırlandığında, tek gözlülük güzel görülür." Sözü, ne kadar güzeldir. Dövmek, tedavi yollarından bir yoldur. Bu yol, iyilik ve güzellikle İslahı mümkün olmayan bazı durumlarda fayda verir. Bu kavme ne oluyor ki., bir türlü laf anlamıyorlar![113][113]

**44.** Kendilerine Kitab'dan nasib verilenlere baksana! Sapıklığı tercih ediyorlar. Ve sizin de yoldan çıkmanızı istiyorlar!
**45.** Allah düşmanlarınızı sizden daha iyi bilir. Gerçek bir dost olarak Allah yeter, bir yardımcı olarak da Allah kâfidir.
**46.** Yahudilerden bir kısmı kelimeleri yerlerinden değiştirirler, dillerini eğerek,

---

[112][112] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/525.
[113][113] Nisa sûresi, 4Z-78
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/525-526.

bükerek ve dine saldırarak "işittik ve karşı geldik", "dinle, dinlemez olası", "râinâ" derler. Eğer onlar "işittik, itaat ettik, dinle ve bizi gözet" deselerdi şüphesiz kendileri İçin daha hayırlı ve daha doğru olacaktı; fakat küfürleri sebebiyle Allah onları lânetlemiştir. Artık pek az inanırlar.
**47.** Ey Ehl-i kitab! Biz, birtakım yüzleri silip dümdüz ederek arkalarına çevirmeden, yahut onları, cumartesi adamları gibi lanetlemeden önce, size gelenleri doğrulamak üzere indirdiğimize îman edin; Allah'ın emri mutlaka yerine gelecektir.
**48.** Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını, dilediği kimse için bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse iftira ederek bir büyük günah işlemiş olur.
**49.** Kendilerini temize çıkaranlara ne dersin! Hayır, Allah dilediğini temize çıkarır ve hiç kimse kıl payı kadar haksızlık görmez.
**50.** Bak, nasıl da Allah'a yalan uyduruyorlar; apaçık bir günah olarak bu yeter!
**51.** Kendilerine Kitab'dan nasip verilenleri görmedin mi; putlara ve bâtıla îman ediyorlar, sonra da kâfirler için: "Bunlar, Allah'a îman edenlerden daha doğru yoldadır" diyorlar!?
**52.** Bunlar, Allah'ın lanetlediği kimselerdir; Allah'ın lanetlediği kimseye gerçek bir yardımcı bulamazsın.
**53.** Yoksa onların mülkten bir nasipleri mi var? Öyle olsaydı insanlara çekirdek filizi bile vermezlerdi.

**54.** Yoksa onlar, Allah'ın lûtfundan verdiği şeyler için insanlara hased mi ediyorlar? Oysa İbrahim soyuna Kitâb'ı ve hikmeti verdik ve onlara büyük bir hükümranlık bahşettik.
**55.** Onlardan bir kısmı Muhammed'e inandı, kimi de ondan yüz çevirdi; onlara kavurucu bir ateş olarak cehennem yeter.
**56.** Şüphesiz âyetlerimizi inkâr edenleri gün gelecek bir ateşe sokacağız; onların derileri pişip acı duymaz hale geldikçe, onların derilerini başka derilerle değiştiririz ki acıyı duysunlar! Allah daima üstün ve hakimdir.
**57.** İnanıp, iyi işler yapanları da, içinde ebediyyen kalmak üzere girecekleri, zemininden ırmaklar akan cennetlere sokacağız. Orada onlar için tertemiz eşler vardır ve onları sürekli bir gölgeye koyarız.

**Bu Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti**

Yüce Allah önceki âyetlerde kâfirlerin âhiretteki durumlarım ve yere gömülmeyi istemelerini ve Allah'tan hiçbir sözü gizleyemeyeceklerini anlattı. Bu âyetlerde de Yahudilerin küfür, inkâr ve Allah'ın âyetlerini yalanlamaları ile ilgili bilgi verdi. Sonra da Ehl-i kitabın bâtıl inançlarından bazılarını ve cehennemde onlar için hazırlamış
olduğu sürekli azabı anlattı. Allah bizi o cehennemden korusun. [114][114]

[114][114] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/528.

**Kelimelerin İzahı**

Bize bak, bizi gözet demektir. İbranicede bu kelime küfür ifade eder. Yahudiler, ahmaklık mânâsım kastederek bunu söylüyorlardı. f jsl : Akvem, daha âdil, daha doğru demektir.
Sileriz demektir. Tams, silmek ve bir şeyin izini yok etmek demektir.
Fetîl, hurma çekirdeğinin yangındaki ipliktir. Cibt, put ismi olup daha sonra, bâtıl olan her şey için kullanılmıştır.
Tâgût, Allah'tan başka, mabut edinilen taş, insan veya şeytan gibi herşeydir. Bir görüşe göre bu kelime, şeytanın ismidir.
Nakîr, hurma çekirdeğinin üzerindeki oyuk demektir. : Onları koyarız, manasınadır. [115][115]

**Nüzul Sebebi**

Rivayete göre Ebu Süfyan, Yahudi âlimlerinden biri olan Ka'b b. Eşrefe şöyle der: "Sen, kitabı bilen ve okuyan bir kişisin. Biz Ümmiyiz, o-kuma bilmeyiz. Hangimiz daha doğru yoldayız, söyle, biz mi Muhammed mi?" Ka'b: "Dininizi bana anlatın" der. Ebu Süfyan: "Biz hacılara develer kesiyor, onlara su içiriyor, misafir ağırlıyor ve Beytullah'i tamir ediyoruz. Muhammed ise atalarının dininden ayrıldı ve akrabalık bağlarını kopardı" der. Ka'b: "Sizin dininiz onunkinden daha iyi, vallahi siz ondan daha doğru yoldasınız" der. Bunun üzerine Yüce Allah, "Kendilerine kitaptan nasip verilenleri görmedin mi?." âyetini indirir.[116][116]

**Âyetlerin Tefsiri**

**44.** Kendilerine kitaptan nasip verilenlere baksana! Sapıklığı satın alıyorlar ve sizin de yoldan çıkmanızı istiyorlar. Âyetteki soru, Yahudilerin kötü hallerinin şaşılacak bir şey olduğunu ve onlarla dost olmaktan sakınılması gerektiğini ifade eder. Yani, ey Muhammed! Kendilerine Tevrat bilgisinden nasip verilen Yahudi bilginlerine baksana! Onlar dalaleti hidâyete, küfrü imâna tercih ediyor ve ey mü'minler, sizin kendileri gibi olmanız için hak yoldan sapmanızı istiyorlar. [117][117]

**45.** Yüce Allah, bu sapık Yahudilerin size olan düşmanlığını sizden daha iyi bilir. Onlardan sakının, Allah'ın dost ve yardımcı olması size yeter. Sadece ona güvenin ve ona dayanın. Düşmanların tuzağına karşı Allah size yeter. Bundan sonra Yüce Allah la'netli Yahudilerin çirkin davranışlarından bir bölümünü anlatarak şöyle buyurdu: [118][118]

---

[115][115] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/529-530.
[116][116] Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, s. 89; Taberî, 8/468
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 30.
[117][117] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/530.
[118][118] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/530.

**46.** Bu Yahudilerden bir grup kasten Allah'ın Tevrat'taki kelamını değiştiriyor ve Onu, Allah'ın muradının dışında tefsir ediyorlar. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.)'in vasıflarını recim hükümlerini ve daha başka şeyleri değiştirmişlerdir, Onları imâna çağırdığında sana "Sözünü işitttik ve emrine isyan ettik" derler. Mücâhid şöyle der: "Bu ey Muhammed! Söylediğini işittik, bu hususta sana itaat etmeyiz" demektir. Bu hal, onların küfür ve inatlarını ifade etmekte daha beliğdir. Söylediklerimizi dinle, dinlemez olası. Burada söz iki yönlü olup hayra da şerre de ihtimali vardır. Aslında hayır için kullanılır. "hoşa gitmeyecek bir şeyi dinleme" manasınadır. Fakat Pis Yahudiler bunu, Rasulullah (s.a.v.)'a beddua maksadıyle söylüyorlardı. Yani: "Allah kulaklarını sağır etsin" veya "Allah canını alsın" demek istiyorlar. Rasulullah (s.a.v.)'a hitap ederken "ey ahmak" diyorlardı. Bu kelime, ahmaklık mânâsına gelen kelimesinden türemiş sövme kelimesidir. Rasulullah (s.a.v.) ile alay ve istihza etmek için iki manâlı kelimeler kullanıyorlar; bununla söme ve haraketi kastediyor, fakat zahiren tazim ve hürmette bulunuyorlardı. Bunun için Yüce Allah şöyle buyurdu: Dillerini eğip bükerek, haktan bâtıla çevirerek ve İslam'a saldırarak böyle söylerler. İbn Atiyye şöyle der: Bu durum Yahudi-lerde halâ mevcuttur. Yahudilerin, küçük çocuklarını bu şekilde yetiştirdiklerini ve onlara, müslümanlara hitap ederken kullandıkları zahiren tazim ifade eden fakat hakaret maksadıyle söyledikleri kelimeleri ezberlettiklerine şahit olduk.[119][119] Eğer Yahudiler, Rasulullah (s.a.v.)'a: isyan ettik" diyeceklerine, "işittik ve itaat ettik"; "söylediğimizi dinle, işitmez olası ahmak" şeklindeki âdi sözler yerine şu güzel sözü söyleseler- di yani "dinle ve bizi gözet" deselerdi, bu söz, Allah katında onlar için daha hayırlı, daha âdil ve daha doğru olurdu. Fakat önceki küfürleri sebebiyle Allah onları hidâyet ve rahmetinden uzaklaştırdı. Artık onlar pek az inanırlar. Zemahşerî şöyle der: "Onlar, sayılmayacak kadar zayıf bir şekilde iman ederler..[120][120] Bu da, kitab ve peygamberlerin bazılarına iman etmeleridir. Sonra Yüce Allah onları, yüzlerini dümdüz edip duyu organlarım yok etmekle tehdit ederek şöyle buyurdu: [121][121]

**47.** Ey Yahudiler! Biz, burun, göz veya kaş gibi duyu organlarını yok ederek,bir takım yüzleri silip dümdüz etmek suretiyle enseler ; haline getirmeden, veya cumartesi günün kudsiyetini ihlâl edenlere la'net ettiğimiz gibi o yüzleri la'netlemeden önce, yâni onları maymun ve domuza çevirdiğimiz gibi, o yüzleri de çevirmeden önce, elinizde bulunan Tevrat'ı tasdik edici olarak Muhammed'e indirdiğimiz Kur'an'a iman ediniz. Yüzleri ense haline getirmekten maksat, insanın güzelliklerini çok çirkin bir hale getirmektir. Bu, İbn Abbas'ın görüşüdür.[122][122]
Allah'ın emri mutlaka yerine gelecektir. Yani, O bir şey emrettiğinde, o şey

---

[119][119] Ebu Hayyan. cl-Bahrul-muhît, 3/264

[120][120] Keşşaf, 1/401

[121][121] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/530-531.

[122][122] Taberî'nin tercihi de budur. Çünkü şöyle der: Âyeiin mânâsı şöyledir: Biz, o yüzlerden gözlen silip izlerini yok ederek ense gibi dümdüz bir hale getirmeden ve gözleri arkaya çevirip de onlar gerisin geri yürür duruma gelmeden önce iman edin.

mutlaka olur. [123][123]

**48.** Allah şirki bağışlamaz. Bunun dışındaki günahları, kullarından dilediği için bağışlar, Kim Allah'a şirk koşarsa, o, iftira ederek büyük bir günah işlemiş olur. Taberî şöyle der: Bu âyet gösteriyor ki, büyük günah sahibi herkes Allah'ın iradesi altındadır. Onun büyük günahı Allah'a şirk olmadığı müddetçe dilerse onu affeder, dilerse onu cezalandırır... [124][124]
Bundan sonra Yüce Allah, Yahudilerin, küfürlerine ve kitabı tahrif etmelerine rağmen, kendilerini temize çıkardıklarını anlatarak şöyle buyurdu: [125][125]

**49.** Kendilerini temize çıkaranlara ne dersin? Yani: Kendilerini öven ve itaat ve takva sahibi olduklarını söyleyen bu Yahudilerin haberi sana gelmedi mi? O soru, onların durumlarının şaşılacak şey olduğunu ifade eder. Katâde şöyle der: Bunlar, kendilerini temize çıkaran Allah düşmanı Yahudilerdir. Biz, Allah'ın oğulları ve dostlarıyız, bizim için günah yoktur" dediler.[126][126] Hayır, Allah dilediğini temize çıkarır. İş onların temize çıkarmasıyla değil Allah'ın temize çıkarmasıyla olur. İşlerin hakikatini ve gizliliklerini o daha iyi bilir. O, kullarından razı olduklarım temize çıkarır, ki bunlar da. şerli Yahudiler değil, temiz ve iyi kimselerdir. Onların amellerinden kıl payı kadar eksiltilmez. Fetîl, çekirdeğin yangındaki ipliktir. Azlık ifade etmek için misal olarak kullanılır. Nitekim "Allah zerre kadar zulmetmez" mealindeki âyette "zerre" kelimesi azlık ifade etmek için kullanılmıştır.[127][127]

**50.** Bak, nasıl da Allah üzerine yalan uyduruyorlar. Bu da onların iftira ve yalanlarının şaşılacak şey olduğunu gösterir. Yani: Ey Muhammed! Bak, kendilerini temize çıkarmaları ve Allah'ın oğulları ve dostları olduklarına dair iddiaları hususunda Allah'a nasıl yalan uyduruyorlar. Apaçık ve büyük bir günah olarak bu iftira onlara yeter. [128][128]

**51.** Kendilerine kitaptan nasip verilenleri görmedin mi; putlara ve bâtıl ilâhlara iman ediyorlar, jîu soru da hayret ifade eder. Bunlardan maksat yine Yahudilerdir. Onlara Tevrat'tan bir nasip verilmişti. Yine de putlara ve Allah'tan başka mabudla inanıyorlar Ve kâfirler hakkında, "bunlar" Allah'a iman edenlerden daha doğru yoldadır" derler. Yani, Yahudiler Kureyş kâfirlerine "Siz, Muhammed ve arkadaşlarından daha doğru yoldasınız" derler. İbn Kesir şöyle der: Cehaletleri, dinî duygularının zayıflığı ve ellerindeki Allah kitabı Tevrat'ı inkârları sebebiyle kâfirleri müslümanlara tercih ederler.[129][129] Yüce Allah onların sapıklıklarını

---

[123][123] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/531-532.
[124][124] Taberî, 8/450
[125][125] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/532.
[126][126] Taberî, 8/452
[127][127] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/532.
[128][128] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/532.
[129][129] Muhtarsar-ı İbn Kesir. 1/403

bildirerek şöyle buyurur: [130][130]

**52.** Onlar, Allah'ın lanetleyip rahmetinden uzaklaştırdığı ve kovduğu kimselerdir. Allah'ın, rahmetinden uzaklaştırdığı kimseye gerçek bir yardımcı bulamazsın. Bir kimseyi, Allah rahmetinden kovarsa, onu Allah'ın azabından kim kurtarır? Onlara la'net damgası vurulmasına kim engel olur. O la'net, büyük azaptır. [131][131]

**53.** Yoksa onların mülkten bir nasipleri mi var? Bu soru inkâr ifade eder. Yani onların mülkten herhangi bir payları yoktur demektir. Onların mülkten nasipleri olsaydı, o takdirde aşırı cimriliklerinden dolayı, kimseye çekirdek üzerindeki nokta kadar bir-şey vermezlerdi. Âyette geçen "nakîr" kelimesi, fetîl ve kıtmîr kelimeleri gibi, azlık ifade etmek için bir misaldir. Çekirdek üzerindeki noktaya denir. Bundan sonra Yüce Allah, cimrilikten daha kötü ve yerilen bir hasletten bahsederek şöyle buyurur: [132][132]

**54.** Yoksa onlar, Allah'ın lüt-fundan verdiği şeyler için insanları kıskanıyorlar mı? İbn Abbas şöyle der: Peygamber (s.a.v.)'in peygamberliğini Ashabın da iman etmesini kıskandılar. Yani, yoksa kendisiyle Hz. Muhammed (s.a.v.)'i üstün kıldığı ve Arapları şereflendirdiği peygamberlikten dolayı Peygamber (s.a.v.)'i ve izzet ve güçleri arttığından dolayı mü'minleri mi kıskanıyorlar? İbrahim'in soyundan olan atalarınıza peygamberlik verdik, onlara kitaplar indirdik, Davud ve Süleyman gibilerine peygamberlikle birlikte büyük hükümdarlık verdik. O halde niçin, Allah'ın nimetini ihsan ettiği diğer kişileri değil de, özellikle Muhammed (s.a.v.)'i kıskanıyorsunuz? Bundan maksat, Yahudilerin Peygamber (s.a.v.)'i kıskanmalarını reddetmek ve Allah'ın İbrahim (a.s.)'in soyuna lütfettiği nimetleri bildiklerini hatırlatarak onları susturmaktır. [133][133]

**55.** Yahudilerden bazıları Hz. Muhammed (s.a.v.)'e iman etmiştir. Bunlar çok azdır. Bazıları da iman etmemiş, yüz çevirmiştir. Bunlar ise çoğunluktadır. Nitekim âyet-i kerimede Onlardan hidâyete eren vardır. Çokları da "fasıktirlar"[134][134] buyrulmuştur. Küfür ve inatlarına karşılık onlara ceza olarak alevli cehennem kâfidir.
Bundan sonra Yüce Allah, kâfir ve günahkarlar için hazırladığı şiddetli azabı ve tehditlerini haber vererek şöyle buyurur: [135][135]

**56.** Şüphesiz âyetlerimizi inkâr e-denleri, gün gelecek, yüzleri ve ciltleri dağlayan korkunç bir ateşe sokacağız. Onların derileri kazınıp tam mânâsiyle yandığında, o derileri başka derilerle değiştiririz ki, azabın acısını devamlı olarak duysunlar.

---

[130][130] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/532-533.
[131][131] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/533.
[132][132] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/533.
[133][133] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/533.
[134][134] Hadîd sûresi, 57/26
[135][135] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/533.

Hasan-ı Basrî şöyle der: Ateş onları günde yetmişbin defa pişirir. Ateş onları yakıp kül ettikçe, onlara "eski ha-linize dönün" denilir. Onlar da eski hallerine dönerler. Rabî' şöyle der: Cehennemliklerden birinin derisi kırk zira' olur. Karnına bir dağ konsa onu içine alır. Ateş onların derilerini yakıp kül ettikçe, onların derileri yenilenir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Cehennemlikler cehennemde o kadar büyütülürler ki, onlardan birinin kulak yumuşağı ile omuzu arasında genişliği yediyüzyıllık yol kadar olur. Derisinin kalınlığı yetmiş zira, dişi Uhud dağı kadar büyük olur.[136][136] Allah Azîz'dir, hiçbir şey onu engelleyemez. Hikmet sahibidir, sadece adaletle ceza verir. [137][137]

**57.** Bu âyet, bahtiyar kimselerin sonlarının ne olacağını haber vermektedir. İnanıp iyi işler yapanları da, zemininden, bütün vadilerinden ve istedikleri her yerinden ırmaklar akan cennetlere sokacağız. Onlar Ölmeyecek, orada ebedi kalacaklardır, Onlar için cennette, pisliklerden ve eziyetlerden arınmış eşler vardır. Mûcâhid şöyle der: Bunlar idrar, hayız, sümkürük, tükrük meni ve çocuktan arınmış tertemiz eşlerdir. Ve onları güneşin gideremiyeceği, ne sıcak ne de soğuk, devamlı bîr gölgeye sokacağız. Hasan-ı Basrî şöyle der: Dünyadaki gölgeye giren hare-ret ve sıcak rüzgar bu gölgeye giremiyeceği için bu gölge "zalil" sıfatı ile nitelendi. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Cennette öyle bir ağaç vardır ki, bi-nekli olan bir kimse onun gölgesinde yüz sene gider, yine de bitiremez.[138][138]

**Edebî Sanatlar**

Bu âyetler, aşağıda özeLlcnen edebî sanatları ihtiva etmektedir:
**1.** Yoksa insanları kıskanıyorlar mı? Cümlesinde mecâz-ı mürsel vardır. İnsanlardan maksat Hz. Muhammed (s.a.v.)'dir. Umum zikredilmiş, husus kastedilmiştir. Burada Önceki ve sonraki bütün insanların taşıdığı üstün vasıfların Rasulullah (s.a.v.)'de toplandığına işaret vardır.
**2.** Aşağıdaki cümleler de istiare vardır:
**a)** "Dalâleti satm alıyorlar" yani hidâyeti dalaletle değiştiriyorlar.
**b)** "Azabı tatsınlar." Aslında tatmak dil ile olur. Burada, insanın başına gelen acı yerine müstear olarak kullanılmıştır.
**c)** "Dillerini eğip bükerek". Leyy kelimesinin asıl mânâsı "ip bükmek"tir. Burada müstear olarak, zahiri mânâsından başka bir mânâ kastedilen söz için kullanılmıştır.
**d)** "Yüzleri sileriz" Bu, yüzlerin başka bir şekle çevrilmesinden ibarettir. Yüzler, harfleri ve satırları karmakarışık olmuş silik sayfaya benzetilmiştir.
**3.** İki yerde geçen şeklinde soru, hayret ifade eder.
**4.** "Bak, nasıl iftira ediyorlar?" cümlesindeki " emri hayret ifade eder. Sıygasının değiştirilmesi ve mazi yerinde muza-ri sıygasının kullanılması devam ve süretlilik ifade eder.

---

[136][136] Bu hadisi Ahmcd b. Hanbcl Müsned'inde rivayet etmiştir. Bkz. IT/26
[137][137] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/533-534.
[138][138] Buhârî, Bed'ü'1-halk, 8, Tefsir, 56; Müslim, Cennet, 6-8
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/534.

**5.** "Yoksa onların bir payı mı var?" ve "Yoksa kıskanıyorlar mı?" cümlelerindeki soru edatları kınama ve azarlama ifade eder.
**6.** "O takdirde insanlara çekirdek noktası kadar bir şey vermezler" cümlesinde, onların aşırı derecede cimriliklerine ta'rîz vardır. '
**7.** "Yüzler" ile bal "enseler" ve "iman ettiler" ile "kâfir oldular" kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır.
**8.** "Onlara la'net ederiz" ile "la'net ettik" "verirler" ile -aüi "onlara verdi" ve"gölge" ile "devamlı olarak gölgeli" kelimeleri arasında iştikak cinası vardır.
**9.** Birçok yerde itnâb, bir çok yerde de hazif vardır. [139][139]

**58.** Gerçekten Allah size, emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman a-daletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işitici, her şeyi görücüdür.
**59.** Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygam-ber'e ve sizden olan ulû'l-emr'e de itaat edin. Eğer herhangi bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -âhirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a ve Rasûl'e götürün bu hem hayırlı, hemde netice bakımından daha güzeldir.
**60.** Sana indirilene ve senden önce indirilenlere i-nandıklarını ileri sürenleri görmedin mi? Tağût'a inanmamaları kendilerine emrolunduğu halde, Tağût'un ö-nünde mahkemeleşmek istiyorlar. Halbuki şeytan onları büsbütün saptırmak istiyor.
**61.** Onlara: "Allah'ın indirdiğine ve Rasûl'e gelin" denildiği zaman, münafıkların senden iyice uzaklaştıklarını görürsün.
**62.** Elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir felaket gelince, hemen "Biz yalnızca iyilik etmek ve arayı bulmak istedik" diye yemin ederek sana nasıl gelirler!
**63.** Onlar, öyle kimselerdir ki, Allah onların kalplerinde olanı bilir. Onlara aldırma, kendilerine öğüt ver ve onlara, ruhlarına tesir edecek bir söz söyle!
**64.** Biz her peygamberi, Allah'ın izniyle ancak kendisine itaat edilmesi için gönderdik. Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah'tan bağışlanmayı dileseler, Rasul de onlar için istiğfar etseydi, Allah'ı ziyadesiyle affedici, esirgeyici bulurlardı.
**65.** Hayır; Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükme içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın tam manâsıyla kabullennıedikçe iman etmiş olmazlar.
**66.** Eğer onlara "kendinizi öldürün yahut yurtlarınızdan çıkın" diye emretmiş olsaydık, içlerinden pek a-zı müstesna, bunu yapmazlardı. Eğer kendilerine verilen öğüdü yerine getirselerdi, onlar için hem daha hayırlı, hem de imanlarını daha pekiştirici olurdu.
**67.** O zaman elbette kendilerine nezdimizden büyük bir mükafaat verirdik.
**68.** Ve onları dosdoğru bir yola iletirdik.
**69.** Kim Allah'a ve Rasul'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddikler, şehidler ve salih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaştır!
**70.** Bu lütuf Allah'tandır. Bilen olarak Allah yeter.

---

[139][139] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/534-535.

## Bu Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde Yahudilerin durumlarını, inat, kıskançlık ve inkârlarını anlatıp âhirette onlar için hazırlamış olduğu azap ve cezayı açıkladıktan sonra bu âyetlerde de, mü'minleri, Allah'a ve rasulürı= itaat, emaneti yerine getirme, insanlar arasında adaletle hükmetme suretiyle saadete yönlendirdi. Daha sonra da, münafıkların sakınılması ve uzak durulması gereken vasıflarını anlattı. [140][140]

## Kelimelerin İzahı

Ni'imma, bunun aslı dır. "Allah size ne güzel öğüt veriyor" demektir.
Te'vil, sonuç olarak demektir.
Zannediyorlar. Zu'm, zannî inanç demektir. Leys der ki: Arap dilcileri şöyle der: Araplar bir kimse hakkında şüpheye düşüp yalan mı, doğru mu söylediğini bilemediklerinde "filan iddia etti" derler. İbn Düreyd ise, bu kelimenin, bâtılda en çok kullanılan kelime olduğunu söyler.
Arapların "Zeamû sözü, yalan bineğidir", sözü bundaridır.
Tevfîk, birleştirmek, ara bulmak demektir, Vifak ve Vefk kelimeleri "muhalefet" in zıddıdır.
Beliğ, etkili demektir.
Şecere, ihtilaf etti ve karıştı demektir. Ağacın dallan birbirine girip karıştığı için ona da şecer denmiştir.
Harec, darlık ve şüphe m âtıâl armadır. Vahidî şöyle der: \ Kendisine ulaşılamıyacak derecede dalları birbirine girmiş ağaca "harec" denir. [141][141]

## Nuzûl Sebebi

**a.** Rivayete göre, Rasulullah (s.a.v.) Feth günü Mekke'ye girince Osman b. Talha Ka'be'nin kapısını kilitleyerek tavana çıktı, ve anahtarı Rasulullah (s.a.v.)'a vermek istemedi. Ve: "Onun, Allah'ın rasûlü olduğunu bilsem veririm" dedi. Hz. AH onun elini bükerek anahtarı aldı ve Ka'be'nin kapısını açtı. Rasulullah (s.a.v.) içeri girip iki rekat namaz kıldı. Çıktığında, anahtarı Osman b. Talha'ya iade etmesini ve ondan özür dilemesini emretti. Osman Hz. Ali'ye: "Eziyet ettin, zorladm, sonra geldin Özür diliyorsun!" dedi. Hz. Ali, "Allah senin hakkında "Allah size emanetleri sahiplerine vermenizi emrediyor" âyetini indirdi" dedi. Hz. Ali âyeti okuyunca Osman müslüman oldu. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Ey Talha oğulları! Anahtarı eskiden olduğu gibi ebediyyen sizde kalmak üzere alın. Onu sizden, zâlimden başkası alamaz. [142][142]
**b.** İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre, münafıklardan Bişr adında bir adam ile bir

---

[140][140] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/538.
[141][141] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/538-539.
[142][142] Fahr-i Râzî, 10/138; Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, s. 90

Yahudi arasında bir anlaşmazlık vardı. Yahudi: Gel, Mu-hammed'i hakem yapalım, dedi. Münafık da: Hayır, Ka'b b. Eşrefi hakem yapalım, dedi. Bu adam, Allah'ın Tağût diye isim verdiği şahıstır. Yahudi bunu kabul etmeyip Rasulullah (s.a.v.)'m hakemliğinde İsrar etti. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.)'a gittiler. Rasulullah (s.a.v.), Yahudinin lehine, münafığın aleyhine hükmetti. Rasulullah (s.a.v.)'m yanından çıktıktan sonn münafık razı olmadı. "Gel, Hattap oğlu Ömer'i hakem yapalım, dedi. Öme r'e geldiler. Yahudi dedi ki: Benimle bu adam arasında anlaşmazlık vardı Muhammed (s.a.v.)'in hakemliğine baş vurduk. O da benim lehime, bunur aleyhine hükmetti. Bu adam Onun hükmüne razı olmadı ve senin huzurund; muhakeme edilmemizi istedi. Ömer (r.a.) münafığa: "Öyle mi?" diye sor du. O da: "Evet" dedi. Ömer (r.a.): "Ben çıkıncaya kadar yerinizde bekle yin" diyerek içeri girdi. Kılıcını kuşanıp çıktı. Kılıçla münafığa vurup öl dürdü. Ve: "Allah ve Rasulünün hükmünü razı olmayan hakkında ben böyl hükmederim" dedi. Bunun üzerine ...
iana indirilene inandıklarım ileri sürenleri görmedin mi?.." âyeti nazil oldu.[143][143]

## Âyetlerin Tefsiri

**58.** Şüphesiz Allah size emanetleri sahiplerine vermenizi emreder. Âyetteki hitap umumî olup bütün mükellefleri kapsamaktadır. Nitekim emanetler de umumîdir ve ister Allah hakları, ister kul hakları olsun zimmetlere taalluk eden bütün haklara şâmildir. Ze-mahşerî şöyle der: Bu hitap, her fert ve her emaneti içine almaktadır.[144][144] Yani: Ey mü'minler! Allah emanetleri sahiplerine vermenizi emreder, demektir. İbn Kesir şöyle der: Yüce Allah emanetlerin sahiplerine verilmesini emreder. Bu emir, insanın yerine getirmesi gereken bütün emanetleri kap-jsar. Bu emanetler namaz, oruç, zekat, keffaret ve benzeri, Allah'ın, kulları üzerindeki hakları ile; saklanmak üzere verilen emanet ve benzeri, şeylerden doğan kulların, birbirleri üzerindeki haklarıdır.[145][145]
Allah, insanlar arasında hüküm verirken adaletli olmanızı emreder, Allah size ne güzel öğüt veriyor, Allah sözlerinizi işiten, fiillerinizi görendir. Burada vaad ve tehdit vardır. [146][146]

**59.** Ey mü'minler! Kitap ve sünnete sarılmak suretiyle Allah'a ve Rasülüne itaat edin. Müslüman oldukları ve Allah'ın dinine bağlı kaldıkları müddetçe idarecilere de itaat edin. Zira yaratıcıya isyanda yaratılana itaat yoktur. Âyette geçen sizden olan, ifadesi, kendilerine itaat edilmesi gereken yöneticilerin, şekil ve görünüş itibariyle değil, maddeten ve manen, kanı ve etiyle müs-lüman olmaları gerektiğini gösterir. Eğer herhangi bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz, o konuda Allah'ın kitabı ve Rasulünün sünnetinin hükmüne başvurun. Eğer Allah'a ve âhiret gününe

---

[143][143] Keşşaf, 1/406, Kurtubî, 5/264
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/539-540.
[144][144] Keşşaf, 1/405
[145][145] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/405
[146][146] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/540.

hakikaten inanıyorsanız, o davayı Allah ve Ra-sulüne götürün. Burada şart edatı olan in cevabı, önceki âyetten anlaşıldığı için hazfedilmiştir. Bundan maksat, kitap ve sünnete bağlı kalmayı teşviktir. Nitekim kişi: "Eğer oğlumsan bana muhalefet etme" der. Allah'ın kitabı ve Rasulünün sünnetine müracaat sizin için daha hayırlı, daha yararlı ve sonuç bakımandan daha güzeldir.
Bundan sonra Yüce Allah, kalplerinde iman bulunmadığı halde iman ettiklerini iddia eden münafıkların sıfatlarını anlatarak şöyle buyurur. [147][147]

**60.** âyet inandığını iddia edip de sonra Allah'ın hükmüne razı olmayan kimsenin durumunun hayret verici olduğunu ifade eder. Buna göre mânâsı şöyledir: Sana indirilen Kur'an'a ve senden önce indirilmiş olan Tevrat ve İncil'e inandığını iddia eden bu münüfikların yaptıklarına şaşmıyor musun? Anlaşmazlıklarında Tağût'un önünde yargılanmak istiyorlar. İbn Abbas şöyle der: Tağût, azgın Yahudilerden biri olan Ka'b b. Eşreftir. Aşırı derecede azgın ve Rasulullah'a düşman olduğu için kendisine bu isim verilmiştir. Halbuki onlara, Allah'a iman etmeleri ve onun dışmdakileri inkâr etmeleri emrolunmuştu. Başka bir âyet-i kerimede şöyle buyrulmuştur. Kim Tağut'a küfredip Allah'a iman ederse, o, muhakkak en sağlam kulpa yapışmıştır.[148][148] Şeytan ise, hak ve hidâyetten sapmalarını güzel göstererek onları büsbütün saptırmak istiyor. [149][149]

**61.** O münafıklara gelin anlaşmazlığa düştüğünüz hususta gelin aranızda hükmetmesi için Allah'ın Kitabına ve Rasulünün hükmüne baş vurun" denildiğinde dit Nifaklarından dolayı, münafıkların senden yüz çevirip gittiğini görürsün. [150][150]

**62.** Günahları ve elleriyle işlemiş oldukları küfür ve isyanları yüzünden Allah onları cezalandırdığında halleri nice olur? Bu azabı kendilerinden savabilirler mi? Sonra bu münafıklar, işledikleri günahlardan dolayı Özür dilemek için, Allah adına yemin ederek: "Biz senden başkasının hükmüne başvurmakla hasımları barıştırmak ve aralarını bulmaktan başka bir şey düşünmedik ve senin hükmünü reddetmek istemedik" derler. Yüce Allah, onların yalancı olduklarını göstermek için şöyle buyurdu: [151][151]

**63.** O münafıklar yalan söylüyorlar. Allah onların kalplerindeki nifak, tuzak ve hileyi bilir. Onlar bu tatlı sözleriyle seni aldatmak istiyorlar, Faydaya binaen onları cezalandırmaktan vazgeç. Kalplerin dek i ler i bildiğini onlara açıklama ve gizli şeylerini ortaya çıkarma ki, korkulu ve endişeli kalsınlar, Şiddet ifade eden âyetlerle nasihat ederek, onların nifak çıkarmalarını ve tuzak kurmalarını engelle. Ve onlara kendileri hakkında etkili sö2 söyle. Yani seninle onlar arasındaki hususlarda, kalplerinin içine ulaşacak şekilde etkili sözlerle onlara nasihat et. Bu

---

[147][147] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/540.
[148][148] Bakara sûresi, 2/256
[149][149] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/540-541.
[150][150] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/541.
[151][151] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/541.

söz, onların iddialarını reddede: ve nifaklarına mani olur. Bundan sonra Yüce Allah, peygamberlerin vazifelerini açıklayarak şöyle buyurdu: [152][152]

**64.** Biz peygamberlerden herbirini, sa dece Allah'ın emriyle kendisine itaat edilsin diye gönderdik. Peygambere
itaat Allah'a itaat, ona isyan Allah'a isyandır. O münafıklar senin hükmünü kabul etmemek suretiyle kendilerine zulmettikleri zaman, nifaktan tevbe, günahlarından Allah'a istiğfar ve hatalarını itiraf ederek sana gelselerdi, Ya Muhammedi Sen deonlar için istiğfar edip, günahlarının bağışlanmasını Allah'tan isteseydin. Elbette, Allah'ın kullarının tevbesini çokça kabul ettiğini ve kendileri için rahmetinin genişliğini anlarlardı. Bundan sonra Yüce Allah sadık imanın yolunu açıklayarak şöyle buyurdu: [153][153]

**65.** Ey Muhammedi Rabbine yemin ederim ki, onlar aralarında seni hakem kılıp anlaşmazlığa ve ihtilafa düştükleri hususlarda hükmüne razı olmadıkça iman etmiş olmazlar.
Âyetin başındaki "U yemini pekiştirmek için gelmiştir.
Sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın ve karşı çıkmak kendilerini müdafaa etmek ve çekişmeksizin tam mânâsıyle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar. İmanın hakikati boyun eğmek ve teslim olmaktır. [154][154]

**66.** Eğer o münafıklara, Öncekilere farz kılmış olduğumuz meşakkatli amelleri farz kılsaydık ve onlara bir takım zor şeyler yükleyip, Israîl oğullarına emrettiğimiz gibi onlara da kendilerini öldürmelerini ve vatanlarından çıkmalarını, emretseydik, imanları zayıf olduğu için, pek azı müstesna, kimse bu emre uymaz ve boyun eğmezdi, Eğer onlar Allah ve Rasulüne itaat edip de kendilerine emredileni yapsalardı, bu onlar için, dünyalarında da âhiretlerinde de daha hayırlı olur, imanlarını daha kuvvetlendirir ve sapıklık ve nifaktan onları daha çok uzaklaştırırdı. [155][155]

**67.** O takdirde, elbette onlara katımızdan büyük mükafat verirdik. Onları naim cennetlerine götürecek doğru yola iletirdik. [156][156]

**68.** Bundan sonra Yüce Allah, kendisine ve Rasulüne itaatin faydasını anlatarak şöyle buyurur: [157][157]

**69.** Kim, Allah ve Rasülünün emrettiğini yapar ve yasakladıklarından sakınırsa, Allah Onu, huld cennetlerinde kendine yakın olanlarla birlikte ikram yurduna yerleştirir. Yani onu âhirette yüksek mevki sahipleriyle birlikte oturtur. Bunlar yüce

---

[152][152] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/541.
[153][153] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/541-542.
[154][154] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/542.
[155][155] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/542.
[156][156] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/542.
[157][157] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/542.

Peygamberler, onların faziletli ve yakın arkadaşları sıddıklar, Allah yolunda şehid olan seçkin kişiler ve Allah'ın diğer aâlih kullarıdır. Bunların arkadaşlığı ve sohbeti ne güzeldir. Bu sâlih kulların arkadaşı da güzeldir. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediği rivayet olunur: "Ölüm hastalığında iken Rasulullah (s.a.v.)'m şöyle dediğini işittim: "Ben, Allah'ın kendilerine nimetini, ihsan ettiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle birlikte olmak istiyorum" Anladım ki Rasulullah muhayyer kılındı, o da , bunlarla beraber olmayı tercih etti.[158][158]

**70.** İtaat edenlere verilen bu büyük mükafat, sırf Allah'ın lütfudur. Allah itaat edenleri mükâfatlandırır, lütf ve ihsana müstehak olanları bilir. Bu konuda o yeter. [159][159]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı ihtiva eder. Bunlar aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:
**1.** İddia edenleri görmedin mi? cümlesindeki soru hayret ifade eder.
**2.** "Rasul onlar için istiğfar etseydi" cümlesinde iltifaı sanatı vardır. Peygamberin şanının yüceliğini ve istiğfarın büyüklüğünü göstermek için böyle denmiştir. İltifat olmasaydı Sen onlar içir istiğfar etseydin, seklinde söylenirdi.
**3.** Allah size emrediyor cümlesinde emrin yüceliğini ve emre sarılma ve mutlaka yerine getirilmesini vurgulamak için emir haber sıygasıyla gelmiş ve tahkik ifade etmesi için cümle ile başlamıştır.
**4.** ile kelimeleri arasında mugayir cinas vardır.
**5.** Aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda cümlesind< istiare vardır. Dalları biribirine girip birbirini sıkıştıran ağaç münakaş; anında sözleri birbirine giren ihtilaf yerinde kullanıldı. Bu istiare de akl olan bir şey duyu organlarıyla idrak edilen maddi bir şeye benzetilmiştir.
**6.** Allah size emreder , Allah size n güzel öğüt verir ve Alah her şeyi işitir cümlelerinde Allal lafzının tekrar edilmesi kalplerde Allah korkusunu artırmak içindir.
**7.** Bir çok âyetle itnâb bir çok âyette hazf vardır. [160][160]

## Faydalı Bilgiler

Aişe (r.a.)'nin şöyle dediği rivayet olunur: Bir adam Resullalı (s.a.v.)' giderek: Ya Resulullah! dedi: Sen bana nefsimden de aile efradımdan d daha sevgilisin. Ben evde olduğumda seni hatırlıyorum, sana gelmeden di ramıyorum ve gelip sana bakıyorum. Her ikimizin de öldüğümüzü düşür düğümde görüyorumki sen cennete girince Peygamberler ile birlikte yükse mevkiilere gidersin. Ben cennete girersem

---

[158][158] Muhtasar-ı ibn Kesir 1/411
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/542-543.
[159][159] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/543.
[160][160] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/543.

korkarım ki seni göremem" dec Resullah (s.a.v.) ona cevap vermedi. Nihayet Yüce Allah. âyetini indirdi.[161][161]

**71.** Ey iman edenler! Tedbirinizi alın; bölük bölük savaşa çıkın, yahut da topyekün savaşın.
**72.** içinizden bazıları vardır ki pek ağırdan alırlar. Eğer size bir felaket erişirse: "Allah bana lütfetti. Çünkü onlarla beraber bulunmadım" der.
**73.** Eğer Allah'tan size bir lütuf erişirse Sanki sizinle onun arasında bir dostluk yokmuş gibi- "Keşke onlarla beraber olsaydım da, ben de büyük bir kazanç elde etseydim" der.
**74.** O halde, dünya hayatını âhiret karşılığında satanlar, Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galib gelirse, biz ona yakında büyük bir mükafat vereceğiz.
**75.** Size ne oldu da Allah yolunda ve "Rabbimiz! Bizi, halkı zâlim olan bu şehirden çıkar, bize tarafından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı yolla" diyen zavallı erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz?
**76.** İman edenler Allah yolunda savaşırlar, inkâr edenler ise Tağût ve yolunda savaşırlar. O halde şeytanın dostlarına karşı savaşın; şüphe yok ki şeytanın kurduğu düzen zayıftır.
**77.** Kendilerine, "Ellerinizi savaştan çekin, namazı kılın ve zekatı verin" denilen kimseleri görmedin mi? Onlara savaş farz kılınınca, içlerinden bir gurup hemen Allah'tan korkar gibi, hatta daha fazla bir korku ile insanlardan korkmaya başladılar da: "Rabbimiz! Savaşı bize niçin yazdın! Bizi, yakın bir süreye kadar er-teleseydin olmazmrydı?" dediler. De ki: "Dünya menfaati önemsizdir, Allah'tan korkanlar için âhiret daha hayırlıdır ve size kıl payı kadar haksızlık edilmez."
**78.** Nerede olursanız olun, isterseniz sarp ve sağlam kalelerde bulunun ölüm size ulaşır. Kendilerine bir iyilik dokunsa, "Bu Allah'tan" derler; başlarına bir kötülük gelince de, "Bu senden" derler. "Hepsi Allah'tandır" de! Bu adamlara ne oluyor ki bir türlü laf anlamıyorlar!
**79.** Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsindendir. Seni insanlara elçi gönderdik; şahid olarak da Allah yeter.
**80.** Kim Rasul'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Yüz çevirene gelince, seni onların başına bekçi göndermedik!
**81.** "Başüstüne" derler, ama yanından ayrılınca onlardan bir kısmı, senin dediğinden başkasını gizlice kurar. Allah da onların gizlice kurduklarını yazar. Sen onlara aldırma ve Allah'a tevekkül et; sana vekil olarak Allah yeter.
**82.** Hâlâ Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı onda birçok tutarsızlık bulurlardı!
**83.** Onlara güven veya korkuya dair bir haber gelince hemen onu yayarlar; halbuki onu Rasul'e veya aralannda yetki sahibi kimselere götürselerdi, onların arasından işin içyüzünü anlayanlar, onun ne olduğunu bilirlerdi. Allah'ın size lütuf ve rahmeti

---

[161][161] Bu hadisi ibn Merdeveyh rivayet etmiştir. Bkz. İbn Kesir Tefsiri, U/310-311; varyantları için bkz. Taberî, V/103/104
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/543-544.

olmasaydı, pek azınız müstesna şeytana uyup giderdiniz.
**84.** Artık Allah yolunda savaş. Sen, kendinden başkası sebebiyle sorumlu tutulmazsın. Mü'minleri de teşvik et. Umulur ki Allah kâfirlerin gücünü kırar. Allah'ın gücü daha çetin ve cezası daha şiddetlidir.
**85.** Kim iyi bir işe aracılık ederse, onun da o işten bir nasibi olur. Kim kötü bir işe aracılık ederse onunda ondan bir payı olur. Allah her şeyin karşılığını vermeye kadirdir.
**86.** Bir selam ile selamlandığınız zaman siz de ondan daha güzeli ile selamlayın; yahut aynı ile karşılık verin. Şüphesiz Allah, her şeyin hesabını sorar.
**87.** Allah ki, ondan başka hiçbir ilâh yoktur, elbette sizi kıyamet günü toplayacaktır, bunda asla şüphe yoktur. Söz bakımından Allah'tan daha doğru kim vardır!?

## Bu Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah Önceki âyetlerde nifaktan ve münafıklardan sakındırıp Allah'a ve Rasülüne itaati emrettikten sonra burada da itaatlerin ve Allah'a yakınlığı sağlıyan ibadetlerin en büyüğünü emretti. Bu da, Allah'ın dinini yüceltmek ve onu ihya etmek için Allah yolunda cihat etmektir. Aynı zamanda kâfirlerin ani baskınlarından korunmak için hazırlıklı olmayı da emretti. Bundan sonra cihada gitmeyip geri kalan ve mü'minlerin moralini bozan münafıkların hallerini açıkladı ve mü'minleri onların şerrinden sakındırdı. [162][162]

## Kelimelerin İzahı

Sübat, topluluk mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. "Bölük bölük," demektir.
Burûc, yüksek bina ve büyük köşk mânâsına gelen burç kelimesinin çoğuludur. Burada maksat kalelerdir. Müşeyyede, "yüksek yapılmış" demektir.
İşi gece idare etti. Düşmanı gece gelmesine denilir. Arapların gece yapılmış bir iş mânâsında kullandıklarıdarb-ı meselleri de bu kökten türemiştir.
Onu yaydılar ve neşrettiler demektir.
Onu çıkarırlar manasınadır. Bir kimse suyu çıkardığı zaman der. Bu fiil bu sözden alınmıştır. Kitap ve sünnetten ahkam istinbat etmek de bu mânâda kullanılır.
Teşvik etti. Tahrid, bir şeye teşvik etmek demektir.
Tenkil, azap etmek manasınadır. Nekal, azap ve ceza demektir.
Kifl, nasip, pay mânâlarına gelir. Kifl, daha çok serde kullanılır. Mukit, muktedir demektir. Bir kimse bir şeye güç getirdeğinde denilir. Şâir şöyle der:
Kötülük yapmaya gücüm yettiği halde, öfkeli kimseye karşı kendimi tuttum. [163][163]

## Nuzûl Sebebi

İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre, Mekke'de Abdurrahman b. Avf ve bazı

---

[162][162] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/548.
[163][163] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/548-549.

arkadaşları Nebi (s.a.v.)'ye gelerek "Ya Rasûlallah, biz müşrik iken izzet içinde idik. İman ettikten sonra zelil olduk. Bu ne hikmettir?" dediler. Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Bana, affetmek emredildi. Millete karşı savaşmayın." Medine'ye hicretten sonra Allah ona savaşı emretti. Bu sefer geri çekildiler. Bunun üzerine Yüce Allah âyetini indirdi.[164][164]

## Âyetlerin Tefsiri

**71.** Ey mü'minler, düşmandan sakının ve ona karşı hazırlıklı olun. Cihada bölük bölük gruplar ve arka arkaya seriyyeler halinde çıkın, veya kalabalık bir ordu halinde topyekün çıkın. Yüce Allah mü'minleri grup grup veya topyekün cihada çıkma hususunda serbest bıraktı. [165][165]

**72.** İçinizden bazıları vardır ki, ağır alır ve cihattan geri kalırlar. Bunlardan maksat münafıklardır. Zahire göre ve iddiaları nazarı itibare alınarak mü'minlerden say ildi lar. Eğer başınıza bir musibet gelirse, yani öldürülür veya yenilirseniz
O münafık, Allah bana lütfetti, çünkü harpte onlarla birlikte bulunmadım ve öldürülenlerle birlikte öldürülmedim der. [166][166]

**73.** Ey mü'minler, size Allah'tan bir yardım, zafer ve ganimet ulaşırsa, elbette o münafık, aranızda herhangi bir tanışma ve dostluk yokmuş gibi, pişman ve üzgün bir kimse edasıyle "keşke savaşta onlarla beraber olsaydım da, ganimetten büyük bir pay alsaydım" der. " Cümlesi, ara cümlesidir. Onların imanlarının zayıf olduğuna dikkat çeker. Münafığın bu dostluğu, inancında değil görünüştedir. O, mü'minlerle beraber olmayı İslam'ın izzeti için değil, bilakis mal ve dünyalık elde etmek için istemektedir. Yüce Allah, Allah yolunda savaştan geri kalanları kınadıktan sonra, mü'minleri savaşa teşvik ederek şöyle buyurdu: [167][167]

**74.** Allah yolunda, fâni hayatı verip baki hayatı alanlar ve mallarını ve canlarını Allah uğrunda harcayan samimi mü'minler savaşsın Kim Allah'ın dinini yüceltmek İçin onun uğrunda savaşır da şehit olur veya düşmana karşı zafer kazanırsa, ona bolca sevap vereceğiz. O, şehadet veya ganimet gibi, iki güzel şeyden birini elde edecektir. İster galip ister mağlup olsun, Allah yolunda savaşan kimse için bu Allah'tan büyük bir mükâfat va'didir. Nitekim hadiste şöyle buyrulmuştur. Allah, kendi uğrunda savaşa çıkanlar İçin garanti verdi. Buyurdu ki: Onu, benim uğrumda cihâd etmek, bana iman etmek ve peygamberlerimi tasdik etmekten başka bir şey savaşa çıkarmadı. Öyleyse onu cennete sokacağıma veya sevap veya ganimet almış olarak çıktığı evine geri döndüreceğime garanti veriyorum.[168][168]

---

[164][164] Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, 96; Kurtubî, 5/281
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/549.
[165][165] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/549.
[166][166] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/549-550.
[167][167] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/550.
[168][168] Müslim, İmâre.103

**75.** Bu â-yetteki soru edatı cihada teşvik içindir. Yani ey mü'minler, size ne oldu da Allah yolunda ve hicret etmelerine müşriklerin engel olduğu erkek, kadın ve çocuklardan zayıf kardeşlerinizin kutulusu için savaşmıyorsunuz?! Onlar Mekke'de zelil ve zayıf bir halde birçok şiddetli eziyetlere maruz kaldılar?! bölümü zayıfları açıklamaktadır. İbn Abbas şöyle der: Ben ve annem zayıflardan idik. Rasulullah (s.a.v.) bu zayıflar hakkında şöyle dua ederdi: Ey Allahım ! Velid b. Velid, Seleme b. Hişam ve ... i kurtar. Sahih hadiste böyle varit olmuştur,
Bu zayıflar, üzerlerinden musibetin kaldırılması için Rab-lerine şöyle dua edenlerdir: "Ey Rabbimiz bizi, halkı küfür sebebiyle zâlim olan bu şehirden çıkar." Bu şehir Mekke'dir. Çünkü Mekke küfrün vatanı idi. Bundan dolayı Rasulullah (s.a.v.) buradan hicret etti. Zâlimlerden maksat Kureyş'in ileri gelenleri olup mü'minlerin hicret etmesini ve Mekke'de İslamın yayılmasını engelleyenlerdir, Ey Rabbimiz! Bizi bu sıkıntıdan kurtar, bize bir çıkış yolu göster. Katından bize bir yardımcı ve dost gönder.
Yüce Allah onların duasını kabul etti ve onlara en hayırlı yardımcı ve dostu gönderdi. Bu da, Mekke'yi fethetmek suretiyle onlara yardım eden Muhammed (s.a.v.)dir. Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'den Medine'ye dönerken, Attab b. Üseyd'i onlara vali tayin etti. Attab, mazlumların hakkini zâlimlerden aldı.
Bundan sonra Yüce Allah mücahidleri cihada teşvik ederek şöyle buyurur: [169][169]
**76.** İman edenleı, Allah yolunda;savaşırlar. Yani mü'minler, yüce bir hedef ve şerefli bir gaye uğrunda savaşırlar ki, bu gaye de Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyle O'nun dinine yardım etmek ve onu yüceltmektir. Allah onların dostu ve yardımcı sidir Kâfirlere gelince, onlar, küfre ve azgınlığa çağıran Ta-ğût'un, yani şeytanın yolunda savaşırlar. Ey Allah dostları, şeytanın yardımcılarına vt dostlarına karşı savaşınız. Şüphesiz siz onları mağlûp edeceksiniz. Allah'ın dinini yüceltmek için savaşan ile, şeytanın yolunda savaşan arasında çok büyük fark vardır. Zira Allah yolunda savaşan galiptir. Çünkü Allah onun dostu ve yardımcısıdır. Tağût'un uğruna savaşan mağluptur ve yardımcısız kalmıştır. Bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyururHaddi zatında şeytan'ın tuzağı yani gayreti zayıftır. Hal böyle iken, Allah'ın kudretiyle kıyas edildiğinde durum nasıl olur?! Zemahşerî şöyle der: Allah'ın kâfirler için hazırladığı tuzağın yanında, şeytanın mü'minler için kurduğu tuzak çok zayıf ve basit kalır.[170][170]

**77.** Ey Muhammed! Mekke'de iken savaş isteyen fakat kendilerine "Kâfirlerle savaşmayın, henüz vakti gelmedi. Namaz kılarak ve zakat vererek kendinizi hazırlayın." denilen kimselerin haline şaşmıyor musunMüşriklere karşı savaşmak farz kılınınca, bir de bakarsın ki onlardan bir grup, Allah'ın azabından korktukları gibi, hatta daha da fazla, insanların kendilerini öldürmesinden korkarlar. İbn Kesir şöyle der: İslam'ın başlangıcında mü'minler Mekke'de namaz, zekat ve müşriklerin

---

Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/550.
[169][169] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/550-551.
[170][170] Keşşaf, 1/414
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/551.

eziyetlerine karşı sabretmekle mükellef idiler. Bize savaş emri verilse de düşmandan intikam alsak diye can atıyorlardı, istedikleri emir verilince bazıları korktular ve düşmanla karşılaşmaktan şiddetle kaçındılar.[171][171] Ve ölüm korkusuyla dediler ki:
Ey Rabbimiz; bize niçin savaşı farz kıldın? Bize yakın bir zamana kadar müddet versen de ecelimizle ölsek. Savaşta ölmesek de düşman bize sevinmese olmaz mı? Âyette geçen kelimesi, mânâsına olup teşvik ifade eder. Ey Muhammedi onlara deki: Şüphesiz, dünya nimetleri fâni, âhiret nimetleri bakidir. Allah'tan korkup onun emrine sarılanlar için baki nimet, bu fâni metadan daha hayırlıdır. Çekirdek yangındaki iplik kadar da olsa amellerinizin sevabından azıcık bile eksiltilmez. İbnu'l-Cezzî şöyle der: Âyet, Sahabeden bir topluluk hakkında nazil olmuştur. Bunlara daha önce, savaştan el çekmeleri emredildiği halde savaş emrinin gelmesini istemişlerdi. Kendilerine savaş emri gelince, bu hoşlarına gitmedi. Hoşlanmamaları, dinleri hususunda kuşkuya düşmelerinden değil, ölüm korkusundan ileri geliyordu. Bir görüşe göre bu âyet münafıklar hakkında nazil olmuştur. Bu görüş kelamın akışına daha uygundur.[172][172]

**78.** Nerede bulunursanız bulunun, sağlam kalelere sığmsanız bile, eceliniz geldiğinde ölüm size mutlaka ulaşır ve ansızın yakalar. O halde, ölüm korkusuyla savaştan çekinmeyin. münafıklara zafer, ganimet ve benzeri bir iyilik dokunursa; bu, Allah tarafmdandır ve O'nun takdiriyle-dir. Çünkü O bizim iyiliğimizi bilmektedir" derler, Onların başına hezimet, açlık ve benzeri bir kötülük gelirse, Mu-hammed (s.a.v.)'in ve dininin uğursuzluğunu kastederek; "Bu, Muhammed (s.a.v.)'e tabi olduğumuz ve onun dinine girdiğimiz için başımıza geldi" derler. Süddî şöyle der: Dinimizi bıraktığımız ve Muhammed'e uyduğumuz için başımıza bu belâ geldi" derler. Nitekim Firavun'un kavmi de böyle söylemişti: "Onların başına bir kötülük geldiğinde Musa'yı ve beraberindekileri uğursuz sayarlardı,[173][173] Ya Muhammed! O beyinsizlere de ki: "İyilik, kötülük, mükafat ve ceza, bunların hepsi Allah katından-dır. Bunları yaratan ve icat eden odur. O'ndan başka yaratıcı yoktur. Fayda veren de, zarar veren de sadece O'dur. Herşey Onun iradesiyle olur. " Hayır ve şerrin Allah'ın takdiriyle olduğunu açıklamak suretiyle onların bâtıl iddialarını reddetmesi ve onları susturması, Rasulullah (s.a.v.)'a emredildi. Onlara ne oluyor da, herşeyin Allah'ın takdiri ile olduğunu anlamıyorlar? Bu âyet, anlayışlarının azlığı sebebiyle onları kınamaktadır.. Bundan sonra Yüce

---

[171][171] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/413

[172][172] Teshil, 1/148, Kurtubî bu görüştedir. Ebu Hayyan'm görüşü ise daha tercihe şayandır. O, el-Bahr adlı tefsirin de şöyle der; Ayetin zahirine bakılırsa, bu sözü söyleyenler münafıklardır. Çünkü Allah bir şeyi emrettiğinde, samimi mü'min onun sebebini sormaz. Bundan dolayı âyetin akışı şöyle gelmiştir: Onlara bir kötülük isabet ettiğinde, bu senin yüzündendir" derler. Münafıktan başkası bu sözü söylemez. El-Bahr, 3/928
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/551-552.

[173][173] A'raf sûresi, 7/131

Allah imanın hakikatini açıklayarak şöyle buyurdu, [174][174]
**79.** Bu âyet bütün insanlara hitap etmektedir. Yani Ey insan! Sana gelen iyilik ve nimet, bir lütuf, ihsan, ikram ve bir imtihan olarak Allah'tandır. Sana gelen bir belâ ve musibet ise, kendindendir. Kötülüğü bizzat kendin yaptığın için, onun sebebi sensin. Nitekim birbaşka âyet-i kerimede şöyle buyrulmuştur: "Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi yaptıklarınız yüzündendir[175][175] Bundan sonra Yüce Allah, Rasulullah (s.a.v.)'a hitap ederek şöyle, buyurdu, Ey Muhammed! Seni bütün insanlara peygamber olarak gönderdik. Allah'ın hükümlerini onlara tebliğ edeceksin. Senin peygamberliğine şahit olarak Allah yeter. Bundan sonra Yüce Allah peygambere itaate teşvik ederek şöyle buyurdu: [176][176]

**80.** Kim peygamberin emrine itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Çünkü peygamber, Allah'tan aldığı emri tebliğ etmektedir. Ey Muhammed! Kim sana itaatten yüz çevirirse, bilsin ki, seni onların amellerinin koruyucusu ve amellerinden dolayı onları hesaba çekici olarak göndermedik. Senin görevin, sadece tebliğ etmektir. [177][177]

**81.** Münafıklar: "Emrin baş üstüne ya Muhammed! derler. Âyetteki kelimesi, işittim ve itaat ettim" diyen kimsenin sözüne benzer. Senin yanından çıkınca, onlardan bir grup, senin onlara söylediğinden başka bir şey yaparlar ki, o da sana muhalefet ve senin emrine isyandır. Cezalarını çekmeleri için, Allah yaptıklarını amel defterlerine yazmalarını Hafaza meleklerine emreder. Onlara aldırma işini Allah'a bırak ve O'na güven. Kendisine tevekkül edene yardımcı olarak Allah yeter. O, senin intikamını onlardan alacaktır.
Bundan sonra Yüce Allah Kur'an'm açık mânâlarını ve beliğ lafızlarını anlamak için Kur'an üzerinde düşünmekten kaçman münafıkları kınadı. Çünkü Kur'an'm delili üzerinde düşünmekle anlaşılır. Ve bu şekilde nuru parlar. [178][178]

**82.** Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer bu Kur'an, müşrik ve münafıkların iddia ettiği gibi uydurulmuş olsaydı, onun haberleri, nazımları ve mânâlarında büyük bir çelişki bulurlardı. Fakat Kur'an bundan münezzehtir. Haberleri doğru, nazmı beliğ, mânâları açıktır. Bütün bunlar gösteriyor ki Kur'an, hikmet sahibi, Övgüye lâyık Yüce Allah tarafından indirilmiştir. [179][179]

**83.** Münafıklara zafer, ganimet veya hezimet ve musibet gibi, mü'minlere ait bir haber geldiğinde, onu, hakikatini anlamadan konuşur ve yayarlar. Onların bu haberi yaymaları, müslümanlar aleyhine bir fesai çıkarmaktır, Eğer onlar kendilerine

---

[174][174] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/552-553.
[175][175] Şûra sûresi, 42/30

[176][176] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/553.
[177][177] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/553.
[178][178] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/553.
[179][179] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/553.

ulaşan bu haber hususunda dedikodu etmeyi bırakarak, onu Rasulullah (s.a.v.)'a Sahabenin büyüklerine ve kendilerinden ilim sahiplerine götürselerdi, haberin asılını araştıracak olan kimseler yani Rasulullah (s.a.v.), Sahabenin ileri gelenleri ve ilim sahibi kişiler onun ne olduğunu bilirdi. [180][180]

**84.** Ey mü'minler! Allah size peygamberi göndermek lütfunda bulunmasaydi ve Kur'an'ı indirmekle rahmet etmeseydi, azınız müstesna, şeytanın size emrettiği kötü şeyler hususunda mutlaka ona uyardınız. Sonra Yüce Allah Hz. Peygamber (s.a.v.)'e cihad emrederek şöyle buyurdu: Ey Muhammedi Tek başına bile kalsan, Allah'ın dinini yüceltmek için savaş. Çünkü sana zafer vadedilmiştir. Münafıkların senden ayrılarak geri kalmalarına üzülme. Mü'minleri cesaretlendirerek onları savaşa teşvik et. Umulur ki, Allah kâfirlerin güçlerini kırar. Bu, Allah'ın, kâfirlerin gücünü kıracağına dair bir vadidir, Fiili Allah hakkında kullanıldığında kesinlik ifade eder. Yani, senin mü'minleri teşvikin sebebiyle Allah kâfirlerin, günaha batmışların kötülüğünü Önler. Nitekim Allah Bedir'de onları hezimete uğratmak ve Mekke'nin fethini mü'minlere nasip etmek suretiyle güçlerini kırmıştır. Allah'ın kudreti daha çetin, cezası daha büyüktür. [181][181]

**85.** Kim, insanlar arasında şeriata uygun bir şekilde aracılık ederse, o bu işten bir sevap payı alır. Kim de şeriata aykırı bir şekilde aracılık ederse, o da bu işten bir günah payı alır. Allah'ın herşeye kudreti yeter ve herkesi ameli ile cezalandırır. [182][182]

**86.** Size bir müslüman selam verdiğinde, onun selamını daha güzeliyle alın yahut aynı ile karşılık verin. Şüphesiz Allah kullarını, büyük küçük her türlü amellerinden dolayı hesaba çeker. [183][183]

**87.** Bu âyet, âhirette bütün mahlukatı toplayacağına dair Allah'ın bir yeminidir. Yani, Allah birdir, O'ndan başka ma'but yoktur. O sizi vukuunda şüphe olmayan kıyamet gününde kabirlerinizden çıkarıp mutlaka hesaba çekecektir. Ceza ve hesap i-çin öncekileri de sonrakileri de bir yere toplayacaktır. Kim, Allah'tan daha doğru sözlüdür. Bu cümle lafzan soru cümlesidir, fakat mânâ itibariyle olumsuzluk ifade eder. Yani, sözünde ve vadinde, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan daha doğru kimse yoktur. [184][184]

**Edebî Sanatlar**

Bu âyetler birçok edebî sanatı ihtiva eder. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Fâni hayatı, baki hayatla değiştiriler" cümlesinde istiare vardır. Burada "şira"

---

[180][180] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/553-554.
[181][181] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/554.
[182][182] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/554.
[183][183] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/554.
[184][184] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 554.

(satmak) lafzı değiştirme yerinde kullanılmıştır.
**2.** "Sanki, sizinle onun arasında bir dostluk yokmuş" cümlesinde itiraz sanatı vardır. Yani bu bir ara cümlesidir.
**3.** Allah'tan korkar gibi, insanlardan korkarlar" cümlesinde mücmel ve mürsel bir teşbih vardır.
**4.** "Emniyet" ve korku" kelimeleri arasında tıbâk sanatı vardır.
**5.** kelimeleri arasında iştikak cinası vardır.
**6.** Kur'an'ı düşünmüyorlar mı?" cümlesinde, istifham-ı inkârî vardır.
**7.** İman edenler Allah yolunda savaşırlar" cümlesi ile Kâfirler, Tâğut yolunda savaşırlar" cümlesi arasında mukabele sanatı vardır. Bunun gibi, kim iyi bir aracılık ederse, o ondan bir pay alır" cümlesi ile Kim, kötü bir aracılık ederse, o da ondan bir pay alır" cümlesi arasında da mukabele sanatı vardır. Mukabele, edebî sanatlardandır, iki veya daha fazla mânâyı ifade edip, sonra da aynı tertiple bunların karşılığını söylemeye mukabele denir. [185][185]

**Bir Uyarı**

De ki, iyilik de kötülük de Allah'tandır" âyeti ile, başına gelen kötülük kendindendir" âyeti arasında herhangi bir çelişki yoktur. Çünkü birincisi hakikat mânâsında kullanılmıştır Yani, iyiliği de, kötülüğü de Allah yaratır ve icat eder. İkincisinde ise sebep olma ve sebeplenme söz konusudur. Yani kişi, günahı sebebiyle musibete uğrar. Nitekim bir başka âyet-i kerime de " Başınıza gelen musibet kendi kazandığınız günahlardan dolayıdır.[186][186] buyrulmuştur. Veya şöyle diyebiliriz: Gerçekte her ne kadar herşey Allah'tan olsa da, iyiliğin Allah'a kötülüğün kula nisbet edilmesi, sözde, Allaha karşı gösterilen güzel edeptendir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.)'ı "Bütün hayır senin elindedir. Şer sana nisbet edilmez" buyurmuştur. Allah daha iyi bilir. [187][187]

**88.** Size ne oldu da münafıklar hakkında iki gruba ayrıldınız? Halbuki Allah onları yaptıkları yüzünden başaşa- ğı etmiştir. Allah'ın saptırdığını doğru yola getirmek mi istiyorsunuz? Allah'ın saptırdığı kimse için asla yol bulamazsın!
**89.** Sizin de kendileri gibi inkâr edip de onlarla eşit olmanızı istediler. O halde Allah yolunda göç edinceye kadar onlardan hiçbirini dost edinmeyin. Eğer yüz çevirirlerse onları yakalayın, bulduğunuz yerde onları öldürün ve hiçbirini dost ve yardımcı edinmeyin.
**90.** Ancak kendileriyle aranızda andlaşma bulunan bir topluma sığınanlar, yahut sizinle ve kendi toplumlarıyla savaşmaktan yürekleri kırılarak size gelenler müstesna. Allah dileseydi onları başınıza belâ ederdi de sizinle savaşırlardı. Artık onlar sizi bırakıp bir tarafa çekilir de sizinle savaşmazlar ve size barış teklif e- derlerse, bu durumda Allah size, onların aleyhinde bir yola girme hakkı vermemiştir.

---

[185][185] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/555.
[186][186] Şûra sûresi, 42/30
[187][187] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/555.

**91.** Hem sizden hem de kendi toplumlarından emin olmak isteyen başkalarını da bulacaksınız. Bunlar her ne zaman fitneye götürülseler ona başaşağı dalarlar. E-ğer sizden uzak durmaz, sulh teklif etmez ve ellerini çekmezlerse onları yakalayın, rasladığmız yerde öldürün. İşte onlar üzerine sizin için apaçık yetki verdik.
**92.** Yanlışlıkla olması dışında bir mü'minin bir mü'mini öldürmeğe hakkı olamaz. Yanlışlıkla bir mülmini öldüren kimsenin mü'min bir köle azad etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir. Meğer ki ölünün ailesi o diyeti bağışlamış ola! E-ğer öldürülen mü'min olduğu halde, size düşman olan bir toplumdan ise mü'min bir köle azat etmek lazımdır. Eğer kendileriyle aranızda andlaşma bulunan bir toplumdan ise, ailesine teslim edilecek bir diyet ve bir mü'-mın köleyi azad etmek gerekir. Bunları bulamayan kimsenin, Allah tarafından tevbesinin kabulü için iki ay peşpeşe oruç tutması lazımdır. Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir.
**93.** Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezası, i-çinde ebediyyen kalacağı cehennemdir. Allah ona ga-zab etmiş, onu la'netlemiş ve onun için büyük bir azab hazırlamıştır.
**94.** Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek, "Sen mü'min değilsin." demeyin. Çünkü Allah'ın nezdinde sayısız ganimetler vardır. Önceden siz de böyle iken Allah size lütfetti; o halde iyi anlayıp dinleyin. Şüphesiz Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.
**95.** Mü'minlerden özür sahibi olanlar dışında oturanlarla malları ve canlarıyle Allah yolunda cihad e-denler bîr olmaz. Allah, malları ve canları ile cihad edenleri derece bakımından oturanlardan üstün kıldı, i Gerçi Allah hepsine de güzellik vadetmiştir; ama müca-: hidleri, oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır.
**96.** Kendinden dereceler, bağışlama ve rahmet vermiştir. Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir.

## Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde münafıkların rezil durumlarını anlattıktan sonra bu âyetlerde de diğer âdi hallerini anlattı. Bundan sonra, hatâen ve kasden adam öldürmenin hükmünü açıkladı ve mü s lüm ani ardan birinin öldürülmesine sebep olmamak için, bir insanı öldürmeye teşebbüs etmeden önce temkinli davranmayı emretti. Daha sonra da, mücahidlerin mertebelerini ve âhiretteki yüksek mevkilerini anlattı. [188][188]

## Kelimelerin İzahı

Onları küfre döndürdü, veya onları gerisin geri döndürdü, demektir. Reks aslında, bir şeyi ters çevirmek manasınadır. Şâir şöyle der:
Onlar cehennemin kızgın ateşinde başları aşağı ayaklan yukarı gelecek şekilde

[188][188] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/559.

çevrilirler. Çünkü onlar âsî idiler. İftira etmiş ve yalan söylemişlerdi.[189][189]
Daraldı. Daralmak mânâsına gelen hasr kökündendir. : Selem; teslim olmak, boyun eğmek demektir.
"Onlara rastladığınız, onları bulduğunuz yerde" demektir. : İyice araştırın manasınadır. : O fitneye daldırılırlar.[190][190]

**Nuzûl Sebebi**

**a.** Zeyd b. Sabit'ten şöyle rivayet edilmiştir. Peygamber (s.a.v.) Uhuc savaşma çıkınca beıaberindekilerden bir grup geri döndü. Bu dönenler hak kında Ashab iki gruba ayrıldı. Bir kısmı, "onları Öldürelim" dediler. Bir kısmı ise, bunu kabul etmedi. Bunun üzerine Yüce Allah: "Size ne oldu da, münafıklar hakkında iki gruba ayrıldınız" âyetini indirdi Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Bu, ateşin, demirin kirini ve pasını gi derdiği gibi pislikleri gideren temiz bir şeydir.[191][191]
**b.** Rivayet olunduğuna göre Haris b. Yezid, Peygamber (s.a.v.)'e aşır düşmandı. Daha sonra müslüman olmak isteyerek Medine'ye hicret etti. Yolda Ayyaş b. Ebî Rabîa ile karşılaştı. Ayyaş, Haris'in müslüman olmak istediğini anlayamadı ve onu öldürdü. Bunun üzerine Yüce Alıah "Yanlışlıkla olması dışında, bir mü'minin bir mü'mi-ni öldürmeye hakkı yoktur" âyetini indirdi.[192][192]
**c.** İbn Abbas'm şöyle dediği rivayet olunur: Bir grup müsltimail) elinde ganimet malı bulunan bir adama yetiştiler. Adam onlara, "Selâmün aley-küm" dedi. Fakat onlar buna inanmayarak adamı öldürüp elindeki ganimeti aldılar. Bunun üzerine, sıze selam verene, "sen mü'min değilsin, demeyin..." âyeti nazil oldu.[193][193]

**Âyetlerin Tefsiri**

**88.** Ey mü'mirıier, münafıkların durumu hakkında niçin iki gruba ayrıldınız? Bir kısmını"onıarı öldürelim", bir kısmınız da "öldürmeyelim" diyor. Halbuki onlar münafıktır. Nifak ve isyanları sebebiyle Allah onları küfre döndürmüştük
Allah'ın saptırdığı kimseleri doğru yola iletmek mi istiyorsunuz? Bu iki cümlede geçen soru edatları inkâr ve kınama ifade eder. Yani, "bunların durumu hakkında ihtilafa düşmeyiniz Onlardan hayır beklemeyin. Çünkü Allah onların dalâletine hükmetti. Allah'ın saptırdığı kimse için, hidâyete ermesi ve imarı etmesi için asla yol bulamazsın. [194][194]

**89.** münafıklar, sizm de kendileri gibi küfre dönmenizi, ve onlarla eşit olup toptan kâfir olmarıı2ı isterler, "Onlar iman edip de, Allah yolunda hicret ve cihad ederek

---

[189][189] Bu beyit Ümeyye b. Ebi Salt'a aittir.
[190][190] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/559.
[191][191] Buhârî, Tefsir, İV/15; Tirmizî, Tefsir İV/14
[192][192] Vahidi Esbâbu'n-nuzûl, s. 97
[193][193] Buhârî, Tefsir, İV/17.
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/559-560.
[194][194] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/560.

imanlarını sağlamlaştırmadıkça, onlardan hiçbiriyle dostluk ve arkadaşlık kurmayın.." Ey mü'minler, eğer onlar Allah yolunda hicret etmekten yüz çeviririlerse, ister Harern mıntıkasında isterse bunun dışında kalan Hill mıntıkamda olsunlar, nerede bulursanız onları yakalayıp öldürün. Onların hiçbirini dost ve yardımcı edinmeyin. Yani, her ne kadar onlar size aşırı derecede dostluk gösterse ve yardım etseler de, siz işlerinizde onlardan öğüt ve yardım beklemeyin. [195][195]

**90.** Ancak kendileriyle antlaşma yaptığınız bir topluma, aralarındaki anlaşma gereği gidip sığınanlar hariç. Kanlarının dökülmemesi hususunda bunların hükmü, antlaşma yaptı ğınız toplum hakkındaki hükmün aynıdır,
Bu cümle de Öldürme emrinden istisnadır. Yani yahut sizinle veya kendi kavimleri ile savaşmak istemeyerek size gelenleri de öldürmeyin. Onlar sizinle beraber olmadıkları gibi aleyhinizde de değillerdir. Allah dileseydi onları kuvvetlendirir ve cesaret verirdi de size karşı savaşırlardı. Fakat Allah lütfuyla, onların size karşı savaşmalarını engelledi. Onlar size saldırıp savaşmaz, boyun eğer ve teslim olurlarsa; böyle devam ettikleri sürece onlarla savaşmayınız. [196][196]

**91.** Hem sizden, hem de kendi toplumlarından emin olmak isteyen başkalarını da bulacaksınız. Yani münafıklardan size karşı imanlarını izhâr edip sizden emin olmak, kavimlerine döndüklerinde de küfürlerini izhâr edip onlardan emin oimak isteyen başka bir grubu da bulacaksınız. EbussuÛd, bunların Escd ve Gatafan kabilelerinden bir grup olduğunu söylemiştir. Bunlar Medine'ye geldiklerinde müs I umanlardan emin olmak için müslüman görünür ve onlarla muahede yaparlardı. Kavimlerine döndüklerinde de, onlardan emin olmak için kâfir olur ve ahidlerini bozarlardı, Bunlar her ne zaman fitneye götürülseler ona baş aşağı daldırılırlar. Yani onlar küfre veya müs-lümanlarla savaşa çağrıldıklarında hemen ona yönelir ve bu hususta en kötü duruma sokulurlar. Bunlar her türlü düşmandan daha kötüdürler. Eğer sizden uzak durmaz, barışa yanaşmaz ve sizinle savaşmaktan el çekmezlerse rastladığınız ve bulduğunuz yerde onları yakalayıp esir atın ve Öldürün. İşte zulüm ve hainliklerinden dolayı onları yakalayıp öldürmek için size açık bir delil ve hüccet verdik. [197][197]

**92.** Yanlışlıkla olması dışında, bir mü'minin bir mü'mini Öldürmesi doğru ve uygun değildir. Çünkü iman zulmü engeller. Kİm yanlışlıkla bir mü'mini öldürürse mü'inin bir köle âzât etmesi gerekir. Çünkü mü'min köleyi kölelik bağından kurtarmak onu diriltmek gibidir. Aynı zamanda katilin, öldürülenin mirasçılarına ödenmek üzere bir diyet vermesi gerekir. Ancak mirasçılar katili bağışlar da diyeti düşürürlerse bunu ödemek gerekmez. Kânun koyucu olan Yüce Allah yanlışlıkla adam öldürme halinede iki şeyi farz kıldı. Bunlar keffâret ve diyettir. Keffâret, katilin malından bedeli ödenmek üzere bir mü'min köleyi âzât etmektir. Diyet ise, katilin âkile denilen yakınları tarafından ödenecek olan yüz devedir. Eğer

---

[195][195] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/560.
[196][196] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/560-561.
[197][197] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/561.

yanlışlıkla öldürülen mü'minin kavmi kâfir ise ve müslümanlarla savaş halinde iseler, bu durumda katile sadece keffâret gerekir. Öldürülenin kav-minin müslümanların a-leyhine yararlanmamaları için diyet ödemez, Eğer yanlışlıkla öldürülen zimmîler gibi, aranızda anlaşma bulunan kâfir bir kavimden ise, aranızda bir anlaşma olduğu için katilin, maktulün ailesine diyet ödemesi gerekir. Aynı zamanda katilin, mü'min bir köleyi azat etmesi de lâzımdırEğer katil köle bulamazsa, onun yerine kesintisiz olmak üzere iki ay oruç tutması gerekir. Yüce Allah tevbenizi kabul etmek için bu hükmü koydu. Allah yarattıklarını pek iyi bilir, koyduğu kânunlarda hikmet sahibidir. Bundan sonra Yüce Allah kasten adam öldürmenin hükmünü, bunun çirkin bir suç olduğunu ve cezasının çok şiddetli olduğunu açıklıyarak şöyle buyurdu: [198][198]

**93.** Kirn, mü'min olduğunu bilerek kasdcn bir mü'mini Öldürürse onun cezası, içinde ebediyyen kalacağı cehennemdir. Cumhura göre bu hüküm, mü'mini öldürmeyi helâl sayanlar i-çindir. Nitekim İbn Abbas da böyle söylemiştir. Çünkü öldürmeyi helal sayan katil kâfir olur. O katil, Allah'ın hısımına uğrar, rahmetinden kovulur, âhirette de şiddetli azaba çarpılır.[199][199]

**94.** Ey mü'minler, düşmana kar -şı savaşmak üzere cihada çıktığınızda temkinli davranın, kimin mü'min kimin kâfir olduğunu anlamadan insan öldürmede acele etmeyiniz. Geçici dünya malına göz dikerek. Islamm selamı ile size selam veren kimseyi, "sen mü'min değilsin, sen bunu ölüm korkusuyla söyledin" deyip de Öldürmeyin, Allah katında bundan daha iyi ganimetler vardır. Onlar, Allah'ın sizin için hazırladığı bol sevap ve nimetlerdir. Siz de daha önce böyle kâfirler idiniz. Allah size İslamı nasip etti. Size imanı lütfetti. Öyleyse herhangi bir mü'mini Öldürmemek için temkinli olunuz ve onun durumunu kendi durumunuzla kıyaslayınız. Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan heberdardır. Onlara göre size ceza verecektir.
Bundan sonra Yüce Allah mücahidlerin faziletini anlatarak şöyle buyurur: [200][200]

**95.** A'mâ topal ve hasta gibi özürlüler hariç, mü'minlerden cihada gitmeyip oturanlar malı ile canı ile Allah yolunda cihad edenlerle bir değildir. İbn Abbas: "Bunlar, Bedir savaşma gitmeyip oturanlar ile, savaşa gidenlerdir" der. Bu âyet inince a'mâ olan İbn Ümm-i Mektûm kalkıp; "Yâ Rasulallah! Bana ruhsat var mı? Allah'a andolsun ki, gücüm yetse mutlaka cihada çıkardım." dedi. Bunun üzerine, "özürlüler hariç" bölümü indi. Allah, malları ve canlarıyla cihad edenleri, oturan özürlülere üstün kıldı. Zira aynı niyeti taşımalarına rağmen birisi savaşa katılmış diğeri katılamamıştır. Nitekim Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurur: Medine'de Öyle kimseler vardır ki,

---

[198][198] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/561-562.
[199][199] Kasten adam öldüren kimsenin hükmü hakkında geniş bilgi için bakınız Ebu Hayyan el- Muhtasar-ı İbn Kesir 1/422.
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/562.
[200][200] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/562.

yürüdüğünüz her yolda ve geçtiğiniz her vadide sizinle beraberdirler. Ashab: "Yâ Rasulallah! Onlar Medine'de oldukları halde mi, bizimle beraberdirler?" dediler. Rasulullah (s.a.v.): "Evet özürleri onları engelledi." buyurdu.[201][201] Savaşa katılan ve özürleri sebebiyle katılamıyanlardan herbi-rine Allah âhirette güzel mükâfat vadetmiştir. Allah kendi yolunda savaşanlara bol bol sevap vermek suretiyle onları, özürsüz olarak savaşa katılmayanlardan üstün kılmıştır. [202][202]

**96.** Allah mağfiret ve rahmetiyle birlikte, mücahitlere birbirinden üstün makamlar verecektir. Hadiste şöyle buyrulur: "Cennette yüz derece vardır. Allah onları kendi uğrunda cihad edenler için hazırlamıştır. Her iki derece arasındaki mesafe, göklerle yer arasındaki mesafe kadardır.[203][203]

## Edebî Sanatlar

Bu âyetler, aşağıda özetlediğimiz edebî sanatları ihtiva etmektedir:
**1.** Münafıklar hakkında, niçin iki gruba bölündünüz? , ve "hidâyete erdirmek mi istiyorsunuz" cürnlelerindeki soru edatları inkâr ve kınama ifade eder.
**2.** "Hidâyete erdirmeniz" ile "Allah'ın saptırdığı" ve "oturanlar" ile "savaşanlar" arasında tıbâk vardır.
**3.** "Kâfir olursunuz" ile "kâfir oldular" ve syi* "bir bağış" ile "bağışlayan kelimeleri arasında cinâs-ı mugayir vardır.
**4.** "Allah malları ve canlarıyla cihad edenleri üstün kıldı..." cümlesi "Allah mücahidleri oturanlara üstün kıldı" şeklinde tekrarlandığı için itnâb vardır Aynı şekilde, "yanlışlık hali müstesna bir mü'mini öldür-mesi"cümlesi de "kim bir mü'mini hatâen öldürürse" diye tekrarlandığı için itnâb vardır.
**5.** "Allah yolunda yürüdüğünüz zaman" cümlesindı istiare sanatı vardır. Yüce Allah kelimesini, düşmanla savaşmak üzen "yürümek" yerinde, kelimesini de "din" yerinde müstear olarak kul landı.
**6.** Bir köle azat etmek, terkibinde macâz-ı mürsel vardı 1 Cüz zikredilmiş, küll kastedilmiştir. Yani kölenin boynu zikredilmiş, ker dişi kastedilmiştir. [204][204]

## Faydalı Bilgiler

Kasten adam öldürmek İslam nazarında en büyük suçlardandır. Bundan dolayıdır ki, adam öldürmenin cezası son derece sert ve şiddetlidir. Ra-sulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Yarım kelime ile de olsa, kim mü'min ve müslümaıı birinin öldürülmesine yardımcı olursa, kıyamet günü iki gözü arısına "Allah'ın rahmetinden ümidini kesen"diye yazılı olarak gelir.[205][205] Bir başka hadiste de şöyle buyurdu: "Allah

---

[201][201] Buhârî, Cihâd, 35; Meğâzi, 81
[202][202] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/562-563.
[203][203] Nesâî, Cihâd, 18
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/563.
[204][204] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/563.
[205][205] İbn Mace, Diyet, 1

katında dünyanın yok olması, mü'min bir adamın öldürülmesinden daha hafiftir.[206][206] Bunun içindir ki, tbn Ab-bas, katilin tevbesinin kabul edilmeyeceğine dair fetva vermiştir. Allah bizi bundan korusun. [207][207]

**Bir Uyarı**

Yüce Allah, yanlışlıkla adam öldürene ceza olarak, mü'min bir köleyi azat etmesini emretti. Allah daha iyisini bilir ama, bundaki hikmet şudur: Katil, dinler içinden mü'min bir nefsi öldürüp yok edince, öldürdüğünün benzeri bir nefsi hürler içerisine katması gerekir. Çünkü köleyi, kölelik zincirinden kurtarmak diriltmek demektir. İslam hukukunda köle, başka milletlerde hürlerin sahip olamadığı haklara sahiptir. Bunun en güzel delili
Yüce Allah'ın şu âyetidir:
Kendilerine bol rızık verilenler, rızıklarmı ellerinin altındakilere vermiyorlar ki, rızıkta hepsi eşit olsunlar.[208][208] Rasulullah (s.a.v.)'m ölüm hastalığında buyurduğu şu hadis de bunun delilidir: "Namaza sarılın, namaza. Bir de, sahip olduğunuz kölelere, güçlerinin yetmediği yükü yüklemeyin.[209][209] Amerika'da zencilere yapılan muameleyi gören bir kimse söylediğimizin doğruluğunu açık bir şekilde anlar. Batı toplumları bir taraftan köle edinmeyi yasaklarken, öte yandan hürleri köleleştiriyorlar. Fertleri köle edinmeyi yasaklarken, kalkındırma ve yardım adı altında toplumları, halkları ve milletleri köle yapıyorlar. Bu şahta ve aldatıcı medeniyet nerde, toplumları halkları ve fertleri hürriyete kavuşturan, İslam'ın hakiki medeniyeti nerede?!! [210][210]
**97.** Kendilerine yazık eden kimselere melekler, canlarını alırkan: "Ne îşde idiniz" dediler. Bunlar: "Biz yeryüzünde çaresizdik" diye cevap verdiler. Melekler de: "Allah'ın yeri geniş değil miydi? Hicret et-seydiniz ya!" dediler. İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir.
**98.** Erkekler, kadınlar ve çocuklardan aciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler, hiçbir yol bulamayanlar müstesnadır.
**99.** İşte bunları, umulur ki Allah affeder; Allah çok affedicidir, bağışlayıcıdır.
**100.** Allah yolunda hicret eden kimse yeryüzünde gidecek bir çok güzel yer ve bolluk bulur. Kim Allah ve Rasulü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükafaatı Allah'a düşer. Allah da çok bağışlayıcı ve merhametlidir..
**101.** Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur. Şüphesiz kâfirler, sizin apaçık düşmanımzdır.
**102.** Sen de içlerinde bulunup onlara namaz kıldırdığın zaman, onlardan bir kısmı seninle beraber namaza dursunlar" silahlarını yanlarına alsınlar, secde ettiklerinde

---

[206][206] Beyhâkî, Sünen Vill/23
[207][207] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/564.
[208][208] Nahl sûresi, 16/71
[209][209] İbn Mace, Vesayâ, 1, Cenâiz,64; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/78
[210][210] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/564.

onlar geriye gitsinler. Sonra henüz namazını kılmamış olan diğer gurup gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar ve onlar da ihtiyat tedbirlerini ve silahlarını alsınlar. O kâfirler arzu ederler ki siz silahlarınızdan ve eşyanızdan gafil olsanız da üstünüze birden baskın yapsalar. Eğer size yağmurdan bir eziyet olur, yahut hasta bulunursanız silahlarınızı bırakmanızda size günah yoktur. Yine de tedbirinizi alın. Şüphesiz Allah, kâfirler için alçaltıcı bir azab hazırlamıştır.
**103.** Namazı bitirince de ayakta, otururken ve yanınız üzerinde yatarken Allah'ı anın. Emniyete kavuşunca da namazı dosdoğru kılın, çünkü namaz mü'min-ler üzerine vakitleri belli bir farzdır.
**104.** O topluluğu takip etmekte gevşeklik göstermeyin Eğer siz acı çekiyorsanız biliniz ki onlar da, sizin çektiğiniz gibi acı çekmektedirler. Üstelik siz Allah'tan, onların ümit etmedikleri şeyleri umuyorsunuz. Allah
ilitn ve hikmet sahibidir.
**105.** Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana Kitab'ı hak ile indirdik; hainlerden taraf olma!
**106.** Ve Allah'tan mağfiret iste, çünkü Allah, çok bağışlayıcı, ziyadesiyle merhametlidir.
**107.** Kendilerine hıyanet edenleri savunma; çünkü Allah hain günahkârları sevmez.
**108.** İnsanlardan gizlenir de Allah'tan utanmazlar. Halbuki geceleyin, O'nun razı olmadığı sözü düzüp kurarken O, onlarla beraber idi. Allah yaptıklarını kuşatıcıdır.
**109.** Haydi siz dünya hayatında onlara taraf çıkıp savundunuz, ya kıyamet günü onları kim müdafaa edecek yahut onlara kim vekil olacak?
**110.** Kim bir kötülük yapar, yahut nefsine zulmeder de, sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve merhametli bulacaktır.
**111.** Kim bir günah kazanırsa onu ancak kendi aleyhine kazanmış olur. Allah her şeyi bilicidir, büyük hikmet sahibidir.
**112.** Kim kasıtlı veya kasıtsız bir günah kazanır da sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, muhakkak ki büyük bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmiş olur.
**113.** Allah'ın sana lütfü ve merhameti olmasaydı, onlardan bir güruh seni saptırmaya yeltenmişti. Halbuki onlar yalnızca kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah sana Kitab'ı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın lütfü sana gerçekten büyük olmuştur.

**Bu Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti**

Yüce Allah Önceki âyetlerde samimi mücahitlere verilecek sevabı mlattıktan sonra, bu âyetlerde de, küfür diyarında oturup da cihada katılmayanların cezalarını açıkladı. Sonra müslümanları küfür diyarından İslam diyarına hicrete teşvik etti. Hicret için yeryüzünün genişliğini, hicret edene verilecek sevap ve mükafatı anlattı. Bundan sonra da, cihat ve hicret korkuya sebep olduğu için, Yüce Allah yolcu ve korku namazının usûlünü anlattı. Daha sonra, adaletin üstünlüğü prensibine dair, tarihin kaydettjği en parlak misali verdi! Olay şudur: Zulmen, hırsızlıkla itham edilen
bir Yahudiye adaletle muamele edilmiş ve ona komplo hazırlayanlar Me-dine'li

Ensar'dan bir aile olduğu halde onların suçlu olduğuna hükmedilmistir. [211][211]

**Kelimelerin İzahı**

Mürâğam, toprak mânâsına gelen kelimesinden türemiştir. "Gidilen ve dolaşılan yar" demektir. îbni Kuteybe şöyle der: Mürâğim ile muhacir aynı mânâyadır. Aslı şudur: Bir kimse müslüman olduğunda kavmine kızgın olarak onlardan ayrılırdı. Bu şahsa murâğim, yürüyüp gittiği yola murâğam, Peygamber (s.a.v.)'e ulaşmasına da hicret denilirdi. Sea, rızıkta genişlik demektir.[212][212]
Sea rızıkta genişlik demektir.
Noksanlaştırinanız. Kasr, eksiltmek demektir. Bir kimse, dört rekatlı namazı iki rekat kıldığında denir. Ebû Ubeyd şöyle der: Bu, üçtürlü ifade edilir. Bunların üçü de "namazı kısalttım" demektir.[213][213]
Gafil olursunuz. Gaflet, dikkatsizlik ve hafıza zayıflığı sebebiyle insana arız olan dalgınlık" demektir.
Mevkut, vakitleri belli, vaktinin dışında yapılması caiz olmayan şey demektir.
Gevşersiniz.
Hasîm, mühâsım yani çekişen, müdafaa eden demektir.
Havvân, "çok hain, hıyanette aşırı giden, manasınadır. [214][214]

**Nüzul Sebebi**

**a.** İbn Abbas'm şöyle dediği rivayet olunur: Müslümanlardan, İslamı hafife alan bir grup Mekke'de oturuyordu. Müşrikler, Bedir savaşma onları da beraberlerinde getirdiler. Onlardan bazıları savaşta Öldü. Müslümanlar: "Bu arkadaşlarımız müslümandı. Savaşa zorla getirildiler, dediler. Bunun Üzerine Melekler kendilerine zulmeden kimselerin canlarını alırken... âyeti indi.[215][215]
**b.** Damure b. Kays Mekke'deki zayıflardan olup hasta biri idi. Allah'ın hicret hakkında indirdiği âyeti işitince" çocuklarına: Ben zayıflardan değilim, ben yolu mutlaka bulurum. Beni götürünüz. Vallahi, bu gece bile Mekke'de kalmıyacağı dedi. Onu bir sedyeye koyup yola çıktılar. Damura, yolda Ten'im demlen yerde öldü. Bunun üzerine Yüce Allah ım Allah ve Rasulü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da, sonra kendisine ölüm gelirse artık onun mükafatı Allah'a düşer" âyetini indirdi.[216][216]
**c.** Rivayet olunduğuna göre Ensar'dan Zufroğullarından Tu'me b. Übeyrik isimli bir adam, komşusu Katâde b. Nu'man'm zırhını çalarak un torbası içine koyup götürdü. Torbadaki bir yırtıktan un akmaya başladı. Zırhı götürüp Zeyb b. Semîn adındaki Yahudinin yanında sakladı. Zırh, Tu'me-nin yanında araştırıldı, fakat bulunamadı.

---

[211][211] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/14-15.
[212][212] Tefsîru GarTbil-Kur'ân, s.134 .
[213][213] Kurtubî, 5/360
[214][214] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/15.
[215][215] Muhtasarı tbn Kesir, 1/427
[216][216] Kurtııtö, 5/349

Tu'me, zırhı almadığına ve zırh hakkında her hangi bir bilgisi olmadığına yemin etti. Bunun üzerine onu bırakıp dökülen unun izini takip ederek Yahudinin evine geldiler. Zırhı burada bulup aldılar. Yahudi: "Bunu bana Tu'me emanet olarak verdi" dedi. Yahudilerden bir grup da onun lehine şahitlik ettiler. Zufroğulları: Haydin, Rasulullah (s.a.v.)'a gidelim dediler. Rasulullah (s.a.v.)'a gelerek, ondan ar-kadaşlarını müdafa etmesini istediler. Arkadaşlarının suçsuzluğu ve Yahudinin hırsızlığı hakkında şahitlik ettiler. Rasulullah (s.a.v.) da onların dediği gibi yapmak istedi. Bunun üzerine: Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana kitabı hak ile indirdik, âyeti nazil oldu. Tu'me, Mekke'ye kaçarak mür-ted oldu. frUekke'de hırsızlık yapmak için bir evin duvarını deldiği sırada duvar üzeime yıkılarak onu öldürdü.[217][217]

## Âyetlerin Tefsiri

**97.** Küfür diyarında kâfirlerle birlikte ikâmet etmek ve İslam diyarına hicret etmemek suretiyle nefislerine zulmettikleri halde meleklerin kendilerini öldürdüğü kimseler var ya, İşte Melekler onlara: Dininizin emirlerini uygulama hususunda durumunuz nedir?" diye sorarlar. Bu soru kınama ve a-zarlama ifade eder. Onlar özür beyan ederek: "Biz Mekke'de zayıftık ve o-rada dinin emirlerini uygulamaktan acizdik" derler. Melekler onları kınayarak derler ki: Allah'ın arzı geniş değil miydi ki Habeşistan ve Medine'ye hicret edip da dinin emirlerini yerine gibi siz de küfür diyarından Allah'ın dinini uygulayabileceğiniz hicret etseydiniz. Yüce Allah onların cezasını açıklayarak şöyle İşte onların barınacağı yer cehennem getirenler bir diyarabuyurdu:
dir.. Orası barınacak ne kötü bir yerdir! Yüce Allah bundan sonra zayıfları ve hicret etmekten âciz olanları istisna ederek şöyle buyurdu: [218][218]

**98.** Ancak onlardan, müşriklerin ezdiği, fakirlik ve zayıflıklarından dolayı da hicretten aciz olan, kurtuluş çaresi ve hicret yurduna götürecek yolu bulamayan zayıf erkek, kadın ve çocuklar müstesna. [219][219]

**99.** İşte bunları umulur ki Allah affeder. Çünkü bunlar hicreti kendi istekleriyle bırakmadılar. Allah çok af edicidir, bağışlayıcıdır. Dolayısıyla mazereti olanları affeder ve bağışlar. fiili Allah kelamında kullanıldığında tahkik ifade eder. [220][220]

**100.** Bu âyet hicreti teşvik etmektedir. Yani kim. dini için vatanını terk eder ve düşmanların tuzağından kaçarsa yer yüzünde hicret edecek ve dolaşacak geniş bir yer bulur. Bu sayede düşmanının zulmünden korunur. Geniş rızık elde eder. Çünkü Allah'ın arzı geniş ve kulları için rızkları boldur. O, şöyle buyuruyor. "Ey iman

---

[217][217] Ehıssuûd. 1/380
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/15-16.
[218][218] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/16.
[219][219] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/16.
[220][220] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/17.

eden kullarım! Şüphesiz, benim arzım geniştir. O halde yalnız bana kulluk edin[221][221]
Kim Allah ve Rasulu uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükafatı Allah'a düşer. Yüce Allah bu âyette haber veriyor ki: Kim dini uğrunda ülkesinden çıkarak, yani küfür diyarından hicret ederek Allah ve Rasulüne giderde hicret yurduna ulaşmadan önce Ölürse onun hicretinin sevabı Allah'a düşer. Allah kullarını bağışlayıcı ve merhamet edicidir. [222][222]

**101.** Savaş ticaret veya diğer sebeplerle yolculuk ettiğiniz zaman namazları kısaltarak dört rekatlı namazları iki rekat kılmanızda size herhangi bir günah yoktur, Kâfir düşmanlarınızdan size herhangi bir kötülük gelmesinden korkarsanız bu şekilde namazı kısaltabilirsiniz. Âyette geçen "bir kötülük gelmesinden korkarsanız" ifadesi seferde namazın kısaltılmasının şartı değildir. Bu ancak o günkü durumu açıklar. Zira müşriklerin çokluğundan dolayı İslam'ın ilk dönemlerinde müslümanlar, yolculuklarında düşmandan korkuyorlardı.. Ya'la b. Ümeyye hadisi de bu görüşü pekiştirir. O şöyle der: Ömer b. Hattab'a: Allah, "Eğer korkarsanız" buyuruyor. Halbuki bugün artık insanlar emniyet içindeler" dedim. Ömer şöyle cevap verdi: Senin dikkatini çeken benim de dikkatimi çekti. Bunu Rasulullah (s.a.v.)'a sordum. "Bu, Allah'ın size verdiği bir sadakadır. Onun sadakasını kabul edin" buyurdu. Şüphesiz kâfirler, sizin düşmanlarınızda. Size karşı açıkça düşmanlık yürütmektedirler. Allah'a i-badetle meşgul olmanız, onların sizi öldürmesine engel olmaz. [223][223]

**102.** Ey Muhammed, savaşta korku namazı kılmak istediklerinde ve sen de onlarla beraber bulunduğunda onlardan bir grup ihtiyaten silahlarını kuşanmış olarak senin arkanda namaz kılsınlar. Diğer bir grup ise düşman karşısında beklesin. Birinci grup namazı bitirdiğinde, arkanızda düşman karşısında beklesinler. Sonra
olan diğer grup gelsin, Onlar da ihtiyat tedb silahlarını alsınlar. Yani silahlarını kuşanmak suretiyle tedbirli ve düşmanla savaşa hazır olsunlar., silahlarınızdan ve eşyanızdan gafil olmanızı isterler ki, ani bir baskın yapıp sizi yakalasınlar ve namazda iken öldürsünler. Yani, hep birlikte namazla meşgul olmayın ki, düşman size bir şey yapamasın. Ancak, size emredildiği şekilde namazınızı kılınız. Yağmur veya hastalık hallerinde, gücünüz yetmediği takdirde, silah kuşanmamanızda sizin için bir günah yoktur, Fakat mümkün mertebe, düşmana karşı ihtiyatlı ve uyanık olun. Şüphesiz Allah kâfirler için rezil edici ve horlatıcı bir azap hazırlamıştır. İbn Kesir bu âyetin tefsirinde, Ebu Ayyaş Züraki'nin şöyle dediğini rivayet eder: Biz Rasulullah (s.a.v.) ile birlikte Usfan'da idik. Başlarında Halid b. Velid'in bulunduğu müşrikler karşımıza çıktı. Onlar bizimle kıble arasında bulunuyorlardı. Rasulullah (s.a.v.) bize öğle namazını kıldırdı. Müşrikler kendi aralarında : müsliimanlaT, ani bir baskınla yok edebileceğimiz bir durumda idiler. Fırsatı kaçırdık, dediler. Sonra da: Az sonra Öyle bir namaz vakti girecek kı,"o namaz onlar için canlarından da,

---

[221][221] Ankebut suresi 29/56
[222][222] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/17.
[223][223] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/17.

çocuklarından da daha Önemlidir, dediler. Râvi der ki: Bunun üzerine Cebrail (a.s.), öğle ile ikindi arasında âyetini indirdi.[224][224]
Bundan sonra Yüce Allah korku namazının arkasından kendisinin çokça zikredilmesini emrederek şöyle buyurdu: [225][225]

**103.** Namazı bitirdiğinizde ayakta, otururak Allah'ı çokça zikredin. Bütün hallerinizde Allah'ı zikrediniz ki, düşmana karşı size yardım etsin. Korku gidip de düşmandan emin olduğunuz zaman namazı tam küm. Size emredildiği gibi rükuu ile, secdeleri ile ve bütün şartlanyle huşu içinde kılınız. şüphesiz namaz mü'minler üzerine belli vakitlerle sınırlanmış bir farzdır. Onu vaktinden sonraya bırakmak caiz değildir. Bundan sonra Yüce Allah, cihada ve musibet zamanında sabırlı olmaya teşvik ederek şöyle buyurdu: [226][226]

**104.** Düşmanı takip hususunda gevşeklik göstermeyin. Bilakis onları takibe gayret gösterin. Bütün gözetleme yerlerinde onları tjpkleyin ve öldürün. Eğer siz yara ve savaştan acı duyuyorsanız, onlar da sizin gibi bunlardan! acı duyuyorlar. Fakat siz Allah'tan onların ummadığı şehadet, sevap bekliyorsunuz. Allah, yaratıklarının menfaatleri ve zafini pek iyi bilir. Koyduğu kanun ve getirdiği tedbirlerde hikmet sahibidir. Kurtubî şöyle der: Uhud savaşı sona erince, Rasulullah (s.a.v.) müşriklerin takip edilmesini emretti. Müslümanlar ise, yaralı idiler. Rasulullah (s.a.v.), sadece bu savaşa katılmış olanların, düşmanı takip etmesini emretmiştir. Bir başka görüşe göre, gevşeklik göstermeyin, emri, her cihada şâmildir.[227][227]

**105.** Ey Muhammed, sana Kur'an'ı hak ile indirdik ki, insanlar arasında, Allah'ın sana öğrettiği ve vah-yettiği ile hükmedesin. Hainleri müdafaa edip savunma. Hainlerden maksat Tu'me b. Ubeyrik ve onun lehinde yalancı şahitlik eden topluluktur. [228][228]

**106.** Kavminin, onun salih bir kişi olduğuna dair şahitlik etmesine inanarak, Tu'me'yi savunmak istediğin için, Allah'tan affını dile. Allah, kendisinden mağfiret isteyen kimseyi çok bağışlayıcı, ziyadesiyle merhamet edendir. [229][229]

**107.** Masiyet işleyerek kendilerine hainlik edenleri savunma. Allah hainlik edenleri, masiyet ve günaha dalanları sevmez. [230][230]

**108.** Korktukları ve utandıkları için hırsızlıklarını insanlardan gizliyorlar da

---

[224][224] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/431
[225][225] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/17-18.
[226][226] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/18.
[227][227] Kurtubî, 5/374
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/18-19.
[228][228] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/19.
[229][229] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/19.
[230][230] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/19.

Allah'tan utanmıyorlar. Oysa, kendisinden utanılmaya ve azabından korkulmaya o daha layıktır. Halbuki geceleyin O'nun razı olmadığı sözü uydururlarken, o, onlarla beraberdi. Yani Yüce Allah onlarla beraberdir, Onları ve bütün hallerini bilir. Suçsuz birine iftira atmak, yalan şehadette bulunmak ve yalan yere yemin etmek gizlice düşündükleri ve sır olarak sakladıkları şeylerden haberdardır. Allah, onların yaptıklarını kuşatıcıdır. Yaptıkları hiçbir şey Allah'tan uzak kalmaz ve bilgisi dışında olmaz. Bundan sonra Yüce Allah Tu'me'nin kavmini kınayarak şöyle buyurdu. [231][231]

**109.** Ey Tu'me'nin kavmi! Haydi siz dünyada hırsızı ve hainleri savundunuz. Ya, âhirette Allah onlara azap ettiğinde Allah'a karşı onları kim savunacak? Yahut, Allah'ın intikamı ve azabına karşı, kim onlara yardım etme ve onları savunma görevini üzerine alacak? Bundan sonra Yüce Allah onları günahlarından dönüp tevbe etmeye çağırarak şöyle buyurdu: [232][232]

**110.** Kim suçsuz bir kimseyi itham etme gibi, başkalarını üzecek çirkin bir iş yapar veya hırsızlık gibi, nefsine zulmedeceği bir suç işler de, sonra günahından dolayı Allah'ın affını dilerse, Allah'ın affının büyük, rahmetinin geniş olduğumu görür. İbn Âbbas şöyle der: Allah bu âyette Übeyrik oğullarına tevbe yolunu gösterdi. [233][233]

**111.** Kim kasıtlı olarak bir günah işlerse, onun vebali ancak kendine aittir. Allah onun günahını bilir. Ve verdiği cezada hikmet sahibidir. [234][234]

**112.** Kim. küçük veya büyük bir günah işler de, sonra onu suçsuz birinin üzerine atar ve onu suçlarsa, büyük bir iftira suçu ye açık bir günah yüklenmiş olur. Bundan sonra, Yüce Allah, Rasulüne olan lütfunu bildirerek şöyle buyurdu: [235][235]

**113.** Allah sana peygamberlik lütfetmemiş ve rahrnetiyle seni korumamış olsaydı onlardan bir grup mutlaka seni haktan saptıracaklardı. Yani Arkadaşları Tu'me'yi beraat ettirmesini ve suçu Yahudiye yüklemesini istediklerinde Allah, rasulüne lütfederek ona hakikati bildirdi. Onlar, kendilerinden başkasını saptırmazlar. Yani yaptıklarının vebali kendilerine aittir. Ya Muhammed, onlar sana hiçbir zarar veremezler. Çünkü Allah seni ondan koruyacaktır. Allah sana Kitab'ı ve sünneti indirdi. O sana kitab'ı İndirir ve hükümleri vahyederken onlar seni nasıl saptırırlar? Yani o sana şeriatın hükümlerinden ve gayb işlerinden bilmediklerini öğrettiği halde seni nasıl saptırırlar? Allah vahiy, risalet ve diğer bol nimetleri vererek sana büyük bir lütufta bulunmuştur. [236][236]

---

[231][231] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/19.
[232][232] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/19.
[233][233] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/19-20.
[234][234] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/20.
[235][235] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/20.
[236][236] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/20.

**Edebî Sanatlar**

Bu mübarek âyetler, birçok edebî sanatı ihtiva eder. Bunları aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:
**1.** " Dininizi uygulama hususunda ne durumda idiniz?" ve " Allah'ın arzı geniş değil miydi?" âyetlerindeki soru e-datları kınama ve azarlama ifade eder.
**2.** "Namazı kıldığınızda..." Burada kelimesinden korku namazı kasdedilmektedir. Umum zikredilmiş, husus kasdedilmiştir.
**3.** kelimeleri arasında cinâs-ı mugayir vardır.
**4.** " Melekler onları öldürdü." Burada, meleklerden maksad ölüm meleğidir. Çoğul sıygası, müfred mânâda kullanılmıştır. Meleğin sânının yüceliğini ve büyüklüğünü ifade etmek için çoğul sıygası getirilmiştir.
**5.** " İnsanlardan haya ediyorlar, Allah'tan haya etmiyorlar" cümlesinde tıbâk-ı selb vardır.
**6.** " Namazı dosdoğru kılın, çünkü namaz mü'minler üzerine, vakitleri belli bir farzdır." âyetinde, namazın faziletine dikkat çekmek için "salât" lafzı tekrar edilerek itnâb yapılmıştır. [237][237]

**114.** Onların fısıl d aşmalar inin bir çoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka, yahut bir iyilik, yahut da insanlarını arasını düzeltmeyi istemek müstesna. Kim Allah'ın rızâsını elde etmek için bunu yaparsa, biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz.
**115.** Kendisi için doğru yol belli olduktan sonra, kim peygambere karşı çıkar ve mü'minlerin yolundan başka bir yola girerse, onu o yönde bırakırız ve cehenneme sokarız; o, ne kötü bir yerdir.
**116.** Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; ondan başka günahları dilediği kimse için bağışlar: Kim Allah'a ortak koşarsa büsbütün sapıtmıştır.
**117.** Onlar O'nu bırakıp yalnızca bir takım dişilere ibadet ediyorlar, ancak inatçı şeytana ibadet ediyorlar.
**118.** Allah onu la'netlemiş; o da: "Yemin ederim ki kullarından belli bir pay edineceğim"1 demiştir.
**119.** "Onları mutlaka saptıracağım, muhakkak onları boş kuruntulara boğacağım, kesinlikle onlara emredeceğim de hayvanların kulaklarını yaracaklar, şüphesiz onlara emredeceğim de Allah'ın yaratıklarını değiştirecekler." dedi. Kim Allah'ı bırakır da şeytanı dost edinirse elbette apaçık bir ziyana düşmüştür.
**120 .** Şeytan onlara söz verir ve onları ümitlendirir; halbuki şeytanın onlara söz vermesi aldatmacadan başka bir şey değildir.
**121.** İşte onların yeri cehennemdir; ondan kaçıp kurtulacak bîr yer de bulamaycaklardır.
**122.** İman eden ve iyi işler yapanları, içinde ebedî kalmak üzere, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyacağız, Allah, hak bir söz olarak vadetti. Söz verme ve onu tutma bakımından kim Allah'tan daha doğru olabilir?

---

[237][237] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/20.

**123.** Ne sizin kuruntularınız ne de ehl-i kitabın kuruntuları gerçektir; kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür ve kendisi için Allah'tan başka dost da, yardımcı da bulamaz.
**124.** Erkek olsun, kadın olsun, her kim de mü'min olarak iyi işler yaparsa, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.
**125.** İşlerinde doğru olarak kendini Allah'a veren ve İbrahim'in, Allah'ı bir tanıyan dinine tabi olan kimseden dince daha güzel kim vardır? Allah İbrahim'i dost edinmişti.
**126.** Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır ve Allah her şeyi kuşatmıştır.
**127.** Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki: Allah onlar hakkında ve Kur'an'da size okunan âyetler hakkında açıklamada bulunacak: Kitab'da, kendileri için yazılmış olanı vermeyip nikahlamak istediğiniz yetim kadınlar hakkında, çaresiz çocuklar ve yetimlerin işleriyle adaletle meşgul olmanız hakkında a-çıklamada bulunacak. Hayırdan ne yaparsanız şüphesiz Allah onu bilmektedir.
**128.** Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden, yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralarında bir sulh yapmalarında, onlara günah yoktur. Sulh hayırlıdır. Zaten nefisler kıskançlığa hazırdır. Eğer iyi geçinir ve Allah'tan korkarsanız şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır,
**129.** Üzerine düşüp uğraşsanız da kadınlar arasında adil davranmaya güç yetiremezsiniz; bari birisine tamamen kapılıp da diğerini askıya alınmış gibi bırakmayın. Eğer arayı düzeltir, günahtan sakınırsanız Allah şüphesiz çok bağışlayıcı ve merhametlidir.
**130.** Eğer (eşler) birbirinden ayrılırsa Allah, bol nimetinden her birini zenginleştirir; Allah'ın lütfü geniş, hikmeti büyüktür.
**131.** Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Sizden önce kendilerine Kitab verilenlere ve size "Allah'tan korkun" diye emrettik. Eğer inkar ederseniz biliniz ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah hudutsuz zengindir, ziyadesiyle övgüye layıktır.
**132.** Göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. Vekil olarak Allah yeter.
**133.** Ey insanlar! Allah dilerse sizi yokluğa gönderip başkalarını getirir; Allah ona kadirdir.
**134.** Kim dünya mükafatını isterse bilsin ki dünyanın da âhiretin de mükafatı Allah katındadır. Allah her şeyi işiten ve her şeyi görendir.

**Bu Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti**

Yüce Allah önceki âyetlerde Tu'me kıssasını suçsuz Yahudinin itham edildiği hırsızlık olayını, Kavminin, Tu'me'yi savunmalarını ve suçsuz Ya-hudiye suç isnat etmek için gizlice komplo hazırlamalarını anlattı. Burada da, gizilice yapılan işlerin Allah'a kapalı kalmayacağını, alınan her tedbiri bildiğini, hayır ve İslah maksadının dışında, gizli yapılan hiçbir şeyden hayır gelmeyeceğini açıkladı. Daha sonra Yüce Allah, peygamberin emrine muhalefet etmenin büyük bir suç olduğunu bildirdi ve Şeytan'dan ve onun aldatma yollarından sakındırdı. Bundan sonra das söz, mirasları ve mehirle-ri hususunda kadınlara zulmetmekten sakmdırmaya geldi. Yüce Allah onlara iyi muamele etmenin gerektiğini vurguladı. Bunun ardından da geçimsizliği

veya barıştırmak suretiyle eşler arasını İslah etme veya ayırma yolunu anlattı. [238][238]

**Kelimelerin İzahı**

Necvâ, iki kişi arasındaki sır demektir. Vahidî: "Necvâ, sadece iki kişi arasında olur" der.
"Muhalefet ediyor" demektir. Şikâk, düşmanlıkla birlikte muhalefet demektir. Muhaliflerden her biri, diğerinin bulunduğu şık (taraf) tan başka bir şıkta bulunduğu için, muhalefete şikâk denilmiştir.
Merîd, inatçı zorba demektir. Bir kimse, inat ve zorbacılık ettiğinde ^ denilir. Ezherî şöyle der: Bir kimse haddi aşıp Allah'a itaattan çıktığında denir. Bunun sıfatları şeklinde gelir ki, inatçı demektir.
Mutlaka kesecekler demektir. Betk, kesmek manasınadır. Bu kökten, keskin kılıca denir.
Mahîs, "kaçtı" mânâsına gelen. den türemiş olup "kaçılacak yer" manasınadır. Kurtulmak mümkün olmayan şeylerde? Darb-ı mesel olarak "Bir çıkmaza girdiler" denilir.
Halîl, samimi sevgi mânâsına gelen hulle'den türemiş olup dost manasınadır. Sa'leb şöyle der: Dost sevgisi, kalbe girip boş yer birakmıyacak şekilde onu doldurduğu için dosta "halil" denilmiştir. Şâir Beşşar şöyle der:
Sen benim kalbimin her tarafını doldurdun. Böyle yaptığı için dosta halil denildi.[239][239]
Şuhh, aşırı cimrilik demektir.
Mualleka, askıda kalmış yani, boşanmafnış ama kocası da yok , demektir. [240][240]

**Nüzul Sebebi**

**a)** Tu'me b. Übeyrik hırsızlık edip de Rasulullah (s.a.v.), elinin kesilmesine hükmedince Mekke'ye kaçarak İslamdan döndü. Bunun üzerine Yüce Allah: Kendisi için doğru yol belli olduktan sonra, kim peygambere karşı çıkarsa., âyetini indirdi.[241][241]
**b)** Katade şöyle der: Mü'minlerle Ehl-i kitap, karşılıklı olarak kendilerini Övdüler. Ehl-i kitap: "Bizim peygamberimiz sizin peygamberinizden önce geldi, kitabımız da sizin kitabınızdan önce indi. Dolayısıyle biz Allah'a sizden daha yakınız" dediler. Mü'minler de: "Bizim peygamberimiz, peygamberlerin sonuncusudur, kitabımız da diğer kitapların hükümlerini kaldırmıştır" dediler. Bunun üzerine: "Ne sizin kuruntularınız, ne de Ehl-i kitabın kuruntuları..." âyeti indi.[242][242]

---

[238][238] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/25.
[239][239] Kurtubî, 5/400
[240][240] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/25-26.
[241][241] Kurtubî, 5/385
[242][242] Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, s.104
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/26.

## Âyetlerin Tefsiri

**114.** Kavmin gizlediklerinin ve gizlice konuştuklarının bir çoğunda hayır yoktur. Ancak birisine sadakayı gizli vermesi veya Allah'a itaat etmesi veya insanlar arasını İslah etmesi için emreden kişinin fısıldaması müstesna. Bu hayırlıdır. Taberî şöyle der: Ma'ruf, Allah'ın emrettiği veya teşvik ettiği hayırlı ve iyi amellerin hepsidir. İslah, iki hasmın arasını bulmak demektir.[243][243] Dünya menfaatlerinden hiçbir şey için değil de, sırf Allah rızası için, kim kendisine emredilen sadakayı verir, iyilik eder ve insanlar arasını düzeltirse Ona bolca sevap yani cenneti vereceğiz. Sâvî şöyle der: Bu âyetle, gelecek zamanı İfade etmek İçin kullanılan kelimesi, salih amellerin mükafatının dünyada değil, âhirette verileceğine bir işarettir. Çünkü dünya, amellerin karşılığının verileceği yer değildir. [244][244]

**115.** Kim, kendisine mucizeler vasıtasıyle doğru yol belli olduktan sonra, Allah'tan getirdikleri hususunda peygamberin emrine karşı çıkar ve mü'minlerin yolundan başka bir yola girerse Onu kötü tercihi ile başbaşa bırakır ve ceza olarak onu cehenneme sokarız. Cehennem onlar için, varılacak ne kötü bir yerdir. [245][245]

**116.** Şüphesiz Allah şirk günahını bağışlamaz. Bunun dışında, istediği kimsenin günahlarını bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa, hak ve mutluluk yolundan son derece uzaklaşmış olur. [246][246]

**117.** Onlar Allah'ı bırakıp yalnızca bir takım dişilere dua ediyorlar. Yani o müşrikler Allah'ı bıkakıp; Lal, Uzza ve Menat gibi dişilere ait isimleri verdikleri bir takım putlara tapıyor ve onlara dua ediyorlar. Teshil adlı kitabında İbn Cezzî şöyle der: Araplar, putlara dişi isimler koyarlardı.[247][247] Onlar, ancak, kibir ve günahta aşın gitmiş olan inatçı şeytana tapıyorlardı. Bu şeytan, Rabbinin emrinden çıkmış olan Iblis'tir. [248][248]

**118.** Allah onu la'netlemişti. yani rahmetinden uzaklaştırmıştı. Bunun üzerine şeytan: "Kendilerinin yüzünden beni uzaklaştırdığın kullarından mutlaka belli bir pay alacağım. Yani kâfir ve âsî olan kullarını bana itaate çağıracağım." diye yemin etti. Müslim'in Sahihinde şöyle bir hadis vardır: "Allah kıyamet gününde Âdem'e der ki: Cehennem'in payını gönder. Âdem (a.s.): "Cehennemin payı nedir? diye

---

[243][243] Taberî, 9/201

[244][244] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/26-27.

[245][245] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/27.

[246][246] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/27.

[247][247] Taberî'nin tercihi de budur. Bir başka görüşe göre, âyette geçen "libj" kelimesinden maksat meleklerdir. Nitekim, bir âyet-i kerimede "Meleklere dişilerin ismini veriyorlar"(Necm Suresi. 53/27) buyrulmuştur. Müşrikler, meleklerin, Allah'ın kızları olduğunu iddia ediyorlardı.

[248][248] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/27.

sorar. Allah: Her binden 999 udur" buyurur.[249][249]

**119.** Onları hidâyet yolundan mutlaka çevireceğim. Onlara yalancı kuruntular vadedeceğim, onların kalplerine tûl-i emeli atacağım, onlara haşir-neşir ve nisabın olmadığı kuruntusunu vereceğim.Onlara, hayvanların kulaklarını kesmeyi emredeceğim ve kesecekler. Katâde burayı şöyle izah eder: Hayvanların kulaklarını yarmayı ve bunu, Câhiliyye döneminde yaptıkları gibi Bahire ve Sâibe için ajâmet kılmalını" emrederim.[250][250] Mutlaka, onlara Köleleri Ve hayvanları iğdiş etmek, dövme yaptırmak ve benzeri şeylerle, İah'ın verdiği şekli değiştirmelerini emredeceğim ve onlar bunu kesinli- yapacaklar. Bir görüşe göre bundan maksat, Allah'ın dinini küfür ve is- çevirmek,[251][251] haram kıldığım helal ve helal kıldığını da haram
k nakt'r- Kim Allah'ın em- bırakır da şeytan'ı dost edinir ve ona itaat ederse, o dünyada da [reıtede apaçık ziyana uğramıştır. Çünkü o, ebedî cehenneme girecektir. gurnian daha büyük ziyan olur mu? Bundan sonra Yüce Allah, İblis hacında şöyle buyurdu: [252][252]

**120.** Şeytan onlara kurtuluş ve mutluluğu vadeder; onlara yalan ve bâtıl kuruntular verir. İbn Kesir şöyle der: Bu bir gerçeği haber vermektir. Çünkü şeytan dostlarına birçok şey vadeder ve dünya âhirette kurtuluşa erenlerin, onlar olacağı kuruntusunu verir. Kuşkusuz o, bu hususta yalan söylemiş ve iftira etmiştir.[253][253] Şeytan onlara bâtıl ve sapıklıktan başka bir şey vadetmez. İbn Arefe şöyle der: Âyette geçen gurur kelimesi, dışı sevimli içi sevimsiz, görünüşü süslü içi bozuk olan şey demektir. [254][254]

**121.** Kıyamet gününde onların gidecekleri ve varacakları yer cehennemdir. Onların oradan, kaçıp kurtulacakları yerleri yoktur. Yüce Allah bundan sonra bahtiyar kişilerin durumlarını ve cennette kendilerine yapılacak ikramları anlatarak şöyle buyurur: [255][255]

**122.** İman eden ve iyi işler yapanları içinde ebedî kalmak üzere zemininden ırmaklar akan naîm cennetine koyacağız. Onlar buradan hiç ayrılmayacak ve zaval bulmayacaklardır. Bu, Allah'ın öyle bir va'didir ki, onda şek ve şüphe yoktur. Kim, Allah'tan daha doğru söyler? Bu soru, olumsuzluk ifade eder. Yani: "Allah'tan daha doğru söz söyleyecek hiç kimse yoktur. Ebussuûd şöyle der: Bundan maksat

---

[249][249] Müslim, iman, 379
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/27.
[250][250] Bahire ve^saibe için bakınız, maide 7/103 âyetinin tefsiri.
[251][251] Bu mânâ îbn Abbas, Mücahid ve Dahhak'tan rivayet edilmiştir. Taberî'nin tercihi de budur.
[252][252] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/27-28.
[253][253] Muhtasar-i İbn Kesir, 1/439
[254][254] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/28.
[255][255] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/28.

şeytanın dostlarına yaptığı yalancı vaatlere, Allah'ın dostlarına yaptığı doğru vaatle karşılık vermektir.[256][256]

**123.** Ey müslümanlar, Allah'ın vadettiği sevap, ne sizin kuruntularınızla ne de Ehl-i kitabın kuruntuları ile gerçekleşir. Ancak o, iman ve salih amelle elde edilir. Hasan-ı Basrî şöyle der: İ-man kuruntu ile olmaz. Fakat iman kalbe yerleşen ve amel ile tastık edilen şeydir. Şüphesiz bir kavmi, kuruntuları oyaladı da, nihayet iyi amel yapmadan dünyadan çıktılar. Allah hakkında iyi zanda bulunup "Allah kerimdir" diyorlardı. Halbuki bunlar yalan söylüyorlardı. Eğer iyi zanda bulunsalardı, iyi amel işlerlerdi, Kim bir kötülük ve şer işlerse, onun cezasını dünyada veya âhirette çeker. Allah'ın azabına karşı kendisini koruyacak veya yardım edecek bir kimse bulamaz.[257][257]

**124.** İman etmiş olmak şartıyle, erkek olsun kadın olsun, kim iyi işler yaparsa, İşte onları Allah cennete sokar ve amellerinin sevabından en küçük bir şey eksik verilmez. Mükafatı veren, merhametlilerin en merhametlisi Allah olduktan sonra nasıl cennete girmezler! Nasıl hakları tam ö-denmez! İman etmiş olma kaydı, imansız amelin fayda vermeyeceğini açıklar. [258][258]

**125.** Güzel amel etmiş olarak, yüzünü Allah'a teslim etmiş olandan, dince daha güzel kim vardır? Yani Allah'ın emrine ve şeriatına uyup yasaklarından sakınarak Ona boyun eğen ve Onun için ihlasla amel edenden, dince daha güzel kimse yoktur. Bu kimse Allah'ın dostu İbrahim (a.s.)'nin dinine uyar ki bu da islam dinidir. Dosdoğru olarak onun izinde ve yolunda gider.
Çünkü Allah, sevgisi ve halis dostluğu için İbrahim (a.s.)'i seçmiştir. İbn Kesir şöyle der: Şüphesiz İbrahim (a.s.) sevgi makamlarının en yükseği olan dostluk makamına ermiştir. Bunun sebebi Rabbine karşı çokça itaat etmesinden başka bir şey değildir.[259][259]

**126.** Bütün kâinattakiler O'nun mülkü, kulları ve yaratığıdır. Bunların tümü üzerinde tasarruf sahibi O dur. O'nun hükmünü bozacak ve geri çevirecek kimse yoktur. O-nun ilmi herşeyi kuşatmıştır. Yani onun ilmi bütün bunlarda etkilidir. Hiç -bir şey ona gizli kalmaz. [260][260]

**127.** Ya.Muhammed, Senden kadınlar hakkında ü-zerlerine farz olan şeyleri yani yapmaları gerekeni soruyorlar. Onlara de ki: Kadınlar hakkında sorduklarınızı Al-lah size açıklayacak. Kur'an'da okunan âyetlerde onların mirasları hakkında

---

[256][256] Ebussuûd Tefsiri, 1/384
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/28.
[257][257] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/28-29.
[258][258] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/29.
[259][259] Muhtasar-ı tbn Kesir, 1/442
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/29.
[260][260] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/29.

açıklamada bulunacak, Allah, mehirlerini tam olarak vermeden güzellikleri veya mallarının çokluğundan dolayı kendileriyle evlenmek istediğiniz yetim kızlar hakkında size bilgi verecek. Yüce Allah bu şekilde bir evlenmeyi yasaklamıştır. İbn Abbas şöyle der: Câhiliyye döneminde kişinin yanında yetim kız bulunduğunda, kendi elbisesini yetimin üzerine atarak ona sahip olduğunu ilan ederdi. Bunu yapınca da, hiç kimse o kızla ebedîyyen evlenmezdı.
Kız güzel ise ve adam onu seviyorsa onunla evlenir ve malını yerdi. Çirkinse, ölünceye kadar başka erkeklerin onunla evlenmesini yasaklardı. Ölünce malına varis olurdu. Yüce Allah bunu haram kıldı ve böyle bir muameleyi yasakladı. Yine Allah küçük zayıflara haklarını vermenizi, yetimlerin mirasları ve mehirleri hususunda adaletli olmanızı emreder. Câhiliyye halkı küçükleri ve kadınları mirasçı kabul etmiyor ve şöyle diyorlardı: Ata binemiyen, silah kuşanamıyan ve düşmana karşı savaşamıyan kimseye nasıl mal verelim! Yüce Allah bunuda yasakladı ve onlar, küçüklerin ve kadınların mirastan paylarını vermelerini emretti. Kadınlar ve yetimler hakkında yapacağınız iyilik ve uygulayacağınız adaleti Allah bilir ve onun karşılığını size verir. İbn Kesir şöyle der: Bu âyet hayır yapmaya ve Allah'ın emirlerine sarılmaya teşvik eder ve bunlara karşılık Allah'ın bolca mükafat vereceğini ifade eder.[261][261]
Bundan sonra Yüce Allah, erkeğin kadına karşı geçimsizce davranmasının hükmünü açıkhyarak şöyle buyurur:[262][262]

**128.** Bir kadın kocasının kendisini küçük gördüğünü veya çirkinliğinden yahut yaşlılığından ya da kendisinden daha genç ve güzel birisine göz koyması sebebiyle kendisinden hoşlanmadığı için yüz çevirdiğini görür veya sezerse, aralarında bir sulh yapmalarında onlara bir günah yoktur. Yani kadının, kocasının şefkatini celbetmek, sevgi ve mahabbetini devam ettirmek maksadıyle nafaka, kıyafet ve gece yanında kalmak gibi haklarının bir miktarından vazgeçmesi suretiyle aralarında bir anlaşma ve uyum sağlamalarında eşler üzerine bir günah yoktur. İbn Cerîr Hz. Aişe (r.a)'nin şöyle dediğini rivayet eder: Bir erkeğin iki karısı olur, bunlardan birisi çeşitli sebeblerden dolayı aciz veya çirkin olur da adam onu sevmezse kadın şöyle diyebilir: Beni boşama, bunun dışında benim hakkımda yapacağın işlerde serbestsin[263][263] Anlaşma ayrılmaktan daha hayırlıdır, Nefisler, aşırı derecede cimri olarak yaratılmıştır. Dolayısıyle kadın, nafaka ve kocasından faydalanmak gibi haklarından vazgeçmeyebilir. Erkeğin nefsi de, kadını istemeyip başkasını sevdiğinde, erkek onun yatağına gitmeyebilir ve onu evinde tutmayabilir. Yapması gereken iyi muameleyi ondan esirger, Kadınlara zulmetme-yip Allah'tan korkar ve onlara güzel muamele ederseniz, şüphesiz Allah, yaptıklarınızı bilir ve ona göre size bolca mükafat verir. Bundan sonra Yüce Allah, kadınlar arasında mutlak adaleti uygulamının, dayanılamıyacak kadar güç olduğunu ve tahammül edilemiyecek bir şeye benzediğini açıklayarak şöyle buyurdu: [264][264]

---

[261][261] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/443
[262][262] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/29-30.
[263][263] Taberî, 9/271
[264][264] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/30-31.

**129.** Ey erkekler, elinizden gelen her şeyi yapsanız da kadınlar arasında tam olarak adaleti gerçekleştiremez ve onların arasında sevgi, yakınlık ve onlardan faydalanma hususunda eşit muamele edemezsiniz. Çünkü eşit olarak sevmeye ve kalben bağlanmaya insanın gücü yetmez. Bari, ondan tamamen uzaklaşıp da onu askıya alınmış gibi bırakmayın. Yani sevmediğiniz kadından bütün bütün uzak durup, onu ne boşanmış ne de kocasız bir şekilde askıda bırakmayın. Burada kadın, gökle yer arasında asılı olan bir şeye benzetilmiştir ki o şey ne göktedir, nede yere yerleşmiştir. Bu, son derece edebî bir teşbihtir. Daha önce yapılan zulmün yarasını İslah eder ve adalete sarılmak suretiyle Allah'tan korkarsanız, bilesiniz ki Allah, kusurlarınızı bağışlar ve size merhamet eder. [265][265]

**130.** Eğer eşler birbirinden ayrılırlarsa, Allah herbirini lütfü ve insaniyle zengin kılar. Ona, önceki eşinden daha hayırlı bir eş nasip eder ve önceki hayatından daha rahat bir hayat verir. Allah'ın kullarına olan fazlı boldur ve onlar için aldığı tedbirlerde hikmet sahibidir. [266][266]

**131.** Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'ın mülkü, yarattıkları ve kullarıdır. Sizden önce kendilerine kitap verilenlere ve size Allah'tan korkun diye emrettik. Yani öncekilere de. sonrakilere de tavsiye de bulunduk onlara emrettiğimiz emirlere bağlılık ve itaati size de emrettik. Hepinize, Allah'tan korkmayı ve ona itaat etmeyi tavsiye ettik. Eğer küfrederseniz, biliniz ki, sizin küfrünüz Allah'a zarar vermez. Çünkü O'nun kullara ihtiyacı yoktur. O göklerde ve yerlerde bulunanların sahibidir. Allah zengindir, mahlukatına ihtiyacı yoktur; zatı itibariyle övülmeye layıktır. İtaat edenlerin itaati Ona bir fayda sağlamadığı gibi, isyan edenlerin isyanı de Ona zarar vermez. [267][267]

**132.** Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. Kullarının amellerini koruyucu olarak Allah yeter. [268][268]

**133.** o1Ey insanlar Allah dilerse sizi helak ve yok eder de başkalarını getirir. Allah buna kadirdir. [269][269]

**134.** Kim, ameline karşılık dünya mükafatı isterse, bilsin ki, Allah katında ondan daha yükseği ve yücesi vardır. O da hem dünya hem de âhiret mükafatıdır. O halde insan, niçin daha yücesini istemiyor da, adisini istiyor?! Öyleyse kul, Rabbinden, dünya ve âhiret hayrını istemelidir. Yüce Allah kullarının sözlerini işitici, amellerini görücüdür. [270][270]

---

[265][265] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/31.
[266][266] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/31.
[267][267] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/31.
[268][268] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/31.
[269][269] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/31.
[270][270] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/31.

**Edebî Sanatlar**

Bu âyetlerde birçok edebî sanatı ihtiva etmektedir. Bunları aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:
**1.** Yüzünü Allah'a teslim etti." cümlesinde istiare vardır. Burada "vech" kelimesi, niyet ve yön mânâsında müstear olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda " nefisler cimri olarak yaratılmıştır." cümlesinde de istiare vardır. Cimrilik, nefislerden ayrılmayan ve onlardan uzaklaşmayan bir özellik olduğu için, sanki Allah onu nefislerde hazırlamış ve nefislerden ayrılmamak üzere onlara yerleştirmiştir. Burada "ihdar" (hazır kılmak) kelimesi (ayrılmamak) yerinde müstear olarak kullanılmıştır.[271][271]
**2.** ve ile kelimeleri arasında cinâs-ı mugayir vardır.
**3.** Onu askıda bırakırsınız." cümlesinde, mürsel ve mücmel teşbih vardır.
**4.** Birçok yerde de itnab ve îcâz vardır. [272][272]

**Bir Uyarı**

129. Âyetteki adaletten maksat, sadece kalbî sevgideki adalettir. Aksi takdirde âyet, daha önce geçen, "Beğendiğiniz kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın.[273][273] âyetiyle çelişirdi. Rasulullah (s.a.v.) hanımları arasında nöbet usulünü uygularak adaletli muamele eder ve şöyle derdi: Ey Allah'ım! Bu, benim yapabildiğim taksimatımdır. Senin elinde olan fakat benim gücümün yetmediği şeyden beni sorumlu tutma. Rasulullah (s.a.v.) bununla, kalbi sevgiyi kastetmiştir. "Onu, askıya alınmış gibi bırakmayın, âyeti de bu mânâya delalet eder. Kendilerine "müceddid" denilen bazı kimseler, bu âyeti delil göstererek sadece bir kadınla evlenmenin şart olduğunu iddia etmişlerdir. Bunların iddialarının, bir değeri yoktur. Çünkü böyle bir iddia nassları anlamamak demektir ki bu da sırf bâtıldır. Şerîat-ı ğarrâ ve sünnet-i seniyye bunu reddeder. Allah bizi, bu kötü âlimlerin şerrinden korusun. [274][274]

**135.** Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, veya ana babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa Allah için şahidlik eden kimseler olun. Zengin de olsalar, fakir de olsalar Allah onlara daha yakındır! Hevesinize uyup adaletten sapmayın, eğer büker, yahut şahidlik etmekten kaçınırsanız bilin ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır.
**136.** Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, peygamberine indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği kitaba iman ediniz. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü inkâr ederse tam manâsıyla sapıtmıştır.
**137.** İman edip sonra inkâr edenleri, sonra yine iman edip tekrar inkâr edenleri, sonra da inkârlarını arttıranları Allah ne bağışlayacak, ne de onları doğru yola

---

[271][271] Telhisu'l-beyan, s.26
[272][272] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/32.
[273][273] Nisa Suresi, 4/3
[274][274] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/32.

iletecektir.
**138.** Münafıklara, kendileri için elem verici bir azap olduğunu müjdele!
**139.** Mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinenler, onların yanında izzet mi arıyorlar? Bilsinler ki, bütün izzet yalnızca Allah'a aitftr.
**140.** O Kitap'ta size indirmiştir ki: Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini, yahut onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, bundan başka bir söze dalıncaya kadar kâfirlerle beraber oturmayın; yoksa siz de onlar gibi olursunuz. Şüphesiz Allah, münafıkları ve kâfirleri cehennemde bir araya getirecektir.
**141.** Sizin başınıza musibetlerin gelmesini bekleyenler; eğer size Allah'tan bir zafer nasib olursa, "Sizinle beraber değil miydik?" derler. Kâfirlere bir zafer nasib olursa, onlara hitaben: "Biz size üstün gelmedik mi? Sizi mü'minlerden korumakdık mı?" derler. Artık Allah kıyamet gününde aranızda hükmedecektir ve kâfirler için mü'minler aleyhine asla bir yol vermeyecektir.
**142.** Şüphesiz münafıklar Allah'a oyun etmeye kalkışıyorlar; halbuki Allah oyunlarını başlarına çevirmektedir. Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az hatıra getirirler.
**143.** Bunların arasında bocalayıp durmaktalar; ne onlara bağlanıyorlar ne bunlara. Allah'ın şaşırttığı kimseye asla bir yol bulamazsın.
**144.** Ey iman edenler! Mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmeyin; Allah'a, aleyhinizde apaçık bir delil mi vermek istiyorsunuz?
**145.** Şüphe yok ki münafıklar cehennemin en alt katındadırlar. Artık onlara sala bir yardımcı bulamazsın.
**146.** Ancak tevbe edip hallerini düzeltenler, Allah'a sımsıkı sarılıp ibadetlerini yalnız onun için yapanlar başkadır. İşte bunlar mü'minlerle beraberdirler ve Allah mü'minlere yakında büyük mükafat verecektir.
**147.** Eğer siz iman eder ve şükrederseniz Allah size neden azap etsin! Allah şükre karşılık veren ve her şeyi bilendir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, kadınlara iyilik ve adaletle muamele etmeyi emrettikten sonra, burada da bütün hükümlerde umûmî adaleti emretti, hakkında şahitlik edilen şahıs.zengin olsun fakir olsun, şahitliği en mükemmel bir şekilde yerine getirmeye çağırdı ve hevâ ve hevese uymaktan sakındırdı. Bundan sonra bütün meleklere, kitaplara ve peygamberlere iman etmeye çağırdı. Daha sonra da münafıkların rezil vasıflarını ve cehennemin en alt tabakalarında kendilerini bekleyen azap ve cezayı anlattı. [275][275]

## Kelimelerin İzahı

Büker eğersiniz. Leyy, defetmek demektir. Bir kimse birisinin hakkını erteleyip "Sonra ödeyeceğim" diyerek oyaladığında der. Hadiste de: İmkanı olanın,

---

[275][275] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/36.

vereceğini erteleyip oyalaması zulümdür[276][276] buyrulmuştur.
Dalıyorlar. Havd, bir şeyin içine dalmak demektir. "Suya dalmak" mânâsına gelen kabildendir.
Galip geliriz. İstihvaz; istila etmek, galip gelmek demektir. Bir kimse bir şeye üstün geldiğinde denilir. şeytan onları istila etti,[277][277] âyetinde de bu mânâda kullanılmıştır.
Müzebzebin, bocalayanlar demektir. Zebzebe, hareket geçirmek ve hareket etmek demektir, Onu harekete geçirdim, o hareket etti, şeklinde kullanılır. Müzebzeb, iki şey arasında bocalayan demektir.
Derk ve derek, her ikisi de tabaka mânâsına olup aşağı doğru giden tabakalar için kullanılır. İbn Abbas şöyle der: Cehennem ehli için derk, cjennet ehlinin derecesi gibidir. Ancak dereceler yukarı doğru yükselir, deriekeler ise aşağıya doğru iner.[278][278]

**Ayetlerin Tefsiri**

**135.** Ey Allah'a inanıp O'nun kitabını tasdik jedenler! Adaleti ve doğruluğu ayakta tutmaya çalışın. Bu cümlede kelimesinin mübalağa sıygası olarak gelmesi, mü'minlerden asla zulüm Isadır olmaması gerektiğini vurgular. Kendiniz veya babalarınız veya akrabalarınızın aleyhinde de olsa taraf tütmaksızın, Allah rızası için şahitlik ediniz. Ne akrabalık, ne de menfaat, şahitliği mükemmel bir şekilde yerine getirmenize engel ol» masın. Çünkü hak, her insana hakimdir, Aleyhinde şahitlik edilen kimse zengin ise, zenginliği nazar-ı itibara alınmaz. Yahut fakir ise, acınarak ve merhamet edilerek, aleyhinde şahitlik etmekten sakınılmaz.
Allah zengine de fakire de daha yakındır. Onların menfaatinin nerede olduğunu daha İyi bilir. Öyleyse, size emrettiği hususlarda Allah'ın emrine uyun. O, kulların menfaatlerini sizden daha iyi bilir, İnsanlar arasında adalet yapamama korkusuyla nefsin arzusuna uymayın. İbn Kesir şöyle der: Nefsin arzusu, kavmiyetçilik ve insanların size buğzetmesi, işlerinizde adaleti terketmeye sizi asla sevketmesin. Aksine her hâlu karda adaletten ayrılmayın.[279][279] Eğer doğru şahitlik yapmaktan dillerinizi büker veya bizzat şahitlik etmekten yüz çevirirseniz, Bilin ki, Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır ve size ona göre karşılık verecektir. [280][280]

**136.** Ey mü'minler! Allah'a ve Rasûlüne iman hususunda sebat ve devam ediniz. Peygamberi Muhammed'e indirdiği Kur'an'a da iman ediniz.
Kur'an'dan önce indirdiği semavî kitaplara da inanınız. Ebussuûd şöyle der: âyet'te

---

[276][276] Bu mânâda Buharide hadis, şeklindedir. Bkz-Buhari, İstikrad,13. Hadisin varyasyonları için bkz. Ebu Davud, Akdiye, 29; Nesai, Büyü, 100; İbn Mace, Sadakat, 18.
[277][277] Mücadele Suresi, 58/19
[278][278] El-Bahr, 3/380
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/36.
[279][279] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/447
[280][280] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/36-37.

geçen kitaptan maksat cins ismi olup bütün semavî kitapları kapsamaktadır.[281][281] Kim, Allah'ı melekleri, kitapları, peygamberleri ve âhiret gününü inkâr ederse, hidâyet yolundan çıkmış ve orta yoldan tamamen uzaklaşmış olur. [282][282]

**137.** İman edip de sonra mürted olan, sonra tekrar iman edip tekrar mürted olan, sonra da küfür üzerine ölen kimseler varya, işte, Allah onları bağışlayacak değildir. Bu âyet münafıklar hakkındadır.[283][283] İbn Abbas şöyle der: Rasulullah (s.a.v.) zamanında karada ve denizde bulunan her münafık bu âyetin hükmüne girer. îbn Kesir şöyle der: Yüce Allah burada iman edip sonra ondan dönen, sonra tekrar imâna dönen, sonra da sapıklığa dönüp onda devam eden ve ölünceye kadar da sapıklığı artan kimsenin, öldükten sonra tevbe edemeyeceğini, Allah'ın kendisini bağışlamıyacağını, ona, bulunduğu durumdan hidâyete giden bir yol, ve bir çıkış nasip etmeyeceğini haber verdi.[284][284] Dolayısıyle şöyle buyurdu: Allah bu hususta onlara müsamaha edecek ve onları cennete giden yola iletecek değildir. Zemahşerî şöyle der: Bundan maksat, "Onlar tekrar mürted olduktan sonra samimiyetle iman ettikleri takdirde, tevbeleri kabul edilmez ve onlara mağfiret edilmez" demek değildir. Fakat olmaycak bir şeymiş gibi onu uzak görmektir. İşte fasık da böyledir. Görürsün ki o tevbe eder, sonra döner, sonra yine tevbe eder, sonra yine döner. Sanki hiç sebat etmiyecek gibidir. Çoğunlukla fasık kötü hal üzerine Ölür.[285][285] Bundan sonra Yüce Allah, münafıkların gidip varacakları yeri bildirerek şöyle buyurdu: [286][286]

**138.** Ey Muhammed! O münafıklara, elem verici cehennem azabını haber ver. Yüce Allah, münafıklarla alay etmek için, maksadını "müjdele" lafzı ile ifade etti. [287][287]

**139.** O münafıklar öyle kimselerdir ki, kâfirleri kuvvetli sanarak onları kendilerine dost ve yardımcı edinirler de, mü'minlerle dost olmazlar. Kâfirleri dost edinmekle kuvvet ve üstünlük mü istiyorlar? Bu soru inkâr ifade eder. Yani kâfirlerde kuvvet yoktur, onlardan nasıl kuvvet istenir! Çünkü bütün güç Allah'ın ve O'nun dostlarmındır. İbn Kesir şöyle der: Bundan maksat, gücü Allah'tan istemeye teşviktir. [288][288]

---

[281][281] Ebussuûd, 1/389

[282][282] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/37.

[283][283] Bir görüşe göre âyet, Yahudiler hakkındadır. Onlar Hz. Musa'ya iman ettiler. Sonra buzağıya tapmak suretiyle kâfir oldular. Sonra Hz. Musa dönünce tekrar iman ettiler. Daha sonra Hz. îsâ'yi inkâr ettiler. Sonra da Hz. Muhammed (s.a.v.)'İ inkârları sebebiyle küfürleri arttı. Bu görüş, Katâde'nin görüşüdür. Taberî de bunu tercih etmiştir.

[284][284] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/448

[285][285] Keşşaf, 1/447

[286][286] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/37-38.

[287][287] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/38.

[288][288] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/38.

**140.** Allah Kur'an'da indirdi ki, siz kâfirlerin Kur'an'ı inkâr ettiğini ve alay edenlerin onunla alay ettiğini işittiğinizde, Kur'-an hakkında dedikoduya dalmayı bırakıp da başka bir söz konuşuncaya kadar, Allah'ın âyetleri ile alay eden bu kâfirlerle birlikte oturmayın. Bu hitap, mü'min olsun münafık olsun, imanını izhar eden kimseleredir.
Eğer onlarla beraber otururşanız, siz de küfürde onlar gibi olursunuz, Şüphesiz Allah bu iki grubu yani kâfirleri ve münafıkları, ahirette cehennem ateşinde toplayacaktır. Çünkü kişi sevdiği ile beraberdir. Yüce Allah, kâfir ve münafıklarla oturup kalkmak ve onların içine girmekten sakındırmak için böyle bir tehditte bulundu. Sonra da, onların, mü'minlerin başına kötülük gelmesini beklediklerini bildirerek şöyle buyurdu: [289][289]

**141.** Sizin başınıza musibetlerin gelmesini bekleyenler, eğer, size Allah'tan düşmana karşı bir zafer ve ga-' nimet nasip olursa Biz de sizinle beraber değil miydik? kâfirlerden aldığınız ganimetlerden bize de verin" derler.
Eğer size karşı kâfirlere bir zafer nasip olursa, O zaman da müşriklere:" Biz size üstün gelmedik mi, sizi öldürecek ve esir alacak güce sahip değil miydik? Ama size acıyarak mü'minlerin azimlerini kırdık da siz onlara galip geldiniz. O halde, aldıklarınızdan bizim payımızı veriniz. Çünkü biz sizin dostlarınızız. Kimsenin size eziyet etmesine izin vermeyiz." derler. Yüce Allah bu iki grubun da akibetlerini şöyle açıklar: Kıyamet gününde Allah, mü'minlerle kâfirler arasında hükmedecek ve aralarını hak ile ayıracaktır. Ve kâfirlere, mü'minleri esir alıp onları yok etme ve köklerini kesme fırsatını asla vermiyecektir.[290][290] İbn Kesir şöyle der: Her ne kadar zaman zaman zafer kazansalar da, mü'minleri istila edip tamamen köklerini kesecek bir şekilde, onları, mü'minlere musallat olma imkanı vermiyecek. Zira sonuç, dünyada da ahirette de takva sahiplerinindir.[291][291]

**142.** Münafıklar iman etmiş görünüp küfürlerini gizleyerek hilekar kimsenin yaptığı gibi yaparlar. Allah, onların kanlarını dökmeyi mü'minlere emretmek suretiyle, hilelerine karşılık verecek ve onları derece derece küfre batıracaktır. Ahirette onlar için cehennemin en alt tabakalarını hazırlamıştır. Yüce Allah, müşâkelet yoluyla, onlara vereceği cezaya "hile" ismini verdi. Çünkü, hilelerinin

---

[289][289] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/38.
[290][290] Kurtubî, bu âyetin tefsirinde müfessirlerin beş görüşünü açıklar. Bunlardan biri, bizim de tercih ettiğimiz yukardaki görüştür. Bir görüşe göre de, âyetle geçen kelimesinden maksat "delil" dir. Bunun kıyamet gününde olacağını söylemişlerdir. Taberî bu görüşü tercih eder. O: "Sebilden maksat kıyamet günündeki hüccettir" der ve şu rivayeti de buna delil getirir: Rivayete göre, bir adam Hz. Ali'ye bu âyeti sordu. Hz. Ali: "Bana yaklaş" dedi. Sonra ona; "Kıyamet gününde Allah, aralarında hükmedecek, Allah, kıyamet günü mü'minlerin aleyhine asla kâfirlere hüccet vermiyecek" mealindeki âyeti okudu, tbn Arabî bu görüşün zayıf olduğunu kabul eder (Bak. Kurtubî, 5/419)
[291][291] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/449
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/38-39.

vebali kendilerine dönecektir'. Onlar namazı ağırdan alıp tembel tembel kılarlar. Ne sevap umarlar, ne de azaptan korkarlar. Onlar Allah rızası için değil, görsünler ve duysunlar, diye namaz kılarlar. Allah'ı çok az zikrederler. [292][292]

**143.** Küfür ile iman arasında bocalayıp dururlar. Yüce Allah, onların dinleri konusunda şaşkın olduğunu bildirmektedir. Ne mü'minlere katılıyorlar, ne de kâfirlere. Kimi Allah saptırırsa, sen onun için katiyyen bir mutluluk ve hidâyet yolu bulamazsın.
Bundan sonra Yüce Allah, mü'minleri din düşmanları ile dost olmatan sakındırarak şöyle buyurur: [293][293]

**144.** Ey mü'minler! mü'minlerin dostluğunu bırakıp da günahkar kâfirleri arkadaş ve dost edinmeyin. Münafık olduğunuza dair, Allah'a aleyhinize apaçık bir delil mi vermek istiyorsunuz? İbn Abbas: "Kur'an da geçen bütün kelimeleri, delil mânâsınadır."der. Bundan sonra Yüce Allah münafıkların sonunu haber vererek şöyle buyurdu.[294][294]

**145.** Şüphesiz münafıklar yedi'kat cehennemin en alt tabakasmdadırlar. İbn Abbas: Onlar cehennemin dibindedirler, der. Çünkü onlar hem kâfir oldular, hem de İslam ve müslümanlarla alay ettiler. Cennet derece derece olduğu gibi, cehennem de dereke derekedir. Sen o münafıklar için, onları Allah'ın azabından koruyacak bir yardımcı katiyyen bulamazsın. [295][295]

**146.** Ancak nifaktan tevbe edenler, amellerini ve niyetlerini düzeltenler, Allah'ın dinine ve kitabına sarılanlar ve amellerinde Allah'ın rızasından başka bir şey gözetmeyenler müstesna İşte bunlar kıyamet gününde mü'minlerle beraberdirler. Allah âhirette mü'minlere büyük bir mükafat yani cenneti verecektir. [296][296]

**147.** Eğer siz şükür ve iman ederseniz, Allah size neden azap etsin. Yani size azap etmede O'nun ne menfati var? Size azap etmekle öfkesini mi söndürecek, yoksa intikam mı alacak? Veya zararı defedip fayda mı sağlayacak? Halbuki O'nun size ihtiyacı yoktur. Allah şükre karşılık veren ve herşeyi bilendir. Yani, ihtiyacı olmadığı halde kulların gösterdiği itaate şükrederek, az amele çok sevap verir. [297][297]

---

[292][292] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/39.
[293][293] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/39.
[294][294] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/39.
[295][295] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/39-40.
[296][296] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/40.
[297][297] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/ 36-40.
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/40.

## Edebî Sanatlar

Buj âyetler birçok edebî sanatı ihtiva etmektedir. Bunları aşağıdaki şekilde o'zetliyebiliriz:
**1.** âdil olanlar," terkibinde mübalağa sıygası kullanılmıştır.
**2.** arasında tıbâk sanatı vardır.
**3.** arasında, şekil değişikliğinden dolayı cinâs-ı nakıs vardır.
**4.** kelimeleri arasında iştikak cinası vardır.
**5.** Münafıkları müjdele," cümlesinde alay üslubu vardır. Çünkü alay maksadıyle, "korkutma" yerinde "müjde" lafzı kullanılmıştır.
**6.** " Allah onlara hile eder," cümlesinde istiare vardır. "Hile" "amellere karşılık verme" yerinde kullanılmıştır. Allah, hileden münezzehtir.
**7.** "Kâfirlerin yanında güç mü arıyorlar?" cümlesinde istifham-ı inkârı vardır. Kınama ve azarlama ifade eder. [298][298]

## Faydalı Bilgiler

**1.** Yüce Allah'ın " Ey iman edenler! İman ediniz," sözünde tekrar yoktur. Bunun mânâsı, "İman da sebat ve devam edin" demektir. Nitekim mü'min bizi doğru yola ilet" der ki, "bu, bizi doğru yolda sabit kıl," demektir.
**2.** Yüce Allah mü'minlerin zaferine "büyük bir fetih" ismini verdi ve Allah'tan bir fetih" diyerek onu kendisine nisbet etti. Kafirlerin zaferine de "pay" ismini verdi, kâfirlerin bir payı olursa", diyerek onu kendisine nisbet etmedi. Bu, müslümanlarm şanının yüceliğini ve kâfirlerin payının değersizliğini ifade eder.
**3.** Müfessirler şöyle der: Ateş yukardan aşağıya yedi tabakadır. Bunlar sırasıyle Cehennem, Laza, Hutame, Saîr, Sakar, Cahîm ve Hâviye'dir. Nâr lafzı bunların hepsinin mânâsını ihtiva ettiği için, bazan birbirinin isimlerini alırlar. Bahr-ı Muhît'te böyle ifade edilmiştir. [299][299]

## Bir Uyarı

Münafık, kâfirden daha tehlikelidir. Dolayısıyla onun azabı daha şiddetlidir. Nitekim Yüce Allah, "Şüphesiz münafıklar cehennemin en alt katındadırlar. Artık onlar için kesinlikle bir yardımcı bulamazsın," buyurmuştur. Yüce Allah, kâfirin tevbesinin kabulü için sadece inkâra son vermesini şart koştu: "İnkar edenlere, inkârdan vazgeçerlerse, geçmiş günahlarının bağışlanacağını söyle[300][300] buyurdu. Münafığa gelince onun için "Tevbe etmek, niyet ve amellerini düzeltmek, Allah'ın dinine sımsıkı sarılmak ve sadece Allah için ibadet etmek" gibi dört şart koşarak şöyle buyurdu: "Ancak tevbe edip hallerini düzeltenler, Allah'a sımsıkı sarılıp ibadetlerini yalnız onun için yapanlar başka." Bunlar cehenneme girmezler. Bu da gösteriyor ki, münafıklar, Allah'ı inkâr edenlerin en kötüleri, dolayısıyle Onun

---

[298][298] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/40.
[299][299] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/40-41.
[300][300] Enfâl sûresi, 8/38

azabına en layık olanlar ve tevbe ederek Allah'a dönmekten en uzak olanlardır. Sonra Yüce Allah, "Onlar mü'minlerdir" demedi de, "Onlar mü'minlerle beraberdir" buyurdu. Bundan sonra da: "Allah mü'minlere büyük bir mükafat verecektir[301][301] buyurdu. Burada kızgınlığını, onlardan yüz çevirdiğini ve içinde bulundukları münafıklık halinin çirkinliğini vurgulamak için "onlara mükafat verecek" demedi de, "Mü'minlere mükafat verecek" dedi. Allah, kitabının sırlarını daha iyi anlamamıza yardımcı olsun. [302][302]

**148.** Allah kötü sözün açıkça söylenmesini sevmez; ancak haksızlığa uğrayan başka. Allah her şeyi işitici ve bilicidir.
**149.** Bir iyiliği açıklar, yahut gizlerseniz veya bir kötülüğü affederseniz şüphesiz Allah da ziyadesiyle affedici ve kadirdir.
**150.** Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler ve Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırıp: "Bir kısmına iman ederiz, ama bir kısmına inanmayız" diyenler ve iman ile küfür arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu;
**151.** İşte gerçekten kâfirler bunlardır. Ve biz kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır.
**152.** Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara gelince işte Allah onlara mükafatlarını verecektir. Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir.
**153.** Ehl-i kitab senden, kendilerine gökten bir ki -tab indirmeni istiyor. Onlar Musa'dan, bunun daha büyüğünü istemişler de: "Bize Allah'ı apaçık göster" demişlerdi. Zulümleri sebebiyle hemen onları yıldırım çarptı. Bilahare kendilerine açık deliller geldikten sonra buzağıyı tanrı edindiler. Daha sonra onları affettik. Ve Musa'ya apaçık delil verdik.
**154.** Söz vermeleri için Tur'u başlarına diktik de onlara: "Baş eğerek kapıdan girin." dedik. "Cumartesi günü yasağını çiğnemeyin" dedik. Kendilerinden sağlam söz aldık.
**155.** Sözlerinden dönmeleri, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ve "kalplerimiz kapalıdır" demeleri sebebiyle onları lanetledik. Doğrusu inkârları sebebiyle Allah, o kalbi er üzerine mühür vurmuştur; pek azı müstesna artık iman etmezler.
**156.** Bir de inkâr etmelerinden ve Meryem'in üzerine büyük bir iftira atmalarından;
**157.** Ve: "Allah elçisi, Meryem oğlu îsâ'yı öldürdük" demeleri yüzünden onları lanetledik. Halbuki onu ne öldürdüler, ne de astılar; fakat öldürdükleri onlara îsâ gibi gösterildi. Onun hakkında ihtilafa düşenler bundan dolayı tam bir karasızhk içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmediler.
**158.** Bilakis Allah onu kendisine kaldırmıştır. Allah izzet ve hikmet sahibidir.
**159.** Ehl-i Kitab'tan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir. Kıyamet gününde de o, onlara şahid olacaktır.
**160,161.** Yahudilerin zulmü sebebiyle, bir de çok kimseyi Allah yolundan

---

[301][301] Nisa süresi, 4/146
[302][302] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/41.

çevirmeleri, menedildikleri halde faizi almaları ve haksız yollar ile insanların mallarını yemeleri yüzünden kendilerine daha önce helal kılınmış bulunan temiz ve iyi şeyleri onlara haram kıldık; ve içlerinden inkâra sapanlara elem verici bir azap hazırladık.
**162.** Fakat içlerinden ilimde derinleşmiş olanlar ve mü'minler, sana indirilene ve senden önce indirilene iman edenler, namazı kılanlar, zekatı verenler, Allah'a ve âhiret gününe inananlar var ya, işte onlara büyük mükafaat vereceğiz.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah geçen âyetlerde münafıkları ve onların rezilliklerini anlattıktan sonra, burada da rezilliklerin ve çirkinliklerin açığa çıkarılmasından hoşlanmadığını; ancak zararı fazla ve tehlikesi büyük olan kimsenin kötülüklerinin açıklanmasında bir sakınca olmadığını açıkladı. Dolayısıy-le Allah'ın, münafıkların sırları açığa çıkarmasında şaşılacak bir şey yoktur. Bundan sonra da Yüce Allah Yahudilerden bahsederek onların Allah'ı görmek istemeleri, buzağıya tapmaları, Hz. îsâ (a.s.)'nın çarmıha gerildiğini iddia etmeleri, Meryem el-Betül'ü iffetli olan Hz. Meryem'i fahişelikle suçlamaları ve daha bir çok kötülüklerini ve çirkin suçlarını sayıp döktü. [303][303]

## Kelimelenin İzahı

Cehre, açıkça demektir.
Bühtan, büyüklüğü ve korkunçluğu dolayısıyle hayret edilen yalan.
Benzetildi. Yani îsâ (a.s.) ile çarmıha gererek öldürdükleri kişi arasında benzerlik meydana geldi. : Hazırladık, demektir. Rasihûn, ilimde derinleşenler, manasınadır. [304][304]

## Nüzul Sebebi

Rivayet edildiğine göre Ka'b b. Eşref ile birlikte bir grup Yahudi: "Ey Muhammedi " dediler... Eğer peygamber isen, Hz. Musa'nın Tevrat'ı toptan getirdiği gibi, sen de bize gökten öyle toptan bir kitap getir. Bunun üzerine Yüce Allah:" Ehl-i kitap, senden kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyor." âyetini indirdi.[305][305]

## Âyetlerin Tefsiri

**148.** Haksızlığa uğrayan hariç, Allah, hiç kimsenin kötü söz söylemesinden ve diliyle eziyette bulunmasından hoşlanmaz. Ancak haksızlığa uğrayanın, kendisine haksızlık edene açıktan beddua etmesi ve onun yaptığı kötülükleri anlatması mubahtır. İbn Abbas şöyle der: "Yani Allah, haksızlığa uğrayan hariç, hiç kimsenin

---

[303][303] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/45.
[304][304] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/45.
[305][305] Mecmau'l-beyan, 3/133
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/45.

bir başkasına beddua etmesinden hoşlanmaz[306][306] Allah mazlumun duasını işitir, zâlimi de bilir. [307][307]

**149.** Ey insanlar! Eğer yaptığınız hayrı açıklar veya gizlerseniz yahut size yapılan kötülüğü affederseniz,
Bilin ki, Allah cezalandırmaya tam mânâsıyle gücü yettiği halde, ziyadesiyle affedicidir. Hasan-ı Basrî şöyle der: İntikam almaya gücü yettiği halde suçluları bağışlar. Öyleyse sizin de Allah'ın sünnetine uymanız gerekir.[308][308] Yüce Allah burada affa teşvik ederek intikama gücü yettiği halde kendisinin, ziyadesiyle affedici olduğuna işaret etti. O halde, zayıflığınıza ve acizliğinize rağmen siz nasıl affetmezsiniz?!.. [309][309]

**150.** Allah ve Rasulünü inkâr edenler, kâfirlerin kendileridir. Bu âyet Yahudi ve Hıristiyanlar hakkındadır. Çünkü onlar kendi peygamberlerine iman ettiler, fakat Hz. Muhammed (s.a.v.) ve diğer peygamberleri inkâr ettiler. Dolayısıyle, onların bazı peygamberleri inkâr etmeleri, bütün peygamberleri inkâr sayıldı. Peygamberleri inkâr etmeleri ise Allah'ı inkâr sayıldı. Onlar, Allah ile peygamberleri arasında ayrım yapmak isterler. Allah ile peygamberlerinin arasını ayırmak, Allah'a iman edip peygamberleri inkâr etmek demektir. Aynı şekilde peygamberler arasında ayrım yapmak, onların bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr etmek demektir. Yüce Allah bu cümleyi bir sonraki cümle ile açıklayarak şöyle buyurdu: Peygamberlerin bir kısmına inanır, bir kısmını inkâr ederiz, diyorlar. Katâde der ki: Bunlar, Allah'ın düşmanı Yahudi ve Hıristiyanlardır. Yahudiler Tevrat ve Musa'ya inanıp İncili ve îsâ'yı inkâr ettiler. Hıristiyanlar ise İncil'e ve îsâ'ya iman edip Kur'an'ı ve Muhammed' (s.a.v.)'i inkâr ettiler ve Allah'ın peygamberleri ile gönderdiği islam dinini kabul etmediler.[310][310] Ve bunlar küfür ile iman arasında bir yol tutmak isterler. Halbuki bu ikisi arasında bir yol yoktur. [311][311]

**151.** İşte bu çirkin sıfatları taşıyanlar iman ettiklerini iddia etseler de gerçekten kâfirlerdir. "Biz, kâfirler için, ebediyen cehennem ateşinde kalmak üzere, şiddetli ve aşağılayıcı bir azap hazırladık. [312][312]

**152.** Allah'a inanan ve aralarında ayrım gözetmeden bütün peygamberleri tasdik edip hepsine inananlara gelince, ki bunlar Hz. Peygamber (s.a.v.)'e tabi olan mü'minlerdir, Allah'a ve peygamberlere iman ettikleri için, onlara sevaplarını tam olarak vereceğiz. Allah onların geçmişteki isyan ve günahlarını bağışlayıcı ve

---

[306][306] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/452
[307][307] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/45.
[308][308] Ebussuûd, 1/396
[309][309] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/45-46.
[310][310] Taberî, 9/354
[311][311] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/46.
[312][312] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/46.

onlara çeşitli nimetleri lütfedicidir. [313][313]

**153.** "Ehl-i kitap senden, kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyor." Bu âyet Yahudi bilginleri hakkında indi. Onlar Peygamber'e (s.a.v.) şöyle demişler: "Eğer peygamber i-sen, Musa'nın Tevrat'ı toptan getirdiği gibi, bize gökten toptan bir kitap getir." İşi zora sokmak ve inat etmek maksadıyle böyle bir istekte bulundular. Yüce Allah, Peygamber (s.a.v.)'i teselli etmek ve dolayısıyle diğer peygamberlere uymasını sağlamak için, onların daha çirkin ve daha âdi isteklerini anlatarak şöyle buyurdu: Onlar Musa'dan, bundan daha büyüğünü istemişler ve "Bize, Allah'ı apaçık göster" demişlerdi. Zulümleri sebebiyle onları hemen bir yıldırım çarptı. Yani gökten bir ateş gelerek onları helak etti. Sonra kendilerine âsâ, beyaz el, denizin yarılması ve benzeri mucizeler ve engin deliller geldikten sonra buzağıyı ilâh edinip ona taptılar. Ebussuûd şöyle der: Mesele, yani Allah'ı görme isteği her ne kadar geçmiş atalarından gelmişse de, bunlar, atalarının yaptıkları ve yapmadıkları her hususta onlara uydukları için, istek bunlara isnat edilmistir.[314][314] Suçlarının ve hainliklerinin büyüklüklerine rağmen yaptıklarını affettik. Ve Musa'ya kendisinin ve peygamberliğinin doğruluğunu gösteren apaçık delil verdik. Taberî şöyle der: "Bu delil, Allah'ın Hz. Musa'ya verdiği açık mucizelerdir".[315][315]

**154.** Onlar Tevrat'ın hükümlerini kabul etmek istemedikleri için, onu kabul edeceklerine dair kendilerinden söz almak maksadıyla Tur Dağını üzerlerine kaldırdık, Ve Allah'a boyun eğmek için, başınızı eğip secde ederek Bey ti Makdis'in kapısından girin" dedik. Fakat onlar, kendilerine emredileni yapmadılar ve kıçları üzerine sürünerek girdiler. Girerken de alay etmek için "Arpa içinde buğday" diyorlardı. Onlara "cumartesi günü balık avlamak suretiyle bu günün hürmetine tecavüz etmeyin" dedik. Fakat buna aykırı davrandılar ve avladılar. Ve onlardan sağlam bir söz aldık. [316][316]

**155.** Sözlerinde durmadıkları, Kur'an'ı Kerim'i inkâr ettikleri, Zekeriya (a.s.) ve Yahya (a.s.) gibi peygamberleri haksız yere öldürdükleri ve "Ey Muhammed! Bizim kalplerimiz örtülerle kapanmıştır. Binaenaleyh senin söylediklerin kalplerimize girmez." dedikleri için lanet ettik ve onları zelil kıldık. Yüce Allah onların bu sözlerini reddederek şöyle buyurdu: Tam aksine, inkârları ve sapıklıkları -sebebiyle Yüce Allah o kalpleri mühürledi. Onlardan, Abdullah b. Selâm ve arka-daşları gibi, az bir grup hariç kimse iman etmez. [317][317]

**156.** Ve yine îsâ (a.s.)'yı inkâr etmeleri, Allah âlemlerdeki bütün kadınlara üstün kıldığı halde Hz. Meryem'i fahişelikle suçlamaları sebebiyle kalpleri

---

[313][313] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/46.
[314][314] Ebussuûd Tefsiri, 1/394
[315][315] Taberî, 9/360
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/46-47.
[316][316] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/47.
[317][317] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/47.

mühürlendi. [318]

kiştirmek için fazladan gelmiştir. takdirindedir.
**4.** terkibinde istiare vardır. "İlimde sebat etme ve yerleşme" yerine müstear kelimesi kullanılmıştır. Aynı şekildei'cümlesinde de istiare vardır. Örtü mânâsına gelen ğılaf kelimesi, müstear olarak "anlayışsızlık ve idraksizlik" yerinde kullanılmıştır. Yani o kalplere, Öğüt ve nasihatten hiçbir şey ulaşmaz demektir.
**5.** " Bilakis, inkârları yüzünden Allah onların kalplerini mühürledi," cümlesinde itiraz vardır. Bu, onların bozuk iddialarını reddeder.
**6.** " İşte onlara büyük bir mükafat vereceğiz," cümlesinde üçüncü şahıstan birinci şahsa dönüş vardır. Aslı Allah onlara verecek" şeklindedir. Ecir kelimesinin'nekre olarak getirilmesi, verilecek mükafatın büyüklüğünü ifade eder.
**7.** Peygamberleri öldürmeleri sebebiyle" cümlesinde mecâz-i mürsel vardır. Bu zikr-i küll, irade-i cüz kabilindendir. Aynı şekilde cümlesinde de mecâz-ı mürsel vardır. Çünkü onlar Kur'a-n'ı ve İncil'i inkâr ettiler ama diğerlerini inkâr etmediler. Bu da zikr-i küll irâde-i cüz kabilindedir. [319]

**Faydalı Bilgiler**

Teshil müellifi şöyle der: "Yahudiler Hz. isa'yı inkâr ettikleri ve Ona sövdükleri halde, ona nasıl "Allah'ın elçisi" dediler diye sorulursa, buna üç türlü cevap verilir:
**1.** Bunu, alay ve istihza yoluyla söylediler.
**2.** Müslümanların onun hakkındaki inançlarına göre söylediler. Sanki onlar: "Size göre" veya "iddianıza göre Allah'ın Rasulü" dediler.
**3.** Bu cümle, Yahudilerin değil, Allah'ın sözüdür. Buna göre, kelimesinden önce durulur. Bu, onların günahlarının büyüklüğünü ve "onu öldürdük" şeklindeki sözlerinin çirkinliğini ifade eder. onu ne öldürdüler, ne de çarmıha gerdiler bölümü, Yahudileri reddeder ve onları yalanlar. Hıristiyanların da, Hz. îsâ çarmıha gerildiği için haça taptıkları şeklindeki görüşlerini reddeder. Onların, Hz. îsâ'nın ilah veya ilâhın oğlu olduğunu iddia edip sonra da çarmıha gerildiğini söyleyerek çelişkiye düşmeleri, gerçekten şaşılacak bir şeydir.[320]

**Bir Uyarı**

"Onlar onu ne öldürdüler ne de astılar. Fakat onlara îsâ gibi gösterildi." âyeti gösteriyor ki Yüce Allah, elçisi îsâ'yı pis Yahudilerin şerrinden korumuş, dolayısıyle o, ne Öldürülmüş, nede çarmıha gerilmiştir. Yahudiler, ancak îsâ zannettikleri başka bir şahsı çarmıha germişlerdir. Bu şahıs, Allah'ın îsâ'ya benzettiği, dolayısıyle Yahudilerin îsâ zannederek öldürdükleri kişidir. İşte bu inanç akla ve nakle uygun olan doğru inançtır. Hıristiyanlara gelince onlar, Hz.

---

[318] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/47-48.
[319] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/49-50.
[320] Teshil, 1/163
Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/50.

îsâ'nın çarmıha gerildiğine, Yahudilerin onu horladıklarına, başına dikenler koyduklana ve onun yalvarıp ağladığına inanırlar. Öte yandan Hz. îsâ'nın Allah veya Allah'ın oğlu olduğunu ve insanlığı günahlarından temizlemeye geldiğini iddia ederler. Bunun gibi, daha nice acaip ve garip çelişkileri vardır. Şâir ne güzel söylemiş:
Hz. îsâ'nın Hıristiyanlar arasındaki durumu şaşılacak bir şeydir. Onu, herhangi bir babaya nisbet etmeleri de gariptir. Onu Yahudilere havale ettiler ve dediler ki: Yahudiler ona eziyet edip çarmıha gerdiler. Eğer söyledikleri hak ve doğru ise, oğlu rehin olarak düşmanlara teslim edildiğinde baba neredeydi. Ne dersin, onlar böyle yapmakla onu razı mı ettiler, yoksa kızdırdılar mı? Eğer onların eziyetlerine razı olduysa, Yahudileri övün. Çünkü onlar oğula işkence ettiler. Eğer kızdıysa, onu bırakıp Yahudilere tapın. Çünkü onlar ona üstün geldiler. [321][321]

**163.** Biz Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve İbrahim'e, İsmail'e, İshâk'a, Ya'kûb'a, Esbât'â, îsâ'ya, Eyyûb'a, Yunus'a Harun'a ve Süleyman'a vahyettik. Davud'a da Zebur'u verdik.
**164.** Bir kısım peygamberleri sana daha önce anlat tık, bir kısmını ise sana anlatmadık. Ve Allah Musa ile de gerçekten konuştu.
**165.** Müjdeleyici ve sakındıncı olarak peygamberler gönderdik ki, insanların peygamberlerden sonra (Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın! Allah izzet ve İhikmet sahibidir.
**166.** Fakat Allah sana indirdiğine şahidlik eder; nu kendi ilmi ile indirdi. Melekler de şahidlik ederler. Ve şahid olarak Allah kafidir.
**167.** İnkâr eden ve Allah yolundan alıkoyanlar işüphesiz doğru yoldan çok uzaklaşmışlardır.
**168.** İnkâr edip zulmedenleri Allah asla bağışlayacak değildir. Onları bir yola iletecek de değildir.
**169.** Ancak içinde ebedî kalmak üzere cehennem (yoluna onları iletecektir. Bu da Allah'a çok kolaydır.
**170.** Ey insanlar! Resul size Rabbinizden gerçeği getirdi, şu halde kendi iyiliğinize olarak iman edin. Eğer inkâr ederseniz, biliniz ki göklerde ve yerde ne [varsa şüphesiz hepsi Allah'ındır. Allah geniş ilim ve hikmet sahibidir.
**171.** Ey Ehl-i kitab! Dininizde aşırı gitmeyin ve Allah hakkında, gerçekten başkasını söylemeyin. Meryem oğlu Mesih, ancak Allah'ın rasûlüdür, Meryem'e ulaştırdığı "Kün: Ol" kelimesi (nin eseri) dir, Kendisinden bir ruhtur. Şu halde Allah'a ve peygamberlerine iman edin. "(İlah) üçtür" demeyin, bundan vazgeçin bu sizin için daha hayırlıdır. Allah ancak bir tek Allah'dır. O, çocuğu olmaktan münezzehtir. Göklerde jve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Vekil olarak Allah yeter.

**172.** Ne Mesih ve ne de Allah'a yakın melekler, Allah'ın kulu olmaktan çekinirler. O'na kulluktan çekinip büyüklenen kimselerin hepsini Allah yakında huzuruna toplayacaktır.
**173.** İman edip iyi işler yapanlara Allah ecirlerini anı olarak verecek ve onlara

[321][321] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/51.

lutfunu artıracaktır. Kulluğundan yüz çeviren ve kibirlenenlere gelince onlara acı bir şekilde azap edecektir. Onla'r, kendilerini Allah'ın azabından koruyacak ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulurlar.
**174.** Ey insanlar! Şüphesiz size Rabbinizden kesin bir delil geldi ve size apaçık bir nur indirdik.
**175.** Allah'a iman edip O'na sımsıkı sarılanlara gelince, Allah onları kendinden bir rahmet ve lütuf içine daldıracak ve onları kendine doğru giden bir yola götürecektir.
**176.** Senden fetva isterler. De ki: "Allaja, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kızkardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunundur. Kızkardeş ölüp çocuğu olmazsa erkek kardeş de ona vâris olur. Kizkardeşler iki tane olursa erkek kardeşlerinin bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut ise erkeğin hakkı, iki kadın payı kadardır. Şaşırmamanız için Allah size açıklama yapıyor. Allah her şeyi bilmektekdir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde Yahudilerin birçok kötülüğünü, bu arada Îsâ (a.s.) ile Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini İnkâr ettiklerini ve îsâ (a.s.)'yı çarmıha gerdiklerini zannettiklerini anlattıktan sonra burada da, i-manm doğruluğu için bütün peygamberlere iman etmenin şart olduğunu ve diğer paygambeıierin da müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderildiğini a-çıkladı. Sonra Hıristiyanları, "îsâ (a.s.) Allah'ın oğludur" veya "O. üçün üçüncüsüdür" gibi bâtıl itikatlara kapılmak suretiyle îsâ (a.s.) hakkında taşkınlık yapmamaya çağırarak, onun, Hıristiyanların iddia ettiği gibi,-Allah'ın oğlu; Yahudilerin iddia ettiği gibi gayr-i meşruû bir çocuk olmadığını ve bu iki grubtan birinin ifrata" diğerinin tefrite düştüğünü açıkladı. Daha sonra bu mübarek sûre, başlangıçtaki gibi, akraba vârislerin hukukuna riâyeti emrederek sona erdi. [322][322]

## Kelimelerin İzahı

Aşırı gidersiniz, demektir. haddi aşmak, aşırı gitmek manasınadır. Bir malın fiatı normalden fazla arttığı zaman denilmesi bu kabildendir.
Çekinir, demektir. İstinkaf; böbürlenmek, kendini üstün görmek manasınadır. Zeccâc der ki: "Bu kelime, bir kimsenin yanakları üzerine doğru akan göz yaşını, parmağjyle silip attığı zaman söylediği sözünden alınmıştır.
Burhan, delil demektir. Burada maksat mucizelerdir.
Sığındılar demektir, çekinmek, uzak durmak manasınadır.
Kelâle, daha önce de geçtiği gibi, çocuğu ve babası olmayan kimsedir. [323][323]

---

[322][322] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/55.
[323][323] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/55-56.

**Nüzul Sebebi**

Bir Hıristiyan heyeti, Rasulullah (s.a.v.)'a gelerek : "Ya Muhammedi Bizim ilâhımızı niçin ayıplıyorsun? dediler. Rasulullah (s.a.v.): "Sizin ilahınız kim? diye sordu. Onlar: "îsâ" diye cevap verdiler. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Ben onun hakkında ne diyorum? dedi. Onlar: "O, Allah'ın kulu ve rasulüdür" diyorsun dediler, Rasulullah (s.a.v.): Onun, Allah'ın kulu olması utamlacak bir şey değildir" buyurdular. Onlar ise "Evet, bu, onun için utanılacak bir şeydir" dediler. Bunun üzerine, "Mesih, Allah'a kul olmaktan çekinmez..." âyeti indi.[324][324]

**Ayetlerin Tefsiri**

**163.** Ya Muhammedi Biz, Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyet-tik. Hz. Peygamber (s.a.v.), her ne kadar diğerlerineden sonra peygamber olmuşsa da, onlardan daha üstün olduğu için önce zikredildi.Nitekim biz ibrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Ya'kûb'a, Ya'kûb'un evladına, îsâ'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a Harun'a ve Süleyman'a vahyettik. Yüce Allah'ın bunları özellikle zikretmesi onların şerefini yüceltmek ve yükseltmek içindir. Peygamberlerin pîri ve insanlığın ikinci babası olduğu için, Muhammed (s.a.v.)'den sonra Nûh (a.s.) zikredildi. Daha sonra İbrâhîm (a.s.) zikredildi. Çünkü o, insanlığın üçüncü babasıdır, nübüvvet ağacı ondan dal budak salarak gelişmiştir. Nitekim bir âyet-i kerimede: "Peygamberliği ve kitapları, onun soyundan gelenlere verdik[325][325] buyrulmuştur. îsâ (a.s.) ise, ona aşın derecede önem verildiği için kendinden önce gelen peygamberlerden önce zikredildi. Zira Yahudiler onu aşırı derecede yeriyor, Hıristiyanlar ise ilâhlaştıryorlardı. Davud'a da Zebur'u verdik. Kurtubî der ki: Zebur'da 150 sûre vardır. Bu sûrelerde, hiç ahkâm âyeti yoktu. Bunlar, hikmet ve öğütlerden ibaretti.[326][326]

**164.** Ya Muhammed! Biz, haberlerini sana diğer sûrelerde anlattığımız, bazı peygamberler de gönderdi. Ayrıca, durumları hakkında sana hiçbir bilgi vermediğimiz başka peygamberler de gönderdik. Allah, vasıtasız olarak, özellikle Musa (a.s.) ile konuştu. Bundan dolayı Musa (a.s.)'ya "kelîm" ismi verilmiştir. Mecaz ihtimalini gidermek için, âyette gecen "konuştu" fiili, kelimesi ile vurgulanarak söylenmiştir. Sa'leb şöyle der: Eğer bu vurgulama yapılmasaydı başka bir mânâ anlaşılabilirdi. Mesela, senin için filan ile konuştum" sözü, "Senin için ona bir pusula yazdım" veya "Senin için ona bir adam gönderdim" mânâlarına gelebilir. Burada söz, " kaydı ile vurgulandığı için, "Allah'tan işitilen söz" den başka bir mânâ anlaşılmamaktadır.[327][327]

---

[324][324] Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, s. 107

Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/56.

[325][325] Ankebût Sûresi, 29/27

[326][326] Kurtubî, 6/17

Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/56.

[327][327] el-Bahr, 3/398

**165.** Biz, itaat edenlere cenneti müjdeleyen, isyan edenleri cehennem ateşi ile korkutan peygamberler gönderdik ki, insanların, peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın. Yani Yüce Allah peygamberleri, "Bana bir peygamber gönderilmiş olsaydı, ben iman ve itaat ederdim" diyen kimselerin iddialarını kesmek için gönderdi. Allah, peygamber göndermek ve kitap indirmekle, insan oğlunun yapabileceği bu gibi itirazların önünü almıştır Allah, mülkünde güçlü, yaptıklarında ise hikmet sahibidir. Sonra Yüce Allah, Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini inkâr eden Yahudilere cevap vererek şöyle buyurdu: [328][328]

**166.** Onlar senin peygamber olduğuna şahitlik etmeseler de, Allah bu mucize Kur'an'ı sana indirmekle, senin peygamber olduğuna şahitlik ediyor. Allah bu Kur'an'ı kimsenin bilemeyeceği, sadece kendine ait olan ilmiyle ve bütün belâğatçılann benzerini getirmekten aciz olduğu bir üslupla indirdi. Allah'ın sana indirdiğine ve senin bir peygamber olduğuna melekler de şahitlik ediyorlar. Şahit olarak Allah yeter. Başkası şahitlik etmese de, O'nun şahitliği senin için yeterlidir, başka şahide ihtiyacın olmaz. [329][329]

**167.** İnkâr edenler ve insanların, Allah'ın dinine girmesine engel olanlar, hiç şüphesiz doğru yoldan tam mânâsıyle uzaklaşmışlardır. Çünkü kendileri dalâlete düştükleri gibi, başkalarını da dalâlete düşürmüşlerdir. Bu sebeple onlar derin bir sapıklık içindedirler. [330][330]

**168.** nkâr edip zulmedenler var ya, işte Allah bunları asla bağışlamıyacak ve kâfir olarak öldükleri için onları asla cennet yoluna sokmayacak. [331][331]

**169.** Ancak, inkâr ve zulümlerine karşılık olarak onları, cehenneme götüren yola sokacaktır. Onlar orada ebediyen kalacaklardır. Zemahşerî'ye göre, "İnkâr edip zulmedenlerden maksat, inkâr ile isyanı birleştirenlerdir.[332][332] Onları ebedîyyen cehennemde tutmak, Allah için zor ve büyük bir iş değildir. [333][333]

**170.** Ey insanlar! Muhammed '.a.v.) size Rabbinizden hak dini ve yüce şeriatı getirdi. Sîz abbinizden size gelene iman edin, onu tasdik edin. Bu iman sizin için daha hayırlı olur. Eğer inkâr üzere kalmak-devam ederseniz, bilin ki Allah'ın size ihtiyacı yoktur, sizin inkârınız na hiç zarar veremez. Çünkü mülk yaratık ve kul olarak kainatta ne varsa epsi O'nundur. Allah alîmdir, kullarının halini bilir;

---

Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/56-57.

[328][328] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/57.

[329][329] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/57.

[330][330] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/57.

[331][331] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/57.

[332][332] Taberî şöyle der: "Bunlar, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini ve Allah'ı İnkâr edenler ve bu hal üzere devam etmek suretiyle zulmedenlerdir.

[333][333] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/57.

akimdir, kulları için yaptığı işlerde hekmeti vardır.
Yüce Allah geçen âyetlerde Yahudilerin şüphelerini reddettikten son-, Hıristiyanların, Allah'ı bırakıp da îsâ (a.s.)'ya tapacak kadar onun hak-mda aşın tazimde bulunmak suretiyle düştükleri sapıklıkları anlatarak löyle buyurur: [334][334]

**171.** Ey Hıristiyanlar! îsâ'nın durumu akkında İfrata düşmek ve onun îlâh olduğunu iddia etmek suretiyle din inde haddi aşmayın. Allah'ı Hulul, üç unsurun birleşmesinden meydana gelme, eş ve çocuk edinme gibi, O'na lâyık olmayan eylerle nitelemeyin.Meryem oğlu îsâ, sa-ece Allah'ın peygamberlerinden bir peygamberdir. O, sizin iddia ettiğiniz ibi, Allah'ın oğlu değildir, O, Allah'ın Meryem'e ulaştır-ığı kelimesidir. Yani Yüce Allah'ın "ol" kelimesi ile yaratılmıştır. Ne ir baba vasıtasıyle, ne de bir meniden yaratılmıştır, Allah'tan elen bir ruh sahibidir. Cebrail (a.s.)'in, Meryem'in göğsüne üfürmesinin seridir. İşte Meryem, bu üfürme ile îsâ (a.s.)'ya hamile kaldı. îsâ (a.s.)'nm anını yüceltmek için, "Allah'tan bir ruhtur" denilerek, ruh Allah'a izafe 'edilmiştir. Öyleyse Allah'ın birliğine iman edin ve O'nun ütün peygamberlerini tasdik edin."Allah, îsâ ve Meryem olmak üzere, ilahlar üçtür" demeyin. Veya "Baba oğul ve Rûhu'l Kudüs olmak üzere Allah üçtür" demeyin. Böylece Allah onları teslisten nehyedip, tevhidi emretti. Çünkü ilah terkipten ve mürekkep olan bir şeyin kendisine isnat edilmesinden münezzehtir. Teslisten vazgeçerseniz, bu sizin için daha hayırlı olur. Allah, ancak bir tek ilahtır. Sizin iddia ettinizi gibi, üçün üçüncüsü değildir, O, çocuk sahibi ol-maktan münezzehtir.Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi onun yarattıkları, mülkü ve kullarıdır. Ona denk ve benzer hiçbir şey olmaz ki, onu çocuk edinsin. Vekil olarak Allah yeter. Bu âyet, Allah'ın bir çocuğa ihtiyacı olmadığına dikkat çekmektedir. Yani, yarattıklarının işlerini düzenleyip onları korumak için Allah yeter. O'nun bir çocuğa ve yardımcıya ihtiyacı yoktur. Çünkü, her şeyin mâliki odur. Sonra Yüce Allah, Hıristiyanların bâtıl inançlarını reddederek şöyle buyurdu: [335][335]

**172.** Sizin ilâh olduğunu iddia ettiğiniz Hz. îsâ (a.s.), kibirlenip de Allah'a kul olmaktan asla çekinmez.
Allah'a yakın olan melekler de O'na kul olmaktan çekinmezler. Kim Allah a ibadet etmekten çekinir ve böbürlenirse, bilsin ki Allah Onların hepsini hesap ve ceza için kıyamet gününde toplayacaktır. [336][336]

**173.** iman edip iyi işler yapanlara Allah amellerinin sevabını tam olarak verecek ve onlara lütfundan, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir in-sanın aklına gelmeyen nimetler ihsan edecektir. Böbürlenip de Allah'a ibadet etmekten çekmenlere gelince, Allah onları da elem verici şiddetli bir azapla cezalandıracaktır, Allah'ın azabına karşı onlara yardımcı olacak herhangi bir dost bulamayacaklardır. Yani onlara dost olacak herhangi bir kimse yoktur. [337][337]

---

[334][334] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/58.
[335][335] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/58.
[336][336] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/58-59.
[337][337] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/59.

**174.** Ey insanlar! Şüphesiz size Rabbinizden kesin bir delil geldi. O da, engin mucizelerle desteklenmiş Allah'ın elçisi Muhammed (s.a.v.)'dir. Size, parlak nur olan bu Kur'an'ı indirdik. [338][338]

**175.** Allah'ın birliğine inanıp O'nun nurlu kitabına sarılanlara gelince, Allah onları, ebedîlik yurdu olan cennetine koyacak ve onları dünyada İslam dinine, âhirette de cennet yoluna iletecektir. [339][339]

**176.** Ya Muhammed! Senden, kendisine vâris olacak babası ve çocuğu olmayan Ölü hakkında fetva soruyorlar. De ki, Allah onun hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Bir kişi ölür de, kendisine vâris olacak ne babası, ne de çocuğu bulunmazsa, ki buna kelâle denir. orıun öz veya baba bir, tek kız kardeşi bulunursa, bıraktığı malın yansı kızkardeşin hakkıdır. Öz veya baba bir erkek kardeş de, çocuksuz olarak ölen kızkardeşin malının tümüne vâris olur. dji Kelâle'nin iki veye daha çok kız kardeşi varsa, bıraktığı malın üçte ikisi onların hakkıdır. Eğer vârisler erkek ve kız kardeşler iseler, erkeğin hakkı, iki kızkardeşin payı kadardır Allah şaşırmanızı istemediği için, hükümlerini ve koyduğu konunları size açıklıyor. Allah herşeyi bilir. Yani sizin için yararlı olanı bilir. Diri iken de, ölü iken de kullarına yararlı olan şeyi bilen Allah'tır. [340][340]

## Edebî Sanatlar

**1.** Âyetinde özellikle bazı peygamberlerin adlarının anılması, onları şereflendirmek ve üstünlüklerini göstermek içindir. Burada "mürsel mufassal" adı verilen teşbih vardır.
Ey Ehl-i kitap!" Burada umum zikredilmiş, husus kas-[edilmiştir. Yani burada Ehl-i kitaptan maksat sadece Hıristiyanlardır. litekim daha sonra gelen, ilâh üçtür, demeyin," sözü de bunu rösterir. Zira bu söz, Huristiyanların sözüdür.
**3.** " Meryem oğlu îsâ Mesih, sadece dlab'ın bir peygamberidir." Bu cümlede kasır sanatı vardır. Mevsufun sıfat üzerine kasrı türündendir.
Şahidlik ederler" ile şehid" kelimeleri arasında stikak cinası vardır. [341][341]

## Faydalı Bilgiler

Edatı, "bazı" mânâsına gelir. Bazen de "başlangıç" için kullanılır. âyet-i kerimesinde bu mânâda kullanılmıştır. Anlatıldığıma göre Harun Reşid'in bir Hıristiyan doktoru bir gün İmam Vâkidî ile tartıştı ve ona: "Sizin kitabınızda, İsa'nın Allah'ın bir parçası olduğunu göste-Iren bir âyet var" dedi ve O'ndan bir ruh" âyetini okudu. Vâkidî şöyle cevap verdi:" Yüce Allah bir âyet-i kerimede

---

[338][338] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/59.
[339][339] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/59.
[340][340] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/59.
[341][341] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/59-60.

şöyle buyurur O, göklerde ve yerde ne varsa size boyun eğdirmiştir. Hepsi Allah'tandır" Eğer îsâ Allah'ın bir parçası ise, buna göre, göklerde ve yerde olanların da, Allah'ın bir parçası olması gerekir." Bunun üzerine Hıristiyan sustu ve müslüman oldu. Harun Reşid buna çok sevindi ve Vâkidî'ye büyük bir hediye verdi.
Yüce Allah'ın yardımı ile 'Nisa Suresi" nin tefsiri bitti. [342][342]

[342][342] Muhammed Ali Es-Sudari, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 1/60.

# MAİDE SURESİ

Medine'de inmiştir 120 âyettir.

## Takdim

Mâide sûresi, Medine'de inen uzun sûrelerden biridir. Medine'de inen Bakara, Nisa ve Enfâl sûrelerinde olduğu gibi, bu sûre de, inançla ilgili konular ile Ehl-i kitap kıssaları yanında, çokça hukukî meseleleri kapsar. Ebu Meysere şöyle der: Mâide sûresi, Kur'an'ın son inen sûrelerindendir. Bunda, hükmü kaldırdilmış bir âyet yoktur. İçinde 18 farz vardır.[1[1]]

Bu sûre, Rasuiulullah (s.a.v.) Hudeybiye'den dönerken inmiştir. Genellikle, dinî hukukî hükümleri kapsar. Çünkü İslâm devleti yeni kurulmaktadır. Onu yıkılmaktan koruyacak ve onu kuruluş ve istikrar yolunu çizecek İlâhî prensiplere ihtiyaç vardır.

Bu sûrenin kapsadığı hükümleri şöyle özetleyebiliriz: Akidler, kesilecek hayvanlar, avlanmak, ihram giymek, Ehl-i kitap kadınlarla evlenmek, dinden dönmek, temizlik hükümleri, hırsızlığın, yol kesiciliğin ve yeryüzünde fesat çıkarmanın cezası, içki, kumar ve yemin keffareti ile ilgili hükümler, ihramlı iken av hayvanını öldürmek, ölürken vasiyet etmek, bahîre ve sâibe denilen hayvanlarla ilgili hükümler, Allah'ın şeriatı ile amel etmeyenler hakkındaki hüküm ve diğer şer'î hükümler.

Şer'î hükümlerin yanında Yüce Allah bu sûrede, öğüt ve ibret almak için bize bazı kıssalar da anlattı. Mesela, Israiloğullarımn Hz. Musa (a.s.) ile olan kıssasını açıkladı, ki bu kıssa, az sayıda azgın bir Yahudi topluluğunu misal vermek suretiyle, onların inat ve taşkınlığına işaret eder. Bu grup peygamberleri Hz. Musa' ya "Sen ve Rabbin gidin savaşın, biz burada oturacağız[2[2]] dediler. Sûre bunların Tih çölünde kırk sene kalmaları neticesinde meydana gelen dağınıklık ve kayıplarını anlatır.

Daha sonra sûrede, Adem (a.s.)'in iki oğlunun kıssası anlatılır.

Bu, Hâbil ile, Kabil kıssasında misallendirilerek anlatılan ve hayır ve şer kuvvetler arasındaki şiddetli mücâdeleye işaret eden bir kıssadır. Kıssada anlatladığına göre Kabil, kardeşi Hâbil'i öldürmüş ve böylece yeryüzünde ilk defa çirkin bir suç işlenmiştir ve temiz ve suçsuz kan akıtılmıştır. Kıssa, insan tiplerinden iki tipi arzetmektedir: Bunlardan biri günahkâr kötü nefis tipi, diğeri faziletli iyi nefis tipidir. Nitekim âyet-i kerimede, "Nihayet nefsi onu. kardeşini öldürmeye itti de, onu öldürdü. Bu yüzden de kaybedenlerden oldu.[3[3]] buyrulmuştur.

Sûre aynı zamanda, Hz. isa'nın bir mucizesi olup Havarilerin önünde meydana gelen "Mâide (sofra)" kıssasını da anlatır. Yine bu mübarek sûre, Yahudi ve

---

[1[1]] Kuitubî, 6/30
[2[2]] Mâide sûresi, 5/24
[3[3]] Maide suresi, 5/30

Hıristiyanların batıl inançları hakkındaki münakaşalarını anlatır. Onlar zürriyet ve oğul gibi Allah'a yakışmayacak şeyleri O'na nisbet ettiler. Ahidlerini bozdular ve sözlerinden döndüler. Tevrat ve İncil'i tahrif etliler. Hz. Rasulullah (s.a.v.)'in peygamberliğini inkâr ettiler. Sûrede onların daha nice sapıklık ve bâtıl inançları anlatılır. Bu mübarek sûre, büyük haşir günündeki korkunç durumu anlatarak son bulur. O gün Hz. îsâ (a.s.) insanların huzuruna çağrılır ve Allah'ı bırakıp da ona ibadet eden Hıristiyanlar! susturmak için, Rabbi ona sorar: İnsanlara, "Beni ve anamı, Allah'tan başka iki ilâh edinin" diye sen mi dedin? der. Hz. Tsâ da: "Hâşâ seni tenzih ederim, hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz der[4[4]] Bu durum, Allah'ın düşmanlarını rezil eden ne korkunç bir durumdur! Bunun şiddetinden saçlar ağarır, ruhlar ürperir![5[5]]

## Sûrenin Fazileti

Abdullah b. Amr b. Âs'ın şöyle dediği rivayet olunur: Rasulullah (s.a.v.) bineği üzerinde iken ona Mâide sûresi indi. Binek taşıyamadı. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) bineğinden indi.[6[6]]

## İsmi

Sûrede sofra mucizesi anlatıldığı için buna "Mâide sûresi" ismi verildi. Havariler Hz. isa'dan, hak peygamber olduğunu göstermesi ve olayın kendileri için bir bayram olması maksadıyla bir sofra istediler. Bunun üzerine sofra geldi. Sofra kıssası, bu sûrede anlatılanların en dikkat çekenidir. Çünkü birçok mucizeyi ve Yüce Allah' m büyük bir lutfunu kapsamaktadır. [7[7]]

Rahman ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla.
**1.** Ey iman edenler! Akidleri yerine getiriniz. İlıramlı iken avlanmayı helâl saymamak üzere aşağıda size okunacaklar dışında kalan hayvanlar, sizin için helâl kılındı. Allah dilediği hükmü verir.
**2.** Ey iman edenler! Allah'ın işaretlerine, haram aya, kurbana, gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızâsını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere saygı-sızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mes-cid-i Harâm'a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz kin sizi tecavüze sevketmesin! İyilik ve takva üzerinde yardımlasın, günah ve zulüm üzerine yardimlaşmayın. Allah'tan korkun; çünkü Allah'ın cezası çetindir.
**3.** Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, vurulup öldürülmüş, yukardan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp Ölmüş hayvanlar ile ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna-canavarlann yediği hayvanlar, dikili

---

[4[4]] Maide suresi 5/116
[5[5]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/63-64.
[6[6]] Ahmed b. Hanbel II/176
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/64.
[7[7]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/64.

taşlar (putlar) üzerinde boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı. Bunlar yoldan çıkmaktır. Bugün kâfirler, sizin dininizden ümit kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi ikmâl ettim, size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim. Kim, gönülden günaha yönelmiş olmamak üzere açlık halinde dara düşerse haramlardan yiyebilir. Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve merhamet edicidir.
**4.** Kendileri için nelerin helâl kılındığını sana soruyorlar; deki: "Bütün iyi ve temiz şeyler size helâl kılınmıştır." Allah'ın size öğrettiğinden öğretip avcı hale getirdiğiniz hayvanların sizin için yakaladıklarından da yeyin ve üzerine Allah'ın adını anın. Allah'tan korkun. Allah'ın hesabı pek çabuktur.
**5.** Bugün size temiz ve iyi şeyler helâl kılınmıştır. Kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği size helâldir, sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir. Mü'min kadınlardan iffetli olanlar ile daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz şartıyila namuslu olmak, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helâldir. Kim inanmayı kabul etmezse onun ameli boşa gitmiştir. O, âhirette de ziyana uğrayanlardandır.
**6.** Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi yıkayın, başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp olursanız, boy abdesti alın. Hasta, yahut yolculuk halinde bulunursanız, yahut biriniz tuvaletten gelirse, yahut da kadınlara dokunmuşsanız ve bu hallerde su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin de yüzünüzü ve ellerinizi onunla meshedin. Allah size herhagi bir güçlük çıkarmak istemez; fakat sizi tertemiz kılmak ve size nimetini tamamlamak ister; umulur ki şükredersiniz.
**7.** Allah'ın sîze olan nimetini ve: "Duyduk ve kabul ettik" dediğiniz zaman sizi bununla bağladığı sözü hatırlayın ve Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, kalplerin içindekini bilmektedir.
**8.** Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şâhidlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi âdil davranmamaya itmesin. Adaletli olun; bu, Allah korkusuna daha çok yakışan bir davranıştır. Allah'tan korkun. Allah yaptıklarınızı hakkıyle bilmektedir.
**9.** Allah, îman eden ve iyi şeyler yapanlara söz vermiştir; onlara bağışlama ve büyük mükâfat vardır.
**10.** İnkâr eden ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince onlar cehennemliklerdir.

## Kelimelerin İzahı

Ukûd, akidler demektir. Akid lügatte, bağlamak manasınadır. Bir kimse bir ipi başka bir iple düğümlediğinde der. Daha sonra, çeşitli anlamlar için müstear olarak kullanıldı. Zemahşerî şöyle der: Akid, verilen sağlam söz, ahit demektir. Bu ahit, ipin düğümlenmesine benzetilmiştir. Şair "Hutay'e" şöyle der:
Bu öyle bir topluluktur ki, komşuları ile anlaşma yaptıklarında ipleri bağlar ve

sıkı sıkıya düğümlerler, yani anlaşmayı sağlam yaparlardı.[8][8]
Behîmetu'l-en'âm. Behîme, konuşma kabiliyeti olmayan hayvandır. Çünkü onun sesinde belirsizlik vardır. En'âm, kelimesinin çoğuludur. En'am ise; deve, sığır ve davar manalarına gelir.
Kalâid, kılâde'nin çoğuludur. Kılâde; kurbanlık olduğu bilinsin diye. ağaç kabuğundan yapılarak hayvanın boynuna asılan bir şeydir.
Sizi suça itmesin. Bir kimse günah işlediği zaman denilir. Suç işledi demektir.
Şeneân; buğz, kin demektir.
Mevkûzc, vurularak öldürülmüş hayvandır. Vakz, bir şeyin, hareketsiz ve Ölecek duruma gelinceye kadar dövülmesi demektir.
Nusub. pul ve taş demektir. Cahil i yy e devrinde put dikilir ve yanında hayvan kesilirdi. Çoğulu gelir. Lisanu'l-Arap'ta böyle yazılıdır.
Ezlâm, ok mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Araplardan birisi, sefere çıkmak veya savaşa gitmek veya ticaret yapmak istediğinde oklarla fala bakardı.[9][9]
Mahmasa, açlık demektir. Çünkü bu durumda karın çöker. Karnın çökmesine denir.
Cevârih, köpek, çakal, doğan ve şahin gibi yırtıcı hayvan ve kuşlardan, av için yetiştirilmiş hayvanlardır. [10][10]

## Nuzûl Sebebi

İbn Abas'tan şöyle rivayet edilmiştin Müşrikler Beytullah'ı hacceder,
Mekke'ye kurban götürürler, haccın alâmetlerine saygı gösterir ve kurban keserlerdi. Müslümanlar onlara saldırmak isteyince "Ey iman edenler, Allah'ın koyduğu alâmetlere... saygısızlık göstermeyin" ayeti indi.[11][11]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Ey mü'minler, akitleri yerine getirin. "Ey iman edenler" diye hitap edilmesi, mü'minleri şereflendirmek ve yüceltmek içindir. Ukûd, gerek insanla Rabbi, gerekse insanla insan arasında yapılan her türlü akid ve sözleşmeyi kapsayan bir lafızdır. İbn Abbas şöyle der: Uküd, ahidler demektir. Ahitler ise, Allah'ın Kur'an'ın tümünde helâl, haram ve farz kıldığı tekli iler ve hükümlerdir.[12][12] Bu sûrede size haram kılman lâşe, kan, domuz eti ve diğerleri hariç; deve, sığır ve davar gibi en'âm cinsinden olan hayvanları kestikten sonra yemek size helâl kılındı. Bunlar size ancak, ihramh iken avlanmayı helâl saymamanız üzere helâl kılındı, Şüphesiz Allah, yarattıkları hakkında dilediği şekilde hükmeder. Çünkü

---

[8][8] Kwşşaf, 2/466
[9][9] el-Bahr(3/410
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/68-69.
[11][11] TaberL 9/463
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/69.
[12][12] Taberî ve Zemahşerî bu görüşü tercih etmiştir. En çok tercih edilen görüş ise, umum ifade etmesidir ki, bu da her türlü akdi yerine getirmeyi emirdir. Ebıı Hayvan ve bir grup müfessirin tercihi budur. İbn Eşlem şöyle der: Akitler allıdır: Allah'ın ahdi, antlaşma akdi, şirket akdi, alış-veriş akdi. nikah akdi ve yemin akdi. İbn Kesir'de böyle yazılıdır.

o verdiği emir ve koyduğu yasaklarda hikmet sahibidir. [13][13]

**2.** Ey iman edenler, Allah'ın haram kıldıklarını helâl saymayın, koyduğu sınırları geçmeyin. Hasan-ı Basrî şöyle der: Yani Allah'ın, kulları için koyduğu hükümlerin dışına çıkmayın. İbn Abbas da şöyle der: İhramlı iken, yapılması size haram kılınanları yapmayın[14][14] Haram ayda savaşmayı, Beytullah'a gönderilen kurbana veya kurban olduğu bilinsin diye boyuna gerdanlık asılan hayvana ya da sahibine saldırmayı helâl saymayın.
Rablerinin lütuf ve rızasını isteyerek Beytullah'i hac veya umre etmek niyetinde olanlarla savaşı helâl saymayın. Yüce Allah, Câhiliyye ehlinin yaptığı gibi onlara saldırmayı veya Beytuîlah'a gitmelerine engel olmayı yasakladı. İhramdan çıktığınız zaman, sizin için avlanmak helâldir. Bir topululuğun sizi Mescid-i harâm'dan engellemiş olmasına duyduğunuz kin, sakın sizi onlara zulmetmeye sevketmesin. Hayır ve Allah'a yaklaştıran her şeyi yapma ve kötü şeyleri bırakma hususunda yardımlasınız. Günahta ve zulümde yardimlaşmayın. Allah'ın azabından korkun. Çünkü kendisine isyan edenlere karşı O'nun azabı şiddetlidir. [15][15]

**3.** Ey mü'minler, size lâşe, akmış kan ve dpmuz eti haram kılındı. Lâşe, kesilmeksizin kendiliğinden ölen hayvandır. Zemahşerî şöye der: Câhiliyye dönemi insanları, aşağıda haram olduğu belirtilen şeyleri yerlerdi. Bunlar: kendiliğinden ölen hayvan, Fasîd denilen klan. Fasîd, bağırsaklara doldurup kızarttıkları bir kandır. Bu hususta Araplar şöyle bir darb-ı mesel de söylerler: "Kendisine fasîd kan ikram edilen yemeksiz kalmıştır.[16][16] Daha sonra bu darb-ı mesel herhangi bir ihtiyacının bjir miktarını elde eden kimse için kullanıla gelmiştir.[17][17] Domuz etinin bizzat haram olduğunu açıklamak için, Yüce Allah onu özellikle zikretmiştir.
Şer'î usulle kesilse bile yenilmesi haramdır. Allah'tan başkası adına veya Allah'tan başkası adıyla"adı anılarak kesilen, meselâ, Lât ve Uzzâ'nın adıyla" denilerek kesilen; İp ve benzeri şeylerle boğulan; taş veya sopa ile vurularak öldürülen; dağ veya benzeri yüksek yerlerden yuvarlanan, bir başka hayvan tarafından boynuzlanan, vücudunun bir kısmı yırtıcı hayvanlar tarafından yenilen ve bu hailede ölen hayvanların eti haram kılındı. Ancak bu hayvanlarda canlılık alameti görüp de, ölmeden Önce şer'î usulle kestikleriniz hariç, bunlar helâldir. Taberî şöyle der: Yani, Allah'ın temizleyici kıldığı şer'î usuller keserek temizlediğiniz helâldir.[18][18]

---

[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/69-70.
[14][14] Birinci görüş daha tercihe şayandır. Bu Taberi'nin tercih ettiği görüştür. Çünkü âyet umumîdir.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/70.
[16][16] Keşşâf, 2/468
[17][17] Bu darb-ı meselin aslı şöyledir: İki adam bir bedeviye misafir olur ve ayrı ayrı odalarda ağırlanırlar. Bedevi bunlardan birine sadece fasîd ikram eder.Ertesi sabah o diğer misafir ar-kadaşına:"Bu akşam ev sahibi sana ne ikram etti?" diye sorar. O da: Bana nefis yemekler ikram edilmedi. Sadece fasîd verildi der. Bunun üzerine arkadaşı kendisine fasîd ikram edilen, yemekten mahrum kalmıştır" der. Daha sonra bu söz, az bir şey ile kanaat el|ıne yerinde darb-ı mesel olarak kullanılmıştır. Bakın, Asını Efendi, Kamus Tercemesi, Fe-sdde maddesi. (Mütercimler)
[18][18] Taberî, 9/502

Dikili taşlar üzerine kesilen hayvanların etleri de size haram kılındı. Katâde şöyle der: Nusub, bir takım taşlardır. Câhiliyye halkı onlara tapar ve onlar için kurban keserlerdi. Yüce Allah bunu yasakladı, Zemahşerî de şöyle der: Müşriklerin, Beytullah'ın etrafına dikilmiş taşları vardı. Bunların üzerinde kurban keser ve etlerini uzunlamasına parçalarlardı. Bu şekilde onlara hürmet gösterir ve onlara yaklaşmaya çalışırlardı. Allah bu kötü işi yapmayı mü'minlere yasakladı. Fal oklarıyla kısmet aramanız yani ok döndürmek suretiyle, kısmetinize çıkacak şeyin hayır mı şer mi olduğunu bilmek istemeniz de haramdır.
Keşşaf yazarı şöyle der: Araplardan biri bir yolculuğa veya bir savaşa, yahut bir ticarete çıkmak, veya evlenmek ya da önemli bir iş yapmak istediğinde okları döndürerek kısmet arardı. Okların bazılarının üzerine: "Rabbim bana emretti", bazılarının üzerine: "Rabbim bana yasakladı" yazılıydı. Bazılarında da hiçbir şey yazılı değildi. Çektiği okta emir çıkarsa, niyetlendiği işi yapardı. Yasak çıkarsa yapmazdı. Yazısız ok çıkarsa, tekrar çekerdi.[19][19]
Bu şekilde kısmet aramanız fâşıklık ve Allah'a itaatten çıkmaktır. Zira bu gayıpları pek iyi bilen Yüce Allah'ın kendisine tahsis ettiği gayb bilgisine müdahaledir.[20][20] Bugün kâfirlerin sizden ümidi kesildi ve sizin dininizden dönmenize, ümitsizliğe düştüler. İbn Abbas şöyle der: "Artık, onların dinine dönmenizden ebediyyen ümit kestiler" O halde, müşrikleri heybetli görüp de onlardan korkmayın. Benden korkun ki, onlara karşı size yardım edeyim ve dünyada da âhirette de sizi onlardan üstün kılayım.
Bugün, helâli ve haramı açıklamak sûretiyle sizin için şeriatı kemâle erdirdim. En doğru yola iletmek suretiyle, size nimetimi tamamladım. Dinler arasından size İslâm dinini seçtim. İslâm dîni, Allah'ın razı olduğu ve ondan başkasını kabul etmediği bir dindir. Nitekim âyel-i kerimede: "Kim, İslam'dan başka bir din ararsa, bilsin ki, kendisinden asla kabul edilmeyecek[21][21] buyurulmuştur. Kim, aç kalır da-günaha meyletmeksizin ve kasten yapmaksızın, zaruret onu-haram olduğu bildirilen bu şeylerden yeme ye zorlarsa yediğinden dolayı Allah onu sorumlu tutmaz. Çünkü zaruretler yasaklan serbest kılar. [22][22]

**4.** Ey Muhammed! Sana, yemeklerden kendileri için nelerin helâl kılındığını soruyorlar. Onlara de ki: Lezzetli olan ve pis olmayan şeyler size helâl kılındı. Osurgan böceği, fare ve benzeri her türlü pis şeyler haram kılındı.
Avcılıkta kullanılan köpek ve benzeri, av için yetiştirdiğiniz hayvanların avladıkları şeyler de sizin için helâl kılındı. Ze-mahşerî şöyle der: Mükellib, avcı hayvan yetiştiren demektir. Av için çoğunlukla köpekler yetiştirildiği için, bu kelime, köpeğin kudurması manasına gelen "kelep"ten türetilmiştir. avcı hayvanlara, Allah'ın size Öğrettiği avlama usullerini ve avın nasıl

---

[19][19] Keşşaf, 2/469
[20][20] İşaret İsminin, "fal oklarıyla kısmet arama" ya ait olduğunu kabul ettiğimiz takdirde böyle mana verilir. Zira, İşaret ismi, daha önce geçenlerin en yakın olanına aittir. Bu, ibn Abbas'jn görüşüdür. Tercih-olunan da budur. Taberî ise, işaret isminin, yukarıda haram kılınanların tümüne ait olduğu görüşünü tercih eder. Bunların her ikisi de doğrudur.
[21][21] Al-i Ümran, 3/85
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/70-72.

yakalanacağını Öğretirsiniz. Bu köpek eğitimi, Allah'ın insana öğrettiklerinden bir tanesidir.
Bu eğitilmiş hayvanlar, sizin için tuttuğu avdan yememişse avlanan hayvanı yeyin. Eğer tuttuğu hayvandan yerse onu yemek helâl değildir. Çünkü Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Eğitilmiş köpeğini av Üzerine gönderdiğinde avı Öldürürse onu ye, av hayvanından yerse onu yeme. Zira onu kendisi için tutmuştur.[23][23] Ava gönderildiğinde gitmesi, gönderilmediğinde gitmemesi ve yakaladığı avı yememesi köpeğin eğitilmiş olduğunu gösterir. Böyle bir köpek av üzerine salındığj zaman Allah'ın adının anılması gerekir. İşte eğitilmiş köpeğin avladığı hayvanın etinin yenilmesi için yukarıdaki dört şartın bulunması gerekir. köpeği gönderirken Allah'ın adını anın: İşlerinizde Allah'tan korkun şüphesiz onun hesabı süratlidir, kulların amellerinin karşılığım çabucak verir. [24][24]

**5.** Kesilen hayvanlar ve diğer temiz şeyler bugün size helâl kılındı. Ehl-i kitap olan Yahudi ve Hıristiyanların kestikleri hayvanlar da size helâldir. sizin kestiğiniz hayvanlar da onlara helâldir. Kestiğiniz hayvanın etinden onlara yedirmeniz ve onlara satmanızda bir sakınca yoktur.
Ey müminler! Müslüman olan iffetli hür kadınlarla ve Ehl-i kitap olan Yahudi veya Hıristiyanların hür kadınlarıyla evlenmeniz size helâl kılındı. Bu cumhurun görüşüdür. Atâ şöyle der: "Allah artık müslüman kadınları çoğaltmıştır. Müslümanların Ehl-i kitap kadınlarla evlenmelerine sadece ilk dönemlerde izin verilmiştir. Onların mehirlerini verdiğiniz takdirde, evlenmek suretiyle iffetinizi korumanız, açıktan zina etmemeniz, sevgili ve dostlar edinip onlarla gizli zina etmemeniz halinde o kadınlarla evlenmeniz helaldir. Taberî âyetin mânâsı şöyledir der: Bir müslüman bir fahişe ile dostluk kurup onu kendisine arkadaş edinerek zina etmesi de helal değildir.[25][25] Kim, dinden döner ve İslamın hükümlerini inkâr ederse ameli boşa gider. O, âhirette de helak olanlardandır.
Bundan sonra yüce Allah, namaz kılmak istendiğinde güzel bir şekilde abdest almayı emrederek şöyle buyurur: [26][26]

**6.** Ey iman edenler! Namaz kılmak istediğinizde abdestiniz yoksa yüzlerinizi ve dirseklerinizle birlikte ellerinizi yıkayın. Başlarınızı mesh edin, ayaklarınızı da topuklarla birlikte yıkayın. Ze-mahşeri şöyle der: topuklara kadar" kaydıyla ayaklarda yapılan işlemin nereye kadar olduğunu bildirmek, ayakların mesh edileceğini sananların zarınım ortadan kaldırmak içindir. Çünkü şeriatte, meshin nereye kadar yapılacağı yani son sınır belirtilmemiştir. Hadiste şöyle buyurulmuştur:"Şu ökçelerin ateşten vay haline Bu hadis,[27][27] "Ayaklan

---

[23][23] Buhali, Vudu1, 33
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/72.
[25][25] Taberî, 9/591
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/72-73.
[27][27] Keşşaf, İ/474 Buhârî, ilim 3,30; Vudu 27,29 Müslim Taharet 25-28 Rasulullah (s.a.v.) b hadis-i şerifi ayaklarını güzelce yıkamamış ve Ökçelerinde biraz kuruluk kalmış olanla hakkında buyurmuştur. (Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili 3, 1585. Mütercimler)

yıkamak değil mesh etmek farzdır" diyen jmamiyye mezhebi mensuplarının görüşlerini reddeder. Âyet açıktır ve terkibinde "ayaklar" kelimesi mansub (fethalı) olarak gelmiştir. Burada "Ayaklarınız" kelimesi yıkanan yüzler ve eller üzerine matuftur. Abdestte tertip ifade etmek için başı mesh etme emri, diğer azaları yıkama emirleri arasında getirilmiştir, Eğer cünüp iseniz bütün bedeninizi yıkayarak temizleniniz.
Eğer hasta olursanız, su kullanmakta size zarar verirse veyr yolcu olur da su bulamazsanız veya biriniz tuvaletten gelirse yahut kadınlarla cinsî münasebette bulunup ta aradığınız halde su bul anladıysanız temiz toprakla teyemmüm ediniz, Sünneti seniy yenin açıkladığı gibi ellerinizi iki defa toprağa vurarak yüzünüzü ve kol larmızı mesnediniz, Allah, abdesti, gusulü ve teyemmümü farz kılmakla size güçlük çıkarmak istemiyor. Fakat Allah abdest ve teyemmümü farz kılmakla sizi günahlardan ve hata kirlerinden temizlemek, İslam'ın hükümlerim açıklamakla size nimetini tamamlamak İstemekte ve sayısız ni-njetlerinden dolayı kendisine şükretmenizi dilemektedir. [28][28]

**7.** Ey mü'minler! Allah'ın size lütfettiği İslam nimetini ve Resulünün sizden al-diği sözü hatırlayın. O zaman zorlukta da kolaylıkta da, sevinçte de kederde de kendisini dinleyip itaat edeceğinize dair peygambere biat etmiştiniz. Bu hitap mü'minleredir. Buradaki nimetten maksat da İslam ve buna bağlı olarak birlik ve izzettir. Allah'tan korkun. Çünkü o kalplerinizde gizlediklerinizi bilir ve ona göre size karşılığını verir. [29][29]

**8.** Ey mü'minler, Allah için adaletle şahitlik ederek dosdoğru olun. Kavvâm sıygası mübalağa ifade eder. Düşmanlara karşı aşırı derecede kininiz sizi onlara karşı adaletsizliğe ve zulme sürüklemesinAdaletli olun. Onlara karşı kininize rağmen adaletle muamele etmeniz takvaya daha yakındır. Allah'tan korkun. Çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberdardır ve yaptıklarınızın karşılığını verecek-tir. Zemahşerî şöyle der: Bu âyet, böyle kuvvetli bir vasıf olan adalet sıfatının, Allah'ın düşmanı olan kâfirlere karşı uygulanmasının vacip olduğuna önemle dikkat çekmektedir. Hal böyle olunca, Allah'ın dostları ve sevgilileri olan müminler hakkında niçin vacip olmasın?![30][30]

**9.** Allah, itaatli mü'minlerc, âhirette günahlarının bağışlanacağına ve büyük bir sevap olarak kendilerine cennetin verileceğine dair söz verdi. [31][31]

**10.** İnkâr eden ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar cehennemliklerdir. Yüce Allah bir önceki âyette mü'minlerin sonunu ve varacakları yeri anlattıktan sonra, bu âyette de suçlu kafirlerin varacakları yeri ve onların cehennemin alt

---

[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/73-74.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/74.
[30][30] Keşşaf, 2/476
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/74.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/74.

tabakalarında sürekli azap içersinde kalacaklarını belirtti. Ebu Hayyan şöyle der: Mü'minlere cenneti vadeden ayet, fiil cümlesi olarak ve bu va'din mutlaka gerçekleşeceğini gösteren mazi sıygasıyla geldi. Kafirler hakkındaki ayet ise, onlar hakkındaki hükmün sabit olduğunu, onların cehenem ehli olduklarını ve sürekli olarak cehennem azabında kalacaklarını ifade eden isim cümlesi şeklinde geldi.[32][32]

## Edebî Sanatlar

**1.** Allah'ın haram kıldıklarını helal saymayın, koyduğu sınırları geçmeyin". Bu cümlede istiare vardır. "Alâmetler" manasına gelen "şeâir" kelimesi kendilerini uygulamakla kulların Allah'a ibadet ettiği helal ve haram yerinde kullanılmıştır.
**2.** Gerdanlık takılmış hayvanlara saldırmayı helal saymayın." Bu, hususi olan bir şeyin umumi olan bir şey üzerine atfı kabilin-dendir. Çünkü gerdanlıkıı kurban, kurbanların en şereflisi dir. Bu atıf Kim Allah'a, meleklere, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikâil'e düşman olursa...[33][33] ayetinde Cebrail ve Mikâil'in melekler üzerine atfına benzer.
**3.** İyilik ve sakınma üzerinde yardımlasın, günah ve düşmanlık üzerinde yardımlaşmayın." buradaki edebî sanatlardan mukabele sanatı vardır.
**4.** Ehl-i kitabın yemekleri" burada umum zikredilmiş, husus kast edilmiştir. Ehl-i kitabın yemeklerinden maksat kestikleri hayvanlardır.
**5.** Burada kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır. Çünkü manası: iffetlilernin mânâsı ise zina edenler demektir.
**6.** Namaza kalkmak istediğiniz zaman". Yüce Allah burada namaz kılmak istemeyi fiiliyle ifade etti ve aralarındaki ilgiden dolayı müsebbeb olan "namaza kalkma" yi, sebep olan "namaz kılmayı istemek" yerine koydu.[34][34] Bu âyetle aynı zamanda hazif yoluyla îçâz vardır. Takdiri: Abdestiniz yok iken namaz kılmak istediğinizde" şeklindedir. [35][35]

## Faydalı Bilgiler

**1.** Anlatıldığına göre Filozof Kindî'nin arkadaşları ona "Ey filozof! Bize bu Kur'an'ın bir benzerini yap" dediler. O da, "olur bir kısmının benzerini yapayım" dedi ve günlerce bir köşeye çekildi. Sonra çıkarak şöyle dedi: "Vallahi ben bunu yapamam, hiç kimsenin buna gücü yetmez. Mushafı açtım, Mâide sûresi çıktı. Bir de baktım ki Kur'an ahde vefadan bahsediyor ve ahdi bozmayı yasaklıyor. Eşyayı genel olarak helal kılıyor, sonra ondan bir şeyi istisna ediyor. Sonra da iki satırda Allah'ın kudret ve hikmetini açıklıyor. Hiçbir kimse ciltler dolusu eser yazmadan bunu ifade edemez.[36][36]

---

[32][32] el-Bahr, 3/441
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/74.
[33][33] Bakara sûresi, 2/98
[34][34] Zemahşerî böyle açıklar. Bkz. Keşşaf 2/473
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/74-75.
[36][36] Kurtubî, 6/31

**2.** Câhiliyye adetleri, kör bir kavmiyetçilik ilkesine göre uygulanırdı. Câhiliyye şairi şöyle ifade eder:
Ben ancak Guzeyye kabilesindenim. Eğer o sapıtırsa ben de sapıtırım. Guzeyye doğru yolu bulursa ben de bulurum. İslam ise şu değerli insanî ilkeyi gelirdi: İyilik ve takva üzerinde yardımlasın. Günah ve zulüm üzerinde yardımlaşmayım" Bu iki ilke arasında büyük fark var!
**3.** Rivayete göre Yahudilerden bir adam Hz. Ömer (r.a)'e gelerek şöyle dedi: Ey mü'minlerin emîri! Kitabınızda okuduğunuz bir âyet var ki, eğer o âyet biz Yahudilere inseydi, indiği günü bayram edinirdik. Hz.Ömer (r.a): Hangi âyeti kastediyorsun? diye sordu. Yahudi: "Bugün sizin için dininizi tamamladım..." âyetidir dedi. Hz.Ömer (r.a): "Vallahi ben bu ayetin Rasulullah (s.a.v.)'a indiği günü ve saati bilirim. Bu âyet Ra-sulullah (s.a.v.)'a cumaya raslayan bir arefe günü öğleden sonra indi.[37][37] dedi. [38][38]

**11.** Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini unutmayın; hani bir topluluk size el uzatmaya yeltenmişti de Allah, onların ellerini sizden çekmişti. Allah'tan korkun! Mü'minler yalnızca Allah'a güvensinler.
**12.** Andolsun ki Allah, îsrailoğullarından söz almıştı. İçlerinden on iki de başkan göndermiştik. Allah onlara şöyle demişti: "Ben sizinle beraberim. Eğer namazı dosdoğru kılar, zekatı verir, peygamberlerime inanır, onları desteklerseniz ve Allah'a güzel borç verirseniz andolsun ki sizin günahlarınızı örterim ve sizi, zemininden ırmaklar akan cennetlere sokarım. Bundan sonra sizden kim inkâr yolunu tutarsa doğru yoldan sapmış olur.
**13.** Sözlerini bozmaları sebebiyle onları lanetledik ve kalblerini katılaştırdık. Onlar kelimelerin yerlerini değiştiriyorlar. Kendilerine öğretilen ahkamın önemli bir bölümünü de unuttular. İçlerinden pek azı hariç, onlardan daima bir hainlik görürsün. Yine de sen onları affet ve aldırış etme. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever.
**14.** "Biz Hırîstiyanlarız" diyenlerden de kesin sözlerini almıştık ama onlar da kendilerine zikredilenin Önemli bir bölümünü unuttular. Bu sebeple kıyamete kadar aralarına düşmanlık ve kin saldık. Yakında Allah onlara yaptıklarını haber verecektir.
**15.** Ey Ehl-i kitap! Rasulümüz size Kitaptan gizlemekte olduğunuz birçok şeyi açıklamak üzere geldi; birçok kusurunuzu da affediyor. Gerçekten size Allah'tan bir nur, apaçık bir kitab geldi.
**16.** Rızasını arayanı Allah onunla kurtuluş yollarına götürür ve onları iradesiyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve dosdoğru bir yola iletir.
**17.** "Şüphesiz Allah, Meryem oğlu Mesih'dir" diyenler andolsun ki kâfir olmuşlardır. De ki: "Öyleyse Allah, Meryem oğlu Mesih'i, anasını ve yeryüzündekilerin hepsini imha etmek isterse Allah'a kim bir şey yapabilecektir. Göklerde, yerde ve ikisi arasında ne varsa hepsinin mülkiyeti Allah'a aittir. O

---

[37][37] Buharı. K.Tefsir. 5.2: Müslim. K.Tefsir, 5
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/75-76

dilediğini yaratır ve Allah her şeye kadirdir.
**18.** Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Biz Allah'ın o-ğulları ve dostlarıyız" dediler. De ki: Öyleyse günahlarınızdan dolayı size niçin azap ediyor? Doğrusu siz de O'nun yarattığı insanlardansınız. O, dilediğini bağışlar ve dilediğine azap eder. Göklerde, yerde ve ikisinin arasında ne varsa mülkiyeti Allah'a aittir. Sonunda dönüş de ancak O'nadır.
**19.** Ey Ehl-i kitap! Peygamberlerin arası kesildiği bir sırada size elçimiz geldi. Gerçekleri size açıklıyor ki: "Bize bir müjdeleyici ve uyarıcı gelmedi" demeyesiniz. İşte size müjdeleyici ve uyarıcı gelmiştir. Allah her şeye hakkıyla kadirdir.
**20.** Bir zamanlar Mûsâ, kavmine şöyle demişti: Ey kavmim! Allah'ın size nimetini hatırlayın; zira O. içinizden peygamberler çıkardı ve sizi hükümdarlar kıldı. Alemlerde hiçbir kimseye vermediğini size verdi.
**21.** Ey kavmim! Allah'ın size yazdığı mukaddes toprağa girin ve arkanıza dönmeyin, yoksa kaybedersiniz,
**22.** Onlar şu cevabı verdiler: Ya Mûsâ! Orada zorba bir toplum var; onlar oradan çıkmadıkça bir oraya asla giremeyeceğiz. Eğer oradan çıkarlarsa biz de hemen gireriz.
**23.** Korkanların içinden Allah'ın kendilerine lütufda bulunduğu iki kişi şöyle dedi: Onların üzerine kapıdan girin; oraya bir girdiniz mi, artık galip sizsiniz. Eğer mü'minler iseniz ancak Allah'a güvenin.
**24.** "Ey Mûsâ! Onlar orada bulundukları müddetçe biz oraya asla girmeyiz; sen ve Rabbin gidin savaşın; biz burada oturacağız" dediler.
**25.** Mûsâ: "Rabbim! Ben kendimden ve kardeşimden başkasına hakim olamıyorum; bizimle, bu yoldan çıkmış toplumun arasını ayır" dedi.
**26.** Allah: "Öyleyse orası onlara kırk yıl yasaklanmıştır: Yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşacaklar. Artı i sen, yoldan çıkmış toplum için üzülme" dedi.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah bu mübarek sûrenin ilk âyetlerinde mü'min kullan için koyduğu lükümleri, özellikle bunların en önemlisi olan helal ve haramı a-çıkladıktan sonra burada da İslam dinine girmeyi onlara nasip etmek ve kötülük günahları onlardan defetmek suretiyle vermiş olduğu nimetini hatırlattı. Bunun ardından da, Ehl-i kitap olan Yahudi ve Hıri s uyanlara verdiği nimetini, onlardan ahid ve söz aldığını, fakat onların bu ahdi bozduklarını, dolayısıyla kıyamet gününe kadar Allah'ın hışmına ve düşmanlığına uğradıklarını açıkladı. Daha sonra bu iki grubu Kur'an'ın nuruyle hidâyete ermeye son peygamberin şeriatına uymaya ve içinde bulundukları sapıklıkları ve evhamı terketmeye çağırdı. [39][39]

## Kelimelerin İzahı

[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/80.

Nakîb, toplumun durumlarını ve menfaatlerini gözetip koruyan büyüğü demektir. Bu, topluluğun kefili gibidir.
Onları desteklersiniz demektir. jty£\ hürmet ve saygı manasınadır.
Sevâe's-sebîl, yolun ortası demektir.
Kâsiye; katı, hayrı kabul etmeyen manasınadır. Kâsiye ile âtiye aynı mânâyadır.
Haine, hainlik demektir. Hain bir kimsenin sıfatı olarak da kul-labılabilir. Nitekim, taşkın bir erkeğe hadis ravisine de denilir ki, her iki terkipte de, sonunda (S) bulunan kelimeler, müzekkere sıfat olmuştur.
Sürekli olacak şekilde yerleştirdik. Bu kelime mastarından alınmıştır. Bir şey diğerine yapıştığı zaman denilir.
Fetret, kesinti demektir,
Şaşkın şaşkın dolaşacaklar demektir. (tîh), şaşırmak ve kaybolmak manasınadır. [40][40]

## Nüzul Sebebi

Nadîroğullan Rasulullah (s.a.v.)'ın başına değirmen taşı atmak ve Rasulullah (s.a.v.) ve Ashabı ile yaptıkları ahdi bozmak istediler. Bunun üzerine Yüce Allah Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani bir topluluk size el uzatmaya yeltenmişti de Allah onların ellerini sizden çek-misti." âyetini indirdi[41][41]

## Âyetlerin Tefsiri

**11.** Ey mü'minler! Allah'ın düşmanlarınızdan korumak suretiyle size lütfettiği nimetini hatırlayın. Hani bir topluluk size el uzatmak yani sizi yakalayıp öldürmek ve yok etmek istemişti de Allah, onların ellerini sizden çekmiş, yani sizi onların şerrinden korumuş ve size eziyet etmelerine engel olmuştu. Emirlerine sarılmak ve yasaklarından kaçınmak suretiyle Allah'tan korkunuz. Mü'minler, sadece Allah'a güvensinler. Şüphesiz Allah onların yardımcısı dır ve onlara kafidir. Bundan sonra Yüce Allah Yahudilerin durumlarını ve fıtratlarında taşıdıkları hainlik ve ahdi bozma gibi hususiyetlerini anlatarak şöyle buyurdu: [42][42]

**12.** Andolsun ki Allah, İsrailoğullarından, sağlam bir söz almıştı. İçlerinden on iki de başkan göndermiştik. Yani Musa'ya 12 tane başkan seçmesini emretmiştik. Her Kabilenin bir başkam olup, bu başkan Kabilesinin verdiği sözde duracağına dair kefil olacaktır. Nakîb, topluluğun büyüğü ve onların işlerini yürüten kimse demektir. Zemahşerî şöyle der: İsrailoğulları, Firavun'un helak olmasından sonra Mısır'da yerleşince, Allah onlara Suriye bölgesindeki

---

[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/80-81.
[41][41] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/496
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/81.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/81.

"Eriha" ya gitmelerini emretti. Bu bölgede zorba Ken'anlılar yaşıyordu.
Allah İsrailoğullarına:
"Eriha'yı sizin için yerleşecek bir yurt ve karargâh olarak yazdım. Orada bulunanlara karşı cihat edin. Şüphesiz ben sizin yardımcınızın!11 buyurdu ve Mûsâ (a.s)'ya her Kabileden bir başkan seçmesini emretti. Bunun üzerine Hz.Mûsâ (a.s) başkanları seçti ve onlarla birlikte yola çıktı. Ken'an topraklarına yaklaştıklarında Hz. Mûsâ (a.s) onları Ken'anlılar hakkında gizlice haber toplamaya gönderdi. Başkanlar orada iri cüsseli, güçlü kuvvetli insanlardan bir topluluk gördüler ve korkup geri döndüler. Gelir gelmez de kavimlerine anlattılar. Halbuki Mûsâ (a.s) onlara gördüklerini söylemeyi yasaklamıştı. Fakat, nakîpler sözlerinde durmadılar ve gördüklerini kavimlerine anlattılar. Ancak onlardan ikisi sözlerinde durdu ve gördüklerini anlatmadılar.[43][43] Allah:"Şüphesiz ben sizinle beraberim, sizin yardımcınızım." buyurdu. Buradaki "lâm" kasem ifade eder. Yani," Ey İsrailoğulları! yemin ederim ki eğer size farz kıldığım namazı dosdoğru kılar, zekatı verir, peygamberlerimi tasdik eder, onlara yardımcı olur ve düşmanlardan korursanız bir de, Allah'ın rızasını elde etmek için malınızı hayır yolunda harcıyarak Allah'a güzel bir borç verirseniz günahlarınızı mutlaka silerim". Bu cümle, yeminin cevabıdır. Beyzâvî şöyle der: Bu cümle şartın cevabı yerine de geçmiştir.[44][44] Sizi mutlaka, köşklerinin ve ağaçlarının altından su, süt, şarap ve bal nehirleri akan cennetlere sokarım. Bu ahitten sonra kim kâfir olursa, artık o doğru yoldan çıkmjş ve kuşku götürmeyecek bir şekilde sapıklığa düşmüştür. [45][45]

**13.** Ahitlerini bozdukları için onları lanetleyip rahmetimizden uzaklaştırdık ve kalplerini, imanı kabul için yumuşamayacak şekilde kas katı kıldık.[46][46] Onlar kitaplarını tahrif ederek kelimelerin yerlerini değiştirirler. İbn Kesir şöyle der: Allah'ın kitabı Tevrat'ı, indirdiği mânâdan başka bir mânâya yorumlar ve Allah'ın maksadından başka bir mânâya çekerler. Allah'ın söylemediğini O'na iftira ederler.[47][47] Kuşkusuz, Allah'ın kelamım değiştirmeye cüret etmekten daha büyük bir suç yoktur, Tevrat'ta kendilerine verilen emirlerin büyük bir bölümünü terkettiler. Ey Muhammed! Sen devamlı bir şekilde onların ahitlerini bozarak ve tuzaklar kurarak hainlik ettiklerini görürsün. Ahdi bozmak ve hainlik etmek onların ve atalarının adetidir. Ancak onlardan müslümanlığı kabul eden az bir grup böyle yapmaz, Yine de sen onları cezalandırma, affet ve onlardan kötülük yapanlara aldırma. Şüphesiz Allah, güzel iş yapanları sever. Bu âyetin hükmü, savaş ve cizye âye-tiyle kaldırılmıştır. Nitekim cumhur da bu görüştedir. [48][48]

**14.** Kendilerinin, Allah'ın yardımcıları olduklarını iddia eden ve kendilerine

---

[43][43] Keşşaf, 2/478
[44][44] Beyzâvî, S.147. İbn Mâlik şöyle der:
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/81-82.
[46][46] Ebu Hayyan'ın da anlattığı gibi bu, İbn Abbas'ın görüşüdür.
[47][47] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/497
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/82-83.

Nâsarâ (Hıristiyan) ismini verenlerden de, Allah'ı birliyeceklerine ve O'nun Rasulu Muhammed (s.a.v.)'e iman edeceklerine dair söz aldık, İncil'de onlara, peygamberlere iman etmek emredildiği halde onu terkettiler ve ahdi bozdular. bu sebeple, kıyamete kadar sabit kalmak Üzere Hıristiyan gruplar arasında düşmanlık ve kin yerleştirdik. îbn Kesir şöyle der: Onlar sürekli olarak birbirlerine kin besler, saldırır ve birbirlerini kâfir sayar ve la'netlerler. Her grup, diğerinin kendi mabetlerine girmesini engeller...[49][49]
Aynı dine mensup oldukları halde batı toplumlarının birbirlerini yok etmek için çeşitli yollar aradığını görüyoruz. Bir kısmı atom bombası icat ediyor, bir kısmı hidrojen bombası icat ediyor. Bunlar Öyle yok edici maddelerdir ki, meydana getirecekleri zâyiât ve katliâmı aklın tasavvur etmesi mümkün değildir. "Allah bunlarla ancak dünya azaplarını çoğaltmayı ve canlarının kâfir olarak güçlükle çıkmasını istiyor[50][50] Yakında, Allah onlara yapmakta olduklarını haber verecektir. Yani çirkin amellerinin cezasını çekeceklerdir. Bu, Hıristiyanlar için bir tehdittir. [51][51]

**15.** Bu ayet Yahudi ve Hıristiyanlara hitap etmektedir. Yani, Ey Ehl-i kitap! Elçimi; Muhammed size hak dini getirdi. O size, kitabınızda bulunan fakat gizle diğiniz birçok şeyi açıklar ki bunlar Muhammed'e iman, recm âyeti, cumai tesinin hürmetini ihlal ettiği için maymuna çevrilenlerin kıssası ve gizle diğiniz diğer şeylerdir. Bir çoğunu da açıklamayıp bırakır. Se dece Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğine delil ve onun doğruluğu n gösteren şeyleri size açıklar. Eğer herşeyi açıklasrydı sizi rezil ederd Teshil yazarı şöyle der: Bu âyet Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygambe liginin doğruluğunu gösterir. Çünkü o ümmî olduğu ve Hıristiyanların kitaplarını okumadığı halde, kitaplarında gizlediklerini onlara açıkladı.[52][52] Kuşkusuz Allah'tan size bir nur geldi. O Kur'an'dır. Çünkü Kur'an şirk ve şüphe karanlıklarını yok edicidir. O, apaçık bir kitaptır ve mucize oluşu meydandadır. [53][53]

**16.** Allah Kur'an'Ia, kendi rızasına uyanları kurtuluş, selamet ve doğruluk yollarına iletir. Onları, kendi iradesi ve yardımıyla, küfür karanlıklarından iman nuruna çıkarır. Ve onları dosdoğru bir yola iletir. O yol, İslam dinidir. Yüce Allah bundan sonra, Hıristiyanların ilâh olduğuna inanmak suretiyle Hz.Isa hakkındaki aşırılıklarından bahsederek şöyle buyurdu: [54][54]

**17.** Andolsun ki, "Allah, Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler kâfir olmuştur. Bunlar, Allah'ın Hz. İsa'ya hulul ettiğini iddia eden bir grup hiristiyandır. Bunlar İsa (a.s)'yı ilâh edinmişlerdir. Dolayısıyla bunların kitaplarında Rab Yesû' geldi"

---

[49][49] Muhtasar-i İbn Kesir, 2/498
[50][50] Tevbe sûresi, 9/85
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/83.
[52][52] et-Teshîl, 2/172
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/83-84.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/84.

ve benzeri âyetler görmekteyiz. Onlara göre Yesû' Hz.İsa'dır.[55][55] Ey Muhammed, onlara de ki: Siz gerçekten yalan söylüyorsunuz. Eğer Allah İsa'yı, an nesini ve bütün yeryüzündekileri helak etmek istese, kim Allah'ın azabını savabilir? İsa zayıf bir kuldur. Diğer yaratıklar gibi yok olmaya müsaittir. Böyle olan bir kimse ise ilâhiıktan uzaktır. Eğer ilâh olsaydı, kendini fânî olmaktan kurtarırdı, Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan mahlukatın ve harikulade şeylerin mülkiyeti Allah'a aittir. O, dilediğini yaratmaya kadirdir. İşte bunun içindir ki, İsa'yı babasız olarak yarattı. Allah herşeye kadirdir. Hiçbir şey onu aciz bırakamaz.
Bundan sonra Yüce Allah, Yahudi ve Hıristiyanların iftiralarını anlatarak şöyle buyurur: [56][56]

**18.** Yahudiler ve Hıristiyanlar: "Biz, Allah'ın oğullan ve dostlarıyız" dediler. Yani babalara göre oğullar nasılsa, Allah'a göre biz Öyleyiz. Biz onun dostlarıyız. Çünkü biz onun dinine göre yaşamaktayız, dediler. İbn Kesir şöyle der: Biz onun peygamberlerine mensubuz. Peygamberler ise onun oğullarıdır. Allah onları korumuştur. Dolayısıyla bizi de sever.[57][57] De ki, iddia ettiğiniz gibi, Allah'ın oğulları ve dostları iseniz inkâr ve iftiranıza karşılık size niçin cehennem ateşini hazırladı? Bilakis siz, Allah'ın yarattığı diğer insanlar gibi bir insansınız. Bütün kullan hakkında hüküm verecek olan Yüce Allah'tır. O, kullarından dilediğini bağışlar, dilediğini cezalandırır. O'nun hükmüne itiraz yoktur, hiçkimse onun emrini geri çeviremez. Gökler, yer, bunların arasındakiler, hepsi Allah'ın mülküdür. Onun tasarrufu ve yönetimi altındadır. Dönüş ancak Onadır. Yüce Allah bundan sonra onları son peygambere imâna davet ederek şöyle buyurdu: [58][58]

**19.** Ey Yahudi ve Hıristiyanlar! Peygamberlerin arası kesildiği ve dinin yok olduğu bir sırada elçimiz Muhammed size dinin hükümlerini açıklayıcı olarak geldi. Hz.İsa (a.s) ile Hz. Muhammed (s.a.v.) arasındaki kesinti süresi beşyüzaltmış senedir. Bu süre içinde hiç peygamber gönderilmemiştir. Size elçimiz geldi ki, "bize hayrı müjdeleyen ve serden sakındıran herhangi bir peygamber gelmedi" diyerek delil getirmeyesiniz. İşte Muhammed, size müjdeleyici ve uyarıcı olarak geldi. Allah herşeye kadirdir. İbn Cerir şöyle der: Allah, kendine isyan edenleri cezalandırmaya, itaat edenlere sevap vermeye kadirdir. Bundan sonra Yüce Allah Yahudilerin inat ve inkârlarını anlatarak şöyle buyurdu: [59][59]

---

[55][55] Ebu Hayyân şöyle der: Yüce Allah, Hıristİyanlardan bir grubun, Hz. İsa'nın Allah olduğuna, bir grubun. Allah'ın oğlu olduğuna, bir grubun da üçün üçüncüsü olduğuna inandıklarını açıkladı. Zahiren müslüman görünen ve tasavvufa intisâb eden bir takım kimseler, Hıristiyanların bazı inançlarından, Allah'ın güzel şekillere hulul ettiği hükmünü çıkarmıştır. Onların kâfirlerinden, sözü vahdet-i vücûtculuğa kadar götürenler olmuştur. Hallaç, Saffâr, Ibnu'l-Lebbâc ve benzerleri böyledir. Ben bu isimleri sırf Allah'ın dini için nasihat olsun diyf* söyledim. Çünkü tasavvufa intisab edenlerin cahilleri, bu kişilere hürmet etmeye ve bunların Allah'ın saf ve veli kulları olduğunu iddia etmeye düşkündürler. (El-Bahru'1-Muhît, 3/448

[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/84.
[57][57] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/499
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/84-85.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/85.

**20.** Ey Muhammed, hatırla ki, bir zamanlar Mûsâ İsrailoğullarına şöyle demişti: Ey kavmim, Allah'ın size verdiği yüce nimetini hatırlayınız ve bu nimete karşılık ona şükrediniz. Zira Allah içinizden, size dini bilgileri öğretecek peygamberler gönderdi. Sizi krallar gibi yaşattı. Daha önce, Firavun'un zelil köleleri iken, onu boğmak suretiyle sizi ondan kurtardı ve kimse sizi yenemez oldu. Beyzâvî şöyle der: İsrailoğullarına gönderilen peygamberler kadar, hiçbir ümmete peygamber gönderilmemiştir.[60][60] Âlemlerde hiçbir kimseye vermediği çeşitli nimetleri ve ikramları size verdi. Bunlar denizi yarmak, bulutları . gölgelik kılmak, bıldırcın ve kudret helvası indirmek ve benzeri nimetlerdir. [61][61]

**21.** Ey kavmim, Allah'ın size vatan olarak yazdığı mukaddes toprağa girin. Beyzâvî şöyle der: Burası Kudüs topraklarıdır. Burası peygamberlerin karargâhı ve mü'minlerin meskeni olduğu için buraya "arz-ı mukaddes" denilmiştir.[62][62] "Allah'ın size yaz-dığı"ndan maksat, babanız İsrail'in diliyle size vadettiği ve sizin olmasına hükmettiği yer demektir. Zorbalardan korkarak gerisin geriye dönmeyin. Yoksa kaybedersiniz. Teshil yazan şöyle der: Rivayet edildiğine göre Hz.Mûsâ kavmine mukaddes topraklara girmelerini emrettiğinde kavmi orada bulunan zorbacılardan korktu ve Mısır'a dönmek istedi.[63][63]

**22.** Dediler ki: Ey Mûsâ! Orada iri cüsseli ve uzun boylu zorba bir kavim var. Bizim onlara karşı kavaşacak gücümüz yok. Onlar Ad kavminden geriye kalan Amalika kavmidir, Onlar bu mukaddes topraklardan çıkıp da, savaşmadan bize teslim etmedikçe biz oraya asla girerniyeceğiz. Amalika orada olduğu sürece bizim girmemiz mümkün değildir. Onlar oradan çıkarlarsa, biz ancak o zaman gireriz.[64][64]

**23.** Onlar girmekten çekinince, Allah'ın emrinden ve azabından korkan iyi hal ve kesin iman sahibi iki başkan onları buna teşvik ederek şöyle dedi: Sakın onların iri cüsseli olması sizi korkutmasın. Cüsseleri iri, fakat kalpleri zayıftır. Siz şehrin kapısından üzerlerine yürüdüğünüzde, Allah'ın izniyle onlara galip geleceksiniz. Eğer gerçek mümünler iseniz, sadece Allah'a güvenin. O, şüphesiz sizin yardımcınızdır. [65][65]

**24.** Ey Mûsâ! Onlar orada bulundukları müddetçe biz oraya asla girmeyiz; Sen ve Rabbin gidin savaşın. Biz burada oturacağız, dediler. İşte bu, aşın derecede isyandır ve inkârı, Allah ve Rasulünü küçük görmeyi gerektiren bir; ifade kullanarak edepsizlik etmektir. Bunlar nerede, Rasullullah (s.a.v.)'a1 şöyle diyen

---

[60][60] Beyzâvî, 148
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/85.
[62][62] Beyzâvî, 148
[63][63] Teshil, 2/173
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/85-86.

[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/86.
[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/86.

Ashâb-ı kiram nerede! "Biz sana, İsrailoğullarının peygamberlerine dediklerini demeyiz. Fakat biz sana:" Sen ve Rabbin gidin savaşın. Biz de sizinle beraber savaşacağız" deriz. [66][66]

**25.** O zaman Hz.Mûsâ, Allah'tan özür dıliyerek ve beyinsizlerin sözlerinden uzak durarak dedi ki: Ey Rabbim! Kavmime hakim olamıyorum. Ancak kendime ve kardeşim Harun'a hakimim. Adil hükmünle, bizimle senin itaatından çıkanların arasını ayır. [67][67]

**26.** Yüce Allah Hz.Musa'nın duasını kabul etti ve İsrailoğullarmı kırk sene Tîh çölünde bırakarak cezalandırdı. Hz.Musa'ya şöyle buyurdu kırk sene müddetle mukaddes topraklara girmek onlar için haram kılındı. Yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşacaklar ve oradan çıkış yolu bulamıyacaklar. Teshil yazan şöyle der: Rivayet edildiğine göre İsrailoğuiları bütün gece yürüyorlardı. Sabaha çıktıklarında kendilerini akşam yola çıktıkları yerde buluyorlardı.[68][68] Artık sen onlar için üzülme. Zira onlar itaatten çıkarak azaba müstehak olmuş kimselerdir. [69][69]

## Edebî Sanatlar

**1.** Hani bir topluluk size el uzatmaya yeltenmişti." Burada "el uzatmak" tabiri, yakalamak ve öldürmekten kinayedir. "Ellerini çekmek" ise, engellemek ve durdurmaktan kinayedir.
**2.** Onlardan gönderdik". Burada üçüncü şahıs fiilinden birinci şahıs fiiline dönüş vardır. Sözün akışına göre gönderdi" olması gerekirdi. Yüce Allah, kendi şanına itina göstermek için birinci şahıs fiilini kullandı.
**3.** Onları, karanlıklardan aydınlığa çıkarır". Burada istiare vardır. "Karanlıklar" inkâr yerine, "aydınlık" da iman yerine müstear olarak kullanılmıştır.
**4.** Sizi melikler kıldı." Burada teşbîh-i beliğ vardır. Yanı, "Sizi bolluk ve huzur içinde yaşama bakımından melikler gibi kıldık". Teşbîh edatı ve vech-i şebeh hazfedüdiği için, teşbîh-i beliğ olmuştur.
**5.** Bağışlar" ve ceza verir" kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır.
**6.** Allah onlara lütufda bulundu". Bu, cümle-i mûteriza (ara cümlesi) olup Allah'ın, salih kullarına verdiği lutfu açıklar. [70][70]

## Faydalı Bilgiler

**1.** İçerisinde temiz peygamberler yaşadığı için Kudüs'e, "Mukaddes (temiz) topraklar" ismi verildi. Böylece peygamberler sayesinde temiz ve şerefli oldu.

---

[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/86.
[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/86.
[68][68] Teshîl, 2/174
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/86.
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/87.

Zarf, mazruf ile güzelleşti.
**2.** Ariflerden biri fakihlerden birine: "Dostun, dostunu cezalandırmayacağını Kur'an'da nerede bulabilirsin?" diye sordu. Fakih sustu, cevap veremedi. Bunun üzerine arif şu âyeti okudu ki: Allah sizin dostunuzsa, günahlarınızdan dolayı size niçin azap ediyor?" Bu âyette, dostun, dostuna azap etmeyeceğine delil vardır.[71][71]

**27.** Onlara, Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak anlat: Hani birer kurban takdim etmişlerdi de birisinden kabul diğerinden ise kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen: "Andolsun seni öldüreceğim" dedi. Diğeri de, "Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder" dedi.
**28.** "Andolsun ki sen, öldürmek için bana elini uzatsan bile ben sana, öldürmek için el uzatacak değilim. Ben, alemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım."
**29.** "Ben istiyorum ki, sen, hem benim günahımı, hem de kendi günahını yüklenip ateşe atılacaklardan olasın; zalimlerin cezası işte budur" dedi.
**30.** Nihayet nefsi onu, kardeşini öldürmeye itti de onu öldürdü; bu yüzden de kaybedenlerden oldu.
**31.** Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. Katil kardeş" Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar da olamadım mı ki kardeşimin cesedini gömeyim" dedi ve ettiğine yananlardan oldu.
**32.** İşte bu yüzdendir ki İsrailoğullarma şöyle yazmıştık: Kim, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim de bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur. Peygamberlerimiz onlara apaçık deliller getirdiler; ama bundan sonra da onlardan çoğu yine yeryüzünde aşırı gitmektedirler.
**33.** Allah ve Rasulüne karşı savaşanların ve yeryüzünde düzeni bozmaya çalışanların cezası ancak ya öldürülmeleri, ya asılmaları, yahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi, yahut da bulundukları yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Onlar için ahirette de büyük azap vardır.
**34.** Ancak, siz kendilerini yenip ele geçirmeden önce tevbe edenler müstesna; biliniz ki Allah çok bağışlayıcı ve merhamet edicidir.
**35.** Ey iman edenler! Allah'tan korkun. O'na yaklaşmaya yol arayın ve yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.
**36.** Şüphe yok ki kâfir olanlar, yer yüzündeki her şey ve bunun yanında da bir o kadarı kendilerinin olsa da kıyamet gününün azabından kurtulmak için onu fidye verseler onlardan asla kabul edilmez; onlar için elem verici bir azap vardır.
**37.** Ateşten çıkmak isterler, fakat onlar oradan çıkacak değillerdir. Onlar için devamlı bir azap vardır.
**38.** Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan bîr ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah izzet ve hikmet sahibidir.

---

[71][71] M. tbn Kesir, 2/499
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/87.

**39.** Kim bu haksız davranışından sonra tevbe eder ve durumunu düzeltirse, şüphesiz Allah onun tevbesini kabul eder. Allah çok bağışlayıcı ve merhamet edicidir.
**40.** Bilmez misin ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsinin mülkiyeti Allah'a aittir; dilediğine azap eder ve dilediğini bağışlar. Allah her şeye hakkıyla kadirdir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah Önceki âyetlerde İsrailoğullarının inallarını ve zorbalara karşı savaşma hususunda, Allah'ın emrine isyanlarım anlattıktan sonra, bu âyetlerde de Âdem (a.s)'in iki oğlunun kıssasını, Kabil'in Allah'ın emrine isyanını ve Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı suçsuz bir nefsi öldürmesini anlattı. Yahudiler, isyan hususunda, yeryüzünde Allah'a ilk isyan edenin peşinden gittiler. Yahudilerdeki kötü huy, Âdem'in ilk oğlundan onlara intikal eden huydur. İsrailoğullarmın kıssası ile Âdem'in iki oğlunun kıssası, inat ve isyan bakımından birbirlerine benzemektedir. Bundan sonra Yüce Allah, devlet emniyetine karşı Çikan yol kesicilere, hırsızlara ve yeryüzünde fesat çıkaranlara verilecek cezayı anlattı. [72][72]

## Kelimelerin İzahı

Kurbân, kendisiyle Allah'a yaklaşılan şey demektir.
"Dönersin" demektir. Bir kimse eve döndüğünde denilir.
Aldattı ve işi kolaylaştırdı manasınadır. Bir şey kolaylaşıp boyun eğdiğinde denilir. Birşeyi, onun için kolaylaştırdı" demektir.
"Araştırıyor, gözetliyor" manasınadır.
Sev'e, avret yeri demektir.
Yâ veyletâ, eyvah mânâsına olup üzüntü ve pişmanlık ifade eden bir kelimedir. Sîbeveyh şöyle der: Bu kelime, helak olma esnasında söylenilen bir kelimedir.
Sürülürler. Bir kimse birini kovduğu ve sürgün ettiği zaman ölü denilir. Bu kelime aslında, helak etmek mânâsına gelir. Eşyanın âdisi için kullanılan kelimesi de bu köktendir.
Hızy, rezillik ve zillet manasınadır. "Allah onu rezil ve zelil etsin" mânâsına denilir.
Vesile, kendisiyle Allah'a ulaşılan herşeye vesile denir. Nekâl, ceza manasınadır. [73][73]

## Nüzul Sebebi

Enes'ten rivayet edildiğine göre, Ureyne Kabilesinden bir grup, Medine'ye Rasulullah (s.a.v.)'m yanına geldiler, fakat Medine'nin havasına alışamayıp hasta

---

[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/91.
[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/91.

oldular. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) onları, zekat develerinin yayıldığı yöreye gönderdi. Develerin sütlerini içmelerini, hastalıklarını da bu develerin sidikleri üe tedâvî etmelerini emretti. Adamlaı gittiler, bir müddet sonra sağlıklarına kavuşunca Hz.Peygamber (s.a.v.)'in çobanını öldürdüler ve develeri sürüp götürdüler. Rasulullah (s.a.v.) arka lanndan bir müfreze gönderip onlan yakalattı. Medine'ye getirildiler. Rasu lullah (s.a.v.)'m emri üzerine elleri ve ayaklan kesildi, gözleri çıkarıldı ve ölünceye kadar, kızgın güneş altında bırakıldılar. Bunun üzerine Allah ve Rasulüne karşı savaşanların cezası...." âyeti nazil oldu.[74][74]

## Âyetlerin Tefsiri

**27.** Ya Muhammed! O hasetçi Yahudilere ve benzerlerine, Âdem'in oğulları Hâbil ile Kabil'in haberini hak ve doğru olarak anlat. Bu kıssa ile onlara öğüt ver. Çünkü bu gerçek bir kıssadır. O zaman her ikisi de kurban takdim etmişler, fakat Hâbil'in kurbanı kabul edilmiş, Kabil'in kurbanı kabul edilmemişti. Müfessirler der ki: Bu iki kardeşin kurban takdim etmelerinin sebebi şu idi: Havva, her batında bir erkek ve bir kız doğuruyordu. Bir batında doğan erkek, diğer batında doğan kızla evleniyordu. Âdem (a.s) Kabil'i Hâbil'in kızkadeşi ile, Hâbil'i de Kabil'in kız kardeşi ile evlendirmek isteyince Hâbil buna razı olmuş, Kabil ise razı olmamıştı. Çünkü onun ikiz kardeşi daha güzeldi. Bunun üzerine Âdem (a.s) onlara: "İkiniz de birer kurban takdim edin. Hanginizin kurbanı kabul edilirse, onunla o evlensin" dedi. Kabil ziraatçı idi. Ekinin en kötüsünü kurban olarak takdim etti. Hâbil'in ise koyunları vardı. O da, yanında bulunan en güzel koçu kurban etti. Gökten bir ateş inerek Hâbil'in kurbanını yaktığı için, onun takdim ettiği kurban kabul edilmiş oldu. Bunun üzerine Kabil, daha çok kıskançlık ve öfkeye kapılarak Hâbil'i Ölümle tehdit etti.[75][75] "Andolsun seni öldüreceğim" dedi. Hâbil: Niçin diye sordu. Kabil: "Çünkü senin kurbanın kabul edildi, benim ki kabul edilmedi" dedi. JlsBunun üzerine Hâbil şöyle dedi: "Bunda benim günahım ne? Allah ancak Rab-binden korkanların ve niyeti samimi olanların kurbanını kabul eder". Beyzâvî şöyle der: Kabil, Hâbil'in kurbanının kabul edilmesini aşırı derecede kıskandığı için onu ölümle tehdit etti. Hâbil ona cevap olarak: "Başına bunun gelmesine, takvayı terketmek suretiyle sen kendin sebep oldun. Yoksa bunlar senin başına benim yüzümden gelmedi" dedi. Bu, taatın, ancak Allah'tan korkan mü'min bir kuldan kabul edileceğini göstermektedir.[76][76]

**28.** Sen haksız yere, beni öldürmek için bana elini uzatsan da, ben sana karşılık verecek değilim. İbn Abbas der ki: "Yani, ben kendimi korumak için sana karşı

---

[74][74] Buhârî, Zekat 68; Müslim, Sckâme 10-11; Kurtubî, 6/148
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/91-92.
[75][75] Keşşaf, 2/484; Kûrlûbî, 6/134
[76][76] Beyzâvî, S.149
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/92.

gelecek değilim Ben sana elimi uzatmam. Çünkü ben, alemlerin Rabbı olan Allah'tan korkarım". Zemahşerî der ki: "Bazıları, Hâbil'in Kabil'den daha kuvvetli olduğunu, fakat Allah'tan korktuğu için kardeşini öldürmekten sakındığını" söylemişlerdir.[77][77]

**29.** "Ben istiyorum ki sen, hem benim hem de kendi günahını yüklenip ateşe atılanlardan olasın." Yani, eğer beni öldürürsen, bu benim için, seni öldürmemden daha iyidir. Ebu Hayyan şöyle der: Eğer kaderde, benim seni öldürmem veya senin beni öldürmen yazılı ise, ben, Allah'ın yardımına nail olan bir mazlum olmayı tercih ederim, zalim olmayı değil.[78][78] İbn Abbas şöyle der: Ben, önce davranıp da seni öldürmem. Böyle yapmaktan maksadım, senin beni öldürdüğün takdirde hem beni Öldürmenin hem de daha önce işlediğin suçların günahını yüklenip ateşe atılanlardan olmandır. Haddi aşanların ve Allah'ın emrine karşı gelenlerin cezası işte budur. [79][79]

**30.** Nihayet nefsi ona, kardeşini öldürmesinin güzel ve kolay bir iş olacağını söyledi de onu öldürdü, bu yüzden kaybetti ve bedbaht oldu. İbn Abbas şöyle der: Kardeşi onu, "Eğer beni öldürürsen ateşe atılanlardan olursun" diye korkuttu, fakat o bu işten vazgeçmedi. [80][80]

**31.** Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini katile göstermek için, yeri ayak ve gagasıyla eşeleyen bir karga gönderdi. Mücâhid şöyle der: Allah iki karga gönderdi. Birisi diğerini öldürünceye kadar boğuştular. Sonra katil karga, öldürdüğü karga için bir çukur eşerek onu gömdü. Âdem (a.s)'in bu oğlu, ilk öldürülen insan idi. Rivayet edildiğine göre Kabil Hâbil'i öldürdüğü zaman onu meydanda bıraktı. Nasıl gömeceğini bilmiyordu. Nihayet, öldürdüğü arkadaşını gömen bir karga gördü. Onu görünce hasret ve nedamet içinde şöyle dedi: Yazik bana! Şu karga kadar olup da, onun yaptığı gibi kardeşimin cesedini toprağa gömmekten aciz mi oldum!? Böyle diyerek, kardeşini öldürdüğüne değil de, onu nasıl gömeceğini bilmediğine pişman oldu. İbn Abbas şöyle der: Onu öldürdüğüne pişman olsaydı, bu pişmanlık onun için bir tevbe olurdu.[81][81]

**32.** İşte Kabil ve Hâbil olayından ve Kabil'in Hâbil'i haksız yere öldürmesinden dolayı, İsrailoğullarına şunları farz kıldık: Sizden kim, başka bir kişiyi öldürmemiş olduğu halde, ki öldürürse kısası hak ederdi- bir kişiyi zulmen öldürürse, keza kim ortada dinden dönmek, yol kesmek gibi kanının heder olmasını gerektiren bir fesat olmaksızın, bir diğer kimseyi öldürürse o, bütün insanları öldürmüş gibi olur.

---

[77][77] Keşşaf, 2/485
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/92-93.
[78][78] el-Bahr, 3/463
[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/93.
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/93.
[81][81] Kurtubî, 6/142
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/93.

Beyzâvî şöyle der: Zira o böyle yapmakla kanların hürmetini ihlal etmiş, ihsanların birbirlerini öldürme yolunu açmış ve onlara bu işi yapma cesaretim vermiştir. Bundan maksat, nefisleri öldürmekten men ve onları korumaya teşvik için, kalplerde, bir cam öldürmenin ve ona hayat vermenin büyüklüğünü göstermektir.[82][82] Her kim de bir canın hayatta kalmasına sebeb olur ve onu yok olmaktan kurtarırsa, bütün insanları kurtarmış gibi olur. Bu âyeti tefsir ederken İbn Abbas şöyle der: Kim, Allah'ın haram kıldığı bir tek canı öldürürse, o, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de Allah'tan korktuğu için, O'nun haram kıldığı bir nefsi öldürmekten çekinir ve hürmetini korursa, bütün insanlara hayat vermiş, onları ölümden kurtarmış gibi olur.[83][83]
Biz, İsrail oğullarına bu büyük mükellefiyeti farz kıldıktan sonra, peygamberlerimiz onlara açık mucizeler ve engin deliller getirdiler. Bütün bu yasaklayıcı emirlerden sonra yine de onlar adam öldürmede aşırı gittiler ve bunun vebalinin büyüklüğüne aldırış etmediler. İbn Kesir şöyle der: "İsrailoğulları haram olan şeyleri bile bile işledikleri için bu âyet onları kınamakta ve rezilliklerini ifade etmektedir." Râzî de şöyle der: "Yahudiler, adam öldürmenin vebalinin bu kadar büyük olduğunu bilmelerine rağmen yine de nebileri ve resulleri öldürdüler. Bu, onların kalplerinin ne kadar katı olduğunu ve Allah'a itaatten ne derecede uzak olduklarım gösterir. Bu kıssayı anlatmaktan maksat, Yahudilerin Rasulullah (s.a.v.) ve arkadaşlarını öldürmek maksadıyla suikast düzenledikleri için onu teselli etmek olunca, bu büyük vebalin İsrailoğullarma tahsis edilmesi kelama uygun düşmüş ve maksadı pekiştirmiştir.[84][84]
Bundan sonra Yüce Allah, yol kesicilerin cezalarım anlatarak şöyle buyurur: [85][85]

**33.** Allah'ın dinine, şeriatine, veli kullarına ve Rasullerine karşı savaşanların, günah işlemek ve kan dökmek suretiyle yeryüzünde fesat çıkaranların cezası ancak, azgınhkanndan dolayı Öldürülmeleri, başkalarına ibret olsun diye öldürüldükten sonra asılmaları veya el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi, yani sağ elleri ile soy ayaklarının kesilmesi ya da bulundukları ülkeden başka bir ülkeye sürgün edilmeleridir.[86][86] Anlatılan bu cezalar
dünyada onlar için bir zillet ve reziliktir. Ahirette de onlar için büyük bir azap vardır. O da cehennem azabıdır. Bazı ilim adamları şöyle dediler: Böyle suçluları cezalandırmakta devlet başkanı serbesttir. İsterse öldürür, isterse asar, isterse el ve ayaklarını keser, isterse sürgün eder. Bu İmam Mâlik'in görüşüdür. İbn Abbas şöyle der: Soygunun her derecesi için bir de rece ceza vardır: Adam öldüren öldürülür, hem adam öldüren hem de malı alan öldürülür ve asılır.

---

[82][82] Beyzâvî, S.151
[83][83] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/509
[84][84] Tefsir-i Kebir, 2/211
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/93-94.
[86][86] Şâfîî şöyle der: Nefy, bir beldeden başka bir beldeye olur. Suçlu, kaçma halinde devamlı takip edilir Ebu Hanife şöyle der: Nefy'den maksat hapsetmektir. İbn Cerir ise, burada Nefy'den maksat, bir şehirden başka bir şehire sürgün etmek ve orada hapsedilmektir, şeklindeki görüsü tercih etmiştir.

Sadece malı alanın eli ve ayağı çaprazlama kesilir. Sadece korku salan ise o yerden sürülür. Bu da cumhurun görüşüdür.[87][87]

**34.** Ancak bu isyankar savaşçı ve soygunlardan yakalanıp ta cezaları verilmeden önce tevbe edenler müstesnadır. Bu takdirde biliniz ki tevbe edip te Allah'a dönenler için onun bağışlaması ve rahmeti boldur. Onun tevbesini kabul eder, günahını da bağışlar.
Bundan sonra Yüce Allah mü'minlere takva ve iyi amel sahibi olmalarını emrederek şöyle buyurdu: [88][88]

**35.** Ey iman edenler, Allah'ın azabından korkun ve sizi ona yaklaştıracak ibadet ve itaati isteyin. Katâde şöyle der: Allah'a itaatte ve onun razı olacağı amel ile ona yaklaşın. Allah'ın dinini yüceltmek için cihad edin ki kurtuluşa erip sonsuz nimetleri elde edesiniz. [89][89]

**36.** Eğer her bir kâfirin yeryüzündeki mal ve servetlerin tümü ve bir o kadar daha malı olsa ve kıyamet gününde Allah'ın azabından kurtulmak için o malı kendi yerine fidye vermek istese bu ona fayda sağlamaz. Onun için elem verici bir azap ta vardır. [90][90]

**37.** Ateşten çıkmak isterler, fakat onlar oradan çıkacak değillerdir. Onlar için kesintisiz devamlı bir azap vardır. Hadiste şöyle buyurulmuştur: "Kıyamet gününde kâfir getirilerek kendisine: "Ne dersin! Yeryüzü dolusu altının olsa kurtuluşun için onu fidye olarak verir miydin? diye sorulur. Kâfir "evet" der. Ona şöye denilir: "Senden bundan daha kolayı yani bana şirk koşmaman istenmişti de sen ona diretmiştin" Bundan sonra kâfirin ateşe atılması emredilir ve atılır.[91][91]
Bundan sonra Yüce Allah hırsıza verilecek cezayı anlatarak şöyle buyurdu: [92][92]

**38.** Kadın olsun erkek olsun hırsızlık eden herkesin, yaptığı o çirkin fiile karşılık Allah'tan bir ceza olarak elini kesin. Allah koyduğu kanunlarda hikmet sahibidir. Zulmen el kesmeyi emretmez. [93][93]

**39.** Kim hırsızlık ettikten sonra tevbe eder, yaşayış ve amelini ıslah ederse Allah, şüphesiz onun tevbesini kabul eder ve ona ahirette de azap etmez. Şüphesiz Allah'ın mağfiret ve rahmeti boldur. Yüce Allah bundan sonra mülkünün genişliğine ve onun hükmünü bozacak kimsenin bulunmadığına

---

[87][87] Râzî, Tefsir-i Kebîr, H/215
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/94-95.
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/95.
[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/95.
[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/95.
[91][91] Buhârî, Rikak 51; Müslim, Münâfikûn 52
[92][92] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/95.
[93][93] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/95-96.

dikkat çekerek şöyle buyurdu: [94][94]

**40.** Ey muhatap! Allah'ın kahredici güç ve engin mülk sahibi olduğunu, göklerin ve yerlerin mülkünün onun elinde olduğunu bilmiyor musun? Bu soru takrir ifade eder yani biliyorsun demektir. Allah azap etmek istediğine azap eder, günahını bağışlamak istediğini de bağışlar. O, her şeye kadirdir, hiçbir şey onu aciz bırakamaz. [95][95]

## Edebî Sanatlar

**1.** öldürdü ve diriltti kelimeleri arasında tıbak vardır. Bu, edebi sanatlardandır. Aynı şekilde, azap eder ve bağışlar" kelimeleri arasında da tıbak sanatı vardır.
**2.** Allah'a karşı savaşanlar" cümlesinde muzaf hazfedilmiştir. Takdiri, Allah'ın dostlarına karşı savaşanlar şeklindedir. Çünkü Allah'a karşı ne savaşılır, ne de Allah mağlup edilir. Kelâm, mecaz yoluyla söylenmiştir.
**3.** Kim, o nefsi diriltirse" cümlesinde istiare vardır. Çünkü maksat, "kim onu sağ bırakır, öldürmeye teşebbüs etmezse" demektir. Zira ölümünden sonra bir nefsi diriltmeye Allah'tan başka kimsenin gücü yetmez.
**4.** Şüphe yok ki kâfir olanlar, yeryüzündeki her şey ve bunun yanında da bir o kadarı kendilerinin olsa da, kıyamet gününün azabından kurtulmak için onu fidye verseler, onlardan asla kabul edilmez." Zemahşerî şöyle der: Bu, azabın onlardan ayrılmayacağını ve onlar için hiçbir şekilde azaptan kurtuluş yolu olmayacağını vurgulayan bir temsildir.[96][96]
**5.** uzatsan bile" sözü ile Ben el uzatacak değilim" sözü arasında tıbak-ı selb vardır. [97][97]

## Faydalı Bilgiler

**1.** Herhangibir kimseyi bir yerden nefy etmek, onu, sürgün etmek, kovmak ve uzaklaştırmak şeklinde olabileceği gibi, hapsetmekle de olabilir. Bunun içindir ki Malik (r.a) şöyle der: Nefy, hapsetmek demektir. Zira hapsedilen şahıs, geniş dünyadan dar bir dünyaya sürgün edilir. Nitekim, hapishanede bulunan şair şöyle demiştir:
Dünyadan ve orada yaşayanlardan ilgiyi kestik. Biz ne dirilerdeniz, ne de ölülerden. Herhangi bir ihtiyaç için bize bir gün gardiyan geldiğinde, hayret eder ve :" Bu adam dünyadan geldi" deriz.[98][98]
**2.** Bu sûrenin 38. âyetinde, erkek hırsız kadın hırsızdan önce zikredilmiş; Nur sûresinin 2. âyetinde buyurularak, zina eden kadın zina eden erkekten önce zikredilmiştir. Bunun sırrı şudur: Hırsızlığa, erkek kadından daha cür'etlidir,

---

[94][94] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/96.
[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/96.
[96][96] Keşşaf, 2/488
[97][97] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/96.
[98][98] Fahr-ı Razi, 12/216

dolayısıyla erkek önce zikredilmiştir. Kadının zina yapması ise daha çirkin ve daha kötüdür. Dolayısıyla, onlardan herbirinin bu şekilde getirilmesi makama uygun düşmüştür.

**3.** Asmai şöyle der: Bir gün, âyetini okudum. Sonunu sehven Allah izzet ve hikmet sahibidir" yerine Allah çok bağışlayan, pek esirgeyendir" şeklinde okudum. Yanımda bir be-devî vardı. Bana, "Bu kimin sözüdür" diye sordu. Ben: "Allah kelamıdır" dedim. Bedevi: "Hayır, bu, Allah kelamı olamaz, âyeti bir daha oku bakalım" dedi. âyeti dikkatle tekrarlayınca, doğru olarak şeklinde okudum. Bedevi: "Evet, işte bu, Allah kelamıdır" dedi. Ben: "Kur'an okumasını biliyor musun?" diye sordum. Bedevi: "Hayır" dedi. Ben: "Öyleyse hata ettiğimi nereden anladın?" diye sordum. Bedevi: "Bre adam, Allah izzet sahibi oldu, hükmetti ve kesti. Eğer bağışlasa ve merhamet etseydi, elbette kesmezdi" dedi.[99][99]

**4.** Yüce şeriatı inkâr edenlerden biri, az bir mal çalan hırsızın elinin kesilmesine itiraz etti ve bu hususta aşağıdaki şiiri söyledi:

Kasten kesildiği takdirde beşyüzlerce altınla diyeti ödenen el, dinarın dörtte biri kadar az bir malı çalınca nasıl kesilir? Bu, bir zulümdür. Bizim, sadece susmak ve ateşten, mevlamıza sağınmaktan başka çaremiz yoktur. İlim adamlarından biri ona şöyle cevap verdi:

El, emin iken değeri yüksekti. Eminlik onun değerini artırmıştı. Hainlik edince değeri düştü, yani, hıyanet zilleti onun değerini düşürdü. Yaratanın hikmetini anla. Ne doğru söz! [100][100]

## Hırsızın Elinin Kesilmesi Hususunda Bir Kaç Söz

Batılı bazı kimseler, hırsızın elini kestiği için İslam şeriatını ayıplar, bu cezanın medenî toplumlara yakışmayacak derecede ağır olduğunu iddia eder ve hırsızı caydırmak için hapis cezası vermenin yeterli olduğunu söylerler." Selim bir mantığa dayanmayan bu felsefe neticesinde suçlar artmış; terör olayları çoğalmıştır. Hapishaneler suçlular ve emniyet ve sükûnu tehdit eden teröristlerle dolmuştur. Hırsız, hiçbir şeyden korkmadan emniyet ve sükûnet içinde hırsızlığını yapar. Sadece hapishane korkusu vardır. Orada da, yeme ve giyme ihtiyaçları temin edilir. Beşerî kanunun takdir ettiği ceza süresini bitirdikten sonra oradan çıkar. Şüphesiz ki böyle bir kimse, suç işlemeye daha eğilimli olur ve daha rahat kötülük yapabilir. Günden güne suç sayısının artmasıyla ilgili okuduklarımız ve işittiklerimiz bu tezimizin doğruluğunu vurgular. Bu da, beşerî akim bu tehlikeli hastalıkları tedavi edecek faydalı ve şifalı ilacı elde etme hususundaki kusurundan kaynaklanmaktadır. İslam'a gelince, o, kötülüğü kökünden söküp atmıştır. Kesilen tek bir el, suçluları caydırmak için yeterlidir. Bu ne hikmetli kanun! [101][101]

---

[99][99] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-mesîr, 2/354

[100][100] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/96-97.

[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/98.

**41.** Ey Resul! Kalbleri iman etmediği halde ağız-larıyle "inandık" diyen kimselerden ve Yahudilerden küfür içinde koşuşanlar seni üzmesin. Onlar durmadan yalana kulak verirler, ve sana gelmeyen kimselere kulak verirler; kelimeleri, yerlerinden kaydırıp değiştirirler. "Eğer size şu verilirse hemen alın, o verilmezse sakının!" derler. Allah bir kimseyi şaşkınlığa düşürmek isterse, sen Allah'a karşı, onun lehine hiçbir şey yapamazsın. Onlar, Allah'ın kalblerini temizlemek istemediği kimselerdir. Onlar için dünyada rezillik vardır ve ahirette onlara mahsus büyük bir azap vardır.
**42.** Hep yalana kulak verir, çok haram yerler. Sana gelirlerse, ister aralarında hüküm v«r, ister onlardan yüz çevir. Eğer onlardan yüz çevirirsen sana hiçbir zarar veremezler. Ve eğer hüküm verirsen, aralarında adaletle hükmet. Allah âdil olanları sever.
**43.** İçinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında olduğu halde nasıl seni hakem kılıyorlar da, sonra verdiğin hükümden yüz çevirip gidiyorlar? Onlar inanmış kimseler değildir.
**44.** Biz, içinde doğruya rehberlik ve nur olduğu halde Tevrat'ı indirdik. Kendilerini Allah'a vermiş peygamberler onunla, Yahudiler arasında hükmeder-lerdi. Allah'ın Kitab'ını korumaları kendilerinden istendiği için Rablerine teslim olmuş zâhidler ve bilginler de onunla hükmederlerdi. Hepsi ona şahidlerdi. Şu halde, insanlardan korkmayın, benden korkun, âyetlerimi az bir bedel karşılığında satmayın. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.
**45.** Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş. Yaralar da kısastır. Kim bunu bağışlarsa kendisi için o keffâret olur. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerdir.
**46.** Kendinden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak peygamberlerin izleri üzerine, Meryem oğlu îsâ'yı arkalarından gönderdik. Ve ona, içinde doğruya rehberlik ve nur bulunmak, önündeki Tevrat'ı tasdik etmek, sakınanlara bir hidâyet ve öğüt olmak üzere İncil'i verdik.
İncil'e inananlar, Allah'ın onda indirdiği ile hükmetsinler. Kını Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar fasıklardır.
**48.** Sana da, daha önceki kitabı doğrulamak ve onu korumak üzere hak olarak Kitab'ı gönderdik. Artık aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet; sana gelen ger-çeği bırakıp da onların arzularına uyma. Her birinize bir şeriat ve bir yol verdik. Allah dileseydi sizleri bir tek ümmet yapardı; fakat size verdiği şeyde sizi dene-mek için böyle yaptı. Öyleyse iyi işlerde birbirînizle yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır. Artık size, üzerinde ayrılığa düştüğünüz şeyleri O haber verecektir.
**49.** Aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet ve onların arzularına uyma. Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından seni saptırmamalarına dikkat et. Eğer yüz çevirirlerse bil ki Allah bazı günahları sebebiyle başlarına mutlak bir musibet getirmek istiyor. İnsanların birçoğu da zaten yoldan çıkmışlardır.
**50.** Yoksa onlar (İslam öncesi) Cahiliyyet İdaresini mi arıyorlar? İyi anlayan bir

topluma göre, hükümranlığı Allah'tan daha güzel kim vardır?

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah Önceki âyetlerde Âdem (a.s)'in iki oğlunun kıssasını, kıskançlık ve zulüm sebebiyle kardeşin kardeşi öldürme cür'etini ve hırsızlık ve soygunla ilgili hükümleri anlattıktan sonra, burada da münafık ve Yahudilerin Peygambere (s.a.v.) karşı kıskançlıklarını, peygamberin (s.a.v.) ve Ashabının başına felaketlerin gelmesini beklediklerini anlattı, Rasulullah (s.a.v.)'a, insanlık düşmanlarından gelecek eziyetlere üzülmemesini emretti. Çünkü Allah, Rasulünü düşmanların şerrinden koruyacak ve onların tuza-ğından kurtaracaktı. Bundan sonra da Yüce Allah, Tevrat'ta indirdiği nûrânî hükümleri açıkladı. [102][102]

## Kelimelerin İzaht

Seni üzer. Hüzün ve hazen her ikisi de sevincin zıddı olup
üzülmek demektir.
Suht, haram manasınadır, itaati arın sevabım yok edip kökünü kestiği için harama bu isim verilmiştir. Suht aslında helak manasınadır.
Nitekim âyet-i kerimede sonra o bir azap ile sizi yok edip kökünüzü keser, [103][103] buyurmuştur.
Ahbâr, âlim manasına gelen çoğuludur. Güzelleştirmek manasına selen mastarından alınmıştır. Arkalarından gönderdik.
Muheymin, bir şeyi gözetleyen ve koruyan demektir. "Bir şeyi gözetledi" manasına gelenden alınmıştır. "Bir şeyden yüksek olan" manasına da gelir. [104][104]
Şir'a. sünnet ve yol demektir. Bir kimse başkaları için çığır açtığında denir.
Minhac, açık yol manasınadır. [105][105]

## Nüzul Sebebi

Berâ b. Âzib'tan rivayet edildiğine göre, tahmim cezasına[106][106] çarptırılarak kırbaçlanan bir Yahudi, teşhir edilmek üzere hayvan üzerinde dolaş-tırılırken Rasulullah (s.a.v)'m yanından geçirildi. Rasulullah (s.a.v) onları çağırdı ve:"Ritabmızda, zina edenin cezasını bu şekilde mi buluyorsunuz? diye sordu. Yahudiler, "Evet" dediler. Sonra Rasulullah (s.a.v) onların alimlerinden bir adamı çağırdı ve ona : Mûsâ (a.s)'ya Tevrat'ı indiren Allah aşkma doğru söyle; kitabınızda, zina edenin cezasını bu şekilde mi buluyorsunuz? diye sordu. Adam şöyle dedi: Hayır. Böyle yemin verdirmesey-din söylemezdim. Kitapta recim

---

[102][102] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/102.
[103][103] Tâhâ Süresi, 20/61
[104][104] Kurtubî, 6/210
[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/102-103.
[106][106] Tahmim: Zina eden kimseye liflerden Örülmüş, ziftlenmiş bir kamçı ile, kırk kamçı vuı ma, yüzünü karalama ve eşeğe tersine bindirip dolaştırarak teşhir etme cezasıdır.

cezası buluyoruz. Fakat bu suç, ileri gelenlerimiz arasında çoğaldı. Biz, ileri gelenlerimizi yakaladığımızda onlara ceza vermez olduk. Zayıflan yakaldığımızda onlara cezayı uyguladık. Bunun doğru olmadığını görünce dedik ki: Gelin, Öyle bir ceza koyalım ki, bunu hem ileri gelenlere, hem de halka uygulayabilelim. Böylece recm yerine, tahmim ve sopa vurma üzerinde ittifak ettik. Bunu işiten Rasulullah (s.a.v) "Ey Allah'ım! Yahudiler senin emrini terkettikten sonra onu ilk defa uygulayan benim, diyerek Yahudinin recmedilmesini emretti ve Yahudi recmedildi. Bunun üzerine Yüce Allah Ey Rasûl! Yahudilerden küfür içinde koşanlar seni üzmesin., size tahmim cezası verilirse onu alınız" âyetini indirdi. Yahudiler şöyle diyorlardı: "Muhammed'e gidin. Eğer size tahmim ve sopa vur ma cezasını emrederse onu uygulayın. Yok, eğer recme fetva verirse ondan sakınınız.[107[107]]

## Ayetlerin Tefsiri

**41.** Âyet, teselli yoluyla Ra-sulullah (s.a.v)'a hitap etmektedir. Yani, Ey Muhammedi yarışırcasına küfre doğru koşan ve hızla küfre düşenlerin yaptıklarından etkilenip de üzülme. İmanları ağızlarından öte geçmeyen münafıklar, dilleriyle "inandık" derler, halbuki kalpleri inkar etmektedir. Yahudiler de, yalan ve batıl sözlere aşın derecede kulak verirler ve alimlerinin Allah'a karşı yaptıkları iftirayı ve kitabında yaptıkları tahrifi hemen kabul ederler. Onlar, kibir, aşırı kin ve düşmanlıklarından dolayı senin meclisine gelmeyen diğer bir kavmin sözlerini kabul de de aşırı giderler. Rasulullah (s.a.v)'m meclisine gelmeyenler Hayber Yahudileri, yalan ve batıl sözleri dinleyenler de Kureyzaoğullan'dır. Kelimeleri, Allah'ın yerleştirdiği yerlerinden kaydırıp uzaklaştırırlar. Yani Allah'ın hükümlerini tarif ederler ve onları başka hükümlerle değiştirirler. İbn Abbas şöyle der: Kelimelerden maksat, Allah'ın Tevrat'taki hükümleridir. Yahudiler recm hükmünü, sopa ve tahmini (yani yüzü karartma) cezası ile değiştirdiler.[108[108]] Yahudiler diyorlar ki: Muhammed size, sopa vurmayı emrederse kabul edin. Eğer recmetmeyi emrederse kabul etmeyin. Yüce Allah onların bu davranışlarını reddederek şöyle buyurdu: Allah kimin kâfir ve sapık olmasını isterse, hiç kimse bunu ondan defedemez. Onlar öyle kimselerdir ki, yaptıklarının çirkinliği ve tercihlerinin kötülüğü yüzünden Allah onların kalplerini inkar ve sapıklık kirinden temizlemek istemiştir. Dünyada Yahudiler için zillet ve rezillik âhirette ise büyük bir azap vardır. O da cehennem ateşinde ebedi kalmaktır. Ebu Hayyan şöyle der: Bu âyet, Rasulullah (s.a.v)'ı teselli etmek, Yahudilerin küfre koşmalarından duyduğu Üzüntüyü hafifletmek ve onların kurtuluşa ereceklerinden ümidini kesmek için inmiştir.[109[109]]

---

[107[107]] Müslim, Hudud, 28
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/103.
[108[108]] Ebu Hayyan, el-Bahr, 3/488
[109[109]] Ebu Hayyan, el-Bahr, 3/488
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/104.

**42.** Mânâyı pekiştirmek ve olayın büyüklüğünü ifade etmek için âyet tekrar edildi. Yani yalan ve batıla aşırı derecede kulak verirler; rüşvet, faiz ve benzeri haram şeyleri çok yerler. Ey Muhammed! Aralarında meydana gelen anlaş-mazlıklarda senin hakemlik etmeni isterlerse, aralarında hüküm vermek veya onlardan yüz çevirmek hususunda serbestsin. İbn Kesîr şöyle der: Eğer senin hakemliğine başvurmak üzere gelirlerse, onların arasında hükmetmemende bir sakınca yoktur. Çünkü onlar, hakka tabi olmak maksadıyle senin hakemliğine baş vurmuyorlar. Bilakis, kendi arzularına uygun olana uymak istiyorlar.[110[110]] Eğer onlardan yüz çevirirsen sana hiç bir zarar vermezler. Çünkü Allah insanlara karşı seni korur ve muhafaza eder. Eğer onların arasında hüküm verirsen, her ne kadar onlar adaletle yolundan çıkmış zâlim kimseler iseler de, aralarında hak ve adaletle hüküm ver. Çünkü Allah adaletli olanları sever. Bundan sonra Yüce Allah, Yahudilerin Tevrat'ın hükümlerine muhalefetlerini kınayarak şöyle buyurdu: [111[111]]

**43.** Ey Muhammed! içinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında olduğu , onu görüp de amel etmedikleri halde o Yahudiler seni nasıl hakem kılıyor ve hükmüne razı oluyorlar?! Fahr-i Râzî şöyle der: Bu âyet Hz. Peygamberi (s.a.v.), Yahudilerin kendisini hakem tayin etmelerinden dolayı, aşırı derecede hayrete düşürmeyi ifade eder. Çünkü Yahudiler Tevrat'ta, zina edene verilecek cezayı bildikleri halde o hükmü bırakıp Rasulullah (s.a.v)'ı hakem tayin ediyorlardı. Böylece, daha hafif ceza almak için, hak olduğuna inandıkları hükmü bırakıyor ve bâtıl olduğuna inandıkları hükme gidiyorlardı. İşte bu şekilde cehaletleri ve inatları ortaya çıkmış oldu.[112[112]] Onlar hakkı apaçık gördükten sonra, senin kendi kitaplarına da uygun olarak verdiğin hükmünden yüz çevirirler. Onlar mü'min değillerdir. Çünki kendi kitapları Tevrat'a inanmıyorlar. Ondan ve senin ona uygun düşen hük münden yüz çeviriyorlar. Teshil yazarı şöyle der: Bu âyet onları susturur Çünkü Allah'ın kitabına muhalefet eden ve onu değiştiren kimsenin mü'min olduğunu söylemesi, boş bir iddiadır.[113[113]] Sonra Yüce Allah, Tevrat'ı! nur ve ziya olduğunu bildirerek onu övdü ve şöyle buyurdu: [114[114]]

**44.** Biz Musa'ya Tevrat'ı indirdik. Onda apa çık bir beyân ve parlak bir nur vardır. O nur, kapalı olan hükümleri açıklar. İsrailoğullarının Allah'ın emirlerine bo yun peygamberleri, Tevrat'ın hükmünden çıkmayan onu değiştirip tahrif ei meyen Yahudiler arasında o Tevrat'la hüküm verirler, Yahudilerin âlimleri ve fakîhleri, Allah'ın kendilerine, kitabını tahriften ve zayi etmekten korumalarını emretmesi sebebiyle Tevrat'la hüküm verirlerdi. Hepsi de. Kitabın değiştirilip tahr edilmemesi için birer gözetleyici idiler. Ey Yahui âlimleri! Hz.

---

[110[110]] Muhtasar-1 İbn Kesîr, 2/519
[111[111]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/104-105.
[112[112]] Fahr-ı Râzî, 12/236
[113[113]] et-Teshîl, 2/178
[114[114]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/105.

Muhammed'in vasfına dair elinizde bulunan âyetleri ve rec âyetini açıklama hususunda insanlardan korkmayın. Bilakis onları gizi» diğiniz takdirde benden korkun. Âyetlerimizi rüşve makam ve basit menfaat gibi geçici dünya malı ile değiştirmeyin.
Kim olursa olsun, Allah'ın şeriatı ile hükmetmeyen kâfirdir. Zemahşerî şöyle der: Kim Allah'ın indirdiği hükümleri küçümser de onlarla hükmetmezse onlar kâfirler, zâlimler ve fasıklardır. Bu âyet, onların küfürde aşırı gittiklerini gösterir. Çünkü onlar alay ettikleri ve küçümsedikleri için Allah'ın âyetlerjne haksızlık ettiler ve başka şeylerle hükmederek inat gösterdiler.[115][115] Ebu Hayyan şöyle der: Bu âyetin akışından, her ne kadar hitabın Yahudilere ait olduğu aııaşıısa da, âyet Yahudiler ve diğer insanlar hakkında umumidir.[116][116] Kâfirler hakkında gelen her âyet, âsi mü'minleri de içine alır. [117][117]

**45.** Tevrat'ta Yahudilere şunları farz kıldık: Can karşılığı can alınır. Haksız yere çıkarılan göze karşıhk göz çıkanhr. Zulmcn kesilen buruna karş.lık burun, kulağa karşılık da kulak kesilir. Dişe karşüık diş sökülür. Yaralar da kısastır. Yani yaraıayanm yaralıda meydana getirdiği yaranın benzeri, onda da meydana getirilerek kısas yapılır. Bu uygulama, misli ile cezalandırmanın mümkün olduğu ve uygulandığı takdirde ölüm tehlikesi olmayan yaralamalarda yapılır. Kim kısas, bağışlarsa, bu, kendisi için bir keffaret olur. j£n Abbas şöyle der: "Kim suçluyu affeder ve onu bağışlarsa, bu? suçıu için bir keffaret; kısas,hakkına sahip olan için de bir sevaptır.[118][118] Taberî şöyle der: Hak sahiplerinden kim hakkını bağışlar ve affederse, bu kerıdisi bir keffaret olur. Affettiği ve hakkından vazgeçtiği için Allah onUn günahıannı bağişlar.[119][119] Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, Allah'ın şeriatına muhalefetten dolayı, onlar koyu zâlim olurlar[120][120]

**46.** İsa b. Meryem'i de peygamberlerin izlerinden yürüttük. Onu peygamberlerin arkasından daha önce gelmiş olan Tevratı tasd_ik edici olarak gönderdik. Biz îsâ'ya İncil'i indirdik. Onda hakka eötüren bir rehberlik ve şüpheleri gidermek için, ışığından istifade edilen bir nur vardır. Aynı zamanda o, TeVrat'm Allah katından geldiğini itiraf ve tasdik eder. Bu cümlenin tekrar edilmesi, konuyu daha fazla açıklamak içindır. sakınanlar için bir rehber ve öğüt vericidir. [121][121]

**47.** İncil'e inananlar, Allah'ın onda indirdiği hükümlerle hükmetsinler. Yani biz, Meryem oğlu îsâ'ya İncil'i gönderdik ve ona ve peşinden gidenlere jncirie hükmetmesini emrettik. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar imandan ve Allah'a itaattan çıkan azgınlardır[122][122]

---

[115][115] Keşşaf, 2/496
[116][116] Ebu Hayyan, ei-Bahr, 3/492
[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/105-106.
[118][118] Muhtasar-ı Tbn Kesîr, 2/522 /
[119][119] Taberî, 10/369
[120][120] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/106.
[121][121] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/106.
[122][122] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/106.

**48.** Ey Muhammed, sana da adaletle ve tam bir doğrulukla Kur'an'ı indirdik. Kur'an kendisinden önce gelmiş olan semavî kitapları tasdik edici, koruyucu ve onlara hâkim olarak inmiştir. Zemahşerî şöyle der: "Kur'an" diğer kitapları gözetleyici olarak inmiştir. Çünkü Kur'an onların varlıkları ve doğrulukları hakkında şahitlik eder.[123][123] İbn Kesîr şöyle der: Muheymin ismi bu manaları kapsamaktadır. Yani Kur'an emindir, şahittir ve kendisinden Önceki bütün kitaplara hâkimdir. Allah, önceki kitapların güzelliklerini bunda toplamıştır. Ayrıca ona diğer kitaplarda bulunmayan yüce vasıflar vermiştir.[124][124] Ey Muhammed, insanlar arasında, Allah'ın sana bu yüce kitapta indirdiği hükümlerle hükmet, Sana gelen bu Kur'an'ı bırakıp da, onların kötü maksatlarına uygun hareket etme. İbn Kesîr şöyle der: Yani, Allah'ın sana emrettiği haktan ayrılıp da, bu cahil bedbahtların arzularına uyma.[125][125] Her Ümmete bir şeriat vt kendilerine mahsus apaçık bir yol verdik. Ebu Hayyan şöyle der: YahudİIe rin bir şeriatı ve bir yolu vardır. Hıristiyanların da öyledir. Farklılık sadect şer'î hükümlerdedir. İnanılacak şeyler ise, bütün insanlar içindir. Bunlar di tek Allah inancı, peygamberlere, bütün kitaplara ve onların kapsadığ kıyamet ve cezaya iman etmektir.[126][126] Allah istesey di. bütün İnsanları bir din ve bir şeriat üzerinde toplardı. Bu şeriatları hiçbiri diğerinin hükmünü kaldırmazdı. Fakat, Allat kullarını imtihan etmek için muhtelif seri ati er gönderdi ki, kullar Allah'ı hükmüne boyun mu eğecekler, yoksa ondan yüz mü çevirecekler, ortay çıksın. Yani Allah itaat edenle isyan edeni görmek için, şeriatları fark kıldı. Öyleyse'sizin için hayırlı olan, Allah'a itaata ve seri; tını uygulamaya koşunuz. Kıyamet gününde hepinizin dönüşü ve gidişi Allah'adır. Din hususunc ihtilaf ettiğiniz şeyleri size bildirecek ve amellerinizin.karşılığını ver çektir. [127][127]

**49.** Ehl-i kitap arasında da t Kur'an'la hükmet. Onların bâtıl arzularına uyma. O düşmanların, seni Allah'ın şeriatından döndürmelerinden s km. Çünkü onlar yalancılar, kâfirler ve hainlerdir,. Allah'ın indirdiği ile hükmetmekten yüz çevirir de, baş. şeyle hükmetmek isterlerse, bil ki ey Muhammed, Allah, ancak bazı suç! rı yüzünden onları cezalandırmak istemektedir. sanlardan birçoğu da zaten yoldan çıkmışlardır. Yani insanlardan çoğulerine itaattan çıkmışlardır. Hakka muhalefet etmek olup devamlı masiyet işlemektedirler. [128][128]

**50.** Yoksa onlar Câhiliyyet kânununu mu isLiyorlar? Burada kî istifhan inkâr ve kınama ifade eder. Yani, onlar senin verdiğin hükmü kabul etmeyip Allah'ın hükmünden yüz çevirerek Câhiliyet kânununu mu istiyorlar?!.. Yüce ve hikmet sahibi olan Allah'a inanan bir kavim için, Allah'tan daha âdil hüküm veren, Ondan daha doğra beyânda bulunan ve ondan daha sağlam kânun koyan kim

---

[123][123] Keşşaf, 2/497
[124][124] Muhtasar-ı Tbn Kesir, 2/524
[125][125] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 2/524
[126][126] el-Bahr, 3/502
[127][127] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/107.
[128][128] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/107-108.

vardır!?.. [129][129]

## Edebî Sanatlar

**1.** Ey Rasul". Burada "Rasul" lafzı ile hitap etmesi, Hz. Peygamberi şereflendirmek ve yüceltmek içindir.
**2.** Küfürde yarışıyorlar". Bu cümlede harf-i çeri yerine harfi çerinin tercih edilmesi, onların, ayrılamayacak bir şekilde küfrün içine yerleştiklerine ve yarışmakla sadece küfür çeşitlerinin birinden diğerine geçtiklerine işaret eder.[130][130]
**3.** Burada kalıbı mübalağa ifade eder. Yani, onlar yalana aşırı derecede kulak verirler.
**4.** Dünyada onlar için rezillik vardır" Burada kelimesinin nekre olarak getirilmesi, rezilliğin büyüklüğünü ifade eder. lafzının tekrar edilmesi ise, daha fazla açıklamak ve vurgulamak içindir. kelimeleri arasında da tıbak vardır.
**5.** Seni nasıl hakem kılıyorlar?!" Yahudilerin Rasulullah'a (s.a.v.) ve onun getirdiği kitaba inanmadıkları halde onu hakem kılmalarının şaşılacak bir şey olduğunu ifade eder.
**6.** Onlar mü'min değillerdir" Burada, uzak için kullanılan işaret isminin gelmesi, onların kibir ve gururda ne kadar ileri gittiklerini bildirir.
**7.** İnsanlardan korkmayın" Bu hitap, Yahudilerin ileri gelenlerine ve alimlerinedir. Üçüncü şahıs fiilinden, ikinci şahsa dönüş vardır. Aslı korkmasınlar şeklindedir.
**8.** Hayır işlerde yarışınız", Burada istiare vardır. Çünkü hayırda yarışanlar, at üzerinde yarışanlara benzetilmiştir. Zira bu yarışanların herbiri, hedefe ulaşmak için arkadaşı ile yarış eder.[131][131]

## Faydalı Bilgiler

Fahr-ı Râzî şöyle der: Yüce Allah Hz. Muhammed (s.a.v)'e bir çok yerde "ey Nebi" lafzı ile hitap etti. "Ey Rasul" lafzı ile ise sadece iki yerde hitap etti. Bunlardan biri, "Ey Rasul! İnkarda yarışanlar seni üzmesin[132][132] mealindeki âyet, ikincisi ise yine bu sûrede bulunan, "Ey Rasûl, Rabbinden sana indirileni tebliğ et[133][133] mealindeki âyettir. Bu hitap, şüphesiz şereflendirme ve yüceltme hitabıdır.[134][134]

## Bir Uyarı

---

[129][129] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/108.
[130][130] Ebussuud, 2/27
[131][131] Telin su' 1 -beyân, s.31
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/108.
[132][132] Maide sûresi, 5/41
[133][133] " 5/67
[134][134] Fahr-ı RâTÎ, 12/231
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/108-109.

Allah kabrini nur etsin, İslam Şehidi Seyyid Kutub, Fî Zılâli'l-Kur'ân adlı tefsirinde şöyle der: Yoksa onlar Câhiliyyet kânununu mu istiyorlar?!" Kur'an'm bu beliğ metni ışığında diyebiliriz ki, Câhiliy-ye kanunu, insanın insana hükmetmesi, insanın insana kulluk etmesi, Allah 'in ilâhlığmı bırakması ve ona kulluk etmeyerek başkasına kulluk etmesidir. Şüphesiz bu bir yol ayrımıdır. Ya Allah'ın kanunu, veya beşer kanunu... Bunun ortası ve alternatifi yoktur. İnsan hayatında ya Allah'ın kanunu uygulanır veya insanların yaptığı kanun, hevâ ve heves kanunu ve Allah'tan başkasına kulluk metodu uygulanır. Câhiliyyet dönemi, belirli bir zaman kesimi değildir. O öyle bir durumdur ki, dün vardı, bugün vardır, yarın da var olacaktır. İnsanlar ya Allah'ın şeriatı ile hükmeder, onu kabul eder ve ona tam manasıyle teslim olurlar, ki bu takdirde onlar müslüman olurlar; veya beşerin koyduğu kanunla hükmederler, ki, bu takdirde de onlar Câhiliye dönemini yaşamış ve Allah'ın şeriatından çıkmış olurlar.[135][135]

**51.** Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanlan dost edinmeyin. Zira onlar birbinin dostudurlar. İçinizden onları dost tutanlar, onlardandır. Şüphesiz Allah, zâlimler topluluğuna yol göstermez.
**52.** Kalblerinde hastalık bulunanların: "Başımıza bir felaketin gelmesinden korkuyoruz" diyerek onların arasına koşuştuklarını görürsün. Umulur ki Allah bir fetih, yahut katından birşey getirecek de onlar, içlerinde gizledikleri şeyden dolayı pişman olacaklardır.
**53.** İman edenler: "Bunlar mıdır sizinle beraber olduklarına bütün güçleriyle yemin edenler?" diyeceklerdir. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir de kay-bedenlerden olmuşlardır.
**54.** Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah sevdiği ve kendisini seven, mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. Bunlar Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar. Bu, Allah'ın, dileğine verdiği lütfudur. Allah'ın lütfü ve ilmi geniştir.
**55.** Sizin dostunuz ancak Allah'tır, Resulüdür, iman edenlerdir; onlar Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılan ve zakatı verenlerdir.
**56.** Kim Allah'ı, Rasul'ünü ve iman edeleri dost edinirse bilsi ki üstün gelecek olanlar şüphesiz Allah'ın tarafını tutanlardır.
**57.** Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine Ki-tab verilenlerden dininizi alaya ve eğlence konusu edinenleri ve kâfirleri dost edinmeyin. Eğer mü'minler iseniz, Allah'tan korkun.
**58.** Namaza çağırdınız zaman onu alay ve eğlence konusu yaparlar. Bu davranış, onların düşünemeyen bir toplum olmalarındandır.
**59.** Ey kitab ehli! Yalnızca Allah'a, bize indirilene ve daha önce indirilene inandığımız için mi bizden hoşlanmıyorsunuz? Oysa çoğunuz yoldan çıkmış kimselersiniz.

---

[135][135] Fî Zİlâli'l-Kur'ân, 6/183 (özetlenerek alanmıştır).
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/109.

**60.** De ki: Allah katında yeri bundan daha kötü o-lanı size haber vereyim mi? Allah'ın lanetlediği ve gaz-ab ettiği, aralarından maymunlar, domuzlar ve tâğuta tapanlar çıkardığı kimseler; işte bunlar, yeri daha kötü olan ve doğru yoldan daha ziyade sapmış bulunanlardır.
**61.** Yanınıza inkârla girip yine inkarla çıktıkları halde size geldiklerinde "inandık" derler. Allah gizlediklerini daha iyi bilmektedir.
**62.** Onlardan birçoğunun günah, haksızlık ve haram yemede yarıştıklarını görürsün. Yaptıkları ne kadar kötüdür!
**63.** Din adamları ve alimleri onları, günah olan sözleri söylemekten ve haram yemekten menetselerdi ya! İşledikleri ne kötüdür!
**64.** Yahudiler: "Allah'ın eli bağlıdır" dediler. Hay dediği yüzünden eli bağlanası ve lanet olası! Bilakis, Allah'ın eli açıktır, dilediği gibi verir. Andolsun ki sana Rabbinden indirilen, onlardan çoğunun azgınlığını ve küfrünü arttırır. Aralarına, kıyamete kadar düşmanlık ve kin soktuk. Ne zaman savaş için bir ateş yak-mışlarsa Allah onu söndürmüştür. Onlar yeryüzünde bozgunculuğa koşarlar; Allah ise bozguncuları sevmez.
**65.** Eğer Ehl-i kitap iman edip sakınsalardı, herhalde günahlarını örter ve onları nimeti bol cennetlere sokardık.
**66.** Eğer onlar Tevrat'ı İncil'i ve Rablerinden onlara indirileni doğru dürüst uygulasalardı şüphesiz hem üslerinden, hemde ayaklarının altından yerlerdi. Onlardan aşırılığa kaçmayan bir zümre vardır; fakat çoğunun yaptıkları ne kötüdür! .

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde Ehl-i kitabın Tevrat ve İncil ile amel etmeyi bıraktıklarını anlattı ve onların kâfir, zalim ve fasik olduklarına hükmetti. Bu âyetlerde de Yahudi ve Hıristiyanlarla dostluk kurmaktan sakındırdı. Daha sonra da Yahudilerin işledikleri suçları saydı ve çirkin söz ve fiillerle Yüce Allah'ın itham ettiklerini anlattı. [136][136]

## Kelimelerin İzahı

Daire, zamanın başa getirdiği olaylar ve musibetler manasına gelen kelimesinin tekilidir. Şair şöyle der:
Sen takdir edilen kaderi kendinden çevirmeye ve zamanın musibetlerinin gelmesine mani olmaya çalışıyorsun. "Boşa gitti" demektir. : Tenkit ediyor ve ayıplıyorsunuz. : Suht, haram demektir. Daha önce geçmiştir.
Mağlule, bağlanmış demektir. ele vurulan kelepçedir. Burada cimrilikten kinayedir. Bir kimse başkasının eline kelepçe vurduğunda denir.
Onu söndürdü demektir. İtfa, yerinde bir iz kalmayacak şekilde söndürmek manasınadır.

---

[136][136] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/113.

Mukteside; aşırı olmayan, dengeli manasınadır. Denge manasına gelen kökündendir. [137][137]

## Nüzul Sebebi

**a)** İbn Abbas şöyle der: Rifâa b. Zeyd ve Süveyd b. Haris müslüman olduklarını açıklamışlar, sonra da münafık olmuşlardı. Müslümanlardan bazıları onlarla dostluk kurmuşlardı. Bunun üzerine Yüce Allah: Ey iman edenler! Dininizi alay ve eğlence konusu edinenleri dost edinmeyin" âyetini indirdi.[138][138]
**b)** İbn Abbas şöyle der: Yahudilerden bir grup Rasulullah (s.a.v)'a gelerek peygamberlerden hangisine inandığını sordular. Rasulullah (s.a.v) şöyle cevap verdi: "Biz Allah'a, bize indirilen kitaba, İbrahim ve İsmail (a.s)'e indirilenlere iman ettik" âyetini Biz ona teslim olanlarız,[139][139] a kadar okudu. Âyette Hz. îsâ'nın adı geçince, onun peygamberliğini inkar ettiler ve şöyle dediler: Allah'a andolsun ki, dünya ve âhirette sizden daha az nasibi olan din mensubu tanımıyoruz. Sizin dininizden daha kötü bir din de bilmiyoruz. Bunun üzerine Yüce Allah De ki, Allah katında yeri bundan daha kötü olanı size haber vereyim mi? âyetini indirdi.[140][140]

## Âyetlerin Tefsiri

**51.** Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Yüce Allah mü'minlere Yahudi ve Hıristiyanlarla dost olmayı yasakladı. Onlara yardım etmeyi, onlardan yardım istemeyi,onlarla aynı safta bulunmayı ve onlarla mü'minler gibi haşir-neşir olmayı yasakladı.[141][141] Onlar, birbirlerinin dost-larıdır. İnkar ve sapıklıkta birleştikleri için, mü'minlere karşı bir el gibidirler. Küfür, tek bir millettir, Sizden kim onlarla dost olursa, o onlardandır. Onlar hakkındaki hüküm ne ise, onun hakkındaki hüküm de odur. Zemahşerî şöyle der: Bu, mü'minlerin, dine muhalif olan kimselerden uzak durmalarını ve onlardan ayrılmalarını sağlamak için, Allah'ın sert ve şiddetli bir emridir. Nitekim Rasulullah (a.s.v): Onların ateşi birbirini görmesin[142][142] yani bir araya gelmesinler, buyurmuştur. Şüphesiz Allah, zâlim kavme iman nasip etmez. [143][143]

**52.** Abdullah b. Übeyy ve arkadaşları gibi, kalplerinde şüphe ve nifak hastalığı bulunanların, Yahudi ve Hıristiyanlarla dost olma ve yardımlaşma hususunda yarıştıklarını görürsün. Kâfirlerle kurdukları dostluktan dolayı mazeret beyân ederek:"Zamanm getireceği musibet ve kötülüklerden ve Yahudilerin

---

[137][137] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/113-114.
[138][138] Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, s.114
[139][139] Bakara sûresi, 2/136
[140][140] Kurtubî, 2/233; Mecmau'l-beyân, 3/214
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/114.
[141][141] El-Bahr, 3/507
[142][142] Nesai, Kasame, 27; Keşşaf, 2/499
[143][143] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/114.

müslümanlara karşı zafer kazanmasından, dolayısıyle Muhammed' in işinin eksik kalmasından korktuğumuz için böyle yapıyoruz." derler. Yüce Allah onların bâtıl iddiaları deddederek şöyle buyurdu: Umulur ki Allah bir fetih, yahut katından bir emir getirir de, münafıklar, içlerinde gizledikleri şeyden, yani Allah düşman Yahudi ve Hıristiyanlarla dostluk kurmaktan piş manlık duyarlar. Âyette geçen fetihten maksat, Mekke'nin fethidir.[144][144] Bu âyet, Yüce Allah'ın fetih ve zafer vadetmesi sebebiyle Peygamber (s.a.v.) için bir müjdedir."Katmdan bir emir getirir"den maksat,"kalplerine korku salmak gibi" katından bir emirle onları helak eder.Bunun için herhangi bir mahluku vasıta olarak kullanmaz.Nitekim Nadiroğullarma böyle yapmıştır. [145][145]

**53.** Allah münafıkların sırlarını ortaya çıkardığı zaman, mü'minler onların haline şaşarak şöyle der: Ey Yahudiler! Size yardım ederek sizinle beraber olacaklarına dair bütün güçleriyle yemin edenler bunlar mı? Nitekim Yüce Allah onların şöyle dediklerini nakleder: Eğer savaşa tutuşursanız, size mutlaka yardım ederiz[146][146] Nifakları sebebiyle amelleri boşa gitti de hem dünyada hem de âhirette hüsrana uğrayanlar oldular. [147][147]

**54.** Ey mü'minler topluluğu! Sizden kim, hak dinden çıkar, onu başka bir din ile değiştirir ve imanı bırakıp inkara dönerse[148][148] bilsin ki, Allah onlann yerine, sevdiği ve kendisini seven mü'min insanlar getirecek. Onlar mü'minlere karşı merhametli ve alçak gönüllüdürler, kâfirlere karşı ise sert ve izzetlidirler. İbn Kesîr şöyle der: Bunlar kâmil mü1-minlerin sıfatıdır ki, kâmil mü'min, kardeşine karşı alçak gönüllü, düşmanına karşı ise izzetlidir.[149][149] Nitekim Yüce Allah mü'minleri böyle vasıflandırmıştır: Onlar kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler[150][150] mü'minin, mü'min kardeşlerine karşı yumuşak huylu ve alçak gönüllü olması; kâfir ve münafıklara karşı ise onurlu olması Allah'ın onu sevdiğinin alametidir. Bu mü'minler Allah'ın dinini yüceltmek için cihat ederler ve kendilerini kınayanların kınamasına aldırış etmezler. Çünkü onlar Allah'ın dini hususunda çetindirler, Allah uğrunda cihat ederken kimseden korkmazlar. İşte bu güzel vasıflarla vasıflanan kimse bilsin ki bunlar ona Allah'ın lütfü ve yardımıdır. Allah'ın lütuf ve ihsanı boldur, buna kimin layık olduğunu bilir. Yüce Allah, mü'minlere kâfirlerle dostluk kurmayı yasakladıktan sonra burada da kimlerin dostluk kurmaya layık olduklarını bildirerek şöyle buyurdu: [151][151]

---

[144][144] Bu, Suddî'nin görüşüdür. İbn Abbas şöyle der: Bundan maksat, Peygamberin (s.a.v.) ve müslümanların, düşmana karşı Allah'ın yardımıyle bütün insanalar galip gelmesidir.
[145][145] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/115.
[146][146] Haşr sûresi, 59/11
[147][147] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/115.
[148][148] Âyet-i kerime, bazı müslümanların dinden döneceklerini bildirmekdir. Bu ise, meydana gelmeden önce gaybı haber vermektir. Nitekim bir çok grup İslamdan dönmüştür. Bunlardan bir kısmı Hz. Peygamber (s.a.v.), bir kısmı da Hz. Ebubekir (r.a) zamanında dinden çıkm ştır. Müseylemetu'l-kezzâb'ın kavmi olan Hanİfeoğullan Rasulullah (s.a.v) zamanında dinden çıkmış ve Müseyleme Rasulullah (s.a.v)'a şöyle bir mektup yazmıştır: "Allah'ın Rasulu Müseyleme'den, Allah'ın Rasulu Muhammed'e yeryüzünün yarısı bana, yarısı sana." Rasulullah (s.a.v) ona şöyle cevap verdi: Allah'ın Rasulu Muhammed'den, yalancı Müseyleme'ye Bilesin ki, yeryüzü Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona vâris kılar. Sonuç müttekilerindir.
[149][149] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 2/528
[150][150] Fetih sûresi, 48/29
[151][151] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/115-116.

**55.** Sizin dostlarınız Yahudi ve Hıristiyanlar değildir. Dostlarınız ancak Allah, Rasulü ve mü'minlerdir. O mü'minler, huşu ve tevazu içerisinde namazlarını kılar, zekatlarını verirler. İşte bu güzel vasıflan taşıyan mü'minler sizin dostlarmızdır. Teshîl yazarı şöyle der: Asıl Dostun sadece Allah olduğunu vurgulamak maksadıyle, Yüce Allah lafzını müfret olarak zikretti. Bundan sonra, Rasulünü ve mü'minleri kendi ismi üzerine atfedip onların da kendisine tâbi olarak dost olduklarım bildirdi. Eğer çoğul olarak sizin dostlarınız, ancak... deseydi, kelâmda asillik ve tâbilik olmazdı[152][152]

**56.** Kim Allah'ı Rasulünü ve mü'minleri dost edinirse o, Allah'ın tarafını tutanlardandır. Bilsin ki, düşmanlarına galip ve üstün gelenler de onlardır. [153][153]

**57.** Ey mü'minler! Dininizi alay ve oyun konusu edinen din düşmanlarını dost edinmeyin. O alaycı Yahudi, Hıristiyan ve diğer kâfirleri kendinize dost edinip de, onlar size düşman olduğu halde siz onları sevmeyin. Dininizle alay eden kimseyle dost veya arkadaş olmanız sizin için doğru olmaz. Bilakis ona buğz ve düşmanlık etmeniz gerekir. Eğer hakiki mü'min iseniz, kâfir ve fasıkları dost edinme hususunda Allah'tan korkunuz. Bundan sonra Yüce Allah, onların alay ettikleri konulardan bir kısmını açıklayarak şöyle buyurdu. [154][154]

**58.** Ezan okuyup insanları namaza çağırdığınızda onlar sizinle ve namazınızla alay ederler. Ebu Hayyân şöyle der: Yahudiler ezan sesini işitince Rasulullah'ı kıskandılar ve: "Peygamberlerde olmayan bir şeyi icat ettin. Bu, deve gibi bağırmak da sana nerden geldi? Bu ne çirkin bir ses!" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah bu âyeti indirdi.[155][155] Böylece, namazla alay eden kimsenin dost edinilmesi, bilakis kovulup uzaklaştırılması gerektiğini vurguladı. Bu âyet, önceki âyetin manasını pekiştirmek üzere gelmiştir. Onların böyle davranmaları, namazın hikmetini düşünemeyen ve onun, ruhları temizleme hususundaki gayesini anlamayan kâfirler olmalarındandır. Onlar her ne kadar dünya menfaatlerini kavrayacak akılları olsa da, din hususunda bu akıldan faydalanmadıkları için onlar "akılsız" diye nitelenmişlerdi. [156][156]

**59.** Ya Muhammed! De ki: Ey Yahudi ve Hıristiyan topluluğu! Biz sadece Allah'a bize indirilene ve daha önce peygamberlere indirilenlere inandığımızdan dolayı mı, bizi ayıplıyor ve kınıyorsunuz? İbn Kesir şöyle der: Bizim size karşı ayıbımız veya kusurumuz bu mu? Bu, ne bir kusur, ne de kınanacak bir şeydir.

---

[152][152] Teshîl, 2/181
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/116.
[153][153] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/116.
[154][154] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/116.
[155][155] el-Bahr, 3/515 Ebussuud bu âyetin tefsirinde şöyle der: Rivayet edildiğine göre Medinclı bir Hıristiyan, müezzinin: *JJi J^-j x«« jl ^ dediğini işitince, "Allah, yalan söyleyeni ateşti yaksın" derdi. Bir gece, aile efradı uyurken, hizmetçisi bir ateşle içeri girdi. Ateşten bir kıvılcım sıçrayarak evini ve bütün aile efradını yaktı. (Ebussuud 2/40)
[156][156] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/116-117.

Buna göre bu istisna, istisnai munkatıdır.[157][157] Şüphesiz, çoğunuz doğru yoldan çıkmış kişilersiniz. [158][158]

**60.** Bizi ayıpladığınız bu şeyden, Allah kâtında sevabı daha kötü olanı size haber vereyim mi? Teshîl yazarı şöyle der: Burada, onlarla alay etmek için, ceza yerine sevap kelimesi kullanılmıştır. Bu, onları elem verici bir azap ile müjdele[159][159] âyetinde ki müjdeye benzer.[160][160] Allah'ın rahmetinden kovduğu, açık âyetler geldikten sonra yine küfre ve günaha dalması sebebiyle kızdığı, bazılarını maymun ve domuzlara çevirdiği ve bazılarını da, şeytana itaat etmek suretiyle ona kul ettiği kimseler var ya, işte bu çirkin ve rezil sıfatlarla vasıflanan o lanetliler, ahirette yerleri daha kötü olanlar ve doğru yoldan daha çok sapanlardır. İbn Kesîr şöyle der: Ayetin manası şudur: Ey bizim, bir Allah inancına ve başkasına değil, sadece O'na ibadet etme esasına dayanan dinimizi kınayan Ehl-i kitap! Bu anlatılanların hepsi sizde mevcut olduğu halde, nasıl böyle konuşursunuz?[161][161] Kurtubî şöyle der: Bu âyet inince müslümanlar onlara: "Ey domuzların ve maymunların kardeşleri!" diye hitap ettiler. Onlar bunu duyunca utançlarından başlarım eğdiler. Şâir onlar hakkında şöyle der:
Allah'ın laneti Yahudilerin üzerine olsun. Çünkü Yahudiler, maymunların kardeşleridir.[162][162]

**61.** Bu cümlenin faili, Yahudilerin münafıklarıdır. Yani, Yahudilerin münafıkları size geldiklerinde müslüman oldukların açiklarlar. Halbuki onlar senin yanma kâfir olarak girdi ve kâfir olarak çıktılar. Ey Muhammedi Senden dinledikleri ilimden faydalanamadılar. Öğüt ve uyanlar onlara fayda vermedi. Allah onların gizlemekte oldukları kâfirlik ve nifaklarını bilir. Bu âyette onlar için şiddetli bir tehdit vardır. [163][163]

**62.** Yahudilerden bir çoğunun günahta zulümde ve haram yemede yarıştıkların görürsün. Onların yaptığı bu çirkin işler, ne âdi huylardır. [164][164]

**63.** Din adamları ve alimleri günah olan sözleri söylemekten ve haram yemekten onları sakın-dırsalardı ya! âlimlerin yaptıkları ne kötüdür. Bu, Allah'ın haramlarını işlemekten onları nehyetmemeleridir. İbn Abbas şöyle der: Kur'an'da âlimleri, bu âyetten daha şiddetli kınayan başka bir âyet yoktur. Ebu Hayyan şöyle der: Bu âyet, Allah'ın haram kıldığı şeyleri işleyenleri nehyetmeyip susan âlim ve âbitleri kınamaktadır. İbn Mübarek şöyle bir şiir okudu:

---

[157][157] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 2/530
[158][158] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/117.
[159][159] Tevbe sûresi, 9/34
[160][160] Teshîl, 2/182
[161][161] İbn Kesîr, 2/531
[162][162] Kurtubî, 6/236
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/117-118.
[163][163] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/118.
[164][164] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/118.

Dini ancak krallar, kötü âlimler ve rahipler bozmuştur.[165][165]

**64.** Lanetli Yahudiler, "Allah cimridir, kulların rızkını kısıyor" dediler. İbn Abbas şöyle der: elinde bulunanı cimriliğinden dolayı tutan kimsedir. Onlar böyle demekle, Allah'ın elinin bağlı olduğunu kastetmiyorlar.[166][166] Elleri bağlansın. Bu onlar için bir bedduadır. Kınanan cimrilik, fakirlik ve sıkıntıya uğramaları için beddua edilmiştir. Bu âdı sözlerinden dolayı Allah onları rahmetinden uzaklaştırdı. Bilakis Allah cömert ve kerimdir, ihsanı boldur, dilediği gibi rızık verir. Ebussuud şöyle der: Allah'ın rızkı daraltması, bereketinin azalmasından değildir. Bilakis Onun vermesi, hikmetlere dayanan dilemesine bağlıdır. Belki de işlemiş oldukları kötülük lerden dolayı, hikmet, onların azıklarının daraltılmasını gerektirmiştir.[167][167] Ya Muhammedi Sana indirilen bu Kur'an, mutlaka onların inkar üzerine inkarlarını, taşkınlık üzerine taşkınlıklarını artıracaktır. Çünkü her âyet indikçe onlar onu inkar edecek, böylece azgınlık ve inkarları artacaktır. Bu, sağlıkn kişiler için hazırlanmış olan yemeğin, hastaların hastalığını artırmasına benzer. Taberî şöyle der: Yüce Allah Peygamberine (s.a.v.), Yahudilerin rablerine karşı kibirli ve gururlu olduklarını, her ne kadar hakkın doğruluğunu bilseler de anlamak istemeyip inat edeceklerini bildirmiştir. Bununla Yüce Allah, onların Allah'tan uzaklaşmaları ve Peygamberi (s.a.v.) yalanlamalarından dolayı Rasulünü teselli etmektedir. Kıyamet gününe kadar Yahudiler arasına düşmanlık ve kin saldık. Onların görüşleri farklı, kalpleri darmadağınıktır. Kıyamete kadar, sürekli olarak birbirlerine buğz ve düşmanlık ederler. Ne zaman Allah rasulüne karşı bir harp ateşi tutuşturmak istemişlerse Allah onu söndürmüştür. İslama ve müslümanlara tuzak kurmaya çalışıyor ve müslümanlar arasında fitne çıkarmaya uğraşıyorlar. İbn Kesîr şöyle der: Yeryüzünde sürekli olarak fesat çıkarmaları onların tabiatları gereğidir.[168][168] Allah bu sıfatı taşıyanları, yani fesat çıkaranları sevmez.[169][169]

**65.** Eğer Yahudi ve Hıristiyanlar Allah ve Rasulüne hakkıyle iman edip haram kıldığı şeylerden sakınsalardı, işlemiş oldukları günahları si-lerdik. Ve onları, bununla birlikte, naim cennetlerine koyardık.[170][170]

**66.** Eğer onlar Allah'ın emrinde doğru dürüst yürüseler, Tevrat ve İncil'de olan emirlerle ve son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v)'e gönderilen bu yüce kitapta kendilerine indirilenlerle amel etselerdi. Elbette hem üstlerinden hem de ayaklarının altlarından yerlerdi. Yani Yüce Allah, göklerin ve yerlerin bereketlerini onlar üzerine yağdırırak, rızıklarmı geşiletir ve mallarını çoğaltırdı.

---

[165][165] el-Behru'l-muhit, 3/522
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/118.
[166][166] Taberî, SO/452
[167][167] Ebussuud, 2/43
[168][168] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 2/532
[169][169] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/118-119.
[170][170] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/119.

Onlardan dengeli, ne aşırı giden ne de eksik yapan, ve fakat orta yolu tutan bir grup vardır. Bunlar Abdullah b. Selam, Necâşî ve Selmân gibi, Hz. Muhammed (s.a.v)'e iman eden kimselerdir. Onlardan bir çoğu da şerli kimselerdir. Onların söylediği sözler ne çirkin, yaptığı işler ne kötüdür. [171][171]

## Edebî Sanatlar

**1.** Mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı izzetlidirler" Burada kelimeleri arasında tıbak vardır. Bu, bedii sanatlardandır. Aynı şekilde, üstlerinden ve ayakların altından lafızları arasında da tıbak sanatı vardır.
**2.** kınayanın kınaması". Burada ve kelimelerinin nekre olarak getirilmesinin aşırılık ifade ettiği açıktır. kelimesi
kökünden, mastar-ı binai merredir,
**3.** Eğer mii'min iseniz". Burada müslümanlan, Allah'ın uygun bulmadığı kimseleri dost edinmemeye teşvik vardır.
**4.** Siz sadece, iman ettiğimiz için bizi ayıplıyorsunuz". Bu tür ifadelere edebiyatçılar, "zemme benzeyen bir şeyle medhi pekiştirmek" diye isim verirler. Bunun aksi de olur. İmana sarılmayı kınama ve ayıplama sebebi saymışlardır. Halbuki durum bunun aksidir.
**5.** Allah katında sevap olarak".. Bu da alay kabil indendir. Zira "ceza" yerinde "Sevap" kullanılmıştır.
**6.** Yer bakımından daha kötü" Burada kötülük, rnekana nisbet edilmiştir. Gerçekte kötü olan, o. yerdekilerdir. Bu da kınamada mübalağa ifade eder.
**7.** Allah'ın eli bağlıdır" Elin bağlı olması cimrilikten; açık olması da cömertlikten kinayedir.
**8.** Harp için ateş yaktılar" Harp için ateş yakılması istiaredir. Çünkü harbin ateşi yoktur. Ateşin odunu yakıp yok ettiği gibi, savaş da, savaşanları yok ettiği için ateşe benzetilmiştir.
**9.** Elbette üstlerinden ve ayaklarının altlarından yerlerdi". Bu da onlara verilen nimetin bolluğu ve rızkın genişliğinden istiaredir. Nitekim, bir kimsenin rızkı çok bol olduğunda, Rızık, onun baştan ayağa her tarafını kuşatmıştır." denir. [172][172]

## Faydalı Bilgiler

**1.** Rivayete göre Hz. Ömer, Ebu Mûsâ el- Eş'arî'nin Hıristiyan bir katip istihdam ettiğini haber alır ve Ebu Musa'ya şöyle yazar: "Hıristiyanlara değer verme, çünkü Allah onları zelîl kılmıştır.Onlara güvenme, çünkü Allah onların hâin olduğunu bildirmiştir. On lan kendine yaklaştırma. Çünkü Allah onları uzaklaştırmıştır." Ebu Musa ona şöyle cevap verdi. Bas-rayı ayakta tutan bu Hıristiyandır. Bunun üzerine Hz. Ömer tekrar şöyle yazdı. "Kabul et ki o

[171][171] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/119.
[172][172] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/119-120.

Hıristiyan öldü o zaman ne yapacaksın?[173][173]
**2.** Yalancı peygamber Müseylime, Hz. Ebubekir (r.a.) zamanında Hamza'nın (r.a.) katili Vahşî tarafından öldürüldü. Vahşî, Hz. Hamza'yı kasdederek Câhiliye döfteminde insanların en hayırlısını Öldürdüm; yalancı peygamber Müseylimeyi kasdederek de, Müslüman olduktan sonra insanların en kötüsünü öldürdüm, derdi.[174][174]
**3.** Tefsirciler şöyle der: fiili Allah için kullanıldığında gereklilik ifade eder. Çünkü cömert kimse iyilik edeceğine dair birini umutlandırdırsa, onu yapar. Nefis o iyilikle ilgilendiği için onun bu sözü vaad yerindedir.[175][175]
**4.** Din adamları onlara mani olsalar ya! Beyzâvî der ki: "Bu âyet Yahudi alimlerinin onları günahtan ve haramdan sakındırmasını teşvik eder. Çünkü mâzî fiilin başına geldiğinde, kınama; muzâri' fiilin başına geldiğinde teşvik ifade eder.[176][176]

**67.** Ey Rasul! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah kâfirler topluluğunu hidâyete iletmez.
**68.** "Ey kitab ehli! Siz, Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbi-nizden size indirileni hakkıyle uygulamadıkça, doğru bir şey üzerinde değilsinizdir"de. Rabbinden sana in-dirilen, onlardan çoğunun küfür ve azgaınlığını elbette artıracaktır. Kâfirler topluluğuna üzülme.
**69.** İman edenler ile Yahudiler, Sâbiîler ve Hıris-tiyanlardan Allah'a ve âhiret gününe inanıp iyi amel işleyenler üzerine asla korku yoktur; onlar üzülecek de değillerdir.
**70.** Andolsun ki İsrailoğullari'nın sağlam sözünü aldık ve onlara peygamberler gönderdik. Ne zaman bir peygamber onlara nefislerinin arzu etmediğini getirdi ise, bir kısmını yalanladılar, bir kısmını da öldürdüler.
**71.** Bir bela olmayacak zannettiler de kör ve sağır kesildiler. Sonra Allah tevbelerini kabul etti. Sonra onların çoğu yine kör ve sağır oldu. Allah onların yaptıklarını görmektedir.
**72.** Andolsun ki "Allah, kesinlikle Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler kâfir olmuşlardır. Halbuki Mesih: "Ey İsrailoğulları! Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz. Biliniz ki kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram kılar; artık onun yeri ateştir ve zâlimler için yardımcılar yoktur" demişti.
**73.** Andolsun "Allah, üçün üçüncüsüdür"diyenler de kâfir olmuşlardır. Halbuki bir tek Allah'dan başka hiçbir ilâh yoktur. Eğer söylediklerinden vazgeçmez-lerse, içlerinden kâfir olanlara elem verici bir azap isabet edecektir.
**74.** Allah'a tevbe edip O'ndan bağışlanmayı dilemezler mi onlar? Allah çok

---

[173][173] Ebu Hayyan el-Bahr, 112/507
[174][174] Kâsimî.Mahâsinut'-te'vî] 6/2084
[175][175] Râzî, Tefsîr-i Kebîr 12/16
[176][176] Beyzâvî 156
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/120-121.

bağışlayan, merhamet edendir.
**75.** Meryem oğlu Mesih ancak bir rasuldür. Ondan önce de rasuller gelip geçmiştir. Anası da çok doğru bir kadındır. Her ikisi de yemek yerlerdi. Bak, inkâr edenlere delilleri nasıl açıklıyoruz, sonra bak nasıl yüz çeviriyorlar.
**76.** De ki: "Allah'ı bırakıp da sizin için fayda ve zarara gücü yetmeyen şeylere mi tapıyorsunuz? Hakkıyla işiten ve bilen yalnız Allah'tır.
**77.** De ki: "Ey Kitab ehli! Dininizde haksız yere haddi aşmayın. Daha önceden sapmış olan ve birçoklarını da saptıran ve yolun doğrusundan uzaklaşan bir topluma uymayın.
**78.** İsraüoğullan'ndan kâfir olanlar, Davud ve Meryem oğlu İsa diliyle lanetlenmişlerdir. Bunun sebebi, söz dinlememeleri ve sınırı aşmalarıdır.
**79.** Onlar, işledikleri kötülükten, birbirini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Yaptıkları ne kötüdür!
**80.** Onlardan çoğunun, inkâr edenlerle dostluk ettiklerini görürsün. Nefislerinin onlar için önceden hazırladığı şey ne kötüdür: Durum şu ki, Allah onlara ga zabetmiştir ve onlar azap içinde devamlı kalıcıdırlar.
**81.** Eğer onlar Allah'a, Peygamber'e ve ona indirilene iman etmiş olsalardı, onları dost edinmezlerdi; fakat onların çoğu yoldan çıkmışlardır.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, mü'minleri kâfirlerle dost olmaktan sakındırdı. Peygamberlik görevinin içinde kâfirlerin ve münafıkların durumlarını kınamak da vardır. Bu ise onların Hz. Peygambere ve onun tabi-lerine düşmanca davranmalarına sebep oluyordu. Bu âyetlerde Yüce Allah Peygamber (s.a.v.)'e, İslamı tebliğ etmesini emretti ve bu hususta karşılaşabileceği tehlikelere karşı kendisine yardım edeceğini ve onu koruyacağım va'detti. Bundan sonra da Ehl-i kitabın bâtıl inançlarından bir kısmını, Özellikle, Hz. İsa'nın ilâh olduğuna ve üçün üçüncüsü olduğuna inanan Hıristiyanların bâtıl inançlarını anlattı ve açık ve kesin delillerle onları reddetti. [177][177]

## Kelimelerin İzahı

Seni korur, tac ; himaye etmek, korumak demektir.
Tuğyan, zulüm yaparak haddi aşmak ve aşın gitmek demektir. Üzülürsün. kökündendir. üzülmek demektir. Şâir şöyle der:
Aşın üzüntüden, gözlerinden yaş aktı. [178][178]
Geçip gitti.
Sıddîk, çok doğru insan demektir. kalıbı, aşırılık ifade eden kalıplardandır. Nitekim çok sessiz kimseye çok sarhoş kimseye de denilir.
Haktan döndürülüyorlar demektir. Bir kimse birisini bir şey-den çevirip

[177][177] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/125.
[178][178] Kurtubî, 6/245

döndürdüğünde denilir. Bizi döndürmek için mi geldin?[179][179] âyetinde de bu mânâda kullanılmıştır.
Aşırı gidiyorsunuz demektir. sınırı geçmek, bir konuda aşın gitmek manasınadır. Bir kimse, dini hususunda aşırı gider ve haddi aşarsa denilir. [180][180]

## Nüzul Sebebi

**a)** İbn Abbas, Rasulullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu rivayet eder: Yüce Allah beni peygamberlik görevi ile gönderince çok darlandım ve insanların bir kısmının beni yalanlıyacaklarını anladım. Bunun üzerine Yüce Allah, Ey Resul! Rabbinden sana indirileni tebliğ et, âyetim indirdi.[181][181]
**b)** İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunur: Yahudilerden bir grup Peygamber (s.a.v.)'e gelerek: "Tevrat'ın hak bir kitap olup, Hak katından geldiğini sen itiraf etmiyor musun? dediler. Rasulullah (a.s.v): "Evet" dedi. Yahudiler: "İşte biz ona inanıyoruz ve ondan başkasına da inanmıyoruz" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah: Ey Ehl-i kitap! Siz Tevrat'ı ve İncil'i... uygulamadıkça doğru bir şey üzerinde değilsiniz" âyetini indirdi.[182][182]

## Âyetlerin Tefsiri

**67.** Bu hitap, şereflendirici ve yüceltici bir hitaptır. Yüce Allah ,Rasülüne, en şerefli bir vasıf olan "Rasüllük" vasfı ile hitap etti. Yani "Ey Rasul! Hiçkimseden sakmmaksızın ve sana herhangi bir kötülüğün gelmesinden korkmaksızm Rabbinin risaletini tebliğ et. Bunu yapmazsan, onun elçiliğini yapmamış olursun. İbn Abbas şöyle der: "Yani, Rabbinden sana indirilen her şeyi tebliğ et. Ondan herhangi bir şeyi saklarsan, Rabbinin elçiliğini yapmış olmazsın.[183][183] Bu âyet Allah'ın şeriatından herhangi bir şeyi gizlemeleri için Rasulullah (s.a.v.)'m ümmetinden ilim sahibi olanları yetiştirmekte ve uyarmaktadır. İnsanlardan sana gelebilecek bir kötülüğe karşı Allah seni koruyacaktır. Zemahşerî şöyle der: Bu, Allah'ın onu koruyup himaye edeceğine dair bir va'didir. Yani: Allah seni düşmanlarından koruyacağına dair garanti veriyor, öyleyse onlardan korkman için ne mazeretin var? Rivayete göre Rasulullah (s.a.v.) daha önceleri, muhafızlarla korunuyordu. Bu âyet inince, artık muhafızlarla korunmaktan vazgeçti ve şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Artık gidiniz, Allah beni koruması altına aldı[184][184] Rasûlünı! Senin görevin sadece tebliğ etmektir. Allah hidâyeti dilediğine verir. Kimin kâfirliğine hükmedilmişse, o asla hidâyet bulamaz. [185][185]

---

[179][179] Ahkâf sûresi, 46/22
[180][180] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/125-126.
[181][181] Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, s.115
[182][182] Kurtubî, 6/245
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/126.
[183][183] Kurtubî, 6/242
[184][184] Keşşaf, 2/514; Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'an, VI, 3046
[185][185] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/126-127.

**68.** Ey Muhammedi O Yahudi ve Hıristi yani ara de ki: "Tevrat ve İncil'dekilerle amel etmedikçe ve hükümlerini tam manâsıyla uygulamadıkça, din hususunda doğru bir yol üzerine olamazsınız. Hz. Muhammed'e iman etmek de, onlardaki hükümleri uygulama kabilindendir. Aynı şekilde, Rabbinizden size indirilene inanmadıkça, doğru bir yolda olamazsınız. İbn Abbas, bundan maksadın, Kur'an-ı Kerim olduğunu söyler, Bu cümlenin başındaki "lâm" yemin ifade eder. Yani: "Ey Muhammed! yemin ederim ki, sana indirilen bu Kur'an, onların bir çoğunun seni yalanlamalarını, peygamberliğini inkârlarını[186][186] ve inkâr ve sapıklıkta ısrarlarını artıracaktır. Kâfirler topluluğuna üzülme. Çünkü peygamberleri yalanlamak onların adetleri ve gelenekleridir. Bu âyet, Rasulullah'ı (s.a.v.) teselli etmektedir. Yoksa ona üzülmeyi yasaklamaz.[187][187] Bundan sonra Yüce Allah şöyle buyurur: [188][188]

**69.** Allah ve Rasulünü tasdik eden müslümanlar, Yahudiler, yıldızlara tapan bir grup Hıristiyan ve Hz. İsa'nın peşinden giden Hıristiyanlar var ya, işte bunlardan kim, şek ve şüphe katmaksızın, samimi bir şekilde Allah'a ve âhiret gününe iman eder ve kendisini Allah'a yaklaştıracak iyi amel işlerse, insanlara gösterilecek kıyamet şiddetinden onların korkuları olmaz, orada Allah'ın bol mükafatını gördükten sonra, dünya nimetlerinden geride bıraktıkları şeylere de üzülmez.[189][189] İbn Kesir şöyle der: Bundan maksat şudur: Allah'a ve âhiret gününe iman eden ve iyi amel işleyen gruplar var ya, ki bu da ancak, Hz. Muhammed'in ( s.a.v.) bütün insanlara ve cinlere peygamber olarak gönderilmesinden sonra, onun şeriatına uygun olarak amel etmekle olabilir. İşte kim bu vasıfları taşırsa, ilerde karşılaşacakları şeylerde onlar için bir korku yoktur ve onlar arkada bıraktıkları şeylere de üzülmezler.[190][190]

**70.** Yahudilerden Allah'a ve peygamberlerine iman edeceklerine dair kuvvetli söz aldık. Ebu Hayyân şöyle der: Bu, Yahudilerin atalarının, Allah'ın kendilerinden aldıkları sözden döndüklerini, peygamberleri yalanlama ve bazılarım öldürme gibi büyük suçlar işlediklerini, haber vermektedir. Bunlar onların halefleridir. Dolayısıyle bunların Rasulullah (s.a.v.)'e yaptıkları eziyet ve isyanlar yeni icat ettikleri bir şey değildir. Çünkü bu tür işler, onların atalarının da âdetleri olup bunlara intikal etmiştir.[191][191] Onları irşat etmek ve dini onlara açıklamak için kendilerine peygamberler gönderdik. Allah'ın peygamberlerinden bir peygamber onlara, arzu ve isteklerine uymayan bir şey getirdiğinde, hemen, peygamberlerden bir grubu yalanladılar, diğer bir grubu da Öldürmektedirler. Beyzâvî şöyle der: Geçmişte olan bir olayı, şimdi oluyormuş gibi muhatabın zihninde canlandırmak, öldürme olayının büyüklüğünü ifade etmek, geçmişte ve

---

[186][186] Taberî, 10/474
[187][187] Kurtubî, 6/245
[188][188] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/127.
[189][189] Taberî, 10/476
[190][190] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/535
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/127.
[191][191] Ebu Hayyân, el-Bahr, 3/531

gelecekte Yahudilerin adetlerinin böyle olduğuna dikkat çekmek ve âyet sonlarındaki fasılalara riâyet etmek için, yerine getirildi.[192][192]

**71.** İsrailoğulları, Allah'ın kendilerine mühlet vermesine aldanarak, peygamberleri yalanlamaları ve onları öldürmelerinden dolayı kendilerine bir bela ve azabın gelmeyeceğini sandılar.
Kör ve sağır kesildiler. Yani azgınlık ve bozgunculukta devam ettiler, hidâyeti görmediler ve hakkı dinlemediler. Ayette Yahudiler kör ve sağırlara benzetilmiştir. Çünkü onlar, dine bakmaktan yüz çevirdikleri için, dinde doğru yolu bulamazlar. Sonra Allah onların tevbesini kabul etti. Kurtubî şöyle der: "Bu âyetle hazif vardır. Âyetin takdiri şu mealdedir: Onların başlarına musibet geldi de tevbe ettiler. Allah da tevbelerini kabul etti.[193][193] Sonra onlardan birçoğu, hakkı açıkça, gördükten sonra kör ve sağır kesildiler. Allah, onların yaptıklarını bilir. Bu âyet, Yahudiler için bir tehdit ve uyarı ifade eder. Bundan sonra Yüce Allah Hıristiyanların Hz. İsa hakkındaki sapık inançlarını anlatarak şöyle buyurur: [194][194]

**72.** Andolsun ki, "Allah, kesinlikle Meryem oğlu Mesih'tir." diyenler kâfir olmuştur. Ebussuûd şöyle der: Yüce Allah, daha önce Yahudilerin çirkin davranışlarını açıkladıktan sonra, bu âyette de Hıristiyanların çirkin davranışlarını açıklamaya ve bâtıl sözlerini reddetmeye başladı. Bunlar, Hz. Meryem'in bir ilâh doğurduğuna inanan ve Allah'ın, Hz. İsa'nın zatına hulul ederek onunla berliştiğini iddia eden "Ya'kûbî Hıristiyanlar"dır. Allah, bu gibi vasıflardan münezzehtir.[195][195] Halbuki Mesih: "Ey İsrailoğulları!
Ben de. sizin gibi bir kulum. O halde, beni de sizi de yaratana kulluk ediniz. Her şey ona boyun eğer ve her varlık ona itaat eder." İbn Kesir şöyle der: Hz. İsa'nın, çocukluğunda ilk söylediği söz, "Ben Allah'ın kuluyum" sözüdür. O, ne "Ben Allah'ım" ne de, "Ben Allah'ın oğluyum" demiştir. Bilakis o: "Ben Allah'ın kuluyum. O bana kitabı verdi ve beni peygamber yaptı,[196][196] demiştir.[197][197]
Kurtubî şöyle der: Allah, Hıristiyanların bu inançlarını kesin delille reddederek şöyle buyurdu: Halbuki Mesih, "Ey İsrailoğulları! Rab-bim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz,"dedi. Hz.İsa, Allah'a "Yârabbİ" ve "Ya Allah" diye hitap edince, kendisini nasıl çağıracak ve kendisine nasıl soracak? Bu imkansızdır.[198][198] Kim, Allah'tan başkasının ilâh olduğuna inanır ve Ona ortak koşarsa, Allah ona cenneti haram kılar ve o asla cennete giremez. Çünkü cennet, bir olan Allah'a inananların yurdudur, Onun varacağı yer cehennem ateşidir. Zâlimleri Allah'ın azabından kurtaracak ne bir kurtarıcı ve ne de bir yardımcı

---

[192][192] Beyzâvî, s.157
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/128.
[193][193] Kurtubî, 6/248
[194][194] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/128.
[195][195] Ebussuûd, 2/49
[196][196] Meryem sûresi 19/30
[197][197] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/536
[198][198] Kurtubî, 6/249

vardır. [199][199]

**73.** "Allah, üç ilâhın üçüncüsüdür" diyenler de kâfir olmuştur. Bu söz, kendilerine "Nasturiyye" ve "Melkâniyye" denilen Hıristiyan grupların sözüdür. Bunlar teslis akidesine inanarak, "îlahlık; Allah İsa ve Meryem arasında müşterektir. Bunların herbiri ilâhtır" derler. Bundan dolayı, "Baba oğul ve Ruhu'l-kudüs" sözleri yaygındır.[200][200] Halbuki varlık aleminde bir tek Allah'tan başka hiç bir ilâh yoktur. O tekdir, eşi ve benzeri olmaktan münezzehtir, Eğer teslîs inançlarından vazgeçmezlerse, bilsinler ki, kâfirlere dünyada ve âhirette elem verici bir azap isabet edecektir. [201][201]

**74.** Buradaki soru kınama ifade eder. Yani onlar hâlâ bâtıl inanç ve iddialarına son vermeyecek ve Allah'ın Hz. İsa'ya hulul ettiği ve onunla birleştiği şeklindeki iddialarından dolayı Allah'tan mağfiret dilemiyecekler mi? Eğer tevbe ederlerse, Allah onları bağışlar ve onlara merhamet eder. Beyzâvî şöyle der: Tevbe etmeyecekler mi?" cümlesindeki soru. inkârda ısrar etmelerine karşı duyulan şaşkınlığım ifade eder. [202][202]

**75.** Meryem oğlu İsa, kendisinden önce gelmiş geçmiş peygamberler gibi, sadece bir peygamberdir. Allah, Özel olarak bazı peygamberlere mucizeler verdiği gibi, ona da doğruluğunu göstermek için açık bazı mucizeler vermiştir. Eğer Allah Hz. İsa vasıtasıyle Ölüleri dirilttiyse, kuşkusuz Mûsâ vasıtasıyle asaya can verdi. Ve asâ sürünen bir yılan oldu. Bu, ötekinden daha hayret vericidir. Eğer İsa babasız yaratıldıysa, şüphesiz Âdem hem anasız, hem babasız yaratılmıştır. Bu daha gariptir. Bunların hepsi, Yüce Allah'ın kalındandır. Mûsâ ve İsa, ancak Allah'ın fiil ve işlerinin tecellî yerleri ve vasıtalarıdır. Onun annesi, çok doğru bir hanımdır. Her ikisi de yemek yerlerdi. Yani İsa da, diğer yaratılanlar gibi yaratılmıştır. Kemik, et, kan ve sinirlerden meydana gelmiştir. Burada, yemek yiyen bir kimsenin, mutlaka onu çıkarma ihtiyacı hissedeceğine latif bir işaret vardır. Bu durumda olan kimseye nasıl ibadet edilir? Veya onun ilâh olduğu nasıl düşünülür? Bak, onların inançlarının bâtıl olduğuna dair, nasıl açık deliller getiriyoruz. Bu âyet, Hz. İsa (a.s.) ve onun annesinin ilâh olduğunu iddia edenlerin durumlarının hayret verici olduğunu ifade eder. Sonra bak ki, gündüzün ortasındaki güneşten daha açık olmasına rağmen, bu açıklamadan sonra, hâlâ hakkı dinlemek ve düşünmekten nasıl yüz çeviriyorlar?! [203][203]

**76.** Ey Muhammedi De ki, Allah'ı bırakıp da, size fayda ve zarar veremeyen

---

[199][199] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/128-129.

[200][200] Siiddî şöyle der: Bu âyet, Hıristiyanların, Hz. İsa'yı ve annesini, Allah'la beraber iki ilâh kabul etmeleri hakkında nazil olmuştur. Buna göre onlar Allah'ı üç ilâhın Üçüncüsü saymışlardır. Ebu Hayyân şöyle der: Hıristiyanlar Allah'ın bir cevher ve "baba, oğul ve Ruhu'l-k.udüs" olmak üzere üç şahıs olduğunu kabul ederler. Bu üçü bir tek ilâhtır. Bu güneşin kuts, ışın ve ısı ihtiva etmesine benzer. Bunlar baba, oğul ve Ruhu'l-kudus'ten her bî rinin birer ilâh olduğuna ve hepsinin bir tek ilâh olduğunu iddia ederler. Üçün bir, birinde olmasının mümkün olmadığı, aklen açıkça sabittir.

[201][201] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/129.

[202][202] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/129.

[203][203] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/130.

kimseye mi ibadet ediyorsunuz?[204][204] Sözlerinizi hakkıyle işiten, durumlarınızı hakkıyle bilen, yalnız Allah'tır. Bu âyet, zararı defetmekten veya menfaat sağlamaktan aciz olan Hz. İsa'ya ibadet ettikleri için Hıristiyanlar! kınamaktadır. [205][205]

**77.** Ey Yahudi ve Hıristiyanlar! Dininiz hakkında haddi aşmayın. Atalarınızın yaptığı gibi, İsa'nın bir "ilâh" veya bir "ilâh oğlu" olduğunu söylerek aşırı gitmeyin. Kurtubî şöyle der: Yahudiler, Hz. İsa hakkında, onun meşru çocuk olmayıp veled-i zina olduğunu söyleyerek aşırı gittiler. Hıristiyanlar da, onun ilâh olduğunu söyleyerek aşın gittiler.[206][206] Hz. Muhammed (s.a.v.) gönderilmeden Önce sapıklık üzerinde bulunan atalarınızın ve önderlerinizin peşinden gitmeyin. Onlar, vesvese vererek birçok halkı da saptırmışlardı. Onlar açık ve doğru yoldan sapmışlardı. Kurtubî şöyle der: Burada saptılar", fiilinin tekrar edilmesi, Yahudi ve Hıristiyanların önceden de, sonradan da hak yoldan sapmış olduklarına işarettir. Burada sapan ve saptıranlardan maksat Yahudi ve Hıristiyanların ileri gelenlerinden sapıklıkta çığır açan ve o yolda yürüyenlerdir.[207][207]

**78.** İsrailoğullarından kâfir olanlar, Davud ve Meryem oğlu İsa diliyle lanetlenmişlerdir. Yani Allah onları Zebur'da ve İncil'de laneti emiştir. İbn Abbas şöyle der: "Onlar, her dilde lanetlendi. Musa (a.s.) zamanında Tevrat'ta, Davud (a.s.) zamanında Zebur'da, İsa (a.s.) zamanında İncil'de ve Hz. Muhammed (s.a.v.) zamanında da Kur'an'da lanetlendiler.[208][208] Müfessirler şöyle der: Yahudiler cumartesi günün hürmetini ihlal edince, Hz. Davud onlara beddua etti ve bunun üzerine Allah onları maymunlara çevirdi. Ashâb-ı Mâide[209][209] ise, Hz. İsa'yı inkâr edince İsa (a.s.) onlara beddua etti, onlar da domuzlara çevrildiler. Onların bu şekilde lanetlenmeleri, isyanları ve haddi aşmalarından dolayıdır. Bundan sonra Yüce Allah onların çirkin durumlarını anlatarak şöyle buyurdu. [210][210]

**79.** İşledikleri kötü fiilden birbirlerini sakındırmıyorlardı. Onların yaptıkları şey ne kötüdür. Zemahşerî şöyle der: Bu âyet, Ehl-i kitabın yaptıkları kötülüğün hayret ve -rici olduğunu yeminle ifade eder. Durum böyleyken, kötülüğe karşı birbirlerini uyarmaktan yüz çeviren mü'minlerin vay haline! Bu konuda Allah'ın kitabında bir çok âyet okumalarına rahmen, kötülüklere karşı uyarmak, sanki İsi amin emri değilmiş gibi davranıyorlar,[211][211] Ebu Hayyân şöyle der: Ehl-i kitabın lanetlenmesinin sebebi şudur: Onlar kötülüğü açıktan yapıyorlar ve

---

[204][204] Ebu Hayyân şöyle der: Yüce Allah, Hz. İsa'nın ilâh olmadığını aklî ve naklî delillerde açıklayıp, Hıristiyanlar; tevbe ve istiğfara çağırdıktan sonra, başka bir yönden olanları a-yıplayvp kınadı. O da, İsa (a.s.)'nm kendisine gelecek bir zararı defetmekten ve kendine bir menfaal sağlamatan aciz oluşudur. Kendisinden zararı defedemiyen bir kimse, sizden hiç de-fedemez. (el-Bahr, 3/538)

[205][205] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/130.

[206][206] Kurtubî, 6/252

[207][207] Kurtubî, 6/652

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/130-131.

[208][208] Ebu Hayyân, el-Bahr, 3/539

[209][209] Ashâb-i Mâide, 112. âyette de geleceği gibi, Hz. İsa'dan safra isteyenler demektir.

[210][210] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/131.

[211][211] Keşşaf, 2/519

birbirlerini kötülükten nehyetmiyorlardı. Halbuki, bir masiyet işlenmişse onun gizlenmesi gerekir. Zira Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Sizden kim, bu kötülüklerden birini işlemişse onu gizlesin,[212][212] Eğer günah açıktan yapılır ve insanlar da bunu kınamayı uygun bulurlarsa bu durum o işe bir teşvik ve onun yayılmasına ve çoğalmasına tahrik edici bir sebep olur.[213][213]

**80.** Yahudilerden bir çoğunu, Rasulullah (s.a.v.)'a ve mü'minlere kızgınlıklarından dolayı, müşrikleri dost edindiklerini görürsün. Bunlardan maksat Ka'b b. Eşref ve arkadaşlarıdır. Nefislerinin, âhiret hayatları için yaptıkları iş ne kötüdür.
Kınanılacak şey budur. Onların âhiretleri için takdim ettikleri şey yani âhirette görecekleri ceza ne fenadır! Onlar cehennem azabında ebedî olarak kalacaklardır. [214][214]

**81.** Eğer o Yahudiler Allah'ı Peygamberlerini ve kendilerine gelen kitabı tasdik etselerdi, müşrikleri dost edinmezlerdi. Fakat onların çoğu, imandan ve Allah'a itaatten çıkmışlardır. [215][215]

## Edebî Sanatlar

**1.** Hiç bir şey üzerinde değilsiniz." Bu tabir sınırsız bir şekilde küçümseme ve hakir görme ifade eder.[216][216]
**2.** Rabbinizden size indirilen şeyler". Yüce Allah, davette onlara lütuf ile muamele etmek için, ismini onların ismine muzaf kıldı.
**3.** Kâfir toplumuna üzülme." Bu cümlede, onların derin bir inkar içinde bulunduklarını tescil etmek için, şeklindeki zamir yerine zahir isim getirilmiştir.
**4.** Allah, yaptıklarını görür." Burada, onların yaptıkları hareketin korkunç şeklini muhatabın zihninde canlandırmak ve bir de âyet sonlarındaki fasılalara riâyet etmek için, yerine, geniş zaman için kullanılan muzari fiili getirilmiştir.
**5.** Allah ona cenneti haram kıldı." Burada zamir yerine lafzı gelmiştir. Bu işin şiddetini ve korkutmanın büyüklüğünü ifade eder.
**6.** Kör ve sağır oldular." Bu arada körlük ve sağırlık, hidâyet ve imandan yüz çevirme yerine müstear olarak kullanılmıştır.
**7.** Bak nasıl açıklıyoruz", Sonra bak nasıl yüz çeviriyorlar." Ebussuûd şöyle der: Burada "bak" emrinin tekarar edilmesi, olaya son derece hayret edilmesi gerektiğini ifade eder. Lafzı ise, bu iki enteresan şey arasındaki farklılığı gösterir. Yani bizim âyetleri açıklamamız son derece açık ve dikkat çekici gerçek bir olaydır. Onların bundan yüz çevirmesi ise daha dikkat çekici ve garip

---

[212][212] Muvatta', Hudûd 12 (Bir farklı lafızla)
[213][213] El-Bahr, 3/540
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/131.
[214][214] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/131-132.
[215][215] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/132.
[216][216] Ebussuud, 2/46

bir olaydır.[217][217]
**8.** Yapmakta oldukları şey ne kötüdür"Bu onların yaptıkları kötü amellerin çirkinliğini ortaya kor ve olaya hayret edilmesi gerektiğini yeminle pekiştirerek açıklar. [218][218]

## Faydalı Bilgiler

De ki: Allah'ı bırakıp da, sizin için fayda ve zarar gücü yetmeyen şeylere mi tapıyorsunuz?" Bazı ilim adamları, bu âyetle ilgili olarak şöyle der: Peygamber İsa (a.s.) hakkında durum böyle olunca, velilelerden herhangi biri hakkında ne dersin? İnsanlara fayda veya zarar verebilir mi?! [219][219]

## Bir Uyarı

İbn Kesir şöyle der: Annesi çok doğru kadındır" âyeti, İbn Hazm ve diğerlerinin iddia ettiği gibi Hz. Meryem'in peygamber olmadığını gösterir. İbn Hazm ve onun görüşünde olan diğer kişiler, Meleklerin Hz. Sara ve Hz. Meryem ile konuşmalarını delil göstererek, Hz. Meryem' in, Hz. Sâra'nın ve Hz. Musa'nın annesinin peygamber oldukları kanaatinde-dirler. Cumhur ise, Biz senden öncede, elçi olarak, ancak kendilerine vahyettiğimiz erkekleri gönderdik.[220][220] âyetine dayanarak peygamberlerin sadece erkeklerden gönderildiği görüşündedir. Eş'arî bu hususta icmâ bulunduğunu söyler.[221][221]

**82.** İnsanlar içerisinde iman edenlere düşmanlık bakımından en şiddetli olarak Yahudiler ile, şirk koşanları bulacaksın. Onlar içinde îman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da: "Biz Hıristiyanlarız" diyenleri bulacaksın. Çünkü onların içinde keşişler ve rahibler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar.
**83.** Resule indirileni duydukları zaman, hakkı anladıklarından dolayı gözlerinden yaşlar boşandığını görürsün. Derler ki: Ey Rabbimiz! İman ettik, bizi şahid olanlarla beraber yaz."
**84.** "Rabbimizin bizi iyiler arasına katmasını umup dururken, niçin Allah'a ve bize gelen gerçeğe i-man etmeyelim?"
**85.** Söylekdikleri sözden dolayı Allah onlara, içinde devamlı kalmak üzere, zemininden ırmaklar akan cennetleri mükafaat olarak verdi, iyi hareket edenlerin mükafaatı işte budur.
**86.** İnkar eden ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar cehennemliklerdir.
**87.** Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı iyi ve temiz şeyleri haram kılmayın ve sınır aşmayın. Allah sınırı aşanları sevmez.

---

[217][217] Ebussuud, 2/50
[218][218] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/132.
[219][219] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/132-133.
[220][220] Enbiyâ sûresi, 22/7
[221][221] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/537
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/133.

**88.** Allah'ın size helal ve temiz olarak verdiği rı-zıklardan yeyin ve kendisine iman etmiş bulunduğunuz Allah'tan korkun.
**89.** Allah, kasıtsız olarak ettiğiniz yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz, fakat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar. Bunun da keffâ-reti, ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden on fakire yedirmek, yahut onları giydirmek, yahut da bir köle âzâd etmektir. Bunları bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yemini bozduğunuz tekdirde yeminlerinizin keffâreti işte budur. Yeminlerinizi koruyun, Allah size âyetlerini açıklıyor; umulur ki şükredersiniz!
**90.** Ey iman edenler! Şarap kumar, dikili taşlar, fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durunki kurtuluşa eresîniz.
**91.** Şeytan içkide ve kumarda, ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak; sizi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?
**92.** Allah'a itaat edin, Resule de itaat edin ve kötülüklerden sakının. Eğer yüz çevirirseniz, bilin ki, Resulumuzun vazifesi apaçık duyurmak ve bildirmektir.
**93.** İman eden ve iyi işler yapanlara, hakkıyle sakınıp iman ettikleri ve iyi işler yaptıkları, sonra yine hakkıyle sakınıp iman ettikleri, sonra da hakktyle sakınıp yaptıklarını, ellerinden geldiğince güzel yaptıkları takdirde haram kılınmadan önce tattıklarından dolayı günah yoktur. . Allah iyi ve güzel yapanları sever.
**94.** Ey iman edenler; Allah si/i ellerinizin ve mızraklarınızın erişeceği bir av ile dener ki, gizlide kendisinden kimin korktuğu ortaya çıksın. Kim bundan sonra sınırı aşarsa onun için elem verici bir azap vardır.
**95.** Ey iman edenler! İhramlı iken avı öldürmeyin. İçinizden kim onu kasten öldürürse, onun cezası öldürdüğü hayvanın dengi bir cezadır. Buna Ka'beye varacak bir kurban olmak üzere içinizden adalet sahibi iki kişi hükmeder.. Yahut onun keffâreti fakirleri doyurmaktır, yahut bunun dengi oruç tutmaktır. Tâki işinin cezasını tatmış olsun. Allah geçmişi affetmiştir. Kim bu suçu tekrar işlerse Allah onu cezalandıracaktır. Allah daima galiptir, intikam alandır.
**96.** Hem size hem de yolculara fayda olmak üzere deniz avı yapmak ve onu yemek size helâl kılındı. İhramlı olduğunuz müddetçe kara avı size haram kılındı. Huzuruna toplanacağınız Allah'tan korkun.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde Yahudi ve Hıristiyanların durumlarını ve içinde bulundukları sapıklıkları anlattıktan sonra burada da Yahudilerir inüslümanlara aşırı derecede düşman olduklarını bildirdi. Ve bu sebepli onları aşırı düşmanlıkta müşriklerle bir tuttu. Hıristiyanların Yahudilerdei daha yumuşak huylu ve muslümanlara daha yakın olduklarını anlattı. Ehl-kitapla münazarayı bitirince şer'î hükümleri açıklamaya başladı ve bunlar dan yemin keffâretini, içki ve kumarın haram kılınmasını ve ihramlı ikei av hayvanı öldürmenin cezasını anlattı. [222][222]

[222][222] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/137.

## Kelimelerin İzahı

Kıss ve Kıssîs, âlim mânâsına olup Hıristiyanların ileri gelenlerine verilen bir addır.
Ruhban, korku mânâsına gelen "Rehbe" kökünden olup "Rahib"in çoğuludur. Ruhbâniyyet ve terehhüb, Hıristiyan mabetlerinde ibadet etmek demektir.[223][223]
"Akar" demektir. kabın dolup taşması manasınadır. Su tattığında göz yaşı aktığında denilir. Şâir şöyle der:
Göz yaşlarım göğsümün üzerine o'" kadar aktı ki, göz yaşım kılıç bağımı ıslattı.
Rics, pislik demektir. Zeccâc şöyle der: Rics, pis kabul edilen her işe verilen isimdir. İnsan ve hayvan pisliğine de "Rics" denir. Çünkü onlar da pislik ve necasettir.
Cehîm, şiddetli yanan ate demektir.
Sayd, kuş ve diğer avlanan hayvanlardır. Yani, avlanan her ;ye sayd denilir. Şâir şöyle der:
Kralların avı tavşanlar ve tilkilerdir. Ben bineğime bindiğimde, benim avım kahramanlardır.
**a.** İbn Abbas şöyle der: Rasulullah (s.a.v.)Ta bir adam gelerek: "Ya Rasulalîah, Ben bu eti yediğimde, kadınlara karşı nefsim uyanıyor ve şehvetime mağlup oluyorum. Onun için ben bu eti kendime haram kıldım, dedi. Bunun üzerine Yüce Allah: Ey iman edenler, Allah'ın size helal kıldığı helal ve temiz şeyleri kendinize haram kılmayın, âyetini indirdi.[224][224]
**b.** Enes'in şöyle dediği rivayet olunur: Şarap haram kılındığı gün, ben Ebu Talha'nm evinde bir işret meclisinde sâkîlik yapıyordum. Onların içkileri sadece üzüm ve hurma çeşitlerinden yapılan içkilerdi. Bir de baktık ki birisi: "Şarap haram kılındı, diye sesleniyor.. Bunun üzerine Ebu Talha bana: Git şu şarabı dok dedi. Enes diyor ki: Şaraplar Medine sokaklarına döküldü. Bazıları: Karınlarında içki bulunduğu halde şehid olanlan var. (Bunların hali ne olacak? dediler. Bunun üzerine Yüce Allah: îman edip de ameli salih işleyenlere, daha önce tattıklarından dolayı günah yoktur, âyetini indirdi.[225][225]

## Âyetlerin Tefsiri

**82.** Bu cümlenin başındaki lâm yemin ifade eder. Yani, Ey Muhammed, yemin ederim ki, insanlar içersinde mü'minlere en şiddetli düşman olarak Yahudi ve müşrikleri bulursun. Onlar içinde, sevgi bakımından, iman edenlere en yakın olarak de "Biz Hıristiyanız" diyenleri bulacaksın. Bu âyet Habeş kralı Necâşî ve arkadaşları hakkında nazil ol- muştur. Zemahşerî şöyle der: Allah Yahudilerin katı huylarım ve hakkı kabul etmedeki inatlarım anlattı. Hıristiyanların da yumuşak huylarını ve İslama kolaylıkla yönelebileceklerini bildirdi. Mü'minlere

---

[223][223] Kurtubî, 6/256
[224][224] Hadis Timıizî, Tefsiru'l-Kur'an, VI, 3054 Vahidî, Esbâbu'n-nüzûl, 118, Kurtubî, 6/260
[225][225] Buhârî, Mezâlim, 21; K. Tefsir. V, 11 Kurtubî, 6/293; Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, 120
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/137-138.

aşırı düşmanlık hususunda Yahudileri, müşriklerle bir tuttu. Hattâ onları müşriklerden önce zikretmekle, düşmanlıklarının daha fazla olduğuna dikkat çekti.[226][226] Bu bölüm, Hıristiyanların müsiümanlara karşı sempati duymalarının sebebini gösterir. Yani onları sempati duymalarının sebebi, içlerinde âlim keşişler ve rahiplerin bulunmasıdır. Onlar, ağırbaşlı oldukları için alçak gönüllüdürler ve Yahudiler gibi kibirlenmezler. Beyzâvî şöyle der: Bu âyet gösteriyor ki; alçak gönüllülük, ilim ve amele yönelme ve şehvetlerden yüz çevirme gibi davranışlar, kâfir tarafından da yapılsa, övülen davranışlardır.[227][227]

**83.** Mü'minler, Muhammed'e indirilen Kur'an'ı dinlediklerinde, kalplerinin yumuşaklığı ve Allah kelâmından etkilenmeleri sebebiyle, Allah korkusundan gözlerinin yaşla dolup taştığını görürsün.. Çünkü onlar Kur'an'm Allah kelâmı ve hak olduğunu bilirler. Onlar, Ey Rabbimiz! Peygamberini tasdik ettik ve kitabına da inandık. Bizi kıyamet gününde diğer ümmetlere şahitlik edecek Ümmet-i Muhammed'le birlikte yaz derler. İbn Abbas şöyle der: Bu âyetler Necâşî ve arkadaşları hakkında nazil olmuştur. Habeşistan'da Cafer b. Ebît âlib onlara Kur'an âyetlerini okuduğunda, onlar o derece ağlamışlardı ki, göz yaşları ile sakallarını ıslatmışdı.[228][228]

**84.** Doğru yolu ve paklak gerçeği gördüğümüz halde, iman etmemize ve hakka tâbi olmamıza engel ne? Bunu, İslamı kabul etmelerinden dolayı onları ayıplayan Yahudilere cevap olarak söylemişlerdir. Ebu Hayyân şöyle der: "Bu âyet, onların iman etmelerini gerektiren hakkı bilmelerine rağmen iman etmemelerini garipsemekte ve kınamaktadır.[229][229] Halbuki Rabbimizin bizi iyi ve salih kullarıyla birlikte cennete sokmasını umuyoruz. [230][230]

**85.** İnanmaları, tasdik etmeleri ve hakkı kabul etmeleri sebebiyle mükâfaat olarak Allah onlara zemininden ırmaklar akan cennetler verdi. Onlar orada ebedî kalacaklar, yok olmayacaklar ve asla oradan çıkmayacaklardır. Bu sevap ve mükâfaat, niyeti hâlis olan ve güzel amel işleyen kimseler içindir. Bnndan sonra Yüce Allah, bedbahtların durumunu anlatarak şöyle buyurdu: [231][231]

**86.** Ayetlerimizi ve Muham-med (s.a.v)'in peygamberliğini inkâr edenlere gelince, işte onlar cehennemliktir. Orada azap göreceklerdir. Ebussuûd şöyle der: Allah özendirme ile korkutmayı birlikte yapmak için, âyetlerini tasdik edenlere karşılık, bu âyette, inkâr edenlerin durumlarını zikretti.[232][232]

---

[226][226] Keşşaf, 2/521
[227][227] Beyzâvî, s.159
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/138-139.
[228][228] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/539
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/139.
[229][229] el-Bahr, 4/6
[230][230] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/139.
[231][231] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/139-140.
[232][232] Ebussuûd, 2/55
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/140.

**87.** Ey mü'minler! Allah'ın size helal kıldığı temiz şeyleri bırakarak ve zühd için bunlardan uzaklaşarak, "bunları kendimize haram kıldık" deyip bu leziz nimetlerden kendinizi mahrum etmeyiniz, Taberî, İkrime'nin şöyle dediğini rivayet eder: Peygamber (s.a.v)'in Ashabından bazı kimseler kendilerini iğdiş ettirmek, et yemeği ve kadınlarla münasebeti terketmek istediler. Bunun üzerine bu âyet nazil oldu.[233][233] Helal olanı harama gitmek suretiyle, Allah'ın sizin için helal kıldığı sınırlan geçmeyin. Çünkü Allah sınırı geçenlere buğzeder. İslam, insanları ifrat ve tefritten uzak ve dengeli olmaya çağırır. Bunun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurmuştur: [234][234]

**88.** Allah'ın size helal ve temiz olarak verdiği azıklardan yeyin. Teshil yazarı şöyle der: "Helal olan yiyeceklerden, kadınlardan ve diğer nimetlerden yararlanın" demektir. İnsanın en büyük ihtiyacı yemek olduğu için burada özellikle o zikredilmiştir.[235][235] Kendisine iman etmiş olduğunuz Allah'tan korkun. Bu âyet en güzel bir şekilde, insanları takvaya çağırmaktadır. Sanki şöyle diyor: Yüce Allah'a itaat hususunda kusur göstererek imanınızı zayi etmeyiniz. Sonra büyük pişmanlık duyarsınız. Çünkü Allah'a iman etmek, O'na karşı son derece takvalı davranmayı gerektirir. [236][236]

**89.** "Evet vallahi, hayır vallahi" gibi, yemin maksadı olmaksızın ağzınızdan çıkan yeminlerden dolayı Allah sizi sorumlu tutmaz, Fakat maksatlı ve niyetli olarak bir şey hakkında yemin edip de yemininizi bozarsanız sizi sorumlu tutar. Bozulduğu takdirde yeminin keffâreti, ailenize yedirdiğiniz orta halli yemekten on fakire yed irmen izdir. İbn Abbas şöyle der: Ailenize yedirdiğiniz orta derecedeki yemekten yediriniz. İbn Ömer şöyle der: Yemeğin orta hallisi, ekmek ile hurma veya ekmek ile kuru üzümdür. Ailemize yedirdiğimiz en iyi yemek de, ekmek ile ettir.[237][237] Yahut keffâret, bu on fakire bedenlerini örtecek elbise giydirmektir. Veya Allah rızası için, bir köleyi hürriyetine kavuşturmaktır. Ebu Hayyân şöyle der: Alimler, yeminin bozan kimsenin yedirme, giydirme ve köleyi hürriyetine kavuşturmaktan herhangi birini yapma hususunda serbest olduğunda görüş birliğine varmışlardır.[238][238] Kim, bu anlatılanlardan hiçbirini yapma imkânı bulamazsa onun keffâreti üç gün oruç tutmaktır.[239][239] İşte, yemin edip te bozduğunuz zaman, yeminlerinizin şer'î keffâreti budur. Yeminlerinizim koruyunuz ve zaruret olmaksızın rastgele yemin etmeyiniz. İbn Abbas:"Yeminlerinizi koruyun demek, yemin etmeyin demektir." der. İbn Cerir: "Yeminlerinizi bozduğunuz takdirde keffâretini Ödeyin, onu bırakmayın" diye tefsir etmişti. İşte Allah, şer'î hükümleri bu şekilde açıklar ve izah eder ki, size

---

[233][233] Taberi, 2/514
[234][234] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/140.
[235][235] et-Teshîl, 2/186
[236][236] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/140.
[237][237] Muhtasar-ı İbn Kesir. T/543
[238][238] el-Bahr, 4/11
[239][239] Hanefî ve Hanbelîler, bu üç günün aralıksız olmasını şyart koşmuşlardır. Şafiî ve Malik ise, "peşpeşe olması gerekmez" demişlerdir, Taberî: İster peşpeşe, ister ayrı ayrı günlerde tul-sun, üç gün oruç tutması yeter" şeklindeki görüşü tercih etmiştir. (Taberi, 10/562)

hidâyet verdiği ve o yolda muvaffak kıldığı için ona şükredesiniz. [240][240]

**90.** Ey iman edenler! Şarap, kumar, putlar, fal okları, şeytan işi birer pisliktir. İbn Abbas şöyle der: "Hamr, yani şarap sarhoşluk veren her türlü içki demektir. Meysir ise, Arapların Câhiliyye devrinde oynadıkları kumar demektir. Ensâb, ibadet için dikilmiş putlardır. Ezlânı, Beytullah'ın ve putların hizmetçilerinin yanında bulunan oklardır." İbn Abbas ve Mücâhid şöyle der: Ensâb, yanlarında kurbanlarını kestikleri taşlardır. Ezlâm, kısmet çektikleri oklardır.[241][241] Bütün bunlar, akılların hoşlanmadığı birer pislik ve necasettir. Şeytanın süslediği habis pisliklerdir. Büyük mükâfaatı kazanabilmek için bu pislikleri bırakıp onlardan uzak durun. [242][242]

**91.** Şeytan bu pisliklerle, içki içmeleri ve kumar oynamaları yüzünden mü'minler arasına düşmanlık ve kin salmaktan başka bir şey istemez, içki ve kumarla şeytan, dünyanız ve âhiretiniz için faydalı olan Allah'ı anmaktan ve dininizin direği olan namazı kılmaktan sizi alıkoyar. Ebu Hayyân şöyle der: Yüce Allah içki ve kumarın biri dünyevî, diğeri dinî olmak üzere iki kötülüğünün bulunduğunu anlattı. Dünyevî olan şudur: İçki, kötülükleri ve kini tahrik eder ve içenler arasında yakınlık bağlarını koparır. Kumar ise, kişi buna alıştığında bütün servetini harcayıp beş parasız kalıncaya kadar kumar oynamaya devam eder. Nihayet bir şeyi kalmayınca ya, ailesinin ve çoluk çocuğunun üzerine kumar oynar. Dinî olana gelince: İçki, aşın keyif ve neşe verdiği için, kişiyi Allah'ı anmak ve namaz kılmaktan alıkoyar.[243][243] Artık bunlardan vazgeçtiniz değil mi? Cümle soru şeklinde olmakla birlikte, emir mânâsı ifade eder. "Vazgeçtiniz" demektir. Bundan dolayı Hz. Ömer (r.a.): "Vazgeçtik, Rabbirniz" demiştir. Ebu Hayyân şöyle der: Bu soru en beliğ yasaklama ifâdelerindendir. Sanki şöyle denilmiştir. Mutlaka vazgeçmenizi gerektiren içki ve kumardaki kötülükler size anlatıldı." Artık vaz mı geçeceksiniz? Yoksa eskisi pibi devam mı edeceksiniz?[244][244]

**92.** Allah ve Rasûlu'nun emirlerine itaat edin. Onlara muhalefetten sakının. Eğer yüz çevirir de Allah ve Rasûlünün emriyle amel etmezseniz biliniz ki, sizi hidâyete iletmek ona ait değildir. Onun görevi, sadece size risâleti tebliğ etmektir. Size yaptıklarınızın karşılığını vermek bize aittir. Taberî şöyle der: Bu âyet, emir ve nehyinden çevirenler için, Allah tarafından bir tehdittir. Yüce Allah onlara şöyle der : Emrimden ve nehyimden yüz çeviriyorsanız, azabımı bekleyiniz. Gazabımdan da sakınınız.[245][245] Ebu Hayyân şöyle der: Bu âyette çok açık ve şiddetli bir tehdit vardır. Çünkü âyet, "Sizi azablandırmayi

---

[240][240] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/140-141.
[241][241] el-Bahnı'l-muhît, 4/14
[242][242] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/141.
[243][243] el-Bahm'l-muhît, 4/15
[244][244] el-Bahru'l-muhît, 4/15
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/141-142.
[245][245] Taberî, 10/575

peygamber değil, onu gönderen üstlenmiştir." mânâsını taşımaktadır.[246][246]

**93.** İman eden ve iyi işler yapanlara haram kılınmadan önce yaptıklarından dolayı bir günah yoktur. îbn Abbas şöyle der: İçkiyi yasaklayan âyet inince, bazı kimseler: "Daha önce içki içtikleri ve kumar parası yedikleri halde ölenlerimiz ne olacak?" dediler. Bunun üzerin bu âyet indi. Yüce Allah bununla, günahın ve kınamanın ancak, isyan etmekle ilgili olduğunu, içki haram kılınmadan Önce ölenlerin ise âsi sayılmadı klan m bildirdi. Haram kılınanlardan sakındıkları iman ve salih amellerde sebat ettikleri takdirde, yedikleri içtikleri şeylerde onlar için bir günah yoktur
Haram olduğuna inanarak, Allah'ın haram kıldığı şeyden sakındıkları sonra Allah'tan korkmaya ve haramlardan sakınmaya devam ettikleri ve kendilerini Allah'a yakınlaştıracak güzel ameller işledikleri takdirde onlar için bir günah yoktur, Allah, sâlih amel işleyerek kendisine yaklaşanları sever. Teshil yazarı şöyle der: Yüce Allah, mübalağa ifade etmek için takvayı tekrar tekrar söyledi. Denildi ki Takvanın birinci mertebesi şirkten sakınmak; ikincisi, masiyetlerden sakınmak; üçüncüsü ise günahlardan korunmak için, yapılmasında bir beis olmayan şeylerden sakınmaktır.[247][247]

**94.** Ey İman edenler! Hacc veya umre için ihrama girdiğiniz zaman, Allah küçüklerine ellerinizle, büyüklerine de mızraklarınızla yetişebildiğiniz av hayvanlarıyla sizi mutlaka imtihan eder. Beyzâvî şöyle der: Bu âyet, Hudey-biye yılında nazil oldu. Yüce Allah onları av hayvanları ile imtihan etti. Onlar bineklerinin üstünde iken o hayvanları elleriyle yakalayarak veya mızraklarıyla yaralayarak avlamaları mümkün oluyordu.[248][248] Ebu Hayyân şöyle der: Avcılık, Arapların geçim kaynaklarından ve zevk aldıkları işlerden biriydi. Onların avcılıkla ilgili şiir ve güzel tavsifleri vardır.[249][249] Allah, imanı kuvvetli olduğu için, görmediği halde Allah'tan korkan ile, imanı zayıf olduğu için korkmayan birbirinden ayrılsın diye bu imtihanı yapar. Bu uyarı ve bildiriden sonra kim avlanmaya yeltenirse, bilsin ki. onun için elem verici, şiddetli bir azab vardır. [250][250]

**95.** Ey mü'minler! Hacc veya umre sebebiyle ihram giymiş iken, av hayvanını öldürmeyiniz. İçinizden kim, ihramlı iken kasden av hayvanım öldürürse, onun cezası, öldürdüğü hayvana denk gelecek deve, sığır ve .koyun cinsinden bir hayvandır. , Hangi hayvanın denk olacağına müslümanlardan iki âdil hakem hüküm verir. Bu da Ka'be'de kesilmek ve fakirlererine sadaka olarak dağıtılmak üzere oraya gönderilen bir kurbandır. Avlanan hayvan, serçe ve çekirge gibi bir

---

[246][246] el-Bahr, 4/15
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/142.
[247][247] Teshil, I/87
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/142.
[248][248] Beyzavî, s. 160
[249][249] el-Behr, 4/16
[250][250] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/143.

hayvan olup deve, sığır ve koyun cinsinden bir dengi yoksa, bu takdirde değerini sadaka olarak vermesi gerekir. İhramıı kimse, öldürdüğü hayvanın dengini bulamazsa, öldürülen av hayvanın değeri takdir edilerek bir mikdar yiyecek satın alınır ve her fakire ondan bir müddet[251][251] verilir, Veya, ihramın hürmetini ihlal etmenin cezasını çekmesi için, her müdde karşılık bir gün oruç tutması gerekir. Teshîl yazarı şöyle der: Yüce Allah, ihramlmın av hayvanını öldürmesi halinde gerekli olan cezaları saydı. Önce deve, sığır ve koyun cinsinden olan cezalan, sonra da yiyecek şeyleri, daha sonra da orucu anlattı. İmâm Mâlik ve Cumhura göre, ihramıı iken avlanan kimse, bunlardan birini yerine getirmekte serbestür. veya edatı ile yapılan atıf bunu gerektirir. îbn Abbas'a göre âyetteki tertibe riâyet gerekir.[252][252] Haram kılınmadan önce öldürdüğünüz hayvanlardan dolayı meydana gelen günahı Allah affetti.
Kim, ihramlı iken tekrar av hayvanını öldürürse, Allah âhirette onun cezasını verir. Allah işinde gâlibtir, kendisine isyan edenleri cezalandırır. [253][253]

**96.** Ey insanlar! İster ihramlı, ister ihramsız olun, hem size menfaat ve azık hem de yolculara yolculuklarında yiyeycekleri bir azık olmak üzere, balık ve benzeri yenilebilen deniz hayvanlarım avlamak ve yemek size helal kılındı. İhramlı olduğunuz sürece, kara avı size yasaklandı. Kıyamet gününüde huzuruna toplanacağınız ve amellerinize göre sizi cezalandıracak olan Allah'tan korkunuz. Bu âyet tehdit ifade etmektedir. [254][254]

## Edebî Sanatlar

**1.** düşmanlık ve dostluk kelimeleri arasında tıbak sanatı vaıdır. Bu bedîî sanatlardandır.
**2.** yaş dolar" demektir. Çok olduğu için taşıp dökülmek mânâsına gelen kelimesi dolmak yerinde müsteâr olarak kullanılmıştır. Veya çok ağladıkları için bizzat gözlerin kendisi akıyormuş gibi bir mânâ ifade eder.[255][255]
**3.** Boynu hürriyete kavuşturmak" bu da mecâz-ı mürseldir. Cüz zikredilmiş, küll murad edilmiştir. Bir insanı hürriyetine kavuşturmak demektir.
**4.** Artık son verecek misiniz?" Burada sorudan maksad emirdir. Yani "artık son verin" demektir, bu, en beliğ nehiy ifade lerindendir Ebussuûd şöyle der: Bu âyet-i kerimede içki ve kumarın haram kılınışı çeşitli tekit sanatlarıyla pekiştirilmiştir. Şöyle ki: Cümle, kasr edatı olan ile başlamış, içki ve kumar, putlar ve fal oklarıyle birlikte zikredilmiş ve bunlar; şeytanın pisliklerinden bir pislik olarak adlandırılmıştır. Bizzat kendilerinden sakınılmak emredilmiş ve bu sakınma kurtuluş sebebi kılınmıştır. Daha sonra, onlarda mevcud olan dinî ve dünyevî kötülükler zikredilmiş, daha sonra da "artık son verecek misiniz?"

---

[251][251] Bir müdd, 171 dirhem ile bir dirhimen yedide üçüne veznen eşinir. (Ö.N.Bilmen, LF. Kamusu, 2/452)
[252][252] Teshîl, 2/188. Tertipten maksat: Gücü yettiği takdirde öncelikle kurban kesecek, buna gücü yetmezse fakirlere yedirecek, ona da gücü yetmezse oruç tutacaktır (Mütercimler).
[253][253] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/143-144.
[254][254] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/144.
[255][255] Bakınız, Keşşaf Haşiyesi, 2/521

şeklindeki soru cümlesiyle, bunlardan vaçgeçirmek için yapılan tevsik tekrarlanmıştır. Bütün bunlar, sakındırma ve yasaklama emrinin son derece vurgulu ve kuvvetli olduğunu ifade eder.[256][256]

## Faydalı Bilgiler

Yüce Allah'ın, "oj^^li Ondan sakınımnız" şeklindeki ifadesi, onun hararrj olduğuna bir delildir. Ancak bu ifade, nehiy ve haram kılma konusunda , haram kılındı" lafzından daha edebîdir. Çünkü bu, içkiden tamamen uzak durmak mânâsına gelir. Bu, zina hakkında indirilen zinaya yaklaşmayın[257][257] âyetine benzer. Çünkü zinaya yaklaşmak haram ise, onu yapmak haydi haydi haram olur. Burada durum aynıdır. [258][258]

## Bir Uyarı

Kur'an-ı Kerim'de şer'î hükümlerin illetleri çok kısa olarak anlatılmıştır. Burada ise illet, çok geniş olarak açıklanmıştır. Yüce Allah bu illetleri şöyle sıralar: Mü'minler arasına düşmanlık ve kin sokmak, Allah yolundan ve onu zikretmekten engellemek ve mü'minleri namazdan alıkoymak. Yüce Allah ayrıca, şarap ve kumarın birer pislik ve şeytanın amellerinden bir amel olduğunu, şeytanın insanları aldatmak istediğini anlattı. İşte bütün bunlar bu iki rezil şeyin, yani şarap, içki ve kumarın zarar ve tehlikesini göster inektedir. Şu halde, Kur'an-ı Kerim'in esrarını iyice düşünün.[259][259]

**97.** Allah, Kâ'be'yi, o saygıya lâyık evi, haram ayı, hacc kurbanını ve gerdanlıkları insanların kalkınmasına sebep kıldı. Bu da, Allah'ın göklerde ve yerde ne varsa bildiğini ve Allah'ın her şeyi bilici olduğunu bilmeniz içindir.
**98.** Biliniz ki Allah'ın cezalandırması çetindir ve yine Allah'ın bağışlaması ve rahmeti sınırsızdır.
**99.** Rasûle düşen ancak duyurmadır. Allah açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilir.
**100.** De ki: "Pis ve kötü ile temiz ve iyi bir değildir; pis ve kötünün çokluğu hoşunuza gitse de bu böyledir. Öyleyse ey akıl sahipleri, Allah'ian korkunuz ki kurtuluşa eresiniz.
**101.** Ey iman edenler! Açıklanırsa hoşunuza gitmeyecek olan şeyleri sormayın. Eğer Kur'an indirilirken onları sorarsınız size açıklanır. Allah onları affet-miştir. Allah çok bağışlayıcıdır, aceleci değildir.
**102.** Sizden önce de bir toplum onları sormuş, sonra da bunları inkâr eder olmuştu.

---

[256][256] Ebussuud, II/56
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/144.
[257][257] İsrâ sûresi, 17/32
[258][258] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/144-145.
[259][259] Revâiu'l-beyân
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/145.

**103.** Allah bahîra, sâibe, vaîle ve hâm diye bir şey meşru kilmamıştır. Fakat kâfirler, yalan yere Allah'a iftira etmektedirler ve onların çoğunun da kafaları çalışmaz.
**104.** Onlara: "Allah'ın indirdiğine ve Rasul'e gelin" denildiği vakit: "Babalarımızı üzerinde bulduğunuz yol bize yeter" derler. Ataları hiçbir şey bilmiyor
ve doğru yol üzerinde bulunmuyor iseler de mi?
**105.** Ey iman edenler! Siz kendinize bakın. Siz Idoğru yolda olunca sapan kimse size zarar veremez. Hepinizin dönüşü Allah'adır. Artık O, size yaptıklarınızı bildirecektir.
**106.** Ey iman edenler! Birinize ölüm gelip çatınca vasiyet esnasında İçinizden iki adalet sahibi iki kişi şâ-hid olsun. Eğer şüpheye düşerseniz o iki şahidi namazdan sonra alıkor, "Bu vasiyet karşılığında hiçbir şey almayacağız, akraba da olsa; Allah için yaptığımızı şâ-hidliği gizlemeyceğiz, bu takdirde biz elbette günahkârlardan oluruz." diye Allah üzerinde yemin ettirirsiniz.
**107.** Bu şahîdlerin bir günah kazandıkları anlaşılırsa, şâhidlerin haklarına tecâvüz ettiği, ölüye daha yakın olan mirasçılardan iki kişi onların yerini alır ve: "Andolsun ki bizim şâhidliğimiz onların şâhidliğinden daha gerçekçidir ve biz kimsenin hakkına tecâvüz etmedik, aksi takdirde biz, elbette zâlimlerden oluruz" dîye Allah'a yemin ederler.
**108.** Bu usul, şâhidliği gerektiği şekilde yapmaya yahut yeminlerinden sonra, yeminlerin reddedilmesinden korkmalarına daha uygundur. Allah'tan korkun ve dinleyin. Allah, yoldan çıkmışlar topluluğunu doğru yola iletmez.

## Ayetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde ihramlılar için avlanmanın haram olduğunu bildirdi ve ihramlı iken kuş ve diğer yabanî hayvanları öldürmeyi yasakladı. Bu âyetlerdeki de, Ka'be'yi insanlar için bir tutunma ve kalkın-ma yeri kıldığını bildirdi. Zira ona hürmet etme duygusunu insanların kalplerine o şekilde yerleştirdi ki, orada hiç kimseye eziyet edilmez. Nasıl ki Harem-i Şerif yabanî hayvnaların ve kuşların emniyeti için bir sebeb İse, aynı şekilde insanların, âfetlerden ve korkulardan emniyeti için de bir sebeptir. Ayrıca dünya ve âhiret mutluluklarım ve hayırlarını elde etmek için de bir sebeptir. [260][260]

## Kelimelerin İzahı

Bahire, yormak mânâsına gelen kökündendir. Ebu Ubeyde şöyle der: Bahîra, sonuncusu erkek, olmak üzere beş doğum yaptıktan sonra kulakları yanlan, serbest bırakılan, binilmeyen ve sağılmayan devedir.[261][261]
Sâibe, adak ve benzeri sebeplerle kendisinden faydalanılmamak üzere

[260][260] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/148.
[261][261] el-Bahr, 4/28

salıverilen devedir.
Vasile, koyundan olur. Yani koyun, yedi defa doğum yapar ve son doğumunda biri erkek biri dişi olmak üzere çift doğurursa, Araplar: Dişi, erkek kardeşini kurtardı." derler ve onun hürmetine erkeği de kesmezlerdi. İşte böyle bir doğumu yapan koyuna vasîle denir.[262][262]
Hâm, dölünden on batın doğan erkek devedir ki, böyle bir deveye Sırtını korudu denir, ona binilmez ve hiçbir otlak ve sudan menedilmez.
Görüldü, ortaya çıktı, demektir. Bir kimse, bir başkasının bir hainliğini gördüğünde der.
Evleyânî, daha yakın, mânâsına gelen kelimesinin tesni-yesidir. [263][263]

## Nüzul Sebebi

**a.** İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunur: Bazı kişiler Peygamber (s.a.v.)'e sorarlardı. Meselâ biri: "Benim babam kimdir?" derdi. Bir diğeri devesini yitirir: "Devem nerde?" diye sorardı. Bunun üzerine Yüce Allah Ey iman edenler! Açıklandığı takdirde, hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın..." âyetini indirdi.[264][264]
**b.** İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunur: Temîm-i Dârî ile Adiyy Beddâ Mekke'ye gider gelirlerdi. Bir defasında Sehmoğullanndan bir genç onlarla birlikte yola çıktı ve hiçbir müslümanın bulunmadığı bir yerde öldü. Ölmeden önce onlara, terikesini ailesine vermelerini vasiyet etti. Onlar da terikeyi ailesine verdiler. Fakat altın süslemeli gümüş bir tabağı vermediler. Durum Rasulullah (s.a.v.)' intikal etti. Rasulullah (s.a.v.) da, on lardan tabağı gizlemediklerine ve görmediklerine dair yemin aldı. Sonr; tabak Mekke'de bulundu. Tabağı almış olanlar "Biz bunu Adiyy ve Te mîm'den satın aldık." dediler. Sehm kabilesinden olan o gencin vârislerin den iki kişi gelerek, bu tabağın o gence ait olduğuna yemin ettiler. Bizin şahitliğimiz Adiyy ve Temîm'in şâhidliğinden daha gerçektir. Biz, kimse nin hakkına tecavüz etmedik dediler. Ve tabağı aldılar. Bunun üzerine Ey mü'minler! Aranızda şahitlik...." diye başlayaı âyet nâzü oldu.[265][265]

## Âyetlerin Tefsiri

**97.** Allah, Beyt-i Haram olan Kâ'be-i Muazzama'yı, insanların din ve dünya işlerini yürütebilmeleri için bir fayda sağlama ve maişet temin etme yeri kıldı. Çünkü Ka'be, din ve dünya işleri için bir maişet sebebidir. Korkan oraya sığınır, güçsüz orada emniyet içinde olur. Tüccar orada kazanır, hacılar ve umre yapanlar oraya yönelir. Haram aylarını (Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb)

---

[262][262] Ebu Ubeyde, Garîbul-Kur'an, s. 147
[263][263] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/149.
[264][264] Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, s. 120
[265][265] Kurtub', 6/346
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/149.

da, bu aylarda savaş korkusundan emin oldukları için, maişetlerini temin zamanı kıldık. Aynı zamanda Hareme gönderilen kurbanlık hayvanları, hem kendilerinin hem de sahiplerinin emniyet içinde olmaları için, keza Harem'in bitkilerinden gerdanlık takılmış olan develeri de Allah insanların maîşet temin etmelerine sebep kıldı. Ey insanlar! Allah'ın Beyt-i Haram, Haram" aylar, Hareme gönderilen kurbanlar ve gerdanlık asılmış kurbanlar için gösterilmesini istediği bu hürmet, O'nun, göklerin ve yerlerin işlerini tafsilatı ile bildiğini, sizin yararınıza olan şeylerden haberdar olduğunu, do-layısıyle Harem-i Şerifi, içinde her şeyin barındığı emniyetli bir yer kıldığını bilmeniz içindir. İnkarlarına ve sapıklıklarına rağmen, O'nun, kullarına yaptığı lutfa bir bakınız. [266][266]

**98.** Ey insanlar! Bilesiniz ki, kendisine isyan edenler için Allah'ın azabı şiddetlidir. Tevbe ve itaat edenler için ise, O' çok bağışlayıcı ve pek merhamet edicidir. Öyleyse onun azabı sizi ümitsizliğe düşürmesin, rahmeti de sizi ümitlendirmesin.[267][267]

**99.** Peygamberlerin, risâlet görevini eda ve Şeriatı tebliğ etmekten başka bir görevi yoktur. O da, üzerine vacip olanı tebliğ etmiştir. Artık, görevini yerine getirmede kusur eden kimsenin hiçbir özrü yoktur. Allah sizin gizlediklerinizi de, açığa çıkardıklarınızı da bilir. Amellerinizden ve hallerinizden hiçbir şey ona gizli kalmaz. O, amellerinizin karşılığını verecektir. Ebu Hayyân şöyle der: Bu cümlede tehdit vardır. Çünkü Yüce Allah kulunun gizli ve açık hallerinden haberdar olduğunu ve kendisinin gerek sevap gerekse ceza bakımından bunların karşılığını vereceğini ona haber vermiştir.[268][268]

**100.** Ey Muhammed! De ki: Ey insanlar, pis olan şeyin çokluğu sizi hayrete düşürse de, pis ile temiz bir değildir. Allah burada helal ile haramı, itaatkâr ile âsîyi, âdi olan şeyle iyi olan şeyi birbirinden ayırmak için darb-ı mesel getirdi. Kurtubî şöyle der: Bu lafız bütün işlere şâmildir. Kazançlarda, işlerde, insanlarda, ilimde ve diğer hususlarda düşünülebilir. Bütün bunlardan pis olan, çok olsa da, fayda vermez, değersizdir ve sonu güzel olmaz. İyi olanlar, az da olsa, faydalıdır, değerlidir ve sonu güzeldir.[269][269] Ebu Hayyân şöyle der: Açık olan şudur ki, habis (pis) ve tayyib (temiz) kelimeleri umûmîdir. Malın helali ve haramı, amelin iyisi ve kötüsü, insanların iyisi ve âdisi, inançların sağlamı ve bozuğu bunun ifade ettiği mânâya dâhildir. A'râf sûresinde bulunan Rabbin izniyle güzel memleketin bitkisi güzel çıkar. Kötü olandan ise, faydasız bitkiden başka bir şey çıkmaz[270][270] âyeti, bu âyetin bir benzeridir.[271][271]

---

[266][266] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/150.
[267][267] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/150.
[268][268] el-Bahr, 4/27
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/150.
[269][269] Kurtubî, 6/327
[270][270] A'râf sûresi, 7/58
[271][271] el-Bahr, 4/27

Ey akü sahipleri! Allah'ın emirlerine sarılmak ve yasaklarından sakınmak suretiyle ondan korkunuz ki kurtuluşa eresiniz ve Allah'ın rızasını ve ebedî nimetini kazanasınız. [272][272]

**101.** Ey iman edenler! Açıklandığı takdirde sizi üzecek olan ve muhtaç olmadığınız şeyleri, peygambere sormayınız. Zemahşerî şöyle der: Peygambere çok soru sormayın. Böyle yapmaya devam ederseniz neticede, size zor gelecek mükellefiyetleri ona sormuş olursunuz. O da sorduğunuz şeyler hakkında size fetva verir ve onlarla sizi mükellef tutarsa bu durum, sizi üzer, onları yapma zor gelir ve sorduğunuza pişman olursunuz.[273][273] Eğer bu zor mükellefiyetleri vahiy indiği zaman sorarsanız, sizi üzecek bu zor şeyler size açıklanır. Öyleyse bunları sormayın.[274][274] Allah, daha önce zaruret olmadan sorduğunuz soruları affetti ve âhirette sizi cezalandırmaktan vaz geçti. Artık tekrar böyle şeyler yapmayın, Allah'ın mağfireti bol, lütuf ve ihsanı büyüktür. Dolayısıyle sizi affetti ve cezalandırmakta acele etmedi. [275][275]

**102.** Sizden önce de bir toplum, bu gibi sorular sormuştu. Kendilerine cevap verilip bazı mükellefiyetler yüklenince onu inkâr etmişlerdi. Bundan dolayı Yüce Allah "Sonra onunla amel etmedikleri için kâfir oldular" buyurdu. İsrailoğulları, peygamberlerinden bazı şeyleri sorarlar, sordukları şey kendilerine emredilince de onu yerine getirmez ve bu sebeple helak olurlardı. [276][276]

**103.** Allah bahîra, sâibe vasî-le ve hâm diye bir şey meşru kırmamıştır. Câhiliyye halkı, bir deve sonuncusu erkek olmak üzere beş doğum yaptığında onun kulaklarını yarar ve ona binmeyi haram sayarlardı. İşte bu deveye bahîra denilir. Bir kimse: "Yolculuğumdan dönersem" veya "hastalığımdan kurtulursam devem serbest olsun" der ve bahira gibi, bu deveden yararlanmayı haram sayardı. İşte böyle deveye de sâibe denir. Bir koyun dişi doğurursa o kendilerinin, erkek doğurursa ilâhlarının olurdu. Bir erkek ve bir dişi olmak üzere ikiz doğurursa: kardeşini kurtardı" derler ve erkeği ilâhları için kes-mezlerdi. Bu kuzuya da vasîle denir. Erkek devenin sulbünden on doğum meydana geldiğinde "sırtını korudu" derler ve onun sırtına yük vurmazlardı. Böyle deveye de "hânı" denir, tslam gelince, bu geleneklerin tümünü ortadan kaldırdı. Ne bahîra, ne sâibe, ne vasîle ve ne de ham kaldı. Fakat Allah'ı inkâr edenler ona karşı yalan uyduruyorlar ve bunları Allah'ın haram kıldığını söyleyerek: "Allah bize böyle emretti" diyorlar. Halbuki onların çoğu bunun bir iftira olduğunu anlayamazlar. Çünkü onlar bu hususta babalarını taklit ediyorlar.

---

[272][272] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/150-151.
[273][273] Keşşaf, 2/533
[274][274] İbn Abbas bu âyetin tefsirinde şöyle der: Size habedr verildiği takdirde sîzi üzecek çeleri sormayın. Bu şey, ya yapmanı gereken dinî bir yükümlülük olur veya sizi üzecek bir haber olur. "Babam nerede?" diye soran ve "Cehennemededir" diye cevap alan kimsenin durumu böyledir. Fakat kur'an bir hüküm indirir de Rabbinİz size bir şey emrederse, işte o zaman bunun açıklanmasını islerseniz onu size açıklapı izah eder. (el-Bahr'1-muhît, 4/31'den nakleden)
[275][275] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/151.
[276][276] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/151.

Bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyurdu: [277][277]

**104.** Bu sapıklara: "Gelin, helal ve haram kıldığınız hususlarda, Allah ve Rasulünün hükmüne gidelim" denildiğinde: "Babalarımızın dini bize yeter" derler, Babaları, din hususunda bir şey bilmiyor ve hakka yöne1 emiyorlarsa yine onların üzerinde bulundukları sapıklığa tabi mi olacaklar?! Bu âyetteki hemze inkâr içindir, maksat ise kınamadır. [278][278]

**105.** Ey iman edenler! kendinizi düzeltmeye bakın. Yani kendinizi, isyanlara dalmaktan ve ısrarla günah işlemekten koruyun ve nefislerinizi ıslahtan ayrılmayın. Siz hidâyete erince, insanlardan sapıklığa düşenlerin sapıklığı size zarar vermez. Zemahşerî şöyle der: Müslümanlar, kâfirler için üzülüyorlar ve onların İslama girmelerini arzu ediyorlardı. Onlara: "Siz kendi nefsinizi ıslah edin, hak yolda yürüyün. Siz hidâyette olduğunuz sürece, dininizden olmayan sapıklar size zarar veremez. Nitekim Yüce Allah peygamberine şöyle buyurdu: O halde onlar uğruna üzüntülere dalarak canın sıkılıp yıpranmasın.[279][279]
Ebussuûd şöyle der: Hiç kimse, âyette, emr-i bi'1-maruf ve nehy-i ani'l-münker (iyiyi emretme, kötüden sakındırma) görevini bırakma hususunda bir ruhsat bulunduğu vehmine kapılmasın. Çünkü bu görevi yapmak, hidâyetin bir parçasıdır. Rivayet olduğuna göre Hz. Ebubekir es-Sıddîk (r.a.) bir gün minberde şöyle dedi: "Ey insanlar! Siz bu âyeti okuyor fakat yanlış anlıyorsunuz. Ben, Rasulul-lah (s.a.v)'m şöyle dediğini işittim: "İnsanlar kötü bir şeyi gördüklerinde onu değiştirmezlerse Allah onlara umumi bir ceza verir.[280][280]
Sizin ve bütün mahlukatın dönüşü Allah'adır, O, amellerinizin karşılığını verecektir. Beyzâvı şöyle der: Bu âyet hak vt bâtıl gruplardan birisi için vaad, diğeri için tehdit ifade eder. Ayrıca, hiç kimsenin, diğerinin günahından sorumlu tutulmayacağına dikkat çeker. [281][281]

**106.** Ey imai edenler! Sizden biri ölmek üzere olup da, üzerinde ölüm belirtileri görül düğünde, onun vasiyetine, müslümanlar-dan iki âdil şahıs, veya sizden iki şahid bulamadığınız takdirde gayr-müslimlerden iki kişi şahitlik etsin. Eğer siz yolculuğa çıkar da, eceliniz gelir ve ölüm belirtileri görülürse böyle yapın. O iki şahidi ikindi namazından sonra ahkorsunuz. Çünkü ikindi vakti, insanların toplanma vaktidir.Rasululla (s.a.v) böyle yapmış ve ikindi namazından sonra minberin yanında Adib. Bedda ile Temîmi Dârî'ye yemin ettirmiştir. Şahitliklerinden emin değilseniz ve şüpheye düşmüşseniz, Allah adır yemin etsinler. Ebussuûd şöyle der: Eğer sizden bir vâris, iki şahidi hidâyetinden ve

---

[277][277] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/151-152.
[278][278] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/152.
[279][279] Fâtır sûresi, 35/8; Keşşaf, 2/538
[280][280] İbn Mâce, Fiten 20; İbn Hanbel, 2/25; Ebussuûd, 2/65 Aşağıdaki hadis de bu mânâyı destekler. "İyiliği emredin, kötülükten nehyedin. Nihayet peşine düşülen bir cimrilik, kendisine uiuyulan bir heves, tercih edilen bir dünya ve her görüş sahibini kendi görüşünü beğendiğini gördüğünde, kendini düzeltmeye bak." Bu hadisi Hâkim rivayet etmişlir. (Ayrıca bkz, İbn Mâce, Fiten, 21)
[281][281] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/152-153.

terikeden bir şey almalarından kuşku duyarsa, onları tutı ve Allah adına onlara yemin ettirin.[282][282] Onlar şöyle diyerek yemin ederler: Biz bu şahitliğimizle kemseyi kayırmıyon ve Allah adına yemin ederek bir dünyalık almıyoruz. Yani, lehinde yem ettiğimiz kişi bir yanımızda olsa, mal için yalan söyleyerek Allah adıı yemin etmeyiz. Allah'ın bize yerine geti meyi emrettiği şahitliği de gizlemeyiz. Eğer böyle yaparsak günahkârla dan oluruz. [283][283]

**107.** Onlar yemin ettikten sonra, hainlikL veya yalancı şahitlikleri ortaya çıkarsa terikede hak sahibi olan vârislerden iki adam, o iki hain yerir şahitlik eder. Bunlar, mirasa hak kazananların en layıklarından olmalıd Bu iki şahit Allah adına yemin eden "Bizim şahitliğimiz onların şahitliğinden daha doğru, dinlenmeye ve dikate alınmaya daha layıktır. Çünkü onlar hainlik ettiler, Biz onların hakkında hain demekle zulmetmedik. Biz onların ale hinde yalan söylersek zalimlerden oluruz. [284][284]

**108.** Bu hüküm, gerçeği değiştirme* olduğu gibi şahitlik etmeye veya kendilerine sonra bir başkasının yemin etmesi böylece yeminleri reddedilerek rezil ruma düşmekten korkmalarını sağlamaya daha uygundur, Rabbinizden korkunuz ve emrine itaat ediniz. kendisine itaatten çıkanları rahmetine ve cennetine iletmez. [285][285]

## Edebî Sanatlar

**1.** Kurban ve gerdanlık takılmış kurban." Burada kelimesinin üzerine atfı kabilindendir. Kendilerine gerdanlık takılmış kurbanların sevabı daha çok olduğu ve haccın değeri de bunlarla daha iyi ortaya çıktığı için, kalâid kelimesi özellikle zikredildi.
**2.** Peygamberin görevi sadece tebliğ etmektir." Burada, mübalağa ifade etmek için mastarı zikredildi, fakat onunla tebliğ kastedildi.
**3.** Pis ve temiz", kelimeleri arasında tıbak, arasında da iştikak cinası vardır. Her ikisi de edebî santiardandır.
**4.** aranızdaki şahitlik.." Bu cümle, lafzan haber, manen inşa cümlesidir. Bununla "emir" murat olunur. Yani "aranızda şahitlik etsin" demektir. [286][286]

## Faydalı Bilgiler

İman Şâtıbî şöyle der : Çok soru sormak yerilmiştir. Soru sormanın yerildiği bir çok yer vardır. Bunlardan on tanesini yazıyoruz:
**1.** Dînî hiçbir faydası olmayan şeyi sormak: Bir kimsenin peygam-ber'e (s.a.v.):

---

[282][282] Ebussuûd, 2/66
[283][283] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/153.
[284][284] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/153.
[285][285] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/153.
[286][286] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/154.

"Babam kimdir?" diye sorması gibi.
**2.** İhtiyaçtan fazla olan şeyi sormak. Bir adamın, hac hakkında: "Her sene mi yapılacak?" diye sorması gibi.
**3.** O anda ihtiyacı olmadığı halde soru sormak: "Sizi bıraktığım sürece siz de beni bırakın[287][287] hadisi buna delildir.
**4.** Zor ve kötü meseleleri sormak. Nitekim, bilmece gibi yanıltıcı sözler kullanmak yasaklanmıştır.
**5.** İbadetle ilgili konularda hükmün illetini sormak. Hayızlı kadının, namazı değil de orucu kaza etmesinin sebeb ve hikmetini sormak gibi.
**6.** Derinleştirerek ve zorlaştırarak sormak. İsrailoğullarının sığırı, mahiyetini ve rengini sormaları gibi.
**7.** Kitap ve Sünnetin rey ile çeliştiğini ortaya koymak için soru sormak. Bundan dolayı Saîd: "Sen Irak'lı mısın?" demiştir.
**8.** Müteşâbihler hakkında soru sormak. İmam Malik'e "İstiva" dan sorulması bu kabildendir. O: "İstiva malûmdur...." şeklinde cevap vermişti.
**9.** Geçmiş kimseler arasında meydana gelen olayları sormak. Ömer b. Abdülaziz şöyle demiştir: Allah, o kanlardan ellerimi korudu. Ben artık dilimi onlara bulaştırmam.
**10.** Zora sokmak, susturmak ve mücadelede galip gelmek için soru sormak. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Allah'ın ençok buğzettiği adam, aşın mücadeleci olan adamdır.[288][288]

**109.** Allah'ın, peygamberleri toplayıp da: "Size ne cevap verildi?" dediği gün: "Bizim hiçbir bilgimiz yok, şüphesiz ğaybları hakkıyle bilen ancak sensin" diyeceklerdir.
**110.** Allah o zaman şöyle diyecek: "Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene verdiğim nimetimi hatırla! Hani seni mukaddes ruh ile desteklemiştim; sen beşikte iken de yetişkin çağında da insanlarla konuşuyordun. Sana kitabı, hikmeti, Tevrat ve incil'i öğretmiştim. Benim iznimle çamurdan, kuş şeklinde bir şey yapıyordun da ona üflüyordun, hemen benim iznimle o bir kuş oluyordu. Yine benim iznimle anadan doğma körü ve alacalıyı iyüeştiriyordun. Ölüleri benim iznimle hayata diriltiyordun. Hani İsrailoğullarına mani olmuştum: kendilerine apaçık deliller getirdiğin zaman inkâr edenler: "Bu apa- çık bir sihirden başkası değildir" demişlerdi.
**111.** Hani Havarilere: "Bana ve peygamberime iman edin" diye ilham etmiştim. Onlar da : "îman ettik, bizim Allah'a teslim olmuş kimseler olduğumuza sen de sahid ol." demişlerdi.
**112.** Hani havariler: "Ey Meryem oğlu İsa Rabbin bize gökten, donatılmış bir sofra indirebilir mi?" demişlerdi. O: "İman etmiş kimseler iseniz Allah'tan korkun" demişti.

---

[287][287] Müslim, Hacc 412; Fedâil 131

[288][288] Buhari, Ahkam 34 Mezalim 15 K Tefsir 37 Kasımi Mehanisu't- tevil 6/2176
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/154.

**113.** Onlar: "İstiyoruz ki ondan yiyelim, kalblerimiz mutmain olsun, bize doğru söylediğini bilelim ve onu gözleriyle görmüş şahidler olalım" demişlerdi.
**114.** Meryem oğlu İsa şöyle dedi: "Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofra indir ki bizim için, geçmiş ve geleceklerimiz için bayram ve senden bir âyet olsun. Bizi rızıklandır; zaten sen, rızık verenlerin en hayırlısısın."
**115.** Allah da şöyle buyurdu: "Ben onu size şüphesiz indireceğim; ama bundan sonra içinizden kim inkâr ederse, kainatta hiçbir kimseye etmediğim azabı ona edeceğim."
**116.** Allah: "Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara: "Beni ve anamı, Allah'tan başka iki ilâh bilin" diye sen mi dedin buyurduğu zaman o, şöyle dedi: "Hâşâ! Seni tenzih ederim; hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz. Hem ben söyleseydim sen onu şüphesiz bilirdin. Sen benim içimdekini bilirsin, halbuki ben senin zatında olanı bilmem. Ğaybları eksiksiz bilen yalnızca sensin.
**117.** Ben onlara, ancak bana emrettiğini söyledim: Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin, dedim. İçlerinde bulunduğum müddetçe onlar üzerine kontrolcü idim. Beni vefat ettirince artık onlar üzerine gözetleyici yalnız sen oldun. Sen her şeyi hakkıyle görensin.
**118.** Eğer kendilerine azap edersen şüphesiz onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin."
**119.** Allah şöyle buyuracaktır: Bu, doğrulara, doğruluklarının fayda vereceği gündür. Onlara; içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler vardır. Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. İşte büyük kurtuluş ve kazanç budur.
**120.** Göklerin, yerin ve içlerindeki her şeyin mülkiyeti Allah'ındır, O, her şeye hakkıyle kadirdir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, ecel yaklaştığında vasiyet edilmesini anlattı ve Allah'a karşı takva ile amel edilmesini, emrinin dinlenip itaat edilmesini emretti. Bu âyetlerde de, Allah'ın öncekileri ve sonrakileri hesap ve ceza için toplayacağı o korkunç kıyamet gününden bahsetti. Daha sonra, kulu ve Rasulü Hz. İsa'yı desteklemek için verdiği mucizeleri anlattı. Bunlardan birisi de, gökten sofranın inmesidir. Bu mübarek sureyi, Hz. İsa'nın ilâhlık iddialarından uzak olduğunu bildirerek sona erdirdi. [289][289]

## Kelimelerin İzahı

Men ettim ve çevirdim. Görmekten men olunduğu için amayada denilir.
Seni kuvvetlendirdim demektir. Kuvvet mânâsına gelen kelimesinden alınmıştır.
Vahyettim. Vahy: mânâyı, gizlice kalbe atmak demektir. Vahy birkaç kısma ayrılır: İlham mânâsına olan vahy, uykuda veya uyanıkken bildiri mânâsına

[289][289] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/158.

vahy, Cebrail (a.s)'i peygambere göndermek mânâsına vahy.[290[290]]
Mâide, üzerinde yemek bulunan masadır. Üzerinde yemek olmayan masaya sofra: denmez.[291[291]]
Rakîb, murakıb ve yapılan işlere şahit olan demektir. : Ebeden, kesintisiz demektir. [292[292]]

## Âyetlerin Tefsiri

**109.** Ey insanlar! Allah'ın hesap ve ceza için peygamberleri ve bütün inaElûkâtı toplayacağı o kokunç kıyamet gününü hatırlayın. O gün Allah peygamberlere : "Ümmetleriniz size ne cevap verdi? Kavminizi imâna ve tevhide çağırdığınızda size ne cevap verdiler?" der. Peygamberler: Senin ilminin yanında bizim ilmimiz bir hiçtir. Muhakkakki sen gayıpları bilicisin. Sen bizim bilmediğimiz açık ve kapalı şeylerin hepsini bilirsin. İbn Abbas şöyle der: "Biz neyi biliyorsak, sen onu bizden daha iyi bilirsin" demektir.[293[293]] Ebussuûd şöyle der: Burada, peygamberlerin karşılaştıkları durumlar ve çektikleri sıkıntılar sebebiyle şikâyetlerini izhâr ve işi Allah'ın ilmine havale vardır. Aynı zamanda, bu âyet, kavimlerinden intikam alma hususunda Rablerine sığındıklarını ifade eder.[294[294]]

**110.** Allah o zaman şöyle diyecek: Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene verdiğim nimetim hatırla. İbn Kesir şöyle der: Yüce Allah, kulu ve Rasulü İsa b. Meryem vasıtasıyle mucizeler ve harikulade olaylar göstererek ona ihsanda bulunduğunu hatırlatıyor. Yani, seni erkeksiz bir anneden yaratmak ve kudretimin kemâline kesin bir delil kılmak suretiyle sana olan nimetimi hatırla. Annene de ihsanda bulunduk. Zira seni, zalimlerin, anneni itham ettiği fahişelik suçundan uzak olduğuna delil kıldık.[295[295]] Kurtubî şöyle der: "Bu, kıyamet gününün vasıflarındandır. Sanki Yüce Allah şöyle buyurdu: Allah'ın, peygamberleri topladığı ve İsa (a.s.)'ya da şöyle dediği günü hatırla[296[296]] Yüce Allah, kıyametin yakın olduğunu vurgulamak için buyurarak mâzî siyğasını kullandı. Çünkü gelecek olan her şey yakındır. Hatırla ki seni, Rûhu'l-kudüs ile destekledim. Yani, seni mukaddes ve temiz Ruh Cebrail ile desteklediğimiz zamanı da hatırla, insanlarla, bir çocuk olarak beşikte ve peygamber olarak da olgunluk çağında konuşuyordun. Sana Tevrat ve İncil ile beraber yazmayı ve faydalı ilim olan hikmeti öğrettiğim zamanki nimetimi hatırla. Yine hatırla ki, benim emrim ve kolaylaştırmamla, çamura kuş sureti veriyordun.
O suret ve şekle üfürdüğün de, Allah'ın emri ve dilemesiyle o bir kuş oluyordu. Görmeyen körlere, şifa bulmaz alacalılara benim emrim ve dilememle şifa

---

[290[290]] Kurtubî, 6/363
[291[291]] ed-bahr, 4/30
[292[292]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/158.
[293[293]] Kurtubî, 6/361.. İbn Kesir şöyle der: Bu âyet, Allah'a karşı nasıl edebli olunacağını öğreten âyetlerdendir. Yani, senin her şeyi kuşatan ilmine nisbetle bizim hiç İlmimiz yoktur. Sen herşeyden haberdarsın. Bizim ilmimiz, senin herşeyi kuşatan ilminin yanında "Yok" gibidir.
[294[294]] Ebussuûd, 2/70
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/158.
[295[295]] İbn Kesir, 2/561
[296[296]] Kurtubî, 6/362

veriyordun. Benim emrim ve dilememle ölüleri diriltiyordun. Hz" İsa'ya ilâhtık nisbet edenleri reddetmek, bu harikulade hallerin Allah tarafından olduğunu ve mucize olarak onları Hz. İsa'nın eliyle gösterdiğini açıklamak için, Yüce Allah iznimle" lafzını her mucize ile tekrarladı, Hatırla o zamanı ki, Yahudilere hüccetler ve mucizeler getirdiğinde, seni öldürmeye azmetmişlerdi de ben Yahudilerin seni öldürmesine mani olmuştum. Peygamberliğini inkâr edip sana iman etmeyenler:"Bu harikulade olaylar, açık bir sihirden başka bir şey değildir" dediler. [297][297]

**111.** Bu da, Hz. İsa'ya yapılan lütuflardandlr. Yani" hatırlaki, ben bir zamanlar Havarilere. Beni ve peygamberim Meryem oğlu İsa'yı tasdik edin" diye emir ve ilham etmiştim.
Onlar da: Ey Rabbimiz! Bize emrettiğini tasdik ettik. Bizim bu iman ve tasdikte samimi olduğumuza ve senin emrine boyun eğdiğimize şahit ol" demişlerdi. [298][298]

**112.** Yine hatırla ki, Havariler, "Ey İsa! Rabbin gökten bize bir sofra indirebilir mi? diye sordular. Kurtubî şöyle der: Bu soru, başlangıç dönemlerinde Allah hakkındaki bilgileri tam olarak oturmadan önce, idi. Bu sözün, onlarla beraber bulunan Câhiller tarafından söylenmiş olması da mümkündür.
Nitekim Hz. Musa'nın kavminden bazıları da Onların ilâhlan gibi, bize de bir ilâh yap[299][299] demişlerdir.[300][300] Ebu Hayyân şöyle der: Bu lafzın zahiri, onların, Allah'ın gökten bir sofra indirmeye kadir olması hususunda şüpheye düştüklerini ifade eder. Zemahşerî'nin görüşü de budur.[301][301] Diğer tefsircilere gelince, bunlar, Havarilerin mü'min ve İsa (a.s)'nm yakın arkadaşları olduklarında ve Allah'ın gökten bir sofra indirebileceğinde şüphe etmediklerinde ittifak etmişlerdir. Hatta Hasan-ı Basrî Şöyle der: Onlar Allah'ın kudreti hususunda şüphe etmediler. Sadece, indirip indirmeyeceğine dair bilgi isteyen kimsenin sorusu gibi soru sordular. Eğer indirecekse, onu bizim için iste, dediler.[302][302] Onların sorulan, kalplerinin huzur ve sükûnet bulması içindi, Hz. İsa onlara: "Eğer, Allah'ın kemâl-i kudretine inanıyorsanız, böyle sorular sormak hususunda Allah'tan korkunuz. [303][303]

**113.** Havârîler dediler ki: Biz sofra istemekle, teberrüken ondan yemek ve kalplerimizin yakın, imanımızın artmasıyle sükunete erkmesini istiyoruz, Etrafında şaibe bulunmayan kesin bir bilgi ile, senin peygamberlik davandaki doğruluğunu bilmek istiyoruz. Bir de onu görmeyen insanların yanında onun

---

[297][297] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/158-159.
[298][298] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/159.
[299][299] A'râf sûresi, 7/138
[300][300] Kurtubî, 6/364
[301][301] Zemahşerî şöyle der: Eğer sen: "onlar İman ve ihlastan sonra, "Rabbin indirebilir mi?" diye nasıl sordular? dersen, derim ki: Allah onalan iman ve ihlas ile vasıflandırmadı, sadece onların "ihlasli mü'min" olduklarına dair iddalarını nakletti. Onların bu iddiaları bâtıldır ve onlar şüphecidirler. Bu öyle bir sözdür ki, Rablerine tazim eden mü'minlerden böyle bîr söz çıkmaz. (Keşşaf, T/540)
[302][302] el-Bahr, 4/53
[303][303] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/159-160.

hakkında şahitlik edelim. [304][304]

**114.** Meryem oğlu İsa: " Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofra indir" dedi. Hz. İsa, susturucu bir delille onları susturmak için sofra isteklerine cevap verdi. Rivayet edildiğine göre Hz. İsa dua etmek isteyince kıldan yapılmış bir cübbe ve yine kıldan yapılmış bir aba giydi. Kalkıp namaz kılmaya, Rabbine dua etmeye ve ağlamaya başladı. Ebussuûd şöyle der: Son derece yalvarıp yakardığmı göstermek için Rabbine iki defa seslendi. Bir defa bütün kemal sıfatlarını toplamış olan ilâhlık sıfatıyla , bir defa da terbiye bildiren Rablik sıfatıyla seslendi.[305][305]
Bu sofra bizim için ve bizden sonra gelecekler için bir ferah ve sevinç günü ve senin Resulünün doğruluğuna şahit, hüccet ve delil olsun. Ey Allahım! bize rızık ver. Şüphesiz sen nimet ve rızık verenlerin en hayırlısısın. Çünkü sen zengin ve Övgüye layıksın. [306][306]

**115.** Allah İsa (a.s.)'m duasını kabul ederek şöyle buyurdu: "Ben gökten Bu sofrayı size indireceğim.
Artık bu açık mucizeden sonra kim inkâr ederse ona, hiçbir insana yapmadığım bir şekilde azap edeceğim. Hadiste şöyle buyrulmuştur; Gökten ekmek ve etle donanmış sofra indirildi. Onlara ertesi güne saklamamaları ve hainlik etmemeleri emredildi. Fakat onlar hainlik etti ve ertesi gün için kaldırıp sakladılar. Bunun üzerine maymun ve domuzlara çevrildiler.[307][307] Teshil yazarı şöye der: Bir mucize isteyip te bu mucize kendisine gösterildikten sonra yine inkâr edenlere Allah'ın kanunu, ceza vermek suretiyle cereyan eder. Bunların bazıları (sofra mucizesini gördükten sonra) yine inkâr edince Allah onları domuzlara çevirdi.[308][308]

**116.** "Ey Meryem oğlu fsa! İnsanlara: 'Beni ve anamı, Allah'tan başka iki ilâh bilin diye sen mi dedin? buyurduğu zamanı hatırla ile başlayan kıssa üzerine atfedilmiştir. İbn Abbas şöyle der: "Bu söz kıyamet gününde bütün mahlu-katın huzurunda Yüce Allah tarafından söylenecek ki kâfirler kendilerini, bâtıl yolda olduklarını anlasınlar.[309][309] Buna göre mânâ şöyledir: Kâfirleri kınamak ve susturmak için Allah'ın âhirette kulu ve elçisi Meryem oğlu İsa'ya hitap edeceği günü insanlara hatırlat. Allah şöyle hitap edecek: Ey İsa! İnsanları sana ibadet etmeye, senin ve annenin ilâh olduğuna inanmaya sen mi çağırdın?! Kurtubî şöyle der: Yüce Allah bu soruyu, Hz. İsa'nın ilâh olduğunu iddia edenleri kınamak için soracak ki bu sorudan sonra onları daha sert bir şekilde ayıplasın, kınasın ve onlara daha şiddetli muamele etsin[310][310] İsa şöyle dedi: Ey Rabbim!

---

[304][304] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/160.
[305][305] Ebussuûd Tefsiri, 2/73
[306][306] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/160.
[307][307] Tirmizî, Tcfsiru'l-kur'an, VI, 3061
[308][308] Teshil, 2/194
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/160-161.
[309][309] Ebu Hayyân, el-Bahr, 4/58
[310][310] Kurtubî, 6/375

Sana layık "olmayan şeylerden seni tenzih ederim. Söylemeye hakkım olmayan sözü söylemek bana yakışmaz. Ben onu söyle-diysem şephesiz sen bilirdin. Çünkü sana hiçbir şey gizli kalmaz. Benim söylemediğimi sen biliyorsun. Hz. İsa'nın bu ifadesi, onun böyle bir söz söylemediğinin delili olup onun bundan uzak olduğunu gösterir. Ayrıca onun, celal sahibi Yüce Allah'ın huzurunda son derecede edepli davrandığmı, kendisinin zillet ve aczini ortaya koyduğunu ifade eder. Sen benim zatımın hakikatim ve içindekileri bilirsin. Halbuki ben senih zatının hakikatini ve onda bulunan kemal sıfatlarını bilemem. Sen bütün gizli şeyleri ve niyetleri bilirsin. Senin ilmin, olmuşları ve olacakları kuşatır. [311][311]

**117.** Ben onlara, ancak bana emrettiklerini söyledim. Râzî"şöyle der: Hz. İsa, kendisini ve Allah'ı beraberce emredici durumuna sokmamak için, edebin gereğini yaparak, "Onlara emrettim" yerine, "Onlara söyledim" demiştir, Onlara: Beni ve sizi yaratan Allah'a ibadet edin. Ben de sizin gibi bir kulum" dedim.
Onların aralarında bulunduğum sürece, yaptıklarına şahit idim. Beni semaya kaldırarak kendine çekince, ey Allah'ım, onların amellerinin gözetleyicisi ve yaptıklarının şahidi yalnız sen oldun. Her şeyi gören sensin. Senden hiçbir şey gizli kalmaz. [312][312]

**118.** Eğer onlara azap edersen, sen onların malikisin. Onlar hakkında istediğin gibi tasarrufta bulunursun. Sana asla itiraz edilmez, Eğer onlardan tevbe edenleri bağışlarsan, şüphesiz işinde galip olan, yaptıklarını bir hikmete göre yapan sensin. [313][313]

**119.** Yüce Allah şöyle buyuracaktır:
Bu, kıyamet günüdür. Bugün, dünyada doğru olanlara, bu doğrulukları fayda verecektir. Çünkü bugün, yapılan amellerin karşılıklarının verileceği bir gündür. Onlar için, köşklerinin ve ağaçlarının altından ırmaklar akan, içinde devamlı kalıp hiç çıkmaycakları cennetler vardır. Doğruluklarından dolayı, Allah'ın rızasına nail olmuşlar. Kendilerine verdiği sevap ve mükafattan dolayı onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. İşte bu naim cennetlerini elde etme ve onlara kavuşma nimetidir. [314][314]

**120.** Göklerin, yerlerin ve bunlar arasındaki" şeylerin mülkü Allah'ındır. Yani bunların hepsi Onun mülküdür. Onun idaresi ve dilemesi altmdıdır. O, her şeye kadirdir. [315][315]

**Bir Uyarı**

---

[311][311] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü'l-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/161.
[312][312] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü'l-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/161-162.
[313][313] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü'l-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/162.
[314][314] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü'l-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/162.
[315][315] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü'l-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/162.

imâm Müslim'in, Sahîh'inde rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) Yüce Allah'ın İbrahim (a.s)'in söylediği: "Rabbim, bu putlar insanlardan bir çoğunu saptırdılar. Artık kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, şüphesiz sen çok bağışlayan, merhamet edensin,[316][316] mealindeki âyeti ile İsa (a.s)'nm söylediği: "Eğer kendilerine azap edersen, şüphesiz onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin[317][317] mealindeki âyetini okudu, sonra ellerini kaldırarak: "Al-lahim! Ümmetim, ümetim" dedi ve ağladı. Bunun üzerine Yüce Allah Cebrail (a.s)'e şöyle buyurdu: Muhammed'e git Rabbin daha iyi bilmekle beraber Ona: "Seni ağlatan şey nedir? diye sor. Cebrail (a.s) Hz. Peygamber (s.a.v)'ye geldi ve durumu sordu. Rasulullah (s.a.v) kendisinin ne söylediğini ona haber verdi. Halbuki Allah, onun ne söylediğini pekala bilir. Nihayet Allah: Ya Cibril, git Muhammed'e şunu söyle : Biz ümmetin hakkında seni râzî ddeceğiz ve seni üzmeyeceğiz, buyurdu.[318][318]

Allah'ın yardımı ile Mâide Sûresinin tefsiri bitti. [319][319]

---

[316][316] İbrahim sûresi, 14/46
[317][317] Mâide sûresi, 5/118
[318][318] Müslim, İmân, 346
[319][319] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/162.

# EN'AM SURESİ

Mekke'de inmiştir. 165. âyettir.

## Takdim

En'âm sûresi Mekke'de nazil olan uzun sûrelerden biridir. Genellikle akîde ve îman esaslarını konu alır. Bu sûre hedef ve gayeleri bakımından, bundan önce geçen ve Medine'de nazil olan Bakara, Âl-i İmrân, Nisa ve Mâide gibi sûrelerden farklıdır. Bu sûre oruç, hac, cezalar ve aile hukuku gibi, müslüman toplumun nizamını sağlayan hükümlerden bahsetmez. Ehl-i kitap olan Yahudi ve Hıristiyanlarla münafıklardan bahsetmediği gibi savaşla ilgili meselelerden ve İslam davetine karşı çıkanlarla savaşmaktan da bahsetmez. Bu sûre sadece akîde ve îman esaslarının ana meselelerinden bahseder. Bu meseleleri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.
**1.** İlâhlık meslesi,
**2.** Vahy ve risâlet meselesi,
**3.** öldükten sonra dirilme ve hesap meselesi.
Bu sûrede İslam davetinin esasları üzerinde çokça durulduğunu ve bahsedildiğini görmekteyiz. Bu hususta, ikna etme ve susturma için kullandığı silâhın kesin, engin ve susturucu deliller olduğunu görmekteyiz. Çünkü bu sûre Mekkede müşrik bir kavme inmiştir. Bu mübarek surede dikkat çeken hususlardan biri de onun iki açık üslup ile hitap etmesidir ki, bu üslupları, bu kadar çok olarak diğer sûrelerde hemen hemen görememekteyiz. Bunlar:
**1.** Takrîr üslûbu
**2.** Telkin üslûbudur.
**1. Takrîr üslûbu:** Şüphesiz Kur'an, Allah'ın birliği, varlığı, kudreti, gücü ve üstünlüğünü gösteren delilleri, herkesin itirazsız kabul edebileceği bir şekilde sunar. Bunun için, duyu organlarıyla algılanamayan fakat kalpte hazır olan bir şahsa ait bir zamirle, o şekilde hitap eder ki, hiç bir akl-ı selim ve kalb-i selim, kainatın yaratıcısının, lütuf ve ihsan sahibi Allah olduğuna şüphe etmez. O bunun için, her şeyi hikmetle idare eden yaratıcıyı gösteren O zamirini kullanır. Yüce Allah'ın şu âyetlerine bir kulak ver: O, sizi çamurdan yaratandır". O, göklerin ve yerin Allah'ıdır." O geceleyin sizi uyutandır." O, kullarının üstünde kuvvet sahibi olandır." O, gökleri ve yeri hak ile yaratandır"....
**2. Telkin üslûbu:** Bu uslûb, Yüce Allah'ın Peygamber'e (s.a.v.) hüccet telkinini öğretmesi esnasında açıkça görülmektedir. Peygamber (s.a.v.) hüccetleri hasmına o şekilde sunar ki, onun kalbine ve kulağına hakim olur. Artık hasmı ondan kurtulamaz. Bu, soru-cevap üslûbudur. Yüce Allah onlara sorar, sonra kendisi cevap verir. Şu âyet-i kerimeleri bir dinle: Göklerde ve yerde olanlar kimindir" diye sor... "Allah'ındır" de. O, merhamet etmeyi kendi zatına farz laldı." De ki: "Şahitlik yönünden frangı şey daha büyüktür?" De ki, "Benimle sizin aranızda Allah şahittir."

De ki: "Ne dersiniz, eğer Allah kulaklarınızı sağır, gözlerinizi kör eder, kalplerinizi de mühürlerse, bunları size geri verecek Allah'tan başka bir ilah var mı?"
"Keşke Ona Rabbinden bir mucize indirilseydi" dediler. De ki: "Şüphesiz Allah mucize indirmeye kadirdir. Fakat onların çoğu bilmezler."
İşte böylece bu mübarek sûre müşriklerle münakaşa ve onları susturmak için, bâtılın belini kıracak kesin deliller ve parlak hüccetler getirin Buradan anlaşılıyor ki En'âm sûresi, yoğun bir şekilde İslam daveti yapmak bakımından Mekke'de inen sûreler arasında, büyük bir önem taşımaktadır.[1][1] Bu sûre, İslam davetinin hakikatlerini açıklar onu ayakta tutan unsurları sağlamlaştırır ve münazara ve mücadelede çeşitli enteresan deliller getirerek muarızlarının şüphelerini giderir. Yaratma, îcât etme, kanun koyma ve İbadet hususlarında Yüce Allah'ın tek olduğunu zikreder, peygamberleri yalanlayanların durumlarını ve geçmiş toplumlarda onların benzerlerinin başlarına gelenleri anlatır. Onların vahy ve peygamberlik hakkındaki şüphelerini, öldükten sonra dirilme ve hesap gününü zikreder. Bütün bunları insanın kendisinde dış dünyada ve şiddet ve rahatlık anlarmdaki beşerî tabiatlarda bulunan delillere dikkat çekerek geniş geniş anlatır. Peygamberlerin babası İbrahim'i ve onun peygamber olan çocuklarından bir grubu anlatır. Meşakkatlere katlanma ve sabretme hususunda Peygamber (s.a.v.)'e onların yolundan gitmesini ve onlara uymasını tavsiye eder. İnkarcıların kıyamet günündeki hallerini tasvir eder, bunu farklı şekillerde çokça izah eder. Helâl ve haram kılma hususlarında, şirklerinin sebep olduğu Câhiliyye tasarruflarından bir çoğunu açıklar. Onların geçersiz ve bâtıl olduklarına hükmeder. Bundan sonra sûre, tam bir açıklıkla önceki kitaplarda mevcut ve bütün peygamberlerin, kendisine çağırdığı vasiyetlerle son bulur: De ki, Gelin, Rabbinizin size haram kıldıklarını okuyayım". Sûre, bu hayatta, insanın Rabbinin katındaki yerini açıklayan tek âyetle sona erer ki o da insanın yeryüzünde halife oluşu ve Yüce Allah'ın kâinatın imarını insan eline vermiş olmasıdır. İnsan, kâinatta nesilden nesile devam eder. Geçmişlerin yerine yenileri gelir. Yine bu âyette, Yüce Allah'ın yüce bir gaye ve büyük bir hikmete binaen insan fertlerine farklı lutuflarda bulunduğu açıklanmıştır ki o hikmet de, bu hayatın gereklerini yerine getirirken, insanın bir takım şeylerle imtihan edilmesi ve de-nenmesidir. Bu öyle bir durumdur ki, insanın kemâli ona bağlıdır. Yaratmaktan ve nizamdan maksat da budur:
Sizi yeryüzünün halifeleri kılan, size verdiği nimetler hususunda sizi denemek için kiminizi kiminizden derecelerle üstün tutan odur. Şüphesiz Rabbin, cezası çabuk olandır. Ve gerçekten O, bağışlayan merhamet edendir.[2][2]

---

[1][1] İmam Râzî şöyle der: Bu sûreyi, diğerlerinden ayıran iki önemli fazileti vardır. Birisi: Bu sûre bir defada inmiştir. İkincisi: Bu sûreyi 70 bin melek uğurlamıştır. Bu imtiyazın sebebi şudur: Bu sûre tevlîd, adalet, nübüvvet ve âhiret delillerini ihtiva eder. İnkarcı ve bâtıl mezhep sahiplerinin görüşlerini de iptal eder. İmam
Kurtubî şöyle der: Bu sûre müşrikler, diğer bid'atçiler ve haşri ve neşri inkâr edenlerle mücadelede asıldır. Bu durum, onun toptan, bir defada inmesini gerektirir.
[2][2] En'âm, 6/165
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/165-167.

## Sûrenin İsimlendirilmesi

Allah'ın yarattığı ekinlerle hayvanlardan Allah'a pay ayırdılar...[3][3] âyetinde hayvanlar, lafzı geçtiği için, sûreye "En'âm sûresi" denilmiştir. Ayrıca müşriklerin o hayvanlarla putlarına yaklaşmak için yaptıkları cahillikleri açıklayan hükümlerin çoğu bu surede zikredilmiş olması da, sûrenin bu ismi almasının sebeplerindendir. İbn Abbas'tan rivayet edilen şu hadis, bu surenin özelliklerinden birini gösterir: "En'âm sûresi Mekke'de, bir gecede toptan indi. Etrafında 70 bin melek yüksek sesle teşbih ediyorlardı.[4][4]

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.
**1.** Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı vareden Allah'a mahsustur. Bunca âyet ve delillerden sonra kâfir olanlar hâlâ putları Rabb'leri ile denk tutuyorlar.
**2.** Sizi bir çamurdan yaratan, sonra ölüm zamanını takdir eden ancak O'dur. Bir de O'nun katında muayyen bir ecel vardır. Siz hâlâ şüphe ediyorsunuz.
**3.** O, göklerde ve yerde tek Allah'tır. Sizin gizlinizi, açığınızı, ne kazanacağınızı bilir.
**4.** Rablerinin âyetlerinden onlara bir âyet gelme-yedursun, o âyetlerden ille de yüz çevirirler.
**5.** Gerçekten onlar, kendilerine Hak geldiğinde onu yalanlamışlardı. Fakat yakında onlara alay ettikleri şeyin haberleri gelecektir.
**6.** Görmediler mi ki, onlardan önce yeryüzünde size vermediğimiz bütün imkânları kendilerine verdiğimiz, gökten üzerlerine bol bol yağmurlar indirip evlerinin altlarından ırmaklar akıttığımız nice nesilleri helak ettik. Biz onları, günahları sebebiyle helak ettik ve onların ardından başka nesiller yarattık.
**7.** Eğer sana kâğıt üzerine yazılmış bir kitap indirseydik de onlar elleriyle onu tutmuş olsalardı, yine de inkar ediciler: "Bu apaçık büyüden başka bir şey değildir." derlerdi.
**8.** Muhammed'e "Bir melek indirilseydi ya!" dediler. Eğer biz öyle bir melek indirseydik elbette iş bitirilmiş olur, artık kendilerine göz bile açtırılmazdı.
**9.** Eğer Peygamberi bir melek kılsaydık muhakkak ki onu insan suretine sokar onları yine düşmekte oldukları kuşkuya düşürürdük.
**10.** Senden önceki peygamberlerle de alay edilmiş, bu yüzden içlerinden alay edenleri eğlenceye aldıkları şey kuşatıvermişti.
**11.** De ki : "Yeryüzünde dolaşın, sonra yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bakın!"
**12.** "Göklerde ve yerde olanlar kimindir?" diye sor... "Allah'ındır."de. O, merhamet etmeyi kendi zatına farz kıldı. Sizi, varlığında şüphe olmayan kıyamet gününde elbette toplayacaktır. Kendilerini ziyana sokanlar var ya işte onlar

---

[3][3] En'âm sûresi, 6/136
[4][4] Mehâsinu't-te'vîl, 6/2232
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/167.

inanmazlar.
**13.** Gecede ve gündüzde barınan her şey O'nun-dur. O her şeyi işitendir, bilendir.
**14.** De ki: "Gökleri ve yeri yoktan var eden, yedirdiği halde yedirilmeyen Allah'tan başkasını mı dost edineceğim!" De ki: "Bana müslüman olanların ilki olmam emredildi ve "Sakın müşriklerden olma!" denildi.
**15.** De ki: "Ben, Rabbim'e isyan edersem gerçekten büyük bir günün azabından korkarım."
**16.** O gün kim azaptan kurtarılırsa, gerçekten Allah onu esirgemiştir. İşte bu da kesin kurtuluştur.
**17.** Eğer Allah seni bir zarara uğratırsa, onu kendisinden başka giderecek yoktur. Ve eğer sana bir hayır verirse, şüphesiz O herşeye kadirdir.
**18.** O, kullarının üstünde her türlü tasarrufa sahiptir. O, hüküm ve hikmet sahibidir, herşeyden haberdardır.

## Kelimelerin İzahı

Allah'la başkasını bir tutuyorlar, ona denk ve ortak koşuyorlar. Bir kimse birini bir başkası ile eşit tutarsa denir.
Kuşkulanıyorsunuz. Bir kimse, bir konuda kuşkuya düştüğünde denir.
Karn, belli bir zaman içerisinde yaşamış insan topluluğudur. Ümmetlerin en hayırlısı, benim zamanımdaki ümmetimdir.[5][5] Hadisinde bu mânâda kullanılmıştır. Karn kelimesi aslında "yüz sene" için kullanılan bir isimdir. Daha sonra o asırda yaşıyan insan topluluğuna isim olmuştur.-Şâir şöyle der:
Senin içinde yaşadığın toplum yok olur gider de, sen başka bir toplum içinde kalırsan, garipsin demektir.[6][6]
Midrâr, bol ve daimi, demektir. Kırtas, üzerine yazı yazılan sahife. Karıştırdık, demektir. Bir kimse bir şeyi, başkasına karışık gelecek şekilde kanştırırsa der.
Başlarına geldi ve isabet etti, demektir. Veli, yardımcı, manasınadır. [7][7]

## Nüzul Sebebi

Rivayete göre Mekke müşrikleri şöyle dediler: Ey Muhammedi Bu kitabın Allah katından olduğuna ve senin peygamberliğine şahitlik edecek dört melekle beraber Allah katından bize bir kitap getirmedikçe vallahi sana inanmayız. Bunun üzerine Yüce Allah: "Eğer sana kağıt üzerine yazılmış bir kilap indirseydik de onlar elleriyle onu tutmuş olsalardı, yine de inkâr ediciler: "Bu apaçık bir büyüden başka bir şey değildir." derlerdi." âyetini indirdi.[8][8]

---

[5][5] Buharı, Şehâdet 9; Fezâü-i Ashâb 1; Rikak 7 (az farklı lafızlarla)
[6][6] Kıırtubî,6/391
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/171.
[8][8] Vahidî, Esbâbu'n-nıızûl, 122
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/171.

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Hamd, gökleri ve yeri yaratan Allah'a mahsustur. Yüce Allah, kullarının, kenisine bütün ta'zîm, hürmet ve kemal çeşitlerini kapsayan bu cümle ile hamd etmelerini öğretmek ve kendisinin bütün övgülere lâyık olduğunu, ortağı, dengi ve benzeri bulunmadığını bildirmek için bu sureye, kendisine hamd ile başladı. Âyetin mânâsı şudur: Size çeşitli ihsan ve ikramlarla lutufta bulunan Rabbiniz Allah'a hamd edin. O gökleri ve yeri içlerinde, insanı hayrete düşüren güzelliklerle birlikte yoktan yaratan, icâd ve inşâ edendir. O gökler ve yerde insanı şaşırtan, hikmet dolu güzel şeyler vardır. Onlar akılları ve fikirleri dehşete düşürür. Bütün bunlar, basiret sahipleri için bir ibret ve öğüttür. Allah, karanlıkları, nuru ve âlemlerin faydası için varlıkta birbirini takip eden gece ve gündüzü bunların yanında akim ve fikrin kabul edemiyeceği birçok şeyi yaratandır. Dalâlet yolları çok ve çeşitli olduğu için kelimesi çoğul olarak getirilmiştir. Nurun kaynağı ise, kâinatı aydınlatan bir olan Allah olduğu için, kelimesi müfret getirilmiştir. Teshil yazarı şöyle der: Bu âyet, Mecûsîlerin ateşe ve benzeri aydınlıklara tapmalarını ve hayrın nurdan, şerrin de karanlıktan olduğuna dair inançlarını reddeder. Çünkü yaratılan şey, ne ilâh olabilir, ne de sonradan olan şeylerin yaratıcısı olabilir.[9][9] Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren bu kesin ve açık delillerden sonra, kâfirler, Rablerine ortak koşup elleriyle yonttukları putları ve hayallerinin ürünleri olan bir takım kuruntu ve vehimleri ona denk tutuyorlar. Bu âyet, yaptıklarının hayret verici olduğunu ifade eder ve onları kınar. İbn Atıyye şöyle der: Âyet, kafirlerin yaptıklarının çirkinliğine delâlet eder. Zira Allah'ın gökleri, yeri ve diğer şeyleri yaratmış olduğu anlaşıldı, mucizeleri görüldü, bunları ihsan ettiği ortaya çıktı. Bütün bunlardan sonra kâfirler Rabblerine ortak koştular. Bu ifade şöyle demeye benzer: Ey falan! Sana lütuf, ihsan ve ikramda bulundum. Bütün bunlar açıkça yapıldıktan sonra sen bana sövüyorsun.[10][10]

**2.** O, sizi yani babanız Âdem'i çamurdan yaratan, sonra da sizin için bir müddet takdir edendir. O müddet sona erince ölürsünüz. Hepinizin dirilmesi için Onun katında tayin edilmiş başka bir ecel vardır. Birinci ecel ölümdür, ikincisi ise, Öldükten sonra dirilme ve haşirdir. Sonra siz ey kâfirler! Öldükten sonra dirilme hususunda şüpheye düşüyor ve bu büyük mucizelerin ortaya çıkmasından sonra dahi onu inkâr ediyorsunuz. [11][11]

**3.** O, göklerde ve yerde kendisine ibadet ve tazim edilen Allah'tır. İbn Kesir şöyle der: Göklerde ve yerde ne varsa, O'na şirk koşmaz, tevhid eder O'na ibadet eder, ilâhlığını ikrar eder, korku ve ümitle dua eder ve O'na "Allah" diye isim

---

[9][9] Teshil, 2/2
[10][10] el-Bahru'l-muhît, 6/68
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/171-172
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/172.

verirler.[12][12] O sizin gizlinizi, açığınızı ve hayır ve serden ne kazanacağınızı bilir ve size ona göre karşılığını verir.
Bundan sonra Yüce Allah Onların inatlarım ve yüzçevirdiklerini haber vererek şöyle buyurur: [13][13]

**4.** Onlara ne kadar delil, mucize veya Kur'an âyetlerinden bir âyet geldiyse mutlaka bunlar hakkında düşünmeyi terkettiler ve dönüp bakmadılar. Kurtubî şöyle der: Bundan maksat, Allah'ın birliğine delil edinmeleri gereken âyetler ve peygamberin Rabbinden getirdiği şeylerin tümünün doğru olduğuna delil olmak üzere Allah'ın ona verdiği mucizelerin üzerinde düşünmeyi terketmeleridir.[14][14]

**5.** Şüphesiz onlar Allah tarafından kendilerine gelen Kur'an'ı yalanladılar, Er veya geç onlara ceza gelecek ve alay ettikleri şeyin haberini göreceklerdir. Bu âyet, alay etmelerine karşılık onlara azap ve ceza verileceğine dair bir tehdit ifade eder. Bundan sonra Yüce Allah onları, geçmiş milletlerden ibret almaya teşvik ederek şöyle buyurdu: [15][15]

**6.** Kendüerineden önce gelen ve peygamberleri yalanladıkları için helak ettiğimiz ümmetlerden ibret almıyorlar mı? Bunu bilmiyorlar mı? Ey Mekke halkı! Biz, size vermediğimiz bolluk, geçim ve yeryüzünde yerleşme gibi nimetleri onlara vermiştik. Gökten onların üzerine, sicim gibi yağan bol yağmurlar indirdik. Evlerinin ve ağaçlarının altından ırmaklar akıttık da nehirler ve meyveler arasında bolluk ve refah içinde yaşadılar. Fakat bütün bunlardan sonra inkâr ve isyan ettiler de günahları yüzünden onları helak ettik. Bu âyet geçmiş kavimlerin, kuvvetlerine ve yeryüzünde yerleşmiş olmalarına rağmen başlarına gelen musibetlerin benzerinin, bu kafirlere gelebi-leceğine dair bir tehdit ifade eder. inkarcıları helak ettikten sonra, onların dışanda başka bir kavim yarattık. Ebu Hayyan şöyle der: Bu âyette, öncekilerin helak edildiği gibi, isyan ettikleri takdirdemuhâtablarm da helak edileceği, imâ yoluyla anlatılmaktadır.[16][16]

**7.** Ey Muhammedi Sana, onların teklif ettikleri gibi, kağıda yazılmış bir kitap indirseydik, onlar da bunu açık açık görseler ve bütün şüphelerinin gitmesi için onu elleriyle tutsalardı, Mutlaka kâfirler, bu açık âyeti gördüklerinde, inat ve küfürlerinden dolayı: "Bu apaçık bir sihirden başka bir şey değildir" derlerdi. Yani: Onlara en açık mucize ve deliller gelse bile onlar iman etmezler. [17][17]

**8.** Kâfirler, "Muhammed'e, onun doğruluğuna ve peygamber olduğuna şahitlik edecek bir melek indirilse ya" dediler. Buradaki edatı, teşvik ifade eden ^

---

[12][12] Muhtasar-ı İbn Kesir 1/568
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/172-173.
[14][14] Kurtubî, 6/390
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/173.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/173.
[16][16] el-Bahru'l-muhît,4/77
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/173.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/173.

manasınadır. Ebussuûd şöyle der: Yani:,
"Ona, görebileceğimiz ve bize onun peygamber olduğunu söyleyecek bir melek indirilse ya" dediler. Bu, onların her çaresiz kaldıkları ve başka sebep bulamadıkları zaman, ileri sürdükleri, yaldızlı hurafeleri ve hakikatmış gibi göstermeye çalıştıkları batıllarıdır.[18][18] Onların teklif ettikleri gibi bir melek indirseydik ve onlar onu açık açık görüp de inkâr etselerdi, mutlaka helak olurlardı.[19][19] Nitekim Allah'ın kanunu şöyle cereyan etmiştir: Kim bir mucize ister, mucizeyi gördükten sonra da iman etmezse, Allah onu anında helak eder. Sonra onlara mühlet verilmez ve cezaları ertelenmez. Bu âyet, onların isteklerinin kabul edilmeyişinin sebebini gösterir. Onlar bu teklifleri ile kendi kuyusunu kazan kimseye benzemektedirler. [20][20]

**9.** Eğer Peygamberi bir melek kilsaydık, elbette o da bir erkek şeklinde olacaktı. Çünkü onların, meleği kendi şeklinde görmeye takatleri yoktur. Ve mutlaka onları, hem kendilerini hem de kendilerinden zayıf olanları düşürdükleri şüpheye düşürürdük. Çünkü onlar meleği insan şeklinde gördükleri zaman, bu bir insandır, melek değildir, derler. İbn Abbâs (r.a.) şöyle der: Eğer onlara bir melek gelseydi, erkekten başka şekilde gelmezdi. Çünkü onlar, nurdan yaratılmış meleklere bakamazlar.[21][21] Bundan sonra Allah, Peygamber (s.a.v.)'i teselli etmek için şöyle buyurdu: [22][22]

**10.** Allah'a andolsun ki, bütün milletlerin kâfirleri, kendilerine gönderilen peygamberlerle alay etmişlerdir. Peygamberlerle alay eden bu kimseleri, alaylarının akıbeti kuşatmıştır. Bu haber, kâfirler için bir tehdittir. [23][23]

**11.** Muhammedi O alaycılara de ki: Geçmiş milletlerin kalıntılarından ibret almanız için yer yüzünde yolculuk yapın da bakın ve sizden Önceki kâfirlerin başına gelen cezayı ve acıklı azabı bir düşünün. Allah onları nasıl helak etti ve ibret a-labilecek kimseler için nasıl bir ibret olduklarını görün. [24][24]

**12.** Ey Muhammedi De ki: Bu kâinatın tümü kimindir? Onu kim yarattı, kimin mülkü ve kimin tasarruf undadır.? Bu soru, kâfirlere karşı delil getirmek için sorulmuştur. Susturma sorusudur. Zihinlerine iyice yerleştirmek ve uyarmak için onlara de ki: "Onlar Allah'ındır. Çünkü kâfirler bunu mecburen kabul edeceklerdir. Zira onlar, Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğunu ya itiraf ederler veya kendilerine bu konuda delil getirildiği için kabul ederler, Allah bir lütuf ve ihsan olarak, merhamet etmeyi kendi nefsine farz kıldı. Bundan maksat, onları imâna çağırma ve Rahman'a dönmeleri hususunda lütufla muamele etmesidir.

---

[18][18] Ebussuûd,2/83
[19][19] Bir görüşe göre mânâ şöyledir: Biz bir melek indirseydik, onîar onu gördüklerinde korkudan helak olurlardı. Çünkü onu görmeye tahammül edemezler. Bu mânâ İbn Abbâs'tan nakledilmiştir. Kurtubî'dc böyledir. 6/293
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/173-174.
[21][21] Muhtasar-ı İbn Kesir 1/569
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/174.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/174.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/174.

Allah sizi, amellerinizin karşılısını vermek için kabirlerinizden kaldırıp varlığında şüphe olmayan kıyamet gününde toplayacaktır.[25][25] Dünyada inkarları ve kötü amelleri sebebiyle kendilerim ziyana sokmuş olanlar var ya, işte onlar iman etmezler. Bundan dolayı onlar için âhirette bir mizan kurulmaz, orada onların cehennem ve elem verici azaptan başka bir payları yoktur. [26][26]

**13.** Gecede ve gündüzde inen ve olan şeyler O'nundur. Hepsi O'nun kulu ve mahlukudur. O'nun hükmü ve tasarrufu altındadır. Âyet, Allah'ın mülkünün her şeyi kuşattığını ifade etmektedir, O, kullarının sözlerini işiten ve hallerini bilendir. [27][27]

**14.** Ya Muhammed! o müşriklere de ki: Ben Allah'tan başkasını mı dost edineyim? Buradaki soru, kınama ifade eder. O, gökleri ve yeri, daha önce bir benzeri olmadığı halde yoktan var eden ve yaratandır. O besler, fakat Kendisi beslenmekten münezzehtir. İbn Kesir şöyle der: Yani o, mahlukatma ihtiyacı olmadiği halde onlara rızık verip besleyendir.[28][28] Ya Muhammed! Onlara de ki: Rabbim bana, bu ümmet içersinde Allah'a teslim olanlardan ilki olmamı emretti. Bana: "Asla Allah'a ortak koşanlardan olma" denildi. Zemahşerî der ki: Âyetin mânâsı şudur: Bana müslüman olmam emredildi, müşrik olmam yasaklandı.[29][29]

**15.** Yine onlara de ki: Eğer ben Rabbime isyan eder ve ondan başkasına taparsam, büyük bir günün, yani kıyamet gününün azabından korkarım. [30][30]

**16.** Kim azaptan kurtarılışa, gerçekten Allah ona merhamet etmiştir, İşte bu, açık bir kurtuluştur. [31][31]

**17.** Ya Muhammed! Eğer Allah sana bir zarar verirse, yani senin başına fakirlik ve hastalık gibi bir sıkıntı gelirse, Allah'tan başka kimse onu senden çeviremez. Senden o sıkıntıyı, Allah'tan başka kimse gideremez, Ve eğer, sana sıhhat ve refah gibi bir hayır verirse, onun sana gelmesine kimse engel olamaz. Çünkü hayır ve şer vermeye gücü yeten tek varlık O'dur. Teshil yazarı şöyle der: Âyet, Allah'ın birliğine delildir. Çünkü hayrı ve zararı sadece o verir. Aynı şekilde, bundan sonra anlatılan vasıfları da Onun birligine delalet etmekte ve müşrikleri reddetmektedir.[32][32]

**18.** O kullarının üstünde her türlü tasarrufa sahip olan, her şeyi yerli yerinde

---

[25][25] Ebussuüd şöyle der: sizi mutlaka toplayacak, cümlesi mahzuf bir kasemin cevabıdır. Bu cümle İsti'naf cümlesi olup kafirlerin Allah'a ortak koşmaları ve tefekkür etmemeleri yüzünden tehdit için getirilmiştir. Yani: Allah'a andolsun ki, o sizi kabirlerden toplayacaktır.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/174-175.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/175.
[28][28] Muhtasara İbn kesir, 1/570
[29][29] el-Keşşâf, 2/7
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/175.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/175.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/175.
[32][32] et-Teslıîl, 2/4
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/175-176.

yapan ve her şeyden haberdar olandır. Ibn Kesir şöyle der: Bütün boyunlar onun önünde eğilmiş, zorbalar onun üstünlüğünü kabul ederek önünde zelil ve hakir olmuş, yüzler ona çevrilmiştir. O her şeye üstün gelmiştir. Her yaptığını bir hikmete göre yapar, neyin nerede olduğundan haberi vardır.[33][33]

## Edebî Sanatlar

**1.** Hamd, Allah'a mahsustur. Bu cümle hasr ifade eder. "Hamde ve övgüye, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan başka kimse lâyık değildir" demektir. .
**2.** Karanlıkları ve nuru yarattı". Burada edebî sanatlardan tıbak yardır.
**3.** Sonra, Rabblerini inkâr edenler, başkasını O'na denk tutarlar. Ayet, Allah'ın kudretini gösteren bu kadar açık delillerden sonra, başkasını O'na denek tutmalarının çok uzak bir şey olduğunu ifade eder.
**4.** Sizin sırrınız" ile sizin açıktan yaptığınız şeyler" lafızları arasında tıbak sanatı vardır.
**5.** Bir asırdan" Bu "aynı asırda yaşayanlardan" demektir. Burada mecaz-ı mürsel vardır.
**6.** Üzerinize semayı bolca indirdik, Burada "yağmur indirdik" yerine "semayı indirdik" denilmiştir. Çünkü yağmur semadan iner. Bu da aynı şekilde mecazdır.
**7.** Birçok peygamberle alay edildi. Burada büyüklük ve çokluk ifade etmek için kelimesi nekre olarak getirilmiştir.
**8.** Çok işiten ve çok bilen". Bu iki kelime mübalağa ifade eden sıygalardandır. [34][34]

## Faydalı Bilgiler

Kur'an-ı Kerim'de beş sûre ile başlar. Bunlar : Fatiha sûresi : En'âm sûresi: Kehf sûresi: Sebe' sûresi: ve Fâtır süresidir: [35][35]

**19.** De ki: Şahitlik yönünden hangi şey daha büyüktür? De ki: Benimle sizin aranızda Allah şahittir. Bu Kur'an bana, kendisiyle sizi ve ulaştığı herkesi u-yarmam için vahyolundu. Yoksa siz, Allah ile beraber başka ilâhlar olduğuna şahitilik mi ediyorsunuz? De ki: "Ben buna şahitlik etmem. O ancak bir tek Allah'tır, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden kesinlikle uzağım.
**20.** Kendilerine kitap verdiklerimiz onu, oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Kendilerini ziyana sokanlar var ya, işte onlar inanmazlar.
**21.** Allah'a karşı yalan sözlerle iftira edenden veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kimdir? Şüphe yok ki, zâlimler kurtuluşa ermezler!
**22.** Unutma o günü ki, onları hep birden toplayacağız sonra da, Allah'a ortak koşanlara: "Nerede boş yere davasını güttüğünüz ortaklarınız" diyeceğiz.

---

[33][33] Muhtasar-ı İbn Kesir 1/571
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/176.
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/176.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/176.

**23.** Sonra onların cevabı ancak, "Rabbimiz Allah hakkı için biz ortak koşanlar değildik!" oldu.
**24.** Gör ki, kendi aleyhlerine nasıl yalan söylediler ve uydurdukları şeyler kendilerinden nasıl kaybolup gitti!
**25.** Onlardan seni dinleyenler de vardır. Fakat O'nu anlamalarına engel olmak için kalblerinin üstüne perdeler, kulaklarına da ağırlık verdik. Onlar her türlü mu'cizeyi görseler bile yine de ona inanmazlar. Hattâ o kâfirler sana geldiklerinde, "Bu Kur'an eskilerin masallarından başka bir şey değildir.." diyerek seninle tartışırlar.
**26.** Onlar, hem insanları Peygamber'e yaklaşmaktan vazgeçirmeye çalışırlar hem de kendileri ondan uzaklaşırlar. Onlar birşeyi helak ediyorlarsa, o da ancak kendileridir. Bunun da farkında değiller.
**27.** Onların, ateşin karşısında durdurulup, "Ah, n'olur keşke dünyaya geri gönderilsek de bir daha Rab-bimizin âyetlerini yalanlamasak ve müslümanlardan olsak" dediklerini bir görsen!..
**28.** Hayır! Daha önce gizlemekte oldukları şeyler kendilerine göründü. Eğer onlar, geri gönderilseler yine men'olundukları şeylere döneceklerdir. Zira onlar gerçekten yalancıdırlar.
**29.** Onlar, hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdan ibarettir; biz, bir daha da diriltilecek değiliz; demişlerdi.
**30.** Rablerinin huzurunda durduruldukları zaman sen onları bir görsen! Allah onlara: "Bu hak değil-miymiş?" diyecek. Onlar da "Rabbimize andolsun ki evet!" diyecekler. Allah: "Öyle ise inkâr ettiğinizden dolayı azabı tadın!" buyuracak.
**31.** Allah'ın huzuruna çıkmayı yalanlayanlar gerçekten ziyana uğramıştır. Nihayet onlara Kıyamet vakti ansızın gelip çatınca, onlar, günahlarını sırtlarına yüklenerek diyecekler ki "Dünyada iyi amelleri terket-memizden dolayı vah bize!" Yüklendikleri şey ne kötüdür!
**32.** Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Muttaki olanlar için âhiret yurdu muhakkak ki daha hayırlıdır. Hâlâ akıl erdiremiyor musunuz?
**33.** Onların dediklerinin hakikaten seni üzmekte olduğunu biliyoruz. Aslında onlar seni yalanlamıyorlar, fakat o zâlimler Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar.
**34.** Andolsun ki senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı. Onlar, yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine rağmen sabrettiler, sonunda yardımımız onlara yetişti. Allah'ın kelimelerini değiştirebilecek hiçbir kimse yoktur. Muhakkak ki peygamberlerin haberlerinden bazısı sana da geldi.
**35.** Eğer onların yüz çevirmesi sana ağır geldi ise, yapabilirsen yerin içine inebileceğin bir tünel, ya da göğe çıkabileceğin bir merdiven ara ki, onlara bir mu'-cize getiresin! Allah dileseydi, elbette onları hidâyet üzerinde toplayıp birleştirirdi, o halde sakın câhillerden olma!

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah bu mübarek sûrenin evvelinde, birliğine ve kudretine dair birçok delil getirdi. Burada da, Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğine şahitlik ettikten sonra, Kur'an'ı inkâr edenlerin ve vahyi yalanlayanların durumlarını ve onların kıyamet günü duyacakları şiddetli hasreti anlattı. [36][36]

## Kelimelerin İzahı

Sizi korkutmak için. tnzâr, korkutarak haber vermektir.
Onların imtihanı. Fitne, imtihan etmek, denemek demektir.
Ekinne, örtü ve perde mânâsına gelen kelimesinin çoğulu olup "perdeler" demektir.
Vakr, ağırlık demektir. Bir kimsenin kulağı ağır işittiği veya sağır olduğu zaman denir.
Esâtîr, hurafeler ve batıllar demektir, kelimesinin çoğuludur. Cevheri şöyle der: Esâtîr, bâtıl ve faydasız sözler demektir.[37][37]
Uzaklaşıyorlar. Bir kimse birşeyden uzaklaştığı zaman denir.
Bağteten, ansızın mânâsınadır.Bir kimse, ansızın birisinin karşısına çıktığı zaman denir.
Kusurlu davrandık. Kusurlu davranmaması mümkün olduğu halde kusur işledi, demektir. Ebu Ubeyd der ki: kaybetti demektir.
Evzârahüm, günahları demektir. Evzâr, kelimesinin çoğuludur.
Taşıyorlar.
Lehv, Nefsi ciddiyetten uzaklaştırıp, eğlenceye çevirmektir. Herhangi bir şey kişiyi meşgul ettiği zaman denir. [38][38]

## Nüzul Sebebi

**a.** Rivayet olunduğuna göre Mekke'nin reisleri Hz. Peygamber (s.a.v.) e dedilerki: Ya Muhammed! peygamberlikle ilgili olarak söylediklerinde, seni doğrulayan hiç kimse göremiyoruz. Seni Yahudilere ve Hıristiyanlar sorduk, kitaplarında, adının ve sıfatlarının geçmediğini söylediler. İddia ettiğin gibi bir peygamber olduğuna dair, bize lehinde şahitlik yapacak birini göster. Bunun üzerine Yüce Allah: "De ki: "Şahitlik yönünden hangi şey daha büyüktür?" De ki: "Benimle sizin aranızda Allah şahittir.." mealindeki âyeti indirdi.[39][39]
**b.** İbn Abbâs'tan rivayet olunduğuna göre Ebu Süfyan, Velid b. Muğire ve Nadr b. Haris Rasulullah (s.a.v.) Kur'an okurken onun yanına oturdular. Nadr'a: "Muhammed ne diyor?" diye sordular. Nadr: Benim size geçmiş milletler hakkında anlattığım gibi, eskilerin hikayelerini anlatıyor, dedi. Bunun üzerine Yüce Allah: "Onlardan seni dinleyenler de vardır. Eakat onu anlamalarına engel

---

[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/180.
[37][37] Mecmau'l-beyân, 4/286
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/180-181.
[39][39] Vahidî, Esbâbu'n-nüzûL s. 122

olmak için kalplerinin üstüne perdeler koyduk" mealindeki âyeti indirdi.[40][40]
**c.** Rivayet olunduğuna göre Ahnes b. Şüreyk, Ebu Cehil b. Hişam'a rastladı, ona dedi ki: Ey Ebu'l- hakem! Muhammed doğru mu söylüyor, yoksa yalan mı? Bana haber ver. Bak, yanımızda hiç kimse de yok. Ebu Celil dedi ki: Vallahi, Muhammed doğru söylüyor. O, asla yalan söylemedi. Fakat Kusayyoğulları sancağı, hacılara su verme ve Beytullah'a hizmet edip onu koruma görevlerini ve peygamberliği alınca, diğer Kureyşlilere ne kalacak? Bunun üzerine Yüce Allah: "Onların dediklerinin hakikaten seni üzmekte olduğunu biliyoruz. Aslında onlar seni yalanlamıyorlar..." mealindeki âyeti indirdi.[41][41]

## Ayetlerin Tefsiri

**19.** Ey Muhammed! Onlara de ki: Hangi şey benim peygamberlik iddiamdaki doğruluğuma şahitlik edecek en büyük şahittir!.. Onlara sen cevap ver ve de ki: Benim peygamberliğime Allah şahitlik ediyor. Allah'ın şahitliği bana yeter. İbn. Abbâs şöyle der: Allah, Rasulu Muhammed (s.a.v.)'e buyurdu ki: "Onlara hangi şey en büyük şahittir?" de. Eğer sana cevap verirlerse ne âlâ. Cevap vermezlerse onlara de ki: Benimle sizin aranızda Allah şahittir.[42][42] Ey Mekke halkı! Bu Kur'an bana vahyolundu ki sizi ve Kur'an'ın kendilerine ulaştığı kıyamet gününe kadar gelecek olan Arap ve Arap olmayan tüm insanları uyarıyım. İbn Cezzî şöyle der: Bu âyetten maksat, Rasulullah (s.a.v.)'in doğruluğuna, en büyük şahit olan Yüce Allah'ı şahit tutmaktır. Allah'ın bu hususta şahitliği ise Efendimiz Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğinin doğruluğunu bilmesi ve onun doğruluna delalet eden mucizesini göstermesidir.[43][43] Bu soru kınama ifade eder. Yani, Ey müşrikler! Siz gerçekten Allah'la beraber başka ilâhların varlığını ikrar mı ediyorsunuz? Allah'ın birliğine dair açık deliller ve hüccetler getirildikten sonra onunla beraber başka ilâhların varlığına nasıl şahitlik ediyorsunuz? "Onlara, ben buna şahitlik edemem." de. Ey Muhammed deki: Ben ancak Allah'ın bir ve tek olduğuna ve herkesin ona muhtaç olup kendisinin kimseye muhtaç olmadığına şahitlik ederim, Ben şüphesiz sizin ortak koştuğunuz bu putlardan uzağım. Bundan sonra Yüce Allah kâfirlerin câhil ve inatçı olduklarını anlatarak şöyle buyurdu. [44][44]

**20.** Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'i tanıyıp ta inatçılık eden Yahudi ve Hıristiyanlar onu Tevrat ve İncil de zikredildiği üzere şekil ve şemailinden tanırlar. Onlardan biri kendi çocuğunu nasıl tanırsa Hz. Muhammed'i (s.a.v.) de o şekilde tanıyıp bu hususta asla şüphe etmez. Zemahşerî şöyle der: Bu âyet Ehl-i kitabın. Hz. Peygamberi (s.a.v.) tanımasını, dolayısıyla onun peygamberliğinin

---

[40][40] Kurtubî, 6/414
[41][41] Tcfsir-i Kebir, 12/205
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/181.
[42][42] Ebu Hayyan, el -Bahr 4/90
[43][43] et-Tezhil 2/5
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/181-182.

doğruluğunu Mekkelilere karşı şahit olarak göstermektedir.[45][45] tşte onlar kendilerine ziyan edenlerdir. Çünkü onlar apaçık âyetler geldiği halde Muhammed'e (s.a.v.) iman etmediler. [46][46]

**21.** Bu soru ayıplama ve kınama ifade eder. Mânâsı olumsuzdur. Yani Allah'a karşı yalan uydurandan, veya Kur'an'ı ve açık mucizeleri yalanlayıp onlara "sihir" adını verenden daha zalim hiç kimse yoktur. Ebussuûd şöyle der: 3 t Edatı iftira ve yalanlamadan herbirinin tek başına ne kadar büyük bir zulüm olduğunu göstermektedir. Durum böyleyken onlar bu suçların ikisini de işlemişler, Allah'ın yok dediğine var demişler, var dediğine yok demişlerdir.[47][47] Bu takdirde zulmün derecesi nasıl olur? Allah canlarım alsın nasıl da yüz çeviriyorlar Kuşkusuz ne iftiracı ne de yalanlayıcı felah bulur. Bu âyet gösteriyor ki peygamberlik iddiasında bulunan kimse eğer yalancı olsa Allah'a karşı iftira etmiş olur. Bu takdirde mucizeler gösterme imkânı olmaz. [48][48]

**22.** Hesap İçin onların hepsim toplayacağımız ve onlara insanların huzurunda "Allah'a ortak koştuğunuz ilâhlarınız nerede? diye soracağımız günü hatırla" Beyzâvî şöyle der: Bu sorudan maksat onları kınamaktır fiilinin ilii Tkdiri şöyledir Beyzâvî şöyle deki mefulu hazfedilmiştir. Takdiri şöyledir. Belki de kıyamet gününde fayda umdukları ilâhlarından ayrı olmaları için o gün ilâhları ile kendileri arasına bir engel girer.[49][49] İbn Abbâs şöyle der: Kur'an'da geçen bütün (zu'mlar) yalan ifade eder. [50][50]

**23.** Bu soruyla imtihana çekildikleri ve hakikatleri gördükleri zaman onların cevabı ancak, "Rabbi-miz Allah hakkı için biz ortak koşanlar olmadık!" demelerinden başka bir şey olmayacaktır. Yani, Ey Rabbimiz! Biz müşriklerden değildik, şeklindeki sözlerinde yalan söyleyerek yemin ederler. Kurtubî şöyle der: Müşrikler Allah'ın, müminleri bağışladığını ve günahlarından vazgeçtiğini görünce şirkten uzak olduklarını böyle birşey yapmadıklarını söyleyecekler. İbn Abbas şöyle der: Allah samimi müslümanlann günahlarını bağışlayacak. Müşrikler bunu görünce diyecekler ki: "Gelin biz de: "Şüphesiz biz günahkardık, müşrik değildik, diyelim." Bunun üzerine ağızlarına mühür vurulur. Yapmakta olduklarını elleri söyler ve ayakları şahitlik eder.[51][51]

**24.** Ey Muhammed! şirk koşmadıklarını söyleyerek gaypları pekiyi bilen Allah'ın huzurunda kendilerine karşı nasıl yalan söylüyorlar?! Bu âyet, onların açık yalanlarından dolayı hayret ifade eder. Şefaatlerini umdukları ilâhları dağıldı ve yok olup gitti ve Allah'a iftira edip ona ortak koştukları şeyler

---

[45][45] Keşşaf 2/9
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/182.
[47][47] Ebus,suud 2/Ş8
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/182.
[49][49] Beyzâvî 169
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/183.
[51][51] Kurtubî 6/401
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/183.

kaybolup gitti.
Bundan sonra Yüce Allah müşriklerin Kur'an'ı dinleme esnasındaki durumlarını anlatarak şöyle buyurdu: [52][52]

**25.** Ey Muhammed! Sen Kur'an'ı okurken o müşriklerden bazıları seni dinler, Kur'an'ı anlamamaları için onların kalplerini perdelerle örttük; Kulaklarına da işitmelerini engelleyecek ağırlık ve sağırlık verdik. İbn Cezzî, âyetin mânâsı şöyledir der: Onlar Kur'an'ı dinlerlerken Allah onların Kur'an'ı anlamalarına engel oldu. Bunu daha vurgulu ifade etmek içinperdeler ve Onlar ne kalamar sağırlık" kelimeleri ile ifade etti.[53][53] Onlar ne ka dar mucize ve açık deliller görürlerse görsünler, aşırı derecede inat oldukları için inanmazlar, Onlar kibir ve yalanlamada o kadar ileri gittiler ki seninle cedelleşmek üzere geldiklerinde Kur'an hakkında "Bu öncekilerin hurafeleri ve bâtıl
sözlerinden başka bir şey değildir." derler. [54][54]

**26.** O yalanlayıcı müşrikler insanları Kur'an'a ve Hz. Muhammed'e uymaktan vazgeçirmeye çalışırlar, kendileri de ondan uzak dururlar, Onlar bu yaptıkları ile kendilerinden başkasını helak etmezler. Fakat bunun farkmda değillerdir. İbn Kesir şöyle der: Onlar bu iki çirkin fiili bir arada yaptılar. Kendileri Kur'-an'dan faydalanmadıkları gibi, başkalarının da faydalanmasına müsaade etmiyorlar. Bunun vebali sadece onlara aittir, fakat farkına varamazlar.[55][55]

**27.** Ey Muhammedi O müşrikler ateşe arzedildikleri zaman sen onları bir görsen sen büyük bir olay görmüş olursun. Bu öyle bir olaydır ki, onun şiddetinden saçlar ağarır. Beyzâvî şöyle der edatının cevabı mahzuftur. Takdiri : Elbette korkunç bir olay görmüş olurdun" şeklindedir.[56][56] Muhatabın düşünebileceği en korkunç bir olay olduğunu ifade etmek için hazfedilmiştir. O zaman onlar, "ah ne olur, keşke dünyaya geri gönderilsek de, bir daha Rabbimizin âyetlerini yalanlamasak ve inananlardan olsak", derler. Dünyaya geri dönüp iyi amel işlemeyi, Allah'ın âyetlerini yalanlamamayı ve mü'minlerden olmayı temenni ederler. "Dünyaya dönersek Allah'ı tasdik edeceğiz ve O'na sadık bir iman ile iman edeceğiz" derler. Amellerini düzeltmek ve eksikliklerini gidermek için dünyaya dönmek isterler. Yüce Allah onların bu isteğini reddederek şöyle buyurdu: [57][57]

**28.** Bilakis onların dünyada gizledikleri kusur ve kabahatleri kıyamet günü kendilerine gösterilmiştir. Onun için, dünyaya dönmeyi isterler. Ölümden sonra dünyaya geri dönmek yoktur ama, farzedelim ki dünyaya geri gönderildiler,

---

[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/183.
[53][53] et-Teshîl, 2/6
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/183-184.
[55][55] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/573
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/184.
[56][56] Bey?ari, s.169
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/184.

mutlaka yine inkar ve sapıklığa dönerler. Şüphesiz onlar, iman edeceklerine dair verdikleri sözlerde yalancıdırlar. [58][58]

**29.** O kâfirler: "Hayat, bu dünya hayatından ibarettir. Öldükten sonra tekrar dirilmek yoktur " derler. [59][59]

**30.** Suçlu kölenin, cezalandırılmak için efendisinin huzurunda durdurulduğu gibi onların, Alemlerin Rabbi olan Allah'ın huzurunda hesap için durdurulduklarını zamanki hallerini bir görsen. Bu duruşun korkunçluğunu ifade etmek için edatının cevabı hazfedilmiştir. Allah, "Öldükten sonra dirilmek hak değilmiymiş?! der. Buradaki soru edatı hemze, onların yalanlamalarını kınamak içindir. Onlar: "Evet, Rabbimiz Allah'a andolsun ki, o haktır" derler. Allah: "Öyleyse dünyadaki inkarınız ve Allah'ın peygamberlerini yalanlamanız sebebiyle şimdi azabı tadınız, der. Bundan sonra Yüce Allah, o kafirlerin durumlarını bildirerek şöyle buyurur. [60][60]

**31.** Öldükten sonra dirilmeyi yalanlayanlar, şüphesiz ziyana uğramışlardır. Nihayet bilemedikleri bir anda ansızın kıyamet geldiğinde onlar: "Dünyada iyi amelleri yapmadığımızdan ve kusur ettiğimizden dolayı, vah bize!" derler. Kurtubî şöyle der: Kıyamet gününde hesap süratli olacağından ona, bir an ismi verilmiştir.[61][61] Onlar, günahlarının ağırlıklarını sırtlarına yüklenmiş olarak bu sözleri söylerler.
Beyzâvî şöyle der:' Bu, onların günahlarının ağırlığını taşımaya müstehak olduklarım ifade eden bir temsildir.[62][62] Genellikle ağır yükler sırtta taşındığı için Allah" sırtlarında" buyurdu. İbn-i Cüzeyy şöyle der: Bu, onların günahlarını yüklenmelerinden kinayedir. Onlann, günahlarını gerçekten sırtlarına yükleneceğini söyleyenler de vardır. Rivayet edildiğine göre, kafirin ameli en çirkin bir şekilde girip sahibine göründükten sonra, onun sırtına biner. Mü'minin ameli ise sahibi için en güzel bir şekli aldıktan sonra sahibi ona biner.[63][63] Dikkat ediniz, yüklendikleri günah ne kötüdür. [64][64]

**32.** Dünya hayatının müddeti kısa ve lezzeti de geçici olduğu için, o, bir aldanma ve oyalanmadan başka bir şey değildir. Âhiret ve ordaki çeşitli nimetler, Allah'ın muttaki kulları için bu fani dünyadan daha hayırlıdır. Çünkü âhiret devamlıdır. Onun nimetlerinden devamlı olarak istifade ederler ve sevinçleri yok olmaz, Âhiretin dünyadan hayırlı olduğuna akıl erdiremiyorlar mı?
Bundan sonra Yüce Allah, kavminin yalanlamalarına karşılık peygamberini

---

[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/184.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/184.
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/184-185.
[61][61] Kurtubî, 6/412
[62][62] Beyzâvî, s. 169
[63][63] et-Teshîl, 2/7
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/185.

(s.a.v.) teselli ederek şöyle buyurur:[65][65]

**33.** Onlann seni yalanlamalarını, üzmelerini ve onların davranışlarına karşı olan üzüntü duyduğunu mutlaka biliyoruz. Hasan-ı Basrî şöyle der; Müşrikler Peygambere (s.a.v.)"Sihirbaz, şâir, kâhin ve deli" diyorlardı, Onlar seni kalben yalanlamıyorlar, senin doğruluğuna inanıyorlar. Fakat inatlarından dolayı inkar ediyorlar. Onların yalanlamasına üzülme. İbn Abbas şöyle der: Rasulullah (s.a.v.)'a "Emîn" ismi verilmişti. Onun hiçbir hususta yalan söylemeyeceğini biliyorlardı. Fakat yine de onu inkâr ediyorlar. Ebu Cehil şöyle diyordu: Ey Muhammedi Biz sana yalancısın demiyoruz. Bize göre sen doğru bir insansın. Biz ancak, senin bize getirdiğin kitabı yalanlıyoruz.[66][66]

**34.** Kuşkusuz senden önceki peygamberler de yalanlandı. Onlar kavimlerinden gördükleri yalanlama ve alaya karşı kendilerine Allah'ın yardımı gelinceye kadar yalanlanmalarına ve çektikleri eziyetlere sabrettiler. Âyet-i kerimede sabırlı olma tavsiye edilmekte ve Peygamber'e (s.a.v.) zafer vaad edilmektedir. Allah'ın kelimelerini değiştirecek hiç kimse yoktur.
İbn Abbas şöyle der: Kelimeden maksat Allah'ın vaadleridir. Bu söz, va'din mutlaka yerine getirileceğini ifade eder. Şüphesiz, yalanlanan ve kendilerine eziyet edilen peygamberlerin bazı haberleri, onları nasıl kurtardığımız ve kavimlerine karşı nasıl yardım ettiğimize dair bilgiler sana geldi. Sen bunlarla kendini teselli et ve üzülme. Çünkü Allah, onlara yardım ettiği gibi, sana da yardım edecektir. [67][67]

**35.** Ey Muhammedi Eğer onların İslamdan yüz çevirmesi zor ve ağır geliyorsa Onlara, teklif ettikleri bir mucizeyi getirmen için yeraltında bir yol, tünel veya göklerde yükselmek için bir merdiven arayıp bulmaya gücün yeterse yap. Allah dileseydi, elbette onlara iman yolunu gösterirdi. Ey Muhammedi Sen, Allah'ın hikmetini ve ezeli dilemesini bilmeyen Câhillerden olma. [68][68]

## Edebî Sanatlar

**1.** Oğullarını tanıdıkları gibi" Burada mürselmücmel denilen bir teşbih vardır.
**2.** İddia ettiğiniz kimseler", Burada hazif yoluyla îcâz vardır." Ortak olduklarını iddia ettiğiniz kimseler." takdirindedir.
**3.**Bak nasıl yalan söylüyorlar!" Bu ibare, onların garip yalanlarının hayret verici olduğunu ifade eder.
**4.** Kulaklarında bir ağırlık vardır." ifadesini kullandı. Bu onların Kur'an'dan yüz çevirmelerini istiare yoluyla gösteren bir temsildir.

---

[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/185.
[66][66] el-Bahru'l-muhît, 4/112
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/185.
[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/186.
[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/186.

**5.** Kâfirler diyorlar." Burada, onların küfrünü tescil etmek için, zamir yerine zahir isim kullanıldı.
**6.** Yasaklarlar ve uzak dururlar" Bu iki fül arasında edebî sanatlardan olan "nakıs cinas" vardır.
**7.** Muhakkak onlar yalancıdırlar" Yalancılığın, onların tabiatları haline geldiğine dikkat çekmek için bu cümle, birisi jl diğeri J olmak üzere, iki pekiştirme edatı ile pekiştirilmiştir.
**8.** Dünya hayatı, sadece bir oyun ve eğlenceden ibarettir." Burada teşbih-i beliğ vardır. Zira mübalağa ifade etmek için dünya, oyun ve eğlencenin kendisi gibi ifade edilmiştir. Nitekim, Hansâ'nm şu sözünde de durum böyledir : Dünya ancak talih ve talihsizlikten ibarettir."
**9.** Akıl erdiremiyor musunuz? Bu soru kınama ifade eder.
**10.** Birçok peygamber yalanlandı." Burada kelimesinin tenvini, büyüklük ve çokluk ifade eder. [69][69]

## Bir Uyarı

Fahreddin Râzî şöyle der: Ateşin karşısında tutuldukları zaman bir görsen." Bu şartın bir cevabı olması gerekir. Ancak olayın azametini ve şanının büyüklüğünü ifade etmek için bu cevap hazfe-dilmiştir. Kur'an ve şiirde bunun benzerleri çoktur. Bu tür yerlerde cevabın hazfedilmesi, mânâ bakımından, zikredilmesinden daha beliğdir. Sen kölene: "Vallahi, eğer kalkarsam.., dedikten sonra, ne yapacağım söylemeyip susarsan, kölenin aklına dövmek, öldürmek ve bir yerini kırmak gibi çeşitli cezalar gelir ve daha çok korkar. Çünkü o, bu ceza türlerinden hangisini uygulamak istediğini bilemez. Eğer sen: "Vallahi kalkarsam, mutlaka seni döverim" diyerek şartın cevabını da söylersen, köle senin dövmekten başka bir şey yapmayacağını anlar. Anlaşılıyor ki, şartın cevabım hazfetmek, korkutmak için daha etkilidir.[70][70]

**36.** Davete ancak dinleyenler icabet eder. Ölülere geliAce, Allah onları diriltecek, sonra da O'na döndürülecekler.
**37.** "Keşke O'na Rabbinden bir mu'cize indirilseyai!" dediler. De ki: "Şüphesiz Allah mu'cize indirmeye kadirdir. Fakat onların çoğu bilmezler."
**38.** Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve iki kanadıyla uçan kuşlardan ne varsa, hepsi ancak sizin gibi canlılar topluluğudur. Biz o kitapta hiçbir şeyi eksik bı-rakmadık. Nihayet toplanıp Rablerinin huzuruna getirilecekler.
**39.** Ayetlerimizi yalanlayanlar, karanlıklar içinde kalmış sağır ve dilsizlerdir. Allah kimi dilerse onu şaşırtır, dilediği kimseyi de doğru yola iletir.
**40.** De ki: "Ne dersiniz; size Allah'ın azabı veya o kıyamet saati gelse, Allah'tan başkasına mı yalvarırsınız? Doğru sözlü iseniz (söyleyin bakalım)!"

---

[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/186-187.
[70][70] Tefsir-i Kebir, 12/190
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/187.

**41.** Bilakis yalnız Allah'a yalvarırsınız; O da kendisi ne yalvardığınız belâyı dilerse kaldırır; ve siz de I ortak koştuğunuz şeyleri unutursunuz.
**42.** Andolsun ki, senden önceki ümmetlere de elçiler gönderdik. Ardından boyun eğsinler diye, onları darlık ve hastalıklara uğrattık.
**43.** Hiç olmazsa onlar azabımız geldiği zaman boyun eğselerdi! Fakat kalbleri iyice katüaştı ve şeytan da onlara yaptıklarını cazip gösterdi.
**44.** Kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında üzerlerine herşeyin kapılarım açtık. Nihayet kendilerine verilenler yüzünden şımardıkları zaman, onları ansızın yakaladık, birdenbire onlar bütün ümitlerini yitirdiler.
**45.** Böylece zulmeden toplumun kökü kesildi. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.
**46.** De ki: "Ne dersiniz? Eğer Allah kulaklarınızı sağır, gözlerinizi kör eder, kalblerinizi de mühürlerse bunları size Allah'tan başka geri verecek bir ilâh var mı?!" Bak, delilleri nasıl ayrıntılı bir şekilde açıklıyoruz. Onlar hâlâ yüz çeviriyorlar.
**47.** De ki: "Söyler misiniz! Size Allah'ın azabı ansızın veya açıkça gelirse, zâlim toplumdan başkası mı helak olur?"
**48.** Biz, peygamberleri ancak müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Kim iman eder ve kendini düzeltirse onlara korku yoktur. Onlar üzüntü de çekmeyecekler.
**49.** Âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, yoldan çıkmaları yüzünden onlar azap çekeceklerdir.
**50.** De ki: "Ben size, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır demiyorum! Ben gaybı da bilmem. Size, ben bir meleğim de demiyorum. Ben, sadece bana vahyolu-nana uyarım," De ki: Kör ile gören hiç bir olur mu? Siz hiç düşünmez misiniz?
**51.** Rablerinin huzurunda toplanacaklarından korkanları Onunla uyar. Onlar için Rablerinden başka ne bir dost, ne de bir aracı vardır, belki sakınırlar.
**52.** Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O'na yalvaranları kovma! Onların hesabından sana bir sorumluluk; senin hesabından da onlara herhangi bir sorumluluk yoktur, ki onları kovup ta zâlimlerden olasın!
**53.** "Aramızdan Allah'ın kendilerine lütuf ve ihsanda bulunduğu kimseler de bunlar mı!" demeleri için biz onların bir kısmını diğerleri ile işte böyle imtihan ettik. Allah, şükredenleri daha iyi bilmez mi?
**54.** Âyetlerimize inananlar sana geldiğinde onlara de ki: "Selam size! Rabbiniz merhamet etmeyi kendisine yazdı. Durum şu ki: Sizden kim, bilmeyerek bir kötülük yapar, sonra ardından tevbe edip de kendini İslah ederse, bilsin ki Allah, Gafurdur, Rahimdir."
**55.** Böylece suçluların yolu belli olsun diye âyetleri iyice açıklıyoruz.
**56.** De ki: "Allah'ın dışında taptığınız şeylere tapmak bana yasak edildi." De ki: "Ben sizin arzularınıza uymam, böyle yaparsam sapıtırım da hidâyete erenlerden olmam."
**57.** De ki: "Şüphesiz ben Rabbimden gelen apaçık bir delile dayanıyorum. Siz

ise onu yalanladınız. Çabucak gelmesini istediğiniz azap benim yanımda değildir. Hüküm ancak Allah'ındır. O, hakkı anlatır ve O, doğru hüküm verenlerin en hayırlısıdır."
**58.** De ki: "Acele istediğiniz şey benim elimde oldaydı, elbette benimle sizin aranızda iş bitirilmişti. Allah zalimleri daha iyi bilir."

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, müşriklerin Kur'an'dan ve Hz. Peygambere iman etmekten yüz çevirmelerini anlattıktan sonra, bu âyetlerde de bunun sebebini açıkladı. Sebep şudur: Kur'ân-ı Kerim nûr ve şifâdır. Mü'minler onunla doğru yolu bulurlar. Kâfirler ise işitmeyen ve cevap vermeyen Ölüler gibidirler. Dolayısıyla ondan yüz çeviririler. Bundan sonra Yüce Allah, müşriklerin bazı mucizeler teklif etmelerini anlattı ve onları kafası çalışmayan sağır ve dilsizlere benzetti. [71][71]

## Kelimelerin İzahı

Boyun eğdiler. Tedarru, zillet mânâsına gelen kökünden türetilmiş bir mastardır. Bir kimse, bir şeye boyun eğdiğinde bu şahsa da denilir.
Be'sâ darlık, demektir. Fakirlik mânâsına gelen kökünden türemiştir.
Darrâ hastalık demektir. Bela mânâsına gelen kökündendir. Kurtubî şöyle der: mallarda, bedenlerde olur. Bu, cumhurun görüşüdür, [72][72]
Mublis, hayırdan ümit kesen manasınadır. Bir kimse, hayırdan ümit kestiğinde denilir. Şeytan, Allah'ın rahmetinden ümit kestiği için ona da" iblis" denilmiştir. [73][73]
Dâbir, sonuncu demektir. Bir kavmin, neslinden son gelenlere denilir. Kutrub, bu kelimeye "helak oldular, kökleri kesildi" şeklinde tefsir etmiştir. Şâir şöyle der:
Köklerim kesen bir azap ile helak oldular. O azabı defetmeye güçleri yetmedi ve ona galip gelemediler. [74][74]
Yüz çeviriyorlar. Bir kimse bir şeyden yüz çevirdiğinde denir.
Kovarsın, demektir. Tard, hakaret ederek uzaklaştırmak demektir.
Fâsılîn, hükmedenler demektir. [75][75]

## Nüzul Sebebi

İbn Mes'ud'un şöyle dediği rivayet olunur: Rasulullah (s.a.v.)'ın yanında Suheyb, Habbâb, Bilâl, Ammâr ve diğer güçsüz müslümanların bulunduğu bir sırada

---

[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/192.
[72][72] Kurtubî, 6/424
[73][73] İbn Kuteybe, Garîbu'VKur'ân, S.23
[74][74] Bu beyit Ümeyye b. Ebi's-Salt'a aittir. Kurtubî, 6/427
[75][75] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/192.

Kureyş'in ileri gelenlerinden bir grup gelerek dediler ki: Ey Muhammedi Sen kavminin yerine bunları mı tercih ettin! Biz onların peşinden mi gideceğiz! Allah'ın lütfuna nail olanlar bunlar mı! Onları kendinden uzaklaştır. Onlan uzaklaştırırsan belki sana uyarız. Bunun üzerine Yüce Allah: Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam ona yalvaranları kovma!" âyetini indirdi.[76][76]

## Âyetlerin Tefsiri

**36.** Samimiyetle ve kabul edecek bir şekilde dinleyenler ancak imanı kabul eder. Önceki cümle burada tamamlanmıştır. Bundan sonra gelen yeni bir cümledir. Ölülere gelince, Allah onları diriltecektir. İbn Kesir şöyle der: Ölülerden maksat kafirlerdir. Çünkü onların kalpleri Ölüdür. Allah onları bedenen ölülere benzetmiştir. Bu, onlarla alay etme ve onları ayıplama kabilindendir.[77][77] Taberî şöyle der: Yani kafirelere gelince, Allah onlan ölülerle birlikte diriltecektir. Yüce Allah böyle demekle onları hiçbir ses işitmeyen, herhangi bir çağrıyı idrak edemeyen ve hiçbir sözü anlamayan ölülerin içinde saymıştır. Çünkü onlar Allah'ın delillerini düşünemiyor, onun mucizelerinden ibret ve öğüt alıp da Allah'ın peygamberlerini yalanlamaktan vazgeçemiyorlar.[78][78] Sonra onların dönüşü Allah'adır. Allah, onların amellerinin karşılığını verecektir. [79][79]

**37.** Mekke kâfirleri: "Deve, âsâ ve mâide (sofra) gibi, Muhammed'in doğruluğunu gösterecek bir mucize indirilse ya" dediler. Kurtubî şöyle der: Bir sûresinin benzerini getirmekten aciz kaldıkları Kur'an hakkında hüccet ve delillerin getirilmesinden sonra, onlar inatlarından dolayı böyle diyorlardı.[80][80] De ki: Allah onların teklif ettikleri bu mucizeyi getirmeye kadirdir. Fakat onların çoğu, o mucizenin indirilmesinin kendileri için bela ve musibet getireceğini bilmezler. Çünkü Allah onların isteklerine uygun olarak bir mucize indirir de onlar inanmazsa, Allah hemen onları cezalandırır. Nitekim geçmiş milletlere de böyle yapmıştır. [81][81]

**38.** Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve gökyüzünde iki kanadıyla uçan kuşlardan ne varsa, hepsi ancak sizin gibi yaratılmış varlıklardır. Allah onları yarattı, hallerini, rızıklarını ve ecellerini takdir etti. Beyzâvî şöyle der: Bundan maksat, Allah'ın kudretinin kemalini, ilminin ve tedbirinin genişliğini göstermektir. Bu da onun mucize göstermeye kadir olduğuna delildir.[82][82] Din hususunda insanların muhtaç olduğu ne varsa hepsini Kur'an'da açıkladık, onları bırakmadık ve onlardan gafil olmadık.Bir görüşe göre, Kitaptan maksat, Levh-i Mahfuzdur. Buna göre mânâ şöyle olur: Levh-i Mah-fuz'da yazmadığımız hiçbir

---

[76][76] Vahidî, Esbabu'n-nuzûl, s. 124
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/193.
[77][77] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/576
[78][78] Taberî, U/341
[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/193.
[80][80] Kurtubî, 6/419
[81][81] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/193.
[82][82] Beyzâvî, S.170

şey bırakmadık.[83][83] Nihayet hepsi Rabblerinin huzurunda toplanacaklar ve o, onların aralarında hükmedecek. Zemahşerî şöyle der: Bütün hayvan ve kuşlar toplanacak. Allah onların hakkını birbirlerine Ödettirecek. Nitekim hadiste: Allah, boynuzsuz koyunun hakkını boynuzlu koyundan alacaktır.[84][84] buyuruldu.[85][85]

**39.** Kur'an'ı yalanlayanlar var ya, onlar sağırlardır, Allah kelâmını kabul edecek şekilde dinlemezler; dilsizlerdir, hakkı söyleyemezler, inkar karanlıklarında bocalarlar. İbn Kesir şöyle der: Bu bir temsildir. Yani onların cehalet, bilgisizlik ve anlayışsızlık hususundaki halleri hiçbir şeyi göremez bir halde karanlıklar içinde kalan sağır ve dilsiz bir kimseye benzer ki, o ne işitebilir, ne de konuşabilir. Böyle bir kimse, yolunu nasıl bulabilir veya bulunduğu kötü durumdan nasıl çıkabilir![86][86] Allah kimi şaşırtmak isterse onu şaşırtır. Kimin de hidâyetini dilerse onu hidâyete iletir ve müslüman olmayı nasip eder. [87][87]

**40.** De ki: Söyleyin bana, eğer, sizden öncekilere geldiği gibi, Allah'ın azabı size de gelirse veya ansızın kıyamet koparsa, kime dua edersiniz? Bu soru hayret ifade eder. Sizden sıkıntıyı gidermesi için Allah'tan başkasına mı dua edersiniz? Putların size fayda vereceği iddianızda doğru iseniz, söyleyin bakalım, hangisine dua edersiniz?[88][88]

**41.** Bilakis şiddet anlarında sadece Allah'a dua edersiniz. Kaldırılması için dua ettiğiniz musibeti, dilerse o kaldırır. Allah'a ortak koştuğunuz ilâhları terkedip unutursunuz. Onlara dua etmezsiniz. Çünkü artık sıkıntıyı, başkası değil, sadece Allah'ın kaldırabileceğine inandınız. [89][89]

**42.** Bu âyet, Rasulullah (s.a.v.)'ı teselli etmektedir. Yani andolsun ki, senden önce bir çok millete peygamberler gönderdik de, onlar bu peygamberleri yalanladılar. Allah'a dönüp ona boyun eğmeleri için, biz onları fakirlik, hastalık ve ağrılarla cezalandırdık. [90][90]

**43.** Buradaki edatı teşvik ifade eder. Yani, hiç olmazsa, onlara azabımız geldiğinde boyun eğselerdi. Bu, duayı terket-melerinden dolayı bir kınamadır. Boyun eğip yakarmalarını gerektiren sebepler varken boyun eğmediklerini haber vermektedir. Fakat onlar bunun tam tersini yaptılar. Zira kalpleri katılaştı ve iman için yumuşamadı. Şeytan onlara isyanı ve dalalette ısrar etmeyi güzel

---

[83][83] Bu, Taberî, Zemahşerî ve Celaleyn'in tercihidir. Ebu Hayyan ise, el-Bahru'l-muhît adlı tefsirinde, Kitap'tan maksadın K.Kerim olduğu görüşünü tercih ettikten sonra şöyle der: Ayetin siyakı ve mânâ bunu gerektirir. İbn Atiyye de bunu tercih eder.
[84][84] Hadis İbn Hanbel, f,72
[85][85] Keşşaf, 2/16
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/193-194.
[86][86] Muhrasar-ı İbn Kesir, 1/577
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/194.
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/194.
[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/194.
[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/194-195.

gösterdi. [91][91]

**44.** Kendilerine yapılan öğüt ve nasihati unutup gereğini yapmayınca, Onlara herşeyin kapısını açtık ve derece derece nimetlerini ve mallarını çoğalttık. Nihayet bu nimetler sebebiyle sevindiler ve aşırı derecede sunardılar. Azabımızla onları ansızın yakaladık. Bir de baktık ki onlar, her türlü iyilikten ümitlerini kesmişler. [92][92]

**45.** Zulmeden kavmin kökü kesilip, son ferdine kadar helak oldular, Hamd peygamerlere yardımı ve kâfirleri helak etmesine karşılık âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Ha-san-ı Basrî şöyle der: Ka'be'nin Rabbine yemin olsun ki, bu kavme tuzak kuruldu. Bu kavim bir tuzağa düştü. Önce ihtiyaçları giderildi, sonra cezalandırıldılar.[93][93] Hadiste şöyle rivayet edilmiştir: Masiyet işlemesine rağmen, Allah'ın bir kula istediği dünya nimetlerini verdiğini gördüğünde, bil ki o istidractır.[94][94] Sonra da bu âyeti okudu: Kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında üzerlerine herşeyin kapılarını açtık. Nihayet kendilerine verilenler yüzünden şımardıkları zaman, onları ansızın yakaladık. Birdenbire onlar bütün ümitlerini yitirdiler. [95][95]

**46.** Ey Muhammed! Mekkelilerden o inatçı yalanlayıcılara de ki: "Söyleyin bana, eğer Allah duyu organlarınızı yok eder de sizi sağır ve kör ederse akıl erdiremeyecek ve anlayamayacak bir şekilde kalplerinizi mühürlerse işte bunları Allah sizden aldığında, O'ndan başka bunları size geri verebilecek herhangi bir kimse var mı? Bak, birliğimize delâlet eden âyetleri nasıl açıklıyoruz. Bütün bunlardan sora yine de onlar, âyetlerimizden yüz çeviriyor ve ibret almıyorlar. [96][96]

**47.** O yalanlayıcılara de ki: "Söyleyin bana, Allah'ın acil azabı gece veya gündüz, ansızın veya açıkça gelirse zâlim kavimden başkası mı helak olur? Buradaki soru inkâr için olup olumsuzluk mânâsı ifade eder. Yani, o azap ile, sizden başkası helak olmaz. Çünkü siz inkar ve inat ettiniz. [97][97]

**48.** Peygamberleri ancak, müminlere sevabı müjdelemek, kafirlere de azabı haber vermek için göndeririz. Onlar, kafirlerin teklif ettikleri mucizeleri getirmek için gönderilmezler. Kim o peygamberlere inanır ve salih amel işlerse, onlar için âhirette bir korku yoktur. Onlar üzülmezler de. Yani ne korkarlar, ne de üzülürler. Çünkü âhiret takva sahibi kimseler için mükâfat yurdudur. [98][98]

---

[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/195.
[92][92] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/195.
[93][93] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/578
[94][94] Ahmet b. Hanbel, 4/145
İstidrac: Allah, düşmanlarının cezalarını artırıp ansızın cezalandırmak için derece derece nimetlerini artırmasıdır (Mütercimler).
[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/195.
[96][96] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/195.
[97][97] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/196.
[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/196.

**49.** Allah'ın âyetlerini yalanlayanlara gelince, fısklan ve Allah'a itaatten çıkmaları sebebiyle onlara acıklı bir azap dokunacaktır. İbn Abbâs: "Fısklan sebebiyle demek, inkarları sebebiyle demektir" der.[99][99]

**50.** Ey Muhammedi Sana mucizeler ve harikulade şeyler indirmeyi teklif eden o kafirlere de ki: Ben, Allah'ın hazinelerinin bana bırakıldığını iddia etmiyorum ki, bana mucizeler indirmeyi teklif ediyorsunuz. Ben ğaybı bildiğimi de iddia etmiyorum ki, azabın ne zaman indirileceğini benden soruyorsunuz. Ben size meleklerden olduğumu da söylemiyorum ki, bana göklere yükselmemi, çarşı ve pazarlarda yürümememi, yemememi ve içmememi teklif ediyorsunrz. Sâvî şöyle der: Bu âyet, müşriklerin Rasulullah (s.a.v.)'a: "Eğer peygambersen, Rabbinden bize bol rızık vermesini, fakirliğimizi gidermesini, yararımıza ve zararımıza olan şeyleri bize haber vermesini iste" dedikleri zaman nazil oldu. Rasulullah (s.a.v.) onlara, bunun kendi elinde değil, Allah'ın elinde olduğunu haber verdi.[100][100] Âyetin mânâsı şöyledir: Ben bu üç şeyden hiçbirini iddia etmiyorum ki, bunlara cevap vermememi, peygamberliğimin doğru olmadığına delil sayasınız. Sizi çağırdığım şeyde, ben, Allah'ın bana vah yettiğinden başka bir şeye uymam. De ki: Kâfirle mü'min, sapıkla doğru yolda giden bir olur mu? Bu soru kınama ve azarlama ifade eder. Yani, siz dinleyip de düşünmüyor musunuz? demektir. [101][101]

**51.** Ey Muhammedi Bu Kur'an ile Allah'ın vadine ve azabına inanan mü'minleri korkut. Onlar haşir gününün azabının geleceğine inanırlar. Ebu Hayyan şöyle der: Sanki şöyle denilmiştir: Bu Kur'an'la, iman etmesi ümit edilen kimseleri korkut. Yüz çeviren kafirlere gelince, onları kendi görüşleri ile başbaşa bırak.[102][102] Onlann Allah'tan başka kendilerine yardım edecek ne bir dostları ve ne de şefaat edecek bir şefaatçileri vardır, İnkâr ve isyandan sakınmaları için onları uyar. [103][103]

**52.** Muhammedi Allah'a ve onun rızasına yakın olmak maksadıyla, sabah akşam devamlı o-larak Rabblerine ibadet eden o zayıf mü'minleri meclisinden kovma. Tabe-rî şöyle der: Bu âyet, zayıf mü slüm ani ardan bir grup hakkında nazil olmuştur. Müşrikler Rasulullah (s.a.v.)'a dediler ki: Eğer bunları yanından kovarsan, sana gelir ve meclisinde hazır bulunuruz.[104][104] Rasulullah (s.a.v.) onların müslümanhğı kabul etmeleri ümidiyle bunu yapmak istedi. İşte o zaman bu âyet indi. Onların amelleri ve günahları yüzünden sana bir sorumluluk yoktur. Nitekim Hz. Nuh da: Onların hesapları ancak Rabbinıe aittir[105][105]

---

[99][99] Zâdu'l-Mesîr, 3/42
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/196.
[100][100] Sâvî Haşiyesi, 2/16
[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/196.
[102][102] el-Bahr, 4/134
[103][103] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/196-197.
[104][104] Taberî, 11/374
[105][105] Şuarâ sûresi, 26/113

demiştir. Sâvî şöyle der: Ayetin bu bölümü, önceki bölümün sebebi gibidir. Yani, sen onların günahlarından ve senin yanında bulunmakla, Allah'ın rızasından başka istedikleri takdirde, kalplerinde bulunan şeyden sorumlu değilsin. Bu, müşriklerin söylediklerinin doğru olduğunu farzettiğimiz takdirde böyledir. Yoksa Yüce Allah, Onun rızasını isteyerek" lafzıyla mü'minlerin ihlaslı olduklarına şahitlik etmiştir. Bu tekit, kelâmda uygunluk içindir. Mânâsı şöyledir: Sen onların hesabından sorumlu tutulmazsın, onlar da senin hesabından sorumlu tutulmazlar. Onları niçin kovuyorsun? Bir görüşe göre "hesap"tan maksat "rızık"tır. Buna göre mânâ şöyle olur: Ne onların rızkı senin üzerine, ne senin rızkın onların üzerinedir. Senin rızkını da, onların rızkını da, ancak âlemlerin Rabbi olan Allah verir.[106][106] Sakın onları kovma. Çünkü onları kovarsan zâlimlerden olursun. Bu âyet, böyle bir durumda verilecek hükmü açıklar. Yoksa hâşâ, Peygamber (s.a.v.)'den böyle bir şeyin meydana gelmesi mümkün değildir. Kurtubî şöyle der: Bu âyet, Allah'a ortak koşarsan, şüphesiz amelin boşa gider,[107][107] âyeti gibidir. Halbuki Allah, onun şirk koşmayacağını ve amelinin boşa gitmeyeceğini biliyor.[108][108]

**53.** İşte böylece biz, zengini fakir ile, asilzadeyi asilzade olmayanlarla imtihan ettik ki, asıl zade ve zenginler: "Allah, aramızdan bu zayıf ve fakirlere mi hidâyet ve bizden önce müslüman olma şerefi ihsan etti" desinler. Bunu ayıplama ve alay etmek için dediler. Nitekim Rasulullah(s.a.v.) hakkında da Bu mu, Allah'ın peygamber olarak gönderdiği?[109][109] diye alay etmişlerdi. Yüce Allah onların bu sözlerini reddederek şöyle buyurdu: Allah şükredenleri daha iyi bilmez mi? Yani Allah, kimin şükredeceğini daha iyi bilir ve ona hidâyet verir, kimin inkar edeceğini bilir, onu da rezil eder. Buradaki soru takrir ifade eder. Yani "Allah daha iyi bilir" demektir. [110][110]

**54.** Âyetlerimize inananlar sana geldiğinde onlara: "Selâmün Aleyküm, Selâm size" de. Kurtubî şöyle der: Bu âyet Yüce Allah'ın Peygamberine, kendilerini kovmamasını emrettiği kimseler hakkında inmiştir. Rasulullah (s.a.v.) onları gördüğünde selam verir ve şöyle derdi: Allah'a hamdolsun O Allah ki, ümmetin içersinde ken-dilerine selam vermemi emrettiği kimseler yarattı.[111][111] Bu zayıf müslüman-larm kalplerini hoş tutmak ve onlara değer vermek için Rasulullah (s.a.v.)' m onlara selam vermesi emredildi. Rabbiniz, kendisinden bir lütuf ve ihsan olarak, merhamet etmeyi kendisine farz kıldı, Durum şu ki: Sizden kim bilmeyerek bir hatâ işlerse, Bu günahtan sonra tevbe edip amelini düzeltirse, Allah onu bağışlar ve merhamet eder. Bu âyet, tevbe edip amelini düzeltenlerin bağışlanacağına ve merhamet edileceğine dair bir vaad-dir. Mücâhid şöyle der:

---

[106][106] Taberî ve müfessirler bu görüştedirler.
[107][107] Zumer sûresi, 39/65
[108][108] Kurtubî, 6/434
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/197.
[109][109] Fırkan sûresi, 25/41
[110][110] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/197-198.
[111][111] Kurtubî, 6/435

"Bilmeyerek hata işlemek" ten maksat, helal ve haramı bilmeden, ve Cehaletle bir iş yapmak demektir. [112][112]

**55.** Bu sûrede, müşriklerin sapıklıklarına dâir hüccet ve delilleri açıkladığımız gibi, din işlerini de sizin için açıklıyor ve izah ediyoruz, Bunu, suçluların yolu meydana çıksın, yaptıkları anlaşılsın diye yapıyoruz. [113][113]

**56.** Ey Muhammedi O müşriklere de ki: Sizin, ilâh olduklarını iddia ettiğiniz ve Allah'ı bırakıp taptığınız şu putlara tapmak bana yasaklandı. De ki: Allah'tan başkasına ibadet etme hususundaki arzularınıza uyacak değilim. Burada, onların dalâletlerinin sebebine dikkat çekilmektedir. Sizin arzularınıza uyduğum takdirde sapıtırım ve hidâyete erenlerin zümresinden olamam. [114][114]

**57.** De ki: Şüphesiz ben, Rabbimin bana vahyettiği şeriat deliline dayanmaktayım, Halbuki siz, Allah katından bana gelen bu hakkı yalanladınız. Sizin acele istediğiniz ve çabucak size getireceğim azap benim elimde değildir. Zemahşerî şöyle der: Bundan maksat, Üzerimize gökten taş yağdır[115][115] âyetinde bildirilen acele istedikleri azaptır.[116][116] azap işinde, gerekse diğer hususlarda hüküm yalnız Allah'ındır. Allah doğruyu haber verir ve yeterli açıklamayı yapar. O, kulları arasında en iyi hüküm verendir. [117][117]

**58.** De ki: Eğer, acele istediğiniz azap işi benim elimde olsaydı sizden kurtulmak için, acele cezalandırırdım ve elbette aramızdaki iş bitmiş olurdu. Fakat o, Allah'ın elindedir. İbn Abbâs şöyle der: Bu iş benim elimde olsaydı size bir an bile mühlet vermez, hemen helak ederdim.[118][118] Allah zâlimleri daha iyi bilir. Dilerse onlara acele ceza verir, dilerse, cezalarım erteler. Bu âyette bir tehdit vardır. [119][119]

## Edebî Sanatlar

**1.** Ölülere gelince Allah, onları diriltecektir." Burada istiare vardır. Zira, kalpleri ölü olduğu için kafirlere "Ölüler" denilmiştir.
**2.** İki kanadıyla uçar." Bu cümle, kuş" kelimesinin mecaz olduğu ihtimalini gidermek için tekit olarak gelmiştir. Çünkü kelimesi, bazan mecaz olarak iş için kullanılır. Nitekim Her insanın amel defterini boynuna astık[120][120] âyetinde bu mânâda kullanılmıştır.
**3.** Sağır ve dilsizdirler." Burada teşbih-i beliğ vardır. Yani "işitememede ve

---

[112][112] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/198.
[113][113] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/198.
[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/198.
[115][115] Enfâl sûresi, 8/32
[116][116] Keşşaf, 2/23
[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/198-199.
[118][118] Zâdu'l-Mesir, 3/52
[119][119] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/199.
[120][120] İsra sûresi, 17/13

konuşamamada sağır ve dilsiz gibidirler" demektir. Teşbih edatı ile vech-i şebeh hazfedilmiştir.
**4.** Yalnız O'na dua edersiniz. Burada kasr sanatı vardır Yani sıkıntının kaldırılması için başkasına dua etmezsiniz. Bu kasr, sıfatı mevsufa tahsisi kabilindendir.
**5.** Sonuncular kesildi." Bu, onların kökleri kesilmek suretiyle helak edilmelerinden kinayedir.
**6.** Kör ve gören." Bunlar, kâfir ile mü'min yerinde istiâr olarak kullanılmıştır.
**7.** Onların hesabından sana bir sorumluluk; senin hesabından da onlara bir sorumluluk yoktur." Bu iki cümlede bedîî sanatlardan "Reddu's-sadr ale'1-acez" sanatı vardır. [121][121]

## Faydalı Bilgiler

Böylece zulmeden toplunu kökü kesildi. Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur," Zemahşer bu âyetin tefsirinde şöyle der: Bu âyet, zâlimler helak olduğu zaman hamdetmek gerektiğini ve bunun büyük bir lütuf ve ihsan olduğunu göstermektedir.[122][122]
Bazı müfessirler şöyle der: Duada vacip olan, onun ihlâs ile yapılmasıdır. Zira Yüce Allah: O'nun rızasını istiyorlar" buyuruyor. İşte bütün ibadetler böyledir. Dünyevî her hangi bir maksatla yapılmamalıdır. [123][123]

**59.** Gayb'ın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları ancak O bilir. O, karada ve denizde ne varsa bilir, O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahî bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır.
**60.** Geceleyin sizi öldüren, gündüzün de ne işlediğinizi bilen; sonra belirlenmiş ecel tamamlansın diye gündüzün sizi dirilten O'dur. Sonra dönüşünüz yine O'nadır. Sonunda, O, yaptıklarınızı size haber verecektir.
**61.** O, kulların üstünde yegâne kudret ve tasarruf sahibidir. Size koruyucu melekler gönderir. Nihayet birinize ecel geldi mi, elçilerimiz onun canını alırlar. Onlar vazifede kusur etmezler.
**62.** Sonra insanlar gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülürler. Bilesiniz ki, hüküm yalnız O'nundur ve O hesap görenlerin en çabuğudur!
**63.** De ki: Karanın ve denizin karanlıklarından sizi kim kurtarır ki? Siz O'na gizlice ve aşikâr olarak yalvarır da şöyle dua edersiniz: "Eğer bizi bundan kurtarırsan, andolsun şükredenlerden olacağız".
**64.** De ki: "Ondan ve bütün sıkıntılardan sizi Allah kurtarır. Sonra siz yine O'na ortak koşarsınız."
**65.** De ki: "Allah, size üstünüzden veya ayaklarınızın^ altından bir azap

[121][121] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/199.
[122][122] Keşşaf, 2/18
[123][123] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/199-200.

göndermeğe, ya da sizi guruplar halinde birbirinize düşürüp kiminize kiminizin hıncını tattırmaya gücü yeter." Bak, anlasınlar diye âyetlerimizi nasıl açıklıyoruz!
**66.** Kur'an hak olduğu halde kavmin onu yalanladı. De ki: "Ben size vekil değilim."
**67.** "Her haberin gerçekleşeceği bir zaman vardır. Yakında siz de gerçeği bileceksiniz."
**68.** Âyetlerimiz hakkında ileri geri konuşmaya dalanları gördüğünde, onlar başka bir söze geçinceye kadar kendilerinden uzak dur. Eğer şeytan sana unuttu-rursa, hatırladıktan sonra artık o zâlimler topluluğu ile oturma.
**69.** Takva sahiplerine, inanmayanların hesabından herhangi bir sorumluluk yoktur. Fakat, belki korunurlar diye hatırlatmak gerekir.
**70.** Dinlerini bir oyuncak ve bir eğlence edinen ve kendilerini dünya hayatının aldattığı kimseleri bırak! Kazandıkları sebebiyle hiç bir nefsin felakete dûçâr ol-maması için Kur'an ile nasihat et. Felâkete uğrayan nefis için Allah katında ona yardım edecek ne bir dost vardır, ne de şefaatçi. O, bütün varını fidye olarak verse, yine de ondan kabul edilmez. Onlar kazandıkları yüzünden helake sürüklenmiş kimselerdir. İnkâr ettiklerinden dolayı kendileri için kaynar sudan ibaret bir içecek ve elem verici bir azap vardır.
**71.** De ki: "Allah'ı bırakıp da bize fayda ya da zarar veremeyecek olan şeylere mi tapalım? Allah bizi doğru yola ilettikten sonra, şeytanların saptırıp şaşkın olarak yeryüzünde dolaştırmak istedikleri, arkadaşlarının ise: "Bize gel!" diye doğru yola çağırdıkları şaşkın kimse gibi gerisin geri mi döndürüleceğiz?" De ki: Allah'ın hidayeti doğru yolun ta kendisidir. Bize âlemlerin Rabbine teslim olmamız emredilmiştir."
**72.** Bize "Namazı dosdoğru kılın ve Allah'tan korkun denildi." O, huzuruna varıp toplanacağınız Allah'tır.
**73.** O, gökleri ve yeri hak ile yaratandır. "Ol!" dediği gün oluverir. O'mın sözü gerçektir. Sûr'a üflendiği gün de hükümranlık O'nundur. Gizliyi ve açığı bilendir ve O, hikmet sahibidir, her şeyden haberdardır.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde varlığını ve birliğini gösteren delilleri getirdikten sonra, burada da kudsî sıfatlarını yanı ilim, kudret, azamet, celâl ve diğer cemal ve celal sıfatlarını gösteren delilleri zikretti. Bundan sonra da, kullarım musibetlerden kurtarmak suretiyle onlara lütfettiği nimetleri ve emrine mahalefet edip peygamberine isyan edenlerden intikam alma gücüne sahip olduğunu bildirdi. [124][124]

## KELİMELERİN İZAHI

[124][124] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/204.

Kerb, cam sıkan keder, gam demektir.
Siya', fırkalar manasınadır. Şîa: Başkasına tabi olan fırka demektir. Çoğulu , şu ve şeklinde gelir.
Helak oldular demektir. İbsal, insanın kendini helak olmaya teslim etmesi manasınadır.
Adi, fidye demektir.
Hamîm, kaynar su demektir.
Hayran, şaşkın manasınadır. Hayret: Bir işte çıkış yolu bulamayıp tereddüt etmek demektir.
Gayb, duyu organları ile algılanamayan şey demektir. : Şehadet, açıkça görünen şey demektir. Toplanırsınız. [125][125]

## Ayetlerin Tefsiri

**59.** Gaybın hazineleri Allah'ın ya-rjmdadır. Bunlar, gizli olan gayb işleridir. Allah'tan başkası onları bilmez.
Ondan başka hiçkimsenin ilmi onları kuşatamaz. O, karada ve denizde olan canlıları ana hatlanyle de, detaylı olarak da bilir. Onun ilmi ve kudreti, bütün âlemlerde olan acaip ve garip şeyleri kuşatır.. Ağaçtan düşen her yaprağın düştüğü zamanı ve yeri bilir. Bu âyet, Allah'ın ilminin teferruatı ihata ettiğini kuvvetli bir şekilde ifade eder. Toprak içinde bulunan küçük bir tohumun yerini, bitip bitmeyeceğini, bu tohumdan ne kadar ürün meydana geleceğini ve bunu kimin yiyeceğini bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi Allah katında bilinmektedir. Levh-i Mahfuz'da yazılıdır.[126][126]
Ebu Hayyan şöyle der: Bu bilgilerin terkip edilişindeki güzelliğe bak: Yüce Allah önce, akılla bilinen, duyularımızla anlayamıyacağmıız şeyleri zikretti. O da, "gaybın anahtarları"dır. İkinci olarak, çoğunu duyularımızla anlayabileceğimiz şeyleri bildirdi ki, bu da karalar ve denizlerdir. Üçüncü olarak da iki lâtif cüz'î şeyi açıkladı. Bunlardan biri ulvîdir ki bu ağaç yapraklarının yüksekten düşmesidir. İkincisi süflidir ki, bu da tohumun toprak içinde gizlenmesidir. Bu, Allah'ın, külliyâtı ve cüz'iyâtı bildiğini göstermektedir.[127][127]

**60.** Geceleyin sizi öldüren, yani uyutan, gündüzün ne işlediğinizi bilen O'dur.

---

[125][125] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/204.
[126][126] İslam şehidi Seyyid Kutup "H zilâli'l-Kur'an" adlı tefsirinde bu âyetle ilgili olarak çok güzel bir açıklama yapmıştır. Onun bazı bölümlerini aşağıya alıyoruz. Allah makamını cennet etsin, o şöyle der: Bu âyet, Allah'ın hudutsuz ilminin bir tasviridir. Zaman ve mekanda yerde ve gökte, karada ve denizde, yerin dibinde ve göğün katlarında, Ölü ve diri, yaş ve kun ne varsa, hiçbiri onun ilminin dışında kalmaz... İnsanın hayal gücü, bu kısa metinlerin gerisinde hızla ilerleyerek, bu görülen âlemin sınırlarını aşıp bilinen ve bilinmeyen âlemlerıı ufuklarını araştırıyor. Geçmişte, halde ve gelecekte dâima kapalı kalacak olan gayp perdele rini açmaya çalışırken, insanın vicdanı titriyor. Bunlar, son derece uzak ve ufukları geniş pei delerdir. Bunların hepsinin anahtarları Allah'ın katındadır. Ondan başka kimse bunları bile mez. Onun ilmi, karaların bilinmeyen noktalarını, denizlerin en derin diplerini kuşatır. Bun ların hepsi Allah'ın ilmine açıktır. Yeryüzünde bulunan sayılamayacak kadar ağaçlarda düşen yaprakları bilir, Onun gözü, nerede olursa olsun, düşen her yaprağı görür. Toprağı içinde gömülü olan her tohumu da görür, hiçbiri Allah'ın gözünden kaçmaz. Bu gem kâinatta yaş ve kuru ne varsa hepsini kontrol eder. Hiçbiri onun kuşatıcı ilminin dışında kal; maz. İşte beşer hayalinin bu âlemlerde dolaşması, başlan döndüren akılları alan b dolaşmadır. Görünen ve görünmeyen, bilinen ve bilinmeyen uzaklıklarda bir turdur, işte t âyet, onların hepsini birkaç kelime içinde, bütün İnceliğiyle ve tam manâsıyla tasvir ed gözler Önüne seriyor. Dikkat buyurun, işte bu bir İcazdır. (Fî zilâli'l-Kur'an, 7/247)
[127][127] el-Bahru'1-muhît, 4/146
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/204-205.

Kurtubî şöyle der: Bu hakiki bir ölüm değil, sadece ruhların alınmasıdır.[128][128] İbn Abbâs şöyle der: Uykunuzda ruhlarınızı alan Allah'tır.[129][129] Bu âyette öldükten sonra dirilmeye bir delil vardır. Sonra hayatınızın sona ermesi için tayin edilen müddete varasınız diye, gündüzün sizi uyandıran O'dur. deki zamir, "gündüz"e râcidir. Çünkü uyanıklık genellikle gündüzün, uyku ise, gece olur. Sonra kıyamet gününde dönüşünüz sadece Allah'adır. Sonra da yaptıklarınızı size bildirir ve onların karşılığında size, hayırsa hayır, şer ise şer verir. Yüce Allah bundan sonra kendisinin azamet ve büyüklüğünü anlatarak şöyle buyurur: [130][130]

**61.** O, kullarının üstünde herşeye hükmedicidir. Her şey onun azamet ve büyüklüğüne boyun eğmiştir. Sizin üzerinize, amellerinizi tesbit edecek melekler gönderir. Bunlar "yazıcı melekler" dir. Ebussuûd şöyle der: Bunda güzel bir hikmet ve büyük bir nimet vardır. Çünkü mükellef, amellerinin tesbit edilip korunduğunu ve insanların huzurunda arzedileceğini bilirse, bu durum onun için, masiyet ve günah işlemeye karşı daha caydırıcı olur.[131][131]
Nihayet insanın eceli sona erdiğinde, ruhları almakla görevli melekler onu öldürür. Bunun manası şudur: Eceller sona erdiğinde, meleklerin şahısları koruması da son bulur. Çünkü onlar, Ademoğlu sağ olduğu müddetçe onu korumakla görevlidirler. Âdemoğlunun eceli sona erince, meleklerin onu koruma görevi de son bulur.
Melekler, kendilerine emredilen koruma ve öldürme görevlerinde kusur etmezler. [132][132]

**62.** Sonra kullar, ahirette diriltildikten sonra yaratıcıları je mâlikleri olan Allah'a döndürülür. O, öyle bir Allah'tır ki, hüküm ve tasarruf yalnız O'na aittir. O, sadece adaletle hükmedendir.Bilesiniz ki, kıyamet gününde hükmetmek, sadece Yüce Allah'a aittir. O, hak ile bâtılı ayıracak ve hasımlar arasında hükmünü verecektir. Onu hiçbir hesap diğer hesaptan ve hiçbir iş diğer işten alıkoyamaz. Dünya günlerinden bir günün yarısı kadar bir zaman içerisinde, bütün mahlukâtın hesabım görür. Nitekim hadiste de böyle bildirilmiştir. Allah'ın, bir koyun sağacak kadar zaman içersinde insanları hesaba çekeceği de rivayet edilmiştir. [133][133]

**63.** Ey Muhammedi O kâfirlere de ki: Yolculuklarınızda sizi karaların ve denizlerin şiddet ve korkularından kim kurtaracak? Bu şiddetleri gördüğünüzde Rabbinize ihlas ile dua ejier, O'na açıktan yalvarır, yakarırsımz. Dilinizle açıkça, kalbinizle gizlice yalvarırsınız. İbn Abbâs âyetin mânâsı şöyledir der: Açıktan ve gizlice: diyerek dua edersiniz. Yani: "Bizi bu karanlıklardan ve şiddetlerden

---

[128][128] Kurtubî, 7/5
[129][129] Zâdu'l-Mesîr, 3/55
[130][130] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/205-206.
[131][131] Ebussuûd, 2/107
[132][132] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/206.
[133][133] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/206.

kurtarırsan, mutlaka şükreden mü'minlerden olacağız" dersiniz. Netice şudur: Helak olmaktan korktuğunuz zaman Allah'a dua edersiniz. Sizi kurtardığında ise O'nu inkâı edersiniz. Kurtubî şöyle der: "Allah sıkıntılı anlarda yalnız kendisine dua edip, rahat hallerde ise onunla beraber başkalarına dua etmelerinden dolayı onları kınadı.[134][134]

**64.** De ki sizi o sıkıntılardan ve bütün gam ve kederlerden kurtaran yalnız Allah'tır, Siz bütün bunları bildikten ve bunlar tahakkuk ettikten sonra, hâlâ Allah'a ortak koşuyor ve iman etmiyorsunuz. Bu cümle, kınama ve ayıplama ifade eder. [135][135]

**65.** Ey Muhammedi O kâfirlere de ki: "Şüphesiz Yüce Allah gökten yıldırımlar göndermekle, volkanların attığı taşlar ve lâvlarla, üzerinize taş yağdırmakla, tufan, gök gürültüsü ve kasırgalarla sizi helak etmeye kadirdir. Nitekim sizden öncekilere bu tür cezalar vermiştir. Kârûn ve Medyen halkına yapıldığı gibi sizi de yere batırmak, deprem ve yer sarsıntısı gibi, ayaklarınızın altından gelecek azaplar ile de cezalandırmaya kadirdir. Veya sizi birbirleriyle savaşan hizipler haline getirir. Beyzâvî şöyle der: Sizi, her biri farklı isteğe sahip olan fırkalar haline getirir de aranızda savaş çıkar.[136][136] İbn Abbâs şöyle der: Allah aranızda farklı görüş ve istekler yayar da gruplara ayrılırsınız.[137][137] Bu mânâların hepsi birbirine yakındır. Bundan maksat tehdittir. Bak onlara anlasınlar ve Allah'ın âyetleri, delilleri ve hüccetleri hakkında düşünsünler diye, öğüt ve ibretler yoluyla ayetlerimizi nasıl açıklayıp izah ediyoruz. Câbir b. Abdullah'ın şöyle dediği rivayet olunur: "De ki, Allah size üstünüzden bir azap göndermeye kadirdir" bölümü inince, Rasulullah (s.a.v.): "Sana sığınırım, yâ Rabbî!" dedi. "Veya ayaklarınızın altından.." bölümü inince yine: "Yâ Rabbî, sana sığınırım" dedi. "Ya da, sizi gruplar halinde birbirinize düşürüp, kiminize kiminizin şiddetini tattırır" bölümü inince: "Bu daha hafif ve daha kolay" dedı.[138][138]

**66.** Ey Muhammedi Senin kavmin Kureyş, bu Kur'an'ı inkâr etti. Halbuki o, hak olarak indirilmiş bir kitaptır. Ben sizin kontrolcünüz ve başınıza musallat olmuş biri değilim. Ben ancak bir uyarıcıyım. [139][139]

**67.** Allah'ın verdiği her haberin meydana geleceği bir zaman vardır. O, söylediğinden vazgeçmez ve ertelemez de. Yakında başınıza gelecek olan azabı bileceksiniz. Bu cümle kuvvetli tehdit ifade eder. [140][140]

---

[134][134] Kurtubî, 7/8
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/206-207.
[135][135] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/207.
[136][136] Beyzâvî, S.173
[137][137] Zâdu'l-Mesîr, 3/59
[138][138] Buhârî, Tefsir-i sûre 6/2; frisam, 11
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/207.
[139][139] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/207.
[140][140] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/207.

**68.** kâfirlerin Kur'an'ı tenkit, yalanlama ve alay etmeye daldıklarını gördüğünde onlarla oturma, başka bir söze dalıp da Kur'an'la alay etmeyi bırakın-caya kadar onların yanından kalk git. Süddî şöyle der: Müşrikler Mü'minlerle oturduklarında Rasulullah (s.a.v.) ve Kur'an hakkında dedikodu eder söver ve onunla alay ederlerdi. Allah, başka bir söze dalmcaya kadar, mü'mirilerin onlarla beraber oturmalarını nehyetti.[141][141] Eğer şeytan sana onlarla oturmanın yasak olduğunu unutturur da, otururbut, daha sonra da bunun yasak olduğunu hatırlarsan Kur'an ve dinle alay eden bu kâfir ve fasıklarla oturmanın yasak olduğunu hatırladıktan sonra, artık onlarla oturma. İbn Abbâs şöyle der: Bu yasağı hatırladığın zaman kalk, müşriklerle beraber oturma. [142][142]

**69.** Mü'mİnler, kâfirlerden uzaklaşıp onlarla beraber oturmadıkları takdirde, onların Kur'an'la alay etmeleri ve başkalarını saptırmaları sebebiyle verecekleri hesaptan müminlere bir sorumluluk yoktur. Fakat mümkün olduğu kadar Öğüt ve nasihat yoluyla, müminlerin onları uyarmaları ve yaptıkları çirkin fiillere engel olmaya çalışmaları[143][143] ve hoşlanmadıklarım göstermeleri gerekir. Böyle yaptıkları takdirde belki onlar, mü'minlerden utanarak Kur'an hakkında dedikoduya dalmaktan uzak dururlar. Çünkü mü'minler onları bu halde gördüklerinde meclislerini terkedeceklerdir. İbn Atıyye şöyle der; Mü'minin inkarcılara, Kur'an hakkında cedelleşenlere ve dedikoduya dalanlara karşı, bu ayetin hükmüne sarılması gerekir.[144][144]

**70.** Hürmet ve saygı gösterilmesi gereken dini, onunla alay ederek oyun ve eğlence haline getiren günahkarları bırak. Bu fani dünya hayatı onları aldattı da, nihayet bundan sonra asla bir hayat olmadığını iddia ettiler. Hiçbir nefsin, kötü amelinden dolayı helake sürüklenmemesi ve rehin alınmaması için, Kur'an ile insanlara öğüt ver. O nefsi Allah'ın azabından kurtaracak herhangi bir yardımcısı ve Allah katında ona şefaat edecek herhangi bir şefaatçisi yoktur, Bu nefis her türlü fidyeyi verse bile, onun fidyesi kabul edilmez. Katâde şöyle der: Yer dolusu altın getirse, altını kabul edilmez.[145][145] Onlar öyle kimselerdir ki, çirkin amelleri ve kötü inançları yüzünden Allah'ın azabına teslim edilmişlerdir.
Bu sapıklar için, karınlarında gurultu edecek ve barsaklarım parçalayacak kaynar sudan şaraplar ve sürekli inkârları sebebiyle bedenlerini yakacak ateş vardır. Bu kaynar şarabın yanında onlar için elem verici azap ve sürekli bir zillet vardır. [146][146]

**71.** Ey Muhammedi Onlara de ki, Allah'ı bırakıp da, kendilerine dua ettiğiniz takdirde bize fayda vermeyen, kendilerini tekettiğimiz takdirde bize bir zararı

---

[141][141] Taberî, 11/437
[142][142] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/207-208.
[143][143] Taberî'ye göre âyetin mânâsı şudur: Fakat bu takdirde mü'minlerin onlardan yüz çevirmeleri için, onlara Allah'ın emrini hatırlatmak gerekir ki, Allah'tan korksunlar.
[144][144] el-Bahr, 4/154
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/208.
[145][145] Taberi 11/447
[146][146] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/208.

dokunmayan putlara mı ibadet edelim? Allah bize İslam'ı nasip edip hidayete erdirdikten sonra tekrar dalalete mi döndürüleceğiz? O takdirde bizim durumumuz, şeytanların çarpıp saptırdığı, çöllerde ve helak yerlerinde dolaştırdığı ve nereye gideceğini bilemeyecek kadar şaşkın bir halde, derin bir çukura attığı kimsenin durumuna benzer, O şaşkının, bize gel, diye doğru yola çağıran arkadaşları vardır. Fakat o, çağrılarım kabul edip onlara uymaz. O kâfirlere de ki: "Bizim kabul ettiğimiz İslam dini, hidayetin kendisidir. Bunun ötesinde ne varsa sapıklıktır. Bize bütün hal ve hareketlerimizde âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim olmamız ve sadece O'na ibadet etmemiz emredildi. Bu, İslama çağrıldığı halde icabet etmeyip hidayetten sapan bir kimsenin durumunu temsil yoluyla anlatmaktır. İbn Abbâs şöyle der: Bu, ilâhlar, onlara tapanlar ve bunları Allah'a çağıranlar hakkında Allah'ın getirdiği bir darb-ı meseldir. Bu şaşkın bir şekilde yoldan sapan bir adama benzer. Biri ona: "Ey falan oğlu falan! yola gel" diye çağırarak yoldan çıkarmaktadır. Öte yandan onu, "Ey falan! yola gel" diye doğru yola çağıran arkadaşları vardır. Eğer bu şahıs birinci çağırıcıya uyarsa, o onu, helak olacağı yere atmcaya kadar götürür. Eğer doğru yola çağıranlara uyarsa, doğru yolu bulur. İbn Abbâs der ki: Allah'ı bırakıp da bu ilahlara ibadet edenlerin durumu böyledir. Ölünceye kadar kendisinin doğru bir yolda olduğunu zanneder. Ölüm gelince, pişmanlık ve helak ile karşı karşıya kalır.[147[147]]

**72.** Ve namazı dosdoğru kılmamız, bir de bütün hallerde Allah'tan korkmamız bize emredildi. O, öyle bir Allah'tır ki, kıyamet gününde onun huzurunda toplanacaksınız ve O, herkesin amelininin karşılığım verecektir.[148[148]]

**73.** Gökleri, yeri ve bunların içindekileri hak ile yaratan, onların sahibi ve onları idare edendir. Onları boş yere yaratmadı. Onun "ol" dediğinde her şeyin olacağı gün, O'ndan, O'nun azab ve cezasından korkun. Ebu Hayyan şöyle der: Bu, bir şeyi yokluk âleminden varlık alemine çıkarmayı ve bunun sür'atini gösteren bir temsildir. Yoksa burada kendisine emir verilen bir şey yoktur. Her şey o istediği an meydana gelir.[149[149]] Allah'ın sözü doğrudur, şüphesiz meydana gelecektir. Kıyamet gününde mülk onundur. İsrafil'in sûra ikinci Üfürüşü üfürdüfü gün de mülk onundur. Bu, diriltmek için yapılan üfürmedir. Allah gizliyi, açığı, duyu organlarınm ve gözlerin idrâk edemediği şeyleri ve gece ve gündüz gördüklerinizi bilir. O, yaptıklarında hikmet sahibidir, kullarının işleri iden haberdardır. [150[150]]

## Edebî Sanatlar

---

[147[147]] Tabert, U/452
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/208-209.
[148[148]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/209.
[149[149]] el-Bahr, 4/160
[150[150]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/209-210.

**1.** Gaybın hazineleri O'nun yanındadır". Burada "gayb işıer" yerine müstear olarak kapısı açılan mahzenler" ifadesi kullanılmış ve içlerinde gayp şeylerin saklandığı mahzenlere benzetilmiştir. Zemahşerî şöyle der: Yüce Allah istiare yoluyla, "gayb" için "anahtarlar" kelimesini kullanmıştır. Çünkü kapıları kilitli mahzenlerde bulunan şeylere anahtarla ulaşılır. Gaybları sadece[151][151] Allah bilir.
**2.** O geceleyin sizi öldürendir." Burada müstear olarak, "uyku" yerine "ölmek" kelimesi kullanılmıştır. Çünkü her ikisinde de duyu organlarının görevi ve temyiz gücü yok olur gibi bir ortaklık vardır.
**3.** Öğütten sonra artık zâlim kavimle oturma." Doğrulamaları ve hürmet etmeleri gerekirken, yalanlama ve alay etme yolunu tutmaları sebebiyle onların işledikleri işin çirkinliğini iyice göstermek için zamiri yerine zahir isim kullanılmıştır.
**4.** Topuklarımızın üzerine döndürülürüz." Burada işin çirkinliğini ve kötülüğünü daha fazla vurgulamak için putperestliğe dönmeyi, topuklarının üzerine geri dönmek şeklinde ifade etti.
**5.** Her türlü fidyeyi verse de" Burada ile kelimeleri arasında iştikak cinası vardır.
**6.** Yaş ile kuru, gece ile gündüz, üst ile alt, bize fayda verir ile bize zarar verir, gayb ile görülen kelimeleri arasında edebî sanatlardan tıbak sanatı vardır.
**7.** Kaynar sudan meşrubat" ile elem verici azap" terkipleri arasında seci vardır. Allah daha iyi bilir. [152][152]

**Bir Uyarı**

el-Hakim şöyle der: "Yüce Allah'ın gaybın anahtarları onun katındadır" sözü, İmamiye mezhebinin: "imam gaipten bazı şeyler bilir!" şeklindeki görüşünün bâtıl olduğunu gösterir.[153][153] Ben de derim ki: "Bu bir yalan ve iftiradır. Çünkü gaybi Allah'tan başka hiçkimse bilemez." [154][154]

**74.** İbrahim, babası Âzer'e: "Birtakım putları ilâhlar mı ediniyorsun? Doğrusu ben, seni de kavmim de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum" demişti.
**75.** Böylece biz, kesin îman edenlerden olması için İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk.
**76.** Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü: "Rabbim budur." dedi. Yıldız batınca da "batanları sevmem" dedi.
**77.** Ay'ı doğarken görünce "Rabbim budur." dedi. O da batınca, Rabbim bana doğru yolu göstermezse elbette doğru yoldan sapan topluluklardan olurum" dedi.
**78.** Güneşi doğarken görünce de: "Rabbim budur, zira bu daha büyük" dedi. O da batınca dedi ki: "Ey kavmim! Ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden uzağım,

---

[151][151] Keşşaf, 2/32
[152][152] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/210.
[153][153] Mehasinu't-tc'vil 6/2343
[154][154] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/210.

**79.** Ben hanîf olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim.
**80.** Kavmi onunla tartışmaya girişti. Onlara dedi ki: "Beni doğru yola iletmişken Allah hakkında benimle tartışıyor musunuz? Ben sizin O'na ortak koştuğunuz şeylerden korkmam. Ancak, Rabbim ne dilerse o olur! Rabbimin ilmi herşeyi kuşatmıştır. Hâlâ ibret almıyor musunuz?
**81.** Siz, Allah'ın size haklarında hiçbir hüküm indirmediği şeyleri O'na ortak koşmaktan korkmazken, ben sizin ortak koştuğunuz putlardan nasıl korkarım! Şimdi biliyorsanız (söyleyin), iki gruptan hangisi; güvende olmaya daha layıktır?"
**82.** İnanıp da imanlarına herhangi bir haksızlık bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır.
**83.** İşte bunlar, kavmine karşı İbrahime verdiğimiz hüccetimizdir. Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini yükseltiriz. Şüphesiz ki, senin Rabbin hikmet sahibidir, hakkiyle bilendir.
**84.** Biz O'na İshak'ı ve Ya'kub'u da armağan ettik; hepsini de doğru yola ilettik. Daha önce de Nuh'u ve O'nun soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyyûb'u, Yûsuf'u, Musa'yı ve Harun'u doğru yola iletmiştik; Biz, iyi davrananları işte böyle mükafatlandırırız.
**85.** Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas'ı da doğru yola iletmiştik. Hepsi de iyilerden idi.
**86.** İsmail, El-Yesa', Yûnus ve Lût'u da hidayete erdirdik. Hepsini âlemlere üstün kıldık.
**87.** Onların babalarından, çocuklarından ve kardeşlerinden bazılarını seçtik ve doğru yola ilettik.
**88.** İşte, bu Allah'ın hidayetidir, kullarından dilediğini ona iletir. Eğer onlar da Allah'a ortak koşsalardı, yapmakta oldukları amelleri elbette boşa giderdi.
**89.** İşte onlar, kendilerine Kitap, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Eğer onlar, bunları inkâr ederse şüphesiz yerlerine bunları inkâr etmeyecek bir toplum getiririz.
**90.** İşte o peygamberler Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy. De ki: "Ben buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Bu âlemler için ancak bir öğüttür."
**91.** Allah'ı gereği gibi tanımadılar. Çünkü "Allah hiçbir beşere bir şey indirmedi" dediler. De ki: "Öyle ise Musa'nın insanlara bir nur ve hidayet olarak getirdiği Kitab'ı kim indirdi! Siz onu kâğıtlara yazıp açıklıyor, çoğunu da gizliyorsunuz. Sizin de atalarınızın da bilemediği şeyler size öğretilmiştir." Sen "Allah" de, sonra onları bırak, daldıkları bataklıkta oynaya dursunlar1.
**92.** Bu, Ümmü'1-kurâ ve çevresindekileri uyarman için sana, indirdiğimiz ve kendinden önecekileri doğrulayıcı mübarek bir kitaptır. Ahirete inananlar buna da inanırlar ve onlar namazlarını hakkıyla kılmağa devam ederler.
**93.** Allah'a karşı yalan uydurandan, yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmemişken, "Bana da vahyolun-du" diyenden ve "Bende Allah'ın

indirdiği âyetlerin benzerini indireceğim." diyenden daha zalim kim vardır! O zâlimler, ölüm dalgaları içinde, melekler de pençelerini uzatmış, onlara "Haydi canlarınızı kurtarın! Allah'a karşı gerçek olmayanı söylemenizden ve O'nun âyetlerine karşı kibirlilik taslamış olmanızdan ötürü, bugün alçaklık azabı ile cezalandırılacaksınız!" derken onların halini bir görsen!
**94.** Andolsun ki, sizi evvelce nasıl yarattıysak öyle teker teker bize geleceksiniz ve size verdiğimiz şeyleri arkanızda bırakacaksınız. Yaratılışınızda ortaklarımız sandığınız şefaatçılarınızı da yanınızda göremeyeceğiz. Andolsun, aranız açılmış ve ilâh sandığınız şeyler sizden kaybolup gitmiştir.

## Bu Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah Önceki âyetlerde kendisinin birliğini ve putlara tapmanın bâtıl olduğunu gösteren kesin delilleri anlattı. Bu âyetlerde de, putları kudsîleştiren Arap müşriklere karşı delil getirmek için peygamberlerin babası İbrahim (a.s.)'in kıssasını anlattı. Çünkü Hz.İbrahim, Allah'a ortak koşmaya tam manâsıyla zıt olan gerçek tevhîd inancını getirdi. Bütün gruplar ve milletler, Hz.İbrahim'in faziletini ve şanının yüceliğim itiraf eder. Bundan sonra Yüce Allah, İbrahim (a.s.)'in soyundan gelen peygamberlerin şerefini anlattı ve Rasulullah (s.a.v.)'a onların doğru yoluna uymasını emretti. [155][155]

## Kelimelerin İzahı

Melekût, büyük hükümranlık demektir. Sonundaki ve hükümranlığın büyüklüğünü ifade eder. Nitekim kökünden gelen kökünden gelen kelimelerinde de ve mübalağa ifade eder.
Karanlığı ile onu örttü demektir. Vahidî şöyle der: Gece onu örttü manasınadır. Örttüğün her şeye Örtüldü, denilir. kelimeleri bu köktendir. Bunların hepsinin aslında Örtmek ve örtülmek mânâları vardır.[156][156]
Bâziğ, doğan, demektir. Ay doğmaya başladığında denir. Ezherî şöyle der: Bu kelimenin, yarmak mânâsına gelen mastarından alınmış olma ihtimali vardır. Çünkü ay, ışığıyla karanlığı yarar.[157][157]
Gözden kayboldu, demektir. Bir şey gözden kaybolup uzaklaşınca denir.
Sultân, delil, demektir.
Karıştırırlar. Birisi bir işi karıştırdığında denir. Elbiseyi giydi, demektir. Onları seçtik Karâiîs, kağıt mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Şâir şöyle der:
İlmi kâğıda emanet etti, o da zayi etti. Kâğıtlar, ne kötü ilim emanetçileridir.
Gamerât, nin çoğuludur. Gamre ise, aklı gideren şiddet demektir. İçine düşen her şeyi yutarak gizleyen çok su mânâsmdaki dan alınmıştır.
Size verdik, sizi sahip kıldık, demektir. bağış ve ihsan manasınadır.

---

[155][155] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/215.
[156][156] Tefsir-i Razı, B/46
[157][157] Tehzîbu'1-luğa, maddesi

Zayi oldu, boşa gitti, demektir. [158][158]

## Nüzul Sebebi

Sâid b. Cübeyr'den rivayet edildiğine göre, Yahudilerden Mâlik b. Sayf, Peygamber (s.a.v.)'e gelerek onunla mücadele etmeye başladı. Rasu-lullah (s.a.v) ona şöyle dedi. Musa'ya Tevrat'ı indiren Allah için yemin eder misin? Tevrat'ta, Allah'ın şişman âlimlere buğzettiğine dair âyet olduğunu bilmiyor musun? Mâlik b. Sayf şişman bir âlimdir. Buna kızan Mâlik şöyle dedi: Vallahi, Allah hiçbir beşere birşey indirmemiştir. Yanında bulunan arkadaşları: Yazıklar olsun sana, Musa'ya da mı bir şey indirmedi? dediler.
O, tekrar: "Allah, hiçbir beşere bir şey indirmemiştir" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah "Allah'ı gereği gibi tanımadılar. Çünkü Allah hiçbir beşere bir şey indirmedi." dediler" âyetini indirdi.[159][159]

## Âyetlerin Tefsiri

**74.** Ey Muhammedi ibrahim'in dîni üzerine olduklarını iddia eden putperest kavmine, onun, babası Âzer'i ayıplayarak "Seni yaratan, sana iyi bir şekil ve rızık veren Allah'ı bırakıp da putları mı kendine ma'bud ve ilâh ediniyorsun?" dediği zamanı hatırlat. İbrahim devamla: Şüphesiz sen de, kavmin de, Haktan uzak apaçık bir dalâlet içindesiniz, demişti. [160][160]

**75.** İşte böylece biz, İbrahim'e, göklerin ve yerin büyük hükümranlığını ve engin saltanatını gösteriyorduk. Kesin îman edenlerden olması için, ona bu engin delilleri gösterdik. Mücâhid şöyle der: Ona yerler ve gökler açıldı. En üstte ve en altta bulunan hükümranlığı gözleriyle gördü.[161][161]

**76.** Gece, bütün aydınlıkları karanlığı ile örtünce, gökyüzünde parlayan bir yıldız gördü. Bu, Zühre veya Müşteri gezegenidir, Sizin iddianıza göre, "Benim Rabbim budur." dedi. Hz. İbrahim, "onları reddetmek, kınamak ve derece derece onları helake götürmek için böyle söyledi. Zira o, kavminin, Allah'ı bırakıp putlara tapma hususundaki cehalet ve hatalarını kendilerine göstermek istiyordu. Zemahşerî şöyle der: Babası ve kavmi, putlara ve yıldızlara tapıyorlardı. Hz.İbrahim "görme ve delil getirme" yoluyla, kavminin dalâlet içinde olduklarına dikkatlerini çekmek ve onlara doğruyu göstermek istedi. Ayrıca sağlam bir bakışın, yıldızlardan herhangi birinin ilâh olamayacağını, arkalarında, onları yaratan, doğuşlarını ve batışlarını, bir yerden diğer yere gidiş ve intikallerini idare eden birinin varlığını gösterdiğini onlara öğretmek istedi, İla

---

[158][158] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/216.
[159][159] Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, S.126; Kurtubî, 7/37
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/216-217.
[160][160] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/217.
[161][161] el-Bahr 4/165
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/217.

Bu, benim Rabbimdir." sözü, hasmının bâtıl yolda olduğunu bildiği halde, ona insaf ile muamele eden kimsenin sözüdür. Kendi görüşünde mutaassıp değilmiş gibi, hasmının sözünü aynen naklediyor. Zira bu davranış hakka daha iyi götürür. Sonra tekrar ona dönerek, iddiasını delil ile boşa çıkarır. Yıldız batınca, Hz.İbrahim: "Ben böyle batan şeylere tapmayı sevmem" dedi. Çünkü ma'budun durumunun değişmesi ve bir yerden başka bir yere intikali doğru değildir. Esasen bunlar, cisimlerin nite ilklerindendir. [162][162]

**77.** Hz.İbrahim (a.s.) ayın doğup etrafa ışık saçtığını görünce, önce dediği gibi, "Rabbim budur" dedi. O, bu sözüyle kavminin tapdıkları şeylerin bâtıl olduğuna dikkatlerini çekmek ve beyinsiz olduklarını göstermek istiyordu. Ay da batıp gözden kaybolunca İbrahim: "Eğer, Rabbim beni doğru yol üzerinde sabit tutmazsa ben mutlaka doğru yolu şaşırmış topluluklardan olurum" dedi. Burada Hz.ibrahim (a.s.), tariz yoluyla, kavminin dalâlette olduğunu göstermek istemiştir. [163][163]

**78.** Güneşin doğduğunu görünce; "Rabbim budur. Bu, yıldızlardan ve aydan daha büyük" dedi. Güneş batınca: "Ben sizin putlarınızdan da, Allah'a ortak koşmanızdan da uzağım" dedi. Ebû Hayyân şöyle der: Hz.İbrahim (a.s.) gördüğü bu yıldızın, ma'budluğa elverişli olmadığını kavmine gösterdikten sonra, ondan daha parlak ve nurlu olanını gözetmeye başladı. Yeni doğmakta olan ayı gördü. O da gözden kaybolunca, güneşin doğmasını bekledi. Çünkü o aydan daha parlak, daha nurlu, daha büyük ve daha faydalı idi. Bunu, onlara karşı delil getirme ve güneşin de yıldızlar gibi sonradan yaratılmış olduğunu göstermek için bu şekilde davrandı.[164][164] İbn Kesir şöyle der: Gerçek şudur ki, Hz,İbrahim (a.s.), bu makamda kavmi ile münazara halinde bulunuyor ve onların putlara ve sırası ile en parlakları güneş, ay ve zühre gibi hareket halindeki yıldızlara tapmalarını bâtıl olduğunu açıklıyordu. Gözlerin gördüğü bu en parlak üç cismin ilâh olmadığı anlaşılıp kesin delillerle ortaya çıkınca, İbrahim: "Ben sizin, Allah'a ortak koştuğunuz putlardan uzağım." dedi.[165][165]

**79.** Ben bâtıl dinleri bırakıp Hak dine dönerek, inancımda ve amelimde, âlemleri, gökleri ve yeri yoktan yaralan Allah'a yöneldim. Ben, ibadette, başkalarım Allah'a ortak koşanlardan değilim. [166][166]

**80.** Tevhîd konusunda, kavmi onunla mücadele ve münazara etli.[167][167] İbn

---

[162][162] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/217.
[163][163] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/217-218.
[164][164] el-Bahru'l-muhît, 4/167
[165][165] Muhtasar-ı İbni Kesir, 1/592
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/218.
[166][166] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/218.
[167][167] Bazı müfessiri er, Hz.İbrahim'in yıldız için söylediği: "Benim Rabbim budur" sözünü çocuk iken, Allahı tanıma hususundaki fikri tam gelişmeden önce söylediği kanaatindedir. Doğru olan, cumhurun şu görüşüdür: Bu söz, Hz.İbrahim'in, kavmi ile münazara esnasında, onların yıldızlara, güneşe ve aya tapmalarının bâtıl olduğuna dair delil getirmek için söylediği bir sözdür. Hasımlarını susturmak İçin, Onlarla aynı ibareyi kullanarak, "Bu benim RabbİmdIr" demesi, hüccetlerinin en iyisi ve delillerin en açığıdır. " Kavmi onunla münazara etti" ve iste bunlar, kavmine karşı, İbrahim'e verdiğimiz huccetimizdir." ayetleri, Hafız İbn Kesir'in de dediği gibi, bu makamın tefekkür makamı değil,

Abbâs şöyle der: İlâhları hakkında, kavmi onunla mücadele etti ve ilâhları ile onu korkutmaya çalıştılar. Hz .İbrahim de, onları kınayarak şöyle cevap verdi: Allah'ın varlığı ve birliği hakkında benimle mücadele mi ediyorsunuz? Halbuki Allah bana basiret verdi ve bana doğruyu gösterdi. Ben, sizin Allahı bırakıp da kendilerine taptığınız sahte ilâhlardan korkmam. Çünkü onlar ne zarar verebilir, ne de menfaat sağlayabilirler. Ne görebilir, ne de işitebilirler. Sizin iddia ettiğiniz hiçbir şeyi yapamazlar. Ancak, Rabbim, hoşa gitmeyen bir şeyin benim başıma gelmesini isterse bu olur. Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Hâlâ ibret almıyor musunuz? Bu soru onları kınamak için sorulmuştur. Bu soru, onların tam bir gaflet içinde olduklarına dikkatlerini çekmektedir. Zira Allah'ın birliğini gösteren kesin delillerin ortaya çıkmasına rağmen onlar, hiçbir zarar ve yarar sağlayamayan şeylere taptılar ve Allah'a ortak koştular. [168][168]

**81.** Siz, hiçbir hüccet ve deliliniz olmadığı halde kendisine ortak koştuğunuz herşeye Kadir olan Allah'tan korkmazken, ben, ibadette Allah'a ortak koştuğunuz ilâhlarınızdan nasıl korkarım! Hangimiz, emniyet içinde olmaya daha lâyıktır. Biz mi, yoksa siz mı? Biz, Allah'ı delillerle tanıdık ve sadece ona ibadet ettik. Siz ise putları ona ortak koştunuz ve tek hesaba çekici olan Allah'ı inkâr ettiniz. [169][169]

**82.** İnanıp da İmanlarını şirkle karıştırmayanlar var ya, azaptan emin olmak onlara mahsustur. Onlar hidayet ve doğru yol üzerindedirler. Rivayete göre, bu âyet inince Ashab-ı kiram korktular ve Rasulullah (s.a.v.)'a:"Hangimiz nefsine zulmetmiyor ki!?" dediler. Rasulullah (s.a.v.): "O, sizin anladığınız gibi değildir. O ancak Lokman'm oğluna dediği manadadır", buyurdu![170][170]
Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma. Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür.[171][171]

**83.** Buradaki kelimesi, Allah'ın dostu İbrahim (a.s.)'i desteklemek üzere yukarda zikrettiği kesin delillere işaret etmektedir. Yani, İbrahim'in Allah'ın birliğine dair getirdiği, güneşin ayın ve yıldızların batması gibi deliller, kavmine karsı onun için kesin bi delil olsun diye kendisine verdiğimiz delillerimizdir. Biz, dilediğimize ilim, anlayış ve peygamberlik vererek derecelerini yük seltiriz. Şüphesiz Rabbin, hikmet sahibidir, her şeyi yeri yerine kor. İlim sahibidir, hiçbir şey ona gizli kalmaz. [172][172]

**84.** Soyunun devamıyla mesut olsun diye, İbrahim'e oğlu İshak'ı ve torunu Yakup'u verdik. Onların herbirine saadet yolunu gösterdik, peygamberlik ve

---

münazara makamı olduğunu göstermektedir. Peygamberlerin babası ve haniflerin Önderi olan Hz.İbrahım'in Yüce Allah hakkında şüphe> düşmesi uygun değildir. Fahr-İ Râzî, cumhurun görüşünü ieyit eder mahiyette 12 delil gelimistir. (Tesfir-i Kebîr, 13/47)
Kurtubî, Zemahşerî, Ebussuûd, İbn Kesir ve Ebu Hayyân gibi büyük müfessirlerin tercihi bı dur. Allah daha iyi bilir.
[168][168] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/218-219.
[169][169] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/219.
[170][170] Buhârî, Enbiya 8,41; Müslim, İman 197
[171][171] Lukman Suresi, 31/13
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/219.
[172][172] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/219.

hikmet verdik. İbn Kesir şöyle der: Burada Yüce Allah, ihtiyarlayıp çocuktan kesildikten sonra İbrahim (a.s)'e oğlu İshak'ı lütfettiğini, onun peygamberliğini ve soyunun devam edeceğini müjdelediğini bildiriyor. Bu en büyük müjde ve en büyük nimettir. Bu, Allah'a İbadet etmek için kavminden ayrılması ve yurdundan hicret etmesine karşılık, İbrahim (a.s)'e verilmiş bir mükafattır. Allah, Hz.İbrahim'in gözünün aydın olması için kavminin ve akrabalarının yerine, kendi sulbünden salih evlatlar verdi.[173][173] İbrahim'den önce de Nuh'a doğruyu göstermiştik. Hz. Nuh, beşerin ikinci babası olduğu için, burada Yüce Allah onu zikretti. Önce İbrahimin oğullarının sonra da atalarının şerefini anlattı. İbrahim'in soyundan[174][174] şu yüce peygamberleri gönderdik. Yüce Allah, ilk önce Davud ve Süleyman (a.s)'m isimlerini verdi. Çünkü bu ikisi hükümdarlık ve peygamberliği bir arada yürüttüler. Süleyman (a.s.), Davud (a.s)'un oğludur. Allah Teâlâ, baba ile oğlu beraber zikretti. Eyyûb ve Yusuf (a.s.)'un imtihan ve belalara katlanmada ortak yönleri olduğu için ikisini birlikte zikretti. Mûsâ ve Harun'u... Bunlar kardeş olduğu için ikisini birlikte zikretti. Mûsâ (a.s) Kelîmullah olduğu için, önce onun adını söyledi. İbrahim'e verdiğimiz bu kıymetli mükâfat gibi, sıdk ile îman eden ve güzel amel işleyenleri de mükafatlandırırız. [175][175]

**85.** Zekeriyyâ, Yahya, Tsâ ve İlyâs'ı da gönderdi. Bunların dünyadan yüz çevirme ve zühd ve takva hususunda ortak, yönleri bulunduğu için, onları da beraber zikretti. Bunların hepsi," son derece salih kullardandır. [176][176]

**86.** İbrahim (a.s)'in oğlu İsmail (a.s)'i, el-Yesa (a.s.)'ı, Mettâ oğlu Yunus (a.s.)'u ve Haran oğlu Lut (a.s)'u ki bu ibrahim (a.s.)'in kardeşi oğludur gönderdik. Bu âyette adı geçenlerin hepsine peygamberlik vererek, onları zamanlarında yaşayan her şeye üstün kıldık. [177][177]

**87.** Onların babalarından, çocuklarından ve kardeşlerinden birçok cemaatı da doğru yola ilettik. Onları seçtik ve dosdoğru hak yola ilettik. İbn Abbâs, şöyle der: Bu peygamberlerin içinde her ne kadar, ana ve baba tarafından doğum yoluyla Hz.İbrahim'in zürriyetine mensup olmayanlar varsa da, hepsi onun soyuna katılmışlardır.[178][178]

**88.** İşte bu ulaşmak, Allah'ın hidayetidir. Allah ona, mahlukatından istediğini iletir. Eğer o peygamberler, faziletlerine ve derecelerinin yüksekliğine rağmen, Allah'a ortak konsalardı, amelleri elbette boşa giderdi. Hal böyle olunca,

---

[173][173] Muhtasar-ı İbni Kesir, 1/596

[174][174] zamiri hakkında iki görüş vardır. Birinci görüşe göre bu zamir Nuh peygam-ber'c racidir. Ferrâ ve İbn Cerir bunu tercih etmişlerdir. Bir başka görüşe göre ise, bu zamir İbrahim'e racidir. Bu Atâ'nın görüşüdür. Ebussuûd bunu tercih etmiştir. Çünkü ayetin akışı, İbrahim (a.s.)'in fevkalade durumlarını açıklamaktadır.

[175][175] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/220.

[176][176] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/220.

[177][177] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/220.

[178][178] el-Bahr, 2/173

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/220-221.

başkalarının durumu nasıl olur? [179][179]

**89.** İşte on'arî kendilerine semavî kitapları indirmek, rabbânî hikmet, nebilik ve rasûllük vermek suretiyle ihsanda bulunduğumuz kimselerdir.
Ey Muhammed! Senin zamanındaki kâfirler eğer ayetlerimizi inkar ediyorlarsa, bilsinler ki, biz onların korunmasını ve gözetilmesini rasullerimize ve peygamberlerimize verdik.[180][180]

**90.** İşte yukarıda adı geçen bu peygamberler, Allah'ın kendilerine hidayet nasip ettiği rehberlerdir. Onları örnek al ve onların güzel yoluna uy. Ey Muhammed! Kavmine de ki: Kur'an'i tebliğ etmeye karşılık ben sizden mal ve ücret istemiyorum. Bu Kur'an bütün mahlukât için öğüt ve nasihatten başka bir şey değildir, [181][181]

**91.** Allah'ı hakkıyle bilemediler ve ona gerektiği şekilde tazim edemediler. Çünkü onlar vahyi ve peygamberlerin gönderilişini inkâr ederek: "Allah, hiçbir beşere bir şey indirmedi." dediler. Bunu söyleyenler la'netli Yahudilerdir. Muhammed (s.a.v.)'e Kur'an'm inişini şiddetle inkar etmek için bu çok çirkin şeyi ağızları ile söylediler. Ey Muhammed! O inatçı Yahudilere de ki: "İnsanların aydınlanacağı bir nur ve İsrâîloğullarma bir hidayet olarak Tevrat'ı Musa'ya kim indirdi? O kitabı, kesilmiş kağıtlara ve dağınık yapraklara yazıyor, onlardan dilediğinizi açıklıyor, dilediğinizi de gizliyorsunuz. Taberî şöyle der: Muhammed (s.a.v.)'in durumu ve peygamberliği ile ilgili olarak halktan gizledikleri şeyler bu âyetlerdendir.[182][182] Ey Yahudiler! Bu Kur'an'da size Allah'ın dininden ve hidayetinden daha önce ne sizin, ne de babalarınızın bildiği şeyler öğretildi. Onlara cevap olarak: "Onu Allah indirmiştir" de sonra onları oyun ve eğlence etmek üzere daldıkları bâtılda bırak, oynayadur-sunlar. Bu yaptıkları kötülüklerden dolayı onlara bir tehdit ve korkutmadır. [183][183]

**92.** Muhammed (a.s.)'e indirilen bu Kur'an, fayda ve menfaati çok, mübarek bir kitaptır. Kendisinden Önce inen Tevrat ve İncil gibi, Allah'ın kitaplarını tasdik eder.Ey Muhammedi Onu Mekke halkım ve Mekke'nin etrafındaki diğer yeryüzü halkını uyarman için indirdik. Bu mana, İbn Abbâs'mdır. Haşir ve neşre inananlar, bu kitaba da inanırlar. Çünkü bu kitap vaad ve tehdit, müjde ve korkutma ihtiva etmektedir. Onlar namazlarını vakitlerinde en mükemmel bir şekilde kılarlar. Sâvî şöyle der: Namaz ibadetlerin en şereflisi olduğu için, Yüce Allah sadece onu zikretti.[184][184]

---

[179][179] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/221.
[180][180] Bir görüşe göre uj den maksat Medine'ii Ensardır. Bu, İbn Abbâs'm görüşüdür. Başka bir görüşe göre ise, bu âyette isimlen geçen 18 peygamberdir. Bu, Katâde'nîn görüşüdür. Zeccâc ve İbn Cerîr'in tercihi de budur.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/221.
[181][181] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/221.
[182][182] Taberî, 11/527
[183][183] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/221.
[184][184] Sâvî, 2/31
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/221-222.

**93.** Bu soru olumsuzluk ifade eder. Yani, Allah'a karşı iftira edip ona ortak koşandan daha zâlim hiçkimse yoktur, Veya, kendisine hiçbir şey v ah y edilmem işken, "Bana da vahy geldi." diyenden daha zâlim kimse yoktur. Yani Müseyle-metu'l-Kezzâb ve Esved-i Ansî gibi, Allah kendisini peygamber olarak göndermediği halde kendisinin peygamber olduğunu iddia eden kimseden daha zalimi yoktur. Yine Allah'ın indirdiği kelâma benzer bir kelâmı söyleyebileceğini iddia edendenden daha zâlimi yoktur. Nitekim kâfirler: İstesek, biz de bunun benzerini elbette söyleyebiliriz,[185][185] demişlerdi, Ebu Hayyân şöyle der: Bu âyet Nadr b. Haris ve onunla birlikte Kur'an'la alay edenler hakkında nazil olmuştur. Çünkü o, Kur'an'a karşı çıkarak anlatılmaya değmeyecek kadar basit sözlerle onun benzerini söylemeye kalkışmıştır.[186][186]
Ey Muhammedi O zâlimler ölüm sarhoşluğu ve şiddeti içinde iken sen onları bir görsen! Durumun korkunçluğunu göstermek için edatının cevabı hazfedil - miştir. Takdiri: "Sen, büyük bir olay görmüş olursun" Azap melekleri ise, ruhlarının cesetlerinden çıkması için yüzlerine ve kıçlarına vururlar. Bu esnada onlara: "Haydi canlarınızı azaptan kurtarın!" derler. Zemahşerî şöyle der: Yani, melekler: "Ruhlarınızı bedenlerinizden çıkarıp getirin." derler. Bu, meleklerin, onların canım alırken gösterdikleri sertliği ve nefes aldırmadan ve mühlet vermeden hemen canlarını almak için gösterdikleri şiddetli İsrarı ifade eder.[187][187] Allah'a iftira etmeniz ve O'na ortak ve çocuk nisbet etmeniz sebebiyle bugün, alçaltıcı bir azap ile cezalandırılacaksınız.
Bu azap, son derece rezil edici olmasının yanında, şiddetle küçültücüdür de. Siz, Allah'ın âyetlerine inanmayı kibirinize yediremiyor, onlar üzerinde düşünmüyor ve onlara inanmıyorsunuz.[188][188]

**94.** Andolsun, siz ilk defa yarattığımız gibi o gün bize hesap vermek için aile, mal ve çocuktan ayrı olarak teker teker, yalınayak çıplak ve sünnetsiz olarak geleceksiniz. Nitekim hadiste şöyle buyurulmuştur: "Ey İnsanlar! Siz Allah'ın huzuruna yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak toplanacaksınız." Rasulullah daha sonra: "Tıpkı ilk yaratmaya başladığımız gibi, onu tekrar o hale getiririz...[189][189] mealindeki ayeti okudu.[190][190] Dünyada size verdiğimiz mallan arkanızda bırakmış olacaksınız. Bu zor günde, onların size bir yararı olmayacak. Size şefaat edeceklerini sandığınız ve ibadete layık ve müstehak olma hususunda Allah'a ortak olduklarına inandığınız ilâhlarınızı beraberinizde göremiyoruz. Şüphesiz aranızdaki bağlar kopmuş, birliğiniz bozulmuş, ortak ve şefaatçi zannettikleriniz dağılmış ve yok olup gitmişlerdir. [191][191]

---

[185][185] Enfâl sûresi, 8/5:
[186][186] el-Bahru'1-muhît,
[187][187] Keşşaf, 2/36
[188][188] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/222.
[189][189] Enbiya suresi, 21/104
[190][190] Buhârî, Enbiya 8; K. Tefsir, 5, 14-15; Rıkak 45; Müslim, Cennet, 58.
[191][191] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/223.

## Edebî Sanatlar

**1.** Böylece İbrahim'e gösteririz" Geçmişteki halin hikayesidir. "Gösterdik" demektir.
**2.** Mutlaka yolunu şaşırmış kavimden olurum. Bu,onun kavminin dalâlette olduğunu tariz yoluyla bildirmektedir.
**3.** lafızları arasında, bedîî sanatlardan tıbak sanatı vardır.
**4.** Yüzümü" arasında, iştikak cinası vardır.
**5.** Allah'ın hidayeti." Bu izafet, şeref vermeyi ifade eder.
**6.** Hidayet" ve "iSHi doğru yola iletir" kelimeleri arasında iştikak cinası vardır.
**7.** Allah, hiçbir beşere bir şey indirmemistir." Bu, herhangi bir peygambere, vahiyden bir şeyin inişini inkar hususunda aşırılık ifade eder.
**8.** Kitab'i kim indirdi?" Bu, kınamak ve susturmak için sorulmuş bir sorudur.
**9.** Onu açıklarsınız" ile gizlersiniz" lafızları arasında tıbâk sanatı vardır.
**10.** Beldelerin anası" Bundan maksat, Mekke-i Mükerreme'-dir. Burada istiare vardır. Çünkü Mekke, şehirlerin ve köylerin aslıdır.
**11.** Ölüm sarhoşluklarında." Şerif Râdî şöyle der: Bur-da güzel bir istiare vardır. Çünkü Yüce Allah, onlara peşpeşe gelen ölüm sıkıntısı ve kederlerini, insanlara ard arda gelip de onları sürükleyen dalgalara benzetmiştir. Bu hal, insanın kalbini sarıp kuşattığı için denilmiştir.[192][192]

## Bir Uyarı

Bazı müfessirlere göre Azer, Hz.İbrahim'in babası değil, amcasıdır. Diğer bir gruba göre Azer put ismidir. Doğru olan araştırıcı müfessirlerin dediğidir. Onlara göre Azer Hz.Ibrahim'in babasının adıdır. Kitap ve Sünnet buna delâlet eder. Âyet, Âzer'in kâfir olduğunu açıkça göstermektedir. Bu, Hz. İbrahim'in (a.s.) derecesini düşürmez. Buhârî'nin Sahih'inde şöyle rivayet edilir: Kıyamet gününde, İbrahim, babası Âzer'in yüzünde toz toprak olduğu halde onunla karşılaşacaktır..[193][193] Âzer'in mü'min olduğu iddiası, Kitab ve Sünnet delili ile çürütülmüştür. Allah daha iyi bilir. [194][194]

**95.** Şüphesiz Allah, tohumu ve çekirdeği yaran, ölüden diri, diriden ölü çıkarandır. İşte Allah budur. O halde nasıl dönersiniz.
**96.** O, sabahı aydınlatandır. O, geceyi dinlenme zamanı, güneş ve ayı birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bütün bunlar, aziz olan, pek iyi bilen Allah'ın takdiridir.
**97.** O, kara ve denizin karanlıklarında yıldızlarla yol bulaşınız diye sizin için onları yaratandır. Gerçekten biz, bilen bir toplum için âyetleri geniş geniş açıkladık.

---

[192][192] Telhisu'l beyan S.37
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/223-224.
[193][193] Buhari Enbiya 8
[194][194] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/224.

**98.** O, sizi bir tek nefisten yaratandır. Bir kalma yeri, bir de emanet olarak konulacağınız yer vardır. Anlayan bir toplum için âyetleri ayrıntılı bir şekilde açıkladık.
**99.** O gökten su indirendir. İşte biz, her çeşit bitkiyi onunla bitirdik. O bitkiden de kendisinde üstüste binmiş taneler bitireceğimiz bir yeşillik; hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar; üzüm bağları; birbirine benzeyen ve benzemeyen zeytin ve nar bahçeleri meydana getirdik. Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakın! Kuşkusuz bütün bunlarda inanan bir toplum için ibretler vardır.
**100.** Cinleri Allah'a ortak koştular. Oysa kî onları da Allah yaratmıştı. Bilgisizce ona oğullar ve kızlar yakıştırdılar. Haşa! O, onların ileri sürdüğü vasıflardan uzak ve yücedir.
**101.** O, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır. O'nun eşi olmadığı halde nasıl çocuğu olabilir! Her şeyi O yaratmıştır ve her şeyi hakkıyle bilen de O dur.
**102.** İşte Rabbiniz Allah O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur. O, herşeyin yaratıcısıdır. Öyle ise O'na kulluk edin, O her şeye vekildir.
**103.** Gözler O'nu göremez, halbuki O, gözleri görür, O eşyayı pek iyi bilen, her şeyden haberdar olandır.
**104.** Size Rabbiniz tarafından basiretler verilmiştir. Artık kim hakkı görürse faydası kendisine, kim de kör olursa zararı kendinedir. Ben sizin üzerinize bekçi değilim.
**105.** Böylece biz âyetleri geniş geniş açıklıyoruz ki, "Sen ders almışsın" desinler ve biz, anlayan toplum için Kur'an'ı iyice açıklayalım.
**106.** Rabbinden sana vahyolunana uy. O'ndan başka ilâh yoktur. Müşriklerden yüz çevir.
**107.** Allah dileseydi, onlar ortak koşmazlardı. Biz seni onların üzerine bir bekçi kılmadık. Sen onların vekili de değilsin.
**108.** Allah'tan başkasına tapanlara sövmeyin; sonra onlar da bilmeyerek ve haksızlık ederek Allah'a söverler. Böylece biz her ümmete kendi işlerini cazip gösterdik. Sonunda dönüşleri Rablerinedir. Artık O, ne yaptıklarını kendilerine bildirecektir.
**109.** Kendilerine bir mu'cize gelirse ona mutlaka inanacaklarına dair kuvvetli bir şekilde Allah'a and içtiler. Deki: Mu'cizeler ancak Allah tarafındandır. Ama mu'cize geldiğinde de inanmayacaklarının farkında mısınız?
**110.** Yine O'na evvelce iman etmedikleri gibi, onların gönüllerini ve gözlerini ters çevirириz. Ve onları şaşkın olarak azgınlıkları içerisinde bırakırız.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde tevhîd konusunu, ardından da peygamberlik meselesini açıkladı. Bu âyetlerde de asıl maksadın, Allah'ın zatını, sıfatlarını ve fiillerini tanımak olduğuna dikkat çekmek için yaratıcının varlığını, ilminin

sonsuzluğunu, kudret ve hikmetini gösteren delilleri anlattı. [195][195]

## Kelimelerin İzahı

Fâlik, yaran, yarmak demektir, Sabahın aydınlığı karanlığı yardığında denir.
Seken, insanın kendisiyle sükûnet bulduğu ve ona ısındığı şeydir. aynı zamanda merhamet demektir.
Husbânen, bir hesap ile. Zemahşerî şöyle der: Husbân "hesap etti" mânâsına gelen fiilinin mastarıdır. Nitekim, "sandı" mânâsına gelen fiilinin mastarı ise dır. inkâr etmek" ve şükretmek" mastarları bunun benzeridir.[196][196] Müterâkip, üst üste demektir.
Kınvan, hurma salkımı manasına gelen kelimesinin çoğuludur.
Yetişmesi ve olgunlaşması. Ağaç olgunlaşıp meyve verdiğinde ve denir.
Yalan söylediler ve iftira ettiler, Bedî, daha önce benzeri olmayan bir şeyi yaratan. daha önce benzeri olmayan bir şeyi yaratmak demektir. Bundan dolayı, daha önce başkasının yapmadığı herhangi bir sanatı icat eden kimse için icat etti kelimesi kullanılır.
Çeviriyoruz, bir şeyi bir halden başka bir hale çevirmek demektir. [197][197]

## Nüzul Sebebi

İbn Abbâs (r.a)'ın şöyle dediği rivayet olunur: Kureyş kâfirleri Ebu Tâlib'e: "Ya, Muhammedi ya arkadaşlarını ilâhlarımıza sövmek ve dil uzatmaktan vazgeçirirsin veya biz de onun ilâhına söver ve hakaret ederiz." dediler. Bunun üzerine Allah'tan başkasına tapanlara (ve putlarına) sövmeyin. Sonra onlar da bilmeyerek Allah'a söverler..." âyeti indi.[198][198] Başka bir rivayette de, müşrikler Rasulullah (s.a.v.)'a: "Ey Muhammed! Ya ilâhlarımıza sövmeyi bırakırsın, veya biz de senin Rabbine söveriz." dediler. Bunun üzerine âyet nazil oldu.[199][199]

## Âyetlerin Tefsiri

Söz sırası müşriklere karşı, yaratılıştaki güzellikler ve tedbirlerdeki inceliklerle delil getirmeye geldi ve Yüce Allah şöyle buyurdu: [200][200]

**95.** Allah, bitkinin çıkması için toprağın altındaki tohumu ve ağacın çıkması için de çekirdeği yarandır. Kurtubî şöyle der: Allah, ölü çekirdeği yararak ondan yeşil yaprak çıkarır. Tohum da böyledir.[201][201]
O, kuru tohumdan, yumuşak ve taze bitkiyi çıkarır. Gelişmekte olan canlı

---

[195][195] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/228.
[196][196] Keşşaf, 2/39
[197][197] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/228.
[198][198] Kunubi, 7/61
[199][199] Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, S.127
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/228.
[200][200] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/228.
[201][201] Kurtubi. 7/44

bitkiden kuru tohum çıkarır. İbn Abbâs şöyle der: Kâfirden mü'mini, mü'minden kâfiri çıkarır. Buna göre diri ve ölü kelimeleri, mü'min ve kâfir yerinde müstear olarak kullanılmıştır. İşte kâinatı yaratan ve idare eden Allah budur. Bu açıklamadan sonra, artık haktan nasıl dönersiniz. [202][202]

**96.** O, karanlığı yarıp sabahı aydınlatandır. Taberî şöyle der: Gecenin siyahlığını ve karanlığını yararak sabahın aydınlığını çıkarandır.[203][203] Geceyi, dinlenme zamanı yapandır. İnsanlar gece istirahata çekilip dinlenirler. Güneşi ve ayı, insanların menfaatleri ile ilgili ince birer hesap ölçüsü kılandır. Zamanın ve gece ve gündüzün hesabı onlarla bilinir. Bilinen bir hesap ile bunları yürütmek, hiçbirşeyin kendisine karşı çıkamadığı, üstün ve galip olan, yarattıklarına faydalı olanı ve onların tedbirini bilen Allah'ın takdiridir. [204][204]

**97.** O, karada ve denizde gece karanlıklarında yolculuk yaparken, kendileri ile yol bulaşınız diye sizin için yıldızları yaratandır. Issız çöllerde ve denizlerde yolculuk yapanlar, varacakları yere geceleyin onlarla yol buldukları için, Yüce Allah onlara bu nimetleri verdiğini bildirdi. Yaratıcının büyüklüğünü düşünebilen bir kavim için kudretimizi gösteren delilleri açıkladık. [205][205]

**98.** O, sizi bir tek nefisten yani Adem (a.s.)'den yaratandır. Sizin için bir kalma ve bir de emanet olarak bırakılacağınız yer vardır. İbn Abbâs der ki: Anaların rahimlerde kalma yeri ve babaların sulplerinde emanet olarak bırakılma yeri vardır. İbn Mes'ûd şöyle der: Rahimlerde kalma yeri, öldüğün yerde de emanet kalma yeri vardır.[206][206] Sırları ve incelikleri anlayan bir kavim için, şüphesiz âyetleri açıkladık. Sâvî şöyle der: İnsanın yaratılışındaki merhalelerin ve ihtiva ettiği şeylerin akılların hayrete düşeceği çok ince şeyler olduğuna işaret etmek için, burada "öj+tıı iyice anlayanlar" kelimesi kullanıldı. Yıldızlar buna benzemez. Onların durumu açık ve görünmektedir. Dolayısıyla onlar hakkında bilenler" kelimesi kullanıldı.[207][207]

**99.** O, bulutlardan yağmuru indiren ve onunla her türlü hububat, meyveler, ürünler, sebzeler, otlar ve ağaçları çıkarandır. Taberî şöyle der: Yani, biz o yağmurla bitecek, gelişecek ve fayda verecek herşeyi çıkardık, demektir.[208][208] Bitkiden de yeşil yumuşak şey çıkardık. Yeşilden de, buğday ve arpa başakları gibi üst üste dizilmiş taneler çıkarırız. İbn Abbâs şöyle der: ili. 'den maksat buğday, arpa, mısır ve pirinçtir. Hurmanın tomurcuğundan, yere yakın, toplanması kolay salkımlar çıkardık. Âyette geçen kelimesi, kabuğu içinde ağaçtan ilk çıkan hurma, yani tomurcuk manasınadır. İbn Abbâs der ki:

---

[202][202] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/229.
[203][203] Taberi, 11/554
[204][204] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/229.
[205][205] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/229.
[206][206] Müstekarr, yeryüzünde kalmak, müstevda ise, yer altında kalmak manasında tefsir edilmiştir. Taberi, umumi manayı tercih etmiştir.
[207][207] Sâvî, 2/34
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/229-230.
[208][208] Taberî, 11/573

Tomurcukların ağırlığından dolayı, koparıp toplayacak olanlara yaklaşacak şekilde sarkmış olan dalları kastediyor. O suyla, bostanlar ve üzüm bahçeleri çıkardık. Ve yine onunla, görünüşte birbirine benzeyen fakat tatları farklı olan zeytin ve nâr ağaçları bitirdik. Katâde şöyle der: Yaprakları birbirine benzer, meyveleri farklıdır. Bunda, istediğini istediği şekilde yapan, her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten Allah'ın varlığına kesin bir delil vardır. olu Ey insanlar! Bu meyvelerin çıkmaya başlamasından olgunlaşmasına kadar nasıl yetiştirdiğine, renklerinin, kokularının, küçüklük ve büyüklüklerinin nasıl değiştiğine ibret ve basiret gözüyle bir bakın. Meyvelerin ilk hallerini bir düşünün. Bu halde onların bazıları acı, bazıları ise ekşidir. Bunların hiçbir şeyinden faydalanılmaz. Sonra yetişip olgunlaştığında tatlı, güzel, faydalı ve yenmesi kolay bir hale gelir. Her şeye gücü yeten ve her şeyi yaratan Yüce Allah noksan sıfatlardan uzaktır. Cinsleri, şekilleri ve renkleri farklı olarak bu meyvelerin ve ekinlerin yaratılmasında, Allah'ın varlığına inanan bir kavim için onun kudretini ve birliğini gösteren kesin deliller vardır, tbn Abbâs şöyle der: Bu bitkileri çıkaranın, ölüleri diriltmeye kadir olacağını tasdik eden bir kavim için deliller vardır.[209][209]

**100.** Müşrikler cinleri Allah'a ortak koştular. Zira putlara ibadet hususunda onlara itaat ettiler. Halbuki onları Allah'ın yarattığını ve onları yalnız onun vücûda getirdiğini biliyorlar. Durum böyleyken cinleri Allah'a nasıl ortak koşuyorlar! Bu son derece cahilliktir.
Onlar câhilce, Allah'a iftira ederek O'na oğullar ve kızlar nisbet ettiler. Şöyle ki, cehalet ve beyinsizlikle: "Üzeyr Allah'ın oğludur ve Melekler Allah'ın kızlarıdır." dediler. Allah, zâlimlerin ona nisbet ettiği bu sıfatlardan uzak ve yücedir. [210][210]

**101.** O, önceden bir benzeri olmadığı halde, göklerin ve yerin Yaratıcısıdır. Onun zevcesi olmadığı halde nasıl çocuğu olur?! Zevce olmadan çocuk olmaz.
Ne varsa, hepsinin Yaratıcısı odur. Ve o, hepsini bilir. Böyle olan bir kimsenin, hiçbir şeye ihtiyacı olmaz.
Teshil yazarı şöyle der: Bundan maksat, Allah'a çocuk nisbet eden kimseyji iki yönden reddetmektir. Birincisi, çocuk ancak babasının cinsinden olur. Allah ise, cinslerden uzak ve yücedir. Çünkü cinsleri yoktan yaratan odur. Bu durumda, onun çocuğunun olması doğru değildir. İkincisi, gökleri ve yeri yaratan Allah'tır. Böyle olan zatın, ne çocuğa ne de başka bir şeye ihtiyacı vardır.[211][211] Bundan sonra Yüce Allah birliğini, yaratma ve vücuda getirmede tek olduğunu vurgulayarak şöyle buyurdu: [212][212]

---

[209][209] Tefsiru'l-Cevzî, 3/96
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/230.
[210][210] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/230-231.
[211][211] Teshil, 2/18
[212][212] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/231.

**102.** İşte Rabbiniz, yaratanınız, sahibiniz ve işlerinizi yürüten Allah O'dur. O'ndan başka hakikî ma'bûd yoktur. O, bütün varlıkları yaratantir. İbadete layık olan, sadece bu vasıfları taşıyan zattır. O, her şeyi koruyan ve idare edendir. O halde işlerinizi Allah'a havale edin. İbadet ederek, ona yaklaşmaya çalışın. [213][213]

**103.** Gözler onu göremez ve onu kuşata-maz. Halbuki o, gözleri görür ve onları kuşatır. Çünkü Yüce Allah'ın ilmi, gizli olanları bile kuşatır. O, kullarına lutf ile muamele eden ve onların yararına olan şeyleri bilendir. İbn Kesir şöyle der: "Bu gözler idrak edemez" demek kıyamet gününde Allah'ı göremez demek, değildir. Çünkü Allah mü'min kullarına, dilediği gibi görünecektir. Fakat gözler, Yüce Allah'ın azamet ve celâlini mahiyetiyle idrak edemezler. İşte bunun içindir ki, Hz. Âişe (r.a.) bu âyeti delil getirerek, Allah'ın âhirette görüleceğini, dünyada ise görülmeyeceğini savunmuştur.[214][214]

**104.** Rabbinizden size, kendisiyle hidayeti dalâletten ve hakkı batıldan ayıracağınız hüccet ve deliller geldi. Zeccâc şöyle der: Yani, size içinde açıklama ve uyarıcı basiretler bulunan Kur'an geldi.[215][215] Zemahşerî bu âyeti şöyle tefsir eder: Kim, hakkı görür ve ona îman ederse, kendisi için görür ve kendisine fayda sağlar. Kim de kör olursa, kendi aleyhine kör olur ve körlükle kendisine zarar verir.[216][216] Ben sizin üzerinizde bir koruyucu ve gözetleyici değilim. Ben ancak uyarıcıyım. Üzerinizde koruyucu olan Allah'tır. [217][217]

**105.** Yukarıda geçenleri açıkladığımız gibi, ibret alsınlar ve müşrikler: "Kitaplarda okudun, ders aldın ve bu Kur'an'ı gelirdin." desinler diye ayetlerimizi açıklıyoruz. Buradaki sonuç bildirendır. hakkı bilen bir kavme Kur'an'ı izah edelim de, ona uysunlar diye âyetlerimizi açıkladık. [218][218]

**106.** Ey Muhammed! Sen, Allah'ın sana vahyet-tiği Kur'an'a uy. Kurtubî şöyle der: Sen kalbini ve zihnini onlarla meşgul etme. Bilakis, Allah'a ibadetle meşgul ol.[219][219] Ondan başka gerçek ilah yoktur, Müşriklerden yüz çevir. Onlarla oturup kalkma, onların görüşlerine iltifat etme. [220][220]

**107.** Allah onların hidayete ermelerini isteseydi onlara bunu nasip ederdi de Allah'a ortak koşmazlardı. Fakat Allah ne dilerse onu yapar, Allah yaptığından sorumlu tutulmaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir.[221][221] Yaptıklarının karşılığını vermen için, seni onların amellerini gözetleyici kılmadık. Sen onların

---

[213][213] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/231.
[214][214] Muhtasar-ı Tbn Kesir, 1/605
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/231.
[215][215] Tefsir-i İbn'M-Cevzî, 3/99
[216][216] Keşşaf, 2/43
[217][217] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/231-232.
[218][218] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/232.
[219][219] Kurtubî, 7/60
[220][220] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/232.
[221][221] Enbiya sûresi, 21/23v

maişetlerine ve işlerine vekil de değilsin. Sâvî şöyle der: Bu cümle, bir önceki cümleyi tekit etmektedir. Yani, sen onların gözetleyici ve vekilleri değilsin ki, onları imana zorlayasm. Bu hüküm, savaş emri gelmeden önceki hükümdür.[222][222]

**108.** Müşriklerin putlarına ve ilahlarına sövmeyin. Sonra, Allah'ın büyüklüğünü bilmedikleri için haksızlık ederek Allah'a söverler. İbn Abbâs der ki: "Müşrikler Rasu-lullah (s.a.v.)'a: Ya ilâhlarımıza sövmekten vazgeçersin ya da biz de senin Rabbini hicvedeceğiz dediler. Bunun üzerine Yüce Allah, mü'minlere onların putlarına sövmeyi yasakladı.[223][223] İşte onlara amellerini güzel gösterdiğimiz gibi, her ümmete yaptıklarını güzel gösterdik. İbn Abbâs şöyle der: İtaat edenlere itaatlarmı, inkâr edenlere de inkarlarını güzel gösterdik, demektir. Sonra onların dönüşleri Allah'adır. Onların amellerinin karşılığını Allah verecektir. Bu, ceza ve azabı haber veren bir tehdittir. [224][224]

**109.** Mekke kafirleri kuvvetli bir şekilde Allah'a yemin ettiler ki, eğer onlara istedikleri türden bir mucize veya harikulade bir şey gelirse, ona mutlaka inanacaklar. Ey Muhammed onlara deki: Mucizeler benim elimde değil,
elindedir. Onları getirebilecek olan ben değil, Allah'tır. Ey mü'minler! Biliyor musunuz? Mucizeler geldiğinde elki de onlara İnanmıyacaklar!! [225][225]

**110.** İnen Kur'an'a ilk defa masıl inanmadılarsa, yine onların kalplerini ve gönüllerini imandan çeviriz. Sâvî şöyle der: Burası cümle-i müste'nefedir. Hidâyet ve dalâleti başkası değil, Allah'ın yarattığını açıklamak için getirilmiştir. Allah kime hidâyet dilerse onun kalbini hidâyete çevirir; kimin de bedbaht olmasını işerse, onun da kalbini o tarafa çevirir.[226][226] Onları taşkın, şeytan çarpmış ve müterеddit bir halde dalâletleri içersinde bırakı. [227][227]

## Edebî Sanatlar

**1.** Ölüden diriyi çıkartır" Burada kelimeleri arasında edebî sanatlardan tıbâk vardır. Ayrıca cümlesinde "reddu'1-acez" denilen edebî sanat vardır".
**2.** Nasıl döndürülüyorsunuz?" Bu, olumsuzluk mânâsı ifade eden kınama sorusudur. Yani, deliller getirildikten sonra artık imandan döndürülmenizin izahı yoktur.
**3.** Onunla çıkarttık" Burada, üçüncü şahıstan birinci şahsa dönüş vardır. Aslı, Onunla çıkarttı" şeklindedir. Bundaki nükte ise, çıkaranın şanına itina göstermek ve nimetinin büyüklüğüne işaret etmektir.

---

[222][222] Sâvî, 2/37
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/232
[223][223] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/607
[224][224] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/232.
[225][225] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/232.
[226][226] Sâvî, 2/39
[227][227] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/233.

**4.** Zeytini ve narı..." Değerlerinin fazlalığına binâen, husûsî olanın umûmî olan üzerine atfı kabilindendir. Çünkü bunlar en büyük nimetlerdendir.
**5.** Rabbinizden basiretler" Bu, mecâz-ı mürsel olup, "zikr-i müsebbeb irade-i sebeb" kabilindendir. Yani, kendileriyle hakikatleri görebileceğiniz deliller ve hüccetler geldi, demektir.
**6.** gördü" kör oldu" kelimeleri arasında tıbâk vardır, ve kelimeleri arasında ise işikak sanatı vardır. [228][228]

**Bir Uyarı**

Gözler onu idrak edemez" ifadesi, idrakin olmadığını gösterir, yoksa görmenin olmadığını göstermez. Çünkü Yüce Allah, "gözler onu göremez" demedi. Mu'tezile gibi, âhirette Allah'ın görülmeyeceği görüşünü savunanlar, Kitabın ve Rasulullah'ın sünnetinin delalet ettiği manaya aykırılıklarından dolayı haktan uzaklaşmış ve doğru yoldan çıkmışlardır. Kitaptaki delil Yüzler vardır ki, o gün ışıl ışıl parlayacaktır. Onlar Rabblerine bakacaklardır.[229][229] Sünnetten delil ise Buhârî'nin rivayet ettiği şu hadistir: "Şüphesiz siz, bu ayı gördüğünüz gibi Rabbinizi de göreceksiniz. Onu görürken birbirinizi sıkıştırmayacaksınız.[230][230] Delil, ve kılavuz olarak Kitap ve Sünnet yeter. [231][231]

**111.** Eğer biz onlara melekleri indirseydik, ölüler de kendileriyle konuşsaydı ve her şeyi toplayıp karşılarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de inanacak değillerdi, fakat çokları bunu bilmez.
**112.** Böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarım düşman kıldık. Bunlar aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar. Rabbin dileseydi onu da yapamazlardı. Artık onları uydurdukları şeylerle başbaşa bırak ki,
**113.** âhirete inanmayanların kalbleri ona kansın, ondan hoşlansınlar ve işledikleri suçu işlemeye devam etsinler.
**114.** Allah'dan başka bir hakem mi arayacağım? Halbuki size Kitab'ı açık olarak indiren O'dur. Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, Kur'an'ın gerçekten Rabbin tarafından indirilmiş olduğunu bilirler. Sakın şüpheye düşenlerden olma!
**115.** Rabbinin sözü, doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirecek kimse yoktur. O işitendir, bilendir.
**116.** Yeryüzünde bulunanların çoğuna uyacak olursan, seni Allah'ın yolundan saptırırlar. Onlar zan-dan başka bir şeye tabi olmaz, yalandan başka söz de söylemezler.
**117.** Muhakkak ki Rabbin, evet o Allah yolundan sapanı en iyi bilendir, yine O, doğru yolda gidenleri de en iyi bilendir.
**118.** Allah'ın âyetlerine inanıyorsanız, yalnızca üzerine O'nun adı anılanlardan yeyin.

---

[228][228] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/233.
[229][229] Kıyame sûresi, 75/22-23
[230][230] Buhari Mevakit 16 Tevhid 24; Müslim, Mesacid 211
[231][231] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/233-234.

**119.** Üzerine Allah'ın adı anılanlardan yememenize sebep ne? Allah, çaresiz yemek zorunda kaldığınızın dışında, haram kıldığı şeyleri size açıklamıştır. Doğrusu bir çokları bilgisizce kendi kötü arzularına uyarak sapıtıyorlar. Muhakkak ki Rabbin, haddi aşanları çok iyi bilir.
**120.** Günahın açığını da, gizlisini de bırakın! Çünkü günah işleyenler, yaptıklarının cezasını mutlaka çekeceklerdir.
**121.** Üzerine Allah'ın adı anılmayan hayvanlardan yemeyin. Kuşkusuz bu günahtır. Gerçekten şeytanlar dostlarına, sizinle mücadele etmeleri için telkinde bu

## Âyetlerin Tefsiri

**111.** Eğer biz, istedikleri mucizelerden bir tanesini dahi bırakmadan hepsini getirseydik. Hatta onlara melekleri indirseydik ve istedikleri gibi Ölüleri diriltseydik de onlarla konuşup Mu-hammed (a.s)'in doğruluğunu haber verselerdi ve bütün mahlukatı toplayıp onların gözlerinin önüne getirseydik, yani istedikleri bu mucizeleri, hattâ bütün mucizeleri onlara verseydik, Allah dilemedikten sonra gene de iman etmezlerdi. Bundan maksat, onların iman-larından ümit olmadığını Rasulullah (s.a.v)'a haber vermektir. Bu âyet, müşriklerin, "kendilerine bir mucize gelirse mutlaka iman edeceklerine" dair etmiş oldukları yeminleri hususunda yalancı olduklarını açıklar, Fakat o müşriklerin çoğu bunu bilmez. Taberî şöyle der: Onlar, işin, Allah'ın dilemesine bağh olduğunu bilmezler. Onlar imanın ve inkârın kendi ellerinde olduğunu, diledikleri zaman iman edeceklerini, dilediklerinde de inkâr edeceklerini zannederler. Halbuki durum hiç de Öyle değildir. Bu, benim elimdedir. Onlardan ancak, benim hidâyet nasip ettiğim ve muvaffak kıldığım kimse iman eder. Ancak benim yardımsız bıraktığım ve saptırdığım kimse inkâr eder.[232][232]

**112.** Bu müşrikleri sana düşmanlık ve muhalefet edecek düşmanlar kıldığımız gibi senden önceki peygamberlere de insan ve cin şeytanlarından düşmanlar kıldık. Eziyetlere, onlar nasıl sabrettiyse sen de öyle sabret. İbnu'l-Cevzî şöyle der: Eziyetlere karşı sabrettiklerinde sevapları büyük olsun diye seni düşmanlarla imtihan ettiğimiz gibi, senden önceki peygamberleri de imtihan ettik[233][233] O şeytanlar birbirlerine dalâlet ve şerr işlemeleri için vesvese verirler. İnsanları aldatmak ve onlara tuzak kurmak için tumturaklı laflar ve yaldızlı bâtıl sözler söylerler. Mukâtil şöyle der: İblis, şeytanlara, insanları dalâlete düşürme görevi verdi. İnsan şeytanı, cin şeytanı ile karşılaştığında, biri diğerine: Ben arkadaşımı, şöyle şeyler yaparak saptırdım. Sen de arkadaşını şöyle şeyler yaparak saptır, der. İşte, birbirlerine fısıldadıkları şey budur.[234][234] Allah dikseydi, bunlar peygamberlerine düşmanlık edemezlerdi. Fakat, Allah'ın

---

[232][232] Taberî, 12/47
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/240.
[233][233] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-Mesir, 3/108
[234][234] " " "3/109

hikmeti bu imtihanı gerektiriyordu. İbn Kesir şöyle der: Bunların hepsi Allah'ın takdiri, kazası, iradesi ve her bir peygamberin bunlardan bir düşmanının olmasını dilemesiyle olmuştur.[235][235] Onları, kurmakta oldukları tuzaklarla başbaşa bırak. Allah sana yeter ve onlara karşı senin yardımcındır. [236][236]

**113.** Ahirete inanmayan kâfirlerin kalpleri, bu yaldızlı sözlere meyletsin, bu bâtıl şeylere razı olsunlar ve kazanmakta oldukları günahları kazanmaya devam etsinler diye böyle yapıyorlar. [237][237]

**114.** Ey Muhammedi Onlara de ki: Sizinle benim aramda hükmedecek, Allah'tan başka bir hakim mi arayacağım? Ebu Hay-yân şöyle der: Kureyş müşrikleri Rasulullah (s.a.v)'a dediler ki: İstersen, kitaplarında bulunan seninle ilgili bilgileri bize bildirmeleri için Yahudi veya Hıristiyan âlimlerinden aramızda bir hakem tayin et. Bunun üzerine bu âyet indi.[238][238] Size Kur'an'ı, hakkı bâtıldan ve hidayeti dalâletten ayırıcı olarak en açık bir şekilde indiren O'dur. Kendilerine kitap verdiğimiz Yahudi ve Hıristiyan âlimleri, Kuran'ın hak olduğunu tam manasıyla bilirler. Çünkü Kur'an onların elinde bulunan kitaplarını tasdik eder. Sakın şüpheye düşenlerden olma. Ebussuûd şöyle der: Bu tahrik ve heyecanlandırma kabilindendir. Bir görüşe göre, bu hitap Peygamber (s.a.v.)'edir, maksat ise ümmetidir.[239][239]

**115.** Allah kelâmının haber verdiklerinde doğruluğu, hüküm ve takdir ettiklerinde de adaleti tamamlandı. ^UİS3 Onun hükmünü değiştirecek ve verdiği hükmü geri çevirecek hiçbir güç yoktur. kulların sözlerini işiten, hallerini bilendir. [240][240]

**116.** Eğer sen, yeryüzündekilerin çoğunluğunu teşkil eden bu kâfirlere itaat edersen, seni doğru yoldan saptırırlar. Taberî şöyle der: O gün yeryüzünün çoğunu sapık kâfirler teşkil ettiği için âyet-i kerimede "yeryüzündekilerin çoğuna uyarsan" buyruldu. Âyetin mânâsı şöyledir: Seni çağırdıkları şey konusunda sakın onlara uyma. Eğer onlara itaat edersen sen de onların düştüğü sapıklığa düşer ve onlar gibi olursun. Çünkü onlar seni doğru yola çağırmazlar. Zira, kendileri doğru yolu şaşırmışlardır.[241][241] Onlar din konusunda zan ve evhamdan başka bir şeye uymazlar. Atalarının doğru yolda olduklarını zannederek onları taklit ederler. Onlar, sadece yalancı bir kavimdir. [242][242]

**117.** Ey Muhammed şüphesiz Rabbin, doğru yoldan sapanı da doğru yolu bulanı

---

[235][235] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/131
[236][236] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/240.
[237][237] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/240-241.
[238][238] el-Bahru'I-muhît, 4/206
[239][239] Ebussuûd, 4/274
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/241.
[240][240] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/241.
[241][241] Taberî, 12/64
[242][242] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/241.

da yani her iki grubu da daha iyi bilir. Ebu Hayyân şöyle der: Bu cümle müjde ve tehdidi ihtiva eden haber cümlesidir. Çünkü Yüce Allah'ın doğru yoldan sapanı da doğru yolda olanı da bilmesi, onlara, yaptıklarına karşılık ceza veya mükâ-faat vermesinden kinayedir.[243][243]

**118.** Eğer gerçekten mü'minleriseniz Allah'ın adını anarak kestiğiniz hayvanların etini yeyin. Ibn Abbâs şöyle der: Müşrikler, mü'minlere dediler ki: "Siz Allah'a taptığınızı iddia ediyorsunuz. Öyle ise Allah'ın öldürdüğünü yemeniz İaşeyi kast ediyorlar-sizin Öldürdüğünüzden daha iyidir." Bunun üzerine bu âyet indi.[244][244]

**119.** Kesilirken Rabbinizin adını andıktan sonra ellerinizle kestiklerinizden yemenize engel ne? Halbuki Rabbiniz size helali ve haramı açıkladı. Darda kalma durumu hariç haramları bildiren âyette lâşe, akan kan ve diğerlerinden haram olanları size izah etti. Darda kalma durumunda ise, haram olan şeylerin yenilmesine ruhsat verildiğini bildirdi. Durum böyle iken kâfirlerin tahrik ettiği şüphelere nasıl kulak veriyorsunuz? Şüphesiz mücadeleci kâfirlerden birçoğu Allah'ın koyduğu bir kanunla değil de, sırf arzu ve istekleriyle haramları helal, helalları haram kılarak insanları saptırıyorlar. Kuşkusuz Rabbin kitap ve sünetten şer'î bir delil olmaksızın, kendi isteklerine göre bazı şeyleri helal bazı şeyleri haram kılarak haddi aşanları daha iyi bilir. Bu âyet, Allah'ın koyduğu sınırları aşanları şiddetli bir şekilde tehdit etmek ve sert bir şekilde korkutmaktadır. [245][245]

**120.** Günahların açıktan olanını da, gizli olanını da, zahirini de batınım da bırakın. Mücâhid şöyle der: Bundan maksat, gizli ve açıkça yapılan günahtır. Süddî şöyle der: Açık günahtan maksat, fahişelerle zina etmek, gizli günahtan maksat ise dost ve metresle zina etmektir.[246][246] Günah ve masiyet işleyen ve Allah'ın haram kıldığı şeyleri yapanlar, şüphesiz ahirette, yaptıklarının karşılığını göreceklerdir. [247][247]

**121.** Ey mü'minler! Putlar için kesilen hayvanlarda olduğu gibi, Allah'tan başkası için kesilen veya kesilirken Allah'tan başkasının adı anılan hayvanların etinden de yemeyin, Ondan yemek, hiç şüphesiz bir günah ve Allah'a itaatten çıkmaktır, Şüphesiz ki şeytanlar, sapıklık arkadaşları olan müşriklere mü'minlere karşı batılla mücadele etmeleri için vesvese verirler. Laşeyi kastederek onlara: Kendi öldürdüğünüz hayvanların etini yiyorsunuz da, Allah'ın öldürdüğü hayvanların etini niçin yemiyorsunuz? derler Haramları helal sayma hususunda o müşriklere uyar ve bâtıl amellerinde onlara yardımcı olursanız, hiç şüphesiz bu

---

[243][243] el-Bahr, 4/210
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/241.
[244][244] Zâdu'l-Mcsir, 3/112
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/241-242.
[245][245] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/242.
[246][246] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/612
[247][247] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/242.

durumda siz de onlar gibi olursunuz. Zemahşerî şöyle der: ...Çünkü Allah'ın dini hususunda kim ondan başkasına uyarsa şüphesiz Allah'a ortak koşmuş olur. Basiret sahibi bir kimsenin Allah'ın dini konusunda âyette görülen bu büyük tehditten dolayı, nasıl olursa olsun, kesilirken Allah'ın adı anılmayan bir hayvanın etinden yememesi icâbeder.[248][248]

**122.** Ebu Hayyan şöyle der: Yüce Allah, mü'minleri ve kafirleri anlattıktan sonra, bu iki grup arasındaki farkı göstermek için mü'mini, ne tarafa giderse kullanabileceği bir ışık sahibi canlıya; kâfi-ti ise karanlıklar içinde kalan ve orada sağa sola şaşkın şaşkın giden kimseye benzetmiştir.[249][249] Mânâ şöyledir: Sapık, kâfir, basireti kapalı ve ölü 'gibi olup da, iman ile gönlünü canlandırdığımız ve Kur'an ile dalâletten I kurtardığımız , ve bu hidâyetle birlikte kendisine, eşyayı düşünebileceği ve hakkı bâtıldan ayırabileceği büyük ve parlak bir nur verdiğimiz kimse, çıkış ve kurtuluş yolu klklda yalpalayan kimse gibi olunur verdiğimiz kimse, bulamayıp inkâr ve sapıklık karanlıklarında yalpalayan kimse gibi olur mu? Beyzâvî şöyle der: Bu, devamlı dalâlette kalıp da asla ondan ayrılamayan kimse hakkında getirilmiş bir misaldir.[250][250] İşte inanmayan kimse, nasıl karanlıklarda kalıp yalpalıyorsa, bunun gibi, kafirlerin yaptıkları şirk ve günahları onlara güzel ve süslü gösterdik. [251][251]

**123.** Mekke'de, oranın ileri gelenlerini, tuzak kurmaları için günahkârlar kıldığımız gibi, her ülkede fesat çıkarmaları için, oranın büyüklerinden ve ileri gelenlerinden günahkârlar kıldık. İbnu'l-Cevzî şöyle der: İleri gelenler, kendilerine verilen başkanlık ve zenginlik sebebiyle inkâra daha yakın oldukları için, her ülkede onlar fasıklar kılınmıştır.[252][252] Bilmiyorlar ki, bu tuzağın vebali kendilerini kuşatacaktır. [253][253]

**124.** Bu müşriklere, Muhammed'in doğruluğuna dair katî bir hüccet ve kesin bir delil geldiğinde, "Allah'ın peygamberlerine verilen mucizeler gibi bize de mucizeler verilmedikçe onun peygamberliğine asla inanmıyacağız dediler. Ebu Hayyân şöyle der: Bu sözü alay ve eğlence tarzında söylediler. Eğer onlar inat etmeyip de samimi davransalardı, şüphesiz Allah'ın peygamberlerine uyarlardı. Rivayete göre Ebu Cehil şöyle dedi: "Abdimenâf oğullarıyla şeref hususunda yarıştık. Nihayet atbaşı yürür hale geldiğimizde: "Bizim içimizden kendisine vahyedilen bir peygamber gönderildi!" dediler. Vallahi biz onu kabul etmeyiz ve ona geldiği gibi bize de vahiy gelmedikçe asla ona uymayız. "Bunun üzerine bu âyet nazil oldu.[254][254] Kimin peygamberliğe layık olduğunu Allah daha iyi bilir ve bu görevi ona verir. Şüphesiz o, peygamberliği, Ebu Cehil ve Velid b. Muğire

---

[248][248] Keşşaf, 2/49
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/242.
[249][249] el-Bahru'l-muhîi, 4/214
[250][250] Beyzâvî, S.181
[251][251] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/243.
[252][252] Zâdü'l-Mesîr, 3/117
[253][253] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/243.
[254][254] el-Bahr, 4/216

gibi, Mekke'nin ileri gelenlerine değil, onların içinden bu göreve seçtiği Hz. Muham-med (s.a.v.)'e vermiştir.
Bu suçluların kibirleri ve sürekli hileleri sebebiyle, kıyamet gününde başlarına zillet, horluk ve şiddetli azap gelecektir. Ebu Hayyân şöyle der: Müşrikler izzet ve şeref kazanmak maksadıyla kibirlenip peygambere uymaktan ısrarla kaçındıkları için, âyette Önce zillet, sonra azab zikredilmiştir. Onlar, önce, horluk ve zillet sonra da şiddetli azap göreceklerdir.[255][255]

**125.** Allah kimi doğru yola iletmek isterse, onun kalbine bir nur verir, dolayısıyla o kalp İslam'a açılır. Bu, İslam'a kavuşmanın alâmetidir. İbn Abbâs şöyle der: Yani, Allah onun kalbini, tevhîd ve iman için genişletir. Bu âyet Rasulullah (s.a.v.)'a sorulduğunda şöyle buyurdu: Bu nur kalbe girdiğinde, kalb açılır ve genişler. "Bunun böyle olduğunu gösteren bir alâmet var mı?" diye sordular. Rasulullah (s.a.v.): Bunun alâmeti, ebedîlik yurduna dönmek, aldanma yurdundan uzaklaşmak ve ölüm gelmeden önce onun için hazırlanmaktır[256][256] buyurdu. Allah kimi saptırmak ve bedbaht etmek isterse, onun kalbini, içine hidâyet giremiyecek kadar iyice daraltır. Artık oraya hiçbir şekilde iman giremez. Atâ: O kalbe hayrın girebileceği hiçbir yol yoktur[257][257] der. Sanki o semâya yükselmeye ve mümkün olmayan bir işi yapmaya uğraşıyor. Tbn Cerir şöyle der: Bu, kâfirin kalbinin, içine iman giremiyecek kadar dar olduğunu göstermek için Allah'ın getirdiği bir misaldir. Yani gücü dahilinde olmadığı için, semâya yükselmesi mümkün olmadığı ve ondan âciz kaldığı gibi, iman etmesi de mümkün değildir.[258][258] Allah, kâfirin kalbini iyice daralttığı gibi, âyetlerine iman etmeyenleri yardımsız bırakacak ve onları cezalandıracaktır. Mücâhid şöyle der: "Rics, kendisinde hayır olmayan her şey demektir. Zeccâc'e göre ise, rics, dünyada lanet ahiretie azaptır. [259][259]

**126.** Ey Muhammedi Bu senin dinin, kendisinde eğrilik bulunmayan dosdoğru bir yoldur. Binâenaleyh ona iyice tutun. Şüphesiz, akıllarını kullanıp düşünen bir kavim için âyetleri izah ettik ve delilleri açıkladık. [260][260]

**127.** İşte selâm yurdu iman eden, ibret alan ve âyetlerden faydalanan bu kimseler içindir. Yani, hoşa gitmeyen şeylerden selamette olmak bunlara mahsustur. Selâmet yurdundan maksat, Rabların-dan bir ziyafet ve ikram olarak hazırlanmış olan cennettir, İyi işlerine karşılık olarak Allah onların, koruyucusu, yardımcısı ve destekçisidir.
İbn Kesir şöyle der: Mü'minler, girmiş oldukları, peygamberlerin yolu ve izi olan doğru yolda selâmetle oldukları için, Yüce Allah burada cenneti yani

---

[255][255] el-Bahr, 4/217
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/243-244.
[256][256] Taberî, 12/100
[257][257] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/617
[258][258] Taberî, 12/109
[259][259] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/244.
[260][260] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/244.

"selâmet yurdu" diye niteledi. Mü'minler, bu yola girmekle, eğrilik âfetlerinden selâmet buldukları gibi, Dâru's-selâm olan cennete de girerler.[261][261]

## Edebî Sanatlar

**1.** Rabbin dileseydi." Burada Yüce Allah'ın ilâhlık vasfını belirterek onu peygambere ait zamire muzaf kılması, peygamberin makamım şereflendirmek ve teselli hususunda, ona son derece lutf ile muamele etmek içindir.[262][262]
**2.** Sakın şüpheye düşenlerden olma. Bu hitap heyecanlandırma ve tahrik yoluyla Rasulullah (s.a.v.)'a yapılmıştır.
**3.** Rabbinin vahyi ve kelâmı tamamlandı." Burada me-caz-ı mürsel vardır. Zikr-i cüz, irâde-i küll kabîlindendir.
**4.** Günahın açığını da, gizlisini de bırakın". Bura-lafızları arasında tıbâk sanatı vardır.
**5.** Ölü iken dirilttiğimiz..." Bu âyette geçen ve kelimelerinin hepsi istiare bâbındandır. İnkâr için, siman için, hidâyet için ve dalâlet için müstear olarak kullanılmıştır.[263][263]
**6.** Kalbini İslama açar." Bu ayette peygamberin getirdiği hak ve hidâyeti kabulünden kinayedir. Ayrıca kelimeleri arasında, bedîî sanatlardan tıbak vardır. [264][264]

## Faydalı Bilgiler

Hakem lafzı hâkim lafzından beliğdir ve derin bilgiye daha iyi delâlet eder. Çünkü hakem lafzı, ancak âdil ve hükümde tecrübesi olar. kimse için kullanılır. Hâkim, böyle değildir.[265][265]

## Bir Uyarı

Râzî şöyle der: Doğrusu birçokları, bilgisizce kendi kötü arzularına uyarak saptırıyorlar" ayeti din hususunda, taklit yoluyla görüş bildirmenin haram olduğunu gösterir. Çünkü taklit ile söz söylemek, sırf hevâ ve arzu ile söz söylemek demektir. Âyet ise, bunun haram olduğunu göstermektedir.[266][266]

**128.** Allah, onların hepsini bir araya topladığı gün, "Ey cinler topluluğu! Siz insanlarla çok uğraştınız." der. Onların, insanlardan olan dostları ise: "Ey Rabbi-

---

[261][261] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/618
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/244-245.
[262][262] Ebussuûd böyle ifade etmiştir.
[263][263] El-Bahru'l-rnuhît, 4/214
[264][264] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/245.
[265][265] Kâsımî, Mehâsinu't-tc'vîl, 6/2474
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/245.
[266][266] Tefsir-i Kebir 13/167
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/245-246.

miz! biz birbirimizden yararlandık ve bize verdiğin sürenin sonuna ulaştık."derler. Allah da buyurur ki: "Allah'ın dilediği müddet hariç, içinde ebedî kalacağınız yer ateştir. Şüphesiz Rabbin hikmet sahibidir, bilendir."
**129.** İşte böylece işledikleri günahlardan ötürü zâlimlerin bir kısmını diğer bir kısmının peşine takarız.
**130.** "Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden size âyetlerini anlatan ve bu günle karşılacağınıza dair sizi u-yaran peygamberler gelmedi mi?" Derler ki: "Kendi aleyhimize şahitlik ederiz." Dünya hayatı onları aldattı ve kâfir olduklarına dair kendi aleyhlerine şahitlik ettiler.
**131.** Durum şu ki: Halkı habersizken, Rabbin haksızlıkla ülkeleri helak edici değildir.
**132.** Herkesin yaptıkları işlere göre dereceleri vardır. Rabbin onların yaptıklarından habersiz değildir.
**133.** Rabbin zengindir, rahmet sahibidir. Dilerse sizi yok eder ve sizi, başka bir kavmin zürriyetinden yarattığı gibi sizden sonra yerinize dilediği bir kavmi yaratır.
**134.** Size va'dedilen mutlaka gelecektir, siz bunu önleyemezsiniz.
**135.** Deki: Ey kavmim! Elinizden geleni yapın! Ben de yapacağım! Yurd'un sonunun kimin lehine olduğunu yakında bileceksiniz. Gerçek şu ki, zâlimler iflah olmazlar.
**136.** Allah'ın yarattığı ekinlerle hayvanlardan Allah'a pay ayırıp zanlarınca, "Bu, Allah'a, bu da ortaklarımıza" dediler. Ortakları için ayrılan Allah'a ulaşmıyor, fakat Allah için ayrdan ortaklarına ulaşıyor! Ne kötü hüküm veriyorlar?
**137.** Bunun gibi ortakları, müşriklerden çoğuna çocuklarını öldürmeyi hoş gösterdi ki, hem kendilerini mahvetsinler, hem de dinlerini karıştırıp bozsunlar! Allah dileseydi bunu yapamazlardı. Öyle ise onları uydurdukları ile başbaşa bırak!
**138.** Onlar saçma düşüncelerine göre dediler ki: "Bu hayvanlarla ekinler haramdır. Bunları bizim dilediğimizden başkası yiyemez. Şunlar da binilmesi yasaklanmış hayvanlardır." Birtakım hayvanlar da vardır ki, Allah'a iftira ederek üzerlerine Allah'ın adını anmazlar. Yapmakta oldukları iftiraları yüzünden Allah onları cezalandıracaktır.
**139.** Dediler ki: "Şu hayvanların karınlarında olanlar, yalnız erkeklerimize aittir, kadınlarımıza ise haram kılınmıştır. Şayet ölü doğarsa, o zaman hepsi onda ortaktır." Allah bu değerlendirmelerinin cezasını verecektir. Şüphesiz ki O, hikmet sahibidir, hakkıyle bilendir.
**140.** Bilgisizlikleri yüzünden beyinsizce çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah'a iftira ederek haram kılanlar, muhakkak ki ziyana uğramışlardır. Onlar gerçekten sapmışlardır ve doğru yolu bulacak da değillerdir.

## Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde insanoğlunun, "hidâyete dalâlete düşenler" olarak iki gruba ayrıldığını; bunlardan Allah kalbini açıp nurlandırdı ise, onun iman edip hidâyete erdiğini; de heva ve hevesine uyup şeytanın yönetiminde yürüdüyse, onun düşüp saptığını bildirdi. Bu âyetlerde de, kıyamet gününde hesap mahlukâtı toplayacağını anlattı. Zira o gün, herkes bu dünyada karşılığını âdil bir şekilde alacaktır. [267][267]

## Kelimelerin İzahı

Mesvâküm, barınacağınız yer. Bir kimse bir yerde ikâmet ettiğinde denilir.
Anlatıyorlar. Bir kimse bir haberi anlattığında denilir. Bu fiilin muzârii mastarı yarattı.
Hars, ekin demektir.
Onları yok etmeleri için. Yok etmek demektir. Bu fiilin mâzîsi mastarıdır.
Hıcr, haram demektir. Asıl itibariyle yasaklamak manasınadır. Bir kimse bir başkasını bir şeyden engellediğinde denir. Hıcr, aynı zamanda akıl manasına da gelir. Akıl, kişiyi çirkin davranışlardan engellediği için bu ismi almıştır. Bunlarda akıl sahibi için elbette bir yemin (değeri) vardır.[268][268] âyeti de bu manada kullanılmıştır.
Sefehen, aptallık ve cahillikle demektir. Sefeh, beyinsizlik manasınadır. [269][269]

## Âyetlerin Tefsiri

**128.** Allah'ın, hesaba çekmek için bütün insanları ve cinleri toplayacağı günü hatırla. O gün Allah onlara şöyle diyecektir; Ey cin topluluğu! İnsanları çok aldattınız ve dalâlete düşürdünüz. İbn Abbâs şöyle der: "Onlardan bir çoğunu dalâlete düşürdünüz." Bu kınama ve azarlama yoluyla söylenmiştir, Onlara itaat eden insanlar derler ki; Ey Rabbimiz! Biz birbirimizden faydalandık. Beyzâvî şöyle der: İnsanlar cinlerden şu şekilde faydalanmışlardır[270][270] Cinler onlara, nefislerinin arzu ettiği şeyleri ve bunlara götüren yollan göstermişlerdir. Cinler de insanlardan, onların kendilerine itaat etmeleri ve insanlardan, istediklerini elde etmeleri şeklinde faydalanmışlardır. Ve nihayet ölüme ve kabre vardık, hesap vermeye geldik. Bu, onların şeytana itaat ve nefsânî arzulara uymalarını itiraf, Özür dileme ve hallerine duydukları pişmanlığın bir ifadesidir. Yüce Allah onları reddederek: "Sizin makamınız ve yurdunuz ateştir" buyurur. Allah'ın, kalmamalarını dilediği zaman hariç, o ateşte devamlı kalacaklardır. Taberî şöyle der: Allah'ın dilediği bu süre, toplandıktan sonra cehenneme gidinceye kadar geçen zamandır.[271][271] Zemahşerî de şöyle der: Allah'ın dilediği süre hariç, onlar ebedî olan cehennem azabında kalacaklardır. Allah'ın dilediği süre, ateş aza-

---

[267][267] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/250.
[268][268] Fecr sûresi, 89/5
[269][269] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/250.
[270][270] Beyzâvî, s.181
[271][271] Taberî, 12/118

bından zemherîr (soğuk) azabına nakledilirken geçen vakittir. Rivayete göre onlar soğuk cehennem vadisine sokulurlar, burada bağrışır ve alev dolu cehenneme döndürülmek isterler.[272][272] Şüphesiz Rabbin, yaptıklarında hikmet sahibi, kullarının amellerini bilendir. [273][273]

**129.** İnsanlarla cinleri birbirlerinden faydalandırdığımız gibi, işledikleri masiyetler ve kazandıkları günahlar yüzünden zâlimleri de birbirlerine musallat kılarız. Kurtubî şöyle der: Bu, zâlime karşı bir tehdit ifade eder. Eğer zulmünden vazgeçmezse, Allah onun başına başka bir zâlimi musallat kılar. Tbn Abbâs şöyle der: Allah bir kavimden razı olursa, onların başına en hayırlılarını getirir. Bir kavme de kızarsa, onların başına en şerlilerini getirir.[274][274] Malik b. Dinar'ın şöyle dediği rivayet olunur: Bazı felsefe kitaplarında Yüce Allah'ın şöyle dediğini okudum: Allah benim, Ben kralların sahibiyim. Kralların kalbi benim elimdedir. Kim bana itaat ederse, kralları onlar için bir rahmet yaparım. Kim de bana isyan ederse, kralları onlar için bir azap ve ceza yaparım. Boşuna krallara sovmekle meşgul olmayın. Eakat bana tevbe edin ki, onları size merhametli kılayım.[275][275]

**130.** Bu sesleniş de kıyamet gününde olacaktır. Soru, kınama ve azarlama İfade eder. Yani: Ey cin ve insanlar topluluğu! Size Rabbinizin âyetlerini okuyacak peygamberler gelmedi mi? Sizi, bu şiddetli günün azabından korkutacak peygamberler gelmedi mi? Onlar itiraf etmekten başka yol bulamıyarak şöyle derler: Evet, senin peygamberlerinin bize geldiğine ve bugünü göreceğimizi bize haber verdiklerine şahitlik ederiz. İbn Atiyye şöyle der: Bu, onların kendi aleyhlerine kusurlarını itiraf ve inkarlarını ikrardır. Nitekim bir âyet-i kerimede "Evet doğrusu bize, (bu azap ile) korkutan bir peygamber gelmişti; fakat biz onu yalanlamıştık.[276][276] diyecekleri bildirilmektedir. dünya, nimetleri ve aldatıcı güzelliği ile onları aldatmıştır, Kâfir olduklarına dâir kendi aleyhlerine şahitlik ettiler. Beyzâvî şöyle der: Bu âyet, görüş ve düşüncelerinin kötü ve hatalı olması sebebiyle onları kınamaktadır. Çünkü onlar dünya hayatına ve onun geçici nimetlerine aldandılar, Ahiretten tamamen yüz çevirdiler. Ama solmanda, kâfir olduklarına dair kendi aleyhlerinde şahitlik etmek ve ebedî lazaba teslim olmak zorunda kaldılar. Bu, dinleyicileri, onların haline düş-İlmekten sakmdırmaktadır.[277][277]

**131.** Biz onlara, sonucun kötü iolduğunu haber vermeleri için peygamberler gönderdik. Çünkü Rabbin âdildir. Peygamber göndermeden herhangi bir kavmi helak edecek değildir. Taberî şöyle der: Ey Muhammedi Biz peygamberleri

---

[272][272] Keşşaf, 2/51
[273][273] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/250-251.
[274][274] Kurtubî, 7/85
[275][275] Fahr-i Râzî, 13/194
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/251.
[276][276] Mülk sûresi, 67/9
[277][277] Beyzâvî, s. 182
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/251-252.

gönderiyoruz ki, onlara âyetlerimizi anlatsınlar ve kıyamet gününe ulaşacaklarına dâir onları korkutsunlar'. Çünkü Rabbin, uyarmadan ve peygamberler, mucizeler ve ibretlerle nasihat etmeden helak edecek değildir.[278][278]

**132.** Çalışan herkesin, Allah'a itaat veya masiye-tine karşılık, âhireite alacağı makam ve mertebeleri vardır. Ameli iyi ise makamı da iyi, ameli kötü ise makamı da kötüdür. İbnü'l-Cevzî şöyle der: Mertebe ve makamlar, yükseklik ve alçaklıkta, merdiven basamakları gibi birbirlerinden farklı olduklarından dolayı onlara "dereceler" denildi.[279][279]
Allah, kullarının yaptıklarından gafil değildir. Burada tehdit ve korkutma ifadesi vardır. [280][280]

**133.** Rabbin Yüce Allah'ın mahlukâta ve onların i-badetlerine ihtiyacı yoktur. İtaat ona fayda vermediği gibi, masiyet de ona zarar vermez. O, tam bir lütuf sahibidir. İbn Abbâs söyle der: O, dostlarına ve kendisine itaat edenlere karşı merhametlidir. Bir başka görüşe göre, bütün mahlukâtına karşı merhametlidir. Kendisine muhalefet edenlerden, intikam almayı ertelemesi onun merhametindendir. Ebussuûd şöyle der: Burada, az önce zikri geçen peygamber gönderme işinin, kendi menfaati için değil, kullara merhametinden dolayı olduğuna dikkat çekilmektedir.[281][281] Ey âsîler! Eğer Allah isterse kökünüzü kesecek bir azapla sizi yok eder ve sizden sonra yerinize daha itaatli, dilediği başka bir toplumu getirir. Nitekim sizi de, sizden önce gelen başka bir kavmin zürriyetinden yaratmış ve vücuda getirmiştir. Ebu Hayyân şöyle der: Bu âyet, Allah'ın yok etmek üzere hemen yakalamasından sakındırma mânâsı ifade eder.[282][282]

**134.** Şüphesiz size vâdolunan kıyametin gelmesi ve haşir mutlaka gerçekleşecektir. Bundan kurtuluş yoktur. Kaçmak için, zor ve kolay, her türlü yolu deneseniz de, bizim kudretimizden ve azabımızdan kurtulamazsınız. [283][283]

**135.** Ey Muhammedi Onlara de ki: Ey kavmim! İnkârınıza ve bana karşı düşmanlığınıza devam edin ve yapacağınızı yapın. Ben de Rabbimin, bana emrettiğini yapacağım ve onun dini üzerine devam edeceğim. Buradaki yapın" emri, tehdit ifade eder. Nitekim dilediğinizi yapın[284][284] âyetinde de, emir, bunun gibi tehdit ifade etmektedir, Ahirel yurdunda övülen sonun, sizin mi yoksa bizim mi, hangimizin olacağını anlayacaksınız. Gerçek şu ki, zâlim olan

---

[278][278] Taberî, 12/124
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/252.
[279][279] İbnü'l-Cevzî, 3/126
[280][280] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/252.
[281][281] Ebussuûd, 2/138
[282][282] el-Bahr, 4/225
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/252-253.
[283][283] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/253.
[284][284] Fussilet sûresi, 41/40

başaramaz ve istediğini elde edemez. Zemahşerî şöyle der: Bu âyette, çok ince bir üslup ile uyarı yapılmıştır. Sözde insaf ve güzel bir edep vardır. Bununla beraber âyet şiddetli tehdit ve kesin olarak uyaranın haklı, uyarılanın bâtıl yolda olduğunu ifade eder.[285][285]

**136.** Kureyş müşrikleri, Allah'ın yarattığı ekin ve hayvanlardan, Allah için, fakirlere verecekleri; ortak koştukları şeyler içinde, onların hizmetçilerine verecekleri bir pay ayırdılar İbn Kesir şöyle der: Bu âyet, bid'atler icat eden, kâfir olan ve Allah'a ortak koşan müşrikleri yermekte ve kınamaktadır. Allah herşeyin yaratıcısı olduğu halde ona ortak koştular ve O'nun yarattığı ekin, meyve ve hayvanlar dan bir parça ve bir pay ayırarak[286][286] delilsu ve meşru olmayan söz ve iddialarına göre: "Bu, Allah'ın payıdır, şu pay dî ilahlarımızın ve putlarımızındır." dediler. Teshil yazarı der ki: kelimesi, genellikle yalanda kullanılır.[287][287] İbn Abbâs şöyle der: Allah düşmanları ekinden bir mahsûl elde ettiklerinde veya meyveleri olduğunda, ondan bi miktar Allah'a, bir miktar da putlara ayırırlardı. Putların payından ola:
Skin, meyve veya başka ne varsa onu sayar ve korurlardı. Eğer Allah'a ay-jılan paydan bir şey düşer veya dökvhürse, onu putlara ayırdıkları paya katar "Allah zengindir, putların İhtiyacı var." derlerdi.[288][288] Bundan dolayı Yüce dlah şöyle buyurdu: Putların payına ayrılanlan hiçbir şey Allah'a ulaşmıyor, Allah'ın ayma ayrılan ise putlara ulaşıyor. Mücâhid şöyle der: Ekinden bir kısmına Allah'ındır." diyorlar. Bir kısmına da, "Bu ortakların ve putlarındır." diyorlardı. Rüzgarın, Allah'ın payından putların payına götürdüğünü orada irakıyorlar, putların payından Allah'ın götürdüğünü ise geri alıyorlardı. )nlara bir kıtlık yılı geldiğinde Allah'ın payını yiyorlar, putların payına clounmuyorlardı. Onların bu haksız hükümleri, ne kötü bir yükümdür. [289][289]

**137.** Allah ile ilâhları asında yaptıkları sadaka taksimi kendilerine güzel gösterildiği gibi, şeytanları onlara diri diri gömmek veya ilâhlarına kurban etmek suretiyle çocuklarını öldürmeyi de güzel gösterdi. Zemahşerî şöyle der: Câhiliyye döneminde kişi, şu kadar oğlum olursa, birini kurban keseceğim, diye yemin 'ederdi. Nitekim Abdulmuttalib böyle bir yemin etmiştir.[290][290] Bununla şeytanlar, onaları yoldan çıkararak helak etmek ve yaşa makta oldukları İsmail (a.s.)'in dinini karıştırmak istiyorlardı. Allah dileseydi, onlar bu çirkin işi yapamazlardı. Onları Allah'a yaptıkları iftira ile başbaşa bırak. Bu bir tehdit ve korkutmadır. [291][291]

**138.** Bu âyet, müşriklerin bazı çirkin hareketlerini ve işledikleri cürümleri

---

[285][285] Keşşaf, 2/53
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/253.
[286][286] Muhtasar-ı îbn Kesir, 1/622
[287][287] et-Teshîl, 2/22
[288][288] Muhtasar-ı tbn Kesir, 1/622
[289][289] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/253-254.
[290][290] Keşşaf, 2/54
[291][291] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/254.

nakletmektedir. Yani müşrikler dediler ki: Bunlar, ilâhlarımıza tahsis ettiğimiz ekinler ve hayvanlardır. Bunlar, ilâhlarımızdan başkalarına haram ve yasaktır. Bunları, ya putların hizmetçileri, ya da bizim izin verdiğimiz diğerleri yiyebilir. Başkası yiyemez. Bu, onların hiçbir delili ve hücceti olmayan bâtıl iddialarına göredir. Bunlar da, bâhira, sâibe ve hâmm gibi, binilmesi yasaklanmış hayvanlardır. Birtakım hayvanlar da vardır ki, keserken üzerlerine Allah'ın adını anmazlar. Bunlar Allah'a karşı yalan söyleyerek ve iftira ederek sadece putların adlarını anarlar, Bu iftiralarına karşılık, Allah onların cezasını verecektir. Bu sert bir tehdit ve korkutmadır. [292][292]

**139.** Bu âyet, müşriklerin çirkin davranışlarından bir başka türe işaret eder. Dediler ki: Bu bâhira ve şaibelerin karınlarında olan yavrular sadece erkeklerimize helaldir. eşlerimize haram kılınmıştır. Kadınlar onun etinden yiyemez. Bu hayvanlardan doğan yavru Ölü olarak doğarsa, o zaman, kadınlar da erkeklerde bunda ortak olur. Allah, helâl ve haram kılma hususunda kendisine karşı yalan uydurmalarının cezasını verecektir, Şüphesiz Allah yaptığında hikmet sahibidir. Yarattıklarını çok iyi bilir. [293][293]

**140.** Kendilerinin de çocuklarının da rızkını Allah'ın verdiğini bilmeyen ve akılsızlık, beyinsizlik ve bilgisizlikleri yüzünden çocuklarını öldürenler, andolsun ki ziyandadırlar. Zemahşerî şöyle der: Bu âyet fakirlik ve düşman eline esir düşerler korkusuyla kız çocuklarını diri diri gömen Rabia ve Mudar kabileleri ile böyle yapan diğer Araplar hakkında inmiştir.[294][294] Yalan söyleyerek ve Allah'a iftira ederek, onun verdiği rızkı yani bâhira, sâibe ve benzeri hayvanların etini kendilerine haram kıldılar, Onlar bu çirkin işleri sebebiyle gerçekten doğru yoldan sapmışlardır. Aslında, kötü halleri yüzünden, doğru yola gidenlerden değillerdi, tbn Abbâs'ın şöyle dediği rivayet olunur: "Arapların cehaletini öğrenmek istersen En'âm suresinin 130. âyetinden sonraki âyetleri e kadar oku.[295][295]

## Edebî Sanatlar

**1.** İnsanları yoldan çıkaıına ve saptırma hususunda aşırı gittiniz." Burada hazif yoluyla îcâz vardır. Aynı sanat birbirimizden yararlandık." cümlesinde de vardır. "Bazı insanlar bazı cinlerden, bazı cinler de bazı insanlardan yararlandı." demektir.
**2.** Kalacağınız yer ateştir." Bu cümlede mübteda ve haberden her ikisininde marife olarak gelmesi tahsis ifâde eder. "Ateş size barınak olarak tahsis edilmiştir." demektir.

---

[292][292] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/254.
[293][293] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/254-255.
[294][294] Keşşaf, 2/57
[295][295] Muiıtasar-1 İbn Kesir, 1/624
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/255.

**3.** Size peygamberler gelmedi mi?" Bu soru kınama ve azarlama ifade eder.
**4.** herbirinin" Burada hazif vardır. Hazfedilenin yerine tenvîn gelmiştir. amel edenlerden her birinin" takdirindedir.
**5.** Size vadedilen mutlaka gelecektir." Burada fiili müzarii teceddüd (yenilenme) ve istimrar (süreklilik) ifade eder.
**6.** Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah'a iftira ederek...." Onların aşırı derecede dalâlete düştüklerini ve haddi aştıklarını göstermek için burada zamir yerine isim olarak "Allah" lafzı, yani, yerine getirilmiştir. [296][296]

## Faydalı Bilgiler

**1.** Suyutî, Iklîl adlı eserinde şöyle der: Yüce Allah'ın İşte böylece, zâlimlerin bir kısmını bir kısmının peşine takarız" âyeti-i kerimesi Nasıl olursanız, öyle idare edilirsi-niz" hadisi ile aynı mânâdadır.[297][297] Fudayl b. îyaz şöyle der: "Bir zâlimin bir zâlimden intikam aldığını gördüğünde dür ve hayretle bak."
**2.** Alimlerin çoğunluğuna göre peygamberler insanlardan gönderilmiştir. Cinlerden hiç peygamber gönderilmemiştir. Yüce Allah'ın Size içinizden peygamberler gelmedi mi?[298][298] âyet-i kerimesinde, tağlib[299][299] yoluyla, cinleri de içine alacak şekilde "size" buyrulmuştur. Yine denizden de inci ve mercan çıkar.[300][300] âyet-i kerimesinde de tağlîb yoluyla "iki deniz" denilmiştir. Halbuki inci ve mercan sadece tuzlu sudan çıkar, tatlı sudan çıkmaz.
**3.** Kurtubî, tefsirinde şöyle anlatır: Resulullah (s.a.v.)'m Ashabından bir adam, onun huzurunda daima kederli bir vaziyette dururdu. Rasulullah (s.a.v.) ona: "Niçin böyle kederlisin?" diye sordu. Adam: "Ya Rasulullah!" dedi. Ben Câhiliyye döneminde öyle bir günah işledim ki, Müslüman da olsam, Allah'ın beni bağışlamayacağından korkuyorum." Rasulullah (s.a.v.): "Bana işlediğin bu günahını anlat." dedi. Adam şöyle anlattı: "Ya Rasulullah! Ben kız evlatlarını öldürenlerden biriydim. Bir kız çocuğum olmuştu. Zevcem bana yalvararak, onu öldürmememi istedi. Ben de öldürmedim. Nihayet kız büyüdü ve en güzel kadınlardan biri oldu. Onula evlenmek istediler. Beni bir Câhiliyye taassubu sardı. Gönlüm onu evlendirmeye veya evde bırakmaya razı olmadı. Hanımıma dedim ki: Ben akrabalarımdan birini ziyarete gitmek istiyorum. Kızı da benimle gönder. Kadın buna çok sevindi ve kızı güzelce süsleyip giyindirdi. Ona bir şey yapmayacağıma dair benden söz üstüne söz aldı. Onu bir kuyunun başına götürdüm. Kuyunun içine baktım. Kız, benim kendisini kuyuya atmak istediğimi anladı. Boynuma sarılarak ağlamaya başladı. Onun bu haline acıdım. Sonra tekrar kuyuya baktım. Beni bir Câhiliyye taassubu sardı. Şeytana mağlup olarak, kızımı başaşağı kuyuya attım. Sesi kesilinceye kadar kuyunun başında bekledim. Sesi kesilince geri döndüm." Rasulullah (s.a.v.) ve Ashabı bunları dinleyince

---

[296][296] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/255.
[297][297] Kasımı, Mehâsînu't-te'vîl, 6/2505
[298][298] Zümer sûresi, 39/71
[299][299] Bir ilişik ve ilgiden dolayı bir kelimeyi başka bir manayı da içine alacak şekilde kullanmaya tağlib denir baba ile anneye ebeveyn (iki baba) denilmesi gibi (Mütercimler)
[300][300] Rahman Suresi 55/22

ağladılar. Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Eğer bana, Câhiliyye döneminde yaptıklarından dolayı birini cezalandırmam emredilseydi, mutlaka seni cezalandırırdım.[301[301]]

**141.** Çardaklı ve çardaksız üzüm bahçeleri, ü-rünleri çeşit çeşit hurmaları, ekinleri, birbirine benzer ve benzemez biçimde zeytin ve narları yaratan O'dur. Herbiri meyve verdiği zaman meyvesinden ye-yin. Devşirilip toplandığı gün de hakkını verin, fakat israf etmeyin; çünkü Allah, israf edenleri sevmez.
**142.** Hayvanlardan yük taşıyanı ve yatırılıp kesileni yaratan O'dur. Allah'ın size verdiği nzıktan yiyin, şeytanın ardına düşmeyin, çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.
**143.** Sekiz eş yarattı: Koyundan ve keçiden iki eş: De ki: "O, bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa bu iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram etti? Eğer doğru iseniz bana ilimle söyleyin."
**144.** Deveden ve sığırdan da ikişer yarattı. De ki: "O bunların erkeklerini mi yoksa dişilerini mi, yoksa bu iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kıldı? Ya da Allah'ın size böyle vasiyyet ettiğine şahit mi oldunuz?" Bilgisizce insanları saptırmak için Allah'a karşı yalan uydurandan kim daha zâlimdir! Şüphesiz Allah o zâlimler topluluğunu doğru yola iletmez.
**145.** De ki: "Bana vahyolunandan, leş veya akıtılmış kan, yahut domuz eti -ki pisliğin kendisidir- ya da Allah'tan başkası adına kesilmiş bir hayvandan başka yemek yiyecek kimseye haram kılınmış birşey bulamıyorum. Başkasına zarar vermemek ve sınırı aşmamak üzere kim yemek zorunda kalırsa, bilsin ki, Rab-bin bağışlayan ve merhamet edendir.
**146.** Yahudilere bütün tırnaklı hayvanları haram kıldık. Sırtlarında yuhut bağırsaklarında taşıdıkları, ya da kemiğe karışan yağlar hariç olmak üzere sığır ve koyunun iç yağlarını da haram kıldık. Bu, zulümleri yüzünden onlara verdiğimiz cezadır. Biz elbette doğru söyleyeniz.
**147.** Eğer seni yalanlarlarsa de ki: "Rabbiniz geniş bir rahmet sahibidir. Bununla beraber O'nun azabı, suçlular topluluğundan uzaklaştırılamaz."
**148.** Putperestler diyecekler ki, "Allah dileseydi ne biz ortak koşardık ne de atalarımız. Hiçbir şeyi de haram kılmazdık." Onlardan öncekiler de aynı şekilde yalanladılar ve sonunda azabımızı tattılar. De ki: "Yanınızda bize açıklayacağınız bir bilgi var mı? Siz zandan başka bir şeye uymuyorsunuz ve siz sadece yalan söylüyorsunuz."
**149.** De ki: "Kesin olan, ancak Allah'ın delilidir. Allah dileseydi elbette hepinizi doğru yola iletirdi."
**150.** De ki: "Allah şunu yasak etti, diye şehadet edecek şahitlerinizi getirin! Eğer onlar şahitlik ederlerse, sen onlarla beraber şahitlik etme; âyetlerimizi yalanlayanların ve âhiret gününe inanmayanların arzularına uyma. Onlar, Rablerine eş tutuyorlar."

---

[301[301]] Kurtubi 7/97
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/256.

## Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde müşriklerin, Allah'ın rızık olarak verdiği şeyleri kendilerine haram kıldıklarını bildirdi ve onların çirkin fiil ve suçlarından bir kısmını anlattı. Bu âyetlerde de, insanlara rızık olarak lütfettiği nimetleri zikretti. Müşrikler, Allah'ın izni olmadan, ona iftira ederek ve helal kıldığı bu rızıkları haram kılarak onlarda tasarrufta bulunmuşlardı. Bunun ardından da, Allah'a şirk koşmalarının, kaza ve kadere inanmamalannın sebebi hakkında delil getirmeye çalıştıklarını anlattı. İşte bu da, Allah'a karşı yapılan iftira ve söylenen yalanın bir bölümüdür. [302][302]

## Kelimelerin İzahı

Ma'rûşât; yüksek direkler üzerine kurulmuş çardaklar. Hasâd, ürünü toplamak demektir. Meselâ, hurma ve benzeri olgunlaşmış meyvelerin koparılması gibi.
Hamule, sırtında ağır yük taşıyan deve.
Ferş, deve ve sığır yavruları gibi, yük taşımaya elverişli olmayan küçük hayvanlar. Zeccâc: "Ferş, küçük develerdir" der. Şair de şöyle der:
Bana büyük ve küçük develer bıraktı. Ben hor"gün onları sağarım.
Havâyâ, bağırsaklar demektir. Vahidî şöyle der: Havâyâ; deve, koyun ve benzerlerinin dışkılarının çıktığı bağırsaklar demektir. Tekili dir. Bir başka görüşe göre üzerinde içyağ bulunan bağırsaktır. Karın bunları ihtiva ettiği için bu ismi almışlardır.
Helumme, gelin demektir.
Ona ortak koşuyorlar. [303][303]

## Âyetlerin Tefsiri

**141.** Sadece Allah'a kulluk edesiniz diye, size türlü türlü nimetleri veren O'dur. O sizin için üzüm bahçeleri yarattı. Onlardan bir kısmı çardaklı olup yüksek ağaçlar üzerine konulmuştur. Bir kısmı da çardaksız olarak, tarladaki haliyle bırakılmıştır. Sizin için meyve ve azık veren hurma ağaçlarını ve keza meyve ve tanelerinin rengi, tadı, hacmi ve kokusu farklı olan çeşitli gıda maddeleri veren türlü ekinleri yarattı. Rengi ve şekli birbirine benzeyen fakat tadı farklı olan çeşitli hurma ve zeytinler yarattı Ey insanlar! Yukarıda anlatılan meyveler yetişip olgunlaştığında herbirinin meyvesinden, hurmasından ve üzümünden yeyin. Hasat zamanı, hoşunuza giden iyi ürünlerden fakirlere ve yoksullara veriniz. İbn Abbâs şöyle der: Ürün, ölçüldüğü ve ölçüsünün bilindiği zaman farz olan zekatı veriniz demektir.[304][304] Çok yiyerek israf etmeyiniz. Çünkü bu akla

---

[302][302] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/259-260.
[303][303] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/260.
[304][304] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/624

ve bedene zararlıdır. Taberî şöyle der: Burada tercih edilecek görüş Atâ'nın görüşüdür. Ona göre bu nehiy, her hususta israfı yasaklamayı ifade eder.[305][305]

**142.** Allah sizin için, yük taşıyan ve yatırılıp kesilen hayvanlar yarattı. İbn Eşlem şöyle der: Hamule, bindikleriniz; ferş ise, etini yiyip .sütünü içtiğiniz hayvanlardır. Meyve, ekin ve hayvanlarden yeyin. Çünkü Allah onları sizin için rızık olarak yaratmıştır. Câhiliyye halkının yaptığı gibi, helal ve haram kılma hususunda şeytanın yollarına ve emirlerine uymayın Şüphesiz şeytan, insanın apaçık düşmanıdır. Şu halde onun tuzağından sakının. [306][306]

**143.** Allah sizin için, yenilmesini helal kıldığı sekiz tür hayvan yarattı. Koyundan bir erkek ve dişi, keçiden bir erkek ve dişi. Kurtubî şöyle der: Sekiz tane hayvan yarattı. Araplarda biri diğerine muhtaç olan her tek şeye zevç (eş) denir. Meselâ, erkeğe de dişiye1 de zevç denir.[307][307] Bir çift koyundan maksat, koç ve dişi koyundur. Bir çift keçiden maksat da, teke ve dişi keçidir, Bu âyet, Allah'ın helal kıldığı şeyleri müşriklerin haram kılmasını kınamaktadır. Yani: Ey Muhammed! Kınama ve engelleme üslubu ile onlara de ki Ey müşrikler! Allah size, koyunun ve keçinin erkeklerini mi haram kıldı, yoksa dişilerini mi?! Yoksa, bu iki cinsin dişilerinin rahimlerinde taşıdıkları erkek veya dişi yavruları mı haram kıldı?!.. Bunları, Allah'ın haram kıldığı hususundaki iddianızda doğru iseniz, yalan ve iftirayı değil de, Allah'tan geldiği bilmen bir emri bana haber verin. [308][308]

**144.** Allah sizin için erkek ve dişi iki deve, erkek ve dişi iki de sığır yarattı. De ki, Allah bunların erkeklerini mi yoksa dişilerini mi, veya bu iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kıldı?!.. Şiddetle kınamak ve azarlamak için, âyet burada tekrar edildi. Ebussuûd şöyle der: Ayetten maksat, Yüce Allah'ın, bu dört çeşit hayvanı onlara haram kıldığı şeklindeki iddialarını reddetmek ve bu hususta yalanlarını ortaya çıkarmaktır. Çünkü onlar, bazan bu hayvanların erkeklerini bazan dişilerini ve bazan da yavrularını haram kılıyorlardı.[309][309] Yoksa, Allah size bu haram kılmayı emrettiğinde, siz hazır mı bulunuyordunuz? Bu alay kabilinden bir hitap olup, şiddetle kınamayı ifade eder. Allah'a karşı yalan söyleyip, hüccetsiz ve delilsiz olarak, onun haram kılmadığı şeyleri haram kıldığını söyleyenden daha zâlim hiç kimse yoktur, Şüphesiz Allah, zâlimler topluluğunu doğru yola iletmez. Bu âyetin hükmü bütün zâlimleri içine alır. Bundan sonra Yüce Allah, onlara neyi haram kıldığını kendilerine açıklamasını Peygamberine (s.a.v.) emrederek şöyle buyurur. [310][310]

---

[305][305] Taberî, 12/176
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/260.
[306][306] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/260-261.
[307][307] Kurtubî, 7/113
[308][308] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/261.
[309][309] Ebussuûd, 2/142
[310][310] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/261-262.

**145.** Ey Muhammedi Mekke kâfirlerine de ki: "Allah'ın bana vahyetüği Kur'an'da, herhangi bir insan için haram kılınmış bir şey göremiyorum. Ancak yenilmesi istenen şey lâşe veya akan kan olursa, yahut domuz eti olursa onu haram kılmıştır. Çünkü domuz, pislik yemeğe alıştığı için onun eti pis ve necistir. Veya kesilen hayvan dikili taşlar üzerinde yani putlar adına kesilenler gibi, Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen bir fisk olursa, bunları haram kılmıştır. Pallar adına kesildiği için, sanki fisk in kendisi olmuş gibi mübalağalı bir mana ifade etmek maksadıyle bu hayvana "fisk" denilmiştir..
Kim bir zarurete düşer de, bu haram kılınanlardan bir şey yemek zorunda kalırsa, zaruret dışında, lezzet almak kastiyle yemediği ve kendisim telef olmaktan kurtaracak Zarurî miktarı geçmediği takdirde ona bir günah yoktur. Çünkü Allah kullarını bağışlayan ve onlara merhamet edendir.
Bundan sonra Yüce Allah, sırf isyanları ve haddi aşmaları sebebiyle Yahudilere bazı şeyleri haram kıldığını açıklayarak şöyle buyurdu: [311][311]

**146.** Sadece yahudilere bütün tırnaklı hayvanları haram kıldık. Ibn Abbâs şöyle der: Bu hayvanlar, deve ye sığır gibi, çatal tırnaklı olan ve kaz ve ördek gibi açık parmaklı olmayan hayvanlardır.[312][312] Onlara, sığır ve koyunun içyağlarını yemeği haram kıldık. Ancak bunların sırtlarına yapışık oları veya bağırsaklarının üzerinde bulunan ya da kuyruk yağı gibi, kemiğe karışık olan yağları yemeleri caizdi. Onlara bunların haram kılınması; daha Önce anlatılan peygamberleri Öldürmek, faiz yemek ve insanların mallarını bâtıl yollarla yemeği helal görmek gibi zulüm ve taşkınlıkları sebebiyledir. Ey Muhammedi Biz sana anlattıklarımızda gerçekten doğru söylüyoruz. Burada Allah'ın haram kılmadığını haram kılanların yalancı olduklarına tariz vardır. Bundan sonra gelen şu âyet de, Yahudilerin yalan söylediğine tarizdir. [313][313]

**147.** Ey Muhammedi O Yahudiler, haram olduğunu açıkladığın şey hususunda seni yalanlarlarsa, onların haline hayret ederek de ki: Rabbiniz geniş rahmet sahibidir. Ağır suçunuza rağmen sizi cezalandırmakta acele etmemesi bunu göstermektedir. Ebu Hayyân şöyle der: Bu, senin büyük bîr masiyet işlendiğini gördüğünde şöyle demene benzer: "Allah ne kadar halimdir!" Sen bu sözünle, Allah'ın masiyet işleyen kişiyi cezaiandırmayıp ona mühlet vermesinden dolayı ne kadar halim olduğunu ifade etmek istersin.[314][314] Yüce Allah geniş rahmet sahibi olduğunu anlattıktan sonra, bunun ardından şiddetli azabını anlatarak şöyle buyurdu: Onun suçluları cezalandırmasına engel olunamaz. Yani, Onun rahmetinin genişliğine aldanmayın. Çünkü O, merhametli olduğu kadar, azabı da şiddetlidir. Şüphesiz, günah ve kötülük işleyenleri cezalandırmasına engel olunamaz. Günahkârın, Allah'ın rahmetinden ümidini kesmemesi, isyankârın da O'nun hiİmine aldanmaması için, âyet-i kerimede ümitlendirme ve korkutma

---

[311][311] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/262.
[312][312] el-Bahru'l-muhît, 4/243
[313][313] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/262.
[314][314] el-Bahru'l-muhît, 4/246

birlikte zikredilmiştir. [315][315]

**148.** Arap müşrikleri diyecekler ki: "Allah isteseydi ne kâfir olurduk, ne de müşrik... Ne biz, ne de babalarımız.. Yani demek istiyorlardı ki, kendilerinin Allah'a şirk koşmaları ve bazı şeyleri haram kılmaları Allah'ın dilemesiyledir. Allah onların bu şeyleri yapmamalarını dikseydi bunları yapmazlardı. Allah böyle murat etti diye delil getiriyorlardı. Nitekim, masiyet işleyen bir kimseden, bu işi bırakması istendiğinde : Bu, Allah'ın takdiridir. Bundan kaçış ve kurtuluş yoktur." der. Halbuki bu hususta müşriklerin herhangi bir delili yoktur. Çünkü onlar hayır işlemek ve kötülüğü terketmekle yükümlüdürler. Fakat bu iddia, Cebriyye görüşünü[316][316] savunanların iddiasıdır. Bunu ancak, kuvvetli deliller karşısında susmak zorunda kalan beyinsizler delil getirir. Yüce Allah onların bu iddialarını reddederek şöyle buyurur: Onlardan önceki toplumlar da aynı şekilde yalanladılar. Sonunda, üzerlerine azab indirdik. Bu, bir inkar sorusudur. Maksat alay etmektir. Yani : Onlara de ki: Sözünüzün doğru olduğunu gösterecek bir hüccet ve deliliniz var mı ki, onu bize açıkl ayasın iz. Siz bu hususta, sadece evham ve zanlara uyuyorsunuz. Gerçekte siz, Allah'a karşı yalan söylemekten başka bir şey yapmıyorsunuz. [317][317]

**149.** Onlara de ki: Eğer sizin bir deliliniz yoksa, bilesiniz ki, bu hususta Allah'ın, son derece açık ve ikna edici delili vardır. Allah dileseydi, sizin hepinize iman nasip ederdi. Fakat o, iman ve küfür hususunda tercih işini kullara bıraktı ki, sorumluluk tam olsun. "De ki: Gerçek, Rabbinizden gelmiştir. Artık isteyen iman etsin, isteyen inkâr etsin.[318][318]

**150.** Ey Muhammed, onlara de ki: Bâhira, sâibe ve benzeri şeyleri, Allah'ın haram kıldığına dair iddialarınızın doğruluğuna şahitlik edecek kim varsa onu bana getirin.
Eğer gelir de yalancı şahitlik ederlerse, sen onlar gibi şahitlik etme ve onları tasdik etme. Çünkü onların yaptığı sırf yalandır. Sakın o, Allah'ın âyetlerini yalanlayan ve âlıirete inanmayanların arzularına uyma. Onlar, Allah'a ortak koşarak putlara tapıyorlar. [319][319]

## Edebî Sanatlar

**1.** Büyük ve küçük develer." Bu iki kelime arasında tıbâk sanatı vardır. Çünkü hamule, yüke elverişli büyük deve, ferş ise, yüke elverişli olmayan, yere yakın küçük develer demektir. Döşekler gibi yer üzerine yayılmış görüldüklerinden bu ismi almışlardır.

---

[315][315] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/262-263.
[316][316] Cebriyye: Kulun, fiillerinde mecbur olduğunu, kendine has hiçbir gücü ve iradesi olmadığım savunanlardır. (Mütercimler)
[317][317] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/263.
[318][318] Kehf sûresi, 18/29
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/263.
[319][319] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/263-264.

**2.** Şeytanın adımları." Bu, güzel bir istiaredir. Şeytana itaatten ve onun kafilesinde yürümekten sakındırmayı en beliğ bir şekilde ifade eder.[320][320]
**3.** Bu kelimeler mübalağa sıygalanndandır. Son derece bağışlayıcı ve merhamet edici demektir.
**4.** Rabbiniz geniş rahmet sahibidir. Onun, suçluları cezalandırmasına engel olunamaz." Haber verme hususunda, isim cümlesi fiil cümlesinden daha belîğ olduğu için, birinci cümle isim cümlesi olarak geldi ve Yüce Allah'ın geniş rahmet ile nitelenmesine uygun düştü. İki vasfı aynı seviyede bildirmek için, ikinci cümle fiil cümlesi olarak gelmiştir. Çünkü rahmet kapısı daha geniştir. Ebu Hayyân böyle der.[321][321]

## Faydalı Bilgiler

De ki: "Bana vahy edilende, haram kılınmış bir şey bulamıyorum." Bu ây,et, haram kılmanın, arzu ve istekle değil, ancak vahy ile bilinebileceğini ifade eder. Ayrıca hükümleri koyanın Yüce Allah olduğunu, Peygamberin, (s.a.v.) sadece Allah'ın koyduğu hükümleri bildirici olduğunu gösterir. Nitekim âyet-i kerimede: "O, arzularına göre konuşmaz. Onun konuştukları, vahyedilenden başkası değildir.[322][322] buyrulmuştur. [323][323]

**151.** De ki : "Geliniz, Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana-babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklaranızı öldürmeyin sizin de onların da rızkını biz veririz; kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın ve Allah'ın yasakladığı cana haksız yere kıymayın! İşte bunlar Allah'ın size emrettikleridir. Umulur ki düşünüp anlarsınız."
**152.** Rüşd çağına erişinceye kadar, yetimin malına yaklaşmayın. Ancak en güzel bir niyetle yaklaşabilirsiniz. Ölçü ve tartıyı adaletle yapın. Biz gücünün yettiği kadarından fazlasını yüklemeyiz. Söz söylediğimiz zaman, yakınlarınız dahi olsa adaletli olun. Allah'a verdiğiniz sözü tutun. İşte Allah size, iyice düşünesiniz diye bunları emretti.
**153.** Şüphesiz bu, benîm dosdoğru yolumdur. Şu halde ona uyun. Başka yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır. İşte sakınmanız için Allah size bunları emretti.
**154.** Sonra iyilik edenlere nimetimizi tamamlamak, her şeyi açıklamak, hidayete erdirmek ve rahmet etmek maksadıyla Musa'ya da Kitab'ı verdik. Umulur ki, Rablerinin huzuruna varacaklarına iman ederler.
**155.** İşte bu indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. O'na uyun ve Allah'tan kokun ki size merhamet edilsin.

---

[320][320] Telhîsu'l-beyân, s.l
[321][321] el-B alını'l-muhît, 4/246
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/264.
[322][322] Necm sûresi, 53/3,4
[323][323] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/264.

**156.** "Kitap, yalnız bizden önceki iki topluluğa indirildi, biz ise onların okumasından gerçekten habersizdik." dersiniz, diye;
**157.** Yahut, "Bize de kitap indirilseydi, biz onlardan daha çok doğru yolda olurduk." demeyesiniz diye Kur'an'ı indirdik. İşte size de Rabbinizden açık bir delil, hidayet ve rahmet geldi. Kim, Allah'ın âyetlerini yalanlayıp onlardan yüzçevirenden daha zâlimdir! Âyetlerimizden yüz çevirenleri, yüz çevirmelerinden ötürü azabın en kötüsüyle cezalandıracağız.
**158.** Onlar ancak kendilerine meleklerin gelmesini veya Rabbinin gelmesini, yahut Rabbinin bazı alâmetlerinin gelmesini bekliyorlar. Rabbinin bazı alâmetleri geldiği gün, önceden inanmamış, ya da imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye, artık imanı bir fayda sağlamaz. De ki: Bekleyin, şüphesiz biz de beklemekteyiz!
**159.** Dinlerini parça parça edip, guruplara ayrılanlar var ya, senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur. Onların işi ancak Allah'a kalmıştır, sonra Allah onlara yaptıklarını bildirecektir.
**160.** Kim iyilikle gelirse, ona getirdiğinin on katı vardır. Kim de kötülükle gelirse o sadece getirdiğinin dengiyle cezalandırılır. Onlara haksızlık edilmez.
**161.** De ki: "Şüphesiz Rabbim beni doğru yola, dosdoğru dine, Allah'ı birleyen İbrahim'in dinine iletti. İbrahim ortak koşanlardan değildi."
**162.** De ki: "Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi alemlerin Rabbi Allah içindir."
**163.** O'nun ortağı yoktur. Bana sadece bu emro-lundu ve ben mü si umanların ilkiyim.
**164.** De ki: "Allah her şeyin Rabbi iken ben ondan başka Rab mı arayacağım? Herkesin kazanacağı yalnız kendisine aittir. Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. Ve O, uyuşmazlığa düştüğünüz gerçeği size haber verecektir.
**165.** Sizi yeryüzünde öncekilerin yerine getiren, size verdiği nimetler hususunda sizi denemek için bâzınızı bâzınızdan derecelerle üstün kılan O'dur. Şüphesiz Rabbin, cezası çabuk olandır ve gerçekten O, bağışlayan, merhamet edendir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, kafirlerin kendisine iftira ederek haram kıldıkları şeyleri ve kendisinin onlara mubah kıldığı hububat, meyve ve hayvanları anlattıktan sonra, burada da, onlara hakikaten Allah'ın haram kıldığı zararlı şeyleri anlattı ve semavî dinlerde yer alan, insanlığın mutluluğunun sebebi olan on vasiyeti açıkladı. [324][324]

## Kelimelerin İzahı

Oku, anlat.

---

[324][324] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/268.

İmlak, fakirlik. Bir kimse fakir düştüğünde denir.
"Kuvveti" demektir, evlenme ve rüşd çağma ermek demektir. Bu kelime cemî kalıbındadır. Müfredi yoktur.
Adaletle. Eksiksiz ve noksansız.
Subul, yol mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.
Siya; fjrka mânâsına gelen kelimesinin çoğulu olup fırkalar ve gruplar manasınadır. Şiâ, taraf tutan ve kendi mezhebinde taassub gösteren fırkadır.
Kıyem, dosdoğru demektir.
Nusukî, benim kurbanlarım. Kesilecek hayvan mânâsına gelen 'nin çoğuludur. Zeccâc şöyle der: ibadetim demektir. İbadetle Allah'a yaklaşmaya çalışan kimseye verilen ismi de bu köktendir.[325][325]

## Âyetlerin Tefsiri

**151.** Ey Muhammedi De ki: "Gelin, zan ve tahminle değil, Rabbinizin kesin olarak size haram kıldığı şeyleri okuyayım. Onunla beraber başkasına ibadet etmeyin.
Ana-babaya iyilik edin. Bir şeyi emretmek, onun zıddını yasaklamak olduğu için, anne ve babaya iyilik etme emri, haram kılınan şeyler içersinde zikredildi. Şâm Yüce Allah: "Ana-babaya kötülük etmeyin" diye buyurdu. Ebussuûd şöyle der: Bundaki sır, onların haklarına aşırı derecede önem vermek ve haklarını ödemek için, onlara kötü davranmamanın yeterli olmadığını göstermektir.[326][326]
Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Ibnu'l-Cevzî bundan maksat, fakirlik korkusuyla kız çocuklarını diri diri gömmektir, der.[327][327]
Onlara da size de rızık vermek bize aittir. Şüphesiz Allah, kullarına bolca rızık verendir, Büyük günahların açığına da gizlisine de yaklaşmayın. İbn Abbâs şöyle der: Câhiliyye döneminde insanlar, gizli zina etmede bir sakınca görmüyorlar, açıktan zinayı çirkin görüyorlardı. Yüce Allah, onun gizlisini de, açığım da haram kıldı.[328][328] Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı suçsuz canı, haksız yere sebeb-siz Öldürmeyin. Rasulullah'ın hadisi bu âyeti şöyle açıklar: Şu üç sebepten biri olmadıkça, müslüman kişiyi öldürmek helâl değildir. Bunlar: Evlenmiş olup da zina eden kişi, öldürdüğü bir can karşılığında kısas edilen kişi ve dininden dönüp cemaatten ayrılan kişi.[329][329]
Bu anlatılanlar, Yüce Allah'ın size korunmasını tavsiye ve kuvvetle emrettiği şeylerdir. Umulur ki, akıllarınızla, bu sorumlulukların din ve dünya işlerinde size vereceği fayda ve menfaatleri anlarsınız. Ebu Hayyan şöyle der: Size vasiyet etti, lafzında ve Yüce Allah'ın onları, kendi emirlerini korumaları için vâsî tayin etmesinde, apaçık bir şefkat, rahmet ihsan vardır.[330][330]

---

[325][325] Kurtubî, 7/152
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/268-269.
[326][326] Ebussuûd, 2/146
[327][327] Zâdül-mesîr, 3/148
[328][328] Taberî, 12/219
[329][329] Buhârî, Diyât 6; Müslim, Kâsame 25
[330][330] el-Bahr, 4/252
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/269-270.

**152.** Kendisi için daha faydalı olan şeklin dışında, erginlik çağma erinceye kadar, hiçbir şekilde yetim malına yaklaşmayın. Burada yaklaşmayı yasaklamak, yasak olunca, bütün tasarruf şekillerini kapsar. Çünkü mala yaklaşmak yasak olunca, yemesinin yasak olması daha evla ve daha doğrudur. "Daha faydalı olan şekil" den maksat, yetime fayda sağlamak ve malını artırmaktır. İbn Abbâs şöyle der: Bu, yetim için faydalı bir iş yapmasıdır. Bu takdirde yetimin malından uygun bir şekilde yiyebilir. Alırken de verirken de, ölçü ve tartıyı adaletle ve eşit bir şekilde yapın, Biz herkesi sadece yapmaktan aciz kalmayacağı, gücünün yeteceği kadarıyla sorumlu tutarız. Beyzâvî şöyle der; Biz her nefsi, sadece gücünün yettiği ve yapmakta zorluk çekmeyeceği şeylerden sorumlu tutarız. Hakkı yerine getirmek güç olduğu için, Yüce Allah bunu, ölçüyü tam yapma emrinin arkasından zikretti. Şu halde, sizin, gücünüzün yettiğini yapmanız gerekir. Bundan Ötesi bağışlanmıştır.[331][331] Hüküm verirken de, şahitlik ederken de adaletli olunuz. Aleyhinde şahitlik ettiğiniz kişi, isterse yakınlarınızdan biri olsun. Söz verdiğinizde, sözünüzde durun. Kurtubî şöyle der: Bu ahit, Allah'ın, kullarından yapılmasını istediği her şeye şâmildir, insanlar arasında yapılan anlaşmanın korunmasını ve yerine getirilmesini emrettiği için "onun ahdi" denilmiştir.[332][332] İşte Allah size iyice düşünüp öğüt alasınız diye bunları emretti. [333][333]

**153.** Şüphesiz bu benim dosdoğru dinimdir. Onu sizin için bir kanun kıldım. Ona sımsıkı sarılın. Farklı farklı din ve eğri yollara girmeyin. O farklı din ve yollar sizi parçalar ve doğru yoldan uzaklaştırır. İbn Mes'ûd'un şöyle dediği rivayet olunur: Bir gün Rasulullah (s.a.v.) bize bir çizgi çizdi. Sonra: "Bu Allah'ın yoludur" buyurdu. Sonra da bu çizginin sağında ve solunda birçok çizgiler çizdi ve şöyle buyurdu: Bunlar bir takım yollardır. Her bir yolun başında, o yola çağıran bir şeytan vardır. Bundan sonra Rasulullah (s.a.v.) âyetini okudu.[334][334] İşte sakınmanız için Allah bunları size emretti. Yüce Allah, mânâyı kuvvetlendirmek için emrini tekrarladı. Yani, Allah size bunları emretti ki, onun emirlerine sarılmak ve nehiylerinden kaçınmak suretiyle ateşten korunasınız. İbn Atiyye şöyle der: Bu ayetlerde ilk olarak aklı başında olan kimse haram olduğu anlatılan şeyleri yapmayacağı için o bölümde âyet belki düşünür anlarsınız, şeklinde sona erdi. Haram kılınan diğer şeyler, nefsin arzu ettiği şeyler olduğu için, haram olduğunu hatırlamayan kimse bazan bunları yapabilir. Bunun için âyet umulur ki hatırlarsınız" şeklinde son buldu. Doğru yolda yürümek, faziletli işler yapmayı gerektirir. Bunun için elbette takva sahibi olmak gerekir. Dolayısı ile âyet, umulur ki takva sahibi olursunuz, korunursunuz, şeklinde sona erdi.[335][335]

---

[331][331] Beyzâvî, s. 184
[332][332] Kurtubî, 7/137
[333][333] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/270.
[334][334] Ahmecl b. Hanbel, MüSned 1/435 Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/633
[335][335] el-Bahr, 4/254
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/270-271.

**154.** Sonra, salih olan ve güzel amel işleyen kimselere lütuf ve nimeti tamamlamak için Musa'ya Tevrat'ı verdik. Taberî şöyle der: Emir ve yasaklarımızı yerine getirmesi hususunda kendisine nimetimizi tamamlamak için Musa'ya Kitabı verdik. Çünkü Musa'ya kitabın verilmesi, Allah'ın ona büyük bir nimet ve lütfudur. Bu nimet ve lütuf ona, salih amel işlediği ve güzel itaatte bulunduğu için verilmiştir.[336][336] Aynı zamanda, İsrâîloğullarının din hususunda muhtaç oldukları her şeyi geniş geniş açıklamak için kitabı gönderdik, İsrâîloğullarına bir hidâyet ve rahmet maksadıyla kitabı verdik ki, Allah'a kavuşacaklarına inansınlar. İbn Abbâs şöyle der: Öldükten sonra dirilmeye iman etsinler, sevap ve cezaya inansınlar diye kitabı verdik, demektir.[337][337]

**155.** Muhammed'e indirdiğimiz bu Kur'an, şanı büyük, yararları çok olan bir kitaptır. Çeşitli dinî ve dünyevî faydaları ihtiva etmektedir, Binaenleyh ona sımsıkı sarılın ve onu kendinize önder edinin. Rahmete nail olmayı ümit edenlerden olabilmeniz için, ona muhalefet etmekten sakının. [338][338]

**156.** Kıyamet gününde "Bize herhangi bir kitap gelmedi ki ona uyalım. Mukaddes kitaplar sadece bizden önceki Yahudi ve Hıristiyanlara indi" demenizi istemediğimiz için bu büyük vasfı taşıyan, içinde dünya ve âhiret hayırlarını toplamış olan kitabı indirdik. İbn Cerir der ki: Allah, Muhammed (s.a.v.)'e Kur'an'ı indirmekle, onların ileri sürecekleri bu mazereti ortadan kaldırdı, Halbuki şephesiz biz onların kitaplarında bulunan şeylerden ve okuduklarından gafildik. Onlarda ne olduğunu bilmiyorduk. Onlar bize ulaşmamıştı" demeyesiniz diye bu Kur'an'ı indirdik. [339][339]

**157.** Yahut, Yahudi ve Hıristiyanlara indirildiği gibi bize de kitap indirilseydi, biz onlardan daha iyi hakkı bulur ve Peygamberin emrine daha çabuk icabet ederdik. Çünkü biz daha zekiyiz ve daha ciddi çalışıyoruz." demeyesiniz diye bu kitabı indirdik. Şüphesiz size Allah'tan, Muhammed'in lisanı ile Kur'an-ı Kerim geldi. Onda helal ve haram açıklanmıştır. Kalplere hidâyet ve Allah'tan kullarına bir rahmet vardır. Kurtubî, "Muhammed (s.a.v.)'in gelmesi ile bu mazeret ortadan kalktı" der.[340][340] İbn Abbâs şöyle der: "Âyette geçen beyyineden maksat hüccettir. O da, Peygamber (s.a.v.) ve Kur'an'dır.[341][341] Kur'ân'ı yalanlayan, ona inanmayan ve Allah'ın âyetlerinden yüzçevirenden daha kâfir kim vardır!? Ebussuûd şöyle der maksat, insanları Allah'ın âyetlerinden çeviren ve böylece hem kendisi sapan, hem de başkalarını saptırandır,[342][342] Bu âyet, ka-

---

[336][336] Taberî, 12/236
[337][337] Ebussuûd, 2/148
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/271.
[338][338] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/271.
[339][339] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/271.
[340][340] Kurtubî, 7/144
[341][341] Zâdü'l-mesîr, 3/155
[342][342] Ebussuûd, 2/149

firler için bir tehdittir. Yani, Allah'ın âyetlerinden ve kesin delillerinden yüz çevirenleri, bundan dolayı ve Allah'ın peygamberlerini yalanlamaları sebebiyle şiddetli azaba çarptıracağız. [343][343]

**158.** O müşrikler, ruhlarını alıp kendilerini cezalandırmak için meleklerin gelmesinden başka bir şey beklemiyorlar. Halbuki o zaman tevbelerinin fayda vermeyeceği bir zamandır. Veya onlar Rabbinin gelmesinden veya onun" bazı âyetlerinin gelmesinden başka şey beklemiyorlar. İbn Abbâs şöyle der: Rabbinin gelmesinden maksat, onların öldürülmesi veya başka bir muameleye tâbi tutulması hususunda emrinin gelmesi demektir. Taberî şöyle der: Maksat kıyamet gününde, mahlukâtı arasında hükmetmesi için Rabbinin onlara gelmesidir. Rabbinin bazı âyetlerinin onlara gelmesinden maksat da, güneşin batıdan doğmasıdır.[344][344] Rabbinin bazı âyetleri, yani kıyamet alâmetleri geldiği gün, daha önce îman etmemiş olup da onda îman eden kâfir kimseye îmanı fayda vermez. îman edip de bir hayır işlememiş olan âsî kimseye de îmanı fayda vermez. Taberî şöyle der: Daha Önce Allah'a ortak koşmuş olan kimselerin, bu alâmetin gelmesinden sonra iman etmeleri fayda vermez. Çünkü onların bu îmanı, Allah'ın emriyle kendilerine gelen şiddetli korkudan dolayı olmuştur. Onların îmanlarının hükmü kıyametin kopması anında îman etmenin hükmü gibidir.[345][345] Hadiste şöyle buyurul-rnuştur: Güneş batıdan doğuncaya kadar kıyamet kopmaz. O batıdan doğup da insanlar onu görünce hepsi îman ederler. İşte bu ari, daha önce îman etmemiş olanlara îman etmelerinin fayda vermeyeceği bir andır.[346][346] De ki, "Başınıza gelecek olanı bekleyin. Biz de beklemekteyiz." Bu emir tehdit ve korkutma ifade eder. [347][347]

**159.** Dinlerini parça parça edip çeşitli hizip ve gruplara ayrılanlar var ya, Ey Muhammed sen onlardan uzaksın. İbn Abbâs der ki: Onlar Yahudi ve Hıristiyanlardır. Hanîf olan İbrahim'in dinini çeşitli parçalara ayırdılar. Onların cezası Allah'a aittir. Onları cezalandırmayı o üzerine almıştır. Sonra da onlara çirkin işlerini haber verecektir. Taberî şöyle der: "Ahirette, onlara yaptıklarını bildireceğim ve onlardan herbirine yaptığının karşılığını vereceğim." demektir.[348][348]

**160.** Kıyamet gününde kim bir iyilik getirirse, Allah'tan bir lütuf ve ihsan olarak, onun on misliyle mükâfaatlan-dınlır. Bu, iyiliklere verilen kat kat mükâfaatın en azıdır. Çünkü iyiliğe verilen mükâfat 700 misline veya daha fazlasına ulaşmaktadır. Kim de, kötülük getirirse, getirdiğinin misli ile cezalandırılır, daha fazla ceza verilmez. Onlara, yaptıklarının karşılığından hiçbir şey eksik

---

[343][343] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/271-272.
[344][344] Taberî, 12/245
[345][345] Taberî, 12/266
[346][346] Buhârî, Fiîen 25; Müslim,îman 248
[347][347] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/272.
[348][348] Taberî, 12/274
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/273.

verilmez. Hadis-i kudsîde şöyle buyurul-muştur: Yüce Allah buyurur ki: Kim iyilikle gelirse, ona o iyiliğin on mislini veririm veya daha da artırırım. Kim kötülükle gelirse, onu kötülüğünün misli ile cezai andırırımı. Veya bağışlarım,[349][349] İyiliklerin karşılığının fazla verilmesi, lütuf babmdandır. Kötülükleri hususunda misli ile muamele e-dümesi ise adalet babmdandır. [350][350]

**161.** Ey Muhammed! O yalanlayan müşriklere de ki: Rabbim beni doğru yola iletti ve bana hak din olan İbrahim'in dinini gösterdi. Bana dosdoğru dini gösterdi, onda hiçbir eğrilik yoktur. O, haniflerin önderi olan Hz.İbrahim'in getirdiği yüce hanîflik dinidir. İbrahim müşrik değildi. Burada, İslam dinine muhalefet edenlerin, İbrahim'i dininden çıktıkları için tariz yoluyla müşrik oldukları ifade edilmiştir. [351][351]

**162.** Ey Muhammed! De ki: "Rabbime ibadet e"derek kıldığım namazım, kestiğim kurbanım,[352][352] hayatım ve ölümüm ve bu hayatta yapmış olduğum hayır ve itaatlerimin hepsi, sizin ortak koştuklarınız için değil, sadece âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. [353][353]

**163.** Onun ortağı yoktur. Ben ondan başkasına ibadet etmem. Bana, sadece tek olan Allah'a ibadet etmem emredildi. Ben Allah'ın varlığını kabul eden, ona boyun eğen ve itaat edenlerin ilkiyim. [354][354]

**164.** Bu soru, takrir ve kâfirleri kınamak için sorulmuştur. Çünkü onlar Resûlullah (s.a.v)'ı ilâhlarına ibadet etmeye davet etmişlerdi. Mana şöyledir: Ey Muhammed! De ki: "Allah'tan başka bir Rab mı arayayım? Halbuki o her şeyi yaratan ve her şeyin sahibidir. Şu halde Allah'tan başkasını ilâh edinmem nasıl münasip olur?
Herhangi bir kimsenin cinayeti ancak kendi aleyhinde olur. Hiçbir kimse başka birinin günahını yüklenmez. Herhangi bir insan başkasının suçundan dolayı cezalandırılmaz. Bu da bir tehdit ve korkutmadır. Yani kıyamet gününde dönüşünüz O'nadir. O, iyilik yapanı kötülük yapandan ayıracak ve size amellerinizin karşılığını verecektir. [355][355]

**165.** Sizi geçmiş ümmetlere ve toplumlara halef kılan odur. Birbirinizin halefi oluyor birbirinizin ardından geliyorsunuz. Taberî şöyle der: Allah sizden önce gelmiş geçmiş ümmet ve milletleri helak ettikten sonra, onların yerine sizi getirdi ve yeryüzünde sizi onların halefleri kıldı. Onlardan sonra orada siz

---

[349][349] Müslim, Zikr 22; îbn Mâce, Edeb 58
[350][350] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/273.
[351][351] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/273.
[352][352] Bu, İbn Abbâs ve Mücâhid'in görüşüdür. Taberî de bunu tercih etmiştir. Bazı tefsİrciler ise, nüsükten maksat "ibadet" tir, demişlerdir. Birinci görüş tercihe şayandır.
[353][353] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/273.
[354][354] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/273.
[355][355] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/274.

yaşıyorsunuz.[356][356] Zenginlik-fakirlik, ilim-cehâlet, güçlülük-güçsüzlük ve kullar arasında üstünlüğe sebep olan diğer hallerinizi farklı yapan odur. Size verdiklerine şükredip etmediğinizi denemek için böyle yapıyor. Ibnu'l-Cevzî şöyle der: Sizi deneyip sizden sevap ve cezaya sebep olacak şeyi ortaya çıkarmak için böyle yapıyor demektir.[357][357] Şüphesiz Rabbin, kendisine isyan edenleri süratle cezalandırır. Kendisine itaat edenleri ise elbette bağışlayan ve onlara merhamet edendir. Teshil yazarı şöyle der: Yüce Allah burada korku ile ümidi bir arada zikretti. Süratli ceza, ya hemen cezalandırmakla dünyada meydana gelir veya âhirette olur. Çünkü gelen herşey yakındır.[358][358]

## Edebî Sanatlar

**1.**Yollara girmeyin. Burada kelimesi bid'atlar, sapıklaklar ve sapık mezhepler yerine müstear olarak kullanılmıştır.
**2.** Biz hiçbir nefsi mükellef tutmayız" Burada genellik ve kapsam ifade etmesi için kelimesi nekra (belirsiz) olarak getirilmiştir.
**3.** Allah'ın ahdini" Ahd kelimesinin Allah lafzına muzaf olması şereflendirme ve tazim ifade eder.
**4.** Âyetlerimizden yüz çevirenler." Burada denilmeyip de, zamir yerine zahir isim kullanılarak denilmesi,onların taşkınlıklarının çirkinlik ve adîliğini gösterir.
**5.** De ki: Bekleyin" Buradaki emir, tehdit ve korkutma ifade eder.
**6.** Nefse imanı fayda vermez." Bu sözde, beyan ilminde "leff" diye bilinen sanat vardır. Sözün aslı şöyledir: Rabbinin bazı âyetleri geldiği gün, önceden iman etmemiş olan hiçbir nefse, daha sonra İman etmesi fayda vermez. Daha önce, mü'min iken bir hayır kazanmayan hiçbir nefse, daha sonra kazanacağı hayır fayda vermez. Ancak burada iki söz birbirine katılmış ve tek bir söz olmuştur. Bu bir edebî sanattır. Söz kısaltılmış ve mu'ciz hale getirilmiştir. "el-İntisaf" sahibi bunu böyle açıklar.[359][359]
**7.** Açık oldu." ve " gizli oldu." kelimeleri ile iyilik, ve kötülük kelimeleri arasında edebî sanatlardan tıbâk vardır.
**8.** Hiçbir suçlu başkasının yükünü yüklenmez.". Şerif Râdî şöyle der: Burada gerçek mânâda sırtlar üzeinde yükler yoktur. Âyette geçen yükten maksat, günahların ve kötülüklerin ağırlıklarıdır. Bu güzel bir istiaredir.[360][360] [361][361]

## Faydalı Bilgiler

Yüce Allah kendi yolunu tekil, diğer yolları çoğul olarak zikretti. Çünkü dalâlet yolları çoktur ve bir çok şubeleri vardır. [362][362]

---

[356][356] Taberî, 12/287
[357][357] Zâdu'l-Mesîr, 3/163
[358][358] Teshil, 2/28
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/274.
[359][359] Keşşaf Haşiyesi, 2/64
[360][360] Telhisu'l-beyân, s.40
[361][361] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/274-275.
[362][362] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/275.

## Bir Uyarı

Hafız İbn Kesir şöyle der: Yüce Allah çoğu zaman Kur'an'ı Kerim'de şu iki sıfatı" birlikte zikreder:" Senin Rabbin çabuk cezalandırır. Ve gerçekten çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.[363][363] Yine Yüce Allah, "kullanma benim çok bağışlayıcı ve pek merhamet edici olduğumu haber ver.[364][364] dedikten sonrû, "Bununla beraber benim azabımın da acıklı azap olduğunu bildir[365][365] buyurmuştur. Bunlar gibi, teşvik ve korkutmayı kapsayan başka âyetler de vardır. Yüce Allah bazan heveslendirerek, cennetin özelliklerini sayarak ve kendi katında bulunan şeylere teşvik ederek kullarını kendisine çağırır. Bazan da korkutarak, cehennemi ve onun azabım, kıyametf ve onun dehşetini anlatarak kullarını kendisine davet eder. Bazan da, herkese kendi kabiliyetine tesir etsin diye teşvik ve korkutma âyetlerini beraber zikreder.
Allah'ın yardımı ile En'âm sûresinin tefsiri bitti. [366][366]

---

[363][363] En'âm sûresi. 6/165
[364][364] Hicr sûresi, 15/48
[365][365] Hicr sûresi, 15/49
[366][366] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/275.

# A'RÂF SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 206 âyettir.

## Sûreyi Takdim

A'râf sûresi Mekke'de inen sûrelerin en uzunlarındandır. Peygamber kıssalarını genişçe açıklayan ilk sûredir. "Bu sûre, Mekke'de inen diğer sûreler gibi, İslam davetinin esası olan Tevhid inancını, öldükten sonra dirilmeyi, hesabı, vahyi ve risâleti açıklamaya önem verir.
Bu mübarek sûre, ilk âyetlerinde Hz.Muhammed (s.a.v.)'in ebedî mucizesi olan Kur'an-ı Kerim'den bahseder. Bu Kur'an'm, bütün insanlar için Allah tarafından gönderilmiş bir nimet olduğunu açıklar. İnsanların dünya ve âhiret mutluluğunu elde edebilmeleri için onun yönlendirme ve irşad-larına uymaları gerektiğini vurgular.
İnsanların bir tek babadan yaratılmış olma nimetine ve meleklere, insanlığın babası Âdem (a.s.)'c secde etmelerini emretmek suretiyle onun şahsında bu insan nev'ine verdiği değer ve şerefe dikkati çeker. Sonra şeytanın, insanların doğru yola gitmelerini engellemek ve yaratıcılarından uzaklaştırmak için onların yolları üzerinde oturup bekleyen bu azgın düşmanın tuzağından sakındırır.
Yüce Allah bu sûrede, hayır ve şer, hak ve bâtıl arasındaki mücadeleye Örnek olarak İblis'in Âdem (a.s.) ve nesline karşı kurmuş olduğu tuzağı açıklamak üzere Âdem (a.s.)'in İblis ile olan kıssasını ve onun cennetten çıkıp yeryüzüne inişini anlatır. Bundan dolayı Yüce Allah, insanlara, İblis'in babalarına karşı gösterdiği düşmanlığı açıkladıktan sonra, onlara, "Ey Âdemoğulları!" diyerek, Âdemoğlu sıfatı ile arka arkaya dört defa hitap etti. Bu hitap bu sûreye mahsustur. Onunla Yüce Allah, babaları Âdem'e vesvese verdiği ilk zamandan beri insanlara karşı düşmanlık üzere yetişmiş olan Şeytandan insanları sakındırır. Zira o zaman Şeytan, insanların babası Âdem (a.s.)'e vesvese verip onu hataya düşürdü ve Allah'ın emrine muhalefet ettirdi. Nitekim bu sûrenin 27. âyetinde meâlen şöyle buyurul-muştur: "Ey Âdemoğullart! Şeytan, ana-babanızı, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi, sizi de aldatmasın".
Bu mübarek sûre aynı zamanda, kıyamet gününde meydana gelecek olan bir sahneyi açıklar. Bu, üç fırka ve bunlar arasında yapılan konuşma ve münazara sahnesidir. Bu fırkalar, cennet ehli olan mü'minler fırkası, cehennem ehli olan kâfirler fırkası ve Kur'an'm sadece bu sûrede bahsettiği üçüncü fırkadır. Bu üçüncü fırkaya "A'râf ehli" ismi verilir. Bundan dolayı bu sûreye, A'râf sûresi adı verilmiştir. Bu sahne öyle bir sahnedir ki, kıyamet gününde bütün varlıklar onu, temsîlî veya hayalî değil, gerçek olarak göreceklerdir.
Bu sûre, hak yolda olan cennet ehlinin, bâtıl yolda olan cehennem ehline karşı kıyamet günü sevinç gösterilerini açıklar. Kâfirlerin üzerine laneti, kovulmayı ve mahrumiyeti tescil eden yüce bir ses dalgalanır. Bu iki grup arasına bir perde

konur. Orada, her grubu sunalarından tanıyan adamlar durur. Cennet ehlini, yüzlerinin beyazlığı ve parlaklığından, Cehennem ehlini de yüzlerinin siyahlığı ve donukluğundan tanırlar.
Bu sûre geniş bir şekilde Nûh, Hûd, Salih, Lût, Şuayb ve Mûsâ (a.s.) gibi peygamberlerin kıssalarından behseder. Önce peygamberlerin büyüğü Nûh (a.s.)'u ve onun,, kavminden gördüğü inkâr, inat, yalanlama ve yüz çevirmeyi anlatır. Hz. Mûsâ Kelîmullah'ın azgın Firavun ile olan kıssasını geniş bir şekilde anlatır. Daha sonra, İsrailoğullarının karşılaştığı şiddet ve musibetlerden, bundan sonra da kavuştukları emniyet ve refahtan nimetini değiştirip emrine muhalefet ettiklerinde de Allah'ın onları maymun ve domuzlara çevirmek suretiyle nasıl cezalandırdığından bahseder.
Bu süre, aynı zamanda kötü âlimlerin rezil durumlarını gösteren bir misali ele alır. Onları, hayal edilebilecek en çirkin ve âdı bir şekilde tasvir eder. Devamlı, soluyan, devamlı olarak çamurda yuvarlanan köpek şeklinde tasvir eder. "Dileseydik elbette onu âyetlerle yükseltirdik. Fakat o, yere saplandı ve hevesinin peşine düştü. Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer. Üstüne varsan da dilini çıkarıp solur, bıraksanda dilini çıkarıp solur.[1][1] Hakka yemin olsun ki bu Allah'ın kendisine faydalı ilim nasip edip de, onu geçici dünya malı toplamak maksadiyla kullanan insanlar için, küçültücü en çirkin bir tasvirdir. Topladığı bu dünya malı onun için bir vebal ve rezillik vasıtası olmuştur. Çünkü o, bu ilimden faydalanmadı ve iman yolunda dosdoğru yürümedi. Bu nimetten sıyrılıp çıktı. O yüzden şeytanın takibine uğradı ve sonunda azgınlardan oldu.
Bu mübarek sûre, Allah'ın birliğini isbat ile ve ortak kıldıkları hiçbir zarar veya menfaat veremeyen, göremeyen, işitemeyen taş ve putlara tapanlarla alay ederek son bulur. Halbuki onları yaratan, şekil veren ve gezip dolaştıkları ve duracakları yeri bilen sadece Allah'tır. Bu mübarek sûre, tevhid ile başladığı gibi, tevhid ile sona erer. Hem başta hem sonda, ma'bud olan Yüce Allah'ın birliğine iman etmeye davet edilmiş olur.[2][2]

## Sûrenin İsimlendirilmesi

Bu sûrede A'râf ismi geçtiği için buna, A'râf sûresi ismi verilmiştir. A'râf, cennet ile cehennem arasına konulmuş bir sûr olup her ikisinin ehlini birbirinden ayırır. İbn Cerir, Huzeyfe'den şöyle rivayet etmiştir: Huzeyfe'ye A'râf ehli soruldu. Şöyle cevap verdi: Onlar, sevapları ile günahları eşit olan topluluktur. Günahları cennete, sevapları ise cehenneme, girmelerine mani olur. Dolayısıyla, Allah haklarında hükmedinceye kadar, orada, sûr Üzerinde dururlar.[3][3]

Rahman ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla
**1.** Elif, Lâm, Mîm, Sâd.

---

[1][1] A'râf sûresi, 7/176
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/278-279.
[3][3] Taberî!Vm/137
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/279.

**2.** (Bu), kendisiyle insanları uyarman, inananlara öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Artık bu hususta kalbinde bir darlık olmasın.
**3.** Rabbinizden size indirilene uyuri. O'nu bırakıp ta başka dostların peşlerinden gitmeyin. Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!
**4.** Nice memleketler var ki biz onları helak ettik. Azabımız onlara geceleyin yahut gündüz istirahat ederlerken geldi.
**5.** Azabımız onlara geldiğinde çağırışları "Biz gerçekten zâlim kişilermişiz" demelerinden başka birşey olmadı.
**6.** Elbette kendilerine peygamber gönderilen kimseleri de, gönderilen peygamberleri de mutlaka sorguya çekeceğiz!
**7.** Ve onlara, tam bir bilgi ile mutlaka anlatacağız. Biz, onlardan uzak değiliz.
**8.** O gün tartı haktır. Kimin tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.
**9.** Kimin de tartıları hafif gelirse, işte onlar, âyetlerimize karşı haksızlık ettiklerinden dolayı kendilerini ziyana sokanlardır.
**10.** Doğrusu biz sizi yeryüzüne yerleştirdik ve size orada geçim vasıtaları verdik. Çok az şükrediyorsunuz!
**11.** Andolsun sizi yarattık, sonra size şekil verdik, sonra da meleklere "Âdem'e secde edin!" diye emrettik. İblis'in dışındakiler secde ettiler. O secde edenlerden olmadı.
**12.** Allah buyurdu: "Ben sana emretmişken secde etmekten seni alıkoyan nedir?" İblis: "Ben ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu da çamurdan yarattın." dedi.
**13.** Allah: "Öyle ise, "in oradan" Orada büyüklük taslamaya hakkın yoktur. Çık! çünkü sen aşağılıklardansın!" buyurdu.
**14.** İblis, "Bana insanların tekrar dirilecekleri güne kadar mühlet ver" dedi.
**15.** Allah, "Haydi, sen mühlet verilenlerdensin." buyurdu.
**16.** İblis dedi ki: "Öyle ise beni azdırmana karşılık, and içerim ki, ben de onları saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım.
**17.** Sonra elbette onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım ve sen, onların çoklarını şükredenlerden bulmayacaksın! dedi.
**18.** Allah buyurdu: "Haydi, yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan çık. Andolsun ki, onlardan kim sana u-yarsa, sizin hepinizi cehenneme dolduracağım!".
**19.** "Ey Âdem! Sen ve eşin cennette yerleşip, dilediğiniz yerden yiyin. Ancak şu ağaca yaklaşmayın! Sonra zâlimlerden olursunuz."
**20.** Derken Şeytan birbirine kapalı ayıp yerlerini kendilerine göstermek için onlara vesvese verdi ve "Rabbiniz size bu ağacı sırf melek olursunuz veya ebedî kalanlardan olursunuz diye yasakladı." dedi.
**21.** Ve onlara, "Ben gerçekten size öğüt verenlerdenim." diye yemin etti.
**22.** Böylece onları hile ile aldattı. Ağacın meyvesini tattıklarında ayıp yerleri kendilerine göründü. Ve cennet yapraklarından üzerlerini örtmeye başladılar. Rableri onlara: "Ben size o ağacı yasaklamadım mı ve
Şeytan size apaçık bir düşmandır demedim mi?" diye nida etti.
**23.** Âdem'le eşi dediler ki: "Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik, eğer bizi

bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz."
**24.** Allah: "Birbirinize düşman olarak inin, sizin için yeryüzünde bir süreye kadar yerleşme ve faydalanma vardır" buyurdu.
**25.** "Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve oradan çıkarılacaksınız" dedi.
**26.** Ey Ademoğullan! Size ayıp yerlerinizi Örtecek kıyafet, süslenecek elbise yarattık. Takva elbisesi işte o, daha hayırlıdır. İşte bunlar, Allah'ın âyetlerindendir. Belki düşünüp öğüt alırlar.
**27.** Ey Ademoğullan! Şeytan, ana-babanızın, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak, cennetten çıkardığı gibi sizi de aldatmasın. Çünkü o ve kabilesi, sizin kendilerini göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Şüphesiz biz Şeytanları, inanmayanların dostları kıldık.
**28.** Onlar bir kötülük yaptıkları zaman, "Babalarımızı bu yolda bulduk. Allah da bize bunu emretti" derler. De ki: "Allah kötülüğü emretmez. Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?
**29.** De ki: "Rabbim adaleti emretti. Her secde ettiğinizde yüzlerinizi O'na çevirin ve dini yalnız Allah'a has kılarak O'na yalvarın. İlkin sizi yarattığı gibi yine ona döneceksiniz."
**30.** O, bir grubu doğru yola iletti, bir gruba da sapıklık müstehak oldu. Çünkü onlar, Allah'ı bırakıp Şeytanları kendilerine dost edindiler. Böyle iken kendilerinin doğru yolda olduklarını sanıyorlar.

## Kelimelerin İzahı

Harec, darlık demektir. Bir yer daraldığında kalp daraldığında denir.
Beyât, gece baskını. Râğıb şöyle der: ve düşmana geceleyin baskın yapmaktır.[4][4]
Öğle uykusuna yatanlar. Öğle uykusu mânâsına gelen den türemiştir. Öğle vaktine de denilir.
Mez'ûm, yerilmiş demektir. Bir kimse birini yerdiği ve hakir gördüğünde, oli denilir.
Medhûr, kovulmuş manasınadır. Bir kimse birini kovup uzaklaştırdığında denir.
Avret yerleri, avret demektir. Görünmesini insan kötü karşıladığı için bu ismi almıştır.
BaşladıLar. Bir kimse bir şeye başladığında denir.
Yamıyorlar, yapıştırıyorlar.
Rîş, kendisiyle süslenilen elbise demektir, aslında mal ve güzellik manasınadır. Kuşun tüyü, kendisi için bir süs ve güzellik olduğundan dolayı ona da denilir.
Orduları, demektir. Kabîl, asıl itibari ile ister aynı soydan ister çeşitli soylardan olsun cemaat manasınadır.
Fahişe, son derece çirkin şey demektir. Burada maksat, çıplak olarak Beytullah'm etrafını tavaf etmektir. Çirkin olan her şeye fahişe

[4][4] Râğıb, Müfredat, maddesi

Fahşâ, bu da fahişe gibi, aşırı derecede çirkin olan günah demektir. [5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Hurûf-u mukatta'a hakkında, Bakara sûresi'nin başında açıklamalar yapıldı ve bu harflerin zikredilmesindeki hikmetin, Kur'an'm, bu harflerin benzerlerinden meydana geldiğine, buna rağmen insanlığın edîp, fasîh ve dahîlerinin bunun benzerini getirmekten âciz kaldıklarına işaret etmek suretiyle Kur'an'm i'câzını beyan etmek olduğu anlatıldı. îbn Ab-bas'tan rivayet edildiğine göre bu harflerin mânâsı şöyledir: Ben Allah'ım, bilirim ve hükmederim. "Ebu'l-Âliye şöyle der: Elif, Allah (cc.) isminin; lâm, Lâtif isminin; mîm, Mecîd isminin; sâd ise Sâdık isminin anahtarı (ilk harfi)dir. [6][6]

**2.** Ey Muhammedi Bu, Allah'ın sana indirdiği Kur'an'dır. Kavminin yalanlaması korkusuyla, onu tebliğ etme hususunda kalbine bir darlık gelmesin. Kur'an'la, Allah'tan korkanları uyarman ve mü'minlere Öğüt ve nasihatta bulunman içir bunu sana indirdi. Çünkü ondan faydalanacak olanlar mü'minlerdir. [7][7]

**3.** Ey insanlar! Kur'an'a uyunuz. Onda hidâyet nur ve Rabbinizden size indirilen beyan vardır. Allah': bırakıp da kâhinler, rahipler ve putlar gibi şeyleri, işlerinizi havale edece ğiniz ve koydukları kanunlar hususunda kendilerine itaat edeceğiniz dostla edinmeyin. Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz. Hâzin şöyle de edinmeyin. "Az öğüt alıyorsunuz." demektir. [8][8]

**4.** Nice şehirleri yok ettik. Burada şehirlerden maksat, oralarda yaşayanlardır. Azabımız o şehre geceleyin, ya da onlar kaylûle yaparken geldi. Kaylûle, öğle uykusudur. Ebu Hayyân şöyle der: Bu iki vakit sükûnet, istirahat ve dinlenme zamanı olduğu için azabın gelmesi bu zamanlara tahsis edilmiştir. Azabın bu zamanlarda gelmesi daha meşakkat verici ve daha korkunçtur. Çünkü azap, helak edilenlerin gafil oldukları bir anda onları yakalar. [9][9]

**5.** Azabı ve alâmetlerini gördüklerinde, onların dua ve yardım istemeleri ancak, hasret ve nedamet duygularıyla zulümlerini itiraf etmek olacaktır. Pişmanlığın fayda vermesi artık çok geç. [10][10]

**6.** Bütün ümmetlere: "Peygamberler size tebliğ de bulundu mu? Siz ne cevap verdiniz?" diye mutlaka soracağız. Bu sorudan maksat, kâfirleri kınama ve azarlamadır. Ve şüphesiz, peygamberlere de risaleti tebliğ ederek, emâneti

---

[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/284-285.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/285.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/285.
[8][8] Tefsir-i Hâzin, 2/173
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/285.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/386.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/386.

yerine getirip getirmediklerini soracağız. Ebu Hayyân şöyle der: Milletlere sorulan soru kınama ve ikrar ettirme sorusudur. Bunun peşinden peygamberlere sevap ve ihsan edilir.[11][11]

**7.** Onlara yaptıklarını tam bilgimizle haber vereceğiz. Ibn Abbas şöyle: Kıyamet'günü kitap ortaya konur da, onların yaptıklarının hepsini anlatır. Biz onlardan uzak değildik ki, hallerinden herhangi bir şey bize gizli kalsın. İbn Kesir şöyle der: Yüce Allah kıyamet gününde kullarına söylediklerini, yaptıklarını, azını çoğunu, iyisini kötüsünü haber verecektir. Çünkü o, herşeyi göstermektedir. Hiçbir şey ona gizli kalmaz. Bilakis o hain gözleri ve kalplerin gizlediklerini bilir.[12][12]

**8.** Kıyamet gününde amellerin tartılması adaletle olacak, Rabbin hiç kimseye zulmetmeyecektir. iman ve.çokça iyilikler sebebiyle kimin amellerinin tartılan ağır gelirse, yarın azaptan kurtulacak ve bolca sevap kazanacak olanlar onlardır. [13][13]

**9.** İnkârı ve işlediği günahları sebebiyle kimin amellerinin tartısı hafif gelirse, İşte küfürleri ve Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri sebebiyle nefislerini ziyana uğratan ve mutluluklarını kaybedenler onlardır. İbn Kesir şöyle der: Kıyamet günü teraziye konulup tartılan şey, bir görüşe göre amellerdir. Onlar her ne kadar cisim olmayıp a'raz iseler de, kıyamet günü Allah onları cisim hâline getirecektir. Bu görüş İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir. Bir görüşe göre de, amel defterleri tartılır. Nitekim Bitâka hadisinde[14][14] böyle bildirilmistir. Bir başka görüşe göre ise, amelin sahibi tartılır. Bir diğer hadis-i şe-rifde şöyle buyrulmuştur: "Kıyamet gününde şişman adam getirilip tartılır. Allah katında onun ağırlığı, bir sineğin kanadının ağırlığı kadar olmaz.[15][15] Bu görüşlerin hepsi sahihtir. Bazan ameller tartılır. Bazan amellerin yazılı olduğu defter tartılır, bazan da amelleri yapan tartılır. Allah daha iyi bilir.[16][16] Ben derim ki: Amellerin, iyilik ve kötülüklerin bizzat tartılmasında bir gariplik yoktur. Modern ilim sıcak ve soğuğun ölçülmesini, rüzgarların ve yağmurların yönünü bize açıklayabildiğine göre, her şeye kadir olan Yüce Allah, insanların amellerini ölçecek aletler yaratamaz mı? [17][17]

**10.** Ey insanlar! Sizin için yeryüzünde yerleşecek ve duracak yer yarattık. Beyzâvî şöyle der: Size yeryüzünün meskenlerine yerleşme, tarlalarını ekme ve

---

[11][11] el-Bahnı'l-Muhît, 4/270.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/386.
[12][12] Muhiasar-ı İbn Kesir, 2/6
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/286.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/286.
[14][14] Tirmizî, İman, 17; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 11/213
[15][15] Buhârî, Tefsir, XVIII/b; Müslim, Münâfıkîn, 18; Tirmizî, Zuhd,12; İbn "Mâce Zühd,3; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V/154.
[16][16] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/7
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/286-287.

orada tasarrufta bulunma imkanı verdik." demektir.[18][18] Ve sizin için orada, yenilecek, içilecek ve hayat sebebi olan diğer yaşama vasıtaları yarattık. Bu lütuf ve ihsanlara rağmen, sizden Rabbine şükredenler azdır. Nitekim âyet-i kerimede: Kullarımdan şükredenler azdır.[19][19] buyrulmuştur. [20][20]

**11.** Babanız Âdem'i şekilsiz bir çamur olarak yarattık. Sonra ona en güzel bir şekil ve biçim verdik. Âdem (a.s.) insanlığın babası olduğu için, ona hürmeten, çoğul zamiri kullanılarak denildi. Sonra, Âdem'e secde etmelerini emrettik, Bütün melekler secde etti. Fakat İblis, kibir ve inadından dolayı secde etmekten kaçındı. Buradaki istisna, istisna-i munkatıdır. Çünkü bu, aynı cinsten olmayan bir şeyi istisna etmektir. Hasan-ı Basrî'nin bu hususta ki sözü daha önce geçmişti: "İblis, bir an bile meleklerden olmamıştır.[21][21]

**12.** Yüce Allah İblis'e: Emrettiğim halde, Seni Âdem'e secde etmekten alıkoyan nedir?" dedi. Bu soru kınama ve azarlama ifade eder. Lanetli Şeytan, "Ben Âdem'den daha üstün ve ondan daha şerefliyim. Üstün olan, daha aşağı derecede olana nasıl secde eder?" dedi. Bundan sonra, secde etmemesinin sebebini açıklayarak şöyle dedi: Benim aslım onun aslından üstün olduğu için ben ondan daha şerefliyim. Çünkü ben ateşten yaratıldım. Ateş, çamurdan üstündür. Zavallı Şeytan, kendisine secde etmeyi emreden Allah'ın emrini nazar-ı itibara almadı. İbn Kesir şöyle der: Lanetli Şeytan yaratıldığı aslını, nazar-ı itibara aldı da, şereflendirme ve saygı kazandırma unsurunu nazar-ı itibara almadı. Bu unsur, Allah'ın Âdem'i eliyle yaratması ona kendi ruhundan üflemesidir. Şeytan yalnış bir kıyas yaparak hataya düştü. Allah onun, ateşin çamurdan daha üstün olduğunu iddia ederek yapmış olduğu kıyasın çirkinliğini açıkladı. Çünkü vakarlı ve ağır başlı olmak çamurun şânındandır. Yakmak ve hafiflik ise ateşin şanmdandır. Çamur bitme, gelişme, artma ve ıslah yeridir. Ateş ise işkence yeridir. Böyle bir kıyaslama yapmakla aslına hainlik etmiş ve bu kıyas onu helak ve bedbahtlığa sürüklemiştir.[22][22] Ibn Şîrîn şöyle der: ilk defa kıyas yapan ve hataya düşen îblis'tir. Kim, dini kendi görüşüne göre kıyaslayarak açıklarsa, Allah onu İblis'le bir tutar.[23][23]

**13.** Yüce Allah, "Öyleyse cennetten in. Bana itaate ve emrime karşı kibirlilik gösterip de mukaddes yurdumda oturman doğru değildir." dedi. "Çık, çünkü sen zelil ve alçaklardansın." diye buyurdu. Zemahşerî şöyle der: Şeytan kibirlilik gösterince, Allah ona zelillik ve aşağılık elbisesini giydirdi. Zira kim Allah'a karşı alçak gönüllü olursa Allah onu yüceltir. Kim de Allah'a karşı büyüklük

---

[18][18] Beyzâvî, s. 160
[19][19] Sebe' sûresi, 34/13
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/287.
[21][21] İblis hakkında yazdığımız araştırma ve onun cinlerden olup meleklerden olnıadığırfa dair getirdiğimiz deliller için bakınız, en-Nübüvvet ve'l-enbiyâ adlı kitabımız, s.48
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/287.
[22][22] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/8
[23][23] Ebu Hayyân, el-Bahr, 4/273
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/287-288.

taslarsa Allah onu alçaltır.[24][24]

**14.** İblis: "Bana, tekrar dirilecekleri güne kadar mühlet ver." dedi. Mel'ûn sözü değiştirdi ve ölümden kurtulmak için Allah'tan kıyamet gününe kadar yaşama izni istedi. Çünkü kıyamet gününden sonra artık ölüm yoktur. Yüce Allah ona cevap vererek, [25][25]

**15.** "Haydi sen yaşama izni verilenlerdensin" buyurdu. İbn Abbas (r.a) der ki: Yüce Allah İblis'e birinci Sûr'a kadar yaşama izni verdi. Bu birinci Sûrda bütün mahlûkat ölecektir. İblis ise, bütün insanların kalkarak, âlemlerin Rabbi Allah'ın huzuruna çıkacakları ikinci Sûra kadar yaşama izni istemişti. Yüce Allah bunu kabul etmedi.[26][26] bu görüşü başka bir âyet desteklemektedir: Haydi sen bilinen güne kadar yaşama izni verilenlerdensin." buyurdu.[27][27]

**16.** İblis, "Öyleyse, beni azdırman ve saptırman sebebiyle, yol kesenlerin yolcunun yolunda oturdukları gibi, ben de, Adem'i ve zürriyetini aldatmak için, hak olan ve cennete ulaştıran yol üzerinde oturacağım. [28][28]

**17.** Sonra dört taraftan, yani önlerinden, artkalarmdan, sağlarından ve sollarından senin kullarına gelip, onları mutlaka senin dininden çevireceğim. Taberî şöyle der:
Mutlaka onlara, hak ve bâtıl yolların tümünden geleceğim. Onları haktan çevireceğim ve onlara bâtılı güzel göstereceğim. İbn Abbas der ki: Yüce Allah'ın rahmeti ile kulun arasına girmiş olmaması için, onların üstünden gelmeye imkan bulamaz.[29][29] Sen onların çoklarını itaa eden ve nimetine şükreden mü'minler olarak bulamazsın. [30][30]

**18.** Allah buyurdu ki: "Haydi, rahmetimden kovulmuş olarak cennetten çık. Andolsun ki, insanlardan ve cinlerden kim sana itaat ederse, cehennemi mutlaka, aldanıp sana uyanların tümüyle dolduracağımdeki lâm, yemini pekiştirmek için getirilmiştir. Bu, Allah'ın emrini bırakıp da Şeytan'a uyan herkes için azap bildiren bir tehdittir. [31][31]

**19.** İblis cenneten kovulup çıkarıldıktan sonra: "Ey Âdem! Eşin Havva ile beraber cennete yerleş" dedik, Cennetin meyvelerinden dilediğiniz yerden yeyin. Ancak şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa zâlimlerden olursunuz." diye emrettik.

---

[24][24] Keşşaf, 2/90
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/288.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/288.
[26][26] Kurtubî, 7/147
[27][27] Sâd sûresi, 38/80-81
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/288.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/288.
[29][29] Taberî, 12/341
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/288-289.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/289.

Yüce Allah onları imtihan etmek ve denemek için, cennetin bütün meyvelerinden yemelerini mubah kılıp, sadece bir ağaca yaklaşmamalarını emretti. Ağacı onlara gösterdi ve ondan yemelerini yasakladı. O zaman Şeytan onları kıskandı ve onlara vesvese verip aldatmaya ve tuzak kurmaya çalıştı. [32][32]

**20.** Derken, açılması ayıp olan Örtülü avret yerlerini kendilerine göstermek maksadıyle ağaçtan yemelerini teşvik için onlara vesvese verdi. Bu âyet, mel'ûn Şeytanın vesve-sini açıklamaktadır. Yani Şeytan onlara şu şekilde vesvese verdi: Rabbiniz, sizin bu ağaçtan yemenizi, sırf melek olmanızı veya cennette ebedî kalanlardan olmanızı istemediği için yasakladı. [33][33]

**21.** Ve bu konuda Allah adına onlara and içti ve sonunuda da onları aldattı. Demek ki, bazan, Allah'a iman eden kimse de aldanır. Âlûsî şöyle der: Burada, mübalağa ifade etmek için sıygasını kullanıldı. Çünkü bir konuda birisiyle yarışan, o hususta çok çalışır.[34][34]

**22.** Böylece Allah adına yemin etmek sûretiye onları hile ile aldattı. İbn Abbas şöyle der: "Onları yeminle aldattı. Âdem, hiçkimsenin, yalan yere Allah adına yemin edeceğini sanmıyordu. Böylece Şeytan vesvesesi ve Allah adına yemini ile onları aldattı.[35][35]
Ağaçtan yeyince avret yerleri açıldı. Kelbî şöyle der: Elbiseleri yavaş yavaş düştü de herbiri diğerinin avret yerini görerek utandı. Daha önce cennet elbiseleri giymişken, şimdi avret mahallerini örtmek için cennet yapraklarını birbirlerine yapıştırmaya başladılar. Kurtubı şöyle der: Kendilerini örtmek için yaprakları koparıp yapıştırmaya başladılar. Ayette geçen kelimesi dikmek ve yapıştırmak manasınadır. "Ayakkabıyı dikti" mânâsına gelen bu köktendir.[36][36]
Vehb b. Münebbih der ki: Âdem ile Havva'nın elbiseleri avret mahalleri üzerinde bir nurdu. Ne Adem Havva'nın, ne de Havva Âdem'in avret mahallerini görüyordu. Bu hatayı işleyince avret mahalleri görülmeye başladı.[37][37] Yüce Allah kınama ve azarlama şeklinde onlara şöyle nida etti: Ben sizi, bu ağaçtan yemekten sakındırmadım mı? Size, mel'ûn Şeytanın düşman olduğunu bildir-medim mi? Rivayete göre Yüce Allah Hz. Âdem'e şöyle dedi: Sana verdiğim cennet ağaçlan yetmedi mi de bu ağaçtan yedin? Âdem: "Evet, izzetine yemin ederim ki yetti. Fakat senin mahlukatmdan herhangi birinin, senin adına yalan yere yemin edeceğini zannetmiyordum." dedi. Yüce Allah buyurdu ki: İzzetim hakkı için, seni mutlaka yeryüzüne indireceğim. Bundan sonra geçimini meşakkatle temin edeceksin.[38][38]

---

[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/289.
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/289.
[34][34] Ruhu'l-meânî, 8/100
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/289.
[35][35] Kurtubî, 7/180
[36][36] Kurtubî, 7/181
[37][37] Taberî, 12/355
[38][38] el-Bahr, 4/281
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/289-290.

**23.** Âdem ile eşi dediler ki: "Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz." Böylece hatalarım itiraf ederek tevbe ettiler ve Allah'tan mağfiret ve rahmet istediler. Taberî der ki: Bu âyet, Âdem'in Rabbi'nden almış olduğu kelimelerdir.[39][39]

**24.** Allah: "Birbirinize düşman olarak inin." buyurdu. Burada hitap, Âdem, Havva ve tblis'edir. Dolayısıyle emir cem'i sıygasıyla gelmiştir. Yani: Birbirinize düşman olarak cenneten yeryüzüne inin. Şeytan insanın, insan da Şeytanın düşmanıdır. Nitekim bir âyette: Şüplîesiz Şeytan sizin düşmanmızdır. Onu düşman sayın.[40][40] buyuruImuştur. Yeryüzünde sizin için yerleşilecek ve ölümünüz gelinceye kadar faydalanılacak yer vardır. [41][41]

**25.** Allah Orada yaşayacaksınız, oraya gömüleceksiniz ve amellerinizin karşılığını almak için oradan çıkarılacaksınız. buyurdu. Nitekim başka bir âyette de şöyle buyurmuştur: Sizi topraktan yarattık; yine oraya döndüreceğiz ve bir kere daha sizi ondan çıkarcağız.[42][42]
Bundan sonra Yüce Allah Âdem'in zürriyetine verdiği elbiseyi, zineti ve diğer faydalı şeyleri anlatarak şöyle buyurur: [43][43]

**26.** Ey Âdemoğullan! Size, ayıp yerlerinizi örtecek kıyafet, süslenecek elbise indirdik. Yani size iki elbise verdik. Birisi avret yerlerinizi örter, diğeri sizi süsler; onunla süslenirsiniz. Zemahşeri şöyle der: Rîş, süs elbisesidir. Kuş tüyünden istiare edilmiştir. Zira o da kuşun elbisesi ve süsüdür.[44][44] Takva ve Allah korkusu elbisesi, kişinin süslendiği elbiseden daha hayırlıdır. Çünkü iç temizliği dış güzellikten daha önemlidir. Şâir şöyle der: Kişinin en iyi elbisesi Rabbine matıdır. Allah'a âsi olan kimsede hiçbir hayır yoktur. Onlara bu elbiseleri vermek, Allah'ın kullarına karşı lütuf ve merhametini gösteren büyük alametlerdendir. Umulur ki bu nimetleri hatırlar da, onlara karşılık Allah'a şükrederler. [45][45]

**27.** Ey Âdemoğullan! Şeytan, o ağaçtan yemek suretiyle ana-babanızı aldatıp cennetten çıkardığı gibi, sakın sizi de saptırarak ve fitneye düşürerek aldatmasın. Şeytan, ayıp yerleri görülsün diye, elbiselerini soyarak onları cennetten çıkardı. Şeytan, onların elbiselerinin soyulmasına sebep olduğu için, burada hedefi, insananm örtüsünü yırtmak ve onu bütün hissî ve manevî faziletlerden yoksun bırakmaktır, Şüphesiz Şeytan ve onun ordusu, sizin kendisini göremediğiniz bir taraftan sizi görür. O sizi pusuda gözetlemektedir. Onun hile ve tuzağından

---

[39][39] Bu rivâyeü Taberî, Dahhâk'tan nakletmiştir. Burada Bakara sûresinin 37. âyetine işaret vardır.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/290.
[40][40] Fâtır sûresi, 35/6
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/290.
[42][42] Tâhâ sûresi, 20/55
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/290-291.
[44][44] Keşşaf, 2/97
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/291.

sakının. Çünkü düşman, görünmeyen bir taraftan geldiğinde daha şiddetli ve daha korkulu olur. Şüphasiz biz Şeytanları, kâfirlerin yardımcıları ve arkadaşları kıldık. [46][46]

**28.** Müşrikler bir kötülük yaptıklarında, "Babalarımızı bu yolda bulduk." diyerek, bu çirkin fiilde babalarını taklit etme mazeretini ileri sürerler. Âyetteki kelimesi, Beytul-lah'ı çıplak olarak tavaf etmek gibi, son derece çirkin fiil mânâsına gelmektedir. Bunu, yani elbiselerden soyunmayı bize Allah emretti." Çünkü, içinde Allah'a isyan ettiğimiz elbiselerle nasıl tavaf ederiz!" derler. Bu Yüce Allah'a bir iftiradır. Beyzâvî şöyle der: Müşrikler, yaptıkları bu çirkin fiile, babalarını taklit etme ve Allah'a iftira etme şeklinde iki şeyi delil getirdiler. Birince delilin çürüklüğü açık olduğu için ona cevap verilmedi. İkincisi ise Yüce Allah'ın sözü ile reddedildi.[47][47] Ey Muhammed, onlara de ki: Allah noksan sıfatlardan uzaktır. Kullarına çirkin fiilleri ve kötü hasletleri emretmez. Buradaki soru edatı red ve kınama ifade eder. Yani, Allah'a karşı yalan söyleyip, bilgisizce ve doğru düşünmeksizin çirkin fiili ona mı nisbet ediyorsunuz.? [48][48]

**29.** De ki: "Rabbim, adalet ve doğruluğu emreder. Her secde anında, bütün benliğinizle Allah'a yönelin. İbadet ve tâati ona tahsis ederek kulluk ediniz. İbn Kesir şöyle der: Allah, kendesine ibadet hususunda size doğruluğu emretti. Bu da, mucizelerle desteklenen peygamberlere tâbi olmaktır. Bir de, ibadeti sadece Allah için yapmayı emretti. Çünkü, Allah şu iki esasın bulunmadığı bir ameli kabul etmez: Birincisi, amelin doğru ve şeriata uygun olması; ikincisi, şirkten arınmış olmasıdır.[49][49] İlkin sizi topraktan yarattığı gibi, yine toprağa dönceksiniz. [50][50]

**30.** Allah, sizden bir grubu doğru yola iletti, bir grubu da saptırdı. O, dilediğini yapar, yaptığından sorumlu tutulmaz, Bu bölüm, Allah'ın, bir grubu sap-tırmasının sebebini gösterir. Yani, onlar Allah'ı bırakıp Şeytanları dost edindikleri için Allah onları saptırdı, Böyle olduğu halde onlar kendilerinin doğru ve aydınlık bir yolda olduklarını zannedderler. [51][51]

## Edebî Sanatlar

**1.** Ondan, yani onu tebliğ etmekten kalbine bir darlık olmasın." Burada muzâf hazf edilmiştir. Nitekim Köye (köy halkına) sor.[52][52] âyetinde de böyledir.
**2.** Rab kelimesinin muhatap zamirine muzâf kılınması, Allah'ın onlara olan lutfunun çokluğunu gösterir ve emirlerine sarılmayı teşvik eder.[53][53]

---

[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/291.
[47][47] Beyzâvî, s. 189
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/291-292.
[49][49] Muhtasar-i İbn Kesir, ,2/13
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/292.
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/292.
[52][52] Yusuf sûresi, 12/86
[53][53] Ebussuûd, 2/155

**3.** Kimin tartıları ağır gelirse... " Buradaki ağır geldi" fiili, bir sonraki âyette gelen hafif geldi" arasında tıbak sanatı vardır. Bunun gibi geceleyin" gündüzün öğle vakti" kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır.
**4.** Sizi yarattık, sonra size şekil verdik." Burada muzaf hazfedilmiştir. Yani babanızı yarattık ve babanıza şekil verdik."dir.
**5.** Onlar için, senin doğru yolun üzerine mutlaka oturacağım." Burada, naîm cennetlerine ulaştıran hidâyet yolu yerine "doğru yol" müsteâr olarak kullanılmıştır.
**6.** Ey Âdem!" Burada hazif yoluyla îcâz vardır. Takdiri: şeklindedir.
**7.** Bu ağaca yaklaşmayınız." Ağaçtan yemeği yasaklama hususunda mübalağa ifade etmek için, "yemeyin" yerine "yaklaşmayın" denilmiştir.
**8.** Ve onlara: Ben gerçekten size öğüt verenlerdenim." diye yemin etti. Yalan şüphesini ortadan kaldırmak için haberi yeminle, ve edatları ile te'kit etti. Bu, "haber-i inkârı" diye isimlendirilen bir edebî sanattır. Çünkü burada muhatap tereddüt içindedir.
**9.** Orada yaşayacak ve orada öleceksiniz." İki cümle arasında tibâk sanatı vardır. Tıbâk, bediî sanatlardandır. [54][54]

**Bir Uyarı**

Avret mahallinin açılması sahibini kötü durumda bıraktığı için ona denilmiştir. Âlimler şöyle der: Bu âyette, avret mahalljfrfn açılmasının büyük bir iş olduğuna ve tabiî olarak müstehcen sayıldığına delil vardır. Bundan dolayı ona sev'e denilmiştir. Ben derim ki, âyet mel'ûn İbli-s'in hedefini açıklar. Ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak onları cenneten çıkardı. Kim, kadının çıplak olmasını ister ve buna teşvik ederse, ki bu gün ilericilik iddiasında bulunan ve hürriyet ve eşitlik iddiasiyle kadının Örtüsünü çıkarmaya davet eden kimselerin durumu budur. İşte onlar, ancak kadının düşmanı ve İblis'in yardımcısı ve taraftarlarıdır. Çünkü hedefleri birdir: O da açık bir davettir. Gayesi ahlâkî çöküntü ve kokuşmadır. İlericilik, açıklık ve çıplaklıkla değil, şeref ve iffeti korumakla olur. Şâir ne güzel söylemiş:
Ey kızım! Eğer bir güzellik alâmeti aklını ve vücudunu süsleyecek bir güzellik istersen, süslenme adetini bırak. Ruhların güzelliği daha yüce ve daha şereflidir. Sanatkârlar gül yapar fakat, şekil bakımından onların hiçbiri bahçenin gülüne benzemez. [55][55]

**31.** Ey Âdemoğulları! Her secde edişinizde ziynet-li elbsiseleri giyin; yiyin, için, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez.
**32.** De ki: "Allah'ın kulları için yarattığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı?" De ki: "Onlar, dünya hayatında, özellikle kıyamet gününde mü'minlerindir." işte, bilen bir topluluk için âyetleri böyle açıklıyoruz.

---

[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/292-293.
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/293.

**33.** De ki: "Rabbim ancak açık ve gizli kötülükleri; günahı ve haksız yere taşkınlık etmek hakkında hiçbir delil indirmediği bir şeyi Allah'a ortak koşmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır."
**34.** Her ümmetin bîr eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar, ne de bir an ileri gidebilirler.
**35.** Ey Âdemoğulları! Size kendi içinizden âyetlerimi anlatacak peygamberler gelir de kim sakınır ve kendini İslah ederse, onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.
**36.** Âyetlerimizi yalanlayanlar ve büyüklenip onlardan yüz çevirenler var ya, işte onlar Cehennemliklerdir. Onlar orada ebedî kalacaklardır.
**37.** Allah'a iftira eden, ya da O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kimdir? Onların kitaptaki nasipleri kendilerine erişecektir. Sonunda elçilerimiz gelip canlarını alırken: "Allah'ı bırakıp da tapmakta olduğunuz ilâhlar nerede.? " derler. Onlar da " Bizden kaybolup gittiler." derler. Ve kâfir olduklarına dair kendi aleyhlerine şahitlik ederler.
**38.** Allah buyuracak ki: "Sizden önce geçmiş cin ve insan toplulukları arasında siz de ateşe girin." Her um- met girdikçe yoldaşlarına lanet edecekler. Hepsi birbiri ardından orada toplanınca, sonrakiler öncekiler için: "Ey Rabbimiz! Bizi işte bunlar saptırdılar! Onun için onlara ateşten bir kat daha fazla azap ver" diyecekler. Allah da: Zâten herkes için bir kat daha fazla azap vardır, fakat siz bilmezsiniz." diyecektir.
**39.** Öncekiler de sonrakilere derler ki: "Sizin bize bir üstünlüğünüz yok. O halde sizin de bize bir üstünlüğünüz yok. O halde siz de yaptıklarınıza karşılık azabı tadın!
**40.** Bizim âyetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar Cennete giremeyeceklerdir. Suçluları işte böyle cezalandırırız.
**41.** Onlar için Cehennem ateşinden döşekler, üstlerine de örtüler vardır. İşte zâlimleri böyle cezalandırırız.
**42.** İnanıp da iyi işler yapanlara gelince ki hiç kimseye gücünün üstünde bir vazife yüklemeyiz. İşte onlar, Cennet ehlidir. Orada ebedî kalacaklar.
**43.** Onların altlarından ırmaklar akarken, kalble-rindeki kini çıkarıp atarız. Ve onlar derler ki: " Bizi bu nimete kavuşturan Allah'a hamdolsun, Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik. Hakîkaten Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler." Onlara: "İşte size Cennet; yapmış olduğunuz iyi amellere karlışılık ona vâris kılındınız." diye seslenirilir.
**44.** Cennet ehli, Cehennem ehline: "Biz Rabbimi-zin bize va'dettiğini gerçek bulduk, size de Rabbinizin size va'dettiğini geçek buldunuz mu?" diye seslenir. "Evet!" derler. Ve aralarından bir tellâl, "Allah'ın laneti zâlimlerin üzerine olsun!" diye bağırır.
**45.** Onlar, Allah yolundan alıkoyan ve o yolun eğri olmasını isteyen zâlimlerdir. Onlar âhireti de inkâr
edenlerdir.

**46.** İki taraf arasında bir sûr ve A'râf üzerinde de herkesi simalarından tanıyan adamlar vardır ki, bunlar henüz Cennete giremedikleri halde girmeyi umarak, Cennet ehline: "Selâm size!" diye seslenirler.
**47.** Gözleri Cehennem ehli tarafına döndürülünce de: "Ey Rabbimiz ! Bizi zâlimler topluluğu ile beraber, bulundurma! derler.
**48.** A'râf ehli, sımalarından tanıdıkları bir takım adamlara seslenerek derler ki: "Ne mal biriktirmeniz ne de büyüklük taslamanız size hiç bir yarar sağlamadı.
**49.** Allah'ın kendilerini hiç bir rahmete erdirme-yeceğine dair yemin ettiğiniz kimseler bunlar mı? Ey Cennet Ehli! Girin Cennete artık size korku yoktur, ve siz üzülecek de değilsiniz.?
**50.** Cehennem ehli, Cennet ehline: "Suyunuzdan veya Allah'ın size verdiği rızıktan biraz da bize verin! diye seslenirler. Onlar da "Allah bunları kâfirlere haram kılmıştır." derler.
**51.** O kâfirler dinlerini bir eğlence ve oyun edindiler dünya hayatı onları aldattı. Onlar bu günleri ile karşılaşacaklarını unuttukları ve âyetlerimizi bile bile inkâr ettikleri gibi, biz de bugün onları unuturuz.

## Âyetlerin Önceki Âyetlerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde Hz. Âdem (a.s.) kıssasını ve Hz. Â-dem'in nesline ihsan ettiği, avret mahallini örtecek elbiseleri anlattı. Burada da beşeri münâsebetlerde ve namaz kılma istendiğinde süslenmeyi ve güzelleşmeyi emretti. Daha sonra âhiret hallerini ve insanların Cennet ehli, Cehennem ehli ve A'râf ehli diye gruplara ayrıldığını ve her grubun adalet ve ceza yurdundaki mutluluk ve bedbahtlık durumlarını açıkladı. [56][56]

## Kelimelerin İzahı

Süsünüzü. Zînet: Kişinin süslendiği ve güzelleştiği elbise ve diğer şeyler.
Fevâhiş, fahişe kelimesinin çoğuludur. Fahişe ise, son derece çirkin olan masiyettir.
Bağy, insanalara zulmetmek demektir.
Sultan, hüccet ve delil manasınadır.
Semmi'l-hıyât, iğne deliği demektir.
Mihâd, insanın yatacağı yatak.
kelimesinin cem'î olup örtüler manasınadır. İbn Abbas: "Bunlar, yorganlardır" demiştir.
kelimesinin cem'î olup Cennet ve Cehennem arasına konmuş bir sûrdur. Horozun ibiği mânâsına gelen kelimesinden ömüsteârdır.
Bi sîmâhum, alâmetleriyle demektir, [57][57]

---

[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/298.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/299.

## Nuzûl Sebebi

İbn Abbas'm şöyle dediği rivayet olunur: Kadın, Beytullah'ı çıplak o-larak tavaf ederdi ve şöyle derdi: Bana ödünç olarak tavaf edecek bir elbise kim verecek? Aldığı elbiseyi fercinin üzerine koyar ve: "Bugün onun bir kısmı veya hepsi görünüyor. Ama ondan görüneni helal etmem." beytini okurdu. Bunun üzerine, âyeti nazil oldu. Ve Rasulullah (s.a.v.)'m müezzini, Beytullah'ı hiçbir kimsenin çıplak olarak tavaf etmeyeceğine dâir ilânda bulundu.[58][58]

## Âyetlerin Tefsiri

**31.** Ey Âdemoğulları! Her türlü namaz ve tavaf sırasında elbiselerinizin en iyisini ve en temizini giyiniz. Yemede, içmede ve süslenmede mala ve cana zarar verecek şekilde israf etmeyiniz, Allah, helal ve haram kıldığı hususlarda koyduğu sınırları aşanları sevmez. [59][59]

**32.** Ey Muhammed! Beytullah'ı çıplak olarak tavaf eden ve benim onlar için helal kıldığım temiz azıkları kendilerine haram kılan o câhil Araplara de ki: Allah'ın sizin faydalanmanız için bitkilerden yaratmış olduğu elbiselerle süslenmeyi ve yenilecek içilecek tatlı şeylerden yararlanmayı size kim haram kıldı?! Buradaki soru inkâr ve kınama ifade eder. De ki: Bu zinet ve temiz nzıklara, her ne kadar dünyada kâfirler ortak olsalar da, onlar mü'minler için yaratılmışlardır. Kıyamet gününde ise sadece mü'minlerin olacaklardır. Hiçkimse onlara ortak olmayacaktır. Çünkü Allah, Cenneti kâfirlere haram kılmıştır. İşte, Allah'ın hikmetim düşünen ve koyduğu kanunları anlayan bir kavme, ahkâm âyetlerini böyle açıklıyoruz. [60][60]

**33.** Ey Muhammedi Onlara de ki Allah ancak, son derece çirkin ve zararlı olan şeyleri haram kıldı. Bu kötülükler ister açık olsun, ister gizli olsun, haram kılınmıştır. Bütün masiyetleri ve insanlara zulmetmeyi haram kıldı. Hüccetsiz veya delilsiz olarak ibadette Allah'a ortaklar koşmanızı, helal .ve haram kılma hususunda Allah'a iftira atmanızı haram kılmıştır. [61][61]

**34.** Peygamberlerini yalanlayan her ümmetin helak olması, için tayin edilmiş bir müddet vardır. Ebu Hayyân şöyle der: Bu, Allah'ın emrine muhalefet ettikleri takdirde müşrikleri azap ile tehdittir.[62][62] Onlar için takdir edilen helak vakti geldiğinde, ne bir an ertelenir, ne de ileri alınır. Nitekim bir âyet-i kerimede şöyle buyurumuştur: İşte şu ülkeler; zulmettikleri zaman onları helak ettik.

---

[58][58] Müslim, Kitabu't-Tefsir, 25
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/299.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/299.
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/299-300.
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/300.
[62][62] el-Bahr, 4/292

Onları helak etmek için de belli bir zaman tayin etmiştik.[63][63] Saat en kısa zaman için kullanılan bir Örnektir. An demektir. [64][64]

**35.** Ayette geçen Âdem-oğullarından maksat bütün milletlerdir. Buna göre mânâ şöyle olur: Ey milletler! Eğer size, hükümleri ve şeriatları açıklamak üzere gönderdiğim peygamberler gelirse, sizden kim, itaat etmek ve haram kılman şeyleri terketmek suretiyle Rabbinden korkarsa, âhirette onlara herhangi bir korku yoktur. Onlar tasalanmazlar da. [65][65]

**36.** Peygamberlerin getirdiklerini yalanlayıp ona iman etmeyi gururlarına yedirememeyenlere gelince, işte onlar Cehennem ateşinde kalıcıdırlar. Oradan asla çıkamazlar. [66][66]

**37.** Bu âyetteki soru inkâr i-çindir. Yani, kasten Allah'a iftira eden veya onun indirilmiş âyetlerini yalanlayandan daha çirkin ve âdî kim vardır?! Dünyada onlar için yazılan ve takdir edilen ecel ve azıklardan paylarını alacaklardır. Mücâhid: Kendilerine vaad olunan hayır veya serden paylarını alacaklardır" şeklinde tefsir eder. Onların canlarını almak üzere ölüm melekleri geldiğinde, onlara: "Allah'ı bırakıp da kendilerine kulluk ettiğiniz ilâhlar nerde? Onları çağırın da sizi azaptan kurtarsınlar." derler. Buradaki soru susturmak ve kınamak içindir. Yalanlayıcı bedbahtlar derler ki: "Onlar bizi terkettiler. Onların ne faydalarını ne hayırlarını umuyoruz. Kendilerinin kâfir ve sapık olduklarım ikrar ve itiraf ettiler. İçinde bulundukları hüsran ve ziyan sebebiyle, hasret ve itiraf yoluyla bunu söylediler. [67][67]

**38.** Yüce Allah, âyetlerini yalanlayan bu kişilere kıyamet gününde şöyle der: Sizin gibi günahkâr olan milletlerle beraber Cehennem ateşine girin. Onlar, insan ve cinlerden, geçmiş milletlerin kâfirleridir, Onlardan bir grup ateşe girdikçe, öncekileri lanetlerler. Çünkü onların yüzünden dalâlete düşmüşlerdi. Alûsî şöyle der: Tâbi olanlar, önderleri lanetleyerek şöyle derler: Bizi buralara siz getirdiniz. Allah size lanet etsin.[68][68] Bundan maksat, Cehennem ehli birbirini yalanlar demektir. Nitekim bir âyette şöyle buyrulmuştur. Sonra kıyamet gününde, bazınız bazınızı tanımayacak, bazınız da bazınızı lanetleyecektir.[69][69] Nihayet hepsi ard arda ateşte toplanınca, tâbi olanlar, kendilerini, saptıran liderler ve başkanlar hakkında, "Ey Rabbimiz! Bizi senin yolundan saptıran ve şeytana itaati bize süslü gösterenler işte bunlardır, onlara azabı kat kat tattır. Çünkü bizim kâfir olmamıza onlar sebep oldular." Bu âyetin

---

[63][63] Kehf sûresi, 18/59. Ayetin tefsirinde tercih edilen görüş şudur: Bundan maksat, peygamberleri yalanlayan ümmetlerin ecelidir. Bu mânâ Taberî, İbn Kesir ve Ebussuûd'un tercihidir. Bir görüşe göre de maksat şudur: Her insanın yaşayacağı bir ömrü vardır. Bu ömür ne artar ne de eksilir. Birinci görüş, daha tercihe şayandır. Çünkü lafız " Her ümmet için.." şeklinde gelmiştir. Allah daha iyi bilir.
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/300.
[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/300.
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/300.
[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/300-301.
[68][68] Ruhu'l-meâni, 8/116
[69][69] Ankebûî sûresi, 29/25

bir benzeri de şu âyet-i kerimedir: Ey Rabbimiz! Biz reislerimize ve büyüklerimize uyduk da onlar bizi yoldan saptırdılar. Rabbimiz! onlara iki kat azab ver ve onları büyük bir lanetle rahmetinden kov." derler.[70][70] Yüce Allah, "Lider ve tâbilerden her birine bir kat fazla azap vardır." buyurur. Liderler, hem kendileri saptıkları hem de diğerlerini saptırdıkları için, tâbiler de hem kâfir oldukları hem de liderleri taklit ettikleri için bu azaba müstehaktır. Fakat siz o azabın şiddetini bilemezsiniz.. Dolayısıyle onlar için kat kat azap istiyorsunuz. [71][71]

**39.** Liderler tâbilere derler ki: Azabın hafifletilmesi hususunda sizin bize bir üstünlüğünüz yoktur. Sapıklık ve elem verici azaba müstehak olma hususunda eşitiz. Liderler bunu tâbilere yürek soğutma yoluyla söylerler. Çünkü onlar, liderlerin azaplarının iki kat olmasını istemişlerdi.[72][72]

**40.** Apaçık olmalarına rağmen âyetlerimizi yalanlayıp onlara iman etmeyi ve gerekleri ile amel etmeyi kibirlerine yedirememeyenler var ya, onlara göklerin kapılar açılmaz, yani onların iyi amelleri göklere yükselmez. Nitekim bir âyet-i kerimede şöyle buyrulmuştur: Ona ancak güzel sözler yükselir.[73][73] Ibn Abbas şöyle der: Onların ne Salih amelleri, ne de dualaı göklerin kapılarında yukarı geçebilir. Bir görüşe göre onlara, öldüklerinde, ruhları için gök kapıları açılmaz. Şu hadis de bu mânâyı desteklemektedir. Kâfir kul dünyadan ayrıldığında ona ölüm meleği gelerek baş ucunda oturur ve şöyle der: Ey pis ruh! Allah'ın hışım ve gazabına gitmek üzere çık. Ruh, en kötü leş kokusu gibi bir kokuyla dünyadan çıkar. Her bir melek topluluğuna uğradıkça melekler: Bu pis ruh nedir? derler. Nihayet ölüm meleği onu dünya semasına götürür. Kapının açılmasını ister, fakat ona kapı açılmaz..[74][74] Onlar kıyamet günü, deve iğne deliğine girinceye kadar Cennete giremezler. Bu' iri cüsseli devenin ince iğne deliğine girmesinin imkansız olduğu gibi, kâfirlerin de Cennete girmesinin imkansız olduğunu gösteren bir temsildir. Tasvir mübalağa ifade eder. korkunç ceza gibi, âsîleri ve suçluları cezalandırırız. [75][75]

**41.** Onların altlarında ateşten yatakları vardır. Üstlerinde de ateşten örtüleri vardır. İşte zulmeden ve Allah'ın koyduğu sınırları aşan herkesi böyle şiddetli bir ceza ile cezalandırırız.
Yüce Allah kâfirlere yaptığı tehdidi ve onlar için âhirette hazırlamış olduğu cezayı anlattıktan sonra, ardından mü'minlere yaptığı vaadi ve onlar için âhirette

---

[70][70] Ahzab sûresi, 33/67-68
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/301.
[72][72] Bazı tefsirciler, azabı tadınız." cümlesinin Allah'ın kelâmı olduğu ve kınama yoluyla her iki gruba söylendiği görüşündedirler. Taberî'nin tercihi budur. Fakat zahir olan, bu cümlenin, liderlerin tâbilere söylediği söz olmasıdır. Nitekim el-Bahru'I-muhî'te böyledir. Allah daha iyi bilir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/301.
[73][73] Fatir sûresi, 35/10 .
[74][74] Ahmed b. Hanbel, 11/364. Hadisin tamamı için, bk. Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/18
[75][75] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/302.

hazırlamış olduğu mükafaatı açıklar ve şöyle buyurur: [76][76]

**42.** Allah ve Rasûlüne inanıp onun emrettiklerini işleyip Ona itaat edenler var ya, Biz zaten hiçbir kimseye gücünün üstünde veya yapamıyacağı bir sorumluluk yüklemeyiz. Bilakis, gücünün yettiği ile mükellef kılarız, İşte o bahtiyar mü'minler naîm Cennetlerinde ebedî kalmaya hak kazanmışlardır. Oradan asla çıkarılmazlar. Bu cümle cümlesinin haberidir. Aradaki cümle ise, mu'teriza cümlesidir. Ebu Hayyân şöyle der Bu cümle, bu amelin onların güçleri dahilinde olduğuna ve güçlerinin dışında olmadığına dikkat çeker. Aynı zamanda, Cennetteki şeylerin büyük ve değerli olmalarına mukabil, meşakkatsiz, ve kolay bir amelle oraya girebileceğine dâir kâfirleri uyarır.[77][77]

**43.** Onların aralarında sevgi ve şefkatten başka bir şey bulunmaması için kalplerini haset ve kinden temizledik. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur: Kalplerinde, birbirlerine karşı herhangi bir kin ve haset olmaksızın Cennete girerler.[78][78] Kelimesinin mâzî s'ygasiyle gelmesi, temizleme fiilinin muhakkak olacağını ifade eder. Onların içinde bulundukları nimetlerin artması için, köşklerinin altından Cennet nehirleri akar. * Onlar şöyle derler: Bu büyük nimetleri elde etmeye bizi muvaffak kılan Allah'a hamdolsun. Allah, bize hidâyet ve başarı nasip etmeseydi biz bu saadete ulaşamazdık. Vallahi, peygamberler Allah'tan bize getirdikleri haberlerde doğru söylemişlerdir. Melekler onlara, "Dünyada işlemiş olduğunuz iyi amellere karşılık size verilen Cennet budur." diye seslenirler. Kurtubî şöyle der: Cennetteki makamlara amelleriniz sebebiyle vâris oldunuz. Fakat oraya girmeniz Allah'ın rahmeti ve lütfü iledir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Hiçbirinizi, ameli Cennete sokamaz..[79][79]

**44.** Bu nida, Cennetliklerin Cennete Cehennemliklerin de Cehenneme yerleşmesinden sonra olacaktır. Mutlaka gerçekleşeceğini bildirmek için, ilerde meydana gelecek bir olayı mâzî sıygasıyle ifade etti. Yani Cennet ehli Cehennem ehline şöyle seslenir: "Gerçekten biz Rabbim-izin, peygamberleri vasıtasıyle bize vadettiği nimetleri ve ikramları doğru bulduk. Siz de, Rabbinizin size vadettiği rezillik, horluk ve azabı gerçek buldunuz mu?" Cehennem ehli: "Evet, onu gerçek bulduk" derler. Zemahşeri şöyle der: Cennetlikler bunu Cehennemliklere, kendi hallerinden memnuniyetlerini, onların durumlarına sevinçlerini ifade etmek ve sırf haber vermek ve haber sormak suretiyle onların kederlerini artırmak içir söylerler.[80][80] arasında bir tellâl "Allah'ın laneti, O'na karşı haksızlık eden herkesin üzerine olsun." diye ses lenir. Sonra Yüce Allah, o

---

[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/302.
[77][77] el-Bahra'1-muhîı, 4/298
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/302.
[78][78] Bu hadisi ibn Ebî Hatim rivayet etmiştir.
[79][79] Müslim, Münâfikîn, 77; Kurtubî, 7/209
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/302-303.
[80][80] Keşşaf, 2/106

zâlimleri şöyle vasıflandırır: [81][81]

**45.** Onlar dünyada insanları Alla h'ın dinine tâbi olmaktan alıkoyanlar ve hiçkimsenin girmemesi için yolu dosdoğru olmayıp eğri olmasını isteyenlerdirOnlar âhirette Allah'la karşılaşmayı yalanlayıp inkâr edenlerdir. [82][82]

**46.** Bu iki grup arasında bir sur vardır. Bu sur, şu âyet-i kerimede belirtilmiştir: Onların arasına kapılı bir sur çekilir.[83][83] Bu sur, Cehennem ehlinin Cen nete girmesine engel olur. Bu surun üzerindekiler Cennetlik ve Cehennerr liklerden herbirini Allah'ın üzerlerine koyduğu alâmetle tanırlar. Katâd şöyle der: Cehennem ehlini yüzlerinin siyahlığından, Cennet ehlinideyü lerinin beyazlığından tanırlar.[84][84] A'raf ehli Ceinet ehlini gördüklerinde onlara "selamün aleyküm" diye seslenirler. A'râf ehli Cennete girmeyi istedikleri halde oraya giremezler. [85][85]

**47.** Gözleri Cehenem ehli tarafına döndürülünce de: "Ey Rabbimiz! Bizi, zâlimler topluluğu ile beraber bulundurma." derler. Tefsirciler şöyle der: A'râf ehli, sevapları ile günahları eşit olan topluluktur. Bunlar Cennetlik de değildirler, Cehennemlik de.. Haklarında Allah hüküm verinceye kadar orada sur üzerinde tutulurlar. Cennet ehline baktıklarında onlara selam verirler. Cehennem ehline baktıklarında ise, "Ey Rabbimiz, bizi zâlim kavimle beraber etme." diye dua edip kendilerini onlarla beraber etmemesini Allah'tan isterler. Ebu Hayyân şöyle der: "CJ^ çevrildi" ifadesi onların çoğu hallerinde Cennet ehline baktıklarını, Cehennem ehline bakmalarının ise kendi istekleriyle olmayıp, bilakis oraya çevrildiklerini gösterir. Buna göre mânâ şudur: Onlar gözlerini çevirmeye mecbur edildikleri ve Cehennem ehlinin içinde bulundukları azabı gördüklerinde kendilerini onlarla bir tutmaması için Rablerine yalvarırlar.[86][86]

**48.** A'râf ehli sımalarından tanıdıkları kâfirlerin reisleri olan Cehennemlik adamlara seslenerek Mal biriktirmeniz ve iman etmeyi kibirinize yediremerneniz size ne fayda sağladı? derler. Bu soru kınama ifade eder. [87][87]

**49.** Dünyada kendileri ile alay ettiğiniz ve Allah onları Cennete sokmayacak diye yemin ettiğiniz kimseler, bu zayıf mü'minler mi? Bu soru ikrar, kınama ve düşmanın haline sevinmeyi ifade eder. A'râf ehli, Cehenem ehlini bu şekilde kınar. A'râf ehli mü'minlere, "kâfirlerin burunlarını yere sürte sürte Cennete girin, derler. Âlûsî şöyle der: Bu, A'râf ehlinin sözlerindendir. Yukarda işaret edilen Cennet ehline derler ki: Cennette korkusuz, tasasız, son derece sevinçli ve

---

[81][81] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/303.
[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/303.
[83][83] Hadîd sûresi. 57/13
[84][84] Taberî, 12/463
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/303-304.
[86][86] el-Bahru'l-muhît, 4/303
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/304.
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/304.

tam bir ikram içersinde devamlı kalın.[88][88]

**50.** Yüce Allah (c.c.) bu âyette, her iki grubun yerleşmesinden ve ortalığın sakinleşmesinden sonra Cennet ehli ile Cehennem ehli arasında yapılan konuşmayı ve büyük bela indiğinde, şiddetli açlık ve susuzluktan dolayı Cehennemliklerin Cennet ehlinden yardım istemelerini haber vermektedir. Mânâ şöyledir: Kıyamet gününde Cehennemlikler Cennetliklere seslenerek "Bize biraz su veya Allah'ın size rızık olarak verdiği diğer içeceklerden verin de onunla ateşin ve susuzluğun hararetini giderelim. Şüphesiz susuzluk bizi öldürüyor." diye seslenirler. Mü'minler: "Allah, Cennetin içeceklerini ve yiyeceklerini kâfirlere yasakladı." derler. İbn Abbas şöyle der: Kişi, kardeşine ve babasına seslenip: "Yandım, benim üzerime biraz su dök" der. Cennetliklere, "Onlara cevap veriniz." denilir. Cennetlikler de: Allah onları kâfirlere haram kıldı." derler.[89][89]
Bundan sonra Yüce Allah kâfirleri tanıtarak şöyle buyurur: [90][90]

**51.** Onlar Allah'ın dini ile alay edenler, dini oyun ve eğlence haline getirenlerdir. Dünya hayatı, geçici yaldızları ve öldürücü şehvetleri ile onları aldattı. İşte dünyanın, dünya halkına karşı durumu budur: Aldatır ve zarar verir. Hile yapar ve yıkar. Onlar, bu günleri ile karşılaşacaklırını unuttukları gibi, biz de bugün onları unuturuz. Yani onlar nasıl bugüne ulaşmak için amel etmeyi terkettiler, amel etmek akıllarına gelmedi ve nasıl buna önem vermedilerse biz de bugün onları azapta bırakacağız. Alûsî şöyle der: Bu kelâm temsil makamında gelmiştir. Yani onlar, nasıl unutulmaması gereken bu büyük güne kavuşmayı unuttularsa, biz de onları o şekilde ateşte bırakıp unutacağız.[91][91] İbn Kesir şöyle der: Allah onlara unuttuğu kimseler gibi muamele eder. Zira Allah'ın ilminden hiçbir şey hariç değildir. Allah hiçbir şeyi unutmaz.[92][92] Dünyada Allah'ın âyetlerini inkâr edip onları yalanladıkları ve onlarla alay ettikleri gibi, biz de onları azap içinde unuturuz. [93][93]

## Edebî Sanatlar

**1.** Her namaz ve tavafta.." Mecâz-ı mürseldir. Alâkası mahalliyettir. Çünkü burada mescid'den maksat namaz ve tavaftır. Mescid, namaz kılma yen olduğu için, ona bu isim verilmiştir.
**2.** Onlara göklerin kapıları açılmaz." Bu amelin kabul olunmayışmdan kinayedir. Yani onların ne duaları, ne de amelleri kabul olunur.
**3.** Deve, iğne deliğine girinceye kadar" Burada zımnî teşbih vardır. Yani onlar

---

[88][88] Rûhu'l-meânî, 8/126
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/304.
[89][89] Taberî, 12/473
[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/304-305.
[91][91] Rûhu'l-meânî, 8/127
[92][92] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/24
[93][93] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/305.

hiçbir halde Cennete giremezler. Ancak devenin iğne deliğine girmesi mümkün olursa, o zaman girebilirler. Bu onların Cennete girmelerinin imkansızlığını ifade eden bir temsildir.
**4.** Altlarında onlar iÇin Cehennem ateşinden döşekler, üstlerinde de örtüler vardır." Ebu Hayyân şöyle der: Bu, onları her taraftan kuşatan ateşten istiaredir. Nitekim bir âyet-i kerimede şöyle buyrulmuştur: Onların üstlerinde ateşten tabakalar, altlarında da ateşten tabakalar var.[94][94]
**5.** Onlardan görünen ve görünmeyen Burada göründü ve gizli oldu kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır. Bu da edebî sanatlardandır. [95][95]

**Faydalı Bilgiler**

Rivayet olunur ki, Hârûn Reşîd'in Hıristiyan fakat çok mahir bir doktoru vardı. Bu doktor âlimlerden birine dedi ki: Sizin kitabınızda tıp ilmine dâir bir şey yoktur. Halbuki ilim ikidir: Bedenler ilmi, dinler ilmi. Âlim ona dedi ki: Yüce Allah, bütün tıp ilmini kitabındaki bir âyetin yarısında toplamıştır. Doktor: O hangi âyettir? diye sordu. Âlim: yeyin, için, israf etmeyin.[96][96] âyetidir dedi. Hıristiyan doktor: "Peygamberinizden tıp hakkında her hangi bir rivayet yok." dedi. Âlim: "Peygamberimiz (s.a.v.) tıbbı birkaç lafızda toplamıştır." dedi Hıristiyan doktor: "Nedir o lafızlar?" diye sordu. Âlim onun şu hadisidir diye cevap verdi: "İnsanoğlu karnından daha kötü bir kap doldurmamıştır. Âdemoğluna, onu ayakta tutmak için birkaç lokma yeter.[97][97] Hıristiyan doktor: Kitabınız da, Peygamberiniz de Calinus'a tıp bırakmamış" dedi.[98][98]

**52.** Gerçekten onlara inanan bir toplum için hidâyet ve rahmet olarak ilim üzere açıkladığımız bir kitap getirdik.
**53.** Onlar, Onun sonucundan başka bir şey beklemiyorlar. Sonucu ortaya çıktığı gün, daha önce onu unutmuş olanlar derler ki: Doğrusu Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler. Şimdi bizim şefaatçılarımız var mı ki bize şefaat etsinler veya geri döndürülmemiz mümkün mü ki, yapmış olduğumuz amellerden başkasını yapalım? Onlar cidden kendilerine yazık ettiler ve uydurdukları şeyler de kendilerinden kaybolup gitti.
**54.** Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'ı istiva eden, geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten; güneşi ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan AI-lah'dır. Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir!
**55.** Rabbinize yalvara, yakara ve gizlice dua edin. Bilesiniz ki O, haddi aşanları sevmez.
**56.** İslah edilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Allah'a

---

[94][94] Zümer sûresi, 39/16. el-Bahru'l-muhît, 4/298
[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/305.
[96][96] A'râf sûresi, 7/31
[97][97] Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV/132; Tırmızı, Sünen, Tühd, 47.
[98][98] Mehasinu't-tevil 7/2664
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/306.

korkarak ve ümitle dua edin. Muhakkak ki iyilik edenlere Allah'ın rahmeti yakındır.
**57.** Rüzgarları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. Sonunda rüzgarlar ağır bulutları yüklenince onları ölü bir memlekete sevk ederiz. Orada su indirir ve onunla türlü türlü meyveler çıkarırız. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Her halde bundan ibret alırsınız.
**58.** Rabbinin izniyle güzel memleketin bitkisi, güzel çıkar; kötü olandan ise faydasız bitkiden başka bir şey çıkmaz. İşte biz, şükreden bir kavim için âyetleri böyle açıklıyoruz.
**59.** Andolsun ki Nuh'u elçi olarak kavmine gönderdik de dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka ilâhınız yoktur. Doğrusu ben, üstünüze gelecek büyük bir günün azabından korkuyorum."
**60.** Kavminden ileri gelenler dediler ki: "Biz gerçekten seni apaçık sapıklık içinde görüyoruz."
**61.** Dedi ki "Ey kavmim! Bende herhangi bir sapıklık yokdur; fakat ben, âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim.
**62.** Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum, size öğüt veriyorum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah'tan gelen vahiy ile biliyorum.
**63.** Sakınıp da rahmete nail olmanız ümidiyle, içinizden sizi uyaracak bir adam vasıtasıyla Rabbinizden size bir zikr gelmesine şaştınız mı?"
**64.** Onu yalanladılar, biz onu ve onunla beraber gemide bulunanları kurtardık, âyetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk! Çünkü onlar kör bir kavim idiler.
**65.** Ad kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. O, dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin O'n-dan başka ilâhınız yoktur. Hâlâ sakınmayacak mısınız?"
**66.** Kavminden ileri gelen kâfirler dediler ki: "Gerçekten biz seni bir beyinsizlik içinde görüyoruz, ve gerçekten seni yalancılardan sanıyoruz."
**67.** "Ey kavmim! dedi, ben de herhangi bir beyinsizlik voktur; fakat ben âlemlerin Rabbinin gönderdiği bir elçiyim.
**68.** Size Rabbimin vahyetdiklerini, gönderdiği gerçekleri duyuruyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm.
**69.** Sizi uyarmak için içinizden bir adam vasıtasıyla Rabbinizden size bir zikir gelmesine şaştınız mı? Düşünün ki O sizi, Nuh kavminden sonra onların yerine getirdi ve yaratılışta sizi onlardan üstün kıldı. O halde Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki kurtuluşa ere-siniz."
**70.** Dediler ki: "Sen bize tek Allah'a kulluk etmemiz ve atalarımızın tapmakta olduklarını bırakmamız için mi geldin? Eğer doğrulardan isen, bizi tehdit ettiğin azabı bize getir."
**71.** Hûd dedi ki: "Üzerinize Rabbinizden bir azap ve bir hışım inmiştir. Haklarında Allah'ın hiçbir delil indirmediği, sadece sizin ve atalarınızın taktığı isimler hususunda benimle tartışıyor musunuz? Bekleyin öyleyse, şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim!"
**72.** Onu ve onunla beraber olanları rahmetimizle kurtardık ve âyetlerimizi yalanlayıp da iman etmeyenlerin kökünü kestik.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde bedbaht kâfirlerin âhiretteki hallerini ve büyük zararlarını anlattıktan sonra, burada da hiçkimsenin kendisine karşı bir delil getiremiyeceğini, zira insanlığın hidâyeti için peygamberler gönderdiğini ve kitaplar indirdiğini bildirdi. Daha sonra da bazı peygamberlerin kıssalarım anlattı. Bu kıssalara peygamberlerin şeyhi Hz. Nuh'tan başladı. Onun ardından Hûd (a.s.)'u anlatarak peygamberlerin daveti karşısında müşriklerin tutumunu açıkladı. [99][99]

## Kelimelerin İzahı

Onun işinin sonunu ve varacağı yeri. Bu kelime kökündendir. Bir şey varacağı yere dönünce denir.
İstiva, yükselmek ve yerleşmek demektir. Cevheri şöyle der. Hayvanın sırtına çıkıp yerleşti." Semâya yöneldi." demektir. İse dengeli oldu." manasınadır. Örter demektir.
Hasisen, sür'aili manasınadır. Siir'at ve çabukluk demektir. Kelimesinin, kalıbıdır. Bereket ise, çokluk ve bolluk mânâsına gelir. Ezherî şöyle der: Yüce oldu, büyük ve yüce oldu demektir.
Tedaim1, zelillik ve boyun eğme, Ruhtaki zilleti huşu ile açığa vurmak manasınadır.
Hufyeten, gizlice. Büşrân, yağmur müjdeleyerek. Yüklendi. Nekid, az ve zor demektir. Âlâ, nimetler demektir. fylüfredi, vezninde kelimesidir. [100][100]

## Âyetlerin Tefsiri

**52.** Şüphesiz Mekke halkına kitabı yani Kur'an-ı Ke-rim'i gönderdik. Onun mânâlarını ve hükümlerini ilmimizle öyle açıkladık ki, eğri büğrü olmaksızın dosdoğru bir kitap olarak size geldi. O, iman eden bir topluluk için bir hidâyet, rahmet ve mutluluk vesilesidir. [101][101]

**53.** Mekke halkı kendilerine vaad edilen azabın ve işkencenin sonuncundan başka bir şey beklemiyorlar. Katâde: "Tevilden maksat sonudur." Der. Onun tevilinin geleceği kıyamet günü, daha önce dünyada onunla amel etmeyenler: "Rabbimizin elçileri bize doğru haber vermişler, onların doğruluğunu anladık. Fakat onlara îman edip tâbi olmamıştık." derler. Taberî şöyle der: Zavallılar, kendilerine azap gelince, Allah'ın peygamberlerinin, kendilerine risâleti tebliğ ettiklerine, nasihat ettiklerine ve doğru söylediklerine dair yemin ederler. Çok

---

[99][99] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/311.
[100][100] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/311-312.
[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/312.

dedikodu etmenin kendilerine fayda vermeyeceği ve onları Allah'ın azabından kurtaramıyacağı bir zamanda böyle derler.[102][102] Bugün bizi bu azaptan kurtaracak bir şefaatçimiz var mı? derler. Bu, ümit mânâsı taşıyan bir sorudur. Ya da bizim için dünyaya bir dönüş olur mu ki, işlemiş olduğumuz masiyet ve çirkin amellerden başka Salih amel işleyelim. Yüce Allah onların bu isteklerini redederek şöyle buyurur: Onlar şüphesiz kendilerine zarar verdiler. Zira fani olan değersiz dünyayı baki olan değerli âhirete tercih ettiler. Putların ve ilâhların yapacaklarını umdukları şefaat boşa çıktı.
Sonra Yüce Allah, kudretini ve birliğini gösteren delilleri anlatarak şöyle buyurur: [103][103]

**54.** Şüphesiz sizin ma' budunuz ve kendisine ibadet ettiğiniz yaratıcınız, gökleri ve yeri, dünya günlerinden altı gün kadar bir zaman içersinde yaratan ve icat etme kudretine sahip olan tek Allah'tır. Kurtubî şöyle der; Allah isteseydi onları, bir anda yaratırdı. Fakat o kullarına işlerinde aceleci olmamalarını öğretmek istedi.[104][104] Sonra sânına lâyık bir şekilde Arş'ı istiva etti. Nitekim imam Malik (r.a) şöyle der: İstiva ma'lumdur. Nasıl olduğu meçhuldür, ona inanmak farzdır. Onun hakkında soru sormak bid'attir. İmam Ah-med (r.a) de şöyle der: Sıfatlarla ilgili haberler, bir şeye benzetilmeden ve inkâr edilmeden, nasıl gelmişse öyle devam eder. Nasıl ve niçin böyledir diye sorulmaz. Biz, Allah nasıl dilerse, o şekilde arş üzerinde olduğu na inanırız. O, hiçbir kimsenin anlatamıyacağı ve tarif edemiyeceği bir şekilde, dilediği gibi Arş'ı istiva etmiştir. Biz, âyet ve hadisleri okur, onlarda olanlara inanırız. Sıfatların nasıllığı hususunu Allah'ın ilmine havale ederiz.[105][105] Kurtubî şöyle der: Selef-i Sâlihten hiç kimse, Allah'ın Arş'ı hakîkaten istiva ettiğini inkâr etmemiştir. Ancak, istivanın nasıl olduğunu bilememişlerdir. Çünkü onun hakikati bilinmez.[106][106] Allah geceyi gündüz üzerine örter. Gündüzün aydınlığını giderir. Halb"uki gündüz, geceye ulaşıncaya kadar onu sür'atle takip etmektedir, Allah güneşi, ayı ve yıldızları hepsini kudreti ve dilemesi ile ve emrine boyun eğmiş olarak yaratandır. Bilesiniz ki mülk ve kainatta tam tasarruf ona aittir Alemlerin Rabbi onları yoktan var edip yaratan Allah yüce ve şereflidir. [107][107]

**55.** Allah'a yalvara yakara, huşu içinde boyun eğerek gizlice dua edin. Şüphesiz Allah, avurdunu çatlatmak ve sesini yükseltmek suretiyle duada haddi aşanları sevmez. Hadiste şöyle buyurulmuştur: "Siz ne sağıra ne de yanınızda olmayan birine dua ediyorsunuz.[108][108]

**56.** Allah , peygamberler göndermek suretiyle yeryüzünü İslah ettikten sonra, siz

---

[102][102] Taberî, 12/480
[103][103] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/312.
[104][104] Kurtubî, 7/219
[105][105] Mehâsinu't-te'vîl, 7/2708
[106][106] Kurtubî, 7/219
[107][107] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/312-313.
[108][108] Buharı, Mcğâzi, 38, Cihad, 131; Müslim, zikr, 44,45
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/313.

orada şirk ve masiyetlerle fesat çıkarmayın. Azabından korkarak ve rahmetini umarak ona ibadet edin, Şüphesiz Allah'ın rahmeti onun emirlerine sarılan ve yasakladıklarını bırakan itaatli kullara yakındır. [109][109]

**57.** Rüzgarları yağmurun müjdecisi olarak gönderen O'dur. Ebu Hayyân şöyle der: nın mânâsı "nimetinin önünde" demektir, ki o da nimetlerin en büyüğü ve insana er faydalısı olan yağmurdur.[110][110] Nihâyet rüzgârlar yağmur dolu bulutları yüklendiğinde, o bulutlan bitkisiz, çorak Ölü bir arazi üzerine göndeririz. O ölü a raziye yağmuru indiririz. O yağmurla orada her türlü meyveyi bitiririz. İşte böyle ölü topraktan çeşitli bitkiler çıkardığımı gibi, ölüleri de kabirlerinden çıkaracağız. Belki ibret alır, iman edersini; İbn Kesir şöyle der: Bu mânâ Kur'an'da çok yerde mevcuttur. Allah, ölü olan çorak araziyi yeniden diriltip ona canlılık kazandırmasını kıyamet gününde Ölüleri dirilteceğine dair darb-ı mesel getirir. İşte bunun için, "Belki ibret alırsınız." buyurdu.[111][111]

**58.** Toprağı kıymetli arazide, Allah'ın dilemesi ve kolaylaştırması ile bol, güzel ve faydalı bitkiler çıkar. Bu, öğüt dinleyip ondan faydalanan mü'min için bir darb-ı meseldir, Taşlı veya tuzlu arazî gibi, toprağı değersiz olan araziye gelince, orada bitkiler zorluk ve meşakkatle az biter, onda hayır yoktur. İşte bu da, öğütten faydalanmayan kâfir için bir darb-ı meseldir. İbn Abbas şöyle der: Bu, Allah'ın mü'min ve kâfir hakkında getirdiği bir darb-ı meseldir. Mü'min güzeldir, ameli de güzeldir. O, meyvesi güzel olan güzel araziye benzer. Kâfir pistir, ameli de pistir. O da kendisinden faydalanılmayan tuzlu, çorak araziye benzer.[112][112] Bu darb-ı meseli getirdiğimiz gibi, nimetlerine karşılık Allah'a şükreden topluluk için delil üstüne delil getirerek çeşitli hüccetleri açıklıyor ve onları âyet âyet tekrarlıyoruz. Burada sadece "şükreden topluluğun" adı geçti. Çünkü Kur'an'ı dinlemekten faydalananlar onlardır. Alûsî şöyle der: Bu eşsiz tasarruf gibi, Allah'ın nimetlerine şükreden bir topluluk için, engin kudrete delâlet eden âyetleri tekrarlıyoruz. Nimetlere şükür ise, onları düşünmek ve ibret almakla olur.[113][113]

**59.** Andolsun ki, Nuh'u kavmine gönderdik. Buradaki lâm, mahzûf yeminin cevabıdır. Hz. Nûh (a.s.), peygamberlerin şeyhidir. Çünkü o, en uzun Ömürlü peygamberdir. İdris (a.s.)'ten sonra, Allah'ın gönderdiği ilk peygamber odur. Hiçbir peygamber Onun kadar eziyet çekmemiştir.[114][114] Hz Nûh kavmine, "Allah'ı birleyin, O'na ortak koşmayın. Sizin için ondan başka ibadete layık bir ilâh yoktur." Eğer ona ortak koşar ve iman etmezseniz, ben kıyamet gününde

---

[109][109] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/313.
[110][110] Bahru'l-muhît, 4/317
[111][111] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/27
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/313-314.
[112][112] Taberî, 12/497
[113][113] Rûhu'l-Meânî, 8/148
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/314.
[114][114] Hz. Nuh'un hayatı Hakkında geniş bilgi için, "en-Nubüvvctü ve'l-enbiyâ" adlı kitabımıza bakınız.

başınıza bir azab gelmesinden korkarım." dedi. [115][115]

**60.** Kavminin eşrafı ve ileri gelenleri dedi ki: Ey Nûh, şüphesiz biz senin hak, doğru ve açık yoldan ayrıldığını görüyoruz. Ebu Hayyân şöyle der: Hz. Nuh'a kavminin, sadece eşrafı ve ileri gelenleri cevap verdi. Bunlar, akıl ve fikirleri dünya ile meşgul olduğu ve reislik peşinde koştukları için peygamberlere isyan edenlerdir.[116][116] İşte kötülerin durumu böyledir. İyileri daima dalâlette görürler. [117][117]

**61.** Hz. Nûh::"Ben sapık değilim, sizin bütün iş ve hallerinize sahip olan, sizin menfaatinizi gözeten Rabbiniz katından size gönderilmiş bir peygamberim.[118][118]

**62.** Ben, Allah'ın benimle size gönderdiği şeyi size tebliğ ediyorum. Sizin iyiliğinizi ve hayrınızı istiyorum. Ben gayb işlerinden, sizin bilmediğiniz şeyleri biliyorum" dedi. İbn Kesir şöyle der: İşte Peygamberin şanı budur. O, fasîh bir tebliğci, nasihatçı ve Allah'ı bilen biridir. Allah'ın mahlukatından hiç kimse, bu sıfatlarda ona ulaşamaz.[119][119]

**63.** İçinizden bir adam vasıtasıyle size bir zikir gelmesine şaştınız mı1? Yani buna şaşmayın. Çünkü, size bir rahmet, bir lütuf ve bir ihsan olarak, (içinizden bir adama Allah'ın vahyetmesi şaşılacak bir şey değildir. İman1 etmediğiniz takdirde, sizi azaptan sakındırması, Rabbinizden korkmanız ve bu sayede rahmete nail olmanız için Allah bu Peygambere vahyeder. [120][120]

**64.** Uzun süre aralarında kalmasına rağmen onlar Nuh'u yalanladılar. Allah, Nuh'u ve onunla beraber gemide bulunan mü'minleri kurtardı. Onlardan âyetlerimizi yalanlayanları boğarak helak ettik, Onlar, kalpleri kör bir kavim di, hakkı göremiyorlar ve ona yol bulamıyorlardı. İbn Abbas şöyle der: Onların kalpleri kör olmuştu. Tevhidi, nübüvveti ve âhireti anlamıyorlardı.[121][121]

**65.** Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdi. Onlar Yemen'in Ahkâf bölgesinde yaşıyorlardı, Peygamberleri onlara; "Allah'ı birleyin. Ondan başka sizin ilâhınız yoktur." dedi. Onun azabından korkmuyor musunuz? [122][122]

---

[115][115] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/314.
[116][116] el-Bahr, 4/320
[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/314.
[118][118] Âyet-i kerime, Ben açık bir sapıklık içinde değilim şeklinde gelmeyip gayet güzel bir ifade ile, Bende herhangi bir sapıklık yoktur." şeklinde gelmiştir. Bu ifade, Hz. Nuh'ta herhangi bir dalâletin bulunması ihtimalini ortadan kaldırır. Bu ifade birinci ifadeden daha beliğ olup dalâlet ihtimalini daha iyi ortadan kaldırır. Çünkü birinci ifade, herhangi bir dalâlet ihtimalini ortadan kaldırmaz.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/314-315.
[119][119] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/28
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/315.
[120][120] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/315.
[121][121] el-Bahr, 4/323
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/315.
[122][122] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/315.

**66.** Kavminin kâfir olan eşraf ve ileri gelenleri şöyle dedi: Biz seni beyinsizlik ve hafif meşreplik içersinde görüyoruz. Peygamberlik iddianda yalancılardan olduğunu zannediyoruz. [123][123]

**67.** Bende sizin iddia ettiğiniz gibi, harhangi bir akil noksanlığı yoktur. Fakat ben, âlemlerin Rabbi tarafından hidâyetle size gönderilmiş bir peygamberim. [124][124]

**68.** Size Allah'ın emirlerini tebliğ ediyorum. Sizi kendisine çağırdığım şey hakkında, size nasihat ediciyim. Söylediğim sözde güvenilir bir kişiyim, yalan söylemiyorum. Zemahşerî şöyle der: Peygamberin kendilerine beyinsiz ve sapık diyen kimselere verdikleri cevapta güzel bir edep ve yüce bir ahlâk örneği vardır. Kullara beyinsizlere karşı nasıl hitap edileceğini ve onların hatalarının nasıl hoşgörü ile karşılanacağını öğretir. Çünkü onlar beyinsizlere ağır başlı ve yumuşak bir şekilde cevap verirler. Sözlerine ayniyle karşılık vermezler.[125][125]

**69.** Allah'ın size içinizden bir peygamber göndermesine şaşmayın. O peygamber, Allah ile karşılaşacağınızı size haber vermek ve onun azabından korkutmak için size gönderilmiştir, Allah'ın nimetlerini hatırlayınız. Hani o, Nûh kavmini helak ettikten sonra yeryüzünde sizi halife kıldı. Sizin bedenlerinizi büyük ve kuvvetli kıldı.
Allah'ın size verdiği nimetleri hatırlayın ki, kurtuluşa erip mutlu olasınız.[126][126]

**70.** Dediler ki: "Ey Hûd! İlâhlara ve putlara ibadet etmeyi bırakıp onlardan uzaklaşarak bir tek Allah'a ibadet edelim diye mi sen bizi azapla tehdit ediyorsun? Eğer doğru söyleyenlerden isen, bize va'dettiğin azabı getir. Yoksa sana asla inanmayız. [127][127]

**71.** Hûd: "Rabbinizden üzerinize bir azap ve gazap gelmiştir" dedi. Ne zarar veren ne de menfaat sağlayan putlar hakkında benimle mücadele mi ediyorsunuz? Onlara ibadet edilmesi için Allah herhangi bir hüccet veya delil indirmedi. Azabı bekleyin. Şüphesiz ben de sizin başınıza gelecek olanları bekleyenlerdenim. Bu son derece korkutma ve tehdit ifade eder. [128][128]

**72.** Biz rahmetimizle Hûd'u ve beraberindeki mü'minleri kurtardık. Ve âyetlerimizi yalanlayanların tümünün kökünü kestik, tek kişi bırakmadık. Onlar yalanladılar, iman etmediler. Böylece azaba müstehak oldular. Ebussuûd şöyle der: İnkârda ve yalanlamada İsrar ettiler. Bu cehaletten asla dönmediler. Allah

---

[123][123] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/315.
[124][124] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/315.
[125][125] Keşşaf, 2/116
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/315-316.
[126][126] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/316.
[127][127] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/316.
[128][128] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/316.

da onları şiddetli bir rüzgarla helak etti.[129][129]

## Edebî Sanatlar

**1.** Mülk ve tam tasarruf O'nundur." Bu âyet, lafızları az olmasına rağmen birçok mânâlar ifade eder. Bütün eşya ve işleri, son noktasına kadar içine alır. O kadar ki, İbn Ömer bu âyeti okuyunca: "Kimin, bu âyetin muhtevası dışında bir şeyi kalırsa onu istesin." demiştir. Bu belîğ üslûba edebiyatta "îcâz-ı kasr" denilir. Bu, az lafızla çok mânâ ifade etme esasına dayanmaktadır.
**2.** Onu ölü bir belde üzerine şevkettik." Burada beldenin ölü sıfatı ile nitelenmesi, çorak ve bitkisiz oluşundan güzel bir istiaredir. Sanki o belde, kendisinden faydalanmama bakımından ruhsuz bir ceset gibidir.
**3.** Yerden bitkileri çıkardığımız gibi, ölüleri kabirlerinden çıkartırız." Bu mürse! ve mücmel bir teşbihtir. Teşbih edatı zikredilmiştir" vech-i şebeh zikredilmemişür.
**4.** Sonunu kestik." Sonunu kesmek hepsini helak ederek kökünü kesmekten güzel bir kinayedir. [130][130]

## Bir Uyarı

Büyük âlim Âlûsî, Rabbinize yalvara yakara gizlice dua edin." âyetinin tefsirinde şu açıklamayı yapar: Hasan-ı Bas-rî'nin şöyle dediği rivayet olunur: Müslümanlar çokça dua ederler, fakat sesleri duyulmazdı. Onların duası sadece Rableri ile kendileri arasında bir fısıltı idi. Bu da Yüce Allah'ın şeklindeki emrinden dolayıdır. Bir de Yüce Allah sâlih bir kulunu anarken, Hani o, gizli bir sesle Rabbine niyaz etmişti." diye buyurdu. Âlûsî devamla şöyle dedi: Duanın birçok edebinin var olduğunu anlattılar. Onlardan birkaçı şunlardır: Temiz (abdestli) olmak, kıbleye dönmek, meşgul edici şeylerden kalbi temizlemek, duaya başlarken ve dua sonunda Resulullah (s.a.)'e sa-lât u selâm getirmek, elleri göğe doğru kaldırmak, bütün mü'minler için dua etmek, gecenin son üçte birini, oruçlu ise iftar zamanını, cuma gününü ve dualaların kabul edileceği diğer zamanları gözetmek.[131][131]

**73.** Semûd kavmine de kardeşlen Salih'i gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir. İşte o da, size bir mu'cize olarak Allah'ın şu devesidir. Onu bırakın, Allah'ın arzında yesin, ona kötülük etmeyin; sonra sizi acıklı bir azap yakalar.
**74.** Düşünün ki, Allah Ad kavminden sonra, yerlerine sizi getirdi. Ve

---

[129][129] Ebussuûd, 2/174
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 2/316.
[130][130] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/316-317.
[131][131] Âlûsî, Rûhu'l-meânî, 8/139.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/317.

yeryüzünde sizi yerleştirdi: Onun düzlüklerinde saraylar yapıyorsunuz, dağlarında evler yontuyorsunuz. Artık Allah'ın nimetlerini hatırlayın da yeryüzünde fesatçılar olarak karışıklık çıkarmayın.
**75.** Kavminin ileri gelenlerinden büyüklük taslayanlar, içlerinden zayıf görülen inananlara dediler ki: "Siz Salih'in, Rabbi tarafından gönderildiğini biliyor musunuz?" Onlar da, "Şüphesiz biz O'nunla ne gönderilmişse ona inananlarız." dediler.
**76.** Büyüklük taslayanlar da dediler ki: "Biz de sizin inandığınızı inkâr edenleriz."
**77.** Derken o dişi deveyi, ayaklarını keserek öldürdüler ve Rab'larımn emrinden dışarı çıktılar da: "Ey Salih! Eğer sen gerçekten peygamberlerdensen bizi tehdit ettiğin azabı getir." dediler.
**78.** Bunun üzerine onları o sarsıntı yakaladı da yurtlarında diz üstü dona kaldılar.
**79.** Salih de o zaman onlardan yüz çevirdi ve şöyle dedi: "Ey kavmim! Andolsun ki ben size Rabbimin elçiliğini tebliğ ettim ve size öğüt verdim, fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz."
**80.** Lût'u da peygamber gönderdik. Kavmine dedi ki: "Sizden önceki milletlerden hiç birinin yapmadığı bu fuhuşu mu yapıyorsunuz?
**81.** Çünkü siz kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere yanaşıyorsunuz. Doğrusu siz, taşkın bir milletsiniz."
**82.** Kavminin cevabı: "Onları memleketinizden çıkarın,çünkü onlar fazla temizlenen insanlarmiş!" demelerinden başka bir şey olmadı.
**83.** Biz de Onu ve karısından başka aile efradını kurtardık. Karısı geride kalıp helak olanlardan idi.
**84.** Ve üzerlerine taş yağdırdık. Bak ki günahkârların sonu nasıl oldu!
**85.** Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka İlâhınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir; artık ölçüyü, tartıyı tam yapın, insanların eşyalarını eksik vermeyin. Düzeltilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Eğer inananlar iseniz, bunlar sizin için daha hayırlıdır.
**86.** Tehdit ederek, inananları Allah yolundan alıkoyarak ve o yolu eğip bükmek isteyerek öyle her yolun başında oturmayın. Düşünün ki siz az idiniz de O sizi çoğalttı. Bakın ki, bozguncuların sonu nasıl olmuştur.
**87.** Eğer içinizden bir gurup benimle gönderilene inanır, bir gurup da inanmazsa, Allah aramızda hükmedinceye kadar bekleyin. O hâkimlerin en iyisidir.
**88.** Kavminden ileri gelen kibirliler dediler ki: "Ey Şuayb! Seni ve seninle beraber inananları memleketimizden kesinlikle çıkaracağız. Veya dinimize döneceksiniz" Şuayb dedi ki: "İstemesek de mi?"
**89.** Doğrusu Allah bizi ondan kurtardıktan sonra tekrar sizin dininize dönersek, Allah'a karşı yalan uydurmuş oluruz. Rabbimiz Allah dilemiş başka, yoksa geri dönmemiz bizim için olacak şey değildir. Rabbimi-zin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz sadece Allah'a dayanırız. Rabbimiz! bizimle kavmimiz arasında adaletle

hükmet. Sen hükmedenlerin en hayırhsısın.
**90.** Kavminden ileri gelen kâfirler dediler ki: E-ğer Şuayb'a uyarsanız o takdirde siz mutlaka ziyana uğrarsınız.
**91.** Derken o şiddetli deprem onları yakalayıverdi de yurtlarında diz üstü donakaldılar.
**92.** Şuayb'ı yalanlayanlar sanki yurtlarında hiç oturmamiş gibiydiler. Asıl ziyana uğrayanlar Şuayb'ı yalanlayanların kendileridir,
**93.** Şuayb, onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: "Ey kavmim! Ben size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyurdum ve size öğüt verdim. Artık kâfir bir kavme nasıl acırım!"

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah sûrenin baştaraflarmda Âdem (a.s.)'in kıssasını bununla ilgili kendi kudretinin alâmetlerini, birliğine ve ilâhlığına delâlet ederi güzel sanatlarını anlatıp Öldükten sonra dirilmenin hak olduğuna dair sağlam deliller getirerek, peygamberlerin kıssalarını ve onların ümmetleri ile aralarında geçen olayları anlattı. Hz. Nûh (a.s.) ve Hz. Hûd (a.s)'un durumlarını açıkladı. Bu âyetlerde de Salih ve Şuayb (a.s.)'m kıssalarını ve peygamberlere karşı inatla direnen kimselerin durumlarını anlattı. [132][132]

## Kelimelerin İzahı

Nâka, dişi deve. Akru'n-nâka, devenin ayaklarını kılıçla kesmek demektir.
Kibirlendiler. Şiddetli karanlık olan geceye denir.
Câsimîn, kuşun yere serilmesi gibi, dizleri ve yüzleri üzerine yere yapışanlar.
Recfe, insanı sarsan büyük musibet. Recfin asıl mânâsı sarsılmaktır. Arz sarsıldığı zaman denir.
Gâbirîn Allah'ın azabında kalanlar. "kalan" demektir. Geçip giden mânâsına da gelir. A'şa'nm "Geçmiş zamanda" mânâsına gelen sözü bundandır. Bu kelime zıt anlamlı kelimelerdendir. Cevherî, Sinan'ında böyle açıklamıştır.
Kalırlar. Bir kimse bir yerde uzun süre kalınca denir.
Arttılar, çoğaldılar. Bitki gelişip çoğalınca denir ki, kelimenin aslı budur. [133][133]

## Âyetlerin Tefsiri

**73.** Semud kavmine kardeşleri Salih'i gönderdik. Onlara: "Ey kavmim, Allah'ı birleyin ve O'na ortak koşmayın. Sizin ondan başka ilahınız yoktur" dedi. Şüphesiz Rabbinizden size benim peygamberliğimin doğruluğunu gösteren apaçık bir mucize geldi. Bu bölüm, az önce geçen mucizeyi açıklamaktadır. Yani, "bu deve, benim size getirdiğim mucizemdir." Devenin Allah'ın ismine

[132][132] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/322.
[133][133] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/322-323.

izafeti, onun önemini ve büyüklüğünü gösterir. Çünkü o, vasıtasız olarak yaratılmıştır. Kurtubî şöyle der: Müşrikler Salih (a.s.)'ten mucize isteyince, düz bir kayadan onlara deveyi çıkardı.[134][134] Onu bırakın, Rabbinin verdiği nzıktan yesin. Ona hürmet edin. Sakın ona bir kötülük etmeyin. Çünkü o, Allah'ın bir mucizesidir. Sonra sizi elem verici bir azap yakalar. Bu azap, devenin ayaklarını kestiklerinde başlarına gelen azaptır. [135][135]

**74.** Düşünün ki, Allah Âd kavminden sonra sizi" yeryüzünde halifeler kıldı. Şihâb şöyle der: Âd kavmi ile Semûd kavmi arasında uzun bir zaman geçmiş olduğuna işaret için Ai. Âd'ın halifeleri" değil de sadece. Âd'dan sonra halifeler" dedi. Sizi Hicr'e yerleştirdi. Oranın ovalarında yüksek köşkler yapıyorsunuz. Oturmak için dağları oyuyorsunuz. Kurtubî şöyle der: Uzun ömürlü oldukları için dağları oyarak ev yapıyorlardı. Çünkü binalar kendileri ölmeden çürüyüp yıkılıyordu.[136][136] Allah'ın size verdiği nimetleri düşünün de onun lütfurîa şükredin. Yeryüzünde fesat çıkarmayın.[137][137]

**75.** Salih (a.s.)'in kavminden ileri gelen kibirliler, onun peşinden giden zayıf mü'minlere , Allah'ın, Salih'i bize ve size peygamber olarak gönderdiğini biliyor musunuz? dediler. Bunu, alay ve eğlence yoluyla söylediler. Onlara üslûbu hâkim ile yani onun peygamberliğine iman ettiklerini bildirerek cevap verdiler. Ebu Hayyân şöyle der: Mü'minlerin, ya o bir peygamberdir." yerine, Biz onun peygamberliğine inanmıyoruz." şeklinde cevap vermeleri son derece güzeldir. Çünkü onun peygamberliği açık ve biliniyordu, kabul edilmişti. Bu hususta herhangi bir şüphe yoktu. Çünkü o bu büyük mucizeyi getirmişti. Onun peygamber olup olmadığını sormaya ihtiyaç yoktu.[138][138]

**76.** Kibirliler: "Sizin tasdik ettiğiniz Salih'in peygamberliğini biz inkâr ediyoruz". Onlara karşı olduklarım göstermek ve onların sözlerini reddetmek için, Biz onun peygamberliğini inkâr ediyoruz." yerine dediler. [139][139]

**77.** Deveyi boğazladılar ve Allah'ın emrini kabul etmeyi gururlarına yediremediler. Dediler ki "Ey Salih! Eğer sen hak peygamber isen, kendisiyle korkuttuğum azabı bize getir." Bunu, Salih (a.s.) ile alay etmek ve onu aciz düşürmek için söylediler. [140][140]

**78.** Onları şiddetli bir deprem yakaladı da, evlerinde hareketsiz sakin ölüler haline geldiler. Ebu Hayyân şöyle der: Onları, göklerde ve yerlerdeki tütün gürültülerin şiddetine eşit bir gök gürültüsü yakaladı da kalpleri parçalandı ve

---

[134][134] Kurtubî, 7/238
[135][135] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/323.
[136][136] Kurtubî, 7/239
[137][137] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/323.
[138][138] el-Bahr, 4/330
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/323-324.
[139][139] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/324.
[140][140] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/324.

helak oldular.[141][141]

**79.** Salih (a.s.) onların helakini ve başlarına geleni gördükten sonra onlardan yüzçevirdi ve düştükleri bu kötü durumdan duyduğu üzüntüyü belirterek dedi ki: Ben size risâleti tebliğ etmiş, sizi Allah'ın azabından sakındırmış ve size elimden geldiği kadar nasihat etmiştim. Fakat sizin işiniz, devamlı olarak, nasihatçilere kin gütmek ve düşmanlıkta bulunmaktır. Ze-mahşerî şöyle der: Fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz" ifadesi, geçmiş bir durumun hikayesidir. Bazan kişi hayatta iken kendisine nasihat edip de nasihatim dinlemeyerek kendini tehlikeye atan ve şu anda ölü bulunan arkadaşına şöyle diyebilir: Ey kardeşim! Sana nice nasihatta bulundum. Sana kaç defa dedim. Fakat sen öğütlerimi kabul et-medin.[142][142]

**80.** Lût (a.s.)'un kavmi Sedûm halkına, kınama ve ref yoluyla söylediklerini hatırla. O şöyle demişti: Sizden önce hiçkimsenin hiçbir zaman yapmadığı bu son derece çirkin fiil, erkekleri kullanmaktır. Hz. Lût, kavminin bu yaptıklarını önce ret etmiş sonra da onları, "Bu çirkin fiili ilk defa siz yapıyorsunuz." diye kınamıştır. Bu fiilin çirkinliği halk tarafından bilindiği ve kötülüğü akıllara yerleşmiş olduğu için, kelimeyi şeklinde takısı ile marife olarak getirdi. Zira bundan farklı olduğu için Yüce Allah, onu ifade ederken, "Şüphesiz o çok çirkin bir iştir[143][143] buyurarak kelimeyi nekra getirmiştir. "Sizden önce bunu kimse yapmadı" şeklindeki bu menfi cümle, onların bu çirkin fiili ilk yapanlar olduğunu ifade eder. de ziyade olarak getirilmiş olan harf-i çeri mübalağa ifade edip bu işi insan cinsinden hiç kimsenin yapmadığını vurgular. Kelimesinin, umûmî mânâ ifade etmesi için cemi olarak getirilmesi de, gene aynı mânâyı vurgular. Amr b. Dînâr: Lût kavminden önce, hiçbir erkeğin başka bir erkekle münasebette bulunduğu görülmemiştir." der.[144][144]

**81.** Bu bölüm fahişe'nin ne olduğunu açıklamaktadır. Bu, öncekinden daha ağır bir kınamadır. Çünkü cümle ve ile tekit edilmiştir. Yani: "Ey kavim! şüphesiz siz, Allah'ın size helal kıldığı kadınlarla münasebette bulunmayı bırakıp, şehvetinize uyarak bu kötü fiili erkek erkeğe cinsî münasebet yapıyorsunuz. Bundan sonra Hz. Lût onları reddetmeyi bırakıp, bu çirkin fiilleri yapmayı ve şehvetlere tâbi olmayı gerektiren hallerini bildirerek, Bilakis siz haddi aşan bir kavimsiniz." dedi. Yani, sizin herhangi bir Özrünüz yok. Bilakis israf ve her hususta haddi aşmak sizin adetinizdir. Ebussuûd şöyle der: şehvetle" kaydı, onların sırf hayvanı vasıflarla vasıflandığını gösterir ve akıllı kimseyi cinsî münasebete sevkeden şeyin şehveti tatmin değil çocuk isteme ve neslin devamı

---

[141][141] el-Bahr, 4/331
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/324.
[142][142] Keşşaf, 2/124
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/324.
[143][143] İsrâ sûresi, 17/32
[144][144] el-Bahr, 4/333
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/324-325.

olması gerektiğine dikkat çeker.[145][145]

**82.** Lût, kavminin bu çirkin fiillerini kınadığında, onlar birbirlerine şöyle diyerek cevap verdiler: Lût'u ve onun peşinden giden mü'minleri ülkenizden çıkarın. Çünkü onlar bizim yaptığımız oğlancılıktan uzak duran insanlardır. İbn Abbas ve Mücâhid şöyle der: "Onlar tertemiz insanlardır." demek, erkekleri ve kadınları dübürlerinden kullanmaktan sakınan insanlardır" demektir. Lût kavmi bunu, Lût ve ona inananlarla alay etmek için söylediler ve insanların methedildiği kelimelerle onları ayıpladılar. [146][146]

**83.** Kavminin başına inen azaptan onu ve kendisine iman eden ehlini kurtardık. Ancak karısı kurtarılmadı. O, yurtlarında kalıp helak olanlardan oldu. Taberî şöyle der: Yani biz Lût'u ve karısı dışında ehlinden, ona inananları kurtardık. Çünkü kırışı Hz. Lût'a. (a.s.) hainlik etti. Allah'a da inanmıyordu. Dolayısıyle, azap geldiğinde, Lût (a.s.) kavminden helak olanlarla beraber o da helak oldu.[147][147]

**84.** Onların üzerine, ^acayib bir nevi yağmur yağdırdık. O yağmur pişirilmiş ve istif edilmiş taş yağmurudur. Nitekim başka bir âyet-i kerimede şöyle buyrulur: Onların üzerine (balçıktan) pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık..[148][148] Âyette azab, çokluğundan dolayı bolca yağan yağmura benzetildi. Zira azap, yağmur gibi başlarına yağdırıldı. Ey dinleyen! Bu gunahkârların sonlarına bak ki, nasıl oldu? Sonlan ne hale geldi?! Sonlan musibet ve helaktan başka bir şey mi oldu?! [149][149]

**85.** Medyen halkına da, onları Allah'ı birlemeye ve ona ibadet etmeye davet eden Şuayb'ı gönderdik. İbn Kesir şöyle der: Medyen kelimesi, hem kabile hem de şehre verilen isimdir. Burası Hicaz yolu üzerinde Maan yakınlarında bir yerdir. m Buranın sakinleri ilerde belirtileceği gibi Eyke halkıdır.[150][150] Şüphesiz Rabbinizden size, benim doğruluğumu gösteren bir mucize gelmiştir. Ölçtüğünüz ölçülerde ve tarttığınız tartılarda insanların hakkını tam olarak verin İnsanların haklannı eksik vererek onlara zulmetmeyin, Peygamberler göndermek suretiyle İslah edilmiş olan yeryüzünde mâsiyetler işlemeyin. Eğer benim söylediklerine inanıyorsanız, size emrettiğim şeyleri yapmanız yani Allah'a ihlâs ile ibadet etmeniz, insanların haklarını gözetmeniz ve yeryüzünde fesat çıkarmayı terket-meniz sizin için daha hayırlıdır. [151][151]

---

[145][145] Ebussuûd, 2/178
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/325.
[146][146] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/325.
[147][147] Taberî, 12/551
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/325.
[148][148] Hûd sûresi, 11/82
[149][149] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/325-326.
[150][150] Muhtasar-t İbn Kesir, 2/53
[151][151] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/326.

**86.** İman edenleri ölümle korkutarak Allah yolundan çevirmek üzere hiçbir yola oturmayın. İbn Abbas şöyle der: Kâfirler, Şuayb (a.s.)'a götüren bütün yolların üzerinde otururlar ve Ona gelmek isteyenleri tehdit eder, geri çevirir ve : "Şuayb bir yalancıdır. Ona gitme" der ve Kureyş'in Rasulullah (s.a.v)'a yaptığı şeyin bir benzerini onlar da Şuayb'a yaparlardı.[152][152] Siz böyle yapmakla, yolun doğru değil eğri olmasını istiyorsunuz. Nitekim zamanımızdaki sapıklar da: "Bu din akılla bağdaşmaz." diyorlar. Çünkü bu din, onların kötü arzularına uygun düşmez. Hatırlayın ki, siz zayıf ve azlık idiniz de, izzetli ve çok oldunuz. Öyleyse nimetinden dolayı Allah'a şükrediniz, Bu bölüm, kâfirleri tehdit et-mektedir. Yani: Geçmiş milletler peygamberlere isyan ettiklerinde, başlarına gelenlere bakınız. Allah'ın onlardan nasıl intikam aldığım görerek ibret alınız. [153][153]

**87.** Eğer, onlara getirdiğim şey hakkında bir grup beni tasdik ediyor, bir grup da bana inanmıyorsa, Allah aramızda âdil hükmü ile hükmedinceye kadar sabrediniz. O, hakimlerin en hayırhsıdır. Ebu Hayyân şöyle der: Bu söz, karşılıklı konuşmada kullanılan sözlerin en güzellerindendir. Çünkü kesin olarak bilinen şey şüpheli gibi görünmektedir. Bu, taksim sanatının parlaklığındandır. Dolayısiyle bu bölüm, mü'minler için bir zafer va'di, kâfirler için ise ceza ve ziyan tehdidi ifade eder.[154][154]

**88.** Kavminin ileri gelen, Allah ve Ra-sûlune iman etmeyi kibirlerine yediremeyenler, dediler ki:
Ey Şuayb! Mutlaka seni ve fcana iman"edenleri aramızdan çıkaracağız veya sen ve onlar dinimize döneceksiniz. Kâfirler, iki şeyden birinin yapılması için yemin ettiler. Ya, Şuayb'ı ve onun peşinden gidenleri aralarından çıkarmak, veya inananların küfre dönmelerini sağlamak. Şuayb (a.s.) onlara cevap vererek şöyle dedi: Biz bunu istemesek de mi siz bizi vatandan çıkmaya veya dininize dönmeye zorlayacaksınız? Buradaki soru inkâr içindir.[155][155]

**89.** Allah, bize iman etmekle kurtardıktan ve doğru yolu gösterdikten sonra sizin dininize dönersek, Allah'a en büyük iftirayı yapmış oluruz. Bu âyet, mü'minlerin tekrar küfre dönmeleri hususunda kâfirleri ümitsizliğe düşürür.
Bizim, sizin milletinize ve dininize dönmemiz ne yakışır ne de doğru olur. Ancak Allah bizim mahcup olmamızı ve yardımsız kalmamızı isterse, o zaman hakkımızda hüküm uygulanır. Rabbimizin ilmi herşeyi kuşatmıştır. Biz sadece Allah'a tevekkül ederiz. O, kendisine güvenenlere yeter, Ey Rabbimiz! Bizimle onlar arasında, içinde haksızlık ve zulüm bulunmayan hak hükmünle hükmet. Sen, hâkimlerin en hayırlısısın. [156][156]

---

[152][152] El-Bahr, 4/338
[153][153] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/326.
[154][154] el-Bahr, 4/340
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/326.
[155][155] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/326-327.
[156][156] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/327.

**90.** Kavminin ileri gelen kâfirleri dediler ki: Şuayb'a uyar da onun size yaptığı daveti kabul ederseniz, o takdirde hidâyeti dalâletle değiştirdiğiniz için, mutlaka ziyan edenlerden olursunuz. [157][157]

**91.** Derken onları büyük bir zelzele yakaladı da dizleri üzerine kapaklanmış ölüler haline geldiler. [158][158]

**92.** Allah, Şuayb'ı (a.s.) yalanalayanları helak etti. Sanki onlar, ülkelerinde nimetler içersinide yaşamamış hale geldiler. Şuayb'ı yalanlayanlar, ziyana uğrayanların kendileridir. Bu âyet, daha önce helak ve yok olacakları bildirmiş olan yalancıların ziyana uğradıklarını da bildirir. [159][159]

**93.** Şuayb onlardan yüz çevirdi ve: "Ey kavmim!" dedi. "Ben size Rabbimin risaletlerini tebliğ etmiş, size öğüt vermiştim. Şuayb (a.s.) bu sözü, onlar için aşırı derecede üzüldüğünden, teessüf ederek söyledi. Çünkü onlar, onun öğüdünü tutmadılar, Üzülmeye değmeyen bir kimse için nasıl üzülürüm!? Taberi şöyle der: Allah'ın birliğini inkâr edip peygamberini yalanlayan bir kavim için nasıl üzülür ve onların helakından dolayı nasıl acı duyarım?![160][160]

## Edebî Sanatlar

**1.** Bu, Allah'ın devesidir. Allah lafzına izafeti hürmet ve değer ifade eder.
**2.** Ona, herhangi bir kötülükte bulunmayın. kötülük kelimesinin nekre olması azlık ve küçüklük ifade eder. Yani, "Ona en ufak bir kötülükte bulunmayın" demektir.
**3.** Bu çirkin fiili yapıyor musunuz? Buradaki soru inkâr kınama ve işin çirkinliğini ifade eder.
**4.** Onlar tertemiz insanlardır. Bedîî ilminde bu sanata, "zem vehmini veren şöyle tariz" denir. Bundan dolayı İbn Abbas şöyle demiştir: Onları, övülen şeyle ayıpladılar.
**5.** Biz sadece Allah'a güvendik". Burada Allah lafzının, zamir değil de, açık isim şeklinde gelmesi, yalvarış ve yakarıştaki mübalağayı ifade eder. Harf-i çerle mecrurun öne alınması tahsis ifade eder.
**6.** lafızları arasında tıbak sanatı vardır. [161][161]

## Faydalı Bilgiler

Deveyi ayaklarından kesen Kudar b. Salih'tir. Bu fiilin "îSLül ljjl«i devenin

---

[157][157] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/327.
[158][158] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/327.
[159][159] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/327.
[160][160] Taberî, 12/571
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/327.
[161][161] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/327-328.

ayaklarım kestiler" şeklinde kâfirlerin hepsine nisbet edilmesi, bu işin, onların rıza ve emirleri ile yapılmış olmasındandır. Çirkin bir fiile razı olan, suça ortaktır. [162][162]

**94.** Biz hangi ülkeye bir peygamber gönderdiysek, ora halkını, yalvarıp yakarsınlar diye mutlaka yoksulluk ve darlıkla sıkmışızdır.
**95.** Sonra kötülüğü değiştirip yerine iyilik getirdik, nihayet çoğaldılar ve: "Atalarımız da böyle sıkıntı ve sevinç yaşamışlardı" dediler. Biz de onları, kendileri farkına varmadan ansızın yakaladık.
**96.** O ülkelerin halkı inansalardi korunsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereket kapıları açardık, fakat yalanladılar, biz de ettikleri yüzünden onları yakalayıverdik.
**97.** Yoksa o ülkelerin halkı, geceleyin uyurlarken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular?
**98.** Ya da o ülkelerin halkı, kuşluk vakti eğlenirlerken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular?
**99.** Allah'ın azabından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın azap vermesinden emin olamaz.
**100.** Önceki sahiplerinden sonra yeryüzüne vâris olanlara hâlâ şu gerçek belli olmadı mı: Eğer biz dileseydik onları da günahlarından dolayı musibetlere uğratırdık! Biz onların kalblerini mühürleriz de onlar işitmezler.
**101.** İşte o ülkeler ki, sana onların haberlerinden bir kısmını anlatıyoruz andolsun ki, peygamberleri onlara apaçık deliller getirmişlerdi. Fakat önceden yalanladıkları gerçeklere iman edecek değillerdi. İşte kâfirlerin kalblerini Allah böyle mühürler.
**102.** Onların çoğunda, sözde durma diye bir şey bulamadık. Gerçek şu ki, onların çoğunu yoldan çıkmış bulduk.
**103.** Onlardan sonra Musa'yı mu'cizelerimizle Fir'avn ve kavmine gönderdik de o mu'cizeleri inkar ettiler; ama, bak ki, fesatçıların sonu ne oldu!
**104.** Mûsâ dedi ki: "Ey Firavun! Ben alemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim.
**105.** Allah'a karşı, hakdan başkasını söylememek benim üzerime borçtur. Size Rabbinizden açık bir delil getirdim; artık İsrailoğuliarını benimle bırak!"
**106.** Firavun dedi ki: "Eğer bir mucize getirdiy-sen ve gerçekten doğru söylüyorsan onu göster bakalım."
**107.** Bunun üzerine Mûsâ asasını yere attı. O birdenbire, apaçık bir ejderha oluverdi.
**108.** Ve elini çıkardı, birdenbire o da seyredenlere bembeyaz görünüverdi.
**109. 110.** Firavun'un kavminden ileri gelenler dediler ki: "Bu çok bilgili bir sihirbazdır. Sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor." "O halde ne derisiniz?"
**111, 112.** Dediler ki: "Onu da kardeşini de beklet, şehirlere toplayıcı yolla. Bütün bilgili sihirbazları sana getirsinler."

---

[162][162] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/328.

**113.** Sihirbazlar Firavun'a geldi ve: "Eğer üstün gelen biz olursak, bize mutlaka büyük bir mükâfaat var mı?" dediler.
**114.** Firavun, "Evet hem de siz mutlaka yakınlarımdan olacaksınız." dedi.
**115.** Sihirbazlar, "Ey Mûsâ sen mi önce atacaksın, yoksa atanlar biz mi olalım?" dediler
**116.** "Siz atın" dedi. Onlar atınca, insanların gözlerini büyüledîler, onları korkuttular ve büyük bir sihir getirdiler.
**117.** Biz de Musa'ya, "âsânı at!" diye vahyettik. Bir de baktılar ki bu, onların uydurduklarını yakalayıp yutuyor.
**118.** Böylece gerçek ortaya çıktı ve onların yapmakta oldukları yok olup gitti.
**119.** Böylece orada yenildi ve küçük düşerek geri döndüler.
**120.** Sihirbazlar secdeye kapandılar.
**121,122.** "Mûsâ ve Harun'un Rabbi olan Alemlerin Rabbine inandık." dediler.
**123.** Firavun dedi ki: "Ben size izin vermeden ona iman mı ettiniz? Bu, hiç şüphesiz şehirde, halkını oradan çıkarmak için kurduğunuz bir tuzaktır. Ama yakında göreceksiniz!
**124.** Mutlaka ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi asacağım."
**125.126.** Onlar: "Biz zaten Rabbimize döneceğiz. Sen sadece Rabbimizin ayetleri bize geldiğinde onlara inandığımız için bizi kınıyorsun. Ey Rabbimiz bize bol bol sabır ver ve müslüman olarak canımızı al." dediler.
**127.** Firavun'un kavminden ileri gelenler dediler ki: "Musa'yı ve kavmini, seni ve tanrılarını bırakıp yeryüzünde bozgunculuk çıkarsınlar diye mi bırakacaksınız?" Firavun "Biz onların oğullarını öldürüp, kadınlarım sağ bırakacağız. Kuşkusuz biz onları ezecek üstünlükteyiz" dedi.
**128.** Mûsâ kavmine dedi ki: "Allah'tan yardım isteyin ve sabredin. Şüphesiz ki yeryüzü Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona vâris kılar. Sonuç, sakınanlarındır.
**129.** Onlar da, "Sen bize gelmeden önce de, geldikten sonra da bize işkence edildi." dediler. Mûsâ, "Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı helak eder ve onların yerine sizi yer yüzüne hakim kılar da nasıl hareket edeceğinize bakar." dedi.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki ayetlerde Nûh, Hûd, Salih, Lûl ve Şuayb gibi peygamberlerin kıssalarını ve Öğüt fayda vermeyince kavimlerinin başlarına gelen azap ve musibeti anlattı. Burada da peygamberlerini yalanlayanlardan intikam alma hususundaki ilâhî sünnetini açıkladı. Bu sünnet de, onlara sıkıntı ve darlığın sonra da nimet ve bolluğun tedricen gelmesi, sonrada da iman etmedikleri takdirde şiddetle yakalanıp cezalandırılmaları şeklinde tecellî etmektedir. Bunun ardından da Mûsâ (a.s)'nm azgın Firavun'la olan kıssasını anlattı ki, bu kıssada bir çok ibret ve Öğütler vardır. [163][163]

[163][163] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/334.

## Kelimelerin İzahı

Be'sâ, aşırı derecede fakirlik. Darrâ, zarar ve hastalık. Çoğaldı ve geliştiler. Bağteten, ansızın demektir. Meleihî, kavminin ileri gelenleri Ertele, beklet demektir. Sağırın, zeliller manasınadır. Yutuyor, lokma lokma yiyor. Yalan söylüyorlar. yalan dernektir. Boşalt. pljil dökmek demektir. "Onu üzerimize mânâsınadir. [164][164]

## Âyetlerin Tefsiri

**94.** "Biz hangi ülkeye bir peygamber gönder-mişsek." Bu kelâmda hazif vardır. Yani biz hangi ülkeye bir peygamber göndermiş ve o ülke halkı onu yalanlamışsa, Biz onları yoksulluk, fakirlik, hastalık ve kötü durumlarla cezalandırmişızdır. Bunu, yalvarıp yakarsmlar, boyun eğsinler ve günahlarına tevbe etsinler diye yaptık. [165][165]

**95.** Sonra onların fakirlik ve hastalıklarını zenginlik ve sıhhate çevirdik. Nihayet çoğalıp arttılar, nimet onları şımarttı, kötülüğe daldılar ve nimete nankörlük ederek: "Dünyanın hali budur. Babalarımız da böyle musibetli ve müreffeh dönemler yaşamıştı. Bu Allah'tan gelen bir azap değildir. Biz dinimizde kalalım" dediler. Bundan maksat, şudur: Yüce Allah, kendisine sığınmaları için onları kötü durumdalarla imtihan etti. Ona sığınmadılar. Sonra, şükretsinler diye, iyiliklerle imtihan etti. Bunu da yapmadılar. Artık, azap ile cezalandırmaktan başka bir şey kalmadı. Bunun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurdu: Biz de onları bilemedikleri bir taraftan ansızın yakalayıp cezalandırdık ve helak ettik. [166][166]

**96.** Eğer peygamberleri yalanlayıp da! helak edilen Ülkelerin halkı Allah'a ve peygamberlere iman etseler, inkar ye masiyetlerden de sakınsalardı. onlara iher taraftan bol bol nimet verirdik. Bir görüşe göre, göklerin bereketleri yağmur yerlerin bereketleri meyvelerdir. Suddî şöyle der: Rızık vermek üzere onlara göklerin ve yerlerin kapılarını açardık.[167][167] Fakat onlar peygamberleri yalanladılar. Biz de onları, yaptıkları bu kötü isten dolayı helak ederek cezalandırdık. [168][168]

**97.** Soru edatı olan hemze inkar içindir. Yani peygamberleri yalanlayan o kişiler, azabımızın kendilerine geceleyin, uykuda ve bu azaptan gaflet içinde iken gelmeyeceğinden emin mi oldular? [169][169]

---

[164][164] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/334.
[165][165] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/334.
[166][166] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/334.
[167][167] el^Bahr, 4/348
[168][168] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/335.
[169][169] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/335.

**98.** onlar gündüzleyin eğlence içinde iken ve sanki oyun oynuyorlarmış gibi faydasız şeylerle meşgul olurken azabımızın açıkça gelmeyeceğinden emin mi oldular? [170][170]

**99.** Yoksa onlar Allah'ın kendilerine nihmet verip de, gaflet içersinde oldukları halde yavaş yavaş helake sürüklemesinden emin mi oldular?! Bundan ancak akıllarını ve insanlıklarını yitirmiş, neticede hayvanlardan daha aşağı dereceye düşmüş kimseler emin olur. Hasan-ı Basrî şöyle der: Mü'min Allah'ın azabından korkarak ve çekinerek itaat eder. Kâfir ise, emin bir şekilde günah işler. [171][171]

**100.** Daha önce yeryüzünü imar etmiş kimselerin helakinden sonra yeryüzüne vâris olanlar, hâlâ açık ve seçik olarak anlamadılar mı ki, Biz isteseydik, ön-cekileri helak ettiğimiz gibi, günahlarından dolayı onları da helak ederdik. Ayette geçen "yeryüzüne vâris olanlar" dan maksat, Mekke kafirleri ve onların etrafında bulananlardır. Ebu Hayyân şöyle der: Onların başına gelenleri gördünüz. Onların başına gelenin, sizin başınıza da gelebileceğinden sakınmıyor musunuz? İstesek, bunu yapmak bizim için imkânsız değildir.[172][172] Onların kalplerini mühürleriz de faydalanacak şekilde ne öğüt ne de nasihat dinleyip kabul etmezler. [173][173]

**101.** Ey Muhammedi İşte adı geçen bu ülkelerin bazı haberlerini ve halklarının başına gelen yere batırma, depren' ve başlarına taş yağdırma gibi olayları sana anlatıyoruz ki, işiten ibret alsın. Halbuki meydana gelen olaylar bundan daha şiddetli ve daha kor kunçtur. Şüphesiz peygamberleri onlara mucizelei ve kesin deliller getirmişti. Peygamberleri, mucizeler getirmeden Önce de sonra da yalanladıkları için, onların getirdile-rine iman edecek değillerdi. Kibir ve sapıklıkta onların durumları aynıdır. Zemahşerî şöyle der: Kendilerine peygamberin gelmesinden itibaren, ölünceye kadar ısrarlı bir şekilde yalanlamaya devam ettiler. Kendilerine tekrar tekrar nasihat edilmesine ve arka arkaya mucizeler gelmesine rağmen, bu câhilce inatlarından dönmediler.[174][174] İşte bu sağlam ve kuvvetli mühürleme gibi, kâfirlerin kalplerini öyle mühürleriz ki, artık onlara uyarılar ve mucizeler tesir etmez. Bu âyet dinleyenleri, Allah'ın emrine karşı gelmekten sakmdırmaktadır. [175][175]

**102.** İnsanların çoğunda ahde vefa görmedik. Bilakis onların, Allah'ın emrine sarılma ve ona itaatten çıktıklarını gördük. İbn Kesir şöyle der: Allah'ın insanlardan aldığı ahd, onları yaratırken ve onlar babalarının sulblerinde iken, kendisinin onların rabbi ve meliki olduğuna dair aldığı sözdür. Onlar ise bu söze

---

[170][170] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/335.
[171][171] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/38
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/335.
[172][172] el-Bahr, 4/350
[173][173] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/335.
[174][174] Keşşaf, 2/135
[175][175] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/335-336.

muhafet etmiş, akli ve şer'î bir delil ve hüccet olmaksızın Allah ile birlikte başka şeylere de ibadet etmişlerdir.[176][176]

**103.** Yukarda adı geçen peygamberlerden sonra İrnran oğlu Musa'yı da parlak mucizeler ve güçlü delillerle Fravun ve kavmine gönderdik. Firavun, Mûsâ zamanındaki Mısır kralıdır, Zulüm ve inatta mucizeleri inkar ettiler. Ey dinleyici bak! Zalim bozguncuların durumu ne oldu?! Onları, Musa'nın ve kavminin gözleri önünde son neferine kadar, nasıl boğduk. Bu olay, Allah'ın düşmanlarını cezalandırma hususunda daha etkili, dostlarının yüreklerine daha çok su serpicidir. [177][177]

**104.** Mûsâ dedi ki: Ey Firavun! Ben herşeyin rabbı, yaratıcısı ve sahibi olan Yüce Allah tarafından sana gönderilmiş bir peygamberim. [178][178]

**105.** Bana lâyık olan ve üzerime borç olan şey, Allah hakkında size gerçeği ve doğruyu haber vermemdir. Çünkü onun azametini ve şanının yüceliğini bilirim. Size, Allah'tan benim doğruluğuma şahitlik eden kesin bir delil getirdim. İsrail oğullarını serbest bırak da, benimle birlikte, babalarının vatanı olan mukaddes topraklara gitsinler.[179][179] Ebu Hayyan şöyle der: Firavun üahlık iddiasında bulunduğu için Hz. Mûsâ, onu iddia ettiği bu vasfa karşı uyarmak ve bu hsusta onun haklı değil, haksız olduğunu vurgulamak için, sözüyle konuya girdi. dediği için, bunun doğruluğunu gösteren diğer sözleri peşinden söyledi. O sözler de dür. Peygamber olduğunu söyleyince, bunun ardından teferruat olan hükmü tebliğ vazifesini yaptı. O da sözüdür.[180][180]

**106.** Firavun Musa'ya: "iddia ettiğin gibi, rabbinden bir mucize getirdiysen, davanda doğru olduğunu isbatlamak için onu bana getir" dedi. O bunu Hz. Musa'yı âciz bırakmak için söyledi. [181][181]

**107.** Bunun üzerine Mûsâ asasını yere attı. O, birdenbire büyük ve uzun bir yılan oldu. İbn Abbas şöyle der: Asâ, ağzı açık ve Firavun'a doğru hızla koşan büyük bir yılan hâline geldi. kaydı yılanın hayalî değil gerçek olduğunu gösterir. [182][182]

**108.** Mûsâ elini cebinden çıkardı. O da birdenbire entersan, bembeyaz nurani bir el haline geldi. Onun nuru güneşin nurundan daha parlaktı. İbn Abbas şöyle der:

---

[176][176] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/39
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/336.
[177][177] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/336.
[178][178] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/336.
[179][179] Tefsirciler şöyle der: Ataları mukaddes topraklarda olmasına rağmen İsrail oğullarının Mısır'da yerleşmiş olmalarının sebebi şudur: Hz. Yakub'un oğulları Mısır'a kardeşleri Yusuf un yansna gelip orada kaldılar ve orada
bunların nesilleri çoğaldı. Firavun ortaya çıkınca onları köle yaptı ve zor işlerde çalıştırdı. Hz. Mûsâ, İsrailoğullarını bu esaretten kurtarmak ve onları babalarının vatanı olan mukaddes topraklara götürmek istedi.
[180][180] el-Bahr, 4/355
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/336-337.
[181][181] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/337.
[182][182] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/337.

Onun eli, göklerle yerler arasındaki şeyleri aydınlatacak kadar nurluydu. [183][183]

**109.** Firavun kavminin ileri gelenleri, ki, bunlar Firavunun danışmanları idi, "Bu adam sihri biliyor. O bu hususta mütah as sistir" dediler. Onlar, sözleri ile, Hz. Musa'nın sihir ilmînde ve onun hile ve sanatlarında son derece bilgili olduğunu ifade etmek istemişlerdir. [184][184]

**110.** Sizi, sihri ile Mısır topraklarından çıkartmak istiyor. Bununla ilgili ne yapmamızı emredersiniz. Onun hakkında ne yapmamızı tavsiye edersiniz? Kurtubî şöyle der: Sözünü Firavun söylemiştir. Bir görüşe göre o, ileri gelenlerin sözüdür. Onlar, Firavun tek kişi olduğu halde ona "Ne emredersiniz?" demişlerdir. Nitekim diktatörlere ve reislere nitap edilirken, "bu hususta ne dersiniz?" denilir.[185][185]

**111.** Dediler ki : "Onların; ikisini de haklarında görüşün ortaya çıkıncaya kadar beklet ve sihirbazları toplayıp sana getirecek görevlileri ülkenin her tarafına gönder. [186][186]

**112.** gibi sihirde mahir olan her sihirbazı sana getirsinler. Baş sihirbazlar Yukarı Mısır'ın en uzak bölgelerinde bulunuyorlardı. [187][187]

**113.** Sihirbazlar Firavun'a geldi ve : "Eğer üstün gelen biz olursak, bize kesin bir mükafat var mı?" dediler. Bu âyette hazfedilmiş kısımlar vardır. Ayetin akışı bunu göstermektedir. Şöyle ki: Firavun sihirbazlara adam gönderdi ve yanında toplanmalarını istedi. Sihirbazlar Firavun'un yanında toplanınca dediler ki: "Eğer biz Musa'ya üstün gelir, onu mağlup eder ve sİhirini boşa çıkarırsak, gerçekten bize büyük bir mükafat var mı?" [188][188]

**114.** Firavun: "Evet sizin için mükâfat var. Ben sizi müsteşarlarım ve en yüksek yakınlarımdan kılmak suretiyle, size bundan daha fazlasını da vereceğim." dedi. Kurtubî: "Firavun onlara, istediklerinden daha fazlasını verdi" der. [189][189]

**115.** Sihirbazlar Musa'ya dediler ki: Önce sen mi asanı atacaksın, yoksa biz mi atalım. Tercihini yap. Zemahşerî şöyle der: Onların Hz. Musa'ya tercih hakkı tanımaları güzel bir davranıştır. Nitekim, münazaracıların mücâdeleye dalmadan Önce yaptıkları gibi, sanat ehli kişiler de, birbirleriyle karşılaştıklarında böyle yaparlar.[190][190] Zemahşerî'nin söylediği budur. Bize göre açık olan şudur ki,

---

[183][183] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/337.
[184][184] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/337.
[185][185] Kurtubî, 7/257
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/337.
[186][186] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/337.
[187][187] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/337-338.
[188][188] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/338.
[189][189] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/338.
[190][190] Keşşaf, 2/140

onlar bunu kendilerini üstün görme, galip gelme hayaline kapılma ve Hz. Musa'ya Önem vermeme duygularıyle söylemişlerdir. Nitekim, kendine güvenen kişi: "Ben mi başlıyayım, yoksa sen mi başlıyacaksın?" der. [191][191]

**116.** Hz. Mûsâ onlara: "Siz atacağınızı atın" dedi. Onlar asalarını iplerini atınca, insanların gözlerini büyüledüer; gerçekte olmayan şeyleri onlara gösterdiler. Nitekim Yüce Allah bir âyet-i kerimede şöyle buyurur: Onların ipleri ve sopalan Musa'ya gerçekten koşuyor gibi görünüyor.[192][192] Onları aşırı derecede korkuttular. Zira ip ve sopalarını koşan yılanlar hâlinde gösterdiler. Görenlerin korkacağı büyük bir sihir ortaya koydular. İbn İshak şöyle der: Onbeşbin sihirbaz saf halinde dizildi. Her bir sihirbazın ipleri ve sopalan vardı. Firavun, ülkenin ileri gelenleriyle birlikte şeref trübününde bulunuyordu. İlk defa Hz. Mûsâ ve Firavunun gözlerini, sonra da halkın gözlerini büyüledüer. Sonra onlardan birisi, elinde bulunan sopaları ve ipleri attı. Bir de baktılar ki onlar, dağ gibi yılanlar oldu. Üst üste binerek vadiyi doldurdular.[193][193]

**117.** Musa'ya, "Asanı at" diye vahyettik. O da attı. Bir de baktılar ki, asa, onların uydurdukları yalan şeyleri yutmaya başladı. İbn Abbas şöyle der: Musa'nın asası, onların attığı ip ve sopalardan önüne geleni yuttu. [194][194]

**118.** Orada bulunan ve onu görenler için hak ortaya çıktı. Sihrin yalanı ve verdiği hayaller boşa gitti. [195][195]

**119.** Bu büyük toplantıda Firavun ve kavmi mağlup ve zelil oldular. [196][196]

**120.**
**121.**

**122.** Sihirbazlar, âlemlerin rabbine iman ettiklerini ilan ederek secdeye kapandılar. Çünkü hak onlara galip geldi. Katade şöyle der: Onlar, gündüzün evlelinde sihirbaz kâfirler idiler. Sonunda Allah'ın halis kullan şehitler oldular.[197][197]

**123.** Diktatör Firavun sihirbazlara: "Benden izin almadan Musa'ya iman mı ettiniz?" dedi. Firavun bu sözlerinle onları kınamak istemiştir, "Sizin bu yaptığınız, müsabakaya çıkmadan önce, Mûsâ ile birlikte Mısır'da kurduğunuz bir tuzaktır. Bunu siz, Kıptîleri Mısır'dan çıkarıp oraya îsrailoğullarım

---

[191][191] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/338.
[192][192] Tâhâ Suresi, 20/66
[193][193] Taberî, 13/28
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/338.
[194][194] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/338.
[195][195] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/338.
[196][196] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/339.
[197][197] el-Bahru'l-Muhît, 4/364
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/339.

yerleştirmek için yaptınız. Bunu halkın sihirbazlara uyarak iman etmelerini önlemek maksadıyla onlara gözdağı vermek için söyledi. Başınıza gelecek olanı göreceksiniz. Bu korkutmak maksadıyle kısaca söylenmiş bir tehdittir. Firavun bundan sonra konuyu daha da açıklayarak şöyle dedi: [198][198]

**124.** Mutlaka herbirinizin elini ve ayağını çaprazlama keseceğim. Taberi şöyle der: Âyette geçen kelimesinin manası, onlardan herbirinin sağ el ve sol ayağını veya sol el ve sağ ayağını kesmesidir. Yani her iki azayı çaprazlama kesmesidir.[199][199] Sonra siz ve benzerlerinize ibret olsun diye hepinizi asacağım. Salb, ölünceye kadar ağaca asmaktır. [200][200]

**125.** Sihirbazlar dediler ki: Şüphesiz biz ölümle Allah'a döneceğiz. Bizi tehdit ettiğin şeyden korkmayız. Ölüme aldırış etmeyiz. Alllah yolunda ölmek ne güzel şeydir. [201][201]

**126.** Bizden hoşlanmaman ve bizi ayıplaman, sadece bizim, Allah'a ve ayetlerine inanmamızdan dolayıdır!! Başka bir âyet-i kerimede de şöyle buyrulmuştur: Onları ancak Aziz ve Hamîd olan Allah'a inandıkları için ayıpladılar[202][202] Zemahşerî şöyle der: Sihirbazlar bu sözleri ile: "Bizi. ancak övgü ve iftihar edilecek şeylerin aslı olan imandan dolayı kınıyorsun" demek istedilir.[203][203] Ey Rabbimiz! Firavun bize işkence ederken sen bize bolca sabır ver. Bizi fitneye düşürmeden müslüman olarak öldür. [204][204]

**127.** İleri gelenler Firavun'a dedi ki: Musa'yı ve kavmini, senin dininden çıkmak ve ilahlarına ibadeti bırakmak suretiyle yeryüzünde fesat çıkarmaları için mî bırakıyorsun?! Bu sözler Firavun'u Hz. Mûsâ ve kavmine işkence etmeye ve onları Öldürmeye teşvik etmektedir. Firavun adamlarına cevap vererek dedi ki: Onlara daha önce yaptığımız gibi, erkeklerini öldürüp kızlarını bize hizmet etmeleri için sağ bırakacağız. Kuvvet ve saltanatımızla onları ezecek güce sahibiz. [205][205]

**128.** Hz. Musa'nın kavmi, duydukları bu sözlerden endişeye düşünce, Mûsâ onları teselli için dedi ki: Size yapacakları eziyetler hususunda Firavun ve kavmine karşı Allah'tan yardım isteyin ve Allah'ın hükmüne sabredin. Şüphesiz bütün yeryüzü Allah'ındır. Onu kullarından dilediğine verir. Hz. Mûsâ bu sözleri ile, İsrailoğullannda Allah'ın onları Mısır yurduna vâris kılacağına dair isteklerini uyandırdı, Güzel sonuç, Allah'tan korkanlar içindir. [206][206]

---

[198][198] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/339.
[199][199] Taberî, 13/34
[200][200] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/339.
[201][201] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/339.
[202][202] Bürûc suresi, 85/8
[203][203] Keşşaf, 2/142
[204][204] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/339.
[205][205] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/340.
[206][206] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/340.

**129.** Dediler ki: Sen bize peygamber olarak gelmeden önce de, geldikten sonra da bize işkence edildi. Yani musibet onlardan ayrılmadı. Onlar Hz. Musa'nın peygamberliğinden önce de, sonra da azap ve işkence içersinde olduklarını söylemek istediler. Mûsâ şöyle dedi: Umulur ki, rabbınız Firavun'u ve kavmini helak eder. Onların helak olmasından sonra yurtlarında yerlerine sizi geçirir. Sizi onların yerlerine geçirdikten sonra, nasıl davranacağınıza bakar. Bundan maksat, onları Allah'a itaate teşvik etmektir. Yüce Allah Hz. Musa'nın bu ümidini gerçekleştirerek Firavun'u boğdu ve İsrail oğullarını Mısır yurduna sahip kıldı. Ebu Hayyan şöyle der: Mûsâ, Allah'a karşı edepli davranarak sözü "ümit" şeklinde söyledi.[207][207]

## Edebi Sanatlar

**1.** Kötülüğün yerine iyiliği getirdik, cümlesinde hasene ile seyyie kelimeleri arasında tıbak vardır. Aynı zamanda darlık, ve genişlik kelimeleri arasında da tıbak sanatı vardır.
**2.** Onlara semâdan bereket kapılarını açardık. Rahatça elde edilmeleri hususunda, bereketlerin onlara kolaylaştırılması kapıların açılmasına benzetildi. Bu, bir istiaredir. Yani, her taraftan onlara bolca hayır verirdik.
**3.** Ülkelerin halkı emin mi oldular?". Bu cümle uyarı maksadıyla tekrar edilmiştir. Belagat ilminde buna itnâb denir. Bunun bir benzeri de, Allah'ın azabından emin mi oldular. Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın mühlet vermesinden emin olamaz" ayetidir. Ebussuud şöyle der: İnkarcıya, daha fazla açıklamak için tekrar edilmiştir. Allah'ın mekri (yani tuzağı), onun, kulunu derece derece helake götürmesinden ve hiç hesap etmediği bir taraftan onu ya-kalamasından istiaredir.[208][208]
**4.** Şüphesiz, siz benim has adamlanmdansımz." Burada, sihirbazların kalplerindeki şüpheyi gidermek için cümle ve edatları ile pekiştirilmiştir. Bu haber türüne, haber-i inkârı denir.
**5.** Hak ortaya çıktı". Burada istiare vardır. ve yerinde müsteâr olarak kullanılmıştır. Allah daha iyi bilir. [209][209]

## Bîr Uyarı

Firavun hüccet ve delil getirmekten aciz kalınca, yakalayıp süngü ile öldürme yoluna başvurdu. Bütün sapık ve bid'atçılarm durumu budur. Delil getiremeyince tehdide başvurur. [210][210]

---

[207][207] el-Bahr, 4/369
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/340.
[208][208] Ebussuud, 2/184
[209][209] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/340-341.
[210][210] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/341.

**130.** Andolsun ki, biz de Firavun'a uyanları ders alsınlar diye, yıllarca kuraklık ve mahsûl kıtlığı ile cezalandırdık.
**131.** Onlara bir iyilik gelince, "Bu bizim hakkımızdır." derler; eğer kendilerine bir fenalık gelirse, Mûsâ ve Onunla beraber olanları uğursuz sayarlardı. Bilesiniz ki, onlara gelen uğursuzluk Allah katındandir, fakat onların çoğu bunu bilmezler.
**132.** Ve dediler ki: "Bizi büyülemek için ne mucize getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz."
**133.** Biz de ayrı ayrı nıu'cizeler olarak onların üzerine tufan, çekirge, bit, kurbağalar ve kan gönderdik; yine de büyüklük tasladılar ve günahkâr bir kavim oldular.
**134.** Azap üzerlerine çökünce, "Ey Mûsâ! sana verdiği söz hürmetine, bizim için Rabbine dua et, eğer bizden azabı kaldırırsan, mutlaka sana inanacağız ve muhakkak israil oğullarını seninle göndereceğiz." dediler.
**135.** Biz, ulaşacakları bir müddete kadar onlardan azabı kaldırınca, hemen sözlerinden dönüverdiler.
**136.** Biz de, âyetlerimizi yalanlamaları ve onlardan gafil kalmaları sebebiyle kendilerinden intikam aldık ve onları denizde boğduk.
**137.** Hor görülüp ezilmekte olan o kavmi de, içini bereketle doldurduğumuz yerin doğu taraflarına ve batı taraflarına mirasçı kıldık. Sabırlarına karşılık Rabbinin İsrailoğullarına verdiği güzel söz yerine geldi. Firavun ve kavminin yapmakta olduklarını ve yetiştirdikleri bahçeleri helak ettik.
**138.** İsrailoğullarını denizden geçirdik, orada kendilerine mahsus birtakım putlara tapan bir kavme rastladılar. Bunun üzerine; "Ey Mûsâ! Onların ilâhları olduğu gibi, sen de bizim için bir ilâh yap!" dediler. Mûsâ, "Gerçekten siz Câhil bir toplumsunuz, "dedi.
**139.** Şüphesiz bunların içinde bulundukları din yıkılmıştır ve yapmakta oldukları da bâtıldır.
**140.** Mûsâ dedi ki: "Allah sizi alemlere üstün kılmışken, ben size Allah'tan başka bir ilâh mı arayayım?"
**141.** Hatırlayın ki, size azabın en kötüsünü tattıran Firavun'un adamlarından sizi kurtardık. Onlar oğullarınızı öldürüyorlar, kadınlarınızı sağ bırakıyorlardı. İşte bunda, size Rabbiniz tarafından büyük bir imtihan vardır.
**142.** Mûsâ ile otuz gece sözleştik ve ona on gece daha ilave ettik; böylece Rabbinin ta'yin ettiği vakit kırk geceyi buldu. Mûsâ, kardeşi Harun'a dedi ki: "Kavminin içinde benim yerime geç, onları ıslah et, bozguncuların yoluna uyma."
**143.** Mûsâ ta'yin ettiğimiz vakitte gelip de Rabbi onunla konuşunca: "Rabbim! Bana göster de seni göreyim!" dedi. Rabbi, "Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!" buyurdu. Rabbi o dağa tecellî edince onu paramparça etti, Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca: "Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim" dedi.

**144.** Allah "Ey Mûsâ" dedi, "ben risâletlerimle ve sözlerimle seni insanların başına seçtim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol."
**145.** Nasihata ve her şeyin açıklanmasına dâir ne varsa hepsini Mûsâ için levhalarda yazdık. Ve dedik ki: "Bunları kuvvetle tut, kavmine de onun en güzelini almalarını emret. Yakında size, yoldan çıkmışların yurdunu göstereceğim."
**146.** Yeryüzünde haksız yere böbürlenenleri, â-yetlerimden uzaklaştıracağım. Ona bütün mucizeleri görseler yine de iman etmezler. Doğru yolu görseler onu yol edinmezler. Azgınlık yolunu görürlerse, hemen ona saparlar. Bu durum, onların âyetlerimizi yalanlamalarından ve onlardan gafil olmalarından ileri gelmektedir.
**147.** Ayetlerimizi ve âhirete kavuşturmayı yalanlayanların amelleri boşa çıkmıştır. Onlar, yalnız yapmakta oldukları amellerle cezalandırılırlar.
**148.** Musa'nın arkasından, kavmi, zînet takımlarından böğürtüsü olan bir buzağı heykelini ilâh edindiler. Görmediler mi ki o, onlarla ne konuşuyor ne de onlara yol gösteriyor? Onu benimsediler ve zâlimlerden oldular.
**149.** Kendilerinin gerçekten sapmış olduklarını görüp pişman olduklarında dediler ki: "Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa mutlaka ziyana uğrayanlardan olacağız.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Hz.Mûsâ'nın azgm Firavun ile olan kıssası ibret ve nasihatlarla dolu
olduğu için, âyetler ardarda onlardan söz etmeye devam etmektedir. Burada Firavun'un kavminin başına gelen belâ ve musibetlerden Allah'ın kendilerini imtihan ettiği kıtlık ve kuraklıktan ve kâfirliklerinde ve Allah'ın âyetlerini yalanlamadaki İsrarları neticesinde başlarına gelen tufan, çekirge ve diğer musibetlerden söz etti. Bundan sonra âyetler, Allah'ın İsraüoğullarına lütfettiği çeşitli nimetleri açıkladı ki bu nimetlerin en büyüğü, düşmanlarının helak edilmesi ve kendilerinin selâmet ve emniyet içersinde denizi geçmeleridir. [211][211]

## Kelimelerin İzahı

Sinîn, kıtlık ve kuraklık mânâsına gelennin çoğuludur. Uğursuz sayarlar. Fiilin aslıdır. Fal için kuş salıvermek mânâsına gelen den alınmış olup daha sonra uğursuzlukta kullanılmıştır.
Tufan; telef eden, yok eden sel demektir.
Kummel, buğday biti demektir. Bunlar buğday ve diğer hububatta bul unupy onları bozan küçük haşerelerdir.
Ricz, azâb demektir. Sin ile okunan ise pislik manasınadır. Bazan azap manasına kullanılır.
Yemm, deniz manasınadır.

---

[211][211] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/346-347.

Devam ediyorlar. devamlı olarak orada durdu manasınadır.
Mütebber, helak olmuş demektir. helak manasınadır.
Saikan, baygın bir halde. Bir kimse bayıldığında denir. [212][212]

## Âyetlerin Tefsiri

**130.** Cümlenin başında bulunan lam, mahzuf bir yemini pekiştirmektedir. Yani: Allah'a andolsun ki, şüphesiz biz Firavun'u ve tâbîlerini kıtlık ve kuraklıkla imtahan ettik. Birçok afetle meyvelerini yok etmek suretiyle onları imtihan ettik. Tefsirciler der ki: Bir hurma ağacında sadece bir meyve bulunuyordu.[213][213] Belki öğüt alırlar da kalpleri yumuşar. Çünkü şiddet onların Allah'a dönmelerini O'ndan korkmalarını ve kalplerinin yumuşamasını sağlar. Bundan sonra Yüce Allah onların, bu sıkıntı ve şiddetlere rağmen inat ve küfürlerinden başka bir şeylerinin artmadığını açıkladı ve şöyle buyurdu: [214][214]

**131.** Onlara bolluk ve refah geldiğinde: Bu bizim ve mutluluğumuz içindir. Biz buna layığız derler. Onlara kuraklık ve şiddet geldiğinde, bunu Mûsâ ve beraberin deki mü'minlerin uğursuzluğuna bağlarlar. Yani: Bu, onların uğursuzluğı yüzündendir derlerdi. Yüce Allah onların bu iddialarını reddederek buyurdı ki: bilesiniz ki onlara isabet eden hayır veya şer, Allah'ıı takdiri iledir. Musa'nın uğursuzluğundan değildir. İbn Abbas şöyle der: Emir Allah tarafındandır. Onların uğursuzluğu Allah tarafından ve onun hükmüyledir.[215][215] Fakat onların çoğu bilmez. başlarına gelen kıtlık ve şiddetler, Mûsâ tarafından değil, kendirinden dolayı Allah katından gelmiştir. [216][216]

**132.** Firavun'un Musa'ya dedi ki: Ey Mûsâ! Bizi, içinde bulunduğumuz dinden çevirmek için hangi mucizeyi getirirsen getir, sana asla inanmayacağız. Zenanser şöyle der: Eğer dersen ki, onlar Musa'nın getirdiklerine nasıl önee âyet (mucize) diye isim verdiler, sonra da onunla bizi büyülemen için... dediler Ben derim ki: Onlar, o mucizelerin âyet olduklarına inandıkları için onlara âyet demediler. Bunu, ancak alay ve eğlence maksadıyla söylediler.[217][217]

**133.** Onların üzerlerine şiddetli yağmur Hatta o yağmurun suyunda yüzdüler. Neredeyse helak olacaklardı. ibn abbas şöyle der: Tûfân; boğucu, ekin ve meyveleri yok edici çok yağnlur inektir.[218][218] Aynı şekilde onların üzerine çekirge gönderdik. Ekinjerjm-meyvelerini, hatta elbiselerini dahi yedi. Hububatlarını ütecek ekin biti gönderdik. Bunlar, çekirgelerden geri kalanları yok ediyorl gir görüşe göre Kummel, meşhur bittir. Bu bit onların elbiseleri ile

---

[212][212] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/347.
[213][213] Taberî, 13/46
[214][214] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/347.
[215][215] Rûhu'l-Meânî, 9/32
[216][216] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/347-348.
[217][217] Keşşaf, 2/146
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/348.
[218][218] Muh. İbn Kesir, 2/45

bedenleri arasına girer ve kanlarını emerdi. Kurbağalar gönderdik. Hattâ evleri ve yemekleri kurbağa doldu. Onlardan birisi konuşmak üzere açtığında, kurbağa hemen ağzına atlardı. kelimesi keliiyv çoğuludur. Onlara kan gönderdik. Yani suları kan haline geldi. Hangi kuyudan ve nehirden su içmek isteseler, onu kan olarak bulurlar Bunları apaçık alâmetler olarak gönderdik. Bunlarda ibretler Ve nas ihatlar vardır. Bununla birlikte iman etmeyi kibirlerine yediremeciiier Günahlara daldıkları için, yine de büyülıuj, tas layıp mucizelere inanmadılar. [219][219]

**134.** Anlatılan azap onların üzerine çökünce, dediler ki: Ey Mûsâ! Bizim için Rabbirie dua et de, sana verdiği peygamberlik hürmetine bu, belayı bizden kaldirsm Zemahşerî şöyle der: Allah'ın sana lütfettiği peygamberlik hürmetine senden istediğimiz duayı bizim için yap.[220][220] Cümle başındaki lâm, yemin lamıdır. Yani: Ey Mûsâ! Vallahi içinde bulunduğumuz azabı bizden kaldmrsan, senin getirdiğin kitaba mutlaka inanacağız ve gerçekten İsrailoğullarını serbest bırakacağız. Firavunun kavmi İsrailoğullarını çok âdî işlerde çalıştırıyorlardı. [221][221]

**135.** Musa'nın duası ile mutlaka ulaşacakları bir zamana kadar onlardan azabı kaldırınca, hemen sözlerinden dönüyor ve inkârlarında ısrar ediyorlar. İbn Abbas: Ulaşacakları vakit, boğulacakları vakittir, der. [222][222]

**136.** Biz denizde boğmak suretiyle onlardan intikam aldık, Allah'ın âyetlerini yalanlamaları, onlardan yüzçevirmeleri ve onlara aldırış etmemelerinden dolayı Firavunu ve kavmini boğduk. [223][223]

**137.** Onların hizmetinde ezilen İsrailoğullarını da Şam bölgesine vâris kıldık. Onları bölgenin doğusuna ve batısına, köşe bucak her tarafına sahip kıldık. Burası birçok mal ve meyve ile bereketlendirdiğimiz bir yerdir. Allah'ın İsrailoğullarına, onları yeryüzünde yerleştireceğine ve düşmanlarına karşı onlara yardım edeceğine dâir verdiği doğru söz gerçekleşti. Taberî şöyle der: Onun güzel sözünden maksat şu âyettir: ise yerde güçsüz düşürülenlere lütufta bulunmak, onları Önderler yapmak ve onları (mukaddes topraklara) vâris kılmak istiyorduk.[224][224] Eziyetlere sabırlarından dolayı onlara bu mükafaatı verdik. Firavun ve kavminin yaptığı sarayları, binaları, yetişdirdikleri tarla ve bahçeleri yıkıp harap ettik.
Burada Firavun ve kavminin kıssası sona erer. Bundan sonra, İsrail-oğullarmdan, Allah'ın onlara bolca lütfettiği büyük nimetlerden ve onlara gösterdiği büyük mucizelerden bahseden yeni bir konu başlar. Yüce Allah bu

---

[219][219] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/348.
[220][220] Keşşaf, 2/148
[221][221] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/348.
[222][222] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/348-349.
[223][223] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/349.
[224][224] Kasas sûresi, 28/5

konuyu, Rasulünün onlardan gördüğü kötülüklere karşyı onu teselli etmek için açıklar. [225][225]

**138.** İsrailoğullarını denizden geçirdik. Bu deniz, şimdiki Süveyş Kanalı'nın bitişiğinde bulunan Kızıl Deniz'dir. Onlar, kendilerine ait putlara ibadete devam eden bii kavme uğradılar. Dediler ki: Ey Mûsâ! Bunların ibadet ettikleri putları gibi, bize de, ibadet edeceğimiz bir put yap. İbn Atıyye şöyle der: Görünen odur ki, İsrailoğulları gördüklerini beğenmişler, bunun Musa'nın dininde ve kendisiyle Allah'a yaklaşılan hei şeyde olmasını istemişlerdir. Yoksa onları Mûsâya: Bize bir ilâh yap da sa dece ona ibadet edelim demiş olmaları uzak ihtimaldir.[226][226] Mûsâ: Gerçekten siz, Allah'ın büyüklüğünü ve onun ortaktan ve benzerder uzak tutulması gerektiğini bilmeyen bir toplumsunuz. Zemahşerî şöyle der Hz.Mûsâ onların gördükleri bu büyük âyet ve mucizeden sonra bu şeklid' konuşmalarına hayret etti ve onları mutlak cehaletle vasıflandırdı ve bun vurgulu bir şekilde ifâde etti. Çünkü onlardan gördüğü bu şeyden daha büyük ve daha âdî cehalet olmaz..[227][227]

**139.** Şüphesiz bunların mensup oldukları bâtıl din yani putperestlik yıkılıp yok olacaktır. Bunların amelleri tamamen bâtıldır ve yok olup gitmiştir. Çünkü bunlar ibadete lâyık olmayan şeylere tapıyorlar. [228][228]

**140.** Mûsâ dedi ki: Ben size ibadete layık olan Allah'tan başka bir ma'bûd mu arayayım? Halbuki Allah, güzel nimetler vermek suretiyle sizi diğerlerine üstün kıldı. Taberî: "Allah sizi, zamanınız ve asrınızda diğer alemlere üstün kıldı." şeklinde tefsir eder.[229][229]

**141.** Ey İsrailoğulları! Daha Önce size verdiğim nimetleri hatırlayın. Hani sizi Firavun'un kavminden kurtardım. Onlar size işkencelerin en kötüsü ve en korkuncunu tattırıyorlardı. Yüce Allah bu işkenceyi açıklayarak şöyle buyurdu: Erkeklerinizi kesiyor, kızlarınızı hizmette kullanmak için sağ bırakıyorlardı. Bu işkencede Allah sizi büyük bir imtihan ve denemeye tabî tuttu ve sizi ondan kurtardı. Hâlâ ona şükretmiyor musunuz? [230][230]

**142.** Bize otuz gece ibâdet etmesi için Mûsâ ile sözleştik ve otuz gece geçtikten sonra ona on gece daha ilave ettik. Böylece ibâadet kırk gecede tamamlandı. Zemahşerî şöyle der: Rivayet edildiğine göre Hz.Mûsâ Mısırda iken İsrailoğullanna eğer Allah düşmanlarını helak ederse, onlara Allah katından neyi yapacaklarını ve neyi yapmayacaklarını açıklayarak bir kitap getireceğine dâir

---

[225][225] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/349.
[226][226] Ebu Hayyan, el-Bahr, 4/378
[227][227] Keşşaf, 2
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/349-350.
[228][228] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/350.
[229][229] Taberî, 13/84
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/350.
[230][230] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/350.

söz verdi. Firavun helak olunca Hz.Mûsâ, Allah'tan bu kitabı istedi. Allah ona zilkade ayında otuz gün oruç tutmasını emretti. Bu otuz günü tamamlayınca ağzının değişen kokusundan hoşlanmayarak misvak kullandı. Bunun üzerine Allah ona şöyle vahy etti. Bilmiyor musun ki benim katımda oruçlunun ağzının kokusu misk kokusundan daha güzeldir? Bundan sonra Yüce Allah, Hz.Musa'ya orucuna zilhicce ayından on gün daha ilâve etmesini emretti.[231][231] Hz.Mûsâ kardeşi Harun'a, "Ben dönünceye kadar bunların başında benim yerime sen dur, benim halifem ol." dedi. Onların durumunu ıslah et, Allah'a isyan ederek yeryüzünde fesat çıkaranların yolundan gitme. [232][232]

**143.** Mûsâ kendisine söz verdiğimiz vakitte gelerek Rabbine münacatta bulunup Rabbi de vasıtasız olarak onunla konuşunca Mûsâ (a.s): "Rabbim Mukaddes zâtını bana göster de sana bakayım." dedi. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah kelâmını Musa'ya işittirince Mûsâ Rabbini görmeyi arzuladı ve ona bakmak için istekte bulundu.[233][233] Rabbi ona cevap vererek buyurdu ki: Dünyada beni göremezsin. Çünkü insan bünyesinin buna gücü yetmez. Fakat senden daha kuvvetli olan dağa tecellî edeceğim, eğer dağ sarsılmaz da yerinde kalırsa o zaman sen de beni görebilirsin. Aksi takdirde sen buna tahammül edemezsin. Rabbinin nurundan, serçe parmağın ucunun yansı kadar görünence, dağ parçalanıp dağıldı, Mûsâ (a.s)'da gördüğü olayın şiddetinden bayılıp düştü. İbn Abbas şöyle der: Yüce Allah'tan dağa ancak serçe parmağı kadar bir nur tecellî etti de dağ toprak oldu. Mûsâ da bayılıp düştü.[234][234] Hadiste Dağ yere battı.[235][235] buyurulmuştur. Mûsâ ayılmca, "Rabbim! Seni noksan sıfatlardan ve herhangi bir kimsenin seni dünyada iken görmesinden tenzih ederim. Seni dünyada iken görmek istediğim için tevbe ettim. Ben senin azamet ve büyüklüğüne inananların ilkiyim. [236][236]

**144.** Allah buyurdu ki: Ey Mûsâ! Ben" sana ilâhî risâleti vermek ve vasıtasız olarak konuşmakla seni zamanındaki insanlara tercih ettim. Sana verdiğim peygamberlik ve üstün bilgi şerefini al ve verdiği güzel nimetlerden dolayı Rabbine şükret Ebussuûd şöyle der: Âyet, Hz.Mûsâ'nm Allah'ı görme isteğinin kabul edilmemesinden dolayı onu tesellî mâhiyetinde söylenmiştir. Sanki şöyle denilmiş: Sana kendimi göstermedimse bilesin ki âlemlerde kimseye vermediğim büyük nimetleri sana vermişimdir. Onu ga-nimet bil ve ona şükretmeye devam et.[237][237]

**145.** Ona İsrail oğullarının dinleri hususunda muhtaç oldukları her türlü öğüt ve nasihati yazdık. Helal ve haramı açıklayan hükümleri genişçe anlattık. Bunların

---

[231][231] el-Keşşaf, 2/151
[232][232] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/350.
[233][233] Kurtubî, 7/278
[234][234] Taberî, 13/97
[235][235] Tirmizî, Tefsir 7
[236][236] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/350-351.
[237][237] Ebussuûd, 2/195
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/351.

hepsi Tevrat'ın levhalarında mevcuttur, Öğüt alsınlar ve günahlardan sakınsınlar diye, bir de her türlü şer'î yükümlülükleri açıklamak için bunları yazdık. Onu azim sahiplerine yakışır bir şekilde gayret ve ciddiyetle al.
İsrailoğullarını da teşvik ederek en faziletlisini, yani ruhsatları değil azimetleri almalarını emret. Meselâ affetmek kısas yapmaktan daha faziletli, sabretmek te intikam almaktan daha üstündür. Nitekim Yüce Allah bir âyette şöyle buyurmuştur. Kim sabreder ve affederse şüphesiz bu hareketi, yapılmaya değer işlerdendir.[238][238] İbn Abbas şöyle der: Hz. Musa'ya Tevrat'ı kavminden daha kuvvetli ,ve sağlam alması emredildi.[239][239] Yakında fâşıkların yani Firavun ve kavminin yurdunun ne olduğunu göreceksiniz. İbret alasınız da onlar gibi olmayasınız diye yurtlarının nasıl ıssız kaldığını, fasıklıklann-dan dolayı nasıl helak edildiklerini göreceksiniz. Çünkü o yurdu halkından ıssız bir şekilde görmek, ibret alma ve günahlardan sakınmayı gerektirir. [240][240]

**146.** Yeryüzünde haksız yere böbürlenenlere âyetlerimi anlama imkânı vermeyeceğim. Onlar artık âyetlerde olanları düşünüp anlayamazlar. Böbürlenmelerine karşılık ceza olarak kalplerini mühürleyeceğim. Zemahşerî şöyle der: Bu âyet, kibirleri ve Allah'ın âyetlerini inkârları sebebiyle Allah'ın âyetlerinden uzaklaştırılanların sonunda uğrayacakları azaba karşı muhatapları uyarmaktadır ki onlar gibi olmasınlar ve onların gittikleri yoldan gitmesinler.[241][241] Onlar, kendilerine indirilen bütün Kur'an âyetlerini veya her türlü Rabbânî mucizeleri görseler de yine onları tasdik etmezler. Hidâyet ve kurtuluş yolunu görseler de ona girmezler. Sapıklık ve fesat yolunu görürlerse hemen oraya girerler. Nitekim âyet-i kerimede şöyle buyurulmuştur: Biz onlara doğru yolu gösterdik, fakat onlar körlüğü hidâyete tercih ettiler.[242][242] gtite, Onların Allah'ın hidâyeti ve şeriatinden dönmeleri, Allah'ın âyetlerini yalanlamalarından ve mutluluklarının sebebi olan âyetlerden gafil olmalarından ileri gelmektedir. Zira onlar, Allah'ın âyetlerini düşünüp te ibret almazlar. [243][243]

**147.** Allah'ın âyetlerini ve âhirette Allah'a kavuşacağını inkâr edip öldükten sonra dirilmeye inanmayanları var ya, işte onların dünyada işledikleri hayırlı amelleri, yani yaptıkları iyilikler, akrabayı ziyaret, ona yardım, sadaka ve benzeri amelleri boşa çıkmıştır. İman etmedikleri için sevapları yok olup gitmiştir. Onlara dünyada yaptıklarından başka şeye göre mi sevap veya ceza verilecek? [244][244]

**148.** Musa'nın arkasından kavmi, zînet takımlarından, böğürebilen bir buzağı heykelini ilâh edindiler. Hafız İbn Kesir şöyle der: Yüce Allah, Sâmirî'nin zînet

---

[238][238] Şûra sûresi, 42/43
[239][239] Taberî, 13/110
[240][240] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/351-352.
[241][241] el-Keşşâf, 2/159
[242][242] Fussılet sûresi, 41/17
[243][243] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/352.
[244][244] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/352.

takımlarından Israüoğulları için yapmış olduğu buzağıya ibadet edenlerin düştükleri sapıklığa haber vermektedir. Sâmirî, onlar için süs eşyalarından ruhsuz bir buzağı heykeli yaptı. Heykeli o şekilde yaptı ki içine rüzgar giriyor ve ondan böğürtü yani sığır sesi gibi bir ses işitiliyordu.[245][245] Âyette geçen kaydından maksat olayın Hz.Mûsâ'nm, Rabbi ile konuşmak için Tûr dağına gitmesinden sonra meydana geldiğini bildirmektir. Bu soru kınama ve azarlama ifade eder. Yani buzağıda yaratıcı ve rızık vericinin sıfatlarından hiçbiri bulunmadığı halde onu nasıl ilâh edinip ona taptılar!? O ne konuşma gücüne, ne de onları mutluluk yoluna iletecek güce sahiptir. Şu halde onu nasıl ilâh ediniyorlar? Buzağıyı ilâh edinip ona ibadet ettiler ve böylece kendilerine zulmedenler oldular. Çünkü onlar, eşyayı konulması gereken yerden başka yere koydular. edindiler" lafzının tekrar edilmesi onların adîliğini daha fazla vurgulamak içindir. [246][246]

**149.** İşledikleri günahlara pişman olup buzağıya ibadet etmelerinden dolayı duydukları pişmanlık ve üzüntü şiddetlenince ve kendilerinin dalâlete düştükleri, gözleriyle görüyorlarmış gibi apaçık ortaya çıkınca dediler ki Rabbimiz bizi rahmet ve mağfiretiyle ıslâh etmezse biz mutlaka helak olanlardan oluruz. İbn Kesir şöyle der: Bu durum, onların günahlarım itiraf ettiklerini ve Yüce Allah'a sığındıklarını göstermektedir.[247][247]

## Edebi Sanatlar

**1.** ile başlayan âyette iyilik, kelimesi ile kötülük, kelimesi arasında tıbak sanatı vardır. uğursuzlukları, lafzı ile uğursuz sayarlar, lafzı arasında da cinas-ı iştikak vardır. Bunların her ikisi de edebî sanatlardandır.
**2.** Firavun'un yapmakta olduğu şeyi yok ettik." Bu cümlede mânâyı muhatabın zihninde tasvir etmek için geçmiş zaman yerine şimdiki zaman kipi kullanılmıştır. Yetiştirmekte oldukları bahçeleri ifadesi de onun gibidir. Bunların aslı yaptıklarını ve yetiştirdiklerini" şeklindedir.
**3.** Gerçekten siz câhil bir toplumsunuz." Burada cehaletin onlarda bir huy ve geçmişte de gelecekte de onlardan ayrılmaz bir tabiat olduğunu bildirmek için cahillik ettiniz" yerine cahillik ediyorsunuz" şeklinde ifade edilmiştir.[248][248]
**4.** Yakında size yoldan çıkmışların yurdunu göstereceğim." Burada iyi kulların yoluna teşvik hususunda mübalağa etmek için üçüncü şahıs kipinden ikinci şahıs kipine dönüş vardır. Aslı Onlara göstereceğim" dir.
**5.** Pişman olduklarında. Bu da kinaye babındandır. Aşırı derecedeki pişmanlıktan kinayedir. Çünkü pişman olan kimse üzüntüsünden elini ısınr.
**6.** doğular ve batılar kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır. [249][249]

---

[245][245] Muhtosar-ı İbn Kesir, 2/51
[246][246] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/352-353.
[247][247] Muhtasar-ı İbn Kesir 2/51
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/353.
[248][248] Bunu Ebu Hayyan demiştir. Bkz. el-Bahr, 4/378
[249][249] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/353-354.

## Bir Uyarı

Ehl-i sünnet mezhebi mensuplarının tümüne göre, mü'minler âhirette Rablerini göreceklerdir. Mutezile ise Beni asla görmeyeceksin" âyetini delil getirerek bunu reddetmişlerdir. Halbuki bu âyette Mutezile'nin tutunacağı bir şey yoktur. Bilakis bu âyet Ehl-i sünnet ve'l-cemaat'in, Allah'ın görülebileceğine dâir, delilidir. Çünkü Allah'ın görülmesi imkân- sız olsaydı Hz. Mûsâ onu istemezdi. Zira peygamberler, Allah hakkında câ- iz olan ile muhal olanı bilirler. Eğer Allah'ın görülmesi imkânsız olsaydı cevapta yasaklama ve sertlik olurdu. Nitekim Hz.Nuh, oğlunu isteyince Yüce Allah ona O halde hakkında bilgin olmayan şeyi benden isteme! Ben sana cahillerden olmamanı tavsiye ederim.[250[250]] buyurdu. Allah'ın görülmesi isteğini yasaklamak sadece dünyadadır. Çünkü beşer bünyesi zayıftır buna tahammül edemez. Mücâhid der ki: Yüce Allah Hz. Musa'ya şöyle buyurdu "ji\jî ^ sen beni asla görmeyeceksin." Çünkü sen buna tahammül edemezsin. Fakat senden daha kuvvetli ve dayanıklı olan dağa tecelli edeceğim. Eğer benim heybetime dağ dayanabilir, sabreder ve yerinde kalırsa senin de beni görmen mümkün olur. Eğer dağ dayanamazsa sen hiç dayanamazsın. İşte bu suretle Yüce Allah, Hz. Musa'ya dağı Örnek verdi, yoksa mutlak olarak görmeyi imkânsız kılmadı. Âhirette görme olayının meydana geleceğini Allah'ın kitabı açıklamış ve şöyle buyurmuştur: O gün bir takım yüzler parlayacaak, Rablerine bakacaklardır.[251[251]] İşte bunu bid'atçıdan başkası reddetmez. [252[252]]

## Faydalı Bilgiler

Hz.Mûsâ, Allah'ın kelamını işitince O'nu görmeyi arzu etti. Çünkü sevgilinin sözünü işitme zevkine eren kimse ona karşı daha fazla arzu ve iştiyak duyar. Aşağıdaki beyti söyleyen ne güzel söylemiş: Şevkin en tatlı olduğu an, yurtların yurtlara yaklaştığı gündür, [253[253]]

## Bir Latife

Mutluluk ta bedbahtlık ta Allah'ın elindedir. İmrân oğlu Musa'yı Firavun büyüttü. Mûsâ mü'min idi. Sâmirî Musa'yı ise Cebrail terbiye etti. Halbuki o kâfir oldu. Sâmirî Musa'ya Cibrîl-i Emin'in terbiyesi fayda vermedi. Lânetli Firavun'un terbiyesi de Mûsâ Kelimullah'a zarar vermedi. Bu mânâyı vurgulamak için bir şâir şu beyitleri inşâd etmiştir.
Kişi ezelde bahtiyar olarak yaratılmamışsa onu terbiye eden de ziyandadır. Bunu ümid eden de. Çünkü Cebrail'in terbiye ettiği Mûsâ kâfir idi. Firavun'un terbiye

---

[250[250]] Hud sûresi, 11/46
[251[251]] Müddesir sûresi, 75/22,23
[252[252]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/354.
[253[253]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/354.

ettiği Mûsâ ise peygamberdi. [254][254]

**150.** Mûsâ, kızgın ve üzgün bir halde kavmine dönünce; "benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız!" Rabbinizin emrini beklemeyip acele mi ettiniz?" dedi. Tevrat levhalarını yere attı ve kardeşinin başını tutup kendine doğru çekmeye başladı. Kardeşi: "Anam oğlu! Bu kavim beni cidden zayıf gördüler ve nerede ise beni öldüreceklerdi. Sen de düşmanları bana güldürme ve beni bu zâlim kavimle beraber tutma!" dedi.
**151.** Mûsâ da, "Ey Rabbim, beni ve kardeşimi bağışla, bizi rahmetine kabul et. Zira sen merhametlile-rin en merhametlisisin!" dedi.
**152.** Buzağıyı ilâh edinenler var ya, işte onlara mutlaka Rablerinden bir gazap ve dünya hayatında bir alçaklık erişecektir. Biz iftiracıları böyle cezalandırırız.
**153.** Kötülükler yaptıktan sonra ardından tevbe edip de îman edenlere gelince, şüphesiz ki o tevbe ve îmandan sonra, Rabbin elbette bağışlayan ve merhamet edendir.
**154.** Musa'nın öfkesi dinince, levhaları aldı. Levhalardaki yazıda Rablerinden korkanlar için hidâyet ve rahmet vardı.
**155.** Mûsâ tayin ettiğimiz vakitte kavminden yet- miş adam seçti. Onları o müthiş deprem yakalayınca, Mûsâ dedi ki: "Ey Rabbim, dileseydin onları da beni de daha önce helak ederdin. İçimizden birtakım beyinsizlerin işlediği yüzünden hepimizi helak edecek misin? Bu iş, senin imtihanından başka bir şey değildir. Onun- la dilediğini saptırırsın, dilediğini de doğru yola iletirsin. Sen bizim sahihimi/sin, bizi bağışla ve bize acı, sen bağışlayanların en iyisisin!
**156.** Bize, bu dünyada da iyilik yaz âhirette de. Şüphesiz biz sana döndük." Allah buyurdu ki: "Kimi dilersem onu azabıma uğratırım; rahmetim ise her şeyi kaplamıştır. Onu, sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım."
**157.** Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı bul- dukları o elçiye, o ümmî Peygamber'e uyanlar var ya, işte o Peygamber onlara iyilği emreder, onları kötü-lükten meneder, onlara temiz şeyleri helâl, pis şeyleri haram kılar. Ağırlıklarını ve üzerlerindeki zincirleri indirir. O Peygamber'e inanıp ona saygı gösteren, ona yardım eden ve onunla beraber gönderilen nûr'a uyan- lar var ya, işte kurtuluşa erenler onlardır.
**158.** De ki: "Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın elçisiyim. Ondan başka ilâh yoktur, O diriltir ve öldürür. Öyle ise Allah'a ve Allah'a ve onun sözlerine inanan ümmî Peygamber olan Rasûlüne îman edin ve O'na uyun ki, doğru yolu bulaşınız."
**159.** Musa'nın kavminden hak ile doğru yolu gösteren ve onun sayesinde âdil davranan bir topluluk vardır.
**160.** Biz İsrailoğullarım, oymaklar halinde oniki kabileye ayırdık. Kavmi kendisinden su isteyince, Musa'ya, "âsânı taşa vur!" diye vahyettik. Derhal ondan oniki pınar fışkırdı. her kabile içeceği yeri belledi. Sonra üzerlerine

[254][254] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/354-355.

bulutla gölge yaptık, onlara kudret helvası ve bıldırcın eti indirdik. "Size verdiğimiz rızıklarm temizlerinden yeyin." dedik. Onlar bize zulmetmediler, fakat kendilerine zulmediyorlardı.
**161.** Onlara, "Şu şehirde yerleşin, ondan dilediğiniz gibi yeyin, "bağışlanmak istiyoruz" deyin ve kapıdan eğilerek girin ki, hatalarınızı bağışlayalımiyilik yapanlara ileride ihsanımızı daha da artıracağız.
**162.** Fakat onlardan zâlim olanlar sözü kendilerine söylenenden başkasıyla değiştirdiler. Bizde zulmetmelerinden ötürü üzerlerine gökten bir azap indirdik.
**163.** Onlara, deniz kıyısında bulunan şehir halkının durumunu sor. Hani onlar Cumartesi günü hakkında haddi aşıyorlardı. Çünkü Cumartesi günlerinde balıklar meydana çıkarak akın akın onlara gelirdi. Cumartesi dışındaki günlerinde ise gelmezlerdi. İşte böylece biz, yoldan çıkmalarından dolayı onları imtihan ediyorduk.
**164.** İçlerinden bir topluluk, "Allah'ın helak edeceği, yahut şiddetli bir şekilde azap edeceği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?" dedi. Dediler ki: "Rabbinize mazeret beyân edelim diye bir de sakınırlar ümidiyle...
**165.** Onlar kendilerine yapılan uyarıları unutunca, biz de kötülükten men edenleri kurtardık, zulmedenleri de yapmakta oldukları kötülüklerden ötürü şiddetli bir azap ile yakaladık.
**166.** Kibirlerinden dolayı kendilerine yasak edilen şeylerden vazgeçmeyince onlara "Aşağılık maymunlar olun!" dedik.
**167.** Rabbin, elbette Kıyamet gününe kadar onlara en kötü eziyeti edecek kimseler gönderceğini ilân etti. Şüphesiz Rabbin cezayı çabuk verendir. Ve O, çok bağışlayan, merhamet edendir.
**168.** Onları gurup gurup yeryüzüne dağıttık. Onlardan iyi kimseler vardır, yine onlardan bundan aşağıda olanları da vardır. Belki döner diye, onları iyilik ve kötülüklerle imtihan ettik.
**169.** Onların ardından da şu değersiz dünya malını alıp, "Nasıl olsa bağışlanacağız" diyerek Kitâb'a vâris olan bir takım kötü kimseler geldi. Onlara, ona benzer bir menfaat daha gelse onu da alırlar. Peki, kitapta Allah hakkında gerçekten başka bir şey söylemeyeceklerine dair söz almamışlar mıydı? Ahiret yurdu, sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ aklınız ermiyor mu?
**170.** Kitâb'a sımsıkı sarılıp namazı dosdoğru kılanlar var ya, işte biz böyle sâlih kişilerin ecrini zayi etmeyiz.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Bu âyet-i kerimeler Hz. Musa'nın İsrailoğulları ile olan kıssasını, Allah'ın onlara verdiği bol nimetleri ve onların bu nimetlere karşılık gösterdikleri inkâr ve isyanları anlatmaya devam ediyor. Bu âyetler Karye halkının kıssasını, Cumartesi günü av avlamak suretiyle o günün kudsiyeti-ni ihlâl etmelerini ve Allah'ın onları nasıl maymunlara çevirdiğini anlatır. İşte bunda ibret alanlar için

büyük bir ders vardır. [255][255]

## Kelimelerin İzahı

Esif, derin Üzüntü veya gazap. Üzüntülü kimseye Esîf denir:
İbn Ummi, anamın oğlu demektir. Aslı şeklinde olup sonundan is harfi düşürülmüştür. Şefkat ve yumuşaklık ifade eder.
Sevindiriyorsun. İnsanın başına gelen kötü şeylere sevinmek. Hadiste, "Düşmanın sevinmesinden sana sığınırım.[256][256] şeklinde dua edilmiştir.
Recfe: Şiddetli deprem.
Hudnâ, tevbe ettik, demektir. Bir kimse işlediği günahdan tevbe edip döndüğünde hâde" denir. Bunun geniş zaman kipi Yehûdu" şeklindedir. İsm-i faili gelir. Şâir şöyle der: Ben işlediğim günahtan tevbe eden bir kişiyim.
Ağırlıkları. Isr, zor mükellefiyet demektir. Isr, asıl itibariyle sahibini hareketten alıkoyan ağırlık demektir.
Eğlâl, boyuna veya ele vurulan zincir mânâsına gelir. kelimesinin çoğuludur.
Ona saygı gösterdiler ve ona yardım ettiler, demektir.
Esbat, oğlun veya kızın çocuğu, mânâsına gelen sıbt kelimesinin çoğuludur, daha sonra İsrail oğullarının herbir kabilesine "sıbt" denilmiştir.
Bildirdi. İzan" masdarmdan türemiş olan âzene" fiili ile eş anlamlı olup îlâm manasınadır.
Onlara tattırıyorlardı, demektir.
Half, şer ve kötülükte başkasının yerine geçen demektir. halef ise hayırda başkasının yerine geçen manasınadır. Arapların Allah seni hayırlı selefe hayırlı halef kılsın.! şeklindeki sözleri , bu kelimedendir. [257][257]

## Âyetlerin Tefsiri

**150.** Mûsâ, kavminin buzağıya tapmalarından dolayı, kızgın ve üzgün bir halde onlara dönünce Ben yokken buzağıya ibadet etmekle ne kötü iş yaptınız! Rabbinizin emrini beklemeyip acele mi ettiniz? dedi. Bu emir Hz. Musa'nın Tûr'dan dönmesini beklemekti. Bu soru inkâr içindir. Mûsâ kavminin buzağıya tapmasına Allah için aşır: derecede kızarak ve üzülerek levhaları attı ve kardeşi Harun'un saçındai tuttu; onu kendisine doğru çekmeye başladı. Çünkü o, Harun'un, kavmin buzağıya tapmaktan engelleme hususunda kusur ettiğini sanıyordu. Mûse (a.s.) kötülüklere karşı Allah rızası için aşarı derecede kızardı. İbn Abbas şöyle der: Mûsâ kavmini buzağıya taparken görünce Allah rızası için kıza rak levhaları atıp kırdı ve kardeşinin başından tutup kendisine doğru çek meye başladı.[258][258] Bu, şefkat ve mer hamet isteyen bir seslenme şeklidir.[259][259]

---

[255][255] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/3662.
[256][256] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 11/173 Varyantları için bkz. Buharî,yy Kader, 13; Müslim, Zikr, 53, Nesâî, İstiaze, 24;
[257][257] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/362-363.
[258][258] Taberî 13/123
[259][259] İbn Kesir der ki: Harun, Musa ile ana-baba bir kardeş olduğu halde "ey anamın oğlu demesi onun kendisine karşı daha şefkatli ve merhametli olması içindir.

Yani Hârûn dedi ki: "Ey ananın oğlu! Bu kavim beni zayıf gördü ve bana galip geldiler. Onlara buzağıyı tapmayı yasaklayınca nerede ise beni öldüreceklerdi. Ben onlara nasihatta kusur etmedim. Düşmanları sevindirecek şekilde bana kötülük etme. Beni küçümseyip de düşmanlai güldürme. Beni cezalandırarak veya kusur ettiğimi kabul ederek ben zâlimlerden sayma. Mücâhid burayı: "Beni buzağıya tapan zâlimlerdeı sayma." şeklinde tefsir eder. [260][260]

**151.** Ey Mûsâ, Rabbim Beni ve kardeşimi bağışla, bizi rahmetine kabul et. Sen merha metlilerin en merhametlisisin.." dedi. Hz. Mûsâ, Hârûn (a.s.) 'in görevd kusur etmediğini ve suçsuz olduğunu anlayınca hem kendisi hem de kardeş için mağfiret dileyerek "Rabbim- beni ve kardeşimi bağışla..." dedi. Ze mahşerî şöyle der: Hz. Mûsâ kardeşini incitecek sözler söylediğinden ken dişi için, yerine halifesi olarak görev yapan kardeşinin görev esnasınd meydana gelen muhtemel kusurlarından dolayı da kardeşi için bağış istedi, Her ikisinin de Allah'ın rahmetinden uzak kalmamasını, dünya ve âhirette devamlı olarak rahmet edilmesini diledi.[261][261]

**152.** Erkek sığır olan buzağıyı kendilerine ilah edinip ona ibadet edenler var ya, işte onlar Allah'ın şiddetli gazabına uğrayacaklar. Dünyada da onlara zillet ve horluk gelecektir. Tbn Kesir şöyle der: İsrail oğullarının uğradığı gazap şudur: Onlar birbirlerini öldürmedikçe Yüce Allah onların tevbesini kabul etmemiştir. Zillete gelince, Yüce Allah bunun ardından dünya hayatında zillet ve horluk vermiştir.[262][262] İşte bunların gazap ve zilletle cezalandırdığımız gibi Allah'a iftira eden herkesi böyle cezalandırırız. Sufyan b, Uyeyne şöyle der: "Bütün bid'at sahipleri zelildir.[263][263]

**153.** Kötülük ve masiyetleri işleyip te sonra tevbe ederek Allah'a dönen, imanı üzere devam eden ve imanında ihlas sahibi olanlara gelince Ey Muhammed! İşte bu tevbeden sonra Rabbin elbette onların günahlarını bağışlar ve onlara merhamet eder. Alûsî şöyle der: Bu ayet-i kerime bildiriyor ki: Günahları ne kadar çok ve ne kadar büyük olursa Yüce Allah afvı ve keremi daha çok ve daha büyüktür. Ebu Nuvas ne kadar güzel söylemiş! Allah onu bağışlasın:
Ey Rabbim! Eğer günahlarım büyüyüp çoğaldıysa, şüphesiz biliyorum ki senin afvın daha büyüktür. Eğer senin affını iyilerden başkası ümid etmiyorsa günahkârlar kime sığınıp eman dileyecekler?[264][264]

**154.** Musa'nın, kardeşine ve kavmine karşı olan kızgınlığı sükûnet bulunca atmış olduğu tevrat levhalarını aldı. İnsanları dünya ve âhiret mutluluğuna vesile olan

---

[260][260] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/363.
[261][261] el-Keşşâf, 2/162
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/363-364.
[262][262] Muhtasaru İbn Kesir, 2/52
[263][263] Taberî 13/136
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/364.
[264][264] Rûhu'l-mcânî 9/70
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/364.

şeylere ilettiği için, onda yazılı olan âyetlerde hakka hidayet vemahlûkata rahmet vardır. Bu rahmet, günahları sebebiyle Allah'tan korkan ve onun azabından çekinenler içindir. [265][265]

**155.** Musa, kavminin buzağıya tapmamış olanlarından yetmiş kişi seçti. Buzağıya tapmış olanlardan dolayı özür dilemek üzere, Rabbinin, gelmesine izin verdiği zaman (Tur Dağı'na) geldi. Dağ onları sarsıp, helak oldukları zaman, Hz. Musa, Allah'ın emrine teslim olmuş bir şekilde yalvarıp yakararak dedi ki: "Ey Rabbim! Bundan önce helak etmek isteseydin elbette ederdin. Şüphesiz biz senin kullarınız. Senin emir ve hakimiyetinin altındayız. Sen ise dilediğin yaparsın. Bizi ve diğer İsrailoğullarmı, "Allah'ı bize açıkça göster.[266][266] diyen bu yetmiş beyinsizin yaptıklarından dolayı helak edecek misin?
Bu soru, merhamet isteme ve boyun eğmeyi ifade eden bir sorudur, Sanki Hz. Musa şöyle diyor: "Ey Allahım! Başkalarının günahlarından dolayı bizi cezalandırma."
Taberî, Suddî'den yaptığı nakilde şöyle der: Yüce Allah, Mus; (a.s.)'ya, İsrailoğullarmdan bir toplulukla kendisine gelip, buzağıya tapma larından dolayı özür dilemelerini emretti. Onlara gelecekleri zamanı d, bildirdi. Musa bizzat kendisi, kavminden 70 kişi seçti. Sonra, özür dilemel için onları götürdü. Belirlenen o yere geldiklerinde dediler ki: "Ey Musa Allah'ı açıkça görmedikçe sana asla inanmayız. Çünkü sen onunl konuştun. Onu bize de göster." Bunun üzerine onlara yıldırım çarptı v öldüler. Musa (a.s.) ağlamaya ve Allah'a dua etmeye başladı. Şöyle diyoi du: "Ey Rabbim! İsrail oğullarına gittiğim zaman onlara ne dieyim? Sen or ların ileri gelenlerini helak ettin. Dileseydin onları ve beni daha önce hela ederdin.[267][267] Ben derim ki: "İsrailoğullarmın seçkinleri böyle konuşursa, or ların kötülerinin hali nasıl olur?! Yahudilerin pisliklerinden Allah sığınırız Onların başına gelen bu fitne, senin kendisiyle ku lanın imtihan ettiğin bela ve musibetinden başka birşey değildir, Bu musibetle, saptırmak istediğini saptırır, hidayetini i tediğini de hidayete erdirirsin. Ey Rabbim! Sen işlerimizin sahibi, yardımcımız ve koruyucumuzsun. İşlediğim günahlarımızı bağışla. Geniş ve engin rahmetinle bize merhamet et. Sen afveden ve ayıplan örtenlerin en iyisisin. Günahları bağışl ve onları sevaba çevirirsin. [268][268]

**156.** Bu ayet, Hz. Musa'm duasının devamıdır. Yani: "Bize bu dünyada da iyilik ver, âhirette de iyil ver. Biz bütün günahlarımızdan tevbe edip sana döndük. Allah buyurdu ki: Azabıma gelince, ki larımdan kimi dilersem ona azap ederim. Rahmeti ise, bütün mahlukati: kapsamıştır. Ebussuûd şöyle der: "Âyette azaba uğratırım" şeklin muzâri sigası kullanılarak isabet fiilinin azaba nisbet edilmesi, rahmetimi kapsamıştır" şeklinde mazi siygası kullanılan fiilinin ra mete nisbet edilmesi gösteriyor ki rahmet, Allah'ın zatının gereğidir. ise, kulların

---

[265][265] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/364.
[266][266] Nisa Suresi, 4/153
[267][267] Taberî, 13/140
[268][268] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/364-365.

günahlarının gereğidir.[269][269] ranmeti âhirette, inkâr ve masiyetlerden sakına mallarının zekatlarını veren ve bütün kitapları ve peygamberleri tasdik edenlere tahsis edeceğim. [270][270]

**157.** Rahmetin kapsadığı bu kimseler, oku-ma-yazma bilmeyen, ümmî, Arap ve peygamber olan Muhammed (s.a.v.)'e tâbi olanlardır. Beyzâvî şöyle der: "Allah'a izafetle ona Rasul; kullara izafetle de Nebî ismini verdi,[271][271] O, Öyle bir peygamberdir ki, onun vasıflarını ve sıfatlarını yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de bulurlar. İbn Kesîr şöyle der: İşte bu, Muhammed (s.a.v.)'in, peygamberlerin kitaplarında bulunan sıfatıdır. Peygamberler onun gönderileceğini ümmetlerine müjdelediler ve ona tâbi olmalarını emrettiler. Onun sıfatları, peygamberlerin kitaplarında hâlâ bulunmaktadır. Onların âlimleri ve bilginleri bu sıfatları bilirler.[272][272] Muhammed (s.a.v.) onlara sadece her türlü iyiyi emreder ve sadece her türlü kötü şeyi yasaklar. Onlara uğursuz zulümleri yüzünden, kendilerine haram edilmiş olan temiz ve güzel şeyleri helal kılar. Kan, lâşe ve domuz eti gibi pis olan şeyleri de haram kılar. Tevbe hususunda kendini öldürme, elbiseden necaset yerini kesme, kasten olsun hataen olsun öldürme olayında katilden kısas alma ve benzeri, boyna vurulan zincirlere benzeyen, yükümlü bulundukları güç mükellefiyetleri hafifletir, Muhammed'i tasdik eden, ona hürmet ve saygı gösteren ve onun dinine yardım edenler, ona indirilen nurlu Kur'an'a ve yüce şeriatına tabi olanlar var ya işte ebedî mutluluğu kazananlar onlardır. [273][273]

**158.** Ey Muhammed! İnsanlara de ki: Ben bütün dünya halkına Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberim. Bu ayet Rasulullah (s.a.v.)'in Peygamberliğinin bütün halk için umumî olduğunu açıklar, O, bütün kâinatın sahibi olan Allah'tır. Ondan başka ne bir Rab vardır ne de Mabud. O, diriltmeye ve yok etmeye kadir olan ilâhtır. Şu halde, Allah'ın ayetlerine iman edin. Bütün mahlûkat için gönderilmiş olan Peygamberi tasdik edin. Okuma ve yazma bilmeyen, kendisine ve diğer peygamberlere indirilen kitapları tasdik eden, mucizeler sahibi ümmî Peygambere iman edin. İstenilen şeye ulaşmanız ümidiyle ö'nun yoluna girin ve onun izini takip edin. [274][274]

**159.** İsrailoğuIIanndan, Allah'ın şeriatında dosdoğru giden bir cemaat vardır. Onlar, haksöz ile insanlara doğru yolu gösterirler. Onun sayesinde âdil davranıp zulmetmezler. Zemahşerî şöyle der: Yüce Allah İsrailoğuIIanndan din hususunda sarsıntı geçiren ve şüpheye düşen, hattâ buzağıya ibadet etmek ve Allah'ı açjkça görmek istemek gibi iki büyük günaha cür'et edenleri anlattıktan sonra, onlardan kesin iman eden, imanında sebat eden, hak söz ile insanları

---

[269][269] Ebussuûd, 2/201
[270][270] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/365-366.
[271][271] Beyzâvî, s.2
[272][272] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/55
[273][273] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/366.
[274][274] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/366.

hidayete erdiren, onlara doğru yolu gösteren ve doğru yola irşat edenlerin de bulunduğunu anlattı.[275][275]

**160.** İsrâiloğullannı parçalayıp çeşitli kabilelere ayırdık. Yakub'un oniki çocuğundan oniki kabile meydana getirdik. Ebu Hayyân şöyle der: Onları kabilelere ayırdık ki, her kabilenin reisi o kabilenin işini görsün de Musa'nın işi hafiflesin. Birbirlerini kıskanmasınlar da aralarında kargaşa çıkmasın. Kavga edip su için birbirlerini öldürmesinler diye, Yüce Allah onlar için oniki göze fışkırttı. Her. kabileye bir yönetici verdik ki, işlerinde ona baş vursunlar.[276][276] İsrailoğulları Tîh ÇÖlü'nde susuz kalıp da Hz. Musa'dan su isteyince, Musa'ya asasını taşa vurmasını vahyettik. O da vurdu, Taştan, kabilelerin sayısı kadar, 12 gözeden su fışkırdi. Onlardan her kabile ve topluluk kendilerine ait olan gözeyi belledi. Taberî şöyle der: Hiçbir kabile su içmek için diğer kabileye gitmezdi.[277][277] Onları güneşin sıcağından ve onun eziyetinden koruyacak bulutları üzerlerine gölge yaptık. Âlûsî şöyle der: Gölge onlarla birlikte yürür, onlar durduğunda o da dururdu. Onlara lezzetli bir yemek ikram ettik. O, "Menn" ve "Selvâ"dır. "Menn" ağaç üzerine inen tatlı bir şeydir. Onu toplar ve yerler. "Selva" ise, Sümmânî (bıldırcın) denilen eti lezzetli bir kuştur. Bütün bunlar, onların en ufak bir gayreti olmadan, kendilerine Allah'ın lütuf ve ihsanıdır. Onlara, "Size rızık olarak verdiğimiz bu temiz lezzetli şeylerden yeyiniz." dedik. Ama onlar, bize değil kendilerine zulmediyorlardı. Bu sözde hazif vardır. Takdiri şöyledir: Onlar, bu güzel nimetlere nankörlük ettiler. Böyle yapmakla bize zulmetmediler, fakat kendilerine zulmettiler. Çünkü, nankörlükle kendilerini Allah'ın azabına sürüklediler. [278][278]

**161.** Atalarına: "Beyt-i Makdis'e yerleşin. Oranın yiyecek ve meyvelerinden hangi taraftan ve nereden dilerseniz yeyin."girdiğiniz zaman da Ey Allah günahlarımızı bağışla" deyin, Böyle yaparsanız sizin geçmiş günahlarımızın hepsini sileriz, Allah'ın emrine sarılıp ona itaat etmek suretiyle güzel amel edenlere, bağıştan da öte, cennete girme hakkını vereceğiz" dediğimiz zamanı hatırlat. [279][279]

**162.** Onlardan zâlim olanlar, Allah'ın emrini, ona yakışmayan bir sözle değiştirdiler. Zira onlar bağışla" yerine Arpa içinde buğday" dediler. Beyt-i Makdis'e Allah'a boyun eğerek secde halinde girecekleri yerde, Allah'ın emirlerini alay ve eğlenceye alarak, kıçları üzerine sürünür halde girdiler. geçmişte ve hem de şimdi, zulüm ve taşkınlıkları yüzünden üzerlerine gökten azap gönderdik. Ebussuûd şöyle der: Azap'tan maksat taun hastalığıdır. Rivayete

---

[275][275] Keşşaf, 2/167
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/366-367.
[276][276] el-Bahr, 4/406
[277][277] Taberî, 13/177
[278][278] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/367.
[279][279] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/367.

göre, bir saatte onlardan yirmidörtbin kişi ölmüştür.[280][280]

**163.** Ey Muhammed! Yahudilere atalarının haberlerini, denizin yakınında, kıyısında bulunan beldenin durumunu, ora halkının Allah'ın emrine isyan edip Cumartesi günü avlanınca başlarına geleni sor. Allah onları maymunlara ve domuzlara çevirmedi mi? İbn Kesir şöyle der: Bu belde Kızıldeniz kenarında bulunan Eyle'dir.[281][281] Hani onlar, cumartesi günü avlanmak suretiyle Allah'ın o gün için koyduğu yasağı çiğniyorlardı. Hani, Cumartesi günü balıklar su yüzünde çokça geliyorlardı. O gün ise, avlanmak onlara haram kılınmıştı. Cumartesi gününün dışında gelmiyorlar, kaybolup gizleniyorlardı, işte bu hayret verici imtihan gibi, yani avlanmaları haram kılınmış bir günde balıkları su yüzüne çıkarmak, helal kılınan günde ise onları gizlemek suretiyle onları imtihan ettiğimiz gibi imtihan ederiz. Bu imtihanı, onların yoldan çıkmaları ve Allah'ın haram kıldığı şeyleri çiğnemeleri sebebiyle yaparız. Kurtubî şöyle der: Rivayete göre bu olay Davud (a,s.) zamanında oldu. Şeytan onlara vesvese vererek dedi ki: Size sadece Cumartesi günü balık tutmak yasaklandı. Havuzlar yapıp balıkları oraya doldurun. Havuzlar yaptılar. Cuma günü[282][282] balıklan havuzlara sevkediyorlardı.Havuzda su az olduğu için, balıklar orada kalıyor, ordan çıkmaları mümkün olmuyordu. Dolayısıyla pazar günü onları yakalayıp alıyorlardı. Böylece balıklan avlamada hile yapıyorlardı.[283][283]

**164.** İçlerinden bir topluluk, "Allah'ın helak edeceği, yahut şiddetli bir şekilde azabedeceği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?" dedi. İbn Kesir şöyle der: Yüce Allah bu belde halkının Üç gruba ayrıldığını bildirmektedir. Bir grup yasakları çiğnemiş ve cumartesi günü balık avlamak için hile yapmıştır. Bir başka grup bunlara bu işi yapmamalarını öğütlemiş ve onlardan ayrılmıştır.
Üçüncü bir grup da sessiz kalmış, hiçbir şey yapmamış, nasihatte bulunmamış, fakat nasihat edenlere: "Allah'ın helak edeceği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?" Yani, "Onlara ne diye nasihat ediyorsunuz? Halbuki biliyorsunuz ki onlar helake ve Allah'ın azabına müstehak olmuşlardır. Onlara, bu işi yapmamalarını öğütlemenizin hiçbir faydası yoktur.[284][284] demiştir. Öğüt verenler dediler ki: Biz sadece, nasihat ve hatırlatma görevini yerine getirdiğimize dair, Allah katında mazeret beyan etmek için onlara öğüt veriyoruz. Belki de onlar, işledikleri bu günahtan vazgeçerler. Taberî şöyle der: Belki de Allah'tan korkarlar da ona itaate dönerler ve ona karşı işledikleri günahtan, cumartesi gününün hürmetini ihlâl etmelerinden tevbe ederler.[285][285]

---

[280][280] Ebussuûd, 2/205
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/368.
[281][281] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/58
[282][282] Hataen yazılmış plsa gerek. Doğrusu "Cumartesi günü, olmalıdır. Nitekim diğer tefsirlerde böyledir. (Mütercimler)
[283][283] Kurtubî, 7/306
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/368.
[284][284] Muhtasar-ı tbn Kesir, 2/59
[285][285] Taberî, 13/185
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/368-369.

**165.** Sâlihlerinin hatırlattığını, bir şeyi unutanın bırakması gibi bırakıp nasihati kabulden tamamen yüzçevirdiklerinde yeryüzünde fesat çıkarmaktan menedenleri kurtardık. İsyankar zalimleri ise, ki bunlar haram işleyenlerdir, yoldan çıkmaları ve Allah'ın emrine isyan etmeleri sebebiyle şiddetli bir azap ile cezalandırdık. [286][286]

**166.** İsyan edip kibirlerinden dolayı kendilerine yasak edilen şeylerden vazgeçmeyince onları maymun ve domuzlara çevirdik. Yani, onlara önce şiddetli bir şekilde azap edildi. Vazgeçmeyip de taşkınlıklarına devam edince maymunlara ve domuzlara çevrildiler. Kısacası, belde halkı üç gruba ayrıldı: Bir grup isyan etti ve azaba uğradı. Bir grup onlara öğüt ve nasihatta bulundu. Allah da onları azaptan kurtardı. Üçüncü bir grup da, onlardan ayrıldı, onlara Öğüt vermedi, masiyet de işlemedi. Kur'an onlar hakkında birşey söylememiş, susmuştur. İbn Abbas şöyle der: Bilmiyorum, bu sükut eden gruba ne oldu? Kurtuldular mı? Yoksa helak mı oldular? İkrime şöyle der: Ben, onların kurtuluşa erdiğine dair İbn Abbas'ı ikna edinceye kadar onun yanından ayrılmadım. Çünkü onlar diğerlerinin yaptığını hoş karşılamıyorlardı. Bunun üzerine İbn Abbas bana bir elbise giydirdi.[287][287]

**167.** Ey Muhammed! Allah'a isyanları, emrine muhalefetleri ve yasaklan çiğnemede hile yapmaları sebebiyle, Rabbin'in kıyamete kadar en kötü işkenceyi tattıracak kimseleri başlarına musallat kılacağını yahudilere bildirdiği zamanı hatırla. Allah yahudilere Buhtunassır'ı musallat kıldı. Buhtunassır onları öldürdü ve esir aldı. Sonra hristiyanları musallat kıldı. Hristiyanlar onları ezdiler ve onlardan cizye aldılar. Daha sonra Muhammed (s.a.v.)'i musallat etti. Rasuluilah (s.a.v.) ülkeyi onlardan temizledi ve onları Arap-yarımadasının dışına sürdü. Son olarak da Hitler'i onlara musallat etti. Hitler onların, korunması gereken mal, can ve ırz emniyetlerini çiğnedi, öldürmek ve yeryüzünde sürgün etmek suretiyle nerdeyse onları helak ediyordu. Allah'ın İsrailoğullarına azap musallat etme vadi, inşaallah, işi kökünden halledecek bir savaşta müslümanlann onları öldürmesine kadar devam edecektir. İşte o gün, Allahın yardımıyla mü'minler sevinecekler, Şüphesiz Rabbin. kendisine isyan edenleri çabuk cezalandırır. İtaat edenler için bağışlayıcı ve merhametlidir. [288][288]

**168.** Onları yeryüzünde çeşitli fırkalara ayırdık. Her ülkede onlardan bir grup vardır. Onların sahip olacakları, kendilerine ait bir bölge yoktur. Onun için onların kudretleri olmaz.
Bugünlerde mukaddes arzda toplanmaları, inşaallah mü'minlerin elleriyle kesilmeleri içindir.Nitekim Rasuluilah (s.a.v.) Bunu vaad ederek şöyle

---

[286][286] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/369.
[287][287] Muhtasar-I İbn Kesir, 2/59
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/369.
[288][288] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/369-370.

buyurmuştur: "Müslümanlar yahudilerle savaşmadıkça kıyamet kopmaz...[289] Yüce Allah bundan sonra onların hepsinin kafir olmadığını, içlerinde iyilerin de kötülerin de bulunduğunu açıklayarak şöyle buyurdu: Onlardan bir kısmı mü'min ve salih kimselerdi. Bunlar çok azdır.Onlarm bir kısmı da, inkarları ve yoldan çıkmaları sebebiyle, salih olma derecesinden düşmüşlerdir. Bunlar büyük çoğunluktur. İnkar ve masiyetlerden dönsünler diye onları nimetlerle, belalarla, sıkıntı ve bolluklarla imtihan ettik. [290]

**169.** Onların ardından da,Kitab'a vâris olan bir takım kötü kimseler geldi. İbn Kesir şöyle der: İçlerinde iyilerin de, kötülerin de bulunduğu nesilden sonra, hayırsız başka bir nesil geldi. Bunlar atalarından Kitab'a yani Tevrat'a vâris oldular.[291] Onlar, bu değersiz dünya malını helâl-haram demeden alıyor ve öğünerek:"Allah yaptıklarımızı bağışlayacak" diyorlardı. Bu onların aldanmaları ve Allah'a karşı iftiralarıdır. Onlar ısrarla günah işledikleri halde bağış bekliyorlar. Dünya malından herhangi bîr şey gördüklerinde helâl veya haram oluşuna bakmadan onu alırlar. Bu som kınama ve azarlama ifade eder. Tevrat'ta, doğru söyleyeceklerine ve Allah'a iftira etmeyeceklerine dair onlardan sağlam yemin alınmamış mıydı? Masiyetlerde ve haram yemede ısrar etmelerine rağmen bağışlanacaklarını nasıl iddia ediyorlar? Bu cümle, onları en şiddetli bir şekilde kınar. Yani, halbuki onlar Kitap'ta olanı okumuşlar ve batıl sözlerle Allah'a iftiraya verilecek cezayı tam olarak öğrenmişlerdi. Âhiret, haramı terkederek Allah'tan sakınanlar için daha hayırlıdır. Bu soru inkar ifade eder. Yani onlar hâlâ akıl erdirip sakınmıyorlar mı? Bundan maksat şudur: Onlar akıllı olsalardı, fânî olanı bakî olana tercih etmezlerdi. [292]

**170.** Din işlerinde Allah'ın indirdiğine sarılanlar ve namazları vakitlerinde eda etmeye devam edenler var ya, Şüphesiz biz onların mükafatlarını zayi etmeyeceğiz, bilakis Allah'ın emrine sarılmaları ve sâlih olmalarına karşılık onlara en üstün ve en değerli mükafaatı vereceğiz. [293]

## Edebi Sanatlar

**1.** Musa'nın öfkesi sakinleşince.." Burada öfke; kükreyen, köpüren, intikam emreden sesiyle haykıran bir adama benzetildi ki bu ses daha sonra sakinleşir ve kesilir. Bu sözde istiare-i mekniyye vardır. Bu ne güzel bir tasvirdir ki, güzelliğini temiz bir fıtrat ve zevk-i selîm sahibi olan herkes anlar.
**2.** saptırırsın ile hidayete erdirirsin. lafızları arasında tıbak vardır. Aynı sanat diriltir ve öldürür kelimeleri arasında da vardır.
**3.** Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten meneder bölümü ile

---

[289] Buharı, Cihad, 94; Müslim, Fitan, 18.
[290] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/370.
[291] Muhtasar-1 İbn Kesir, 2/61
[292] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/370-371.
[293] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/371.

Onlara temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar" bölümü arasında edebî sanatlardan mukabele sanatı vardır. Mukabele: önce iki veya daha fazla mananın getirilmesi, sonra tertib ile bunlara tekabül edecek başka mânâların zikredilmesidir.
**4.** Onların yüklerini ve üzerlerindeki zincirleri indirir." Burada yük ve zincirler zor mükellefiyetler ve hükümler için müsteâr olarak kullanılmıştır.
**5.** Düşünmüyor musunuz? Burada daha fazla kınama ve azarlama ifade etmesi için, üçüncü şahıstan ikinci şahsa dönülmüştür. [294][294]

**Faydalı Bilgiler**

Halef, fetha okuyarak başkasının yerine geçen hayırlı kişi demektir. sükûnla okunmasıyla başkasının yerine geçen kötü kişidir. Şu ayetlerde bu manada kullanılmıştır Nihayet onların peşinden öyle bir yaramaz nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar. Nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden azgınlıklarının cezasını görecekler[295][295] Onlardan sonra, kitaba vâris olan bir takım kötü kimseler geldi.[296][296] Allah daha iyi bilir. [297][297]

**171.** Bir zamanlar dağı İsrâiloğullarının üzerine gölge gibi kaldırdık da üstlerine düşecek sandılar. Size verdiğimi kuvvetle tutun ve içinde olanı hatırlayın ki konmasınız.
**172.** Kıyamet gününde, "Biz bundan habersizdik" demeyesiniz diye Rabbin Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" Onlar da, "Evet şahit olduk" dediler.
**173.** Yahut, "Daha önce babalarımız Allah'a ortak koştu, biz de onlardan sonra gelen bir nesildik (onların izinden gittik). Bâtıl işleyenlerin yüzünden bizi helak edecek misin?" dememeniz için böyle yaptık.
**174.** Belki inkârdan dönerler diye işte âyetleri böyle açıklıyoruz.
**175.** Onlara, kendisine âyetlerimizi verdiğimiz ve fakat onlardan sıyrılıp çıkan, o yüzden de şeytanın takibine uğrayan ve sonunda azgınlardan olan kimsenin haberini oku.
**176.** Dikseydik elbette onu âyetlerle yükseltirdik. Fakat o, dünyaya meyletti ve hevesinin peşine düştü.
Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer: Üstüne varsan da, dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur, tşte âyetlerimizi yalanlayan kavmin durumu böyledir. Kıssayı anlat, belki düşünürler.
**177.** Ayetlerimizi yalanlayan ve kendilerine zulmetmiş olan kavmin durumu ne kötüdür!
**178.** Allah kimi hidâyete erdirirse, doğru yolu bulan odur. Kimi de şaşırtırsa, işte

[294][294] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/371.
[295][295] Meryem suresi, 19/59
[296][296] A'raf Suresi, 7/169
[297][297] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/71.

asıl ziyana uğrayanlar |>nlardır.
**179.** Andolsun, biz cin ve insandan birçoğunu cehennem için yaratmışizdır. Onların kalbleri vardır, onlarla kavramazlar; gözlen vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler. Onlar hayvanlar gibidir; hattâ daha da şaşkındırlar, işte asıl gafiller onlardır.
**180.** En güzel isimler Allah'ındır. O halde O'na o güzel isimlerle duâ edin. Onun isimleri hakkında eğri yola gidenleri bırakın. Onlar yapmakta olduklarının cezasına çarptırılacaklardır.
**181.** Yarattıklarımızdan, dâima hakka ileten ve adaleti hak ile yerine getiren bir millet vardır.
**182.** Ayetlerimizi yalanlayanları, hiç bilmeyecekleri yerden helake götüreceğiz.
**183.** Onlara mühlet veririm kuşkusuz benim cezam çetindir.
**184.** Düşünmediler mi ki, arkadaşlarında hiç bir delilik yoktur? O, ancak apaçık bir uyarıcıdır.
**185.** Göklerin ve yerin hükümranlığına Allah'ın yarattığı her şeye ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğine bakmadılar mı? O halde Kur'an'dan sonra artık hangi söze inanacaklar?
**186.** Allah kimi şaşırtırsa, artık onun için yol gösteren yoktur. Ve onları azgınlıkları içinde şaşkın o-larak bırakır.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde İsrailoğullannın Allah'ın emirlerine isyanlarını ve inatlarını anlattıktan sonra, burada da, Tevrat'ın hükümleri ile amel etmedikleri takdirde Tûr Dağını üzerlerine kaldırıp onları onunla helak ederek cezalandıracağını anlattı. Bundan sonra kötü âlimlere de bir kıssayı örnek getirdi. Bu kıssa, dünya malına tamah ederek Allah'ın âyetlerinden uzaklaşan kimsenin kıssasıdır. Onun için, yorgunluk ve rahat hallerinde soluyan bir köpeği darb-ı mesel getirdi. Yahudilerin dünya malına karşı köpekleşmeleri ve mala tapmaları hususunda bu olay, onların ruhlarını tasvir etmek için yeter. [298][298]

## Kelimelerin İzahı

Kaldırdık, jp, kuvvetle çekmek demektir. Ebu Ubeyde şöyle der: aslı, bir şeyi yerinden söküp atmaktır.[299][299]
Zulle; tavan, veya bulut, veya bir duvar kanadı gibi kişiyi gölgeleyen her şey. Çoğulu ve şeklinde gelir.
B ildiler veya kesin inandılar.
Çıktı. Insilâh, çıkmak manasınadır. Bir şeyden tamamen ayrılan kimse için denilir. Yılan derisinden çıktığında denir.
Bir şeye doğru meyledip eğildi. Aslında bu kelime, bir şeyden ayrılmamak

[298][298] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/374-375.
[299][299] er-Râzî, 4/457

manasınadır. Bir kimse bir yerden ayrılmayıp orada ikametini sürdürdüğünde denilir. Cennette ebedî kalmayı ifade eden da bu köktendir.
Solur. Cevheri şöyle der: Köpek, yorgunluk veya susuzluktan dilini çıkardığında denilir. Muzârîsi dir.[300][300]
Yarattık.
Haktan ayrılıyorlar. İlhâd, doğru ve orta yoldan sapmak demektir. Dînin emirlerinden sapan kimse için ve denilir. İsm-i failidir. [301][301]

## Âyetlerin Tefsiri

**171.** Tûr Dağı'nı söküp, İsrailoğullannın başı üzerine kaldırdığımız zamanı hatırla, ilk <ük O dağ sanki bir tavan veya bulut gölgesi idi. Emre uymadıkları takdirde, onun başlarına düşeceğini kesin olarak anladılar. Tefsirciler şöyle der: Rivayete göre, Israiloğulları, katılığı ve ağırlığı dolayısıyle Tevrat'ın hükümlerini kabul etmekten kaçındılar. Allah (c.c.) da Tur Dağı'nı başlarına kaldırdı. Onlara denildi ki: Tevrat'ı içindekilerle beraber tamamen kabul ederseniz edersiniz. Kabul etmezseniz, dağ üzerinize mutlaka düşecektir. Onlar dağı görünce, üzerlerine düşmesinden korktukları için hepsi secdeye kapandılar. Onlara, "Tevrat'ı ciddiyet ve azimetle alın" dedik. Onda olanları, amel etmek suretiyle hatırlayın. Onunla amel edinki, müttekîler zümresinden olasınız. [302][302]

**172.** Ey Muhammedi Hatırla ki, Rabbin Âdemoğullarmı babalarının sulbünden çıkarttı. Kendisinin bir olduğunu onlara İkrar ettirdi. Bu hususta onları birbirlerine şahit tuttu.[303][303] İbn Abbas şöyle der: Allah Âdem'in sırtını meshetti de oradan kıyamete kadar yaratacağı her nefsi çıkarttı. Allah ilahlığını ve birliğini onlara ikrar ettirdi. Onlar da bunu ikrar ve kabul ettiler. Hesap gününde, "biz bu mîsâktan ve senin ilahlığını ikrardan gafildik. Bu hususta uyarılmadık" demeyeseniz diye sizi birbirinize şahid tuttuk. [304][304]

**173.** Veya kıyamet gününde, "biz ortak koşmadık, biz sadece babalarımızı taklit ettik ve onların yolundan gittik. Bu hususta biz mazeretliyiz" demeyesiniz diye sizi birbirinize şahit tuttuk. Hakkı bilmeden kendilerini takip ettiğimiz müşrik babalarımızın şirkleri yüzünden bizi helak edecek misin? dememeniz için böyle yaptık. [305][305]

---

[300][300] Cevheri, cs-Sihah, maddesi.
[301][301] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/375.
[302][302] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/375-376.
[303][303] Bu âyetin tefsirinde müfcssirlerin iki görüşü vardır. 1. Allah Âdem'i yaratınca onun zürriyetini sulbünden çıkardı. Onlar zerreler gibiydi. Onlardan, kendisinin Rableri olduğuna dair söz aldı. Onlar da bunu ikrar ederek şahitlikte bulundular. Bu mana, Peygamber (s.a.v.)'den bir çok yol ile rivayet edilmiştir. Sahabeden bir cemaatin görüşü de budur. 2. Bu bir temsil ve hayal ettirme kabilindendir. Yani, Yüce Allah, ilahlığını ve birliğini gösteren delilleri onların gözü önüne serdi. Allah'ın, onlara lütfettiği ve sapıklıkla hidayeti birbirinden ayırıcı güç kıldığı akılları ve basiretleri buna şahitlik etti. Allah sanki onları kendi aleyhlerine şahit tutmuş oldu ve onlara: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" dedi. Onlar da: "Evet, Rabbİmizsin" diye cevap verdiler. Bu görüşü Zemahşerî, Ebu Hayyân ve Ebussuûd tercih etmiştir. Birincisi daha sahihtir.
[304][304] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/376.
[305][305] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/376.

**174.** İşte bu misâkı açıkladığımız gibi, âyetleri de açıklıyoruz ki, insanlar onları düşünsün, bâtılda ve babalarını taklitte ısrardan vazgeçsinler. [306][306]

**175.** Ey Muhammed! O yahudi-lere, kendisine Allah'ın kitaplarından bazısının ilmini öğrettiğimiz şu âlimin haberini ve kıssasını anlat. Bu âlim âyetleri inkar etmek ve onlardan yüzçevirmek suretiyle, yılanın, derisinden sıyrıldığı gibi âyetlerimizden sıyrılıp gitti. Şeytan onu takip etti ve onu emri altına aldı. Nihayet, daha önce hidayete ermiş kişilerden iken, iyice dalâlete düşen sapıklar zümresinden oldu. İbn Abbas şöyle der: "Bu âlim, Bel'am b. Bâura'dır. Allah'ın ism-i a'zamını bilirdi." İbn Mes'ud şöyle der: Bu, İsrailoğullarından bir adamdır. Hz. Musa (a.s.) onu, Medyen kralını Allah'a davet etmek üzere Medyen'e gönderdi. Kral, Musa'nın dinini terkedip kendi dinine uyması için Bel'am'a rüşvet olarak bir mülk verdi. O da bunu kabul etti ve bu hareketiyle insanları saptırdı.[307][307]

**176.** İşteşiydik onu iyi âlimler derecesine yükseltirdik. Fakat o dünyaya meyletti ve ona bağlandı, onun lezzet ve zevklerini ahirete tercih etti ve nefsinin isteklerine boyun eğdi. Böylece aşağıların aşağı derecesine indi. Onu kovsan da koşar ve solur; kendi hâline bıraksan da solur. Bu çok parlak ve edebî sanat meyanında bir temsildir. Bu kötü sıfat, Allah'ın ayetlerini yalanlayan herkesin sıfatıdır. Burada yahudilere taviz vardır. Zira onlara Tevrat verildi. Rasulullah (s.a.v.)'ın sıfatını tanıdılar. Tanıdıkları peygamber kendilerine gelince onu inkar ettiler ve Tevrat'ın hükmünden çıktılar. Sana vahyettiklerimizi ümmetine anlat. Belki düşünür ve ibret alırlar. [308][308]

**177.** Allah'ın ayetlerini yalanlayan kavmin durumu ne kötüdür, Ayetlerimizi yalanlamakla kendilerinden başkasına zulmetmediler. Çünkü yalanlamanın vebali kendilerini aşmaz. [309][309]

**178.** Şüphesiz Allah kimi doğru yola iletirse o mutlu ve kazançlıdır. Kimi de saptırırsa o da' şüp-hesiz bedbaht ve ziyana uğramıştır. Ayetten maksat, hidayete iletmenin de, dalâlete düşürmenin de Allah'ın elinde olduğunu açıklamaktır. [310][310]

**179.** Cehenneme odun olsunlar diye, ki cinlerden ve insanlardan birçok halkı cehennem için yarattık. Bu kimselerden maksat, ezelde bedbaht olmaları takdir edilenlerdir, Onların kalpleri vardır. Fakat onlarla hakkı anlamazlar. Onların gözleri vardır. Fakat onlarla, Allah'ın kudretini gösteren delilleri ibret gözüyle görmezler. Kulakları vardır. Fakat onlarla, âyetleri ve nasihatları düşünüp de

---

[306][306] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/376.
[307][307] Teshil, 2/54
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/376.
[308][308] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/377.
[309][309] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/377.
[310][310] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/377.

ibret alacak şekilde dinlemezler. Burada maksat, onların görme ve işitme duyularının tamamen yok olduğunu ifade etmek değildir. Maksat, din hususunda kendilerine fayda sağlıyacak şekilde işitip görmediklerini ifade etmektir. Onlar anlamama, görmeme ve işitmeme hususunda hayvanlar gibidir. Hattâ hayvanlardan daha kötü durumdadırlar. Çünkü hayvanlar yararlarını ve zararlarını idrak ederler. Bunlar ise yarar ile zararı birbirinden ayıramazlar. Dolayısıyle kendilerini cehenneme atarlar, İşte onlar gaflet içersinde boğulanlardır. [311][311]

**180.** En güzel ve en şerefli isimler Allah'ındır. Çünkü onlar en güzel ve en şerefli manaları bildirirler. O halde onu bu isimlerle anınız. Onun isimleri hususunda müşriklerin yaptığı gibi haktan ayrılanları bırakın. Çünkü müşrikler Allah'ın isimlerinden isim türeterek ilahlarına vermişlerdir. Meselâ: Allah'tan Lât, Aziz'den Uzzâ ve Mennân'dan Menât isimlerini türeterek ilâhlarına vermislerdir. Yaptıklarının cezasını ahirette çekeceklerdir. [312][312]

**181.** Yarattığımız milletlerden, Allah'ın şeriatine söz ve amel ile sarılan bir millet vardır. Onlar insanları hakka çağırır ve hak ile amel ve hükmederler. İbn Kesir şöyle der: Âyetteki ümmetten maksat, bu Muhammed (s.a.v.) ümmetidir. Çünkü hadiste şöyle buyrulmuştur: "Ümmetimden bir grup daima hak üzerinde olacaktır. Onları yardımsız bırakan ve muhalefet eden onlara zarar veremez. Nihayet onlar bu durumda iken Allah'ın emri gelir.[313][313] Bu grup herhangi bir zamana mahsus değildir. Bilakis her zaman ve her yerde bulunur. İslam dâima üstündür. Hiçbir şey ondan üstün olamaz. Her ne kadar fâsıklar ve şer ehli çoğalsa da, onların bir değeri yoktur, güçleri de yoktur. Hadiste, kıyamete kadar İslamın ve müslümanlarm yüce bir şeref içinde bulunacaklarına dair bu Ümmet-i Muhammed'e büyük bir müjde vardır. [314][314]

**182.** Mekke halkı ve diğer insanlardın Kur'an'ı yalanlayanlar var ya, onları yavaş yavaş yakalayıp bilmedikleri bir yerden helake yaklaştıracağız. Beyzâvî şöyle der: Bu istidrâc şöyle olur: Onlara bolca nimet verilir. Onlar bunu, Allah'ın kendilerine bir lutfu zannederler. Böylece iyice şımarır ve taşkınlığa dalarlar. Nihayet azaba müstehak olurlar.[315][315]

**183.** Onlara mühlet verir. Sonra çok kuvvetli ve kudretli bir şekilde yakalarım. Nitekim hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur."Şüphesiz Allah zâlime mühlet verir. Sonunda onu ansızın yakalar.[316][316] Benim yakalamam ve ceza vermem kuvvetli ve şiddetlidir. Allah'ın bu şekilde mühlet vermesi zahiren bir lütuf, bâtınen bir ceza olduğu için Allah ona "tuzağım" ismini verdi. [317][317]

---

[311][311] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/377.
[312][312] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/377-378.
[313][313] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/80. Buhârî, Menâkib, 28; Müslim, îmare, 17.
[314][314] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/378.
[315][315] Beyzâvî, s. 205
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/378.
[316][316] Buharî, Tefsir, XI/5; Müslim, Birr, 62
[317][317] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/378.

**184.** O Allah'ın âyetlerini inkâr edenler düşünüp de kavray amıyorlar mı ki, Muhammed'de herhangi bir delilik yoktur. Bilakis o, Allah'ın hak peygamberidir. Allah onu insanların hidayeti için göndermiştir. Bu âyet, müşriklerin Peygambere (s.a.v.) nisbct ettikleri deliliği reddeder. Onlar şöyle diyordu: Ey! kendisine Kur'an indirilen. Sen mutlaka bir delisin[318][318] Muhammed, uyarıcı bir peygamberden başka bir şey değildir. Anlayan ve belleyen bir kalbi veya aklı olan kimse için onun durumu açık ve seçiktir. [319][319]

**185.** Allah'ın geniş mülküne, delil getirme gözüyle bakmıyorlar mı? Onda sahibinin büyüklüğünü ve gücünün üstünlüğünü gösteren deliller vardır. Bu soru; inkâr, hayret ve kınama ifade eder. Alla'ın büyük küçük bütün mahlûkatına bakıp da bunlardan yaratıcısının kudretinin üstünlüğüne, sahibinin şanının yüceliğine, yaratanın ve icat edenin birliğine delil getirmiyorlar mı? Yakında ölebileceklerini düşünmüyorlar mı? Onların, ecelleri gelmeden önce kendilerini Allah katında kurtaracak şeyleri düşünmeye ve tefekkür etmeye koşmaları gerekir. Son derece açık ve seçik olan Kur'an'a inanmadıktan sonra, artık hangi söze inanacaklar?! [320][320]

**186.** Gerçek şu ki, Allah kimin hakkında dalâlet takdir etmişse, onu kimse doğru yola iletemez. Allah onları inkar ve inatları içinde bırakır da, şaşkın şaşkın dolaşırlar. [321][321]

## Edebî Sanatlar

**1.** Hatırla ki, Rabbin aldı." Burada birinci şahıstan ikinci şahsa dönüş vardır. Aslı, "biz aldık " dır. Bundaki nükte, hitabı Rasulullah (s.a.v.)'a yöneltmek suretiyle onun şanını yüceltmektir. Aynı zamanda, terkibinde, kelimesinin peygambere ait zamire izafetinde, peygambere değer verme ve onu şereflendirme olduğu açıktır. Ayet-i kerimede kapalılıktan sonra bir açıklama, özetten sonra bîr tafsilat vardır.
**2.** Ayetlerden tamamen sıyrıldı." Derinin koyundan soyulduğu gibi, o da âyetlerden tamamen çıktı. Ebussuûd şöyle der: Ayetlerden çıktığının "soyulma" kelimesi ile ifade edilmesi, daha önce âyetlerle kendi arasında tam bir birlik varken, daha sonra tamamen birbirlerinden ayrıldıklarını gösterir.[322][322]
**3.** Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer. Üstüne varsan da dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur." Burada teşbih-i temsili vardır. Yani kötülük örneği olan o adamın durumu, en âdî ve alçak bir hayvanın durumuna benzer. Bu, yorgunluk halinde de, istirahat halinde de devamlı soluyan köpeğin

---

[318][318] Hıcr Suresi, 15/6
[319][319] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/378.
[320][320] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/378-379.
[321][321] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/379.
[322][322] Ebussuûd, 2/210

durumudur. Tasvirde, birbirine benzetilen birkaç unsur vardır. Bunun için teşbih-i temsilî denilir.
**4.** Onlar hayvanlar gibidir." Burada mürsel mücmel teşbih vardır. [323][323]

## Faydalı Bilgiler

Ben sizin Rabbiniz değil miyim? Evet, Rabbimizsin. dediler. âyetinin tefsirinde İbn Abbas'm şöyle dediği rivayet olunur. Eğer cevap olarak, yerine, deselerdi, kâfir olurlardı. Bunun izahı şudur: kelimesi, müsbet veya menfî söyleyeni tasdik etmektir. Eğer deselerdi, Allah'ın, kendilerinin Rabbi olmadığını ikrar etmiş gibi olurlardı,
Halbuki böyle değildir. O, sadece menfî sorulara cevap olarak kullanılan bir harftir. Olumsuz sorunun cevabının olumlu olduğunu gösterir. Buna göre mânâ şudur: "Evet sen Rabbimizsin." Eğer deselerdi, o zaman mânâ: "Evet, sen Rabbimiz değilsin" olurdu. İbn Abbas'm sözünün izahı budur. Buna dikkat edilmelidir. Çünkü bu çok ince bir konudur. [324][324]

## Bir Uyarı

Hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: "Allah'ın 99 ismi vardır. Kim onları sayarsa cennete gider.[325][325] Âlimler şöyle der: Bunun mânâsı: "Kim o isimleri ezberler ve onların mânâsını düşünürse cennete girer." Bu hadis, Allah'ın (c.c.) isimlerinin sadece 99 olduğunu ifade etmez. Çünkü başka bir hadiste şöyle buyrulmuştur: "Allah'ım! Senin kendine verdiğin veya katındaki gayb ilminde kendine seçtiğin bütün isimlerinin hürmetine senden isterim[326][326] İbn Arabî, bazı kişilerden, Allah'ın bin ismi olduğunu rivayet etmiştir. [327][327]

**187.** Sana Kıyameti, ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. De ki: Onun ilmi ancak Rabbimin katındadır. Onun vaktini O'ndan başkası açıklayanıaz. O göklere de yere de ağır gelmiştir. O size ansızın gelecektir. Sanki sen onu biliyormuşsun gibi sana soruyorlar. De ki: Onun bilgisi ancak Allah'ın katındadır, ama insanların çoğu bilmezler.
**188.** De ki: "Ben, Allah'ın dilediğinden başka kendime herhangi bir fayda veya zarar verecek güce sahip değilim. Eğer ben gaybı bilseydim elbette daha çok hayır yapmak isterdim ve bana hiçbir fenalık dokunmazdı ben sâdece inanan bir kavim için bir uyarıcı ve müjdeley içiyim."
**189.** Sizi bir tek candan yaratan, O'ndan da gönlü ısınsın diye eşini yaratan O'dur. Eşini sarıp örtünce, eşi hafif bir yük yüklendi. Onu bir müddet taşıdı. Hamileliği ağırlaşınca, Rableri Allah'a: Andolsun bize kusursuz bir çocuk

---

[323][323] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/379.
[324][324] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/379-380.
[325][325] Buharî, Tevhid, 12; Müslim, Zikr, 6.
[326][326] Ahmf.Hh Hnnhel Miisned. 1/391. 456.
[327][327] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/380.

verirsen muhakkak şükredenlerden olacağız, diye duâ ettiler.
**190.** Fakat Allah onlara kusursuz bir çocuk verince, kendilerine verdiği bu çocuk hakkında Allah'a ortak koştular. Allah ise onların ortak koştuğu şeyden yücedir.
**191.** Kendileri yaratıldığı halde hiç bir şeyi yaratamayan varlıkları Allah'a ortak mı koşuyorlar?
**192.** Halbuki putlar ne onlara bir yardım edebilirler ne de kendilerine bir yardımları olur.
**193.** Onları doğru yola çağırırsanız size uymazlar, onları çağırsanız da, sükût etseniz de sizin için birdir.
**194.** Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, sizler gibi kullardır. Doğru iseniz, onları çağırın da size cevap versinler.
**195.** Onların yürüyecekleri ayakları mı var, yoksa tutacakları elleri mi var, veya görecekleri gözleri mi var, yahut işitecekleri kulakları mı var? De ki: "Ortaklarınızı çağırın, sonra bana tuzağı kurun ve bana göz bile açtırmayın!"
**196.** Şüphesiz ki, benim velîm Kitab'ı indiren Allah'tır, Ve O, bütün sâlihlere de velilik eder.
**197.** Allah'ın dışında taptıklarınızın ne size yardıma güçleri yeter ne de kendilerine yardım edebilirler.
**198.** Onları doğru yola çağırmış olsanız işitmezler. Ve onları sana bakar görürsün, oysa onlar görmezler.
**199.** Sen afv yolunu tut, iyiliği emret ve câhillerden yüzçevir.
**200.** Eğer şeytanın fitlemesi seni dürterse hemen Allah'a sığın. Çünkü O, işitendir, bilendir.
**201.** Takvaya erenler var ya onlara şeytan tarafından bir vesvese dokunduğunda hatırlayıp hemen gerçeği görürler.
**202.** Şeytanların dostlarına gelince, şeytanlar onları, azgınlığa sürüklerler. Sonra da yakalarını bırakmazlar.
**203.** Onlara bir mucize getirmediğin zaman, "onu da düzüp koşsaydın ya!" derler. De ki: Ben ancak Rabbimden bana vahyolunana uyarım. Bunlar, Rabbinizden gelen basiretlerdir inanan bir kavim için hidâyet ve rahmettir.
**204.** Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin.
**205.** Kendi kendine, yalvararak ve ürpererek, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabbini an. Gafillerden olma.
**206.** Şüphesiz Rabbin katındakiler O'na kulluk etmekten kibirlenmezler, O'nu teşbih eder ve yalnız O'na secde ederler.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde peygamberin daveti ile alay edenlerin durumunu anlattıktan sonra, burada da onların inatlarından ve peygamber (s.a.v.)'e kıyametin kopma zamanını sorarak alay etmelerinden bir miktar söz etti. Daha sonra, müşriklerin putlara iman etme hususundaki inançlarının batıl olduğuna

dair deliller ve hüccetler getirdi. Bundan sonra da, bu mübarek sûreyi, Kur'an'ın Sânının büyüklüğünü okunduğunda susup dinlemenin farz olduğunu açıklayarak sona erdirdi. [328][328]

## Kelimelerin İzahı

Mürsâhâ, onun meydana gelmesi, karar kılması. Birkirnse bir şeyi bir yerde sâbitleştirdiği ve yerleştirdiği zaman, denilir.
Kelimesi bu fiildendir. Gemi demir atıp durduğunda, denilir. Onu açığa çıkarır. açmak, meydana çıkarmak demektir. Hafi, bir şeyi iyice inceleyen, onunla ilgilenen demektir. Şair A'şâ şöyle der;
Ey kadın, beni soruyorsan, bil ki, yüceliğinden dolayı A'şa'yı sorup araştıran nice kişiler vardır.[329][329] İhfa, bir şeyi iyice araştırmak demektir. Bıyıkları sonuna kadar kesmek manasına kullanılan ihfa kelimesi de bundandır. Bir kimse bir şeyin halini öğrenmek için araştırdığı zaman denilir.
Uıf, iyilik demektir. Akılların hoşuna giden, gönüllerin ısındığı her güzel haslete ürf denir.
kelimesinin çoğuludur. Cevheri şöyle der: Asıl, ikindi ile akşam arasındaki zaman demektir.[330][330]

## Nüzul Sebebi

Rivayete göre, müşrikler Rasulullah (s.a.v.)'a şöyle dediler: "Eğer sen peygambersen bize, kıyametin ne zaman kopacağını haber ver" Bunun üzerine Yüce Allah, âyetini indirdi.[331][331] [332][332]

## Âyetlerin Tefsiri

**187.** Ey Muhammed! Sana kıyameti soruyorlar O ne zaman kopacak? diye. Kıyamet gününde hesap, çok süratli olacağı için, kıyamete ismi verildi. Nitekim bir âyet-i kerimede şöyle buyrulmuştur: Kıyametin durumu, göz açıp kapama gibi veya daha az zamandan başkası değildir.[333][333] Ey Muhammed! Onlara de ki, "Kıyametin kopacağı zamanı Allah'tan başkası bilmez" Yüce Allah bu manayı pekiştirmek üzere şöyle buyurdu: Kıyametin durumunu bizzat Allah'tan başka kimse insanlara afiklayamaz. O'nun vaktini bilen sadece Odur. Yer ve gök enn' kıyametten ve onun şiddet ve musibetlerinden korktukları için kıyamet onlara ağır geldi.[334][334] O size ansızın gelecektir. Ey.Muhammed! Sanki sen

---

[328][328] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/384.
[329][329] Kurtubî, 7/336
[330][330] es-Sıhah maddesi.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/384-385.
[331][331] Kurtubî, 7/335
[332][332] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/385
[333][333] Nahl Suresi, 16/77
[334][334] Bu mana, Katâde'nin görüşüdür. Birbaska görüşe göre manâ şudur: Kıyametin ne zaman kopacağını bilmek, yer ve gök ehline gizli kaldı.

kıyamet zamanını öğrenmek için onu çokça soruyor ve hırsla araştırıyormuşsun gibi onu sana soruyorlar. De ki, onun vaktini Allah'tan başkası bilmez.
Çünkü O, gaybları bilen Allah'ın, kendi' bilgisine tahsis ettiği gayb işlerdendir. Fakat insanların çoğu, bunun niçin gizli tutulduğunu bilemez. Fahr-ı Râzi şöyle der: Kıyametin kullardan gizli tutulmasının hikmeti şudur: Kullar, onun ne zaman kopacağını bilmeyince, ondan sakınırlar. Bu durum, itaate daha çok sevkedici, masiyetten daha çok caydırıcı olur.[335][335]

**188.** De ki: Allah'ın dilemesi hâriç, ben iyiyi kendime çekmek, kötüyü de kendimden savmak gücüne sahip değilim..O halde, kıyametin ne zaman kopacağını nasıl bilirim? Eğer gayp işlerini bilseydim, elbette dünya menfaatleri ve mallarından birçok şeyi elde ederdim. Dünyanın âfetlerini ve zararlarını kendimden savardım. Eğer gaybı bilseydim kötü şeylerden de korunurdum. Fakat onu bilmiyorum. Dolayısıyle benim için takdir edilen hayır da şer de beni bulur, Ben uyarmak ve müjdelemek için gönderilmiş bir kuldan başka bir şey değilim. Ben, Allah katından kendilerine getirdiğim şeye iman eden bir kavim için gönderildim. [336][336]

**189.** O, yardimcısız, tek başına hepinizi bir kişiden yani Adem'den yaratan sânı Yüce Allah'tır. Ondan da eşi Havva'yı yarattı ki, onunla yatışsın ve ona arkadaş olsun. Eşi ile cinsî münasebette bulununca, eşi, hiç zahmetsiz hafif bir şekilde cenine hamile kaldı. Çünkü cenin, işin başlangıcında sadece bir nutfe idi. Ebussuûd şöyle der: Cenin, nutfe ve alaka hallerinde, daha sonraki hallerine göre annesine daha hafiftir. Ceninin hafif olduğunu bildirmekten maksat, Allah'ın insanları yaratması esnasında onlara lütfettiği nimetlere işarettir. Allah onları yaratılış safhalarında yokluktan varlık âlemine zayıflıktan kuvvetlüiğe derece derece geçirmiştir.[337][337] Doğuncaya kadar onu taşjdı. Çocuk karnında büyüyüp yükünün artması sebebiyle Havva ağırlaşınca her ikisi de Mürebbileri ve işlerinin sahibi olan Allah'a dua ettiler. Dediler ki: Eğer bize, yaratılışı düzgün sâlih bir çocuk verirsen, senin nimetine mutlaka şükredeceğiz. [338][338]

**190.** Allah onlara, yaratılışı düzgün sâlih çocuk verince, çocukları ve zürriyetleri Allah'a ortaklar koşup putlara ve heykellere taptılar.[339][339] Müşriklerin Allah'a

---

[335][335] Tefsir-i Kebir, 4/484
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/385-386.
[336][336] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/386.
[337][337] Ebussuûtd, 2/211
[338][338] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/386.
[339][339] Bu görüş açık ve net olduğu için bunu tercih ettik. Araştırıcı ilim adamlarının tercih ettikleri görüş budur. Bazı tefsirciler, bu âyetin Âdem ile Havva hakkında indiği ve " -ıs^; *j iÜ* ikisi ona ortaklar koştular" cümlesindeki zamirin Âdem ile Havva'ya ait olduğu görüşündedirler. Bu hususta bazı hadisler ve eserler rivayet ettiler. Onlardan birisi de, Semure'den merfu olarak rivayet edilen şu hadistir: "Havva doğum yapınca İblis onun etrafında döndü. Havva'nın çocukları yaşamıyordu. Şeytan dedi ki: Buna: "Abdulhâris ismini ver, o zaman yaşar." Havva da ona Abdülhâris ismini verdi ve çocuk yaşadı. İşte bu, şeytanın vahyindendir. (Ahmed b. Hanbel, TirmizL.) Hafız İbn Kesir bu hadisin üç yönden illetli olduğunu söylemiştir. Merhum bunları açıklamış ve hadisin mevkuf olduğunu tercih etmiştir. Bu hususta gelen rivayetlerin zayıf olduğunu söylemiştir. Sonra senediyle rivayet ederek Hasan-ı Basrî'nin şöyle dediğini söyledi: "Bu şirk koşma olayı bazı din mensuplarında olmuştur. Âdem'de olmamıştır." İbn Kesir daha sonra şöyle der: Bu hususla biz Hasan-ı Basri'nin görüşünü kabul ederiz. Bize göre âyetin akışından maksat Âdem İle Havva değildir. Maksat, onun soyundan olan müşriklerdir. Nitekim bunu takiben gelen Allah, onların ortak koştuğu şeyden uzaktır" bölümü bunu gösterir. Bana göre: Kesinlikle doğru olan budur.

nisbet ettikleri şeyden O yüce ve münezzehtir. [340][340]

**191.** Herhangi bir şeyi asla yaratmaya gücü yetmeyen bir şeyi Allah'a ortak mı koşuyorlar?! Bu soru, kınama ifade eder. Halbuki o putlar ve ilahlar yaratılmışlardır. O halde, Allah'la beraber onlara nasıl ibadet ediyorlar? Kurtubî şöyle der: Müşrikler pulların zarar ve menfaat vereceklerine inandıkları için, âyette putlar insan yerine konulmuş ve onlarla ilgili olan fiil insanlara ait bir fiil gibi, ve ile çoğul yapılmıştır.[341][341]

**192.** Bu putlar, kendilerine ibâdet edenlere yardım edemezler, Kendilerine kötülük yapmak isteyenlere karşı da, kendilerini koruyamazlar. Onlar son derece acz ve zillet içindedirler. Nasıl ilâh olurlar? [342][342]

**193.** O putlar hayra ve doğruluğa çağnlsa-lar gelemezler. Çünkü onlar cansız varlıklardır. Sizin onları çağırmanız da çağırmamanız da aynıdır. İkisi de bir şey ifade etmez. İbn Kesir şöyle der: Yani bu putlar, kendilerine dua edenlerin duasını işitmez. Onların katında, kendilerine dua eden ile onlarla oyun oynayan birdir. Nitekim bir âyette, İbrahim (a.s)'in şöyle dediği buyurulmuştur: Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bir şeye niçin taparsın?[343][343]

**194.** Allah'ı bırakıp da kendilerine ibadet ettiğiniz ve ilâh diye isimlendirdiğiniz putlar da sizin gibi yaratılmışlardır. Hatta insanlar onlardan daha mükemmel yaratılmıştır. Çünkü insanlar işitir, görür ve yakalar. Onlar ise, bunlardan hiçbirini yapamaz. İşte bunun içindir ki, Yüce Allah Onların ilâh oldukları hususundaki iddianızda doğru iseniz, menfaat sağlama veya zarar defetmek için onlara dua ediniz.[344][344] Bu emir, âciz bırakmak ve susturmak mânâsında kullanılmıştır. [345][345]

**195.** Bu putların yürüyebilecekleri ayaklan mı var? Bu, kınama üstüne kınamadır. Bundan sonraki sorular da aynı şekilde kınama ve azarlama ifade eder. Yoksa onların, kötülük yapmak istedikleri kimseleri yakalayıp öldürebilecek elleri mi var? veya, eşyayı görebilecek gözleri mi var? ya da

---

[340][340] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/386-387.
[341][341] Kurtubî, 7/341
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/387.
[342][342] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/387.
[343][343] Muhlasar-ı İbn Kesir, 2/75 Meryem Suresi, 19/42
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/387.
[344][344] Hafız İbn Kesir şöyle der: Muaz b. Cebel ile Muaz b. Amr b. Cemuh müslüman oldular. İkisi de genç idiler. Gecelen müşriklerin putlarına saldırır, onları kırar ve odun edinirlerdi. Kavminin reisi olan Amr b. Cemuh'un kendisine ibadet ettiği ve temizleyip güzel kokular sürdüğü bir putu vardı. Bu iki Muaz geceleyin gelir, bu putun baş aşağı çevirir ve pislik sürerlerdi. Amr b. Cemuh gelir, puta yapılanları görür, onu yıkar, temizler, koku sürer ve yanına bir kılıç kor: "Bununla onu yen" derdi. Bundan sonra Muaz'lar aynı şeyi yapar, Amr da aynı şeyi yapardı. Nihayet bir gece onu tutup ölmüş bir
köpekle bir ipe bağladılar. Oradaki bir kuyuya astılar. Amr gelip bu durumu görünce, mensup olduğu dinin batıl olduğunu anladı ve Şu şiiri okumaya başladı:
Allah'a andolsun ki, eğer sen ibadete lâyık bir ilâh olsaydın, köpekle beraber bir ipte bağlı ol mazdın. Amr daha sonra çok iyi bir müslüman oldu. Uhud savaşında şehit oldu.
[345][345] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/387.

sesleri işitebilecek kulakları mı var? Bu âyetten maksat; işitmeyen, görmeyen ve kendisine ibadet edenlere hiçbir fayda sağlamayan cansız varlıklara ibadet edenlerin cehaletlerini ve beyinsizliklerini açıklamaktır. Zira putların duyulan yoktur. Bir şeyden mahrum olan onu kimseye veremez. İnsanoğlu birçok sebepten dolayı bu putlardan daha üstündür. Çünkü insanın akıl ve duyuları vardır. Daha şerefli ve daha mükemmel olan bir varlığını daha âdi ve basit bir varlığa ibadetle meşgul olması nasıl uygun olur? İnsan o âdi varlıktan, ne menfaat sağlamakta, ne de zarar defetmekte bir fayda görebilir. Ey Muhammedi Onlara de ki: "Putlarınızı çeğiTin ve bana karşı onlardan yardım ve zafer dileyin. Bana tuzak kurma ve eziyet edip zarar verme hususunda siz ve put-larınız bütün gücünüzü harcayın. Bana, göz açıp kapayacak kadar mühlet vermeyin. Ben Allah'a güvendiğim için size aldırış etmem. Hasan-ı Basrî der ki: Rasulullah (s.a.v.)'ı ilâhları ile korkuttular. Bunun üzerine Allah Teâlâ, onlara bu şekilde cevap verilmesini emretti. [346][346]

**196.** Bana yardımı ve beni korumayı üzerine alan, Kur'an'ı bana indiren Allah'tır, O, sâlih kullarım koruma ve desteklemeyi üstlenmiştir. O, salih kulların dünya ve ahirette velisidir. [347][347]

**197.** Allah bırakıp da taptıklarınız, ne size yardım edebilirler, ne de kendilerine Yüce Allah, Onların taptıkları putların ne menfaat ne de zarar verebileceklerini açıklamak için âyeti tekrarladı. [348][348]

**198.** O putları hidâyete ve doğru yola çağırsanız çağrınızı işitmezler. Nerde kaldı yardım ve imdada koşmaları. Onları, yapma gözlerle seni karşılar görürsün. Onlar, görmeyen cansızlar oldukları halde bakar gibi görünürler. Çünkü onların yapay gözleri vardır. Onlarla birşey göremezler. [349][349]

**199.** Sen, afv yolunu tut. Bu, Rasulullah (s.a.v.)'a güzel ahlâkı emreden bir âyettir. Yani, insanlarla muamelelerinde kolaylık yolunu tut. İbn Kesîr şöyle der: Bu imana, bu konuda söylenen sözlerin en meşhurudur. Cebrail (a.s.)'in Rasulallah '(s.a.v ) O'a söylediği şu söz bunu destekler: "Allah, sana zulmedeni affetmeni, sana vermeyene vermeni ve sana gelmeyene gitmeni emreder.[350][350] sözlerde ve fiillerde iyiyi, güzeli ve beğenileni emret. Câhillerden yüz çevir. Beyinsizlere beyinsizce karşılık verme. Bilakis onlara yumuşak davran. Kurtubî şöyle der: Bu, her ne kadar Peygamber (s.a.v.)'e hitap ise de, Allah'ın bütün mahlukata edep öğretmesidir.[351][351]

---

[346][346] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/388.
[347][347] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/388.
[348][348] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/388.
[349][349] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/388-389.
[350][350] tbn Kesir, 3/535, Taberi, 9/105, 1987 Baskısı.
[351][351] Kurtubî, 7/347
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/389.

**200.** Ey Muhammedi Eğer sana Şeytandan bir vesvese gelir de seni hak hususunda şüpheye düşürürse, Onu defetme hususunda hemen Allah'a sığın ve ondan aman dile. Şüphesiz o senin söylediğini işitir, yaptığını bilir. [352][352]

**201.** Allah'tan korkma vasfını taşıyanlar var ya, onlara şeytan vesvese verip etraflarında dolaşarak kötü şeyleri hatırlattığında Allah'ın azabını ve sevabım düşünürler, Hemen basiret nuru ile hakkı görür ve şeytanın vesveselerinden kurtulurlar. [353][353]

**202.** Şeytanların Allah'tan korkmayan kâfir kardeşlerine gelince, şeytanlar onları aldatır ve dalâlet yolcularını onlara güzel gösterir, Sonra onları aldatmaktan geri durmazlar. [354][354]

**203.** Onlara istedikleri mucizeyi getirmediğin zaman Derler ki "Ey Muhammed! Kendinden mucize uydursaydın ya?! Bu, onların alayıdır. Allah onlara lanet etsin. Ey Muhammed! Onlara de ki: İş benim elimde değil ki, kendimden bir şey getireyim. Ben sadece bir kulum. Allah'ın bana vahyettiklerine uyarım. Bu Yüce.Kur'an, parlak deliller ve açık hüccetlerdir. Bu varken diğer mucizelere ihtiyaç yoktur. Kur'an, kalblerin basiretleri menzilesindedir. Hak, onunla görülür ve idrak edilir, Kur'an, mü'minler için bir hidâyet ve rahmettir. Çünkü onun nurları ile aydınlanan ve hükümlerinden yararlananlar onlardır. [355][355]

**204.** Kur'an'ın ayetleri okunduğunda, onları düşünerek dinleyin. Ona hürmet ve saygı için, o okunurken susun. ki, rahmeti kazanasınız. [356][356]

**205.** Rabbini, onun azamet ve celalini görüyor-muşsun gibi gizlice an. Yalvarıp yakararak ve ondan korkarakan. Gizli ile açık arasında orta bir sesle onu, sabah akşam an. Allah'ı anmaktan gafil olma. [357][357]

**206.** Kuşkusuz Rabbinin katında bulunan tertemiz melekler, Rabblerine ibadet etmekten kibirlenmezler. Allah'ı ona layık olmayan şeylerden tenzih ederler, ve sadece Allah'a secde ederler. [358][358]

## Edebi Sanatlar

**1.** Sanki sen onu iyice araştırıp soruyörmüşsün gibi. Bu, mürsel mücmel bir teşbihtir. Zira teşbih edatı zikredilmiş, vech-i şebeh hazfedilmiştir.
**2.** Onu sarıp örtünce..." Burada teğaşşî, cinsî münâsebetten kinayedir. Bu güzel

---

[352][352] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/389.
[353][353] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/389.
[354][354] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/389.
[355][355] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/389.
[356][356] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/389.
[357][357] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/389-390.
[358][358] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/390.

kinayelerdendir.
**3.** Onların yürüyecek ayaklan mı var?... Edebiyatta bu üslûba itnâb denir. Bu, daha fazla kınama ve azarlama ifade eder.
**4.** Şeytandan sana bir fitleme gelirse... Burada şeytanın vesvesesi ve insanları masiyetlere teşvik etmesi, cilde iğne ve benzeri şeyleri sokmak manasına gelen benzetildi. Bunda güzel bir istiare vardır.
**5.** Bu Kur'an, Rabbinizden basiretlerdir". Burada teşbih-i belîğ vardır. Aslı, Bu Kur'an basiretler gibidir" şeklindedir. Teşbih edatı ve vech-i şebeh hazfedildi. Dolayısıyle teşbih-i beliğ olmuştur. Bazı âlimler, bunu mecâz-ı mürsel kabilinden olduğu görüşündedirler. Zira, sebebe müsebbebin ismi verilmiştir. Çünkü Kur'an akılların aydınlanmasına sebep olduğundan, ona "basiret" ismi verilmiştir, [359][359]

**Bir Nükte**

Seleften birinin Öğrencisine şöyle dediği rivayet olunur.
- Şeytan sana hataları güzel gösterirse ona ne yaparsın?
- Ona karşı cihad ederim.
- Tekrar vesvese verirse?
- Yine cihad ederim.
- Bir daha vesvese verirse?
- Yine onunla cihat ederim.
- Bu uzayıp gider, sonu gelmez. Bir koyun sürüsüne uğrasan, o sürünün îği sana saldırsa. geçmene mani olsa ne yaparsın?
- Ona karşı direnir ve gücümle onu kovarım.
- Bu da uzayıp gider. Fakat sürünün sahibinden yardım istersen köpeği senden uzaklaştırır. İşte istiazenin, Allah'a sığınmanın faydası budur.
Yüce Allah'ın yardımıyle A'raf Suresi'nin Tefsiri bitti. [360][360]

[359][359] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/390.
[360][360] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:2/390.

# ENFAL SURESİ

Medine'de inmiştir. 75 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Enfâl sûresi, ahkam yönü ağır basan medenî sûrelerdendir. Özellikle, savaşlar ve Allah yolunda cihatla ilgili konulara yer verir. Bazı gazvelerden sonra ortaya çıkan savaş meselelerini çözer. Müslümanların, Allah düşmanları ile savaşırken uymaları gereken ilâhî irşatları ve bir çok harp kanunlarını kapsar. Savaş ve barış meselelerini, esirlik ve ganimet hükümlerini ele alır.
Bu mübarek sûre, şerefli İslam tarihinde ilk savaş ve Allah ordusunun ilk zaferi olan Bedir savaş'ından sonra inmiştir. Hattâ sahabeden bazıları bu sûreye Bedir sûresi adını vermiştir. Çünkü sûre bu savaştaki olaylara çok geniş yer verir, savaşın geniş bir planını çizer. Müslümanda bulunması gereken kahramanlık, şeref ve bâtıl karşısında bütün şecaat, cesaret, azîm ve sabırla durma hususiyetlerini açıklar.
Müslümanların yapmış olduğu savaşların tarihi incelendiğinde, Bedir savaşının, Hicri 2. yılın Ramazan- ayında meydana geldiği anlaşılır. Bedir Savaşı, hakkın batıl ile çarpıştığı savaşların ilkidir. Bu savaşta taşkınlık ve zulüm püskürtülmüş, zayıflığından dolayı Mekke'de kalmış ve halkı zalim olan bu beldeden kendilerini çıkarması için Allah'a yalvarmaya başlamış olan zayıf erkek, kadın ve çocuklar kurtarılmıştır. Allah, onların dualarını kabul etmiş ve onlar için bu savaşın şartlarını hazırlamıştır, mü'minlerin sayılarının azlığına, savaş malzemelerinin yetersizliğine ve savaşa hazırlıksız olmalarına rağmen, bu savaşta zafer mü'minlere nasip olmuştur. Bu savaşta bâtılın taraftarları görmüştür ki, bâtıl ne kadar uzun süre yaşasa, kuvvetlense ve gücü artsa da, bir gün, hakkın azameti ve îman kuvveti önünde mutlaka yıkılıp yok olacaktır. İşte böylece Bedir savaşı mü'minler için bir zafer, müşrikler için bir hezimet olmuştur. Bedir olaylarını anlatırken mü'minlere, \ju\ -^JJ1 Ey iman edenler! diye iman vasfını belirten altı ilâhî nida gelmiştir. Bu âyetler Allah düşmanları ile cihatları esnasında müslümanları, sabır ve sebata teşvik edici, kendilerine emredilen bu yükümlülüklerin sahip oldukları imanın gereklerinden olduğunu, elde ettikleri zaferin, silah ve asker çokluğu ile değil iman sayesinde elde edil-diğini hatirlatıcı mahiyettedir.
Birinci nida : Bu nida savaştan kaçmaktan sakmdırıcı mahiyettedir. Ey mü'minler! Toplu halde kâfirlerle karşılaştığınız zaman onlara arkanızı dönüp kaçmayın.[1[1]] Ayetler, düşman önünden kaçarak hezimete uğrayanları en şiddetli azap ile tehdit etmektedir.
İkinci nida: Bu nidada, Allah ve Rasulünün emrini dinleme ve ona itaat etme emredilmiştir.
Ey iman edenler! Allah'a ve RasulÜne itaat edin. işittiğiniz halde ondan

[1[1]] Enfâl sûresi, 8/15

yüzcevirmcyin.[2][2]
Aynı zamanda bu âyetler kâfirleri salıverilmiş hayvanlara benzetir. Bu hayvanlar ne işitir, ne anlar ne de hak davete icabet eder.
Üçüncü nİdâ : Bu nidada Yüce Allah, Peygamber (s.a.v.)'in onları davet ettiği şeyde kendileri için hayat, izzet ve dünya ve ahiret saadeti olduğunu açıklar." Ey iman edenler! Hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman Allah ve Rasulüne uyun[3][3]
Dördüncü nida : Yüce Allah bu nidada, ümmetin sırrını düşmana açmanın, Allah'a Rasülüne ve ümmete hiyanet olduğuna dikkat çekmiştir Ey iman edenler! Allah'a ve peygambere hainlik etmeyin. Sonra bile bile kendi emanetlerinize hainlik etmiş olursunuz.[4][4]
Beşinci nida Bu nidada Yüce Allah, müslümanların dikkatini takvanın sonuçlarına çekmiş, onun bütün hayırların esası olduğunu ve takvanın en büyük meyvesinin de rabbani nur olduğunu onlara açıklamıştır. Ki bu nuru Allah mü'minlerin kalplerine yerleştirmiştir. Mü'min bununla doğru ile eğriyi, hidâyet ile sapıklığı birbirden ayırır: Ey iman edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız, o size iyi ile kötüyü ayırt edecek bir anlayış verir, suçlarınızı örter ve sizi bağışlar. Çünkü Allah büyük lütuf sahibidir.[5][5]
Altıncı nida : Bu son nidadır. Yüce Allah bunda mü'minlere izzet yolunu ve zafer esaslarını açıklamıştır. Bunlar düşman önünde sebat etmek, düşmanla karşılaştığında sabretmek ve Allah'ın sınırsız büyüklüğünü ve mağlup edilemiyecek üstün gücünü yanında hazır bulmak ve onlara sebat hususunda yardımcı olacak manevî yardıma sarılmaktır. Bu da, Allah'ı çokça zikretmektir. Ey iman edenler! Herhangi bir topluluk ile karşılaştığınız zaman sebat edin ve Allah'ı çok anın ki, başarıya ulaşasmız.[6][6]
Bu mübarek sûre, mü'minler arasında tam bir dostluk bulunduğunu, ülkeleri her nekadar birbirinden uzak ve ırkları farklı olsa da bir tek ümmet olduklarını, din hususunda kendilerinden yardım isteyenlere yardım etmeleri gerektiğini açıklayarak son bulur. Bu sûre aynı zamanda, kâfirlerin tek bir millet olduklarını, aralarında taşkınlık ve sapıklık esaslarına dayanan bir dostluk bulunduğunu ve mü'minlerle kâfirler arasında hiçbir dostluğun bulunmadığını açıklar.
İnkar edenler de birbirlerinin dostlarıdır. Eğer siz, Allah'ın emrini yerine getirmezseniz, yeryüzünde bir fitne ve büyük bîr fesat meydana gelir.[7][7]
İşle bunlar bu mübarek sûrenin işaret ettiği hedefler ve gösterdiği dersler ve ibretlerin Özetidir. Bizi, gören ve anlayanlardan kılmasını Yüce Allah'tan niyaz ederiz.[8][8]

---

[2][2] Enfâl sûresi, 8/20
[3][3] " " 8/24
[4][4] " " 8/27
[5][5] " " 8/29
[6][6] " " 8/45

[7][7] Enfal suresi 8/73
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/393-395.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.
**1.** Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah ve Peygamber'e aittir. O halde siz mü'-minler iseniz Allah'tan korkun, aranızı düzeltin, Allah ve Resulüne itaat edin.
**2.** Mü'minler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir.
**3.** Onlar, namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden harcayan kimselerdir.
**4.** İşte onlar gerçek mü'ilimlerdir. Onlar için Rableri katında nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.
**5.** Onların bu hali, mü'minlerden bir gurup kesinlikle istemediği halde, Rabbbinin seni evinden hak uğruna çıkardığı zamanki halleri gibidir.
**6.** Hak ortaya çıktıktan sonra sanki gözleri göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi seninle tartışıyorlardı.
**7.** Hatırlayın ki, Allah size, iki gruptan birinin sizin olacağını va'dediyordu; siz de kuvvetsiz olanın sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah, sözleriyle hakkı gerçekleştirmek ve kâfirlerin kökünü kesmek istiyordu.
**8.** Bunlar, günahkârlar istemese de hakkı gerçekleştirmek ve bâtılı ortadan kaldırmak içindi.
**9.** Hatırlayın ki, siz Rabbinizden yardım istiyordunuz. O, da "Ben size meleklerden peşpeşe gelen bin tanesi ile yardım edeceğim." diyerek duanızı kabul buyurdu.
**10.** Allah bunu sadece müjde olsun ve onunla kalbiniz yatışsın dîye yapmıştı. Yoksa yardım, yalnız Allah tarafmdandır. Çünkü Allah, mutlak galiptir, yegâne hikmet sahibidir.
**11.** O zaman katından bir güven olmak üzere sizi hafif bir uykuya daldırıyordu, sizi temizlemek, şeytanın pisliğini sizden gidermek; kalblerinizi kuvvetlendirmek ve ayaklarınızın kumda batmaması için üzerinize gökten bir su indiriyordu.
**12.** Hani Rabbin meleklere, "Muhakkak ben sizinle beraberim; haydi iman edenlere destek olun," diye vahyediyor; "Ben kâfirlerin yüreğine korku salacağım, vurun boyunlarına! Vurun onların bütün parmaklarına!" diyordu.
**13.** Bu söylenenler, onların Allah'a ve Resulüne karşı gelmelerinden ötürüdür. Kim Allah ve Resulüne karşı gelirse, bilsin ki Allah'ın azabı şiddetlidir.
**14.** İşte size Allah'ın azabı, bu mağlubiyettir. Şimdilik onu tadın. Kâfirlere bir de cehennem azabı vardır.
**15.** Ey mü'minler! Toplu halde kâfirlerle karşılaştığınız zaman onlara arkanızı dönmeyin.
**16.** Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmeye veya diğer bölüğe ulaşıp mevzi tutma durumu dışında, kim öyle bir günde onlara arka çevirirse muhakkak ki o, Allah'ın gazabını hak etmiş olarak döner. Onun yeri de cehennemdir. Orası, varılacak ne kötü yerdir!
**17.** Onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü; attığın zaman da sen atmadın,

fakat Allah attı. Ve bunu, mü'minleri güzel bir imtihanla denemek için yaptı. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir.
**18.** Bu böyledir. Şüphesiz Allah, kâfirlerin tuzağını bozar.
**19.** Eğer siz fetih istiyorsanız, işte size fetih geldi! Ve eğer küfürden vazgeçerseniz bu sizin için daha iyidir. Yine Peygamber'e düşmanlığa dönerseniz, biz de yardıma döneriz. Topluluğunuz, çok bile olsa, sizden hiçbir şeyi savamaz, Allah mü'minlerle beraberdir.
**20.** Ey iman edenler! Allah'a ve Rasul'üne itaat edin, işittiğiniz halde Ondan yüzçevirmeyin.
**21.** İşitmedikleri halde işittik diyenler gibi olmayın.
**22.** Çünkü Allah katında yaratıkların en kötüsü, düşünmeyen sağırlar ve dilsizlerdir.
**23.** Allah onlarda bir hayır görseydi elbette onlara işittirirdi. Fakat işittirseydi bile yine onlar yüzçevi-rerek dönerlerdi.

## Kelimelerin İzahı

Enfâl, fazlalık manısana gelen kelimesinin çoğulu olup ganimetler demektir. Savaşın asıl maksadı olan din ve vatanı korumaktan fazla olarak elde edildiği için ganimetlere bu isim verilmiştir. Farz ve vacip olmayan namazlara da nefl denilir. Bu manada toruna da nafile denilir. Lebîd şöyle der:
Rabbimize karşı takva ile hareket etmek, ganimetin en hayırlısıdır. Yavaş ve acele hareketim Allah'ın izni iledir.
Korktu. korku manasınadır.
Zatü'ş-şevke, kuvvetli. silah manasınadır. Bunun aslı, "diken" manasına gelen Şevk kelimesindendir. Ebu Ubeyde şöyle der: Şevket kelimesinin manası, "ceza vermek" tir. Şöyle kullanılır:
Falanoğulları ne şiddetli ceza verir![9][9]
Yardım istiyorsunuz. yardım istemek demektir.
Mürdifîn peşpeşe gelenler, birbirlerini izleyenler, kelimeleri aynı manaya gelip, her ikisi de "ardından gitti" demektir. Taberî şöyle der: Araplar, "ona tabi oldum, peşinden gittim" manasında ve der. Şâir de şöyle der: Ljill Cevza yıldızı, Süreyya'nın peşinden gidince...[10][10]
Benân, el ve ayak parmaklarının uçları mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Antera şöyle der:
Savaşçı, savaşta korunması gerekenleri korur ve şiddetli anlarda bütün parmaklara vurur.[11][11]
Zahf, yavaş yavaş yaklaşmak demektir. Çocuk, kıçı üzerinde yavaş yavaş yürüdüğünde kullanılan sözünden alınmıştır. Sonra, çok kalabalık orduya bu isim verilmiştir. Çünkü ordu çok ve kalabalık olduğu için, yürürken

---

[9][9] Zadü'l- Mesir, 3/324
[10][10] Taberi, 13/415
[11][11] Kurtubi, 7/379

sürünüyormuş gibi görünür.
Mutehayyizen, "katılarak" demektir. Bir kimse başkalarına katıldığında denilir.
Döndü manasınadır.
Muhin, zayıflatıcı, zayıf düşürücü.
Fetih istiyorsunuz. Düşmana karşı fetih ve zafer istedi demektir. [12][12]

## Nüzul Sebebi

**a.** İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunmuştur: Bedir günü gelince Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Kim bir düşmanı öldürürse, ona şöyle şöyle mükafat vardır. İhtiyarlar, sancakların altında durdular. Gençler ise düşmanı öldürmeye ve ganimetleri almaya koştular. İhtiyarlar gençlere dedi ki: Bizi de ganimetlere ortak edin. Biz size yardım ettik ve sizi bekledik. Size bir şey olsaydı, bize sığınırdınız. Fakat gençler bunu kabul etmediler. Meseleyi Nebi (a.s)'ye götürdüler. Bunun üzerine âyeti indi. Rasulullah (s.a.v.), ganimetleri aralarında eşit olarak taksim etti.[13][13]
**b.** Rivayete göre Rasulullah (s.a.v.) Bedir gününde bir avuç toprak alarak onu düşmana doğru serpmiş ve şöyle buyurmuştur: Suratları çirkin olasılar. Gözlerine ve burunlarına bu bir avuç topraktan isabet etmeyen hiçbir müşrik kalmadı. Hepsi arkalarına dönüp kaçtılar.[14][14] Bunun üzerine Attığın zaman sen atmadın, fakat Allah attı...[15][15] âyeti indi.[16][16]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Ey Muhammedi Ashabın sana, Bedir'de aldığın ganimetlerin kime ait olduğunu ve onları nasıl taksim edeceğini soruyorlar. Onlara de ki: Bu hususta hüküm, sizin değil, Allah ve Ra-sülünündür. Allah'a itaat etmek ve ona karşı günahlardan sakınmak suretiyle ondan korkunuz, Aranızdaki durumu ihtilafsız ve anlaşarak düzeltiniz. Ganimetler hakkındaki hüküm hususunda Allah'ın ve Rasûlunün emrine itaat edin. Ubâde b. Sâmit şöyle der: Bu âyet, biz Bedir Ashabı ihtilafa düşüp de huysuzluk yaptığımız zaman bizim hakkımızda indi. Böylece Allah, ganimetleri bizim elimizden alıp Rasulullah (s.a.v.)'a verdi. O da ganimetleri eşit olarak taksim etti. İşte böylece Allah'tan korkma, Rasulüne itaat etme ve arayı düzeltme emirlerine uyulmuş oldu.[17][17] Eğer siz, gerçekten kamil mü' minler iseniz, Allah'a ve Rasulüne itaat edin. Bu cümle şart cümlesi, cevabı hazfedilmiştir.[18][18]

**2.** Kâmil ve İhlâslı mü'minler, ancak, Allah'ın adı anıldığında, sadece anmadan

---

[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/400.
[13][13] Rıuhu'l - Meani, 9/162; Varyartlan için bkc. Taberi, 9/116, 1987 B.
[14][14] Müslim, Cihad, 81.
[15][15] Enfâl sûresi, 8/17
[16][16] Taberi, 13/445
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/401.
[17][17] Teshil, 2/60
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/401.

dolayı, kalpleri titrer Onlara Allah'ın âyetleri okunduğunda, Allah'ı tasdikleri ve Ona kesin imanları artar. Onlar sadece Rablerine güvenirler.[19][19] Allah'tan başkasından korkmadıkları gibi bir şey de ummazlar. Ebu Hayyan şöyle der: Yüce Allah ism-i mevsûlü kullanarak, inü'minlerin üç büyük makam ile vasıflandıklarını bildirdi. Bunlar korku makamı, imanda artış makamı ve Allah'a tevekkül makamıdır.[20][20]

**3.** Onlar namazı farzları ve âdabı ile huşu içersinde mükemmel bir şekilde eda ederler. Allah'ın kendilerine verdiklerinden, O'na itaat uğrunda harcarlar. İnfâk; zekât ve nafile sadakaları kapsayan umumî bir lafızdır. [21][21]

**4.** Bu anlatılan güzel sıfatları taşıyanlar, gerçek mü'minlerin kendileridir. Çünkü onlar imanı sâlih amelleri birleştirmişlerdir. Cennette onlar için yüksek makamlar, günahları için bir bağışlanma ve ikram ve hürmetle sunulan ebedî rızık vardır. [22][22]

**5.** Âyetin başlangıcındaki dJ harfi, bu ifadenin müşebbeh (bir şeye benzetilen) olmasını gerektirir. İbn Atiyye şöyle der: Allah'ın Rasulullah (s.a.v.)'ı evinden çıkarmasını anlatan bu kıssa, Ashabın ganimetlerden sorması ve ganimetlerle ilgili olaylardan hoşlanmadıklarını açıklayan önceki kıssaya benzetilmiştir.[23][23] Yani, onların ganimetlerin taksimindeki hoşnutsuzlukları, senin harp için evinden .çıkma esnasındaki durumları gibidir. Taberî şöyle der: Mânâ şudur: Mü'minlerden bir grubun hoşnutsuzluğuna rağmen, Rabbinin seni hak ile (sefere) çıkardığı zaman mücadele ettikleri gibi hak ortaya çıktıktan sonra, o konuda seninle mücadele ediyorlar. Mâhiyetini anladıktan sonra Nebî (s.a.v.) ile mücâdele ettikleri hak ise, savaştır.[24][24] Halbuki, mü'minlerden bir grup öldürülmekten korktukları veya hazırlıksız oldukları için düşmanla savaşa çıkmayı istemiyorlardı. [25][25]

**6.** Ey Muhammedi Hak, kendilerine apaçık göründükten sonra, savaşa çıkma hususunda seninle mücâdele ediyorlar. Onlar şöyle diyerek mücâdele ediyorlardı: Bizim çıkışımız sadece kervanın önünü kesmek içindi. Eğer savaşacağımızı bilseydik, elbette savaşa hazırlanırdık, Onlar sanki baka baka ölüme sürükleniyorlarmış gibiydiler. Beyzâvî şöyle der: Onlar, ölüm sebeplerini göre göre ölüme sürüklenen kimsenin hoşnutsuzluğu gibi, savaşa gitmekten

---

[19][19] İbn Hatîb şöyle der: Her mü'min bu âyeti okuyup düşünsün ve onu kendi nefsine arzetsin. Eğer nefsinin bu sıfatlara uygun olduğunu görürse, Allah'ın kendisine verdiği lütuf ve iyiliklerden dolayı sevinsin. Kendisini başka vadide bu sıfatlan başka vadide bulursa, o zaman merhameti ve şefkati bol olan Allah'a sığınsın. Lütfü bol ve övgüye layık olan Allah'a, kalbini temizlemesi, iman ve tevekkülünü artırması ve onu namaz kılmaya ve zekat vermeye muvaffak kılması için yalvarsın. O, insanın ne güzel yakını ve isteklerine ne güzel cevap verendir. Ancak bu dua samimiyetle ve içten olmalıdır.

[20][20] el-Bahr, 4/457

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/401-402.

[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/402.

[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/402.

[23][23] el-Bahr, 4/461

[24][24] Taberî, 13/293

[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/402.

hoşlanmıyorlardı. Bu5 sayılarının azlığından ve hazırlıksız olmalarından ileri geliyordu. Burada, onların mücadelelerinin sadece aşırı derecede korkmalarından ileri geldiğine îmâ edilmektedir.[26][26]

**7.** Ey Muhammed ashabı! Allah'ın size, iki fırkadan yani kervan veya ordudan birinin sizin için ganimet olduğunu vadettiği zamanı hatırlayın. Siz, silahsız grupla yani kervanla karşılaşmayı istiyordunuz. Çünkü kervan Kureyş'in ticaret mallarını taşıyordu. Tefsirciler şöyle der: Rivayete göre Ebu Süfyan başkanlığındaki Kureyş kervanı Şam'dan yola çıktı. Kervanda büyük bir ticaret malı vardı. Cebrail (a.s) gelerek şöyle dedi: Ey Muhammed! Allah, şu iki gruptan birini yani ya kervanı veya Kureyş ordusunu size vadetti. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.), Ashabı ile istişare etti. Ashab, (a.s.) az bir savaşla çok ganimet elde edecekleri için kervanı tercih ettiler. Müslümanlar Medine'den çıkınca, bu haber Mekke halkına ulaştı: Ebu Cehil: Ey Mekke halkı! Kurtuluşa gelin, kurtuluşa, kervanınız sizin malmızdır. Eğer Muhammed onu ele geçirirse, bundan sonra asla kurtuluş bulamazsınız, dedi. Bunun üzerine müşrikler Ebu Cehil ile beraber bütün kuvvetleri ile yola çıktılar. Nihayet Bedir'e geldiler. Kafile kurtuldu. Rasulullah (s.a.v.) Ashabına haber vererek şöyle buyurdu: Kervan, deniz kıyısından devam edip gitti. Ebu Cehil ise bize doğru geldi. Ashab : "Ya Rasulallah! Düşmanı bırakıp kervanı takip etmelisiniz" dediler. Rasulullah (s.a.v.) buna kızdı. Bunun üzerine Sa'd b. Ubâde kalkarak şöyle dedi: Bizi istediğin yere götür. Biz arkandayız. Sa'd b. Muaz da şöyle devam etti. Seni hak ile gönderen Allah'a and olsun ki, Sen bizi denize daldırsan biz seninle beraber ona dalarız. Allah'ın bereketi ile bizi götür. Rasulullah (s.a.v.) buna sevinerek Ashabına şöyle dedi: Allah'ın bereketi ile yürüyün ve sevinin. Çünkü Allah bana iki gruptan birini vadetti. Vallahi, Kureyşin yıkıldığı yerleri görür gibi oluyorum.[27][27] Allah, Bedir gününde kâfirleri öldürmek ve yok etmek suretiyle hak din olan İslam'ı üstün kılmak ve kâfirlerin hepsini yok ederek köklerini kazımak istiyor. Ebu Hayyan şöyle der: Yani siz dünya malını, sıkıntılardan kurtulmayı, kolay ve âdı şeyleri istiyorsunuz. Halbuki Allah yüce işleri, hakkı yüceltmeyi ve dünya ve ahiret mutluluğunu kazanmanızı istiyor. Bu iki istek birbirinden ne kadar farklı. Bundan dolayı Allah sizin için kuvvetli olanı tercih etti. Onların yardımsız kaldıklarını size açık açık gösterdi. Size yardım etti, onları yenilgiye uğrattı. Sizi izzetli, onları zelil kıldı.[28][28]

**8.** Bu cümlede Lam harf-i çeri, mahzuf bir fiile taalluk etmektedir. Takdiri şöyledir: Allah hakkı gerçekleştirmek ve batılı ortadan kaldırmak için bu yaptıklarını yaptı. Yaptıklarından maksat, İslamı üstün kılması, küfrü yok etmesidir. Müşrikler, İslamm üstün kılınması ve şirkin yok edilmesini

---

[26][26] Beyzâvî, s. 209
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/402-403.
[27][27] Beyzavi, s. 209 (bazı tasarruflarla)
[28][28] el-Bahr, 4/464
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/403.

istemeseler de Allah böyle yapmıştır. [29][29]

**9.** Rabbinizden, müşriklere karşı zafer kazanmak için yardım istediğiniz zamanı hatırlayın. Rivayete göre Rasulullah (s.a.v.) müşriklere bakarak onların bin kişi olduğunu, kendi Ashabına bakıp onların da üçyüzon küsur olduğunu gördü. Bunun üzerine kıbleye yöneldi ve ellerini uzatıp şöyle dua etti: Ey Allah'ım, bana verdiğin sözü yerine getir. Ey Allah'ım! Şu müslüman cemaat helak olursa, yeryüzünde sana ibadet eden bulunmaz. Bu şekilde o kadar dua etti ki, cübbesi omuzlarından düştü. Ebu-bekir (r.a.) cübbeyi alıp onun omuzlarına koydu. Sonra arkasından hiç ayrılmadı. Şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasülü! Rabbine yaptığın dua sana yeter. Şüphesiz o sana verdiği sözü yerine getirecektir. Bunun üzerine şu âyet indi: Allah, "peşpeşe gelen bin melekle size yardım edeceğim" diyerek duasını kabul ettiğini bildirdi. Tefsircil-er şöyle der : Hadiste bildirildiğine göre Cebrail (a.s) beşyüz melek indirdi ve onlarla ordunun sağ kanadında savaştı. Mikail (a.s) de beşyüz melek indirdi. Onlar da ordunun sol kanadında savaştı. Meleklerin, Bedir dışında herhangi savaşta savaştığı tesbit olunmamıştır. Diğer savaşlarda melekler, müslümanların sayısını çok göstermek için inerlerdi, savaşmazlardı.[30][30]

**10.** Allah'ın meleklerle size yardım etmesi, sadece size zaferi müjdelemek içindir. Bir de bu zaferle ruhlarınız sükunet bulsun diye yardım etti. Gerçekte zafer ancak. Yüce Allah'ın katmdandır. Onun yardımına güvenin. Kendi kuvvetinize ve silahınıza güvenmeyin. Şüphesiz Allah galiptir mağlup edilemez hikmeti neyi gerektiriyorsa onu yapar. [31][31]

**11.** Hatırlayın ki, Allah kendi katından bir güven olarak sizin uykunuzu getiriyordu. Bu, Rasulullah (s.a.v.)'in bir mucizesidir. Çünkü korku anında herkesi bir uyku basmıştı. Hz. Ali (r.a.) şöyle der: Bedir günü bizde Mikdat'tan başka atlı yoktu. Rasulullah (s.a.v.)'tan başka hepimizi uyur gördüm. Onu, sabaha kadar bir ağacın altında namaz kılıp ağlarken gördüm.[32][32] İbn Kesir şöyle der: Mü'minlerin kalplerinin Allah'ın yardımı ile yatışıp emniyet içinde olmaları İçin, savaşın en şiddetli anında uyur gibi olmuşlardı.[33][33] Üzerinize gökten yağmur yağdırıyordu. Bu da, Allah'ın saydığı başka bir nimetttir. Olay şudur: Bedir savaşında müslümanlar susuz kaldılar. Bunun üzerine Allah onların üzerine öyle bir yağmur yağdırdı ki vadilerden su aktı. Onlardan cünüp olanlar vardı. Yağmur suyu ile gusledip temizlendiler. Allah bu yağmuru, sizi abdestsizlik ve cünüplükten temizlemek, şeytanın vesvesesini ve susuzlukla korkutmasını sizden gidermek için yağdırdı. Beyzâvî şöyle der: Rivayete göre onlar, kızıl bir kum tepesine indiler. Ayakları kumlara batıyordu. Suları yoktu.

---

[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/404.
[30][30] Savi Haşiyesi, 2/118
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/404.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/404.
[32][32] Ebu Ya'la rivayet etti. Bkz. İbn Kesir Tefsiri, 3/562.
[33][33] Muhtasar-i İbn Kesir, 2/90

Uykuya daldılar. Çoğu ihtilam oldu. Şeytan onlara vesvese vererek şöyle dedi: Siz susuz kaldığınız halde, size nasıl yardım olunacak? Zira siz abdestsiz cünüp olarak namaz kılıyor ve Allah'ın dostları olduğunuzu, O'nun rasulünün içinizde bulunduğunu iddia ediyorsunuz. Bunun üzerine Allah yağmur indirdi. Bu sayede ayaklar sabit kaldı, vesveseler gitti.[34][34] Allah'ın yardımına güvenmek suretiyle kalplerinizi kuvvetlendirmek ve kumda batmaması için yağmur yağdırmak sayesinde ayaklarınızı sabit kılmak için yağmur yağdırıyordu. Taberî şöyle der: Allah yağmur sayesinde onların ayaklarını sabit kıldı. Çünkü onlar düşmanları ile yumuşak bir kum üzerinde karşılaşmışlardı. Yağmur o kumlan sertleştirdi de, ayak-lar onun üzerinde batmayıp sabit kaldı.[35][35]

**12.** Bu âyet, bir başka nimeti hatırlatmaktadır. Yani, Rabinin meleklere, "Ben yardımım ve zaferimle birlekte sizinle beraberim" diye vahyettiği zamanı hatırla. Haydi iman edenlere destek olun ve onları düşmanlarına karşı takviye edin. Kâfirlerin kalplerine korku ve dehşet salacağım da hezimete uğrayacaklar, Onların boyunlarını vurundan maksat, boyunların kendileridir. Nitekim bir âyet-i kerimede: boyunlarını vurun[36][36] buyrulmuştur. Bir görüşe göre den murat başlardır. Çünkü başlar, boyunların üzerindedir. Onların bütün parmak uçlarına vurun. Teshil yazarı şöyle der: Bunun faydası şudur: Savaşçının parmaklarına vurulursa, savaşamaz. Bu durumda onu esir etmek ve öldürmek mümkün olur.[37][37]

1**3.** Bu korkunç azap, onların Allah ve Rasulünün emirlerine muhalefet ve isyan etmeleri sebebiyle başlarına gelmektedir. Kim inkar ve inatla, Allah ve Rasulünün emrine muhalefet ederse, bilsin ki, onun için Allah'ın azabı şiddetlidir. [38][38]

**14.** Ey kâfirler topluluğu! Bu azabı tadın. Bu, sizin dünyadaki azabımzdır. Bununla beraber sizin için ahirette cehennem azabı da vardır. [39][39]

**15.** Ey iman edenler! kâfir düşmanlarınızla toplu halde karşılaştığınızda, çokluklarından dolayı ağır ağır üzerinize geldiklerinde Onların önünde hezimete uğramaym. Bilakis sabır ve sebat edin. [40][40]

**16.** Başka bir grupla savaşmak üzere o tarafa yönelme veya düşmana mağlup olduğunu zannettirerek onu aldatıp tuzağa düşürmek için kaçıp geri dönme ki bu "harp bir hiledir" esasına dayanmaktadır. Ya da mü slü m anlardan bir gruba

---

[34][34] Beyzâvi, s. 210
[35][35] Taberî, 13/421
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/404-405.
[36][36] Muhammed sûresi, 47/4
[37][37] Teshil, 2/62
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/405.
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/405.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/405.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/406.

katılıp onlardan yardım alma durumları hariç, savaş günü kim mağlup olarak sırtını düşmana çevirirse muhakkak ki o, Allah'tan, büyük bir gazabı hak etmiş olarak döner. Onun kalacağı yer cehennem ateşidir. Orası ne kötü varılacak yerdir. [41][41]

**17.** Ey müslümanlar! Siz onları Bedir'de güç ve kuvvetinizle öldürmediniz. Fakat onlara karşı size yardım etmek ve kalplerine korku atmak suretiyle onları Allah Öldürdü, Ey Muhammedi Gerçekte Kureyşlilerin gözlerine bir avuç toprağı sen atmadın. Fakat onu, onlara ulaştırmak suretiyle Allah attı. Hakikatte bu iş Allah'tan olmuştur. Çünkü bir avuç toprak, büyük bir ordunun gözlerini doldurumaz. îbn Abbas şöyle der: "Rasulullah (s.a.v.) bir avuç toprak alarak onu müşriklerin yüzlerine serpti ve "yüzleri çirkin olasılar" dedi. Bu topraktan, onların gözlerine ve burunlarına girmedik kimse kalmadı. Bunun üzerine dönüp kaçtılar.[42][42] Allah, kâfirleri kahretmek, mü'minlere ise mükâfaat, zafer ve ganimet vermek için bunu yaptı. Şüphesiz Allah, onların sözlerini işitici; niyetlerini ve hallerini bilicidir. [43][43]

**18.** İşte bu müşriklerin öldürülmesi ve mü'minlerin zaferi haktır.[44][44] Şüphesiz Allah, kâfirlerin tuzağını bozar. Bundan maksat, kâfirlerin tuzağını zayıflatmaktır. Tâki, tuzaklarından hiçbir şey ayakta kalmayıp yıkılsın. [45][45]

**19.** Bu hitap Kureyş kâfirlerinedir. Yani, Ey kâfirler topluluğu! Eğer mü'minlere karşı fetih ve zafer istiyorsanız, işte size fetih geldi. O da mağlubiyet ve hezimettir. Bu, kâfirlere karşı alay yoluyla söylenmiş bir sözdür. Taberî, Zührî'nin rivayetinde şöyle der: Bedir gününde Ebu Cehil dedi ki: Allah'ım! Hangimiz daha günahkar ve sıla-ı rahimi daha çok terkeden isek, bugün onu helak et." Bunun üzerine Allah Eğer fetih istiyorsanız işte size fetih geldi, âyetini indirdi. Fethi isteyen Ebu Cehil'di. Ve bu ifadede onlarla bir istihza vardı.
Ey Kureyş topluluğu! Peygambere karşı savaşmaya, ona düşmanlık yapmaya, Allah'ı ve rasülünü inkar etmeye son verirseniz, bu sizin için dünyada ve âhirette daha hayırlıdır. Eğer siz ona karşı savaşa ve mücadeleye dönerseniz biz de size karşı ona tekrar zafer nasip ederiz. Kendilerinden yardım beklediğiniz toplumunuz ve yardımcınız çok da olsa, dünya azabından herhangi bir şey sizden asla savamazlar. Çünkü Allah, yardım ve desteği ile mü'minlerle beraberdir. [46][46]

**20.** Ey iman edenler! Allah ve rasulüne itaate devam ediniz ki Bedir'de meydana gelen izzet de sizin için devam etsin, Kur'an'ı ve nasihatları dinlediğiniz halde onun emrine muhalefet ederek ondan yüz çevirmeyin. fiilinin aslı dir. Talardan

---

[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/406.
[42][42] Taberi, 13/443
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/406.
[44][44] Âyette geçen kelimesi müpteda yerindedir. Haberi mahsuftur.. Takdiri: Meydana gelen bu olay haktır" şeklindedir.
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/406.
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/406-407.

biri hazfedümiştir. [47][47]

**21.** Kulakları ile işitip de, kalpleri ile işitmeyen kâfirler gibi olmayın. Onların bu işitmeleri, işitmeme gibidir. Çünkü işitmekten maksat düşünmek ve öğüt almaktır. [48][48]

**22.** Yaratıklann ve yeryüzünde yürüyen hayvanların kötüsü, hakla işitmeyen sağırlar ve hakkı söylemeyen dilsizlerdir. Bunlar, kişinin hayırla şerri birbirinden ayırma gücü olan aklı kaybedenleridir. Bu âyet, Abdüddar oğullarından bir grup hakkında inmiştir. Onlar: "Biz, Muhammed'in getirdiklerine karşı sağır ve dilsiziz" diyor ve Ebu Cehil ile birlikte Rasulullah'a karşı savaşmaya yöneliyorlardı. Âyet, kâfirlerin köpekten, domuzdan ve eşekten daha kötü olduklarını bildirmek suretiyle onları son derece şiddetle yermektedir. Çünkü onlar duyu organlarından istifade etmediler. Böylece her adîden daha âdı oldular. [49][49]

**23.** Eğer Allah onlarda hayırdan bir şey görseydi, elbette onlara, düşünecek ve anlayacak şekilde dinleme kabiliyeti verirdi. Farzedelim ki Allah, onlarda hayır olmadığını bildiği halde, onlara bu şekilde işitme kabiliyeti verdi, elbette inat ve inkarlarından dolayı Kur'an'dan yine yüz çevirip dönerlerdi. Bu âyet, kâfirlerin iman etmemelerine karşılık Peygamber (s.a.v.)'i teselli etmektedir. [50][50]

**Edebi Sanatlar**

**1.** İşte onlar gerçek mü'minlerdir." Burada, mü'minlerin mertebelerinin yüksekliği ve şerefli makamlarının yüceliğinden dolayı, yakında olanlar için, uzaklık ifade eden ism-i işaret kullanılmıştır.
**2.** Onların, Rableri katında dereceleri vardır." Dereceleri cennetteki yüce makamlar ve rütbeler için müstear olarak kullanılmıştır.
**3.** Sanki onlar ölüme sürükleniyorlar." Buradaki teşbih, teşbih-i temsilidir.
**4.** Hakkı gerçekleştirmek." Burada iki lafız arasında iştikak cinası vardır.
**5.** Kuvvetli." Burada şevket lafzı, silah için müstear olarak kullanılmıştır. Aralarında şiddet ve hiddet alakaları vardır.
**6.** Kâfirlerin sonunu kesmek..." Bu ifade, helak yoluyla onların kökünü kesmekten kinayedir.
**7.** Yardım istediğiniz zaman." Meleklerin enteresan gelişlerini zihinde canlandırmak için muzâri siygası kullanılmıştır.
**8.** size semadan su indiriyor." Burada harf-i cer ile mecrurunun mefulün biht'en önce getirilmesi, Öne alınan şeyin önemli olduğunu gösterir, sonraya almana da teşvik eder.

---

[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/407.
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/407.
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/407.
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/407.

**9.** Eğer Fetih isterseniz, size fetih gelmistir." Bu hitap, alay yoluyla, müşriklere yapılan bir hitaptır. Nitekim bir
âyet-i kerimede, Tad bakalım, sen kendince üstündün[51[51]] buyurularak inkarcıyla alay edilmiştir.
**10.** Allah katında hayvanların en kötüsü. Burada kafirler hayvanlara benzetilmiş, hatta onlardan daha kötü sayılmıştır. Burada son derece bir belagat ve İ'caz vardır. Çünkü kâfir hakkı işitmez, hayvan da işitmez. Kâfir hakkı konuşmaz, hayvan da konuşmaz. O yer, hayvan da yer. Geriye şu kaldı: Kâfir zarar verir, hayvan zarar vermez. Artık nasıl ondan daha kötü olmasın?! [52[52]]

**Bir Uyarı**

Yüce Allah bu sûrede kendisinin bin melekle mü'minlere yardım ettiğini açıkladı. Âl-i İmrân sûresinde ise üç bin melekle yardım ettiğini açıklamıştı. Bu âyetler arasında herhangi bir çelişki yoktur. Çünkü Yüce Allah burada, "birbiri ardından gelen" mânâsındaki lafzını kullandı. Bu durumda, önce onlara bin melekle, sonra da üçbin melekle yardım etmiş olur. Tevfik Allah'tandır. [53[53]]

**24.** Ey inananlar! Hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah ve Rasûlüne uyun. Ve bilin ki, Allah kişi ile onun kalbi arasına girer ve siz mutlaka O'nun huzurunda toplanacaksınız.
**25.** Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, İçinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz. Biliniz ki, Allah'ın azabı şiddetlidir.
**26.** Hatırlayın ki, bir zaman siz yeryüzünde aciz tanınan az bir toplum idiniz; insanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz da, şükredesiniz diye Allah size yer yurt verdi; yardımıyla sizi destekledi ve size temizlerinden rızıklar verdi.
**27.** Ey iman edenler! Allah'a ve Peygamber'e hainlik etmeyin, sonra bile bile emânetlerinize hainlik etmiş olursunuz.
**28.** Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir, Allah'a gelince; onun katında büyük bir mükafaat vardır.
**29.** Ey iman edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız O, size iyi ile kötüyü ayırdedecek bir anlayış verir, suçlarınızı örter ve sizi bağışlar. Çünkü Allah büyük lütuf sahibidir.
**30.** Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları, veya öldürmeleri yahut seni yurdundan çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar sana tuzak kurarlarken Allah da onlara tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir.
**31.** Onlara âyetlerimiz okunduğu zaman dediler ki: "İşittik, istesek biz de bunun benzerini elbette söyleyebiliriz. Bu öncekilerin masallarından başka bir şey

---

[51[51]] Duhan sûresi, 44/49
[52[52]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/407-408.
[53[53]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/408.

değildir."
**32.** Hani o kâfirler bir zaman da, "Ey Allah'ım! E-ğer bu Kitap senin katından gelmiş bir gerçekse, üzerimize gökten taş yağdır, yahut bize acıklı bir azap getir!" demişlerdi.
**33.** Halbuki, sen onların içinde olduğun halde Allah, onlara azap edecek değildi. Ve onlar mağfiret dilerken de Allah onlara azap edici değildir.
**34.** Onlar Mescid-i Haram'ın mütevellileri olmadıkları halde mü'minleri oradan geri çeviririlerken Allah onlara ne diye azap etmeyecek? Oranın mütevellileri takva sahiplerinden başkaları değildir. Eakat çokları bunu bilmez.
**35.** Onların Beytullah yanındaki duâlarıda ıslık çalmak ve el çırpmaktan başka bir şey değildir. İnkâr etmekte olduğunuz şeylerden ötürü şimdi azabı tadın.
**36.** Şüphesiz ki inkâr edenler mallarını, Allah yolundan alıkoymak için harcıyorlar. Onları daha da harcayacaklar! Ama sonunda bu, onlara yürek acısı olacak ve en sonunda mağlup olacaklardır. Kâfirlikte ısrar e-denler ise Cehenneme toplanacaklardır.
**37.** Bu toplama Allah'ın murdarı temizden ayıklaması ve bütün murdarların birbiri üstüne koyup hepsini yığarak Cehenneme atması içindir. İşte onlar ziyana uğrayanların kendileridir.
**38.** İnkâr edenlere; vazgeçerlerse, geçmiş günahlarının bağışlanacağını söyle. Yok, eğer tekrar seni yalanlarlarsa kendilerinden öncekilerin hali gözlerinin önündedir!
**39.** Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın! Küfre son verirlerse şüphesiz ki Allah onların yaptıklarını çok iyi görür.
**40.** Eğer imandan yüz çeviririlerse bilin ki Allah sizin sahibinizdir. O ne güzel sahip ve ne güzel yardımcıdır!

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde kâfirleri anlattı ve onları salıverilmiş hayvanlara benzetti. Çünkü onlar, Allah'ın davetini kabul etmekten yüz çevirdiler. Burada da mü'minlere Allah'a ve Rasulüne uymalarını, kalplere hayat veren ve dünya ve âhirette tam bir mutluluk vesilesi olan davetini kabul etmelirini emretti. [54][54]

## Kelimelerin İzahı

Mükâ, ıslık demektir. Ebu Ubeyde şöyle der: Çoğunlukla ses ifâde eden kelimeler vezninden selir: bağırma, böğürme, çağırma ve ulumak gibi.[55][55]
Tasdiye, el çırpmak. Kişi, elleriyle ses çıkardığı zaman denilir. Aslı, "dağdan yansıyan ses" mânâsına gelen kelimesindendir.
Onu toplar. toplamak demektir. Leys şöyle der: Rekm, bir şeyi diğer şeyin

[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/412.
[55][55] el-Bahr, 4/474

üzerine koyup, kum veya bulut yığını gibi üst üste yığılmış bir yığın haline getirmektir.[56][56] Geçti.
Sünnetü'l-evvelîn, geçmiş milletlerden peygamberleri yalanlayanların helak edilmesi hususunda Allah'ın âdeti ve sünneti. Mevlâkum, yardımcınız ve destekçiniz. [57][57]

## Nüzul Sebebi

İbn Cerit Zührî'den şöyle rivayet etti: Rasulullah Benî Kureyza Yahu-dilerini kuşatınca, onlar barış istediler. Rasulullah (s.a.v.) Sa'd b. Ubâ-de'nin hükmünü kabul etmelerini emretti. Yahudiler: "Bize Ebû Lübâbe'yi gönder" dediler. Rasulullah (s.a.v.) da, Ebû Lübâbe'yi onlara gönderdi. Yahudiler: "Ey Ebû Lübâbe! Ne dersin? Sa'd'ın hükmünü kabul edelim mi? O da, onların kesileceğini kastederek gırtlağını gösterdi. Ebû Lübâbe der ki: Daha ayaklarımı yerinden oynatmadan, Allah'a ve Rasulüne hainlik ettiğimi anladım: Ebû Lübâbe devamla şöyle der: Hayır, vallahi Allah tevbe-mi kabul etmedikçe, ölünceye kadar ne yiyeceğim, ne de içeceğim. Bunun üzerine, mü'minler! Allah'a ve Rasulüne hainlik etmeyin" âyeti indi. Sonra tevbesi kabul olundu.[58][58]

## Âyetlerin Tefsiri

**24.** Ey iman edenler! Peygamber sizi kalplere hayat verecek imâna çağırdığı zaman onun davetini kabul ediniz. Ebedî hayatı onunla yaşarsınız. Katâde şöyle der: Size hayat veren şeyden maksat Kur'an'dır. Onda hayat, güven, kurtuluş, dünya ve ahi ret kötülüklerinden korunma vardır.[59][59] Bilesiniz ki, Allah herşeyde tasarruf sahibidir. Kalpleri, sahibinin gücü yetmeyeceği bir şekilde, istediği gibi değiştirir. Onun azmettiği şeyleri bozar, gayelerini değiştirir, doğru yola gitmesi için ona ilham verir, veya onun kalbini doğru yoldan çevirir. Rasulullah (s.a.v.) şöyle dua etmiştir: Ey kalpleri çeviren! Kalbimi dinin üzerine sabit kıl[60][60] İbn Abbas şöyle der: Allah, mü'min ile kâfir ve küfür ile iman arasına girer.[61][61] Ebu Hayyan şöyle der: Âyette, Allah'ın emirlerini gözetmeye, ondan korkmaya ve onun çağrısına uymaya teşvik vardır.[62][62] Yine bilesiniz ki, dönüşünüz sadece Allah'adır. O size, amellerinizin karşılığını verecektir. [63][63]

**25.** Allah'ın emrine isyan ettiğiniz takdirde, onun ansızın yakalayıp cezalandırmasından sakının. Fitneden de sakının. Çünkü size fitne gelirse, sadece zâlimleri değil, herkesi kapsar, iyiye de, kötüye de ulaşır. Çünkü zâlim,

---

[56][56] Aynı kaynak, gösterilen yer.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/412-413.
[58][58] Âlûsî, Rûhu'l-meânî, 9/195
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/413.
[59][59] Taberî, 13/468
[60][60] Tirmizî, Kader, 7; İbn Mace, Dua, 2
[61][61] Rûhu'l-meânî, 9/191
[62][62] el-Bahr, 4/481
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/413.

zulmü ve isyanı sebebiyle helak olur. Zâlim olmayan ise, zulmü engellemediği ve onun karşısında sustuğu için helak olur. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "İnsanlar zâlimi görür de onu engellemezlerse, Allah katından onlara umumî bir azabın gelmesi yakındır.[64][64] İbn Abbas şöyle der: Allah mü'minlere, aralarında kötü şeyi yaşatmamalarını emretti. Aksi halde, kendilerini umumi bii azap ile cezalandıracağını, bu azabın zâlime de, zâlim olmayana da isabet edeceğini bildirdi.[65][65] Bilesiniz ki, kendisine isyan edenler için Allah'ın azabı şiddetlidir. Bu büyük bir tehdittir. [66][66]

**26.** Siz, zayıf bir azınlık olduğunuz zaman Allah'ın "size vermiş olduğu nimeti hatırlayın. Hani o zaman kâfirler Mekke'de sizi zayıf buluyor, sizi dininizden döndürmeye çalışıyorlar ve size çeşitli eziyet ve işkencede bulunuyorlardı. Müş-riklerin sizi yakalayıp öldürmelerinden ve soymalarından korkuyordunuz. süratle yakalamak demektir. Size, düşmanlarızdan korunacağınız bir barınak verdi. Burası Medine-i Münevvere'dir. Bedir savaşında, büyük yardımıyle sizi destekledi ve size yardım etti de müşrikleri mağlup ettiniz. Size tertemiz helal nzık olarak onların ganimetlerini nasip etti. Bu nimetler, daha önce hiçkimseye helal değildi. Bu yüce nimetlere karşı Allah'a şükredesiniz diye bunları yaptı. Bundan maksat, nimeti hatırlatmaktır. Çünkü Araplar, Rasulullah (s.a.v.) gelmeden önce çok zayıf ve zelil idiler. Rasulullah (s.a.v.) geldikten sonra ise, son derece izzet ve şeref sahibi oldular. Bu sebepten Allah'a itaat etmeleri ve bu nimetlere şükretmeleri gerekir. [67][67]

**27.** Ey iman edenler! Mü'minlerin sırlarını müşriklere bildirmek suretiyle, dininize ve peygamberinize hainlik etmeyin, Sonra size emanet ettiği şer'î mükellefiyetlere bile bile hainlik etmiş olursunuz. Emanetlerden maksadın şer'î mükellefiyetler olduğunu gösteren bir başka âyet de şudur: Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik...[68][68] İbn Abbas şöyle der: "Allah'a (c.c.) hainlik etmek, farzlarını terketmekle, Rasûl'e (s.a.v.) hainlik de sünnetini terketmek ve onun günah saydığı şeyleri yapmakla olur. Emanetler, Allah'ın, kullarından yapmalarını istediği amellerdir.[69][69] Âyette geçen "bile bile" sözünden maksat, "onun hainlik olduğunu ve vebalinin ne olduğunu bildiğiniz halde" demektir. [70][70]

**28.** Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız, Allah'tan bir imtihandır. Onlara rağmen Allah'ın kanunlarını nasıl koruyacağınıza dâir sizi imtihan etmek için verilmiştir. İmam Fahreddin Râzî şöyle der: Mal ve çocuklar, kalbi dünya ile meşgul ettikleri ve Allah'a hizmete engel oldukları içûı, onlara fitne

---

[64][64] Tirmizî, Fiten, 8; Ebu Davud, Melahim, 17.
[65][65] Sâvi Haşiyesi, 2/122
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/414.
[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/414.
[68][68] Ahzab sûresi, 33/72
[69][69] Ruhu'l- meânî, 9/195
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/414.

denmiştir.[71][71] Allah'ın katında bulunan sevap ve mükafaat ise, mallardan ve çocuklardan daha hayırlıdır. Şu halde hırs ve arzu ile Allah'a itaat edin. [72][72]

**29.** Ey iman edenler! Allah'a itaat eder ve günahlardan sakınırsanız, sizin için bir hidâyet ve kalplerinizde bir nur yaratır. O nur sayesinde hakkı bâtıldan ayırırsınız. Nitekim bir âyet-i kerimede Sizin için, aydınlığında yürüyeceğiniz bir nur yaratır, buyurulmaktadır.[73][73] Bu âyet, takvanın kalbi aydınlattığına ve gönülleri açtığına ve ilim ve marifeti artırdığına delildir. Geçmiş günahlarınızı siler, onları bağışlar ve sizi onlardan sorumlu tutmaz. Allah'ın lütfü bol, bağışı büyüktür. [74][74]

**30.** Mü'minlere umumi olan nimeti hatırlattıktan sonra, burada da Rasulullah (s.a.v.)'a mahsus olan nimet hatırlatılmaktadır. Yani: Ey Muhammedi Müşriklerin Dâru'n-nedve'de sana komplo hazırladıkları zamanı hatırla. Onlar bu komployu seni hapsetmek, veya kanından bütün kabilelerin sorumlu olması için, bir tek kişi seni öldürüyormuş gibi hep birden Öldürmek veya seni Mekke'den çıkarmak için plan yapıyorlardı. Ey Muhammedi Onlar hile yapıp sana tuzak kuruyorlar, Rabbin de senin için, onların tuzağını boşa çıkaracak ve onları rezil edecek bir tedbir alıyor. Allah'ın tuzağı onlarınkinden daha etkili ve tesirlidir. Taberî, İbn Abbas'tan gelen rivayetinde şöyle der: Kureyş'in ileri gelenlerinden bir grup Dâru'n-nedve'de toplandı. Şeytan, yaşlı bir ihtiyar şeklinde onlara göründü. Onlar şeytanı görünce: "Sen kimsin?" diye sordular. Şeytan "Araplardan bir ihtiyarım. Sizin toplandığınızı işittim. Ben de yanınıza gelip bir görüş bildirmek ve na-sihatta bulunmak istedim. Kureyşliler: "Buyur; gir" dediler. Şeytan içeri girdi ve Rasulullah (s.a.v.)'ı kastederek, "Bu adamın durumunu düşünün" dedi. Bunun üzerine, meclistekilerden birisi: Onu zincirlere vurarak hapsedin. Sonra bu şekilde ölmesini bekleyin" dedi. Allah düşmanı şeytan bağırarak şöyle dedi: "Vallahi, bu sizin için iyi bir. görüş değildir. Arka-daşları hemen gelir ve onu sizin elinizden alarak sizin ona kötülük yapmanıza engel olurlar." Bir diğeri: "Onu aranızdan çıkarınız. Böyle yaparsanız ondan kurtulursunuz. Çünkü o, aranızdan çıkarsa, nerede ne yaparsa yapsın, size zarar veremez." dedi. Mel'un ihtiyar: "Vallahi, bu da sizin için iyi bir görüş değildir. Onun ne tatlı sözü olduğunu, ne güzel konuştuğunu ve sözleri ile kalpleri fethettiğini görmüyor musunuz? Vallahi, eğer dediğiniz gibi yaparsanız, Araplar size karşı birleşir, sizi ülkenizden çıkarır ve ileri gelenlerinizi öldürürler." dedi. Kureyşliler: "Doğru söylüyor. Başka bir görüş belirtin." dediler. Ebu Cehil şöyle dedi: "Vallahi, ben size öyle bir yol göstereceğim ki, onun dışında bir yol göremiyorum." "O nedir?" diye sordular. Ebu Cehil şöyle cevap verdi: "Her kabileden güçlü bir genç alalım. Herbirine keskin bir kılıç verelim. Bunlar, bir adamın vuruşu gibi ona hep birden vursunlar. Böylece bütün kabileler onun

---

[71][71] Tefsir-i kebir, 15/152
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/414-415.
[73][73] Hadid sûresi, 57/28
[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/415.

kanından sorumlu olsun. Haşimoğullarmm bütün Kureyş'e karşı savaşabileceklerini sanmıyorum. Böylece diyeti kabul ederler, biz de ondan kurtulur ve eziyetini kendimizden def ederiz." Bunu işiten Allah düşmanı şeytan şöyle bağırdı: "Vallahi, görüş bu görüştür. Başka yol göremiyorum." Bu görüşü kabul edip dağıldılar. Cebrail (a.s.) Peygamber (s.a.v.)'e gelerek durumu ona haber verdi, gece yatağında yatmamasını emretti ve kendisine hicret izni verildiğini bildirdi. Rasulullah (s.a.v.)'ın Medine'ye gelişinden sonra, Yüce Allah, nimetini ona hatırlatmak üzere: Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları, veya öldürmeleri, yahut seni yurdundan çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı, me alindeki âyeti indirdi.[75][75]

**31.** Bu apaçık Kur'an âyetleri onlara okunduğunda, kibir ve inatlarından derler ki: Biz bu sözü işitmiştik. İstesek, bunun benzerini elbette söyleriz, Bize okuduğun bu Kur'an sadece geçmiş milletlerin uydurduğu hikayeler, hurafe ve yalanlardan ibaret olup Allah kelâmı değildir. Ebussuûd şöyle der: Onların bu sözleri son derece kibirli ve inatçı olduklarını gösterir. Nasıl böyle olmasın, benzerini söylemek ellerinden gelseydi, kesinlikle geri durmazlardı. Kur'an onlara on sene meydan okuduğu halde, onları bundan alıkoyan neydi? Aciz oldukları, defalarca başlarına kakıldı. Sonra kılıçla mücadele etmek zorunda kıldılar, ve özellikle edebiyat konusunda mağlup olmayı hiç istemedikleri ve gururlarına yediremedikleri halde, ona karşı koyamadılar.[76][76]

**32.** Hani onlar: "Ey Allah'ım! Eğer bu Kur'an, senin katından indirilmiş bir gerçek ise, Lût kavmi üzerine yağdırdığın gibi, üzerimize gökten taş ve dolu yağdır. Veya elem verici bir azap getir de, bizi onunla helak et" demişlerdi. Bu, onların bir alay ve eğlenceleridir. İbn Kesir şöyle der: Onlar çok câhil, aşırı derecede inatçı ve yalanlayıcı oldukları için böyle söylediler. Şöyle söylemeleri, onlar için daha iyi olurdu: "Ey Allahım! Eğer bu Kur'an, senin katından gelmiş bir gerçek ise, bizi ona ilet ve ona uymayı bize nasib et." Fakat onlar, beyinsizlikleri yüzünden azap ve ceza istemede acele ettiler.[77][77]

**33.** Bu âyet, onların âdî sözlerine bîr cevap ve kendilerine mühlet verilmesini gerektiren sebebi açıklayıcıdır. Yani. "Onlar azabı hak ettiler. Ancak, Ey Muhammedi Sen onların içinde iken, sana hürmeten Allah onlara azap etmeyecek" Allah'ın kanunu ve hikmeti böyle cereyan etmiştir. O, peygamberleri aralarında iken hiçbir ümmete azap etmemiştir. İbn Abbas şöyle der: "Peygamberleri aralarında İken hiçbir ümmete azap edilmedi.[78][78] Azaptan maksat, onların kökünü kesecek azaptır. İçlerinde Allah'a istiğfar eden mü'-

---

[75][75] Taberî, 13/495
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/415-416.
[76][76] Ebussuûd, 2/237
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/416.
[77][77] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/101
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/416-417.
[78][78] el-Bahr, 4/489

minler bulundukça, Allah o kâfirlere azap edecek değildir. Bu âyet, müşriklerin aralarında kalan zayıf mü'minlerin istiğfar ettiklerine de işaret eder. İbn Abbas şöyle der: Onları koruyacak iki eman vardı. Biri Allah'ın Rasûlü, diğeri ise istiğfarları. Allah'ın Rasûlü, âhirete irtihal etmiştir. İstiğfar ise, kıyamete kadar devam eder.[79][79]

**34.** Onlara azap edilmemesini gerektiren neler var? Onlar kibir ve sapıklık içerisinde bulundukları halde onlara nasıl azap edilmez?! Halbuki onlar insanların Mescid-i Harâm'a girmesine engel oluyorlar. Nitekim Hudeybiye yılında, Rasûlullah'i Mescid-i Harâm'a sokmadılar ve onu ve mü'minleri Mekke'den hicrete zorladılar.Müşrik oldukları için, Mcscid-i Harâm'a mütevelli olmaya ehil de değillerdi Oraya ancak iyi ve takva sahibi kişiler mütevelli olabilir. Fakat onların çoğu, beyinsiz câhillerdir. Çünkü şöyle diyorlardı: "Biz Beytullah'm ve Harem'in mütevellîsiyiz. İstediğimizi oraya sokar, istediğimizi engelleriz." Ayetten maksat, onların ağır suçları yüzünden, kökleri kesilecek şekilde azaba müstehak olduklarını açıklamaktır. Fakat Yüce Allah, Rasulüne hürmeten ve zayıf müslümanların istiğfarından dolayı onlardan bu azabı kaldırdı. [80][80]

**35.** Müşriklerin, Bcyt-i Harâm'ın yanında ibadet ve duaları, ıslık çalmak ve el çırpmaktan başka bir şey değildir. Müslümanlar namaz kılarken, onların namazlarını bozmak için bunları yapıyorlardı. Yani onlar, namaz ve ibadet yerine ıslık çalıyor ve el çırpıyorlardı. İbn Abbas şöyle der: Kureyş, Beytullah'ı çıplak, vaziyette ıslık çalarak ve el çırparak tavaf ederdi.[81][81] İnkarınızdan ve çirkin fiillerinizden dolayı, öldürülme ve esir olma azabını tadınız. Bu, Bedir savaşında onların başlarına gelenlere işarettir. [82][82]

**36.** Kâfirler şüphesiz mallarını, insanların İslam dinine girmesini engellemek ve Muhammed (s.a.v.)'e karşı harp etmek için harcıyor ve sarf ediyorlar. Taberî şöyle der: Bedir savaşında Kureyş kâfirleri felâkete uğrayıp mağlupları Mekke'ye dönünce dediler kî: Ey Kureyş topluluğu! Muhammed size zulmetti ve ileri gelenlerinizi Öldürdü. Ona karşı savaşmak üzere bize şu kadar mal yardımında bulunun. Umulur ki, öldürülenlerimizin intikamını ondan alırız. Bunun üzerine bu âyet nazil oldu.[83][83] Onlar bu malı harcayacaklar. Sonra pişman olacaklar. Çünkü malları gidecek, fakat umdukları zaferi elde edemeyicekler. Yani Allah'ın nurunu söndürüp küfür kelimesini yüceltemiyecekler. Bu, bir gaybtan haber vermedir. Yani onların sonu hezimet ve mağlubiyettir. Nitekim bir âyette şöyle buyrulmuştur: Allah, elbette ben ve elçilerim galip geleceğiz

---

[79][79] er-Râzî, 15/158
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/417.
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/417.
[81][81] Taberî, 13/524
[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/417.
[83][83] Taberî, 13/532

diye yazmıştır.[84][84] Onlardan kâfir olarak ölenler, Cehenneme sevkedileceklerdir. Onlardan yaşayanlar için de helak olanlar için de, bu ne büyük pişmanlık ve üzüntüdür. [85][85]

**37.** Allah'ın, Hak ordusu ile Şeytan ordusunu, iyi mü'minlerle kötü kâfirleri birbirinden ayırması için onlar Cehenneme sevkolunurlar. Âyette geçen habîs ve tayyîblen maksat kâfir ve mü'mindir. Kâfirleri birbiri üstüne koyup aşırı izdihamdan dolayı üst üste yığılmış bir yığın haline getirerek onları Cehenneme atması için toplanacaklar. İşte onlar tam mânâsıyle hüsrana uğrayanlardır. Çünkü onlar hem canlarını, hem de mallarını kaybetmişlerdir. Bundan sonra Yüce Allah onları tevbeye ve kendisine dönmeye çağırır ve onları inkâr ve sapıklıkla ısrar etmekten sakındırarak şöyle buyurur: [86][86]

**38.** Ey Muhammed! Kavminden o müşrikler, inkâra son verir, Allah'a iman eder, sana ve mü'minlere karşı savaşmayı bırakırlarsa, geçmiş günah ve hatalarının affedileceğini söyle. Sana karşı savaşa ve seni yalanlamaya tekrar dönerlerse, bilsinler ki, ben daha önce peygamberlerimi yalanlayanları yok ve helak etmişimdir. Bu, benim âdetimdir. Onlara da aynı şeyi yaparız. Bu, inat ve kibirden vaz geçmedikleri takdirde, onların helak edileceğine dâir şiddetli bir tahdittir. [87][87]

**39.** Ey mü'minler topluluğu! Müşrik düşmanlarınıza karşı savaşınız ki, hiçbir şirk olmasın ve tek olan Allah'tan başka hiçbir şeye ibadet edilmesin. İbn Abbas şöyle der: Fitne, şirk demektir. Yani, yeryüzünde bir müşrik kalmaymcaya kadar savaşın. İbn Cureyc şöyle der: Tâ ki, hiçbir mü'min dininden dönmesin.[88][88] Ve dinin tamamı Allah için olsun. Yani bâtıl dinler çöküp yok olsun, İslamdan başka bir din kalmasın. Âlûsî şöyle der: Dinlerin çözülüp yok olması, ya müntesİplerİnin hepsinin helak edilmesiyle olur veya öldürülme korkusuyla dinlerinden dönmeleriyle olur.[89][89] Zîra, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Bana, lâilâhe illallah deyinceye kadar, insanlarla savaşmak emredildi,[90][90] Eğer inkârdan vazgeçip de müslüman olurlarsa, bilsinler ki Allah, onların kalplerim bilir. Tevbe etmeleri ve müslüman olmalarına karşılık Allah onlara sevap verecektir. [91][91]

**40.** Eğer inkârlarına son vermez de imandan yüz çevrirlerse, biliniz ki, ey mü'minler topluluğu Allah onlara karşı sizir yardımcınız ve destekçinizdir. Onun yardımına ve dostluğuna güvenin. Kâfirlerin size olan düşmanlıklarına aldırış etmeyin. Allah'ın size dost olması ne güzel şeydir. Çünkü o, dost edindiği

---

[84][84] Mücadele sûresi, 58/21
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/417-418.
[86][86] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/418.
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/418.
[88][88] Taberî, 13/538
[89][89] RÛiıu'l-meânî, 9/207
[90][90] Buharı, İman, 25; Müslim, İman, 36.
[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/418-419.

kimseyi yardımsız bırakmaz. O, sizin için ne güzel yardımcıdır. Şüphesiz, Allah'ır yardım ettiği kimse mağlup olmaz. [92][92]

## Edebî Sanatlar

**1.** Kişi ile kalbi arasına girer." Bu kelâm, istiare-temsiliyye babmdandır. Allah'ın, kulların kalplerine hakim olması ve on lan dilediği şekilde çevirmesi, iki şey arasına giren kimseye benzetilmiş tir. Bu, güzel bir istiaredir.
**2.** Hani sana komplo hazırlıyorlardı." Burada, enteresai durumu yani müşriklerin Hz. Peygamber (s.a.v.)'e hazırladıkları komployu bu anda oluyormuş gibi dinleyenlerin zihninde tasvir etmesi için muzari sigası kullanılmıştır.
**3.** Allah da komplo hazırlar." Burada, komplo mânâsına gelen kelimesinin Allah'a izafeti, müşâkelet[93][93] içindir. Onların kurduk lan komplo ve tuzağı boşa çıkardı manasınadır. Müşâkelet, daha önce d geçtiği gibi, lafzın aynı, mânânın farklı olmasıdır.
**4.** Onların Beytullah'taki dua v ibadetleri ancak ıslık ve el çırpmadan ibarettir." Kur'an'ın üslûbundaki bı parlak ifadeyi bir düşün. Zira, müşrikler ıslık ve el çırpmayı, Beytullah't. eda edilmesi gereken namaz yerine koydular. Böylece, ibadetin mânâsın anlamayan ve Allah'ın evlerinin hürmetini tanımayan hayvanlar gibi oldı. lar. Bu, aşağıdaki şu söze tam uygun düşmüştür: Aralarındaki selamlaşma elem verici bir vuruştur.
**5.** Temizden, pis olanı ayırmak." Bunlar, mü'min ve kâfirden kinayedir. Habis ve tayyib kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır. Bu da güzel sanatlardandır. [94][94]

## Bir Uyarı

Hafız Ibn Kesir, Ebu Saîd b. Muallâ'nın şöyle dediğini rivayet eder: Ben namaz kılıyordum. Rasulullah (s.a.v.) yanımdan geçti. Beni çağırdı. Namazı kılmcaya kadar ona gitmedim. Namaz kıldıktan sonra gittim. Buyurdu ki: Bana gelmene mani olan nedir? Yüce Allah buyurmadı mı ki: "Ey mü'minler! Sizi hayat verecek şeye çağırdığında Allah'ın ve Rasûlünün davetine uyun." Rasulullah devamla şöyle dedi: "Buradan çıkmadan önce, sana Kur'an'daki en büyük sûreyi mutlaka öğreteceğim." Rasulullah (s.a.v.) kalkıp çıkmak istedi. O esnada ona, söylediği sözü hatırlattım. O dir" buyurdu. O, Seb'u'l-mesânî ve bana verilen yüce Kur'an'dir.[95][95]

## Bir Nükte

Rivayete göre Hz. Muaviye, Sebe halkından bir adama şöyle dedi: Senin kavmin

---

[92][92] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/419.
[93][93] Müşâkelet hakkında geniş bilgi için, Bakara sûresi, 15. âyetin tefsirine bakınız.
[94][94] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/419-420.
[95][95] Buharı, Tefsir, 1 Muhtasar-i ibn Kesir 2/95
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/420.

ne kadar câhil! Başlarına bir kadını melike yaptılar. Adam dedi ki: Senin kavmin benemkinden daha câhil. Çünkü Rasulullah (s.a.v.) onları hakka çağırdığında: "Ey Allah'ım! Eğer bu Kur'an senin katından inmiş bir gerçek ise, üzerimize gökten taş yağdır. Yahut bize elem verici bir azap getir" dediler de, "Eğer, bu Kur'an senin katından inmiş bir gerçekse bizi ona ilet" demediler. Bunun üzerine Muâviye (r.a.) sustu. [96][96]

**41.** Eğer Allah'a ve hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun birbiri ile karşılaştığı gün kulumuza indirdiğimize inanmışsanız, bilin ki, ganimet olarak aldığınız harhangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Resulüne, O'nun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir. Allah her şeye hakkıyla kadirdir.
**42.** Hatırlayın ki, siz vadinin yakın kenarında idiniz, onlar da uzak kenarında idiler. Kervan da sizden daha aşağıda idi. Eğer sözleşmiş olsaydınız, sözleştiğiniz vakit hususunda anlaşamazdınız. Fakat Allah, gerekli olan emri yerine getirmesi, helak olanın açık bir delille helak olması; yaşayanın da açık bir delille yaşaması için böyle yaptı. Şüphesiz Allah hakkiyle işitendir, bilendir.
**43.** Hatırla ki, Allah, uykunda sana onları az gösterdi. Eğer onları sana çok gösterseydi, elbette çekinecek ve bu iş hakkında münakaşaya girişecektiniz. Fakat Allah kurtardı. Şüphesiz O, kalblerin özünü bilir.
**44.** Allah, yapılması gereken emri yerine getirmek için karşılaştığınız zaman onları sizin gözlerinizde az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu. Bütün işler Allah'a döner.
**45.** Ey iman edenler! Herhangi bir topluluk ile karşihştığmiz zaman sebat edin ve Allah'ı çok anın ki başarıya ensesiniz.
**46.** Allah ve Rasulüne itaat edin, birbirinizle çekişmeyin; sonra korkuya kapılırsınız da kuvvetiniz gider. Bir de sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.
**47.** Çalım satmak, insanlara gösteriş yapmak ve Allah yolundan alıkoymak için yurtlarından çıkanlar gibi olmayın. Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.
**48.** Hani şeytan onlara yaptıklarını güzel gösterdi de, "Bugün insanlardan size galip gelecek kimse yoktur, şüphesiz ben de sizin yardımcınınım.'1 dedi. Fakat iki ordu birbirini görünce ardına döndü ve "Ben sizden uzağım, ben sizin göremeyeceğinizi görüyorum, ben Allah'tan korkuyorum; Allah'ın azabı şiddetlidir." dedi.
**49.** O zaman münafıklarla kalblerinde hastalık bulunanlar, "Bunları, dinleri aldatmış" diyorlardı. Halbuki kim Allah'a dayanırsa, bilsin ki Allah mutlak galiptir, hikmet sahibidir.
**50.** Melekler yüzlerine ve arkalarına vurarak ve "tadın cehennem azabını" diyerek o kâfirlerin canlarını alırken onları bir görseydin!
**51.** İşte bu, ellerinizle yaptığınız yüzündendir, yoksa Allah kullara zulmedici değildir.

---

[96][96] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/420.

**52.** Bunların gidişi tıpkı Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin gidişi gibidir. Onlar da Allah'ın âyetlerini inkâr etmişlerdi de Allah onları günahları sebebiyle yakalamıştı. Allah güçlüdür. O'nun cezası şiddetlidir.
**53.** Bu da, bir millet kendilerinde bulunanı değiştirinceye kadar Allah'ın onlara verdiği nimeti değiştirmeyeceğinden dolayıdır. Gerçekten Allah işitendir, bilendir.
**54.** Evet bunların durumu Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin durumuna benzer. Onlar Rablerinin âyetlerini yalanlmamişlardı; biz de onları günahlarından Ötürü helak etmiştik ve Firavun ailesini boğmuştuk. Hepsi de zâlimler idiler.
**55.** Allah katında yaratıkların en kötüsü kâfir olanlardır. Çünkü onlar îman etmezler.
**56.** Onlar kendileriyle andlaşma yaptığında hiç çekinmeden her defasında ahidlerini bozan kimselerdir.
**57.** Eğer savaşta onları yenersen ibret almaları i-çin onlar ile arkalarında bulanan kimseleri de dağıt.
**58.** Bir kavmin hainlik yapmasından korkarsan, sen de hak ve adaletle, onlarla yaptığın ahdi, onların üzerine at. Şüphesiz Allah, hâinleri sevmez.
**59.** İnkâr edenler yakayı kurtardıklarını sanmasınlar. Çünkü onlar âciz bırakamazlar.
**60.** Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve bağlanıp belenen atlar hazırlayın, onlarla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği düşman kimseleri korkutursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız size eksiksiz ödenir, siz asla haksızlığa uğratılmazsınız.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde müşriklerle savaşı emretti ve Bed Savaşının bir bölümünü açıkladı. Savaştan sonra mücâhitlerin, ganîmet a malan geliyordu. Ganimetler, savaş ve zafer yoluyla müşriklerden alma mallardır. Yüce Allah bu âyetlerde de ganimetlerin hükmünü ve nasıl sim edileceğini açıkladı. Daha sonra bu büyük savaşta, yani Bedir sav şmda meydana gelen diğer Önemli olayları anlattı. [97][97]

## Kelimelerin İzahı

el-Udvelu'd-dünya, yakın kenar demektir. kenarı ve kıyısı manasınadır. yakın mânâsına gelen kelimesini müennesidir. Burada maksat, Medine tarafına düşen kenardır. kusva, uzak kenar demektir. uzak mânâsına gelen meşinin müennesidir. Bir şeyden ayrılan başka bir şey, ondan uzaklaşır demektir. Burada maksat, Mekke tarafına düşen kenardır.
Döndü demektir. birşeyden yüz çevirmek, dönmek mi nâsmadır.

[97][97] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/425.

Âdeti gibi. De'b, âdet manasınadır. Lügatte bunun asıl mânâs işi devam ettirmek demektir. Bir kimse, bir işi devamlı yaptığında, denilir. Bilahere âdete denildi. Çünkü insan, âdetini deva ettirir.
Onları mutlaka yakalarsın. Leys şöyle der: Bir kimseyi filan yerde yakaladık ve mağlup ettik mânâsına, denir.
Dağıt, ayırmak ve dağıtmak demektir. Bir kimse bir topluma karşı savaşır ve onları yurtlarından uzaklaştırır der.[98][98]

## Âyetlerin Tefsiri

**41.** Ey müminler! Biliniz ki, ister az olsun, ister çok olsun, savaşta müşriklerden aldığınız malların beşte biri Allah'ındır. Hasan-ı Basri şöyle der: Bu, kelâma başlanmak için söylenmiş bir sözdür. Yoksa, dünya ve ahiretin hepsi Allah'ındır.[99][99] Yani, burada Allah'ın adı bereket ve tazim için anılmıştır. Nitekim bir âyet-i kerimede: "Allah ve Rasulünü razı etmeleri daha doğrudur[100][100] buyrularak Allah'ın adı teberrüken zikredilmiştir. Tefsirciler şöyle der: Ganimet beşe ayrılır. Beşte biri, Yüce Allah'ın bu âyette anlattığı kimselere verilir, Geriye kalan da ganimeti elde denlere dağıtılır. Beşte birden bir pay Rasulullah (s.a.v)'mdır. Bir payda Rasulullah (s.a.v)'ın akrabalarımndır. Bunlar Haşimoğulları ile Muttaliboğullarıdır. Birer pay da sınıflarındır. Yani, babalan ölmüş olan yetimlerin, ihtiyaç içinde olan fakirlerin ve yolda kalmış olan müslümanlarındır. Eğer Allah'a inanrmşsanız.. Bu şartın cevabı hazfedilmiştir. Takdiri şöyledir: Eğer Allah'a inanmışsanız, biliniz ki, Allah'ın ganimetler hakkındaki hükmü budur. O halde ona itaat ederek emrine sarılın, Allah'ın hakkı batıldan ayırdığı gün, yani müminlerle kafirlerin karşılaştığı Hak ordusu ile Şeytan ordusunun karşılaştığı Bedir günü, kulumuz Muhammed'e indirdiğimize inanıyorsanız hüküm budur. Bedir savaşı ile Allah hakkı batıldan ayırdığı için o güne yevmu'l-I furkân denilmiştir. Allah herşeye kadirdir, hiçbir şey onu aciz bırakamaz. Sizin azlığınıza ve düşmanlarınızın çokluğuna rağmen size zafer nasip etmesi, kadir olduğu şeylerden biridir. [101][101]

**42.** Ey müminler topluluğu! Sizin, vadinin Medine'ye yakın tarafında bulunduğunuz zamanı hatırlayın. Bu savaşı tasvirdir. Düşmanlarınız müşrikler ise, vadinin Medine'den uzak tarafında idiler, Kureyş'in ticaret kervanı ise, sizden daha aşağı bir yerde, deniz kıyısına yakın idiler. Eğer siz ve müşrikler savaş için sözleşmiş olsaydınız, mutlaka o hususta ihtilafa düşerdiniz. Fakat Allah hikmeti ile bu işi kolaylaştırdı ve tamamladı. Ka'b b. Malik şöyle der: Rasulullah (s.a.v) ve müslümanlar sadece Kureyş kervanını ele geçirmek üzere yola çıktılar. Neticede, savaş için aralarında herhangi bir zaman tesbiti olmadan,

---

[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/425-426.
[99][99] Kurtubî, 8/10
[100][100] Tevbe Suresi, 9/62
[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/426.

Allah, müslümanlarla düşmanlarını bir araya getirdi.[102][102] Râzî şöyle der: Yani, siz savaşmak üzere Mekke halkı ile sözleşmiş olsaydınız, sizin azlığınız onların da çokluğu yüzünden birbirinize muhalefet eder anlaşamazdınız.[103][103] Fakat Allah kudreti ile, muradını yerine getirmek için zaman anlaşması olmaksızın sizi bir araya getirdi. Allah, İslami ve müslümanları aziz, şirki ve müşrikleri zelil kılmak istiyordu. Böylece, Allah'ın muradı kesin olarak gerçekleşmiş oldu. Ebussuud şöyle der: âyetten maksat, onlara nasip olan fethin sadece Allah'tan ve harikulade bir şey olduğunu anlamalarıdır. Böylece imanları ve şükürleri artar ve kalpleri, alman beşte bire razı olur.[104][104] Allah böyle yaptı ki kafir olan açıkça delili gördükten sonra kafir olsun İman eden de açık bir delili gördükten sonra iman etsin.[105][105] Çünkü Bedir savaşı, Allah'ın dostlarına yardım edeceğini, düşmanlarını da yardımsız bırakacağını gösteren engin mucizelerdendir. Şüphesiz Allah, kulların sözlerini işiten, niyetlerini bilendir. [106][106]

**43.** Ey Muhammedi Uykuda Allah'ın sana düşmanlarını az gösterdiği zamanı hatırla. O zaman sen bunu arkadaşlarına haber verdin de, kalpleri kuvvetlendi ve onlara karşı savaşma cesareti buldular. Mücahid şöyle der: Allah, Rasulüne onları uykusunda az gösterdi. Rusulullah (s.a.v) bunu Ashabına haber verdi. Bu onlar için bir sebat vesilesi oldu. Eğer Rabbin sana düşmanını çok gösterseydi, Ashabın mutlaka korkar ve onlarla savaşamazdı. Kur'an'm güzelliklerine bak! Çünkü o, korkaklığı Rasulullah'a isnad etmedi. Zira Rasulullah (s.a.v) masumdur. Bilakis, Ashabına işaret ederek korkaklaşırdmız" dedi. Ey Ashab topluluğu! Eğer düşman çok gösterilseydi, onlarla savaş hususunda mutlaka ihtilafa düşerdiniz. Fakat Allah size korkaklık ve ihtilafa düşmekten kurtulmayı lütfetti. Şüphesiz Allah, kalplerde olanı bilendir. Kalplerin hallerini değiştirecek şeyi, yani cesareti, korkaklığı, sabrı ve sabırsızlığı bilir. [107][107]

**44.** Ey müminler topluluğu! Savaşta karşılaştığınız zamanı hatırlayın. O zaman, onlara karşı cesaretiniz artsın diye Allah, düşmanınızı gözünüze az gösterdi. Sizi de onlann gözüne az gösterdi ki, savaşa sizin için bir hazırlık yapmasınlar. Bu görme, uykuda değil uyanıklık halinde idi. İbn Mesud şöyle der: Bedir savaşında düşman bizim gözümüze o kadar az gösterildi ki, ben bir adama: "Ne dersin, onlar yüz kadar mı?" diye sordum.[108][108] Bu, savaş başlamadan önceydi. Savaş başlayınca, Allah müminleri, kafirlerin gözüne çok gösterdi. Kafirler apışıp kaldılar ve korkuya kapıldılar. Güçlen kırıldı ve hesap etmedikleri şeyleri

---

[102][102] Taberi, 13/566
[103][103] Tefsir-i Razi, 15/167
[104][104] Ebussuud, 2/240
[105][105] Taberî'ye göre ayetin manası şudur: Allah'ın mahlukatmdan ölen, Allah tarafından is-batlanan ve özrünü ortadan kaldıran bir delili görerek ölsün. Yine Allah'ın mahlukatmdan yaşayan da, Allah tarafından isbatlanan ve gözüyle gördüğü ve bildiği bir delil üzere yaşasın. Biz Celaleyn'in görüşünü tercih ettik. Zira o daha açıktır. Bununla onun, diri olanları uyarmasını ve kafirlere cezanın hak olduğnu söylemesini istedik. (Yâsîn Sûresi 36/70) âyeti de bunu destekler.
[106][106] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/426-427.
[107][107] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/427.
[108][108] Taberî, 13/573

gördüler. Bu, Allah'ın bu savaştaki büyük mucizelerindendir. Allah bunu böyle yaptı. Kafirlere karşı müminlere cesaret verdi. Müminlere karşı da kafirlere cesaret verdi ki, savaş yapılsın ve Allah kendi ordusuna yardım etsin, bâtılı ve ordusunu hezimete uğratsın, üstün olan, Allah'ın kelimesi, alçak olan da kafirlerin kelimesi olsun. Bütün işler Allah'a döner. Allah, dilediği gibi o işlerde tasarrufta bulunur. Onun verdiği hükmü bozacak kimse yoktur. O hikmet sahibi ve yücedir. [109][109]

**45.** Bu âyet düşmanla karşı karşıya gelindiğinde zafer yolunu göstermektedir. Yani, ey müminler, kafirlerden bir toplulukla savaştığınızda onlarla savaşta sebat gösterin, bozulmayın. Allah'ı dilinizle çokça anın ki, onun yardım ve desteğine nail olasınız ve düşmanlara karşı zafer kazananınız. [110][110]

**46.** Bütün söz ve hareketlerinizde Allah'a ve Rasülüne itaat edin, hiçbir şeyde onların emrine muhalefet etmeyin. Aranızda ayrılığa düşmeyin, sonra zayıflar ve düşmanla savaşmaktan korkarsınız. Güç ve kuvvetiniz gider, zaafa uğrarsınız. Savaşın şiddet ve zorluklarına sabredin. Çünkü Allah, yardım ve zaferiyle sabredenlerin yanındadır.[111][111]

**47.** Çalırn satmak ve insanlara gösteriş yapmak için yurtlarından çıkanlar gibi olmayın. Yani, çalım satmak, kibirlenmek ve halkın övgü ve senasını kazanmak için Bedir savaşına çıkan Kureyş kafirleri gibi olmayın. Âyet, Ebu Cehl'in şu sözlerine işaret etmektedir: Vallahi Bedr'e varmadan geri dönmeyeceğiz. Orada içki içecek, deve keseceğiz, şarkıcı kızlar bize şarkı söyleyecek, Araplar bizim şanımızı duyacak ve sürekli olarak bizden korkup saygı gösterecekler.[112][112] Tabcrî şöyle der: Şarap yerine kâselerden ölüm şerbeti içtiler. Kızlar şarkı söyleme yerine onlara ağıt yaktılar.[113][113] O kafirler insanları İslama girmekten alıkoyuyorlardı. Yüce Allah onların bütün yaptıklarını bilir ve onlara karşılığını verecektir. [114][114]

**48.** Şeytanın onlara şirk, putlara ibadet ve Rasulullah (s.a.v)'a karşı savaşmak gibi çirkin amellerini güzel gösterdiği zamın hatırla. Şeytan şöyle dedi: Bugün Mu-hammed ve arkadaşları asla sizi yenemeyecek. Ben de şüphesiz sizin yardımcınızım. İki grup karşılaşınca, şeytan geri dönüp kaçtı Size verdiğim yardım sözünü yerine getiremiyeceğim Çünkü ben sizin görmediklerinizi görüyorum. Ben, müminlere yardıma inen melekleri görüyorum. Siz ise onları görmüyorsunuz dedi. Şeytanın bu tutumu, onlara asla yardım etmeyeceğini gösterir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Şeytan hiçbir gün, arefe gününde

---

[109][109] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/427-428.
[110][110] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/428.
[111][111] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/428.
[112][112] Taberî, fbn Abbas'tan yaptığı rivayette şöyle der: Ebu Süfyan, kervanı kurtarınca Ku-reyş'e şöyle bir haber gönderdi: Geri dönünüz. Kervanınız selamete çıktı, ticaret mallarınız kurtuldu. Bunun üzerine mel'ün Ebu Cehil bu sözleri söyledi.
[113][113] Taberî, 13/578
[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/428.

görüldüğü kadar zelil, hakir, huysuz ve öfkeli görülmedi. Ancak Bedir günü gördükleri hariç; o gün daha kötü duruma düşmüştür. Çünkü o gün, Cebrail (a.s.)'in, harp için melekleri dizdiğini gördü.[115][115] Ben Allah'ın bana azap etmesinden korkuyorum. Çünkü onun azabı şiddetlidir. İbn Abbas şöyle der: Bedir günü İblis, bir şeytan ordusu ile beraber geldi. Onu Sürâka b. Malik suretinde gördüm. Şeytan müşriklere dedi ki: Bugün hiçbir insan sizi yenemeyecektir. Şüphesiz ben de size yardımcıyım. İnsanlar harp nizamına girince Rasulullah (s.a.v) bir avuç toprak alarak onu müşriklerin yüzüne serpti. Bunun üzerine onlar arkalarına dönüp kaçtılar. Cebrail (a.s) İblis'ten tarafa döndü. İblis'in eli, müşriklerden bir adamın elinde idi. İblis Cebrail (a.s)'i görünce, elini çekti, sonra taraftarları ile birlikte arkasını dönüp kaçtı. Adam Ey Sürâka! Bize yardımcı olacağını söylememiş miydin? dedi. İblis: Ben sizin göremediklerinizi görüyorum. Şüphesiz ben Allah'tan korkuyorum diye cevap verdi. Allah düşmanı yalan söylüyordu. Çünkü o, kendisinin güç ve kuvvetinin olmadığını anlamıştı. Bu da melekleri gördüğü zaman oldu.[116][116]

**49.** Allah'a olan inançlarının zayıflığından dolayı, imanlarını açıklayıp inkarlarını gizleyen münafıklar şöyle diyorlardı: Müslümanlar dinlerine aldandı da, güçlerinin yetmeyeceği şeyi yapmaya kalkıştılar. Yüce Allah, onlara cevaben şöyle buyurdu: Kim Allah'a güvenir ve ona dayanırsa, bilsin ki, Allah onun yardımcısıdır. Çünkü Allah güçlüdür, kendisini sığmanı zelil etmez. O, iş ve fiillerinde hikmet sahibidir. [117][117]

**50.** Ey Muhatap veya ey dinleyici! Azap meleklerinin, Bedir'de suçlu kafirlerin canlarını aldığı zaman, hallerini bir görseydin. Burada edatının cevabı, işin önemini göstermek için hazf edilmiş tir. Yani, sen korkunç ve dehşetli olay görmüş olurdun. Ebu Hayyân şöyle der: Bu gibi yerlerde cevabının hazfedilmesi caiz ve beliğdir. Çünkü cevabın hazfi olayın büyüklüğünü ve korkunçluğunu ifade eder.[118][118] Yani neredeyse, anlatılamıyacak kadar büyük bir olay görürdün. zaman melekler, onların önlerinden ve arkalarından gelerek demir kamçılarla yüzlerine ve sırtlarına vuruyorlar, ve onlara: Ey kafirler topluluğu! Yakıcı azabın ateşini tadınız,, diyorlardı. Bu sözler, onları ahiret azabıyle müjdelemektedir. Bazıları şöyle demiştir: Meleklerin ateşten kamçıları vardı. Onlarla kafirlere vuruyorlar ve kafirlerin yaraları ateş alıyordu.[119][119]

**51.** Bu azap, sizin kazandığınız küfür ve günahlardan dolayıdır. Yüce Allah âdildir. Kullarından hiçbir kemseye zulmetmez ki, onu günahsız cezalandırsın. Burada Siygası mübalağa ifade etmez. Sâdece nisbet ifade der. Yani Allah'a

---

[115][115] Malik, Muvatta, kitabu'l - hacc, 245
[116][116] Mkuhtasar-ı İbn Kesir, 2/III.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/429.
[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/429.
[118][118] el-Bahr, 4/506
[119][119] Beyzâvî, s. 215
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/429-430.

zulüm nisbet edilemez. Onda zulüm diye bir şey yoktur. Bunu iyice düşün. [120][120]

**52.** Suç işlemede bu kafirlerin adeti yani adet haline getirdikleri işleri ve tuttukları yol, Firavun hanedanının ve onlardan önce gelen Nûh, Ad ve Semûd kavimlerinin iş ve yolları gibidir ki bunlar inat, yalanlama, inkar ve suç işlemede birbirlerine banzerler. Onlar, peygamberlerin Allah katından getirdiklerini inkar ettiler de, Allah, inkarları ve yalanlamaları yüzünden onları helak etti. Şüphesiz Allah kuvvetle yakalar ve şiddetle azap eder. Hiçbir kimse onu mağlup edemez. Hiçkimse ondan kaçıp kurtulamaz. [121][121]

**53.** Onların başına gelen bu azap, Allah'ın, hükmünde adil oluşu sebebiyledir. O, herhangi bir kimseye verdiği nimeti, ancak işlediği günah sebebiyle değiştirir. İnsanlar, Allah'ın verdiği nimeti inkar ve isyanla değiştirmedikçe, Allah nimeti azapla değiştirmez. Mesela Kureyş kafirlerinin Allah'ın verdiği zenginlik, bolluk, emniyet ve afiyet nimetini, inkar, Allah yolunda alıkoyma ve müminlere karşı savaşma gibi şeylerle değiştirmeleri gibi. Süddi şöyle der: Allah'ın Kureyş'e verdiği nimet Muhammed (s.a.v)'dir. Onlar onu yalanladılar ve inkar ettiler. Allah da onu Medine'ye nakletti ve müşriklere azap indi. [122][122] Yüce Allah, onların söylediklerini işitici, yaptıklarını da bilicidir. [123][123]

**54.** Onları, işledikleri suçtan dolayı şiddetle kınama ve azarlama için, bu âyet tekrar edilmiştir. Yani, onların durum ve halleri, daha önce geçen yalanlayıcıların durumu gibidir. Çünkü onlar hallerini değiştirdiler. Allah da onlara verdiği nimeti azapla değiştirdi. Onları, günahları yüzünden helak ettik. Bazılarını depremle, bazılarını yere batırmakla, bazılarını taşla ve bazılarını da boğmak suretiyle helak ettik. Bunun içindir ki Yüce Allah: Firavun'u ve onunla beraber kavmini boğduk, buyurdu. Yalanlayan grupların hepsi, inkar ve masiyetlerle kendilerine zulmettiler. Çünkü kendilerini azaba sevkediyorlardi. [124][124]

**55.** Allah'ın ilim ve hükmünde, yeryüzünde yürüyenlerin en kötüsü, İnkarda ısrar eden ve onda derinleşenlerdir. Bundan dolayı onlardan artık iman beklenmez. İbn Abbas şöyle der: Bu âyet, Benî Kureyza yahudilerİ hakkında inmiştir. Onlardan Ka'b b. Eşref ve arkadaşları, Rasulullah (a.s.)'a karşı savaşmamak üzere onunla sözleşmişlerdi. Fakat sözlerinde durmadılar. [125][125]

**56.** Ey Muhammed! onlar, müşriklere yardım etmemek üzere kendileriyle

---

[120][120] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/430.
[121][121] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/430.
[122][122] Kurtubî, 8/29
[123][123] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/430.
[124][124] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/430-431.
[125][125] Zâdül-Mcsîr, 3/371
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/431.

sözleştiğin, sonra da hei defasında ahitlerin! bozmaya devam eden kimselerdir. Onlar. ahdi bozma hususunda Allah'tan korkmazlar. Tefsirciler şöyle der: Rasûlul-lâh (s.a.v), Benî Kureyza yahudileriylc, kendisine karşı savaşmamak ve aleyhine müşriklere yardım etmemek üzere anlaşma yapmıştı. Yahudilei anlaşmayı bozdular ve Bedir savaşında RasuluHah (s.a.v)'a karşı Mekke kâfirlerine silah yardımında bulundular. Sonra da: Unuttuk ve hata ettik de diler. Rasulullah (s.a.v) onlarla bir daha anlaşma yaptı. Fakat onlar bı anlaşmayı da bozdular ve Hendek savaşında kafirlerin tarafını tuttular.[126][126]

**57.** Savaşta onlara karşı zafer kazanırsan, vereceğin ceza ile, arkalarında bulunan kimseleri de dağıt. Yani onları öldür ve o şekilde şiddetli bir cezaya çarptır ki, o ceza diğer suçlu ka firleri de dağıtsın. Belki, gördüklerinden ibret alırlar da suç işlemeyi bırakırlar. Yani, onları başkalarına ibret kıl ki, onlar da sana karş savaşacak bir güç kalmasın. [127][127]

**58.** Ey Muhammed! Seninle anlaşma yapan bi kavimden, açık bir şekilde anlaşmaya bir ihanet ve bozma emareleri görüı sen Sen de, aynı şekilde açıkça onlarla yaptığın and üzerlerine at. Nehhas şöyle der: Bu ifâde, Kur'an'ın i'cazmdandır. Lafzını kısalığı ve mânâsının çokluğu yönünden benzeri başka bir kelamda bulun maz. Yani: Aranızda sözleşme bulunan bir kavmin hıyanetinden korkarsaı ahdi onlara at. Yani onlar "Sizinle yaptığım anlaşmayı bozdum. Siz karşı savaşacağım" de ki, onlar da bunu bilsinler ve bilgide seninle eşit o şunlar. Onlarla aranızda bir sözleşme varken ve buna güvenirlerken onlai karşı savaşma. Böyle yaparsan, bu hıyanet ve zulüm olur.[128][128]
Allah hâinleri sevmez. Bu, ahdi atma emrinin gerekçesidir. Yani Allah, sözünde durmayan, vefasız kimseleri sevmez. [129][129]

**59.** Bedir savaşında, ölümden kurtulan o kafirler, elimizden kaçıp kurtulduklarını, kendilerine bir şey yapamıyacağımızı zannetmesinler. Bilakis onlar bizim elimizde, kuvvet ve irademizin altındadırlar, Burası yeni bir cümle olup gramer bakımından önceki cümle ile alakası yoktur. Yani onlar Rablerini aciz bırakamazlar. Bilakis o, her an onlardan intikam alabilir. Ne yerde ne gökte hiçbir kimse onu aciz bırakamaz. [130][130]

**60.** Düşmanlarınızla savaşmak için her türlü maddî ve manevî kuvveti hazırlayın, eş-Şihab şöyle der: Müslümanlar Bedir savaşma tam hazırlıklı gelmedikleri için burada kuvvet hazırlamaları emredildi ve hazırlıksız olarak her zaman zafer kazanılmayacağına dair uyarıldılar.[131][131] Allah yolunda bağlanıp

---

[126][126] Fahr-iRâzî, 15/126
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/431.
[127][127] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/431.
[128][128] Kurtubî, 8/32
[129][129] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/431-432.
[130][130] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/432.
[131][131] KâsimL Mehâ; inu't-te'vil, 8/3024

beslenen atlar hazırlayın.
Bu kuvvetle Allah'ın ve sizin düşmanlarınız olan kafirleri korkutursunuz. Yine bu kuvvetle onlardan başka diğerlerini de kokutursunuz, tbn Zeyd. "onlar münafıklardır" der. Mücâhid ise "onlar Kurayza oğullarıdır" der. Birici görüş daha doğrudur. Çünkü Yüce Allah şöyle buyuruyor: siz onların münafıklığını bilmezsiniz fakat Allah onları bilir. Cihad ve diğer hayır yollarında ne harcarsanız onun karşılığı kıyamet gününde size eksiksiz ödenektir. Bu mükafaatınızdan hiçbir şey eksik verilmez, [132][132]

**Edebî Sanatlar**

**1.** Bir şeyden buradaki tenvin azlık ifade eder.
**2.** "Kulumuza" Rasulullah, (s.a.v)'in kulluk lafzı ile anılması Allah'a, aid bir zamire izafe edilmesi onu şereflendirmek ve itibarını üceltmek içindir.
**3.** yakın tarafta" burada lafızları arasında fıbak sanatı vardır.
**4.** Helak olsun... ve yaşasın" Burada helak ve hayat kelimeleri inkar ve iman için müstear alarak kullanmışlardır, kelimeleri arasında da Tıbak sanatı vardır.
**5.** gücünüz ve kuvvetiniz gider" Bu da istiare babındandır. [133][133]

**Bir Uyarı:**

Yüce Allah düşmanla savaşmak için bize kuvvet hazırlamamızı emrediyor. Ayette ifade, "sy ^ Kuvvet" şeklinde umumi olarak geldi ki maddi ve manevi kuvvetleri ve bütün kuvvet sebeplerini kapsasın. Düşman, İslam ülkelerine iştahlanmasın! Halbuki o bizim silah fabrikalarımızın olmadığını, harp araç ve gereçlerimizin bulunmadığını, bütün bunları müslümanla-rın düşman ülkelerinden satın aldığını görüyor! İzzetli ve şerefli bir hayat istiyorsak mutlaka İslam öğretilerine dönmemiz lazımdır. [134][134]

**61.** Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a tevekkül et, çünkü O işitendir, bilendir.
**62.** Eğer sana hile yapmak isterlerse, şunu bil ki,. Allah sana kâfidir. Seni yardımıyla ve mü'minlerle destekleyen O'dur.
**63.** Onların kainlerinin arasını birleştiren de O'dur. Sen yeryüzünde bulunan her şeyi verseydin, yine onların gönüllerini birleştiremezdin, fakat Allah, onların aralarını bulup kaynaştırdı. Çünkü O, mutlak galiptir, hikmet sahibidir.
**64.** Ey Peygamber! Sana ve sana uyan mü'minlere Allah yeter.
**65.** Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa teşvik et. Eğer sizden sabırlı yirmi kişi bulunursa, onlar ikiyüz kâfire galip gelirler. Eğer sizden yüz kişi olursa, kâfir olanlardan bin kişiye galip gelirler. Çünkü o kâfirler, anlamayan bir topluluktur.

---

[132][132] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/432.
[133][133] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/432.
[134][134] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/433.

**66.** Şimdi Allah, yükünüzü hafifletti; sizde zayıflık olduğunu bildi. O halde sizden sabırlı yüz kişi bulunursa, onlardan ikiyüz kişiye galip gelir. Ve eğer sizden bin kişi olursa, Allah'ın izniyle ikibin kişiye galip gelirler. Allah sabredenlerle beraberdir.
**67.** Yeryüzünde ağır basıncaya kadar, hiçbir peygambere esirleri bulunması yaraşmaz. Siz geçici dünya malım istiyorsunuz, halbuki Allah ahireti istiyor. Allah Aziz'dir, Hakim'dir.
**68.** Allah tarafından önceden verilmiş bir hüküm olmasıydı, aldığınız fidyeden ötürü size mutlaka büyük bir azap dokunurdu.
**69.** Artık elde ettiğiniz ganimetten helal ve temiz olarak yeyin. Ve Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah bağışlayan, merhamet edendir.
**70.** Ey Peygamber! Elindeki esirlere de ki: "Eğer Allah kainlerinizde hayır olduğunu bilirse, sizden alınandan daha hayırlısını size verir ve sizi bağışlar." Çünkü Allah bağışlayandır, esirgeyendir.
**71.** Eğer sana hainlik etmek isterlerse üzülme, çünkü daha önce Allah'a da hainlik etmişlerdi de Allah onlara karşı sana imkan ve kudret vermişti. Allah alimdir, hikmet sahibidir.
**72.** İman edip de hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler ve muhacirleri barındırıp yardım edenler var ya, işte onlar birbirlerinin velileridir. İman edip de hicret etmeyenlere gelince, onlar hicret edinceye kadar size onların mirasından hiçbir pay yoktur. Eğer onlar din hususunda sizden yardım isterlerse, yardım etmek üzerinize borçtur. Ancak aranızda sözleşme bulunan bir kavim aleyhine olursa, o, bu hükmün dışındadır. Allah yapacaklarınızı hakkıyla görmektedir.
**73.** Kafir olanlar da birbirlerinin yardımcılarıdır. Eğer siz, Allah'ın emirlerini yerine getirmezseniz yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesâd olur.
**74.** İman edip de Allah yolunda hicret ve cihad edenler, ve muhacirleri barındıran ve yardım edenler var ya, işte gerçek mü'minler onlardır. Onlar İçin mağfiret ve bol rızık vardır,
**75.** Sonradan iman eden ve hicret edip de sizinle beraber cihad edenler de sizdendir. Allah'ın kitabına göre yakın akrabalar birbirlerine vâris olmaya daha uygundurlar. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilendir.

## Bu Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah Önceki âyetlerde, düşmanı korkutmak için, savaş araç ve gereçlerini hazırlamayı emretti. Bu âyetlerde de barış imkanı bulunduğu takdirde izzet ve şerefi korumak şartıyla barış yapmayı emretti. Çünkü savaş düşmanı kovmak, din hürriyetini sağlamak ve yeryüzünü zulüm ve haksızlıktan temizlemek gibi hayat şartlarının gerektirdiği bir zarurettir. Daha sonra bu mübarek âyetler esirlerin hükmünü açıkladı ve müminler arasında tam bir velayet ve iman kardeşliği bulunduğu için bu sûre, müminlerin birbirleriyle yardımlaşmalarının

farz olduğunu bildirerek son buldu. [135][135]

## Kelimelerin İzahı

Meyletti. Bir kimse birine meyledip de ona boyun eğdiğinde denilir. Develer yürürken boyunlarını eğdiklerinde de denilir. Bu kökten kaburga kemeklerine de denilir.
Silm, barış ve sulh demektir. Zemahşerî şöyle der: Bu kelime, zıddı olan kelimesi gibi müennestir, Şâir şöyle der:
Barış öyle bir şeydir ki onda istediğini elde edersin. Savaş ise onun nefeslerinden birkaç yudum sana yeter.[136][136]
Teşvik et. tahdid gibi bir şeye teşvik etmek ve himmeti o tarafa doğru harekete geçirmek demektir.
Kuvvetlenir. Vahidî şöyle der: Her şeyin onun kuvveti ve şiddeti demektir. Bir kimsenin hastalığı şiddetlenip te bünyesine galip geldiğinde denir. Yarası azdığında da denilir. katılık ve kabalık demektir. Burada ishandan maksat, çokça öldürmek ve yaralamaktır.[137][137]

## Nüzul Sebebi

**1.** Hz.Ömer'in şöyle dediği rivayet olunur: Yüce Allah müşrikleri mağlup etmesi ve onlardan yetmiş kişinin öldürülüp yetmiş inin de esir edilmesi üzerine Resulullah (s.a.v) Ebubekir, Ömer ve Ali (radıyalâhu anhüm) ile istişare etti. Ebubekir şöyle dedi: "Ya Rasulullah! bunlar amca oğulları ve akrabalardır. Bana göre bunlardan fidye alıp serbest bırakman uygundur. Onlardan alacağımız fidye kafirlere karşı bizim için bir kuvvet olur. Umulur ki Allah bunlara hidâyet nasip eder de bize yardımcı olurlar. Resulullah (s.a.v), "Senin görüşün nedir? Ey Hattapoğlu!" diye buyurdu. Ben dedim ki: "Vallahi ben Ebubekir'in görüşünde değilim: Benim görüşüm şudur: Bana müsaade et falancanın Hz. Ömer'in bir akrabası - boynunu vurayım, Ali'ye müsaade et Akîl'in boynunu vursun, Hamza'ya müsaade et. O da kardeşinin boynunu vursun tâ ki Allah bizim kalbimizde o müşriklere o küfrün önderleri ve liderlerine karşı herhangi bir sevgi olmadığını görsün." Resulullah fs.a.v) benim söylediğime değil, Ebubekir'in söylediğine meyletti ve esirlerden fidye aldı. Ertesi gün olunca sabahleyin Resullah (s.a.v)'in yanma gittim. Bîr de ne göreyim Resûlallah (s.a.v) Ebubekir ile birlikte oturmuş ikisi de ağlıyorlar. Dedim ki: "Ey Allah'ın Rasulü! seni ve arkadaşım ağlatan sebep ne?" Bunu bana söyle! Eğer ağlayabilirsem ben de ağlarım, ağlayamazsam ağlar gibi görünürüm." Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Arkadaşlarının bana teklif ettiği fidyeden dolayı ağlıyorum, (ve yakındaki bir ağacı göstererek) Onların azabı bana şu ağaçtan daha yakma kadar

---

[135][135] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/437.
[136][136] Keşşaf 2/233
[137][137] Fahri Razi, 15/201B.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/437-438.

geldi." dedi. Bu olay üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi, Yeryüzünde ağır basıncaya kadar hiçbir peygambere, esirleri bulunması yaraşmaz...[138][138]

**2.** Resulullah (s.a.v)'in amcası Abbas Bedir savaşında esir düştüğünde yanında 20 ukiyye altın vardı. Bu para onun için fidye karşılığı sayılmadı. Kendi fidyesinden başka kardeşinin iki oğlunun fidyesi de ona yüklendi ve ikisinin yerine 80 ukiyye altın ödedi. Resulullah (s.a.v) buyurdu ki: Abbas'ın fidyesini iki kat alın". Dolayısıyla ondan 80 ukiyye aldılar. Abbas Resulul-Lah (s.a.v)'e, "Beni, yaşadığım müddetçe Kureyş'ten dilenecek durumda bıraktın" dedi. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Ümmü'l-Fadl'm yanında bıraktığın altınlar nerede? Abbas: "hangi altınlar?" dedi. kResulullah (s.a.v) ona: "Sen Ümmü'l-Fadl'e "bu başıma ne geleceğini bilmiyorum! Benim başıma bir hadise gelirse bu para senin ve çocuğunundur, dedin" deye cevap verdi. Abbas: "Ey kardeşimin oğlu bunu sana kim haber verdi?" dedi. Resulullah (s.a.v.), "Bana Alla haber verdi" diye cevap verdi. Abbas dedi ki: Senin doğru söylediğine şahitlik ederim. Bugüne kadar senin Allah'ın resulü olduğuna inanmıyordum." Abbas, kardeşinin oğullarına emretti onlar da müslüman oldular. Onların hakkında şu âyet nazil oldu. Ey peygamber! elindeki esirlere de ki...[139][139]

## Âyetlerin Tefsiri

**61.** Eğer onlar sulh ve barışa yanaşırlarsa sen de yanaş, istedikleri şeyde fayda varsa onların tekliflerini kabul et. İşi Allah'a bırak ki sana barış hususunda yardımcı olsun. Şüphesiz yüce Allah onların sözlerini işiten, niyetlerini bilendir.[140][140]

**62.** Eğer barış ile, sana karşı hazırlık yapmak için seni aldatmak istiyorlarsa şüphesiz Allah sana yeter, o kâfidir. Bundan sonra Yüce Allah Peygamber (s.a.v)'e verdiği nimetini hatırlatarak şöyle buyurdu: O Allah, seni kuvvetlendirdi, yardımıyle sana zafer nasip etti ve müminlerle seni güçlendirdi. İbn Abbas "yani, Ensar ile seni destekledi, der.[141][141]

**63.** Aralarında kin ve düşmanlık bulunmasına rağmen Allah onların kalplerinin arasını birleştirdi ve onlara düşmanlık yerine sevgi ve birbirlerinden uzaklaşman yerine yakınlık nasip etti. Kurtubî şöyle der: Araplardaki aşırı asabiyyete rağmen onların kalplerinin birleştirilmesi Peygamber (s.a.v)'in mucizelerindendir. Zira onlardan birine bir tokat vurulursa onun için savaş ilan ederdi. Onlar Allah'ın mahlukatınm en gazaplıları idiler. Allah, iman sayesinde onların aralarını birleştirdi. Hatta kişi din sebebiyle babası ve kardeşiyle savaştı.[142][142] Onların aralarım bulmak için yeryüzünde bulunan malların

---

[138][138] Enfal 8/67; Müslim, Cihad, 58. Ahmed b. Hanbel Müsned, 1/30-31
[139][139] Kurtubi 8/42. Bazı lafız farklarıyla bkz. Ahmed b. Hanb el-Müsned, 1/353
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/438-439.
[140][140] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/439.
[141][141] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/439.
[142][142] Kurtubi8/53.

tümünü harcasaydın onların kalplerini birleştirmeye ve birbirlerini sevdirmeye gücün yetmezdi, Fakat yüce Allah üstün kudretiyle
onları birleştirdi ve onları birleşmeye muvaffak kıldı. Zira o kalplerin sahibidir. Onları dilediği gibi çevirir. Şüphesiz Allah, işine gücü yetendir, hikmetsiz hiçbir şey yapmaz. [143][143]

**64.** peygamber sadece Allah sana yeter, sana uyanlara da yeter. Onun yananda hiç kimseye muhtaç olmazsınız. Hasan-ı Basri şöyle der: "yani, Allah ve mü'minler sana yeter.[144][144]

**65.** Ev peygamber! bütün gücünle mü'-minleri müşriklere karşı savaşa teşvik et. "Bu, mü'minlerden herbir topluluğun, kendilerinden on misli fazla olan topluluğa galip geleceğine dair Yüce Allah'ın güzel bir va'didir.[145][145] Yani, ey mü'minler! Eğer sizden savaşın sıkıntılarına sabreden yirmi kişi bulunursa Allah'ın yardım ve desteği ile düşmanlarından iki yüz kişiye galip gelir, Sizden yüz kişi bulunursa karşılaşmada sabretmek şartıyla- Allah'ın izniyle kafirlerden bin kişiye galip gelir.Bu "Bâ" harfi sebebiyet ifade eder. Yani bunun sebebi şudur: Kâfirler câhil bir topluluk oldukları için Allah'ın hikmetini anlamazlar, zafere götürecek yolu ve sebebini bilmezler. Onlar inanmaksızm ve sevabını beklemeksizin savaşırlar. Onun için de mağlup olurlar. İbn Abbas şöyle der: müminlerden bir kişinin düşmandan on kişi karşısında direnmesi farz idi. Sonra bu onlara ağır gelince bu hüküm nash edildi. Bundan sanra bir kişinin iki kişi karşısında direnmesi farz oldu. [146][146]

**66.** Şimdi Allah, size meşakkat veren şeyleri sizden kaldırdı. Sizin zayıf olduğunuzu bildi de, savaş işinde size acıdı. Sizin içinizden savaş alanında sabırlı olan yüz kişi bulunursa, bunlar iki yüz düşmana galip gelirler. Sizden, savaş alanında sabırlı bin kişi bulunursa, Allah'ın izni ve kolaylaştırması ile düşmandan iki bin kişiye galip gelir. Bu ifade, savaşta sebat göstermeye teşvik etmekte ve zafer müjdesi vermektedir. Yani, Allah koruması, gözetmesi ve yardımıyle sabredenlerin yanındadır. Allah kiminle beraber olursa, galip gelecek olan O'dur. [147][147]

**67.** Hiç bir peygambere, yeryüzünde küfrün belini kıracak kadar çok savaşmadıkça esirleri olması ve esirlerden fidye alması yakışmaz. Bu âyet, fidye aldıkları için Nebi (a.s) ve Ashabını kınamaktadır.[148][148] Ey müminler! Siz fidye almakla, geçici dünya malını istiyorsunuz. Halbuki Allah, dinini kuvvetli

---

[143][143] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/439-440.
[144][144] Birinci görüşün manası şudur: Bir olan Allah sana da, sana tabi oîanlara da yeler. Ze-mahşerî bu görüşü tercih etmiştir. Tbnu'l-Kayyim de Zâdu'l-Meâd'ın mukaddimesinde ikna e-dici delillerle bu görüşü destekler. İkinci görüş ise Mücâhid ve Hasan-ı Basri'den rivayet edil-miştir. Suyûti ve Mahallî Celaleyn Tefsirinde bunu tercih etmişlerdir. Birinci görüş daha tercihe şayandır.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/440.
[145][145] Ebussuud 2/247
[146][146] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/440.
[147][147] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/440.
[148][148] Nızül sebebine bakınız.

kılmanız ve düşmanlarını öldürmenize karşılık sizin için ebedî olan âhiret saadetini istiyor. Allah mülkünde azizdir; O mağlup edilmez ve O'na üstün gelinmez. Kulların yararına olan şeyleri düzenlemede hikmet sahibidir. [149][149]

**68.** İctahadında hata edenin azap edilmeyeceğine dair, Allah tarafından ezelde verilmiş bir hüküm olmasaydı.[150][150]
esirlerden fidye aldığınız için size büyük bir azap isabet ederdi. Rivayet olunduğuna göre, bu âyet inince Raulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Eğer azap inmiş olsaydı, bu azaptan Ömer'den başkası kurtulamazdı.[151][151]

**69.** Ey Mücahidler topluluğu! Artık, savaşta düşmanlarınızdan elde ettiğiniz ganimetlerden helal ve temiz olarak yiyin, demek, en temiz kazançlarınızdan demektir. Çünkü ganimet, sizin cihadınızın bir semeresidir. Sahih hadiste şöyle Duyurulmuştur: "Allah benim rızkımı, mızrağımın gölgesi altında kıldı.[152][152]
Emir ve yasaklarına muhalefet etme hususunda Allah'tan korkun, Allah, tevbe edenleri çok bağışlayıcı; kullarına ganimetleri mubah kılması suretiyle onlara merhamet edicidir. [153][153]

**70.** Ey peygamber! Düşmanlardan elinize düşen Bedir esirlerine de ki: Eğer Allah sizir kalblerinizde iman ve ihlas görür, iman iddianızda doğru olduğunuzu bilirse, Sizden alınan fidyeden daha iyisini size verir Sizin geçmiş günahlarınızı bağışlar. Allah'ın mağfireti bol ve tevbe edenler için rahmeti engindir. Beyzâvî şöyle der: Bu âye Abbâs hakkında nazil olmuştur. Rasulullah (s.a.v), Bedir günü ondan, kendisinin ve iki kardeşinin oğulları Akîl ve Nevfel'in fidyelerini vermesini is teyince dedi ki: Ya Muhammedi Beni, yaşadığım sürece Kureyş'ten dilene cek bir halde bıraktın. Rasulullah (s.a.v) şöyle dedi: Hani, Mekke'der çıkarken Ünunü'l-fadl'a verdiğin ve ona, "Ben, gittiğim yerde başıma geleceğini bilmiyorum. Eğer bana birşey olursa, bu, senin ve ailenindir1 dediğin altınlar nerede Abbas: Nerden biliyorsun? diye sordu. Rasulullal (s.a.v) : Bunu bana Rabbim haber verdi" dedi. Bunun üzerine Abbas şöyle dedi: Şehadet ederim ki sen doğru söylüyorsun. Allah'tan başka ilah yoktur ve sen onun rasûlüsün. Vallahi, benim böyle yaptığımı kimse bilmiyordu. altınları ona gece karalığında teslim etmiştim. Abbas daha sonra şöyle dedi: Allah bana o altınların yerine daha hayırlısını verdi. Bana zemzem'i verdi ki, karşılığında Mekke'nin bütün mallarım verseler istemem. Ben, Rabbimin beni bağışlamasını, yani ç&y^* âyetiyle vadettiği şeyi bekliyorum.[154][154]

---

[149][149] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/440-441.
[150][150] Bu; Fahrettin er-Râzî'nin tercih ettiği görüştür. Râzî, diğer görüşlerin zayıf olduğum söylemiştir. Bu, İbn Abbas'tan rivayet edilen görüşlerden biridir. Geniş bilgi için. bkn. Tefsîr-keîir, 15/202.
[151][151] Bu rivayet ve fidye konusunda geniş bilgi için bakınız Tefsîr-i kebîre XV/199
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/441.
[152][152] Buharı, Cihad, 88; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IT/5
[153][153] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/441.
[154][154] Beyzavi, 1/21İ7
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/441-442.

**71.** Ey Muhammedi Eğer bu esirler, kalplerinde olmayanı söylemek ve mü'min olduklarını iddia etmek suretiyle sana hainlik yapmak isterlerse, bil ki, onlar bu Bedir savaşından önce Allah'a da hainlik etmişlerdi. Allah da onlara karşı sana kuvvet vermiş ve yardım etmiş, onlara karşı sana üstünlük nasip etmişti. Eğer tekrar hainlik ederlerse, aynı imkanı sana yine verir. Allah, bütün olanları bilir, engin hikmeti neyi gerektiriyorsa onu yapar. [155][155]

**72.** Allah'a ve Rasûlüne iman edenler, Allah ve Ra-sultine olan sevgilerinden dolayı yurtlarını ve vatanlarını terkedenler, Allah'ın dinini yüceltmek için, mallan ve canları ile düşmanlara karşı savaşanlar, ki bunlar mücahitlerdir, ve yurtlarında muhacirleri barındırıp Allah Rasulüne yardım edenler, ki bunlar da Ensardır, üstün sıfatları taşıyanlar, yardım ve vâris olma konusunda birbirlerinin velileridirler. Bundan dolayı Rasulullah (s.a.v), Muhacirler ve Ensar arasında kardeşlik kurdu. İman edip de Mekke'de kalan ve Medine'ye hicret etmeyenlere gelince, Onlar küfür diyarından hicret edinceye kadar, sizlerle onlar arasında bir veraset ve velayet yoktur. Dini yüceltmek için sizden yardım isterlerse, düşmanlarına karşı onlara yardım etmelisiniz. Çünkü onlar sizin kardeşlerinizdir. Ancak, sizinle aralarında bir anlaşma ve sulh bulunan bir kavme karşı yardımınızı isterlerse, o kavme karşı onlara yardım etmeyin, Allah, sizin yaptıklarınızı gözeticidir, onun emrine muhalefet etmeyin.
Yüce Allah, mü'minlerden bahsederek onları üç kısma ayırdı: Muhacirler, Ensâr ve hicret etmeyenler. Önce muhacirleri zikretti. Çünkü onlar İslamın temelidir. Allah rızası için yurtlarını ve vatanlarım bırakıp gittiler. Yüce Allah ikinci olarak Ensârı zikretti. Çünkü Ensâr, Allah ve rasûlünc yardım ettiler, canları ve malları ile cihat ettiler. Muhacirler ve Ensâr arasında velayet ve yardımlaşma tesis edildi. Yüce Allah son olarak, hicret etmeyen müminlerin hükmünü anlattı. Onların, Allah yolunda hicret etmedikçe velayetten mahrum bırakıldıklarını açıkladı. Allah, bu üç sınıf mümini anlattıktan sonra kâfirlerden bahsederek şöyle buyurdu: [156][156]

**73.** Kafır olanlar da birbirlerinin dostlarıdır. Yani onlar, küfür ve sapıklık konusunda bir tek millettir. Birbirlerinden başkası onlara dost olmaz. Eğer size verilen, mü'minleri dost edinme ve kafirlerle alâkayı kesme emrini yerine getirmezseni. Yeryüzünde büyük bir fitne ve bozgunculuk meydana gelir. Çünkü bu durumda kâfirler kuvvetli, mü'minler zayıf olur. Daha sonra Yüce Allah buyurdu: [157][157]

**74.** İman edip de Allah yolunda hicret ve cihat edenler ki bunlar ilk müslüman olan muhacirlerdir, ve onları barındırıp yardım ederek kendi nefislerine tercih eden Ensar, işte kamil imana sahip olan ve ihsan mertebelerine hak kazananlar

---

[155][155] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/442.
[156][156] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/442.
[157][157] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/443.

bunlardır. Onların günahları bağışlanmış ve kendilerine naîm cennetlerinde bol rızıklar hazırlanmıştır. Müfessirler şöyle der: Bu âyetlerde tekrar yoktur. Önceki âyetler, mü'minler arasında velayeti ve yardımı kapsamakta, bu âyetler ise o müminlere yapılan övgü ve şereflendirmeden bahsetmekte ve onlara lütfedilen bağışlanmayı ve cennettte onlar için hazırlanan bol rızkı anlatmaktadır. [158][158]

**75.** Daha sonra iman eden ve ilk hicretten sonra hicret ederek sizinle beraber Allah yolunda cihad edenler varya, işte onlar da sizdendir. Sevap ve ecir konusunda onlar hakkında verilen hüküm, önceki mü'minler hakkında verilen hüküm gibidir. Bunlar dördüncü kısmı teşkil eden müminlerdir.
Allah'ın kitabına ve şeriatına göre, akrabalık bağlan olanların birbirlerine vâris olmaya yabancı olanlardan daha uygundur. Âlimler şöyle der: Bu âyet, din kardeşliği ve yemin etmek suretiyle vâris olmaları hükmünü kaldırmıştır, Şüphesiz, Allah, ilmi ile herşeyi kuşatmıştır. Allah'ın meşru kıldığı herşeyde, aklı olan veya hazır bulunup da kulak veren kimseler için bir hikmet, doğruluk ve salâh vardır. Yüce Allah, son derece parlak ifadelerle bu sureyi bitirdi. [159][159]

## Edebî Sanatlar

**1.** Onların kalplerinin arasını birleştirdi. Sen yeryüzünde bulunan herşeyi ver-seydin, yine onların gönüllerini birleştiremezdin. Fakat Allah, onların aralarını bulup kaynaştırdı" Bu üsüba "Ttnâb" denir. Bu, Rasulullah (s.a.v)'a ve mü'minlere verilen büyük nimet ve ihsanı hatırlatmayı ifade eder.
**2.** Sizden sabırlı yirmi kişi bulunursa, bunlar ikiyüz kişiye galip gelirler.." Ebu Hayyân şöyle der: Bu sözdeki fesâhata bir bakın. Birinci şartta, "Sabırlı olma" kaydını koydu da, diye başlayan benzeri şart cümlesinde bunu hazfetti. İkinci şart cümlesinde, düşmanların kâfirlerden olduğu kaydını koydu, fakat bunu birincisinden hazfetti. Sabır, şiddetle istenen bir şey olduğu için, Yüce Allah, müslümanların yükünün hafiflediğini gösteren cümlelerde sabırlı olma kaydını koydu. Bundan sonra sabrın şiddetle talep edildiğini göstermek için, âyetler, Allah, sabredenlerle beraberdir." sözüyle sona erdi. Bu nevi edebî sanata ihtibak denir.[160][160] Şu Kur'an ifadesine bir bakın! Ne tatlı fesahati, ne parlak belagatı var!
Allah'a hamdolsun, Enfâl sûresi'nin tefsiri bitti. [161][161]

---

[158][158] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/443.
[159][159] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/443.
[160][160] el-Bahnıl-Muhit, 4/516
[161][161] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/443-444.

# TEVBE SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 129 âyettir,

## Sûreyi Takdim

Bu mübarek sûre, ahkâm yönü ağır basan Medenî sûrelerden olup Rasûlullah (s.a.v.)'a inen son sûrelerdendir. Buhârî, Berâ b. Azib'ten son inen sûrenin Berâe sûresi olduğunu rivayet etmiştir.[1[1]] Hafız İbn Kesir şöyle rivayet eder: Bu sûrenin ilk âyetleri, Rasûlullah (s.a.v.)'a, Tebûk seferinden dönüşü esnasında indi. Rasûlullah (s.a.v.) o sene, insanlara hac ibadetini yaptırmak için Hz. Ebubekir (r.a.)'i hac em iri tayin etmişti. Rasûlullah (s.a.v.) Tebük'ten dönünce, bu âyetlerdeki ahkâmı kendi adına tebliğ etmek üzere Hz. Ali'yi Hz. Ebubekir'in ardından gönderdi.[2[2]] Bu sûre, hicretin 9. yılında inmiştir. O sene, Rasûlullah (s.a.v.)'m Bizans üzerine sefere çıktığı senedir. Rasûlullah (s.a.v.)'m bu seferi, onun yaptığı gazalar arasında Tebük gazası olarak bilinir. Bu sefer, şiddetli bir sıcakta vuku bulmuş ve uzun bir yolculuk yapılmıştır. Meyvelerin olgunlaştığı ve insanların hayat nimetlerine kendilerini kaptırdıkları bir sırada olmuştur. Bu sefer, mü'minlerin imanlarını imtihan etmiş. Allah'ın dinindeki sadâkat ve ihlaslanni denemiş ve mü'minlerle münafıkları birbirinden ayırmıştır.
Bu mübarek sûrenin, diğer hükümler yanında iki esas hedefi vardır. Bunlar:
**1.** Müşrikler ve Ehl-i kitapla olan münasebetlerde Islamî kanunu açıklamak,
**2.** Peygamber (s.a.v.) Müslümanları Bizans'a karşı sefere çağırdığında, mü s lüm anların içinde bulundukları rûh halini açıklamakdır.
Birinci hedef gereğince, sûre, müşriklerle olan anlaşmaları ele aldı ve bu anlaşmanın sınırlarını çizdi. Müşriklerin, Ka'beyi tavaf etmelerini yasakladı. Müşriklerle müslümanlar arasındaki dostluğu kaldırdı. Arap yarımadasında bulunan Ehl-i kitabın orada kalmasının kabul edilmesi ve onlarla muamelenin mubah kılınması hususunda esaslar koydu. Rasûlullah (s.a.v.) ile Ehl-i kitap arasında anlaşmalar olduğu gibi, onunla müşrikler arasında da anlaşma ve sözleşmeler vardı. Eakat müşrikler bu anlaşmaları bozdular ve müslümanlara karşı savaşmak üzere defalarca Yahudilerle birlikte gizlice tuzaklar kurdular. Benî Nadîr, Benî Kureyza ve Benî Kaynuka gibi Yahudi kabileleri, Rasûlullah (s.a.v.) ile yapmış oldukları anlaşmalara ihanet ederek defalarca anlaşmalarını bozdular. Düşmanları ahitlerin! bozdukları halde, müslümanların o ahitlere bağlı kalmaları akıl kârı değildir. Bu mübarek sûre, o anlaşmaları ortadan kaldırmak ve onları açık bir şekilde ve herkesin bilgisi dahilinde düşmanlara atmak üzere indi. Çünkü ahdi bozan taraflar, fırsat buldukça hıyanet etmekten geri durmazlar. Bu sûrenin inişi ile Yüce Allah, müslümanlarla müşrikler arasındaki bağları ortadan kaldırdı. Ne bir anlaşma ne bir sözleşme, ne bir barış ve ne de bir eman kaldı. Halbuki daha önce Allah onlara yeteri kadar fırsat vermişti. Bu

---

[1[1]] Buhârî, Tefsir, IX/İ.
[2[2]] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/123; Bazı kelime farklarıyla bkz. Buhârî, Tefsir IX/2.

fırsat, kendi durumları hakkında düşünüp tefekkür edebilmeleri ve kendilerine yararlı gördükleri şeyleri tercih edebilmeleri için, yeryüzünde emniyet içinde dolaşabilecekleri[3][3] aylık bir seyahatti. Bu mübarek sûrenin baş tarafları bu konuda inmiştir: Allah ve Rasulünden, kendileriyle anlaşma yaptığınız müşrüklere bir ihtar.."

Bunun ardından, Ehl-i kitaptan anlaşmalarını bozanlarla savaşmayı emreden âyetler indi: Allah'a ve âhiret gününe inanmayanlarla savaşın..[4][4] Onlardan bahseden âyetler yirmiye yakındır. Yüce Allah bu âyetlerde, Ehl-i kitabın gizledikleri kötülüklerin üzerindeki perdeyi açlı. Onların ruhlarında taşıdıkları kötülük, hilekarlık ve İslama ve müslümanlara karşı besledikleri kini ortaya çıkardı.

Sûre'nin ele aldığı hedef: Rasülullah (s.a.v.)'m, müslümanları Bizans'a karşı savaşa çağırdığı zamanki ruh hallerini açıklayıp ortaya çıkarmaktır. Âyetler, sefere çıkma hususunda ağır davranan ve seferden geri kalan müslümanlardan ve seferi kösteklemek isteyenlerden bahseder. Münafıkların İslama ve müslümanlara karşı karanlık emellerini anlatarak onların fitneleri üzerinden örtüyü kaldırır. Onların nifak yollarını, fitne şekillerini ve mü'minleri nasıl yardımsız bıraktıklarını açıklar. O şekilde açıklar ki yırtmadık hiçbir perde ve ortaya çıkarmadık hiçbir sır bırakmaz. Bu açıklama ve ifşaattan sonra onları, nerdeyse mü'minlerin elleriyle tutacakları bir hale getirir. Onlardan bahseden âyetler, sûrenin büyük bir kısmını ihtiva eder. Bunlar, Eğer yakın bir dünya malı ve orta bir yolculuk olsaydı, mutlaka senin peşinden gelirlerdi..

âyetiyle başlar, Yaptıkları bina, kalpleri parçalanıncaya kadar yüreklerinde devamlı olarak bir şüphe sebebi olacaktır. Allah çok iyi bilendir, hikmet sahibidir[5][5] âyetiyle sona erer. İşte bunun içindir ki, Sahabeden bazıları bu sûreye Fadıha (ayıplan ortaya çıkaran)" ismini vermişlerdir. Çünkü bu sûre münafıkların ayıplarını ve gizli planlarını ortaya çıkarmıştır.

Said b. Cübeyr şöyle der: Berâe sûresini İbn Abbas'a sordum. Şöyle dedi: O, Fâdıha yani ayıpları ortaya çıkaran sûredir. O, durmadan onlardan bazıları.. ve onlardan bir kısmı" şeklinde iniyordu. Nihayet biz onlardan hiçbirini bırakmayacağından korktuk.[6][6] Huzeyfe b. Yemân'm şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Siz bu sûreye, Tevbe sûresi ismini veriyorsunuz. Halbuki o sadece azap süresidir. Allah'a andolsun ki o, münafıklardan rezil etmedik hiçbirini bırakmadı.[7][7] Bu sûrede Besmele'niı bulunmayışının sırrı da budur. İbn Abbas der ki: Hz. Ali'ye, niçin Berâe sûresinde yazılmadı diye sordum. Şöyle cevap verdi: Çünkü, bir güven verme ifadesidir. Halbuki Berâe sûresi, savaş emri ile inmiştir. Onda güven verme yoktur. Süfyan b. Uyeyne şöyle der: Bu sûrenin başında, şunun için besmele yazılmamıştır: Besmele rahmettir. Rahmet ise eman yani güven vermedir. Halbuki bu sûre münafıklar ve savaşla ilgili olarak

---

[3][3] Tevbe sûresi, 9/42
[4][4] Tevbe sûresi, 9/29
[5][5] Tevbe sûresi, 9/110. sûrenin genel durumu hemen hemen nifak ve münafıklar hakkındadır.
[6][6] Kurtubî, 8/61
[7][7] Keşşaf, 2/241

inmiştir. Münafıklara ise eman yoktur.[8][8]
Özet olarak bu mübarek sûre, müslümanların safları arasına gizlenmiş olan"Beşinci kol" dan bahseder. Bunlar, müşriklerden daha çok tehlikeli olan münafıklardır. İşte bu sûre bunların sırlarını ve rezilliklerini ortaya koymuş ve açığı çıkarmıştır. Onlardan, bir tek kişi birakmayıncaya kadar onlara ateş etmiştir. İslama karşı tuzak kurmada işi o derece ileri götürdüler ki, İslami tahrip etmek, yıkmak ve müslümanların safları arasına fitne sokmak için Allah'ın evlerini nifak yuvası haline getirdiler. Bu tuzakları, Mescid-i Dırâr adiyle bilinen mescitlerinde kuruyorlardı. Bu mescit hakkında bu sûrede 4 âyet inmiştir. Bir de zarar vermek, inkâr etmek, mü'minlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Rasulüne karşı savaşmış olan adamı beklemek için bir zarar mescidi kuranlar..[9][9] Rasülullah (s.a.v.) bu vahyi alır almaz Ashabına : "Bu, sahipleri zâlim olan mescide gidip yıkın ve yakın[10][10] buyurdu. Bunun üzerine Ashab o mescidi hemen yıktılar. Onların kötülüklerine, tuzaklarına ve pisliklerine karşı, İslâm ve müslümanlara Allah yeter. Allah münafıkları kıyamet gününe kadar rezil edecektir.[11][11]

## Sûrenin İsimlendirilmesi

Bu sûreye birçok isim verilir. Bazı tefsirciler bu isimleri ondörde kadar çıkarırlar. Büyük âlim Zemahşerî şöyle der: Bu sûrenin birkaç ismi vardır. Bunlar Berâe, Tevbe, Mukaşkışe, Müba'sire, Müşerride, Muhziye, Fâdıha, Müsîra, Hâfira, Münekkile, Müdemdime ve Azâb isimleridir. Zemahşerî der ki: Çünkü bu sûrede mü'minlerin tevbelerinin kabul edildiğinden söz edilir. Bu sûre nifaktan uzaklaştırır. Münafıkların sırlarını ortaya çıkarır, onları inceleyip araştırır, münafıkları rezil eder, başkalarına ibret olacak şekilde onları rüsvay eder, onları dağıtır ve helak olacaklarını bildirir.[12][12]

**1.** Allah ve Rasulünden kendileriyle anlaşma yapmış olduğunuz müşriklere bir ihtar!
**2.** Ey müşrikler! Yeryüzünde dört ay daha dolaşın. İyi bilin ki siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz; Allah ise kâfirleri rezil edecektir.
**3.** Hacc-ı Ekber gününde Aljah ve Rasulünden insanlara bir bildiridir: Allah ve Rasulü müşriklerden uzaktır. Eğer tevbe ederseniz, bu sizin için daha hayırlıdır. Ve eğer yüzçevirirseniz bilin ki, siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiziniz. O kâfirlere acıklı bir azabı müjdele!
**4.** Ancak kendileriyle andlaşma yaptığınız müşriklerden hiçbir şeyi size eksik bırakmayan ve sizin aleyhinize herhangi bir kimseye arka çıkmayanlar bu

---

[8][8] Kurtubî, 8/63
[9][9] Tevbe sûresi, 9/107
[10][10] Taberî XI/18, 1987 Baskısı; İbnu'l-cevzi, Zadu'I-mesir, m/498-499 Fahreddin Râzî, Tefsir-i kebir, XVI/190 (Burada "yıkın ve harab edin" şeklindedir.)
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/447-449.
[12][12] Keşşaf; 2/241
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/449.

hükmün dışındadır. Onların andlaşmalarını, süreleri bitinceye kadar tamamlayınız. Şüphesiz Allah sakınanları sever.
**5.** Haram aylar çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün, onları yakalayın, onları hapsedin ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin. Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar, zekatı da verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Çünkü Allah Gafur ve Rahîm'dir.
**6.** Ve eğer müşriklerden biri senden eman dilerse, Allah'ın kelamını işitip dinleyinceye kadar ona eman ver, sonra onu güven içinde bulanacağı yerine ulaştır. Bu, onların, bilmeyen bir kavim olmalarından dolayıdır.
**7.** Mescid-i Haram'ın yanında kendileriyle andlaşma yaptıklarınız hariç, diğer müşriklerin Allah ve Rasulü yanında nasıl sözleşmesi olabilir? Anlaşma sahipleri size karşı dürüst davrandıkları müddetçe siz de onlara dürüst davranın. Allah sakınanları sever.
**8.** Onların nasıl anlaşmaları olabilir; onlar size galip gelselerdi, sizin hakkınızda ne ahit, ne de andlaşma gözetirlerdi. Onlar ağızlarıyla sîzi Râzi ediyorlar, halbuki kalbleri buna karşı çıkıyor. Onların çoğu fâsıklardır.
**9.** Allah'ın âyetlerine karşılık az bir değeri satın aldılar da O'nun yolundan alıkoydular. Gerçekten onların yapmakta oldukları şeyler ne kötüdür!
**10.** Bir mü'min hakkında ne ahid tanırlar ne de andlaşma. Çünkü onlar saldırganların kendileridir.
**11.** Fakat eğer tevbe eder, namaz kılar ve zekat verirlerse, artık onlar dinde kardeşlerinizdir. Biz, bilen bir kavme âyetlerimizi böyle açıklıyoruz.
**12.** Eğer andlaşmalanndan sonra yeminlerini bozarlar, ve dininize saldırırlarsa, küfrün önderlerine karşı savaşın. Çünkü onlar yeminleri olmayan adamlardır. Umulur ki küfre son verirler.
**13.** Yeminlerini bozan, Peygamber'i yurdundan çıkarmaya kalkışan ve ilk önce size karşı savaşa başlamış olan bir kavme karşı savaşmayacak mısınız; onlardan korkuyor musunuz? Eğer gerçek mü'minler iseniz, Allah, kendisinden korkmanıza daha layıktır.
**14.** Onlarla savaşın ki Allah, sizin ellerinizle onları cezalandırsın; onları rezil etsin; sizi onlara galip kılsın ve mü'min toplumun kalblerini ferahlatsın.
**15.** Ve onların kalblerinden öfkeyi gidersin. Allah dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah bilendir, hikmet sahibidir.
**16.** Yoksa, Allah, sizden, cihad edenlerle Allah, peygamber ve mü'minlerden başkasını kendilerine sırdaş edinmeyenleri ortaya çıkarmadan bırakılacağınızı mı sandınız? Allah yaptıklarınızdan haberdardır.
**17.** Allah'a ortak koşanlar, kâfirliklerine bizzat kendileri şahidlik ederlerken, Allah'ın mescitlerini i'mar etme selahiyetleri yoktur. Onların bütün işleri boşa gitmiştir. Ve onlar ateşte ebedî kalacaklardır.
**18.** Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler i'mâr eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır.
**19.** Siz hacılara su veren ve Mescid-i Haram'ı onaran kimseyi, Allah'a ve âhiret

gününe iman edip de Allah yolunda cihad edenlerle bir mi tutuyorsunuz? Halbuki onlar Allah katında eşit değillerdir. Allah zâlimler topluluğunu hidâyete erdirmez.
**20.** İman edip de hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler rütbe bakımından Allah katında daha üstündürler. Kurtuluşa erenler de işte onlardır.
**21.** Rableri onlara, tarafından bir rahmet ve hoşnutluk ile, kendileri için, içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdeler.
**22.** Onlar orada ebedî kalacaklardır. Şüphesiz ki, Allah katında büyük mükafat vardır.

## Kelimelerin İzahı

Berâet, uzaklaşmak demektir. Sen, bir şeyle arandaki bağı kesip onu kendinden giderdiğinde, dersin. Zeccâc şöyle der: Birisinden ve borçtan kurtulup uzaklaşan kimse der. Hastalıktan kurtulduğunda ise der.[13][13]
Seyahat ediniz. ticâret, veya ibâdet veya diğer maksatlarla yeryüzende gezip dolaşmaktır.
Ezan, bildiri demektir. Namaz ezanı da bu kabildendir.
Mersad, düşmanın gözetlediği zaman kullandıkları sözünden alınmıştır. Şâir şöyle der: Ölüm, pusuda genci gözetlemektedir.[14][14]
Senden eman istedi.
İli, söz vermek ve yakınlık mânâlarına gelir. Ebu Ubeyde şu beyti söylemiştir: Daha sonra gelen hayırsız nesil insanları bozdu. Onlar akrabalığı ve akrabalık bağlarını kopardılar.[15][15]
Bozdular. Neks, bozmak demektir. Aslında bu kelime önce bükülüp sonra çözülen her şey için kullanılır.
Velîce, sırdaş demektir. Ebu Ubeyde şöyle der: Bir şeyin kendinden olmayıp da onun içine soktuğun herşcye velîce denir. Aslı (girmek) kelimesindendir. Bir toplumdan olmadığı halde, dışardan o topluma giren kimseye velîce denir.[16][16]
Ferrâ şöyle der: Velîce, mü'minin, sırrını kendilerine açtığı ve durumunu kendilerine bildirdiği müşriklerden edindiği sırdaş, demektir. [17][17]

## Nüzul Sebebi

Rivayete göre, Bedir savaşında, Kureyş'in ileri gelenlerinden, içlerinde Abbas b. Abdulmuttalib'in de bulunduğu bazı kişiler esir edildi. Rasûlullah (s.a.v.)'in Ashabından bazıları onlara gelerek, şirklerinden dolayı onları ayıpladı. Hz. Ali (r.a.), Rasûlullah (s.a.v.)'a karşı savaştı ve akrabalık bağlarını kopardı diye

---

[13][13] tbnu'l-Cevzi, Zadü'l-Mcsir, 3/392
[14][14] KurtubL8/73
[15][15] el-Bahrul-Muhu, 5/3
[16][16] Râzî, 16/5
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/454-455.

Abbas'ı kınamaya başladı. Abbas dedi ki: "Niçin, kötülüklerimizi anıyor da, iyiliklerimizi gizliyorsunuz?" Hz. Ali (r.a.): Sizin iyilikleriniz de mi var? dedi. Abbas: "Evet, biz Mescid-i Haram'ı tamir eder, Ka'be'yi bekler, hacılara su verir ve esirleri serbest bırakırız" dedi. Bunun üzerine: Allah'a ortak koşanlar, kâfirliklerine bizzat kendileri şahitlik ederlerken Allah'ın mescitlerini imar etme selahiyetleri yoktur.[18][18]

**Ayetlerin Tefsiri**

**1.** Bu A1lah ve Rasulünden müşriklere ve ahdi bozmalarına karşı bir ültimatomdur. Tefsirciler şöyle der: Araplar, Rasûlullah (s.a.v.) ile yaptıkları antlaşmaları bozmaya başladılar. Dolayısı ile Yüce Allah, Rasûlüne onların ahitlerini üzerlerine atmayı emretti. Rasûlullah (s.a.v.), insanlara hac ibadetlerini yaptırmak üzere Hz. Ebubekir (r.a.)'i hac emîri olarak göndermişti. Sonra, bu ültimatomu halka duyurması için arkasından Hz. Ali (r.a.)'yi gönderdi. Hz. Ali gidip insanlara şu dört şeyi duyurdu: 1. Bu seneden sonra Ka'be'ye hiçbir müşrik yaklaşmayacak. 2. Çıplak hiçkimse Kabe'yi tavaf etmeyecek. 3. Cennete müslümanlardan başkası giremiyecek.4.Rasûlullah'la kimin arasında bir antlaşma varsa, bu, süresi bitene kadar devam edecek. Allah ve Rasûlü müşriklerden uzaktır. [19][19]

**2.** Ey müşrikler! Dört ay müddetle, emniyet içinde gezip dolaşın. Bizden size herhangi bir kötülük gelmez. Bu ibâha ifade eden bir emirdir. Zımnen tehdit mânâsı taşır. Bilin ki, siz Allah'ı aciz bırakamazsınız. Yani o size bu müddet için mühlet verse de O'nun elinden kurtulamazsınız. Ve yine bilin ki: Allah, dünyada esaret ve kati olunmakla âhirette de şiddetli azap ile kâfirleri zelil kılıcıdır. [20][20]

**3.** Bu, Allah ve Rasûlünün müşriklerden uzak olduklarım bütün insanlara duyuran bir bildiridir. Hacc-ı Ekber gününde, yani hac ibadetinin en efdal günü olan Kurban kesme gününde duyurulmuştur. Zemahşerî şöyle der: Umre'ye hacc-ı asğar (küçük hacc) de-nildiği için, bu da hacc-ı ekber (büyük hacc) diye nitelenmiştir.[21][21] Bu ilan onlara, Allah'ın müşriklerden ve onların ahitlerin-den uzak olduğunu, Rasûlullah (s.a.v.)'ın da aynı şekilde onlardan uzak olduğunu bildirir. İnkardan tevbe eder ve Allah'ı birlemeye dönerseniz, bu sizin için dalâlette devam etmenizden daha iyidir. Eğer İslamdan yüzçevirir de dalâlet ve sapıklıkta devam etmekten başka birşey kabul etmezseniz biliniz ki siz Allah'ın elinden kurtulamaz ve kaçarak onu aciz bırakamazsınız. Kâfirlere, başlarına gelecek olan elem ve ağrı verici azabı müjdele. Ebu Hayyan şöyle der: Yüce Allah burada onları uyarmayı alay yoluyla müjde saydı. Bunda onlar için büyük

---

[18][18] Tevbe sûresi, 9/17. Zâdul-Mesîr, 3/407
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/455.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/455-456.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/456.
[21][21] Keşşaf, 2/245

bir tehdit vardır.[22][22]

**4.** Ancak, kendileriyle antlaşma yaptığınız ve antlaşmayı bozmayan müşrikler hariç. Onların ahitlerini, müddeti doluncaya kadar yerine getirin. Zemahşerî şöyle der: Bu, istidrak yani yanlış anlamayı önlemek mânâsında bir istisnadır. Ahde vefa gösterip onu bozma-yanlarm ahitlereni, süresi bitinceye kadar tamamlayın. Onları diğerleriyle aynı muameleye tabi tutmayın. Sözünde duranla durmayanı bir tutmayın demektir.[23][23] Sonra size antlaşma şartlarından hiçbirini eksiltmeyen, aleyhinize, düşmanlarızdan herhangi birine arka çıkıp yardım etmeyenler müstesna. Onların ahitlerini, müddeti doluncaya kadar tam olarak yerine getirin. Şüphesiz Allah, Rabbinden korkanları, ahitlerini yerine getirenleri sever. Beyzâvî şöyle der: Bu cümle, ahdi tamamlamanın gerekçesini gösteren ve bunun takva babından olduğuna dikkat çeken bir cümledir.[24][24] İbn Abbas şöyle der: Kinâne kabilelerinden birinin, antlaşmasının bitmesine 9 ay vardı. Rasûlullah (s.a.v.) onlarla yaptığı anlaşmayı süresi bitinceye kadar devam ettirdi. [25][25]

**5.** Haram aylar çıktığında, yani içersinde müşriklerle savaş etmenin haram kılındığı dört ay çıktığında, müşrikleri ister Hill ve ister Harem'de olsun, nerede veya ne zaman yakalarsanız öldürün. İbn Abbas şöyle der: Hill veya Harem'de ve Haram aylarda onları öldürün".[26][26] Onları yakalayıp esir edin. Onları hapsedip ülkelerde dolaşmalarını engelleyin. İbn Abbas şöyle der: Kalelere sığınırlarsa, öldürülünceye veya müslüman olmaya mecbur oluncaya kadar onları kuşatın Onların girebilecekleri bütün yollan tutun. Yolculuklarında geçebilecekleri her türlü geçitleri gözetleyin. Ebu Hayyan şöyle der: Bu, gerek savaş veya gerekse yok etme yoluyla, her türlü yoldan onlara eziyet etmenin kastedildiğine dikkat çekmektedir.[27][27] Eğer şirkten dönerler ve üzerlerine farz kılman namaz ve zekatı eda ederlerse, Onları serbest bırakın, engel olmayın. Tevbe edip kendisine dönenler için Allah'ın mağfireti geniş, rahmeti boldur. [28][28]

**6.** Herhangi bir müşrik senden eman diler ve himayeni isterse, Kur'an'ı dinleyip onun üzerinde düşününceye kadar ona eman ver. Zemahşerî şöyle der: Yani Haram aylar çıktıktan sonra, aranızda bir anlaşma bulunmayan müşriklerden herhangi birisi sana gelir de kendisine çağırdığın Kur'an ve Tevhidi dinlemek için senden eman dilerse, Allah kelamını dinleyip üzerinde düşününceye ve işin hakikatini anlayıncaya kadar ona eman ver.[29][29] Ben derim ki: Bu son derece güzel bir muamele ve ahlâktır. Çünkü maksat kâfirlere ceza vermek değil,

---

[22][22] el-Bahr, 5/8
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/456.
[23][23] Keşşaf, 2/246
[24][24] Beyzâvî, 218
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/456-457.
[26][26] Tbnu'l-Cevzi, Zâdu'l-mesîr, 3/397
[27][27] el-Bahr, 5/10
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/457.
[29][29] Keşşaf, 2/248

aksine hakkı anlayıp ona uyuncaya ve içinde bulundukları sapıklığı terke-dinceye kadar onları ikna ederek hidâyete iletmektir. Sonra, eğer İslâmı kabul etmezse, onu, zulme ve hiyanete uğramadan malından ve canından emin olacağı kendi kavminin topraklarına ulaştır. Müşriklere eman verme emri, onların, İslam dininin hakakatım bilmemelerinden dolayıdır. Bunun içindir ki, dinleyip tefekkür edene kadar onlara eman vermek lazımdır.
Bundan sonra Yüce Allah, müşriklerle yapılan antlaşmanın bozulmasının hikmetini açıklayarak şöyle buyurur: [30][30]

**7.** Bu, inkâr ve uzak görme mânâsında bir sorudur. Yani onların, Allah ve Rasulü katında değeri olan bir ahitleri nasıl olur? Daha sonra Yüce Allah, yanlış anlaşılmayı önlemek için şöyle buyurdu: Ancak, müşriklerden Mescid-i Haram'm yanında kendileriyle yaptığınız anlaşmayı bozmamış olanlar müstesna. İbn Abbas şöyle der: Bunlar Mekkelilerdir. İbn Tshak: "Bunlar, Bekıroğulları kabileleridir. Rasûlullah (s.a.v.) ile Kureyş arasında Hudeybiye'de tesbit edilmiş olan süreye bunlar da dahil idiler. Allah, onlardan anlaşmayı bozmamış olanlara karşı, süreyi tamamlamasını Rasûlullah (s.a.v.)'a emretti.[31][31] Onlar anlaşmayı bozmadıktan müddetçe, sizde onlarla yaptığınız anlaşmayı bozmayın Taberî şöyle der: Onlar sizinle yaptıkları ahdi bozmadıkları müddetçe, siz de onlara verdiğiniz ahde, vefa gösetirin.[32][32] Şüphesiz Allah, Rabbinin azabından sakınan, sözünde duran ve zulüm ve hiyaneti terkedenleri sever. [33][33]

**8.** Onların ahitlerinde durmaları uzak görüldüğü için tekrar edilmiştir. Yani, onların hali bu iken, onların nasıl anlaşmaları olabilir. Onlar size karşı zafer kazanırlarsa, sizin hakkınızda ne bir ahit, ne de bir sözleşme gözetirler. Çünkü onların hiçbir ahdi ve emanı yoktur. Ebu Hayyan şöyle der: Bütün bunlar onların kalplerinde ahid duygusunun bulunmasının uzak olduğunu ifade eder.[34][34] Siz onlara karşı zafer elde ederseniz, sizi güzel sözlerle hoşnut ederler.Halbuki kalpleri, açığa vurdukları şeyleri anlamaya ve onlara vefa göstermeye yanaşmaz., Taberî şöyle der: Yani, onlar size içlerinde gizledikleri kin ve düşmanlığın aksini söylerler. Kalpleri, dilleriyle size açıkladıkları şeyleri tasdik ederek anlamak istemez.[35][35] Onların çoğu ahdi bozan ve Allah'a itaatten kaçanlardır. [36][36]

**9.** Onlar Kur'an'ı âdî dünya metâmdan az bir malla değiştirdiler. İnsanların İslam dinine girmelerine engel oldular, Onların yaptıkları bu çirkin iş ne kötüdür. [37][37]

**10.** Güçleri yeterse, onlar bir mü'mini öldürmede ne ahid tanırlar, ne de anlaşma.

---

[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/457-458.
[31][31] ei-Bahr, 5/12
[32][32] Taberî, 1/81
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/458.
[34][34] eI-Bahr, 5/13
[35][35] Taberî, 10/85
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/458.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/458.

İşte bu kötü vasıfları taşıyan o kimseler zulüm ve taşkınlıkta haddi aşanlardır. [38][38]

**11.** Eğer inkârdan dönerler, namazı kılarlar ve zakatı verirlerse artık onlar sizin din kardeşlerinizdir. Sizin lehinize ne varsa onların lehine de o var; aleyhinize ne varsa onların aleyhine de o vardır. İlim ve anlayış sahiplerine hüccet ve delilleri açıklıyoruz. Bu cümle, düşünme ve tefekküre teşvik için söylenen bir ara cümlesidir. [39][39]

**12.** Eğer onlar, yeminlerle desteklenmiş ahitlerini bozarlar kınamak ve kötülemek suretiyle İslamı ayıplarsa küfrün önderleri ve ileri gelenleri ile savaşın, Çünkü onların vefa gösterecekleri ne yeminleri, ne de ahitleri vardır, Onlarla savaşın ki, suç işlemekten ve İslamı kötülemekten vazgeçsinler. Beyzâvî şöyle der: fiili ile ilgilidir. Yani, savaştan maksadınız, eziyet verenlerin yaptığı gibi onlara eziyet etmek değil, onları, içinde bulundukları şeyden vazgeçirmek olsun.[40][40]

**13.** Bu âyet, mü'minleri kâfirlerle savaşmaya teşvik eder. Yani, Ey mü'minler topluluğu! Ahitleri bozup dininizi kötüleyen bir kavme karşı savaşmayacak mısınız? Onlar, peygamberi aranızdan çıkarmak üzere Dâru'n-nedve'de meşveret ettikleri zaman, onu Mekke'den sürgün etmeye kesin karar vermişlerdi, Savaşı başlatan onlardır. Zira sizin müttefikleriniz Huzâalılara karşı savaşmışlardır. Savaş başlatan daha zâlimdir. O halde onlarla savaşmaktan, sizi alıkoyan ne? Yoksa onlardan korkuyor da, onlardan size bir zarar gelmesinden çekindiğiniz için, onlarla savaşmayı terk nü ediyorsunuz? Emrini terkettiğiniz takdirde, Allah'ın azabından korkmanız daha uygundur. Eğer onun azabına ve sevabına inanıyorsanız.. Zemahşerî şöyle der: Sahih imanın hükmü, mü'minin Rabbinden başkasından korkmaması ve ondan başkasına aldırış etmemesidir.[41][41]
Yüce Allah mü'minleri savaşa teşvik ettikten sonra, anlara açıkça savaş emrini vererek şöyle buyurur: [42][42]

**14.** Ey mü'minler topluluğu! Onlarla savaşın. Sizin onlarla savaşmanız, onlar için, Allah'ın dostlarının eliyle yapılmış bir azap ve onlarla savaşanlar için bir cihattır. Allah onları, esir düşürmek ve mağlup etmekle zelil kılar. Onlara karşı size zafer ve üstünlük nasip eder... Allah'ın dinini yüceltmek, kâfirleri cezalandırmak ve onları rezil etmek suretiyle rnü'minlerin kalplerine şifa verir. İbn Abbas şöyle der: Onlar Yemen'li bir kavim idi. Mekke'ye gelip müslüman oldular. Mekke'lilerden birçok eziyet gördüler. Durumu Rasûlullah (s.a.v.)'a şikâyet ettiler. Rasûlullah (s.a.v.): Size müjde, bu sıkıntıdan kurtuluş yakındır"

---

[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/458.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/458-459.
[40][40] Beyzâvî, s. 219
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/459.
[41][41] Keşşaf, 2/252
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/459.

dedi.[43][43]

**15.** Onların kalplerindeki kin, keder ve sıkıntıyı giderir. Bu cümle, "mü'minlerin kalplerine şifa verir" cümlesinin tekididir. Allah'ın, mü'minlere düşmanlarını cezalandırmayı lütfetmesi sebebiyle onları aşırı derecede sevindirdiğini ifade eder. Râzî şöyle der: Yüce Allah mü'minlere, düşmanlarla savaşmayı emretti ve savaşta 5 türlü fayda olduğunu bildirdi. Bunlardan herbiri tek başına büyük önem taşır. Öyleyse hepsi bir araya geldiğinde nasıl olur?![44][44] Bu, yukarısı ile ilgili olmayan ayrı bir cümledir. Yani, Allah onlardan dilediğine, Ebu Süfyan gibi, tevbe etmeyi ve İslama girmeyi nasip eder. Allah sırları bilendir, hiçbir şey ona gizli kalmaz. Hikmet sahibidir; yaptığı her işte bir hikmet ve yarar vardır. Ebussuûd şöyle der: Allah, vadettiklerinin hepsini en güzel bir şekilde yerine getirdi. Rasûlullah (s.a.v.)'m bunları vukuundan önce haber vermişi ise büyük bir mucizedir.[45][45]

**16.** Buradaki edatı, munkatıadır. Yani ve mânâsı ifade eder. Buna- göre mânâ şöyle olur: Ey mü'minler! yoksa siz, dininde sadık olan ile yalancı alanın tanınacağı bin imtihan ve denemeye tabi tutulmadan bırakılacağınızı mı sandınız? Sizden cihat edenler diğerlerinden ayrılmadan bırakılacağınızı mı sandınız? Âyetteki bilgiden maksat, Allah'ın gizli bir şeyi bilmesi değil, bildiğinin ortaya çıkmasıdır. Çünkü Yüce Allah onu, gayb halinde iken de bilir. Yapılan işin karşılığını vermek için, bildiğini ortaya çıkarmayı murat etmiştir. Yani Allah yolunda cihat eden ve mü'minleri bırakarak müşriklerden dost ve sırdaş edinip onlara sırlarını açıklamayan ve onlara dostluk göstermeyenler ortaya çıkmadıkça bırakılacağnızı mı sandınız?! Âyetin maksadı şudur: Yüce Allah, iyiyi kötüden ayıracağı bir deneme yapmadan insanları bırakmaz, Allah bütün yaptıklarınızı bilir. Onlardan hiçbir şey ona gizli kalmaz. [46][46]

**17.** Müşriklerin, kâfirliklerini ikrar ede ede Allah'ın mescitlerinden herhangi birini imar etmeleri doğru ve uygun değildir. Onlar söz ve davranışlarıyla, kâfir olduklarını gösteriyorlar. Çünkü telbiye ederken şöyle diyorlar: "Emrine hazırım. Senin ortağın yoktur. Ancak bir ortağın var ki o da sana aittir. Sen ona da, onun sahip olduklarına da mâliksin". Bu sözleriyle putları kastediyorlardı. Onlar putlarını Beytullah'ın dışına dikmişlerdi ve onları çıplak olarak tavaf ediyorlardı. Her tavafta putlara secde ederlerdi.[47][47] Buna göre mânâ şöyledir: Onların iki zıt işi birlikte yapmaları doğru değildir. Yani, bir taraftan Allah'ı ve ona ibadeti inkâr etmeleri, diğer taraftan da Allah'ın mescitlerini imar etmeleri doğru değildir. Onlarm, şirkle beraber yapmış oldukları amelleri boşa gitti.

---

[43][43] Ebıssuûd, 2/258.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/459.
[44][44] F. Râzî, 16/2
[45][45] Ebussuûd. 2/258
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/460.
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/460.
[47][47] Sâvt 2/141

Onlar cehennem ateşinde ebedî kalacaklardır. [48][48]

**18.** Mescitleri imar etmek, ancak Allah'ın birliğine ve âhiret gününe inanan, farz olan namazı tadil-i erkan ile kılan, farz olan zekatı şartlarına göre eda eden ve Allah'tan başka hiçkimseden korkmayan mü'minlere yaraşır ve bunu onların yapması doğru olur. İşte bunlar, kıyamet gününde, hidâyete ermiş kişilerin zümresi içindedir. İbn Abbas şöyle der Kur'an'da geçen ların hepsi kesinlik ifade eder. Yüce Allah peygamberlerine şöyle buyurmuştur: Şüphesiz Rabbin seni övgüye layık bir makama gönderecektir.[49][49] Bu makam, şefaat makamıdır. Ebu Hayyân şöyle der: fiili, Kur'an'm neresinde gelirse gelsin, Allah için kullanılmışsa kesinlik ifade eder. Burada fiilinin kullanılmış olması, müşriklerin hidâyete erenlerden olma ümidini tamamen ortadan kaldırır. Çünkü, kim de bu dört haslet bulunursa onun durumu, hidâyete ermesi ümit edilen kimsenin durumuna getirilmiştir. Bu hasletlerden yoksun olanın durumu nasıl olur?! Bu âyet, korkunun ümide tercih edilmesini ve sâlih amellere aldanılmamasını ifade eder.[50][50]

**19.** Bu hitap müşrikleredir.[51][51] Buradaki soru inkâr ve kınama ifade eder. Yani, Ey müşrikler topluluğu! Hacılara su vermeyi ve Beytullah'a hizmet etmeyi, Allah'a iman eden ve onun uğrunda cihat eden kimsenin imanı gibi mi sayıyorsunuz? Bu, Abbas'a verilmiş bir cevaptır. O şöyle demiştir: Eğer siz, bizden Önce müslüman oldunuz ve hicret ettiyseniz, şüphesiz biz de Mescid-i Haram'i imar ediyor ve hacılara su veriyorduk. Bunun üzerine bu âyet indi. Taberî şöyle der: Bu, Allah'ın hacılara su vermek ve Beyt-i Ha-ram'a hizmet etmekle iftihar eden bir topluluğu kınamasıdır. Yüce Allah onlara ancak Allah'a ve âhiret gününe iman etmek ve Allah yolunda cihat etmekle iftihar edilebileceğini bildirmiştir.[52][52] Allah katında müşriklerle mü'minler ve onların amelleri ile bunların amelleri ve makamları eşit olmaz. Allah, zalifh topluluğu hidâyete erdirmez. Bu kısım, bir Önceki kısmın sebebi mahiyetindedir. Yani Allah, zalimleri hakkı bilmeye muvaffak kılmaz. Ebu Hayyan şöyle der: âyet müşriklerin mü'minlere ve onların boş amellerinin de mü'minlerin kabul edilen amellerine benzemediğini ifade eder. Yüce Allah, müşriklerle mü'minler arasında eşitlik olmadığını bildirdikten sonra, Allah'ı inkâr edenlerin zalimler olduğunu açıkladı. Zira onlar iman etmemekle kendilerine zulmettikleri gibi, Mescid-i Haram'ı putlara tapmak kılmakla da ona zulmettiler. Ayrıca Yüce Allah önceki âyette mü'mînlerin hidâyete ermediklerini bildirerek "Allah zalim kavmi hidâyete erdirmez" buyurdu.[53][53]

---

[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/460-461.
[49][49] İsra sûresi, 17/79. Taberî, 10/94
[50][50] el-Bahr, 5/20
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/461,
[51][51] Âyetin nüzul sebebine bakınız.
[52][52] Taberî, 10/94
[53][53] el-Bahru'l-Muhît, 5/20
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/461-462.

**20.** Bu âyet, cihat ve iman ehlinin durumunu biraz daha açıklığa kavuşturur. Yani iman etmek suretiyle kendilerini ve vatanlarından hicret ederek bedenlerini şirk kirinden arındıranlar ve Allah yolunda cihat için mallarını ve canlarını harcayanlar var ya, işte bu yüce sıfatlan taşıyanların sevapları, hacıları sulayanların ve Allah'a şirk koştukları halde Mescid-i Haram'ı imar edenlerin sevaplarından daha büyük, zikirleri daha yücedir. İşte naim cennetlerinde1 büyük kazançlar elde edenler sadece onlardır. [54][54]

**21.** Rableri onlara büyük bir rahmeti ve kendisinin büyük rızasını müjdeler. Meyveleri sarkmış yüksek cennetleri bildirir. Onların bu cennetlerde yok olmayan daimî nimetleri vardır. [55][55]

**22.** Onlar burada sonsuza kadar kalırlar. Onların sevabı Allah katında o derece büyüktür ki, akıllar onu anlatmaktan aciz kalır. Ebu Hayyan.şöyle der: Yüce Allah mü'minleri üç sıfatla yani iman etmek, hicret etmek ve mal ve canla cihat etmek sıfatlarıyla tanıttıktan sonra, bunlara mukabil onlara şu Üç müjdeyi verdi: Rahmet, rıza ve cennetler. îmanın karşılığmdaki nimetlerin en kapsamlı olduğu için önce rahmeti zikretti, sonra ikinci olarak, cihadın karşılığında ihsanın son derecesi olan rızayı anlattı, üçüncü olarak da, hicretin ve vatandan ayrılmanın karşılığı olan cennetleri anlattı.[56][56] Âlûsî şöyle der: Cennetlerin, içinde mü'minler için ebedî nimetler olan yerler diye vasıflanması, son derece güzel ifade edilmiş olduğu açıktır. Çünkü hicrette, azabın bir parçası olan sefer vardır.[57][57]

## Edebî Sanatlar

**1.** Allah ve Rasulünden bir ihtar" Burada kelimesinin tenvini, olayın büyüklüğünü ifade eder. "Allah ve Rasulünden" kaydı ise, bu büyüklüğü daha da artırmak içindir.
**2.** Kâfirlere elem verici' azabı müjdele" Edebiyatte buna "alaylı üslûb" denir. Çünkü bir kimseyi azap ile müjdelemek onunla alay etmek demektir.
**3.** Haram aylar çıkınca" Burada ayların sona erip çıkması, derinin soyulup hayvandan ayrılmasına benzetilmiştir. Bu da istiare babındandır.
**4.** Allah herşeyi bilir, hikmet sahibidir." Burada zamir yerine Allah lafzının gejmesi konunun heybetini artırmak ve kalplere korku salmak içindir.
**5.** Bu cümle hasr ifade eder. Yani kazananlar başkaları değil sadece onlardır.
**6.** Namazı kıldı ve zekatı verdi" Burada sadece namaz ile zekatın anılması onların şanının yüceliğini gösterir ve bunlara dikkat etmeye teşvik eder.
**7.** Kendisinden bir rahmet ve bir rıza" Burada rahmet ve rıdvan kelimelerinin

---

[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/462.
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/462.
[56][56] el-Bahru'l-Muhît, 5/21
[57][57] Rûhu'l-Meânî, 10/70
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/462.

nekre gelmesi, bunların büyüklük ve yüceliğini ifade eder. Yani hiçkimsenin anlatamıyacağı büyük bir rahmet ve rıza demektir. [58][58]

## Faydalı Bilgiler

Mescitleri imar etmek, maddi ve manevi olmak üzere iki kısımdır. Maddî imar onları bina etmek ve yapmakla, manevî imar ise namaz ve Allah'ı zikirle olur. Yüce Allah burada imar ile imam birbirine bağlamıştır. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Kişinin sürekli olarak mescide gittiğini görürseniz, onun mü'min olduğuna şahitlik edin. Çünkü Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Allah'ın mescitlerini, ancak Allah'a ve âhiret gününe iman edenler imar eder".[59][59] Gerçek imar, namaz kılmak ve Allah'ı zik'retmekle olur. [60][60]

## Bir Nükte

Kurtubî'nin rivayetine göre, bir bedevî Medine-i Münevvere'ye gelerek şöyle dedi: Bana, Muhammed'e indirilenden bir miktar kim okutacak? Bir adam ona Berâe sûresini okuttu. Allah ve Rasulu müşriklerden uzaktır" âyetine geldiğinde, adam kelimesini, şeklinde kesre ile okudu. Bu durumda, "Allah, müşriklerden ve Rasulünden uzaktır, şeklinde bir mânâ ortaya çıktı. Bunun üzerine bedevî: "Öyleyse, ben de Allah'ın rasulünden uzağım" dedi. Halk bu durumu yadırgadı. Mesele Hz. Ömer'e ulaştı. Hz. Ömer bedeviyi çağırtarak ona şöyle dedi: "Ey bedevî! Sen Rasûlullah'tan uzak mısın?" Bedevî: "Ey mü'minlerin ernîri! Medine'ye geldim. Bir adam bana Berâe sûresini okuttu. Ben de: "Eğer Allah rasulünden uzak ise ben de uzağım" dedim. Bunun üzerine Hz.
Ömer: "Ey Bedevi! âyet bu şekilde değildir" dedi. Bedevi ; "Ey mü'minler emiri! peki nasıldır? diye sordu. Hz. Ömer de âyeti adama şeklinde damme (ötre) ile okudu. Bunun üzerine bedevi: Vallahi ben, Allah ve Ra-sulünün uzak olduğu şeyden uzağım" dedi. Bundan sonra Hz. Ömer, Arap dilini bilmeyenlerin halka Kur'an okutmamasını emretti.[61][61]

**23.** Ey iman edenler! Eğer küfrü imâna tercih ediyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi dostlar edinmeyin. Kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin kendileridir.
**24.** De ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız, kazandığını/ mallar, kesâda uğramasından korktuğunuz ticâret, hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, Resulünden ve Allah yolunda cihad etmekten daha sevgili ise, artık Allah emrini getirinceye kadar bekleyin. Allah fasıklar topluluğunu hidâyete erdirmez."

---

[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/62-463.
[59][59] Tirmİzî, iman; 8
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/463.
[61][61] Kurtubî, 1/24
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/463-464.

**25.** Andolsun ki Allah, birçok yerde ve Huneyn savaşında size yardım etmişti, hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat size bir fayda sağlamamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda gerisin geri dönmüştünüz.
**26.** Sonra Allah, Rasul'ü ile mü'minlere gönül rahatlığı verdi. Sizin görmediğiniz ordular indirdi de kâfirlere azap etti. İşte bu, o kâfirlerin cezasıdır.
**27.** Sonra Allah, bunun ardından yine diledeğinin tevbesini kabul eder. Zira Allah bağışlayan, merhamet edendir.
**28.** Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pisliktir. Onun için bu yıllarından sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan korkarsanız, biliniz ki, Allah dilerse sizi kendi lütfundan zengin edecektir. Çünkü Allah iyi bilendir, hikmet sahibidir.
**29.** Kendilerine Kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Resulünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle, onlar cizyeyi boyun eğmiş ve mağlup olmuş bir halde verinceye kadar onlarla savaşın.
**30.** Yahudiler, "Üzeyir Allah'ın oğludur." dediler! Hıristiyanlar da, "Mesih Allah'ın oğludur" dediler. Bu onların ağızlarıyla geveledikleri sözlerdir. Sözlerini daha önceki kâfirlerin sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kahretsin! Nasıl da döndürüyorlar!
**31.** (Yahudiler) Allah'ı bırakıp hahamlarını, rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i Rabler edindiler. Halbuki hepsine de tek ilâha kulluk etmekten başka bir şey emrolunmadı. O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. O, bunların ortak koştukları şeylerden uzaktır.
**32.** Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Halbuki kâfirler hoşlanmasalar da Allah nurunu tamamlamaktan başka bir şeyi istemez.
**33.** O, müşrikler hoşlanmasalar da, dinini bütün dinlere üstün kılmak için Rasulünü hidâyet ve Hak Din ile gönderendir.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde müşriklerin çirkin davranışlarını anlattı; Allah ve Rasûlü uğrunda ve vatanlarından hicret eden mü'min muhacirleri övdü. Bu âyetlerde de kâfirlerle dost olmaktan sakındırdı ve kâfirlikleri sebebiyle babalardan ve akrabalardan ayrılmanın farz olduğunu anlattı. Bundan sonra, dinleri sayesinde izzet bulmaları için. birçok yerde mü'minlere yardım ettiğini kendilerine hatırlattı. Daha sonra, Ehl-i kitabı dost edinmekten sakındırmak için onların çirkin davranışlarından tekrar bahsetti ve onların da, müşrikler gibi, Allah'ın nurunu söndürmeye çalıştıkları bildirdi. [62][62]

## Kelimelerin İzahı

[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/468.

Evliya, kelimesinin çoğuludur. Velî, başkasının işlerini üstlenen, ona yardımcı ve destek olan demektir.
Aşiret, öyle bir topluluktur ki insan onunla şeref duyar ve korunur. Vahidî şöyle der: Kişinin aşireti, onun en yakın akrabalarıdır. Bu kelime, sohbet mânâsına gelen kökündendir. Çünkü sohbet akrabalığın şanındandır.
Durgunluğu. Bir malın satışı durgun olup sürümsüz olduğunda denir.
Ayle, fakirlik demektir. Bir kimse fakir düştüğünde denir. Muzârii, gelir. Şair şöyle der:
Fakir ne zaman zengin olacağını bilemez. Zengin de, ne zaman fakir düşüceğini bilemez.[63][63]
Cizye, zimmîlerden alman vergidir. Onlara sağlanan emniyete karşılık olarak verdikleri için cizye adı verilmiştir.
Benziyorlar benzemek demektir.
Haktan çevriliyorlar. çevirmek, döndürmek demektir. Bir kimse berşeyden çevrilip döndürüldüğünde denilir. [64][64]

**Nüzul Sebebi**

Kelbî şöyle der: Rasûlullah (s.a.v.)'a Medine'ye hicret etmesi emredilince Ashab, babalarına, kardeşlerine ve karılarına: "Bize hicret etmemiz emredildi" demeye başladılar. Bu iş, onlardan bir kısmının hoşuna gidiyor ve hemen hicrete başlıyordu. Bir kısmına da karısı ve çocukları ayak bağı olarak şöyle diyorlardı: "Allah aşkına gitme. Bizi burda yalnız bırakırsan helak oluruz.."Bunun üzerine o Sahabî acıyarak hicreti terkediyor ve onlarla beraber kalıyordu. Bu sebeple onları kınayan şu âyet indi: Ey iman edenler! Babalarınızı ve kardeşlerinizi dostlar edinmeyin.[65][65]

## Âyetlerin Tefsiri

**23.** Burada, "Ey iman edenler" diye nida edilmesi, mü'minlere değer verildiğini ve onların, Allah'ın emirlerine sarılma hususunda birbirleriyle yarışmaları için teşvik edildiklerini gösterir. İbn Mesud şöyle der: "Yüce Allah'ın, "ey iman edenler" diye hitap ettiğini işittiğinde iyice dinle. Çünkü bu hitapta sana ya bir hayır emredilir veya bir kötülük yasaklanır. Ayetin mânâsı şöyledir: Ey mü'minler! kâfir olan babalarınızı ve kardeşlerinizi, kendilerini sevdiğiniz ve saydığınız dost ve yardımcılar edinmeyin. Onlar kâfirliği İmandan üstün tutup ona lercih ederler ve kâfirlikte ısrar ederlerse onları dost edinmeyin. Sizden kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir. İbn Abbas şöyle der: O da onlar gibi müşriktir. Çünkü şirke razı olanın kendisi de müşriktir.[66][66]

---

[63][63] el-Bahru'l-Mulît, 5/24
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/468.
[65][65] Esbabu'n-Nüzul, S.140
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/468-469.
[66][66] Kurtubî, S/94
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/469.

**24.** De ki: Eğer şu akrabalarınız, yani babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz ve diğerleri kendilerinden yardım aldığınız aşiretiniz, kazandığınız mallarınız, kesâda uğramasında korktuğunuz bir ticâret, ve içinde oturmaktan hoşlandığınız evler İşte bu anlatılan şeyler size, Allah ve Rasulüne hicret etmekten ve Allah'ın dinine yardım için cihâd etmekten daha sevgili ise... Bu cümle, nin cevabıdır. Artık, Allah dünyada veya âhirette sizi cezalandırmcaya kadar bekleyin. Bu şiddetli bir uyarı ve tehdittir. Allah, itaatinden çıkanları, mutluluk yoluna iletmez. Bu da çoluk çocuğunu veya malını veya vatanını hicrete ve cihâda tercih edenler için bir tehdittir.
Bundan sonra Yüce Allah savaş meydanlarında düşmanlarına karşı mü'minlere yardım ettiğini onlara hatırlatarak şöyle buyurur: [67][67]

**25.** Şüphesiz Allah size birçok savaşta yardım etti. Çokluğunuzla gururlandığınız için, Huneyn gününde imtahan edildiğiniz mağlubiyetten sonra da size yardım etmişti. Hani o zaman sayınızın çokluğu sizi gururlandırmıştı da: "Bugün artık az olduğumuzdan dolayı mağlup olmayacağız" demiştiniz. Siz oniki bin kişi idiniz, düşmanlarınız ise dört bin idi. Çokluk size fayda vermedi ve sizden hiçbir şeyi savmadı. Yeryüzü, geniş olmasına rağmen, şiddetli kokudan dolayı size dar geldi. Sonra mağlup olarak gerisin geri döndünüz.
Taberî şöyle der: Yüce Allah mü'minlere, zaferin, kendi elinde ve kendi katından olduğunu, sayının çokluğuna bağlı olmadığını, dilediği zaman azı çoğa galip getireceğini, aza yardım edip çoğu mağlup edeceğini haber veriyor. Berâ b. Azib'e: "Huneyn gününde Rasûlullah (s.a.v.)'ı bırakıp kaçtınız mı" diye soruldu. Berâ şöyle cevap verdi. Rasûlullah (s.a.v.)'m kaçmadığına şahitlik ederim. Onu beyaz katırı üzerinde gördüm. Ebu Süf-yan onun yularından tutmuş çekiyordu. Müşrikler etrafını sarınca, indi ve şöyle demeye başladı:
Yalan yok, ben peygamberim. Ben Abdulmuttalib'in oğluyum.
Sonra Rasûlullah (s.a.v.) bir avuç toprak olarak müşriklerin yüzlerine serpti. Ve: "Yüzleri çirkin olasılar" dedi. Bunun üzerine hepsi kaçtı. Atılan topraktan, gözlerine isabet etmeyen hiç kimse kalmadı.[68][68] Berâ şöyle der: Vallahi savaş şiddetlendiğinde, biz Rasûlullah (a.s)'ın arkasına sığınırdık. Bizim cesurumuz onunla omuz omuza savaşan idi. [69][69]

**26.** Bu hezimetten sonra Allah mü'minlere ve RasÜlüne emniyet ve sükûnet indirdi de rahatladılar. Ebus-suûd şöyle der: Kendisiyle kalplerin yatışıp rahatlayacağı rahmetini indirdi.[70][70] Görmediğiniz ordular indirdi. İbn Abbas: Melekleri indirdi, der. Allah kâfirleri esaret ve öldürmekle, kadın ve çocukları da esir etmekle cezalandırdı. İşte bu, Allah'ı inkâr edenlerin cezasıdır. [71][71]

---

[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/469.
[68][68] Taberî, 10/103; Bühârî, Cihâd, 52, 61, 97. 167; Müslim, Cihad. 78-80
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/469-470.
[70][70] Ebussuûd 2/263
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/470.

**27.** Bundan sonra Allah, dilediğinin tevbesini kabul eder onu müsiüman olmaya muvaffak kılar. Bu âyet, Hevazin kabilesinin İslamı kabul edeceğine bir işarettir, Allah'ın mağfireti büyük, rahmeti geniştir. [72][72]

**28.** Ey inananlar! Müşrikler, içleri bozuk olduğu için ancak bir pisliktir. İbn Abbas şöyle der: onların, köpekler ve domuzlar gibi bizzat kendileri pisliktir. Hasan-ı Basrî: "Kim, bir müşrikle tokalaşırsa abdest alsın" der.[73][73] Cumhur, bunun bir teşbih mahiyetinde söylendiği kanaatindedir. Yani Onlar, itikatları bozuk olduğu ve Allah'ı inkâr ettikleri için pislik yerindedirler veya pislik gibidirler. Bu vasıflarını iyice vurgulamak için sanki onlar pisliğin kendisi gibi sayılmışlardır. Bu Arapların: "Ali aslandır" yani "aslan gibidir" sözleri kabilindendir. Bu senelerinden sonra Mescid-i Haram'a girmesinler. Burada Meşcid-i Haram denilmiş, bununla bütün Harem bölgesi kastedilmiştir. Ebussuûd şöyle der: "Bir görüşe göre bundan maksat, müşriklere hac ve umreyi yasaklamaktır. Yani bu seneki haçtan sonra hac ve umre yapmasınlar. Bu sene hicretin dokuzuncu senesidir. Şu hadis de bu mânâyı te'kid etmektedir: "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik haccetmeyecektir,[74][74] Bu sene, Berâe sûresinin indiği senedir. Hz. Ali bu sûreyi, hac mevsiminde hacılara ilan etti. Ey mü'minler! Eğer onların Harem bölgesine girmelerinin veya haccetmelerinin yasaklanması sebebiyle fakir düşeceğinizden korkuyorsanız, bilin,ki Yüce Allah başka bir yoldan lütuf ve keremiyle, sizi onlara muhtaç olmaktan kurtaracaktır. Tef-sirciler şöyle der: Müşrikler hac mevsiminde müslümanlara yiyecekler ti-caret mallan getiryoıiardı. Müslümanların, müşriklerin Harem bölgesine girmelerien izin vermeleri yasaklanınca şeytan onların kalblerine hüzün verdi ve şöyle dedi: "Nereden yiyeceksiniz? Nasıl yaşayacaksınız. Rızıkla-nnıza ve kazançlarınıza mani olundu." Bunun üzerine Yüce Allah onlara fakirlik ve yoksulluğa karşı güvence verdi ganimet ve cizyelerle onları rızıklandırdı.[75][75] Eğer dilerse Allah, sizi kendi irade ve dilemesiyle zengin kılar. Allah her şeyi bilir, hikmet sahibidir. İbn Abbas şöyle der: Allah, sizin yararınıza olanı bilir, müşrikler hakkında verdiği hükümlerde de hikmet sahibidir. Yüce Allah müşrikler hakkındaki hükmü bildirdikten sonra, Ehl-i kitap hakkındaki hükmü bildirerek şöyle buyurdu: [76][76]

**29.** Her ne kadar, iman ettiklerini iddia etseler de, Allah'a ve âhiret gününe gerçek bir iman ile iman etmeyenlerle savaşınız. Çünkü Yahudiler, "Uzeyr, Allah'ın oğludur" diyorlar; hıristiyanlar da Hz. İsa'nın ilâh olduğuna inanıyor ve teslis iddiasında bulunuyorlardı. Onlar, Allah'ın, kitabında haram kıldığını, Rasûlünün, sünnetinde haram saydığını haram kabul etmiyorlar. Aksine onlar

---

[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/470.
[73][73] Kıırmbi, 8/103. tbn Abbas ve Hasan-ı Basrîl dan nakledilen budur. Fabr-i Râzî ve Âlûsî de bunu tercih, etmişlerdir. Âyetin zahirî mânâsı da budur. Cumhur, bunu bir benzetme, kabul etmiştir.
[74][74] Ebussuûd, 2/264. Hadis için bkz. Buhârî, salat, 10: Hacc 67; Ebu Davud, Menalik, 66.
[75][75] Taberî, 10/107
[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/470-471.

hahamların ve rahiplerin onlar için koymuş olduğu kanunları kabul ediyorlar. Dolayısıyla şarabı domuzu ve benzeri şeyleri helâl sayıyorlar. Onlar, hak din olan İslam dinine inanmıyorlar. Bu bölüm, yukarıda zikredilenlerin kimler olduğunu açıklamaktadır. Yani, bunlar kendilerine Tevrat ve İncîl inmiş olan Yahudi ve Hıristiyanlardan sapmış olanlardır, Onlar teslim olmuş, boyun eğmiş bir şekilde size cizye verinceye kadar onlarla savaşın. Onlar bu cizyeyi, İslam'ın kudretine mağlup olmuş, hakir ve zelil bir halde vereceklerdir.
Bundan sonra Yüce Allah onların çirkin fiillerinden bir kısmını anlatarak şöyle buyurur: [77][77]

**30.** Yahudiler "Uzeyir Allah'ın oğludur" dediler. Me'lunlai", Allah'ın çocuğu olduğunu söylediler. Halbuki Allah birdir, tektir, emsalsizdir, hiçbir şeye muhtaç değildir, herşey ona muhtaçdır. Beyzâvî şöyle der: Buhtunnasr esaretinden sonra onların arasında Tevrat'ı koruyacak kimse kalmadığı için böyle dediler. Allah yüz sene sonra Uzeyr (a.s.)'i diriltince, Uzeyr (a.s.) Tevrat'ı onlara ezberden yazdırdı. Buna şaşarak: "Bunu, ancak Allah'ın oğlu olduğu için yapabildi" dediler.[78][78] Allah'ın düşmanı olan hıristiyanlar da, Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu olduğunu iddia ettiler. Onlar şöyle dediler: "Çünkü İsa babasız doğdu. Babasız bir çocuğun olması mümkün değildir. O halde, Allah'ın oğlu olması gerekir" Yüce Allah onlara cevap olarak şöyle buyurdu: Bu çirkin söz, delilsiz ve huccetsiz, dil ile söylenmiş mücerret bir iddiadır. İbn Cüzey şöyle der: Bu cümle iki mânâ taşır. Birincisi, bu sözü sadece onların söylediğini ısrarla vurgulamak. İkincisi ise, bu hususta onların bir delili bulunmadığını, bunun sadece kuru bir iddia olduğunu ortaya koymaktır. Nitekim, sen yalanladığın birine: "Bu, senin dilinle söylediğin bir sözdür" dersin.[79][79] Onlar bu çirkin sözleriyle, daha önce, "Melekler Allah'ın kızlarıdır" diyen müşriklere benziyorlar. "Onların kalpler; birbirine benzedi.[80][80] Bu cümle onların helak olmaları için bir bedduadır. Yani, Allah onları helak etsin. Bu açık delilden sonra, nasıl haktan bâtıla döndürülüyorlar da Allah'ın çocuğu olduğunu söylüyorlar. Râzî şöyle der: Bu cümle hayret ifade eder. Hayret, Allah'a değil, Arapların birbirlerine hitaplanndaki âdetleri üzere insanlara aittir. Yüce Allah, onların hakkı bırakıp bâtılda ısrar ettiklerini bildirerek peygamberini hayrete düşürmüştür.[81][81]

**31.** Helal ve haram kılma hususunda, Yahudiler hahamlarına ,Hıristiyanlar da rahiplerine itaat ettiler ve Allah'ın emrini bıraktılar. Sanki onlar Allah'ı bırakarak onlara ibadet ettiler. Yani: Her ne kadar onlara ibadet etmediyseler de, Allah'a itaat eder gibi onlara itaat ettiler. Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'tan gelen tefsirdir. Adîy b. Hatim şöyle der: Boynumda altın bir haç takılı olduğu halde Rasûlullab'a geldim. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Ey Adîy! bu putu üzerinden at. Adîy şöyle

---

[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/471.
[78][78] Beyzâvî, s 222.
[79][79] Teshil, 2f1-
[80][80] Bakara stei, 2/118
[81][81] Râzi, 16/36
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/471-472.

devam eder: O, Berâe sûresinin "Allah'ı bırakıp haham ve rahiplerini Rab edindiler." âyetini okudu. Onu dinledim. Dedim ki: Ya Rasûlullah! Onlar hahamlara ve rahiplere ibadet etmiyorlardı." Rasûlullah (a.s.) şöyle buyurdu: Haham ve rahipler Allah'ın helal kıldığını haram kılıyorlar, onlar da bunu haram kabul etmiyorlar mıydı? Allah'ın haram kıldığını da helal sayıyorlar ve onlar da bunu helal saymıyorlar mıydı? Ben: "evet" dedim. Rasûlullah (s.a.v.): İşte bu onlara ibaret etmektir." buyurdu.[82][82] Hıristiyanlar Hz. İsa'yı, kendisine ibadet edilen bir Rab kabul etliler. Halbuki, o kâfirlere peygamberlerin diliyle, sadece bir tek ilâha ibadet etmeleri emredildi. Ki o da âlemlerin Rabbi olan Allah' tır. Ondan başka gerçek mabud yoktur, Allah, müşriklerin söylediklerinden uzaktır ve son derce yücedir. [83][83]

**32.** Müşriklerden ve Ehli kitaptan olan o kâfirler, İslam nurunu ve Muhammcd'in (a.s.) şeriatını pis ağızlarıyla, sırf cedel ve iftiraları ile söndürmeye çalışıyorlar. Halubki o, Allah'ın, mahlukatına ışık kaynağı olarak verdiği bir nurdur. Onların bu hususstaki durumu, güneşin ışığını veya ayın nurunu, ağzıyle üfürerek söndürmek isteyen kimsenin durumuna benzer. Bu ise, mümkün değildir. Kâfirler bundan hoşlanmasalar da, Allah, nurunu tamamlamak, onu yüceltmek ve s. ânını yükseltmekten başka bir şey istemez. [84][84]

**33.** O, Muhammcd'i (s.a.v.) tam bir hidâyetle ve kâmil bir din olan İslâm ile gönderdi. Müşrikler onun üstünlüğünü istemeseler de onu diğer dinlere üstün kılsının cevabı mahzuftur. [85][85]

## Edebî Sanatlar

**1.** Allah, emrini getirinceye kadar bekleyin." Fiilin siygası, emir olmakla birlikte tehdit ifade eder. Bu, istediğinizi yapın[86][86] âyeti gibidir.
**2.** Huneyn gününde" Bu, hususî olanın umumî olan üzerine atfı kabilindendir. Yardımın büyüklüğünü ifade eder. Çünkü yardım ümitsizliğe düşmelerinden sonra gelmiş ve sıkıntıda iken ferahlan mışlardır.
**3.** Genişliğine rağmen yeryüzü size dar geldi" Onların başına gelen darlık, yenilgi ve ruhî sıkıntı, istiare yoluyla genişliğine rağmen arzın darlığına benzetildi.
**4.** Müşrikler ancak pisliktir" Bu cümle hasr ifade eder. Lafızdaki teşbih-i beliğ vardır. Yani, onlar içlerinin ve itikatlarımı bozukluğu hususunda pislik gibidirler.
Burada teşbih edatı ile vceh-i şebeh hazfedilmiş böylece teşbih-beliğ olmuştur.

---

[82][82] Tinnizî, Tefsir, IX/10 ; Âlûsî, 4/84
[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/472-473.
[84][84] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/473.
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/473.
[86][86] Fussilct, 41/40

hahamlarının ve rahiplerini Rable: edindiler. " de bunun gibidir. Yani, helal ve haram kılma hususunda kendil erine itaat ve emirlerine sarılma konularında Rabler kabul eltiler.
**5.** Mescid'e yaklaşmasınlar" Mübalağa ifade etmek için "girmeyin" yerine, "yaklaşmayın" tabirini kullandı.
**6.** Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar" Allah, bu nur ile, İslam nurunu kastetti. Çünkü İslam, ışık saçan nuru ve kesin delilleriyle, nuru ve ziyası ile her tarafı aydınlatan güneşe benzer. Bu, istiare babındandır. Bu istiare, güzel istiarelerdendir. [87][87]

**Bir Nükte**

Allâme Kurtubî şöyle der: "....babalarınızı ve kardeşlerinizi dost edinmeyin" mealindeki âyet, gerçek akrabalığın, bedenî akrabalık değil, din akrabalığı olduğunu gösterir. Bu hususta şu beyitleri okumuşlardır.
Bana diyorlar ki: Dostların yurdu yaklaştı. Sen ise hâlâ üzgünsün. Bu, şüphesiz şaşılacak bir şeydir. Ben de: "Kalpler arasında bir yakınlık olmadıkça, yakın yurt fayda vermez" dedim. [88][88]

**34.** Ey iman edenler! Hahamlardan ve rahiplerden bir çoğu insanların mallarını haksız yollardan yerler ve Allah yolundan engeller. Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı haber ver.
**35.** Bu paralar cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün onlara denilir ki: "İşte kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin azabım tadın."
**36.** Gökleri ve yeri yarattığı günde Allah'ın yazısına göre Allah katında ayların sayısı oniki olup, bunlardan dördü haram aylardır. İşte bu dosdoğru dindir. O aylar içinde kendinize zulmetmeyin ve müşrikler nasıl sizinle topyekûn savaşıyorlarsa, siz de onlarla karşı topyekûn savaşın ve bilin ki Allah sakınanlarla beraberdir.
**37.** Haranı ayları ertelemek, sadece kâfirlikte ileri gitmektir. Çünkü onunla, kâfir olanlar saptırılır. Allah'ın haram kıldığının sayısına uygun düşmeleri ve O'nun haram kılıdığını helâl kılmaları için haram ayını bir yıl helâl sayarlar, bir yıl da haram sayarlar. Onların kötü- işleri kendilerine güzel gösterilmiştir. Allah kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmez.
**38.** Ey iman edenler! size ne oldu ki, "Allah yolunda savaşa çıkın" denildiği zaman yere çakılıp kaldınız? Dünya hayatını âhirete tercih mi ediyorsunuz? Fakat dünya hayatının faydası âhiretin yanında pek azdır.
**39.** Eğer çıkmazsanız, Allah sizi pek acıklı bir azap ile cezalandırır ve yerinize sizden başka bir kavim getirir; siz O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye

[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/473-474.
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/474.

kadirdir.
**40.** Eğer siz Rasulullalı'a yardım etmezseniz bile siniz ki Allah ona yardım etmiştir: Hani, kâfirler onu, iki kişiden biri olarak çıkarmışlardı; onlar mağaradaydı; o, arkadışana "üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir" diyordu. Bunun üzerine Allah ona gönül rahatlığı verdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçattı. Allah'ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir.
**41.** Gerek hafif, gerek ağır olarak hep birlikte savaşa çıkın, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Eğer anlıyorsanız, bu sizin için daha hayırlıdır.
**42.** Eğer yakın bir dünya malı ve orta bir yolculuk olsaydı onlar mutlaka sana uyup peşinden gelrlerdi. Fakat meşakkatli lyol onlara uzak geldi. Gerçi onlar, "Gücümüz yetseydi mutlaka sizinle beraber çıkardık" diye yemin edecekler. Onlar kendilerini helak ediyorlar. Halbuki Allah onuların mutlaka yalancı olduklarını biliyor.
**43.** Allah seni affetti. Fakat doğru söyleyenler sana belli olup, sen yalancıları bilinceye kadar onlara niçin izin verdin?
**44.** Allah'a ve ahiret gününe imaün edenler, mallarıyla canlarıyla savaşmaktan geri kalmak için senden izin istemezler. Allah takva sahiplerini pek iyi bilir.
**45.** Ancak Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, kalbleri şüpheye düşüp, kuşkular içinde bocalayanlar senden izin isterler.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde yahudi ve hıristiyanlann ileri gelenlerinin kibir ve zorbalıklarını ve ilâhlık iddialarını anlattı. Burada da, onların durumlarını küçük düşürmek ve beyinsizce hayaller kurduklarını ifade etmek için, onların, insanların mallarını yemeye düşkün, aç gözlü ve ta-mahkâr olduklarını anlattı. Çünkü onlar, dünya malını elde etmek için dini bir vasıta edindiler. Bu da, zillet ve alçaklığın son dercesidir. Bundan sonra da Yüce Allah, yahudi, hıristiyan ve müşriklerin çirkin fiillerinden bahseder. Daha sonra da genel s'eferberliğe davet eder ve cihaddan geri bırakılan münafıkların durumunu açıklar. [89][89]

## Kelimelerin İzahı

Ahbâr, yahudi âlimleri.
Ruhban, hıristiyan âlimleri. İbn Mübarek şöyle der:
Dini; krallar, kötü'hahamlar ve ruhbanlardan başkası mı bozdu.[90][90]
Biriktiriyorlar. Kenz, lügatte toplamak ve elde etmek demektir. Şu hadiste de bu manada kullanılmıştır: "Kişinin elde ettiği şeylerin en hayırlısını size haber vereyim mi? Bu sâiiha kadındır." Buna göre kelimesinin manası: "Onu elde

[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/478.
[90][90] Kurtubî, 8/120

eder. Kendine çeker ve biriktirir." demektir. Daha sonra bu kelimenin, saklanmış altın ve gümüş için kullanılması ağır bastı. Taberî şöyle der: İster yer altında olsun, ister yer üstünde olsun, bir bir üzerine toplanmış herşeye kenz denir.[91][91]
Dağlanır kızdırılmış demir ve benzen bir şeyi, cilt parçalanacak şekilde uzva" yapıştırmaktır. Darb-ı mesellerde: Son ilaç dağlamaktır." denilmiştir.
Nesî', ertelemek demektir. Bir kimse bir şeyi ertelediğinde denir. Şu hadiste de bu manada kullanılmıştır. Onun için müddetini erteler[92][92] Zemahşerî şöyle der: Nesî' bir ayın haram ayı olma özelliğini, başka bir aya ertelemektir.
Denk düşürmek için. denk düşürmek demektir. Bir topluluk, gizli bir işte ittifak ettiklerinde denilir
Savaşa çıkınız. Nefr, hızla çıkmaktır hızla geri döndüler.[93][93] âyetinde de bu manadadır.
Ağır aldınız. Bu kelimenin dir. Ağır aldınız, çabuk çıkmadınız" demektir.
Araz, dünya menfaatlerinden insanın eline sonradan geçen şeydir. Devamlı olmadığı için buna araz denmiştir. Hadiste şöyle buyurulmuştur: "Dünya, sunulmuş hazır bir şeydir. Ondan iyi de yer, kötü de yer.[94][94]
Şukka, zorlukla katedilen uzak mesafe demektir. Cevheri şöyle der: "Şükka, uzak sefer" manasmadır.[95][95] Sanki bu, meşakkat kelimesinden alınmıştır. Araplar,, meşakkatle yapılan sefere, derler. [96][96]

## Nüzul Sebebi

Rasulullah (s.a.v.) Tâif ve Huneyn savaşından döndükten sonra, Bizanslılarla savaşmak için müslümanlara cihadı emretti. Bu, sıkıntıların şiddetli, ülkelerin kurak ve havanın çok sıcak olduğu bir zamana rastlar. Bu zaman, hurmaların meyve verdiği, meyvelerin olgunlaştığı bir zamandı. Müslümanlar, Bizansla savaşmayı gözlerinde büyütüyorlar. Gölgelerde oturmak, evlerinde kalmak ve' .malların başında bulunmak istiyorlardı. Savaşa gitmek onlara zor geliyordu. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indi. Ey iman edenler! Size ne oldu ki,"Allah yolunda savaşa çıkın" denildiği zaman yere çakılıp kaldınız.[97][97]

## Âyetlerin Tefsiri

**34.** Ey, Allah ve Rasulünü tasdik edenler! Yahudi âlimlerinden ve hıristiyan rahiplerinden bir çoğu, mutlaka insanların mallarını haram yollarla ele geçirirler, onların İslam dinine girmelerine mani olurlar. İbn Kesir şöyle der: Bundan maksat, kötü âlimlerden ve sapık âbitlerden sakındırın aktır. İbn Uyeyne şöyle der: Bizim âlimlerimizden kim fesat çıkarırsa, onda yahudilere bir benzerlik

---

[91][91] Taberi 10/121
[92][92] Buhari, buyu, 12,13; Müslim, birr, 20,21.
[93][93] İsra suresi, 17/46
[94][94] el-Ftatib eî-Tebrizi, Mişkatu'l-Mesabih, Hadis no:521Ğ
[95][95] Kurtubi, 8/154
[96][96] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/478-479.
[97][97] Vahidî,-Esbâb-ı Nüzul, 141
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/479-480.

vardır. Abidlerimizden kim fesat çıkarırsa, onda da h iristi yani ara bir benzerlik vardır.[98][98] Malları toplayıp servetleri biriktirenler, sonra da onların zekatını vermeyenler ve onlardan hayır yollarında harcamayanlar var ya, Onları elem verici bir azab ile müjdele. Yani, onlara cehennemdeki elem verici azabı haber ver. Bu, bir alay üslubudur. İbn Ömer der ki: Kenz, zekatı verilmeyen maldır. Zekatı verilen mal kenz değildir. Zcmahşerî şöyle der: Yüce Allah, yahudi ve hıristiyanlara sert davranmak ve onlardan haram yiyenlerle müslümanlardan malının iyisinden Allah yolunda harcamayanların, elem verici azap ile müjdelenmeye müstehak olma hususunda eşit olduklarını göstermek için mal biriktirenlere yahudi ve hıristiyanları beraber zikretti.[99][99]

**35.** O gün bu mallar, alevli ateşte dağlayacak dereceye gelinceye kadar kızdırılır. Alınlar, yanlar ve sırtlar onlarla dağlanarak yakılır. îbn Mesud şöyle der: Kendisinden başka ilah olmaylan Allah'a andolsun ki, herhangi bir kul, biriktirdiği malla dağlanırken ne dinarlar en de dirhemler birbirlerine dokunmaz. Fakat adamın derisi genişletilir. Her bir dinar ve dirhem ayrı ayrı yerlere konur. Bu, azaların dağlanacağının özellikle zikredilmesinin sebibi şudur: Cimri kimse fakirin karşıdan geldiğini görünce yüzünü ekşitir, yanma gelince Öbür tarafa döner, ondan bir yardım istediğinde de ona sırtını çevirir. Kurtubî şöye der: Yüzü dağlamak ise daha çok elem ve sızı verir. Bundan dolayı Yüce Allah, diğer azalar arasından özellikle bunları zikretti.[100][100]
Susturmak ve azarlamak için onlara şöyle denilir: İşte, kendiniz için biriktirdiğiniz mallar! Biriktirmiş olduğunuz malların vebalini tadın." Sahih-i Müslim'de şöyle rivayet edilmiştir: Malının zekatını vermeyen hiçbir kimse yoktur ki, kıyamet gününde onun için ateşten levhalar hazırlanmasın. Hazırlanan bu levhalarla, miktarı ellibin sene olan bir günde, o kişinin alnı, sırtı ve yanı dağlanır. Bu dağlama, kullar arasında hüküm verilinceye kadar devam eder. Sonra o şahsa cennete veya cehenneme giden yol gösterilir. [101][101]

**36.** Allah katında, onun şeriatında ve hükmünde muteber olan ayların sayısı, ayın menzillerine göre onikidir. Bu hususta muteber olan kameri aylardır. Çünkü şer'i hükümler kamerî aylara göre ayarlanır. Levh-i Mahfuz' da bu böyledir. Gökleri ve yeri yarattığı gün. İbn Abbas der ki: Allah, gökleri ve yeri yarattığı gün, onu, katındaki ana kitapta yazdı. Onlardan dört ayı, haram aylardır. Bunlar Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb aylarıdır. Bu aylara hürmet ve saygı gösterildiği için "Haram" denilmiştir. Bu aylarda itaatlar kat kat yapılır. Bu aylarda savaş haramdır. Bu dosdoğru bir şeriattır. Bu haram aylarda , onların hürmetini ihlal etmek ve Allah'ın haram kıldığı masiyet ve günahları işlemekle kendinize zulmetmeyiniz. Müşrikler nasıl size karşı toptan savaşıyorlarsa, siz de

---

[98][98] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/138
[99][99] Keşşaf, 2/266
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/480.
[100][100] Kurtubî, 8/129
[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/480-481.

gruplara ayrılmadan toptan onlara karşı savaşınız. Bilin ki, Allah müttekîlerle beraberdir. Yani, Allah yardım ve desteği ile onlarla beraberdir. Bu, takva sahiplerine bir müjde ve garantidir. [102][102]

**37.** Bir ayın hürmetini bir başka aya ertelemek inkârda aşırılıktır. Çünkü böyle davranış, Allah'ın helal kıldığını haram kılmak, haram kıldığını da helal kılmaktır. Bu da, onların inkarlarına ilave edilmiş başka bir inkardır. Tefsirciler şöyle der: Araplar savaşçı ve yağmacı idiler. Haram aylarda savaşmak onlara kılınmıştı. Savaşırken haram ayı gelince, savaşı bırakmak onlara zor geliyordu. O ayda savaşmayı helal kabul ediyorlar, onun yerine bir başka ayı haram ay sayıyorlardı. Sanki onlar, bir ayın hürmetini başka bir ay için borç alıyrolarlardı. Bazen de Muharrem ayını helâl sayıyorlar, fakat bir yılda dört haram ayın tamamlanması için safer ayını haram sayıyorlardı. Bu yüzden Allah, kâfirleri sapıklık üstüne sapıklığa düşülür. Bir sene haram ayı helal, helal ayı, haram sayıyorlar. Birisini diğerinin yerine koyuyorlardı. Ertesi sene bunun tersini yapıyorlardı. Bunu, haram ayların sayısını dörde denk düşürmek için yapıyorlardı. Bununla, Allah'ın haram kıldığını helal sayıyorlardı. Mücâhid şöyle der: Her sene hac mevsiminde Kinâne oğullarından bir adam eşeği üzerinde gelir, şöyle derdi: Ey insanlar! Beni kimse ayıplayamaz ve bana cevap veremez. Sözüm geri çevrilmez. Biz Muharrem ayını haram ay saydık, safer ayını erteledik." Sonra ertesi yıl tekrar gelir ve şöyle derdi: Biz bu yıl Safer'i haram kıldık, Muharrem'i erteledik." İşte "Allah'ın haram kıldığı ayların sayısını denkleştirmek için..." mealindeki âyet bunu ifade eder.[103][103] Şeytan, çirkin amellerini onlara süsledi de, amel Allah, kâfirleri saadet yoluna iletmez. [104][104]

**38.** Buradaki soru kınama ve azarlama ifade eden bir somdur. Bu cihat terkediMiği için bir kınama ve Tebük Gazası'ndan geri kalanlar için bir azarlamadır. Yani: Ey mü'minler! Size ne oldu ki, "Allah'ın düşmanlarına kaşı cihat için çıkın denildiğinde ağır aldınız ve çakılıp kaldınız. Dünya ve onun şehvetlerine meylettiniz de seferin zorluğunu ve yorgunluğunu istemediniz Âhiretin nimetleri ve ebedî sevapları yerine, dünya nimetleri ve onun fânî metâına mı razı oldunuz? Dünya nimetlerinden faydalanmak, âhiretin yanında çok değersiz ve kıymetsiz az bir şeydir. Sonra Yüce Allah cihadın terkedilmcsi sebebiyle onları tehdit ederek şöyle buyurdu: [105][105]

**39.** Eğer Rasulullah (s.a.v.) ile birlikte cihâda çıkmazsanız, Allah sizi elem ve acı verici bir azap ile cezalandırır. Dünyada sizi düşman istilasına uğratır, âhirette de yakıcı ateş ile yakar. İbn Abbas: "Bu ceza, Allah'ın onlara yağmur yağdırmamasıdır.[106][106] der. Allah sizi yok eder ve yerinize sizden daha hayırlı

---

[102][102] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/481.
[103][103] Taberî, 10/134
[104][104] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/481-482.
[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/482.
[106][106] Taberî, 10/131

başka bir kavim getirir. Onlar, Allah'ın rasülünün davetine daha süratle icabet eder ve ona daha çok itaat ederler, Ve siz, cihattan geri kalmakla, Allah'a hiçbir zarar veremezsiniz. Çünkü onun, âlemlere ihtiyacı yoktur, Allah, dilediği her şeye kadirdir. Siz olmadan düşmana galip gelmek de onun kadir olduğu şeylerdendir. Râzî şöyle der: "Bu, azarlamanın şiddetine dikkat çekmektedir. Çünkü Yüce Allah herşeye kadirdir. Onun için acizlik caiz değildir. Azapla tehdit ettiğinde, mutlaka yapar.[107][107]

**40.** Eğer siz Allah'ın Rasûlüne yardım etmezseniz, bilin ki Allah onun yardımcısı ve koruyucusudur. Bu şartın cevabı mahzuftur. Takdiri: "Allah ona yardım edecek" şeklindedir. Nitekim bundan sonra gelen cümlesi bunun göstermektedir. Yani: Eğer siz ona yardım etmezseniz, bilin ki Rasulullah (s.a.v.) iki kişiden biri iken ona yardım eden Allah yine ona yardım edecektir. Çünkü o zaman onun yanında ne yardımcıları ne de destekçileri vardı. Onu kâfirler çıkardığı zaman. Yani Muhacir olarak Mekke'den çıkıp Medine'ye gittiği zaman. "Kâfirler onu çıkardığı zaman" denilmesinin sebebi şudur: Onlar peygamberi çıkmaya zorladılar, onu öldürmek için tuzaklar kurdular, nihayet o da hicret etmeye mecbur kaldı. Onların ikisi mağarada bulundukları zaman peygamber iki kişiden biri idi. Diğeri de Ebubekir es-Sıddık (r.a.) idi. Üçüncü bir kişi yoktu. Yani Hz. Peygamber (s.a.v.), Ebubekir Sıddîk(r.a.) ile birlikte., Sevr dağındaki mağarada gizlendikleri zaman Allah ona yardım etti. O zaman o, arkadaşı Ebubekir Sıddîk (r.a.)'i yatıştırmak ve gönlünü hoş etmek için "korkma, Allah'ın yardım ve zaferi bizimle beraberdir" duyordu. Taberî. Enes (r.a.)'ten Ebubekir es-Sıddîk'in şöyle dediğini rivayet eder: Ben Rasulullah (s.a.v.) ile birlikte mağarada, müşriklerin ayakları da başımızın üstünde iken: "Ya Rasulullah!" dedim. "Olardan biri ayağını kaldırırsa mutlaka bizi görecek" Rasulullah (s.a.v) : "Ya Ebubekir! Üçüncüleri Allah olan iki kişiyi sen ne zannediyorsun? dedi.[108][108] Hz. Ebubekir'in üzüntüsünün sebebi, Rasulullah (s.a.v.)'ın başına bir şey gelmesinden korkması idi. Kalbini teskin etmek için Rasulullah (s.a.v.) ona: "Sen üzülme..," dedi. Allah, rasûlü üzerine huzur ve sükûn indirdi. katından melekler ordusu ile destekledi. Melekler onu mağarada koruyorlardı. Siz onları görmediniz. Allah, şirk kelimesini alçak , adî ve hakîr kıldı. O melek ordusu ile şirki ve müşrikleri zelil etli. Kelime-i tevhid, yani "lâ ilahe illallah" ise, işte galip ve üstün gelen odur. Allah, onunla müslümanlan aziz kıldı, şirki ve müşrikleri ise zelil etti. Allah kudret sahibi ve galiptir; mağlup olmaz. Yaptığı her şeyde hikmet ve menfaat vardır. [109][109]

**41.** Ey mü'minler toplulluğu! Genç, ihtiyar, binekli, yaya, her türlü ahvâl ve şeraitte, kolaylık ve zorluk anlarında, isteyerek veya istemeyerek savaşa çıkınız. Kelime-i tevhidi yüceltmek için, mallarınızla ve canlarınızla cihat ediniz. Eğer

---

[107][107] Râzî,16/61
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/482.
[108][108] Taberî, 10/136
[109][109] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/482-483.

bilirseniz, bu sefer ve cihat, yere çakılıp orada kalmaktan ve dünya metamdan az bir şeye razı olmaktan daha hayırlıdır. Ebu Hayyan şöyle der: Dünyada hayırlılık düşmana galip gelmek ve yeryüzüne vâris olmakla olur. Âhirette ise, büyük sevaba ve Allah'ın rıza- sına nail olmakla olur[110][110] Bundan sonra yüce Allah, Tebuk gazasından geri kalanların hallerini ve bu gazadan geri bırakılan münafıkların durumlarını anlatarak şöyle buyurdu: [111][111]

**42.** Eğer, çağrıldıkları şey hemen kolayca elde edilir bir ganimet gidecekleri sefer de uzak olmayan orta bir sefer olsaydı, dyJi y Allah rızası için değil de ganimet arzusuyla mutlaka seninle beraber çıkarlardı. Fakat yol onlara uzak ve meşakkatli geldi. Kalplerinde nifak bulunmasından dolayı, sefere çıkmamak için mazaret ileri sürdüler. Yalan mazaretler ileri sürerek, sizinle sefere çıkabilseydik, kesinlikle geri kalmazdık, diye size yemin edecekler[112][112] Eğer maddî imkanınız veya bedenî kuvvetimiz olsaydı mutlaka sizinle birlikte cihada çıkardık diyecekler. Yüce Allah onları yalanlayarak ve sözlerini reddederek şöyle buyurdu: Yalan yere yemin ederek kendilerim helâka atıyorlar. Allah biliyor ki, onlar iddialarında elbette yalancıdırlar. Çünkü onların çıkmaya takatleri vardı, fakat çıkmadılar. [113][113]

**43.** Ey Muhammedi Allah sana müsamaha gösterdi. O münafıkları kuru bir mazeret ileri sürmekle, seninle birlikte sefere çıkmayıp geri kalmalarına niçin izin verdin?! Yüce Allah Rasulullah (s.a.v.)'a siteni ederken ona lütuf I a muamele etti. Zira ona bir lütuf olarak, kendisine sitem etmeden önce affedildiğini bildirmiştir.[114][114] Onları kendi hallerine bıraksaydın da, onlardan gerçek özür sahibi olanlarla, münafık yalancılar ortaya çıksaydı. Mücâhid şöyle der: Bu âyet münafıklar hakkında inmiştir. Onlardan bir grup: "Rasulul-1 ah'tan izin isteyin, eğer size izin verirse oturun. İzin vermezse gene oturun." dediler.[115][115] Peygamber (s.a.v.) onlara izin vermese de, onlar savaşa git-memekte ısrarlı idiler. İşte bunun içindir ki Yüce Allah, mü'minlerin izin istemeyeceklerini bildirerek şöyle buyurdu: [116][116]

**44.** Ey Muhammedi Allah'a ve ahiret gününe iman edenler, gaza ve cihattan geri kalmak İçin izin istemezler. Mallarıyla canlarıyla cihat etmekten kaçınmazlar. Çünkü onlar Allah'ın, iyi mücahitler için hazırlamış olduğu bol sevabı biliyorlar. Ondan nasıl geri dururlar? Allah onları bilir. Onlar imanlarında in aslı ve

---

[110][110] el-Bahr, 5/44

[111][111] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/483.

[112][112] Bu, bir gaybden haber vermedir. Sen Tebük seferinden döndüğünde onlar, özür beyan ederek yalan yere yemin edeceklerdir. Bu olay Kur'an'ın haber verdiği gibi çıkmıştır. Bu, en parlak Kur'anî mucizelerdendir.

[113][113] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/483-484.

[114][114] Tefsirciler şöyle der: Bu âyetlerden insan. Rasulullah'm Allah katındaki yerini, kadrinin yüceliğini ve makamının yüksekliğini anlar. Çünkü, günah işlediğini haber vermeden Önce, affedildiğini müjdeledi. Eğer onu kınayarak: "Niçin onlara izin verdin?" deseydi. Peygamber-in, üzüntü ve kederden kalbinin yarılmasından korkulurdu. Avn şöyle der: Bundan daha güzel bir sitem işittiniz mi? Sitem etmeden önce, affedildiğini bildiriyor. Ben derim ki: Ze-mahşeri'nin söylediği, Rasulullah'ın makamına karşı nezaketsizliktir.

[115][115] Taberî, 11/142"

[116][116] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/484,

Allah'tan korkan kimselerdir. [117][117]

**45.** Ey Muhammedi Senden ancak, kalplerinde iman yerleşmemiş olan münafıklar izin ister. Onların kalpleri Allah ve Allah'ın vereceği sevap hakkında şüpheye düştü. Onlar şaşkın şaşkın bocalıyorlar, ne yapacaklarını bilmiyorlar. [118][118]

## Edebi Sanatlar

**1.** Onu bir sene helâl, bir sene haram kılıyorlar." Burada fiilleri arasında tıbak sanatı vardır. Bu, edebî sanatlardandır.
**2.** Size... denildiğinde, size ne oluyor?.. Bu, kendisiyle inkâr ve kınama kastedilen bir sorudur.
**3.** Ahiret yerine dünya hayatına razı mı oldunuz?" Burada hazif yoluyla icaz vardır. Yani, âhiret nimetleri yerine dünya nimetlerine ve lezzetlerine razı mı oldunuz? demektir.
**4.** Dünya hayatının nimeti.... değildir. " Burada, ahirete nisbetle dünyanın değersizlik ve adiliğini daha iyi açıklamak için zamir yerine, açık isim getirildi.
**5.** Size, elem verici bir azap ile ceza verir." Bu iki kelime arasında iştikak vardır.
**6.** İnkar edenlerin sözünü, "en alçak" kıldı. Burada, "inkar edenlerin sözü" şirkten istiaredir. Nitekim, "Allah'ın kelimesi" de, iman ve levhidden istiaredir.
**7.** gerek hafif, gerek ağır olarak..." Bu iki kelime arasında tıbak sanatı vardır.
**8.** yol onlara uzak geldi. " Burada "HJul\ meşakkat" kelimesi, nefse meşakkat veren uzun ve uzak yol için istiare edildi.
**9.** Allah seni affetti." Bu, sevinç vesilesini üzüntü vesilesinden önce getirmek maksadıyla verilen bir haberdir. "Allah'ın, siteminden önce affı bildirmesi, onun peygamberine lûtuflarındandır." diyen ne güzel söylemiştir. [119][119]

## Faydalı Bilgiler

Rivayete göre, bir bedevî Abdullah b. Ömer'e: Bana, yüce Allah'ın altın ve gümüşü biriktirenler..." sözünü anlat dedi. İbn Ömer şöyle cevap verdi: Onları kim biriktirir de zekatını vermezse, ona yazıklar olsun. Bu, zekat âyeti inmeden önce idi. Zikat âyeti indirilince Allah zekatı malları temizleme vesilesi kıldı. Zekatını verdikten ve o nimetin içinde Allah'a itaat ettikten sonra, benim Uhud dağı kadar altınım olsa aldırış etmem. [120][120]

## Bir Uyarı

---

[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/484.
[118][118] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/484.
[119][119] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/485.
[120][120] İbn Mace, Zekât, 3
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/485.

Hani arkadaşına "üzülme" diyordu. Bu âyet-i kerime Hz. Ebubekir es-Sıddik (r.a.)'ın faziletinin büyüklüğünü ve kadrinin yüceliğini gösterir. Çünkü, Yüce Allah onu mağarada Rasulullah'a arkadaş, hicret esnasında da ona yoldaş kıldı. Bunun içindir ki, âlimler şöyle der: Kim, Hz. Ebubckir'in Rasulullah'ın sahabisi olduğunu inkâr ederse kâfir olur. Çünkü bu inkâr, yüce Allah'ın kitabını reddetmek demektir. [121][121]

**Bir Nükte**

Hayyan b. Zeyd'in şöyle dediği rivayet olunur: Biz, Safvan b. Amr ile sefere çıktık. Savaşçılar arasında, Dımeşk halkından, bineği üzerinde çok yaşlı, kaşları gözleri üzerine dökülmüş bir adamı gördüm. Ona dönerek şöyle dedim: Ey amca! Allah seni mazur görmüştür. Hayyan diyor ki: İhtiyar, kaşlarını kaldırdı ve şöyle dedi: Ey kardeşimin oğlu! Biz, genç ve ihtiyar Allah yolunda sefere çıktık. Dikkat edin, bilin ki, Allah kimi severse onu imtihan eder. Sonra onu tekrar eski haline çevirir ve onu o halde bırakır. Allah, kullarından ancak şükredeni, sabredeni, zikredeni ve Allah'tan başkasına ibadet etmeyeni imtihan eder. [122][122]
Ben derim ki: Allah, o temiz nefislere rahmet etsin. Onlar, Allah rızası uğrunda canlarını verdiler. [123][123]

**46.** Eğer onlar çıkmak isteselerdi elbette bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah onların çıkmalarını uygun bulmadı ve onları geri koydu, onlara "oturanlarla beraber oturun!" denildi.
**47.** Eğer içinizde onlar da savaşa çiksalardı, size bozgunculuktan başka bir katkıları olmazdı ve mutlaka fitne çıkarmak isteyerek aranızda koşarlardı. İçinizde, onlara iyice kulak vercekler de vardır. Allah zâlimleri gayet iyi bilir.
**48.** Andolsun onlar önceden de fitne çıkarmak istemişler ve sana nice işler çevirmişlerdi. Nihayet hak geldi ve onlar istemedikleri halde Allah'ın emri galip geldi.
**49.** Onlardan öylesi de var ki, "bana izin ver, beni fitneye düşürme" der. Bilesiniz ki onlar zaten fitneye düşmüşlerdir. Cehennem, kâfirleri mutlaka kuşatacaktır.
**50.** Eğer sen bir iyilik elde edersen, bu durum onları üzer. Ve eğer sana bir musibet erişirse, "Biz önceden işimizi sağlama almıştık." derler ve böbürlenerek dönüp giderler.
**51.** De ki: "Allah'ın bizim için yazdığından başkası bize asla erişmez. O bizim mevlâmızdır. Onun için mü'minler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler."
**52.** De ki: "İki güzellikten başka bir şeyin başımıza gelmesini mi bekliyorsunuz? Biz de, Allah'ın, ya kendi katından veya bizim elimizle size bir azap vermesini

[121][121] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/485-486.
[122][122] Taberi, 10/138
[123][123] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/486.

bekliyoruz. Haydi bekleyin; şüphesiz biz de sizinle beraber bekleyenleriz."
**53.** De ki: "İster gönüllü verin ister gönülsüz, sizden asla kabul olunmayacaktır. Çünkü siz yoldan çıkan bir topluluk oldunuz."
**54.** Onların sadakalarının kabul edilmesini engelleyen, onların Allah ve Rasûlunu inkâr etmeleri, namaza ancak üşenerek gelmeleri ve istemeyerek sadaka vermelerinden başka bir şey değildir.
**55.** Onların malları ya da çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah bunlarla, ancak dünya hayatında onların azaplarını çoğaltmayı ve onların canlarının kâfir olarak güçlükle çıkmasını istiyor.
**56.** Onlar, mutlaka sizden olduklarına dâir Allah'a yemin ederler. Halbuki onlar sizden değillerdir, fakat onlar korkan bîr toplumdur.
**57.** Eğer sığınacak bir yer, yahut mağaralar veya bir delik bulsalardı, koşarak oraya yönelip giderlerdi.
**58.** Onlardan sadakalar hususunda seni ayıplayanlar da vardır. Sadakalardan onlara da verilirse razı olurlar, şayet onlara sadakalardan verilmezse hemen kızarlar.
**59.** Eğer onlar Allah ve Rasûlünün kendilerine verdiğine razı olup, "Allah bize yeter, yakında bize Allah da lütfundan verecek, Rasûlü de. Biz yalnız Allah'a rağbet edenleriz" deselerdi.
**60.** Zekâtlar Allah'tan bir farz olarak ancak, yoksullara, düşkünlere, memurlara, gönülleri ısındırılacak olanlara, kölelere, borçlulara, Allah yolunda çalışıp ci-had edenlere, yolculara mahsustur. Allah alimdir, hakimdir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde münafıkları ve onların cihada çıkmaktan geri kalışlarım anlattı. Burada da onların hile, tuzak, müslümanlar arasında fitne çıkarma ve onların eziyete uğramalarına sevinme gibi çirkin a-mellerini açıkladı. Ayrıca, onlar müslümanlarla birlikte çıkmış olsalardı, cemaatı bölmeleri ve beraberliklerini bozmaları sebebiyle orduya zaaf ve çöküntü vermekten başka bir şey yapmayacaklarını bildirdi. Onların birçok âdî cürümlerini de açıkladı. [124][124]

## Kelimelerin İzahı

Onların gidişatı. İnbiâs, bir şey hakkındaki davranış, gidişat demektir.
Onları geri bıraktı. Tebsît, insanı, yapmaya niyet ettiği işten geri çevirmektir.
Habâl, her şeydeki bozukluk ve kötülük, demektir. Aklı bozulmuş bunaklar için kullanılan kelimesi bu köktendir.
Mutlaka koşarlardı. süratli yürümek demektir. Şair şöyle der:
"Keşke orada benim bir genç devem olsa da, orada hızlı ve süratli yürüsem."
Deve hızlı yürüdüğünde denilir. Kişi kendi kendine hızlı yürüdüğü zaman

[124][124] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/490.

denilir.[125][125]
Kaçıyorlar Süratle kaçtı demektir. Bu kelime, Arapların, gem ile zaptedilemeyen ata verdikleri serkeş" tabirinden alınmıştır.
Seni ayıplarlar. Lemz, ayıp demektir. Bir kimse birini ayıpladığında oji denilir. Cehverî şöyle der: Bunun aslı, göz ve benzeri şeylerle işaret etmektir. Çok ayıplayan kimseye denilir.[126][126]
Gârimîn, borçlular. Gârim, borçlu demektir. Zeccâc şöyle der: Gurm'un asıl mânâsı, devamlı meşakkat içinde olmak; meşakkat veren şeyin kişiden ayrılmaması demektir. Garâm, meşekkatli ve devamlı azâb-tır. Aşk da, meşakkatli ve kişiden ayrılmayan bir şey olduğu için ona garâm ismi verilir. Borç insana zor geldiği için ona da "garâm" denmiştir.[127][127]

## Nüzul Sebebi

Rasûlullah (s.a.v.) Tebük seferine çıkmak istediğinde Cidd b. Kays'a -münafık idi- şöyle dedi: Ey Vehb'in babası! Benî Asfar'la yani Rumlarla savaşarak köle ve cariyeler edinmek ister misin? Cidd şöyle dedi; Ya Rasûlullah! Kavmim, benim kadınlara düşkün olduğumu bilir. Korkarım ki, Benî Asfar'ı gördüğüm de onların kızlarına sabredemem. Beni fitneye düşürme. Bana savaşa gitmeme izin ver, malımla sana yardım edeyim. Rasûlullah (s.a.v.) ondan yüzçevirip, "sana izin verdim" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah, Onlardan öylesi de vardır ki, "Bana izin ver, beni fitneye düşürme." der.[128][128]

## Âyetlerin Tefsiri

**46.** Eğer o münafıklar seninle birlikte cihada çıkmak isteselerdi veya sefere niyetleri olsaydı elbette silah ve erzak hazırlığı yaparlardı. Onların hazırlık yapmaları, seferden geri kalmak istediklerine bir delildir, Fakat Allah, onların seninle beraber çıkmalarını hoş görmedi de onların azimlerini kırdı ve kalplerine tembellik verdi. Onlara, "savaştan geri kalan kadın, çocuk ve özürlülerle beraber oturun" denildi. Bu ifade, evlerinde oturmayı cihada çıkmaya tercih etmelerinden dolayı onlar için bir kınamadır. Bu âyet, münafıkların kendisiyle birlikte cihada çıkmalaları dolalyısıyla Rasûlullab (s.a.v.)'ı teselli etmektedir. Çünkü onların çıkmasında ne bir fayda ne de bir menfaat vardır. Aksine bunda eziyet ve zarar vardır. Bunun içindir ki, Yüce Allah şöyle buyurdu: [129][129]

**47.** Eğer onlar sizinle beraber çıksalardı, sizin için kötülük ve bozgunculuktan başka bir şey artırmazlardı. Aranızda süratle dedikodu yayarlardı, Onlar aranıza

---

[125][125] Râzi, 16/81'
[126][126] es-Sıhah, maddesi.
[127][127] el-Bahr, 5/3>5
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/490.
[128][128] Esbâbu'n-mızûl.s. 142
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/490-491.
[129][129] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/491.

düşmanlık sokmak suretiyle sizin fitneye uğramınızı isterler. İçinizde de, kalpleri zayıf olup onların sözlerine kulak verecek ve onlara itaat edecekler vardır.[130][130] Allah, münafıkların durumunu, onların içlerini ve dışlarını kuşatan bir ilimle ile bilir. [131][131]

**48.** Onlar, Tebük seferinden önce de arkadaşlarını dağıtmak ve durumunu bozmak suretiyle sana kötülük yapmak istemişlerdi. Nitekim, Abdullah b. Ubeyy b. Selül Uhud gününde arkadaşları ile birlikte ayrılıp gitmişti. Senin için hileler düşünmüş, tuzaklar kurmuşlar ve dinini yok etmek için görüş teatisinde bulunmuşlardı. Nihayet Allah'ın yardımı geldi ve onun dini diğer dinlere üstün ve galip geldi, Halbuki onlar münafıklarından dolayı bunu istemiyorlardı. [132][132]

**49.** O münafıklardan öylesi vardır ki sana "Ey Muhammedi Bana savaşa gitmeme izni ver. Sefere çıkmayı bana emretmekle beni fitneye düşürme" der. İbn Abbas şöyle der: Bu âyet Cidd b. Kays hakkında inmiştir. RasûluIIah onu Benî Asfar'la savaşa çağırdığında o şöyle dedi: "Ya RasûluIIah! Bana, cihada gitmemek için izin ver. Beni kadınlarla fitneye düşürme.[133][133] Biliniz kis onlar seferden kaçmak istemekle fitnenin ta içine düşmüşlerdir. Hattâ daha da büyüğüne düşmüşlerdir. Bu da cihâddan geri kalma, kâfirliklerinin ve münafıklarının ortaya çıkış fitnesidir. Ebussuûd şöyle der: Burada fitne tabirinin kullanılması, fitnenin, öldürücü ve onların aşağıların en aşağısı olan alçaklık derekelerinde ne kadar alçaldıklarmı gösteren çukur mevkiinde kabul edildiğini gösterir.[134][134] onlar için cehennemden kaçış yoktur. Çünkü o, onları her taraftan, bileziğin bileği kuşattığı gibi kuşatmıştır. Burada şiddetli bir tehdit vardır. [135][135]

**50.** Bazı savaşlarda, ister zafer ister ganimet olsun, sana bir iyilik gelirse, bu onları üzer. Yok eğer sana bir musibet veya sıkıntı veya bir yenilgi ve hoşa gitmeyen bir şey gelirse ona sevinir ve şöyle derler: Şüphesiz biz başımıza bela gelmeden önce ihtiyatlı davrandık, tedbir aldık ve gözümüzü açtık da savaşa çıkmadık. Sevinçle, böbürlenerek toplantılarından dağılıp giderler.[136][136]

**51.** De ki: Allah katında yazılan ve bizim için takdir edilmiş olandan başka bize ne hayır ne şer, ne korku ne ümit, ne sıkıntı ne de bolluk gelmez. O bizim yardımcımız ve koruyucumuzdur. Mü'minler işlerini Allah'a bıraksınlar, ondan başka hiçbir kimseye itimat etmesinler. [137][137]

---

[130][130] Mücahid şöye der: Yani içinizde casuslar vardır. Onlar İçin haber toplarlar ve onlar taşırlar. Birinci mânâ daha açık ve daha yaygındır. Katâde de bu görüştedir. İbn Kesir de bi rinci görüşü tercih etmiştir.
[131][131] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/491.
[132][132] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/491.
[133][133] Bu konu Nüzul Sebebi'nde anlatıldı.
[134][134] Ebıssuûd, 2/275
[135][135] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/491-492.
[136][136] Kurtubî şöyle der: Yani onlar, bu yaptıklarıyla böbürlenerek imandan yüzçevirirler.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/492.
[137][137] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/492.

**52.** Onlara de ki: Ey münafıklar topluluğu! Siz sadece başımıza iki güzel sonuçtan birinin ya zafer veya şehitliğin gelmesini bekliyorsunuz. Bunların her ikisi de güzeldir, Biz ise sizin için iki korkunç sonucun en kötüsünü bekliyoruz. Ya katından kökünüzü kesecek bir azap ile sizi helak etmesini veya bizim elimizle sizi öldürmesini bekliyoruz. Siz, bizim başımıza gelecek olanı bekleyin. Biz de sizin başınıza gelecek olanı bekliyoruz. Bu, tehdit ve azap mânâsı içeren bir sorudur. [138][138]

**53.** Onlara de ki, "Ey münafıklar topluluğu! İster gönüllü, ister gönülsüz Allah sizden onu kabul etmez. Taberî şöyle der: Bu, haber mânâsı ifade eden emir siygasıdır. Nitekim, onlar için ister mağfiret dile, ister dileme[139][139] âyetindeki emir siygası da bu mânâda kullanılmıştır. Yani, ister gönüllü harcamış olun ister gönülsüz farketmez. Sizin bu harcamanız asla kabul edilmez.[140][140] Bu cümle, onların yaptıkları harcamanın reddediliş sebebini açıklar. Yani, çünkü siz Allah'a itaati terketmiş inatçı ve kibirli kimselersiniz. Yüce Allah daha sonra şöyle buyurarak bu mânâyı pekiştirir: [141][141]

**54.** Onların yaptıkları harcamaların kabul edilmesini engelleyen, sadece onların Allah ve Ra-sûlünü inkârlarıdır. Onlar namaza tembel tembel gelirler, Mallarını da istemiyerek harcarlar. Yüce Allah, onların yaptıkları harcamanın kabulünü engelleyen sebebin inkârları olduğunu açıkladı ve ardından bu inkârın gerektirdiği şeyi bildirdi ki, o da namaza tembel tembel gelmeleri ve Allah yolunda istemeyerek harcama yapmalarıdır Çünkü onlar bunlarla ne sevap bekliyorlar, ne de azaptan korkuyorlar. Namaz, bedenî amellerin en şereflisi, Allah yolunda infak ta malî işlerin en iyisi olduğu için, Allah (c.c) burada iki yüce ameli zikretmiştir.[142][142]

**55.** Yani, ey muhatab! Onlara verilen dünya süslerini ve onlara ihsan ettiğimiz mal ve çocukları güzel görüp de o yüzden fitneye düşme. Onlar, görünüşte bir nimet, hakikatte ise azaptır. Ancak Allah onları dünyada cezalandırmak için, onlar farkına varmadan azaplarım artırmak istemektedir. Beyzâvî şöye der:
Onların dünyadaki azapları, mallar için gördükleri belâ ve musibetlerdir.[143][143]
Onlar âhireti düşünmeyi bırakıp dünya zîneti ile faydalanmakla meşgul iken kâfir olarak ölürler. Böylece âhiretteki azapları da şiddetlenir. [144][144]

**56.** Onlar, sizin gibi mü'min olduklarına dâir size Allah adına yemin ederler. Halbuki kalpleri inkâr ettiği için onlar mü'min değildir,Fakat onlar, müşrikleri

---

[138][138] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/492.
[139][139] Tevbe sûresi, 9/80
[140][140] Taberî, 10/152
[141][141] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/492-493.
[142][142] el-Bahru'l-Muhît, 5/53
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/493.
[143][143] Beyzâvî, 226
[144][144] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/493.

öldürdüğünüz gibi, kendilerini öldürmenizden korkuyorlar. Dolayısıyla gerçek durumlarını gizleyerek müslüman olduklarını açıklarlar ve bunu yalan yeminlerle destekliyorlar. [145][145]

**57.** Eğer onlar sığınabilecekleri bir kale veya gizlenebilecekleri mağaralar, veya dar da olsa girebilecekleri bir yer bulsalar, mutlaka o tarafa döner, serkeş at gibi hızla koşarlar. Âyetten maksat mü'minlerin dikkatini şuna çekmektir: Münafıklar en kötü ve en âdî yerde de olsa sizden kaçabilirlerse, size karşı aşırı derecede kin besledikleri için mutlaka bunu yaparlar. Şu halde onların, sizinle birlikte ve sizden olduklarına dâir yalan yere ettikleri yeminlere aldanmayın. [146][146]

**58.** Muhammedi Onlardan bazıları sadakaların taksimi hususunda seni ayıplar. O sadakalardan onlara da verirsen, senin yaptığını beğenirler, Eğer onlara, o maldan razı edecek kadar vermezsen sana kızar ve seni ayıplarlar. Tefsirciler şöyle der: Rasûlullah (s.a.v.) Huneyn ganimetlerini taksim ediyordu. Münafıklardan Zülhuveysıra denilen bir adam ona gelerek şöyle dedi: "Ey Muhammedi Adaletli ol. Çünkü ganimeti âdilâne dağıtmadın. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu Yazıklar olsun sana! Ben adaletli değilsem kim adaletlidir. [147][147]

**59.** Ey Muhammedi Seni ayıplayan o kimseler, kendilerine verdiğin sadakalara razı olsalar ve az da olsa bu taksime kanaat etselerdi" onlar için daha iyi olurdu. Ebussuûd şöyle der: Âyette, "Allah'ın ve Rasûlunun verdiği" denilerek Allah lafzının zikredilmesi tazim ifade eder ve peygamberin yaptıklarının, Allah'ın emriyle olduğuna dikkat çeker.[148][148] "Allah'ın lütuf ve ihsanı bize yeter. "Allah bize rızık olarak, başka bir sadaka veya ganimet verecektir. "Biz Allah'a itaat etmeye, onun lütuf ve ihsanına elbette istekliyiz." deselerdi daha iyi olurdu. Edatının cevabı mahzuftur. Takdiri; onlar için daha iyi olurdu mânâsına gelen dür. Râzi şöyle der: Bu makamda cevabın terkedilmesi, tazim ve korkutmaya daha çok delâlet eder. Bu, senin bir adama "eğer bize gelseydin" deyip de cevabını söylemediğin bir söze benzer. Yani, "eğer bunu yapsaydın mühim bir durumla karşılaşacaktın" demektir.[149][149]
Bundan sonra Yüce Allah, zekâtların harcanacakları yeri bildirerek şöyle buyurur: [150][150]

**60.** Taberî şöyle der: Zekâtlar sadece fakirlere ve düşkünlere verilir. Bir de Yüce Allah'ın aşağıda zikrettiği kimselere verilir.[151][151] Bu âyet zekâtların sadece bu sekiz sınıfa verilmesini gerektirir. Zekâtın, onlardan başkasına verilmesi caiz

---

[145][145] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/493.
[146][146] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/493-494.
[147][147] Rûhul-meânî 10/ 119; Buhârî, Edeb , 95
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/494.
[148][148] Ebussuûd, 2/277
[149][149] Râzî, 16/99
[150][150] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/494.
[151][151] Taberî, 10/157

değildir. Fakir, yaşayabilecek bir miktarda malı olan kimse demektir. Miskin, hiçbir şeyi olmayan kimsedir. Yunus şöyle der: Bir bedeviye, "sen fakir misin?" diye sordum. "Hayır vallahi, bilakis miskinim" dedi. Bir görüşe göre, miskinin durumu fakirden daha iyidir. Bu, ihtilaflı bir meseledir, Zekâtı toplayan memurlara, müellefe-i kulûba verilir. Bunlar, Arapların ileri gelenlerinden bir topluluktur. Rasûlullah (s.a.v), kalplerini İslama ısındırmak için onlara zekât vermiştir. Taberi, Safvan b. Ümeyye'nin şöyle dediğini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v) bana zekât verdi. Halbuki o ençok kızdığım kimseydi. Bana vermeye devam etti. Neticede o benim için insanların en sevimlisi oldu.[152][152] Kölelikten kurtulmaları için kölelere, borç altında ezilen borçlulara verilir. Mücahitlere ve sınır boylarında nöbet bekleyenlere verilir. Muharebenin levazım âtından olan silah ve mühimmata harcanır. Yolda kalmış yolcuya verilir, Bunları Allah farz kıldı ve sınırlarını O belirtti. Allah, kullarının menfaatlerini pek iyi bilir. Hikmet sahibidir, hikmetinin gerektirdiğinden başkasını yapmaz. İbn Cüzey şöyle der: Yüce Allah, münafıkların zekâta olan tamahkarlıklarını kesmek için, zekâtın sadece bu sınıflara verileceğini bildirdi. Mânâ bakımından bu âyet, münafıkların sadakalar hususunda Hz. Peygamberi (s.a.v) ayıpladıklarını ifade eden âyet ile irtibatlıdır.[153][153]

## Edebî Sanatlar

**1.** Onun için hazırlık yaparlardı." Burada, ile kelimeleri arasında iştikak cinası vardır. oturanlarla beraber oturun" cümlesinde de aynı sanat vardır.
**2.** aranızda koşarlardı." Tîybî şöyle der: Bunda istiare-i tebeıyye vardır. Onların koğuculuk yapmak suretiyle ara bozmalarının sür'ati, binicinin yürüyüş sür'atine benzetildi. Sonra bu sür'ati ifade etmek için, deve için kullanılan kelimesi istiare edildi. Bunun aslı şöyledir. "Onlar, koğuculuk bineklerini aranızda koştururlar.[154][154]
**3.** Cehennem kafirleri, mutlaka kuşatacaktır." Burada da istiare vardır. Zira onların cehenneme düşüşü, düşmanın orduyu kuşatmasına veya bileziğin bileği kuşatmasına benzetilmiştir. İsim cümlesinin tercih edilmesi, kuşatma olmayanın sabit ve devamlı olduğunu göstermek içindir.
**4.** Sana bir iyilik gelirse onları üzer, eğer sana bir kötülük gelirse..." Burada, edebî sanatlardan mukabele denilen sanat vardır.
**5.** Mü'minler işlerini sadece Allah'a bıraksın." Burada kasr ifade etmek için, harf-i çerle mecruru fiilden önce getirilmiştir. Zamir yerine Allah lafzının getirilmesi ise korku ve heybeti artırmak içindir.
**6.** İsteyerek veya istemeyerek" bu iki kelime arasında tıbak sanatı vardır. Aynı şekilde, razı olurlardı. Sadakadan onlara verilmeyince, hemen kızarlar." cümlesinde de, ve kelimeleri arasında da tıbak sanatı vardır.

---

[152][152] Taberî, 10/162
[153][153] Teshil, 2/79
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/494-495.
[154][154] Rûhu'l-meânî, 10/112

**7.** Burada vezni mübalağa ifade eder. Yani Allah'ın ilmi ve hikmeti büyüktür. [155][155]

## Bir Nükte

Zemahşerî, "Oturanlarla beraber oturun" mealindeki âyetin tefsirinde şöyle der: Bu; onları kınama, acizliklerini bildirme ve evlerde oturma ve yatma durumunda kalan kadın, çocuk ve kötürümlerle bir tutmaktır.[156][156] Nitekim şâir şöyle der:
İyi meziyetleri bırak. Onları aramak için dolaşma. Otur. çünkü sen yiyici ve giyicisin. [157][157]

## Bir Uyarı

İbn Kesir şöyle der: Rasülullah (s.a.v.) Medine'ye gelince bütün Araplar ona karşı savaşta ittifak ettiler. Medine'nin yahudi ve münafıkları da ona cephe aldılar. Allah onu Bedir günü muzaffer kılıp dinini yüceltince Abdullah b. Übeyy ve arkadaşları şöyle dedi: Bu, gelişmekte olan olaydır. "Bunun üzerine görünüşte İslâm'a girdiler. Sonra da Allah İslâm'ı ve müslümanları güçlendirdikçe bu durum onları kızdırdı ve üzdü. İşte bunun içindir ki, Yüce Allah; Onlar İstemedikleri halde, Al-lah'in emri galip geldi." buyurdu.[158][158]

**61.** Münafıklardan, "O peygamber, bir kulaktır." diyerek peygamberi incitenler de vardır. De ki: "O, sîzin için bir hayır kulağıdır. Çünkü o Allah'a inanır, mü'minlere güvenir ve o sizden iman edenler için de bir rahmettir. Allah'ın Rasûlüne eziyet edenler için acıklı bir azap vardır."
**62.** Sizin rızanızı almak için size gelip Allah'a andiçerler. Eğer mü'nıin iseler Allah ve Rasûlünü razı etmeleri daha doğrudur.
**63.** Bilmediler mi ki: Kim Allah ve Rasûl'üne karşı koyarsa elbette onun için, içinde ebedî kalacağı cehennem ateşi vardır. İşte bu büyük rüsvayliktır.
**64.** Münafıklar, kalblerinde olanı kendilerine haber verecek bir sûrenin mü'minlere indirilmesinden çekinirler. De ki: "Siz alay edin! Allah o çekindiğimiz şeyi ortaya çıkaracaktır."
**65.** Eğer onlara, sorarsan, elbette: "Biz sâdece lâfa dalmış şakalaşıyorduk." derler. De ki: "Allah ile, O1-nun âyetleriyle ve O'nun peygamberi ile mi alay ediyordunuz?"
**66.** Özür dilemeyin, çünkü siz îman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz. Sizden bir gurubu bağışlasak bile bir guruba da suçlu olduklarından dolayı azap edece-ğiz.
**67.** Münafık erkekler ve münafık kadınlar birbir-lerindendir. Çünkü onlar

---

[155][155] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/495-496.
[156][156] Keşşaf, 2/376
[157][157] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/496.
[158][158] Muhtasar-i İbn Kesir, 2/147
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/496.

kötülüğü emreder, iyilikten alıkorlar. Ve onlar ellerini sıkı tutarlar. Onlar Allah'ı unuttular. Allah da onları unuttu! münafıklar fasikların kendileridir.
**68.** Allah erkek münafıklara, kadın münafıklara ve kâfirlere içinde ebedî kalacakları cehennem ateşini va'detti. O, onlara yeter. Allah onlara lanet etmiştir! Onlar için devamlı bir azap vardır.
**69.** Siz de, sizden öncekiler gibisiniz. Onlar sizden kuvvetçe daha üstün, mal ve evlâtça daha çok idiler. Onlar paylarına düşenden faydalandılar. İşte sizden öncekiler nasıl paylarına düşenden faydalandıysalar Siz de payınıza düşenden faydalandınız ve bâtıla dalanlar gibi siz de daldınız. İşte bunların amelleri dünyada da âhirette de boşa gitmiştir. Ve onlar ziyana uğrayanların kendileridir.
**70.** Onlara kendilerinden evvelkilerin, Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin, İbrahim kavminin, Medyen halkının ve altüst olan şehirlerin haberi ulaşmadı mı? Peygamberleri onlara apaçık mu'cizeler getirmişti. Allah onlara zulmedecek değildi, fakat onlar kendi kendilerine zulmetmekte idiler.
**71.** Mü'min erkeklerle mü'min kadınlar birbirlerinin dostlarıdır. Onlar iyiliği emreder, kötülükten alıkorlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allah ve Rasûlüne itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Allah hikmet sahibidir.
**72.** Allah, mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, içinde ebedî kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler va'detti. Allah'ın rızası ise hepsinden büyüktür. İşte büyük kazanç da budur.
**73.** Ey peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et, onlara karşı sert davran. Onların varacakları yer cehennemdir. O ne kötü bir varış yeridir!
**74.** Söylemediklerine dâir Allah'a yemin ediyorlar. Halbuki o küfür sözünü elbette söylediler ve müslü-man olduktan sonra kâfir oldular. Başaramadıkları bir şeye de yeltendiler. Ve sırf Allah ve Resulü kendi lütufIar onları zenginleştirdiği için ayıpla almaya kalkıştılar. Eğer tevbe ederlerse onlar için daha hayırlı olur. Eğer yüzçevirirlerse Allah onları dünyada da, âhi-rette de acıklı bir azaba çarptıracaktır. Yeryüzünde onların ne dostu ne de yardımcısı vardır.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Bu âyet-i kerimeler münafıkların tehlikelerini açıklamak ve mü1-minleri onların tuzaklarından sakındırmak için onlardan bahsetmeye devam ediyor. Yüce Allah bu âyetlerde onların çirkin davranışlarından başka bir türü sergilemektedir. O da, münafıkların Rasûlullah (s.a.v)'a eziyet etmeleri, yalan yere yemine cüret etmeleri, Allah'ın âyetleri ve temiz şeriatiyle alay etmeleri ve yerinde zikredilen benzeri kötü ameller ve çirkin fiillerdir. [159][159]

## Kelimelerin İzahı

[159][159] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/500.

Üzün, kulak demektir. Cevheri şöyle der: Bir kimse herkesin sözüne kulak verir, dinlerse ona, kulak adam" denilir. Bu mânâda müfredi ve çoğulu birdir.[160][160] Zemahşerî şöyle der: Üzün, işittiği her şeyi tasdik eden ve herkesin sözünü kabul eden adam demektir. Kendisine, işitme âleti olan azanın ismi verilmiştir.[161][161] Şâir şöyle der:
Ben jurnalcıların işiten kulağı oldum. Herkes bana sövüyor. İstesem sövemezler.
Karşı koyarsa... karşı koymak ve düşmanlık etmek demektir. gibi. Musakka, iki hasımdan herbirinin, karşısındakinin bulunmadığı taraf ve şıkta olmasıdır.
Nasipleri nasip demektir, Daha önce geçen Onun ahirette bir nasibi yoktur[162][162] âyetinde de bu mânâda kullanılmıştır.
Daldınız. eğlence ve boş işe girmek demektir. Suya dalmak yerine istiare edilmiştir.
Boşa gitti, sevabı yok oldu.
Mü'tefikât, alt üst olan şehirler. dJliusl alt üst olmak demektir. Bunlardan maksat Lût kavmidir. Çünkü onların yurdu alt üst olmuştur. Bir görüşe göre, onların hallerinin hayırdan şerre dönmesinden mecazdır. İbn Rumî'nin şu şiirinde de bu mânâda kullanılmıştır.
Batmak, bir ülkedeki alçakların yüksek kabul edilmesi değildir. Bilakis batmak rezillerin yönetici olmasıdır. [163][163]

## Nüzul Sebebi

**a.** Münafıklardan bir grup Rasûlullah (s.a.v.)'a eziyet ediyorlar ve onun hakkında yakışıksız sözler söylüyorlardı. Bazıları: "Bunu yapmayın. Söylediklerinizin ona ulaşmasından ve bizi cezalandırmasından korkuyoruz." dediler. Cülâs b. Süveyd şöyle dedi: "Biz istediğimizi söyleriz. Sonra ona geliriz, o bizim söylediklerimize inanır. O, sadece dinleyen bir kulaktır." Bunun üzerine Yüce Allah " Münafıklardan, "O bir kulaktır" diyerek peygamberi üzenler vardır" âyetini indirdi.[164][164]
**b.** Mücâhid şöyle der: "Münafıklar kendi aralarında Rasûlullah (s.a.v.)'ı ayıplıyor, sonra da: "Umulur ki Allah sırrımızı açığa vurmaz." diyorlardı. Bunun üzerine Yüce Allah[165][165] Münafıklar kalplerinde olanı kendilerine haber verecek bir sûrenin mü'minlere inmesinden çekinirler." âyetini indirdi.[166][166]

## Âyetlerin Tefsiri

**61.** Münafıklardan bazıları, söz ve davranışları ile Rasûlullah (s.a.v.)'ı üzüyorlar, O işittiği her haberi doğrulayan bir kulaktır." diyorlar. De ki: O sizin, için bir

---

[160][160] Sıhâh, jjî maddesi
[161][161] Keşşaf, 2/284
[162][162] Bakara sûresi, 2/200
[163][163] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/501.
[164][164] Vahidî, Esbâbu'n-nüzûl, 143
[165][165] İbnu'l-Cevzî, Zâdü'l-mesîr, 3/463
[166][166] Tevbc: 9/64
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/501-502.

hayır kulağıdır. Şer kulağı değildir. Hayrı dinler ve onunla amel eder. Şerri dinlediğinde onunla amel etmez. Buyurduğu hususlarda Allah'ı taksdik eder, samimiyetlerini bildiği için haber verdiği hususlarda mü'mmleri tasdik eder. mü'minler için bir rahmettir. Çünkü iman etmelerine sebep odur. Allah'ın rasûlünü ayıplayan ve onun yüce zâtına yakışmayan sözleri söyleyenler var ya, işte onlar için ahirette elem verici azap vardır. [167][167]

**62.** Yeminleriyle sizi hoşnut etmek için peygamberde bir kusur bulunduğunu ifade eden bir söz söylemediklerine dâir size yemin ederler, Halbuki Yüce Allah ve onun Rasûlü, hoşnut edilmeye daha layıktır. Bu da ancak itaatla, ona uymakla ve onun emrine saygı göstermekle olur. Eğer gerçekten inanıyorlarsa, Allah'ı ve Rasûlünü razı etsinler. [168][168]

**63.** O münafıklar bilmiyorlar mı ki, kim Allah ve Rasûlüne düşmanlık ve muhalefet ederse onun cehenneme girmesi ve orada ebedî kalması muhakkaktır. Bu soru kınama ifade eder. İşte bu büyük zillet, rüsvaylıkla birlikte büyük bir bedbahtlıktır. Çünkü onlar, milletin gözü önünde rezil edileceklerdir. [169][169]

**64.** Münafıklar haklarında, kalplerindeki nifakı açığa çıkaracak bir sûrenin inmesinden korkuyorlar. De ki, Allah'ın dini ile istediğiniz gibi alay ediniz. Bu, tehdit ifade eden bir emirdir. İstediğinizi yapın.[170][170] âyetindeki emre benzer, Şüphesiz Allah, gizlediğiniz ve meydana çıkmasından korktuğunuz nifakı açaklayacaktır. Zemahşerî şöyle der: "İslam ile alay ediyorlar ve Allah'ın vahy ile kendilerini rezil etmesinden de sakınıyorlardı. Hattâ bazıları şöyle diyordu: "Vallahi ben, bizi Allah'ın en kötü mahluğu görüyorum. Hakkımızda birşey inip de bizi rezil etmektense, yüz sopa yemeyi tercih ederim.[171][171]

**65.** Muhammed! O münafıklara, İslam'ın ve senin hakkında söyledikleri boş ve yalan sözleri sorsan, mutlaka sana: "Biz ciddi değildi, sadece dinlenmek için şakalaşıp oynuyorduk" derler. Taberî şöyle der: Rasûlullah (s.a.v.) Tebûk seferine giderken, yanında münafıklardan bir grup vardı. Onlar şöyle dediler: "Şu adama bakın. Şam saraylarını ve kalelerini fethetmek istiyor. Bu, olacak iş mi? Ne kadar uzak!" Allah, onların bu durumunu Rasûlüne bildirdi. Rasûlullah (s.a.v.) onlara gelerek: "Siz şöyle şöyle söylediniz." dedi. Münafıklar: "Ya Rasûlullah! Biz sadece oyun ve eğlenceye dalmıştık." dediler. Bunun üzerine şu âyet indi.[172][172] Ya Muhammed! O münafıklara de ki: Allah'ın dini, şeriatı, kitabı ve Resulü ile mi alay ediyorsunuz? Bu som kınama ifade eder. Bundan sonra Yüce Allah onların durumlarını ortaya çıkarıp rezil ederek şöyle

---

[167][167] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/502.
[168][168] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/502.
[169][169] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/502.
[170][170] Fussilct sûresi, 41/40
[171][171] Keşşaf, 2/286
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/502-503.
[172][172] Bu, Katâde'nin rivayetidir. Taberî'de de böyledir.

buyurdu. [173][173]

**66.** Bu yalan yeminlerle özür dilemeyin. Çünkü, durumunuz ortaya çıktıktan sonra o yeminler size fayda vermez. Siz imanınızı açıkladıktan sonra, Rasûlullah'a (s.a.v.) eziyet etmek suretiyle kâfirliğinizi ortaya koydunuz, Tevbe ve ihlasları sebebiyle sizden bir grubu bağışlasak da başka bir gruba ceza vereceğiz. Çünkü onlar münafıklıkta ve cürüm işlemede ısrar ettiler. [174][174]

**67.** Münafık erkeklerle münafık kadınlar bir tek sınıftır. Onlar bir şeyin cüzlerinin birbirine benzediği gibi, nifakta ve imandan uzak olma hususunda birbirlerine benzerler. Zemahşerî şöyle der: "Ayette geçen, onlar birbirlerindendir." sözü İle, münafıkların mü'minlerden olmadığı ve mutlaka sizden olduklarına dâir yemin ederler.[175][175] âyetinde bildirilen yeminlerinde yalancı oldukları gösterilmek istenmiştir.[176][176] Yüce Allah bundan sonra, onların durumlarının mü'minlerin durumlarına muhalif olduğunu gösteren şeyleri anlatmak üzere şöyle buyurdu. Onlar, inkâr etmeyi ve masiyet işlemeyi emrederler; iman ve itaati yasaklarlar. Allah yolunda harcamaktan ellerini tutarlar. Allah'a itaati bıraktılar, Allah da onları rahmetinden ve lütfundan uzaklaştırdı. Ve onları unutulmuş kimseler haline getirdi. Çünkü münafıklar tam manâsıyla inat ve isyan içindedirler ve Allah'a itaatten çıkmışlardır. Münafıklara engel olmak için Allah yeter. [177][177]

**68.** Allah münafıklara ve açıktan inkâr edenlere, kendilerini cehenneme sevkedeceğini onlara vaadetti. Orada ebedî kalacaklardır. Azap hususunda ateş onlara yeter. Çünkü orada ona denk gelecek hiçbir azap yoktur. Allah onları rahmetinden uzaklaştırdı ve onları hor düşürdü, Onlar için kesilmeyen ebedî ateş vardır. [178][178]

**69.** münafıklar topluluğu! Sizin durumunuz sizden önceki münafıkların durumu gibidir. Burada üçüncü şahıs kipinden ikinci şahıs kipine dönüş vardır. Onlar vücutça sizden daha güçlü, kuvvet bakımından sizden daha fazla idiler, onların malları daha bol, evlatları daha çoktu. Buna rağmen Allah, onları helak etti. Onların başına gelenin, sizin başınıza da gelmesiden sakının, Onlar, dünyanın lezzetli nimetlerinden nasiplerini aldılar. Sizden öncekiler dünyanın lezzetli nimetlerinden nasiplerini aldıkları gibi, siz de dünya lezzetlerinden ve şehvetlerinden payınızı aldınız. Onların bâtıla ve sapıklığa daldıkları gibi, siz de bâtıla ve sapıklığa daldınız. Taberî şöyle der: "Yani, ey münafıklar! Siz de dünyadan faydalanma hususunda önceki milletlerin girdiği yola girdiniz. Önceki milletlerin daldığı gibi, siz de Allah'a karşı yalan ve boş şeylere daldınız. Şu

---

[173][173] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/503.
[174][174] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/503.
[175][175] Tevbe, 9/56
[176][176] Keşşaf, 2/287
[177][177] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/503.
[178][178] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/504.

halde Allah'ın azabından ve. onların başına gelenlerin bir benzerinin sizin de başınıza gelmesinden sakının.[179][179]
Bu anlatılan çirkin vasıfları taşıyan o kimselerin amelleri boşa gitmiştir. O amellerin karşılığı sadece ateştir. Onlar, tam manâsıyla ziyana uğrayanlardır. [180][180]

**70.** O münafıklara geçmiş ümmetlerin haberi gelmedi mi? Onlar peygamberlere isyan ettiklerinde, Allah'ın azabından onların başına neler geldi?
Onlar Tufanla helak edilen Nuh kavmi, rüzgar ile helak edilen Ad (yani Hûd) kavmi, şiddetli gürültü ile helak edilen Semûd (Salih'in) kavmi, nimetin ellerinden alınmasıyla helak edilen İbrahim (a.s.)'in kavmi, gölge gününün azabıyla helak edilen Şuayb kavmi, ve günahları yüzünden şehirleri altüst olan ve başlarına pişirilmiş taş yağdırılar Lût kavminin şehirlerinde yaşayan insanlardır, Peygamberleri onlara mucizeler getirdi, fakat onları yalanladılar. Allah onları zulmen helak etmedi, onları sadece suçları yüzünden helak etti. Fakat onlar inkâr etmek ve masiyet işlemekle kendilerine zulmettiler. O münafıklar, kendilerinden intikam alınması hususunda, önceki suçlu yalancılara uygulanan cezanın kendilerine uygulanmayacağından emin mi oldular?
Yüce Allah münafıkların kötü sıfatlarını anlattıktan sonra mü'minlerin iyi sıfatlarını anlatır ve şöyle buyurur:[181][181]

**71.** Mü'min erkeklerle mü'min kadınlar birbirlerinin dostu yani din kardeşidirler. Birbirlerine yardım eder ve birbirlerini destekti erler. İnsanlara, Allah'ın razı olacağı her türlü hayır ve güzelliği emrederler; Allah'ın kızacağı her türlü çirkin şeyden onları nehyederler. Onlar, kötülüğü emreden ve iyilikten neh-yeden münafıkların aksidir. Namazı mükemmel bir şekilde kılarlar. Allah'ın rızasını kazanmak için, zekâtı da hak sahiplerine verirler, Her emir ve yasak hususunda Allah'a ve Rasû-lüne itaat ederler. dkîjl İşte onları Allah rahmetine sokacak ve onlara yüce nimetlerini bolca verecektir, Allah azîzdir. Ona itaat eden mağlup edilmez, ona isyan eden ise zelil olur. Hikmet sahibidir. Nimet verme ve cezalandırma hususunda, hikmetine göre her şeyi yerli yerine koyar. [182][182]

**72.** Allah mü'minlerin i-inanlarına karşılık onlara gölgeleri bol cennetler vaadetti. Onların ağaçları altından ırmaklar akmaktadır. Onlar orada ebedî kalacaklardır. Onlar için oranın nimetleri ne yok olacak ne de zeval bulacak. Allah onlara ebediyen kalacakları cennetlerde mutlu bir hayat sürecekleri evler vaadetti. Hasan-ı Basrî der ki: Bu evler inciden, kırmızı yakuttan ve zeberced'den yapılmış köşklerdir.[183][183] Allah'ın az bir rızası, bunların hepsinden daha büyüktür. Hadiste şöyle buyrul-muştur: "Yüce Allah, cennet ehline, ey

---

[179][179] Taberî, 10/175
[180][180] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/504.
[181][181] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/504-505.
[182][182] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/505.
[183][183] Keşşaf, 2/289

cennet ehli!" der. Onlar da, Ey Rabbimiz, icabet sana taatine tekrar müsaade" derler. Allah: "Razı oldunuz mu? der. Onlar: "Mahlukatından hiç kimseye vermediğin şeyi bize verdiğin halde, biz niye razı olmayalım." derler. Allah şöyle buyurur: "Ben size bundan daha üstününü vereceğim." Cennet ehli: "Hangi şey bundan daha üstündür?" derler. Allah: "Size rızamı helal kılıyorum. Bundan sonra asla size kızmayacağım. Der[184][184] İşte en büyük kurtuluş da budur. Bundan daha büyük bir mutluluk yoktur. [185][185]

**73.** Ey peygamber! kafirlere ve münafıklara karşı cihad et. İbn Abbas şöyle der: "Yani, kafirlere karşı kılıçla, münafıklara karşı da dil ile cihad et. Cihad, savaş ve korkutmak suretiyle onlara karşı sert davran. Onların meskenleri ve barınakları cehennemdir. Cehennem, kendisine varılacak ne kötü bir yerdir. [186][186]

**74.** Münafıklar kendilerinden sana ulaşan küfürlü sözleri söylemediklerine dâir yemin ediyorlar. Katâde şöyle der; "Bu âyet Abdullah b. Ubeyy hakkında indi. Vakıa şöyle oldu: Cühenî kabilesinden bir adam ile Ensar'dan biri birbirleriyle vuruştular. Cühenî, Ensardan olana galip geldi. İbn Selûl Ensara şöyle dedi: Kardeşinize yardım etmeyecek misiniz? Vallahi, bizimle Muhammed'in durumu, "Besle köpeğini, yesin seni" diyenin sözüne uymaktadır. Müslümanlardan biri, bunu Rasûlullah (s.a.v.)'a haber verdi. Rasûlullah (s.a.v.) durumu ona sormak üzere bir adam gönderdi. Bunun üzerine İbn Selûl, öyle bir şey söylemediğine dâir yemin etmeye başladı. İşte bu olay üzerine Yüce Allah onun hakkında bu âyet-i kerimeyi indirdi[187][187] Halbuki o küfür sözünü elbette söylemişlerdi. O da, İbn Selûl'ün şu sözüdür: Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, en üstün olan en alçak olanı mutlaka oradan çıkaracaktır.[188][188] Daha önce müslüman olduklarını açıkladıkları halde, daha sonra kâfir olduklarını ortaya koydular. Başaramadıkları bir şeye de yeltendiler. İbn Kesîr şöyle der: Bunlar, münafıklardan bir grup olup, Tebük seferinden döndüğünde Rasûlullah (s.a.v.)'ı Öldürmek istemişlerdi. On küsur kişi idiler.[189][189] Peygamber (s.a.v.)'in onların nezdinde herhangi bir günahı olmadığı halde, sırf onun feyz ve bereketiyle Allah'ın müslümanları zenginleştirmesinden dolayı, Rasûlullah'ı ayıplamaya kalkıştılar. Bu ifade, suçsuz yere ayıplama yapılan yerlerde kullanılır. Bundan sonra Yüce Allah onları tevbeye davet ederek şöyle buyurdu: Eğer onlar nifaktan vazgeçerlerse, onların bu vazgeçişleri ve tevbeleri, kendileri için daha hayırlı ve daha iyi olur. Yok eğer yüzçeviririler de nifakta ısrar .ederlerse, Allah onları elem verici, şiddetli bir azap ile cezalandırır. Bu ceza, dünyada öldürülmeleri ve esir edilmeleri, âhirette ise, ateşe atılmaları ve Allah'ın gazabına uğramaları ile olur. Onları azaptan kurtaracak veya hesap gününde

---

[184][184] Taberî, 10/182, Tirmizî, Cennet, 18
[185][185] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/505.
[186][186] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/505.
[187][187] Kâsımî, Mehasinu't-te'vîl, 8/3204
[188][188] Münâfıkûn sûresi, 63/8
[189][189] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/156

onlara şefaat edecek herhangi bir kimse yoktur. [190][190]

## Edebî Sanatlar

**1.** O bir kulaktır." Bunun aslı "O, her söyleneni dinleyen kulak gibidir," şeklindedir. Bu ifadeden teşbinh edatı ile vech-i şebeh hazfedilmiş ve teşbih-i beliğ olmuştur, "Zeyd Aslandır" ifadesine benzer.
**2.** Allah'ın rasûlüne eziyet ediyorlar." Burada Rasûlullah (s.a.v.)'in şanını yüceltmek ve nübüvvet ve risâlet gibi iki büyük mertebeyi onda toplamak maksadıyla ona eziyet ederler" şeklindeki zamir yerine kelimesi getirildi. Kelimesinin lafzına izafeti ise, onun şeref ve itibarının yüksekliğini gösterir.[191][191]
**3.** İşte büyük rezillik budur." Bu rezillik ve rüsvaylığın korkunçluk ve şiddetinin büyüklüğünü bildirmek için yakında olan bir şey, uzaklık ifade eden ismi işaretle gösterilmiştir.
**4.** Ellerini sıkı tutarlar." Eli sıkı tutmak, cimrilikten kinayedir. Nitkekim, "eli açmak" da cömertlik ve iyilikten kinayedir.
**5.** Allah'ı unuttular. Allah da onları unuttu." Bu ifade müşâkele bâbındandır. Çünkü Allah unutmaz. Yani Onlar Allah'a itaati bıraktılar. Allah da onları rahmetinden ayırdı.
**6.** Sizden öncekiler gibi" burada daha fazla kınamak ve azarlamak için, üçüncü şahıs kipinden, ikinci şahıs kipine dönüş vardır.
**7.** Kendi paylarından istifade ettiler." Burada itnab vardır. Bundan maksat, nefis şeyler yerine adi şeylerle meşgul olmalarını yerme ve kınamadır.
**8.** Münafıklar, sırf Allah müslümanlan zengin kıldı diye onları ayıplarlar." Bu âyette, zemme benzeyen bir şeyle, medhin te'kit edilmesi vardır. Bu, şöyle diyenin sözüne benzer: "Onların bir kusuru yoktur. Ancak, çok vuruşmaktan kılıçları eğrilmiştir. [192][192]

## Faydalı Bilgiler

İbn kesir, Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.) dört kılıçla gönderildi. Birincisi, müşrikler için Haram aylar çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün.[193][193] İkincisi, Ehl-i kitab için: Kendilerine kitap verilenlerden, Allah'a ve âhiret gününe inanmayanlara karşı savaşın.[194][194] Üçüncüsü münafıklar için: Kafirler ve münafıklarla cihat et.[195][195] Dördüncüsü âsiler için: Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar, âsilerle savaşın.[196][196]

---

[190][190] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/505-506.
[191][191] Ebu Hayyân eJ-Bahr, 5/63
[192][192] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/506-507.
[193][193] Tevbe sûresi, 9/5
[194][194] Tevbe sûresi, 9/29
[195][195] Tevbe sûresi, 9/73
[196][196] Hucûrât sûresi, 49/9, Muhtasar-I İbn Kesir, 2/156
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/507.

**Bir Nükte**

İmam Fahreddin Râzî şöyle der: "Yüce Allah mü'minlerin birbirlerinin dostu olduğunu açıkladıktan sonra mü'mini münafıktan ayıran beş hususu zikretti: Münafık kötülüğü emreder, iyilikten nehyeder. Namaza tembel tembel kalkar, zekâtı ve diğer vazifelerinin ifası hususunda cimrilik yapar, cihada koşmaz, emredildiğinde geri kalır ve başkalarını da geri bırakır. Mü'min bunun aksini yapar. O iyiliği emreder, kötülüğü yasaklar, namazı en mükemmel bir şekilde edâ eder, zekâtı verir, Allah ve Rasûlüne itaata koşar. İşte bundan dolayı Yüce Allah, mü'minlerin sıfatlarıyla münafıkların sıfatlarını şu sözü ile mukayese etti: "Mü'min erkekler ile mü'min kadınlar birbirlerini dostudur. Onlar iyiliği emreder, kötülüğü yasaklarlar. Namazı dosdoğru kılar, zekâtı verirler. Allah'a ve Rasûlüne itaat ederler.[197][197] Aynı şekilde Yüce Allah, ceza ve mükafat hususunda da cehennem ateşi ile cennet arasında mukayese yaptı. Bu, çok güzel bir karşılaştırmadır.[198][198]

**75.** Onlardan kimi de, "Eğer Allah lütuf ve kereminden bize verirse, mutlaka sadaka vereceğiz ve elbette biz sâlihlerden olacağız!" diye Allah'a andiçti.
**76.** Fakat Allah lütfundan onlara verince, onda cimrilik edip yüzçevirerek sözlerinden döndüler.
**77.** Nihayet, Allah'a verdikleri sözden döndüklerinden ve yalan söylediklerinden dolayı Allah, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar onların kalbine nifak soktu.
**78.** (Münafıklar), Allah'ın, onların sırrını da, fısıltılarını da bildiğini ve Allah'ın, gaybları bilici olduğunu anlamadılar mı?
**79.** Sadakalar hususunda, mü'minlerden gönüllü verenleri ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları çekiştirip onlarla alay edenler var ya, Allah işte onları maskaraya çevirmiştir. Ve onlar için acıklı azap vardır.
**80.** Onlar için ister af dile, ister dileme. Onlar için yetmiş defa af dilesen de Allah onları asla affetmeyecek. Bu, onların Allah ve Resulünü inkâr etmelerinden ötürüdür. Allah fâsıklar topluluğunu hidâyete erdirmez.
**81.** Allah'ın Rasûlüne muhalefet etmek için geri kalanlar oturmaları ile sevindiler, mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda cihad etmekten hoşlanmadılar ve, "Bu sıcakta sefere çıkmayın" dediler. De ki: "Cehennem ateşi daha sıcaktır!" Keşke anlasalardı!
**82.** Artık kazanmakta olduklarının cezası olarak, az gülsünler, çok ağlasınlar!
**83.** Eğer Allah seni onlardan bir gurubun yanına döndürür de çıkmak için senden izin isterlerse, de ki: "Benimle beraber asla çıkmayacaksınız ve düşmana karşı benimle beraber asla savaşmayacaksınız! Çünkü siz ilk seferde yerinizde kalmaya razı oldunuz. Şimdi de geri kalanlarla beraber oturun!
**84.** Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da

---

[197][197] Tevbe sûresi, 9/71
[198][198] Tefsir-i Kebir, 16/130 (Tasarruf yapılarak alınmıştır.)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/507-508.

durma! Çünkü onlar, Allah ve Resulünü inkâr ettiler ve fâsık olarak öldüler.
**85.** Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah, bunlarla ancak dünyada onlara azap etmeyi ve onların canlarının kâfir olarak zorlukla çıkmasını istiyor.
**86.** "Allah'a inanın, Resulü ile beraber cihâd edin." diye bir sûre indirildiği zaman, onlardan servet sahibi olanlar, senden izin istediler ve "Bizi bırak oturanlarla beraber olalım." dediler.
**87.** Geride kalan kadınlarla beraber olmağa razı oldular, onların kalblerine mühür vuruldu. Bu yüzden onlar anlamazlar.
**88.** Fakat Peygamber ve onunla beraber inananlar, mallarıyla, canlarıyla cihâd ettiler. İşte bütün hayırlar onlarındır ve onlar kurtuluşa erenlerin kendileridir.
**89.** Allah, onlar için, içinde ebedî kalacakları ve zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu, büyük bir zaferdir.
**90.** Bedevilerden, özür bahane edenler, kendilerine izin verilsin diye geldiler. Allah ve Resulüne yalan söyleyenler de oturup kaldılar. Onlardan kâfir olanlara acıklı bir azap erişecektir.
**91.** Allah ve Resulü için öğüt verdikleri takdirde, zayıflara, hastalara ve harcayacak bir şey bulamayanlara günah yoktur. Zira iyilik edenlerin aleyhine bir yol yoktur. Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.
**92.** Kendilerine binek sağlaman için sana geldiklerinde, "Sizi bindirecek bir binek bulamıyorum." deyince, harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözleri yaş dökerek dönen kimseler aleyhine de bir şey yoktur.
**93.** Sorumluluk ancak, zengin oldukları halde senden izin isteyenleredir. Çünkü onlar geri kalan kadınlarla beraber olmaya razı oldular. Allah da onların kalblerini mühürledi, artık onlar bilmezler.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Bu mübarek âyetler İslama ve müslümanlara karşı olan korkunç tehlikelerini dikkate alarak münafıklardan bahsetmeye, sırlarım ortaya çıkarıp onları rezîl etmeye ve hallerini açıklamaya devam eder. [199][199]

## Kelimelerin İzahı

Sonunda Allah onların kalplerine nifak verdi. Leys şöyle der: Bir kimsenin işinin sonu pişmanlık olursa, denilir. Bir kimseye, yediği bir şey sebebiyle bir hastalık gelirse, denilir. Hûzelî şöyle der:
Oğullarım öldü. Mutluluktan sonra bana dinmeyen gözyaşı ve hasret bıraktılar.[200][200]
Sırrahüm, sırları. Sır, kalpte saklanan şeydir. Necvâhum, fısıltıları. Necvâ, iki veya daha çok kişi arasında geçen konuşma. Gizli söz mânâsına gelen necve'den

[199][199] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/512.
[200][200] Tefsir-i Kebir, 16/142

alınmıştır. Gizli konuşan iki kişi, sanki kendilerinden başkasını aralarına sokmayı engellerler. Ayıplıyorlar. Lemz, ayıp demektir.
Muhallefûn, geri bırakılanlar demektir, cihattan geri kalması sebebiyle "terkedilen kişi" manasınadır. Tavl, zenginlik.
Muazzirûn, Özür beyan edenler. Bu, veznindeki kelimesinin çoğuludur. Muazzir, özrü olmadığı halde özür beyan eden demektir. Cevheri şöyle der: "O, yalan mazeret ileri süren kimsedir.[201][201] Bunun aslı kökündendir. Darb-ı meselde denilmiştir. Yani, sona gelip de seni uyaran, başına gelecekler hususunda son derece mazurdur.[202][202]

## Nüzul Sebebi

**a)** Rivayet olunduğuna göre Sa'lebe adında bir adam Rasûlullah (s.a.v.)' gelerek: "Ya Rasûlullah! dedi. Bana mal verilmesi için Allah'a dua et." Rasûlullah (s.a.v.): "Ey Selebe! Vah sana! Şükrünü edâ ettiğin az mal, şükredemeyeceğin çok maldan daha hayırlıdır." buyurdu. Sa'lebe şöyle dedi: Seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, eğer bana mal vermesi için Allah'a dua edersen, bütün hak sahiplerinin hakkını mutlaka vereceğim." Sa'lebe sürekli olarak Rasûlullah'a baş vurdu. Sonunda Rasûlullah (s.a.v.) onun için dua etti. Sa'lebe koyunculuğa başladı. Koyun, organik maddelerdeki kurt gibi üredi. Medine ona dar geldi. Oradan dışarı çıkıp, Medine vadilerinden bir vadiye indi. Nihayet Öğle ve ikindi namazlarını cemaatle kılmaya diğerlerini terketmeye başladı. Daha sonra koyun o kadar arttı ve çoğaldı ki, Sa'lebe cuma namazını ve cemaatı terketti. Rasûlullah (s.a.v.) onun durumunu sordu. Ashab onun hakkında Rasûlullah (s.a.v.)'a bilgi verdi. Rasûlullah (s.a.v.), üç defa: "Vah Sa'lebe!." dedi. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indirdi. Onlardan kimi de, "Eğer Allah lütuf ve kereminden bize verirse, mutlaka sadaka vereceğiz" diye Allah'a and içti.[203][203] Sa'lebe Hz. Osman'ın halifeliği zamanında öldü.
**b)** Abdullah b. Ömer'in radıyallâhu anhumâ şöyle dediği rivayet edilir: "Münafıkların reisi Abdullah b. Übeyy ölünce, oğlu Rasûlullah'a gelerek, babasını kefenlemek için, gömleğini ona vermesini istedi. Rasûlullah (s.a.v.) da gömleğini ona verdi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'tan, babasının cenaze namazını kılmasını istedi. Rasûlullah (s.a.v.) da, onun namazım kılmak için kalktı. Hz. Ömer (r.a.) kalkıp dedi ki: "Ya Rasûlullah! Allah'ın düşmanının cenaze namazım mı kılıyorsun?" Rasûlullah (s.a.v.): "Beni serbest bırak, yâ Ömer! Çünkü ben serbest bırakıldım da bunu seçtim. Zira bana Onlar için ister istiğfar et, ister istiğfar etme[204][204] denildi. Eğer yetmişden fazla af dilediğim takdirde affedileceğini bilsem, elbette daha fazla af dilerim." Sonra Rasûlullah (s.a.v.) onun namazını kıldı, cenazesi ile beraber yürüdü ve kabri başında durdu: Az

---

[201][201] Kurtubî, 8/225
[202][202] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/513.
[203][203] Vahidi, Esbâbu'n-nuzûl, 145. Müfessirlerin anlattığı bu Sa'lebe, Meşhur Sahabî Sa'lebe b. Ebi Hatim değildir. Bu, sadece münafıklardan Sa'lebe, denilen biridir. Allah daha iyi bilir.
[204][204] Tevbe, 9/80

geçmeden Yüce Allah şu âyeti indirdi.[205][205] Onlardan ölmüş olan hiçbir kimsenin asla namazını kılma.[206][206]

## Âyetlerin Tefsiri

**75.** Münafıklardan Allah'a şu şekilde söz verenler var. Eğer Allah bize lütfundan verir, rızkımızı genişletirse mutlaka fakir ve yoksullara sadaka vereceğiz, o nimet içinde yaşarken, hayır ve hasenat ehli kişilerin yaptığı ameli biz de yapacağız[207][207]

**76.** Fakat Allah lütfundan rızık verip onları zengin kılınca, Allah yolunda harcamada cimrilik gösterdiler, verdikleri sözde durmadılar, Allah ve Rasülüne itaatten yüzçevirdiler. [208][208]

**77.** Neticede Allah, kendisiyle karşılacakları güne kadar onların kalbine nifakı iyice yerleştirdi. Çünkü onlar, sadaka vereceklerine, hayır ve hasenatta bulunacaklarına dâir Allah'a verdikleri sözden döndüler. Bir de iman ve ihsan hususundaki iddialarında yalan söylediler. [209][209]

**78.** Bu soru kınama ve azarlama ifade eder. Yani o münafıklar bilmiyorlar mı ki, Allah onların sırlarını ve hallerini kalplerinde gizlediklerini ve aralarında konuştuklarını biliyor? Bilmiyorlar mı ki, gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, duyu organlarının hissetmediği şeyler bile Allah'a gizli kalmaz? [210][210]

**79.** Mü'minlerden gönüllü olarak sadaka verip teberru da bulunanları ayıplayanlar, Aynı şekilde güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları da ayıplayıp alay edenler var ya, Allah onların cezasını verecektir. Taberi İbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet eder: Abdurrahman b. Avf (r.a.) Rasûlullah (s.a.v.)'a kırk ukiyye[211][211] altın getirdi. Ensar'dan birisi de bir sa (bir Ölçek) hurma getirdi. Bunu gören bazı münafıklar: Abdurrahman, getirdiklerini gösteriş için getirdi. Bu sa' bir hurmaya ise, Allah ve Rasûlünün ihtiyaç:yoktur." dediler. Bunun üzerine bu âyet indi.[212][212] Allah, onların alaylarının karşılığını verdi. Bu, müşâkele bâbındandır.[213][213] Onlar için elem verici bir azap vardır. Bu da ahiretteki ebedî azaptır. [214][214]

---

[205][205] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/161
[206][206] Tevbe Süresi, 9/84
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/513-514.
[207][207] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/514.
[208][208] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/514.
[209][209] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/514.
[210][210] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/514-515.
[211][211] Ukıyye, 12 dirhem. Beldelere göre değişik ağırlık ölçüsüdür.
[212][212] Taberî, 10/194
[213][213] Müşâkele, iki kelimenin lafız bakımından aynı, mânâ bakımından farkı, olması demektir.
[214][214] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/515.

**80.** Bu iki kelime emir kipi olup haber mânâsı ifade ederler. Yani ey Muhammed! Sen o münafıklar için af dilemiş olsan da, olmasan da, Allah onları asla affetmeyecektir. Zemahşerî şöyle der: 70 sayısı, Arap dilinde, bir şeyin çokluğunu ifade etmek için misal olarak kullanılan bir kelimedir.[215][215] Yani onlar için ne kadar çok af dilersen dile ve bu hususta ne kadar ileri gidersen git, Allah onları asla affetmeyecek, Onların affedilmemeleri, Allah ve Rasûlünü çirkin bir şekilde yalanlamaları yüzündendir. Zira onlar iman ettiklerini açıkladılar ve inkârlarını gizlediler Allah, kendisine itaat etmeyenleri, iman etmeye muvaffak kılmaz ve onları mutluluk yoluna iletmez. [216][216]

**81.** Rasûlullah (s.a.v.) Tebük seferine çıktığında geride kalan münafıklar, geri kalmalarına sevindiler. Bunu, sefere çıkarken Rasûlullah (s.a.v.)'e muhalefet için yaptılar ve evlerinde oturdular. Kalplerinde bulunan kâfirlik ve münafıklıktan dolayı rahatı tercih ettikleri, canlarının ve mallarının telef olmasından korktukları için cihada çıkmaktan hoşlanmadılar. Onlar birbirlerine, bu sıcak zamanda cihada çıkmayın" dediler. Bunu, Rasûlullah (s.a.v.) onları şiddetli sıcak bir zamanda sefere çıkmaya çağırdığında demişlerdi. Ebussuûd şöyle der: Yüce Allah'ını "Gazaya çıkmayı hoş görmediler" yerine, "Allah yolunda canlarıyla mallanyle cihat etmeyi hoş görmediler" demesinin sebebi: Allah yolunda cihat etmek en yüce isteklerden ve insanların, uğrunda birbirleriyle yarışması gereken en şerefli gayelerden olmasına rağmen ondan hoşlanmadıklarını bildirmektir.
Nitekim onlar Rasûhıllah (s.a.v.)'a muhalefet için, gazadan geri kalmak gibi en çirkin davranışlarıyle sevinmişlerdi. Onlar, kendi aralarında şer ve fesadı tavsiye ederek kardeşlerine: "bu sıcakta gazaya çıkmayın" dediler. Böylece kendilerinde inkâr ve sapıklıktan üç hasleti bir araya getirdiler. Bunlar gazadan geri kalmaya sevinmek, cihattan hoşlanmamak ve başkalarını da bundan alıkoymaktır.[217][217]
Yüce Allah onların sözlerini reddederek şöyle buyurdu: Ey Muhammedi Onlara de ki: Cihattan geri kalmanızdan dolayı gideceğiniz cehennem ateşi, sakındığınız bu bilinen sıcaktan daha sıcaktır. Çünkü dünyanın sıcağı geçicidir, ebedi değildir. Cehennemin sıcağı ise daimîdir, hiç kesilmez. Niçin cehennem ateşinden sakınmıyorsunuz? Zemahşerî şöyle der: Bu cümle onların câhil olduğunu ifade eder. Çünkü bir kimse bir saatlik bir meşakkatten korunur da, bu yüzden ebedî meşakkate düşerse, o kimse bütün câhillerden daha câhildir.[218][218]
Onlar bunu anlasalardı, kat kat fazlası olan cehennem azabından korunmak için bu sıcakta Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte sefere çıkarlardı. Fakat onlar, yağmurdan kaçarken doluya yakalanan kimse gibidir.[219][219]

**82.** Bunlar, haber mânâsı kastedilen emir cümleleridir. Yani, onlar az gülecek ve çok ağlayacaklardır. İbn Abbas şöyle der: Dünya azdır. Orada diledikleri kadar

---

[215][215] Keşşaf, 2/295
[216][216] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/515.
[217][217] Ebussuûd, 2/286
[218][218] Keşşaf, 2/296
[219][219] Müfessir "çölün sıcağından ateşin sıcağına sığınan gibidir," bunu yukarıdaki gibi ifade etmek mümkündür. (Mütercimler)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/515-516.

gülsünler. Dünya sona erip de Allah'ın huzuruna vardıklarında, sonsuza kadar kesilmeyecek olan bir ağlamaya başlayacaklardır.[220][220] Bu onların işledikleri çeşitli masiyetlerine karşılık bir ceza olacaktı. [221][221]

**83.** Allah seni Tebük gazasından döndürüp mazeretsiz olarak gazadan geri kalan münafıklardan bir grubun yanma götürdüğünde, seninle birlikte başka bir gazaya çıkmak isterler, Onlara de ki:Benimle birlikte asla cihada çıkmayacaksınız. Benimle birlikte Allah düşmanlarına karşı savaşma şerefi size asla nasip olmayacak. Bu, nehy mânâsına gelen haber cümlesidir. Mübalağa ifade eder. Nifaklarını ortaya çıkarmak için, onları kınama mahiyetinde söylenmiştir Çünkü siz daha önce, benimle birlikte Tebük seferine çıkmayıp oturmaya razı oldunuz. Öyleyse siz, gazaya gidemeyen kadın ve çocuklarla birlikte oturun. [222][222]

**84.** Muhammed O münafıklardan herhangi biri öldüğünde onun namazını kılma. Çünkü senin namazın rahmettir.
Onlar ise, rahmete lâyık değillerdir. Göndermek, veya ziyaret ve dua için onun kabri başında durma, Çünkü onlar hayatlarında münafık idiler. İman ettiklerini söylüyor, kâfirliklerini gizliyorlardı. Onlar İslamdan çıkmış isyanda inatçılık eden münafık olarak öldüler. Bu âyet İbn Selûl hakkında inmiştir.[223][223]

**85.** Onlara lütfettiğimiz mallarına ve çocuklarına imrenme. Zira Allah onlar için hayır murat etmiyor. O ancak onlar sebebiyle dünyada musibetlerle sıkıntılarla onlara azap etmek istiyor, Onlar, akibetlerini düşünme ve tefekkür etme yerine, mal ve evlatlardan yararlanma ile meşgul iken, canlarının çıkıp kâfir olarak ölmelerini istiyor. [224][224]

**86.** Sânı yüce bir sûre indiğinde... Bu kelimenin nekra getirilmesi tazim ifade eder. Bu sûrede, "Allah'a kesin bir inançla iman edin ve hakkın zaferi ve dinin üstün olması için, peygamberle birlikte cihat edin denildiğinde,zengin ve çok malı olanlar, geri kalmak için senden izin istediler. "Bizi bırak, gazaya çıkmayan ve mazeretleri sebebiyle geri kalanlarla beraber olalım" dediler. Yüce Allah onları kınamak ve yermek için Şöyle buyurdu. [225][225]

**87.** Onlar, evlerde kalan kadınlar, hastalar ve âcizlerle beraber olmaya razı oldular, Onların kalpleri mühürlendi. Artık onlar cihatta ve Rasûle itaatta bulunan mutluluğu ve ondan geri kalmadaki bedbahtlığı anlayamazlar. [226][226]

**88.** Bu âyetin tefsirinde Râzi şöyle der: Yüce Allah, münafıkların durumlarını

---

[220][220] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/160
[221][221] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/516.
[222][222] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/516.
[223][223] Nüzul sebebi bölümüne bakınız.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/516-517.
[224][224] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/517.
[225][225] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/517.
[226][226] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/517.

açıkladıktan sonra, onların davranışlarının aksine bir davranış sergilemiş olan Peygamber (s.a.v.) ve mü'minlerin durumunu açıkladı. Onlar Allah'ın rızasını elde etme ve ona yaklaşma uğrunda mallarını ve canlarını harcadılar.[227][227] Yani: Bu münafıklar geri kalıp cihat etmedilerse, bilinsin ki, onlardan daha hayırlı, niyeti ve inancı daha hâlis olanlar cihat etmiştir. Onlar için, hem dünyada hem de ahirette faydalanacakları şeyler vardır. Dünyada zafer ve ganimet, ahirette ise cennet ve şeref vardır. İşte aradıklarını elde edenler onlardır. [228][228]

**89.** Allah, imanlarına ve cihatlarına karşılık, onlar için köşklerinin altından ırmaklar akan cennetler hazırladı. O cennetlerde ebedî kalacaklardır. İşte büyük kazanç budur. Bundan daha üstün kazanç yoktur. [229][229]

**90.** Özür uydurup cihattan geri kalan bedevîlerden mazeret ileri sürenler gelip cihadı terketme hususunda kendilerine izin verilmesini istediler. Medine'li münafıkların durumları açıklandıktan sonra, bu âyette de bedevî münafıkların durumları açıklanmaktadır. Beyzavî şöyle der: Bunlar Esed ve Gatafan kabileleridir. Fakirliklerini ve aile fertlerinin çokluğunu mazeret göstererek gazadan geri kalmak için izin istediler.[230][230] İman iddialarında Allah ve Rasûlüne yalan söyleyenler de cihattan geri kaldılar. Bunlar cihat etmedikleri gibi, geri kalmalarından dolayı mazeret de ileri sürmeyen bir kavimdir. Bu, onlar için şiddetli bir tehdittir. Yani, gazadan geri kalan ve iman iddiasında yalancı olan bu münafıklar dünyada, öldürülmek ve esir edilmek, ahirette de ateşe atılmak suretiyle elem verici bir cezaya çarptırılacaklardır. [231][231]

**91.** Acizliklerinden veya hastalıklarından dolayı cihada çıkamayacak yaşlı ihtiyarlar ve âciz hastalar için bir günah yoktur, Cihad için harcayacak nafaka bulamayan fakirlere de. Cihattan geri kalmada herhangi bir günah yoktur. Samimiyetle inandıkları, salih amel işledikleri, yalan haberler çıkararak müslümanları kösteklemedikleri ve fitne yaymadıkları takdirde, sefere çıkmazlarsa bunlar için bir günah yoktur. Çünkü bunlar özürlüdürler. Güzel amel işleyenler için ne bir vebal ne de onların kınanması için bir yol vardır. Onlar Allah ve Rasûlü için nasihat ettiklerinden dolayı, Yüce Allah onları "güzel amel işleyenler" diye vasıflandırdı. Onlardan azabı, azarlamayı ve kınamayı kaldırdı.[232][232] Bu beliğ sözlerdendir. Çünkü "onları kınayacak kimse için hiçbir yol yoktur." manasınadır. Sözü darb-ı mesel olarak kullanıldı. Allah'ın mağfireti büyük rahmeti geniştir. Dolayısı ile özürlüleri de içine alır. [233][233]

---

[227][227] Tefsir-i Kebir, 16/157
[228][228] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/517.
[229][229] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/517.
[230][230] Beyzâvî, 230.
[231][231] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/517-518.
[232][232] Teshil, 2M3
[233][233] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/518.

**92.** Kendilerine binek sağlamak için sana gelenlere de vebal yoktur. Bu âyet, Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber gazaya çıkmak isteyip de Rasûlullah'ın onları bindirecek binek bulamaması sebebiyle gazadan geri kalan ve bunun için ağlayan kimseler hakkında inmiştir. Beyzâvî şöyle der: Bu ağlayanlar, Ensardan yedi kişidir. Rasûlullah (s.a.v.)'a gelerek şöyle dediler: Biz gazaya çıkacağız diye adakta bulunduk. Bize binek temin et de seninle birlikte savaşalım. Rasûlullah şöyle buyurdu: Sizi bindirecek bir binek bulamıyorum. Bunun üzerine onlar ağlıyarak döndüler.[234][234] Sizi bindirecek hayvanım yok" dedin. Onlar, şiddetli üzüntüden gözlerinden yaşlar akıtarak döndüler, Çünkü onlar, sefere çıkmak için infak edecek bir şey bulamadılar, Peygamberin de onlan bindirecek bir hayvanı yoktu. [235][235]

**93.** Günah ve vebal ancak muktedir oldukları halde cihada çıkmamak ve harcamaya güçleri yettiği halde cihattan geri kalmak için senden izin isteyenleredir. Onlar kadınlar, hastalar ve âcizlerle beraber olmaya razı oldular. Allah onların kalplerini mühürledi. Bundan dolayı on lar doğru yolu bulamazlar. [236][236]

## Edebi Sanatlar

**1.** Bilir, gayıpları iyi bilen ." Burada ile kelimeleri arasında iştikak cinası vardır.
**2.** Onlar için elem verici bir azap vardır." kelime sindeki tenvin, azabın şiddetli ve korkunç olduğunu ifade eder.
**3.** İster onlar için af dile, ister dileme." Bu cümle arasında "tıbak-ı selb" sanatı vardır. Burada emir kipi hakiki mânâ sından çıkıp "eşitleme" mânâsında kullanılmıştır.
**4.** Az gülüp çok ağlasmlar." Burada da edet sanatlardan "mukabele" denilen sanat vardır.
**5.** Geriye kalan kadınlarla beraber olmay razı oldular. Erkekler gittikten sonra evinde kalan kadınlar demek tir. Burada istiare vardır. Kadınları, "evlerinin sonlarında bulunan sütunlaı mânâsına gelen havâlife benzetmek için, kadınlara havâlif denildi. Ki dınlar evde çok kaldıkları için, Allah onları evlerde bulunan havâlife yaı direklere benzetti.[237][237]
**6.** Kendilerine binek bulman için sar geldiklerinde, onlar üzerine de vebal yoktur". Bu, husûsî olanın umumî ol; üzerine atfı babmdandır. Husûsî olanlara daha çok önem verildiğini gösterir.[238][238]

## Faydalı Bilgiler

---

[234][234] Beyzâvî, İ30
[235][235] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/518-519.
[236][236] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/519.
[237][237] Şerif Râdî, Telhîsu'l-beyân, 148
[238][238] Âlûsî, Rûhu'I-meânî, 10/159
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/519.

Zemahşerî, Onlar için yetmiş defa af dilesn. Âyetinin tefsirinde şöyle der: yetmiş" lafzı, Arap dilinde bir şeyi çokluğunu ifade etmek için mesel olarak kullanılır. Ali b. Ebî Tâlib şöy der:
Âs ve Âsî'nin oğlu yetmiş bin defa suratlarını astılar.
O bunu, sayıyı tayin için söylemedi. O bunu ancak, Arapların üslubuna uyarak mübalağa için söyledi.[239][239]

**Bir Uyarı**

Rasûlullah (s.a.v.)'m, münafıklar üzerine namaz kılmaktan men edilmesinin sebebi şudur: Ölünün üzerine namaz, onun için bir dua, af ve şefaat dilemedir. Kâfir ise, buna lâyık değildir. [240][240]

**Bir Nükte**

Huzeyfe b. Yeman, Rasûlullah (s.a.v.)'ın sırdaşı olarak şöhret bulmuştur. Rasûlullah (s.a.v.) ona şöyle demişti: Ben sana bir sır söyleyeceğim, onu kimseye söyleme. Falan ve falanın cenaze namazını kılmak bana yasaklandı. O bu sözü, sayıları epeyce olan bir grup için söyledi. Bundan dolayı Hz. Ömer (r.a.) Huzeyfe'nin yanma gelir ve şöyle derdi: Allah adına sana soruyorum. Rasûlullah (s.a.v.) beni münafıklardan saydı mı? [241][241]

**94.** Onlara döndüğünüz zaman size özür beyan edecekler. De ki: özür dilemeyin! Size asla inanmayız; çünkü Allah, sizin gerçek tutumlarınızı bize bildirmiştir. Amelinizi Allah da görecektir, Resulü de. Sonra görüleni ve görülmeyeni Bilen'e döndürüleceksiniz de yapmakta olduklarınızı size haber verecektir.
**95.** Onların yanına döndüğünüz zaman size, kendilerinden vazgeçmeniz için Allah adına andiçecekler. Artık onlardan yüzçevirin. Çünkü onlar murdardır. Kazanmakta olduklarına karşılık ceza olarak varacakları yer cehennemdir.
**96.** Onlardan razı olasınız diye size yemin edecekler. Fakat siz onlardan razı olsanız bile Allah fâsıklar topluluğundan asla razı olmaz.
**97.** Bedeviler, kâfirlik ve münafıklık bakımından hem daha beter, hem de Allah'ın Rasûlü'ne indirdiği kanunları tanımamaya daha yatkındır. Allah çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.
**98.** Bedevilerden öylesi vardır ki, harcayacağını angarya sayar ve sizin başınıza belâlar gelmesini bekler. O kötü belâ kendi başlarına gelmiştir. Allah pek iyi işiten, çok iyi bilendir.
**99.** Bedevilerden öylesi de vardır ki, Allah'a ve âhiret gününe inanır, harcayacağını Allah katında yakınlığa ve Peygamberin dualarını almaya vesile

---

[239][239] Keşşaf, 2/295
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/519-520.
[240][240] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/520.
[241][241] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/520.

edinir. Bilesiniz ki o onlar için bir yakınlıktır. Allah onları rahmetine koyacaktır. Çünkü Allah bağışlayan, merhamet edendir.
**100.** Öne geçen ilk Muhacirler ve Ensâr ile onlara güzellikle tâbi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kazançtır.
**101.** Çevrenizdeki bedevi Araplardan ve Medine halkından birtakım münafıklar vardır kî, münafıklıkta maharet kazanmışlardır! Sen onları bilmezsin, biz onları iyi biliriz. Onlara iki kez azap edeceğiz, sonra da onlar daha büyük bir azaba itileceklerdir.
**102.** Diğerleri ise günahlarını itiraf ettiler, iyi bir ameli diğer kötü bir amelle karıştırdılar. Bunlar tevbe ederlerse umulur ki Allah onların tevbesini kabul eder. Çünkü Allah çok bağışlayan, pek merhamet edendir.
**103.** Onların mallarından sadaka al ki, bununla onları temizleyesin, onları artırıp yüceltesin. Ve onlar için duâ et. Çünkü senin duan onlar için bir rahmettir. Allah işitendir, bilendir.
**104.** Allah'ın, kullarının tevbesini kabul edeceğini, sadakaları geri çevirmeyeceğini ve Allah'ın tevbeyi çok kabul eden ve pek merhametli olduğunu hâlâ bilmezler mi?
**105.** De ki: "Yapacağınızı yapın! Amelinizi Allah da, Resulü de, mü'minler de görecektir. Sonra görüleni ve görülmeyeni bilen Allah'a döndürüleceksiniz de O size yapmakta olduklarınızı haber verecektir."
**106.** Diğer bir gurup da Allah'ın emrine bırakılmışlardır. O, bunlara ya azap eder veya tevbelerini kabul eder. Allah çok bilendir, hikmet sahibidir.
**107.** Bîr de zarar vermek, inkâr etmek, mü'minle-rin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Resulüne karşı savaşmış olan adamı beklemek için bir Dirâr mescidi kuranlar ve, "Bununla iyilikten başka bir şey niyet etmedik" diye mutlaka yemin edecek olanlar da vardır. Halbuki Allah onların kesinlikle yalancı olduklarına şahitlik eder.
**108.** Onun içinde asla namaz kılma! İlk günden takva üzerine kurulan mescid içinde namaz kılman elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven erkekler vardır. Allah da çok temizlenenleri sever.
**109.** Binasını Allah korkusu ve rızâsı üzerine kuran kimse mi daha hayırlıdır, yoksa yapısını, yıkılacak bir yarın kenarına kurup, onunla beraber kendisi de çöküp cehennem ateşine giden kimse mi? Allah zâlimler topluluğunu doğru yola iletmez.
**110.** Yaptıkları bina, kalbleri parçalanıncaya kadar yüreklerinde devamlı olarak bir şüphe olacaktır. Allah çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Bu âyetler, cihattan geri kalan ve yalan yere ettikleri yeminlerle Özürlerini pekiştiren münafıklardan bahsetmeye devam ediyor. Yüce Allah bu âyetlerde

münafıkların tuzaklarından olan Mescid-i Dırâr'ı anlattı. Münafıklar onu İslama ve müslümanlara tuzak hazırlamak için bir yuva olarak bina ettiler. Yüce Allah, Peygamberini burada namaz kılmaktan sakındırdı. Çünkü burası takva temeli üzerine kurulmadı. Bölücü ve münafıklara bir merkez olmak ve müslümanlarm birliğini parçalamak için yapıldı. Burası, Mescid-i Dırâr adiyle tanınır. [242][242]

## Kelimelerin İzahı

Döndünüz. Rics, pis şey demektir. Bazan pisliğin kendisine de "rics" denir.
Me'vâhûm, onların barınakları. Cevherî şöyle der: Me'vâ, gece veya gündüz kendisine sığınılan her yerdir.
A'rab, bedeviler demektir. Bu kelime kelimesinin çoğuludur. Dilciler şöyle der: Bir kimse, Arap soyundan ise ona denilir. Bunun çoğuludır. Bir kimse bedevi olup yağmurlu ve otlu yerleri dolaşıyorsa buna da denilir. Bu adam ister Arap olsun, ister mevâlî olsun. Arap şehir ve köylerine yerleşenler Arab, vadilerde dolaşanlar ise A'râb'dır.[243][243]
Ecder, daha lâyık, daha müstehak.
Mağrem, zarar ve ziyan demektir. Bunun aslı, bir şeyin başka bir şeyden ayrılmaması mânâsına gelen kökündendir.[244][244]
Sebat ve devam ettiler. Kelime aslında yumuşak olmak, yapışmak ve ayrılmak manalarına gelir. Onlar sanki münafıklık için ayrıl mışlardır. Bu kelimeden türetilerek üzerinde bitki olmayan kuma yapraksızsız dala ve sakalı olmayan çocuğa da denilir,
Bırakılmışlardır. İrca ertelemek demektir. Bir kimse bir şeyi ertelediğinde der. Bu kökten, ameli erteledikleri için Mürcie'ye bu isim verilmiştir.
Dırar, karşılıklı olarak birbirine zarar vermek demektir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Zarar vermek ve zararın karşılığın da zarar vermek yoktur.[245][245]
İrsâd, gözetlemek ve beklemek demektir. Bir kimseyi gözetlemek için bir yer hazırladığın zaman, dersin.
Şefâ, kenar demektir. Bir kimse bir kenara yaklaştığı zaman dersin.
Cüruf sellerin getirdiği ve kenarlarda biriktirdiği yıkılmak üzere olan çamur. Bu, bir şeyi aslından sökmek manasına gelen cerf kökündendir.
Hâr, düşen, devrilen. Bu kelimenin aslı dir. Bina çöktüğünde denir. [246][246]

## Nüzul Sebebi

Rivayet olunduğuna göre Ebu Âmir,[247][247] Câhiliyye döneminde hristiyan dinine girdi ve râhib oldu. Rasulullah (s.a.v.) peygamber olunca, ona düşmanca davrandı. Çünkü reisliği elden gitmişti. Şöyle diyordu: Sana karşı savaşan hangi

---

[242][242] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/525.
[243][243] Râz,î 16/165
[244][244] Kurtubî, 8/234
[245][245] İbn Mace, Ahkam, 17; Malik b. Enes, el-Muvatta, Akdiye, 31
[246][246] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/525-526
[247][247] Bu şahıs, meleklerin yıkamış olduğu Hanzale'nin babasıdır.

topluluğu bulursam, mutlaka onlarla beraber sana karşı savaşırım. Rasulullah (s.a.v.) ona fâsık Ebû Âmr adını vermişti. Hevazin kabilesi, Huneyn savaşında yenilince Şam'a kaçtı. Münafıklara şöyle haber gönderdi: Gücünüz yettiği kadar kuvvet ve silah hazırlayın. Benim için de bir mescit yapın. Ben Kayser'in yanına gidiyorum. Bizans ordusunu getirip Muhammed ve arkadaşlarını oradan çıkaracağım. Bunun üzerine münafıklar Küba Mescidi'nin yanında bir mescit yaptılar. Rasulullah (s.a.v.)'a gelerek şöyle dediler: Biz hastalar, ihtiyaç sahipleri ve yağmurlu geceler için bir mescit yaptık. Senin gelip de orada bize namaz kıldırmanı istiyoruz. Rasulullah (s.a.v.) giyinip onların yanma gitmek için elbisesini istedi. Bunun üzerine âyet indi. Yüce Allah Rasûlüne Mescid-i Dırâr'ı ve onların niyetlerini haber verdi. Rasulullah (s.a.v.), Ashabtan bazılarını çağırdı ve onlara şöyle dedi: Halkı zâlim olan o mescide gidin ve onu yakın. Ashab oraya gitti, mescidi yıkıp yaktı. Böylece oranın halkı da dağıldı. Bu konuda inen âyet' Bir de zarar vermek için bir mescit edinenler..." âyet-i kerimesi idi.[248][248]

## Âyetlerin Tefsiri

**94.** Tebük gazasından geri kalanlar, cihat ve seferinizden onları yanma döndüğünüzde size mazeret beyan edecekler. Onlara de ki: Özür beyan etmeyin. Söylediğiniz şeylerde, size asla inanmayız. Şüphesiz Allah sizin davranışlarınızı ve kalplerinizde bulunan pislik ve münafıklığı bize bildirdi. Allah ve Rasûlü, bundan sonraki amellerinizi de görecektir. Münafıklığınızdan tevbe mi edeceksiniz, yoksa öyle mi kalacaksınız? Öldükten sonra, gizliyi ve açığı bilen ve hiçbir şey kendisine gizli kalmayan Allah'a döndürüleceksiniz, Huzurunda durduğunuz zaman, bütün yaptıklarınızı size haber verecek ve onların karşılığında sizi âdil bir ceza ile cezalandıracaktır. [249][249]

**95.** Tebük'ten onların yanma döndüğünüzde o münafıklar yalan mazeretler ileri sürerek Allah adına size yemin edecekler. bunu kendilerini affetmeniz ve kınamaktan vazgeçmeniz için yapacaklar. Onlardan nefret ederek ve sakınarak yüzçevi-rin. Onları kendileri için tercih ettikleri inkâr ve nifakla başbaşa bırakın. İbn Abbas şöyle der: Yüce Allah onlarla konuşmamayı ve selamlaşmamayı kastediyor.[250][250] Bundan sonra Yüce Allah, yüz çevirmenin sebebini açıklaya-rak şöyle buyurdu: Zira onlar, içleri pis olduğu için pislik gibidirler. Onların varacağı yer cehennemdir. Cehennem onlann meskeni ve barınacakları yerdir, Bu, dünyadaki münafıklıkla rina ve kazandıkları günahlara karşılık onlara bir ceza olarak verilmiştir. [251][251]

**96.** Onların yalancı olduklarını açıklamak ve yalan mazeretlerine aldanmaktan

---

[248][248] Vahidî, Esbâbu'n-nüzûl, 149
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/526.
[249][249] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/526-527.
[250][250] Râzî, 16/164
[251][251] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/527.

sakındırmak için âyeti tekrarladı. Yani onlar rızanızı kazanmak için en kuvvetli yeminlerle size yemin ederler. onlardan razı olsanız da, bilesiniz ki sizin rızanız onlara fayda sağlamaz. Çünkü Allah onlara kızıyor. Ebus-suûd şöyle der: Burada zamir yerine şeklinde gelmesi, onların fâşıklıklarını ve itaattan çıkmış olduklarını tescil içindir.[252][252]

**97.** Bedeviler, şehirlilerden daha inkarcı ve daha münafıktırlar. Çünkü onlar kaba ve kalpleri katı hayır ve salah ehli ile az görüşen insanlardır. Onlar, Allah'ın ra-sulüne indirdiği hükümleri ve kanunlar tanımamaya daha yatkındır. Ebu Hayyân şöyle der: Bedeviler kendilerini beğendikleri, pervasız oldukları, yöneticisiz ve öğreticisiz büyüdükleri için daha inkarcı ve daha münafıktırlar. Onlar diledikleri gibi yetişmişlerdir. Aynı zamanda alimlerle görüşmekten, Allah'ın kitabını ve Rasulullah (s.a.v.)'ın sünnetini öğrenmekten uzaktırlar. Dolayısıyle onlar, Medine münafıklarından daha serbest inkarda bulunurlar.[253][253] Allah mahlukatını pek iyi bilir, yaptıklarında hikmet sahibidir. [254][254]

**98.** O câhil bedevilerden öylesi de vardır ki, Allah yolunda harcadığım ve sadaka olarak verdiğini angarya ve ziyan sayar. Çünkü o sonunu düşünerek harcama yapmaz, bundan kendisi için sevap da beklemez. Allah yolunda harcama yükünden kurtulmak için, başınıza dünya musibetlerinin gelmesini beklerler.
Bu bir muteriza cümlesidir. Onlara beddua mahiyetindedir. Yani, azap ve helak onların basma gelsin Allah onların sözlerini çok iyi işitir ve yaptıklarını çok iyi bilir. [255][255]

**99.** Bedevilerden öylesi de vardır ki, bu münafıkların aksine Allah'ın birliğine ve öldükten sonra dirilmeye inanır, Allah yolunda harcadığını, kendisini Allah'ın sevgi ve rızasına yaklaştıracak bir vesile sayar. Ve onu, peygamberin, kendisine dua ve istiğfarda bulunmasına vesile edinir. Buradaki başlangıç edatıdır. Bir işe özen gösterildiğine dikkat çeker. Yani, dikkat edin, bu harcama, onları Rablerinin rızasına yaklaştıracak büyük bir sebeptir. Çünkü onlar samimiyetle harcadılar. Allah onları, takva sahibi kişiler için hazırlamış olduğu cennetine koyacaktır. Allah, kendisine itaat edenleri çokça bağışlayan, onlara merhamet edendir. Zira onları itaat etmeye muvaffak kılmıştır. [256][256]

**100.** Muhacirler ve Ensâr, yani ilk iman etmiş olan Sahâbiler.[257][257] Ve güzel

---

[252][252] Ebussuûd, 2/290
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/527.
[253][253] el- Bahrul-Muhît, 5/91
[254][254] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/527.
[255][255] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/527-528.
[256][256] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/528.
[257][257] Şa'bi'den şöyle rivayet olundu: Bunlar, Bey'at-ı Rıdvan'da bulunanlardır. Bir görüşe göre de bunlar, iki kıbleye yönelerek namaz kılmış olan müslümanlardır. Bizim, bunlar sahabenin hepsidir. Hicretle ve yardımda öne geçen onlardır" şeklindeki açıklamamız Taberî ve Fahr-i Râzî'nin tercihidir.

yaşayışlarında onlara uyup, onların yolunda gidenler, ki bunlar tabiîler ve kıyamete kadar onların yolundan gidenlerdir, işte bunlar var ya, Allah onlardan razı olmuş ve onları razı etmiştir. Bu bir bağışlama ve razı olma va'didir. Bu, mü'minlerin ulaşmaya çalıştıkları ve Allah'ın kendilerinden razı olması ve kendilerini razı etmesi için uğrunda birbirleriyle yarıştıkları mertebelerin en yükseğidir. Taberi şöyle der: Onlar Allah'a itaat ettikleri ve Peygamberinin çağrısına uydukları için Allah onlardan razı oldu. İman etmelerine ve itaatlarma karşılık onlara bolca sevap verdiği için onlar da Allah'tan razı oldular, Onlar için âhirette, ağaçlarının ve köşklerinin altından ırmaklar akan cennetler hazırladı. Onlar orada, ebedî olarak kalacaklardır. İşte bu öyle bir kazançtır ki, bundan öte herhangi bir kazanç yoktur. Ebu Hayyân şöyle der: Yüce Allah mü'min bedevîlerin faziletlerini anlatınca, ilk müslümanlarm durumlarını açıklamaya başladı. Fakat bu iki övgü arasında fark vardır. O-rada, "Dikkat edin o infak onlar için bir yakınlıktır" buyurdu, burada ise, "onlar için altlarından ırmaklar akan cennetler vardır" buyurdu. Orada, âyetin sonunu " Şüphesiz Allah bağışlayan ve merhamet edendir" şeklinde getirdi. Burada ise, "İşte büyük kazanç budur" buyurdu.[258][258]

**101.** Ey Medine halkı! Çevrenizde, evleri sizin evlerinize yakın olan bedevî münafıklar vardır. Medine halkından da münafıklar vardır. Onlar münafıklığa dalıp onda devam ettiler İbn Abbas şöyle der: Ona alıştılar ve o yolda sebat ettiler. İbn Selül, Cülâs ve Ebu Âmir Rahip bunlardandır.[259][259] Ey Muhammed Sen onların münafıklıktaki becerilerini bilemezsin. Zira çokları, onların münafıklığının farkına varamaz. Fakat biz onları bilir ve sana onların durumlarını bildiririz, Onlara dünyada öldürmek ve esir etmek, öldükten sonra da kabir azabı çektirmek suretiyle iki defa ceza vereceğiz. Sonra onlar âhirette, Allah'ın kâfirler ve fâcir-ler için hazırlamış olduğu cehennem azabına sevkedileceklerdir. [260][260]

**102.** Bir başka topluluk da günahlarını itiraf etmiş ve geri kalmalarına sebeb olarak yalan yere mazeretler ileri sürmemişlerdir. Râzi şöyle der: Bunlar, münafık oldukları için değil de, tembelliklerinden dolayı Tebük gazasından geri kalmış, sonra da yaptıklarına pişman olarak tevbe etmiş olan bir grup müslümandir.[261][261] Bunlar geçmişteki cihatlarına ve Rasulullah (s.a.v.) ile birlikte çıktıkları diğer gazalara kötü amel karıştırdılar. Kötü amel, onların bu defa Tebük gazasına katılmamalarıdır. Umulur ki, Allah onların tevbe-sini kabul eder. Taberî şöyle der: Allah tarafından kendisi hakkında kullanılırsa kesinlik ifade eder. Yani, Allah onların tevbesini kabul edecektir. Fakat bu kelime Arap dilinde daha önce anlattığım gibi, "ummak" manasınadır.[262][262] Şüphesiz Allah,

---

[258][258] el-Bahni'1-Muhft, 5/92
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/528.
[259][259] İbnu'l-Cevzî Tefsiri, 3/491
[260][260] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/528-529.
[261][261] Râzi, 16/174
[262][262] Taberî, 11/12

tevbe edenleri affedici, kendisine dönenlere de çokça merhamet edicidir. [263][263]

**103.** Ey Muhammed! O günahlarını itiraf edenlerden sadaka al. O sadaka ile onları günahlardan ve kirlerden temizlersin. Bu sadaka sayesinde onların iyiliklerini çoğaltırsın. Nihayet onlar bu sayede, iyi ve samimî mü'minler mertebelerine yükselirler. Onların bağışlanması için dua et. Çünkü senin duan ve istiğfarın onlar için bir huzur sebibidir. İbn Abbas: " Bu, onlar için bir rahmettir, mânâsına gelir" der. Allah onların sözlerini işitir, niyetlerini bilir. [264][264]

**104.** Bu soru takrir ifade eder. Yani, o tevbe edenler bilmiyorlar mı ki, Allah, tevbe eden kullarının tevbesini kabul eder, samimi niyetle verenlerin sadakasını kabul eder. Bilmiyorlar mı ki, Allah, tevbeyi kabul etme ve merhamet etmeyi sadece kendisine tahsis etmiştir. günahı bağışlayan tevbeyi kabul edendir[265][265] âyeti buna delildir. [266][266]

**105.** Bu, tehdit ifade eden bir emir siygasıdır yani, istediğiniz ameli işleyin. Sizin amelleriniz Allah'a gizli kalmaz. Onlar hesap gününde peygambere ve mü'minlere arz olunacaklardır. Siz kendisine hiçbir şey gizli kalmayan Allah'a döndürüleceksiniz. O size, iyilikse iyilik kötülükse kötülük olmak üzere amellerinizin karşılığını verecektir. [267][267]

**106.** Geri kalanlardan bir grubun durumu da, haklarında Allah'ın emri gelinceye kadar ertelenmiştir. İbn Abbas şöyle der: Bunlar Ka'b b. Malik, Mirâre b. Rabi' ve Hilâl b. Ümeyye'dir. Onlar hemen tevbe etmediler ve özür beyan etmediler. Bedir Ashabından idiler Rasulul-lah (s.a.v.) onlarla konuşmayı ve onlara selam vermeyi yasakladı. Böylece onlar, Allah günahlarını bağışlaymcaya kadar Allah'ın emrini bekler oldular.[268][268] Kulların tevbesini kabul eden başkası değil, sadece Yüce Allah'tır. Tevbe etmezlerse Allah onlara ya azap eder veya onları tevbeye muvaffak kılar da kendilerini bağışlar. Allah onların hallerini bilir, onlara yaptığı şeylerde hikmet sahibidir. Anlatılan bu üç şahıs, Geri bırakılan üç kişinin de tevbelerini kabul etti[269][269] âyetinde zikredilmişlerdir. Allah'ın onlar hakkındaki emri elli gece ertelendi. Müslümanlar onlardan uzak durdular. Sonunda, tevbelerinin kabul edildiğini bildiren âyet indi. [270][270]

**107.** Münafıklardan bir grup da suç işlemede ileri gittiler. Hattâ mü'minlere zarar vermek için, şer planları yapacakları bir toplantı yeri yaptılar ve ona "mescit" ismini verdiler.[271][271] Bu mescit "Mescid-i Dırâr" ismiyle tanınmıştır.

---

[263][263] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/529.
[264][264] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/529.
[265][265] Mü'min suresi, 40/3
[266][266] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/529.
[267][267] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/529-530.
[268][268] Ebussuûd, 2/295
[269][269] Tevbe sûresi, 9/118
[270][270] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/530.
[271][271] Nuzûl sebebi bölümüne bakınız.

Gizledikleri kâfirliğe yardım için, ve onun vasıtasıyle mü'min cematım bölmek ve onları Küba Mescidi'nden uzaklaştırmak için, ve daha önce Rasulullah (s.a.v.)'a: "Seninle savaşan hangi toplumu bulursam, onlarla birlikte sana karış savaşacağım" diyen fâsık Ebu Âmir'in gelmesini beklemek için bunu yaptılar. Ebu Âmir, kendisine bir sığınak olsun, diye onlara bu mescidin yapılmasını emreden şahıstır. Taberî, Dahhâk'ten gelen bir rivayette şöyle der: Bunlar, münafıklardan bir gruptur. Rasulullah (s.a.v.)'a ve müslümanlara zarar vermek üzere Küba'da bir mescit yaptılar. Şöyle diyorlardı: Ebu Âmir döndüğünde orada namaz kılacak ve geldiğinde Muhammed'i yenecek ve ona üstün gelecek.[272][272] Onlar, mutlaka "mescidi iyilik ve ihsandan başka bir maksatla yapmadık" diye yemin edecekler ve düşkünlere acıdığımız için ve namaz kılanların yerini genişletmek için yaptık diyecekler. Allah, bu yemin de onların yalancı olduklarını bilir. Yüce Allah, cümlenin mânâsını daha fazla pekiştirmek için, onu te'kîd edatları olan ve ile getirdi. Bundan sonra Yüce Allah, Mescid-i Dırâr'da namaz kılmayı yasaklıyarak şöyle buyurdu. [273][273]

**108.** Ey Muhammedi O mescitte asla namaz kılma. Çünkü orası münafıklar için sığınak olmaktan başka bir gaye ile yapılmadı Yapılmaya başlandığı ilk günden itibaren takva ve itaat üzerine bina edilmiş olan Kubâ Mescidi, Andolsun ki, içinde namaz kılmana, Mescid-i Dırâr'dan daha lâyık ve daha iyidir. Buradaki lam yemin
lamıdır, Kubâ Mescidi'nde takva sahibi kişiler vardır. Bunlar Ensârdır. Günahlardan ve masiyetlerden temizlenmeyi severler. Allah, içini ve dışını çok temizleyenleri sever. Yüce Allah, bundan sonra Takva Mescidi'nin Dırâr Mescidi'nden üstün olduğuna işaret ederek şöyle buyurdu. [274][274]

**109.** Bu sora inkar içindir. Yani, binasını takva, Allah korkusu ve itaat ederek Allah rızasını gözetmek üzerine bina eden mi, yoksa binasını bir vadinin çatlak ve düşmeye yüz tutmuş kenarına bina eden mi daha hayırlıdır? O bina, yapıcısını cehennem ateşine düşürdü. Allah zâlimleri doğraluğa muvaffak kılmaz ve onları doğru yola iletmez. Bu âyet-i kerime teşbih ve temsîl yoluyla, ihlaslı ve imanlı kimselerin ameli ile münafık ve sapık kimselerin amelini açıklamaktadır. Yani, dininin binasını takva ve ihlas üzerine kuran kimse, dinini vâdî veya dağın yıkılmak üzere olan kenarına yani nifak ve bâtıl üzerine bina eden kimse gibi olur mu? [275][275]

**110.** Mescid-i Dırâr'ı yapanların kalplerinde, onun yıkılması sebebiyle sürekli olarak şek, nifak, kin ve şüphe vardır. Onu yapmakla iyi bir iş yaptıklarını zannederler. Rivayet olunduğuna göre Rasulullah (s.a.v.) bu mescidi yıkacak ve yakacak kişiler gönderdi ve bu mescidi yapanlara hakaret için içine lâşe, pislik

---

[272][272] Taberî, 11/25
[273][273] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/530.
[274][274] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/531.
[275][275] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/531.

ve çöp atmalarını emretti. Dolayısıyle münafıkların kin ve nefretleri daha da arttı, Bunlar kalpleri çatlayıp Ölünceye kadar kin ve şüphe içinde devam ederler. Allah münafıkların hallerini bilendir. Onları idarede ve kötü niyetlerine karşılık cezalandırmada hikmet sahibidir. [276][276]

## Edebî Sanatlar

**1.** görülen ve görülmeyen..." Bu iki kelime arasında tıbak sanatı vardır.
**2.** Allah fâsık kavimden razı olmaz." Burada zamir yerine açık isim getirmesi, onları daha çok kınamak ve yermek içindir. Bunun aslı Allah onlardan razı olmaz" şeklindedir.
**3.** Allah onlan rahmetine sokacak." Burada mecâz-ı mürsel vardır, yani onları, rahmet mahalli olan cennetine sokacaktır. Bu zikr-i hâil, irade-i mahall bâbındandır.
**4.** Salih amel ile kötü ameli birbirine karıştırdılar". Burada ile arasında tıbak sanatı vardır.
**5.** Senin duan, onlar için bîr huzurdur." Burada teşbih-i beliğ vardır. Çünkü, mübalağa ifade etmek için Yüce Allah duayı, huzur ve sükunun kendisi kılmıştır. Bunun aslı, huzur ve sükun gibidir. Teşbih edatı ile vech-i şebeh hazfedildi ve teşbih-i beliğ oldu.
**6.** Düşen ve düşürdü." Bu iki kelime arasında cinâs-ı nakıs vardır. Bu da bedii sanatlardandır.
**7.** Binasını takva üzerine kuran." Bu sözde istiare-i mekniyye vardır. Zira takva ve rıza, üzerine bina yapılan sağlam ve sert bir yere benzetilmiştir. Müşebbehün bih hazfedilmiş, onun he-vazımından olan "te'sis" kelimesi ile onu işaret edilmiştir.[277][277]

## Bir Uyarı

Kelimesi Allah tarafından kendisi için kullanıldığında kesinlik ifade eder. İmam Râzi şöyle der: Bu konuda söylenenlerden çıkan sonuç şudur: Kur'an, insanların dildeki âdetlerine göre indi. Yüce Sultan'dan herhangi bir ihtiyaç sahibi bir şey istediğinde o ancak, veya kelimelerini kullanarak ümit verme yoluyla onun isteğine icabet eder. Bunu, hiç-kimsenin kendisini herhangi bir şeye zorlayamıyacağına, bilakis, yapacağı her şeyin sadece lütufu insanıyla olacağına dikkat çekmek için yapar. Bunda başka bir fayda daha vardır. O da mükellefin korku ve ümit üzere olmasıdır. Çünkü bu hal, işi tamamen Allah'a bırakmaktan ve ihmal etmekten uzaktır.[278][278]

---

[276][276] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/531.
[277][277] Bak, Şerif Râdî, TcMsıı'I-beyân, s.149. Burada güzel açıklamalar vardır.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/531-532.
[278][278] Râzi, 16/176
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/532.

**Bir Nükte**

A'meş'in rivayetine göre bir bedevî Zeyd b. Sühan'ın meclisine oturdu. Zeyd arkadaşlarıyla sohbet ediyordu. Nihavend Savaşında eli kesilmişti. Bedevî şöyle dedi: Senin sözün benim hoşuma gidiyor, elin ise beni şüpheye düşürüyor. Zeyd şöyle dedi: Elim seni niçin şüpheye düşürüyor, o sol eldir. Bedevî: Vallahi, sağ elimi keserler yoksa sol eli mi? ben bilmem. Bunun üzerine Zeyd şöyle dedi: Yüce Allah doğru söylemiş: "Bedeviler, kâfirlik ve münafıklık bakımından hem daha beter, hem de Allah'ın, ra-sulüne indirdiği kanunları tanımamaya daha yatkındır." Bedevî'nin, "elin beni şüpheye düşürüyor" sözü, "hırsızlıktan dolayı mı kesildi diye kalbime şüphe sokuyor" manasınadır. Hırsızlıkta önce sağ elin kesileceğini bilmemesi, onun cehâletindendir.[279][279]

**111.** Allah mü'mirilerden, mallarını ve canlarını, kendilerine verilecek cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve öldürülürler. Bu, Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah'tan daha iyi sözünü yerine getiren kim vardır? O halde O'nunla yapmış olduğunuz bu alış verişinizden dolayı sevinin. İşte büyük kazanç budur.
**112.** Bunlar, tevbe edenler, ibâdet edenler, hamde-denler, savaş veya ilim için dolaşanlar, rükû' edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah'ın sınırlarını koruyanlardır. O mü'minleri müjdele!
**113.** Cehennem ehli oldukları onlara açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar Allah'a ortak koşanlar için af dilemek, ne Peygambere yaraşır ne de in-ananlara.
**114.** İbrahim'in babası için af dilemesi, sâdece ona verdiği sözden dolayı idi. Yoksa onun Allah'ın düşmanı olduğunu anlayınca, ondan uzaklaştı. Şüphesiz ki İbrahim çok yumuşak huylu ve pek sabırlı idi.
**115.** Allah bir topluluğu doğru yola ilettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine açıklayıncaya kadar onları saptıracak değildir. Şüphesiz, Allah her şeyi çok iyi bilendir.
**116.** Göklerin ve yerin mülkü yalnız Allah'ındır. O, diriltir ve öldürür. Sizin için Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı vardır.
**117.** Andolsun ki Allah, müslümanlardan bir gurubun kalbleri eğrilmeye yüztutuktan sonra, Peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan Muhacirlerle Ensâ-rı affetti. Sonra da onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı çok şefkatli, pek merhametlidir.
**118.** Ve geri bırakılan üç kişinin de tevbelerini kabul etti. Yeryüzü, genişliğine rağmen onlara dar geldi, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet Al-lah'tan yine Allah'a sığınmaktan başka çâre olmadığını anlamışlardı. Sonra dönmeleri için Allah onların tevbesini kabul etti. Çünkü Allah tevbeyi çok kabul eden, pek merhametlidir.

---

[279][279] Kâsımî, Mehâsinu't-te'vîl, 8/3239
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/532.

**119.** Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun.
**120.** Medine halkına ve onların çevresinde bulunan bedevi Araplara, Allah'ın Resûlün'den geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz. İşte onların Allah yolunda bir susuzluğa, bir yorgunluğa ve bir açlığa duçar olmaları, kâfirleri öfkelendirecek bir yere basmaları ve düşmana karşı bir başarı kazanmaları, ancak bunların karşılığında kendilerine sâlih bir amel yazılması içindir. Çünkü Allah iyilik yapanların mükâfatını zayî etmez.
**121.** Allah onları, yapmakta olduklarının en güzeli ile mükâfatlandırmak için küçük büyük yaptıkları her masraf, geçtikleri her vadi mutlaka onların lehine yazılır.
**122.** Mü'minlerin hepsinin toptan sefere çıkmaları doğru değildir. Onların her kesiminden bir gurup dinde geniş bilgi elde etmek ve kavimleri döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır. Umulur ki, dikkatli olsunlar.
**123.** Ey îman edenler! Kâfirlerden size yakın olanlara karşı savaşın ve onlar sizde bir sertlik bulsunlar. Bilin ki, Allah sakınanlarla beraberdir.
**124.** Herhangi bir sûre indirildiği zaman onlardan bir kısmı der ki: "Bu sizin hanginizin îmanını artırdı?" İman edenlere gelince, bu sûre onların îmanlarını artırır ve onlar sevinirler.
**125.** Kalblerinde hastalık onlanlara gelince, bu sûre onların da münafıklıklarına münafıklık katar. Onlar artık kâfir olarak ölürler.
**126.** Onlar, her yıl bir veya iki kere imtihan edildiklerini görmüyorlar mı? Sonra da ne tevbe ediyorlar ne de ibret alıyorlar.
**127.** Bir sûre indirildiği zaman, birbirlerine bakar ve "sizi birisi görüyor mu?" diye sorarlar, sonra da giderler. Anlamayan bir kavim oldukları için Allah onların kalplerini çevirmiştir.
**128.** Andolsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. Çünkü o, size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir.
**129.** Yüzçeviririlerse de ki: "Allah bana yeter. O'ndan başka ilâh yoktur. Ben sâdece O'na güvenip dayanırım. Çünkü O yüce Arş'ın sahibidir."

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde cihattan geri kalan ve başkalarının gitmesini de engelleyen münafıkların durumunu anlattıktan sonra bu âyetlerde de, canlarını Allah'a satan mücâhit müminlerin sıfatlarını anlattı. Sonra da Tebük gazasından geri kalan üç kişinin kıssasını ve Allah'ın, onların tevbelerini kabul ettiğini bildirdi. Sonra şu büyük nimeti mü'minlere hatırlatarak sûreyi sona erdirdi. Bu büyük nimet, nur saçan bir kandil gibi olan Arabî Peygamberin gönderilmesidir. Allah onu, âlemlere rahmet olarak göndermiştir. [280][280]

[280][280] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/537.

## Kelimelerin İzahı

Evvâh, çok yalvarıp yakaran manasınadır. Bir kimse, acı ve ağrıdan şikayet ettiğinde denilir. Mastarı dir. Şâir şöyle der.
Sevgilimi gece uğurladığım zaman, kederli adamın inlemesi gibinler.[281][281]
Halım, hilmi çok. Bu öyle bir kimsedir ki, kusuru affeder, eziyete sabreder.
Usre, bir işin zor ve güç olması demektir. Tebük gazasına denilir. Çünkü bu gaza çok meşakkatli ve zor geçmiştir.
Eğiliyor. Zeyğ, meyletmek demektir. Bir kimse, hidâyet ve imanı bırakıp başka tarafa meyledince denilir.
ûk : Zame', aşırı susuzluk manasınadır.
Nasab, bitkinlik ve yorgunluk demektir.
Mahmasa, karnın zayıflığı anlaşılacak derecede şiddetli açlık.
Elde ediyorlar. Bir kimse bir şeye kavuşup ona nail denilir.
Gılza; şiddet, kuvvet ve kızgınlık.
Azîz; zor ve meşakkatli.
Sıkıntıya düştünüz. şiddet ve meşakkat demektir. [282][282]

## Nüzul Sebebi

**a.** Ensar, Akabe gecesinde Rasulullah (s.a.v.)'a bey'at edince - ki bunlar yetmiş kişi idiler. Abdullah b. Ravâha şöyle dedi: Ya Rasulullah! Rab-bin için ve kendin için dilediğini şart koş. Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Rabbim için, ona ibadet etmenizi ve hiçbir şeyi ona ortak koşmamanızı şart koşuyorum. Kendim için de kendinizi koruduğunuz şeyden beni de korumanızı şart koşyuyorum. Ensar: Bunu yaptığımız takdirde bizim için ne var? dediler. Rasulullah (s.a.v.): "Cennet" diye cevap verdi. Ensar: "Bu alış veriş kârlı oldu. Ne bu alış verişi bozarız ne de vazifeden affımızı isteriz." dediler. Bunun üzerine, Allah, müminlerden canlarını satın aldı" âyeti indi.[283][283]
**b.** Ebû Talib'in ölümü yaklaştığında Rasulullah (s.a.v.) onun yanına girdi. Ebû Talib'in yanında Ebû Cehil ve Abdullah b. Ebî Ümeyye vardı. Rasulullah (s.a.v.): Ey amca! dedi. Lâ ilahe illallah de onun sayesinde sana Allah katında şahitlik edeceğim bu kelimeyi söyle. Ebû Cehil ile İbn Ebî Ümeyye de şöyle dediler: Ey Ebû Talib! Abdulmuttalib'in dininden dönüyor musun? Rasulullah (s.a.v.) ona sürekli olarak bu kelime-i tevhidi arzediyor ve tekrarlıyordu. Nihayet Ebû Talib son sözünde onlara Abdulmuttalib'in dini üzerine olduğunu söyledi, "lâ ilahe illallah" demekten kaçındı. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Vallahi senin için istiğfar etmek bana yasaklanmadığı sürece, senin affedilmeni dileyeceğim." Bundan dolayı Yüce Allah şu âyetleri indirdi:[284][284]

---

[281][281] Ebu Hayyân, el-Bahr, 5/88
[282][282] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/538.
[283][283] İbnu'l-Cevzî, Zâdü'l-mesîr, 3/504; Taberî, XI/27, 1987 Baskısı, Âyet: 9/111
[284][284] Müslim, İmân, 39.

Müşriklere af dilemek ne peygambere yaraşır, ne de inananlara[285][285] Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin...[286][286] [287][287]

## Âyetlerin Tefsiri

**111.** Allah, mü'minlerin mallarını ve canlarım cennet karşılığında satın aldı. Bu, mücâhidlere verilecek ecri, en beliğ ve açık bir şekilde ifade eden bir temsildir. Yüce Allah onların, kendi uğrunda mallarını ve canlarını harcamalarına karşılık onlara cenneti vermesini, alış-veriş yaptı ve onlarm lehine fazla fiat verdi.[288][288] Allah'ın cömertliğine bakın ki, canlan o yarattı, mallan rızık olarak o verdi, sonra onları mü'minlere hibe etti. Sonra da mü'minlerden bu yüksek fiatla onları satın aldı. Şüphesiz bu kârlı bir ahş-veriştir. Bazıları şöyle der: Şu alış-veriş sana yeter: Satıcı mü'min, satın alan izzet sahibi Allah, satılan şeyin karşılığı Cennet, vesikası semavî kitaplar, aracı ise Muhammed (s.a.v.)'dir. Onlar Allah'ın dinini kuvvetlendirmek ve kelimesini yüceltmek için cihat ederler. Onlar her iki halde, yani düşmanları öldürmek suretiyle zafer elde etmek veya savaş meydanında Ölerek şehit olmak üzere cihat ederler. Allah bunu onlara kesin olarak vadetmiştir. Bu Tevrat, İncil ve Kur'an gibi mukaddes kitaplarda yazılı bir vaaddir. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır? Bu soru inkâr ifade eder. "Yoktur" demektir. Yani, Allah'tan daha iyi sözünü yerine getiren hiç kimse yoktur. Zemahşerî şöyle der: Çünkü, sözünden dönmek çirkin bir şeydir. Şerefli insanlar bunu yapmaz. O halde kendisinden çirkin bir şeyin sâdır olması caiz olmayan Allah, nasıl sözünden döner. Cihada bundan daha güzel ve daha müessir bir teşvik göremezsin.[289][289] Bu kârlı alış-verişten dolayı sevinin ve bununla son derece mutlu olun. İşte büyük kazanç budur. Bundan daha büyük kazanç yoktur. [290][290]

**112.** Bu, müstakil bir cümledir, yukarı ile ilgisi yoktur. Zeccâc şöyle der: Bu, haberi mahzûf bir mübtedadır. Yani, tevbe eden âbidler, cihat etmeseler bile cennetliktir. Nitekim ayet-i kerimede, Allah hepsine de en güzel olanı vadetmiştir.[291][291] buyurulmuştur. Yani, masiyetlerden tevbe edenler, ihlasla ibadet edenler, bolluk ve darlık hallerinde Allah'a hamd edenler, yeryüzünde cihat veya ilim öğrenmek için dolaşanlar bu kelime ibret ve öğüt almak için şehir ve ıssız yerlerde gezmek mânâsına gelen seyahat kökündendir,[292][292] namaz kılanlar, Allah'a çağıranlar, yani insanları hidayete ve doğru yola çağıran, onları fesattan ve kötülükten nehyedenler, Allah'ın emirlerini yapmaya devam

---

[285][285] Tevbe sûresi, 9/113
[286][286] Kasas sûresi, 28/56
[287][287] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/538-539.
[288][288] Taberî, 11/35; Râzi, 16/199
[289][289] Keşşaf, 2/314
[290][290] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/539.
[291][291] Hadîd suresi, 57/10.
[292][292] Bazıları Kelimesini oruç tutanlar diye tefsir etmiştir. Atâ şöyle der; onlar gazilerdir. Ibn Zeyd de onlar Muhacirlerdir, der. Bizim tefsirimiz Fahri Râzî'nin tercih ettiği görüştür. Âyeı-i kerimenin tefsirine uygun olan da budur. Yeryüzünde dolaşın, Tevbe, 9/2 âyeti buna delildir. Allah daha iyi bilir.

edenler, O'nıın helal ve haram kıldığı şeyleri yerine getirenler, Taberî şöyle der: Yani Allah'ın farz kıldığı şeyleri eda edenler, onun emrini ve nehyini yerine getirenler;[293][293] İşte bütün bunlar cennetliktir, Mü'minlere naim cennetlerini müjdele, burada müjdelenen nimetin hazfedilmiş olması, onun smırlandırılamayacağma, bilakis mü'minler için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve hiçbir beşerin aklına gelmeyen nimetleri olduğuna bir işarettir.[294][294]

**113.** Müşrikler İçin Allah'tan af dilemek ne Peygambere yaraşır, ne de mü'minler için doğru olur, isterse müşrikler onların akrabaları olsun Onlar kâfir olarak öldükleri için cehennemlik oldukları mü'minlere bildirildikten sonra bu onlara yaraşmaz. Âyet Ebu Tâlib hakkında inmiştir.[295][295]

**114.** Bu âyet, İbrahim (a.s)'in babası Âzer için af dilemeye sevkeden sebebi açıklar. Yani, İbrahim af dilemeye sadece, daha önce, senin için Rabbinden af dileyeceğim" şeklinde verdiği sözünden dolayı teşebbüs etti. Bu va'd, babasının şirk üzerinde ısrarı tahakkuk etmeden önceydi. Tbrahim babasının inkarda ısrarlı olduğunu ve buna devam ettiğini görünce, onun için af dilemek bir tarafa, babasından tamamen uzaklaştı. Bundan sonra Yüce Allah, Hz. İbrahim'i babası için af dilemeye sevkeden sebebin, onun babasına karşı merhameti ve sabrı olduğunu açıklıyarak şöyle buyurdu, İbrahim, aşırı merhamet ve yumuşak kalpliliğinden dolayı çok yalvarıp yakarandır.
Kendisine yapıJan eziyetlere karşı çok sabırlıdır. Bunun içindir ki, babası onu Eğer vazgeçmezsen, andolsun seni taşlarım[296][296] sözüyle tehdit etmesine rağmen ona karış sabırlı davrandı. Bu hususta başkalarının İbrahim'i örnek alması doğru değildir. Ebu Hayyan şöyle der: İbrahim'in babası İçin af dilemiş olması, bu hususta başkalarının da onun gibi yapmasının uygun olduğu vehmini vermemesi için Yüce Allah, ibrahim'in babası için af dilemesinin sebebini açıkladı. Bu sebep de, onun daha önce babasına verdiği sözdür. Zira babasının iman edeceğini ümit ediyordu. Vahiy yoluyla, babasının Allah'ın düşmanı olduğunu ve onun kâfir olarak öleceğini anlayıp da ümidi kesilince ondan uzaklaştı ve af dilemeye son verdi.[297][297]

**115.** Bu âyet müşrikler için af dilemiş olan ve bundan dolayı başlarına birşey geleceğinden korkan müslümanlardan bir topluluk hakkında indi. Ayet, korkmuş olan bu müslumanların gönlünü yatıştırmak için nazil olmuştur.[298][298] Yani, Allah bir topluluğa iman nasip ettikten sonra, dalâlete düşürerek helak etmez, Onlara, sakınmaları gereken şeyi açıklamadıkça bunu yapmaz. Yasakladıktan

---

[293][293] Taberî, 11/39
[294][294] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/539-540.
[295][295] Nüzül sebebi bölümüne bakınız.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/540.
[296][296] Meryem sûresi, 19/46
[297][297] el-Bahr, 5/105
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/540-541.
[298][298] tbnu'l-Cüzey, et-Teshîl, 2/86

sonra da muhalefet ederlerse o zaman cezaya hak kazanırlar. Allah, herşeyi bilendir. Kimin hidayete kimin de saptırılmaya müstehak olduğu onun bildiği şeylerdendir. [299][299]

**116.** Göklerin ve yerin mülkü ve idaresi yalnız Allah'a aittir. Oralarda bulunan her şey onun kullan ve mülkleridir. Onların hayatı ve ölümü sadece onun elindedir, Ey insanlar! Allah'tan başka sizin sığınacağınız veya dayanacağınız hiç kimseniz yoktur. Âlûsî şöyle der: Yüce Allah akraba da olsa müşrikler için istiğfar etmeyi yasaklayıp bu yasaklama emri de onlardan uzaklaşmayı gerektirince, kendisinin, bütün varlıkların sahibi, işlerinin mütevellisi ve herşeye galip olduğunu onlara açıkladı. Onlara Allah'tan başka hiç kimseden bir dostluk ve yardım gelmeyeceğini bildirdi ki, kendisinden başka herşeyden uzaklaşmış olarak ve sadece kendisine yönelerek tamamen ona dönsünler.[300][300]

**117.** Allah peygamberin, münafıklara gazadan geri kalmalarına izin vermesinden dolayı ettiği tevbesini kabul etti. Tebük gazasında Muhacirler ve Ensardan sadır olan bazı hatalardan dolayı, onların da ettiği tevbeyi kabul etti. Zira onların bazıları gazây; çıkmada ağır davrandı, diğer bazıları da katılmadılar. Bundan maksat, Tebük gazasına katılmayan, sonra da tevbe edip Allah'a sığman mü'minlerir tevbesini kabul ettiğini bildirmektir. Allah onların tevbelerinde samimi olduklarım bildi ve tevbelerini kabul etti. Peygamber ve arkadaşlarının yaralı gönüllerini sarmak, onların şanını yüceltmek ve tevbeye teşvik etmek için, önce Rasulullah (s.a.v.) ve ileri gelen arkadaşlarının tevbelerini kabul ettiğini haber verdi. Aynı zamanda, tevbe ve istiğfara muhtaç olmayan hiçbir mü'minin bulunmadığını, hattâ Peygamber (s.a.v.), Muhacirler ve Ensarın dahi tevbeye muhtaç olduklarım gösterdi.[301][301] O mü'minler Tebük gazasında zor bir zamanda sıcağın şiddetli, azığın az ve sıkıntının çok olduğu bir vakitte Peygambere (s.a.v.) uydular. Taberî, Hz. Ömer (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet eder: Rasulullah (s.a.v.) ile birlikte çok şiddetli bir sıcakta Tebük'e çıktık. Bir yerde konakladık. Orada çok susadık. O derece susadık ki, boyunlarımızın kopacağını zannettik. Hattâ kişi deveyi kesiyor, sidiğini süzüp içiyordu. Ebubekir (r.a.) şöyle dedi: "Şüphesiz Allah seni hayır dua etmeye alıştırdı. Bizim için dua et" Rasulullah (s.a.v.): "Bunu istiyor musun?" dedi. Ebubekir: "Evet" dedi. Bunun üzerine Rasulullah ellerini kaldırdı. Yağmur yağıp da Ashab su kaplarını dolduruncaya kadar bir daha indirmedi. Biz seyretmeye başladık, yağmurun askerden öteye geçtiğini görmedik.[302][302] Çektikleri meşakkat ve sıkıntıdan dolayı nerdeyse bazılarının kalbi haktan uzaklaşıp şüpheye düştükten sonra Peygambere (s.a.v.) tâbi oldular Sonra Allah onları hak üzerinde sebat etmeye muvaffak kıldı ve pişman oldukları için tevbelerini kabul etti. Şüphesiz

---

[299][299] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/541.
[300][300] Rûhu'l-mcânt, 11/39
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/541.
[301][301] Keşşaf, 2/316
[302][302] Taberî 11/55

Allah mü'minlere çok lütufkâr ve merhametlidir. [303][303]

**118.** Aynı şekilde, gazadan geri kalan üç kişinin tevbesini de kabul etti. Bunlar Ka'b, Hilâl ve Mürare'dir.[304][304]
Yeryüzü genişliğine rağmen onlara dar gelmişti. çektikleri üzüntü ve kederden dolayı canlan sıkıldıkça sıkıldı.
Öyle sıkıldılar ki, ruhları ne bir sevinç ne de bir ünsiyet duydular. Bunun sebebi şu idi: Rasulullah (s.a.v.) Ashabın onlarla ilişkilerini kesmelerini emretti. Öyle ki, onlardan birisi en yakın akrabasına selâm verdiğinde, akrabası onun selâmını almıyordu. Kadınları ve aile fertleri onlardan uzaklaştı ve Allah tevbelerini kabul edinceye kadar onlarla ilgilenmediler. Allah'a dönmek ve ona sığınmaktan başka, kendileri için Allah'tan ve azabından sığınacakları bir sığınak olmadığını kesin olarak anladılar, Sonra Allah onların tevbesini kabul edip onlara acıdı ki, tevbeleri üzerinde dosdoğru devam etsinler Suçlar ne kadar çok ve büyük olsa da Allah tevbeyi çok kabul eden ve kullarına, engin rahmetiyle lütfedendir. [305][305]

**119.** Ey iman edenler Bütün söz ve davranışlarınızda Allah'tan korkunuz Dinde niyet, söz ve amel bakımından samimi ve ihlaslı olan kimselerle beraber olunuz. [306][306]

**120.** Bu âyet Tebük gazasından geri kalanlar için bir azarlamadır. Yani, Medine halkının ve çevresindeki çöl sâkinlerinin Peygamberle (s.a.v.) birlikte savaşa çıkmaktan geri kalmaları doğru olmaz. Kötü şeyleri kendileri için hoş görmeyip Peygamber (s.a.v.) için hoş görmek suretiyle, kendi nefislerini ondan üstün tutmaları doğru olmaz. Bilakis onun uğrunda canlarını feda etmeleri ve onunla birlikte, katlandığı sıkıntı ve belâlara katlanmaları gerekir. Zemahşerî şöyle der: Ashâb-ı Kirâm'a zorlukta ve darlıkta Peygamberle (s.a.v.) birlikte olmaları ve Peygamberin katlanmış olduğun sıkıntılara onların da katlanmaları emredildi. Bunu da Peygamberin (s.a.v.) canını cömertçe feda ettiği bir yerde kendilerini korumakla değil, onun Allah katında en şerefli ve en değerli kimse olduğunu bilerek yapmaları emrolundu. Bu beliğ bir yasaklama ve Peygambere (s.a.v.) tâbi olmaya teşviktir.[307][307] Bu savaştan geri kalmayı yasaklamanın sebebi şudur: Cihat yolunda Onların başına gelen her susuzluk, yorgunluk ve açlık için Allah katında sevapları vardır. Onların kendi ayakları veya atlarının tırnaklarıyle düşman yurtlarından herhangi bir yeri çiğnemeleri, bu kâfirleri kızdırır, ve az olsun, çok olsun çldürmek, esir etmek veya hezimete uğratmak suretiyle düşmanlarına herhangi bir zarar vermeleri Allah katında onlar için bir sevap ve yaklaşma vesilesi olur. Allah güzel amel işleyen kimsenin ecrini zayi

---

[303][303] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/541-542.
[304][304] Taberî, ll/58;Buhârî
[305][305] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/542.
[306][306] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/542-543.
[307][307] Keşşaf, 2/321

etmez. [308]

**121.** Onların küçük-büyük yaptıkları her harcama, ki İbn Abbas, "bir hunna veya daha fazlası olabilir" demiştir, Gidiş olsun dönüş olsun, cihad için yürürken geçtikleri her yer karşılığında onlar için sevap yazılır. Allah onların her ameline karşılık, yaptıkları amellerin en güzelinin karşılığı kadar sevap vermek için cihadı emretti. Âlûsî der ki: Bu, şu demektir: Onların amellerinin güzel sevabı olduğu gibi en güzel sevabı da vardır.
Yüce Allah onlar için en güzel olanını tercih etti.[309]

**122.** Şehirleri boş bırakacak şekilde bütün mü'minlerin savaşa çıkmaları[310] doğru değildir. İbn Abbas'tan rivayet olunduğuna göre Yüce Allah, Tebük gazasından geri kalanlar hakkında şiddetli âyetler indirince müslümanlar: "Artık bizden hiçbir kimse herhangi bir ordudan veya seriyyeden asla geri kalmaz" dediler. Rasulullah (s.a.v.) Medine'ye gelip de kâfirler üzerine seriyyeler gönderince bütün müslümanlar gazaya çıktı ve Rasulullah (s.a.v.)'ı Medine'de yalnız bıraktılar. Bunun üzerine bu âyet indi.[311] Herkesin savaşa çıkması mümkün olmadığına ve bunda bir yarar da bulunmadığına göre, her büyük topluluktan az bir grup çıkarak ilim yolunda meşakkate katlanıp ilim adamı olmalılar. Kavimleri savaştan yanlarına döndüklerinde onları irşâd etsinler ve kötülüklerden sakındırsınlar. Umulur ki, onlar da emirlerine sarılmak ve yasaklarından kaçınmak suretiyle Allah'ın azabından korkmuş olurlar. Âlûsî şöyle der: Âyetin zahirine bakarsak sakındırırlar" yerine öğretirler" ve sakınırlar yerine öğrenirler denilmesi gerekirdi. Fakat nazmı celilde bu şekilde tercih edilmesi, öğretmenin gayesinin irşâd ve uyarı, öğrencinin gayesinin de şişme ve kibirlenme değil, Allah korkusu melekesi kazanmak olduğuna işaret içindir.[312]

**123.** Ey iman edenler! Kâfirlerden size yakın olanlar ile savaşın ve çevrenizi müşriklerden temizleyin de ondan sonra başkalarına gidin. Bundan maksat, müminlere en doğru ve en faydalı yolu göstermektir. Bu da en yakından başlayıp derece derece en uzağa gitmektir. O kafirler sizde, kendilerine karşı bir şiddet bulmalılar. Bilin ki, kim Allah'tan korkarsa, Allah yardım ve zaferi ile onunla beraberdir. [313]

**124.** Kur'an sûrelerinden herhangi bir sûre indirildiğinde O münafıklardan bazıları alay ederek şöyle der: "Bu âyet hanginizin imanını artırdı?" Bunu, Kur'an'ı hafife alarak söylerler. Sanki onlar şöyle diyorlar: "Bunda beğenilecek

---

[308] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/543.
[309] Rühu'l-meânî, 11/47
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/543.
[310] Bir görüşe göre maksat, ilim öğrenmeye çıkmalarıdır.
[311] Râzî, 16/225
[312] Rûhu'l-meânî, 11/48
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/543-544
[313] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/544.

ne var? Bu hususta hangi delil var?" Bunlara cevaben Yüce Allah şöyle buyurur: Müminlere gelince, o sûre onların imanlarını artırır. Çünkü her indikçe onların delilleri ve burhanları da yenilenir Onlar bu sûrenin inmesine sevinirler. Çünkü Kur'an'dan her ne zaman bir şey i-nerse onların imanları artar. [314][314]

**125.** Allah'ın dini hususunda kalplerin de şüphe ve nifak bulunan münafıklara gelince, bu inen sûre onların nifak üstüne nifaklarını, inkar üstüne inkarlarım artırır. Böylece daha önce içinde bulundukları pislik ve sapıklıktan daha fazla pislik ve sapıklıkları artar. Onlar kâfir olarak ölürler. [315][315]

**126.** Soru edatı olan baştaki hemze inkar ve kınama ifade eder. Yani o münafıkları haklarında vahy inerek bir veya iki defa sırları ortaya çıkarılıp rezil edildiklerini görmüyorlar mı? Sonra da, ne içinde bulundukları nifaktan dönüyorlar, ne de ibret alıyorlar. [316][316]

**127.** Münafıklar Peygamberin meclisinde iken Kur'an'dan, içinde kendilerinin ayıplandığı bir sûre indirildiğinde, "müslümanlardan biri sizi görüyor mu, bakın da gidelim" diye birbirlerine bakarlar. "Biz, o bizim sırlarımızı açığa vurup dururken, onu dinlemeye tahammül edemeyiz." derler sonra kalkıp giderler. Bu, bir dua cümlesidir. Yani, Allah onlara hidayet ve iman nasip etmesin, Çünkü onlar hakkı anlamıyor ve düşünmüyorlar. Onlar gafil ahmaklardır. [317][317]

**128.** Ey kavim! Size kendi ırkınızdan Arap, Kureyşli, kadri yüce bir peygamber geldi. Allah'ın risâletini size tebliğ ediyor. Sizin meşakkat çekmeniz ve zorluklara katlanmanız ona ağır gelir. Sizin hidayete ermenizi çok ister. Mü'minlere şefkatli ve günahkarlara merhametlidir. Onlara karşı şefkat ve merhameti fazladır. İbn Abbas şöyle der: Yüce Allah, Peygamberi (s.a.v.) kendi sıfatlarından iki sıfatla niteledi.[318][318]

**129.** Ey Muhammedi Eğer onlar sana imandan yüzçeviririlerse, de ki: "Rabbim bana yeter, Ondan başka mabud yoktur. Sadece ona güvenirim. Ondan başka hiç kimseden ne korkarım, ne de bir şey beklerim. O, eşyanın en büyüğü olar ve her şeyi kuşatan Arş'm Rabbidir. Arş'ın ne kadar büyük olduğunu "Allah'tan başka kimse bilmez." [319][319]

## Edebî Sanatlar

**1.** Allah satın aldı." Bu bir istiare-i tebaiyyedir. Müminlerin, canlarını ve

---

[314][314] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/544.
[315][315] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/544.
[316][316] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/544-545.
[317][317] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/545.
[318][318] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-mesîr, 3/521
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/545.
[319][319] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 2/545.

mallarını feda etmeleri ve buna karşılık olarak onlar: cennetin verilmesi alış-verişe benzetildi.
**2.** Öldürürler ve öldürülürler" Bu iki kelime, şekil bakımından birbirinden farklı olduğu için burada cinas-i nakıs vardır. Bu d; edebî sanatlardandır.
**3.** Rüku ve secde edenler", yani namaz kılanlar. Bu rada mecâz-ı mürsel vardır. Zikr-i cüz, irade-i küll kabilindendir. Şerefle rinden dolayı burada rüku ve secde özellikle zikredilmişlerdir. (Kulun, Rab bine en yakın olduğu ân secdedeki ândır.[320][320]
**4.** Mü'minleri müjdele." Mü'minlerin, önemlerine ve şereflerine binâen, burada zamir yerine zahir isim getirilmiştir.
**5.** Verdiği söz." Bu iki kelime arasında cinâs-ı istika vardır.

---

[320][320] Şerif Râdî, Telhîsu'l-beyân, 152

# YUNUS SURESİ

Mekke'de inmiştir. 109 âyettir.

## Sureyi Takdim

Yûnus sûresi; Allah'a, kitaplara, peygamberlere, öldükten sonra dirilmeye ve cezaya inanma gibi temel İslâmî inançlara ağırlık veren Mckkî sûrelerdendir. Bu sûre semavî kitaplara, özellikle indirilmiş kitapların sonuncusu ve asırlarca ebedî mucize olan Kur'an-ı Kerim'e İman etmeye yöneltmek özelliğiyle temayüz eder.
Bu mübarek sûre başlangıçla Rasul'den ve risaletten bahseder. Peygamber göndermenin, öncekiler hakkında da, sonrakiler hakkında da Allah'ın bir sünneti olduğunu, Allah'ın, peygamber göndermediği hiçbir ümmet bulunmadığını, peygamberlerin sonuncusunun gönderilmesinde müşrikleri hayrete düşürecek bir sebeb bulunmadığını açıklar. Şöyle buyurur: İçlerinden bir adama, "İnsanları uyar"... diye vahyelmemiz insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu?[1][1] Sonra âyetleri, "ilahlık" ve kulluğun hakikatini ve yaratanla yaratılan arasındaki bağın esasını açıklayan âyetler takip eder. Bu âyetler insanlara, kendisine ibadet etmeleri ve kendilerini ona teslim etmeleri gereken'gerçek Rablerini tanıtır. O yegane yaratıcı ve nzık vericidir. Dirilten ve öldüren odur. Tedbir alandır, hikmet sahibidir. Ondan başka herşey boştur, Şüphesiz sizin Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan Allah'tır.[2][2]
Bu sûre müşriklerin Kur'an ve risâlet karşısındaki tutumlarını ele alır, Kur'an'ın, ümmî peygamberin doğruluğuna delâlet eden ebedî bir mucize olduğunu ve biricik mucize olduğuna dair delilini bizzat bünyesinde taşıdığını bildirir.
Şöyle ki: Kendinin benzeri bir sûreyi getirmeleri hususunda müşriklere meydan okudu da onlar fesahat direkleri ve beyân komutanları olmalarına rağmen onun benzerini getirmekten âciz kaldılar." Yoksa onu uydurdu mu diyorlar? De ki: "Eğer sizler doğru iseniz. Allah'tan başka gücünüzün yettiklerini çağırın da onun benzeri bir sûre gelirsin.[3][3]
Sûre insanlara gerçek ilâhın sıfatlarını tanıtmaya başlar. Bunu, Allah'ın kudret ve rahmetinin hikmetle dolu tedbirlere delâlet eden eserleriyle yapar. Keza bunu görülen âlemdeki engin kudret eserlerini açıklayarak yapar. Bu eserler Allah'ın azamletini, kudretini ve gücünü gösteren en açık delillerdir." De ki, "Size gökten ve yerden kim rızık veriyor? Ya da kulaklara ve gözlere kim sahip bulunuyor?[4][4] İşte bu, sûrenin esasını teşkil eden büyük meseledir. Ki o da, Yüce Allah'ın birliğine iman konusudur. Sûre bu konuyu, çeşitli aklî ve naklî delillerle sunmuştur.Bu sûre, bazı peygamberlerin kıssalarından bahseder. Nuh (a.s.)'ın kavmi ile arasında geçen kıssayı, Hz. Musa (a.s.) ile zorba Firavun arasındaki kıssayı ve bu sûreye adı verilen Allah'ın peygamberi Yûnus (a.s.) ile

---

[1][1] Yûnus sûresi, 10/2
[2][2] Yûnus sûresi, 10/3
[3][3] Yûnus sûresi, 10/38
[4][4] Yûnus sûresi, 10/31

kavmi arasındaki kıssayı anlatır. Bütün bu kıssalar, Allah'ın zâlimleri helak etme ve mü'minlere yardım etme hususundaki kevnî sünnetini açıklamak için anlatılır. Bu mübarek sûre Rasulullah (s.a.v.)'a, Allah'ın şeriatına sarılmasını ve onun yolunda karşılaşacağı eziyetlere sabretmesini emreden âyetle sona erer. Sen, sana vahyolunana uy. Allah hükmedinceye kadar sabret. O, hükmedenlerin en hayırlısıdır.[5][5]

## Sûrenin İsimlendirilmesi

Bu sûre, içinde Yûnus (a.s.)'m kıssası geçtiği ve onun kavminden azabın kaldırılması hususunda bu kıssanın ihtiva ettiği ibret ve öğütler anlatıldığı için bu sûreye "Yunus Sûresi" adı verildi. Kavmi kendilerine neredeyse belâ ve azap gelmek üzere iken iman edince onlardan azap kaldırılmıştı. İşte bu, Allah'ın, tevbe ve imanlarında samimi oldukları için Yûnus (a.s.)'un kavmine has kıldığı özelliklerdendir. [6][6]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** Elif,Lâm,Râ. İşte bunlar muhkem Kitâb'ın âyetleridir.
**2.** İçlerinden bir adama, "İnsanları uyar ve iman edenlere, Rableri katında onlar için yüksek bir doğruluk makamı olduğunu müjdele" diye vahyetmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu ki, o kâfirler, "Bu elbette apaçık bir sihirbazdır" dediler?
**3.** Şüphesiz ki si/in Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da işleri yerli yerince idare ederek Arş'ı istiva edendir. Onun izni olmadan hiçbir kimse şefaatçi olamaz. İşte O, Rabbiniz Allah'tır. O halde O'na kulluk edin. Hâlâ düşünmüyor musunuz!?
**4.** Hepinizin dönüşü ancak O'nadır. Allah bunu size bir gerçek olarak bildirdi. Çünkü O, halkı önce yaratır, sonra da iman edip iyi İşler yapanlara adaletle mükâfat vermek için geri çevirir. Kâfir olanlara ge-Hnce, inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü onlar için kaynar sudan bir içki ve acıklı bir azap vardır.
**5.** Güneşi ışıklı, ayı da parlak kılan, yılların sayışım ve hesabı bilineniz için ona birtakım menziller takdir eden O'dur. Allah bunları, ancak bir gerçeğe binâen yaratmıştır. O, bilen bir kavme âyetlerini açıklamaktadır.
**6.** Gece ve günüdüzün değişmesinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde, sakınan bir kavim için elbette nice deliller vardır!
**7,8.** Huzurumuza çıkacaklarını beklemeyenler, dünya hayatına razı olup onunla rahat bulanlar ve âyetlerimizden gafil olanlar yok mu, işte onların, kazanmakta oldukları yüzünden varcakları yer, ateştir!
**9.** İman edip güzel işler yapanlarlara gelince, imanları sebebiyle Rableri onları

---

[5][5] Yuus suresi 10/109.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/9-10.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/10.

nimet dolu cennetlerde, alt yanından ırmaklar akan saraylara erdirir.
**10.** Onların oradaki duası da, şudur: "Hamd; âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur."
**11.** Eğer Allah, insanlara, hayrı çarçabuk istedikleri gibi, şerri de acele verseydi, elbette onların ecelleri bitirilmiş olurdu. Fakat biz, bize kavuşmayı beklemeyenleri azgınlıkları içinde bocalar bir halde bırakırız.
**12.** İnsana bir zarar geldiği zaman, yan yatarak, oturarak veya ayakta durarak bize duâ eder; fakat biz ondan sıkınıtısını kaldırınca, sanki kendisine dokunan bir sıkıntıdan ötürü bize duâ etmemiş gibi çekip gider. İşte böylece haddi aşanlara yapmakta oldukları şeyler süslü gösterildi.
**13.** Andolsun ki sizden önce, peygamberleri kendilerine mucizeler getirdiği halde, zulmettiklerinden dolayı nice milletleri helak ettik, zaten onlar iman edecek değillerdi. İşte biz suçlu kavimleri böyle cezalandırırız.
**14.** Sonra da, nasıl davranacağınızı görmemiz için onların ardından sizi yeryüzünde halifeler kıldık.
**15.** Onlara âyetlerimiz; açık açık okunduğu zaman, bize kavuşmayı beklemeyenler, "Ya bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir!" dediler. De ki: "Onu kendiliğimden getirmem benim için olacak şey değildir. Ben, bana vahyolunandan başkasına uymam. Çünkü Rabbime isyan edersem elbette büyük günün azabından korkarım".
**16.** De ki: "Eğer Allah dileseydi onu size okumazdım, Allah da onu size bildirmezdi. Ben bundan önce bir Ömür boyu içinizde durmuştum. Hâlâ akıl erdire-miyor musunuz?"
**17.** Öyleyse kim Allah'a karşı yalan uydurandan, veya onun âyetlerini yalanlayandan daha zâlimdir? Bilesiniz ki suçlular asla onmazlar!
**18.** Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar ve, "Bunlar, Allah katında bizim şefaatçılarımızdır" diyorlar. De ki: "Siz Allah'a göklerde ve yerde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Hâşâ! O, onların ortak koştukları her şeyden uzak ve yücedir."
**19.** İnsanlar sâdece bir tek ümmetti, sonradan ayrılığa düştüler. Eğer Rabbinden bir söz geçmemiş olsaydı, ayrılığa düştükleri konuda hemen aralarında hüküm verilirdi.
**20.** "Ona Rabbinden bir mucize inidirilse ya!" diyorlar. De ki: "Gayb ancak Allah'ındır. Bekleyin, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim".

## Kelimelerin İzahı

Kademe sıdk, doğruluk makamı. Leys şöyle der: Kadem, "önce olan" demektir. Zu'r-Rumme şöyle der:
Sen, Züâbe soyundan bir kişisin. Onların bilinen bir makamı ve övünme vesileleri[7][7] vardır. Ebû Ubeyde şöyle der: Hayırda ve serde öncülük eden herkes kadem'dir. Ahfeş şöyle der: Bu, ihlasta öncülük eden demektir.

[7][7] Râzi, Tefsir-i Kebir, 17/7

Düzenliyor. Tedbir, hikmete göre takdir edip yaratmak.
Kist, adalet demektir.
Hamım, kaynayacak dereceye varıncaya kadar ateşte ısıtılmış sıcak su.
Açıklıyor. Tafsîl, açıklamak ve izah etmek demektir.
Me'vâhum, onların makamları, varacakları yer.
Tuğyanınım, taşkınlıkları. Tuğyan; yükseklik, irtifa manasınadır.
Şaşkın şaşkın dolaşırlar.
Halâif, nin çoğuludur. Halîfe, işlerini yapmak üzere başkasının yerine geçendir. [8][8]

**Nüzul Sebebi**

İbn Abbas şöyle der: Yüce Allah Hz. Muhammed (s.a.v.)'i gönderince kâfirler onu inkâr ettiler ve şöyle dediler: Allah, bir beşeri peygamber göndermekten yücedir. Allah, Ebû Tâlib'in yetiminden başka peygamber gönderecek birini bulamadı mı? Bunun üzerine Yüce Allah İçlerinden bir adama, "İnsanları uyar...." diye vahyetmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu?" âyetini indirdi.[9][9]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Bu harfler, bu beliğ ve muciz kelamın, sizin kelamınızın meydana geldiği harflerin cinsinden oluştuğuna bir işarettir. İşte Kur'an-ı Kerim'in âyetleri bunlardan ve benzeri harflerden oluşmaktadır. Bu âyetler, onların ellerinde dolaştığı halde Kur'an'ın bir tek âyetinin benzerini getiremiyorlar.[10][10] Bunlar apaçık ve sağlam Kur'an'ın âyetleridir. Ona herhangi bir şüphe giremez, herhangi bir yalan ve çelişki arız olamaz. [11][11]

**2.** Kendilerinden birisi olan Muhammed (s.a.v.)'e vahyetmemiz, Mekkelilerin tuhafına mı gitti? Buradaki hemze inkâr içindir. Yani, bunda şaşılacak bir şey yok. Bu, Allah'ın geçmiş ümmetlere de uyguladığı kanunudur. Allah, ümmetlerine kendi risaletini tebliğ etmeleri için peygamberlerine vahyeder. Kâfîrlerleri cehennem azabı ile korkut diye biz ona vahyettik. Mü'minlerin önceden gönderdikleri salih amellerden dolayı rableri katında yüksek makamları vardır, Peygamberin (s.a.v.) doğruluğunun açıklığına ve Kur'an'ın i'cazina rağmen müşrikler: "Muhammed apaçık bir sihirbaz, iddia ettiği hususta da yalancıdır" dediler. Beyzâvî şöyle der : Bu, müşriklerin Peygamberden (s.a.v.) harikulade ve onları, karşı koymaktan âciz bırakan şeyler gördüklerini itiraf ettiklerini gösterir. Bu, Peygamber (s.a.v.)'in getirdiklerinin insan gücünün

---

[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/15.
[9][9] Kurtubî. 8/306
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/16.
[10][10] Geniş bilgi için Bakara sûresinin evvelinde yazdıklarımıza bakınız.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/16.

dışında olduğunun farkına varmadan yapılan itiraftır.[12][12]

**3.** Şüphesiz sizin Rabbiniz ve sadece kendisine ibadet etmeniz gereken, işlerinizin yegâne sahibi, kâinatı, dünya günlerinden altı gün kadar bir zaman içerisinde yaratan Allah'tır. Eğer o isteseydi, kainatı bir anda yaratırdı. Fakat o kullarına işlerinde aceleci olmamayı ve devamlı olmayı öğretmek istedi. Sonra Allah, keyfiyetini bilemediğimiz, herhgangi bir şeye benzete-mediğimiz ve sıfatlarını da reddedemediğimiz, azametine uygun bir şekilde Arş'ı istiva etti. İbn Kesir şöyle der: Bu makamda Selef-i salihinin yolunu tutarız. Onların yolu da Allah'ın sıfatlarını, benzetme ve reddetme olmaksızın geldiği gibi devam ettirmektir. Allah'ı bir şeye benzetmek isteyenlerin zihinlerine gelen şeylerden Allah uzaktır. Çünkü Allah'ın mahlûkatmdan hiçbir şey kendisine benzemez. Kim Allah'ın sıfatlarını açık âyetlerde ve sahih hadislerde geldiği gibi, şanına yakışır bir şekilde kabul ederse doğru yola girmiş olur.[13][13] Ebussuûd şöyle der: Arş, diğer cisimleri kuşatan bir cisimdir. Yüksekliğinden dolayı veya Melik'in tahtına benzetil-diği için bu isim verilmiştir. Arş üzerine istiva, Yüce Allah'ın keyfiyetsiz bir sıfatıdır.[14][14] Mahrukatın işlerini hikmet ve maslahatın gerektir-diği şekilde yönetir. İbn Abbas şöyle der: Mahlukatın işlerini yönetirken hiçbir kimse onu bundan alıkoyamaz, Kıyamet gününde onun katında hiçbir şefaatçi, onun izni olmadan şefaat edemez. Bu âyet müşriklerin, putlarını kendilerine şefaat edeceğine dair iddialarını reddeder. İşte şanı yüce olan bu Allah, sizin Rabbiniz ve yaratanmızdır, ondan başka hiçbir Rab yoktur. O halde sadece ona ibadet edin. Hâlâ öğüt ve ibret almıyor musunuz? Siz onun yegâne yaratıcı olduğunu biliyorsunuz, sonra yine onunla birlikte başkalarına ibadet ediyorsunuz. [15][15]

**4.** Ey insanlar! Kıyamet günü hepinizin dönüşü yalnız Rabbinizedir. Bu, Allah'ın değişmeyen bir va'didir. Bu âyet öldükten sonda dirilmeyi inkâr edenleri reddeder. Onlar şöyle der: Hayat ancak, bu dünyada yaşadığımızdır. Burada yaşarız, burada ölürüz. Bizi ancak zaman yok eder.[16][16] Şüphesiz Allah ilk yarattığı gibi, öldükten sonra da tekrar diriltir Allah mü'minlere adaletle muamele etmek ve onların mükâfaatlarını eksiksiz vermek için onları tekrar diriltecek. Allah'ı inkâr edip peygamberlerini yalanlayanlara gelince onlar için cehennemde son derece sıcak kaynar sudan içecek şeyler vardır, İnkârları ve Allah'a ortak koşmaları sebebiyle onlar İçin elem verici bir azap vardır. Beyzâvî şöyle der: Ayet, önceki âyetlerde açıklanan şeylerin sebebini gösterir mâhiyettedir. Çünkü yaratmak ve tekrar diriltmekten maksad, mükelleflere amellerinin karşılığını vermek olduğu için, çaresiz hepinizin dönüşü Allah'a

---

[12][12] Beyzâvî, 235
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/16.
[13][13] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/25. Konu hakkında geniş bilgi İçin bakınız, Safvetu't-Tefâsîr 2.cilt A'raf sûresi'niı 54. âyetinin tefsiri.
[14][14] Ebussuûd, 2/307
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/16-17.
[16][16] Câsiye sûresi, 45/24

olacaktır.[17][17]

**5.** Bu âyet Allah'ın kudretinin ve birliğinin delillerine dikkat çekmektedir. Yani, Yüce Allah kudretiyle güneşi parlak bir kandil gibi gündüzün her tarafı aydınlatan bir ziya kıldı. Ayı da geceleyin aydınlatıcı bir nur kıldı. Bu, Allah'ın kullarına karşı olan yüce merhametindendir. Güneş kütlesi daha büyük olduğu için burada özellikle ona ziya denildi. Çünkü onun yayılma ve ışık saçma özelliği vardır. Taberî şöyle der: "Güneşi ışık saçan, ayı da nur saçan kıldı"[18][18] Onun yürüyüşü için menziller yani burçlar takdir etti. Ey insanlar! Vakitlerin hesabını bilesiniz diyle Allah böyle takdir etti. Güneşle günler, ayın hareketiyle de aylar ve yıllar bilinir. Allah bunu boş yere değil, bilakis büyük bir hikmetle ve yüce bir menfaate binaen yarattı. Allah kevnî âyetlerini kendisinin kudretini bilen ve hikmetini düşünen bir topluluk için açıklayıp izah ediyor. Ebusuud şöyle der: Yani, kainatın yoktan yaratılmasındaki hikmeti bilen ve bununla onu yaratanın kudretine delil getiren bir kavim için açıklıyor demektir.[19][19]

**6.** Şüphesiz gece ile gündüzün gitmesinde ve gündüzün gelip gecenin gitmesinde göklerde ve yerde yarattığı çeşitli varlıklarda Allah'a karşı gelmekten sakınıp azabından korkan bir topluluk için yaratıcının varlığını, birliğim, ilminin ve kudretinin sonsuzluğunu gösteren büyük alametler ve yüce deliller vardır. [20][20]

**7.** Allah'a kavuşmayı asla beklemeyen ve bunu akıllarına getirmeyenler var ya, şehvetleri onları kör etmiştir, dolayısıyla onlar öldükten sonra meydana gelecek şeylere inanmazlar. Onlar âhiret yerine dünya hayatına razı oldular ve âdi olanı değerli olana tercih ettiler. O dünyayı sevip onda sükûnet buldular, Onlar kâinat kitabının sahifelerıne yayılıp yazılmış olan delillerden gafildirler. Onlardan ibret almazlar ve onları düşünmezler. [21][21]

**8.** Onların varıp kalacakları yer ateştir. Bu, onların inkârları ve suçları yüzündendir. Yüce Allah bedbahtların durumunu açıkladıktan sonra, bunun ardından mutlu kimselerin durumunu açıklayarak şöyle buyurdu. [22][22]

**9.** İman edip salih amel işleyenlere gelince, şüphesiz, imanlarından dolayı Allah onları cennet yollarına iletecektir. Onlar, naîm cennetlerinde yaşarken, köşklerinin veya tahtlarının altından ırmaklar akacaktır. [23][23]

---

[17][17] Beyzâvî, 236
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/17.
[18][18] Taberî, 11/86
[19][19] Ebussuûd, 2/310
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/17-18.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/18.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/18.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/18.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/18.

**10.** Onların cenneteki duaları Allah'ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz olacaktır. Hadiste şöyle buyurulmuştur: Size nefes alıp vermek nasıl ilham ediliyorsa, onlara da hamd ve sena etmek öyle ilham olunacak"[24][24] Yani cennette onların kelamı Allah'ı teşbih etmek olacak. Ve orada onların birbirine selâm vermesi şeklinde olacaktır. Nitekim melekler de onlara bu sözle selâm verecektir. Melekler de her kapıdan onların yanına girecekler "size selâm olsun" diyecekler.[25][25] Onlar dualarının sonunda Hamd, alemlerin Rabbi Allah'a mahsustur" derler. [26][26]

**11.** Eğer Allah, insanlara onların hayrı çarçabuk istemeleri gibi şerri acele verseydi helak olurlardı. Mücahid şöyle der: Kişinin istediği şer, kızdığında kendisine veya çocuğuna beddua ederek: "Ey Allah'ım onu yok et, ey Allah'ım ona bereket verme" demesidir. Taberî şöyle der: Yani Allah, insanların kendisinden hayır isteklerinde dualarını hemen kabul ettiği gibi, kendilerine şer ve zarar gelecek hususlardaki dualarını da çarçabuk kabul etseydi mutlaka çabucak öldürülürler ve helak olurlardı.[27][27] Öldükten sonra dirilmeye inanmayan ve bize ulaşmayı inkâr edenleri mat ve kibirleri içinde şaşkın bir halde bırakırız. Yani inatlarına rağmen delilimizin onları susturması için, biz suçlulları kendi hallerine bırakır, onlara mühlet hatta bol bol nimetler veririz. [28][28]

**12.** İnsana hastalık veya yoksulluk veya benzeri bir zarar geldiğinde bu zararın kendisinden giderilmesi için yatarak veya otururak veya ayakta, bütün hallerde bize dua eder. Biz onun zararım giderince isyanına devam eder ve içinde bulunmuş olduğu sıkıntı ve belayı unutur veya unutmuş görünür. Bu, sıkmtj anında Allah'a yalvarıp da o sıkıntıdan kurtulunca Allah'ı unutan kimseler için bir azarlamadır. İşte o insana, sıkıntı anında dua etmek; refah anında da Allah'tan yüz çevirmek nasıl güzel gösterildi ise, suç işlemede haddi aşanlara da Allah'ı anmaktan yüzçevirmeleri ve şehvetlerine uymaları güzel gösterildi. [29][29]

**13.** Ey müşrikler! Andolsun ki inkâr ettikleri, Allah'a ortak koştukları, azgınlık ve sapıklıkta devam ettikleri için sizden önceki ümmetleri helak ettik. Peygamberleri onlara doğru söylediklerini gösteren parlak mucizeler getirdiler. fakat onlar peygamberlerin getirdiklerine iman etmediler. Yani, onlar zâlim oldular ve iman etmediler. Şu halde onların helak edilmelerinin iki sebebi vardı: Zulm etmeleri ve İman etmemeleri... bu ceza gibi yani onların helak edilmeleri gibi bütün suçluları cezalandırırız. Bu, Rasulullah (s.a.v.)'i yalanlamalarına karşı

---

[24][24] Müslim Cennet 18,/109 Darimi Rikak 104 Ahmed b. Hanbel Müsned III/349 354
[25][25] Ra'd sûresi, 13/23-24
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/18-19.
[27][27] Taberî,! 1/91. Bazı tefsirciler şöyle der: Bu âyet Mekke kâfirleri hakkında indi. Zira onlar şöyle demişlerdi: Ey Allah'ım! Eğer bu kitap, senin kalından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır."( Enfâl sûresi, 8/32) Ze-mahşerî şöyle der: Eğer onların isteklerini kabul edip, hayri çabucak verdiğimiz gibi, istedikleri şerri de çabuk versek, onlar mutlaka Öldürülür ve yok edilirlerdi. (Keşşaf,2/232)
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/19.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/19.

Mekkeliler için bir tehdittir. [30][30]

**14.** Sonra ey Mekke halkı! O Ümmetleri helak ettikten sonra yeryüzünde onların yerine sizi getirdik. Onların haberlerini işitiyor ve kalıntılarını görüyorsunuz Hayır mı yoksa şer mi işleyeceğinizi görüp te amellerinize göre size karşılığını verelim diye bunu yaptık. Kurtubî şöyle der: Adaleti ortaya çıkarmak için size imtihan olunan kimseye yapılan muamele gibi muamele eder.[31][31] İbn Cüzeyy şöyle der: Yani amellerinizi ortaya çıkarıp onlar sebebiyle aleyhi-nize delil bulunması için böyle yaptı.[32][32] Bundan maksat şudur: Yüce Allah onların amellerini önceden bilmektedir. Fakat ezelî ilminin meydana çıkması için onları imtihan edecektir. [33][33]

**15.** Müşriklere apaçık Kur'an âyetleri şüphesiz, herhangi bir karışıklık olmaksızın, açık bir şekilde okunduğunda öldükten sonra dirilmeye ve hesaba iman etmeyen, mükâfaat ve sevaba inanmayanlar şöyle der: Ey Muhammedi Bu Kur'an'dan başka bir kitap getir ki, onda tanrılarımızı ayıplamak ve düşüncelerimizi küçümsemek gibi hoşumuza gitmeyen şeyler bulunmasın. veya azap âyeti yerine rahmet âyeti, tanrılarımızı ayıplama yerine methedici şeyler ve haramların yerine helalleri koymak suretiyle bu Kur'an'ı değiştir. Müşrikler bunu sadece alay ve eğlence yoluyla söylediler. İbn Abbas şöyle der: Bu âyet, Mekke halkından Kur'an ile alay edenler hakkında indi. Onlar şöyle demişti: Ey Muhammedi İçinde senden istediklerimiz bulunan bundan başka bir Kur'an getir.[34][34] Ey Muhammed, onlara de ki: Benim kendiliğimden ondan bir şey getirmem veya onu bozmam doğru değildir ve bana yakışmaz. Ben sadece Rabbimin bana vahyettiğine uyarım. Ben vazifeli bir kulum, tebliğ edici bir peygamberim, Allah'ın risâletini size tebliğ ediyorum. Şüphesiz, onun emrine uymadığım ve vahyettiğini değiştirdiğim takdirde kıyamet gününün korkunç azabından korkarım. Bu bölüm, Önceki bölümün sebebi mahiyetindedir. [35][35]

**16.** Ey Muhammed! Onlara de ki, Allah dileseydi ben bu Kur'an'ı sizlere okumazdım. Ben bunu sırf onun dilemesiyle okudum. Allah da onu benim lisanımla size öğretmezdi. Çünkü Kur'an benim icadım değil, onun katından indirilmiştir. Şüphesiz, Kur'an'dan önce kırk sene gibi uzun bir süre aranızda yaşamıştım. Bu süre içerisinde o Kur'an'ı ben biliyordum, ne de onu size okuyordum. Böyle mucize bir kitabın Allah'tan başkası tarafından olmayacağını anlamanız için, aklınızı kullanıp da düşünüp tefekkür etmiyor musunuz? Fahreddin er-Râzî şöyle der: Kâfirler Rasulullah (s.a.v.)'in doğuşundan o ana kadar ki davranışlarını görmüşlerdi. Onun bütün hallerini, hiçbir kitap mütâlâa etmediği, herhangi bir hocanın talebesi olmadığını ve kimseden bir şey

---

[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/19-20.
[31][31] Kurtubî, 8/318
[32][32] et-Teshîl, 2/90
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/20.
[34][34] el-Bahr, 5/131
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/20.

öğrenmediğini biliyorlardı. Kırk sene geçtikten sonra onlara bu yüce kitabı getirdi. Bu kitap usul ilminin en güzel kaidelerini, ahkâm ilminin inceliklerini, ahlâk ilminin güzel nüktelerini, ve geçmiş milletlerin kıssalarmdaki sırları ihtiva etmektedir. Âlimler ve edebiyatçılar onun benzerini getirmekten âciz kalmışlardır. Akl-ı selim sahibi herkes bilir ki, bu özellikleri taşıyan bir kitap, vahiyden başka bir yolla meydana gelmez.[36][36]

**17.** Bu, bir inkâr sorusu olup olumsuzluk manası ifâde eder. Yani, Allah'a karşı yalan uydurandan daha zâlim hiçbir kimse yoktur. Bundan maksat, Peygamber (a.s.)in yüce makamından yalan bir söz çıkmayacağını ifade etmektir. Çünkü müşrikler bu Kur'an'm Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından uydurulduğunu iddia etmişlerdi. Peygamberlerin getirdiği hakkı yalanlayanlardan daha zâlim kimse yoktur. Bilesiniz ki günah işleyenler ve yüce peygamberleri yalanlayanlar mutlu olamaz. [37][37]

**18.** Bu cümle, müşriklerin çirkin davranışlarını açıklar. Yani onlar herhangi bir yarar sağlamayan veya bir zararı savamayan cansız putlara tapıyorlar. Onlar, görmeyen ve işitmeyen taşlar olmalarına rağmen putların, kendilerine şefaat edeceklerine inanıyorlardı. Ey Muhammed! O müşriklere de ki: Göklerde veya yerlerde Allah'ın tanımadığı herhangi bir ortağı veya şefaatçiyi mi O'na bildiriyorsunuz? Halbuki Allah'ın bilgisi bütün kâinatı kuşatır, o gaybleri çok iyi bilir. Bu soru müşriklerle alay ve eğlence için sorulmuştur. Yüce Allah, zalimlerin söylediklerinden ve müşriklerin ona isnat ettiği şeylerden uzak ve mukaddestir. [38][38]

**19.** İnsanlar Hz. Âdem'den (a.s.) Hz. Nuh'a (a.s.) kadar bir tek dine mensup idiler. O da İslâm dini idi. Daha sonra dinleri hususunda ihtilafa düştüler ve gruplara ayrıldılar. İbn Abbas şöyle der: Âdem (a.s.) ile Nuh (a.s.) arasında on nesil vardı. Hepsi de İslâm dinine mensup idiler. Daha sonra insanlar arasında ihtilaf çıktı; putlara ve heykellere tapıldı. Bunun üzerine Yüce Allah müjdeleyici ve uyarıcı peygamberler gönderdi.[39][39] Allah'ın hükmü cezanın kıyamet gününe ertelenmesi şeklinde tecellî etmeseydi dinde ihtilafa düşmeleri yüzünden mutlaka cezalan dünyada çabucak verilirdi. [40][40]

**20.** O inatçı kâfirler, geçmiş peygamberlere verilen deve, âsâ ve el mucizeleri gibi bir mucize, Rabbinden Muhammed'e de indirilse ya diyorlar. Onlara de ki: Gaybla ilgili hüküm Allah'ın elindedir. Mucizeleri ondan başka hiçkimse getiremez. Ben sadece bir tebliğciyim. Allah'ın, aramızda vereceği hükmü

---

[36][36] er-Râzi, 17/57
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/20-21.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/21.
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/21.
[39][39] Muhtasar-! İbn Kesir, 2/188
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/21-22.

bekleyin. Ben de onu bekleyenlerdenim. [41][41]

## Edebî Sanatlar

**1.** Muhkem kitap Burada kalıbı, manasında kullanılmıştır. Yani kendisine bozukluk gelemeyen, yalan ve çelişki ânz olmayan sağlam kitap" demektir.
**2.** Uyar...müjdele" kelimeleri arasında tıbak vardır.
**3.** Bu ifade, yüksek makamdan kinayedir. İbare son derecede beliğdir. Çünkü geçmek ve ilerlemek ayakla olur. Nitekim, nimet elle verildiği için, nimete de "el" denilmiştir.
**4.** İlk defa yaratır, sonra da onu toprağa iade eder". Burada Îju ve îi*\ kelimeleri arasında tıbak vardır.
**5.** "Bize kavuşacaklarına inanmıyorlar" Burada üçüncü şahıstan birinci şahsa dönüş vardır. Aynı zamanda kavuşmanın büyüklüğünü ve şiddetini ifade etmek için *llJ kelimesi Allah'a ait zamire muzaf olarak getirilmiştir.
**6.** Hayrı acele istedikleri gibi şerri de..." Burada mücmel ve rnüekked teşbih vardır. Şerr ve hayır kelimeleri arasında da tıbak vardır.
**7.** Nasıl amel ettiğinize bakalım diye" Burada is-tiare-i temsiliyye vardır. Çünkü kulların Allah karşısındaki durumu, halkın padişah karşısındaki durumlarına benzetilmiştir. Padişah, halkın nasıl iş yapacaklarını görmek için onlara mühlet verir. Allah'ın mühlet vermesi de böyledir. Müşebbehün bihe delâlet eden isim, temsil yoluyla müşebbeh için istiare edilmiştir. En yüce temsil Allah'ındır.
**8.** Düşünmüyor musunuz?" Bu soru inkâr ve kınama ifade eder. [42][42]

## Faydalı Bilgiler

Güneşi bir ışık, ayı da bir nur kıldı" âyetinin tefsirinde Suyûtî şöyle der: "Bu âyet zaman, hesap, tarih ve ayın burçları ilimlerinde asıldır." [43][43]

## Bir Nükte

Hafız İbn Kesir şöyle der: İster doğru olsun, ister yalancı olsun, kim bir söz söylerse o kişinin doğruluğuna veya yalancılığına delâlet eden, güneşten daha açık bir delil getirilmesi gerekir. Muhammed (a.s.) ile Müseylemetu'l-Kezzâb'ı görenler için, bu ikisi arasındaki fark, kuşluk aydınlığı ile zifiri karanlık arasındaki farktan daha açıktır. Abudullah b. Selâm şöyle der: Rasulullah (s.a.v.) Medine'ye gelince halk yani yahudiler ondan uzaklaştılar. Ben de ondan uzaklaşanlar arasında idim. Onu görünce, yüzünün yalancı bir yüz olmadığını anladım. Ondan ilk işittiğim söz de şudur: "Ey insanlar! Selamı yayınız. Yemek yediriniz, akrabayı ziyaret ediniz ve insanlar uykuda iken gece kalkıp namaz

[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/22.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/22.
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/22.

kılın. Böyle yaparsanız selâmetle cennete girersiniz.[44][44] Abdullah, Rasulullah (s.a.v.)'ta gördüğü deliller sebebiyle onalcesin olarak inandı. Şâir Hassan şöyle der:
O Peygamberde açık mucizeler olmasaydı bile, onun görünüşü mutlaka sana, onun doğruluğunu haber verirdi. [45][45]

**21.** Kendilerine dokunan bir sıkıntıdan sonra insanlara bir rahmet tattırdığımız zaman, bir de bakarsın ki âyetlerimizle alay ederler. De ki: "Allah onların cezasını çabucak verir. Şüphesiz elçilerimiz ettiğiniz alayları yazıyorlar."
**22.** O, sizi karada ve denizde gezdirendir. Hatta siz gemilerde bulunduğunuz, o gemiler de içindekileri tatlı bir rüzgârla alıp götürdükleri ve yolcular bu yüzden neşelendikleri zaman, o gemiye şiddetli bir fırtına gelip çatar, her yerden onlara dalgalar hücum eder ve onlar, çepeçevre kuşatıldıklarını anlarlar da, dini yalnız Allah'a halis kılarak, "Andolsun eğer bizi bundan kurtarırsan mutlaka şükredenlerden olacağız" diye Allah'a yalvarırlar.
**23.** Fakat Allah onları kurtarınca, bir de bakarsın ki yine haksız yere yeryüzünde taşkınlık ediyorlar. Ey insanlar! Sizin taşkınlığınız ancak kendi aleyhinizedir; sâdece fâni dünya hayatının menfaatini elde edersiniz, sonunda dönüşünüz yine bizedir. O zaman yapmakta olduklarınızı size haber vereceğiz.
**24.** Dünya hayatının durumu, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, insanların ve hayvanların yiyeceklerinden olan yeryüzü bitkileri o su sayesinde birbirine karışır. Nihayet yeryüzü zinetini takınıp, süslendiği ve sahipleri de onun üzerinde kudret sahibi olduklarını sandıkları bir sırada, bir gece veya gündüz ona emrimiz gelir de onu sanki dün yerinde yokmuş gibi kökünden koparılarak biçilmiş bir hale getiririz. İşte iyi düşünecek kavimler için âyetlerimizi böyle açıklıyoruz.
**25.** Allah kullarını selâm yurduna çağırır ve O, dilediğini doğru yola iletir.
**26.** Güzel amel edenlere daha güzel karışılık, bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir toz bulaşır ne de bir horluk. İşte onlar cennet ehlidir. Ve onlar orada ebedî kalacaklardır.
**27.** Kötülükler işleyenlere gelince, kötülüğün cezası misli iledir. Onları zillet kaplayacaktır. Onları Allah'a karşı koruyacak hiç kimse yoktur. Onların yüzleri sanki karanlık geceden bir parçaya bürünmüştür. İşte onlar da cehennem ehlidir. Onlar orada ebedî kalacaklardır.
**28.** Onların hepsini bir araya toplayacağımız, sonra da Allah'a ortak koşanlara, "siz ve koştuğunuz ortaklar yerinizde bekleyin." diyeceğimiz gün artık onların aralarını tamamen ayırımsızdır. Ve onların ortakları, derler ki: "Siz, bize ibâdet etmiyordunuz."
**29.** Bizimle sizin aranızda şâhid olarak Allah yeter. Şüphesiz ki biz sizin tapmanızdan tamamen habersizdik."
**30.** Orada herkes geçmişte yaptıklarından imtihana çekilecek. Artık onlar gerçek

---

[44][44] Ahmed b. Hanbel, Müsned, V/451; Tirmizî, Kıyame, 42; fbn Mâce, İkâme 174.
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/23.

sahipleri olan Allah'a döndürülmüşlerdir. Uydurmakta oldukları şeyler de onları terkedip kaybolmuştur.
**31.** De ki: "Size gökten ve yerden kim rızık veriyor? Ya da kulaklara ve gözlere kim mâlik bulunuyor? Ölüden diriyi kim çıkarıyor, diriden ölüyü kim çıkarıyor? İşi kim idare ediyor? "Allah" diyecekler. De ki: "Öyle ise sakınmıyor musunuz?"
**32.** İşte O, sizin gerçek Rabbiniz olan Allah'tır. Artık haktan sonra sapıklıktan başka ne vardır? O halde nasıl döndürülüyorsunuz?
**33.** İşte böylece Rabbinin yoldan çıkanlar hakkındaki: "Onlar inanmazlar" sözü gerçekleşmiş oldu.
**34.** De ki: "Allah'a ortak koştuklarınız arasında, ilk defa yaratacak, sonra onu geri döndürecek biri var mı?" De ki: "Allah ilk defa yaratıp sonra da onu tekrar öldürür, O halde nasıl saptırılırsınız.!"
**35.** De ki: "Ortak koştuklarınızdan hakka iletecek olan var mı?" De ki: "Hakka Allah iletir" Öyle ise hakka ileten mi uyulmaya daha layıktır; yoksa hidâyet verilmedikçe kendi kendine doğru yolu bulamayan mı? Size ne oluyor? Nasıl hükmediyorsunuz?
**36.** Onların çoğu zandan başka bir şeye uymaz. Şüphesiz zan, haktan hiç bir şeyin yerini tutmaz. Allah onların yapmakta olduklarını pek iyi bilendir.
**37.** Bu Kur'an Allah'a ait olmayıp da ondan başkası tarafından uydurulmuş bir şey değildir. Ancak kendinden öncekini doğrulayan ve o Kitab'ı açıklayandır. Onda şüphe yoktur, o âlemlerin Rabbindendir.
**38.** Yoksa, "Onu Muhammed uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Eğer sizler doğru iseniz Allah'tan başka, gücünüzün yettiklerini çağırın da onun benzeri bir sûre getirin."
**39.** Bilâkis, onlar ilmini kavrayamadıkları ve yorumu kendilerine asla gelmemiş olan Kur'an'ı yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı. Şimdi bak, zâlimlerin sonu nasıl oldu!

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah putlara ibadet etmenin bâtıl olduğunu gösteren delilleri ve müşriklerin risalet ve Kur'an konusundaki şüphelerini açıkladıktan sonra burada da, o bedbaht insanların âdetlerinin tuzak kurmak, inkâr ve inat etmek olduğunu açıkladı. Eğer onlara bir darlık gelirse yalvarmaya başlarlar, bir rahmet gelirse şımarır ve inkâr ederler. Bundan sonra Yüce Allah, zeval bulma ve yok olma hususunda dünya hayatını misal verdi. Daha sonra da, âlemlerin rabbi olan Allah'ın birliğini gösteren delilleri tekar açıkladı. [46][46]

## Kelimelerin İzahı

Asıf, yaprakları ve ağaçlan yıkıp helak eden şiddetli rüzgâr. Ferrâ şöyle der:

[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/28.

Rüzgâr şiddetlendiğinde ve denir. Şâir şöyle der:
Rüzgârlar şiddetle esince Necd'in hurmlarını kırarlar. Retem ağacının sağlamlılığına bile aldırış etmezler.[47][47]
Mevc, dalga. Suyun deniz üzerinde yükselen kısmı. Çalkalan-dığı için Mevc (dalga) ismi verildi.
Zuhrdufuha, "onun güzelleşmesi" demektir. Zuhruf, bir şeyin son derece güzel ve parlak olmasıdır. Parlaklığından ve güzelliğinden dolayı o şeye zuhruf denilmiştir.
Bulunur. Bir kimse bir yerde kalıp da orayı imar ettiğinde denir.
Örter, istilâ eder. Bir kimseye zillet geldiğinde denir.
Kater ve katere, siyah toz demektir. Yüce Allah bir âyette Onları cehennem tozu kuşatır.[48][48] Bir görüşe göre, siyah olsun olmasın toz demektir. Ferazdak şöyle der:
Kral elbisesi ile tac giydirilmiş, arkasından büyür bir dalga geliyor. Sen o dalga üzerinde bayraklar ve tozlar görünsün.[49][49]
Ayırdık
Haktan batıla döndürülüyorsunuz. [50][50]

## Âyetlerin Tefsiri

**21.** İnsanlara gelen bir sıkıntıdan sonra onlara bir rahmet tattırdığımız zaman... İnsanlardan maksat Mekke kâfirleridir. Rivayete göre Yüce Allah yedi sene Mekkelilere kıtlık verdi. Nerede ise helak olacaklardı. Bunun üzerine Rasululllah (s.a.v.)'tan, kendilerine bolluk verilmesi için dua etmesini istediler. Ona iman edeceklerine dair söz verdiler. Allah onlara merhamet edip yağmur yağdırınca, tekrar inkâra ve inada döndüler. Yani: Biz o müşriklere, onların başına gelen şiddetten sonra rahatlık, kıtlıktan sonra bolluk nimetini tattırınca Bir de bakarsınız ki, âyetlerimiz hakkında tuzaklar hazırlamışlardır. Mücâhid, "bu bir alay etme ve yalanlamadır." der. De ki: "Allah onların tuzaklarına karşılık daha çabuk ceza verir.[51][51] Kuşkusuz koruyucu melekler sizin tuzaklarınızı yazar ve günahları nızı kaydederler. Burada, onların yaptıklarının herşeyi bilen ve herşeyden haberdar olan Allah'tan gizli kalmadığı gibi, meleklere bile gizli kalmadığına dikkat çekmektedir. [52][52]

**22.** Sizi kudretiyle, karada hayvanlar üzerinde, denizde de su üzerinde yürüyen gemilerde taşıyan odur. Nihayet siz denizde bu gemiler içinde bulunuduğunuzda gemiler de onları, kendilerini yürüten tatlı ve hoş bir rüzgarla götürdüğünde yolcular da bu tatlı rüzgarla sevinç duyduklarında,-burada ikinci şahistan üçüncü

---

[47][47] el-Bahr, 5/120
[48][48] Abese, 80/41
[49][49] Kurtubî, 8/33 L
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/28.
[51][51] Allah'ın, çabukluk sıfatıyle nitelenmiş olan bu tuzağı, onları cezalandırmasıdır. Burada müşâkelet ve cezaya günahın adını vermek için Yüce Allah cezaya "mekr" dedi.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/28-29.

şahsa dönüş vardır. Ansızın onlara şiddetli ve helak edici bir fırtına gelir. Ve denizin dalgaları her taraftan onları kuşatır Helak olacaklarını kesin olarak anlarlar da, Allah'a ihlas ile dua eder ve taptıkları şeyleri bırakırlar. Kurtubî şöyle der: Bu âyet gösteriyor ki insanlar sıkıntılı anlarda Allah'a dönecek bir şekilde yaratılmışlardır. Kâfir de olsa, darda kalan kimsenin duası kabul olunur. Çünkü sebepler kesilmiş ve o, Rablerin rabbine müracaat etmiştir.[53][53] Eğer bizi bu sıkıntı ve belâlardan kurtarırsan, biz mutlaka verdiğin nimetlere karşı sana şükredenlerden ve sana itaat edip razı olduğun şeyleri yapanlardan olacağız. Ebu Hayyan şöyle der: İhlastan maksat, put ve benzeri şeyleri ortak koşmadan sadece Allah'a dua etmektir. Hasan-ı Basrî şöyle der: İhlastan maksat, îmanda samimi olmak değildir. Lakin, bu beladan onları Allah'tan başkasının kurtaramayacağını bildikleri içindir. Bu takdirde onların ihlası mecburî iman yerine geçer.[54][54]

**23.** Allah onları kurtarınca, hemen yeryüzünde fesat ve isyan çıkarırlar. İbn Abbas şöyle der: Dua hususunda taşkınlık eder, Allah'tan başkasına dua ederler ve masiyet işlerler.[55][55] Yüce Allah onlara cevaben şöyle buyurdu. Ey insanlar taşkınlığınızın vebali sizin aleyhinizedir. Onun meyvelerini sadece siz toplayacaksınız. Bu dünyada, peşinden sonsuz pişmanlığın geldiği geçici şehvetlerden yararlanıyorsunuz. Ölümden sonra dönüşünüz bizedir. Amellerinize göre size karşılık vereceğiz. Burada bir tehdit vardır. Ayet-i kerime inkarcı insan tabiatı için bir temsildir. Böyle bir kimse, Allah'ı ancak sıkıntılı anlarda anar, ona ancak şiddetli ve dar zamanlarda döner. Allah onu sıkıntıdan kurtardığında ve darlığını giderdiğinde tekrar inkâr ve isyan eder, kötülük ve taşkınlıkta devam eder. Bundan sonra Yüce Allah geçici dünya hayatı için bir misal getirdi ve ondan faydalanma süresinin çok kısa olduğunu belirtti ve şöyle buyurdu: [56][56]

**24.** Dünya hayatı, onun geçici ve gidici oluşu, nimetlerinin zevali ve insanların onlara aldanması, gökten yağan bir yağmurun durumu gibidir ki o yağmur sayesinde birbirine karışmış çeşitli bitkiler biter. İbn Abbas şöyle der: O şu yere karışır, onun sayesinde her çeşit bitki biter.[57][57] Onlar, insanların yediği hububat, meyve ve baklagiller; hayvanların yediği ot, saman ve arpadır, Nihayet yer yüzü güzelliğini ve parlaklığını aldığında hububat, meyve ve çiçeklerle süslendiğinde; bu tabiatı güzel elbiseler giyinen ve süslenen geline benzetmektir, Yeryüzündekiler o nimetlerden faydalanabileceklerini, meyve ve mah-sulatın toplayabileceklerini zannettikleri zaman, geceleyin veya gündüzleyin, yeryüzünde olan bitkilerin helak edileceğine dair hükmümüz gelir. O dünyanın bitkilerini tırpanlarla biçilmiş ve kesilmiş, üzerinde hiçbir şey kalmamış halde bırakırız. sanki o yerdeki bitkiler, daha önce yeryüzünde hiç bulunmamış ve

---

[53][53] Kurtubî, 8/325
[54][54] el-Bahr. 5/139
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/29.
[55][55] el-Bahr, 5/140
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/29-30.
[57][57] Taberî, 11/102

yaşanmamış hale gelirler. İşte biz dünya hayatı için verdiğimiz bu parlak misali açıkladığımız gibi, düşünen ve misallerden ibret alan bir topluluk için âyetleri açıklıyor ve misaller getiriyoruz. Alûsî şöyle der: Ayetlerden düşenenler ibret alıp faydalandığı için özellikle onlar zikredildi.[58][58]

**25.** Allah, sevinç ve ikâmet yurdu olan cennete çağırıyor, O hidâyetini istediği kimseyi doğru yola yani İslam dinine ulaştırır. [59][59]

**26.** Güzelce iman edip amel-i salih işleyenler için cennet hazırlanmıştır. Dahası da vardır. O da, kerem sahibi olan Allah'ın zatına bakmaktır.[60][60] Onların yüzlerine, cehennemliklerin yüzlerine geldiği gibi ne bir toz kaplar, ne de bir siyahlık gelir. Onlara horluk ve hakirlik de gelmez. İşte onlar cennetliktirler. Orada ebedî kalacaklardır. Dünyanın ve dünya süslerinin aksine oranın nimetleri zeval bulmazlar, yok da olmazlar. [61][61]

**27.** Dünyada kötülükleri işleyip, Allah'a isyan edenler ve inkâr edenler var ya, işte onlara kötülüklerinin karşılığı misliyle verilir. Ondan fazla ceza verilmez. İyiliklere gelince, onlar Allah'ın lutfuyla kat kat verilir. Allah'ın bir adaleti olarak kötülüklerin cezası misliyledir.[62][62] Onları zillet ve horluk sarar. Allah'ın azabından ve hışmından koruyacak veya kurtaracak hiç kimseleri yoktur. Onların yüzlerindeki şiddetli siyahlık ve karanlıktan dolayı, sanki yüzleri gece karanlığından parçalarla örtülmüştür. Onlar cehennemliktir. Oradan asla çıkarılmazlar. [63][63]

**28.** O gün, hesap için her iki grubu, yani mü'minleri de kâfirleri de toplarız, sonra, Allah'a ortak koşanlara şöyle deriz:Siz de, kendilerine topladıklarınız da yerinizde kalın. Allah'ın size ne yapacağını görünceye kadar yerinizden ayrılmayın. Onlarla müminlerin arasını ayırdık. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur: Ayrılın bir tarafa bugün, ey günahkarlar[64][64] Allah'ı bırakıp ta tapmış oldukları putlar onlardan uzaklaşır. Mücâhid şöyle der: Biz sizin, bize taptığınızı bilmiyorduk. Size, bize ibadet edin diye de emretmedik.[65][65] Nitekim bir âyet-i kerim O zaman kendilerin uyulup arkalarından gidilenler, onlara uyanlardan hızia uzaklaşırlar. O anda her iki tarafta azabı görürler, aralarındaki bağ kopup parçalanır. [66][66]

**29.** Kıyamet gününde putlar müşriklere: "Sizinle bizim aramızda şahit olarak

---

[58][58] Ruhu'l- Meanî, 11/102
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/30.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/30.
[60][60] Bu mana Müslim'in rivayet; ettiği sahih bir hadiste bildirilmiştir. Bkz. Müslim, iman,
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/30-31.
[62][62] Cevhere Müellifi şöyle der: Kötülüklerin cezası Allah katında verilir. İyiliklerin mükafatı ise kat kal fazlası ile verilir.
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/31.
[64][64] Yasin sûresi, 36/59
[65][65] Kurlıbî, 8/ 333
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/31.

Allah bize yeter" derler, Sizin bize ibadet ettiğinizden bizim haberimiz yoktu. Zira biz ne işitiyor, ne görüyor, ne de düşünüyorduk. Çünkü biz cansız varlıklardık, bizim ruhumuz yoktu.[67][67]

**30.** O zaman her nefis, önceden göndermiş olduğu hayır veya serden imtihana çekilir ve yaptığının karşılığını alır. Artık onlar, cezalarını adaletle verecek olan Allah'a döndürülmüşlerdir. Kendilerine şefaat edeceklerini zannettikleri putlar da onları terkedip gitmişlerdir. Bu âyette işitmeyen, görmeyen kendilerine hiçbir faydası olmayan putlara tapan müşrikler için şiddetli bir azarlama vardır. [68][68]

**31.** Bu âyetlerde de, Allah'ın birliğini ve ilahlığını gösteren delliler vardır. Yani, "Ey Muhammedi O müşriklere de ki: Size gökten yağmuru kim indiriyor? Sizin için ekinleri ve meyveleri kim bitiriyor. Ya da kendileriyle işittiğiniz, kulakların ve gördüğünüz gözlerin sahibi kimdir? Allah onları sizden almak istediğinde, onları size kim geri verebilir? Nitekim bir âyet-i kerimede şöyle buyurulmuştur: De ki, ne dersiniz? Eğer Allah kulaklarınızı sağır, gözlerinizi kör ederse...[69][69] İnsanı nutfeden, kuşu yumurtadan, başağı taneden, bitkiyi yerden, mü'mini kâfirden çıkaran kimdir? Mahlûkatm işlerini idare eden, kainatı halden hale çeviren kimdir? Şüphesiz bütün bunları yapan, âlemlerin Rabbi Allah'tır, diye ikrar edeceklerdir. Mesele son derece açık olduğu için kibirlenmelerine ve inat etmelerine imkan kalmamıştır. Ey Muhammedi Onlara de ki: Allah'tan başkasına ibadet etmeniz ve ona şirk koşmanız yüzünden Allah'ın azabına ve cezasına çarptırılmaktan korkmuyor musunuz? [70][70]

**32.** İşte bu büyük işleri yapan gerçek Rabbinizdir. Onun ilahlığı ve birliği, kesin delillerle sabittir. Bu soru, inkâr ifade eder. Yani haktan öteye artık sapıklıktan başka bir şey yoktur. Kim Allah'a ibadetten ibaret olan haktan öte geçerse dalâlete düşmüş olur. Nasıl, Allah'a ibadet etmekten, yaratmayan, rızık veremeyen, diriltemeyen ve öldüremeyen şeylere ibadete çevriliyorsunuz? [71][71]

**33.** İşte böylece itaattan çıkıp inkâra dalanlar ve yalanlayanlar üzerine Allah'ın kazası ve geçmiş hükmü, vacip oldu. Çünkü onlar Allah'ın birliğini, peygamberinin risâletini tasdik etmiyorlar. İşte bundan dolayı onlara azap vacip olur. Çünkü onlar şakî ve sapıktırlar. [72][72]

**34.** Ey Muhammedi kınayarak ve azarlayarak onlara de ki: Bu putlardan, mablukatı yoktan varedecek, sonra yokedecek, sonra tekrar diriltecek biri var mı? Taberî şöyle der: Onlar böyle bir iddiada bulunamayınca ki, burada onların,

---

[67][67] Bakara sûresi, 2/166
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/31.
[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/31-32.
[69][69] En'am sûresi, 6/46
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/32.
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/32.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/32.

ilâhları hususundaki iddialarında yalancı ve iftiracı olduğunu gösteren açık bir delil ve kesin bir hüccet vardır, o zaman Rasulullah (s.a.v.)'a bu sorulara cevap vermesi emredildi.[73][73] Ey Muhammedi Onlara de ki: Hayat veren ve öldüren, yaratan ve öldükten sonra tekrar dirilten sadece Allah'tır. Bu ilah olduğunu iddia edenlerden hiçbiri bunu yapamaz. Nasıl, haktan batıla dönüyorsunuz? [74][74]

**35.** Bu, soru şeklinde başka bir kınamadır. Yani, müşriklere de ki: Kendilerine ibadet ettiğiniz bu ilâhlardan, dalâlete düşmüş bir kişiyi irşad edecek, veya şaşırmış bir kişiyi doğru yola iletecek veya ona doğru yolu gösterecek biri var mı? Onlara de ki: İlahlarınız bundan âciz ise, bilin ki dalâlete düşmüş olanı irşâd etmeye, yolu aydınlatmaya ve hakkı açıklamaya kadir olan sadece Allah'tır. Hak 'leten Yüce Allah mı kendisine uyulmaya daha layıktır, yoksa hiçkimseyi hidâyete erdiremeyen bu putlar mı? Bırakın, başkalarım doğru yola iletmelerini de, kendilerini bile doğru yola iletemeyen bunlar mı hak yola iletecekler?[75][75] Ey müşrikler! Nasıl oluyorlar da putlarla rable-rin Rabbini eşit tutuyorsunuz ve batıl olduğu açık olan şeyle hükmediyorsunuz? Bu, hayret ve inkâr manasına gelen bir sorudur. Yüce Allah, Allah'ın birliğine inanmayı gerektiren ve taklidin bâtıl olduğunu gösteren parlak delillerle onları susturduktan sonra, inançlarının bozukluğunu açıklayarak şöyle buyurdu: [76][76]

**36.** Onların çoğu, putların ilâh olduğuna dair inançlarında, herhangi bir delile dayanmayan bilakis sadece bâtıl vehimlere ve fasit hurafelere dayanan bir inanca tâbi olurlar. Evham ve hayallere dayanan bu tür inan, kesin bilgiden hiçbir şey kazandırmayan yalancı bir zandan ibarettir. Zan, kesin bilgi gibi değildir. Allah, onların içinde bulundukları inkârı ve yalanlamayı bilir. Bu, zanna tabi olmaları ve delil kabul etmemelerinden dolayı onlar için bir tehdittir. Bundan sonra Yüce Allah nübüvvetin ve vahyin doğruluğunu açıklayarak şöyle buyurdu:[77][77]

**37.** Akl-ı selim sahibi bir kimsenin, bu Kur'an'ın uydurulup da Allah'a isnat edilmiş olduğuna inanması sahih, doğru ve makul olmaz. Çünkü, Kur'an gibi bir kitap getirmek beşer gücünün üstündedir, Fakat o, Tevrat ve İncil gibi, kendisinden önce inen kitapları tasdik edici olarak geldi. Onda şeriatlerin, inançların ve hükümlerin açıklaması vardır. Onun, âlemlerin Rabbi tarafından indirildiğinde şüphe yoktur. [78][78]

**38.** Bilakis onlar, bu Kur'an'ı, Muhammed kendiliğinden uydurdu, dediler. Bu, azarlama manası ifade eden bir sorudur, De ki: Eğer durum iddia ettiğiniz gibiyse, bu Kur'an'ın benzeri bir sûre getirin. Bu söz, onları âciz bırakmakta ve

---

[73][73] Bu, Taberî'nin görüşüdür. Bazı lefsirciler şöyle der: Bundan maksat, kendilerine doğru
[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/32-33.
[75][75] Taberî, 11/115
[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/33.
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/33.
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/33.

aleyhlerine bir delil olarak getirilmektedir. Allah'tan başka, yararlanmak için mahluk atından insanlar ve cinlerden çağırabildik) erinizi çağırın. Muhammed'in, onu uydurduğu hususundaki iddianızda doğru iseniz böyle yapın. Taberî şöyle der: Bundan maksat şudur: Siz bunu yapamazsınız, şüphesiz yalancılarsınız. Çünkü Muhammed, sizin gibi bir insandan başka bir şey değildir. Bütün insanlar ve cinler, bu Kur'an'm benzeri bir sûre getirmekten âciz kalınca, onlardan birisi olan Muhammed (a.s.), bunun tümünü hiç getiremez.[79][79]

**39.** Hayır, bilakis bu müşrikler bu Kur'an'ı yalanladı ve onu iyice düşünüp anlamadan yalanlamaya koşuşutlar. insanlar daima, bilmediklerinin düşmanıdır. Halbuki onlara yapılmış olan tehdit henüz neticelenmedi. İşte bunların yalan-ladığı gibi, onlardan önce geçmiş olan milletler de yalanlamıştı. Bak Ey Muhammed! Zulümleri ve taşkınlıkları sebebiyle Allah onları nasıl helak etti. İşte onlara yaptığının benzerini bu azgın zalimlere de yapacaktır. [80][80]

## Edebî Sanatlar

**1.** Daha çabuk tuzak kurar. Allah'ın cezasına tuzak denmesi "müşâkelet" bâbındandır.
**2.** Onları çekip götürdüler. Burada ikinci şahıstan üçüncü şahsa dönüş vardır. Bunun hikmeti de, nimete şükretmemelerinden dolayı kâfirleri daha fazla kınamak ve yermektir.
**3.** Yeryüzü süsünü aldığında." Bu son derece güzel istiarelerdendir. Bitki ve çiçeklerle süslendiği zaman ki yeryüzü, elbise ve zinetleriyle süslenen geline benzetilmiştir. Bu güzellik ve parlaklık için lafzı müstear olarak kullanılmıştır.
**4.** Ona emrimiz geldi." Burada emir, azab ve helakten kinayedir.
**5.** İyilik yaptılar" ve daha güzel, kelimeleri arasında iştikak cinası vardır.
**6.** Sanki onların yüzlerine, geceden parçalar sarılmıştır" Burada mürsel ve mücmel teşbih vardır.
**7.** Sonra onu iade eder" bu iki kelime arasında tıbak vardır.
**8.** Nasıl döndürülüyorsunuz?" Bu soru, kınama ifade eder. Size ne oluyor, nasıl hüküm veriyorsunuz?" cümlesindede yanı şey vardır.
**9.** Öncekini Bu da güzel bir istiaredir. Maksat, ondan önce gelmiş olan Tevrat ve İncil'dir. Onlar, Kur'an'm geleceğini müjdelemişlerdi. [81][81]

## Bir Nükte

İslam Şehidi Seyyid Kutub "Fi Zılali'l-Kur'an" adlı tefsirinde şöyle der: İnsanlık, kainatın sırlarına ulaştıkça, göklerde ve yerde yeni yeni rızık-lar keşfediyor.

---

[79][79] Taberî, 11/118
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/33-34.
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/34.
[81][81] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/34.

İnançlarının doğruluğuna veya bozukluğuna göre onu bazen hayırda, bazen serde kullanıyorlar. Bunların hepsi, Allah'ın insanlar için hazırlamış olduğu rızıklardır. Yer üstünde ve altında rızıklar vardır, su yüzünde ve suyun derinliklerinde de rızıklar vardır. Güneş ışınlarında ve ayın ışığında rızıklar vardır. Hatta yeryüzündeki mantarda bile...İlim mantarda ilaç ve panzehir keşfetmiştir.[82][82] De ki: O göklerden ve yerden size rızık veren kimdir?[83][83]

**40.** İçlerinden öylesi var ki ona inanır, yine onlardan öylesi de var ki, ona inanmaz. Rabbin bozguncuları en iyi bilendir.
**41.** Onlar seni yalanlarlarsa de ki: "Benim işim bana, sizin işiniz de size aittir. Siz benim yaptığımdan uzaksınız, ben de sizin yaptığınızdan uzağım."
**42.** Onlardan seni dinleyenler vardır. Fakat sağırlara -üstelik akılları da ermiyorsa- sen mi duyuracaksın?
**43.** Onlardan sana bakan da vardır. Fakat, -hele göremiyorlârsa- körleri sen mi doğru yola ileteceksin?
**44.** Şüphesiz ki Allah insanlara hiçbir şekilde zulmetmez, fakat insanlar kendi kendilerine zulmederler.
**45.** Allah'ın onları, sanki günün ancak bir saati kadar kaldıklarını zanneder vaziyette yeniden diriltip toplayacağı gün, birbirlerini tanırlar. Allah'ın huzuruna varmayı yalanlayanlar elbette zarara uğramışlardır. Zaten onlar doğru yola gitmemişlerdi.
**46.** Eğer onları tehdit ettiğimiz azabın bir kısmını sana gösterirsek ne âlâ; yok eğer göstermeden seni vefat ettirirsek nihayet onların dönüşü de bizedir. (O zaman onlara ne olacağını göreceksin). Sonra, Allah onların yapmakta olduklarına da şâhiddir.
**47.** Her ümmetin bir peygamberi vardır. Peygamberleri geldiği zaman, aralarında adaletle hükmedilir ve onlara asla zulmedilmez.
**48.** "Doğru iseniz, bu söylediğiniz vaad ne zamandır?" diyorlar.
**49.** De ki: "Ben kendime bile Allah'ın dilediğinden başka ne bir zarar, ne de bir menfaat verme gücüne sahibim" Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri geldiği zaman artık ne bir saat geri kalırlar ne de ileri giderler.
**50.** De ki: "Ne dersiniz? Allah'ın azabı size geceleyin veya gündüzün gelirse (ne yaparsınız?) Suçlular ondan hangisini istemekte acele ediyorlar!
**51.** Başınıza belâ geldikten sonra mı O'na îman edeceksiniz. Şimdi mi Halbuki onu istemekte acele ediyordunuz?
**52.** Sonra o zulmedenlere, "Ebedî azabı tadın!" denilecek. "Kazanmakta olduğunuzdan başkasının mı karşılığını bulacaksınız?"
**53.** "O, bir gerçek midir?" diye senden haber istiyorlar. De ki: "Evet, Rabbime andolsun ki o şüphesiz gerçektir, ve siz âciz bırakacak değilsiniz."
**54.** Kendine zulmeden herkesin yeryüzü dolusu malı olsa elbette onu feda eder.

---

[82][82] Fi Zilali'l-Kur'an, 11/145
[83][83] Yunus sûresi, 10/31
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/35.

Ve azabı gördükleri zaman pişmanlıklarını gizlerler. Aralarında adaletle hükmolunur ve onlara zulmedilmez.
**55.** Bilesiniz ki, göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. Yine bilesiniz ki; Allah'ın va'di haktır, fakat onların çoğu bilmez.
**56.** O hem diriltir, hem de öldürür ve yalnız O'na döndürüleceksiniz.
**57.** Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönül-lerdekine bir şifâ, mü'minler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir.
**58.** De ki: "Ancak Allah'ın lütfü ve rahmetiyle, işte bunlarla sevinsinler. Çünkü bu onların topladıklarından daha hayırlıdır.
**59.** De ki: "Allah'ın size indirdiği rızıktan bir kısmını helâl, bir kısmını da haram kılmanıza ne dersiniz?" De ki: "Allah mı size izin verdi? Yoksa Allah'a iftira mı ediyorsunuz?"
**60.** Allah'a karşı yalan uyduranların kıyamet günündeki âkibetleri hakkında kanaatleri nedir? Şüphesiz AHah insanlara karşı lütuf sahibidir. Fakat onların çoğu şükretmezler.
**61.** Ne zaman sen bir işte bulunsun, ne zaman Kur'an'dan bir şey okusan ve siz ne zaman bir iş yapsanız, o işe daldığınız zaman biz mutlaka üstünüzde şâhidizdir. Çünkü ne yerde, ne gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbinden uzak kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü yoktur ki, apaçık kitapta bulunmasın.
**62.** Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyeceklerdir.
**63.** Onlar, iman edip de takvaya ermiş olanlardır.
**64.** Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır. Allah'ın sözlerinde asla değişme yoktur. İşte bu, büyük kazancın kendisidir.
**65.** Onların sözleri seni üzmesin! Çünkü bütün izzet Allah'ındır. O, işitendir, bilendir.
**66.** İyi bilin ki! göklerde ve yerde ne varsa yalnız Allah'ındır. Allah'ı bırakıp da ortaklara tapanlar neyin ardına düşüyorlar. Doğrusu onlar, kuru zandan başka bir şeyin ardına düşmüyorlar ve onlar sadece yalan söylüyorlar.
**67.** O, geceyi içinde dinlenesiniz diye sizin için yaratan, gündüzü aydınlık kılandır. Şüphesiz bunda dinleyen bir toplum için ibretler vardır.
**68.** "Allah çocuk edindi" dediler. Hâşâ! O bundan münezzehtir. O'nun çocuğa ihtiyacı yoktur. Göklerde ve yerde ne varsa hep O'nundur. Bu hususta yanınızda herhangi bir delil yoktur. Allah hakkında bilmediğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz?
**69.** De ki: "Allah'a karşı yalan uyduranlar asla kurtuluşa eremezler."
**70.** Dünyada bir miktar geçim sağlarlar, sonra Dönüşleri bizedir sonra da inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü onlara şiddetli azabı tatdırınz.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde kâfirlerin, nübüvvet ve vahy meselesini yalanlamalarını anlattıktan sonra, burada da onlardan bir kısmının, Kur'an'ın

Allah kelamı olduğuna inandıklarını, ancak, kibir ve inatlarından dolayı kabul etmediklerini, bir kısmının da kafin kafalı, aklı zayıf ve temyiz gücü bozulmuş olduğundan dolayı tasdik etmediğini açıkladı. Bundan sonra da, Kur'an'ın kalplere şifa olduğunu bildirdi. Son olarak da müşriklerin ahiretteki akibetlerini beyan etti. [84][84]

## Kelimelerin İzahı

Summ, sağır manasına gelen "esamm" kelimesinin çoğuludur. Beyâten, geceleyin.
Dalıyorsunuz. Bir kimse söze daldığında denir.
Gizli kalır.
Mıskal, tartı demektir. Sultân, delil ve burhan demektir.
Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih etmektir. [85][85]

## Âyetlerin Tefsiri

**40.** Ey Muhammed! Senin, kendilerine gönderildiğin o insanlardan bazıları bu Kur'an'a inanır, sana uyar ve sana gönderilenden faydalanır. Bazıları da ona inanmaz, inkar üzere ölür ve o halde diriltilir. Rabbin, hidayete hak kazananı daha iyi bilir ve ona hidayet nasip eder. Sapıklığa hak kazananı da bilir " ve onu saptırır. [86][86]

**41.** O müşrikler seni yalanlarsa de ki: Benim amelimin karşılığı bana, hak olsun bâtıl olsun sizin amelinizin karşığı da size verilecektir. Siz, benim yaptığımdan, ben de sizin yaptığınızdan uzağım. Hiç kimse diğerinin güna hından sorumlu tutulmaz. [87][87]

**42.** Onlardan bir kısmı da sen Kur'an okuduğun zaman seni dinler. Ancak senin okuduklarından hiçbir şeyi onların kalpleri kabul etmez. Ey Muhammed! Sağırlara sen mi duyuracaksın? Yani, Allah'ın, kulaklarını sağır ettiği kimselere işittiremezsin. Üstelik sağırlıklarından dolayı, düşünüp tefekkür edemiyorlarsa. tbıı Kesir şöyle der: Yani onlardan senin güzel sözünü ve faydalı Kur'an'ı dinleyen de vardır. Fakat onları hidayete erdirmek sana ait değildir. Sen sağırlara işittiremediğin gibi, Allah dilemedikçe onları hidayete erdiremezsin.[88][88]

4**3.** Onlardan sana bakan ve senin peygamberliğinin açık delillerini gören de vardır. Fakat onlar, gördüklerinden faydalanamayan körlerdir. Ey Muhammed! Eğer onların kalpleri korse, onları hidayete sen mi erdireceksin? Hakkı

---

[84][84] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/41.
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/41.
[86][86] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/41.
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/41.
[88][88] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/195
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/41.

görmezlikten geldikleri için Allah onları körlere benzetti. Kurtubî şöyle der: Bundan maksat, Peygamber (s.a.v.)'i teselli etmektir. Sen kör için doğru yolu görebileceği bir göz yaratamayacağın gibi, onları inandırmaya muvaffak olamazsın.[89][89]

**44.** Allah, günahsız hiçbir kimseye ceza vermez. Yarattıklarına, hak etmedikleri şeyi yapmaz. Fakat onlar inkar, masiyet ve Allah'ın emrine muhalefet ederek kendilerine zulmediyorlardı. Taberî şöyle der: Bu, Yüce Allah'ın onlar daha suç işlemeden onların imanlarını çekip almadığını göstermektedir. Allah, onların imanını, sadece İşledikleri günahtan dolayı çekip almıştır. Böylece, Allah'ın, kalplerini mühürlemesini hak etmişlerdir.[90][90]

**45.** O müşrikleri hesap için toplayacağımız günü hatırla. O zaman onlar görecekleri korkunç olaylardan dolayı sanki dünyada gündüzün bir miktarı kadar kalmış gibi olacaklar. Dünyada olduğu gibi, birbirlerini tanıyacaklar. Bu tanışma, kınama ve birbirini rezil etme tanınmasıdır. Biri diğerine: "Beni sen aldattın ve saptırdın" der. Yoksa bü tanışma sevgi ve mahabbet tanışması değildir, Öldükten sonra dirilmeyi ve haşri yalanlayan o zâlimler, gerçekten ziyana uğramışlar ve bu hayatta hayra muvaffak olamamışlardır. [91][91]

**46.** Ey Muhammed! Senin sevinmen için onların çekeceği azabın bir kısmını sana dünyada göstersek bu olur. Eğer bu yapmadan seni öldürürsek, bil ki onlar âhirette bize döneceklerdir. İster dünyada olsun, ister âhirette olsun mutlaka ceza verilecektir. Yüce Allah onların yaptıklarına ve işledikleri suça şahittir. Yaptıklarına karşılık onları cezalandıracaktır. [92][92]

**47.** Her ümmetin, hidayetleri için onlara gönderilmiş bir peygamber vardır. Peygamberleri geldiğinde aralarında adaletle hükmedilir. Mücâhid şöyle der: Yani, kıyamet gününde onların arasında adaletle hükmedilir. İbn Kesir şöyle der: Her ümmet, Peygamberleri ile beraber Allah'ın huzuruna çıkarılır. Yaptıkları hayır ve şerrin yazılı olduğu amel defterleri de aleyhlerine şahittir. Koruyucu melekler de şahit olacaklardır.[93][93] Onlara günahsız yere azap edilmez. [94][94]

**48.** Mekke kâfirleri der ki: Eğer doğru söylüyorsan, bize vadettiğin bu azap ne zaman gelecek? Onlar bu sözü, alay ve eğlence tarzıyla söylediler. [95][95]

---

[89][89] Kurlubî, 8/346
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/42.
[90][90] Taberî, 11/120
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/42.
[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/42.
[92][92] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/42.
[93][93] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/196
[94][94] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/42.
[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/42-43.

**49.** De ki: "Ben kendimden herhangi bir zararı savamam. Kendime herhangi bir menfaati de sağlayamam. Bunu ne ben yapabilirim, ne de benden başkası. Ancak Allah benim yapabilmemi dilerse olur. O halde, sizin çabucak istediğiniz azabı ben nasıl getirebilirim! Her ümmetin, yok olması ve azaba uğraması için muayyen bir vakti vardır. Onların yok olma zamanı geldiğinde, o zamandan bir an geriye kalmaları mümkün değildir. Onlara ne mühlet verilir ne de ertelenirler. Zamanı gelmeden önce de helak olmazlar. Çünkü Allah'ın hükmü zamanında meydana gelir. [96][96]

**50.** O yalanlayanlara de ki: Söyleyin bana, gece veya gündüz Allah'ın azabj size gelirse, onu önlemek için size neyin faydası olur? Bu, olayın şiddetini ve büyüklüğünü ifade eden bir sorudur. Yani: Acele olarak istedikleri, ne büyük şeydir! Nitekim, korkunç bir şeyi isteyen kimseye şöyle denir: Kendi aleyhine ne topluyorsun? [97][97]

**51.** Bu sözde bir kısaltma vardır. Takdiri şöyledir. Ona iman edinceye kadar size mühlet verilecek mi? Azap gelip de onu açık açık gördüğünüzde imanın faydası ne? Fayda vermediği bir zamanda iman etmek size ne fayda sağlar?! Taberî şöyle der: Yani, ey müşrikler! Orada Allah'ın azabı size geldiği zaman, iman etmenin size fayda yermeyeceği bir durumda mı ona iman edeceksiniz?[98][98] Ey suçlular! Size şöyle denilir: Şimdi mi inanıyorsunuz? Halbuki daha önce alay ve eğlenceye alıyor ve azabın çabucak inmesini istiyordunuz. [99][99]

**52.** Bundan sonra zalimlere şöyle denilir: Zeval bulmayan ve yok olmayan sürekli azabı tadın. Size inkar ve yalanlamanızdan başka ceza mı verilecek? [100][100]

**53.** Ey Muhammedi Senden haber istiyor ve: Bizi korkuttuğun azab ve öldükten sonra dirilme doğru mu? diyorlar, De ki: Evet, vallahi o kuşkusuz olacaktır. Bunda herhangi bir şüphe yoktur. Siz azaptan kaçmak veya sakınmakla Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz. Bilakis siz onun elinde ve kudreti altındasınız.[101][101]

**54.** Eğer dünyadaki bütün hazineler, mallar ve bütün faydalı şeyler kâfir nefsin olsa, Allah'ın azabından kurtulmak maksadıyla onu, kendisi için fidye olarak verir. Fakat ne yazık ki kabul olunmaz. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Dünya dolusu altım fidye olarak verecek olsa dahi onların hiçbirinden kabul olunmayacaktır[102][102] Sonra Yüce Allah onların üzüntü ve pişmanlıklarını haber vererek şöyle buyurur: O zâlimler, azabı görünce pişmanlıklarını gizlediler.

---

[96][96] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/43.
[97][97] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/43.
[98][98] Taberî, 11/122
[99][99] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/43.
[100][100] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/43.
[101][101] Bir görüşe göre mânâ şöyledir: Siz azaptan kaçamazsınız. Biiakİs, çaresiz o size yetişecek. (Taberî Tefsiri)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/43.
[102][102] Al-iİmran Suresi, 3/91

İmam Celaleddin şöyle der; Onların ileri gelenleri, ayıplanma korkusu pişmanlıklarım, saptırmış oldukları zayıf kişilerden sakladılar.[103][103] Mahlukat arasında adaletle hükmedilir. Amellerinin karşılığından hiçbir şey eksik verilmez. Onlara sadece suçlarının karşılığında ceza verilir. [104][104]

**55.** Buradaki Sil dinleyiciyi uyarıcı bir edattır. Söz başında fazladan getirilir. Yani, size söyleyeceklerime dikkat edin, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ın mülküdür. Oralarda Allah'tan başka hiçkimsenin bir şeyi yoktur. Mülkü yaratan da odur, sahibi de odur. Bilesiniz ki, Allah'ın öldükten sonra diriltme ve ceza verme vadi haktır, şüphesiz olacaktır. Fakat insanların çoğunun akıllan noksan olduğu ve kendilerini gaflet bürüdüğü için bunu bilmezler. Dolayısıyla söylediklerini söylerler. [105][105]

**56.** Hayat veren ve öldüren Yüce Allah'tır. Âhirete dönüşünüz O'nadır. O, amellerinizin karşılığını size verecektir. [106][106]

**57.** Bu, bütün insanlara yapılmış bir hitaptır. Yani, "Ey insanlar! Size bu yüce Kur'an geldi. O size yaratıcınızdan bir öğüttür. Kalplerde bulunan cehalet ve şüphe hastalığına şifa verir. Mü'minleri sapıklıktan koruyan bir hidayet ve onlar için rahmettir. Zemahşerî şöyle der: Yani, size şu büyük faydaları, öğüdü, kalplerin tedavisini, hakka çağrıyı ve sizden ona iman edenlere rahmeti ihtiva eden bu kitap gelmiştir.[107][107]

**58.** De ki, ancak Allah'ın lütuf ve rah-metiyle, işte bunlarla sevinsinler. İbn Abas der ki: Allah'ın lutfu Kur'an, rahmeti ise îslâmdır.[108][108] Yani, Allah tarafından kendilerine gelen bu Kur'an ve İslâm dini ile sevinsinler. Çünkü, kendisiyle sevinmelerine en lâyık olan şey Kur'an'dır. Kur'an, onların toplamış olduğu dünya malından, onun geçici zinetinden ve yok olacak olan nimetinden daha hayırlıdır. Çünkü dünya, içinde bulunanlarla birlikte bir sivrisineğin kanadına eşit değildir. Nitekim hadis-i şerifte de böyle buyurulmuştur.[109][109]

**59.** Bu, Arap kâfirlerine yapılmış bir hitaptır. Yani, Ey müşrikler, Allah'ın sizin için yaratmış olduğu helal rızkı bana bildirin. Siz; bahîre, sâibe, ve lâşe gibi, o rızıktan bir kısmını helal, bir kısmını haram kıldınız. İbn Abbas şöyle der: Bu âyet müşrikleri reddetmek için inmiştir. Onlar bahîreler, şaibeler, ekinler ve

---

[103][103] Ceiâleyn, 2/192. Ebu Hayyan şöyle der: Pişmanlıklarını gizlemeleri, onların hiç düşünmedikleri, akıllarına gelmeyen ve kuvvetlerini sıfıra indiren şeyleri görmelerinden dolayı apışıp kalmaları yüzündendir. O anda artık ne bağırabilirler ne de ağlayabilirler. Nitekim asılmaya götürülen bir kimsenin dili tutulur. Donmuş olarak apışıp kalır.
[104][104] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/43-44.
[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/44.
[106][106] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/44.
[107][107] Keşşaf, 2/353
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/44.
[108][108] el-Bahr, 5/171
[109][109] Tirmizî, Sünen, Zühd,13; ibn Mâce, Zühd,37
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/44.

diğer hayvanların bazılarını helal, bazılarını haram sayıyorlardı.[110][110] Ey Muhammed ! Onlara de ki, bana söyleyin bakalım: helâl ve haram kılma hususunda Allah'tan size bir izin mi verildi? Siz bu hususta O'nun emrine mi sarılıyorsunuz? Yoksa bu, Azîz ve Celîl olan Allah'a karşı sırf bir buhtân ve iftira mı? [111][111]

**60.** O Allah hakkında yalan uyduran ve kendiliklerinden helal ve haramlar koyanların fikri nedir? Kıyamet gününde Allah'ın kendilerini bağışlayacağını ve affedeceğini sanıyorlar. Hayır, bilakis Allah onları cehenneme sokacaktır. Bu, iftiracılar için şiddetli bir tehdittir. Allah, kullarına karşı büyük lütuf sahibidir. Zira acele azap etmemek, peygamberler göndermek ve kitap indirme lütfunda bulunmak suretiyle onlara merhamet etmiştir, Fakat onların çoğu nimete şükretmezler, hattâ inkârda bulunur ve nankörlük ederler. [112][112]

**61.** Rasûlullah (s.a.v.)'a hitaptır. Yani, ey Muhammed! Sen hangi durumda olursan ol, ne iş yaparsan yap, Allah'ın kitabı Kur'an'dan ne okursan oku, ve siz ey insanlar! hayır ve serden ne yaparsanız yapın, biz sizi gözetleyici şahitleriz. Siz işlerinize daldığınız zaman, biz amellerinizi size sayarız. Allah'a gizli kalmaz. Ne yeryüzünde ve ne de diğer kâinat veya mevcudatta küçük bir karınca ve toz ağırlığında bir şey ona gizli kalır. Zerreden daha küçük ve daha büyük ne varsa hepsi katımızda malumdur ve levh-i mahfuzda kayıtlıdır. Taberî şöyle der: Ayet şunu haber veriyor: Ağırlığı ne kadar hafif olursa olsun en küçük şey ve ağırlığı ne kadar fazla olursa olsun en büyük şey Allah'a gizli kalmaz. Ey insanlar! Rabbinizin razı olacağı ameli işleyin. Çünkü biz yaptıklarınızı sayıyoruz. Onların karşılığını size vereceğiz.[113][113]

**62.** Ey insanlar dikkat edin ve bilin ki, Allah'ın dost ve ahbapları için âhirette azap korkusu yoktur. Onlar dünyada elde edemedikleri şeylere tasalanmazlar. Bundan sonra bu dostları açıklayarak şöyle buyurdu: [114][114]

**63.** Onlar Allah ve Rasulüne inananlardır. Onlar Rabblerinin emirlerine sarılmak ve yasaklarından kaçınmak suretiyle ondan korkarlar. Allah'ın dostu, takva sahibi olan mü'mindir. Hadiste şöyle buyurulmuştur: "Allah'ın öyle kulları vardır ki, onlar ne peygamberdir, ne şehit. Ancak onların Allah katındaki makamlarından dolayı, kıyamet günü, peygamberler ve şehitler onlara imrenirler." Ashab: "Ya Rasulullah! Onlar kimlerdir? Ne amel işlemişlerdir? Bize bildir de biz de onları sevelim" dediler. Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Onlar aralarında bir akrabalık bulunmamasına ve birbirlerine verecek malları olmamasına rağmen Allah için birbirlerini seven topluluktur. Allah'a yemin

---

[110][110] Muhtasar-ı Ibn Kesir, 2/198
[111][111] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/44-45.
[112][112] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/45.
[113][113] Taberî, 11/130
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/45.
[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/45.

ederim ki, onların yüzleri nurdur. Onlar nurdan tahtlar üzerindedir. İnsanlar korktuğu zaman onlar korkmazlar ve insanlar üzüldüğü zaman onlar üzülmezler". Sonra Rasulullah (s.a.v.) ... âyetini okudu.[115][115]

**64.** Hem dünyada hem de âhirette onları sevindirecek şeyler vardır. Çünkü melekler ölüm anında onlara Allah'ın rızasını ve rahmetini,[116][116] âhirette ise cennet nimetini ve büyük kazancı müjdelerler. Nitekim bir âyet-i kerimede Yüce Allah şöyle buyurmuştur:
"Şüphesiz Rabbimiz Allah'tır, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara, "korkmayın, üzülmeyin, size va'dolunan cennetle sevinin!" derler.[117][117] Allah'ın va'di değişmez. İşte bu öyle bir kazançtır ki, ondan daha öteye bir kazanç yoktur. Bu, eşi ve benzeri olmayan bir gayeyi elde etmektir. [118][118]

**65.** Onların seni yalanlamaları ve: "Sen, gönderilmiş bir peygamber değilsin" demeleri seni üzmesin. Tam kuvvet ve kapsamlı üstünlük, tek olan Allah'a mahsustur. O senin yardımcın, koruyucun ve destekçindir. İzzet sadece onundur. O dostlarına lütfeder, düşmanlarını ondan mahrum eder. O, sizin sözlerinizi işiten, amellerinizi bilendir. [119][119]

**66.** Dikkat edin, göklerde ve yerlerde ne varsa hepsi Yüce Allah'ın kulu, mülkü ve yarattıklarıdır. Allah'tan başkasına ibadet eden müşrikler onlara gerçek ilah olarak tabi olmuyorlar. Bilakis onların şefaat edeceğini veya fayda sağlayacağını sanıyorlar. Halbuki putlar onlara ne bir zarar verebelir, ne de bir fayda sağlayabilir. Onlar boş bir zandan başka bir şeye uymuyorlar. Ve onlar sadece yalan söylüyorlar. Vehimlerini gerçek sanıyorlar. [120][120]

**67.** Bu âyet, Allah'ın tam kudretine dikkat çekmektedir. Yani, ey insanlar! Allah'ın, geceyi bedenleriniz için bir dinlenme zamanı kılması, O'nun birliğim gösteren kudretinin delillerindendir. Siz geçiminizi temin ederken, yorulunca, gece dinlenirsiniz. O gündüzü eşyayı görebileceğiniz şekilde aydınlık kıldı ki ihtiyaçlarınıza ve kazanç yerlerine yol bulaşınız. İşte bunda, ibret alacak bir şekilde dinleyen bir kavim için, Allah'ın birliğine delil ve alâmetler vardır. Bundan sondra Yüce Allah; yahudi, hrıstiyan ve müşriklerin sapıklığına dikkat çekerek şöyle buyurdu: [121][121]

---

[115][115] Taberî, 11/132
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/45-46.
[116][116] Bazı tefsircilere göre, dünyadaki müjde, mü'minin göreceği veya ona gösterilen "doğru rüya"dır. Bu husus, Hâkim'in rivayet ettiği bir hadiste bildirilmiştir. Taberî, müjdenin doğru rüya ve ölüm anında meleklerin müjdesi ile gerçekleşeceği görüşünü tercih eder.
[117][117] Fussilet, 41/30
[118][118] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/46.
[119][119] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/46.
[120][120] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/46.
[121][121] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/46-47.

**68.** Yahudi ve hırstiyanlar Allah'a çocuk isnad ettiler.[122][122] Yahudiler: Üzeyr Allah'ın oğludur". Hrıstiyanlar da, "İsa, Allah'ın oğludur" demişlerdi. Nitekim Mekke kâfirleri de: "Melekler, Allah'ın kızlarıdır" dediler, Allah, onların isnat ettikleri şeyden münezzeh ve mukaddestir. Şüphesiz O, hiçbir mahlûka muhtaç değildir. Dolayısı ile onun çocuğu olmaz. Göklerdeki ve yerlerdeki şeyler, onun mahlûku ve mülküdür. Bu söz hakkında sizin bir deliliniz yoktur Allah'a ortak ve çocuk isnat etmekle ona iftira ediyor ve onun hakkında yalan mı söylüyorsunuz? Bu, onların cehaletleri sebebiyle bir kınama ve azarlamadır. [123][123]

**69.** Allah hakkında yalan söyleyen hiçkimse kurtuluşa eremez ve başaramaz. [124][124]

**70.** Bu, dünyada az bir metadır. Yaşadıkları müddetçe bundan istifade ederler. Sonra, hesap ve ceza için dönüşleri bizedir, Sonra da, inkârları ve Allah hakkında yalan söylemeleri yüzünden, âhirette onlara elem verici azabı tattıracağız. [125][125]

## Edebî Sanatlar

**1.** O'na inanan ile inanmayan cümleleri arasında Tıbak-ı Selb vardır.
**2.** Sağırlara işittirirsin ve Körlere yol gösterirsin Burada sağırlar ve körler, kâfirlerden mecazdır. Kâfirler hakkı görmezlikten geldikleri için Yüce Allah onları körlere ve sağırlara benzetti.
**3.** Zarar ve fayda, gece ve gündüz hayat verir ve öldürür ve öne geçerler, geri kalırlar kelimeleri arasında tıbak vardır.
**4.** Göğüslerdekine şifadır" bu, mecaz-ı mürseldir. Mahall zikredilmiş hâil kasdedilmiştir. Yani "kalpler için şifadır". Çünkü göğüsler, kalplerin mahallidir.
**5.** Haram ve helal." Bu iki kelime arasında tıbak vardır.
**6.** Gündüzü gören kıldı." Şerif Râdî şöyle der: bu, güzel bir istiaredir. İnsanlar, gündüzün gördükleri için "gündüz"e "gören" ismi verildi. Sanki bu, mübalağa yoluyla, bir şeyin sebeb olduğu şeyle nitelenmesi gibidir. Nitekim Araplar şöyle der: Kör bir gece" Aşırı karanlığından dolayı o gecede insanlar birşey göremedikleri zaman böyle derler [126][126]
**7.** Allah hakkında bilmediklerinizi mi söylüyorsunuz? Bu, kınama ifade eden bir sorudur. [127][127]

---

[122][122] Bu ne büyük, cehalet ve ahmaklıktır ki, rahiplerinin mukaddes olduklarını, dolayısıyle evlenmediklerini iddia edip, onları çocuk edinmekten tenzih ederken, yüceler yücesi olan Allah'a çocuk isnat ediyorlar!
[123][123] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/47.
[124][124] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/47.
[125][125] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/47.
[126][126] Telhisu'l-Beyân, s. 156
[127][127] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/47-48.

## Faydalı Bilgiler

Yüce Allah, Kur'an-ı kerim'de üç yerde Rasulüne yemin etmesini emretti: Bu sûrede De ki: Evet, Rabbime andolsun ki o, şüphesiz gerçektir.[128][128] Sebe' suresinde: İnkarcılar, "Kıyamet saati bize gelmeyecek dediler" De ki: "Hayır, gaybı bilen Rabim hakkı için, o mutlaka size gelecektir.[129][129] Teğâbün sûresinde: İnkar edenler, "kesinlikle diriltilmeyeceklerini ileri sürdüler." De ki: "Hayır, Rabbime andolsun ki, mutlaka diriltileceksiniz[130][130] Bunu İbn Kesir anlatmıştır. [131][131]

## Bir Uyarı

Kelimesi, gözle görüp görmediğini veya bilip bilmediğini sorma manasında kullanılır. İlk konulduğu mana budur. Daha sonra, "bana haber ver" manasında kullanıldı. Araplar, "onu bana haber ver" manasında derler. Görmek ya gözle olur, veya bilgi ile olur. Takdiri şöyledir: "Onun enteresan halini gördün mü?" veya enteresan durumunu biliyor musun? Onu bana haber ver. Dolayısıyla bu kelime, hayret verici şeylerin dışında kullanılmaz. Ayet-i kerimelerde, Dini yalanlayanı gördün mü?[132][132] Namaz kıldığında bir kulu men edeni gördün mü?[133][133] Daha başka yerlerde de kullanılmıştır. [134][134]

**71.** Onlara Nuh'un haberini oku: Hani O kavmine demişti ki: "Ey kavmim! Eğer benim uzun süre aranızda durmam ve Allah'ın âyetlerini hatırlatmam size ağır geldi ise, bilin ki ben yalnız Allah'a dayanıp güvenirim. Siz de ortaklarınızla beraber toplanıp yapacağınızı kararlaştırın. Sonra işiniz başınıza dert olmasın. Bundan sonra vereceğiniz hükmü, bana uygulayın ve bana mühlet de vermeyin."
**72.** Eğer yüzçeviriyorsanız, zaten ben sizden bir ücret istemedim. Benim ecrim Allah'tan başkasına ait değildir ve ben müslümanlardan olmakla emrolundum."
**73.** Yine de onu yalanladılar, biz de hem onu hem de gemide onunla beraber bulunanları kurtardık ve onların yerine bunları getirdik; âyetlerimizi yalanlayanları da boğduk. Bak ki uyarılanların sonu nasıl oldu!
**74.** Sonra onun arkasından kendi toplumlarına bir çok peygamberler gönderdik, onlara mucizeler getirdiler. Fakat daha önce yalanladıkları şeye inanacak değillerdi. İşte haddi aşanların kalbini biz böyle mühürleriz.
**75.** Sonra onların ardından da Firavun ve toplumuna Mûsâ ve Harun'u mucizelerimizle gönderdik, fakat onlar kibirlendiler ve günahkâr bir toplum oldular.
**76.** Katımızdan onlara hak gelince, "Bu elbette apaçık bir sihirdir" dediler.

---

[128][128] Yûnus, 10/53.
[129][129] Sebe' sûresi, 34/3.
[130][130] Teğâbun sûresi, 64/7.
[131][131] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/48.
[132][132] Maun sûresi, 107/1.
[133][133] Alak sûresi, 96/9-10.
[134][134] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/48.

**77.** Mûsâ, "Size hak geldiğinde onun için hep böyle mi dersiniz? Bu bir sihir midir? Halbuki sihirbazlar iflah olmazlar" dedi.
**78.** Onlar dediler ki: "Babalarımızı üzerinde bulduğumuz dinden bizi döndüresin ve yeryüzünde ululuk sizin ikinizin olsun diye mi bize geldin? Halbuki biz size inanacak değiliz."
**79.** Firavun dedi ki: "Bilgili bütün sihirbazları bana getirin!"
**80.** Sihirbazlar gelince Mûsâ onlara, "Atacağınızı atın." dedi.
**81.** Onlar atınca, Musa dedi ki: "Sizin getirdiğiniz sihirdir. Allah onun bâtıl olduğunu mutlaka açığa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini düzeltmez."
**82.** "Suçluların hoşuna gitmese de Allah, sözleriyle gerçeği açığa çıkaracaktır."
**83.** Firavun ve kavminin kendilerine işkence etmesinden korkuya düştükleri için kavminden bir gurup gençten başka kimse Musa'ya îman etmedi. Çünkü Firavun yeryüzünde büyüklenen ve haddi aşanlardan idi..
**84.** Mûsâ dedi ki: "Ey kavmim! Eğer Allah'a inandıysanız ve O'na teslim olduysanız, sâdece O'na tevekkül edip dayanın."
**85.** Onlar da dediler ki: "Allah'a tevekkül ettik. Ey Rabbimiz! Bizi, o zâlimler topluluğuna bir fitne yapma!
**86.** Ve bizi rahmetinle o kâfirler topluluğundan kurtar!"
**87.** Biz de Musa ve kardeşine, "Kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın ve evlerinizi namaz kılınacak yerler yapın, namazlarınızı da dosdoğru kılın. Mü'minleri müjdele!" diye vahyettik.
**88.** Musa dedi kî: "Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun ve kavmine dünya hayatında zinet ve nice mallar verdin. Ey Rabbimiz! İnsanları senin yolundan saptırmaları için mi (verdin)? Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et, kalblerini de şiddetle sık, Onlar acıklı azabı görünceye kadar iman etmeyeceklerdir."
**89.** Allah, "İkinizin de duası kabul olunmuştur. O halde siz doğruluğa devanı edin ve sakın o bilmezlerin yoluna gitmeyin!" dedi.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki ayetlerde kendisinin birliğini gösteren delilleri ve Rasulullah (s.a.v) ile Mekke kâfirleri arasında geçen olayları anlattıktan sonra, burada Rasulullah'ı teselli etmek için peygamberlerin kıssalarından bazılarını anlattı ki Rasulullah (s.a.v) onlara uysun da, karşılaştığı sıkıntı ve güçlükler kendisine hafif gelsin. Yüce Allah burada üç kıssa anlattı: 1. Nuh (a.s)'un, kavmi ile olan kıssası, 2. Musa ve Harun (a.s)'un azgın Firavun ile olan kıssaları, 3. Yunus (a.s)'un kavmi ile olan kıssassı. Ders alan kimse için her bir kıssada büyük bir ibret vardır. Düşünen kimse için de güzel bir öğüt vardır. [135][135]

## Kelimelerin İzahı

[135][135] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/52.

Büyük oldu. Vahidî şöyle der: Bir kimse yaşlandığında dördüncü babtan denir. Bir şey ve bir durum büyük olduğunda beşinci babtan denilir.[136][136]
Kararlaştırın. tcmâ, hazırlamak ve bir şeye karar vermektir. Ferrâ şöyle der:
Gerçi temenni fayda vermez, ama acaba bir gün işlerim yoluna girmiş olarak sabahlar mıyım? Bir bilsem.[137][137]
Gumme, mübhem demektir. Arapların, hilâli kesin olarak tesbit edemedikleri zaman söyledikleri sözünden alınmıştır. Bir şey karışık, anlaşılmaz ve kapalı olursa ona denir Tarafe şöyle der:
Ömrüne yemin ederim ki, benim işim bana kapalı değildir. Ne gündüzüm ne de gecem bana ebedî değildir. Mühürleriz.
Bizi çeviriyorsun. Left, bir şeyden çevirmek demektir. Aslı bükmektir. Bir kimse diğerinin boynunu büktüğünde denir.
Kibriya, büyüklük, mülk ve saltanat demektir. Âl, kibirli manasınadır.
Müsrifin, dalâlet ve taşkınlıkta haddi aşanlarbir şeyi kötü bir hale çevirmek demektir. Zeccâc: "Tams, bir şeyin asıl şeklini yok etmek demektir" der. Kör göze, denilmesi bundandır. [138][138]

## Âyetlerin Tefsiri

**71.** Ey Muhammed! Mekkeli müşriklere kardeşin Nuh'un yalanlayıcı kavmiyle olan haberini oku. Hani o, inatçı ve inkarcı kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Eğer benim içinizde uzun süre kalmam, sizi Rabbİmin ayetleriyle uyarıp korkutmam size ağır ve zor geldi ise ve beni kovmaya ve öldürmeye niyet ettiyseniz bilin ki ben yalnız Allah'a dayandım ve yalnız ona güvendim, size aldırış etmem. Artık siz ortak koştuklarınızı da çağırıp işinize karar verin ve bana tuzak kurmak için ne istiyorsanız düşünün. Sonra benim hakkımdaki tutumunuz kapalı değil, bilakis açık ve seçik olsun Sonra benim hakkımda istediğinizi uygulayın ve bana bir şart bile mühlet vermeyin. Ebussuud şöyle der : Hz. Nuh, kafirlere aldırış etmediğini göstermek için ve Allah'ın, kendisini koruyacağına ve muhafaza edeceğine dâir Allah'a ve verdiği söze güvendiği için onlara bu şekilde hitap etti.[139][139]

**72.** Benim nasihatimi ve uyarılarımı kabul etmiyorsanız bilin ki benim, nasihatıma karşılık ücret isdeğimden değil, sizin bedbahtlık ve sapıklığınızdan dolayı kabul etmiyorsunuz. Ben risâleti tebliğ etmek için Allah'tan başka kimseden Ücret ve karşılık istemem. Ben size dünyalık herhangi bir maksatla değil sadece Allah rızası için nasihat ettim. Bana Allah'ı birleyenlerden olmam emredildi. [140][140]

---

[136][136] Râzî. 17/136
[137][137] Kurtubî, 8/363
[138][138] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/52-53.
[139][139] Ebussuud. 2/341
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/53.
[140][140] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/53.

**73.** Onlar İsrarla Nuh'u yalanlamaya devam ettiler, biz de Nuh'u ve Onunla birlikte gemide bulunan mü'minlerİ kurtardık ve onları yeryüzünün sakinleri kıldık, onları boğulanların yerine geçirdik. Âyetlerimizi yalanlayanları da tufanla boğduk, Ey Muhammed bak ki peygamberlerini yalanlayanların sonu nasıl oldu?! Bundan maksat, Peygamber (s.a.v)'i tesellî etmek ve geçmiş milletlerin başına gelenlerin Mekke kafirlerinin, başına gelmemesi için onları uyarmaktır. [141][141]

**74.** Nuh'tan sonra da birçok peygamber, yani Hûd'u, Salih'i, Lût'u, İbrahim'i ve Şuayb'ı kavimlerine gönderdik Peygamberler onlara apaçık mucizeler getirdiler. Ancak onlar, öncekilerin cezalanna çarptırılmadan peygamberlerinin kendilerine getirdiklerine inanacak değillerdi. İşte biz, inkar, yalanlama ve inad etme hususunda haddi aşanların kalplerini böyle mühürleriz. [142][142]

**75.** peygamberler ve ümmetlerinden sonra da Musa ile Harun'u Firavun ve kavminin eşrafına gönderdik. Parlak mucize ve delillerle gönderdik. Bunlar A'raf sûresinde anlatılan dokuz mucizedir. Onlar mucizelere iman etmeyi kibirlerine yediremediler, Onlar zaten bozguncu idiler. Suç ve büyük günahları işlemeye alışmışlardı. [143][143]

**76.** Hak yani Musa'nın getirdiği beyaz el ve âsâ mucizesi onlara açıklandığında aşırı kibir ve inatlarından dolayı derler ki : Bu apaçık bir sihirdir. Musa bununla bizi büyülemek istedi. [144][144]

**77.** Bu soru inkar ve kınama ifade eder. Yani Musa dedi ki: Bu gerçeğin sihir olduğunu mu söylüyorsunuz?! Hz. Musa, bundan sonra onları başka bir soru ile reddeder. Şöyle der: Bu size getirdiğim bir sihir midir? Oysa gerçek şu ki sihirbazlar ne başarabilir ne de kazanabilirler. [145][145]

**78.** Dediler ki: Sen bizi babalarımızın ve dedelerimizin dininden döndürmek için mi geldin. Sen ve kardeşin Harun Mısır'da yönetim ve idareyi elinize alıp büyük olmak mı istiyorsunuz? Biz sizin getirdiğinize inanacak değiliz. [146][146]

**79.** Firavun, "sihir sanatım çok iyi bilen bütün usta sihirbazları bana getirin" dedi. [147][147]

**80.** Sihirbazlar gelince Musa onlara, "Atacağınızı atın" dedi. Bu âyette hazif vardır. Takdiri şöyledir: Sihirbazları ona getirdiler, onlar geldiğinde Musa

---

[141][141] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/53-54.
[142][142] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/54.
[143][143] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/54.
[144][144] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/54.
[145][145] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/54.
[146][146] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/54.
[147][147] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/54.

onlara, "Atacağınız iplerinizi ve asalarınızı atın" dedi. [148][148]

**81.** Onlar atınca Musa: "Beni itham ettiğiniz şey değil asıl sizin şimdi yaptığınız şey sihirdir!" dedi. Şüphesiz Allah onu yok edecek ve onun bâtıl olduğunu insanlara gösterecektir. Gerçek şu ki Allah bozgunculuk edenlerin amelini ıslah etmez. [149][149]

**82.** Allah gerçeği isbatlayacak ve onu hüccet ve dlilleriyle destekleyecektir. Kâfirler hoşlanmasalar da bu böyle olacaktır. [150][150]

**83.** Bu açık mucizeleri görmelerine rağmen İsrailoğullarmdan az bir grubun dışında Musa'ya inanıp onun dinine giren olmadı. Mücâhid der ki: İnananlar, Musa'nın uzun zamandanberi kendilerine peygamber olarak gönderildiği kimselerin çocukları olup babalan ölmüştür.[151][151] Firavım ve kavminin kendilerine işkence edip dinlerinden döndürmelerinden korktukları ve çekindikleri için onların çoğu iman etmedi, Şüphesiz Firavun yeryüzünde fesat çıkarıcı, gururlu ve kibirlidir, O ilâhlık iddiasında bulunmak suretiyle haddi aşanlardan oldu. [152][152]

**84.** Musa İnananların Firavun'dan korktuklarını görünce kavmine dedi ki: Ey kavmim Allah'a ve onun ayetlerine inanıyorsanız sadece tek olan Allah'a güvenin. Her türlü kötülüğe ve zarara karşı o size yeter: Eğer Allah'ın hükmüne teslim olup şeriatına boyun eğdiyseniz sadece ona güvenin. [153][153]

**85.** Onlar, "Sadece Rabbimize dayandık ve yalnız ona güvendik" diyerek cevap verdiler. Ey Rabbimiz! onları bizim başımıza musallat etme ki bize işkence etmesinler ve bizim sebebimizle fitneye düşüp te, "Bunların dini doğru olsaydı başlarına bu belâ gelmezdi" demesinler. [154][154]

**86.** Lütuf ve ihsanınla bizi Firavun'dan ve onun inkarcı yardımcılarından kurtar" dediler. [155][155]

**87.** Biz de Musa ve kardeşine, "Kavminiz için Mısır'da, namaz kılacakları ve ibadet edecekleri evler yapın" diye vahyettik. Evlerinizi korku anında namaz kılacağınız namazgahlar ediniz.[156][156] İbn Abbas şöyle der: Mü'minler korkuyorlardı dolayısıyla evlerinde namaz kılmaları emredildi.[157][157] Farz

---

[148][148] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/54.
[149][149] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/54.
[150][150] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/54-55.
[151][151] İmam Suyûtî, Hz. Musa'ya inananların Firavun'un kavminden olduğu görüşünü tercih eder. Bizim tefsirimiz İse Taberî ve Cumhûr'un görüşüdür. Tercihe şayan olan da budur.
[152][152] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/55.
[153][153] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/55.
[154][154] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/55.
[155][155] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/55.
[156][156] Denildi kî : Bundan maksat, "evlerinizi kıble tarafına yöneltiniz" demektir.
[157][157] Taberi 11/154.

kılman namazı en mükemmel bir şekilde şartlarına ve rükünlerine riayet edecek vakitlerinde kılınız. Ey Musa sana uyan müminleri düşmanlarına karşı galibiyet ve zaferle müjdele. [158][158]

**88.** şöyle dedi: Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun ve kavminin ileri gelenleri ile eşrafına zînet olarak dünya metaı ve eşyası ile bir çok çeşit mal verdin Buradaki lam sonuç bildiren lamdır.[159][159] Yani, ey Rabbimiz! Sonunda onlar insanları senin dininden saptırsınlar, sana itaat ve seni birleinekten menetsinler diye mi onlara böyle çok mal verdin!? Bu onlar için bir bedduadır. Yani, Ey Allah'ım! onların mallarını paramparça edip yok et! Onların kalplerini katılaştır ve mühürle de iman etmesinler. ibn Abbas: "Onların iman etmesini engelle" şeklinde tefsir eder. Bu da onlar için olumsuz cümle ile edilmiş bir bedduadır. Yani, Ey Allahım! elem verici azabı tadmcaya ve inanmanın fayda vermediği bir zamanda kesin olarak inanıncaya kadar iman etmesinler. Onlar azdıkları ve aşırı derecede saptıkları için Hz. Musa onlara beddua etti. O vahiy yoluyla onların asla iman etmeyeceklerini bildiği için onlara beddua etti. İbn Abbas şöyle der: Musa dua ediyor Harun ise "amin" diyordu. Dolayısıyla beddua her ikisine nisbet edildi.[160][160]

**89.** Yüce Allah buyurdu ki: Firavun ve kavminin eşrafı için ikinizin etmiş olduğu beddua kabul olundu. İçinde bulunduğunuz duruma yani Allah'a çağırmaya ve delil getirmeye devam edin. Sakın acele ederek veya Allah'ın vadine güvenmeyerek câhillerin yolunu tutmayın. Taberî şöyle der: Rivayet edildiğine göre Musa bu bedduadan sonra kırk sene durdu.[161][161] Bundan sonra Yüce Allah, Firavunu boğdu. [162][162]

## Edebî Sanatlar

**1.** Yalnız Allah'a tevekkül ettim". Burada hasr ifade etmek İçin gramer bakımından sonra gelmesi gereken kelime Önce getirilmiştir. Yani, "Başkasına değil yalnız Allah'a tevekkül ettim" demektir.
**2.** Gerçeği açığa çıkaracaktır". Bu iki kelime arasında cinas-ı iştikak vardır.
**3.** Burada istiare yoluyla karışıklık ve kapalılık "ğumme" kelimesiyle ifade edildi. Yani, işiniz zifiri karanlık gibi şaşıracak şekilde kapalı ve müphem olmasın.
**4.** Kalplerini bağla". Burada bağlamak tabiri şiddetli ve kat kat azaptan istiaredir. [163][163]

---

[158][158] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/55.
[159][159] Buradaki lâm şu ayetteki lâm gibidir : sonunda kendilerine bir düşman ve bir tasa olsun diye Firavun ailesi Musa'yı yitik çocuk olarak (nehirden) aldı" (Kasas suresi 28/8) Haberde şöyle söylenmiştir : Yani, mücadele edin, sonunda ölüm vardır. Bina yapın, sonunda yıkılacaktır.
[160][160] Ebu Hayyan, el-bahr 5/187
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/55-56.
[161][161] Taberi 11/161
[162][162] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/56.
[163][163] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/56.

**Bir Uyarı**

İbn Kesir şöyle der: Hz. Musa'nın Firavun'a beddua etmesi Allah rızası ve dini için idi. Nitekim Nuh (a.s) da kavmine beddua ederek şöyle demişti: Rabbim! Yeryüzünde kafirlerden hiç kimseyi bırakma! Çünkü sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar"; Bundan dolayıdır ki Yüce Allah, Hz. Musa'nın, Harun'un da katıldığı bedduasını kabul etti. Nitekim daha önce Hz. Nuh'un duasını da kabul etmişti. [164][164]

**90.** Biz, Isrâiloğullarını denizden geçirdik. Ama Firavun ve askerleri zulmetmek ve saldırmak üzere onları takip etti. Nihayet boğulma haline gelince, Firavun "Gerçekten; İsrâiloğullarının inandığı Allah'tan başka ilâh olmadığına ben de îman ettim. Ben de müslümanlardanım!" dedi.
**91.** Şimdi mi? Halbuki daha önce isyan etmiş ve bozgunculardan olmuştum.
**92.** Senden sonra geleceklere ibret olman için, bugün senin bedenini kurtaracağız. İşte insanlardan bir çoğu, hakikaten âyetlerimizden gafildirler.
**93.** Andolsun biz İsrâiloğullarını güzel bir yurda yerleştirdik ve onlara temiz nimetlerden nzık verdik. Kendilerine ilim gelinceye kadar ayrılığa düşmediler. Şüphesiz ki Rabbin, Kıyamet günü onların, aralarında ihtilâf etmekte oldukları şeyler hakkında hükmedecektir.
**94**. Eğer sana indirdiğimizden şüphede isen, senden önce kitabı okuyanlara sor. Andolsun ki, Rabbin-den sana hak gelmiştir. Sakın şüphecilerden olma!
**95.** Allah'ın âyetlerini yalanlayanlardan da olma, sonra ziyana uğrayanlardan olursun.
**96. 97.** Gerçekten haklarında Rabbinin sözü sabit olanlar, kendilerine bütün mucizeler gelmiş olsa bile, acıklı azabı görünceye kadar inanmayacaklardır.
**98.** Herhangi bir ülke halkı, keşke îman etse de bu îmanları kendilerine fayda verseydi! Ancak Yunus'un kavmi îman edince, kendilerinden dünya hayatındaki rüsvaylık azabını kaldırdık ve onları bir süre faydalandırdık.
**99.** Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi elbette îman ederlerdi. O halde sen, inanmaları için insanları zorlayacak mısın?
**100.** Allah'ın izni olmadan hiç kimse inanamaz. O, azabı, akıllarını kullanmayanlara verir.
**101**. De ki: "Göklerde ve yerde neler var, bakın" Fakat inanmayan bir topluma deliller ve uyarılar fayda sağlamaz.
**102.** Onlar, kendilerinden önce gelip geçmiş toplumların günlerinin benzerlerinden başkasını mı bekliyorlar? De ki: "Haydi bekleyîn! Şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim."
**103.** Biz, sonra peygamberlerimizi ve îman edenleri kurtarırız. Aynı şekilde inananları da, üzerimize bir borç olarak kurtaracağız.
**104.** De ki: "Ey insanlar! Benim dinimden şüphede iseniz, bilin ki, ben Allah'ı

[164][164] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/56.

bırakıp da sizin, taptıklarınıza tapmam, fakat ancak sizi öldürecek olan Allah'a kulluk ederim. Bana mü'minlerden olmam emrolundu."
**105.** "Ve hanif olarak yüzünü dine çevir; sakın müşriklerden olma" diye emredildi.
**106.** Allah'ı bırakıp da sana fayda ya da zarar vermeyecek şeylere tapma. Eğer bunu yaparsan, o takdirde sen mutlaka zâlimlerden olursun.
**107.** Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, onu yine O'ndan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, O'nun keremini geri çevirecek de yoktur. O, hayrını kullarından dilediğine eriştirir. Ve O bağışlayandır, merhamet edendir.
**108.** De ki: Ey insanlar! Size Rabbinizden Hak gelmiştir. Artık kim doğru yola gelirse, ancak kendisi için gelecektir. Kim de saparsa, o da ancak kendi aleyhine sapacaktır. Ben sizin üzerinize vekil değilim.
**109.** Sen, sana vahyolunana uy ve Allah hükme-dinceye kadar sabret. O hâkimlerin en hayırhsıdır.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki ayallerde firavun'un azgınlığından dolayı Hz. Musa'nın ona ettiği bedduayı anlattıktan sonra burada da yaptığı zulmün neticesinde Firavun ve ordusunun denizde boğulmasını ve zorunlu olarak iman ettiği için imanının kendisine fayda vermeyeceğini anlattı. Bundan sonra da Hz. Yunus'un kıssasını ve Yüce Allah'ın onun kavminin tevbesini kabul ettiğini izah etti. Nihayet bu mübarek sûre, tevhîd hakikatim ve insanı Allah katında imandan başka bir şeyin kurtaramayacağını açıklayarak sona erdi. [165][165]

## Kelimelerin İzahı

İndirdik, yerleştirdik.
Şüphe edenler. şüpheye düştü demektir. Levlâ. Bu edat manasına olup teşvik ifade eder. Rics, azap veya gazap manasınadır. Hanîf, bütün batıl dinlerden uzak duran. Sana isabet ettirir, basma getirir, demektir. Kâşif, gideren ve defeden manasınadır. Bir kimse bir kötülüğü giderdiği zaman denilir. Vekîl, koruyucu. Âyetteki manası: Ben sizin koruyucunuz değilim, işiniz bana bırakılmamıştır. [166][166]

## Âyetlerin Tefsiri

**90.** Biz İsrailoğullarm denizden yani Kızıl denizden geçirdik. Firavun ordusuyla beraber haksjz yere zulmetmek ve üstünlük sağlamak üzere onları takip etti. Nihayet deniz onu çepeçevre kuşatıp ta boğulacak ve helak olacağını anlayınca O zaman şöyle dedi: Ben, İsrailoğullarının iman ve ikrar ettiği, âlemlerin Rabbi

[165][165] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/60.
[166][166] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/60.

olan Allah'tan başka ilah olmadığını ikrar ve tasdik ettim. Bu cümle iman iddiasını tekit etmektdir. Yani, ben kendini Allah'a teslim edenlerden ve samimiyetle iman edenlerdenim. İbn Abbas şöyle der;. Cebrail (a.s.) Firavun'a rahmet yetişir korkusuyla onun ağzma çamur doldurdu.[167][167]

**91.** Şimdi hayattan ümit kestiğin zaman mj iman ediyorsun? Oysa Allah'ın azabı sana gelmeden önce ona isyan etmiştin ve sen sapma, saptırma ve Allah'ın dininden alıkoyma hususunda aşırı gidenlerdendin. [168][168]

**92.** Bugün senin ruhsuz bedenini denizden çıkaracağız ki senden sonraki insanlara, zorba ve Firavunlara ibret olsun da onlar da senin gibi taşkınlık etmesinler! İbn Abbas şöyle der: İsrailoğullarından bazıları Firavun'un öldüğü hususunda şüphe ettiler. Bunun üzerine Yüce Allah Firavun'un öldüğü ve helak olduğunu kesin olarak anlamaları için onun cesedini ruhsuz bir şekilde ve düzgün olarak dışarı atmasını denize emretti.[169][169] İnsanlardan bir çoğu ayetlerimizi düşünmekten yüzçeviriyorlar. Onları düşünmüyor ve ibret almıyorlar. [170][170]

**93.** Düşmanlarım helak ettikten sonra israiloğullarının hoşlarına gidecek güzel bir yere indirip yerleştirdik.
Onlara faydalı, lezzetli ve güzel rızıklar verdik. Din hususunda ancak kendilerine ilim geldikten sonra ihtilafa düştüler. Bu ilim, içinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat'tır. Bu onlar için bir kınamadır. Çünkü onlar din yüzünden ihtilafa düşmüşlerdir. Oysa din, parçalayıcı değil toplayıcı; dağıtıcı değil birleştiricidir. Taberî şöyle der: Muhammed (s.a.v.) gönderilmeden önce bu evsâfı taşıyan birinin peygamberliği hususunda ittifak etmişler ve böyle bir peygamberin gönderileceğini ikrar etmişlerdi. İşte bu evsâfını bildikleri peygamber kendilerine gelince bazıları ona inandı bazıları ise inkar etti. İhtilafları işte budur.[171][171]

**94.** Eğer sana indirdiğimizden şüphede isen onu Ehl-i kitab'ın âlimlerine sor. Bu takdir ve farz etme üslûbunda bir ifadedir. Yani farzedilseki: sen şüpheye düştün o zaman onu bilenlere sor. İbn Abbas, "Peygamber (s.a.v) ne şüpheye düştü ne de sordu," der. Zemahşerî de şöyle der : Bu, "Diyelim ki ve farz edelim ki" üslûbunda bir ifâde olup sanki şöyle söylenmiştir: Meselâ bir şüphe meydana gelirse ve şeytan senin aklına farazî herhangi bir hayal getirirse bu takdirde onu Ehl-i Kitab'ın âlimlerine sor. "Mesela ve faraza" yoluyla söylenmiş âyeti ile

---

[167][167] Taberî 11/163. Rahmetin yetişmesinden maksat boğulmaktan kurtulmaktır. Firavun'un isteği yardımsız bırakılan kimsenin isteğine benzer. Bunu Ebussuûd söylemiştir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/61.
[168][168] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/61.
[169][169] Muhtasar-ı İbn Kesir 2/206
[170][170] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/61.
[171][171] Taberî 11/167
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/61.

şüphesiz ki Onlar Kur'an'dan kuşkulandıncı bir şüphe içindedirler.[172][172] âyeti arasında büyük bir fark vardır. Zira ikincisinde şüphenin varlığı pekiştirilerek vurgulanmıştır.[173][173] Bazıları şöyle der: Bu hitap Peygamber (s.a.v)'e dir. Ancak maksat diğerleridir. Eğer şüphede isen Ehl-i kitab'tan Tavrat ve İncil'i bilenlere sor. Bu olay sana anlattığımız şekliyle onlar tarafından da kesin olarak bilinmektedir. Bundan maksat, Kur'an'm anlattığı kıssalar hakkındaki şüpheyi gidermektir. Ey Muhammed Rabbinden sana açık gerçek ve doğru haber gelmiştir. Onun hakkında herhangi bir şüphe arız olamaz, Sakın şüpheye düşenlerden olma. [174][174]

**95.** Sakın Allah'ın ayetlerinden bir şeyi yal anlam ayasın, Sonra dünyası da âhireti de hüsrana uğrayanlardan olursun! Beyzavî şöyle der: Bu teşvik, tekit türünden olup müşriklerin Rasulullah (s.a.v.)'i şüpheye düşürme ümitlerini ortadan kaldırmaya yöneliktir.[175][175] Kurtubî de şöyle der: Bu iki âyette hitap Peygamber (s.a.v.)dir. Ancak maksat diğerleridir.[176][176]

**96.** Haklarında, Allah'ın ezelî iradesiyle, Rabbinin azap hükmü vacip olanlar, [177][177]

**97.** Kendilerine deliller ve mucizeler gelse bile ebediyyen inanmazlar. Neticede Firavun gibi, acıklı azabı görünce inanırlar. Fakat bu imanın onlara faydası olmaz. [178][178]

**98.** Keşke o halkını yok ettiğimiz beldelerden bir tek belde, azabı gördükleri zaman inkarlarından tevbe edip samimiyetle inansalardı da, o vakit bu imanları onlara fayda verseydi. Ancak Yunus (a.s)'un kavmi inkarlarından tevbe ederek Allah'a inanınca, dünya hayatındaki horlayıcı ve rezil edici azabı onlardan kaldırdık. Bir süreye kadar onları faydalandırdık. Yani onları ecelleri gelene kadar bıraktık. Katâde şöyle der: Rivayete göre Yunus (a.s) kavmine, azap geleceğini haber verdi sonra aralarından ayrıldı. Kavmi, peygamberlerini kaybedip de azabın kendilerine yaklaştığını anlayınca Allah onlara tevbe etmeleri hissini ilham etti ve rahipler gibi giyindiler. Allah doğruluklarını ve yaptıklarına pişman olarak tevbe ettiklerini anlayınci onlardan azabı kaldırdı.[179][179]

**99.** Eğer Rabbin dileseydi, elbette bütün insanlar iman ederdi. Lâkin hikmete

---

[172][172] Hûdsûesi 11/110.
[173][173] Keşşaf, 2/370
[174][174] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/61-62.
[175][175] Beyzâvî, 245.
[176][176] Kurlubî. 8/383.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/62.
[177][177] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/62.
[178][178] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/62.
[179][179] Taberî, 11/171
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/62-63.

aykırı olduğu için bunu istemedi. Çünkü Yüce Allah, kullarının kendi ihtiyaçları ile iman etmelerini ister, zorla iman etmelerini istemez. İnsanları iman etmeye ve senin dinine girmeye sen mi zorlayacaksın? Sonra böyle bir görev verilmedi. Bu âyet, bütün insanların iman etmelerini şiddetle arzulamasından dolayı duyduğu sıkıntıya karşı Nebî (s.a.v)'yi tesellî etmekte ve onun içini rahatlatmaktadır. İbn Abbas şöyle der: Nebî (a.s), herkesin iman etmesini çok arzu ediyordu. Yüce Allah ona, daha evvel Levh-i Mah-fûz'da mutlu olacağı yazılanlardan başkasının iman etmeyeceğini; yine orada bedbaht olacağı yazılanlardan başkasının dalâlette düşmeyeceğini haber verdi.[180[180]]

**100.** Allah istemedikçe ve muvaffak kılmadıkça hiçkimse iman edemez, Allah azabı, Allah'ın âyetlerini düşünmeyenlere ve akıllarını, fayda verecek şeylerde kullanmayanlara verir. [181[181]]

**101.** Ey Muhammed ! O kâfirlere de ki : Düşünme ve ibret alma bakışı ile şöyle bir bakın: Göklerde ve yerde, Allah'ın birliğine ve onun kudretinin kemaline delâlet eden ne gibi âyet ve deliller var? Fakat, Allah tarafından bedbaht olacakları yazılan bir kavme, deliller ve uyarılar ne fayda verir? [182[182]]

**102.** Mekke müşrikleri, kendilerinden önce gelip geçmiş olanların başlarına gelen olayların benzerinden ve onlara inen azap ve musibetten başkasını mı bekliyorlar?
Ey Muhammed! Onlara de ki: "Haydi, taşkınlığınızın ve yalanlamanızın sonunda başınıza gelecekleri bekleyin. Ben de sizin helakinizi ve yok olmanızı bekleyenlerdenim.[183[183]]

**103.** Sonra biz, yalanlayanlar üzerine azab indiği zaman, peygamberlerimizi ve iman edenleri böyle kurtarırız. Şüphesiz, üzerimize bir borç olarak inananları kurtarırız. Rabî' b. Enes şöyle der: Allah, azabı ve cezası ile onları rasullerini ve onlarla beraber mü'minleri kurtaracağını onlara haber verdi.[184[184]]

**104.** Ey Muhammed! Kavminden müşrik olan o kişilere de ki: Eğer benim getirdiğim dinin gerçek ve doğru olduğunda bir şüpheniz varsa, Bilin ki ben, sizin Allah'ı bırakıp da ibadet ettiğiniz, hiçbir fayda ve zararı dokunmayan putlara ibadet etmem, Fakat ben, sizi öldürecek olan, hayat vermek ve öldürmek kudreti dahilinde olan Allah'a ibadet ederim. Taberî şöyle der: Bu, bir tariz ve güzel bir işarettir. Sanki şöyle diyor: Siz, benim dinimde şüphe etmemelisiniz. Sizin ancak akılları olmayan, hiçbir zararı ve faydası dokunmayan putlara ibadet

---

[180[180]] Kurtubî, 8/385
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/63.
[181[181]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/63.
[182[182]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/63.
[183[183]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/63.
[184[184]] Taberî 11/176
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/63.

konusunda şüpheye düşmeniz gerekir. Benim ibadet ettiğim Ilâh'a gelince, o, mahlûk'atı kudreti altında tutar, fayda ve zarar verir.[185][185] Bana mü'min olmam ve Allah'ı birlemem emredildi. Ben ona birbaşkasını ortak tutmam.[186][186]

**105.** Bana dinde doğru olmam, yani İbrahim'in dini olan yüce Hanif Dini üzerine olmam emredildi, Bana, "Rabbine, ibadette başkasını ortak kılanlardan olma" denildi. [187][187]

**106.** Bu âyet, az önce yasaklanan hususu tekit etmektedir. Yani, Allah'ın dışında, ilâhlar ve putlar gibi hiçbir zararı ve yararı dokunmayan şeylere ibadet etme. Eğer sen, ilâh oldukları iddia edilen bu varlıklara ibadet edersen nefsine zulmeden kemselerden olursun. Zira böyle yapmakla nefsini Allah'ın azabına sunmuş olursun. Daha önce de geçtiği gibi, burada Rasulullah (s.a.v)'a hitap edilmekte, fakat başkaları kastedilmektedir. [188][188]

**107.** Eğer Allah sana bir zarar vermek isterse, bu zararı ondan başka kimse geri çeviremez. Eğer sana bir nimet veya bolluk ihsan etmek isterse, onun sana gelmesine de hiç kimse engel olamaz. O, bu lütuf ve ihsanı dilediği kuluna verir. O, kullarının günahlarını bağışlayan ve doğru yolda olanlara merhamet edendir. [189][189]

**108.** De ki: "Ey insanlai'! Size Rab-binizden güzel hükümleri kapsayan yüce Kur'an geldi. Kim, iman etmek suretiyle doğru yolu bulursa, doğru yolu bulmasının yararı sadece kendisinedir. Kim de inkar etmek ve imandan yüzçevirmek suretiyle sapıklığa düşerse, onun sapıklığa düşmesinin vebali yalnız ona aittir. Ben, sizin amellerinizi bekleyen bir bekçi değilim. Ben sadece bir müjdeleyici ve korkutucuyum. [190][190]

**109.** Ey Muhammedi Sen bütün işlerinde Rabbinin sana vahy ettiklerine Allah, seninle onlar arasında hükmünü verinceye kadar, tebliğ görevini yaparken başına gelen musibet ve sıkıntılara sabret. Hüküm verirken, doğru ile bâtılı en iyi ayıran o dur. Bu âyet Hz. Peygamber (a.s)'i teselli, müşrikleri ise tehdit etmektedir. [191][191]

**Edebî Sanatlar**

**1.** Daha önce isyan ettiğin halde, şimdi mi iman ettin?" Buradaki soru, kınama ve inkâr ifâde eder.

---

[185][185] Taberî, 11/176
[186][186] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/63-64.
[187][187] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/64.
[188][188] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/64.
[189][189] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/64.
[190][190] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/64.
[191][191] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/64.

**2.** yerleştirdik ve yerleşme yeri" kelimeleri arasında iştikak cinası vardır.
**3.** Rabbinin kelimesi". Bu, ezelde bedbahtlık hükmü verilmesinden kinayedir.
**4.** Sonra peygamberlerimizi kurtarınz" Burada, mazideki bir olayı anlatırken muzari sıygasının kullanılması, olayın meydana geliş şeklini gözler önüne getirmek suretiyle, işin önemini ve büyüklüğünü gösterir.
**5.** Sana fayda vermeyen ve Sana zarar vermeyen" lafızları arasında tıbak vardır.
**6.** Allah sana bir zarar verirse" ve Allah senin için bir hayır dilerse" cümleleri arasında hoş bir "mukabele" sanan vardır. Bu da edebî sanatlardandır.
**7.** Kim doğru yola ererse" ve " Kim sapıklığa düşerse". Bu ikisi arasında tıbak vardır.
**8.** Allah hükmeder" ve hükmedenler" arasında iştikak cinası vardır. [192][192]

## Faydalı Bilgiler

İmam Fahreddin er-Râzi şöyle der : Firavun üç defa iman etti: Birincisi "iman ettim" demesi. İkincisi: İsrail oğullarının inandığından başka ilâh yoktur" demesi. Üçüncüsü de, Ben de müslümanlardanım[193][193] demesi. Buna rağmen Onun imanının kabul edilmemesinin sebebi nedir? Cevap: O, ancak azap inince iman etti. Böyle bir vakitte iman kabul edilmez. Çünkü bu hal, zorlama hâlidir. Bu durumda tevbe ve iman fayda vermez. Yüce Allah şöyle buyurdu: Fakat azabımızı gördükleri zaman, imanları kendilerine bir fayda vermeyecektir.[194][194]

## Bir Uyarı

Tefsirciler şöyle der:
Allah'ın, Firavun boğulduktan sonra onun cesedini kurtarmasının hikmeti şudur: Bir kavim onu ilah olduğuna inanmış ve böyle bir kimsenin ölmeyeceğini iddia etmişti. Allah, onun öldüğünü iyice bilmeleri ve dün son derece azametli ve haybetli olan kişinin, bugün zelil ve hakir bir hale geldiğini anlamaları için, mahlukatın onu bu durumda görmelerini ve böylece onun herkese bir ibret ve zalimlerin taşkınlıklarına bîr engel olmasını istedi.
Allah'ın yardımı ve muvaffakiyet ihsan etmesiyle Yûnus Sûresi'nin tefsiri tamamlandı. Âlemlerin Rabbı olan Allah'a hamd olsun. [195][195]

---

[192][192] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/64-65.
[193][193] Yûnus sûresi, 10/90
[194][194] Râra, 17/154; Gâfir sûresi, 40/85
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/65.
[195][195] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/65.

# HUD SURESİ

Mekke'de inmiştir. 123 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Hûd sûresi Mekke'de inmiştir. İslaimn temel inançlarına, "Tevhid, ri-sâlet, Öldükten sonra dirilme ve hesaba" ağırlık verir. Peygamber (s.a.v.)'in müşriklerden gördüğü eziyetler dolayısıyle ona teseliî etmek için peygamberlerin kıssalarına geniş şekilde yer verir. Rasuluilah (s.a.v.) özellikle amcası Ebu Tâlib'in ve eşi Hz. Hatice'nin vefatından sonra geçirdiği o zor dö-nemde müşriklerden eziyet görüyordu. Sabır ve sebat hususunda kendinden önceki peygamberlere uyması için, âyetler ona, peygamber kardeşlerinin başlarına gelen çeşitli belâ ve musibetleri anlatmak üzere iniyordu.
Bu mübarek sûre, âyetleri muhkem kılınmış ve kendisine herhangi bir bozukluk ve çelişkinin gelemeyeceği Kur'an-ı Kerim'in yüceliğini göstererek başlar. Çünkü Kur'an, kulların yararına olan şeylerden hiçbirisi kendisine gizli kalmayan, herşeyi bilen ve hikmet sahibi olan Allah'ın indirdiği bir kitaptır. Bundan sonra, aklî deliller getirerek İslamî davetin unsurlarını arzeder. Bunu iki grup, yani hidâyet ve dalâlet grupları arasında mukayese yaparak sunar. Bu iki grup için misal getirir. Bu misalle, mü'min-lerle kâfirler arasındaki korkunç farkı açıklar. Güneşin karanlıklarla aydınlık arasındaki farkı gösterdiği gibi, bu iki grup arasındaki farkı gösterir : Bu iki grubun durumu, kör ve sağır ile gören ve işiten kimseler gibidir. Bunların hali hiç eşit olur mu? Hâlâ ibret almıyor musunuz?[1[1]]
Bundan sonra sûre, mübarek peygamberlerden söz eder. Nûh tufanından, Hz. Nûh ve onunla beraber gemiye binmiş olan mü'minlerden başka kurtulan olmadığı için, insanlığın ikinci babısı sayılan Hz. Nuh'un kıssası ile konuya başlar. Bu tufanda, onlardan başka yeryüzünde bulunan herkes boğuldu. Hz. Nûh, peygamberlerin en uzun ömürlüsü, en çok belaya uğrayanı ve en çok sabredenidir.
Bundan sonra, Allah'a davet hususundaki değerli gayretleri dola-yısıyle kendisini ebedîleştirmek için bu mübarek sûreye adı verilmiş olan Hûd (a.s)'un kıssasını anlatır. Yüce Allah onu, zorba ve kibirli olan Ad kavmine peygamber olarak göndermişti. Ad kavmi, vücutlarının kuvvetine al-danarak: "Bizden daha kuvvetli kim var?" dediler de Allah c.c. onları uğultulu azgın bir fırtına ile helak etti. Kibirli ve zorbaların ibret ve nasihat almaları maksadıyle âyet-i kerimeler onlardan geniş geniş bahseder:
İşte Âd kavmi! Rablerinin âyetlerini inkâr ettiler; peygamberlerine âsî oldular ve inatçı her zorbanın emrine uydular.. Biliniz ki, Ad kavmi Rablerini inkâr etti. Şunu da bilin ki, Hûd'un kavmi Ad, Allah'ın rahmetinden uzak kılındı.[2[2]]

---

[1[1]] Hûd sûresi, 1 i/24
[2[2]] Hûd sûresi, 11/59-60

Bundan sonra ardarda, Allah'ın peygamberleri Salih (a.s), Lût (a.s), Şuayb (a.s), Mûsâ (a.s) ve Hârûn (a.s)'ın kıssaları gelir. Allah onların hepsine rahmet ve bereketini ihsan etsin. Bunları, bu kıssadaki öğüt ve ibretlerle doğrudan ilgili olarak Allah'ın zalimleri helak etmesi konusu takip eder. İşte bu, halkı helak olmuş memleketlerin haberlerindendir. Biz onu sana anlatıyoruz. Onlardan ayakta kalan da vardır, biçilmiş gibi olan da vardır. Rabbin, haksızlık eden memleketleri yakaladığında, onun yakalayışı işte böyledir. Şüphesiz onun yakalaması pek elem verici, pek çetindir![3][3]

Bu mübarek sûre, peygamberlerin kıssalarını anlatmaktaki hikmeti açıklayarak sona erer. Bu, geçmiş asırlarda peygamberleri yalanlayanların başlarına gelenlerden ibret alınması ve bu sıkıntı ve musibetler karşısında peygamber (s.a.v.)'in maneviyâtını yükseltmek içindir.

Peygamberlerin haberlerinden senin kalbini teskin edeceğimiz her haberi sana anlatıyoruz. Bunda sana hak, mü'minlere de bir öğüt, bir uyan gelmiştir.. Öyle ise ona kulluk et ve ona dayan. Rabbin, sizin yaptıklarınızdan gafil değildir."[4][4]

Başlangıcı ile bitişi birbirine uygun olsun diye, sûre bu şekilde, tevhid ile başladığı gibi tevhid ile sona erer. [5][5]

Bismillâhirrahmânirrahim

**1.** Elif, Lâm, Râ. (Bu), hikmet sahibi (ve) her şeyden haberdar olan Allah tarafından âyetleri sağlamlaştıril- mış, sonra da açıklanmış bir kitaptır.

**2.** Allah'tan başkasına İbâdet etmemeniz için indirildi. Şüphesiz ki ben, onun tarafından size gönderilmiş bir uyarıcı ve m üj del ey içiyim.

**3.** Ve Rabbinizden mağfiret dilemeniz, sonra da ona tevbe etmeniz için indirildi. Eğer bunu yaparsanız, Allah sizi, muayyen bir müddete kadar güzel bir şekilde yaşatır ve iyi amel işleyen herkese amelinin karşılığını verir. Eğer yüzçevirirseniz, ben sizin başınıza gelecek büyük bir günün azabından korkarım."

**4.** Dönüşünüz yalnız Allah'adır. O, her şeye kadirdir.

**5.** Bilesiniz ki, inanmayanlar ondan düşmanlıklarını gizlemeleri için göğüslerini bükerler. İyi bilin ki, onlar elbiselerine büründükleri zaman dahî, Allah onların gizlediklerini de, açığa çıkardıklarını da bilir. Çünkü o, kalblerin özünü bilendir.

**6.** Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın ü/erinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekânı bilir. Hepsi, açık bir kitaptadır.

**7.** O, hanginizin amelinin daha güzel olacağı hususunda sizi imtihan etmek için, Arş'ı su üzerinde iken gökleri ve yeri altı günde yaratandır. Yemin ederim ki, "Ölümden sonra muhakkak diriltileceksiniz." desen, kâfir olanlar derhal, "Bu, açık bir büyüden başka bir şey değildir." derler.

**8.** Andolsun eğer biz onlardan azabı sayılı bir zamana kadar ertelesek, mutlaka

---

[3][3] Hûd sûresi, 11/100-102

[4][4] Hud sûresi, 11/120-123

[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/69-70.

"Onu engelleyen nedir?" derler. Bilesiniz ki, kendilerine azap geldiği gün, bir daha onlardan uzaklaştırılacak değildir. Ve alay etmekte oldukları şey, onları çepeçevre kuşatacaktır.
**9.** Eğer insana tarafımızdan bir rahmet taddırır da sonra bunu ondan çekip alırsak, tamamen ümitsiz ve nankör olur.
**10.** Eğer kendisine dokunan bir zarardan sonra ona bir nimet taddırırsak, elbette "Kötülükler benden gitti." der. Çünkü o şımarıktır, kibirlidir.
**11.** Ancak sabredip güzel iş yapanlar böyle değildir. İşte onlar için bir bağış ve bir büyük mükâfat vardır.
**12.** Belki de sen, "Ona bir hazine indirilseydi veya onunla beraber bir melek gelseydi!" demelerinden ötürü sana vahyolunan âyetlerin bir kısmım terk edeceksin ve bu yüzden ruhun daralacaktır. Sen ancak bir uyarıcısın. Allah ise her şeye vekildir.
**13.** Yoksa, "Onu kendisi uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Eğer doğru iseniz Allah'tan başka çağırabil-diklerinizi çağırın da siz de onun gibi uydurulmuş on sûre getirin."
**14.** Eğer size cevap vermiyorlarsa, bilin ki, o ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir ve O'ndan başka da tanrı yoktur. Artık müslüman oluyor musunuz?
**15.** Kim, dünya hayatını ve onun zinetini istemekte ise, onların işlerinin karşılığını orada onlara tam olarak veririz ve onlar orada hiçbir zarara uğratılmazlar.
**16.** İşte onlar, âhirette kendileri için ateşten başka hiçbir şeyleri olmayan kimselerdir; yaptıkları da boşa gitmiştir; yapmakta oldukları şeyler de bâtıldır.
**17.** Rabbin tarafından açık bir delile dayanan ve kendisini Rabbinden bir şahidin izlediği, ayrıca kendisinden önce, bir önder ve bir rahmet olarak Musa'nın Kitâb'ı elinde bulunan kimse inkarcılar gibi midir? Çünkü bunlar ona (Kur'an'a) inanırlar. Toplumlardan herhangi biri onu inkâr ederse işte onun varacağı yer cehennem ateşidir. Bundan şüphen olmasın; zira bu, senin Rabbin tarafından bildirilmiş gerçektir; fakat insanların çoğu inanmazlar.
**18.** Kim Allah'a karşı yalan uydurandan daha zâlim olabilir? Onlar Rablerine arz edilecekler, şahitler de, "İşte bunlar Rablerine karşı yalan söyleyenlerdir." diyecekler. Bilin ki, Allah'ın la'neti zâlimlerin üzerinedir!
**19.** Onlar, Allah'ın yolundan alıkoyan ve onu eğriltmek isteyenlerdir. Onlar özellikle âhireti inkâr ederler.
**20.** Onlar yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacak değiller ve onları Allah'ın azabından koruyacak dostları da yoktur. Onların azabı kat kat olacaktır. Çünkü onlar, ne görebiliyorlar, ne de kulak verebiliyorlardı.
**21.** İşte onlar kendilerine yazık ettiler. Uydurmakta oldukları şeyler de kendilerinden kaybolup gitti.
**22.** Şüphesiz onlar, âhirette en çok ziyana uğrayanlardır.
**23.** İnanıp da güzel işler yapan ve Rablerine gönülden boyun eğenlere gelince, işte onlar cennet ehlidirler. Onlar orada ebedî kalırlar.
**24.** Bu iki zümrenin durumu kör ve sağır ile gören ve işiten kimselerin durumu

gibidir. Bunların hali hiç eşit olur mu? Hâlâ ibret almıyor musunuz?

## Kelimelerin İzahı

Muhkem kılındı. bozulmaya mâni olmaktır. Bir kimse bir şeyi, ona bozukluk veya fesat arız olmayacak şekilde yaptığında, denir.
Onun barınağı. Müstekar, dünyada sığınıp barınacağı yer demektir.
Varacağı yer. Müstevda; öldükten sonra varacağı yer. Sayılı bir ümmet. Burada ümmet, zamandan bir süre, yani yıllardan sınırları belirtilmiş bir süredir. Kurtubî şöyle der: Ümmet, sekiz ayn mânâya kullanılan müşterek bir isimdir. Bu mânâlar : Cemaat, millet, iyi özellikleri kendisinde toplayan adam, zaman, peygamberlere uyanlar ve benzerleri.[6][6]
Mirye, kuşku ve şüphe demektir.
Kayboldu, yok oldu.
Lâ cereme, bu ikisi tek bir kelime olup hak manasınadır. Bu, Halîl ve Sîbeveyh'İn görüşleridir.
Boyun eğdiler. zillet ve boyun eğmek manasınadır.
Esamm; işitmeyen, kendisinde sağırlık olan kimse. [7][7]

## Nüzul Sebebi

Kurtubî, İbn Abbas'tan gelen bir rivayette şöyle der: Ahnes b. Şureyk, tatlı dilli ve güzel konuşan bir adam idi. Rasulullah (s.a.v.)'a, onun hoşuna giden şeyler söyler, kalbinde ise onu üzecek inançlar saklardı. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyet-i kerimeyi indirdi: Bilesiniz ki onlar, Allah'tan gizlenmek istedikleri için düşmanlıklarını kalplerinde gizliyorlar.[8][8]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Elif, lâm, râ. Bu, Kur'an'ın i'cazma ve onun bu harfler gibi heca harflerinden meydana geldiğine bir işarettir. İbn Abba, bunun; "Ben Allah'ım, görürüm" mânâsına geldiğini söyler. O, değeri yüce bir kitaptır, âyetleri sağlam bir şekilde tanzim edilmiştir. Ona ne bir bozukluk ve ne bir çelişki arız olmaz. Onda helâl, haram ve kulların dünya ve ahiret işlerinde muhtaç oldukları şeyler açıklanmıştır. O, Allah katmdandır. Onu, işlerin nasıl olduğunu ve her şeyden haberdar olan Allah açıklamıştır. İşte bunun içindir ki, âyetleri en güzel bir şekilde muhkem kılındı ve en güzel bir şekilde açıklandı. [9][9]

**2.** Allah'tan başkasına ibadet etmemeniz için böyle yapıldı. Şüphesiz, ben, Yüce

---

[6][6] Mûsâ orada insanlardan bir cemaat buldu. (Kasas sûresi, 28/23) âyetinde cemaat; bir zaman sonra hatırladı (Yusuf sûresi, 12/45) âyetinde zaman; Biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk (Zuhruf sûresi 43/22-23) âyetinde din ve millet mânâsına kullanılmıştır.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/75-76.
[8][8] Kurtubî, 9/5
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/76.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/76.

Allah tarafından size gönderilmiş bir peygamberim. İnkar ederseniz azabına uğrayacağınızı size haber veriyorum? İman ederseniz, onun sevabını kazanacağınızı size müjdeliyorum. [10][10]

**3.** Günahlardan dolayı Rabbinizin affını istemeniz, samimiyetle tevbe etmeniz, Allah'a yönelmek ve ona itaat etmek suretiyle tevbenizde dosdoğru devam etmeniz için indirildi. Böyle yaparsanız Yüce Allah bu dünyada size, geniş rızık ve müreffeh bir hayat gibi yüce menfaatler sağlar, Bu, belirli bir zamânâ yani ömürleriniz sona erinceye kadar devam eder. O, güzel amel işleyen herkese, amelinin karşılığını verir. Eğer iman etmek ve Allah'a itaat etmekten yüzçevirirseniz,Ben cidden, size, büyük günün, yani kıyamet gününün azabının gelmesinden korkarım, içinde şiddetli sıkıntılar bulunduğu için o, büyüklükle nitelendirildi. [11][11]

**4.** Ölümden sonra dönüşünüz sadece Yüce Allah'adır. O sizi öldürmeye, sonra diriltmeye, yalanlayanları cezalandırmaya, her şeye kadirdir. Hiç bir şey onu âciz bırakamaz. Bu âyette büyük bir tehdit vardır. [12][12]

**5.** Bilesiniz ki onlar Allah'tan gizlenmeleri için, peygambere ve mü'minlere olan düşmanlıklarını kalplerinde gizliyorlar. Onlar bununla Allah'tan gizlenmek istiyorlar ki, onları rezil etmesin. İbn Abbas şöyle der: Bu âyet Ahnes b. Şüreyk hakkında indi. Rasulullah (s.a.v.)'la sohbet eder ve onu gerçekten sevdiğine dair yemin eder, kalbinde ise söylediklerinin aksini gizlerdi.[13][13] Kurtubî şöyle der: Yüce Allah müşriklerin, hallerinin Allah'a gizli kalacağını zannederek peygambere ve mü'minlere düşmanlık ettiklerini haber verdi.[14][14] İyi bilin ki onlar, elbiseleriyle örtündüklerinde Allah, onların gizlediklerini de bilir, açığa vurduklarını da bilir. Sanki âyet şöyle der : Elbiselerinizle örtünüp kapanmanızın, sizi Allah'tan gizleyeceğini sanmayın. Bilakis Allah, sırlarınızı ve açıkça yaptıklarınızı bilir. Hallerinizden hiçbir şey ona gizli kalmaz. Şüphesiz O, kalplerde olanı bilendir. [15][15]

**6.** Yeryüzünde yürüyen insan veya hayvan ne varsa, Allah, hepsinin rızkım lütuf ve keremi ile üzerine almıştır. Yaratıcı o olduğu gibi, rızık verendir de odur. Allah onun durduğu yeri ve konulacağı yeri bilir. İbn Abbas şöyle der: Onun durduğu yer, yeryüzünde barındığı yerdir. Konulacağı yer ise, ölüp gömüleceği yerdir.[16][16] Rızıklar, kader ve ömürler, hepsi Levh-i Mahfûz'da yazılıdır. [17][17]

**7.** Gökleri ve yeri, dünya günlerinden altı gün kadar bir zaman içersinde yaratan

---

[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/76.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/77.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/77.
[13][13] el-Bahru'1-muhît, 5/204
[14][14] Kurtubî, 9/5
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/77.
[16][16] el-Bahr, 5/204
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/77.

odur. Bu âyette, kulları işlerinde teenni ile hareket etmeye teşvik vardır. Zira kâinatı göz açıp kapayacak kadar bir zaman içinde yaratmaya kadir olan Allah onu altı günde yarattı. O'nutı Arş'ı, gökleri ve yeri yaratmadan önce su üzerinde idi. Zemahşerî şöyle der: Onun altında mahlûkât yoktu. Burada Ar-ş'ın ve suyun göklerden ve yerden Önce yaratılmış olduğuna delil vardır.[18][18] Onları yüce bir hikmete binâen, sizi imtihan etmesi, böylece iyi ile kötünün ortaya çıkması ve amellerinize göre sizi cezalandırması için yarattı. Ey Muhammed! Eğer o Mekke kâfirlerinden olan inkarcılara, "Siz öldükten sonra mutlaka hesap için diriltileceksiniz" desen, elbette, öldükten sonra dirilmeyi ve haşri inkâr eden kâfirler, "Bu Kur'an apaçık bir sihirden başka bir şey değildir" derler. [19][19]

**8.** Eğer onlardan azabı kısa bir süre için ertelesek o zaman mutlaka alay ederek, "O azabın inmesine engel olan ne?" derler. Bilsinler ki, kendilerine azap geldiği gün, azap onlardan uzaklaştırılacak değildir. Alay etmekte oldukları şeyin cezası indi ve onları kuşattı. [20][20]

**9.** Eğer biz insana türlü nimetleri yani sıhhat, emniyet, rızık ve benzeri nimetleri ihsan etsek Sonra o nimetleri ondan çekip alsak, jyi Şüphesiz o, Allah'ın rahmetinden ümit keser ve şiddetle onu inkâr eder. [21][21]

**10.** İnsanın başına daha önce sıkıntı ve fakirlik, hastalık ve darlık gibi belâlar geldikten sonra, biz ona nimet ihsan etsek, elbette, "Fakirlik, yoksulluk ve musibetler artık kesildi. Bu günden sonra, asla onlar başıma gelmeyecek" der. Şüphesiz ki o, nimetlere aldanmış ve şımarmıştır. Kendisine verilen nimetlerle insanlara büyüklük taslar. Bu âyet, sıkıntılı anlarda ümitsizliğe düşen ve nimetler ihsan edildiğinde de şımaran kimseleri kınamaktadır. İnsanların âdeti budur. [22][22]

**11.** Ancak sıkıntılı anlarda sabreden, bolluk anlarında da hayır işleyen mü'minler müstesnadır. Onlar sımtılı hallerinde de, bolluk anlarında da iyi amel işlerler. İşte bu güzel sıfatları taşıyanların günahları için bir af, âhirette de büyük bir mükâfaat, yani cennet vardır. Ebu Hayyân şöyle der: Sevabın "büyük" diye nitelenmesinin sebebi şudur: O, ebedî nimetleri, azaptan emin olmayı, Allah'ın kendilerinden razı olmasını ve O'nun yüce zâtına bakmayı kapsar.[23][23]

**12.** Belki de sen, sana vahyolunan âyetlerin bir kısmını terkedeceksin. Müşrikler, Rasûlullah'a (s.a.v.) bir hazine getirmesini veya kendisiyle beraber bir meleğin gelmesini teklif ediyorlar ve Kur'an ile alay ediyorlardı. Bunun

---

[18][18] Keşşaf, 2/380
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/77-78.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/78.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/78.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/78.
[23][23] el-Bahr, 5/206
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/78.

üzerine Yüce Allah buyurdu ki: "Ey Muhammedi Belki de sen, onlar alay ettikleri için Rabbinden sana indirilenin bir kısmını terkedip, onlara tebliğ etmeyeceksin. Yalanlanır korkusuyla, Rabbinden sana inen âyetleri onlara tebliğ etmekten ruhun daralır. Bundan maksat Rasulullah (s.a.v.)'ı risaleti tebliğe ve ona düşmanlık edenlere aldırış etmemeye teşvik etmektir. Çünkü onlar, "Ona çokça mal inse ya" diyorlar. Yahut, "Teklif ettiğimiz gibi, onunla beraber onu tasdik eden bir melek gelse ya" diyorlar. Yüce Allah Hz. Peygamber (s.a.v.)'in görevini sınırlandırarak şöyle buyurdu Ey Muhammed! Sen, suçluları Allah'ın azabından korkutan bir uyarıcıdan başkası değilsin. Allah ise her şeyin vekilidir. Yani kulların işlerini yürütür, onların amellerini gözetir. [24][24]

**13.** Yoksa onlar, "Bu Kur'an'ı Muhammed kendisi uydurdu" mu diyorlar. De ki, "Eğer durum öyle ise, siz fasih Araplarsınız, fesahat ve belagatta onun benzeri uydurulmuş on sûre getirin" Bu Kur'an'm uydurulmuş olduğu hususunda doğru söylüyorsanız, Allah'tan başka dilediğinizi yardıma çağırarak bunu yapın. [25][25]

**14.** Yardıma çağırdıklarınız size icabet etmez ve bundan âciz kalırlarsa, bilin ki, ey müşrikler! Bu Kur'an ancak Allah'tan bir vahiyle inmiştir, Bu mu'ciz Kur'an'ı indiren Allah'tan başka bir rab ve ma'bûd olmadığını da bilin. Bu cümle lafzan soru,, mânâ itibariyle emirdir. Yani, bu kesim delil ortaya çıktıktan sonra artık müslüman olun. Çünkü sizin için buna mani olacak bir özür kalmadı. İbn Cüzey şöyle der: Bu sorunun mânâsı, İslama çağırmak ve kâfirleri müslüman olmaya zorlamaktır. Çünkü onların, Kur'an'ın benzerini getirmekten âciz kalmaları İslamın doğruluğuna bir delil olmuştur.[26][26]

**15.** Kim âhirete inanmadığı için, iyi amelleri ile sadece dünya nimetlerini elde etmek istiyorsa, Onların amellerinin karşılığını, dünyada sevdikleri şeylerle yani sıhhat, emniyet ve rızıkla eksiksiz olarak öderiz. Dünyada onların ücretlerinden hiçbir şey eksik ödenmez. Katâde şöyle der: Kimin niyeti ve gayreti dünyayı elde etmeye yönelikse, Allah onun iyi işlerinin karşılığını dünyada verir. Sonra, karşılığı verilecek hiçbir iyiliği kalmaksızın ahirete gider. Mü'mine gelince, iyi amellerinin karşılığı dünyada ona verilir. Âhirette de ayrıca sevabı verilir.[27][27]

**16.** İşte hedefleri bu dünya olan o kimseler var ya, âhirette onlar için cehennem ateşi ve onun devamlı azabından başka bir şey yoktur, Onların işlemiş olduğu sâlih ameller boşa çıkar. Çünkü onlar, amellerinin karşılığını dünyada tam olarak aldılar. Bu cümle, önceki cümlenin tekididir. Yani, onların dünyada yapmış olduğu hayırlar boşa çıkmıştır. [28][28]

---

[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/78-79.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/79.
[26][26] Teshîl, 2/102
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/79.
[27][27] Muhtasar-! İbn Kesir, 2/214
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/79.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/79-80.

**17.** Bu sorunun cevabı mahfuzdur. Apaçık bir nur ve Allah tarafından kesin bir delil üzerinde olan peygamber ve mü'minler, dünya hayatını isteyen gibi mi olur? Yüce Allah bu ikisi arasında büyük bir fark olduğunu göstermek istiyor. Yani, Allah'ı isteyen ile dünyayı ve onun zinetini isteyen eşit olamaz. Allah tarafından onun doğruluğuna şahit olan bir kimse de onu takibeder. İbn Abbas der ki: "Bu şahit Cebrail (a.s)'dir. Kur'an'dan önce de şahit olarak, Allah'ın Mûsâ (a.s)'ya indirdiği hayırda önder ve indiği kimseler için bir rahmet olan Tevrat vardır. İşte, Rablerinden bir nur üzerinde bulunmakla nitelenmiş olan o kimseler, Kur'an'ı tam mânâsıyle tasdik ederler, Din mensuplarından kim Kur'an'ı inkâr ederse, onun için mutlaka gireceği bir cehennem ateşi vardır. Sakın bu Kur'an hakkında bir şüpheye düşme. Şüphesiz o, Allah tarafından indirilmiş değişmez gerçektir, Fakat insanların çoğu, onun âlemlerin Rabbi tarafından indirildiğine inanmaz. [29][29]

**18.** Allah'a ortak ve çocuk nisbet etmek suretiyle onun hakkında yalan uydurandan daha azgın ve daha zâlim hiç kimse yoktur, İşte onlar, kıyamet gününde, mahlûkâtla beraber, kendilerini yaratan ve onlara sahip olan Allah'a arz edilirler. Onların amellerine şahit olan mahlûkât ve melekler, "Bunlar Allah'a karşı yalan söyleyenlerdir" derler. Bundan maksat, onların âhirette halkın huzurunda ayapılarının ortaya çıkarılması ve rezil edilmeleri ve cezalardırılmaları için teşhir edilmeleridir. Bilin ki, Allah'a karşı haksızlık ve iftiralarından dolayı, Allah'ın laneti zalimleredir. Lanet, Allah'ın rahmetinden kovulmak demektir. [30][30]

**19.** Onlar hakka uymak ve Allah'a götüren hidâyet yoluna girmekten insanları alıkoyanlar ve yolun eğri olmasını yani Allah'ın dininin kendi arzularına göre eğrilmiş olmasını isteyenlerdir. Onlar âhireti inkâr eden, öldükten sonra dirilmeyi, haşir ve neşri kabul etmeyenlerdir. [31][31]

**20.** Allah onlara mühlit verse de, Allah'ın azabından kurtulacak değillerdir. Onlara dostluk edecek veya onları Allah'ın azabından koruyacak kimseleri yoktur. Suçları ve taşkınlıkları yüzünden onların azabı kat kat olur. Bu cümle, müste'nefe cümlesidir, Onların azaplarının şiddetli ve kat kat olmasının sebebi şudur. Yüce Allah onlara
kulak ve göz verdi. Fakat onlar hakkı dinlememek için sağır, ona uymamak için de kör gibi davrandılar. Allah'ın kendilerine lütfetmiş olduğu duyu organlarından faydalanmadılar. [32][32]

**21.** İşte onlar öyle kimselerdir ki, dünya ve âhiret saadetini kaybettiler,

---

[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/80.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/80.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/80.
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/80-81.

cehennem ateşine girdikleri için rahatlarını yitirdiler. Şefaatlerine inandıkları ilâhlar da kaybolup gitti. [33][33]

**22.** Gerçek şu ki onlar, kıyamet gününde en çok zarara uğrayan insanlardandır. Ziyanları onlardan daha açık olan hiçkimse göremezsin. Çünkü onlar geçici olanı ebedî olana tercih ettiler ve cennetleri bırakıp onların yerine cehennem ateşini aldılar. Yüce Allah bedbaht kâfirlerin durumunu anlattıktan sonra mutlu mü'minlerin durumunu açıklayarak şöyle buyurdu: [34][34]

**23.** İman ile salih ameli birleştiren ve Allah'a boyun eğenler var ya, İşte onlar cennet ehlidir. Orada kendilerine nimetler verilecek ve oradan asla çıkarıl-mayacaklardır. İhbât, Allah'a güvenip sükûnet bulmak, O'na boyun eğmek ve sadece O'na ibâdet etmektir. [35][35]

**24.** Bu iki grubun yani mü'minlerle kâfirlerin durumu, kör ve sağır ile gören ve işitenin durumuna benzer. Ze-mahşerî şöyle der: Yüce Allah kâfirler grubunu körlere ve sağırlara, mü1-minler grubunu da görenlere ve işitenlere benzetti. Bu, leff ve tıbak sanat-larındandır.[36][36] Yani, bu iki grubun enteresan durumu, kendisinde işitme ve görme duyuları bulunan kimsenin durumuna benzer, Bunların durumu eşit olur mu? Bu soru inkâr ifade eder. Yani bu ikisinin durumu eşit değildir. Hakkın nurunu gören ve onun ziyasıyle aydınlanan kimsenin durumu, dalâlet karanlıklarında bocalayan ve saadet yolunu bulamayan kimsenin durumuna benzemez. üıtel Hâlâ öğüt ve ibret almıyor musunuz? Bundan maksat iman ve itaat ehli ile inkâr ve isyan ehlini birbirinden ayırmaktır. [37][37]

## Edebî Sanatlar

**1.** Büyük bir günün azabı." Azabın, büyük güne izafeti, azabın korkunçluğunu ve şiddetini ifade eder.
**2.** Gizlediklerini ve açıkladıklarını" Bu kelimeler arasında tıbak vardır. Aynı şekilde bolluk" ile darlık ve uyarıcı ile müjdeleyici" kelimeleri arasında tıbak vardır.
**3.** Aşırı derecede ümitsizliğe düşen ve çok inkâr eden" Bu kelimeler mübalağa sıygalarmdandır.
**4.** Kör ve sağır gibi." Burada teşbih edatı mevcut fakat vecb-i şebeh mahzûf olduğu için mürsel ve mücmel teşbih vardır. Yani, kâfir grubun durumu, görmemek ve işitmemek hususunda kör ve sağırın durumuna benzer. Mü'min grubun durumu ise, gören ve işiten kimsenin durumuna benzer. [38][38]

---

[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/81.
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/81.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/81.
[36][36] Keşşaf, 2/387
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/81.
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/81-82.

**Bir Nükte**

Salihlerden biri şöyle der: Günahtan çekilmeksizin istiğfarda bulunmak yalancıların tevbesidir.[39][39]

**Bir Uyarı**

Daha önce, Kur'an-ı Kerim'in benzerinin getirilmesi için meydan okunmuşken, burada onun benzerinden on sûre getirilmesi için meydan okundu. Zira müşrikler Kur'an'ın benzerini getirmekten âciz kalınca, Kur'an, on sûrenin benzerinin getirilmesi için meydan okudu. Onlar bundan da âciz kalınca belagat, fesahat, gayplardan haber verme, kânun hükümleri koyma ve diğer hususlarda, Kur'an sûrelerine benzer bir sûre getirilmesi için onlara meydan okudu. Teşriî hükümler ve benzerleri dokuz çeşittir. Bazıları bunu nazım halinde şöyle söylemiştir:
Bilesiniz ki Kur'an ancak dokuz harftir. Onları sana usanmadan bir şiir beytiyle bildireceğim:
Helâl, haram, muhkem, müteşebih, beşîr, nezîr, kıssa, öğüt ve meseldir.[40][40]

**25.** Andolsun biz Nuh'u kavmine elçi gönderdik. Onlara, "Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım," dedi.
**26.** Allah'tan başkasına tapmayın! Çünkü ben, sizin için acıklı bir günün azabından korkuyorum."
**27.** Kavminden ileri gelen kâfirler dediler ki: Biz seni sâdece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. Düşünmeden hareket eden alt tabakamızdan başkasının sana uyduğunu görmüyoruz. Ve sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Bilakis sizin yalancılar olduğunuzu düşünüyoruz".
**28.** Dedi ki: "Ey kavmim! Eğer ben Rabbim tarafından açık bir delil üzerinde isem ve O bana kendi katından bir rahmet vermiş de bu size gizli tutulmuşsa, buna ne dersiniz? Siz onu istemediğiniz halde biz sizi ona zorlayacak mıyız?
**29.** Ey kavmim! Allah'ın emirlerini bildirmeye karşılık sizden herhangi bir mal istemiyorum. Benim mükâfaatım ancak Allah'a aittir. Ben îman edenleri kovacak değilim; çünkü onlar Rablerine kavuşacaklardır. Fakat ben sizi, bilgisizce davranan bir topluluk olarak görüyorum."
**30.** "Ey kavmim! Ben onları kovarsam, beni Allah'tan kim korur? Düşünmüyor musunuz?
**31.** Ben size, "Allah'ın hazineleri benim yanımda-dır" da demiyorum. Sizin gözlerinizi hor gördüğü kimseler için, "Allah onlara asla bir hayır vermeyecektir." diyemem. Çünkü onların kalblerinde olanı, Allah daha iyi bilir.

---

[39][39] Kurtubî,9/3
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/82.
[40][40] Bu ıstılahların izahı için lügatçeye bakınız. (1. Cild)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/82.

Onları kovduğum takdirde ben gerçekten zâlimlerden olurum."
**32.** Dediler ki: "Ey Nûh! Bizimle mücâdele ettin ve bize karşı mücâdelede çok ileri gittin. Eğer doğrulardan isen, bize tehdit ettiğin azabı getir!"
**33.** Dedi ki: "Onu size ancak dilerse Allah getirir. Ve siz Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz.
**34.** Eğer Allah sizi azdırmak istiyorsa, ben size öğüt vermek istesem de, öğüdüm size fayda vermez. O sizin Rabbinizdir. Ve O'na döndürüleceksiniz."
**35.** Voksa, "Bunu uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Eğer onu uydurduysam günahım bana aittir. Fakat ben sizin işlediğiniz günahtan uzağım."
**36.** Nuh'a vahyolundu ki, "Kavminden iman etmiş olanlardan başkası artık asla inanmayacak. Öyle ise onların işlemekte olduklarından dolayı üzülme.
**37.** Gemiyi vahyimizle gözümüzün önünde yap ve zulmedenler hakkında bana bir şey söyleme! onlar mutlaka boğulacaklardır!"
**38.** Nûh gemiyi yapıyor, kavminden ileri gelenler ise, her uğradıkça onunla alay ediyorlardı. Dedi ki: "Eğer bizimle alay ediyorsanız, iyi bilin ki siz nasıl alay ettinizse biz de sizinle alay edeceğiz.
**39.** Kendisim rezil edecek azabın kime geleceğini ve ebedî bir azabın kimin başına İneceğini yakında bileceksiniz."
**40.** Nihayet emrimiz gelip de tandır kaynayınca, Nuh'a dedik ki: "Her bir yaratıktan iki çift ile aleyhinde söz geçmiş olanlar dışında aileni ve îman edenleri gemiye yükle!" Zâten onunla beraber pek azı îman etmişti.
**41.** Dedi ki: "Gemiye binin! Onun yüzüp gitmesi de, durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayan pek merhamet edendir."
**42.** Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onlarla beraber yüzüp gidiyordu. Nûh, gemiden uzakta bulanan oğluna, "Yavrucuğum! bizimle beraber bin, kâfirlerle beraber olma!" diye seslendi.
**43.** Oğlu, "Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım" dedi. Nûh: "Bugün Allah'ın emrinden merhamet sahibi Allah'tan başka koruyacak kimse yoktur" dedi. Aralarına dalga girdi, o da boğulanlardan oldu.
**44.** "Ey yer suyunu yut! Ey gök sen de suyunu tut!" denildi. Su çekilip azaldı; iş bitirildi, gemi de Cûdî üzerine yerleşti. Ve "O zâlimler topluluğu yok olsun!" denildi.
**45.** Nûh Rabbine duâ edip dedi ki: "Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da âilemdendir. Senin va'din ise elbette haktır. Sen Hâkimler Hâkimisin."
**46.** Allah buyurdu ki: "Ey Nûh! O asla senin ailenden değildir. Çünkü o, sâlih olmayan bir amel sahibi idi. O halde hakkında bilgin olmayan bir şeyi benden isteme! Ben sana câhillerden olmamanı tavsiye edirim!
**47.** Nûh dedi ki: "Ey Rabbim! Ben, hakkında bilgim olmayan şeyi senden istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve merhamet etmezsen, ben ziyana uğrayanlardan olurum!"
**48.** Denildi ki: "Ey Nûh! Sana ve seninle beraber olan ümmetlere bizden selâm ve bereketlerle in! Kendilerini faydalandıracağımız, sonra da kendilerine acıklı azabımızın dokunacağı ümmetler olacaktır."

**49.** İşte bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberle-rindendir. Bundan önce onları ne sen biliyordun, ne de kavmin. O halde sabret. Çünkü iyi sonuç, sakınanların-dır.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde Mekkeli kâfirlerin inatlarım, Rasulullah (s.a.v.)'i yalanlamalarını ve Kur'an'ı kendi uydurdu, diye onu itham etmelerini anlattıktan sonra burada da Hz. Nuh'un, kâfir kavmi ile olan kıssasını anlattı ki, Peygamberi yalanlayan ve inad eden kimselere bir Öğüt ve ibret olsun. Peygamberin kıssalarını ve onların, kavimleriyle aralarında meydana gelen olayları anlattı ki Rasullullah (s.a.v.)'a bir tesellî olsun. [41][41]

## Kelimelerin İzahı

Mele; kavmin eşrafı ve ileri gelenleri.
Erâzilüna, bizim aşağı tabakada olanlarımız. Burada erâzilden maksat; fakirler, zayıflar ve sefillerdir. Erâzil; iyilik ve hayırdan hiçbir nasibi olmayan ve yaptığına aldırış etmeyen sefil mânâsına gelen erzel kelimesinin çoğuludur.
Karışık geldi. Bir şey bir kimseye kanşık gelir, onu anlamaz ve o şeyin durumu ona kapalı kalırsa, veya denilir.
Bizimle çok münakaşa ettin. Arap dilinde cedel, münakaşada aşırı gitmektir.
Küçümsüyor.
Fûlk, gemi demektir. Hem tekil, hem çoğul için kullanılır. Tennur, âteşin yandığı yer demektir.
Mûrsâha, onun demirlemesi. Bir şey sabit olup durunca denir. Muzârii dur.
Asım, engel olan. Bir kimse, bir şeye engel olduğunda denilir. Benim, kanlarını dökmemi engellemiş olurlar[42][42] hadisinde de bu mânâda kullanılmıştır.
Çekildi. Su kendi kendine azaldığı zaman denilir. Suyu azaltan kimse de der.
Cûdî, Musul yakınlarında bir dağdır. [43][43]

## Âyetlerin Tefsiri

**25.** Yeryüzü kâfirlerin şirki ve kötülükleriyle dolduktan sonra Nuh'u, kavmine peygamber olarak gönderdik. Ben, inanmadığınız takdirde sizi Allah'ın azabından sakındıncı ve sizin için bir uyarıcıyım, dedi. [44][44]

**26.** Onu tevhide yani tek olan Allah'a ibadete çağırsın dîye gönderdik. Ondan başkasına ibadet ederseniz sizin için elem verici şiddetli bir günün azabından

---

[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/87.
[42][42] Buhârî, İmân, 17; İ'lisâm, 28; Müslim, İman, 34,36.
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/88.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/88.

korkarım. [45][45]

**27.** Nuh'un kavminin ileri gelenleri dediler ki: Biz seni sadece bizim gibi biri görüyoruz. Senin bizden üstünlüğün yoktur. Zemahşerî şöyle der: Burada kendilerinin Peygamberliğe Nuh'tan daha layık olduklarına ve Allah'ın, peygamberliği, insanlardan birine vermek istediği takdirde mutlaka onu kendilerinden birine vereceğine tariz vardır.[46][46] Sana ancak insanların sefillerinin uyduğunu görüyoruz. Ibn Cüzeyy şöyle der: Kâfirler câhil oldukları ve şerefin mal ve makamla olduğuna inandıkları için, fakirliklerinden dolayı mü'minleri bu şekilde nitelendirdiler. Halbuki durum böyle değildir. Bilakis fakirliklerine ve zayıflıklarına rağmen mü'minler onlardan daha şereflidir.[47][47] Bunlar hiç düşünmeden veya tefekkür etmeden, görür görmez sana uyan sefil kişilerdir. Sende ve sana uyanlarda sizi peygamberliğe ehil ve kendisine uyulmaya lâyık kılacak herhangi bir meziyet ve bize karşı üstünlük görmüyoruz. Bilakis sizi iddianızda yalancılar sanıyoruz. Onlar Hz. Nuh'a iki yönden galip gelmek istediler. Birincisi: Ona uyanlar toplumun sefilleridir. Önder ve örnek olacak kimseler değillerdir. İkincisi: Bununla beraber onlar Hz. Nuh'a düşünmeden uydular. Nuh'un getirdiğinin doğru olup olmama hususunda enine boyuna düşünmediler. Düşünmeden ve tefekkür etmeden hemen uydular. Onlar kendilerinden de Hz. Nuh'a iman edenler ve onu tasdik edenlerin bulunduğuna dair aleyhlerinde bir delil getirilmesin diye böyle söylüyorlardı. [48][48]

**28.** Hz. Nûh imâna meylettirmek için onlara nezâketle hitap etti. Nûh (a.s) onlara dedi ki: "Ey kavmim! Söyleyin bana, eğer benim, iddiamın doğruluğu hakkında Rabbimden bir delilim varsa ve yaptığım iş apaçık ortada ise, Rabbim bana katından özel bir hidâyet yani peygamberlik verdiyse, iman nuru ile sizin aranıza madde girdiği için durum size kapalı kaldıysa, siz ondan hoşlanmadığınız halde biz sizi onu kabul etmeye zorlayacak ve onunla hidâyete ermeye mecbur mu tutacağız? Bu soru inkâr ifade eder. Yani, biz onu yapmayız. Çünkü dinde zorlama yoktur. [49][49]

**29.** Ey kavmim! Daveti tebliğ için ben sizden ücret istemiyorum. Nasihatıma karşılık mal talep etmiyorum ki, beni İtham edesiniz. Ben sevabımı sadece Allah'tan isterim. Çünkü bana sevap ve mükâfaat verecek olan sadece odur. Ben bu zayıf mü'minleri meclisimden uzaklaştıracak değilim. Sizin istediğiniz gibi onları yanımdan da kovmam, Şüphesiz onlar Rablerine dönecekler ve onun yakınlığını elde edeceklerdir. Ben onları nasıl kovarım? Fakat siz, onların kıymetini bilmeyen bir kavimsiniz. Onların kovulmasını istiyor ve kendinizin onlardan daha hayırlı olduğunu sanıyorsunuz. [50][50]

---

[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/88.
[46][46] Keşşaf, 2/388
[47][47] et-Teshfl, 2/103
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/88-89.
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/89.
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/89.

**30.** Kavmim! Onları kovup da zulmettiğim takdirde, Allah'ın azabından beni kim korur.? Düşünüp de görüşünüzün yanlış olduğunu anlayarak ondan vazgeçmiyor musunuz? [51][51]

**31.** Ben size çok malım olduğunu söylemiyorum ki, zenginliğime bakarak bana uyağınız. Ben size gayb: biliyorum da demiyorum ki, ben de bir ilâhhk olduğu zannnıa kapılasınız Ben size, benim meleklerden olduğumu ve size peygamber olarak gönderildiğini söylemiyorum ki, iddiamda yalancı olayım. Ben, bana iman eden ve fakirliklerinden dolayı sizin küçümsediğiniz bu zayıf kimselere, Allah'ın asla hidâyet ve başarı nasip etmeyeceğini söylemiyorum. Allah onların sırlarını ve kalplerinde olanları daha iyi bilir. Şüphesiz ben bunu söylersem, azaba müstehak bir zalim olurum. [52][52]

**32.** Kavmi Nûh (a.s)'a dedi ki: Sen bizimle mücadele ettin ve mücadeleyi çok uzattın. Söylediğin hususta doğru isen, tehdit ettiğin azabı bize getir. [53][53]

**33.** Azabı acele getirme işi bana ait değil, Allah'a aittir. Dilediği takdirde onu size getirecek olan Allah'tır. Siz kaçıp Allah'tan kartulacak değilsiniz. Çünkü O'nun mülkünde ve sultası altındasınız. [54][54]

**34.** Benim hatırlatmam ve nasihat etmem de size fayda vermez. Eğer Allah sizi dalâlete düşürmek isterse.. Bu cümle önce geçen kısmın şartıdır. Yani, Allah sizin bedbaht olmanızı ve dalâlete düşmenizi istemişse, benim nasihatim size ne fayda sağlar? Sizi yaratan ve işlerinizde tasarrufta bulunan odur. Dönüşünüz ve varışınız sadece O'nadır. O, yaptıklarınızın karşılığını vercektir. [55][55]

**35.** Yoksa Kureyş kâfirleri, "Muhammed bu Kur'an'ı kendinden uydurdu" mu diyorlar.[56][56] Ey Muhammed! Onlara de ki, "Eğer bu Kur'an'ı ben uydurduysam vebalim ve günahım bana aittir. Benim suçumdan siz sorumlu tutulmazsınız. Ben de sizin yalanlamanız ve inkâr etmeniz suretiyle işlemiş olduğunuz suçunuzdan uzağım. Bu âyet Mekke müşrikleriyle alâkalı durumun, inat ve yalanlama hususunda Nûh kavmi müşriklerinin durumuna benzediğine işaret etmek için, Hz. Nûh'(s.a.) in kıssası içinde bir ara cümlesi olarak gelmiştir. [57][57]

**36.** Allah, Nûh (a.s.)'a, "Sana daha Önce iman etmiş olanlardan başkası uymayacak ve senin risâletini tasdik etmeyecek" diye vahyetti. Onların inkârlarına ve seni yalanlamalarına üzülme. Çünkü ben onları helak

---

[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/89.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/89-90.
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/90.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/90.
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/90.
[56][56] Bu, tefsircilerin çoğunluğunun görüşüdür. İbn Atıyye ve Ebu Hayyan, bu âyetin Hz. Nûh'un(a.s.) kıssası cümlesinden olduğu ve zamirin Nûh kavmine gittiği görüşündedirler. Buna göre mânâ şöyledir: "Nûh, bu haberleri kendiliğinden uydurdu" mu diyorlar.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/90.

edeceğim.[58][58]

**37.** Bizim gözetimimiz ve korumamız altında gemiyi yap. Bizim sana öğrettiğimiz gibi yap. Mücâhid: "Bizim, sana emrettiğimiz gibi yap" şeklinde tefsir eder. Zâlimler hakkında şefaat etme. Mutlaka ben onları helak edeceğim. Onlar tufanda boğularak yok olacaklardır. [59][59]

**38.** Nûh gemiyi yapar. Olayı zihinlerde canlandırmak için, geçmiş bir hal, şimdiki zaman siygasjyla hikâye edilmiştir. Yani Rabbini-zin kendisine öğrettiği gibi gemiyi yaptı. Kavminin ileri gelenlerinden bir grup her uğradıkça onunla alay edip güldüler. Dediler ki: Ey Nûh! Sen dün bir peygamberdin, bugün bir marangoz oldun.! Hz. Nûh şöyle cevap verdi: Bugün siz bizimle alay ediyorsanız, bilin ki, ilerde boğulacağınız zaman, şimdi bizimle alay ettiğiniz gibi, biz de sizinle alay edeceğiz. Siz alay edilmeye bizden daha lâyıksınız. [60][60]

**39.** Bu bir tehdittir. Yani, yalanlamanın ve alay etmenin sonucunu ilerde göreceksiniz. Kime, zelil eden ve hor düşüren azabın geleceğini göreceksiniz. Bu azap boğulmadır. Ve kime devamlı ve kesilmeyen azabın ineceğini göreceksiniz. Bu da cehennem azabıdır. [61][61]

**40.** Nihayet bizim vadettiğimiz tufan gelip ve tandır kaynayınca, yani içinde ateşin yandığı tandırdan su kaynayınca gemiyi yükle dedik. Alimler şöyle der: Yüce Allah bunu, Nûh (a.s.) için bir alâmet, kavmi için de bir helak zamanı kıldı. İbn Abbas şöyle der: Tennûr, yeryüzüdür. Taberî şöyle der: Araplar yerin yüzüne adını verirler. Hz. Nuh'a denildi ki: Yerin yüzünde su gördüğün zaman sen ve seninle beraber olanlar gemiye binin.[62][62] İbn Kesir der ki: Tennûr, yeryüzüdür. Yani, arz fışkıran gözeler haline geldiğinde, ateş mahalli olan tandırlardan su fışkırdığında ve yeryüzü su fışkırır hale geldiğinde...Bu, selefin ve halefin cumhurunun görüşüdür.[63][63] dedik ki, mahlûkâtin her sınıfından erkek ve dişi olarak iki tane gemiye yükle. Yakınlarını da, yani helak olacaklarına dair Allah'ın hüküm verdiği kimseler hariç, çocuklarını ve hanımlarını da gemiye bindir. Allah'ın, helak olmalarına dair hükmettiği kişiler, Nuh'un kâfir olan oğlu Kenan İle karısı Vâile'dir. Senin halkından sana iman edenleri de gemiye Nûh (a.s.) 950 sene gibi uzun bir süre aralarında kalmış olmasına rağmen ona çok az kimse iman etti. İbn Abbas şöyle der: Nûh (a.s.)'a iman edenler, kadınları ile birlikte 80 kişi idiler. Ka'b'ten gelen bir rivayete göre ise 72 kişi idiler Bir görüşe göre de 10 kişi idiler.[64][64]

---

[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/90.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/90-91.
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/91.
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/91.
[62][62] İmam Taberî, Tennûrdan maksadın ne olduğu hususunda önceki âlimlerin görüşlerini naklettikten sonra der ki: Bize bu görüşlerin en uygunu, "Tennûr, içinde ekmek pişirilen tandırdır" diyenlerin görüşüdür. Çünkü Arap dilinde bilinen budur. Allah'ın kelamı, en. meşhur ve en çok kullanılan mânâya yorumlanır (Taberî, 12/40).
[63][63] Muhtasar-j İbn Kesîr, 2/220
[64][64] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 2/220

**41.** Nûh, kendisine iman edenlere, "Gemiye binin" dedi. Onun su yüzünde yüzmesi Allah'ın adıyla olacaktır. Demirlemesi ve durması da Allah'ın adıyla olacaktır. Taberî şöyle der: Hareket ettiği zaman da Allah'ın adiyle hareket eder, durduğu zaman da Allah'ın adıyla durur.[65][65] Şüphesiz Rabbim, tevbe edenlerin günahını bağışlayıcı, mü'minlere de merhamet edicidir. Zira onları boğulmaktan kurtarmıştır.[66][66]

**42.** Gemi onları, dağ gibi büyük ve yüksek dalgalar arasında, Allah'ın izni, lütfü ve yardımıyle yürütüyordu. Sâvî şöyle der: Rivayete göre, Allah 40 gün 40 gece yağmur yardırdı. Yeryüzünden de sular kaynaklar halinde çıktı. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur. Biz de derhal nehir gibi devamlı akan bir su ile göğün kapılarını açtık. Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık. Su, kendisi için takdir edilmiş seviyeyi buldu.[67][67] Yani su, en yüksek dağdan kırk zira' kadar daha fazla yükseldi ve nihayet herşeyi boğdu.[68][68] Nûh, gemi hareket etmeden az önce, mü'minlerle beraber binmeyip gemiden uzak, bir yerde duran oğlu Ken'an'a şöyle seslendi: bw Ey oğulcuğum! Bizimle beraber bin. Boğulup kendini helak etme. Kâfirlerle beraber olma. Yani, onların boğulacağı gibi boğulma.[69][69]

**43.** Oğlu dedi ki: Bir dağın tepesine çıkıp boğulmaktan kendimi koruyacağım. O, suyun, dağların tepesine kadar yükselmeyeceğini sanıyordu, Babası Nûh (a.s.) ona dedi ki: Allah'ın merhamet ettikleri hariç, bugün onun azabından ne korunan olacak, ne de kurtulan, etkili Nûh ile oğlu arasına bir deniz dalgası girdi de oğlu boğuldu.[70][70]

**44.** Denildi ki: Ey arz! Yarıl ve üzerindeki suyu yut. Ey gök! Yağmuru tut. Su, arzın derinliklerine çekildi. Mücâhid: "Su azaldı" der. Ve Allah'ın, boğulması gerekenin boğulması ve kurtulması gerekenin kurtulmasına dair emri tamamlandı. Gemi, Musul yakınlarındaki Cudî dağı üzerine yerleşip kaldı. Allah'ı inkâr edenler hüsrana uğrayıp helak olsun, denildi. Bu, bir beddua cümlesidir. Âlûsî şöyle der: Âyet, kâfirlerin tümünün helak olduğunu açıkça gösterir. Hattâ, gemide olanlar dışında, yeryü-zündekilerin hepsinin helak olduğuna delâlet eder. Şu rivayet de bunu göstermektedir. Su yükselerek, yanında çocuğu bulunan bir kadına ulaştı. Kadın çocuğu kucağına aldı. Su, kucağına kadar yükselince omuzuna aldı. Su omuzuna yükselince, onu, elleriyle yukarı kaldırdı. Eğer Allah yeryüzündekilerden birine acısaydı, mutlaka bu kadına acırdı.[71][71]

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/91.
[65][65] Taberî, 12/44
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/91-92.
[67][67] Kamer sûresi, 54/11-1
[68][68] SâvîHâşiyesi,2/216
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/92.
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/92.
[71][71] Rûhu'l-Meânî, 12/62
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/92-93.

**45.** Nuh (a.s.) Rabbine yalvararak şöyle seslendi: Ey Rabbim! Oğlum Kenan benim aile efradımdandır. Sen bana, onları kurtaracağını va'detmiştin. Şüphesiz senin va'din haktır. Sen va'dindcn dönmezsin, Ey Allah'ım! Sen, hak ile hükmedenlerin en âdilisin. [72][72]

**46.** Rabbi ona dedi ki: Ey Nuh! Bu oğlun, sana kurtulacaklarını va'dettiğim aile efradından değildir. Çünkü o kâfirdir. Mü"-min ile kâfir arasında velayet yoktur. Şüphesiz onun ameli, salih olmayan kötü bir ameldir, Doğru olup olmadığını bilmediğin bir şeyi benden isteme, Câhillerden olmaman için seni uyarıyor ve sana nasihat ediyorum. İbnu'I-Cüzeyy şöyle der: Bu, Hz. Nuh'un cahillikle tavsif edildiğini ifade etmez. Bilakis bunda, ona karşı iyi bir muamele ve ihsan vardır.[73][73]

**47.** Nuh, söylediği sözden dolayı Rabbinden özür dileyerek şöyle dedi: Ey Rabbim! İstemesi bana yakışmayan bir şeyi senden istemekten sana sığınırım. Eğer benim hatamı bağışlamazsan ve bana rahmetinle muamele etmezsen, âhiretini ve mutluluğunu kaybedenlerden olurum. [74][74]

**48.** Denildi ki: Ey Nuh! Gemiden selâmet ve emniyetle in.Sana ve seninle beraber gemide bulunanların zürriyetlerine ihsan ettiğimiz büyük hayırlarla in. Kurtubî şöyle der: Kıyamete kadar gelecek olan bütün müminler bu hükme dâhildir.[75][75] Seninle beraber olanların zürriyetinden olan diğer topluluklar da vardır ki, onları dünya hayatının metamdan faydalandırırız. Onlar suçlu kâfirlerdir. Sonra âhirette onlara elem verici cehennem azabını tattırırız. [76][76]

**49.** Bu kıssa ve benzerleri, senin görmediğin gelmiş geçmiş gaip haberlerdendir. Ey Muhammed! Onları vahy vasıtasıyle sana öğretiyoruz. Bu Kur'an gelmeden Önce ne senin, ne de kavminden herhangi birinin o haberler hakkında bir bilgisi vardı. Nuh'un sabrettiği gibi, sen de, Allah'ın, daveti tebliğ emrine sabret. Çünkü iyi sonuç, Allah'tan korkanlar içindir. Burada, müşriklerin eziyetlerine karış Rasulullah (s.a.v.)'a teselli vardır. [77][77]

## Edebî Sanatlar

**1.** Size kapalı kaldı. Burada anlamadığı için hüccetle hidâyete eremiyen kimse, istiare-i temsiliyye yoluyla, yollarını bilemediği bir çöle ve çölde kör bir rehbere tâbi olan kimseye benzetildi.

---

[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/93.
[73][73] el-Teshîl, 2/106
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/93.
[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/93.
[75][75] Kurtubî, 9/42
[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/93.
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/93.

**2.** Düşünmüyor musunuz?" Bu soru inkar ve azarlama ifade eder.
**3.** Bizi tehdit ettiğin şeyi bize getir." Bu emirle alay ve eğlence kastedilmektedir.
**4.** Benim günahım bana." Hazif yoluyla mecazdır. Yani, benim suçumun cezası bana, demektir. Bunun faraziye yoluyla olduğunu açıklamak için, şüpheye delâlet eden ile getirilerek Eğer ben onu uydurursam" denildi. Halbuki kâfirlerin suçu buna benzemez, onların suçları kesindir. Nitekim, Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım" âyeti de bunu vurgular.
**5.** Bizim gözümüzün önünde gemiyi yap." Burada gözler, gözetmek ve korumaktan kinayedir. Yolcuya, Allah'ın gözü seninle beraber olsun" denir. Yani "Allah'ın gözetmesi ve koruması" demektir.
**6.** Ey yer! Suyunu çek. Ey gök suyunu tut!" yerle gök arasında tıbak sanatı vardır. "Çek" ile "tut" arasında da nakıs cinas vardır. Bunların her ikisi de edebî sanatlardandır. [78][78]

## Faydalı Bilgiler

Ibn Abbas, Şüphesiz o, senin aile efradından değildir." Ayet-i kerimesi hakkında şöyle der: Nuh'un oğlu, onun sulbünden idi, fakat mü'min değildi. Hiçbir peygamberin hanımı asla âsi olmadı. Âyetin manası şöyledir: Şüphesiz ki o, seninle beraber kendilerini kurtaracağımı va'dettiğim aile efradından değildir.[79][79]
Ben derim ki: Âyet, Hz. Nuh'un aile efradının sâlih, önün dini ve şeriatına bağlı kişiler olduğuna, salih olmayanın kurtulamayacağına, aile efradından olmanın sebebinin, kan akrabalığı değil, din akrabalığı olduğuna dikkat çeker.
Onlar Kays ve Temim'e bağlı olmakla iftihar ederken, ben derim ki, benim babam İslâmdır, benim ondan başka babam yoktur. [80][80]

## Bir Nükte

Rivayet olunduğuna göre bir bedevi, âyetini işitince şöyle dedi: Bu kudret sahiplerinin sözüdür. Yaratılmışların sözüne benzemiyor. Yine rivayet edilir ki, zamanının en fasihi olan İbnu'l-Mukaffa, Kur'an'a muaraza yapmak istedi ve bir söz nazmetti. Onu fasıllara ayırdı ve buna sûre ismini verdi. Bir gün, bir Sabiînin yanından geçerken onun bu âyeti okuduğun duydu. Bunun üzerine evine dönerek, yazmaya başlamış olduğu nazmı imha etti ve şöyle dedi: Bunun asla bir benzerinin yapılamayacağına ve bunun beşer sözü olmadığına şahidlik ederim.[81][81]

---

[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/93-94.
[79][79] Taberî, 12/51
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/94.
[81][81] Rûhu'l-meânî, 12/63
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/94-95.

## Bir Uyarı

Bu âyet, i'cazm sırlarının son merhalesine varmış, son derece güzel ifâdeleri kapsamış ve edebiyatın ifâde etmekten âciz kaldığı lafzî ve ma1-nevî güzellikleri kendisinde toplamıştır. Allâme Ebu Hayyân (Allah ona rahmet etsin ve toprağını hoş etsin) onun sırlarını ve inceliklerini ortaya çıkarmak için önem vermiş ve şöyle demiştir: Bu âyette 21 çeşit edebî sanat vardır.
**1.** kelimeleri arasındaki münasebet,
**2.** Arz ve semâ kelimeleri arasında tıbak.
**3.** da mecaz. Zira maksat, semânın yağmurudur.
**4.** de istiare,
**5.** da bir çok mânâya işaret.
**6.** de temsil. Helak olacakların helak edilmesini, kurtulacakların kurtulmasını "emir" kelimesi ile ifâde etti.
**7.** de irdâf vardır. Çünkü kelimesi tam bir kelâmdır. Bunun ardından, geminin Cûdî dağına yerleştiğini vurgulamak için lafzım getirdi.
**8.** da talil. Çünkü suyun çekilmesi, yerleşmenin sebebidir.
**9.** de korunma (ihtiras). Bu aynı zamanda onları kınamayı ifâde eder.
**10.** îcâz. Az lafızla çok mânâ ifâde edecek şekilde kıssayı anlatmaktır. Diğer edebî sanatları şöyle sıralayabiliriz: Bunları izah, müsavat, hüsnü'n-nesak, sihhatu't-taksîm, hüsnü'l-beyân, temkîn, tecnîs, teshîm, mukâbale, tehzîb ve vasıfıdır.[82][82]

## Seyyid Kutub'un Fî Zılâli'l-Kur'ân Adlı Tefsirinden İktibaslar

Burada, İslam Şehidi Seyyid Kutub'un tefsirinden parçalar naklediyoruz. Allah ona rahmet etsin ve ondan razı olsun. O şöyle demiştir:
Nûh kıssasının kesildiği bu yerde, kelâmın akışı enteresan bir şekil o-larak, Kureyş müşriklerinin bu tür bir kıssayı nasıl karşılayacaklarına geldi. Çünkü bu kıssa onların Rasulullah (s.a.v.)'la olan kıssalarına ve "Bu kıssaları Muhanımed uyduruyor" şeklindeki iddialarına benzemektedir".
Yoksa bunu uydurdu mu diyorlar? De ki, onu uydurduysam günahım bana aittir. Fakat ben sizin işlediğiniz günahtan uzağım." Uydurmak (iftira) bir suçtur. Onun cezası bana aittir. Ben onun suç olduğunu biliyorum. Dolayısıyla onu yapmam mümkün değildir. Nûh kıssası içindeki bu ara cümle, kıssanın Kur'an'daki akışına aykırı değildir. Çünkü kıssa, belli bir maksadı yerine getirmek için gelmiştir. Sonra Nûh kıssasındaki akış ikinci bir sahne sergilemektedir. Bu sahnede Nûh, Rabbinin emrini ve vahyini almaktadır, Nuh'a vahyolundu ki, kavminden daha önce iman etmiş olanlardan başkası artık asla inanmayacak. Öyleyse onların işlemekte olduklarından dolayı üzülme. Bizim gözetimimizde ve öğrettiğimiz gibi gemiyi yap. Zulmedenler hakkında bana bir

[82][82] Ebû Hayyân, en-Nehnı'1-mâdd mine'1-bahr, 5/227
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/95.

şey söyleme". Onlar mutlaka boğulacaklardır. Onların sonları belli oldu. Uyarma ve cedel sona erdi. Kıssanın üçüncü sahnesi: Bu sahnede Nûh (a.s.) gemiyi yapmaktadır. Nûh gemiyi yapar. Kavminden ileri gelenler ise, yanından her uğradıkça onunla alay ederler". Olayın muzâri sıygası ile anlatılması sahneye canlılık ve yenilik verir. Biz bu ifadenin ötesinde onu hayalimizde şekillenmiş olarak görüyoruz. Kibirli kavmi ise onun yanından geçiyor ve onunla alay ediyorlar. Kendilerine peygamber olduğunu söyleyen sonra da marangoz olarak bir gemi yapan adamla alay ediyorlar. Dördüncü sahne: Beklenen an geldiğinde yükleme sahnesi". Nihayet emrimiz gelip de tandır kaynayinca Nuh'a dedik ki: Gemiye herbirinden iki çift yükle." Bundan sonra korkunç sahne, tufan sahnesi gelir.Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. ..Derken aralarına dalga girdi. Böylece o boğulanlardan oldu.," Burada birbiriyle karşılayan iki korku vardır. Birisi donuk tabiattaki korku, ve beşeri ruhtaki korku. Biz binlerce sene sonra, âyetin bu akışını takip ederken, kendimizi tutmaya çalışıyoruz. Sanki o an sahneyi seyrediyor-muşuz gibi dehşete kapılıyoruz. Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyor." Üzüntülü baba Nûh durmadan sesleniyor, mağrur genç oğlu ise bu çağrıya kulak asmıyor, korkunç dalga hızlı bir şekilde bu sahneyi ortadan kaldırıyor. Derken aralarına dalga girdi ve o boğulanlardan oldu". Artık herşey sona erer. Sanki ne davet olmuş, ne de cevap. Bu durum, Kur'an'ın tasvirinde görülen açık bir alâmettir. Fırtına diner sükûnet çöker ve iş biter. Bundan sonra akıllı yerine konularak yer ve göğe hitab edilir. Her ikisi de bu kesin emre uyar; yer suyunu çeker, gök suyunu tutar. Nihayet, "Ey yer suyunu yut, ey gök sen de suyunu tut." denildi. Su çekildi. İş bitirildi. Gemi Cûdî üzerine yerleşti. Ve, "O zâlimler topluluğu yok olsun." denildi." [83][83]

**50.** Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'n-dan başka İlâhınız yoktur. SİZ yalan uyduranlardan baş-kası değilsiniz.
**51.** Ey kavmim! Ben, ona karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, beni yaratandan başkasına âid değildir. Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?
**52.** Ey kavmim! Rabbinizden bağış dileyin; sonra da O'na tevbe edin ki, üzerinize göğü bol bol göndersin ve kuvvetinize kuvvet katısn. Günahkârlar olarak yüz çevirmeyin."
**53.** Dediler ki: "Ey Hûd! Sen bize açık bir mucize getirmedin, biz de senin sözünle ilâhlarımızı bırakacak değiliz ve biz sana iman edecek de değiliz."
**54.** Biz, "İlâhlarımızdan biri seni fena çarpmış! demekten başka bir söz söyleyemeyiz!" Hûd dedi ki: "Ben Allah'ı şahit tutuyorum; siz de şahit olun ki, ben sizin ortak koştuklarınızdan uzağım.
**55.** O'ndan başka taptıklarınızın hepsinden uzağım. Haydi hepiniz bana tuzak kurun; sonra da bana mühlet vermeyin!
**56.** Ben, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayandım. Çünkü yürüyen hiçbir varlık yoktur ki, O, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz

[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/95-96.

Rabbim dosdoğru yoldadır."
**57.** "Eğer yüzçevirirseniz bana gönderilen şeyi ben size bildirdim. Rabbim sizden başka bir kavmi yerinize getirir de O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Şüphesiz benim Rabbim her şeyi gözetendir."
**58.** Emrimiz gelince, Hûd'u ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık, onları ağır bir azaptan kurtuluşa erdirdik.
**59.** İşte Âd! Rabblerinin âyetlerini inkâr ettiler; onun peygamberlerine âsi oldular ve inatçı her zorbanın emrine uydular.
**60.** Böylece onlar hem bu dünyada hem de kıyamet gününde lanete tâbi tutuldular. Biliniz ki, Âd Rabblerinin âyetlerini inkâr ettiler. Bilin ki Hûd'un kavmi Âd, Allah'ın rahmetinden uzak kılındı.
**61.** Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. O sizi yerden yarattı. Ve sizi orada yaşatı. O halde O'ndan mağfiret isteyin; sonra da O'na tevbe edin. Çünkü Rabbim çok yakındır ve duaları kabul edendir."
**62.** Dediler ki: "Ey Salih! Sen bundan önce İçimizde ümit beslenen birisiydin. Babalaramızın taptıklarına tapmaktan bizi engelliyor musun? Doğrusu biz, bizi kendisine çağırdığın şeyden ciddî bir şüphe içindeyiz."
**63.** SâlİH dedi ki: Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden apaçık bir delil üzerinde isem ve O bana kendinden bir rahmet vermişse buna ne dersiniz? Bu durum karşısında O'na âsi olursam beni Allah'tan kim korur? O zaman siz de bana ziyan vermekten başka bir şey artırmazsınız.
**64.** Ey kavmim! İşte bu size mucize olarak Allah'ın devesi.. Onu bırakın Allah'ın arzında yesin. Ona herhangi bir kötülük yapmayın, sonra sizi yakın bir azap yakalar."
**65.** Fakat Semûd kavmi o deveyi, ayaklarını keserek öldürdüler. Salih dedi ki: "Yurdunuzda üç gün daha yaşayın!" Bu söz, yalanlanamayan bir vaîddir.
**66.** Emrimiz gelince, Salih'i ve onunla beraber iman edenleri, rahmetimizle o günün zilletinden kurtardık. Çünkü senin Rabbin kuvvetlidir, galip gelendir.
**67. 68.** Zulmedenleri de o korkunç ses yakaladı ve yurtlarında diz üstü çökekaldılar. Sanki orada hiç oturmamışlardı. Biliniz ki, Semûd kavmi gerçekten Rable-rini inkâr ettiler. Yine bilesiniz ki, Semûd kavmi rahmetten uzak kılındı.
**69.** Andolsun ki elçilerimiz (melekler) İbrahim'e müjde getirdiler de, "Selâm" dediler. O da, "Selâm" dedi ve çok geçmeden kızartılmış bir buzağı getirdi.
**70.** Ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce onları yadırgadı ve onlardan kalbine korku girdi. Dediler ki: "Korkma! Biz Lût kavmine gönderildik."
**71.** O esnada hanımı ayakta idi ve güldü. Ona da İshâk'ı, İshâk'ın ardından Ya'kûb'u müjdeledik.
**72.** İbrahim'in karısı, "Vay hâlime! ben bir kocakarı, bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılacak bir şey!" dedi.
**73.** Melekler dediler ki: "Allah'ın emrine şaşıyor musun? Ey Ehl-i beyt! Allah'ın rahmeti ve bereketîeri sizin üzerinîzdedir. Şüphesiz ki O, övülmeye lâyıktır,

iyiliği boldur."

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Bu kıssa, Yüce Allah'ın bu mübarek sûrede anlattığı kıssaların ikincisidir. Bu Hûd (a.s.)'un, kavmi Ad ile olan kıssasıdır. Yüce Allah bunu genişçe anlattı. Dolayısıyle bu sûreye Hûd Suresi denildi. Bunun ardından Se-mûd kavminden söz edildi. Bu olay, bu sûrede anlatılan üçüncü kıssadır, daha sonra da İbrahim (a.s.)'in kıssası ve meleklerin ona İshak (a.s.)'ı müjdelemesi anlatılır. Bu da-dördüncü kıssadır. [84][84]

## Kelimelerin İzahı

Midrâren; arka arkaya, çok, yağmur bolca yağdığında denir. Muzârisi dür. Bu kelime, bundan alınmıştır. Midrâr, çok akan demektir. Bu kalıp, aşırılık ifade eden kalıplardandır. Sana isabet etti, çarptı.
Nasiyelehâ; onun perçemi. Nâsiye, başın ön tarafındaki saçların bittiği yerdir.
Cebbar, kibirli, zorba demektir.
Anîd, inatçı. Anîd; hakkı kabul etmeyen ve ona boyun eğmeyen azgın kimse. Ebu Ubeyde şöyle der: Anîd ve muânid kelimeleri, muhalefet ederek karşı çıkan, mân âl armadır.
Sizi oranın mimarları ve sakinleri kıldı. Tahsir, saptırmak ve hayırdan uzaklaştırmak. Hanîz kızartılmış demektir. "Koyunu kızarttım" manasına denir. Bu fiilin geniş zamanı mastarı şeklindedir, Onları yadırgadı. kelimeleri, bir şeyi yadırgadı, garipsedi manalarına gelir. Şair şöyle der:
Beni yadırgadı. Halbuki onun yadırgadığı olay, ihtiyarlık ve saç dökülmesinden başka bir şey değildir.[85][85] Şair bu beyitte, ile aynı manada kullandı.
Hissetti.: Ba'lt kocam demektir. [86][86]

## Âyetlerin Tefsiri

**50.** Ad kabilesine de kendilerinden, Hûd adında bir peygamber gönderdik. Hûd dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, onu birleyin. İlâhlara ve putlara tapmayı bırakın. Sizin için O'ndan başka, kendisine ibadet edilmeye lâyık bir ilâh yoktur, Siz Allah'tan başkasına ibadet etmekle, O'na karşı yalancılık etmekten başka bir şey yapmıyorsunuz. Çünkü ondan başka ilâh yoktur. [87][87]

**51.** Ey kavmim! Nasihat ve tebliğim için sizden bir ücret ve karşılık istemiyorum. Benim ücretim ve amelimin karşılığı, beni yaratan Allah'ın üzerinedir. Bundan gafil olup da, sizden ücret istemeksizin sizi iyiliğe çağıran

---

[84][84] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/101.
[85][85] Kurtubî, 9/66
[86][86] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/101.
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/102.

kimsenin, sizin için güvenilir bir nasibatçı olduğunu anlamıyor musunuz? Bu soru inkâr ve azarlama ifade eder.[88][88]

**52.** Ey kavmim! İnkar etmekten ve ortak koşmaktan dolayı, Allah'tan bağışlanmanızı isteyin. Sonra itaat etmek, O'nun dini üzerine dosdoğru yürümek, imana ve Allah'ı birlemeye sarılmak suretiyle O'na dönün, Böyle yaparsınız size bol bol yağmur yağdırır. Rivayete göre, üç sene Âd kavmine yağmur yağdırılmadı. Neredeyse yok olacaklardı. Bunun üzerine Hûd (a.s.) onlara tevbe etmelerini ve Allah'tan af dilemelerini emretti ve buna karşılık onlara yağmur yağacağını va'detti. Bu âyette tevbe etmenin ve af dilemenin rahmete ve yağmurun yağmasına sebeb olduğuna delil vardır. Sizin için kuvvet üstüne kuvvet ve şeref üstüne şeref verir. Mücâhid, "kuvvetinize kuvvet katar" diye tefsir etmiştir.[89][89] Çünkü Ad kavmi son derece güçlü ve kuvvetli idiler. Hattâ şöyle dediler: Kim bizden daha kuvvetlidir?[90][90] Suç ve günah işlemekte ısrar edip de, sizi çağırdığım şeyden yüzçevirmeyin: [91][91]

**53.** Dediler ki: Ey Hûd! Bize senin doğruluğunu gösteren açık bir delil getirmedin. Âlûsî şöyle der: Onlar bunu aşırı inatlarından veya hakka karşı iyice kâr olduklarından dolayı söylediler.[92][92] Sen söyledin diye biz putlara tapmayı bırakacak ve senin peygamberliğine inanacak değiliz. Bu cümle, onların, Hûd (a.s.)'m dinine gireceklerine dair hiçbir ümidin kalmadığını ifâde eder. Sonra Hûd'u (a.s.) delilikle itham ederek şöyle dediler.[93][93]

**54.** Biz sadece şunu deriz: Sen ilâhlarımıza sövdüğün ve onlara ibadet etmeyi engellemeye çalıştığın için, ilâhlarımızdan biri seni çarpıp delirtmiş. Zemahşerî şöyle der: Onların yukarda geçen cevapları gösteriyor ki, bu kavim kaba, katı yürekli bir kavimdir. Nasihata iltifat etmezler, tabiatları doğruyu kabul etmez. Onların son sözleri de, aşırı derecede câhil ve son derece aptal olduklarını gösterir. Çünkü onlar taşların kendilerine yardım edeceğine ve düşmanlarından intikam alacağına inanıyorlardı.[94][94] Hûd, ben kendime Allah'ı şahit tutuyorum" dedi. [95][95]

**55.** Ey kavmim! Ben, Allah'a ibadette ortak koştuğunuz putlardan uzak olduğuna dair sizi de şahit tutuyorum. Siz ve ilâhlarınız, beni yok etmek için tuzak kurunuz. Sonra, göz açıp kapayıncaya kadar bana mühlet vermeyiniz. Ebus-suûd şöyle der: Bu, en büyük mucizelerdendir. Çünkü Hûd (a.s.) Âd kavminin kibirli, kaba ve sert kimselerinden oluşan büyük bir topluluk içinde tek bir kişi idi. İlâhlarını ayıplamak suretiyle onları küçümsedi, tahrik etti ve onları kendisine

---

[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/102.
[89][89] Taberî, 12/58
[90][90] Fussilel sûresi, 41/15
[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/102.
[92][92] Âlûsî, 12/81
[93][93] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/102.
[94][94] Keşşaf, 2/403
[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/102-103.

karşı çıkmaya teşvik etti, fakat onlar bir şey yapamadılar. Bu hususta, çaresizlikleri açıkça ortaya çıktı.[96][96] Zemahşerî şöyle der: Bir tek kişinin, kendi kanını dökmeye susadığı ve hepsinin kendisini hedef aldığı bir topluma karşı bu sözleri söylemesi, on büyük mucizelerdendir. Çünkü o, Rabbine güveniyor ve kendisini onlardan koruyacağına ve kendisine diş geçiremiyeceklerine inanıyordu. Hz. Nuh (a.s.)'un şu sözü de bunun bir benzeridir: Siz ve ortaklarının toplanıp ne yapacağınıza karar verin.[97][97]

**56.** Ben hem benim hem de sizin sahibiniz olan Allah'a sığındım. İşlerimi ona havale ettim. Yeryüzünde yürüyen ne kadar canlı varsa hepsi Allah'ın elinde ve kudreti altındadır. Allah onun perçeminden tutmuştur. Perçeminden tutmak, onun sahip ve mâlik olduğuna bir temsildir. Bu cümle Hz. Hûd'un Allah'a kuvvetle tevekkül etmesinin ve mahlukata aldırış etmemesinin sebebini anlatır. Şüphesiz Rabbim adaletlidir; iyilik yapana iyiliğinin, kötülük yapana da kötülğünün karşılığını verir. Hiçkimseye bir şey eksik vermez. [98][98]

**57.** Eğer çağrımı kabul etmekten yüz çevirirseniz, ey kavmim, bilin ki ben size Rabbimin emrini ulaştırdım. Zaten peygamberin görevi, Allah'ın emrini ulaştırmaktan başka bir şey değildir. Allah sizi helak edecek ve sizden başka bir kavmi yerinize getirecektir. Bu, sert bir tehdittir. Ortak koşmanızla Allah'a bir zarar veremezsiniz. Şüphesiz Rabbim herşeyi gözetleyicidir. Bu, beni sizin kötülüğünüzden ve tuzağınızdan korur. [99][99]

**58.** Bizim azap emrimiz gelince, ki bu onlara inen şiddetli rüzgardır, onlara büyük bir lütuf ve ihsanımızla o azaptan Hûd'u ve mü'minleri kurtardık. Onları bu şiddetli azaptan kurtardık. Bu azap, binaları yıkan, düşmanların burunlarından girip arkalarından çıkan ve onları yüzleri üzerine yıkıp da, içi boş hurma kütükleri haline getiren helak edici rüzgardır. [100][100]

**59.** Bu, onların kalıntılarına işaret eder. Yani işte bunlar Âd kavminin yalancılarının kalıntılarıdır. Onlar Allah'ı ve O'nun birliğini gösteren iç ve dış delilleri inkâr edince, başlarına neler geldiğine bir bakın. Onlar, Allah'ın peygamberi Hûd'a isyan ettiler. Burada kelimesinin çoğul gelmesi, onların durumlarının korkunçluğunu göstermek ve tam bir inat ve inkâr içinde olduklarını ortaya koymak içindir. Bunu, onların Hûd (a.s.)'a isyanlarının, geçmiş ve gelecek bütün peygamberlere isyan olduğunu açıklamak suretiyle yapar. Çünkü peygamberler Allah'ı birlemek hususunda ittifak etmişlerdir. Onlar Allah'a karşı kibirli davranan, haktan uzaklaşan, ona boyun eğmeyen ve kabul etmeyen herkesin emrine itaat ettiler. Bunlardan maksat ileri gelenler ve

---

[96][96] Ebussuûd, 3/15
[97][97] Yûnus sûresi, 10/71; Keşşaf, 2/403
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/103.
[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/103.
[99][99] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/103.
[100][100] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/104.

reislerdir. [101][101]

**60.** Onlar dünyada Allah'ın rahmetinden uzaklaştırıldı ve lanetlendiler. Kıyamet gününde de İanetleneceklerdir. Râzî şöyle der: Dünyada da âhirette de lanet onların peşine takıldı ve onlarla beraber kılındı. Lanet, Allah'ın rahmetinden ve her türlü hayırdan uzaklaştırmak demektir.[102][102] Bilesiniz ki, Âd kavmi Rabbini inkâr etti. Zira onlar Allah'tan başkasına İbadet ettiler ve peygamberini yalanlamakla, nimetlerine küfr ettiler. Böylece dünyada da âhirette de lanet edilmeye lâyık oldular. Bu onların inkârlarının adiliğini ve uyan edatını kullanmak ve Âd ismini tekrarlamak suretiyle olayın korkunçluğunu ifade eder. Allah onları hayırdan uzaklaştırsın ve onları toptan helak etsin. Bu, onların yok olmaları ve lanetlenmeleri için bir beddua cümlesidir. [103][103]

**61.** Semûd kavmine de kendilerinden bir peygamber, yani Salih'i gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Bir olan Allah'a ibadet edin. Sizin için ondan başka, kendisine ibadet edilecek bir Rab yoktur, Sizi yerden yaratmaya başlayan O'dur. Âdem'i topraktan yarattı, sonra onun soyunu da bir damla sudan yarattı. Sizi yeryüzünün mimarları ve orada yerleşen sakinleri kıldı. O halde, ortak koşmanızdan dolayı ondan af dileyin, sonra da itaat ederek O'na dönün, Şüphesiz Rabbimin rahmeti yakındır. O, duaları kabul edicidir. [104][104]

**62.** Dediler ki, ey Salih! Sen bu sözü söylemeden önce bizim liderimiz olacağını ümit ediyorduk. Ancak sen bunu söyleyince, senin hakkındaki ümitlerimiz kesildi. Ey Salih! Babalarımızın taptığı putlara tapmayı bize yasaklıyor musun? Şüphesiz biz senin iddia ettiğin şey hususunda şüpheliyiz. Senin işin, suçlamayı gerektiren kuşku verici bir iştir. [105][105]

**63.** Salih dedi ki: Ey kavmim! Eğer benim, Rabbimdan apaçık bir delil ve hüccetim varsa ne dersiniz ve Rabbim bana peygamberlik vermişse! emrine isyan ettiğim takdirde, Allah'ın azabından beni kim korur? Size uymak ve Allah'ın emrine isyan etmekle siz beni sapıklığa düşürmek ve hayırdan uzaklaştırmaktan başka bir şey yapmazsınız. Zemah-şerî şöyle der: Manası şudur: Amellerimi ziyana uğratmak ve onları boşa çıkartmaktan başka bir şey yapmazsınız.[106][106]

**64.** Ey kavmim! Bu deve, benim size getirdiğim mucizem ve doğruluğumun alâmetidir. "Allah'ın devesi" şeklinde, devenin Allah'a izafeti, onun şerefli olduğunu göstermek içindir. Çünkü deve, onların isteği üzerine Allah'ın

---

[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/104.
[102][102] Fahr-ı Râzî, 18/16
[103][103] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/104.
[104][104] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/104.
[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/105.
[106][106] Keşşaf, 2/408
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/105.

kudretiyle sert bir kayadan çıkmıştı. Onun rızkı size ait değildir. Onu bırakın, Allah'a ait yeryüzünde yesin içsin, Ona herhangi bir kötülük yapmayasımz. Sonra sizi çabucak azap yakalar. Size mühlet vermez. [107][107]

**65.** Deveyi kestiler. Salih (a.s.) onlara dedi ki: Şehrinizde üç gün daha hayatın tadını çıkarın. Sonra yok olacaksınız. Kurtubî şöyle der: Deveyi sadece bir kısmı kesti. Ancak diğerlerinin rızâsıyle olduğu için bu suç hepsine isnat edildi. Deve çarşamba günü kesildi. Salih'in kavmi Perşembe, Cuma ve Cumartesi yaşadılar. Pazar günü azap gelerek onları yok etti.[108][108] İşte bu, içinde yalan bulunmayan gerçek bir vaaddir. [109][109]

**66.** Onların yok edilmesi ile ilgili emrimiz gelince Salih'i ve ona iman edenleri kurtardık, Allah'ın büyük bir lütuf ve ihsanı ile kurtarıldılar. Onları, o günün horluk ve zilletinten kurtardık. Şüphesiz senin Rabbin kuvvetle yakalayandır ve mülkünde izzet sahibidir. Hiç kimse ona galip gelemez. Kimse O'nu ezemez. [110][110]

**67.** Onları gökten bir gürültü yakaladı; bundan dolayı kalpleri parça parça oldu da, göğsünü yere yapıştıran kuş gibi hareketsiz sakin ölüler haline geldiler. [111][111]

**68.** Sanki onlar yurtlarında kalmamışlar ve o yurtları imar etmemişlerdi. Ey kavim! Dikkat edin ve bilin ki, Semûd kavmi Rablerinin âyetlerini inkar ettiler. Allah'ın gazabı onların üzerine olsun. Onlar rahmetten uzak olsun, yok olsun ve lanete uğrasınlar. [112][112]

**69.** Bu, dördüncü kıssadır. Bu, Lût (a.s.) ile, onu yalanlayan kavminin helak olması kıssasıdır. Yani, Lût kavmini helak etmek için gönderdiğimiz melekler, İbrahim'e, İshak'ı müjdeleme[113][113] üzere gelince ona selâm verdiler. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah Lût kavmine azap etmek için melekleri gönderdiğinde, melekler İbrahim'e uğradılar. İbrahim (a.s) onların misafir olduklarını sandı. Onlar Cebrâîl, Mîkâil ve İsrafil (a.s) idi. Bunu İbn Abbas söylemiştir. Süddî şöyle der: Onlar güzel yüzlü oğlan çocukları suretinde onbir melek idi.[114][114]
Ona selâm verdiler. İbrahim de onlara, "selâm size olsun" dedi. Tefsirciler şöyle der: İbrahim (a.s) onlara, onların selâmından daha güzeli ile selâm verdi. Çünkü o, selâmı isim cümlesi kullanarak aldı. İsim cümlesi ise sürekli var olmayı ifade eder. İbrahim (a.s) çok geçmeden, kızartılmış bir buzağı getirip onlara sundu.

---

[107][107] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü'-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/105.
[108][108] Kurtubî, 9/60
[109][109] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü'-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/105.
[110][110] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü'-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/105.
[111][111] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü'-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/105.
[112][112] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü'-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/105-106.
[113][113] Büşrâ, çocuk müjdesi vermek demektir. Bir görüşe göre de, Lût kavminin helakini müjdelemektir Zemahşerî, açık olan mânâ, çocuk müjdesidir, der.
[114][114] Kurtubî, 9/62

Zemahşerî şöyle der: Sığır yavrusudur. Buna hasîl de denir. İbrahim (a.s)'in malı sığırdı. Hanîz, ocakta kızgın taş üzerinde kızartılmış manasınadır. Bir rivayete göre hanîz yağı damla yan demektir, Semiz bir dana,[115][115] âyeti de bu manayı destekler.[116][116]

**70.** Onların yemeğe ellerini uzatmadıklarım ve yemediklerini görünce yadırgadı. Ve onlardan korku hissetti. Katâde şöyle der: Araplara bir misafir geldiğinde, misafir onların yemeklerinden yemezse onun hayır için gelmediğini, bir kötülük yapmak niyeti ile geldiğini sanırlardı.[117][117] Melekler dediler ki: Korkma, biz Rabbinin melekleriyiz, yemeyiz. Biz Lût kavmini helak etmek için gönderildik. [118][118]

**71.** İbrahim (a.s.)'in Sâre adındaki hanımı da; perde arkasında ayakta duruyor ve onların konuşmalarım dinliyordu. Lût kavminin helak olacağına sevindiği için güldü, Melekler ona çocuk olarak İshak'ı müjdelediler. Onun peşinden de İshak'ın bir çocuğu olacağını müjdelediler. Ki bu çocuk, Sare'nin oğlunun oğlu Yakup'tur. [119][119]

**72.** Sâre hayret içinde dedi ki: Heyhat, şaşılacak şey! Ben mi doğuracağım? Ben yaşlı bir kadın ve işte çok yaşlı ihtiyar kocam İbrahim. Nasıl bizim çocuğumuz olur? Bu, garip bir iştir. Şimdiye kadar böyle birşey olmamıştır." Mücâhid şöyle der: Sâre o gün 99; İbrahim ise 120 yaşında idi.[120][120]

**73.** Melekler dediler ki: İhtiyar eşlerden çocuk yaratması hususunda Allah'ın kudretine ve hikmetine mi şaşıyorsun? Bu, Allah'ın kudreti karşısında şaşılacak bir şey değildir. Ey, İbrahim'in Ehl-i beyti! Allah size rahmet etsin ve size bereket ihsan etsin. Şüphesiz Yüce Allah sıfatlarında ve zatında övülmüş ve yücedir. Kullan tarafından övülmeye ve yüceltilmeye lâyıktır. Bu, yukardaki müjdenin güzel bir sebebidir. [121][121]

## Edebî Sanatlar

**1.** Sizin üzerinize semayı bol bol gönderir." Burada sema'dan maksat yağmurdur. Bu, mecâz-ı mürseldir. Çünkü yağmur gökten iner. lafzı aşırılık ifade eder, yani "çok çok akar" manasınadır.
**2.** Hepiniz bana tuzak kurun". Bu, muhatabı acze düşürme manâsında kullanılan bir emirdir.

---

[115][115] Zâriyat sûresi, 51/26
[116][116] Keşşaf, 2/409
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/106.
[117][117] Taberî, 12/71
[118][118] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/106.
[119][119] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/106.
[120][120] Beyzâvî, 253
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/106-107.
[121][121] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/107.

**3.** Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı yoktur ki, Allah onu perçeminden yakalamasın." Bu, istiare-i temsiliyyedir. Allah'ın elinde mülkünde, gücü ve kudreti altında olan mahlûkât, esire ve atm perçeminden çekildiği gibi, sahibi tarafından perçeminden tutulup çekilen varlığa benzetilmiştir.
**4.** Rabbim, doğru yol üzerindedir. Bu da, Yüce Allah'ın mülkündeki tam adaletinden güzel bir istiaredir. O, kullarının işlerinden haberdardır. Onun elinden hiçbir zâlim kaçıp kurtulamaz, ona sığınan hiçbir kimsenin hakkı, onun katında zayi olmaz.
**5.** Emrimiz geldiğinde." Bu emir, azaptan kinayedir.
**6.** Hûd'u kurtardık, Onları şiddetli bir azaptan kurtardık." Burada yani kurtarma lafzının tekrarlanması, bu işin kolay ve basit değil, büyük ve zor olduğunu açıklamak içindir. Bu sanata itnâb denir.
**7.** "Peygamberlerine isyan ettiler." Yani, peygamberleri Hûd'a isyan ettiler. Burada onların durumlarının korkunçluğu ifade edilmekte ve onların Hud'a isyanlarının, gelmiş ve gelecek bütün peygamberlere isyan sayıldığı açıklanmaktadır. Bu, bütünü söyleyip ondan bir cüzü kastetme babından bir mecaz-ı mürseldir.
**8.** Dikkat edin, Âd kavmi... ve Dikkat edin, Âd kavmi helak olsun. Burada uyarı harfi olan ve lafzının tekrarı, onların hallerinin son derece korkunç olduğunu ifade eder. [122][122]

**Bir Uyarı**

Hûd (a.s), Ben, Allah'ı ve sizi şahit tutuyorum" demeyip de, Ben Allah'ı şahit tutuyorum. Sizde, benim, sizin ortak koştuklarınızdan uzak olduğuna şahit olun" dedi. İki şehâdetin ortak olmadığını ve aralarında eşitlik bulunmadığını ifade etmek için böyle söyledi. Yüce Allah'ın şehâdeti nerde, hakîr kulun şehadeti nerde?!... [123][123]

**74.** İbrahim'den korku gidip kendisine müjde gelince, Lût kavmi hakkında bizimle mücâdeleye başladı.
**75.** Şüphesiz İbrahim cidden yumuşak huylu, Çok acıyan, kendisini Allah'a vermiş biri İdi.
**76.** Melekler dediler ki: Ey İbrahim! Bundan vazgeç. Çünkü Rabbinin emri gelmiştir. Ve onlara, geri çevrilmez bir azap mutlaka gelecektir."
**77.** Elçilerimiz Lût'a gelince, Lût onların yüzünden üzüldü ve onlardan dolayı içine sıkıntı geldi de, "Bu, çetin bir gündür." dedi.
**78.** Lût'un kavmi, koşarak onun yanına geldiler. Daha önce de o kötü işleri yapmaktaydılar. Lût, "Ey kavmim! İşte şunlar kızlarımdır sizin için onlar daha temizdir. Allah'tan korkun ve misafirlerim hakkında beni rezil etmeyin! İçinizde aklı başında bir adam yok mu?" dedi.

---

[122][122] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/107.
[123][123] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/108.

**79.** Dediler ki: "Senin kızlarında bizim bir hakkımız olmadığını biliyorsun. Ve sen bizim ne istediğimizi elbette bilirsin."
**80.** Lût, "Keşke benim size karşı bir kuvvetim olsaydı veya güçlü bir yardımcıya sığınabilseydim!" dedi,
**81.** Melekler dediler ki: "Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar. Sen gecenin bir kısmında ailenle yürü. Karından başka sizden hiçbiri geriye dönmesin. Çünkü onlara gelecek olan şüphesiz ona da isabet edecektir. Onlara va'dolunan /amanı sabah vaktidir. Sabah yakın değil mi?"
**82.** Emrimiz gelince, onların altını üstüne getirdik ve üzerlerine ateşte pişirilmiş taşları ard arda yağdırdık.
**83.** O taşlar, Rabbin katında işaretlenerek yağdırılmıştır. Onlar zâlimlerden uzak değildir.
**84.** Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin! Sizin için ondan başka ilâh yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Zira ben sizi bolluk içinde görüyorum. Ve ben gerçekten sizin için kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum.
**85.** Ve ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle yapın insanlara eşyalarını eksik vermeyin; yeryüzünde bozguncular olarak dolaşmayın.
**86.** Eğer mü'min iseniz Allah'ın bıraktığı sizin için daha hayırlıdır. Ben sizin üzerinize bir bekçi değilim."
**87.** Dediler ki: "Ey Şuayb! Babalarımızın taptıklarını bırakmamızı, yahut mallarımız hususunda dilediğimizi yapmayı terketmemizi sana namazın mı emrediyor? Hakikaten sen yumuşak huylusun, çok akıllısın."
**88.** Dedi ki: "Ey kavmim! Eğer ben Rabbim tarafından apaçık bir delil üzerinde isem ve O bana, tarafından güzel bir rızık vermişse, buna ne dersiniz? Size yasak ettiğim şeylerde aksini yaparak size aykırı davranmak istemiyorum. Ben sâdece gücümün yettiği kadar ıslah etmek istiyorum. Fakat başarmam ancak Allah'ın yardımı iledir. Yalnız O'na dayandım ve yalnız O'na döneceğim."
**89.** "Ey kavmim! Sakın bana karşı düşmanlığınız, Nuh kavminin veya Hûd kavminin, yahut Salih kavminin başlarına gelenler gibi size de bir musibet getirmesin! Lût kavmi sizden uzak değildir.
**90.** Rabbinizden bağış dileyin; sonra O'na tövbe edin. Muhakkak ki Rabbim çok merhametlidir, çok sever."
**91.** Dediler ki: "Ey Şuayb! Söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz ve içimizde seni cidden zayıf görüyoruz! Eğer kabilen olmasa seni mutlaka taşlayarak öldürürüz. Sen bizden üstün değilsin."
**92.** Şuayb, "Ey kavmim dedi, Size göre benim kabilem Allah'tan daha mı üstündür? Onu arkanıza atılmış bir şey kabul ettiniz. Şüphesiz ki Rabbim yapmakta olduklarınızı çepeçevre kuşatıcıdır.
**93.** Ey kavmim! Elinizden geleni yapın! Ben de yapacağım! Kendisini rezil edecek azabın geleceği şahsın ve yalancının kim olduğunu yakında öğreneceksiniz! Bekleyin! Ben de sizinle beraber bekliyorum."
**94.** Emrimiz gelince, Şuayb'ı ve onunla beraber îman edenleri rahmetimizle

kurtardık; zulmedenleri ise korkunç bir gürültü yakaladı da yurtlarında dizüstü çökekaldılar.
**95.** Sanki orada yaşamamışlardı. Biliniz ki, Semûd kavmi Allah'ın rahmetinden uzaklaştırıldığı gibi Med-yen halkı da rahmetten uzaklaştırıldı.
**96,97.** Andolsun ki Musa'yı da mucizelerimizle ve apaçık bir delille Firavun'a ve onun ileri gelenlerine gönderdik. Fakat onlar Firavun'un emrine uydular. Oysa Firavun'un emri doğru değildi.
**98.** Zira Firavun, Kıyamet gününde kavminin önüne düşecek ve onları ateşe götürecektir. Varacakları yer ne kötü yerdir!
**99.** Onlar burada da, kıyamet gününde de lanete tâbi tutuldular. Onlara verilen bu mükâfaat ne kötü mükâfaattır!

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Âyetler, Hz. İbrahim (a.s)'in misafirlerinin kıssasını anlatmaya devam eder. Bu misafirler, Lût kavmini yok etmeye giderken Hz. İbrahim'e uğrayıp çocuğunun doğacağına dair sevindirici müjdeyi veren meleklerdir. Âyetler, meleklerin Lût (a.s)'a uğramalarını ve onun kavminin başına gelen azap ve helaki anlatmaktadır. Bu, beşinci kıssadır. Bundan sonra da Şuayb (a.s)'ın Medyen halkı ile olan kıssası ve Hz. Musa'nın Firavunla olan kıssası anlatılmaktadır. Bu kıssaların hepsinde de büyük ibretler ve nasihatlar vardır. [124][124]

## Kelimelerin İzahı

Rev1, korku demektir.
Münîb, dönen. dönmek ve tevbe etmek manasınadır. Asîb, son derece kötü. Şair şöyle der:
Eğer sen Vail oğlu Bekr'i razı etmezsen, Irak'ta seni çok kötü bir gün beklemektedir.
Koşuyorlar. Ferrâ şöyle der: titreyerek koşmak demektir. Bir kimse soğuktan veya öfkeden titreyerek koştuğu zaman denilir.[125][125]
Beni rezil ediyorsunuz. Onu hor ve zelil kıldı demektir. Hassan şöyle der:
Ey Malik oğlu Uteyb! Rabbim seni rezil etsin ve ölmeden önce seni, yok edici azaplardan birisiyle karşılaştırsın.
Siccîl ve siccîn, sert taş demektir. Ebu Ubeyde böyle der. Ferrâ ise, siccîl; pişirilip kerpiç haline getirilmiş çamurdur, der. Mendûd, arka arkaya inen demektir.
Mûsevveme, damgalanmış demektir. Alâmet manasına gelen sîmâ' kökündendir.
Şikâkî, bana düşmanlık. Şikâk, düşmanlık demektir. Şâir şöyle der:
Dikkat edin! Benden bir mektubu kim ulaştıracak. Düşmanlığın tadını nasıl

[124][124] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/113.
[125][125] Kurtubî, 9/74

buldunuz?[126][126]
Rahtuke, senin aşîretin demektir. Kişinin rantı demek, kendileriyle kuvvet kazandığı aşîreti demektir.
Vird, girilecek yer.
Rifd, bahşiş ve yardım manasınadır. [127][127]

## Âyetlerin Tefsiri

**74.** Misafirlerin melek olduğunu anladığında, daha önce ibrahim'in, kendinde hissettiği korku gidip de kalbi misafirlerine ısınınca, ve kendisine, çocuğu olacağına dair müjde gelince Lût kavminin' helak edilmesi hakkında meleklerimizle mücadele etmeye başladı. Maksadı, iman ederler ümidiyle onların azabını erteletmekti. Tefsirciler şöyle der: Melekler, "Biz bu şehir halkını helak edeceğiz"[128][128] deyince, İbrahim (a.s) onlara: "Ne dersiniz, içlerinde elli müslüman varsa onları helak edecek misiniz?" dedi. Melekler "Hayır" dediler. Hz. İbrahim "peki kırk kişi varsa?" dedi. Melekler: "Hayır" dediler. Bu şekilde aşağı inmeye devam etti. Nihayet onlara şöyle dedi: Eğer orda bir tek müslüman kişi varsa, onları helak edecek misiniz, ne dersiniz?" Melekler "Hayır" dediler. O zaman onlara, "İşte orada Lût var dedi. Melekler dediler ki: Biz orada olanları daha iyi biliyoruz. Karısı hariç Lût'u ve ailesini kurtaracağız. Karısı, geride kalacaklar arasındadır.[129][129]

**75.** Şüphesiz İbrâhîm halimdir, yani kendisine kötülük edenden intikam alma hususunda acele etmez. O, kalbinin inceliğinden dolayı çok üzülür ve ah vâh eder; O, Allah'a çok itaat edicidir. [130][130]

**76.** Melekler dediler ki: Ey İbrahim! Lût kavmi hakkında mücadeleyi bırak. Artık onlara azap edileceğine dair hüküm kesinleşmiştir. Şüphesiz, onların helak edileceğine dâir onların emri geldi, Şüphesiz onlara, geri çevrilmeyecek büyük bir azap gelmektedir. [131][131]

**77.** Melekler Lût'a gelince, onu fenalık ve sıkıntı bastı. Çünkü o melekleri insan olarak gördü ve kavminin onlara bir şey yapmasından korktu. misafirlerin gelmesinden dolayı, ahlâksız kavminin onlara bir kötülük yapmasından korkarak üzüldü. "Bu, çok kötü bir gün" dedi. [132][132]

**78.** Kavmi, misafirlere kötülük yapmak maksadıyla koşarak ona geldiler. Sanki onlar buna itiliyorlardı. Bundan önce de onların âdeti erkeklerle zina etmek ve

---

[126][126] Burada Rasûl kelimesi, mektup manasınadır. Beyit Ahtal'ındır. Kurtubî'de böyledir.
[127][127] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/114.
[128][128] Ankebût sûresi, 29/31
[129][129] Ankebut sûresi, 29/32. Bakınız, Taberî, 12/80
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/114-115.
[130][130] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/115.
[131][131] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/155.
[132][132] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/155.

fuhuş yapmaktı. Onun içindir ki, açıktan açığa fuhuş yapmak için koşarak" gelmekten utanmadılar. Kurtubî şöyle der: Onların koşarak gelmelerinin sebebi şuydu: Lût'un kâfir karısı misafirleri ve onların güzelliklerini görünce evden çıkarak kavminin meclisine geldi ve onlara şöyle dedi: Bu gece Lût'un öyle genç misafirleri var ki, ben onlar gibi güzelini görmedim. Bunu duyunca, hemen koşarak Lût'a geldiler.[133][133] Lût onlara dedi ki: Ey kavmim! İşte şunlar, bu beldenin kızlarıdır. Sizi onlarla evlendireyim. Bu «izin için daha temiz ve daha iyidir. Her peygamber, şefkat ve terbiye hususunda ümmetinin babası olduğu için, ümmetinin kadınlarına "kızlarım" dedi. Allah'ın azabından korkun. Misafirlerimin yanında beni rezil edip küçük düşürmeyin, Bu soru, kınama ifade eder. Yani, içinizde bu kötü fiile engel olacak aklı başında bir adam yok mu? [134][134]

**79.** Kavmi ona dedi ki: Ey Lût! Biliyorsun ki, bizim kadınlara ihtiyacımız yok. Onlara karşı bir istek duymuyoruz. Şüphesiz sen bizim maksadımızı biliyorsun. Maksatları, erkeklerle ilişkide bulunmaktı. Pis maksatlarını ona açıkça söylediler. Allah onlara lanet etsin. [135][135]

**80.** Lût dedi ki: Keşke benim sizin eziyetinizi onlardan savabilecek bir kuvvetim olsaydı, veya size karşı bana yardım edecek bir aşirete ve yardımcılara sığınsaydım. Burada edatının cevabı mahzûf olup takdiri: elbette sizi yakalayıp öldürürdüm. Hadiste şöyle buyrulmuştur.: "Kardeşim Lut'a Allah rahmet etsin. Kuvvetli bir yardımcıya sığınmıştı.[136][136] Rasulullah (s.a.v.) bu sözüyle şunu kastediyor: Allah onun yardımcısı ve destekçisiydi. O, onun sağlam ve kuvvetli bir dayanağıydı. Katâde şöyle der: Bize anlatıldığına göre Yüce Allah, Lût (a.s)'ten sonra, akrabaları tarafından desteklenmeyen hiçbir peygamber göndermedi.[137][137] Allah'ın melekleri Hz. Lût'un zayıflığına ve yardımcısız kaldığına üzüldüğünü görünce. [138][138]

**81.** Ona dediler ki: Biz senin Rabbımn elçileriyiz. Onları helak etmek için gönderildik. Onlar asla sana bir zarar veremez ve bir kötülük yapamazlar. Gecenin bir bölümünde aile efradını çıkar. Taberî şöyle der: Gecenin son bölümünde sen ve ailen, onların arasından çıkın.[139][139] Sizden hiçkimse geri dönmesin. Ancak karın hâriç. O, diğerleri gibi helak olacaktır. Vatanlarını terketmelerine üzülmemeleri için geriye dönüp bakmaları yasaklandı. Kurtubî, şöyle der: Lût'un karısı azabın korkunç sesini işitince döndü ve "Vah kavmim!" dedi. O anda bir taş gelip onu öldürdü.[140][140] Şüphesiz kavmin başına gelen azap, karısının başına da gelecektir. Onların azap edilmeleri ve helak olmaları

---

[133][133] Kurtubî, 9/75
[134][134] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/115.
[135][135] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/115-116.
[136][136] Buharî, Enbiya, 19,11 Tefsir XII/5; İbn Mace, Fiten, 23
[137][137] Ruhu'l-Meânî, 12/108
[138][138] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/116.
[139][139] Taberî, 12/89
[140][140] Kurtubî; 9/80

için va'-dedilen zaman Sabah'tır. kavmine olan öfkesinden dolayı, onların azabının çabuk gelmesini istedi. Melekler ona: Sabah vakti yakın değil rni?" dediler. Tefsirciler şöyle der: kavmi misafirlerin geldiğini işitince Lût (a.s)'a doğru koştular. O da kapıyı kitledi ve kapının ardından kavmi ile mücâdele ederek melekleri korumaya başladı. Duvarların üstüne çıktılar. Melekler Lût (a.s)'un sıkıntısını görünce dediler ki: "Ey Lût! Kapıları aç, bizi onlarla başbaşa bırak. Bunun üzerine Lût (a.s) kapıyı açtı, Cebrail (a.s) kanadıyle onlara vurdu ve gözlerine silme çekti, kör oldular. "Bizi kurtarın" diyerek geri döndüler. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur:" Onlar Lût'un misafirlerine kötülük yapmayı planlamışlardı. Hemen biz onların gözlerini kör ettik.[141][141] Bundan sonra Lût (a.s), tan yeri ağarmadan önce, kendisiyle beraber olanları yola çıkardı. Onlara azap edilme vakti gelince Yüce Allah Cebrail'e emretti. O da Lût kavminin şehirlerini sınırları ile beraber yeryüzünden söküp yukarı kaldırdı ve şehirleri içindekilerle beraber o derece göğe yaklaştırdı ki, gök halkı horozların ötmesini ve köpeklerin ulumasını işittiler. Bundan sonra Cebrail (a.s), o şehirleri ters çevirerek salıverdi. Bunun arkasından da Yüce Allah üzerlerine taş yağdırdı. Bunun içindir ki, Yüce Allah şöyle buyurdu[142][142]

**82.** Azap zamanı gelince, onlarla beraber şehirleri ters çevirdik ve altını üstüne getirdik. O şehirlerin halkı üzerine ateşte pişirilmiş çamurdan oluşan sert taşlar yağdırdık. Taşların çokluğu ve şiddetli yağmasından dolayı Yüce Allah onları yağmura benzetti, Birbiri ardından, arka arkaya yağdırdık. [143][143]

**83.** O taşlar, Rabbin katında bir işaretle damgalanmıştır. Rabî' şöyle der: Her taşın üzerine, o taş kime atılacaksa onun ismi yazılmıştı. Kurtubî şöyle der: "Rabbin katında" ifadesi gösteriyor ki, taşlar, yeryüzü taşlarından değildir.[144][144] O yok edilen şehirler[145][145] senin kavmin olan Kureyş kafirlerinden uzakta değildir. Çünkü Kureyş, yolculuk yaparken o şehirlere uğruyorlar. Hâlâ ibret almıyorlar mı? Tefsîrciler şöyle der: O şehirlerin yeri, "Ölü Deniz" diye bilinen tuzlu bir deniz oldu. Sularından hiçbir canlı yararlanmadığı için buraya Ölü deniz denilmiştir. Burası "Lût Gölü" adıyla bilinir. Bu gölün çevresindeki arazi de çorak olup hiçbir şey bitirmez. [146][146]

**84.** Bu, kıssa, bu sûrede anlatılan kıssaların altıncısıdır. Yani, biz Medyen kabilesine de, kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Şuayb, aynı kabileden olduğu için Yüce Allah "kardeşleri Şuayb'ı" dedi. Şuayb dedi ki: Ey kavmim! Bir o,lan Allah'a kulluk edin. Ondan başka sizin Rabbiniz yoktur. Ölçü ve tartıda insanların haklarını eksiltmeyin. Bu kavim, Ölçü ve tartıyı eksik yapmakla ün yapmıştı. Ben sizin, ölçü ve tartıda eksik yapmaya ihtiyaç duymayacak kadar

---

[141][141] Kamer sûresi, 54/37
[142][142] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/116-117.
[143][143] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/117.
[144][144] Kurtubî, 9/83
[145][145] Bir görüşe göre, zamiri, taşların yerini tutar, Yani, "o taşlar, zalim olan hiçkimseden uzak bir şey değildir.
[146][146] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/117.

zengin olduğunuzu görüyorum. Kurtubî şöyle der: Sizin rızkınızın bol ve nimetlerinizin çok olduğunu görüyorum.[147][147] İnanmadığınız takdirde helak edici bir günde, başınıza azabın gelmesinden korkarım. O azaptan hiç kimse kurtulamaz. Bundan maksat, kıyamet günün azabıdır. [148][148]

**85.** Ey kavmim! İnsanlar için ölçü ve tartıyı adaletle tam olarak yapın. İnsanların haklarından herhangi bir şeyi eksiltmeyin, Yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışmayın. Fesadın en şiddetlisidir. [149][149]

**86.** Ölçüyü tam yaptıktan sonra Allah'ın sizin için bıraktığı helâl mal, topladığınız haramdan daha hayırlıdır. Allah'ın va'dine ve azabına inanıyorsanız bu böyledir. Mücâhid şöyle der: Allah'a itaat etmek sizin için daha hayırlıdır.[150][150] Ben sizin amellerinizi saklayıp da onların karşılığını size verecek bir gözetleyici değilim. Ben sadece bir nasihatçı ve duyurucuyum. Uyarma görevini yapmış olan mazurdur. [151][151]

**87.** Şuayb (a.s) onlara, putlara ibadeti bırakıp Allah'a ibadet etmelerini, ölçü ve tartıyı tam yapmalarını emredince, alay ve eğlence yoluyla ona cevap vererek şöyle dediler: Bize Babalarımızın tapmış olduğu putlara ibadeti terketmeyi emretmeye seni namazın mı çağırıyor. Bu, akıllı insanın yapacağı iş değil. Veya mallarımız hakkında dilediğimizi yapmayı terketmemizi, yani ölçü ve tartıda eksik yapmayı terketmemizi sana namazın mı emrediyor? Fahreddin Râzî şöyle der: Şuayb (a.s) onlara iki şey, yani Allah'ı birlemeyi, ölçü ve tartıda eksik yapmayı bırakmalarını emretti. Onlar da şu iki şeyle onun emrini ayıpladılar. Birincisi, Allah'ı birleme emrine karşılık, "babalarımızın taptığı" sözünü, ikincisi de "ölçü ve tartıda eksik yapmayın" sözüne karşılık da, "mallarımızda dilediğimizi yaparız" sözünü söylediler. Burada namazdan maksadın "din" olma ihtimali de vardır. Buna göre manâ şöyle olur: "Dinin mi sana bunu emrediyor?" Namaz, dinin en açık alâmeti olduğu için dine "namaz" denilmiştir. Rivayete göre Şuayb (a.s) çok namaz kılardı. Kavmi onun namaz kıldığını görünce birbirlerine göz kırpar ve gülüşürlerdi. "Namazın mı sana emrediyor?" diyerek eğlenmek ve alay etmek istediler. Nitekim bunamış bir kimsenin bazı kitaplar okuduğunu, sonra da saçma sözler söylediğini gördüğünde: "Bu sözler o kitapları okumaktan mı ileri geliyor? dersin.[152][152] Şüphesiz sen akıllı, yumuşak huylu ve olgun bir kimsesin. Taberî şöyle der: Onlar, Allah'ın düşmanları oldukları için Şuayb ile alay ediyorlar, alay etmek maksadıyle ona bunları söylüyorlardı. Onlar bu sözleriyle sadece onun beyinsiz ve câhil olduğunu vurgulamak istediler.[153][153]

---

[147][147] Kurtubî, 9/85
[148][148] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/117.
[149][149] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/117-118.
[150][150] Taberî, 12/100
[151][151] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/118.
[152][152] Tefsir-i Kebîr, 18/42
[153][153] Taberî, 12/103
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/118.

**88.** Şuayb (a.s) onlara dedi ki: Peki, ben Rabbim tarafından bir delil üzerinde isem yani hidayet ve peygamberlikle görevlendirilmiş isem, ne dersiniz? ve Rabbim bana helâl mal vermişse...?? Şuayb (a.s)'ın malı çoktu. Zemahşerî şöyle der: Bu sorunun cevabı söylenmemiştir. Bu cevabın ne olduğu manâdan anlaşılmaktadır. Yani, benim, Rabbimdan apaçık ve kesin bir delilim varsa, ve ben gerçekten bir peygamber isem, bu takdirde putlara ibadeti bırakmanızı ve masiyetlerden vazgeçmenizi söylememem doğru olur mu? Halbuki peygamberler sırf bunun için gönderilirler.[154][154] Ben bir şeyi kendim yaptığım halde onu size yasaklayacak değilim. Ben neyi emrediyorsam size de onu emrediyorum. Ben size emrettiğim ve size yasakladığım şeylerde, sadece gücüm yettiği kadar sizi ve işlerinizi düzeltmek istiyorum. Hayır yapmayı başarmak sadece Allah'ın desteği ve yardımı ile olur. Bütün işlerimde sadece Allah'a dayandım ve Tevbe etmek suretiyle sadece ona dönüyorum. [155][155]

**89.** Ey kavmim! Bana olan düşmanlığınız, Nuh kavminin boğularak, Hûd kavminin rüzgarla, Salih kavminin de depremle helak olduğu gibi, başınıza bir azab getirmesin. Hasan-i Basrî şöyle der: Yani, bana düşmanlığınız, sizi, imanı bırakmaya sevketmesin. Sonra kâfirlerin başına gelen, sizin de başınıza gelir.[156][156] Lût kavminden olan zâlimlerin yurdu uzak bir yerde değildir. Halâ öğüt ve ibret almıyor musunuz? [157][157]

**90.** Bütün günahlarınızdan dolayı Rabbinizden af dileyin, sonra sağlam bir tevbe ile O'na dönün, Çünkü Rabbimin rahmeti büyük, tevbe edip O'na dönenler için sevgi ve mahabbeti çoktur. [158][158]

**91.** Peygamberleri Şuayb'ı küçümseyerek ona dediler kv. Bize söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz. Âlûsî şöyle der: Hadis-i Şerifte bildirildiği gibi, Şuayb (a.s), "Peygamberlerin Hatîbi[159][159] olmasına rağmen onun hikmet, Öğüt, çeşitli ilim ve bilgilerle dolu sözlerini, manâsı anlaşılmayan, ne için söylendiği bilinemeyen karışık söz ve saçmalık türünden saydılar.[160][160] Şüphesiz biz seni aramızda zayıf biri olarak görüyoruz, yani bizim aramızda senin güç ve kuvvetin yoktur. Eğer senin aşiretin olmasaydı, mutlaka seni taşlıyarak öldürürdük. Bizim katımızda senin değerin ve saygınlığın yoktur ki, seni taşlamaktan sakınalım. [161][161]

**92.** Şuayb dedi ki: "Ey kavmim! Aşiretim, sizin katınızda Allah'tan daha mı değerlidir. Bu, onları kınamadır. Yani, beni, Yüce Allah'ı ta'ziminizden dolayı

---

[154][154] Keşşaf, 2/426
[155][155] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/118-119.
[156][156] Kımubî, 9/90
[157][157] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/119.
[158][158] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/119.
[159][159] Taberî 12/64 (1987) baskısı}; Kurtubî, 9/90
[160][160] Ruhu'l-Meanî, 12/123
[161][161] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/119.

değil de kavmim için mi bırakıyorsunuz? Aşiretim, sizin katınızda Allah'tan daha mı aziz ve değerlidir? İbn Abbas şöyle der: Şuayb (a.s)'ın kavmi ve aşireti, onların katında Allah'tan daha aziz idi. Allah'ın şanı ise onların katında daha düşüktü. Rabbimiz aziz ve sânı yücedir.[162][162] Allah'ı arkaya atılan ve kendisine değer verilmeyen bir şey gibi sayıp arkanıza attınız. O'na ne itaat ediyorsunuz, ne de saygı gösteriyorsunuz. Bu bir meseldir. Taberî şöyle der: Bir kimse birinin ihtiyacını gidermediği zaman: "Onun ihtiyacını arkasına attı, yani onu bıraktı, ona dönüp bakmadı" denilir.[163][163] Yüce Rabbim, sizin kötü amellerinizi ilmiyle kuşatmıştır. Onların karşılığını size verecektir. [164][164]

**93.** Bu, sert bir tehdittir. Yani, siz yolunuzda çalışmaya devam edin, ben de yolumda çalışacağım. Şuayb (a.s) sanki şöyle der: içinde bulunduğunuz inkâr ve düşmanlıkta devam edin. Ben de müslümanlık ve sabırda devam edeceğim, Kendisini zillete ve horluğa düşürecek azabın kime geleceğini anlayacaksınız. Yalancının kim olduğunu da anlayacaksınız. İşinizin sonunu bekleyin, ben de sizinle beraber beklemekteyim. [165][165]

**94.** Onları yok etme emrimiz geldiğinde, kendilerine olan büyük merhametimiz sebebiyle Şuayb'ı ve onunla beraber olan mü'minleri kurtardık. O zâlimleri gürültü azabı yakaladı. Kurtubî şöyle der: Cebrâîl (a.s) onlara öyle bir bağırdı ki, ruhları bedenlerinden çıktı.[166][166] Onlar yurtlarında hareketsiz, sakin ölüler haline geldiler. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah bu sûrede onlara sayha (gürültü), A'râf sûresinde recfe (deprem), Şuarâ sûresinde ise "gölge gününün azabı" geldi dedi. Halbuki onlar bir tek ümmetti. Ancak, kendilerine azap geldiği gün bu azapların hepsi onlarda toplandı. Her birinde, kelâmın akışına uygun olan anlatıldı.[167][167]

**95.** Sanki onlar bundan önce yurtlarında ikâmet edip yaşamamışlardı. Taberî şöyle tefsir eder: Bilesiniz ki, Allah Medyen halkını, başlarına musibetini getirmek suretiyle rahmetinden uzaklaştırdı. Nitekim onlardan önce de, kendilerine Allah'ın hışmı inmesiyle, Semûd kavmi de Allah'ın rahmetinden uzaklaşmıştı.[168][168]

**96.** Bu, yedinci kıssa olup, bu sûredeki kıssaların sonuncusudur. Yani, Andolsun ki, biz Musa'yı şeriatler, hükümler ve ilahî yükümlülüklerle gönderdik. Onu, "âsâ" ve "el" gibi, güçlü mucizeler ve apaçık delillerle destekledik. Onu, Firavun'a ve kavminin ileri gelenlerine gönderdik. Onlar Firavun'un emrine itaat

---

[162][162] Taberî, 12/106
[163][163] Taberî, 12/106
[164][164] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/119-120.
[165][165] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/120.
[166][166] Kurtubî, 9/92
[167][167] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/231
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/120.
[168][168] Taberî, 12/109
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/120.

ettiler, Allah'ın emrine ise karşı çıktılar, Halbuki Firavun'un emri doğru değildi. Çünkü bu emirde bir doğruluk ve bir hidayet yoktu. O, sadece cahillik ve sapıklıktan ibaretti. [169][169]

**98.** Firavun, dünyada kavminin önünde olduğu gibi kıyamet gününde de ateşe giderken onların önünde olacaktır, Onları cehenneme sokacaktır. O cehennem, girilecek ne kötü bir yerdir. [170][170]

**99.** Allah'ın onlara hemen verdiği azaba ilâve olarak dünyada lanete uğratıldılar. Kıyamet gününde başka bir lanete de uğratılacaklardır. Onlara yapılan bu yardım ve verilen bahşiş ne kötüdür. Bu bahşiş, her iki dünyada onların lanetlenmeleridir. [171][171]

## Edebî Sanatlar

**1.** korku gitti" ve " ona geldi". Bu ikisi arasında edebî sanatlardan tıbâk vardır.
**2.** Rabbinin emri geldi". Bu, Allah'ın onlara verdiği azaptan kinayedir.
**3.** Sizden, aklı başında bir adam yok mu?" Bu soru, hayret ve kınama ifade eder.
**4.** Yahut, sağlam bir güce dayansaydım." Şerif Râdî şöyle der: Bu, bir istiaredir. Bundan maksat kavmi ve aşiretidir. İnsan, kabilesine sığındığı için, Lût (a.s) onlan kendisine bir rükün, yani sığınılacak bir güç saydı. Binanın sağlam temeli üzerine dayandığı gibi, insan da yardımcılarına dayanır. Ayetteki edatının cevabı mahzuf olup takdiri şöyledir: Mutlaka niyetlendiğiniz kötülüğü önlerdim. Burada hazif yapmak daha beliğ bir ifadedir. Çünkü bu hazif, cezanın büyük ve şiddetli olduğunu düşündürüyor.
**5.** Üstünü altına..." Bu iki kelime arasında tıbâk sanatı vardır.
**6.** Kuşatan günün azabı". Burada mecaz-ı aklî vardır. Çünkü "kuşatma" fiili güne isnat edilmiştir. Halbuki gün, cisim değildir. Bu isnat, azabın o günde olması itibariyle yapılmıştır. Bu, fiilin zamana isnadıdır.
**7.** Onu arkanıza attınız." Burada istiare-i temsi-liyye vardır. Allah'ın emri arkaya atılan ve kendisine değer verilmeyen bir şeye benzetilmiştir.
**8.** Onları ateşe soktu." Burada istiâre-i mekniyye vardır. Çünkü vürûd fiili, aslında, su olmak için suya gitme manâsında kullanılır. Burada ateş, alınmak üzere kendisine gidilen suya benzetilmiştir. Müşebbehün bih hazfedilmiş, onunla ilgili olan "vürûd" kelimesiyle ona işaret edilmiştir. Kavminin önündeki haliyle Firavun, susuzluğu gidermek için suya gelmekte olanların önünde bulunan kimseye benzetilmiştir. Orası, varılacak ne kötü yerdir" cümlesi ise, öncekinin pekiştirmesidir. Çünkü varılacak yer olan su başına, susuzluğu gidermek ve ciğerleri serinletmek için gidilir. Ateş ise susuzluğu arttırır, ciğerleri parçalar. Cehennem ateşinden Allah'a sığınırız. [172][172]

---

[169][169] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/120-121.
[170][170] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/121.
[171][171] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/121.
[172][172] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/121-122.

**100.** İşte bu, memleketlerin haberlerindendir. Onu sana anlatıyoruz, onlardan (bugüne kadar izleri) ayakta kalan da vardır, biçilmiş ekin gibi yok olan da vardır.
**101.** Onlara biz zulmetmedik fakat, onlar kendilerine zulmettiler. Rabbinin emri geldiğinde, Allah'ı bırakıp da taptıkları tanrıları, onlara hiçbir şey sağlamadı, ziyanlarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı.
**102.** Rabbin, haksızlık eden memleketleri yakaladığında, onun yakalayışı işte böyledir. Şüphesiz onun yakalaması pek elem vericidir, pek çetindir!
**103.** İşte bunda, âhiret azabından korkanlar için elbette bir ibret vardır. O gün bütün insanların bir araya toplandığı bir gündür ve o gün hazır bulunduğu bir gündür.
**104.** Biz onu sadece sayılı bir müddete kadar bekletiriz.
**105.** O geldiği gün, Allah'ın izni olmadan hiç kimse konuşamaz. Onlardan kimi bedbahttır, kimi mutlu.
**106.** Bedbaht olanlar ateştedirler, onlar orada feci bir şekilde nefes alıp verirler.
**107.** Rabbinin dilediği hariç, gökler ve yer durdukça o ateşte ebedî kalacaklardır. Çünkü Rabbin istediğini hakkıyla yapandır.
**108.** Mutlu olanlara gelince, onlar da cennettedirler. Rabbinin dilediği hariç, gökler ve yer durdukça onlar da orada ebedî kalacaklardır. Bu nimetler bitmez, tükenmez bir lütuftur.
**109.** O halde onların tapmakta oldukları şeylerden şüphen olmasın. Çünkü onlar ancak daha önce babalarının taptığı gibi tapıyorlar. Biz onların nasiplerini mutlaka eksiksiz olarak vereceğiz.
**110.** Andolsun biz Musa'ya Kitâb'ı verdik; fakat onda ihtilâf edildi. Eğer Rabbinden bir söz geçmemiş olsaydı, elbette onların arasında hüküm verilmişti. Şüphesiz ki onlar, Kur'an'dan şüphelendirici bir endişe içindedirler.
**111.** Onların her biri henüz amellerinin karşılığını almadılar. Rabbin, onların amellerinin karşılığını mutlaka ödeyecektir. O, onların yapmakta olduklarından haberdardır.
**112.** O halde seninle tevbe edenlerle beraber em-rolunduğun gibi dosdoğru ol! Ve aşırı gitmeyin. Çünkü O, sizin yaptıklarınızı çok iyi görendir.
**113.** Zulmedenlere meyletmeyin; sonra sizi ateş yakar. Sizin Allah'tan başka dostlarınız yoktur. Sonra yardım göremezsiniz!
**114.** Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde namazı kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere bîr hatırlatmadır.
**115.** Sabırlı ol, çünkü Allah güzel iş yapanların mükâfaatını zayi etmez.
**116.** Keşke, sizden önceki asırlarda yeryüzünde bozgunculuktan alıkoyacak faziletli kimseler bulunsaydı! Fakat onlardan, kurtuluşa erdirdiğimiz az bir kısmı müstesnadır. Zulmedenler ise, kendilerine verilen refahın peşine düştüler. Zaten günahkâr idiler.
**117.** Halkı ıslahatçı olduğu halde Rabbin, haksızlıkla memleketleri helak etmez.
**118.** Rabbin dileseydi bütün insanları bir tek millet yapmıştı. Fakat onlar ihtilâfa

düşmeye devam edecekler.
**119.** Ancak Rabbinin rahmetine nail olanlar müstesnadır. Zaten Rabbin onları bunun için yarattı. Rabbinin, "Andolsun ki cehennemi insanlar ve cinlerle toptan dolduracağım." sözü yerini buldu.
**120.** Peygamberlerin haberlerinden senin kalbini teskin edeceğimiz her haberi sana anlatıyoruz. Bunda sana hak, mü'minlere de bir öğüt ve bir uyarı gelmiştir.
**121.** İman etmeyenlere de ki: "Elinizden geleni yapın! Biz de gerekeni yapanlarız!
**122.** Bekleyin! Şüphesiz biz de bekleyenleriz!"
**123.** Göklerin ve yerin gaybı yalnız Allah'a aittir. Her iş O'na döndürülür. Öyle ise Ofna kulluk et ve O'na dayan! Rabbin sizin yaptıklarınızdan gafil değildir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde peygamberlerin bazı kıssalarını ve ümmetlerinin başına gelen azap ve helaki anlattıktan sonra burada da, bu kıssaların anlatılmasından alınacak ibreti anlatır. Bu ibret, kıssaları" yalanlayanların cezalarının çabuk verildiğine ve onlardan hemen intikam alındığına şahit olması ve Allah'ın, dostlarına ve peygamberlerine yardım ettiğine ve onları desteklediğine bir delil olmasıdır. Âyetler, kıyamet gününü ve o günde insanların mutlular ve bedbahtlar diye iki kısma ayrılacağını anlatır. Bu mübarek sûre, Rasulullah (s.a.v)'a, eziyetlere karşı sabretmesini ve Yüce Allah'a tevekkül etmesini emrederek sona erer. [173][173]

## Kelimelerin İzahı

Hasîd, biçilmiş ekin gibi kökü kesilmiş.
Tetbîb, ziyan vermek. helak olmak ve ziyana uğramaktır. Şâir Lebîd şöyle der:
Ben eskidim. Her yeni eskiyecektir. İşte zarara uğramak budur.
Zefir, hızlı koşmaktan dolayı solumak. Nefesi dışarı çıkarmak.
Şehîk, nefesi içeri çekmek. Leys şöyle der: Zefir, şiddetli üzüntü halinde kişinin ciğerlerini nefesle doldurup dışarı çıkarmasıdır. Şehîk, bu nefesin şiddetle dışarı çıkmasıdır.[174][174] Bazı dilciler şöyle der: Zefir, eşeğin anırırken çıkardığı ilk sese benzer bir sestir. Şehîk de, son sese benzer bir sestir.
Meczûz, kesilmiş demektir. Bir kimse bir şeyi kestiğinde denir. Muzârii dür.
Meyledersiniz. Rükün, bir şeye meyletmek ve ona razı olmak demektir.
Zülef, gecenin ilk bölümünden belli bir sürenin adıdır. Sa'leb şöyle der: Zülfe, gecenin ilk saatidir. Aslı, yakınlık manına gelen " dandır. Cennet yaklaştırıldı[175][175] âyetinde de bu manâda kullanılmıştır.
Şımartıldılar. Teref, şımarıklık demektir. Nimet ve bolluk bir kimseyi

[173][173] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/127.
[174][174] el-Bahr, 5/251
[175][175] Kâf sûresi, 50/31

şımarttığında, " Filan şımarmıştır" denir.
Mirye, şek ve kuşku manasınadır. [176][176]

## Nüzul Sebebi

İbn Mes'ud'dan rivayet edildiğine göre, bir adam peygamber (s.a.v)'e gelerek şöyle dedi: Ben, şehrin kenarında bir kadınla oynaştım. Cima etmeksizin ondan faydalandım. İşte ben buradayım. Hakkımda, dilediğin hükmü ver. Hz. Ömer (r.a) ona dedi ki: Allah senin suçunu gizlemiş, keşke onu sen de gizleseydin. Rasulullah (s.a.v), herhangi bir cevap vermedi. Adam gitti. Bu olay üzerine şu âyet nazil oldu. Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatle-rinde namazı kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir.[177][177] Rasulullah (s.a.v.) adamın peşinden birini gönderip onu çağırdı ve ona bu âyeti okudu.[178][178]

## Âyetlerin Tefsiri

**100.** İşte bu kıssalar, inkârları ve pegyamberleri yalanlamaları sebebiyle halklarını helak ettiğimiz şehirlerin haber-lerindendir. Ey Muhammed! Bu kıssaları sana vahiy yoluyla anlatıyor ve haber veriyoruz, Bu şehirlerden, halkı yok olmuş fakat bina-lan ayakta kalanlar vardır. Yine onlardan harap olup içindekilerle beraber yok olan ve biçilmiş ekin gibi hiçbir izi kalmayanlar vardır. [179][179]

**101.** Günahları olmadığı halde onları helak ederek zulmetmedik. Fakat onlar inkârları ve masiyetleri sebebiyle kendilerine zulmettiler. Böylece Allah'ın azabına ve musibetine müstehak oldular, Allah'ı bırakıp da tapmış oldukları ilâhlar onlara bir fayda sağlamadı ve Allah'ın azabından hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara azap edilmesi ile ilgili Allah'ın hükmü gelince, ilâhlarının bir faydası olmadı, O ilâhlar onlara, helak olmalarını artırmaktan başka bir şey sağlamadılar. [180][180]

**102.** Allah, şehirlerin zâlim ve yalanlayıcı halkını yakalayıp helak ettiği gibi, kâfirleri ve zâlimleri azabıyla yakalar. Âlûsî şöyle der: Âyette, zâlimin uyarıldığı açıkça görülmektedir. Nitekim Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz Allah zâlime mühlet verir. Nihayet onu yakaladığında, zâlim onun elinden kurtulamaz." Sonra Rasulullah (s.a.v.) bu âyeti okudu.[181][181] Allah'ın azabı şiddetli ve elem vericidir. Bu, şiddetli bir tehdittir. [182][182]

---

[176][176] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/127.
[177][177] Hûd sûresi, 11/114
[178][178] Kuitubî, 9/111
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/127-128.
[179][179] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/128.
[180][180] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/128.
[181][181] Buharî, Tefsirul-Kur'an, XI, 5; Müslim, Birr, 61; Rûhu'l-meânî, 12/137
[182][182] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/128.

**103.** Bu kıssa ve haberlerde, âhirette Allah'ın azabından korkanlar için elbette öğüt ve ibret vardır. O gün, hesap, sevap ve ceza için mahlûkat toplanır, O günü iyiler ve kötüler görür.[183][183]

**104.** Biz o günü, yani kıyamet gününü sadece Allah'ın daha önce hükmettiği belirli bir zaman için erteliriz. O zaman, ne ileri geçer, ne de geri kalır. [184][184]

**105.** O korkunç gün geldiği zaman Allah'ın izni olmadan hiçbir kimse konuşamaz, Toplanma yerindekilerini bir kısmı bedbaht bir kısmı mutludur. Nitekim âyet-i kerimede Bir gurup cennette: bir gurup da cehennemdedir.[185][185] buyurulmuştur. [186][186]

**106.** Daha önce, bedbaht olacakları yazılmış olanlar var ya, işte onlar cehennem ateşinde kalacaklardır. Onlar şiddetli sıkıntılardan dolayı içlerini çekip şiddetle soluyacaklardır. Bazı tefsirciler şöyle der: Onların cehennemdeki bağırışları eşek seslerine benzetildi. Taberî, Katâde'den yaptığı rivayette der ki: Kâfirin cehennemde çıkardığı ses, eşek sesi gibidir. Bu sesin evveline zefir, âhirine şehîk denir.[187][187]

**107.** Gökler ve yer devam ettiği sürece onlar, sürekli olarak cehennemde kalacaklardır. Taberî şöyle der: Araplar bir şeyin ebedî olarak sürekli olduğunu anlatmak istediklerinde: "Bu, göklerin ve yerin devamlı olması gibi devamlıdır, yani ebedî olarak devam eder." derler. Yüce Allah onlara kendi aralarında kullandıkları kelimelerle hitap etti. İbn Zeyd şöyle der: Gök gök olarak, yer yer olarak devam ettiği sürece, yani ebediyyen orada kalacaklardır.[188][188] Zemahşerî şöyle der: Burada iki mânâ vardır. Bunlardan birisi, âhiret gökleri ve yerinin kasdedilmiş olmasıdır. Bunlar mahlûktur ve sonsuza kadar ebedîdir. İkincisi, ebedî ve kesintisiz olduğunu anlatmaktır.[189][189] Rabbi'nin dilediği kimseler müstesna. Buradaki istisna, Allah'ı birleyenler hakkındadır.[190][190] Çünkü, bedbaht olanlar" lafzı, kâfirleri de günahkârları da kapsamaktadır. Yüce Allah, bedhabtların ebedî kalmasından, âsî mü'minleri istisna etti. Çünkü onlar cehennem ateşinde temizlenecekler sonra peygamberlerin efendisi (s.a.v.)'nin şefaatiyle oradan çıkacaklar ve Allah onları cennete koyacaktır. Onlara şöyle denilecektir: Tertemiz oldunuz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya.[191][191] Şüphesiz senin Rabbın istediğini yapar. İstediği gibi merhamet eder ve azap

---

[183][183] Kurtubî, 9/96
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/128.
[184][184] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/128-129.
[185][185] Şûra sûresi, 42/7
[186][186] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/129.
[187][187] Taberî, 2/117
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/129.
[188][188] Taberî, 12/117
[189][189] Keşşaf, 2/43
[190][190] Bu, Taberî'nin tercih ettiği manâdır. Bu manâ tefsire il erin, istisnanın manâsında anlattıkları on manâdan biridir. Bakınız. Kurtubî, 9/99
[191][191] Zümer sûresi, 39/73

eder. O'nun hükmünü bozacak ve geri çevirecek hiç kimse yoktur. [192][192]

**108.** Bu, iknici grubun yani mutlu kişilerin durumunu beyan eder. Allah'ım bizi de onlardan kıl. Yani iyi ve mutlu kimseler gelince onlar, cennette kalacaklar ve oradan asla çıkarılmayacaklar. Göklerin ve yerin devam ettiği müddetçe orada devamlı kalacaklar. Veya Allah'ın dilemesine göre cennetin gökleri ve yeri devam ettiği müddetçe onlar da orada kalacaklardır. Yüce Allah onlar için ebediyet ve devamlılık dilemiştir, Bu, kesilmeyen hattâ sonsuza kadar devam eden bir lutuftur. [193][193]

**109.** O müşriklerin ibadetlerinin sapıklık olduğu hususunda şüphe etme. Yani onların dinlerinin bozuk olduğu hususunda şüphe etme. Onlar delilsiz ve hüccetsiz babalarını taklit ederek peşlerinden gitmektedirler. Bu, Rasûlullah (s.a.v.) için bir teselli ve onlardan intikam alıncağına dair verilen bir sözdür. Çünkü onların hali, kendilerinden önceki sapıkların ve yalanlayanların hali gibidir. Onların atalarının başlarına gelen sana bildirildi. Onun bir benzeri de bunların başına gelecektir. Cezalarını tara ve eksiksiz bir şekilde onlara vereceğiz. îbn Abbas şöyle der: Onlar için takdir edilen hayrı da şerri de eksiksiz vereceğiz.[194][194]

**110.** Bu âyetin tefsirinde Taberî şöyle der: Yüce Allah, kavminin müşriklerinin peygamberi yalanlamaları karşısında onu teselli etmek maksadıyla şöyle buyurur: Ey Muhammedi Onların seni yalanlamasına üzülme. Sana Kur'an'ı indirdiğimiz gibi Musa'ya da Tevrat'ı indirmiştik. O kitapta da ihtilafa düştüler. Senin kavminin yaptığı gibi, bazıları onu yalanladı, bazıları da tasdik etti.[195][195] Hesabın ve cezanın kıyamet gününe ertelenceğine dair daha önce Allah hükmetmemiş olsaydı elbette dünyada iken aralarında hükmedilir, iyiye iyiliğinin karşılığı, kötüye de kötülüğünün karşılığı verilirdi. Fakat, daha önce cezanın kıyamet gününe ertleneceği takdir edildi. Senin kavminin kâfirleri, Kur'an hakkında kendilerini şüpheye düşüren bir endişe içindedirler. Çünkü onun hak mı, yoksa bâtıl mı olduğunu anlayamıyorlar. [196][196]

**111.** Mü'min ve kâfirlerden herbîri amellerinin karşılığını henüz almadılar. Rableri onların karşılğını âhirette verecektir. Allah onların amellerinin hepsini, küçüğünü ve büyüğünü bilmektedir. Ve onların karşılğını verecektir. [197][197]

**112.** Ey Muhammed! Rabbinin sana emrettiği gibi Allah'ın emri üzerinde dosdoğru yürü. Ebedî ve devamlı, bu istikamette yürü. İnkâr ve şirkten dönüp

---

[192][192] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/129.
[193][193] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/129-130.
[194][194] Taberî, 12/122
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/130.
[195][195] Taberî, 12/123
[196][196] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/130.
[197][197] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/130.

de, seninle beraber iman edenler de dosdoğru yürüsünler, Haramları işlemek suretiyle Allah'ın koyduğu sınırlan geçmeyin. Çünkü o, amellerinizden haberdardır ve onların karşılığını size verecektir. [198][198]

**113.** Zâlim idarecilere ve onların dışındaki diğer fâsiklara yakınlık göstermeyin. Sonra sizi cehennem ateşi yakar. Beyzâvî şöyle der: Rükün, az eğilmektir. Yani onlara doğru az bir şekilde dahi olsa yakınlık göstermeyin. Sonra, yakınlık göstermeniz sebebiyle sizi ateş aykar. Kendisinde zulüm denecek kadar bir şey bulunan kimseye, birazcık eğilim göstermek böyle olursa, zulüm ile damgalanmış zâlimlere eğilim göstermek ve onlara tamamen yaklaşmak hususunda ne dersin?[199][199] Sizi, Allah'ın azabından koruyacak kimseniz yoktur. Sonra bu belaya karşı size yardım edecek kimse de bulamazsınız. Kurtubî şöyle der: Bu âyet, kâfirlerden ve isyankârlardan uzak durmak gerektiğine delâlet eder. Çünkü onlarla beraber olmak, onlar gibi kâfir ve isyankâr olmaktır. Zira onlarla beraber olmak, onlara sevgiden ileri gelir. Mecburî hallerde zâlimle zahiren dost olmak, bu yasaklamanın dışındadır.[200][200]

**114.** Farz olan namazı, gündüzün evvelinde ve sonunda tam ve mükemmel bir şekilde kıl. Bundan maksat, sabah ve ikindi namazlarıdır. Çünkü bu iki vakit, gündüzün iki tarafında bulunmaktadır.[201][201] Gecenin de gündüze yakın saatlerinde kıl. Bundan maksat, akşam ve yatsı namazıdır. Şüphesiz iyi ameller, küçük günahları örter.[202][202] Beş vakit namaz da bu iyi amellerdendir. Çünkü hadiste şöyle buyurulmuştur: Büyük günahlardan sakınıldığı müddetçe, beş vakit namaz, aralardaki günahları örter. Tefsirciler şöyle der: İyi amellerden maksat, beş vakit namazdır. Bu âyetin sebeb-i nüzulünü buna delil getirirler. Bu, cumhurun görüşüdür. Daha açık olan şudur: İyi amellerden maksat, genel olarak bütün iyi amellerdir. Bu, İbn Kesir'in tercihidir. O şöyle der: İyi ameller geçmiş günahları örter. Nitekim hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: Herhangi bir müslüman bir günah işler de sonra abdest alıp iki rekat namaz kılarsa günahları bağışlanır.[203][203] Bu anlatılan doğru yolda bulunma ve namaza devam etme, öğüt alanlar için bir nasihat, doğruyu bulmak isteyenler için de bir yol göstermedir. [204][204]

**115.** Ey Muhammedi Müşriklerden gördüğün eziyetlere ve kötülüklere sabret. Çünkü Allah seninle beraberdir. O, güzıel iş yapanların sevabını zayi etmez. [205][205]

---

[198][198] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/130-131.
[199][199] Beyzavî, 258
[200][200] Kurlubî, 9/108
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/131.
[201][201] Bu Hasan-ı Basrî ve Katâde'nİn görüşüdür. Taberî de, bu namazların sabah ve İkindi namazı olduğu görüşü tercih eder. Bu, İbn Abbas'tan rivayet olunmuştur.
[202][202] Müslim, Taharet, 14 (az farklı)
[203][203] İbn Mace, İkâme, 193 (az farklı); Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/235
[204][204] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/131.
[205][205] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/131.

**116.** Sizden önce geçmiş milletlerinden akıl ve fazilet sahiplerini kötü kimselerin yeryüzünde fesat çıkarmalarını engelleyecek seçkin bir toplum bulunsaydı ya! Bu, istîsnâ-i munkati'dir. Yani, fakat onlardan az bir miktarı yeryüzünde fesat çıkarmayı engellediler ve kurtuldular. Ebu Hayyân şöyle der: Bu âyetteki edatı, üzüntü ve kederle birlikte teşvik ifade eder. Bu, mânâyı ifâde etmede Ne kadar acınacak durumdadır kullar[206][206] âyetine benzer. Bundan maksat Nûh, Ad, Semûd ve adı geçen diğer kavimler gibi, hidayete eremeyen geçmiş milletlere üzülmektir. O zâlimler, şehevî arzularına uydular ve kendilerine ihsan edilen mal ve lezzetlerle uğraşmaya başladılar. Onları âhirete tercih ettiler, Onlar, ısrarla suç işleyen bir kavimdi. [207][207]

**117.** Halkı iyi amel işleyen şehirleri zulüm ile helak etmek, Allah'ın âdetinden değildir. Çünkü Allah zulümden uzaktır. Allah onları sadece, inkârları ve isyanları yüzünden helak eder. [208][208]

**118.** Allah dileseydi insanların hepsini İslam dinine inandırır ve onlar islama giden yola iletirdi. Fakat hikmetine binaen bunu yapmadı. [209][209]

**119.** Onlar devamlı olarak, yahudilik, hıristiyanhk ve ateşpherstlik gibi çeşitli dinlere inanırlar. Ancak Allah'ın, lütfü ile doğru yola ilettiği insanlar hariç. Onfar hak yolda bulunanlardır. Buradaki lâm, sonuç bildiren lamdır. Yani Allah onları yarattı ki, sonunda mutlu ile mutsuz birbirinden ayrılsınlar. Taberî şöyle der: Yani, bedbahtlık ve mutlulukta farklı olmaları için onları yarattı. Onlardan bir grup cennete, bir grup da cehennemde olacaktır.[210][210] Allah'ın cehennemi cin ve insan kâfirlerinin tümüyle dolduracağına dâir emri tamamlandı ve hükmü yerine getirildi. Âlûsî şöyle der: Bu cümle yemin mânâsı kapsamaktadır. Bundan dolayı, kelimesinin başına cevap lamı getirilmiştir.[211][211] Sanki Yüce Allah şöyle buyurur: An-dolsun ki, cehennemi insan ve cinlerin hepsinden İblis'e uyanlarla dolduracağım. [212][212]

**120.** Ey Muhammedi Geçmiş peygamberlerle ilgili olarak sana anlattığımız bu haberler, peygamberlik görevini yerine getirmen için senin kalbini teskin ve tatmin etmek maksadıyla anlatılmaktadır. Bunları sana anlatıyoruz ki, geçmiş peygamberler kardeşlerin sana bir örnek olsun da onlar gibi sen de sabredesin. Allah'ın anlattığı bu haberlerde, sana doğru ve kesin bilgi gelmiştir.
Yine bu haberlerde, ibret alacak kimseler için, ibret ve öğüt verici şeyler gelmiştir. Mü'minler, Kur'an'm Öğütlerinden yararlandıkları için burada

---

[206][206] Yasin sûresi, 36/30; el-Bahr, 5/271
[207][207] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/131-132.
[208][208] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/132.
[209][209] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/132.
[210][210] Taberî, 12/144
[211][211] Ruhu'l-meânî, 12/165
[212][212] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/132.

özellikle zikredildiler. [213][213]

**121**. İman etmeyenlere de ki: Siz kendi yol ve usulünüze göre amel edin. Biz de kendi yol ve usûlümüze göre amel edeceğiz. Bu, korkutma ve tehdit anlamı taşıyan bir emirdir. [214][214]

**122.** Bu da başka bir tehdittir. Yani, siz bize gelecek olanı bekleyin; biz de sizin başmjza gelecek olan Allah'ın azabını bekliyoruz. [215][215]

**123.** Göklerde ve yerlerde gizli olan şeyleri bilmek yalnız Allah'a aittir. Bütün bunlar O'nun kudreti ve ilmi dahilindedir. Her şey ancak O'na döndürülür; O, karşı gelenlerden intikamını alır, itaat edenlerin de sevabını verir. Bu ifade Peygamber (s.a.v.)'i teselli etmekte ve kâfirleri kendilerinden intikam alınmakla korkutmaktadır, Öyleyse, sadece Rabbine kulluk et, İşini O'na bırak ve O'ndan başka hiç kimseye güvenme. Çünkü O, kendisine güvenenlere yeter. Rabbin, sizin yaptıklarınızdan gafil değildir. Kullarının yaptıklarından hiçbir şey ona gizli kalmaz. O, herkese yaptığının karşılığını verir. [216][216]

## Edebî Sanatlar

**1.** O şehirlerden ayakta kalanlar da var, ekin gibi biçilmiş olanlar da var." Burada istiare-i mekniyye yoluyla şehirlerin kalıntıları ve duvarları sapı üzerinde dik duran ekine benzetilmiştir. Halkıyla birlikte yok olup izi kalmayan şehirler ise tırpanla biçilmiş ekine benzetilmiştir.
**2.** Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendilerine zulmettiler." Burada cümleleri arasında tıbâk-ı selb vardır.
**3.** O şehirleri yakaladığında." Bu şehirler halkından mecazdır. Yani, o şehirlerin halkını yakaladığında, demektir.
**4.** Bedbaht ve mutlu." Burada kelimeleri arasında edebî sanatlardan tıbak vardır.
**5.** Bedbaht olanlara gelince...." ile Mutlu kılananlara gelince..." cümleleri arasında "leffi neşri müretteb" sanatı vardır.
**6.** Daha önce Rabbinin sözü geçmemiş olsaydı." Burada Rabbinin sözü kaza ve kaderden kinayedir.
**7.** Şüphesiz iyi ameller kötü amelleri giderir." Burada kelimesi ile kelimesi arasında tıbak vardır.
**8.** Öğüt alanlar için bir öğüttür." Burada ile arasında iştikak cinası vardır. [217][217]

## Bir Uyarı

---

[213][213] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/132-133.
[214][214] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/133.
[215][215] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/133.
[216][216] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/133.
[217][217] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/133-134.

Cennetliklerin cennete; cehennemliklerin de cehennemde ebedî kalacakları çeşitli delillerle kesin olarak sabittir. Bu sûrede "Allah'ın dilediği hariç" denilmesi ise sübût ve süreklililk ifade etmek için Kur'an'da kullanılan üslûptur. Burada Allah'ın dilemesini beyandaki nükte, bu işlerin Yüce Allah'ın dilemesi ile olduğunu, O dilediği takdirde bunları değiştireceğini ve onun iradesinin dışında hiçbir şeyin bulunmadığını açıklamaktır. İnanamak, inkâr etmek, mutluluk, bedbahtlık, cennet veya cehennemde ebedî kalmak, yahut oralardan çıkmak, bunların hepsi Yüce Allah'ın dilemesiyle olur. [218][218]

## Faydalı Bilgiler

Eş-Şihab, burada Kur'an'a ait güzel bir edebî nükteye işaret etmektedir. O da şudur: İyi amelleri İşlemekle ilgili emirler her ne kadar mânâ yönünden umumî olsalar da Sana emredildiği gibi dosdoğru ol." Namazı dosdoğru kıl." ve Sabret." şeklindeki emir kipleri tekil olarak gelmiş ve sadece Peygamber (s.a.v.)'e emredilmiştir. Yapılması yasaklanan amellerde ise, Taşkınlık göstermeyin.", Zalimlik edenlere yakınlık göstermeyin." şeklinde emir kipleri çoğul olarak getirilmiş ve bütün ümmete yasaklanmıştır, "el-İnâye" adındaki kitapta böyle açıklanmıştır.[219][219]
Yüce Allah'ın yardımıyla Hûd Sûresinin tefsiri tamamlandı. [220][220]

---

[218][218] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/134.
[219][219] Şihâbuddîıı Ahmed b. Muhammed b. Ömer el-Hafâcî İnâyetu'l-Kâdî ve Kifâyelıı'r-Râdî, Bakınız, Hûd, sûresi, 112-115 âyetlerin tefsiri c... s... (Beyzâvî Tefsiri üzerine yapılmış sekiz ciltlik bir haşiyedir, matbudur).
[220][220] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/134.

# YUSUF SURESİ

Mekke'de inmiştir. 111 âyettir,

## Sûreyi Takdim

Yûsuf Sûresi, peygamberlerin kıssalarını anlatan Mekkî sûrelerden biridir. Bu sûre sadece, Allah'ın peygamberi Yusuf b. Yakub'un kıssasından karşılaştığı çeşitli belâlar, kardeşlerinden ve Mısır azizinin evinde, hapishanede ve kadınların kurduğu tuzakta diğerlerinden gördüğü sıkıntı ve zorluklardan bahseder. Sonunda Yüce Allah'ın, Hz. Yusuf (a.s.)'u bu sıkıntılardan kurtarmasını anlatır. Bundan maksat, uğradığı sıkıntı ve zorluklar, yakınlarından ve uzaklarından görmüş olduğu eziyetler sebebiyle Rasulul-lah (s.a.v.)'ı teselli etmektir.

Bu mübarek sûre, lafızları, ifadesi, konuyu sunuş şekli, faydalı güzel kıssası itibariyle eşsiz bir üslûba sahiptir. Kanın damarlarda aktığı gibi ruhlarda akar; inceliği ve akıcılığı sebebiyle, ruhun bedende dolaştığı gibi kalpte dolaşır. Bu sûre her ne kadar, çoğunlukla uyarı ve tehdit damgası taşıyan Mekkî sûrelerden ise de, bu sahada onlardan ayrı bir Özellik gösterir. Güzel, faydalı, akıcı ve ince bir üslûp içerisinde taptaze olarak gelmiştir. Ünsiyet, merhamet, şefkat ve sevgi havası taşımaktadır. Bundan dolayıdır ki, Halid b. Ma'dân şöyle demiştir: Yusuf ve Meryem sûreleri, cennette cennet ehlinin lezzetlenecekleri şeylerdendir. Atâ da şöyle demiştir. Üzüntülü dolap da Yusuf sûresini dinleyen herkes onunla rahatlar.[1[1]]

Bu mübarek sûre Rasulullah (s.a.v.)'a Hûd sûresi'nden sonra o Yüce Peygamberin (s.a.v.) hayatının zor ve meşakkatli döneminde indi.

O dönemde Rasulullah (s.a.v.)'m ve mü'minlerin üzerine sıkıntı ve belâlar arka arkaya geldi. Özellikle, şefkatli ve tertemiz eşi Hatice (r.a.) ile en iyi yardımcısı amcası Ebu Tâlib gibi iki yardımcısını kaybettikten sonra, Rasulullah (s.a.v.)'a ve mü'minlere yapılan eziyetler ve belâlar daha da arttı. Hattâ o yıl "üzüntü yılı" olarak bilinmektedir.

Rasûlu Ekrem (s.a.v.)'in hayatının bu zor döneminde, Peygamberin (s.a.v.) ve mü'minlerin Kureyş cahilleri tarafından yalnızlığa, garipliğe itildiği ve ilişkilerin kesildiği o dönemde, Yüce Allah, peygamberlerin kıssalarını anlatmak suretiyle, Peygamberini teselli etmek ve acılarını dindirmek için bu sûreyi indiriyordu. Sanki Yüce Allah, peygamberine şöyle diyordu: Ey Muhammedi Kavminin seni yalanlamasına ve sana eziyet etmesine üzülme. Şüphesiz sıkıntı, zorluk ve musibetleri iyice düşün. Kardeşlerinin kıskanması, ona tuzak kurması, kuyuya atılması, Mısır azizinin karısının ona ilgi gösterip aşık olması, kadının çeşitli fitne ve aldatma yollarıyla ondan nefsini taimin etmek istemesi, bu izzet ve refahtan sonra da zindana atılması gibi uğradığı çeşitli belâ ve sıkıntıları düşün. O, inancı uğrunda eziyetlere katlanıp sıkıntı ve musibetlere sabredince Allah

---

[1[1]] Sâvî Haşiyesi, 2/233

onu zindandan saraya nasıl nakletti, Onu nasıl Mısır ülkesinin azizi kıldı ve nasıl ülkenin hazinelerini ona verdi, bir düşün! O, kendisine itaat edilen bir efendi ve saygı gösterilen bir aziz oldu. İşte ben, dostlarıma ve verdiğim belâlara sabredenlere böyle yaparım. Senden önce geçen peygamberlere uyarak, belalara katlanmak için nefsini kuvvetlendirmen gerekir. O halde, peygamberlerden lazm onların sabrettiği gibi sen de sabret'[2][2] Sabret, senin sabrın da ancak Allah'ın yardımı iledir. Onlardan dolayı kederlenme; kurmakta oldukları tuzaktan kaygı duyma.[3][3]

İşte böylece Rasulullah (s.a.v.)'m karşılaştığı sıkıntılardan dolayı onu teselli etmek için Yûsuf (a.s.)'un kıssası anlatıldı. Bu sûre peygamberlerin yolunda yürüyenler için sevinme, ünsiyet, rahat ve huzur getirdi. Elbette darlıktan sonra rahatlık, zorluktan sonra da kolaylık vardır. Bu sûrede alıncak dersler, ibretler ve etkili, enteresan ve güzel haberlerle dolu öğütler vardır, Aklı olan veya hazır bulunup kulak veren kimseler için öğüt vardır."[4][4]

İşte sûrenin havası, işte onun işaretleri ve rumuzları. Peygamberlerin ve samimi davetçilerin yolundan yürüyenler ve sabra sarılanlar için zaferin yakın olduğunu müjdeler. Bu sure kalbin teselli kaynağı ve yaraların sargısıdır. Öğüt ve ibret maksadıyla, âdet olarak Kurân-ı Kerim, kıssaları bir kaç yerde tekrarlar. Kıssanın bütün safhalarını tamamlamak ve bıktırmadan veya usanç vermeden haberleri dinlemeye teşvik etmek için, kıssayı uzunca değil de özet olarak anlatır. Yusuf sûresine gelince, onun safhaları burada arka arkaya geniş bir şekilde anlatılmış olup kısa ve geniş anlatmada icaz ve itnab durumlarında Kur'an'm i'cazma işaret etmek için diğer peygamber kıssaları gibi başta bir sûrede tekrar edilmemiştir. Her şeyin sahibi, Yüce ve Bağışlayıcı olan Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim.

Büyük âlim Kurtubî şöyle der: Allah Kur'an-ı Kerim'de peygamberlerin kıssalarını anlattı. Belagat ve beyan derecelerine göre, onları aynı manada farklı farklı şekil ve farklı lafızlarla tekrarladı. Yusuf (a.s.) kıssasını da anlattı. Fakat onu tekrarlamadı. Kur'an'a karşı çıkanlar, ne tekrarlananın, ne de tekrarlanmayanın benzerini getiremediler. Düşünen kimse için Kur'an'm İ'cazı açıktır. Andolsun, onların kıssalarında akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır..."[5][5] diyen Yüce Allah doğru söylemiştir. [6][6]

Bismillahirrahmanirrahim

**1.** Elif, Lam. Ra. Bunlar, apaçık kitab'ın ayetleridir.

**2.** Anlayabilesiniz diye biz onu arapça bir kur'an olarak indirdik.

**3.** Biz, sana bu Kur'an-ı vahyetmekle geçmiş milletlerin haberlerini en güzel şekilde sana anlatıyoruz. Gerçek şu ki sen bundan önce elbette bilmeyenlerden

---

[2][2] Ahkâf sûresi, 46/35
[3][3] Nahl sûresi, J 6/127
[4][4] Kâf sûresi, 50/37
[5][5] Yûsuf suresi, 12/1J1
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/137-1368.

idin.
**4.** Bir zaman Yûsuf, babasına demişti ki: "Babacığım! Ben onbir yıldızla güneşi ve ayı gördüm; onların bana secde ettiklerini gördüm."
**5.** Babası, "Yavrucuğum! dedi, Rüyanı sakın kardeşlerine anlatma; sonra sana bir tuzak kurarlar! Çünkü şeytan insana apaçıkbir düşmandır.
**6.** İşte öylece Rabbin seni seçecek, sana olayların yorumunu öğretecek ve daha önce iki atan İbrahim ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi sana ve Ya'kub soyuna da nimetini tamamlayacaktır. RabbİN, çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."
**7.** Andolsun Yûsuf ve kardeşlerinde, soranlar için ibretler vardır.
**8.** Kardeşleri dediler ki: "Yûsuf'la kardeşi babamıza bizden daha sevgilidir. Halbuki biz kalabalık bir cemaatiz. Şüphesiz babamız apaçık bir yanlışlık içindedir."
**9.** "Yûsuf'u öldürün veya onu bir yere atın ki babanızın sevgisi yalnız bize kalsın! Ondan sonra da sâlih kimseler olursunuz!"
**10.** Onlardan bîri: "Yûsuf'u öldürmeyin, eğer mutlaka yapacaksanız onu kuyunun dibine atın da geçen kervanlardan biri onu alsın." dedi.
**11.** Dediler ki: "Ey babamız! Sana ne oluyor da Yûsuf hakkında bsize güvenmiyorsun! Oysa ki biz ona iyilik isteyen kimseleriz.
**12.** Yarın onu bizimle beraber gönder de bol bol yesin, oynasın. Biz onu mutlaka koruruz."
**13.** Babaları dedi ki: "Onu götürmeniz beni mutlaka üzer. Siz ondan habersizken onu bir kurdun yemesinden korkarım."
**14.** Dediler ki: Hakikaten biz bir topluluk olduğumuz halde, eğer onu kurt yerse, o zaman biz gerçekten zarara uğramış kimseler sayılırız."
**15.** Onu götürüp de kuyunun dibine atmağa ittifakla karar verince Yûsuf'a, "Andolsun ki sen onların bu işlerini onlar farkına varmaksızın, kendilerine haber vereceksin" diye valıyettik.
**16.** Akşamleyin ağlayarak babalarına geldiler.
**17.** "Ey babamız! Biz yarışmak için gittik, Yûsuf'u da eşyamızın yanına bırakmıştık, onu kurt yemiş! Fakat biz doğru söyleyenler olsak da sen bize inanmazsın." dediler.
**18.** Gömleğinin üstünde yalancı bir kan ile geldiler. Ya'kub dedi ki: "Belki de nefisleriniz size bir işi güzel gösterdi. Artık bana düşen güzel bir sabırdır. Sizin anlattığınıza göre, yardımına sığınılacak ancak Allah'tır."
**19.** Bir kervan geldi ve sucularını gönderdiler, o da kovasını saldı, "Müjde! İşte bir oğlan!" dedi. Onu bir ticâret malı olarak sakladılar. Halbuki Allah onların yaptıklarını çok iyi bilir.
**20.** Onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zâten ona karşı rağbetsiz idiler.
**21.** Mısır'da onu satın alan adam, karısına dedi ki: "Ona değer ver ve güzel bak! Umulur ki bize faydası olur. Ya da onu evlât ediniriz" İşte böylece olayların yorumunu öğretmemiz için Yûsuf'u o yere yerleştirdik Allah, emrini yerine getirmeye kadirdir. Fakat insanların çoğu bilmezler.

**22.** Yûsuf güçlü bir hale geldiğinde, ona hüküm ve ilim verdik. İşte güzel davrananları biz böyle mükâfatlandırırız.

## Kelimelerin İzahı

Mübîn, apaçık demektir.
Kasas, haberlerin birbirini takip etmesidir. Aslında sözlük manası da "ard arda gelmek"tir. Annesi, Musa'nın ablasına onun izini takip et" dedi [7][7] âyetinde bu manada kullanılmıştır. Burada ka-sastan maksat, Yüce Allah'ın aziz kitabında bize anlattığı haberlerdir.
Ru'ya, düş görmek demektir. Uyku haline mahsus bir görmedir. Uyanıklık halinde görmeye ise, harfi ile rü'yet denir. Alûsî şöyle der: Fiili düş görmek manasında kullanıldığında mastarı gözle görmek manasında kullanıldığında şeklinde gelir. Bundan dolayı, Mütenebbî-nin şu sözünde hatâ ettiği söylenmiştir: Gözler için seni görmek, kapanmasından daha tatlıdır.[8][8]
Seni seçiyor. İctibâ, seçmek ve tercih etmek demektir. Bunun aslı, "bir şeyi elde ettim" manasına gelen dendir.
Usbe, grup demektir. Ferra, "Usbe, fertleririnin sayısı ondan da fazla olan gruptur" der. veya daha fazla sayıdaki insan grubu için kullanılır.
Onu atın. Tarh, bir şeyi atmaktır.
Kuyunun dibi. Bakanın gözüne görünmediği için, kuyu dibine bu isim verilmiştir.
Lezzetli ve hoş şeylerden bol bol yesin. Râğıb şöyle der: Kelimesi, hakiki manada hayvanların otlamasıdır. Çok yediği anlatılmak istendiğinde, insanlar için müstear olarak kullanılır. Hansa şöyle der:
Otladjğı müddetçe otlar, yavrusunu hatırladığında ileri geri gider gelir.[9][9]
Seyyare, yolcular demektir. Güzel gösterdi.
Vâridehüm, onların sucusu. Vârid, kavmine su içirmek için suya giden, demektir. [10][10]

## Nüzul Sebebi

Rivayete göre, yahudiler Rasulullah (s.a.v.)'a Hz. Yusuf'un kıssasın ve onun kardeşleri ile yani Ya'kub'un oğullan ile olan hikayelerini sordular. Bunun üzerine bu sûre İndi. [11][11]

## Ayetlerin Tefsiri

**1.** Elif, Lâm, Râ. Bu harfler, Kur'an'ın i'cazma bir işarettir. Yani muarızlarını

---

[7][7] K;ısas sûresi. 28/11
[8][8] Rûhu'l-meânî, 12/179
[9][9] Hansa burada, yavrusunu yitirmiş bir sığırı tasvir etmektedir. Sığır, yavrusunu unuttukça ollar, hatırına geldikçe de ona acır ve ileri geri gider gelir. Bu, Hansâ'nın, kardeşi Sahr'i yitirmesinden dolayı söylenen bir meseldir.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/142-143.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/143.

aciz bırakan kitabın âyetleri, bu ve benzeri harflerden meydana gelir.[12][12] Ey Muhammedi Sana indirilen bu âyetler, açıklamasında herkesi âciz bırakan, parlak hüccet ve delilleri bulunan, hakikatleri ve incelikleri birbirine karışmamış olan ve manaları açık bulunan Kitab'm âyetleridir. [13][13]

**2.** Şüphesiz biz onu, bu Arap harflerinden meydana gelen Arapça bir kitap olarak indirdik ki, bu basit kelimelerden i'cazlarla dolu böyle bir kitabı meydana getiren kimsenin bir insan olmadığını; onun ancak herşeye gücü yeten bir ilâh olduğunu ve bu kitabın, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiş bir vahy olduğunu anlayıp idrak edersin. [14][14]

**3.** Ey Muhammed! Biz sana en doğru bir söz ve en güzel bir ifade ile geçmiş milletlerin haberlerini anlatıyoruz. O haberleri sana, bu i'cazlarla dolu Kur'an'ı vahyederek bildiriyoruz. Durum şu ki, sen, biz sana bu Kur'an'ı vahyetmeden önce, bu kıssayı bilmeyenlerden idin. Çünkü hiç hatırından geçmemiş ve bunu hiç işitmemiş tin. Çünkü sen, okuma yazma bilmeyen bir ümmîsin. [15][15]

**4.** Kıssa buradan başlamaktadır. Yani hatırla ki Yusuf, babası Ya'kub'a şöyle demişti: Ey babacığım! Ben uykuda şöyle garip bir rüya gördüm. Gördüm ki gökyüzündeki yıldızlardan onbir yıldız bana secdeye kapanmışlar. Bu yıldızlarla birlikte ayın ve güneşin de bana secde ettiğini gördüm. İbn Abbas şöyle der: Peygamberlerin rüyası bir vahydir.[16][16] Tefsirciler şöyle der: Bu onbir yıldız Yusuf un kardeşleri, ay ve güneş ise anne ve babasıdır. O zaman Yusuf on iki yaşındaydı. Bu rüya ile, Mısır'da babası ve kardeşleriyle biraraya gelmesi arasında kırk sene vardır.[17][17]

**5.** Yakub (a.s.) ona dedi ki: Oğlum! Bu rüyanı kardeşlerine anlatma. Sonra onlar seni yok etmek için, önleyemeyeceğin büyük bir tuzak kurarlar, Şüphesiz şeytan, insanın apaçık bir düşmanıdır. Ebu Hayyan şöyle der: Yakub (a.s.) Yusuf'un rüyasından, Yüce Allah'ın ona büyük bir hikmet vereceğini, onu peygamberlik görevi için seçeceğini ve iki dünya şerefini ona ihsan edeceğini anladı da, kardeşlerinin kıskanmasından korktu. Dolayısıyla rüyasını onlara anlatmamasını istedi.[18][18]

**6.** Rabbin sana bu büyük rüyayı gösterdiği gibi, seni peygamberliğe seçecek Ve sana rüya yorumunu Öğretecek. Lütuf ve nimetini sana ve baban Ya'kub'un nesline tamamhyacak Nitekim bundan önce de deden ibrahim ve İshak'ı

---

[12][12] Huıuf-u mukatla ve bu konu hakkında Bakara sûresinin başında yazdıklarımıza ve yaptığımız araştırmaya bakın.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/143.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/143.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/144.
[16][16] Taberî, 12/151
[17][17] Sâvî Haşiyesi, 2/234
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/144.
[18][18] el-Bahr, 5/280
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/144.

peygamberlikle görevlendirmek ve bu göreve seçmek suretiyle nimetini tamamlamıştı. Rabbin lutfa kimin lâyık olduğunu çok iyi bilir. Yarattıklarının idaresinde de hikmet sahibidir. [19][19]

**7.** Yusuf ve onbir kardeşinin kıssasında, onların haberlerini soranlar için ibretler ve öğütler vardır. [20][20]

**8.** Bu, Yusuf (a.s.)'un ilk musibetidir. Hani onlar şöyle demişti: Vallahi, Yusuf ve kardeşi Bünyamin babamıza bizden daha sevgililer. Babalarının onları çok sevdiğini şüphe götürmez bir gerçek olduğunu belirtmek istediler. Hepsi kardeş oldukları halde, Yusuf ve Bünyamin'in anaları bir olduğu için, "Yusuf ve kardeşi" dediler. Halbuki biz sayılı* bir cemaatiz. Bu iki küçüğün aksine biz, fayda sağlayabilir ve zararı savabiliriz. Şüphesiz babamız, Yusuf u ve kardeşini bizden çok sevmekle apaçık bir hatâ etmiş ve büyük bir yanılgıya düşmüştür. Kurtubî şöyle der: Onlar babalarının dinî sapıklığa düştüğünü kastetmediler. Çünkü böyle bir maksatları olsaydı kâfir olurlardı. Onlar babalarının, iki oğulu on oğuldan üstün tutuğu için açık bir hataya düştüğünü ifade etmek istediler.[21][21]

**9.** Yusuf u öldürün veya onu, bilinmeyen uzak bir yere atın, dediler. İşte o zaman, babanızın sevgisi sadece size olur ve babanız size iltifat eder. Fahreddin er-Râzi şöyle der: Yusuf'un sevgisi babamızın bizimle alâkasını kesti ve onu kendine çevirdi. Babamız onun sevgi ve meylini bize çevirecektir.[22][22] Bu günahtan sonra tevbe eder ve sâüh bir topluluk olursunuz. [23][23]

**10.** Kardeşleri Yahuza[24][24] yani Yakub'un en büyük oğlu onlara dedi ki: Yusuf'u Öldürmeyin. Onu kuyunun dibine atın. Yoldan geçen yolculardan birisi onu bulup alır. Mutlaka ondan'kurtulmak istiyorsanız bununla yetinin. Yahu-za'nın Yusuf hakkındaki görüşü, diğerlerinin görüşünden daha az kötüydü. [25][25]

**11.** Dediler ki: Ey babamız! Sana ne oldu da kardeşimiz Yusuf hakkında bize güvenmiyorsun. Halbuki biz hepimiz senin oğullarınız. Biz ona karşı merhametliyiz ve onun iyiliğini istiyoruz. Tefsirciler şöyle der: Onlar kesin karar verice babalırın yanında bu sözü söylediler. Babalarının kendilerniden korkusunu gidermek için Yusuf'u aşırı derecede sevdiklerini ve ona karşı son derece şefkatli olduklarını açıkladılar. Sanki şöyle dediler: Onun hakkında bizden niçin korkuyorsun? Halbuki biz onu seviyor ve onun iyiliğini

---

[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/144.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/144.
[21][21] Kurtubî, 9/131
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/144-145.
[22][22] Râzî, IS/94
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/145.
[24][24] Bu, İbn Abbas'ın görüşüdür. Kalâde'ye göre de bu Rubîl'dir.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/145.

istiyoruz!! [26][26]

**12.** Yarın onu bizimle beraber sahraya gönder. Hoşuna giden iyi şeylerden bol bol yesin. Yarış yapsın ve diğer oyunları oynasın. Biz onu her türlü kötü ve hoşlanılmayan şeyden koruruz. Yalan söyledikleri halde, sözlerini ve ile pekiştirdiler. [27][27]

**13.** Yakub (a.s.) onlara dedi ki: Onun benden ayrı kalmasına dayanamadığını için, ayrılığı beni üzer. Siz ondan habersiz durumda iken onu kurtların parçalamasından korkarım. Ya'kub (a.s.) sanki onlara ipucu vermiş gibi oldu. Zemah-şerî şöyle der: Ya'kub (a.s.) iki şey sebebiyle onlara özür beyan etti: Birisi, onların Yusufu götürmeleri ve Yusuf'tan ayrılması onu üzen şeylerdendir. Çünkü o, Yusufun ayrılığına bir an olsun dayanamam aktadır, ikincisi, oğullarının hayvanlarla ve oyunla meşgul olarak ondan habersiz kaldıkları an, kurtların onu parçalamasından korkması.[28][28]

**14.** Ayetteki yemin içindir. Yani, vallahi biz güçlü kuvvetli bir topluluk olduğumuz halde onu kurt yerse, biz hüsrana uğrama ve helak olma bedduasına müstehak kimseler oluruz. [29][29]

**15.** Bu sözde hazif vardır. Yani, Yakub (a.s.) Yusufu onlarla beraber gönderdi. Onlar Yusuf'u alıp da babasından uzaklaştırmca yapa-caklarını yaptılar. Onu, kuyunun dibine almaya hep beraber karar verdiler. Biz Yusufa: Mutlaka kardeşlerine bu sana yaptıklarını haber vereceksin. O zaman onlar, senin Yusuf olduğunu bilemeyecekler, diye vahyettik. Râzî şöyle der: bu vahyin faydası bu sıkıntıdan kurtulacağını bildirmek suretiyle onu rahatlatmak, teskin etmek, kalbinden üzüntü ve yalnızlık duygusunu gidermektir.[30][30]

**16.** Gece yatsı vakti ağlayarak babalarına geldiler. Rivayet olunduğuna göre, Hz. Ya'kub onların ağlamasını işitince korktu ve: "Oğullarım, niçin ağlıyorsunuz? Yusuf nerede?" dedi. [31][31]

**17.** Dediler ki: Ey babamız! Biz koşu veya atma yarışı yapmak üzere gittik. Yusufu koruması için elbiselerimizin ve diğer eşyamızın yanında bıraktık. Kurt geldi, onu parçaladı. Biz gerçekten doğru söylesek de, sen bizim sözümüze inanmayacaksın. Sen bizi suçladığın ve sözümüze güvenmediğin halde nasıl inanacaksın? Onların bu sözü, kendilerinden şüphe edildiğini gösterir. Nitekim:

---

[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/145.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/145.
[28][28] el-Keggâf, 2/448
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/145-146.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/146.
[30][30] Fahr-ı Râzî, 18/100
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/146.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/146.

"Şüpheli şahıs neredeyse beni tutun, der" denilmiştir. [32][32]

**18.** Onun elbisesi üzerinde yalancı bir kan getirdiler. Burada aşırılık ifade etmek için kan kelimesi, yalancılık mastarı ile nitelenmiştir. Sanki kan, yalanın kendisidir. Ibn Abbas, şöyle der: Bir koyun kestiler ve kanını Yusufun gömleğine bulaştırdılar. Ya'kub (a.s.)'un yanma geldiklerinde Ya'kub (a.s.) : Siz yalan söylüyorsunuz, dedi. Eğer onu kurt yeseydi gömleği mutlaka yırtardı.[33][33] Rivayete göre Ya'kub (a.s.) şöyle dedi: Bu kurt ne kadar yumuşak huylu imiş; oğlumu yemiş de gömleğini yırtmamış! Dedi ki: Bilakis nefsiniz size, Yusufa birşey yapmanızı güzel gösterdi. İddia ettiğiniz gibi, onu kurt yemedi. Bu hususta bana düşen, şikayet değil, güzel bir sabırdır. Sizin anlattığınız yalana katlanabilmem için yardımcım Allah'tır. [34][34]

**19.** Bir yolcu kafilesi bu yoldan geçti. İbn Abas şöyle der: Medyen'den Mısır'a gitmekte olan bir kafile geldi ve yolu kaybederek şaşkın şaşkın dolaştı. Nihayet Yusuf'un atıldığı kuyunun bulunduğu yerde konakladılar. Kuyu, yerleşim merkezinden uzak ıssız bir yerde idi.[35][35] Yolcular sucularını suya gönderdiler. Sucu, kovasını kuyuya sarkıttı. Tefsircileri şöyle der: Yusuf, kuyunun dibinde bir köşede idi. Sucu kovasını sarkıtınca ipe sarıldı ve çıktı. Sucu onun güzelliğini ve yakışıklılığını görünce şöyle seslenerek Müjde, işte bir oğlan" dedi. Kendisini ve ardaşlarmı müjdelemek için sevinç ve ferahla böyle söyledi. Ebussuud şöyle der: Sanki o müjdeye seslendi ve dedi ki: "Gel, şimdi senin zamanındır" Çünkü büyük bir nimet elde etmişti.[36][36] Onu bir ticaret eşyası gibi Mısır'da satmak için, durumunu insanlar gizlediler. Fiilin fâilİ sucu ve arkadaşlarıdır. Allah onların yapmakta olduklarını pek iyi bilir. Onların sırları ve Yusuf hakkındaki niyetleri Allah'a gizli kalmaz. [37][37]

**20.** Bu, Yusuf (a.s.)'un hayatındaki ikinci musibettlir. Kölelik musibeti. Yani onu kuyudan çıkaran o yolcular, onu az bir kıymet karşılığında, dirheme sattılar. İbn Abbas böyle demiştir. Onlar Yusufa rağbet etmeyen, ona karşı ilgisiz kimselerdi. Çünkü onlar Yusufu bulmuşlardı. Kaçak bir köle olmasından ve efendisinin gelip ellerinden almasından korkuyorlardı. Dolayısıyla onu az bir kıymet karşılığında sattılar. [38][38]

**21.** Mısır şehrinden olup da onu satın alan adam, karısına, "Buna güzel bak" dedi. İbn Abbas şöyle der: Onu satın alan adamın adı Kıtfir idi. Bu şahıs, Mısır hazinelerinin başında bulunan azizdir.[39][39] Umulur ki, büyüyünce bazı işlerimiz için bize yeter, veya belki de onu evlat ediniriz. Çünkü onların çocukları ol-

---

[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/146.
[33][33] Taberî, 12/164
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/146-147.
[35][35] Razî, 18/105
[36][36] Ebussuud, 2/59
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/147.
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/147.
[39][39] Taberî, 12/175

muyordu. Kuyudan kurtardığımız gibi, izzet ve güven içinde yaşayacak şekilde onu Mısır diyarına yerleştirdik. Onu bazı rüyaları tabir etmeye muvaffak kılmak için böyle yaptık. Allah, emrini yerine getirmeye kadirdir. Hiçbir şey onu âciz bırakamaz. Fakat insanların çoğu onun yaptığı güzel şeyleri ve gizli lütuflarını bilmez. [40][40]

**22.** Yusuf, en güçlü ve kuvvetli olduğu yaşa şani otuz yaşma gelince ona hikmet ve dinde bilgili olma özelliğini verdik. İşte güzel iş yapanlara biz böyle mükâfaat veririz. [41][41]

## Edebi Sanatlar

**1.** Onlar kitabın âyetleridir." Kitabın mertebesinin yüksekliği ve şanını yüceliğinden dolayı, burada,
uzak için kullanılan işaret ismi getirilmiştir.
**2.** Onu, iki babana tamaladığı gibi" Bu, mürsel ve mücmel teşbihtir.
**3.** Onbir yıldızı, ay ve güneşi..." Şerif Radî şöyle der: Bu bir istiaredir. Çünkü yıldızlar, ay ve güneş aklı olmayan varlıklardandır. Gramer bakımından bunlar için yerine denilmesi uygun olurdu. Fakat akıllı varlıkların yaptıkları fiil (yani secde etmek) onlara isnat edilince, akıllı varlıkların sıfatlarıyla nitelenmeleri caiz oldu. Çünkü secde etmek, akıl sahiplerinin fiilerindendir.[42][42]
**4.** Yalancı kan" Kan yalancılıkla nitelenmez. Maksat, "hakkında yalan söylenmiş kan" veya "yalanlı kan"dır. Vurgulu ifade etmek için âyette yalancılık sıfatı mastar olarak gelmiştir. [43][43]

## Bir Nükte

Rivayete göre bir kadın, Şûreh'in hakemliğine başvurdu ve ağladı. Şa'bİ dedi ki: Ey Ebâ Ümeyye! Onu görmüyor musun? Ağlıyor? Şöyle dedi: Yusuf'un kardeşleri de zalim ve yalancı oldukları halde ağlayarak gel-mislerdi, insan için, haktan başka bir şeyle hüküm vermesi doğru olmaz.[44][44]

## Bir Uyarı

Bazı tefsirciler, Yusufun kardeşlerinin peygamber oldukları görüşündedirler." Buna, onların şu âyette anlatılan esbât olduklarını delil getirdiler ki: "Biz, Allah'a, bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Ya'kub'a ve Ya'kub oğullarına indirilenlere inandık.[45][45] Gerçek şudur ki, esbattan maksat,

---

[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/147.
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/147.
[42][42] Telhîsu'l-beyân,169
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/148.
[44][44] Fahr-ıRâzî,18/101
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/148.
[45][45] Al-i İmrân sûresi, 3/84

Ya'kub(a.s.)'un oğulları değildir. Onlar araştırmacıların da dikkat çektikleri gibi, Ya'kub (a.s.)'un soyundan gelen kabilelerdir. Yusufun kardeşleri peygamber olsalardı, böyle âdi fiillere girişmezlerdi. Zira kıskançlık, fe-sad çıkarmaya çalışmak, öldürmeye teşebbüs, yalan söylemek ve Yusufu kuyuya atmak. Bütün bunlar peygamberlerin ismet vasfına aykırı olan büyük günahlardır. Bu suçlara rağmen onların peygamber olduğu görüşü akl-ı selim kabul etmez. Büyük âlim İbn Kesir'in bu konuda yazdıklarına bak. O, bu konuyu çok dikkatli ve güzel bir şekilde yazmıştır. [46][46]

**23.** Evinde bulunduğu kadın, onun nefsinden mu-rad almak istedi, kapıları iyice kapattı ve, "haydi gel!" dedi. O da, "Allah'a sığınırım! Zira kocanız benim efendimdir, bana güzel davrandı. Gerçek şu ki, zâlimler iflah olmaz!" dedi.
**24.** Andolsun ki, kadın ona meyletti. Eğer Rabbi-nin burhanını görmeseydİ o da kadına meyledecekti. İşte böylece biz, kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için (delillerimizi gösterdik). Şüphesiz o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı.
**25.** İkisi de kapıya koştular. Kadın onun gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında onun efendisine rastladılar. Kadın dedi ki: "Senin ailene kötülük etmek isteyenin cezası, zindana atılmaktan ya da acıklı bir işkenceden başka ne olabilir!"
**26.** Yûsuf, "Asıl kendisi benim nefsimden nıurad almak istedi." dedi. Kadının akrabasından biri şöyle şahitlik etti. "Eğer onun gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, o ise yalancılardandır.
**27.** Eğer gömleği arkadan yırtıldıysa, kadın yalan söylemiştir. O ise doğru söyleyenlerdendir."
**28.** (Efendisi, Yûsuf'un gömleğinin) arkadan yırtılmış olduğunu görünce "Şüphesiz, dedi; bu sizin tuzağınızdır. Şüphesiz sizin tuzağınız gerçekten büyük-tür.
**29.** Ey Yûsuf! Sen bu İşi gizle! (Ey kadın)! Sen de günahının affını dile! Çünkü sen günahkârlardan oldun!"
**30.** Şehirdeki bazı kadınlar dediler ki: "Azizin karısı, kölesinin nefsinden nıurad almak istiyormuş; Yûsuf'un sevdası onun kalbine işlemiş! Biz onu gerçekten açık bir sapıklık içinde görüyoruz."
**31.** Kadın, onların dedikodusunu duyunca, onlara dâvetçi gönderdi; onlar için dayanacak yastıklar hazırladı. Herbirinin eline bir bıçak verdi. Yûsuf'a, "Çık karşılarına!" dedi. Kadınlar onu görünce, ellerini kestiler ve dediler ki: "Hâşâ! Bu bir beşer değil... bu ancak değerli bir melektir!"
**32.** Kadın dedi ki: "İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Ben onun nefsinden nıurad almak istedim. Fakat o, şiddetle sakındı. Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa mutlaka zindana atılacak ve elbette zelillerden olacaktır!"
**33.** Yûsuf "Ey Rabbim! Bana zindan, bunların benden istediklerinden daha iyidir! Eğer sen onların hilelerini benden çevirmezsen, onlara meyleder ve

[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/148.

câhillerden olurum!" dedi.
**34.** Rabbi onun duasını kabul etti ve onların hilesini uzaklaştırdı. O çok iyi işiten, pek iyi bilendir.
**35.** Sonunda kesin delilleri gördükten sonra onu bir zamana kadar mutlaka zindana atmaları kendilerine uygun göründü.
**36.** Onunla birlikte zindana iki delikanlı daha girdi. Onlardan biri dedi ki: "Ben rüyada, şarap sıktığımı gördüm." Diğeri de, "Ben de başımın üstünde kuşların yemekte olduğu bir ekmek taşıdığımı gördüm. Onun tabirini bize haber ver. Çünkü biz seni güzel tabir yapanlardan görüyoruz" dediler.
**37.** Yûsuf dedi ki: "Size yedirilecek yemek size gelmeden önce onun yorumunu mutlaka size haber vereceğim. Bu, Rabbimin bana öğrettiklerindendir. Şüphesiz Allah'a inanmayan bir kavmin dinini terk ettim. Onlar âhireti inkâr edenlerin kendileridir."
**38.** "Atalarım İbrahim, İshâk ve Ya'kûb'un dinine uydum. Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız bize yaraşmaz. Bu, bize ve insanlara Allah'ın lütfundandır. Fakat insanların çoğu şükretmezler.
**39.** Ey zindan arkadaşlarım! Çeşitli ilâhlar mı daha iyi, yoksa herşeye kadir olan bir tek Allah mı?
**40.** Sizin Allah'ı bırakıp ta taptıklarınız, sizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında herhangi bir delil indir-memiştir. Hüküm sadece Allah'a aittir. O size kendisinden başkasına ibâdet etmemenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.
**41.** Ey zindan arkadaşlarım! biriniz efendisine şarap içirecek; diğeri ise asılacak ve kuşlar onun başından yiyecekler. Tabiri hakkında sorduğunuz iş kesin-leşmiştir."
**42.** Onlardan, kurtulacağına inandığı kimseye dedi ki: "Beni efendinin yanında an". Fakat şeytan ona, efendisine anmayı unutturdu. Dolayısıyla Yûsuf, birkaç sene daha zindanda kaldı.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde Hz. Yusuf a Mısır azizi ile beraber sarayda oturma imkanı verdiğini açıkladıktan sonra, burada da onun, azizin karısından gördüğü türlü fitneler ve kötülüğe teşviki, bu büyük fitne karşısında Hz. Yusuf'un direnmesi ve gösterdiği iffet ve hayayı, zina etme yerine zindana girmeyi tercih edişini anlattı. Hz. Yusuf'un iffetine ve temizliğine delil olarak bu yeter. [47][47]

## Kelimelerin İzahı

Onu istedi işve ve cilve ile istemek demektir, jij fiilinden alınmıştır. Bir kimse gelip gittiğinde denilir. Muzârii dür. Bu kökten alınarak, otlak aramaya

[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/153.

gönderilen adama denilir. Erkek kadınla yatmak istediğinde kadın erkekle yatmak istediğinde a denir.
Gel. Heyte, "gel" manasına isim fiildir.
Mesvâye, "ikametim" demektir. Sevâ, yerleşip ikamet etmek manasınadır.
Niyet etti. Hemm, azmetmek ve kastetmek manasına gelir. Her ümmet, kendi peygamberini yakalamaya azmetmişti.[48][48] Hemm, yapmaya azmetmeden hatırdan ve akıldan geçirmek manasına da gelir. Şair şöyle der:
Büseyne'ye sahip olma aklımdan geçti. Eğer bu düşünce açığa çıksaydı kalbimdeki aşk ateşini söndürdüm.[49][49] Aziz'in karısının niyeti kesin bir niyetti. Yusufun niyeti, ise sadece bir akıldan geçme idi.
Sû'; kötülük, hoşa gitmeyen, çirkin şey demektir.
Fahşâ, son derece çirkin şey. Bundan maksat zinadır.
Yırttı. yarmak, kesmek demektir. Çoğunlukla, uzunluğuna yarma ve kesmede kullanılır. ise, enine kesmede kullanılır.
Buldular.
Keydekûnne, sizin tuzağınız. Keyd, hile ve tuzak demektir.
Hâtiîn, kasten günah işleyenler. Asmaî şöyle der: Bir kimse kasten günah işlediğinde denir. îsm-i faili, Lüdur. Kasıtsız olarak günah işlediğinde denir. Muzârii dur.[50][50]
Yûsuf un aşkı onun kalbine işlemiş. Zeccâc şöyle der: Şeğaf, kalbteki siyah nokta.
Meylederim. Bir kimse eğlenceye meylettiği zaman denir. [51][51]

## Âyetlerin Tefsiri

**23.** Evinde bulunduğu kadın, onun nefsinden murad almak istedi. Kuyuya atılma ve kölelikten sonra bu, üçüncü musibettir. Müravede, işve ve cilve ile istemektir. Bu, hilekârın tatlı konuşarak yapmasına benzer. Yani: Yusuf'un evinde bulunduğu azizin karısı onun, kendisiyle ilişkide bulunmasını istedi. Onu, işve ve cilve ile, kendisiyle ilişki kurmaya çağırdı ve onu elde etmek için her yola başvurdu. Evin kapılarını kendisi ve Yusuf üzerine iyice kilitledi. Kurtubî Şöyle der: Yedi kapı vardı. Hepsini kilitledi. Sonra onu kendisine çağırdı.[52][52] Haydi, çabucak yatağa gel, korkulacak bir şey yok" dedi. Ebu Hayyan: "Ona, çabucak kendisine gelmesini emretti" der.[53][53] Yusuf, "Kötü fiil işlemekten Allah'a sığınırım" dedi. Ebussuûd şöyie der: Bu ifade o fiilin korkunç çirkin bir fiil olduğuna ve ondan kurtulmak için Allah'a sığınmak gerektiğine işarettir. Allah Yusuf (a.s.)'a o fiilin son derece kötü ve çirkin bir fiil olduğuna dair apaçık delil gösterdiği için Yusuf (a.s.) Ona sığındı.[54][54] Şüphesiz senin kocan benim

[48][48] Mü'min sûresi, 40/5
[49][49] Kurlubî, 9/166
[50][50] İbn Kuleybe, Garibu'l-Kur'an, 215
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/153.
[52][52] Kurtubî. 9/163
[53][53] El-Bahr. 5/293
[54][54] Ebussuûd, 2/62

efendimdir, bana lütuf ve ikramda bulunan Aziz'dir. Namusuna hainlik ederek ona nasıl kötülük ederim. Kuşkusuz, zalimler istediklerini elde edemezler. İyiliğe karşılık kötülük eden hainler de o zâlimlerdendir. Yüce Allah bundan sonra Aziz'in karısının, Hz. Yusuf'u tuzağına düşürmeye çalıştığını ve onu elde etmek için bütün teşvik yollarına başvurduğunu açıklar. Eğer Yüce Allah Yusuf (a.s.)'u onun tuzağından korumasaydı o mutlaka helak olacaktı. [55][55]

**24.** Kadın Hz. Yusuf la birleşmeye kesin olarak ve azimle karar verdi. Öyle ki bu çirkin fiili yapmaktan kimse kendisini alıkoyamıyacaktı. Hz. Yusufu kendi isteğine zorla boyun eğdirmeye girişti. Kapıları iyice kilitleyip ona "çabucak gel" teklifinde bulundu da Hz. Yusuf süratle kapıya koştu. İnsanın yaratılış, gereği, Hz. Yusuf un nefsi ona meyletti. Kadın ona teklif edince, azim ve kasıt olmaksızın ona yaklaşmayı aklından geçirdi. Bu iki niyet arasında büyük bir fark vardır.[56][56] Fahreddin Râzi der ki: Hemm, bir şeyin akla gelmesidir veya insan fıtratının ona meyletmesidir. Bu, yazın oruç tutan kimseye benzer ki, o kimse soğuk suyu görür. Nefsi onu suya meyletmeye ve içmeye zorlar. Fakat dini onu bundan korur.[57][57] Bu şartın cevabı mahzuftur. Yani Allah Yusufu gözetip korumasaydı, elbette Yusuf onunla cinsî münasebette bulunacak ve içinden geçenleri yapacaktı. Fakat Allah, yardımı ve desteği ile onun iffetini korudu. Dolayısıyle Yusuf asla herhangi bir şey yapmadı. Ebu Hayyân şöyle der: Bazı kimseler fasiklardan birine dahi nispet edilmesi uygun olmayan bir davranışı Yusuf'a nisbet etmişlerdir. Benim kanaatime göre, Yusuf (a.s.) kesinlikle bu işe niyet bile etmemiştir. Bilakis, delili görme olayının varlığı, böyle bir niyetin olmadığını ifade eder. Nitekim Araplar " Allah seni korumamış olsaydı, günah işlemiştin", ve Eğer bunu yaparsan sen zalimsin" derler. Bu son ifadenin takdiri şöyledir: Ayetin takdiri de şöyledir: Eğer Rabbinin delili olmasaydı Yusuf o kadına yaklaşmaya niyet edecekti. Fakat o, delili görünce böyle bir niyet meydana gelmedi. Selefin söylediklerine gelince, onlardan herhangi birisinin böyle bir şeyi söylemeyeceğine inanıyoruz. Çünkü bu sözler birbiriyle çelişen yalan sözler olup, bırakın iffetli kimseleri bazı din mensubu fâşıkları dahi yaralayıcı niteliktedir.[58][58] Ebussuûd şöyle der: Yusuf -un O kadına yaklaşma niyeti, insanın yaratılışı gereği ona tabiî bir meyil manasınadır. Yoksa Yusuf, serbest iradesiyle kadına yaklaşmaya niyet etmiş değildir. Onun daha önce geçen, bu işe karşı tam bir isteksizliğini ve nefretini gösteren ve zalimlerin iflah etmeyeceğine dair hükmünü ifâde eden Allah'a sığınmasına baksanıza. Onun bu ifadesi, böyle bir niyet etmesinin mümkün olmadığını gösteren sağlam bir kayıttan başka bir şey değildir. "Nefsi kabardı ve bu işi yapmaya teşebbüs etti" şeklindeki sözler ise, işiten kulakların kabul etmediği, akıl ve idraklerin reddettiği hurafe ve batıl sözlerdir.[59][59] Kötü ve günah şeyleri, son derece çirkin

---

[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/154.
[56][56] Bu. müşâkelev bâbındandır. Müşakelet, iki kelimenin lafızlarının bir olup manalarının fa-rklı olmasıdır. Aziz'in karısının niyeti, azme ve kasta dayanan bir niyet idi. Hz. Yusuf un niyeti ise, sadece bir akıldan geçirme idi.
[57][57] Fahr-i Râzi, 18/119
[58][58] el-Bahr, 5/295
[59][59] Ebussuûd; 2/63

olan zinayı ondan uzak tutmak için, fitneye teşvik eden ve sürükleyen karşısında iffetini koruduk. Bu, Hz. Yusuf'un böyle bir günaha niyet etmediğine dair apaçık ve kesin bir delildir. Eğer onların iddia ettiği gibi olsaydı şöyle derdi: Onu günahtan ve zinadan çevirmek için...". ondan çevirmek için..." ifadesi, bunun, Yusufun iradesi dışında bir şey olduğunu ve Allah'ın ona lütfettiği "iffet" ve "ismet (korunmuşluk)" vasfı gereğince, bu işi Yusuf'tan uzak tuttuğunu gösterir. Çünkü o, Allah'ın kendisine itaata tahsis ettiği, vahyi ve risaleti için seçtiği kimselerdendir. Dolayısıyle, şeytanın onları aldatması mümkün değildir...
Bundan sonra Yüce Allah kadın hayvanı duygular içerisinde iken, kapıya doğru koşarlarken, kocasının gelmesiyle ortaya çıkan garip bir sürprizden bahseder. [60][60]

**25.** Yusuf kaçıp kurtulmak, kadın da onu yakalamak maksadıyle sarayın kapısına doğru koştular, Kadın, Yusufun elbisesini arkadan yırttı. Çünkü kadın onun arkasından koşuyordu. Onu çekerek gömleğini yırttı. Sarayın kapısında ansızın Aziz'i gördüler. Aziz, saraya geliş saatlerinin dışında gelmişti. Iblis'in maharetine benzer, üstün bir maharetle durum değişti. Zâlim mazlum oldu, suçsuz ise zanlı oldu. Kadın kocasına dedi ki: Ailene kötülük etmek isteyenin cezası, hapis veya elem verici, can yakıcı bir sopa atmaktan başka bir şey değildir. [61][61]

**26.** Yusuf kadını yalanlıyarak dedi ki: Zina etmeye beni çağıran odur. Ben ona kötülük yapmak istemiş değilim. Kadının akrabasından biri bu olaya hakemlik etti. İbn Abbas der ki: Bu hakem, kadının dayısının oğlu olup beşikteki bir çocuktu. Allah onu konuşturdu.[62][62] Ebu Hayyan şöyle der: Hakemin, kadının ailesinden olması, onun aleyhindeki delili daha etkili kılar, Yusufun suçsuz olduğunu daha iyi gösterir ve sanıklık durumunu daha iyi ortadan kaldırır.[63][63]
Eğer onufi gömleği önden yırtilmışsa, kadın doğru söylüyor, Yusuf yalancıdır. [64][64]

**27.** Eğer onun gömleği arkadan yırtılmışsa kadın yalancıdır, Yusuf doğrudur. Çünkü, eğer Yusuf kaçtığı halde kadın onu yakalamak istemişse, mantıka uygun olan, elbisenin arkadan yırtılmasıdır. [65][65]

**28.** Kadının kocası elbisenin arkadan yırtıldığını görünce, "Ey kadınlar! Bu iş sizin hile ve tuzaklarmızdandır" Sizin tuzağınız gerçekten büyüktür" dedi. Bu cümle, önceki cümlenin tekididir. Yani, "Ey kadınlar topluluğu! Yaptığınız işlerden kurtulmak için kurduğunuz tuzak ve hileler, büyük bir şeydir. [66][66]

---

[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/154-155.
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/155-156.
[62][62] Taberî, 12/193
[63][63] el-Bahr. 5/297
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/156.
[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/156.
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/156.

**29.** Ey Yusuf! Bu işi gizli tut, kimseye söyleme. Merhum Seyyit Kutub şöyle der (Allah ondan razı olsun) : Burada, Câhili toplumdaki yüksek tabakanın bir durumu ortaya çıkmaktadır. O da cinsî rezillikler karşısındaki gevşeklik ve onu toplumdan gizleme eğilimidir. Çünkü Aziz, suçsuz Yusufa dönerek ona olayı gizlemesini ve kimseye açmamasını emrediyor. Sonra da kendisine ihanet eden eşine, damarlardaki kanı tahrik edecek bu olay karşısında yumuşak bir üslupla hitap ediyor ve, "Bu çirkin günahtan tevbe et, affını dile" diyor. Sanki zahiri kurtarmak için önemli olan bu imiş gibi böyle hareket ediyor.[67][67] Şüphesiz sen, kasten günah işlemek isteyenlerden oldun. Bu durum, Aziz'in namusunu az kıskandığını gösterir. Çünkü kendisini aldatmak ve yatağım günahla kirletmek isteyen karısına ceza vermedi. İbn kesir Şöyle der: Kadının kocası yumuşak huylu birisiydi. Veya Aziz karısını mazur gördü. Çünkü karısı, sabredemiyeceği bir şeyle karşı karşıya kalmıştı.[68][68]

**30.** Mısır şehrindeki bir grup kadın dedi ki: "Aziz'in karısı kölesine aşık olmuş". Rivayete göre bunlar beş kadındı: Aziz'in sakisinin (içki sunucu) karısı, muhafızın karısı, fırıncının karısı, seyisin karısı ve hapishane müdürünün karısı. İbn Abbas ve diğerleri böyle söylemiştir. Açık olan şu ki, bu olay şehirde yayıldı ve kadınlar bu olayı konuşmaya başladılar. "Mısır Aziz'inin karısı kölesiyle zina etmek istiyor. Onu elde etmek için çeşitli hile ve vesilelere baş vuruyor" dediler. Ebû Hayyân şöyle der: "Aziz'in karısı" diye açıklamaları, aşırı derecede kınama ifade eder.[69][69] Çünkü insanlar, makam sahibi kişilere dair haberleri dinlemeye daha eğilimlidirler. Kadınların bunu, istiyor" lafzıyle ifade etmeleri, bu durumun, kadının karakteri haline geldiğini ve onun sürekli olarak hile ile Yusufu elde etmek isteğini gösterir. Çünkü geniş zaman fiili, süreklilik ve yenilenme ifade eder. Onun sevgisi, kalbinin zarına kadar ulaşmış ve onu yararak kalbe girmiş. Şüphesiz biz onun, Yusufa karşı aşkından dolayı doğru yoldan açık bir şekilde saptığı inancındayız. [70][70]

**31.** Aziz'in karısı, dedikodularını duyunca onları saraya çağırdı. Kadınların dedikodusu gizli olduğu için, yaptıkları işe, tuzak manasına gelen "mekr" denildi. Bu, hilekarm, tuzağını gizlice kurmasına benzer. Aziz'in karısı adam göndererek o kadınları bir ziyafet için evine çağırdı. Tefsirciler şöyle der: Beşi yukarda adları geçenler olmak üzere ileri gelen kırk kadını davetetti. Onlar için, yaslanacakları yastıklar ve oturacakları minderler hazırladı.[71][71] Bu sözde hazif

---

[67][67] Fî Zilâli'l -Kur'ân, 12/216

[68][68] Muhlasar-ı İbn Kesir, 2/247

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/156-157.

[69][69] el-Bahr, 5/301

[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/157.

[71][71] Merhum şehit Seyyid Kutup (r.a) şöyle der: Aziz'in karısı, sarayda hanımlar için bir ziyafet hazırladı. Buradan anlıyoruz ki, onlar yüksek tabakaya mensup kimselerin kanlan idi. Zira onlar, saraylarda ziyafetlere çağrılanlar ve nazikçe hataları kendilerine bildirilen kimselerdir. Anlaşılıyor ki onlar, yastık ve kolluklara dayanarak yemek yiyorlardı. Bu koltuklan onlara Aziz'in karısı hazırlamış ve herbirine yemekte kullanacakları birer bıçak vermişti. Buradan saray halkının maddi refah ve medeniyet seviyesi anlaşılabilir. Onlar el kesmek veya meyva soymakla meşgul iken, Aziz'in karısı ansızın Yusufu onlara gösterdi. Kadınlar onu görünce, onun güzelliği karşısında apışıp kaldılar, dehşete kapıldılar ve bıçaklarla ellerini keşliler. (Fî Zılâli'l-Kuı'an, 12/232)

vardır. Yani, o hanımlara yemek ve çeşitli meyveler sundu. Sonra onların herbirine meyveyi kesecekleri bir bıçak verdi. Kadınlar, ellerinde bıçaklarla meyveleri soymakla meşgulken Yusufa: Onların huzuruna çık" dedi. Yusuf, onların arasından geçinceye kadar farkına varamadılar. Kadınlar Yusufu görünce onun büyüklüğünü anladılar ve onu yücelttiler. Güzelliği karşısında apışıp kalarak dehşete düştüler. Bu, ansızın gelen aşırı şaşkınlıktan dolayı, bıçaklarla ellerini kestiler. Dediler ki: Allah noksan sıfatlardan münezzehtir. Bunun gibilerini yaratabilme hususunda onun azameti yücedir. Bu, insan değildir, Bu, bir melekten başkası değildir. Çünkü bu üstün güzelik ve yakışıklılık, hemen hemen insan cinsinde bulunmayan şeylerdendir. [72][72]

**32.** İşte bu anda, Aziz'in karısı, Yusufa karşı olan kalbindeki sevgiyi açıkladı. Çünkü o, kadınlara karşı zafer kazandığını anladı ve muzaffer bir kimsenin edasıyla şöyle dedi: İşte gördüğünüz bu şahıs, kendisini sevdiğim için beni kınadığınız o Ken'anlı köledir. Onun karşısında düştüğünüz hayrete, dehşete ve meftunluğa bakınız!! Ben ona olan arzuma ulaşmak ve cinsel arzumu onunla tatmin etmek istedim. Fakat o bundan şiddetle sakındı ve buna asla yanaşmadı. Zemahşerî şöyle der: İsti'sâm mastarı, mübalağa ifade eden bir kalıptır. Yusuf (a.s.)'un aşırı derecede sakındığını ve şiddetli bir şekilde korunduğunu gösterir.[73][73] Eğer bana itaat etmezse, zindana atılmak suretiyle mutlaka cezalandırılacak ve mutlaka horlanan, zelillerden olacaktır. Kurtubi şöyle der: Aziz'in karısı, Yusuf (a.s.) ile birlikte olmayı tekrar kadınların huzurunda istedi ve haya perdesini yırttı. Kabul etmediği takdirde, onu zindana atmakla tehdit etti. Artık ne bir kınamadan ne de bir dedikodudan korktu. Halbuki ilk önce mesele, kendi aralarında bir sır iken, böyle değildi.[74][74]

**33.** Hz. Yusuf, (a.s.) Rabbine sığındı ve yalvarıp yakararak ona dua etmeye başladı: Şöyle dedi: Ey Rabbim! Bana göre zindana atılmak, zina etmekten daha iyi ve daha hoştur. Ayette fiil, orda bulunan bütün kadınlara isnat edilmiştir. Çünkü onların hepsi, açıktan veya işaret yoluyla bu çağrıya ortaktırlar. Bir görüşe göre, Aziz'in karısı Yusuf (a.s.) tehdit edince diğerleri ona nasihatta bulunup kadının emrine itaat etmesinin iyi olacağını söylemişler ve kendisini zindana atmaktan onu nehyetmişlerdir. Eğer onların kötülüğünü benden savmaz ve beni onlardan korumazsan, Ben, insan oluşum hasebiyle, onların isteklerini yerine getirmeye meylederim. Ve onların beni çağırdığı o çirkin fiilden dolayı câhillerden olurum. Bu, peygamberlerin ve sâlih kişilerin yaptığı gibi, yalvarma ve Allah'tan yardım isteme yoluyla oldu. [75][75]

**34.** Allah Yusuf (a.s.)'un duasını kabul ederek onu onların tuzağından kurtardı

---

[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/157-158.
[73][73] Keşşaf, 2/467
[74][74] Kurtubî, 9/178
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/158.
[75][75] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/158.

ve onun iffet ve namusunu korudu. O, kendisine sığınanların duasını kabul eden ve onların hallerini ve içlerindeki niyetlerini bilendir. İşte böylece Yusuf, Allah'ın lutftı ve gözetimiyle üçüncü imtihanını da verdi. [76][76]

**35.** Bu dördüncü imtihanın başlangıcıdır. Bu imtihan Yusuf (a.s.)' un hayatındaki şiddetli imtihanların sonuncusu olup zindan imtihanıdır. Bundan sonrakilerin hepsi basittir. Yani: Yusuf'un suçsuzluğu kesin delillerle ortaya çıktıktan sonra Aziz, yakınları ve istişare ettiği kimseler onun süresiz olarak hapse atılmasını uygun gördüler. Rivayete göre Yusuf (a.s.) Aziz'in karısının isteklerini yerine getirmeyip de kadın ondan ümidini kesince başka bir yoldan çare aradı ve kocasına şöyle dedi: "Bu İbranî köle beni halk içinde rezil etti. Onlarca, benim kendisinden murat almak istediğimi söylüyor. Ben bu konuda mazeretimi açıklayamıyorum. Ya bana izin verirsin, çıkar halka mazeretimi açıklarım veya onu hapse atarsın." İşte o zaman Yusuf'u zindana atmak, Aziz'in aklına geldi. İbni Abbas şöyle der: Aziz'in emriyle Hz. Yusuf bir eşeğe bindirildi. Mısır çarşılarında davullar çalınarak şöyle seslenildi: İbranî Yusuf, hanımefendisinin namusuna göz dikti. Cezası, zindana atılmaktır. Ebu Salih şöyle der: İbn Abbas bu hadisi her anlattıkça ağlardı.[77][77]

**36.** Yusuf zindana atıldı. Tesadüfen o sırada kralın özel hizmetçilerinden iki kişi de hapse atılmıştı. Bunlardan birisi kralın ekmekçisi, diğeri sâkîsi idi. Kralı zehirlemek istemekle itham edildiler ve hapse atıldılar. Sâkî dedi ki: Ben rüyamda, üzüm sıktığımı gördüm. Üzüm şarap oluyor ve onu krala sunuyorum. Ekmekçi de dedi ki: Ben de rüyamda, başımda içinde ekmek bulunan bir tabak taşıdığımı gördüm. Kuş da bu ekmekten yiyordu. Gördüklerimizin tabirini bize bildir. Şüphesiz biz seni, rüyayı iyi tabir edenlerden görüyoruz. Bunlar, Hz. Yusufun iyi rüya tabir ettiğini öğrenince, rüyalarını ona anlattılar. [78][78]

**37.** Yusuf (a.s.) dedi ki: Size ne çeşit yemek gelirse, o size gelmeden önce ben onun hakikatini, mahiyetini ve nasıl olduğunu size açıklarım.
Hz. Yusuf, onları imana davet için zemin hazırlamak maksadıyle mucizelerini onlara bildirdi. Gayıbları bilmesi de bu mucizelerdendir. Beyzâvî şöyle der: Hz. Yusuf, onların sordukları soruya cevap vermeden önce onları Allah'ın birliğine çağırmak ve dosdoğru dine iletmek istedi. Nitekim bu metot, doğru yola iletme ve irşat etme hususunda Peygamberlerin metodudur. Dine davet ve rüya tabiri hususunda doğruluğunu onlara göstermek için, önce gayıptan haber verme mucizesini zikretti.[79][79] Bu, gayıptan haber verme ne kehânet, ne de müneccimliktir. O ancak, Allah'tan gelen bir ilham ve vahiyle olmaktadır. Bu ilmi Rabbim sadece bana verdi. Çünkü ben peygamberim. Allah'a inanmayan

---

[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/158-159.
[77][77] e1-Bahm']-muhil, 5/307
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/159.
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/159.
[79][79] Beyzâvî, 264

müşrik bir kavmin dinini bıraktım, Onlar kıyamet gününü inkar ediyorlar. Hz. Yusuf iki esasa dikkat çekti. Bunlar, Allah'a ve âhirete imandır. Çünkü bunlar iman rükünlerinin en büyüğüdür. Bu cümlede, manayı kuvvetlendirmek için a zamiri tekrar edilmiştir. [80][80]

**38.** Babalarım ibrahim İshak ve Yakup peygamberlerin dinine uydum. Müşriklerin ve sapıkların dinine uymadım. Bundan maksat, kendisinin, peygamberlerden biri olduğunu açıklamaktır. Kendisini dinlemeye daha çok rağbet etsinler ve sözüne daha çok güvensinler diye böyle konuştu. Biz peygamberler zümresine, herhangi bir şeyi Allah'a ortak koşmak yakışmaz. Halbuki Allah bizi bu göreve seçti ve bize nimetini ihsan etti. İşte bu iman ve Allah'ın birliğini kabul etmek, Allah'ın bize lütfundandır. Çünkü o bizi risâletle şereflendirdi. Bu, insanlar içinde bir lütuitur. Çünkü onların doğru yolu bulmaları ve oraya irşat edilmeleri için peygamberler gönderilmiştir. Fakat insanların çoğu, Allah'ın kendilerine verdiği nimete şükretmezler ve başkalarını Allah'a ortak koşarlar... Yusuf (a.s.), mensup olduğu, peygamberlerin dini olan hanif dinini anlatıp o iki gencin kavminin mensup olduğu putperestlik dininin batıl olduğuna nazikçe güzel bir delil getirerek şöyle dedi. [81][81]

**39.** Ey zindan arkadaşlarım! Putlar gibi, hiçbir menfaat ve zarar veremeyen ve kendilerine dua edenlerin duasını yerine getiremeyen birçok ilâh mı daha iyidir, yoksa tek olan, azamet ve yücelikte eşsiz olan Allah'a ibadet mi daha iyidir?!! [82][82]

**40.** Ey kavim! Allah'ı bırakıp da ibadet ettiğiniz şeyler, ilâh adını verdiğiniz boş isimlerdir. Onların ne güçleri, ne de kudretleri vardır. Çünkü onlar, cansız varlıklardır. yıl Allah, onlara ibadet hususunda size herhangi bir delil veya hüccet göndermemiştir. İbadet ve din hususunda hüküm sadece alemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. Yüce Allah sadece kendisine ibadet edilmesini emretti. Çünkü azamet ve yücelik sahibinden başka hiçkimse ibadete lâyık değildir. Sadece Allah'a ibadet etmekten ibaret olan ve sizi kendisine çağırdığım o şey, hiç eğriliği olmayan dosdoğru dindir. Fakat insanların çoğu Allah'ın büyüklüğünü bilmezler de kendilerine zarar veremeyen ve menfaat sağlayamayan şeylere taparlar. Yusuf (a.s.) onları davet ve delille susturmak hususunda derece derece ilerledi. Önce onlara, bir olan Allah'a inanmanın, bir kaç îlâh edinmeye tercih edileceğini açıkladı. Sonra onların îlâh ismini verdikleri ve Allah'ı bırakarak taptıkları şeylerin ilahlığa ve ibâdete lâyık olmadıklarına delil getirdi. Sonra da dosdoğru gerçek ve dosdoğru dinin ne olduğunu açıkladı ki, bu da bir ve tek olan, kendisi hiçkimseye muhtaç olmayıp herkesin kendisine muhtaç olduğu Allah'a ibadettir. İşte bu, Allah'a davet

---

[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/159-1160.
[81][81] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/160.
[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/160.

hususunda uygulanan hikmetli üsluptandır. Zira burada önce hidâyet, irşat, nasihat ve öğüdü anlattı. Sonrada onların rüyalarını yorumlamaya başlayarak şöyle dedi: [83][83]

**41.** Ey zindan arkadaşlarım! Rüyasında üzüm sıkıp şarap yaptığını gören zindandan çıkacak ve daha önceki görevine yani efendisine şakilik yapmaya dönecektir. Rüyasında, başında ekmek olduğunu gören diğer arkadaşa gelince, o öldürülecek ve bir ağaca asılacak. Kuşlar, onun başının etinden yiyecek. Tefsirciler der ki: Rivayete göre, Hz. Yusuf onlara bu tabiri anlatınca, rüyalarını inkar ederek "Biz hiçbir şey görmedik" dediler. Hz. Yusuf da şöyle dedi: "İster doğru söyleyin, ister yalan söyleyin. Allah'ın hükmü tamamlandı ve sona erdi. Çaresiz bu olacaktır. [84][84]

**42.** Yusuf, kurtulacağına inandığı sakiye dedi ki: Beni efendinin yanında an ve durumumu ona bildir. Umulur ki o, beni, uğradığım bu zulümden kurtarır, Şeytan, Yusuf un durumunu krala anlatmayı sakiye unutturdu.
Böylece Yusuf (a.s.) zindanda yedi sene kaldı. Tefsirciler şöyle der: Yusuf, yaratılmışa güvenip, ihtiyacını yaratıcıya bildirmekten ğâfil olduğu için, senelerce zindanda kaldı. Kurtubî şöyle der: Vehb b. Münebbih dedi ki: Eyüp (a.s.) yedi sene belâda kaldı. Yusuf (a.s) da, yedi sene zindanda kaldı. [85][85]

## Edebi Sanatlar

**1.** Doğru söyledi" ile Yalan söyledi" ve Doğrular" ile Yalancılar" arasında edebî sanatlardan tıbak vardır.
**2.** Hatâ edenlerden". Bu, tağlib bâbındandır. Erkeklere ait çoğul kipi getirilerek, kadınlar da bunun kapsamına alınmıştır.
**3.** Onların tuzaklarını işitti." Gizlilikte dedikodu tuzağa benzediği için, burada "dedikodu için müstear olarak kullanılmıştır.
**4.** Ellerini kestiler Burada da istiare vardır. Zira "kesmek" lafzı, "yaralamak" yerinde müsteâr olarak kullanılmıştır. "Ellerini yaraladılar, demektir.
**5.** Şarap sıkıyorum" Bu da, "ilibar-ı mâ yekûn (ilerde olacağı itibariyle)" mecâz-i mürseldir. Yani: "İlerde şarap olacak üzümü sıkıyorum" demektir. [86][86]

## Faydalı Bilgiler

Rivayete göre, Hz. Yusuf zindanda iken, Cebrâîl (a.s.) onu azarlamak üzere geldi ve şöyle dedi:
- Ey Yusuf! Seni. kardeşlerin tarafından Öldürülmekten kim kurtardı?

---

[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/160-161.
[84][84] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/161.
[85][85] Kurtubi, 9/196
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/161.
[86][86] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/161.

- Yüce Al ah.
- Seni kuyudan kim çıkardı?
- Yüce Allah.
- Seni zinadan kim kurtardı?
- Yüce Allah.
- Kadınların tuzağını senden kim uzaklaştırdı.
- Yüce Allah.
- Peki, nasıl Rabbini bıraktın da, ondan istemedin ve bir yaratılmışa güvendin?
Hz. Yûsuf Allah'a yönelerek:
- Ey Rabbim! O, halâ ile söylediğim bir sözdür. Ey İbrahim'in, onun âlinin ve Yakub'un ilâhı! Senden, bana acımanı diliyorum" dedi. Cebrâîl (a.s.):
- Senin cezan, zindanda senelerce kalmaktır[87][87] dedi. [88][88]

## Bir Uyarı

Alimler: Kapıya koştular" âyeti hakkında şöyle derler: Bu, çok manayı az lafızla ifade eden mu'cize Kur'an'ın veciz ifâdelerinden-dir. Bunun normal ifâdesi şöyledir: "Kadın Yusuf'la zina yapmak isteyip de, Yusuf kabul etmeyince, ona zorla bu işi yaptırmaya azmetti. Yusuf (a.s.) ondan kaçtı. Her ikisi de kapıya doğru koştular. Kadın onu kendine geri çevirmeye çalışıyor, o ise kadından kaçıyordu" Kur'an, bütün bunları, kapıya koştular" şeklindeki bu beliğ ifade ile özetledi. [89][89]

## "La" Kelimesinin Yorumunda Bazı Tefsircilerin Saçmalıkları

Bazı tefsircilerin ayaklan kaydı ve kalemleri haktan uzaklaştı. Zira onlar Yusuf (a.s.)'un zina etmeye niyetlendiğini İddia ettiler. kelimelerinin tefsirinde bazı tefsir kitapları zayıf lsrâîlî rivayetlerle hatta hoş olmayan bâtıl görüşlerle doludur. Bunlardan bazıları, Yusuf (a.s.)'un, donunun uçkurunu çözdüğünü ve erkeğin hanımının önüne oturduğu gibi o kadının önüne oturduğunu, sonra parmağını ısırmış bir halde babası Yakub'un suretini gördüğünü ve babasından utandığı için kadını bırakıp kalktığını iddia ettiler. Ve daha ipe sapa gelmez, bir çok zayıf sözler söylediler. Bu çirkin rivayetlerin bazı tefsir kitaplarına nasıl girdiğini ve bazı tefsirlerin bunu nasıl güzel bir şekilde kabul ettiğini bilemiyorum. Büyük âlim Ebussuud'un da dediği gibi, bunların hepsi hurafe ve batıl sözlerdir. Kulaklar bunları işitip kabul etmez, akıl ve idrâkler bunları reddeder. Sonra bu tefsirciler Hz. Yusuf un değerli bir peygamber ve peygamber oğlu olduğunu, "ma'sûm" olmanın, peygamberlerin sıfatlarından olduğunun nasıl farkına varamadılar!? Ey kavmim! Düşünün ve aklınızı kullanın ve bu kitapları, bu tür hurafelerden ve bâtıl şeylerden uzak tutun. Çünkü zina, en çirkin

---

[87][87] Kurtubî, 9/196
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/162.
[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/162.

suçlardan bir suçtur. Şerefli peygamberlerden bir peygamber o suçu nasıl işler? İşte ben size, Hz. Yusufun masum olduğuna dair, sadece Kur'an-ı Kerim'den on tane delil getiriyorum:
**1.** Allah'a sığınırını. Kocanız benim efen-dimdir. O bana güzel davrandı..." dedi. Bu, onun zinadan şiddetle sakındığı nı ve kadının karşısında bütün gücü ve azmiyle direndiğini gösterir.
**2.** Kapıya koştular ve kadın onun gömleğini arkadan yırttı" Bu da, kadının kapılan kilitleyip bütün çıkış yollarını kapatmasına rağmen Yusufun (a.s.) ondan kaçtığını gösterir.
**3.** Yusuf dedi ki: "Ey Rabbim! bana zindan bunların benden istediklerinden daha iyidir..." âyeti Yusuf (a.s.)'m zindana girmeyi zina etmeye tercih ettiğini gösterir.
**4.** Çünkü o, ihlasa erdirilmiş kulîanmızdandır." ve Ona hüküm ve ilim verdik" gibi birçok yerde Yüce Allah onu övmüştür. Zina suçunu işlemeye niyet etmiş bir kimse Allah için ih-laslı olur mu?
**5.** Kadının akrabasından bir şâhid hakemlik etti." Burada Allah'ın konuşturduğu beşikteki bir çocuk hakemlik ederek kesin bir delille Hz. Yusufun (a.s.) masumiyetini göstermiştir.
**6.** Gerçekten ben onun nefsinden istemiştim. O bundan şiddetle sakındı." Burada Aziz'in karısı Yusufun suçsuzluğunu ve iffetini itiraf etmektedir.
**7.** Rabbi onun duasını kabul etti ve onların hilesini ondan uzaklaştırdı..." Burada, kadınların hilesinden kendisini kurtarması için Rabbine dua etmesi onun masumiyetini ifade eder.
**8.** Sonra kesin delilleri görmelerine rağmen yine de onu bir zamana kadar mutlaka zindana atmaları onlara uygun göründü". Bu âyet onun suçsuz olduğuna dâir açık alâmetler ve kesin delillerin ortaya çıktığını ve insanların dedikodusunu ortadan kaldırmak için zindana atıldığını gösterir.
**9.** Efendine dön de ona, "Ellerini kesen o kadınların zoru neydi?" diye sor. Şüphesiz benim Rabbim onların hilesini çok iyi bilir" Burada Yusuf (a.s.)ın, suçsuz olduğu ortaya çıkmadıkça zindandan çıkmayı kabul etmemesi onun masum olduğunu gösterir..
**10.** Şimdi hak ortaya çıktı. Ben onun nefsinden (murad almak) istemiştim. O gerçekten doğru söyleyenlerdendir. Bu âyet gerek Aziz'in karısının gerekse elle-rini kesmiş olan diğer kadınların Yusuf (a.s.)'m suçsuzluğunu açıkça itiraf ettiklerini gösterir. İşte bu âyetler onun iffetine ve masumiyetine delil olarak yeter. Allah, gerçeği söyler ve doğru yola iletir. [90][90]

**43.** Kral dedi ki: "Ben rüyada yedi zayıf ineğin yediği yedi semiz inek gördüm. Ayrıca, yedi yeşil başak ve diğer yedi kuru başak gördüm. Ey ileri gelenler, eğer rüya tabir ediyorsanız, benim rüyamı da bana yorumlayınız."
**44.** Rüya tabircileri dediler ki: Bunlar karmakarışık, yalancı düşlerdir. Biz böyle yalancı rüyaların tabirini bilmeyiz.
**45.** Zindandaki iki kişiden kurtulmuş olan, uzun bir zaman sonra Yusuf'u

[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/162-164.

hatırlayarak dedi ki: "Ben size onun yorumunu haber veririm, beni hemen gönderin."
**46.** "Ey Yûsuf, ey doğru sözlü kişi! yedi zayıf ineğin yediği yedi semiz inek ile yedi yeşil başak ve diğer kuru (yedi başak) hakkında bize tabir yap. Ümit ederim ki, insanlara dönerim de belki onlar da doğruyu öğrenirler."
**47.** Yûsuf dedi ki: "Yedi sene âdetiniz üzere ekin ekersiniz, sonra da yiyeceklerinizden az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında bırakınız.
**48.** Sonra bunun ardından, saklayacaklarınızdan az bir miktar hariç, o yıllar için biriktirdiklerinizi ye-yip bitirecek yedi kıtlık yılı gelecektir.
**49.** Sonra bunun ardından, saklayacaklarınızdan az bir yıl gelecek ki, o yılda insanlar bol yağmura kavuşacaklar ve o yılda meyve sıkacaklar."
**50.** Kral dedi ki: "Onu bana getirin!" Elçi, Yûsuf'a geldiği zaman, Yûsuf "Efendine dön de ona, "Ellerini kesen o kadınların zoru neydi?" diye sor. Şüphesiz benim Rabbim onların hilesini çok iyi bilir" dedi.
**51.** Kral dedi ki: "Yûsuf'un nefsinden murad almak istediğiniz zaman derdiniz neydi?" Kadınlar, "Hâşâ! Allah için, biz ondan hiçbir kötülük görmedik" dediler. Azizin karısı da dedi ki: "Şimdi hak meydana Çıktı. Ben onun nefsinden murad almak İstemiştim. Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir."
**52.** (Yûsuf dedi ki): "Bunu, Aziz'in yokluğunda ona hainlik etmediğimi ve Allah'ın hâinlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını herkesin bilmesi için yaptım.
**53.** Bununla beraber nefsimi temize çıkaramam. Çünkü Rabbimin acıyıp koruduğu hariç, nefis aşırı şekilde kötülüğü emredicidir. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan, pek merhamet edendir."
**54.** Kral dedi ki: "Onu bana getirin, onu kendime özel danışman edineyim." Onunla konuşunca, dedi ki: "Bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir birisin."
**55.** Yûsuf "Beni bu yerin hazinelerine tayin et! Çünkü ben çok iyi koruyan ve pek iyi bilenim." dedi.
**56.** Ve böylece Yûsuf'u orada dilediği yerde konaklamak üzere o yerde yerleştirdik. Biz dilediğimiz kimseye rahmetimizi eriştiririz. Ve güzel davrananların mükâfaatim zayi etmeyiz.
**57.** İman edip de sakınanlar için âhiret mükâfaatı daha hayırlıdır.
**58.** Yûsuf'un kardeşleri gelip onun huzuruna girdiler, Yûsuf onları tanıdı, onlar ise onu tanımıyorlardı.
**59.** (Yûsuf) onların yüklerini hazırlayınca dedi ki "Sizin bababir kardeşinizi de bana getirin. Görmüyor musunuz, ben ölçeği tam dolduruyorum ve ben misafirperverlerin en iyisiyim.
**60.** Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek bir ölçek erzak yoktur, bana hiç yaklaşmayın!"
**61.** Dediler ki: "Onu babasından istemeye çalışacağız kuşkusuz bunu yapacağız."
**62.** Yûsuf adamlarına dedi ki: "Sermayelerini yüklerinin içine koyun. Olur ki

ailelerine döndüklerinde bunun farkına varırlar da belki yine geri gelirler."
**63.** Babalarına döndüklerinde dediler ki: "Ey babamız! Ölçek bize yasaklandı. Kardeşimizi bizimle beraber gönder de ölçüp alalım. Biz onu mutlaka koruyacağız."
**64.** Ya'kûb dedi ki: "Daha önce kardeşi hakkında size ne gibi bir güven duyduysam, bunun hakkında da size ancak o kadar güvenirim! Allah en iyi koruycudur. O, acıyanların en merhametlisidir."
**65.** Eşyalarını açtıklarında sermâyelerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. Dediler ki: "Ey babamız daha ne istiyoruz. İşte sermâyemiz de bize geri verilmiş. Onunla yine ailemize yiyecek getiririz, kardeşimizi koruruz ve bir deve yükü de fazla alırız. Bu, (melik için) az bir ölçüdür."
**66.** Ya'kûb dedi ki: "Etrafınızın kuşatılması hariç, onu bana mutlaka getireceğinize dâir Allah adına bana sağlam bir söz vermediğiniz takdirde onu sizinle beraber göndermem!" Ona te'minatlarını verdiklerinde dedi ki: "Söylediklerimize Allah şahittir."
**67.** Sonra şöyle dedi: "Ey oğullarım! hepiniz bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah'tan gelecek hiçbir şeyi sizden savamam. Çünkü hüküm Allah'tan başkasının değildir. Ben yalnız O'na dayandım. Dayananlar yalnız O'na tevekkül etsinler."
**68.** Babalarının kendilerine emrettiği yerden girdiler. Fakat bu, Allah'tan gelecek hiçbir şeyi onlardan savanıazdi, ancak bu tedbir, Ya'kûb'un nefsindeki bir dileği yerine getirmiş oldu. Şüphesiz o, ilim sahibiydi, çünkü ona biz öğretmiştik. Fakat insanların çoğu bilmezler.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah Hz. Yusuf'u rahatlatmak ve onu zindandan çıkarmak istediğinde, Mısır kralı kendisini dehşete düşüren garip bir rüya gördü. Bunun üzerine sihirbazları, kâhinleri ve müneccimleri toplayarak gördüğü rüyayı onlara anlattı ve rüyanın yorumunu istedi. Yüce Allah onların hepsini rüyayı tabir etmekten âciz kıldı ki, bu olay Yûsuf un zindandan kurtulmasına sebep olsun. [91][91]

## Kelimelerin İzahı

İcâf; sıska, zayıf. Bu kelime çoğuludur. Müennesi şeklindedir.
Yorumlarsınız. Ta'bir, uykuda görülen rüyanın yorumunu bilmek demektir.
Adgâs, kelimesinin çoğuludur. Dığs, yaşı ve kurusu birbirine karışmış ot demeti demektir.
Ahlâm, "uyuyanın gördüğü şey" manasına gelen çoğuludur. Buna göre, manası, hak ile batılın birbirine karıştığı, karışık rüyalardır.
Daha önce unutmuşken hatırladı.
Deeb, bir şeye devam etmek, demektir. Bir kimse işine devam ettiğinde, denir.

[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/170.

Böyle kimseye "dâib" denir. : Biriktirip saklıyorsunuz. Ortaya çıktı.
Mekîn, yüksek mevki sahibi. Rihal, 'in çoğuludur. bineğin sırtında biniciye ait olan veya diğer eşya manasınadır. Yemek getiririz.
Hepiniz helak olursunuz. [92][92]

## Âyetlerin Tefsiri

**43.** Mısır kralı dedi ki: Ben rüyamda, kuru bir nehirden çıkan yedi semiz sığır gördüm. Bunların arkasında son derece zayıf yedi sığır vardı. Zayıf olanlar semiz olanları yuttu. Ayrıca, daneleri teşekkül etmiş yedi yeşil başak ve yedi de, biçilmiş kuru başak gördüm. Kurular, yeşillerin üzerine eğildi ve onları yedi. Bu bölüm, rüyanın devamıdır. Ey, benim ileri gelen adamlarım ve arkadaşlarım! Bu rüyanın tabirini bana anlatın, Eğer siz rüyayı iyi tabir ediyor ve maksadını biliyorsanız. [93][93]

**44.** Rüya tabircileri: "Bu, hakikati olmayan, karmakarışık yalancı bir rüyadır" dediler. Dahhâk: "Yalancı rüyalardır" diye tefsir eder. Biz bu nevi yalancı rüyaların tabirini bilmeyiz.[94][94]

**45.** Zindandan kurtulan sâkî, uzun bir süre sonra, daha önce Yusufla aralarında geçen rüya meselesini hatırladı ve dedi ki: Ben, rüyaların tabirini bilen birisinden, bu rüyanın yorumunu öğrenip size bildireceğim. Bu rüyanın tabirini size getirebilmem için beni ona gönderin. Krala, saygı ifade eden sözlerle hitap etti. İbn Abbas şöyle der: Zindan şehir içinde değildi. Bundan dolayı beni "gönderin" dedi.[95][95]

**46.** Ey Yusuf, ey doğru sözlü kişi! Bu sözde hazif vardır. Sözün gelişi bunu göstermektedir. Takdiri şöyledir: O sakiyi gönderdiler. Zindana gitti ve Yusuf'un yanına girdi. Ona: "Ey Yusuf, ey doğru sözlü kişi!" dedi. Daha önce zindan da gördüğü rüyayı, Hz. Yusufun doğru olarak tabir ettiğini denemiş olduğu için ona, doğru sözlü" dedi. Sıddîk, sıdk kelimesinden türetilmiş mübalağa kipidir. Yedi zayıf ineğin yediği yedi semiz inek ile, yedi yeşil başak ve diğerleri de kuru olan başaklar hakkında bize tabir et. Yani, bu garip rüyanın yorumunu bize bildir. Kral ve arkadaşlarına dönüp onlara bu tabiri anlatayım da senin ilmini ve üstünlüğünü bilsinler ve seni bu belâdan kurtarsınlar. İmam Fahreddin Râzi şöyle der: Saki, ümit ederim ki insanlara (isabetli bir yorumla) dönerim, ifadesini şunun İçin kullandı: Saki, diğer tabircilerin bu soruya cevap vermekten âciz kaldıklarım gördüğü için, Yusufunda bundan âciz kalacağından korktu.

---

[92][92] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/170.
[93][93] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/170.
[94][94] Bir görüşe göre mâna şöyledir: Biz mutlak olarak, rüya tabirini bilmeyiz.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/107-171.
[95][95] Taberî, 12/229
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/171.

Bundan dolayı ümit ederim ki..." dedi.[96][96]

**47.** Hz. Yusuf dedi ki: Yedi sene, sürekli olarak ciddiyetle ve azimle ekin ekeceksiniz. Kurtlanmaması için, biçtiklerinizi başakları içinde bırakın Ancak, yemek istediğiniz az bir miktarı döverek ufalayın, diğerlerini başaklarında bırakın. [97][97]

**48.** Bu bolluk yıllarından sonra yedi kurak yıl gelecek ki, bu yıllarda insanlar şiddetli kıtlık ve sıkıntı çekecekler. Bolluk günlerinde biriktirdiğiniz şeyleri o kıtlık yıllarında yiyeceksiniz. Ancak tohumluk olarak biriktirip sakladıklarınızı yemeyin.. [98][98]

**49.** Bu şiddetli kuraklık ve kıtlık yıllarından sonra, bir bolluk yılı gelecek, o yılda insanlar bol bol yağmura kavuşacaklar. O yıl çok bolluk olacağı için, insanlar üzüm ve diğer meyveleri sıkacaklar. Zemahşerî şöyle der: Yusuf (a.s.) yedi semiz sığırı ve yedi yeşil başağı bolluk yılları olarak yorumladı. Yedi zayıf sığır ile yedi kuru başağı da kıtlık yıllan olarak yorumladı. Sonra onlara sekizinci yılın, bereketli, bolluk, çok verimli ve ürünü bol bir yıl olarak geleceğini müjdeledi. Bu, ona vahiy yoluyla bildirilmişti.[99][99]

**50.** Sâkî, krala dönüp Hz. Yusufun rüya hakkındaki tabirini ona arzedince, kral bunu beğendi ve şöyle dedi: O adamı bana getirin de rüyanın tabirini ondan bizzat kendim dinleyeyim ve onu göreyim. Kralın gönderdiği adam Yusuf (a.s.)'a gelince, Yusuf (a.s.) adama: "Efendin krala dön, ve ona, "ellerini kesmiş olan kadınların yüzünden haksızlığa uğradığımı biliyor mu?" dedi. Yusuf (a.s.) bu çirkin suçlamadan uzak olduğu ortaya çıkıncaya ve bütün halk, onun suçsuz yere zindana atıldığını bilinceye kadar zindandan çıkmayı kabul etmedi. Şüphesiz Yüce Allah gizli işleri ve kadınların bana kurdukları tuzağı bilir. [100][100]

**51.** Kral kadınları topladı, onlarla birlikte Aziz'in karısını da çağırdı. Yusuf'un durumunu onlara sordu.ve şöyle dedi: Yusuf'u zinaya davet ettiğiniz zaman, derdiniz ne idi?[101][101] Kadınlar dediler ki : Allah korusun! Yusuf, bu kötülüğü istemiş değildir. Bu, Yusufun suçsuzluğunu ve onun iffet ve namusluluğu karşısındaki hayreti ifade eder. Aziz'in karısı dedi ki : Daha önce gizli iken,

---

[96][96] er-Râzî, 18/149
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/171.
[97][97] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/171.
[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/171.
[99][99] Keşşaf, 2/477
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/171-172.
[100][100] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/172.
[101][101] Merhum Şehit Seyyid Kutub şöyle der: Yusuf a giden adam, geri dönüp durumu Krala bildirdi, kral, kadınlardan bu sorunun cevabını istemek üzere onları topladı. Hatb, önemli iş demektir. Sanki kral, araştırma yaptı ve kadınların drurumunu öğrendi. Bu suçlamayı İkrar ettirmek ve kadınların bu önemli İşine işaret etmek üzere onları karşısına alarak şöyle dedi : Yusuf'u zinaya davet ettiğinizde derdiniz ne idi? Buradan, Aziz'in evinde verilen ziyafette nelerin döndüğüne, kadınların Yusufa neler söylediğine ve Yusufa tavsiye ettikleri, zina derecesine varacak teşviklerine dair bir şeyler anlıyoruz. Yine buradan, bu ortamların ve kadınlarının, hattâ tarihin derinliklerine gömülmüş olan o dönemin görünümünü hayalimizde canlandırabiliriz. Câhiliyyel, her zaman câhiliyettİr. Nerede refah, saraylar ve hizmetçiler varsa, orada çözülme ve erime vardır. Yine orada aristokratların elbisesine bürünmüş, hoş karşılanan bir ahlaksızlık vardır. (Zİlâl, 12/248).

şimdi hak ortaya çıktı.
Onu bu işe teşvik eden ve kendime çağıran benim. O, hıyanetten uzaktır ve O, benden murat almak istedi" sözünde doğrudur. Bu, Yusuf'un suçsuzluğunu halkın huzurunda açıkça bir itiraftır. [102][102]

**52.** Bunu, Aziz yok iken, benim ona hainlik etmediğimi bilsin diye yaptım. Açık olan, bunun, Hz. Yusufun sözü olmasıdır. Kadınların, kendisinin suçsuzluğunu itiraf ettiklerini haber alınca bunu söyledi. Yani, suçsuzluğum ortaya çıksın da Aziz, kendisinin olmadığı bir zamanda benim eşi hakkında hainlik etmediğimi, bilakis ona karşı iffetli davrandığımı bilsin diye böyle davrandım ve kralın adamını geri çevirdim Allah'ın, haini başarıya erdirmeyeceğini ve hatasını düzeltmeyeceğini bilsin diye yaptım. [103][103]

**53.** Benim nefsimi temize çıkarmam ve onu noksanlıktan uzak tutmam. Çünkü insan nefsi, şehevî arzulara çok meyillidir. Hz. Yusuf bunu tevazu yoluyla söyledi. Zemahşerî şöyle der: Allah için tevazu göstermek ve nefsini kırmak istedi ki kendi kendini temize çıkarıcı olmasın ve halini beğenip gurura kapılmasın,[104][104] Ancak Allah'ın rahmet edip koruduğu kimseler hariç. Şüphesiz Rabbimin bağışlaması büyük, rahmeti geniştir. [105][105]

**54.** Kral dedi ki: Yusufu bana getirin, onu, yakın ve özel adamlarımın içine alayım. Kral, onun suçsuzluğunu, ilmini, iffetini ve yüceliğini anladıktan sonra bunu söyledi, " Kralın adamları Yusufu getirdiler. Yusuf, Kral ile konuşup da, Kral onun üstünlüğünü, akıllığım ve güzel konuşmasını görünce: "Bugün sen, bana yakın ve rütbesi yüksek kimsesin. Her hususta güvenilir birisin" dedi. [106][106]

**55.** Yusuf krala dedi ki: Beni yurdunun hazinelerinin başına getir. Ben, bana emanet edeceğin şeyler hususunda güvenilir biriyim, tasarruf yollarını da bilirim. Yusuf (a.s.) adalete, hakkı ve iyiliği uygulamaya düşkünlüğünden dolayı, kraldan bu yetkiyi istedi. Bu, kendini temize çıkarma kabilinden değildir. Bu sadece, maliye bakanlığına getirilmesi için, bu sahadaki tecrübe ve dirayetini göstermek içindi. [107][107]

**56.** İşte böylece Yusufu Mısır yurduna sağlam bir şekilde yerleştirdik. Daha önce hapiste ve darlık içinde iken ona izzet ve kuvvet verdik. Orada istediği yeri kendisine ev ediniyor, ülkede dilediği gibi tasarruf ediyordu. Nimetlerimizi lütfumuzu kullarımızdan dilediğimize tahsis ederiz, Güzel iş yapıp Rabbine itaat

---

[102][102] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/172.
[103][103] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/172-173.
[104][104] Keşşaf, 2/480
[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/173.
[106][106] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/173.
[107][107] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/173.

edenlerin ecrini zayi etmeyiz, bilakis onu ona kat kat veririz. [108][108]

**57.** Âhiret ecri ve sevabı, takva sahibi müminler için dünya ecrinden daha hayırlıdır. Burada istenilecek en yüce şeyin âhiret sevabı olduğuna ve bu iyi amel işleyenler için biriktirilen ecrin, dünyada peşin olarak alınan nimetlerden daha büyük ve daha yüce olduğuna işaret vardır. [109][109]

**58.** Yusufun kardeşleri gelip huzuruna girdiler. Yusuf onların kendi kardeşleri olduklarını anladı. Makamın heybeti, oradan uzun zaman geçmiş olması ve yüz hatlarının değişmiş bulunması sebebiyle onlar Yusufu tanıyamadılar. İbn Abbas şöyle der: Yusuf'un kuyuya atılması ile kardeşlerinin onun huzuruna girmesi arasında 22 senelik bir süre vardı. İşte bundan dolayı kardeşlen onu tanıyamadı.[110][110] Gelmelerinin sebebi şuydu: Bütün ülkeyi saran kıtlık sebebiyle onların yurdunda da açlık felaketi baş göstermişti. Yusuf'un stok ettiği gıda maddelerinden satın almak için Mısır'a geldiler. Huzuruna girdiklerinde Yusuf onları tanımazlıktan gelerek onlara: Siz benim ülkeme niçin geldiniz?" dedi. Dediler ki: yiyecek için geldik. Yusuf (a.s.) : "Yoksa siz bizim aleyhimizde araştırma yapan casuslar mısınız?" dedi. Kardeşleri Allah korusun!!... dediler. Yusuf (a.s.) Peki, siz nerelisiniz? diye sordu. Kardeşleri: Ken'an ülkesindeniz. Babamız, Allah'ın peygamberi Yakup'tur" diye cevap verdiler. Yusuf (a.s.) : Babanızın sizden başka çocukları var mı? dedi. Onlar: "Evet" dediler. "Biz on iki kardeştik. Küçüğümüz çöle gitti ve orada helak oldu. Babamız en çok onu severdi. Onun öz kardeşi kaldı. Babamız ölenin üzüntüsünü onunla gidermek için onu yanında alıkoydu. Biz onumuz geldik. Bunun üzerine Hz. Yusuf onların konuk edilmelerini ve ağırlanmalarını emretti.[111][111]

**59.** Yusuf onlar için yiyecek ve gıda maddelerini hazırlayıp, yolculuk sırasında ihtiyaçları olacak şeyleri de verince Doğruluğunuzu kabul etmem için, bana kardeşiniz Bünyamin'i de getirin" dedi. Görmüyor musunuz? Ben ölçüyü eksiksiz yapıyorum. Ben, en iyi misafir kabul eden ve onları en iyi ağırlayan kimseyim. Yusuf kardeşlerini güzel bir şeklide misafir etti ve onlara ziyafet verdi. [112][112]

**60.** Eğer kardeşinizi bana getirmezseniz, artık bugünden sonra benden size yiyecek birşey yoktur. Bir daha ülkeme de yaklaşmayın. Yusuf (a.s.) kardeşlerinin tekrar gelmeleri için önce teşvik etti, sonra da tehdit etti. Ebu Hayyân şöyle der : Görünen şu ki, Yusuf (a.s.) yaptıklarının tümünü Allah'tan gelen vahiy ile yaptı. Aksi takdirde iyi davranış onun, hemen babasının yanına gitmesini ve onu bulmasını gerektirir. Fakat Yüce Allah, Yakup (a.s.)'un

---

[108][108] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/173.
[109][109] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/173.
[110][110] Sâvî Haşiyesi, 2/249
[111][111] Sâvî Haşiyesi, 2/249
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/173-174.
[112][112] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/174.

imtihanını ve sevabım tamamlamak ve bir de Hz. Yusufun ilk rüyasının gerçekleşmesini istedi.[113][113]

**61.** dediler ki : Bünyamin'i babamızın elinden almak için çare anyacağız, ona hile yapacağız ve onu ondan alma yollarını arayacağız. Biz bunun çaresini mutlaka bulacağız. [114][114]

**62.** Yusuf (a.s.) tahıl ölçen hizmetçilerine dedi ki : Onların yiyecek satın almak için verdikleri malı çuvallarının içine koyunuz. Ailelerine dönüp de çuvallarını açtıklarında onu görsünler. Umulur ki onu gördüklerinde tekrar bize gelirler. Hz. Yusuf biliyordu ki, dinleri, aldıkları bu malın parasını vermeye onları mecbur eder. Çünkü onlar haram yemeyecek kadar tertemiz kimselerdi. Dolayısıyle Bu durum, onların tekrar Yusuf (a.s.)'un yanına gelmeleri için en iyi bir sebep olacaktı. [115][115]

**63.** Babalarına döndüklerinde, eşyalarını açmadan, ona dediler ki: Kardeşimiz Bünyamin'i götürmediğimiz takdirde bundan sonra bize tahıl verilmeyeceğine dâir tehdit edildik. Çünkü Mısır Kralı bizim casus olduğumuzu sandı. Biz de ona durumumuzu anlattık. Bunun üzerine, doğru söylediğimizin anlaşılması için kardeşimizi istedi. Onun için kardeşimiz Bünyamin'i bizimle birlikte gönder ki, ölçülüp bize verilecek hububattan hak ettiğimizi alalım Biz gelebilecek herhangi bir kötülükten onu mutlaka koruruz. [116][116]

**64.** Hz. Yakup, oğullarına dedi ki : Kardeşiniz Yusufu koruyacağınıza dair bana garanti verdiğiniz halde verdiğiniz sözü tutmayıp ona yapacağınızı yaptıktan sonra artık Bün-yamin'e kötülük yapmayacağınızdan nasıl emin olurum? Kardeşinize kurduğunuz tuzağı ona da kuracağınızdan korkarım. Ben ne size, ne de sizin korumanıza güvenirim. Ben sadece Allah'ın korumasına güvenirim. Allah'ın koruması sizin korumanızdan daha iyidir, Allah, onun ana, babası ve kardeşlerinden daha merhametlidir. Umarım ki, Bünyamini korumakla bana lütufta bulunur ve bana iki musibeti birden vermez. [117][117]

**65.** Tahıllarını koydukları çuvallannı açınca, onları almak için verdikleri malı eşyalarının içinde buldular. Dediler ki : Ey babamız, daha ne istiyoruz? Melik'ten, bundan daha büyük nasıl bir ikram isteriz!? İşte bu aldığımız yiyecekler için verdiğimiz maldır. Biz farkına varmadan bize geri verilmiş. Bu iyilikten daha büyük iyilik olur mu? Tahılı bize eksiksiz olarak verdi. Karşılığını da geri verdi! Bununla babalarını, Bünyamin'i göndermeme fikrinden vazgeçirmek istiyorlardı. Ailemize yiyecek ve gıda maddeleri getiririz.

---

[113][113] el-Bahru'1-Muhit, 5/322
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/174.
[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/174.
[115][115] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/174-175.
[116][116] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/175.
[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/175.

Kardeşimizi de tehlikelerden koruruz. Yakup (a.s.)'u Bünyamin'i göndermeye daha fazla teşvik etmek için, kardeşlerini koruyacaklarını tekrar söylediler. Onu beraberimize aldığımız takdirde bir deve yükü daha fazla tahıl alırız. Rivayete göre Hz. Yusuf, bir kişiye, bir deve yükü yiyecekten fazla vermiyordu. Onlara 10 deve yükü vermiş, onbirinciyi ise, kardeşleri Bünyamin gelinceye kadar vermeyeceğini söylemişti. Bunu vermek Melik için kolaydır. Çünkü o cömerttir. [118][118]

**66.** Babalan onlara dedi ki: Bana kesin bir söz vermedikçe ve bana geri getireceğinize dair Allah adına yemin etmedikçe Bünyamin'i sizinle beraber Mısır'a asla göndermeyeceğim. Ancak mağlup düşer de onu kurtaramazsamz ve buna herhangi bir, yolunuz veya çareniz kalmazsa o başka.... Mücâhid şöyle der! Ancak hepiniz Ölürseniz o başka o takdirde bu benim katımda bir mazeret olur. Oğulları yemin edip ona kesin söz verince dedi ki : Allah buna şahitir ve bunu gözetmektedir. [119][119]

**67.** "Ey oğullarım ! Mısır'a bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin" dedi. Tefsirciler şöyle der: Oğulları güzel ve görkemli oldukları İçin, toplu halde girdikleri takdirde onlara nazar değmesinden korktu. Nazar değmesi haktır.[120][120] Kişiyi kabre, deveyi kazana sokar. Nitekim hadiste böyle buyrulmuştur. Ben tedbirimle, Allah'ın hakkınızdaki hükmünden herhangi bir şeyi sizden savamam. Çünkü sakınmak kaderi engelleyemez. Hüküm sadece bir olan Allah'a mahsustur. Hiç kimse ona ortak olamaz. Hiçbir şey de onun takdirini engelleyemez. Sadece ona güvendim ve ona dayandım. İman ve tevekkül sahibi olanlar sadece ona dayansın ve işlerini ona bıraksınlar. [121][121]

**68.** Babalarının kendilerine emrettiği şekilde ayrı ayrı kapılardan girdiler. Ayrı ayrı kapılardan girmeleri, Allah'ın hükmünden herhangi bir şeyi onlardan savacak değildi. Ancak böyle girişleri, Yakub'un oğullarına karşı şefkatinden dolayı onlara göz değebileceği-ne dair korkusunu ortadan kaldırdı. Şüphesiz Yakup geniş bir ilim sahibidir. Çünkü biz ona vahiy yoluyla ilim verdik. Bu, Yüce Allah tarafından Yakub (a.s.) hakkında büyük bir övgüdür. Çünkü O, peygamberlik nuru ile biliyordu ki, sakınmak kaderi savamaz. Fakat insanların çoğu Allah'ın peygamberlerine ve temiz kullarına tahsis ettiği, dünya ve âhirette faydalı olacak ilimleri bilmezler. [122][122]

## Edebî Sanatlar

**1.** Ben yedi sığır görüyorum" Burada şimdiki zaman kipi, geçmiş bir halin

---

[118][118] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/175.
[119][119] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/176.
[120][120] Buhari, Tıb 36, Libas 86; Müslim, Selâm 41, 42.
[121][121] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/176.
[122][122] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/176.

hikayesi için kullanılmıştır.
**2.** Semizler" ile Zayıflar" kelimeleri arasında tıbâk vardır. Aynı şekilde " Yeşiller" ile " Kurular" kelimeleri arasında da tıbak vardır.
**3.** Karışık rüyalar". Bu istiare türlerinin en beliğ ve en güzellerindendir. Çünkü demet haline getirilmiş karışık ot" demektir. Burada karışık rüyalar, onların içinde bulunan hoşa giden ve gitmeyen, iyi ve kötü şeyler, farklı birçok cinsten toplanıp demet haline getirilmiş karışık otlara benzetilmiştir.
**4.** Yusuf, ey doğru sözlü adam !" Bu, beraat~i istihlâl " dir. Aziz'in gönderdiği adam, sorusuna beklediği cevabı almak için, sormadan önce Yusuf u övdü.
**5.** Kıtlık yılları, daha önce onlar için hazırladığınız şeyleri yerler" Burada mecâz-ı aklî vardır. Çünkü "seneler" yemez ancak insanlar, daha önce stok ettikleri şeyleri yerler. Bu, yüklemin zamana isnadı nevindendir. Nitekim edebiyatçılar şöyle derler: Zahidin gündüzü oruçlu, gecesi namazhdır.[123][123]
**6.** Nefis, mutlaka kötülüğü çokça emredicidir." Burada nefsin arzulara çokça sürükleyici ve sapık yollara çokça çekici olduğunu anlatmak için emredici" yerine " çokça emredici " kelimesi kullanıldı. Çünkü vezni aşırılık ifade eden kalıplandandır.
**7.** Onlar onu tanımadıkları halde O, onları tanıdı." Burada tanıdı" ile tanımadı" kemlimeleiri arasında tıbâk vardır.
**8.** Bir kapıdan girmeyin. Ayrı ayrı kapılardan girin." Burada itnab vardır. İtnâb, çok iyice yerleştirmektir. Bunda da, edebî sanatlardan "tıbâk-i selb" denilen sanat vardır.[124][124]

## Faydalı Bilgiler

Rasulullah (s.a.v.) Yusuf (a.s.) 'u cömertliği, sabrı ve yumuşak huyluluğu hususunda övdü ve şöyle buyurdu: Eğer ben, Yusuf un kaldığı zindanda kalsaydım, çıkarmak için gelen adamın çağrısını hemen kabul ederdim.[125][125] İşte bu Yusuf (a.s.)'un iffetli ve kötülüklerden uzak duruşu hususunda delil olarak yeter.[126][126]

## Bir Nükte

Bazı âlimler dedi ki: Allah, Hz. Yusufa peygamberlik verinceye kadar kadınlar ona şehvetle bakmaya devam ettiler. Allah ona peygamberlik heybeti verdi de, onun bu heybeti, kendisini gören herkesi meşgul edip güzelliğini görmesine engel oldu.[127][127]

**69.** Yusuf'un yanına girdiklerinde öz kardeşini yanına aldı, "Şüphesiz ben, senin

---

[123][123] Yani takva sahibi gündüzün oruç tutar, gece namaz kılar" demektir. (Mütercimler)
[124][124] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/176-177.
[125][125] Buharı, Taberî 9; U, 19; Tefsirül-Kur'an, XII, 5; Müslim, İmam, 238
[126][126] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/177.
[127][127] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/177.

kardeşinim, onların yaptıklarına üzülme"dedİ.
**70.** Yusuf onların yükünü hazırladığı zaman kardeşinin yükü içine bir münâdî "Ey kafile gerçekten siz hırsızlarsınız! diye seslendi.
**71.** Yusuf'un kardeşleri onlara dönerek, "ne kaybettiniz? " dediler.
**72.** "Kralın su kabını yitirdik, onu getirene bir deve yükü var. Ben de buna kefilim" dedi.
**73.** "Allah'a andolsun ki, bizim bu yerde fesat çıkarmak için gelmediğimizi siz de biliyorsunuz. Biz hırsız da değiliz." dediler.
**74.** Yusuf'un adamları dediler ki: "Peki siz yalancıysanız onun cezası nedir.?
**75.** " Onun cezası, kayıb eşya yükünde bulunan kimsenin kendisidir. İşte ona el koymak onun cezasıdır. Biz zâlimleri böyle cezalandırırız" dediler.
**76.** Bunu üzerine Yusuf kardeşinin yükünden önce onların yüklerini aramaya başladı. Sonra da onu, kardeşinin yükünden çıkarttı. İşte biz Yusuf'a böyle bir tedbir öğrettik, yoksa Kralın kanununa göre kardeşini tutamayacaktı. Ancak Allah'ın dilemesi hariç. Biz kimi dilersek onu derecelerle yükseltiriz. Zira her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır.
**77.** Kardeşleri dediler ki: "Eğer o çaldıysa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı" Yusuf bunu içinde sakladı, onlara açmadı, dedi ki: Siz daha kötü durumdasınız! Allah, sizin anlatmakta olduğunuzun mahiyetini çok iyi biliyor.
**78.** Dediler ki: "Ey Aziz! Gerçekten onun çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizim birimizi alıkoy. Şüphesiz biz seni, iyilik edenlerden görüyoruz."
**79.** "Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını yakalamaktan Allah'a sığınırız, çünkü o taktirde biz gerçekten zâlimler oluruz" dedi.
**80.** Ondan ümitlerini kesince gizli görüşmek üzere ayrılıp çekildiler. Büyükleri dedi ki: "Babanızın sizden Allah adına söz aldığını, daha öncede Yusuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Ben, babam bana izin verinceye veya benim için Allah hükme-dinceye kadar bu yerden asla ayrılmayacağım. O hük-medenlerin en hayırlısıdır.
**81.** Siz babanıza dönün ve deyin ki: Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti. Biz, bildiğimizden başkasına şahitlik etmedik. Biz gaybın bekçileri değiliz.
**82.** İçinde bulunduğumuz şehire ve aralarında geldiğimiz kafileye de sor. Biz gerçekten doğru söylüyoruz.
**83.** Babaları dedi ki: "Hayır, nefisleriniz sizi bir işe sürükledi. Güzel bir şekilde sabretmek gerekiyor. Umulur ki, Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."
**84.** Onlardan yüzçevirdi de gamını yutarak: "Ey Yusuf'un üzerindeki gamım!" dedi. Ve üzüntüden iki gözü ağardı.
**85.** Oğulları, "Allah'a andolsun ki sen hâlâ Yusuf'u anıyorsun. Sonunda ya hasta olacaksın, ya da helak olacaksın!" dediler.
**86.** Ya'kûb, "Ben sâdece gam ve kederimi Allah'a arzediyoruin. Ve ben sizin bilenıiyeceğiniz şeyleri Allah tarafından biliyorum." dedi.
**87.** Ey oğullarım! Gidin de Yusuf'u ve kardeşini iyice araştırın, Allanın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın

rahmetinden ümit kesmez.
**88.** Yusuf'un yanına girdiklerinde dediler ki: "Ey Aziz! Bizi ve ailemizi kıtlık bastı ve biz, değersiz bir sermaye ile geldik. Bize ölçeği tam ver, ayrıca bize biraz da yardım et, çünkü Allah yardım edenleri mükâfa-atlandırır.
**89.** Yusuf dedi ki: "Siz, cahilliğiniz yüzünden Yusuf ve kardeşine yaptıklarınızı biliyor musunuz?"
**90.** "Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun?" dediler. O da ben Yusuf'um, bu da kardeşim. Allah bize lütfetti. Çünkü kim Allahtan korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah, güzel davrananların mükâfaatını zayi etmez."
**91.** Kardeşleri dediler ki: "Allah'a andolsun, hakikaten Allah seni bize' üstün kılmış. Hakikat şu ki, biz gerçekten hatalı kimselermişiz.
**92.** Yusuf dedi ki: "Bugün sizi kınamak yok, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir.
**93.** "Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun. Gözleri görecek duruma gelir. Ve bütün ailenizi bana getirin.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebetleri

Bu âyetler Hz. Yusuf un kardeşlerinin Mısır'a ikinci defa gelişlerinden bahseder. Bu gelişlerinde, yanlarında Yusuf un öz kardeşi Bünyamin de vardır. Aynı zamanda, tas, Bünyamin'e verilen yükün içinden çıktığında onun durumu ve ona yapılan işlemden ve Hz. Yusuf (a.s.)'un şeriatının hükmüyle Bünyamin'i yanında alıkoymasından bahseder. Daha sonra da, Yakub (a.s.)'un, iki çocuğunu yitirmesi ve bundan duyduğu üzüntü sonunda gözlerini kaybederek imtihanının tamamlanmasından bahseder. [128][128]

## Kelimelerin İzahı

Üzülürsün.
Iyr, üzerlerinde yük bulunan develer. Daha sonra bu kullanış yay-gınlaşarak her kafileye îyr denildi.
Suva', tahıl ve benzeri şeylerin ölçüldüğü ölçek, tas. Müzekkeri ve müennesi aynıdır. Zeîm, kefil demektir. Güzel ve kolay gösterdi.
İçi üzüntü olup gizleyen ve kimseye açmayan kişi. Arap dilinde nakıs fiil olan nin benzerlerinden olup1 hâlâ devam ediyorsun" manasınadır.
Harad, ölüme götüren bir hastalık. Şair şöyle der:
Gece üzüldüm. Bu üzüntü beni hasta etti. Geçmişte de hastalığımı artırmıştı. Bundan önce, sevgi de ağır hastalığa sebep olan şeylerdendir. Harad, aslında, vücutta veya akılda meydana gelen bozukluk manasınadır.
Bessi, üzüntüm. Bess, derin üzüntü ve keder manasınadır.
Araştırın. Tehassus, duyu organları ile araştırmak, işin aslını öğreninceye kadar iyice araştırmak. Bir görüşe göre tehassus, hayırda ve serde kullanılır.

---

[128][128] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/182.

Kınama yok. Tesrîb, kınamak demektir. [129][129]

## Âyetlerin Tefsiri

**69.** Yakub'un oğulları Yusuf un huzuruna girdiklerinde, Yusuf, kardeşi Bünyamin'i kucakladı. Ben senin kardeşin, Yusufum, dedi: Yusuf böyle söyledi ve durumu gizlemesini istedi: Geçmişte bunların bize yaptıklarına üzülme. Allah bize lütfedip hayırlısıyla bizi bir araya getirdi. Tefsirciler şöyle der: Kardeşleri Yusuf un huzuruna girdiklerinde Yusuf onlara ikram ve ihsanda bulundu, güzel bir şekilde ağırladı. Sonra ikişer ikişer ayrı odalarda yatırdı. Bünyamin tek kaldı. Yusuf: "Bunun arkadaşı yok. Bu, benimle beraber kalsın" dedi. Gece, Yusuf onu kucaklıyor ve boynuna sarılıyordu. Bünyamin'e şöyle dedi: Ben senin kardeşin Yusufum. Onların yaptıklarına üzülme. Sonra bir hile ile Bünyamin'i yanında bırakacağını kendisine bildirdi ve bu olayı gizli tutmasını ona emretti. [130][130]

**70.** İhtiyaçlarını temin edip yiyecek ve gıda maddelerini develerine yükleyince, Hz. Yusuf tasm, kardeşi Bünyamin'in eşyası içine konulmasını emretti. Bu, mücevherlerle süslenmiş altın bir tas idi. Sonra bir tellâl seslendi Ey deve sahipleri! Ey yolcu kafilesi! dedi. Siz, hırsız bir toplumsunuz. Burada Yusuf (a.s.) kardeşini yanında alıkoyma gibi faydalı bir işten dolayı onlara hırsızlık suçunu isnat etmeyi mubah saydı. [131][131]

**71.** Tesfirciler şöyle der: Tellallar onlara ulaşınca, "Biz size İkram etmedik mi? Sizi güzelce ağırlamadık mı? Size eksiksiz bir şekilde tahılı Ölçüp vermedik mi? Başkalarına yapmadığımız iyiliği size yapmadık mı? dediler. Yakub (a.s.)'un oğulları: "Evet bunları yaptınız. Bir şey mi var?" dediler. Tellallar: Kralın su kabını yitirdik, sizden başkasından da şüphelenmiyoruz. İşte Yüce Allah'ın, âyetinin tefsiri budur. Yani onlara döndüler ve: Neyi yitirdiniz, neyiniz kayboldu." diye sordular. Ne çaldık? yerine Neyi yitirdiniz? demeleri, edep kurallarına dikkat çekmedir ve suçsuz kimseleri hırsızlık itham ederek düşünüp taşınmadan konuşmamak hususunda peşlerinden gidenler için bir uyarıdır. Dolayısıyla onlar da bunlara karşı edepli davranmaya mecbur kaldılar ve[132][132]

**72.** Kralın, mücevherlerle süslenmiş ölçeğini yitirdik. Ölçeği getirip bize verene mükâfaat olarak bir deve yükü yiyecek vereceğiz, Ben de buna kefilim. Garanti veriyorum. [133][133]

**73.** Bu, yemin cümlesi olup hayret manası taşımaktadır. Yani onlar hayretle dediler ki: Ey topluluk! Vallahi biliyorsunuz ki, biz sizin yurdunuzda fesat

---

[129][129] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/183.
[130][130] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/183.
[131][131] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/183-184.
[132][132] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/184.
[133][133] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/184.

çıkarmak için gelmedik. Biz asla, hırsızlık sıfatını alanlardan değiliz. Çünkü biz Peygamber çocuklarıyız. Biz böyle çirkin işleri yapmayız. Beyzâvî şöyle der: Ya'kûb (a.s.)'un oğulları, suçsuz olduklarına dair Mısırlıların hakkındaki bilgilerini şahit tuttular. Çünkü Msırlılar onların çok güvenilir kimseler olduklarını biliyorlardı. Mesela, yüklerine konan malı getirmişler ve herhangi bir kimsenin ekinini veya yiyeceğini yemesinler diye hayvanların ağızlarını bağlamışlardı.[134][134]

**74.** Tellalar dediler ki : Eğer siz, suçsuzluk iddianızda yalancı çıkarsanız, sizin şeriatınızda hırsızın suçu nedir?[135][135]

**75.** Dediler ki: Eşyası içinde tas bulunan hırsızın cezası, kimin malını çalmışsa, onun kölesi olmasıdır. Hırsızlık ve benzeri suçlarla Allah'ın kanunlarını çiğneyen kimseleri biz böyle cezalandırırız. Onların bu sözü Ya'kûb (a.s.)'un şeriatının hükmüdür. İslam Şeriatında hırsızın ellerinin kesilmesi emriyle bu hüküm kaldırılmıştır. [136][136]

**76.** Hz. Yusuf, kardeşi Bünyamin'in yükünden önce diğer kardeşlerinin yükünü aramaya başladı. Tefsirciler şöyle der: Yusuf (a.s.)'un bu davranışı, önceden kurduğu hileyi tamamlayıcı ve ithamı ortadan kaldırıcı mahiyettedir. Çünkü, Yusuf un kardeşleri suçsuz olduklarım iddia edince tellallar onlara, "Yüklerinizi tek tek aramamız gerekiyor" dediler. Bunun üzerine onları Yusuf' a götürdüler. Yusuf, Bünyamin'in yükünden önce diğer kardeşlerinin yükünü aramaya başladı. Katâde şöyle der: Bize anlatıldığına göre Hz. Yusuf, her bir yük ve eşyayı açtıkça, onlara attığı iftiradan dolayı, Allah'tan affını istiyordu. Nihayet, en küçük kardeşi Bünyamin kaldı. Yusuf (a.s.) dedi ki: Ben bunun bir şey aldığını sanmıyorum. Kardeşleri: Vallahi, onun yüküne de bakmadan seni bırakmayız" dediler. Çünkü bu, senin için de bizim için de daha iyidir. Bünyamin'in eşyasını açınca, tası onun içinde buldular. İşte âyeti bunu anlatır. Yani : Yusuf, tası kardeşi Bünyamin'in eşyası içinden çıkardı. Tası oradan çıkarınca kardeşleri utançlarından başlarını Önlerine eğdiler ve Bünyamin'i kınadılar. Ona "Ey Rahil'in oğlu! Bizi rezil ettin, yüzümüzü kara ettin" dediler. İşte böylece, kardeşini yanında tutması için Yusuf'a bu hiyleyi ilham ettik ve onun için bunları yaptık. Mısır kralının kanununa göre, Yusufun kardeşini alıkoyma hakkı yoktu. Çünkü krala göre hırsızın cezası, dövülmek ve çaldığının iki katını ödetmekti. Ancak Allah'ın dilemesi ve izni hariç. Bu âyet gösteriyor ki, bu hile, Allah'ın Yusuf (a.s.)'a ilhamı ve öğretmesiyle olmuştur. Yusufu yücelttiğimiz gibi, ilim sayesinde, kullarımızdan dilediğimizin makamlarını yükseltiriz. Herşeyi bilen alemlerin Rabbine varıncaya kadar, her âlimin üstünde, ondan daha iyi bilen birisi vardır. Hasan-ı Basrî şöyle der: İlim Allah'a varıncaya kadar,

---

[134][134] Beyzavi, 267
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/184.
[135][135] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/184.
[136][136] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/184.

her alimden daha üstün bir alim vardır. İbn Abbas şöyle der: Allah her alimden üstün, her şeyi bilen ve herşeyden haberdar olandır.[137][137]

**77.** Ya'kûb (a.s.)'un oğulları Hz. Yusufu kastederek dediler ki : Bünyamin hırsızlık ettiyse, bundan önce de bunun öz kardeşi hırsızlık etmişti. Hırsızlıktan uzak durmaya çalıştılar ve onu Yusuf ve kardeşinin üzerine attılar. Yusuf, kardeşlerine merhametinden dolayı, onların bu sözünü sineye çekti ve durumu açıklamadı.! Yusuf, kendi kendine: "sizin yaptığınız daha kötüdür. Çünkü siz kardeşinizi babanızdan çaldınız, sonra da suçsuz kimseye iftira etmeye başladınız. Bu sözü onların yüzüne değil, içinden söyledi. Sizin attığınız iftirayı Allah çok iyi bilir.[138][138]

**78.** Bu bir merhamet ve şefkat dilemedir. Yani, yalvararak dediler ki: Ey yüce efendi ! Bünyamin'in babası yaşlı bir ihtiyardır. Onun ayrılığına dayanamaz. Onun yerine bizim birimizi al. Babamız bizi onun gibi sevmez ve bize acımaz.
Biz seni iyilik edenlerden görüyoruz. Bize yaptığın iyiliği tamamla. Bizi lütfa ve iyiliğe alıştırdın. [139][139]

**79.** Birinin suçu yüzünden diğerini yakalamaktan Allah'a sığınırız. Eğer bunu yaparsak, biz zalimler oluruz. Âlûsî şöyle der: "Çalan yerine" eşyamızı yanında bulduğumuz kimse" denilmesi, hakikati ortaya çıkarmak ve yalandan sakınmak içindir.[140][140]

**80.** Onlar kesin bir şekilde isteklerine cevap almaktan ümit kesince ve rica etmenin bir faydası olmadığını anlayınca, halktan ayrılıp birbirleriyle gizlice konuşmaya ve istişareye başladılar. En yaşlıları olan Rubil dedi ki: Kardeşinizi geri götüreceğinize dair babanıza sağlam bir söz vermemiş miydiniz? Bundan önce, Yusuf'a yaptıklarınızı hatırlamıyor musunuz? Şimdi babanıza nasıl döneceksiniz, Babam bana buradan çıkma izni vermedikçe Mısır ülkesinden ayrılmayacağım, veya kardeşimin kurtulmasıyle Allah benim lehimde hükmedinceye kadar buradan ayrılmayacağım. O, hâkimlerin en âdilidir. Çünkü o, sadece hak ve adaletle hükmeder. [141][141]

**81.** Babanıza dönünüz ve olup bitenlerin aslını ona bildiriniz, ona, "Oğlun Bünyamin hırsızlık etti" deyiniz Biz sadece, kesin olarak bildiğimiz şeye şahidiz. Biz, tası onun eşyası içinde gördük. Biz sana söz verdiğimiz zaman, onun hırsızlık yapacağını bilmiyorduk. [142][142]

---

[137][137] Taberî. 13/27
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/184-185.
[138][138] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/185.
[139][139] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/185-186.
[140][140] Rûhu'l-Meânî, 13/34
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/186.
[141][141] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/186.
[142][142] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/186.

**82.** Olup bitenlerin aslını Mısır halkına sor. Beyzâvî şöyle der: Yani Mısırlılara bir adam gönder, ve meseleyi onlara sor.[143][143] Beraber geldiğimiz kafileye de sor. Bu kafile, Ken'an topluluğundan olup bu yolculukta Yakup (a.s.)'un oğullan ile beraber idiler, Biz onun hakkında size doğru haberler veriyoruz. [144][144]

**83.** Yakub (a.s.) dedi ki : Nefsiniz size bu büyük işi ve tuzağı güzel ve kolay gösterdi de, onu uyguladınız. Daha önce Hz. Yusuf'a yaptıklarını bildiği için, onları Bünyamin'e tuzak kurmakla suçladı. Sevabımı Allah'tan bekleyerek sabretmekten başka bir çare bulamıyorum. Allah'ın bizi bir araya getireceğini ve onların hepsini görmek suretiyle, gözümü aydın kılacağını umuyorum. Şüphesiz o, benim halimi bilir, tedbirinde ve tasarrufunda hikmet sahibidir. [145][145]

**84.** Yakub (a.s.), oğullarından işittiği sözlerden hoşlanmadığı için onlardan yüzçevirdi, Ey, benim, Yusuf'a olan hasret ve üzüntüm! İki çocuğuna çok üzüldüğü için, aşın derecede ağlamasından gözleri görmez oldu.[146][146] Kalbi üzüntü ve öfke doluydu. Fakat bunu nefsinde gizliyordu. O, bu şiddetli musibetten dolayı gam ve kederle dolmuştu. Ebussuûd şöyle der: Musibet, Yusuf'un iki kardeşinin yani Bünyamin ile Yâhuza'nın basma gelmiş olmasına rağmen, Yusufa üzülmesinin sebebi şudur: Yusuf'un hatırası onun bütün kalbini sarmıştı. Onu unutamiyordu. Bir de Bünyamin ile büyük kardeşlerinin hayatta olduklarına inanıyor ve döneceklerini umuyordu. Yusufa gelince, onun hakkında, Allah'ın lütuf ve merhametinden başka ona ümit verecek bir şey yoktu.[147][147] Râzi şöyle der: Yeni üzüntü, kalpte saklı olan eski üzüntüyü artırır. Üzüntü, başka üzüntü doğurur ve kederleri artırır. Şâir şöyle der:
Ona dedim ki, üzüntü üzüntüyü doğurur. Beni bırak. İşte bunun hepsi Malik'in kabridir.[148][148]

**85.** Dediler ki, Allah'a andolsun ki sen hâlâ Yu-sufu anıyor ve onun için sızlanıyorsun. Sonunda seni ölüme götürecek bir hastalığa yakalancaksın veya üzümü ve hasretten helak olup gideceksin. [149][149]

**86.** Yakub (a.s.) onlara dedi ki: Ben keder ve üzüntümü size şikâyet etmiyorum. Sadece Allah'a şikâyet ediyorum. Ancak ona yapılan şikâyetin faydası olur. Ben, Allah'ın rahmet ve ihsanı sayesinde, sizin bilmediklerinizi bilirim. Allah'ın bana merhamet ve lütfedeceğini, beklemediğim bir taraftan bana sevinç vereceğini

---

[143][143] Beyzâvî, 268186.
[144][144] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/186.
[145][145] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/186.
[146][146] Şiddeili ağlamadan dolayı gözü o kadar zayıfladı ki neredeyse göremez oldu. Sanki gözüne perde geldi. Şair şöyle der: Uzun süre ağlamaktan gözlerim görmez oldu." Tefsirciler şöyle der: Yakub (a.s.), Hz. Yusufa aşırı derecede üzüldüğü için görme özelliğini kaybetti. Altı sene göremedi. Nihayet Allah Hz. Yusufun gömleği ile onun gözlerini açtı. Gömleği onun yüzüne koydu. Tekrar görmeye başladı" (Yusuf Suresi, 12/96) âyetini buna delil getirdiler.
[147][147] Ebussuûd, 3/88
[148][148] Fahr-i Râzî, 18/193
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/186-187.
[149][149] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/187.

umuyorum. [150][150]

**87.** Ey oğullarım! Geldiğiniz yere gidin. Yusufu arayın. Duyularınızla o ve kardeşi hakkında bilgi edinmeye çalışın. Allah'ın rahmetinden ve rahata kavuşturmasından ümid kesmeyin. Şüphesiz Allah'ın rahmetinden, onun kudretini inkar edenlerden başkası ümit kesmez. [151][151]

**88.** sözün bir kısmı haz-fedilmiştir. Yani Mısır'a gitmek üzere yola çıktılar. Yusuf un huzuruna girdiler. Dediler ki: Ey Aziz! Bize ve halkımıza, şiddetli kurak ve kıtlıktan dolayı sıkıntılar geldi. Biz tüccarların istemeyerek ve
küçük görerek atacakları az bir sermaye getirdik. İbn Abbas şöyle der: Araları yiyecek maddelerinin karşılığı olarak kabul edilmeyecek derecede değersiz idi.[152][152] Merhamet ve şefkat dileğiyle Yusufa karşı boyunlarını büktüler. Dediler ki: Bizim için ölçüyü tamamla. Paramızın değersizliğinden dolayı bize eksik verme. Kardeşimizi geri vererek bize ihsanda bulun[153][153] veya paramızın değersizliğini hoş karşıla. Allah, iyilik edenleri en güzel şekilde mükâfaatlandırır... Durum onları bu noktaya, yani yalvarma, sıkılma ve boyun bükme noktasına getirince, Yusuf, merhamete geldi ve gizlediği şeyi onlara açıkladı. [154][154]

**89.** Dedi ki: Genç ve kuvvetli olduğunuz dönemde, Yusufa ve kardeşine ne yaptığınızı hatırlıyor musunuz? Bundan maksat, olayın büyüklüğünü ifade etmektir. Sanki o şöyle diyordu: Yusuf hakkında işledikleriniz ve ona yaptıklarınız ne kadar çirkin işlerdi. Ebussuûd şöyle der: Hz. Yusuf, bunu onlara nasihat ve tevbeye teşvik olsun diye, bir de acıdığından dolayı söyledi.[155][155]

**90.** Kardeşleri hayret ve şaşkınlık içinde dediler ki: Gerçekten sen Yusuf musun? Yusuf dedi ki: Evet, ben Yusuf'um. Bu da benim öz kardeşim. Allah, belalardan kurtulma, ayrılıktan sonra bir araya gelme ve zelil düştükten sonra izzete kavuşmayı bize nasip etti. Şüphesiz kim Allah'tan korkar, onun hakkını gözetir ve belâ ve imtihanlara sabrederse, Allah güzel iş yapanların sevaplarını iptal etmez, onların iyiliklerini zayi etmez, aksine onlara işlerinin karşılığını eksiksiz olarak öder. Beyzâvî şöyle der: Bu cümlede zamir yerine açık isim getirilerek denilmesi, güzel iş yapanların takva ve sabrı birleştirenler olduğuna dikkat çekmek içindir.[156][156]

**91.** Bu, hatayı ikrar ve günahı itiraftır. Yani: Allah takva, sabır, ilim ve yumuşak

---

[150][150] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/187.
[151][151] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/187.
[152][152] Râzi, 18/201
[153][153] Bu İbn Cüreyc'in görüşüdür. Taberî şunu tercih etmiştir: "Maksat, para değersiz olduğu için müsamaha ile muamele et." demektir.
[154][154] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/187-188.
[155][155] Ebussuûd, 3/90
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/188.
[156][156] Beyzâvî, 269
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/188.

huyluluk ile seni bize üstün kıldı. Halbuki biz, sana yaptıklarımızdan dolayı günahkârız. Bu sebeple Allah seni aziz ve bizi ise zelil kıldı. Seni yüceltti, bizi hor ve hakir kıldı. [157][157]

**92.** Hz. Yusuf onlara dedi ki: Bugün sizi kınama yok, size bir ceza da yok. Bilakis yaptıklarınızı bağışlıyorum. Allah sizi affetsin. Bu, onların yaptıklarının bağışlanması için bir dua ve Hz. Yusuf tarafından fazla bir lütuftur. O Yüce Allah, tevbe edenlere, bağışlama ve merhametiyle ihsanda bulunan, kullarına herkesten çok merhamet edendir. [158][158]

**93.** Benim bu gömleğimi götürün ve onu babamın yüzüne koyun. Taberî şöyle der: Anlatıldığına göre Yusuf (a.s.) kendini kardeşlerine tanıtınca onlara babasını sordu. Dediler ki: "Üzüntüden gözleri görmez oldu." O zaman Yusuf (a.s.) onlara gömleğini verdi.[159][159] Yusuf (a.s.) hayatta olduğunu babasına müjdelemek ve bununla babasını sevindirmek istedi. Gömleği yüzüne korsanız, tekrar görecek duruma gelir. Ya'kub soyundan olan bütün aile efradını ve çoluk çocuğu bana getirin. [160][160]

## Edebi Sanatlar

**1.** Yiyecek ve gıda maddelerini develere yükleyince..." Burada iştikak cinası vardır. Aynı şekilde, Bir tellal bağırdı" kelimeleri arasında da iştikak cinası vardır.
**2.** Onu gizledi." ile " Onu açıklamadı, lafızları arasında tıbak vardır.
**3.** İhtiyar, yaşlı" Burada Yusufun merhametini celbetmek için itnab yapılmıştır.
**4.** Köye sor." Burada mecâz-ı mürsel vardır. Alakası, mahalliyettir. Yani, "köy halkına sor" demektir.
**5.** Ey,Yusuf a karşı olan kederim!." Burada da lafızları arasında iştikak cinası vardır.
**6.** Allah'a andolsun ki, sen hâlâ.." Burada hazıf yoluyla îcâz vardır. takdirindedir.
**7.** "Allalı'ın rahmetinden ümit kesmeyin." Burada istiare vardır. Rüzgarın hoş bir koku ile hafif hafif esmesi manasına gelen revh, sıkıntıdan sonra gelen ferahlık ve darlıktan sonra gelen rahatlık manasına istiare olarak kullanılmıştır. [161][161]

## Bir Nükte

Kâdî İyaz, "Şifa" adlı kitabında şöyle anlatır: Bir bedevî, bir adamın "Lf Ij.rtU. 4ju 1^-LıJ UU Ondan ümitlerini kesince bir kenara çekilip aralarında gizli gizli

---

[157][157] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/188.
[158][158] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/188.
[159][159] Taberî, 13/57
[160][160] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/189.
[161][161] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/189.

konuşmaya başladılar." âyetini okuduğunu işitince şöyle dedi: Ben şehâdet ederim ki, hiçbir mahlûk böyle söz söyleyemez.[162][162] Çünkü bu âyet onların bütün insanlardan nasıl ayrılıp tek başlarına kaldıklarını, görüş alışverişinde bulunduklarını, babalarına döndüklerinde ona nasıl yalan söyleyeceklerini ve olayı ona nasıl anlatacaklarını açıklamaktadır. İşte böylece bu kısa âyet, uzun bir kıssanın manalarını kapsamaktadır. [163][163]

**94.** Kafile ayrılınca, babaları, "Eğer bana bunak demezseniz inanın ben Yusuf'un kokusunu alıyorum!" dedi.
**95.** (Onlar da) "Vallahi sen hâlâ eski şaşkınlığındasın" dediler.
**96.** Müjdeci gelince, gömleği Yakub'un yüzüne koydu ve gözleri görecek duruma geldi, o zaman şöyle dedi: "Ben size, Allah tarafından sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim, demedim mi!"
**97.** Oğulları dediler ki: "Ey babamız! Allah'tan bizim günahlarımızın affını dile! Çünkü biz gerçekten günahkârlar idik."
**98.** Yakub "Sizin için Rabbimden af dileyeceğim. Çünkü o bağışlayan, pek merhamet edendir." dedi.
**99.** Yusuf'un yanma girdikleri zaman, ana-babasi-nı kucakladı, "Emin olarak Allah'ın iradesiyle Mısır'a girin!" dedi.
**100.** Ana ve babasını tahtının üstüne çıkartıp oturttu ve hepsi onun için secdeye kapandılar. Yusuf dedi ki: "Ey babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rüyanın tabiridir. Rabbim onu gerçekleştirdi. Şeytan benimle kardeşimin arasını bozduktan sonra beni zindandan çıkarmak ve sizi çölden getirmek suretiyle Rabbim bana ihsanda bulundu. Şüphesiz ki Rabbim dilediğine lütfedicidir. Çünkü O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."
**101.** "Ey Rabbim! Mülkten bana verdin ve bana olayların yorumunu da öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Sen dünyada da âhirette de benim sahibimsin. Beni müslüman olarak öldür ve beni sâlihler arasına kat!"
**102.** İşte bu gayb haberlerindendir. Onu sana biz vahyediyoruz. Çünkü onlar hile yaparak işlerine karar verdikleri zaman, sen onların yanında değildin.
**103.** Sen çok arzulu olsan da, insanların çoğu iman edecek değillerdir.
104. Halbuki sen buna karşı onlardan bir ücret istemiyorsun. Kur'an âlemler için ancak bir öğüttür.
**105.** Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, onlar bu delillerden yüzlerini çevirip geçerler.
**106.** Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah'a iman ederler.
**107.** Allah tarafından herkesi kapsayacak bir musibetin gelmeyeceğinden veya farkında olmadan kıyametin ansızın kopmayacağından emin mi oldular?
**108.** De ki: "İşte bu, benim yolumdur. Ben Allah'a çağırıyorum, ben ve bana uyanlar aydınlık bir yol üzerindeyiz. Allah'ı tenzih ederim! Ve ben de ortak koşanlardan değilim."

---

[162][162] eş-Şifâ, İ'câzu'l-Kur'ân bahsi.
[163][163] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/189.

**109.** Senden önce de şehirler halkından kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber göndermedik. Yeryüzünde hiç gezmediler mi ki kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görsünler! Sakınanlar için ahiret yurdu elbette daha iyidir. Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?
**110.** Nihayet tam peygamberler (kavimlerinin inanmalarından) ümitlerini yitirip de kendilerinin yalana çıkarıldıklarını sandıkları sırada onlara yardımımız gelir ve dilediğimiz kimse kurtuluşa erdirilir. Suçlular topluluğundan azabımız asla geri çevrilmez.
**111.** Andolsun onların kıssalarında akıl sahipleri için büyük bir ibret vardır. Bu Kur'an uydurulmuş bir söz değildir. Ancak kendinden öncekilerin tasdiki, her şeyin açıklanması, iman eden bir toplum için rahmet ve bir hidayettir.

## Ayetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Bu âyetler Ya'kub (a.s)'un bütün ailesinin Mısır'a gelişinden, Hz. Yusuf saltanat ve hükümranlığın izzet ve azameti içinde iken huzuruna girmelerinden, babası ve annesi ile onbir kardeşinin onun huzurunda eğilmesi ile rüyasının gerçekleşmesinden, ayrılıktan sonra bir araya gelmelerinden, daha Önceki soğukluğun giderek sevgiye dönüşmesinden bahseder. Sonra bu mübarek sûre, gözleri, kainatta Allah'ın birlik ve kudretini gösteren enteresan olaylara ve Kur'an'daki kıssalarda bulunan İbret ve öğütlere yönelterek son bulur. Andolsun onların kıssalarında, akıl sahipleri için ibret vardır. [164][164]

## Kelimelerin İzahı

Bana bunak diyorsunuz. Asmaî şöyle der: Kişi, bunaklığından dolayı çok konuştuğunda ona denir. Zemahşerî şöyle der: bir kimseye bunak demektir. Fened, ihtiyarlıktan dolayı kişinin bunaması ve aklının gitmesi demektir. Bunamış erkeğe, denilir, fakat bunamış kadına denilmez. Çünkü kadın, gençliğinde görüş sahibi değildi ki, ihtiyarlayınca bunamış olsun.[165][165]
Dalâlike, doğru olan şeyden uzaklaşman.
Bedvü, çöl demektir.
Bozdu. Sürücü, hayvanı hızlı yürütmek için dürttüğünde denir. Bu kelime burdan alınmıştır.
Fâtır, yoktan icad eden. Yarmak manasına gelen fiilinden türemiş olup daha sonra yaratmak ve icat etmek manasında kullanılmıştır.
Gâşiye, onları örtecek bir azap. Bağteten, "ansızın" demektir. Be'sünâ, azabımız. İbret, öğüt ve nasihat demektir.[166][166]

---

[164][164] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/193.
[165][165] Keşşaf, 2/504
[166][166] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/193-194.

## Ayetlerin Tefsiri

**94.** Kafile, Mısır'dan Şam bölgesine doğru yola çıkınca, Ya'kub (a.s) yanında bulunan yakınlarına dedi ki: "Ben Yusuf un kokusunu alıyorum." İbn Abbas şöyle der: Bir rüzgâr esip Yu-sufun gömleğinin kokusunu Yakub (a.s)'a götürdü. Halbuki aralarında sekiz günlük mesafe vardı.[167][167] Eğer bana beyinsiz ve bunak demezseniz, size Yusuf'un hayatta olduğunu söyleyebilirim. Cevabı mahzuftur. Takdiri, şeklindedir. [168][168]

**95.** Torunları ve yanında bulunanlar dediler ki: Vallahi sen Yusuf'u aşırı derecede sevdiğin, ona çok düşkünlük gösterdiğin ve onu göreceğini umduğun için eski hatanda ve doğru yoldan uzaklığında devam ediyorsun. Tefsirciler şöyle der: Onlar Yusuf'un öldüğüne inandıkları için böyle söylediler. [169][169]

**96.** Müjdeci, sevinçli haberi getirince.. Mücâhid der ki: Müjdeci, daha önce Yusufun kanlı gömleğini getiren kardeşi Yahuza idi."Babamı daha önce üzdüğüm gibi, şimdi de sevindireyim" dedi.[170][170]
Müjdeci gömleği Ya'kub (a.s)'un yüzüne koydu. Ya'kub, meydana gelen sevinç ve mutluluktan dolayı tekrar görmeye başladı. Ya'kub oğullarına dedi ki: "Ben, Allah tarafından, sizin bilmediğiniz şeyi, yani Yusuf'un hayatta olduğunu ve rüyanın gerçekleşmesi için Allah'ın onu bana tekrar vereceğini size söylememiş miydim? Tefsirciler şöyle der: Ya'kub (a.s) oğullarına şu sözünü hatırlattı: Ben sadece gam ve kederemi Allah'a arzediyorum. Ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri Allah tarafından biliyorum."[171][171] Rivayete göre, Yakub (a.s) müjdeciye "Yusuf nasıl?" diye sordu. O da: "Yusuf Mısır'ın hükümdarıdır" dedi. Ya'kub (a.s): Ben hükümdarlığı ne yapayım? Sen gelirken o hangi din üzerinde idi?" dedi. Müjdeci: "İslam dini üzerinde idi" dedi. Ya'kub (a.s): "İşte şimdi nimet tamamlandı" dedi.[172][172]

**97.** Dediler ki: Ey babamız! Bizim günahlarımızın affını dile. Oğullan, işledikleri kusurdan dolayı, babalarının kendileri için af dilemesini istediler. Hatalarını itiraf ederek şöyle dediler: Biz, Yusuf a yaptıklarımızda hatalıyız.[173][173]

**98.** Yakub (a.s) dedi ki: Sizin için Rabbimdan af dileyeceğim." Ya'kub (a.s) böyle diyerek onlara af dileyeceğine dair söz verdi. Tefsirciler şöyle der: Kabule daha şayan olsun diye, af dilemeyi seher vaktine erteledi. Bir görüşe göre de: Duaların kabul olduğu saati arayıp bulmak için, af dilemeyi Cuma gününe

---

[167][167] Kurtubî, 9/259
[168][168] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/194.
[169][169] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/194.
[170][170] Taberî, 13/63
[171][171] Yûsuf sûresi, 12/86
[172][172] Râzî, 18/209
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/194.
[173][173] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/194-195.

erteledi.[174][174] Şüphesiz Allah günahları bağışlayan ve kullara merhamet edendir. [175][175]

**99.** Yakub, oğulları ve bunların aile efradı Yusuf un huzuruna girince, Yusuf anne ve babasını kucaklayarak boyunlarına sarıldı. Her türlü kötülükten emin olarak Mısır ülkesine girin" dedi. Hayır ve bereket dilemek maksadıyla "inşallah" dedi. [176][176]

**100.** Anne ve babasını, hükümdar tahtında yanına oturttu. Annesi, babası ve kardeşleri, huzuruna girdiklerinde ona secde ettiler. Tefsirciler şöyle der: Onlara göre bu secde, ibadet değil, sadece selamlama ve hürmetten ibarettir. Yusuf (a.s) dedi ki: Ey babacığım! İşte bu, küçüklüğümde gördüğüm rüyanın yorumudur. Rabbim onu doğru kıldı. Çünkü rüyada gördüğüm gibi çıktı. Rabbim beni zindandan çıkarmakla bana lütfetti. Tefsirciler şöyle der: Hz.Yusuf, kendisinden bir lütuf olarak, kardeşlerini utandırmamak ve onları affettikten sonra yaptıklarını tekrar onlara hatırlatmamak için kuyudan çıkarılma olayından bahsetmedi. Sizi çölden getirdi. Çünkü onlar Filistin çölünde devecilik ve koyunculuk ediyorlardı. Allah'ın Ya'kub (a.s)'un ailesine verdiği nimeti onlara hatırlattı. Zira Allah onları çölden şehire götürdü ve aileyi Mısır'da bir araya getirdi. Taberî şöyle der: Anlatıldığına göre Hz. Yakub, beraberinde oğullan ve onların da çocukları olduğu halde Mısır'a girdikleri zaman yüz kişiden az idiler. İsrailoğulları olarak Mısırdan çıktıkları gün ise 600.000 den fazla idiler.[177][177] Daha önce şeytan, aldatmak suretiyle, kardeşlerimle benim aramı açmışken, Rabbim lütfuyla bunu düzeltti. Ebu Hayyan şöyle der: Kardeşlerinin durumundan bu kadarcık bahsetti. Çünkü nimet, belâ ve sıkıntının arkasından geldiğinde değeri fazla olur.[178][178] Şüphesiz Rabbimin tedbiri güzeldir. O dilediğini, insanların hissedemeyeceği ve anlayamayacağı gizli bir incelik içinde gerçekleştirir. Rabbim yarattıklarını iyi bilir, yaptıklarında hikmet sahibidir. Tefsirciler şöyle der: Ya'kub (a.s) Mısır'da, Hz. Yusufla birlikte 24 sene kaldıktan sonra öldü. Şam bölgesinde, babası İshak'ın yanına gömülmesini vasiyet etmişti. Hz.Yusuf bizzat kendisi götürüp onu oraya gömdü. Babasını gömüp Mısır'a döndükten sonra yirmi üç sene daha yaşadı. Görevi tamamlatıp daha fazla yaşayamayacağını anlayınca, nefsi ebedî olan Melik'i arzu etti. Allah'a, salih olan babaları İbrahim ve İshak'a kavuşmayı isteyerek şöyle dedi: [179][179]

**101.** Ey Rabbim! Bana izzet, makam ve saltanat verdin. Bunlar dünya nimetlerindendir. Bana rüya tabirini öğrettin. Bu da ilim nimetindendir. Ey

---

[174][174] Merhum Seyyid Kutub şöyle der: Hz.Ya'kub'un, sözünün a«ji kelimesiyle nakl edilmesi, yaralı bir insan kalbine işaret etmektedir. Çünkü Ya'kub (a.s), dinlenip sükûnete erdikten ve kalbi berraklaştıktan sonra onlar için af dileyeceğini va'dediyor.
[175][175] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/195.
[176][176] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/195.
[177][177] Taberî, 13/73
[178][178] el-Bahr, 5/349
[179][179] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/195-196.

gökleri ve yeri icat eden ve önceden benzerleri olmadan onları yaratan Allah! Sen, benim dünya ve âhiret işlerimin sahibisin. Beni müslüman olarak öldür ve salih kullarına kat. Hz.Yusuf, müslüman olarak ölünceye kadar, İslamiyetini koruması için Rabbine dua etti. Burada Yusuf (a.s)'un kıssası sona erer. Sonra, bunun ardından Hz. Mu-hammed (s.a.v)'in peygamberliğinin doğruluğuna dâir delil getirme işi takip eder. [180][180]

**102.** Ey Muhammedi Yusuf ve onun kıssası hakkında haber verdiğimiz bu şeyler, sana vahy gelmeden önce bilmediğin gayb haberlerindendir. Biz, en açık bir şekil ve gayet güzel bir tasvirle onları sana öğretiyoruz ki, peygamberlik davanda doğru olduğun ortaya çıksın. Kardeşleri, Yusufa ve onu kendileriyle beraber göndermesi için babalarına hile yaparak, Yusufa tuzak hazırlayıp onu kuyuya atmaya hep beraber karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin ki, kıssanın hakikatim bilesin. Bu kıssa sana, herşeyi bilen ve her şeyden haberdar olan Allah'tan vahy yoluyla geldi. [181][181]

**103.** Bu âyet, Rasulullah (s.a.v)'ı tesellî etmektedir. Yani, sen ne kadar onların iman etmelerini arzulasan ve doğru yola gelmeleri için iıe kadar gayret sarfetsen de insanların çoğu, inkarda ısrarlarından dolayı sana inanmazlar. [182][182]

**104.** Sen onlara verdiğin öğüt ve hayra davet karşılığı bir karşılık istemiyorsun ki, bu onlara ağır gelsin. Bu Kur'an, âlemlere bir öğüt ve nasihattan başka bir şey değildir. Sen bunu okumana karşılık onlardan bir mal istemiyorsun. Eğer akılları olsaydı kabul eder, inat etmezlerdi. [183][183]

**105.** Göklerde ve yerde, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, denizler, bitkiler ve diğer enteresan şeyler gibi, Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren nice deliller vardır. İnsanlar gece gündüz bunları görür; sabah akşam üzerlerinden geçerler de, bunları düşünüp ibret almazlar. Binaaleyh, onların senden yüz çevirmelerine şaşma. Zira onların, Allah'ın birliğini ve kudretini gösteren bu delillerden yüzçevirmeleri daha garip ve daha şaşılacak bir iştir. [184][184]

**106.** Senin kavminde bulunan o yalan-layıcıların çoğu, ancak başkasını Allah'a ortak koştukları zaman iman ederler. Yani onlar, hem Allah ile beraber putlara ibadet ederler, hem de Allah'ın yaratıcı ve rızık verici olduğunu söylerler. Ibn Abbas şöyle der: Onların, telbiye yaparken şöyle demeleri bundandır; "Lebbeyk, senin hiç ortağın yoktur. Ancak bir ortağın vardır ki, o senindir. Sen, hem onun, hem de onun sahip olduğu şeylerin de sahibisin.[185][185]

---

[180][180] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/196.
[181][181] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/196.
[182][182] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/196.
[183][183] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/196.
[184][184] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/196-197.
[185][185] Kurtubî, 9/272
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/197.

**107.** O yalancılar, Allah'ın azabından bir musibetin kendilerini sarıp kuşativermesinden emin mi oldular? Yahut hiç farkına varmadıkları ve beklemedikleri bir yerden, bütün dehşetiyle ansızın kıyametin kendilerine gelivermesinden emin mi oldular? Bu soru inkar ifade eder. Bunda bir azarlama manası vardır. [186][186]

**108.** Ey Muhammedi De ki, "İşte benim yolum budur, o, apaçık ve dosdoğru bir yoldur. Onda hiçbir eğrilik, hiçbir şek ve şüphe yoktur. Ben, tam bir açıklıkla ve kesin delille, Allah'a ibadete ve itaate çağırıyorum. Ben ve bana inananlar böyle yapıyoruz. Yüce Allah'ı her türlü ortak ve eşten tenzih ederim. Ben inanan ve Allah'ı birleyen bir kulum. Asla O'na ortak koşanlardan olmadım. [187][187]

**109.** Ey Muhammedi Biz, senden önde de, peygamber olarak, sadece insanlardan bazı erkekleri gönderdik. Gökten melekleri peygamber göndermedik. Taberî şöyle der: Ne kadın, ne melek, sadece erkekleri peygamber gönderdik. Bize itaate davet etmeleri için onlara ayetlerimizi vahyediyorduk.[188][188] Âyet peygamberlerin insanlardan olduğunu kabul etmeyenleri veya kadınlardan da peygamber olduğunu iddia edenleri reddetmektedir. Bu Peygamberleri, çöllerde yaşayan insanlar arasında değil, şehirlerde yaşayanlar arasından gönderdik. Hasan-ı Basrî şöyle der: Allah kesinlikle, ne çölde yaşayanlar, ne kadınlar ve ne de cinlerden peygamber gönderdi.[189][189] Tefsirciler şöyle der: Peygamberler sadece şehir halkı arasından gönderilmiştir. Çünkü onlar daha bilgili ve daha yumuşak huylu idiler. Halbuki çölde yaşayanlar arasında bilgisizlik, kabalık ve sertlik vardı. O yalanlayanlar yeryüzünde hiç gezmediler mi ki geçmiş ümmetlerin başlarına gelenleri ve yalanlayanların yıkılıp yok oldukları yerleri görüp iyice düşünsünler ve ibret alsınlar!? Bu soru kınama ifade eder. Takva sahibi mü'minler için âhiret yurdu bu geçici yurttan daha iyidir. Halâ aklınızı kullanıp ta iman etmeyecek misiniz!? [190][190]

**110.** Nihayet peygamberler kavimlerinin iman etmelerinden ümit kesipte kavimlerinin kendilerini yalanladıklarını anladıkları zaman sıkıntıları şiddetlendiği an onlara yardımımız geldi. Sıkıntının hakim olduğu, ızdırapların gırtlaklara sarıldığı ve Allah'tan başka hiçbir yerde ümit kalmadığı bir ana tam manasıyla ve kesin olarak hakkı batıldan ayırarak yardım gelir. Peygamberleri ve onlara inananları kurtardık, kafirleri kurtarmadık. Suçluları şiddetle yakalayıp cezalandırdığımızda azabımız geri çevrilmez. [191][191]

---

[186][186] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/197.
[187][187] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/197.
[188][188] Taberî, 13/80
[189][189] Kurtubî, 9/274
[190][190] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/197-198.
[191][191] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/198.

**111.** Yusuf ve kardeşlerinin kıssasında nurlu akıl sahipleri için bir öğüt ve bir nasihat vardır. Bu Kur'an rivayet olunan haberler veya uydurulmuş sözler değildir. Fakat bu Kur'an kendisinden önce indirilmiş semavî kitapları tasdik edicidir. şeriat ve hükümlerden, helal ve haramdan ihtiyaç duyulan her şeyi açıklar. Ona inanan ve emir ve yasaklarına göre amel eden bir kavim için o sapıklıktan kurtaran bir hidayet ve azaptan kurtaran bir rahmettir. [192][192]

## Edebî Sanatlar

**1.** Vallahi sen halâ şaşkmlığmdasın!" Onlar sözlerini yemin edatlarıyla pekiştirdiler. Pekiştirici edat türleri arka arkaya geldiği için bu tür bir ifadeye edebiyatta "haber-i inkâri" denir.
**2.** Emin olarak Allah'ın iradesiyle Mısır'a girin." ayetindeki Allah dilerse" ifadesi dua cümlesi olup bereket isteğiyle getirilmiştir. Âyette takdim ve tehir vardır. Takdiri şeklindedir.
**3.** Ana ve babasını tahtın üstüne çıkartıp oturttu ve hepsi onun için secdeye kapandılar." Burada kelimesinden maksat ana ve baba olup tağlib sanatı vardır. Tahta çıkarmayı ifade eden kelimesi, ana babaya gösterilecek saygının önemine binaen, her ne kadar lafız bakımından secdeye kapanma manasına gelen kelimesinden önce gelmişse de mana itibariyle ondan sonradır. Ona secde ettiler, sonra ana ve babasını kral tahtına oturttu, demektir.
**4.** Sen aşın bir şekilde istesen de, insanların çoğu iman etmez" ayetinde sen aşın bir şekilde istesen de" ara cümlesi, Hicaz lügatindeki nın ismi ile haberi arasına girmiştir. Bu ara cümlesi hidayetin sadece Allah'ın elinde olduğunu ifade eder.
**5.** Kur'an'a karşılık onlardan ücret istemiyorsun." Burada muzaf hazf edilmiştir. Kur'an'ın tebliğine karşılık onlardan bir ücret istemiyorsun, demektir.
**6.** Onlar ondan yüzçeviriyorlar." cümlesi ile Onlar ortak koşarlar." cümlesinde edebî sanatlardan "seci" vardır. Seci âyet sonlarındaki son harflerin birbirine uygunluğudur. [193][193]

## Bir Uyarı

Onların kıssalarında akıl sahipleri için büyük bir ibret vardır." ayeti gösteriyor ki bu kıssaları ve haberleri anlatmaktan maksat, öğüt vermek ve ibret göstermektir. Bu kıssadan alınacak ibret şudur: Yusuf (a.s) kuyuya atıldıktan sonra onu oradan, daha sonra da zindandan çıkaran, köle iken Mısır Meliki yapan ve uzun süre ayrı kalıp bir daha araya gelme ümidi kesildikten sonra ana babası ve kardeşleri ile birleştirmeye kadir olan Allah (c.c.), Muhammed (s.a.v)'i üstün kılmaya, şanını yüceltmeye ve dinini galip kılmaya da kadirdir. Aynı zamanda bu güzel kıssa ile geçmiş olaylardan haber vermek, gayıptan haber vermek demektir. Bu da Rasulullah (s.a.v)'ın bir mucizesidir.

---

[192][192] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/198.
[193][193] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/198-199.

Allah'ın yardımı ve tevfikıyle Yûsuf sûresinin tefsiri bitti. [194][194]

[194][194] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/199.

# RA'D SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 43 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Ra'd sûresi Medine'de inen sûrelerdendir. Allah'ın birliğini, peygamberliği, öldükten sonra dirilmeyi, hesabı ve müşriklerin ortaya attıkları şüpheleri gidermeyi anlatmak gibi, Medine'de inen sûrelerin ana maksatlarını kapsar.
Bu mübarek sûre önemli bir konu ile yani Allah'ın varlığına ve birliğine iman konusu ile başlar. Hakkın açıklığına ve parlaklığına rağmen müşrikler Kur'an'ı yalanladı ve Allah'ın birliğini inkar ettiler. Dolayısıyla bu âyetler, göklerde ve yerlerde, ay ve güneşte, gece ve gündüzde, ekinlerde meyvelerde ve bu güzel ve geniş kainatta Allah'ın yarattığı diğer mahluk-lardaki üstün kudretini ve eşsiz yaratma sanatını ifade etmek üzere geldiler.
Bundan sonra, dirilme ve hesap gününün isbatı konusundaki âyetler geldi. Bunun ardından da yaratma, icat etme, diriltme, öldürme, fayda ve zarar verme konularında Allah'ın tek olduğuna dâir açık ve kesin deliller zikredildi. Daha sonra da Kur'an-ı Kerim hak ve batıl için iki darb-ı mesel getirdi. Bunlardan birisi gökten inen su hakkındadır ki, su, vadi ve derelerde akar. Sonra bu su cüruf sürükler, üzerinde faydasız köpükler yüzer. İkinci darb-ı mesel, kap ve süs eşyası yapılmak için eritilen altın ve gümüş gibi madenler ve eritildiklerinde bunların üzerinde meydana gelen köpük ve cüruflardan bahseder ki, bu köpük ve cüruflar çok geçmeden dağılır, parçalanır ve yok olur, geriye saf ve temiz maden kalır. Allah gökten su indirdi de, vadiler kendi miktarlarınca sel olup aktı. Bu sel, üste çıkan bir köpüğü yüklenip götürdü..[1[1]] İşte bu hak ve batıl hakkında bir darb-ı meseldir.
Bu mübarek sûre mutlu ve bedbaht kimselerin niteliklerini açıklar. Bunlar hakkında da kör ile gören kimseyi darb-ı mesel getirir. Bu iki gruptan her birinin varacağı yeri açıklar. Son olarak da Rasûlullah'ın (s.a.v.) Allah tarafından gönderildiğine dair rasullüğü ve nebiliğine şahitliğinden bahseder. [2[2]]

## Sûrenin Adı

Bu sûreye, kainatta meydana gelen dikkat çekici gök gürültüsü olayından dolayı Ra'd sûresi adıverilmiştir. Bu olayda Allah'ın kudreti ve azameti görünür. Zira Allah, suyu hayat için bir sebep kıldı ve onu kudretiyle bulutlardan yağdırdı. Yüce Allah bulutlarda, rahmeti ile azabını bir araya getirdi. Bulut hem yağmuru, hem de yıldırımları taşımaktadır. Suda hayat verme, yıldırımlarda ise yok etme özelliği vardır. Bu iki zıt özelliği bir arada bulundurmak harika şeylerdendir. Nitekim şöyle denilmiştir. İki zıddı bir arada bulundurmak kudretin

---

[1[1]] Ra'dsûresi,13/I7
[2[2]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/203.

sırlarındandır. İşte bulut, onda hem su var, hem de ateş. Allah'ın kudreti ne büyük ve ne yücedir. [3][3]

BismiHahirrahmanirrahim

**1.** Elif, Lâm, Mîm, Râ. Bunlar, Kitab'ın âyetleridir. Sana Rabbinden indirilen haktır, fakat insanların çoğu inanmazlar.

**2.** Allah, görmekte olduğunuz gökleri direksiz olarak yükselten, sonra Arş üzerine istiva eden, güneşi ve ayı emrine boyun eğdirendir. Her biri muayyen bir vakte kadar akıp gitmektedir. O, Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanmanız için her işi düzenleyip âyetleri açıklayandır.

**3.** O, yeri döşeyen, onda oturaklı dağlar ve ırmaklar yaratan ve orada bütün meyvelerden çifter çifter yaratandır. Geceyi de gündüzün üzerine o örtüyor. Şüphesiz bütün bunlarda düşünen bir toplum için ibretler vardır.

**4.** Yeryüzünde birbirine komşu bölgeler, üzüm bağlan, ekinler, çatallı ve çatalsız hurmalıklar vardır. Bunların hepsi bir su ile sulanır. Yemişlerinde onların bir kısmını bir kısmına üstün kılarız. İşte bunlarda akıllarını kullanan bir toplum için ibretler vardır.

**5.** (Ey Muhammedi Kâfirlerin seni yalanlamalarına) şaşıyorsan, asıl onların "Biz toprak olduğumuz zaman yeniden mi yaratılacağız?" demeleri şaşılacak şeydir. İşte onlar, Rablerini inkâr edenlerdir; boyunlarında tasmalar bulunanlardır. Ve işte onlar ateş ehlidir. Onlar, orada ebedî kalacaklardır!

**6.** Senden iyilikten önce kötülüğü çabucak istiyorlar. Halbuki onlardan önce ibret alınacak nice azap örnekleri gelip geçmiştir. Doğrusu insanlar kötülük et-tikleri halde Rabbin onlar için mağfiret sahibidir. Rab-binin azabı da çok şiddetlidir.

**7.** Kâfirler diyorlar ki: "Ona Rabbinden bir mucize indirilseydi ya!" Halbuki sen ancak bir uyarıcısın ve her toplumun bir uyarıcısı vardır.

**8.** Her dişinin neye gebe kalacağını, rahimlerin neyi eksik, neyi ziyade edeceğini Allah bilir. Onun katında her şey ölçü iledir.

**9.** O, gaybı da görüneni de bilir, çok büyüktür ve yücedir.

**10.** Sizden, sözü gizleyenle onu açıgğa vuran; geceleyin gizlenenle gündüzün yürüyen onun ilminde eşittir.

**11.** Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takipçiler vardır. Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirinceye kadar Allah, onlarda bu-lunanı değiştirmez. Allah bir topluma kötülük diledi mi, artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur. Onların Allah'tan başka yardımcıları da yoktur.

**12.** O korku ve ümid içinde iken size şimşeği gösteren ve ağır bulutları meydana getirendir.

**13.** Gökgürültüsü Allah'a hamd eder. Melekler de O'nun korkusundan teşbih ederler. O kafirler Allah hakkında mücâdele edip dururken O, yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpar. Ve o, azabı pek şiddetli olandır.

**14.** Hak dua ancak Allah'a yapılır. Ondan başka dua ettikleri şeyler, onların

---

[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/203.

isteklerini hiçbir şeyle karşılamazlar. Onlar ancak ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açan kimse gibidir. Halbuki su onun ağızına girecek değildir. Kâfirlerin duası sadece boşa gitmiştir,
**15.** Göklerde ve yerde bulunanlar da onların gölgeleri de sabah akşam ister istemez sadece Allah'a secde ederler.
**16.** De ki: "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" De ki: "Allah'dır". "O halde, de ki "onu bırakıp da bizzat kendilerine fayda ya da zarar verme gücüne sahip olmayan dostlar mı edindiniz?" De ki: "Körle gören bir olur mu hiç? Ya da karanlıklarla aydınlık eşit olur mu?" Yoksa O'nun yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da, bu yaratma onlarca birbirine benzer mi göründü? De ki: "Allah her şeyi yaratandır. Ve O, birdir, her şeye galibtir ve kahredicidir."

## Kelimelerin İzahı

Amed, çoğul ismi olup "direkler" manasınadır. Bir görüşe göre yine direk manasına gelen kelimesinin çoğuludur.
Sınvân, ağacın gövdesinden çıkan "dalı" manasına gelen kelimesinin çoğuludur. Asıl itibariyle, "benzer" manasınadır. Babaya benzediği için amcaya da "sınv" denilmesi bundandır. Ağacın birkaç dalı bulunursa, buna "sınvan" denilir.
Ağlâl, kendisiyle ellerin boyuna bağlandığı "bağ" manasına gelen kelimesinin çoğuludur.
Mesülât, ceza manasına gelen kelimesinin çoğuludur. "Benzemek" kökünden gelmektedir. Ceza ile, kendisine ceza verilen kimse arasındaki benzerlikten dolayı cezaya mesület denilmiştir.
Su azaidı veya çekildi manasına gelen fiilinin geniş zamanıdır, "çekilir" demektir.
Sârib, gündüz ışığında gözlerden gizlelenemiyecek bir şekilde yolunda giden manasınadır.
Muakkıbat, birbirini takip eden, yani birbiri ardından gelen melekler.
Mihal, kuvvet, yok etme ve intikam alma gücü. [4][4]

## Nüzul Sebebi

Enes (r.a)'ten rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v) Arap firavunlarından bir zorbaya bir adam gönderdi. Dedi ki: "Git, o zorbayı bana çağır." Adam: "Ya Rasulullah! O, kibirli bir zorbadır, dedi. Rasulullah (s.a.v) tekrar: "Git onu bana çağır" buyurdu. Adam zorbaya gitti ve:"Rasulullah seni çağırıyor." dedi. Zorba: "Muhammed'in ilâhını bana anlat. O, altından mı, gümüşten mi, yoksa bakırdan mıdır? dedi. Elçi, Rasulullah (s.a.v)' döndü ve zorbanın söylediklerini anlattı, dedi ki: "Onun, kibi-rinden dolayı buraya gelmiyeceğini sana söylemedim mi? Rasulullah (s.a.v): "Ona bir daha git ve onu bana çağır" diye emretti. Elçi gitti ve zorba aynı cevabı verdi. Elçi onunla tartışırken, Allah, başının üstüne bir bulut

[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/207-20.

gönderdi. Gök gürledi, yıldırım düştü, kafatasını uçurdu. Bunun üzerine Yüce Allah Onlar Allah hakkında mücadele ederken, Allah yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpar. Onun azabı pek şiddetlidir,[5][5] âyetini indirdi. [6][6]

## Âyetlerin Tefsiri

**l.** Elif, Lâm, Mim, Râ. Bu harfler Kur'an'ın i'câzma bir işarettir.[7][7] İbn Abbas şöyle der: Bunun manası şudur: "Ben Allah'ım, bilir ve görürüm.[8][8] Bunlar bütün kitaplardan üstün olan, icazlı Kur'an'ın âyetleridir. Ey Muhammed! Bu Kur'an'da sana vahyolunan şey batılla karışmamış, şüphe ve kuşku ihtimali olmayan gerçeğin kendisidir, Bu gerçeğin açıklık ve parlaklığına rağmen insanların çoğu onu yalanladı. [9][9]

**2.** Allah gökleri yüksek olarak yarattı. O gökler hiçbir şeye dayanmadan, Allah'ın kudretiyle durmaktadır. Siz o göklere bakıyor ve onları direksiz olarak görüyorsunuz. İşte bu yaratan, icat eden, hikmet sahibi olan Allah'ın varlığına bir delildir. Sonra Allah şanına yakışır bir şekilde cisimsiz, keyfiyetsiz ve sıfatsız olarak Arş üzerine çıktı.[10][10] Güneşi ve ayı kulların menfaatma âmâde kıldı. Bunların her ikisi de, dünyanın yok olacağı belirli bir zamana kadar Allah'ın kudretiyle yürür. Var etmek, yok etmek, diriltmek, Öldürmek ve benzeri, mahlûkâtın ve kâinatın işlerini hikmetiyle yürütür. Ayetleri açıklar ki, Allah'a kavuşacağınıza ve O'na döneceğinize kesin olarak iman edesiniz. Çünkü bunların tümüne güç yetiren kimse, insanları öldükten sonra da diriltebilir. [11][11]

**3.** O, kudretiyle yeryüzünü yaydı ve onu engin ve geniş kıldı. Bu ifade, yerin yuvarlaklığına aykırı değildir. Yerin yuvarlak olduğu kesindir. Bundan maksat şudur: Yüce Allah yeri geniş, ufukları engin bir şekilde yarattı ki, insanlar ve hayvanlar onun üzerinde yerleşsin. Hepsi dağ ve dere olsaydı, onun üzerinde yaşamak imkânsız olurdu. İbnu'l Cüzeyy şöyle der: Bast (yaymak) ve medd (uzatmak) yerin yuvarlak olmasına aykırı değildir. Çünkü yer küresinin her bir parçası, tek başına, geniş ve uzun bir alandır. Yuvarlaklık yeryüzünün tümü için söz konusudur.[12][12] Yeryüzünde sabit ve oturaklı dağlar yarattı ki üzerindekileri sarsmasın. Nitekim bir âyet-i kerimede, Sizi sarmasın diye...[13][13] buyrulmuştur. Ve orada akan nehirler yarattı. Orada her çeşit meyveden hikmetli sünnetine uygun olarak, çoğalma ve üreme sebeplerinin tamamlanması için erkek ve dişiden birer çift yarattı.[14][14] Ebussuûd şöyle der. Allah, dünyada var olan her türlü

---

[5][5] Ra'd sûresi, 13/13, Vahidi, esbabu'n-nüzul, s. 156
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/208.
[7][7] Hurûfu Mukattaa'nin izahı için, Bakara sûresinin başına bakınız.
[8][8] Taberî, 13/9
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/208.
[10][10] Arş'ı İstiva konusunda bilgi için, A'raf süresindeki istiva âyetinin tefsirinde selefin görüşlerine bakınız.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/208-209.
[12][12] et-Teshîl, 2/130
[13][13] NahI sûresi, 16/15
[14][14] Merhum Seyyid Kutub şöyle der: Bu gerçeği İnsanoğlu yakın zamana kadar kendi araştırması ve ilmiyle bilmiyordu. Gerçek şu ki, bütün canlılar bir erkek ve bir dişiden meydana gelir. Hattâ kendi cinsinden bir erkeğin bulunmadığı sanılan bitkiler bile, gösteriyor ki, onlar

meyveden iki çeşit ve iki sınıf yarattı. Bu çeşitlilik, ya beyaz veya siyah gibi renkte, veya tatlı ve ekşi gibi tatta, yahut küçük veya büyük gibi miktarda, ya da sıcak ve soğuk gibi nasillık ve benzeri şeylerde olur.[15][15] Geceyi gündüze giydirir, böylece hava daha önce aydınlık iken kararır, Allah'ın yaptığı bu harika şeylerde, düşünen ve tefekkür eden kimseler için, onun birliğini ve kudretini gösteren açık deliller ve alâmetler vardır. Burada sadece "düşünenler için" denilmesinin sebebi şudur: Çünkü bu delillerin kapsadığı harika işler, ancak düşünmekle anlaşılır. [16][16]

**4.** Yeryüzünde birbirine yakın, birbirine bitişik muhtelif bölgeler vardır. İbn Abbas şöyle der: Yeryüzünde iyi ve çorak araziler vardır. Birisinde bitkiler yetişir, onun yanında öbüründe birşey bitmez.[17][17] Çokça üzüm bağları vardır, Bu birbirine komşu bölgelerde çeşitli ekin, hububat, hurma ve yeşil bitkiler vardır. Bunların bazılarında, bir kökten iki veya daha fazla bitki çıkar. Bazılarında ise tek bir bitki çıkar. Bunların hepsi birtek su ile sulanır. Toprak da birdir. Fakat meyvelerin tatları ayrı ayrıdır. Taberi şöyle der: Aynı toprakta şeftali, armut, beyaz ve siyah üzüm yetişir. Bjunlarm bazıları tatlı, bazıları ekşidir. Aynı su ile sulandıkları halde birbirlerinden üstündürler.[18][18] Düşünen ve aklını kullananlar için bunda apaçık alametler vardır. Bu âyet tabiatçıların görüşlerini reddeder. [19][19]

**5.** Ey Muhammed! Eğer herhangi bir şeye hayret ediyorsan, bil ki, o, kafirlerin "Biz öldükten ve toz toprak olduktan sonra mı yeniden diriltileceğiz" demelerinden daha hayret verici değildir. Çünkü onların, öldükten sonra dirilmeyi inkar etmeleri, gerçekten hayret edilecek bir şeydir. Zira bu anlattığımız gökleri, yeri, ağaçlan, meyveleri, denizleri ve nehirleri yaratmaya kadir olan Allah, onları öldükten sonra tekrar diriltebilir. Öldükten sonra dirilmeyi inkar eden o kimseler, Allah'ın kudretini inkar edenlerdir. Kıyamet günü onların boyunlarına zincirler vurulacaktır. Onlar cehennemliktir. Orada ebedi kalacaklar, ne orada ölecekler, ne de oradan çıkarılacaklar. [20][20]

**6.** Ey Muhammed! O müşrikler senden, refah ve afiyetten önce acele olarak belâ ve ceza istiyorlar. Alay olsun diye, tehdit edildikleri dünya azabım acele olarak istiyorlar. Halbuki daha önce onlar gibi yalanlayanların cezaları verilmiştir. Niçin, ibret ve öğüt almıyorlar? Şüphesiz Rabbin, insanlara karşı büyük bir müsamaha sahibidir. Her ne kadar zâlim de olsalar, onları cezalandırmakta acele etmez. Cezalarım tehir etmek suretiyle onlara mühlet verir. Kuşkusuz, İsrarla günah işleyip de tevbe etmeyen kimseler için Rabbının azabı şiddetlidir. Kulun

---

kendi bünyelerinde diğer eşi taşıyorlar. Erkeklik ve dişilik organları bir çiçekte veya ayrı ayrı çiçeklerde bulunurlar ve birleşirler. (Zılal,5/72)
[15][15] Ebussuûd, 3/97
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/209.
[17][17] Taberİ, 13/97
[18][18] Taberi, 1,3/98
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/210.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/210.

korku ve ümit içinde bulunması için Yüce Allah, hilminin geniş, azabının şiddetli olduğunu bir arada anlattı. [21][21]

**7.** Kureyş kafirlerinden olan müşrikler der ki: "Mûsâ ve isa'nın mucizeleri gibi, Muhammed'in doğruluğunu gösteren bir mucize indirilse ya! Ebu Hayyan şöyle der: Müşrikler ayın yarılması, ağaçların emrine boyun eğmesi, parmakların arasından suyun akması ve bunlara benzer, peygambere inen mucizeleri mucize saymayıp inat ederek başka mucizeler teklif ettiler.[22][22] Bu âyet, teklif ettikleri şeye cevaptır. Yani Ey Muhammedi Sen sadece bir sakındırıcı ve açıklayıcısın. Senin durumun, senden Önceki bütün peygamberlerin durumu gibidir. Her kavmin onlara Allah'ı çağıran bir peygamberi vardır. Harikulade mucizeler gönderme işi ise, kainatı ve kulları yöneten Allah'ın elindedir. [23][23]

**8.** Her dişinin karnında ne taşıyacağını bilen sadece Allah'tır. Onun erkek mi, dişi mi, tam mı yoksa eksik mi, güzel mi, çirkin mi olacağını sadece O bilir. Cenin tekamül etmeden önce dışarı atmak suretiyle rahimlerin eksilttiği süreyi, ve dokuz aya ilave ettiği süreyi bilir. İbn Abbas şöyle der: Dokuz aydan daha az bir zamanda doğum yapmak suretiyle rahimlerin azalttığı süreyi ve dokuz aydan daha fazla zamanda doğum yapmak suretiyle rahimlerin artırdığı süreyi bilir. Yine İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre oât£ dan maksat, azaları eksik düşük çocuktur. İzdiyad'den maksat da tam çocuktur.[24][24] Allah katında her şey menfaat ve faydaya göre sınırlı bir ölçü iledir, o sınırı geçemez. [25][25]

**9.** Allah, duyu organları ile idrak edilen ve idrak edilemeyen her şeyi bilir. O'nun bilgisi, gizli ve görünür olanı kapsar, hiçbir şey O'na gizli kalmaz. O'nun şanı yüce olup her şey ondan aşağıdadır. Kudretiyle herşeye üstündür, başka şeye benzemekten uzaktır. [26][26]

**10.** O'nun ilminde kalplerin gizledikleri ile dillerin konuştukları aynıdır. Yine O'nun ilminde, gece karanlığında son derece gizlilik içinde amel edenle, gündüz aydınlığında son derece açık bir şekilde amel edip amelini gizlemeyerek yoluna devam eden aynıdır. [27][27]

**11.** Bu insanın korunmasıyla görevlendirilmiş melekleri vardır. Sırayla onu korurlar. Hükümet dairelerindeki bekçiler gibi, nöbetleşe-rek onu korurlar. İnsanın önünden ve arkasından gelerek Allah'ın emriyle onu tehlikelerden ve zararlardan korurlar. Mücahid şöyle der: Her kulun başında onu korumakla görevlendirilmiş bir melek vardır. O melek onu uykusunda ve uyanıkken

---

[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/210.
[22][22] el-Bahr, 5/367
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/210-211.
[24][24] İbnu'l-Cevzî, Zâ'du'l-Mesîr, 4/308
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/211.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/211.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/211.

cinlerden, insanlardan ve haşerelerden korur.[28][28] Şüphesiz Allah, herhangi bir kavme verdiği nimeti, onlar durumlarını çirkin durumlarla değiştirmedikçe, onlardan çekip almaz ve yok etmez. Bu, Allah'ın sosyal kan unlamadandır. O, herhangi bir kavme verdiği afiyet ve nimeti, emniyet ve izzeti, onlar bu nimetlere karşı nankörlük edip günahlara dalmadıkça değiştirmez. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Yüce Allah İsrail oğullarından bîr peygambere şöyle vahyetti: "Kavmine de ki: Herhangi bir şehir ve herhangi bir ev halkı Allah'a itaat eder, sonra bu hallerinden Allah'a isyan haline dönerlerse, Allah onların sevdikleri şeyi ellerinden alır, onun yerine sevmedikleri şeyi verir.[29][29] Yüce Allah herhangi bir kavmin yok olmasını veya azaba uğramasını istediğinde hiçkimse bunu geri çeviremez. Allah'ın azabından ve belâsından onları koruyacak herhangi bir dostları yoktur. [30][30]

**12.** Bu âyet Allah'ın kudretinin kainata serpiştirilmiş eserlerini açıklamaktadır. Yani ey insanlar! Allah size, bulutların arasında çakan şimşeği gösteriyor. Korku ve ümit içersinde onu size gösteriyor. İbn Abbas şöyle der: Yıldırım korkusu ve yağmur ümidi içinde bunu size gösteriyor.[31][31] Çünkü çok defa, şimşeğin arkasından helak edici yıldırımlar gelir. Bazan da onun arkasından ülkelere ve insanlara hayat veren bol yağmur gelir. Aynı şekilde kudretiyle, bol su yüklü yoğun bulutlan yaratır. [32][32]

**13.** Gökgürültüsü Allah'a hamd ve övgü ile birlikte onu teşbih eder. Melekler de azabından korkarak onu teşbih ederler. Gökgürültüsünün teşbihi bir gerçektir. Kur'an bunu göstermektedir. Biz o sesleri anlamasak da ona inanırız. Çünkü Yüce Allah, gerçekten başka bir şeyi söylemez. Nitekim bir âyet-i kerimede şöyle buyrulmuştur: Onu övgü ile teşbih etmeyen hiçbir şey yoktur.[33][33] Allah, azap olarak helak edici yıldırımları gönderir. O yıldırımlarla dilediğini helak eder. Mekke kâfirleri Allah'ın varlığı, birliği ve öldükten sonra diriltmeye kudreti hususunda tartışırken Allah yıldırımı gönderir. Allah'ın kuvveti, yakalaması ve azabı şiddetlidir. Kendisine isyan edenlerden intikam alacak güce sahiptir. [34][34]

**14.** Hak dua O'na yapılır. Dua etmek ve sığınmak suretiyle kendisine ibadet edilmeye lâyık olan sadece odur. Kâfirlerin, Allah'ı bırakıp da dua ettikleri ilâhlar ise, onların dualarına cevap vermezler ve seslenmelerini de işitmezler. Onların durumu ancak, uzaktan suya avuçlarını uzatıp, suyun ağzına ulaşması için seslenen ve onu çağıran kimsenin durumuna benzer. Halbuki su cansız olup ne hisseder ne de işitir. Ebussuud şöyle der: Müşriklerin bir şey için ilahlarına dua ettikleri zaman o şeyi kesinlikle elde edememeleri hali, ne yapacağını

---

[28][28] Taberî, 13/119
[29][29] Bu hadisi İbn Ebi Hatim lahrİc etmiştir. İbn Kesir'in Muhtasarında da böyledir. (2/274)
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/211-212.
[31][31] İbnu'l-Cevzî, Zadu'l-Mestr, 4/313
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/212.
[33][33] İsrâ sûresi, 17/44
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/212.

bilemeyen şaşkın bir kimsenin haline benzetildi. Bu kimse, avuçlarını uzaktan suya uzatarak, suyun ağzına gelmesini istemekte, fakat su asla onun ağzına gelmemektedir. Çünkü su cansızdır. Onun susuzluğunu bilemez.[35][35] Onların, ilahlarına duaları ve onlara sığınmaları boşa çıkmış ve ziyana uğramıştır. Çünkü bu duanın faydası yoktur. [36][36]

**15.** Göklerde ve yerlerde bulunanlar, tek olan Allah'a boyun eğer ve secde eder. İsteyerek ve istemiyerek boyun eğerler. Hasan-ı Basrî şöyle der: Mü'min isteyerek secde eder, kafir istemeyerek secde eder.[37][37] Yani kâfir korkunca ve sıkışınca secde eder. Onların gölgeleri de sabah ve akşam Allah'a secde eder. Bundan maksat, Allah'ın büyüklüğünü, her şeye galip gelen-gücünü ve her şeyin O'na boyun eğdiğini bildirmektir. Şöyle ki, onun azametine bütün kâinat, hatta insanların gölgesi bile boyun eğer. Hepsi, Allah'ın emrine son derecede teslim olur ve boyun eğer. [38][38]

**16.** Ey Muhammedi O müşriklere de ki: Gökleri ve yeri yaratan ve onların işlerini idare eden kimdir? Bu soru, Allah'ı bırakıp da ibadet ettikleri şeylerle alay için sorulmuş bir sorudur. Onları kınamak ve azarlamak için onlara de ki: "Onları yaratan Allah'tır. Aleyhlerine delil getirerek susturmak için onlara de ki: Allah'a ortaklar koşup onu bırakarak onlara mı taptınız? Halbuki ortak koştuğunuz şeyler, ne kendilerine fayda sağlıyabüirler, ne de kendilerinden zararı savabilecekler? O halde bu işleri, başkaları için nasıl yapabilecekler? Bu âyet, müşriklerin Allah'tan başkasına ibadet ederek düştükleri sapıklıklarını açıklayan bir temsildir. De ki; körle gören veya karanlıklarla aydınlık eşit olur mu? Burada körden maksat kâfir, görenden maksat mümindir. Karanlıklardan maksat sapıklık, aydınlıktan maksat hidâyettir. Yani körle gören ve karanlıklarla aydınlık eşit olmadığı gibi, hakkın nurunu gören mümin ile, bu aydınlığı göremeyen müşrik eşit olmaz. Hak ile batılı birbirinden ayıran özellik, kör ile göreni birbirinden ayıran özelliğin açıklığı gibi açıktır. İman ile sapıklığı birbirinden ayıran özellik de, aydınlık ile karanlığı birbirinden ayıran özelliğin açıklığı gibi açıktır. Bu bölüm, aleyhlerine getirilen delilleri tamamlar ve onlarla alay eder; yani, yoksa o müşrikler, Allah'ın yarattığı gibi mahlûklar yaratan ilâhlar mı edindiler de durum onlara karışık geldi. Allah'ın yarattıklarını kendi ilâhlarının yarattıklarından ayıramıyorlar. Bu, iğneleyici bir alaydır. Çünkü onlar her şeyi Allah'ın yarattığını,
iddia ettikleri bu ilâhların ise hiçbir şey yaratmadıklarını görüyorlar. Bütün bunlardan sonra Allah'ı bırakıp onlara tapıyorlar. Bu da, müşriklerin akıllarının ne kadar zayıf ve çürük olduğunu gösterir. Allah (c.c.) onların aleyhine delil getirdikten sonra şunu açık bir şekilde ifade etti: De ki, her şeyi yaratan Allah'tır. O'ndan başka yaratıcı yoktur. O, ilâhlık ve rablıkta tektir. Her şeyden üstündür.

---

[35][35] Ebussuud, 3/102
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/212-213.
[37][37] Kurlubi, 9/301
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/213.

Her şey O'nun gücü ve kudreti altındadır. [39][39]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetlerde, aşağıdaki edebî sanatlar vardır.
**1.** Onlar, kitabın âyetleridir" cümlesinde, uzaklık ifade eden işaret ismi ile, yakın olan bir şey gösterilmiştir. Ayetlerin şanının yüceliği ve makamının yüksekliğini göstermesi için, âyetler uzak makamında tutulmuştur. Kelimesinin başındaki takısı da onun büyüklüğünü ifade etmek için gelmiştir. Yani "icazında ve açıklamasında mükemmel fevkalade kitab" demektir.
**2.** Gündüzü gece ile kapatır. Burada Yüce Allah gecenin karanlığı vasıtasıyla gündüzün aydınlığının giderilmesini, kalın bir örtüye benzetmiş, zahirî eşyanın maddî örtülerle örtülmesini ifade eden lafzını, manevî işler için müsteâr olarak kullanmıştır.
**3.** eksiltir" ile "atajj artırır", görünmeyen" görünen" gizledi" ile açık söyledi, gizlenen" ile gündüzün yürüyen" korku" ile ümit" ve isteyerek" ile istemiyerek" kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır. Bunların hepsi, lafzı edebiî sanatlardandır.
**4.** de ki: Allah'tır." Burada hazif yoluyla icaz vardır. Yani, "gökleri ve yeri yaratan Allah'tır" demektir.
**5.** Avuçlarını uzatan gibi." Burada teşbih-i temsili vardır. Putların kendilerine dua edenlere cevap verememeleri, uzaktan avuçlarını açan kimseye, suyun cevap verememesine benzetilmiştir. Vech-i şebeh çok yönlüdür.
**6.** Körle gören eşit olur mu? Veya karanlıklarla aydınlık eşit olur mu?" Burada Yüce Allah zulumât ve nur kelimelerini inkar etmek ve inanma için müsteâr olarak kullandı. Aynı şekilde "kör" lafzını câhil mü'min için, "gören" lafzını da akıllı mü'min için müsteâr olarak kullandı. [40][40]

## Bir Uyarı

Meleklere muakkıbat (takipçiler) denilmesinin sebebi şudur: Onlar gece-gündüz kulların ne yaptıklarım takip ederler. Nitekim hadiste şöyle buyurulmuştur: Sizi geceleyin bir grup melek, gündüzün de bir grup melek takip eder. Sabah ve ikindi namazlarında bir araya gelirler.[41][41]

## Faydalı Bilgiler

Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v) gök gürültüsünü işittiğinde şöyle derdi: "Gök gürültüsünün övgü ile ve meleklerin korku ile teşbih ettikleri Yüce Allah, noksan sıfatlardan uzaktır. Onun her şeye gücü

---

[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/213-214.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/214.
[41][41] Buharı, Mevaki.1,16; Tevhîd, 23,33; Müslim, Mesâcid,210
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/214.

yeter.[42][42] Ebu Hureyre (r.a) şöyle derdi: Kim bunu söylerde kendisini yıldırım çarparsa, onun diyeti bana aittir.[43][43]

**17.** O, gökten su indirdi ve vadiler kendi mikdar-larınca sel olup; aktı. Bu sel, üste çıkan bir köpüğü yüklenip götürdü. Süs veya eşya yapmak isteyerek ateşte erittikleri şeylerden de buna benzer köpük olur. İşte Allah hakk ile bâtıla böyle misal verir. Köpük atıiıp gider. İnsanlara faydalı olan şeye gelince, o yeryüzünde kalır. İşte Allah böyle mİssaller getirir.
**18.** Rablerinin emrine uyanlar için en güzel mü-kâfaat vardır. O'na uymayanlara gelince, eğer yeryüzünde olanların tümü ile bunun yanında onun bir misli daha kendilerinin olsa, onu mutlaka feda ederler. İşte onlar var ya, hesabın en kötüsü onlaradır. Varacakları yer de cehennemdir. O ne kötü yataktır!
**19.** Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse, kör kimse gibi olur mu? Ancak akıl sahipleri anlar.
**20.** O akıl sahipleri ki onlar, Allah'ın ahdini yerine getirirler, verdikleri sözü bozmazlar.
**21.** Onlar Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözeten, Rablerinden sakınan ve kötü hesaptan korkan kimselerdir;
**22.** Yine onlar, Rablerinin rızasını isteyerek sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz nzıklardan gizli ve açık olarak harcayan ve kötülüğü iyilikle savan kimselerdir. İşte bunlar varya, âhiret yurdu sadece onlarındır.
**23.** (O yurt) Adn cennetleridir, oraya babalarından, eşlerinden ve çocuklarından sâlih olanlarla beraber girecekler, melekler de her kapıdan onların yanına varacaklar.
**24.** (Melekler), "Sabrettiğinize karşılık size selâm olsun! Âhiret yurdu ne güzeldir!" derler.
**25.** Allah'a verdikleri sözü kuvvetle pekiştirdikten sonra bozanlar ve Allah'ın riayet edilmesini emrettiği şeyleri terk edenler ve yeryüzünde fesat çıkaranlar var ya, işte lanet onlar içindir. Ve kötü yurt onlarındır.
**26.** Allah dilediğine bol rızık verir, dilediğine az. Onlar dünya hayatıyla sunardılar. Oysa âhiretin yanında dünya hayatı, geçici bir faydadan başka bir şey değildir.
**27.** Kâfir olanlar diyorlar ki: "Ona Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi?" De ki: "Kuşkusuz Allah dilediğini saptırır. Kendisine yöneleni de hidayete erdirir."
**28.** Bunlar iman edenler ve gönülleri Allah'ın zik-riyle sükûnete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalbler ancak Allah'ı anmakla sükûnet bulur.
**29.** İman edip güzel amel işleyenler; mutluluk ve varılacak güzel yurt onlarındır.
**30.** Böylece seni, kendilerinden önce nice ümmetlerin gelip geçtiği bir ümmete gönderdik ki, sana vahy ettiğimizi onlara okuyasın. Onlar Rahman'ı inkâr edi-

---

[42][42] Muvatta, Kelâm,26(az farklı)
[43][43] Kurtubî, 9/298
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/215.

yorlar. De ki: "O benim Rabbimdir. Ondan başka ilâh yoktur. Sadece O'na tevekkül ettim ve dönüş sadece O'nadır."
**31.** Eğer bir Kur'an'la dağlar yürütülseydi, veya onunla yer parçalansaydi, ya da onunla ölüler komisi ıı-rulsaydı (o Kur'an, yine bu Kitab olacaktı). Fakat bütün işler Allah'a aittir. İman edenler hâlâ bilmediler mi ki, Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi? Allah'ın va'di gelinceye kadar inkâr edenlere, yaptıklarından dolayı, ya büyük bir belâ gelmeye devam edecek, ya da evlerinin yakınına inecek. Allah, vâ'dinden asla dönmez.
**32.** Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi ben küfredenlere mühlet verdim, sonra da onları yakaladım. Azabım nasılmış?
**33.** Her nefsin kazandığını gözetleyip muhafaza eden, (hiç böyle yapamayan gibi olur mu?). Onlar Allah'a ortaklar koştular. De ki: "Onlara ad verin). Yoksa siz Allah'a yeryüzünde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Yoksa, boş laf mı ediyorsunuz?" Aslında inkâr edenlere hileleri süslü gösterildi ve onlar doğru yoldan alıkonuldular. Allah kimi saptmrsa artık onu doğru yola iletecek yoktur.
**34.** Dünya hayatında onlara sadece bir azap vardır. Âhiret azabı ise daha şiddetlidir. Onları Allah'tan koruyacak kimse de yoktur.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, yeryüzünde iki duanın, yani hak ve batıl duanın bulunduğunu anlattı ve Allah'a yapılan duanın hak dua olduğunu, Allah'tan başkasına yapılan duanın da batıl dua olduğunu açıkladı. Bu âyetlerde de, hak ve hak ehli için, bâtıl ve bâtıl ehli için iki darb-ı mesel getirdi ki, hidâyetle sapıklık, doğruluk azgınlık arasındaki fark ortaya çıksın. Bunun ardından da, mü'minlerin naim cennetindeki yerlerini ve kâfirlerin cehennemdeki yerlerini anlattı. [44][44]

## Kelimelerin İzahı

Zebed, selin taşıdığı köpük ve çör çöptür. Râbiyen; yüksek, kabarık demektir
Cüfâ; çözülmüş, dağılmış, faydasız, izi kalmamış.[45][45] Su, köpüğü dağıtıp attığı zaman denir.
Mihad, yatak demektir. Bunun aslı, uyumak ve dinlenmek için hazırlanmış ve düzeltilmiş yerdir.
Savıyorlar savmak manasınadır.
Ukbâ, âkibet. Bir fiile verilen cezaya da ukbâ denir. Çünkü ceza, fiilin ardından verilir.
Adn; karar kılmak, sebat etmek, ebedî kalmak demektir. Bir kimse bir yerde yerleştiğinde denilir. Genişletir, bollaştırır. Daraltır.
Meta, herhangi bir müddete kadar kendisinden faydalanılan sonra sona erip yok

[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/219.
[45][45] el-Bahr, 5/382

olan herşeye meta denir.
Tûbâ, sevinç ve göz aydınlığı. Zemahşerî şöyle der: Bu, vezninde, fiilinin mastarıdır. Manası, "Bir hayır ve bir iyilik buldun" demektir.[46][46]
Ümidini kesiyor. Ye's, bir şeyden ümit kesmek demektir.
Süre tanıdım. Allah bir kimseye mühlet verip de onun için süreyi uzattığında denir.
Vâk, koruyucu. Eziyeti ve zararı savdı manasına gelen ^fiilinin ism-i failidir. [47][47]

## Nüzul Sebebi

Ibn Abbas şöyle der: Aşağıdaki âyet, Kureyş kafirleri hakkında inmiştir. Peygamber (s.a.v) onlara: "Rahman'a secde edin." dediği zaman onlar: "Rahman da nedir? Bize emrettiğin şeye secde mi edeceğiz?" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indirdi: Onlar Rahman'ı inkâr ediyorlar. De ki: "O, Rabbimdir, Ondan başka ilâh yoktur. Ben yalnız ona dayandım. Dönüşüm ancak onadır.[48][48]

## Âyetlerin Tefsiri

**17.** Yüce Allah gökten yağmur indirdi. Vadilerin suları onların genişlikleri kadar aktı. Büyük büyüklüğü, küçük küçüklüğü kadar, her biri kendi miktarınca su aktı.Yağmurlardan meydana gelen sel, üzerinde yüksek bir kir tabakası taşıdı. Bu tabaka, suyun üzerinde görünen çer çöptür. Taberî şöyle der: Bu, bir meseldir. Allah onu hak ile batıl ve İman ile küfür için getirdi. Hakkın devamlı oluşu, batılın da çözülüp yok oluşu, durum Allah'ın gökten yere indirdiği suyun durumuna benzer.
Bu yağmur sebebiyle oluşan sel, yüksek bir kir tabakası taşır. Hak, yeryüzünde kalan suya benzemektedir. Kendisinden faydalanılmayan kir tabakası ise bâtılın benzeridir. İşte, hak ile bâtıl hakkında getirilen iki misalden biri budur. Diğer misal ise âyet-i kerimenin şu bölümüdür: İnsanların; süs veya kapkacak gibi faydalanılacak eşya yapmak maksadıyla ateşte erittikleri altın, gümüş ve bakır gibi madenlerin de, sel kirine benzer kirleri vardır. Selin üzerindeki kirden faydalanılmadığı gibi, bundan da faydalanılmaz. İşte bunun gibi Allah, hak ve bâtıl için misal getirir. Devamlı ve kararlı oluşu konusunda hakkın durumu, yeryüzünde yerleşen ve insanlara fayda sağlayan saf suyun durumuna benzer. Çözülme ve yok olma hususunda batılın durumu, suyun atması sebebiyle dağılıp yok olan çerçöpün durumu gibidir. Suyun ve madenlerin yüzünde kalan faydasız kiri, sel atar. Böylece o kir dağılır, parçalanır ve vadinin iki tarafında yok olur gider, İnsanların faydalandığı saf su ve safma den ise yerin katmanlarında kalır. İnsanlar öğüt ve ibret alsınlar diye, Allah yukarıda geçen iki misalin benzeri

---

[46][46] Keşşaf, 2/528
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/219-220.
[48][48] Vahidî, Esbâbun-nüzûl, 157
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/220.

misalleri açıklar.[49][49]

**18.** İman ve itaat etmek suretiyle, Allah'ın çağrısını kabul eden mü'minler için güzel sevap vardır. O da naim cennetidir. Allah'ın, kendisine inanma davetine icabet etmeyen kafirlere gelince dünyada bulunan bütün mallar onların olsa ve dünyadakinin tümünün bir misli daha olsa Allah'ın azabından kurtulmaları için bütün bu malları, canlan uğrunda fidye olarak verirler. İşte onların görecekleri hesap kötüdür. Hasan-ı Basrî şöyle der: Bütün günahlarından dolayı hesaba çekilirler. Onlar için, günahlarından herhangi bir şey bağışlanmaz. Kıyamet gününde, onların barınacakları yer cehennem ateşidir. Orası onlar için cehennemde hazırlanmış ne kötü yatak ve kalınacak yerdir. [50][50]

**19.** Buradaki hemze, inkâr ifade eden soru için kullanılmıştır. Yani: Ey Muhammedi Sana inene inanıp tasdik eden ile, akılsız olup da kör gibi cehalet ve sapıklık karanlıklarında şaşkın bir halde kalan eşit olur mu? Burada körlükten maksat, kalp gözü körlüğüdür. İbn Abbas şöyle der: Bu âyet Hamza (r.a.) ile Ebu Cehil hakkında indi. Allah'ın âyetlerinden ancak akl-ı selim sahipleri öğüt ve ibret alır. Bundan sonra Yüce Allah akl-ı selim sahiplerinin özelliklerini sayarak şöyle buyurdu: [51][51]

**20.** Onlar, Allah'ın kendilerine tavsiye ettiği ahdi yerine getirenlerdir. Ahid, Allah'ın, kullarını mükellef kıldığı emirleri ve yasaklarıdır. Kendileriyle Allah ve kullar arasında yapmış oldukları sağlam ahitleri bozmazlar. [52][52]

**21.** Allah'ın, yapmalarını emrettiği sıla-i rahmi yaparlar. Allah'ı yüceltmek ve ona saygı göstermek için ondan korkarlar. Cehenneme girmelerine sebep olacak kötü hesaptan korkarlar. Korktukları için de Allah'a itaat etmeye gayret eder ve onun koyduğu sınırlan korurlar. [53][53]

**22.** Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyla zorluklara sabrederler. Farz namazları vakitlerinde şartlarına uygun olarak kılarlar. Allah'ın kendilerine vermelerini farz kıldığı, mallarının bir kısmını gizli ve aşikar olarak verirler. Cahilliği yumuşak huylulükla, eziyeti de sabırla savarlar.[54][54] Yani, kötülükleri defetmek için iyilik yaparlar. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Kötülüğün peşinden

---

[49][49] Merhum Şehit Seyyid Kutub şöyle der: Âyetin akışıyla devam ediyoruz: Allah, hak ile bâtıl ve ebedî davet ile rüzgarla birlikte yok olup giden davet için misal getirir. Gökten su iner ve vadilerden sel akar. Bu sel yatağında akarken köpük şeklinde yüzüne yıkan kir ve çer-çöpü toplar. Bu çer çöp yükselip kabarır. Fakat biraz sonra kir olarak atılır. Su ise onun altında sakin sakin akıp gitmektedir. Fakat o, hayır ve hayat taşıyan sudur. Bunun gibi şeyler, eritilip de süs eşyası yapılan allın ve gümüş gibi, veya kap-kacak yapılan demir ve kurşun gibi madenlerde de bulunur. Pislik, yüzüne çıkar. Fakat o biraz sonra yok olup gidecek bir pisliktir. Maden ise tertemiz geriye kalır. İşte bu hak ile bâtılın misâlidir. Batıl üste çıkar, yükselir, görünür, kabarır, şişer, fakat çok geçmeden atılmış çer-çöp olarak yok olup gider. Onun aslı ve tutulacak bir tarafı yoktur. Hak ise, sessiz sakin devam eder. Hayal veren su ve saf maden gibi yeryüzünde kalır.(Fi Zılâlİ'l-Kur'an, 13/76) Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/220-221.

[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/221.

[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/221-222.

[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/222.

[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/222.

[54][54] Kurtubî, 9/311

iyilik yap ki, onu silsin.[55][55] İşte onlar için âhirette güzel bir sonuç vardır. O da cennettir. Bu âyet, kendisinden sonra gelen şu âyet ile tefsir edilmiştir. [56][56]

**23.** O güzel sonuç; iyi kimselerin ve onların salih olan babaları, kadınları ve çocuklarının girecekleri ebedî ikâmet yeri olan cennetlerdir. Yakınları, amelleriyle bu yüksek makamlara hak kazanmasalar da, onların yalnızlıklarının giderilmesi ve sevinçlerinin tamamlanması için oraya girerler. Onlara bir ikram olarak yakınlarının dereceleri yükselir. Bu, Allah'ın bir lütfudur. Onlar için bir başka ikram vardır ki, onu da Yüce Allah şu sözüyle açıklamıştır: Onları kutlamak için cennetin bütün kapılarından yanlarına melekler girer ve onlara şöyle derler: [57][57]

**24.** Dünyada sabretmeniz sebebiyle burada afetlerden ve sıkıntılardan kurtuldunuz. Geçmişte yorulmuşsanız şimdi mutlaka dinlenirsiniz. Bu, selâmetin devam edeceğine dair onlar için bir müjdedir. Bu güzel son, sizin sonunuz ne güzeldir. Bu son, ateşin yerine cennettir. Yüce Allah mü'minlerin dokuz sıfatını anlattıktan sonra, ardından kafirlerin kötü sıfatlarını anlatarak şöyle buyurdu: [58][58]

**25.** Onlar, kendilerine emrettiği iman ve itaati yerine getireceklerine dair Allah'a verdikleri sözü bozarlar, Allah'ın emrettiği sıla-i rahmi de keserler. Yeryüzünde fesat çıkarırlar. İşte, yukarıda anlatılan çirkin vasıfları taşıyan o kimseler var ya, onlar Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmış ve cennetinden koyulmuşlardır. Âhiret yurdunda onlar İçin, kendilerini üzecek şey vardır. O da cehennem azabıdır. Takva sahiplerinin bunun aksine sevinecekleri şeyleri vardır. [59][59]

**26.** Allah hikmet ve maslahat gereği kullarından dilediğinin rızkını bol verir, dilediğinin rızkını da daraltır. O müşrikler dünya nimetleriyle şımarık.kimsenin sevindiği gibi sevindiler. Bu, dünya malı ile şımarmış kimseyi kınama ve beyinsizliğini vurgulama manasj taşıyan bir haberdir. Bunun içindir ki Yüce Allah, devamında dünya hayatını küçümseyerek şöyle buyurmuştu. Âhirete nazaran dünya hayatı, az ve basit bir şeydir. [60][60]

**27.** Mekke kafirleri diyor ki: Mu-hammed'e Rabbinden Musa'nın denizi yarması, İsa'nın ölüleri diriltmesi gibi buna benzer bir mucize indirilse ya! Ey Muhammed! Onlara de ki: Bu iş benim elimde değil, Allah'ın elindedir, o, saptırmak istediğini saptırır. Böyle bir kimseye, mucizelerin ve peygamberlerin hiçbir faydası yoktur. Allah kimi doğru yola iletmek isterse dinine giden yolu da ona gösterir. Çünkü o kimse, tevbe ederek Rabbine dönmüştür. İbnu'l Cüzeyy

---

[55][55] Tirmizî, Birr, 55
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/222.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/222.
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/222.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/223.
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/223.

şöyle der: Onlar bir mucize isteyince Yüce Allah, bunun hayret edilecek bir durum olduğunu vurgulayarak böyle buyurdu. Yani: Muhammed size Kur'an'i ve birçok mucizeyi getirdi. Siz onları görmezlikten gelerek başka mucizeler istediniz. Kâfirliğe devam ettiniz. Şüphesiz Yüce Allah, açık mucizelere rağmen, dilediğini saptırır, dilediğini de mucizeler olmasa dahi doğru yola iletir.[61][61]

**28.** Bu cümle, öncekinden bedeldir. Yani, Allah tevbe edenleri doğru yola iletir. Onlar, iman eden ve kalpleri Allah'ı birlemek, zikretmekle yatışan ve sükûnet bulan kimselerdir. Yatışma ve sükûnet bulmanın devamlılığını ifade etmek için geniş zaman kipi kullanıldı. Ey kavim! Dikkat edin, şüphesiz Allah'ın zikriyle mü'minlerin kalpleri yatışır ve sükûnet bulur. Akıbetinin kötü olması endişesini duymaz ve sıkıntısını hissetmezler. Allah anıldığında kalpleri nefret dolanlar bunun aksinedir. [62][62]

**29.** Salih amel işleyen mü'minlere gelince, göz aydınlığı onlar içindir. Dönüp gidecekleri yerde karşılaşacakları mutluluk ve afiyet ne güzeldir. İbni Abbas şöyle der: sözü, sevinç ve göz aydınlığı İfade eder. [63][63]

**30.** Ey Muhammedi Senden önce peygamberler gönderdiğimiz gibi, seni de bir ümmete peygamber olarak gönderdik. Ondan önce de birçok ümmet gelmiş geçmişti. O ümmet, ümmetlerin sonuncusu; sen de peygamberlerin sonuncususun. Onlara bu büyük vahyi ve hikmetli Kur'an'ı tebliğ etmen için seni gönderdik. Oysa onlar, rahmeti her şeyi kapsayan Rah-man'ı inkâr ediyorlar, Ey Muhammedi O müşriklere de ki: Sizin inkâr ettiğiniz ve tanımadığınızı söylediğiniz o Rahman, benim Rabbimdir. Ben O'na iman ettim. O'ndan başka benim ilahım yoktur. Ben sadece O'na güvendim. Tevbe ve dönüşüm O'nadır. Size karşı yaptığım cihattan dolayı O, bana sevap verecektir. Bundan maksat, Kureyş kafirlerinden karşılaştığı inkâr ve inattan dolayı Peygamberi teselli etmektir. Onlardan önce de milletler, peygamberleri inkâr etmişlerdi. [64][64]

**31.** Gökten indirilen kitaplardan herhangi birinin okunmasıyla dağlar yerlerinden sökülüp yürütülseydi veya onunla yer yarıl saydı da çatlayıp parçalar haline gelseydi veya o Kur'an ölülerin üzerine okunup da Allah onları dirilttikten sonra onlara hitap edilseydi, onlar da konuşup cevap verselerdi, o kitap yine bu Kur'an olacaktı. edatının cevabı mahzuftur. Takdiri şöyledir: O bu Kur'an olacaktı." Çünkü Kur'an, doğru yola iletmek, öğüt vermek, uyarmak, ve korkutmak hususunda son derece etkilidir.[65][65] Zeccâc şöyle der: Cevabın takdiri yine de iman etmezlerdi" şeklindedir. Zira onlar aşırı derecede kibirli ve

---

[61][61] et-Teshî], 2/134
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/233.
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/223.
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/223-224.
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/224.
[65][65] Bu, Zemahşerînin tercihidir. Zeccac'ın tercihi ise, takdirin: Yine de inanmazlardı" şeklinde oluşudur.

inatçıdırlar, sapıklık ve fesada iyice dalmıştırlar. Buradaki idrab içindir. Yani, bu anlatılanların yapılacağı bir Kur'an olsaydı, o, yine bu Kur'an olurdu. Lakin Allah, onların istedikleri mucizeleri göndermeyi kabul etmedi. Çünkü bütün eşyanın sahibi odur. O, eşya üzerinde, kendisi üzerinde herhangi bir kimsenin otoritesi ve teklifi olmaksızın, dilediğini yapandır. Mü'minler, kafirlerin iman etmelerinden ümit kesmediler ve bilmediler mi ki, Yüce Allah, onları doğru yola iletmek istese elbette iletir. Çünkü emir onundur. Fakat hikmet, kişinin kendi iradesine bağlı olarak yükümlü tutulmasını gerektirmiştir.[66][66] İşlemiş oldukları kötü amel ve inkârları yüzünden, sürekli olarak Mekke kafirlerinin başlarına, kulaklarını patlatacak ve kalplerini hoplatacak çeşitli belâ ve musibetler gelir. Veya o büyük musibet yurtlarının yakınına gelir de ondan korkarlar ve onun kıvılcımları üzerlerine sıçrar. Allah; Mekke'nin fethiyle seni onlara galip ve İslamı üstün kılacağına dair va'dini yerine getirinceye kadar bu böyle devam edecek, Şüphesiz Allah, düşmanlarına karşı zafer nasip edeceğine dair, peygamberlerine ve dostlarına verdiği sözden dönmez. [67][67]

**32.** Bu âyet, Peygamber (s.a.v)'i teselli etmekte ve yatıştırmaktadır. Yani, müşrikler seninle alay ettikleri gibi, daha önceki kafirler de peygamberleri ve nebileri ile alay etmişlerdi. Onları emniyet ve sükun içersinde bıraktım. Sonra da yakalayıp azap ettim. Yalanlama ve inkârları yüzünden onlara azabım nasıl oldu?! [68][68]

**33.** Bütün insanların yaptıklarını gözetleyen ve koruyan, kulların işlerinden hiçbir şey kendisine gizli kalmayan Allah, bu sıfatları taşımayan gibi mi olur? Bu cümlenin haberi mahzuftur. Takdiri şöyledir: İşte böyle olan Allah, bu sıfatlan taşımayan, işitmeyen, fayda vermeyen, hiçbir şeye sahip olmayan putlar gibi mi olur? Ferrâ şöyle der: Mânâ bilindiği için sorunun cevabı hazfedihmiştir. Yüce Allah bu sorunun cevabını şu sözü ile açıklamıştır: Onlar, Allah'a ortak koşarlar." Sanki şöyle denildi: Allah, onların ortaklarına hiç benzer mi?[69][69] Zemahşeri şöyle der: Bu, onların Allah'a ortak koştukları hususunda aleyhlerine bir delildidr. Yani işledikleri hayır veya serden dolayı iyi veya kötü her nefsi gözetleyen ve her birinin karşılığını hazırlamış olan Allah bu vasıfları taşımayana benzer mi?[70][70] Müşrikler; son derece aciz, hakir ve cahil olan putları ilah edinip Allah ile birlikte onlara taptılar. Ey Muhammedi Onlara de ki: "Onların adlarını bize söyleyin ve niteliklerini bize anlatın ki, bakalım onların Allah ile birlikte ibadete ve ortaklığa hak kazanabilecekleri bir şeyleri var mı? Yoksa, Yüce Allah'ın bilmediği ortakları ona haber mi veriyorsunuz? Bu soru kınama ifade eder. Yoksa aşırı cehalet ve akılsızlıktan dolayı o putlara fasit,

---

[66][66] Bazı tefasİrcîler âyetinin, "mü'minler bilmedi mi? Anlamadı mı?" manasına geldiği görüşündedirler. Bu mana, Hevazin kabilesinin lügatine göredir. Bu, bazı Seleften rivayet edilmiştir. Fakat açıkladığımız gibi, akla ilk gelen manayı anlamak mümkün iken, kelimeyi asıl manasından çıkarmak için herhangi bir zaruret yoktur.

[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/224-225.

[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/225.

[69][69] Ibnu'l-Cevzî, Zâdu'l-Mesîr, 4/333

[70][70] el-Keşşaf, 2

asılsız ve boş bir zan ile mi "ortaklar" diyorsunuz? Bilakis şeytan onlara bu inkâr ve sapıklıklarını güzel gösterdi. Onlar doğru yoldan engellendiler. Allah kimi sapıklığa düşürürse, onu doğru yola iletecek hiçkimsesi yoktur. [71][71]

**34.** O kafirler için öldürülmek, esir alınmak ve diğer belalarla, bu dünya hayatında çabuk gelecek bir azab vardır. Onların ahiretteki azapları ise, dünyadaki azaplarında.! daha ağır ve daha elem vericidir. Onları Allah'ın azabından koruyacak ve Allah'ın hışım ve intikamını kendilerinden savacak kimseleri yoktur. [72][72]

## Edebî Sanatlar

**1.** Allah gökten su indirdi. Vadilerden seller aktı." Yüce Allah hak ve batılı, "teşbih-i temsili" denilen bir teşbihle anlattı. Çünkü bu teşbihle vech-i şebeh çok yönlüdür. Hakkı, yer katmanlarına yerleşen saf suya ve madenlerden insanların faydalanacağı saf cevhere benzetti. Batılı da suyun yüzünde görünen kir ve çör-çöpe ve çok geçmeden çözülüp dağılan maden tortusuna benzetti. Âyetin tasvir ettiği, birbiriyle mücâdele halinde bulunan hak ile batılın görünümü, dalgaların kenara attığı çörçöp gibidir. Kir yok olur gider. İnsanlara fayda'veren su ise, yeryüzünün katmanlarında kalır," Bu, son derece güzel ve parlak bir temsildir.
**2.** Vadiler, miktarlarmca aktılar." Bu, bir mecaz-ı aklidir. Bir şeyin, yerine isnadı türündendir. Aslı, Vadilerin sulan aktı" şeklindedir.
**3.** İşte bunun gibi, Allah hak ile batıla böyle darb-ı mesel getirir." Burada hazif yoluyla icaz vardır. Yani, Hakka ve batıla" darb-ı meseller getirir.
**4.** Kabul edenler" ile Kabul etmeyenler" arasında tıbak-ı selb sanatı vardır.
**5.** kör gibi olur mu?" Cahillik ve inkâr; istiare-i tebeiyye yoluyla körlüğe benzetildi. Çünkü körden maksat câhil kafirdir.
**6.** Gizli ile açık iyilik ile kötülük bollaştırır ile daraltır ve saptırır ile doğru yola iletir kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır. Çünkü her iki lafız arasında zıtlık vardır.
**7.** Ancak bir metadır." Yani, insanın, geçici ihtiyaçları için kendisinden faydalandığı bir eşya gibidir. Burada teşbih edatı ile vech-i şebeh hazfedildiği için teşbih-i beliğ sanatı vardır. [73][73]

## Faydalı Bilgiler

Yüce Allah, Babaları, eşleri ve çocuklarından salih olanlar sözüyle, salîh amel olmadıkça nesebin fayda vermeyeceğini açıkladı. Bu sadece soy bağına sarılanların boş ümitlerini kesmektedir. [74][74]

---

[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/225.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/225-226.
[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/226.
[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/226.

## Bir Uyarı

İmam Tîbî, Her nefsi gözeten kimse mi?" Âyetinin tefsirinde şöyle demektedir. Bu âyette, belagat ilmi sanatlarına dayanan beliğ bir delil getirilmiştir. Bu sanatlardan birincisi: Allah'tan başkasına ibadet hususunda yaptıkları fasit kıyastan dolayı müşrikleri kınama, ikincisi: Allah'a ortaklar kıldılar" cümlesinde, onların, isminde kimsenin kendisine ortak olamıyacağı tek olan bir varlığa ortak koşmaları hususunda düştükleri sapıklığa dikkat çekmek için, zamir yerine açık ismin getirilmesi. Üçüncüsü: Onların isimlerini söyleyin" ifadesiyle, delile dayanarak ortakların varlığının ret olunması. Dördüncüsü: yoksa, bilmediği şeyi mi ona haber veriyorsunuz?" cümlesiyle, bir şeyin "lâzım" inin olmadığını bildirmekle "kendisi" nin olmadığını bildirmek. Beşincisi: Onları düşünmeye sevketmek için, Yoksa, söylediğinizin batıl olduğunu düşünmeden ve tefekkür etmeden sadece ağzınızla mı söylüyorsunuz?" ifadesiyle, derece derece aleyhlerinde delil getirmek. İşte bu delil, kendisinin i'câzını ve insan sözü olmadığını haykırmaktadır.[75][75] indirilene sevinirler. Fakat gruplardan onun bir kısmını inkar eden de vardır. De ki: "Bana, sadece Allah'a kulluk etmem ve ona ortak koşmamam emrolundu. Ben yalnız O'na çağırıyorum ve dönüş de yalnız O'nadir." [76][76]

**37.** Ve böylece biz onu arapça bir hüküm olarak indirdik. Eğer sana gelen bu ilimden sonra, onların arzularına uyarsan, işte o zaman seni Allah'ın azabından koruyacak ne bir dostun ne de koruyucun vardır.
**38.** Andolsun senden önce de peygamberler gönderdik ve onlara da eşler ve çocuklar verdik. Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamber için mucize getirme İmkanı yoktur. Her müddetin bir yazısı vardır.
**39.** Allah dilediğini silip, iptal eder, dilediğini de sabit bırakır. Bütün kitapların aslı onun yanındadır.
**40.** Biz, onlara vâ'dettiğimizin bir kısmını sana göstersek de veya seni öldürsek de sana ancak tebliğ etmek düşer. Hesap yalnız bize aittir.
**41.** Bizim, yeryüzünü uçlarından eksiltmeye başladığımızı görmediler mi? Allah hükmeder, onun hükmünü bozacak kimse yoktur. Ve o hesabı çabuk görendir.
**42.** Onlardan öncekiler de tuzak kurmuşlardı; halbuki bütün tuzaklar Allah'a aittir. O, herkesin ne kazanacağını bilir. Bu yurdun sonunun kimin olduğunu yakında kafirler bilecekierdir!
**43.** Kâfir olanlar, "Sen resul olarak gönderilmiş bir kimse değilsin" derler. De ki: "Sizinle benim aramda şahit olarak Allah ve yanında Kitab'ın bilgisi olan yeter."

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde kafirler için âhirette hazırlamış olduğu yerleri

---

[75][75] Sâvî Haşiye'sinden naklen.(Bkz. 2/276)
[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/227.

anlattıktan sonra, bu âyetlerde de, mü'minler için naîm cennetlerinde hazırladığı yerleri anlattı. Daha sonra da müşriklere elem verici bir azabı va'detti. Bu mübarek sûreyi, Peygamber (s.a.v)'in doğruluğunu, Allah'ın şahitliği ve Ehl-i kitaptan mü'min olanların şahitliği ile açıklayarak sona erdirdi. [77][77]

## Kelimelerin İzahı

Ahzâb, yahudi ve hristiyan cemaatlerinden muhtelif gruplar. Bir tek inançta birleşemedikleri ve farklı gruplar oldukları için kendilerine "ahzâb" denildi.
Meâb, benim döneceğim yer demektir.
Siliyor. Mahv, yazı veya diğer şeylerin izini gidermek demektir. Bunun aksi "isbâf'tır.
Ümmu'l-kitab, bütün kitapların aslı. Bundan maksat Allah'ın ilmi veya levh-ı mahfuzdur.
Belâğ, tebliğ manasına isimdir.
Mekr, bir şeyi gizlice tertip etmek. Mekr bazan hayırda, bazan serde olur. [78][78]

## Nüzul Sebebi

Kelbî şöyle der: Yahudiler, Rasulullah (s.a.v)'ı ayıplayarak şöyle dediler: Bu adamın, kadınlar ve evlenmekten başka bir düşüncesi olmadığını görüyoruz. Eğer iddia ettiği gibi peygamber olsaydı, peygamberlik görevi onun kadınlarla meşgul olmasını engellerdi. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indirdi: Biz senden önce peygamberler gönderdik ve onlara da eşler ve çocuklar verdik.[79][79]

## Âyetlerin Tefsiri

**35.** Allah'ın, takva sahibi kullarına va'dettiği harikulade güzel cennetin özelliği şudur: Onun köşklerinin ve odalarının altından ırmaklar akar. Oranın meyvesi daimîdir, kesilmez. Gölgesi de süreklidir, güneş o gölgeyi gidermez. İşte bu cennet, takva sahibi kimselerin sonu ve varacakları yerdir. Kâfirlerin sonu ise ateştir. [80][80]

**36.** Ey Muhammedi Abdullah b.Selam, Necaşi ve arkadaşları gibi, sana iman eden ve uyanlardan, kendilerine Tevrat'ı ve İncil'i indirdiğimiz kimseler bu Kur'an'a sevinirler. Çünkü onların kitaplarında Kur'an'ın doğruluğuna şahitler ve onun müjdesi vardır. Senin aleyhine birleşenlerden, Kur'an'ın bir kısmını inkar eden de vardır. Bunlar muhtelif din mensuplarıdır. Kur'an, kendilerinde bulunanlara uygun olduğu için onun doğruluğunu kesin olarak bilmelerine

---

[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/229.
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/229-230.
[79][79] Ra'd sûresi, 13/38. Vahidî, Esbâbu'n-nüzûl, 158
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/230.
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/230.

rağmen, inatlarından onu inkar ederler. Ey Muhammedi De ki: Bana, tek olan Allah'a ibadet etmem emredildi. Ben ona ortak koşmam. İnsanları sadece ona İbadete çağırırım. Benim dönüşüm ancak onadır. [81][81]

**37.** Önceki kitapların indirilmesi gibi, bu Kur'-an'ı Arap dili ile indirdik ki, onunla insanlar arasında hükmedesin. Allah sana delil ve hüccetleri verdikten sonra, müşriklerin seni davet ettikleri arzu ve görüşlere uyarsan, Sana yardım edecek veya seni Allah'ın azabından koruyacak herhangi bir yardımcın yoktur. Bundan maksat, ümmeti insanların hevâ ve heveslerine uymaktan sakındırmaktır. Çünkü ma'sum bir kimseye bu şekilde hitap edilirse, bundan maksat insanları sakındırmak olur. Kurtubî şöyle der: Hitap peygamberedir, maksat ümmettir.[82][82]

**38.** Senden önce de değerli peygamberler gönderdik. Onlara kadınlar ve çocuklar verdik. Bu âyet, çok kadınla evlenmesinden dolayı peygamber (s.a.v)'i ayıplayan kimseleri reddeder. Onlar şöyle diyorlardı: Muhammed gerçek peygamber olsa, zühde dalar, dünyayı ve kadınları terkederdi. İşte Yüce Allah, onların bu sözlerini reddetti ve Hz.Muhammed (s.a.v)'in bu hususta yeni bir şey ortaya koymadığını, bilakis onun önceki peygamberler gibi davrandığını açıkladı. Hiçbir peygamber kavmine, Allah kendisine izin vermedikçe bir mucize getiremez. Bu âyet, Hz.Peygamber (s.a.v)'in mucize getirmesini teklif edenlere bir cevaptır, Belirlenen her müddetin, Allah'ın Levh-i Mahfuz'da yazdığı bir yazısı vardır. Her şey onun katında bir ölçü iledir. Taberî şöyle der: Allah'ın hükmettiği her şeyin yazdığı bir yazısı vardır. O yazı, kendi katındadır. [83][83]

**39.** Allah; kanunlar ve hükümlerden ve meleklerin sayfalarından kaldırmak istediği şeyi kaldırır. Onlardan istediğini de, hiç değiştirmeden olduğu gibi bırakır. İbn Abbas şöyle der: "Allah, dilediğini değiştirir ve onu kaldırır. Ancak ölüm, hayat, bedbahtlık ve mutluluğu değiştirmez. Çünkü o, bunlarla ilgili hükmü vermiştir.[84][84] Bir görüşe göre, silmek de, bırakmak da herşey için geçerlidir. Zira, rivayete göre Hattab oğlu Ömer (r.a.) Beytullah'ı tavaf eder, ağlar ve şöyle derdi: Ey Allahım! Eğer bana bedbahtlık veya günah yazmışsan onu sil. Çünkü sen dilediğini siler, dilediğini bırakırsın. Kitab'ın aslı senin yanındadır. Onu mutluluğa ve bağışlamaya çevir.[85][85] Ebussuud bu görüşü tercih etmiştir. İbn Mesud'un görüşü de budur, Her kitabın aslı O'nun katındadır. Bu da Levh-i Mahfuzdur. Allah burada bütün eşyanın kaderini yazmıştır. [86][86]

---

[81][81] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/230.
[82][82] Kurlubî, 9/327
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/230-231.
[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/231.
[84][84] Bu, Mücahid'İn de görüşüdür. Çünkü o şöyle der: Hayat, öiüm, bedbahtlık ve mutluluk hariç bunlar değişmez.
[85][85] Taberî, 13/167
[86][86] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/231.

**40.** Ey Muhammed! Onlara va'dettiğimiz azabın bir miktarını sana göstersek de veya o müşrikleri cezalandırmak suretiyle seni mutlu kılmadan önce seni öldürsek de, o bize ait bir şeydir. Senin, peygamberliği tebliğ etmekten başka bir görevin yoktur. Onların hesabı ve cezası bize aittir. [87][87]

**41.** O müşrikler görmediler mi ki, biz mü'minleri yurtlarına iyice yerleştiriyor ve peygamber için ülke üstüne ülke fethi nasip ediyoruz. Nihayet kâfirlerin yurdu azalıp, mü si umanların ki çoğalmıyor mu? İşte bu, Allah'ın Rasulüne verdiği sözü yerine getirdiğinin en kuvvetli delillerindendir.[88][88] Allah hüküm verir. Onun hükmünün ardından, hiçkimse onu bozacak veya değiştirecek bir hüküm veremez. O, kendisine isyan edenlerden çabuk intikam alır. [89][89]

**42.** Kureyş kafirleri sana tuzak kurdukları gibi, onlardan önce gelmiş geçmiş olan kafirler de peygamberlerine tuzak kurmuşlardı. Bütün tuzakların sebepleri Allah'ın elindedir. Allah'ın iradesi olmadan onların tuzakları zarar vermez. Allah bilmedikleri taraftan onlara azabı ulaştırır, Allah, herkesin işlediği hayrı ve şerri bilir ve ona yaptığının karşılığını verir, Ahirette güzel sonun, kim için olacağını kafirler anlayacaktır. [90][90]

**43.** Mekke kâfirleri, "Ey Muhammedi Sen Allah katından gönderilmiş bir peygamber değilsin" diyorlar. De ki: Mucizelerle beni desteklemek suretiyle, Allah'ın doğruluğuma şahitlik etmesi bana yeter. Bir de, Ehl-i ki-tab'ın alimlerinden inananların şahitliği bana yeter. [91][91]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetlerde, aşağıdaki edebî sanat türleri vardır.
**1.** İşte bunun gibi, seni gönderdik." ile, Bunun gibi, onu indirdik" cümlelerinde teşbih vardır. Buna mürsel mücmel teşbih denir.
**2.** Oranın meyvesi süreklidir. Gölgesi de.." cümlesinde hazif yoluyla îcâz vardır. "Gölgesi de süreklidir." demektir, önceki cümleden anlaşıldığı için, bu cümlenin haberi hazf edilmiştir.
**3.** O, takva sahiplerinin sonudur. Kâfirlerin sonu ise cehennemdir." ifadesinde mukabele sanatı vardır. Bu, edebî sanatlardandır.
**4.** Peygamberler gönderdik" cümlesinde, iştikak cinası vardır.
**5.** siler ile yerinde bırakır" kelimeleri arasında tibâk vardır.
**6.** Bana ancak Allah'a kulluk etmem emrolundu cümlesi ile, Senin üzerine ancak tebliğ etmek düşer" cümlesinde kasr sanatı vardır. Her ikisi de kasr-j izafî olup

---

[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/231.
[88][88] Merhum Seyyid Kutub şöyle der: Zengin milletler şımardığı, inkara ve fesada saplandığı bir zamanda AUah'ın güçlü eli onlara gelir, onların güçlerini, kuvvetlerini ve servetlerini azaltır ve onlar daha önce güçlü ve kuvvetli iken, yeryüzünün dar bir parçasına sıkıştırır. Ben derim ki: Bu yorum yenidir. Bunda nur parıltılarından bir parıltı ve güzellik kokularından bir koku vardır.
[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/231-232.
[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/232.
[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/232.

mevsûfun sıfata tahsisi türündendir. Yani, "senin tebliğ sıfatından başka bir sıfatın yok" demektir.
**7.** Sen onların arzularına uysan...." Bu, yapmamaya teşvik ve tahrik ifade eder.
**8.** Biz yeryüzüne geliriz. cümlesinde mecâz-ı mürsel vardır. "Bizim emrimiz ve azabımız yer yüzüne gelir" demektir. [92][92]

**Bir Nükte**

Bazı tefsirciler, Yeryüzünü etrafından eksiltiriz" âyet-i kerimesini şöyle tefsir ederler: Yeryüzünün eksilmesi; âlimlerin, fa-kihlerinin, hayırlı ve salih kişilerin ölmesiyle olur. Bu, Mücâhid'den rivayet edilmiştir. İbn Abbas'tan gelen bir rivayet de böyledir. Tefsircilerden biri şu mısraları söylemiştir: Âlimleri yaşadığı sürece yeryüzü yaşar. Yeryüzünde bir alim öldüğünde onun bir tarafı ölür. Bu, üzerine yağmur yağdığında dirilen toprağa benzer. Yağmur yağmazsa etrafı harap olur.[93][93]
Yüce Allah'ın yardımıyle "Ra'd sûresi"nin tefsiri bitti. [94][94]

[92][92] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/232-233.
[93][93] Muhtasar-ı ibn Kesir, 2/287
[94][94] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/233.

# İBRAHİM SÜRESİ

Mekke'de inmiştir. 52 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Bu mübarek sûre Allah'a, peygamberliğe, öldükten sonra dirilmeye ve hesaba iman gibi temel inanç konularını kapsar. Hemen hemen sûrenin başlıca ağırlık merkezi, peygamberlik ve peygamberdir. Sûre peygamberlerin davetini geniş bir şekilde ele alır; peygamberin görevini açıklar ve semavî dinlerin birliğinin ne demek olduğunu îzâh eder. Şüphesiz peygamberler (a.s) iman kalesini yükseltmek, bütün mahlûkâtin kendisine boyun eğdiği gerçek ilâhı insanlara tanıtmak ve onları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için gelmişlerdir. Her ne kadar detaylarda aralarında fark olsa da, davetleri bir, hedefleri tekdir.
Sûre Hz.Musa'nın peygamberliğinden, kavmini Allah'a ibadete ve ona şükretmeye çağırmasından bahseder. Nûh, Ad ve Semûd kavimleri gibi, geçmiş milletlerden peygamberleri yalanlayanlardan misaller verir. Sonra bu âyetler, asırlar boyu peygamberlerin kavimleriyle olan münasebetlerinden bahseder. Onlarla aralarında geçen ve Allah'ın zalimleri yok etmesiyle sonuçlanan konuşma ve tartışmaları anlatır:
İnkâr edenler peygamberlerine dediler ki: Elbette sizi ya yurdunuzdan çıkaracağız, ya da mutlaka dinimize döneceksiniz! Rab-leri de onlara, "Zalimleri mutlaka yok edeceğiz" diye bildirdi. Onlardan sonra sizi mutlaka o yerde yerleştireceğiz. İşte bu, makamımdan korkan ve azabımdan sakınan kimselere mahsustur.[1][1]
Bu mübarek sûre âhiret sahnelerinden bir sahneyi anlatır. Bu sahnede suçlu bedbahtlar, kendilerine uymuş olan zayıf kimselerle karşılaşırlar. Sûre bunların arasında geçen ve ateşinde yanacakları cehennemde üst üste yığılmalarıyla sona eren uzun konuşmadan bahseder. Tabilerin liderlere yönelttiği bu küfür ve lanetlemelerin onlara bir faydası olmaz. Hepsi cehenneme girer. Daha sonra bu âyetler, iman ve sapıklık için, iyi ağaçla kötü ağacı misal verir. Daha sonra sûre, zâlimlerin hesap ve kıyamet gününde varcaklan yeri açıklayarak sona erer. [2][2]

## İsmi

Peygamberlerin babası ve hanîf dinine mensup olanların önderi Hz. İbrahim (a.s)'in anılarını ebedileştirmek için bu mübarek sûreye "İbrahim Sûresi" adı verildi. Hz.İbrahim putları kırmış, Allah'ın birliği inancının bayraktarlığını yapmış; yüce hanîf dinini ve son peygambere gönderilen İslam dinini getirmiştir. Kur'an-ı Kerim bize, Hz.İbrahim (a.s)'in Kabe'yi yapıp bitirdikten

---

[1][1] ibrahim sûresi, 14/13-14
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/237.

sonraki mübarek çağrılarım anlatır. Bu davetlerin hepsi imana ve Allah'ı birlemeye yöneliktir. [3][3]

Bismillahirrahmanirrahim
**1.** Elif, Lâm, Râ. Bu Kur'an Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, yani her şeye galip (ve) övgüye layık olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır.
**2.** O Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Şiddetli azaptan dolayı kafirlerin vay haline!
**3.** Dünya hayatını âhirete tercih edenler, Allah yolundan alıkoyanlar ve onun eğriliğini isteyenler var ya, işte onlar uzak bir sapıklık içindedirler.
**4.** Onlara iyice açıklasın diye her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik. Artık Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. O, güç ve hikmet sahibidir.
**5.** Andolsun ki Musa'yı da, "Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın günlerini hatırlat." diye mucizelerimizle gönderdik. Şüphesiz ki bunda çok sabırlı, çok şükreden herkes için ibretler vardır.
**6.** Hani Musa kavmine demişti ki: "Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Çünkü o, sizi işkencenin en kötüsüne sürmekte ve oğullarınızı kesip kadınlarınızı bırakmakta olan Firavun ailesinden kurtardı. İşte bu size anlatılanlarda, Rabbinizden büyük bir imtihan vardır.
**7.** Hatırlayın ki Rabbiniz size, "Eğer şükrederseniz, elbette size artıracağım ve eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir!" diye bildirmişti.
**8.** Musa dedi ki: "Eğer siz ve yeryüzünde olanların hepsi nankörlük etseniz, bilin ki Allah gerçekten zengindir, hamdedilmeye lâyıktır."
**9.** Sizden öncekilerin, Nûh, Ad ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin haberleri size gelmedi mi? Onları Allah'tan başkası bilmez. Peygamberleri kendilerine mucizeler getirdi de onlar, ellerini peygam berlerinin ağızlarına bastılar ve dediler ki: "Biz size gönderileni inkar ettik ve bizi kendisine çağırdığınız şeyden şüphelendirici bir kuşku içindeyiz."
**10.** Peygamberleri dedi ki: "Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi var? Halbuki o günahlarınızdan bir kısmını bağışlamak ve sizi muayyen bir vak-te kadar yaşatmak için sizi çağırıyor." Onlar dediler ki: "Siz de bizim gibi bir insandan başka bir şey değilsiniz. Siz bizi atalarımızın tapmış olduğu şeylerden döndürmek istiyorsunuz. Öyleyse bize, apaçık bir delil getirin!"
**11.** Peygamberleri de onlara dediler ki: "Biz sizin gibi bir insandan başkası değiliz. Fakat Allah, nimetini kullarından dilediğine lütfeder. Allah'ın izni olmadan bizim size bir delil getirmemize imkân yoktur. Mü'-minler ancak Allah'a dayansınlar.
**12.** Hem, bize yollarımızı göstermiş olduğu halde ne diye biz, Allah'a dayanıp güvenmeyelim? Sizin bize verdiğiniz eziyete elbette katlanacağız. Tevekkül edenler yalnız Allah'a tevekkülde sebat etsinler."

---

[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/237.

**13.** Kâfir olanlar peygamberlerine dediler ki: "Elbette sizi, ya yurdumuzdan çıkaracağız, ya da mutlaka dinimize döneceksiniz." Rableri de onlara, "Zalimleri mutlaka helak edeceğiz!" diye bildirdi.
**14.** Ve onlardan sonra sizi mutlaka o yerde yerleştireceğiz. İşte bu makamımdan korkan ve azabımdan sakınan kimselere hastır.
**15.** Peygamberler fetih istediler. Her inatçı zorba hüsrana uğradı.
**16.** Ardından da cehennem vardır; orada kendisine irinli su içirilecektir!
**17.** Onu yudumlamaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecek ve ona her yandan ölüm gelecek ama o ölecek değildir. Bundan ötede de daha şiddetli bir azap vardır.

## Kelimelerin İzahı

Veyl, yok olma ve helak olma demektir.
Seçerler, tercih ederler.
Size tattırıyorlar. Bir kimse birisine zillet tattırdığında denilir.
Kuşkusuz bir şekilde bildirdi.
Nebe', haber demektir. Çoğulu dır. Sultan, delil ve hüccet manasınadır. Fâtır, yoktan yaratan. Düşmanlarına karşı zafer istediler. Cebbar, kendisine karşı hiç kimseyi haklı görmeyen kibirli, zorba.
Anîd, hakka karşı inat eden, hak yoldan uzaklaşıp giden.
En kötü deve, çok inatçı olandır" der. Sadîd, cehennem ehlinin bedenlerinden akan irin. Acılığından dolayı onu zorla yudumlar. Onu kolayca yutar.
Araplar. [4][4]

## Ayetlerin Tefsiri

**1.** Elif, lâm, Râ. Bu i'cazlı kitap, bu huruf-u mukatta türü harflerden meydana gelmiştir. Elinizden geliyorsa, bunun benzerini getirin, Ey Muhammedi Bu Kur'an, sana indirdiğimiz kitaptır. Onu sen uydurmadın. Onu ancak sana biz vahyettik. İnsanlığı cehalet ve sapıklık karanlıklarından ilim ve iman aydınlığına çıkarman için, onu sana Rablerinin emri ve izniyle indirdik. Onları, her lisanda övülen, her yerde yüceltilen ve mağlup edilemeyen Allah'ın yoluna iletmen için indirdik. [5][5]

**2.** Allah, göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sahibidir. İnsanlara ihtiyacı yoktur. Kâinata ve onda bulunan herşeye hakimdir, Zeccâc şöyle der: Veyl, azap ve helak için söylenilen bir kelimedir.[6][6] Yani: Kâfirler helak olsunlar, yok olsunlar. Allah'ın elem verici azabından dolayı onların vay haline! Bundan sonra Yüce Allah o kafirlerin sıfatlarını açıklayarak şöyle buyurur: [7][7]

---

[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/241-242.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/242.
[6][6] Kurtubi, 9/339
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/242.

**3.** Onlar, bu geçici hayatı ebedî olan âhiret hayatına tercih edenlerdir. İnsanları İslam dininden çevirir, ona girmelerine engel olurlar. Kendi heveslerine uysun diye Allah'ın dininin eğri olmasını isterler. İşte bu kötü sıfatları taşıyan o kafirler, haktan uzak apaçık bir sapıklık içindedirler. Onların ne düzelecekleri ne de başarılı olacakları ümit edilir. [8][8]

**4.** Biz geçmiş milletlere her peygamberi kendi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara Allah'ın şeriatını açıklasın ve maksadını anlatsın da, peygamber göndermenin gayesi gerçekleşmiş olsun. Peygamberlerin görevi sadece bildirmektir. Doğru yolu bulma ve iman etme işi Allah'ın elindedir.
Daha önce verdiği sağlam hükmü gereği, o, saptırmak istediğini saptırır, doğru yola iletmek istediğini de iletir. O, mülkünde izzet sahibidir, yaptığında hikmet sahibidir. [9][9]

**5.** Şüphesiz Musa'yı, doğruluğunu gösteren açık mucizelerle gönderdik. Buradaki "diye" manasında tefsir edatıdır. Yani: İsrailoğullarını, cehalet ve inkar karanlıklarından iman ve Allah'ı birleme aydınlığına çıkar diye gönderdik. Ebu Hay-yân şöyle der: kavmini lafzı, Hz.Musa'nın sadece kendi kavmine gönderildiğini ifade eder. Hz.Muhammed (s.a.v) hakkında buyrulan insanları çıkarman için" ifadesi, onun peygamberliğinin umumî olduğunu gösteren delillerdendir.[10][10] Onlara, Allah'ın verdiği nimet ve ihsanları hatırlat" diye gönderdik. Allah'ın nimetlerini hatırlatmada, onlara şükreden ve belâlara sabreden her itaatkar kul için ibret ve deliller vardır. [11][11]

**6.** Hatırla ki, Mûsâ kavmine, "Allah'ın size verdiği büyük nimetleri hatırlayın" dedi. Hani o sizi, zilletten, Firavun ve askerlerine köle olmaktan kurtarmıştı.
Onlar size en kötü işkence çeşitlerini tattırıyorlardı. Erkekleriniz kesiyor, kızlarınızı hayat boyu zillet ve aşağılık içersinde bırakıyorlardı. Bu olayda Rabbiniz sizi büyük bir imtihan ve denemeye tabi tutmuştur. Tefsirciler şöyle der: Erkeklerin öldürülmesinin sebebi şu idi: Kâhinler Firavun'a dediler ki: Senin saltanatın İsrailoğulları içinde doğacak bir erkek çocuk vasıtasıyla yok olacaktır. Bunun üzerine Firavun onlardan doğan her erkek çocuğun öldürülmesini emretti. [12][12]

**7.** Bu, Hz.Musa'nm sözünün devamıdır. Yani, yine hatırlayın ki, o zaman Rabbiniz şüphesiz şöyle bildirmişti: "Eğer nimetlerime şükrederseniz, elbette size lutfumu arttırırım. Eğer inkar ve isyanda bulunarak nimetime nankörlük ederseniz, bilesiniz ki azabım şiddetlidir." Yüce Allah, şükre karşı nimeti artıra-

---

[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/242.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/232-234.
[10][10] el-Bahr, 5/405
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/243.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/243.

cağına söz verdiği gibi, inkara karşı azap edeceğini vadetti. [13][13]

**8.** Hz.Musa İsrailoğullarının iman edeceklerinden ümit kesince onlara dedi ki: Siz ve bütün yaratıklar inkar etseniz, Allah'a asla hiç zarar veremezsiniz. Allah'ın, kullarının şükrüne ihtiyacı yoktur. O, bizzat övgüye müstehaktır. İnkarcılar O'nu inkar etseler de O, övgüye lâyıktır. [14][14]

**9.** Nûh, Âd ve Semûd kavimleri gibi, sizden önceki yalanlayıcı milletlerin haberleri size gelmedi mi? Onlar, Allah'ın âyetlerini yalanlayınca başlarına neler gelmişti?
Onlardan sonra gelen milletlerin haberleri de size ulaşmadı mı? Onların sayısını Allah'tan başka kimse bilmez. Peygamberleri onlara açık deliller ve parlak mucizeler getirdiler. Onları yalanlamak için ellerini ağızlarına koydular. Ibn Mes'ûd şöyle der: Kinlerinden parmaklarım ısırdılar.[15][15] Dediler ki, Allah'ın size gönderdiğini iddia ettiğiniz şeyi biz inkar ediyoruz, Şüphesiz, bizi çağırdığın şey hakkında büyük bir şüphe içindeyiz. Sizin dininizden rahatsız oluyor ve sıkılıyoruz. [16][16]

**10.** Peygamberler onlara şöyle cevap verdi: Allah'ın varlığı ve birliğinde şüphe mi var? Bu soru, inkar ve kınama ifade eder. Zira deliller açık olduğu için şüphe ihtimali yoktur. Bundan dolayı peygamberler şöyle diyerek Allah'ın varlığını gösteren delillere dikkat çektiler: Daha önce benzeri olmadığı halde, gökleri ve yeri yoktan yaratan odur. O sizi imana çağırıyor ki, günahlarınızı bağışlasın. İman ettiğiniz takdirde sizi, tayin edilen ecelin sonuna kadar yaşatır. Acele olarak cezalandırıp da sizi helak etmez. Onlar peygamberlere dediler ki, "Sizin bize karşı bir üstünlüğünüz yok, siz de bizim gibi insandan başka bir şey değilsiniz. Siz bizim, babalarımızın tapmış olduğu putlara tapmamıza engel olmak istiyorsunuz. Bize, doğruluğunuza dair açık bir delil getirin. [17][17]

**11.** Peygamberler: "Sizin de söylediğiniz gibi, biz sadece sizin gibi bir insanız" dediler. Fakat Allah, kullarından dilediğine peygamberlik lütfeder. Ze-mahşerî şöyle der: Peygamberler, tevazu göstererek üstünlüklerini söylemediler. Yalnız onların sözlerini kabul ettiler ve kendilerinin sadece onlar gibi bir insan olduklarını bildirdiler. Bunun ötesine gelince, onlar gibi değillerdir.[18][18] Allah'ın izni ve dilemesi olmadan, bize teklif ettiğiniz hiç bir delil ve mucizeyi size getirmemiz mümkün değildir. Mü'minler bütün işlerinde sadece Allah'a

---

[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/243.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/243.
[15][15] İkinci görüşe göre âyete mecazî mana verilmiştir. Bunun bir benzen de, size olan kinlerinden dolayı parmaklarını ısırırlar."(Âl-i İmrân, 3/119) âyetidir. Birinci görüşe göre âyete hakikat manası verilmiş olup açıklaması şöyledir: Onlar peygamberlerin sözlerini işittiklerinde hayrete düştüler ve alay ederek güldüler. İşte o zaman ellerini ağızlarına götürdüler. Nitekim, gülmesini tutamayan kimse böyle yapar ve elini ağzına koyar.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/243-244.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/244.
[18][18] Keşşaf, 2/544

dayansınlar. [19][19]

**12.** Yine peygamberler dediler ki: Hangi şeye bizi Allah'a tevekkül etmekten alıkoyar? Halbuki O, azabından kurtuluş yolunu bize göstermiştir, Sizin eziyetlerinize mutlaka sabredeceğiz. İbn'ul Cevzî şöyle der: Bu ve benzeri kıssalar peygamberimize, sabır hususunda kendisinden öncekilere uysun ve onların başlarına gelenleri bilsin diye anlatılmıştır.[20][20] Bu âyet, önceki âyetin tekrarı değildir. Bunun manası tevekkülde sebat etmektir. Yani, tek olan Allah'a tevekkülde sebat ve devam etsinler. Burada azgınlık, zorbaların sahip olduğu maddî güçle böbürlenerek yüzünü gösterir: [21][21]

**13.** İnkar edenler, tertemiz peygamberlere, "Vallahi ya dinimize dönersiniz, yahut sizi mutlaka yurdumuzdan kovacağız" dediler. Allah peygamberlere, "Zorba, inkarcı düşmanlarınızı mutlaka yok edeceğim" diye vahyetti.[22][22]

**14.** Onlar yok olduktan sonra yurtlarını size vereceğim, İşte bu peygamberlere yardım ve zalimleri yok etme işi; huzurumda durmaktan, azabımdan ve tehdidimden korkan kimseler içindir. Ebu Hayyan şöyle der: Onlar peygamberleri kendi dinlerine dönmeye, aksi halde yurtlarından çıkarmaya yemin edince, Yüce Allah da onları yok etmeye yemin etti. Hangi sürgün, yok etmekten daha büyüktür. Zira durumda onlar için yurtlarına bir daha asla dönüş yoktur.[23][23]

**15.** Peygamberler kavimlerine karşı Allah'tan yardım istediler ve hakka karşı inatçılık eden her zorba yok olup gitti. [24][24]

**16.** O kâfirin önünde de cehennem vardır, orada ona kanlı ve irinli su içirilir. Acılığından dolayı onu yudum yudum alır. [25][25]

**17.** Çirkinliğinden ve pisliğinden dolayı neredeyse onu yutamaz. Kendisim ter haraftan kuşatan ölüm sebepleri ona gelir. Fakat ölmez. Çünkü azabını tamamlıyacaktır. Önünde, öncekinden daha şiddetli ve daha korkunç bir azap vardır. [26][26]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları, aşağıdaki

---

[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/244.
[20][20] Zâdu'l-Mesîr, 4/360
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/244-245.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/245.
[23][23] el-Bahr, 5/411
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/245.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/245.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/245.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/245.

şekilde özetleyebiliriz:
**1.** İnsanları, karanlıklardan aydınlığa çıkarman için" âyetinde istiare vardır. Şöyle ki, "karanlıklar" inkar ve sapıklık için, "aydınlık" ise hidâyet ve iman için müsteâr olarak kullanılmıştır. Ona ölüm gelir" âyetinde ölüm, insanı saran sıkıntı ve ızdıraplardan müsteârdır. Bazan üzüntülü kimsenin başına gelenlerin büyüklüğünü ve karşılaştıkları şeyin ızdırap verici olduğunu abartarak söylemek için "o, ölüm sıkıntıları içindedir" denir.
**2.** saptırır ile doğru yola iletir şükrettiniz ile nankörlük ettiniz ve mutlaka çıkaracağız ile Mutlaka döneceksiniz kelimeleri arasında tıbâk sanatı vardır.
**3.** Çok sabreden çok şükreden ve Zorba, çok inatçı" kelimeleri mübalağa kipleridir.
**4.** Gönderdiğimiz bir peygamber ile Tevekkül edenler tevekkül etsin" cümlelerinde iştikak cinası vardır.
**5.** şiddetli" ve inatçı" kelimelerinde seci' vardır. [27][27]

## Faydalı Bilgiler

Yüce Allah Bakara sûresinde, vav'sız olarak kesiyorlardı burada da olarak buyurdu. Bunun sırrı şudur: Bakara sûresinde bu âyet, önce geçen Azabın kötüsü"nü açıklamak üzere gelmişti. Sanki Yüce Allah "Size azabın kötüsünü tattırıyorlardı." buyurmuş, sonra da, Sizin erkek çocuklarınızı kesiyorlardı" buyurularak açıklamıştır. Bu sûrede ise, açıklama değildir. Çünkü burada mana şöyledir: Onlara çeşitli işkenceleri uyguluyor ve onları kesiyorlardı. Bu, Bakara sûresinde belirtilenden başka bir âyettir. Allah daha iyi bilir. [28][28]

**18.** Rablerini inkar edenlerin durumu şudur: Onların amelleri fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer. Kazandıklarından hiçbir şeyi elde edemezler. İşte bu, büyük sapıklığın kendisidir.
**19.** Allah'ın gökleri ve yeri hak ile yarattığını görmedin mi? O dilerse sizi ortadan kaldırıp yepyeni bir halk getirir.
**20.** Bu, Allah'a zor değildir.
**21.** Hepsi Allah'ın huzuruna çıkacak ve zayıflar o büyüklük taslayanlara diyecekler ki: "Biz sizin tâbile-rinizdik. Şimdi siz, Allah'ın azabından herhangi bir şeyi bizden savabilir misiniz?" Onlar derler ki: "Allah bizi hidâyete erdirseydi biz de sizi, doğru yola iletirdik. Şimdi biz sızlansak da, sabretsek de birdir. Çünkü bizim için sığınacak bir yer yoktur."
**22.** İş bitirilince, şeytan diyecek ki: "Şüphesiz Allah size gerçek olanı va'detti, ben de size va'dettim ama, size yalancı çıktım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ben, sadece sizi çağırdım, siz de benim davetime hemen koştunuz. O halde beni yermeyin, kendinizi yerin. Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz! Kuşkusuz daha önce beni Allah'a ortak koşmanızı bugün inkar

---

[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/245-246.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/246.

ediyorum. Şüphesiz zalimlere, elbette acıklı bir azap vardır."
**23.** İman edip de amel-i sâlih yapanlar, Rablerinin izniyle içinde ebedî kalacakları ve zemininden ırmaklar akan cennetlere sokulacaklardır. Orada onların sağlık temennileri, "selâm"dır.
**24.** Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü yerde sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti.
**25.** O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman yemişini
verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir.
**26.** Kötü bir sözün misali, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma inkanı olmayan bir ağaca benzer.
**27.** Allah Teâlâ, "Sağlam söze" iman edenleri hem dünya hayatında hem de âhirette sapasağlam tutar. Zalimleri ise Allah saptırır. Allah dilediğini yapar.
**28.** Allah'ın nimetine nankörlükte karşılık veren ve sonunda kavimlereni helak yurduna sürükleyenleri görmedin mi?
**29.** Onlar cehenneme girecekler. O ne kötü karargâhtır!
**30.** Allah yolundan saptırmak için O'na ortaklar koştular. De ki: "Yaşayın! Şüphesiz dönüşünüz ateşedir."
**31.** İman eden kullarıma söyle: Namazlarını dosdoğru kılsınlar, kendisinde ne ahş-veriş, ne de dostluk bulunan bir gün gelmeden önce, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli-açık harcasınlar.
**32.** O öyle Allah'tır ki, gökleri ve yeri yarattı, gökten suyu indirip onunla rızık olarak size türlü meyveler çıkardı; izni ile denizde yüzüp gitmeleri için gemileri emrinize verdi; nehirleri de sizin için akıttı.
**33.** Âdetleri üzere seyreden güneşi ve ayı size faydalı kıldı; geceyi ve gündüzü de istifadenize verdi.
**34.** O size istediğiniz her şeyden verdi. Eğer Allah'ın nimetini sayacak olsanız sayamazsınız. Doğrusu insan çok zalim, çok nankördür!

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde kafirlerin peygamberlerle alay etmelerini ve onlar için âhirette hazırlamış olduğu azap ve işkenceleri anlattıktan sonra bu âyetlerde de onların amelleri için darb-ı mesel getirdi. Sonra da önderlerle, onlara uyanlar arasındaki münakaşayı açıkladı. Bunun ardından da, Allah'ın, kullarına verdiği nimetleri hatırlattı ki, ona kulluk ve şükür etsinler. [29][29]

## Kelimelerin İzahı

Asıf, rüzgârı şiddetli fırtına.
Meydana çıktılar, Gizli iken açığa çıkmak demektir. İse, geniş yer demektir. Ortada olduğu, göründüğü için bu isim verilmiştir. İnsanlara görünen kadına da denilir.

---

[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/250.

Mahîs, kaçacak ve kurtulacak yer. Bir kimse bir şeyden kaçıp gitmek istediğinde denir.
Sabırsızlık ettik. Sıkıntıya katlanmamak manasınadır. Sabrın zıddıdır.
Musrihuküm, sizin yardımcınız. Yardım isteyene yardım edene musrih denir. Ümeyye şöyle der:
Sabırsızlık göstermeyin. Ben size yardım edecek birisi değilim. Benim size bir yardımım ve bir faydam yoktur.[30][30] Kökünden koparıldı. Bevâr, yok olmak demektir.
Hilâl, arkadaşlık ve dostluk manasına gelen hülle kelimesinin çoğuludur. İmruu'1-Kays şöyle der:
Yok olma korkusuyla, kadınları sevmekten vazgeçtim. Yoksa ben dostlarımdan uzak ve onlara kızgın değilim.[31][31]
Dâibeyn, âdetleri üzere devam edenler. lügatte bir şeyin belirli bir âdet üzere bir işte devam etmesi manasınadır. Bir kimse bir işe böyle devam ettiğinde denilir. Mastarı dir. [32][32]

## Âyetlerin Tefsiri

**18.** Kâfirlerin dünyada sevap kazanmak için işlemiş oldukları sadaka sıla-i rahim ve diğer amellerin durumu, fırtınalı bir günde şiddetli bir fırtınanın savurup yok ettiği kulun durumuna benzer. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah bu âyeti kafirlerin ameli için darb-ı mesel getirdi. O, kafirlerin amellerini, fırtınalı bir günde şiddetli rüzgarın külü yok ettiği gibi, yok edeceğini bildirdi. Çünkü onlar, bu amellerde başkalarını Allah'a ortak koşmuşlardı.[33][33] İnkarları sebebiyle amellerini boşa çıkardıkları için kafirler dünyada yapmış oldukları iyiliklerin sevabını alamazlar. Bu, insanın, rüzgârın savurduğu külden bir şey elde edememesine benzer. İşte bu, büyük bir ziyandır. [34][34]

**19.** Ey muhatap! Kalp gözünle görmedin mi ve basiretinle düşünmedin mi ki, yaratan ve icad eden sadece Yüce Allah'tır. Gökleri ve yeri, kudretine delil getirilsinler diye yaratan O'dur. Tefsirciler şöyle der: Allah onları boş yere yaratmadı. Onları sadece yüce bir gaye için yarattı, Allah, dilerse sizi yok eder, yeni bir nesil yaratır. Yani, Allah icat etmeye ve hayat vermeye kadir olduğu gibi yok etmeye de kadirdir. İbn Abbas şöyle der: Bundan maksat şudur: Ey kafirler topluluğu! Allah sizi öldürür ve yerinize sizden daha hayırlı ve daha itaatli bir kavim getirir.[35][35]

**20.** Bu, Allah için zor veya imkânsız değildir, çünkü herşeye kadir olan bir

---

[30][30] Kurtubî, 9/357
[31][31] el-Bahr, 5/427
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/250-251.
[33][33] Kurtubî, 9/353
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/251.
[35][35] Zâdu'l-Mesîr, 4/355
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/251.

varlığa hiçbir şey zor gelmez. [36][36]

**21.** Kıyamet gününde, hesap vermek için kabirlerinden çıkarlar. Hiçbir şey onları Allah'tan gizleyemez. Fahreddin er-Râzî şöyle der: çıktılar. fiili, her ne kadar gelecek zaman manası ifade etsede, geçmiş zaman kipi ile gelmiştir. Çünkü, Allah'ın haber verdiği her şey doğru ve gerçektir. Dolayısıyla sanki olmuş ve meydana gelmiş gibidir. Cennet ehli, Cehennem ehline seslendi"[37][37] âyeti bunun bir benzeridir.[38][38] Tâbiler ve halk tabakası, dünyada iken kendilerini saptıran kibirli liderle şöyle der: Biz size tabi idik, sizin emirlerinizi uyguluyorduk. Siz Allah'ın azabından bîr şeyi bizden savabilir misiniz? Bu soru, kınama ve azarlama ifade eder. Önderler mazeret ileri sürerek: "Allah bize iman nasip etseydi, biz de sizi doğru yola iletirdik. Fakat biz sapıklığa düştük, sizi de saptırdık. Bugün artık kınamanın ve sabırsızlığın bize faydası olmaz. Sabretsek de, sabretmesek de bizim için aynıdır. Taberî şöyle der: Cehennem ehli toplanır ve birbirlerine şöyle derler: Cennet ehli cennete, ağlamaları ve Allah'a yalvarmaları ile kavuştular. Gelin, biz de ağlayıp Allah'a yalvaralım. Bunun üzerine ağlarlar. Ağlamanın fayda vermediğini görünce, derler ki: "Gelin sabredelim" ve benzeri görülmemiş bir şekilde sabrederler. Sabretmenin de fayda vermediğini görünce derler ki: "Sabretsek de, sabretmesek de bizim için aynı[39][39] Mukâtil şöyle der: Beş yüz sene sabırsızlık ederler, beş yüz sene de sabrederler.[40][40] Bizim için, kaçacak veya sığınacak bir yer yoktur. [41][41]

**22.** Bu, İblis'in cehennemde, cehennemlikler mahfilinde söyleyeceği hamdelesiz hutbedir. Yani, hesap verme işi bitip de, cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme girdikten sonra Şeytan şöyle der: Şüphesiz Allah, itaat edene sevap vereceğine, isyan edeni de cezalandıracağına dair size gerçek bir söz verdi ve sözünü yerine getirdi. Ben de size, öldükten sonra dirilme, sevap ve ceza olmayacağına dair vaatte bulundum. Size yalan söyledim ve sözümü yerine getirmedim. Size karşı benim gücüm, kuvvetim ve kudretim yoktu ki, sizi inkara ve isyana zorlayayım. Ben sadece vesvese ve güzel göstermekle sizi sapıklığa Çağırdım. Siz, benim da'vetimi iradenizle kabul ettiniz. Bugün beni kınamaya kalkışmayın, kendinizi kınayın. Çünkü günah, sizin günahınızdır. Allah'ın azabına karşı, ne ben size yardım edebilirim, ne de siz bana yardım edebilirsiniz. İtaatta beni Allah'a ortak koşmanızı inkar ediyorum. Şüphesiz müşrikler için elem verici bir azap vardır. Tefsirciler şöyle der: Bu hutbe, cennetlikler cennete, cehennemliklir de cehenneme yerleştikten sonra söylenir: Cehennemlikler Iblis'i kınamaya ve azarlamaya başlar. Bunun üzerine İblis kalkıp, Kur'an'ın haber verdiği bu hutbeyi onlara okur.[42][42] Hasan-ı Basrî şöyle der: İblis kıyamet günü

---

[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/251.
[37][37] A'râf sûresi, 7/44
[38][38] Tefsîr-i Kebîr, 19/107
[39][39] Taberî, 13/200
[40][40] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-mesîr, 4/356
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/251-252.
[42][42] Fahreddîn Râzî, Tefsîr-i Kebîr, 19/110

cehennemde ateşten bir minber üzerine çıkarak hutbe okur. Bu hutbeyi bütün mahrukat işitir.[43][43]

**23.** Yüce Allah bedbahtların durumlarını anlattıktan sonra mutlu kimselerin durumlarını da anlattı ki, kul, korku ile ümit; istekle endişe arasında bulunsun. Yani Allah mü'minleri köşklerinin altından cennet nehirleri akan bahçelere koyar. Orada ebedî kalırlar. Bu Allah'ın emri muvaffak kılması ve hidâyete erdirmesiyle olur. Melekler saygı ve hürmetle onları selâmlar. [44][44]

**24.** Bu, Allah'ın iman ve şirk için getirmiş olduğu bir darb-ı meseldir. Allah iman kelimesini güzel bir ağaca, şirk kelimesini de pis bir ağaca benzetti. İbn Abbas şöyle der: Güzel söz, "Lâ ilahe illallah" güzel ağaç da "mü'min"dir. Bu ağacın kökü toprağın derinliklerine salmış, dalları ise göklere doğru uzanmıştır. [45][45]

**25.** Yaratıcısının kolaylaştırması ve yarat-masıyla her zaman meyve verir. İşte bunun gibi, iman kelimesi de mü'minin kalbine yerleşmiştir. Ameli de göklere yükselir. Her zaman, amelinin sevabını ve bereketini kazanır, Allah onlara misalleri açıklıyor ki, öğüt alıp da iman etsinler. [46][46]

**26.** Pis küfür kelimesi de, pis Ebucehil karpuzuna benzer, Kökü sabit olmadığı için yerden sökülmüş ve kökleri kesilmiştir. Artık onun istikrar ve sebatı yoktur. Küfür kelimesi de böyledir. Onun da kökü dalı ve bereketi yoktur. İbnu'l-Cevzî şöyle der: Mü'minin her zaman kazandığı iman bereketi ve sevabı, ağacın her zaman toplanabilen meyvesine benzetilmiştir. Mü'min her "lâ ilahe illallah" dedikçe, bu zikri göklere yükselir. Sonra onun hayrını ve yararını görür. Kâfirin ise, ne ameli kabul olur, ne de Allah'a yükselir. Çünkü onun, ne yerde sabit kökü ne de göklere yükselen dalı vardır.[47][47]

**27.** Allah, mü'minleri bu hayatta tevhid kelimesi ve iman üzerinde sabit kılar. Ne kayarlar, ne de fitneye uğratılırlar. Kabirde iki melek soru sorduğu zaman da böyle olurlar. Nitekim hadis-i şerifte şöyle buyruhnuştur: Kabirde müslü-mana soru sorulduğunda, müslüman Allah'tan başka ilah olmadığına, Mu-hammed (s.a.v)'in onun Rasulü olduğuna şehâdet eder. İşte, Allah iman edenleri sabit kılar." âyetinin mânâsı budur.[48][48] Allah, bu hayatta onları hidâyete erdirmeyeceği gibi, ölüm anında da, iki meleğin sorusuna cevap vermelerine yardımcı olmaz. Allah dilediğini yapar. Mü'mini doğru yola iletir, kafiri de saptırır. O, yaptığından sorumlu olmaz. İnsanlar ise yaptıklarından mes'ûl

---

[43][43] Kurlubî, 9/356
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/252-253.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/253.
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/253.
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/253.
[47][47] Zâdu'l-Mesîr, 4/360
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/253.
[48][48] Buhari, Tefsiru'l-Kur'an, XIV,2. Bu görüş, Taberî'nin tercihidir.

olurlar. [49][49]

**28.** Bu soru hayret ifade eder. Yani Ey Muhatap! Allah'ın nimetini inkar ve yalanlama ile değiştirenlere şaşmıyor musun? Müfessirler şöyle der: Bunlar Mekke kafirleridir. Allah onları emniyetli olan Harem'ine yerleştirmişti. Onları bolluk içinde yaşatmıştı. İçlerinden Muhammed (s.a.v)'i gönderdi de, onlar bu nimetin kıymetini bilmediler. Onu yalanladı ve inkar ettiler. Allah da onlara kuraklık ve kıtlık belası verdi. Onlar, inkarları ve azgınlıkları yüzünden, kavimlerini helak yurduna indirdiler. Yüce Allah, bunu şu şekilde açıkladı: [50][50]

**29.** Onlar kavimlerini, ateşini tadacakları cehenneme indirdiler. Cehennem, yerleşilecek ne kötü yerdir. [51][51]

**30.** İnsanları Allah'ın dininden saptırmak için ona ortaklar koştular. Allah'a ibadet eder gibi onlara ibadet ettiler. De ki, "Dünya nimetlerinden faydalanın. Şüphesiz dönüşünüz cehennem azabına olacaktır." Bu bir tehdittir. [52][52]

**31.** Ey Muhammed! Mü'min kullarıma söyle, kendilerine farz olan namazı kılsın ve onu en mükemmel bir şekilde edâ etsinler. Kendilerine ihsan ettiğimiz nzıklardan gizli ve açık sadaka versinler. Alış-veriş, dostluk, fidye ve şefaatin fayda vermediği kıyamet günü gelmeden Önce sadaka versinler. Yüce Allah, mutlu ve bedbaht insanların vasıflarını geniş bir şekilde anlattıktan sonra konuyu, kudret sahibi yaratıcının varlığına delâlet eden delilleri anlatarak sona erdirdi ve şöyle buyurdu: [53][53]

**32.** Allah, daha önce benzeri olmadan gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Bulutlardan yağmuru da o indirdi. Yağmurla, kullar için yiyecekleri, bir rızık olarak çeşitli ekinleri ve meyveleri çıkarttı.[54][54] iradesiyle yürümeleri için büyük gemileri sizin emrinize verdi. Bir yerden başka bir yere giderken onlara binersiniz ve eşyalarınızı yüklersiniz, İçmeniz, sulama ve ziraat yapmanız için tatlı su nehirlerini emrinize verdi. [55][55]

**33.** Kendinizin ve maişetinizin iyiliği için, hiç durmadan bir düzen içinde akıp giden güneşi ve ayı emrinize verdi. Geceleyin istirahat etmeniz ve gündüzleyin

---

[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/253-254.
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/254.
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/254.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/254.
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/254.
[54][54] Merhum Seyyid Kutub şöyle der: İşte burada kâinat kitabı tam manasıyla açılır. Onun süslü satırları, Allah'ın sayılamayacak kadar nimetlerini anlatır. Gökler, yer, ay, güneş, gece, gündüz, denizler, nehirler, yağmurlar ve meyveler... Bunlar, görülmek için arzedilmiş kâinat sayfalırıdır. Fakat insanlar bunlara ne bakarlar, ne okurlar, ne düşünürler, ne de şükrederler. Çünkü insan çok zalim çok inkarcıdır. Allah onun yaratıcısı ve rızık vericisi olduğu ve bu kâinatı onun emrine hazır kıldığı halde o, Allah'a ortaklar koşmaktadır. Burada Allah'ın lütuf ve nimetlerinin gösterildiği güzel bir sahne vardır ki, orada sanatkâr fırçanın izleri yürür. Bu büyük kâinatın hepsi, o küçük mahlûkun emrine mi verilmiş? Göklerden yağmur iner, yer yüzü bu yağmuru içine çeker, sonra onunla meyveler çıkarır. Deniz de, gemiler Allah'ın emrine boyun eğerek yüzer. Nehirler, insanın menfaati için hayat ve rızıklarla akar. Güneş ve ay, durmadan hareket ederler. Gece ile gündüz birbirini takip eder. Bütün bunlar insan için olacak da, sonra o yine de şükretmeyecek ve zikretmeyecek, öyle mi!?"(Fî Zılâli'l-Kur'an, 13/ 166)
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/254-255.

de onun lutfunu aramanız için gece ile gündüzü emrinize verdi. Biri uyumanız, biri de maişetinizi temin için verildi. [56][56]

**34.** Muhtaç olduğunuz ve lisân-ı hâl ve sözle kendisinden istediğiniz, halinizi ve geçiminizi iyileştirecek her şeyi size verdi. Allah'ın size verdiği nimetleri sayacak olsanız, onları sayamazsınız. Onlar, sayılamayacak kadar çok ve büyüktür. İnsan kelimesi cins isimdir. Yani insan çok zalim ve çok inkarcıdır. Allah'ın koyduğu sınırları geçtiği için, nefsine zulmeden ve Allah'ın nimetlerini inkar edendir. Bir görüşe göre de: Sıkıntı anlarında çok zalimidir, şikâyet eder, sabretmez. Nimet içinde iken nankördür. Onu biriktirir, fakat hayır yolunda harcamaz. [57][57]

## Edebî Sanatlar

Bu âyet-i kerimeler, aşağıdaki edebî sanatları ihtiva etmektedir:
**1.** Onların amelleri şiddetli rüzgârın savurduğu kül gibidir." âyetinde teşbîh-i temsilî vardır. Çünkü benzetme yönü, bir kaç çeşittir.
**2.** Pis kelimenin durumu, pis ağaç gibidir" cümlesinde mürsel ve mücmel teşbih vardır. Güzel kelime" de bunun gibidir.
**3.** kökü ile dalı iyi ile giderir ile getirir, gizli ile açık ve sabırsızlık ettik ile sabrettik lafızları arasında tıbâk sanatı vardır.
**4.** Beni kınamayın, kendinizi kınayın" âyetinde tıbâk-ı selb sanatı vardır.
**5.** Allah'ın nasıl misal getirdiğini görmedin mi?" cümlesi hayret ifade eder.
**6.** De ki; "faydalanın" Bu cümle tehdit ifade eder.
**7.** Çok zulmeden çok inkar eden." Bu, kelimeler, mübalağa ifade eder. Çünkü ve mübalağa ifade eden kalıplardır.
**8.** helak kalma yeri ve ateş gibi kelimelerde te-kellüfsüz murassa' seci' vardır. [58][58]

**35.** Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: "Rabbim! Bu şehri emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut!
**36.** Çünkü, Rabbim; putlar, insanlardan bir çoğunun sapmasına sebep oldular. Şimdi kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, sen gerçekten çok bağışlayan, pek esirgeyensin.
**37.** "Ey Rabbinıiz! Ey Sahibimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için ben, çocuklarımdan bir kısmını senin Beyt-i Harem'înin yanında, ekinsiz bir vadiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyledici kıl ve meyvelerden onlara rızık ver! Umulur ki, bu nimetlere şükrederler."
**38.** Ey Rabbimiz! Şüphesiz ki sen bizim gizleyeceğimizi de açıklayacağımızı da bilirsin. Çünkü ne yerde ne de gökte hiç bir şey Allah'a gizli kalmaz.

---

[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/255.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/255.
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/255.

**39.** İhtiyar halimde bana İsmail'i ve İshak'ı lütfeden Allah'a hamdolsun! Şüphesiz Rabbim duayı kabul edendir.
**40.** Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle; ey Rabbimiz duamı kabul et!
**41.** Ey Rabbimiz! Amellerin hesab olunacağı gün beni, ana-babamı ve nıü'minleri bağışla!"
**42.** Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Şu kadar var ki Allah onları gözlerin şaşkınlıktan bakakalacağı bir güne erteliyor.
**43.** O gün onlar başlarını dikerek koşarlar. Gözlerini sağa sola çeviremezler. Kalbleri ise bomboştur.
**44.** Kendilerine azabın geleceği, bu yüzden zalimlerin; "Ey Rabbimiz! Yakın bir müddete kadar bize süre ver de senin davetine uyalım ve peygamberlere tabi olalım" diyecekleri gün hakkında insanları uyar. (Onlara denilir ki) Daha önce, sizin için bir zeval olmadığına, yemin etmemiş miydiniz?
**45.** Sizden önce kendilerine zulmedenlerin yurtlarında oturdunuz. Onlara nasıl işlem yaptığımız size apaçık belli oldu. Ve size misaller de verdik."
**46.** Hilelerinin cezası Allah katında olduğu halde onlar, tuzaklarını kurmuşlardı. Halbuki onların hileleriyle dağlar yerinden gidecek değildi!
**47.** O halde, sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma! Çünkü Allah, mutlak üstündür. İntikam sahibidir.
**48.** Yer başka bir yer, gökler de başka gökler haline getirildiği ve insanlar bir ve herşeye gücü yeten Allah'ın huzuruna çıktıkları gün (Allah bütün zalimlerden intikam alacaktır).
**49.** O gün, günahkârların zincire vurulmuş olduğunu görürsün.
**50.** Onların gömlekleri katrandandır, yüzlerini de ateş bürümektedir.
**51.** Allah herkese kazandığının karşılığını vermek için (onları diriltecektir). Kuşkusuz Allah, hesabı çabuk görendir.
**52.** İşte bu tehlikelere karşı uyarılsınlar, Allah'ın ancak bir tek ilâh olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri iyice düşünüp öğüt alsınlar diye insanlara bir bildiridir.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde duyu organları ve işitme yoluyla anlaşılan delillerle, kendisinin tek ilah olduğunu ve O'ndan başka ibadet edilmeye layık bir ilah olmadığını açıkladıktan sonra, bu âyetlerde de Allah'ın birliği inancının kalesi olan peygamberlerin babası Hz.İbrahim'i ve onun şirki yıkma ve putları yok etme konusundaki aşın gayretini anlattı. Bundan sonra da zalimlerin kıyamet günündeki durumunu ve o büyük toplantı gününde başlarına gelecek zillet ve horluğu açıkladı. [59][59]

## Kelimelerin İzahı

[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/259.

Beni uzaklaştır, beni bir kenara çek. Bir kimse birisini uzaklaştırdığında veya denir. Bunun aslı, bir şeyi bulunduğu yerden diğer tarafa çekmektir.
Şaşkınlıktan baka kalır. Göz gördüğü şeyin dehşetinden ka-panmayıp açık kaldığında denir.
Mühtıiyn, "hızla" demektir. Bir kimse hızlı hareket ettiğinde denilir. Mastarı dır. Şair şöyle der:
Onların yurdu Dicle'dedir. Dicle'de onların dinlenmeye hızla gittiklerini görüyorum.[60][60]
Mukniî, başlarını dikerek. Mukni, başını kaldıran, gözlerini önünde bulunan bir şeye çeviren. Hevâ, boş.
Mukarranîn, bağlanmış olarak.
Asfâd, bukağılar ve kelepçeler. Tekili gelir.
Onların gömlekleri. Serâbîl, gömlek ve elbise manasına gelen kelimesinin çoğuludur. Örter. [61][61]

## Âyetlerin Tefsiri

**35.** Hatırla ki, İbrahim şöyle dua etmişti: Ey Rabbim! Mekke'yi, oranın halkının ve orda oturanların güven içinde olacakları emniyetli bir şehir kıl. Ey Rabbim! Beni ve çocuklarımı putlara tapmaktan koru ve uzak tut. Putlardan uzak tutmasını istemekten maksat, Allah'ın birliği inancı ve İslam dini üzerinde devamlı kılmasını istemektir. [62][62]

**36.** Ey Rabbim! Bu putlar, insanlardan bir çoğunu doğru yoldan ve imandan saptırdı. Kim, Allah'ın birliği inancında bana uyar ve itaat ederse, şüphesiz o, benim dinime mensup olanlardandır. Kim benim emrime aykırı davranırsa,
Ey Rabbim, şüphesiz sen günahları çok bağışlayan, kullarına çok acıyansın. [63][63]

**37.** Duasının kabulünü istemek ve boyun eğip Allah'a sığındığını göstermek için tekrar nida etti: Ey Rabbimiz! Ben, aile ef-radımdan oğlum ismail ile eşim Hâceri,[64][64] Senin Beyt-i Hareminin yanında ekin bitmeyen bir vadiye yerleştirdim. Burası, Allah'ın şereflendirdiği Mekke vadisîdir. Ey Rabbimiz! Sana ibadet etsinler ve namaz kılsınlar diye onları bu vadiye yerleştirdim. Bir kısım insanların kalplerini onlara karşı eğilimli ve şefkatli kıl. İbn Abbas şöyle der: Eğer Hz.İbrahim (a.s) "insanların kalplerini" deseydi, İranlılar ve Bizanslılar ve bütün insanlar bu vadiye dolardı. Fakat o, Bir kısım insanların" dedi ki, bunlar müslümanlardır.[65][65] Bu ıssız vadide onlara çeşitli meyvelerden rızık ver ki, senin bol nimetine şükretsinler. Yüce Allah Hz.İbrahim'in duasını

---

[60][60] Kurlubî, 9/376
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/259.
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/259.
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/259-260.
[64][64] Rivayete göre Hâcer İsmail (a.s)'İ doğurunca, Hz.İbrahim'in diğer eşi Sâre onu kıskandı. Bunun üzerine Yüce Allah, Hz.İbrahim'e oğlu İsmail'i annesiyle birlikte Şam bölgesinden Mekke'ye götürmesini emretti. Hz.İbrahim onları, hadisle bildirildiği gibi, şimdiki Zemzemin bulunduğu yerde büyük bir ağacın yanma koydu. (Bkz., Buhârî, Enbiya, 9)
[65][65] Kurtubî, 9/373

kabul etti ve Mekke'yi hürmet edilen emin bir şehir kıldı. Her şeyin ürünü, Allah katından bir rızık olarak toplanıp oraya götürülür. [66][66]

**38.** Ey Rabbimiz! Sen kalplerde olanı bilensin. Gizlediğimizi de açıkladığımızı da bilirsin. Yerde olsun ister gökte, kainatta hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. O'na nasıl gizli kalır ki, O, bunları icat eden ve yaratandır. [67][67]

**39.** Yaşlılığıma ve ihtiyarlığıma rağmen İsmail ve İshak'ı bana veren Allah'a hamdolsun. İbn Abbas şöyle der: Oğlu İsmail, Hz.İbrahim 99 yaşında iken doğdu. İshak ise 112 yaşında iken dünyaya geldi.[68][68] Şüphesiz Rabbim, kendisine dua edenin duasını kabul eder. [69][69]

**40.** İbrahim'in altıncı duasıdır. Ey Rabbim! Beni, namaza devam edenlerden kıl. Soyumdan da namaz kılanlar yarat. İşte bu, mü'minin çocukları için yapacağı en güzel duadır. Onun için, kendisinin ve soyunun namaza devam edici olmalarından daha sevimli bir şey yoktur. Çünkü namaz, dinin direğidir, Ey Rabbimiz! Sana dua ettiğim hususlarda duamı kabul et. [70][70]

**41.** Bu yedinci duasıdır. Hz. İbrahim Allah'a boyun eğerek yaptığı bu duasını, insanların kalkıp âlemlerin huzuruna çıktığı günde, kendisinin, anne-babasmın ve bütün mü'minlerin affedilmesini dileyerek sona erdirdi. Tefsirciler şöyle der: Babasının, Allah' in düşmanı olduğunu anlamadan önce onun için af diledi. Kuşeyrî şöyle der: Annesinin müslüman olması uzak görülmez. Çünkü Yüce Allah, babasının affını dilemesi hususunda mazeretini açıkladı, ama annesi hakkında bir şey demedi.[71][71] Ayetlerin akışı kıyamet ve onda meydana gelen korkunç sahnelere doğru intikal eder. O gün, kalplerinin ve ayakların sarsıldığı bir gündür. [72][72]

**42.** Ey Muhammed! Sakın Allah'ın zalimlerin yaptıklarından habersiz olduğunu sanma. Çünkü Allah'ın âdeti, âsilere mühlet vermek sonra da onları kuvvetli ve galip kimsenin yakalayıp cezalandırdığı gibi cezalandırmaktır. Meymun b. Mihran şöyle der: Bu âyet zâlimler için bir tehdit, mazlumlar İçin de bir tesellidir.[73][73] Allah onları ancak zor ve korkunç bir güne erteliyor. O gün, korku ve heyecandan gözleri göğe doğru dikilir, açık vaziyette apışıp kalır. Ne hareket edebilir, ne de bir tarafa dönebilir. Ebussuud şöyle der: Gözleri açık kalır. Gördükleri şeyin dehşetinden göz kapaklan bile kıpırdamaz.[74][74]

---

[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/260.
[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/260.
[68][68] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-Mesîr, 4/368
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/260.
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/260.
[71][71] Kurtubî, 9/375
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/260-261.
[73][73] Taberî, 13/236
[74][74] Ebussuud, 3/133
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/261.

**43.** Onlar hiçbir şeye dönmeden, başlarını kaldırıp devamlı göğe bakarak hızla giderler. Hasan-ı Basrî şöyle der: O gün insanların yüzü göğe dönük olacak, hiçkimse diğerine bakamayacak.[75][75] Korku ve heyecandan gözlerini sağa sola çeviremezler. Onların kalpleri boştur. Şiddetli korkudan dolayı bir şey düşünemezler. [76][76]

**44.** Ey Muhammed! Kâfirleri, kendilerine şiddetli azabın geleceği kıyamet gününün dehşetinden korkut, O gün zalimler ümitle Allah'a yönelir ve şöyle derler: Ey Rabbimiz! Biraz bize mühlet ver de, yapmadıklarımızı yapalım. Senin bizi imana davetini kabul edelim, bize getirdikleri emirlerde de peygamberlerine uyalım. Kınamak ve susturmak için onlara şöyle denilir: "Sizi daha önce, dünyada kalacağınıza ve başka bir yurda taşınmayacağınıza dair yemin etmemiş miydiniz? Bundan maksat, onların, öldükten sonra dirilmeyi ve haşri inkar etmeleridir. [77][77]

**45.** Biz zâlimleri helak ettikten sonra onların yurdunda yerleştiniz. Yurtlarından ibret alsaydınız ya! Onları nasıl yok edip intikam aldığımızı görerek ve duyarak anladınız. Dünyada misaller getirerek bunları açıkladık, fakat ibret almadınız. [78][78]

**46.** Müşrikler, peygamberi öldürmek istedikleri zaman ona ve mü'minlere tuzak kurdular. Bu cezanın karşılığı Allah kalındadır. Şüphesiz o kafirleri ve tuzaklarını kuşatmıştır.
Onların tuzakları, dağlan yok edecek derecede kuvvetli ve etkili olsa da Allah, Rasulünü ondan korumuştur. [79][79]

**47.** Ey Muhatap! Sakın Allah'ın peygamberlerine yardım edeceğine ve yalanlayıcı zalimleri cezalandıracağına dair verdiği sözden döneceğini sanma. Şüphesiz Yüce Allah galiptir, kendisine isyan edenden intikam alıcıdır, hiç bir şey onu acze düşüremez. [80][80]

**48.** Allah kıyamet gününde düşmanlarından öç alacaktır. O gün, bu yer küresi başka bir yer küresine, gökler de başka göklere dönüşecektir. İbn Mesud şöyle der: O gün bu yer küresi, gümüş gibi tertemiz, içinde kan dökülmemiş ve bir hatâ işlenmemiş bir yer küresine dönüşecek.[81][81] O gün bütün yaratıklar kabirlerinden çıkacak ve hakimler hakiminin huzurunda duracaklar. Hiçbir şey

---

[75][75] Kurtubî, 9/377
[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/261.
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/261.
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/261.
[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/261-262.
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/262.
[81][81] Taberî, 13/250. İbn Abbas'tan şöyle rivayet edilir: O yer aynı yerdir. Ancak nitelikleri değişecek, dağlar düzlenecek, ağaçlar sökülecek, nehirler yarılacak ve yıldızlar düşecektir. İbn Abbas şu beyti okudu:
İnsanlar senin tanıdığın insanlar değildir. Yurt da senin bildiğin yurt değildir. Ebussuud, 3/137

onları örtemeyecek, hiçbir kimse onları koruyamayacaktır. Onlar artık ne evlerinde, ne de kabirlerindeler. Onlar ancak bir ve herşeye kadir olan Allah'ın huzurunda toplanma yerindedirler. [82][82]

**49.** O korkunç günde suçluları, şeytanları ile birlikte bukağı ve kelepçelere vurulmuş görürsün. Taberi şöyle der: "Elleri ve ayakları bukağı ve zincirlerle boyunlarına bağlanmış olarak görürsün." [83][83]

**50.** Onların giydikleri elbiseler katrandandır. Katran, ateşi çabuk tutuşturan bir maddedir. Uyuzlu develere sürülür, sıcağı ve keskinliğiyle uyuzu yakar, siyah renkli pis kokulu bir maddedir. Tuzaklarının ve kibirlerinin karşılığı olarak cehennem ateşi onların yüzlerine doğru yükselir ve onları sarar. [84][84]

**51.**Güzel amel işleyenlere iyilikle, kötü amel işleyenlere de kötülükle amellerinin karşılığını vermesi için, kıyamet günü hakimler hakiminin huzuruna çıkarlar. Yaptığı hiçbir iş, onun başka bir iş yapmasına engel olamaz. Bütün yaratıkları en kısa zamanda, eserde bildirildiği gibi, dünya günlerinden bir gündüzün yarısı kadar bir zamanda hesaba çeker. [85][85]

**52.** Bu Kur'an, insanların ve cinlerin tümü için bir bildiridir. İçinde bulunan çeşitli ibret ve öğütlerin onlara bildirilmesi, Kur'an, nasihat edilmeleri ve Allah'ın azabından korkutulmaları için indirilmiştir, Bir de açık ve kesin delillerle Allah'ın bir, tek olduğunu ve kimseye muhtaç olmadığını iyice anlasınlar, ve akl-i selim sahipleri bu Kur'an'dan öğüt alsınlar diye indirilmiştir. İbret alacak olanlar akıl ve iyi hal sahibi mutlu kişilerdir. [86][86]

## Edebî Sanatlar

Bu âyet-i kerimeler aşağıdaki edebî sanatları kapsamaktadır:
**1.** Kalpleri boştur" ifadesinde teşbih-i beliğ vardır. Bu cümleden teşbih edatı ve vech-i şebeh kaldırılmıştır. Yani, onların kalplerinde hiçbir şey bulunmadığı için "boşluk" gibidir. Böylece bu ifade teşbîh-i belîğ olmuştur.
**2.** O gün bu yer küresi başka bir yere dönüşür. Gökler de..." cümlesinde hazif yoluyla îcâz vardır. "Gökler de başka göklere dönüşür" demektir. Öncekinden anlaşıldığı için bu kısım hazfedilmiştir.
**3.** bana uydu ile bana karşı geldi gizleriz ile açıklarız ve yer ile gök arasında tıbak sanatı vardır.
**4.** Onlar tuzaklarını kurdular" cümlesüıde iştikak cinas-ı vardır.
**5.** Ortaya çıkarlar yerine Ortaya çıktılar. denilerek geniş zaman yerine geçmiş

[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/262.
[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/262.
[84][84] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/262.
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/262.
[86][86] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/262-263.

zaman kipi kullanıldı ki, kesin olarak meydana geleceğini göstersin. Bu, Allah'ın emri geldi.[87][87] ifadesine benzemektedir. Sanki olay meydana geldi ve vuku buldu. Dolayısıyla ondan geçmiş zaman kipi ile haber verdi.
**6.** Bir kısım insanların kalplerini onlara meylettir. Şerif Râdî şöyle der: Bu, güzel istiarelerdendir. kelimesinin aslı, gibi, üstten aşağıya inmektir. Bundan maksat şudur: Kalpler onlara şevkle koşar ve sevgiyle uçar. Eğer onlara sevgi duyar" deseydi, bu ifade ettiği manayı vermezdi. Çünkü bu fiilin ifade ettiği şefkat, bir yerde ikâmet eden kimseden de meydana gelebilir.[88][88]

**Bir Nükte**

Bu şehri emniyetli kıl. Burada şehir manasına gelen kelimesinin ma'rife, Bakara sûresinde, bunu emniyetli bir şehir kıl" âyetinde ise nekra getirilmesinin hikmeti şudur: Bu dua, Hz.İbrahim tarafından tekrar edilmiştir. Bakara'daki dua, şehir kurulmadan önce yapılmıştır. Hz.İbrahim (a.s) Yüce Allah'tan orayı bir şehir yapmasını ve bu şehrin emniyetli bir şehir olmasını istemişti. Bu sûrede ise, şehir kurulduktan sonra dua etmiş ve Allah'tan buranın emniyetli ve istikrarlı bir şehir olmasını istemiştir.[89][89] Bu iki âyet arasındaki farklı ifadenin sırrı budur. Ey Allahım! Yüce kitabının sırlarını anlamayı bize nasip et.
Allah'ın yardımıyle İbrâhîm Sûresi'nin tefsiri bitti. [90][90]

---

[87][87] Nahl suresi, 16/1
[88][88] Telhîsu'l-beyân, s. 184
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/263.
[89][89] Sâvi Haşiyesi, 2/286
[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/263-264.

# HİCR SURESİ

Mekke'de inmiştir. 99 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Hicr sûresi, Allah'ın birliği, peygamberlik, öldükten sonra dirilme ve ceza gibi temel İslam inançlarını hedef alan Mekkî sûrelerdendir. Sûrenin ağırlık noktasını, çeşitli zaman ve asırlarda peygamberleri yalanlayanların ve azgınların yıkılıp yok olmaları teşkil eder. Dolayısıyla bu sûre, tehdit ve korkutma gölgesi içinde uyarı ile başlar, ihtimal ki kafirler, müslüman olmuş olmalarını arzu edeceklerdir. Onları bırak, yesinler, eğlesinler ve boş ümit onları oyalayadursun. Yakında bilecekler.

Sûre, peygamberlerin çağrısını arzeder ve yüce peygamberler karşısında olan bedbaht ve sapıkların durumunu açıklar. Peygamberlerin şeyhi olan Nuh (a.s)'dan son peygamberin gönderilişine kadar hangi peygamber gelmişse sapık kavmi onunla alay etmiştir. Bu sûre, alay etmenin, yalanlayıcıların her zamanki âdeti olduğunu açıklar. Andolsun senden önceki milletler arasında da elçiler gönderdik. Onlara bir peygamber gelmeye dursun, hemen onunla alay ederlerdi.

Bu sûre, bu enteresan kainat kitabına serpiştirilmiş, olan açık mucizeleri gösterir. Bu kainat icatçı bir elin eserlerini sergiler ve Yüce Yaratıcının büyüklüğüne şahitlik eder. Önce göklerin yaratılmasından başlamak üzere sırasıyla yer, döllendiren rüzgarlar, hayat ve ölüm, haşir ve neşir sahnelerini anlatır. Bunların hepsi Allah'ın büyüklüğünü söyler; birliğine ve kudretine şahitlik eder. Andolsun biz gökte bir takım burçlar yarattık ve seyredenler için onları süsledik. Onları, taşlanmış her şeytandan koruduk.

Sûre "Büyük insanlık" kıssasını, hidâyet ve sapıklık kıssasim, Âdem (a.s)'in yaratılışını, onun azgın düşmanı melun İblisi, meleklerin Âdem (a.s)'e secde etmesini Tblis'in kibirlenip secde etmemesini Allah'ın emrine karşı çıkmasını Âdem (a.s)'in zürriyetini tehdit etmesi olayını da temsilî olarak anlatır, Hani Rabbin meleklere demişti ki: Ben kupkuru bir çamurdan, şekillenmiş cıvık bir balçıktan bir insan yaratacağım.

Sûre Âdem (a.s)'in kıssasından bazı peygamberlerin kıssalarına geçer. Maksat, Rasulullah (s.a.v)'ı teselli etmek ve ümitsizliğe düşmesin diye mübarek kalbini kuvvetlendirmektir. Sûre Hz. Lût, Şuayb ve Salih (a.s)'ın ve bunların yalanlayıcı kavimlerinin başlarına gelenlerden bahseder.

Bu mübarek sûre, mu'cizevî Kur'an'm indirilmesiyle peygamber (s.a.v)'e verilen büyük nimeti ona hatırlatarak sona erer. Müşriklerden gördüğü eziyetlere karşı sabretmesini ve gönlünü hoş tutmasını emreder. Peygamber (s.a.v.) ve mü'minlcr için gelecek yardımın yakın olduğunu müjdeler. Andolsun ki biz sana, tekrarlanan yedi âyeti ve bu yüce Kur'an'ı verdik..." Sûrenin sonuna kadar devam eder. [1][1]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/267-268.

## İsmi

Bu mübarek sûreye "Hıcr sûresi" denildi. Çünkü bu sûrede Yüce Allah Salih (a.s)'in kavminin başlarına gelenleri anlattı. Bunlar Semûd kabilesi-dir. Yurtları, Medîne ile Şâm bölgesi arasındaki Hıcr'dedir. Bunlar kuvvetli kimselerdi. Mesken edinmek için dağları yontarlardı. Sanki onlar bu dünyada ebedî kalacaklardı, onlara ölüm ve yokluk gelmeyecekti. Onlar emniyet ve huzur içersindeyken, onlara sabah vaktinde azab gürültüsü geldi. Sabaha çıkarlarken onları o korkunç ses yakaladı. Kazanmakta oldukları şeyler onlardan hiç bir zararı defedemedi." [2[2]]

Bismillahirrahmanirrahim
**1.**Elif, Lâm, Ra! Bunlar kitabın ve apaçık bir Kur'an'ın âyetleridir.
**2.** İhtimal ki kafirler, dünyada iken İslama girmiş olmalarını arzu edeceklerdir.
**3.** Onları bırak; yesinler, eğlensinler ve boş ümit onları oyalayadursun. Yakında bilecekler!
**4.** Biz hangi ülkeyi yok etmişsek, ancak hakkında bilinen bir yazı olduğu halde yok etmişizdir.
**5.** Hiçbir millet, ecelinin önüne geçemez, ve ondan geri kalamaz.
**6.** Dediler ki: "Ey kendisine Kur'an indirilen! sen mutlaka bir mecnunsun!"
**7.** "Eğer doğru söyleyenlerdensen, bize melekleri getirmeliydin."
**8.** Biz melekleri ancak hak ile indiririz. İşte o zaman onlara mühlet verilmez.
**9.** Kur'an'ı muhakkak biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız.
**10.** Andolsun, senden önceki milletler arasında da elçiler gönderdik.
**11.** Onlara bir peygamber gelmeyedursun, hemen onunla alay ederlerdi.
**12.** İşte böylece biz onu, suçluların kalbine sokarız.
**13.** Eskiden yaşamış kimselerin âdet ve kanunu geçtiği halde onlar buna inanmazlar.
**14,15.** Onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıksalar, yine de "Gözlerimiz döndürüldü, daha doğrusu biz büyülenmiş bir milletiz" derler.
**16.** Andolsun, biz gökte birtakım burçlar yarattık ve temâşâ edenler için onu süsledik.
**17.** Onları, taşlanmış her şeyden koruduk.
**18.** Ancak kulak hırsızlığı eden müstesna. Onun da peşine açık bir ateş alevi düşmüştür.
**19.** Yeri uzatıp yaydık, orada sabit dağlar yerleştirdik, yine orada miktarı ve ölçüsü belli olan her çeşit nebatı bitirdik.
**20.** Orada hem sizin için geçim vasıtaları ve rızık larını sizin vermediğiniz kimseleri yarattık.
**21.** Her şeyin hazineleri ancak bizim yanımızdadır. Biz onu, belli bir miktar ile indiririz.

---

[2[2]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/268.

**22.** Biz, rüzgârları, aşılamayı sağlayan vasıtalar olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık. Siz o suyu saklayamazdınız.
**23.** Yalnız biz diriltir ve biz öldürürüz! Ve her şeye biz varis oluruz.
**24.** Andolsun biz, sizden önce gelip geçenleri de biliriz, sizden sonra gelecekleri de biliriz.
**25.** Şüphesiz onları toplayacak olan senin Rabbin-dir. Çünkü O, hakimdir, alimdir.
**26.** Andolsun biz insanı kuru bir çamurdan, şekillenmiş cıvık bir balçıktan yarattık.
**27.** Cinleri de daha önce zehirli ateşten yaratmıştık.
**28.** Hani Rabbin meleklere demişti ki: "Ben kupkuru bir çamurdan, şekillenmiş cıvık bir balçıktan bir insan yaratacağım.
**29.** Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!"
**30.** Meleklerin hepsi de hemen secde ettiler.
**31.** Fakat İblis hariç! O, secde edenlerle beRaber olmaktan kaçındı.
**32.** Allah "Ey İblis! Secde edenlerle beRaber olmayı terketmene sebep ne?" dedi.
**33.** İblis: "Ben kuru çamurdan oluşan, şekillenmiş bir balçıktan yarattığın bir insana secde edecek değilim" dedi.
**34.** Bunun üzerine Allah buyurdu: "Öyle ise oradan çık! Artık sen kovuldun!
**35.** Muhakkak ki kıyamet gününe kadar lanet senin üzerine olacaktır."
**36.** İblis, "Ey Rabbitn! Öyle ise, varlıkların tekrar dirileceği güne kadar bana mühlet ver" dedi.
**37,38.** Allah, "O halde sen bilinen bir vakte kadar kendilerine mühlet verilenlerdensin." buyurdu.
**39.** İblis dedi ki: "Ey Rabbim! Andolsun ki, beni azdırmana karşılık ben de yeryüzünde onlara (günahları) süsleyeceğim ve onların hepsini mutlaka azdıracağım.
**40.** Ancak onlardan ihlasa erdirilmiş kulların müstesna..."
**41.** Aliah buyurdu: "İşte bana varan dosdoğru yol budur. Onun gözetimi bana aittir.
**42.** Şüphesiz kullarım benimdir. Onların aleyhine sana verilmiş bir hakimiyet yoktur. Ancak azgınlardan sana uyanlar müstesna."
**43.** Muhakkat cehennem, onların hepsine va'dolu-nan yerdir.
**44.** Cehennemin yedi kapısı vardır. Onlardan her kapıdan girecek gruplar ayrılmıştır.

**Kelimelerin İzahı**

Belki. Bir şeyin az olduğunu göstermek için kullanılır. nekre-i mevsufadır. "Az bir şey" demektir.
Keşke. Bu, ve su gibi teşvik edatıdır.

Siya' insanlardan bir grup, tayfa manasına gelen kelimesinin çoğuludur.
Onu sokarız. Selk, bir şeyi bir şeye sokmaktır.
Yükselirler, yükseldi demektir. merdivenler, asansörler manasına gelir.
Engellendi, geri çevrildi.
Burçlar.gezegen yıldızlarım yerleridir. Burcun aslı, görünmek demektir. Kadının zinetlerini göstermesi manasına gelen bundandır.
Levâkıh, yağmur yüklü bulut manasına gelen röV kelimesinin çoğuludur. Bunun, hayır getirmeyenine denir. Veya levâkıh'ın manası, bitkileri dölleyendir. Yani, bitkiler için tohum taşıyan manasınadır.
Salsâl, kurumuş çamurdur. Kuruduğu zaman tın tın sesi duyulur.
Hame', siyah çamurdur.
Mesnûn, kokmuş ve değişmiş demektir. Ferrâ şöyle der: Mes-nûn, değişmiş manasınadır. Bu, aslında, Taşı taşa sürttüm" ifade-sinden alınmıştır.
Semûm; öldürücü sıcak rüzgâr. [3][3]

## Nüzul Sebebi

İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunur: Rasulullah (s.a.v)'ın arkasında çok güzel bir kadın namaz kılıyordu. Bazı kimseler onu görmemek için ilk safa geçiyordu. Bazıları da son safta olmak için geri kalıyorlar ve rükua eğildiklerinde koltuklarının altından bakıyorlardı. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyet-i kerimeyi indirdi: Andolsun biz sizden öne geçenleri de biliriz, geri kalanları da biliriz.[4][4]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Elif, Lam, Râ. Bu harfler, Kur'an'ın mucize olduğuna bir işarettir. Yani, bu harikulade ve muciz olan kitap Allah'ın kelamıdır. Elif, Lâm, Râ gibi alfabe harflerinin benzerlerinden dizilmiştir. Bunlar, insan gücünün üstünde, fesahat ve belagatta mükemmel olan kitabın âyetleridir. Şanı yüce, apaçık içinde herhangi bir bozukluk ve sakatlık bulunmayan Kur'an'ın âyetleridir. [5][5]

**2.** Zaman olacak kafirler, keşke dünyada iken müs1uman olsaydık" diye temenni edecekler. Bunu, âhiretin dehşet verici olaylarını gördükleri zaman diyeceklerdir. [6][6]

**3.** Ey Muhammedi Onları bırak, hayvanlar gibi yesinler; bu fani dünyalarından yararlansınlar. Uzun yaşama arzusu, kendilerini Allah'ın azabından kurtaracak şeyleri düşünmekten alıkoysun. Kıyameti gördükleri ve yaptıklarının vebalini

---

[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/273.
[4][4] Esbâbu'n-ıüzûl, 158. Kurlubî, 10/19. kelimeleri ile ilgili Kurlubî'de sekîz görüş belirtmiştir. Bu, onlardan sadece biridir. Nitekim müellif de, bu âyeti tefsir ederken bu görüşlerden bazılarına yer vermiştir." (Mütercimler).
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/273-274.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/274.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/274.

tattıkları zaman, işlerinin sonunun ne olduğunu bileceklerdir. Bu bir tehdittir. [7][7]

**4.** Allah'ın peygamberlerini yalanlayan zâlim ülkelerden hangisinin halkını helak ettikse, onun helak edilmesi için belirlenen zamanda helak ettik. [8][8]

**5.** Zamanı gelmeden önce hiç bir ümmet yok edilmez, Zamanından ertelenmezler de. Ibn Kesir şöyle der: Bu, Mekkeliler için bir uyarı, inat ve inkarlarından onları kurtaracak yolu göstermektir. Zira onlar bu inkarları yüzünden yok olmaya müstehak oluyorlardı.[9][9]

**6.** Kureyş kafirleri alaylı bir şekilde Hz.Muhammed (s.a.v)'e dediler ki: Ey, kendisine Kur'an indirildiğini iddia eden kişi! Sen gerçekten bir delisin. O yüce peygamberin makamını daha fazla hafife almak ve alay etmek için ve edatlarıyla cümleyi pekiştirdiler. [10][10]

**7.** Sen, Allah'ın rasulü olduğuna dair iddianda doğru isen, peygamberliğine şahitlik etmesi için bize melekleri getirseneü Yüce Allah onlara cevap olarak şöyie buyurur: [11][11]

**8.** Biz meleklerimizi ancak, yok etmek istediğimiz kimselere azap etmek üzere indiririz. O zaman ve o durumda, artık onlar için hiçbir mühlet ve erteleme yoktur. Maksat şudur: Yüce Allah'ın yaratıkları hususunda âdeti şöyle cereyan eder; Allah, melekleri ancak, kökünü kesip yok etmek istediği kimseler için indirir.
Halbuki Allah peygamber (s.a.v)'in ümmetine böyle bir şeyin gelmesini istemez. Çünkü o biliyor ki, onların soyundan Allah'a kulluk edecek kimseler gelecektir. Burada kafirlerin teklifleri reddedilmektedir. [12][12]

**9.** Ey Muhammedi Biz şanımızın yüceliği ile Kur'an'ı sana indirdik. Şüphesiz bu Kur'an'ı koruyacak olan da biziz. Onu fazlalık, eksiklik, değiştirme ve bozmadan koruyacağız. Tefsirciler şöyle der: Allah, bu Kur'an'ı korumayı üzerine aldı. Onun için hiçkimse onu faz-lalaştıramaz ve eksiltemez; değiştiremez ve bozamaz. Halbuki diğer kitaplarda bunlar olmuştur. Zira, Allah'ın kitabını koru-maları kendilerinden istendiği için... [13][13] âyetine göre onları koruma görevi Ehl-i kitaba verilmişti. Âyetine göre ise, Kur'an'm korunmasını Allah kendi üzerine almıştır. Allah'ın, Kur'an'm korunmasını kendi üzerine aldığnı bildiren bu âyetle, kitaplarını koruma görevini Ehl-i kitaba bıraktığını bildiren yukardaki âyet arasındaki farka bak. Ehl-i kitab kendilerine indirilen kitabı değiştirmiş ve

---

[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/274.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/274.
[9][9] Muhlasar-i İbn Kesir, 2/308
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/274.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/274.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/274.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/274-275.
[13][13] Mâide sûresi, 5/44

bozmuştur. [14][14]

**10.** Ey Muhammedi Senden önce de, evvelki ümmetlerin grup ve tayfaları için de peygamberler göndermiştik. [15][15]

**11.** Onlara bir peygamber gelmeye-dursun, onunla hemen alay etmeye başlarlardı. Bu, Peygamber (s.a.v)'i tesellî etmektedir. Yani, bu müşriklerin sana yaptıkları gibi, bundan önceki peygamberlere de aynı şey yapıldı. Sen üzülme. [16][16]

**12.** Bu alay edenlerin kalplerine soktuğumuz gibi, bâtılı, sapıklığı ve Allah'ın peygamberleri ile alay etmeyi suçluların kalplerine sokarız. [17][17]

**13.** Onlar bu Kur'an'a inanmazlar. Halbuki Allah'ın, inanmayanları helak etme âdeti uygulanmıştır. Bunlar helak ve yok olmaya ne kadar yakındırlar. Bundan sonra Yüce Allah, inanmaları için çokça delil getirmenin inatlarından bir şey eksiltmeyeceğini açıkladı. Çünkü onlar inatçı ve kibirli idiler. Sapıklıkları ve inatları içersinde devam etmekte idiler. [18][18]

**14.** Diyelim ki onları göklere yük-selttik, göklerin kapılarından birini açtık, ordan yukarı çıkmaya devam ettiler ve nihayet melekleri ve ğayb alemini gördüler. [19][19]

**15.** Aşırı inat ve kibirlerinden dolayı diyecekleri şudur: Bu kadar yükselmek suretiyle gözlerimiz boyandı ve aldatıldı. Hattâ, Muhammed bizi büyüledi ve bunları bize gerçekmiş gibi gösterdi. Bu, apaçık büyüden başka bir şey değildir. Râzî şöyle der: Eğer müşrikler bu yüksekliklere çıkmaya devam etseler ve Allah'ın ğayb alemini, gücünü ve kuvvetini ve Allah korkusundan titreyerek ibâdet eden meleklerin ibâdetini görselirdi, mutlaka bu görmenin gerçek olduğunda şüpheye düşecekler, inkar ve inatlarında ısrar edeceklerdi. Nitekim ayın yarılması, cinlerin ve insanların benzerini getiremediği mu'ciz Kur'an gibi diğer mucizeleri de inkar etmişlerdi.[20][20]
Bundan sonra Yüce Allah kendisinin birliğini ve kudretini gösteren delilleri açıklayarak şöyle buyurdu: [21][21]

**16.** Gökte, yıldızların ve gezegenlerin yürüdüğü burçlar yarattık.Göğü, ona bakanların neşelenmeleri için yıldızlarla süsledik. [22][22]

---

[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/275.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/275.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/275.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/275.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/275.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/275.
[20][20] Fahr-i Râzî, 19/167
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/275-276.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/276.

**17.** Yere en yakın olan göğü, lanetlenmiş ve Allah'ın rahmetinden kovulmuş olan her türlü şeytandan koruduk. [23][23]

**18.** Ancak gök haberlerinden bir şeyi kapıp alanlar hariç. Onu da parlak ve yakıcı bir yıldız yakalar ve yakar. [24][24]

**19.** Yeryüzünü yaydık ve genişlettik. Orada sabit dağlar yarattık.[25][25] Yeryüzünde, hikmet terazisinde sağlam bir şekilde, dikkat ve ölçü ile tartılmış olan her türlü ekin ve meyve bitirdik. [26][26]

**20.** Orada, yaşamanıza elverişli, yiyecek ve içecek şeyler yarattık. Size, rızıklarım vennediğiniz çolukçocuk, köleler ve hayvanlar verdik. Onların yedikleri ve İçtikleri şeyleri siz değil, biz yaratırız. [27][27]

**21.** Mahlûkâtın ve kulların azıklarından ve faydalanacakları şeylerden ne varsa, hepsinin hazineleri ve konuldukları yerler bizim katımızdadır. Fakat biz onu ancak mahlûkâtın ihtiyacına ve menfaatine göre istediğimiz ve dilediğimiz şekilde indiririz. [28][28]

**22.** Biz rüzgarları aşılayıcılar olarak gönderdik. Rüzgâr bulutu aşılar, bulut yağmur yağdırır; bitkiyi aşılar, böylece bitkinin yaprakları ve kapçıkları açılır. Rüzgar, bulutlar ve bitkiler için damızlık erkek hayvan gibidir. Bulutlardan tatlı su indirdik. O suyu içmeniz ve topraklarınızı ve hayvanlarınızı sulamanız için verdik, Siz onu biriktirmeye kadir değilsiniz. Aksine biz kudretimizle, onu sizin için gözelerde, kuyularda ve nehirlerde koruruz. Dile-sek onu yerin içine çekeriz de, susuzluktan helak olursunuz. Nitekim bir âyet-i kerimede şöyle buyrulmuştur. De ki, suyunuz çekilecek olsa söyleyin bakalım, size kim bir akarsu getirebilir?[29][29]

**23.** Hayat ve ölüm bizim elimizdedir. Mahlûkât yok olduktan sonra biz ebedî kalacağız. Yeryüzüne ve onun üzerinde bulunanlara biz vâris olacağız. Onlar sadece bize döndürülecekler. [30][30]

**24.** İlmimizle mahlûkâtm tümünü ölülerini ve dirilerini kuşattık. İbn Abbas

---

[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/276.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/276.
[25][25] Fahr-i Râzî şöyle der: Yeryüzü, son derece büyük bir yuvarlaktır. Bu büyük kürenin herbİr küçük parçasına bakıldığı zaman düz bir alan gibi görünür. Yeryüzünün küre olması, onun herhangi bir bölümünün düz olmasına mani değildir. Dolayısıyla "yeryüzünü uzattık" tabirinde bir problem yoktur. "Dağları, kazıklar kıldık" (Nebe sûresi 78/7) âyeti de bunun delilidir. Çünkü, bunların üzerinde, büyük ve düz alanlar olduğu halde bunlara yani "kazıklar" denilmiştir. Burada da durum aynıdır. (Râzî, 19/170)
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/276.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/276.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/276.
[29][29] Mülk sûresi, 68/30
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/276-277.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/277.

şöyle der: Âyette geçen, "öncekiler"den maksat, Âdem (a.s)'den bu zamana kadar yok olanların tümüdür. "Geri kalanlar"dan maksat ise, bu anda hayatta olan ve kıyamete kadar gelecek olanların tümüdür.[31][31] Mücâhid şöyle der: "Öncekiler" geçmiş ümmetler; "sonra gelenler" ise, Hz.Muhammed (a.s)'in ümmetidir. Ayetten maksat şudur: Yüce Allah, öncekileri de sonrakileri de ilmi ile kuşatmıştır. Kullarının hallerinden hiçbir şey O'na gizli kalmaz. Bu, daha önce kudretinin mükemmelliğine delil getirdikten sonra, ilminin mükemmelliğini açıklamaktır. [32][32]

**25.** Ey Muhammedi Rabbin, hesap ve ceza için onları toplayacaktır. Şüphesiz senin Rabbin yaptığında hikmet sahibidir, yarattıklarını bilir.
Yüce Allah Ölümü, yok olmayı, öldükten son dirilmeyi ve hesabı anlattıktan sonra, insanların dikkatini asıllarının ne olduğuna ve bir tek nefisten yaratılmış olduklarına çekti ki, yaratmaya gücü yeten Allah'ın, yok etmeye ve tekrar yaratmaya gücü yettiğini göstersin. İnsanları İblis'ten sakındırmak için onun, babaları Âdem'e olan düşmanlığını hatırlattı ve şöyle buyurdu: [33][33]

**27.** Andolsun biz Âdem'i kuru bir çamurdan yarattık. O çamura vurulduğunda ondan bir ses işitilir. Değişken siyah bir çamurdan yarattık. Âdem'den önce cinleri, yani şeytanları ve onların reisi İblis'i, yakıcı ateşten yarattık. Bu ateş kıl deliklerine nüfuz edici ve sıcağıyla öldürücü bir ateştir. Tefsirciler şöyle der: Burada "cânn" dan maksat, cinlerin babası olan İblis'tir. Çünkü cinler, ondan türemiştir. Âdem (a.s) insanların aslı olduğu gibi, o da cinlerin aslıdır. [34][34]

**28.** Ey Muhammed! Rabbinin, meleklere, "Ben kuru, siyah, değişken bir çamurdan bir insan yaratacağım" dediği zamanı hatırla. İbn Kesir şöyle der: Burada, Âdem fa. s) yaratılmadan, meleklerin ona secde etmesini emretmek suretiyle onu şereflendirmeden, haset ve inkarından dolayı düşmanı İblis'in ona secde etmekten kaçınmasından önce, melekler içersinde Âdem'in şanının yüceliği ifade edilmiştir.[35][35]

**29.** Âdem'in hilkatini ve suretini şekillendirdiğim ve onu âzâları düzgün kâmil bir insan olarak yarattığım, Benim mahlûkâtımdan biri olan ruhu ona üfürdüğüm ve onun da canlı bir insan olduğu zaman onun için secdeye kapandılar. Bu secde ibâdet secdesi değil, saygı ve hürmet secdesi idi. Tefsirciler şöyle der: Burada Yüce Allah, ruhu şereflendirme ve değerlendirme yoluyla ruhum dedi. Nitekim bazı âyetlerde de Allah'ın evi Allah'ın devesi" ve Allah'ın ayı" denilmiştir. Bu,

---

[31][31] Bu, Taberî'ıin tercihidir. Ebu Hayyan'ın, el-Bahru'l-Muhîl adındaki tefsirinde anlallığına göre bu âyet sekiz türiü tefsir edilmiştir. Ebu Hayyan bu tefsirleri verdikten sonra der ki: En iyisi, bu görüşlerin misal olarak verildiğini kabul etmek ve âyetin manasını sınırlamamaklır. el-Bahr, 5/451
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/277.
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/277.
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/277.
[35][35] Muhtasar-ı Ibn Kesir, 2/311
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/277-278.

mülkün sahibine, sanatın sanatkâra izafeti kabilindendir. [36][36]

**30.** Bütün melekler Âdem'e secde etti. Hiçbiri bundan kaçınmadı. [37][37]

**31.** Ancak İblis hariç. O, secde edenlerle birlikte olmaktan kaçındı. Bu istisna, munkatı'dır. Çünkü İblis, meleklerden başka bir mahluktur.[38][38] İblis ateşten, melekler ise nurdandır. Melekler, Allah'ın kendilerine emrettiği şeyde O'na isyan etmezler, halbuki Şeytan başkaldırmış ve isyan etmiştir. O, kesinlikle meleklerden değildir. Fakat meleklerin safları içinde idi. Dolayısıyla ona da hitap edilmiş oldu. Yani, bütün melekler secde ettiler. Fakat İblis, kendisine ilâhi emir geldikten sonra secde etmekten sakındı. [39][39]

**32.** Ey İblis! Seni secde etmekten alıkoyan nedir? Seni baş kaldırmaya ve sakınmaya sevkeden sebep nedir? Bu azarlama ve susturma sorusudur. [40][40]

**33.** İblis dedi ki: Benim gibisinin kuru ve değişken bir çamurdan yaratılmış olan Âdem'e secde etmesi yakışmaz ve lâyık olmaz. O çamurdan, ben ise ateştenim. Yüce olan hakir olana ve üstün olan üstün olmayana nasıl secde eder? Allah'ın düşmanı, kendisini Âdem'e secde etmeyecek kadar büyük gördü. Onun kibri ve kıskançlığı, Allah'ın emrine boyun eğmekten alıkoydu. [41][41]

**34.** Yüce Allah buyurdu ki: Göklerden çık, çünkü sen rahmetimden kovuldun. [42][42]

**35.** Hesap ve ceza gününe kadar lanetim senin üzerine olsun. [43][43]

**36.** Mel'ûn İblis dedi ki: Öldükten sonra dirilme gününe kadar bana izin ve mühlet ver. [44][44]

**37.** Yüce Allah ona şöyle de: [45][45]

**38.** Sen, bütün mahlûkâtın öleceği zamana kadar mühlet verilenlerdensin. Kurtubî şöyle der: İblis, "öldükten sonra dirilecekleri güne kadar bana mühlet ver" demekle ölmemeyi istedi. Çünkü ondan sonra ölüm yoktur. Yüce Allah ona, "malum zamanın geleceği gün"e yani bütün mahlukatın öleceği güne kadar mühlet verdiğini bildirerek cevap verdi. O zaman İblis de ölecek, sonra yeniden

---

[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/278.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/278.
[38][38] Bakara ve A'raf sûrelerinde biz bu konuyu tahkik ettik. Hasan-ı Basri'nİn şu sözü de daha önce geçmişti: "Vallahi İblis, bir an olsun meleklerden olmamıştır." Bu hususta, "en-Nübüvve velenbiya" adlı kitabımıza bakınız, s. 128.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/278.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/278.
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/278.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/278.
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/278-279.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/279.
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/279.

diriltilecek.[46][46]

**39.** İblis: Ey Rabbim! Beni saptırman ve azdırmandan dolayı, Mutlaka Adem'in soyuna masiyet ve günahları süsleyeceğim. Onların hepsini doğru yoldan mutlaka saptıracağım. [47][47]

**40.** Ancak kullarından itaatin ve rızan için seçtiklerin hariç. Benim, onları azdıracak gücüm yoktur. [48][48]

**41.** Yüce Allah şöyle buyurdu: Bu, dosdoğru ve açık bir yoldur. Değişmeyen ezelî bir kanundur. [49][49]

**42.** Yani, senin, benim mü'min kullarımı saptıracak gücün yoktur. Ancak azgınlardan sana uyanlar müstesna. Bu, bir munkatı' istisnadır. Çünkü azgınlar, Allah'ın halis kullarından değillerdir. Yani, ancak kafirlerden azgın ve sapkınlara gücün yeter. Çünkü Şeytan, Allah'ın huzurundan kovulmuş olanlara ancak güç yetirir. Nitekim kurt da sürüden ayrılanlara ancak güç yetirir. [50][50]

**43.** Şüphesiz cehennem İblis'in ve ona tabi olanların tümüne va'dolunan yerdir. [51][51]

**44.** Cehennemin yedi kapısı vardır. Onlar çok oldukları için, ancak bu kapılardan girerler. Hz.Ali'den rivayet edildiğine göre cehennem üst üste konmuş yedi kattır. Cehennem gittikçe alçalan derekelerdir. İblis'e tabi olanlardan herbir grubun belirli bir kapısı vardır. İbn Kesir şöyle der: Herkes ameline göre bir kapıdan girer. Yine amel derecesine göre bir derekeye yerleşir.[52][52]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, aşağıdaki edebî sanatları kapsamaktadır:
**1.** Biz hangi şehri helak ettiysek... âyetinde mecâz-ı mürsel vardır. Şehirden maksat, oranın halkıdır. Bu mecaz, mahallin söylenmesi ve fakat o mahalde oturanın kastedilmesi kabil indendir.
**2.** Onun hazineleri bizim katımızdadır." cümlesi, istiâre-i tahyîliyyedir. Bu, Allah'ın kudretinin mükemmelliğine bir misaldir. Yüce Allah istiare yoluyla, her şeye gücünün yetmesini, içine eşyalar konulan hazinelere ve hikmetinin

---

[46][46] Kurtubî, 10/27
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/279.
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/279.
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/279.
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/279.
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/279.
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/279.
[52][52] Muhtasar-! İbn Kesir, 2/312
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/279.

gerektirdiği şekilde bu hazinelerden her şeyi çıkarmaya benzetti.
**3.** diriltiriz ile öldürürüz ve öncekiler ile sonra gelenler arasında tıbâk vardır.
**4.** Onun hazineleri ile biriktirenler arasında iştikak cinası vardır.
**5.** suçlular evvelkiler kendilerine mühlet verilenler" gibi kelimelerde, kulağı etkileyen seci' vardır. [53][53]

**Bir Nükte**

Anlatıldığına göre bir adam, dinleyenlerin hangisinin daha doğru ve daha güzel olduğunu denemek istedi. Tevrat, İncil ve Kur'an'ı aldı, kendisi hattat idi, her kitaptan güzel bir yazıyla bir nüsha yazdı. Bazı arttırma ve eksiltmeler yaptı. Sonra Tevrat'ı yahudi âlimlerine gösterdi. Yahudiler onu kabul edip incelediler ve ona mal ikramında bulundular. Sonra eliyle yazdığı İncil'i papazlara gösterdi. Onu yüksek bir fiatla aldılar ve ona ikramda bulundular. Sonra Kur'an nüshasını müslüman âlimlere verdi. Müslümanlar onu incelediler. Onda bazı fazlalık ve eksiklik bulunca adamı tuttular ve dövdüler. Sonra onun bu işini hükümdara bildirdiler. Hükümdar, adamın öldürülmesine hükmetti. Hükümdar onu Öldürmek isteyince, İslamı kabul ettiğini açıkladı. Hikayesini onlara anlattı ve dinleri denediğini ve neticede Islâmın hak din olduğunu anladığını bildirdi.[54][54]

**45.** Takva sahipleri, mutlaka cennetlerde ve pınar başlarında olacaklar.
**46.** "Oraya emniyet ve selametle girin!"
**47.** Biz, onların göğüslerindeki kini söküp attık; onlar artık, köşkler üzerinde karşı karşıya oturan kardeşler olacaklar.
**48.** Onlara orada hiçbir yorgunluk dokunmayacak ve onlar, oradan çıkarılmayacaklardır.
**49.** Kullarıma, benim, çok bağışlayıcı ve pek merhametli olduğumu haber ver.
**50.** Acıklı azabın da benim azabım olduğunu bildir.
**51.** Onlara İbrahim'in misafirlerinden de haber ver.
**52.** Onun yanına girdikleri zaman, "selam" dediler. İbrahim: "Biz sizden çekiniyoruz" dedi.
**53.** Dediler ki: "Korkma; biz sana bilgili bir oğul müjdeliyoruz."
**54.** İbrahim, "bana ihtiyarlık çökmesine rağmen beni müjdeliyor musunuz? Beni ne ile müjdeliyorsunuz!" dedi.
**55.** "Sana gerçeği müjdeledik, sakın ümit kesenlerden olma!" dediler.
**56.** İbrahim dedi ki:"Rabbinin rahmetinden, sapıklardan başka kim ümit keser?"
**57.** "Ey elçiler niçin geldiniz?" dedi.
**58,59.** Dediler ki: "Biz, Lut ailesi hariç, suçlu bir topluma gönderildik.
Şüphesiz biz, Lut ailesinin hepsini kurtaracağız."
**60.** Ancak Lut'un karısı müstesna, biz onun, geri kalanlardan olmasını takdir

[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/279-280.
[54][54] Kurlubî, 10/6
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/280.

ettik.
**61,62.** Elçiler Lut ailesine gelince, Lut onlara, "Hakikaten siz tanınmayan kimselersiniz." dedi.
**63.** Dediler ki: "Bilakis, biz sana, onların şüphe etmekte oldukları şeyi getirdik.
**64.** Sana gerçeği getirdik; biz, hakikaten doğru söyleyenleriz.
**65.** Gecenin bir bölümünde aile fertlerini yola çıkar, sen de arkalarından yürü. Sizden hiç kimse, sakın dönüp de ardına bakmasın, istenen yere gidin."
**66.** Ona, şu kesin emri vahyettik: "Sabaha çıkarlarken mutlaka onların ardı kesilmiş olacaktır."
**67.** Şehir halkı, birbirlerini kutlayarak, geldiler.
**68,69.** Lut onlara Bunlar benim misafirlerimdir. Sakın beni utandırmayın, Allah'tan korkun, beni rezil etmeyin!" dedi,
**70.** "Biz sana başkalarını misafir etmeyi yasaklamamış mıydık?" dediler.
**71.** Lut "Şayet siz dediğinizi yapmakta kararlı iseniz, işte bunlar kızlarımdır" dedi.
**72.** Hayatın hakkı için onlar, sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı.
**73.** Güneşin doğma zamanına girerlerken, onları, o korkunç ses yakaladı.
**74.** Böylece ülkelerinin, üstünü altına getirdik. Üzerlerine de balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık.
**75.** İşte bunda düşünen ferasetli kimseler için ibretler vardır.
**76.** Onun harabeleri bir yol üzerinde halâ durmaktadır.
**77.** Hakikaten bunda iman edenler için bir ibret vardır.
**78.** Eyke halkı da gerçekten zalim idiler.
**79.** Bİz, onlardan da intikam aldık. Bu yerlerin ikisi de açık bir yol üzerindedir.
**80.** Andolsun, Hicr halkı da peygamberleri yalanlamıştı.
**81.** Biz, onlara mucizelerimizi vermiştik, fakat onlardan yüzçevirmişlerdi.
**82.** Onlar, emin olarak dağlardan evler yontarlardı.
**83.** Onları da sabaha çıkarlarken, o korkunaç ses yakaladı.
**84.** Kazanmakta oldukları şeyler, onlardan hiçbir zararı savmadı.
**85.** Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındakiler!, ancak hak ile yarattık. O saaat mutlaka gelecektir. Şimdilik onlara güzel muamele et.
**86.** Şüphesiz Rabbin, hakkıyla yaratan, pek iyi bilendir.
**87.** Andolsun ki, biz sana tekrarlanan yedi âyeti ve büyük Kur'an'i verdik.
**88.** Sakın onlardan bazılarına verdiğimiz dünya malına gözlerini dikme, onların karşısında üzülme ve mü'minlere kanat ger!
**89.** De ki: "Şüphesiz ben, apaçık bir uyarıcıyım."
**90.** Nitekim Kur'an'ı kısımlara ayıranlara azabımızı indirmiştik.
**91.** Onlar, Kur'an'ı parçalayanlardır.
**92,93.** Rabbin hakkı için, mutlaka onların hepsini yaptıklarından dolayı, hesaba çekeceğiz.
**94.** Sana emrolunanı açıkça söyle ve ortak koşanlardan yüzçevir!
**95.** Alay edenlere karşı biz sana yeteriz.
**96.** Onlar Allah ile beraber başka bir ilâh edinenlerdir. Yakında bilecekler.

**97.** Andolsun, onların söylemekte oldukları şeyler yüzünden, senin canının sıkıldığını biliyoruz.
**98.** Sen şimdi Rabbini hamd ile teşbih et ve secde edenlerden ol!
**99.** Ve sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et!

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah cehennemlik bedbahtların durumlarını anlattıktan sonra, ardından cennetlik bahtiyar kimselerin durumlarını anlattı. Sonra da Lût, Salih ve Şuayb (a.s) gibi bazı peygamberlerin, kavimleriyle olan kıssalarını açıkladı. Bunları Rasulullah (s.a.v)'ı teselli için anlattı ki, Rasulullah (s.a.v.) sabır hususunda onlara uysun. Bundan sonra da âlemlerin Rabbinin birliğini gösteren delil ve burhanları anlattı. Sûreyi Rasulullah (s.a.v.) ile alay eden düşmanlarının yok edileceğini müjdeleyerek sona erdirdi. [55][55]

## Kelimelerin İzahı

Nasab, yorgunluk demektir.
Vecilûn, korkanlar.
Gâbirîn, azabta devamlı kalanlar.
Kânitîn, ümidlerini yitirenler iyi tamamen ümitsiz olmak demektir.
Beni rezil etmeyin birisinin, kişinin ayıplanacağı bir şeyi ortaya çıkarmasıdır. Sabah aydınlığı, bir kimseyi, insanların göreceği duruma getirdiğinde denilir. Şâir şöyle der:
Hilâlin aydınlığı, nerdeyse bizi gösterecek şekilde ortaya çıktı. Bu hilâl, tırnaktan kesilen parça gibiydi.[56][56]
Senin hayatına yemin ederim. Bu, Hz.Muhammed (s.a.v)'in hayatına bir yemindir.
Onların sarhoşluğu. Sekre, sapıklık ve azgınlık. Bocalıyorlar. Veya "doğruyu göremiyorlar" demektir. Gözün körlüğünü ifade etmek için kullanıldığı gibi, kalbin körlüğü için de kullanılır.
Mütevessimîn, alametlenmiş kimseler kelimesi, kökündendir. Vesm, aranılan şeye, kendisiyle yol bulunan alâmettir. Bir kimse birisinde hayır alâmeti gördüğünde denilir. Abdullah b. Revana Rasulullah (s.a.v.) hakkında şöyle demiştir:
Şüphesiz ben sende bildiğim bir hayır alâmeti görüyorum. Allah biliyor ki ben iyi görürüm.[57][57] Bunun aslı, gibi, derin düşünmek demektir. Hadiste şöyle gelmiştir: "Müminin ferasetinden sakınınız. Çünkü o, Allah'ın nuru ile bakar.[58][58]
Eyke, birbirine girmiş ağaç. Çoğulu gelir. Hıcr, Semûd kavminin yerleşmiş

[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/285.
[56][56] el-Bahr, 5/457
[57][57] Kurtubî, 10/43
[58][58] Tirmizî, Tefsîru'[-Kuran, XVI, 3127

olduğu vadinin adı bölmek ve parçalamak manasına gelen ta'dıye kelimesinden türemiş olup dağınık parçalar manasınadır.
cttîjll: Yakın, ölüm demektir. Çünkü o, kesin olarak bilinen bir iştir. [59][59]

**Nüzul Sebebi**

Rivayete göre Peygamber (s.a.v), Ashâb (r.a.) gülüşürken onların yanına geldi "Önünüzde cennet ve cehennem bulunduğu halde gülüyor musunuz?" dedi. Yaptıkları bu iş onlara ağır geldi. Bunun üzerine şu âyet indi: Kullarıma, benim, çok oağışlayı-cı ve pek merhametli olduğumu haber ver. Elem verici azabın da, benim azabım olduğunu bildir.[60][60]

**Ayetlerin Tefsiri**

**45.** Kötülüklerden ve şirkten sakınanlar var ya, işte onlar için âhirette güzel bahçeler ve su, selsebil denilen içki, şarap ve' bal fışkırtan gözeler vardır. [61][61]

**46.** Onlara: "Her türlü afetlerden korunmuş, ölümden ve bu nimetlerin yok olma korkusundan emîn olarak cennete girin" denilir. [62][62]

**47.** Cennet ehlinin kalplerindekj kin, buğz ve nefreti yok ettik. Onlar birbirlerini seven kardeşler olarak, yüz yüze, koltuklar üzerinde otururlar. Onların ruhî temizliklerini hiçbir şey kirletmez. Mücâhid şöyle der: Aşırı dostluk ve ikramdan dolayı birbirlerinin arkasından bakmazlar. İbn Abbas şöyle der: İnci, yakut ve zebercetle süslenmiş altın koltuklar üzerinde otururlar.[63][63]

**48.** Orada onlara herhangi bir yorgunluk gelmez. Onlar oradan ne çıkarılır, ne de kovulurlar. Nimetleri ebedîdir. Onlar devamlı kalıcıdırlar. Çünkü orası safa ve sevinç yurdudur. [64][64]

**49.** Ey Muhammedi Mü'min kullanma, tevbe edenler için mağfiret ve rahmetimin geniş olduğunu bildir. [65][65]

**50.** Masiyet ve günahta ısrar edenler için de azabınım şiddetli olduğunu haber ver. Ebu Hayyan şöyle der: İfadesi son derece güzel gelmiştir. Zira Yüce Allah, karşılık olarak Ben, işkence eden ve elem verenim" demedi. Bütün bunlar,

---

[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/285-286.
[60][60] Kurtubî, 10/34
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/286.
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/286.
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/286.
[63][63] Ibnu'l-Cevzî, Zâdu'l-Mesîr, 4/404
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/287.
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/287.
[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/287.

Allah'ın afu ve merhameti tercih ettiğini gösterir.[66][66]

**51.** Onlara, İbrahim (a.s)'in misafirlerinin kıssasını anlat. Misafirler, Allah'ın Lût kavmini yok etmek için gönderdiği meleklerdir. Bunlar, güzel oğlan suretinde on melek idi. Cebrâîl (a.s)'de bunlarla beraberdi. [67][67]

**52.** Hani onlar, İbrahim'in yanma girdiler ve ona selam verdiler, İbrahim dedi ki, "Biz sizden korkuyoruz." Hz. İbrahim onlara yemek getirip de yemediklerini görünce böyle söyledi. [68][68]

**53.** Melekler dediler ki: Korkma, biz sana ilmi derin, üstün zekâlı bir oğlanı yani İshak'ı müjdeliyoruz. [69][69]

**54.** İbralıim dedi ki: Bu ihtiyarlık ve yaşlılık halimde bana çocuk mu müjdeliyorsunuz. Beni ne ile müjdeliyorsunuz?!! Hz.İbrahim bunu hayretle ve olmasını uzak görerek söyledi. [70][70]

**55.** Dediler ki: Sana kesin bir bilgiyle müjde veriyoruz. Bunu uzak görme ve Allah'ın rahmetinden ümit kesme.[71][71]

**56.** Bu soru inkar ifade eder. Yani ilim ve doğruluk yolunu şaşıranlardan ve Rablerin Rabbini bilmeyenlerden başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez. İmar ile onarılmış, Allah'a bağlı kalp ise, ümitsizliğe düşmez. Beyzâvî şöyle der: İbrahim (a.s)'in hayreti, Allah'ın kudreti açısından değil, âdet itibariyle idi. Çünkü Yüce Allah'ın babasız da insan yaratmaya kadirdir. Yaşlı bir ihtiyar ile kısır bir yaşlı kadından nasıl yaratamaz?!! Bundan dolayı meleklere böyle cevap verdi.[72][72]

**57.** İbrahim dedi ki: Ey değerli melekler! Mesele nedir? Buraya niçin geldiniz? [73][73]

**58.** Lût kavmini kastederek dediler ki: Rabbimiz bizi, sapık ve müşrik bir kavmi yok etmek için gönderdi. [74][74]

**59.** Ancak, Lût'un mü'min olan aile efradı ile ona uyanlar hâriç. Onların hepsini

---

[66][66] el-Bahm'l-Muhîl, 5/457
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/287.
[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/287.
[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/287.
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/287.
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/287.
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/287.
[72][72] Beyzâvî, 286
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/287.
[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/288.
[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/288.

bu azaptan kurtaracağız. [75][75]

**60.** Lût'un karısı hâriç. Çünkü Allah onun helak olan kafirlerle birlikte azap içinde kalmasını takdir etti. Kurtubî şöyle der: Lût (a.s)'un karısı onun aile efradından hariç tutuldu.[76][76]

**61.** Allah'ın elçileri Lût (a.s)'a geldiklerinde, [77][77]

**62.** Lût onlara dedi ki: Siz benim tanımadığım kimselersiniz, ne istiyorsunuz? [78][78]

**63.** Melekler ona dediler ki: Bilakis biz Allah'ın elçileriyiz. Sana kavminin şüphe ettiği şeyi getirdik. O da, senin onlara va'dettiğin azabın inmesidir. [79][79]

**64.** Sana onların azab edileceğine dair kesin haberi getirdik. Biz söylediklerimizde doğruyuz. [80][80]

**65.** Gecenin bir kısmında aileni götür. Sen arkalarından git ki, onlar, hakkında endişen olmasın. Sizden hiçbiri arkasına dönmesin ki, onların başına gelen azabın büyüklüğünü görüp de korkmasın. Allah'ın size emrettiği yere gidin. İbn Abbas : "Yani, Şam bölgesine gidin" der. [81][81]

**66.** Lût'a şu büyük emri vahyettik: O suçluların kökleri kesilecek. Hattâ onlardan bir tanesi kalmayacak. Sabah olduğunda onların helaki tamamlanmış ve kökleri kesilmiş olacak. [82][82]

**67.** Sedum şehrinin halkı yani Lût (a.s)'un kavmi, misafirlerine kendileri gibi insan sanarak zina yapmak ümidiyle sevinçle koşarak geldiler. Tefsirciler şöyle der: O beyinsizler, Lût (a.s)'un evinde güzel tüysüz delikanlılar olduğunu haber aldılar ve sevinçle, birbirlerine Lût'un misafirlerini müjdeleyerek koştular.[83][83]

**68.** Lût dedi ki: Bunlar, benim misafirlerimdir. Onlara kötülük yapıp da beni

---

[75][75] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/288.
[76][76] Kurtubî, 10/36
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/288.
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/288.
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/288.
[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/288.
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/288.
[81][81] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/288.
[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/288.
[83][83] Merhum Seyyİd Kutub şöyle der: Toplum Lûl (a.s.)'un evinde güze] yüzlü gençler bulunduğunu birbirinden işitti. Orada bir av var diye sevindiler. Şehir halkı birbirlerini müjdelİyerek geldi". Olayın bu şekilde ifâde edilmesi, toplumun, kötülük ve ahlaksızlıkta ulaşmış olduğu adilik ve çirkeflik derecesini gösterir. Onların adîlikte ve seviyelerini, şöyle bir sahnede açıklıyor: Şehir halkı, açıkça ve alenî olarak tecavüz edecekleri gençler hakkındaki bilgi edindiklerini birbirlerine müjdeleyerek toplu halde gelmektedirler. Bu açık durumdan hayvanlar bile utanırken o zâlim kavim bu işi açıktan yapıyor ve ağızları sulanıp yalanıyorlardı. Bu, benzeri görülmemiş, bir bataklığa düşme halidir. Lût (a.s)'a gelince o, üzgün bir halde misafirlerini ve şerefini savunmaya çalışıyor, onlardaki insanî hamaset duygularını tahrik etmeye ve Allah'tan korkma duygularını harekete geçirmeye çalışıyordu. Halbuki o, bu bataklığa düşmüş kör nefislerde, ne bir hamaset ve ne de bir insanî şuur olmadığını biliyordu. Fakat o üzüntüsü ve sıkıntısı içersinde elinden geleni yapmaya çalışıyordu. (Zilâl 14/31)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/288.

onların Önünde mahcup ve rezil etmeyin. [84][84]

**69.** Başınıza Allah'ın azabının gelmesinden korkun, onlara kötülük yaparak beni küçük düşürmeyin. [85][85]

**70.** Dediler ki : Biz, herhangi birisini misafir etmeyi sana yasaklamadık mı? Râzî şöyle der: Biz, herhangi bir insanla zina etmek istediğimiz zaman, o hususta bize herhangi bir şey söylemekten seni yasaklamadık mı?[86][86]

**71.** Lut dedi ki: İşte kadınlar, eğer arzularınız) tatmin etmek istiyorsanız onlarla evlenin, harama meyletmeyin. Tefsirciler şöyle der: Ayette geçen kızlarım dan maksat, ümmetinin kızlarıdır. Çünkü her peygamber kavminin babası sayılır. [87][87]

**72.** Ey Muhammedi Senin hayatına yemin ederim ki, Lût kavmi sapıklık ve cahillikleri içersinde bocalıyorlardı. Bu bir ara cümlesidir. Rasulullah (s.a.v)'ın şerefini ve değerini göstermek için onun hayatına yemin etmek üzere, Lût (a.s)'un kıssası içersinde gelmiştir. İbn Abbas şöyle der: Yüce Allah, kendisi katında Muhammed (a.s)'den daha değerli bir kimse yaratmamıştır. Allah'ın, ondan başka herhangi birinin hayatına yemin ettiğini işitmedim.[88][88]

**73.** üneş doğarken helak ve yok edici azabın gürültüsü onları yakaladı. [89][89]

**74.** Onlarla birlikte yurtlarını alt üst ettik. Tefsirciler şöyle der: Cebrail (a.s) onların yurtlarını kökünden kaldırıp o derece yükseltti ki, yıldızları gördüler. Göklerdeki varlıkların teşbihlerini işittiler. Sonra, onlarla birlikte yurtlarının altını üstüne getirdi. Üzerlerine, cehennem ateşinde pişirilmiş çamurdan yağmur gibi taş yağdırdık. [90][90]

**75.** Onların başına gelen bu yok edici azapta, ibret gözüyle bakıp düşünenler için alâmet ve deliller vardır. [91][91]

**76.** Yok edilen bu şehirler ve Allah'ın kahır ve gazabının eserlerinden burada görünenler gayıp olmayan işlek bir yol üzerindedir. Ordan geçen yolcular onu görürler. Hâlâ ibret almıyorlar mı? [92][92]

---

[84][84] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/289.
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/289.
[86][86] Fahr-i Râzî, 19/202
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/289.
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/289.
[88][88] Taberî, 14/44
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/289.
[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/289.
[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/289.
[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/289.
[92][92] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/289.

**77.** Kuşkusuz bunda, inananlar için ibret vardır. [93][93]

**78.** Gerçek şu ki, Şuayb (a.s)'m kavmi de zâlimler idi. Çünkü Şuayb'ı yalanlıyor, yol kesiyor, ölçü ve tartıyı eksik yapıyorlardı. Bunlar Eyke halkıdır. Eyke, içice girmiş çok ağaçlı yer. [94][94]

**79.** Onları da deprem ve gölge gününün azabıyle helak ettik. Tefsirciler şöyle der: Yedi gün sıcak o derece şiddetlendi ki nerdeyse helak olacaklardı. Bundan sonra Allah üzerlerine gölgelik olarak bir bulut gönderdi. Gölgesine sığındılar ve gölgelenmek için onun altında toplandılar. Allah o buluttan onların üzerine bir ateş gönderdi ve hepsini yaktı. Lût ve Şuayb (a.s)'ın toplumlarının yurtlan açık bir yol üzerindedir. Ey Mekke halkı! onlardan ibret almıyor musunuz? [95][95]

**80.** Bu, dördüncü kıssadır. Salih (a.s)'in kıssası. Yani Semûd kavmi de, peygamberleri Salih'i yalanladı. Ayette geçen Hıcr, Medine ile Şam bölgesi arasında bir vadinin adıdır. Kalıntıları halâ vardır. Yolcular oradan geçerler. Beyzâvî şöyle der: Kim, peygamberlerden birini yalanlarsa, bütün peygamberleri yalanlamış gibidir. Bunun içindir ki Yüce Allah, âyet-i kerimede çoğul olarak peygamberlerini" buyurdu.[96][96]

**81.** Onlara deve ve onda bulanan şeyler gibi, kudretimize delâlet eden mucizelerimizi gösterdik. Onlar bu mucizelerden öğüt ve ibret almadılar. İbn Abbas şöyle der: Devede birçok mucize vardı: Kayadan çıkması, çıktığı anda doğumunun yaklaşması büyük cüsseli olup hiçbir deveye benzememesi ve hepsine yetecek kadar, sütünün çokluğu. Buna rağmen onun hakkında düşünmediler ve onunla Allah'ın kudretine yol bulmadılar.[97][97]

**82.** Dağlan deliyor, oralarda sağlam evler yapıyorlardı. Bu evlerin, onları Allah'ın azabından koruyacağını sanarak kendilerini emniyet içinde hissediyorlardı. [98][98]

**83.** Sabaha çıkarlarken, onları helak gürültüsü yakaladı. [99][99]

**84.** Yaptıkları sağlam kaleler, Allah'ın azabından onları kurtaramadı. [100][100]

**85.** Biz bütün mahlûkâtı, göğünü, yerini ve aralarında bulananları ancak hak ile

---

[93][93] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/289.
[94][94] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/289.
[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/289-290.
[96][96] Beyzavî, 286
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/290.
[97][97] İbnu'l-Cevzî, Zâdü'l-Mesir, 4/411
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/290.
[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/290.
[99][99] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/290.
[100][100] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/290.

yarattık. Dolayısıyle, bozgunculuğun yaygınlaşmam ası için bu tür yalanlayanların yok edilmesi hikmet gereğidir. Kıyamet, kesinlikle gelecektir, bunda şüphe yoktur. İyilik yapana iyiliğinin, kötülük yapana da kötülüğünün karşılığı verilecektir. Ey Muhammedi O beyinsizlerden yüzçevir ve onlara yumuşak davran. [101][101]

**86.** Şüphesiz senin Rabbin, herşeyi yaratandır ve kulların halini bilendir. [102][102]

**87.** Ey Muhammedi andolsun biz sana yedi âyet yani Fâtiha'yı verdik. Fıâtiha, namazda tekrar tekrar okunduğu için ona "mesâıı" denilmiştir. Hadiste şöyle buyrulur: yani Fatiha sûresi o ve bana verilen Kur'an-ı Kerim'dir.[103][103] Bir görüşe göre, yedi uzun sûredir. Birinci görüş tercihe daha layıktır. Sana, oütün semavî kitapların üstünlüklerini kendinde toplayan Kur'ân-ı Kerim'i verdik. [104][104]

**88.** O kafirlerden bazılarına verdiğimiz nimetlere bakma. Çünkü sana verdiklerimiz onlardan daha büyük, daha değerli ve daha şereflidir. Sana Kur'an'm indirilmesi, nimet olarak yeter. Onların iman etmemelerine üzülme. Sonra inanan mü'minlere ve onların zayıflarına karşı alçak gönüllü ol. [105][105]

**89.** Ey Muhammedi Onlara de ki, "Ben, Allah'ın azabından korkutucuyum. Cebbar olan Allah'ın emrine isyan edenleri açık bir şekilde uyarırım." [106][106]

**90.** Buradaki d! benzetme içindir. Mânâ şöyle-dir : Ehl-i kitab'a indirdiğimiz gibi, sana da Kur'an'ı indirdik. Ehl-i kitaptan maksat, kitaplarının bir kısmına inanan, bir kısmını inkar eden ve böylece ikiye ayrılan yahudiler ve hristiyanlardır. [107][107]

**91.** Onlar Kur'an-ı Kerim'i parçalara ayırdılar ve onun hakkında farklı görüşler ileri sürdüler. İbn Abbas şöyle der: Bir kısmına inandılar, bir kısmını inkâr ettiler. Bu, Rasulullah (s.a.v) için, kavminin Kur'ân'a yaptıkları ve ona sinip, şiir ve eskilerin uydurmaları diyerek onu yalanlamalarına karşı bir tesellidir. Şöyle ki, diğer kâfirler de diğer kitaplara Mekke kâfirlerinin yaptıklarının benzerini yapmışlardı. [108][108]

**92,93.** Ey Muhammedi Rabbine yemin ederim ki, bütün mahlukatı dünyada yaptıklarından sorguya çekeceğiz.[109][109]

---

[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/290.
[102][102] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/290.
[103][103] Buhârî, Tefsîra'l-Kur'ân, 1, 1; XV, 3; Fezâilu'l-Kur'ân, 9. Bu görüş Taberî'nin tercihidir.
[104][104] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/290-291.
[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/291.
[106][106] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/291.
[107][107] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/291.
[108][108] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/291.
[109][109] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/291.

**94.** Rabbinin emrini açıkça tebliğ et. Müşriklerin söylediklerine kulak asma. [110][110]

**95.** Seninle alay eden düşmanlarını yok etmek suretiyle onların kötülüklerine karşı biz sana yeteriz. Bunlar, Kureyş'in ileri gelenlerinden beş kişi idi. [111][111]

**96.** Onlar, putları Allah'a ortak koşup, onunla birlikte başka ilah edinenlerdir. Bu bir tehdit ve korkutmadır. Yani, yaptıklarının cezasını dünyada da, âhirette de göreceklerdir. [112][112]

**97.** Onların alay etmeleri ve yalanlamaları yüzünden senin canının sıkıldığı biliyoruz. [113][113]

**98.** Onlardan karşılaştığın kötülükten teşbihe, namaza ve Allah'ı çokça zikretmeye sığın ve bunlardan yardım iste. [114][114]

**99.** Ey Muhammedi Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et. Ölümün gelmesi kesin olduğu için ona yakîn ismi verildi. [115][115]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, aşağıdaki edebî sanatları kapsamaktadır:
**1.** Oraya selametle girin" cümlesinde hazif yoluyla îcâz vardır. "Onlara, oraya selametle girin denilir" demektir.
**2.** Kullarıma, benim çok bağışlayıcı ve merhamet edici olduğumu haber ver" âyeti ile bundan sonra gelen, Benim azabımın, acıklı azap olduğunu da söyle âyeti arasında güzel bir mukabele sanatı vardır. Burada Yüce Allah mağfirete karşılık da elem verici azabı getirdi. Bu, güzel edebî sanatlardandır.
**3.** Onların ardı kesilmiştir Cümlesinde kinaye vardır. Ardı kesilmiştir ifadesi, kökünü kesme azabı"ndan kinaye edilmiştir.
**4.** Biz, onun geri kalanlardan olmasını takdir ettik" âyetinde mecaz vardır. Melekler, mecaz olarak, takdir etme fiilini kendilerinin yaptığını söylediler. Halbuki takdir etmek, sadece tek olan Allah'a mahsustur. Melekler, Allah'a yakınlıkları ve onun has kulları olmalarından dolayı böyle dediler. Çünkü onlar, Allah'ın elçileri olup onun emriyle gönderilmişlerdir.
**5.** kelimeleri arasında nakıs cinas, kelimeleri arasında da iştikak cinası vardır.
**6.** Çok bağışlayan, çok merhamet eden" ve Çok yaratan, çok bilen" ifadeleri mübalağa kipleridir.

---

[110][110] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/291.
[111][111] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/291.
[112][112] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/291.
[113][113] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/291.
[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/291.
[115][115] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/291.

**7.** üstünü ile altını kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır.
**8.** Gibi, birçok yerde zorlama olmaksızın tabiî seci vardır.
**9.** Tekrarlanan yedi âyet ile Kur'an-ı Kerim" arasında, umumun hususa atfı vardır.
**10.** Mü'minlere karşı kanadını alçalt" âyetinde istiâre-i tebaiyye vardır. Zira her birinde şefkat ve merhamet bulunduğu için, yumuşak huyluluk kanat alçatmaya benzetilmiş ve müşebbehûn bihin ismi mûşebbeh için müsteâr olarak kullanılmıştır. Bu, beliğ istiarelerdendir. Çünkü kuş uçmadığı zaman kanatlarını indirir. [116][116]

## Bir Uyarı

Rabbine andolsun ki, onların hepsini sorguya çekeceğiz[117][117] âyeti ile Günahkarlardan günahları sorulmaz[118][118] ve İşte §un msana da cinne de günahı sorulmaz[119][119] âyetlerinin arası şu şekilde birleştirilebilir. Kıyamet merhaledir. Bir merhale vardır ki, orada sual de vardır, konuşma da vardır. Bir başka merhalede ise ne suâl vardır, ne konuşma. Bu, İkrime'nin görüşüdür. İbn Abbas ise şöyle der: Yüce Allah, onlardan bilgi ve haber almak için "şöyle şöyle yaptınız mı?" diye sormaz. Çünkü Allah her şeyi bilir. Fakat azarlamak ve kınamak maksadıyle sorar ve onlara şöyle der: Niçin Kur'an'a isyan ettiniz? Bu hususta deliliniz nedir?[120][120]
Yüce Allah'ın yardımıyle Hicr sûresinin tefsiri bitti. [121][121]

---

[116][116] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/292.
[117][117] Hıcr sûresi, 15/92
[118][118] Kasas sûresi, 28/78
[119][119] Rahman sûresi, 55/39
[120][120] Kurtubî, 10/61
[121][121] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/292-293.

# NAHL SURESİ

Mekke'de inmiştir. 128 ayettir.

## Sureyi Takdim

Nahl sûresi ulûhiyyet, vahy, öldükten sonra dirilme ve haşir gibi temel inanç konularını kapsayan Mekkî sûrelerdendir. Bunun yanında bu geniş âlemde, göklerde, yerde, denizlerde, dağlarda, ova ve vadilerde, sağ-nak yağmurda, yetişen bitkide, denizlerde yüzen gemilerde, gece karanlıklarında yolculara yol gösteren yıldızlarda ve insanın hayatında görüp de gözüyle ve kulağı ile idrak edeceği daha nice sahnelerde Allah'ın birliğini ve kudretini gösteren delillerden bahseder. İşte bunlar Allah'ın birliğini gösteren ve kainatı yoktan var ettiği kudretinin eserlerini anlatan canlı görüntülerdir.
Bu mübarek sûre başlangıçta, müşriklerin inkar ve alay konusu olan vahyi anlatır. Müşrikler vahyi yalanladı ve kıyametin kopmasını uzak gördüler. Peygamber (s.a.v.)'den, kendilerini korkuttuğu azabı çabucak getirmesini istediler. İstedikleri azap geciktikçe onu daha fazla istediler, daha çok alay ettiler ve saçmaladılar.
Bu mübarek sûre dikkatleri, her şeye gücü yeten tek Allah'ın kudretine çekerek Allah'ın birliği ilkesini hedef alır. İnsanın, akliyle Allah'a yönelmesi yaptığı eserleri görmekle onun büyüklüğüne yol bulması için ondaki bütün duygulara ve beşer varlığındaki bütün azalara hitap eder.
Sonra bu mübarek sûre devamlı olarak insanlara, Allah'ın nimetlerine nankörlük etmenin ve onlara şükretmemenin neticesini anlatır. Onları her inatçı ve inkarcının varacağı korkunç neticeden sakındırır.
Bu mübarek sûre Rasulullah (s.a.v.)'a, Allah'ın kullarını hikmet, güzel öğüt, ve Allah'ın davetini tebliğ uğrunda karşılacağı eziyetlere sabır ve hoşgörü ile Allah'a daveti emrederek sona erer. [1][1]

## İsmi

Bu mübarek sûreye, Yaratıcının harikulade san'atma işaret eden ve bununla O'nun ilâh olduğunu gösteren, üstün bir ibret numunesi olan arıyı anlattığı için Nahl (an) Sûresi adı verilmiştir. [2][2]

Bismillâhirrahmânirrahîm.
**1.** Allah'ın emri gelmiştir, artıkonu istemekte acele etmeyin. Allah, onların koştukları ortaklardan uzak ve yücedir.
**2.** Allah kendi emriyle melekleri, kullarından dilediği kimseye vahiy ile, "Benden başka ilâh olmadığına dâir (kullarımı) uyarın ve benden korkun" diye

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/297.
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/297.

gönderir.
**3.** Allah gökleri ve yeri hak İle yarattı. Allah, onların koştukları ortaklardan yücedir.
**4.** O, insanı bir damla meniden yarattı. Fakat bakarsın ki insan Rabbine apaçık bir hasım olmuştur.
**5.** Hayvanları da O yarattı. Onlarda sizin için ısıtıcı şeyler ve birçok faydalar vardır. Onlardan bir kısmını da yersiniz.
**6.** Sizin için onlarda ayrıca akşamleyin getirirken, sabahleyin salıverirken, bir güzellik vardır.
**7.** Bu hayvanlar sizin ağırlıklarınızı ancak canlara eziyet ederek varabileceğiniz bir memelekete taşırlar Şüphesiz Rabbiniz çok şefkatli, pek merhametlidir.
**8.** Atları, katırları ve eşekleri hem kendilerine bi-nesiniz, hem de bir zinet olsunlar diye yarattı. Bilemeyeceğiniz daha nice şeyler yaratır.
**9.** Yolun doğrusu Allah'ındır. Yolun eğrisi de vardır. Allah dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi.
**10.** Gökten suyu indiren O'dur. O sudan size hem içecekler vardır, hem de ondan bitki meydana gelir ve orada hayvanlarınızı otlatırsınız.
**11.** Allah, su sayesinde sizin için ekinler, zeytinler, hurmalar, üzümler ve diğer meyveleri hepsinden biti-rir. İşte bunlarda düşünen bir toplum için büyük bir ibret vardır.
**12.** O, geceyi, güzdüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize verdi. Yıldızlar da Allah'ın emri ile hareket ederler. Şüphesiz ki bunlarda, düşünen bir millet için pek çok deliller vardır.
**13.** Yeryüzündesizin için rengârenk yarattıklarında da öğüt alan bir toplum için gerçek bir ibret vardır.
**14.** Allah, içinden taze et yemeniz ve takacağınız bir süs çıkarmanız için, denizi emrinize verendir. Gemilerin denizde suiarı yara yara gittiklerini de görüyorsun. Bütün bunlar onun lütfunu aramanız ve nimetine şükretmeniz içindir.
**15.** Sizi sarsmaması için, yeryüzünde sağlam dağları; maksadınıza ulaşabilmeniz için de ırmakları ve yolları meydana getirdi.
**16.** Daha nice alâmetler yarattı. Onlar, yıldızlarla da yollarını tesbit ederler.
**17.** Bunları yaratanla yaratmıyan bir olur mu? Hâlâ düşünmüyor musunuz?
**18.** Allah'ın nimetini saymaya kalksanız onu sayamazsınız. Hakikaten Rabbin çok bağışlayan, pek esirgeyendir.
**19.** Allah, gizlediğinizi de açıklıdığınızı da bilir.
**20.** Allah'ı bırakıp da kendilerine taptıklarınız hiçbir şey yaratamazlar. Onlar kendileri yaratılmışlardır.
**21.** Onlar, ölüdürler. Canlı değildirler. Ne zaman diriltileceklerini de bilmezler.
**22.** Sizin ilâhınız bir tek İlâh'dır. Fakat âhirete inanmayanlar var ya, onların kalbleri inkarcı, böbürlenen kimselerdir.
**23.** Hiç şüphesiz Allah, onların gizleyeceklerini de açıklayacaklarını da bilir. O, büyüklük taslayanları asla sevmez.
**24.** Onlara, "Rabbiniz ne indirdi?" denildiği zaman, "Öncekilerin masallarını"

derler.
**25.** Kıyamet gününde kendi günahlarını tam olarak taşımaları ve bilgisizce saptırmakta oldukları kimselerin günahlarından da bir kısmını yüklenmeleri için öyle derler. Bak ki yüklenecekleri şey ne kötü bir şey!
**26.** Onlardan öncekiler de hile yapmışlardı, sonunda Allah, onların binalarını temellerinden de yıktı, üstlerindeki tavan üzerlerine çöküverdi. Bu azap onlara, farkedemekdikleri bir yerden gelmişti.
**27.** Sonra Kıyamet gününde Allah, onları rezîl ve rüsvay eder ve der ki: "Kendileri için mü'minlere karşı düşman kesildiğiniz ortaklarım nerede?" Kendilerine ilim verilmiş olanlar da derler ki: "Şüphesiz bugün rezillik ve kötülük kâfirleredir."
**28.** Kendi nefislerine haksızlık ederlerken meleklerin canlarını aldıkları kimseler (azabı görünce), "Biz hiçbir kötülük yapmıyorduk" diyerek teslim olurlar. Melekler de, "Hayır, Allah, sizin yaptıklarınızı elbette çok iyi bilendir" derler.
**29.** O halde, içinde ebedî kalacağınız cehennemin kapılarından girin! Kibirlenenlerin yeri ne kötüdür!

## Kelimelerin İzahı

Nutfe, insanın oluştuğu az su. "Su damladı" manasına gelen fiilinden alınmıştır.
Dif; insanın, kendisiyle soğuktan korunduğu şeydir.
Akşamleyin döndürüyorsunuz. Revâh, hayvanların akşamleyin otlaktan dönmesi manasınadır.
Salıveriyorsunuz. hayvanları sabahleyin otlağa çıkarmak demektir.
Eşkâl, kelimesinin çoğulu olup "eşyalar" demektir. Bu eşya, ağır yük olduğu için, "eşkâl" denildi.
Câir, haktan uzaklaşan demektir.
Hayvanları salıyorsunuz. Bir kimse, otlamak üzere hayvanını salıverdiği zaman denir. Hayvan istediği yerde otladığında, böyle bir hayvana da denir. Yarattı, icat etti.
Mevâhir, denizi yaran gemiler aslı, suyu sağa sola yarmaktır. Gemi, sesli bir şekilde suyu yararak hareket ettiğinde denir.
Sarsılır. [3][3]

## Nüzul Sebebi

İbn Abbas şöyle der: Kıyamet yaklaştı[4][4] âyeti inince kâfirler birbirlerine dediler ki; Muhammed, kıyametin yaklaştığım iddia ediyor. Yaptıklarınızın bazılarından vazgeçin de bekleyelim. Günler geçtikçe dediler ki: Ey Muhammed! Bizi kendisiyle korkuttuğun şeyden bir alâmet görmüyoruz." Bunun üzerine Yüce Allah Allah'ın

---

[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/302.
[4][4] Kamer sûresi, 54/1

emri geldi. Onu istemekte acele etmeyin.[5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Kıyametin kopması yaklaşmıştır. Artık Muhammed'in size vadettiği azabı istemekte acele etmeyin. Kıyametin kopması ve yaklaşması kesin olduğu için geçmiş zaman kipi ile ifade edildi. Fahr-ı Râzî şöyle der: Mutlaka kıyamet kopacağı için, geçmiş zaman kipiyle ifade edildi. Nitekim yardım isteyen kimseye: Sana yardım geidi, sabırsızlık etme denilir.[6][6] Allah zâlimlerin kendisini niteledikleri şeyden ve putları kendisine ortak koşmalarından uzaktır. [7][7]

**2.** Allah, kendi iradesi ve emriyle, vahy ve peygamberliği meleklerle gönderir. Nebi ve rasullere gönderir. Bedenler ruhlarla hayat bulduğu gibi, kalpleri de vahy ile hayat bulacağı için vahye "Ruh" denildi. İnkarcıları, Allah'tan başka ma'bûd olmadığına dair uyarın ve azabım ve intikamımdan korkun diye peygamberler gönderdik. Bundan sonra Yüce Allah, kendisinin birliğini ve kudretini gösteren delilleri anlattı ve şöyle buyurdu: [8][8]

**3.** Allah, gökleri ve yeri boş ve lüzumsuz değil, hak ve üstün bir hikmetle yarattı, O, benzeri ve ortağı olmaktan uzak ve yücedir. [9][9]

**4.** İnsanı, meni denilen çok az bir sudun yarattı. Fakat o, insan olarak tekâmül ettikten sonra, bir de bakarsınız ki, yaratıcısına apaçık bir düşman oluvermiştir. O'na karşı kibirlenir ve inatçılık eder. Halbuki ona karşı gelmek için değil, kul olmak için yaratılmıştır. İbnu'l-Cevzî şöyle der: İnsan azıcık bir sudan yaratılmıştır. Bununla beraber o, Allah'ta zıtlaşır ve Öldükten sonra dirilmeyi inkar eder. Yaratılışını öldükten sonra dirilmesine ve ilk defa onu vücûda getirmeye gücü yetenin, ikinci defa onu yeniden yaratabileceğine delil getirmiyor mu?[10][10]

**5.** Allah deve, sığır ve koyun gibi hayvanları menfaatiniz için yarattı. O hayvanlarda giyecek ve yatak olarak kullanıp soğuktan korunacağınız yünler vardır. Onlarda sizin için üretme, sütünü alma ve sırtına binme gibi birçok yararlar vardır. Onların etlerinden yersiniz. Bu, sizin için en büyük yarardır. [11][11]

**6.** Su hayvanlar akşamleyin otlaktan dönerken ve sabahleyin otlamak için

---

[5][5] İbnul-Cevzî, Zâdü'l-mesir, 4/426
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/302.
[6][6] Râzî, 9/218
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/303.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/303.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/303.
[10][10] Zâdü'l-Mesîr, 4/429
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/303.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/303.

giderken sizin için onlarda bir güzellik ve bir zinet vardır. Onların güzelliklerinden faydalanmak sağlıklı, besili ve güzel yürüyüşlü manzaralarını seyretmekle olur. [12][12]

**7.** Ağır yükleklerinizi ve taşıyamıyacağmız eşyalarınızı, ancak zorluk ve meşakkatle varacağınız uzak ülkelere taşırlar. Ey insanlar! Şüphesiz bu hayvanları emrinize veren rabbinizin size karşı şefkat ve merhameti büyüktür.[13][13]

**8.** Allah atları, katırları ve eşekleri yük taşımanız ve binmeniz için yarattı. Bunlar da aynı zamanda süs ve güzelliktir. Allah gelecekte; trenler, arabalar, jetler ve zamanla keşfedilen diğer modern ulaşım araçları gibi, şimdi bilmediğiniz şeyleri yaratır. Bu, Allah'ın insanlara öğrettiği şeylerdendir.[14][14]

**9.** İçine girenleri naîm cennetlerine götürecek doğru yolu açıklamak Allah'a aittir. Bu yoldan ayrılan başka bir başka yol vardır ki, o, haktan uzaklaşır ve sapar. İçine gireni Allah'a götürmez. Bu, Yahudilik, Hristiyanlık ve Ateşperestlik gibi sapıklık yoludur, Allah size inanmayı nasip etmek isteseydi hepinizi doğru yola iletirdi. Fakat hikmeti, sevap ve ceza tahakkuk etsin diye, insana seçme hürriyetini vermeyi gerektirdi. Artık dileyen i-nansın dileyen inkar etsin.[15][15] Yüce Allah insanlara verdiği hayvanları anlattıktan sonra diğer büyük nimetleri ve kâinata serpiştirilmiş delilleri anlatmaya başlayarak şöyle buyurur: [16][16]

**10.** Allah, üstün gücüyle buluttan yağmuru yağdırandır. İçmeniz ve susuzluğunuzun gitmesi için, onu tatlısu olarak indirdi. Sudan, hayvanlarınızı otlatacağınız bitkiler bitirdi. [17][17]

**11.** Bu birtek suyla sizin için yerden, türleri, tatları ve renkleri farklı olan ekin, zeytin, hurma ve üzümleri çıkarır, Bütün meyvelerden sizin için, tadı en güzel olanları çıkarır, Şüphesiz o suyun indirilmesi ve meyvelerin çıkarılmasında Allah'ın yaptıklarını düşünüp iman eden bir toplum için, Onun birliğini ve gücünü gösteren açık deliller vardır. Ebu Hay yân şöyle der: Yüce Allah'ın, âyeti düşünenler" lafzı ile sona erdirmesinin sebebi şudur: Allah'ın yarattıklarını incelemek için derin düşünmeye ve fikir yürütmeye ihtiyaç vardır. Görmüyor musun, bir tek tane yere atılıp da üzerinden belirli bir zaman geçtiğinde toprağın

---

[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/303.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/303-304.
[14][14] Merhum Seyyid Kutub şöyle der: Geçmiş insanların bilmediği yeni yük ve binme vasıtaları keşfedildi. Kur'an, bunları inkar etmeden ve yasaklama koymadan "bümediklenizi de yaratır" diyerek kalpleri ve zihinleri bunlara hazırlar kî, insanlar, "babalarımız sadece at, katır ve eşek kullanırlardı. Bİz bunlardan başkasını kullanmayız" demesinler. Bundan dolayı kalpleri ve zihinleri ilmin ve geleceğin ortaya çıkaracağı yenilikleri karşılamaya hazırlar. (Fî Zılali'l-Kur-'an, 14/48)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/304.
[15][15] Kehf sûresi, 18/29
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/304.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/304.

nemini emer, onunla şişer, böylece üst tarafı çatlar ve burdan yukarı doğru bitki olarak yükselir. Alttan da, yerin derinliklerine doğru başka bir bitki gelişir ki, bunlara kökler denir. Sonra üst taraf gelişir, kuvvetlenir, yapraklar ve çiçekler açar, tomurcuk ve meyveler çıkar. Bunların özellikleri, renkleri, şekilleri ve faydalan farklı cisimleri vardır. İşte bu, herşeye gücü yeten ve seçme yetkisi kendisinde olan bir varlığın takdiriyle olmaktadır ki, o da Allah'tır (cellet kudretuhu ve azametuhu).[18][18]

**12.** Uykunuz ve geçiminiz için, birbirini takip eden gece ile gündüzü; yararınız ve menfaatiniz için dönen güneş ve ayı emrinize verdi. Karanın ve denizin karanlıklarında kendileriyle yol bulmanız için, yıldızlar onun emriyle yörüngelerinde yürür. Bu yaratma ve emre hazır kılma işinde, akl-ı selim sahipleri için apaçık ve büyük deliller vardır. [19][19]

**13.** Renkleri, şekilleri, özellikleri, farklı olarak yeryüzünde sizin için yarattığı o güzel hayvanlar, bitkiler, madenler ve cansız varlıklar var ya, İşte bunlarda, öğüt alan bir toplum için elbette büyük bir ibret vardır. [20][20]

**14.** O Yüce Allah, kudreti ve rahmetiyle, üzerinde gemilere binmeniz ve derinliklerine dalmanız için dalgalan birbirine vuran denizi sizin emrinize verdi ki, denizden avlayacağınız taze balıklar yiyesiniz. Ve ondan inci ve mercan gibi değerli mücevherler çıkarasmız. Eşya ve yiyecek yüklü büyük gemilerin denizin azgın dalgalarını yararak yürüdüğünü görürsün. anlatılanlardan yararlanmanız ve Allah'ın lütfundan ve rızkından ticaretle geçim yollarını aramanız için denizi sizin emrinize verdi. Büyük ihsanı ve yüce lütfuna karşılık Rabbinize şükretmeniz için bunları size verdi. [21][21]

**15.** sarsmaması için yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi. Ebussuûd şöyle der: Üzerinde dağlar yaratılmadan önce yeryüzü hafif bir küre idi. Gezegenler gibi, en basit sebeple hareket edebilirdi. Dağlar yaratılınca, ağırlıklarıyle yerin merkezine doğru yerleştiler ve yeryüzünün direkleri gibi oldular.[22][22] Varacağınız yere varabilmeniz için yeryüzünde yollar ve nehirler yarattı. [23][23]

**16.** Dağlar ve nehirler gibi, insanların bulacakları alâmetler yarattı. Yıldızlarla da, karada ve denizde geceleyin yollarını bulurlar. İbn Abbas şöyle der: "Alâmetler", gündüzleyin faydalanılacak yol işaretleridir. Yıldızlarla da geceleyin yollarını bulurlar.[24][24]

---

[18][18] el-Bahr, 5/479
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/304-305.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/305.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/305.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/305.
[22][22] Ebussuûd, 3/167
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/305.
[24][24] İbnu'l-Cevzî, Zâdü'l-Mesîr, 4/436
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/305.

**17.** Bu soru inkar ifade eder. Yani, bu büyük şeyleri ve yüce nimetleri yaratan ile, bırakın başkasına, kendisine bile bir fayda ve zarar sağlayamayanları bir mi tutuyorsunuz? Bu âdi putları, Yüce Yaratıcıya ortak mı koşuyorsunuz? Bu inkarcıları susturmak ve onların putlara yaptıkları ibadeti boşa çıkarmaktır. Halâ düşünüp de
Allah'tan başkasına ibadet etmekle hata ettiğinizi anlayamıyor musunuz? Bu da başka bir kınamadır. [25][25]

**18.** Allah'ın size bol bol verdiği nimetlerini saymaya kalkışsanız, onların sayısını bilemezsiniz. Nerde kaldı onların şükrünü eda edebilmeniz! Şüphesiz Allah sizden çıkacak kusurları bağışlayıcı ve kullarına acıyandır. Zira kusurlarına ve isyanlarına rağmen onlara nimet vermektedir. [26][26]

**19.** Allah niyet ve amellerinizden gizlediğinizi de açığa vurduğunuzu da bilir. Size onların karşılığını verecektir.[27][27]

**20.** Allah'ı bırakıp da taptıkları putlar asla birşey yaratamazlar. Onlar insanların, elleriyle yaptıkları mahlûklardır. Allah'ı bırakıp da ibâdet edilecek ilâh nasıl olurdu?! [28][28]

**21.** O putlar ruhsuz ölülerdir. Onlar ne işitir, ne de görürler. Çünkü onlar cansız varlıklardır, onlarda hayat yoktur. Siz onlardan üstün olduğunuz halde onlara nasıl tapıyorsunuz? Çünkü sizde hayat var. O putlar, kendilerine ibadet edenlerin ne zaman diriltileceklerini bilmezler, burada müşriklerle alay edilmektedir. Çünkü onlar hissiz ve şuursuz cansız varlıklara ibadet ettiler. [29][29]

**22.** Sizin ibadete lâyık ilâhınız tek bir ilâhtır, onun ortağı yoktur. Öldükten sonra dirilmeye ve cezaya inanmayanlar var ya, onların kalpleri Allah'ın birliğini inkar eder. Onlar, hakkın delilileri apaçık ortaya çıktıktan sonra kibirlenip böbürlenerek onu kabul etmeyenlerdir. [30][30]

**23.** Gerçek,şu ki, onların hallerinden hiçbir şey Yüce Allah'a gizli kalmaz. Allah onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir, Şüphesiz Allah kibirlenip de kendisine iman etmeyenleri ve birlemeyenleri sevmez. [31][31]

**24.** O inkarcılara, "Rabbiniz rasûlüne ne indirdi?" diye sorulduğunda alay yoluyla derler ki: "Onun indirdiği sadece geçmiş milletlerin hurafeleri ve

---

[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/305-306.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/306.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/306.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/306.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/306.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/306.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/306.

batıllarıdır; Âlemlerin Rabbi-nin sözü değildir." Tefsirciler şöyle der: Müşrikler, Mekke girişlerinde oturur; halkı Rasulullah (s.a.v)'tan nefret ettirmeye çalışırlardı. Hacı kafileleri, "Muhammed'e ne indirildi?" diye onlara sorduklarında, "Öncekilerin hurafeleri ve bâtıl sözleri" diye cevap verirlerdi.[32][32]

**25.** Kıyamet gününde günahlarından hiçbir şey bağışlanmamış olarak onları tam bir şekilde yüklenmeleri için bu yalanları söylerler. Delilsiz ve bürhansız olarak saptırmış oldukları tâbilerinin günahlarını yüklenmeleri için böyle derler. Onlar sapıklıkta kendilerine uyulan reisler idi. Bundan dolayı, hem kendi günahlarını, hem de saptırmış oldukları kimselerin günahlarım yüklenirler. Buradaki dikkat çekmek içindir. Yani, Ey kavim! dikkat ediniz. Sırtlarına yüklenmiş oldukları şey ne kötü bir yüktür. Burada maksat, bu işten şiddetle men etmektir. [33][33]

**26.** Mekke kâfirlerinden önceki günahkarlar da peygamberlerine tuzak kurmuşlar ve Allah'ın nurunu söndürmek istemişlerdi. Bu bölüm, peygamber (s.a.v.) için bir tesellidir. Allah da onların binalarını temellerinden söktü. Bu, müşriklerin peygamberler için kurdukları sağlam tuzakların bozulacağına dair bir temsildir, Binalarının tavam üzerlerine çöktü, binaları yıkıldı ve öldüler. Helak ve yok olma onlara, akıllarından geçmeyen bir taraftan geldi. Âyet helak ve yok olmayı, tuzak kuranların tuzağı ve gizli gizli planlar yapanların bu planlarıyle alay etmeyi mükemmel bir şekilde sergiler. O tuzak kuranlar. Allah'ın davetine karşı duranlar ve kurdukları tuzakların, aldıkları tedbirlerin boşa gitmeyeceğini sananlardır. Halbuki Allah onları arkadan kuşatmıştır. [34][34]

**27.** Sonra, kıyamet gününde Yüce Allah onları azap ile rezil, zelil ve hor kılacaktır, Yüce Allah onlara kınama ve azarlama yoluyla şöyle diyecek: "Uğurlarında peygamberlerle münakaşa ve mücadele ettiğiniz o ortaklar nerede? Onları getirin de size şefaat etsinler." Bu üslup alay ve eğlence üslubudur, Allah yoluna davet eden kişiler ve âlimler o bedbahtların durumlarına sevinerek şöyle derler: "Bugün zillet, horluk ve azap Allah'ı inkar edrenleri kuşatmıştır. [35][35]

**28.** Onlar Allah'ı inkâr ve O'na ortak koşmak suretiyle kendilerine zulmederken, pis ruhları, melekler tarafından alman ve dünyadaki inatçı ve kibirli âdetlerinin tersine ölüm anında teslim olup boyun eğenler ve : "Biz Allah'a ne ortak koştuk, ne de isyan ettik diyen kimselerdir. Nitekim onlar kıyamet gününde, Rabbimiz! Allah hakkı için, biz ortak koşanlar olmadık[36][36] derler. Yüce Allah onları ya-lanlar ve şöyle der: Hayır, daha önce siz yalanlamış, isyan etmiş ve suçlulardan olmuştunuz. [37][37]

---

[32][32] Ebu Hayyan, el-Bahr, 5/484
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/306.
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/306-307.
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/307.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/307.
[36][36] En'am sûresi, 6/23
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/307.

**29.** İçinde ebedî kalıcılar olarak cehenneme girin. Allah'a itaati kibirlerine yediremiyenler için cehennem ne kötü bir karargah ve ne kötü bir kalacak yerdir. [38][38]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler aşağıdaki edebî sanatları kapsamaktadır:
**1.** Benden korkun" cümlesinde iltifat sanatı vardır. Bu, azabı acele isteyenlere, üçüncü şahıstan birinci şahsa dönüş yoluyla hitaptır.
**2.** Onlar ölülerdir, diri değillerdir." Burada, putlara tapanların beyinsizliklerini vurgulamak için itnâb yapılmıştır. Onlar bir şey yaratamazlar. Onların kendileri yaratılır" âyeti de bunun gibidir.
**3.** Gizliyorlar ile açığa vuruyorlar ve akşam çeviriyorsunuz ile sabahleyin salıveriyorsunuz" kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır.
**4.** Apaçık aşırı düşman ve Çok bağışlayan, çok merhamet eden lafızları aşırılık ifâde eden kiplerdir.
**5.** yaratan" yaratmayan gibi olur mu?" cümlesinde tıbâk-ı selb sanatı vardır.
**6.** yaratmazlar ile kendileri yaratılırlar." arasında cinas-ı nakıs vardır.
**7.** Onlardan öncekiler de hile yapmışlardı. Tavan, üstlerinden, üzerlerine çöküverdi. âyetinde istiâre-i temsiliyye vardır. O tuzak kuranların hali, istiare-i temsiliyye yoluyla, sütunları sağlam binalar yapan kavmin haline benzetildi ki, bu binalar yıkılmış, Üzerlerine çökmüş ve onları helak etmiştir. Vech-i şebeh şudur: Onların, devamlı kalmaları için sebep saydıkları şey, yok olmalarına sebep olmuştur. Bu, Arapların şu sözüne benzer: Kim kardeşine bir kuyu kazarsa, ona kendisi düşer. [39][39]

## Faydalı Bilgiler

Kurtubî şöyle der: Nahl sûresine Niam sûresi (nimetler sûresi) de denir. Zira bu sûrede Allah, kullarına birçok nimetleri sayıp dökmüştür.[40][40]

**30.** Kötülüklerden sakınanlara, "Rabbiniz ne indirdi?" denildiğinde, "Hayır indirdi" derler. Bu dünyada güzel davrananlara, güzel mükâfaat vardır. Âhiret yurdu ise daha hayırlıdır. Takva sahiplerinin yurdu gerçekten güzeldir!
**31.** (O yurt), onların girecekleri, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleridir. Orada diledikleri her şey vardır. İşte Allah, takva sahiplerini böyle mükâfat-landırır.
**32.** Onlar, meleklerin, "Selâm sizin üzerinize olsun. Yapmış olduğunuz iyi işlere karşılık cennete girin" diyerek iyilikle canlarını aldıkları kimselerdir.

---

[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/307.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/308.
[40][40] Kurtubî, 10/36
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/308.

**33.** Kâfirler kendilerine meleklerin gelmesinden veya Rablerinin emrinin gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar? Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Allah onlara zulmetmedi, fakat, onlar kendilerine zulmediyorlardı.
**34.** Sonunda yaptıklarının cezası onlara ulaştı ve alay etmekte oldukları şey, onları çepeçevre kuşativer-di.
**35.** Ortak koşanlar dediler ki: "Allah dileseydi ne biz, ne de babalarımız ondan başkasına tapardık. Onun emri olmadan hiçbir şeyi de haram kılmazdık!" Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Peygamberin üzerine açık-seçik tebliğden başka bir şey düşer mi?
**36.** Andolsun ki, biz, "Allah'a kulluk edin ve Tâ-ğut'tan sakının" diye her millete, bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan bir kısmını doğru yola iletti. Onlardan bir kısmı için de sapıklığa düşmek hak oldu. Yeryüzünde gezin de görün, yalanlayanların sonu nasıl olmuştur!
**37.** Her ne kadar sen, onların hidâyete ermelerine düşkün isen de şüphesiz Allah, saptırdığı kimseyi hidâyete erdirmez. Ve onların yardımcıları da yoktur.
**38.** Onlar, "Allah Ölen bir kimseyi takrar diriltmez" diye olanca yeminleriyle Allah'a and içtiler. Aksine! Bu O'nun bizzat kendisinin üzerine aldığı gerçek bir va'didir. Fakat insanların büyük kısmı bunu bilmezler.
**39.** Hakkında ihtilâf ettikleri şeyi onlara açıklaması ve kâfir olanların da yalancılar olduklarını bilmeleri için Allah onları diriltir.
**40.** Biz, bir şeyin olmasını istediğimiz zaman, ona söyleyecek sözümüz sâdece, "Ol" dememizdir. Hemen oluverir.
**41.** Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenlere gelince, onları dünyada güzel bir şekilde yerleştireceğiz. Eğer bilirlerse âhiretin mükâfaatı elbette daha büyüktür.
**42.** Onlar, sadece Rablerine tevekkül ederek sabredenlerdir.
**43.** Senden önce de, kendilerine vahyetttiğîmiz erkeklerden başkasını peygamber olarak göndermedik. Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun.
**44.** Peygamberleri, apaçık mucizeler ve kitaplarla gönderdik. İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için ve ola ki, düşünüp anlarlar diye sana da bu Kur'-an'ı indirdik.
**45. 46.** Kötü tuzaklar kuranlar, Allah'ın, kendilerini yere geçirmeyeceğinden veya kendilerine bilemeyecekleri bir yerden azabın gelmeyeceğinden veya, onlar dönüp dolaşırlarken Allah'ın kendilerini yakalamayacağından emin mi oldular? Onlar Allah'ı âciz bırakacak değillerdir.
**47.** Yoksa Allah'ın kendilerini, onlar korku içindeyken yakalayacağından emin mi oldunuz? Kuşkusuz Rabbin, çok şefkatli, pek merhametlidir.
**48.** Allah'ın yarattığı herhangi bir şeyi görmediler mi? Onun gölgeleri, küçülerek ve Allah'a secde ederek sağa sola döner.
**49.** Göklerde bulunanlar, yerdeki canlılar ve bütün melekler, büyüklük taslamadan Allah'a secde ederler,
**50.** Onlar, üstlerimden Rablerinin korkusunu duyarlar ve kendilerine ne emrolunursa onu yaparlar.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde nimetini inkar eden, Kur'an'a dil uzatan ve onun, öncekilerin hurafeleri olduğunu iddia eden bedbahtların durumunu anlattı. Onların ahirette başlarına gelecek rezillik, zillet ve horluğu açıkladı. Burada da naîm cennetinde takva sahibi kullan için hazırladığı çeşitli ikramları anlattı ki mutlu kimselerle bedbahtların ve iyi kimselerle kötülerin durumu arasındaki fark anlaşılsın. Bunu, Kur'an'ı iki grubu mukayese etme hususundaki üslubu ile açıklamıştır. [41][41]

## Kelimelerin İzahı

Zübür, kelimesinin çoğulu olup "semavî kitaplar" demektir. Bir kimse kitap yazdığında der. Zebur, bundan alınmıştır.
Batar. Bir yer çökerek kaybolup gittiğinde denir.
Bir taraftan diğer tarafa meyleder. Gölgeye y denilmesi bundandır. Çünkü gölge de, bir yönden diğer yöne döner.
Zelil ve aşağılık kimseler, zillet ve aşağılık demektir. Zü'r-Rumme şöyle der:
Senin yardunun dışında hapiste bir zelil ve inde bir hayvandan başka bir şey kalmadı.[42][42]

## Âyetlerin Tefsiri

**30.** Takva ve iman sahibi olan ikinci guruba denir ki: Rabbiniz peygambererine ne indirdi? Onlar, "hayır indirdi" derler. Tefsirciler şöyle der: Bu, hacc günlerinde olurdu. Kişi Mekke'ye gelir, müşriklere Hz. Muhammed'i ve onun durumunu sorardı. Onlar da, o, kâhin, sihirbaz ve yalancıdır, derlerdi. Mü'minlere gelir, aynı şeyi sorarlar. Onlar ise : "Allah ona hayrı, hidayeti ve Kur'an'ı indirdi" derlerdi.[43][43] Yüce Allah, onlara verilecek güzel karşılığı açıklayarak şöyle buyurdu: O güzel amel işleyenler için dünyada, güzel amellerine karşılık bir mükâfaat verilecektir. Âhiret yurdu ise daha hayırlıdır. Yani, âhirette elde edecekleri cennet sevabı ise, dünya yurdundan daha büyük ve daha hayırlıdır. Çünkü dünya fani, âhiret bakidir, Takva sahiplerinin yurdu olan âhiret yurdu ne güzeldir. [44][44]

**31.** O, Adn cennetleridir. Ağaçlan ve köşkleri arasında nehirler akan o cennetlere girerler. O cennetlerde onlar için, hiç yorulmadan, meşakkat çekmeden, kesintisiz olarak istedikleri şeyler vardır. İşte Allah, haramlarından

---

[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/312.
[42][42] Taberî, 14/116
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/313.
[43][43] er-Râzî, 20/23
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/313.

sakınan ve emirlerini yerine getiren kullarını, bu şekilde güzel bir mükâ-faatla mükâfaatlandır. [45][45]

**32.** Onlar şöyle kimselerdir ki, şirk ve masiyet kirlerinden temizlenmiş iyi ve Allah'a kavuşmaktan hoşlanmış kimseler olarak melekler onların canlarını alır. Melekler onlara selâm verir ve onları cennetle müjdelerler. İbn Abbas şöyle der: Melekler Allah'tan onlara selâm getirirler ve amel defterleri sağından verilen mutlu kişiler olduklarını kendilerine bildirirler.[46][46] Cennete girin. Dünyada sunduğunuz iyi amellerden dolayı cennet size afiyet olsun. [47][47]

**33.** Bâtılda devam etmeleri ve dünyaya aldanmaları yüzünden, söz tekrar müşrikleri kınamaya ve azarlamaya geldi. Yani onlar sadece iki şeyeden birini bekliyorlar. Kendilerine ölümün inmesini veya dünya azabının gelmesini bekliyorlar. Onlardan önceki yalanlayanların başlarına gelenlerden ibret almıyorlar mı? Bu onlara yetmiyor mu? Onlardan önceki suçlular da böyle yaptı da, başlarına belâ geldi. Onları cezalandırmak ve yok etmek suretiyle Allah onlara zulmetmedi. Fakat onlar Allah'a ortak koşmak ve günah işlemekle kendilerine zulmettiler. [48][48]

**34.** İnkarlarının ve pis amellerinin cezası başlarına geldi. Alay etmelerinin cezası inip onları kuşattı. Bu ceza, cehennemin aşağı tabakalarında çekecekleri elem verici azaptır. [49][49]

**35.** Allah'a ortak koşan ve onu inkâr eden Kureyş kâfirleri dediler ki: Allah dileseydi, ne bizi ne de babalarımız kesinlikle putlara tapmazdık. Bahîre, sâibe ve diğer hayvanlardan haram kıldıklarımızı da haram kılmazdık. Bunu, öyle inanarak değil de alay yoluyla söylediler. Maksatları, Allah'a ortak koşmaları ve bazı hayvan yiyecekleri haram kılmalarının Allah'ın rıza ve dilemesiyle olduğunu, ve bunun hak ve doğru olduğunu bildirmekti.[50][50] Onlardan önceki suçlular da buna benzer yalanlamalarda bulunmuş ve alay etmişlerdi. Bunların bâtıl delilleri gibi deliller getirdiler ve inkârlarını ve masiyetlerini kendilerinin kazandığını unutmuş göründüler. Bunların tümünün, peygamberleri kendilerini Allah'ın gazabına ve cehennem azabına karşı uyardığı halde sırf kendi tercihleriyle olduğunu unuttular. Peygamberlerin görevi, tebliğden başka bir şey

---

[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/313.
[46][46] Taberî, 14/101
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/313.
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/314.
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/314.
[50][50] Merhum Seyyid Kutub şöyle der: Bu, müşriklerin Allah'a ortak koşmalarının gerekçeleri hususunda ileri sürdükleri saçmalıklarından yeni bir saçmalıktır. Allah'a ortak koşmalarını, bazı hayvan ve yiyecekleri haram kılmalarını Allah'ın iradesi ve dilemesine bağladılar. Batıl İddialarına göre, eğer Allah bunlardan herhangi birini yapmamalarını dileseydi, elbette onu yapmalarına engel olurdu. İşte bu, ilâhî irâdenin manasını anlama hususunda bir vehim ve hatâdır. Zira Yüce Allah kullarının şirke düşmelerini istemez, onlar için helal kıldığı temiz şeyleri haram kılmalarına razı olamaz. Allah'ın bu iradesi açıktır ve tebliğ ile görevlendirilen peygamberlerin kitaplarındaki şeriatlerde nass ile sabittir. Bunun içindir ki Yüce Allah bundan sonra şöyle buyurmuştur: "Andolsun ki biz, Allah'a kulluk edin ve putlardan sakının diye her millete bir peygamber gönderdik". İşle Allah'ın emri budur. Kulları için iradesi de budur. Hikmet Sahibi olan yaratıcının iradesi, insanı hidayete ve sapıklığa müsait olarak yaratmayı ve seçme iradesini kendilerine bırakmayı dilemiştir. (Fi zılâli'l-Kur'ân, 14/61)

değildir. Doğru yola iletme ve iman nasip etme işi Allah'a aittir. [51][51]

**36.** Andolsun biz bütün mahlukata, Allah'a kulluk edin ve onu birleyin; Allah'tan başka, şeytan'a, kâhine, putlara ve sapıklığa çağıran her ma'budu bırakın diye peygamberler gönderdik, Onlardan öylesi vardır ki, Allah ona, dinine ve kendisine ibadete giden yolu göstermiş, o da iman etmiştir. Onlardan öylesi de vardır ki, bedbahtlık ve sapıklığa düşmek hak olmuş, o da inkâra saplanmıştır. Yüce Allah şunu bildirdi ki, Allah'ın davetini insanlara ulaştırmak için peygamberler gönderdi. Bazıları bu daveti kabul etti, Allah da onu hidayete iletti. Bazıları ise kabul etmeyip inkâr etti, Allah da onu saptırdı. Ey Kureyş topluluğu! Yeryüzünün etrafım gezin. Sonra yalanlayan toplumların başlarına gelenlere bir bakın. Belki ibret alırsınız. [52][52]

**37.** Bu hitap Rasulullah (s.a.v)' adır. Yani, Ey Muhammedi O kafirlerin hidâyete ermelerine düşkünlük gösteriyorsan bil ki Yüce Allah, kötü tercihi sebebiyle bir insan hakkında sapıklık takdir etmişse, zorla ve kahren onun hakkında hidayet yaratmaz. Onları Allah'ın azabından kurtaracak kimseleri yoktur. [53][53]

**38.** Müşrikler, Allah'ın ölen kimseyi tekrar diriltmeyeceğine dair olanca güçleri ile yemin ettiler. Öldükten sonra dirilmeyi uzak buldular, çürüyüp zerreler halinde dağıldıktan sonra bunun zor bir iş olduğuna inandılar. Yüce Allah onları reddetmek üzere şöyle buyurdu: Hayır, onları mutlaka diriltecek. Bunu kesin bir şekilde va'detmiştir. Katiyetle gerçekleşecektir. Fakat insanların çoğu, Allah'ın kudretini bilmez, dolayısıyle öldükten sonra dirilmeyi ve haşri inkâr ederler. [54][54]

**39.** Allah, onlann yeniden dirilmeyi inkârları hususundaki sapıklıklarını ortaya çıkarmak ihtilafa düştükleri konuda gerçeği göstermek ve itaatkar ile isyan eden, hak yolda gidenle bâtıl yolda giden ve zalim ile mazlum arasında adaleti gerçekleştirmek için onları diriltecek. Yeniden dirilmeyi inkar edenlerin ve Allah'ın gerçek va'dini yalanlayanların, söyledikleri sözlerde yalancı olduklarını bilmeleri için onları dirilteceğiz. [55][55]

**40.** Biz bir şeyin olmasını istediğimiz zaman ona söyleyecek sözümüz sadece "ol" ç'ememizdir. Hemen oluverir. Yani bu iş için büyük bir gayret ve meşakkate ihtiyaç yoktur. Biz bir şeye ol deriz, o da olur. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah'ın bu ifadesi olayı zihinlere yaklaştırmaktır. Yoksa şu bir gerçek ki, Yüce Allah bir şeyin olmasını istediğinde kelimesine ihtiyaç olmaksızın o şey mutlaka olur. [56][56]

---

[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/314.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/314-315.
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/315.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/315.
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/315.
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/315.

**41.** Allah uğrunda çeşitli işkencelere katlandıktan sonra yine onun uğrunda ve onun rızasını kazanmak için vatanlarını ve çoluk çocuklarını bırakıp da göç edenler var ya, onları bu dünyada iyi bir yurda yerleştireceğiz. Kurtubi şöyle der: Onlar Suheyb, Bilâl, Hab-bâb ve Ammâr'dır. Mekkeliler bunlara istediklerini söyletinceye kadar işkence ettiler. Serbest bıraktıklarında Medine'ye göç ettiler.[57][57] İşte onlan dünyada, kaybettiklerinden daha güzel ve daha iyi bir yurda yerleştireceğiz. İbn Abbas şöyle der: Allah onları Medine'ye yerleştirdi ve orasını onlar için hicret yurdu kıldı, Ahiret sevabı ise daha büyük ve daha şereflidir. Keşke insanlar bunu bilseler. [58][58]

**42.** Onlar sıkıntı ve güçlüklere sabredip vatanlarından göç eden, kardeşlerinden ayrılan, Allah'ın ecir ve sevabını dileyerek sadece ona dayananlardır. [59][59]

**43.** Ey Muhammedi Senden önce de geçmiş milletlere insandan başka peygamber göndermedik. Sana vahyet-tiğimiz gibi onlara da vahyediyorduk. Tefsirciler şöyle der: Kureyş müşrikleri Rasulullah (s.a.v.)'m peygamberliğini inkar etti ve : "Allah, bir insanı peygamber göndermekten yücedir. Bize bir melek gönderse ya" dediler. Bunun üzerine yukardaki âyet indi.[60][60] Ey Kureyş topluluğu! Eğer siz bunu bilmiyorsanız Tevrat ve İncil'i bilenlere sorun. Onlar, bütün peygamberlerin insan olduğunu size bildireceklerdir. [61][61]

**44.** Onları, kendilerinin doğruluğunu gösteren hüccet, kesin delillerle ve mukaddes kitaplarla gönderdik. Sana da, gafil kalpleri uyarıcı ve hatırlatjcı Kur'an'ı indirdik ki, İnsanlara Allah'ın hükümlerini, helal ve haramı bildiresin. Umulur ki bu Kur'an üzerinde düşünür ve öğüt alırlar. [62][62]

**45.** Dâru'n-nedve'de Rasulullah (s.a.v.)'a tuzak kuran ve onu öldürme yollarını arayan o kâfirler... emin mi oldular? Allah, Karun'a yaptığı gibi, onları da yurtlarıyle birlikte yere batırmayacağından emin mi oldular? Veya onlar emniyet ve sükun içersinde iken, akıllarına gelmeyecek ve bilemiyecekleri bir taraftan ansızın kendilerine azabın gelmeyeceğinden emin mi oldular? [63][63]

**46.** Yahut onlar ticâret için yolculuk yaparken ve alış-veriş ile meşgul iken onları helak etmeyeceğinden emin mi oldular. Her hâlü kârda onlar Allah'ı âciz bırakamazlar. [64][64]

**47.** Ya da onlar azabın inmesinden korkar ve onu beklerken Allah'ın kendilerini

---

[57][57] Kurtubî, 10/107
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/315-316.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/316.
[60][60] İbnu'l-Cevzî, Zâdü'l-mesîr, 4/449
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/316.
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/316.
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/316.
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/316.

helak etmeyeceğinden emin mi oldular? İbn Kesir şöyle der: Bu son ifade daha vurgulu ve daha şiddetlidir.[65][65] Şüphesiz Rabbiniz çok şefkatli, çok merhemetlidir. Zira sizi hernen cezalandırmaz. [66][66]

**48.** O kâfirler Allah'ın kudretinin eserlerini görüp de ibret almıyorlar mı? Dağlar, taşlar, ağaçlar ve Allah'ın yarattığı diğer şeylerin hepsinin gölgeleri Allah'a secde ederek bir taraftan diğer tarafa döner. Onların bu secdesi, Allah'ın dilemesine boyun eğme şeklindedir. Onun irâdesi ve dilemesinden dışarı çıkmazlar, Onlar Allah'a boyun eğmiş ve karşısında küçülmüş olarak böyle yaparlar. Bu şeylerin hepsi Allah'ın kudretine ve iradesine boyun eğmiş oldukları halde o kâfirler nasıl kibirlenip böbürlenerek ona itaat etmiyorlar. [67][67]

**49.** Melekler dahil bütün mahlûkât tek olan Yüce Allah'a boyun eğer itaat ederler. Ona ibadeti küçümsemezler.[68][68]

**50.** Onlar Allah'ın büyüklüğünden ve azametinden korkarlar, sürekli olarak onun emirlerine sarılırlar. [69][69]

## Edebî Sanatlar

Bu âyet-i kerimeler aşağıdaki edebî sanatları kapsamaktadır:
**1.** İyilik, dediler" cümlesinde hazif yoluyla icaz vardır. "İyilik indirdi, dediler" manasınadır.
**2.** Ondan başka hiçkimseye ibadet etmezdik. Onun haram kıldığından başka hiç bir şeyi haram kılmızdık âyetinde itnâb vardır.
**3.** Allah doğru yola iletti ile Sapıklık ona hak oldu doğru yola iletmez ile saptırdığı kimse ve sağ ile sol taraflar kelimeleri arasında tıbâk sanatı vardır.
**4.** Çok şefkatli, çok merhametli" kelimeleri, mübalağa sıygalarıdır. Çünkü vevezinleri mübalağa ifade eden kiplerdendir.
**5.** Göklerde ve yerde bulunanlar., ve melekler secde eder". Burada umûmiden sonra husûsî olan zikredilmiştir. Bu, temiz melekleri daha çok büyütmek ve şereflendirmek içindir.
**6.** düşünürler, küçülerek boyun eğenler ve bilirler kelimelerinde seci' vardır. [70][70]

## Faydalı Bilgiler

Bazı âlimler, Senden önce de; erkeklerden başka peygamber göndermedik âyetinden, peygamberliğin erkeklere ait olduğu hükmünü çıkarmışlardır.

---

[65][65] Muhlasar-i İbn Kesir, 2/333
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/316.
[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/316-317.
[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/317.
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/317.
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/317.

Kadınlardan peygamber yoktur demişlerdir. Bu, ince bir hüküm çıkarmadır.[71][71]

**Bir Uyarı**

İbn Teymiyye, Minhâcu's-sunne adlı eserinde şöyle der: Kaderi delil göstermek, bâtıl bir delildir. Bu hususta bütün âlemlerde bulunan akıl ve din sahipleri ittifak etmişlerdir. Bunun içindir ki müşrikler, Allah dileseydi, ne biz ortak koşardık, ne de babalarımız[72][72] deyince, Yüce Allah onlara şöyle cevap verdi: De ki, elinizde bize açıklayacağınız bir bilgi mi var? Siz zandan başka bir şeye uymuyorsunuz? Siz sadece yalan söylüyorsunuz [73][73] Müşrikler akıllarıyle ve fıtrî duygularıyle, bu delilin batıl olduğunu biliyorlardı. Çünkü onlardan biri diğerine zulmetse, veya çocuğunu öldürmek ya da eşiyle zina etmek istese, yahut ısrarla zulüm etse de insanlar ona "böyle yapma" deseler, o da: "Allah dileseydi yapmazdım" dese, ne onlar onun bu delilini kabul eder, ne de o başkasının böyle bir delilini kabul eder. Bu delili ancak kınamayı kendinden defetmek için tutarsız delil getiren kimse kullanır.[74][74]

**51.** Allah buyurdu ki: "İki ilâh edinmeyin! O ancak bir İlâh'dır. O halde yalnız benden korkun!"
**52.** Göklerde ve yerde ne varsa, O'nundur, din de yalnız O'nundur. Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?
**53.** Nimet olarak size ulaşan ne varsa, Allah'tandır. Sonra size bir zarar dokunduğu zaman da yalnız O'na yalvarırsınız.
**54.** Sonra da sizden o zararı giderdiğinde, içinizden bir zümre, hemen Rablerine ortak koşarlar!
**55.** Kendilerine verdiğimiz nimetlere karşı nankörlük ettikleri için öyle yaparlar. O halde bir müddet daha faydalanın, fakat yakında hakikati bileceksiniz!
**56.** Bir de kendine rızık olarak verdiklerimizden, mahiyetini bilmedikleri putlara pay ayırıyorlar. Allah'a andolsun ki, iftira etmekte olduğunuz şeylerden mutlaka sorguya çekileceksiniz!
**57.** Onlar, kızları Allah'a veriyor, ki Allah bundan münezzehtir, beğenip hoşlandıklarını da kendilerine alıyorlar.
**58.** Kendilerinden biri kız ile müjdelendiği zaman, öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir.
**59.** Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir. Onu, aşağılık duygusu içinde yanında mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün? Bakın ki, verdikleri hüküm ne kadar kötüdür!
**60.** Kötü sıfat, âhirete inanmayanlar içindir. En yüce sıfatlar ise Allah'a aittir. O, her şeyden üstün ve hikmet sahibidir. .

---

[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/317.
[72][72] En'âm sûresi, 6/148
[73][73] " " 6/148
[74][74] Kasımı, Mehasİnu't-tev'il, c.10 (özet olarak alınmıştır)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/317-318.

**61.** Eğer Allah, insanları zulümleri yüzünden cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat, onları takdir edilen bir müddete kadar erteliyor. Ecelleri geldiği zaman onlar ne bir saat geri kalabilirler ne de öne geçebilirler.
**62.** Kendilerinin hoşlarına gitmeyen Şeyleri Allah'a isnâd ediyorlar. En güzel sonucun kendilerinin olduğunu anlatan dilleri de yalanın örneğini veriyor. Hiç şüphesiz onlar için, sâdece ateş vardır ve onlar, ateşe hemen götürüleceklerdir.
**63.** Allah'a andolsun, senden önceki ümmetlere de peygamberler göndermişizdir. Fakat şeytan, onlara işlerini süslü gösterdi. İşte o, bugün onların velisidir. Ve onlar için elem verici bir azap vardır.
**64.** Biz, bu Kitâb'ı sana sırf hakkında ihtilâfa düştükleri şeyi insanlara açıklayasın diye ve îman eden bir topluma da hidâyet ve rahmet olması için indirdik.
**65.** Allah gökten bir su indirdi ve onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltti. Şüphesiz ki bunda dinleyen toplum için bir ibret vardır.
**66.** Kuşkusuz sizin için hayvanlarda da büyük bir ibret vardır. Zira size, onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından gelen, içenlerin boğazından kolayca geçen hâlis bir süt içiriyoruz.
**67.** Hurma ve üzüm gibi meyvelerden hem içki hem de güzel gıdalar edinirsiniz. İşte bunlarda da aklını kullanan kimseler için büyük bir ibret vardır.
**68. 69.** Rabbin bal arısına: dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan kendine evler edin. Sonra meyvelerin herbirinden ye ve Rabbinin sana kolaylaştırdığı yaylım yollarına gir, diye ilham etti. Onların karınlarjndan renkleri çeşitli bir şerbet çıkar, onda insanlar için şifa vardır. Elbette bunda düşünen bir kavim için büyük bir ibret vardır.
**70.** Sizi Allah yarattı, sonra sizi öldürecek. Bilgili olduktan sonra hiçbir şeyi bitmesin diye sizden bazı kimseler ömrün erzeline kadar yaşatılır. Şüphesiz ki Allah herşeyi bilen, kudretlidir.
**71.** Allah, kiminize kiminden daha bol rızık verdi. Bol nzık verilenler, rızıklarını ellerinin altındakilere vermiyorlar ki rızikta hepsi eşit olsunlar. Yoksa Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorlar?
**72.** Allah, size kendi nefislerinizden eşler yarattı, eşlerinizden de sizin için oğullar ve torunlar yarattı ve sizi temiz gıdalarla rızıklandırdı. Onlar hâlâ bâtıla inanıp Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?
**73.** Müşrikler Allah'ı bırakıp da kendilerine göklerde ve yerde olan rızıktan hiçbir şey veremeyen ve buna asla güçleri yetmeyen şeylere tapıyorlar.
**74.** Allah'a birtakım benzerler icat etmeyin. Çünkü Allah, her şeyi bilir, siz ise bilemezsiniz.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, kâinatta ne varsa Allah'ın emrine itaat ettiğini, onun kudretine boyun eğdiğini anlattı. Burada da sadece kendisine ibadet

edilmesini emretti. Çünkü yaratan da rızık veren de O'dur.. Daha sonra Câhiliyye halkının sapıklıkları hususunda misaller verdi, kendisine ibadet ve şükür etsinler diye, insanlara yüce nimetlerini hatırlattı. [75][75]

## Kelimelerin İzahı

Vâsib; devamlı, sürekli demektir. Cevheri şöyle der: Birşey devam ettiğinde denir. Mastarı dur. Onlar için
devamlı bir azap vardır[76][76] âyetinde bu manada kullanmıştır. Şair şöyle der:
Bol yağmur yağdıran bulutun gürültüsü devamlıdır.[77][77]
Yalvarırsınız. dua ve yalvarmada sesi yükseltmek demektir. Bir kimse bağırdığında, denir. Sığın anlatırken A'şa şöyle der:
Gece ile güdüz arasında üç tur attı. Hoş olmayan şey onun tur atması ve bağırmasıydı.[78][78]
Kezîm, keder ve öfke dolu. Öfkeden ağzı kapatıp konuşmamaktır.
Gizlenir.
Hûn; horluk ve zelillik. Fers, işkembe veya bağırsağa inen pisliktir. Sâiğ, lezzetli ve içimi kolay.
Zulel, çoğuludur. Zelûl, meşakkatsiz olarak emir altına alınan ve boyun eğen demektir.
Ezherî şöyle der: Hafede, oğulllarm oğullan manasınadır. Ha-fede, hizmetçiler ve yardımcılar mânasına da gelir.[79][79]

## Ayetlerin Tefsiri

**51.** Yüce Allah buyurdu ki: İki ilâha ibadet etmeyin. Çünkü gerçek ilah birden fazla olmaz. Sizin ilahınız birdir, tektir, eşi yoktur, herşey O'na muhtaçtır, O hiçbir şeye muhtaç değildir, Sadece Ben'den korkun, başkasından değil. [80][80]

**52.** Göklerde ve yerde rie varsa, hepsi Allah'ın mülkü, mahluku ve kullarıdır. O'na itaat ve boyun eğmek vacip ve sabittir. O gerçek ilâhtır. Samimi itaat sadece O'na mahsustur. Bu hemze, inkar ve kınama ifade eder. Yani Allah'tan başkasından nasıl korkarsınız? Menfaat vermek de, zarar vermek de onun elindedir. [81][81]

**53.** Ey insanlar, size verilen rızık, nimet, afiyet ve yardım Allah'ın lutfu ve ihsanıdır, Sonra size fakirlik, hastalık ve kıtlık gibi bir zarar geldiğinde, sadece ona dua ederek seslerinizi yükseltirsiniz. Yani sıkıntı ve darlık anında sadece

---

[75][75] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/323.
[76][76] Saffât sûresi, 37/9
[77][77] Bu beyit Hassân'ındir. bol yağmur yağdıran bulut demektir. Taberi'de böyle yazılıdır. (14/118).
[78][78] Kurtubî, 10/115
[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/323.
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/323.
[81][81] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/323-324.

O'na sığınırsınız. Ortaklara değil sadece O'na yönelirsiniz. [82][82]

**54.** Sonra Allah sizden belâyı kaldırınca, bir grup hemen tekrar Allah'a koşar. Kurtubî şöyle der: Bu âyet, helak olmaktan kurtulduktan sonra Allah'a ortak koşmanın şaşılacak bir şey olduğunu ifade eder.[83][83]

**55.** Allah'ın sıkıntı ve belâyı kaldırma gibi nimetlerini inkar etmek için ortak koşarlar. Bu fani dünyadan faydalanın. İlerde, yaptıklarınızın sonucunu ve başaniza inecek olan azabı göreceksiniz. Bu, tehdit ve azap ifade eden bir emirdir. [84][84]

**56.** İlah olduklarını hüccet ve delil-lerle bilmedikleri putlara, ekinlerden ve hayvanlardan bir pay ayırırlar.[85][85] Bunu, onlara yaklaşmak gayesiyle yaparlar, Ey Müşrikler! Vallahi, Allah hakkında uydurduğunuz yalanlardan mutlaka sorguya çekileceksiniz. Maksat, azarlama ve kınama sorusu sormaktır. [86][86]

**57.** Melekleri, Allah'ın kızları saymaları da, bu müşriklerin cehalet ve beyinsizliklerindendir. Kızları Allah'a nisbet ettiler, erkekleri kendilerine aldılar. Allah bu iftira ve bühtandan uzak ve yücedir. Kız çocuklarından tiksinti duydukları için hoşlanmayarak kendilerine, hoşlandıkları erkek çocukları seçtiler. [87][87]

**58.** Onlardan birine bir kızı olduğu haber verildiğinde keder ve üzüntüden yüzü değişip kararır. Kurtubî şöyle der: Yüzün kararması üzüntü ve kederden kinayedir. Yoksa Allah, bununla onun yüzünün siyahlığını kastetmiş değildir. Araplar, hoşlanmadığı bir şeyle karşılaşan herkes için, yüzü karadı" derler.[88][88] Üzüntü ve Öfke dolu olduğu halde yüzü değişir. [89][89]

**59.** Kızından dolayı kendisinin ayıplanmasından korkarak kavminden gizlenir. Sanki kız çocuğu, ilâhî bir lütuf değil de bir belâ imiş. Sonra ne yapacağını düşünür.
O kızı, zillet ve horluk içinde yanında alı mı koysun, yoksa diri diri; toprağa mı gömsün! Bakın yaptıkları şey ve verdikleri hüküm ne kötü! Zira, kendileri katında bu derece hor ve hakir olan kızları yaratıcılarına nisbet ediyorlar, oğlanları ise kendilerine.. Allah onların söylediklerinden son derece yücedir. [90][90]

---

[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/324.
[83][83] Kurtubî, 10/115
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/324.
[84][84] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/324.
[85][85] Bir görüşe göre mana şöyledir: Cansız oldukları için bir şey bilmeyen ilahlarına, Allah'ın kendilerine verdiği şeyden pay ayırırlar.
[86][86] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/324.
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/324.
[88][88] Kuriubî, 10/116
[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/324.
[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/324-325.

**60.** Çirkinlikte örnek olacak çirkin ve kötü sıfatı âhirete inanmayan ve cehalet ve beyinsizlik yüzünden kızları Allah'a nisbet olunur. Sânı yüce olan sıfat, mutlak üstünlük ve yaratılmışların sıfatlarından uzak olmak. Ancak Allah'ın vasfıdır. Allah mülkünde azîz ve güçlü, tedbirinde hikmet sahibidir.
Bundan sonra Yüce Allah, zulümlerine karşı kullarını çabuk cezalandırmayacağını anlatarak şöyle buyurur: [91][91]

**61.** Allah insanları, inkârları ve günahları yüzünden hemen cezaladırsaydı, yeryüzünde yürüyen insan ve hayvan diye bir şey bırakmazdı. Fakat onları hikmetin gerektirdiği belirli bir zamana kadar erteler. Onların yok olmaları için tesbit edilen vakit geldiğinde bir an olsun geri kalmazlar, o anı geçemezlerdi. Nitekim bir başka âyette Onları helak etmek için de belli bir zaman tayin etmiştik[92][92] buyrulmuştur. [93][93]

**62.** Kendileri kızlardan hoşlanmadıkları halde, kızları Allah'a verdiler. Bu âyet, kınama ve azarlamak maksadıyle Önceki âyeti tekit etmektedir. Allah hakkında yaptıkları iftirayı yapıyorlar ve bununla beraber Allah katında güzel sonun kendilerine ait ve kendilerinin cennetlik olduğunu iddia ediyorlar. Şüphesiz işledikleri güzel sonuç yerine onlar için cehennem ateşi vardır. Orası öyle bir yerdir ki, onun azabından öte daha şiddetli bir azap yoktur. Onlar oraya acele olarak, öncelikle gönderilirler.[94][94] Bundan sonra Yüce Allah peygamberler göndermek suretiyle verdiği nimeti hatırlattı ki, peygamber (s.a.v.) eziyetlere katlanarak sabretmek hususunda onlara uysun.[95][95]

**63.** Ey Muhammedi Vallahi senden Önce de kavimlerine peygamberler gönderdik. Şeytan onlara çirkin amellerini güzel gösterdi de peygamberleri yalanladılar ve kendilerine getirdikleri mucizeleri kabul etmediler. Şeytan bugün dünyada onların yardımcısı dır. O ne kötü yardımcıdır, Ahirette onlar için elem verici bir azap vardır. [96][96]

**64.** Ey Muhammedi Kur'an'ı sana sadece insanlara din ve ahkâm hususunda ihtilafa düştükleri şeyleri açıklayasın diye indirdik ki, onların aleyhine bir delil olsun. Kur'an'ı kalpler için bir hidayet, inananlar için bir rahmet ve şifa olarak indirdik. Bundan sonra Yüce Allah, birliğine delâlet eden kudretinin büyüklüğünü anlatarak şöyle buyurdu: [97][97]

**65.** Allah, kudretiyle bulutlardan su indirdi. Yeryüzü kurumuş ve

---

[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/325.
[92][92] Kehf sûresi, 18/59
[93][93] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/3325.
[94][94] Bu Katade ve Hasan-ı Basrî'nin görüşüdür. Buna göre kökünden olup su aramak için önden giden"manasınadır. Mucâhid ateşte terkedilmiş ve unutulmuşlar manasınadır der.
[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/325.
[96][96] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/325.
[97][97] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/325-326.

çoraklaşmışken, o suyla bitkileri ve ekinleri diriltti. Şüphesiz bu diriltmede, nasihati dinleyen ve düşünüp anlayan bir kavim için, Allah'ın kudretinin büyüklüğüne apaçık bir delil vardır. [98][98]

**66.** Ey insanlar! Sizin için bu hayvanlarda yani deve, sığır, koyun ve keçide, akıllıların anlayacağı büyük bir ibret ve öğüt vardır. Onların yaratılması ve emre boyun eğdirilmesi, Allah'ın birliğini, büyüklüğünü ve kudretini gösterir. Bu hayvanların karınlarında bulunan şeylerin bazılarından size içiririz.[99][99] Pislik ve kan arasından bu saf sütü ve faydalı ayranı içiriz. içenlerin gırtlağından kolayca geçer, lezzetli ve içimi kolaydır. [100][100]

**67.** Allah'ın size lütfettiği hurma ve üzüm meyvelerinden sizin için, içki, yapacağınız şeyler vardır. Ta-berî şöyle der: Bu âyet, içki haram kılınmadan evvel nazil olmuştur. İçki daha sonra haram kılınmıştır.[101][101] Onlardan hurma ve kuru üzüm gibi güzel rızık da edinirsiniz. İbn Abbas şöyle der: Güzel rızik, o meyvelerden Allah'ın helal kıldıklarıdır. Sekr (sarhoşluk) ise, onların meyvelerinden haram kılınanlardır, İşte bunlarda, akıllarını kullanarak düşünen bir kavim için Allah'ın birliğini gösteren güçlü ve apaçık bir delil vardır. İbn Kesir şöyle der: Akıl insanda bulunan en şerefli bir varlık olduğu için burada zikredilmesi uygun düştü. Bunun içindir ki, Allah akıllarını korumak için bu ümmete sarhoşluk veren içkileri haram kıldı.[102][102] Yüce Allah önceki âyetlerde, pislik ve kan arasından süt, hurma ve üzüm meyvelerinden güzel rızık çıkarma gibi kudretinin sonsuzluğunu ve hikmetinin yüceliğini gösteren şeyleri anlattıktan sonra arıdan, insanlar için şifa olarak yarattığı balı çıkarını yi anlattı. Arı, zayıf ve küçük bir hayvandır. Onda harikulade ve enteresan özellikler vardır. Bunların hepsi Yaratıcının birliğini, kudretini ve büyüklüğünü gösterir. [103][103]

**68.** Rabbin bal arısına vahyetti: Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptığı çardaklardan kendine evler edin. Burada vahyden maksat, ilham ve yol göstermektir. Yani Allah arıya onun faydalarını ilham etti ve ona güzel altıgen evler yapma yolunu gösterdi. An üç yerde bu evlerde barınır: Dağlarda, ağaçlarda ve insanların yaptığı kovanlarda.. [104][104]

**69.** Sonra arzu ettiğin tatlı, ekşi ve acı her türlü çiçek ve meyvelerden ye, diye ilhanı ettik. Şüphesiz Allah kudretiyle onları bala çevirir. Otlak aramada Senin için hazırlanmış olan yollara gir ki gelip giderken yolunu şaşırmayasın. Arının

---

[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/326.

[99][99] Zemahşerî şöyle der: Bu âyet ibreti açıklamaktadır. Zira Yüce Allah sütü pislikie kan arasında ortada yaratır. Bu ikisi onu kuşatırlar. Sütle bunların arasından Allattın kudretinden bir engel vardır, onlardan herhangi birisi sülün rengini tadını ve kokusunu bozmaz. Allah noksan sıfatlardan yücedir. Düşünenler için Onun kudreti ne büyük, hikmeti ne İncedir. (Keşşaf, 2/615)

[100][100] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/326.

[101][101] Taberî, 14/134

[102][102] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/336

[103][103] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/326.

[104][104] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/326-327.

karnından kırmızı, beyaz ve sarı çeşitli renklerde bal çıkar. Bu balda, insanların birçok hastalıkları için şifa vardır. Râzi şöyle der: Eğer derlerse: "Bal insanlar için nasıl şifa olur? Halbuki o safra için zararlıdır." Buna şöyle cevap veririz: "Yüce Allah bütün insanlar için, bütün hastalıklar için ve her türlü halde şifadır, demedi. Bilakis bazı kimselere ve bazı hastalıklara şifa olduğu için, "onda şifa vardır." Şeklinde nitelenmesi uygun oldu.[105[105]] Bunda Allah'ın kudretinin büyüklüğünü ve sanatının güzelliğini düşünen bir kavim için elbette bir ibret vardır. [106[106]]

**70.** Siz hiçbir şey değilken Allah kudretiyle sizi yarattı, sonra takdir edilen süreniz sona erince sizi öldürecek. Sizden bazıları, ömrünün en zayıf çağına kadar yaşatılır. Bu da ihtiyarlık ve bunaklık çağıdır. Bildiğini unutsun diye. Bu durumda insan kuvvetinin ve aklının noksanlığı hususunda çocuğa benzer, Allah, yarattıklarını idare etmesini pek iyi bilir, istediğini de yapabilir. İnsanı bilgili durumdan Câhil duruma getirmeye gücü yettiği gibi, onu öldürdükten sonra diriltmeye de gücü yeter. İkrime şöyle der: "Kim Kur'an okursa ömründe bu derece zayıf duruma düşürülmez.[107[107]]

**71.** Allah rızıkları aranızda farklı taksim etti. Bu zengindir, öteki fakir. Biri efendi, diğeri köledir. O zenginler, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği mallara kölelerini ortak etmiyorlar ki, zenginlikte kuleleriyle eşit olsunlar. Bu, Allah'ın müşrikler hakkında getirdiği bir meseldir. İbn Abbas şöyle der: Onlar kölelerini mal ve kadınlarına ortak et-mezken, kullarımı benim saltanatıma nasıl ortak ediyorlar.[108[108]] Bu soru inkâr ifade eder. Yani onlara nimet veren Allah olduğu, halde başkalarını O'na ortak mı koşuyorlar? [109[109]]

**72.** Yüce Allah kudretiyle, kadınları sizin cinsinizde ve şeklinizde yarattı ki, aranızda sevgi, merhamet ve uyum meydana gelsin. Sizin için o eşlerden çocuklar ve torunlar yarattı. Torunlar, dedelerine hizmet ve itaat ettikleri için onlara Meyveler, tahıllar ve hayvanlar gibi lezzetleri çeşitli şeylerden size rızık verdi, Allah'ın bu anlatılan nimetleri gerçekleştikten sonra hâlâ putlara inanıp Rahman'ı inkâr mı ediyorlar? Bu soru, kınama ve azarlama ifade eder. [110[110]]

**73.** O müşrikler ne yağmur yağdırmaya, ne ekin veya bitki bitirmeye, ne de onlara az veya çok bir rızık vermeye gücü yeten putlara tapıyorlar, Bu, onların yapacağı iş değildir. İsteseler de bunu yapamazlar. [111[111]]

**74.** Allah'a misaller getirmeyin. Bazı şeyleri onlara benzetmeyin. Çünkü Allah'ın

---

[105[105]] Tefsir-i Kebir, 20/72
[106[106]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/327.
[107[107]] İbnu'l-Cevzî Zâdü'I-mesir, 4/468
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/327.
[108[108]] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/338
[109[109]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/327.
[110[110]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/327-328.
[111[111]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/328.

benzeri ve eşi yoktur. Allah bütün hakikatleri bilir. Siz ise, yaratanın ne kadar büyük olduğunu bilemezsiniz. [112][112]

**Edebî Sanatlar**

Bu âyet-i kerimeler aşağıdaki edebî sanatları ihtiva etmektedir.
**1.** Yalnız benden korkun". Bu âyette, üçüncü şahıstan birinci şahsa dönüş vardır. Bu heybet ve korkuyu kalplere yerleştirmek içindir. Aynı zamanda kasr ifade eder. Yani, "Benden başkasından korkmayın".
**2.** İleri geçiyorlar ile Geri kalıyorlar, Yeri diriltti ile Ölümünden sonra ve İnanıyorlar ile inkâr ediyorlar kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır.
**3.** ile hepsinden" arasında cinas-ı nakıs vardır.
**4.** Allah'a kızları veriyorlar bundan münezzehtir kendilerine de istediklerini alıyorlar cümlesinde1 lafzı ara cümlesidir. Halkı, bu çirkin cehalete karşı hayrete düşürmek için gelmiştir.
**5.** Mutlak kudret, kuvvet ve hikmet sahibidir, şeyi bilendir, herşeye gücü yeter kelimeleri mübalağa ifade eden ki
**6.** Düşünüyorlar, Çardak yapıyorlar, inkâr ediyorlar cümlelerinde seci sanatı vardır.
**7.** Faydalanın ilerde göreceksiniz" cümlesi tehdit ifade eder.
**8.** Dilleri yalan söylüyor". Şihâb şöyle der: Bu, belîğ ve bedî' kelamdandır. Yani onların dilleri yalancıdır. Bu, Arapların, O'nun gözleri sihir anlatır" cümlesine benzer. Yani, gözleri büyüleyicidir. Beli, inceliği anlatır yani beli incedir. [113][113]

**75.** Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen, başkasının malı olmuş bir köle ile katımızdan kendisine verdiğimiz güzel rızıktan gizli ve açık olarak harcayan (hür) bir kimseyi misal verir. Bunlar hiç eşit olur mu? Doğrusu hamd Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu (bunu) bilmezler.
**76.** Allah, şu iki kişiyi de misal verir: Onlardan biri dilsizdir, hiçbir şey beceremez ve efendisinin üstüne bir yüktür. Onu nereye gönderse bir hayır getiremez. Şimdi, bu adanı ile, doğru yolda yürüyerek adaleti emreden kimse eşit olur mu?
**77.** Göklerin ve yerin gaybı Allah'a aittir. Kıyâ-met'in kopma işi, göz açıp kapama gibi veya daha az bir zamandan başkası değildir. Allah, her şeye kadirdir.
**78.** Siz, hiçbir şey bilmezken Allah, sizi analarınızın karnından çıkardı; şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalbler verdi.
**79.** Göğün boşluğunda emre boyun eğdirilmiş olarak uçuşan kuşları görmediler mi? Onları orada Allah'tan başkası tutamaz. Kuşkusuz bunda inanan bir toplum için ibretler vardır.
**80.** Allah, evlerinizden sizin için bir huzur ve sükûn yeri yaptı ve sizin için davar

[112][112] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/328.
[113][113] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/328.

derilerinden gerek göç gününüzde gerekse konaklama gününüzde, kolayca taşıyacağınız evler; yünlerinden, yapağılarından ve kıllarından bir süreye kadar faydalanacağınız bir ev eşyası ve bir ticaret malı meydana getirdi.
**81.** Allah, yarattıklarından sizin için gölgeler yaptı. Dağlarda da sizin için barınaklar yarattı. Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler ve savaşta sizi koruyacak zırhlar yarattı. İşte böylece Allah, müslüman olmanız için üzerinize nimetini tamamlıyor.
**82.** Yine de yüzçeviririlerse, artık sana düşen ancak açık bir tebliğden ibarettir.
**83.** Onlar, Allah'ın nimetini bilirler. Sonra da onu inkâr ederler. Onların çoğu kâfirdir.
**84.** Her ümmetten bir şahit göndereceğimiz gün, artık ne kâfir olanlara izin verilir, ne de onların özür dilemeleri istenir.
**85.** O zulmedenler, azabı gördüklerinde, artık onlardan azap hafifletilmez, onlara mühlet de verilmez.
**86.** Allah'a ortak koşanlar, ortak koştukları şeyleri gördükleri zaman, derler ki: "Rabbimiz! İşte bunlar, seni bırakıp da tapmış olduğumuz ortaklarımızdır. Onlar da bunlara, "Siz mutlaka yalancılarsınız" diye söz atarlar.
**87.** O gün Allah'a teslim olurlar ve uydurmakta oldukları şeyler onlardan kaybolup gider.
**88.** Kâfir olup da insanları Allah yolundan alıkoyanlar var ya, işte onlara, yapmakta oldukları bozgunculuklar sebebiyle, azaplarını kat kat artıracağız.
**89.** O gün her ümmetin içinden kendilerinin üzerine birer şahit göndereceğiz. Ayrıca, seni de onların üzerine tam bir şahit olarak getirdik. Bu Kitab'ı da sana, her şey için bir açıklama, bir hidâyet ve rahmet kaynağı ve müslümanlar için de bir müjdeci olarak indirdik.
**90.** Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emrdeder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp Hıkısınız diye size öğüt veriyor.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah Önceki âyetlerde müşriklerin, Allah'tan başkasına ibadet etmeleri hususundaki beyinsizliklerini anlattıktan sonra ardından, ne zarar ne de menfaat veren, işitmeyen ve cevap vermeyen putlara ibadet etmenin bâtıl olduğunu açıklamak için iki misal getirdi. Daha sonra da, kendisine ibadet ve şükretsinler, boyun eğerek ve yönelerek samimiyetle ibadet etsinler diye, verdiği bazı nimetleri insanlara hatırlattı. [114][114]

## Kelimelerin İzahı

Ebkem; konuşamayan, dilsiz.
Keli, başkasına yük olan ağır şey. Yetim, kendisine bakana ağırlık verdiği için,

[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/332.

ona da denir. Şair şöyle der:
O, yetimin kemikleri sertleşip genç olmadan önce, yetim malını çok yiyendir.[115][115]
Lemh, kapmak gibi süratle bakmaktır. Bir kimse bir şeye süratle baktığında od denir. Mastarı ve gelir.
Yolculuğunuz. Ot aramak maksadıyle yolculuk yapmak demektir. Yolcu kadına da denir.
Yünleri. Evbâr, in çoğuludur. Koyunun yününe denildiği gibi, devenin yününe de veber denilir.
Zil âl, ev ve ağaç gibi, kendisiyle gölgelenilen her şey.
Eknân, çoğuludur. in çoğulu Juki 'e benzer. Rüzgar, yağmur ve benzeri şeylerden koruyan her şeye kenn denilir.
Serâbil, çoğuludur. Zeccâc şöyle der: Her türlü giyindiğin gömlek veya zırha sirbâl denir.[116][116]

## Ayetlerin Tefsiri

**75.** Bu, Yüce Allah'ın kendisi ve kendisine ortak koştukları putlarla ilgili getirmiş olduğu bir meseldir. Yani onların ortak koşmalarındaki durumları, tasarruftan âciz bir köle ile, işinde dilediği gibi tasarrufta bulunan efendiyi eşit kabul eden kimsenin durumuna benzer. Üstelik her ikisi de insan ve Allah'ın mahluku olma hususunda eşittirler. Bunlar böyle olduğu halde Âlemlerin Rabbı olan Allah'ı ne sanıyorlar ki O'na en âciz mahlukları ortak koşuyorlar?
Efendi, Allah rızası için malım açıktan ve gizli olarak harcar. İşte, haklarında darb-ı mesel getirilen köleler ve hürler eşit olur mu? putlar, hiçbir şey yapamayan köleye benzer. Yüce Allah'a gelince, mülk onundur, rızk onun elindedir, kainatta istediği gibi tasarruf eder. Buna göre, nasıl ölür da Allah ile putlar bir tutulur? Bu misalin açıklanması ve hakkın ortaya çıkması dolayısıyle Allah'a hamdolsun. Delil, her tarafı aydınlatan güneş gibi ortaya çıkmıştır. Fakat müşrikler beyinsizlikleri ve cahillikleri yüzünden yaratıcı ile yaratılanları ve efendi ile köleyi eşit tutarlar. [117][117]

**76.** Bu, hak Allah, birisi dilsiz hiçbir şeye gücü yetmeyen, diğeri sağlam iki adamı misal getirdi. Bu, hak ilahla batıl putların arasını ayırmak için getirilmiş ikinci meseldir. Mücâhid şöyle der: "Bu, putlar ve Yüce Allah hakkında getirilmiş bir darb-ı meseldir.[118][118] Put dilsizdir, hayrı söyleyemez ve hiçbir şey

---

[115][115] Ebu Hayyan, el-Bahr, 5/518
[116][116] er-Râzî, 20/93
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/332-333.
[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/333.
[118][118] İmam İbnu'l-kayyim el-Cevziyye şöyle der: Yüce AUah iki misal getirdi. Birincisini, kendisi ve putlar hakkında getirdi. Allah her şeyin sahibidir. Kullarına açıktan ve gizli olarak, gece ve güzdüz verir. Putlar ise, hiçbir şey yapamıyan âciz ve başkasının malıdır. Nasıl .oluyor da. onları bana ortak koşuyorlar, aramızda çok büyük fark olmasına rağmen beni bırakıp onlara ibadet ediyorlar? İkinci misale gelince, Allah bırakılıp da kendisine ibadet ediyorlar? Kendisine ibadet edilen pul diisiz bir adam gibidir. Ne düşünür ne de konuşabilir? Onun ne düşünecek kalbi, ne konuşacak dili vardır. Ayrıca, asla hiçbir şeye gücü de yetmez. Nereye göndersen sana bir iyilik getirmez, senin bir ihtiyacını gidermez..Yüce AUah ise dirilir, kadirdir, konuşandır, adaleti emreder ve Onun yolu doğrudur. Bu, onu, son derece: övmektir. (İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye, İ'Iamu'l-muvakkiîn)

yapamaz. Çünkü o ya taştır veya ağaçtır. Efendisi veya velisi üzerine ağır bir yüktür. Efendisi onu ne tarafa gönderirse gönderisin işinde başarılı olamaz, çünkü o dilsizdir, aptaldır, zayıftır. Bu dilsiz ile şu apaçık konuşan adam bir olur mu? O, hak ve istikamet üzere olan ve Kur'an'ın nuruyla nurlanmış kimsedir. Aklı başında olan bir kimse bu iki şahsı eşit tutmadığı halde, put veya taşla, herşeyi bilen, her şeye gücü yeten ve doğru yola ileten Yüce Allah'ı eşit tutmak nasıl mümkün olur?[119][119]

**77.** Gaybın ilmini sadece Yüce Allah bilir. Göklerde ve yerde gözlerin göremediğini o bilir, Kıyametin gelmedeki hızı, göz açıp kapayacak kadar hızlı bakmaya benzer. Hattâ o daha kısa bir zamanda olur. Bu kıyametin çabuk kopmasına bir temsildir. Bundan dolayıdır ki Yüce Allah şöyle buyurur: Allah, her şeye gücü yetendir. Kâfirlerin inkâr ettiği kıyameti koparmak da bu cümledendir. [120][120]

**78.** Hiçbir şeyi bilmediğiniz halde iken, Allah sizi analarınızın rahimlerinden çıkardı. Allah sizin için işiteceğiniz, göreceğiniz, düşüneceğiniz duyu organları yarattı ki, nimetlerine karşı şükredesiniz ve O'na hamdedesiniz. [121][121]

**79.** Bu, Allah'ın kudretini ve birliğini gösteren delillerdendir. Yani, bu göklerle yer arasındaki geniş fezada emre boyun eğerek uçuşan kuşları görmediler mi? Kanatlarını açıp kaparken, onların düşmesini önleyen sadece Allah'tır. Bu anlatılanlarda, Allah'ın resullerinin getirdiklerine inanan bir kavim için, onun birliğini gösteren apaçık deliller ve alâmetler vardır. [122][122]

**80.** Allah'ın, kullarına verdiği nimetleri saymasıdır. Yani, O sizin için taş ve çamurdan evler yarattı ki, yurtlarınızda kaldığınız sürece onlar içinde olmasınız. Ve sizin için diğer evler yarattı ki, onlar da kıl, koyun ve deve yününden yapılmış kubbeli ve kubbesiz çadırlardır. Yolculuklarınızda onları kolayca yüklüyor ve taşıyorsunuz. Yolculuk ânında da, ikamet ânında da onlar sizin için hafiftir. Koyun ile devenin yününden ve keçinin kılından giyineceğiniz ve evlerinizi döşeyeceğiniz şeyler yarattı. Ölme zamanına kadar onlardan faydalanırsınız.[123][123]

**81.** Allah sizin için ağaçlar, dağlar, binalar ve diğer şeylerden gölgeler yarattı. Onlar sayesinde güneşin sıcağından korunursunuz. Dağlarda sizin için mağara ve kaleler gibi içinde barınacağınız yerler yarattı. Râzî şöyle der: Arap ülkeleri çok sıcak olduğu ve onların gölgeye ve sıcaktan korunmaya şiddetle ihtiyaçları

---

[119][119] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/340
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/333-334.
[120][120] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/334.
[121][121] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/334.
[122][122] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/334.
[123][123] Bu, İbn Abbas ve Mücâhid'in görüşüdür. Mukâtil şöyle der: "Eskiyene kadar oniardan faydalanırsınız.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/334.

olduğu için Yüce Allah bu manaları büyük nimetler içinde anlattı.[124][124] Sizi sıcak ve soğuktan koruması için pamuk, yün ve ketenden elbiseler yarattı. Savaşta, düşmanlarınızın şerrinden korunacağınız, elbiseye benzer zırhlar yarattı. İşte sizin için bu şeyleri yarattığı ve ihsan ettiği gibi, din ve dünya nimetini de sizin için tamamlayacaktır. Bunları, samimi bir şekilde, Allah'ın Rab olduğunu kabul edesiniz ve bu nimetleri ondan başka kimsenin veremeyeceğini bilesiniz diye yarattı. [125][125]

**82.** Ey Muhammedi Eğer imandan yüz çevirir de kendilerine getirdiğin şeye iman etmezlerse sana bir zarar yoktur. Çünkü senin görevin sadece tebliğ etmektir. Sen, risâleti tebliğ ettin ve emâneti yerine getirdin. [126][126]

**83.** O müşrikler, Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri bilir ve onların Allah katından olduğunu itiraf ederler. Sonra da, nimeti verenden başkasına ibadet etmek suretiyle o nimetleri inkâr ederler. Süddî şöyle der: Allah'ın nimeti Muhammed (a.s)'dir. Onun peygamber olduğunu bildiler, sonra da yalanlayıp inkâr ettiler.[127][127] Onların çoğu kâfir olarak ölürler. Burada onlardan bazılarının müslüman olacağına işaret vardır. Fakat çoğu inkâr ve sapıklıkta ısrar edeceklerdir. [128][128]

**84.** Kıyamet gününde, hesap için bütün mahlu-kati toplarız. Her ümmete kendi peygamberini göndeririz de, onların mümin ve kâfir olduklarına şahitlik eder. Sonra, özür beyan etme hususunda kâfirlere izin verilmez. Zira onlar hesabın bâtıl ve yalan olduğuna inanıyorlardı. Rablarını söz veya amelle razı etmeleri onlardan istenmez. Razı etme zamanı geçmiş, hesap ve ceza zamanı gelmiştir. Kurtubî şöyle der: Utbâ, kendisine sitem edilenin, sitem edenin razı olacağı şeye dönmesidir. Bu kelimenin aslı, öfkelenmek manasına gelen 'tendir. Bir kimse birisine kazdığı zaman u-it denilir. Sonra seni sevindirecek bir şey yaptığında denilir.[129][129]

**85.** Müşrikler cehennem azabını gördüklerinde onların cezası, bir saat bile hafifletilmez. Onlara mühlet de verilmez, ertelenmezlerde. [130][130]

**86.** Müşrikler, dünyada kendilerine ibadet ettikleri ve tanrılık hususunda Allah'a ortak olduklarına inandıkları varlıkları gördükleri zaman derler ki: Ey Rabbimiz! Bunlar, seni bırakıp da kendilerine taptıklarımızdır. Beyzâvî şöyle der: Bu, onların, bu hususta hata ettiklerini itiraf ve azabın hafifletilmesini taleptir.[131][131]

---

[124][124] et-Tefsiru'l-Kebir, 20/93
[125][125] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/334-335.
[126][126] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/335.
[127][127] Bu, Taberî'nin tercihidir.
[128][128] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/335.
[129][129] Kurtubî, 10/163
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/335.
[130][130] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/335.
[131][131] Beyzâvî. 296

Onlar da bunlara, vurgulu bir şekilde, söylediklerini yalanlayarak cevap verirler. Bu da, kalplerin-deki üzüntü ve kederin artmasını gerektiren sebeplerdendir. [132][132]

**87.** O zalimler dünyada kibirlenip karşı çıkmışken o gün Allah'ın hükmüne teslim olacaklardır. İlâhlarının, Allah katında kendilerine şefaat edeceklerine dair ümitleri de boşa çıkmıştır. Yüce Allah, onların hallerini bildirdikten sonra, varacakları yeri de bildirerek şöyle buyurdu: [133][133]

**88.** Allah'ı inkâr eden ve İslam dinine girmekten insanları alıkoyanlar var ya, onlara cehennem de, inkârlarının cezasından daha fazla ceza veririz. Çünkü onlar, inkâr suçundan fazla olarak, insanları doğru yoldan alıkoyma suçunu da işlediler. onların suçlarına uygun olarak cezalan kal kat verilir. İnkâr ve masiyetleri sebebiyle dünyada fesat çıkarmalarından dolayı cezalan kat kat verilir. [134][134]

**89.** İnsanlara öyle bir günü ve şiddetini hatırlat ki o gün, her ümmetin peygamberlerini aleyhlerinde şahitlik etsin diye göndeririz. Ey Muhammedi Seni de ümmetin hakkında şahit olarak getiririz. Sana, bu nurlu Kur'an'ı, insanların din hususunda muhtaç oldukları her şeyi güzel ve yeterli derecede açıklayıcı olarak indirdik ki, onların bir delil ve mazeretleri kalmasın. İbn Mes'ud şöyle der: Bu Kur'an'da her ilim ve herşey bize açıklandı.[135][135] Bu Kur'an'ı kalpler için bir hidâyet, kullar için bir rahmet ve doğru yola ermiş müslümanlar için bir müjde olarak indirdik. [136][136]

**90.** Allah, güzel ahlâkı, insanlar arasında adaletli davranmayı ve bütün mahlûkâta iyilik etmeyi emreder.
Önemine binaen burada özel olarak akrabayı zikretti. Allah, çirkin olan her türlü söz, fiil ve ameli yasaklar. İbn Mes'ud şöyle der: Bu âyet, Kur'an'da, yapılacak hayrı ve kaçınılacak şerri kendisinde en çok taplayan âyettir.[137][137] Fahşâ, zina ve şirk gibi, son derece çirkin olan her şey demektir. Münker: İnsan tabiatının hoşuna gitmeyen her şey. Bağy; zulüm ve hakka ve adalete tecavüz demektir. Allah, gönderdiği emir ve yasaklarla sizi terbiye ediyor ki, onun kelâmından öğüt alasınız. [138][138]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı ihtiva eder kapsamaktadır. Bunlar

---

[132][132] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/335-336.
[133][133] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/336.
[134][134] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/336.
[135][135] Muhlasar-ı ibn Kesir, 2/343
[136][136] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/336.
[137][137] KurtubL 10/165
[138][138] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/336-337.

aşağıda sıralanmıştır.
**1.** Allah, biri dilsiz iki adamı misal getirdi" âyetinde istiâre-i temsiliyye vardır. Bu âyet, putu, kendisinden asla faydalanılmayan dilsize benzetir. Sonra bu putu, herşeye gücü yeten, herşeyi işiten ve gören ile mukayese eder. Rab nerde, put nerde!
**2.** Göz açıp kapamak gibi". Burada mürsel mücmel teşbih vardır.
**3.** gizlice ile açkıca, bilirler ile inkar ederler ve yolculuğunuzda ile ikametenizde, kelimeleri arasında tıbâk sanatı vardır.
**4.** Sizi sıcaktan koruyacak gömlekler". Burada hazif yoluyla îcâz vardır. "Sıcaktan ve soğuktan koruyacak" demektir. Birincisini söylemekle ikincisine ihiyaç kalmadığı için hazfedildi.
**5.** Allah adaleti, iyiliği ve akrabaya yardımı emreder; çirkin işleri, fenalığı ve azgınlığı yasaklar", âyetinde Allah üç şeyi emrettiği, üç şeyi de yasakladığı için, latif mukabele sanatı vardır. Bu, edebî sanatlardandır.
**6.** Akrabaya yardımı" bölümünde, önemine binâen umumdan sonra husus zikredilmiştir. Umum ifade eden ihsan lafzından sonra, husus ifade eden lafzı gelmiştir. [139][139]

**Bir Nükte**

Anlatıldığına göre, Rasulullah (s.a.v.)'ın peygamber olarak gönderildiği haberi Eksem b. Sayfî'ye ulaşınca ona iki adam gönderdi. Adamlar Rasulullah (s.a.v.)'a gelerek şöyle dediler: "Kimsin ve nesin?" Rasulullah (s.a.v.): "Ben, Abdullah oğlu Muhammedim. Ve ben Allah'ın Rasülüyüm" dedi ve sonra şu âyeti okudu. Adamlar Eksem'e döndüler. Bu âyeti ona okuduklarında Eksem şöyle dedi: Görüyorum ki o, güzel ahlâkı emrediyor, kötü ahlâkı yasaklıyor. Bu işte siz baş olun, kuyruk olmayın.[140][140]

**91.** Andlaşma yaptığınız zaman, Allah'ın ahdini yerine getirin ve Allah'ı üzerinize şahit tutarak yeminleri pekiştirdikten sonra bozmayın. Şüphesiz Allah, yapacağınız şeyleri pek iyi bilir.
**92.** İpliğini sağlamca büktükten sonra, çözüp bozan gibi olmayın. Bir toplum diğer bir toplumdan daha çok olduğu için yeminlerinizi, aranızda bir fesat âleti edinmeyin. Allah, bununla sizi imtihan etmektedir. Hakkında ihtilâfa düşmekte olduğunuz şeyi, Kıyamet gününde mutlaka size açıklayacaktır.
**93.** Allah dileseydi, hepinizi bir tek ümmet kılardı, fakat O, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Yaptığınız işlerden mutlaka sorumlu tutulacaksınız.
**94.** Yeminlerinizi aranızda fesada âlet edinmeyin, aksi halde bir ayak, sebat etmişken, kayar da, bu kayma sonunda insanları Allah yolundan alıkoymanız

---

[139][139] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/337.
[140][140] Muhtasar-ı Ibn Kesir, 2/344
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/337.

sebebiyle dünyada kötü azabı tadarsınız. Ayrıca size âhirette de büyük bir azap verilir.
**95.** Allah'ın ahdini az bir karşılığa değişmeyin! Şayet anlayan kimseler iseniz, şüphesiz Allah katında olan, sizin için daha hayırlıdır.
**96.** Sizin yanınızdaki tükenir, Allah katındaki ise bakidir, yapmakta olduklarının en güzeliyle mükâfatlarını vereceğiz.
**97.** Erkek veya kadın, kim mü'min olarak iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve onların mükâfatlarını, elbette ki, yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz.
**98.** Kur'an okuduğun zaman, o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın!
**99.** Gerçek şu ki: İman edip de yalnız Rablerine tevekkül edenler üzerinde şeytanın bir hâkimiyeti yoktur.
**100.** Onun hâkimiyeti, ancak onu dost edinenlere ve Allah'a ortak koşanlaradır.
**101.** Biz bir âyeti başka bir âyetin yerine değiştirdiğimiz zaman ki Allah, neyi indireceğini çok İyi bilir-"Sen ancak bir iftiracısın." dedüer. Hayır, onların çoğu bilmezler.
**102.** De ki: "Cebrail Onu, îman edenlere sebat vermek, müslümanları doğru yola iletmek ve onlara müjde vermek için, Rabbin katından hak olarak indirdi."
**103.** Şüphesiz biz onların, "Kur'an'ı ona ancak bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. Öğrettiğini iddia ettikleri şahsın dili yabancıdır. Halbuki bu Kur'an, apaçık bir Arapçadır.
**104.** Allah'ın âyetlerine inanmayanlar yok mu, kuşkusuz Allah onları doğru yola iletmez ve onlar için acıklı bir azap vardır.
**105.** Allah'ın âyetlerine inanmayanlar, ancak yalan uydurur. İşte onlar, yalancıların kendileridir.
**106.** Kalbi iman ile dolu olduğu halde inkâra zorlanan hâriç, kim îman ettikten sonra Allah'ı inkâr eder ve kalbini kâfirliğe açarsa işte Allah'ın azabı bunlaradır; onlar için büyük bir azap vardır.
**107.** Bu (azap), onların dünya hayatını âhirete tercih etmelerinden ve Allah'ın kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmemesinden ötürüdür.
**108.** İşte, onlar Allah'ın, kalblerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir. Ve onlar gafillerin kendileridir.
**109.** Hiç şüphesiz onlar âhirette ziyana uğrayanların ta kendileridir.
**110.** Sonra şüphesiz Rabbin, eziyet edildikten sonra hicret edip, ardından da sabrederek cihâd edenlerin yardımcısıdır. Bütün bunlardan sonra Rabbin elbette çok bağışlayan, pek merhamet edendir.

**Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti**

Yüce Allah Önceki âyetlerde vaad ve tehdit, teşvik ve korkutmaya genişçe yer verdikten ve bütün İyilik ve faziletleri anlattıktan sonra burada da ahitlerı ve yeminleri bozmaktan ve Allah'ın emirlerine isyan etmekten sakındırdı. Çünkü isyan belâ ve mahrumiyetlerin sebebidir. Bundan sonra Yüce Allah, inananlar

için hazırlanmış olduğu güzel hayatı anlattı. [141][141]

## Kelimelerin İzahı

Bozmayınız, ipi bükmek manasına gelen İbram kelimesinin zıddı olup birşeyin parçalarını birbirinden ayırmak demektir.
Onu pekiştirmek, sağlamlaştırmak. Tevkîd ile te'kit aynı manayadır.
Enkâs, çözülmüş ipler, dio , bükülmüş ipi çözmek demektir.
Dehal, aldatma ve hile manasınadır. Ebu Ubeyde şöyle der: Sahih olmayan her şey dehal'dir. Yok olur, biter.
A'cemî, Arapça konuşmayan (ana dili Arapça olmayan). Ferrâ şöyle der: A'cem Araplardan dahi olsa, Arapçayı iyi konuşamıyan kimse demektir. Acemî ise, aslen Arap olmayandır.
Meylediyorlar. İlhad, meyletmek demektir. Bir kimse doğru yoldan ayrıldığında veya denilir. [142][142]

## Nüzul Sebebi

**a.** Rivayete göre Rasulullah (s.a.v.) Merve'de Cebr adında hristiyan bir kölenin yanında oturuyordu. Cebr ise kitap okuyordu. Müşrikler dediler ki: Vallahi Muhammed'in getirdiğini ona Rum asıllı Cebr'den başkası öğretmiyor. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indirdi: Şüphesiz biz onların, "Ona bir beşer öğretiyor.." dediklerini biliyoruz.[143][143]
**b.** İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre müşrikler Ammar b. Yasir, babası Yâsir, annesi Sümeyye, Suheyb ve Bilâl'ı yakalayıp işkence ettiler. Sümeyye iki ayrı deveye bağlandı, ön tarafına harbe ile vurularak öldürüldü. Kocası Yâsir de öldürüldü. Bunlar İslam'ın ilk şehitleridir. Ammar ise onların arzularını, istemeyerek diliyle söyledi. Bu durumu gidip Rasulul-lah'a bildirdi. Rasulullah (s.a.v.) ona: Kalbin nasıl? diye sordu. O da: İmanla dolu," diye cevap verdi. Rasulullah (s.a.v.) : Sana tekrar işkence ederlerse, sen onların istediklerini yine yerine getir, dedi. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indirdi: Kalbi iman ile dolu olduğu halde inkâra zorlanandan başka kim iman ettikten sonra Allah'ı inkâr ederse…[144][144]

## Âyetlerin Tefsiri

**91.** Peygambere veya insanlara verdiğiniz sözleri koruyun. Onları tam bir şekilde yerine getirin. Allah adına sağlam bir şekilde yemin ettikten sonra biat yeminini bozmayın, Bu biata Allah'ı da şahit ve gözlemci kıldınız. Şüphesiz

---

[141][141] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/341.
[142][142] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/341-342.
[143][143] Kurtubî, 10/177
[144][144] Kurtubî, 10/180; Vahidî, Esbabu'n-nüzül, 162
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/342.

Allah yaptıklarınızı pek iyi bilir ve size onların karşılığını verir. [145][145]

**92.** İpliğini sağlamca büktükten sonra çözüp bozan kadın gibi olmayın. Bu, yemini bozanlar için Allah'ın getirdiği bir misaldir.[146][146] Bu âyet, sağlam bir şekilde yemin edip ant içtikten sonra onu bozan kimseyi, ipliğini sağlamca büytükten sonra onu çözen ve söküntü haline getiren kadına benzetti. Tefsirciler şöyle der: Mekke'de ahmak bir kadın vardı, ipliğini büker sonra onu çözerdi. Halk, "bu kadın ne ahmak!" derdi. Yeminlerinizi tuzak ve aldatma vesilesi edinip İnsanları onlarla aldatıyorsunuz, Bir toplum diğer toplumdan sayıca daha çok ve malı daha fazla diye yeminlerinizi hile aracı edinmeyin. Mücâhid şöyle der: Araplar dostlarıyle anlaşır sonra onlardan sayıca daha çok ve daha güçlülerini bulduklarında onlarla yapmış oldukları antlaşmayı bozar ve diğerleriyle anlaşırlardı.[147][147] Allah size ahdi yerine getirmeyi emretmek suretiyle sizi imtihan ediyor ki, itaat eden ile isyan edeni görsün. Hakkında ihtilafa düşmekte olduğunuz şeyi kıyamet gününde mutlaka size açıklayacak ki herkese iyi veya kötü amelinin karşılığını versin. [148][148]

**93.** Allah dileseydi insanları aynı kabiliyette yaratır ve onları tek millet kılardı. Böylece onlar ihtilafa ve ayrılığa düşmezlerdi. Fakat onun hikmeti, insanları kendi tercihleri ile başbaşa bırakmayı gerektirdi. İnsanlığın bir kısmı mutluluğu, bir kısmı da bedbahtlığı tercih eder. Dolayısıyle Yüce Allah adaleti gereği, yardımsız bırakmak suretiyle dilediğini saptırır, lütfü gereği, muvaffak olmalarını sağlamak suretiyle dilediklerini de doğru yola iletir. Sonra kıyamet gününde, bütün yaptıklarınızdan sizi sorguya çekecek ve en küçük bir amelinizin dahi karşılığını size verecektir. [149][149]

**94.** Yeminlerin önemine binâen, onların önemini vurgulamak ve kuvvetle ifade etmek için Yüce Allah âyeti takrarladı. Yani, yemin edip de bazı geçici dünya menfaatleri elde etmek maksadıyle insanları aldatmak için onları bir hile ve1 tuzak aracı yapmayın.[150][150] Ayaklarınız doğru ve hak yola tam anlamıyle yerleşmişken ordan kayar. İbn Kesir şöyle der: Bu, doğru yol üzerinde olup da ondan uzaklaşan, bozulan ve Allah yolundan dönmeye sebeb olan yeminler yüzünden doğru yoldan ayrılan kimse için bir misâldir. Çünkü kâfir, müminin, kendisiyle anlaşma yapıp da onu bozduğunu görünce dine güveni kalmaz. Bu yüzden, kâfirin İslama girmesine engel olunmuş olur.[151][151] Bunun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurdu: Yeminlerinizi bozmak suretiyle başkalarının İslama

---

[145][145] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/342.
[146][146] Bu, Mücâhid ve Katâde'nin görüşüdür. Kurtubî, 10/171
[147][147] Muhıasar-ı İbn Kesir, 2/345
[148][148] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/342-343.
[149][149] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/343.
[150][150] Merhum Seyyid Kutub şöyle der: Yeminleri, hile ve aldatma aracı kılmak kişinin kalbindeki imanı sarsar ve diğerlerinin kalelerinde de yemini çirkin bir şey olarak göslerir. Yemininde hilekâr olduğunu bilerek yemin eden kimsenin, inancının olması mümkün değildir. İnanç yolu üzerinde olması da mümkün değildir. Bu kişi aynı zamanda, yemin edip bozmak suretiyle muhatapları nezdinde de inancı çirkini eştiriyor. Onlar biliyorlar ki, onun yeminleri aldatma ve hile içindir. Böylece yemin eden kimse, İnananlara zarar vereceği bu kötü örnekle insanları Allah yolundan alıkor. (Fi Zılâli'l-Kur'an, 14/96)
[151][151] Muhtasar- İbn Kesir, 2/345

girmesine engel olduğunuz için, başınıza sizi üzecek dünyevî ceza gelir. Ahirette de sizin için cehennem ateşinde büyük bir azap vardır. [152][152]

**95.** Allah'a ve Rasulüne verdiğiniz ahitleri, geçici dünya malı ile değiştirmeyin. Eğer gerçeği biliyorsanız, Allah katında bulunan sevap ve mükafat sizin için, dünya menfaatinden daha hayırlıdır. Sonra Yüce Allah bunun sebebini bildirerek şöyle buyurdu: [153][153]

**96.** Ey insanlar, sizin elinizde bulunanlar geçici ve yok olucudur. Allan katında bulunan ise bakî ve dâimidir. O kesintisizdir, bitmez de. öyleyse siz, sonsuz olanı geçici olana tercih edin. sabredenleri en güzel şekilde mükafatlandıracak ve günahlarından vaz geçip güzel amellerinin karşılığını tam olarak vereceğiz. Bu, güzel amellerin karşılığında güzel mükafatlar verileceğine dâir iyi bir vaaddir. Güzel amelin karşılığı, güzel mükafattan başkası olmasın diye verilmiştir. Bunların hepsi Allah'ın lutfuy ladır. [154][154]

**97.** İman etmek şartıyle, erkek veya kadın, kim Salih amel işlerse, biz dünyada kanaat, güzel rızık ve Sâlİh amelleri yapabilmeyi nasip etmek suretiyle onu güzel bir hayat ile yaşatırız. Hasan-ı Basrî şöyle der: Cennetin dışında, hiç kimseye hayat güzel gelmez. Çünkü cennet hayatı ölümsüz bir hayat, fakirliği olmayan bir zenginlik, hastalığı olmayan bir sıhhat ve bedbahtlığı olmayan bir mutluluktur.[155][155] Güzel amellerinin karşılığını ahirette mutlaka onlara vereceğiz. Bu, ne güzel mükâfat! [156][156]

**98.** Kur'ân okumak istediğin zaman Allah'tan seni, şeytanın vesveselerinden ve hatıra getirdiği kötü şeylerden korumasını iste ki, okurken şeytan sana vesvese verip seni Kur'an'ı düşünmekten ve onunla amel etmekten alıkoymasın. [157][157]

**99.** Gerçek şu ki, şeytanın mü'minleri saptırma ve inkara sürükleme gücü ve kuvveti yoktur. Çünkü onlar, Allah'ın korumasındadır. Müminler, başlarına gelen belâlarda yalnız Allah'a güvenirler. [158][158]

**100.** Onun gücü ve hakimiyeti ancak, kendisine itaat eden ve onu dost edinenlere yeter. Bir de, Şeytan'm aldatması sebebiyle ibadetlerinde, kestikleri hayvanlarda, yeme ve içmelerinde müşrik olanlara gücü yeter. [159][159]

**101.** Biz bir âyetin yerine başka bir âyet indirip de, öncekinin okunmasını veya hükmünü kaldırarak ikincisini onun yerine koyduğumuzda, Bu, bir ara

---

[152][152] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/343-344.
[153][153] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/344.
[154][154] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/344.
[155][155] Sâvî Haşiyesi, 2/327
[156][156] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/344.
[157][157] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/344.
[158][158] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/344.
[159][159] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/344.

cümlesidir, kınama maksadıyle getirilmiştir. Yani Allah, kullan için en uygun ve en hayırlı olanı daha iyi bilir. Çünkü bu kitabın âyetleri ilaca benzer. O ilaçtan hastaya, iyileşmeye yüz tutuncaya kadar yudum yudum verilir. Sonra, durumuna uygun olan diğer yiyecek türleriyle değiştirilir, Câhil kâfirler dediler ki: Ey Muhammed, Sen, sadece Allah'a karşı yalan söyleyen ve söz uyduransın. Aksine onların çoğu cahildir, Allah'ın hikmetini bilemezler. Beyinsizlikleri ve cahillikleri yüzünden böyle derler. İbn Abbas şöyle der: İçinde zorluk bulunan bir âyet inip daha sonra o âyetin hükmü kaldırıldığında Kureyş kafirleri şöyle derdi: Vallahi Muhammed, arkadaşları ile alay etmekten başka bir şey yapmıyor. Onlara bugün bir emir veriyor, yarın onu yasaklıyor. O bunu sadece kendiliğinden söylüyor. Bunun üzerine şu âyet indi.[160][160]

**102.** Ey Muhammed! Onlara de ki: Kur'an'ı ancak, doğruluk ve adaletle hükmeden hâkimler hâkimi Allah katından Cebrail (a.s.) indirdi, ki, onda bulunan hüccet ve deliller sayesinde mü'minleri imanlarında sabit kılsın ve imanlarını artırsın. Yüce Allah'ın hükmüne boyun eğen müslümanlar İçin bir hidâyet ve müjde kaynağı olsun. Burada Allah'a teslim olmayan kafirlere tariz vardır. [161][161]

**103.** Şüphesiz biz, müşriklerin âdî sözlerini ve "Bu Kur'an'ı Rum asıllı Cebr öğretti" şeklindeki iddialarını biliyoruz. Yüce Allah onlara şu sözüyle cevap verdi: Kur'an'ı öğrettiğini iddia ettiğiniz ve "O öğretiyor" dediğiniz kimse Arap değildir. Bu Kur'an ise, son derece fasih Arapçadır. Dili Arapça olmayan kimsenin, Muhammed (s.a.v.)'e, bu apaçık Arapça olan Kur'an'ı öğretmesi nasıl mümkün olur. Arap olmayan, bu, fesahat ve beyânda mu'ciz kitabın belagatım nerden bilecek? [162][162]

**104.** Bu Kur'an'a inanmayanlara, Yüce Allah doğruyu bulmayı nasip etmez. Onları kurtuluş ve mutluluk yoluna iletmez. Onlar için, âhirette elem ve ağrı verici bir azap vardır. Bu, onların inkâr ve iftiralarına karşı bir tehdit ve azap duyurusudur. [163][163]

**105.** Allah'a ve âyetlerine inanmı-yanlardan başkası ona karşı yalan söylemez. Çünkü onlar, kendilerine engel olacak bir azaptan korkmazlar. Yalan çirkin bir suçtur, mü'min ona cür'et edemez. Bu, kafirlerin, Sen, sadece bir yalancısın" sözlerine bir cevaptır. İşte gerçek yalancılar kendileridir, yalancı olan, Peygamber Muhammedu'l-Emîn değildir. [164][164]

**106.** Kim, İslam dinine girdikten sonra küfür kelimesini söyler de dinden çıkarsa

---

[160][160] Razî, 20/116
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/344-345
[161][161] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/345.
[162][162] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/345.
[163][163] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/345.
[164][164] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/345.

Allah'ın gazabına uğrar. Ancak kalbi iman ve kesin inanç ile dolu olduğu halde, başkası tarafından zorlanarak inkâr kelimesini söyleyen müstesna. Bu âyet, dinden dönenin suçunun ağır olduğunu göserir. Çünkü o imana grip tadını aldıktan sonra, dünya hayatını âhiret hayatına tercih ederek dinden dönmüştür. Tef-sircîler şöyle der: Bu âyet, Ammâr b. Yâsir hakkında indi. Müşrikler onu yakalayıp işkence ettiler, sonunda onlarm zoruyla istediklerini söyledi. İnsanlar: "Ammâr kâfir oldu" dediler. Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Ammâr tepeden tırnağa iman ile doludur. İman onun etine ve kanına işlemiştir. Daha sonra Ammâr ağlayarak Rasulullah (s.a.v.)'a geldi. Rasulullah (s.a.v.) ona, "Kalbini nasıl buluyorsun?" diye sordu. O da : "İman dolu" diye cevap verdi. Rasulullah (s.a.v.): Tekrar işkence ederlerse, yine istediklerini söyle.[165[165]] buyurdu. Fakat kimin kalbi inkara açılır ve ona razı olursa, onlar için, cehennem azabıyla birlikte, Allah'ın şiddetli gazabı vardır. Çünkü onların suçundan daha büyük suç yoktur. [166[166]]

**107.** Bu azap, onların dünyayı âhirete tercih etmeleri ve onu üstün tutmaları yüzündendir. Allah onlara iman nasip etmez ve onları kaymaktan ve sapmaktan korumaz. [167[167]]

**108.** Allah onların kalplerine, kulaklarına ve gözlerine mühür vurdu. Onların üzerine o şekilde perde çekti ki artık onlar hakkı anlayamaz, işitemez ve göremez. Onlar tam bir gaflet içindedirler. Çünkü dünya onların, akıbetlerini düşünmelerini engelledi. [168[168]]

**109.** Gerçek şu ki, onlar ahirette kesinlikle ziyana uğrayanlardır. Bunda hiçbir kuşku yoktur. Çünkü onlar ömürlerini, faydasız şeylerde harcadılar. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah onları altı sıfatla niteledi. Bunlar Allah'ın gazabı, büyük azap, dünyayı ahirete tercih etmeleri, hidâyetten mahrum olmaları, kalplerinin mühürlenmesi ve gafillerden kılınmalarıdır.[169[169]]

**110.** Ey Muhammedi Şüphesiz Rabbin, azgın müşrikler tarafından işkence ile dinlerinden döndürülmeye çalışılan sonra Aüah yolunda hicret eden, Sonra da Allah yolunda cihad ederek cihadın zorluklarına katlanan kimseleri, Evet Rabbin hicret, cihat ve sabırdan sonra bu kimseleri bağışlayacak ve onlara merhamet edecektir.[170[170]]

## Edebî Sanatlar

---

[165[165]] Tefsir-i Kebir, 20/121; Taberi, 14/122.
[166[166]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/345-346.
[167[167]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/346.
[168[168]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/346.
[169[169]] Sâvi Haşiyesi, 2/329
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/346.
[170[170]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/346.

Bu âyet-i kerimeler, aşağıdaki edebî sanatları kapsar:
**1.** Büktüğü ipi bozaıı kadın gibi olmayın" âyetinde teşbih-i temsilî vardır. Yüce Allah, yemin edip de sözünde durmayan kimseyi, ipi büküp de bozan kadına benzetti.
**2.** Yerleştikten sonra ayak kayar" cümlesinde istiare vardır. Yüce Allah dinde yerleşme için, "kadem" yani ayak kelimesini istiare olarak kullandı. Çünkü sebatın aslı ayakla olur. Hak yoldan kayma, ayağın kaymasına benzediği için, onu istiare yoluyla maddî kaymakla ifade etti.
**3.** Dilediğini saptırır ile Dilediğini doğru yola iletir, Arap olmayan ile Arapça ve tükenir ile devamlı kelimeleri arasında tibâk sanatı vardır.
**4.** Kur'an okudun cümlesinde iştikak cinası vardır. Aynı zamanda burada mecâz-ı mürsel de vardır. Müsebbeb, sebep yerinde kullanılmıştır. Yani, "Kur'ân okumak istediğin zaman" demektir.
**5.** Allah ne indireceğini daha iyi bilir" cümlesi, ara cümlesi olup nesih'teki ilâhî hikmeti açıklamak için gelmiştir. Burada, birinci şahıstan üçüncü şahsa dönüş sanatı da vardır. Allah lafzının söylenmesi ise, kalplere korkuyu yerleştirmek içindir.
**6.** Kendisine nisbet ettikleri kimsenin dili Arapça değildir" âyetinde latif bir istiare vardır. Yüce Allah lisan (dil) kelimesini, lügat ve söz için miisteâr olarak kullandı. Nitekim şâir şöyle demiştir:
Kötü lisanı bize ithaf ediyorsun. Hainlik ettin, senin hainlik edeceğini sanmıyordum.[171[171]] Araplar, lisan kelimesini lügat manasında kullanır. Nitekim âyet-i kerimede, Biz gönderdiğimiz her peygamberi, kendi kavminin lisanıyla gönderdik[172[172]] buyrulumuştur. [173[173]]

**Bir Nükte**

Kur'an okumadan Önce Allah'a sığınmanın sırrı şudur: Kur'an, hikmetli bir zikirdir. Apaçık bir gerçektir. Şeytan vesveseleriyle şüpheleri tahrik ettiği ve desiseleri ile kalpleri bozduğu için, Rasulullah (s.a.v)'a, Kur'an o-kumak istediği zaman Allah'a sığınması emrolundu. Çünkü insan kuvveti, şeytanı kolaylıkla defedemez. Dolayısı ile büyük ve Yüce olan Allah'tan yardım istemeye muhtaç olur. [174[174]]

**111.** O gün, herkes gelip kendi canını kurtarmak için uğraşır ve herkese yaptığının karşılığı eksiksiz ödenir, onlara asla zulmadilmez.
**112.** Allah, şöyle bir ülkeyi örnek verdi: Bu ülke güvenli, huzurlu idi; rızkı her yerden bol bol gelirdi. Sonra onlar Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Allah da onlara, yaptıklarından ötürü açlık ve korku sıkıntısını tattırdı.
**113.** Andolsun ki, onlara kendilerinden peygamber geldi de onu yalanladılar.

---

[171[171]] Kurtubî, 10/179
[172[172]] İbrâhîm sûresi, 14/4
[173[173]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/347.
[174[174]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/347.

Onlar zulmederlerken azap onları yakalayıverdi.
**114.** Artık, Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden helâl ve temiz olarak yiyin, eğer yalnız Allah'a ibâdet ediyorsanız, O'nun nimetine şükredin.
**115.** Allah size, ancak ölü hayvanı, akan kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanı
haranı kıldı. Artık kim mecbur kalırsa taşkınlık yapmadan, sının da aşmadan bunlardan yiyebilir. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan, pek merhamet edendir.
**116.** Dillerimin, "Bu helâldir, şu haramdır" diye yalan olarak vasıflandırdığı şeyi söylemeyin. Çünkü Allah'a karşı yalan uydurmuş oluyorsunuz. Kuşkusuz Allah'a karşı yalan uyduranlar kurtuluşa eremezler.
**117.** (Kazandıkları) pek az bir menfaattir. Halbuki onlar için elem verici bir azap vardır.
**118.** Sana anlattıklarımızı, daha önce, yahudi olanlara da haram kılmıştık. Biz onlara zulmetmedik, fakat, onlar kendilerine haksızlık ediyorlardı.
**119.** Sonra, şüphesiz Rabbin, cahillik sebebiyle kötülük yapan, sonra da bunun ardından tevbe edip durumunu düzeltenleri (bağışlayacaktır). Çünkü onlar tevbe ettikten sonra Rabbin de elbet çok bağışlayan, pek merhamet edendir.
**120.** İbrahim, gerçekten Hakk'a yönelen, Allah'a itaat eden bir önder idi; Allah'a ortak koşanlardan değildi.
**121.** Allah'ın nimetlerine şükrediciydi. Çünkü Allah, onu seçmiş ve doğru yola iletmişti.
**122.** Ona dünyada güzellik verdik. Muhakkak ki o, âhirette de sâlihlerdendir.
**123.** Sonra da sana, "Doğru yola yönelerek İbrahim'in dinine uy! O müşriklerden değildi" diye vah yettik.
**124.** Cumartesi tatili, ancak onda İhtilaf edenlere (farz) kılınmıştı. Kıyamet günü Rabbin, muhakkak onların ihtilâfa düştükleri şey hakkında aralıranda hüküm verecektir.
**125.** Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel Öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücâdele et! Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O hidâyete erenleri de en iyi bilendir.
**126.** Eğer ceza verecekseniz, size yapılan işkencenin misliyle ceza verin. Ama sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır.
**127.** Sabret! Senin sabrın da ancak Allah'ın yardımı iledir. Onlardan dolayı kederlenme; kurmakta oldukları tuzaktan kaygı duyma!
**128.** Şüphesiz Allah, sakınanlar ve güzel amel edenlerle beraberdir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, diliyle inkâr edenin durumu ile hem dili hem kalbiyle inkar edenin durumunu açıkladıktan sonra, burada da her insanın âhirette göreceği âdil karşılığı ve dünyada bazı yalanlayanlar için hazırlamış olduğu azabı anlattı. Daha sonra da, çok içli ve itaatkar olan İbrahim'in (a.s.) kıssasını anlattı ve Rasulullah (s.a.v.)'a da onun yüce yolundan gitmesini

emretti. [175][175]

## Kelimelerin İzahı

Mücâdele eder, uğraşır.
Rağad: bol, rahat, yorulmadan, meşakkat çekmeden. En'um, iLojû 'in çoğuludur. Yapı bakımından, çoğlu olan benzer.
Ümmet, iyi hasletleri kendinde toplayan önder.
Kânit, itaatkar, boyun eğen. İtaat ve boyun eğmek manasına gelen kökündendir.
Onu seçti, tercih etti.
Hanîf, bâtıl dinleri bırakıp İslam dinine dönen demektir. Meyil manâsına gelen kökündendir. [176][176]

## Nüzul Sebebi

Hz. Hamza Uhud savaşında şehit olup müşrikler tarafından azaları parçalanınca, onu gören Rasulullah (s.a.v,) şöyle buyurdu: Vallahi senin yerine onlardan yetmişinin azalarını parçalayacağım. Bunun üzerine şu âyet indi: Eğer ceza verecekseniz, size yapılanın misliyle ceza verin. [177][177]

## Ayetlerin Tefsiri

**111.** Kıyamet gününü onlara hatırlat, o gün her nefis kendini kurtarmaya çalışır, başkasının durumuyla ilgilenemez. Herkese, yaptığının karşılığı eksiksiz ve noksansız verilir. Onların mükafatları eksiltilmez, aksine tam olarak verilir. [178][178]

**112.** Bu, Allah'ın Mekkelilere ve diğerlerine verdiği bir misaldir. Allah onlara, kendilerine nimet verip de bu nimetin şımarttığı, dolayasıyle âsi olup azan bir kavmi misal verdi. Allah, bu kavme verdiği nimeti azaba çevirmişti, O belde halkı emniyet, sükûn, mutluluk ne nimetler içinde idi. Onların rızkı her taraftan çok ve bol geliyordu. Allah'ın kendilerine verdiği iyilik ve bağışladığı rızığa karşı ona şükretmediler. Allah onlardan emniyet ve sükûn nimetini soyup aldı ve onlara korku, açlık ve mahrumiyet acılarını tattırdı. Bunu, inkarları ve masiyetleri sebebiyle yaptı. Râzî şöyle der: Bu, Mekke halkına ait misaldir. Çünkü onlar emniyet, sükun ve bolluk içinde idiler. Sonra Allah onlara büyük nimeti verdi. Bu nimet, Muhammed (a.s.)'dı. Fakat onlar onu inkar ettiler, ona çok eziyetlerde bulundular. Allah da onları yedi sene kıtlık ve açlıkla cezalandırdı. O kadar ki leş ve kemik yediler. [179][179]

---

[175][175] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/351.
[176][176] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/351.
[177][177] Ibnu'l-Cevzî, Zâdu'l-mesir, 4/504
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/351.
[178][178] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/351.
[179][179] Tefsir-i Kebir, 20/128

**113.** Muhammed (a.s) onlara açık âyetler ve parlak mucizeler getirdi. O, içlerinden bir peygamberdi. Onun soyunu ve sopunu biliyorlardı. Buna rağmen onu tasdik etmediler, peygamberliğine inanmadılar. Bu âyet gösteriyor ki, yukarda anlatılanlardan murat Mekke halkıdır. Bu İbn Abbas'ın görüşüdür. Onlar günah ve masiyet işleyerek zulmederken sıkıntı ve musibetler onlara geldi. [180][180]

**114.** Allah'ın size mubah kıldığı nimetlerden helâl ve temiz olarak yiyin, Eğer siz ondan başkasına ibadet etmeyecek şekilde imanınızda samimi iseniz, o yüce nimetlere karşılık Allah'a şükredin. Bundan sonra Yüce Allah insanlar için zararlı olan şeylerden onlara haram kıldıklarını açıklıyarak şöyle buyurdu: [181][181]

**115.** Ey insanlar! Rabbiniz size ancak ölmüş hayvan, kan ve domuz eti gibi, zarar veren şeyleri haram kıldı. Bir de, Allah'tan başkasının adına kesilen hayvanı haram kıldı. Çünkü onda hem nefse hem de inanca zarar vardır, Kim, Allah'ın haram kıldığı anlatınlan bu şeylerden yemeğe mecbur kalır da haddi aşmadan, sınırlı bir şekilde yerse, şüphesiz Allah'ın rahmeti geniş, mağfireti boldur. Mecbur kalanı sorumlu tutmaz. Bundan sonra Yüce Allah kendiliklerinden helal veya haram koyan müşrikleri kınayarak şöyle buyurdu; [182][182]

**116.** Ey müşrikler! Dillerinizin vasfettiği yalanlar hakkında delilsiz ve burhansız, "Bu helaldir, bu haramdır" demeyin. Bunları Allah'a nisbet etmek suretiyle O'na karşı yalan uydurmak için böyle yapmayın Allah'a karşı yalan uyduranlar var ya, işte onlar ne dünyada ne de âhirette kurtuluşa ererler, istediklerini de elde edemezler. [183][183]

**117.** Onların dünyaya fayda ve istifadeleri az o-lacaktır. Çünkü dünya geçicidir. Âhirette ise, onlar için elem verici bir azap vardır. Bundan sonra Yüce Allah, yahudilere haram kıldığı şeyleri anlatarak şöyle buyurdu: [184][184]

**118.** Ey Muhammed! Sana antattıklarımızı husûsî olarak Yahudilere haram kıldık. Yahudilere haram kılınan bu şeyler, En'âm sûresinde anlatılmıştır. Bunlar sığır ve koyunun iç yağı ile bütün tırnaklı hayvanlardır. Biz bunları haram kılmakla onlara zulmetmedik, fakat onlar kendilerine zulmettiler, dolayısıyle bu cezaya hak kazandılar. Nitekim bir âyette şöyle buyrulmuştur: Yahudilerin zulmü sebebiyle daha önce kendilerine helâl kılman temiz ve helâl şeyleri onlara

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/351-352.
[180][180] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/352.
[181][181] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/352.
[182][182] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/352.
[183][183] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/352.
[184][184] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/352.

haram kıldık.[185][185]

**119.** Ey Muhammedi Cehalet ve akılsızlık yüzünden bu çirkin fiilleri işleyip de, bu hatalardan sonra tevbe edip Rablerine dönen ve iyi amel işleyenler var ya, İşte bundan sonra senin Rabbinin onlar için mağfireti geniş ve rahmeti boldur. Bu âyet bütün insanlar için tevbe ve huzur kapısını açmaktadır. [186][186]

**120.** Şüphesiz İbrahim, iyi hasletleri kendisinde toplayan önder ve örnek bir kimseydi. Bundan dolayı Yüce Allah onu kendisine dost seçti. O, Rabbine itaatkar, onun emirlerini yerine getiren idi. Bütün bâtıl dinleri bırakıp, hak din olan İslam'a yönelendi, Müşriklerden değildi. Bu bölüm, öncekileri pekiştirmekte ve Yahudi ve Hristiyanların, Hz. İbrahim'in Yahudi veya Hristiyan olduğuna dair iddialarım reddetmektedir. [187][187]

**121.** Allah'ın nimetlerine şükreden idi. Yüce Allah onu peygamber seçti. Onu İslam'a ve bir olan Allah'a ibadete iletti. [188][188]

**122.** Ona dünyada'güzel anılmayı nasip ettik. Şüphesiz o âhirette de, yüksek dereceyi elde edenlerden ve Salihlerin makamlarının en yücesindedir. [189][189]

**123.** Yüce Allah Hz. ibrahim'i bu şerefli sıfatlarla anlattıktan sonra peygamberi Muhammed (s.a.v.)'e, onun dinine tabi olmasını emretti. Yani, ey Muhammed! Sonra sana İbrahim'in yüce hanif dinine uymanı emrettik.[190][190] İbrahim, Yahudî ve Hristiyan değildi. O ancak hanif bir müslümandı. Bu, Yahudi ve Hristiyanların, İbrahim'in dini üzerinde olduklarına dair iddialarını reddeden ikinci bir tekittir. [191][191]

**124.** Cumartesi gününe hürmet ve o gün işi bırakmak Hz. İbrahim'in ne şeriatının ne de dininin alametlerindendi. Bugüne saygı, din hususundaki ihtilafları ve Allah'ın emirlerine isyanları yüzünden Yahudilere ağır bir hüküm olarak getirildi. Zira Allah cumartesi günü avlanmayı onlara yasaklamıştı. Onlar ise o gün avlandılar, Allah da onları maymunlara ve domuzlara çevirdi. Kıyamet günü Rabbm, muhakkak ihtilafa düştükleri şey hakkında aralarında hüküm verecektir. Yani, Yüce Allah o gün aralarında hüküm edecek ve herbirine müstehak olduğu sevabı ve cezayı verecektir. [192][192]

---

[185][185] Nisa sûresi 4/160
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/352-353.
[186][186] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/353.
[187][187] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/353.
[188][188] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/353.
[189][189] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/353.
[190][190] Tefsirciler şöyle der: Sonra sana vahyettik" âyetinde ile atıf yapılması Ra-sulullah (s.a.v.)'ın makamının yüceliğini ve mevkiinin büyüklüğünü gösterir. Sanki Yüce Allah, İbrahim (a.s.)'in menkıbelerini saydıktan sonra şöyle buyurmuş oluyor: İşte size bütün bunlardan daha üstün, daha yüce birisi! O da, insanlığın efendisi, İbrahim'in dinine uyan, onun şeriatına sarılan Ümmî Peygamber! Şeref olarak bu yeter.
[191][191] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/353.
[192][192] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/353-354.

**125.** Ey Muhammedi İnsanları Allah'ın dinine ve mukaddes şeriatına hikmetli üslupla, yumuşaklık ve tatlılıkla ve tesir edici sözlerle çağır. Kınayarak, zorla, katılık ve şiddetle çağırma, Muhaliflere karşı münazara ve mücâdele yollarının en güzeli ile, hüccet ve delilerle, yumuşaklık ve tatlılıkla mücâdele et. Ey Muhammedi Şüphesiz Rabbin, sapıklarında, doğru yola erenlerinde durumunu bilir. Onları davet ve onlarla mücadele hususunda hikmetli bir yol tutmalısın. Onların doğru yola ermesi sana ait değildir. Sen sadece tebliğ etmekle görevlisin. Hesaba çekmek bize aittir. [193][193]

**126.** Ey müminler! Size zulüm ve haksızlık edenlere ceza verecekseniz, onlara karşı misliyle ceza verin, fazlasını yapmayın. Tefsirciler şöyle der: Bu âyet Hamza b. Abdülmuttalib (r.a.) hakkında indi. Uhud savaşında müşrikler onun karnını yarınca Rasulullah (s.a.v) şöyle dedi: Eğer Allah, onlara karşı bana zafer nasip ederse yetmişini aynı şekilde cezalandıracağım" Bunun üzerine bu âyet indi. Eğer af eder ve kısas istemezseniz bu sizin için daha hayırlı ve daha sevaptır. Bu sabretmeye ve kötülük edene ceza vermemeye teşviktir. Çünkü cezalandırmak mubah, onu terk ise daha iyidir. [194][194]

**127.** Ey Muhammedi Allah yolunda başına gelen eziyetlere sabret. Bu yüksek dereceye, ancak Allah'ın yardımı ve başarı nasip etmesiyle ulaşırsın. İman etmezlerse, Kafirler için üzülme, Onların beyinsizce ve cahilce söyledikleri sözlerden ve kurdukları tuzaklardan dolayı üzülme. [195][195]

**128.** Allah yardımı ve zaferiyle takva sahiplerinin, koruması ve gözetimiyle de güzel amel işleyenlerin yanındadır. Allah kiminle beraber olursa, tuzak kuranların tuzağı ona zarar veremez. [196][196]

## Edebi Sanatlar

Bu âyet-i kerimeler, aşağıdaki edebî sanatları muhtevîdir:
**1.** Allah onlara açlık ve korku elbisesini tattırdı cümlesinde istiâre-i mekniyye vardır. Bu elbise, çirkinlik bakımından acı ve çirkin bir tada benzetildi. Müşebbehün bih hazfedildi ve onun levazımından olan "tattırmak" ile ona işaret edildi. Bu teşbih istiare-i mekniyye yoluyla yapıldı.
**2.** Kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır.
**3.** Dünyada ona güzel bir şey verdik. Burada da iltifat sanatı vardır. Hz. İbrahim'in şanının yüceliğine ve fazla itina gösterildiğine işaret için üçüncü şahıstan birinci şahsa dönüldü.
**4.** O bir önderdi cümlesinde teşbih-i beliğ vardır. O, bütün mahlukata dağılmış

[193][193] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/354.
[194][194] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/354.
[195][195] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/354.
[196][196] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/354.

olan olgunluk sıfatlarını kendisinde topladığı için tek başına bir ümmet ve büyük bir cemaat gibiydi.
Nitekim şâir şöyle der:
Allah'ın âlemleri bir tek kişide toplaması garip değildir. [197][197]

**Bir Uyarı**

Yüce Allah'ın, Onlarla en güzel şekilde mücadele et sözü, münazarada insafa, hakka uymaya, yumuşaklığa ve geçimli olmaya teşvik eder. Münazara o şekilde yapılmalıdır ki ondan kendi görüşünü galip, diğer görüşü mağlup etmek değil, maksadın, hakkı isbat etmek ve batılı yok etmek olduğu ortaya çıksın.
Nahl sûresinin tefsiri bitti. Hamd ve Minnet Allah'adır. [198][198]

[197][197] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/354-355.
[198][198] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/355.

# İSRÂ SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 111 âyettir.

## Sûreyi Takdim

İsrâ sûresi inanç yönüne önem veren Mekkî sûrelerdendir. Bu sûre diğer Mekkî sûreler gibi Allah'ın birliği, peygamberlik ve öldükten sonra dirilme konularından ibaret olan dinin esaslarına önem verir. Fakat bu mübarek sûrede görünen ana unsur, Rasulullah (s.a.v.)'m şahsiyeti ve Allah'ın, peygamberini desteklemek ve doğruluğunu göstermek üzere getirdiği açık mucizeler ve kesin delillerdir.

Bu mübarek sûre, Nebilerin ve peygamberlerin sonuncusu olan Rasû-lullah (s.a.v.)'a ilâhî lutuflardan bir lütuf ve Allah'ın, harikulade şeyler yaratma hususundaki gücünü gösterme de açık bir delil olan İsrâ mucizesini anlatır.

Yine bu sûre Isrâiloğullarmdan ve azgınlıkları, fesat çıkarmaları ve emirlerine isyan etmeleri yüzünden Allah'ın kendileri için takdir ettiği iki sürgün cezasından bahseder: Biz kitapta İsrâiloğullarma, "Sizler yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaksınız diye bildirdik.[1[1]]

Bu sûre Allah'ın birliğini ve büyüklüğünü gösteren varlık alemiyle ilgili delillerden, gece ve gündüze hükmeden ve değişmeyen, sabit bir kanuna göre seyreden ince bir nizamdan bahseder. Biz geceyi ve gündüzü birer âyet olarak yarattık... Gece âyetim sildik.[2[2]]

Bu sûre, Rabbiniz sadece kendisine kulluk etmenizi... emretti.[3[3]] âyetinden başlayarak bazı sosyal davranış usulleri ve güzel ahlâktan bahseder.

Onlara teşvik eder; erdemli, örnek bir toplum oluşması için bu kuralları yaşamaya çağırır.

Bu sûre aynı zamanda müşriklerin sapıklıklarından söz eder. Çünkü onlar, Allah'ın eşi ve çocuğu olduğunu söylerler. İşin garibi, kendileri kız çocuklarından hoşlanmadıkları halde, eşi ve benzeri olmaktan münezzeh olan Yüce Allah'ın kızları olduğunu söylerler: Rabbiniz erkek çocukları sizin için ayırdı da, kendisi meleklerden kızlar mı edindi? Gerçekten siz çok büyük bir söz söylüyorsunuz[4[4]] Yine bu sûre, hakkında çokça münakaşa edilen ve mümkün olduğuna dair delil ve burhanlar getirilen öldükten sonra dirilme, haşir-neşir, sonuç ve hesaptan bahseder. Sonra Muhammed (s.a.v.)'in ebedî mu'ci-zesi olan Kur'an'ı Kerim'i ve müşriklerin zor şeyleri teklif etmelereni anlatır. Çünkü onlar, Kur'an'ın dışında başka bir mucize, yani kendileri için nehirler fışkırtmasını, Mekke'yi bağlar ve bahçeler haline getirmesini istemişlerdi. Onlar, "Sen, bizim için yerden bir kaynak fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız." dediler.[5[5]]

---

[1[1]] İsrâ sûresi, 17/4
[2[2]] " " 17/12
[3[3]] " " 17/23
[4[4]] İsrâ sûresi, 17/40
[5[5]] Isrâ sûresi, 17/90

Çocuk edinmeyen, hâkimiyette ortağı bulunmayan, aczinden ötürü bir veliye ihtiyacı olmayan Allah'a hamd ederim" de. Onun için gereği gibi tekbir getir.[6][6]

## İsmi

Yüce Allah'ın sadece, değerli peygamberi Hz. Muhammed'e (a.s.m) nasip ettiği o büyük mu'cize, yani İsrâ mu'cizesinden dolayı bu mübarek sûreye "İsrâ sûresi" adı verilmiştir. [7][7]

Bismillahirrahmanirrahim
**1.** Bir gece kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye, kulunu Mescid-î Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, gözetendir.
**2.** Biz, Musa'ya Kitap verdik ve İsrâiloğullarına, "Benden başkasını, dayanılıp güvenilen bir Rab edinmeyin." diyerek bu Kitab'ı bir hidâyet rehberi yaptık.
**3.** Ey Nuh ile birlikte taşıdığımız kimselerin nesli! Şunu bilin ki Nuh, çok şükreden bir kul idi.
**4.** Biz, Kitap'ta İsrâiloğullarına, "Sizler, yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaksınız ve azgınlık derecesinde bir kibre kapılacaksınız." diye bildirdik.
**5.** Bunlardan ilkinin zamanı gelince, üzerinize güçlü kuvvetli kullarımızı gönderdik. Bunlar, evlerin arasında dolaşarak sizi aradılar. Bu, yerine getirilmiş bir vaad idi.
**6.** Sonra onlara karşı size tekrar galibiyet ve zafer verdik; servet ve oğullarla gücünüzü artırdık; sayınızı daba da çoğalttık.
**7.** Eğer iyilik ederseniz kendinize etmiş, kötülük ederseniz yine kendinize etmiş olursunuz. Artık diğer cezalandırma zamanı gelince, yüzünüzü kara etsinler, daba önce girdikleri gibi yine Mescİd-i Aksâ'ya girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi büsbütün tahrip etsinler diye, başınıza yine düşmanlarınızı musallat kıldık.
**8.** Belki Rabbiniz size merhamet eder; fakat siz, dönersiniz, biz de döneriz. Biz, cehennemi kâfirler için bir hapishane yaptık.
**9.** Şüphesiz ki, bu Kur'an, en doğru yola iletir; iyi davranışlarda bulunan mü'minlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler.
**10.** Âhirette inanmayanlara gelince, onlar için de elemli bir azap hazırlanıışızdır.
**11.** İnsan, hayrı istediği gibi şerri de ister. İnsan, pek acelecidir!
**12.** Biz, geceyi ve gündüzü birer âyet olarak yarattık. Nitekim, Rabbinizin nimetlerini araştırmanız, ayrıca, yılların sayı ve hesabını bilmeniz'için gecenin karanlığını silip aydınlatan gündüzün aydınlığını getirdik. İşte biz, her şeyi açık açık anlattık.
**13.** Her insanın amel defterini boynuna astık. İnsan için kıyamet gününde,

---

[6][6] İsrâ sûresi, 17/111
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/359-360.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/360.

açılmış olarak önüne konacak bir kitap çıkarırız.
**14.** Kitabını oku! Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter.
**15.** Kim hidâyet yolunu seçerse, bunu ancak kendi iyiliği için seçmiş olur; kim de saparsa, kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü üstlenmez. Biz, bir peygamber göndermedikçe azap edecek değiliz.
**16.** Bir ülkeyi helak etmek istediğimizde, o ülkenin zenginlik sebebiyle şımarmış elebaşılarına iyilikleri emrederiz; buna rağmen onlar orada kötülük işlerler. Böylece o ülke, helake müstehak olur; biz de orayı darmadağın ederiz.
**17.** Nuh'dan sonraki nesillerden nicelerini helak ettik. Kullarının günahlarını bilmek ve görmekte Rab-bin kâfidir.
**18.** Her kim, bu çarçabuk geçen dünyayı dilerse ona, yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını verir, sonra da onu, kınanmış ve mahrum bırakılmış olarak gireceği cehenneme sokarız.
**19.** Kim de âhıreti diler ve bir mü'min olarak kendine yaraşır bir çaba ile o gün için çalışırsa, işte bunların çalışmaları makbuldür.
**20.** Hepsine dünyayı isteyenlere de âhıreti isteyenlere de, Rabbinin ihsanından, ayırdetmeksizîn veririz. Rabbinin ihsanı kısıtlanmış değildir.
**21.** BAksâna, biz insanların kimini kiminden nasıl üstün kılmışızdır! Elbette ki âhiret, derece ve üstünlük farkları bakımından daha büyüktür.
**22.** Allah ile birlikte bir ilâh daha tanıma! Sonra kınanmış ve kendi başına terkedilmiş olarak kalırsın.

## Kelimelerin İzahı

Sübhan, Allah'ı teşbih etmenin ismi olup Allah'ı her türlü kötü ve noksan sıfatlardan uzak tutmak manasınadır. Bu, sadece Yüce Allah'a mahsustur.
Geceleyin yürüdü. İsra, geceleyin yürümek demektir, her ikisi de yanı mânâyadır. Şair şöyle der: Ayın gece karanlığında yürüdüğü gibi, geceleyin bir Harem'den diğer Harem'e gittin.
Dolaştılar. Zeccâc şöyle der: Bu kelime, dolaştılar manasınadır. Cevs, geceleyin dolaşmak, gidip gelmek ve iyice aramak demektir. Vahidi şöylek der: Cevs, gidip gelmek ve araştırmak manasınadır.
Kerre, üstünlük ve galibiyet.
Tetbir, helak ve yok olma.
Sildik. Dilciler şöyle der:, izi yok etmek demektir. Bir kimse bir şeyin izini silip de o iz kaybolduğunda der.
Hakkında takdir olunan ameli. Araplar, kuş ile fala bakıp kuşun sağa veya sola uçuşuna göre ondan uğur veya uğursuzluk çıkardıkları için hayra ve şerre kuş mânâsına gelen adı verildi.
Oranın şımarıkları. Mütref, nimetin ve müreffeh hayatın şımarttığı zengin kimse.
Oraya girer ve sıcağını tadar.
Medhûr, Allah'ın rahmetinden kovulmuş, uzaklaştırılmış demektir. [8][8]

[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/364-365.

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Kulu ve peygamberi Muhammed (s.a.v.)'i gecenin bir kısmında yürüten Yüce Allah, büyüklüğüne yakışmayan şeylerden uzak ve münezzehtir. Yani Mekke-i Mükerreme'den Kudüs'e götüren Allah, noksanlıktan uzaktır. Mescid-i Aksa ile Mescid-i Haram'ın arasındaki mesafe uzak olduğu için, Kudüs'teki mescide Mescid-i Aksa denilmiştir. Tefsirciler şöyle der: Yürütme süresinin az olduğunu ve kırk gecelik uzak bir mesafeyi gecenin kısa bir kısmında katet-tiğini ifade etmek için üU lafzını nekre olarak getirdi. Bu olay, Allah'ın gücünü ve mucizesini en iyi bir şekilde ifade eder. Bunun içindir ki Sûreye, O'nun kudretinin mükemmelliğini, hikmetinin büyüklüğünü ve mahrukatın sıfatlarından son derece uzak olduğunu gösteren kelimesiyle başlandı. İsrâ hadisesi uyku halinde değil, uyanık olarak ve ruh ve bedenle birlikte gerçekleşmiştir. Orası, çevresini, Allah'ın özellikle Şam bölgesine verdiği meyve ve nehirler gibi maddî ve peygamberlerin karargâhı ve meleklerin iniş yeri olması sebebiyle de manevî bereketlerle bereketlendirdiğimiz bir yerdir. Bunu, Muhammed (s.a.v.)'e harikulade büyük âyetlerimizi göstermek ve onu, göklerin ve yerin melekûtundan haberdar etmek için yaptık. Rasulullah (s.a.v.) bu yolculukta yüksek gökleri, cenneti, cehennemi, sidre-i müntehâ'yı, melekleri, peygamberleri ve bunların dışında Yüce Allah'ın kudretini gösteren âyetleri ve harikulade şeyleri gördü. Şüphesiz Yüce Allah, Muhammed'in sözlerini işiten ve yaptıklarını görendir. Onun içindir ki, bir lütuf ve ihsan olarak bu mu'ci-zeleri sadece ona vermiştir. [9][9]

**2.** İsrâiloğullanna bir hidâyet olsun diye Musa'ya Tevrat'ı verdik. Bu kitap vasıtasıyla Musa onları cehalet ve inkâr karanlıklarından, ilim ve iman nuruna çıkarıyordu, Sizi yaratan Allah'ı bırakıp da, işlerini kendisine havale edeceğiniz başka bir Rab edinmeyin. Tefsirciler şöyle der: Allah'ın, İsrâiloğullarını yerleştirdiği Mukaddes toprakların kalbi olan Mescid-i Aksa anlatılınca, sûrenin akışı içersinde uygun bir yerde onlardan söz etemeye sıra geldi. [10][10]

**3.** Ey, Nuh ile birlikte gemide bulunan mü'minlerin nesli ve çocukları! Şüphesiz atalarınızı boğulmaktan kurtarmıştık. O halde, lütfuna karşılık Allah'a şükredin. Kuşkusuz Nuh çok şükre den idi. Her durumda Allah'a hamdederdi. Siz de onun gibi yapın. Onlara bu şekilde nida edilmesi, merhametle muamele edildiğini ve Allah'ın nimetlerinin hatırlatıldığını ifade eder. [11][11]

**4.** İsrâiloğullarma Tevrat'ta şöyle vahy edip bildirdik ki: Şüphesiz siz, Filistin ve çevresinde iki defa fesat çıkaracaksınız.[12][12] İbn Abbas şöyle der: Birinci fesat

---

[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/365.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/365.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/366.
[12][12] Allah'ın, İsrâiloğullannin iki defa fesat çıkaracaklarına hükmetmesi, mecburi ve zorunlu bir hüküm değildir. O ancak, Yüce Allah'ın

Zekeriyya (a.s)'nın ikinci fesat Yahya (a.s)'nın öldürülmesidir. Bu mukaddes diyarda zulüm, haddi aşmak ve Allah'ın haram kıldığı şeyleri çiğnemek suretiyle büyük bir azgınlık göstereceksiniz. [13][13]

**5.** Birinci fesat çıkarma zamanı geldiğinde üzerinize kullarımızı gönderdik. Yani, sizden intikam almak için güçlü kullarımızı üzerinize musallat ettik. Onlar harpte aşırı derecede güçlü ve kuvvetlidirler. Tefsirciler şöyle der: İsrâiloğullan haramları helal sayıp kan dökünce, Allah onlara Babil kralı Buhtunnasr'ı musallat kıldı. Buhtunnasr onlardan 70.000 kişi öldürdü. O ve orduları, nerdey-se İsrâiloğullannı yok ediyorlardı. Bu, birinci fesattır. Onlar sizi arayıp bulmak ve öldürmek, soymak ve yağmalamak suretiyle kökünü zü kesmek için sabah-akşam evlerinizin içine giriyorlar, hiç kimseden korkmuyorlardı. Buhtunnasr'ın musallat kılınması ve onlardan intikam alınması olayı, bozulma ve değişme kabul etmeyen kesin bir hükümdür. [14][14]

**6.** Sonra siz tevbe edip bana dönünce, düşmanlarınızı yok ettik ve o şiddetli beladan sonra tekrar size üstünlük ve galibiyet verdik. Mallarınız yağma ve çocuklarınız da esir edildikten sonra, tekrar size bolca mal ve çokça evlat verdik, Tekrar gücünüze kavuşmanız ve devletinizi kurmanız için, sayınızı ve adamlarınızı düşmanlarınızdan daha çok kıldık. [15][15]

**7.** Ey İsrâiloğullan! Eğer iyi amel işlerseniz, bu ameliniz sizin içindir. Faydası size aittir. Allah onlardan hiçbir şekilde yararlanmaz. Eğer kötü amel işlerseniz, o da aleyhinizedir. Allah, onlardan hiçbir şekilde zarar görmez. Onun, kullarına ihtiyacı yoktur. O'na, ne itaat fayda sağlar, ne de masiyet zarar verir. Yahya (a.s)'yı öldürmek ve Allah'ın haram kıldığı şeyleri yaparak fesat çıkarma zamanınız geldiğinde, tekrar üzerinize düşmanlarınızı gönderdik ki, size hakaret etsinler ve sizi zelil kılmak ve ezmek suretiyle, kötülük ve eziyetlerin izlerini yüzlerinizde görünür hale getirsinler. Beyt-i Makdis'e girip ilk defa onu harap ettikleri gibi yine harap etsinler, Üstün geldikleri her şeyi helak edip yok etsinler. Yüce Allah onlara, bu sefer İran ateşperestlerini musallat etti. Ateşperestler onları yeryüzünde sürgün ettiler, öldürdüler, yurtlarını da harap ettiler. [16][16]

**8.** Eğer tevbe eder de Allah'a dönerseniz, umulur ki Rab biniz size acır ve affeder. Bu, Allah'a döndükleri takdirde, azabın onlardan kaldırılacağına dair, Yüce Allah'ın verdiği bir sözdür. Ümit ifade eden fiili, Allah için kullanıldığında kesinlik ifade eder. Siz tekrar fesat çıkarır ve suç işlerseniz biz de tekrar ceza verir ve intikam alırız.[17][17] Cehennemi, kâfirler için zindan ve hapishane yaptık.

---

ilâhî ve ezelî ilmiyle, onların yapacaklarını bildiği şeyi onlara haber vermesidir. Buna dikkat edilmelidir.

[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/366.

[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/366.

[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/366.

[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/366-367.

[17][17] Merhum Seyyid Kutub şöyle der: İsrâiloğıulan tekrar fesat çıkardılar. Allah da müslumanları onlara musallat etti. Müslümanlar onları

Ebedî olarak oradan çıkamıyacaklar. Bundan sonra Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'in diğer semavî kitaplardan üstünlüğünü sağlayan meziyetini açıklayarak şöyle buyurdu: [18][18]

**9.** Şüphesiz bu Kur'an-ı Kerim yolların en doğrusu ve en açığını, en doğru ve en iyi şeyleri gösterir. Onun gereği ile amel eden mü'minlere, Naîm cennetlerinde büyük mükâfatlar müjdeler. [19][19]

**10.** Onlara, âhirete inanmayan düşmanları için ise cehennemde elem verici azaplar olduğunu müjdeler. Bu âyet, teşvik ile korkutmayı bir araya getirmiştir. [20][20]

**11.** İnsanoğlu, kendisi için hayır istediği gibi şer de ister. Hayır hususundaki duası kabul olunduğu gibi, şer hususundaki de kabul olunsa, mutlaka helak olur. İbn Abbas şöyle der: Bu, kişinin kabul olunmasjnı istemediği halde, sıkıntılı anında: "Allah'ım onu helak et!" ve benzeri şekillerde kendisi ve çocuğu için beddua etmesidir.[21][21] Aceleci olmak, insanın tabiatındandır. Kendisine beddua etmekte acele eder ve sonunu düşünmeden, hatırına gelen her şeyi hemen yapar. Bundan sonra Yüce Allah bu varlıktaki, herbiri kendisinin birliğine parlak bir delil olan Kevnî âyetlere işaret ederek şöyle buyurdu: [22][22]

**12.** Gece ve gündüzü, birliğimize ve kudretimizin mükemmelliğine iki büyük alâmet kıldık. mi Gece âyetini sildik ve geceyi karanlık kıldık ki, onda sükûnet bulaşınız, Gündüz âyetini de nur ile aydınlatıcı kıldık ki, onun sayesinde görmek mümkün olsun da, gündüzün geçim sebeplerini ara-yasınız. Gece ile gündüzün birbirini takip etmesi sayesinde günlerin, ayların ve yılların sayısını bilesiniz. Gece, dinlenme ve sükunet bulma için, gündüz ise çalışma ve kazanmak içindir, Din ve dünya işlerinden her şeyi, biz en güzel şekilde açıkladık. Bu varlık âleminde hiçbir şey tesadüfe bırakılmamış ve tedbirsiz yapılmamıştır. Her şey mutlaka bir takdir ve hikmetli bir tedbir ile olmaktadır. [23][23]

**13.** Her insanın amel defterini boynuna astık. Yani, İnsan amelinin karşılığında bir rehindir, onun karşılığını görecektir. Ameli, gerdanlığın boyna bağlı olduğu gibi ona bağlıdır, ebediyyen ondan ayrılmaz. Onun amel defterini âhirette, açık olarak ona göstereceğiz. İyilikleri de kötülükleri de o defterde mevcuttur. Amelini açıkça görecek, onu gizleyemeyecek veya bilmezlikten

---

bütün yarımadadan çıkardılar. Sonra tekrar fesat çıkardılar. Allah onlara başka kulları musallat etti. Son olarak bu asırda Allah onların başına Hkler'i belâ etli. Bugün onlar "İsrail" adı altında tekrar fesat çıkardılar. Allah, değişmeyen sünnetine uygun olarak, kesin sözünü doğrulamak için onlara en kötü azabı tattıracak kimseleri, mutlaka başlarına musallat edecektir. Bekleyen için "yarın" yakındır.

[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/367.

[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/367.

[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/367.

[21][21] Kurtubî, 10/225

[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/367.

[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/367-368.

gelemeyecek. [24][24]

**14.** "Amel defterini oku" denilecek. Bugün, yaptıklarına senin şahitliğin yeter; başka bir şahide veya hesap sorucuya ihtiyacın olmaz. [25][25]

**15.** Kim hidâyet yolunu se çerse, bu davranışının sevabı kendisi içindir. Kim de doğru yoldan saparsa sapmasının ve inkârının cezası da kendine aittir. Hiç kimse, başka birinin günahını yüklenmez. Günah işleyen herkes, kendi aleyhine günah işler, Biz, kendilerine uyarıcı ve korkutucu peygamberler gönderip de aleyhlerine hüccet olmadıkça mahlûkâttan hiçbirine azap etmedik. [26][26]

**16.** Biz, kavimlerden bir kavmi yok etmek istediğimizde, onların içinde müreffeh yaşayanlara, liderlere ve reislere, peygamberlerimizin diliyle, itaat etmelerini emrederiz. Onlar emrimize isyan ederler, bize itaat etmezler, fasik ve facir olurlar. Fasiklıkları ve azgınlıkları sebebiyle kendilerine azab farz olur da onları korkunç bir şekilde yok ederiz. İbn Abbas şöyle der: âyetinin mânâsı şudur: Onların kötülerini başa getiririz, onlar da o ülkede Allah'a isyan ederler. Böyle yaptıkları zaman da Allah onları azap ile yok eder.[27][27]

**17.** Nuh'tan sonra Ad, Semûd ve Firavun'un kavmi gibi peygamberleri yalanlayan azgın ümmetlerden çoğunu helak ettik. İbn Kesir şöyle der: Bu âyet, Kureyş kâfirleri için bir uyandır. Yani, ey yalanlayıcılar! Şüphesiz siz Allah katında, onlardan daha değerli değilsiniz. Siz, peygamberlerin en şereflisi ve mahlûkâtm en değerlisini yalanladınız. Sizin cezalandırılmanız daha evlâ ve daha uygundur.[28][28] Ey Muhammedi Rabbinin, kullarının amellerini gözetleyici olması kâfidir. Allah onların gizlisini de açığını da bilir, karşılığını verir. [29][29]

**18.** Kim, ameliyle sadece dünyayı ister ve onun için çalışır, gayret sarfeder, dünyadan başka hiç bir şeyi düşünmezse, istediğinin hepsini değil de, dünya nimetlerinden acele olarak verilmesini istediklerimizi dünyada hemen ona veririz. Sonra da âhirette ona cehennemi veririz. Oraya, Allah'ın rahmetinden kovulmuş, hakîr ve zelîl olarak girer. [30][30]

**19.** Kim de âhireti ve oradaki devamlı nimetleri ister ve sadık bir mü'min olarak oraya layık itaatleri yapar ve amel işlerse işte onlar ihlâs, salih amel ve iman gibi güzel hasletleri kendilerinde toplayanlardır. Onların amelleri, Allah katında en güzel şekilde kabul edilmiş ve karşılıkları verilmiştir. [31][31]

---

[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/368.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/368.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/368.
[27][27] Muhtasar-ı Tbn Kesir, 2/371
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/368.
[28][28] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/371
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/368-369.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/369.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/369.

**20.** Dünyayı ve âhireti isteyen iki gruptan her birine, bizden bir lütuf ve iyilik olarak bolca ihsanda bulunuruz. Mü'mine de veririz, kâfire de; itaat edene de veririz, ihsan edene de. Allah'ın ihsanı hiçbir kimseden esirgenmez.[32][32]

**21.** Ey Muhammedi Bak, bu dünya hayatında onları rızıkta ve ahlâkta nasıl farklı yaptık. Biri zengin, diğeri fakir; biri şerefli, diğeri hakîr. Âhiretteki farklılıkları, bu dünyadaki farklılıklarından daha büyük olacaktır. Çünkü âhiret, devamlı kalma yeridir. Orada hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir kimsenin aklına gelmeyen şeyler vardır. [33][33]

**22.** Allah'a hiçbir şeyi ortak koşma ve ondan başka hiçbir ilâhı ma'bud edinme. Sonra Allah katında kınanmış ve yardımsız bırakılmış olursun. Artık senin için ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır. [34][34]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsar. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Gece yürüten Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir. cümlesinde, berâat-i istihlâl vardır. Çünkü İsrâ, harikulade bir şey olduğu için, ona, Allah'ın kudretinin mükemmelliğine ve onun noksan sıfatlardan uzak olduğuna işaret eden lafızla başladı.
**2.** kulunu tamlaması, şereflendirme ve değer verme ifade eder.
**3.** üstün geleceksiniz ile üstünlük ve yüklenir ile yüklenen kelimeleri arasında iştikak cinası vardır.
**4.** iyilik yaptınız ile kötülük yaptınız ve saptı ile i doğru yolu buldu" kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır.
**5.** kitabını oku. Burada hazif yoluyla icaz vardır. "Kıyamet gününde ona, kitabını oku denilir" demektir. Oranın varlıklı kişilerine emrederiz." Bu cümlede de hazif yoluyla îcâz vardır. "Onlara Allah'ı itaati emrederiz de, onlar orada isyan edip fasık olurlar" demektir.
**6.** Gündüz âyetini görücü kıldık." Burada mecâz-ı aklî vardır. Çünkü "gündüz" görmez. Aksine onda görülür. Bu, bir şeyin zamana isnadı kabilindendir.
**7.** Kuşunu boynuna bağlarız". Burada latif bir istiare vardır. Kuş mânâsına gelen tâir kelimesi, insanın ameli için müstear olarak kullanılmıştır. Araplar kuşun uçuşundan uğurluluk veya uğursuzluk umdukları için, hayrın ve şerrin kendisine, istiare yoluyla "kuş" ismini verdiler. [35][35]

## Bir Nükte

---

[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/369.
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/369.
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/369.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/369-370.

Rasulullah (s.a.v.)'m geceleyin Beyt-i Makdis'e götürülmesinden, sonra da oradan yüksek göklere çıkmasındaki hikmet şudur: Beyt-i Makdis, peygamberlerin ruhlarının toplandığı ve ilâhî vahyin yüce peygamberlere indiği bir yerdir. Bu yolculuk, şereflendirme yolculuğu olduğu için, Yüce Allah, Hz.Muhammed (a.s)'in ziyaretiyle diğer peygamberleri de şereflendirmek istedi. Bunun için Rasulullah (s.a.v.) imam olarak peygamberlere namaz kıldırdı. Allah'ın salât ve selâmı hepsinin üzerine olsun. [36][36]

**Bir Uyarı**

Yüce Allah bu sûrede Rasulullah (s.a.v.)'ı kulluk sıfatı ile niteleyerek, Geceleyin kulunu yürüttü" diye buyurdu. Çünkü kulluk, makamlarının en şereflisi ve yüksek mertebelerin en yücesidir. Nitekim vahy makamında da onu kulluk sıfatıyla nitelemiştir: Kuluna, vahyettiğini vahyetti.[37][37] Ayrıca dua makamında da yine bu sıfatla niteledi: " Allah'ın kulu ona yalvarmaya kalkınca.[38][38] Bunun içindir ki Kadı İyâd şöyle demiştir:
Senin, "Ey kullarım!" sözünün kapsamına girmem ve Ahmed'i bana peygamber kılman benim şerefimi ve hayranlığımı artıran şeylerdendir.
Neredeyse, ayağımla Süreyya'ya basıyorum. [39][39]

**23.** Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babaya da iyi davranmayı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine "Of" bile deme; onları azarlama. İkisine de güzel söz söyle.
**24.** Onlara karşı aşırı şefkat ve merhametinden dolayı alçak gönüllü olmanın kanatlarını indir ve "Rabbim, küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi sen de onlara öyle rahmet et!" diyerek dua et.
**25.** Rabbiniz, sizin kalblerinizdekini çok iyi bilir. Eğer siz iyi olursanız, şunu bilin ki Allah, kötülükten yüz çevirerek tevbeye yönelenleri son derece bağışlayıcıdır.
**26.** Bir de akrabaya, fakire, yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma.
**27.** Zira, böylesine saçıp savuranlar, şeytanların dostlarıdırlar. Şeytan ise, Rabbine karşı çok nankördür.
**28.** Eğer, Rabbinden umduğun bir rahmet için onlardan yüzçeviriyorsan hiç olmazsa, kendilerine güzel söz söyle.
**29.** Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır, kaybettiklerinin hasretini çeker kalırsın.
**30.** Rabbin rızkı dilediğine çok, dilediğine az verir. Şüphesiz ki O, kullarından haberdardır. Onları çok iyi görür.
**31.** Geçim endişesi ile çocuklarınızı öldürmeyin. Biz, onların da, sizin de

---

[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/370.
[37][37] Necm sûresi, 53/10
[38][38] Cin sûresi, 72/19
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/370.

rızkınızı veririz. Onları öldürmek, gerçekten büyük bir suçtur.
**32.** Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir hayasızlıktır ve çok kötü bir yoldur.
**33.** Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın. Bir kimse zulmen öldürülürse, onun velisine yetki verdik. Ancak bu veli de kısasta ileri gitmesin. Şüphesiz o, yardıma mazhar olmuştur.
**34.** Yetimin malına, rüşdüne erinceye kadar, tam bir iyi niyet taşımaksızın yaklaşmayın. Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir.
**35.** Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve doğru terazi ile tartın. Bu, hem daha iyidir hem de neticesi bakımından daha güzeldir.
**36.** Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi bundan sorumludur.
**37.** Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma. Çünkü sen ne yeri yarabilir, ne de dağlarla ululuk yarışına girebilirsin.
**38.** Bütün bu sayılanları yapmak kötüdür. Rabbi-nin nezdinde hoş karşılanmaz.
**39.** İşte bunlar, Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdendir. Allah ile birlikte başka ilâh edinme; sonra kınanmış ve uzaklaştırılmış olarak cehenneme atılırsın.
**40.** Rabbiniz, erkek çocukları sizin için ayırdı da, kendisi meleklerden kız çocuklar mı edindi? Gerçekten siz, çok büyük bir söz söylüyorsunuz.
**41.** Biz, onların akıllarını başlarına toplamaları için bu Kur'an'da ikaz ve ihtarları türlü şekillerde tekrar ettik. Fakat bu, onlara, daha da kaçıp uzaklaşmaktan başka bir şey sağlamıyor.
**42.** De ki: "Eğer söyledikleri gibi Allah ile birlikte başka ilâhlar da bulunsaydı, o takdirde bu ilâhlar, Arş'ın sahibi olan Allah'a ulaşmak için çareler arayacaklardı.
**43.** Allah, onların söyledikleri şeylerden münezzehtir; son derece yücedir ve uludur.
**44.** Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herkes, O'nu teşbih eder. O'nu övgü ile teşbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların teşbihini anlamazsınız. O, halimdir, bağışlayıcıdır.
**45.** Biz, Kur'an okuduğun zaman, seninle âhirete inanmayanların arasına gizli bir örtü çekeriz.
**46.** Ayrıca, onu anlamamaları için kalblerine bir kapalılık ve kulaklarına bir ağırlık veririz. Sen, Kur'an'da Rabbinin birliğini yadettiğinde onlar, canları sıkılmış bir vaziyette, gerisin geri dönüp giderler.
**47.** Biz, onların seni dinlerken ne maksatla dinlediklerini, kendi aralarında fısıldaşırlarken de o zalimlerin, "Siz, büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz!" dediklerini çok iyi biliriz.
**48.** Baksana; senin için ne türlü benzetmeler yaptılar! Bu yüzden öyle bir saptılar ki, artık doğru yolu bulamayacaklardır.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde imanı ve iyi ameli, ebedî mutluluğu kazanmak için

bir esas kıldı ve ameli ile âhireti isteyen mü'minin durumunu açıkladı. Burada da erdemli toplumun binasının temelleri olan emir ve nehiylerden bir gurubu anlattı. Daha sonra da, bu Kur'an-j Kerim'i yalanlayan müşriklerin durumunu açıkladı. [40][40]

## Kelimelerin İzahı

Üff sıkıntı ve darlık ifade eden bir kelimedir. İbnu'l-A'rabî şöyle der: Üff, sıkıntı demektir. Bunun aslı şudur: Toprak veya kül dökülüp de insan onu gidermek için üfiirdüğünde meydana gelen sestir. Daha sonra Araplar kelimenin anlamını genişlettiler. Nihayet hoşa gitmeyen her hususta söylenen bir kelime haline geldi.
Onları azarlama. bağırmak ve kaba davranmak demektir.
Evvâbîn, çok tevbe eden mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Dönmek mânâsına gelen kökündendır.
Mahsur, tasarruf ve harcama yapamıyacak duruma gelen. Ferrâ şöyle der: Deve, yürüyemez hale geldiğinde Araplar ona "mahsur" derler. Hayvanın kuvveti gidip de yürüyemez duruma gelince, derler. Bütün malını harcayan kimsenin durumu, bineğin yürüyemez hale gelmesinden dolayı yolculuk yapamayan kimsenin durumuna benzetildi.[41][41]
İmlâk, fakirlik ve yoksulluk demektir. Bir kimse fakirleştiğinde denilir.
Hıt1, kasten günah işlemek demektir. Ezherî şöyle der: Bir kimse kasten günah işlediğinde denilir. Muzârii mastarı gelir. Kasten yapmadığı zaman ise, denilir.[42][42]
Kıstas, ölçü demektir. Adalet mânâsına gelen kökünden alınmıştır.
Ardına düşme. Bir kimse birinin izini takip ettiğinde der. Bu kelime bundan alınmıştır. Aslı iftira atmak ve batılla suçlamak demektir.
Merah, aşırı sevinç manasınadır. Burada maksat, kibirlenmek ve gururlanmaktır.
Açıkladık.
Ekinne, bir şeyi örten örtü mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.
Vakr, sağırlık ve ağırlık demektir. [43][43]

## Âyetlerin Tefsiri

**23.** Yüce Allah, kendisinden başka bir ilâha ibadet etmemenizi emretti. Mücahid şöyle der: Allah kendisine ibadet edilmesini ve kendisinin birlenmesini emretti demektir. Ana babaya da iyi davranmayı emretti. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, ana-babanın evlat üzerindeki büyük haklarım açıklamak için, onlara iyilik etmeyi, kendisine ibadetle beraber anlattı. Çünkü ana ve baba, kişinin varlığının ve hayatının görünen sebebidir. Ana-babanın çocuğa iyiliği son derece fazla

[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/375.
[41][41] Râzî, Tefsîr-i Kebîr, 20/195
[42][42] Kurtubî, 10/252
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/375.

olduğu için, evladın da aynı şekilde onlara iyilik etmesi farz oldu. Özellikle ana-babadan her ikisi veya biri ihtiyarladığında onlara iyi davranmanı sana emrettik. Ana-baba ihtiyarlık anında zayıf oldukları ve iyiliğe ve haklarının yerine getirilmesine daha çok muhtaç bulunduklarından dolayı, Yüce Allah, ihtiyarlık halini özellikle zikretti, Senin korumanda ve kefaletinde demektir. Ana-babaya "öf" kelimesi gibi, darlık gösteren en ufak bir söz söyleme. Öf kelimesi ile de olsa, onlara kötü bir söz işittirme. Onlardan hoşuna gitmeyen şeyler hususunda, kaba davranarak onları azarlama. Onlara edeple vakarla ve saygıyla güzel, yumuşak ve iyi söz söyle. [44][44]

**24.** Onlara karşı aşırı şefkat ve merhametinden dolayı alçak gönüllü davranmak ve boyun eğmek suretiyle onlara tevazulu ve yumuşak muamele et. Onlara merhamet edilmesi için dua et ve duanda şöyle de: Ey Rabbım! Küçüklüğümde annem ve babam beni terbiye ederken nasıl bana iyilik ettilerse, sen de onlara geniş rahmetinle merhamet et. [45][45]

**25.** Ey insanlar! Rabbiniz, kalplerinizde bulunan ana-babaya iyilik veya onlara isyan niyetinizi daha iyi bilir. Niyetiniz isyan ve fesat değil de, iyilik ve salah olursa şüphesiz Yüce Allah günahlarınızdan vazgeçer ve tevbe edenleri bağışlar. Bunlar, her hata ettikçe Rablerine dönüp istiğfar edenlerdir. Râzî şöyle der: Bu âyetten maksat şudur: Birinci âyet ana-babaya saygının farz olduğunu gösterip sonra da evlattan, ana-babaya saygıyı ihlâl edecek şeyler zuhur edebileceğini ifade etti. Hal böyle olunca, eğer bu hata isyan etmek maksadıyla değil de, insanlık tabiatı gereği meydana gelirse bağışlanacak hatalar içersine girer[46][46] Anne ve babaya iyilik münâsebetiyle Yüce Allah akrabaya, zayıflara ve yoksullara da iyiliği emreder. [47][47]

**26.** Sana yakınlığı olan herkese, iyilik ve ihsandan hakkını ver. Muhtaç yoksula ve yolda kalmış garibe de hakkını ver. Malını, Allah'a itaatin dışında harcama, yoksa malını saçıp savurmuş olursun. Tebzîr, malı yersiz harcamak demektir. Mücahid şöyle der: Eğer insan bütün malım hak yolda harcasa saçıp savuran olmaz. Ama haksız yere bir ölçek harcasa onu saçıp savurmuş olur. Katade de şöyle der: Tebzîr; malı, Allah'a isyan, haksızlık ve fesat çıkarma uğruna harcamaktır.[48][48]

**27.** âyet, saçıp savurmayı yasaklamanın gerekçesini açıklar. Son derece kınama ve ayıplama ifade eder. Yani saçıp savuranlar, fesat çıkarmada şeytanların benzerleridirler. Çünkü onlar malı bâtıl, şer ve masiyet yoluna harcarlar. Dolayısıyla onlar şeytanların benzerleridir. Şeytan, Allah'ın nimetlerini aşırı

---

[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/376.
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/376.
[46][46] Tefsîr-i Kebîr, 20/192
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/376.
[48][48] Muhtasar-ı Ibn Kesir, 2/375
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/376-377.

derecede inkar edicidir. Nimetin hakkını vermez. Saçıp savuran kardeşleri de böyledir. Onlar da nimetin hakkını ödemezler. Nimetin hakkı, saçıp savurmadan ve haddi aşmadan onu itaat ve hak uğrunda harcamaktır. [49][49]

**28.** Kendilerine verecek bir şey bulamadığında akrabalar, yoksullar ve yolculardan yüz çevirirsen onlara tatlı söz söyle ve güzel vaatte bulun. [50][50]

**29.** Bu âyet, cimrilik için bir misaldir. Yani harcamaması için eli tutulan ve boynuna bağlanan kimse gibi, hiçkimseye bir şey vermeyen cimri olma. Bu da saçıp savurmak için bir misaldir. Yani, elinde hiçbir şey kalmayacak şekilde aşırı harcama yapma. Ayetten maksat şudur: Cimri de olma, müsrif de olma. Sonra, hem insanlar ve hem de Allah tarafından kınanan ve bineği yürüyemediği için yoluna devam edemeyen kimse gibi, geçim vasıtan olan maldan yoksun kalırsın. [51][51]

**30.** Şüphesiz Rabbin, dilediğine bol rızık verir, dilediğinin rızkını da daraltır. Daraltan da odur, genişleten de odur. O, yarattıklarında, hikmeti gereği dilediği şekilde tasarruf sahibidir. Şüphesiz Allah, kulların faydalarına olan şeyleri bilir. Rızıklardaki farklılık onun cimriliğinden değildir. Aksine, kulların menfaatini gözetmesinden dolayıdır. Yüce Allah kulların bilmediği fakat onların faydalarına olan şeyleri bilir. [52][52]

**31.** Fakirlik korkusuyla, çocuklarınızı öldürmeye kalkışmayın. Onların rızıkları size değil, bize aittir. Onların rızkını da, sizin rızkınızı da biz veririz. Onlardan dolayı fakirlikten korkmayın. Onları öldürmek büyük bir günah ve korkunç bir suçtur. Tefsirciler şöyle der: Câhiliyye halkı fakirlik korkusu veya utançlarından kızları diri diri gömüyorlardı. Allah bunu onlara yasakladı ve çocukların rızkını garanti etti. [53][53]

**32.** Zinaya yaklaşmayın. Bu ifade, Zina etmeyin ifadesinden daha beliğdir. Çünkü bu dokunma, öpme, bakma, göz işareti ve zinaya götüren diğer hareketlerin yasaklandığını ifade eder. Yaklaşmayı yasaklamak, yapmayı yasaklamaktan daha vurguludur. Zina, son derece çirkin bir fiildir. Cehenneme götüren kötü bir yoldur. [54][54]

**33.** Dinden dönenin, kasten adam öldürenin ve evli olduğu halde zina edenin öldürülmesi gibi, adamı öldürmeyi gerektiren şer'î bir hak olmadan, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı herhangi bir nefsi öldürmeyin. Kim, öldürülmesini gerektiren bir hak olmaksızın haksız yere zulüm ile öldürülürse, onun varisi için,

---

[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/377.
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/377.
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/377.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/377.
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/377.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/377-378.

katile kısas uygulama veya ondan diyet alma veya onu affetme yetkisi verdik. Veli, katilden başkasını Öldürmek, veya azalarını keserek öldürmek veya Câhiliyye halkının yaptığı gibi bir kişiye karşılık İki kişi öldürmek suretiyle meşru sınırı aşmasın. Allah'ın, hasmına karşı ona yardım etmiş olması onun için yeter. Öyleyse kısasında adil olsun. [55][55]

**34.** Yetimin malında en güzel şekilde tasarrufta bulunun. Bu da onu korumak ve artırmaktır. Yetim, rüşd çağına erinceye ve malında güzel tasarrufta bulununcaya kadar böyle yapın. İster Allah ile, ister insanlarla olsun, yapmış olduğunuz ahitleri yerine getirin. Çünkü kıyamet gününde onlardan sorumlu olacaksınız. [56][56]

**35.** Başkaları için ölçtüğünüz zaman eksik ve noksan olmadan, Ölçüyü tam yapın. Hile ve aldatma yapmadan düzgün ve doğru bir terazi ile tartın. Ölçüyü tam, tartıyı doğru yapmak dünyada daha iyi, sonuç bakımından âhirette daha güzeldir. [57][57]

**36.** Bilmediğin ve seni ilgilendirmeyen şeyin ardına düşme. Bilakis her haberi iyice araştır. Katâde şöyle der: Görmediğin halde gördüm; işitmediğin halde "işittim" bilmediğin halde "bildim" deme. Çünkü Allah bunların hepsini soracaktır.[58][58] Şüphesiz insan kıyamet gününde duyu organlarından yani kulağından, gözünden, kalbinden ve azalarının yaptıklarından sorumlu olacaktır. [59][59]

**37.** Yeryüzünde, gururlu ve kibirli kimselerin yürüyüşü gibi yürüme. Burası, kibirlenmeyi yasaklamanın gerekçesini gösterir. Yani, ey insan! Şüphesiz sen zayıf ve güçsüz bir varlıksın. Kibirlenmek sana yakışmaz. Sen, yer yüzünde nasıl kibirlenirsin. Halbuki sen orada ne bir yarık açabalir, ne de bir çatlak meydana getirebilirsin. Dağların boyuna ulaşamadığın halde, onların üzerinde nasıl kendini büyük görüyor ve böbürleniyorsun? Sen, bu iki cansız varlığın herbirinden daha hakir ve daha zayıfsın. Öyleyse nasıl kibirleniyor, ululuk taslıyor ve böbürleniyorsun. Halbuki sen onlardan daha zayıfsın. Burada, kibirlenenler için bir azarlama ve alay vardır. [60][60]

**38.** Allah'ın yasaklamış olduğunu, anlatılan bu şeyleri yapmak onun katında çirkin ve haramdır. [61][61]

**39.** Ey Muhammedi İşte yukarda anlatılan ahlâk kuralları, kıssalar ve hükümler,

---

[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/378.
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/378.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/378.
[58][58] Muhtasar-i Ibn Kesir, 2/377
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/378.
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/378-379.
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/379.

Rabbının sana vahyettiğİ etkin nasihatlar ve eşsiz hikmetlerden bazılarıdır. Allah'a, put olsun, insan olsun, başkalarını ortak koşma. Sonra bütün hayırlardan mahrum ve kınanmış olarak cehenneme atılırsın. Sen kendini kınarsın, Allah ve mahlukat da seni kınar. Sâvî şöyle der: Yüce Allah, kendini birlemenin, işlerin başı ve sonu olduğuna ve herşeyin aslı ve esası olduğuna işaret etmek için, hükümlere kendini birleme emriyle başladığı gibi, yine onunla sona erdirdi. Allah'ı birlemeden yapılan ameller boştur, hiçbir şey ifade etmez.[62][62]

**40.** Bu âyet, "Melekler, Allah'ın kızlarıdır" diyen Arapları kınayarak yapılmış bir hitaptır. Yani, Rabbiniz erkekleri size tahsis etti de, iddianıza göre kendisine kızları mı tercih etti? İddianıza göre, nasıl neslin üstününü size verir de, kötüsünü kendisine ayırır!!... Doğrusu siz, son derece adi ve çirkin bir söz söylüyorsunuz. Çünkü Allah'ın kızları olduğunu söylüyor ve hoşunuza gitmeyen şeyleri ona veriyorsunuz. [63][63]

**41.** Bu Kur'an-ı Kerim'de insanlara misalleri, öğütleri, vaadi ve tehdidi açıkladık ki, onda olan parlak ve açık delilleri hatırlasınlar da, yapmakta oldukları şirk ve sapıklıktan sakınsınlar. Ancak bu açıklama ve hatırlatma, sadece onların haktan uzaklaşmalarını ve düşünüp ibret alma yerine gafletlerini artırır. [64][64]

**42.** O müşriklerin iddia ettiği gibi, Allah'la birlikte başka ilâhlar olduğunu farzetsek, o takdirde, o ilâhlar mülkünü elinden almak için izzet ve celal sahibi Allah'a galip gelmeye yol ararlar. Nitekim dünya kralları birbirlerine böyle yaparlar.[65][65]

**43.** Yüce Allah, o zâlimlerin söylediklerinden uzaktır. Rabbimiz, onların yakıştırdıkları yalan ve iftiradan çok yücedir. Bu tür iftiralar, Allah'ın yüce makamının uzak olduğu şeylerdendir. Şihâb şöyle der: Arş'ın sahibi" unvanından sonra, yüceliği zikretmek belagatın en yüksek mertebelerindendir. Çünkü o azamet ve celâla münâsip olan odur. [66][66]

**44.** Kâinat onu teşbih eder. Yer, gök ve bunlarda bulunan mahluklar onu teşbih, takdis ve tenzih eder. Bu varlık aleminde ne varsa, hepsi Allah'ın büyüklüğünü söyler onun birliğine şahitlik eder.[67][67] Maviliği ile gökler, yeşilliği ile tarlalar,

---

[62][62] Sâvî Haşiyesi, 2/350
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/379.
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/379.
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/379.
[65][65] Bu mânâ, bu âyetin tefsirindekİ iki mânâdan biridir. İkinci mânâ şöyledir: Eğer durum sizin dediğiniz gibi
olsaydı, o ma'budlar Allah'a ibadet ve itaat etmek suretiyle ona yaklaşmaya yol ararlar ve ona yakın olmayı isterlerdi. İbn Cerir ile İbn Kesir'in tercihi budur. Büyük âlim Ebussuûd'un da dediği gibi, birinci mânâ daha açıktır, âyete münâsib olan da odur. Zira, daha sonra gelen "O, noksan sıfatlardan uzaktır" ifadesi, inkar konusunda açıktır. Onların bu görüşlerinde, büyük bir sakınca vardır.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/379.
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/379-380.
[67][67] Merhum SeyyİdKutub şöyle der: Şüphesiz bu, kainatla ilgili eşsiz bir sahnedir. Kalp bütün çakılları ve taşlan, bütün tane ve yapraklan, her türlü çiçek ve meyveleri, her türlü bitki ve ağaçlan, her türlü haşere ve sürüngenleri bütün hayvnlar ve insanları, yeryüzünde yürüyen bütün canlılar, suda yüzen ve göklerin sakinleri ile birlikte havada uçan bütün canlıları, işle bütün bunların Allah'ı teşbih ettiğini ve o yüce makama yöneldiğini tasavvur ettiği ve ruhunun saflaşıp berraklaştığı zaman, bu varlık aleminin sırlarından, gafillerin anlayamayacağı şeyleri anlar. (Fî zılâli'l-Kur'ân, 15/39)

göz alıcı ile bağlar, hışırtıları ile ağaçlar, şırıltıları ile sular, nağmeleriyle kuşlar, doğması ve batması ile güneş, yağmur yağdırmasıyla bulutlar, evet bütün bunlar, Allah'ı teşbih eder ve onun birliğine şahitlik eder:
Her şeyde onun birliğini gösteren bir delil vardır.
Fakat siz bunların teşbihini anlayamazsınız. Çünkü onlar sizin dilinizle teşbih etmezler. Şüphesiz Yüce Allah kullarına karşı halimdir. Yani kendisine isyan edenleri cezalandırmakta acele etmez. Tevbe edip kendisine dönenleri de bağışlayıcıdır. Allah'ın hilmi ve bağışlaması olmasaydı, insanı tutup güçlü kuvvetli bir kimsenin cezalandırması gibi cezalandırırdı. [68][68]

**45.** Ey Muhammed! Âhirete inanmayan o müşriklere Kur'an okuduğunda seninle onların arasına gizli bir perde çekeriz. Bu perde onların Kur'an'ı anlamalarını ve onun sır ve hikmetlerini kavramalarını engeller. [69][69]

**46.** Kur'an'ı anlamamaları için o kafirlerin kalplerine perde çekeriz. Kulaklarına da Kur'an'ı işitmelerini engelleyecek sağırlık veririz. Sen Kur'an'ı okurken Allah'ı birlediğin zaman o müşrikler Allah'ı birlediğini işitmemek için kaçıp giderler. [70][70]

**47.** Onların Kur'an'ı ne maksatla dinlediklerim biz çok iyi biliriz. Maksatları alay etmek ve eğlenceye almaktır. Tefsirciler şöyle der: Müşrikler, gerçekte alay etmek istedikleri halde, dinliyormuş görünerek Rasulullah (s.a.v.)'ın yanında otururlardı. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.)'ı teselli ve müşrikleri tehdit etmek için bu âyet indi.
Ey Muhammed! Senin okumanı dinlediklerinde ve kendi aralarında gizli gizli konuştuklarında maksatlarının ne olduğunu biliriz. O kafirlerden, "Siz büyülenmiş, delirmiş ve saçmalayan bir adamdan başkasına uymuyorsunuz" dediklerini de çok iyi biliriz. [71][71]

**48.** Ey Muhammed! Bak da hayret et. Bazan sana nasıl "sen bir sihirbazsın" bazan "bir şâirsin" bazan da "sen bir delisin" diyorlar. Bu yalan ve iftira yüzünden sapmışlardır. Hidâyete ve apaçık gerçeğe herhangi bir yol bulamazlar. [72][72]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, aşağıdaki edebî sanatları kapsar:
**1.** Onlar için zillet kanadını alçalt ifadesinde istiâre-i mekniyye vardır. Zillet, kanatlı kuşa benzetilmiş, kuş hazfedilmiş ve istiâre-i mekniyye yoluyla, kuşa,

---

[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/380.
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/380.
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/380.
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/380-381.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/381.

levazımından biri olan "kanat"la işaret edilmiştir.
**2.** Elini, boynuna bağlı kılma; onu büsbütün de açma" cümlesinde istiâre-i temsiliyye vardır. Cimri kimse, temsilî olarak eli vermekten men olunmuş ve uzatamayacak şekilde boynuna bağlanmış bir kimseye benzetildi. İsraf da, hiçbir şey tutamıyacak şekilde eli açmaya benzetildi.
**3.** Kınanmış olur ve mahrum kalırsın" ifadesinde leff-u neşr-i müretteb sanatı vardır. Lafzı cimriliğe, lafzı ise israfa aittir. Yani cimrilik edersen insanlar seni kınar, israf edersen malsız kalırsın.
**4.** bol verir" ile daraltır" lafızları arasında tıbâk sanatı vardır.
**5.** Kur'an okudun" cümlesinde iştikak cinası vardır.
**6.** Rabbiniz, sizin için erkek çocukları mı ayırdı?" cümlesi kınama ifade eder.
**7.** Onların dediği gibi, Allah ile birlikte ilâhlar olsaydı" cümlesi, farzetme ve varsayım ifade eder. [73][73]

**Bir Nükte**

Burada, harikulade Kur'anî ifadenin inceliklerini gösteren bir meselin önünde duralım. Bu sûrede Yüce Allah, çocuklara rızık vermeyi, babalara rızık vermeden önce zikrederek Onların rızkını da, sizinkini de biz veririz" buyurdu. En'âm sûresinde ise babaların rızkını önce zikrederek. Sizin rızkınızı da, onlarınkini de biz veririz" buyurdu. Bundaki sır şudur: Burada, çocukların öldürülmesi, onların yüzünden fakirliğe düşme korkusundandır. Dolayısıyla Yüce Allah, onların rızkını vereceğini önce zikretti. En'âm sûresinde ise, onların öldürülmeleri, babaların fiilen fakirliği yüzündendir. Dolayısıyla Yüce Allah orada, babalarının rızkını vereceğini önce zikretti. Allahım! Bu Kur'an ne üstün belagata, ne yüce sırlara sahip! [74][74]

**49.** Bir de onlar dediler ki: "Sahi biz, bir kemik yığını ve kokuşmuş bir toprak olmuş iken yepyeni bir hilkatte diriltileceğiz, öyle mi?"
**50.** De ki: "İster taş olun, ister demir,
**51.** İsterse aklınızca (yeniden dirilmesi) imkansız gibi görünen herhangi bir yaratık!" Diyecekler ki: "Bizi tekrar hayata kim döndürecek?" De ki: "Sizi ilk defa yaratan." Bunun üzerine onlar sana alaylı bir tarzda başlarını sallayacak ve "Ne zamanmış o?" diyecekler. De ki: "Yakın olması gerek!"
**52.** Allah sizi çağıracağı gün, kendisine hamdederek çağrısına uyarsınız ve dünyada çok az kaldığınızı sanırsınız.
**53.** Kullarıma söyle: Sözün en güzelini konuşsunlar. Sonra şeytan aralarını bozar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmadır.
**54.** Rabbiniz, sizi en iyi bilendir. Dilerse size merhamet eder; dilerse sizi cezalandırır. Biz, seni onların üstüne bir vekil olarak göndermedik.
**55.** Rabbin, göklerde ve yerde olan herkesi en iyi bilendir. Gerçekten biz,

[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/381.
[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/381-382.

peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık; Davud'a da Zebur'u verdik.
**56.** De ki: "Allah'ı bırakıp da ilâh olduğunu ileri sürdüklerinize yalvarın. Ne var ki onlar, si/in sıkıntınızı ne giderebilir, ne de değiştirebilirler."
**57.** Onların yalvardıkları bu varlıkların Rableri-ne en yakın olanı O'na vesile arar, O'nun rahmetini u-mar, ve azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabından sakınılması gerekir.
**58.** Ne kadar ülke varsa hepsini kıyamet gününden önce ya helak edecek veya en çetin bir şekilde azap-landıracağız. Bu, Kitap'ta yazılıdır.
**59.** Bizi, mucizeler göndermekten alıkoyan tek şey, öncekilerin bu âyetleri yalanlamış olmasıdır. Nitekim Semud kavmine açık bir mucize olmak üzere bir dişi deve vermiştik de bu yüzden zalim olmuşlardı. Oysa biz âyetleri anacak korkutmak için göndeririz.
**60.** Hani sana "Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır." demiştik. Sana gönderdiğimiz o manzarayı ve Kur'an'da lanetlenen ağacı, ancak insanları sınamak için meydana getirdik. Biz onları korkuturuz da, bu onlara, büyük bir azgınlıktan başka bir şey sağlamaz.
**61.** Hatırla ki, meleklere, "Âdem'e secde edin!" demiştik. İblis'in dışında hepsi secde ettiler. İblis, "Ben, çamurdan yarattığın bir kimseye secde mi ede-rim?Mdedi.
**62.** Dedi ki: "Şu benden üstün kıldığına da bir bak! Yemin ederim ki, eğer beni kıyamete kadar yaşatırsan, pek azı dışında, onun neslini saptıracağım."
**63.** Allah buyurdu: "Git! Onlardan kim sana uyarsa, iyi bilin ki hepinizin cezası cehennemdir. Eksiksiz ve tam bir ceza!
**64.** Onlardan, gücünün yettiği kimseleri davetinle şaşırt; atlıların ve yayalarınla onları kendine çekmeğe çalış; mallarına, evlatlarına ortak ol; kendilerine vaad-lerde bulun." Şeytan, insanlara, aldatmadan başka bir şey va'detmez.
**65.** "Şurası muhakkak ki, benim ihlaslı kullarım üzerinde senin hiçbir ağırlığın olmayacaktır. Koruyucu olarak Rabbin yeter."
**66.** Rabbiniz, lütfuna nail olmanız için denizde gemileri sizin için yüzdürendir. Doğrusu O, sizin için çok merhametlidir.
**67.** Denizde başınıza bir musibet geldiğinde, O'ndan başka bütün yalvardıklarmız kaybolup gider. O sizi kurtarıp karaya çıkardığında, ondan yüzçevirirsi-niz. Zaten insanoğlu nankördür.
**68.** O'nun, sizi karada yerin dibine geçirmeyeceğinden, yahut başınıza taş yağdırmayacağından emin misiniz? Sonra kendinize bir koruyucu da bulamazsı-nız.
**69.** Yahut O'nun, sizi bir kere daha gönderip bir kasırga yollayarak, inkâr etmiş olmanız sebebiyle sizi boğmayacağından emin misiniz? Sonra, bundan dolayı bizi takip edip intikam alacak birini de bulamazsınız.

**Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti**

Yüce Allah Önceki âyetlerde müşriklerin Kur'an-ı Kerim karşısındaki

tutumlarını ve onun açık âyetlerini anlamazlıktan geldiklerini anlattıktan sonra, ardından onların öldükten sonra dirilmeyi ve haşir-neşiri inkâr ederek şüpheye düşmelerini anlattı ve yaptıkları işin batıl olduğunu tekrar tekrar belirtti ve onları kınadı. Sonra ibret ve öğüt alınması için Âdem (a.s) ile İblis'in kıssasını anlattı. Bunun ardından da kullarına verdiği büyük nimetlerinden bahsetti. Daha sonra, inkârda ısrar ettikleri takdirde azaba uğrayacaklarım bildirerek onları tehdit etti. [75][75]

## Kelimelerin İzahı

Rufât, parçalanan ve çürüyen her şeydir. Parçalanmış şeyler, çörçöp ve ufak taş kırıntıları gibi şeylerdir.
Başlarını sallarlar. Ferrâ şöyle der: Bir kimse bir şeye hayret etmiş kimse gibi, başım aşağı-yukarı hareket ettirdiğinde denir.[76][76] Recez bahrinden şiir okuyan birisi şöyle der: "Başını bana doğru eğdi ve kaldırdı."
Fesat çıkarır ve kötülüğünü artırır, fesat çıkarmak ve aldatmak demektir.
Yakalayıp mutlaka kökünü keseceğim, tamamen ele geçirmek ve kökünü kesmek. Çekirge, bütün ekini yok ettiğinde denilir.
Aldat, alay et. Bir kimseyi korku ve rahatsız ettiğinde ve onu küçük duruma düşürdüğünde veya denilir.
Bağır aslı, sürücünün bağırarak sevketmesidir. "sesler" mânâsına gelir.
Recil, yaya mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Sevkeder.
Hâsıb ve hasbâ, küçük taşlar demektir.
Kâsıf, bir şeyi kıran manasınadır. Bir şeyi şiddetle devirip kıran kuvvetli rüzgar da kaşiftir. Bir şey başka bir şeyi şiddetle kırdığında denilir. Muzârii gelir. İşte bu kelime, bundan alınmıştır. Sesi şiddetli olan gök gürültüsüne denir.
Tebi; yardımcı, destekçi demektir. Buna denildiği gibi de denilir. [77][77]

## Nüzul Sebebi

**a.** İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre Mekkeliler, Rasulullah (s.a.v.)'tan Safâ'yı altın haline getirmesini ve ziraat yapmaları için dağları bir tarafa atmasını istediler. Rasulullah (s.a.v.)'a denildi ki: İstersen onlar hakkında acele etme. Belki aralarında bazılarını ayırırız. İstersen, istediklerini onlara veririz. Ama inkâr ederlerse yok edilirler. Rasulullah (s.a.v.): Hayır, ben onlar hakkında acele etmem" dedi. Bunun üzerine şu âyet indi:
Bizi âyetler göndermekten alıkoyan tek şey, öncekilerin bu âyetleri yalanlamış olmasıdır.[78][78]
**b.** Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de Zakkum ağacını anlatınca Ebu Cehil şöyle dedi: Ey Kureyş topluluğu! Muhammed sizi zakkum ağacıyla korkutuyor. Siz

---

[75][75] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/386-387.
[76][76] Râzî, Tefsir-i Kebir, 20/226
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/387.
[78][78] Vahidî, Esbâbu'n-nüzûl, s.166

bilmiyor musunuz ki, ateş ağacı yakar. Halbuki Muhammed ateşin ağaç bitirdiğini iddia ediyor. Siz zakkum'un ne olduğunu biliyor musunuz? O hurma ve kaymak. Ey Cariye bize hurma ve kaymak getir." Cariye onları getirdi. Ebu Cehil: "Muhammed'in sizi korkuttuğu bu zakkumu yeyin" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indirdi. Kur'an'da lanetlenen ağacı, insanları sınamak için meydana getirdik. Biz onları korkuturuz da, bu onların azgınlığını artırmaktan başka bir şey yapmaz.[79][79]

## Âyetlerin Tefsiri

**49.** Bu, hayret ve inkâr ifade eden bir sorudur. Yani, öldükten sonra dirilmeyi yalanlayan müşrikler dediler ki: Biz çürü-müş kemikler, toprak gibi dağılmış zerreler olduktan sonra mı? Çürüyüp yok olduktan sonra mı, yeniden diriltilip yaratılacağız. [80][80]

**50.** Ey Muhammed! Onlara de ki: Taş da olsanız, demir de olsanız, Allah mutlaka sizi yeniden diriltmeye ve size can vermeye kadirdir. Nerde kaldı ki, kemik ve ufalanmış çörçöp olduğunuz da diriltemesin. Şüphesiz hiçbir şey Allah'ı aciz bırakamaz. Taş ve demir hayata daha uzaktır. Onlar en sert şeylerdir. Eğer sizin bedenleriniz onlardan olsaydı, Alfan mutlaka onu tekrar diriltirdi. Öyleyse, siz kemik ve çürümüş çörçöp olduğunuz da, sizi yeniden diriltebilir. [81][81]

**51.** islimi Veya başka bir yaratık olun. Öyle bir yaratık ki, hayata taşlardan ve demirlerden daha uzak olsun. Akıllarınız, onda hayat olduğunu tasavvur edemesin. İşte öyle bir yaratık da olsanız Allah sizi diriltecektir. Mücâhid şöyle der: İstediğinizi olun, yeniden diriltileceksiniz, Yok olduktan sonra bizi tekrar hayata kim çevirir? diyecekler. Onlara de ki: Sizi ilk defa yoktan yaratıp geliştiren Yüce Allah tekrar diriltecek, Onlar hayretle ve alay ederek başlarını sallar ve o günü inkâr ederek ve uzak görerek; "Öldükten sonra dirilme ne zaman olacak?" derler. De ki, her halde yakında olacak. Zira her gelecek olan yakındır. [82][82]

**52.** Sizin diriltmeniz büyük haşir gününde olacak. O gün Allah, sizi mahşer yerine toplanmanız için çağıracak, siz de onun emrine icabet edeceksiniz. Gördüğünüz şeyin şiddetinden dolayı, dünyada az bir zaman kaldığınızı zannedeceksiniz. [83][83]

**53.** Mü'min kullanma de: Birbirlerine hitap ederlerken ve konuşurlarken güzel

---

[79][79] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'I-mesîr, 5/55
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/387-388.
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/388.
[81][81] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/388.
[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/388.
[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/388-389.

söz söylesinler, sözün en tatlısını tercih etsinler ve daima güzel konuşsunlar. Şüphesiz şeytan insanlar arasında fesat çıkarır, aralarında kötülüğü artırır ve dilin söyleyebileceği sert kelimelerle fitne ateşini alevlendirir. Şüphesiz şeytan, öteden beri insanın açık düşmanıdır. Dil hatalarını araştırır ki, onunla, kişi ve kardeşi arasında düşmanlık ve kin meydana getirsin. [84][84]

**54.** Ey İnsanlar! Kalplerinizin içini en iyi bilen Rabbinizdir. Dilerse, iman nasip ederek size acır; dilerse, inkâr ve isyan üzere Öldürerek size azap eder. Ey Muhammedi Seni, kâfirlerin amellerini koruyucu ve onları imâna zorlayıcı bir kefil kılmadık. Biz seni sadece bir uyarıcı olarak gönderdik. Sana itaat eden cennete, isyan eden de cehenneme girer. [85][85]

**55.** Bu, özelden genele bir geçiştir. Yani, senin Rabbin kullarını bütün halleriyle ve miktarlarıyla bilir. Yarattıklarından dilediğine peygamberlik tahsis eder. Bahtiyarları da bedbahtları da en iyi bilen O'dur. Bu âyet, Rasulullah (s.a.v.)'ın peygamberliğini uzak gören müşriklere cevaptır. Onlar şöyle demişlerdi: Ebu Talib'in yetimi nasıl peygamber olur? Nasıl olur da ileri gelen büyükler ve liderler değil de, fakirler ve zayıflar onun arkadaşı olur? İlmimiz ve hikmetimiz gereği, peygamberlerin bir kısmım diğer bir kısmına üstün kıldık ve onlara bazı özel meziyetler tahsis ettik. Dostluğu İbrahim'e kendisiyle konuşmayı Musa'ya, büyük hükümdarlığı Süleyman'a, İsra ve Miracı da Mu-hammed (s.a.v.)'e tahsis ettik ve onu öncekilerin ve sonrakilerin efendisi kıldık. Bunların hepsi, her şey hikmeti gereği meydana gelen bilgili ve hikmet sahibi zatın işidir. Davud'a da hikmeti ve hak ile batılı ayırt eden bir hitap özelliğini kapsayan Zebur'u indirdik. [86][86]

**56.** Ey Muhammedi O müşriklere de ki: Yüce Allah'ı bırakıp da ilah olduğunuz şeylere dua edin. Hasan-ı Basri şöyle der: Yani meleklere, Hz.İsa'ya, Hz.Üzeyr'e yalvarırı, dua edin demektir. Müşrikler: "Onlar, Allah katında bizim için şefaatçi olacak diyorlardı."O ilahlar, ne sizden belayı kaldırabilirler ne de onu başkasına çevirebilirler.[87][87]

**57.** Allah'ı bırakıp da yalvardıkları o ilahların kendileri Allah'a yaklaşmak isterler. İtaat ve ibadet etmek suretiyle ona yol ararlar. Durum böyleyken, siz Allah'la beraber onlara nasıl ibadet edersiniz?! İbadetleriyle Yüce Allah'ın rahmetini umarlar, azabından korkarlar, rızasını kazanmak için yarışırlar. Şüphesiz Yüce Allah'ın azabı şiddetlidir. Ondan sakınılması ve meydana gelmesinden korkulması gerekir. [88][88]

---

[84][84] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/389.
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/389.
[86][86] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/389.
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/389.
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/389-390.

**58.** Allah'ın emrine isyan eden ve peygamberleri yalanlayan kafir şehirlerden hiçbir şehir yoktur ki, kıyamet günü gelmeden Allah onları helak etmiş olmasın. Bu helak etme, ya tamamen yok etmek veya halkına şiddetli azap etmek suretiyle olur. Bu, Levh-i Mahfuz'da yazılı bir hükümdür, değişmez. [89][89]

**59.** Tefsirciler şöyle der: Müşrikler, Rasulullah (s.a.v.)'a büyük mucizeler getirmesini teklif ettiler. Bunlar, Safa tepesini kendileri için altına çevirmesi ve dağlan oradan uzaklaştırması gibi şeylerdi. Yüce Allah peygamberine bildirdi ki, Allah onların istediklerini verir de sonra da iman etmezlerse, köklerinin kesileceği bir azaba müstehak olacaklardır. Yüce Allah'ın hikmeti, onlara mühlet vermeyi gerektirmiştir. Çünkü o, içlerinden bazılarının iman edeceğini ve nesillerinden iman edeceklerin bulunduğunu biliyordu. Bundan dolayı, isteklerini yerine getirmedi.[90][90] Veya mânâ şöyledir: Kavminin teklif ettiği harikulade şeyleri ve mucizeleri göndermekten bizleri alıkoyan, sadece, onlardan önceki ümmetlerin yalanlamasıdır. Çünkü onlar, mucize istediler, sonra da yalanladılar. Dolayısıyla Allah onları helak etti. Salih'in kavmine de apaçık bir âyet ve mucize olarak deveyi verdik. Onlar, daha önce mucize istedikleri halde onu inkâr ettiler ve kafir oldular. Neticede de Allah onları helak etti. Biz deprem, gök gürültüsü, ayın ve güneşin tutulması gibi kevnî âyetleri, sadece kulları masiyetlerden korkutmak için göndeririz. Katâde şöyle der: Yüce Allah ibret alsınlar da hakka dönsünler diye insanları dilediği âyetlerle korkutur.[91][91]

**60.** Ey Muhammedi Allah'ın insanları geçmişte, şimdi ve gelecekte ilmiyle kuşatmış olduğunu sana haber verdiğimiz zamanı hatırla. Onların hallerinden hiç bir şey Yüce Allah'a gizli kalmaz. O, onlara istedikleri âyet ve mucizeleri getirsen de iman etmeyeceklerini bilir. Göğün ve yerin harikulade şeylerinden sana Miraç gecesi açıkça gösterdiğimiz şeyleri Mekkeliler için bir imtihan ve deneme kıldık. Rasulullah (s.a.v.) bu olayı haber verdiğinde onlar bunu yalanlamış, inkâr etmişler ve bazı kimseler de dinlerinden dönmüşlerdi. Buhârî, İbn Abbas'tan şöyle rivayet eder: O, İsrâ gecesinde Rasulullah (s.a.v.)'a gösterilen gözle görmedir.[92][92] Uykuda görülen rüya değildir.[93][93]
Kur'an'da lanetlenmiş olan Zakkum ağacını da, insanlar için bir imtihandan başka bir şey kılmadık. İbn Kesir şöyle der: Rasulul-lah (s.a.v.) müşriklere, cenneti, cehennemi ve zakkum ağacını gördüğünü haber verince bunu yalanladılar. Hattâ Ebu Cehil alay ederek, "Bana hurma ve kaymak getirin" dedi ve hurma ile kaymaktan yemeye başladı. Şöyle diyordu: Biz, bundan başka zakkum bilmiyoruz. Bundan yiyin.[94][94] O müşrikleri, çeşitli azaplar ve yasaklayıcı âyetlerle korkuturuz. Ancak bizim korkutmamız, onların inkâr ve

---

[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/390.
[90][90] Bkz. Nüzul sebebi, Madde (a).
[91][91] TaberL 15/109
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/390.
[92][92] Buhârî. Menâkibu'l-ensâr, 42; Tefsirû'l-Kur'ân, XVII,9
[93][93] Taberî. 15/110
[94][94] Muhtasar-ı İbn kesir, 2/386

sapıklıkta devam etmelerinden ve azgınlıklarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı. Şu halde, harikulade şeylerin onlara ne faydası olacak? İsrâ ve Mirâc mu'cizesi de zakkum ağacı iie korkutma harikası onların alay etmelerini ve sapıklığa iyice dalmalarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı.
Bundan sonra yüce Allah, bu taşkınlığın sebebinin; şeytanın aldatması olduğuna İşaret etti, dolayısıyla onun ardından şeytan kıssasını anlattı ve şöyle dedi: [95][95]

**61.** Ey Muhammedi Hatırla o zamanı ki, biz meleklere, Adem'e saygı ve hürmet secdesi yapın demiştik. Hepsi secde etti, ancak İblis gururlandı, Adem'e karşı övünerek ve onu küçük görerek secde etmekten çekindi. Bu, inkâr ifade eden bir sorudur. Yani, büyük ve yüce olan ben, şu topraktan yarattığın hakir ve zayıf kimseye mi secde edeceğim? Üstün olanın, aşağı olana secde etmesi nasıl doğru olur? [96][96]

**62.** Mel'un İblis Rabbine karşı cü'ret göstermek ve onu inkâr etmek için şöyle dedi: Bana tercih ettiğin ve katında benden üstün tuttuğun mahluk bu mu?!! Yemin ederim ki, eğer beni kıyamete kadar sağ bırakır ve bana mühlet verirsen, aldatmak ve sapıklığa düşürmek suretiyle onun neslinin kökünü keseceğim. Taberî şöyle der: Allah düşmanı, yeminle Rabbine şöyle dedi: Andolsun, eğer benim öldürülmemi kıyamete kadar ertelersen, mutlaka onların kökünü keser, bâtıla meylettirir ve azı hariç onları saptınnm.[97][97]

**63.** Yüce Allah buyurdu ki: Git, sana mühlet verdim. Onlar hakkında elinden geleni yap. Adem'in soyundan kim sana itaat ederse, senin de onların da cezası tam bir şekilde cehennem ateşidir. O cezadan size hiçbir şey eksiltemez. Kurtubî şöyle der: emri, hor düşürücü bir emirdir. Yani, elinden geleni yap, sana mühlet verdik.[98][98]

**64.** Küçümseyip de, fesada çağırmak suretiyle aldatmak istediğini küçümse ve oynai. İbn Abbas şöyle der: Allah'a masiyete çağıran her davetçi "onun sesi" dir. Mücâhid şöyle der: Onun sesi şarkı, çalgı aletleri ve oyunlardır.[99][99] binekli ve yaya orduların ve yardımcılarınla onlara bağır. Taberî şöyle der: Yani ordunun, siivârî ve yayalarını onlara karşı topla. Sana itaata çağırmak ve bana itaatten vazgeçirmek üzere onlara seslenecek adamlarını topla. İbn Abbas şöyle der: Onun atlıları ve yayalarından maksat, Allah'a isyan huşusunda çalışan her türlü atlı ve yaya demektir.[100][100] Zemahşerî söyle der: Söz, temsil yerinde gelmiştir. Aldatacağı kimseye musallat olması hususunda şeytanın hali, bir kavme saldıran yağmacı bir atlıya benzetilmiştir ki, bu atlı, onları yerlerinden oynatacak ve

---

[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/390-391.
[96][96] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/391.
[97][97] Taberi, 15/116. Burada azdan maksat, Allah'ın koruduğu İhlaslı kimselerdir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/391.
[98][98] Kurtubî, 10/288
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/391.
[99][99] Kurtubî, 10/288
[100][100] Taberî, 15/118

merkezlerinden sarsacak bir şekilde nâra atar, atlı ve yaya ordusunu onların başına toplar da köklerini keser.[101][101] Mallarında ve çocuklarında onlara ortak ol." Mallarında ortak olması, onların haramdan kazanılması ve günahlarda harcanmasıyla olur. Çocuklara ortak olmasına gelince, erkeklerin kadınlara karışmasını güzel göstermesiyle olur. Nihayet kötülükler ve veled-i zinalar çoğalır. Putların şefaat edeceği, haram malla zengin olacakları, af, mağfiret ve Allah'ın rahmetinin genişliği, haram olan şeyleri yapmanın zevkli ve neşeli olacağı gibi, aldatıcı vaadleri ve yalancı kuruntuları onlara va'det. Nitekim şâir şöyle der:
Neşeden ve lezzetten nasibinizi alın. Bunlann her biri, süresi uzasa da, sona erecektir. [102][102]

**65.** Samimi kullarım üzerinde, senin aldatacak şekilde hakimiyetin yoktur. Çünkü onlar benim korumam ve emniyetimdedir. Senin tuzağından ve şerrinden onları koruyucu olarak Allah yeter. Bundan sonra Yüce Allah kullarına verdiği nimetleri ve lütuflarını, kudretinin ve birliğinin alâmetlerini hatırlatarak şöyle buyurdu: [103][103]

**66.** Ey insanlar! Yolculuklarınızda ve ticaretinizde onun vereceği rızkı arayasınız diye, denizde sizin için gemiler yürüten Rabbiniz'dir. Yüce Allah, kullarına karşı çok merhametlidir, Dolayısıyla onlar için rızık yollarını kolaylaştırmıştır. [104][104]

**67.** Denizde, başınıza üzüntü ve sıkıntı geldiğinde ve boğulmaktan korktuğunuzda kendilerine taptığınız ilâhlar hatırınızdan çıkıp gider. Allah'tan başka size yardım edecek birini bulamazsınız. İnsan bu durumda ne puta, ne meleğe, ne de feleğe yalvarır. Sadece Allah'a yalvarır. Sizi boğulmaktan kurtarıp karaya çıkarınca İman ve ihlâstan yüzçevirdiniz. Allah'ın nimetlerini inkâr etmek insanın huyudur. Bundan sonra Yüce Allah büyük kudretiyle onları korkutarak şöyle buyurdu: [105][105]

**68.** Ey insanlar! Denizde boğulmaktan kurtulduğunuzda Allah'ın sizi yere batırmayacağından ve yerin derinliklerine gömmeyeceğinden emin mi oldunuz? Şüphesiz siz her an Allah'ın dindesiniz. Öyleyse Allah'ın sizi yakalamasından, sarsıntı, deprem veya yanardağdan lavlar püskürtmekle intikam almasından nasıl emin oluyorsunuz?! Veya gökten üzerinize taş yağdırıp Lût kavmine yaptığı gibi sizi de öldürmesinden emin mi oldunuz?! Sonra işinizi halledecek ve sizi Yüce

---

[101][101] Keşşaf, 2/678. Merhum Seyyid Kutub şöyle der: Bu aidatına, kuşatma; kalpleri, duygulan ve akıllan istila etme vesilelerinin müşahhas olarak anlatımıdır. Bu öyle gürültülü bir savaştır ki. onda sesler, allar ve piyadeler bir savaş tekniği ile kullanılır. Düşmanı, gizlendiği yerden ortaya çıkarmak İçin ona bazı haykırışlarda bulunulup rahatsız edilir. Kademe kademe, hazırlanmış tuzaklara çekilir, ortaya çıktıklarında atlılar onları yakalar ve piyadeler onları kuşatır. (Fî zılali'l-Kur'an 15/51)
[102][102] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/392.
[103][103] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/392.
[104][104] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/392.
[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/393.

Allah'ın azabından koruyacak birini bulamazsınız. [106][106]

**69.** Yoksa sizi tekrar denize gönderip de siz denizde iken, helak edici, rastladığı her şeyi kırıp yok eden şiddetli bir rüzgârı üzerinize göndermeyeceğinden ve inkârınız sebebiyle bizi boğmayacağından emin mi oldunuz? Sonra bizden, sizin intikamınızı alacak veya sizi boğmamız sebebiyle, kötülük yapmak üzere peşimize düşecek birini bulamazsınız. [107][107]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, aşağıdaki edebi sanatları kapsamaktadır:
**1.** Kemikler olduğumuz zaman mı?" soru cümlesi inkâr ifade eder. Biz gerçekten diriltilecek miyiz?" cümlesinde soru edatı olan hemzenin tekrarı inkârı pekiştirmek içindir. Aynı şekilde ve lâm edatlarıyla pekiştirilmesi de, olayın şiddetle inkâr edildiğine işarettir.
**2.** De ki, "ister taş olun, ister demir olun". Burada "olun" emri, aciz bırakma ve horlama ifade eder.
**3.** Size merhamet eder ile size azap eder" ve kara" ile deniz" kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır.
**4.** Ne de değiştirmeye. Burada hazif yoluyla îcâz vardır. "Ne de sizden zararı değiştirmeye güçleri yeter" demektir. Önceki kısmın delaletiyle, buradan bu ilaveler kaldırılmıştır.
**5.** rahmetini umarlar ile azabından korkarlar" cümlesi arasında güzel mukabele sanatı vardır.
**6.** Bizi mucizeler göndermekten alıkoyan sadece... Burada mecazî isnad vardır. Yüce Allah'ı bir şeyden alıkoymak imkansızdır. Çünkü hiçbir şey Allah'ı, istediği şeyi yapmaktan alıkoyamaz. Burada "alıkoymak", bırakmak mânâsına mecazdır. Yani Allah'ın mu'ci-zeler göndermemesinin sebebi, öncekilerin yalanlamalarıdır.
**7.** Deveyi açık bir mucize olarak verdik." cümlesinde aklî mecaz vardır. Deve hakkı ve doğru yolu görmeye sebeb olduğu için, görmek mânâsına gelen ona nisbet olundu. Burada, alâkası sebebiyet olan mecâz-ı aklî vardır.
**8.** Onlara süvarilerin ve yayalarınla nara atarak saldır." âyetinde temsîli istiare vardır. Şeytanın, aldatacağı kimselere tasallut ederken ki durumu, kökünü kesmek için düşmana saldırmak üzere askerlerine komut veren komutuna benzetildi.
**9.** Şüphesiz o, sizin için çok merhametlidir" cümlesi, önceki kısmın tamamlayıcısıdır. Çünkü gemileri denizde yürütmek ve onları insanların emrine vermek fiillerinin sebebi mahiyetindedir. [108][108]

---

[106][106] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/393.
[107][107] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/393.
[108][108] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/393-394.

**Bir Uyarı**

Rüya kelimesi genelde, uykuda görülen düş için kullanılır. Gözle görmek mânâsında, sonu ta'lı olan, rü'yet" kelimesi kullanılır. Fakat, Sana gösterdiğimiz o temaşayı, sadece insanları sınamak için yaptık âyetinde rüya kelimesi, bu genel kullanılışın dışında gelmiştir. Çünkü burada görmekten maksat, gözle görmektir. Rasulullah (s.a.v.)'ı İsrâ ve Mi'râcta böyle görmüştür. Bu hususta, îbn Abbas'ın söylediği şu söz daha önce geçti: "O, gözle görmedir. Onlar, İsra gecesi Rasulullah (s.a.v.)'a gösterilmiştir" Eğer uykuda görülen rüya olsaydı, insanlar için elbette bir fitne olmaz ve bazı kimseler İslamdan dönmezlerdi. [109][109]

**70.** Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları, karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel güzel rızıklar verdik; yine onları, yarattıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık.
**71.** Her insan topluluğunu önderleri ile birlikte çağıracağı/. O gün kimlere amel defterleri sağından verilirse, onlar kitaplarını okuyacaklar, en küçük bir haksızlığa uğratılmayacaklar.
**72.** Bu dünyada kör olan kimse ise âhirette de kördür; ve yolu daha sapıktır.
**73.** Müşrikler, sana vahyettiğimizden başka bir şeyi yalan yere bize isnad etmen için seni, nerdeyse, sana vahyettiğimizden saptıracaklar ve ancak o takdirde seni candan dost kabul edeceklerdi.
**74.** Eğer seni sebatkâr kılmasaydık, gerçekten, nerdeyse onlara birazcık meyledecektin.
**75.** O zaman, hiç şüphesiz sana hayatın ve ölümün sıkıntılarını kat kat taddırırdık; sonra bize karşı kendin için bir yardımcı da bulamazdın.
**76.** Yine onlar seni yurdundan çıkarmak için nerdeyse dünyayı başına dar getirecekler. O takdirde senin ardından kendileri de fazla kalamazlar.
**77.** Senden önce gönderdiğimiz peygamberler hakkındaki kanun da budur. Bizim kanunumuzda hiçbir değişiklik bulamazsın.
**78.** Gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırıncaya kadar namaz kıl; bir de sabah namazını. Çünkü sabah namazı şahitlidir.
**79.** Gecenin bir kısmında uyanarak, sana muhsus bir nafile olmak üzere namaz kıl. Rabbinin, seni, övgüye değer bir makama göndereceği umulur.
**80.** Ve şöyle niyaz et: "Rabbim! Gireceğim yere güzelce girmemi sağla; çıkacağım yerden de güzelce çıkmamı sağla. Bana, tarafından, hakkıyla yardım edici bir kuvvet ver."
**81.** Yine de ki: "Hak geldi; batıl yıkılıp gitti. Zaten batıl yıkılmaya mahkumdur."
**82.** Biz, Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, mü'minler için şifa ve rahmettir; zalimlerin ise yalnızca ziyanını artırır.
**83.** İnsana nimet verdiğimiz zaman yüzçevirip yan çizer; ona bir de zarar ziyan dokunacak olsa, iyice karamsarlığa düşer.
**84.** De ki: "Herkes, kendi mizaç ve meşrebine göre iş yapar. Bu durumda kimin

[109][109] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/394.

doğru bir yol tuttuğunu, Rabbiniz en iyi bilendir."
**85.** Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: "Ruh, Rabbimin işlerindendir. Size, ancak az bir bilgi verilmiştir."
**86.** Hakikaten, biz dilersek sana vahyettiğimizi ortadan kaldırırız; sonra bu durumda sen de bize karşı hiçbir koruyucu bulamazsın.
**87.** Ancak Rabbinin rahmeti sayesinde Kur'an baki kalmıştır. Şüphesiz O'nun sana lütufkârlığı çok büyüktür.
**88.** De ki: "Bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak üzere ins ü cin bir araya gelseler, birbirlerine destek de olsalar, onun benzerini ortaya getiremezler."
**89.** Muhakkak ki biz, bu Kur'an'da insanlara her türlü misali çeşitli şekillerde anlattık. Yine de insanların çoğu, inkarcılıktan başkasını kabullenmediler.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, denizlerde gemileri yürütme ve insanları boğulmaktan kurtarma gibi, onlara verdiği nimetleri saydıktan sonra bu âyetlerde de, insan nev'ine ihsan ettiği ikramları, rızıkları ve onları diğer mahluklar üzerine üstün kılması gibi nimetlerini saydı. Bundan sonra da insanların ahiretteki hal ve derecelerini anlattı. Daha sonra, Rasulullah (s.a.v.)'i müşriklerin arzularına uymaktan sakındırdı. [110][110]

## Kelimelerin İzahı

İmamları ile. Lügatte imam, ister doğru yolda olsun, ister sapıklıkta olsun, başkalarının kendisine uyduğu herkestir. Amel defterine de imam denilir. Çünkü insan kendisini cennete veya cehenneme götürecek olan amel defterinin peşinden gider.
Fetîl, çekirdeğin yarığında bulunan zar. Az ve değersiz bir şey için darb-ı mesel olarak kullanılır, ve de bunun gibidir.
Meyledersin.
Seni, çıkmaya zorlarlar. birinin, herhangi bir sebeple, vatanından veya herhangi bir yerden çıkmasını sağlamak için rahatsız etmek.
Tahvîl; değiştirmek, tebdil etmek demektir.
Dülûk, batmak demektir. Güneş battığında, denilir. Ebû Ubeyd ve İbnu Kuteybe şöyle derler: Dülûk, batmak demektir. Zu'r-Rumme şöyle demiştir:
Onlar kandillerdir. Onlar ne, yıldızların sevkettiği şeyler, ne de batıp giden şeylerdir.
Ezherî şöyle der: Dülûk, aslında meyi manasınadır. Güneş, zevale meylettiğinde batmaya meylettiğinde de denir.
Karardı. gecenin karanlığı demektir. Gecenin karanlığı şiddetlendiğinde denir.
Teheccüd namazı kıl. Teheccüd; gece, uykudan uyandıktan sonra kılınan namazdır. Nücûd, uyumak demektir. Şair şöyle der:

---

[110][110] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/398.

Arkadaşlar uykuda iken kapımızı çalıp da geceyi bol nimetlerle geçirdi.[111][111]
Yok oldu, boşa gitti.
Uzak oldu. Ne'y, uzaklık demektir.
Zahir; yardımcı, destekçi. [112][112]

## Nüzul Sebebi

İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunur: Kureyşliler Yahudilere dediler ki: Bize, bu adama soracağımız bir şey söyleyin. Yahudiler: "Ona ruhu sorun" dediler, bunun üzerine Yüce Allah: Sana ruhu soruyorlar. De ki, "Ruh, Rabbımın emrindedir..." âyetini indirdi.[113][113]

## Âyetlerin Tefsiri

**70.** Akıl, ilim, konuşma ve kainattaki her şeyi emirlerine vermek suretiyle, Adem'in soyunu bütün mahlukattan üstün kıldık. Onları karada hayvanların sırtında, denizde gemilerde taşıdık. Onlara leziz yiyecek ve içecekler verdik. Mukâtil şöyle der: Yağ, bal, kaymak, hurma ve helva verdik. Hayvanlara da rizık oIarak saman, kemik ve diğer şeyleri verdik. Onları, yarattığımız diğer bütün canlılardan; cin, vahşi ve evcil hayvanlar, kuşlar ve benzeri yaratıklardan üstün kıldık: [114][114]

**71.** Hatırla o haşir gününü ki, biz o gün, her insanı amel defteri ile çağırırız ki, defteri ona teslim olunsun ve amelinin karşılığını alsın. Ayette geçen imam, insanın amelinin yazılmış olduğu kitaptır. Şu âyet de, bu manayı destekler: Herşeyi apaçık bir kitapta saymışızdır.[115][115] İbn Abbas şöyle der: İmam; içinde, yapılan amellerin yazılı bulunduğu kitaptır. Kim Allah'tan korkmuş olarak diriltilirse kitabı sağ tarafından verilir, onu okur ve sevinir.[116][116] Kimin amel defteri sağ tarafından verilirse, ki bunlar mutlu, akıl ve basiret sahibi, Allah'tan korkan kimselerdir, işte onlar, sevinç ve neşeyle yaptıkları iyilikleri okurlar. Çünkü onlar, amel defterlerini sağ taraftarıyla almışlardır. Onların amellerinin karşılığında, çekirdek zarı kadar da olsa, hiçbir şey eksiltilmez. Fetîl, çekirdeğin yangındaki iplikçik ve zardır. [117][117]

**72.** Bu dünyada kimin kalp gözü kör ise, o kimse ne hakka yol bulabilir, ne de hayra. kimse âhirette daha kör ve mutluluk ve kurtuluş yolundan daha çok

---

[111][111] Kurtubî, 10/308
[112][112] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/398.
[113][113] Vahidî, Esbâbu'n-nüzul, s. 168
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/399.
[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/399.
[115][115] Yasin sûresi, 36/12
[116][116] Taberî, 15/126. Bu, İbni Kesir'İn tercihidir. Bir görüşe göre hidâyet veya sapıklık önderi manasınadır. Bir başka görüşe göre İse, "onların peygamberleri" manasınadır.
[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/399.

sapmıştır.[118][118] Katâde şöyle der: Kim bu dünyada kör olursa, yani Allah'ın nimetlerini, yarattıklarını ve harikulade varlıklarını gözüyle gördüğü halde görmezlikten gelirse, o kimse âhiretle ilgili olup da gözüyle göremediği şeyler hakkında daha kör ve yolunu daha çok şaşırmıştır. [119][119]

**73.** Ey Muhammedi Durum şu ki, müşrikler, neredeyse sana vahyeltiğimiz bazı emir ve yasaklardan seni çevireceklerdi. Allah'ın sana vahyettiğinden başkasını getirmen ve direktiflerine aykırı davranman için böyle yapıyorlar. Eğer istediklerin yaparsan elbette seni dost ve arkadaş edinirler. Tefsirciler şöyle der: Müşrikler, Rasulullah (s.a.v.)'ı davetine devam etmekten vazgeçirmek için çok çaba sarf ettiler. Bunlar Rasulullah (s.a.v.)'ın, onların ilahlarını ve babalarının yapmış olduklarını ayıplamayı bırakmasına karşılık onun ilahına ibadet etmeleri; Allah'ın, Beytullah'ı haram bölge kıldı gibi, bazılarının kendi topraklarını haram bölge kılmaları ve bazı ileri gelenlerin kendileri için, fakirlerin meclisinden başka bir meclis istemeleri gibi tekliflerdi. Allah, Rasulünü onların şerrinden korudu ve onu, mahlû-katından hiçkimsenin eline bırakmayacağını kendisine bildirdi. Bilakis onun dostu, koruyucusu ve yardımcısı olduğunu haber verdi. [120][120]

**74.** Korumamızla seni hak üzerinde sabit kılmasaydık, nerdeyse onlara meyledecek ve istedikleri gibi hareket edecektin. [121][121]

**75.** Eğer onlara meyletseydin, dünya ve ahiret azabını sana kat kat tattırırdık. Çünkü büyük kimsenin günah işlemesi, azabın kat kat olmasını gerektiren büyük bir suçtur. Ayetten maksat, Allah'ın Rasulünü hak üzerinde sabit kılması ve onu fitneden koruması hususundaki lütuf unu açıklamaktadır. Eğer Allah korumasaydı, az da olsa onlara meylederdi. bir şeyin olmasının imkânsızlığını ifade eden bir harftir. Yani, Allah, Rasulünü koruduğu ve onu hak üzerinde sabit kıldığı için, Rasulullah (s.a.v.)'m müşriklere meyletmesi imkansızlaştı. Âyette, Rasulullah (s.a.v.)'ın kadrini düşüren bir şey yoktur. Âyet sadece Allah'ın, Rasulüne lütfunu açıklamaktadır. Sonra, bize karşı sana yardım edecek, veya azabımızı senden savacak kimseyi bulamazsın. [122][122]

**76.** Ey Muhammedi Yine o müşrikler tuzak kurmak ve Mekke'den seni çıkarmak için neredeyse dünyayı başına dar getireceklerdi. Eğer onlar seni çıkarırlarsa, senin çıkışından sonra, Allah'ın sünnetine uygun olarak sadece az bir zaman dururlar. Allah'ın bu sünneti, peygamberlerini yurtlarından çıkaranlar hakkında

---

[118][118] Bunların hepsi kalp gözünün körlüğünden ileri gelir. Bir görüşe göre de bundan maksat, " o kimse, kıyamet gününde gözleri kör olarak haşrolunur" demektir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Kıyamet gününde onları kör, dilsiz ve sağır bir halde yüzü koyun hasrederiz." (İsrâ sûresi, 17/97)

[119][119] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/399-400.

[120][120] İbn Abbas şöyle der: Rasulullab (s.a.v) ma'sum idi. Fakat bu, mü'minlerden herhangi birinin, Allah'ın hüküm ve şeriatlarında müşriklere meyletmemesi için. konuyu ümmete öğretmektir. (Kurtubî, 10/300)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/400.

[121][121] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/400.

[122][122] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/400.

değişmez. Katâde şöyle der: Mekkeliler, Rasulullah (s.a.v.)'ı Mekke'den çıkarmaya niyet ettiler. Ancak bunu yapsalardı onlar mühlet verilmezdi. Fakat Yüce Allah, kendisi çıkmasını emredinceye kadar onların çıkarmasına engel oldu.[123][123]

**77.** Bu, Allah'ın, peygamberlerini aralarından çıkaran her ümmetin helaki hususundaki adetidir. Sen onun için bir tebdil veya değiştirme bulamazsın.[124][124]

**78.** Ey Muhammedi Namaza vakitlerinde devam et. Öğleyin güneşin zevale erdiği zamandan, gece karanlığına kadar namaz kıl. Sabah namazını da kıl. Sabah namazında kıraatin uzun olması istendiği için, sabah namazına "Kur'ane'l fecr" denildi, Şüphesiz sabah namazında, hadiste de buyrulduğu gibi gece ve gündüzün melekleri hazır bulunur: "Sizi, bir grup gece meleği ile, bir grup gündüz meleği takip eder. Bunlar ikindi ve sabah namazlarında bir araya gelirler.[125][125] Tefsirciler şöyle der: Bu âyet-i kerimede farz namazlara işaret vardır. Güneşin dülûkü, onun zeval bulması demektir. Bu, öğle ve İkindi namazlarına işarettir. Gecenin gasekı ise, kararması demektir. Bu da akşam ve yatsı namazlarına işarettir. Kur'an'm fecri ise, sabah namazına işarettir. Âyet 5 vakit namaza bir rumuzdur.[126][126]

**79.** Uyuduktan sonra, gecenin bir kısmında uyanarak kalkıp sana mahsus olmak üzere Kur'an ile nafile namaz kıl. Ey Muhammedi Umulur ki Rabbin, kıyamet gününde seni Makâm-j Mahmûd (övülen makam)'a yerleştirir. Orada seni öncekiler de, sonrakiler de över. Orası, büyük şefaat makamıdır. Tefsirciler şöyle der: fiili, Allah kelâmında kullanıldığında kesinlik ifade eder.[127][127]

**80.** "Ey Rabbim! Beni, kabrime güzel bir şekilde sok. Kıyamet gününde de kabrimden güzel bir şekilde çıkart." Bu, Ibn Abbas'ın görüşüdür. Hasan-ı Basrî ve Dahhak şöyle der: Bundan maksat Rasulullah (s.a.v.)'ın Medine-i Münevvere'ye girmesi, Meklce-i Mükerreme'den çıkmasıdır. Bu dua, müşriklerin, Rasulullah (s.a.v.)'ı öldürmek üzere komplo hazırlayıf onu Mekke'den çıkardıkları zaman emredildi.[128][128] Katından bana kuvvet ve güç ver ki, onunla beni düşmanlarına galip ve onunla dinini üstün lalasın. Yüce Allah Rasulünün duasını kabul etti ve onu düşmanlarına galip getirdi, dinini de diğer dinlerden üstün kıldı. De ki, "Hakkın nuru ve ışığı yani İslam yayıldı. Batıl ve yardımcıları yani inkar ve putlara ibadet yok oldu. İman nuru parladıktan sonra

---

[123][123] Râzî, Tefsîr-i Kebîr, 21/23
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/400-401.
[124][124] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/401.
[125][125] Buhârî, Mevakit, 16; Tevhid, 23,33; Müslim, Mesâcid, 210
[126][126] Kurtubî şöyle der: Bu âyet, tefsircilerin icmasına göre beş vakii namaza işaret etmektedir. (Kurtubî, 10/202)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/401.
[127][127] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/401.
[128][128] Taberî bu görüşü tercih etti. Meşhur olan da budur. Birinci mana daha zahirdir. Çünkü daha önce, öldükten sonra diriltme manasına gelen ba's kelimesi geçmişti. Maksat iman üzere ölmek ve iman üzere diriltilmek için dua etmektir.

artık ne şirk kalır, ne de putperestlik, Şüphesiz batıl yok olucudur. Onun kalması ve subutü söz konusu değildir. Çünkü dağılıp yok olacaktır. Her ne kadar onun gücü ve saldırısı olsa da, saman alevi gibi çabucak yok olur. Saman alevi önce parlar, sonra sönüp gider. Rivayete göre Rasulullah (s.a.v.), fetih yılında Mekke'ye girdiğinde Kabe'nin etrafında 360 put vardı. Rasulullah (s.a.v.) elindeki bir ağaçla onları devirip şöyle diyordu: "Hak geldi, batıl yok oldu. Batıl yok olmaya mahkumdur.[129][129] Yüzü koyun devrilmeyen hiçbir put kalmadı. Sonra Rasulullah (s.a.v.) emretti, putlar kırdırıldı.[130][130]

**82.** Kur'an-ı Kerim'in âyetlerinden, kalpleri cehalet ve sapıklık hastalıklarından kurtaracak, nefsi heva ve heves, günah kiri, cimrilik ve kıskançlık gibi paslardan arındıracak şeyler indiririz. Bu Kur'an, kendisine inanmayanlar onu din-lediğinde, onların yok ve helak olmalarından başka bir şeylerini artırmaz. Çünkü onlar Kur'an'a inanmıyorlar, böylece inkarları ve sapıklıkları artıyor. [131][131]

**83.** İnsana sağlık, güven ve zenginlik gibi çeşitli nimetler verdiğimizde Allah'a itaat ve ibadetten yüzçevirir; gurur ve kibrinden dolayı Rabbinden uzaklaşır. Ona sıkıntı ve musibetler geldiğinde Allah'ın rahmetinden ümidini keser. Âyet, insanlığının azgınlığını ifade eden bir temsildir. Eğer ona nimet verilirse şımarıp kibirlenir. Sıkıntıya uğrarsa ümitsizliğe düşer. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur:
Gerçekten insan pek hırslı yaratılmıştır; kendisine fenalık dokunduğunda sızlanır, feryad eder; iyilik dokunduğunda ise pinti kesilir.[132][132]

**84.** De ki, "herkes hidâyet ve sapıklık hususunda kendi yoluna göre çalışır. İnsanın nefsi saf ve nurlu ise, ondan güzel ve yüce fiiller meydana gelir. Yok eğer insanın nefsi inkarcı ve günahkar ise ondan kötü ve âdi fiiller meydana gelir. Rabbiniz kimin doğru yolda olduğunu ve kimin doğru yoldan çıktığını daha iyi bilir. Herkesin amelinin karşılığı verilecektir. [133][133]

**85.** Ey Muhammed! Kâfirler sana "Ruh nedir? Onun hakikati nedir?" diye soruyorlar. Onlara de ki: Ruh, gizli sırlardandır. Onu ancak mahlûkâtın Rabbi bilir." Ey insanlar! Size az bir ilim verildi. Çünkü Allah'ın ilmine göre sizin ilminiz azdır. [134][134]

**86.** Ey Muhammed! Biz istesek, Allah'ın lutfu olan bu Kur'an'ı senin kalbinden elbette sileriz. Bu bizim gücümüz dahilindedir. Sonra bize dayanarak onu geri alacak ve yok olduktan sonra sana onu iade edecek bir kimseyi

---

[129][129] Buhârî, Mezâlim, 32, Megâzî, 48; Müslim, Cihâd, 87
[130][130] Râzî, Tefsir-i Kebir, 21/23
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/401-402.
[131][131] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/402.
[132][132] Meâric sûresi, 70/19-21
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/402.
[133][133] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/402.
[134][134] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/402.

bulamazsın. [135][135]

**87.** Fakat Rabbinden bir rahmet olarak onu senin ve Ashabının kalplerinde korunmuş olarak bıraktır. Allah'ın sana olan lütfü büyüktür. Çünkü o sana Kur'an'ı indirdi ve Makam-ı Mah-mud'u verdi, seni peygamberlerin sonuncusu, öncekilerin ve sonrakilerin efendisi kıldı. Ayetten maksat, Peygambere (s.a.s.) Kur'an gibi bir nimetin verildiğini bildirmek, Kur'an hakkında kusur işlemekten ona sakmdırmak-tır. Hitap, Peygamber (a.s)'e olmakla birlikte maksat ümmetidir. [136][136]

**88.** De ki, "Eğer insanlar ve cinlerden, fesahat ve belagat erbabı toplansalar ve bu Kur'an'ın benzerini getirmek isteseler, bu hususta hepsi birbirine yardım etse, elbette bunu yapamazlar. Çünkü bu güç yetirilemeyecek bir iştir. Hiç kimsenin buna gücü yetmez. [137][137]

**89.** Şüphesiz biz onlara kesin delilleri ve hüccetleri açıkladık. Mucizeler ve ibret alınacak şeylerle, korkutma ve teşvik etmekle hakkı onlara izah ettik. Getirilen bu deliller ve açık hüccetlere rağmen insanların çoğu hakkı inkar etmek, Allah ve Rasulünü yalanlamaktan başka bir şey kabul etmedi. [138][138]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, aşağıdaki edebî sanatları kapsar:
**1.** Her insanı imarm ile çağırırız. İmam, namazda insanların önüne geçip onlara namaz kıldırandır. Burada "amel defteri" için müstear olarak kullanılmıştır. Çünkü amel defteri, kıyamet gününde insanla beraber olacak ve onun önüne geçecektir.
**2.** İplik kadar haksızlığa uğramazlar." Bu cümlede istiare-i temsiliyye vardır. Fetîl, azlık için darb-ı mesel olarak kullanılır. Yani onların sevapları eksilmez. Hattâ, çekirdeğin yangındaki iplik kadar bile eksiltilmez.
**3.** Hayatta da ölümde de kat kat..." Burada tıbak sanatı vardır.
**4.** Sabah'ın Kur'an'ı."Burada mecâz-ı mürsel vardır. Cüz', küll manasında kullanılmıştır. Sabah namazının kıraati demek olup, sabah namazı kastedilmiştir. Çünkü kıraat, namazda bir cüz'dür. Burada cüz'iyyet alakası vardır.
**5.** Şüphesiz sabah namazı şahitlidir. Burada, sabah namazının önemine binâen, daha önce gelmiş olmasına rağmen, daha sonraki cümle de onun için zamir yerine zahir isim kullanılmıştır.
**6.** Kime amel defteri sağından verilirse... kim bu dünyada kör olursa..." Cümlesinde özet bilgi verdikten sonra açıklama yapılmıştır. Çünkü daha önce "amel defteri" zikredilmiş, sonra da bunun hakkında bilgi verilmiştir.

---

[135][135] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/402-403.
[136][136] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/403.
[137][137] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/403.
[138][138] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/403.

**7.** Beni güzel bir şekilde sok ile Beni güzel bir şekilde çıkart ve ile " Batıl yok oldu" arasında güzel bir mukabele sanatı vardır.
**8.** İnsana lütfettiğimiz zaman Ona kötülük dokunduğunda" Burada Allah'a karşı edepli olmayı öğretmek için hayır Allah'a, kötülük başkasına isnad edilmiştir. [139][139]

**Bir Nükte**

Anlatıldığına göre, Kur'an-ı Kerim'de mecaz ve istiarenin varlığını inkar eden bir âlim, "Kur'an'da mecaz yoktur" diyerek faziletli büyük bir âlimin yanma geldi. Mecazı inkar eden bu kişi kör idi. Alim ona şöyle bir soru sordu: Yüce Allah'ın şu sözü hakkında ne dersin?: Kim bu dünyada kör ise, âbirette de kör ve yolunu en çok şaşırmıştır." Bundan maksat, göz körlüğü olan hakiki körlük müdür, yoksa maksat, mecazî manada kalp gözü körlüğü müdür?" Bunun üzerine mecazı reddeden âlim delil getiremeyerek apışıp kaldı. [140][140]

**90.** Onlar, şöyle dediler: "Sen, bizim için yerden bir kaynak fışkırtmadikça sana asla inanmayacağız.
**91.** Veya, senin bir hurma bahçen ve üzüm bağın olmalı; öyle kî, içlerinden gürül gürül ırmaklar akıtmalısın.
**92.** Yahut, iddia ettiğin gibi, üzerimize göğü parçalar halinde veya Allah'ı ve melekleri indirmelisin, şahit getirmelisin.
**93.** Yahut da altından bir evin olmalı, ya da göğe çıkmalısın. Bize, okuyacağımız bir kitap indirmediğin sürece göğe çıktığına da asla inanmayız." De ki: "Rab-bimi tenzih ederim. Ben, sadece elçi olarak gelen bir insanım."
**94.** Zaten, kendilerine hidayet rehberi geldiğinde, insanların inanmalarını sırf, "Allah, peygamber olarak bir insanı mı gönderdi?" demeleri engellemiştir.
**95.** Şunu söyle: "Eğer yeryüzünde yerleşmiş gezip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten, peygamber olarak bir melek gönderirdik.
**96.** De ki: "Benimle sizin aranızda gerçek şahit olarak Allah kâfidir. Şüphesiz O, kullarını hakikaten bilip görmektedir."
**97.** Allah kime hidâyet verirse, işte doğru yolu bulan odur; kimi de hidayetten uzak tutarsa, artık onlara, Allah'tan başka dostlar bulamazsın. Kıyamet gününde onları kör, dilsiz ve sağır bir halde yüzü koyun hasrederiz. Onların varacağı ve kalacağı yer cehennemdir ki, ateşi yavaşladıkça onun alevini artırırız.
**98.** Cezalan işte budur! Çünkü onlar, âyetlerimizi inkar etmişler ve "Sahi bizler bir kemik yığını ve kokuşmuş toprak olunca yeni bir yaratılışla diriltilmiş mi olacağız?" demişlerdir.
**99.** Düşünmediler mi ki, gökleri ve yeri yaratmış olan Allah, kendilerinin benzerini yaratmaya da kadirdir. Allah, onlar için bir vade takdir etti. Bunda şüphe yoktur. Ama zalimler, inkarcılıktan başkasını kabullenmediler.

---

[139][139] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/403-404.
[140][140] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/404.

**100.** De ki: "Eğer Rabbimin rahmet hazinesine siz sahip olsaydınız harcanır korkusuyla kıstıkça kısardınız. İnsan oğlu, pek eli sıkıdır!"
**101.** Andolsun biz, Musa'ya açık açık dokuz âyet verdik. İsraüoğullarina sor: Musa onlara geldiğinde Firavun ona, "Ey Musa! senin büyülenmiş olduğunu sanıyorum!" dedi.
**102.** Musa Firavun'a: "Pek ala biliyorsun ki, dede, bunları birer ibret olmak üzere ancak, göklerin ve yerin Rabbi indirdi. Ey Firavun! Ben de senin hakikaten vahvolduğua kesinkes inanıyorum."
**103.** Derken, Firavun onları ülkeden çıkarmak istedi. Bu yüzden biz onu maiyetindekilerin hepsini boğduk.
**104.** Bundan sonra da İsrailoğullarına, "O topraklarda oturun! Âhiret va'di tahakkuk edince, hepinizi toplayıp bir araya getireceğiz" dedi.
**105.** Biz, Kur'an'ı hak olarak indirdik; o, hak olarak inmiştir. Seni de ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.
**106.** Biz onu, Kur'an olarak, insanlara dura dura okuyasın diye ayırdık; ve onu peyderpey indirdik.
**107.** De ki: "Siz ona ister inanın, ister inanmayın; şu bir gerçek ki bundan önce kendilerine ilim verilen kimselere o Kur'an okununca, derhal yüzüstü secdeye kapanırlar.
**108.** Ve derlerdi ki: "Rabbimizi teşbih ederiz. Rabbimizin va'di mutlaka yerine getirilir."
**109.** Ağlayarak yüzüstü yere kapanırlar. Kur'an okumak onların saygısını artırır.
**110.** De ki: "İster "Allah" deyin, ister "Rahman" deyin... Hangisini deseniz olur. Çünkü en güzel isimler
O'na hastır. "Namazında yüksek sesle okuma; sesini fazla da kısma; ikisinin arası bir yol tut."
**111.** "Çocuk edinmeyen, hakimiyette ortağı bulunmayan, acizlikten ötürü bir dosta da ihtiyacı olmayan Allah'a hamdederim" de ve O'nun şanını gerektiği şekilde yücelt!

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah, Kur'an'ı ve onda bulunan, Ümmî Peygamber'in doğruluğunu gösteren açık ve kesin delilleri anlattı ve Kur'an'ın benzerini getirmeleri hususunda müşriklere meydan okudu. Kur'an'm açık i'câzı karşısında onların acizlikleri ortaya çıktı. Burada da Yüce Allah kâfirlerin, Kur'an-ı Kerim'den başka maddî harikalar isteyerek zorluk çıkarmalarından ve sapıklıklarından örnekler verdi. Bundan sonra da Yüce Allah, Rasulullah (s.a.v.)'ı müşriklerin yalanlamalarına karşı teselli etmek için, elinde çokça harikulade şeyler ve mucizeler zuhur etmesine rağmen Firavun tarafından yalanlanan Hz. Musa'nın kıssasını anlattı. Daha sonra bu mübarek sûreyi, birliğini ve kudretini gösteren delilleri anlatarak sona erdirdi. [141][141]

[141][141] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/408-409.

## Kelimelerin İzahı

Kisef, parçalar demektir. kelimesinin çoğuludur. Çöplük manasına gelen İuj çoğulu veznindedir. Bir kimse elbiseyi parça parça ettiğinde, der. Muzâriinde, der. Ferra şöyle der: Bir bedevinin bir manifaturacıdan bir parça isteyerek dediğini duydum.[142][142]
Kabîl; açıkça, karşımıza. Yükselirsin.
Söndü. Ateşin alevi azaldığında denir. Ateşin koru azaldığında denir. Tamamen söndüğünde de denir.[143][143]
Katur, cimri demektir.
Mesbûr, helak olmuş. helak manasınadır. Allah, düşmanı helak etti manasına, denir.
Lefîf, çeşitli soylardan meydana gelmiş insan topluluğu manasınadır. Cevheri şöyle der: Lefîf, muhtelif kabilelerden bir araya gelmiş insan topluluğudur. Kavim bütün kabileleriyle geldiğinde denir.
Müks, sürenin uzun olması. Bir kimse, ikametini uzattığında denir.
Gizleme. Bir kimse, herhangi bir kimsenin işitemiyeceği şekilde gizli konuştuğunda denir.
Ezkân, çene manasına gelen kelimesinin çoğuludur. Zekan, iki sakalın birleştiği yerdir. Şair şöyle der:
Onlar yüzü koyun yere kapandılar. Saldırgan yırtıcı kuşlar onları yakalıyor ve didikliyor. [144][144]

## Nüzul Sebebi

**a.** İbn Abbas'tan rivayet olunduğuna göre Kureyş'in ileri gelenleri Ka'-be'nin etrafında toplanarak şöyle dediler. Muhammed'e adam gönderin, onunla konuşun ve tartışın ki, ona yapacaklarınız hususunda mazur olasınız.
"Kavminin ileri gelenleri seninle konuşma üzere toplandılar" diyerek Rasulullah (s.a.v.)'a haber gönderdiler. Rasulullah (s.a.v.) hemen onların yanma geldi. Hidayete ermelerini çok istiyordu. Dediler ki: "Ey Muhammed! Vallahi biz, Araplardan herhangi birinin, senin karıştırdığın kadar, kendi kavminin işini karıştırdığını bilmiyoruz. Sen atalarımıza sövdün, dinimizi ayıpladın, halim kişileri beyinsizlikle itham ettin, cemaatı parçaladın. Eğer bunu mal istemek için getirdinse, sana mallarımızdan o kadar verelim ki, en zenginimiz sen olasın. Eğer şeref peşindeysen seni başımıza reis yapalım. Eğer bu sana gelen bir cin işi ise, seni bu hastalıktan kurtarıncaya veya senin hakkında mazur sayılmcaya kadar seni te'dâvî uğrunda mallarımızı harcayalım". Rasulullah (s.a.v.) onlara şöyle cevap verdi: "Söylediklerinizi bende yok. Ben ne sizin mallarınızı, ne de

[142][142] Râzî, Tcfsir-i Kebir, 21/56
[143][143] Ebu Hayyan, el-Bahr, 6/68
[144][144] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/409.

aranızda şerefli olmayı ve ne de başınıza reis olmayı istemek üzere geldim. Fakat Allah beni size peygamber olarak gönderdi. Size getirdiğimi kabul ederseniz, bu dünyada da âhirette de sizin nasibinizdir. Eğer kabul etmezseniz, benimle sizin aranızda hükmünü verinceye kadar Allah'ın emrine sabredeceğim". Dediler ki: "Ey Muhammed! Eğer bizim tekliflerimizi kabul etmezsen, biliyorsun ki, insanlar içinde ülkesi bizden daha dar, geçimi bizden daha zor hiçkimse yok. Rabbinden iste de bizim için şu dağları yürütsün, bizim için nehirler akıtsın ve ölmüş babalarımızı tekrar diriltsin de, senin dediklerinin doğru olup olmadığını onlara soralım. Sen de kendin için Rabbinden seni bize muhtaç etmeyecek bahçeler, hazineler, altın ve gümüşten köşkler vermesini iste. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indirdi: Sen, bizim için yerden bir kaynak fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız"[145][145] dediler.

**b.** İbn Abbas'm şöyle dediği rivayet olunur: Rasulullah (s.a.v.) Mekke'de gizli okurdu. Arkadaşlarına namaz kıldırdığı zaman Kur'an'ı yüksek sesle okurdu. Müşrikler bunu işitince Kur'an'a, onu indirene ve getirene söverlerdi. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indirdi: Namazında yüksek sesle okuma, onda sesini fazla da kısma, ikisinin arasında bir yol tut.[146][146]

## Âyetlerin Tefsiri

**90.** Kur'an'm i'câzı anlaşılıp da bu delil onları susturduğunda ve mağlup olduklarında, mucizeler ve harikulade şeyler teklif etmek suretiyle inkarlarına gerekçe hazırlamaya başladılar. Yani, müşrikler dediler ki, "Ey Muhammed! Bizim için Mekke arazisini yarıp hiç kesilmeyecek şekilde bolca su fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız. [147][147]

**91.** Veya senin, içinde her türlü hurma ve üzüm bulunan bir bahçen olsun da o bahçeden nehirler fışkırtasın ve bahçenin ortasından kuvvetli ve bolca ak]tasın. [148][148]

**92.** Bu, üçüncü tekliftir. Yani, sana inanmadığımız takdirde bizi korkuttuğun ve Allah'ın bize azap edeceğini iddia ettiğin gibi gökleri parça parça üzerimize düşür. Tefsirciler şöyle der: Müşrikler bu sözleriyle Yüce Allah'ın şu sözlerine işaret ettiler. Dilersek onları yere batırır, ya da üzerlerine gökten parçalar düşürürüz.[149][149] Yahut da Allah'ı ve melekleri karşımıza ve gözümüzün Önüne getirirsin de onları görürüz. Bunları yapmadıkça sana inanmayacağız. [150][150]

**93.** Veya senin taş veya çamurdan değil de, altından yapılmış büyük bir köşkün

---

[145][145] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-mesîr, 5/85
[146][146] Vahidî, Esbâbu'n-nüzûl, 170
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/409-410.
[147][147] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/410-411.
[148][148] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/411.
[149][149] Sebe1 sûresi, 34/9
[150][150] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/411.

olsun. Bu, altıncı ve son teklifleridir. Bunların hepsi Allah'ın mahlûkâtı hakkındaki sünnetini, hikmetini ve onun azametini bilmemeyi ve büyük bir beyinsizliği ifade eder. Yani, Ey Muhammed! Yahut sen bir merdivenle göklere yükselirsin, sadece göklere yükselmenden dolayı da sana inanmayız. Ta ki dönerken beraberinde bizzat kendimizin okuyacağı, içinde senin Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğunu yazan bir kitap getirceksin. Ey Muhammed! Onların aşırı inkar ve inatlarından duyduğun hayreti ifade ederek onlara de ki: "Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim. Ben bir ilâh mıyım ki, bana böyle tekliflerde bulunuyorsunuz! Ben sadece insanoğlundaıı bir peygamberim. Allah beni size peygamber olarak gönderdi. Bu inat ve inkâr neden?! [151][151]

**94.** Açık mucizeler geldikten sonra, müşrikleri iman etmekten alıkoyan sebep, Allah'ın insanlara beşerden bir peygamber göndermesini uzak görmeleridir. Niçin beşer oluyor da, melek olmuyor? demeleridir. Yüce Allah şu sözüyle onların iddialarını reddeder. [152][152]

**95.** Muhammed! Onlara de ki: Eğer insanların yeryüzünde yerleşip yürüdükleri gibi, yeryüzü halkı, ayakları üzerinde yürüyen melekler olsaydı elbette onlara meleklerden bir peygamber gönderirdik. Fakat yeryüzündekiler insandır. Onlara gönderilen peygamber de kendi cinslerinden bir peygamberdir. Çünkü Allah'ın hikmeti, her kavme kendi cinsinden bir peygamber göndermek şeklinde cereyan etti ki, kavmi onu anlayabilsin ve onunla konuşabilsin. İşte bu, müşriklerin beyinsizce ve cahilce mantık yürüttüklerini gösterir. [153][153]

**96.** De ki, "benim doğruluğuma şahit olarak Allah yeter. Şüphesiz o, kulların hallerini bilir ve amellerinin karşılığını verir. [154][154]

**97.** Allah, kimi hakka iletirse, işte o doğru yolu bulmuş mutlu kişidir. Allah, kötü tercihi yüzünden kimi haktan saptırırsa, onlar için, kendilerini Allah'ın azabından koruyacak yardımcılar asla bulamazsın, Kıyamet günü biz onları hasrederiz. Yüzleri üzeri sürüklenirler, zebaniler onları a-yaklarından Lutarak cehenneme çekerler. Nitekim dünyada da, kendisine aşırı derecede işkence edilmek ve horlanmak istenen kimseye böyle yapılır. Onlar, kör, dilsiz ve sağır olarak yani duyu organlarını yitirmiş, göremez, konuşamaz ve işitemez bir halde haşrolunurlar. Sonra Allah onlara gözlerini, kulaklarını ve dillerini geri verir. Cehennemi görürler, sesini işitirler ve Allah'ın âyette onlar hakkında söylediklerini konuşurlar. Hz.Enes'ten (r.a.) rivayet edilmiştir: Rasulullah (s.a.v.)'a şöyle denildi: "Ey Allah'ın Rasulü! İnsanlar nasıl yüzleri üzerine haşr olunurlar?" Rasulullah (s.a.v) şöyle cevap verdi: Onları ayakları üzerinde

---

[151][151] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/411.
[152][152] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/411.
[153][153] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/411.
[154][154] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/412.

yürüten Allah, yüzleri üzerine de yürütebilir.[155][155] Onların varıp karar kılacakları yer cehennemdir. Onun alevi azalıp ateşi söndükçe, onların alevini, ateşini ve korunu artırırız.[156][156]

**98.** Bu azap, onların, Allah'ın âyetlerini inkar etmeleri, öldükten sonra dirilmeyi ve neşri yalanlamaları ve çürümüş kemikler olduktan, dağılmış zerreler haline geldikten sonra mı yaratılacak ve tekrar diriltileceğiz?" demelerinin cezasıdır. Yüce Allah, onlara şu sözüyle cevap verdi:[157][157]

**99.** O müşrikler görmediler mi ki, gökleri ve yeri ile bu büyük kainatı yaratmış olan Yüce Allah, yok olduktan sonra insan bedenin' tekrar yaratmaya kadirdir. Yaratmaya gücü yetenin, onu yeniden yaratmaya haydi haydi gücü yeter. Ebu Hayyan şöyle der: Yüce Allah, Görmediler mi?"sözüyle kudretine ve engin hikmetine dikkatlerini çekti. Bu, onların tekrar dirilmeyi uzak görmelerini kınayan ve inkar eden bir Allah'ın, beşeri de kapsayan bu büyük kainatı yaratmaya kadir olduğunu gördüler. Nasıl oluyor da bu büyük varlığın yaratıldığını ikrar ediyorlar, sonra da, onun yeniden yaratılacağını inkar ediyorlar.[158][158] Allah, o müşriklerin ölmesi ve tekrar dirilmeleri için belirli bir vakit tayin etmiştir. Bu vaktin geleceğinde şek ve şüphe yoktur. Hakkın açıklığı ve parlaklığına rağmen o zalim kafirler, inkar, küfür ve sapıklıkta devam etmekten başka bir şey yapmadılar. [159][159]

**100.** Ey Muhammedi O, harikulade şeyler ve mucizeler teklif eden inatçı ve kibirlilere de ki, "Allah'ın kullarına vermiş olduğu nimetlerin ve rızıklann hazinelerine sahip olsaydınız o zaman, elbette bitmesinden korktuğunuz için cimrilik gösterip Allah yolunda harcamaktan kaçınırdınız. Doğrusu insan son derece cimridir. İbn Abbas: cimri ve eli sıkı kimsedir" der. Zemahşerî şöyle der: Bu vasıf cimrilikte o dereceye ulaşmıştır ki, hayal bile edilemez.[160][160] Bundan sonra Yüce Allah harikulade şeylerin çokluğunun, inkarcı kalplere imanı sokmayacağını açıkladı. İşte Hz.Musa (a.s.)'ın kendisine dokuz adet apaçık mucize verildi. Sonra Firavun ve taraftarları bu mucizeleri yalanladılar da hepsi helak olup gitti. [161][161]

**101.** Andolsun ki biz Musa'ya, onun peygamber olduğunu ve Allah tarafından getirdiklerinin doğruluğunu gösteren dokuz mucize verdik. Bunlar asâ, beyaz el, tufan, çekirge, bit, kurbağa, kan, denizin yarılması ve kıtlık yıllarıdır. Bunlardan

---

[155][155] Hadis az farklı lafızlarla Buhârî, Tefsiru'l-Kur'an, XXV, Müslim, Münafikûn, 54 ve Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an. XVIII, 3142 de rivayet edilmiştir,
[156][156] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/412.
[157][157] Ibnu'I Cüzeyy şöyle der: Maksat şudur: Ateş onların etlerini yiyip ateşin alevi dindikçe, bedenleri başka bir bedene çevrilir. Sonra da, öncekinden daha alevli olarak yanar. (ei-Tes-hil, 11,178)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/412.
[158][158] el-Bahr, 6/82
[159][159] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/412-413.
[160][160] Keşşaf, 2/696
[161][161] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/413.

beşi A'raf sûresinde anlatıldı: Biz de ayrı ayrı mucizeler olarak onların üzerine tufan çekirge, bit, kurbağa ve kan gönderdik.[162][162] Diğer mucizeler muhtelif âyetlerdedir. Ey Muhammed! İsrail oğullarına Musa ile Firavun arasında geçen olayları sor. Çünkü onlar, ellerinde bulunan Tevrat'taki âyetlerden bunları bilirler. Râzî şöyle der: Burada İsrailoğullarına sormaktan maksat, onlardan bu bilgiyi almak değildir. Bilakis maksat Rasulullah (s.a.v.)'ın anlattıklarının doğruluğunu bütün yahudilere ve âlimlerine göstermektir. Buna göre bu soru şahit getirme sorusudur.[163][163] Firavun ona dedi ki: Ey Musa! Ben senin kesinlikle büyülendiğini ve aklının bozulduğunu zannediyorum. [164][164]

**102.** Musa, kınamak ve susturmak maksadıyla ona dedi ki: Ey Firavun! Sen de kesin olarak biliyorsun ki, bu dokuz mucizeyi, benim doğruluğuna şahit olarak, göklerin ve yerin Rabbinden başkası indirmedi. Bunlar insanlara Allah'ın kudretini ve büyüklüğünü gösteriyor. Fakat sen kibirleniyor ve inat ediyorsun. Ey Firavun! Ben de senin helak olacağına ve zarara uğrayacağına inanıyorum. [165][165]

**103.** Firavun Musa'yı ve kavmini Mısır topraklanndan çıkarmak istedi. Biz firavun'u ve ordusunun tamamım denizde boğduk. [166][166]

**104.** Firavunu ve ordusunu denizde boğduktan sonra İsrailoğullarına Mısır topraklarında yerleşin dedik. Kıyamet günü geldiğinde, sizi mü'min kâfir, iyi kötü karışık olarak kabirlerinizden toplayıp mahşer yerine getireceğiz. Sonra da aranızda hükmedecek, mutlu ve bedbahtları birbirinden ayıracağız. Bundan sonra Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'in şanının ve kaderinin yüceliğini tekrar-layarak şöyle buyurdu: [167][167]

**105.** Biz bu Kur'an'ı hak ile indirdik. Ona herhangi bir şek veya şüphe arız olamaz. Onda hikmetler, öğütler ve Kur'an'da bulunan darb-ı meseller vardır. İşte Kur'an Allah katından böyle indirildi. Ey Muhammedi Seni, itaat edenler için cennetle müjdeleyici, isyan edenler için de cehennemle korkutucu olarak gönderdik. [168][168]

**106.** Kolayca ezberlenmesi ve incelikleri kolayca anlaşılması için, insanlara yavaş yavaş okuyasın diye Kur'an'ı biz parça parça indirdik. Biz onu, ihtiyaç ve duruma göre azar azar indirdik. [169][169]

**107.** Bu, mucizeler teklif eden müşrikler için tehdit yollu bir hitaptır. Yani: Bu

---

[162][162] A'raf sûresi, 7/133
[163][163] Tefsir-i Kebir, 21/65
[164][164] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/413.
[165][165] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/413.
[166][166] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/413-414.
[167][167] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/414.
[168][168] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/414.
[169][169] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/414.

Kur'an'a ister inanın, ister inanmayın. Sizin ona iman etmeniz onun kemalini artırmaz. Onu yalanlamanız da ona bir eksiklik getirmez. Ehli Kitab'm salihlerinden olup da eski kitapları okuyan âlimler, Kur'an'ı dinlediklerinde etkilenirler ve alemlerin Rabbı olan Allah için secdeye kapanırlar. Bu cümle, öncekinin sebebini açıklar. Yani, siz Kur'an'a inanmazsınız, bilesiniz ki, sizden daha hayırlı ve daha bilgili olanlar ona inanmıştı. [170][170]

**108.** Onlar şöyle derler: Allah, va' dinden dönmekten münezzehtir. Kuşkusuz onun va'di kesinlikle yerine gelecektir. [171][171]

**109.** Onlar Kur'an'ı dinlediklerinde ağlayarak yüzüstü secdeye kapanırlar. Kur'an onların Allah için tevazu-1 arını artırır. Râzî şöyle der: Bu tekrarın faydası, iki durumun farklı olmasıdır. O da Kur'an'ı dinlediklerinde secdeye kapanmaları ve ağlar durumda olmalarıdır.[172][172]

**110.** Yüce Rabbinize ister "Allah," ister "Rahman" adıyla dua edin. Bu iki isimden hangisiyle O'na seslenirseniz seslenin, o isim güzeldir. Çünkü O'nun bütün isimleri güzeldir. Bu ikisi de o güzel isimlerdendir. Tefsirciler şöyle der: Bu âyetin nüzul sebebi şudur: Kâfirler Rasulullah (s.a.v.)'ın Ya Allah! Ya Rahman! diye dua ettiğini işittiler. Dediler ki: Muhammed, bize bir tek ilâha dua etmemizi emrediyor. İşte kendisi iki ilâha dua ediyor. Bunun üzerine bu âyet, bu iki ismin bir tek varlığın isimleri olduğunu açıklayıcı mahiyette indi. Ey Muhammedi Namazda sesli okuma. Sonra müşrikler onu işitir de Kur'an'a ve onu indirene söverler. Arkandakilerin işitemiyeceği kadar sessiz de okuma. Sesli ile sessiz arasında orta bir yol tut. İbn Abbas şöyle der: Rasuluflah (s.a.v.) Kur'an'ı yüksek sesle okurdu. Müşrikler onu işitince Kur'an'a ve onu indirene söverlerdi. Bunun üzerine bu ayet indi.[173][173]

**111.** De ki, çocuk edinmekten uzak olan Allah'a hamd olsun. İlâhlıkta O'nun bir ortağı yoktur. Zelil değildir ki, dosta ve yardımcıya muhtaç olsun, Rabbini, tam bir şekilde yücelt. Onu izzet, cemal, azamet ve kemal sıfatlarıyla an.
Bu sûre, başladığı gibi Allah'a hamd, çocuksuz ve ortaksız olarak birliğini ikrar ve onu dost ve yardımcıya muhtaç olmaktan uzak tutmak suretiyle son buldu. O büyüktür, yücedir. [174][174]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda

---

[170][170] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/414.
[171][171] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/414.
[172][172] Tefsir-İ Kebir, 21/69
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/414.
[173][173] Râzî, Tefsir-i Kebir, 21/70
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/414-415.
[174][174] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/415.

özetliyoruz:
**1.** Allah peygamber olarak bir beşeri mi gönderdi?" Bu soru inkar ifade eder.
**2.** Kıyamet gününde onları toplayacağız." Burada, haşrin önemine binaen, üçüncü şahıs kipinden birinci şahıs kipine dönülmüştür.
**3.** Kimi hidayete erdirirse ile kimi saptırırsa müjdeleyici ile korkutucu ve açıktan okursun ile Sessiz okursun arasında tıbak sanatı vardır.
**4.** büyülenmiş ile helak olmuş" kelimeleri arasında ci-nas-ı nakıs vardır. Zira bazı harfler değişmiştir.
**5.** Firavun'un Ey Musa! Seni büyülenmiş bir kimse olarak görüyorum" sözüne karşılık Musa (a.s)'nm Ey Firavun! Ben de senin helak olmuş bir kimse olduğuna inanıyorum." sözü arasında güzel mukabele sanatı vardır.
**6.** O bahçenin ortasından gürül gürül ırmaklar akıtasm." müjdeleylici ve uyarıcı" Ey Musa! Seni büyülenmiş bir kimse olarak görüyorum" ve " Ey firavun! Senin helak olmuş bir kimse olduğuna inanıyorum" âyetlerinde, üslubun güzelliğini artıran hoş bir seci' sanatı vardır.
Elhamdülillah İsrâ Sûresi'nin tefsiri bitti. [175][175]

[175][175] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/415.

# KEHF SURESİ

Mekke'de inmiştir. 110 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Kehf sûresi Mekkî sûrelerden olup el-Hamdü lillah" ile başlıyan 5 sûreden biridir. Bu sûreler Fatiha, En'am, Kehf, Sebe1 ve Fâtır sûreleridir. Bunların hepsi Yüce Allah'ın büyüklüğünü ve kadsiyetini ifade ve onun azamet, kibriyâ, celâl ve kemal sıfatlarını itirafla başlar.
Bu mübarek sûre, celâl sahibi olan Yüce Allah'ın büyüklüğüne inanmayı ve itikat etmeyi yerleştirmek için tesbit ettiği ana hedeflerine ulaşma hususunda Kur'an'm güzel kıssalarından üçünü anlatır. Birincisi Ashâb-ı Kehf kıssasıdır. Bu kıssa inanç uğrunda canını feda etme kıssasıdır. Ashâb-ı Kehf, dinleri uğrunda yurtlarından çıkıp dağdaki bir mağaraya sığman, orada 309 sene uyku halinde kalan, bu uzun süreden sonra da Allah tarafından diriltilen gençlerdir.
İkinci kıssa, Musa (a.s)'nın Hızır (a.s) ile olan kıssasıdır. Bu ilim tahsil etme uğrunda tevazu gösterme kıssasıdır. Bu kıssada Yüce Allah'ın, sa-lih kulu Hızır (a.s)'a öğretmiş olduğu, fakat Hz.Musa'nın bilmediği ve Hızır (a.s)'m ona öğrettiği gayb haberleri anlatılır. Bu haberler gemi kıssası, çocuğun öldürülmesi ve yıkılmakta olan duvarın yapılması olayıdır.
Üçüncü kıssa Zülkarneyn kıssasıdır. Zülkarneyn takvası ve adaleti sayesinde Yüce Allah'ın kendisini ülkelere hakim kıldığı, yeryüzünün doğularına ve batılarına sahip olma imkânı verdiği bir meliktir. Bu kıssada onun yapmış olduğu büyük sed anlatılır.
Bu sûre, hedefine ulaşmak için bu üç kıssayı anlattığı gibi, hakkın, çok mal ve saltanata bağlı değil, inanca bağlı olduğunu açıklamak için meydana gelmesi mümkün olan üç de misal getirir. Birinci misal malıyla övünüp kibirlenen zengin ile imanı ve inancıyla şerefli fakir hakkındadır. Bu misal "iki bahçe sahibleri" kıssasında anlatılır. İkinci misal, dünya hayatı ile onun sona erip yok olması hususundadır. Üçüncü misal İblis'in Adem (a.s)'e secde etmek istememesi ve dolayısıyla Allah'ın rahmetinden kovulup mahrum bırakılması olayında tasvir edilen gurur ve kibir misalidir. Bütün bu kıssalar ve misaller öğüt ve ibret alınması maksadıyla anlatılmıştır. [1][1]

## İsmi

Bu sûrede geçen enteresan kıssada ilahi mucize olan Ashâb-ı kehf olayı anlatıldığı için sûreye "Kehf sûresi" ismi
verilmiştir. [2][2]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/419.
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/419.

Bismillahirrahmanirrahim
**1,2,3,4.** Hamd olsun Allah'a ki, O, (insanları) kendi tarafından çetin bir azap ile ikaz etmek, iyi iş ve davranışlarda bulunan mü'minlere, kendileri için, içinde ebedî kalacakları (cennette) güzel bir ecir bulunduğunu müjdelemek (ve) "Allah evlat edindi." diyenleri de uyarmak için Kulu'na dosdoğru Kitab'ı indirdi ve onda hiçbir eğrilik yapmadı.
**5.** Ne onların ne de atalarının (bu konuda) hiçbir bilgisi yoktur. Ağızlarından çıkan bu söz ne büyük oldu! Yalandan başka bir şey söylemiyorlar.
**6.** Bu yeni Kitab'a inanmazlarsa, onların peşinde üzüle üzüle kendini harap edeceksin.
**7.** Biz, insanların hangisinin daha güzel amel edeceğini deneyelim diye yeryüzündeki her şeyi, dünyanın kendine mahsus bir zinet yaptık.
**8.** Biz, mutlaka oradaki her şeyi kupkuru bir toprak yapacağız.
**9.** Yoksa sen, Ashâb-ı kehf ve Rakîm'i garib mucizelerimizden mi sandın?
**10.** O gençler mağaraya sığınmışlar ve "Rabbimiz! Bize, tarafından rahmet ver ve durumumuzdan bir kurtuluş yolu hazırla!" demişlerdi.
**11.** Bunun üzerine biz de o mağarada onların kulaklarına nice yıllar perde koyduk.
**12.** Sonra da, iki gruptan hangisinin, kaldıkları müddeti daha iyi hesap edeceğini görelim diye onları uyandırdık.
**13.** Biz sana onların başından geçenleri gerçek olarak anlatıyoruz. Hakikaten onlar, Rablerine inanmış gençlerdi. Biz de onların hidayetini artırdık.
**14.** Onların kalblerini metin kıldık. O yiğitler a-yağa kalkarak dediler ki: "Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. Biz, O'ndan başka bir ilaha yalvarmayız. Bu takdirde saçına sapan konuşmuş oluruz.
**15.** Şu bizim kavmimiz Allah'tan başka ilâhlar edindiler. Bu ilâhlar konusunda açık bir delil getirseler ya! Allah hakkında yalan uydurandan daha zalimi var mı?"
**16.** "Madem ki siz, onlardan ve onların Allah'ın dışında tapmakta oldukları varlıklardan uzaklaştınız, o halde mağaraya sığının ki, Rabbiniz size rahmetini yaysın ve işinizde sizin için fayda ve kolaylık sağlasın."
**17.** Görüyorsun ki, güneş doğduğu zaman mağaranın sağma meyleder; batarken de sol taraftan, onlara isabet etmeden geçer. Onlar mağaranın ortasmdadır-lar. İşte bu Allah'ın âyetlerindendir. Allah kiine hidayet ederse, işte, o hakka ulaşmıştır, kimi de hidayetten mahrum ederse artık onu doğruya yöneltecek bir dost bulamazsın.
**18.** Ashâb-ı kehf uykuda oldukları halde, sen onları uyanık sanırdın. Onları sağa sola çevirirdik. Köpekleri de mağaranın girişinde ön ayaklarını uzatmış yatmakta idi. Eğer onların durumlarına muttali olsa idin dönüp kaçardın ve gördüklerin yüzünden için korku ile dolardı.
**19.** Bunun gibi biz, aralarında birbirlerine sormaları için onları uyandırdık: İçlerinden biri, "Ne kadar kaldınız?" dedi. "Bir gün ya da günün bir parçası ka-dar kaldık." dediler; kimi de şöyle dedi: "Rabbiniz, kaldığınız müddeti daha iyi

bilir. Şimdi siz, içinizden birini şu paranızla şehre gönderin de baksın şehrin hangi yiyeceği daha temiz ise size ondan erzak getirsin; ayrıca, nazik davransın ve sakın sizi kimseye sezdirmesin.
**20.** Çünkü, oniar eğer size muttali olurlarsa, ya sizi taşlayarak öldürürler veya kendi dinlerine çevirirler ki, o zaman ebediyyen hayra ulaşamazsınız.
**21.** Böylece insanları onlardan haberdar ettik ki, Allah'ın va'dinin hak olduğunu, kıyametin şüphe götürmez olduğunu bilsinler. Hani onlar aralarında Ashâb-ı kelıfin durumunu tartışıyorlardı. Dediler ki: "Üzerlerine bir bina yapın. Rableri onları daha iyi bilir." Onların durumlarını bilenler ise, "Bizler, kesinlikle onların yanibaşlarına bir mescid yapacağız." dediler.
**22.** İnsanların bazıları: "Onlar üç kişidir; dördüncüleri de köpekleridir." diyecekler; yine: "Beş kişidir; altıncıları köpekleridir." diyecekler. Bunlar gayb hakkında tahmin yürütmektir. (Bazıları da): "Onlar yedi kişidir; sekizincisi köpekleridir." derler. De ki: "Onlar hakkında bilgisi olan çok azdır. Öyle ise Ashâb-ı kehf hakkında, delillerin açık olması haricinde bir münâkaşaya girişme ve onlar hakkında kimseden bilgi sorma.
**23,24.** Allah'ın dilemesine bağlamadıkça hiçbir şey için "Bunu yarın yapacağım." deme. Unuttuğun takdirde Allah'ı an ve "Umarım Rabbim beni, doğruya bundan daha yakın olan bir yola iletir." de.
**25.** Onlar mağaralarında üçyüz yıl kalmışlar ve dokuz yıl da buna ilave etmişlerdir.
**26.** De ki: "Ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir." Göklerin ve yerin gizli ilmi O'na aittir. O, iyi görür; iyi işitir! Onların O'ndan başka bir yöneticisi yoktur. O, kendi hükümranlığına kimseyi ortak etmez.

**Kelimelerin İzahı**

Bâhi'; öldürücü, yok edici demektir. Leys şöyle der: Bir kimse
öfkesinden kendisini öldürürse denir. Ferrâ'nm dediği gibi, aslında gayret manasınadır.
Cürüz, üzerinde bitki bulunmayan yer demektir.
Kehf, dağdaki geniş mağara demektir. Geniş olmayan mağaraya denir.
Rakîm, Ashâb-ı Kehfin adlarının yazılı olduğu levha. Şatat; zulüm, taşkınlık ve haddi aşmak demektir. Ferra şöyle der: Bir kimse haddi aştığında denir. "Ev uzak kaldı" manasına denir.
Meyleder. Meyletmek manasına gelen mastarında olup "bir tarafa meyleder, köşeye çekilir" demektir. Antera şöyle der: (At) göğsünü, mızrağın saplanmasından çevirdi (yana meylettirdi).
Vasîd; dış, mağaranın dışı.
Fecve, geniş yer.
Verik, sikkeli veya sikkesiz gümüşün ismi.
Bildirdik, bilgi verdik.

Mücâdele ediyorsun. Mira, mücâdele demektir. [3][3]

## Ayetlerin Tefsiri

**1.** Saygı ve hürmetle birlikte tam övgü, Rasulü Muhammed'e ve diğer mahlukata nimet olarak Kur'an'ı indiren Allah'a mahsustur. Allah, Kur'an'm ne lafzında ne de mânâsında herhangi bir eğrilik yaratmamıştır. Onda hiçbir ayıp ve çelişki yoktur. [4][4]

**2.** O dosdoğrudur. Onda bir zıtlık ve çelişki yoktur. Taberî şöyle der: Bu âyette takdim ve tehir vardır. Yani kelimeler yer değiştirmiştir. Mana şöyledir: Allah bu kitabı dosdoğru olarak indirdi. Onda herhangi bir eğrilik vücûda getirmedi. Yani, onu dosdoğru olarak, çelişkisiz ve bir ayrılık bulunmaksızın indirdi. Onda ne eğrilik, ne de haktan uzak olma vardır.[5][5] Allah katından gelecek şiddetli bir azap ile kâfirleri uyarasın diye kuluna bu Kur'an'ı indirdi.
Onu tasdik edip amel işleyenlere de şu müjdeyi vermesi İçin indirdi: Onlar için cennet ve orada bulunan ebedî nimetler vardır. [6][6]

**3.** Sonsuz ve kesintisiz bu nimetler içersinde devamlı kalacaklardır. [7][7]

**4.** Allah'a çocuk nisbet eden o kafirleri de, Allah'ın elem verici azabı ile korkutması için kitabı indirdi. Beyzâvî şöyle der: Allah'a çocuk isnat edenlerin inkârlarının büyük olduğunu göstermek için onları özellikle zikretti ve uyarıyı tekrarladı. Ne ile uyarılacakları yukarda anlatıldığı için onu yeterli görerek, burada anlatmadı.[8][8]

**5.** Ettikleri bu çirkin iftira hakkında onların asla hiçbir bilgileri yoktur. Kendilerini taklit ettikleri atalarının da bu konuda bilgileri yoktu. Hepsi cehalet ve sapıklık çölünde yok olup gittiler. O âdi söz, büyük çirkin bir sözdür. O ne âdi ve çirkindir!? O söz, o suçluların ağzından çıkmış, son derece fasit ve batıl bir sözdür. Onlar yalan ve saçmalıktan başka bir şey söylemiyorlar. [9][9]

**6.** Ey Muhammedi Onların imandan yüz çevirmeleri ve ayrılmalarından dolayı, neredeyse üzüntü ve kederinden kendini öldürüp yok edeceksin. Bu Kur'an'a inanmadıkları takdirde onlar için esef ve üzüntüden böyle yapacaksın. Onlar için üzülmene ve esef etmene değmez. Bu ayet, peygamber (a.s) için bir te-sellidir. [10][10]

---

[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/424-425.
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/425.
[5][5] Taberî, 15/190
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/425.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/425.
[8][8] Beyzâvî, 2/2
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/425.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/425-426.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/426.

**7.** Göğü yıldızlarla süslediğimiz gibi, yeryüzünde bulunan süsler, zinetler, mal, altın, gümüş ve diğer şeyleri de yeryüzü için süs olarak yarattık ki, insanların hangisi Allah'a daha itaatkâr ve âhireti için daha güzel amel işliyor, imtihan edelim. [11][11]

**8.** Yeryüzünde bulunan nimet ve zinetleri uf almış ve birbiri üzerine yığılmış çerçöp haline getireceğiz ki yeryüzü daha önce yemyeşil iken, bitkisiz ve hayatsız çorak bir yer haline gelsin. Kurtubî şöyle der: Bu âyet Peygamber (s.a.v.)'i teselli için inmiştir. Yani, Ey Muhammedi Dünyaya ve dünyadakilere önem verme. Biz onu sadece, dünya ehlini denemek ve imtihan etmek için yarattık. Onlardan düşünüp iman eden de vardır, inkar eden de. Sonra kıyamet günü de önlerindedir. Onların inkârlarını büyütme. Şüphesiz biz onları cezalandıracağız.[12][12]

**9.** Bu bolüm, Ashâb-ı kehf kıssasının başlangıcıdır. Kehf, dağdaki geniş mağara demektir. Rakîm ise, meşhur olan görüşe göre Ashâb-ı kehfin isimlerinin yazılı olduğu levhadır. Mana şöyledir: Ey Muhammedi Garipliğine rağmen, Ashâb-ı kehf kıssasını sakın Allah'ın en harikulade mucizesi olduğunu sanma. Bu kainat sayfalarında, Ashâb-ı kehf kıssasından daha üstün, harikulade ve garip şeyler vardır. Mücahid şöyle der: Onları, en harikulade mucizemiz mi sandın? Mucizelerimizin içersinde onlardan daha harikulade olanları vardır.[13][13]

**10.** Gençlerin, dağdaki mağaraya sığınıp orayı kendilerine barınak edindikleri zamanı hatırla.[14][14] Dediler ki: Ey Rabbimiz! Mağfiret ve rızık olarak bize özel

---

[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/426.

[12][12] Kurtubî, 10/354

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/426.

[13][13] İbnu'l-Cevzî, Zadu'l-mesîr, 5/108

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/426.

[14][14] TefsircÎlerin anlattıklarına göre Ashâb-ı kehf kıssasının özeli şudur: İsa (a.s)'nın zamanından sonra Dakyanus isimli zalim bir kral Anadolu vilayetlerinden birisi olan Tarsus'u ele geçirdi. Bu kral, halkı pullara tapmaya çağırıyor ve bu sapık çağrısını kabul etmeyen her mü'-mini öldürüyordu. Nihayet, mü'minlere karşı baskısı iyice arttı. Bu durumu gören gençler çok üzüldüler. Gençlerin durumunu haber alan zalim kral, yakalanmaları için adamlar gönderdi. Yakalanıp kralın huzuruna getirildiklerinde, pullara tapmadıkları ve tâğutlar için kurban kesmedikleri takdirde onları öldürmekle tehdit etti. Onlar İse, zalim krala direterek imanlarını açığa vurdular ve şöyle dediler: Rabbımız, göklerin ve yerin Rabbidir. Ondan başka hiçbir ilaha asla tapmayacağız." Kral onlara şöyle dedi: Siz daha gencecik delikanlılarsınız. Düşünmeniz için size yarma kadar müsaade ediyorum. Bunun üzerine gençler geceleyin kaçlılar. Yolda yanında bir köpek bulunan bir çobana rastladılar. Köpek de onlara katıldı. Sabahleyin mağaraya sığındılar. Kral ve askerleri onları izledi. Mağaraya geldiklerinde askerler korkup içeri girmek istemediler. Kral: Üzerlerine "mağaranın kapısını duvar örerek kapayın da içerde açlık ve susuzluktan ölsünler" dedi. Allah, Ashâb-ı kehfe bir uyku verdi ve 309 sene hiçbir şeyin farkına varmadan uyuyup kaldılar. Sonra Allah onları uyandırdı. Onlar bir gün veya daha az uyuduklarını zannettiler. Acıktılar ve
kendilerine yiyecek almak için içlerinden birini gönderdiler. Ondan, gizli hareket etmesini ve sakınmasını istediler. Delikanlı yürüyüp şehre geldi. Şehrin alametlerinin değişmiş olduğunu gördü. Şehir halkından hiç kimseyi tanımadı. Kendi kendine: "Herhalde şehrin yolunu şaşırdım" dedi. Sonra yiyecek salın aldı. Satıcıya parayı verince adam, parayı elinde çevirip durmaya başladı ve "Bu parayı nerden buldun?" dedi. Halk toplanıp paralara bakmaya ve hayret etmeye başladılar. Sonra: "Ey genç! Sen kimsin? Herhalde bir hazine buldun!." dediler. Delikanlı: "Hayır, vallahi herhangi bir hazine bulmadım. Bunlar benim kavmimin kullandığı paralardır" dedi. Halk ona: "Bunlar eski zamandan kral Dakyanus zamanından kalma paralardır." dediler. Delikanlı: "Dakyanus'a ne oldu?" dedi. Dediler ki: "Birkaç asır önce öldü." Delikanlı şöyle dedi: "Vallahi benim soyliyeceklerimi kimse kabul etmez. Biz birkaç genç idik. Kral bizi putlara tapmaya zorladı. Biz de ... dün akşam ondan kaçıp mağaraya sığındık. Bu gün, kendilerine yiyecek almam için beni arkadaşlarım gönderdiler. Benimle mağaraya gelin, size arkadaşlarımı göstereyim." Halk, onun sözlerine hayret ettiler ve olayı krala anlattılar. Kral salİh bir mü'mindİ. Olaydan haberdar olunca askerleri ve şehir halkı ile birlikte çıkıp mağaraya gittiler. Ashâb-ı kehf onların ve alların seslerini işitince, gelenlerin, Dakyanus'un adamları olduğunu sandılar, hemen namaza durdular. Kral onların yanına girince, namaz kılmakta olduklarını gördü. Namazlarını bitirince onlarla kucaklaştı ve kendisinin mü'min bir kişi olduğunu, Dakyanus'un seneler önce yok olduğunu bildirdi. Onların konuşmalarını ve kıssalarını dinledi: Allah'ın onları, bu durumları, insanlar için bir delil olsun diye dirilttiğini anladı. Daha sonra Yüce Allah onlara yine uyku verdi ve canlarını aldı. Bunun üzerine insanlar: "Onların üzerine mutlaka bir mescit yapacağız" dediler.

rahmet hazinelerinden ver. Bizim bütün işlerimizi İyileştir. Bizi, doğru yolu bulan ve hidayete eren kimselerden eyle. [15][15]

**11.** Bunun üzerine biz de onların kulaklarına nice yıllar perde koyduk. Yani, onları yıllarca mağarada uyuttuk. [16][16]

**12.** Sonra onları bu uzun uykudan uyandırdık ki, iki gruptan hangisi, mağarada kaldıkları süreyi daha iyi sayacak. İbnu'l-Cüzeyy şöyle der: İki gruptan maksat, Ashâb-ı kehf ile Allah'ın, onları görmeleri için yanlarına gönderdiği kimselerdir.[17][17] Mücâhid şöyle der: Her iki grup da Ashâb-ı kehftendir. Uyandıkları zaman, mağarada kaldıkları müddet hakkında ihtilafa düştüler. Bir kısmı: "Bir gün veya daha az kaldıklarını söyledi. Diğer bir grup ise "Rabbimiz ne kadar kaldığınızı daha iyi bilir" dediler.[18][18] Birinci görüş İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir.[19][19]

**13.** Ey Muhammedi Onların bu enteresan haberini, eksik ve fazla olmaksızın doğru bir şekilde anlatıyoruz Şüphesiz onlar, Allah'a inanmış bir grup gençti. Biz onları dün üzerinde sabit kıldık ve kesin inançlarını artırdık.[20][20]

**14.** Onların azimlerini kuvvetlendirdik ve sabır ilham ettik ve kalpleri sağlamlaştı, hak ile yatıştı ve iman ile güçlendi, Hani onlar zalim ve kafir kralın Önünde hiç aldırış etmeden durup: "Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir." dediler. Yoksa sizin bizi, kendilerine ibadete çağırdığınız putlar değildir. Başkasını ona asla ortak koşmayız. O tektir, ortağı yoktur. Başkasına ibadet ettiğimiz takdirde haddi aşmış doğru yoldan sapmış ve zulüm ve sapıklıkta ileri gitmiş oluruz. [21][21]

**15.** İşte bunlar ülkemiz halkıdır. Hiçbir delilleri olmadan, öncekileri taklid ederek putlara taptılar. Putlara tapılacağına dair açık bir delil getirseler ya! Burada teşvik edatı olan nın kullanılmasından maksat, onların acizliklerini ortaya koymaktır. Onlar sanki şöyle dediler: Putperestler, putlara tapacaklarına dair açık bir delil getiremezler. O halde onlar, Allah'a karşı yalancıdırlar.[22][22] Bu soru olumsuzluk ifade eder. Yani Allah'a ortak nisbet etmek suretiyle ona karşı

---

[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/426-427.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/427.
[17][17] Teshil, 2/183
[18][18] Cemel Haşiyesi, 3/7
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/427.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/427-428.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/428.
[22][22] Şehıı Scyyid Kutub öyle der: İşte burada o gençlerin durumu açık ve kesin olarak ortaya çıkıyor. Bu hususla hiçbir tereddüt ve bocalama yok. Bunlar bedenî yapıları da, imanları da sağlam genç yiğitlerdir. Kavimlerinin durumlarını da şiddetle kınıyorlar. Gerçekten yollar ayrılmıştır. Bu yolların bir daha birleşmesi söz konusu değildir. Öyleyse inanç uğrunda milletinden uzaklaşmak gerekmekledir... Onlar zalim ve inkarcı bir ortamda hidayeti bulan ve fakat inançlarını açıkça ilan etlikleri takdirde bu ortamda kendiierine hayat hakkı olmadığını anlayan gençlerdir. Kavimlerini idare etme yoluna girip takıyye yoluyla onların ilahlarına taparak Allah'a gizlice ibadet edemeyeceklerini de anladılar. Tercihe şayan olan şudur: Onların durumları anlaşılmıştı. Dinleri uğruna kaçıp Allah'a sığınmaktan ve dünya zineline karşılık mağarayı tercih etmekten başka yapacakları bir şey kalmadı. Aralarında gizlice konuşup karar verdiler. Sonra Allah'ın rahmetini umarak karanlık ve sıkıntı verici mağaraya sığındılar. Birde baktılar ki mağara geniştir. Orada rahmet yayılmakta ve rahmet gölgeleri uzanıp yumuşaklık, bolluk ve incelikle onları kapsamakladır. (Fi zılâli'l-Kur'ân, 15/13)

yalan uydurandan daha zalim kimse yoktur. [23][23]

**16.** Ey gençler! Kavminizden ve onların, Allah'ı bırakıp da tapmış oldukları putlardan ayrıldığınızda mağaraya sığının ki Rabbiniz üzerinize rahmetini bol bol yaysın. Size nzık sebeplerini ve bu mağarada sabah ve akşam faydalanacağınız şeyleri kolaylaştırsın. [24][24]

**17.** Ey Muhatab! Güneş doğduğu zaman görürsün ki, onların mağarasından sağ tarafa meyleder. Battığı zaman ise, onlara uğramaz ve onlardan sol tarafa doğru uzaklaşırdı. Bundan maksat şudur: Güneş, sıcağıyla onlara eziyet vermemesi için Allah'ın bir lutfu olarak, doğduğunda da battığında da onlara isabet etmezdi. Onlar mağaranın ortasında, geniş bir yerinde idiler. Öyle ki, güneş onlara ne sabah ne de akşamleyin isabet ederdi. İşte bu olay, Allah'ın sonsuz kudretinin delillerindendir.
İbn Abbas şöyle der: Eğer güneş üzerlerine doğsaydı elbette onları yakardı. Eğer çevrilmeselerdi, çekirge onsan yerdi.[25][25]
Allah kime iman etmeyi nasip eder ve saadet yolunu gösterirse, o gerçekten doğru yolu bulur. Kimi de kötü ameli sebebiyle saptırırsa, onu doğru yola iletecek birini bulamazsın. [26][26]

**18.** Ey kişi! Eğer onları görseydin, uyudukları halde, gözleri açık olduğu ve sağa sola döndükleri için mutlaka onları uyanık sanırdın. Onları bir taraftan diğer tarafa çeviriyorduk ki, çekirgeler vücutlarını yemesin. Onların peşlerinden gelen köpekleri de, ön ayaklarını mağaranın dışına doğru uzatmıştı. Sanki onlara bekçilik yapıyordu. Sen, bu durumda iken onları görseydin, elbette onlardan korkup kaçardın. Çünkü Allah onlara heybet vermişti. Onları görmek korku veriyordu. Çünkü bakan kimse onlan, sanki uyan ıkın iş gibi uyur halde görürdü. Zira onlar uyanmadan sağa sola dönerlerdi. [27][27]

**19.** Uyuttuğumuz gibi, ölüme benzer o uzun uykudan sonra onları uyandırdık ki, mağarada ne kadar kalıp durduklarını birbirlerine sorsunlar. Onlardan biri: "Bu mağarada ne kadar kaldık? dedi. Dediler ki: "Bir gün veya daha az kaldık." Tefsirciler şöyle der: Onlar mağaraya sabahleyin girdiler ve Allah onları akşamleyin uyandırdı. Uyandıklarında güneşin batmış olduğunu sandılar. Bu sebepten dolayı "Bir gün kaldık" dediler. Sonra güneşin batmadığını gördüklerinde, "bir günden az kaldık" dediler. 309 sene uyuduklarını anlayamadılar, Onlardan biri şöyle dedi: Allah, ne kadar kaldığımızı daha iyi bilir. Bunu araştırmanın bir faydası yok. Sizin için daha önemli ve faydalı olan şeylere bakın. Şimdi biz açız. Birinizi şu gümüş paralarla şehre gönderin. Bizim

---

[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/428.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/428.
[25][25] Taberî, 15/211
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/428-429.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/429.

için en temiz ve helal yiyecekler seçip satın alsın. Şehre girerken ve yiyecek satın alırken kendini belli etmesin ki, kimse bizim durumumuzu anlamasın. [28][28]

**20.** Şüphesiz onlar sizi ele geçirirlerse taşla öldürürler veya sizi bâtıl dinlerine çevirirler, Onların dinine döner ve küfürlerinde onlara uyarsanız ebediyyen iyilik bulamazsınız. İşte gençler, zalim kralın kendilerini yakalayıp da öldürmesinden veya puta tapmaya çevirmesinden korkup sakınarak, aralarında böyle gizlice konuşurlar. Dolayısıyla arkadaşlarına, şehre girip çıkarken kendisini saklamasını, ihtiyatlı davranmasını ve sakınmasını tavsiye ederler. [29][29]

**21.** Onları uykudan uyandırdığımız gibi, insanlara onların durumlarını bildirdik ki bunu öldükten sonra dirilmenin doğruluğuna bir delil getirsinler ve kıyametin kesinlikle kopacağına iyice inansınlar. Böylece Ashâb-i kehf kıssası, öldükten sonra dirilmenin ve haşrin mümkün olacağına dair açık ve kesin bir delil olmaktadır. Çünkü 300 sene uyuduktan sonra Ashâb-ı kehfi uyandırmaya gücü yeten Allah, bu halkı da öldükten sonra diriltmeye gücü yeter, Hani kavim, Allah onlara Ashâb-ı kehfi gösterip de ruhlarını aldıktan sonra onların durumu hakkında aralarında münakaşa ediyor ve İnsanlardan bazıları: Mağaralarının kapısı üzerine bir bina yapın da bu onlar için bir alâmet olsun. Onların hal ve durumlarını Allah daha iyi bilir. Çoğunluğu teşkil eden diğer grup ise; "Mutlaka mağaranın kapısı üzerine, i-çinde namaz kılacağımız ve Allah'a ibadet edeceğimiz bir mescid yapacağız" dediler. [30][30]

**22.** Rasulullah (s.a.v.) zamanında, Ehl-i kitaptan, onların kıssalarını tartışmaya dalanlar diyecekler ki: "Onlar üç kişiydi, dördüncü de kendilerinin peşinden gelen köpekleriydi. Bazıları da: "Onlar beş kişiydiler. Altıncıları köpekti." derler. Bunlar bilmediği bir yere ok atan kimse gibi, kesin bilgi ve ilme dayanmadan zan ile ortaya söz atan kimselerdir. Bazıları da: Onlar yedi kişiydi. Sekizincisi de köpek idi" derler. De ki: "Onların gerçek sayısını Allah daha iyi bilir. Onların sayısını az bir insan bilir." İbn Abbas der ki: İşte ben o az kişilerdenim. Onlar yedi kişiydi. Allah onları yediye kadar saydı.[31][31] Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, birinci ve ikinci görüşü anlattıktan sonra, bilmeden atarak" sözünü ilave etti. Son görüşü anlattıktan sonra ise, onu herhangi bir şekilde tenkit etmedi. Sanki onu söyleyeni tasdik etmiş oldu. Bundan sonra Yüce Allah, en üstün ve mükemmel olana yani "bilgiyi, gaybı pek iyi bilen Allah'a bırakmaya" Rasulünün dikkatini çekti. Onların sayısı hakkında Ehl-i kitapta, sadece, haberin hakikatini kesin olarak bilen kimsenin tartışması gibi tartış. Onların kıssasını herhangi bir kimseye sorma. Zira sana vahyolunanda yeterli bilgi vardır. [32][32]

---

[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/429.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/429-430.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/430.
[31][31] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-mcsîr, 5/126
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/430.

**23,24.** Yapmaya niyet ettiğin bir şey için, Allah'ın dilemesine bağlayıp "inşaallah" yani "Allah dilerse" demeden, sakın "yarın onu yapacağım" deme. İbn Kesir şöyle der: Bu âyetin nüzul sebebi şudur: Peygamber (s.a.v.)'e Ashâb-ı kehf in kıssası sorulduğunda "Size yarın cevap vereceğim" dedi. Fakat vahy 15 gün gecikti.[33][33] İnsâallâh demeyi unutup da daha sonra hatırladığında onu söyle ki, kalbin Allah'ın büyüklüğünü hissedici olarak kalsın, De ki: Belki Allah, din ve dünya işlerimden en uygun olanını bana gösterecek ve beni ona muvaffak kılacaktır. [34][34]

**25.** Mağarada 309 yıl uyuyarak kaldılar. Bu cümle, senelerce" terkibinde mücmel olan ifadeyi açıklar. [35][35]

**26.** De ki, Allah onların kesin olarak mağarada ne kadar durduklarını daha iyi bilir, Gaybı bilmek sadece ona mahsustur. Onların durumlarını kesin bir haberle, hikmet sahibi ve herşeyi bilen Allah haber vermiştir. O, her mevcudu ne kadar iyi bilir ve her işitileni ne kadar güzel işitir! O açık olanları anlayıp bildiği gibi, gizli olanları da bilir, İnsanların, Allah'tan başka ne bir yardımcısı, ne de bir destekçisi vardır. Onun ne ortağı, ne de bir benzeri vardır. Hüküm verirken hiç kimseyi ortak kabul etmez. Çünkü onun, başkalarına ihtiyacı yoktur. [36][36]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, birçok edebî sanatı kapsar. Bunları şöyle özetliyebiliriz:
**1.** müjdeler ile uyarır doğru yola iletir ile saptırır uyanıklar ile uyuyanlar ve "sağ taraf" ile sol taraf arasında tıbâk sanatı vardır.
**2.** Kulaklai'ina perde koyduk ile Sonra onları dirilttik arasında manevî tıbâk vardır. Çünkü birincisinin manası "onları uyuttuk" ikincisinin mânâsı ise, "onları uyandırdık" şeklindedir.
**3.** kalktılar ile dediler arasında cinâs-ı nakıs vardır.
**4.** Çetin bir azap ile uyarsın." şeklindeki genel ifadeden sonra, Allah evlât edindi diyenleri uyarsın" şeklinde özel ifade getirilerek itnab yapılmıştır. Bu, Allah'a çocuk isnat etmenin adiliğini vurgulamak içindir. Burada güzel bir hazif ve iyi bir fesahat vardır. Zira ilk cümlede birinci mef ûl hazfedilmiştir. Yani, "kafirleri çetin bir azap ile uyarsın" demektir. Sonra ikinci cümlede, bu birinci mefûl söylenmiş, ikinci mefûl ise hazfedilmiş ve "Allah evlât edindi diyenleri uyarsın" demektir. Birinci cümleden anlaşıldığı için burada "azap" hazfedilmiş; ikinci cümleden anlaşıldığı için de, birinci cümleden "uyarılanlar" hazf edilmiştir. Bu, fesahatin en güzellerindendir.
**5.** O ne iyi görür ve işitir!" Bunlar hayret ifade eden kiplerdir.

---

[33][33] Muhtasar-ı ibn Kesir, 2/415
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/430-431.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/431.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/431.

**6.** Arkalarından kendini helak edeceksin" cümle-sinde istiâre-i temsiliyye vardır. Yüce Allah, Rasulullah (s.a.v.)'ın müşriklerle olan durumunu dostları kendisinden ayrılan ve dolayısıyla onlar için duyduğu üzüntü ve keder yüzünden nerdeyse kendini öldürmek veya helak etmek isteyen kimsenin durumuna benzetti.
**7.** Kulaklarına perde çektik. cümlesinde, istiâre-i tebeıyye vardır. Burada ağır bir uyku vermek, kulaklara perde çekmeye benzetilmiştir: Bu, bir yerde oturan insanların üzerine çadır çekmeye benzer. Aynı şekilde Onların kalplerini bağladık" ifadesinde de istiare vardır. Çünkü bağlamak demektir. Burada maksat, tulum ve benzeri kapların ağızları iple bağlandığı gibi, onların kalplerini sıkıca bağladık" demektir. [37][37]

**27.** Rabbinin Kitab'ından sana vahyedileni oku. Onun kelimelerini değiştirecek hiç kimse yoktur. O'n-dan başka bir sığınak da bulamazsın.
**28.** Sabah akşam Rablerine, sırf O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme. Kalbini, bizi anmaktan gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme.
**29.** Ve de ki: "Hak, Rabbinizdendir. Öyle ise dileyen îman etsin, dileyen inkâr etsin." Biz, zâlimlere Öyle bir cehennem hazırladık ki, onun duvarları ken-dilerini çepe çevre kuşatmıştır. İmdad dileyecek olsalar imdadlarına, erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile cevap verilir. Ne fena bir içecek ve ne kötü bir dayanma yeri!
**30. 31.** İman edip de güzel davranışlarda bulunanlar var ya, şüphesiz biz, güzel işler yapanların ecrini zayi etmeyiz, tşte onlara, içinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Onlar Adn cennetlerinde tahtlar ü-zerine kurularak orada altın bileziklerle süslenecekler, ince ve kalın dîbâdan yeşil elbiseler giyecekler. Ne güzel karşılık ve ne güzel kalma yeri!
**32.** Onlara, şu İkİ adamı misal olarak anlat: Bunlardan birine iki üzüm bağı vermiş, her ikisinin de etrafını hurmalarla donatmış, aralarında da ekinler bi-tirmiştik.
**33.** İki bağın ikisi de yemişlerini vermiş, hiçbirini eksik bırakmamıştı. Aralarından bir de ırmak fışkırtmıştık.
**34.** Bu adamın çeşitli meyveleri vardı. Bu yüzden arkadaşıyla konuşurken ona şöyle dedi: "Ben, senden daha zenginim; ve adamlarım daha çoktur."
**35.** Kendisine zulmederek bağına girdi. Şöyle dedi: "Bunun, hiçbir zaman yok olacağını sanmam.
**36.** Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Şayet Rabbime döndürülüp O'na götürülürsem, hiç şüphem yok ki, orada bundan daha hayırlı bir âkibet bulurum."
**37.** Karşılıklı konuşan arkadaşı ona hitaben: "Sen, seni topraktan, sonra nutfeden yaratan, daha sonra seni bir adam biçimine sokanı inkâr mı ettin?" dedi.

---

[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/431-432.

**38.** "Fakat O, Rabbim Allah'tır ve ben Rabbime hiçbir şeyi ortak koşmam.
**39.** Bağına girdiğinde: Mâşâallah! Kuvvet yalnız Allah'ındır, deseydin ya! Eğer malca ve evlâtça beni kendinden güçsüz görüyorsan şunu bil ki:
**40.** Belki Rabbim bana, senin bağından daha iyisini verir; senin bağına ise gökten yıldırımlar gönderir de bağ, kupkuru bir toprak haline geiir.
**41.** Yahut, bağının suyu dibe çekilir de, bir daha onu arayıp bulamazsın."
**42.** Derken onun serveti kuşatılıp yok edildi. Böylece, bağı uğruna yaptığı masraflardan ötürü ellerini oğuşturup kaldı. Bağın çardakları yere çökmüştü. "Ah, diyordu keşke ben Rabbime ortak koşmamış olsaydım!"
**43.** Kendisine, Allah'a karşı yardım edecek destekçileri olmadığı gibi, kendi kendini de kurtaracak güçte değildi.
**44.** İşte burada yardım ve dostluk, Hak olan Allah'a mahsustur. Mükâfatı en iyi olan O, en güzel âkıbeti veren yine O'dur.
**45.** Onlara şunu da misal göster: Dünya hayatı, gökten indirdiğimiz bir su gibidir kî, bu su sayesinde yeryüzünün bitkisi birbirine karışmış; arkasından rüzgârın savurduğu çerçöp haline gelmiştir. Allah'ın her şeye gücü yeter.
**46.** Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür; ölümsüz olan iyi işler ise, Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hıyırlı, hem de ümit bağlamaya daha lâ-yıktır.
**47.** Düşün o günü ki, dağları yerinden götürürüz ve yeryüzünün çırılçıplak olduğunu görürsün. Hiçbirini bırakmaksızın onları mahşerde toplamış olacağız.
**48.** Ve hepsi sıra sıra Rabbinin huzuruna çıkarılmışlardır: Andolsun ki sizi ilk defasında yarattığımız şekilde bize geldiniz. Oysa, size va'dedilenlerin tahakkuk edeceği bir zaman tayin etmediğimizi sanmıştınız, değil mi?
**49.** Kitap ortaya konmuştur: Suçluların, onda yazılı olanlardan korkmuş olduklarını görürsün. "Vah halimize! derler, bu nasıl kitapmış! Küçük hiçbir şey bırakmaksızın hepsini sayıp dökmüş!" Böylece yaptıklarını karşılarında bulmuşlardır. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez.
**50.** Hani biz meleklere: "Adem'e secde edin" demiştik; İblis hariç olmak üzere, onlar hemen secde ettiler. İblis, cinlerdendi; Rabbinin emrinden çıktı. Şimdi siz, beni bırakıp da onu ve onun soyunu mu dost ediniyorsunuz? Oysa onlar sizin düşmanlarınızdır. Zâlimler için bu, ne fena bir değişmedir!
**51.** Ben onları ne yerin yaratılışına, ne de bizzat kendilerinin yaratılışına şahit tuttum. Ben, yoldan çıkaranları yardımcı edinecek değilim.
**52.** Yine o günü düşün ki, Allah, kâfirlere: "Benim ortaklarım olduklarını ileri sürdüğünüz şeyleri çağırın." buyurur. Çağırmışlardır onları; fakat kendilerine cevap vermemişlerdir. Biz onların arasına tehlikeli bir uçurum koyduk.
**53.** Suçlular ateşi görür görmez, orayı boylayacaklarını iyice anladılar; ondan kurtuluş yolu da bulamadılar.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde Ashâb-ı kehfin kıssasını anlattı. Bu kıssa iman ve

inanç uğrunda gösterilen kahramanlık ve fedâkârlığı tasvir eder. Bu âyetlerde de, iki bağ sahibinin kıssasını anlattı. Bu kıssa, inanç için anlatılmış bir başka örnek olup İsrailoğullarmdan iki kardeşin hikayesinde temsili olarak gösterilmiştir. Bunlardan birisi imanıyle İzzetli mü'min, diğeri ise iki bağı olan kâfirdir. Ayrıca bu kıssada bulunan ibret ve öğütler anlatılmaktadır. Bu âyetler arasında Kur'an'a mahsus bazı yönlendirmeler de vardır. [38][38]

## Kelimelerin İzahı

Mültehad; sığınılacak yer demektir. Aslı, "meyletti" manasına gelen dendir. Sen kime sığınsan ona meyletmiş olursun. Dilciler böyle demişlerdir.
Furut, haddi aşan manasınadır. Diğer atları geçen kısrağa denir. Leys şöyle der: Furut, lüzumundan fazla yapılan iş demektir. Şâir şöyle der:
Bana haksız bir yük ve sonu iyi olmayan, lüzumun dan fazla iş yükledin.[39][39]
Surâdık, sûr ve duvar demektir.
Mühl, eritilmiş her madene denir. Ebu Ubeyde şöyle der: Altın, gümüş veya bakırdan erittiğin herşeye mühl denir.
Sündüs, ince ipek.
İstebrak, kalın ipek. Buna dîbâc da denir. Şâir şöyle der:
O kadınların bir çuldan elbiseler giydiğini görürsün. Bir de elbiselerinin kalın ipekten olduğunu görürsün.[40][40]
Erâik, kelimesinin çoğuludur. Erîke, kumaş ve örtülerle süslenmiş, gelin divanı gibi divandır.
Husbân, yıldırım manasına gelen kelimesinin çoğludur. Heşîm; kurumuş, ufalanmış bitki. Bırakırız. [41][41]

## Nüzul Sebebi

Rivayete göre Kureyş'in ileri gelenleri Rasulullah (s.a.v.)'m yanında toplanıp ona şöyle dediler: "Sana inanmamızı istiyorsan, şu fakirleri yani Bilâl-î Habeşî, Habbâb b. Eret, Suheyb-i Rumî ve diğerlerini yanından kov. Onlarla bir arada bulunmak bizim gururumuza dokunuyor. Onlar için, senin yanında toplanacakları başka bir vakit tayin edersin". Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indirdi: Sabah akşam Rablerine, sırf onun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et.. Gözlerini onlardan çevirme.[42][42]

## Âyetlerin Tefsiri

**27.** Ey Muhammed! Rabbinin sana vah-yettiği Kur'an-ı Kerim âyetlerini oku.

---

[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/438.
[39][39] Tefsir-i Kebir, 21/118
[40][40] el-Bahr, 6/94
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/438.
[42][42] Tefsir-iKebir,21/)15
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/438-439.

Allah'ın kelamını değiştirmeye veya tebdil etmeye kimsenin gücü yetmez. Allah'tan başka, asla sığınacak bir yer bulamazsın. [43][43]

**28.** Sabah akşam Rablerine dua eden zayıf ve fakir müslümanlarla birlikte olmaya sabret. Onlar dua ederek Allah rızasını istiyorlar. Gözlerini onlardan ayırıp zenginlere ve ileri gelenlere çevirme. Tefsirciler şöyle der: Rasulullah (s.a.v.), maiyyetlerinin de imana gelmesi için, ileri gelenlerin iman etmesini çok arzu ediyordu. Yoksa, asla dünya zinetini istemiyordu. Bundan dolayı, müşriklerin İleri gelenlerinden ve büyüklerinden yüzçevirip fakir mü'minlere yönelmesi emredildi. Onlarla oturup şeref ve iftihar isteyerek böyle yapma. İbn Abbas şöyle der: Yerlerine makam ve servet sahiplerini isteyerek, onları bırakıp da başkalarına yönelme.[44][44]
Senden, mü'minleri kovmanı isteyenlerin sözüne uyma. Zira onların kalpleri, Allah'ı zikirden gafildir. Onlar, dini ve Rablerine ibadeti bırakıp dünya ile meşgul olmuşlardır. Tefsirciler şöyle der: Bu âyet, Uyeyne b. Hısn ve arkadaşları hakkında inmiştir. Uyeyne, Rasulullah (s.a.v.)'m yanında Selmân-ı Fârisî ve bir grup fakir müslüman varken ona geldi. Selman'ın üzerinde yünden bir aba vardır. Abanın içinde terlemişti. Uyeyne, Peygamber (a.s)'e dedi ki: Bunların kokusu seni rahatsız etmiyor mu? Biz Mudar'm ileri gelenleri ve liderleriyiz. Biz müslüman olursak herkes müslüman olur. Senin peşinden gitmekten bizi sadece bunlar alıkoyuyorlar. Onları yanından uzaklaştır ki sana uyalım. Ya da, bize başka, onlara başka bir meclis ayır. Rasulullah (s.a.v.) onların isteklerini yerine getirmeye yeltendi. Bu âyet inince çıkıp o fakirleri aramaya başladı. Onları görünce yanlarına oturdu ve şöyle dedi: Allah'a hamdolsun. O Allah ki ümmetimin içinde, bana, nefsimi kendileriyle beraber tutmamı emrettiği kimseler yarattı.[45][45] O gafiller, Allah'ın emrini terkedip hevâ ve heveslerine uymuşlardır. Onun işi boşa gitmiş, yok ve helak olmuştur, [46][46]

**29.** Bu âyet görünüşte bir emir, fakat gerçekte ise bir tehdit ve uyarı manası ifade eder. Yani, Ey Muhammedi O gafillere de ki, Allah'ın açıklamasıyla hak ortaya çıkmış anlaşılmıştır. İster iman edin, ister inkâr. Bu âyet, tehdit hususunda dilediğinizi yapın[47][47] âyetine benzemektedir. Allah ve Rasulünü inkâr edenler için biz, şiddetli kızgın ateş hazırladık. O ateşin duvarı, bileziğin bileği kuşattığı gibi onları kuşatmıştır, Şiddetli susuzluktan dolayı imdat dileyip su isteseler, onlara erimiş bakır veya kızgın yağ tortusu gibi son derece sıcak su verilir. Bu su çok sıcak olduğu için onlara yaklaştığında yüzlerini yakıp kavurur. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Bu, zeytin yağı tortusu gibi bir sudur. Ona yaklaştığında yüzünün derisi içine düşer.[48][48] Allah bizi cehennemden korusun.

---

[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/439.
[44][44] Muhlasar-ı İbn Kesir, 2/416
[45][45] Ebu Davud, İlim, 13
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/439-440.
[47][47] Fussüet sûresi, 41/40
[48][48] Tirmİzî, Cehennem 4.

Onlara verilen bu içecek ne kötüdür. Cehennem, ateş ehlinin kalacakları ve ihtiyaçlarını gidermek istediklerine kötü bir yerdir. [49][49]

**30.** Yüce Allah bedbahtların durumunu anlatınca ardından, Kur'an'ın teşvik ve korkutma üslubuna göre, mutlu kimselerin durumunu anlattı. Yani, biz, güzel ve samimi olarak amel eden kimsenin sevabını kaybetmeyiz. Bilâkis onu artırır ve çoğaltırız. [50][50]

**31.** İşte onlar için Adn cennetleri vardır. Odalarının ve evlerinin altından cennet ırmakları akar. Orada altın bileziklerle süsleneceklerdir. Tefsirciler şöyle der: Cennet ehli olan herkesin kolunda üç cins bilezik olacak. Biri altından, biri gümüşten, biri de inciden. Çünkü Yüce Allah başka bir ayette Gümüş bilezikler takınmışlardır.[51][51] buyurmuştur. Bir başka âyette ise şöyle buyurmuştur: Onlar orada, incilerle bezenirler. Orada giyecekleri ise ipektir.[52][52] Hadiste şöyle buyrulmuştur: Mü'minin zineti, abdest alırken yıkadığı yerlere kadar ulaşır.[53][53] Onlar ince ve kalın ipekten renkli elbiseler içinde salma salına yürürler. Taberî şöyle der: Âyetin mânâsı şudur: Onlar takı olarak altın bilezikler takınır, elbise olarak da, sündüs ve istebraktan yani ince ve kalın ipekten elbiseler giyerler.[54][54] Cennette, kumaş ve örtülerle süslenmiş altından divanlarda otururlar. İbn Abbas şöyle der: Erâik, altın divanlar demektir. Bunlar inci ve yakutla süslenmiş olup üzerlerinde süslü örtüler vardır. San'a ile Eyle ve Aden ile Câbiye arasına da Erike denir.[55][55] Takva sahiplerinin mükâfatı ne güzeldir. Cennet onlar için, ne güzel bir istirahat ve kalma yeridir. [56][56]

**32.** Senden, fakirleri kovmanı isteyen o kafirlere şu İki adam misalini getir. Tefsirciler şöyle der: Bunlar, İsrail oğullarından iki kardeştir. Birisi mü'min diğeri kâfir olan, kendine düşen mal ile iki bağ satın aldı. Mü'min ise, Allah'ın rızasını kazanmak için, bitinceye kadar malını harcadı. Kâfir onu fakir diye ayıpladı. Allah da onun malını yok etti. Allah bunu, kendisine itaat ederek amel eden mü'min ile, nimetin şımarttığı kâfir için misal getirdi. Onlardan kâfir olanına çeşit çeşit lezzetli üzümler veren iki bağ verdik. Etrafını hurma ağaçlarından bir duvarla kuşattık. Bu iki bağ arasında da ekinler bitirdik. Aralarından bir nehir de fışkırır. Bu, Kur'an'm güzel bir şekilde tasvir ettiği hoş bir manzaradır. Çeşitli üzümler veren iki bağ manzarası, bağlar hurma ağaçlarıyle çevrilmiş, ortalarında ekin var, aralarından nehirler fışkırıyor. [57][57]

**33.** Bağlardan her biri son derece güzel olgun meyveler verdi, hiçbir meyveyi

---

[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/440.
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/440.
[51][51] İnşân sûresi, 76/21
[52][52] Hacc sûresi, 22/23
[53][53] Müslim, Taharet 40; Nesâi, Taharet İ10
[54][54] Taberî, 15/243
[55][55] Kurtubî, 10/398
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/440-441.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/441.

eksik bırakmadı. Bu iki bağın ortasından akan bir nehir fışkırttık. [58][58]

**34.** Kâfir kardeş bu iki bağdan çeşitli meyveler elde ediyordu. İki bağ sahibi olan kâfir, mü'min kardeşi ile tartışarak, mücadele ederek ve ona karşı övünerek şöyle dedi: "Ben senden daha zengin ve şerefliyim. Yardımcılarım ve hizmet-çilerim daha çoktur. [59][59]

**35.** Mü'min kardeşinin elinden tutup onu bağa soktu. Onu bağda dolaştırarak oradaki ağaçları, meyveleri ve nehirleri gösteriyordu. Gurur ve inkârı sebebiyle kendisine zulmetmiş oluyordu, Bu bağın asla yok olacağını sanmam. [60][60]

**36.** Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Kâfir, bağının yok olacağına inanmadığı gibi, öldükten sonra dirilip haşr olunacağını da inkâr etti. Varsayalım ki, sizin iddia ettiğiniz gibi, öldükten sonra dirilme var. Bu durumda Allah bana bundan daha iyisini ve üstününü verir. Su Sonuç olarak ben bunu bulurum. Bu dünyada bana verdiği gibi, onun katında değerli olduğum için, âhirette de verecek. [61][61]

**37.** O mü'min, kardeşine dönüp onunla tartışarak şöyle dedi: Sen, aslını topraktan, sonra da meniden yaratan, daha sonra seni azaları düzgün bir insan haline getiren Allah'ı inkâr mı ettin? Bu soru, kınama ve azarlama ifade eder. [62][62]

**38.** Fakat ben, Allah'ın varlığını itiraf ediyorum. O benim Rabbim ve yaratanımdır. Ben, Allah'a başkasını ortak koşmam. O tek ma'buddur, ortağı yoktur. [63][63]

**39.** Bağına girdiğinde ve içinde bulunan ağaçlar ve meyveler hoşuna gittiğinde, "Bu, Allah'ın lutfudur, onun dilediği olur, dilemediği olmaz" deseydin ya! O yardım ve başarı nasip etmedikçe bizim ona itaat etmeye gücümüz yetmez, Mü'min kâfire dedi ki: Eğer beni kendinden daha fakir görüyorsan, malının ve çocuklarının çokluğu ile bana karşı üstünlük taslıyorsan. [64][64]

**40.** Bu cümle, beni görüyorsan şart cümlesinin cevabıdır. Yani, ben Allah'ın, lütuf ve insanıyla, benim fakirliğim İle senin zenginliğini değiştireceğini, kendisine iman ettiğim için bana, senin bağından daha iyi bir bağ vereceğini ve sen kendisini inkâr ettiğin için nimetini senden çekip alarak bağını harap edeceğini umarım. Bağına, gökten, yok edecek bir âfet veya harap edecek

---

[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/441.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/441.
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/441.
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/441.
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/441-442.
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/442.
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/442.

yıldırımlar göndereceğini, böylece o bağın, üzerinde ayakların duramayacağı kadar kaygan; bitkisiz ve ağaçsız kupkuru bir yer haline geleceğini umarım. [65][65]

**41.** Veya onun suyu yere çekilir de bağda, bulunan bütün ekin ve ağaçlar yok olur. O takdirde, bırak geri getirmeyi, onu arayamazsın bile. Burada konuşma sona erer ve dehşet verici âni bir olay meydana gelir. Kâfirin elinden nimetinin gideceğine dair mü'minin ümidi gerçekleşir. Burada sözün akışı, bizi birden bire, güzel ve hoş bir sahneden helak ve yok olma sahnesine götürür. [66][66]

**42.** Onun bağı tamamen yok oldu. Ekin ve meyveleri harap olup gitti. Kâfir, malının ve emeğinin yok olmasından dolayı duyduğu üzüntüden ellerini oğuşturmaya başladı. Kurtubî şöyle der: Duyduğu pişmanlıktan ellerinin birini diğerinin üstüne vurmaya başladı. Çünkü pişman olan böyle yapar. enkaz haline geldi. Çardaklar duvarlar üzerine yıkıldı. Harap olup gitti. O, Allah'a ortak koştuğuna pişman olmuş, "keşke nimete nankörlük etmeseydim" temennisinde bulunmuştur. Ne var ki, pişmanlığın fayda vermeyeceği bir zamanda pişman olmuştur. [67][67]

**43.** Ona yardım edecek ve ondan felâketi savacak herhangi bir topluluk da yoktur, Kendi kendine, Allah'ın intikamından korunacak gücü de yoktur. Kendileriyle iftihar ettiği ve üstünlük tasladığı yakınları ve çocukları ona fayda vermedi. Kendi başına da, azabı üzerinden savamadı. [68][68]

**44.** İşte bu makam ve halde, yardım sadece tek olan Allah'a aittir. Hiçkimse o yardımı yapamaz. Dostlarına yardım edecek gerçek dost odur. Allah, dünyada da âhirette de, kendisine iman edenler için en iyi karşılığı verendir. Kendisine güvenip ümit bağlayanlar için en güzel sonucu o verir. [69][69]

**45.** Bu, dünya ve onun aldatıcı süsü hakkında bir başka misaldir. Yok olma ve zeval bulma hususunda, geçen iki bağ misaline benzer. Yani, Ey Muhammedi Yok olma, zevale erme ve son bulma hususunda bu hayatı, insanlara şöyle bir misalle anlat: Bu hayat gökten inen bir suya benzer ki, o su sebebiyle bolca bitki biter. Bu bitkiler çok ve yoğun oldukları için birbirlerine karışırlar. Daha sonra bu bitkiler kuruyup ufalanır ve dağıhr. Rüzgârlar onu sağa sola savurur. Allah yok etmeye ve yaşatmaya kadirdir. Ne yerde, ne gökte hiçbir şey onu âciz bırakamaz. [70][70]

**46.** Mal ve çocuklar bu geçici hayatın süsüdür. İşte misâli, işte süsü. Hepsi yok olup gidecektir. Ahmak câhilden başkası buna aldanmaz.! İyi işlerin meyvesi,

---

[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/442.
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/442.
[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/442.
[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/442-443.
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/443.
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/443.

sonsuza kadar devam edecektir. İşte, Allah katında, insanların umdukları ve bekledikleri en hayırlı şey budur. İbn Abbas şöyle der: Âyette geçenden maksat beş vakit namazdır. Yine, ondan rivayet edildiğine göre, bundan maksat, âhirete kalacak her türlü iyi söz veya iştir.[71][71] Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Sübhânallâh, elhamdülillah ve Lâilâhe ili âl lahu vellâhu ekber. İşte den maksat bunlardır.[72][72]

**47.** Yüce Allah dünyayı ve sonunun ne olacağını anlattıktan sonra, burada da kıyameti ve korkunç hallerini anlatmaktadır: Biz, dağlan yerlerinden söküp de onları dağınık toz gibi yaptıktan sonra, bulutlar gibi yürüteceğimiz günü hatırla yeryüzünü apaçık bir şekilde görürsün. Üzerinde onu örtecek ne bir dağ, ne bir bitki, ne de bir bina vardır. Dağları sökülmüş ve binası yıkılmış, dümdüz olmuştur. Öncekileri de, sonrakileri de hesap yerine taplayacağız; hiçbirini bırakmıyacağız. [73][73]

**48.** Onlar saf saf, Âlemlerin Rabbinin huzuruna çıkarılacaklar. Hiç kimse diğerinin görünmesine engel olamayacak. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Allah öncekileri de, sonrakileri de bir tek yerde saf saf toplıyacaktır.[74][74] Mukâtil şöyle der: Namazdaki saflar gibi, saf saf Allah'ın huzuruna çıkarılırlar. Her ümmet ve her grup bir saf olur.[75][75] Kınama ve azarlama yoluyla kâfirlere şöyle denilir: Bize çıplak ve yalınayak geldiniz. Yanınızda ne malınız var ne de çocuğunuz; sizi, ilk yarattığımız zamanki şeklinizle geldiniz. Siz bunun aksini iddia ediyor ve öldükten sonra tekrar dirilme, amellerin karşılğını alma, ceza ve hesap yoktur diyordunuz. [76][76]

**49.** İnsanların amel defterleri ortaya konup kendilerine gösterilir, O zaman, amel defterlerindeki suç ve günahlarından dolayı, suçluların korktuğunu görürsün. Onlar şöyle derler: Eyvah, dünya hayatında yaptığımız kusurlardan dolayı bize yazıklar olsun! Bu nasıl kitap! Küçük büyük hiçbir şey bırakmadan hepsini kaydetmiş ve İçine almış! yaptıklarım kitapta yazılmış ve kaydedilmiş bulurlar. Rabbin, suçsuz insana ceza vermez, iyi iş yapanın da mükâfatını eksiltmez. [77][77]

**50.** Hatırla o zamanı ki, biz meleklere, ibadet secdesıyle değil de, saygı ve hürmet secdesi ile Adem'e secde edin diye emretmiştik. Bütün melekler secde etti. Ancak, cinlerden olan İblis, Rabbinin emrine uymadı. Bu âyet, İblis'in meleklerden değil de, cinlerden olduğunu açıkça göstermektedir.[78][78] Ey Adem oğullan! İblis ve onun soyundan olan şeytanlar sizin düşmanınız olduğu halde,

---

[71][71] Taberî'nin tercihi budur. Kurtubî de: İnşallah doğru olan budur, der.
[72][72] Muvatla1, Kur'ân, 23 İbn Hanbel, IV, 268
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/443.
[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/443.
[74][74] Buhâri, Enbiyâ 3/9; Tefsiru'l-Kur'an, XVII, 5; Müslim, İman 327.
[75][75] Kurtubî, 10/417
[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/443-444.
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/444.
[78][78] İblis'in meleklerden olmadığına dâir yaptığımız araştırma için, "en-Nübüvve ve'I-en-biyâ" adlı kitabımıza bakınız, s. T28

Allah'ı bırakıp da onları dost mu ediniyorsunuz? Allah'a ibadet yerine, şeytana ibadet etmek ne kötü şeydir. [79][79]

**51.** Beni bırakıp da kendilerine taptığınız o şeytanlara, ben, göklerin ve yerin yaratılşım göstermedim, Bir kısmının yaratılışını, diğerlerine de göstermedim. Onlar da sizin gibi kul olup hiçbir şeye sahip değillerdir. Ben, kâinatı yaratırken şeytanları yardımcı edinmedim. Nasıl beni bırakıp da onlara itaat ediyorsunuz? [80][80]

**52.** O gün Allah müşriklere şöyle diyecek: İddia ettiğiniz gibi, bana koştuğunuz ortakları çağırın da, sizi benim azabından korusunlar ve şefaat etsinler. Bunun üzerine müşrikler onlardan yardım ister, fakat yardım edemezler. İbadet edenlerle ma'budlar arasına, onların geçemeyeceği helak edici bir ateş yerleştiririz. [81][81]

**53.** Suçlular, cehennemi, kendilerine karşı olan kininden dolayı öfkelenmiş bir halde görürler ve oraya gireceklerini kesin olarak anlarlar. Ondan kurtuluş yolu bulamazlar. Çünkü cehennem onlara her taraftan kuşatmıştır. Oradan kaçamazlar. [82][82]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** sabah ile akşam ve inansın ile inkâr etsin kelimeleri arasında tıbak vardır.
**2.** O, ne güzel karşılık ve ne güzel kalma yeridir" âyetinin ifade ettiği cennet ile, Ne kötü bir içecek ve ne kötü bir kalma yeridir" âyetinin ifade ettiği cehennem arasında güzel bir mukabele sanatı vardır.
**3.** Erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile yardım edilir! cümlesinde teşbih vardır. Benzetme edatı ile benzetme yönü anlatıldığı için buna "Mürsel mufassal" teşbih denir.
**4.** Onlara, şu iki adamı misal o-larak anlat. Onlardan birine iki bağ vermiştik.. âyetinde temsili teşbih vardır. Çünkü bir çok benzetme yönü vardır. Aynı şekilde, Onlara şunu da misal olarak ver: Dünya hayatı gökten indirdiğimiz bir su gibidir" âyetinde de temsilî teşbih vardır.
**5.** Veya bağın suyu yerin dibine çekilir de.. âyetinde ism-i fail yerine mastar kullanılarak mübalağa yapılmıştır.
**6.** Ellerini oğuşturuyor cümlesi, pişmanlık ve üzüntüden kinayedir. Çünkü pişman olan şahıs, sağ elini sol elinin üzerine kor.
**7.** Onu ve soyunu dostlar mı ediniyorsunuz" cümlesi inkâr ve hayret ifade

[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/444.
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/444.
[81][81] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/444.
[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/444-445.

eder. [83][83]

**Bir Uyarı**

Cumhurun görüşüne göre, yukardaki âyette geçen den maksat, faziletleri hakkında hadis bulunan şu kelimelerdir: "Sübhanallâh, elhamdülillah, Lâ ilahe illallah, Allâhu ekber ve Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azîm. Yukarda anlatılan hadis bunlar hakkında söylenmiştir. Tirmizi'de şöyle bir rivayet vardır: "Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: Ben Miraç gecesi Hz. ibrahim'le karşılaştım. Bana dedi ki: Ey Muhammedi Ümmetine benden selâm söyle ve cennetin toprağının güzel, suyunun tatlı ve kendisinin dümdüz bir ova olduğunu onlara bildir: Onun fidanları ise: Sübhanallâh, elhamdülillah, lâ ilahe illallah ve Allâhu ekber kelimeleridir.[84][84]

**54.** Hakikaten biz bu Kur'an'da insanlar için her türlü misâli sayıp dökmüşüzdür. Fakat insanoğlu tartışmaya her şeyden çok düşkündür.
**55.** Kendilerine hidâyet geldiğinde insanları îman etmekten ve Rablerinden mağfiret talep etmekten alıkoyan şey, sadece, öncekileri başına gelenlerin kendi başlarına da gelmesini, yahut azabın ansızın kendilerini enselemesini beklemeleridir!
**56.** Biz peygamberleri, sadece müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Kâfir olanlar ise, hakkı bâtıl ile ortadan kaldırmak için bâtıl'i kullanarak mücâdele verirler. Onlar, âyetlerimizi ve uyarıldıkları şeyleri alaya almışlardır.
**57.** Kendisine Rabbinin âyetleri hatırlatılıp da ona sırt çevirenden, kendi elleriyle yaptığı unutandan daha zâlim kim vardır? Biz onların kalblerine, Kur1-an'ı anlamalarına engel olan bir ağırlık verdik. Sen onları çağırsan da artık ebediyyen hidâyete eremeyecek-lerdir.
**58.** Senin Rabbin, bağışı bol ve merhameti çoktur, şayet, yaptıkları yüzünden onları hemen cezalandıracak olsaydı, elbette onlara azabı çarçabuk verirdi. Fa kat, kendilerine tanınmış belli bir süre vardır ki, bundan kaçıp kurtulacakları bir sığınak bulamayacaklardır.
**59.** İşte bu ülkeler; zulmettikleri zaman onları helak ettik. Onları helak etmek için belli bir zaman tayin etmiştik.
**60.** Bir vakit Musa, hizmetçisine demişti ki: "İki denizin birleştiği yere varmadan dinlenmeyeceğim yahut senelerce yürüyeceğim."
**61.** Her ikisi, iki denizin birleştiği yere varınca balıklarını unuttular. Balık, denizde tünel gibi bir yola girdi.
**62.** Geçip gittiklerinde Musa hizmetçisine, öğle yemeğimizi getir bize. Hakikaten şu yolculuğumuz da çok yorulduk" dedi.
**63.** Hizmetçi: "Gördün mü! dedi, kayaya sığındığımız sırada balığı unuttum.

---

[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/445.
[84][84] Tirmizî, Deavâı, 59
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/445.

Onu hatırlamamı bana şeytandan başkası unutturmadı. O, şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti."
**64.** Musa, "İşte aradığımız o idi." dedi. Hemen izlerini sürecek geri döndüler.
**65.** Derken, kullarımızdan bir kul buldular ki, ona katımızdan bir rahmet vermiş, yine ona tarafımızdan bir ilim öğretmiştik.
**66.** Musa ona: "Sana öğretilenden, doğruyu bulmama yardım edecek bir bilgiyi bana da Öğretmen için sana tâbi olabilir miyim?" dedi.
**67.** Dedi ki: "Doğrusu sen benimle beraberliğe sabredemezsin.
**68.** Kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin?"
**69.** Mûsâ: "İnşaallah, dedi, sen beni sabreder bulacaksın. Senin emrine de karşı gelmem."
**70.** O kul: "Eğer bana tâbi olursan, sana bilgi verinceye kadar hiçbir şey hakkında bana soru sorma!" dedi.
**71.** Bunun üzerine yürüdüler. Nihayet gemiye bindikleri zaman o gemiyi deldi. Musa: "Hakkını boğmak için mi onu deldin? Gerçekten sen tehlikeli bir iş yaptın!" dedi.
**72.** Hızır: "Ben sana, benimle beraberliğe sabredemezsin, demedim mi?" dedi.
**73.** Musa: "Unuttuğum şeyden dolayı beni cezalandırma; işimde bana güçlük çıkarma." dedi.
**74.** Yine yürüdüler. Nihayet bir erkek çocuğa rastladıklarında Hızır hemen onu öldürdü. Musa dedi ki "Tertemiz bir canı, bir can karşılığı olmaksızın katlettin ha! Gerçekten sen fena bir şey yaptın!"
**75.** Hızır: "Ben sana, benimle beraber sabrede-mezsin, demedim mi?" dedi.
**76.** Musa: "Eğer, dedi, bundan sonra sana bir şey sorarsam, artık bana arkadaşlık etme. Hakikaten benim tarafımdan ileri sürebileceğim mazeretin sonuna ulaştın."
**77.** Yine yürüdüler. Nihayet bir köy halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Ancak köy halkı onları mi safir etmekten kaçındılar. Derken orada yıkılmak üzere bulunan bir duvarla karşılaştılar. Hızır hemen onu doğrulttu. Musa: "Dileseydin, elbet buna karşı bir ücret alırdın." dedi.
**78.** Hızır şöyle dedi "İşte bu, benimle senin aramızın ayrılmasıdır. Şimdi sana, sabredemediğin şeylerin içyüzünü haber vereceğim.
**79.** Gemi var ya, o, denizde çalışan yoksul kimselerindi. Onu kusurlu kılmak istedim. Çünkü onların önünde, her sağlam gemiyi gasbetmekte olan bir kral vardı."
**80.** "Erkek çocuğa gelince, onun ana-babası, mümmin kimselerdi. Bunun için çocuğun, onları azgınlık ve nankörlüğe sokmasından korktuk.."
**81.** "Böylece istedik ki, Rableri onun yerine kendilerine, ondan daha temiz ve daha merhametlisini versin.
**82.** Duvara gelince, şehirde ki iki yetimin idi; altında da onlara ait bir hazine vardı; babalan ise iyi bir kimse idi. Rabbin istedi ki, o iki çocuk güçlü çağlarına erişsinler ve çıkarsınlar. Ben bunu da kendiliğimden yapmadım. İşte, hakkında sabredemediğin şeylerin iç yüzü budur."

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde iki bağ sahibi kıssasını ve dünya hayatı ile onda bulunan geçici ve aldatıcı nimet ve faydayı darb-ı mesel olarak anlattıktan sonra, burada da, bu misalleri anlatmaktaki gayeye dikkat çekti ki, bu da öğüt ve ibret almaktır. Bundan sonra üçüncü kıssadaki enteresan sırlan anlattı. [85][85]

## Kelimelerin İzahı

Kubulen; Açıkça, karşı karşıya
Mev'il, sığınıp kurtulacak yer. İbn Kuteyb şöyle der: Bir kimse bir yere sığındığında denir. Mastarı ve şeklinde gelir. Mev'il, "sığınılacak yer" demektir. A'şâ şöyle der:
Ev sahibi benden sakındığı halde ben onun gafil ânını beklerim. Sonra benden kurtulup sığınacak bir yer bulamaz.[86][86]
Hukub, sene manasına gelen kelimesinin çoğuludur. Burada hukub'lan maksat "uzun zaman" dır.
Sereb, yer içersinde girilip gidilecek yol. Nasab, yorgunluk ve meşakkat.
Imr, büyük bir iş. Bir şey büyük olduğunda denilir. Nükr; hoşa gitmeyen, çok fena bir şey. [87][87]

## Âyetlerin Tefsiri

**54.** Şüphesiz biz, bu Kur'an'da insanlar için misalleri açıkladık. Delil ve öğütleri tekrarladık. İnsanın huyu, mücâdele ve düşmanlıktır. Ne hakka gelir, ne de öğüt alır. [88][88]

**55.** İnsanları, Allah'tan kendilerine hidayet geldiğinde, iman etmekten ve günahlarından dolayı af istemekten Sadece öncekiler hakkındaki kanunu, yani Allah'ın yok etme kanununu beklemeleri alıkoymuştur. Veya, Allah'ın azabının açıkça karşılarına çıkmasını beklemeleri alıkoymuştur. Yani, onları iman etmekten ve af istemekten alıkoyan sadece, kendilerine va'dedilen azabı açık-seçik görmek istemeleridir. Nitekim bir âyette, şöyle dedikleri bildirilmiştir: Üzerimize gökten taş yağdır veya bize elem verici bir azap ver.[89][89]

**56.** Biz peygamberleri, helak ve yok etmek için değil, sadece müjdelemek ve uyarmak maksadıyle göndeririz. İman edenleri müjdeleyici, isyan edenleri uyarıcı olarak göndeririz. Kâfirler ise, hakkın açıklığına rağmen, ona bâtıl

---

[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/450.
[86][86] Ebu Hayyan, el-Bahru'I-rmıhîl, 6/132
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/451.
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/451.
[89][89] Enfâl sûresi, 8/32. Bu, İbn Kesir'in tercih ettiği mananın özelidir. Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/425
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/451.

vasıtasıyle üstün gelmek ve onu boşa çıkarmak için mücadele ederler. Onlar harikulade şeyler talep eder ve azabın acele gelmesini isterlerken, maksatları iman etmek değil, sadece alay etmek ve dalga geçmektir.
Kur'an'ı ve korkutuldukları azabı alaya aldılar. [90][90]

**57.** Hiç kimse, Allah'ın açık âyetleri ve parlak delilleri ile kendisine öğüt verilip de onları görmezlikten gelen, unutmuş görünen ve onlara aldırış etmeyenden daha zalim değildir. İşlediği çirkin suç ve kötü fiilleri unutup da onların sonunu düşünmeyenden daha zâlim yoktur, Onların kalpleri üzerine, bu Kur'ân'ı anlamalarına, sırlarını kavramalarına ve onda bulunan öğüt ve hükümlerden faydalanmalarına engel olacak perdeler çektik. Kulaklarına da, anlayacak ve faydalanacak bir şekilde işitmelerine engel olacak manevî bir sağırlık verdik. Onları imana ve Kur'an'a çağırsan, senin çağrını asla kabul etmezler. Çünkü onlar ne işitirler, ne de anlarlar. Hidâyete ermek için, imanı kabule hazır açık kalpler vardır. Onlar ise hayvanlar gibidir. [91][91]

**58.** Ey Muhammedi Kusur ve isyanlarına rağmen, Rabbinin kullarına karşı mağfireti geniş, merhameti büyüktür. Eğer Allah onları, işledikleri suç ve günahlardan dolayı hemen cezalandıracak olsaydı, dünyada onları çarçabuk cezalandırırdı. Fakat o, merhametinden dolayı onlara mühlet veriyor ve hemen istedikleri azabı erteliyor. Allah'ın âdeti şudur ki, zalime mühlet verir, fakat ihmal etmez, Bilakis onlar için, kıyamet gününde belirlenmiş bir zaman vardır. O zaman içersinde, başlarına gelecek korkunç halleri görecekler. Orada asla, sığınıp kurtulacakları bir yer de bulamayacaklar. [92][92]

**59.** İşte bunlar Hûd, Salih, Lût ve Şuayb'ın kavimleri gibi geçmiş milletlerin ve zamanların haberleridir. Onlan zulmettikleri zaman, biz onları helak ettik. Yok olmaları için sınırlı, muayyen bir zaman tayin ettik. Bu inatçı yalanlayıcılar ibret almıyor mu? Bu âyet Kureyş kafirleri için bir tehdit ifade eder. İbn Kesir şöyle der: Yani, Ey müşrikler! Onların başına gelenlerin sizin başınıza da gelmesinden sakının. Şüphesiz siz, en büyük peygamber ve en şerefli rasûlü yalanladınız. Siz bize karşı onlardan daha güçlü değilsiniz. O halde benim azabımdan ve uyarımdan korkun.[93][93]

**60.** Burası, bu mübarek sûredeki üçüncü kıssadır. Yani, hatırla ki bir zamanlar, Musa Kelîmullah, hizmetçisi Yuşa' b. Nûn'a şöyle demişti: Doğu tarafına düşen Fars denizi ile Rum denizi'nin birleştiği yere varıncaya kadar yürümeye devam edeceğim. Burası, iki denizin birleştiği yerdir.[94][94] Veya buraya varıncaya kadar

---

[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/451.
[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/452.
[92][92] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/452.
[93][93] Muhtasar-ı İbn Kesir, 2/426
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/452.
[94][94] Taberî, Katâte'den bu şekilde nakletmiştir. 15/271

uzun bir zaman yürüyeceğim. [95][95]

**61.** Musa ve hizmetçisi iki denizin birleştiği yere vardıklarında Yuşa balığın durumunu ve onda gördüğü garip şeyleri Musa'ya bildirmeyi unuttu. Rivayete göre Yüce Allah Hz. Musa'ya, yanma bir balık almasını ve onu bir zembile koymasını vahyetti. Balık nerede kaybolursa, Salih adamın orada olduğunu bildirdi. Balık denizde bir yol tutup gitmeye başladı. Tefsirciler şöyle der: Balık kızartılmıştı. Zembilden çıktı ve denize atladı. Allah, balığın üzerine suyun akışını durdurdu da su küvet gibi olarak balığın etrafında donup kaldı. Bu, Allah'ın Hz. Musa'ya verdiği apaçık mucizelerden biriydi. [96][96]

**62.** Karşılaşma için belirlenen bu iki denizin birleştiği yeri geçip gittiklerinde Musa (a.s) hizmetçisine: "Öğle yemeğimizi getir" dedi. "Bu yolculukta çok meşakkat çekip yorulduk." Kayayı geçtikten sonra bir gece ve biraz da gündüzün yürümüşlerdi. [97][97]

**63.** Hz. Musa, hizmetçisi Yûşa b. Nûn'dan öğle yemeğini isteyince hizmetçisi dedi ki: Yanında uyuduğun kayaya sığındığımız zaman meydana gelen garip şeyi gördün mü? Balık zembilden çıkıp denize atlamış ve deniz onun etrafını bir küvet gibi çevirmişti. Uyandığında bunu sana hatırlatmayı unuttum. Onun garip kıssasını sana hatırlatmayı bana şeytan unutturdu. Balık denizde yol alıp gitmişti. Entercsan bir durumu vardı. Hizmetçi balığın durumuna şaşıyordu. Çünkü o kızarmış bir balıktı. Balık yavaş yavaş dirilip denize girdi. [98][98]

**64.** Musa dedi ki: İşte aradığımız ve istediğimiz bu. Bu bizim maksadımız olan Salih adamla buluşma alâmetidir. Bunun üzerine geldikleri yoldan geri döndüler. Yoldan çıkmamak için önceki izlerini takip etmeye başladılar. [99][99]

**65.** Balığı kaybettikleri kayanın yanında Hızır (a.s)'ı buldular. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Musa, Hızır'ı, elbisesini üzerine örtmüş sırt üstü yatmış vaziyette buldu. Ona selâm verdi. Hızır başını kaldırarak şöyle dedi: Senin yurdun da selâmet nerde?[100][100] Ona katımızdan büyük bir nimet verdik ve yüce bir lutufta bulunduk. Bunlar, Yüce Allah'ın, Hz. Hızır'ın eliyle gösterdiği kerametlerdir.[101][101] Ona, bize mahsus bir ilim verdik. Gayıplara ait olan bu ilim ancak bizim nasip etmemizle bilinir. Âlimler şöyle der: Bu rabbânî ilim, ihlas ve takvanın ürünüdür. Buna ilm-i ledünnî denir. Allah onu, kendisine samimiyetle kulluk edenlere verir. Çalışma ve meşakkatle elde edilmez. O sadece Allah'ın, kendilerine yakınlık, velayet ve keramet tahsis ettiği kimselere verdiği bir

---

[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/452.
[96][96] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/453.
[97][97] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/453.
[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/453.
[99][99] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/453.
[100][100] Bu hadis, biraz sonra, inşaallah geniş bir şekilde gelecektir.
[101][101] Doğrusu şu ki, Hızır (a.s) peygamber değildir. O, Allah'ın Salih kullarından ve yakın dostlarından biridir. Allah, kulluğun faziletini insanlara öğretmek İçin onun eliyle bu kerametleri ve gayıpla ilgili şeyleri göstermiştir.

lütfudur.[102][102]

**66.** Musa ona dedi ki: İlminden hayatımda bana yol gösterecek şeyleri almam için, sana arkadaşlık etmeme izin verir misin? Tefsirciler şöyle der: Bu, Allah'ın değerli peygamberlerinin, efendice ve alçak gönüllülükle yaptığı bir hitaptır. İnsanın, kendisinden ilim öğrenmek istediği kimseye karşı bu şekilde davranması gerekir.. [103][103]

**67.** Hızır (a.s): Kuşkusuz sen göreceklerine sabredemezsin dedi. İbn Abbas şöyle der: Sen benim yapacaklarıma sabredemezsin. Çünkü bana, rabbimin gayb ilminden verildi. [104][104]

**68.** Görünüşü kötü olan, iç durumunu da bilmediğin bir şeye nasıl sabredeceksin? [105][105]

**69.** Musa dedi ki : Inşaallah beni sabredici göreceksin, senin emrine karşı çıkmayacağım. [106][106]

**70.** Yolculuk başlamadan önce Hızır (a.s), Hz. Musa'nın kendisine soru sormamasını ve yapacağı işlerin sırrını ona açıklamadıkça açıklanmasını istememesini şart koştu. Yani, yapacağım işleri ben kendim açıklamadıkça bana bir şey sorma. Öğrencinin öğretmene karşı takınması gereken edebe riayet etmek için Hz. Musa onun şartını kabul etti. [107][107]

**71.** Musa ve Hızır deniz sahilinde yürüdüler. Nihayet yanlarından bir gemi geçti. Gemidekiler Hızır'ı tanıyıp onları ücretsiz olarak gemiye aldılar. Onlar gemiye binip de, gemi denize açıldıktan sonra, Hızır bir balta alarak geminin tahtalarından birini söktü.
Musa bu hareketi yadırgayarak dedi ki : Sen, yolcuları boğmak için mi gemiyi deldin? Doğrusu sen tehlikeli, büyük bir iş yaptın. Rivayete göre Hz. Musa bu durumu görünce, elbisesini aldı onu açılan deliğe tıkadı. Sonra Hızır'a şöyle dedi: Bunlar bizi gemiye ücretsiz aldılar. Sen, içindekileri boğmak için kasten onların gemisini deldin. Çok kötü bir iş yaptın! [108][108]

**72.** Hızır, "Ben sana baştan dememiş miydim ki, sen benim yapacaklarımdan göreceklerine sabredemezsin. Hızır (a.s) Hz. Musa'ya, şarta uymadığını nâzik bir şekilde hatırlattı. [109][109]

---

[102][102] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/453-454.
[103][103] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/454.
[104][104] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/454.
[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/454.
[106][106] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/454.
[107][107] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/454.
[108][108] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/454.
[109][109] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/454.

**73.** Musa, "Verdiğin sözü unutup da şarta uymamamdan dolayı beni sorumlu tutma! Seninle yaptığım arkadaşlıkta bana güçlük çıkarma. Bana güçlük değil, kolaylık göster, dedi. [110][110]

**74.** Hızır, Hz. Musa'nın özrünü kabul etti. Gemiden inince yürüyüp gittiler. Oyun oynamakta olan bazı çocuklara rastladılar. İçlerinde parlak yüzlü, yakışıklı bir çocuk vardı. Hızır onu tutup eliyle başını koparark yere attı. Musa dedi ki: Suçsuz, tertemiz bir çocuğu mu öldürdün? O kimseyi öldürmedi ki, bu sebeple onu öldüresin. Doğrusu sen, çok kötü bir iş yaptın. Bunun karşısında susmak mümkün değil.. Musa (a.s) bu sefer, verdiği sözü unutmamış, gaflete düşmemişti. Fakat o verdiği süzü hatırlamasına rağmen, yapılmasına sabredilemeyecek kötü bir fiili tenkit etmek istiyordu. Burada diyerek işin kötülüğünü ifade etti ki, bu, önceki âyette geçen büyük bir iş" sözünden daha vurguludur. Kurtubî şöyle der: Musa (a.s) Hızır (a.s)'a, "Sen günahsız bir kimseyi mi öldürdün?" deyince, Hızır (a.s) kızarak çocuğun sağ omuzunu çekip koparttı ve etini sıyırdı. Bir de ne görsünler, omuz kemiğinde "Bu, asla Allah'a iman etmeyecek olan bir kâfirdir" yazılı.[111][111]

**75.** Hızır: Ben bizzat sana dememiş-miydim ki, "Sen, benden göreceklerine kesinlikle sabredemezsin" Tefsirciler şöyle der: Birinci soruda, Hızır (a.s) Musa (a.s)'ya saygı göstererek, "Sana demedim mi" diye hitap etmedi. İkinci defa muhalefet edince, artık özür kalmadığı İçin "sana demedim mi" dedi. Burada Hz. Musa kendine gelin ve iki defa sözünden döndüğünü anlar. Heyecanlanır ve kendi yolunu keser, bu yolu önündeki son fırsat haline getirir.[112][112]

**76.** Musa dedi ki: "Bundan sonra yaptığını tenkit eder ve yaptıklarına itiraz edersem, bana arkadaşlık etme. Benimle arkadaşlığı bırakma hususunda mazeretini bana bildirdin. Artık sen, bence mazursun. Çünkü sana üçüncü muhalefetim olacak. [113][113]

**77.** Onlar yürüdüler. Nihayet bir şehre geldiler. Ibn Abbas şöyle der: Burası Antakya'dır. Yemek istediler. Halbuki oranın halkı açları doyurmayan, misafir kabul etmeyen âdi kişilerdi. Onları misafir etmekten veya yedirmekten kaçındılar. Bu arada şehirde, yıkılmak üzere olan eğik bir duvar gördüler. Hızır ona eliyle dokundu ve duvar doğruldu. Bir görüşe göre, Hızır (a.s) duvarı yıktı, sonra tekrar yaptı. Bunların her ikisi de İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir. Musa, Hızır'a dedi ki: Onlardan bir ücret alsaydm, yiyecek almak için ondan yararlanırdık! Musa (a.s), layık olmayana iyilik yapmasını yadırgadı. Rivayet olunduğuna göre Musa (a.s) Hızır (a.s)'a şöyle dedi: Bunlar öyle bir topluluk ki,

---

[110][110] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/454.
[111][111] Kıırlııbî, 11/22
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/454-455.
[112][112] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/455.
[113][113] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/455.

onlardan yemek istedik vermediler. Misafir etmelerini istedik bizi misafir etmediler. Sonra sen oturup onların duvarını yaptın. İsteseydin buna karşılık bir ücret alırdın. [114][114]

**78.** Hızır dedi ki: İşte senin sözüne göre, birbirimizden ayrılma zamanıdır. Benim yapmamı yadırgadığın ve sabredemediğin üç meselenin hikmetini sana bildireceğim. Hadîste şöyle buyurulmuştur: Allah, kardeşim Musa'nın iyiliğini versin. Keşke sabretseydi de, Allah onların işlerini bize anlatsaydı. Arkadaşıyle beraber kalsaydı, elbette, garip şeyler görecekti. [115][115]

**79.** Bu âyet Hz. Musa'nın gördüğü ve fakat sabredemediği enteresan olayları açıklamaktadır. Yani, deldiğin gemi var ya, o, zalimlere karşı kendilerini savunamıyan zayıf kimselerindi. Onlar rızık elde etmek için o gemiyle denizde çalışıyorlardı. Delmek suretiyle onu kusurlu hale getirmek istedim ki, zalim kral onu gasbetmesin. Onlann önünde zâlim ve kâfir bir kral vardı. Bu kral kusursuz olan her iyi gemiyi gasbediyordu. [116][116]

**80.** Öldürdüğüm çocuğa gelince, o, günahkâr ve kâfirdi. Anne ve babası ise mü'min idiler. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Hızır'ın öldürdüğü çocuk kâfir olacak yaratılışta idi. Yaşasaydı, mutlaka anne ve babasını azgınlık ve kâfirliğe sürükleyecekti. [117][117] Anne ve babasının ona karşı olan sevgilerinin, onları kâfirlik ve sapıklıkta ona uymaya sürüklemesinden korktuk. [118][118]

**81.** Çocuğu öldürmekle Allah'ın onlara o kâfirden daha hayırlı ve anne babasma daha iyi ve merhametli davranan hayırlı bir çocuk vermesini istedik. [119][119]

**82.** Yıkılmak üzere olup da ücretsiz olarak yaptığım duvara gelince, bu duvar iki yetim çocuğun idi ve altında altın ve gümüşten bir hazine1 gizlenmişti. Babaları takva sahibi, iyi amel işleyen birisiydi. Babalarının iyi birisi olmasından dolayı, Allah bu hazineyi onlar için korudu. [120][120] Tefsirciler şöyle der: Babaların iyi kişiler olması çocuklara fayda sağlar. Köklerin sağlam olması dallara fayda verir. Böyle yapmakla Allah, çocukların büyüyüp güçlenmelerini ve duvarın altından hazinelerini çıkarmalarını istedi. Babalarının iyi kimse olmasından dolayı, bu, Allah'ın onlara bir rahmetidir. Gördüğün bu gemiyi delme, çocuğu Öldürme ve duvarı yapma işini, kendi görüş ve içtihadımla yapmadım. Bilakis Allah'ın emri ve ilhamı ile yaptım.
İşte bunlar, sabredemediğin ve sana hikmetini bildirmeden önce karşı çıktığın

---

[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/455.
[115][115] Bu, Buharî ve Müslim'in tahrif elliği hadisin bir bölümüdür. (Bkz, Buhârî, Enbiyâ, 27; Müslim, K. Fedaî), 170,172) Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/455-456.
[116][116] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/456.
[117][117] Müslim, Kader 29.
[118][118] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/456.
[119][119] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/456.
[120][120] Bir görüşe göre bu baba, yedinci babalarıdır. Ancak kelimenin zahirinden anlaşıldığına göre doğrudan doğruya babalarıdır. Tercih olunan görüş de budur.

olayların yorumudur. [121][121]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler aşağıdaki edebî sanatları kapsamaktadır.
**1.** Müjdeleyiciler ile uyarıcılar ve unuttum ile hatırlarım arasında tjbak sanatı vardır.
**2.** gemiye gelince, çocuğa gelince ve duvara gelince" diye başlıyan paragraflar arasında leff'ü neşri müretteb sanatı vardır. Zira, daha önce gemiye binmeleri, köleyi öldürmesi ve duvarı yapması anlatılmış, daha sonra bunlar aynı tertiple anlatılarak leffü neşri mürettep sanatı yapılmıştır. Bu, edebî sanatlardandır.
**3.** her gemiyi terkibinde hazif yoluyla icaz vardır. "Her sağlam gemiyi" takdirindedir. Onu kusurlu yapmak istedim" ifadesinden anlaşıldığı için, sağlam lafzı kaldırılmıştır. Aynı şekilde, çocuğa gelince." ifadesinden de kâfir lafzı kaldırılmıştır. Çünkü, Annesi ve babası mü'min idiler" cümlesi, çocuğun kâfir olduğunu göstermektedir.
**4.** Anne ve babası" ifadesinde tağlîb sanatı vardır. "İki babası" denilmiş; anne ve babası kastedilmiştir.
**5.** Duvar, yıkılmak istiyor" cümlesinde istiare vardır. Çünkü irâde (isteme), akıllıların sıfatlanndandır. Bunun duvar'a isnat edilmesi güzel bir istiare ve belîğ bir mecazdır. Şâir şöyle der :
Mızrak, Ebu Berâa'nın göğsüne saplanmak istiyor, Ukayloğullarınm kanını istemiyor.[122][122]
**6.** Kullaramızdan bir kulu.." ifadesinde, kelimesinin nekre olarak getirilmesi onun büyüklüğünü; kullarımızdan" şeklinde isim tamlaması olarak getirilmesi ise şerefli olduğunu göstermek içindir.
**7.** Âyet sonlarının ve şeklinde birbirine benzer olarak gelmesinde seci' sanatı vardır.
**8.** Hızır'ın gemiyi kusurlu hale getirdim" diyerek, görünüşte kötü olan bir fiili kendisine isnat etmesi, Rabbin, çocukların büyüyüp güçlenmelerini istedi" diyerek de hayrı Allah'a isnat etmesinde edep öğretme sanatı vardır. Bu, kulların Allah'a karşı nasıl davranacaklarını öğretmektedir. [123][123]

## Buharı Ve Müslim'e Göre Mûsâ İle Hızır Kıssası

Übeyy b. Ka'b'in rivayetine göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu : Musa (a.s.), İsrailoğullan arasında bir hutbe okudu. Kendisine, "İnsanların en bilgini kimdir?" diye soruldu. Musa (a.s), "Benim" diye cevap verdi. "Allah bilir" demediği için Yüce Allah sitem ederek ona şöyle vahyetti: İki denizin bitiştiği yerde bir kulum var. O senden daha bilgindir. Musa (a.s) : Ey Rabbim! Onu

[121][121] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/456.
[122][122] Taberî, 15/289
[123][123] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/457.

nasıl bulabilirim? dedi. Yüce Allah: Bir balık al, onu bir zembile koy. Balığı nerede yitirirsen işte o kul oradadır" dedi. Musa (a.s), hizmetçisi Yûşa' b. Nûn ile gitti. Nihayet (iki denizin biliştiği yerde ki) kayanın yanına geldiklerinde başlarını koyup uyudular. Balık zembilde hareket etti. Zembilden dışarı çıktı, sonra da denize düştü ve denizde bir yol tutup gitmeye başladı. Allah, balığın olduğu yerdeki suyun akışını durdurdu da su, onun üzerinde bir kanal haline geldi. Uyandıktan sonra, hizmetçisi balığın bu durumunu ona haber vermeyi unuttu. O gün ve bütün gece gittiler. Sabah olunca Musa (a.s) hizmetçisine: "Yemeğimizi getir. Bu yolculuk bizi yordu" dedi. Rasulullah (s.a.v): Halbuki, Musa (a.s), Allah'ın kendisine emrettiği yeri geçinceye kadar yorgunluk duymamıştı" dedi. Hizmetçisi: Gördün mü, kayaya sığındığımız vakit ben balığı unutmuşum. Onu söylememi şeytandan başkası unutturmadı ve denizde şaşılacak bir şekilde yolunu tuttu" dedi. Balık, bir kanal içinde denizde yolunu tutmuş; Musa (a.s) ve hizmetçisi bu işe şaşmıştı. Musa (a.s): "İşte bizim istediğimiz buydu" dedi ve hemen izlerini takip ederek geri döndüler. Nihayet kayaya geldiler. Bir de ne görsün, bir elbiseyle örtünmüş bir adam. Musa (a.s) onu selamladı. Hızır: Senin bu yurdunda selâm ne gezer,[124][124] kimsin sen? dedi:
Musa (a.s):
- Ben Musa'yım.
- İsrailoğullannın Musa'sı mı?
- Evet, sana öğretilen haktan bana öğretmen için geldim.
- Ama sen benimle beraber sabredemezsin. Ya Musa! Ben, Allah'ın ilminden bir ilme sahibim ki, sen onu bilmezsin. Onu bana Allah öğretti. Sen de Allah'ın ilminden bir ilime sahipsin ki, ben de onu bilmem. Sana onu Allah öğretti.
- Beni inşaallah sabırlı bulacaksın. Hiçbir konuda sana karşı gelmeyeceğim.
- O halde, bana tabi olursan, ben sana anlatmadıkça, bana hiç bir şey sorma.
Bunun üzerine sahilde yürümeye başladılar. Derken bir gemi geldi. Gemidekilere, kendilerini gemiye almalarını söylediler. Gemiciler Hızır'ı tanıdılar ve onları ücretsiz olarak gemiye aldılar.
Gemiye biner binmez Hızır, geminin tahtalarından birini söküp çıkardı. Musa (a.s) :
Bir topluluk bizi gemilerine aldılar. Sen ise içindekileri boğmak için, kasten o gemiyi deldin. Gerçekten çok şaşılacak bir iş yaptın", dedi.
Râvî diyor ki: Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Birincisi, Musa (a.s)'nın bir unutması idi. Bir serçe gelerek geminin bir kenarına kondu. Sonra denize bir gaga vurdu. Bunun üzerine Hızır ona: Allah'ın ilmi yanında benim ve senin ilmin, ancak şu serçenin bu denizden azalttığı su kadardır.
Sonra gemiden çıktılar. Sahilde yürürlerken, Hızır, diğer çocuklarla oynayan bir çocuk gördü. Hemen başından tutup koparark çocuğu Öldürdü. Musa (a.s): "Kimseyi öldürmediği halde, suçsuz bir nefsi Öldürdün? Gerçekten çok kötü bir iş yaptın" dedi. Hızır şöyle cevap verdi: "Ben sana, sen benimle beraber sabredemeszin demedim mi?" Hadisin râvilerinden biri olan Süfyan b. Uyeyne:

---

[124][124] Taberi 15/289

"Bu, birincisinden daha şiddetlidir" diyor. Musa (a.s): Bundan sonra sana bir şey sorarsam, bir daha benimle arkadaşlık etme. Benim tarafımdan özür derecesine vardın" dedi. Yollarına devam ettiler. Nihayet bir köy halkının yanına gelip onlardan yemek istediler. Fakat köylüler onları misafir etmekten çekindiler. Köyde, yıkılmak üzere olan bir "Bir topluluk ki, biz kendilerine geldik de, bize ne yemek verdiler, ne de bizi misafir ettiler. Dileseydin, bu yaptığına karşılık onlardan bir ücret alırdın" dedi. Hızır: "Artık bu, seninle benim aramızın ayrılmasıdır. Sabrede-mediğin şeylerin yorumunu sana heber vreceğim" dedi :
Rasulullah (s.a.v) buyurdular ki: "Allah Musa'ya rahmet etsin. İsterdim ki, sabretmeliydi de, Allah, onların haberlerini bize anlatmalıydı.[125][125]

**Bir Uyarı**

Büyük âlim Kurtubî şöyle der: Âyetlerin ve mütevâtir haberlerin de gösterdiği gibi, velî kulların kerametleri vardır. Bunları, inanmayan bid'atçi veya sapık fasıktan başkası inkâr etmez. Velilerin keramet gösterdiğine dair âyetler, Allah'ın Meryem hakkında haber verdiği ve yazın kış meyvelerinin, kışın da yaz meyvelerinin olduğunu bildiren âyetlerdir. Ayrıca Meryem'in eliyle meydana gelen şeyler de, kerametin hak olduğunu gösterir. Zira o, kuru hurma ağacını sallamış ve ağaç meyve vermiştir. Halbuki Meryem bir peygamber değildi. Yine, gemiyi delmek, çocuğu öldürmek ve duvarı doğrultmak gibi, Hızır'ın eliyle meydana gelen olaylar da bunu göstermektedir.[126][126]

**83.** Sana Zü'1-Karneyn hakkında soru sorarlar. De ki: "Size ondan bir haber okuyacağım."
**84.** Gerçekten biz onu yeryüzünde iktidar ve kudret sahibi kıldık, ona her şey için bir sebep verdik.
**85.** O da yol tutup gitti.
**86.** Nihayet güneşin battığı yere varınca, onu kara bir balçıkta batar buldu. Onun yanında bir kavme rastladı. Bunun üzerine biz, "Ey Zü'1-Karneyn! Onlara ya azap edecek veya haklarında iyilik etme yolunu seçeceksin." dedik.
**87.** O, şöyle dedi: "Haksızlık edeni cezalandıracağız; sonra o, Rabbine gönderilecek; sonra Allah da ona korkunç bir azap uygulayacak.
**88.** İman edip de amel-i salih işleyen kimseye geünce, onun için de en güzel bir karşılık vardır. Ve buyruğumuzdan, ona kolay olanını söyleyeceğiz."
**89.** Sonra yine bir yol tuttu.
**90.** Nihayet güneşin doğduğu yere ulaşınca, onu öyle bir kavim üzerine doğar buldu ki, onlara, kendilerini güneşten koruyacak bir şey vermemiştik.
**91.** İşte böylece gerçekten biz, onun yanında olan her şeyi bilgimizle kuşatmaştik.

---

[125][125] Büharî, Enbiya 27; Müslim, K.FedaÜ, 170/172.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/457-459.
[126][126] Kurtubî, XI, 28
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/459.

**92.** Sonra yine bir yol tuttu.
**93.** Nihayet iki dağ arasına ulaştığında onların ötesinde, hemen hiçbir sözü anlamayan bir kavim buldu.
**94.** Dediler ki: "Ey Zü'l-Karneyn! Bu memlekette Ye'cûc ve Me'cûc bozgunculuk yapmaktadırlar. Bizimle onlar arasında bir sed yapman için sana bir vergi verelim mi?"
**95.** Dedi ki: "Rabbimin beni içinde bulundurduğu nimet ve kudret daha hayırlıdır. Siz bana kuvvetinizle destek olun da, sizinle onlar arasına aşılmaz bir engel yapayım.
**96.** Bana, demir kütleleri getirin." Nihayet dağın iki yanı arasını aynı seviyeye getince körükleyin!" dedi. Artık demiri kor haline sokunca, "Getirin bana, üzerine bir miktar erimiş bakır dökeyim." dedi.
**97.** Bundan sonra onu ne aşmaya muktedir oldular, ne de onu delebildiler.
**98.** Zü'I-Karneyn; "Bu, Rabbimden bir rahmettir. Fakat Rabbimin va'di gelince, O, bunu yerle bir eder. Rabbimin va'di haktır." dedi.
**99.** O gün biz onları, birbirine çarparak çalkalanır bir halde bırakmışızdır; sûr da üfürülmüş, böylece onları bütünüyle bir araya getirmişizdir.
**100. 101.** Ve, gözleri beni görmeye kapalı bulunan, kulak vermeye de tahammül edemez olan kimseleri o gün cehennemle yüz yüze getirmişizdir.
**102.** Kâfirler, beni bırakıp da kullarımı dostlar edineceklerini mi sandılar? Biz cehennemi kâfirlere bir konak olarak hazırladık.
**103** De ki: Size yaptıkları işler bakımından en çok ziyana uğrayanları bildirelim?
**104.** Bunlar iyi işler yaptıklarını sandıkları halde, dünya hayatında çabaları boşa giden kimselerdir.
**105.** İşte onlar, Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr eden, bu yüzden amelleri boşa giden kimselerdir ki, biz kıyamet gününde onlara hiç değer vermeyiz.
**106.** İşte, inkâr ettikleri, âyetlerimi ve resullerimi alaya aldıkları için onların cezası cehennemdir.
**107.** İman edip amel-i sâlihde bulunanlara gelince, onlar için konuk evi olarak Firdevs cennetleri vardır.
**108.** Orada ebedî kalacaklardır. Oradan hiç ayrılmak istemezler.
**109.** De ki: Rabbimin sözleri için derya mürekkep olsa ve bir o kadar da ilâve getirsek dahi, Rabbimin sözleri bitmeden önce deniz tükenecektir.
**110.** De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. Şu var ki bana, İlâh'ınızın, sadece bir ilâh olduğu vahyolu-nuyor. Artık her kim, Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve rabbine ibâdette hiçbir şeyi ortak koşmasın.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde Hızır'ın kıssasını anlattıktan sonra bu âyetlerde de Zü'l-karneyn'in (a.s.) kıssasını, onun doğuya, batıya ve iki Sed-d'e yaptığı üç

seyahat ile, Ye'cûc ve Me'cûc'e karşı sed inşa etmesini anlattı. Bu, bu sûrede anlatılan kıssaların dördüncüsüdür. Kıssaların hepsi de inanç ve iman ile ilgilidir. Bu yüce sûrenin asıl amacı da budur. [127][127]

## Kelimelerin İzahı

Zülkarneyn, Makedonyalı İskender'dir.[128][128] Kendisine ilim ve hikmet verilmiş, iyi bir kraldır. Dünyanın doğu ve batı taraflarını eline geçirdiği için Zülkarneyn diye isimlendirilmiştir. Adaletli ve müslüman bir kimseydi. Şâir şöyle der:
Zülkarneyn benden önce müsIlımandı, yeryüzünde tenkit edilmeyen yüce bir melikli. Mülkü elde etme yollarını aramak üzere doğuya ve batıya vardı. Şerefli bir Seyyidin soyundandı.[129][129]
Hamie, çok yapışkan, çok balçıklı. Siyah çamur.
Sedd, iki şey arasına çekilen engel, duvar, set.
Redm, sağlam sed. Çünkü redm, şedden daha büyüktür. Sağlam bir engel şekline gelinceye kadar üst üste konularak yapılır. Redm, çok sağlam ve yıkılmaz bir maniadır.
Zübera'l-hadîd, demir kütleleri. Züber kelimesinin tekili, kütle manasına gelen Zübr'dir.
Sadefeyn dağın iki yanı. Ebu Ubeyde şöyle der: Büyük ve yüksek olan her binaya sadef denir.
Kıtr, erimiş bakır.
Nakb, delmek, yarmak.
Dekkâe, yerle bir edilmiş. Ezherî şöyle der: onu kırıp ufaladım" demektir.
Karışır, çalkalanır.
Firdevs. Ferrâ şöyle der: Firdevs, içinde üzüm olan bahçedir. Sa'leb ise şöyle der: Etrafı çevrili her bahçeye firdevs denir.[130][130] [131][131]

## Nüzul Sebebi

**a.** Katâde şöyle der: Yahudiler, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e Zül-karneyn'i sordular. Bunun üzerine Yüce Allah, Sana, Zülkarneyn'i soruyorlar.." âyetini indirdi.[132][132]
**b.** Mücâhid der ki: Bir adam Rasulullah (s.a.v.)'a gelerek şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasulü! Ben sadaka verir, akrabayı ziyaret ederim. Bunu sadece Allah için yaparım. Benim böyle yaptığım anlatılıp, ben bunlardan dolayı övülünce, bu beni sevindiriyor ve bundan hoşlanıyorum. Rasulullah (s.a.v.) sustu, hiçbir şey söylemedi. Daha sonra Yüce Allah: Artık, kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, amel-i sâlih işlesin ve Rabbine ibadete hiç kimseyi ortak etmesin" âyetini

---

[127][127] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/463.
[128][128] Tercih edilen görüşe göre; Zülkarneyn, Yemen krallarından müslüman bir kraldır.
[129][129] er-Râzî, Tefsir-i kebir, 21/164
[130][130] el-Bahr, VI-156
[131][131] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/463-464.
[132][132] Vahidî, Esbâbu'n-nüzûl, 172

indirdi.[133][133]

## Ayetlerin Tefsiri

**83.** Ey Muhammedi Yahudiler sana Zülkarneyn hakkında soru soruyorlar, onun durumu ve kıssası nedir? diyorlar. Onlara ele ki: Size onun haberini Kur'an ve vahy yofuyla anlatacağım. [134][134]

**84.** Gerçekten biz ona melik ve hükümdar olma, ülkeleri fetih ve imar etme yollarını hazırladık. İlim, kudret ve tasarruf gibi, amacına ulaşmak için muhtaç olduğu her şeyi ona verdik. Tefsirciler şöyle der: Zülkarneyn, Yunanlı, Romalı İskender'dir. Doğuya ve batıya sahip olduğu için Zülkarneyn ismi verildi. İmanlı bir hükümdardı. Allah onu, yeryüzünde kuvvetli kılmıştı. Adaletli hüküm verir, sulh ve sükûnu sağlardı. İsa (a.s) ile Peygamber (s.a.v) Efendimiz arasındaki dönemde yaşamıştı. Rivayete göre, yeryüzüne hakim olanlar dört kişidir: İkisi mü'min, ikisi kafir. Mü'min olanlar, Süleyman (a.s.) ve Zülkarneyn; kâfir olanlar ise Nemrut ve Buhtunnasr'dır.[135][135]

**85.** O da, Allah'ın kendisi için hazırladığı yola girerek batıya doğru yürüdü. [136][136]

**86.** Nihayet güneşin battığı yere varınca, Güneşi su ve balçık içine batar buldu. Kendi bakış ve izleyişi bu şekilde bulmadı. Zira güneş, yeryüzündeki gözelerden birine sığmayacak kadar büyüktür. Fahreddin er-Râzî şöyle der: Zülkarneyn, batının en uzak noktasına varıp, artık daha ilerde hiçbir bina kalmayınca, her ne kadar gerçekte öyle olmasa da, güneşi, karanlık ve basık bir göze içine batıyormuş gibi buldu. Nitekim, kıyıyı göremeyen bir denizci, güneşi denizde kayboluyormuş gibi görür. Halbuki gerçekte güneş deniz ötesinde kaybolmaktadır.[137][137] Bu çamırh, sıcak gözenin yanında kavimlerden bir kavim buldu. Biz ona ilham yoluyla şöyle dedik: Onları ister öldür, istersen güzel bir şekilde imana ve hidayete çağır. Tefsirciler şöyle der: Zülkarneyn'in bulduğu bu insanlar kâfir idi. Allah, onları ölümle cezalandırma veya kendilerini İslama çağırıp ihsanda bulunma konularında Zülkarneyn'i serbest bıraktı. [138][138]

**87.** Zülkarneyn dedi ki: İnkârda ısrar edeni öldüreceğiz. Sonra Rabbine dönecek, Rabbi de ona cehemmemde müthiş şekilde azap edecek. [139][139]

---

[133][133] Kunubî,XI.7O
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/464.
[134][134] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/464-465.
[135][135] ei-Eahr, VI, 157
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/465.
[136][136] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/465.
[137][137] Tefsir-i Kebir, XXI, 166
[138][138] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/465.
[139][139] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/465.

**88.** Allah'a iman edip de dünyada iyi işler işleyen ve salih ameller takdim edene gelince, onun amelinin karşılığı cennettir, orada nimetlenir. Dünyada onun işlerini kolaylaştıracağız, onu zor şeylerle yükümlü tutmayacağız, bilakis ona kolaylık sağlayacağız. Bu âdil hükümdar, onları güzellikle davet etme yolunu tercih etti. Artık kim iman ederse, onun için cennet vardır. Ona iyi muamele ve yardım edilir, işleri kolaylaştırılır. Kim de inkâra devam ederse, onun için dünya ve âhirette ceza ve azap vardır. [140][140]

**89.** Sonra ordusuyle birlikte doğuya doğru bir yol tuttu. [141][141]

**90.** Nihayet, insan gözüne göre güneşin doğduğu yer olan doğu tarafında, insanların yaşadığı en uç noktaya varınca, Güneşi öyle bir insan topluluğu üzerine doğar buldu ki, bu insanların, kendilerini güneşin sıcaklığından koruyacak elbise ve binaları yoktu. Güneş doğunca, yer altında bulunan inlere girerler, battığı zaman da, geçimlik elde etmek için çıkarlardı. Katâde şöyle der: Zülkarneyn şehirleri fethederek, hazineleri toplayarak ve iman edenlerin dışındaki erkekleri öldürerek yürüdü. Nihayet güneşin doğduğu yere gelince, inlerde yaşayan çıplak bir takım insanlara rastladı. Bunların, doğduğu zaman güneşin pişirdiğinden başka yemekleri yoktu. Güneş batınca, rızık-larını aramak için inlerinden çıkarlardı. Bize anlatıldığına göre bunlar, üzeninde hiçbir binanın bulunmadığı bir yerde yaşıyorlardı. Bunların, zenci oldukları da söylenir.[142][142]

**91.** Doğudakilere de, batıdakilere yaptığını yaptı; İnananları bıraktı, inanmayanları öldürdü. Biz, onun bütün hallerini, haberlerini, harp hazırlıklarını ve ordusunu biliyorduk. Onun büyüklüğü ve adamlarının çokluğu, Allah'ın ilminden başka hiçbir şeyin kuşatamıyacağı şekilde idi. [143][143]

**92.** Daha sonra Zülkarneyn, üçüncü bir yola girdi. Doğu ile batı arasındaki bu yol, onu, yüksek dağların bulunduğu kuzey tarafına ulaştıracaktı. [144][144]

**93.** Nihayet, iki büyük engelin bulurduğu bir yere ulaştı. Burası, Türkistan topraklarının Ermenistan ve Azerbeycan tarafından sona erdiği yerdir. Taberî şöyle der: Sedd, iki şey arasında bulunan engeldir. Burada iki şedden maksat, aralarına sed çekilen iki bağdır. Zülkarneyn, Ye'cüc ve Me'cüc'ten gelebilecek kötülüğe engel olmak için, Ye'cüc ve Me'cüc ile aralarına çok sağlam bir sed çekti.[145][145] Zülkarneyn bu iki dağa ulaşınca, bu dağların arkasında farklı bir topluluk buldu. Bunlar hemen hemen, kendi dillerinden başka bir dili, anlamıyorlar, ancak büyük zorluklarla anlayabiliyorlardı. Tefsirciler şöyle der:

---

[140][140] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/465-466.
[141][141] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/466.
[142][142] Ibnul-Cevzî. Zâdu'l-mesîr, V, 187; Taberî. XVI, 14.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/466.
[143][143] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/466.
[144][144] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/466.
[145][145] Taberî, XVI, 15

Bunlar lügatlerinin garipliği, anlayışlarının kıtlığı ve başkalarına karışmaktan uzak durmaları sebebiyle konuşulanları anlamıyorlardı. Onların dilleri ancak bir tercüman aracılığı ile anlaşılıyordu. [146][146]

**94.** İşte bu topluluk Zülkarneyn'e şöyle dedi: Ye'cüc ve Me'cüc Öldürme, soygun, yağma ve diğer kötülülükleri yaparak bozgunculuk çıkaran bir kavimdir. Bunlar, yaratılışlarında kötülük bulunan, Âdemoğullarından iki kabiledir. Son derece uzun olanları olduğu gibi son derece kısa olanları da vardır.[147][147] Tefsirciler şöyle der: Bunlar, insan eti yiyenlerdendi. İlkbaharda ortaya çıkarlar, yemedik hiçbir yeşil bırakmazlar, her kuru şeyi de alıp götürürlerdi. Mallaramızın bir kısmım vergi ve haraç olarak sana verelim de Bizi, Ye'cüc ve Me'cüc'ün kötülüğünden koruyacak bir sed yap. Ebu Hayyan şöyle der: Bu, verecekleri şeyin kabul edilmesi için edeplice yaptıkları bir ricadır.[148][148]

**95.** Zülkarneyn şöyle dedi: Allah'ın bana verdiği kudret ve mülk, sizin bana vereceğiniz maldan daha hıyırlıdır. Benim mala ihtiyacım yok. Siz, kuvvetiniz ve adamlarınızla bana yardımcı olun da, ben sizinle onların arasında, aşılmaz çok dayanıklı bir engel yapayım. Bu, onun gösterdiği bir yiğitlik ve mertliktir. Zira kendisine verilecek malı kabul etmedi, şeddi karşılıksız yaptı. Adamların yapacakları yardımla yetindi. [149][149]

**96.** Bana demir kütleleri getirin ve benim için onları şu yere yığın, Nihayet bina, dağın iki yanı arasını aynı seviyeye getirince Zülkarneyn: "Bunun üzerine körüklerle üfleyin" dedi. Bu demir yığınını, şiddetli sıcaklıkla ateş haline getirince, "Getinin bana, üzerine erimiş bikir dökeyim" dedi. Fahreddin er-Râzî şöyle der: Onlar Zülkarneyn'e demir kütlelerini getirince, Zülkarneyn bunları üst üste koydu. Nihayet, tepelerine kadar iki dağın arasını kapatacak hale geldi. Sonra bunun üzerine körükler koydu. Demir kütleleri ateş haline gelince, bu kızgın demirin üzerine erimiş bakır döktü. Birbirlerine yapıştılar ve sert bir dağ gibi oldular.[150][150]

**97.** Bozguncular, yükseklik ve düzgünlüğünden dolayı üstüne çıkıp onu aşamadılar. Sertlik ve kalınlığından dolayı da, alt tarafından onu delemediler. Bu aşılmaz ve sağlam sed sayesinde, Zülkarneyn, Ye'cüc ve Me'cüc'ün yollarını tıkamış oldu. [151][151]

**98.** Zülkarneyn şöyle dedi: Bu sed, Allah'tan kullarına bir nimet ve rahmettir,

---

[146][146] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/466.
[147][147] Bu, Hz. Ali ve İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir.
[148][148] el-Bahr, VI, 164
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/466-167.
[149][149] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/467.
[150][150] Tefsir-i Kebir, XXI, 172
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/467.
[151][151] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/467.

Fakat, Ye'cüc ve Me'cüc'ün çıkacağına dair Allah'ın va'di gelince, ki bu kıyametin kopmasına yakın bir zamanda olacaktır, Allah onu yerle bir eder ve sanki dün hiç olmamış gibi yıkılır gider. Bu şeddin yıkılacağına ve kıyametin kopacağına dair Allah'ın va'di, kesinlikle gerçekleşecektir. Zülkarneyn kıssası burada bitiyor. Bundan sonra kıyametin şiddetli ve dehşet verici olaylarından bahsedilir. [152][152]

**99.** Kıyamet günü insanları, çokluklarından dolayı, deniz dalgasının çırpıntısı gibi, bir birlerine çarparak çalkalanır bir halde bırakmısızdır. İkinci defa Sur'a üfürülmüş hesap ve ceza için onları geniş bir yere bütünüyle bir araya getir-mişizdir. Onlardan hiçbiri geri kalmamıştır. [153][153]

**100.** Mahlukatın bir araya getirildiği gün cehennemi, korkunç ve ürkütücü bir şekilde kâfirlere gösterdik de, onlar cehennemi bütün dehşetiyle gördüler. [154][154]

**101.** Onlar dünyada, Allah'ın kudretini ve varlığını gösteren delillere karşı gözlerini kapayıp da onlara bakmayan ve düşünmeyen kişilerdi. Onlar, kalpleri karardığı için Allah kelamını duyamayan kimselerdi. Ebussuûd şöyle der: Bu âyet onların, işitmeye dayalı delillerden yüzçev irdiklerin i, gözle görülebilen delilleri görmezlikten geldiklerini temsili olarak anlatmaktadır. Sanki onlar kör ve sağırdırlar.[155][155]

**102.** Buradaki hemze, inkâr ve kınama ifade eder. Yani kâfirler beni bırakıp da melekler, Üzeyr ve Meryem oğlu İsa gibi bazı kullarımı, tapacakları ilahlar edineceklerini, bunun onlara fayda vereceğini ve kendilerinden azabımı savacağını mı sandılar? Kurtubî şöyle der: Bu sorunun cevabı, ibarede söylenmemiştir. Takdiri şöyledir: Bunun kendilerine fayda vereceğini veya benim onları cezalandırmayacağımı mı zannettiler?[156][156] Biz cehennemi, kâfirler için, misafire hazırlanan bir yemek gibi, ziyafet olarak hazırladık. Beyzavî şöyle der: Bu âyette onlarla alay edilmekte ve onlar için cehennemin ötesinde, yanında cehennemin küçümseneceği bir azabın varlığına dikkat çekilmektedir.[157][157]

**103.** Ey Muhammedi O kâfirlere de ki: Size, Allah katında en çok zarara uğrayan insanı haber verelim mi? [158][158]

**104.** Bunlar, dünya hayatındaki amelleri boşa gidip kaybolan kimselerdir. Çünkü

---

[152][152] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/467-468.
[153][153] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/468.
[154][154] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/468.
[155][155] Ebussuûd, 111, 267
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/468.
[156][156] Kurtubî, XI, 65
[157][157] Beyzavî, II, 13
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/468.
[158][158] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/468.

inkâr ederek yapılan itaatin faydası olmaz. Dahhâk şöyle der: Bunlar ibadet eden ve bu ibadetlerinin kendilerine yarar sağlayacağını zanneden keşişler ve rahiplerdir. Halbuki, onların yaptıkları ibadet kabul edilmez. Onlar iyi iş yaptıklarını zannettikleri halde, amelleri boşa giden kimselerdir. [159][159]

**105.** İşte onfar, Kur'an'ı ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden, bu yüzden de amelleri boşa giden kimselerdir, Allah katında onların hiçbir kıymeti, ağırlığı, değeri ve derecesi yoktur. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Çok yiyen ve çok içen, uzun boylu bir adam getirilir de onun, bir sineğin kanadı kadar ağırlığı ve değeri olmaz.[160][160]

**106.** İşte inkâr ettikleri, Allah'ın âyetleri ve peygamberleriyle alay ettikleri için, onların cezası cehennem ateşidir.[161][161]

**107.** Allah'a inanan ve onu hoşnut eden işleri yapanlara gelince, Onlar için, mevki ve yer bakımından cennet derecelerinin en yücesi olan Firdevs vardır. [162][162]

**108.** Orada ebedi kalacaklardır. Oradan başka bir yere gitmeyi istemezler. Abdullah b. Revana şöyle der: Firdevs cennetlerinde, oradan çıkma ve başka bir yere gönderilme korkuları yoktur. [163][163]

**109.** Bu âyet, Allah'ın ilminin genişliğini temsili olarak anlatmaktadır. Dünyanın denizleri mürekkep olsa ve bu mürekkeple Allah'ın kelimeliri, hikmetleri ve hayret veren işleri yazılsa Çokluğuna rağmen denizlerin suyu bitip tükenir de Allah'ın kelamı bitmezdi. Çünkü Yüce Allah'ın kelamı da ilmi gibi sonsuzdur, Bir o kadar daha deniz suyu getirip, onunla, çoğalıncaya kadar suyu aıtırsak bile yine denizlerin suyu tükenirdi. Çünkü Allah'ın kelamının sonu yoktur. [164][164]

**110.** Ey Muhammedi Onlara de ki: Ben ancak sizin gibi bir insanım. Ancak şu var ki, Allah bana vahiyle ikramda bulundu. Bana, kendisinin tek olduğunu, hiçbir ortağının bulunmadığını bildirmemi emretti, Artık kim Allah'ın sevabını umar, azabından korkarsa samimiyetle, sadece ona kulluk etsin. Gösteriş için amel etmesin, yaptığı amelle Allah'ın rızasından başkasını aramasın. Çünkü Allah, sadece kendi rızası için yapılan ameli kabul eder. [165][165]

## Edebî Sanatlar

---

[159][159] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/468-469.
[160][160] Hafız, el-Feth, VUI, 324. Hadis farklı lafızlarla rivayeı edilmiştir. Bkz. Buhârî, Tefsiru'l-Kur'an, XVIII, 6; Müslim, Manafikun, İS Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/469.
[161][161] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/469.
[162][162] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/469.
[163][163] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/469.
[164][164] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/469.
[165][165] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/469.

Bu mübarek âyetler, aşağıda kısaca anlatacağımız edebî sanat türlerini kapsamaktadır.
**1.** "doğu" ile "batı" kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır.
**2.** onu bir ateş yaptı cümlesinde teşbih-i beliğ vardır. Sıcaklık ve şiddetli kırmızılık hususunda onu ateş gibi yaptı demektir. Benzetme edatı ve benzetme yönü ibareden kaldırılmış, böylece teşbih-i beliğ olmuştur.
**3.** Bir birine çarparak çalkalanır" cümlesinde istiare vardır. Yüce Allah, çok oldukları ve birbirlerine karıştıkları için onları, birbirine çarpan deniz dalgasına benzetmiş, bunun için lafzını müstear olarak kullanmıştır. Burada istiâre-i tebeıyye vardır.
**4.** Benim zikrime karşı gözleri kapalı idi" cümlesinde de istiare vardır. Yani bakıyorlar, ibret almıyorlar; kendilerine evrenle iligili deliller gösteriliyor, iman etmiyorlar. Gerçekte gözleri örtülü ve kapalı değildir. Temsil yoluyla böyle denilmiştir.
**5.** İyi işler yaptıklarını zannediyorlar ve kelimeleri arasında, şekil ve harf değişikliği sebebiyle nakıs cinas vardır. Buna cinas-ı tashif de denir.
**6.** Kâfirler zan mı ettiler?" Buradaki soru kınama ve azarlama ifade eder,
**7.** Haksızlık edene gelince, onu cezalandıracağız" âyetine karşılık olarak, iman edip de iyi davranan kimseye gelince, onun için en güzel bir karşılık vardır" â-yetinin söylenmesinde latif bir mukabele sanatı vardır. [166][166]

## Bir Nükte

Lafzı, Kur'an'da çok yerde geçer. kelimesinin asıl manası, hayvanın, bir çeşit zehirli ot yediği zaman karnının şişerek neticede ölmesidir. Boşa giden amelleri nitelemek için kullanılan en uygun lafız budur. Zira bu ameller iyice büyür, ameli işleyenler de zannederler ki bu yaptıkları iyi ve kazançlı bir iştir. Neticede bunlar, yok olup gider.
Allah'ın Yardımıyla Kehf Sûresinin Tefsiri bitti. [167][167]

---

[166][166] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/469-470.
[167][167] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/470.

# MERYEM SURESİ

Mekke'de inmiştir. 98 âyettir.

## Sureyi Takdim

Meryem sûresi Mekke'de inmiştir. Sûrenin indirilmesinden maksat, Allah'ın birliği inancım iyice yerleştirmek, Yüce Allah'a yakışmayan şeylerden onu uzak tutmak ve öldükten sonra dirilme ve amellerin karşılığını görme inancını kuvvetlendirmektir. Sûrenin genel muhtevası Allah'ın birliği inancı etrafında dönmekte, O'nun varlığı ve birliği fikrini işlemekte ve hidâyete erenlerle sapıtanlann yollarını açıklamaktadır.
Bu mübarek sûre Hz. Zekeriyya ile Allah'ın ona ihtiyarlığında, doğurmayan kısır bir kadından lütfettiği oğlu Yahya (a.s)'ın kıssasından başlamak üzere bazı peygamberlerin kıssalasını anlatır. Hz. Zekerriyya'nm karısı kısırdı; fakat Yüce Allah her şeye kadirdir. Sıkıntılıların duasını işitir, yardım isteyenlerin yardımına koşar. Bunun içindir ki Yüce Allah onun duasını kabul etti ve ona şerefli bir oğul nasib etti.
Bu sûre, çok ilginç ve enterasan bir kıssa anlatır!
"Bakire Meryem" ve "babasız çocuk" dünyaya getirmesi kıssasını ilâhî hikmet, bu harikulade mucizenin, Hz. İsa'nın (a.s.) babasız olarak bir anneden dünyaya gelmesi şeklinde ortaya çıkmasını istedi ki ilâhî gücün eserlerini tek ve hor şeye galip olan Allah'ın büyüklüğünü gözler önüne sersin!
Bu sûre aynı zamanda Hz. İbrahim'in, babası ile olan kıssasını anlatır. Bundan sonra da Allah'ın yüce peygamberleri İshâk, Yakûb, Mûsâ, Hârûn, İsmâîl, İdris ve Nûh (aleyhimu's-selâm)'ı överek anar. Sûrenin yaklaşık üçte ikisi bu yüce peygamberlerden bahseder. Bu kıssaların hedefi "Peygamberlik müessesesinin birliğini" isbat etmek ve bütün peygamberlerin, insanları Allah'ın birliğine, Ona ortak koşmayı ve putlara tapmayı terketmeye çağırmak için geldiklerini vurgulamaktır.
Yine bu sûre kıyametin bazı hallerinden ve o korkunç gündeki korkulardan bahs eder. Şöyleki: O gün kâfirler cehenneme atılıp da oranın yakıtları olmaları için cehennemin etrafında toplanmış olacaklardır.
Bu mübarek sûre Yüce Allah'ı, ortaktan, benzeri bulunmaktan ve çocuk sahibi olmaktan tenzih ederek sona erer ve müşriklerin sapıklıklarını en kuvvetli delillerle apaçık bir şekilde izah eder. [1][1]

## İsmi

Babasız bir insanın yaratılması sonra beşikte bir bebek iken, Allah'ın bu çocuğu konuşturması ve Hz. İsa'nın doğumu esnasında meydana gelen enteresan olaylarla ilgili o parlak mucizeyi ebedîleştirmek için bu sûreye "Meryem Sûresi"

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/473.

adı verilmiştir. [2][2]

Bismillâlıirrahmânirrahim
**1.** Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd.
**2.** (Bu), Rabbinin, Zekeriyyâ kuluna rahmetinin anılmasıdır.
**3.** Hani o, gizli bir sesle Rabbine niyaz etmişti:
**4.** "Rabbim, dedi, benim kemiklerim zayıfladı, başım beyazlıktan parıldadı. Ve ben, Rabbim, sana ettiğim duâ sayesinde hiç bedbaht olmadım."
**5.** "Doğrusu ben, arkamdan geleeek olan akrabalarımdan endişe ediyorum. Karım da kısırdır. Tarafından bana bir oğul ver.
**6.** Ki o bana vâris olsun; Yakub sülâlesine de vâris olsun. Rabbim, onu rızana lâyık kıl!
**7.** Allah şöyle buyurdu: "Ey Zekeriyyâ! Biz sana bir oğul müjdeleriz ki, onun adı Yahya'dır. Daha önce ona kimseyi adaş yapmadık".
**8.** "Rabbim, dedi, karım kısır olduğu, ben de ihtiyarlığın son sınırına vardığım halde, benim nasıl oğlum olabilir?"
**9.** "Öyledir." dedi. Rabbin: "O bana kolaydır. Daha önce, sen hiçbir şey değilken seni de yaratmıştım." buyurdu.
**10.** O, "Rabbim! dedi, bana bir alâmet ver." Allah: "Sana alâmet, sapasağlam olduğun halde üç gün insanlarla konuşamamandır." buyurdu.
**11.** Bunun üzerine Zekeriyyâ, ma'bedden kavminin karşısına çıkarak, onlara, "Sabah akşam teşbihte bulunun." diye işaret verdi.
**12.** "Ey Yahya! Kitab'a vargücünle sarıl!" dedik ve henüz sabî iken ona hikmet verdik.
**13.** Tarafımızdan ona kalb yumuşaklığı ve temizlik de verdik. O, çok sakınan bir kimse idi.
**14.** Ana - babasına çok iyi davranırdı; isyankâr bir zorba değildi.
**15.** Doğduğu gün, öleceği gün ve diri olarak kabirden kaldırılacağı gün ona selâm olsun!
**16.** Kitap'ta Meryem'i de an. Hani o, ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmişti.
**17.** Meryem, onlarla kendi arasına bir perde çekmişti. Derken, biz ona Ruh'uınuzu gönderdik de o, kendisine tastamam bir insan şeklinde göründü.
**18.** Meryem dedi ki: Senden, Rahman olan Allah'a sığınırım! Eğer Allah'tan sakınan bir kimse isen bana dokunma.
**19.** Rûh; "Ben, yalnızca, sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamam için Rabbinin bir elçisiyim." dedi.
**20.** Meryem: "Bana bir insan eli değmediği, iffetsiz de olmadığım halde benim nasıl çocuğum olabilir?" dedi.
**21.** Melek: "Öyledir, dedi; Rabbin buyurdu ki: Bu bana kolaydır. Çünkü biz, onu insanlara bir delil ve kendimizden bir rahmet kılacağız." Bu, hüküm ve karara bağlanmış bir İş idi.

---

[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/473.

**22.** Meryem çocuğa hâmile kaldı. Bunun üzerine onunla uzak bir yere çekildi.
**23.** Doğum sancısı onu bir hurma ağacına şevketti. "Keşke, dedi, bundan önce ölseydim de unutulup git-seydim!."
**24.** Melek, hurmanın alt tarafından ona şöyle seslendi: "Tasalanma! Rabbin senin alt yanında bir su arkı vücuda getirmiştir.
**25.** Hurma dalını kendine doğru silkele ki, üzerine taze, olgun hurma dökülsün.
**26.** Ye, iç. Gözün aydın olsun! Eğer insanlardan birini görürsen de ki: "Ben, çok merhametli olan Allah'a oruç adadım; artık bugün hiçbir insanla konuşma-yacağım."
**27.** Nihayet onu taşıyarak kavmine getirdi. Dediler ki: Ey Meryem! Hakikaten sen şaşılacak bir şey yaptın!
**28.** Ey Harun'un kardeşi! Senin baban kötü bir insan değildi; annen de iffetsiz değildi.
**29.** Bunun üzerine çocuğu gösterdi. "Biz, dediler, beşikteki bir sabî ile nasıl konuşuruz?"
**30.** Çocuk şöyle dedi: Ben, Allah'ın kuluyum. O, bana Kitab'ı verdi ve beni peygamber yaptı.
**31.** Nerede olursam olayım. O, beni mübarek kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti.
**32.** Beni anneme saygılı kıldı; beni bedbaht bir zorba yapmadı.
**33.** Doğduğum gün, öleceğim gün ve diri olarak kabirden kaldırılacağını gün esenlik banadır.
**34.** İşte, bu hakkında şüphe ettikleri, Allah'ın kelimesi, Meryem oğlu İsa'dır.
**35.** Allah'ın bir evlât edinmesi, olur şey değildir. O, münezzehtir. Bir işe hükmettiği zaman, ona sadece der, ve hemen olur.
**36.** "Muhakkak ki Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyle ise O'na kulluk ediniz. İşte doğru yol budur."
**37.** Sonra guruplar kendi aralarında ayrılığa düştüler. Büyük Gün'e şahit olunduğu zamanda vay o kâfirlerin haline!
**38.** Onlar, bizim huzurumuza çıkacakları gün ne iyi duyarlar ve ne iyi görürler! Fakat o zâlimler bugün açık bir sapıklık içindedirler.
**39.** Sen onları pişmanlık ve üzüntü günü hakkında uyar. Çünkü onlar bir gafletin içine dalmış oldukları halde ve henüz îman etmemişken iş olup bitmiştir.
**40.** Yeryüzüne ve onun üzerindekilere biz vâris olacağız, biz ve onlar ancak bize döndürülecekler.

**Kelimelerin İzahı:**

Zayıfladı demektir. Geniş zamanı, sıfatı şeklinde gelir. Vehn, kuvvetin zayıflaması demektir
Tutuştu, ateşi ışınlarının yayılması manasına gelir.
Âkir. Yaşlılığı sebebiyle çocuk doğurmayan kimse. son derecede yaşlı olmak, kuru ve kurumuş olmak. Bir kimse yaşlanıp yüceldiği zaman denilir. Şâir şöyle

der:
Ancak çocuğun mazereti kabul edilir. Yaşlanmış kimsenin mazereti kabul edilmez.[3][3]
Hanân: şefkat, acıma ve sevgi demektir. Bunun aslı devenin yavrusuna karşı çıkardığı ses manasına gelen kelimesinden alınmıştır. Deyim olarak, senin merhametini istiyorum" şeklinde kullanılır. Tarafa şöyle der:
Ey Ebâ Munzir! Sen bizi yok ettin. Bari bir kısmımızı bırak. Merhametine sığmıyoruz. Kötülüklerin bir kısmı bir kısmından daha hafiftir.[4][4]
Uzaklaştı, bir kenara çekildi.
Seviyy, yaratılışı tam ve düzgün.
Muhad, doğum sancılarının şiddetlenmesi demektir.
Seriyy, nehir ve ark demektir. Su buralarda aktığı için buralara seriyy denilmiştir.
Feriyy, büyük olay. [5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Bunlar, Kur'an'm i'câzma dikkat çekmek için indirilmiş hu-rûfu mukattaadır.[6][6] "Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd" şeklinde okunur. [7][7]

**2.** Bu, Rabbin, kulu Zekeriyya'ya rahmetini an-masıdır. Ey Muhammed bunu sana anlatacağız! [8][8]

**3.** Hani o, hemen hemen işitilemeyecek kadar gizli bir sesle Rabbine dua edip yalvarmıştı. Tefsirciler der ki: Duayı gizli yapmak ihlâsı daha fazla artırdığı ve gösterişten daha uzak olduğu için Zekeriya (a.s) duayı gizli yapmıştır. [9][9]

**4.** Boyun eğerek dua edip dedi ki: Ey Rabbim! Kuşkusuz yaşlılık sebebiyle kemiklerim zayıfladı ve kuvvetim gitti. Kuru otlar üstünde ateşin yayıldığı gibi aklık başımda yayıldı. Ey Rabbim! hiç bir zaman duamı reddetmedin, bilakis beni lütuf ve ihsana alıştırdın. Daha önce duamı kabul ettiğin gibi şimdi de duamı kabul et. Beyzâvî şöyle der: Bu, daha önce kabul edilmiş olan duasını vesile edinmesidir. Yüce Allah onun duasını kabul etmek suretiyle onu buna alıştırdı ve bu hususta onu ümitlendirdi. Ümitlendiği kimsenin duasını reddetmemek Kerim olan Yüce Allah'ın şamndandır.[10][10]

**5.** Ölümümden sonra amcam oğullan ve aşiretimin dinî inançlarım

---

[3][3] Kurtubî, 11/83
[4][4] el-Bahru'1-mıhit, VI. 177
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/478-479.
[6][6] Hurûfu mukaitaa için Bkz. Bakara sûresinin başı.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/479.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/479.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/479.
[10][10] Beyzâvî 2/14
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/479.

kaybetmelerinden ilim ve peygamberliğe layıkıyla vâris olamayacaklarından korktum, Karım da yaşlılığından dolayı doğurmamaktadır veya hiç doğurmamıştır. Yalnız lutfundan bana, yerime geçecek salih bir çocuk ver. [11][11]

**6.** İlim ve peygamberlikte bana ve dedelirine vâris olacak bir çocuk ver. Beyzâvî şöyle der: Bundan maksat şeriat ve ilimde vermektir. Çünkü peygamberler miras olarak mal bırakmazlar.[12][12]
Ey Rabbim! Onu senin katında kendisinden razı olunan kimse kıl. Râzî şöyle der: Zekeriyâ (a.s), çocuk istemeden önce Allah'a üç şey arz etti. Biri; kendisinin zayıflığı; diğeri Allah'ın, dualarını hiç reddetmediği; üçüncüsü ise dua ile istenilen şeyin din hususunda fayda sağlamaya sebep olmasıdır. Bundan sonra da çocuk istediğini açıkça ifade etti. Bu da duayı daha fazla kuvvetlendiren unsurdur. Çünkü bunda zahirî sebeplerden uzaklaşıp Allah'ın güç ve kuvvetine güvenilmekte ve dayanılmaktadır.[13][13]

**7.** Ey Zekeriyya! Melekler vasıtasıyla sana, Yahya adında bir oğul müjdeliyoruz. Nitekim Âl-i İmrân sûresinde şöyle bildirilmiştir: Zekeriyya Ma'bed'de durmuş namaz kılarken melekler ona şöyle seslendiler: Allah sana Yahya'yı müjdeler.[14][14] Ondan önce hiç kimseye "Yahya" adı verilmedi. O tek isimdir daha Önce kimseye verilmemiştir. Yüce Allah ona isim vermeyi ana babasına bırakmamış bizzat kendisi vermiştir. Mücâhit şöyle der: Erdemlilik ve olgunlukta onun bir benzeri yoktur. [15][15]

**8.** Zekeriyya (a.s) dedi ki: "Ey Rabbim! nasıl benim oğlum olur?! Bu, hayret ve enteresan olay karşısında duyulan sevinci ifade eden bir sorudur. Karım da yaşlıdır, gençliğinde çocuk doğurmadı, şimdi ihtiyarlığında nasıl doğuracak! Ben ise yaşlandım, ihtiyarladım ve ömrümün sonuna geldim. Tefsirciler der ki: Zekeriyya (a.s)'ın kendisi 120, karısı ise 98 yaşlarına ulaşmışlardı. Dolayısıyla kalbinin mutmain olmasını ve Allah'ın kendisine bu oğulu hangi vasıta ile lütfedeceğini öğrenmek istedi. [16][16]

**9.** Yüce Allah Zekeriyya (a.s)'a şöyle dedi: "Evet öyledir. Onu iki yaşlı ihtiyardan yaratacağım. Onun icadı ve yaratılması benim için kolay ve basittir. Sen anılan bir şey değilken seni yarattığım gibi, sizden Yahya'yı yaratmaya da kadirim. Tefsirciler şöyle der: Yaratma hususunda Allah için kolaylık ve güçlük diye bir şey yoktur. Küçük, büyük yüce ve âdi hepsinin yaratılış vesilesi birdir. O da der, hemen oluverir.[17][17] Yahya'nın yaratılmasının daha kolay oluşu insanlara göredir. Yoksa hiç yoktan yaratabilen Allah, iki ihtiyardan da çocuk

---

[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/479.
[12][12] Beyzâvî 2/14
[13][13] Râzî, et-Tefsim'] -kebîr 21/181.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/479-480.
[14][14] Âl-i İmran sûresi, 3/39
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/480.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/480.
[17][17] Yasin sûresi, 36/82

yaratabilir. [18][18]

**10.** Zekeriyya (a.s) dedi ki Ey Rabbim! Bana karımın hamile olduğunu gösteren bir alâmet ver. Allah buyurdu ki: Senin alâmetin, sende dilsizlik, hastalık ve yaratılış bozukluğu olmadığı halde üç gün üç gece insanlarla konuş amam andır. İbn Abbas şöyle der: Hastalık olmadığı halde dili tutuldu. İbn Zeyd de der ki: Dili tutuldu, hiç kimse ile konuşamıyordu. [19][19]

**11.** Hz. Zekeriyya bu halde iken Ma'bed'den kavminin karşısına çıkarak Sabah akşam Allah'ı teşbih edin, diye onlara işaret etti. Onun insanlarla konuşması işaret şeklinde idi. Nitekim Âl-i Imrân sûresinde şöyle buyurulmuştur: Senin için alâmet, insanlara, üç gün, işaretten başka söz söylememendir.[20][20]

**12.** Ey Yahya! Kitaba kuvvetle ve ciddî bir şekilde sarıl. Bu âyette hazif vardır. Takdiri şöyledir: Yahya doğup büyüyerek kendisine emredilecek olgunluk çağına eriştiğinde Allah ona şöyle buyurdu: "Ey Yahya kitaba kuvvetli ve ciddi bir şekilde sarıl. Ona çocukluğundan itibaren hikmet ve akıl üstünlüğü verdik. Rivayete göre çocuklar Yahya (a.s)'a "Bizimle gel, oynayalım." dediler. Onlara şöyle cevap verdi: "Ben oynamak için yaratılmadım." Bir görüşe göre ona peygamberlik çocukluğunda verildi. Birinci görüş daha tercihe şayandır. Taberî, Âyetin manası şöyledir, der: Biz ona daha erginlik yaşına ermeden, çocukluğunda iken Allah'ın kitabını anlamayı nasibettik.[21][21]

**13.** Biz bunu, onun ana babasına, katımızdan bir rahmet; kendisine de bir şefkat olsun ve onu kötü huylardan arındıralım diye yaptık. O, Allah'ın, takva sahibi salih bir kulu idi. Günah işlemeye asla yönelmedi. İbn Abbas şöyle der: O tertemizdi, hiç bir günah işlemedi. [22][22]

**14.** Onu, ana babasına itaatli kıldjk. Onlara iyi davranıyordu. Rabbine karşı isyankâr ve kibirli değildi. [23][23]

**15.** Doğumundan tekrar dirilti-leceği zamana kadar, yani doğum gününde de ölüm günündede ve diriltilip kabrinden çıkarılacağı günde de Allah'ın selâmı onun üzerine olsun. İbn Atiyye şöyle der: Yüce Allah, insanların son derecede zayıf ve Allah'a muhtaç oldukları yerlerde Hz. Yahya'yı selâmladı.[24][24]

---

[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/480.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/480-481.
[20][20] Al-i İmrân sûresi, 3/41
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/481.
[21][21] Taberî, 16/55
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/481.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/481.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/481.
[24][24] Kurtubî, 11/88.481.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/481.

**16.** Ey Muhammedi Allah'ın sonsuz gücünü gösteren enteresan Meryem kıssasını hatırla. Bu bölüm, bu sûrenin ikinci kıssasıdır. Bu kıssa, "Yahya (a.s)'m doğumu" kıssasından daha enteresandır. Çünkü bu olay, kocasız bekâr bir kızın doğum yapmasıdır. Böyle bir doğum ise kısır bir kadının yaşlı kocasından gebe kalıp doğum yapmasından daha enteresandır. Zamanını Allah'a ibadete tahsis etmek için ailesinden ayrılıp da Beytu'l-makdis'in doğusunda bir yere çekildiğinde. [25][25]

**17.** Ve kendisiyle kavmi arasına bir perde, görünmesine bir engel çektiğinde Ona Cebrâîl (a.s.)'ı gönderdik. Cebrâîl ona yaratılışı tama bir insan şeklinde göründü. İbn Abbas şöyle der: Cebrâîl ona yüzü beyaz saçları kıvırcık ve azaları düzgün bir şekilde geldi.[26][26] Tefsirciler der ki: Cebrail ona insan şeklinde göründü ki Meryem onun sözlerine alışsın ve ondan kaçmasın. Eğer ona melek şeklinde görünseydi mutlaka ondan kaçar ve sözünü dinleyemezdi. Onun bu son derecede güzel insan şeklindeki melekten Allah'a sığınmış olması onun iffetli olduğunu gösterir.[27][27]

**18.** Meryem onu görünce ürperdi, kendisine bir kötülük yapmak maksadıyla gelmiş olmasından korktu ve şöyle dedi: Ben senden Allah'a ve onun korumasına sığınırın. Bu şart cümlesinin cevabı mahzuftur. Takdiri şöyledir: Eğer takva sahibi biri isen beni bırak ve bana eziyet etme. [28][28]

**19.** Cebrâîl (a.s) Meryem'de meydana gelen korkuyu gidermek için ona dedi ki: Ben, Allah tarafından sana gönderilmiş bir melekten başakası değilim. Sana günahlardan arınmış bir oğul bağışlamam için gönderildim. [29][29]

**20.** Meryem: "nasıl benim oğlum olur: Hangi sıfatla benim böyle bir çocuğum bulunur? Benim eşim yok ki çocuğum olsun. Ben zina da etmedim." [30][30]

**21.** Cebrâîl dedi ki1: Durum böyledir. Her ne kadar senin eşin olmasa da Rabbin senin oğlan çocuğunun olmasına hükmetmiştir. Şüphesiz bu, Allah için kolay ve basittir. Onun gelişi insanlara bizim harikulade kudretimizi göstermesi ve peygamber olarak gönderilişi de onlara bir rahmet olması içindir. Onlar onun irşadıyla doğru yolu bulurlar. Onun varlığına, dünyaya geleceğine önceden hükmedilmiştir. Bu ne değişir ne de tebeddül eder. Çünkü bu önceden Allah'ın ezelî ilminde mevcuttur. [31][31]

**22.** Cebrâîl ile Bakire Meryem arasındaki konuşma sona erdi. Tefsirciler şöyle

---

[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/481-482.
[26][26] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-mesîr 5/217.
[27][27] Ebu Hayyan, el-Bahrul-muhît 6/180
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/482.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/482.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/482.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/482.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/482.

der: Cebrâîl Hz. Meryem'in gömleğinin yakasından üfledi. Üfürük Meryem'in içine girdi. Bundan hamile kaldı ve ayrılıp uzak bir yere gitti. Buna göre âyetin mânası şöyle olur: Meryem çocuğa hamile kaldı ve eşi olmadığı halde çocuk doğurmasından dolayı ailesinin kendisini ayıplamalarından korktuğu için, çocuk karnında olduğu halde, onlardan ayrılıp uzak bir yere gitti. [32][32]

**23.** Doğum sancısı onu kuru bir hurma ağacına sığınmaya zorladı ki doğum anında o ağaca dayansın. Meryem dedi ki: Keşke bundan önce Ölmüş, anılmayan ve bilinmeyen basit bir şey haline gelmiş olsaydım.[33][33] İbn Kesir şöyle der: Meryem doğacak bu çocukla imtihan edilip deneneceğini anladı. Dolayısıyla ölümü temenni etti. Çünkü o, vereceği haberde insanların kendisinin doğruluğunu kabul etmeyeceklerini anlamıştı. Daha önce kavminin yanında takva sahibi bir ibadet ehli iken şimdi zina eden fâsık bir kadın durumuna düşüyordu. İşte söylediklerini bundan dolayı söyledi.[34][34]

**24.** Melek yani Cebrâîl, hurma ağacının altından ona "Bu işe üzülme" diyerek seslendi. Rabbin, senin için, önünde akmakta olan küçük bir ark meydana getirdi. İbn Abbas şöyle der: Cebrâîl (a.s) ayağını yere vurdu, buradan tatlı su fışkırıp arkta akmaya başladı. [35][35]

**25.** Kuru hurma ağacını kendine doğru silkele. Üzerine taze, lezzetli ve olgun hurma dökülsün. Tefsir-ciler şöyle der: Melek ona kuru hurma ağacını silkelemesini emretti ki arkta akan tatlı su mucizesini gördükten sonra kurumuş hurma ağacına hayat verme hususundaki diğer bir mucizeyi de görsün. Bunlar Meryem'in acılarının dinmesi ve bunların kendisine Allah tarafından bir ikram olduğunu bilmesi içindir. [36][36]

**26.** Bu lezzetli taze hurmadan ye ve bu selsebil denilen tatlı sudan iç. Bu doğan çocuktan dolayı gözün aydın olsun, gönlünü hoş tut, üzülme. İnsanlardan birini görürsen ve sana doğan çocuğun durumunu sorarsa de ki: "Ben Allah rızası için sükût etme ve konuşmama orucu adadım. İnsanlardan hiç biriyle asla konuşmayacağım. Bana konuşmamam emredildi." Meryem'in yerine çocuğunun konuşması yeterli olsun ve bu apaçık bir mucize olsun diye onun konuşması yasaklandı. [37][37]

**27.** Nifastan temizlendikten sonra çocuğu isa'yı kucağına alıp kavmine geldi. Kavmi: Meryem'i ve oğlunu görünce işi büyüttüler yadırgadılar ve dediler ki: Sen çok garip bir şey yapmışsın. [38][38]

---

[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/482-483.
[33][33] Bu Katâde'nin görüşüdür. İbn Abbas şöyle der: yaratılmamış olup hiç bir şey olmasaydım" manasınadır.
[34][34] Muhtasaru-I İbn Kesir 2/448.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/483.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/483.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/483.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/483.
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/483.

**28.** Ey iyilik ve ibadette Harun'a benzeyen! Senin baban günahkâr bir adam değildi. annen de zina etmemişti. Sen bunu nasıl yaptın! Halbuki Sen iyilik ve ibadeti ile tanınmış temiz bir evin çocuğusun. Katâde şöyle der: Harun (a.s) İsrailoğulları içinde takvası ve iyi davranışları ile ün yapmış bir adamdı. Dolayısıyla îsrailoğullan Hz. Meryem'i ona benzettiler.[39][39] Bu Harun Hz. Musa'nın kardeşi Harun değildir. Çünkü bu ikisi arasında bin seneden fazla zaman vardır. Süheyl şöyle der: Harun İsrailoğullarınm gayretli âbidlerinden bir adamdır. Meryem gayreti hususunda ona benzetilirdi. Yoksa bu Harun, İm-rân oğlu Musa'nın kardeşi Harun değildir. Çünkü ikisi arasında uzun bir zaman vardır.[40][40]

**29.** Meryem onlara cevap vermedi. Kendisiyle konuşmaları ve soru sormaları için İsa'ya işaret etti. Onlar hayretle dediler ki: Meme emen bir çocukla nasıl konuşuruz!? O henüz beşikte annesinin sütünden gıda alıyor. Râzî şöyle der: Rivayete göre o anda Hz. İsa annesinin memesini emiyordu. Konuşmaları işitince meme emmeyi bırakıp yüzünü onlara çevirdi. Ve onlarla konuştu. Bundan sonra çocukların konuşma çağma gelinceye kadar bir daha konuşmadı.[41][41]

**30.** İsa onlarla konuşurken dedi ki: Ben Allah'in bir kuluyum. Beni babasız olarak kudretiyle yarattı. Hz. İsa, kendisinde ilâhlık olduğunu iddia edenlerin sözlerinin batıl olduğunu göstermek için burada kulluk vasfını önce anlattı. Rabbim bana İncil'i vermeye ve beni peygamber olmaya hükmetti. Burada fiili kesinlik ifade etmesi için geçmiş zaman kipinde gelmiştir. Çünkü Allah'ın ezelde hükmettiği şey mutlaka yerine gelecektir. [42][42]

**31.** Ben nerede olursam olayım ve nereye girersem gireyim Allah bende kullar için hayır, bereket ve menfaat yaratmıştır. Yaşadığım müddetçe namaz kılmaya ve zekat vermeye devam etmemi bana emretti. [43][43]

**32.** Ve beni anneme karşı iyi davranan ve saygılı bir kimse kıldı. Beni hayatımda hiç kimseye karşı gururlu kibirli ve bedbaht kılmadı. [44][44]

**33.** Doğduğum gün, öldüğüm gün ve kabrimden diri olarak çıkacağım gün Allah'ın selâmı benim üzerime olsun. İşte bunlar Hz. İsa'nın beşikte meme emerken söylediklerıdir. Bu şekilde Hz. İsa Allah'a karşı kulluğunu, Hristiyanların iddia ettiği gibi ilah olmadığını, ilahın oğlu da olmadığım, üçün

---

[39][39] Taberî, 16/77
[40][40] Muhlasaru İbni Kesîr, 2/450
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/483-484.
[41][41] Tefsir-i Kebîr 21/208
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/484.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/484.
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/484.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/484.

üçüncüsü de olmadığını ilan ediyor. O sadece bir kul ve bir peygamberdir. Diğer İnsanlar gibi o da yaşar ve ölür. Allah onu babasız olarak sadece bir anneden yaratmıştır ki, o, Allah'ın sonsuz kudretini gösteren bir delil olsun. İşte bu sebeble dir ki, hemen ardından şu âyet gelmiştir. [45][45]

**34.** İşte Meryem oğlu İsa hakkında söylenilen doğru söz budur. Yoksa Hristiyan, "O Allah'ın oğludur." veya Yahudilerin "O veled-i zinadır." şeklinde anlattıkları gibi değildir. Onlar İsa hakkında kuşku ve şüphe etmektedirler. [46][46]

**35.** Çocuk edinmek Allah için caiz değildir. Ona yakışmaz da Allah çocuktan ve ortaktan uzaktır. Allah birşeyi yaratmak isteyip de bunun için hükmettiğinde ona "Ol" der hemen oluverir. Meşakkat çekmeye veya yorulmaya gerek duymaz. İşte bu hususiyete sahip olan birinin çocuğu olması nasıl düşünülebilir? Tefsirciler şöyle der: Bu âyet öncekilerin delili mahiyetindedir. Sanki Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Çocuk edinmek hiçbirşeye gücü yetmeyen âciz, zayıf ve muhtaç kimselerin satımdandır. Bir şeye "Ol" demesiyle meydana getirme kudretine sahip ve zengin olan Yüce Allah çocuk edinmek için kadınları hamile kılmaya ihtiyacı yoktur. "Ol" emriyle meydana getirdiği kimseye ise onun oğlu denmez bilakis kulu denir. Bu Hristiyan ve Yahudileri açık delillerle susturmak ve mağlûp etmektir. [47][47]

**36.** Hz. İsa beşikte iken kavmine, Allah'ın, kendisinin de onların da Rabbi olduğu, dolayısıyla sadece ona ibadet etmelerini, işte kendisinde eğrilik olmayan dosdoğru dinin bu olduğunu haber verdi ve buna uymalarını onlara emretti. [48][48]

**37.** Ehl-i kitabın grupları Hz. Isa hakkında ihtilaf ettiler. Ve birçok gruplara ayrıldılar. Onlardan bir kısmı Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu olduğunu iddia eder. Bazıları da onun veled-i zina olduğunu iddia eder. O korkunç güne sahid olunduğu zaman hesap ve ceza korkusu geldiğinde onların vay haline. [49][49]

**38.** Onlar o korkunç günde ne iyi işitir ve ne iyi görürler. Fakat zalimler bu dünyada haktan uzak ve açık bir gaflet içindedir. [50][50]

**39.** İyilik değil kötülük edenlerin, hayırda kusur edenlerin pişmanlık duyacakları kıyamet gününe karşı muhlukatı uyar. Çünkü insanlar hakkında Allah'ın emri yerine getirilecektir. Bir grup cennette bir grup da cehennemde olacaktır. Bugün onlar gaflet içerisinde şaşkın bir haldedirler, Onlar öldükten sonra dirilmeye ve toplanmaya inanmazlar. [51][51]

---

[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/484-485.
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/485.
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/485.
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/485.
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/485.
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/485.
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/485.

**40.** Yeryüzünün ve onun üzerinde bulunan hazine ve insanların varisleri biziz biz, Hesap ve ceza için mahlukatın dönüşü bizedir. [52][52]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler aşağıdaki edebî sanatları kapsamaktadır.
**1.** Benim kemiklerim yıprandı cümlesi kuvvetin gitmesi ve bedenin zayıflamasından kinayedir.
**2.** Baş bembeyaz alev aldı. cümlesinde aklığın yayılması ve çokluğu, ateşin odunlar içerisinde yayılmasına benzetildi. tutuşma kelimesi yayılma kelimesi için müsteâr olarak kullanıldı. mastarından tutuşdu fiili türetilip yayıldı" manasında kullanıldı. Bunda istiareyi tebaiyye vardır.
**3.** doğdu ile ölür" kelimeleri arasında tibâk sanatı vardır.
**4.** seslendi ile seslenmek" arasında cinâs-i iştikak vardır.
**5.** Bana herhangi bir insan dokunmadı" cümlesi cima şeklindeki karı-koca muamelesinden latîf bir kinayedir.
**6.** ne iyi işitti, ne iyi gördü" fiilleri taaccüp (ünlem) kipleridir.
**7.** su arkı,"Uu iffetsiz, çocuk, peygamber kelimeleri arasında seci vardır. Bu da edebî sanatlardandır. [53][53]

## Bir Uyarı

Kıyamet gününde pişmanlık artar hattâ o gün sırf pişmanlık için tah-sîs edilmiştir. O günde pişmanlıktan başka bir şey yoktur. Müslim'in Sahihinde Ebu Saîd el-Hudri'den rivayet edilen bir hadiste Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Cennetlikler cennete cehennemlikler de cehenneme girdiklerinde kıyamet gününde ölüm getirilir. O alaca bir koça benzer: Cennetle cehennem arasında durdurulur. Cennetliklere, "Ey cennet halkı! Bunu tanıyormusunuz?" denir. Onlar boyunlarını uzatır bakarlar ve "Evet.. O ölümdür" derler. Sonra koçun kesilmesi emredilir ve kesilir. Daha sonra denir ki: "Ey cennet halkı! Artık ölüm yok ebedî kalacaksınız ve Ey cehennem halkı! Artık ölüm yok ebedî kalacaksınız" denir. Resulullah bundan sonra şu âyeti okudu: Pişmanlık gününe karşı onları uyar!" [54][54]

**41.** Kitab'ta İbrahim'i an. Zira o, sıdkı bütün bir peygamberdi.
**42.** Bir zaman o, babasına dedi ki: Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bir şeye niçin taparsın?
**43.** Babacığım! Hakikaten sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Öyle ise bana uy ki, seni düz yola çıkarayım.

---

[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/485.
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/486.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/486.

**44.** Babacığım! Şeytana kulluk etme! Çünkü şeytan, Allah'a âsi oldu.
**45.** Babacığım! Allah tarafından sana azap dokunup da şeytanın yakını olmandan korkuyorum.
**46.** Babası: Ey İbrahim! dedi, sen benim ilâhlarımızdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, an-dolsun seni taşlarım! Uzun bir zaman benden uzak dur.
**47.** İbrahim: "Selâm sana dedi, Rabbimden senin için mağfiret dileyeceğim. Şüphesiz O bana karşı çok lütufkârdır.
**48.** Sizden de, Allah'ı bırakarak taptığınız şeylerden de uzaklaşıyor ve Rabbime yalvarıyorum. Umulur ki Rabbime duâ etmem sayesinde bedbaht olmam."
**49.** Nihayet onlardan ve Allah'tan başka taptıkları şeylerden uzaklaşıp bir tarafa çekildiği zaman biz ona İshâk ve Yâ'kub'u bağışladık ve her birini peygamber yaptık.
**50.** Onlara rahmetimizden bağışta bulunduk ve kendilerine güzel bir şöhret nasip ettik.
**51.** Kitap'ta Musa'yı da an. Gerçekten o ihlâs sahibi idi ve hem elçi, hem de peygamberdi.
**52.** O'na Tûr'un sağ tarafından seslendik ve O'nu, fısıltıyla konuşacak şekilde kendimize yaklaştırdık.
**53.** Rahmetimizin bir sonucu olarak O'na kardeşi Harun'u bir peygamber olarak hediye ettik.
**54.** Kitap'ta İsmail'i de an. Gerçekten o, sözüne sadık bir elçi ve bir peygamberdi.
**55.** Halkına namazı ve zekâtı emrederdi. Rabbi nezdinde de hoşnutluk kazanmış bir kimse idi.
**56.** Kitapta İdris'i de an. Hakikaten O' pek doğru bir insan, bîr peygamberdi.
**57.** O'nu üstün bir makama yücelttik.
**58.** İşte bunlar, Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerden, Âdem'in soyundan, Nûh ile bir-Iekte taşıdıklarımızdan, İbrahim ve İsrail'in soyundan, doğruya ulaştırdığımız ve seçkin kıldığımız kimselerdendir. Onlara, Allah'ın âyetleri okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlar.
**59.** Nihayet onların peşinden öyle bir nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar; nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride azgınlıklarının cezasını çekecekler.
**60. 61.** Ancak tevbe eden, îman eden ve iyi davranişta bulunan kimseler hâriçtir. Bunlar, hiçbir haksızlığa uğratılmaksmn cennete, yani Allah'ın, kullarına gıyaben va'dettiği Adn cennetlerine girecekler. Şüphesiz O'nun va'dî yerini bulacaktır.
**62.** Orada boş söz değil, sadece selâm duyarlar. Ve Orada, sabah - akşam kendilerine âit rızıklari vardır.
**63.** Kullarımızdan, takva sahibi kimselere verdiğimiz cennet, işte budur.
**64.** Biz ancak Rabbinin emri ile ineriz. Önünüzde, arkanızda ve bunlar arasında olan şey O'na aittir. Senin Rabbin unutkan değildir.
**65.** O, Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin Rabbidir. Şu halde O'na kulluk

et; O'na kulluk etmek için sabırlı ve metanetli ol. O'nun bir adaşı var mı? Bi-Iivor musun?

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah (c.c.) Meryem (a.s.) kıssasına ve Hristiyanların Hz. İsa (a.s.) hakkında ihtilaf edip Allah'ı bırakarak ona ibadet etmelerini anlattıktan sonra ardından Hz. İbrahim (a.s.)'m kıssasını ve onun putları kırmasını anlattı. Bundan maksadı Allah'ın dostu Hz. İbrahim'in Allah'ın birliği üzerine olduğunu insanlara hatırlatmaktır. Taşa tapan ile insana lapan arasında sapıklık bakımından fark yoktur. Eşittir. Hristiyanlar Hz. İsa'ya ibadet ettiler. Arap müşrikleri de putlara taptılar. [55][55]

## Kelimelerin İzahı

Sıddîk, mübalağa yani vurgu ifade eden vezinlerdendir. "Çok doğru kimse" demektir.
Melîyy, uzun bir zaman. Bu, Arapların, Filan kimsenin işine uzun süre devam etmesine izin verdim" sözlerinden
alınmıştır. Şâir şöyle der:
Onun ölümüne sert dotğlar çatladı. Aslanlar ona uzun müddet ağladı.[56][56]
Hafiyy, Aşırı derecede iyilik eden ve lütufta bulunan.
Lamın sükünuyla half, selefinin yerine geçen kötü kimse. Lamın fethasıyle uik, selefinin yerine geçen iyi kimse demektir. Bir kimseye dua ederken şöyle denilir: "Allah seni, hayırlı bir selefe hayırlı bir halef eylesin" Şâir şöyle der:
Himayelerinde yaşanan kimseler gitti. Ben, uyuzlu kimsenin derisi gibi kötüler arasında kaldım.[57][57]
Gayy, kötülük ve sapıklık demektir. Dilciler şöyle der: Araplara göre her kötülük; her iyilik de 'dır. [58][58]

## Nüzul Sebebi

İbn Abbas'tan, Rasulullah (s.a.v)'m söyle dediği rivayet olunur: Ey Cebrail! Bizi, daha çok ziyaret etmenize engel nedir? Bunun üzerine şu âyet indi: Biz, sadece Rabbının emriyle ineriz..."[59][59]

## Ayetlerin Tefsiri

---

[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/490.
[56][56] el-Bahr, VI/195. (Not: Bu beyitteki kelimesi, müfessirin tefsirinde şeklindedir. Ancak, beytin alındığı el-Bahru'1-muhît ve diğer kaynaklarda « seklinde yazıldığı için ona göre tercüme edilmiştir. Mütercimler.)
[57][57] Râzî, XXI/235. Beyit, Lebîd'e aittir.
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/490-491.
[59][59] Buharı, Tefsını'l-Kur'an, XIX, 2; Bed'u'1-halk, 6
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/491.

**41.** Ey Muhammedi Yüce kitapta Allah'ın dostu İbrahim'i an. Şüphesiz o, çok doğru bir peygamberdi, doğruluktan ayrılmazdı. Doğrulukla peygamberliği birleştirmişti. Bundan maksat, kendilerinin Hz. İbrahim'in soyundan geldiklerini iddia edip sonra da putlara tapan Arapların, Hz. İbrahim'in faziletine dikkatlerini çekmektir. Oysa Hz. İbrahim, Allah'ı birleyenlerin önderiydi. O, Son peygamberler Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Arapları çağırmış olduğu saf tevhid inancını getirmişti. [60][60]

**42.** O, nazik bir şekilde babasına hitap ederek, hidayet ve imana yönelmesini isteyerek şöyle seslendi: Ey babacığım! İşitmeyen, görmeyen, sana fayda sağlamayan veya senden herhangi bir zararı savamayan taşa niçin tapıyorsun? [61][61]

**43.** Bana, Allah'tan, senin bilemeyeceğin İlim ve Allah'ın mukaddes sıfatlarına dair bilgi geldi. Hz. İbrahim, nazik bir şekilde nasihati tekrarladı. Putlara ibadeti dolayısıyle onu kara cahillikle nitelemedi. O, sadece, nâzik ve yumuşak bir şekilde hitap etti. Nasihatimi kabul et. Bana uy. Böyle yaparsan sana doğru yolu gösteririm. Tehlikelerden kurtuluş, bu yoldadır. Bu yol, Allah'ın yoludur. Onda eğrilik yoktur. [62][62]

**44.** Babacığım! Kâfirlik ve putlara tapma hususunda Şeytan'm emrine uyma. Kuşkusuz Şeytan, Allah'a karşı gelmiştir. Rabbine ibadet etmeyi gururuna yedirememiştir. Kim Şeytan'a uyarsa, Şeytan onu saptırır. Kurtubî şöyle der: Âyette, itaat etme yerine, ibâdet etme kelimesi kullanılmıştır. Çünkü, Allah'a isyan hususunda bir şeye itaat eden ona ibadet etmiş olur.[63][63]

**45.** Bu âyet, kötü sonuçtan sakmdirmaktadır. Yani, Ey babacığım! Ben, senin kâfir olarak ölmenden, dolayısıyle Allah'ın elem verici azabına uğramanda ve ebediyen cehennemde şeytanın arkadaşı olmandan korkuyorum. Fahruddin er-Râzî şöyle der: Hz. İbrahim'in, her hitabında Ey babacığım! demesi, babasını çok sevdiğini, ona doğru yolu göstermeyi ve azaptan korunmasını aşırı derecede istediğini gösterir. Hz. ibrahim, sözlerini son derece güzel sıraladı. Çünkü o, önce putlara tapmanın batıl olduğuna babasının dikkatini çekti. Sonra, körü körüne taklidi, bırakıp, delillere bakarak kendisinin peşinden gelmesini istedi. Daha sonra, şeytana itaat etmenin akıl işi olmadığnı hatırlattı. Son olarak da, edep ve nezaket kurallarına uyarak, batıl yola girmeyi engelleyici tehditle sözü bitirdi. Ben korkuyorum" sözü, babasının hakkını ödemek için, onun yararını korumaya kalben son derece bağlı olduğunu gösterir.[64][64]

---

[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/491.
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/491.
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/491.
[63][63] Kurtubî, XI, 111
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/491-492
[64][64] Tefsir-i Kebir, XXI, 226
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/492.

**46.** Babası Âzer ona dedi ki: Ey İbrahim! Sen, benim tanrılarıma ibadet etmiyor ve onlardan yüz mü çeviriyorsun? Bu, Hz. İbrahim'in putlara tapmamasını yadırgama ve hayret ifade eden bir sorudur. Putlara tapmamak, sanki, akıllı bir kimsenin yapmayacağı bir şeymiş!.. Beyzâvî şöyle der: Babası, onun irşat hususunda nâzik ve yumuşak davranmasına, kabalık ve sert bir inatla karşılık verdi. Hz. İbrahim'in Ey babacığım!" sözüne karşılık, "Ey oğlum" demeyip ona adiyle seslendi. Putlardan bizzat yüzçevirmeyi yadırgadığı için, haberi başa aldı ve soru edatı olan hemzeyi ondan önce getirdi. Sanki, akıllı kimse putlara ibadetten yüz çevirmezmiş.[65][65] Sonra, babası Âzer, Hz. İbrahim'i şöyle tenkit etti: Eğer ilahlarıma sövmeyi ve onları ayıplamayı bırakmazsan seni mutlaka taşlayarak öldüreceğim. Uzun bir süre benden uzak ol. Süddî: "Ebediyyen benden uzak ol" demektir, der. Âzer, hidâyete daveti bu cehaletle karşıladı. Nazik ve edepli söze bu sertlikle karşılık verdi. İnkârın, iman karşısındaki durumu ve imanın terbiye ettiği kalp ile, azgınlığın bozduğu kalbin durumu böyledir.[66][66]

**47.** İbrahim şöyle cevap verdi: Benden sana bir eziyet ve bir kötülük gelmez. Babalık hakkına göstermem gereken saygıdan dolayı, bundan böyle sana rahatsız edecek herhangi bir şey söylemeyeceğim. Allah'tan, seni doğru yola iletmesini ve günahlarını bağışlamasını isteyeceğim. Şüphesiz o, bana çok lutfedici ve durumumla çok ilgilenicidir. [67][67]

**48.** Sizi, taptığınız putlarla başbaşa bırakıp yurdunuzdan ayrılıyorum. Ben, ihlaslı bir şekilde, sadece tek olan Rabbime ibadet ederim. Kendisine ibadet ederken gösterdiğim ihlas dolayısıyle, Rabbimin beni bedbaht kılmayacağını umuyorum. Burada, Hz. İbrahim'in kavminin çeşitli ilahlara ibadet etmeleri sebebiyle bedbaht oldukları işaret yoluyla anlatılmaktadır. Böylece Hz. İbrahim, babasını ve kavmini putlara ibadetle başbaşa bırakıp onlardan ayrıldı. Akrabalarından ve yurdundan hicret etti. Ancak Yüce Allah onu yalnız bırakmadı. Bilakis ona çocuklar bağışladı ve bıraktıklarının yerine daha iyilerini verdi. [68][68]

**49.** Nihayet onları, Allah'ı terkederek taptıkları putlarla başbaşa bırakıp onlardan ayrıldığında Ona İshak ile Yakub'u lütfettik. Tefsirciler şöyle der: Hz. İbrahim, Allah yolunda babasından ve kavminden ayrılıp da Şam bölgesine hicret edince, Allah ona onlardan daha iyisini, kendi soyundan İshak ve Yakub (a.s) peygamberleri verdi. Böylece Allah, bu temiz çocuklarla, onun kavminden ayrıldığı için hissettiği yalnızlığı giderdi. Yakub (a.s), İshak (a.s)'ın oğludur. Bunlar, peygamberlerin soy kütüğüdür. Bunların soyundan İsrailoğullarımn

---

[65][65] Beyzâvi, II, 17
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/492.
[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/492-493.
[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/493.

peygamberleri gelmeştir. İbn Kesir şöyle der: Yani, biz ona peygamberler neslini verdik. Allah Hz. İbrahim'in çocuklarına peygamberlik vermek suretiyle hayatında onu mutlu kıldı.[69][69] Bunun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurdu: Onların her ikisini de peygamber kıldı. [70][70]

**50.** İbrahim'e, İshak'a Yakub'a, hepsine mal, çocuk, ilim ve amel gibi, dinî ve dünyevî her türlü iyi şeyi verdik. Onlara insanlar arasında güzel bir şan şöhret verdik. Çünkü beğenilen özellikleri olduğu için, bütün din mensupları onları över. Kıyamete kadar Hz. İbrahim'e ve aile efradına salât u selâm getirirler. Taberî şöyle der: İnsanlar içersinde onlara güzel bir övgü ve güzel bir şöhret nasip ettik.[71][71]

**51.** Ey Muhammedi Kavmine Kur'an-ı Kerim'de Musa Kelimullah'm haberini anlat. Allah, kendisiyle konuşmak için, mahlukatı arasından sadece onu seçti. O büyük peygamberlerden ve tertemiz nebilerdendir. Allah bu iki yüce vasfı onda topladı. Adı geçen peygamberlerin şanını yüceltmek için jtf kelimesinini takrarladı. [72][72]

**52.** Musa ile vasıtasız olarak konuştuğmuz zaman Tur dağı cihetinden, Musa'nın sağ tarafından ona seslendik. Onunla konuştuğumuz zaman, dua için onu yaklaştırdık. İbn Abbas şöyle der: Musa, melekût alemine yaklaştırıldı ve perdeler aradan kaldırıldı. Nihayet kalemlerin cızırtısını duydu.[73][73] Zemahşerî de şöyle der: Yüce Allah Hz.Musa'yı, bazı büyük adamların, istekte bulunması için kendisine yaklaştırdığı kimseye benzetti. Çünkü onunla, melek vasıtası olmasızm konuştu. [74][74]

**53.** Ona nimetimizden kardeşi Harun'u da lütfettik. Duasını kabul ederek kardeşini de peygamber kıldık. Hani o şöyle dua etmişti: Bana ailemden bir vezir, kardeşim Harun'u ver[75][75] Harun'u ona destek ve yardımcı yaptık. [76][76]

**54.** Ey Muhammedi Kur'an-ı Kerim'de, İbrahim'in oğlu, deden kurbanlık İsmail'in haberini de an. İsmail (a.s) bütün Araplarının atasıdır. Kuşkusuz o, sözünde dururdu. Verdiği sözü kesinlikle yerine getirirdi. Tefsirciler şöyle der: Sözünde durma özelliği, diğer peygamberlerde de olmuş olmasına rağmen, onun şerefini ve değerini yüceltmek için, burada bu vasıfla nitelenmiştir. Bir de o, sözünde durmaya, diğer peygamberlerin gösterdiğinden daha fazla özen göstermiştir. Sabretmesi ve kesilmek için kendini teslim etmesi, onun verdiği

---

[69][69] Muhtasar»ı İbn Kesir, II, 454
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/493.
[71][71] Taberî, XVI, 93
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/493.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/493.
[73][73] el-Bahr, VI, 199
[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/494.
[75][75] Tâhâ, 20/29,30
[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/494.

sözlerdendir. Bunun içindir ki, Yüce Allah onu övmüştür. O, Rasul ve nebi idi. Yani Yüce Allah, rasul]ük ve nibilik sıfatlarını onda toplamıştı. İbn Kesir şöyle der: Bu âyet, Hz. İsmail'in, kardeşi İshak'tan daha üstün olduğuna bir delildir. Çünkü Hz. İshak, sadece nebilik sıfatiyle nitelenmişti. Hz. İsmail ise, hem nebilik hem de rasullük sıfatlarıyle vasıflanmıştır.[77[77]] Son peygamber Muhammed (s.a.v.) de, Hz. İsmail'in soyundan gelmiştir. [78[78]]

**55.** O, ailesini Allah'a itaate, özellikle dinin direği olan namaz ve toplumun mutluluğunun gerçekleşmesine vesile olan zekâta teşvik ederdi. O, Allah'ın rızasını kazanmıştı. Fahreddin er-Râzî şöyle der: Bu, en büyük övgüdür. Çünkü Allah'ın razı olduğu kimse, yaptığı her itaatte en yüce dereceleri kazanmış demektir.[79[79]]

**56.** Ey Muhammed! Yüce kitap'ta İdris (a.s)'in haberini de anlat. O, bütün hallerinde doğruluktan ayrılmadı. Kendisine Allah'tan vahiy geliyordu. Tefsirciler şöyle der: İdris (a.s), Nuh (a.s)'un dedesidir. Adem (a.s)'den sonra ilk peygamberdir. Kalemle ilk yazı yazan ve ilk defa dikişli elbise giyen odur. Daha önce deri giyiyorlardı. Allah ona 30 sahife indirmişti. [80[80]]

**57.** Onun şanım ve itibarını, peygamberlik ve Allah'a yakınlık şerefiyle yücelttik.[81[81]]

**58.** İşte bu adları geçenler, Allah'ın değerli peygamberleri ve rasulleridir. Onlar bu sûrede sana haberlerini anlattığımız peygamberlerdir. Bunlar on kişi olup, birincileri Zekeriyya, sonuncuları İdris (a.s)'dir. İşte onlar, Allah'ın kendilerine peygamberlik şerefini lütfettiği kimselerdir. Onlar da İdris (a.s) gibi, Âdem (a.s)'in; ve İbrahim (a.s) gibi Nuh (a.s) ile birlikte gemiye yüklendiklerimizin neslindendir. Zira İbrahim (a.s), Nuh'un oğlu Sâm'm soyundandır. İsmail, İshak ve Yakub gibi, İbrahim Musa, Harun, Zekeriyya, Yahya ve İsa gibi, İsrail'in yani Yakub (a.s)'un soyundandırlar. Kendilerine iman nasip ettiğimiz ve peygamberliğimiz ve vahyimiz için seçtiğimiz kimselerdendir. Allah'ın kelamını işittiklerinde secdeye kapanır ve Allah korkusundan ağlarlardı. Halbuki onların mertebeleri yüksek ruhları yüce ve Allah'a yakın idiler. Kurtubî şöyle der: Bu âyet, Allah'ın âyetlerinin kalplere tesir ettiğini göstermektedir.[82[82]]

**59.** Bu takva sahibi peygamberlerden sonra kâfir bir kavim geldi, ki bunlar namazı kılmadılar ve nefsânî arzularına uydular. Onlar ilerde her türlü kötülük,

---

[77[77]] Muhtasar-ı İbn Kesir, II, 456
[78[78]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/494.
[79[79]] er-Râzî, XXI, 232
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/494.
[80[80]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/494.
[81[81]] Bir görüşe göre, bundan maksat, onun dördüncü kat göğe çıkarılmasıdır-
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/494.
[82[82]] Kurtubî, XI, 120
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/495.

zarar ve helak ile karşılaşacaklar. İbn Abbas şöyle der: Gayy, cehennemde bir vadidir. Cehennemdeki vadiler, onun sıcağının şiddetinden Allah'a sığınırlar.[83][83]

**60.** Ancak, tevbe eden, iman eden ve iyi iş yapanlar hariç. İşte bunlar cennette mutlu kılınacaklardır. Amellerinin karşılığından hiçbir şey eksiltilmeyecektir. [84][84]

**61.** O cennet, Rablerinin kendilerine va'dettiği Adn cennetleridir. Onlar, o cennetleri görmeden önce, sadece Yüce Allah'ın va'dini tasdik ederek onlara gaybdan inanmışlardır. Yüce Allah'ın cennet va'di, mutlaka gerçekleşecek ve meydana gelecektir. O, sözünden dönmez. [85][85]

**62.** Onlar cennette, lüzumsuz hiçbir söz işitmezler, ancak, meleklerin hürmet ve saygıyle kendilerine vereckeleri selâmı işitirler. Bu âyetteki istisna, munkatıdır.[86][86] Cennette onlar yorulmadan, zahmet ve meşakkat çekmeden, kesintisiz olarak elde ederler. [87][87]

**63.** İçindekilerin durumlarım anlattığımız bu cennet, takva sahibi kullaramızı vâris kılacağımız cennettir. [88][88]

**64.** Biz dünyaya, ancak Allah'ın emri ve izni ile ineriz. Bu, Cebrail (a.s.)'in Rasulullah (s.a.v.)'a söylediği bir sözdür. Kısa bir süre için ona vahiy getirmemişti. Bundan dolayı bu sözü söyledi. Dünya ve âhiret işleri, bütün işler, Allah'ındır. O, herşeyi kuşatmıştır. Hiçbir şey ona gizli ve zerre ağırlığında hiçbir şey ondan uzak kalmaz. Onun emri ve izni olmadan herhangi bir şeyi yapmaya nasıl cesaret ederiz?! Rabbin, kullarının amellerinden hiçbir şeyi unutmaz. [89][89]

**65.** O, yüksek ve alçak bütün âlemlerin Rabbidir. Öyleyse, sadece ona ibadet et. İbadetin vereceği zorluklara sabret. Allah'ın herhangi bir eşi ve benzerini biliyor musun? [90][90]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıdaki şekilde özetliyoruz.

---

[83][83] Kurtubî, XI, 125
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/495.
[84][84] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/495.
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/495.
[86][86] Yani, selâm, lüzumsuz sözlerden değildir, (mütercimler)
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/495.
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/495.
[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/495-496.
[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/496.

**1.** Onlara insanlar arasında güzel bir şan ve şöhret verdik âyetinde güzel bir kinaye vardır. Yüce Allah güzel övgü ve şan yerine kinaye olarak zikretti. Çünkü övgü, lisan ile olur. Onun içindir ki doğru dil" buyurdu. "İhsan" yerine kinaye olarak "el" kelimesinin kullanılması da bunun gibidir.
**2.** Onu yüce bir makama", istiare yoluyla yüksek yere benzetilmiştir.
**3.** Çok doğru" ifadesinde mübalağa sanatı vardır.
**4.** Onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği kimselerdir" âyetinden, mertebelerinin yüceliğinden dolayı, uzak için kullanılan işaret ismi getirilmiştir. Bunda bulunan uzaklık manası, onların mertebelerinin yüceliğini ve fazilet derecelerinin üstünlüğünü gösterir.
**5.** Onların ardından kötü bir kavim geldi" cümlesinde nakıs cinas vardır. Çünkü kelimelerde hareke değişikliği vardır.
**6.** Önümüzdekiler de, arkamızdakiler de Allah'ındır" âyetinde, ile ve sabahleyin ile akşamleyin" kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır.
**7.** yüce çok lütfeden ve nebi kelimeleri arasında güzel ve sağlam bir seci' vardır. [91][91]

## Faydalı Bilgiler

İbrahim (a.s)'in Ey babacığım!" sözünde nezaket ve itaate çağrı vardır. Buradaki, izafetsının yerine gelmiştir. Çünkü aslı şeklindedir. Dolayısıyle ikisi bir arada bulunmaz. [92][92]

## Bir Uyarı

Suyûti, Tahbîr adlı eserinde der ki: İbrahim (a.s) 175 sene yaşadı. Onunla Âdem (a.s) arasında iki bin, Nuh (a.s) arasında ise bin sene vardır. Peygamberler onun neslinden gelmiştir. [93][93]

**66.** İnsan der ki: "Öldüğüm zaman sahi diri olarak çıkarılacak mıyım?"
**67.** İnsan düşünmez mi ki, daha önce o hiçbir şey olmadığı halde biz kendisini yaratmışızdır.
**68.** Rabbine andolsun ki, muhakkak surette onları da, şeytanları da mahşerde toplayacağız; sonra onları diz üstü çözmüş vaziyette cehennemin çevresinde hazır bulunduracağız.
**69.** Sonra her milletten, Allah'a daha çok âsi olanlar hangileri ise çekip ayıracağız.
**70.** Sonra, orayı boylamaya daha çok müstehak olanları elbette biz daha iyi biliriz.
**71.** İçinizden, oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur. Bu, Rabbin için

---

[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/496.
[92][92] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/496.
[93][93] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/496.

kesinleşmiş bir hükümdür.
**72.** Sonra biz, Allah'tan sakınanları kurtarırız; zâlimleri de diz üstü çökmüş olarak orada bırakırız.
**73.** Kendilerine âyetlerimiz ayan beyan okunduğu zaman inkâr edenler, îman edenlere: "İki topluluktan hangisinin mevki ve makamı daha iyi, meclis ve topluluğu daha güzeldir?" dediler.
**74.** Onlardan önce de, eşya ve görünüş bakımından daha güzel olan nice nesiller helak ettik.
**75.** De ki: Kim sapıklıkta ise, çok merhametli olan Allah ona mühlet versin! Nihayet kenlerine vâ'dolunan şeyi -ya azabı veya kıyameti- gördükleri zaman, mevki ve makamı daha kötü ve askeri daha zayıf olanın kim olduğunu öğreneceklerdir.
**76.** Allah, doğru yola gidenlerin hidâyetini artırır. Sürekli kalan iyi işler, Rabbinin nezdinde hem mükâfat bakımından daha hayırlı, hem de sonuç bakımından daha iyidir.
**77.** Âyetlerimizi inkâr eden ve: "Muhakkak surette bana mal ve evlât verilecek." diyen adamı gördün mü?
**78.** O, gaybı mı bildi, yoksa Allah'ın katından bir söz mü aldı?
**79.** Kesinlikle hayır! Biz onun söylediğini yazacağız ve azabını uzattıkça uzatacağız.
**80.** Onun dediğine biz vâris oluruz, kendisi de bize yapayalnız gelir.
**81.** Onlar, kendilerine bir itibar ve kuvvet vesilesi olsun diye AUah'dan başka İlâhlar edindiler.
**82.** Hayır, hayır! O taptıkları, onların ibadetlerini tanımayacaklar ve onlara hasım olacaklar.
**83.** Görmedin mi? Biz, kâfirlerin üzerine, kendilerini iyice teşvik eden şeytanları gönderdik.
**84.** Öyle ise onlar hakkında acele etme. Biz onlar için günlerini teker teker sayıyoruz.
**85. 86.** Takva sahiplerini heyet halinde Allah'ın huzurunda topladığımız günahkârları da susuz olarak cehenneme sürdüğümüz gün,
**87.** Rahman nezdinde söz ve izin alandan başka, hiçbirinin şefâata gücü yetmeyecektir.
**88.** "Rahman, çocuk edindi" dediler.
**89.** Hakikaten siz, pek çirkin bir şey ortaya attınız.
**90.** Bundan dolayı, neredeyse gökler çatlayacak yer yarılacak, dağlar yıkılıp düşecektir!
**91.** Rahmân'a çocuk isnadında bulunmaları yüzünden..
**92.** Halbuki çocuk edinmek Rahmân'ın şanına yakışmaz.
**93.** Göklerde ve yerde olan herkes istisnasız, kul olarak Rahmân'a gelecektir.
**94.** O, bunların hepsini kuşatmış ve sayılarını tesbit etmiştir.
**95.** Bunların hepsi de kıyamet gününde O'nun huzuruna tek başına gelecektir.
**96.** İman edip de iyi davranışlarda bulunanlara gelince, onlar için Allah, bir

sevgi yaratacaktır.
**97.** Biz Kur'an'ı, sadece, onunla Allah'tan sakınanları müjdeleyesin ve şiddetle karşı çıkan bir topluluğu uyarasın diye senin dilinle kolaylaştırdık.
**98.** Biz, onlardan önce nice nesilleri helak ettik. Sen, onlardan herhangi birini görüyor veya onlara âit cılız bir ses işitiyor musun?

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, öğüt ve ibret almak için peygamberlerin kıssalarından bir bölüm anlattı. Bu mübarek sûrenin asıl gayesi, Yüce Allah'ın diriltmeye ve yok etmeye gücü yettiğini ve kıyametin kopacağını isbat etmektir. Bu âyetlerde de öldükten sonra dirilmeyi, haşir ve neşri yalanlayanların bazı şüphelerini anlatır, kesin ve parlak delillerle onları reddeder. Mutlu ve bedbaht kişilerin sonlarını açıklayarak bu sûre-i celîleyi sona erdirir. [94][94]

## Kelimelerin İzahı

kelimesinin çoğulu olup "diz üstü oturanlar" demektir. Korkunun şiddetinden dolayı" bir kimse diz üstü oturduğunda denir. Bu, korkan ve zelil kimsenin oturuşudur. Kümeyt şöyle der:
Onlar efendilerini diz üstü bıraktılar. Onlar efendisiz ve zincire vurulmuş haldedirler.[95][95]
Itıyy, isyan ve karşı gelmek, inat etmek.
Nediyy ve nâdî, istişare ve konuşma için kavmin toplandığı yer, kulüp. Cevheri şöyle der: Nediyy, kavmin meclisi ve konuştuğu yerdir. ve de böyledir. Eğer dağılırlarsa, orası olmaktan çıkar.[96][96]
Esâs, ev eşyası.
Ri'y, güzel manzara onları teşvik ederler, teşvik ve tahrik etmek demektir. Dilciler şöyle der: birbirlerine yakın manadadır. Manaları, teşvik ve tahriktir. Tencerenin kaynaması ve hareket etmesi neticesinde çıkan ses manasına gelen "ezîz" sözü de bundandır.
Vefd, kendisine saygı gösterilen, ikram edilen ve merasimle karşılanan heyet manasına gelen vâfid" kelimesinin çoğuludur.
Vird, susuz olarak yürüyenler. Fahreddin er-Râzî şöyle der: Vird, susuzlara verilen isimdir. Çünkü suya gelen, ancak susuzluğundan dolayı gelir.[97][97]
İdd, çok kötü bir şey. Cevheri şöyle der: İdd, musibet ve korkunç olay demektir.
Rikz, gizli ses. [98][98]

---

[94][94] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/500.
[95][95] Cevheri, es-Sıhah, ^ai maddesi
[96][96] Kurtubî, XI, 133
[97][97] Tefsir-i Kebir, XXI, 252
[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/500-501.

## Nüzul Sebebi

Habbâb b. Eret'in şöyle dediği rivayet olunur: Ben, demircilik yapan birisiydim. As b. Vâil'den alacağım vardı. Ödemesini istemek üzere ona gittim. As: "Muhammed'i inkâr etmedikçe, vallahi, alacağını ödemem" dedi. Ben de: "Hayır, vallahi sen ölüp de tekrar diriltil inceye kadar, yani, şimdi ölüp önümde tekrar dirilmedikçe Muhammed'i inkâr etmem" dedim. Tabii bu olmayacak işti. As şöyle dedi: "Ben ölüp de diriltildiğim zaman bana gelirsin. Orada benim malım olur, sana alacağını veririm." Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indirdi: Ey Rasulüm! Âyetlerimizi inkâr eden ve "mutlak surette bana mal ve evlat verilecek" diyen adamı gördün mü?![99][99]

## Ayetlerin Tefsiri

**66.** Öldükten sonra dirilmeyi tasdik etmeyen kâfir, bunu inkâr ederek ve uzak görerek şöyle der: Ben ölüp de toz toprak olduktan sonra mı, kabirden diri olarak çıkarılacağım? İbn Kesir şöyle der: Öldükten sonra tekrar diriltilme sini uzak görüyor ve buna hayret ediyor.[100][100] Kelimesinin başındaki lâm, aşırı derecede inkâr ettiğini ifade eder. Bu, insanın, ilk yaratılışından habersiz olmasından kaynaklanan bir inkârdır. İnsan nerede idi, nasıl meydana geldi? Eğer düşünecek olsa, bu işin yani öldükten sonra dirilmenin tasavvur ettiğinden daha kolay olduğunu mutlaka anlar. [101][101]

**67.** Bu inkarcı ve yalanlayıcı, ilk yaratılışını düşünmüyor mu ki, İlk yaratılışını tekrar dirilti-leceğine delil getirsin. Bilsin ki, onu yoktan yaratan Allah, hiç şüphesiz, onu yok olduktan ve parça parça olduktan sonra da tekrar diriltmeye gücü yeter. Alimlerden biri şöyle der: Bütün yaratıklar öldükten sonra diriltilme hususunda bu kısalıkta bir delil getirme hususunda toplan salardı, yine de getiremezlerdi. Çünkü ikinci defa diriltmenin, ilk defa meydana getirmekten daha kolay olduğunda kuşku yoktur.[102][102] Bu âyetin bir benzeri de şudur: De ki, onları ilk defa yaratmış olan diriltir.[103][103]

**68.** Ey Muhammed! Rabbine andolsun ki, o kıyameti yalanlıyanları, kendilerini aldatan şeytanlarla birlikte mutlaka hasredeceğiz. Tefsirciler şöyle der: Her kâfir, bir şeytanla aynı zincire vurulmuş olarak mahşer yerine getirilir. Sonra o suçluları, korku ve dehşetten dizleri üstüne çözmüş olarak cehennemin çevresine getiririz. Kendilerini dehşetten bayıltan olayın şiddetinden dolayı ayaklarının üzerinde duramazlar. [104][104]

---

[99][99] Buhârî, Buyu', 29; İcâre, 115; Huusûmat, 10; Tefsirul-Kur'an, XIX, 4,5,6; Müslim, Münafikun, 35; Vahidî, Esbâbu'n-nuzûl, 173
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/501.
[100][100] Muhtasar-ı İbn Kesîr, II, 460
[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/502.
[102][102] Fahreddin Râzî, XI, 241
[103][103] Yasin sûresi, 36/79
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/502.
[104][104] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/502.

**69.** Sonra bir mezheple ilgisi olan her grup ve cemaatten şunları tutup ayıracağız: içlerinden Rahman'a en ziyade isyankâr hangileri ise mutlaka onları ayıracağız. Yani bu suçlular yakalanır ve isyan derecelerine göre sırayla cehenneme atılırlar. İbn Mesud şöyle der: Suçu en büyük olanlardan başlanır. [105][105]

**70.** Sonra biz cehenneme ve onun ateşine görmeye daha çok lâyık olanları ve kat kat azaba lâyık olanları daha iyi bilir ve onlardan başlarız. [106][106]

**71.** Sizden iyi veya kötü kim varsa, hepsi cehenneme gelecek. Mü'min, üzerinden geçmek için, kâfir, içinde kalmak için gelecek. Bu geliş mecburî bir geliştir.[107][107] Bu hükmün bozulması imkânsızdır. [108][108]

**72.** Herkes onun üzerinden geçtikten sonra, takva sahiplerini cehennemden kurtaracağız. Zalimleri de, cehennemde diz üstü oturur halde bırakacağız. Beyzâvî şöyle der: Bu âyet cehenneme gelmekten maksadın, onun etrafında diz çöküp oturmak olduğuna ve mü'minlerin kurtuluşa erdikten sonra kâfirlerden ayrılıp cennete gideceğine, kâfirlerin orada oldukları gibi kalacaklarına bir delildir.[109][109]

**73.** Müşriklere, i'câzı ve manası açık Kur'an âyetleri okunduğunda, Refah içersinde şımarmış kâfirler fakir mü'minlere şöyle derler: Hangi grup, biz mi yoksa siz mi, daha güzel meskende yaşıyor, daha güzel hayat sürüyor ve daha değerli meclis ve lokallerde toplanıyor? Beyzâvî şöyle der: Müşrikler bu açık âyetleri işitip de onlara karşı koymaktan âciz kaldıklarında, görüşlerin kıtlığından dolayı, ellerinde olan dünya mallarıyla iftihar etmeye ve bu malın çokluğunu kendilerinin üstünlüğüne ve iyi hallerine delil getirmeye başladılar.[110][110] Yüce Allah şöyle buyurarak iddialarını reddetti. [111][111]

**74.** Ayetlerimizi yalanlayan ümmetlerden birçoğunu inkârları yüzünden helak ettik. Onların malı bunlardan daha çoktu; görünüş ve şekilleri daha güzeldi. Öncekileri helak ettiğimiz gibi, sonrakileri de helak ederiz. Onlar ellerindeki nimet ve mallara aldanmasmlar. [112][112]

**75.** Ey Muhammed! Kendilerinin hak yolda olduklarını iddia eden o müşriklere

---

[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/502.
[106][106] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/502.
[107][107] Selef âlimleri kelimesinin mânâsında ihtilaf etmişlerdir. İbn Abbas şöyle der: Viirûd, girmek demektir. İyi ve kötü, ateşe girmeyen kimse kalmayacak, Ateş, Hz. İbrahim'e olduğu gibi, mü'minlere soğuk ve esenlik olacak. İbn mes'ud ile Katâde de şöyle der: Vürûd, Sıral köprüsünden geçilirken, cehennemin de üzerinden geçmek manasınadır. En doğrusu bu görüş olmalıdır. Allah bizi cehennemden korusun.
[108][108] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/502-503.
[109][109] Beyzâvî, II, 19
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/503.
[110][110] Beyzâvî, II, 20
[111][111] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/503.
[112][112] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/503.

de ki: Bizden ve sizden, kim sapıklık içinde ise, Allah ona bulunduğu halde mühlet versin eceli galip Rabbine kavuşuncaya kadar onu taşkınlığı içinde bıraksın. Kurtubî şöyle der: Bu, son derece sert bir tahdittir.[113][113] Nihayet Allah'ın, başlarına inen va'dini gördüklerinde, Bu, ya öldürülmek veya esir edilmek suretiyle dünya azabıdır, veyahut kıyamet günü başlarına gelecek olan korkunç ve şiddetli şeyler sebebiyle çekecekleri âhiret azabıdır. İşte o zaman hakikatler ortaya çıktığında iki gruptan hangisinin Allah katında daha kötü mevkiye sahip olduğunu, hangisinin yardımcı ve destekçilerinin daha az olduğunu, bunların kâfirler mi, yoksa mü'minler mi olduğunu bilecekler. Bu onların iki gruptan hangisinin mevki ve makamı daha hayırlı, meclis ve topluluğu daha güzeldir?" şeklindeki sözlerinin karşılığıdır. [114][114]

**76.** Allah, hidâyete eren müminlerin basiret, iman ve hidâyetlerini artırır. Âhirette sahibine azık olarak kalacak olan iyi işler, Allah katında, ecir ve sevap itibariyle yeryüzündekilerin iftihar ettikleri herşeyden daha iyidir, Sonuç itibariyle de daha iyidir. Çünkü dünya nimetleri geçici, âhiret nimetleri ise ebedîdir. [115][115]

**77.** Bu âyet, As b. Vâil hakkında inmiştir.[116][116] Bu soru hayret ifade eder. Yani, Ey Muhammed! Allah'ın âyetlerini inkâr edip, âhirette Allah'ın kendisine mal ve oğullar vereceğini iddia eden o kâfirin kıssasına hayretle bir bak.[117][117]

**78.** Sadece Allah'ın bildiği gayp bilgilerinden haberdar mı oldu? Yoksa bu hususta Allah ona bir sözmü verdi de, o, kesin ve emin bir şekilde konuşuyor. [118][118]

**79.** Hayır, onun söylediklerini yazacağız. Bu, As b. Vail'e bir cevaptır. lafzı, ret ve sakındırma manasına gelir. Yani, o kâfir, bu çirkin sözü söylemekten sakınsın. Biz onun söylediklerini aleyhine yazacağız. Taşkınlığının ve alay etmesinin karşılığı olarak azabanı artırıp süresini uzatacağız. Mal ve çocukla yardım yerine, azabın süresini kat kat artıracağız. [119][119]

**80.** Onu yok ettikten sonra, geride bırakacağı mal ve çocuklarına biz vâris olacağız. O bize tek başına gelecek. Ne malı ne çocuğu, ne yardımcısı ne de bir desteği olacak. [120][120]

**81.** Müşrikler, izzet ve şeref elde etmek için, Allah'ı bırakıp tapmak için putlar

---

[113][113] Kurtubî, XI, 144
[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/503-504.
[115][115] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/504.
[116][116] Vahidî, Esbâbu'n-nüzûl, 173
[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/504.
[118][118] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/504.
[119][119] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/504.
[120][120] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/504.

edindiler. [121][121]

**82.** Hayır, durum onların zannettikleri ve hayal ettikleri gibi değildir. Çünkü taptıkları ilahlar kıyamet gününde onların ibadetinden uzak duracak ve onlara düşman olacaklardır. [122][122]

**83.** Ey Muhammed! Görmedin mi, biz şeytanları kâfirlere musallat kıldık. Şeytanlar onları kötülüğe teşvik ve tahrik ediyor da neticede günahları işliyorlar. Fahreddin er-Râzî şöyle der: Yani, şeytanlar vesvese vererek ve süsleyerek onları günahlara teşvik ve tahrik ederler.[123][123]

**84.** Ey Muhammed! Onların hemen helak olmalarını isteme. Çünkü onların, aleyhlerine senelerini saydığımız gibi, nefeslerini de sayarız.[124][124]

**85.** Takva sahiplerini develerine binmiş olarak izzetli ve ikrâmlı bir şekilde Rablerinin huzuruna sevkedeceğiz. Bunlar, ikram ve ihsan edilmelerini bekleyerek kralların huzuruna giden elçi grubuna benzer. [125][125]

**86.** Suçluları ise, yaya ve susuz olarak hayvanların sevkedildiği gibi sevkederiz. Onlar, suya sevkedilen susuz develer gibidir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Kıyamet günü insanlar üç şekilde hasredilirler: İstekli ve korkulu olarak sevkedilenler, ikisi bir deve üzerinde, üçü bir deve üzerinde, dördü bir deve üzerinde ve onu bir deve üzerinde, olanlar. Diğerlerini ise ateş sürükler. Onlar nerede istirahat ederlerse ateş de onlarla olur. Nerede gecelerlerse, ateş de onlarla geceler.[126][126]

**87.** Ne kendileri şefaat edebilirler, ne de onlara şefaat edilir. Ancak, Rahman katında söz ve izin alanlar hariç. Bu istisna, munkatıdır. Yani, ancak kim iman eder ve iyi amel işlerse o şefaata sahiptir. İbn Abbas şöyle der: Ayette geçen ahitten maksat, diye şehadet getirmektir. [127][127]

**88.** Yahudiler, Hıristiyanlar ve meleklerin, Allah'ın kızları olduğunu iddia edenler, "Allah çocuk edindi" dediler.[128][128]

**89.** Andolsun ki, siz ey müşrikler! Son derece çirkin ve âdi bir söz

---

[121][121] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/504.
[122][122] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/504.
[123][123] Fahreddin Râzi, Tefsir-i Kebir, XXI, 2525
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/504.
[124][124] Kurtubî, XI, 150
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/504-505.
[125][125] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/505.
[126][126] Buharı, Rikak, 45; Müsilm, Cennet, 58
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/505.
[127][127] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/505.
[128][128] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/505.

söylediniz. [129][129]

**90.** Bu sözün dehşetinden neredeyse gökler Çatlayacak, Aynı zamanda bu çirkin sözün büyüklüğünden yerler yarılacak, dağlar yıkılıp gidecekti. [130][130]

**91.** Rahman'a çocuk isnadında bulundukları için, neredeyse bunlar olacaktı. Yüce Allah'a çocuk edinmek yakışmaz. Çünkü çocuk aynı cinsten olmayı gerektirir ve bir ihtiyaç için olur. Halbuki Yüce Allah, bir benzerinin bulunmasından uzaktır; bir yardımcı ve destekçiye ihtiyacı yoktur. [131][131]

**92.** Halbuki çocuk edinmek, Rahman'a yakışmaz. [132][132]

**93.** Ulvî ve süflî âlemde mahluk olarak ne varsa, hepsi Allah'ın kuludur. Onun huzurunda boyun eğer, bir kölenin yaptığı gibi ona itaat eder. [133][133]

**94.** Allah onların sayılarını tesbit etmiştir, hepsinden haberdardır. Onların işlerinden hiçbiri Allah'a gizli kalmaz.[134][134]

**95.** Kıyamet günü herkes ona, yardımcısız, malsız ve destekçisiz olarak tek basma gelecektir. [135][135]

**96.** Yüce Allah suçluların hallerini anlatıktan sonra mü'minlerin hallerini anlatarak şöyle buyurur: Allah, iyi kullarının kalplerinde o mü'minler için bir sevgi ve dostluk meydana getirecek. Rabî şöyle der: Allah onları sever, onları insanlara da sevdirir. [136][136]

**97.** Ey Muhammedi Okumakta olduğun bu Kur'an'ı, senin konuştuğun Arap diliyle indirmek suretiyle kolaylaştırıp düşünenler için rahat anlaşılır bir hale getirdik ki, sen onunla, Allah'tan korkan mü'minleri müjdeleyesin ve aşırı mücadeleci ve inatçı bir kavmi onunla korkutasın. [137][137]

**98.** Biz, nice geçmiş milletleri, peygamberleri yalanladıkları için yok ettik. Burada ki edatı çokluk ifade eder. Onlardan hiç kimseyi görüyor, veya onlara ait cılız bir ses işitiyor musun? Yani onlar yok olup gittiler, yurtları boş, evleri ıssız kaldı. İşte biz onları helak'ettiğimiz gibi, bunları da helak ederiz. [138][138]

---

[129][129] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/505.
[130][130] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/505.
[131][131] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/505.
[132][132] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/505.
[133][133] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/505.
[134][134] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/505.
[135][135] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/506.
[136][136] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/506.
[137][137] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/506.
[138][138] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/506.

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler aşağıdaki edebî sanatları kapsamaktadır.
**1.** İnsan der" cümlesinde zikr-i umûm irade-i husus vardır. Burada insandan maksat kâfirdir. Çünkü öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden odur.
**2.** Öldüm ile diri olarak ve müjdelersin ile uyarırsın arasında tıbâk vardır.
**3.** İnsan düşünmüyor mu? sorusu inkâr ve kınama ifade eder.
**4.** Takva sahiplerini heyet halinde Rahman'a topladığımız ve suçluları susuz olarak cehenneme sürdüğümüz gün" âyetinde takva sahipleri ile suçlular ve iyilerin durumu ile kötülerin durumu arasında güzel mukabele vardır.
**5.** kelimeleri arasında cinas-ı gayr-i tam vardır. Çünkü ikinci harfleri farklıdır.
**6.** Yerce daha kötü ve adamca daha zayıf ifadesinde leffü neşri mürettep sanatı vardır. Zira birincisi yani yerce daha kötü makamı daha iyi" ifadesine, ikincisi yani adamca daha zayıf" ise Meclisi daha güzel ifadesi ile ilgilidir. Aynı zamanda ile kelimeleri arasında da tıbak sanatı vardır.
**7.** Söylediğini yazacağız cümlesinde mecâz-i aklî vardır. Yani meleklere yazmalarını emrederiz. Bu, bir şeyin, sebebine isnadı kabilindendir.
**8.** gibi fasılalarda güzel bir seci' vardır. Bu da edebî sanatlardandır. [139][139]

## Faydalı Bilgiler

Müslim'in, Sahîh'inde Ebu Hüreyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlul-lah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Yüce Allah bir kulu sevdiğinde Cebrail'e seslenir ve "Ben falanı seviyorum sen de onu sev." der. Bunun üzerine Cebrâîl de o kişiyi sever. Sonra Cabrâü gökyüzünde şöyle seslenir: Allah, falan kişiyi seviyor, siz de onu sevin. Sonra gökyüzü halkı da onu sever.." İşte bu hadis Allah onlar için bir sevgi yaratacak" âyetini tasdik etmektedir. [140][140]

## Bir Nükte

Rivayete göre Halife Me'mun, "Onlar hakkında acele etme. Biz onlar için saydıkça sayıyoruz" mealindeki âyeti okudu yanında, içlerinde İbnu's-Semmâk'ın da buluduğu fıkıh alîmleri vardı. Me'mûn, Ona işaret ederek kendisine nasihat etmesini istedi. O şöyle dedi: Nefesler sayı ile olupda ona bir yardım olamaymca, tükenen şey ne çabuk tükenir! Şâir şöyle der:
Hayatın, sayılı nefeslerdir. Sen her nefes aldıkça hayatın biraz eksilir.
Allah'ın yardımıyla Meryem Sûresinin tefsiri bitti. [141][141]

---

[139][139] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/506-507.
[140][140] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/507.
[141][141] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 3/507.

# TÂHÂ SURESİ

Mekke'de inmiştir. 135 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Tâhâ sûresi Mekke'de inmiş olup, burada inen sûrelerin anlattığı konulardan bahseder. Maksadı Allah'ın birliği, peygamberlik, Öldükten sonra dirilme ve haşir gibi dinin esaslarını kalplere yerleştirmektir.
Bu mübarek sûrede, Peygamberin (s.a.v.), kendisine karşı kurulan tuzak, direnme, alay etme ve yalanlamalardan etkilenmemesi için maddî ve manevî bakımdan kuvvetlendirilmiş olan şahsiyeti ortaya çıkar. Aynı zamanda bu sûrede peygamberin, insanları iman etmeye zorlamaksızm tebliğ, hatırlatma, uyarma ve müjdeleme gibi esas vazifesine yöneltilmiş olduğu da görülür.
Bu sûre Peygamber (s.a.v.)'ı teselli etmek ve onun mübarek kalbini yatıştırmak için peygamberlerin kıssalarını anlatır. Mesela, Mûsâ (a.s.) ve Harun (a.s.)'m azgın ve zorba Firavun ile olan kıssalarım genişçe ele alır. Hemen hemen sûrenin büyük kısmı bu olayı anlatmaktadır. Özellikle Musa'nın, Rabbi karşısında yalvarma ve yakarmasından, Yüce Allah'ın ona peygamberlik görevini vermesinden, Firavun ile aralarında geçen mücadele ve sihirbazlarla yaptığı yarışmadan bahsetmektedir. Bu kıssa anlatılırken, Yüce Allah'ın kendisiyle konuştuğu peygamberi Musa'yı koruduğu, kâfir ve suçlu düşmanlarını ise yok ettiği görülmektedir.
Yine bu sûre çok kısa bir şekilde Âdem (a.s.)'in kıssasını anlatır. Burada Yüce Allah'ın, daha Önce hata etmiş olan Âdem'e rahmetiyle muamele ettiği, müjdeleyici ve uyarıcı peygamberler göndererek onun neslini hidayete erdirdiği, sonra da hayır ve şer yolunu tercih edebilmeleri için kendilerini serbest bıraktığı anlaşılmaktadır.
Yine bu mübarek sûrede bazı kıyamet sahneleri, kâinatı titretecek, korku ve heyecandan kalpleri sarsacak ifadelerle tasvir edilir. Bu esnada insanları bîr durgunluk ve sükûnet kaplar. "Artık, çok esirgeyici Allah hürmetine sesler kısılmıştır. Bu yüzden, fısıltıdan başka bir ses işitemezsin.[1][1]
Bu sûre, büyük toplantı gününü de anlatır. O gün âdil bir tarzda sorguya çekme tamamlanır, Allah'a itaat etmiş olanlar cennete, isyan etmiş olanlar cehenneme gider. Allah mü'minleri mükafatlandırıp, kâfirleri cezalandırmak suretiyle, ve dini mutlaka yerine getireceğini göstermek için böyle yapar.
Sûre, Allah'ın yardımı gelinceye kadar, Rasulullah (s.a.v.)'ı, Allah yolunda sabretme ve eziyetlere katlanma hususunda bazı ilâhî yönlendirmelerle son bulur.[2][2]

---

[1][1] Tâhâ sûresi, 20/108
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/11-12.

## Sûrenin İsimlendirilmesi

Bu sûreye, karşılaştığı engeller ve direnmeler karşısında Rasulullah (s.a.v.)'ı teselli etmek ve kalbim hoş tutmak için, onun değerli isimlerinden biri olan "Tâ Hâ" adı verildi. Bu sebeble sûre, Rasulullah (s.a.v.)'a iltifat olsun diye şu seslenme ile başladı: "Tâ Hâ, Biz Kur'an'ı sana, güçlük çekesin diye indirmedik." [3][3]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** Tâ, Hâ.
**2, 3.** Biz, Kur'ân'ı Sana, güçlük çekesin diye değil, ancak Allah'tan korkanlara bir öğüt olsun diye indirdik.
**4.** Kur'ân yeri ve yüce gökleri yaratan Allah tarafından peyderpey indirilmiştir.
**5.** Rahman, Arş'a istiva etmiştir.
**6.** Göklerde, yerde ve ikisi arasında bulunan şeyler ile toprağın altında olanlar hep O'nundur.
**7.** Sen, sözü açıktan da söylesen, gizli de söylesen bilesin ki, O, gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir.
**8.** Allah, öyle bir ilâhtır ki, O'ndan başka ilâh yoktur. En güzel isimler sırf O'na mahsustur.
**9.** Musa'nın haberi sana ulaştı mı?
**10.** Hani o, bir ateş görmüş ve ailesine: "Bekleyin!
Şüphesiz ben bir ateş gördüm. Belki ondan size bir parça ateş getiririm, veya ateşin yanında bîr rehber bulurum." demişti.
**11.** Oraya vardığında kendisine "Ey Musa!" diye seslenildi:
**12.** "Muhakkak ki Ben, evet Ben senin Rabbinim! Hemen pabuçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal vâdî Tuvâ'dasın!
**13.** Ben seni seçtim. Şimdi vahyedilene kulak ver.
**14.** Gerçekten Allah Benim, Ben. Benden başka ilâh yoktur. Öyle ise bana kulluk et; beni anmak için namaz kıl.
**15.** Kıyamet günü mutlaka gelecektir. Herkes, peşine koştuğu şeyin karşılığını bulsun diye neredeyse onu kendimden gizleyeceğim.
**16.** Ona inanmayan ve nefsinin arzularına uyan kimseler sakın seni ondan alıkoymasınlar; sonra mahvolursun!
**17.** Sağ elindeki nedir, ey Musa!?"
**18.** "O, benim asamdır, dedi. Ona dayanırım; o-nunla davarlarıma yaprak silkerini; benim ona başkaca ihtiyaçlarım da vardır."
**19.** Allah: "Yere at onu, ey Musa!" dedi.
**20.** Onu hemen yere attı. Bir de ne görsün, hızla sürünen bir yılan değil mi!
**21.** Allah buyurdu: "Al onu! Korkma! Biz onu şimdi ilk haline sokacağız.
**22.** Bir de elini koltuğunun altına sok ki, bir başka mucize olmak üzere o, kusursuz ve lekesiz beyazlıkta çıksın.

---

[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/12.

**23.** Ta ki, Sana, en büyük âyetlerimizden bazılarını gösterelim.
**24.** Firavun'a git. Çünkü o iyice azdı."
**25.** Musa şöyle dedi: "Rabbim! Göğsüme genişlik ver.
**26.** İşimi bana kolaylaştır.
**27.** Dilimden bağı çöz,
**28.** Ki sözümü anlasınlar.
**29.** Bana ailemden bir de vezir ver,
**30.** Kardeşim Harun'u.
**31.** Onun sayesinde arkamı kuvvetlendir.
**32.** Ve onu işime ortak kıl.
**33.** Böylece Seni bol bol teşbih edelim...
**34.** Ve çok çok analım Seni.
**35.** Şüphesiz Sen bizi görmektesin."
**36.** Allah: "Ey Musa! dedi, istediğin sana verildi.
**37.** Andolsun biz sana bir defa daha lütufta bulunmuştuk.
**38.** Bir zaman, vahyedilecek şeyi annene şöyle vah-y etmiştik:
**39.** "Musa'yı sandığa koy; sonra onu denize at; deniz onu kıyıya atsın da, benim ve onun düşmanı olan biri onu alsın." Ve benim nezaretimde yetiştirilmen için sana kendimden sevgi verdim.
**40.** Hani, kız kardeşin gidip "Ona bakacak birini size bulayım mı?" diyordu. Böylece seni, gözü gönlü mutluluk dolsun ve üzülmesin diye annene geri verdik. Ve sen birini Öldürdün de seni endişeden kurtardık. Seni iyiden iyiye imtihandan geçirdik. Bu yüzden Med-yen halkı arasında yıllarca kaldın. Sonra sen, takdir edilen bir zamanda geldin ey Musa!

## Kelimelerin İzahı

Kabes, bir ateş parçası.
Mukaddes, temiz ve mübarek.
Tuvâ, bir vadinin adı.
Yok olursun. yok olmak demektir.
Yaprakları dökülsün diye onunla ağaçları silkelerim.
Meârib, ihtiyaç manasına gelen 'nin çoğuludur.
Cenah, yan manasınadır. İnsanın iki cenahı, iki yanı demektir, insanın elleri, kuşun kanatlarına benzer.
Ezr, kuvvet demektir. onu kuvvetlendirdi." Manasınadır. Onu kuvvetlendirdi ve o kalınlaştı[4][4] mealindeki âyette de bu mânâya kullanılmıştır. Şâir şöyle der:
"Babamız Hâşim ona yardım etmemiş miydi? Oğullarına kılıç ve mızrakla dövüşmeyi emretmemiş miydi?[5][5] Yemm, deniz demektir.
Seninle karşılaştığına sevinsin diye. [6][6]

---

[4][4] Feth sûresi, 48/29
[5][5] Bu beyit Ebu Tâlib'e aittir. Kurtubî, XI, 193
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/16-17.

## Âyetlerin Tefsiri

**1,2.** Sûre başındaki hurûfu mukattaa Kur'an'ın mucize olduğuna dikkat çekmek için inmiştir.[7][7] İbn Abbas şöyle der: Ey Âdem demektir. Âyetin mânâsı şöyledir: Ey Muhammedi Biz sana Kur'an'ı zorluk çekesin diye indirmedik. Biz onu sadece, rahmet ve mutluluk olsun diye indirdik. Rivayete göre, Rasulullah (s.a.v.) kendisine Kur'an inince arkadaşları ile birlikte namaz kıldı. Namazda ayakta durmayı (kıyamı) uzattı. Bunu gören Kureyşliler: "Allah bu Kur'an'ı Muhammed'e sadece sıkıntı çeksin diye indirmiş" dediler. Bunun üzerine bu âyet indi.[8][8]

**3.** Biz onu Allah'tan korkan ve azabından çekinenler için sadece bir öğüt ve hatırlatma olsun diye indirdik. Allah'tan korkan ise, Kur'an nuruyla aydınlanmış mü'min kimsedir. [9][9]

**4.** Onu, yerleri yaratan, kainatı yoktan var eden, geniş ve yüce gökleri yükselten Allah indirdi. Bu âyet Allah'ın yüceliğini, güçlülüğünü ve büyüklüğünü haber vermektedir. Ebu Hayyân şöyle der: Göklerin, yüce sıfatıyle nitelenmesi, onları yaratanın gücünün üstünlüğünü gösterir. Çünkü Yüce Allah'tan başkasının, böyle yüce şeyleri meydana getirmesi mümkün değildir.[10][10]

**5.** İşte bu kemâl ve cemâl sıfatlanyle nitelenmiş olan Rab, azametine yakışır bir şekilde Arş'ı istiva eden Rahman'dır. O bir cisim değildir. Bir şeye benzemez. Sıfatları inkâr edilemez, misli yoktur. Nitekim Selef mezhebinin görüşü de budur.[11][11]

**6.** Bütün varlıklar onundur. Yedi gök, yerler, bu ikisi arasındaki yaratıklar, toprak altında bulunan madenler ve diğer gizli kıymetler, hepsi O'nun mülküdür. O'nun idaresi, gücü ve hâkimiyeti altındadır. [12][12]

**7.** Ey Muhammed! Sen açıktan söylesen de, içinde gizlesen de, Rabbinin katında birdir. Şüphesiz. O gizli olanı da, vesvese, fısıltı ve hatıra gelen şeyler gibi daha daha gizli olanları da bilir. Bu âyetin maksadı, Allah'ın Rasulullah (s.a.v.)'la beraber olduğunu, onu işittiğini ve kafirler karşısında desteksiz, tek başına bırakmıyacağını bildirerek kalbini yatıştırmaktır. Rasulullah (s.a.v.) Allah'a açıktan dua ettiğinde bilmelidir ki Yüce Aiiah, sırrı ve ondan daha gizlisini bilir.

---

[7][7] Bakara sûresi'nin başlangıcına bakınız.
[8][8] Bu Dahhâk'ın sözüdür. Bkz. İbnti'l-Cevzî Zâdu'l-Mesîr, V/268
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/17.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/17.
[10][10] el-Bahr, VI, 226
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/17.
[11][11] Selef-i Salih'in görüşleri için, A'raf ve Ra'd sûrelerine bakınız.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/17.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/17.

Kalp, Allah'ın kendisine yakın olduğunu, sırrını ve gizlisini bildiğini hissettiğinde, bu güzel yakınlık dolayısıyle yatışır, olaylara razı olur ve yalnızlığını giderir. [13][13]

**8.** Rabbınız tek olan Allah'tır. Ondan başka gerçek mabut yoktur. Son derece güzel isimlerin sahibidir.
Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Allah'ın 99 adı vardır. Kim bunları sayarsa cennete girer.[14][14]

**9.** Ey Muhammed! Musa'nın haberi ve onun enteresan kıssası sana ulaştı mı? Bu soru takrir yani konuyu açıklamak içindir. Maksat, söylenecekleri öğrenmeye teşviktir. [15][15]

**10.** Hani, Hz. Musa bir ateş gördüğünde karısına şöyle demişti: "Sen yerinde kal. Ben bir ateş gördüm." İbn Abbas şöyle der: Bu olay, Musa (a.s.)'mn daha Önce Şuayb (a.s.) ile yaptığı anlaşmanın müddeti bitip de, ailesini Mısır'a götürmek üzere Medyen'den yola çıkardığında meydana gelmişti. Musa, yolu şaşırmıştı. Soğuk ve karanlık bir geceydi. İki odunu birbirine sürterek ateş yakmaya çalışıyor, fakat ağaçtan kıvılcım çıkmıyordu. O bu şekilde uğraşırken, ansızın yolun solunda uzakta bir ateş gördü. Gördüğü, Allah'ın nuru olduğu halde onu ateş sanmıştı. Belki size, ısınabileceğiniz bir miktar ateş getiririm." Ya da, bana yolu gösterecek birini bulurum dedi.[16][16]

**11,12.** Musa (a.s.) ateşin yanma geldiğinde onu yeşil bir ağaç içinde yanan beyaz bir ateş olarak buldu. Rabbi ona: Ey Musa, dedi.[17][17] Şüphesiz Ben. seninle konuşan Rabbinim. Edebe uygun davranman için, ayaklarından naünlerini çıkart da gel. Şüphesiz sen Tuvâ adında temiz ve mübarek bir vadide bulunuyorsun. [18][18]

**13.** Ben, peygamberliğe seni seçtim. Sana vah-yedeceklerimi dinle. Fahreddin Razi şöyle der: "Burada son derece heybet ve azamet vardır. Sanki Yüce Allah şöyle demiştir: "Sana korkunç ve büyük bir emir eeldi. Onun için hazırlan, aklını ve fikrini tamamen ona çevir."[19][19]

**14.** Ben ibadete layık olan Allah'ım. Benden başka ilâh yoktur. Sadece Bana

---

[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/17-18.
[14][14] Tirmizi, Daavât 83; Buharî, Tevhid, 13
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/18.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/18.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/18.
[17][17] Seyyid Kutub, -Allah ona çokça rahmet etsin, onu öldürenlere de lanet etsin- şöyle der: Bu sahneyi tasavvur ederken kalb durur, varlıklar titrer... Musa bu çölde tek başına. Gece zifiri karanilk, karanlık her tarafı bürümüş, sessizlik çökmüş. Musa Tur'un yanında gördüğü ateşi almaya gidiyor. Sonra etrafındaki bütün varlıklar şu yüce seslenişle birbirlerine cevap vermeye başladılar. Muhakkak ki Ben, evet Ben, senin Rabbinim. Hemen naiinlerini çıkar. Çünkü sen kutsal vadi Tuvâ"dasın. (Fi Zılâli'1-K.ur'an, V/68)
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/18.
[19][19] er-Râzi,XXII, 19
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/18-19.

ibadet et ve Beni birle. Beni
hatırlaman için namazı kıl.
Mücâhid şöyle der: "Bir kimse namaz kıldığında Rabbini zikretmiş olur. Çünkü namaz bütün zikirleri kapsar."[20][20] Savı de şöyle der: "Her ne kadar namaz, ibadetlerin içinde ise de, sânının büyüklüğünden yüceliğinden ve zikri kapsadığından, kalb, dil ve azalarla yapıldığından Yüce Allah onu Özellikle zikretti. Allah'ı birlemeden sonra dinin en üstün rüknü namazdır."[21][21]

**15.** Şüphesiz kıyamet mutlaka kopacaktır, bundan kurtuluş yoktur. Neredeyse ben onu kendimden gizliyorum. Onu size nasıl bildireyim?[22][22] Müberrid şöyle der: Bu, Arapların âdetindendir. Çünkü onlar, bir şeyi son derece gizledikleri zaman: "Onu kendimden bile gizledim yani, "onu kimseye bildirmedim" derler. Her nefisin, hayır veya serden ne yapmışsa karşılığını alması için bunlar olacaktır.
Tefsirciler şöyle der: "Kıyametin kopması ile Ölüm zamanının gizli tutulmasındaki hikmet şudur: Yüce Allah kıyamet koparken ve ölmek üzere iken yapılan tevbelerin kabul edilmeyeceğine hükmetmiştir. İnsanlar, kıyametin ne zaman kopacağını veya ne zaman öleceklerini bilseler, mutlaka kötülük işlerler, sonra da kıyamet kopmadan ve ölmeden tevbe ederler, böylece azaptan kurtulmuş olurlardı. Fakat Yüce Allah bu işi gizledi ki, insanlar devamlı olarak kötülüklerden sakınsınlar ve kıyametin veya ölümün, kendilerine ansızın gelmesine karşılık, devamlı bir hazırlık içinde olsunlar."[23][23]

**16.** Ey Musa! Kıyametin kopacağına inanmayanlar onu tasdik etmek ve ona hazırlanmaktan seni alıkoymasınlar, Kendi arzularına meyleden, lezzet ve şehvetlere yönelen ve ahireti için herhangi bir hesabı olmayan kimse de seni ondan alıkoymasın. ıSijfi Sonra yok olursun. Çünkü âhiretten gafil kalmak yok olmayı gerektirir. [24][24]

**17.** Ey Musa! Sağ elindeki o şey nedir? Âsâ değil mi? Bu sorudan maksat, konuyu daha iyi anlatmak ve kuru ağacın yılana çevrilmesiyle meydana gelecek, Allah'ın harikulade sanatına dikkat çekmek ve uyarıda bulunmaktır. Ta ki, o engin kudret ve ezici mucize Musa'ya apaçık görünsün. İbn Kesir şöyle der: "Yüce Allah bunu Musa'ya açıklama yoluyla söyledi. Yani, sağ elinde bulunan o şey, bildiğin bastonun değil mi? Şimdi onunla ne yapacağız, göreceksin."[25][25]

**18.** O benim bastonumdur, yürürken ona dayanırım. Onunla ağaçları silkeler ve

---

[20][20] er-Razi, XXn, 1
[21][21] Sâvî Haşiyesi, III, 50
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/19.
[22][22] Bu, Mücâhid ve İbn Abbas'm görüşlerinin özetidir. Taben de bunu tercih etmiştin Ayetm tefsirinde tercihe en layık olan da budur. Burada başka, zayıf görüşler de vard.r. Bkz. fcbu Hayyân, el-Bahr, VI, 232.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/19.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/19.
[25][25] Muhtasar-ı İbn Kesîr, II, 472
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/19-20.

yapraklarının dökülmesi için ağacın dallarına vururum ki düşen yaprakları koyunlarım yesin. Benim onda, bundan başka fayda ve istifadem de vardır. Onunla diğer ihtiyaçlarımı da gideririm.
Tefsirciler şöyle der: Musa'nın,"O, bastonumdur"demesi yeterli idi. Fakat o cevabı uzattı. Çünkü bu makam bast [26][26]makamıdır. Çünkü Rabbi onunla vasıtasız olarak konuşmaktadır. Allah'ın hitabından aldığı zevkin artması için cevabı uzatmak istedi. Sevgilinin sözü ruhu dinlendirici ve zorlukları gidericidir. [27][27]

**19.** Allah buyurdu ki, Ey Musa! Elindeki âsânı at ki, göreceğin özelliklerini göresin. [28][28]

**20.** Musa (a.s.) âsâyı atınca, baston, derhal son derece hızlı hareket eden ve yer değiştiren büyük bir yılan haline geldi. İbn. Abbâs şöyle der: Kaya ve ağaçlan yutan erkek bir ejderhaya dönüştü. Musa onun her şeyi yuttuğunu görünce, ondan korktu ve kaçıp uzaklaştı.[29][29] Tefsirciler şöyle der: Musa, bu korkunç ve harikulade, akılları gideren hadiseyi görünce, korkunç şeyler gördüğünde insana gelen şeyler ona da gelmiştir: Yüce Allah bu mucizeyi Musa'ya, yakarışı anında verdi ki, bu korkutucu mucizeye onu ısındırsın da Firavun'un huzurunda onu attığında ondan korkmasın. Çünkü Musa buna alışmış ve daha önce denemesini yapmış olacaktı. [30][30]

**21.** Kabbı ona dedi ki: Musa! Onu korkma. Onu daha önce ki, âsâ haline çevireceğiz. Bunun üzerine. Musa onu tuttu ve o âsâ haline geldi. [31][31]

**22.** Elini koltuğunun altına sok. Sonra çıkar. Kendisinde bir ayıp ve alaca hastalığı olmadığı halde güneş ve ay ışığı gibi parlak bir şekilde çıkar. İbn Kesir şöyle der: "Musa elini cebine sokup çıkardığında herhangi bir kusur ve alaca hastalığı olmadığı halde ay ışığı gibi parlayarak çıkardı."[32][32] Âsâ, mucizesinin yanısıra bu da ikinci bir mucizedir. [33][33]

**23.** Sana bazı mucizelerimizi gösterelim diye böyle yaptık. Allah, Musa'ya "âsâ" ve "el" mucizelerini gösterdi. Bunlar, Yüce Allah'ın Musa'yı desteklediği açık mucizelerden bazılarıdır. Bundan sonra ona, inkâr ve azgınlığın başı olan Firavun'a yönelmesini emretti. [34][34]

**24.** Elindeki mucizelerle Firavun'a git. Kuşkusuz o kibirlendi, zorba oldu ve

---

[26][26] Bast: Neşe, sevinç, rahat ve huzur hâli. Ruhun feyz, kalbin ilham atma hâli, Cemâlî tecellîleri müşahede hâli (Mütercimler)
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/20.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/20.
[29][29] Kurtubî, XI, 190
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/20.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/20.
[32][32] Muhtasar-I İbn Kesîr, II, 473
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/20-21.
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/21.

ılâhlık iddia edecek kadar azgınlıkta sınırı geçti. [35][35]

**25.** Musa dedi ki: Ey Rabbım! Kalbimi iman ve peygamberlik nuruyla aydınlat ve onu genişlet. [36][36]

**26.** Bana yüklediğin peygamberlik ve davet sorumluluğunu yerine getirmemi kolaylaştır. [37][37]

**27,28.** Dilimde meydana gelen şu kekemeliği gider ki sözümü anlasınlar. Tefsirciler şöyle der: Musa Firavun'un evinde büyüdü. O küçükken bir defa Firavun onu kucağına aldı. Hz. Musa eliyle onun sakalını çekti. Bunun üzerine Firavun, Musa'yı öldürmek istedi. Eşi Âsiye dedi ki: Şüphesiz onun aklı ermez. Bunu sana izah edeceğim. Onun önüne iki ateş parçası ile iki inci koy. Eğer inciyi alırsa, aklının erdiğini, Eğer ateş parçalarını alırsa, onun aklı ermez bir çocuk olduğunu anlarsın. Firavun bunları Musa'nın önüne koydu. O da ateş parçasını aldı ve ağzına koydu; dolayısıyle dilinde tutukluk meydana geldi.[38][38]

**29,30.** Bana, ailemden yardım edecek birini, kardeşim Harun'u ver. [39][39]

**31.** Ey Rabbim! Onunla arkamı kuvvetlendirmen için beni destekle. [40][40]

**32.** Peygamberlik ve risâleti tebliğ hususunda onu bana ortak kıl. [41][41]

**33,34.** yakışmayan vasıflardan Seni uzak luiınak hususunda yardımlaşalım D u ve sena ik-Soni analım. [42][42]

**35.** Şüphesiz sen. hi/im bütün hallerimizi biliyorsun. Yaptıklarımızdan hiç bir se\ Sana nizlı kalmaz.
Musa Rabbinden, kendisini desteklemek üzere, kardeşini yardımcı olarak vermesini istedi. Zira kardeşinin dili fasih, yüreğinin sağlam olduğunu biliyordu. Firavun'un azgınlığım, kibrini ve zorbalığını da bildiği için, bu önemli görevde, Allah'ın, kardeşini kendisine ortak kılmasını istedi. [43][43]

**36.** Ey Musa! İstediklerin ve dilediklerin sana verildi. Bundan sonra Yüce Allah, Musa'ya vermiş olduğu büyük nimetleri hatırlatarak şöyle buyurdu : [44][44]

---

[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/21.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/21.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/21.
[38][38] Taberi, XVI, 159. Bir görüşe göre bu kekemelik onda yaratılıştan vardı. Allah'tan bunu gidermesini istedi.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/21.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/21.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/21.
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/21.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/21.
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/21.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/22.

**37.** Ey Musa! Şüphesiz biz sana, bundan başka bir nimet daha vermiştik. [45][45]

**38.** Hani senin kurtuluşuna sebep olacak şeylerden bazılarını annene vahyetmiştik. [46][46]

**39.** Ona, bu çocuğu sandığa koy, sonra da. onu Nil nehrine at diye ilham etmiştik. Peki, bundan sonra ne olacak? Onu nehirden kim alacak? Nehir onu kıyısına atacak ve onu Benim ve onun düşmanı olan Firavun alacak.
Ebû Hayyân şöyle der: "onu atsın." Bu, haber mânâsına emirdir. Vurgulu olması için, emir kipiyle gelmiştir. Çünkü emir, fiillerin en kesini ve yapılması en gerekli olanıdır."[47][47] Senin sevgini kalplere öylesine yerleştirdim ki, seni bir gören bir daha görmeden duramaz. Firavun bile seni sevmiştir. İbn Abbas şöyle der: "Allah onu sevdi ve mahrukatına da sevdirdi."Benim korumam ve gözetimim altında büyütülmen için sana kendimden sevgi verdim. [48][48]

**40.** Hatırla ki, kızkardeşin yürüyüp, seni izlerken Firavun ailesi sana süt anneler aradığında onlara şöyle diyordu: Sizin için onun beslenmesini ve emzirilmesini üzerine alacak birini size göstereyim mi? Tefsirciler şöyle der: Firavun ailesi onu yitik çocuk olarak Nehir'den alınca, hiçbir kadının memesini emmez oldu. Çünkü Allah ona, bütün süt anneleri haram kılmıştı. Annesi onu nehre attıktan sonra kederli olarak duruyordu. Kizkardeşine, onunla ilgili bilgileri izlemesini emretti. Kızkardeşi Firavun'un evine varıp da onu görünce: "Sizin için bu çocuğun emzirilmesini üstlenecek güvenilir ve ahlâklı bir 'kadını göstereyim mi?" dedi. Bunun üzerine onlar, kızkardesinden kadını getirmesini istediler. O da Musa'nın annesini getirdi. Memesini çıkarınca, Musa onu hemen ağzına aldı. Bunu gören Firavun'un karısı çok sevindi ve ona dedi ki: Sen sarayda benim yanımda kal. Kadın: "Evimi ve çocuklarımı bırakamam. Fakat çocuğu yanıma alır ve onu her zaman sana getiririm" dedi' Firavun'un karısı "olur" dedi ve ona çok çok ihsan ve ikramda bulundu. işte Yüce Allah bunu şöyle anlatıyor: Seni annene geri verdik ki, sana kavuşması sebebiyle sevinsin ve senin kurtuluş ve esenliğe ermenden dolayı gönlü rahat olsun ve senin ayrılığına üzülmesin. Hani sen genç bir çocukken Kıbtîyi öldürmüştün de, biz seni adam öldürme üzüntüsünden kurtarmış ve Firavun ve askerlerinin kötülüklerinden korumuştuk. Sahih-i Müslim'de, Musa'nın adam Öldürmesinin hata ile olduğu bildirilmiştir.[49][49] Biz seni çeşitli belâlarla büyük bir imtihana çektik. Medyen'de Şuayb (a.s.)'m yanında yıllarca kaldın. Ey Musa! Sen, peygamberlik ve nübüvvet için takdir ve tayin olunan zamanda geldin. [50][50]

---

[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/22.
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/22.
[47][47] el-Bahru'l-muhît, VI, 241
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/22.
[49][49] Müslim, Fiten, 50
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/22-23.

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler çeşitli edebî sanatları kapsamaktadır. Bunları aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:
**1.** Sana Musa'nın haberi geldi mi?" âyetinde, anlatılacaklara kulak vermeye teşvik ve tahrik vardır.
**2.** Mûsa dedi ki: Bu benim asanıdır. Ona dayanır ve onunla koyunlarıma yaprak silkelerim" âyetinde
ıtnâb sanatı vardır. Çünkü, "Bu, benim âsâmdır" demesi yeterdi. Fakat o, konuşmadan daha çok zevk almak için cevabı geniş ve uzun verdi.
**3.** Elini yanma sok" cümlesinde istiare-i tasrî-hiyye vardır. Zira cenah (kanat) aslında kuş için kullanılır. Daha sonra istiare yoluyla "insanın yanı" için kullanıldı. Çünkü her yan, kuşun kanadı hükmündedir. Böylece "iki yöne" istiare yoluyla "iki cenah" adı verildi.
**4.** Kusursuz olarak, bembeyaz cümlesinde ihtiras vardır. Edebiyatçılara göre ihtiras, maksadın dışındaki vehmi ortadan kaldırmak üzere bir açıklık getirmektir. Meselâ, bu âyette, sadece " bembeyaz" denilseydi, bunun bir alaca hastalığı veya benzeri bir cilt hastalığından ileri geldiği düşünülebilirdi. Bundan dolayı, " kusursuz olarak" sözüyle, bu yalnış anlama engellenmiş olur.
**5.** Gözümün önünde yetiştirilmen için" cümlesinde istiare-i temsiliyye vardır. Aşırı derecede korunma ve gözetlenme, bakanın gözü Önünde yetiştirilen kimseye benzetildi. Çünkü bir şeyi koruyan, genellikle sürekli bir şekilde ona bakar. İşte bu, başkasının gözü önünde yetiştirilen kimseye benzetilmiştir.
**6.** Güçlük çekesin diye, korkar, "ondan daha gizli", çalışır" v.b. âyetlerin sonlarında kelamın güzellik ve değerim artıran güzel seci' vardır. [51][51]

## Faydalı Bilgiler

Âlimler şöyle der: "Musa (a.s.)'nın Harun'a sağladığı bir fayda gibi, hiçbir kimse kardeşine fayda sağlamamıştır. Zira Musa, Rabbinden kardeşini kendisine vezir kılmasını ve ona peygamberlik vermesini istedi. Yüce Allah da duasını kabul ederek onu peygamber yaptı." [52][52]

## Bir Uyarı

Yüce Allah Musa (a.s.)'ya verdiği bazı nimetleri anlattı ve onlardan 6'sını saydı.
**1.** Firavun'un evinde yetiştirilmesi için annesine, bir sandık yapmasını ve onu Nil'e atmasını ilham etmesi: "Bir zaman, vahyedilecek şeyi şöyle vahyetmîştik. Musa'yı sandığa koy, sonra onu Nil'e at."
**2.** Kendisini gören herkesin seveceği şekilde, Yüce Allah'ın ona sevgi vermesi: "Sana kendimden bir sevgi verdim."

---

[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/23.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/24.

**3.** Allah'ın onu itina ile gözetmesi ve koruması: "Gözümün önünde yetiştirilmen için..."
**4.** Onu, ihsan ve ikramla annesine geri vermesi: "Gözü aydın olsun diye seni annene geri verdik."
**5.** Kıbtî'yi öldürdükten sonra onu ölümden kurtarması: "Seni kederden kurtardık."
**6.** Medyen'den döndükten sonra Allah'ın onunla konuşması ve ona peygamberlik görevini vermesi: "Sonra sen takdire göre, bu makama geldin, ey Musa!" [53][53]

**41.** Seni, kendim için seçtim.
**42.** Sen ve kardeşin birlikte âyetlerimi götürün. Beni anmayı ihmal etmeyin.
**43.** Firavun'a gidin. Çünkü o, iyiden iyiye azdı.
**44.** Ona yumuşak söz söyleyin. Belki o, öğüt alır veya korkar.
**45.** Dediler ki: "Rabbimiz! Doğrusu biz, onun bize aşırı derecede kötü davranmasından yahut iyice azmasından endişe ediyoruz."
**46.** Buyurdu ki, "Korkmayın, çünkü Ben sizinle beraberim: İşitir ve görürüm.
**47.** Haydi, gidin de ona deyin ki: "Biz, senin Rab-binin elçileriyiz. İsrâiloğullarını hemen bizimle birlikte bırak; onlara eziyet etme! Biz, sana Rabbinden bir mucize getirdik. Kurtuluş, hidâyete uyanlarındır.
**48.** Hakikaten bize vahyolundu ki: Azap, yalanlayan ve yüzçevirenleredir."
**49.** Firavun, "Rabbiniz de kimmiş, ey Musa?" dedi.
**50.** O da: "Bizim Rabbimiz, her şeyi yaratan, sonra da doğru yolu gösterendir." dedi.
**51.** "Öyle ise, önceki milletlerin hali ne olacak?" dedi.
**52.** Musa şöyle dedi: "Onlar hakkındaki bilgi, Rabbimın yanında bir kitapta bulunur. Rabbim, ne yanılır, ne de unutur.
**53.** O, yeri size beşik yapan ve onda size yollar açan, gökten de su indirendir." Onunla biz çeşitli bitkilerden çiftler çıkardık.
**54.** Yeyiniz; hayvanlarınızı otlatınız. Şüphesiz bunda akıl sahipleri için işaretler yardır.
**55.** Sizi ondan yarattık; yine oraya döndüreceğiz ve bir kez daha sizi ondan çıkaracağız.
**56.** Andolsun Biz ona bütün delillerimizi gösterdik; yine de yalanladı ve diretti.
**57.** Dedi ki: "Bizi, yaptığın büyü ile yurdumuzdan çıkarasın diye mi geldin, ey Musa?"
**58.** Öyle ise, muhakkak surette biz de sana, aynen onun gibi bir büyük getireceğiz. Şimdi sen, seninle bizim aramızda, ne senin ne de bizim muhalefet etmeyeceğimiz uygun bir yerde buluşma zamanı ayarla."
**59.** Musa: "Buluşma zamanınız, bayram günü, insanların toplanacağı kuşluk vaktidir." dedi.
**60.** Bunun üzerine Firavun dönüp gitti. Çevireceği bütün dolapları hazırlayıp topladı.. Sonra çok geçmeden geldi.

[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/24.

**61.** Musa onlara; "Yazık size! dedi, Allah hakkında yalan uydurmayın! Sonra O, bir azap ile kökünüzü keser! İftira eden, muhakkak perişan olur."
**62.** Bunun üzerine onlar, işlerini aralarında tartıştılar; gizli gizli fısıldaştılar.
**63.** Şöyle dediler: "Muhakkak bu ikisi, muhakkak ki, sihirleriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak ve sizin ideal yolunuzu ortadan kaldırmak isteyen iki sihirbazdırlar sadece."
**64.** "Öyle ise hilenizi hazırlayın; sonra sıra halinde gelin! Muhakkak ki bugün, üstün gelen kurtulmuştur."
**65.** Dediler ki: Ey Musa! Ya sen at veya önce atan biz olalım.
**66.** "Hayır, siz atın." dedi. Bir de baktı ki, ipleri ve sopaları, kendisine, gerçekten koşuyor gibi görünüyor.
**67.** Musa, birden içinde bir korku hissetti.
**68.** "Korkma!" dedik, üstün gelecek olan kesinlikle sensin.
**69.** Sağ elindekini at da, onların yaptıklarını yutsun. Yaptıkları, sadece bir büyücü hilesidir. Büyücü ise, nereye varsa iflah olmaz."
**70.** Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapandılar. "Harun'un ve Musa'nın Rabbine iman ettik." dediler.
**71.** Firavun şöyle dedi: "Ben size izin vermeden önce ona inandınız öyle mi! Hakikat şu ki o, size sihir öğreten büyüğünüzdür. Şimdi elleriniz ile ayaklarınızı tereddüt etmeden çaprazlama keseceğim ve sizi hurma ağaçlarına asacağım! Böylece, hangimizin azabının daha şiddetli ve sürekli olduğun iyice anlayacaksınız."
**72.** Dediler ki: "Seni, bize gelen açık açık nıûcizelere ve bizi yaratana tercih edemeyiz. Öyle ise yapacağını yap! Sen, ancak bu dünya hayatında hükmünü geçirebilirsin.
**73.** Bize, hatalarımızı ve senin bize zorla yaptırdığın büyüyü bağışlaması için Rabbimize iman ettik. Allah, mükâfatı en hayırlı ve cezası en sürekli olandır."
**74.** Şurası muhakkak ki, kim Rabbine günahkâr olarak varırsa, onun için cehennem vardır. O ise orada ne ölür, ne de yaşar.
**75.** Kim de iyi davranışlarda bulunmuş bir mü'-min olarak O'na varırsa, üstün dereceler işte sırf bunlar içindir.
**76.** İçinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleri! İşte tertemiz arınanların mükâfatı budur.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah daha Önce Musa'ya duasını kabul etmek ve istediklerini de vermek suretiyle lütfettiği nimetini anlattıktan sonra, burada da özel olarak onu seçtiğini ve kardeşi Harun'la birlikte Allah'ın davetini tebliğ etmek için Firavun'a gitmesini emrettiğini anlattı. Bundan sonra da Musa ile Firavun arasında yapılan diyalogu, sihirbazların durumlarını ve onların, âlemlerin Rabbi olan Allah'a secde ettiklerini anlattı. [54][54]

[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/29.

## Kelimelerin İzahı

Seni seçtim, seni tercih ettim. aslında, iyilik yapmaktır, insana yaptığın hayra, denir.
Gevşeklik yapmayın. zaaf ve gevşeklik manasınadır. Accâc
şöyle der:
Allah, Muhammed'in geçmiş günahlarını bağışlamasından itibaren o bir gevşeklik göstermedi.[55][55]
Çabuk cezalandırır. Suya, topluluğun önünde acele ile giden
kimseye, denilmesi de bundandır.
Kökünüzü kazır, sizi yok eder. Bunun aslı, saçı dibinden traş etmek manasınadır. Ferazdak şöyle der:
Ey Mervan oğlu! Zamanın ısırması, telef olan veya helak olandan başka, hiçbir mal bırakmadı.[56][56]
Daha sonraları bu kelime, yok etme manasında kullanıldı. haram mal demektir. Çünkü böyle bir mal insanı yıkar ve helak eder. : Necvâ, gizli söylemek. Gizledi ve içinde korku hissetti. [57][57]

## Âyetlerin Tefsiri

**41.** Peygamberlik ve vahyimi göndermek için seni seçtim. [58][58]

**42.** Hüccetlerim, delillerim ve mucizelerimle kardeşin Harun'la birlikte gidin. Tefsirciler şöyle der; Burada âyetlerden maksat, Allah'ın kendileriyle Musa'yı desteklediği; "beyaz el" ve "âsâ"dır. Allah'ı zikir ve teşbih etme hususunda gevşek davranıp kusurlu hareket etmeyin. İbn Kesir şöyle der: "Bundan maksat, Firavun'la karşılaştıkları anda, Allah'ı anmakta gevşeklik göstermemeleri, aksine Onu anmalarıdır ki Allah'ı anmaları Firavun'a karşı onlara bir kuvvet, yardımcı ve Fkavun'u da ezecek bir güç olsun.[59][59]

**43.** Firavun'a gidin. Çünkü o kibirlendi ve zorba oldu. Azgınlık ve taşkınlıkta aşırı gitti. [60][60]

**44.** Ona güzel ve tatlı söz söyleyin, Umulur ki Allah'ın büyüklüğünü hatırlar veya Onun azabından korkar da, azgınlığı bırakır. [61][61]

**45.** Musa ile Harun dediler ki: Ey Rabbimiz! Onu imana çağırdığımız taktirde

---

[55][55] Taben,XVT, 168
[56][56] Kurtubî, XI, 215
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/29-30.
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/30.
[59][59] Muhtasar-i İbn Kesîr, II, 482
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/30.
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/30.
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/30.

bizi hemen cezalandıracağından ve bize aşırı derecede kötülük edeceğinden korkuyoruz. [62][62]

**46.** Allah buyurdu ki: Onun gücünden korkmayın. Şüphesiz Ben, yardım ve zaferimle yanınızdayım. Onun size vereceği cevabı işitir, size yapacağını görürüm. [63][63]

**47.** Ona gidin ve: "Biz Rabbinin katından gönderilmiş peygamberleriz, bizi sana O gönderdi" deyin. Burada Senin Rabbin" lafzının özellikle zikredilmesi, Firavun'un, Allah'ın kulu ve kölesi olduğunu bildirmek içindir. Çünkü o ilahlık iddia ediyordu. İsrailoğuHarım bizimle birlikte bırak. Zor işlerde çalıştırarak onlara işkence etme. Sana, Rabbinden doğruluğumuzu gösteren bir mucize getirdik, Allah'ın azabından kurtuluş, doğru yolu bulanlar ve Allah'a iman edenler içindir. Tefsirciler şöyle der: Burada "selam" dan maksat selam vermek değildir. Çünkü bu söz, konuşmanın başında söylenmemiştir. Maksat, Allah'ın azab ve Öfkesinden kurtuluştur. [64][64]

**48.** Yüce Allah, vahyettiği âyetlerle bize bildirdi ki, Allah'ın peygamberlerini yalanlayan ve imandan yüzçevirenler için elem verici azap vardır. [65][65]

**49.** Firavun dedi ki: "Ey Musa! Beni kendisine iman etmeye çağırdığınız bu Rabb da kim? Ben Onu tanımıyorum." Firavun aşın azgınlık ve taşkınlığından dolayı, "Rabbim kim" demeyip bilakis onu Musa ve Harun'a nisbet ederek, "Rabbiniz kim?" diye sordu." [66][66]

**50.** Musa: "Rabbimiz, her şeyi yoktan yaratan, sonra da onu, menfaatli ve yararlı şeylere sevkedendir. Bu cevap kısa ve fakat bütün varlıkları göstermesi sebebiyle son derece edebî bir cevaptır. Göze, eşyayı görebilecek, kulağa işitebilecek şekli vermiştir. Aynı şekilde el, ayak, burun ve dile görevlerine uygun şekilleri vermiştir. Zemahşerî şöyle der: Bu, ne kadar güzel bir cevaptır. Düşünen ve insaf gözüyle bakan kimse için ne kadar kısa, ne kadar açık ve manâlıdır. [67][67]

**51.** Firavun dedi ki: Geçmiş asırlarda yok olanların halini bana söyle. Eğer doğru söylüyorsan, onlar niçin diriltilip hesaba çekilmediler? İbn Kesir şöyle der: "Musa, kendisini gönderen Rabbinin herşeyi yaratan, rızık veren, takdir eden ve sevkeden Allah olduğunu bildirince Firavun geçmiş asırlarda yaşayanları delil getirmeye başladı. O, sanki şöyle demek İstiyordu: Durum senin dediğin gibiyse, onların hali ne? Onlar da senin Rabbine ibadet etmediler,

---

[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/30.
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/30.
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/30-31.
[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/31.
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/31.
[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/31.

aksine başkasına ibadet ettiler."[68][68]

**52.** Musa dedi ki: Onların durumları ve işleriyle ilgili bilgi Rabbimin katmdadir. Levh-i Mahfuz'da yazılmıştır, Rabbim hata etmez. Onlarla ilgili herhangi birşey Rabbimin bilgisinin dışında değildir... Bundan sonra Musa, Allah'ın varlığını ve sonsuz kudretinin delillerini açıklamaya başlayarak şöyle dedi: [69][69]

**53.** O, size bir rahmet olarak yeryüzünü, üzerinde yaşayıp yerleşebileceğiniz bir yer yaptı. Orada, ihtiyaçlarını gidermek üzere sizin için, yürüyeceğiniz yollar yarattı. Sizin için bulutlardan tatlı su indirdi. O su ile tadı, şekli ve kokusu farklı bitki türleri bitirdi. O bitkilerin her türü çifttir. Bu âyette, Allah'ın büyüklüğüne dikkat çekmek için üçüncü şahıs kipinden birinci şahıs kipine dönüş vardır. [70][70]

**54.** Bu bitki ve meyvelerden yiyin. Hayvanlarınızı serbest bırakın. Allah'ın bitirdiği otlardan yesinler. Bu emir, serbest.bırakmayı ifade eder. Onlara Allah'ın nimetini hatırlatmak için söylenmiştir. Bu anlatılanlarda, akl-ı selim sahipleri için, Allah'ın varlığına ve birliğine açık alametler vardır. [71][71]

**55.** Ey insanlar sizi topraktan yarattık. Öldükten sonra da tekrar ona dönüp yine toprak olacaksınız, Diriltip hesaba çekmek için sizi bir kez daha topraktan çıkaracağız... Bundan sonra Yüce Allah, Firavun'un kibir ve inadını bildirerek şöyle buyurdu: [72][72]

**56.** Andolsun ki Biz Firavun'a. Musa'nın peygamberliğini gösteren bütün mucizeleri yani baston, beyaz el, tufan, çekirge ve dokuz mucizeden diğerlerini gösterdik, Açık olmalarına rağmen onları yalanladı, bir büyü olduğunu iddia etti de kibir ve gururundan dolayı imana gelip itaat etmedi. [73][73]

**57.** Firavun şöyle dedi: Ey Musa! Bu büyü ile sen bizi Mısır topraklarından çıkarmak için mi geldin? [74][74]

**58.** İnsanların senin bir peygamber değil de bir büyücü olduğunu anlamaları için, getirdiğin büyünün benzeri ile sana karşılık vereceğiz. Buluşmak için aramızda bir vakit belirle. Bu kararlaştırılacak vakit, ne senin tarafından bozulacak, ne de bizim tarafımızdan. Bu, muayyen bir yer ve belirli bir zaman olacak. [75][75]

---

[68][68] Muhtasar-ı İbn Kesîr, II, 4S3
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/31.
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/31.
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/31-32.
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/32.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/32.
[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/32.
[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/32.
[75][75] Bu terkibinin tefsirinde İbn Kesîr'in tercih ettiği manadır. Taberî ise, bundan maksat, "her iki tarafa da eşit uzaklıkta olan yerdir" şeklindeki manayı tercih eder.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/32.

**59.** Musa şöyle dedi: Buluşmak için belirleyeceğimiz vakit, onların bayramlarından bir bayram günü ve öğleden önce insanların toplanacağı bir vakit olsun. Tefsirciler şöyle der: "Musa buluşmak için böyle bir gün seçti ki, herkesin gözü önünde hak ortaya çıkıp bâtıl yok olsun ve mucizesini insanların görmesiyle, bu durum her tarafa yayılsın." [76][76]

**60.** Firavun hemen dönüp büyücülerini topladı. Sonra büyücüler, malzemeleri ve hazırlamış olduğu tuzağı ile birlikte, Allah'ın nurunu söndürmek için kararlaştırdıkları yere geldi. İbn Abbas şöyle der: "Büyücüler 72 kişiydi. Herbirinin ipleri ve asaları vardı.[77][77]

**61.** Firavun büyücüleri getirince Musa onlara şöyle dedi: Yazık size! Allah'a karşı yalan uydurmayınız. Sonra şiddetli bir azap ile sizi yok eder ve kökünüzü kazır. Allah'a karşı yalan uyduranlar ziyana uğramış ve yok olmuşlardır. Doğru yolu bulurlar ümidiyle Hz. Musa önce onlara nasihat etti ve uyardı. Büyücüler Hz. Musa'nın bu sözlerini işittiklerinde içlerine olayın korkusu düştü ve hakkında tartışmaya başladılar. [78][78]

**62.** Musa'nın durumu hakkında görüş ayrılığına düştüler. Bazıları: "Bu bir büyücü sözü değil" dedilerse de yine de bu durumu halktan saklıyarak gizli gizli konuşmaya devam ettiler. [79][79]

**63.** İstişare ve tartışmadan sonra dediler ki: Bunlar, büyücüden başka birşey değillerdir. Bu büyü ile Mısır topraklarım ele geçirmek ve sizi oradan çıkarmak istiyorlar. Onların maksadı bağlı bulunduğunuz ve bütün din ve mezheplerin en üstünü olan dininizi bozmaktır. Zemahşerî şöyle der: Açık olan şudur ki, onlar gizlice istişare edip tartıştılar, sonra da kuşkusuz bunlar iki büyücüdür dediler. Onların söz birliği ederken ve yalan uydururken gizli hareket etmeleri, Musa ile Harun'u kendilerine galip gelmelerinden korktukları ve halkın, onların peşinden gitmesini engellemek içindi."[80][80]

**64.** Kesin karar verin, işinizi sağlam yapın, tartışmaya girmgyin, hepiniz söz birliği edin. Sonra seyircilerin kalplerine daha fazla korku salmak için meydana düzgün bir sıra halinde gelin, Bugün üstün ve galip gelen kazanacaktır. Tefsirciler şöyle der: Büyücüler, "kazanacaktır" sözüyle, Firavun'un kendilerine vadettiği büyük nimetler ile bol hediyeleri elde etmeyi ve onun yakınlarından olup ikramına kavuşmayı kasdettiler. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

---

[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/32.
[77][77] Kurtubî, XI, 214
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/32.
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/32-33.
[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/33.
[80][80] Keşşaf, III, 87
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/33.

"Şayet biz üstün gelirsek, muhakkak bize bir ücret vardır, değil mi, dediler, Firavun: Evet, o takdirde şüphe etmeyin, gözde kimselerden olacaksınız, dedi."[81][81]

**65.** Büyücüler Musa'ya dediler ki: Önce sen mi atmaya başlayacaksın, yoksa biz mi atalım? Kendilerinin Musaya galip geleceklerine inandıkları için ona seçme hakkı tanıdılar. Çünkü onlar bu alanda hiçbir kimsenin kendilerine karşı koyamayacağına inanıyorlardı. [82][82]

**66.** Musa onlara: "Önce siz atın" dedi. Ebussuûd der ki: Musa, onların önce atmasını kesin olarak söylemek suretiyle gösterdikleri nezakete daha nazik bir şekilde karşılık vermek ve imkanlarını ortaya koymalarını ve bütün güç ve kuvvetlerini seferber etmelerini sağlamak maksadıyla büyülerine aldırış etmediğini göstermek, neticede Yüce Allah kudretini göstersin de, hakkı bâtılın üzerine atarak onu yok etsin diye böyle dedi.[83][83] Bu âyette hafif vardır. Âyetin mânâsı bunu göstermektedir. Yani: Onlar ip ve asalarını attılar. Bir de ne görsün, sihrin büyüklüpnden dolayı, ipler ve âsâlar, Musa'ya hareket eden ve karnı üzerinde sürünen yılanlar gibi görünür. Bu ifade sihrin, Musa'nın korkup titreyeceği kadar büyük olduğunu gösterir. [84][84]

**67.** Musa insan olması itibariyle, içinde bir korku hissetti. Çünkü o korkunç bir şey görmüştü. [85][85]

**68.** Musa'ya dedik ki: Gerçek sandığın bu şeylerden korkma.[86][86] Şüphesiz galip gelecek ve zaferi kazanacak olan sensin. [87][87]

**69.** Sağ elinde bulunan âsâm at. Asâ, onların yaptıklarını ağzıyla yutacaktır. Onların icat edip yaptıkları, ancak büyü ve göz boyama kabilinden birşeydir. Büyücü nerde olursa olsun iflah olamaz. İstediğini elde edemez. Çünkü o, yalancı ve saptırıcıdır. [88][88]

**70.** Musa âsâsmı attı. Asâ onların yaptıklarının tümünü yuttu. O zaman büyücüler, gördükleri bu açık mucizeden dolayı, alemlerin Rabbi olan Allah'a secde etmek üzere yere kapandılar. İbn Kesir şöyle der: "Musa âsâyı atınca, âsâ büyük ve korkunç bir yılan haline geldi. Ayakları, boynu, başı ve dişleri vardı. İplerin ve Asaların peşinden gitmeye başladı. Neticede hepsini yuttu, hiçbir şey kalmadı. Halk bunu gündüz gözüyle açıkça seyrediyordu. Büyücüler bunu

---

[81][81] Şuâra sûresi, 26/41,42
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/33.
[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/33.
[83][83] Ebussuûd, m, 313
[84][84] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/33-34.
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/34.
[86][86] Yüce Allah, bu bunalımlı halde bu sözleri Hz. Musa'ya vahyetti.
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/34.
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/34.

müşahade edip gözleriyle görünce, kesin olarak anladılar ki, bu, sihir ve hile kabilinden birşey değil, kuşkusuz bir gerçektir. İşte o zaman Allah'a secdeye kapandılar. Mucize göründü, delil apaçık ortaya çıktı. Gerçek anlaşıldı, büyü yok olup gitti." İbn Abbas der ki: "Onlar sabahleyin büyücü .diler, akşamleyin Allah'ın iyi ve şehit kulları oldular."[89][89]

**71.** Firavun büyücülere şöyle dedi: Benden izin steyip de ben izin vermeden Musa'ya inanıp getirdiklerini tasdik mi ettiniz? O, size büyüyü öğreten başkanınızdır. Benim mülkümü yok etmek için onunla anlaştınız. Kurtubî şöyle der: Firavun bu sözüyle halk da onlara uyup onlar gibi iman etmesinler diye, zihinlerini arıştırmak istedi.[90][90] Sonra onları öldürme ve işkenci ile tehdit ederek şöyle dedi: Andolsun, elleriniz ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim. Yani sağ el ile sol ayağı vea sol el ile sağ ayağı kesmek suretiyle cezalandıracağım. ağaçlarına asıp en kötü bir şekilde Öldüreceğim. Ey büyücüler! Ben mi, yoksa kendisine inanıp tasdik ettiğiniz Musa'nın Rabbi mi, hangimiz daha şiddetli ve devamlı azap edecek, göreceksiniz. [91][91]

**72.** Büyücüler de şöyle dediler: Musa aracılığıyla Allah'tan bize gelen iman ve hidayete seni tercih etmeyeceğiz. Bu hususta yok olacağımızı bilsek de fark etmez. Bizi yaratan Allah'a andolsun ki seni tercih etmeyeceğiz. Sen yapacağını yap. Senin sözün bu dünya hayatında geçerlidir. Dünya itmekteyiz yap. Senin sözü hayatı ise fani ve geçicidir. Halbuki biz ebedî nimetleri istemekteyiz. İkrime şöyle der: Büyücüler secdeye kapandıklarında, Allah onlara cennetteki makamlarını gösterdi. Onun için bu sözleri söylediler.[92][92]

**73.** Allah'a iman ettik kî, işlediğimiz günahlar ve yaptığımız kötülük ve inkarları bağışlasın. Allah'ın nurunu söndürmek için yaptığımız büyüleri de affetsin. Allah'ın sevabı seninkinden daha hayırlı, azabı da daha süreklidir. Bu cümle, "Hangimizin daha şiddetli ve sürekli azap edeceğini göreceksiniz" sözünün cevabıdır. [93][93]

**74.** Bu cümle, büyücülerin Firavun'a yaptıkları nasihatin devamıdır. Yani, kim kötülükleri işler ve inkarcı olarak ölür de kıyamet günü Rabbinin huzuruna suçlu bir şekilde gelirse, ona cehennem ateşi vardır. Orada ölmez ki, azabı son bulsun. Rahat bir hayat da süremez.[94][94]

---

[89][89] Muhtasar-I İbn Kesîr, II, 486
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/34.
[90][90] Kurtubî, XI, 224
[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/34-35.
[92][92] Kurtubî, XI, 225
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/35.
[93][93] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/35.
[94][94] İbnu'l-Enbarî, bu manada şu şiiri söylemiştir:
Dikkat edin, şöyle bir nefsi kim ister? O nefis ölmez ki, bedbahtlığı sona ersin. Tadı ve lezzeti olan bir hayat da yaşamaz.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/35.

**75.** Kim Allah'a itaat etmiş ve yasaklan bırakmış bir mü'rnin ve Allah'ı birleyici olarak gelirse, İşte bu iyi işler yapan mü'minler için de Allah katında yüksek makamlar vardır. [95][95]

**76.** Bu kısım "yüksek makan'ların açıklamasıdır. Yani, onlar için yüksek dereceleri, emin odaları ve güzel yerleşim yerleri bulunan cennetler vardır. Cennetin odaları ve divanları altından çeşitli içecekler, bal, süt ve su nehirleri akar. Orada insanlar sürekli kalırlar, asla çıkmazlar. İşte bu, inkar ve günah kirlerinden arman kimselere verilecek sevaptır. Hadiste şöyle buyurulmuştur: Cennet yüz derecedir. Her iki derece arası, gök ile yer arası kadardır. Firdevs cenneti., derece bakımından bunların en yükseğidir. Allah'tan istediğinizde Firdevs'i isteyin.[96][96]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsar. Bunları aşağıda özetliyoruz.
**1.** Seni kendim için seçtim" cümlesinde istiare vardır. Yüce Allah Musa'yı kendisine yakın kılmasını ve seçmesini, hükümdarın, kendisinde bulunan güzel huylardan dolayı değer vermeye ve yakınma almaya layık görüp kendisi için seçtiği, dostluğuna tercih ettiği ve önemli işleri için görevlendirdiği, kimsenin haline benzetti. Bunun için kelimesini müstear olarak kullandı. Bu, istiare-i tebeiyyedir.
**2.** Sizi ondan yarattık, tekrar ona iade edeceğiz." cümlesinde, güzel bir mukabele sanatı vardır. Zira ya karşılık ya karşılık yi kullanmıştır. Bu da, süsleyici edebî sanatlardandır.
**3.** "Siz atın, bir de baktı ki ipleri..." cümlesinde hazif yoluyla icaz vardır. "Onlar attılar, Bir de baktı ki ipleri.." takdirindendir. Mânâ delâlet ettiği için bu cümle hazf edilmiştir. Sağ elinde kini at" cümlesinden sonra gelen Büyücüler secdeye kapandılar." cümlesinde de durum aynıdır. Buradan uzun bir ibare hazf edilmiştir. Takdiri şöyledir: "Musa asasını attı. Âsâ, onların büyü olarak yaptıklarını yuttu. Bunun üzerine büyücüler secdeye kapandılar." Ayetin manası bu hazf edilen ibareye delâlet ettiği için bu hazif güzel olmuştur. Buna hazif yoluyla icaz denilir.
**4.** Ölür ile yaşar ve döndüreceğiz" ile " çıkaracağız" kelimeleri arasında tıbak vardır.
**5.** Şurası bir gerçek ki, kim günahkar olarak Rab-bine gelirse..." cümlesi ile Kim de iyi davranışlarda bulunmuş bir kimse olarak Ona gelirse..." cümlesi arasında mukabele sanatı vardır. Mukabele İki veya daha çok mânânın getirilmesi, sonra da bunların karşıtının getirilmesi demektir.
**6.** kelimeleri arasında zorlama olmaksızın güzel seci vardır.

---

[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/35.
[96][96] Tirmizî, Sıfatu1]-cennet, 2531
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/35-36.

**7.** Kesinlikle üstün olacak sensin" cümlesinde pekiştirme unsurları vardır. Şöyle ki, haber, pekiştirme ifade eden ol edatı, muhatap âmirinin ile tekrar edilmesi en üstün" haberinin belirli olması, liplik ifade eden kelimesi ve en üstünlük ifade eden kip gibi pekiştirme edatl arıyla pekiştirilmiştir. Kur'an-ı Kerim ne kadar güzel ve beliğ bir İfade gücüne sahiptir.
İşte bunlar Maanî ilminin özelliklerindendir. [97][97]

**Bir Uyarı**

Âyet-i kerimeler, Firavun'un büyücüleri tehdit ettiği şeyi onlara uygulayıp uygulamadığını bildirmemektedir. Tefsirciler, onun tehdidini uyguladığım bildirmişlerdir. O, büyücülerin ellerini ve ayaklarım kesip kendilerini asmış, böylece onlar mü'min olarak ölmüşlerdir. Ibn Abbas şöyle der: "Onlar, sabahleyin büyücü idiler, akşamleyin iyi şehitlerden oldular. [98][98]

**77.** Andolsun ki biz Musa'ya» "Kullarımla birlikte geceleyin yola çık da yetişilmekten korkmaksızın ve endişe etmeksizin onlara denizde kuru bir yol aç." diye vahyetmiştik.
**78.** Bunun üzerine Firavun, askerleri ile birlikte onların peşine düştü. Onları denize gömen gömdü.
**79.** Firavun, kavmini saptırdı, doğru yola sevket-medi.
**80.** Ey îsrâiloğulları! Sizi düşmanınızdan kurtardık ;Tûr'un sağ tarafında sizinle sözleştik ve size, kudret helvası ile bıldırcın eti indirdik.
**81.** Size rızık olarak verdiklerimizin temiz olanlarından yeyiniz, bu hususta taşkınlık ve nankörlük de etmeyiniz; sonra sizi gazabını çarpar. Her kimi gazabım çarparsa, hakikaten o, yıkılıp gitmiştir.
**82.** Şu da muhakkak ki Ben, tevbe eden, inanan ve yararlı iş yapan, sonra doğru yolda giden kimseyi bağışlarım.
**83.** "Kavmin den önce niçin acele geldin? Ey Musa!"
**84.** "İşte, dedi, onlar da benim peşimdeler. Ben, memnun olasın diye Sana acele ile geldim Rabbim."
**85.** Allah buyurdu: "Senden sonra Biz, kavmini imtihan eftik ve Sâmiri onları yoldan çıkardı."
**86.** Bunun üzerine Musa, öflkeli ve üzüntülü olarak kavmine döndü. "Ey kavmim! dedi, Rabbiniz size güzel bir vâ'adde bulunmamış mıydı? Şu halde size zaman mı çok uzun geldi, yoksa üstünüze Rabbinizin gazabının inmesini mi istediniz ki, bana verdiğiniz sözden döndünüz?"
**87.** Dediler ki: "Biz sana verdiğimiz sözden, kendi kudret ve irademizle dönmedik. Fakat biz, o kavmin zînet eşyasından bir takım ağırlıklar yüklenmiş, sonra da onları atmıştık; aynı şekilde Sâmirî de atmıştı."
**88.** Bu adam, onlar için böğürme kabiliyeti olan bir buzağı icad etti. Bunun

[97][97] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/36-37.
[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/37.

üzerine "işte, dediler, bu sizin de, Musa'nın da tanrısıdır. Fakat Musa, onu unuttu."
**89.** O şeyin, kendilerine hiçbir sözle mukabele edemeyeceğini, kendilerine ne bir zarar, ne de bir fayda vermek gücünde olmadığını görmezler mi?
**90.** Hakikaten Harun, onlara daha önce, "Ey kavmim! demişti, siz, bununla sadece imtihan edildiniz. Sizin Rabbiniz şüphesiz çok merhametli olan Allah'tır. Şu halde bana uyunuz ve emrime itaat ediniz."
**91.** "Biz, dediler, Musa aramıza dönünceye kadar buna tapmaktan asla vazgeçmeyeceğiz!"
**92,93.** "Ey Harun! dedi sana ne engel oldu da, bunları sapıklığa düştüklerini gördüğün vakit peşimden gelmedin? Emrime âsi mi oldun?"
**94.** Harun: "Ey annemin oğlu! dedi. Sakalımı, saçımı tutma! Ben, senin: İsrâiloğullarının arasına ayrılık düşürdün; sözünü tutmadın! demenden korktum."
**95.** "Ya senin zorun nedir, ey Sâmirî?" dedi.
**96.** O da, "Ben onların görmediklerini gördüm. O elçinin izinden bir avuç alıp onu attım. Bunu böyle nefsim bana hoş gösterdi." dedi.
**97.** Musa, "Defol! dedi, artık hayatın boyunca sen: Bana dokunmayın! diyeceksin. Ayrıca senin için, kurtulamayacağın bir ceza günü var. Tapmakta olduğun tanrına da bak! Yemin ederim, biz onu yakacağız; sonra da onu parça parça edip denize savuracağız!"
**98.** "Sizin ilahınız, yalnızca kendisinden başka ilah olmayan Allah'tır. O'nun ilmi, herşeyi kuşatmıştır."

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti:

Bu mübarek ayetler Hz. Musa ile Firavun'un kıssasını anlatmaya devam eder. Bu bölümdeki âyetler, Yüce Allah'ın Hz. Musa ve kavmine yardım ettiğine, onları kurtarıp düşmanlarını yok ettiğine işaret eder. İsrâtloğullarina Allah'ın vermiş olduğu büyük nimet ve ihsanlarını hatırlatır. Nimetlerin şükrüne devam etmeleriyle ilgili emirlerini nimetlere nankörlük ederek Allah'ın gazabına maruz kalmaktan sakınmaları ile ilgili yasaklarını zikreder. Daha sonra bu âyetler İsrâiloğullarının buzağıya tapmaları sebebiyle bozulmalarını açıklar. Yüce Allah, diğer âyetlerde genişçe açıkladığı konuyu burada özet olarak anlatmıştır. [99][99]

## Kelimelerin İzahı

Derek, arkadan yetişip katılmak mânâsına gelen fiilinin mastarıdır.
Taşkınlık etmeyin. hakkı olmayan yere kadar sınırı geçmek.
ye girdi. Hâviye, cehennem çukuru demektir. Bir kimse
yüksekten aşağı düştüğü zaman denir. Geniş zamanı şeklindedir.

[99][99] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/41.

Melk, mim'in üstünü ve lam'ın sükûnu ile okunur. Güç ve kuvvet demektir. Âyetteki mânâsı, "elimizde olan bir sebeple" demektir.
Evzâr, ağırlıklar manasınadır. Günah insana ağırlık verdiği için ona da "vizr" denilmiştir.
Huvar; sığır sesi, böğürtü demektir.
Ey annemin oğlu! Bu ibare, şefkat dilemeyi ifade eder.
Güzel leş tirdi, süsledi. [100][100]

## Âyetlerin Tefsiri

**77.** Firavun taşkınlığa devam edince Musa'ya: "Geceleyin İsrailoğullarını Mısır topraklarından götür." Diye vahyettik. Asanla denize vur da, onlar için, gerçecekleri kupkuru bir yol olsun. Firavun ve ordularının yetişmesinden korkmayacak, denizde boğulmaktan endişe etmeyeceksin. [101][101]

**78.** Firavun öldürmek için ordusu İle birlikte onlara yetişti. Ancak denizde başlarına gelen geldi. Mâhiyetini Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği korkunç şeyler başlarına geldi. Bu tabir, boğulurken başlarına gelen felâketin korkunçluğunu ifade eder. [102][102]

**79.** Firavun kavmini doğru yoldan saptırdı; onları ne doğruya iletti, ne de kurtuluşa. Firavun'un: "Ben size ancak doğru yolu gösteriyorum.[103][103] şeklindeki sözüne karşı, burada ona alay yoluyla cevap verilmektedir. [104][104]

**80.** Bu âyet, İsrailoğullarının denizden çıkmaları ve Firavun ile ordusunun boğulmasından sonra onlara yapılan bir hitaptır. Yani: Ey İsrailoğulları! Size en kötü işkenceleri yapan Firavun ve kavminin elinden sizi kurtardığım zaman verdiğim büyük nimetimi hatırlayın. Musa ile yalvarması, ve kendisine Tevrat'ın indirilmesi için Tûr-u Sina'nın sağ tarafına gel diye sözleştik. Burada "sözleşme" fiili İsrailoğulları'na nisbet edilmiştir. Zira bu sözleşmeden onlar yararlanacaktır. Çünkü Tevrat'ın inmesinde hem dinî, hem de dünyevî yönden yararları vardır. Siz Tîh topraklarında iken, size rızık olarak Menn ve Selvâ'yı verdik. Menn, bala benzer kudret helvası, Selva ise eti en güzel kuşlardan olan bıldırcındır. Bunlar Bizim size bir lütfûmuzdur. Burada nimetlerin sıralanmasında son derece güzellik vardır. Şöyle ki, önce onları kurtarma nimetini, daha sonra dini, sonra da dünyevî nimetini hatırlattı. [105][105]

**81.** Size dedik ki: Verdiğim lezzetli helâl nimetlerden yeyiniz. Zenginlik ve esenlik, sizi emirlerime karşı gelmeye sevk etmesin, sonra azabım başınıza iner.

---

[100][100] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/41.
[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/41-42.
[102][102] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/42.
[103][103] Mü'minûn sûresi, 40/29
[104][104] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/42.
[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/42.

Kime hışmım ve azabım inerse, o yok olup cehenneme girer.[106][106]

**82.** Şüphesiz, şirkten tevbe eden, güzel bir şekilde iman edip amel işleyen, sonra da hidayet ve iman üzerinde dosdoğru yürüyen kimseler İçin Benim bağışlamam büyüktür. Bu âyette, isyan bataklığına düşen kimselerin ümitsizliğe kapılmamalan için, bir çıkış yolu bulunduğu açıklanarak imana teşvik edilmektedir. [107][107]

**83.** Ey Musa! Seni kavminden ayrılmaya jacele ettiren nedir? Zemahşerî şöyle der: Musa kavminden seçtiği ileri gelenlerle birlikte, kararlaştırılan vakitte Tur dağına gitmişti. Sonra Allah ile konuşma arzusuyla onları geride bırakarak öne geçti.[108][108]

**84.** O da şöyle cevap verdi: Kavmim yakınımdadır. Onları çok az ileri geçtim. Arkamdan geliyorlar. Ben, gelmemi emrettiğin yere hemen geldim ki, benden daha çok razı olasın. Musa önce özrünü beyan etti, sonra da kavminden önce acele olarak gelme sebebini açıkladı. Bu sebep, Allah'ın rızasını elde etmek için Ona yalvarıp yakarma arzusudur. [109][109]

**85.** Allah da şöyle buyurdu: Sen aralarından ayrıldıktan sonra kavmini, buzağıya ibadet etme fitnesine düşürdük." Sâmirî, buzağıya ibadeti güzel göstererek onları sapıklığa düşürdü. Sâmirî buzağıya tapan bir kavimden olup münafik bir büyücü idi. Tefsirci-ler şöyle der: Musa Rabbine yalvarmaya geldiği zaman, yerine kardeşi Harun'u İsrailoğullarının başına bırakmış ve ona Allah'a itaate devam etmelerini sağlamasını emretmişti. Musa (a.s.)'nın yokluğunda, Sâmirî, zinet eşyalarını toplayıp onlarla bir buzağı yaptı ve İsrailoğullannı ona ibadete çağırdı. Onlar da ibadet ettiler. Bu fitne, Musa onların aralarından çıktıktan 20 gün sonra meydana gelmiştir. [110][110]

**86.** Musa 40 gün bitip de Tevrat'ı aldıktan sonra, kavminin buzağıya tapmasından dolayı kızgın ve çok üzüntülü bir şekilde Tur Dağı'ndan döndü. Musa dedi ki: Ey kavmim! Rabbiniz size, içinde hidayet ve nur bulunan Tevrat'ı indirmeyi va'detmedi mi? Bu soru kınama ifade eder. Üzerinizden uzun zaman mı geçti ki verdiğiniz sözü unuttunuz. Yoksa böyle yaparak üzerinize Allah'ın gazabı ve hışmının inmesini mi istediniz de bana verdiğiniz sözde durmadınız. Ebu Hayyan şöyle der: İsrailoğulları Allah'ın dinine ve Musa'nın sünnetine sarılacaklarına ve Allah'ın emrine asla aykırı iş yapmayacaklarına dair ona söz vermişlerdi. Fakat buzağıya ibadet ederek verdikleri sözü tutmadılar.[111][111]

---

[106][106] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/42.
[107][107] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/42.
[108][108] Keşşaf, IH,89
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/42-43.
[109][109] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/43.
[110][110] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/43.
[111][111] el-Bahr, VI, 268
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/43.

**87.** Dediler ki: Sana verdiğimiz sözden kendi gücümüz, irademiz ve tercihimizle dönmedik. Aksine böyle yapmaya zorlandık. Fakat bize Firavun hanedanının süs eşyalarından birçok ağırlık yüklenmişti. Sâmirî'nin emriyle onları ateşe attık. Mücâhid: "Evzâr, ağırlıklardır" der. Bunlar İsrailoğullarının Firavun Sâattık. Mücâhid: Evzâr, ağırk hanedanından emanet olarak aldıkları süs eşyalarıdır. mirî de böyle yaptı. O da kavmin, yanında bulunan süs eşyalarını ateşe attı. Tefsirciler şöyle der: İsrailoğulları Mısır'dan çıkmadan, Kıptîler'den emanet olarak süs eşyaları almışlardı. Musa'nın dönmesi gecikince Sâmirî onlara dedi ki: Yanınızda süs eşyaları bulunduğu için Musa'nın size gelmesi engellendi. Bunun üzerine onları toplayıp Sâmirî'ye verdiler. Sâmirî süs eşyalarını ateşe attı ve onlardan bir buzağı yaptı. Sonra Cebrail (a.s.)'in kısrağının izinden bir avuç toprak alıp onun üzerine attı. Bundan sonra buzağı böğürmeye başladı.[112][112] Yüce Allah'ın şu âyeti bunu ifade eder. [113][113]

**88.** Sâmirî, bu eritilmiş süs eşyalarından onlara bir buzağı yaptı. Bu buzağı ruhsuz bir cesetten ibaretti. Sığır sesine benzer bir ses çıkarıyordu.[114][114] Sâmirî ve taraftarları: Bu buzağı sizin de Musa'nın da ilâhıdır. Fakat Musa İlâhını burada unutup Tûr'da aramaya gitti. Katâde şöyle der: Musa, Rabbini yanınızda unuttu. Bunun üzerine İsrailoğulları ona tapmaya koyuldular. Yüce Allah onların bu tutumlarını reddetmek ve buzağıya ibadet ederek akılsızca davrandıklarını açıklamak için şöyle buyurdu: [115][115]

**89.** İlahları olduğunu iddia ettikleri o buzağının kendilerine cevap vermediğini ve onlardan bir zararı sayamadığını veya onlara bir yarar sağlayamadığını görmüyorlar mı? O nasıl ilah olur? Bu soru kınama ve azarlama ifade eder. [116][116]

**90.** Musa dönmeden önce Harun onlara nasihafederek ve hatırlatarak dedi ki: Bu buzağı ile siz fitneye düşürülüp saptırıldınız. Şüphesiz, ibadete layjk olan buzağı değil, Rahman olan Allah'tır. Sizi çağırmış olduğum Allah'a ibadet hususunda bana uyun. Buzağıya tapmayı bırakarak emrime itaat edin. [117][117]

**91.** İsrailoğulları dediler ki, Musa dönünceye kadar buzağıya ibadete devam edeceğiz. Bakalım ne olacak?![118][118]

---

[112][112] Bu, İbn Abbas, Katâde ve Mücâhid'in görüşlerinin Özetidir. Taberî'de de böyledir. XVI, 200.
[113][113] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/43-44.
[114][114] Râzî şöyle der: Rivayete göre o, canlanıp böğürdü. Bir görüşe göre, canlanmadı. Onda rüzgâr görecek delikler vardı. Dolayısıyla buzağı sesine benzer bir sesi çıkardı. Râzî, XXII, 103
[115][115] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/44.
[116][116] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/44.
[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/44.
[118][118] Merhum Seyyid Kutup "Fî Zılâli'l-Kur'ân" adlı tefsirinde şöyle der: İsrailoğulla'n bu böğüren altın buzağıyı görür görmez, kendilerini zelillik yurdundan kurtaran RablerinÎ unuttular ve bu altın buzağıya taptılar. Fikir ve ruh aptallığı içerisinde: "Bu sizin de Musa'nın da ilâhı'dır. Ama onu unuttu" da, o burda yanımızda oîduğu halde onu dağda aramaya koyuldu. Rabbine giden yolu unutup şaşırdı dediler. Bu öyle bir sözdür ki, onların budalalık ve ahmaklıklarını gösterdiği gibi, peygamberlerini aptalca, Rabbini bulamamış, yolunu şaşırmış, ne kendisi doğru yolu bulabilmiş ne de Rabbi onu doğru yola ulaştırmış biri olarak itham ettiklerini gösterir.. Bu buzağı canlı değildi ki, onların

**92,93.** Bu âyette hazif vardır. Takdiri şöyledir: Musa geri dönüp onların buzağıya taptıklarını görünce, kalbi Allah için öfkeyle doldu ve kardeşi Harun'u başından tutup kendisine doğru çekmeye başladı ve ona şöyle dedi: "Bunların, Allah'ı inkar ettiklerini gördüğünde Allah için kızmada, onları kınamada ve bu sapıklıktan men etmede benim gibi davranmaktan seni alıkoyan nedir? Bana karşı çıkıp emrimi ve vasiyetimi terk mi ettin?" Tefsirciler şöyle der: Musa'nın ona emri, Yüce Allah'ın şu âyette anlattığı, onun kardeşine yaptığı tavsiyelerdir: "Musa, kardeşi Harun'a dedi ki: Kavmim içinde benim ye-rime geç, onları ıslah et, bozguncuların yoluna uyma.[119[119]]

**94.** Harun, şefkat ve merhamet dileyerek Musa'ya dedi ki: "Ey Annemin oğlu, ey kardeşim! Ne sakalımdan tut, ne saçımdan." İbn Abbas der ki: Şiddetli öfkesi ve aşırı kızgınlığından dolayı sağ eliyle saçlarından, sol eliyle de sakalından tuttu. Çünkü Allah yo-lunda galeyan duygusu ona hakim olmuştu. Onlara zorla engel olduğum taktirde, aralarında savaş çıkmasından korktum. O taktirde beni kınar ve: "aralarında fitneyi alevlendirdin." Onlar hakkında emrimi beklemedin" derdin. Bundan dolayı sen dönünceye kadar onlara birşey dememeyi uygun gördüm ki, işi kendi elinle yapaşın. İbn Abbas der ki: Harun Musa'dan korkar ve ona itaat ederdi. [120[120]]

**95.** Musa Sâmirî'ye: "Ey Sâmirî! Nedir bu yaptığın? Seni böyle yapmaya sevkeden nedir? [121[121]]

**96.** Sâmirî dedi ki:. Ben, onların görmediklerini gördüm. Bu da şöyle oldu: Cebrail, hayat atı üzerinde sana gelmişti. Onun atının bastığı yerlerden bir avuç almak aklıma düştü. Onu neyin üzerine attırnsa onda bir canlılık meydana geldi. Cebrail'in atının izinden biraz alıp buzağının üzerine attım. Böylece buzağının böğürtüsü çıktı. İşte böylece nefsim bana bunu süsledi ve güzel gösterdi. [122[122]]

**97.** Musa Sâmirî'ye dedi ki: Git, dünyada senin cezan hiç kimseye dokunmaman, hiç kimsenin de sana do-kunmamasıdır. Hasan-ı Basrî şöyle der: Allah Sâmirî'nin dünyadaki cezasını, onun insanlara, insanların da ona dokunmaması şeklinde verdi. Yüce Allah, dünyada onun sıkıntısını artırdı. Senin için âhirette tayin edilmiş bir azap vakti vardır. O asla değişmez. Sürekli olarak taptığın şu buzağıya bak. Onu mutlaka ateşte yakacak, sonra da kül olarak denize

---

sözlerini işitsin ve isteklerine cevap versin. Çünkü o, cansız bir cesetti- Hayvanlık derecesinden daha aşağı bîr derecede idi. Harun onlara nasihat etti. Fakat, onlar nasihati kabul etme yerine, onun
nasihatından yüzçevirdiler. (Fî Zılâli'HCur'ân, V,93-94)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/44.

[119[119]] A'raf süresi, 7/42
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/45-45.

[120[120]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/45.

[121[121]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/45.

[122[122]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/45.

uçuracağız. Ne kendisi, ne izi kalacak. [123][123]

**98.** Musa, İsrailoğullarına şöyle der: Sizin ibadete layık ma'budunuz, kendisinden başka Rab bulunmayan Allah'tır. Onun ilmi herşeyi kuşatmıştır. Yerlerde ve göklerde hiçbir şey Ona gizli kalmaz. [124][124]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, aşağıdaki ebedî sanatları kapsamaktadır.
**1.** "Deniz onları öyle bir kapladı ki" âyeti, olayın korkunçluğunu ifade eder.
**2.** "saptırdı." ile doğruyu gösterdi" kelimeleri arasmda tıbâk vardır.
**3.** "helak oldu." cümlesinde istiare vardır. Yüksekten aşağıya düşmek anlamına gelen kelimesi, "yok olma ve helak olma" manasında müsteâr olarak kullanılmıştır.
**4.** "Ben günahları çok bağışlayıcıyım" cümlesinde mübalağa sanatı yardır.
**5.** "zarar" ile "yarar" kelimeleri arasında tıbak vardır.
**6.** Birçok yerde hazif yoluyla icaz vardır. Bunları tefsir kısmında açıkladık.
**7.** kelimeleri ile gibi kelimelerde ve başka kelimelerde akıcı güzel bir seci vardır. [125][125]

## Bir Uyarı

İsrailoğulları buzağıya Samirî'nin fitnesi sebebiyle taptılar. Puta tapıcılık tohumları onların kalplerine iyice işlemişti. Dolayısıyla Allah onları Firavun'un zulmünden kurtarınca, Musa'dan, kendisine ibadet etmeleri için bir heykel yapmasını istediler. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: İsrail oğullarını denizden geçirdik. Yolda, kendilerine ait bir takım putlara tapan bir kavme rastladılar. Bunun üzerine, "Ey Musa, onların tanrıları gibi, bizim için de bir tanrı yap" dediler. Musa: "Gerçekten siz cahil bir toplumsunuz." dedi.[126][126] Öyleyse onların altından yapılmış, böğürtüsü olan bir buzağıya tapmamalarına şaşmamalı. [127][127]

**99.** İşte böylece geçmiştekilerin haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Şüphesiz ki, tarafımızdan sana bir zikir verdik.
**100.** Kim ondan yüzçevirirse. şüphesiz ki kıyamet gününde o, ağır bir günah yüklenecektir.
**101.** Bu kimseler o yükün altında ebedî kalırlar. Onlar için, kıyamet gününde bu, ne kötü bir yüktür!
**102.** O günde sûra üflenir ve Biz o zaman günahkârları gözleri gömgök bir halde

---

[123][123] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/45.
[124][124] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/46.
[125][125] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/46.
[126][126] A'raf suresi, 7/138
[127][127] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/46.

mahşerde toplarız.
**103.** Aralarında birbirlerine gizli gizli şöyle derler: "Dünyada sadece on gün kaldınız."
**104.** Aralarında konuştukları konuyu Biz daha iyi biliriz. Onların en olgun ve akıllı olanı o zaman, "Bir günden fazla kalmadınız." der.
**105.** Sana dağlar hakkında sorarlar. De ki: Rab-bim onları ufalayıp savuracak.
**106.** Böylece yerlerini dümdüz, bomboş bırakacaktır.
**107.** Orada ne bir iniş, ne de bir yokuş görebileceksin.
**108.** O gün insanlar, davetçiye uyacaklar; O'na karşı yan çizmek yoktur. Artık, çok esirgeyici Allah hürmetine sesler kısılmıştır. Bu yüzden, fısıltıdan başka birses işitemezsin.
**109.** O gün, Rahman'ın izin verdiği ve sözünden hoşlandığından başkasının şefaati fayda vermez.
**110.** O, insanların geçmişlerini de, geleceklerini de bilir. Onların ilmi ise, bunu kapsayamaz.
**111.** Bütün yüzler diri ve her şeye hakim olan Allah için eğilip boyun bükmüştür. Zulüm yüklenen ise, gerçekten perişan olmuştur.
**112.** Her kim, mü'min olarak iyi olan işlerden yaparsa, artık o, ne zulümden ne de hakkının çiğnenme-sinden korkar.
**113.** Biz onu böylece Arapça bir Kur'an olarak indirdik ve onda ikazları tekrar tekrar açıkladık. Umulur ki onlar korunurlar; yahut da o Kur'an kendileri için bir ibret ortaya koyar.
**114.** Gerçek hükümdar olan Allah, yücedir. Sana O'nun vahyi tamamlanmazdan önce Kur'an'ı okumakta acele etme ve "Rabbını, benim ilmimi artır." de.
**115.** Andolsun Biz, daha önce de Âdem'e alıid vermiştik. Ne var ki o unuttu. Onda azim de bulamadık.
**116.** Bir zaman biz. meleklere, "Âdem'e secde edin!" demiştik. Onlar hemen secde ettiler; yalnız İblis hariç. O, diretti.
**117.** Bunun üzerine, "Ey Âdem! dedik, bu senin için ve eşin için büyük bir düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın; sonra yorulur, sıkıntı çekersiniz!
**118.** Şimdi burada senin için, ne acıkmak vardır, ne de çıplak kalmak.
**119.** Yine burada sen, susuzluk çekmeyecek, sıcaktan da bunalmayacaksın."
**120.** Derken şeytan onun aklını karıştırıp "Ey Adem! dedi, sana ebedîlik ve sonu gelmez bir saltanatı sağlayacak bir ağacı göstereyim mi?
**121.** Bunun üzerine ondan yediler. Yeyince kendilerine kötü yerleri göründü. Üstlerini cennet yaprağı ile örtmeye çalıştılar. Âdem Rabbinin sözünü tutmamış oldu, bu sebeple de işi bozuldu.
**122.** Sonra Rabbi, onu seçkin kıldı; tevbesini kabul etti ve doğru yola yöneltti.
**123.** Dedi ki: Bazınız bazınıza düşman olarak oradan inin! Artık Benden size hidayet geldiğinde, kim Benim hidayetime uyarsa, o sapmaz ve bedbaht olmaz.
**124.** Kim de Beni anmaktan yüzçevirirse şüphesiz onun için dar bir geçim vardır ve Biz onu, kıyamet günü kör olarak hasrederiz.
**125.** O, "Rabbim! Beni niçin kör olarak hasrettin? Oysa ben, hakikaten görür

idim" der.
**126.** Allah buyurur ki: "İşte böyle. Çünkü sana â-yetlerınıiz geldi; ama sen onları unuttun. Bugün de aynı şekilde sen unutuluyorsun."
**127.** İsrafa sapanı ve Rabbinin âyetlerine inanmayanı işte böyle cezalandırırız. Âhiret azabı, elbette daha şiddetli ve daha süreklidir.
**128.** Bizim, onlardan önce nice nesilleri helak etmiş olmamız kendilerini yola getirmedi mi? Halbuki onların yurtlarında gezip dolaşırlar. Bunda, elbette ki akıl sahipleri için nice ibretler vardır.
**129.** Eğer daha önce Rabbinin söylemiş olduğu bir söz ve tayin edilmiş bir vâde olmasaydı, (ceza.onlar için de dünyada) kaçınılmaz olurdu.
**130.** Sen, onların söylediklerine sabret. Güneşin doğmasından önce de batmasından önce de Rabbini öv-gü ile teşbih et; gecenin bir kısım saatleri ile gündüzün iki tarafında da teşbih et. Umulur ki sen hoşnut olursun.
**131.** Sakın, kendilerini denemek için onlardan bir kesimi faydalandırdığımız dünya hayatının süsüne gözlerini dikme! Rabbinin nzkı hem daha hayırlı, hem de daha süreklidir.
**132.** Ailene namazı emret; ve ona sabır ile devam et. Biz, senden rızık istemiyoruz; Biz seni rızıklandırı-yoruz. Güzel sonuç, takva sahipleri içindir.
**133.** Onlar "Muhammed bize bir ayet getirmeli değil miydi?" dediler. Önce gelen kitaplardakinin apaçık delili onlara gelmedi mi?
**134.** Eğer Biz, bundan önce onları helak etseydik, muhakkak ki şöyle diyeceklerdi: "Ya Rabbi! Bize bir elçi gönderseydin de şu aşağılığa ve rüsvaylığa düşmeden önce âyetlerine uysaydık!"
**135.** De ki: "Herkes beklemektedir : Öyle ise siz de bekleyin. Yakında anlayacaksınız; doğru düzgün yolun yolcuları kimmiş ve hidayette olan kimmiş!?"

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah Musa'nın (a.s.) kıssasını genişçe anlattıktan sonra, ardından bu kıssanın Allah'tan bir vahiy olduğunu ve Allah, kendisine vah-ye,tmemiş olsaydı, Muhammed (s.a.v.)'in bu enteresan haberleri bilemeyeceğini haber verdi. İşte bu, peygamberliğin doğruluğunu gösteren en büyük delililerdendir. [128][128]

## Kelimelerin İzahı

Kal içinde bitki ve yapı bulunmayan düz ve sert yer. Safsaf, düz yer. Sanki o yer, düzgün bir sıra halindedir. gibi yüksek yer. Hems, gizli ses.
Boyun eğdi. itaat etti. Ümeyye şöyle der: Yüzler onun izzetine boyun eğer ve secde eder." Cevheri şöyle der: fiili, boyun eğdi, itaat etti. manasınadır. ise

[128][128] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/52.

başkasına boyun eğdirdi demektir. " Yüzler boyun eğdi."[129][129] âyetinde de bu manâya kullanılmıştır. Hadm, eksiltmek demektir. Bir kimse birinin hakkım eksik verdiğinde denilir. ile arasındaki fark şudur: Zulüm, hakkını hiç vermemek, hadm ise, bir kısmını vermemektir.[130][130]
Sıcaklık duymayacaksın. "Güneşte ortaya çıkıp onun sıcaklığına.maruz kaldı" manâsında denilir. İbn Ebî Rabîa şöyle der:
Kadın, bekâr bir adam gördü. Adam, güneş çıkınca ısınır, akşam olunca da evine çekilir.[131][131]
Dank, darlık ve sıkıntı. Dar eve, sıkıntılı hayata da denilir.
Avret yerleri. Bekleyiniz. Doğru yol. [132][132]

## Âyetlerin Tefsiri

**99.** Ey Muhammed! Musa ile Fira-vun'un kıssasını ve bunda bulunan enteresan haberleri sana anlattığımız gibi, geçmiş milletlerin haberlerini de anlatacağız, Sana katımızdan okunan ve sonsuz mucizeleri kapsayan bir Kur'an verdik. Ebu Hayyân şöyle der: Yüce Allah, peygamberimize verilen mu'cizelere delâlet eden ve geçmiş milletlerin haber ve kıssalarım kapsayan Kur'an'ı İndirmek suretiyle ihsanda bulunmuştur.[133][133]

**100.** Kur'an'dan yüzçevirir, ona inanmaz ve ondaki emirlere uymazsa kuşkusuz o, kıyamet gününde ağır bir yük ve cehennemde omuzlarına binen büyük bir günah taşıyacaktır. [134][134]

**101.** Günahları yüzünden devamlı olarak bu azap içinde kalacaklardır. Bu ağır yük, onlar için ne kötü bir yüktür. Ağırlığı sebebiyle günah, yüke benzetildi. [135][135]

**102.** İsrafil'in sûr'a ikinci defa üfürdüğü ve suçluları gözleri mavi yüzleri siyah olarak mahşer yerine topladığımız gün, [136][136]

**103.** Aralarında birbirlerine, gizlice şöyle söylerler: Dünyada sadece on gece kaldınız. Kurtubî şöyle der: Gözlerinin maviliği ve yüzlerinin siyahlığı ile suçluların yaratılışı çirkinleştirilir.[137][137] Ebussuud şöyle der: Sıkıntıları ve korkuları görünce, dünyada kaldıkları zamanı az bulurlar.[138][138]

---

[129][129] Tâhâ sûresi, 20/01
[130][130] Kurtubî, XI, 249
[131][131] Ebu Hayyan; el-Bahru'l-muhît, VI, 271
[132][132] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/52.
[133][133] el-Bahr, VI 278
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/52-53.
[134][134] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/53.
[135][135] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/53.
[136][136] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/53.
[137][137] Kurtıiûî, XI, 244
[138][138] Ebussuud, ITT, 324
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/53.

**104.** Aralarındaki gizli konuşmaları biz çok iyi biliriz. O zaman onların en akıllı ve en dengeli konuşanı, "Siz bir günden fazla kalmadınız" der. [139][139]

**105.** Sana kıyamet gününde dağların nasıl olacağını soruyorlar. De ki: Rabbim onları kum gibi ufalayacak, sonra da rüzgar gönderip uçuracak. [140][140]

**106.** Onları yapışız ve bitkisiz dümdüz bir yer haline getirecek. [141][141]

**107.** Orada ne bir iniş, ne de bir çıkış görebileceksin. [142][142]

**108.** O zor günde insanlar kendilerini mahşer yerine çağıran, Allah'ın davetçisinin peşinden giderler. Sağa sola sapmadan oraya hızla gelirler. Allah korkusuyla mahlukatın sesleri kısılır. Neredeyse hiç duyulamıyacak kadar hafif bir fısıltıdan başka bir şey duyamazsyı. İbn Abbas: "Bu ses, mahşer yerine doğru yürürken ayakların çıkardığı hafif sestir" der.[143][143]

**109.** O korkunç günde hiçkimseye şefaat fayda vermez. Ancak Allah'ın, kendisine şefaat edilmesine izin verdiği ve şefaatçinin şefaat etmesine razı olduğu kimseye şefaat edilir. Kendisine şefaat edilecek kimse, dünyada iken "Lâ ilahe illallah" diyenlerden olandır. Bunu İbn Abbas söylemiştir. [144][144]

**110.** Yüce Allah bütün mahlukatın hallerini bilir. Dünya ve âhiret işlerinden hiçbir şey Ona gizli kalmaz, Mahlukat, Allah'ın bildiklerini bilmez.[145][145]

**111.** Mahlukatın yüzleri bir olan üstün güç sahibi, göklerin ve yerin hakimi, ölmeyen Allah'a boyun eğmiştir. Zemahşerî şöyle der: Buradaki yüzlerden maksat, günahkârların yüzleridir. Onlar kıyamet gününde sonucunun kötü olduğunu açıkça görünce, yüzleri, esirlerin yüzleri gibi zelil olur. Nitekim âyet-i kerime de şöyle buyrulmuştur: "Onu yakından görünce, inkâr edenlerin yüzleri kötüleşir.[146][146] Allah'a ortak koşan ziyana uğramış, başaramamış ve istediğini elde edememiştir. [147][147]

**112.** İman etmiş olarak kim iyi işler yaparsa Ne kötülükleri artırılarak zulme, ne de iyilikleri eksiltilerek haksızlığa uğrayacağından korkmaz. [148][148]

---

[139][139] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/53.
[140][140] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/53.
[141][141] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/53.
[142][142] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/53.
[143][143] Taberi, XVI, 214
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/53.
[144][144] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/53-54.
[145][145] Bir görüşe göre âyetleri maksat şudur: Mahlukat, Allah'ın zatını bilmez. Çünkü Allah'ı, gerçek manada kendisinden başka kimse bilemez. İbnu'l-Cüzeyy de bunu tercih etmiştir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/54.
[146][146] Müfk sûresi, 67/27, Keşşaf, III, 92
[147][147] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/54.
[148][148] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/54.

**113.** Ey Muhammed! Bu harikulade haberleri kapsayan âyetleri indirdiğimiz gibi, bu kitabı sana Arap diliyle indirdik ki, onun fasahat ve belagat hususunda insan gücünün üstünde olduğunu anlasınlar. O kitapta uyarı ve tehditleri tekrarladık ki, inkâr ve isyanlardan sakınsınlar veya o uyarılar, kalplerinde bir öğüt alma duygusu meydana getirsin de emirlere sarılma ve yasaklardan kaçınma hâsıl olsun. [149][149]

**114.** Allah, yarattığı müşriklerin, kendisini nitelediği vasıflardan yüce ve mukaddestir. O, Meliktir, Hak'tır. Kudreti bütün zorbaları ezer. Cebrail sana Kur'an'ı okuttuğunda, onunla beraber acele acele okuma. Aksine okumayı bitirinceye kadar sabret ve dinle. O bitirince sen okursun. İbn Abbas şöyle der: Rasulul-lah (s.a.v.) Kur'anı ezberlemeye düşkün olduğu ve unutmaktan korktuğu için, Cebrail vahyi okuyup bitirmeden o acele eder, Cebrail ile birlikte okurdu. Allah onun böyle yapmasını yasakladı. Kurtubî der ki: Bu âyet Yüce Allah'ın şu âyeti gibidir: Vahyi çarçabuk almak için dilini kımıldatma"[150][150] Yüce Allah'tan, faydalı ilmi artırmasını iste. Taberî şöyle der: Yüce Allah peygamberine, bilmediği faydalı ilimleri istemesini emretti.[151][151]

**115.** Daha önce Âdem'e, o ağaçtan yememesini emretmiştik. Emrimizi unuttu. Yasakladığımız şeye karşı onda sabır ve irade bulamadık. [152][152]

**116.** Bu âyetlerde Yüce Allah, Âdem'i şereflendirdiğini, ona değer verdiğini ve onu mahlukatın bir çoğundan üstün kıldığını anlatmaktadır. Yani, ey Muhammed! Hatırla ki, bir zamanlar biz meleklere, Âdem'e saygı mahiyetinde secde etmelerini emretmiştik de, İblis'in dışında hepsi emre uymuşlardı. İblis secde etmekten kaçınmış ve.Rabbi'nin emrine karşı çıkmıştı. Sâyî şöyle der: Kullara, emirlere uyma ve yasaklardan sakınmayı öğretmek; İblis'in babaları Âdem'in düşmanı olduğunu hatırlatmak için bu kıssa Kur'an'ın yedi sûresinde tekrarlanmıştır.[153][153]

**117.** Âdem'i uyardık ve ona dedik ki: İblis senin ve Havva'nın amansız düşmanıdır. Sakın ona uymayın, sonra cennetten çıkarılmanıza sebep olur da, ikiniz de bedbaht olursunuz. Âyet sonlarının uygunluğu gözetildiği ve Âdem'in bedbahtlığı Havva'nın da bedbaht olmasını gerektirdiği için,5 âyette sadece Âdem'in bedbaht olacağını bildiren tekil kelime ile yetinilmiştir. İbn Kesîr şöyle der: Cennetten çıkarılmanı gerektiren hareketi yapmaktan sakın. Yoksa rızık ararken yorulur mutsuz olursun. Çünkü sen burada, meşakkat ve güçlük

---

[149][149] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/54.
[150][150] Kıyâme sûresi, 75/16
[151][151] Taberî, XVI, 220
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/54.
[152][152] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/54-55.
[153][153] Sâvî Haşiyesi, III, 66
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/55.

çekmeden rahat bir hayat sürüyorsun.[154][154]

**118.** Ey Âdem! Sen cennette ne aç kalacaksın ne de çıplak. [155][155]

**119.** Aynı şekilde orada susâmıyacak ve güneşin sıcağım hissetmeyeceksin. Çünkü cennet sevinç ve neşe yurdudur. Dünya yurdunun aksine orada ne yorulmak, ne meşakkat, ne sıcak, ne de susuzluk vardır. [156][156]

**120.** Şeytan, vesvese vererek gizlice onunla konuştu. Lanetli Şeytan ona dedi ki: Ey Adem! Kendisinden yiyenlerin ebedî yaşatıldığı asla ölmediği ve hiçbir zaman yok olmayacak bir mülke kavuştuğu bir ağacı sana göstereyim mi? Bu, görünüşte nasihat olan bir tuzaktır. Lanetli Şeytan ne zaman nasihatçi oldu ki? [157][157]

**121.** Âdem ile Havva, Allah'ın kendilerine yasakladığı ağaçtan yediler, ayıp yerleri ortaya çıktı. İbn Abbas şöyle der: Allah'ın onlara giydirdiği nurdan elbiseden soyuldular da ayıp yerleri göründü.[158][158] Cennet yapraklarından alıp onlarla örtünmek için ayıp yerlerini örtmeye başladılar. Âdem, ağaçtan yemekle Rabbi'nin emrine aykin davrandı ve düşmanın sözüne al-dandığı için cennette ebedi kalmaya götüren yolu şaşırdı. Ebussuûd şöyle der: Hatasının küçük görünmesine rağmen, Yüce Allah'ın Adem'in bu davranışını isyan ve sapıklık kabul etmesi, olayın büyüklüğünü gösterir ve Âdem'in çocuklarının böyle hataları işlemelerini vurgulu bir şekilde yasaklar.[159][159]

**122.** Sonra Rabbi onu seçerek kendisine yaklaştırdı, tevbesini kabul etti ve ona tevbesinde durmayı ve itaat sebeplerine sarılma yolunu gösterdi. [160][160]

**123.** Allah Âdem ile Havva'ya dedi ki: İkiniz de beraber cennetten inin.. Kazanç, geçim, huyların ve isteklerin farklılığı yüzünden, neslinizin bir kısmı bir kısmına düşman olacaktır. Ze-mahşeri şöyle der: Âdem ile Havva insanlığın aslı oldukları için, sanki bunlar insanlığın kendisi kabul edildi ve insanlara hitap ediliyormuş gibi bunlara hitap edildi.[161][161] Doğru yolu bulmanız için tarafımdan size peygamberler ve kitaplar gelir de Kim şeriatıma sarılır ve peygamberlerime uyarsa, dünyada yolunu şaşırmaz, âhirette de bedbaht olmaz. İbn Abbas şöyle der: Yüce Allah, Kur'an'ı okuyup da içindekilerle amel eden kimselerin, dünyada sapmayacaklarını, âhirette mutsuz olmayacaklarını garanti etmiştir. İbn

---

[154][154] Muhtasar-I İbn Kesîr, II, 496
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/55.
[155][155] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/55.
[156][156] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/55.
[157][157] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/55.
[158][158] Ebussuûd, İÜ, 327
[159][159] Aynı kaynak, aynı sayfa.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/55-556.
[160][160] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/56.
[161][161] Keşşaf, III, 93

Abbas daha sonra bu âyeti okudu.[162][162]

**124.** Kim emrimden ve peygamberlerime indirdiğim şeriat ve hükümlerden yüzçevirirse, müreffeh yaşıyor görünse de, dünyada onun geçimi zor ve sıkıntılıdır. Âhirette onu, gözleri kör olarak hasrederiz. İbn Kesîr şöyle der: Kim Allah'ın emrinden yüzçevirir ve onu unutmuş görünürse dünyada onun hayatı sıkıntılıdır. Kalbi ne huzur bulur, ne de rahat eder. Her ne kadar refah içinde yaşıyor görünse, istediğini yese, istediğini giyse, istediği yerde otursa da, sapıklığından dolayı, kalbi dar ve sıkıntılıdır. Çünkü onun kalbi ıztırap, şaşkınlık ve şüphe içindedir. Bir görüşe göre: Kabri daralır da kaburgaları birbirine geçer.[163][163]

**125.** Kâfir şöyle der: Ey Rabbim! Hangi günah sebebiyle beni körlükle cezalandırdın. Halbuki ben dünyada görüyordum. [164][164]

**126.** Yüce Allah ona şöyle cevap verir: Şüphesiz Benim ayetlerim sana açık-seçik geldi. Sen onları görmezlikten geldin ve bıraktın. Bugün de, aynı şekilde, yaptıklarına uygun bir ceza olarak, azap içinde bırakılacaksın. [165][165]

**127.** Allah'ın âyetlerini inkar etmeyi ve hıyaneti uygun şekilde cezalandırdığımız gibi, şehevî arzulara düşkünlük göstererek haddi aşanları, rabbinin sözünü ve açık âyetlerini tasdik etmeyenleri de cezalandırırız. Cehennem azabı dünya azabından daha şiddetlidir. Çünkü cehennem azabı asla kesilmediği ve sona ermediği için sürekli ve devamlıdır. [166][166]

**128.** Seni yalanlayan Mekke kâfirleri görmediler mi ki, onlardan önce, peygamberlerini yalanlayan nice geçmiş milletleri yok ettik. Âd ve Semûd'un yurtlarında geziyor ve onların helak edildiğini gösteren kalıntıları, açık açık görüyorlar. Öğüt ve ibret almıyorlar mı? Bu yok olmuş milletlerin kalıntılarında, akl-ı selîm sahibi kimseler için ibretler ve deliller vardır. [167][167]

**129.** Onlar, azaplarının erteleneceğine dair bir hüküm ve yok edilmeleri için tayin edilmiş bir vakit olmasaydı mutlaka cezalandırılırlardı. Ferrâ şöyle der: Âyette bazı kelimeler öne, bazıları sona alınmıştır. Takdiri şöyledir: Âyet sonlarına uygun düşsün diye kelimeler yer değiştirilmiştir.[168][168]

---

[162][162] Kurtubî, XI, 258
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/56.
[163][163] Muhtasar-ı İbn Kesîr, II, 497
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/56.
[164][164] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/56.
[165][165] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/56-57.
[166][166] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/57.
[167][167] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/57.
[168][168] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-Mesîr, V, 333
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/57.

**130.** Ey Muhammedi Kavminden o yalanlayıcıların sözlerine sabret. Rabbine hamdede-rek, güneş doğmadan önce sabah namazını batmadan Önce de ikindi namazını kıl. Gece saatlerinde, gündüzün başında ve sonunda Rabbin için namaz kıl. Umulur ki, seni razı edecek şey sana verilir. Kurtubî şöyle der: Tefsircilerin çoğu, bu ayetin beş vakit namaza delâlet ettiğini söylemiştir: Sabah namazı, ikindi namazı, Yatsı namazı, akşam ve öğle namazlarına işaret eder. Çünkü öğle gündüzün ilk kısmının, güneşin batması da son kısmının sonundadır.[169][169]

**131.** Kafirlerden bazı kesimlere verdiğimiz dünya nimetlerine ve aldatıcı süslerine gözünü dikme. Onlara verdiğimiz dünya hayatının süsüne bakma. Bu nimetleri onlara, nankörlükleri sebebiyle azaba müstehak olsunlar diye, kendilerini denemek ve imtihan etmek için verdik. Allah'ın vereceği sevap bu geçici nimetten daha hayırlı ve daha süreklidir. Tefsirciler şöyle der: Bu hitap, Peygamber (s.a.v.)'e olup maksat ümmetidir. Zira Peygamberimiz (a.s.) dünya nimetlerine en az önem veren, Allah katında olanlara da en istekli olan kimsedir. [170][170]

**132.** Ey Muhammed! Aile fertlerine ve ümmetine namazı emret. Sen de onu huşu ile ve âdabına uygun bir şekilde kılma hususunda sabret, Kendinin ve aile efradının rızkını temin etmekle seni yükümlü tutmuyoruz. Bilakis senin de, onların da rızkını Biz yükleniyoruz. Güzel sonuç, takva sahiplerinindir. İbn Kesîr: Güzel sonuç, yani cennet Allah'tan korkanlar içindir?" der.[171][171]

**133.** Müşrikler dediler ki: Bize, doğruluğunu gösterecek bir mucize getirse ya! Muhammed'e verilmiş olan, geçmiş milletlerin haberlerini kapsayan o büyük mucize Kur'an ile yerinemiyorlar mı? Bu soru, kınama ve azarlama ifade eder. Ebu Hayyân şöyle der: Müşrikler, kafa karıştırma hususundaki âdetleri gereği tercih ettikleri şeyi teklif ettiler. Onlara cevap verildi ki: Daha önce gelmiş olan ilahî kitaplar da müjdelenmiş olan bu Kur'an, kendisine karşı olanları acze düşürmede en büyük mucizedir. O kıyamete kadar geçerli olacak bir mucizeden.[172][172]

**134.** Mekke kafirlerini, Kur'an inmeden ve Muhammed (a.s.) gönderilmeden önce yok etseydik Şüphesiz: "Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de ona inanıp uysaydık Azabınla zelil olmadan ve halkın gözü önünde rezil duruma düşmeden âyetlerinle amel etseydik" derlerdi. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah peygamber gönderip kitap indirdikten sonra kendisine karşı hiç kimsenin herhangi bir delili olmayacağını, onlar için bir hüccet ve özür

---

[169][169] Kurtubî, XV, 261
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/57.
[170][170] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/57-58.
[171][171] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 11,500
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/58.
[172][172] el-Bahrurl-muhît, VI, 292
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/58.

bırakmadığını açıklamak istedi. [173][173]

**135.** Ey Muhammed! O yalanlayıcılara de ki: Biz de siz de, hepimiz zamanın getireceği musibetkleri ve kimin kazanacağını beklemekteyiz. Sonucu bekleyiniz. Bu tehdit ifade eden bir emirdir. Kimin doğru yolda olduğunu,Biz mi yoksa siz mi, yakın da göreceksiniz. Kimin hak yolu bulduğunu, kimin sapıklıkta kaldığını anlayacaksınız. Kurtubî şöyle der: Bu âyette, bir tür tehdit ve korkutma vardır. Bu mübarek sûre tehdit ile son bulmuştur.[174][174]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler aşağıdaki edebî sanatları kapsamaktadır.
**1.** "İşte böylece sana anlatıyoruz" cümlesinde mürsel-mücmel teşbih vardır.
**2.** "Kıyamet gününde günah, onlar için ne kötü bir yüktür" cümlesinde istiare vardır. Burada günah, istiâre-i tasrîhiyye yoluyla, ağır yüke benzetilmiştir.
**3.** "Allah, insanların geçmişlerini de geleceklerini de büir" cümlesinde "geçmiş ve gelecek" dünya ve âhiret işlerinden kinayedir.
**4.** "kor" ile "gören" kelimeleri arasında tıbâk vardır.
**5.** "Dünya hayatının süsü" terkibinde teşbîh-i temsîlî vardır. Yüce Allah çiçeği dünya nimetlerine misal verdi. Çünkü çiçeğin görünüşü güzeldir, fakat bir müddet sonra kurur ve dağılır gider. Dünya nimeti de böyledir.
**6.** "Bekleyin" emri tehdit ve korkutma ifade eder.
**7.** "Keşke bize bir peygamber gönderseydin" cümlesinde iştikak cinası vardır.
**8.** ve kelimelerinde akıcı, güzel bir seci' vardır. Aynı şekilde v.b. kelimelerde böyle bir seci vardır. [175][175]

## Bir Nükte

Nâsıf şöyle der: 119. ayette güzel bir edebî sır vardır. Buna, "Benzerleri birbirinden ayırma sanatı" denir. Şöyle ki, Yüce Allah, aralarındaki uygunluğa rağmen susuzluğu açlıktan, sıcaklığın sıkıntısını duymayı giyinmek (çıplak kalmamak) tan ayırdı. Bundan maksat, bu nimetleri saymak ve tasnifini yapmaktır. Benzerleri beraber anlatsaydı, sayılanların bir tek nimet olduğu sanılırdı. Bununla beraber âyette bir başka sır daha vardır. O da, âyet sonlarının birbirine uygunluğunun gözetilmiş olmasıdır. Eğer "susuzluk" kelimesi "açlık" kelimesi ile yanyana söyleseydi âyet sonlarındaki uygunluk bozulurdu.[176][176]

## Faydalı Bilgiler

---

[173][173] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/58.
[174][174] Kurtubî, XI, 265
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/58.
[175][175] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/58-59.
[176][176] Haşiyetu'l-Keşşaf, III,94
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/59.

eş-Şihâb şöyle der: "On gün" ve "bir gün" veya "bir saat" kaldık diyenlerin sözlerini nakletmekten maksat, onların kalma müddeti hakkında ihtilafa ve bu müddetin tayininde şüpheye düştükleri gerçeğini anlatmak değildir. Aksine maksat, dünya hayaü hızla yok olduğu için söylenen kelimelerle onun azlığı ifade edilmiştir. Hikayede farklı edebî sanatlara yer verilmiş ve her makamda o makama uygun sanat kullanılmıştır.[177][177]

Allah'ın Yardımı ile Tâhâ Sûresi'nin tefsiri bitti. [178][178]

[177][177] Haşiyetü'ş-gihâb ale'l-Beyzavî

[178][178] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/59.

# ENBİYÂ SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 112 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Bu sûre Mekke'de inmiştir. Büyük bir kısmında "Peygamberlik, Allah'ın birliği, Öldükten sonra dirilme ve hesab" gibi İslamî inanç konularını işler. Kıyametin kopmasından, kıyametten, ondaki korkulu hallerden ve peygamberlerin kıssalarından bahseder.

Bu mübarek sûre, insanların âhiretten, hesap ve cezadan gafil olduklarını anlatarak söze başlar. Kıyamet onlara açık açık göründüğü halde, onlar bu korkunç günden gafildirler. Hayat meşgaleleri, onlara, beklenen hesabı unutturmuştur.

Daha sonra sûre, peygamberleri yalanlayanlardan sözetmeye başlar. Onlar, öncekilerin helak oldukları yerleri ve kalıntıları görürler, fakat ibret ve öğüt almazlar. Nihayet onlara ansızın azap gelince, yalvarıp yakararak seslerini yükseltirler. Fafeat ne çare!

Yine bu mübarek sûre insanlarda ve kainatta bulunan ve Allah'ın kudretini gösteren delillerden bahseder ki, yarattığı ve îcât ettiği şeylerde hikmet sahibi olan, herşeyi idare eden yaratıcının büyüklüğüne dikkat çeksin ve kainatın birliği ile Yüce Allah'ın birliği arasında bir irtibat kursun.

Alemlerin Rabbi olan Allah'ın birliğini gösteren delilleri ortaya koyduktan sonra bu sûre Rasulullah (s.a.v.)'ı alay ve eğlenceye alıp onu yalanlayan müşriklerin hallerinden bahseder. Bunun ardından da azgın müşriklerin yok edilmesi hususunda Allah'ın, kainatla ilgili kanunundan bahseder.

Aynı zamanda bu mübarek sûre bazı peygamberlerin kıssalarını kapsar, ibrahim (a.s.)'in, putperest kavmiyle olan kıssasını akıcı ve çekici bir üslupla geniş bir şekilde anlatır. Bu üslupta, düşmana boynu bükük ve teslim olmuş bir şekilde yenilgiyi kabul ettirecek ifade açıklığı ve kuvvetli deliller bulunmaktadır. Hz. ibrahim'in bu kıssasında ibret ve öğütler vardır.

Yine bu sûre ard arda, değerli peygamberlerden söz eder. Karşı karşıya kaldıkları belâ ve sıkıntıları açıklayarak İshâk. Yak'ûb, Lût, Nûh, Dâvûd, Süleyman, Eyyûb, İsmail, Idris, Zülkifl, Zünnûn, Zekerıyya ve İsa (aleyhi müs selam)'dan kısa bir şekilde bahseder. Son olarak da, âlemlere rahmet olarak gönderilmiş ve peygamberlerin efendisi olan Abdullah oğlu Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini açıklar. [1][1]

## Sûrenin İsimlendirilmesi

Yüce Allah bu sûrede, özet olarak bir grup peygamberin hayatından bahsettiği için buna Enbiyâ Sûresi adı verilmiştir. Peygamberlerin hayatını bazan uzun

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/63.

bazan kısa olarak anlatır. Onların Allah yolunda sabırlarım, fedakarlıklarını ve insanlığın mutluluğu için, Allah'ın dinini tebliğ için canlarını feda etmekten çekinmediklerini anlatır. [2][2]

Bismillahirrahmanirrahim
**1.** İnsanların hesaba çekilecekleri gün yaklaştı. Hal böyle iken onlar, gaflet içinde yüzçevirmekteler.
**2,3.** Rablerinden kendilerine ne zaman yeni bir ihtar gelse, onlar bunu, hep alaya alarak, kalbleri oyuna, eğlenceye dalarak dinlemişlerdir. O zalimler, şöyle fısıldaştılar: Bu sizin gibi bir beşer olmaktan başka nedir ki! Siz şimdi gözünüz göre göre büyüye mi kapılıyorsunuz?"
**4.** Peygamber dedi ki: Rabbim, yerde ve gökte söylenmiş her sözü bilir. O, hakkıyla işiten ve bilendir.
**5.** "Hayır, dediler, bunlar saçma sapan rüyalardır; bilakis onu kendisi uydurmuştur; belki de o, şairdir. Eğer öyle değilse bize hemen, öncekilere gönderilenin benzeri bir mucize getirsin."
**6.** Bunlardan önce, helak ettiğimiz hiçbir belde iman etmemişti; şimdi bunlar mı iman edecekler?
**7.** Biz, senden önce de, elçi olarak ancak kendile-
rine vahiy verdiğimiz erkekleri gönderdik. Eğer bilmiyorsanız bilenlerden sorunuz.
**8.** Biz onları, yemek yemez birer vücut olarak yaratmadık. Onlar, ebedî de değillerdir.
**9.** Sonra, onlara verdiğimiz sözü yerine getirdik; böylece hem onları, hem de dilediğimiz kimseleri kurtuluşa erdirdik. Müsrifleri de helıiV ettik.
**10.** Andolsun, size içinde şerefinizi taşıyan bir kitap indirdik. Hâlâ akıllanmaz mısınız?
**11.** Zâlim olan nice beldeyi kırıp geçirdik; arkasından da nice başka topluluklar vücûda getirdik.
**12.** Azabımızı hissettiklerinde bir de bakarsın ki oralardan kaçıyorlar.
**13.** "Kaçmayın! İçinde yüzdüğünüz nimete ve yurtlarınıza dönün! Belki sorguya çekileceksiniz."
**14.** "Vay başımıza gelenlere! dediler; gerçekten biz, zâlim insanlarnıışız."
**15.** Biz kendilerini, kuruyup biçilmiş ekine, sönmüş ateşe çevirinceye kadar bu feryatları sürüp gider.
**16.** Biz, göğü, yeri ve bunlar arasındakileri, boşuna yaratmadık.
**17.** Eğer bir eğlence edinmek isteseydik, onu kendi tarafımızdan edinirdik. Biz bunu yapanlar değiliz.
**18.** Bilakis. Biz. hakkı bâtılın tepesine bindiririz de o, bâtılın işini bitirir. Bir de bakarsınız ki, bâtıl yok olup gitmiştir. Allah'a yakıştırdığınız sıfatlardan dolayı yazıklar olsun size.
**19.** Göklerde ve yerde kimler varsa O'na aittir. O'nun huzurunda bulunanlar.

[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/64.

O'na ibâdet hususunda kibirlenmezler ve yorulmazlar.
**20.** Onlar, bıkıp usanmaksızın gece gündüz teşbih ederler.
**21.** Yoksa, yerden birtakım tanrılar edindiler de, ölüleri onlar mı diriltecekler?
**22.** Eğer, yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök, kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki Arş'ın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir.
**23.** Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar
ise sorguya çekileceklerdir.
**24.** Yoksa O'nu bırakıp da birtakım tanrılar mı e-dindiler? De ki: Haydi delillerinizi getirin! İşte benim le beraber olanların Kitab'ı ve benden öncekilerin Kitab'ı. Hayır, onların çoğu hakkı bilmezler; bu yüzden de yüzçevirirler.

## Kelimelerin İzahı

Adğâs, insanın, rüyasında gördüğü korkunç ve karışık şeyler mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.
Kırdık. sert bir şeyi kırmak demektir. "Belini kırdım" manasına denilir. Bir kimsenin dişi kırıldığı zaman denilir.
Hızla kaçıyorlar. hızla kaçmak demektir. Aynı zamanda, hızlı gitmesi için, ayakla hayvana vurmak mânâsına da gelir.
Hâmidîn, kurumuş olarak. Ateş söndüğünde denilir. sönmek demektir. Ateşin sönmesine benzetilerek, ölüm manasında kullanılır.
Beynine vurur. Bu kelime, "ciğerine vurdu" başına vurdu kelimeleri gibi, isimden yapılmış fiildir.
Yorulurlar. Bu kelime kökünden alınmıştır. Hasîr, yorgunluk yüzünden yürüyemez hale gelen devedir. [3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** İnsanların, yaptıklarının hesabını verme zamanı yaklaştı. Halbuki onlar, o korkunç günden gafil olup arzu ve isteklerine dalmışlardır. Âhiret için ne çalışıyorlar, ne de hazırlık yapıyorlar. Bu, şu atasözüne ne kadar uyuyor: İnsanlar gaflet içerisindedirler. Halbuki ölüm değirmeni onları öğütüyor.[4][4] Gelecek olan her şey yakın olduğu için Yüce Allah, âhiretin de yakın olduğunu söyledi. [5][5]

**2.** Allah'tan onlara, ne zaman bir öğüt ve bir hatırlatma mahiyetinde yeni bir vahiy ve Kur'ân gelse, Onlar hemen Kur'an'ı, alaya alarak dinlerler. Hasan-ı Basrî şöyle der: Onlara her yeni hatırlatma yapıldıkça, onlar cehalete devam ederler.[6][6]

---

[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/68.
[4][4] Beyit, Ebu'l Atahiyye'ye aittir. Bkz. Muhtasar-ı İbn Kesîr, II, 501
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/68.
[6][6] Kurtubî, XI, 268

**3.** Kalpleri, Allah kelâmından ve onun manasını düşünmekten gafildir. Müşrikler, gizlice aralarında şöyle konuştular. Peygamber olduğunu id"dia eden Muhammed, sizin gibi birisinden başkası değildir. Yemek yer ve çarşılarda dolaşır. Onun getirdiğinin bir büyü olduğunu bildiğiniz halde, onu kabul mu ediyorsunuz?
Âlûsî şöyle der: Muhammed (a.s.)'in getirdiği şeyin büyü kabilinden birsey olduğunu kastediyorlar. Bu da şundan dolayıdır: Onların inançlarında Peygamberin ancak bir melek olabileceği, getirmiş olduğu harikulade şeylerin de büyü türünden oldukları yerleşmişti. Büyüden maksatları da Kur'an idi. [7][7]

**4.** Muhammed dedi ki: Göklerde ve yerlerde ne söylenirse, bunların hiçbiri Rabbime gizli kalmaz. O, sözlerinizi işitir, durumlarınızı da bilir. Bu âyet, onlar için tehdit ve korkutma ifade eder. [8][8]

**5.** Yüce Allah burada sözü kesip, onların daha çirkin bir halini anlatmaya başlar. Onlar, Kur'an hakkında: O, karmakarışık rüyalardır." Diyorlardı: Hattâ "Muhammed onu kendisi uydurdu" "hatta o bir şairdir. Getirdiği de şiir olup, dinleyenlere parlak ve güzel bir söz gibi gelir" derlerdi. İbn'l-Cüzeyy şöyle der: Yüce Allah onların birçok sözünü nakletti ki, çelişki içersinde bulundukları sözlerinin batıl olduğu ve herhangi bir görüş üzerinde karar kılmayıp şaşkın bir durumda bulundukları ortaya çıksın.[9][9] Musa peygambere âsâ, Salih peygambere deve verildiği gibi, Muhammed de bize doğruluğunu gösteren harikulade bir mucize getirsin. [10][10]

**6.** Mekke müşriklerinden önce, peygamberlerinden mucizeler getirmelerini isteyen memleketlerin halkı, mucizelere inanmadılar, aksine yalanladılar da Allah da onları yok etti. Mucizeleri gördükleri taktirde, bunlar inanacak mı? Hayır!!.. Ebu Hayyan şöyle der: Bu âyet, onların inanmalarının uzak olduğunu ve inanmayacaklarını ifade eder. Yani bunlar, peygamberlerinden mucize isteyenlerden daha kibirlidirler. İstediklerini bunlara versek, daha sapık olurlar ve köklerini kazıyacak azaba müstehak olurlardı. Fakat Yüce Allah, soylarından inanmış kimseler geleceğini bildiği için, onların yaşamalarına hükmetti.[11][11]

**7.** Ey Muhammed! Senden önce meleklerden değil, insanlardan peygamberler gönderdik. O müşrikler senin peygamberliğini nasıl inkar ediyorlar da, "Bu. sizin gibi bir insandan başkası değildir." diyorlar. Ey Mekke halkı! Eğer bu meseleyi siz bilmiyorsanız, Tevrat ve İncil'i bilenlere sorun ki, kendilerine gelen

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/68.
[7][7] Alûsî, XVII, 9
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/68-69.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/69.
[9][9] et-Teshîl, III, 23
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/6.
[11][11] el-Bahru'I-mıihit, VI, 298
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/69.

peygamberler insan mıydı, yoksa melek miydi. [12][12]

**8.** Biz peygamberleri, melekler gibi yemez içmez varlıklar olarak yaratmadık. Aksine onlar da diğer insanlar gibi yerler, içerler, uyurlar ve ölürler. Onlar dünyada ölmeyecek ve ebedî kalacak değillerdir. [13][13]

**9.** Sonra peygamberlere verdiğimiz sözü, yani onlara yardım (ve kendilerine uyan mü'minlerle birlikte onları kurtarma) yalanlayıcıları da yok etme şeklinde verdiğimiz sözü tuttuk, Peygamberleri yalanlayan, inkar ve sapıklıkta haddi aşanları yok ettik. Bu âyet, Mekke -halkım tehdit etmektedir. [14][14]

**10.** Ayetin başındaki yemin içindir. Yani, Allah'a andolsun ki, Ey Araplar! Size büyük ve yüce bir kitap indirdik. Hiçbir kitap ona denk olamaz. Sizin şeref ve izzetiniz ondadır. Çünkü o, sizin dilinizle inmiştir, Artık bu nimeti anlamıyor musunuz ki, Muhammed (s.a.v.)'in size getirdiğine inanmıyorsunuz? [15][15]

**11.** Allah'ın âyetlerini inkar edip peygaraherlerini yalanlayan memleketler halkından nicelerini yok ettik. Onlardan sonra da başka bir millet meydana getirdik. [16][16]

**12.** Azabımızı gözleriyle görüp, indiğine" kesin olarak inandıklarında, mağlup bir şekilde hızla kaçmaya başladılar. Ebu Hay yan şöyle der: Azabın gelmeye başladığını anladıklarında hayvanlarına binip mağlup bir şekilde hızla kaçmaya başladılar.[17][17]

**13.** Melekler alay ederek onlara dediler ki: Azabın inmesinden dolayı hızla kaçmayın. İçinde bulunduğunuz nimete, sevince ve müreffeh hayata, ve güzel evlerinize dönün. Çünkü, başınıza gelenler size sorulacak. Bunların hepsi alay ve kınama kabilindendir. [18][18]

**14.** Bize yazıklar olsun, vah bize, helak olduk. Biz, Allah'a ortak koşmak ve peygamberleri yalanlamakla zalim kimseler olduk, dediler. Pişmanlığın fayda vermediği bir zamanda suçlarını itiraf edip pişman oldular. [19][19]

**15.** Söyledikleri bu sözleri tekrar tekrar söyleyip durdular. Nihayet onları azap ile yok ettik ve tırpanla biçilmiş ekin gibi, ölüler halinde bıraktık. [20][20]

---

[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/69-70.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/70.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/70.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/70.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/70.
[17][17] el-Bahr, VI, 306
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/70.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/70.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/70.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/70.

**16.** Gökleri ve yeri, lüzumsuz ve boş yere yaraimadık. Biz onları ancak, gücümüzü ve birliğimizi göstersinler diye yarattık ki, insanlar ibret alsınlar ve yaratılmışları, kainatı hikmetle idare eden yaratıcının varlığına delil getirsinler. [21][21]

**17.** Kendisiyle oyalanılan eş veya çocuk isteseydik, Mutlaka onu, katımızdaki hurilerden veya meleklerden edirdik İbn Abbas: Bu âyet, "Allah çocuk edindi" diyenleri reddetmektedir." Der. Bunu Yapmak isteseydik, elbette katımızdan yapardık. Fakat bu hikmete aykırıdır. Onun için yapmadık. [22][22]

**18.** Bilakis biz apaçık hakkı, sallantıda olan bâtılın üzerine atarız da onun beynini parçalayıp yok eder. Bir de bakarsın ki o, yok olup gitmiştir, Allah hakkında caiz olmayan eş ve çocuk edinme gibi sıfatları Allah'a yakıştırdığınız için size azap ve helak olsun. [23][23]

**19.** Sahip olma, yaratma ve tasarruf bakımından bütün mahluklar Allah'a aittir. Onun kulu ve yaratığı olan bir şeyin.Ona ortak koşulması nasıl caiz olur? Allah'ı bırakıp da kendilerine ibadet ettiğiniz melekler, kibirlenip Ona ibadeti terketmezler, ibadetten bıkmaz ve yorulmazlar. [24][24]

**20.** Onlar sürekli ibadet edip, layık olmadıkları sıfatlardan Allah'ı uzak tutar, gece gündüz bıkmadan, usanmadan namaz kılar w Onu anarlar. [25][25]

**21.** Yüce Allah, birliğini, göklerin ve yerin mülkü olduğunu, kendisine yaklaştırdığı meleklerin itaat ve hizmette bulunduğunu gösteren delilleri anlattıktan sonra müşrikleri kınamaya yermeye ve beyinsizce düşler kurduklarını anlatmaya yöneldi. Ayetin başındaki "bilakis" manasına gelen bir edat olup gramerde buna "em-i munkatıa" denir. Buradaki hemze ise, hayret ve inkar ifade eden soru edatıdır. Buna göre âyetin manası şöyledir: O müşrikler, yeryüzünden ölüleri diriltebilecek ilâhlar mı edindiler? Hayır, aksine cansız, hiçbir şeye gücü yetmeyen ilâhlar edindiler. Bunlar, gerçekte ilah değildirler. Çünkü ilahın sıfatlarından biri de diriltebilmek ve öldürebilmektir. [26][26]

**22.** Eğer varlık âleminde Allah'tan başka ilâh olsaydı, mutlaka bütün kainatın nizamı bozulurdu. Çünkü ilâhlar arasında yaratma, idare etme ve üstün olma arzusu hususlarında anlaşmazlık ve çekişme meydan agelirdi.[27][27] Görmüyor

---

[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/70-71.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/71.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/71.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/71.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/71.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/71.
[27][27] Tefsirciler şöyle der: Âyette, usulcülerin kullandığı "imkansızlık" delili vardır. Bu şöyle olur: Kabul edelim ki, iki İlah var. Bunlardan birisi birgey yapmak, diğeri de tersini yapmak istiyor. Ya bunların her ikisinin de işlekleri yerine gelir ki, iki zıddın bir arada bulunması mümkün olmadığı için bu muhaldir. Veya birinin isteği yerine gelir, diğerininki gelmez. Bu taktirde, işleği yerine gelmiş olan ilah olur,

musun ki, bir şehirde iki kral, bir dairede iki başkan bulunmaz? Büyük arşı yaratan ve tek olan Allah, cahillerin nitelediği ortağı, eşi ve çocuğu olmaktan uzaktır. [28][28]

**23.** Yüce Allah yaptıklarından sorumlu değildir. Çünkü herşeyin sahibi O'dur. Mülkün sahibi, mülkünde dilediğini yapar. Aynı zamanda O hikmet sahibidir. Yaptıklarının hepsi bir hikmete dayanmaktadır. Onlar ise, yaptıklarından sorguya çekileceklerdir. Çünkü onlar kuldur. [29][29]

**24.** Yoksa Allah'ı bırakıp da, ibadet ve saygıya layık ilahlar mı edindiler? Yüce Allah, şirkin büyük bir suç olduğunu göstermek ve bunu vurgulu bir şekilde kınamak için, inkar ifade eden bu soruyu tekrarladı. Ey Muhammedi O müşriklere de ki: "Bana, söylediklerinize dair deliller getirin, Gerek benim elimde olan bu kitapta, gerekse Tevrat ve İncil gibi, benden önceki kitaplarda, Allah'a ortak koşmayı gerektiren hiçbir şey yoktur. Peki, bu şirk koşma, hangi kitapta indi. Kur'an'da mı, yoksa diğer peygamberlere inen kitaplarda mı? İlahların varlığına dair iddialaranızın ne aklî, ne de nakli, hiçbir delili yoktur. Aksine, Allah'ın önceki kitapları, Onun ortak ve benzerden uzak olduğuna şahittirler, Hatta o müşriklerin çoğu, Allah'ı birlemenin ne olduğunu bilmezler. İman delillerini düşünmek ve tefekkür etmekten yüzçevirirler. [30][30]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebi sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda Özetliyoruz.
**1.** "Onlar bir gaflet içindedirler" cümlesinde, "gaflet" kelimesinin nekra olarak getirilmesi, gafletin büyüklüğünü ifade eder.
**2.** "Çok işiten, çok bilen" kelimeleri, aşırılık ifade eden kiplerdir.
**3.** Hatta "Karmakarışık rüyalardır", hatta, "Onu uydurdu", hattâ "O bir şairdir" dahi dediler" âyetindeki edatları, derece derece bir manadan diğer manaya geçişi ifade ederler. Kur'an'ın açıkladığı bu kararsızlık, onların apaçık gerçeği yalan-larken düştükleri tereddüt ve şaşkınlığı gösterir. İkinci sözleri birinciden, üçüncü sözleri de ikinciden daha bozuktur.
**4.** "Düşünmüyor musunuz? Bu soru, kınama ve inkar ifade eder.
**5.** "Biçilmiş ekin ve sönmüş ateş" cümlesinde teşbih-i beliğ vardır.
**6.** "Bilakis hakkı bâtılın üzerine atarız da onun beynini parçalar" cümlesinde istiâre-i temsiliyye vardır. Burada hak sert bir şeye, bâtıl ise yumuşak bir şeye benzetilmiş; temsil yoluyla ve beynine vurmak" kelimeleri, hakkın bâtıla galip geldiğini ifade etmek için müsteâr olarak kullanılmıştır. Sanki sert bir cisim, bâtılın dimağına atılarak vurulmuş ve onu yarmıştır. Bu ifadede, batılı yok etme

---

ikincisi ise aciz olur. Bunun ilah olması uygun olmaz.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/71-72.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/72.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/72.

hususunda güzel bir vurgu sanatı vardır.
**7.** "Allah, yaptığından sorumlu değil, onlar ise yaptıklarından sorumludur, cümlesinde tıbâk-ı selb vardır.
**8.** "De ki, delilinizi getirin" cümlesinde, hasmı aciz bırakıp susturma sanatı "vardır. [31][31]

## Faydalı Bilgiler

Ka'b'a, meleklerin bıkmadan, gece gündüz nasıl teşbih ettikleri soruldu. Onları hiçbir durum veya ihtiyaç meşgul etmez mi? denildi. Ka'b, sorana şöyle cevap verdi. Ey kardeşim oğlu! Onların teşbihi sizin nefes almanız gibi kılındı. Sen nefes alarak yemez içmez, oturup kalkmaz ve gidip gelmez misin? İşte onların teşbih etmeleri de böyledir.[32][32]

**25.** Senden önce hiçbir rasûl göndermedik ki ona, "Benden başka İlâh yoktur; şu halde Bana kulluk edin." diye vahyetmiş olmayalım.
**26.** "Rahman evlâd edindi" dediler. Hâşâ! O, bundan münezzehtir. Bilâkis melekler lütuf ve ihsana maz-har olmuş kullardır.
**27.** O'ndan önce konuşmazlar; onlar, sadece Onun emri ile hareket ederler.
**28.** Allah, onların önlerindekini de, arkalarında-kini de bilir. Allah'ın razı olduklarından başkasına şefaat etmezler. Onlar, Allah korkusundan titrerler!
**29.** Onlardan her kim, "İlâh o değil, benim!" derse, Biz onu cehennemle cezalandırırız. İşte Biz, zâlimlere böyle ceza veririz!
**30.** İnkâr edenler, göklerle yer bitişik bir halde iken Bizim, onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yattığımızı görüp düşünmediler mi?
**31.** Onları sarsmasın diye yeryüzünde bir takım dağlar diktik. Orada geniş yollar açtık; tâ ki maksad-larına ulaşsınlar.
**32.** Biz, gökyüzünü korunmuş bir tavan gibi yaptık. Onlar ise, gökyüzünün âyetlerinden yüz çevirirler.
**33.** O, geceyi, gündüzü, güneşi, ayı... yaratandır. Herbiri bir yörüngede yüzmektedirler.
**34.** Biz, senden önce de hiçbir beşere ebedîlik vermedik. Şimdi sen ölürsen, sanki onlar ebedî mi kalacaklar?
**35.** Her canlı, ölümü tadacaktır. Bir deneme olarak sizi hayırla da, şerle de imtihan ederiz. Ve siz, ancak Bize döndürüleceksiniz.
**36.** Kâfirler seni gördükleri zaman, "Sizin ilâhlarınızı diline dolayan bu mu?" diyerek seni hep alaya alırlar. Halbuki onlar; çok esirgeyici Allah'ın Kitab'ını inkâr edenlerin ta kendileridir.
**37.** İnsan, aceleci yaratılmıştır. Size âyetlerimi göstereceğim; benden acele istemeyin.

---

[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/72-73.
[32][32] Zâdu'l-mesîr, V/345
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/73.

**38.** "Eğer, doğru iseniz, ne zaman gerçekleşecek bu vaad?" diyorlar.
**39.** İnkâr edenler, yüzlerinden ve sırtlarından ateşi savamayacaklan, kendilerine yardım dahi edilmeyeceği zamanı bir bilselerdi!
**40.** Bilâkis kendilerine bu vaad öyle âni gelir ki, onları şaşırtır. Artık, ne reddebilirler onu, ne de kendilerine mühlet verilir...
**41.** Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi; ama onları alaya alanları, o alay konusu ettikleri şey kuşatırverdi.
**42.** De ki: Allah'a karşı sizi, gece gündüz kim koruyacak? Buna rağmen onlar, Allah'ı anmaktan yüzçevirirler.
**43.**Yoksa kendilerini Bize karşı savunacak birtakım ilâhlar mı var? Kendilerine bile yardım edecek güçte değildirler. Onlar, Bizden de alaka ve destek görmezler.
**44.** Evet, onları da atalarım da barındırdık. Nihayet ömür, kendilerine uzun geldi. Oysa onlar, bizim gelip araziyi çevresinden eksilteceğimizi görmezler mi? Şu halde, üstün gelen onlar mı?
**45.** De ki: ben, sadece vahiy ile sizi ikaz ediyorum. Fakat, sağır olanlar, ikaz edildikleri zaman bu çağrıyı duymazlar.
**46.** Andolsun, onlara Rabbinin azabından ufak bir esinti dokunsa, hiç şüphesiz, "Vah bize! Hakikaten biz zâlim kimselermişiz!" derler.
**47.** Biz, kıyamet günü için terazileri kurarız. Artık kimseye, hiçbir şekilde haksızlık edilmez. Bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu getiririz. Hesap gören o-larak biz yeteriz.
**48.** Andolsun Biz, Mûsâ ve Harun'a, takva sahipleri için bir ışık, bir öğüt ve Furkân'ı verdik.
**49.** Onlar görmedikleri halde Rablerine candan saygı gösterirler. Yine onlar, kıyametten korkan kimselerdir.
**50.** İşte bu Kur'an da, Bizim indirdiğimiz hayırlı ve faydalı bir öğüttür. Şimdi onu inkâr mı ediyorsunuz?

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, müşriklerin durumlarını açıkladı. Kendisinin bir olduğunu ve çok ilâh inancının bâtıl olduğunu gösteren deliller getirdi. Burada da, bütün peygamberlerin davetinin, Allah'ın birliğini açıklamak için geldiğini bu harikulade kâinatta Allah'ın birliğini ve gücünü gösteren diğer delilleri açıkladı. [33][33]

## Kelimelerin İzahı

Ratk, eklemek ve yapıştırmak demektir. "ayırmak" kelimesinin zıddıdır. Yarayı kapattım o da kapandı. Ferci bitişik olan kadına "Ratkâ, "denilmesi bundandır.
Hareket eder, deprenir.

[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/78.

Ficâc, geniş yol mânâsına gelen râ keilimesinin çoğuludur. o : Suda yüzen kimse gibi hızla yürürler, koşarlar.
Onları hayret ve dehşete düşürür. Cehverî şöyle der: Onu ansızın yakaladı." demektir. Ferrâ şöyle der: Bir kimse, kendisini şaşırtacak bir şeyle karşılaştığında denir.[34][34]
Sizi korur, muhafaza eder. Korumak ve muhafaza etmek demektir. [35][35]

**Nüzul Sebebi**

Ebu Süfyan ile Ebu Cehil birbirleriyle konuşurken Rasulullah (s.a.v.) onların yanma geldi. Ebu Cehil onu görünce Ebu Süfyan'a: "Bu, Abdimenaf oğullarının peygamberidir!! Ebu Süfyan kızdı ve "Abdimenaf oğullarından bir peygamberin gelmesini niçin yadırgıyorsun?" dedi. Rasulullah (s.a.v.) Ebu Cehil'e dönerek şöyle dedi: Amcan oğlu Velid b. Muğire'nin başına gelenler, senin de başına gelmedikçe bu işlerden vazgeçmeyeceğini görüyorum. Bunun üzerine, Kâfirler seni gördükleri zaman, seni hep alaya alırlar.[36][36] âyeti indi.[37][37]

## Âyetlerin Tefsiri

**25.** Ey Muhammedi Senden önce kimi peygamber göndermişsek, mutlaka oıin, Allah'tan başka gerçek Rabh ve ilâh yoktur. Öyleyse sadece B.ına ibadet edin, hiçkimscyı Bana ortak koşmayın diye vahyetmişizdir. [38][38]

**26.** Müşriklerin, "Allah, meleklerden çocuk edindediler. Tefsirciler der ki; "Bunlar Huzâa kabilesinin bir koludur. Onlar: Melekler, Allah'ın kızlarıdır derlerdi." Allah, zâlimlerin söyledikleinden yüce ve uzaktır. Aksine meklekler Allah'ın seçtiği ğerli kullarıdır. Onlar Allah katında yüksek mevki ve yüce makamlarda İkram görürler. Onlar Allah'a son derece itaatli ve boyun eğicidirler. [39][39]

**27.** Allah bir şey konuşmadıkça, onlar konuşmazlar. Onların durumları terbiyeli kölelerin durumları gibidir. Onlar Allah'a itaat eder ve Onun emirlerine göre hareket ederler. Herhangi bir emirde, Rablerine karşı çıkmazlar.[40][40]

**28.** Yüce Allah'ın ilmi onları kuşatmıştır. Herhangi bir şeyleri Allah'a gizli kalmaz. Melekler, kıyamet gününde, sadece Allah'ın kendilerinden razı olduğu kimselere şefaat ederler. Bunlar da iman etmiş olanlardır. Nitekim İbn Abbas şöyle der: Onlar, Lâ ilahe illallah diye şehadet edenlerdir, Melekler: Allah'tan

---

[34][34] Kurtubî, XI, 290
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/78.
[36][36] Enbiyâ sûresi, 21/36
[37][37] Rûhu'l-meânî, XVII, 48
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/78.
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/78.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/78-79.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/79.

korkar ve çekinirler. Çünkü onlar Allah'ın büyüklüğünü bilirler. Hasan-ı Basrî: "Onlar Allah korkusundan titrerler." der. [41][41]

**29.** Meleklerden kim: "Ben, Allah'la birlikte bir ilâh ve ma'budum" derse Onun cezası cehennemdir. Tefsirciler şöyle der: "Bu tehdit şeklinde takdir ve varsayım yoluyla söylenmiş bir sözdür. Çünkü bu bir şarttır. Şartın meydana gelmesi gerekmez. Zira melekler günahsızdırlar." İşte bu şiddetli ceza gibi, zulmeden ve Allah'ın sınırlarını aşanları cezalandırırız. [42][42]

**30.** O inkarcılar bilmiyorlar mı ki. gökler ile yer birbirine bitişik bir seydi. Allah aralarını ayırdı. Gökleri şimdiki buldukları şimdi bulunduğu yerde bıraktı. Bu soru, Allah ile birlikte ilâh bulunduğunu iddia edenler için bir kınama ve putlara tapanlar için de bir reddiyedir. Hasan-ı Basrî ve Katâde şöyle der: "Gökler ve yer birbirine bitişikti. Allah aralarını hava ile açtı.[43][43] İbn Abbas şöyle der: "Gökler bitişikti, yağmur yağdırmazdı. Yerler bitişikti, bitki bitirmezdi. Allah, gökleri yağmurla, yerleri de bitkilerle yardı."[44][44] Suyu, her canlının aslı ve hayat sebebi kıldık. Susuz ne insan, ne hayvan, ne de bitki yaşayabilir, Hâlâ Allah'ın kudretine inanmıyorlar mı? [45][45]

**31.** Yeryüzünün hareket edip sallanmaması için orada sabit dağlar yarattık. Eğer yeryüzü sallanıp hareket etseydi, insanlar onun üzerinde yerleşemezlerdi. Yolculuklarda gidecekleri yerlere ulaşabilmeleri için o dağlarda patikalar ve geniş yollar ve geçitler meydana getirdik. İbn Kesîr şöyle der: "Allah dağlarda geçitler yarattı. İnsanlar bir bölgeden bir bölgeye, bir taraftan diğerine geçmek için bu geçitleri yol edinirler. Nitekim yeryüzünde görünen de budur. Dağ iki belde arasında bir engel olur. Allah o dağlarda bir gedik ve geçit yaratı ki, insanlar oraya buraya giderken oralardan geçsinler.[46][46]

**32.** Gökleri, düşmekten korunmuş olarak, yeryüzü için bir tavan yaptık. İbn Abas şöyle der: "Gökler, yıldızlar sayesinde şeytanlardan korunmuştur."Oysa kâfirler güneş, ay, yıldızlar gibi yaratıcının varlığını gösteren delil ve ibretlerden yüzçevi-riyorlar, kudret elinin meydana getirdiği harikulade mahlukat ve Onun sonsuz hikmet ve gücünü gösteren eşsiz tanzimini düşünmüyorlar. Kurtubî şöyle der: "Yüce Allah müşriklerin gökler ve onlarda bulunan gece, gündüz, güneş, ay, felekler, rüzgarlar ve bunlarda görülen engin kudrete bakıp düşünmekten gafil olduklarını açıkladı. Çünkü, eğer bunlara bakıp ibret alsalardı, bunların tek ve güçlü bir yaratıcısı bulunduğunu ve bu yaratıcının ortağı olmasının imkansız olduğunu anlarlardı."[47][47]

---

[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/79.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/79.
[43][43] Kurtubî, XI, 283
[44][44] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-mesîr, V, 348
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/79.
[46][46] Muhlasar-ı İbn Kesîr, II, 507
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/79-80.
[47][47] Kurtubî, XI, 285

**33.** Yüce Allah kudretiyle çeşitli hayat şekilleri yarattı. O hayat için gece ve gündüzü yarattı. Biri karanlık ve sessizliğiyle, diğeri ise aydınlık ve ünsiyetiyle hayata hizmet eder. Bazen biri uzar diğeri kısalır, bazen de bunun aksi olur. Güneşi ve ayı, birliğini gösteren iki büyük delil olarak yarattı, Güneş ay, yıldızlar, gezegenler, gece ve gündüz, bunların hepsi, suda yüzen bir kimse gibi, kendi yörüngelerinde hızla hareket edip giderler. [48][48]

**34.** Ey Muhammed! Senden önce hiçbir kimseye, dünyada sürekli kalmayı nasip etmedik. Ey Muhammedi Sen öldükten sonra onlar bu hayatta ebedî mi kalacaklar? Hayır, onlar için asla böyle bir şey olmayacak. Aksine hepsi yok olacaktır. Tefsirciler şöyle der: Bu müşriklerin, "Muhammed bir şâirdir. Onun, zamanını musibetlerine çarpılmasını gözlüyoruz."[49][49] şeklindeki sözlerine bir reddiyedir. Yüce Allah, Rasululah'tan (s.a.v.) önceki peygamberlerin de öldüklerini, dinini korumayı ve ona yardım etmeyi kendisinin üstlendiğini bildirdi. İşte senin dinini ve şeriatını da böyle koruyacağız, dedi. [50][50]

**35.** Her mahluk yok olacaktır. Dâima diri ve ayakta olan Allah'tan başka hiçbir şey devamlı değildir. Şükredeni nankörlük edenden, sabredeni ümitsizliğe düşenden ayırmamız için sizi musibet ve nimetlerle imtihan ederiz. İbn Abbas şöyle der: "Sizi kıtlık ve bolluk, sağlık ve hastalık, zenginlik ve fakirlik, helâl ve haram, itaat ve isyan, doğruluk sapıklıkla imtihan ederiz.[51][51] İbn Zeyd şöyle der: "Nasıl şükredeceğinizi görmemiz için hoşunuza giden şeylerle nasıl sabredeceğinizi görmemiz için de, hoşlanmadığınız şeylerle imtihan ederiz."[52][52] Dönüşünüz ancak Bizedir. Amellerinizin karşılığını size biz vereceğiz. [53][53]

**36.** Ebu Cehil ve taraftarları gibi Kureyşü kâfirler seni gördüklerinde, seninle sadece alay ederler, derler ki: İlâhlarınıza söven ve düşlerinizi kötüleyen bu mu? Bu, inkâr ve hayret mânâsım kapsayan bir sorudur, Bunlar Allah'ı inkâr edenlerdir. Bununla beraber Allah Rasûlü ile alay ederler. Kurtubî şöyle der: "Müşrikîer, kendileri Allah'ın ilâhlığını inkâr ettikleri halde, putların ilâhlığmınm inkâr edilmesini ayıplıyorlardı. İşte bu son derece câhilce bir davranıştır.[54][54]

**37.** İnsan acelecilik üzerine yani aceleci olarak yaratılmıştır. Zararlı da olsa, birçok şeyi hemen yapmak ister. İbn Kesîr şöyle der: "Burada insanın aceleciliğinin anlatılmasındaki hikmet şudur: Yüce Allah, Peygamber (s.a.v.) ile

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/80.
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/80.
[49][49] Tûr sûresi, 52/30
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/80.
[51][51] Muhtasar-ı İbn Kesîr, II, 508
[52][52] Ibnu'l-Cevzî, Zâdu'l-Mesîr, V, 350.
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/80-81.
[54][54] Kurtubî, XI/288
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/81.

alay edenleri anlatınca, akıllara onlardan hemen intikam alma geldi ve bu hususta acele ettiler."[55][55] Dolayısıyla Yüce Allah şöyle buyurdu: Bana karşı gelenlere, herşeye kadir olduğumu ve intikam alacağımı size gösterceğim. Zamanı gelmeden önce işin acele olmasını istemeyin. [56][56]

**38.** Müşrikler alay ve eğlence yollu derler ki: Ey mü'minler topluluğu! Bize haber verdiğiniz şeylerde doğru sözlü iseniz, Muhammed'in bizi tehdit ettiği o azap ne zaman gelecek? Yüce Allah şöyle buyurdu: [57][57]

**39.** Eğer kâ" firler, azab her taraftan kendilerini kuşattığı için onu yüzlerinden ve sırtlarından sayamayacakları zamanki azabın korkunçluğunu bilselerdi, elbette acele istemezlerdi. Ebu Hayyan şöyle der: "edatının cevabı zikredil-memiştir. Zira bu durum tehditte daha vurgulu ve korkutucudur." Zemahşerî bu cevabı şöyle takdir eder: "Elbette onlar bu kâfirlik, alay etme ve acele cılığı yapmazlardı. Fakat cahillikleri, bu tehdidi onlara basit gösterdi.[58][58] Allah'ın azabına karşı onların yardımcıları da yoktur. [59][59]

**40.** Aksine kıyamet onlara ansızın gelecek de, onlar dehşet ve şaşkınlık içinde bırakacak. Onlar kıyametin gelmesini ne kendilerinden çevirebilirler, ne de tevbe edip özür, beyan etmeleri için kendilerine mühlet verilir. [60][60]

**41.** Ey Muhammedi vallahi senden önce de birçok büyük peygamberlerle alay edilmişti. Bu, müşriklerin alaylarına karşı Rasulullah için bir tesellidir. Peygamberlerle alay edenlerin başına alay ettikleri azap inivermişti. Ebu Hayyân şöyle der: "Yüce Allah, daha önce geçmiş olan peygamberlerin de ümmetleri tarafından alaya alındıklarını, alaylarının meyvesini de dünya ve âhirette helak ve azap olarak topladıklarını, bunların da durumunun aynı olduğunu bildirerek teselli etti."[61][61]

**42.** Ey Muhammedi O alay edenlere de ki: Bütün vakitlerinizde sizi Allah'ın azabından kim koruyacak? O size azab indirmek isterse, sizden O'nun azabım ve intikamını kim savacak? Bu soru Allah'ın nimetlerinden elde ettiklerine aldanmamaları için, dikkat çekme ve uyarma sorusudur, Bilakis o zâlimler, Allah'ın kelâmından ve Öğütlerinden yüzçevirirler. düşünüp ibret almazlar. [62][62]

**43.** Yoksa, onları azaptan koruyacak Bizden başka ilahları mı var? Onlar kendilerine yardım edemezler. Kendilerine tapanlara nasıl yardım edecekler? O

---

[55][55] Muhtasar-ı tbn Kesîr, II, 508
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/81.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/81.
[58][58] eBahr, VI, 313
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/81.
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/81-82.
[61][61] el-Bahr, VI, 314
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/82.
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/82.

ilâhlar, Allah'ın azabından kendilerini koruyamazlar. Çünkü son derece âciz ve zayıftırlar. İbn Abbas şöyle der: "demektir. Çünkü den türetilmiş olan kelimesi, yani komşusunun destekçisi manasınadır. Buna göre âyet, "Onları Bizden hiçkimse koruyamaz" mânâsına gelir."[63][63]

**44.** Evet Biz daha önce o müşrikleri de babalarını da nzık olarak verdiğimiz dünya nimetlerinden faydalandırdık. Bolluk ve nimet içerisinde uzun süre yaşadılar. Buna aldanarak bu durumunun devam edeceğini sandılar. Bizim onların yurtlarına gelerek, peygambere fetih nasip edip, müslümanları, üzerlerine musallat ederek, yurtlarını etraflarından eksiltmemize bakıp ibret almazlar mı? Bu soru inkâr ve uyarı ifâde eder. Yani, bu durumda onlar galip mi, yoksa mağlup mu? Bilakis onlar rezil olup zarara uğramış mağlupların ta kendileridir. [64][64]

**45.** Ey Muhammed! Onlara de ki: Ben sizi kendiliğimden değil, ancak Allah'tan gelen bir vahiyle korkutuyor, sakındırıyorum. Ben, sizi uyardığım azab ve ceza haberini, Allah'tan alıp size ulaştırıyorum, Fakat siz ey müşrikler! 45ın derecede cehâlci ve inadınızdan dolayı, söz ve uyarıyı dinlemeyen, dolayısıyla öğüt alıp sakınmayan sağırlar gibisiniz. [65][65]

**46.** Eİer onlara, az da olsa, sakındı aldıkları Allah adabından baslarına hafif bir şey Elbette suçlarını itiraf eder ve şöyle derler: "Vay halimize, mahvolduk. Allah'ın peygamberlerini yalanlamakla nefislerimize zulmetmiş olduk."[66][66]

**47.** Biz kıyamet günü, amellerin tartılacağı doğru terazileri koyarız, İyilik yapanın iyiliğinden hiçbir şey eksiltilmez; kötülük yapanın kötülüğüne de hiçbir şey ilave edilmez. Kişinin yaptığı iş, hardal tanesi ağırlığında da olsa onu getirir ve hazır bulundururuz. Ebussuûd şöyle der: "Yani son derece az ve değersizde olsa onu getiririz. Çünkü hardal tanesi, küçüklüğü ifade etmekte bir misaldir."[67][67] Kulların amellerini sayıcı ve onların mükâfatını verici olarak Rabbin yeter. Hâzin şöyle der: "Bundan maksat sakmdırmadır. Çünkü hesaba çeken, hiçbir şeyi karıştırmayacak derecede bilgili ve hiçbir şeyi yapmaktan âciz olmayacak dercede güçlü ise akıllı kimsenin ondan daha çok korkması gerekir."[68][68]

**48.** Mûsâ ve Harun'a, takva sahibi mü'minler için, hakkı bâtıldan, hidayeti sapıklıktan ayıran Tevrat'ı, bir nûr, bir aydınlık ve bir öğüt olarak verdik, [69][69]

---

[63][63] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-Mesîr, V, 353.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/82.
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/82.
[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/82-83.
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/83.
[67][67] Ebussuûd, III, 124
[68][68] Hâşiyetu'l-cemel, III, 131
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/83.
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/83.

**49.** Onlar, görmedikleri halde Allah'tan korkanlardır. Çünkü onlar düşünme ve istidlal yoluyla, anladılar ki yaptıklarının cezasını verecek, güçlü ve büyük bir Rableri vardır. Görmeseler de ondan korkarlar. Onlar kıyametin şiddet ve sıkıntılarından kor karlar. [70][70]

**50.** Bu Kur'an, sânı yüce bir kitaptır. Onda öğüt alacaklar için öğüt, ibret alacaklar için ibret vardır. Çok hayırlıdır, onu size kendi dilinizle indirdik, Ey Arap topluluğu! O, son derece açık ve seçik olduğu halde, siz onu inkâr mı ediyorsunuz? Kerhî şöyle der: "Bu soru kınama ifâde eder. Hitap, Mekkelileredir. Çünkü onlar bu dili konuşan kimselerdir. Bu dilin meziyet ve inceliklerini anlarlar. Kur'an'ın belagatından başkalarının çıkaramaycaklan anlamları çıkarırlar. Aynı zamanda bu Kur'an'da onların şân ve şerefleri vardır. Başkası onu inkâr etse dahi, onların karşı çıkmaları ve düşmanlık göstermemeleri gerekir."[71][71]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, aşağıdaki edebî sanatları kapsamaktadır.
**1.** "Gönderdik" ile "elçi" kelimeleri arasında iştikak cinası vardır.
**2.** "İnkâr edenler görmedi mi?" cümlesi hayret ve inkâr ifâde eden bir sorudur.
**3.** "Bitişik idiler, onları ayırdık" cümlesindeki "bitişik" ile "ayrı" kelimeleri arasında tıbâk sanatı vardır.
**4.** "Her canlı şeyi sudan yarattık" ve "Hiçbir beşere nasip etmedik" cümlelerinde ve kelimelerininin belirsiz olması, genellik ifâde eder.
**5.** "Sudan yarattık." ifâdesinden sonra Geceyi gündüzü yaratan Odur" cümlelerinde, birinci şahıs kipinden üçüncü şahıs kipine dönüş vardır. Bu da, Allah'ın kullarına verdiği yüce nimetlere itina gösterildiğini pekiştirir.
**6.** " Sizi kötülük ve hayırla imtihan ederiz." cümlesinde şerr ve hayr kelimeleri arasında tıbâk vardır.
**7.** "İnsanoğlu aceleden yaratıldı" cümlesinde mübalağa sanatı vardır. İnsan çok aceleci olduğu için sanki o, acelenin kendisinden yaratılmış. Bu, Arapların, oyunu hiç bırakmayan kimseye, "O, oyundan yaratılmıştır." demelerine, bazılarının da bir kavmi, "Kadınları oyun, erkekleri neşedir." diye anlatmalarına benzer.
**8.** "Sağırlar çağrıyı işitmez." cümlesinde istiare vardır. Burada "sağırlar" kelimesi, "kâfirler" için müsteâr olarak kullanılmıştır. Çünkü onlar çağırmayı işitmeyen, seslenmeyi anlamayan hayvanlar gibidir.
**9.** "Hardal tanesi" terkibi, son derece az ve değersiz olan amelden kinayedir.
**10.** "v-b. kelimeler arasında güzel bir seci vardır. [72][72]

---

[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/83.
[71][71] el-Bahr, VI, 312
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/83.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/84.

**Bir Uyarı**

Ibn Abbas'a: "Gece mi, yoksa gündüz mü daha öncedir?" diye soruldu. O, şöyle cevab verdi: Göklerin ve yerin bitişik olduğu zamanı düşündünüz mü? O zaman aralarında karanlıktan başka bir şey var mıydı? İşte bunu, gecenin gündüzden önce olduğunu bilmeniz için söylüyorum.[73][73]

**Bir Nükte**

İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre, bir adam gelerek, ona Gokler-• bitişikti Biz onları ayırdık" ne demektir? diye sordu. Ibn Ömer, Ibn 'ı kastederek- "Git o şeyhe sor, sonra sana verdiği cevabı gel bana dedi Adam,İbn Abbas'a gitti ve sordu. İbn Abbas dedi ki: Gökler yağmur yağdırmıyordu. Yer bitişikti, bitki bitirmiyordu. Yüce Allah yeryüzünde yaşayanları yaratınca göğü yağmurla, yeri de bitki ile. Bunun üzerine adam İbn Ömer'in yanma,gelerek Ibn Abas'ın cevabını na bildirdi Bu cevabı alan İbn Ömer: Ben daha önce, "Ibn Abas'ın Kur'an tefsiri hususundaki cür'eti hoşuma gitmiyor" derdim. Şimdi anladım ki, ona Kur'an hususunda ilm verilmiş" dedi.[74][74]

**51.** Andolsun Biz İbrahim'e rüşdünü vermiştik. Biz onu iyi tanırdık.
**52.** O, babasına ve kavmine: "Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller de nedir?" demişti.
**53.** Dediler ki: "Biz, babalarımızı bunlara tapar kimseler bulduk."
**54.** "Doğrusu, Siz de, babalarınız da açık bir sapıklık içindesiniz" dedi.
**55.** Dediler ki: "Bize gerçeği mi getirdin, yoksa sen oyunbozanlardan biri misin?"
**56.** Dedi ki: "Hayır: sizin Rabbiniz, göklerin ve yerin Rabbidir ki, bunları O yaratmıştır ve ben bu hususta size şahitlik edenlerdenim.
**57.** Allah'a yemin ederim ki, siz ayrılıp gittikten sonra putlarınıza bir oyun oynayacağım!"
**58.** Sonunda İbrahim onları paramparça etti. Yalnız onların büyüğünü bıraktı; belki ona müracaat ederler diye.
**59.** "Bunu ilâhlarımıza kim yaptı? Muhakkak o, zâlimlerden biridir." dediler.
**60.** Bir kısmı, "Bunları diline dolayan bir genç duyduk; kendisine İbrahim denilirmiş." dediler.
**61.** Dediler ki: "O halde, onu hemen insanların gözü Önüne getirin ki görsünler."
**62.** "Bunu ilâhlarımıza sen mi yaptın Ey İbrahim?" dediler.
**63.** "Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır. Hadi onlara sorun; eğer konuşuyorlarsa!" dedi.

---

[73][73] Muhtasar-ı İbn Kesir, H, 506
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/84.
[74][74] Muhtasar-ı İbn Kesir, II, 506
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/85.

**64.** Bunun üzerine, kendi vicdanlarına dönüp "Zâlimler sizlersiniz, sizler" dediler.
**65.** Sonra tekrar eski inanç ve tartışmalarına döndüler: "Sen bunların konuşmadığını pek alabiliyorsun." dediler.
**66.** İbrahim, "Öyleyse, dedi Allah'ı bırakıp da, size, hiçbir fayda ve zarar veremeyen bir şeye hâlâ tapacak mısınız?
**67.** Size de, Allah'ı bırakıp tapmakta olduğunuz şeylere de yuh olsun! Siz akıllanmayacaksınız?"
**68.** Bir kısmı, "Eğer iş yapacaksanız, yakın onu da ilâhlarınıza yardım edin!" dediler.
**69.** "Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol" dedik.
**70.** Böylece ona bir tuzak kurmak istediler; fakat Bizonları, daha çok hüsrana uğrayanlar durumuna soktuk.
**71.** Biz, onu ve Lût'u kurtararak, içinde cümle
âleme bereketler verdiğimiz ülkeye ulaştırdık.
**72.** Ona, İshâk'ı ve fazladan bir bağış olmak üzere Ya'kub'u lütfettik; herbirini sâlih insanlar yaptık.
**73.** Onları, emrimiz uyarınca doğru yolu gösteren önderler yaptık ve kendilerine, hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Onlar, daima bize ibadet eden kimselerdi.
**74.** Lût'a gelince, ona da hüküm ve ilim verdik; onu çirkin işler yapmakta olan memleketten kurtardık. Zira onlar gerçekten fena işler yapan kötü bir kavimdi.
**75.** Onu rahmetimize lâyık olanların içine kattık. Çünkü o, sâlihlerden idi.
**76.** Daha önce Nûh da duâ etmiş. Biz onun duasını kabul etmiştik. Böylece, kendisini ve yakınlarını büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.
**77.** Onu, âyetlerimizi inkâr eden kavimden koruduk. Gerçekten onlar, fena bir kavim idi; bu yüzden de topunu birden suya gömdük.
**78.** Davud ve Süleyman'ı da an. Bir zaman, bir ekin konusunda hüküm veriyorlardı: Bir gurup insanın koyun sürüsü, geceleyin başıboş bir vaziyette bu ekinin içine dağılıp ziyan vermişti. Biz, onların hükmünü görüp bilmekte idik.
**79.** Böylece bunu Süleyman'a Biz anlatmıştık. Biz, onların herbirine hüküm ve ilim verdik. Kuşları ve teşbih eden dağları da Davud'a boyun eğdirdik. Bunları Biz yapmaktayız.
**80.** Ona, savaş sıkıntılarımızdan sizi koruması için zırh yapmayı öğrettik. Artık şükredecek misiniz?
**81.** Süleyman'ın emrine de kasırgayı verdik ki, onun emriyle içinde bereketler yarattığımız yere doğru eserdi. Biz herşeyi biliriz.
**82.** Şeytanlar da, onun için dalgıçlık eden (ve inciler çıkaran) ve bundan başka işler görenler vardı. Biz onları gözetim altında tutuyorduk.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde kendisini birliğini, peygamberlik ve âhiretin

varlığını gösteren delilleri anlattıktan sonra bu âyetlerde de peygamberlerin kıssalarını ve birçoğunun başlarına gelen belaları anlattı. Maksat, yüce peygamberin, sabır, Allah yolunda eziyetlere katlanma ve Allah düşmanı müşrikler karşısında kendini metin tutma hususunda Önceki peygamberleri kendine örnek alması için bir tessellidir. [75][75]

## Kelimelerin İzahı

Salâh çeşitlerine giden yolu ona gösterdik.
Temâsil, Allah'ın mahluklarından bir mahluka benzetilerek yapılmış heykel mânâsına gelen; kelimesinin çoğuludur. Bir kimse, bir şeyi başka bir şeye benzettiğinde, der. Bu benzetilen şeyin ismi de timsâl'dir.
Cüzâz, kırıntı ve parçalar demektir. Kırmak ve kesmek manasınadır. Şâir şöyle der:
Allah köklerini kessin, Mühelleboğuiları bir kül haline geldiler.
Ne soyları kaldı, ne sopları.[76][76]
Döndürüldüler, üstü altına gelecek şekilde bir şeyi çevirmek demektir.
Nafile, fazla. Nafile ibadetler, için kullanılan kelimesi bu köktendir. Çünkü onlar, Allah'ın farz kıldığından fazla olarak yapılan ibadetlerdir Bu manada oğulun oğluna da nafile denilir. Çünkü o, oğula ilave edilmiştir
Kerb, şiddetli üzüntü,
Serbest, çobansız otladı. geceleyin çobansız otlamak demektir. Hayvan, gece ve gündüz, çobansız otladığında, denir. [77][77]

## Âyetlerin Tefsiri

**51.** Vallahi biz İbrahim'e, din ve dünya hususunda çeşitli hayırlara ulaşacağı yolunu gösterdik. Bunu ona küçükken verdik. Allah'ın birliğini düşünmeye ve delil getirmeye muvaffak kıldık. Biz onun kendisine verdiğimiz peygamberliğe ve üstünlüğe lâyık olduğunu biliyorduk. [78][78]

**52.** Burası küçüklüğünden itibaren İbrahim'e verilen aklî olgunluğu açıklar. Yani, hatırla ki bir zamanlar İbrahim babası Âzer'e ve müşrik kavmine: "Taptığınız bu putlar ne-Hir?" demişti. "Bu putlar nedir?" cümlesi, putları hakîr ve küçük gördüğünü, kavminin onlara hürmet ettiğini bildiği halde bilmezlikten geldiğini gösterir. [79][79]

**53.** Dediler ki: Atalarımızı taklit ederek bunlara tapıyoruz. İbn Kesir şöyle der: Sapık atalarının yaptığından başka bir delilleri yoktu."[80][80]

---

[75][75] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/90.
[76][76] el-Bahr, VT, 318
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/90.
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/90.
[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/90-91.
[80][80] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 11/512

**54.** İbrahim dedi ki: O putlara taptığınız için, siz ve onlara tapan atalarınız apaçık bir hata içindesiniz. Çünkü onlar cansızdır. Ne yararlan, ne zararları olur, ne de sizi duyabilirler. [81][81]

**55.** Sen söylediğinde ciddi misin? Yoksa dalga mı geçiyorsun? Söylediğin bu söz gerçek mi, yoksa şaka mı? İbrahim'in kendilerini ayıplamasını büyük bir alay kabul ettiler, yaptıklarının sapıklık olmasını uzak gördüler ve onun sözlerinin ciddi değil de şaka yollu olduğunu kabul ettiler. Hz. İbrahim onların dediklerine kulak asmadı ve sözlerinde ciddi olduğunu, şaka etmediğini bildirdi. [82][82]

**56.** Dedi ki: Aksine, ibadete lâyık olan Rabbiniz, ilâh oldukları iddia edilen bu putlar değil, gökleri ve yeri yaratıp icat eden.Rabbiniz Allah'tır. Ben, şehadeti ile davaları sona erdiren bir şahit gibi, kesin ve açık delillerle Allah'ın birliğine şahidim. [83][83]

**57.** Allah'a andolsun ki, siz bırakıp bayrama gittiğinizde, ilâhlarınıza tuzak kuracak ve onlara zarar verme yollarını arayacağım. Tefsirciler şöyle der: Onların her sene sahraya çıkarak kutladıkları ve toplandıkları bayramları vardı. Âzer İbrahim'e dedi ki: Sen de bizimle beraber bayrama çıksaydm, onu beğenirdin!! Bunun üzerine ibrahim onlarla yola çıktı. Biraz yürüdükten sonra, kendini yere atarak: "Hastayım, ayaklarım,ağrıyor" dedi. İbrahim'i orada bırakıp yollarına devam ettiler. Sonra İbrahim, arkalarından seslenip: "Vallahi, putlarınıza tuzak kuracağım." dedi; Bu sözü bir adam işitti ve aklında tuttu.[84][84]

**58.** İbrahim putları kırarak onları bir kırıntı haline getirdi. Ancak büyük putu kırmadı. Mücâhid der ki: Büyük putu bıraktı ve diğer putları kırdığı baltayı boynuna astı ki, bunu kavminin aleyhine delil getirsin.[85][85] Belki onlar o puta başvurur ve ona diğer putları kınıın kırdığını sorarlar. Böylece putun acizliği ortaya çıkar ve kavminin aleyhine delil olur. [86][86]

**59.** "Bunu ilâhlarımıza kim yaptı? Muhakkak o zâlimlerden biridir." dediler. Bu âyette hazif vardır. Takdiri şöyledir: Bayramdan döndükten sonra ilâhlarına bakıp onlara yapılanı gördüklerinde, bunu yapanı araştırıp, kınayarak şöyle dediler: Kim bu ilâhları par-çaladıysa, mutlaka o çok zâlimdir ve çok büyük bir suç işlemiştir. Çünkü o, saygı ve hürmete lâyık olan ilâhlara karşı gelmeye cüret

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/91.
[81][81] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/91.
[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/91.
[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/91.
[84][84] el-Hâzin, m/241
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/91.
[85][85] Kurtubî, XI, 298
[86][86] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/91.

etmiştir. [87][87]

**60.** Hz.İbrahim'in "Vallahi, putlarını-za tuzak kuracağım" sözünü işiten şahıs dedi ki: "Biz, ibrahim isimli bir gencin onları yerdiğini, ayıpladığını ve onlara sövdüğünü işittik. Belki de, ilâhları parçalayan odur. [88][88]

**61.** Bunun üzerine Nemrut ve kavminin ileri gelenleri: "İbrahim'i herkesin göreceği bir yere getirin de onu görsünler" dediler. Maksat, Hz. İbrahim'in mahkemesi bütün insanların gözü önünde yapılsın da ona verilecek ceza, ibret alanlar için bir ibret olsun, Umulur ki, insanlar ona ceza verilirken hazır bulunurlar da, ne yapılacağını görürler. [89][89]

**62.** Dediler ki: Ey İbrahim! Bu ilâhları parçalayan sen misin? [90][90]

**63.** İbrahim: "Bilakis, onları bu büyük put parçaladı. Sizin kendisiyle beraber bu küçük putlara tapmanıza kızdı da onları kırdı dedi. Bundan maksat, onları susturmak, ve aleyhlerine delil getirmektir. Bunun içindir ki İbrahim şöyle dedi: Eğer konuşabiliyorlarsa, bu putlara, kendilerini kimin kırdığını sorun. Kurtubî şöyle der: Söz, tariz makamında söylenmiştir. Bu şöyledir: Onlar putlara tapıyor ve Allah'ı bırakarak onları kendilerine ilâh ediniyorlardı. Nitekim, Hz. İbrahim, babasına şöyle demişti: "İşitmeyen, görmeyen ve senin hiçbir ihtiyacını gidermeyen şeylere niçin tapıyorsun?" Hz. İbrahim: "Bu işi, onların şu büyüğü yapmıştır." dedi ki, onlar, putların konuşamayacağını, fayda ve zarar veremeyeceğini söylesinler de o da onlara: Öyleyse, bunlara niçin tapıyorsunuz, desin, putlar tarafından kendi aleyhlerine bir delil getirilmiş olsun. Nitekim, düşmanın, kendiliğinden gerçeği kabul etmesi için, onun iddia ettiği bâtılın doğruluğunu farz etmek caiz görülmüştür. Çünkü bu, delil getirmede daha kestirme ve şüpheyi daha iyi gidericidir. [91][91]

**64.** Kendilerine gelip düşündüler. "Siz, konuşamayan bir varlığa ibadet ettiğiniz için zalimlersiniz" dediler. [92][92]

**65.** Sonra bu gerçeği itiraftan vazgeçip kibir ve taşkınlığa dönerek, ısrar ve inatla dediler ki: Ey İbrahim! Biliyorsun ki, bu putlar konuşmaz ve cevap vermezler. Onlara sormarnız nasıl istiyorsun? Bu, ilâhlarının acizliğini itiraflarıdır. "İşte böylece aleyhlerinde olan delil İbrahim'in eline geçti. İbrahim onları kınamaya ve ayıplamaya başladı. [93][93]

---

[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/92.
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/92.
[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/92.
[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/92.
[91][91] Kurtubî, XI, 300
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/92.
[92][92] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/92.
[93][93] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/92-93.

**66.** Dedi ki: Siz, Allah'ı bırakıp da ne zarar ne de fayda veremeyen cansız varlıklara mı tapıyorsunuz? [94][94]

**67.** Size de, Allah'ı bırakıp taptığınız putlara da yazıklar olsun. Yaptığınız işin çirkinliğini anlamıyor musunuz?[95][95]

**68.** Karşısında susup da cevap veremez hale geldiklerinde, kaba kuvvete ve işkenceye başvurdular. Dediler ki: İlâhlarınıza yardım etmek ve intikamlarını almak için İbrahim'i ateşe atın. Siz, gerçekten onların yardımcıları iseniz, böyle yapın. [96][96]

**69.** Biz de dedik ki: Ey ateş! İbrahim'e karşı soğuk ve esenlikli ol. İfâde, daha vurgulu olmak için bu şekilde gelmiştir. Tefsirciler şöyle der: Onlar ibrahim'i yakmak istediklerinde bir ay odun topladılar. Hatta bir kadın hastalandığında, "Eğer iyileşir-sem, İbrahim'i yakmak için odun toplayacağım" diye adakta bulunurdu. Sonra o odunu bir çukura doldurdular ve ateş yaktılar. Bu ateşin alevleri o derece büyüktü ki, üzerinden geçen kuşlar, ateşin sıcağının şiddetinden yanardı. Sonra İbrahim'i bağladılar, bir mancınığa koyup ateşe attılar. O anda Cebrail gelip: Bir ihtiyacın var mı? diye sordu. İbrahim: Hayır, sana bir ihtiyacım yok dedi. Cebrail: "Rabbinden iste" dedi. İbrahim: O'nun benim halimi bilmesi, istemek yerine bana yeter." dedi. Bunun üzerine Yüce Allah: "Ey ateş! İbrahim'e serinlik ve esenlikli ol" dedi.[97][97] Ateş, İbrahim'in iplerinden başka hiçbir şeyi yakmadı. İbn Abbas şöyle der: Eğer Yüce Allah, "selâmete çıkar, esenlikli ol" demeseydi, onun soğukluğu İbrahim'e eziyet verirdi.[98][98]

**70.** Onu ateşte yakmak istediler. Onları insanların, hattâ her zarar görenin en zarar göreni yaptık. Çünkü Allah'ın peygamberine tuzak kurdular. Allah da, tuzaklarını başlarına geçirdi. [99][99]

**71.** İbrahim'i, kardeşi oğlu Lût ile birlikte kurtardık. Şöyle ki, Irak'tan, Allah'ın bolluk, çok peygamber, çok nehir ve ağaçlarla bereketlendirdiği Şam yöresine hicret ettiler. İhnu'l-Cev-zî şöyle der: Oranın bereketi şudur Yüce Allah, peygamberlerin çoğunu oradan göndermiş, oraya bolluk ve çok akarsu vermiştir.[100][100]

**72.** İbrahim, Rabbin'den çocuk istedikten sonra ona İshak'ı verdik. Ya'kub'u da o

---

[94][94] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/93.
[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/93.
[96][96] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/93.
[97][97] Kurtubû XI, 303
[98][98] Muhtasar-ı tbn Kesir, II, 514
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/93.
[99][99] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/93.
[100][100] Ibnu'l-Cevzî, Zâdu'l-mesîr, V, 368
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/93.

istemeden fazla olarak verdik. Tefsirciler şöyle der: İbrahim Rabbinden bir çocuk istedi. Allah ona İshak'ı verdi. İstediğinden fazla olarak da torunu Ya'kub'u verdi. Çünkü torun da oğul gibidir. Hepsini, İbrahim'i.İshak'ı, Ya'kub'u hayırlı ve iyi kıldık. [101][101]

**73.** Onları başkalarına önder ve liderler kıldık. Allah'ın emriyle insanlara dine giden yolu gösterirler, İlimle ameli birleştirmeleri için hayır yapmalarını onlara vahyettik. yoluyla onlara, namaz kılmalarını ve zekât vermelerini emrettik. Burada Yüce Allah özellitkle namaz ile zekâtı zikretti. Çünkü namaz bedenî, zekât da malî ibadetlerin en üstünüdür. Onlar Bizi birleyen ve Bize samimiyetle ibadet eden kimsilerdir. [102][102]

**74.** Lût'a da peygamberlik, ilim, doğru anlayış verdik. İbn Kesîr şöyle der: Lût (a.s.) Hz. İbrahim'e inanmış, ona uymuş ve onunla birlikte hicret etmişti. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Lût ona iman etti ve ben Rabbime hicret ediyorum" dedi.[103][103] Allah Lût (a.s.)'a hüküm ve ilim verdi. Ona vahyetti, peygamber yaptı ve onu Sedum'a gönderdi. Sedum halkı Lût'u yalanladılar. Allah da onları helak etti. Nitekim Yüce Allah onların kıssalarını Kur'an-i Kerim'in birkaç yerinde anlatmıştır.[104][104] Onu livata yol kesme ve diğer pis işleri yapmakta olan Sedum halkından kurtardık. Şüphesiz onlar, Allah'a itaatten çıkmış kötü kimselerdi. [105][105]

**75.** Onu, rahmetimize lâyık olanların içine soktuk. Çünkü o iyi kullarımızdandı. [106][106]

**76.** Nuh'un kıssasını da hatırla. Hani o, bu anlatılan peygamberlerden daha önce, kavmine beddua etmiş, kendisini yalanladıklarında, Allah'tan helak olmalarını istemiş ve: Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden hiçkimseyi bırakma[107][107] demişti. Nuh'un duasını kabul ettik, onu ve onunla beraber gemide bulunan mü'minleri, neredesye canları alacak derecede üzüntü ve sıkıntı veren tufandan ve boğulmaktan kurtardık. [108][108]

**77.** Onu, yalanlayan kavminin şerrinden koruduk ve onu kurtarıp kavmini yok ettik. Onlar şerre düşkün idiller. Onların hepsini boğduk, hiçbirini bırakmadık. [109][109]

**78.** Davud ve Süleyman (aleyhimâ'selâm)'m kıssasını da hatırla. Hani bir

---

[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/94.
[102][102] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/94.
[103][103] Ankebut sûresi, 29/26
[104][104] Muhtasar-ı tbn Kesîr, 11/515
[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/94.
[106][106] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/94.
[107][107] Nûh sûresi, 71/26
[108][108] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/94.
[109][109] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/94.

zamanlar, ekin hakkında hüküm ve orlardı. O zaman kavmin koyunları geceleyin orada sibos otlamiş ve ekini harap etmişlerdi. Biz, onların ikisinin de verdiği hükmü biliyorduk. [110][110]

**79.** Mesele hakkında verilecek hükmü Süleyman'a ilham edip öğrettik. Davud ve Süleyman (a.s.)'ın her birine, peygamberlikle birlikte hikmet ve geniş ilim verdik. Tefsirciler şöyle der: İki adam Davud (a.s.)'un huzurunda mahkemeye geldiler. Bunlardan birinin koyunları, geceleyin diğerinin tarlasına girmiş ve ekini harap etmiş, hiçbir sey bırakmamıştı. Davud (a.s.) ekin sahibinin koyunları almasına hükmetti. Adamlar, dışarda kapının yanında bulunan Süleyman (a.s.)'ın yanına çıktılar ve babasının verdiği hükmü ona bildirdiler. Sülayman (a.s.) hemen babasının yanına girdi ve şöyle dedi: Ey Allah'ın peygamberi! Keşke her ikisi için de uygun olacak başka bir hüküm verseydin! Davud (a.s.): O, nasıl bir hükümdür? diye sordu. Süleyman (a.s.) dedi ki: Koyun sahibi tarlayı alır, sürer tohumu eker ve ekin eski haline-gelir. Ekinin sahibi de koyunu alır, sütünden yününden ve kuzularından istifade eder. Ekin büyüdüğünde, koyunlar kendi sahibine, tarla da kedin sahibine iade edilir. Bunu duyan Davud (a.s.) Süleyman'a: "Muvvaffak oldun ey oğulcuğum" dedi ve aralarında bu hükmü verdi. İşte Biz o hükmü Süleyman'a bildirdik." âyetinin mânâsı budur. Davud (a.s.) teşbihte bulunduğu zaman, dağları ve kuşları da onunla teşbih eder kıldık. İbn Kesîr şöyle der: Bu şöyle olurdu: Davud (a.s.) güzel sesiyle Zebur'u okurdu. Onu terennüm ederken kuşlar havada durur, onunla birlikte teşbih ederler, dağlar da bu teşbihi yansıtırlardı.[111][111] Cansız olmaları sebebiyle, itaat ettirilmeleri ve teşbihlerini daha enteresan, daha hayret verici ve icazda daha etkili olduğu için dağlar kuşlardan önce zikredildi. Bizim bunu yapmaya gücümüz yeter. [112][112]

**80.** Biz Davud'a, demiri yumuşatarak zırh yapma sanatını öğrettik. Katâde şöyle der: İlk zırh yapan Davud'dur. Zırhlar daha önce levhalar halinde idi. Onları ilk defa ören ve halkalar haline getiren odur.[113][113] Savaşta sizi düşman şerrinden korumak için bunu yaptı. Artık şükredecek misiniz? Bu, emir mânâsında bir so-rudur. Yani, size verdiği nimetlere karşılık Allah'a şükredin. Yüce Allah peygamberi Davud'a özel olarak verdiği nimeti anlattıktan sonra, yine özel olarak onun oğlu Süleyman'a verdiği nimeti anlattı. [114][114]

**81.** Biz, Sülayman'a da şiddetli esen rüzgârı verdik. Onun istek ve arzusuyla, bol meyveleri, ırmakları ve ağaçlan olan Şam diyarına doğru eserdi. Bu bölge onun yerleşme yeri ve karagâhıvdı. Biz herzeyi biliniz.. Ona bu makamı vermemiz, sadece bildiğimiz bir hikmetten dolayıdır. [115][115]

---

[110][110] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/94-95.
[111][111] Muhiasar-1 İbn Kesîr, U/516
[112][112] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/95.
[113][113] Kurtubî, XI, 320
[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/95.
[115][115] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/95-96.

**82.** Bazı şeytanları da Sülayman'm emrine verdik. Ona mücevher ve inciler çıkarmak için suya dalar ve denizlerin derinliklerine girerlerdi. Suya dalmaktan başka şehirler kurmak, yüksek saraylar yapmak ve benzeri, insanoğlunun elinden gelmeyen diğer işleri de yaparlardı, Biz onları Süleyman'ın emrinden çıkmaktan veya ona itaatten çıkmaktan korurduk. [116][116]

## Edebî Sanatlar

Bu âyetler aşağıdaki edebî sanatları kapsamaktadır.
**1.** Sonra tekrar eski inanç ve tartışmalarına döndülerler cümlesinde hoş bir istiare vardır. Onların haktan bâtıla dönmeleri, istiare yoluyla, kişinin başının aşağıya, ayaklarının yukarıya gelecek şekilde dönmesine benzetildi.
**2.** "Size fayda verir." ile "size zarar verir" kelimeleri arasında tıbâk sanatı vardır.
**3.** "Ey ateş! Soğuk ol." cümlesinde mübalağa (vurgu) sanatı vardır. Yüce Allah burada mastarı zikretmiş, sıfatı kasdetmiştir. Yani "soğuk ol" demektir.
**4.** "Hayırlar yapmak, namaz kılmak, zekât vermek..." terkiplerinde hususî olanın, umumî olan üzerine atfedilmesi söz konusudur. Çünkü namaz ile zekât da hayır fiillerdendir. Yüce Allah, şanlarının faziletlerinin yüceliğine dikkat çekmek için, bu ikisini ayrıca zikretti.
**5.** "Herbirine hüküm ve ilim verdik." cümlesinde, Davud (a.s.)un makamının eksik olduğu vehmini gidermek için ihtiras sanatı vardır.
**6.** "Onu rahmetimize soktuk." cümlesinde mecaz-ı mürsel vardır. Cennetimize soktuk demektir. Çünkü cennet, rahmetin indiği yerdir. Aralarında mahalliyet alakası vardır.
**7.** v.b. kelimelerde, akıcı bir seci' sanatı vardır. [117][117]

## Bir Uyarı

Yüce Allah burada rüzgarı, "şiddetli" diye niteledi. Bir başka yerde ise "yumuşak"[118][118] diye niteledi. Bu iki niteleme arasında bir çelişki yoktur. Çünkü rüzgar güzel ve yumuşak olur, fakat fırtına gibi hızlı esebilir. Böylece iki vasıf bîr arada bulunmuş olur. İyice düşün. [119][119]

**83.** Eyyûb'u da an. Hani Rabbine, "Başıma bu dert geldi. Sen, merhametlilerin en merhametlisisin." diye niyaz etmişti.
**84.** Bunun üzerine Biz, tarafımızdan bir rahmet, ve kulluk edenler için bir hatırlatma olmak üzere onun duasını kabul ettik; kendisinde dert ve sıkıntı olarak ne varsa giderdik ve ona aile efradını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislini daha verdik.
**85.** İsmail'i, Tdris'i ve Zülkifl'i de an. Hepsi de sabreden kimselerdendi.

---

[116][116] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t Tefasir, Ensar neşriyat: 4/96.
[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t Tefasir, Ensar neşriyat: 4/96.
[118][118] Bkz. Sâd sûresi, 38/36
[119][119] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t Tefasir, Ensar neşriyat: 4/96.

**86**. Unları rahmetimize soktuk. Onlar hakikaten iyi kimselerdendi.
**87.** Zünnûn'u da zikret. O öfkeli bir halde geçip gitmişti; Bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı zannetmişti. Nihayet karanlıklar içinde "Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zâlimlerden oldum!" diye niyaz etti.
**88.** Bunun üzerine onun duasını kabul ettik ve onu kederden kurtardık. İşte Biz, nıü'minleri böyle kurtarırız.
**89.** Zekeriyyâ'yı da an. Hani o, Rabbine şöyle niyaz etmişti: Rabbim! Beni yalnız bırakma! Sen, vârislerin en hayırlısısın.
**90.** Biz, onun da duasını kabul ettik ve ona Yahya'yı verdik; eşini de kendisi için elverişli kıldık. Onlar (bütün bu peygamberler), hayır işlerinde koşuşurlar, umarak ve korkarak Bize yalvarırılar; onlar. Bize karşı derin saygı içindedirler.
**91.** Irzını iffetle korumuş olanı da an. Biz, ona ruhumuzdan üfledik; onu ve oğlunu, cümle âlem için bir ibret kıldık.
**92.** Hakikaten bu bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyle ise bana kulluk edin.
**93.** İnsanlar kendi aralarında işlerinin birliğini bozdular. Halbuki hepsi Bize döneceklerdir.
**94.** Bu durumda her. kim, mü'min olarak iyi davranışlar yapsa, onun çabasını görmezliketn gelmek olmaz. Biz, onu yazmaktayız.
**95.** Helak ettiğimiz bir beldeye, artık (iyi davranış ve makbul çaba) haramdır; çünkü onlar dönmezler.
**96.** Nihayet Ye'cnc ve Me'cûc açıldığı ve onlar her
tepeden akın ettiği zaman;
**97.** Ve gerçek vaad yaklaşınca, birden, inkâr edenlerin gözleri donakalır! "Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz, bu durumdan habersizmişiz; hattâ biz zâlim kimselermişiz."
**98.** Siz ve Allah'ın dışında taptığınız şeyler cehennem yongasıdir. Siz oraya gireceksiniz.
**99.** Eğer onlar birer ilâh olsalardı oraya girmezlerdi. Halbuki hepsi orada ebedî kalacaklardır.
**100.** Orada onlara inim inim inlemek düşer. Yine onlar orada duymazlar.
**101.** Tarafımızdan kendilerine güzellik takdir edilmiş olanlara. gelince, işte bunlar, cehennemden uzak tutulurlar.
**102.** Bunlar, onun uğultusunu duymazlar; gönüllerinin dilediği nimetler içinde ebedî kalırlar.
**103.** En büyük dehşet dahi onları tasalandırmaz. Melekler, onları şöyle karşılar: İşte size va'dedilmiş ofan gün, bugündür.
**104.** Düşün o günü ki, yazılı kâğıtların tomarını dürer gibi göğü toplayıp düreriz. Tıpkı ilk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar o hale getiririz. Bu üzerimize aldığımız bir vaad oldu. Biz, yaparız.
**105.** Andolsun Zikir'den sonra Zebur'da da "Yeryüzüne iyi kullarım vâris olacaktır." diye yazmıştık.

**106.** İşte bunda, Bize kulluk eden bîr kavim için bir mesaj vardır.
**107.** Biz seni, ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.
**108.** De ki: Bana sadece, sizin ilâhınızın, ancak birtek Allah olduğu vahyedildi. Şu halde siz, müslüman kimseler olmayacak mısınız?
**109.** Eğer yüzçevirirlerse, artık de ki: eşitlik esasına dayanarak size açıkladım. Ben artık size vâ'dolu-nan şey yakın mı uzak mı, bilmiyorum.
**110.** Şüphesiz Allah, sözün açığını da bilir, gizli tuttuklarınızı da bilir.
**111.** Bilmiyorum, belki de O, sizi denemek ve bir zamana kadar sizi faydalandırmak içindir.
**112.** Muhammed "Rabbim! Hak ile hükmet. Bizim Rabbimiz Rahmân'dır. Sizin anlattıklarınıza karşı yardımı umulandır" dedi.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah Önceki âyetlerde İbrahim, Nuh, Lut, Dâvud ve Süleyman (aleyhimüs selâm) gibi bir kısım Peygamberleri ve bunların karşılaştıkları sıkıntıları anlattı. Burada da Hz. Eyyub'un kıssasını ve Allah'ın onu, çeşitli sıkıntılarla imtihan ettiğini naklettikten sonra; Yunus, Zekeriyya ve İsa (as)'ın çektikleri sıkıntıları anlattı. Bütün bunlar Rasulullah (s.a.v)'ı teselli etmek maksadıyla anlatılmıştır ki, Rasulullah (s.a.v) onların yoluna uysun. [120][120]

## Kelimelerin İzahı

Balık sahibi. Nûn, balık demektir. Ze'n-nûn, balık tarafından yutulduğu için, Yunus Peygamber'e verilmiş bir lakaptır.
İffetini korudu. İhsan, iffet demektir, iffetli erkeğe kadına da denilir.
Rağab, ümit; Raheb, korku demektir.
Küfür ve küfran, her ikisi de inkâr manasındadir. Asıl mânâsı örtmektir. Kâfir, Allah'ın nimetini gizleyip Örttüğü için ona bu isim verilmiştir.
Hadeb, yüksek yer mânâsına olup, sırtın kamburluğu mânâsına gelen den alınmıştır, Antere şöyle der:
Onların tepelerden arka arkaya gelmeleri, beni yerimden oynatmadı, ellerim de titremedi. [121][121]
Hızla inerler. Kurt hızlı koştuğunda denir. Geniş zamanı mastarı dir.
Hasab, kendisiyle ateş yakılan, odun ve benzeri yakıt.
Zefir, inilti ve şiddetli soluma.
Hasîs, eşyanın kımıldamasından duyulan ses, his ve hareket.
Sicili; kâğıt, sayfa demektir. İstenilen şeyler ona kaydedildiği için bu ismi almıştır. [122][122]

---

[120][120] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/101.
[121][121] Kurtubî, XI, 341
[122][122] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/101.

## Nüzul Sebebi

Ibn Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunur; Siz ve Allah'ı bırakarak taptıklarınız, cehennem yakıtlarısınız" ayeti inince, bu, Kureyşli kâfirlere geldi ve : Muhammed ilahlarımıza sövdü, dediler. İbn Zeb'arî'ye gelerek durumu bildirlider. O dâ: "Ben orada olsaydım, onun cevabını verirdim" dedi. "Ona ne söylerdin?" dediler. Şunu söylerdim dedi: İşte, hristiy ani arın taptığı İsa. İşte, yahudilerin taptığı Uzeyr. Bunlar cehennem yakıtı mı? Kureyşliler bu sözü beğendiler ve Muhammed (s.a.v)'in mağlup olduğunu zannettiler. Bunun üzerine Yüce Allah; Ama daha önce haklarında tarafımızdan güzel karar verilmiş olanlar, cehennemden uzaklaştırılmışlardır" âyetini indirdi. [123][123]

## Âyetlerin Tefsiri

**83.** Allah'ın peygamberi Eyyub'un kıssasını hatırla. Hani o, boynu bükük, yalvararak Rabbine şöyle seslenmişti: Başıma belâ, sıkıntı ve musibet geldi. Tefsirciler şöyle der: Eyyub, Rumlardan bir peygamberdi. Çocukları ve malı çoktu. Allah malını yok etti, o buna sabretti çocuklarını aldı, o yine sabretti. Sonra vücuduna hastalık ve musîbetler, verdi, buna da sabretti. Kavminin ileri gelenlerinden bir grup gelip dediler ki: "Onun başına bu musibetler ancak büyük bir günahtan dolayı gelmiştir." İşte o zaman Hz. Eyyub, Allah'a yalvarıp yakardı, Allah da bu sıkıntıyı ondan giderdi. Merhametlilerin en merhametlisi Sensin. Bana merhamet et. Duada isteklerini açıklamadı. Fakat, Rabbi-nin ona acıması için kendisinin aciz ve zayıf olduğunu, Rabbinin ise son derece merhametli olduğunu söyledi. Bu ifâdede, açıkça belirtilmeyen güzel bir merhamet isteği vardır. [124][124]

**84.** Biz onun dua ve niyazını kabul ettik, ve basma gelen bela ve sıkıntıları giderdik. Ona dünyada aile efradını verdik. Eşinden de, daha önceki çocukları ve diğer aile efradı kadar çocuk verdik, lbıı Mes'ud şövlc der: erkeke \edi ki/ çocuğu vardı, öldüler. Sağdığına kavuşturulunca onlar diriltildiğİ gibi, karısı da ona yedi oğlan yedi kız doğurdu."[125][125] Ona acıdığımız için, ve onun dışındaki âbidlere bir hatırlatma olsun da, onlar da onun gibi sabretsinler. Kurtubî şöyle der: Bu olay âbidler için bir hatırlatma olsun. Çünkü onlar yaşadığı asrın en değerli kişisi olduğu halde Eyyub (a.s.)'un başına gelen musibeti, çektiği sıkıntıyı ve gösterdiği sabrı hatırladıklarında, onun yaptığı gibi, dünya sıkıntılarına katlanmaya kendilerini alıştırırlar.[126][126] Rivayete göre Hz. Eyyub

---

[123][123] Kurtubî, XI, 327
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/101-102.
[124][124] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/102.
[125][125] "Allah onun çocuklarım öldükten sonra diriltti." şeklinde İbn Mes'ud'dan gelen bu rivayeti ihtiyatla karşılamak gerekir. Çünkü dünyadan ayrıldıktan sonra, Hz. İsa'nın mucizesi dışında hiç kimse tekrar dünyaya gelmemiştir. Doğrusu şudur: Allah kaybettiği çocukların yerine, eşinden ona, bir o kadar çocuk verdi.
[126][126] Kurtubî. XI, 327

onsekiz sene hastalık çekti. Bir gün karısı dedi ki: "Keşke Allah'a dua etsen..." Bunun üzerine Hz. Eyyub: Kaç sene rahat yaşadık? dedi. Karısı: "Seksen sene" diye cevap verdi. Eyyub (a.s.): "Rahat ve huzur içerisinde yaşadığım müddet kadar, bela ve musibet içerisinde yaşamadığım halde Allah'a dua etmekten utanırım." dedi.[127][127]

**85.** Kavmine İbrahim oğlu İsmail'in Şît oğlu İdris'in ve Zülkifl'in kıssalarını anlat. Bu peygamberlerin hep liksever ve sabırlı kimselerdendi. Allah yolunda cihad ettiler ve bu uğurda başlarına gelen eziyetlere katlandılar.[128][128]

**86.** Biz de sabırlı ve iyi kul olmalarından dolayı onları rahmet ve nimet yurdu olan cennete soktuk. Çünkü onlar faziletli ve salih kimselerdi. [129][129]

**87.** Kavmine, balığın yuttuğu Yûnus'un kıssasını da anlat. Nûn. balık demektir. Balık Yûnus (a.s.)'u yuttuğu için ona nisbet edilmiştir. Hani o kavmine kızarak yurdundan çıkmıştı. Çünkü onları imana çağırıyor, onlar ise inkâr ediyorlardı. Neticede onların bu davranışlarından sıkıldı ve aralarından çıkıp gitti. Bunun içindir ki Yüce Allah: "Balık sahibi gibi olma."[130][130] buyurdu. "Rabbine kızarak çıktı." diyenlerin sözü doğru desildir. Ebu Hayyân şöyle der: "Rabbine kızarak çıktı, diyenlerin sözünü kabul etmemek gerekir. Çünkü o, peygamberlik makamına uygun değildir."[131][131] Râzî ise şöyle der: "Allah'a kızdı" demek caiz değildir. Çünkü bu, Allah'ın emredici ve yasaklayıcı olduğunu bilmeyenlerin sıfatıdır. Allah'ı tanımayan, bırakın peygamber olmayı, mü'min bile olamaz. Yûnus (a.s.)'un, kavmine kızması ise Allah rızası ve dininin haysiyetini korumak, küfre ve kâfirlere buğz içindir,"[132][132] Yûnus, ceza olarak onu sıkıntıya sokmayacağımızı sandı.. "Rızkı daraltılmış bulunan"[133][133] mealindeki âyette olduğu gibi, kelimesi burada daraltmak mânâsına kullanılmıştır. Burada bu kelime,kelimesinden türetilmemiştir. Fahreddin Râzî şöyle der: "Kim Allah'ın âciz olduğunu zannederse, o kâfirdir. Bunun, mü'minlerden herhangi birine nisbet edilmesinin dahi caiz olmadığında ihtilaf yoktur. Hâl böyleken, bu, peygamberlere nasıl nisbet edilir! Rivayete göre Abdullah b. Abbas (r.a.) Muaviye'nin yanma girdi. Muaviye dedi ki: "Dün gece, Kur'an dalgaları bana çarptı. Dalgalar içinde kaldım. Senden başka kurtuluş vesilesi bulamadım." İbn Abbas: "Nedir o dalgalar? dedi. Muavıye: Allah'ın peygamberi Yûnus, O'nun kenidisine güç yetiremeyeceğini sanıyor." dedi. İbn Abbas: Âyetteki kelimesi, kökündendir. kökünden değildir." diye cevap verdi."[134][134] O, balığın karnındayken, gece karanlığında Rabbine seslendi. İbn Abbas şöyle der:

---

[127][127] Nesefî, IH, 87
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/102.
[128][128] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/103.
[129][129] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/103.
[130][130] Kalem sûresi, 68/48
[131][131] el-Bahr, VI, 335
[132][132] Tefsir-i Kebir, XXII, 214
[133][133] Talak suresi 65/7
[134][134] Tefsir-i Kebir XXII, 215

oranlıklar bir araya geldi. Bu karanlıklar gecenin karanlığı, denizin karanlığı, balığın karnının karanlığıdır." Yûnus: "Ey Rabbim! Senden başka ilâh yoktur." diye seslendi. "Ey Rabbim! Sen, noksanlık ve zalimlikten uzaksın. Ben ise, kendime zulmettim. Şimdi tevbe edip pişman oldum. Bu sıkıntıyı benden gider." Hadiste şöyle buyurulmuştur: "Sıkıntıya uğrayan her kim bu duayı yaparsa, duası kabul olunur."[135][135]

**88.** Onun yakarmasını ve yardım isteğini kabul ettik ve onu, balık kendisini yuttuğu zaman başına gelen sıkıntı ve darlıktan kurtardık. Yûnus'u bu sıkıntıdan kurtardığımız gibi, bizden yardım istediklerinde mü'minleri de sıkıntı ve, darlıktan kurtarırız. [136][136]

**89.** Ey Muhammed! Peyamberimiz Zekeriyya'nın haberini de hatırla. Hani o da Rabbine şöyle diyerek, samimi ve ihlaslı bir şekilde dua etmişti. "Ey Rabbim! Beni, çocuksuz ve vârissiz, yalnız bırakma." tbn Abbas şöyle der: "Zekeriyya (a.s.) yüz, karısı doksan-dokuz yaşında idi."[137][137] Rabbim! Herkes öldükten sonra, geriye kalan en hayırlı varlık sensin." Âlûsî şöyle der: "Burada, Allah'ın bakî kalacağına dair övgü, onun dışındakilerin yok olacağına dair bir işaret ve Allah'ın lütuf bulutlarından lütuf yağmurlarını istemek vardır."[138][138]

**90.** Biz de duasını kabul ettik. ve ihtiyarlığına rağmen, ona Yahya adında bir çocuk verdik. Daha önce kısırken karısını da çocuk doğuracak duruma getirdik. İbn Abbas şöyle der: Karısı kötü huylu ve uzun dilli idi. Yüce Allah onu ıslah ederek güzel huylu yaptı.[139][139] Adı geçen peygamberlerin dualarını kabul ettik. Çünkü onlar sâlih kimselerdi. Allah'a itaatte gayret gösteriyor, itaat ve iyi amel işlemede birbirleriyle yarışıyorlardı. Ve rahmetimizi umup, azabımızdan korkarak bize dua ediyorlardı. Onlar Allah'a karşı boynu bükük ve derin saygı içindeydiler. Gizli ve açıkta O'ndan korkarlardı. [140][140]

**91.** Kendini zinadan, helâl ve haramdan korumuş olan Meryem el-Betül'ü hatırla. Nitekim, "Bana hiçbir insan dokunmadı. Ben zina da etmedim."[141][141] âyeti de bunu ifade etmektedir. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah Meryem ile oğlu İsa'nın kıssasını Zekeriyya ile oğlu Yahya'nın kıssasıyle birlikte anlattı. Çünkü bunlar birbiriyle irtibatlıdır. Zira Yahya (a.s.) olayı, bir ihtiyar adam ile gençliğinde doğum yapmamış ihtiyar bir kadından bir çocuk meydana getirmektir. Hz. îsâ olayı ise ondan daha şaşırtıcıdır. Bir kadından erkekle birleşmeden, bir çocuk meydana getirmektir. İşte bunun içindir ki, Yüce Allah,

---

[135][135] Ahmed b. Hanbel, Müsned» 1/170: Tirmizî Da'vât 8]
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/103-104.
[136][136] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/104.
[137][137] Tefsir-i Kebîr, XXII, 217
[138][138] Rûhu'l-meânî, XVII, 87
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/104.
[139][139] Birinci görüş Katâde, Saîd b. Cubeyr ve tefsircilerin çoğunluğunun görüşüdür Kurtubî'de böyle yazılıdır. XI, 336
[140][140] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/104.
[141][141] Meryem sûresi, 19/20

Zekeriyye (a.s.)'m kıssasından sonra Meryem kıssasını anlatmıştır.[142][142] Cebrail'e emrettik de o Meryem'in entarisinin yakasından üfürdü. Üfürük onun içine işledi ve Hz İsa'ya hâmile kaldı. Yüce Allah burada Hz. İsa'yı şereflendirmek için, ruhu kendisine izafe ederek, "Ruhumuzdan" dedi. Meryem'i, oğlu İsâ ile birlikte, mahlukat için, bizim sonsuz kudretimizi gösteren bir alâmet ve hayret edilecek bir şey kıldık ki insanlar bundan ibret alsınlar. [143][143]

**92.** Ey insanlar! Sarılmanız gereken dininiz, tek dindir, çeşitli değildir. O da İslâm dinidir. Bütün peygamberler, Allah'ın birliğini tebliğ göreviyle gelmişlerdir. İbn Abbas der ki Bunun mânâsı. dininiz bir tek dindir.[144][144] Ben sizin ilâhınızım. Benden başka Rab yoktur. Yalnız bana ibadet ediniz. [145][145]

**93.** Dinde ihtilafa düştüler ve bir çok guruplara ayrıldılar. Kimi Allah'ın birliğini, kabul eden kimsedir. Kimi yahudi, kimi hıristiyan, kimi de mecûsîdir. Hepsi bize dönecek, hesaplarım da biz göreceğiz. Fahreddin er-Râzı der ki: Âyetin mânâsı şöyledir: Dinlerini aralarında parçalara ayırdılar. Bu, bir toplumun, bir şeyi bölüştürüp dağıtmalarına benzer. Bu durum onların dinlerinde ihtilafa düşmelerini ve çeşitli grup ve fırkalara ayrılmalarını temsilî olarak anlatır.[146][146]

**94.** İman etmiş olmak şartıyla kim itaat, hayırlı ve iyi işlerden bir şey yaparsa onun amelinin sevabı boşa çıkmaz, karşılığından da hiçbir şey kaybolmaz, Biz onun amelim, defterine yazarız. Bundan maksat, Yüce Allah mahlukatın amellerinin yazılması için meleklere emreder, demektir. [147][147]

**95.** İbn Abbas bu âyete şöyle mânâ verir: Kendilerini yok ettiğimiz ülke halkının, bundan sonra tekrar dünyaya dönmeleri mümkün değildir. İbni Abbas'tan gelen bir başka rivayete göre ise, onlar tevbe etmezler," demektir. İbn Kesîr şöyle der: Birinci görüş daha açıktır.[148][148] Ebu Hayyân şöyle der: Yani, inkârlarından dolayı yok edilmelerini takdir ettiğimiz ülke halkının dünyada, kıyamet kopuncaya kadar imana dönmeleri mümkün değildir. Ancak o zaman dönerler.[149][149]

**96.** Nihayet Ye'cûc ve Me'cûc şeddi açıldığında, onlar çok oldukları için, yeryüzünün yüksek yerlerinden, her tepeden ve bucaktan hızla inerler. Maksat, Ye'cûc ve Me'cûc'un, çokluklarından dolayı, yeryüzünde fesat çıkarmak için her

---

[142][142] Muhtasar-ı İbn Kesîr, II, 520
[143][143] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/104-105.
[144][144] Muhtasar-ı İbn Kesîr, II, 520
[145][145] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/105.
[146][146] Tefsir-i Kebîr, XXn, 219
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/105.
[147][147] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/105.
[148][148] Muhtasar-ı İbn Kesîr, II, 521
[149][149] el-Bahr, VI, 338
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/105.

yoldan çıkmış olmalarıdır. [150][150]

**97.** Kıyamet vakti yaklaştı. Tefsirciler şöyle der: Allah, Ye'cûc ve Me'cûc'un çıkışını, kıyametin yaklaşmasına bir alâmet kıldı. İbn Mes'ud der ki: Ye'cûc ve Me'cûc çıktıktan sonra, insanlara göre kıyametin kopması, gününü tamamlamış hâmile kadının durumu gibidir. Öyle ki, bu kadın çocuğunu gece mi gündüz mü, ne zaman doğuracağım bilmez.[151][151] O zaman bir de bakarsın ki kâfirlerin durumu şöyledir: O günün şiddetinden gözleri dikilmiş, şaşkınlık ve şiddetli korkudan dolayı neredeyse kımıldamaz. Ayetteki zamiri, herhangi bir ismin yerini tutmaz. Böyle zamirlere zamir-i şân veya zamir-i kıssa denir. Derler ki: Yazıklar olsun bize, mahvolduk! Biz dünyada, ibu uğursuz sondan ve korkunç günden lam bir gaflet içindeydik. Hattâ biz zâlim kimselerdik. Önceki sözlerini bırakıp acı gerçeği haber .verdiler. Yani, biz gaflette değildik. Zira peygamberler bize hatırlattı. Âyetler bizi uyardı. Bilakis biz, bunlara iman etmemek ve yalanlamak 'suretiyle, kendimize zulmedenlerden öldük.[152][152]

**98.** Sol Ey müşrikler! Şüphesiz siz ve taptığınız putlar cehennem odunu ve yakıtısınız. Ebu Hayyân der ki: Hasab, cehennem ateşine atılan şeydir. Cehenneme atılmadan önce ona hasab denmez. Ancak mecaz yoluyla hasab denir.[153][153] Siz, putlarla birlikte oraya gireceksiniz. Allah, kâfirleri putlarıyla birlikte cehennemde toplayarak ki, taptıkları ilâhlarını kendileriyle birlikte cehennem azabında ;örmeleri sebebiyle pişmanlıkları ve üzüntüleri artsın. [154][154]

**99.** Taptığınız o putlar ilâh olsalardı cehenneme girmezlerdi. Tapanlar da, tapılanlar da, hepsi cehennemde ebedî kalacaklardır. [155][155]

**100.** Cehennemde o kâfirlerin iniltileri duyulur. Zefîr, kederli kimsenin içinden gelen nefesin sesidir. Bu, üzgün ve yaralı kimsenin iniltisine benzer. Onlar cehennemde hiçbir şey işitmezler. Çünkü sağır olarak hasredilirler. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur: "Kıyamet günü onları kör, sağır ve dilsiz olarak yüzü koyun hasrederiz."[156][156] İKurtubî şöyle der: Orada bir şey işitmek, bir rahatlık ve ıssızlığı gidermedir. Yüce Allah, kâfirleri cehennemde bundan mahrum etmiştir.[157][157] İbn Hud der ki: Suçlular cezasını çekip cehennemden çıktıktan sonra, ebedî cehennemlikler orada kalınca, ateşten sandıklar içine alınırlar. Bu dıklann çivileri ateştendir. Cehennemlikler bunların içinde hiçbir şey tmez ve hiçbiri cehennemde kendisinden başka kimsenin azap çektiğini eörrnez. Sonra yukarıdaki âyeti okudu.[158][158]

---

[150][150] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/106.
[151][151] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-mesîr, V, 389
[152][152] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/106.
[153][153] el-Bahr, VT, 340
[154][154] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/106.
[155][155] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/106.
[156][156] İsrâ sûresi, 17/97
[157][157] Kurtubî, XI, 345
[158][158] Asar-ı İbnKcsîr,U,523 k

**101.** Daha önce tarafımızdan haklarında mutluluk takdir ohmanalara gelince onlar cehennemden uzak tutulacaklar, onun ne sıcağını hissedecekler, ne de azabını tadacaklardır. İbn Abbas der ki: Onlar Allah'ın veli kullarıdır. Sırat köprüsü üzerinden şimşekten daha hızlı geçerler, kâfirler ise orada diz çöküp kalırlar.[159][159]

**102.** Onlar cehennemin ne uğultusunu, ne de çıkardığı alevin hareket ve sesini işitirler. Onlar cennette ebedî kalacaklardır. Onlar için orada canlarının istediği ve gözlerinin görmekten zevk aldığı herşey vardır. [160][160]

**103.** Onlar kıyamet koparken ve öldükten sonra dirilirken sıkıntı çekmezler. Onlar bu günlerin sıkıntılarından korunmuşlardır. Onları melekler cennetin kapılarında karşılar ve tebrik ederek şöyle derler: Bugün, Allah'ın size vadettiği ikram ve ihsan gündür. Gözünüz aydın, mutluluk ve sevinç içinde yaşayın. [161][161]

**104.** Gökleri, kağıdın yazılı kısmı üzerine durulduğu gibi düreceğimiz günü hatırla. İbn Abbas şöyle der: Kağıdın, içinde yazılı olanların üzerine durulduğu gibi, demektir. Burada kelimesinin başındaki manasınadır. Onları, ilk yarattığımız şekil üzere yalınayak çıplak ve sünnetsiz olarak hasrederiz. Hadiste şöyle buyurulmuştur: Şüphesiz siz Allah'ın huzuruna yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak toplanacaksını/."Tıpkı ilk yaratmaya başladığımız zamanki gibi onu yine iade ederiz. Bu, üzerimize aldığımız bir vaaddir. Biz, vaadettiğimiz yaparız." Bilin ki, kıyamet günü ilk giydiri lecek kişi, İbrahim (a.s.)'dir.[162][162] Bu, üzerimize aldığımız sağlam bir vaddır. Bundan ne dönülür, ne de değiştirilir. Onu yerine getirmek üzerimize borçtur. Biz dilediğimizi yapabiliriz. Bu cümle, öldükten sonra dirilmenin meydana geleceğini pekiştirmektedir. [163][163]

**105.** Ezelde Levh-i Mahfuz'da yazdıktan sonra, Davud'a indirilen Zebur'da da şunu yazdık:
Cennete, iyi amel sahibi mü'minler vâris olacaktır. İbn Kesîr şöyle der:
Yüce Allah. Tevrat, Zebur, gökler ve verler yaratılmadan önce ezelî ilminde, Muhammed ümmetini yeryüzüne vâris kılacağını ve sâlih kimseler ola-; rak onları cennete sokacağını bildirmiştir.[164][164] Kurtubî der ki: Âyette geçen, yer kelimesinin tefsiri hakkında söylenenlerin en güzeli şudur: Bundan maksat cennet arzıdır. Çünkü yeryüzüne iyiler de kötüler de vâris olmuşlardır. Bu, İbn Abbas ve Mücâhid'in görüşdür. Şu âyet de bunu göstermektedir: "Bize verdiği

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/106-107.
[159][159] Musi'm, Cennet, 56, 59;
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/107.
[160][160] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/107.
[161][161] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/107.
[162][162] Buhârî, Tefsim'l-Kur'an, 21
[163][163] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/107.
[164][164] Muhtasar-ı İbn Kesîr, II, 523

sözü yerine getiren ve bizi arza vâris kılan Allah'a hamdolsun."[165][165] Tefsircilerin çoğu, âyetteki sâlih kullardan maksadın Muhammed ümmeti olduğu görüşündedirler.[166][166] Mücâhid şöyle der: Zebur, indirilmiş olan kitaplar; zikir ise, Allah katında bulunan ana kitaptır:[167][167]

**106.** Şüphesiz bu sûrede anlatılan haber, vaad, tehdit ve etkili öğütler de, Yüce Allah'a itaat eden ve O'na itaati şeytana itaata tercih eden bir kavim için yetecek derecede bilgiler vardır. [168][168]

**107.** Ey Muhammed! Biz seni, bütün mahlukat için sadece bir rahmet olarak gönderdik. Hadiste şöyle buyurulmuştur: "Ben sadece bir rahmet ve hidayet rehberiyim."[169][169] Kim bu rahmeti kabul eder, bu nimete şükrederse, dünya ve âhirette mutlu olur.[170][170]

**108.** Ey Muhammed! O müşriklere de ki: Rabbim bana şöyle vahyetti: Sizin, ibadete lâyık ilâhınız tek ilâhtır. O birdir, tekdir, hiçbir şeye muhtaç değil, her şey ona muhtaçtır. Şimdi sîz müslüman olacak mısınız? Bu cümle, emir mânâsıifâde eden bir sorudur. Yani, müslüman olun, Allah'ın hükmüne ve emrine boyun eğin. [171][171]

**109.** İslâmdan yüz çevirirlerse, onlara de ki: Ben hiçbir kimseye ayrıcalık tanımadan eşit bir şeklide herkese hakkı bildirdim. Bu azabın ne zaman geleceğini bilmiyorum. Kıyametin "ne zaman kopacağını da bilmiyorum. Kıyamet mutlaka kopacak; fakat yakın mı, yoksa uzak nu, bu hususta bir bilgim yok. [172][172]

**110.** Allah herşeyi bilir, hiçbir şey Ona gizli kalmaz. Açığı da, kalplerde olanı da, sırrı da, ondan daha gizli olanları da. bilir. Herkesin yaptığının karşılığını verecektir[173][173]

**111.** Bilmiyorum belki de size, mühlet verilmesi ve ertelenmesi ne yapacağınızı görelim diye, sizin için bir imtihandır. Belki de bu erteleme, belli bir zamana kadar refah 'rinde yaşamanız sonra da Allah'ın elem verici azabına uğramanız

---

[165][165] Zümer sûresi, 39/74.
[166][166] Kurtubî, XI, 349
[167][167] ibn Cerîr et-Taberî bu görüşü tercih etmiştir. Bu görüş, bizim anlattığımıza yakındır. .
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/107-108.
[168][168] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/108.
[169][169] Bu hadisi Hafız İbn Asakir tahric etmiştir; Dârimî, sünen,.Mukaddime, 3.
[170][170] Yüce Allah, "Mü'minler için bir rahmet" demedi, "âlemler için bir rahmet" dedi. Çünkü o, pegyamberlerin efendisini göndermek suretiyle mahlukaia merhamet etti. Zira o Pegyam-ber (s.a.s.), onlara büyük mutluluğu ve büyük bedbahtlıktan kurtuluş çarelerini getirdi. Onun vasıtasıyla insanlar, dünya ve âhirette birçok iyilik elde ettiler. Onlar câhilken onlara ilim öğretti; daha önce sapılmışlarken onları doğru yolu gösterdi. Böylece âlemlere rahmet oldu. Hatta kâfirlere bile onun sayeSmae merhamet olundu. Şöyleki, Allah, onTânn cezalanın erteledi;. hayvana çevirme, yere batırma ve boğma gibi cezalarla köklerini kazımadı.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/108.
[171][171] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/108.
[172][172] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/108.
[173][173] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/108.

İçindir. [174][174]

**112.** Allah Rasûlu dedi ki: Ey Rabbim! Benimle, bu yalanlayanlar arasında hükmet. Aramızı hak ile ayır. Bizim Rabbimiz Rahman'dır. Sizin anlatığımz inkâr ve yalanlamaya karşı sabretmek için Allah'tan yardım istiyorum. Bu mübarek sûre, peygamber (a.s.)'e, işleri Allah'a bırakmasını, rahat ve huzuru O'nun katından beklemesini emrederek sona erdi. O, ne iyi yardımcı ve ne iyi destekçidir. [175][175]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler aşağıdaki edebî sanatları kapsamaktadır:
**1.** Sen, merhamet edenlerin en merhametlisisin. "bana merhamet et." demeyip de böyle demesi, nâzik bir şekilde, dolaylı olarak merhamet istemektir.
**2.** İfâdesinde cinâs-ı iştikak vardır.
**3.** kelimelerinde cinâs-ı nakıs vardır.
**4.** "umarak ile" "korkarak", "başladık" ile onu tekrar iade ederiz, ve yakın ile uzak kelimeleri arasında tıbak sanatı vardır.
Ona ruhumuzdan Üfledik." cümlesinde Yüce
**5.** Ona ruhumuz Allah, Hz. İsa'yı şereflendirmek için, " Ruhumuzdan" diyerek Rûh'u kendisine izafe etti. Bu, Allah'ın devesi."[176][176] ifadesine benzer.
**6.** İşlerini aralarında parçaladılar cümlesinde istiâre-i temsîliyye vardır. Yüce Allah, onların din hususunda ihtilaflarını ve çeşitli gruplara ayrılmalarını, bir şeyi "şu senin, şu benim" diye bölüştürerek dağıtan cemaata benzetti. Bu; güzel bir istiaredir.
**7.** "Yazık bize" ifadesinde, hazif yoluyla icaz vardır, takdiri: Yazık bize, derler." şeklindedir. Yüce Allah'ın Melekler onları karşılarlar. Bu sizin gününüzdür" âyeti de buna benzer. Yani: "Melekler onlara, bu sizin gününüzdür." derler.
**8.** "Gökleri, kağıdın, yazılı kısmı üzerine durulduğu gibi düreriz." âyetinde mürsel, mufassal teşbih vardır.
**9.** " Şimdi müslüman olacak mısınız? bu, emir mânâsına bir sorudur. "Müslüman olun" demektir.
**10.** "ve benzeri fasılalarda seci' vardır. Bu da edebî sanatlardandır.
Allah'ın yardımıyla Enbiya sûresi'nin tefsiri bitti. [177][177]

---

[174][174] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/108-109.
[175][175] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/109.
[176][176] Hûd sûresi, 11/64
[177][177] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't Tefasir, Ensar neşriyat: 4/109.

# HACC SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 78 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Hacc sûresi, Medine'de inmiştir. Ahkâmla ilgili konuları ele alır. Medine'de inen ve ahkâm yönüne ağırlık veren diğer sûreler gibidir. Medine'de inmiş olmasına rağmen sûreye daha çok Mekke'de inen sûrelerin havası hâkimdir. Çünkü bu mübarek sûrede iman, Allah'ın birliği inancı, uyarma, korkutma, öldükten sonra dirilme, ceza ve hesap, kıyamet ve ondaki sıkıntı sahneleri açık bir şekilde görülmektedir. Hattâ, okuyucu neredeyse bunun, Mekke'de inmiş sûrelerden olduğunu sanır. Bu Özellikler, savaş izni, hacc ve kurban hükümleri, Allah yolunda cihad emri ve Medine'de inen sûrelerin özelliklerinden olan diğer ana konular yanında bu sûrenin taşıdığı özelliklerdir. Hatta bazı âlimler bu sûreyi, Mekke ve Medîne'de inen sûreler arasında ortak sûrelerden saymışlardır.
Bu mübarek sûre ürkütücü ve sert bir girişle başlar. Bu manzara karşısında kalpler titrer, dehşetinden akıllar baştan gider. İşte bu, kıyamet koparken meydana gelecek şiddetli sarsıntıdır. Bu olayın şiddeti, insanın hayal edemeyeceği kadar fazladır. Çünkü bu sarsıntı sadece evleri ve sarayları yıkmaz; onun şiddeti çocuklarını unutan emzikli ve çocuklarını düşüren hâmile kadınları da etkiler. İnsanlar, şarap ve sarhoş edici herhangi bir şey içmedikleri halde, o gün, kalpleri sarsan korkunç bir durum meydana geldiği için şarap içip de sarhoş olmuş gibi sendelerler; "Ey insanlar! Rabbiniz-den korkun. Çünkü kıyamet vaktinin sarsıntısı müthiş bir şeydir..."
Bu mübarek sûre, kıyametin korkunç sahnelerinden, öldükten sonra dirilmenin ve haşrin gerçekleşeceğini gösteren delillere geçer ki, insanın yok olduktan sonra tekrar diriltileceğine, buradan da, iyiliğe karşı iyilik, kötülüğe karşı kötülük olmak üzere amelinin karşılığını almak üzere ceza ve hesap yurduna geçeceğine deliller getirsin.
Sûre, bazı kıyamet sahnelerinden bahseder. Şöyle ki, iyilerin nimet yurdunda, kötülerin ise cehennem yurdunda olacağını anlatır. Daha sonra kâfirlerle savaşa izin verilmesinin hikmetinden bahseder. Zulümleri ve taşkınlıkları yüzünden helak edilen ülkelerin halkından sözeder. Bundan maksat, davetler konusunda Allah'ın (c.c.) uyguladığı kanunu açıklamak ve sabredenleri bekleyen iyi sonuç sayesinde müslümanları yatıştırıp rahatlatmaktır.
Bu sûre son olarak, müşriklerin putlara tapmasıyla ilgili bir darb-ı mesel getirir ve bu ma'bûdlarm, gören ve işiten bir insan yaratması bir tarafa bir sinek dahi yaratmaktan âciz ve değersiz olduklarını açıklar ve insanları, iman kalesi ve tevhid direği olan İbrahim (a.s.)'in dinine uymaya çağırır.[1[1]]

---

[1[1]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/113-114.

## Sûrenin Âdı

ibrahim (a.s.)'m davetini ebedîleştirmek için buna, "Hacc sûresi" adı verildi. Hani o, Ka'be'nin inşasını bitirip insanları, Allah'ın Beyt-i Haram'ını ziyarete çağırmış da, dağlar eğilmiş ve ses, dünyanın her tarafına ulaşmıştı. Hattâ onun çağrısını babaların belinde ve anaların rahimlerinde-kiler dahi işilmiş, "Lebbeyk Allahumme Lebbeyk, yani Ey Allah'ım! Buyur, emrine uydum, çağrına geldim." diyerek bu daveti kabul etmişlerdi. [2][2]

Bismillahirrahmânirrâhim
**1.** Ey insanlar! Rabbinizden korkun! Çünkü kıyamet vaktinin depremi büyük bir şeydir!
**2.** Onu gördüğünüz gün, her emzikli kadın emzirdiği çocuğu unutur, her gebe kadın çocuğunu düşürür. İnsanları da sarhoş bir halde görürsün. Oysa onlar sarhoş değillerdir; fakat Allah'ın azabı çok dehşetlidir!
**3.** İnsanlardan, bilgisi olmaksızın Allah hakkında tartışmaya giren ve her inatçı şeytana uyan birtakım kimseler vardır.
**4.** Onun hakkında şöyle yazılmıştır: Kim onu yoldaş edinirse bilsin ki şeytan kendisini saptıracak ve alevli ateş azabına sürükleycektir.
**5.** Ey insanlar! Eğer yeniden dirilmekten şüphede iseniz, şunu bilin ki, biz sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan, sonra uzuvları belirli, belirsiz canlı et parçasından yarattık ki size kudretimizi gösterelim. Ve dilediğimizi, bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız. Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için (sizi büyütürüz). İçinizden kimi vefat eder, yine içinizden kimi de Ömrün en verimsiz çağına kadar götürülür; ta ki herşeyi bilen bir kimse olduktan sonra bir şey bilmez hale gelsin. Yeryüzünü de kupkuru ve ölü ber halde görürsün; fakat biz, üzerine yağmur indirdiğimizde o, kıpırdanır, kabarır ve her çeşitten iç açıcı bitkiler verir.
**6.** Çünkü; Allah, hakkın tâ kendisidir, O, ölüleri diriltir; yine O, her şeye hakkıyla kadirdir.
**7.** Kıyamet vakti de gelecektir; bunda şüphe yoktur. Ve Allah, kabirlerdeki kimseleri diriltip kaldıracaktır.
**8. 9.** İnsanlardan bazısı, bir bilgisi, yahut bir rehberi veya aydınlatıcı bir kitabı olmadığı halde sırf, Allah yolundan saptırmak için yanını eğip bükerek Allah hakkında tartışmaya kalkar. Onun için dünyada bir rezillik vardır; kıyamet gününde ise ona yakıcı azabı tattıracağız.
**10.** "İşte bu, iki elinle yapıp gönderdiklerin denilir. Elbette Allah kullarına haksızlık edici değildir.
**11.** İnsanlardan kimi Allah'a yalnız bir yönden kulluk eder. Şöyle ki; kendisine bir iyilik dokunursa buna pek memnun olur, bir de musibete uğrarsa çehresi değişir. O, dünyada da, âhirette de ziyana uğramıştır. İşte bu, apaçık ziyanın ta kendisidir.

---

[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/114.

**12.** O, Allah'ı bırakıp, kendisine ne faydası ne de zararı dokunacak olan şeylere yalvarır. Bu, en büyük sapıklığın tâ kendisidir.
**13.** O, zararı faydasından daha yakın olan bir varlığa yalvarır. O ne kötü bir yardımcı, ne kötü bir dosttur.!
**14.** Muhakkak ki Allah, iman edip iyi davranışlarda bulunan kimseleri, zemininden ırmaklar akan cennetlere sokar. Şüphesiz Allah, dilediği şeyi yapar.
**15.** Her kim, Allah'ın, dünya ve âhirette Rasûlüne asla yardım etmeyeceğini zannetmekte ise artık o kimse tavana bir ip atsın; sonra da kessin! Şimdi bu kimse baksın! Acaba, hilesi, öfkesi duyduğu şeyi gerçekten engelleyecek mi?
**16.** İşte böylece biz, o Kur'an'i açık seçik âyetler halinde indirdik. Gerçek şu ki Allah, dilediği kimseyi doğru yola sevkeder.
**17.** Mü'min olanlar, yahudî olanlar, sâbiîler, hıris-tiyanlar, mecûsîler ve müşrik olanlara gelince, muhakkak ki Allah, bunlar arasında kıyamet gününde hükmünü verir. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla görendir.
**18.** Görmez misin ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor; birçoğunun üzerine de azap hak olmuştur. Allah kimi hor ve hakir kılarsa, artık onu değerli kılacak bir kimse yoktur. Şüphesiz Allah dilediğini yapar.

## Kelimelerin İzahı

Zelzele, şiddetli hareket. Kelimenin aslı, yerinden ayrıldı, reket etti mânâsına gelen kökündendir. "Allah onun ayağını kaydırdı" "nâsına denir. Bu kelime, bir şeyden korkutmada kullanılır.
Bırakır, unutur. Bir kimse acı, ağrı veya başka bir meşgul edici şeyden dolayı, bir şeyle ilgilenemediğinde denir.
Mudğa, ağızda çiğnenecek kadar küçük et parçasıdır. Muhalleka, yaratılışı tam demektir. Behîc, güzel ve bakanın hoşuna giden şey. yan demektir. Yanlarına bakan kimse hakkında şeklinde kullanılan tabirdeki .JlLcI kelimesi bu köktendir. Omuzlara konulduğu için cübbe ve paltoya ıjlkc ve denilir. Aşîr, arkadaş ve dost demektir. [3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Bu âyet bütün insanlara hitap etmektedir. Yani, ey insanlar! Allah'ın emrilerine sarılmak ve yasaklarından sakınmak suretiyle, O'na itaat edin ve azabından korkun. Takvanın tarifi hakkında söylenecek en öz söz şudur: Takva Allah'a itaat etmek ve yasaklarından sakınmaktır. Bunun içindir ki bazı âlimler şöyle demiştir: Takva, Allah'ın, yasakladığı yerde seni görmemesi emrettiği yerde ise seni daima görmesidir. Çünkü kıyamet koparken meydana gelecek olan sarsıntı çok büyük bir olaydır. Nasıl olduğu hemen hemen tasavvur edilemez.

---

[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/119.

Burası, "Rabbinizden korkun." emrinin sebebidir. [4][4]

**2.** Sarsıntıyı ve kıyametin başlangıcındaki korkuyu şiddetle hissedeceğiniz o zor günde emzikli her dişi varlık, dehşet ve korku içerisinde emzirdiği yavrusunu unutacak. O zaman gördüğü şeyin şiddetinden dolayı, memelerini yavrusunun ağzından çekip çjkarae;ık ve insanlar içerisinde en sevdiği varlık olan emzikli yavrusuyla meşgul olamayacak. Ve her hamile dişi, yavrusunu düşürür. Ve insanları sarhoş gibi görürsün. Başlarına gelen korku ve dehşetten dolayı sarhoş gibi sendelerler. Onlar gerçekte, içki içip de sarhoş olmuş değillerdir. Fakat kıyametin sıkıntıları, akıllarını başlarından almış, düşünemez hale getirmiştir. Onlar Allah korkusundan titrerler. Bu bölüm, onların başlarına gelen felâketin, gerçek sebebini göstermektedir. [5][5]

**3.** İnsanlardan öylesi vardır ki, hiçbir delili olmadan, Allah'ın kudreti ve sıfatları hakkında mücadele eder. Allah hakkında bâtıl şeyler söyler. Tefsirciler der ki: Bu âyet Nadr b. Haris hakkında inmiştir. Nadr cedelci birisi olup: "Melekler, Allah'ın kızları, Kur'an eskilerin uydurmasıdır. Öldükten sonra dirilmek diye bir şey yoktur." derdi. Ebussuüd şöyle der: Âyet, Nadr ve ona benzer kibirli ve inatçıları kapsar.[6][6] O, küfrün hakka engel olan liderleri gibi, her türlü inatçı ve kibirliye uyar ve itaat eder. [7][7]

**4.** Allah hükmetti ki, şeytana kim dost olur ve onu dost edinirse, Şüphesiz şeytan onu aldatır ve alevli cehennem azabına sürükler. Burada, hidâyet kelimesi alay yoluyla kullanılarak, şeytan, ona cehennemin yolunu gösterir, denilmiştir. Yüce Allah, kendi kudreti hakkındaki mücadele edenleri, Öldükten sonra dirilme ile haşri inkâr edenleri anlattıktan sonra, ardından öldükten sonra dirilmenin mümkün olacağını açık iki delil ile anlatmaktadır. Birinci delil, insanda; ikincisi ise bitkilerdedir. Buyurdu ki: [8][8]

**5.** Ey insanlar! Öldükten sonra sizi diriltebileceğimizden şüphe ediyorsanız yaratılışınızın aslını düşünün ki, şüpheniz kalksın. Biz, aslınız Adem'i topraktan yarattık. Sizi ilk kez yaratabilen ikinci kez de yaratabilir. Bitkileri, ölümlerinden sonra yerden çıkarmaya gücü yeten Allah, sizi de kabirlerinizden çıkarabilir, Sonra Adem'in neslini, erkeğin belinden gelen meniden yarattık. Natf, azar azar damlamak demektir. Meni, az olduğu için ona nutfe denmiştir.[9][9] Sonra da alaka'dan yarattık. Alaka, havuz ve su kenarlarında görünen yapışkan çamura benzer donuk kandır. Sonra bir çiğnemlik bir et parçasından yarattık. Şekil almış veya almamış olsun, yaratılışı belirli olan bir et parçasından. İbn. Zeyd der ki: Muhalleka, Allah'ın baş, iki el ve iki ayaklı yarattığı cenîn. Gayrı muhalleka ise,

---

[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/119.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/119.
[6][6] Ebussuüd, IV, 3
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/119-120.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/120.
[9][9] Kurtubî, XII, 6

azaların hiçbirini yaratmamış olduğu cenîndir. Sizi bu güzel örneğe göre yarattık ki, kudretimizin ve hikmetimizin sırlarını size açıklayalım. Zemahşerî der ki: Sizi bu şekilde tedricen yaratmamız, size kudretimizi göstermemiz içindir. Toprakla su arasında hiçbir uyum olmadığı halde, insanı önce topraktan, iknici olarak da meniden yani çok az sudan yaratabilen, sonra bu meniyi, aralarında açık bir zıtlık olduğu halde, " alaka" haline getirebilen, sonra da bu "alaka"yı, bir lokma ete, sonra da onu kemiğe çevirebilen Allah, bu ilk yarattığı şeyi tekrar yaratabilir. Hattâ bu, elbetteki onun kudreti içindedir ve bunun kıyasını yapmak daha kolaydır.[10][10] Yaratılışları tamamlanıncaya kadar, ana rahminde bırakmak istediğimiz ceninleri, belirli bir vakte kadar, doğum vaktine kadar tutarız. Sonra bu cenini bedeni, kulakları, gözleri duvu organlarını zayıf bir halde çıkarırız. Sonra da ona, yavaş yavaş güç iz sonra da akıl ve kuvvetiniz kemale erer. TV kısmınız, gençliğinin baharında ölür. Bazılarınız İhtiyarlık, düşkünlük, zayıflık ve bunaklık derecesine kadar yaşar ki, çocukluk dönemindeki bünye zayıflığı, akıl noksanlığı ve "layış azlığı haline dönsün de bildiğini unutsun, tanıdığını tanımaz ve sücü yettiğini yapamaz hale gelsin. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Kime uzun ömür verirsek, biz onun yaratılışını tersyüz ederiz.[11][11] Bu, öldükten sonra dirilmenin mümkün olacağına dair ikinci delildir. Yani, Ey muhatab veya ey mücadeleci! Bazan yeryüzünü kuru, ölü Üzerine yağmur deli ve bitkisiz bir halde görürsün, indirdiğimiz zaman, bitkilerle canlanır, kabarır, çoğalır ve Ölüyken diri hale gelir, Güzelliği ve parlaklığı ile bakanın hoşuna gidecek her türlü güzel bitki bitirir. [12][12]

**6.** İnsan ve bitkilerin yaratılması ile ilgili bu anlatılanlar, Allah'ın yaratıcı ve idare edici olduğunu, evrende bulunan her şeyin O'nun kudretinin eserleri ve O'nun hak olduğunun bir şahidi olduğunu bilmeniz içindir. O'nun, ölmüş olan yeryüzünü bitkilerle dirilttiği gibi, ölüleri de diriltebileceğini; ve O'nun, istediğini yapabileceğini bilmeniz içindir. [13][13]

**7.** Ve bilesiniz ki, kıyamet kopacaktır. Bunda hiçbir şüphe ve kuşku yoktur. Allah çürümüş olan ölüleri diriltip onları hesap yerine diri olarak gönderecektir. [14][14]

**8.** İnsanlardan öylesi vardır ki, kendisini Allah'ı tanımaya ulaştıracak ne gerçek bir bilgiye ve ne de apaçık delilleri bulunan nurlu bir Kitab'a sahip olmaksızın, sırf kendi heves ve görüşüyle, Allah hakkında mücadele eder. İbn Atıyye şöyle der: Yüce Allah, kınama yoluyla bu âyeti tekrarladı. O, sanki şöyle demektedir: Bu misaller, son derece açık ve seçiktir. Bununla beraber bazı insanlar, delilsiz olarak, Allah hakkında mücadele ederler.[15][15]

---

[10][10] KeşşafIII, 142
[11][11] Yâsin sûresi, 36/68
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/120-121.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/121.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/121.
[15][15] el-Bahr,VI,354

**9.** İnkâr ettikleri için, haktan yüzçevirip boynunu döndürerek kibirlenir. İbn Abas şöyle der: Allah'a çağrıldığında hakka karşı kibirli davrarır. Zemahşerî der ki: Kibirlenme ve böbürlenme, demektir. Bu, kibirle yanağını çevirmek mânâsına gelen terkibine benzer.[16][16] İnsanları Allah'ın dini ve şeriatından alıkoymak için böyle yaparlar. Onlar için, dünyada zillet ve horluk vardır. Ahirette de ona yakıcı azabı tattıracağız. [17][17]

**10.** Bu azab ve rezillik, yapmış olduğun inkâr ve sapıklıktan dolayıdır. Bilesin ki Allah adaletlidir; yarattıklarından hiçbirine zulmetmez. [18][18]

**11.** İnsanlardan Öylesi de vardır ki, dinin kıyısından ve kenarından tutunarak Allah'a ibadet eder. Bu âyet, Allah'a tam bir güven ve kesin inançla değil de şüphe ve tereddütle ibadet eden kimseleri temsilî olarak açıklar. Bunlar, ordunun kenarında bulunup, zafer veya ganimet sezdiğinde yerinde kalan, aksı halde kaçan kimseye benzer. Hasan-ı Basrî: "Bu, Allah'a kalbiyle değil de diliyle ibadet eden münafıktır." der. İbıı Abbas da şöyle der: Adam Medine'ye gelirdi. Karısı oğlan doğurur, atları da ürerse: "Bu, iyi bir din derdi."[19][19] Yok eğer karısı doğurmaz, at-lan üremezse: "Bu, kötü bir din ' derdi. Eğer sağlıklı ve müreffeh bir hayata erişirse dininde kalır. Eğer başına, kendisini fitneye düşürecek sıkıntı ve belâ gibi bir şey gelirse, dinden çıkar ve eski kâfirlik haline döner. Bu şahıs, dünya ve âhiretini kaybetmiş ve ebedî bedbahtlığa düşmüştür. İşte bu, bir benzeri daha bulunmayan apaçık bir ziyandır. [20][20]

**12.** O kimse Allah'ı bırakıp hiçbir fayda ve zararı dokunmayan putlara tapıyor. İşte bu öyle derin sapıklıktır ki. artık ondan öl eve sapıklık okur, Kâfirlerin bu durumu, çölde yoldan uzaklaşıp kaybolan kimsenin durumuna benzetilmiştir. [21][21]

**13.** Öyle puta tapıyorlar kizillef ve rezillik sebebiyle, onun dünyadaki zararı, ibadet etmek suretiyle bekledikleri menfaatten.yani kıyamet gününde bekledikleri şefaatten daha çabuk gelir. Bir görüşe göre bu âyet, varsayım manasınadır. Yani, o putun faydası veya zararı olduğunu var saysak da, elbette onun zararı, faydasından daha çoktur.[22][22] Ayet, Allah'tan başkasına yaptığı ibadetten, ilâhının şefaatine başvurduğu zaman, fayda göreceğine inananan kimsenin câhil ve beyinsiz olduğunu göstermek için gelmiştir. Taptıkları putlar, ne kötü yardımcı, ne kötü arkadaş ve yakındır. [23][23]

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/121.
[16][16] Keşşaf, III, 144
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/11-122.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/122.
[19][19] Kmtubî, XII, 17
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/122.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/122.
[22][22] el-Bahr, VI, 356
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/122.

**14.** Yüce Allah, şirk ve tereddüd içinde bulunan münafıkların durumunu anlattıktan sonra, mü'm inlerin âhiretteki durumunu anlatarak şöyle buyurdu: Allah, doğru mü'minleri, köşklerinin ve evlerinin altından süt, şarap ve bal nehirleri akan cennetlere sokacaktır. Onlar cennet bahçelerinde nimetlere ve selanaznarı olacaklardır. Allah dilediğine sevap, dile ceza verir. O'nun hükmünü bozacak yoktur. Lutfuyla mü'minlere cenneti kâfirlere cehennemi verecektir. [24][24]

**15.** Kim Allah'ın peygamberine dünya ve ahirette asla yardım etmeyeceğini zannederse [25][25] tavana bir ip uzatsın, sonra da onu boğazına geçirerek kendini Sonra da baksın, onun bu davranışı, kalbinde bulduğu kinini giderecek mi? İbn Kesir şöyle der: Bu, İbn Abbas'ın görüşüdür Bunun mânâsı daha açık ve alayda daha etkilidir. Çünkü mânâsı şöyledir: Kim, Allah'ın, Muhammed'e, kitabına ve dinine yardım etmeyeceğini sanıyorsa, gitsin kendini öldürsün. Bu durum onu kızdırıyorsa böyle yapsın. Şüphesiz Allah, Rasûlunun yardımcısıdır. [26][26]

**16.** İşte, sonsuz hikmetlerle dolu bu eşsiz âyetleri indirdiğimiz gibi Kur'an-ı Kerim'in tamamını, parlak mânâlara açıkça delâlet eden âyetler olarak indirdik, Bilesiniz ki, doğru yola ileten Allah'tır. Ondan başka doğru yola ileten yoktur. O, dilediğini dosru yola iletir. [27][27]

**17.** Muhammed'e (s.a.v.) uyup Allah'a ve rasulüne iman eden Hz. Musa'ya uyan yahudiler, yıldızlara tapan sâbiîler, Hz. İsa'nın dinine bağlı olan hıristiyanlar, ateşe tapan mecûsîler ve putlara tapan Arap müşrikler var ya, İşte kıyamet gününde Allah, müm'minlerle bu beş sapık grup arasında hükmedecek, mü'minleri cennete, kâfirleri de cehenneme sokacaktır. Şüphesiz Allah, yarattıklarının yaptıklarını görmekte ve bütün yapacaklarmı bilmektedir. [28][28]

**18.** Gönüllü gönülsüz her şey, göklerdeki melekler; insanlar cinler ve yeryüzünde bulunan diğer yaratıklar Yüce Allah'a secde ederler. Güneş, ay ve yıldızlar gibi büyük varlıklar, dağlar, ağaçlar ve hayvanlarla birlikte, teslim olarak ve boyun eğerek Allah'ın yüceliğine secde ederler. Ibıı kesîr şöyle der: Allah bırakılıp da, güneş, ay ve yıldızlara ibadet edildiği için, burada Yüce Allah özellikle onları anlattı ve onların da yaratıcılarına secde ettiklerini ve emre hazır kılınmış varlıklar olduklarını açıkladı.[29][29] Âyetten maksat, bu büyük varlıkların ona boyun eğdiğini, emrine ve idaresine uygun şekilde hareket ettiklerini

---

[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/122-123.

[25][25] Bu âyetin mânâsında, müfessirler iki görüş açıklamışlardır. Birincisi, " Yardım etmeyecek" kelimesindeki zamir, peygambere aittir, buna göre Kâfirlerden kim, Allah'ın asla Muhammed'e yardım etmeyeceğini sanıyorsa, o kenelını Allah, mutlaka rasûlime yardım edecektir. Tbn Kesîr bunu tercih et mistir Ikmcısı bu, ınsanm kenidisine aittir. Buna göre mânâ: "Kim gönülünün olduğundan dolayı Allah'ın kendisine yardım etmeyeceğin zannederse kendini assın veö Teshil yazan İbnu'l-Cüzeyy bu görüşü tercih etmiştir.

[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/123.

[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/123.

[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/123.

[29][29] Muhtasar-ı İbn Kesîr, II, 534

bildirerek Allah'ın büyüklüğünü ve tek ilâh ve tek Rab olduğunu açıklamaktadır, İnsanlardan birçoğu Allah'a itaat ve ibadet şeklinde secde ederler. İnkârı ve isyanı yüzünden birçoğuna da azap gerekli olmuştur, Allah kimi, inkâr ve bedbahtlıkla hor duruma düşüriirse, lıiçkimse bu horluğu ondan gideremez. Allah, dilediğine azap eder, dilediğine acır; dilediğini aziz, dilediğini zelil kılar. Dilediğini zengin , dilediğini fakir eder. Hiç kimse O'na itiraz edemez. [30][30]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıdaki şekilde özetliyoruz:
**1.** "İnsanları sarhoş görürsün " cümlesinde pekiştirilmiş teşbih-i beliğ vardır. Yani, korkunun şiddetinden dolayı onları sarhoşlar gibi görürsün. Burada teşbih edatı ile vech-i şebeh ibarede söylenmemiştir.
**2.** " İnatçı şeytan" terkibinde istiare vardır. Yüce Allah, emirlerine karşı inatla karşı çıkan her azgın kimse için, müsteâr olarak "şeytan" lafzını kullandı.
**3.** "Onu saptırır" ile "Onu doğru yola iletir" arasında tıbâk sanatı vardır.
**4.** "Onu cehennem azabına iletir" cümlesinde alay üslubu vardır.
**5.** "Yaratılışı tam" ile "yaratılışı eksik" arasında tıbâk-ı selb sanatı vardır.
**6.** "Üzerine yağmur indirdiğimiz zaman canlanır ve gelişir" âyetinde latif bir istiare vardır. Yeryüzü, hareketsiz bir şekilde uyuyup da, üzerine yağmurun inmesiyle uyanıp kımıldanan ve canlılık alâmetleri görünen kimseye benzetildi. Bunda istiâre-i tebeiyye vardır.
**7.** "Boynunu döndürerek" Bu terkib, kibirlenme ve böbürlenmeden kinayedir.
**8.** "Ellerinin sunduğu şey sebebiyle" cümlesinide mecâz-ı mürsel vardır. Alâkası, sebebiyyedir. Çünkü hayrı da, şerri de yapan el'dir.
**9.** "Allah'a kenarda kulluk eden" cümlesinde istiâ-i ternsiliyye vardır. Yüce Allah, münafıkları ve dinleri huşunda içinde ndukları şüphe ve tereddüdü, uçurum kenarında durarak namaz kılmaz 'hadet etmek isteyen kimseye benzetti. Bu, ne parlak bir temsil.
**10** "Kendisine bir iyilik dokunursa pek memnun Bir de musibete urğrarsa çehresi de2İşif " cümleleri arasında güzel bir mukabele vardır.
**11.** "Ona zara verir" ile "ona yarar sağlar" ve "hor duruma düşürdüğü" ile değer veren arasında tıbak vardır.
**12.** Birçok âyet arasında hoş seci' vardır: [31][31]

## Faydalı Bilgiler

Emzirme niteliği olan, demektir. ise, memesini çocuğunun ağzına verip emzirme durumunda bulunan kadındır. Bunun içindir ki Yüce Allah, " Her emzirme halinde bulunan kadın unutur." Cümlesinde kelimesini kullanmayıp demiştir ki,

---

[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/123-124.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/124-125.

unutma ve gafletin büyüklüğü ortaya çıksın. Çünkü kadın, insanlar içerisinde en sevdiği varlık olan çocuğunun ağzından memesini çekip çıkarır. Bu da korku ve sıkıntının ulaşabileceği son derecedir. [32][32]

**Bir Uyarı**

İbn Ebî Hâtim'in rivayetine göre Ali'ye (r.a.) denildi ki: "Burada biri var, Allah'ın dilemesini tenkid ediyor." Bunun üzerine Hz. Ali adamı çağırıp dedi ki: "Ey Allah'ın kulu! Allah seni, kendisinin dilediği gibi mi yarattı, yoksa senin istediğin gibi mi?" Adam: "Kendi dilediği gibi yarattı." dedi. Hz. Ali: "O, kendi istediği zaman mı? Yoksa senin istediğin zaman mı seni hasta ediyor?" dedi. Adam: "Kendi istediği zaman" diye cevab verdi. Hz. Ali: "O, kendi istediği zaman mı, yoksa senin istediğin zaman mı seni iyileştiriyor?" diye sordu. Adam: "Kendi istediği zaman" dedi. Hz. Ali: "O seni, senin istediğin yere mi, yoksa kendi istediği yere mi sokar?" dedi. Adam: "Kendi istediği yere" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Ali dedi ki: "Vallahi eğer başka türlü cevap; verseydin, mutlaka alnının ortasına kılıcı indirirdim."[33][33]

**19.** Şu iki gurup, Rableri hakkında çekişen iki hasımdır. İmdi, inkâr edenler için ateşten bir elbise biçilmiştir. Onların başlarının üstünden kaynar su dökülecektir!
**20.** Bununla, karınlarının içindeki ve derileri eri-tilecektir!
**21.** Bir de onlar için demir kamçılar vardır!
**22.** Izdiraptan dolayı oradan her çıkmak istediklerinde, oraya geri döndürülürler ve "Tadın bu yakıcı ateşin azabını!" denilir.
**23.** Muhakkak ki Allah, iman edip iyi davranışlarda bulunanları, zemininden ırmaklar akan cennetlere sokar. Bunlar orada, altın bileziklerle ve incilerle bezenirler. Orada giyecekleri ise ipektir.
**24.** Ve onlar, sözün en güzeline yöneltilmişler, övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna iletmişlerdir.
**25.** İnkâr edenler, Allah'ın yolundan ve yerli yabancı bütün insanlara eşit kıldığımız Mescid-i Harâm'-dan alıkoymaya kalkanlar şunu bilmeliler ki, kim orada zulüm ile haktan sapmak isterse, ona acı azaptan taddi-rıriz.
**26.** Bir zamanlar İbrahim'e Beytullah'ın yerini hazırlamış ve: "Bana hiçbir şeyi eş tutma; tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rükû ve secdeye varanlar için evimi temiz tut" demiştik.
**27,28.** İnsanlar arasında hacci ilân et ki, gerek yaya olarak, gerekse nice uzak yoldan gelen yorgun argın develer üzerinde, kendilerine âit bîr takım yararları yakînen görmeleri, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlar üzerine belli günlerde Allah'ın ismini anmaları için sana gelsinler. Arlık ondan hem kendiniz yiyin, hem de yoksula, fakire yedirin. 29.Sonra kirlerini

[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/125.
[33][33] Muhtasar-ı İbn Kesîr, II, 535
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/125.

gidersinler; adaklarını yerine getirsinler ve o Eski Ev'i (Kâ'be'yi) tavaf etsinler.
**30.** Durum böyle. Her kim, Allah'ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse, bu, Rabbinin katında kendisi için daha hayırlıdır. Size okunanların dışında kalan hayvanlar size helâl kılındı. O halde, pislikten, putlardan sakının; yalan sözden sakının.
**31.** Kendisine ortak koşmaksızın Allah'ın hanifle-ri olun. Kim Allah'a ortak koşarsa sanki o, gökten düşüp parçalanmış da kendisini kuşlar kapmış, yahut rüzgâr onu uzak bir yere sürüklemiş gibidir.
**32.** Durum öyledir. Her kim Allah'ın hükümlerine saygı gösterirse, şüphesiz bu, kalblerin takvâsındandır.
**33.** Onlarda sizin için belli bir süreye kadar birtakım yararlar vardır. Sonra bunların varacakları yer, Eski Ev'e (Kâbe'ye) kadardır.
**34.** Biz, her ümmete hayvan cinsinden kendilerine rızık olarak verdiklerimiz üzerine Allah'ın adını ansınlar diye kurban kesmeyi gerekli kıldık. İmdi, İlâhınız, bir tek İlâhtır. Öyle ise, O'na teslim olun. O ihlâsh ve mütevâzi insanları müjdele!
**35.** Onlar öyle kimseler ki, Allah anıldığı zaman kalbleri titrer; başlarına gelene sabrederler; namaz kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden harcarlar.
**36.** Biz, büyük baş hayvanları da sizin için Allah'ın işaretlerinden kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. Şu halde onlar, ayakları üzerine dururken üzerine Allah'ın ismini anınız. Yan üstü yere düştüklerinde ise, artık onlardan hem kendiniz yiyin, hem de ihtiyacını gizleyen-gizlemeyen fakirlere yedirin. İşte bu hayvanları biz, şükredesiniz diye sizin istifadenize verdik.
**37.** Onaların ne etleri, ne de kanları Allah'a ulaşır; fakat O'na sadece sizin takvanız ulaşır. Size verdiği hidâyetten dolayı Allah'ı büyük tanımanız içindir ki O, hayvanları böylece sizin istifadenize verdi. Güzel davrananları müjdele!

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde mutlu ve mutsuz kişileri anlattıktan sonra, burada da, kendi dini ve kendine ibadet hususunda aralarında meydana gelen düşmanlığı anlattı. Daha sonra Kâ'be'ye hürmetin büyüklüğünü, Hz. İbrahim'in onu bina etmesini ve insanları Allah yolundan ve Mescid-i Haram'dan alıkoyan müşriklerin inkarlarının büyük suç olduğunu anlattı. [34][34]

## Kelimelerin İzahı

Eritilir. eritmek demektir. Bir kimse bir şeyi eritip o şey der.
Kamçılar, mekâmi', kamçı manasına gelen kelimesinin Çoğuludur. İsyan edeni itaat altına aldığı için kamçıya bu ad verilmiştir. Akif, bir yerde sürekli kalan. Bâd, çölden gelen. İndirdik, hazırladık, gösterdik. Rical, yaya manasına gelen

[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/129.

çoğuludur. Dâmir, yolculuğun yorduğu bitkin deve. Tefes, lügatte kir ve pislik demektir. Şair şöyle der: Pisliklerinden dolayı tıraş olmayıp saçlarını uzattılar.
Bit ve Sirkelerini temizlemediler.[35][35] Sa'lebî şöyle der: Lügatte, tefes, kir demektir.
Araplar, pis gördükleri adama, "ne kadar pissin, ne kadar kirlisin!" manasına derler.
Muhbit, mütevazı, Allah'a boyun eğen. [36][36]

## Âyetlerin Tefsiri

**19.** Bu iki grup, yani takva sihibi mü'minlerle, âsi kâfir grubu, birbirleriyle çekişirler, Bunlar Allah ve onun dini için birbirleriyle mücadele ve münakaşa ederler. Mücâhid şöyleder: Bunlar, mü'minlerle kâfirlerdir. Mü'minler Allah'ın dininin galip gelmesini; kâfirler ise Allah'ın nurunun söndürülmesini isterler. İşte o kâfirlere, cehenneme gidecekleri zaman giyinmeleri için, bedenlerine göre, ateşten elbiseler biçilir. Kurtubî der ki: Burada ateş elbiseye benzetilmiştir. Çünkü ateş, elbiseler gibi onların örtüleridir. düzgün bir şekilde dikilmiş" demektir. Va'dolunan şey, muhakkak meydana geleceği için, geçmiş zaman kipi kullanılarak, "dikilmiştir" dendi.[37][37] Başlarının üzerinden, cehennem ateşinde kaynatılmış sıcak sular dökülür. [38][38]

**20.** O suyla, karmlarmdaki bağırsak ve iç organlar derilerle birlikte eritilir. İbn Abbas şöyle der: Eğer o sudan dünya dağları üzerine bir damla düşse, onları mutlaka eritirdi. Hadiste şöyle buy-rulmuştur: Kızgın su, onların başlarından aşağı dökülür. Bu su, kafasını delerek karın boşluğuna kadar iner. Burada bulunanları parçalar, neticede ayaklaarından çıkar. İşte sıhr (erime) budur. Sonra tekrar eski haline çevrilir.[39][39] Fahreddin Râzî şöyle der: Bundan maksat şudur: Kızgın su onların başlanna döküldüğünde, bunun içteki etkisi, dıştaki etkisi gibi olur. Onların derilerini erittiği gibi, bağırsaklarını ve iç organlarını da eritir. Bu ayet, "Onlara kaynar su içirildi de bu su onların bağırsaklarını parça parça etti"[40][40] âyetinden daha vurguludur.[41][41]

**21.** Onlar için demirden kamçı ve çekiçler vardır. Bunlarla onlara vurulur ve cehenneme itilirler. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Onlardan bir kamçı yeryüzüne konsa, insanlar ve cinler onu kaldırmak Üzere toplansalar kaldıramazlar."[42][42]

---

[35][35] Beyit, Ümeyye b. Ebî Salt'a aittir. Kurtubî, XII,50.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/130.
[37][37] Kurtubî, Xü\26
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/130.
[39][39] Tirmizî, Cehennem, 4. Tirmizî, "Bu hascn, sahih ve garib hadistir." der.
[40][40] Muhammed sûresi, 47/15
[41][41] Tefsir-i Kebir, XXIII,22
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/130-131.
[42][42] Ahmed b. Hanbel, TII.29
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/131.

**22.** Cehennem halkı, cehennemin verdiği sıkıntının şiddetinden dolayı oradan her çıkmak istediklerinde, oradaki yerlerine geri çevirirler. Hasan-ı Basrî şöyle der: Ateş, aleviyle onlara vurur ve onları kaldırır. Nihayet ateşin en üstüne çıktıkları zaman onlara kamçılarla vurulur da 70 yıl aşağıya inerler.[43][43] Onlara, yalanlamakta olduğunuz yakıcı cehennem azabını tadın denir.
Yüce Allah önceki ayetlerde, kâfirler için hazırlamış olduğu azap ve helaki anlattıktan sonra, burada da, müminler için hazırlamış olduğu sevap ve nimetleri anlatarak şöyle buyurdu: [44][44]

**23.** Şüphesiz . Allah, iyi mü'min kullarını âhirette, ağaçlarının ve köşklerinin altından çeşitli büyük nehirlerin aktığı, cennetlere sokacaktır. Cennette melekler onlara, süslenecekleri süs eşyası ve zinet olarak altın bilezikler takarlar, Aynı zamanda, Allah'tan bir lütuf olarak inci ile de süslenirler. Cennetteki elbiseleri de ipektir. Fakat o ipek, dünyadakinden çok çok üstün ve kıymetlidir. [45][45]

**24.** Onlara güzel ve faydalı söz söyleme melekesi verilmiştir. Çünkü cennette yalan ve boş söz yoktur. Onlar Allah yoluna iletilirler. Bu yol, takva sahiplerinin yurdu olan cennete götüren yoldur. Bundan sonra Yüce Allah müşriklerin bazı suçlarını sayarak Şöyle buyurdu: [46][46]

**25.** Muhammed'in getirdiğini inkar eden ve mü'minlerin, hac görevini yerine getirmek için Mescıd-i Haram'a gelmelerine sürekli engel olanlar var ya, onlara elem verici tattırırız. Kurtubî şöyle der: Bu olay, Hudeybiye yılında müşriklerin Rasulullah (s.a.v)'ın Mescid-i Haram'a girmesini engelledikleri zaman ol-muştur.[47][47] Kelimesinin geniş zaman kipiyle gelmişi, olayın sürekliliğini ifade etmek içindir. Sanki şöyle denmek istenmiştir: Kâfirler var ya, Allah yolundan alıkoymak, onların huyudur. Süreklilik ifade etmede bu âyetin bir benzeri de şudur: "Bunlar iman edenler ve Allah'ın zikriyle kalpleri sürekli huzur içinde olanlardır."[48][48] O mescidi biz, ister yerli olsun, ister dışardan gelsin, bütün insanların ibadet edeceği bir yer kıldık. Kim orada bir kötülük yapmak veya doğru yoldan ayrılmak, veya bir günah işlemek isterse Ona elem verici çeşitli azapların en şiddetlisini tattırırız. İbn Mes'ud şöyle der: Aden'deki bir adam, Beytullah'ta bir kötülük yapmaya niyet etse, Allah ona elem verici bir azabı tattırır. Mücâhid şöyle dır: Oradaki iyiliklerin karşılığı kat kat verildiği gibi, kötülüklerin cezası da kat kat verilir.[49][49]

**26.** Hatırla ki, bir zamanlar biz, İbrahim'e Bey-tullah'm yerini ilham edip göstermiştik. Ona Beytullah'ı, sırf Allah rızası için yapmasını emrettik, tbn Kesir

---

[43][43] er-Razî, XXIII,2
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/131.
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/131.
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/131.
[47][47] Kurtubî, XH,31
[48][48] Ra'd suresi, 13/28
[49][49] Razi, XXIII,25
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/131-132.

şöyle der: Onu, sadece benim adıma yap, dedik.[50][50] Benim evimi, orada tavaf ve namazla Allah'a ibadet edenler için putlardan ve pisliklerden temizle" dedik. Kurtubî şöyle der: Ayetteki, den maksat, namaz kılanlardar. Yüce Allah, namazın rükünlerinden en önemlileri olan kıyam, rükû' ve secdeyi zikretti.[51][51]

**27.** İnsanları, Beytullah'ı haccetmeye davet ederek onlara seslen. İbn Abbas şöyle der: Hz. İbrahim Beytullah'ı yapıp bitirince ona: "İnsanları hacca çağır" denildi. Hz. İbrahim : "Ey Rabbim! Benim sesim nereye ulaşır ki? dedi. Yüce Allah: "Sen çağır, sesini duyurmak bana aittir" dedi. Bunun üzerine Hz. İbrahim Ebu Kubeys dağına çıkarak şöyle seslendi: Ey insanlar! Allah, karşılığında size cennet vermek ve sizi cehennem azabından kurtarmak için, Bu Evi haccetmenizi emretti. O halde siz de haccedin. Erkeklerin bellerine ve kadınların rahimlerinde bulunanlar bu sese cevap vererek, "Lebbeyk, Allahümme Iebbeyk yani ey Allah'ım! bu-vur. emrine uydum, çaenna seldim" dediler.[52][52] Sana yaya veya yorgun develer üzerine binmiş olarak gelirler.Yolun uzunluğu develeri yormuş ve bitkin hale getirmiştir. O yorgun develer, her türlü uzak yoldan gelir. Kurtubî şöyle der: fiilindeki zamirin develere ait olması, sahipleriyle birlikte hacca gelmelerinden dolayı onlara bir değer vermeyi ifade eder. Nitekim, Harıl harıl koşanlara yemin olsun"[53][53] âyeti de, Allah yolunda koşan cihad atlarına değer verildiğini ifade eder.[54][54]

**28.** Timî ve dünyevî bir çok yararlarını görmeleri için gelsinler. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu âyette Yüce Allah'ın "menfaatler" kelimesini nekra olarak getirmesinin sebebi şudur: Yüce Allah, sadece bu ibadette bulunup diğer ibadetlerde bulunmayan dinî ve dünyevî menfaatleri kasdetmiştir.[55][55] Allah'ın verdiği nimetlere, rızıklara ve deve, sığır, koyun, keçi gibi hayvanlardan dolayı şükretmek için bayram günlerinde Mekke'ye gönderilen kurbanları ve diğer kurbanlık ve hayvanları keserken Allah'ın adını ansınlar. Fahreddin Râzî şöyle der: Burada asıl maksat, kurban keserken Allah'ın adının anılması ve bu hususta müşriklere muhalefet edilmesi gerektiğine dikkat çekmektir. Çünkü onlar kurbanları, putlar ve dikili taşlar adına kesiyorlardı.[56][56] O kurbanların etlerinden yiyiniz, ondan yoksulluk ve sıkıntıya uğramış olana ve yoksulluğun zayıf düşürdüğü fakire yedirin. İbn Abbas şöyle der: Bâis, elbisesinde ve yüzünde fakirliği görünen kimsedir. Fakir ise, bu derece düşkün değildir. Elbisesi temiz, yüzü de zengin yüzü gibidir. [57][57]

---

[50][50] Muhtasar-ı İbn Kesir, 11,539
[51][51] Kurtubî, XTI,37
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/132.
[52][52] Razi, XXTII,27
[53][53] Âdiyât sûresi, 100/1
[54][54] Kurtubî, XII, 29
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/132-133.
[55][55] Râzî, XXIII,139
[56][56] Râzî, XXIII, 29
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/133.

**29.** Kurbanı kestikten sonra, ihramlı iken kendilerine bulaşan kirleri gidersinler. Bu da traş olarak, saçları kısaltarak, saç kirlerini gidererek, bıyık ve tırnaklar kesilerek olur. Allah'a itaat maksadıyla, adadıkları ve kendilerine gerekli kıldıkları adakları yerine getirsinler. Allah'ın evi etrafında, ifâdatavafını yani ziyaret tavafını yapsınlar. Bu tavafla, tamamen ihramdan çıkılır. Âyette geçen atîk kelimesi, eski manasınadır. İnsanlar için, yeryüzünde yapılan ilk ev olduğu için ona bu ad verilmiştir. [58][58]

**30.** İşte durum budur. Zemahşerî şöyle der: Yazar, kitabında önce bazı fikirleri kapsayan bir cümle yazdıktan sınra, başka bir konuya dalmak istediğinde şöyle der: Durum budur. Şöyle de olmuştur. Âyetteki de buna benzemektedir.[59][59] Kim, Allah'ın koyduğu dinî hükümlere saYgı gösterir; günah ve haramlardan sakınırsa Bu saygı, âhirette sevap olarak onun için daha iyidir. Yüce bitapta istisna edilen lâşe, boğularak öldürülmüş, Allah'tan başkası adına kesilmiş ve benzeri hayvanların dışındaki bütün hayvanları size helâl ve O halde siz, bu murdar şevlerden sakındığınız gibi, pislikten yani putlardan da sakının. Bu âyet, son derece şekilde, putlara ibadeti ve saygı göstermeyi yasaklamakladır. Yalan şahitlik yapmaktan da sakının. [60][60]

**31.** Hakka yönelerek Allah'a teslim olup ona . hiçbir şeyi ortak koşmaksızın yalandan sakının. Bu âyet sapıklığa düşme ve yok olma durumundaki müşrik kimseyi temsili olarak açıklar. Yani, kim Allah'a ortak koşarsa, sanki o, gökten düşmüş ve onu kuş alıp kaparak param parça etmiştir. Yahut, şiddetlj bir rüzgâr onu almış ve bir takım derin uçurumlara sürükleyip atmıştır. [61][61]

**32.** İşte bunlar, Allah'ın size açıklamış olduğu hükümler ve misallerdir. Kim din işlerine saygı gösterirse ki hacc işleri ve kurban kesme bu işlerdendir. Şüphesiz bunlara saygı, takva sahibi kulların fiilerindendir. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, âyet-i kerimede, "kalblerin takvası" diyerek, takvayı kalplere izafe etti. Çünkü takvanın hakikati kalplerde olur. Rasulullah (s.a.v.), kalbini göstererek: "Takva buradadır."[62][62] buyurumuşutur.[63][63]

**33.** Sizin için kesilme zamanına kadar kurbanlarda süt, yavru ve binme gibi bir çok yararlar vardır. Sonra Harem dahilinde onların kesilme yeri Mekke veya Mina'dır. Beytullah, Harem'in en şerefli yeri olduğu için burada özellikle o zikredildi. Bu, şu âyete benzer: "Ka'be'ye ulaşmış bir kurbanlık."[64][64]

---

[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/133.
[59][59] Keşşaf, III, [49
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/133-134.
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/134.
[62][62] Müslim, Birr, 32; Tirmizi, Birr, 18
[63][63] Kurtubî, XII, 56
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/134.
[64][64] Maide sûresi, 5/95
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/134.

**34.** Biz, İbrahim zamanından beri gelmiş her ümmet için, Allah'a yaklaşma maksadıyla kurban kesme yeri tayin ettik. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah, kendi adına kurban kesilmesinin ve kan akıtılmasının bütün dinlerde meşru olmasının hâlâ devam ettiğini haber vermektedir. Onlara, kurban keserken Allah adını anmalarını ve onun hoşnutluğu için kurban kesmelerini emrettik. Allah'ın, kendilerine lütfettiği deve, sığır, koyun ve benzeri hayvanlardan dolayı şükretmeleri için böyle yapsınlar. Burada Yüce Allah, kurbanın, müşriklerin yaptığı gibi putları için değil sırf kendi rızası için ve kendi adına kesilmesi gerektiğini açıkladı. Çünkü, yaratıcı ve rızık verici odur. Ey insanlar! Rabbiniz ve ma'budunuz birdir, tek ilâhtır, ortağı yoktur. Öyleyse sırf ona ibadet edin, hükmüne teslim olun ve itaat edin. Alçak gönüllü, boyun eğerek itaat edenleri naim cennetleriyle müjdele. Bundan sonra Yüce Allah, itaat edenlerin dört vasfını belirterek şöyle buyurdu: [65][65]

**35.** Bunlar öyle kimselerdir ki, Allah nıldığında kalpleri korkar ve titrer. Çünkü Allah'ın büyüklüğünün nuru o
kalpler üzerine doğmuştur. Sanki Allah'ın önünde durmakta, onun büyüklüğünü ve yüceliğini görmektedirler. Onlar sıkıntılı ve geniş hallerde başlarına gelen hastalık, musibet, meşakkat ve diğer zorluklara sabrederler. Onlar namazları eksiksiz olarak tam bir huşu içinde, vakitlerinde dosdoğru kılarlar. Ve lutfumuzdan kendilerine harcarlar. [66][66]

**36.** Besili develeri de, Allah'ın kullarına göndermiş olduğu şeriatın alâmetlerinden kıldık. Develer, iri cüsseli oldukları için, bunlara "büdn" denilmiştir. Develer Beytullah'a kurban olarak gösterildikleri için bunlar, dinin alâmetleri olmuşlardır. Hattâ bu develer, Bevtullah'a gönderilen kurbanların en iyilendn.İbn Abbas: "Sizin için o hayvanlarda, dünyada yarar, âhırette sevap vardır." demiştir. Develeri, ayakta iken, ayaklarını düz tutmuş oldukları halde, Allah'ın adını anarak kesin. Kesildikten sonra yere düştüklerinde, bu ölmelerinden kinayedir, Onlardan yeyin, iffetinden dolayı halini açıklayamayana ve dilencilik yapan fakire yedirin. İbn Abbas'ın görüşü budur.[67][67] Râzî şöyle der: En uygun mânâ şudur: "Kani" istemeden ve ısrar etmeden, kendisine verilenden razı olan. "Mu'terr" ise, halini arzeden isteyen ve devamlı olarak gelip isteyen demektir.[68][68] O Allah'ın verdiği nimetlere şükredesiniz diye, iri cüsseli olmalarına rağmen,, onları böyle güzel bir şekilde emrinize verdik. [69][69]

**37.** Kestiğiniz kurbanların ne etleri, ne de kanlan, Yüce Allah'a ulaşır. Fakat ona sadece, emirlerine sarılmanız ve rızasını istemeniz suretiyle gösterdiğiniz takva ulaşır. Yüce Allah, önceki âyetin mânâsını pekiştirmek için âyeti tekrarladı.

---

[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/134-135.
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/135.
[67][67] Bu, Katâde, Nehaî, Mücahİd, ve Seleften bir çoğunun görüşüdür.
[68][68] Tefsir-i Kebîr, XXTTT, 36
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/135.

Yani Allah'ın size, dininin hükümlerini öğretmesinden dolayı onu yüceltesiniz diye, işte böylece o develeri sizin enirinize verdi ve isteklerinize boyun eğmiş kıldı. Güzel amel işleyenlere mutluluğa ereceklerini ve naîm cennetlerini elde edeceklerini müjdele. [70][70]

## Edebi Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları ağıda özetliyoruz:
**1.** Rabbleri hakkında münakaşa ettiler. Burada hazif yoluyla icaz vardır. "Rablerinin dini hakkında..." demektir. Mıızaf, hazfedilmiştir.
**2.** "Onlara, ateşten elbiseler biçilmiştir." cümlesinde istiare vardır. Bu ifâde, elbise, giyeni kuşattığı gibi, ateşin onları çepeçevre kuşatmasından istiaredir.
**3.** "Devamlı kalan" ile "çölden gelen" arasında tıbâk vardır. Çünkü âkif, şehirde kalan, bâd ise, çölden gelen demektir.
**4.** "Pislikten yani putlardan sakının. Yalan sözden de sakının." Bu cümlede, "sakının" fiilinin tekrar edilmesiyle pekiştirme yapılmıştır. Bundan maksat, sakınılması gereken şeylerin herbirinin başlı basma bir nesne olduğuna önem verildiğini göstermektir. Edebiyatta buna itnâb denilir.
**5.** "Kim Allah'a ortak koşarsa, o, sanki gökten düşmüş ve kuşlar onu kapıp almıştır" cümlesinde teşbih-i temsili vardır. Çünkü vech-i şebeh, birkaç şeyden alınmıştır.
**6.** "Yanları düştü" cümlesinde cinâs-ı nakıs vardır.
**7.** "Kanaatkar, iffetli" ile "isteyen, dilenci" arasında tıbâk vardır.
**8.** "ve fasılalarda latîf seci' vardır. Aynı şekilde, gibi fasılalarda da latif bir seci' vardır. [71][71]

## Bîr Uyarı

Yüce Allah, mahrukatından günah işlemeye niyet edip de günah işlemeyen hiç kimseyi cezalandırmamıştır. Ancak Mescid-i Haram'da günah işlemeye niyet edenler bunun dışındadır. Yüce Allah şöyle buyurdu: "Kim orada zulüm ile haksızlık yapmak isterse, ona elem verici azabtan tattırırız." Çünkü orası mukaddes yerdir. Orada insanın kalbi temiz, nefsi temiz, niyeti samimi olmalı, yaptıklarının tümünü Allah için yapmalıdır. Kim hükümdarın korusunda, ona hürmeti çiğnerse, o cehenneme ve elem verici azaba layıktır. [72][72]

**38.** Allah, iman edenleri savunur. Şu da muhakkak ki Allah, hain ve nankör olan kimseyi sevmez.
**39.** Kendileriyle savaşılanlara zulme uğramış olmaları sebebiyle, savaşa izin

---

[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/135.
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/135-136.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/136.

verildi. Şüphe yok ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kadirdir.
**40.** Onlar, başka değil, sırf "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah, bir kısım insanları diğer bir kısmı İle defedip önlemeseydi, mutlak surette, manastırlar, kiliseler, havralar ve içlerinde Allah'ın adı çokça anı- ' , lan mescidler yıkılır giderdi. Allah, kendisine yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah, güçlüdür, galiptir.
**41.** Onlar, (o mü'minler) ki, eğer kendilerine yeryüzünde iktidar verirsek namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emreder ve kötülükten nehyederler. İşlerin sonu Allah'a varır.
**42, 43, 44.** Eğer onlar seni yalanlıyorlarsa, şunu bil ki onlardan önce Nuh'un kavmi, Âd, Semûd, İbrahim'in kavmi, Lût'un kavmi ve Medyen halkı da yalanladılar. Musa da yalanlanmıştı. İşte ben o kafirlere süre tanıdım, sonra onları yakaladım. Nasıl oldu benim onları reddini?
**45.** Nitekim birçok memleket vardı ki, o memleket zulmetmekte iken, biz onları helak ettik. Şimdi o ülkelerde duvarlar, tavanların üzerine yıkılmıştır. Nice kullanılmaz hale gelmiş kuyular ve ulu saraylar vardır.
**46.** Hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zira dolaşsalardı elbette düşünecek kalbleri ve işitecek kulaktan olurdu. Ama gerçek şu ki, gözler kör olmaz; lâkin göğüsler içindeki kalbler kör olur.
**47.** Onlar senden azabın çabuk gelmesini istiyorlar. Allah, va'dinden asla dönmez. Muhakkak ki, Rabbin nezdinde bir gün sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir.
**48.** Nice ülkeler var ki, zulmedip dururlarken onlara mühlet verdim. Sonunda onları yakaladım. Dönüş, yalnız banadır.
**49.** De ki: Ey insanlar! Ben ancak sizin için apaçık bir uyarıcıyım.
**50.** İman edip sâlih ameller işleyen kimseler için mağfiret ve bol rızık vardır.
**51.** Ayetlerimiz hakkında birbirlerini geri bıra-kırcasına yarışanlara gelince, işte bunlar, cehennemliklerdir.
**52.** Biz, senden önce hiçbir resul ve nebî göndermedik ki, o, bir temennide bulunduğunda, şeytan onun dileğine ille de (beşerî arzular) katmaya kalkışmasın. Ne var ki Allah, şeytanın katacağı şeyi iptal eder. Sonra Allah, kendi âyetlerini sağlam olarak yerleştirir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.
**53.** (Allah, şeytanın böyle yapmasına müsaade eder ki) kalblerinde hastalık olanlar ve kalbleri katılaşanlar için, şeytanın kattığı şeyi bir deneme (vesilesi) yapsın. Zâlimler, gerçekten derin bir ayrılık içindedirler.
**54.** Bir de, kendilerine ilim verilenler, onun hakikaten Rabbin tarafından gelmiş bir gerçek olduğunu bilsinler de ona inansınlar, bu sayede kalbleri huzur ve tatmine kavuşsun. Şüphesiz ki Allah, iman edenleri, kesinlikle dosdoğru bir yola yöneltir.
**55.** İnkâr edenler, kendilerine o saat ansızın gelinceye, yahut da kısır bir günün azabı gelinceye kadar onun hakkında hep şüphe içindedirler.

**56.** O gün, mülk Allah'ındır. İnsanlar arasında hükmü o verir. İman edip iyi davranışlarda bulunanlar Naîm cennetlerinin içindedirler.
**57.** İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar için alçaltıcı bir azap vardır.
**58.** Allah yolunda hicret edip sonra öldürülen, yahut ölenleri hiç şüphesiz Allah güzel bir rızıkla rızıklandıracaktır. Şüphesiz Allah -evet O- rızık verenlerin en hayırlısıdır.
**59.** Allah onları, herhalde memnun kalacakları bir girilecek yere sokacaktır. Allah, kesinlikle tam bir bilgi sahibidir, halimdir.
**60.** İşte böyle. Her kim, kendisine verilen eziyetin dengi ile karşılık verir de, bundan sonra kendisine yine bir tecâvüz ve zulüm vâki olursa, emin olmalıdır ki, Allah ona mutlaka yardım edecektir. Hakikaten Allah çok bağışlayıcı ve mağfiret edicidir.
**61.** Çünkü Allah, geceyi gündüze katar, gündüzü geceye katar. Şu da muhakkak ki Allah, hakkıyla işiten
ve görendir.
**62.** Böyledir. Çünkü Allah, hakkın tâ kendisidir. O'nun dışındaki taptıkları ise bâtıldan başka birşey değildir. Gerçek şu ki Allah, evet O yüce ve uludur.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde hac ibadetlerini ve hacda bulunan dünya ve âhiret yararlarını açıkladı. Kâfirlerin mü'minleri Allah'ın dininden ve Mekke'ye girmekten alıkoyduklarını anlattı. Burada da mü'minleri koruduğunu açıkladı ve savaşın meşru kılınmasındaki hikmeti anlattı. Savaşın mukaddes şeyleri savunma, zayıflan koruma ve mü'minlere, Allah'a ibadet etme imkanı verme gibi faydaları olduğunu açıkladı. [73][73]

## Kelimelerin İzahı

Savamı, yüksek bina manasına gelen kelimesinin çoğuludur. Rahiplere ait bir yer, manastırdır.
Biye1, hıristiyanların kilisesi mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.
Salavât, yahudî havraları. Zeccâc: Salavât, İbranicede salûtâ şeklindedir, der.
Nekîr, manasına bir mastardır. Cevheri şöyle der: Nekîr ve inkâr, her ikisi de, yani kötü olan şeyi değiştirmek manasınadır.
Muattala, terkedilmiş, bırakılmış. Birşeyi tatil etmek, onu yararsız hale getirmek, demektir.
Meşîd, yapısı yükseltilmiş. [74][74]

---

[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/141.
[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/141-142.

## Âyetlerin Tefsiri

**38.** Şüphesiz Allah mü'minlere yardım eder ve müşriklerin verdiği sıkıntılardan onları korur. Bu, mü'minlerin kafirlere üstün geleceğine ve onların tuzaklarının engelleneceğine dair bir müjdedir. Kuşkusuz, Allah, emanete hıyanet eden ve Allah'ın nimetini inkar eden herkese buğz eder. [75][75]

**39.** Kendileriyle savaşılanlara, zulme uğramış olmaları sebebiyle, izin verildi. Bu cümlede hazif vardır. Takdiri şöyledir: Zulme uğramış olmaları sebebiyle, onlara savaş izni verildi. İbn Abbas: "Bu, cihad hakkında inen ilk âyettir" der. Tefsirciler şöyle der: Zulme uğrayanlar, peygamber (s.a.v.)'in arkadaşlarıdır. Mekkeli müşrikler onlara çok eziyet ederlerdi. Onlar Rasulullah (s.a.v.)'a kimi başı gözü yaralı, kimi dövülmüş olarak gelir, zulme uğradıklarını söylerlerdi. Rasulullah (s.a.v.), onlara: "Sabredin, çünkü bana onlara karşı savaş emri verilmedi. Nihayet müslümanlar hicret ettiler. Daha sonra bu âyet indirildi. Bu, 70'den çok âyette yasaklandıktan sonra, içinde savaş izni bulunan ilk ayettir, Şüphesi? Allah, müslümanlar savaşmadan da kullarına yardım edebilir.Fakat O, kullarının, kendisine itaat etmek için, ellerinden gelen bütün gayreti harcamalarım ister ki, şehit sevabına nail olsunlar. [76][76]

**40.** Onlar, yurtlarından çıkarılmalarını gerektiren hiçbir sebep yokken, zulm ile çıkarıldılar. İbn Abbas şöyle der: Yani Muhammed (a.s.) ve arkadaşları, haksız yere Mekke'den Medine'ye sürüldüler. Onların, Allah'ı birlemek ve ona hiçbir şeyi ortak kosmamaktan başka bir suçlan ve günahları yoktu, Allah cihadı ve düşmanla savaşı meşru kılmasaydı, müşrikler din mensuplarına galip gelir ve dinin alâmetleri yok olurdu. Fakat Yüce Allah, onlara karşı savaşı emrederek, kötülüklerini, ortadan kaldırdı. Eğer böyle olmasaydı, rahiplerin mabetleri, hristiyanlarm kiliseleri, yahudilerin havraları ve sabah akşam içinde Allah'a ibadet edilen, müslümanların camileri mutlaka yıkılırdı. Yani, eğer Yüce Allah müslümanlar sayesinde müşrikleri defedip müslümanlara, kafirlere karşı cihad izni vermeseydi, müşrikler, zamanlarındaki çeşitli din mensuplarına galip gelir ve mutlaka onların mabetlerini yıkarlardı. Ne hristiyanlarm kiliselerini, ne ruhbanların mabetlerini, ne yahudilerin havralarım ve ne de müslümanların camilerini bırakırlardı. Müşrikler, mutlaka din mensuplarına galip gelirdi: Yüce Allah'ın sadece camileri içinde "Allah'ın adı çokça anılan" diye nitelemesi, onların şeref ve yüceliğini göstermek içindir. Çünkü gerçek ibadet yeri buralarıdır. Bu, bir yemindir. Yani Allah'a andolsun ki o, dinine ve rasulüne yardım edene yardım edecektir. Yüce Allah güçlüdür. Hiçbir şey onu aciz bırakamaz. Kuvvetlidir, asla mağlup edilemez. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah, kendisinin güçlü ve kuvvetli olduğunu bildirdi. Gücüyle herşeyi yarattı. Kuvveti sayesinde

---

[75][75] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/142.
[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/142.

de hiçbir şey ona galip gelemez, üstün olamaz.[77][77]

**41.** İşte onlar, Allah'ın yardımına hak kazananlardır. Onlar öyle kimselerdir ki, onlara yeryüzünün yönetimini versek, yeryüzüne sahip olup onu ellerine geçirseler, Allah'a kulluk eder, namazı kılmaya ve zekatı vermeye devam ederler. İbn Abbas der ki: Bunlar Muhacirler, Ensar ve iyilikle onların peşinden giden Tâbiîndir. Onlar hayra çağırır, kötülüğü yasaklarlar. İşlerin dönüşü, Yüce Allah'ın hükmüne ve takdirinedir. [78][78]

**42.** Bu âyet Resulullah (s.a.v.)'ı teselli, müşrikleri ise tehdit etmektedir. Yani, Mekkeliler seni yalanlıyorsa, bil ki, sen, kavmi tarafından yalanlanan ilk peygamber değilsin. Senden önce nice peygamberler yalanlandı. Onlar, Allah yalanlayanları yok edinceye kadar sabrettiler. Sen de onlar gibi yap ve sabırlı ol. [79][79]

**43.** Aynı şekilde İbrahim'in, Lût'un ve Şuayb'm kavmi de yalanladı. [80][80]

**44.** Mucizelerinin açıklığı ve büyüklüğüne rağmen Musa da yalanlandı. Var diğerlerini sen hesap et. Ben kafirlere mühlet verdim, sonra da cezalandırdım. Benim onları cezalandırmam nasıl oldu? Verdiğim ceza elem verici değil miydi? Onların nimetlerini azaba, çokluklarını azlığa, mam urluklarını harabeye çevirmedim mi? İşte Mekkelilerden yalanlayanlara da böyle yaparım. Buradaki soru takrir sorusudur. Yani itiraf ettirme sorusudur. [81][81]

**45.** Nice ülke halkım genel bir azapla yok ettik. Oranın halkı müşrik ve kafirdi. O ülkedeki evlerin tavanları yere çöktü, sonra duvarları yıkılıp çöken tavanlar üzerine düştü. Ülke harabe ve yıkıntı haline geldi. Ülke halkı yok edildiği için nice kuyular kullanılmaz ve su içilmez hale geldi. Nice yüksek köşkler, ıssız ve bomboş bir hale geldi. İbret alacak kimse için bunda büyük bir ders yok mu? [82][82]

**46.** Mekke halkı yeryüzünde gezmediler mi ki, kâfirlerin helak oldukları yerleri görüp de onların başlarına gelen bela ve musibetlerden ibret almıyorlar. Düşünülmesi gereken imanı ve Allah'ın birliğini düşünselerdi ya!! Veya öğüt ve uyarmalara kulak verselerdi ya! Gerçek körlük, göz körlüğü değildir. Gerçek körlük kalp körlüğüdür. Kalbi kör olan ne ibret alır, ne düşünür. Burada Göğüslerdeki denilmesi, pekiştirmek ve kalp kelimesinin mecaz olarak kullanılmış olduğu düşüncesini ortadan kaldırmak içindir. [83][83]

---

[77][77] Muhtasar-i İbn Kesîr, II, 548
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/142-143.
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/143.
[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/143.
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/143.
[81][81] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/143.
[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/143-144.
[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/144.

**47.** Ey Muhammed! O müşrikler alay ederek, azabın çabucak gelmesini isterler. Bu, muhakkak meydana gelecek. Fakat onun gerçekleşmesinin bir zamanı vardır. Ondan önce gelmez. Çünkü Yüce Allah, verdiği sözden dönmez. Yüce Allah halim'dir; acele etmez. Onun yarattıklarına göre bin sene, o aceleci olmadığı için, onun katında bir gün gibidir. Şu halde niçin azabı uzak görüyor ve hemen gelmesini istiyorlar? İşte bunun içindir ki Yüce Allah, daha sonra şöyle buyurdu. [84][84]

4**8.** Zulme devam etmelerine rağmen nice ülke halkının yok edilmesini erteledim ve onlara mühlet verdim. Onlar bu ertelemeye aldandılar. Uzun süre mühlet verdikten sonra, onları yakalayıp cezalandırdım. Dönüş ancak banadır. Ebu Hayyan şöyle der: Yüce Allah Kureyşlilerin cezalarını ertelemişti. Onlar ise azabın çabucak gelmesini istediler. Bunun üzerine, geçmiş milletlerin ce: zalarınm ertelendiğine, sonra da yok edildiklerine dikkat çekmek için bu âyeti indirdi. Aynı şekilde, her ne kadar mühlet verip cezalarını ertelediyse de, Kureyş'e de mutlaka ceza verilecektir. Cezalarının ertelenmesinden dolayı şımarmasınlar.[85][85]

**49.** Ey Peygamber! O çabucak azap isteyenlere de ki, ben sadace sizi uyarıcıyım. Allah'ın azabından sizi korkutuyorum. O azabın çabucak getirilmesinde veya ertelenmesinde her hangi bir müdahalem olmaksızın, açık bir sakilde sizi uyarıyorum. [86][86]

**50.** İman ile iyi ameli birleştiren sadık mü'minler var ya, Rableri katında onların günahları bağışlanmış ve naim cennetlerinde onlar için nefis rızıklar hazırlanmıştır. Fahreddin Râzî şöyle der: Yüce Allah buyurdu ki, kim iman ile iyi ameli birleştirirse, Allah da onun için "bağışlama" ile "nefis rızkı" birlikte hazırlarlar [87][87] Kurazî [88][88] de şöyle der: Yüce Allah'ın dediğini işittiğinde, bil cennettir.[89][89]

**51.** Allah'ın nurunu söndürmek maksadıyle mücadele edip galip gelmek isteyerek âyetlerinizi yalanlayan ve onları boşa çıkarmaya çalışanlara gelince, işte onlar, azabı ve cezası şiddetli, elem verici kızgın cehennem ateşinde yanacak olanlardır. Onlar sürekli cehennemde kalacakları için, Yüce Allah onları şiddetli azap sahiplerine benzetti. Fahreddin Râzî şöyle der: Eğer denilirse: "Rasulullah (s.a.v.) önceki âyetlerde mü'minleri müjdeledi.[90][90] Daha

---

[84][84] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/144.
[85][85] el-Bahr, VI, 379
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/144.
[86][86] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/144.
[87][87] Tefsir-i Kebir, XXIII,47
[88][88] Bu zat, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'dir.
[89][89] Muhtasar-ı İbn Kesir, 11,550
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/144-145.
[90][90] Hacc sûresi, 22/34-37

sonra ikinci olarak bu âyetlerde[91][91] de kafirlere uyanda bulundu. Buna göre kıyas yoluyla 49. âyetin Ey insanlar! Ben sizler için ancak bir müjdeleyici ve uyarıcıyım" şeklinde olması gerekirdi. Buna şöyle cevap verilir: Bu âyet, azabı çabuk isteyen müşrikler için indirilmişitir ve Ey insanlar! diye onlara hitap edilmiştir. Bu arada[92][92] mü'minlerin ve sevaplarının anlatılması, kafirlerin öfkesini ve çekecekleri eziyeti artırmak içindir.[93][93]

**52.** Ey Muhammed! Senden önce biz, Rasul ve Nebi olarak kimi gönderdiysek, o bir şeyi sevip canı çektiğinde, şeytan, istediği ve sevdiği şey hakkında ona; dünya ile meşgul olmasını gerektiren bazı vesveseler vermiştir. Nitekim Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: Şüphesiz beşeri arzular kalbimi sarar. Onun için ben, günde 70 kere Allah'tan bağışlanmamı isterim.[94][94] Ferrâ: içinden geçirdiği zaman, demektir, der. İbn Abbas şöyle der: "O bir te-mennîde bulunduğunda, şeytan onun dileğine beşeri arzular katmaya çalışır? Mealindeki âyetten maksat şudur: Konuştuğunda, şeytan onun sözüne birşeyler katmaya çalışır. Allah da, şeytanın katmaya çalıştıklarını boşa çıkarır, kendi âyetlerini sağlamlaştırır. onun okuması demektir" diye söylenir.[95][95] Nahhâs şöyle der: Bu âyet hakkında söylenenlerin en güzeli ve en iyisi budur. Âyetin mânâsı şudur: Gönderdiğimiz her nebi ve rasul, içinden bir şey geçirip de, ümmetinin hidayete ermesini ve iman etmesini temenni ettiğinde, mutlaka şeytan ona vesvese vermeye ve yoluna engeller koymaya çalışır. Bunu, Peygamberin kavmine inkarı süslü göstermek ve onun emrine muhalefet etmek için, kalplerine inkâr fikrini yerleştirmek suretiyle yapar. Sanki âyet, şöyle diyerek Peygamberi (s.a.s.) teselli etmektedir: Ey Peygamber! Kavminin sana düşmanlığına üzülme. Çünkü bu, bütün peygamberlerin başına gelen bir olaydır.[96][96] Allah, şeytanın vermeye çalıştığı vesvese ve evhamı giderir ve boşa çıkarır. Sonra da, Peygamberin kalbine, kendi birliğine ve onun peygamberliğini gösteren âyetleri yerleştirir. Allah çok iyi bilir, çok hikmetlidir, eşyayı yerliyerine koyar. Ebussuûd şöyle der: Bu âyet, peygamberlerin yanılmasının caiz olduğunu ve vesvesenin, onların kapılarım da çalabileceğini gösterir.[97][97]

---

[91][91] Hacc sûresi, 22/42-51

[92][92] Hacc sûresi, 22/50

[93][93] Tefsir-i Kebir, XXIII-47

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/145.

[94][94] Müslim, Zikir, 41; Ebu Davud, Kitabu's-Salât, bab 361

[95][95] Buharı, Tefsiru'l-Kur'ân, Hacc sûresi, bab başlığı

[96][96] Bu âyetin tefsirinde söylenenlerin en doğrusu budur. Bu, tefsir araştırmacılarının tercih ettiği görüştür. Bazı îefsircilerin önemle anlattıkları Garanik kıssasına gelince, bu, bâtıldır ve reddolunmuştur. Anlattıkları kıssa

şöyledir: Rasulullah (s.a.v), müslümanlar ile müşriklerin bulunduğu bir yerde Necm suresini okudu, Gördünüz mü o Lât ve Uzza'yı? Ve üçüncüleri olan öteki Menât'ı? {Necm suresi, 53/19,20) âyetine geldiğinde, şeytân onun diline şu cümleleri getirdi: Bunlar yüce ak kuğulardır. Şüphesiz onların şefaatleri umulur, müşrikler buna çok sevindiler. Sûreyi bitirince Rasulullah (s.a.v) secde etti. Müşrikler de onunla birlikte secdeye kapandılar... İbnu'l-Arabî şöyle der: bu kıssada anlatılanların tümü asılsız ve bâtıldır. İbn İslıak da: Bu, zındıkların uydurmasıdır" der. Bcyhakî de: Bu kıssanın ravileri tenkit edilmiştir, haklarında şüphe vardır, der. İbn Kesir şöyle der: Tefsircilerden bir çoğu bu Garanik kıssasını anlatmıştır. Halbuki bu kıssa sahih olmayan mürsel ve munkati rivayetlerden meydana gelmiştir, (mürsel ve munkati tabirleri için lügatçeye bakınız). Kadı İyaz'ın açıklaması da şöyledir: Sahih hadis sahiplerinden hiçbiri bu hadisi almamış ve bunu hiç bir kimse, muttasıl ve sağlam bir senetle rivayet etmemiştir. Ancak her garip şeye meraklı, sağlamlığına veya uydurulmuş olmasına bakmadan kitaplardan her şeyi alan tefsirci tarihçiler bunu ve benzerlerini almaya meraklıdır. Ben derimki: Aynı.....surede bulunan, O, arzularına göre konuşmaz. Onun konuştuğu, vahyedilenden başkası değildir. (Necm suresi, 53/3,4) âyetleri bu kıssanın batıl olduğunu gösterir. Her türlü kötülükten korunmuş olan bir peygamber, onların iddia ettiği bu gibi sözleri nasıı söyler! Allah'ım, seni noksan sıfatlardan (enzih ederim. Bu, büyük bir iftiradır. Bu kıssa hakkında kesin red cevabı için Tefsir-i Kebir, XXIII,48 vd.

[97][97] Ebussuûd, IV, 18

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/145-146.

**53.** Allah, şeytanın vereceği o vesvese ve şüpheleri, kalplerinde kuşku ve tereddüt bulunan münafıklar ile Allah'ın zikrine kalpleri yumuşumayan kafirler için fitne kılmak maksadıyle böyle yapar. Kalpleri katı olanlar Ebu Cehil, Nadr ve Utbe gibi, Kureyş'in ileri gelen kibirli kâfirlerdir. Anlatılan o münafık ve müşrikler, kesinlikle Allah ve Rasulünün şiddetli düşmanlarıdır. Kâfirler, son derece sapıklık içinde ve hayırdan uzak bulundukları için, âyette, "düşmanlık" kelimesi, "uzak" kelimesiyle nitelenmiştir. [98][98]

**54.** Bir de ilim sahipleri, Kur'ân'ın Allah katından inmiş bir gerçek olduğunu bilsinler de ona iman etsinler. Kalplerinde hastalık bulunanların aksine, kalpleri imana boyun eğip itaat etsin. Şüphesiz Allah müminleri doğru yola ileten ve onları sapıklık ve helakten kurtarandır. [99][99]

**55.** O müşrikler, sürekli olarak bu Kur'ân hakkında kuşku ve tereddüt içindedirler. Neticede, onlar farkına varmadan ansızın kıyamet kopacaktır. Katâde der ki: Allah, hangi kavmi cezalandırdı ise, mutlaka sarhoşluk, gaflet ve rafaha daldıkları bir anda onları cezalandırmıştır. Allah hakkında gaflete düşmeyin. Zira Allah hakkında ancak yoldan çıkmış insanlar gafil olurlar. ya da, kıyamet gününün azabı onlara gelip çatacaktır. Ondan sonra daha başka bir gün gelmeyeceği için, kıyamet gününe, kısır mânâsına gelen, adı verilmiştir. Ebussuûd şöyle der: Sanki her gün, kendisinden sonra gelen günü doğurmaktadır. Kendisinden sonra gün gelmeyen gün ise kısırdır. Bundan maksat yine kıyamet günüdür. Sanki şöyle denilmiştir: ya da onlara, kıyametin azabı gelip çatacaktır, yerine, denilerek, zamir yerine açık İsim getirilmesinin sebebi korku ve dehşeti artırmak içindir.[100][100]

**56.** Kıyamet gününde mülk, tartışmasız sadece Allah'ındır, O, kulları arasında adaletle hükmeder. Mü'minleri cennete, kafirleri cehenneme sokar. İşte bunun içindir ki, Yüce Allah şöyle buyurur: Allah ve Rasulünü tasdik eden ve iyi işler yapanlar var ya, işte onlar için ebedîlik cennetlerinde sürekli nimetler vardır. [101][101]

**57.** Allah'ın âyetlerini inkar edip peygamberlerini yalanlayanlara gelince, onlar için de, cehennem yurdunda horlanmak ve küçümsenmekle birlikte rezil edici azap vardır. [102][102]

**58.** Allah'ın rızasını elde etmek maksadıyle yurlarmi ve vatanlarını bırakıp gidenler ve Allah'ın dinini yüceltmek için cihad edenler, sonra da cihad ederken

---

[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/146.
[99][99] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/146-147.
[100][100] Ebussuûd, IV, 19
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/147.
[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/147.
[102][102] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/147.

öldürülenler veya döşeklerinde ölenler, yok mu, Allah onlara mutlaka, sonu gelmeyen ebedî nimetleri verecektir. Bu da cennet nimetleridir. Şüphesiz Yüce Allah, nimet verenlerin en hayırlısıdır. Çünkü o hesapsız rızık verir. [103][103]

**59.** Allah onları, mutlaka razı olacakları bir yere yerleştirecektir. Orası öyle bir cennettir ki, orada, hiçbir gözün görmediği, hiç bir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın aklına gelmeyen nimetler vardır. Şüphesiz Allah, amel edenlerin derecelerini bilir; halimdir, onlan hemen cezalandırmaz. [104][104]

**60.** İşte durum bu. Kim, zalime, yaptığı zulmün tam karşılığını verir de, sonra da zalim ikinci defa ona zulmederse, Allah o mazluma mutlaka yardım eder. Allah çokça affedici ve bağışlayıcıdır. Burada af ve bağışlamanın teşvik edilmesine bir işaret vardır. Çünkü Yüce Allah, tam anlamıyle öç almaya gücü yettiği halde affedip bağışlıyor, onun dışındakiler ise bunu öncelikle yapmalıdırlar. [105][105]

**61.** Bu yardımın sebebi şudur: Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter. Onun güçlü olmasının alâmetlerinden biri de gece ile gündüzü birbirine girdirmesidir. Bu da şöyle olur: Geceyi eksiltir, gündüzü artırır; güdüzü eksiltir, geceyi çoğaltır. Yaz ve Kış mevsiminde bu bizzat görülmektedir. Allah, kullarının sözlerini işitici, durumlarını görücüdür. Hiçbir şey ona gizli kalmaz. [106][106]

**62.** Bu da, Allah'ın, hak ilah olmasından dolayıdır. Müşriklerin, Allah'ı bırakarak taptıklan putlar ise, hiç bir şeye gücü yetmeyen batılın kendisidir. Allah ise, her şeyden üstündür. Büyük ve uludur. Ondan daha üstün ve daha büyük yoktur. [107][107]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Çok hain ve çok inkarcı" kelimeleri, aşırılık ifade eden kiplerdendir.
**2.** "Kendileriyle savaşanlarla izin verildi" cümlesinde, sözün akışından anlaşıldığı için hazif vardır. Takdiri: "Kendileriyle savaşılanlara savaş izni verildi" şeklindedir.
**3.** "Rabbimiz Allah demeledinden başka bir suçları yoktu" cümlesinde, yermeye benzeyen şeyle övmeyi pekiştirme sanatı vardır.
**4.** İman edip iyi ameller işleyenler için, mağfiret ve bol rızık vardır" âyeti ile Âyetlerimiz hakkında birbirini geri bırakırcasına yarışanlara gelince, işte bunlar cehennemliklerdir" âyeti arasında latif mukabele sanatı vadır.

---

[103][103] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/147.
[104][104] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/147-148.
[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/148.
[106][106] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/148.
[107][107] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/148.

**5.** "Biz kimi Peygamber gönderdiysek..." âyetinde ci-nâs-ı iştikak vardır.
**6.** "yerleştirir" kelimeleri arasında tıbak sanatı var Yahut da onlara toy? 61 gününün azabı §ele"
kür" cümlesinde güzel" bir istiare vardır. Bu, istiarelerin en güzellerindendir Çünkü akım, çocuk doğurmayan, kısır kadın demektir. Sanki Yüce Allah o günü, kendisinden sonra ne gece, ne de gündüz gelmeyecek olan bir ün olarak nitelemiştir. Çünkü zaman bitmiş yükümlülük sona ermiştir. Günler, gecelerin çocukları yerine konmuş ve bu günlerin arasından o gün, istiare yoluyla, "kısır" kılınmıştır. [108][108]

**63.** Görmedin mi, Allah, gökten yağmur indirdi de bu sayede yeryüzü yeşeriyor. Gerçekten Allah çok lütufkârdır, her şeyden haberdardır.
**64.** Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Hakikaten Allah, yalnız O, zengin ve övgüye değerdir.
**65.** Görmedin mi, Allah, yerdeki eşyayı ve emri uyarınca denizde yüzen gemileri sîzin hizmetinize verdi. Göğü de, kendi izni olmadıkça yer üzerinde düşmekten korur. Çünkü Allah, insanlara çok şefkatli ve
çok merhametlidir.
**66.** O, size hayat veren, sonra öldürecek, sonra yine diriltecek olandır. Gerçekten insan, çok nankördür.
**67.** Biz, her ümmete, uygulamakta oldukları ibâdet tarzı gösterdik. Öyle ise onlar bu işte seninle çekişmesinler. Sen, Rabbine da'vet et. Zira sen, hakikaten dosdoğru bir yoldasın.
**68.** Eğer seninle münakaşa ve mücâdeleye girişirlerse, "Allah, yaptığınızı çok iyi bilmektedir " de.
**69.** Allah, kıyamet gününde, ihtilâf etmekte olduğunuz konulara dair aranızda hüküm verecektir.
**70.** Bimez misin ki, Allah, yerde ve gökte ne varsa bilir? Bu, bir kitapta mevcuttur. Bu, Allah için çok kolaydır.
**71.** Onlar, Allah'ı bırakıp, Allah'ın kendisine hiç bir delil indirmediği, kendilerinin dahi hakkında bilgi sahibi olmadıkları şeylere tapıyorlar. Zâlimlerin hiç yardımcısı yoktur.
**72.** Âyetlerimiz, açık açık kendilerine okunduğunda, kâfirlerin suratlarında, hoşnutsuzluk sezersin. Onlar, kendilerine âyetlerimizi okuyanların nerdeyse üzerlerine saldırırlar. De ki: Size bundan daha kötüsünü bildireyim mi? Ateş! Allah, onu kâfirlere va'detti. O, ne kötü sondur.
**73.** Ey insanlar! Size bir misal verildi; şimdi onu dinleyin: Allah'ı bırakıp da yalvardıklarınız bunun için bir araya gelseler bile bir sineği dahi yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapsa, onu da geri alamazlar. İsteyen de âciz, kendinden istenen de!
**74.** Onlar, Allah'ın kadrini hakkıyla bilemediler. Hiç şüphesiz Allah, çok kuvvetlidir, çok üstündür.

---

[108][108] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/148-149.

**75.** Allah, meleklerden de elçiler seçer, insanlardan da. Şüphesiz Allah, işitendir, görendir.
**76.** Onaların önlerindekini de, arkalarındakini de bilir. Bütün işler Allah'a döndürülür.
**77.** Ey îman edenler! Rükû edin; secde edin; Rabbinize ibâdet edin; hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz.
**78.** Allah uğrunda, hakkını vererek cihad edin. Sizi O seçti; din hususunda üzerinize hiçbir zorluk yüklemedi; babanız İbrahim'in dîninde olduğu gibi. Peygamberin size şahit olması, sizin de insanlara şahit olmanız için, O, gerek bundan önce, gerekse bu Kur' ân'da size "müslümanlar" adını verdi. Öyle ise namazı kılın; zekâtı verin ve Allah'a sımsıkı sarılın. O, sizin mevlânızdır. Ne güzel mevlâdır O, ve ne güzel yardımcıdır.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde sonsuz gücünü gösteren, geceyi güdüze, gündüzü geceye katma olayını anlatıp bununla nimetlerine dikkat çektikten sınra burada da gücünü ve hikmetini gösteren diğer çeşitli delilleri anlattı ve' bunları, öldükten sonra dirilmenin ve âhiret hayatının isbatı için bir başlangıç kıldı. Sûreyi, mü'minleri tek olan Allah'a ibadete çağırarak sona erdirdi. [109][109]

## Kelimelerin İzahı

Sultan, delil ve güç kuvvet
Enselerler. ezmek, şiddetle yakalamak. Bir kimse birini şiddetle yakaladığında Lk- denilir. Geniş zamanı dur.
Hızla kapıp kaldırır. Bir kimse bir şeyi hızla kapıp kaldırdığında denir.
Saygı göstermediler.
Seçer, tercih eder.
Haraç, darlık, güçlük, zorluk. Millet, din. [110][110]

## Âyetlerin Tefsiri

**63.** Ey dinleyici! Allah'ın, buluttan yağmuru kudretliye indirdiğini bilmiyor musun? Bu, itiraf ettirme sorusudur, Yeryüzü bitkileri kuruyup üzerinde bir yıl geçtikten sınra tekrar canlanıp yemyeşil hale gelir. Bu manzarayı muhatabın zihninde canlandırmak ve bir müddet böylece kalacağını ifade etmek için, "olur" şeklinde geniş zaman kipi getirildi, Allah, kullarının nzıklanm verme hususunda çok lütufkârdır. Kalplerindeki ümitsizlik duygusundan da haberdardır. Allah'ın bu âyeti indirmekteki maksadı, kudretinin sonsuzluğuna, öldükten sonra dirilmeye ve haşir-neşirin meydana geleceğine delil getirmektir. Çünkü âyette

[109][109] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/153.
[110][110] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/153.

anlatılanları yapmaya gücü yeten kimse, öldükten sonra diriltmeye de kadirdir. Bunun içindir ki Yüce Allah Şöyle buyurmuştur: "O önce size hayat veren, sonra öldürecek, sonra yine diriltecek olandır."[111][111]

**64.** Kainatta ne varsa hepsi onun yaratması, mülkü ve tasarrufudur. Her şey onun idaresine ve iyi bir şekilde yönetmesine muhtaçtır. Yüce Allah, bütün eşyadan müstağnîdir, yani hiç bir şeye muhtaç değildir. O, bütün hallerde övülmüştür. [112][112]

**65.** Ey akıl sahibi! Allah'ın, kullarının muhtaç olduğu hayvan, ağaç, nehir ve madenleri ve diğer ihtiyaç duydukları şeyleri, onların hizmetine sunduğunu görmedin mi? Bu âyet, diğer bir nimeti hatırlatmaktadır. Yük ve insan taşıyan büyük ve ağır gemileri sizin emrinize verdi. Bu gemiler, sizin menfaatiniz için, onun gücü ve dilemesiyle denizde yüzerler. Göklerin yeryüzüne düşüp de orada bulunanları yok etmemesi için, onları kudretiyle tutar. Ancak, kendisinin dilemesi bu hükmün dışındadır. Bu da kıyamet koptuğunda olacaktır. İşte Allah'ın bu yaptıkları size olan lutfundan ve size acımasından dolayıdır. Zira o size geçim yollarını hazırlamıştır. Onun nimetlerine şükrediniz. [113][113]

**66.** Siz yok iken size hayat veren odur. Ecelleriniz, geldiğinde sizi öldürecektir. Sonra da hesap sormak, mükafat ve ceza vermek için öldükten sonra sizi diriltecektir. Ama şu gerçek ki, insan, Allah'ın nimetlerini çok inkâr edendir. İbn Abbas şöyle der: İnsandan maksat kâfirdir. Âyetlerin maksadı ise müşrikleri kınamaktır. Yüce Allah sanki şöyle der: Allah'a nasıl ortaklar koşuyor ve onunla birlikte başkalarına tapıyorsunuz! Halbuki O, tek başına yaratır, rızık verir ve tasarrufta bulunur. [114][114]

**67.** Gelmiş geçmiş her bir peygambere ve ümmete şeriat gönderdik. İbadet yeri ve usulü gösterdik.[115][115] Nitekim bir âyet-i kerimede şöyle buyrulmuştur: Sizden herbiriniz için bir şeriat ve bir yol belirledik."[116][116] Onlar o şeriatla amel ederlerdi. Müşriklerden hiçbiri, sana ve ümmetine gönderdiğim şeriat husunuda seninle cedelleşmesİn. Her asır ve zamanda şeriatler gönderilmiştir. Bu, olumsuzluk manası kasdedilen bir emir kipidir. Yani, Peygamberle cedelleşmek gerekmez. Çünkü hak, cedelleşmeye yer vermeyecek şekilde açıktır, İnsanları, Rabbine ibadete ve onun temiz yüce şeriatına çağırır. Çünkü sen, naim cennetlerine götüren açık ve dosdoğru bir yoldasın. [117][117]

**68.** Hak ortaya çıkıp da aleyhinde delil getirildikten sonra yine de seninle

---

[111][111] Hacc sûresi, 22/66
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/153.
[112][112] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/154.
[113][113] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/154.
[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/154.
[115][115] îbn Abbas: "mensek, şeriat ve usul demektir" der. Fahrcddin Râzi de: "Burada, en yakın mana budur." der.
[116][116] Kurtubî, XII,97
[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/154.

tartışırlarsa onlara de ki: Sizin çirkin amellerinizi ve onlardan dolayı hak edeceğiniz cezayı Allah daha iyi bilir. Bu bir tehdit ve uyarıdır. [118][118]

**69.** Din hususunda düşmüş oldukları ihtilafta, Allah âhirelte, mü'minlerle kâfirler arasında hükmederek aralarını ayıracak, böylece onlar neyin hak, neyin bâtıl olduğunu anlayacaklardı. [119][119]

**70.** Bilmez misin ki, Allah, yerde ve gökte ne varsa bilir. Bu da bir itiraf ettirme sorusudur. Yani, Ey Peygamber! şüphesiz sen biliyorsun ki, Allah'ın ilmi, göklerde ve yerde ne varsa hepsini kuşatmıştır. Onların yaptıkları Allah'a gizli kalmaz. Bütün bunlar Levh-i Mahfuz'da yazılıdır. Mahlukatm, onun bilgisi altında ve kuşatması içinde olması, onun için kolay ve basit bir iştir, bundan sonra Yüce Allah, nimetinin yüceliği ve delillerinin açıklığına rağmen, kâfirlerin cür'et ettikleri şeyi açıklayarak şöyle buryurdu. [120][120]

**71.** Kureyş kafirleri Allah'ı bırakıp işitmeyen ve menfaat sağlamayan putlara tapıyorlar. Hakkında, vahiy ve hüccet yönünden hiçbir delil gelmemiş olan şeylere tapıyorlar. O taptıkları şeyler hakkında, akıllarını kullanarak da bir bilgi edinmiş değiller. Onların bu hareketi sadece, babalarını körü körüne taklitten ibarettir. Zalimlerden, Allah'ın azabım savacak her hangi bir yardımcıları yoktur. [121][121]

**72.** O müşriklere, Kur'ân'ın açık âyetleri ve onlardaki Allah'ın birliğini gösteren kesin deliller okunduğunda kâfirlerin yüzlerinde buruşukluk ve hoşnutsuzlukla karışık inkârı hissedersin. Nerdeyse, kendilerine Kur'ân okuyan mü'minlere saldırıp onları şiddetle yakalayacaklar. Onlara de ki: Sizin mü'minleri korkutup onları şiddetle yakalamanızdan daha kötü ve daha çirkin bir şeyi size haber vereyim mi? O, cehennem ateşi, onun azabı ve cezasıdır. Allah onu, âyetlerini yalanlayan kâfirlere vadetmiştir. Gidecekleri yer ne kötüdür. [122][122]

**73.** Ey müşrikler topluluğu! Allah, kendisi bırakılıp da tapılan putlar hakkında bir misal verdi. Bunu tam manasıyle düşünüp size söylenenleri anlayın, Yani, Allah'ı bırakıp da kendilerine taptığınız bu putların hepsi bir araya gelseler, küçüklüğüne rağmen asla bir sinek dahi yaratamazlar. Akıllı kimsenin onları ilâh edinmesi ve Allah'ı bırakarak onlara tapması nasıl uygun olur!? Kurtubî şöyle der: Yüce Allah dört sebeplen dolayı özellikle sineği misal verdi: Sineğin hakirliği, zayıflığı, pisliği ve çokluğu. Şu halde sinek, hayvanların en zayıfı ve en basiti iken ve müşriklerin, Allah'ı bırakıp da taptıkları putlar böyle bir varlığı yaratmaya ve onun verdiği eziyeti savmaya güç yetiremezken» bunların,

---

[118][118] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/154-155.
[119][119] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/155.
[120][120] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/155.
[121][121] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/155.
[122][122] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/155.

kendilerine ibadet edilen ilahlar ve itaat edilen rablar olması nasıl caiz olur?! İşte bu en kuvvetli ve en açık delildir.[123][123] Eğer sinek, putlara sürdükleri kokulu maddeden bir şey çekip alsa, o ilahlar, sineğin zayıflık ve hakirliğine rağmen, çekip aldığı şeyi ondan geri alamazlar. puttan hayır bekleyerek ona tapan da, kendisinden hayır beklenen put da âciz kalmıştır. Her ikisi de hakir ve âcizdir.[124][124]

**74.** Allah'a, hakkıyla saygı göstermediler. Çünkü, hakirliklerine rağmen, putları, güçlü ve kuvvetli olan Allah'a ortak koştular. Onun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurdu: Yüce Allah güçlüdür, hiç bir şey onu âciz bırakamaz. Üstündür, hiçbir şey ondan üstün olamaz. Durum böyle iken, nasıl olur da onlar, güçlü ve kuvvetli olan Allah'ı âdi ve hakir olan putlarla bir tutuyorlar?! [125][125]

**75.** Allah, vahyi peygamberlerine ulaştırma hususunda aracı olsunlar diye, meleklerden, dinin emirlerini kullarına ulaştırmak için de insanlardan elçiler seçer. Bu âyet, peygamberin insanlardan olmasını inkâr edenlere bir cevaptır. Şüphesiz Allah, onların söylediklerini işitir; yaptıklarını görür. [126][126]

**76.** Daha önce yaptıkları ve daha sonra yapacakları fiil ve hareketleri ve söyleyecekleri sözleri bilir, Kulların işleri sadece bir olan Allah'a döndürülür ve onlara, yaptıklarının karşılıklarını o verir. [127][127]

**77.** Ey inanlar! Rabbiniz için, huşu içerisinde namaz kılın. Rükû ve Secde namazın en önemli rükünleri olduğu için, namazı onlarla ifade etti. Sadece Rabbinize ibadet edin, başkasına tapmayın, Sıla-i rahim, yetimlere yardım ve insanlar uykuda iken gece namazı kılmak gibi, sizi Allah'a yaklaştıracak çeşitli hayırlar yapın ve iyiliklerde bulunun ki, âhiret nimetlerini elde edesiniz. [128][128]

**78.** Allah'ın dinini yüceltemek için, elinizden gelen bütün güç ve kuvvetinizi harcayarak, mallarınız ve canlarınızla, hakkıyle cihad edin. O, dinine yardım için, diğer milletler içerisinde sizi seçip En mükemmel dini ve en şerefli peygamberi size gönderdi. hususunda üzerinize hiçbir güçlük ve zorluk yüklemedi; sizi, gücünüzün yetmediği şeylerle yükümlü kılmadı. Bilakis bu din, yüce hanif dinidir. Bunun içindir ki, Yüce Allah şöyle buyurdu: İşte, kendisinde güçlük ve zorluk bulunmayan bu dininiz, babanız ibrahim'in dinidir. Ondan ayrılmayın. Çünkü o, dosdoğru bir dindir. Nitekim Yüce Allah "Dosdoğru dine, Allah'ı birleyen İbrahim'in dinine iletti"[129][129] Allah, önceki kitaplarda da, bu

---

[123][123] Kurtubî, XII, 97

[124][124] İbn Abbas: Âyette geçen "Put", "Sinek", demektir, Sûddî de şöyle der:" puta tapan", "putun kendisidir". Tercih olunan ve bizim de tercih ettiğimiz görüş budur.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/155-156.

[125][125] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/156.

[126][126] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/156.

[127][127] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/156.

[128][128] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/156.

[129][129] En'âm suresi, 6/161

Kur'ân'da da, size "müslümanlar" adını verdi. Sizin için din olarak İslâm'ı seçti. Fahreddin er-Râzî şöyle der: yani, Yüce Allah Kur'ân'dan önce gelen diğer kitaplarda da, Kur'ân'da da, sizin diğer milletlerden üstün olduğunuzu açıkladı ve size bu en şerefli ismi verdi ki aşağıda anlatılacak olan şahitliği yapasmız. Madem ki Yüce Allah bu şerefi sadece size verdi, öyleyse ona ibadet edin ve emirlerini reddetmeyin. risaletini tebliğ ettiğine dair, peygamber size şahit olsun; siz de, peygamberlerinin, kendilerine tebliğ görevini yaptığına dair halka şahitlik edesiniz. Madem ki Allah, bu yüce mertebe için sizi seçti, o halde, verdiği nimetler için namaz kılmak ve zekat vermek suretiyle ona şükredin. Onun sağlam ipine tutunun, ona güvenin ve bütün işlerinizde ondan yardım isteyin o, sizin Mevla'nızdır. Yüce Allah ne güzel dost ve ne güzel yardımcıdır. [130][130]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:

**1.** "Görmedin mi, Allah yerdeki eşyayı ve denizde yüzen gemileri sizin hizmetinize verdi" âyetinde, Allah, sayıp dökerek nimetleri hatırlatmaktadır. Aynı zamanda, bu âyetteki soru, itiraf ettirmek içindir.

**2.** "Sizi öldürür" ile "sizi diriltir" arasında tıbâk sanatı vardır.

**3.** "Gerçekten insan çok nankördür" âyetinde, aşırılık ifade eden kip kullanılmıştır.

**4.** "Mâ Seninle asla cedelleşmesinler" cümlesinde, olumsuzluk manasın kastedilen emir kullanılmıştır. Yani, hak apaçık ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, seninle cedelleşmemeleri gerekir.

**5.** "Kâfirlerin suratlarında hoşnutsuzluk sezersin" cümlesinde latif istiare vardır. Yani, onların yüzlerinden hoşnutsuzluk sezer ve kötü bir şey yapmak istediklerini anlarsın. Bu, Arapların, "Falanın yüzünde kötülük hissettim" sözüne benzer.

**6.** "Allah'ı bırakıp da taptıklarınız asla bir sinek yaratamazlar" cümlesinde çok güzel bir temsil vardır. Yani, kâfirlerin, Allah'tan başkasına tapmaları hususundaki durumları, bir tek sinek yaratamayan putların durumuna benzer. Zemahşerî şöyle der: Dinlenilen bu parlak kıssaya, bazı meseller benzetilerek, istihsan yoluyla "mesel" denilmiştir.

**7.** "Rükû1 ve Secde edin" cümlesi mecâz-ı mürseldir. Zikr-i cüz1, irâde-i küll kabîlindendir. Yani bir parçayı söyleyip, tümünü kastetmek kabilindendir. Buna göre mânâ: "Namaz kılınız" şeklinde olur. Çünkü rükû' ve secde, namazın rükünlerindendir.

**8.** "Rükû' ve secde edin, Rabbinize ibadet edin, hayır işleyin" cümlesinde hususlan sonra umum zikredilmiştir. Maksat, hususî olanın önemini dikkate almakla birlikte umum ifade etmektir. Yüce Allah, âyette önce hususî olanla başladı, sonra umumî olanı, sonra da daha umumî olan anlattı.

---

[130][130] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/156-157.

Yüce Allah'ın yardımıyla Hacc Sûresi'nin tefsiri bitti. [131][131]

[131][131] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/157-158.

# MÜ'MİNÛN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 118 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Mü'minûn sûresi tevhid, risalet ve haşir gibi, dinin esaslarını anlatan Mekkî sûrelerden biridir. Mü'minleri ebedîleştirmek, yaptıkları iyi işleri ve faziletleri yüceltmek için, bu sûreye el-Mü'minûn yüce ismi verildi. Mü'minler yapmış oldukları güzel ve faziletli işler sayesinde, naîm cennetle-rindeki yüce Firdevs makamına vâris olmaya hak kazandılar.
Bu mübarek sûre Allah'ın gücünü ve birliğini gösteren delilleri bu güzel kâinatta; insan, hayvan ve bitkilerde ve eşsiz yedi kat göklerin yaratılışında tasvir ederek anlatır. Yine bu sûre, görülen âlemde insanların gördüğü yerler ve serpiştirilmiş olan hurma, üzüm, zeytin, nar, meyve ve ürünler, deniz sularını yararak giden büyük gemiler ve benzeri çeşitli şeylerde Allah'ın varlığını gösteren kevnî delilleri anlatır.
Yine bu mübarek sûre, Peygamber (s.a.v)'i, müşriklerden görmüş olduğu eziyetlere karşı teselli etmek için bazı peygamberlerin kıssalarından bahseder. Mesela Nuh, Hud, Musa, Meryem el-Betül ve oğlu İsa (a.s)'nm kıssalarını anlatır. Sonra da, Mekke kâfirlerinden ve onların, günün evvelinde ki güneş gibi yayılmış olan hakka karşı gösterdikleri inat ve kibirlerinden bahseder. Öldükten sonra dirilme ve haşir-neşirle ilgili deliller getirir. Öldükten sonra dirilme, bu sûrenin asıl konusu ve inkarcıların, hakkında mücadele ettikleri en önemli mevzudur. Sûre, parlak açıklamalarıyle bâtılın belin kırmıştır.
Bu mübarek sûre, ölüm sarhoşluğu içersinde kafirlerin karşılaştıkları sıkıntı ve korkulardan bahseder. Yapamadıkları iyi amelleri yapmak için dünyaya geri dönmeyi isterler. Fakat nerde! Ecel gelmiş, emeller yok olmuştur. Sûre, kıyamet gününden söz ederek sona erer. Şöyle ki; İnsanlar mutlular ve mutsuzlar olarak iki gruba ayrılır. Soy sop farkı ortadan kalkar. İman ve iyi amelden başkası fayda vermez. Her şeyin sahibi olan ve istediğini zorla yaptıran Allah ile cehennemlikler arasındaki konuşma kayda alınır. Onlar cehennemde yardım isteyerek bağırırlar. Fakat onlara yardım edilmez; isteklerine cevap verilmez. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** Gerçekten mü'minler isteklerini elde etti ve mutlu oldular.
**2.** Onlar ki, namazlarında huşu içindedirler;
**3.** Onlar ki, boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler;
**4.** Onlar ki, zekât vazifelerini yerine getirirler.
**5.** Ve onlar ki, iffetlerini korurlar;
**6.** Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu cariyeleri hariç. Bunlarla ilişkilerden dolayı kınanmış değillerdir.

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/161.

**7.** Şu halde, kim bunun ötesine gitmek isterse, işte bunlar, haddi aşan kimselerdir.
**8.** Yine onlar ki, emânetlerine ve ahidlerine riâyet ederler;
**9.** Ve onlar ki, namazlarına devam ederler.
**10.** İşte, asıl bunlar vâris olacaklardır;
**11.** Evet Firdevs'e vâris olan bu kimseler, orada ebedî kalıcıdırlar.
**12.** Andolsun biz insanı, çamurdan bir özden yarattık.
**13.** Sonra onu emin ve sağlam bir karargâhta nutfe haline getirdik.
**14.** Sonra nutfeyi alaka yaptık. Peşinden, alakayı, bir parça et haline soktuk; bu bir lokmacık eti kemiklere çevirdik; bu kemikleri etle kapadık. Sonra onu başka bir yaratışla insan yaptık. Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir.
**15.** Sonra, muhakkak ki siz, bunun ardından elbet öleceksiniz.
**16.** Sonra da, şüphesiz, sizler kıyamet gününde tekrar diriltileceksiniz.
**17.** Andolsun biz, sizin üstünüzde yedi gök yarattık. Biz, yaratmaktan habersiz değiliz.
**18.** Gökten uygun bir ölçüde yağmur indirip onu yeryüzünde yerleştirdik. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter.
**19.** Böylece onun sayesinde sizin yararınıza hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik ki, bunlarda sizin için bir çok meyveler vardır ve siz onlardan yersiniz.
**20.** Tûr-i Sina'da yetişen bir ağaç da meydana getirdik ki, bu ağaç hem yağ, hem de yiyenlerin ekmeğine katık verir.
**21.** Hayvanlarda sizin için elbette ibretler vardır. Onların karınlarmdakinden size içiririz. Onlarda sizin için bir takım faydalar daha vardır; ayrıca etlerini yersiniz.
**22.** Onların üzerinde ve gemilerde taşınırsınız.

## Kelimelerin İzahı

Sülâle; hülasa, öz demektir. Bir şeyi bir şeden çıkarmak manasına gelen. kökünden türemiştir. Kılı, hamurdan çıkardım manasına, ve kılıcı kınından çıkardım manasına denir. Şâir Ümeyye şöyle der:
"Mahlukatı kokmuş çamur özünden yarattı. Bütün mahlukat yine o çamura dönecek.."[2[2]] Çocuk babasının belinden geldiği için, "Çocuk, babasının sülalesidir" denir.
Mekîn, sabit ve yerleşmiş demektir. Sağlam ve sabit bir şekilde yerleşmiş şeye, denir.
Tarâik Zîijb 'nın çoğuludur. Burada maksat, yedi göktür. Bir kısmı bir kısmının yüzerinde olduğu için, onlara tarâik denilmiştir. Bir kimse, takunyalardan birini diğerinin üzerine koyduğunda denilmesi de bundandır.
Sıbğ, katık. Bunun aslı, elbise boyası manasına gelendır. Herevî şöyle der: Katık olarak yenilen her şeye sıbğ denilir.

---

[2[2]] el-Bahru'l-muhit, VI/393

En'âm; deve, sığır ve koyun gibi etleri yenen hayvanlar. [3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Şüphesiz, şu güzel vasıfları taşıyan mü'minler istek ve arzularını elde etmiş ve mutlu olmuşlardır. Âyetin başındaki edatı, pekiştirme ifade eder ve olayın gerçekleşeceğini bildirir. Sanki Yüce Allah ;öyle diyor: İmanları ve salih amelleri sayesinde onların zafer ve başarıları mutlaka gerçekleşmiştir, bundan sonra Yüce Allah mü'minlerin vasıflarını sayarak şöyle buyurdu: [4][4]

**2.** İbn Abbas şöyle der: Korkup sakin sakin duranlardır. Yani onların kalpleri korku ile dolduğu için, Allah'ın azamet ve yüceliğinden dolayı namazlarında korkarak boyun eğerler. [5][5]

**3.** Yalan, küfür ve hezeyandan yüzçeviririler. İbn Kesir şeyle der: Lağv, bâtıl söz demektir. Bu, Allah'a ortak koşma, günah ve faydasız söz ve fiilleri kapsar.[6][6]

**4.** Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyle, gönül hoşluluğuyla, fakir ve yoksullara mallarının zekâtım verirler. [7][7]

**5.** dördüncü sıfatlarıdır. Yani, harama karşı iffetlerini korurlar; zina, livata ve avret mahallerini açmak gibi helal olmayan şeylerden kendilerini korurlar. [8][8]

**6.** Onlar, eşleri ve cariyeleri dışında, bütün hallerde kendilerini korular. Eşleri ve cariyeleri ile ilişki kuranlar kınanmazlar. [9][9]

**7.** Kim, eşleri ve cariyelerinden başkasının peşine düşerse işte onlar, azgınlık ve fesat çıkarmada aşırı giden kimselerdir. [10][10]

**8.** Onlar emânetleri korur ve ıslah ederler. Kendilerine bir şey emânet bırakıldığında ona hıyanet etmezler; anlaşma yaptıklarında onu bozmazlar. Ebu Hayyan şöyle der: Açık olan, emânetlerin umûmî oluşudur. Dolayısıyle, Allah'ın kullarına emânet ettiği söz, fiil, inanç ve insanın almış olduğu emânetler buna girer.[11][11]

**9.** Bu, mü'minlerin altıncı vasfıdır. Yani onlar beş vakit namazlarına devam eder

---

[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/164.
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/164.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/165.
[6][6] Muhtasar-i İbn Kesir, 11,559
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/165.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/165.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/165.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/165.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/165.
[11][11] el-Bahr, VI.397
Muhammed Ali165. Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/165.

ve onları vakitlerinde kılarlar. İbn Cüzeyy şöyle der: "Yüce Allah, mü'minlerin vasıflarını anlatırken hem başta hem de sonda niçin namazları zikretti?" denilirse, şöyle cevap verilir: Bu, bir tekrar değildir. Çünkü başta, namazda huşu anlatıldı, burada ise namazlara devam etmeyi anlattı. Bunlar farklı şeylerdir.[12][12]

**10.** İşte bu güzel vasıfları taşıyan mü'minler, naîm cennetine vâris olmaya layıktırlar.[13][13]

**11.** Onlar, içinden cennet nehirlerinin fışkırdığı, cennetin en yüksek yerlerine vâris olanlardır. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Allah'tan istediğinizde Firdevs'i isteyiniz. Çünkü O, Cennetin en ortasında ve en yüksek yerindedir. Cennet nehirleri oradan fışkırır"[14][14] Onlar orada sürekli kalırlar, asla çıkmazlar, oradan hiç ayrılmak istemezler...
Bundan sonra Yüce Allah kudretini ve birliğini gösteren delilleri anlatarak şöyle buyurdu:[15][15]

**12.** Andosun ki, biz, insan neslini, çamurdan süzülen bir öz ve hülâsadan yarattık. Bu âyetin başındaki lam, yeminin cevabıdır. İbn Abbas şöyle der: Burada insandan maksat Âdem'dir. Çünkü O, çamurdan süzülmüştür.[16][16]

**13.** Sonra Adem'in oğullarını ve zürriyetini, babaların bellerinden akıp rahim denilen sağlam bir yere yerleşen meni haline getirdik.[17][17]

**14.** Sonra bu nutfeyi, yani akan suyu, pıhtıya benzer donuk bir kan haline getirdik. Sonra bu donuk kanı da şekilsiz ve azaları belirsiz bir et parçası haline getirdik. Sonra bu et parçasını, bedeni dik tutsun diye sert kemik haline getirdik. Bu kemikleri de etle örttük ve onu kemiklere bir elbise gibi giydirdik, Bu aşamalardan geçtikten sonra ona ruh üfledik ve en güzel biçimde bambaşka yeni bir varlık olarak meydana getirdik. Fahreddin Râzî şöyle der: Onu önceki varlığından farklı bir varlık haline getirdik. Zira, daha önce cansız iken canlı oldu, dilsiz iken konuşur hale geldi, sağırken duyar oldu, kör iken görmeye başladı. Azalarından her biri son derece güzel ve hikmetli bir şekilde yerli yerine kondu. Ondaki bu güzellikleri kimse anlatamaz.[18][18] Yaratıcıların en güzeli olan Allah, kudretinde ve hikmetinde yücedir.[19][19]

**15.** Sonra siz ey insanlar! Böyle bir yaratılış ve hayattan sonra öleceksiniz.[20][20]

---

[12][12] el-Teshil, 111,49
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/165.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/165.
[14][14] Buharı, Cihad, 4
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/165-166.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/166.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/166.
[18][18] Tefsir-i Kebir, XXrn,85
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/166.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/166.

**16.** Daha sonra da, kıyamet günü hesap vermek ve amellerinizin karşılığını almak üzere kabirlerinizden çıkarılacaksınız.
Yüce Allah, insanın yaratılışında geçirdiği aşamaları, başlangıcını ve sonunu anlattıktan sonra göklerin ve yerin yaratılışını anlattı. Bunların hepsi, Allah'ın varlığını gösteren parlak delillerdir. [21][21]

**17.** Vallahi, biz üstünüzde yedi gök yarattık. Gökler, birbirinin üstünde olduğu için, âyette bunlara denildi. Biz, mahlukatm işlerini ihmal etmiş değiliz. Bilakis onları koruyor ve işlerini idare ediyoruz. [22][22]

**18.** Biz bulutlardan ihtiyaca göre yağmur ve su indirdik. Ne yeryüzünü bozacak şekilde çok, ne de ekinlere ve meyvelere yetmeyecek kadar az. İhtiyaç anında yararlan as m iz diye o yağmuru yeryüzünde kalacak şekilde yerleştirdik. Biz yerin derinliklerine çektirmek suretiyle onu gidermeye ve böylece sizi ve hayvanlarınızı susuzluktan Öldürmeye kadiriz. Bu bir tehdit ve "korkutmadır. İbn Kesir şöyle der: Biz istesek, yağmur yağdığı zaman, onu yeryüzünde sizin ulaşamıyacağmız ve yararlanamayacağınız bir yere kadar çektirirdik. Fakat Yüce Allah, lütuf ve rahmetiyle, tatlı su halinde bulutlardan yağmuru indirir ve yeryüzüne yerleştirir, oradaki menbalara sokar, sonra da gözeler ve nehirler açar. Ekinleri ve meyveleri sular. Ondan hem siz kendiniz içersiniz, hem de hayvanlarınız içer.[23][23]

**19.** O su sayesinde sizin için içinde hurma ve üzümler bulunan bağ ve bahçeler çıkardık. O bağlarda çeşitli meyve ve ürünleriniz vardır, onlardan yararlanırsınız. O bağ ve bahçelerin meyvelerinden yaz-kiş yersiniz. Yazın taze hurma ve taze üzüm; kışın da kuru hurma ve kuru üzüm yersiniz. Hurma ve üzümün faydaları çok olduğu için, Yüce Allah, özellikle bunları zikretti. Bunlar hem yemek, hem katık, hem de taze ve kuru meyve işini görürler. Bunlar, Arapların en çok yetiştirdiği meyvelerdir. [24][24]

**20.** Yine o su sayesinde, sizin için, Tûr Dağı'nın etrafında yetişen zeytin ağacı bitirdik. Tûr, Yüce Allah'ın, üzerinde Hz. Musa ile konuştuğu dağdır. Bu ağaç, bir çok faydalan olan zeytin yağı verir. Yemek yiyenler için de katık verir. İçine batırıldığında ekmeğe renk verdiği için ona denmiştir. Yüce Allah bu ağaçtan hem katık, hem de yağ çıkarmıştır. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Zeytin yağını yiyiniz ve onunla yağlanınız. Çünkü o mübarek bir ağaçtan çıkar.[25][25]

---

[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/166.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/166.
[23][23] Muhtasar-ı İbn Kesir, Tl, 536
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/166-167.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/167.
[25][25] Ahmed b. Hanbel, 111,497; İbn Mace, Et'ıme, 34
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/167.

**21.** Ey insanlar! Rabbinizin sizin için yarattığı deve, sığır ve koyun gibi hayvanlarda, alacağınız büyük bir ibret vardır. Size, onların karnındaki işkembe ile kan arasından gelen, içenlerin boğazından kolayca geçen halis sütlerinden içiririz. O hayvanlarda sizin için birçok yararlar vardır. Sütlerinden içersiniz, yünlerinden elbise yaparsınız, sırtlarına binersiniz ve onlara ağır yüklerinizi yüklersiniz. Aynı şekilde, etlerinden de yersiniz. [26][26]

**22.** Denizlerde gemilerle taşındığınız gibi, karada develerle taşınırsınız. Çünkü, nasıl ki gemiler deniz taşıt araçlarıdır, aynı şekilde develer de kara taşıt araçlarıdır. [27][27]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları
aşağıda Özetliyoruz:
**1.** Mü'minler kazandı ve mutlu oldular" cümlesinde edatı pekiştirme ifade ettiği gibi, fiilin geçmiş zaman kipi ile gelmesi, olayın kesinlikle meydana geleceğini vurgular.
**2.** İlk âyette geçen "Mü'minler" i onlar namazlarını huşu içinde kılanlar..." âyeti ve bundan sonra gelen âyetlerle açıklamaktadır ki, buna icmalden sonra tafsil sanatı denir.
**3.** "Sonra muhakkak ki siz, bunun ardından elbette öleceksiniz" cümlesinde, inkâr etmeyen kimse inkâr eden yerine konmuştur. Çünkü insanlar ölümü inkâr etmezler. Fakat insanların ölümden gafil olmaları ve onun için iyi amel işleyerek hazırlık yapmamaları inkâr alâmetlerinden sayılır. Bunun için, insanlar ölümü inkâr etmedikleri halde, inkâr edenler yerine konulmuş ve öleceklerini bildiren ibare ve gibi, iki te'kîd (pekiştirme) edatı ile te'kîd edilmiştir.
**4.** "yedi kat" terkibinde latif bir istiare vardır. Yedi gök, istiare yoluyla, üst üste konan takunyarın bağlarına benzetilmiştir.
**5.** "Biz onu yok etmeye de mutlaka kadiriz" âyetinde tehdit vardır.
**6.** gibi âyet sonları ile gibi âyet sonlarında akıcı bir seci vardır. Bu da edebî sanatlardandır. [28][28]

## Bir Uyarı

Yüce Allah, "Andolsun biz insanı yarattık" ile başlayıp, "gemilerle taşınırsınız" diye sona eren âyetlerde kudretini gösteren dört çeşit delil getirdi:
1. İnsanın, yaratılırken geçirdiği dokuz aşama. Bu aşamaların sonuncusu öldükten sonra dirilmektir. 2. Yedi göğün yaratılışı. 3. Gökten yağmurun indirilişi, 4. Hayvanların yararları. Yüce Allah bu faydalardan dört türünü

[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/167.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/167.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/167-168.

açıkladı: Sütlerinden, yünlerinden, etlerinden faydalanma ve binmek suretiyle yararlanma. [29][29]

**Faydalı Bilgiler**

Ahmed b. Hanbel, Ömer'in (r.a) şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ras-ulullah (s.a.v)'a vahy indiğinde, yüzünün etrafında arı uğultusuna benzer bir ses işitilirdi. Bir gün, bir saat bekledik. Kıbleye yöneldi ve ellerini kaldırarak şöyle dua etti: Ey Allah'ım! Bize nimetini artır, eksiltme. Bize lutfunla muamele et, bizi hor kılma. Bize ver, bizi mahrum etme. Bizi tercih et, başkasını bize tercih etme. Bizi razı et ve bizden razı ol..... Sonra Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Bana on âyet indi ki, kim o âyetlerdekini yerine getirirse cennete girer. Sonra da, âyetinden itibaren onununcu âyetin sonuna kadar okudu.[30][30]

**23.** Andolsun ki, Nuh'u kavmine gönderdik. "Ey kavmim! dedi, Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka bir tanrı yoktur. Hâlâ sakınmaz mısınız?"
**24.** Bunun üzerine, kavminin içinden kâfir olan litiler topluluğu, "Bu, dediler, sizin gibi bir beşer olyktan başka bir şey değildir. Size üstün ve hâkim ol istiyor. Eğer Allah isteseydi, muhakkak ki bir melek gönderirdi. Biz geçmişteki atalarımızdan böyle bir şey duymadık.
**25.** Bu, yalnızca kendisinde delilik bulunan bir kimsedir. Öyle ise, bir süreye kadar ona katlanıp gözetleyin bakalım."
**26.** Nuh, "Rabbim! dedi, beni yalanlamalarına karşı bana yardım et!"
**27.** Bunun üzerine ona şöyle vahyettik: Gözlerimizin önünde ve bildirdiğimiz şekilde o gemiyi yap. Bizim emrimiz gelip de tandır kaynayıp kabarınca, her cinsten eşler halinde iki tane ve bir de içlerinden, daha önce kendisi aleyhinde hüküm verilmiş olanların dışındaki aileni gemiye al. Zulmetmiş olanlar konusunda bana hiç yalvarma! Zira onlar kesinlikle boğulacaklardır.
**28.** Sen, yanandakilerle birlikte gemiye yerleştiğinde, "Bizi zâlimler topluluğundan kurtaran Allah'a hamdolsun." de.
**29.** Ve de ki: Beni mübarek bir şekilde indir. Sen, indirenlerin en hayırlısısın.
**30.** Şüphesiz bunda sizin için bir takım ibretler vardır. Çünkü biz, hakikaten kullarımızı böyle denemişizdir.
**31.** Sonra onların ardından bir başka nesil getirdik.
**32.** Bunun üzerine, onlar arasından kendilerine, "Allah'a kulluk edin; çünkü sizin O'ndan başka bir tanrınız yoktur. Hâlâ Allah'tan korkmaz mısınız?" mesajını ileten bir resul gönderdik.
**33.** Onun kavminden, kâfir olup âhirete ulaşmayı inkâr eden ve dünya hayatında kendilerine refah verdiğimiz varlıklı kişiler, "Bu, dediler, sadece sizin gibi bir insandır; sizin yediğinizden yer, sizin içtiğinizden içer.

---

[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/168.
[30][30] Ahmed b. Hanbel, 1,34; Tirmizî, Tefsir-i Sûre 23.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/168.

**34.** Gerçekten, kendiniz gibi bir beşere itaat ederseniz, herhalde ziyan edersiniz.
**35.** Size, öldüğünüz, toprak ve kemik yığını haline geldiğinizde, mutlak surette sizin tekrar meydana çıkarılacağınızı mı va'dediyor?
**36.** Bu size vâ'dedilen çok uzak!
**37.** Hayat, şu dünya hayatımızdan ibarettir. Ölürüz, yaşarız; bir daha diriltilecek değiliz.
**38.** Bu adam, sadece Allah hakkında yalan uyduran bir kimsedir; biz ona inanmıyoruz."
**39.** O peygamber, "Rabbim! beni yalanlamalarına karşılık bana yardımcı ol!" dedi.
**40.** Allah şöyle buyurdu: Pek yakında onlar pişman olacaklar!"
**41.** Nitekim Hak tarafından korkunç bir ses yakalayıverdi onları! Kendilerini hemen sel süpürüntüsüne çevirdik. Zâlimler topluluğunun canı cehenneme!
**42.** Sonra onların ardından başka nesiller getirdik.
**43.** Hiçbir ümmet, ne ecelinin önüne geçebilir, ne de geri kalabilir.
**44.** Sonra biz peşpeşe peygamberlerimizi gönderdik. Herhangi bir ümmete peygamberlerinin geldiği her defasında, onlar bu peygamberi yalanladılar; biz de onları dillere destan eyledik. Artık iman etmeyen kavmin canı cehenneme.
**45,46.** Sonra âyetlerimiz ile ve apaçık bîr mucize ile Musa ve kardeşi Harun'u Firavun'a ve ileri gelenlerine gönderdik. Bunun üzerine onlar kibire kapıldılar ve büyüklük taslayan zorba bir kavim oldular.
**47.** Bu yüzden dediler ki: Kavimleri bize kölelik ederken, bizim gibi olan bu iki adama inanacak mıyız?
**48.** Böylece onları yalanladılar ve bu sebeple helak edilenlerden oldular.
**49.** Andolsun biz Musa'yı, belki onlar yola gelirler diye, Kitab'ı verdik.
**50.** Meryem oğlunu ve annesini de bir mucize kıldık; onları, yerleşmeye elverişli, suyu bulunan bir tepeye yerleştirdik.
**51.** "Ey peygamberler! Temiz ve helâl olan şeylerden yiyin; güzel işler yapın. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı hakkıyle bilmekteyim.
**52.** Şüphisez bu, bir tek ümmet olarak sizin üm-metinizdir; ben de sizin Rabbinizim. Öyle ise benden sakının."

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebetleri

Yüce Allah Önceki âyetlerde insan, hayvan, bitki, gökler ve yer -in yaratılışında kendisinin birliğini gösteren delilleri anlattı ve kullarına verdiği nimetleri saydı. Burada da Mekke kafirlerine ve peygamberleri yalanlayan geçmiş milletlerden ve başlarına gelen musibetlerden misaller setirdi. Nuh (a.s)'un kıssasından başlayarak sırasıyla Hûd, Musa ile Firavun ve Meryem oğlu İsa'nın (aleyhimu's-selâm) kıssalarını anlattı. Bu kıssaların hepsi, peygamberleri ve mucizeleri yalanlayanlar için öğüt ve ibretlerle doludur. [31][31]

[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/173.

## Kelimelerin İzahı

Cinnet, delilik.
Bekleyiniz. Tarabbus, beklemek demektir.
Mübtelîn, imtihan edilenler.
Heyhat. "Uzak oldu" mânâsına isim fiildir. Şair şöyle der:
"Çocuklukta geçen günleri hatırladın. O günlerin sana dönmesi artık çok uzak."[32][32]
Gusâ, kurumuş ot. Selin, üzerinde taşıdığı kuru ot, çer-çöp ve kuru kamış gibi şeylere denir.
Bu'den, helak olsun demektir. Râzî şöyle der: ve benzerleri, kendi fiillerinin yerine kullanılan mastarlardır. Sîbeveyh şöyle der: Bu kelimeler, açıkça kullanılmayan fiiller tarafından nasb edilmişler, yani burada üstün okunmuşlardır. kelimesi takdirinde olup, "yok oldular" demektir.[33][33] Kurun, milletler. Birbirinin ardından gelir.
Ahâdîs, kalıbındaki kelimesinin çoğuludur. Bu da hayret uyandırmak ve teselli etmek maksadıyla anlatılan şey demektir. Maîn, gözle görülen akarsu. Rabve, yüksek yer. [34][34]

## Âyetlerin Tefsiri

**23.** Andolsun ki Biz, peygamberimiz Nuh'u, kavmini Allah'a çağırması için gönderdik. Tefsirciler şöyle der: Bu âyet, Rasulullah (s.a.v) için bir tesellidir. Nuh Peygamber'in durumu anlatılmıştır ki Rasûlullah (s.a.v.) sabırda onu örnek alsın ve bilsin ki, kendisinden önceki peygamberler de yalanlanmalardır. Nuh, kavmine, "Bir olan Allah'a kulluk edin, sizin, ondan başka Rabbiniz yoktur" dedi. Allah'tan başkasına ibadet ettiğiniz için, onun azabından korkmuyor musunuz? Bu bir tehdit ve yasaklamadır. [35][35]

**24.** Kavminin, inkar ve sapıklığa iyice batmış olan ileri gelenleri ve reisleri dediler ki: Kendisinin peygamber olduğunu iddia eden bu kişi, bir insandır. Peygamberlik iddia ederek, başkan olma ve sizden daha üstün hale gelmeyi istiyor ki, siz onun peşinden gidesiniz... Onlar ne kadar sapıktırlar ki, bir insanın peygamber olmasını uzak görüyorlar da taşın ilah olacağını kabul ediyorlar! Hayret. Allah, peygamber göndermek isteseydi, bir insanı değil de, bir meleği peygamber olarak gönderirdi, dediler, Geçmiş milletler ve asırlarda böyle bir sözün söylenmiş olduğunu duymadık. [36][36]

---

[32][32] Kurtubî, XII, 122
[33][33] Tcfsir-i Kebir, XXIII, 99
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/173.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/173-174.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/174.

**25.** O, kendisinde bir delilik bulunan bir adamdan başkası değildir. Bekleyin ve o Ölünceye kadar ona sabredin.[37][37]

**26.** Nûh, onların iman etmelerinden ümit kestikten sonra dedi ki: Ey Rabbim! Beni yalanladıkları için onları toptan yok ederek bana yardım et. [38][38]

**27.** İşte o zaman Nuh'a, "Gözümüzün önünde ve kontrolümüz altında gemiyi yap" diye vahyettik. Onu, emrimizle, öğrettiğimiz şekilde yap. Azabın indirileceğine dair emrimiz geldiğinde ve ekmek pişirilen tandırdan su fışkırdığında tefsirciler der ki: Allah bunu, Hz. Nuh'a, kavminin yok olacağına dair bir alâmet kıldı gemiye, her sınıf hayvandan, bir erkek ve bir dişi olmak üzere bir çift al ki, bu hayvanların nesli kesilmesin, Çoluk çocuğunu da al. Ancak iman etmeyenlerden, eşin ve oğlun gibi, haklarında daha önceden helak olacaklarına dair hüküm verilenler bunun dışındadır, Yok olduklarım gördüğünde, zalimler için benden şefaat isteme. Şüphesiz ben, onların boğulacağına hükmettim. Onlar boğulmaya mahkumdur. [39][39]

**28.** Sen ve beraberindeki mü'minler gemiye bindiğiniz zaman Sizi boğulmaktan kurtardığı için Allah'a hamd ediniz. Yüce Allah'ın ayet-i kerimede "deyin" yerine "de" demesinin sebebi şudur: Nuh (a.s) kavminin peygamberi ve önderi idi. Ona yapılan hitap, diğerlerine de yapılmış demektir. [40][40]

**29.** Ey Rabbim! Beni iyi ve her türlü kötülük ve şerden koruyacak bir şekilde indir. İbn Abbas: Bu, Nuh (a.s)' un gemiden ineceği zaman yapması istenen duadır. Dostlarını indirenlerin ve kullarını koruyanların en hayırlısısın.[41][41]

**30.** Nuh'un ümmeti üzerinde cereyan eden olaylarda akıl sahiplerinin getireceği bir çok delil ve ibretler vardır. Bilesiniz ki biz, peygamberler göndererk kulları imtihan etmekteyiz. [42][42]

**31.** Biz, Nuh kavminden sonra, onların ardından geJen başka bir kavmi, yani Ad kavmini yarattık. [43][43]

**32.** Onlara, kendi aşiretleri içinden peygamber olarak Hud'u gönderdik, Bir olan Allah'a kulluk edin, hiç bir şeyi ona ortak koşmayın. Çünkü sizin ondan başka Rabbiniz yoktur. İnkar ettiğiniz takdirde O'nun azabından ve Öc almasından korkmuyor musunuz?" dedik. [44][44]

---

[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/174.
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/174.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/174.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/174.
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/174-175.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/175.
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/175.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/175.

**33.** Kavminin, ahireti ve oradaki sevap ve cezayı inkar eden ileri gelenleri ve kendilerine dünya nimetlerini bol bol verdiğimiz ve bu yüzden şımarmış olan kafirler dediler ki; " Kendisinin peygamber olduğunu iddia eden bu şahıs, sizin gibi bir insandan başkası değildir." Onlar bu sözü, peşlerinden gelen ve saptırmış oldukları kimselere söylediler. O da sizin gibi yiyor, içiyor. Size karşı bir üstünlüğü yok. Çünkü o da yemeye ve içmeye muhtaçtır. [45][45]

**34.** Ona uyar ve onu doğrul arsanız, gerçekten ziyana uğrayanlar olursunuz. Çünük ona uymakla şahsiyetinizi düşürmüş olursunuz. Ebussuud şöyle der: Bak gör ki, nasıl, kendilerini hem dünyada hem de ahirette mutluluğa ulaştıracak hak peygambere uymayı "ziyana uğramak" kabul ettiler de, ziyanın en son noktası olan putlara tapmayı ziyan saymadılar. Allah onları kahretsin. Nasıl da haktan döndürülüyorlar?![46][46]

**35.** O size, ölümden sonra yani siz çörümüş kemikler olduktan sonra hayat mı va'dediyor? Kabirlerinizden diri olarak çıkacağınızı mı söylüyor? Bu, alay etme ve olayı uzak görme yoluyla sorulmuş bir sorudur. Âyet-i kerimede "Sol siz" lafzı, pekiştirme maksadıyle tekrarlanmıştır. Çünkü söz uzadığı zaman, bu şekildeki tekrar güzel olur. [47][47]

**36.** Kabirlerden çıkarılacağınıza dair size yapılan bu vaad ne kadar uzaktır. Onların bu uzak görmeden inaksalları, bunun asla olmayacağını söylemektir. [48][48]

**37.** Bu dünya hayatından başka hiçbir hayat yoktur. Toplum tamamen yok oluncaya kadar kimimiz ölür, kimiz doğar. Artık öldükten sonra ne dirilme vardır, ne de haşirneşir. [49][49]

**38.** O size getirdiği emirler ve ahirete ait verdiği bilgilerde Allah'a karşı yalancılık yapan bir adamdan başkası değildir. Biz onun söylediklerine inanıp onu doğrulayacak değiliz. [50][50]

**39.** Peygamberleri onların iman etmesinden ümit kesip inkarda ısrar ettiklerini görünce, yok olmaları için beddua etti ve: "Ey Rabbim! beni yalanladıkları için onlara karşı bana yardım et" dedi. [51][51]

**40.** Allah buyurdu ki: Onlar yakın zamanda, inkarda bulunduklarına pişman

---

[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/175.
[46][46] İrşâdu'l-akli's-selîm, IV, 31
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/175.
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/175.
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/175.
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/175.
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/176.
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/176.

olacaklardır. [52][52]

**41.** Onları yok edici gürültü azabı yakaladı. Bu, Allah'tan bir zulüm değil, onun bir adaletiydi, elit Onları sel üzerindeki çer-çöp gibi ölüler haline getirdik. Tefsirciler şöyle der: Cebrail onlara Öyle bir bağırdı ki, bu sesten dolayı altlarından yer sarsıldı, onlar da bunun şiddetinden, selin sürüklediği çer-çöp haline geldiler. Âyette geçen Uc, kelimesi, kendisinden hiç yararlanılmayan basit, değersiz şey demektir. İnkarları ve zulümleri sebebiyle zalimler yok olsun. Bu, bir beddua cümlesidir. Yüce Allah sanki şöyle buyurmuştur: "Onlar, Allah'ın rahmetinden uzak ve yok olsunlar." [53][53]

**42.** Onları yok ettikten sonra Salih, İbrahim, Lut ve Şuayb (a.s)'ın kavimleri gibi başka milletler meydana getirdik. İbn Abbas şöyle der: Bu sonradan meydana getirilenler IsrailoğuIIandır. Bu âyette hazif vardır. Takdiri şöyledir: "Onlar peygamberlerim yalanladılar, biz de onları yok ettik". Şu âyet bunu göstermektedir: [54][54]

**43.** Helak olacak milletlerden hiçbiri, helak olması için belirlenen vakitten, ne önce geçebilir, ne de geri kalır. [55][55]

**44.** Sonra peygambere erimiz i arka arkaya birer birer gönderdik. İbn Abbas der ki: "1/5 'nın manası, "Birbirlerinin ardından gelirler" demektir." Hangi ümmete peygamberi geldiyse, her defasında onlar bunu yalanladılar. Yani, onlar peygamberlerini yalanlama hususunda, kendileriden önceki yalanlayıcı sapıkların girdikleri yolu izlediler. Bu âyet onları, aşırı derecedeki sapıklıklarından dolayı kınamakta ve adiliklerini ortaya çıkarmaktadır. Böyle yaptıkları için Yüce Allah şöyle buyurdu: Biz de onları, birbirlerinin arkasından yok ettik. Onları, anlatılan haberler ve dilden dile dolaşan kıssalar haline getirdik. İnsanlar hayretle ve birbirlerini teselli etmek maksadıyle onların başına gelenleri anlatırlar. Allah ve Rasulüne inanmayan kavim yok olsun. [56][56]

**45.** Daha sonra Musa ve kardeşi Harun'u açık mucizelerimizle gönderdik. İbn Abbas şöyle der: "Onlar âsâ, beyaz
çekirge ve benzeri dokuz mucizedir." ve onlara düşmanı susturacak açık bir delil verdik. [57][57]

**46.** Onları azgın Firavun ile kavminin kibirli ileri gelenlerine gönderdik. Bunlar, kibirlenip Allah'a iman ve ibadet etmediler, Firavun ve kavmi kibirli, inatçı ve

---

[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/176.
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/176.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/176.
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/176.
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/176.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/176-177.

başkalarına zulmederek onları ezen bir kavim idi. [58][58]

**47.** Dediler ki, "Şimdi biz, bizim gibi insan olan bu iki adama inanıp peşlerinden mi gideceğiz? Halbuki Musa ve Harun'un kavmi, hizmetçi ve köle gibi bize itaat ediyorlar. [59][59]

**48.** O iki peygamberimizi yalanladılar da denizde boğulanlardan oldular. [60][60]

**49.** Firavun ve adamlarmın boğulmasından sonra Musa'ya kitap verdik ki, İsrail oğulları onunla doğru yolu bulsunlar. [61][61]

**50.** Meryem ve oğlu İsa'nın kıssasının da, sonsuz kudretimizi gösteren büyük bir mucize kıldık. Onların evlerini ve barınaklarını, Beyt-i Makdis'te yüksek bir yerde yaptık. İbn Abbas der ki: "Rabve, yüksek yer demektir. Orası, en güzel bitki yetiştiren yerdir." Orası, üzerinde yaşanılacak şekilde düz ve gözle görülen akar suların bulunduğu bir yerdir. Râzî şöyle der: "Karâr, üzerinde oturulan her düz yere denir. Maîn, yer üzerinde açıktan akan sudur." Katâde şöyle der: "Karâr, meyveli ve sulu yerdir. Yani, meyvesinden dolayı üzerinde insanların yaşadığı yerdir". [62][62]

**51.** Dedik ki: "Ey peygamberler! Helal olan şeylerden yeyin ve iyi amel işleyerek Allah'a yaklaşın." Bu, her peygambere kendi zamanında yapılan bir hitaptır. Ümmetini irşad için, her peygambere bu şekilde emredildi. Nitekim sen bir tüccara hitap ederken: "Ey tüccarlar! Faizden sakının" dersin. Şüphesiz ben sizin yaptıklarınızı bilirim. Sizin işlediklerinizden hiçbiri bana gizli kalmaz. Bu bir tehdit ve uyarıdır. Kurtubî şöyle der: "Bu tehdit herkesi kapsar. Rasül ve Nebilerin durumu bu olunca, diğer insanlar kendilerini ne sanırlar?"[63][63]

**52.** Ey peygamberler topluluğu! Sizin dininiz bir tek dindir. O da İslâm dinidir. Ben de sizin Rabbinizim, ortağım yoktur. Azabımdan ve cezamdan korkun. [64][64]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler bir çok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Gemiyi gözlerimizin önünde yap" cümlesinde güzel bir istiare vardır. Yüce Allah koruma ve gözetmeye aşırı derecede dikkat edildiğini, "göz önünde

---

[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/177.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/177.
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/177.
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/177.
[62][62] Tefsîr-i Kebir, XXIII, 103
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/177.
[63][63] Kurtubî, XII, 127
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/177.
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/177.

yapmak" sözüyle ifade etti Çünkü bir şeyi koruyan, genellikle, korumasını gözüyle görmek suretiyle devam ettirir. Dolayısıyla Yüce Allah, isitâre yoluyla, koruma ve kollama yerine gözönünde bulundurmayı zikretti.
**2.** "Tandır kaynadı" ifâdesi, şiddetten kinayedir. Bu, Arapların, "tandır kızıştı, yani savaş başladı" sözüne benzer. Bazı â-limler, tennûr kelimesini, mecaz yoluyla, "yeryüzü" manasına almışlardır.
**3.** "Beni indir' ile indirmek ve yapıyorsunuz ile bilen" arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**4.** "Ölürüz" ile "yaşarız" ve "öne geçer" ile "geri kalırlar" arasında tıbâk sanatı vardır.
**5.** "Gönderdik" ile "Peygamberlerimiz" arasında cinâs-ı nakıs vardır. Çünkü şekil ile birlikte bazı harfler de değiştirilmiştir.
**6.** "Onları çer-çöp kıldık" cümlesinde teşbîhî belîğ vardır. Zira vech-i şebeh (benzetme yönü) ile teşbih edatı hazfedilmiştir. "Hızla yok olma ve değersizlik hususunda onları çer-çöp gibi kıldık" demektir.
kavminden kafir olup ahirete ulaşmayı inkar eden ve dünya hayatında kendilerine refah verdiğimiz varlıklı kişiler dediler ki....." cümlesinde ıtnâb üslubu vardır. Bu, onları kınamak ve yaptıkları âdi ve çirkin işleri üzerlerine tescil etmek için kullanılmış bir üsluptur.
**8.** gibi fasılarla fasılalarda latif bir seci' vardır. [65][65]

## Faydalı Bilgiler

"İnsan" lafzı, hem tekil hem çoğul için kullanılır. Tekil için kullanıldığına Örnek "O, Meryem'e tam bir insan şeklinde göründü"[66][66] ile Bizim benzerimiz olan iki insana mı inanacağız?[67][67] âyetîleridir. Çoğul için kullanıldığına örnek: "Eğer insanlardan birini görürsen...."[68][68] ile " Bu insanlara sadece bir tebliğdir"[69][69] Keşşaf sahibi Zemahşerî bunu böyle açıklamıştır. [70][70]

**53.** İnsanlar kendi aralarıdaki işlerini parça parça böldüler. Her grup, kendinde bulunan ile sevinip böbürlenmektedir.
**54.** Şimdi sen onları bir zamana kadar gaflet ve sapıklıkları ile başbaşa bırak!
**55. 56.** Sanıyorlar mı ki, onlara verdiğimizi servet ve oğullar ile kendilerine faydalar sağlamak için can atıyoruz? Hayır, onlar işin farkına varamıyorlar.
**57.** Rablerine olan saygıdan dolayı titrereyenler;
**58.** Rablerinin âyetlerine inananlar;
**59.** Rablerine ortak tanımayanlar;
**60.** Ve, Rablerine dönecekleri için yapmakta oldukları işleri kalbleri çarparak yapanlar;

---

[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/177-178.
[66][66] Meryem sûresi,19/17
[67][67] Müminim sûresi, 23/47
[68][68] Meryem sûresi, 19/26
[69][69] Müddessir sûresi, 74/31
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/178.

**61.** İşte onlar, iyiliklere koşuşurlar ve iyilik için yarışırlar.
**62.** Biz, hiç kimseyi, gücünün yettiğinden başkası ile yükümlü kılmayız. Nezdimizde hakkı söyleyen bir kitap vardır ve onlar haksızlığa uğratılmazlar.
**63.** Hayır, onların kalbleri bu hususta cehalet içindedir. Ayrıca onların bundan öte bir takım kötü işleri vardır ki, onlar bu işleri yapar dururlar.
**64.** Sonunda, refah ve bolluk içinde olanlarını sıkıntıya uğrattığımızda, bakarsın ki onlar feryadı basarlar.
**65.** Boşuna sızlanmayın bugün! Zira bizden yardım göremeyeceksiniz!
**66. 67.** Çünkü âyetlerimiz size okunurdu da, siz, buna karşı kibirlenerek arkanızı döner, geceleyin hezeyanlar savururdunuz.
**68.** Onlar bu sözü hiç düşünmediler mi? Yoksa kendilerine, daha önce geçmişteki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?
**69.** Yoksa Peygamberlerini henüz tanımadılar da bu yüzden mi onu inkâr ediyorlar?
**70.** Yoksa onda bir cinnet olduğunu mu söylüyorlar? Hayır o, kendilerine hakkı getirmiştir. Onlar ise haktan hoşlanmamaktadırlar.
**71.** Eğer hak, onların kötü arzu ve isteklerine uysaydı, mutlaka gökler ve yer ile bunlarda bulunanlar
bozulur giderdi. Hayır, biz onlara şan ve şereflerini getirdik; fakat onlar kendi şereflerine sırt çevirdiler.
**72.** Yoksa sen onlardan bir vergi mi istiyorsun? Rabbinin vergisi daha hayırlıdır. O, rızık verenlerin en hayırhsıdır.
**73.** Gerçek şu ki sen onları doğru bir yola çağırıyorsun.
**74.** Âhirete inanmayanlar ise, ısrarla yoldan çıkmaktadırlar.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde nebi ve rasullerin kıssalarını anlattıktan sonra, bu âyetlerde de o peygamberlerin kavimlerinden kâfir olanların haberlerinin, ihtilaflarını, gruplara ve hiziplere bölünecek derecede dinlerinde ayrılığa düşmelerini anlattı ki insanlar sapıkların yollarından sakınsınlar. [71][71]

## Kelimelerin İzahı

Zübür, kelimesinin çoğulu olup parçalar manasındadır. Zebur; gümüş ve demir külçeleri manasına gelir.
Gamra; şaşkınlık ve sapıklık demektir. Gamra'nın asıl lügat manası, kişiyi baştan aşağı ıslatan bol sudur.
Feryat edip yardım isterler. lügatte, yalvarıp yakararak bağırmak demektir. Bu ses, öküz sesine benzer.
Geri dönersiniz. geri dönmek demektir. Yoldan çıkanlar. Bir kimse yoldan çıkıp

[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/181.

başka bir yola girdiğinde denir. Mastarı gelir. [72][72]

## Âyetlerin Tefsiri

**53.** O milletler, dinleri hususunda ihtilafa düşüp bir çok gruplara ve farklı farklı dinlere ayrıldılar. Kendilerine tek din üzerinde toplanmaları emredildiği halde bir kısmı ateşperest, bir kısmı yahudi, bir kısmı da hristiyan oldular O grupların her biri kendi dinini beğenmekte ve ondan hoşlanmaktadır. Kendisininin haklı ve kazançlı olduğunu, başkalarının ise bâtıl yolda olup ziyana uğradığını sanar. [73][73]

**54.** Ey Muhammedi O müşrikleri gaflet, cehalet ve sapıklıkları içinde bırak. Bu hitap Peygamber (s.a.v.)'edir. Zamir, Mekke kâfirlerini ifâde eder. Ölünceye kadar onları böyle bırak. Bu âyet, Rasulullah (s.a.v.) için bir teselli, müşrikler için ise bir tehdittir. [74][74]

**55, 56.** O kâfirler, dünya da kendilerine mal ve oğullar verdiklerimize, iyilikler yapmak için yarıştığımızı mı sanıyorlar? Böyle yapmamızın, onlara ihsan ve lutfun çabuklaştırılması ve bu iş için bir yarışma olduğunu mu zannediyorlar. Hayır, iş onların sandıklan gibi değil. Bilakis bu, onları aşama aşama daha fazla günaha sürüklemek ve böylece yok etmek içindir. Bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyurdu: Hayır, onlar hayvanlar gibidir. Onların akıl ve şuurları yoktur ki, durumu düşünüp değerlendirsinler. Bu, onları aşama aşama helake götürmek midir? Yoksa onlara iyilikte yarış mıdır? Bu âyet, müşriklerin, mal ve oğullarının olmasının, Allah'ın kendilerinden razı olduğu anlamına gelmediğini söylemektedir. Nitekim'Yüce Allah, onların durumlarını şöyle bildirir: Biz malca ve evlatça daha çoğuz. Biz azaba uğratılacak da değiliz dediler.[75][75] Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Allah dünya nimetlerini sevdiğine de sevmediğine de verir. Dini ise, sadece sevdiklerine verir."[76][76]
Yüce Allah müşrikleri kınayıp onları tehdit edince, ardından mü'-minleri medhederek onların en üstün sıfatlarım anlattı. [77][77]

**57.** O mü'minler Allah'ın azamet ve büyüklüğünden korkarlar. Korktukları için de azabından sakınırlar. [78][78]

**58.** Onlar Allah'ın gönderdiği Kur'ân âyetlerini ve kâinattaki âyetleri tasdik ederler. Bunlar, Allah'ın varlığını gösteren delillerdir. Bunu ifade etmek için şöyle söylenmiştir:

---

[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/181.
[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/181.
[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/181-182.
[75][75] Sebe' sûresi, 34/35
[76][76] Ahmed b. Hanbel, I, 387
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/182.
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/182.

Herşeyde onun birliğini gösteren bir alâmet vardır. [79][79]

**59.** Onlar ibadetlerinde Allah'a başkasını ortak koşmazlar. Aksine onun birliğim kabul eder ve sadece O'nun rızası için amel ederler. Fahreddin Râzî şöyle der: "Bundan maksat, Allah'ın birliğine iman etmek ve ona ortak koşmamak değildir. Çünkü bu mana geçen âyette zaten vardır. Bilakis bundan maksat gizli şirkte bulunmamaktır. Bu da, ibadeti, sadece Allah rızasını kazanmak ve onu hoşnut etmek için yapmakla olur."[80][80]

**60.** Onlar zekat ve sadakalarını verirler, çeşitli hayır ve iyiliklerde bulunarak Allah'a yaklaşmaya çalışırlar. Amellerinin kabul edilmemesiniden de korkarlar. Bu, mü'minlerin dördüncü sıfatıdır. Hasan-ı Basrî şöyle der: "Mü'min, hem iyilik eder, hem de kabul edilmemesinden korkar; münafık ise hem kötülük eder, hem de kendini güven içinde hisseder. Onlar, hesap vermek üzere Rablerine dö-neceklerine inandıkları ve iyi amel ve itaatin şartlarını yerine getirmede kusur edebileceklerinden korktukları için kalpleri titrer. Rivayet olunduğuna göre Aişe (r.a.), bu mübarek âyeti Rasulullah (s.a.v.)'a sordu ve dedi ki: "Onlar, yaptıklarını kalpleri titreyerek yaparlar" âyetindeki şahıslar, "Allah'tan korkarak zina edenler, hırsızlık yapanlar ve içki içenler mi?" Rasulullah (s.a.v.) ona şöyle cevap verdi: "Hayır, ey Sıddîk'in kızı! Onlar, namaz kılan, oruç tutan ve zekatlarını verenlerdir. Bununla beraber onlar Yüce Allah'tan korkarlar."[81][81]

**61.** İşte kendilerinde bu yüce sıfatları taşıyanlar, o suçlu kafirler değil, yüce dereceleri elde etmek için Allah'a itaatte yarışmlardır. O hayırlara layık olan ve onlar için yarışanlar da onlardır. Fahreddin Râzî şöyle der: "Bilesin ki, bu sıfatlar son derece güzel tertip edilmişlerdir. Birinci sıfat, mü'minlerde, uygunsuz şeylerden sakınmayı gerektiren şiddetli korkunun meydana geldiğini, ikincisi, Allah'ın birliğine iman ettiklerini, Üçüncüsü, ibadetlerde gösteriş yapmadıklarını, dördüncü sıfat ise bu üç sıfatı taşıyanların, ibadetlerini, kusur ederim korkusu içerisinde yaptıklarını gösterir. İşte bu sıddîkların ulaştığı son makamdır. Allah, oraya ulaşmayı bize de nasip etsin."[82][82] [83][83]

**62.** Bir lütuf ve ihsanımız olarak, kullardan hiçbirini, gücü yetmediği bir şeyle yükümlü kılmayız. Mü'minlerin vasıfları anlatıldıktan sonra bu âyetin getirilmesi, o samimi kulların, güçlerinin yetmediği şeylerle yükümlü kılmmadıklarma ve bütün yükümlülüklerin insanın gücü dahilinde olduğuna bir işarettir. Kulların işlediği iyi ve kötü amellerin yazılı bulunduğu amel defterleri bizim katımızdadır. Ahirette onlara bunların karşılığım vereceğiz. Amellerinin

---

[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/182.
[80][80] Tefsir-i Kebir, XXIII, 107
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/182.
[81][81] Ahmed b. Hanbel, VI,] 59
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/182-183.
[82][82] Tefsîr-i kebîr, XXHI,107
[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/183.

karşılığı verilirken sevaplarını eksiltmek veya cezalarını artırmak suretiyle onlara zulmedilmez. Kurtubî şöyle der:" Bu âyet, hem bir tehdit, hem de zulme karşı bir güvence ifade eder."[84][84]

**63.** Fakat, suçlu kafirlerin kalpleri, bu Kur'ân'a karşı gaflet içinde ve kapalıdır, onu göremezler. İnkâr ve Allah'a ortak koşma dışında, onların bir çok kötü işleri de vardır. Bedbahtlığa müstehak olmaları için ilerde onları da yapacaklardır. Onlar hem inkar ettiler, hem de kötü işler yaptılar. Bu nedenle onlara azap hak oldu. [85][85]

**64.** Nihayet onların bu hayatta nimet içerisinde yaşayan zenginlerini ve ileri gelenlerini, açlık, öldürme ve esir etme gibi, dünya cezasıyla cezalandırdığımızda bir de bakarsın, feryat etmeye ve bağırarak yardım istemeye başlarlar. İbn Abbas şöyle der: "Bu, onların yedi sene çektikleri açlık cezasıdır." [86][86]

**65.** Bugün artık azaptan kurtulmak için yardım istemeyin. Azabımızdan kurtulamazsınız. Bağırmak ve yardım istemek size fayda vermez. [87][87]

**66.** Daha önce size okunan Kur'ân âyetlerini işitiyordunuz. Ökçesi üzerine gerisin geri dönen kimse gibi o âyetlerden kaçıyordunuz. Bu, onların haktan yüzçevirme hallerini, gerisin geri dönen kimsenin durumuna benzeterek açıklamaktır. [88][88]

**67.** Kur'ân sebebiyle kibirlenip iman etmiyordunuz. İbn Kesir şöyle der: deki zamir, Kur'ân'a aittir. Müşrikler gece toplanıp sohbet eder ve Kur'ân hakkında, "O bir sihirdir, şiirdir, kâhin sözüdür" gibi bâtıl sözler söylerlerdi."[89][89] İbn Cevzî de şöyle der: deki zamir, Kabe'ye aittir. Bu, daha Önce adı geçmemiş şeyden kinayedir. Çünkü Kabe'nin durumu meşhurdur." Buna göre âyetin manası şöyle olur: Diğer insanlar yurtlarında korku içinde oldukları halde siz Mekke'de ernniyet içinde olduğunuz için Kâ'be ve Mekke ile iftihar ediyor ve kibirleniyorsunuz. "Biz Harem halkıyız, kimseden korkmayız. Biz Allah evinin halkı ve dostlarıyız" diyorsunuz. Bu, İbn Abbas ve diğerlerinin görüşüdür. Gece toplanıp sohbet ediyor ve bu sohbetlerinizde, Kur'ân hakkında kötü sözler söylüyor, Peygamber (s.a.v)'e [90][90] sövüyorsunuz. [91][91]

**68.** Kur'ânın nazmındaki mucizeliğe bakıp onun Allah kelamı olduğunu

---

[84][84] Kurtubî, XH, 134
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/183.
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/183.
[86][86] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/184.
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/184.
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/184.
[89][89] Muhtasar-ı İbn Kesir, 11,569
[90][90] Zâdu'l-mesîr, IV,482
[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/184.

anlayabilmek için düşümediler mi ki ona inansınlar. Yoksa onlara Allah'tan, daha önce babalarına benzeri gelmemiş olan yeni bir şey mi geldi? Ebussuud şöyle der: "Yani, Yüce Allah'tan peygamberlere kitapların gelmesi, inkarı mümkün olmayan ezelî bir kanundur. Kur'ân da, bu kanuna göre gelmiştir. Peki onu nasıl inkar ediyorlar?[92][92]

**69.** "Yoksa onlar Muhammed (s.a.v.)'in 'doğruluğunu, güvenilirliğini ve güzel ahlaklı olduğunu bilmiyorlar mı? Bu âyet, kafirler hakkında bir başka kınamadır. Yüce Allah onları, evvelâ Kur'an'dan yararlanmakdıkları için kınadı. İkinci olarak, onlara gelen bu ıkitabın benzerinin, daha önce atalarına da gelmiş oluduğunu bildirerek kınadı. Üçüncü olarak onların Hz. Muhammed'in (s.a.v.) soyunu, doğruluğunu ve güvenilir bir kimse olduğunu bildiklerini açıklayarak kınadı. Dördüncü olarak da, Resûlullah'm (s.a.v.), kendilerinden daha akıllı ve daha zeki olduğunu bildikleri halde, onu delilikle itham ettiklerini bildirerek kınadı. İşte bu nedenle, bir sonraki âyette şöyle buyurdu: [93][93]

**70.** Yoksa onlar, Muhammed'in deli olduğunu mu söylüyorlar?" Bu, çeşitli şekillerde inat ve inkar ettiklerinden dolayı onları kınayan ve hayret bildiren bir başka ifadedir. Hayır, iş onların iddia ettikleri gibi değildir. Aksine, Muhammed (s.a.v.) onlara apaçık bir hak getirmiştir. Bâtılın hiçbir şekilde ona girmesi söz konusu değildir. Muhammed (s.a.v.) onlara, Allah'ın birliği inanacım ve İslâm kanunlarını kapsayan Kur'ân'ı getirmiştir. Davetin açıklığına rağmen, müşriklerin çoğu haktan hoşlanmazlar. Çünkü kalplerinde eğrilik vardır. [94][94]

**71.** Hoşlanmadıkları hak, yani Allah'ın birliği ve adâleti onların bozuk arzularına uyacak ve çarpık istekleri doğrultusunda gidecek olsaydı, yükseği, alçağı, bütün alemin nizamı ve bunlarada yaşayan mahlukatm düzeni bozulurdu. Çünkü onların arzulan çarpık ve farklıdır. İbn Kesîr şöyle der:" Bütün bunlar kulların acizliğini, görüş ve isteklerinin farklı olduğunu göstermekte ve Yüce Allah'ın bütün sıfatlarında kâmil olduğunu, fiilleri ve mahlukatı idaresinde kemal sıfatlarını taşıdığını açıklamaktadır".[95][95] Bilakis, biz onlara, şan ve şereflerini kapsayan kitabı getirdik. Bu da, Yüce Allah'ın sayesinde kendilerini şereflendirdiği Kur'ân-ı Kerim'dir.. Oysa, onlar bu Kur'an'dan yüzçeviriyorlar. Halbuki onlara layık olan Kur'ân'a boyun eğmeleri ve saygı göstermeleridir. Çünkü Kur'ân onların şeref ve izzetidir. Burada, Kur'ân'a hürmet maksadıyle kelimesi tekrar edilmiştir. [96][96]

**72.** "Ey peygamber! Yoksa sen, Allah'ın emirlerini tebliğ karşılığında onlardan bir ücret mi istiyorsun da, bundan dolayı iman etmiyorlar?" Bu âyet, iman

---

[92][92] Ebussuud, IV,38
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/184.
[93][93] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/184-185.
[94][94] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/185.
[95][95] Muhtasar-ı İbn Kesir, 11,570
[96][96] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/185.

etmedikleri için onları kınamaktadır. Yoksa Muhammed (s.a.v.) onlardan herhangi bir ücret istememektedir. Durum böyle olunca, niçin onu yalanlıyor ve ona düşmanlık ediyorlar? Ey peygamber! Allah'ın sana lütfedip verdiği rızık daha hayırlıdır. Yüce Allah, lütfeden ve rızık verenlerin en üstünüdür. Çünkü o, karşılık beklemeden verir. Başkası ise, bir ihtiyacı için verir. [97][97]

**73.** Ey peygamber! Şüphesiz sen onları dosdoğru yola yani naim cennetlerine götüren İslâm'a çağırıyorsun. [98][98]

**74.** Öldükten sonra dirilip de sevap veya ceza göreceklerine inanmayanlar var ya, işte onlar, gerçekten doğru yoldan çıkanlardır. [99][99]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz;
**1.** "Onları cehaletleri içinde bırak" cümleside latif istiare vardır. Gamre kelimesinin asıl manası, kişiyi baştan ayağa ıslatan bol sudur. Kafirlerin, içinde bulundukları cehalet ve sapıklık, istiare yoluyla, insanı tepeden tırnağa ıslatan bol suya benzetilmiştir.
**2.** "Sanıyorlar mı ki, onlara yardım edeceğiz?" cümlesi, inkar ifade eden bir sorudur.
**3.** "Onlara iyilik etmede yarıştığımızı mı sanıyorlar?" Cümlesinde, bunu önceki cümleye bağlayan lafzı hazfedilmiştir. Takdiri şöyledir: "Bunları vermekle, onlara iyilik etmede yarıştığımızı mı sanıyorlar?" Söylendiği takdirde söz uzayacağı ve söylenmediği takdirde karışıklık endişesi bulunmadığı için, hazfi güzel olmuştur.
**4.** "inanırlar" ile "ortak koşarlar" arasında tıbâk vardır.
**5.** "Katımızda, hakkı söyleyen bir kitap vardır. Cümlesi güzel bir istiaredir. Zira söz söylemek, sadece dili ile konuşan kimselere mahsustur. Halbuki kitabın dili yoktur. Yüce Allah, kitabın son derece açıklayıcı ve delillerini ortaya koyucu olduğunu vurgulamak ve onu konuşan dile benzetmek maksadıyle, istiare yoluyla, kitabı "Konuşma" sıfatı ile niteledi.
**6.** "verirler" ile "verdiler" ve "ameller" ile "amel edenler" arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**7.** "Siz, ökçelerinizin üzerine gerisin geri dönüyordunuz" cümlesinde üstün bir istiare vardır. Yüce Allah, onların haktan yüzçevirmelerini, istiâre-i temsîliye yoluyla, arkaya dönene benzetti.
**8.** "ve benzeri kelimelerde kuvvetli bir seci' vardır. [100][100]

---

[97][97] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/185.
[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/185.
[99][99] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/185-186.
[100][100] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/186.

**75.** Eğer onlara acıyıp da içinde bulundukları sıkıntıyı giderseydik, azgınlıklarında şaşkın şaşkın direnirlerdi.
**76.** Andolsun, biz onları sıkıntıya düşürdük de yine Rablerine boyun eğmediler, tazarrû ve niyazda da bulunmadılar.
**77.** Sonunda üzerlerine, azabı çok şiddetli bir kapı açtığımız zaman, bir de bakarsın ki onlar orada şaşkın ve ümitsiz kalmışlardır!
**78.** O, sizin için kulakları, gözleri ve gönülleri yaratandır. Ne de az şükrediyorsunuz!
**79.** Ve O, sizi yeryüzünde yaratıp türetendir. Sırf O'nun huzurunda toplanacaksınız.
**80.** Ve O, yaşatan ve öldürendir gecenin ve gündüzün değişmesi O'nun eseridir. Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız!
**81.** Buna rağmen onlar, Öncekilerin dedikleri gibi dediler.
**82.** Dediler ki: "Sahi biz, ölüp de bir toprak ve kemik yığını haline gelmişken, mutlaka yeniden diriltile-ceğizjöyle mi?
**83.** Hakikaten, gerek bize, gerekse daha önce atalarımıza böyle bir vaadde bulunuldu; bu geçmiştekile-rin masallarından başka bir şey değildir!"
**84.** De ki: "Eğer biliyorsanız söyleyin. Bu dünya ve onda bulunanlar kime aittir?"
**85.** "Allah'a aittir" diyecekler. "Öyle ise siz hiç düşünüp taşınmaz mısınız!" de.
**86.** "Yedi kat göklerin Rabbi, azametli Arş'ın Rabbi kimdir?" diye sor.
**87.** "Allah'ındır" diyecekler. "Şu halde siz Allah'tan korkmaz mısınız!" de.
**88. "**Eğer biliyorsanız söyleyin, her şeyin melekû-tu kendisinin elinde olan, kendisi her şeyi koruyup kollayan, fakat kendisi korunmayan kimdir?" diye sor.
**89.** "Allah'ındır " diyecekler. "Öyle ise nasıl olup da aldatılıyorsunuz?" de.
**90.** Doğrusu biz onlara gerçeği getirdik; onlar ise gerçekten yalancılardır.
**91.** Allah evlat edinmemiştir; O'nunla beraber hiçbir ilâh da yoktur. Aksi takdirde her ilâh kendi yarattığını sevk ve idare eder ve mutlaka onlardan biri diğerine galebe çalardı. Allah, onların yakıştırdıkları şeylerden münezzehtir.
**92.** Görünmeyeni de, görüneni de bilen Allah, O, müşriklerin ortak koştukları şeylerden çok yüce ve münezzehtir.
**93, 94.** De ki: "Rabbim! Eğer onlara yöneltilen tehdidi mutlaka bana göstereceksen; bu durumda beni zâlimler topluluğunun içine koyma Rabbim!
**95.** Biz, onlara yönelttiğimiz tehdidi sana göstermeye elbette ki kadiriz.
**96.** Sen, kötülüğü en güzel bir şekilde defet. Çünkü biz onların yakıştırmakta oldukları şeyi çok iyi bilmekteyiz..
**97.** Ve de ki: "Rabbim! Şeytanların kışkırtmalarından sana sığınırım!
**98.** Onların yanımda bulunmalarından da sana sığınırım!
**99.** Nihayet onlardan birine ölüm gelip çattığında, "Rabbim! der, beni geri gönder;
**100.** Tâ ki boşa geçirdiğim dünyada iyi iş yapayım" Hayır! Onun söylediği bu söz laftan ibarettir. Onların gerisinde ise, yeniden dirilecek güne kadar bir berzah vardır.

**101.** Sûra üflendiği zaman artık ne aralarında soy-sop vardır, ne de birbirlerini soruşturacaklardır.
**102.** Artık kimlerin tartıları ağır basarsa, işte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir.
**103.** Kimlerin de tartıları hafif gelirse, artık bunlar da kendilrine yazık etmişlerdir; ebediî cehennemdedirler.
**104.** Orada dişleri sırıtır halde iken, ateş yüzlerini yalar.
**105.** "Allah, size âyetlerim okunurdu da, siz onları yalanlardınız değil mi?" der.
**106.** Derler ki: "Rabbimiz! Bedbahtlığımız bizi yendi; biz, bir sapıklar topluluğu idik.
**107.** Rabbimiz! Bizi burdan çıkar. Eğer bir daha dönersek, artık belli ki biz zâlim insanlarız.
**108.** Buyurur kî: Alçaldıkça alçalın orda! Bana bir şey söylemeyin artık!
**109.** Zira kullarımdan bir zümre, "Rabbimiz! Biz imân ettik; öyle ise bize acı! Sen, merhametlilerin en iyisisin " demişlerdi.
**110.** İşte siz onları alaya aldınız; sonunda bu davranışınız size beni hatırlamayı unutturdu, siz onlara gülüyordunuz.
**111.** Bugün ben onlara, sabrettiklerinin karşılığını verdim; onlar, hakikaten kazananlardır.
**112.** "Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?" diye sorar.
**113.** "Bir gün veya günün bir kısmı kadar kaldık. İşte sayanlara sor " derler.
**114.** Buyurur ki: Sadece az bir süre kaldınız; keşke siz bilmiş olsaydınız!
**115.** Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakikaten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?
**116.** Mutlak hâkim ve hak olan Allah, çok yücedir. O'ndan başka ilâh yoktur. O, yüce Arş'in sahibidir.
**117.** Her kim Allah ile birlikte diğer bir ilâha taparsa, -ki bu hususla ilgili hiç bir delili yoktur- o kimsenin hesabı ancak Rabbinin nezdindedir. Şurası muhakkak ki kâfirler iflah olmaz.
**118.** De ki: "Bağışla ve merhamet et. Rabbim! Sen, merhametlilerin en hayirlısısın."

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde müşriklerin imana davetten yüzçevir-diklerini anlattıktan sonra burada da yüzçevirmelerinin sebebini anlattı. Bu sebep de inat ve taşkınlıktır. Bunun ardından da kendisinin birliğini gösteren delilleri getirdi. Daha sonra âhiret hallerini ve insamların orada mutlular ve mutsuzlar diye iki kısma ayrıldığını açıkladı. Bu âyetlerde, insanların âhirette haşr olmasının hikmetini açıklayarak sûreyi sona erdirdi. Ayrıca bu âyetlerde, kıyamet olmasaydı itaat edenle isyan edenin, iyi ile kötünün birbirinden ayırt edilemeyeceğini de bildirdi. [101][101]

[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/191.

## Kelimelerin İzahı

Müblisûn, hayrete düşüp ümit kesenler. Her türlü hayırdan ümit kesmektir.
Korur, yani kendisinden yardım isteyeni korur. Bir kimse diğerine yardım edip de onu bir başkasının kötülüğünden koruduğunda, der.
Hemezât, kışkırtmak ve şiddetli tahrik manasına gelen kelimesinin çoğuludur. Bu manada kullanılan ve kelimelerine benzer.
Şeytanın, vesvese vererek kurduğu tuzak demektir.
Berzah; engel, mani demektir. Cevheri şöyle der: "Berzah, iki şey arasındaki engel manasmdadır.[102][102]
Kâlihûn, dişleri sırıtanlar. Dudakların geri çekilerek dişlerden uzaklaşması demektir ki bu da insan yüzünün en çirkin halidir. [103][103]

## Nüzul Sebebi

İbn Abbas'm şöyle dediği rivayet olunur: "Aşağıdaki âyetler Sümâme b. Üsâl hakkında indi. Bir seriyye Sümâme'yi esir aldı. O da müslüman oldu. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) onu serbest bırakınca Mekke ile Mire arasında bir yere gitti ve şöyle dedi: "Vallahi Rasulullah (s.a.v.) izin vermedikçe size Yemâme'den bir tane dahi buğday gelmeyecek." Allah, Kureyş'i kıtlık ve açlıkla cezalandırdı. Netice lâşe, köpek eti ve ilhiz yediler. İlhiz nedir? diye soruldu. İbn Abbas dedi ki:" Araplar yünleri alıp kana bularlar, sonra onu kızartıp yerlerdi. İşte ilhiz budur. Bu kıtlık üzerine Ebu Süfyân şöyle dedi:" Allah ve akraba hakkı için söyle, sen, Allah'ın seni âlemlere rahmet olarak göndediğini iddia etmiyor musun?" Rasulullah (s.a.v.) : "Evefdedi, Ebu Sufyan: "Vallahi görüyorum ki, sen babalan kılıçla, çocukları da açlıkla öldürdün." Bunun üzerine şu âyetler indi: Eğer onlara acıyıp da, içinde bulundukları sıkıntıyı giderseydik, azgınlıklarında şaşkın şaşkın direnirlerdi.[104][104]

## Âyetlerin Tefsiri

**75.** Seni yalanlayan ve sana karşı inatla direnen o müşriklere acıyıp da başlarına gelen kıtlık ve kuraklık belasını kaldırsaydık ve onlardan musibetler i giderseydik, elbette sapıklık ve haddi aşmalarına şaşkın şaşkın devam ederlerdi. [105][105]

**76.** Onları musibet ve sıkıntılarla, açlık ve kıtlıkla imtihan ettik. Yine de Allah'a boyun eğip azameti karşısında tevazu göstermediler, Belâların giderilmesi için Rablerine dua etmediler, aksine kibir ve gururlarında devam ettiler. Maksat

---

[102][102] Kurtubî, XII, 150
[103][103] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/192.
[104][104] el-Bahr,VI,415
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/192.
[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/192.

şudur: Onlar aşırı derecede azgın ve taşkın oldukları için, geçmişte tevazu gösterip Allah'a dönmediler, gelecekte de dönmeyeceklerdir. [106][106]

**77.** Nihayet âhiret sıkıntıları ve Allah'ın, hesaba katmadıkları azabı onlara gelip çattığında işte o zaman, her türlü hayır ve iyilikten ümit keserler. Ebussuûd şöyle der:" Burada azaptan maksat, âhiret azabıdır. Nitekim âyetin taşıdığı tehdit ve azabın şiddetli olduğunun bildirilmesi bunu göstermektedir. Buna göre âyetin mânâsı şöyle olur: Biz onları öldürme, *esir etme, açlık ve benzeri türlü sıkıntılarla imtihan ettik. Ancak, âhiret azabını görünceye kadar onlardan herhangi bir yumuşama ve İslama yönelme görülmedi. Azabı gördüklerinde ise ümitlerini kesmeye ve boyun eğmeye başladılar."[107][107]
Bundan sonra Yüce Allah verdiği nimetleri ve birliğini gösteren delilleri hatırlatarak şöyle buyurdu: [108][108]

**78.** Sizin kulaklarınızı, gözlerinizi ve kalplerinizi yaratan O'dur. İşt& bu duyu organlarım işitesiniz, göresiniz ve anlayasınız diye sizin için yarattı. Burada müşrikler kınanmaktadır. Çünkü onlar bu nimetleri, kullanılmaları gereken yerlerde kullanmadılar. Zira kulak, kişiyi doğruya götürecek şeyin işitilmesi; göz, Allah'ın sıfatlarının eksiksiz olduğunu gösteren delillerin görülmesi; akıl, Allah'ın yarattıkları ve engin gücü hakkında düşünülmesi için yaratılmıştır. Kim bu nimetleri yerli yerinde kullanmazsa, onları yok etmiş demektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurdu: "Fakat kulakları, gözleri ve kalpleri kendilerine bir fayda sağlamadı"[109][109] Bu üç nimetin, faydalan büyük olduğu için Yüce Allah özellikle bunları zikretti. Rabbinize ne de az şükrediyorsunuz?! Buradaki azlığı pekiştirmek için gelmiştir. Yani, Allah'ın size lütuf ve ihsanının çokluğuna rağmen sizin O'na karşı şükrünüz ne kadar az demektir. [110][110]

**79.** Sizi yaratıp doğum yoluyla çoğaltarak yeryüzüne yayan odur. Hesap ve ceza için sadece, bir olan Allah'ın huzurunda toplanacaksınız. [111][111]

**80.** Çürümüş [112][112] kemikleri dirilten, mahlukatı ve milletleri öldüren odur. Uzayıp kısalarak, gece ve gündüzün farklı oluşu da bir olan Yüce Allah'ın fiilidir. Allah varlığını ve gücünü gösteren delilleri getirmek için bunu yapar. Sizin, Allah'ın kudretini ve ezici gücünü gösteren delilleri anlayacak aklınız yok mu ki, düşünüp de, hiç yoktan bunu yapabilenin, yok olduktan sonra mahlukatı tekrar diriltmeye kadir olacağını anlayasımz. [113][113]

**81.** Âyette geçen idrâb içindir. Yani, oların bu âyetleri ve ibretleri düşünecek

---

[106][106] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/193.
[107][107] Ebussuûd, IV,40
[108][108] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/193.
[109][109] Ahkâf sûresi, 46/26
[110][110] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/193.
[111][111] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/193.
[112][112] Bu, "Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek? (Yâsîn süresi, 36/78) âyetine işaret etmektedir.
[113][113] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/193-194.

akıl ve fikirleri yoktur. Aksine o Mekkeli müşrikler önceki milletlerin söyledikleri gibi söylediler. [114][114]

**82.** Dediler ki, biz çürüyüp zerreler haline geldikten ve çürümüş kemikler olduktan sonra, gerçekten ikinci kez yaratılacak mıyız? Bu düşünülemez, bu asla olmaz. [115][115]

**83.** Bu bize ve bizden önceki babalarımıza da va'dedilmişti. Bunun gerçek olduğunu sanmıyoruz, Bu ancak, öncekilerin yalanlan ve batıl sözlerinden başka bir şey değildir. Müşrikler öldükten sonra dirilmeyi ve haşir neşiri inkar edince Yüce Allah, Peygamberine (s.a.v.), bâtılın belini kıracak şu güçlü delille onları susturmasını emretti. Şöyle buyurdu: [116][116]

**84.** Ey Muhammedi Onların iddialarına cevap olarak de ki: Yeryüzü ve onun üzerinde bulunan mahluklar kimin? Onların sahibi kim? Yok etmek ve vücuda getirmek suretiyle onlarda tasarrufta bulunan kim? Eğer bu konuda bir bilginiz varsa onu bana bildirin. Bu cümle onların küçüklüklerini ve cahilliklerini ortaya koymaktadır. Kurtubî şöyle der:" Yüce Allah bu âyette, kendisinin birliğini ve ilâhlığını, yok olmaycak olan mülkünü ve değişmeyen gücünü haber vermektedir. Bu ve bundan sonraki âyetler, kâfirlerle mücadelenin ve onlara delille karşı Çıkmanın caiz olduğunu gösterir. Aynı zamanda başlangıçta yoktan yaratan, meydanan getiren ve benzeri olmadan var eden kimsenin ilâhlığa ve mâbûtluğa layık olduğuna dikkat çeker."[117][117]

**85.** Onlar cevap olarak; yeryüzünü ve onda bulunanları yaratan ve meydana getiren Allah'tır diyeceklerdir. Bunu itiraftan başka çareleri yoktur. De ki, ibret alıp da, bunları yoktan yaratanın, tekrar yaratabileceğini anlıyamıyor musunuz? [118][118]

**86.** De ki, içlerinde bulunan güneşler, yıldızlar ve aylarla birlikte kat kat gökleri yaratan kimdir? Kimdir, tertemiz meleklerin taşıdığı yüce Arş'ı yaratan. [119][119]

**87.** Onları yaratan Allah'tır. Onların hepsi Allah'a aittir, derler. De ki, hâlâ Allah'ın azabından korkmayacak ve onu birIemeyecek misiniz? Hâlâ, Allah'tan başka taptığınız putlara ibadeti bırakmayacak msıniz? [120][120]

**88.** De ki, bu geniş mülk kimin elindedir? Her şeyin hazineleri kimindir? Kâinatta yaratma, vücuda getirme ve idare etme yetkisine sahip olan kimdir?

---

[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/194.
[115][115] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/194.
[116][116] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/194.
[117][117] Kurtubî,XII,145,146
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/194.
[118][118] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/194.
[119][119] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/194.
[120][120] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/194-195.

Kendisine sığman ve eman dileyeni koruyan ve ona karşı, kimsenin başkasından yardım dilemediği kimdir? Eğer biliyorsanız, bunu bana haber verin. [121][121]

**89.** "Bütün mülk ve idare Allah'a aittir" diyeceklerdir, Onlara de ki, O'nun tek başına mülkün sahibi olduğunu ve onda tasarrufta bulunduğunu bildiğiniz ve itiraf ettiğiniz halde, nasıl oluyor da al-danıyor ve Allah'a itaat ve onu birlemekten nasıl çevriliyorsunuz? Ebu Hayyan şöyle der: "Burada sihir müsteâr olarak kullanılmiştir. Onların yaptıkları saçmalıklar ve yersiz davranış ve konuşmalar, büyülenmiş kimsenin yaptığı saçmalıklara ve yalpalamalara benzetilmiştir."[122][122] Yüce Allah, bu üç kınamayı aşama aşama sıraladı. Önce düşünmüyor musunuz?" Sonra sakınmıyor musunuz? buyurdu. Bu ikinci de daha fazla korkutulduğu için, biriciden daha vurguludur. Üçüncü olarak da şöyle buyurdu: Nasıl büyülenip aldanıyorsunuz? Bunda diğerlerinde bulunmayan bir kınama vardır.[123][123]

**90.** Aksine, Allah'ın birliği, öldükten sonar dirilme ve hesap konusunda biz onlara doğru sözü getirdik. Şüphesiz onlar, Allah'a isnat ettikleri ortaklar ve çocuklar hususunda yalan söylemektedirler. Yüce Allah geçen âyetlerde onların aleyhine birçok delil getirdikten sonra, bu âyette de onları tehdit edip korkutmaktadır. Bundan sonra da Allah'ın ortağı ve çocuğu olmadığını kesin delille açıklayarak şöyle buyurdu: [124][124]

**91.** Allah, ne meleklerden ne de insandan, kesinlikle herhangi bir çocuk edinmedi. İlâhlık ve Rablıkta O'na ortak olacak herhangi bir kimse de yoktur, Putperestlerin iddia ettiği gibi, onunla birlikte herhangi bir ilâh olsaydı, bu takdirde her ilâh, yarattığını tek başına yaratır ve ona tek başına hükmeder, her birinin mülkü diğerinden ayrılırdı. Dünya kral arının durumu gibi, bir kısmı diğerine galip gelirdi. İbn Kesir şöyle der: "Eğer birden çok ilâhın varlığı kabul edilseydi, bunların her biri, yarattığını tek başına yaratırdı. Sonra da bunların her biri diğerini ezmek ister, sonuda birbirlerine galip gelirler ve varlığın düzeni kalmazdı. Halbuki bu varlık âleminin son derece mükemmel bir şekilde düzenli olduğu görülmektedir. İşte bu, Allah'ın çocuk ve ortak edinmekten uzak olduğunu gösterir."[125][125] Bunun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurdu: Yüce Allah, zâlimlerin kendisini nitelediği şeylerden uzak ve yücedir. [126][126]

**92.** O gözlerin görmediğini de gördüğünü de bilir. Mahlûkâtın hiçbir durumu O'na gizli kalmaz. O ortaktan, çocuktan uzak ve yücedir. [127][127]

---

[121][121] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/195.
[122][122] el-Bahru'l-muhit, VI.418
[123][123] İbnu'l-Cüzeyy, Teshil, 111,55
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/195.
[124][124] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/195.
[125][125] Muhtasar-ı İbn Kesir, 11,573
[126][126] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/195-196.
[127][127] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/196.

**93.** De ki, "Ey Rabbim! Onlara dünyada çektireceğini va'dettiğin azabı mutlaka bana göstereceksen, [128][128]

**94.** Ey Rabbim! Beni zalimler topluluğundan kılma ki, onlarla birlikte helak olmayayım. "Bu cümle ile başlayan şart cümlesinin cevabıdır. Yalvarma ve yakarmanın çok olduğunun ifade edilmesi için, "Ey Rabbim" sözü tekrar edildi. Ebu Hayyân şöyle der: "Şu bir gerçektir ki, Rasulullah (s.a.v.), kendisinin, zâlimler topluluğundan kılınmasına sebep olacak şeylerden korunmuştur. Fakat, kulluğunu açığa çıkarmak ve Allah'a karşı tevazu göstermesi için, bu şekilde dua etmesi emrolundu."[129][129]

**95.** Şüphesiz biz, onlara va'dettîğimiz azabı sana gösterebiliriz. Fakat, biz, bir-hikmetten dolayı onu erteliyoruz.[130][130]

**96.** Onların kötülüklerini, kendilerine hoş görülü davranarak ve onlara karşı iyi muamele ederek defet. İbn Kesir şöyle der: "Yüce Allah, Hz. Peygambere (s.a.v.), insanlara muamele hususunda en faydalı ilacı gösterdi. O da, kendisine kötülük yapanın kalbini kazanmak, düşmanlığının dostluğa, kininin sevgiye dönüşmesi için ona iyilik yapmaktır."[131][131] Biz onların hallerini ve yapacakları yalanlama ve alayı daha iyi biliriz ve yaptıklarının karşılığını veririz. [132][132]

**97.** De ki: "Ey Rabbim! Şeytanın, bâtıl şeyleri ve kötülükleri yapmaya teşvik edici vesveselerinden sana sığınırım. [133][133]

**98.** Ey Rabbim! Onların bana herhangi bir kötülük etmelerinden veya işlerimde benimle beraber olmalarından sana sığınırım." Allah'a sığınmanın önemini göstermek ve bunu vurgulu bir şekilde ifade etmek için cümle tekrar edildi. [134][134]

**99.** Burada söz, tekrar müşriklere döndü. Müşriklerden birine ölüm gelip de onun şiddet ve sıkıntılarını gözleriyle gördüğünde, Yapması gerekeni yapmadığına pişman olarak şöyle der: "Ey Rabbim! Beni dünyaya geri çevir." Ayette, "Beni çevirin" şeklinde çoğul gelmesi, saygı ifade eder. [135][135]

**100.** Ömrümün boşa harcadığım kısımlarında iyi amel yapabilmem için beni geri çevir. Hayır, Artık dünyaya dönüş yok. Bundan vazgeçsin. Onun geri dönme isteği faydasız ve boşunadır. Bu isteği boşa gitmiştir. Âyette geçen y£

---

[128][128] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/196.
[129][129] el-Bahr, VI.420
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/196.
[130][130] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/196.
[131][131] Muhtasar-ı İbn Kesif, 11,574
[132][132] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/196.
[133][133] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/196.
[134][134] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/196.
[135][135] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/196.

edatı, yasaklama ve caydırma manası ifade eder. Önlerinde, dünyaya dönmelerine mani olacak bir engel vardır. Bu engel Berzah âlemidir. Berzah, onların dönüş yolunu kapatacak ve kıyamet gününe kadar orada kalacaklardır. Mücâhid şöyle der:" Berzah, dünya ile âhiret arasında bir engeldir." [136][136]

**101.** Sûr'a ikinci defa üfürüldüğünde, ki, bu öldükten sonra dirilme ve haşir-neşir üfürüğüdür, Artık, kıyamet gününde ne akrabalık ne de soy sop onlara fayda sağlayacaktır. Çünkü, şiddetli korku ve dehşetten dolayı, birbirine acıma ve şefkat olmayacaktır. Şöyle ki, kişi kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçacaktır. Herkes kendi nefsiyle meşgul olduğu için, birbirlerinin durumunu soramayacaklar. Bu âyet, "Onlar birbirlerine dönerek durumlarını sorarlar"[137][137] âyetiyle çelişmemektedir. Çünkü kıyamet günü, uzun bir gündür. Orada bir çok yer ve durak vardır. Bunların bazılarında konuşurlar, bazılarında konuşmazlar. [138][138]

**102.** Bir tane ile bile olsa, kimin iyilikleri kötülüklerine ağır basarsa, işte onlar kazançlı mutlu kimselerdir. Cehennemden kurtulup cennete sokulmuşlardır. [139][139]

**103.** Kimin de kötülükleri iyiliklerinden fazla olursa işte onlar ömürlerini boşa harcadıkları ve onu küfür ve günahlarla kirlettikleri için ebedî saadetlerini kaybetmiş mutsuz kişilerdir. Onlar cehennemde ebedî kalacaklar, oradan asla çıkarılmayacaklar. [140][140]

**104.** Cehennem ateşi, şiddetli sıcağıyla onların yüzünü yakacaktır. "Yüz" vücudun en kıymetli âzası olduğu için, özellikle o zikredildi, Onlar cehennemde çirkin görünüşlü ve çirkin yüzlü olacaklardır. İbn Mes'üd şöyle der: "Onların dişleri açığa çıkmış, dudakları gerilmiş, ateşle taranmış baş gibi olmuştur. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Ateş onu dağlar, üst dudağı, başının ortasına varacak kadar gerilir. Alt dudağı da, göbeğine inecek kadar sarkar"[141][141]

**105.** Onları kınamak ve azarlamak için şöyle de nilir: "Nurlu Kur'ân'ın âyetleri size dünyada okunmuyor muydu?
Açıklığına rağmen siz onlara inanmıyordunuz." [142][142]

**106.** Onlar derler ki: "Ey Rabbimiz! Azgınlığımız bize galip geldi. Biz, zevk ve nefsânî arzularımızın peşinden koştuğumuz için doğru yoldan sapmış bir toplum

---

[136][136] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/197.
[137][137] Saffât sûresi, 37/27
[138][138] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/197.
[139][139] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/197.
[140][140] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/197.
[141][141] Tirmizî, Cehennem;5; Tefsîr-i sûre, 23 Tirmizî: "Bu hadis, hasen ve garib bir hadistir" demiştir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/197.
[142][142] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/197-198.

olduk. [143][143]

**107.** Ey Rabbimiz! Bizi bu ateşten çıkar ve dünyaya geri gönder. Bundan sonra tekrar inkara ve günaha dönersek şüphesiz zulümde haddi aşmış oluruz. Kâfirler önce suçlarını itiraf ettiler. Sonra da yavaş yavaş, itiraftan, iyi şeyleri istemeye ve yalvarmaya geçtiler. Fakat cevap, ümitlerini kırıcı ve bu gibi istekleri yasaklayıcı mahiyette geldi: [144][144]

**108.** Ateş içinde zelil olun. Köpeklerin kovulduğu gibi defolup gidin. Azabın kaldırılması hususunda bana bir şey söylemeyin. İbn Cüzeyy şöyle der:" kelimesi, köpeği kovmada kullanılan bir kelimedir. Bunda küçümseme ve kovma manası vardır."[145][145]

**109.** Çünkü kullarımdan bir zümre, "Rabbimiz! Biz iman ettik. Bize acı. Sen merhametlilerin en iyisisin" demişti. Mücâhid şöyle der:" Bunlar Bilâl-i Habeşî, Habbâb b. Eret, Suheyb-i Rûmî ve diğer zayıf müslümanlardır. Ebu Cehil ve arkadaşları bunlarla alay ederlerdi."[146][146]

**110.** Siz onları alaya alıp dalga geçtiniz. Nihayet onlarla meşgul olup alay etmeniz sebebiyle bana itaat ve ibadeti unuttunuz. Siz dünyada onlara gülüyordunuz. [147][147]

**111.** Sizin eziyetlerinize sabrettiklerinden dolayı onları en güzel şekilde mükafatlandırdım. Şüphesiz ebedî nimetleri kazananlar onlardır. [148][148]

**112.** Yüce Allah kınama ve azarlama yoluyla kâfirlere der ki: "Dünyada kaç yıl kaldınız? Orada ne kadar yaşadınız?" [149][149]

**113.** Derler ki: Bir gün veya bir günden az kaldık. iyi hesap edip sayanlara sor. tbn Abbas şöyle der: İçinde bulundukları azap onlara kaldıkları süreyi unutturdu. [150][150]

**114.** Yüce Allah buyurdu ki: "Siz gerçekten dünyada çok az kaldınız" Fahreddin Râzî şöyle der:" Sanki onlara şöyle denir: Doğru söylediniz. Dünyada çok az kaldınız. O da gelip geçti. Bundan maksat, dünya günlerinin, âhiret günleri yanında çok az olduğunu onlara bildirmektir.[151][151] Eğer sizin ilminiz ve

---

[143][143] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/198.
[144][144] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/198.
[145][145] et-Teshîl, 111,57
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/198.
[146][146] Kurtubî, XII, 154
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/198.
[147][147] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/198.
[148][148] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/198.
[149][149] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/198.
[150][150] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/198.
[151][151] Fahreddin Râzî, et-Tefsîru'l-kebîr, XXIII, 12

anlayışınız olsaydı, elbette dünyanın adiliğini ve nimetlerinin geçici olduğunu anlardınız. [152][152]

**115.** Ey insanlar! Sizi boşuna yarattığımızı ve hayvanlar gibi, sevapsız ve cezasız olarak başıboş bırakacağımızı mı sandınız? Ve nesap ye ceza içm bize dönmeyeceğinizi mi sandınız? Hayır, mesele sizin sandığınız gibi değildir. Biz sizi sadece mükellef tutmak, ibadet etmek, sonra da ceza yurduna yani âhirete dönmek için yarattık.[153][153]

**116.** Yüce Allah noksan sıfatlardan uzaktır. O, saltanat sahibidir. Yaratmak, yok etmek, hayat vermek ve öldürmek suretiyle mülkünde tasarruf sahibidir. O boşu boşuna bir şey yapmaktan, noksanlıktan ve anlamsız bir şey yaratmaktan uzaktır. Çünkü hikmet sahibidir. Ondan başka ne bir rab vardır, ne de bir yaratan. O, Yüce Arş'm yartıcısıdır. Rahmet, hayır ve bereket Arş'tan indiği ve bu Arş, şereflilerin en şereflisine nisbet edildiği için, Yüce Allah Arş'ı "Kerîm" sıfatıyle nitelemiştir. [154][154]

**117.** Kim Allah'a ortak koşar ve O'nunla birlikte başkasına taparsa, kim delilsiz ve.hüccetsiz olarak böyle yaparsa, Onun cezası Allah katındadır. Durum şu ki, Allah'ı ve Rasullerini inkâr edip yalanlayan kazançlı çıkmaz. Bu sûre, cümlesi ile başlamış, cümlesi ile sona ermiştir ki, her iki grup arasındaki farklılık ortaya çıksın. Başlangıç ile sonuç arasında ne kadar fark var! [155][155]

**118.** De ki: "Bağışla ve merhamet et. Rabbim, sen, merhametlilerin en iyisisin." Yüce Allah, ümmete, dua ve övgü yolunu öğretmek için, Rasulûne istiğfar etmesini ve merhamet istemesini emretti.
Allah'ım! Bizi bağışla, bize, her şeyi kapsayan rahmetinle muamele et. Ey merhametlilerin en merhametlisi, duamızı kabul buyur. [156][156]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Sizin için kulaklar, gözler ve gönüller yaratan odur." Burada nimetler sayılıp dökülmüştür.
**2.** "Kulak ve gözler." "Kulak" tekil, "göz" ise çoğul olarak gelmiştir. Bu, tefennun (çeşitleme) sanatıdır.
**3.** "Ne de az şükrediyorsunuz!?" cümlesinde kelimesinin nekra olarak gelmesi "azlık" ifade etmek içindir. Cümledeki edatı, bu belirsizlikten çıkan "az"lık

---

[152][152] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/198-199.
[153][153] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/199.
[154][154] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/199.
[155][155] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/199.
[156][156] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/199.

mânâsını pekiştirmektedir. Bu, şükretmemekten kinayedir.
**4. "**Akıl etmiyor musunuz?", "düşünmüyor musunuz?" ve "korkmuyor musunuz?" cümlelerinde, sorudan maksat, kınama ve inkârdır.
**5.** "Diriltir" ile "öldürür" arasında tıbak sanatı vardır.
**6.** "Eğer bilirseniz" şart cümlesinin cevabı hazfedilmiştîr. Çünkü, şartın kendisi, cevabın ne olduğunu kesin olarak göstermektedir. Takdiri şöyledir: "Eğer biliyorsanız, onu bana haber verin."
**7.** "O, eman verir" ile "Ona karşı yardım istenmez" arasında tıbâk-ı selb vardır.
**8.** "Allah hiçbir çocuk edinmedi" cümlesinde harf-i çerinin fazladan getirilmesiyle söz pekiştirilmiştir. Takdiri, şeklindedir. Aynı şekilde Onunla beraber hiçbir ilâh yoktur" cümlesi de böyledir. Her iki cümelede de harf-i çeri, olumsuzluk mânâsını kuvvetlendirmek ve pekiştirmek için gelmiştir.
**9.** kelimeleri arasında tıbâk vardır.
**10.** "Onlara yaptığımız tehdidi sana göstermeye elbette ki kadiriz" cümlesinde, muhataplar bunu inkar ettikleri için, ve edatları ile mânâ pekiştirilmiştir.
**11.** "Sen kötülüğü en güzel bir şekilde defet" cümlesinde tıbâk-ı manevî vardır. Çünkü mânâ, "kötülüğü iyilikle defet" demektir. Bu ise, mânâ ile tibâktır, lafızla değildir.
**12.** "Ey Rabbîm! Beni geri çevirin" âyetinde hürmet için kelime çoğul gelmiştir. Allah'a karşı bir saygı ifadesi olarak, "Beni geri çevir" dememiştir.
**13.** "Bu, onun söylediği bir sözdür" cümlesi mecâz-ı mürseldir. Bu "Zikr-i cüz irade-i küll" kabilindendir. Kelime söylenmiş cümle kastedilmiştir.
**14.** "Kimin terazisi ağır gelirse" ile "kimin terasizi hafif gelirse" arasında latif mukabele sanatı vardır.
**15.** "Kazançlı çıkanlar sadece ve sadece onlardır" cümlesinde kasr sanatı vardır.
**16.** "Merhamet et" ile Merhamet edenler arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**17.** Akıcı ve vezinli seci' sanatı vardır. Bu çok ve meşhurdur.
Allah'ın yardımiyle Mü'minûn sûresinin tefsiri bitti. [157][157]

[157][157] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/199-200.

# NÛR SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 64 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Nûr sûresi, ahkâm âyetlerini kapsayan; kanun koyma, insanları İslama yönlendirme ve ahlâk konularına ağırlık veren, fert ve toplum olarak müslümanların eğitilmesini sağlayan özel ve genel meseleleri ele alan Medenî sûrelerden biridir. Bu sûre, büyük toplum yapısının ilk çekirdeği olan aile ile ilgili önemli hükümleri ve genel yönlendirmeleri kapsar.
Yine bu sûre, mü'minlerin, özel ve genel hayatlarında uygulamaları gereken sosyal ahlâk kurallarını açıklar. Bunlar, eve girerken izin isteme, nâmahreme bakmama, namusu koruma, erkeklerin yabancı kadırlarla karışık olarak bir arada bulunmalarının haram oluşu, müslüman ailenin ve müslüman evin yapması gereken iffetli davranış, örtünme, temiz ve güzel ahlâklı olma, Allah'ın dini Üzerinde dosdoğru yürüme gibi şeylerdir. Müslüman aile bütün bunları, şeref ve haysiyetini korumak, toplumları ve milletleri yıkan ahlakî çöküntü ve ruhî bozukluk etkenlerinden kendisini korumak için yapar.
Bu mübarek sûrede liân, zina ve iftira suçlarının cezası gibi, Allah'ın farz kıldığı bazı şer'î cezalar anlatılmıştır. Bütün bu cezalar, bozulma, anarşi, soy karışımı ve ahlakî çöküntüden toplumu kurtarmak ve soyun kaybolması, ırz ve namusun gitmesine sebep olan herşeyi mubah gören zihniyet ve fesat çukuruna düşüren etkenlerden korumak İçin meşru kılınmıştır.
Özet olarak bu mübarek sûre, toplumun en önemli problemlerinden birisi olan "aile problemi" ve aileyi kuşatan tehlikelerle onun yoluna çıkan engel ve problemleri ele alır. Bunlar aileyi çökerten ve yok eden tehlikelerdir. Bütün bunların yanında bu sûre, yüce ahlâk kurallarına, büyük hikmetlere ve erdemli hayat esaslarına götüren yönlendirmelere yer verir. İşte bunun içindir ki, mü'minlerin emîrî Hz. Ömer (r.a.), Kûfelilere mektup yazarak şöyle dedi: "Kadınlarınıza Nûr sûresini öğretin." [1][1]

## Sûrenin Adı

İçinde, ilâhî nûr parıltıları bulunduğu için bu sûreye Nûr Sûresi adı verildi. Bu ilâhî nurlar hükümler, ahlâk ve erdem kuralları konulması sebebiyle bu sûrede bulunmaktadır. Bu kurallar Allah'ın nurundan kullarına lütfedilmiş bir nûr parçası rahmet ve kerem feyizlerinden alınmış bir feyizdir. "Allah göklerin ve yerin nurudur."
Ey Allah'ım! Ey Âlemlerin Rabbi! Kalplerimizi apaçık kitabının nuruyla nûrlandır. [2][2]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/203.
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/203.

Bisraillâhirrahmânirrahîm

**1.** (İşte bu,) bizim indirdiğimiz ve farz kıldığımız bir sûredir. Belki düşünüp öğüt alırsınız diye onda açık seçik âyetler indirdik.

**2.** Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun; Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dini hususunda sizi sakın acıma duygusu almasın! Mü'mini erden bir gurup da onlara uygulanan cezaya şahit olsun.

**3.** Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkası ile evlenmez; zina eden kadınla da ancak zina eden veya müşrik olan erkek evlenir. Bu, mü'minlere haram kılınmıştır.

**4.** Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup, sonra dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar fâsıkların ta kendileridir.

**5.** Ancak bundan sonra tevbe edip; ıslah olanlar müstesnadır. Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir.

**6, 7.** Eşlerine zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği, kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dâir dört defa Allah adına yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defa da, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir.

**8, 9.** Kadının, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ile şahitlik etmesi, beşinci defa da, eğer kocası doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi kendisinden cezayı kaldırır.

**10.** Ya Allah'ın size bol lütfü ve merhameti olmasaydı ve Allah, tevbeleri kabul eden hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı...!

**11.** Bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir guruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın, aksine o, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse onun karşılği vardır. Onlardan bu günahın büyüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır.

**12.** Bu iftirayı işittiğinizde erkek ve kadın mü'minlerin, kendi vicdanları ile hüsn-i zanda bulunup da, "Bu apaçık bir iftiradır " demeleri gerekmez miydi?

**13.** Bu iddiayı ortaya atanlar da bu konuda dört şahit getirmeli değil miydiler? Mademki şahitler getirip isbat edemediler, öyle ise onlar Allah nezdinde yalancıların ta kendisidirler.

**14.** Eğer dünyada ve âhirette Allah'ın lütuf ve merhameti üstünüzde olmasaydı, içine daldığınız dedikodu yüzünden size mutlaka büyük bir azap isabet ederdi.

**15.** Çünkü siz bu iftirayı, gelişi güzel birbirinizin ağzından alıyor ve hakkında bilgi sahibi olmadığınız bu uydurma haberi ağızlarınızda geveleyip duruyorsunuz. Bunun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Halbuki bu, Allah katında çok büyük bir şeydir.

**16.** Onu duyduğunuzda, "Bunu konuşup yaymamız bize yakışmaz. Hâşâ! Bu, çok büyük bir iftiradır" demeli değil miydiniz?

**17.** Eğer inanmış insanlarsanız, Allah, bir daha buna benzer tutumu tekrarlamaktan sizi sakındırıp
uyarır.
**18.** Ve Allah âyetlerini size açıklıyor. Allah, çok iyi bilir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir.
**19.** İnananlar arasında kötü söz ve davranışın yayılmasını arzulayan kimseler için dünyada da âhirette de çetin bir ceza vardır. Allah bilir; siz bilmezsiniz.
**20.** Ya sizin üstünüze Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı; Allah çok şefkatli ve merhametli olmasaydı..!

## Kelimelerin İzahı

Sûre, lügatte yüce makam, yüksek yer demektir. Nâbiğa şöyle der:
"Görmedin mi, Allah sana öyle yüce bir makam verdi ki, bütün kralların, o makamın altında bocaladığını görürsün."
Şerefi ve yüceliğinden dolayı, bir başı ve sonu bulunan âyetler topluluğuna da sûre denmiştir. Nitekim yüksek duvara da adı verilir.
Zânî, zina eden. zina, haram olan cinsî münabesebet. Son derece çirkin olduğu için buna "fahişe" de denir. Genel de şeklinde elif-i maksure ile kısa okunur. Bazan de Necid'lilerin lügatine göre şeklinde elif-i memdûde ile uzun olarak okunur. Ferazdak şöyle der:
Ey Ebu Tahir! Kim zina ederse, yaptığı zina bilinir. Kim de şarap içerse sarhoş olur.
Re'fet, şefkat ve merhamet demektir, Fiilinden alınmıştır. Ki bu fiil "acıdı, merhamet etti" demektir.
Muhsanât, iffetli kadınlarin asıl mânâsı, engel olmaktır. İffetli kadın kendini kötü şeylerden koruduğu için ona denmiştir. Kale, düşmana engel olduğu için ona da denilir. O da bu köktendir.
Savar, savmak demektir. Yayılır. Bir şey yayılıp ortaya çıktığında denilir. Mastarı gelir.
Usbe, birbirlerini destekleyen insanlar topluluğu. [3][3]

## Nuzûl Sebebi

**a)** Rivayete göre, Ümmü Mehzûl isimli bir kadın, fahişelerden biriydi. İhtiyaçlarını karşılamak şartıyla erkeklerle metres hayatı yaşardı. Müslümanlardan birisi onunla evlenmek isteyerek durumu Rasulullah (s.a.v.)'a bildirdi. Bunun üzerine Yüce Allah, "Zina eden kadınla ancak zina eden veya müşrik bir erkek evlenir."[4][4] âyetini indirdi.
**b)** İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunur: Hilâl b. Ümeyye, Rasulullah (s.a.v.)'m huzurunda,karısmınŞüreyk b. Sehmâ ile zina yaptığını söyledi.

[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/207-208.
[4][4] Ahmed b. Hanbel, E, 159

Rasulullah (s.a.v.): "Ya delil getirirsin veya sırtına cezayı uygularım" dedi. Hilâl: "Ey Allah'ın Rasulu! Bizden biri, karısıyle bir adamı beraber görse, gidip şahit mi arayacak? Seni hak olarak gönderen Allah'a andolsun ki, ben doğru söylüyorum. Allah, benim sırtımı had cezasından kurtaracak bir âyeti mutlaka indirecektir" dedi. " Bunun üzerine, "Zevcelerine zina isnadında bulunup da..." âyeti indi.[5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Bu, sânı yüce bir sûre olup, Kur'an'ın, çok ma'nâlar kapsayan sûrelerinden biridir. Ey Muhammedi Onu sana vahyettik. Onda bulunan hükümleri kesin bir şekilde farz kıldık. Onda, hükümleri açıkça gösteren ahkâm âyetlerini indirdik ki, ey mü'minler! Onlar sizin için bir nur ve kandil olsun. "İnzal" yani "indirmek" kelimesinin tekrar edilmesi, âyetlere son derece itina edildiğini göstermek içindir. Sanki Yüce Allah şöyle buyuruyor: O âyetleri size sadece okunmak için indirmedim. Uygulanmaları ve kendileriyle amel edilmesi için indirdim. Bu hükümleri ibret ve öğüt olmanız ve gereğini yapmanız için indirdim. Yüce Allah bundan sonra, zinanın cezasından başlayarak hükümlerini anlattı: [6][6]

**2.** Size meşru ve farz kıldığım hükümler arasında şunlar vardır: Evli olmadığı halde zina eden kadın ile erkekten her birine, bu çirkin suçun cezası olarak yüzer kamçı vurun. Allah'ın hükmünü uygularken onlara acıyıp da hafif vurmayın veya sayıyı eksiltmeyin, aksine onlara, acıtacak şekilde vurun. Mücâhid şöyle der: Allah'ın koyduğu cezaları, acıyarak ve merhamet ederek işe yaramaz hale getirmeyin ve uygulamayı bırakmayın.[7][7] Eğer siz Allah'a ve âhiret.gününe inanan gerçek mü'minler iseniz, Allah'ın koyduğu cezaları işe yaramaz hale getirmeyin ve zina edenlere acımayın. Çünkü zina suçu, şefkati coşturmayacak ve merhamete itmeyecek kadar büyük bir suçtur. Bunlara ceza uygulanırken, mü'minlerden bir grup hazır bulunsun ki, ceza, onları caydırma ve sakındırma hususunda daha tesirli olsun. Çünkü rezillik, bazen cezadan daha etkili bir tarzda caydırıcı olur. [8][8]

**3.** Zinâ eden erkeğin, şerefli ve iffetli bir kadınla evlenmesi uygun değildir. O, ancak kendisi gibi birisiyle veya daha âdi birisiyle evlenir. Meselâ, fahişe veya putperest bir kadınla evlenir. Zinâ eden bir kadınla da, iffetli bir mü'minin evlenmesi uygun değildir. Onunla da ancak kendisi gibi veya ondan daha âdi birisi evlenir. Meselâ, Zinâ eden bir erkek veya kâfir bir müşrik evlenir. Çünkü temiz ruhlar, fâsık günahkar kadınlarla evlenmek istemez. İmam Fahreddin Râzî

---

[5][5] Buhârî, Tefsîr-i Sûre 24, bab 3. Geniş bilgi için bkz. Revâiu'l-beyân, II, 80.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/208.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/208.
[7][7] et-Tefsîru'1-kebîr, XXIII, 148
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/208-209.

şöyle der: "Bu âyetin tefsirinde söylenen en güzel sözlerden biri de şudur: Zinâ ve fâsıklığı âdet haline getirmiş olan pis fâsık kişi, sâliha kadınlarla evlenmek istemez. O ancak kendisi gibi pis ve fâsık bir kadınla veya bir müşrikle evlenmek ister. Salih erkekler de pis fâsık kadınlarla evlenmek istemezler ve onlardan nefret ederler. Böyle kadınlarla ancak kendileri gibi olan fâsık ve müşrik erkekler evlenmek ister. Bu, genelde böyledir. Nitekim şöyle denilir: Hayrı, ancak takva sahibi adam yapar. Halbuki bazı hayırları takva sahibi olmayanlar da yapar. Burada da durum aynıdır.[9][9] Çirkinliği ve adiliğinden dolayı, Zinâ etmek mü'minlere haram kılındı. Veya, büyük zararlarından dolayı, Zinâ eden kadınlarla evlenmek mü'min erkeklere haram kılındı.[10][10]
Yüce Allah bundan sonra, iftira suçunun cezasını açıklayarak şöyle buyurdu: [11][11]

**4.** İffetli ve şerefli kadınlara zinâ isnat edip de sonra da İddilarma, kadınlara isnat ettikleri zinayı yaptıklarına dair şahitlik edecek dört âdil şahit getiremeyenler var ya, bu iftira atanların her birine, kamçı veya benzeri bir şeyle 80 defa vurun. Çünkü onlar yalancı olup suçsuz kadınları itham etmişler ve insanların namuslarıyla oynamışlardır. Onların insanî değerlerini düşürmek suretiyle cezalarını artırın. Yalana ve iftiraya devam ettiği sürece onlardan hiçbirinin şahitliğini kabul etmeyin. Onlar, büyük günah ve çirkin suç işleyerek Allah'a itaati terkedenlerin kendileridir. İbn Kesir şöyle der: Yüce Allah, bir kimseye zina suçu isnat edip de, söylediğinin doğruluğuna delil getiremeyen kimse hakkında şu üç hükmü farz kılmıştır: Birincisi, 80 sopa vurulması, ikincisi, asla şahitliğinin kabul edilmemesi, üçüncüsü ise, fâsik olması, ne Allah, ne de insanlar katında âdil sayılmaması.[12][12]

**5.** Ancak, bu büyük günahı işledikten sonra, yaptığına pişman olup tevbe edenler ve amellerini düzeltip bir daha iffetli kadınlara iftira etmeyenler böyle değildir. İbn Abbas, Kelimesini, tevbe ettiklerini açıkça gösterenler, diye tefsir etmiştir. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan ve esirgeyendir. Öyleyse, siz de onları affedin ve şahitliklerini kabul etmek suretiyle itibarlarını iade edin. Şüphesiz Allah bağışlayan ve esirgeyendir. Kul, tevbe edip de hal ve hareketini düzelttiğinde Allah onun tevbesini kabul eder. Bundan sonra Yüce Allah, eşine zina suçu isnat edenler hakkında verilen ve "liân" olarak bilinen hükmü açıklayarak şöyle buyurdu: [13][13]

**6.** Eşlerine zina suçu isnat edip de yaptıkları bu isnada kendilerinden başka şahitlik edecek kimseleri olmayanlara gelince, Onların birinden iftira atma cezasını kaldıracak şahitlik şöyledir: Dört şahit yerine geçmek üzere eşine isnat

---

[9][9] et-Tefsînı'1-kebîr, XXIII, 150
[10][10] Bu iki görüş de tefsircilere aittir. Birinci görüşü Ibnu'l-Cüzey, ikinci görüşü ise fcbussuud ile Kurtubî tercih etmişlerdir.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/209.
[12][12] Mıhtasar-i İbn Kesîr, II, 583
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/209-210.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/210.

ettiği zina hususunda doğru söyleyenlerden olduğuna dair, Allah adına dört defa yemin edecek,[14][14]

**7.** Beşincide, eşine isnat ettiği zina hususunda yalan söylediği takdirde, "Allah'ın laneti üzerime olsun" diye yemin edecektir. [15][15]

**8.** Buna karşılık kendisine zina suçu isnat edilen zevcenin şu şekilde yemin etmesi kocasının şahitliğiyle sabit olan zina cezasını kaldıracaktır. Kocanın, kendisine isnat ettiği zina suçu hususunda, kesinlikle yalancılardan olduğuna dair Allah adına dört defa yemin edecek; [16][16]

**9.** Beşinci olarak da, kendisini zina suçu ile itham eden kocası eğer doğru söylüyorsa, Allah'ın gazabı üzerime olsun, diye yemin edecektir. [17][17]

**10.** Allah'ın, bu suçu açığa çıkarmamak suretiyle size lütuf ve rahmeti olmasaydı, mutlaka yok olurdunuz, veya sizi rezil ederdi veya sizi hemen cezalandırırdı. Çünkü nice sükût edilen şey vardır ki, o hususta susmak, konuşmaktan daha etkilidir. Âyette geçen edatının cevabı, durumun korkunçluğunu göstermek için söylenmemiştir. Yüce Allah tevbeyi çok kabul edici ve koyduğu hükümlerde hikmet sahibi olmasaydı haliniz nice olurdu. Onun koyduğu güzel hükümlerden biri de" liân"dır. Ebussuûd şöyle der: "Durumun korkunçluğunu göstermek için cevabı hazfedilmiştir. Sanki şöyle denilmiştir: Size Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, mutlaka anlatılamayacak şeyler meydana gelecekti. Bu cümleden olarak, Allah, Hânı meşru kılmasaydı, kocaya, mutlaka iffete iftira cezası uygulanması gerekirdi. Halbuki zahire bakılırsa koca doğru söylemektedir. Çünkü bu olayda o da rezil olmaktadır. Eğer kocanın yeminleri, kadına zina cezasının uygulanmasını gerekli kıl-saydı, kadın hakkında hüsnü zanla muamele yapılmamış olurdu. Kadının yaptığı yeminler, kocaya iftira cezasını gerektirseydi, o takdirde koca hakkında hüsnü zanda bulunulmamış olurdu. Allah'ı noksan sıfatlardan uzak tutarız. Onun şanı ne yüce ! Rahmeti ne kadar geniş! Hikmeti ne kadar ince-dir![18][18]
Bundan sonra Yüce Allah ifk olayını[19][19] anlattı. Bu olayda iffetli, suçsuz ve temiz olan, mü'minlerin anası Aişe (r.a.), yalan ve İftira atılmak suretiyle töhmet altında bırakıldı. [20][20]

**11.** Yalanın en kötüsünü söyleyenler, iftira şekillerinin en çirkinini yapanlar var ya, ey mü'minler, işte onlar sizden bir gruptur. Başlarında da, münafıkların başı

---

[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/210.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/210.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/210.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/210.
[18][18] Ebussuûd, IV, 48
[19][19] Geniş bilgi için, bkz. Revâiu'l-beyân II, 117.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/210-211.

İbn Selûl vardır. Bu olay, Aişe'ye (r.a.) zina suçunun isnat edilmesi olayıdır. Fahreddin Râzî şöyle der: İfk, yalan ve iftiranın en çirkinidir. Müslümanlar, bundan maksadın Rasulullah (s.a.v.)'ın günahsız eşi Hz. Aişe'ye (r.a.) yapılan iftira olduğunda görüş birliğine varmışlardır."[21][21] Ey Ebu Bekir ailesi! Bu iftira ve ithamı, sizin için bir şer sanmayın. Bilakis o sizin için hayırdır. Çünkü mü'minlerin anası Aişe'nin (r.a.) günahsız olduğuna dair vahiy inmesi sebebiyle, bu olayda sizin için büyük bir şeref vardır. Onun suçsuzluğu hakkında vahiy inmesi en büyük şeref ve fazilettir. Tefsirciler şöyle der: Bu olayda beş türlü hayır vardır: Mü'minlerin anası Aişe'nin (r.a.) suçsuz oluşunun ortaya çıkarılması, hakkında vahiy indirmek suretiyle Yüce Allah'ın onu şereflendirmesi, aleyhinde çıkarılan iftiradan dolayı bolca sevap, mü'minlere nasihat, iftiracılardan intikam."[22][22] O yalancı gruptan her bir fert için, bu iftiraya katıldığı nis bette işlemiş olduğu günahın cezası vardır. Onlardan bu iftiranın büyük bir kısmını yüklenen ve yayan kimseye gelince, âhirette, cehennem ateşi içinde onun için şiddetli bir azap vardır. Bu, münafıkların başı İbn Selül'dür. [23][23]

**12.** Ey mü'minler topluluğu! Âişe'ye yapılan bu iftira ve yalanı işittiğinizde mü'min erkek ve kadınlar, temizliğini ve suçsuzluğunu bildikleri kimseyi hemen suçlamayıp hüsnü zanda bulunsalardı ya! Çünkü iman, mü'minin, kardeşini ayıplayan ve kötüleyen kimsenin sözünü hemen tasdik etmemesini gerektirir. İbn Kesir şöyle der: "Bu, Allah'ın Âişe (r.a.) kıssası ile mü'minleri terbiye etmesidir. Zira o zaman, bazı mü'minler o iftiraya katıldılar. Kendilerini, bu iftiraya uğruyan kimsenin yerine koysalardı ya! Eğer bunu kendilerine yakıştıramıyorlarsa, mü'mİnlerin anası Âişe (r.a.) bu suçtan uzak olmaya çok daha layıktır. Rivayete göre Ebâ Eyyûb'un hanımı kocasına: "Halkın, Âişe (r.a.) hakkında söylediklerini duymuyor musunuz?" dedi. Ebâ Eyyûb: "Evet. Fakat bu bir yalandır. Ey Eyyûb'un annesi! Sen böyle bir şey yapar mısın?" dedi. Karısı: "Hayır. Vallahi yapmam " diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebâ Eyyûb: "Vallahi, Âişe (r.a.) "senden daha iyidir" dedi.[24][24] O zaman, "bu apaçık bir yalandır " demeleri gerekmez miydi? [25][25]

**13.** O iftiracılar, söylediklerini gören dört şahit getirselerdi ya! Eğer onlar âciz kalır da, iddialarına bu dört şahidi getiremezlerse, işte onlar, Allah'ın hükmünde ve şeriatında yalancı ve bozgunculardır. Bu âyette, iftirayı işitip de onu duyar duymaz inkâr etmeyenler hakkında kınama ve azarlama vardır. [26][26]

**14.** Ey Âişe hakkında dedikoduya dalanlar! Sizi hemen cezalandımayıp mühlet vermek suretiyle, Allah'ın dünya ve âhirette size lütuf ve merhameti olmasaydı,

---

[21][21] et-Tefsîru'l-Kebîr, XXIII, 172
[22][22] İbnu'l-Cüzey, Teshil, III, 61
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/211-212.
[24][24] Muhtasar-ı İbn Kesir, II, 591
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/212.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/212.

Bu iftira olayına dalmanızdan dolayı size öyle şiddetli ve dehşetli bir ceza gelirdi ki, yanında, sopa vurmak ve sert muamele yapmak basit kalırdı. Kurtubî şöyle der: "Bu, iftiraya dalanlar için Yüce Allah'tan gelen etkili bir azarlamadır. Fakat Yüce Allah merhameti sebebiyle dünyada kusurunuzu gizledi. Âhirette de, tevbe etmiş olarak gelenlere merhamet edecektir."[27][27]

**15.** Allah'ın lutfu olmasaydı, o olayı birbirinize sorduğunuz ve gerçek olmayan, sadece ve sadece iftira ve yalan olan bir şeyi söylediğiniz zaman bu azap size gelirdi. Mücâhid, ".. Âyetini şöyle tefsir etmiştir: O iftirayı birbirinize naklediyorsunuz. Bunu falandan duydum. Falanca şöyle dedi, diyorsunuz."[28][28]
O iftirayı, size hiç günah gelmeyecek küçük bir hata sanıyorsunuz. Halbuki o, Allah katında en büyük günahlardandır. Çünkü bu, müslumanların şeref ve haysiyetine bir hakarettir. İbn Cüzeyy şöyle der: "Yüce Allah onları üç şeyden dolayı azarladı: Birincisi, bu olayı, birbirlerine sormaları, ikincisi, onu konuşmaları, üçüncüsü, onu küçümsemeleri. Zira olay Allah katında büyük olduğu halde onu basit görmüşlerdi. Âyette dillerinizle ve ağızlarınızla, söylemeniz şeklindeki ifade, bu sözün kalple değil dille olduğuna bir işarettir. Çünkü onlar, kalpleriyle olayın hakikatini bilmiyorlardı.[29][29]

**16.** Bu olayı ilk işittiğinizde inkâr etmeniz ve "Bunu ağzımıza almamız bize yakışmaz. Biz onu hiçkimseye söylemeyiz" demeniz gerekirdi. Bu âyet, bütün mü'minler için bir azarlamadır. "Sübhanallah! Bu büyük bir iftiradır." demeniz gerekirdi. Rasulullah (s.a.v.)'m suçsuz ve tertemiz eşi hakkında böyle bir söz söylenemez. Çünkü bu iftira, açık bir yalan ve büyük suçtur.
Zemahşerî şöyle der: Tabiri, büyük bîr olay karşısında duyulan hayreti ve o olayın imkansız görüldüğünü ifade eder. Aslında bu tabir, hayret verici bir şey görüldüğünde Allah'ı teşbih için kullanılır.[30][30]

**17.** "Allah size yararlı öğütler veriyor ki, bir daha asla böyle işler yapmayasanız. Eğer gerçekten mü'minler iseniz... Çünkü iman bu tür iftiralara engeldir. Burada mü'minler öğüt almaya teşvik ve tahrik edilmektedir. [31][31]

**18.** Allah size kanunlarını ve güzel ahlâk yollarını gösteren âyetleri açıklıyor ki, onlardan öğüt alıp güzel ahlâk sahibi olasınız. Allah, kullarını sâlih kişiler yapacak şeyleri bilir, idare etmede ve kanun koymada hikmet sahibidir. [32][32]

**19.** Rezillik, zina ve diğer aşırı derecede çirkin fiillerin, temiz mü'minler

---

[27][27] Kurtubî, Xn, 203
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/212.
[28][28] Muhtasar-ı İbn Kesîr, II, 591
[29][29] Teshil, UI, 62
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/212-213.
[30][30] Keşşaf, III, 225
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/213.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/213.
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/213.

arasında yayılmasını isteyen kimseler var ya, işte onlar için, dünyada ceza uygulamak ve âhirette de cehennem azabı çektirmek suretiyle elem verici bir azab vardır. Hasan-ı Basrî şöyle der: "Yüce Allah, bu tehdit ve lanetle münafıkları kasdetmiştir. Çünkü onlar Rasulullah (s.a.v.)'a eziyet etmek istemişlerdi. Bu da kâfirliktir ve bunu yapan mel'undur."[33][33]
Yüce Allah, gizli olan şeyleri de, niyetleri de bilir, siz bunları bilmezsiniz. Fahreddin Râzî şöyle der: "Bu cümle, bu konuya güzel yakışmıştır. Çünkü kalp sevgisi gizli bir şeydir. Biz onu ancak, alâmetleri ile bilebiliriz. Yüce Allah'a gelince, hiçbir şey ona gizli kalmaz. Böylece bu hatırlatma, son derece caydırıcı olmuştur. Çünkü kötülüğün yayılmasını isteyen kimse, her ne kadar bu isteğini son derece gizli tutsa da, Allah'ın (c.c.) onu bildiğini ve kendisine ne kadar ceza vereceğini bilir.[34][34]

**20.** Allah'ın, kullarına lutfu ve merhameti olmasaydı, mutlaka onları cezalandırır ve yok ederdi, ve insanın tasavvur edemeyeceği şeyler olurdu. Çünkü onun anlatılması ve izahı mümkün değildir. sljİ Edatının cevabı, durumun korkunçluğunu göstermek çin söylenmemiştir. [35][35]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları ışağıda özetliyoruz:
**1.** "Bu, Allah'ın indirdiği, şan ve şerefi yüce bir sûredir " yetinde "sûre" kelimesinin nekra olarak getirilmesi onun yüceliğini ifade der.
**2.** Daha önce geçmiş olan "indirdik" lafzının "3 sûrede apaçık âyetler indirdik" cümlesinde tekrar edilmesiyle itnâb saıati yapılmıştır. Bu, sûreye verilen önemin büyüklüğünü göstermek içindir. önemine binaen, umumdan sonra hususun zikredilmesi kabilindendir.
**3.** "İffetli kadınlara atarlar" cümlesinde istiare vardır. İsımda taş veya benzeri sert bir şeyi atmaktır. Daha sonra, müsteâr oIarak, dil ile bir şey atmak için kullanılmıştır. Çünkü, bu da maddî eziyete lenzemektedir. Burada güzel bir istiare vardır.
**4.** "Eğer Allah'a inanıyorsanız" cümlesi, tahrik ve eşvik ifade eder. Bu, Arapların, "Eğer erkeksen, atıl" ifadesine benzer.
**5.** kelimeleri, ziyadelik ifade eder. Çünkü vezinleri ziyadelik ifade eden kalıplardandır. Bunların hepsi, bu lif atların ziyadeliğini ifade eder.
**6.** "Doğru söyleyenler" ile "yalancılar" arasında tıbak ardır.
**7.** "Allah'ın size lütfü ve acıması olmasaydı" :ümlesinde, olayın korkunçluğunu göstermek için edatının cevabı
söylenmemiştir. Bu da, cevabın takdirinde her türlü şeyin akla gelmesini sağlar.

---

[33][33] el-Bahru'l-muhit, VI, 439
[34][34] et-Tefsîftu'l-kebîr, XXIH, 183
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/213-214.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/214.

Bu tür bir ifade daha beliğ bir açıklama olup daha korkutucu ve caydırıcıdır.
**8.** Onu kendiniz için bir şey sanmayın, ile "bilakis o sizin için daha hayırlıdır." ve "Onu basit bir şey sanıyorsunuz." İle O, Allah katında büyük bir şeydir arasında tıbak vardır. ile ve ile kelimeleri tibâk sanatını oluşturmuşlardır.
**9.** "Onu duyduğunuz zaman, mü'minler hüsnü zanda bulunsalardı" cümlesinde, II. şahıs kipinden III. şahıs kipine dönüş vardır. Takdiri şöyledir: "Onu işittiğinizde, hüsnü zanda bulunsaydiniz." Yüce Allah, daha şiddetli azarlamak ve imanın, mü'minler hakkında hüsnü zanda bulunmayı gerektirdiğini bildirmek için, II. şahıs kipinden III. şahsa dönmüştür.
**10.** "Ona dört şahit getirselerdi ya!" cümlesinde teşvik vardır. Maksat, kınama ve azarlamadır.
**11.** "Sübhanallah! Bu, büyük bir iftiradır" cümlesi, bu sözü söyleyenin hayretini ifade eder. Lafzı, aslında, Allah'ın yarattığı şeylerden, hayret verici bir şey görüldüğünde, Allah'ı teşbih etmek için söylenir. Bu da, böyle hayret verici şeylerin Allah'ın kudretinin dışında olmaktan onu tenzih etmek için söylenir. Daha sonra bu kelime yaygmlaşarak, hayret verici her şeyde kullanılır oldu.[36][36]

## Faydalı Bilgiler

Yüce Allah niçin, zina hususunda önce kadım; hırsızlık hususunda ise önce erkeği zikretti? Cevap: Kadının zina etmesi ve bu suçu işlemesi çok çirkin ve âdidir. Dolayısıyle Yüce Allah, önce onu zikretti. Hırsızlığa gelince, erkek onu yapmağa daha cüretlidir ve daha kolay yapabilir. Dolayısıyla onda da önce erkeği zikrederek şöyle buyurdu: "Hırsızlık eden erkek ve kadının ellerini kesiniz."[37][37]

## Bir Uyarı

"İffetli kadınlara zina isnat edenler var ya," cümlesindeki ifadesinde, iffetli erkek veya kadına iftira atmanın, iftira cezası gerektirdiğine ince bir işaret vardır. Fakat kendisine bu suçun isnat edildiği şahıs, ahlâksızlığı ile bilinen veya lâubalîlik, hayasızlık ve sorumsuzca davranışlarıyla şöhret bulmuş birisi ise, ona bu suçu isnat eden kimseye ceza uygulanmaz. Çünkü ahlâksız, fâsık kimsenin şerefi yoktur. Bu ince sırrı bir düşünün! [38][38]

## Bir Nükte

Yüce Allah, daha önce "çok tevbe kabul eden çok merhametli" dediği halde, niçin daha sonra" çok tevbe kabul eden, hikmet sahibi" dedi? Halbuki tevbeye,

---

[36][36] Hâşiye-i Şeyhzâde, in, 419
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/214-215.
[37][37] Mâide sûresi, 5/38
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/215.
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/215-216.

rahmet uygun düşüyor. Cevap: Yüce Allah, kan koca arasmda Hânı meşru' kılmak suretiyle, kulların kusurunu Örtmek istedi. Eğer liân (lanetleşme) meşru' olmasaydı, kocaya mutlaka "iffete iftira" cezası uygulanması gerekirdi. Halbuki zahire bakılırsa koca doğru söylemektedir. Eğer kocanın lanetleşmesi ile yetinilseydi, karıya zina cezası gerekirdi. Bu hükmün meşru' kılınması hem hikmete uygundur, hem de bununla her ikisi hakkında hüsnü zanda bulunulmuş olur. Bu şahitliklerle Yüce Allah, her ikisinden de cezayı kaldırdı. Sübhânallâh! Allah'ın rahmeti ne kadar geniş, hikmeti ne yüce![39][39]

**21.** Ey iman edenler! Şeytanın adımlarını takip etmeyin. Kim şeytanın adımlarını takip ederse, şunu filsin ki o, edebsizliğî ve kötülüğü emreder. Eğer üstünüzde Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, içinizden hiçbir kimse asla temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini arındırır. Allah işitir ve bilir.
**22.** İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere vermeyeceklerine yemin etmesinler; bağışlasınlar feragat göstersinler. Allah'ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız? Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.
**23. 24.** Namuslu, kötülüklerden habersiz mü'min kadınlara zina isnadında bulunanlar, dünya ve âhirette lanetlenmişlerdir. Yapmış olduklarına, dilleri, elleri ve ayakları aleyhlerinde şahitlik edeceği gün onlar için çok büyük bir azap vardır.
**25.** O gün Allah onlara gerçek cezalarını tastamam verecek ve onlar Allah'ın apaçık gerçek olduğunu anlayacaklar.
**26.** Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler ise kötü kadınlara; temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır. Bu temizler iftiracıların söylediklerinden çok uzaktırlar. Onlar için bağışlanma ve güzel bir rızık vardır.
**27.** Ey iman edenler! Kendi evinizden başka evlere izin isteyip ev halkına selâm vermedikçe girmeyin. Bu sizin için daha iyidir; herhalde düşünüp anlarsınız.
**28.** Orada kimse bulamadınızsa, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Eğer size, "Geri dönün!" denilirse, hemen dönün. Çünkü bu, sizin için daha güzel bir davranıştır. Allah, yaptığınızı bilir.
**29.** İçinde faydalanacağınız şeylerin bulunduğu, oturulmayan evlere girmenizde herhangi bir mahzur yoktur. Allah, sizin açığa vurduklarınızı da, gizlediklerinizi de bilir.
**30.** Mü'min erkeklere, gözlerini harama kapamalarını, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır.
**31.** Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini kapasınlar; namus ve iffetlerini korusunlar. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, zînetlerini teşhir etmesinler. Baş örtülerini, yakalarının üzerine örtsünler. Kocaları, babaları,

---

[39][39] İslamî cezalarla ilgili kanun koymadaki hikmet hakkında geniş bilgi için, bkz, Tefsirû âyâti'I-ahkâm adlı kitabımız, II, 52 Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/216.

kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları, ellerinin altında bululan köleleri, erkeklerden, kadına ihtiyacı kalmamış hizmetçi vb. tâbi kimseler, yahut henüz kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına zînetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları zînetleri anlaşılsın diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü'minler! Hep birden Allah'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.
**32.** Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfü ile onları zenginleştirir. Allah, lütfü geniş olan ve her şeyi bilendir.
**33.** Evlenme imkânını bulamayanlar ise, Allah, lütfü ile kendilerini varlıklı kılıncaya kadar iffetlerini korusunlar. Ellerinizin altında bulunanlardan mükâtebe yapmak isteyenlere, eğer kendilerinde bir hayır görüyorsanız, hemen mükâtebe yapın. Allah'ın size vermiş olduğu malından siz de onlara verin. Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde edeceksiniz diye, namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları zor altında bırakırsa, bilinmelidir ki zorlanmalarından sonra Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir.
**34.** Andolsun ki biz size, gerekeni açık açık bildiren âyetler, sizden önce yaşayıp gitmiş olanlardan örnekler ve takvaya ulaşmış kimseler için öğütler indirdik.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde ifk olayını anlattıktan sonra ardından, insanı pusuda bekleyen ve onu her türlü kötülük, şer ve bozgunculuğa çağıran şeytanın yoluna girmekten sakındırdı. Daha sonra da izin isteme ve ziyaret kaidelerini anlattı. Çünkü ifk (iftira) olayını meydana getirenler, bu iftiralarına tesadüfi bir halvetten (yabancı bir erkek ile bir kadının yalnız olarak birarada bulunmaları yol buldular. İşte bu halvet, Âişe'nin (r.a.) töhmet altında bırakılmasına yol açtı. Bu sebepledir ki Yüce" Allah, herhangi bir insanın, başkasının evine izinsiz ve selâmsız girmemesini emretti. Bunun ardından da nâmahreme bakmamayı emreden âyetleri gönderdi, [40][40]

## Kelimelerin İzahı

Yemin etmesin. Ö yemin demektir. kadınlarına yaklaşmamaya yemin ederler.[41][41] âyetinde de bu mânâdadır.
Muhsanât, iffetli, şerefli, temiz kadınlar. İffetli kadın mânâsına gelen kelimesininin çoğuludur.
Müberraûn; uzak olanlar, suçsuzlar. İnsanın, kendisine isnat edilen töhmetten uzak olması.
İzin istersiniz. Bu kelimenin lügat mânâsı, bir şey ile yalnızlığı gidermeyi

[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/220-221.
[41][41] Bakara sûresi, 2/226

istemektir. Şâir şöyle der:
Kurt uludu ve o uluyunca ben onu dinleyerek yalnızlığımı giderdim. Bir insan da seslenince, neredeyse uçayazdım.
Kaparlar. Bir kimse gözünü aşağı eğdiğinde, denir. Bu kelime aslında, göz kapaklarını üst üste getirip kapatmak demektir. Cerir şöyle der:
Gözünü kapa. Sen Nümeyr kabilesindensin. Ne Ka'b'a ne de Kilâb'a yetişebilirsin.
Humur, kadının, başını Örttüğü şey mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. "Kapları kapattılar" mânâsına denir.
Cüyûb, göğüs mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur, İrbe, kadına duyulan ihtiyaç. [42][42]

## Nüzul Sebebi

**a)** Ebubekir Sıddîk, (r.a.) fakirliği ve akrabalığı dolayısıyle Mıstah b. Üsâse'ye yardım ederdi. İfk olayı meydana gelip Mıstah da bu olay hakkında ileri geri konuşunca, Ebubekir (r.a.) ona yardım etmemeye ve asla hiçbir şekilde ona yarar sağlamamaya yemin etti. Bunun üzerine Yüce Allah, İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler., yemin etmesinler." âyetini indirdi. Bunu duyan Ebubekir (r.a.): "Vallahi ben, Allah'ın beni bağışlamasını isterim," dedi ve daha önce Mıstah'a yapmakta olduğu yardımı tekrar devam ettirdi. "Vallahi, bu yardımı bir daha ondan asla kesmeyeceğim." diye yemin etti.[43][43]
**b)** Ali (r.a.)'nm şöyle dediği rivayet olunur: Rasulullah (s.a.v.) zamanında bir adam, Medine yollarından bir yolda yürüdü. Bir kadınla göz göze gelip birbirlerine baktılar. Şeytan onlara, her biri diğerine, onu beğendiği için baktı, şeklinde vesvese verdi. Adam, kadına baka baka bir duvara doğru yürürken aniden duvara çarpü ve burnu yarıldı. Bunun üzerine dedi ki: "Vallahi, Rasulullah (s.a.v.)'a gidip durumu anlatıncaya kadar bu kanı yıkamayacağım." Rasûlullah'a (s.a.v.) gidip olayı anlattı. Rasulullah (s.a.v.): "Bu, senin günahının cezasıdır." buyurdu. Bunun üzerine Yüce Allah: "Mü'minlere söyle, gözlerini kapasınlar" âyetini indirdi.[44][44]

## Âyetlerin Tefsiri

**21.** Ey Allah'a ve Rasûlüne iman edenler! Şeytanın peşinden gitmeyiniz. Kötülüğü yaymak, iftiraya kulak vermek ve onu konuşmak suretiyle onun yollarına girmeyin. Kim şeytanın yoluna girip peşinden giderse Bilsin ki, şeytan insanı yoldan çıkarır ve aldatır. Çünkü o, son derece çirkin olan edebsizliği ve şeriatın hoş görmediği, akl-ı selimin nefret ettiği kötülüğü emreder. Ey mü'minler! Eğer Allah, günahları yok eden tevbeye muvaffak kılmak ve hatalara

[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/221.
[43][43] Kurtubî, XII, 207
[44][44] Suyûtî, ed-Durru'1-mensûr, V, 40
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/221-222.

keffaret olan cezaları meşru kılmak suretiyle size lutfetmemiş olsaydı hiçbiriniz günahlardan ebediyyen temizlenemezdi. Fakat Allah lütuf ve rahmetiyle, dilediği kimseyi, kesin olarak tevbe etmeye muvaffak kılmak ve tevbesini kabul etmek suretiyle günahtan arındırır. Kurtubî şöyle der: "Bundan maksat şudur: Allah'ın sizi arındırması, temizlemesi ve doğru yola ulaştırması sizin amellerinizle değil, ancak onun lütfuyla olur.[45][45] Allah, söylediklerinizi işitir, niyetlerinizi ve kalplerinizden geçirdiklerinizi bilir. [46][46]

**22.** Dinde fazilet sahibi ve zengin olanlarınız yemin etmesin. Yani, fakir akrabalarına ve muhacirlere, daha önce yapmakta oldukları yardımı, işledikleri bir günahtan dolayı kesmeye yemin etmesinler. İşlemiş oldukları suçu bağışlasınlar, yapmış oldukları kötülüğü affetsinler. Daha önce yaptıkları lütuf ve ihsanı devam ettirsinler. Ey mü'minler! Sîze kötülük edeni affetmeniz, bağışlamanız ve ona iyilik etmenize karşılık Allah'ın sizi bağışlamasını istemez misiniz? Rivayete göre, Ebubekir (r.a.) bu âyeti dinleyince: "Evet, ben, Allah'ın beni bağışlamasını isterim." dedi ve yaptığı yeminin keffaretini vererek, tekrar Mıstah'a yardım etmeye başladı. Şöyle dedi: "Vallahi, bu yardımı bir daha ondan asla kesmeyeceğim." Tefsirciler şöyle der: "Bu âyet, Ebubekir'in (r a.) faziletini gösterir. Çünkü Yüce Allah, onu, "fazilet sahipleri yemin etmesin" sözüyle övmüştür. Ebubekir Sıddık'm faziletine delil olarak bu yeter. Allah ondan razı olsun ve onu razı etsin." Allah, ceza landırabilecek sonsuz kudrete sahip olmasın rağmen, çok esirgeyen ve çok bağışlayandır.
Bundan sonra Yüce Allah temiz ve iffetli kadınlara iftira atanları tehdit ederek şöyle buyurur: [47][47]

**23.** İffettli, gönüllerinde hastalık bulunmayan kalpleri her türlü kötülük ve ahlaksızlıktan arınmış, aynı zamanda imanlı kadınlara, "zina etti" diye iftira edenler yok mu, işte onlar, dünyada ve âhirette Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılarak kovulmuşlardır. îbn Abbas şöyle der: "Bu lanet, Peygamber (s.a.v.)'in eşlerine iftira atan kimseler hakkındadır. Çünkü böyle bir kimsenin tevbesi kabul olunmaz. Herhangi bir mü'min kadına iftira eden kimseye, Yüce Allah tevbe hakkı tanımıştır."[48][48] Ebu Hamza şöyle der: "Bu âyet, Mekke müşrikleri hakkında indi: Mü'min bir kadın, Medine'ye hicret etmek üzere Mekke'den çıktığında, müşrikler ona iftira atarak: "Zina etmek için gitti" derlerdi."[49][49] İşlemiş oldukları suç ve günah sebebiyle, bu lanetle birlikte onlar için, anlatılamayacak kadar korkunç bir azavardır. [50][50]

**24.** Bu şiddetli azap o korkunç kıyamet gününde olacaktır, O zaman İnsanın uzuvları kendi aleyhinde şahitlik edecek; diller, eller ve ayakları, kişinin işlediği

---

[45][45] Kurtubî, XII, 207
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/222.
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/222-223.
[48][48] Hâşiye-i Şeyhzâde, IIT, 430
[49][49] el-Bahr, VI, 440
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/223.

kötü amelleri söyleyeceklerdir. [51][51]

**25.** Kıyamet gününde, en iyi hüküm veren Yüce Allah tarafından, hesapları görülecek ve âdil bir şekilde cezaları verilecektir. işte o zaman, Yüce Allah'ın hiç kimseye zulmetmeyen adaletli bir zât olduğunu, koyduğu kanun ve hükümlerde adaletinin açık olduğunu bileceklerdir. Bundan sonra Yüce Allah, kesin ve açık delille, Aişe'nin (r.a.) suçsuz ve günahsız olduğunu anlattı. O suçsuzdu, çünkü tertemiz olan Rasulullah (s.a.v.)'ın eşiydi. Yüce Allah'ın sünneti, cinsi cinse, yani aynı yaratılışta olanları birbirinin yanma göndermek şeklinde cereyan etmiştir. Eğer Âişe (r.a.), temiz ve faziletli olmasaydı, mahlukatın en üstünü olan Rasulullah (s.a.v.)'m eşi olmazdı. İşte bunun içindir ki, Yüce Allah şöyle buyurdu: [52][52]

**26.** Kötu kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler de kötü kadınlara, aynı şekilde temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır.[53][53] Bu âyet, Âişe'nin (r.a.) suçsuzluğuna bir delil gibidir. Çünkü o, Allah katında en değerli varlık olan en Şerefli Peygamberin (s.a.v.) eşidir. Eğer o, iffetli şerefli ve temiz olmasaydı, Allah onu en şerefli kulunun eşi yapmazdı. İşte o fazilet sahibi insanlar, haklarında yalan ve iftira atanların söylediklerinden uzaktırlar, Karşılaştıkları eziyetlerden dolayı onların günahları bağışlanmış ve naîm cennetlerinde bol azıklara nail olmuşlardır. İbn Kesir şöyle der: "Bu âyette Âişe'nin, (r.a.) cennette de Rasulullah (s.a.v.)'ın eşi olacağına dair vaad vardır." [54][54]

**27.** Ey iman edenler! kendi evlerinizden başka evlere izin almadan girmeyin. Yüce Allah iffetli kadınlara iftira atmaktan sakındırdıktan ve bu hususiaki cezanın şiddetli olduğunu bildirdikten sonra evlere girme hususundaki dînî kuralları gösterdi ve girmeden önce izin istemeyi, girdikten sonra ise selâm vermeyi emretti. Çünkü, iffetli kadınların ahlâksızlıkla itham edilmelerinin sebebi, erkeklerin kadınlarla karışık yaşamaları ve yalnız oldukları zamanlarda onların yanma girmeleridir. İzin istemeden ve ev sahibine selâm vermeden başkalarının evine girmeyin. Bu izin alma ve selâm verme, ansızın girmekten sizin için daha iyidir. Öğüt alıp o doğru yolu gösteren ahlâk kurallarının gereğini yapmanız için böyle emrettik. Kurtubî şöyle der: Yani, izin isteme ve selâm verme, sizin için, izinsiz içeri dalmaktan ve ansızın insanların yanma girmekten, ya da Câhiliyye usûlü selâm vermekten daha iyidir. Câhiliyye döneminde bir adam, kendi evinden başka bir eve girdiğinde, "sabahınız hayır olsun (günaydın), akşamınız hayır olsun" der ve içeri girerdi. Çoğu kere, kişiyi, karısıyle birlikte yatakta bulurdu. Rivayete göre bir adam, Rasulullah (s.a.v.)'a:

---

[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/223.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/223.
[53][53] Bu, İbn Zeyd'in görüşüdür. Daha açık olanı da budur. Mücâhid şöyle der: "Kötü sözler, kötü erkekler içindir. Bunun aksi de böyledir. Bundan maksat, her söz, ona layık olan kimse hakkında güzeldir. Yani kötü söz, kötü ve ahlâksız kişilere yakışır... "Bizim verdiğimiz mana daha açık ve maksada daha yakındır.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/223-224.

"Annemin yanına girmek için de izin isteyeyim mi?" diye sordu. Peygamberimiz (s.a.v.): "Evet" buyurdu. Adam: "Onun benden başka yardımcısı yok. Her girdiğimde izin isteyeyim mi? dedi. Rasulullah (s.a.v.): "Anneni, çıplak görmek ister misin? diye sorunca, adam, "hayır" diye cevap verdi. Bunun üzerine, Rasulullah (s.a.v.): "O halde, annenin yanına girerken izin iste " buyurdu.[55][55]

**28.** Evlerde, girmenize izin verecek herhangi bir kimse bulamazsanız, bekleyin, girme izni verilinceye kadar girmeyin. Çünkü evlerin mahremiyeti vardır. Sahiplerinin izni olmadan oralara girmek helal olmaz. Eğer girmenize izin verilmez ve dönmeniz istenirse, ısrar etmeyin, geri dönün. Geri dönmek sizin için daha iyi ve daha temizdir. Geri dönmek, kapıda bekleyip ısrar etmekten sizin için daha iyidir. Yüce Allah izli şeyleri ve niyetleri bilir. Yaptığınız bütün amelleri de bilir. Size onların karşılığını verir. Kurtubî şöyle der: "Bu âyette, evlerde aile mahremiyetlerini merak edip araştıranlar için bir tehdit vardır. "Yüce Allah, içinde insanların yaşadığı evlerin hükmünü bildirdikten sonra, içinde insan yaşamayan evlerin hükümünü anlattı ve şöyle buyurdu: [56][56]

**29.** Tekkeler, oteller ve hanlar gibi, herhangi bir kimsenin özel meskeni olmayan yerlere izinsiz girmenizde herhangi bir vebal ve günah yoktur. Mücâhid şöyle der: "Bunlar, yolcuların yolları üzerinde bulunan hanlardır. O hanlarda kimse sürekli kalmaz. Bilakis oralar, her yolcunun barınması için yapılıp vakfedilmiş yerlerdir."[57][57] Oralarda sizin için yararlar vardır. Veya orada sıcaktan gölgelenmek eşya ve yükleri korumak gibi ihtiyaçlarınızı giderirsiniz. Allah, açığa vurduğunuzu da, kalplerinizde gizlediğinizi de bilir ve size onun karşılığını verir. Ebussuûd şöyle der: "Bu âyet, herhangi bir yere, fesat çıkarmak veya aile mahremiyetlerini öğrenmek maksadıyla giren bir kimse için bir tehdittir."[58][58]
Bundan sonra Yüce Allah, gözü kapama ve namusu koruma gibi, yüce ahlâk kurallarını öğretmek üzere şöyle buyurdu: [59][59]

**30.** Ey Peygamber! Sana ayan mü'minlere, mahremleri olmayan yabancı kadınlara bakmaktan gözlerini kapamalarını söyle. Çünkü bakış, kalbe şehvet tohumlan serper. Nice bir anlık şehvet vardır ki, uzun üzüntüler vermiştir. Şâir şöyle demiştir: Nice bakış vardır ki, o, yay ve kirişi olmayan bir oktur. Sahibinin kalbinde ok yarası gibi yara açar. Âyetin devamında da buyurdu ki Avret yerlerini zinadan ve açmaktan korusunlar. Bu, gözü kapama ve avret yerini koruma, kalpleri daha temizleyici, dini daha koruyucu ve ahlâksızlığa düşmek-ten daha muhafaza edicidir. Yüce Allah, onları gözetici ve amellerini görücüdür. Onların hallerinden hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Dolayısıyle onların, gizli ve

---

[55][55] Beyzâvî, Tl, 57
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/224.
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/224-225.
[57][57] Kurtubî, XII, 221
[58][58] Ebussuûd, IV, 55
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/225.

açıkta Allah'tan korkmaları gerekir. Fahreddin Râzî şöyle der: "Eğer, denilirse ki: Niçin gözleri kapamak avret mahallerini korumaktan önce zikredildi? Buna şöyle cevap veririz: Çünkü bakmak, zinanın habercisidir, ahlâksızlığın öncüsüdür. Bakmada çok şiddetli bela vardır. Hemen hemen ondan korunulamaz.[60[60]]

**31.** Mü'min kadınlara da söyle: Bakmaları helal olmayan şeylere bakmaktan gözlerini korusunlar. Avret yerlerini zinadan ve açmaktan muhafaza etsinler. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, mü'min kadınlara, gözlerini kapama ve avret yerlerini korumalarını pekiştirmeli bir şekilde emretti. Ayrıca, yükümlü kılma hususunda, erkeklerden fazla olarak, mahremleri ve akrabaları dışında kimseye zînetlerini göstermemelerini de emretti, Kadınlar, kasıt ve kötü niyet olmadan açılan yerleri dışında, zînetlerini yabancılara göstermesinler. İbn Kesir şöyle der: "Zînetten hiçbir şeyi yabancılara göstermesinler." Ancak gizlenmesi mümkün olmayanlar bu hükmün dışındadır. Nitekim İbn Mesud şöyle der: "İki zînet vardır. Birincisini, koca dışında kimse göremez. Bunlar; yüzük ve bileziktir. İkincisi, nâmahrem olanların görebileceği şeydir. Bu da dış elbisedir."[61[61]] Bir görüşe göre, kasıtsız görünenlerden maksat, yüz ve ellerdir. Bunlar avret değildir. Beyzâvî şöyle der: "En açık olan, yüz ve ellerin, bakma hususunda değil, namazda avret olmayışıdır. Zira hür kadının bütün bedeni avrettir. Kocası ve mahreminin dışında hiç kimse için, kadının bedeninden herhangi bir yere bakmak helal değildir. Ancak, tedâvî olmak ve şahitlik yapmak gibi zarurî durumlar bu hükmün dışındadır.[62[62]] Baş örtülerini göğüsleri üzerine sarkıtsınlar ki, boyun ve göğüslerinden bir şey görünmesin. Kelimesi, örtünme ve korunmada titiz davranmayı ifade eder. Âişe'nin (r.a.) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allah, ilk muhacir kadınlara rahmet eylesin. Yüce Allah, "baş örtülerini göğüsleri üzerine sarkıtsınlar" mealindeki âyeti indirince, mırtlarım[63[63]] yırtarak başlarını örttüler."[64[64]] Tefsirciler şöyle der: Câhiliyye döneminde kadın, bugün modern Câhiliyye döneminde olduğu gibi, erkeklerin yanından göğsü, gerdanı ve kollan açık olarak geçerdi. Çok zaman da erkekleri baştan çıkarmak için, bedenin güzel yerlerini ve saç örgülerini gösterirdi. Baş örtülerini arkalarına salıverirler, göğüsleri açık ve çıplak kalırdı. Dolayısıyle mü'min kadınlara, baş örtülerini önlerinden sarkıtmaları emredildi ki göğüslerini de kapasınlar ve kötülerin kötülüğünü kendilerinden uzaklaştırsmlar. Allah'ın, açılmasını haram kıldığı gizli zinetlerini kocalarından başka kimseye göstermesinler. Babalarına veya kocalarının babalarına gösterebilirler. Bunlar mahremlerdendir. Çünkü baba, kızının namusunu korur. Kocanın babası da, oğlunu üzecek şeylerden onu korur. Yüce Allah, bundan sonra diğer mahrem olanları sayarak şöyle buyurdu: Oğulları, kocalannın oğulları, erkek kardeşleri,

---

[60[60]] Tefsîr-i kebîr, XXIII, 205
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/225-226.
[61[61]] Muhtasar-ı İbn Kesîr, Tl, 600
[62[62]] Beyzâvî, II, 58
[63[63]] Mırt; yün, ipek, kıl veya keten gibi şeylerden dokunmuş çizgili geniş örtüdür.
[64[64]] Buhârî, Tefsir-i sûre 24, bab 12.

erkek kardeşlerinin oğullan ve kız kardeşlerinin oğulları yanında zinetlerini açabilirler. Yüce Allah burada oğullan, kocalarının oğullarını, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğullarını ve kız kardeşlerinin oğullarını saydı. Bunların hepsi, kendileriyle evlenilmesi haram olan kimselerdir. Zira Allah insan fıtratına, yakınlarla cinsî ilişki ve onlarla evlenmekten nefret etme duygusunu yerleştirmiştir. Veya zînetlerini müslüman kadınlara gösterebilirler. Bu kayıtla, kâfir kadınlar bu hükmün dışında kalmıştır. Mücâhid şöyle der: "Bundan maksat, müslüman kadınlardır. Çünkü müşrik kadınlar, onların kadınları değildir. Müslüman kadının, kâfir kadın yanında açılması helâl değildir. İbn Abbâs şöyle der: Bunlar, müslüman kadınlardır. Müslüman kadın, bir yahudi veya hiristiyanım yanında o yahudi veya hıristiyan kadın da olsa zînetini asla açamaz.[65][65] Müşrik cariyelerine de gösterebilirler, ibn Cerir şöyle der: "Müşriklerin esir olarak alman kadınlarından olan cariyelere, ne kadar müşrik olsalar da, göstermeleri caizdir. Çünkü onların cariyeleridir." Ahmak, aptal ve cinsiyet meselelerinde bir şey anlamayanlar gibi, kadınlara meyil, şehvet ve ihtiyacı olmayan erkek hizmetçilere de zinetlerini gösterebilirler. Mücâhid şöyleder: "Maksat, yemek isteyip kadın istemeyen, karnı doyurmaktan başka bir şeyi düşünmeyen ahmak kimsedir. Şehvet çağına ermemiş ve küçüklüğü sebebiyle cinsî meseleleri anlamayan küçük çocukların yanında da, kadının zînetini göstermesinde bir sakınca yoktur. Erkekler, halhalin sesini işitip de, kalbinde hastalık bulunanların bir şey ummamaları için ayaklarını yere vurmasınlar. İbn Abbas şöyle der: "Kadın, insanların içine gider ve halhalinin sesinin duyulması için ayaklarını yere vurarak yürürdü. Yüce Allah bunu yasakladı. Çünkü bu, şeytanın anıelindendir. Ey mü'minler! İtaate sarılmak ve şehevî arzulardan sakınmak suretiyle Rabbinize dönün ki, rızasını kazanasmız, dünya ve âhiret mutluluğunu elde edesiniz. [66][66]

**32.** Ey mü'minler! Hür olan erkek ve kadınlardan eşi almayanları evlendirin. Taberî şöyle der: Eşi olmayan erkek veya adın mânâsına gelen siz kelimesinin çoğuludur. Eşi olmayan herkese, kadına da iç denir."[67][67] Takva sahibi ve iyi DİAn köle ve cariyelerinizi de evlendirin. Beyzâvî şöyle der: "Kölenin dini korumak ve durumlarına özen göstermek çok önemli olduğu için, burada ezellikle salih yani iyi köle ve cariyeler zikredildi."[68][68] Aynı zamanda burada, insan hayatında takvanın ve iyi kul olmanın önemine de işaret vardır, Eğer evlendireceğiniz bu kişiler, fakir ve yoksul seler, fakirlikleri, sizin onları evlendirmenize engel olmasın. Çünkü Allah'ın lutfunda, onları zengin kılacak nimetler vardır. Allah'ın lutfu geniştir ve çok cömerttir. Dilediğine bolca rizık verir. O, kul-arının ihtiyaçlarını da pek iyi bilendir. Kurtubî şöyle der: "Bu, Allah'ın kendisinin rızasını kazanmak ve onun günah saydığı şeylerden

---

[65][65] Selefin çoğunluğunun görüşüne göre, "kadınlardan maksat, mü'min kadınlardır. Fahred-din Râzî şöyle der: "Bir görüşe göre, kadınlardan maksat bütün kadınlardır. Onların birbirine bakması âym derecede helaldir. Selefin görüşü, müstehaplığa hamledilmiştir.
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/226-227.
[67][67] Taberi XVIII, 98
[68][68] Beyzavi II, 58

korunmak maksadıyle evlenenlere zenginlik vereceğine dair bir vaadidir. İbn Mesud: 'Nikahlanarak zenginliği arayanız" dedi ve bu âyeti okudu.[69][69] Hadiste şöyle buyurulmuştur: "Üç kişi vardır ki, onlara yardım etmek Allah üzerine bir haktır. İffetini koruma isteğiyle evlenen, borcunu ödeme niyetiyle, hürriyeti çin efendisiyle anlaşma yapan köle ve Allan yolunda savaşan gazi."[70][70]

**33.** Maddî sebeplerden dolayı evlenme mkâm bulamayanlar, Allah onları lütfuyla zenginleştirinceye ve evlenmelerini kolaylaştırmcaya kadar iffetlerini korumaya ve şehvetlerine hakim olmaya çalışsınlar. Çünkü kul, Allah'tan korkarsa, Allah ona işinde bir kolaylık ve çıkış yolu nasip eder. Efendileriyle anlaşma yaparak kölelikten kurtulup hürriyetine avuşmak isteyen kölelere gelince onlarda itimat ve olgunluk görürseniz, hür olmaları için, bir miktar mal karşılığı onlarla yazılı anlaşma yapınız. Hürriyetlerini elde etmeleri için onlara bir yardım olmak üzere, Allah'ın size verdiği rızıktan onlara verin. Eğer zina yapmaktan korunmak sterlerse, cariyelerinizi zinaya zorlamayın. Buradaki, korunmak isterlerse sözü bir kayıt veya şart değildir. Yani korunmak istemezlerse onarı serbest bırakın mânâsına gelmez. Bu ancak, zinaya zorlamanın çirkinlik ve adiliğini gösterir. Çünkü, asıl olan, efendinin, cariyelerin iffetini korumasıdır, âriye iffetini korumak ve zinaya yaklaşmamak istediği halde, efendisinin ona zina etmesini emretmesi ise, onun son derece alçaklık ve adiliğidir. Tefsirciler şöyle der: "Bu âyet, münafık Abdullah b. Sclûl hakkında inmiştir. Onun Müseyke ve Ümeyme adlarında iki târiyesi vardı. Para kazanmak maksadıyle onlara zina etmelerini emrediyor ve yapmadıkları takdirde onları dövüyordu. Cariyeler durumu Rasulullua (s.a.v.)'a şikayet ettiler, bunun üzerine bu âyet indi. Dünyanın geçici malına kavuşmak, zina ve rezillik yoluyla mal elde etmek için cariyelerinizi bu kötülüğe zorlamayın. Cariyeleri zinaya zorlayan bilsin ki, Allah onları çok bağışlayan ve esirgeyendir. Zina yaptıkları için onları cezalandırmaz. Çünkü onlar zinaya zorlanmışlardır. Onları zorlayanlardan, Allah, çok kötü bir şekilde intikam alacaktır. [71][71]

**34.** Ey mü'minler! Andolsun ki size, açık âyetleri ve hükümleri indirdik. Öğüt ve ibret almanız için de, size geçmiş ümmetlerden misaller getirdik. Takva sahipleri için de öğüt ve nasihat indirdik. [72][72]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:

**1.** "Şeytanın izlerini takip etmeyin" cümlesinde latif istiare vardır. Burada,

---

[69][69] Kurtbi X241
[70][70] Tirmizi fedalilu'l-Cihad, 20; Ahmed b. Hanbel, II, 251,437
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/227-228.
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/228-229.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/229.

şeytananm yoluna girmek ve onun konvoyu ile gitmek, istiare yoluyla, adım adım başkasının peşinden giden kimseye benzetilmiştir.
**2.** "Vermemeye..." burada hazif yoluyla îcâz vardır. Takdiri: şeklindedir. Mânâdan anlaşıldığı için edatı hazfedilmiştir. Bu, Arap dilinde çoktur.
**3.** "Allah'ın sizi bağışlamasını istemez misiniz?" âyetinde muhatap Ebu Bekir'dir (r.a.). İbarenin çoğul gelmesi, tazim içindir.
**4.** "yaparlar" ile "bilirler" arasında cinâs-ı nakıs vardır.
**5.** "Pisler, pisler içindir" ile "Temizler, temizler içindir" arasında güzel bir mukabele vardır.
**6.** "Açığa vuruyorsunuz" ile "gizliyorsunuz" arasında
tıbâk vardır.
**7.** "Gözlerini kapasınlar " cümlesinde, hazif yoluyla icaz vardır. Maksat, gözleri herşeye değil, sadece Allah'ın haram kıldığı şeylere kapatmak, yani bakmamaktır. Muhataplar bunu anlayacakları için bununla yerinilerek hazif yapılmıştır.
**8.** "Zînetlerini açmasınlar " cümlesinde mecâz-ı mürsel vardır. Maksat, zînet yerleridir. Zikr-i hâil, irâde-i mahal! kabilindendir. Zemahşerî şöyle der: Burada, zînet mahallerinin soylenmeyip de zînetin söylenmesi, örtünme ve korunmayı vurgulu bir şeklide emretmek içindir. [73][73]

## Faydalı Bilgiler

Bazı araştırmacılar şöyle der: "Yusuf (a.s.)'a zînâ suçu isnat edilince, Yüce Allah, onun suçsuzluğunu, beşikteki bir çocuğun diliyle anlattı. Meryem'e (r.a.) zina ettiğine dair iftira edildiğinde, Yüce Allah onun suçsuzluğunu da oğlu İsa (a.s.)'nın diliyle anlattı. Âişe'ye (r.a.), zina etti diye iftira atılınca ise, Yüce Allah, onun suçsuz olduğunu Kur'an-ı Kerim'inde anlattı. Yüce Allah, onun suçsuzluğunu bir çocuk veya peygamberin diliyle anlatmaya razı olmadı da, onun bu iftiradan uzak olduğunu, bizzat kendisi Kur'an-ı Kerim'de anlattı."[74][74]

## Bir Uyarı

Gözlerim kapasınlar ve namuslarım korusunlar" ifadesinde, "gözlerini kapama" emrinin "namusu koruma"dan önce söylenmesinin sırrı şudur: Bakmak, zinanın postacısı ve kötülüğün öncüsüdür. Tehlikeye düşmenin başlangıcıdır. Nitekim şair şöyle demiştir: Bir gün sen, gözlerini kalbinin casusu olarak gönderdiğinde, gördüğün manzaralar seni yorar. Öyle şeyler görürsün ki, sen onun ne tümüne, ne de bir kısmına sabredebilirsin. [75][75]

---

[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/229-230.
[74][74] Kurtubî, XII, 212
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/230.
[75][75] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/230.

**Bir Nükte**

Rivayete göre bir keşiş, mü'minlerin annesi Aişe'yi (r.a.) tenkit ederek müslümanlan küçük düşürmek istedi. Dedi ki: "İnsanlar ona zina suçu isnat ettiler. Onun suçlu mu yoksa suçsuz mu olduğunu bilmiyoruz." Orada bulunanlardan birisi, Meryem ile Aişe'yi kastederek cevap verdi: "Dinle, ey adam! zina suçuyla itham edilen iki kadın var. Allah, Kur'an-ı Kerim'de her ikisinin de suçsuz olduğunu bildirmiştir. Birisi, kocası olmadığı halde çocuk doğurmuştur. Diğeri, kocası olduğu halde çocuğu olmamıştır. Şimdi bunların hangisi itham edilmeye daha layıktır?" Bunun üzerine keşiş susup kaldı. [76][76]

**35.** Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba bir kandil içindedir; o kandil de sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden tutuşturulur. Yağı, nerdeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. Nur üstüne nurdur. Allah dilediği kimseyi nuruna kavuşturur. Allah insanlara işte böyle misal getirir. Allah her şeyi bilir.
**36.** Bu kandil birtakım evlerdedir ki, Allah o evlerin yücelmesine ve içlerinde isminin anılmasına izin vermiştir. Orada sabah akşam O'nu teşbih eder...
**37.** O'nu Birtakım insanlar teşbih ederler ki, ne ticâret, ne de aliş-veriş onları Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymaz. Onlar, kalblerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar.
**38.** Çünkü Allah, kendilerini, yaptıklarının en güzeli ile mükâfatlandıracak ve lütfundan onlara fazlasıyla verecektir. Allah, dilediğini hesapsız rîzıklandırır.
**39.** İnkâr edenlere gelince, onların amelleri, ıssız çöllerdeki serap gibidir ki susayan onu su zanneder; nihayet ona vardığında orada herhangi bir şey bulamamış, üstelik yanıbaşında da Allah'ı bulmuştur; Allah ise, onun hesabını tastamam görmüştür. Allah hesabı çok çabuk görür.
**40.** Yahut derin ve engin bir denizdeki yoğun karanlıklar gibidir; öyle bir deniz ki, onu dalga üstüne dalga kaplıyor; üstünde de bulut... Birbiri üstüne karanlıklar... İnsan, elini çıkarıp uzatsa, nerdeyse onu dahi göremez. Bir kimseye Allah nûr vermemişse, artık o kimsenin ışık ve aydınlıktan nasibi yoktur.
**41.** Göklerde ve yerde bulunanlarla dizi dizi kanat çırçıp uçan kuşların Allah'ı teşbih ettiklerini görmez misin? Her biri kendi teşbihini ve duasını bilmiştir. Allah, onların yapmakta olduklarını hakkıyle bilir.
**42.** Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır; dönüş de ancak O'nadır.
**43.** Görmez misin ki Allah bulutlan sürüyor; sonra onları bir araya getirip üstüste yığıyor. İşte görüyorsun ki bunlar arasından yağmur çıkıyor. O, gökten, oradaki dağlar (büyüklüğünde bulutlar) dan dolu indirir. Artık onu dilediğine isabet ettirir; dilediğinden de onu uzak tutar; bu bulutlardan çıkan şimşeğin parıltısı nerdeyse gözleri alır!
**44.** Allah, gece ile gündüzü birinden diğerine çeviriyor. Şüphesiz bunda, gözleri

[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/230.

olanlar için mutlak bir ibret vardır.
**45.** Allah, her canlıyı sudan yarattı. İşte bunlardan kimi karnı üstünde sürünür, kimi iki ayak üstünde yürür, kimi dört ayak üstünde yürür... Allah dilediğini yaratır; çünkü Allah her şeye kadirdir.
**46.** Andolsun biz açık seçik bildiren âyetler indirdik. Allah, dilediğini doğru yola iletir.
**47.** "Allah'a ve Peygamber'e inandık ve itaat ettik " diyorlar; ondan sonra da içlerinden bir gurup yüz çeviriyor. Bunlar inanmış değillerdir.
**48.** Onlar, aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Peygamber'e çağırıldıklarında, bakarsın ki içlerinden bir kısmı yüzçevirip dönerler.
**49.** Ama, eğer hak kendi lehlerine ise, ona boyun eğip gelirler.
**50.** Kalblerinde bir hastalık mı var; yoksa şüphe ve tereddüd içinde midirler? Yoksa Allah ve Resulünün kendilerine zulüm ve haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, asıl zâlimler onlardır.
**51.** Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Resulüne da'vet edildiklerinde, "İşittik ve itaat ettik " demek, sadece mü'minlerin söyleyeceği sözdür. İşte asıl bunlar kurutuluşa erenlerdir.
**52.** Her kim Allah'a ve Resulüne itaat eder, Allah'a saygı duyar ve O'ndan sakınırsa, işte asıl bunlar mutluluğa erenlerdir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde, kendisinin apaçık âyetler indirdiğini anlatıp birliğini gösteren açık delilleri getirdi ve toplumun mutluluğunun sebebi olan hükümleri sadece kendisinin koyduğunu anlattı. Ardından bu âyetlerde iki misâl getirdi. Bunlardan biri, birliğine ve imana ait delillerin son derece açık olduğunu, ikincisi kâfirlerin dinlerinin ise son derece karanlık ve kapalı olduğunu göstermekle ilgilidir. Bu iki misal karşılaştırıldığında, gözü olan için aydınlık ortaya çıkar. [77][77]

## Kelimelerin İzahı

Mişkât duvarda açılan, deliksiz bir oyuk. Bunun asıl mânâsı, içine bir şey konan kap'tır.
Dürrî; parlak, ışık saçan. Saflığı ve parlaklığı hususunda inciye benzeyen parlak şey.
Serap; Gündüz ortasında, sıcağın şiddetlendiği anda, su olmadiği halde göze su gibi görünen şey. Su gibi akar göründüğü için buna serap ismi verilmiştir. Şâir şöyle der:
Biz savaşa son verince, bize verdiğiniz sözler, çölde parlayan serap parıltısına benzer.[78][78]

---

[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/234
[78][78] Kurtubî, XII, 282

Kîa, düz yerler. Ferrâ şöyle der: "Bu kelime, "düz yer" mânâsına gelen plî kelimesinin çoğuludur. Kelimesinin çoğulu geldiği gibi, bu kelimenin çoğulu da gelir. Zemahşerî ise, "Bu kelime, düz yer manasınadır, çoğul değildir" der."[79][79]
Ebu Ubeyde de böyle demiştir.
Lüccî, derinliğinden dolayı dibine ulaşılamayan şey. Büyük suya, denir. Çoğulu gelir. Denizin dalgalan birbirine çarptığında, denir.
Sevkediyor. Bir şeyi kolaylık ve rahatlıkla sevketmek demektir.
Rükâm, üst üste toplu olarak.
Vedk, yağmur. Leys şöyle der: "Vedk, ister şiddetli, ister hafif olsun, her türlü yağmur manasınadır.
Sena, ışık ve parlaklık. Şemmâh şöyle der:
Işığını yükselttiğinde, neredeyse onun ışığını, iyi görenden başkası göremeyecek.
Müz'mîn, boyun eğdikleri halde. Bir kimse bir emre boyun eğdiğinde, denir. Zulmeder. [80][80]

## Âyetlerin Tefsiri

**35.** Yüce Allah, gökleri ve yeri nurlandırandır. Gökleri parlak yıldızlarla; yeri de şeriatler, hükümler ve değerli peygamberler göndererek aydınlattı. Tâberî şöyle der: "Allah, göklerde ve yerde bulunanları doğru yola iletendir. Onlar, Allah'ın nuru ile hakkı bulurlar. Sapıklık şaşkınlığından da, onun hidâyetine sarılarak kurtulurlar."[81][81] Kurtubî şöyle der: "Araplar, nûr diye, gözle idrak edilen aydınlığa derler. Mecaz o-larak bir çok mânâda kullanılmıştır."[82][82] İyi ve güzel söz için, "nurlu söz" denir. Şair şöyle der: O, öyle bir soydur ki, sanki üzerinde, kuşluk güneşinden bir nur; sabah aydınlığından da bir direk vardır. Cerir şöyle der: "Sen bizim için bir nur, bir yağmur ve bir koruyucusun..." Halk şöyle der: "Falan kimse bu yörenin nuru bu asrın güneşi ve ayıdır". Medih yoluyla, "Allah bir nurdur" denilmesi caizdir. Çünkü bütün eşyanın başlangıcı O'dur. Her şey O'ndan meydana gelir ve bütün herşeyin hareketi O'nun kudretiyle dosdoğru olur."[83][83] îbn Atâullâh şöyle der: "Bütün kâinat bir karanlıktır. Onu, hakkın orada meydana gelişi aydınlatır. Çünkü Allah'ın varlığı olmasaydı, âlemde hiçbir şey vücuda gelmezdi."[84][84] Hadiste şöyle buynılmuştur: "Allahım! Sana hamd olsun. Sen göklerin, yerin ve onlarda bulunanların nurusun."[85][85] İbn Mes'ûd şöyle der: "Rabbinizin katında ne gece, ne de gündüz vardır. Göklerin ve yerin nuru, onun zatının nurudur. İbnu'l-Kayyim der ki: "Yüce Allah, kendine "nur" ismini verdi. Kitabım ve Rasulûnü nur kıldı. Yarattıkları ile kendi arasına bu nur ile perde çekti. Bu âyet, "Allah, göklerin ve yerin aydınlatıcısı ve buralarda

---

[79][79] Tefsîr-i kebîr, XXIV, 7.
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/234-235
[81][81] Kurtubî, XTT, 290
[82][82] Taberî XVIII, İ05. Bu îbn Abbas ve Mücâhıd'in görüşüdür. Taberı de bunu tercin etmiştir.
[83][83] Kuıtubî, 12/256
[84][84] Bu hüküm îbn Atâuilah es-Sekenderî'ye aittir.
[85][85] Buhârî, Teheccüd, I; Müslim, Müsâfırîn, 199.

bulunanları doğru yola İletendir" diye tefsir edilmiştir. İbn Mes'ûd'un görüşü, bu âyetin mânâsına "Allah, göklerde ve yerlerde bulunanları doğru yola iletendir" şeklinde tefsir edenlerin görüşünden daha yakındır. "Allah, göklerin ve yerin aydınlatıcısıdır." görüşü ile İbn Mes'ûd'un görüşü arasında bir zıtlık yoktur."[86][86] Yüce Allah'ın nurunun, mü'min kulunun kalbinde durumu duvarda, içinde kandil bulunan deliksiz bir oyuk gibidir. Bu oyuk, ışığın dağılmaması için deliksiz yapılmış olup buraya, bol ve kuvvetli ışığı olan bir kandil konmuştur. İbn Cüzeyy şöyle der: "Yani, aydınlığı hususunda Allah'ın nurunun durumu, içine kandil konmuş deliksiz bir oyuğun durumu gibidir. Bu kandil, insan hayalinin tasavvur edebileceği en parlak ve en ışıklı bir kandildir. Allah'ın nuru daha büyük olduğu halde, bu nurun, içinde kandil bulunan, duvardaki oyuğa benzetilmesinin sebebi şudur: Çünkü bu, insanın idrak edebileceği bir nurdur. Allah onu insanlara misal getirmiştir.[87][87] Kandil, saf camdan bir mahfaza, berraklık içindedir. Bu cam mahfaza, berraklık ve güzellik hususunda inci gibi parlak yıldıza benzer. O kandil, mübarek bir ağacın yağıyla yanarak ışık verir. O yağ, Allah'ın, özel olarak kendisinde bir çok faydalar yarattığı zeytin ağacından çıkar. O ağaç, ne doğu tarafında, ne de batı tarafmdadır. O sadece, açık bir çöldedir. Meyvesinin daha olgun, yağının daha duru olması için gün boyu güneş alır. İbn Abbas söyle der: "O, çölde bulunan bir ağaçtır. Onu ne bir ağaç, ne bir dağ, ne de bir mağara gölgeler. Onu hiçbir şey örtmez. Bu durum, onun yağını daha güzelleştirir."[88][88] zeytin ağacının yağı, duruluğu ve parlaklığının güzelliği dolayısıyle, yanmadığı zaman bile, neredeyse ortalığı aydınlatır. Durum böyle olunca, tutuşturulduğunda nasıl olur? Bu âyet, zeytin yağının berraklığı güzelliği ve duruluğunu vurgulu bir şekilde anlatır. Bu, kat kat nurdur. Kandilin nuru, camın güzelliği ve zeytin yağının duruluğu bir araya gelmiş ve kendisiyle misal verilen nur tamamlanmıştır. Allah dilediği kulunu, nuruna yani Kur'ân'a uymaya muvafffak kılar. Allah içinde bulunan sırlar ve hikmetlerden öğüt ve ibret alsınlar diye, anlamaları için insanlara misaller verir. Yüce Allah'ın ilmi geniştir; yarattıkları ile ilgili hiçbir şey Ondan gizli kalmaz. Bu âyette vaad ve tehdit vardır. Taberî şöyle der: "Bu, iman ehlinin kalbindeki Kur'ân için, Allah'ın getirmiş olduğu bir darb-ı meseldir. Yüce Allah buyurdu ki: Allah'ın kulları için doğru yolu aydınlattığı nurunun durumu, duvardaki, içinde kandil bulunan deliksiz oyuk gibidir. Yüce Allah mü'minin kalbinde bulunan Kur'an ve açık âyetleri bu kandile benzetti. Sonra söyle buyurdu. Kandil, berrak cam içindedir. Bu, mü'minin kalbindeki Kur'ân'a misaldir. Allah, onunla mü'minin kalbini aydınlatmış, inkâr ve şüpheden kurtarmıştır. "Bu cam, berraklık ve güzellik hususunda yıldıza benzer. Yıldız da parlaklık, berraklık ve güzellikte inciye benzer. Kandil, mübarek bir zeytin ağacının yağıyla yanarak ışık verir. O ağaç ne sabah güneşini almayacak şekilde doğuda, ne de akşam güneşini almayacak şekilde batıdadır. O, sabahleyin de, akşamleyin de güneş alır. Bu sebeple onun

---

[86][86] Kâsimî'nin, mehâsinu't-te'vîli'nden naklen
[87][87] Teshil, III, 68
[88][88] Muhtasar-i îbn Kesîr, İT, 606

yağı daha iyi, daha parlak ve berrak olur. o zeytin ağacının yağı, duruluğu ve parlaklığının güzelliği dolayısıyle, yanmadığı zaman bile ortalığı aydınlatır. Yüce Allah bununla şunu kastetmiştir: Allah'ın, yarattıklarına karşı getirdiği deliller, açık ve parlak oldukları için, bu Kur'an'ı indirmek suretiyle, o delillerin açıklık ve parlaklığını artırmamış olsaydı dahi, neredeyse, düşünen ve tefekkür edenleri aydınlatacak derecededir. Durum böyleyken Allah kullarını Kur'an ile uyarmış, onlara âyetlerini hatırlatmış ve onunla delillerini artırmış olunca nasıl olur?! İşte bu, Allah'ın bir açıklaması ve bu açıklama üzerine bir nurdur."[89][89]
Yüce Allah, kullarından dilediğini doğru yola ileteceğini anlattıktan sonra, ibadet yerlerini anlattı. Buralar, Allah'ın en sevdiği yerler olan mescitlerdir. [90][90]

**36.** Yüce Allah, mescitlerin sadece kendi adına yapılmasını ve onlara saygı gösterilip şereflerinin yükseltilmesini emretti ki, mescitler hidâyet nurlarının saçıldığı yerler ve ruhî aydınlanma merkezleri olsun İbn Abbas şöyle der: "Mescitler, Allah'ın, yeryüzündeki evleridir. Yıldızlar, yeryüzündekileri aydınlattığı gibi, mescitler de gökyüzündekile-ri aydınlatır."[91][91] Yüce Allah, o mescitlerde Allah'ı birlemek, O'nu anmak ve âyetlerini okumak suretiyle kendisine ibadet edilmesini emretti. Mü'minler bu mescitlerde sabah akşam Allah için namaz kılarlar. İbn Abbas şöyle der: "Kur'an'da geçen her teşbih, namaz mânâsındadır.[92][92]

**37.** Onlar öyle erkeklerdir ki, dünya, dünyanın zinet ve süsü, Rablerini zikretmekten onları alıkoymaz. Alış veriş de, onları Allah'a itaat etmekten alıkoymaz. Tefsirciler şöyle der: "Bu âyet, pazarcılık yapan Ashâb-i Kiram (r.a) hakkında inmiştir. Onlar ezan sesini işitince, her işi bırakır. Allah'a itaate koşarlardı. Dünya meşgalesi, onları, namazı vaktinde kılmaktan ve şartlarına uygun olarak fakirlere ve diğer hak edenlere zekatı vermekten alıkoymaz. Onlar öyle korkunç bir günden korkarlar ki, o günün korku ve sıkıntısının şiddetinden, insanların kalpleri ve gözleri sarsılıp ters döner. [93][93]

**38.** Amellerine karşılık dünyada Allah, kendilerine en güzel mükâfaatı versin, yaptıkları iyiliklere karşılık iyilikte bulunsun ve kötülüklerini de bağışlayıp affetsin diye böyle yaparlar. Bu mükâfatlardan başka da, lûtfundan, kendilerine hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın aklına gelmeyen nimetler ihsan etmesini isterler. Allah, yarattıklarından dilediğine sınırsız ve hesapsız bol rızık verir. Bir kimse hayır yolunda bolca harcamada bulunduğunda, denir. Sanki o, yaptığı harcamayı hesap etmiyor. Fahreddin Râzî şöyle der: "Yüce Allah bununla1, kudretinin kemâline, cömertlik ve ihsanının bolluğuna dikkat çekmiştir. Çünkü Yüce Allah, ibadetleri karşılığında insanlara

---

[89][89] Taberî XVIII, 110
[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/235-238.
[91][91] Tefsir-i kebîr, XXIV, 3
[92][92] Taberî, XVII, 113
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/238.
[93][93] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/238.

büyük sevap verir. Ayrıca, Kendisinden korktukları için de, onlara fazla olarak sınırsız lütufta bulunur."[94][94]
Yüce Allah, mü'minlerin durumlarını ve mutluluklarını anlattıktan sonra, kâfirlerin durumlarını ve zararda, olduklarını anlattı. Bunun için iki misal getirdi: Birinci misal, amelleri ile, ikincisi ise inançları ve karanlıklarda bocamaları ile ilgilidir. Şöyle buyurdu: [95][95]

**39.** Kâfirlerin, dünyada yaptıkları ve âhirette kendilerine fayda vereceğini sandıkları ameller, çölde görülen serap gibidir. Serap, gündüzün ortasında, güneş ışığından dolayı çöllerde görülen şeydir. O, yeryüzünde akan bir su gibi görünür. Susuz kimse onu uzaktan akar su sanar. O'nun yanma gelince Ne su görür, ne de içecek bir şey. O, sadece bir serap görür; böylece suya olan hasreti daha da artar. İşte kâfir de bunun gibidir. Amelinin kendisine fayda vereceğini sanar. Nihayet ölüp de Rabbinin huzuruna geldiğinde, amellerinden hiçbir şey bulamaz. Çünkü onlar boşa gitmişlerdir. Orada, Allah'ın kendisini beklemekte olduğunu görecek. Allah amelinin cezasını ona eksiksiz verecektir. Allah hesabı çabuk görür. Çünkü, birini hesaba çekmek, diğerini hesaba çekmekten onu alıkoymaz. [96][96]

**40.** Bu ikinci misal, kâfirlerin sapıklığı hakkındadır. Mânâ şöyledir: Veya kâfirlerin durumu, dibine ulaşılamayan derin bir denizdeki karanlıklar gibidir, O denizi, üst üste gelmiş, birbirine çarpan dalgalar örter. O ikinci dalganın üstünde de yoğun bulutlar vardır. İşte bunlar, üst üste gelmiş yoğun karanlıklardır. Katâde şöyle der: "Kâfir, beş karanlık içinde bocalayıp durur. Sözü karanlıktır, ameli karanlıktır, girdiği yer karanlıktır, çıktığı ver karanlıktır, kıyamet günü varacağı yer, cehennem de karanlıklardır."[97][97] Bu bölüm, misalin devamıdır. Yani, o karanlıklara düsen adam elini çıkardığında, neredeyse onu göremez. Zira denizin karanlığı, dalgaların ka-ranlağı, bulutların karanlığı o derece yoğunlaşmıştır ki, karanlığın şiddetinden dolayı, kendisine en yakın olan bir şeyi dahi görmesini engellemiştir. Aynı şekilde, kâfirin durumu da budur. İnkâr ve sapıklık karanlıkları içinde bocalayıp durur. Allah kime imana giden yolu göstermez ve kalbini İslam nuru ile nurlandırmazsa, o kimse asla doğru yolu bulamaz. Yüce Allah, kâfirin ameli ile ilgili iki misal verdi. Birincisi, onun iyi ameli hakkındadır. Buna, aldatıcı serabı misal getirdi. İkinci misal ise, kötü inancı hakkındadır. Buna da, üst üste birikmiş karanlıkları misal gelirdi. Sonra da, bu mübarek âyeti şu güzel sonla bitirdi: Her kime, Allah nur nasip etmezse, onun hiç nuru yoktur. Bu cümle, mü'minler hakkında söylenen, Nur üstüne nur karşılığında söylenmiştir. Bu misal ve açıklama, son derece güzel ve iyi olmuştur. Allahım! Kur'an'm ne parlak bir ifadesi var. Yüce Allah, mü'min kalplerin nurlarını ve cahil kalplerin karanlıklarım anlattıktan sonra, ardından

---

[94][94] Tefsir-i kebîr, XXIV, 6
[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/238-239.
[96][96] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/239.
[97][97] Taberî, XVII, 116

kendisinin birliğini gösteren delilleri anlatarak şöyle buyurdu. [98][98]

**41.** Ey Peygamber! Sen iyice bilmiyor musun ki, Yüce Allah'ı kainattaki meİek, insan, cin, ne varsa hepsi teşbih eder. Kainatta yaşayan her şey, onu noksan sıfatlardan uzak tutar ve yüceltirler. Kuşlar da uçarken kanatlarını açarak Rablerini teşbih ve ona kulluk ederler. Kuşlar, Allah'ın kendilerine ilham ettiği ve gösterdiği teşbih ile Allah'a kulluk ederler. "Melekler, insanlar, cinler ve kuşlardan her birine Allah'a ibadet hususunda gidecekleri yol gösterildi ve bildirildi. Onlara, yükümlü oldukları namaz ve teşbih de öğretildi. Onların ibadet ve teşbihleri Allah'a gizli kalmaz. [99][99]

**42.** Allah kâinatın sahibidir, onda her türlü tasarrufta bulunur. Yaratıkların hepsi onun idaresi altındadır. Onlar üzerinde, üstün ve galip kimsenin ettiği gibi, tasarruf eder. Yaratıkların dönüşü sadece Allah'adır. Onlara amellerinin karşılığını verecektir. Bu âyet, tehdit mânâsı içeren bir hatırlatmadır. Yüce Allah bundan sonra, kendisinin birliğini ve gücünü gösteren, kainatta bulunan bir gerçeğe işaret ederek şöyle buyurdu. [100][100]

**43.** Görmedin mi, Allah, kudretiyle bulutları istediği yere sevkediyor. Sonra dağınık bulutları birleştiriyor, sonra da onları üstüste koyup yoğun bir bulut haline getiriyor. O yoğun bulutların arasından yağmur çıktığını görürsün Dağlar gibi bulutlardan dolu indirir. Allah bu doluyu, dilediği kuluna isabet ettirir de, onun ekinine, meyvesine ve hayvanlarına zarar verir. Dilediğinden onu, başka yöne çevirir, zarar vermez. Sâvî şöyle der: "Allah gökten, kullan için yararlı olan yağmuru indirdiği gibi, zararlı olan doluyu da indirir. Gökleri, hayır ve şerrin kaynağı kılan Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim."[101][101] Bulutlardan çıkan şimşeğin parıltısı, parlaklığı ve ışığının şiddetinden dolayı, neredeyse bakanların gözünü alıverecekti. [102][102]

**44.** Allah; uzatmak, kısaltmak, karartmak, aydınlatmak, ısıtmak ve soğutmak suretiyle gece ile gündüz üzerinde tasarrufta bulunur. İşte yukarda anlatılanlarda, kalp gözü açık olanlar için, bu kâinatı yoktan var eden Allah'ın varlığını gösteren açık bir delil ve etkili bir Öğüt vardır. Yüce Allah burada özellikle kalp gözü açık olanları zikretti. Zira ibretlerden yararlananlar onlardır. Çünkü, düşünürler, suyun, dolunun, karanlığın ve aydınlığın aynı kaynaktan çıktığını görürler. Herşeye gücü yeten Yüce Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir. [103][103]

**45.** Yüce Allah, birliğine, göklerde ve yerlerde bulunanların teşbihini, bulutları

---

[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/239-240.
[99][99] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/240.
[100][100] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/240.
[101][101] Sâvî, m, 134
[102][102] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/240.
[103][103] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/240-241.

göndermesini ve yağmuru indirmesini sonra da hayvanların durumlarını delil getirdi. İbn Kesir şöyle der: "Yüce Allah burada, şekilleri, renkleri, hareket ve hareketsizlikleri farklı olan çeşitli mahlukları bir tek sudan yaratması hususundaki tam kudretini ve büyük gücünü anlatmaktadır."[104][104] Onlardan bir kısmı, yılan ve diğer sürüngenler gibi sürünerek gider. İnsan ve kuşlar gibi, bir kısmı da iki ayak üzerine yürür. Onlardan sığır, dere, koyun ve diğer bazı hayvanlar da dört ayak üzerine yürür. Ebû Hayyân şöyle der: "Yüce Allah, kudretini daha açık ve hayret verici olarak gösterenleri önce zikretti. Bunlar, ayaksız ve omurgasız olarak yürüyen hayvanlardır. Sonra iki ayak üzerine, daha sonra da dört ayak üzerine yürüyenleri zikretti."[105][105] Allah, dilediği mahlûkâtı kudretiyle yaratır. O dilediğini yapar, hiçbir şey ona engel olamaz. Fahreddin Râzî şöyle der: "Bilesin ki, akıllar, küçük hayvanların durumlarını tam anlamıyla kavrayamazlar, Onların, yaratıcının varlığına delil olması açıktır. Çünkü, eğer yaratma işi, dört unsuru bir araya getirmekle tamam olsaydı, her canlıda eşit derecede olurdu. Şu halde bu hayvanlardan her birine özel azalar, ömürler ve beden ölçüleri verilmiş olması, bütün bunların, hikmet sahibi güçlü bir varlığın yönetimiyle olmasını gerektirir. Yüce Allah'ı, inkarcıların söylediklerinden tenzih ederiz."[106][106]

**46.** Ey İnsanlar, size hakkı ve doğru yolu gösteren apaçık âyetler indirdik, Allah, dilediği yaratığını hak dine yani İslama iletir.
Yüce Allah, birliğim' gösteren delilleri anlattıktan sonra, mü'minleri nifaktan ve münafıklardan sakındırarak şöyle buyurdu: [107][107]

**47.** Münafıklar, "Allah'a ve resulüne i-nandık, onlara itaat etük " derler. İman ettik demelerinden sonra, onlardan bir grup Ananın nuKmunu Kaouıuen yüzçevirir. İman ve itaat iddiasında bulunan o kimseler, gerçekte mü'min değillerdir. Hasan Basrî şöyle der: "Bu âyet, açıktan iman ettiklerini söyleyip de, inkârlarını gizleyen münafıklar hakkında inmiştir. [108][108]

**48.** Allah'ın ve Rasulünün hükmüne çağrıldıklarında Bir de bakarsın ki, onlardan bir grup Rasullah (s.a.v.)'m meclisine gelmekten çekinir ve yüz çeviriri er. [109][109]

**49.** (Eğer hakh iseler, Rasulullullah s.a.v.)'ın hak ile hükmedeceğini bildikleri için, gönüllü ve boyun eğerek ma gelirler. Fahreddin Râzî şöyle der: "Yüce Allah, münafıkların, başkalaımn haklı olduğunu bildiklerinde yüzçevirdiklerine, kendilerinin hakh) olduğunu anladıklarında ise, yüzçevirmeyip gönüllü olarak hükme itaat etiklerine dikkat çekmiştir."[110][110]

---

[104][104] Muhtasar-ı İbn Kesir, İT, 6Î3
[105][105] el-Bahr, VI, 466
[106][106] Tefsîr-i kebîr, XXIV, 19
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/241.
[107][107] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/241.
[108][108] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/241.
[109][109] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/242.
[110][110] Tefsir-î kebîr, XXIV, 21

**50.** Onların kalplerinde münafıklık mı var? Yoksa, Muhammed (a.s.)'in peygamberliğinde şüpheye mi düştüler?
Yoksa, Allah ve rasulünün, hüküm verirken onlara zulmedeceğinden mi korkuyorlar? Bu soru, şiddetli bir kınama ve yerme fade eder. Bu, şairin şu sözüne benzemektedir:
Sen geçmişte, âdi ve çirkin işler yapmak üzere sözleşen kavimden değil misin?
Bilakis, Rasulullah (s.a.v) 'm hükmünden yüzçevirİikleri için onlar, son derece zalim ve inatçı kimselerdir. [111][111]

**51.** Hasımları ile onlar arasında hükmetmesi için Allah rasulüne çağrıldıklarında onlara gereken, hemen gidip "işittik ve itaat ettik" demeleridir. Onlar Tiü'min olsalardı, elbette bunu yaparlardı. Taberî şöyle der: "Bu âyetten maksat, böyle' bir olayı haber vermek değildir. Maksat, Yüce Allah'ın münafıkları kınaması ve diğerlerine edep öğretmesidir."[112][112] İşte Allah'ın rızasını kazanmaya koşan o kişiler, dünya ve âhiret mutluluğunu elde edenlerin ta kendileridir. [113][113]

**52.** Kim, her iş ve hareketinde Allah ve rasulünün emrine itaat eder, İşlemiş olduğu günahlardan dolayı Allah'tan korkar, emirlerine sarılır ve yasaklarından çekinirse, işte onlar, Allah'ın azabından kurtulan ve rızasını kazanan mutlu kişilerdir. Rivayete göre, Rum patriklerinden biri bu âyeti duyunca müslüman olmuş ve şöyle demiştir: "Bu âyet, Tevrat ve İncil'de bulunan her şeyi kapsamaktadır." [114][114]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, bir çok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Allah, göklerin ve yerin nurudur" cümlesinde, vurgu ifade etmek için mastar, sıfat yerinde kullanılmıştır. Yani, Allah, her şeyi aydınlatandır. Öyle ki, sanki aydınlattığı şeyler, Allah'ın nurunun kendisidir. Şerif Râdî şöyle der: "Bazı âlimlerin tefsirine göre, bu âyette istiare vardır. Onlara göre maksat şudur: Yüce Allah etkili delilleri ve apaçık ifadeleriyle, parlak yıldızlarla yön tayin edildiği gibi, göklerde ve yerlerde yaşayanlara yol ve yön göstericidir.
**2.** Onun nurunun durumu, içinde kandil bulunan, duvardaki oyuğa benzer" âyetinde teşbîh-i temsîlî vardır. Yüce Allah, mü'mİn kulunun kalbine yerleştirmiş olduğu nurunu, duvardaki oyukta bir cam mahfaza içinde bulunan çok ışık saçan kandile benzetti. Kandilin mahfazası olan cam, parlaklık ve güzellikte inci gibi olan yıldıza benzer. Bu benzetmenin, vech-i şebehi

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/242.
[111][111] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/242.
[112][112] Taberî XVIII, 120
[113][113] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/242.
[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/242.

(benzetme yönü) birçok şeyden alındığı için ona teşbih-i temsîlî denilmiştir. Bu, parlak teşbihlerdendir.
**3.** "Allah'ı zikirden ve namaz kılmaktan... alıkoymaz " cümlesinde, genelden sonra özel zikredilerek itnâb yapılmıştır. Çünkü, Allah'ı zikir içinde namaz da vardır. Burada namazın sanını yüceltmek için itnâb yapılmıştır.
**4.** "sarsılır" ile kalpler arasında cinâs-i iştikak vardır.
**5.** "İnkâr edenlerin amelleri serap gibidir" cümlesinde teşbîh-i temsîlî vardır. Aynı şekilde, veya derin denizdeki karanlıklar gibidir." Cümlesinde de teşbîh-i temsîlî vardır. Bu, teşbih ve temsilin güzellerindendir.
**6.** "isabet ettirir" ile "çevirir" arasında tıbâk sanatı vardır.
**7.** "Allah, gece ile gündüzü çevirir" cümlesinde hoş bir istiare vardır. Çünkü maksat, eşyayı maddî olarak çevirmek değildir. Bu fiil, gece ile gündüzün ardarda getirilmesi için müsteâr olarak kullanılmıştır.
**8.** "gözleri giderir" ile "kalp gözü sahipleri" ifadelerindeki kelimeleri arasında tâm cinas vardır. Birincisinden maksat "gözler", ikincisinden maksat ise "kalpler" dir. [115][115]

**Bir Nükte**

Gayr-i müslim tabiat bilginlerinden biri, "Veya o münafıkların durumu, üzerini dalgalar kaplamış derin denizlerdeki karanlıklara benzer..." âyetini işitti. Şöyle sordu, "Muhammed, deniz yolculuğu yaptı mı?" "Hayır" diye cevap verdiler. Âlim: "Ben, şahitlik ederim ki, o, Allah'ın rasûlüdür" dedi. "Nasıl anladın?" diye sorduklarında dedi ki: "Denizi bu şekilde, ancak ömrünü denizde geçiren ve ondaki tehlikeleri ve korkuları gören kimse tanıtır. Onun denizde yolculuk yapmadığını öğrenince, bu sözün Allah kelâmı olduğunu anladım." [116][116]

**53.** Münafıklar sen hakikaten kendilerine emrettiğin takdirde mutlaka savaşa çıkacaklarına dair, en ağır yeminleri ile Allah'a yemin ettiler. De ki: Yemin etmeyin. İtaatiniz ma'lûmdur! Bilin ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.
**54.** De ki: Allah'a itaat edin; Peygamber'e de itaat edin. Eğer yüzçevirirseniz şunu bilin ki. Peygamber'in sorumluluğu kendisine yüklenen, sizin sorumluluğunuz da size yüklenendir. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygamber'e düşen, sadece açık-seçik duyurmaktır.
**55.** Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hâkim kıldığı gibi kendilerini de yeryüzüne sahip ve hâkim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vâad etti. Çünkü onlar bana kulluk ederler; hiçbir şeyi bana eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse, işte bunlar asıl büyük günahkârlardır.

---

[115][115] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/242-243.
[116][116] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/243.

**56.** Namazı kılın; zekâtı verin; Peygamber'e itaat edin ki merhamet göresiniz.
**57.** İnkâr edenlerin, yeryüzünde Allah'ı âciz bırakacaklarını sanmayasın! Onların varacağı yer cehennemdir. Ne kötü varış yeri!
**58.** Ey mü'minler! Ellerinizin altında bulunan köle ve cariyeleriniz ve içinizden henüz erginlik çağına girmemiş olanlar, sabah namazından önce, öğleyin soyunduğunuz vakit ve yatsı namazından sonra sizden üç defa izin istesinler. Bunlar, mahrem halde bulunabileceğiniz üç vakittir. Bu vakitlerin dışında ne sizin için, ne de onlar için bir mahzur yoktur. Birbirinizin yanına girip çıkmaktasınız. İşte Allah, âyetleri size böyle açıklar. Allah, bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.
**59.** Çocuklarınız erginlik çağına girdiklerinde, kendilerinden öncekiler izin istedikleri gibi onlar da izin istesinler. İşte Allah, âyetlerini size böyle açıklar. Allah alimdir, hakimdir.
**60.** Bir nikâh ümidi beslemeyen, çocuktan kesilmiş yaşlı kadınların, zînetleri teşhir etmeksizin dış elbiselerini çıkarmalarında kendilerine bir vebal yoktur. Yine de iffetli olmaları kendileri için daha hayırlıdır. Allah işitendir, bilendir.
**61.** A'mâya güçlük yoktur; topala güçlük yoktur; hastaya da güçlük yoktur. Sizin için de, gerek kendi evlerinizden, gerekse babalarınızın evlerinden, annelerinizin evlerinden, erkek kardeşlerinizin evlerinden, ki/kardeşlerinizin evlerinden, amcalarınızın evlerinden, halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden veya anahtarlarını elinizde bulundurduğunuz yerlerden, yahut dostlarınızın evlerinden yemenizde bir sakınca yoktur. Toplu halde veya ayrı ayrı yemenizde de bir güçlük ve günah yoktur. Evlere girdiğiniz zaman, Allah tarafından mübarek ve pek, güzel bir yaşama dileği olarak, kendinize selâm verin. İşte Allah, düşünüp an lavaşınız diye size âyetlerini böyle açıklar.
**62.** Mü'minler, sadece Allah'a ve Resulüne gönülden inanmış kimselerdir. Onlar, o Peygamber ile birlikte önemli bir işle meşgul iken ondan izin istemedikçe bırakıp gitmezler. Şu senden izin isteyenler, hakikaten Allah'a ve Resulüne îman etmiş kimselerdir. Öyle ise, bazı işleri için senden izin istediklerinde, sen de onlardan dilediğine izin ver; onlar için Allah'tan bağış dile; çünkü Allah mağfiret edicidir, merhametlidir.
**63.** Peygamber'i, kendi aranızda birbirinizi çağırır gibi çağırmayın. İçinizden, birini siper ederek sıvışıp gidenleri muhakkak ki Allah bilmektedir. Bu sebeple, onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar.
**64.** Bilmiş olun ki, göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. O, sizin ne yolda, ne durumda olduğunuzu iyi bilir. Huzuruna döndürüleceğiniz günde ise, yapmış olduklarınızı hemen size bildirir. Allah, her şeyi hak-kiyle bilendir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde münafıkları ve onların çirkin sıfatlarını anlattıktan sonra, burada da ruhlarının taşıdığı hile, tuzak kurma ve büyük yalan yeminler

etme gibi özellikleri anlattı. Bu mübarek sûreyi, münafıklar gibi hareket etmekten sakındırarak sona erdirdi. [117][117]

## Kelimelerin İzahı

Hulüm, uykuda ihtilam olmak. Firuz.âbâdî şöyle der: "Hulüm, rüya demektir. Çoğulu »Mkl dır. Hulüm de ihtilam da, uykuda cinsî ilişkide bulunmaktır.[118][118]
Rağıb el-Isfehânî şöyle der: "Hulüm, ergenlik çağıdır. Bu çağa eren kişi, kendine hakim olarak ağır başlı hareket etme kabiliyeti aldığı için bu adı almıştır."[119][119]
Kavâid, yaşlı kadınlar. Yaşlı kadın mânâsına gelen acis kelimesinin çoğuludur. Hayizlı kadın manasına gelen kelimeleri gibi, kadınlara mahsus bir kelime olduğu için, sonunda dişilik alâmeti olan bulunmaz. Kâid, evlenme isteğinden ve çocuk doğurmaktan kesilmiş kadın demektir.
Eştât, ayrı ayrı. Ayrı mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur, Ayrılık demektir.
Gizli gizli çıkarlar. Gizlice çıkmak demektir. Bir kimse, saklanarak gizlice çıktığında veya denir.
Livâz, birisinin, kendisini görmesinden koktuğu için, bir şeyi kendine siper edinmektir. [120][120]

## Nüzul Sebebi

Rivayete göre, Rasulullah fs.a.v.) Ensar'dan Müdlic adlı bir hizmetçiyi Öğle vakti Ömer (r.a.)'i çağırmak üzere gönderdi. Hizmetçi onu uykuda buldu. Kapıyı vurarak içeri girdi. Ömer (r.a.) uyandı, kalkıp oturdu. Bu arada görülmesini arzu etmediği bir yeri açıldı. Bunun üzerine şöyle dedi: "İsterdim ki, Yüce Allah bu saatlerde çocuklarımızın, kadınlarımızın ve hizmetçilerimizin izinsiz yanımıza girmelerini yasaklasın."[121][121] Sonra kalkıp Rasullullah (s.a.v.)'m yanına gitti. Şu âyetin inmiş olduğunu gördü: "... Ey mü'minler! Köle ve cariyeleriniz.... sizden izin istesinler." Bunun üzerine, Yüce Allah'a şükür için secdeye kapandı.[122][122]

## Âyetlerin Tefsiri

**53.** Münafıklar bütün güçleriyle büyük yeminler ettiler ki, Eğer sen onlara cihada gitmelerini emretseydin, mutlaka seninle beraber çıkacaklardı. Mukâtil şöyle der: "Yüce Allah münafıkların, Rasulullah (s.a.v.)'ın hükmünü kabul etmekten çekinip yüz çevirdiklerini açıklayınca Rasulullah (s.a.v.)'e gelerek: "Eğer bize yurdumuzdan çıkmamızı, mal ve kadınlarımızdan ayrılmamızı emretseydin, mutlaka bunu yapardık. Bize cihadı emretseydin elbette cihat

---

[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/248.
[118][118] el-Kamûsu'l-muhît, maddesi.
[119][119] Müfredat, maddesi
[120][120] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/248.
[121][121] Sebeb-i nüzulün alındığı kaynakta, "kadınlarımız" yerine "babalarımız" kelimesi vardır (Bakz, AlûsîXVTI, 210)
[122][122] Âlûsî, XVIII, 209
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/248.

ederdik" dediler. Bunun üzerine bu âyet indi."[123][123] De ki, yemin etmeyin. Sizin yeminleriniz yalandır, Sizin, Allah'a ve Rasûlüne itaatinizin ne olduğu bilinmektedir. Sizin itaatiniz, kalptan değil dil ile, amelle değil lâf iledir. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızı görür, gizlediklerinizden ve niyetlerinizden hiçbiri ona gizli kalmaz. [124][124]

**54.** De ki, samimi bir niyetle ve münafıklığı bırakmak suretiyle Allah'a ibadet edin. Emrine uymak ve gösterdiği yoldan gitmek suretiyle Rasûlüne itaat edin. Eğer yüzçevirir ve ona itaat etmezseniz Peygambere gereken, yükümlü olduğu tebliğ görevini yerine getirmektir. Size gereken de,'yükümlü olduğunuz şekilde onu dinlemek, itaat etmek ve emirlerine uymaktır. Onun emrini yerine getirirseniz, mutluluk ve kurtuluş yoluna ermiş olursunuz. Peygamberin üzerine, ümmetine apaçık tebliğ etmekten başka bir yükümlülük yoktur. Eğer siz muhalefet ve isyan ederseniz, ona bir zarar gelmez. Çünkü o, risâleti tebliğ etmiş ve emaneti yerine getirmiştir.[125][125]

**55.** Allah, îmân ile iyi ameli birleştiren samimi mü'minlere şunu va'detti: Onları mutlaka yeryüzüne vâris ve kralların kendi ülkelerinde tasarrufta bulundukları gibi tasarrufta bulunan halifeler kılacak. Nitekim daha önce mü'minleri halife kılmış ve kâfirlerin yurtlarını onlara vermiştir. Tefsirciler şöyle der: "Rasulullah (s.a.v.) ve Ashabı, Medine'ye geldiklerinde, bütün Araplar onlara düşman oldu. Dolayısıyle müslümanlar gece gündüz silahlı bulunuyorlardı. Dediler ki: "Biz, Allah'tan başka kimseden korkmadan, huzur ve güven içersinde yatıp kalkmadıkça, yaşadığımızı mı sanıyorsunuz? Bunun üzerine bu âyet indi."[126][126] Bu, doğunun ve batının ele geçirilmesiyle doğruluğu ortaya çıkan, bu ümmete verilen bir vaaddir. Bu, aynı şekilde hadis ile de müjdelenmiştir: "Gerçekten Allah benim için yeri dürüp topladı da onun doğusunu ve batısını gördüm. Şüphesiz, ümmetimin mülkü, benim için dürülen yerlere ulaşacaktır."[127][127] Onlar için beğenip seçtiği İslâm dinini, güçlü, sağlam ve bütün dinlerden üstün kılacaktır, Yaşadıkları korku ve sıkıntı hallerini, kesinlikle huzur ve sükûna çevirecek. Nitekim bir başka âyette: "Onları korkudan emin kıldı"[128][128] buyrulmuştur. Bu cümle, mü'minleri yeryüzüne halîfe kılmanın sebebini bildirir ve onları över mahiyette söylenmiş müstakil bir cümledir. Yani, onlar beni birler ve sadece bana ibadet ederler. Benden başka bir ilaha tapmazlar. Kim, bu nimetlere şükretmeyip nankörlük ederse, işte onlar, Allah'a itaatten çıkanlar ve emrine karşı gelenlerdir. Ebu'I-Âliye şöyle der: "Âyetten maksat, Allah'ı inkâr eden değil, bu nimete nankörlük edendir." Taberî de şöyle der: "Âyetin mânâsına en uygun olan da budur. Çünkü Yüce Allah bu ümmete, bu âyetle haber verdiği şeyleri ihsan edeceğini va'detti. Sonra da, buyurdu. Yani kim bu

---

[123][123] Şeyhzâde Haşiyesi, III, 435
[124][124] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/249.
[125][125] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/249.
[126][126] Zâdu'l-mesîr, VI, 57
[127][127] Müslim, Fiten, 19
[128][128] Kureyş sûresi, 106/4

nimete nankörlük e-derse, işte onlar fâsıkların ta kendileridir."[129][129]

**56.** Ey müminler! Namazı kılın, zekâtı da Allah'ı razı edecek en mükemmel bir şekilde verin. Size emrettiği diğer hususlarda da Peygambere itaat edin. Umulur ki merhamet olunursunuz. [130][130]

**57.** Bu âyet Rasulullah (s.a.v.) için bir teselli ve zafer va'detmektedir. Yani, Ey Muhammed! Seni yalanlayan ve inatla inkâr eden kâfirlerin, bu hayatta Allah'ı âciz duruma düşüreceklerini zannetme. Bilakis Allah, her zaman onlara karşı güçlüdür. Onların varacağı yer, cehennemdir. Varacakları bu yer, ne kötü bir yerdir. [131][131]

**58.** Ey, Allah ve Rasülüne inanan ve İslâm şeriatının bir nizam, bir yönetim ve bir yol olduğuna kesinlikle iman eden mü'minler! Sahip olduğunuz köle ve cariyeler, yanınıza girerken sizden izin istesin. Hür adamların çağına ulaşmamış çocuklar da izin istesin. Bu izin şu üç vakitte alınsın: Gece, uyku ve istirahat vaktinizde. Öğle vakti, Öğle uykusu için elbiselerinizi çıkardığınız zaman. Bir de, yatsı namazından sonra uyumak isteyip uykuya hazırlandığınız zaman. İşte bu üç vakit, tesettürünüzün bozulabileceği zamanlardır. Genellikle bu vakitlerde tesettüre uyulmaz ve çoğu zaman üst baş açık olur. Şu halde, kölelerinize, hizmetçilerinize ve çocuklarınıza bu vakitlerde, yanınıza izinsiz girmemelerini öğretin. Bu üç vaktin dışında yanınıza izinsiz girmelerinde, ne sizin için ne de köleler ve çocuklar için bir sakınca vardır. Çünkü onlar hizmetçilerinizdir. Hizmet ve diğer bazı işler için yanınıza çokça girip çıkarlar. Birbirinizin yanına girer çıkarsınız. Ebu Hayyân şöyle der: "Onlar, bu üç vaktin dışında, evlerde yanınıza sabah akşam girip çıkmaya devam ederler."[132][132] İşte bu şekilde Allah size şer'î hükümleri açıklıyor ki onları yapasmız. Allah, yarattıklarının işlerini bilendir ve onları hikmetle yönetendir. [133][133]

**59.** O küçük çocuklar, erkeklerin çağma erdiğinde ve yükümlülük yaşma geldiğinde bu yüce ahlâk kuralını yani, bütün vakitlerde, erginlik çağma ermiş olan erkeklerin izin istemesi gibi, onlara da izin istemelerini öğretin. İste Allah size âyetlerini böyle açıklıyor. Allah, yarattıklarım bilir, koyduğu kanunlarda da hikmet sahibidir. Beyzâvî şöyle der: "Yüce Allah, izin isteme hususundaki emrini vurgulamak ve pekiştirmek için âyeti tekrarladı."[134][134]

**60.** İleri derecede yaşlılıklarından dolayı tasarruftan ve evlenme arzusundan kesilmiş, şehevî arzuları olmadığı için, evlenmek istemeyen ve böyle bir meyli

---

[129][129] Taberî, XVIII, 142
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/249-250.
[130][130] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/250.
[131][131] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/250.
[132][132] el-Bahr, VI, 472
[133][133] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/250-251.
[134][134] Beyzâvî, H, 62
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/251.

olmayan ihtiyar kadınlara gelince, onların başörtü ve manto gibi giysilerini çıkarmalarında, dikkat çekmeyen ve şehvet uyandırmayan normal elbiseleriyle erkeklere görünmelerinde onlar için, herhangi bir sakınca ve günah yoktur, Ancak yine de, erkekler kendilerine baksın diye, zi-netlerini açmamaları gerekir. Ebu Hayyân şöyle der: "Teberrüc'ün aslı, gizlenmesi gereken şeyi açığa çıkarmak demektir. Nice saçı ağarmış yaşlı kadın vardır ki, güzelliğin görülmesine düşkün olduğu görülür."[135][135] jnn»"...Daha iyi örtünme ve iffetli olmak için, genç kadınların giydikleri gibi elbise giyerek ve başlarını kapayarak örtünmeleri onlar için daha iyi, daha güzel ve Allah katında da daha temizdir. Allah, kalplerde gizlenenleri bilir, her insana amelinin karşılığını verir. Burada bir vaat ve tehdit vardır. [136][136]

**61.** Kör' toPaî ve hasta gibi özürlüler için, zayıflık ve acizliklerinden dolayı savaştan geri kalmalarında bir sakınca ve günah yoktur.[137][137] Ey İnsanlar! Eşlerinizin ve aile fertlerinin evlerinde yemek yemenizde bir sakınca yoktur. Beyzâvî şöyle der: "Çocukların evleri de buna dahildir. Çünkü çocuğun evi, kişinin kendi evi gibidir. Zira Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kişinin yediği en temiz şey kazancından yediğidir. Kuşkusuz çocuğu da onun kazanandandır.[138][138] Sizin i,çin gerek babalarınızın evlerinden, gerekse annelerinizin evlerinden, erkek kardeşlerinizin evlerinden kız kardeşlerinizin evlerinden amcalarınızın evlerinden halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden veya teyzelerinizin evlerinden yani bu akrabaların evlerinden yemenizde bir sakınca yoktur. Râzî şöyle der: "Açıkça anlaşılan şudur: Bunların hepsinin mubah kılınması izne bağlı değildir. Çünkü normal olan, bu kişilerin, akrabalarının kendi evlerinde yemek yemelerinden hoşlanmalarıdır."[139][139] Veya sahipleri bulunmadığında vekâlet yoluyla anahtarlarına sahip olduğunuz evlerde de yemenizde bir sakınca yoktur. Hz. Aişe (r.a.) şöyle buyurdu: "Müslümanlar Rasulullah (s.a.v.) ile birlikte savaşa gider, anahtarlarını kefillerine verirler ve: "Evlerden yemenizi size helâl ettik, derlerdi. Onlar ise: Bunlardan yemek bize helâl olmaz. Çünkü onlar, gönül rızası olmadan bize izin verdiler. Biz sadece emanetçileriz" derlerdi. Bunun üzerine Yüce Allah, âyetini indirdi."[140][140] Dost ve arkadaşlarınızın evinden yemenizde de bir sakınca yoktur. Katâde şöyle der: Arkadaşının evine girdiğinde, ondan izin almadan bir şey yemende sakınca yoktur. Birlikte veya ayrı ayrı yemenizde sizin için bir günah ve sakınca yoktur. Tefsirciler şöyle der: "Bu âyet, Ki-nane'den bir kabile hakkında inmiştir. Onlardan kimse tek başına yemek yemez, gün boyu beklerdi. Beraber yiyecek kimse bulamazsa hiçbir şey yemezdi. Çoğu zaman yanında memeleri süt dolu develer bulunur, fakat o, beraber içecek kimseyi buluncaya kadar onların

---

[135][135] el-Bahr, VI, 473
[136][136] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/251.
[137][137] Bu, Hasan-ı Basrî ve İbn Zeyd'in görüşüdür. Zahir olan budur. Ebu Hayyân ile Zemahşerî bunu tercih etmişlerdir. Bir görüşe göre bundan maksat, özürlü kimselerin, sağlıklı kişilerle beraber yemek yemelerinde bir sakınca olmadığım bildirmektir. Taberî ve Râzî de bunu tercıh etmişlerdir.
[138][138] Beyzâvî, 2/63, Ebû Dâvûd, Buyu' 77; Ncsâî, Buyu, I; Dârimî:, Buyu", 6
[139][139] Tefsîr-i kebîr, 24/36
[140][140] Muhtasar-i İbn Kesîr, 2/619

sütünden içmezdi. Yüce Allah onlara, kişinin tek başına yemek yemesinde bir sakınca olmadığım bildirdi. İçinde insan yaşayan evlere girdiğinizde, orada bulunanlara selam verin, onlara müslüman selamıyle, yani diyerek selâm verin. Bu, Yüce Allah'ın, mü'min kullarına emrettiği güzel ve mübarek selâmdır. Kurtubî şöyle der: "Bu selâmda dua ve selâm verdiği şahsın dostuluğunu kazanma manası bulunduğu için Yüce Allah ona "mübarek", duyanın hoşuna gideceği için de "tayyib" yani "iyi ve hoş" dedi.[141][141] İşte Allah, düşünüp anlayasınız diye, size âyetlerini böyle açıklar. İbn Kesir şöyle der: "Yüce Allah, bu mübarek sûrede sağlam hükümleri ve kanunlarını anlattıktan sonra, âyetlerini onlara yeterli bir şekilde açıkladığına kullarının dikkatini çekti ki, düşünüp tefekkür etsinler de onları anlasınlar."[142][142]

**62.** İmanı tam mü'minler, ancak Allah ve Rasûlüne, seksiz şüphesiz, kesin bir şekilde inananlardır. mU Onlar, müslümanlarm yararına olan önemli bir işte Peygamberle beraber bulunduklarında Peygamberden izin isteyip, o da kendilerine izin vermedikçe onun meclisinden ayrılmazlar. Tefsirciler şöyle der: "Bu âyet, Ahzâb savaşından önce hendek kazılırken indi. Bazı mü'minler, bir zaruretten dolayı, oradan ayrılmak için izin istiyorlardı. Münafıklar ise, izin istemeden ayrılıyorlardı. Bunun üzerine, samimi mü'minleri övmek ve tariz yoluyla münafıkları yermek üzere bu âyet indi. Ey Peygamber! Senden izin isteyenler var ya! İşte gerçek mü'minler onlardır. Bu âyet, Rasulullah (s.a.v.)'in şanını yüceltmek ve ona hürmet maksadıyle, daha önce geçen âyeti pekiştirmek için gelmiştir. Beyzâvî şöyle der: "Yüce Allah bu âyeti, Öncekini pekiştirmek üzere daha beliğ bir üslupla tekrarladı. Çünkü, izin isteyenleri mü'minlerin kendisi saymak, önceki üslubun tersidir. Bu birincisini pekiştirmektedir. Çünkü Allah ve Rasûlüne iman her ikisinde de söz konusudur. Bu durum, imanın sağlamlığının bir delili ve doğruluk alâmeti olmaktadır."[143][143] Onlar, bazı önemli işleri için senden izin istediklerinde, eğer bir hikmet ve fayda görürsen, istediğine ayrılma izni ver.[144][144] Onların affedilmeleri ve bağışlanmaları için Allah'a dua et. Çünkü bir özürden dolayı dahi olsa, böyle önemli bir işte izin istemek bir kusurdur. Zira bu, dünya işlerini din işlerinden üstün tutmaktır. Şüphesiz Allah'ın affı büyük, rahmeti geniştir. [145][145]

**63.** Birbirinize adı ile seslendiğiniz gibi, Rasulullah (s.a.v.)'e adı ile seslenmeyin. Bilakis onun şanına hürmet ve makamına saygı göstermek için: "Ey Allah'ın nebisi" veya "Ey Allah'ın rasûlü" deyin. Ebu Hayyân şöyle der: "Kişilerin birbirlerini isimleri ile çağırması bedevîlik geleneği olduğu için, Rasulullah (s.a.v.)'e saygı göstermeleri ve onu, "Ey Allah'ın rasûlü, Ey Allah'ın nebisi!" gibi

---

[141][141] Kurtubî, XII, 319
[142][142] Muhtasar-ı İbn Kesîr, E, 620
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/251-253.
[143][143] Şeyhzâde Haşiyesi, in, 440
[144][144] İbn Abbas der ki: "Ömer (r.a) umre yapmak ıçm, Peygamber (s.a.v) den izm istedi .O da izin verdi ve şöyle dedi: Ey Hafe'ın babası! Bize hayırlı dua yapmayı unutma, ibn Mace, Menâsik, 5 (az farklı)
[145][145] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/253.

sözlerle en güzel şekilde çağırmaları emredildi. Görmüyor musun, bazı sözünü bilmeyen düşüncesiz müslümanlar, "Ya Muhammed" diyorlardı. Bu, onlara yasaklandı."[146][146] Katâde şöyle der: "Yüce Allah müslünıanlara, Rasûlullah (s.a.v.)'e saygı ve hürmet göstermelerini emretti." Şüphesiz Allah, birbirini siper ederek yavaş yavaş ve gizlice cemaatten çıkıp sıvışanları bilir. Taberî şöyle der: "Livâz, toplumun, birbirlerini siper etmeleridir. Bu onun, o da bunun arkasına gizlenir."[147][147] Peygamberin emrine uymayan, onun yolundan, sünnetinden ve şeriatından ayrılanlar, kendilerine dünyada büyük bir musibetin inmesinden veya ahirette şiddetli azaba uğramalarından korksunlar. [148][148]

**64.** Bilesiniz ki, kainatta ne varsa hepsi Allah'ın mülkü, yaratığı ve kullandır. Kalplerinizde olan imanı veya nifakı, samimiyeti veya gösterişi bilir. Peygamberin emrine uymayan o kişiler, kıyamet gününde Allah'a döndürülecekler. Allah onlara dünyada yaptıkları, küçük ve büyük ne varsa hepsini bildirecek ve herkese amelinin karşılığını verecektir, Hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Çünkü her şeyi O yaratmıştır ve hepsi O'nun mülküdür. [149][149]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Eğer ağır yeminleriyle" terkibinde latîf istiare vardır. Münafıkların son derece kuvvetli ve ağır bir şekilde ettikleri yeminler, istiare yoluyla, yapamayacağı bir işe kendini zorlayan ve bunun için bütün gücünü harcayan kimseye benzetildi.
**2.** "Onun sorumluluğu kendisine yüklenen, sizin sorumluluğunuz da size yüklenendir" cümlesinde müşâkele sanatı vardır. Yani, ona yüklenen, tebliğ görevi, size yüklenen ise, yalanlamanızın günahı.
**3.** "Geçirdikleri korku döneminden sonra güven..." cümlesinde, kelimeleri arasında tıbâk vardır. Aynı şekilde, toplu olarak veya ayrı ayn" terkibinde, ve kelimeleri arasında tıbâk vardır .
**4.** "A'ma'ya sakınca yoktur, topala sakınca yoktur, hastaya sakınca yoktur" cümlesinde, bu hükmü iyice zihinlere yerleştirmek için, "sakınca" lafzı tekrarlanarak ıtnâb yapılmıştır.
**5.** "çok bağışlayan" ve "çok merhamet eden" kipleri, çokluk ifade eder. [150][150]

## Faydalı Bilgiler

Seleften biri şöyle dedi: "Kim, sözünde ve fiilinde sünneti kendine emir edinirse hikmetli söz söyler. Kim de, sözünde ve fiilinde hevâ hevesini kendine emir

---

[146][146] el-Bahr, VI, 476
[147][147] Taberî, XVIII, 135
[148][148] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/253-254.
[149][149] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/254.
[150][150] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/254-255.

edinip onun emrine girerse bid'at söyler. Çünkü Yüce Allah: "Eğer Rasulullahla itaat ederseniz, doğru yolu bulursunuz" buyurmuştur.[151][151]

**Bir Nükte**

Birisine denildi ki: "Hangisi sana daha sevgilidir. Kardeşin mi, dostun mu? "Şöyle cevap verdi: "Kardeşim, dostum değilse onu sevmem." İbn Abbas şöyle der: "Dost, akrabadan daha çok destek olur. Görmüyor musun? Cehennemlikler yardım isterken, Şimdi artık bizim ne şefaatçimiz var, ne de yakın bir dostumuz'[152][152] derler de, baba ve annelerden yardım istemezler."[153][153]

**Bir Uyarı**

Bazı Araplar, tek başına yemek yemenin, kendisi için ayıp ve utanılacak bir şey olduğunu sanır, beraber yiyecek ve içecek birini bulana kadar aç dururdu. Hâtem, bununla meşhur olmuştur. O, şöyle derdi:
Yemek yaptığın zaman, onu yiyecek birini ara. Çünkü ben tek başıma onu yemem.
Bu, Arapların övündükleri güzel işlerindendir. Onlar cömertlik, ikram ve misafir ağırlamakla ünlüdürler.
Allah'a hamd olsun, "Nûr Sûresi"nin tefsiri bitti. [154][154]

---

[151][151] İbnül-Cevzî, Zâdül-mesîr, VI, 57
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/255.
[152][152] Şuarâ sûresi, 26/100-101
[153][153] el-Bahnı'l-muhît, VI, 474
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/255..
[154][154] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:4/255.

# FURKAN SURESİ

Mekke'de inmiştir. 77 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Furkân sûresi Mekke'de inmiş olup inanç yönüne ağırlık veren bir sûredir. Müşriklerin, Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliği ile Kur'ân-ı Kerîm hakkındaki şüphelerini giderir. Sûre, çoğunlukla Kur'ân'm doğruluğunu, Resûlullah (s.a.v.)'in peygamberliğinin hak olduğunu isbat ve Öldükten sonra dirilmeye ve hesaba iman konularım ele alır. Sûrede, ibret ve öğüt için bazı kıssalar yer almıştır.

Bu mübarek sûre, müşriklerin çeşitli şekillerde dil uzattıkları ve âyetlerini yalanladıkları Kur'an'dan bahseder. Müşrikler bazen Kur'ân'm, Öncekilerin efsaneleri, bazen de Muhammed (s.a.v.)'in uydurması olduğunu; Ehl-i Kilap'tan bazılarının bu hususta ona yardım ettiğini ileri sürmüşler, zaman zaman da onun apaçık bir sihir olduğunu iddia etmişlerdir. İşte Yüce Allah onların" bu yalan iddialarını, batıl evhamlarım reddetmiş ve Kur'an'm, Alemlerin Rabbi tarafından indirildiğine dair kesin deliller getirmiştir. Sûre, bundan sonra inatçı müşriklerin çok zaman tartışmaya daldıkları peygamberlik konusunu ele alır. Müşrikler, peygamberin insan değil, melek olmasını; insandan peygamber olduğu takdirde, peygamberliğin makam ve servet sahiplerine ait olmasını, böylece bunun fakir bir yetimin elinde değil, zengin bir ulunun elinde bulunabileceğini düşünüyorlardı. Yüce Allah onların bu şüphelerini, batılın belini kıracak kesin delillerle reddetmiştir.

Sonra bu sûre hakkı tanıyıp ona inanan daha sonra da tekrar başlan üzerine sapıklık cehennemine düşen bir grup müşriği anlatır. Onlardan, önce müslüman olup sonra da bedbaht arkadaşı Übeyy b. Halef vasıtasıyle dinden dönen Ukbe b. Ebî Muayt'tan bahseder. Kur'an-ı Kerim ona "zalim" ismini vermiştir: "O gün kâfir ellerini ısırır..."[1[1]] Kur'an-ı Kerîm, bunun arkadaşına da "şeytân" ismini vermiştir.

Bu mübarek sûrenin çeşitli yerlerinde, özet olarak bazı peygamberlerden, onları yalanlayan kavimlerinden ve azgınlıkları ve Allah'ın peygamberlerini ya-lanlamalarının neticesi olarak başlarına gelen belâ ve musibetlerden bahseder. Bunlar Nuh, Ad, Semûd ve Lût kavimleri ile Ashâb-ı Ress ve diğer inkarcı kâfirlerdir. Bu sûre aynı zamanda Allah'ın kudretini ve birliğini gösteren delillerden ve bu eşsiz kâinatta yarattığı enteresan şeylerden ve onların eserlerinden bahseder. Bu güzel kainat, Allah'ın kudretinin eserlerinden bir eser ve Onun büyüklük ve yüceliğini gösteren şahitlerden bir şahittir.

Bu sûre Rahmân'ın kullarının sıfatlarını, Yüce Allah'ın onlara lütfettiği ve sayesinde cennetlerinde büyük mükâfatlara hak kazandıkları güzel ahlâkı

---

[1[1]] Furkân sûresi, 25/27

açıklayarak sona erer.[2][2]

## Sûrenin Adı

Bu mübarek sûreye "Furkân Sûresi" adı verilmiştir. Çünkü Yüce Allah bu sûrede, kulu Muhammed (s.a.v.)'e indirdiği bu yüce kitabı zikretmiştir. Bu kitap, insanlık için büyük bir nimettir. Çünkü o, her tarafı aydınlatan bir nur ve parlak bir ışıktır. Allah onunla hakkı batıldan, aydınlığı karanlıktan, inkârı imandan ayırmıştır. Bunun içindir ki, o, Furkân adını almaya layık olmuştur. [3][3]

Bismülâhirrahmânirrahîm
**I, 2.** Âlemlere uyarıcı olsun diye kulu Muhammed'e Furkân'ı indiren, göklerin ve yerin hükümranlığı kendisine ait olan, hiç evlat edinmeyen, mülkünde ortağı bulunmayan ve her şeyi yaratıp mahlûkatın mukadderatını tayin eden Allah, yüceler yücesidir.
**3.** Kâfirler Allah'ı bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, bilakis kendileri yaratılmış olan, kendilerine bile ne zarar ne de fayda verebilen, öldürmeye, hayat vermeye ve ölüleri yeniden diriltip kabirden çıkarmaya güçleri yetmeyen ilâhlar edindiler.
**4.** İnkâr edenler, "Bu, olsa olsa onun uydurduğu bir yalandır. Başka bir zümre de bu hususta kendisine yardım etmiştir" dediler. Böylece onlar hiç şüphesiz haksızlığa ve iftiraya başvurmuşlardır.
**5.** Yine onlar dediler ki; Bu âyetler, öncekilere ait masallardır. Bunları o, başkasına yazdırmış olup sabah-akşam kendisine okunmaktadır.
**6.** De ki: O'nu göklerde ve yerdeki gizlilikleri bilen Allah indirdi. Şüphesiz o, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.
**7.** Onlar şöyle dediler: "Bu ne biçim peygamber; yemek yiyor, çarşılarda dolaşıyor! O na bir melek indirilmeli, kendisiyle birlikte o da uyarıcı olmalıydı!
**8.** Yahut kendisine bir hazine verilmeli veya meyvelerinden yiyeceği bir bahçesi olmalıydı." O zalimler, "Siz, ancak büyüye tutulmuş bir adama uymaktasınız!" dediler.
**9.** Senin hakkında bak ne biçim temsiller getirdiler. Artık onlar sapmışlardır ve hiçbir yol da bulamazlar.
**10.** Dilerse sana bunlardan daha iyisini, içinden ırmaklar akan bahçeleri verecek ve sana saraylar ihsan edecek olan Allah'ın şanı yücedir.
**11.** Onlar üstelik kıyameti de yalan saydılar. Biz ise, kıyameti inkâr edenler için alevli bir ateş hazırladık.
**12.** Cehennem ateşi uzak bir mesafeden kendilerini görünce, onun müthiş kaynamasını ve uğultusunu işitirler.
**13.** Elleri boyunlarına bağlı olarak onun dar bir yerine atıldıkları zaman, oracıkta yokoluvermeyi isterler.
**14.** Bugün bir defa yok olmayı istemeyin; aksine birçok defalar yok olmayı

[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/259-260.
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/260.

isteyin!
**15.** De ki: Bu mu daha iyi, yoksa takva sahiplerine vâ'dedilen ebedîlik cenneti mi? Orası, onlar için bir mükâfat ve bir varış yeridir.
**16.** Onlar için orada ebedî olarak diledikleri her şey vardır. İşte, bu, Rabbinden istenen bir vaaddir.
**17.** O gün Rabbin onları ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri toplar da, der ki: "Şu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?"
**18.** Onlar "Seni tenzih ederiz. Seni bırakıp da başka dostlar edinmek bize asla yaraşmaz; fakat sen onlara ve atalarına o kadar bol nimet verdin ki, sonunda anmayı unuttular ve helaki hak eden bir kavim oldular " derler.
**19.** İşte o ilâhlar, söylediklerinizde sizi yalancı çıkardılar. Artık ne azabınızı geri çevirebilir, ne de bir yardım temin edebilirsiniz. İçinizden kim zulmederse, ona büyük bir azap tattıracağız!
**20.** Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de, hiç şüphesiz yemek yerler, çarşılarda dolaşırlardı. Sizin bir kısmınızı diğer bir kısmınıza imtihan vesilesi kıldık; bakalım sabredecek misiniz? Rabbin herşeyi hakkıyla görmektedir.

## Kelimelerin İzahı

Bereketi çok oldu. Hayrın çok olması mânâsına gelen kökündendir. Tazim, yüceltme ve büyük tanıma mânâsına gelir. Şair şöyle der:
Sen yücesin. Senin engellediğin bir şeyi verecek kimse yoktur. Ey Rabbim! Verdiğine de engel olacak kimse yoktur.[4][4]
Nezir, yok olmaktan sakındıran, uyaran.
Nüşûr, öldükten sonra diriltmek.
Mukarranîn, zincirlere vurulmuşlar. Amr b. Külsûm şöyle der:
Onlar, yağmaladıkları mallar ve esirlerle döndüler. Biz ise, zincirlere vurulmuş krallarla döndük.[5][5]
Sübûr, helak ve yok olma demektir.
Bûr, helak mânâsına gelen dan alınmış olup "helak olan" demektir. Ebu Ubeyde şöyle der: "Helak olmuş kişiye helak olmuş kişilere de denir. Bevâr, helak demektir.[6][6]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Hakkı bâtıldan ayıran Kur'ân-ı Kerîm'i, kulu Muhammed'e indiren Allah'ın hayrı çok, yüce ve büyüktür. Muhammed, bütün mahlukata gönderilmiş bir peygamberdir. Allah'ın azabından onları sakmdırıcı olsun diye ona Kur'ân'ı

[4][4] Beyit Tirimmâh'a aittir. Bkz, el-Bahr, VI/480
[5][5] Kurtubî, XTTI, 8
[6][6] et-TefsînTl-kebir, XXIV, 63
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/264-265.

indirdi. [7][7]

**2.** Yüce Allah, göklerde ve yerde ne varsa, hepsinin sahibidir. Hepsi onun yaratığı, mülkü ve kuludur. Yahudi ve hristi yani arın iddia ettiği gibi, onun hergangi bir çocuğu yoktur. Puta tapanların dediği gibi, onunla birlikte herhangi bir ilâh da yoktur. Her şeyi kudretiyle sağlam ve muhkem bir şekilde vücûda getirdi. İbnu Cûzeyy şöyle der: "Yaratmak, yoktan meydana getirmekten ibarettir. Takdir ise, sağlam yapmak ve her yaratığa, miktarını, yaratılışım, zamanını, yerini, ihtiyacını, ecelini ve onunla ilgili diğer şeyleri tahsis etmekten ibarettir.[8][8] Râzî şöyle der: Yüce Allah kendisini dört tür büyüklük sıfatı ile niteledi: Birincisi: O, göklerin ve yerin sahibidir. Bu sıfat, O'nun varlığına bir nevi dikkat çekmedir. İkincisi: O, sonsuza kadar ma'bûddur. Üçüncüsü, Tek ilâhtır. Dördüncüsü: Bütün eşyayı hikmetle ve tedbîrle yaratandır.[9][9]

**3.** Müşrikler Allah'ı bırakıp putlara taptılar, Onlar asla bir şey yaratamazlar. Aksine kendileri yontularak ve şekillendirilerek yapılmışlardır. O halde, Allah'la birlikte nasıl ilâh olurlar? Kendilerinden ne bir zarar savabilirler, ne de kendilerine bir fayda sağlayabilirler. Onlar ne bir kimseyi öldürebilirler, ne hayat verebilirler, ne de ölülerden birini diriltebilirler. Zemahşerî şöyle der: "Yani onlar, herhangi bir şeyi yaratamayan ilâhlara ibadet etmeyi, Allah'a ibadet etmeye tercih ittiler. Putlar kulların yapabildiği zararı savmak ve yarar sağlamaktan âciz olunca Allah'tan başka hiç kimsenin gücü yetmediği öldürmeyi, hayat vermeyi ve öldükten sonra diriltmeyi hiç yapamazlar." [10][10]

**4.** Kureyş kâfirleri dediler ki: "Bu Kur'an, Muhammed'in kendinden uydurduğu yalandan başka bir şey değildir. Bu uydurmada Ehl-i kitap'tan bir grup da ona yardım etmiştir. Böyle diyenler şüphesiz zulm ve iftira etmişlerdir. Çünkü onlar bir Arabın, fasâhatıyle bütün Arap edebiyatçılarını âciz bırakan Arapça bir kelâmı, Arap olmayan birinden aldığını söylemişlerdir. Onların bu hususta sözleri sırf yalan ve iftiradan ibarettir. [11][11]

**5.** Yine Kur'an hakkında, "o, geçmiş milletlerin hurafeleri olup Muhammed, onun kenidisi için yazılmasını emretmiştir, O hurafeler, sabah-akşam ona okunuyor ki, onları ezberlesin. İbn Abbas şöyle der: Bunu söyleyen Nadr b. Haris ve ona uyanlardır. İftira, en kötü yalandır.[12][12]

**6.** Bu âyet, onların iddialarını reddeder. Yani, Ey Peygamber! Onlara de ki: Bu Kur'an'ı, göklerde ve yerlerde hiçbir şey kendisine gizli kalmayan, herşeye gücü

---

[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/265.
[8][8] et-Teshîl, TU, 74
[9][9] et-Tefsîrül-kebîr, XXIV,46
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/265.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/265-266.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/266.
[12][12] el-Bahr, VI, 481
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/266.

yeten ve herşeyi pek iyi bilen Allah indirdi. Şüphesiz Yüce Allah, sizi cezalandırmada acele etmedi, aksine acıdığı için size mühlet verdi. Çünkü O'nun mağfireti geniştir, kullarına merhametlidir. [13][13]

**7.** Müşrikler dediler ki: "Peygamberlik iddiasında bulunan bu adam, niçin bizim yediğimiz gibi yiyor, niçin bizim gibi geçimini temin için pazarlarda dolaşıyor? Şüphesiz o ne bir melek, ne de bir meliktir. Çünkü melekler yemez, melikler ise pazarlarda dolaşmazlar." Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğini inkâr etmelerine rağmen, "niçin bu peygamber..." demeleri alay ve istihza ifade eder. Allah, onun iddia ettiği şeylerin doğruluğuna şahitlik edecek bir meleği onunla birlikte göndermeli değil miydi? [14][14]

**8.** Yahut kendisine gökten bir hazine gelmeli değil mi bir hazine gelmeli değil miydi? Ondan yararlanır ve geçim derdine düşmezdi, Yahut, meyvelerinden yiyeceği bir bahçesi olmalıydı. Kâfirler dediler ki: "Ey müminler! Siz, büyülenmiş ve aklını kaybetmiş ve bu yüzden peygamber olduğunu iddia eden bir insandan başkasına uymuyorsunuz. [15][15]

**9.** Ey Peygamber! Bak ki, nasıl, senin hakkında o garip sözleri söylüyorlar. O sözler, garipliklerinden dolayı, darb-1 mesel olarak kullanılırlar. O garip hal ve sıfatlan nasıl uydurdular da, doğru yoldan saptılar! Seni yalanlamak ve peygamberliğini inkâr etmek suretiyle haktan saptıktan sonra, artık ona yol bulamazlar. Rasulullah (s.a.v.) için 5 sıfat saydılar ve bu sıfatların peygamberlikle bağdaşmadığını iddia ettiler. Kendi iddialarınca peygamberin diğerlerinden üstünlüğü maddî şeylerle olmaktadır. Bu ise, cehalet ve beyinsiz-, ligin son derecesidir. Allah, şu iki şeyle onların iddialarını reddetti. Birincisi, onların çelişkilerinden dolayı Peygamber'in (s.a.v.) hayrete düştüğünü ifade etmek. Çünkü onlar bazen onun bir şair olduğunu, bazen sihirbaz olduğunu, bazen de bir deli olduğu söylüyorlardı. Bunu o kadar ileri götürdüler ki, neticede bu garip sözler ve enteresan şeyler, darb-ı mesel haline geldi. İkincisi, Eğer isteseydi Yüce Allah, Peygamberine, (s.a.v.) elbette, onların teklif ettiklerinden daha iyi ve tasavvur ettiklerinden daha üstününü verirdi. Nitekim, şu âyetten maksat da budur: [16][16]

**10.** Allah, ulu ve yücedir. O eğer isteseydi onların anlattıkları dünya nimetlerinden daha hayırlılarını sana verirdi, Dikseydi elbette sana onların dediği gibi bir tek bahçe değil, içinde ırmaklar akan bir çok bağ ve bahçeler verirdi. Bu bahçelerle birlikte, sana krallarmkine benzer sağlam ve yüksek saraylar da verirdi. Dahhâk şöyle der: "Müşrikler, Rasulullah (s.a.v.)'ı fakirliğinden dolayı ayıplayınca Rasulullah (s.a.v.) üzüldü. Bunun üzerine onu teselli

---

[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/266.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/266.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/266.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/267.

etmek üzere Cebrail (a.s.) indi. Konuşurlarken gökten bir kapı açıldı. Cebrail (a.s.) dedi ki: "Ey Peygamber! Sana müjdeler olsun. Bu cennet bekçisi Rıdvan'dır. Sana Rabbinin rızasını getirdi: Rıdvan. RasuIluMah'ı selamlayarak şöyle dedi:"Rabbin seni, hükümdar bir peygamber olmakla, kul bir peygamber olmak arasında serbesi bıraku" Meleğin elinde parlak, nurdan bir çanta vardı. Daha sonra dedi ki:" İşte bunlar, yeryüzü hazinelerinin anahtarlarıdır. Rasulullah (s.a.v.) danışır bir vaziyette Cebrail'e baktı. Cebrail eliyle, tevazu göstermesini işaret etti. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) da; "Ben, kul bir peygamber olmayı tercih ederim"dedi. Bu olaydan sonra Rasulullah (s.a.v.) vefat edip dünyadan ayrılıncaya kadar yaslanarak bir şey yemedi.!"[17][17]

**11.** Bilakis onlar kıyameti yalanladılar. Biz de ahireti yalanlayanlar için alevi şiddetli ateş hazırladık. Taberî şöyle der: "Yani, o müşrikler, Allah'ı ve senin onlara getirdiğin gerçeği, sen yemek yediğin ve çarşı pazarda dolaştığın için yalanlayıp inkâr etmediler. Bilakis onlar kıyameti yalanladıkları, ahiret hayatına inanmadıkları için inkâr ettiler. Biz de, öldükten sonra dirilmeyi yalanlayanlar için üzerlerinde tutuşturulup yanacak olan bir ateş hazırladık."[18][18]

**12.** Cehennem, o müşrikleri 500 yıllık, uzak bir mesafeden gördüğünde, onun alevi ve kaynamasının sesini işitirler. Bu halde cehennem, öfkesinden kalbi galeyana gelen öfkeli kimseye benzer. Aynı zamanda ondan eşşek sesine benzet bir ses işitirler. İbn Abbas şöyle der: "Adam cehenneme doğru sürüklenir. Cehennem ona doğru, katırın arpayı gördüğünde çıkardığı ses gibi sesler çıkarır. Bunu duyan herkes korkar."[19][19] "Görme"nin, "uzak bir yerden" kaydıyle kayıtlanması, cehennemin durumunun aşırı derecede korkunçluğunu gösterir. [20][20]

**13.** O müşrikler cehennemde dar bir yere, elleri zincirlerle boyunlarına bağlanmış olarak atıldıklarında orada kendilerinin yok olmalarım isteyerek: "Ey ölüm! Nerdesin?" derler. Ölümden daha şiddetli olan şeyden kurtulmak için, yok olmayı isteyen kimsenin seslenişi gibi seslenirler. Nitekim şöyle denilir: Varlığvyle ölümü temennî ettiren şey, ölümden daha şiddetlidir, fbn Abbas şöyle der: "Cehennem onları, mızrağın dipçiğinin mızrağı sıktığı gibi sıkar.'[21][21]

**14.** Onlara şöyle denir: "Bugün helak olmanızı bir kere değil, defalarca isteyin. Zira içinde bulunduğunuz korkunç azap, her zaman ve her an tekrar tekrar istemenizi gerektirir." Bu âyet onların, dualarının kabul edilmesi ve azaplarının hafifletilmesi ümitlerini yok eder. [22][22]

---

[17][17] Hâşiye-i Şeyhzâde, III, 444
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/267.
[18][18] Taberî, XVIII, 140
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/267-268.
[19][19] İbn Kesîr, Muhtasar, II, 626 (ll)el-Bahr, VI.485
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/268.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/268.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/268.

**15.** Ey Peygamber! Alay ve azarlama yoluyla onlara de ki: "Şimdi bu alevli cehennem mi, yoksa takva sahiplerine va'dolunan ebedîlik cenneti mi daha iyi?" İbn Kesîr şöyle der: "Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Peygamber! İşte müşriklerin hali budur. Biz onu sana anlattık. Cehennem onları ekşi bir yüz, kin ve eşşek sesi gisi bir sesle karşılayacak. Hareket edemiyecekleri ve içinde bulundukları halden kurtu-lamıyacakları bir şekilde, elleri boyunlarına bağlı olarak cehennemin dar yerlerine atılırlar. İşte bu hal mi daha iyidir, yoksa, Allah'ın, takva sahibi kullarına va'dettiği ebedîlik cenneti mi?[23][23] Fahreddin Râzî şöyle der: "Eğer denilirse ki, "Azap mı daha hayırlı, yoksa ebedîlik cenneti mi? diye nasıl sorulur? Akıllı bir kimsenin, "şeker mi daha tatli.yoksa[24][24] sabir otumu? diye sorması nasıl caiz olur? Deriz ki: "Bu, azarlama yerinde güzel olur. Bu şuna benzer efendi kölesine mal verdiğinde kölesi inat eder, kibirlenir de almazsa, efendisi de onu canını yakacak bir şekilde döverek kınama yoluyla şöyle der: Bu mu daha hayırlı yoksa o mu?[25][25] Bu cennet mü'minler için yaptıklarına bir karşılık ve dönüş yeri olmuştur. [26][26]

**16.** Cennette onlar için diledikleri nimetler vardır. Orada ebedî kalacaklardır, onlar için ne bir zeval vardır, ne de bir sona erme. Bu mükâfat, Yüce Allah'ın üzerine aldığı, â'didi Çükü elde etmek için sona erme istenmeye ve talep edilmeye layık bir vâ'didir. Çünkü bu, elde etmek için, rakiplerin birbirleriyle yarıştığı şeylerdendir. Bu, yerine getirilmesi gerekli bir vaaddir. [27][27]

**17.** O korkunç kıyamet gününü hatırla. O gün Allah, kâfirleri, putları ve Allah'tan başka, melekler ve İsa (a.s.) gibi, kendilerine tapılan her şeyi toplar. Mücâhid: "Bunlardan maksat İsa,Üzeyr ve meleklerdir (a.s.)" der. Yüce Allah, tapanları azarlamak için, kendilerine tapılanlara şöyle der: "Bunları,.kendinize tapmaya siz mi çağırdınız? Yoksa onlar mı yoldan çıkıp da kendiliklerinden size taptılar?" [28][28]

**18.** Kendilerine tapılanlar, bu söze hayret ederek şöyle derler: "Ey Allah, Sen! benzeri olmaktan uzaksın. Ne bize, ne de başka herhangi bir yaratığa, senden başkasına ibadet etmek yakışmaz. Başkasının sana ortak koşması da yakışmaz. Fakat sen hem onlara hem babalarına çok çok nimet verdin. Onların bu nimetlere şükretmeleri ve peygamberlerin getirdiklerine iman etmeleri gerekirken, bu nimet, seni anmaktan ve şükretmekten yüzçevirmelerine sebep oldu."Yok olmuş bir kavim haline geldiler. Yüce Allah, kâfirleri kınamak için şöyle buyurdu: [29][29]

---

[23][23] Muhtasar-ı İbn Kesir, II, 626
[24][24] Eski Türkçede Azvay denilen bir bitki.
[25][25] et-Tefsîrul-kebîr, XXIV, 57
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/268-269.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/269.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/269.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/269.

**19.** Bu ma'bûdlar sizin, "Onlar ilâhlardır" şeklindeki sözlerinizde sizi yalanladılar. Ey kâfirler! Ne kendinizden azabı savabilir, ne de bu belâya karşı bir yardım bulabilirsiniz, Sizden kim Allah'a ortak koşar da kendine zulmederse, âhirette ona şiddetli bir azap tattırırız. [30][30]

**20.** Ey Peygamber! Senden önce kimi peygamber gönderdiysek, onların hepsi yerler, içerler, kazanç ve ticaret için çarşı ve pazarda dolaşırlardı. Bu, senden önceki peygamberlerin sünnetidir. Öyleyse, senin böyle yapmanı niçin yadırgıyorlar? Bu âyet müşriklerin "Bu peygambere ne oluyor da, yemek yiyor?"[31][31] sözlerinin cevabıdır, İnsanları birbirlerine belâ ve imtihan sebebi kıldık. Allah zengini fakirle, şerefliyi âdi kişiyle sıhhatliyi hasta ile imtihan etti ki, sabrınızı ve imanınızı denesin: Şükür mü ediyorsunuz, yoksa nankörlük mü? Hasan Basrî şöyle der: Kör der ki: Allah dileseydi, bana falan kimse gibi göz verirdi. Fakir de der kr Allah dileseydi, beni falan kimse gibi zengin ederdi. Hasta da:tAIlah dileseydi, beni falan kimse gibi sağlıklı kılardı, der.[32][32] Rabbin sabredeni veya sabırsızlık edeni ve şükredeni veya nankörlük edeni çok iyi bilir. [33][33]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Kuluna..." izafeti ona şeref kazandırmak içindir. Şereflendirmek ve değer vermek için, onu ismiyle anmadı.
**2.** "Âlemlere bir uyarıcı olsun diye" cümlesinde, iki vasıftan birisiyle yetinilmiştir. "Müjdeleyici ve uyarıcı olsun" demektir. Kâfirlerin durumuna uygun düştüğü için, uyarıcılık vasfıyle yetinildi.
**3.** "Yaratırlar" ile "yaratılırlar" arasında nakıs cinas vardır. Harekeleri farklı olduğu için buna nakıs ismi verilmiştir.
**4.** "Bir zarar" ile "bir fayda" ve "ölüm" ile "hayat" arasında tıbâk sanatı vardır.
**5.** "Bu Peygambere ne oluyor da yemek yiyor? Bu soru, alay ve küçümseme ifade eder.
**6.** "Onun öfkesini ve sesini işitirler" cümlesinde istiâre-i temsîliyye vardır. Onun kaynamasının sesi, Öfkeli kimsenin sesine ve İçinden duyulan bir sese benzetilmiştir. Bu, ateşin parlaması ve alev alev yanmasını, Öfkeli ve kızgın kimsenin durumuna göre anlatan bir temsildir.
**7.** "Gönderdik" ile "gönderilenler" arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**8.** "Sabrediyorsunuz" ile "görücü" arasında cinâs-ı nakıs vardır. Çünkü, bazı

---

[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/269.
[31][31] Furkân sûresi, 25/7
[32][32] Taberî, XVIII, 144
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/269-270.

harfler öne alınmış, bazıları sona bırakılmıştır. [34][34]

**Bir Nükte**

"Allah'ın şanı yücedir. O dilerse sana bunlardan daha iyisini verir" mealindeki âyetle Yüce Allah işaret etti ki o, kullara ihtiyaçlarına göre verir. Birine bilgi ve ilim kapılarını açar ve ona dünyalık kapılarını kapatır. Bir diğerine de rızık kapılarını açar fakat onu anlayış ve ilim zevkinden mahrum eder. Ona itiraz edilmez. Çünkü o dilediğini yapandır. [35][35]

**21.** Bize kavuşmayı ummayanlar, "Bize ya melekler indirimeliydi ya da Rabbimizi görmeliydik?" dediler. Andolsun ki onlar kedileri hakkında kibire kapılmışlar ve azgınlıkta pek ileri gitmişlerdir.
**22.** Melekleri görecekleri gün; günahkârlara o gün hiçbir sevinç haberi yoktur ve " Size, sevinmek yasaktır, yasak!" diyeceklerdir.
**23.** Onların yaptıkları her bir işi ele alırız, onu saçılmış zerreler haline getiririz.
**24.** O gün cennetliklerin kalacakları yer daha huzurlu ve dinlenecekleri yer daha güzeldir.
**25.** O gün gökyüzü bulutlar ile yarılacak ve melekler bölük bölük indirileceklerdir.
**26.** İşte o gün, gerçek mülk Rahman olan Allah'ındır. Kâfirler için de, pek çetin bir gündür o.
**27.** O gün, zâlim kimse ellerini ısırıp şöyle der: "Keşke o peygamberin yanında yol tutsaydım!
**28.** "Yazık bana! Keşke falancayı dost edinmeyeydim!"
**29.** Çünkü zikir (Kur'an) bana gelmişken o, hakikaten beni ondan saptırdı. Şeytan insanı yüzüstü bırakıp rezil rüsvay eder.
**30.** Peygamber dedi ki: Ey Rabbim! Kavmim bu Kur'an'ı terkedilmiş bir şey yerine koydular.
**31.** İşte biz böylece her peygamber için suçlulardan bir düşman peyda ettik. Hidâyet verici ve yardımcı olarak Rabbin yeter.
**32.** İnkâr edenler "Kur'an O'na topluca indirilmeli değil miydi?" dediler. Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık ve onu tane tane okuduk.
**33.** Onların sana getirdikleri hiçbir misal yoktur ki, sana doğrusunu ve daha açığını getirmeyelim.
**34.** Yüzü koyun cehenneme toplanacak olanlar; işte onlar, yerleri en kötü, yollan en sapık olanlardır.
**35.** Andolsun biz Musa'ya Kitab'ı verdik, kardeşi Harun'u da ona yardımcı yaptık.
**36.** "Âyetlerimizi yalanlayan kavme gidin." dedik. Sonunda, onları yerle bir ediverdik.

---

[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/270.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/270.

**37.** Nûh kavmine gelince, peygamberleri yalancılıkla itham ettiklerinde onları, suda boğduk ve kendilerini insanlar için bir ibret yaptık. Biz zâlimler için acıklı bir azap hazırladık.
**38.** Âd'ı, Semûd'u, Ress halkını ve bunlar arasında daha birçok nesilleri de helak ettik.
**39.** Onların her birine misaller getirdik; hepsini kırdık geçirdik.
**40.** Andolsun bu putperestler belâ ve felâket yağmuruna tutulmuş olan o beldeye uğramışlardır. Peki onu görmüyorlar mıydı? Hayır, onlar öldükten sonra dirilmeyi ummamaktadırlar.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde müşriklerin Resûhıllah (s.a.v.)'in peygamberliğini inkârlarını ve Kur'an'ı yalanlamalarını anlattıktan sonra ardından diğer bazı suçlarını anlattı. Sonra da Rasulullah (s.a.v.)'ı teselli için bazı peygamberlerin kıssalarım ve onları yalanlayan kavimlerinin başlarına gelenleri anlattı. [36][36]

## Kelimelerin İzahı

Hıcr, haram demektir. Bir kimse bir şeyi yasakladığında denir ki, hıcr kelimesi bundan alınmıştır. Şair şöyle der:
Bilin ki, artık Esma bana haram kılınan birisi oldu. Heba, toz. Ebu Ubeyde şöyle der: "Heba, toz gibi bir şeydir.
Duvardaki delikten doğru, güneş ışığıyle birlikte girer." Mensur, dağınık.
Makîl, öğleyin istirahat zamanı. Kaylûle, öğleyin sıcak şiddetlendiğinde yapılan istirahat.
Yok ettik. Yok etmek ve kırmak demektir. Zeccâc şöyle der: "Kırdığın ve parçaladığın her şeyi yok etmiş olursun." [37][37]

## Nüzul Sebebi

Rivayete göre, Ubeyy b. Halefin arkadaşı olan Ukbe b. Ebî Muayt bir ziyafet hazırlayıp Kureyşlileri ve Rasulullah (s.a.v.)'ı davet etti. Yemek getirilince Rasulullah (s.a.v.): "Sen, benim Allah'ın elçisi olduğuma şehadet getirinceye kadar yemeğini yemem" dedi. Bunun üzerine Ukbe şehadet getirdi. Rasulullah (s.a.v.)'da onun yemeğini yedi. Ubeyy b. Halef bunu duyunca, arkadaşı Ukbe'ye: "Dinden çıktm" dedi. O da: "Hayır çıkmadım. Fakat evime büyük bir adam geldi ve kendisinin peygamberliğine şehadet getirmedikçe yemeğimden yemedi" dedi. Bunun üzerine Übeyy ona şöyle dedi: "Muhammed'i görür de yüzüne tükürmez, boynunu çiğnemez ve şöyle şöyle demezsen, senin yüzün bana haram olsun." Allah'ın düşmanı, dostunun kendisine emrettiğini yaptı. Bunun üzerine Yüce

[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/273.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/273-274.

Allah: O gün zâlim ellerini ısırır" âyetini indirdi."[38][38]

## Ayetlerin Tefsiri

**21.** Allah'a ulaşacaklarına inanmayan ve öldükten sonra dirilmeyi ve haşir neşri yalanladıkları için Allah'ın kendilerine vereceği cezadan korkmayan müşrikler dediler ki: "Bize melekler gelip de Muhammed'in doğruluğunu bildirmeli değil miydi? Ya da, biz açıkça Allah'ı görmeli ve O bize, senin kendisinin elçisi olduğunu bildirmeli değil miydi?" Ebu Hayyan şöyle der: "Bunların hepsi, zorluk çıkarmak içindir. Yoksa kendilerine İslam nasip olsaydı, Resûlullah (s.a.v.)'in getirdiği mucizeler yeterli idi.[39][39] Böyle büyük şeyleri ağızlarına almaları ve uygunsuz şeyler istemeleri sebebiyle kendi durumları hakkında kibirlilik gösterdiler. Zulüm ve taşkınlıkta haddi aştılar. Nihayet son derece kibirlilik ve taşkınlık gösterdiler. [40][40]

**22.** Müşrikler ölmek üzere iken melekler onların ruhlarını almak için indiklerinde, melekleri gördükleri gün, işte o gün, suçluları sevindirecek herhangi bir müjde yoktur. Bilakis onlar için ziyan ve hüsran vardır. Melekler onlara der ki: "Cennet, müjde ve bağışlanma size kesinlikle haram kılınmıştır." İbn Kesîr söyle der: "Bu olay, müşrikler ölmek üzere iken, meleklerin kendilerini cehennemle müjdeledikleri zaman gerçekleşir. Kâfirin ruhu çıkarken melekler ona şöyle der: "Ey pis bedendeki habis ruh! Çık. Delikçiklere işleyen bir ateş ve kaynar su içine ve karadumandan bir gölge altına girmek üzere çık" Ruh çıkmak istemez ve bedene dağılır. Sonra melekler kâfiri demir kamçılarla döverler. Mü'minler bunun aksine, ölümleri sırasında onlara iyilikler ve sevindirecek şeyler müjdelenir." Melekler onlara iner: "Korkmayın, üzülmeyin. Size va'dedilen cennetle sevinin" derler."[41][41]

**23.** Kâfirlerin, fakirleri doyurmak ve sıla-ı rahim yapmak gibi, iyilik olduğuna inandıkları ve kendilerini Allah'a yaklaştıracağını sandıkları amellerinin üzerine vardık da, onları havada dağılmış toz duman haline getirdik. Çünkü o amellerin ne bir esası vardır, ne de bir imana dayanmaktadır. Taberi şöyle der: "O amelleri boşa çıkardık. Çünkü müşrikler onları Allah için değil, sadece şeytan için yapmışlardı. Heba, güneş pencereden girdiğinde, onun şuaları arasında toz halinde görünen şeydir. Mensur, dağınık demektir.[42][42] Kurtubî de şöyle der: "Yüce Allah, inkârları sebebiyle onların amellerini boşa çıkarmış, neticede amelleri dağınık toz haline gelmiştir."[43][43]

---

[38][38] Fahreddin Râzî, et-Tefsîrul-kebîr, XIV/75
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/274.
[39][39] el-Bahra'l-muhît, VI/491
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/274.
[41][41] Fussılet sûresi, 41/30. Muhtasar-ı İbn Kesir, II, 628
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/274-275.
[42][42] Taberî, XIX/3
[43][43] Kurtubî, XIII, 22
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/275.

**24.** "Yüce Allah önceki âyetlerde kâfirlerin durumunu ve onların tam bir hüsran ve ziyanda olduklarını anlattıktan sonra, burada da bütün mutluluğun Allah'a itaatte olduğuna dikkat çekmek için cennet ehlinin niteliklerini ve onların son derece sevinç ve mutluluk içinde olduklarım anlattı. Yani, kıyamet günü cennet ehlinin yerleşecekleri yerler, konak ve barınakları kâfirlerinkinden iyidir.[44][44] Mü'minlerin, kaylûle vaktinde dinlenip safa sürecekleri yer, onlarmkinden daha güzeldir. Kaylûle, gün ortasında istirahat etmek demektir. Mü'minler âhirette, Firdevs cennetlerinde ve ebedî nimetler içinde bulunacaklar, kâfirler ise cehennemin alt tabakalarında olacaklardır. İbn Mes'ûd şöyle der: "Kıyamet günü günün yarısı olunca cennet ehli cennette, cehennem ehli de cehennemde de kaylüle yapar. [45][45]

**25.** O korkunç günü hatırla. O gün gökler parçalanır, havayı karartıp onu zifiri karanlık haline getiren, yoğunluğu ve şiddetli karanlığı dolayısıyle, görülmesi kalplere keder dolduran bulutlar sebebiyle yarılır. Melekler indirilir ve mahşerde bütün mahlukatı kuşatırlar. [46][46]

**26.** O gün mülk, tek olan ve her şeye galip gelen Allah'ındır. O öyle bir Allah'tır ki, krallar O'na boyun eğer, yüzler O'na boyun eğer, zorbalar O'nun önünde eğilir. O gün, O'ndan başka mülk sahibi yoktur. "Bugün mülk kimindir? O, Tek ve Kahhâr olan Allah'ındır"[47][47] O gün, kâfirler için çok zor bir gündür. Ebu Hayyan şöyle der: Buradaki kâfirler için ifadesi, o günün mü'minler için kolaylaştırılacağını gösterir. Hadiste şöyle buyrulmuşlur: "O gün mü'mine o derece kolay olur ki, ona dünyada kıldığı bir farz namazdan hafif gelir."[48][48]

**27.** Hatırla ki. o gün Allah'a kullukta kusur ettiğinden dolayı kendine zulmetmiş olan pişman olur ve nedamet duyar. "Ellerini ısırmak" pişmanlık ve nedametten kinayedir. Zâlim'den maksat ise, nüzul sebebinde anlatıldığı gibi Ukbe b. Muayt'tır. Bununla birlikte âyet, bütün zâlimleri kapsar. İbn Kesîr şöyle der: "Yüce Allah, Peygamberin yolundan ayrılıp başka yola giren zâlimin pişmanlığını haber veriyor. Kıyamet günü geldiğinde, pişmanlığın kendisine fayda vermeyeceği bir zamanda pişman olacağını, pişmanlık ve üzüntüden ellerini ısıracağını bildiriyor. Âyetin inişi ister Ukbe b. Muayt, ister diğer bedbahtlar hakkında olsun, âyet bütün zalimleri kapsar."[49][49] Zâlim der ki: "Keşke ben o Peygambere uysaydım ve onunla birlikte, beni azaptan kurtaracak

---

[44][44] Burada, "iyidir" kelimesi mukayeseli üstünlük ifade etmez. Sadece cennet ehlinin durumunu açıklar. Ve onların en güzel bir durumda ve en iyi bir yerde olduklarını bildirir. Mü'minlcrin, dünyada refah içinde yaşayan kâfirlerden daha iyi durumda oldukları manasım vermeye bir zaruret yoktur. Celıennem de kaylûle yapar.

[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/275-276.

[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/276.

[47][47] Mü'min sûresi, 40/16-

[48][48] el-Bahr, VI, 495. Hadisi, Ahmcd b. Hanbcl şu 1 afizla tahric etmiştir: Canını kudret elinde olana andolsun ki, o gün mü'mine mutlaka hafifletilecek..(İbn Hanbel, 3/75)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/276.

[49][49] Muhtasar-ı îbn Kesir, II, 630

hidâyet yoluna girseydim. [50][50]

**28.** Vah bana, mahvoldum.! Keşke falanı arkadaş ve dost edinmeseydim. Âyette geçen lafzı, kendisini saptıran şahıstan kinayedir ki o da Übeyy b. Haleftir. Kurtubî şöyle der: "Yüce Allah onun adım açıklamayrp kendisinden kinaye yoluyla bahsetti ki, onun gibi yapan herkesi kapsasın."[51][51]

**29.** Şüphesiz, ben doğru yolu bulup iman ettikten sonra o beni hidâyet ve imandan saptırmıştır. Şeytan insanı aldatıp saptırır. Sonra da belâ anında ondan uzaklaşır; onu ne kurtarır, ne de yardımcı olur. [52][52]

**30.** Müşrikler Kur'an'a karşı saldırılarını çoğaltınca Peygamber (s.a.v)'m canı sıkıldı ve onları Allah'a şikâyet etti. Yani, Resûlullah (s.a.v.) dedi ki: "Ey Rabbim! Kureyş Kur'an'a inanmayıp yalanladı ve onu terkedilmiş olarak arkalarına attı, onu dinlemekten yüzçevirdi." Tefsirciler şöyle der: "Bu sözü nakilden maksat, müşriklerin söylediklerini haber vermek değildir. Bilakis maksat, Peygamberin (s.a.v.) şikâyetinin büyüklüğü ve kavmini korkutmasıdır. Çünkü peygamberler Allah'a sığınıp kavimlerinden şikâyet ettiklerinde, mühlet verilmeksizin onların başına azap gelmiştir."[53][53]

**31.** Senin kavminin müşriklerinden sana karşı düşmanlar çıkardığımız gibi, her peygamberin kavminin kâfirlerinden kendisine karşı düşmanlar çıkardık. Bundan maksat, Rasûlullah (s.a.v.)'ın diğer peygamberlere uyması suretiyle teselli edilmesidir. Ey Peygamber! Doğru yola iletici ve düşmanlarına karşı yardımcı olarak Rabbin sana yeter. Sen, düşmanlık edenlere aldırış etme. [54][54]

**32.** Mekke kâfirleri dediler ki: "Tevrat ve İncil'in indiği gibi, bu Kur'ân da Muhammed'e bir defa da inseydi ya." Yüce Allah, onların bu boş şüphelerine cevap vererek şöyle buyurdu: O Kur'an'ı böyle parça parça indirdik ki, onu yüklenmek, ezberlemek ve içindekilerin îcabını yerine getirmek için kalbini kuvvetlendirelim. Bunu çok güzel bir şekilde genişçe açıkladık. Katâde de "ifadesini"onu açıkladık." şeklinde izah etmektedir. Fahreddin Râzî şöyle der: "Sözde tertîl, onun yavaş yavaş birbirinin ardından gelmesi demektir. Aslında tertîl, dişlerin seyrek olması manasadır."[55][55] Taberî şöyle der: Kıraatta tertîl, ağır ağır okumaktır. Kişi: "Onu sana yavaş yavaş öğrettim ki, ezberleyesin" der.[56][56]

---

[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/276.
[51][51] Kurtubî, XTI. 26
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/276.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/276-277.
[53][53] Şeyhzade Haşiyesi'ndcn naklen, Beyzâvî, III, 451
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/277.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/277.
[55][55] et-Tcfsİru'l-kebir, XIV, 79
[56][56] Taberî, XIX, 8
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/277.

**33.** O kâfirler seni veya Kur'an'ı kötülemek için hangi delil ve şüpheyi getirseler. Ey Muhammedi Biz- ona karşı sana apaçık hakkı ve her tarafa yayılan nuru getiririz ki onunla onların batılını yok edelim. Sana en güzel beyan ve izahı getiririz. Bundan sonra Yüce Allah, Kur'an'ı yalanlayan o müşriklerin durumunu anlatarak şöyle buyurdu: [57][57]

**34.** Onlar öyle kimselerdir ki, cehenneme yüzleri üzerine çekilerek götürülürler. Onların konağı ve varacakları yer en kötü yerdir. Onların tuttukları yol ve mezhep en hatalı yoldur. Hadiste şöyle gelmiştir: Denildi ki, Ey Allah'ın elçisi! Kâfir, kıyamet günü nasıl yüzüstü haşr olunur? Rasulullah (s.a.v.) şöyle cevap verdi: Onu iki ayağı üzerine yürütebiîen kimse, kıyamet günü yüzüstü yürütmeye de kadirdir.[58][58] Bundan sonra Yüce Allah Rasulullah (s.a.v.)'ı teselli etmek ve yalanlayanları korkutmak için peygamberlerin kıssalarım anlatarak şöyle buyurdu: [59][59]

**35.** Allah'a andolsun ki, Musa'ya da Tevrat'ı vermiştik. Kardeşi Harun ile de ona yardım ettik. Hârûn'u ona yardım edecek ve destekleyecek bir vezir yaptık. [60][60]

**36.** İkiniz de Firavun ve kavmine apaçık âyetler ve parlak mucizelerle gidin, dedik. Ve peygamberlerimizi yalanladıkları için onları şiddetli bir şekilde yok ettik. [61][61]

**37.** Nuh kavmini de, peygamberleri Nuh'u yalanlayınca, Tufan ile boğduk. Onları, ders alacaklar için bir ibret kıldık. Ebussuûd şöyle der: "Nuh'un (a.s.) kavmi, sadece Nuh (a.s)'ı yalanlamalarına rağmen, burada çoğul olan "peygamberler" denmiştir. Çünkü peygamberler Allah'ın birliği ve İslam üzerinde ittifak ettikleri için, Nuh'u yalanlamak bütün peygamberleri yalanlamak demektir."[62][62] Ve onlar için dünyada başlarına gelenlerin dışında, ahirette de elem verici şiddetli bir azap hazırladık. [63][63]

**38.** Ad, Semûd kavimleriyle Kuyu (Ress) halkını da helak ettik. Kuyu, onlarla birlikte yıkılarak yok olup gitti. Beyzâvî şöyle der: Kuyu halkı putlara tapan bir kavim idi. Yüce Allah onlara Şuayb (a.s.)'ı peygamber olarak gönderdi. Fakat onlar Şuayb (a.s.)'ı yalanladılar. Onlar örülmemiş kuyunun etrafında bulurlarken kuyu çöktü ve kendisiyle birlikte onları da yurtlarını da yere batırdı.[64][64] O yalanlayanlar arasında, sayılarını Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği birçok

---

[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/277.
[58][58] Buhârî, Tefsir-î sûre 25, 1; Müslim, Münafıkîn, 54
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/277-278.
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/278.
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/278.
[62][62] Ebussuûd, IV, 9
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/278.
[64][64] Beyzâvî, II, 68

milleti ve halkı yok ettik. [65][65]

**39.** Onların hepsine delilleri açıklayarak kendilerini uyardık ve başlarına gelecek musibetlerden mâzûr olduğumuzu bildirdik. Ve onlara nasihatlar fayda vermeyince hepsini tamamen yok ettik. [66][66]

**40.** Şüphesiz Kureyş kabilesi Şam'a yaptıkları ticaretlerinde gökten yağan taşlarla helak edilen bu ülkeye defalarca uğramıştır. Burası Lût kavmi şehirlerinin en büyüğü olan Sedûm şehridir, Onlar yolculuklarında burayı görüp de, peygamberlerini yalanlamaları ve Allah'ın emrine karşı çıkmalarından dolayı o şehir halkının başlarına gelen azap ve cezadan ibret almadılar mı? Bu âyet Kureyşlileri, öğüt ve ibret almamalarından dolayı kınamaktadır. Ibn Abbas şöyle der: "Kureyşliler Şam'a yaptıkları ticaretlerinde Lût kavmi'nin şehirlerinden geçerlerdi. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Siz gece gündüz onların yanlarından geçip gidiyorsunuz"[67][67] Fakat onlar ibret almazlar. Çünkü, kıyamet günü tekrar dirileceklerini ummazlar. [68][68]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Bizce melekler indirilmeli değil miydi?" cümlesi tereecî yani dilek ifade eder. Çünkü terece? için kullanılan manasınadır.
**2.** "haddi aştılar" ve "kesinlikle haramdır" terkiplerinde cinâs-ı iştikak vardır.
**3.** "O gün suçlular için hiçbir müjde yoktur" cümlesi, müjde cinsinden hiçbir şeyin verilmeyeceğini vurgulu bir şekilde ifade eder. Yani, o gün suçlulara müjde verilmez. Vurgulu bir şekilde ifade etmek için fiil kipinden isim kipine dönülmüştür.
**4.** "Onu dağılmış toz haline getirdik" cümlesinde teşbîh-i belîğ vardır. Zira buradan teşbih edatı ile vech-i şebeh kaldırılmış, böylece teşbîh-i belîğ olmuştur. Yani onu değersizliği ve faydasızhğı hususunda, havada dağılmış toz haline getirdik.
**5.** "Zâlim ellerim ısırır" cümlesi pişmanlık ve hasretten güzel bir kinayedir. Aynı şekilde lafzı da, onu saptıran dosttan kinayedir.
**6.** "Yeri çok kötüdür" cümlesinde isnâd-ı mecazî vardır. Çünkü sapıklık mekana nisbet olunmaz, ancak mekanın sahiplerine nisbet olunur. [69][69]

## Bir Nükte

---

[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/278.
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/278.
[67][67] Saffât sûresi, 37/137, 138
[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/278-279.
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/279.

İbnu'l-Kayyim (r.a.) şöyle der: "Kur'an'ı terketmek çeşitli şekillerde olur.
**1.** Dinlemeyi ve ona iman etmeyi terketmek.
**2.** Okuyup iman etse de, amel etmeyi terketmek.
**3.** Onu hakem kılmayı ve hükmüne baş vurmayı terketmek.
**4.** Onu düşünmeyi ve manasını anlamayı terketmek.
**5.** Kalplerin bütün hastalıklarında onunla tedavi olmayı ve ondan şifa dilemeyi terketmek. İşte bütün bunlar, şu âyetin manası içindedir. "Kavmim bu Kur'an'ı terkedilmiş bıraktılar" Her ne kadar bu terketme şekillerinin biri diğerinden daha az kötü ise de durum böyledir. [70][70]

**41.** Seni gördükleri zaman, "Bu mu Allah'ın peygamber olarak günderdiği!" diyerek hep seni alaya alıyorlar.
**42.** "Şayet tanrılarımıza inanmakta sebat göstermeseydik, gerçekten bizi neredeyse tanrılarımızdan saptıracaktı" diyorlar. Azabı gördükleri zaman, asıl kimin yolunun sapık olduğunu bilecekler!
**43.** Kötü duygularını kendisine tanrı edinen kimseyi gördün mü? Sen mi ona koruyucu olacaksın?
**44.** Yoksa sen, onların çoğunun gerçekten söz dinleyeceğini yahut düşüneceğini mi sanıyorsun? Gerçekten onlar hayvanlar gibidir, hattâ onlar daha da yoldan sapmışlardır.
**45.** Rabbinin gölgeyi nasıl uzattağını görmedin mi? Eğer dileseydi, onu elbet hareketsiz kılardı. Sonra biz güneşi, ona delil kıldık.
**46.** Sonra onu yavaş yavaş kendimize çektik.
**47.** Sizin için geceyi elbise, uykuyu istirahat kılan, gündüzü de dağılıp çalışma zamanı yapan, O'dur.
**48. 49.** Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. Biz, ölü toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanları ve nice insanları sulamak için gökten tertemiz su indirdik.
**50.** Andolsun bunu, insanların öğüt almaları için, aralarında çeşitli şekillerde anlatmışızdır; ama insanların çoğu ille nankörlük edip diretmiştir.
**51.** Şayet dileseydik, elbet her kasabaya bir uyarıcı gönderirdik.
**52.** O halde; kâfirlere boyun eğme ve bu Kur'an'la onlara karşı olanca gücünle büyük bir savaş ver!
**53.** Birinin suyu tatlı ve susuzluğu giderici, diğeri-ninki tuzlu ve acı iki denizi salıveren ve aralarına bir engel, aşılmaz bir sınır koyan O'dur.
**54.** Sudan bir insan yaratıp onu nesep ve sıhriyet akrabalıklarına dönüştüren O'dur. Rabbinin her şeye gücü yeter.
**55.** Allah'ı bırakıp kendilerine ne fayda ne de zarar verebilen şeylere kulluk ediyorlar. İnkarcı da Rab-bine karşı (Şeytan'm) yardımcısıdır.
**56.** Biz seni ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.
**57.** De ki: "Rabbine götüren bir yol tutmayı dileyen kimseler olmanız dışında sizden herhangi bir ücret istemiyorum."

---

[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/279-280.

**58.** Ölümsüz ve daima diri olan Allah'a güvenip dayan. O'nu hamd ile teşbih et. Kullarının günahlarını O'nun bilmesi yeter.
**59.** Gökleri, yeri ve ikisinin arasmdakileri altı günde yaratan, sonra Arş'a yerleşen O'dur. O Rah-mân'dır. Bunu bir bilene sor.
**60.** Onlara, "Rahmân'a secde edin!" denildiği zaman, "Rahman da neymiş? Bize emrettiğin şeye secde eder miyiz hiç!" derler ve bu emir, onların uzaklaşmalarını arttırır.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde müşriklerin Kur'an ve Rasulullah (s.a.v.) hakkındaki şüphelerini anlattı ve onlara kesin delil ve hüccetlerle cevap verdi: Burada da, müşriklerin peygamberle alay edip onu eğlenceye almalarını anlattı. Müşrikler Peygamberi (s.a.v.) yalanlamakla yetinmeyip fazla olarak onunla alay edip hakaret ettiler. Bundan sonra da Yüce Allah, kendisinin birliğini ve kudretim gösteren delilleri anlattı. [71][71]

## Kelimelerin İzahı

Sübât, rahat demektir. Uyku, bedenler İçin rahatlık olduğundan dolayı ona sübât denilmiştir. kelimesinin asıl manası kesmektir. Yahudilerin cumartesi gününe sebl denilmesi de bundandır. O gün iş yapmadıkları için böyle denilmiştir. Nüşûr, yayılma ve hareket demektir. Gündüz, maişet aramak için yayılma sebebidir.
Enâsî, insan manasına gelen çoğuludur. Çoğulu olan kalıbındadır. Ferrâ şöyle der: İnsî ve enâsi, beşere verilen isimdir. Aslı, Daha sonra çevrilerek olmuştur.
Şerbet bıraktı, salıverdi, karıştırdı. Bir kimse bir şeyi karıştırdığında der. Karışık işe de denir.
Fürât; Çok tatlı.
Ücâc, çok acı.
Berzah, engel, perde. [72][72]

## Âyetlerin Tefsiri

**41.** Ey Peygamber! Müşrikler seni gördüklerinde, alay ve eğlence konusu etmekten başka bir şey yapmazlar. Alay ve eğlence ederek şöyle derler: Allah'ın bize peygamber olarak gönderdiği bu mu? [73][73]

**42.** Eğer biz sebat edip ilahlarımıza ibadete sarılmasaydık, nerdeyse bizi ilahlarımıza ibadetten çevirecekti. Yüce Allah onlara cevaben şöyle buyurdu:

---

[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/283.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/284.
[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/284.

Ahirette azabı gördüklerinde, Muhammed'in mi yoksa kendilerinin mi, hangisinin yolu daha yanlış ve hangisinin dini daha sapık olduğunu anlayacaklardır. Bu, bir tehdit ve korkutmadır. [74][74]

**43.** Hevâ ve hevesini ilah edinen kimseyi gördün mü? Onun durumu nasıl olacak? Bu, müşriklerin sapıklığının hayret verici olduğunu ifade eder. İbn Abbas şöyle der: Müşriklerden herhangi biri taşa tapar, taptığı taştan daha güzelini görünce onu atar, bunu alır ve ona tapardı. Onu heva ve hevesine uymaktan koruyacak olan sen misin? Bu iş sana ait değildir. Ebu Hayyân şöyle der: Bu, onların iman etmelerinden ümit kestirmek, Peygamberin (s.a.v.) onlara üzülmemesi gerektiğine bir işaret ve inanmayanların, men flitlerini bilmeme ve sonuçlar hakkında dar görüşlü olma hususunda hayvanlar dbi olduklarını bildirmektir.[75][75]

**44.** Yoksa sen o müşriklerin kendilerine söylediğin şeyleri kabul edici bir şekilde dinleyeceklerini mi zannediyorsun? Veya senin onlara getireceğin, Allah'ın birliğini gösteren kesin delilleri düşüneceklerini mi sanıyorsun da onların durumuna üzülüyor ve iman etmelerini umuyorsun? Onlar sadece hayvanlar gibidir, hattâ onların durumu salıverilmiş hayvanlardan daha çirkin ve akibetleri daha kötüdür Çünkü hayvanlar otlaklarına yol bulurlar, sahiplerine boyun eğerler ve kendilerine iyilik edeni tanırlar. Bu müşrikler ise Rablerine boyun eğmez ve onun kendilerine yaptığı iyiliği tanımazlar. Bundan sonra Yüce Allah, birliğini ve gücünün sonsuzluğunu gösteren çeşitli delilleri anlatarak şöyle buyurdu: [76][76]

**45.** Allah'ın sanatının ve kudretinin eşsizliğine bakmadın mı? O, gündüz vaktinde insanlar, güneşin yakıcı sıcağından eşyanın gölgesinde istirahat etsinler diye gölgeyi nasıl yaydı ve uzattı. Gölge olmasa güneş insanı yakar yaşantısını bozardı.Eğer Yüce Allah dileseydi, gölgevi, bulunduğu yerden ayrılmayacak ve değişmeyecek şekilde bir yerde sabit ve devamlı kılardı. Fakat o, kudretiyle gölgeyi bir yerden başka bir yere nakleder ve bir yönden başka bir yöne çevirir. Bazan gölge doğu tarafında, bazan batı tarafında, bazan da Önde veya arkada olur. Sonra güneşin doğusunu, gölgenin varlığına bir delil kıldık. Eğer onun ışınlan eşya üzerine düşme-seydi, gölgenin varlığı elbette bilinmez ve kullar bu yüce nimetin eserlerini göremezdi. Eşya ancak zıtlarıyle bilinir. Karanlık olmasaydı aydınlık, güneş olmasaydı gölge bilinmezdi. "Eşya, zıddıyla tanınır". [77][77]

**46.** Sonra o gölgeyi birden değil de, yavaş yavaş ve azar azar gideririz ki,

---

[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/284.
[75][75] ei-Bahr, VI, 501
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/284.
[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/285.
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/285.

kulların menfaatleri bozulmasın. İbn Abbas şöyle der: Gölge, tan yerinin ağardığı zamandan başlar güneş doğuncaya kadar devam eder.[78][78] Tefsirciler şöyle der: Gölge, sırf aydınlık ile sırf karanlık arasında orta bir durumdur. Bu, tan yeri ağardıktan sonra güneşin doğmasına kadar geçen sürede yeryüzünde yayılarak meydana gelir. Daha sonra güneş yavaş yavaş, zeval vaktine kadar onu yok eder. Sonra gölge, zevalden güneşin batmasına kadar onun ışığını yok eder. Bu gölgeye fey ismi verilir. Bununla, hikmet sahibi yaratıcının varlığına delil getirmek şöyle olur: Daha önce yok iken gölgenin meydana gelmesi, var iken yok olması, ve kullara faydalı olacak şekilde, çoğalmak, azalmak, genişlemek ve toplanmak suretiyle durumlarının değişmesi gösteriyor ki bunun mutlaka güçlü bir yaratıcısı vardır. O bunu hikmetiyle yönetir. Gök cisimlerini hareket et-tirmeye, onları yönetmeye, en güzel ve en mükemmel bir şekilde tertip etmeye gücü yeter. İşte bu âlemlerin rabbi olan Allah'tan başkası değildir.[79][79] Bundan sonra Yüce Allah, kudretinin eserlerine ve mahlukata bol bol verdiği yüce nimetine işaret ederek şöyle buyurdu:[80][80]

**47.** Noksan sıfatlardan uzak olan o Allah, öyle bir Allah'tır ki, sizin için geceyi bir elbise gibi kıldı. Elbise zineti İle sizi kuşattığı gibi, gece de karanlığı ile sizi, örter. Taberî şöyle der: Gece eşyayı örttüğü için, Yüce Allah onu, benzetme yoluyla, örtme vasfıyle niteledi. Böylece gece insanlar için, örtünecekleri bir elbise haline geldi. Bu durum insanların, giydikleri elbiselerle örtünmelerine benzer.[81][81] işlerinize ara vermeniz suretiyle geceyi de bedenleriniz için rahatlık sebebi kıldı. Gündüzü de, insanların geçimleri, kazançları ve rızık yollarını temin için dağılacakları bir vakit kıldı. [82][82]

**48.** Rüzgarları, yağmurun yağacağının müjdecisi olarak gönderen O'dur. Biz, rüzgarların sevkettiği bulutlardan tertemiz bir su indirdik. Ondan içer ve onunla temizlenirsiniz. Kurtubî şöyle der: "çok temiz" kipi, "temiz" kipinin mübalağa sıyğasıdır. Dolayısıyle bu suyun temiz ve temizleyici olması gerekir.[83][83]

**49.** Bu yağmurla, ekin ve bitkisi olmayan Ölü bir toprağa hayat verelim diye onu indirdik. Bir de, insanlar ve hayvanlar ondan içsin diye indirdik. Çünkü su her canimin hayat kaynağıdır. İnsanlar içmek ekin ve hayvanlarını sulamak için ona son derecede muhtaçtırlar. Fahreddin Râzî şöyle der: İnsanların hayatı, yurtlarının ve hayvanlarının hayatına bağlı olduğu için, "hayvanlar" ve "bî insanlar" kelimeleri nekra olarak getirilmiştir. İnsanların çoğu vadi ve nehirlere yakın şehirlerde toplanırlar. Dolayısıyle onlar, yağmur sularını içmeye muhtaç

---

[78][78] Taberî, XIX, 12, Bu görüş Mücâhid'dcn nakledilmiştir. Tefsircilerin çoğu da bu görüştedir. Onlar dediler ki: Bu, hallerin en güzelidir. Onun içindir ki cennet, bu gölge ile nitelenmiştir. "Uzanmış gölge... (Vakıa sûresi, 56/30)". Bizim tesbit ettiğimiz tercih olunan görüştür. Çünkü bu, bilinen gölgedir. Güneş lafzı, bunu tercih ettirmektedir. Allâme-Ebussuûd'un îercihi de budur.
[79][79] Tefsîr-i Râzî, XXIV, 88. Burada nefis ve güzel bir açıklama vardır.
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/285-286.
[81][81] Taberî, XIX, 14.
[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/286.
[83][83] Kurtubî, XIX, 39
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/286.

olmazlar. İnsanların bir çoğu da çöllerde yaşarlar. Bunlar içmek için sadece yağmur yağdığında su bulabilirler. Bunun içindir ki Yüce Allah, "hayvanlar ve birçok insanları..." diye buyurdu. vezni ile çokluk kastedildiği için kelimesi, "insanlar"ın sıfatı olmuştur.[84][84]

**50.** Bu Kur'an'da insanlar için misaller getirdik.[85][85] Düşünüp tefekkür etmeleri için, hüccet ve delilleri açıkladık. İnsanların çoğu, yalanlama ve inkârdan başkasına yanaşmadılar. [86][86]

**51.** İsteseydik senin peygamberlik yükünü hafifletir ve her şehir halkına onları uyaracak bir peygamber gönderirdik. Fakat seni ve şanını yüceltmek için, bütün yeryüzü halkına sadece seni gönderdik. Öyleyse bu yüceltmeye, davette ve hakkı ortaya çıkarmakta sebat ve gayret göstermek suretiyle karşılık ver. [87][87]

**52.** İlâhlarını kötülemekten vazgeçme çağrılarında kâfirlere itaat etme. Kur'an ile onlara karşı, hiç gevşeklik göstermeden son derece büyük bir cihat et. [88][88]

**53.** Allah'tır ki, kudretiyle, birbirine komşu ve bitişik iki denizi, karışmayacak şekilde serbest bıraktı, Bunlardan biri, çok tatlı ve bundan dolayı da susuzluğu gidericidir. Diğeri ise çok tuzlu ve çok acıdır. Allah bu iki deniz araşma, birinin vasfı diğerine hâkim olmayacak şekilde, kudretinden bir engel koydu. Birinin tesiri diğerine ulaşmasın ve ona karışmasın diye aralarına bir engel koydu. İbn Kesir şöyle der: Yani Yüce Allah, biri tatlı diğeri tuzlu olan iki su yarattı. Tatlı olan nehirler, gözeler ve kuyulardaki gibi sulardır. Tuzlu olan ise, akıcı olmayan büyük deniz suları gibi sulardır. Allah tatlı ile tuzlu arasına bir engel ve birinin diğerine ulaşmasına bir mani koydu. Bu da onların arasındaki kuru topraktır. Bu görüş, Taberî'nin tercihidir.[89][89] Râzî de şöyle der: Bu hadisenin, Allah'ın varlığına delil olarak getirilmesi yönü, açıktır. Çünkü tatlılık ile tuzluluk, eğer yeryüzünün veya suyun özelliklerinden kaynaklanıyorsa, her ikisinin de tatlılık ve tuzlulukta eşit olması gerekir. Eğer böyle değilse, o zaman, bunlardan her birine belirli bir nitelik tahsis eden hikmet sahibi, güçlü bir varlığın bulunması gerekir.[90][90]

**54.** Bir parça sudan, işiten ve gören bir insan yaratan O'dur. İnsanı bir parça sudan yaratıp onu nesep ve sıhr yani erkek ve dişi olarak ikiye ayırdı. Birincisi, soy kendilerine nisbet edilen erkeklerdir Zira. nesep bahalara aitlir Nitekim şair

---

[84][84] Tefsîr-i Kebîr, XXIV, 91
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/286.
[85][85] "Onda misalleri açıkladık" cümlesindeki zamir, Kur'an'ı ifade eder. Her ne kadar daha önce Kur'an kelimesi geçmemiş olsa da, durum açık olduğu için bu böyledir. "Kur'an ile, onlara karşı büyük bir cihat et" âyeti de bunu destekler. Birgörüşe göre bu zamir "yağmur" u ifade eder. İbn Cüzey'in de dediği gibi, bu, uzak bir, görüştür.
[86][86] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/286-287.
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/287.
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/287.
[89][89] Muhtasar-ı İbn Kesîr, II, 635
[90][90] Tefsîr-i kebîr, XXIV, 101
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/287.

şöyle der:
İnsanların anneleri sadece, tohumların konulduğu kaplardır.
Çocuklar babalara aittir.
İkincisi, kendileri sayesinde akrabalık bağlan kurulan dişilerdir. Nesep sayesinde birbirleriyle tanışır ve kaynışırlar. Evlilik akrabalığı sayesinde de aralarında sevgi ve muhabbet olur. yabancılar ile yakınlar bir araya gelir, Rabbinin gücü sonsuzdur. Zira o, bir parça sudan erkek ve dişiyi yaratmıştır.
Yüce Allah birliğini gösteren delilleri açıkladıktan sonra, müşriklerin putlara tapmalarını tekrar kınayarak şöyle buyurdu. [91][91]

**55.** Onlar, görmeyen, hessetmeyen, düşünemeyen cansız varlıklar oldukları için bir faydası veya zararı dokunmayan putlara tapıyorlar. Kâfir Allah'a karşı isyan hususunda şeytanın yardımcısıdır. Çünkü onun putlara tapması şeytana yardım etmesi demektir. Mücâhid şöyle der: Kâfir, Allah'a karşı isyan etmekle şeytana yardımcı ve destek olur.[92][92]

**56.** Seni sadece mü'minlere naîm cennetlerini müjdeleyici kâfirleri de cehennem azabından korkutucu olarak gönderdik. [93][93]

**57.** Ey Muhammedi Onlara de ki: Peygamberliği tebliğe karşı sizden herhangi bir ücret istemem. Ancak kim, iman etmek ve iyi amel işlemek suretiyle, kendisini Allah'a yaklaştıracak bir yol tutmak isterse bunu yapsın. Peygamber (s.a.v.) sanki şöyle diyor: Sizden hiç bir para ve ücret istemiyorum. Sadece Allah'a İman ve itaat etmenizi istiyorum. Benim ücretim Allah'a aittir. [94][94]

**58.** Bütün işlerinde, tek ve ebediyen ölmeyecek olan Allah'a dayan, zira o, diğer dinlere karşı senin dinini üstün kılacaktır. O senin yardımcmdır, sana yeter, Yüce Allah'ı, kâfirlerin ona yakıştırdığı, ortağı ve çocuğu olmak gibi, layık olmayan sıfatlardan uzak tut. Allah'ın, kulların amellerinden haberdar olması sana yeter. Onların amellerinden hiçbir şey ona gizli kalmaz. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu ifade ile, mana vurgulanmak istenir. Bu, Arapların şu sözüne benzer: Güzellik olarak ilim yeter; mal olarak da, edep yeter. Buna göre âyetin manası şöyledir: Allah sana yeter. Yani, o varken başkasına muhtaç olmazsın. Çünkü o, kâfirlerin hallerini bilmektedir. Ve onları cezalandırmaya gücü yeter. Bu ifade, şiddetli bir tehdittir.[95][95]

**59.** Kendisine dayanman gereken o Yüce Allah'ın, herşeye gücü yeter. O, bu yükseklik ve genişlikte yedi kat gökleri, bu yoğun ve geniş yerleri, dünya

---

[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/287-288.
[92][92] Taberî, XIX, 17
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/288.
[93][93] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/288.
[94][94] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/288.
[95][95] Tefsir-i kebir, XXIV, 103
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/288.

günlerinden altı gün kadar bir zaman içersinde yarattı. Tbn Cübeyr şöyle der: Allah; Onları bir anda da yaratabilirdi. Fakat o böyle yapmakla, kullarına temkinli ve tedbirli olmayı öğretti.[96][96] Sonra Arş'a istiva etti. O'nun bu istivasına, O'nu bir şeye benzetmeden ve sıfatlarını zatından ayırmaksızın inanırız. O kerem ve ihsan sahibi Rahman'dır. Bunu, onun azametini ve merhametini bilene sor. Bir görüşe göre ki zamir, Allah lafzının ye-rİni tutar. Bu durumda mana şöyle olur: Herşeyden haberdar olan ve eşyanın hakikatini bilen Allah'a sor. O, sana durumu açıkça bildirir.[97][97]

**60.** Hî Müşriklere, rahmeti kâinatı kapsayan Rabbinize secde edin, denildiğinde, Rahman kimdir? derler. Onlar, Rahman'ı bildikleri halde, bilmeyenler gibi sorarlar. Biz kendisini tanımadığımız halde, secde etmemizi emrettiğin şeye mi secde edeceğiz? Bu söz, onları dinden daha da uzaklaştırdı. [98][98]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Bu mu, Allah'ın peygamber olarak gönderdiği?" Bu soru, alay ve eğlence ifade eder.
**2.** "Kötü duygularını kendisine ilâh edinen kimseyi gördün mü?" cümlesi, muhatabı hayrete düşürmeyi ifade eder. Burada, hayret edilen şeye itina gösterildiği için, ikinci tümleç, birincisinden önce söylenmiştir. Aslı şöyledir:
**3.** "Allah geceyi bir elbise kıldı". Bu bir teşbüVi beliğdir. Yani, Allah geceyi bedeni örten bir elbise gibi kıldı, demektir. Buradan teşbih edatı ile vech-i'şebeh kaldırılmış ve böylece teşbîh-i belîğ olmuştur.
**4.** "Geceyi örtü, uykuyu istirahat kıldı. Gündüzü de dağılıp çalışma zamanı yaptı" cümlesinde ve kelimeleri arasında güzel bir mukabele vardır.
**5.** "Rahmetinin önünde" terkibinde güzel bir istiare vardır. Yüce Allah burada "iki el" kelimesini, bir şeyin önünde olan nesne için müsteâr olarak kullanmıştır. Nitekim sen şöyle dersin:
Konunun önünde, Sûrenin Önünde".
**6.** Rüzgarları gönderdi" cümlesinden sonra gelen "gökten indirdik" cümlesinde, yüceltme ifade etmek için 3. şahıs kipinden 1. şahıs kipine dönüş sanatı vardır.
**7.** "Birinin suyu son derece tatlı ve susuzluğu giderici", "diğerininki son derece tuzlu ve acı" cümleleri arasında güzel bir mukabele vardır. [99][99]

## Bir Uyarı

---

[96][96] Tefsir-i kebir, XXIV, 104
[97][97] Birinci görüş daha açıktır. İkinci görüş Mücâhid'den rivayet olunmuştur..
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/288-289.
[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/289.
[99][99] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/289.

Meyyit kelimeleri arasında ki fark şudur. Meyt gerçekten ölen kimse için kullanılır meyyit ise ölecek yani ölümlü kimse için kullanılır. Şair şöyle der:
Ey, bana meyt ve meyyit kelimelerinin izahını soran! İşte sorduğun şeyi
sana açıklıyorum. Canlı olan her varlık meyyittir.
Meyt ise, ancak mezara taşınandır.[100][100]

**61.** Gökte burçları var eden, onların içinde bir güneş ve nurlu bir ay yaratan Allah, yüceler yücesidir.
**62.** İbret almak veya şükretmek dileyen kimseler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren de O'dur.
**63.** Rahman olan Allah'ın kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler kendilerine laf attığında "Selâm!" derler.
**64.** Gecelerini Rablerine secde ederek ve ayakta durarak geçirirler.
**65.** Ve şöyle derler: "Rabbimiz! Cehennem azabını üzerimizden sav. Doğrusu onun azabı gelip geçici değil, devamlıdır.
**66.** Orası cidden ne kötü bir karargah, ne kötü bir kalma yeridir!"
**67.** O kullar harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta bir yol tutarlar.
**68.** Yine onlar ki, Allah ile beraber başka bir tanrıya yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, günahının cezasını bulur;
**69.** Kıyamet günü azabı kat kat arttırılır ve o azapta alçaltılmış olarak devamlı kalır.
**70.** Ancak tevbe ve iman edip iyi davranışta bulunanlar başkadır; Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.
**71.** Kim tevbe edip iyi davranış gösterirse, şüphesiz O, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah'a döner.
**72.** O kullar, yalan şahitliği etmezler, boş sözlerle karşılaştıklarında vakar ile geçip giderler.
**73.** Kendilerine Rablerinin âyetleri hatırlatıldığında ise, onlara karşı sağır ve kör davranmazlar;
**74.** Ve o kullar, "Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takva sahiplerine önder kıl" derler;
**75.** İşte onlara, sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamı verilecek, orada hürmet ve selâmla karşılanacaklar.
**76.** Orada ebedî kalacaklardır. Orası ne güzel bir konak ve ne güzel bir makamdır.
**77.** De ki: "Yalvarmanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin? Peygamberi yalan saydınız; onun için azap yakanızı bırakmayacaktır!

---

[100][100] Savi haşiyesi, III, 161
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/290.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde müşriklerin, kendisine ibadetten yüzçe-virmelerini anlattıktan sonra ardından, birliğini gösteren evrensel delilleri anlattı. Daha sonra da Rahman'ın kullarının, sayesinde cennete girmeye kazandıkları sıfatlarını anlatarak bu mübarek sûreyi bitirdi. [101][101]

## Kelimelerin İzahı

Burûc, gezegen yıldızların yörüngeleridir. Bu yörüngelere, yüksek köşklere benzedikleri için, bürûc adı verilmiştir. Gezegenlerin burçları, evde oturanların evleri gibidir. Bir görüşe göre, bürûc, büyük yıldızlardır.
Garâm; sürekli, hiç ayrılmayan. Borçlunun peşinden ayrılmadığı için, alacaklıya denilmesi de bundandır.
Gurfe, cennette yüksek derece demektir. Sözlükte "yüksek şey" manasınadır. Her yüksek bina, gurfe'dir.
İlgilenir, önem verir. Ebu Ubeyde şöyle der: Ona aldırış elmem, yani benim yanımda, onun varlığı ile yokluğu birdir. sözlükte, ağırlık manasınadır.
Lizâm, ayrılmayan. [102][102]

## Âyetlerin Tefsiri

**61.** Göklerde o büyük ve ışık saçan yıldızları yaratan Allah yüce ve şereflidir.[103][103] Allah göklerde gündüzleri parlayan güneşi, geceleri ışık saçan ayı yarattı. [104][104]

**62.** Gece ile gündüzü birbiri ardından getiren odur. Yani, bunların herbiri diğerinin ardından gelir ve onu takip eder. Gündüz, aydınlığı ile gelir, sonra gece, karanlığı ile onu takip eder.
Bunu, Allah'ın nimetlerini hatırlayan ve onun eşsiz sanatını düşünen veya lütuf ve nimetlerine karşı Allah'a şükretmek isteyen kimseler için yapmıştır. Taberî şöyle der: Yüce Allah geceyi ve gündüzü, birbirlerinin ardından gelecek şekilde yarattı. Kim geceleyin bir şey yapamazsa onu gündüz yapar. Kim de gündüzün bir şey yapamazsa onu gece yapar.[105][105]

**63.** Allah'ın kullan, yeryüzünde tevazu ve vakarla yürüyenlerdir. Ayaklarını şımarıkça vurmazlar, salınarak yürümezler. Âyette geçen "Rahman'm kulları" tamlaması, onları şereflendirmek içindir. Yani, Allah'ın sevdiği kullar bunlardır.

---

[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/293.
[102][102] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/293.
[103][103] Mücâhid ve Hasan Basrîşöyle der: Bürûc, büyük yıldızlardır. İbn Abbas ve Ali şöyle der: Büriic, yıldızların menzilleri yani yörüngeleridir. İbri Kesîr der ki: Birinci görüş daha açıktır.
[104][104] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/293.
[105][105] Taberî, XIX, 20
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/293-294.

Bunlar, Allah'a nisbet edilmeye layıktır. Beyinsizler, kaba ve sert bir şekilde onlara hitap ettiklerinde onlar, günaha girmeyecekleri söz söylerler. Hasan Basrî şöyle der: Onlar, hiç kimseye cahilce davranmazlar. Kendilerine cahilce davramlırsa, yumuşaklıkla cevap verirler. [106][106]

**64.** Allah için, alınları üzere secde ederek veya ayakta durarak namaz kılmak suretiyle geceyi değerlendirirler. Nitekim bir âyette şöyle buyrulmuştur: "Geceleri pek az uyurlardı"[107][107] Fahreddin Râzî şöyle der: Yüce Allah, kullarının gündüz yaşayışlarını başkalarına eziyet etmemek ve eziyete katlanmak şeklinde iki yönden açıkladıktan sonra burada da gece yaşayışlarını açıkladı. Bu da onların yaratıcıya hizmetle meşgul olmalarıdır.[108][108]

**65.** Onlar, Rablerinin kendilerini cehennem azabından kurtarması için, "Rabbimiz, cehennem azabım bizden defet" diye yalvarırılar. Doğrusu onun azabı gelip geçici değil, devamlıdır. [109][109]

**66.** Kuşkusuz cehennem çok kötü bir konak ve meskendir. Kurtubî şöyle der: Cehennem ne kötü bir kalma ve durma yeridir. Allah'ın kulları itaatli olmalarına rağmen, onun azabından korkar ve çekinirler.[110][110] Hasan Basrî şöyle der: Cehennem azabından çok korktukları için gündüzleri tevazu ile hareket ederler, geceleri de ibadetle yorulurlar. [111][111]

**67.** O kullar, harcadıkları zaman ne israf ne de cimrilik ederler. Bu, Allah'ın kullarının beşinci sıfatıdır. Yani, onlar yiyilecek, içilecek ve giyilecek şeyler için harcama yaptıklarında saçıp savurmazlar. Cimri denilecek kadar da az harcayıp kısıntı yapmazlar, Onların harcamaları israf ile cimrilik arasında orta halli bir harcamadır. Nitekim âyet-i kerimede şöyle buyrulmuştur: "Eli sıkı olma, büsbütün eli açık ta olma"[112][112] Mücâhid şöyle der: Allah'a itaat yolunda, Ebu Kubeys Dağı kadar altın harcasan israf sayılmaz. Allah'a isyan için bir sa1 harcasan bu israf olur.[113][113]

**68.** Onlar, Allah ile birlikte başka herhangi bir ilaha ibadet etmezler. Aksine Allah'ı birler ve dini sırf ona tahsis ederler. Onlar, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı cana kıymazlar. Ancak imandan sonra inkâr etmek ve evli olduğu halde zina etmek gibi kişilerin öldürülmesini haklı kılan sebepler veya kısas yoluyla öldürmek bu hükmün dışındadır, Onlar, suçların en çirkinlerinden olan zina

---

[106][106] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/294.
[107][107] Zâriyât sûresi, 51/17
[108][108] Tefsîr-i kebîr, XXIV, 108.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/294.
[109][109] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/294.
[110][110] Kurtubî, XIII, 72
[111][111] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/294.
[112][112] İsrâ sûresi, 17/29
[113][113] Taberî, XIX, 23. Bu, israfı, Allah'a isyan uğrunda harcama yapmak diye tefsir edenlerin görüşüdür. Bazı tefsirciler bu görüştedir. Aynı şekilde İbn Abbas'tan da bu görüş, rivayet edilmiştir. Ancak, birincisi daha açıktır.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/294-295.

suçunu da işlemezler. Kim şirk, öldürmek ve zina etmek gibi bu büyük günahları işlerse, ahirette şiddetli azap ve ceza bulur. Yüce Allah bu cezayı şöyle açıklamıştır. [114][114]

**69.** Düştükleri şirk ve yaptıkları isyan sebebiyle azapları kat kat artırılır ve ağırlaştırılır. O, bu azap içersinde hakir ve zelil olarak sonsuz bir şekilde kalır. [115][115]

**70.** Ancak dünyada, samimi bir tevbe ile tevbe eden ve iyi amel işleyen hariç. İşte onlara Yüce Allah ahirette ikram edecek, kötülüklerin yerine iyilekler verecektir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Ben, en son cennete girecek cennet ehlini ve en son cehennemden çıkacak cehennem ehlini bilirim. Kıyamet günü kişi getirilir ve denilir ki: "Buna, küçük günahlarını gösterin; büyük günahlarını göstermeyin, önünden kaldırın." Bunun üzerine küçük günahları kendisine gösterilerek şöyle denilir: "Sen, falan, falan gün bu günahları işlemiştin" Kişi, "evet" der, inkâr edemez. Büyük günahlarından dolayı da korkar. Ona denilir ki: "Senin her kötülüğün yerine sana bir iyilik verildi. Bunun üzerine kişi: "Ey Rabbim, burada göremediğim daha bazı şeyler de yapmıştım, der. Bu hadisi rivayet eden râvî der ki: Bunun üzerine Rasuluîlah (s.a.v.), azı dişleri görünecek derecede güldü. [116][116] Allah'ın bağışlaması çok, merhameti engindir. [117][117]

**71.** Kim günahlarından tevbe eder, halini düzeltirse, kuşkusuz Allah onun tevbesini kabul eder ve o, Allah katında kendisinden razı olunan bir kul olur. [118][118]

**72.** Allah'ın kullan yalan yere şahitlik etmezler. Bu, Allah'ın kullarının yedinci sıfatıdır. Yani onlar, insanların haklarının zayi edilmesine sebep olan yalan şahitlikte bulunmazlar. Onlar eğlence yerleri, sinema, kumar ve haram kılınmış şarkıların söylendiği mahaller gibi çirkin işlerin yapıldığı kötü yerlere uğradıklarında, bu tür yerlerden yüzçeviririler ve kendilerini koruyarak geçerler. Taberî şöyle der: Lağv, her türlü boş söz veya fiil; İnsana sövmek, bazı yerlerde sin kâf kullanarak küfretmek, çirkin şarkılar dinlemek gibi, kötü görülen her şeydir.
Bütün bunlar, mü'minin uzak durması gereken lağv'ın manasına girer. [119][119]

**73.** O kullara Kur'an âyetleri ile öğüt verilip korkutulduklarında, âyetlerden yüzçevirmez, aksine kalpleri titreyerek dikkatle kulak verirler. [120][120]

---

[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/295.
[115][115] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/295.
[116][116] Müslim, İman, 314.
[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/295.
[118][118] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/295.
[119][119] Taberî, XIX, 32
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/295-296.
[120][120] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/296.

**74.** Onlar şöyle der: Ey Rabbimiz! Eşlerimiz ve çocuklarımızın, senin itaatına sarılmaları ve razı olacağın işleri yapmaları suretiyle bize onlardan mutluluk ve sevinç ver. Bizi, takva sahiplerinin uyacağı önderler, hayır davetçileri ve doğru yolu gösterenler kıl. İbn Abbas şöyle der: Bizi, hayırda kendilerine uyulan önderler kıl.[121][121]

**75.** İşte Du yuce sıfatlara sahip olanlar var ya, işte onlar, Allah'ın emirlerine sabretmeleri ve itaat etmeleri sebebiyle yüksek dereceler elde edeceklerdir. O yüksek derecelerde onlar, melâike-i kiram tarafından saygı ve selâm ile karşılanırlar. Nitekim âyet-i kerimede şöyle buyrulmuştur: "Melekler her kapıdan onların yanına varacaklar. Sabrettiğinize karşı size selâm olsun diyecekler"[122][122]

**76.** Onlar o cennette ebedî kalacaklardır. Orası ebedîlik yurdu olduğu için oradan ne çıkar, ne de ölürler. Orası Allah'tan korkanlar için, ne güzel bir konaklama ve kalma yeridir. [123][123]

**77.** Ey Peygamber! Onlara de ki: Eğer sizin Allah'a yalvarmanız ve sıkıntılı anlarda ondan yardım dilemeniz olmasa, Rabbim size aldırış etmez. Ey kâfirler! Peygamberi ve Kur'an'ı yalanladınız. Ahirette sizin için azap devamlı olacaktır. [124][124]

**Edebî Sanatlar**

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Rahman'm kulları". Bu isim tamlaması, şereflendirmek ve değer vermek içindir.
**2.** "Secde ederek ve ayakta durarak" kelimeleri arasında tıbâk vardır. Aynı şekilde Ne israf ne de cimrilik ettiler"
cümlesinde kelimeleri arasında da tıbâk vardır.
**3.** Cehennemliklerin azabından bahseden, "cehennem ne kötü bir konak ve kalma yeridir" âyetine karşılık, cennetliklerin nimetinden bahseden, "Cennet ne güzel bir konak ve makamdır" âyetinin zikredilmesİyle latif bir mukabele sanatı yapılmıştır.
**4.** "Onlara karşı, sağır ve kör davranamazlar" cümlesinde güzel bir istiare vardır. Yani onlar, uyarıcıların uyarmalarından gafil olmadılar ki, işitmeyen ve görmeyen kimseler yerine konsunlar. Bu, en güzel istiarelerdendir.
**5.** "Göz aydınlığı" sevinç ve mutluluktan kinayedir. Aynı şekilde, "yüksek ve

---

[121][121] Muhtasar-1 İbn kesir, II, 642.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/296.
[122][122] Ra'd sûresi, 13/23,24
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/296.
[123][123] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/296.
[124][124] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/296.

yüce" kelimesi, cennetteki yüksek derecelerden kinayedir. [125][125]

**Bir Uyarı**

Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, "Rahman1 in kullarım onbir hasletle niteledi. Bunlar, o kulların taşıdıkları güzel sıfatlarla, onların uzak kurduğu kötü sıfatlardır. Sıfatlar şunlardır: Alçak gönüllülük, yumuşak huyluluk, gece namazı kılma, Allah korkusu, irsâf ve cimrilik yapmama, şirkten uzak olma, zinadan ve adam öldürmeden uzak durma, tevbe, yalan söylemeden uzak durma, öğüt kabul etme ve Allah'a yakarma. Bundan sonra Yüce Allah onlara verilecek değerli mükâfatları açıkladı ki o da cennet makamlarının en yükseği ve en üstününü elde etmektir. Dünya evlerinin en yükseğine ğurfe denildiği gibi, cennet makamlarının en yükseğine de ğurfe denir.
Allah'ın yardımıyle "Furkân Sûresi"nin tefsiri bitti. [126][126]

---

[125][125] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/296-297.
[126][126] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/297.

# ŞUARÂ SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 227 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Şuarâ Sûresi Mekke'de inmiştir. Tevhîd, Allah'ı birleme, peygamberlik ve öldükten sonra dirilme gibi, dinin esaslarını ele alır. Bu sûre, iman esasları yönüne Önem veren ve Mekke'de inmiş olan diğer sûrelere benzer. Bu mübarek sûre, Yüce Allah'ın, mahlûkât için bir hidâyet ve insanî hastalıklara şifâ veren bir ilaç olarak indirdiği Kur'an-ı Kerim konusuyla başlar. Müşriklerin, Kur'an karşısındaki tutumlarını anlatır. Kuşkusuz müşrikler, âyetlerinin açıklığına ve delillerinin parlaklığına rağmen, inat ve ki-biiiirenden dolayı onu yalanlamış ve başka bir mucize istemişlerdir. Bundan sonra sûre, Allah'ın (c.c), İnsanlığın hidâyeti için göndermiş olduğu değerli peygamberlerden bir grubu anlatır. Önce Musa'nın (a.s.) zorba ve azgın Firavun ile olan kıssasını anlatır. Yüce Allah hakkında, bu ikisi arasında geçen konuşma ve cedeli nakleder. Allah'ın (c.c.) Musa'yı (a.s.) desteklemek için ortaya koyduğu batılın belini kıran delilleri izah eder. Bu kıssada yeni halkalar anlatır, iman ile taşkınlık arasındaki korkunç farktan alınacak öğüt ve ibretleri açıklayarak sona erer.
Sonra sûre ibrahim'in (a.s.) kıssasını ve onun, putlara tapan kavmi ile babası karşısındaki tutumunu ele alır. İbrahim (a.s.), delilinin ve İfâde gücünün üstünlüğü sayesinde, onların, işitmeyen ve fayda sağlamayan şeylere ibâdet etmelerinin bâtıl olduğunu onlara apaçık göstermiş. Fayda ve zarar, öldürme ve diriltme kudret elide olan, âlemlerin Rabbi Allah'ın birliğini gösteren kesin deliller getirmiştir.
Daha sonra bu sûre takva sahipleriyle azgınlardan, mutlular ve mutsuzlardan ve kıyamet gününde, bu iki gruptan her birinin varacağı yerden bahseder.
Peygamberlerin kıssalarını Nuh, Hud, Salih, Lut ve Şuayb aleyhi-mu's-selâm olmak üzere arka arkaya anlattıktan ve peygamberleri yalanlayanlara yapılan muamele hususunda Allah'ın kanununu açıkladıktan sonra, Kur'an-ı Kerim'in şanını yüceltme ve kaynağını açıklamaya yönelir: "Muhakkak o, âlemlerin Rabbi'nin indirmesidir. Onu Rûhu'1-emîn, uyarıcılardan olasın diye, apaçık Arap diliyle, senin kalbine indirmiştir."[1][1]
Son olarak bu sûre müşriklerin iftiralarına cevap verir. Onların iddialanna göre Kur'an, Şeytan'm indirdiği şeylerdendir. Sûrenin başı ile sonu en güzel bir şekilde birbirlerine uygun düşsün diye bu şekilde sona erdirilmiştir. [2][2]

## Sûrenin Adı

Yüce Allah bu sûrede şâirlere dâir haberlerden bahsettiği için buna "Şuarâ

[1][1] Şuarâ sûresi,26/192-195
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/301-302.

Sûresi" adı verildi. Sûrede bu tür haberler, müşriklerin, "Muhammed bir şâirdir, getirdiği de şiir kabîlinden bîr şeydir" şeklindeki iddialarını reddetmek için gelmiştir. Yüce Allah şu sözleriyle, onların yalan ve iftiralarını reddetmiştir: "Şâirlere gelince, onlara da sapıklar uyar. Onların her vadide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve gerçekte yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmedin mi?" Böylece hak ortaya çıkmış ve görülmüştür. [3][3]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** Tâ. Sîn. Mîtn.
**2.** Bunlar, apaçık Kitab'ıı âyetleridir.
**3.** Onlar iman etmiyorlar diye nerdeyse kendine kıyacaksın!
**4.** Biz dilesek, onların üzerine gökten bir mucize indiririz de, ister istemez ona boyun eğip itaat ederler.
**5.** Kendilerine, O Rahman olan çok esirgeyici Allah'tan hiçbir yeni öğüt gelmez ki, ondan yüzçevirme-sinler.
**6.** Üstelik "yalandır" derler; alay edip durdukları şeylerin haberleri yakında onlara gelecektir.
**7.** Yeryüzüne bir bakmazlar mı! Orada her güzel çiftten nice bitkiler yetiştirdik.
**8.** Şüphesiz bunlarda bir nişane vardır; ama çoğu iman etmezler.
**9.** Şüphe yok ki Rabbin, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.
**10. 11.** Hani Rabbin Musa'ya, "O zalimler güruhuna, Firavun'un kavmine git. Hâlâ sakınmayacaklar mı onlar?" diye seslenmişti.
**12.** Musa şöyle dedi: "Rabbim! Doğrusu beni yalanlayacaklarından korkuyorum.
**13.** Benim göğsüm daralır, dilim dönmez; onun için Harun'a da elçilik ver.
**14.** Onların bana isnad ettikleri bir suç da var. Bundan ötürü beni öldürmelerinden korkuyorum."
**15.** Allah buyurdu: "Hayır ikiniz mucizelerimizle gidin. Şüphesiz ki, biz sizinle beraberiz, işitmekteyiz.
**16.** "Haydi Firavun'a gidip deyin ki: "Gerçekten biz, alemlerin Rabbi'nin elçisiyiz;
**17.** İsraüoğullarmı bizimle beraber gönder."
**18.** Firavun dedi ki: "Biz seni çocukken himayemize alıp büyütmedik mi? Hayatının birçok yıllarını aramızda geçirmedin mi?
**19.** Sonunda o yaptığın işi de yaptın. Sen nankörün birisin!"
**20.** Musa dedi ki: "Ben, o işi o anda sonunun ne olacağını bilmeyerek yaptım."
**21.** Sizden korkunca da hemen aranızdan kaçtım. Sonra Rabbim bana hikmet bahşetti ve beni peygamberlerden kıldı.
**22.** O nimet diye başıma kaktığın ise, İsrailoğulla-rını kendine kul köle etmendir."
**23.** Firavun şöyle dedi: "Âlemlerin Rabbi dediğin de nedir?"
**24.** Musa cevap verdi: "Eğer işin gerçeğini düşünüp anlayan kişiler olsanız, O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbidir."

---

[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/302.

**25.** Firavun etrafında bulunanlara "İşitiyor musunuz?" dedi.
**26.** Musa dedi ki: "O, sizin de Rabbiniz, daha önceki atalarınızın da Rabbidir."
**27.** Firavun "Size gönderilen bu elçiniz mutlaka delidir!" dedi.
**28.** Musa devamla şunu söyledi "Şayet aklınızı kullansanız O, doğunun, batının ve ikisinin arasında bulunanların Rabbidir."
**29.** Firavun "Benden başkasını tanrı edinirsen, andolsun ki seni zindana kapatılmışlardan kılarım!" dedi.
**30.** Musa: "Sana apaçık bir şey getirmiş olsam da mı?" dedi.
**31.** Firavun "Doğru söyleyenlerden isen, haydi getir onu!" dedi.
**32.** Bunun üzerine Musa asasını atıverdi; bir de ne görsünler, âsâ apaçık bir ejderhâ!
**33.** Elini de çıkardı; o da bakanlara bembeyaz görünen bir şey oluverdi.
**34.** Firavun, çevresindeki ileri gelenlere: dedi ki "Bu doğrusu apaçık bir sihirbaz!
**35.** Sizi sihiriyle yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Şimdi ne buyurursunuz?"
**36.** Dediler ki: "Onu ve kardeşini eğle ve şehirlere toplayıcılar gönder;
**37.** Ne kadar bilgili sihirbaz varsa sana getirsinler."
**38.** Böylece sihirbazlar belli bir günün tayin edilen vaktinde biraraya getirildi.
**39.** Halka, "Siz de toplanıyor musunuz?
**40.** "Eğer üstün gelirlerse, belki de sihirbazlara uyarız" denildi.
**41.** Sihirbazlar geldiklerinde Firavun'a, "Şayet biz üstün gelirsek, muhakkak bize bir ücret vardır, değil mi?" dediler.
**42.** Firavun cevap verdi: "Evet, o takdirde hiç şüphe etmeyin, gözde kimselerden olacaksınız."
**43.** Musa onlara, "Ne atacaksanız atın!" dedi.
**44.** Bunun üzerine iplerini ve değneklerini attılar ve "Firavun'un kudreti hakkı için elbette bizler galip geleceğiz" dediler.
**45.** Sonra Musa asasını attı; bir de ne görsünler, onların uydurduklarını yutuyor!
**46.** Sihirbazlar derhal secdeye kapandılar.
**47, 48.** "Âlemlerin Rabbine, Musa ve Harun'un Rabbine iman ettik" dediler.
**49.** Firavun, dedi ki: Ben size izin vermeden O'na iman ettiniz ha! Demekki size sihiri öğreten büyüğünüzmüş O! Ama şimdi bileceksiniz: Andolsun, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, hepinizi asacağım.
**50.** "Zararı yok, biz Rabbi m ize döneceğiz.
**51.** Biz, ilk iman edenler olduğumuz için Rabbimizin, hatalarımızı bağışlayacağını umarız "dediler.

**Kelimelerin İzahı**

Bâhi'; Öldürücü, katil demektir. Kelimesi aslında, hayvan keserken enseye ulaşmak demektir. Bu, omuriliğin deliklerine işleyen bir kesiştir ki, kesmenin son noktasıdır. Fa'le, bir defa yapmak. Yutar.
Yalan söylüyorlar. Yalan manasına gelen alınmıştır. Zararı yok. ve aynı

anlamdadır. Cevherî şöyle der: Ona zarar verdi'demektir. Geniş zaman mastarı gelir. Şair şöyle der: Sen değiştikten sonra, ananın ceylan veya eşek olması sana zarar vermez.[4][4]
Munkalibûn, dönenler.
Min hilafin, çaprazlama. Firavun, azaları çaprazlama yani sağ el ile sol ayağı keser. [5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Tâ, Sîn, Mîm. Bu harfler, Kur'an-ı Kerim'in mucize olduğuna ve onun, bu hecâ harflerinin benzerlerinden meydana geldiğine işarettir.[6][6] [7][7]

**2.** Bunlar, apaçık ve düşünenler için mucizeliği aşikar olan Kur'an'm âyetleridir. [8][8]

**3.** "Ey Muhammed! O kâfirler iman etmedikleri için nerdeyse kendini öldüreceksin." Bu âyette, Rasululah (s.a.v.), onların iman etmemelerine üzülmemesi için teselli edilmektedir. [9][9]

**4.** Dileseydik, gökten, onları zorla imana getirecek bir mucize indirirdik. Onların boyunları zorla imana eğilmiş olurdu. Fakat bunu yapmıyoruz. Çünkü biz imanın zorla değil, ihtiyarî olmasını istiyoruz. Sâvî şöyle der: "Yani, onların iman etmemelerine üzülme. Biz onların iman etmelerini dileseydik, elbette, kalplerine hakim olacak bir mucize indirirdik de zorla imana gelirlerdi. Fakat, ezelî ilmimizle, onların bedbaht olacağını biliyoruz. Öyleyse sen kendim yorma."[10][10]

**5.** O kâfirlere, Allah katından indirilen, Kur'an veya vahiyden ne zaman peşpeşe inerek yeni bir şey gelirse,[11][11] onu hemen yalanlar ve alay ederler, ondaki öğüt ve ibretleri düşünmezler. [12][12]

**6.** Onlar aşırı bir şekilde yalanladı ye yüzçevirdiler. Yalanladıkları ve yüzçevirdikleri şeyin cezası başlarına gelecektir. Bundan sonra Yüce Allah hükümranlığının yüceliğine ve yarattıklarında birliğini ve gücünün sonsuzluğunu gösteren gücünün büyüklüğüne dikkat çekerek şöyle

---

[4][4] Bu beyit Haddaş b. Züheyr'e aittir. İnsanın, kendisine nisbet edildiği şerefli veya âdî kimse hakkında darb-ı mesel olarak söylenir.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/307-308.
[6][6] Bkz. Mukatîa harfleri hakkında, Bakara sûresinin başında yazdıklarımıza.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/308.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/308.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/308.
[10][10] Sâvî Haşiyesi, III, 167
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/308.
[11][11] Ayetteki "yeni" nin manası, yeni İnen demektir. Yoksa Allah'ın kelamı kadîmdir, mahlûk olarak nitelenemiyeceği gibi, hudüs (sonradan meydana gelmek) ile de niielenemez.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/308.

buyurdu. [13][13]

**7.** Yeryüzünde bulunan harikalara bakmadılar mı? Biz orada, faydası ve menfaati çok, her türden beğenilen, güzel nice şeyler yarattık. Bu soru, ibret almamalarından dolayı kâfirleri kınamaktadır. [14][14]

**8.** İşte bu' her türlü bitkiyi bitirmede, Allah'ın birliğini ve gücünü gösteren apaçık bir delil vardır. Fakat Allah'ın ezelî ilminde, onların çoğunun iman etmeyeceği malumdur. Bu apaçık delillere rağmen, onların çoğu inkârlarına devam edeceklerdir. [15][15]

**9.** Şüphesiz Yüce Allah her şeyden üstündür, emrine karşı gelenlerden intikam almaya gücü yeter. Yarattıklarına karşı merhametlidir. Zira, gücü yettiği halde onları hemen cezalandırmaz, mühlet tanır. Ebu'l-Âliyye şöyle der: "Emrine karşı çıkıp başkasına kulluk edenleri cezalandırmaya Allah'ın gücü yeter. Tevbe edip kendisine dönenlere karşı da çok merhametlidir." Fahreddin er-Râzî şöyle der: "Âyette, Allah'ın azîz (güçlü) sıfatının rahîm (merhametli) sıfatından önce gelmesinin sebebi şudur: Akla gelebilir ki, Allah, onları cezalandırmaktan âciz olduğu için merhametlidir. İşte bu vehmi ortadan kaldırmak için üstün ve güçlü manasına gelen azîz sıfatı zikredilmiş, böyle olmasına rağmen kullarına merhametli olduğu bildirilmiştir. Çünkü merhamet, üstün güçle birlikte bulunduğunda daha etkili olur."[16][16]

**10.** Ey Peygamber! Kavminden seni yalanlayan ve yüzçevirenlere hatırlat. Hani Rabbin. peygamberi Musa'ya Tur Dağı'nın sağ tarafından seslenerek ona. Firavun ve kavminin ileri gelenlerine gitmesini emretmişti. Ona, inkar ve isyan etmek ve bir de İsrailoğullarının zayıflarını köle edinmekle kendilerine zulmeden o zalimlere git demişti. [17][17]

**11.** Onlar, Firavun'un kavmidir. Bu terkip, açıklayıcı bir atıftır. Sanki o zalim kavim ile Firavun'un kavmi aynı şeydir. Allah'ın azabından korkmuyorlar mı? Bu âyet onların, zulüm ve haksızlıkta haddi aşmalarına şaşılması gerektiğini ifade etmektedir. [18][18]

**12.** Musa dedi ki: "Ey Rabbim! Ben gerçekten, peygamberlik hususunda beni yalanlamalarından korkuyorum. [19][19]

**13.** Beni yalanlamalarından dolayı göğsüm daralır ve peygamberlik görevini tam

---

[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/308.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/308.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/309.
[16][16] Tefsîr-Î kebîr, XXIV, 120
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/309.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/309.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/309.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/309.

olarak yerine getirmede rahat konuşamam, Risaletini tebliğ hususunda bana yardımcı olması için Harun'a da elçilik görevi ver, Tefsirciler şöyle der: Musa yardımcı istemek için üç özür beyan etti. Her biri bir öncekine bağlı olan bu özürler şunlardır: Yalanlanma korkusu, göğsün daralması ve rahat konuşamama. Yalanlanma, kalbin daralmasının, kalbin daralması da özellikle dilinde tutukluk olanlarda konuşma zorluğunun sebebidir. Nitekim âyet-i kerimede, Musa, kendisinde tutukluk bulunduğunu şöyle ifade etmiştir: "Dilimden şu düğümü çöz ki, sözümü anlasınlar"[20][20] Bundan sonra Musa bir başka Özür ilave ederek şöyle dedi. [21][21]

**14.** Firavun ve kavminin benimle bir davaları da vardır. Ben, onlardan bir Kıbtî'yi öldürmüştüm. Bu yüzden, beni öldürmelerinden korkuyorum. [22][22]

**15.** Yüce Allah ona dedi ki: "Hayır, onlar asla seni ÖldüremİYe-cekler. Kurtubî şöyle der: Bu kelime, Musa'yı böyle bir zandan vazgeçirmek ve Yüce Allah'a güvenmesini emretmek için söylenmiştir. Yani, Allah'a güven, onlardan korkma. Çünkü onlar seni öldüremezler.[23][23] Sen ve Harun, apaçık mucize ve delillerle gidiniz. Şüphesiz ben yardım ve zaferimle sizin yanınızdayım. Sizin söyleyeceklerinizi de, onun size vereceği cevabı da işitirim. Burada, "sizinle be-raberim" terkibinde zamir çoğul "kipinde olmakla birlikte, onunla "iki kişi" kastedilmiştir. Onlar Allah katında şerefli oldukları için, şereflerini daha da artırmak maksadıyle, o iki kişiye sanki çoğul kişilere hitap eder gibi hitap etmiştir."[24][24]

**16.** Azgın Firavun'a gidin. Ona deyin ki: Biz seni doğru yola çağırmak için Alemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş iki elçiyiz. [25][25]

**17.** Esir tuttuğun ve köle muamelesi ettiğin İsrail oğullarını serbest bırak ta bizimle birlikte Filistin'e gelsinler. [26][26]

**18.** "Biz seni içimizde bir çocuk olarak büyütmedik mi?" Bu sözde hazif vardır. Mana bu hazf i göstermektedir. Takdiri şöyledir: Onlar Firavun'a gittiler. Allah'ın emrini tebliğ ettiler. O zaman Firavun Musa'ya şöyle dedi: "Biz seni evlerimizde küçük bir çocuk olarak yetiştirmedik mi" O, bu sözüyle, Musa'ya yaptığı iyiliği başına kakmak ve onu küçük düşürmek istedi. O, sanki şöyle diyordu: "Sen, bir çocuk olarak yetiştirdiğimiz ve kendisine iyilikte bulunduğumuz kimse değil misin? Bu iddia ettiğin şey de ne zaman oldu? Sen, aramızda yıllarca kalmadın mı? O zaman biz sana iyilik ediyor, seni gözetip

---

[20][20] Tâhâ sûresi, 20/27, 28
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/309-310.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/310.
[23][23] Kurtubî, XIII, 92
[24][24] Bu açıktama Sîbeveyh'indir. Bkz. el-Bahru'l-muhît, VII/8.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/310.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/310.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/310.

kolluyorduk." Mukâtil: "Otuz yıl kaldı" der. [27][27]

**19.** "Seni yetiştirmemize karşılık sen, nimetimize nankörlük ederek ve bizden birini öldürerek bize karşılık vermedin mi?" Musa'nın (a.s.) yaptığı işin, "büyük bir iş" kelimesiyle ifade edilmesi, olayın korkunçluğunu ve durumun önemini ifade eder. Bundan maksat, Musa'nın (a.s:) kıbtîyi öldürmesidir. Sen, nimetlerimizi inkar ve iyiliklerimize karşı nankörlük edenlerdensin. İbn Abbas şöyle der: "Bu "nimetimi inkar edenlerdensin" demektir. Çünkü Firavun, Allah'ı inkarın ne olduğunu bilmiyordu."[28][28]

**20.** Musa dedi ki: "O işi ben, hata ile yaptım. Maksadım onu öldürmek değildi. Onu terbiye etmek istemiştim." Burada Musa (a.s.) ifadesiyle, doğru yoldan sapmayı kastetmemiştir. Çünkü o,küçüklüğünden itibaren masumdur. İbn Abbas şöyle der: "ben cahillerdendim" demektir. [29][29]

**21.** Bana, hak etmediğim cezayı vermenizden ve beni öldürmenizden korktuğum için, Medyen'e kaçtım. Yüce Allah bana peygamberlik ve hikmet verdi, beni sana peygamber olarak seçip gönderdi. İnanırsan kurtulur, inkar edersen yok olursun. [30][30]

**22.** Bana yaptığın iyiliği nasıl başıma kakarsın. Halbuki sen, kavmimi köle yaptın.[31][31] Senin nimet diye saydığın bir işkenceden başka bir şey değildir. İbn Kesir şöyle der: "Bana yaptığın iyilik ve beni yetiştirmen, İsrailoğullanna yaptığın kötülüğü karşılar mı?"[32][32] Taberî de şöyle der: "İsrailoğullarım köle edinmeni mi başıma kakıyorsun?"[33][33]

**23.** Firavun kibir ve gururla: "Âlemlerin Rabbi olduğunu iddia ettiğin de kim oluyor? Benden başka ilah mı var?" dedi. Çünkü o, yaratanı inkar ediyor ve kavmine şöyle diyordu: "Sizin, benden başka ilahınız olduğunu bilmiyorum"[34][34]

**24.** Musa dedi ki: "O, göklerin ve yerin yaratıcısı, hayat vermek ve öldürmek suretiyle oralarda tasarruf sahibi olan Allah'tır. Denizleri, çölleri, dağlan, ağaçları, bitkileri, meyveleri ve benzeri bu güzel varlıkların hepsini yaratan O'dur. Eğer sizin inanan kalpleriniz ve gören gözleriniz varsa bu böyledir, bu

---

[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/310.

[28][28] Hasan-ı Basrî şöyle der: "Firavun'un bununla, "sen, benim ilahlığımı inkar edenlerdensin" demek istemiştir." Taberî, İbn Abbas'ın görüşünü tercih eder ki o, daha açıktır.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/310-311.

[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/311.

[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/311.

[31][31] Bu, Mukâtil'in görüşüdür.

[32][32] Muhtasar-ı İbn Kesir, II, 645

[33][33] Taberî, XIX, 43
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/311.

[34][34] Kasas sûresi, 28/38
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/311.

apaçık bir şeydir." [35][35]

**25.** Firavun, kavminin, ileri gelenlerinden çevresinde bulunanlara, alaylı ve eğlenceli bir şekilde dedi ki: "Verdiği cevabı duymuyor ve durumuna şaşmıyor musunuz? Ben ona Allah'ın zatını soruyorum, o bana O'nun sıfatlarını söylüyor." Musa (a.s.), daha fazla açıklama yaparak ve daha fazla delil getirerek buna şöyle cevap verdi: [36][36]

**26.** Dedi ki: O, sizin de, sizden önceki atalannızın da yaratıcısıdır. Sizin varlığınız, güçlü ve hikmet sahibi Allah'ın varlığına bir delildir. Musa (a.s.) burada, genel tanıtımı bırakıp özel tanıtıma geçti. Çünkü kişinin kendisinde bulunan delil, dişardaki delilden daha yakın ve düşünüldüğünde daha açıktır: "Kendi içinizde de deliller vardır, görmüyor musunuz?"[37][37] Bunu duyunca Firavun kızdı ve Musa'ya (a.s.) "deli" dedi. [38][38]

**27.** "Size gönderilen elçiniz mutlaka bir delidir" dedi. Firavun alay ederek, ona "elçi" dedi ve "bana gönderilen elçi" demekten kaçınarak, muhataplarına, "size gönderilen elçi" dedi. Yani, bu peygamber, hiç kuşkusuz, akılsız delinin biridir. Ben ona bir şey soruyorum, o bana başka bir şeyin cevabını veriyor. Musa (a.s.), Firavun'un alay etmesine aldırış etmedi. İkinci tanıtımdan daha açık bir şekilde üçüncü bir tanıtım yapmak suretiyle delilini pekiştirdi: [39][39]

**28.** "O, öyle bir Yüce Allah'tır ki, güneşi doğudan doğdurur, batıdan batırır." Bu, her gün görülen bir manzaradır. Akıllı da cahil de bunu gürür. Bunun içindir ki Yüce Allah, "eğer düşünürseniz" buyurdu. Yani, eğer aklınız varsa, buna Alemlerin Rabbinden başka hiç kimsenin gücünün yetmiyeceğini anlarsınız. İşte bu, bâtılın belini kıran en etkili delillerdendir. Nitekim İbrahim (a.s.) de Nemrut'la yaptığı münazarada şöyle demişti: "İbrahim dedi ki: Allah güneşi doğudan doğdurur, sen de onu batıdan doğdur. Bunun üzerine, inkar eden o adam, şaşırıp kaldı"[40][40] Firavun mağlup olup bu delil karşısında yıkılınca kaba kuvvet ve şiddetle tehdit yolunu tutarak üstünlük sağlamak istedi: [41][41]

**29.** "Eğer benden başkasını ilâh edinirsen, kesinlikle seni zindan- karanlıklarına atarım." Tefsirciler şöyle der: "Firavun'un zindanı, çok kötü idi. Kişiyi, yer altında bir yere tek başına hapsederdi. O kişi, Ölünceye kadar orada hiç kimseyi ne görebilir, ne de îşitebilirdi. Bundan dolayı, "seni mutlaka hapsedeceğim" demedi de, seni mutlaka zindana atılanlardan yapacağım" dedi. Çünkü onun zindana atması, öldürmekten daha kötüydü. İbn Cüzeyy şöyle der: "Firavun,

---

[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/311.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/311.
[37][37] Zâriyât sûresi, 51/21.
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/311-312.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/312.
[40][40] Bakara sûresi, 2/258
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/312.

Allah'ı tanımadığını açıklayıp da, "Alemlerin Rabbi kimdir?" deyince, Musa (a.s.): "Göklerin ve yerin Rabbidir" diyerek cevap verdi. Bunun üzerine Firavun, onun bu cevabına şaşarak: "Duymuyor musunuz?" dedi. Musa da (a.s.), daha çok delil getirmek üzere: "Sizin de Rabbi-niz, önceki babalarınızın da Rabbidir" dedi. Çünkü insanın ve babalarının varlığı, akıllı kimseler katında delillerin en açığı ve hüccetlerin en büyüğüdür. Çünkü insanların nefisleri, kendilerine en yakın olan şeylerdir. Dolayısıyle, bununla kendilerini yaratana ait bir varlığa delil getirirler. Bu delil üstün gelince, Firavun ondan yan çizdi, demogoji yaparak Musa'yı (a.s.) delilikle itham etti ve küçümseyip alay ederek bu görüşünü şöylece belirtti: "Size gönderilen bu elçiniz, mutlaka delidir". Musa (a.s.), buna ilave olarak bİT delil daha getirdi ve şöyle dedi: "O, doğunun ve batının Rabbidir". Çünkü güneşin doğup batması hiç kimsenin inkar edemeyeceği ve Allah'tan başkasına nisbet edemeyeceği açık bir delildir. Firavun bu delil karşısında çaresiz kalınca kaba kuvvete baş vurdu ve onu zindana atmakla tehdit etti. Musa (a.s.) ise, ona karşı mucizeyi delil getirdi ve onun imân etmesini umduğu için mucizeyi ona tatlı dille anlatarak şöyle dedi:[42][42]

**30.** Apaçık bir delil ve doğru olduğumu sana anlatacak kesin bir hüccet getirsem de beni hapseder misin? [43][43]

**31.** Firavun: "Eğer iddianda doğru isen, söylediğin mucizeyi getir" dedi. [44][44]

**32.** Musa, âsâ attı. Bir de ne görsünler, o, son derece parlak, ayaklan, kocaman bir ağzı ve korkunç bir şekli olan büyük bir yılan. [45][45]

**33.** Elini cebinden çıkardı, bir de baktılar ki o, güneş gibi parlıyor. Nerdeyse gözlerin ışığım alacak ve ufku kapayacak şekilde parıltısı var. [46][46]

**34.** Firavun, yanında bulunan, kavminin ileri gelenlerine dedi ki: Bu, şüphesiz büyük bir büyücüdür. Büyü sanatında beceriklidir. Firavun, gördüklerinden tesir altında kalırlar endişesiyle, Musa'nın (a.s.) gösterdiği mucizeye "sihir" demek suretiyle, onu kavminin gözünden saklamak istedi. [47][47]

**35.** O, bu büyük sihriyle sizin ülkenizi ele geçirmek istiyor. Ona ne yapmamı ister ve ne tavsiye edersiniz? Firavun bu apaçık mucizeleri görünce, kavminin Musa'nın (a.s.) peşinden gitmesinden korktu ve daha önce zorbalık yapıp kendi fikir ve görüşünden başka bir şey kabul etmezken, şimdi onlarla istişareye

---

[42][42] Muhtasar-ı İbn Kesir, II, 646
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/312-313.
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/313.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/313.
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/313.
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/313.
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/313.

başvurdu.[48][48]

**36.** Dediler ki: O ikisine yapacağını ertele. Her yerde bulunan büyücüleri toplayacak kimseleri, ülkenin dört bir yanına gönder. [49][49]

**37.** Onlar usta ve sihrin her çeşidini bilen bütün büyücüleri sana getirsinler. İbn Kesir şöyle der: Bu şekilde insanların bir yerde toplanmaları, Allah'ın mucize ve delillerinin onlar tarafından gündüzün açıkça görülmesi Musa'ya Allah'ın bir yardımıdır.[50][50]

**38.** Büyücüler, tayin edilen zamanda yani bayram günü kuşluk vaktinde toplandılar. Bu, hakkı üstün kılmak ve halkın huzurunda bâtılı yok etmek için Musa'nın (a.s.) tayin ettiği bir vakitti. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Musa, buluşma zamanınız bayram günü, insanların toplandığı kuşluk vakti olsun dedi."[51][51]

**39,40.** insanlara denildi ki: "Çabuk toplanın da, Musa'ya galip geldikleri takdirde büyücülerin dinlerine uyalım."[52][52]

**41.** Büyücüler gelince, Firavun'a dediler ki: "Büyümüzle Musa'ya galip gelirsek bize bol mal ve mükâfat verecek misin?" [53][53]

**42.** Firavun onlara dedi ki: "Evet, size istediğinizi vereceğim. Sizi yakınlarımdan ve özel sohbet arkadaşlarımdan kılacağım. [54][54]

**43.** Musa onlara, "Atacağınızı, atın" dedi. Bu sözde, îcâz vardır. Sözün gelişi bunu göstermekte olup takdiri şöyledir: O zaman Musa'ya dediler ki "Sen mi atacaksın, yoksa biz mi atalım?" Nitekim bu ifade A'râf sûresinde zikredilmiştir.[55][55] Musa (a.s.) onlara şöyle cevap verdi: "Atacağınızı atın". Yani, istediğinizi önce siz atın. Sizden korkmuyorum."Musa (a.s.), Allah'n kendisine yardım edeceğine güvendiği ve hakkı galip getireceğine inandığı için bunu söyledi. [56][56]

**44.** Büyücüler, ellerinde bulunan ip ve asaları attılar ve atarken, "Firavun'un yüceliğine ve saltanatına yemin ederiz ki, biz mutlaka Musa'yı yeneceğiz"

---

[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/313.
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/313.
[50][50] Muhtasar-ı İbn Kesirr, II, 647
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/313.
[51][51] Tahâ sûresi, 20/59
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/314.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/314.
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/314.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/314.
[55][55] Bkz. A'râf sûresi, 7/115
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/314.

dediler. [57][57]

**45.** Arkasından da Musa, asasını attı. O hemen, büyük bir yılana dönüştü. Bir de baktılar ki, onların sihir diye uydurup insanlara koşan yılanlar diye gösterdikleri ip ve sopaları yutuyor. Yüce Allah onların attıkları şeylerin tamamen uydurma olduğunu ifade etmek için, onlara "uydurdukları şeyler" dedi. [58][58]

**46.** Büyücüler apaçık delili ve engin mucizeyi gördükten sonra Alemlerin Rabbi olan Allah'a secdeye kapandılar.[59][59]

**47,48.** Secde ederken dediler ki: "Musa ve Harun'un, bizi çağırdığı azîz ve yüce olan Allah'a inandık" Taberî şöyle der: "Büyücüler, Musa'nın kendilerine getirdiği şeyin bir sihir olmayıp gerçek olduğunu ve bunu gökleri ve yeri yaratan Allah'tan başka hiç kimsenin yapamıyacağmı anlayınca, Yüce Allah'a boyun eğerek, yüzüstü ona secdeye kapandılar. Secde ederken şöyle dediler: "Biz, Firavun ve adamlarının değil, Musa'nın, bizi kendisine ibadete çağırdığı Âlemlerin Rabbi olan Allah'a iman ettik."[60][60]

**49.** Firavun büyücülere dedi ki: Benden izin almadan Musa'ya iman mı ettiniz? Şüphesiz o, öğrendiğiniz ve davasını galip getirmek üzere anlaştığınız başkanınızdır. "Firavun böyle diyerek kavminin zihnini karıştırmak istedi ki, onlar, sihirbazların bilerek ve hakkı görerek iman ettiklerine inanmasınlar. İbn Kesir şöyle der: "Bu, bâtıl olduğunu herkesin bildiği bir inatçılıktır. Çünkü büyücüler o günden önce Musa ile bir araya gelmemişlerdi. Öyleyse, nasıl olur da büyü sanatını onlara öğretmiş olan büyükleri olabilirdi? Akıllı bir kimse bunu söylemez."[61][61] Sonra onları şöyle tehdit etti: Sizi cezalandırırken, ona iman etmenin vebalinin ne olduğunu göreceksiniz. Her birinizin sağ elini ve sol ayağını keseceğim. Ve her birinizi mutlaka bir ağaca asacak ve Ölünceye kadar Öyle bırakacağım. [62][62]

**50.** Sihirbazlar şöyle dedi: "Tehdit ettiğin şeyin başımıza gelmesin de bizim için bir zarar yok. Biz ona aldırmayız. Çünkü biz, Rabbimizin bağışlamasını umarak O'na döneceğiz. [63][63]

**51.** Şüphesiz biz, iman etmeden önceki günahlarımızı Allah'ın bağışlayacağım ve bu günahlar sebebiyle bizi cezalandırmayacağını umuyoruz. Musa'ya inananların ilki olduğumuz ve kavmimizden önce iman ettiğimiz için,

---

[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/314.
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/314.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/314.
[60][60] Taberî, XIX, 46
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/314-315.
[61][61] Muhtasar-i İbn Kesir, II, 647
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/315.
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/315.

Rabbimizin bizi affedeceğini ümit ediyoruz." [64][64]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Boyunları ona eğilir" cümlesinde güzel bir kinaye vardır. Yüce Allah, bu sözüyle, daha önce izzetli ve şerefli iken onlara gelen zillet ve horluğu kinaye etti.
**2.** "Alay edip durdukları şeyin haberleri, yakında kendilerine gelecektir" cümlesi tehdit ve korkutma ifade eder.
**3.** "Arza bakmadılar mı?" cümlesi kınama ifade eder. Bu soru, ibret gözüyle bakmadıklarından dolayı onları kınamak için sorulmuştur.
**4.** "Göğsüm daralır" ile, "konuşamam". arasında güzel bir mukabele sanatı vardır.
**5.** "Elçi" ile "gönderdi" arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**6.** "yaptın" ile işini arasında cinâs-ı nakıs vardır. Çünkü harfleri aynı harekeleri farklıdır. Dolayısıyla cinâs-ı nakıs olmuştur.
**7.** "Seni içmizde bir çocuk olarak büyütmedik mi? dedi" cümlesinde hazif yoluyla îcâz vardır. Bu hazfi sözün akışı göstermekte olup takdiri şöyledir: Firavun'a gittiler ve ona bunları söylediler. O da Musa'ya (a.s.), "seni biz büyütmedik mi?" dedi. Aynı şekilde "Harun'a da peygamberlik ver" cümlesinde îcâz vardır. Zemahşerî şöyle der: Bunun aslı şudur: Harun'a da Cebrail'i gönder, onu da peygamber yap, onunla beni kuvvetlendir ve destekle. Burada Yüce Allah çok güzel bir kısaltma yapmıştır.[65][65]
**8.** "işitmiyor musunuz? sorusu muhatabı hayrete sevketme kipidir.
**9.** "Size gönderilmiş olan bu elçiniz mutlaka delidir!" cümlesi, te'kîd edatı olan ve ile te'kid edilmişdir. Çünkü muhatap tereddütlüdür. Aynı şekilde, münazaranın başında sihirbazların söylemiş oldukları Elbette biz galip geleceğiz biz!" cümlesi de ve edatlarıyla pekiştirilmiştir. Bu, beyân ilmi sanatlanndandır.
**10.** "doğu" kelimesi ile "batı" kelimesi arasında tibâk sanatı vardır. Sonra âyet sonlarındaki uygunlukta çok güzel bir seci' sanatı meydana getirmektedir. [66][66]

## Bir Nükte

Eğer denilirse, Musa (a.s.) nasıl münazaranın başında Firavun ve kavmine "Eğer gerçeğe inanan kimseler iseniz" dedi. Daha sonra da "Eğer aklınız ererse" dedi? cevap: Musa (a.s.) önce onların iman edeceklerini umduğu için onlara yumuşak ve iyi davrandı. Onların inat ve demegojilerini görünce sözüyle onları kınadı. Bunu Firavunun " Size gönderilmiş olan elçiniz mutlaka delidir" sözüne karşılık

---

[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/315.
[65][65] Keşşaf, III, 238
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/315-316.

söyledi. Musa bu sözüyle hikmet yolunu tutmuş oldu. [67][67]

**52.** Musa'ya "Kullarımı geceleyin yola çıkar; çünkü takip edileceksiniz " diye vahyettik.
**53.** Firavun da şehirlere asker toplayıcılar gönderdi:
**54.** "Esasen bunlar, sayıları az, bölük pörçük bir cemaattır.
**55.** Kesinkes bizi öfkelendirmişlerdir.
**56.** Biz ise, elbette uyanık (ve yekvücut) bir cemaatız " diyordu.
**57,58.** Ama biz onları, bahçelerden, pınarlardan, hazinelerden ve güzel evlerden çıkardık.
**59.** Böylece, bunlara İsrailoğullarım mirasçı yaptık.
**60.** Derken, Firavun ve adamları gün doğumunda onların ardına düştüler.
**61.** İki topluluk birbirini görünce, Musa'nın adamları "İşte, yakalandık!" dediler.
**62.** Musa, "Asla!. Rabbim şüphesiz benimledir, bana yol gösterecektir " dedi.
**63.** Bunun üzerine Musa'ya "Âsân ile denize vur!" diye vahyettik. O derhal yarıldı, her bölük koca bir dağ gibi oldu.
**64.** Ötekilerini de oraya yaklaştırdık.
**65.** Musa ve beraberinde bulunanların hepsini kurtardık.
**66.** Sonra ötekilerini suda boğduk.
**67.** Şüphesiz bunda bir ibret vardır; ama çokları iman etmiş değillerdir.
**68.** Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galiip ve engin merhamet sahibidir.
**69.** Onlara İbrahim'in haberini de anlat.
**70.** Hani o, babasına ve kavmine, "Neye tapıyorsunuz?" demişti.
**71.** "Putlara tapıyoruz ve onlara tapmaya devam edeceğiz "diye cevap vermişlerdi.
**72.** İbrahim dedi ki: "Peki, yalvardığınızda onlar sizi işitiyorlar mı?
**73.** Yahut size fayda ya da zarar verebiliyorlar mı?"
**74.** Şöyle cevap verdiler: "Hayır, ama biz babalarımızı böyle yapar bulduk."
**75. 76.** İbrahim dedi ki: "İyi ama, ister sizin, ister önceki atalarınızın; neye taptığınızı düşündünüz mü?"
**77.** "İyi bilin ki onlar benim düşmanımdır; ancak alemlerin Rabbi benim dostumdur;"
**78.** " Beni yaratan da, bana doğru yolu gösteren de O'dur."
**79.** "Beni yediren, içiren O'dur."
**80.** "Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur."
**81.** "Benim canımı alacak, sonra diriltecek de O'dur."
**82.** "Ve hesap günü hatalarımı bağışlayacağını umduğum O'dur."
**83.** "Rabbim! Bana hikmet ver ve beni iyiler zümresine kat."
**84.** "Bana, sonra gelecekler içinde, iyilikle anılmayı nasip eyle!"
**85.** "Beni, Naim cennetinin varislerinden kıl.
**86.** Babamı da bağışla çünkü o sapıtanlardandir.
**87.** İnsanların dirilecekleri gün, beni mahcup etme;

---

[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/316.

**88.** O gün, ne mal fayda verir ne de evlat.
**89.** Ancak Allah'a temiz bir kalble gelenler o günde fayda bulur."
**90.** O gün cennet, takva sahiplerine yaklaştırılır.
**91.** Cehennem de azgınlara apaçık gösterilir.
**92,93.** Onlara Allah'tan gayrı taptıklarınız hani nerede? Size yardım edebiliyorlar mı veya kendilerine yardımları dokunuyor mu?" denilir.
**94, 95.** Artık onlar, o azgınlar ve İblis orduları, toptan tepetaklak oraya atılırlar.
**96.** Orada birbirleriyle çekişerek şöyle derler:
**97.** "Vallahi, biz gerçekten apaçık bir sapıklık içindeymişiz.
**98.** Çünkü biz sizi Alemlerin Rabbi ile eşit tutuyorduk.
**99.** Bizi, ancak bu günahkarlar saptırdı.
**100. 101.** Şimdi artık bizim ne şefaatçimiz var, ne de yakın bir dostunuz.
**102.** Ah keşke bizim için bir dönüş daha olsa da, mü'minlerden olsak!"
**103.** Bunda elbet büyük bir ders vardır; ama çokları iman etmezler.
**104.** Şüphesiz Rabbin, işte o, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah, bu sûrede yedi kıssa anlattı. I. Musa ile.Hz. Harun'un kıssası. 2. İbrahim'in kıssası. 3. Nuh'un kıssası 4. Hûd'un kıssası, 5. Salih'in kıssası, 6. Lût'un kıssası, 7. Şuayb'ın kıssası (aleyhimu's-selâm). Bu kıssaların tümü, müşriklerden çektiklerine karşı Rasulullah (s.a.v.)'i teselli etmek için anlatılmıştır. Bu mübarek âyetler Musa (a.s)'in kıssasını anlatmaya devam etmektedir. [68][68]

## Kelimelerin İzahı

Geceleyin götür. Geceleyin yürümek manasına gelen mastarından alınmıştır. Gündüzleyin yürüyen kimse için fiili kullanılmaz. Bu fiil, husûsî olarak, geceleyin yürümek için kullanılır.
Şirzime, az ve zayıf topluluk demektir. Çoğulu dir. Cevheri şöyle der: "Şirzime, insanlardan bir grup, bir bütünden bir parça demektir. Bez parçalarına denir."[69][69]
Yaklaştırdık. Cennet, takva sahipleri için yaklaştırıldı"[70][70] âyetinde de bu manada kullanılmıştır. Şair şöyle der:
Geçen hergün veya geçen hergece canlar ecellerine yaklaşmaktadır.[71][71]
Tepe taklak atıldılar. Bir kimse bir şeyin altını üstüne çevirdiğinde denilir. İbn Atiyye şöyle der: "Bu fiil, nin muzaafı olup, nın muzaafı" "öttü" gibidir. Bu, cumhurun görüşüdür. Zemahşerî de şöyle der: kelimesinin tekrarlı şeklidir. Lafzın tekrarı, mananın tekrarının delili kılınmıştır. Sanki kişi cehenneme atıldığında tekrar tekrar altı üstüne dönerek yuvarlanır. Nihayet cehennemin dibinde

---

[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/320.
[69][69] Kurtubî, 13/101
[70][70] Şuarâ, 26/90
[71][71] Râzî, Tefsîr-i kebîr 24/140

karar kılar."[72][72]
Hamım, tasa ve kıvanç ortağı olan samimi dost. "Kerre," tekrar dönmek demektir. [73][73]

## Âyetlerin Tefsiri

**52.** Musa'ya vahyedip İsrailoğullanm geceleyin deniz tarafına götürmesini emrettik. Kurtubî şöyle der: "İsrailoğulları Musa'ya iman ettikleri için Allah onlara "kullarım" dedi. Ve Musa (a.s)'a onları geceleyin çıkarmasını emretti."[74][74] Firavun ve kavmi sizi Mısır'a geri döndürüp öldürmek için arkanızdan geleceklerdir. [75][75]

**53.** Firavun, onların gittiklerini haber alınca onları takip etmek için şehirlere adamlar gönderip kendisi için bir ordunun toplanmasını emretti ve onlara: [76][76]

**54.** Şüphesiz bunlar az bir gruptur. Taberî şöyle der: İsrailoğulları altıyüzyetmiş bin kişiydi.[77][77] Fakat Firavun ordusunun çokluğuna nisbetle onları az saydı. [78][78]

**55.** Onlar bizi kızdıracak ve canımızı sıkacak işler yapıyorlar. [79][79]

**56.** "Şüphesiz biz uyanık ve dikkatli bir topluluğuz. Uyanıklık, tedbirli olmak ve işleri sağlam yapmak bizim adetimizdir." Ze-mahşerî şöyle der: "Bunlar, Firavunun, güç ve kuvvetinin kırılacağı sanılmasın diye kavmine karşı ileri sürdüğü mazeretlerdir." [80][80]

**57.** Firavun ve kavmini kendilerine ait bağlardan ve akan ırmaklardan çıkardık. [81][81]

**58.** Onları biriktirmiş oldukları altın ve gümüşlerden, güzel evler ve değerli tahtlarından uzaklaştırdık. [82][82]

**59.** İşte bu anlattığımız şekilde onları çıkardık ve boğduktan sonra da yurtlarına ve mallarına Israüoğullannı vâris kıldık. [83][83]

---

[72][72] Keşşaf 3/253
[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/321.
[74][74] Kurlubî, 13/100
[75][75] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/321.
[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/321.
[77][77] Taberi 19/46
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/321.
[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/321-322.
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/322.
[81][81] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/322.
[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/322.
[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/322.

**60.** Güneş doğarken onlara yetiştiler. [84][84]

**61.** Her iki grup yani Musa'nın grubu ile Firavun'un grubu birbirlerini görünce Musa'nın kavmi dedi ki: Firavun ve ordusu bize yetişiyor, bizi öldürecekler.[85][85] Onlar, önlerinde denizi, arkalarında Firavun ve ordusunu görüp kötü düşünceye kapıldıklarında böyle söylediler. [86][86]

**62.** Musa, "hayır" dedi. "Onlar asla size yetişemeyecekler. Böyle sözler söylemekten sakının, Şüphesiz Rabbim, koruması ve zaferiyle benimle beraberdir ve bana kurtuluş yolunu gösterecektir. Râzî şöyle der: Musa, kavminin maneviyatını iki şeyle kuvvetlendirdi. Biri, Rabbinin kendisiyle beraber olduğunu söylemesi; Bu, zafer ve yardım garantisini gösterir. İkincisi ise "Rabbim bana kurtuluş yolunu gösterecektir" sözüdür. Yüce Allah ona kurtuluş yolunu, düşmanlarının da helak olacağım gösterdiğinde en büyük zafere ulaşmış oldu.[87][87]

**63.** Musa'ya vahyedip âsâsım denize vurmasını emrettik, jjlüü Oda vurdu ve deniz yarıldı. Denizin her bölümü sabit ve yüksek bir dağ haline geldi. İbn Abbas şöyle der: "İsrailoğullarından her kabîleye bir yol olmak üzere denizde on iki yol açıldı."[88][88]

**64.** Firavun ve ordusunu da oraya yaklaştırdık. Nihayet Israiloğulları denize girince peşlerinden onlar da girdiler.[89][89]

**65.** Musa ile beraberindeki bütün mü'minleri kurtardık. [90][90]

**66.** Sonra da Firavun ve kavmini boğduk. Tefsirciler şöyle der: Deniz yarılınca Allah, Musa ve kavmi için yolları kupkuru hale getirdi. On iki yol açılmıış, yollar arasında sular büyük dağ gibi durmuştu. Musa'nın kavmi denizden çıkıp, Firavun'un kavmi de tamamen girince Yüce Allah denize onların üzerine kapanmasını emretti. Böylece onlar denizde boğuldular. Musa'nın kavminden bazıları "Firavun boğulmadı" dediler. Bunun üzerine Firavun'un cesedi deniz kıyısına atıldı da İsrâiloğullan onu gördüler. [91][91]

**67.** Firavun ve kavminin boğdurulmasında Allah'ın, dostlarını kurtaracağına ve düşmanlarını helak edeceğine dair büyük bir ibret vardır. Bu büyük mucizenin

---

[84][84] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/322.
[85][85] Keşşaf 3/248
[86][86] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/322.
[87][87] Tefsir-i kebir 24/138
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/322.
[88][88] Muhtasar-ı İbn Kesir 2/649
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/322.
[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/322.
[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/322.
[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/322-323.

görülmesine rağmen insanların çoğu iman etmez. Burada Rasulullah (s.a.v.) için bir teselli, ona isyan edenler için de bir tehdit vardır. [92][92]

**68.** Şüphesiz Rabbin, düşmanlarından intikam alan, dostlarına da merhamet edendir. [93][93]

**69.** Bu âyet, İbrahim'in (a.s.) kıssasının başlangıcıdır. Buyuruluyor ki: "Ey Peygamber! Onlara İbrahim'in o önemli haberini ve o büyük olayı anlat."[94][94]

**70.** Hatırla ki o, babasına ve kavmine, "Neye tapıyorsunuz!?" demişti. İbrahim onların putlara taptıklarını bildiği halde faydasız şeylere tapmalarından dolayı beyinsizliklerini anlatmak ve aleyhlerine delil getirmek için bu soruyu sordu. [95][95]

**71.** Dediler ki: "Putlara tapıyoruz ve bunlara tapmaya devam edeceğiz bırakmayacağız." Bunu sevinç ve iftiharla söylediler. Zira "putlara tapıyoruz" demeleri onlar için yeterli bir cevaptı. Fakat onlar, yaptığına övünen kimse gibi daha fazlasını anlattılar. [96][96]

**72.** İbrahim kınamak ve ayıplamak üzere: "Dua ederek onlara sığındığınızda duanızı işitiyorlar mı?" diye sordu.[97][97]

**73.** Veya sizin için herhangi bir menfaat sağlıyorlar mı? Ya da herhangi bir zararı sizden savıyorlar mı?" dedi. [98][98]

**74.** Dediler ki: "Hayır, ama babalarımızın onlara taptıklarını gördük, dolayısıyla biz de onlar gibi yapıyoruz." Ebussuûd şöyle der: "Putperestler, putların bir kez dahi olsa fayda ve zarar veremeyeceklerini itiraf ettiler ve gerçeği söylemeye mecbur kaldılar ki o da putperestlerin taklitten başka bir dayanaklarını olmayışıdır."[99][99] Bu ise delilsiz kaldıklarının belirtilerindendir. [100][100]

**75,76.** İbrahim (a.s) dedi ki: "Sizin ve Önceki babalarınızın Allah'ı bırakarak kendilerine taptığınız bu putların ne olduğunu şimdi gördünüz mü? [101][101]

---

[92][92] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/323.
[93][93] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/323.
[94][94] Fahreddin Râzî şöyle der: "Yüce Allah bu sûrenin başında, kavminin inkarı sebebiyle RasuiuISari (s.a.v.)'in üzüntüsünü anlattı. Sonra Musa (a.s)'ın kıssasından bahsetti ki Rasûlul-lah (s.a.v.) böyle sıkıntıların Musa'nın (a.s) başına da gelmiş olduğunu bilsin. Ardından da yine Rasulullah (s.a.v.), İbrahim (a.s)'ın üzüntüsünün kendi üzüntüsünden daha şiddetli olduğunu bilsin diye İbrahim'in (a.s.) kıssasını anlattı. Çünkü İbrahim (a.s)'in en büyük sıkıntısı babasını ve kavmini ateşte görmesi ve bunları kurtarmak için dua etmek ve uyarmaktan başka bir şey yapamaması idi. ( Tefsîr-i kebîr 24/142)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/323.
[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/323.
[96][96] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/323.
[97][97] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/323.
[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/323.
[99][99] Ebussuûd Tefsiri 4/109
[100][100] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/323-324.
[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/324.

**77.** Bu putlar benim düşmanmıdır, bunlara tapmam. Bilakis Alemlerin Rabbi olan Allah'a ibâdet ederim. O, dünyada da âhircüe de benim dostumdur." İbrahim (a.s.) onlara tariz yapmak için putlara düşmanlığı kendisine isnad etti. Nasihâtta bu üslup açıkça anlatmaktan daha etkilidir. [102][102]

**78.** "Beni yaratan ve bana doğru yolu gösteren, bu putlar değil Allah'dır. [103][103]

**79.** O Yüce Allah, beni yediren ve içirendir. O, yaratıcı ve nzık vericidir. Yağmur dolu bulutlar göndererek yağmur yağdırır ve bu yağmurla, kullarına nzık olsun diye çeşit çeşit meyveler çıkarır. [104][104]

**80.** Hastalandığımda, bana ondan başka hiç kimse şifa veremez." İbrahim (a.s), hastalığı kendine isnat ederek, Ben hastalandığımda şifayı da Allah'a nisbet ederek, "O bana şifâ verir" dedi. Böyle demesi ancak edebe uygun hareket etmek içindi. Yoksa, hastalık da şifâ da Allah'tandır. Böyle demekle, edepli bir şekilde konuşmuştur. [105][105]

**81.** "Hayat veren ve öldüren O'dur. Buna, O'ndan başka hiç kimsenin gücü yetmez. Beni dilediği zaman öldürür, öldürdükten sonra da dilediği zaman tekrar diriltir. [106][106]

**82.** O'nun geniş rahmetine güvenerek, kulların, yaptıklarının karşılığını göreceği o hesap ve ceza gününde, günahımı bağışlayacağını umuyorum." Bu âyet, ümmete, günahlarından tevbe ve hatalarını ikrar etmelerini öğretmektedir. [107][107]

**83.** Rabbim! Bana ilim ve anlayış ver. Beni iyi kullarının zümresine kat. [108][108]

**84.** Benden sonra gelecek olanlar arasında güzel bir şekilde övülmeyi ve anılmayı bana nasip et ki öyle anılayım ve bana uyulsun.[109][109] İbn Abbas şöyle der: "Bu, bütün milletlerin onun yolunda toplanmalarıdır. Her millet ona sarılır ve onu yüceltir." [110][110]

**85.** "Beni, âhirette ebedîlik cennetlerinin mirasma hak kazanan mutlu kişilerden eyle. [111][111]

**86.** Babamı bağışla ve ona iman nasip et. Çünkü o, doğru yolu şaşıranlardandır."

---

[102][102] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/324.
[103][103] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/324.
[104][104] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/324.
[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/324.
[106][106] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/324.
[107][107] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/324.
[108][108] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/324.
[109][109] Bazi âlimler şöyle der: "Âyet, güzel bir şöhret elde etmenin müstehap olduğunu göstermektedir. Çünkü güzel bir şöhret elde ederek bu şekilde anılmak, ikinci bir hayattır. Şöyle derler: "Bir toplum Öldü, ancak onlar insanlar arasında yaşıyorlar"
[110][110] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/324.
[111][111] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/324-325.

Sâvî şöyle der: "Yüce Allah, babasının bağışlanması dışında, onun bütün dualarını kabul etmiştir."[112][112] Kurtubî de şöyle der: "İbrahim, babası inanacağına dair söz verdiği için, Allah'tan onun bağışlanmasını istedi. Babasının imana gelmeyeceğini anlayınca ondan uzaklaştı."[113][113]

**87.** "Yaratıkiarm; yaptıklarının hesabını vermek için dirîltilecekleri gün beni hor ve zelil kılma." Bu, İbrahim (a.s)'in Allah'ın yüceliği ve büyüklüğü karşısında gösterdiği bir tevazudur. Yoksa Yüce Allah onu, "İbrahim, bir önder idi"[114][114] diyerek övmüştür. [115][115]

**88.** O zor günde, hiç kimseye ne mal ne de evlat bir fayda verir. [116][116]

**89.** Ancak âhiretle, tertemiz, şirk, nifak, haset ve kinden arınmış bir kalple Rableri huzuruna gelenler hariç. Burada, İbrahim (a.s.)'in yaptığı dualar sona ermektedir. Bundan sonra Yüce Allah şöyle buyurur: [117][117]

**90.** O gün cennet, içine girmeleri için takva sahiplerine yaklaştırılır. Taberi der ki: "Bu takva sahipleri, dünyada iken Allah'a itaat ederek onun azabından sakınanlardır."[118][118]

**91.** Cehennem de sapık suçlulara o şekilde gösterilir ki, onu önlerinde apaçık, gözleriyle görürler. Mü'minler cenneti görürler ve bunun neticesinde yüzleri aydın ve sevinçli olurlar. Azgınlar da cehennemi gördükleri için keder ve üzüntüye kapılırlar. [119][119]

**92, 93.** O sapıklara kınama ve azarlama yoluyla şöyle denir: Allah'ı bırakıp da ilâh diye taptığınız putlar nerde? Sizi Allah'ın azabından kurtarabiliyor veya bu azabı kendilerinden savabiliyorlar mı? Bütün bu sözler hep azarlama ifade eder. [120][120]

**94.** Artık onlar ve azgınlar yani putlar, müşrikler, tapanlar ve tapılanlar, başları üzerine cehenneme atılırlar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur: "Siz ve Allah'ı bırakıp da taptığınız şeyler cehennem odunudur"[121][121] Mücâhid: "Onlar cehenneme atılır" der. Kurtubî de şöyle der: Yüzüstü kapaklanarak birbirlerinin üstüne atılırlar"[122][122]

---

[112][112] Sâvî Haşiyesi, 111,175
[113][113] Kurtubî, XIIL 114
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/325.
[114][114] Nahl sûresi, 16/120
[115][115] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/325.
[116][116] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/325.
[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/325.
[118][118] Taberî, XTX, 55
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/325.
[119][119] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/325.
[120][120] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/325.
[121][121] Enbiya sûresi, 21/98
[122][122] Taberî, XIX, 55

**95.** İblis'in, insan ve cinlerden oluşan orduları da, toptan tepe taklak cehenneme atılır. [123][123]

**96.** Cehennemde, birbirleriyle çekişerek, tapanlar taptıklarına şöyle derler: [124][124]

**97.** Vallahi biz, gerçekten, apaçık ve haktan uzak bir sapıklık içindeydik. [125][125]

**98.** Çünkü o zaman, Âlemlerin Rabbiyle birlikte size ibadet ediyor ve ibadete layık olma hususunda sizi onunla bir tutuyorduk. [126][126]

**99.** Bizi doğru yoldan saptıran, bize küfrü ve isyanı güzel gösteren o reislerden ve İleri gelenlerden başkası değildi. [127][127]

**100.** Artık, bu günün dehşetinden bizi kurtaracak bir şefaatçimiz yok. [128][128]

**101.** Bizi Allah'ın azabından kurtaracak gerçek ve candan seven bir dostumuz da yok. [129][129]

**102.** Ah, tekrar dünyaya dönebilsek de Allah'a inansak, iyi ameller işlesek ve Rabbimize itaat etsek. [130][130]

**103.** İbrahim (a.s.) ve kavmi hakkında anlatılan bu kıssada akıl sahiplerinin alacağı bir ders vardır. Oysa, senin İslama çağırdığın o müşriklerin çoğu iman etmediler. [131][131]

**104.** Şüphesiz senin Rabbin, düşmanlarından intikam alıcı, dostlarına merhamet edicidir. [132][132]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Derhal yarıldı" cümlesinde hazif yoluyla îcâz vardır. Takdiri: Denize vurdu, o da derhal yarıldı, şeklindedir.
**2.** "Koca bir dağ gibi" terkibinde mürsel mücmel teşbih vardır. "Yere iyice

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/325.
[123][123] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/326.
[124][124] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/326.
[125][125] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/326.
[126][126] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/326.
[127][127] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/326.
[128][128] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/326.
[129][129] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/326.
[130][130] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/326.
[131][131] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/326.
[132][132] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/326.

oturmak ve öyle kalmak hususunda dağ gibi oldu" demektir. Teşbih edatı söylenmiş teşbih yönü söylenmemiştir.
**3.** "Veya size fayda verirler mi?" ile, "yahut size bir zararları olur mu? arasında tıbak vardır. Aynı şekilde " ^^ beni öldürür" ile beni diriltir" arasında da tıbak vardır.
**4.** "Hastalandığımda o bana şifa verir" cümlesinde edebe uyulmuştur. Zira İbrahim (a.s.), Allah'a karşı edepli davranarak, "Allah beni hasta yaptığı zaman dememiş, hastalığı kendine isnat etmiştir. Zira her ne kadar, hastalık ve şifa Allah'tan da olsa, edepli davranmış olmak için, Allah'a kötülük nisbet edilmez.
**5.** "Bana iyi bir anılma nasip et" cümlesinde lâtif bir istiare vardır. Yüce Allah "lisan" kelimesini, iyi anılma ve övülme için müsteâr olarak kullanmıştır. Bu, en lâtif istiarelerdendir.
**6.** Mutlu kişiler hakkında söylenen, "cennet, takva sahiplerine yaklaştırılır" cümlesine karşılık, cehennem, azgınlara gösterilir" denilmek suretiyle güzel bir mukabele yapılmıştır.
**7.** ve gibi lafızlarda, âyet sonlarındaki fasılalara uyulmuştur. Bu, beyânın güzelliğini artıran güzel seci'dendir. [133][133]

**Bir Uyarı**

Rivayete göre İbrahim (a.s), babasının yüzü toz toprak içinde olduğu halde kıyamet günü ona rastlayacak ve şöyle diyecek: "Ben sana, bana karşı çıkma, demedim mi? "Babası: "Bugün sana isyan etmeyeceğim" diyecek. O zaman İbrahim (a.s): "Ey Rabbim! Sen, insanların diriltileceği gün beni rezil etmeyeceğine söz vermiştin. Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmış şu babamın durumundan daha rezil ne vardır?" der. Yüce Allah, "Ben, cennetimi kafirlere haram kıldım" diyerek: "Ey İbrahim! Ayağının altına bak" buyurur. İbrahim(a.s) bakar, bir de ne görsün, leş gibi pis erkek sırtlan. Daha sonra bu sırtlan, ayaklarından tutulup cehenneme atılır.[134][134]

**105.** Nuh kavmi de peygamberleri yalanladılar.
**106.** Kardeşleri Nuh onlara "Sakınmaz mısınız?
**107.** Bilin ki ben, size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.
**108.** Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.
**109.** Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükafatımı verecek olan ancak Âlemlerin Rabbi Allah'tır.
**110.** Onun için Allah'tan korkun ve bana itaat edin" dediğinde.
**111.** Kavmi şöyle cevap verdi: "Sana âdi kimseler tabi olup dururken, biz sana iman eder miyiz hiç?!"
**112.** Nuh dedi ki: "Onların yaptıkları hakkında bilgim yoktur.

---

[133][133] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/326-327.
[134][134] Buhârî, Enbiyâ 8. Rivayete göre, sözü edilen sırtlan, İbrahim'in o hale çevrilmiş olan babasi Azer'dir. (Mütercimler).
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/327.

**113.** Onların hesabı ancak Rabbime aittir. Düşünürseniz (anlarsınız).
**114.** Ben iman eden kimseleri kovacak değilim.
**115.** Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım."
**116.** Dediler ki: "Ey Nuh! vazgeçmezsen, iyi bilki, taşlanmışlardan olacaksın!"
**117.** Nuh dedi ki: "Rabbim! Kavmim beni yalanladı.
**118.** Artık benimle onların arasında sen hükmünü ver. Beni ve beraberimdeki mü'minleri kurtar."
**119.** Bunun üzerine biz onu ve beraberindekileri, o dolu geminin içinde kurtardık.
**120.** Sonra da, geri kalanları suda boğduk.
**121.** Doğrusu bunda büyük bir ders vardır; ama çokları iman etmezler.
**122.** Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.
**123.** Âd kavmi de peygamberleri yalanladılar.
**124.** Kardeşlen Hûd: "Sakınmaz mısınız?
**125.** Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.
**126.** Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.
**127.** Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükafatımı verecek olan, ancak Âlemlerin Rabbi Allah'tır.
**128.** Siz her yüksek yere, bir alâmet dikerek eğleniyor musunuz?
**129.** Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?
**130.** Yakaladığınız zaman, zorbalar gibi mi yakalıyorsunuz?
**131.** Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.
**132. 133, 134.** Bildiğiniz şeyleri size veren, size davarlar, oğullar, bağlar, pınarlar ihsan eden Allah'a karşı gelmekten sakının.
**135.** Doğrusu sizin hakkınızda muazzam bir günün azabından endîşe ediyorum." dediğinde,
**136**. Onlar şöyle dediler: "Sen öğüt versen de, vermesen de bizce birdir...
**137.** Bu, öncekilerin geleneğinden başka bir şey değildir.
**138.** Biz azaba uğratılacak da değiliz."
**139.** Böylece onu yalanladılar; biz de kendilerini helak ettik. Doğrusu bunda, büyük bir ibret vardır; ama çokları iman etmezler.
**140.** Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.
**141.** Semûd da peygamberleri yalanladı.
**142.** Kardeşleri Salih onlara şöyle demişti:" Sakınmaz mısınız?
**143.** Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.
**144.** Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.
**145.** Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükafatım ancak Âlemlerin Rabbi'ne aittir.
**146. 147, 148.** Siz burada, bahçelerin, pınarların içinde; ekinlerin, salkımları sarkmış hurmalıkların arasında güven içinde bırakılacak mısınız?
**149.** Dağlardan, şımararak evler yontuyorsunuz.
**150.** Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.
**151. 152**. Yeryüzünde bozgunculuk yapıp dirlik düzenlik vermeyen aşırı

gidenlerin emrine uymayın."
**153.** Dediler ki: "Sen, olsa olsa iyice büyülenmiş birisin!
**154.** Sen de, ancak bizim gibi bir insansın. Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi bize bir mucize getir."
**155.** Salih "İşte mucize bu dişi devedir, onun bir su içme hakkı vardır, belli bir günün içme hakkı da sizin" dedi.
**156.** "Ona bir kötülükle ilişmeyin, yoksa sizi büyük bir günün azabı yakalayiverir."
**157.** Buna rağmen onlar deveyi kestiler; ama pişman da oldular.
**158.** Bunun üzerine onları azap yakaladı, doğrusu bunda, büyük bir ders vardır; ama çokları iman etmezler.
**159.** Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.
**160.** Lut kavmi de, peygamberleri yalanladı.
**161.** Kardeşleri Lut onlara şöyle demişti: sakınmaz mısınız?"
**162.** "Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim."
**163.** "Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."
**164.** "Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benin mükafatım ancak alemlerin Rabbi Allah'a aittir."
**165. 166.** "Rabbinizin sizler için yarattığı eşlerinizi bırakıp da, insanlar içinde erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Doğrusu siz haddi aşmış bir kavimsiniz!"
**167**. Onlar şöyle dediler: "Ey Lut! vazgeçmezsen, iyi bilki, sürgün edilmişlerden olacaksın!"
**168.** Lut, "Doğrusu, dedi, ben sizin bu işinizden nefret edicilerdenim."
**169.** "Rabbim! Beni ve ailemi, onların yapa geldiklerinden kurtar."
**170.** Bunun üzerine onu ve bütün ailesini kurtardık.
**171.** Ancak azapta kalanlar arasında bulunan bir kocakırıyı kurtarmadık.
**172.** Sonra, diğerlerini helak ettik.
**173.** Üzerlerine de yağmur yağdırdık. Uyarılanların yağmuru ne de kötü.
**174.** Elbet bunda büyük bir ibret vardır; fakat çokları iman etmezler.
**175.** Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.
**176.** Eyke halkı da peygamberleri yalanladılar.
**177.** Şuayb onlara şöyle demişti: Sakınmaz misinız?"
**178.** "Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim."
**179.** "Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."
**180.** "Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükafatım ancak Alemlerin Rabbi olan Allah'a aittir."
**181.** "Ölçüp tartmayı doğru yapın, eksik yapanlardan olmayın.
**182.** Doğru terazi ile tartın.
**183.** İnsanların hakkı olan şeyleri kısmayın. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.
**184.** Sizi ve önceki nesilleri yaratandan korkun."
**185.** Onlar şöyle dediler! "Sen, olsa olsa iyice büyülenmişlerden birisin.
**186.** Sen de, ancak bizim gibi bir insansın. Bil ki, biz seni ancak yalancılardan

biri sayıyoruz.
**187.** Şayet doğru sözlülerden isen, üstümüze gökten parçalarınızı düşür."
**188.** Şuayb, "Rabbim; yaptıklarınızı iyi bilendir" dedi.
**189.** Hülâsa, onu yalancı saydılar da, kendilerini o gölge gününün azabı yakalayıverdi. gerçekten o, korkunç bir günün azabı idi!
**190.** Doğrusu bunda büyük bir ders vardır; ama çokları iman etmezler.
**191.** Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde, Peygamberi Muhammed (s.a.v.)'e Musa ve İbrahim'in kıssalarını anlattıktan sonra, ardından burada Nuh, Hud, Salih, Lut ve Şuayb (aleyhimu's-selâm)'ın kıssasına anlattı. Bundan maksat, kavminden gördüğü kötülüklere karşı Rasulullah (s.a.v.)'e teselli vermek ve yalanlayanları cezalandırma hususunda Allah'ın kanununu açıklamaktır. [135][135]

## Kelimelerin İzahı

Meşhûn, dolu manasınadır. Bir kimse gemiyi insan, hayvan ve yiyecekle doldurduğu zaman, denir.
Ri', yüksek yer demektir. "Yol" manasına gelir.
Mesâni', burada bundan maksat, yüksek kalelerdir. Bu, İbn Abbas'm görüşüdür. Şair şöyle der:
Yurtlarını, onların bulunmadığı çöller haline getirdik. Kaleleri ve burçları yerle bir ettik. [136][136]
Yakaladınız. Zorla yakalayıp mağlup etmektir. Bir kimse bir şeyi şiddetle ve zorla tutup kavradığı zaman denir. Geniş zamanı gelir.
Cibillet, mahlûkât demektir. Herevî şöyle der: "Cibillet ve ci-bili, çok sayıda insan topluluğu demektir. Yüce Allah'ın "Şeytan, sizden pek çok insanı kandırdı"[137][137] ayetindeki kelimesi de bu kökten olup, "çok insan" demektir. "İnsan şu şekilde yaratıldı manasına, denir."
Kisef, bir parça şey manasına gelen "kisfe" kelimesinin çoğuludur. [138][138]

## Âyetlerin Tefsiri

**105.** Kavmi, peygamberleri Nuh'u yalanladı. Bir peygamberi yalanlayan, bütün peygamberleri yalanlamış olduğundan, yüce Allah burada "peygamberleri" dedi. [139][139]

---

[135][135] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/334.
[136][136] Kurtubî, XIII, 123
[137][137] Yâsîn sûresi, 36/62
[138][138] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/335.
[139][139] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/335.

**106.** Hani, dinde değil de nesepte kardeşleri olan Nuh, onlara, "Putlara tapma hususunda Allah'ın azabından korkmuyor musunuz?" demişti. Zemahşerî şöyle der: "Bu, Arapların üslûbudur. Onlar, bir kabileden, mesela Temîmoğullarından birini kastederek: Ey Temîmoğullarının kardeşi!" derler. Kahramanlık manası ifade eden şu beyit de bu üslupla söylenmiştir: "Kardeşleri onları savaşa çağırdığında ona sebep sormazlar."[140][140]

**107.** Kuşkusuz ben size, nasihat ediyorum. Ben, emin bir nasihatçıyım. Ne hainlik ederim, ne de yalan söylerim.[141][141]

**108.** Artık Allah'ın azabından korkun ve emrime uyun. [142][142]

**109.** Yaptığım nasihata karşılık sizden bir şey istemiyorum. Sevabımı ve mükafatımı yalnız Yüce Allah'tan istiyorum. [143][143]

**110.** O halde Allah'tan korkun ve emrime uyun. Onları çağırdığı şeyin önemine dikkat çekmek ve bu hususu vurgulamak için bu sözü tekrarladı. [144][144]

**111.** Dediler ki: Ey Nuh! Söylediklerini tasdik mi edeceğiz. Halbuki sana uyanlar, sefiller, fakirler ve zayıflardır Beyzâvî şöyle der: "Bu, onların akıl ve görüşlerin zayıflığından ileri gelmektedir. Zira onlar işi sadece dünya malına dayandırdılar ve fakirlerin Nuh'a uymalarını, kendilerinin uymalarına ve çağrısına iman etmelerine engel saydılar.[145][145]

**112.** Nuh dedi ki: Ben, onların kalplerinde gizlediklerini araştıracak değilim. Bana ihlas ile mi, yoksa menfaat umarak mı uyduklarına dair amellerini araştırmak bana düşmez. Kurtubî der ki: Onlar sanki şöyle demişlerdir: O zayıf kimseler sana, sadece izzet ve mal elde etme gayesi ile tabi oldular. Nuh da onlara cevaben şöyle dedi: "Kuşkusuz ben onların işlerinin iç yüzünü bilemem. Ben sadece görünüşlerine bakarım."[146][146]

**113.** "Onların hesaplarını görmek ve yaptıklarının karşılığını vermek sadece Allah'a aittir. Şüphesiz Allah onların sırlarından ve kalplerinde olandan haberdardır. Eğer bilirseniz bu böyledir." [147][147]

**114.** "Ben, bu zayıf mü'minleri yanımdan uzaklaştıracak değilim. Onları

---

[140][140] Keşşaf, III, 254
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/335.
[141][141] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/335.
[142][142] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/335.
[143][143] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/335-336.
[144][144] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/336.
[145][145] Beyzâvî, II, 76
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/336.
[146][146] Kurtubî, XIII, 120
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/336.
[147][147] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/336.

meclisimden de kovamam." Ebu Hayyân şöyle der: "Bu âyet gösteriyor ki onlar, Nuh'tan, fakirleri yanından uzaklaştırmasın istediler. Nitekim Kureyş'in ileri gelenleri de Rasulullah (s.a.v.)'tan, zayıflardan kendisine inananları kovmasını istediler."[148][148]

**115.** "Ben sadece sizi Allah'ın azabına karşı uyarıcıyım. Onun güç ve kudretinden sizi korkutuyorum. İster eşraftan olsun ister halktan, ister yüksek tabakadan olsun, ister zayıf tabakadan, kim bana uyarsa kurtulur." [149][149]

**116.** Dediler ki, Ey Nuh! Eğer peygamberlik iddiasını bırakmaz ve içinde bulunduğumuz durumu kötülemeye son vermezsen, mutlaka taşlanarak öldürülenlerden olacaksın. Nuh'u, taşla öldürmekle korkuttular. O zaman Nuh (a.s.) onların kurtuluşlarından ümidini kesti ve onlara beddua etti. [150][150]

**117.** "Ey Rabbim, dedi, kavmim beni yalanladı ve bana inanmadı. [151][151]

**118.** Benimle onların arasında, nasıl dilersen öyle hükmet. Aramızda adil hükmünle hüküm ver. Beni ve yanımdaki mü'minleri, onların hile ve tuzaklarından kurtar." [152][152]

**119.** Biz de Nuh'u ve onunla birlikte bulunan, erkekler, kadınlar ve hayvanlarla dolu gemideki mü'minleri kurtardık. [153][153]

**120.** Onları kurtardıktan sonra, kavminden geriye kalanları boğduk. [154][154]

**121.** Şüphesiz bunda, düşünüp tefekkür edenler için büyük bir ibret vardır. Buna rağmen insanların çoğu iman etmez. [155][155]

**122.** Ey Peygamber Kuşkusuz Rabbin galiptir hiçbir şey onu mağlup edemez. Kullarına karşı çok merhametlidir; onları hemen cezalandırmaz. Bundan sonra Yüce Allah Hûd (a.s.)'m kıssasını anlatmaya başladı: [156][156]

**123.** Âd kavmi de peygamberlerini yalanladı. Bir peygamberi yalanlayan, bütün peygamberleri yalanlamış olur.[157][157]

**124.** Hani Hûd, kavmine şöyle demişti: Allah'tan başkasına taptığınız için onun

---

[148][148] el-Bahr, VII, 32
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/336.
[149][149] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/336.
[150][150] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/336.
[151][151] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/336-337.
[152][152] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/337.
[153][153] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/337.
[154][154] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/337.
[155][155] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/337.
[156][156] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/337.
[157][157] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/337.

azap ve intikamından kormuyor musunuz?! [158][158]

**125.** Ben, din hususunda sizin için bir nasihatçıyım. Güvenilir bir peygamberim. [159][159]

**126.** Allah'ın azabından korkun ve emrine uyun. [160][160]

**127.** Ben daveti tebliğe karşılık sizden, dünyalık bir şey istemiyorum. Ben ücretimi sadece Allah'tan istiyorum. Peygamberlerin davetinin bir olduğuna dikkat çekmek için, bu âyetler tekrar edildi. [161][161]

**128.** Bu bir istifhâm-ı inkârîdir. Yani sırf oyun ve eğlence için, alâmet olarak yol kenarında her yüksek yere büyük bir bina mı dikiyorsunuz? İbn Kesir şöyle der: yüksek yer demektir. Hûd kavmi meşhur yollar üzerinde sırf oyun, eğlence ve kuvvet gösterisi için, sağlam ve heybetli görünen binalar yaparlardı. Bundan dolayı, peygamberleri Hûd (a.s.) onları kınadı. Çünkü bunları yapmak zaman öldürmek, bedenleri yormak ve ne dünyada ne de ahirette bir faydası olmayan şeyle meşgul olmak demektir. [162][162]

**129.** Hiç ölmeyecekmişsiniz, dünyada ebedî kalacakmışsınız gibi, sağlam köşkler mi yapıyorsunuz? [163][163]

**130.** Bir kimseye zulmettiğinizde, diktatörler gibi şefkatsizce ve acımasızca yakalarsınız. Hûd (a.s.), onların yaptıklarının zorba diktatörlerin âdeti olan bir zulmü doğurduğu için onları kınadı. Fahreddin Râzî şöyle der: "Hûd (a.s.) onları üç özellikle tanıttı. Birincisi yüksek binalar yapmak. Bu israf ve üstünlük tutkusunu gösterir. İkincisi sağlam köşk ve kaleler yapmak. Bu ise, ebedî yaşama arzusunu gösterir. Üçüncüsü, zorbalıktır. Bu da, sadece kendilerinin üstün olmalarım istediklerini gösterir. Bütün bunlar, dünya sevgisinin onları sardığına bir işarettir Öyle ki, bu sevgi içinde boğulup kaldılar, neticede kulluk sınırının dışına çıktılar ve ilahlık iddia etmeye başladılar. Dünya sevgisi ise, her günahın başıdır."[164][164]

**131.** "Allah'tan korkun ve bu işleri bırakın, emrime uyun." Bundan sonra Hûd (a.s.) Allah'ın nimetlerini hatırlatmaya başlayarak şöyle dedi: [165][165]

---

[158][158] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/337.
[159][159] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/337.
[160][160] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/337.
[161][161] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/337.
[162][162] Muhtasar-ı İbn Kesir, II, 653
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/337.
[163][163] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/337.
[164][164] Tefsir-i Kebir, XXIV, 157 (özet olarak).
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/337-338.
[165][165] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/338.

**132.** "Size bildiğiniz çeşitli nimetleri ve hayırlı şeyleri veren Allah'tan korkun. [166][166]

**133, 134.** Size davarlar, oğullar, bağlar ve nehirler gibi asıl nimetleri verdi. Size bol bol lütufta bulundu. Öyleyse kendisine ibadet ve şükredilmesi, inkar edilmemesi gereken O'dur. [167][167]

**135.** Ben, bu nimetlere şükretmediğiniz, Allah'a ortak koştuğunuz ve onu inkar ettiğiniz takdirde, gerçekten, şiddetinden dolayı çocukların ihtiyarlayacağı korkunç bir günün azabının başınıza gelmesinden korkuyorum." Hûd (a.s.) onları korkutarak ve teşvik ederek Allah'a çağırdı. Onları çağırırken de son derece açık bir şekilde öğüt verdi ve korkuttu. Onlar ise şu şekilde cevap verdiler: [168][168]

**136.** "Bize öğüt vermenle vermemen bize göre birdir. Söylediklerine aldırış etmiyoruz. Yapmakta olduğumuz şeyleri bırakmayacağız." Ebu Hayyân şöyle der: "Kavmi, Hûd'-un sözlerini, alaylı bir üslupla vaaz yerine koydular ve onun kendilerini korkuttuğu şeylere aldırış etmediklerini ifâde ettiler. Çünkü1 onlar Hûd (a.s.)'ım getirdiklerinin doğruluğuna inanmamışlar ve onun, iddiasında yalancı olduğunu ileri sürmüşlerdir."[169][169]

**137.** Bu bize getirdiğin, öncekilerin yalan ve hurafelerinden başka bir şey değildir. [170][170]

**138.** Biz ceza görecek değiliz. iNe öldükten sonra dirilme, ne ceza, ne hesap, ne de azap vardır. [171][171]

**139.** Peygamberleri Hûd'u yalanladılar. Bu yüzden onları sert ve uğultulu bir fırtına ile yok ettik. İbn Kesir şöyle der: "Onlar şiddetli esen çok soğuk bir rüzgar ile yok edildiler. Bu uğultulu ve şiddetli bir rüzgardır. Onların yok olmalarına sebep olan şey, kendi cinslerinden olmuştur. Çünkü onlar çok kibirli ve zorba kimselerdi. Dolayısıyle Allah, kendilerinden daha şiddetli ve daha sert şeyi onlara musallat kıldı. Rüzgar her şeyi yerinden uçurdu. Hattâ onlardan bir adama gelir, onu yerinden alıp havada yükseltir, sonra tepe taklak yere vururdu. Böylece başını ve beynini parçalardı."[172][172] Onların yok edilmesinde bir öğüt ve bir ibret vardır. Bu'engin mucizeleri görmelerine rağmen insanların çoğu iman etmedi. [173][173]

---

[166][166] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/338.
[167][167] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/338.
[168][168] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/338.
[169][169] el-Bahr, VII, 33
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/338.
[170][170] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/338.
[171][171] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/338.
[172][172] Muhtasar-ı İbn Kesir, ü, 654 (özetle)
[173][173] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/338-339.

**140.** Ey Peygamber! Kuşkusuz Rabbin, düşmanlarından intikam almada güçlü, mü'min kullarına karşı da çok merhametlidir. Bundan sonra Yüce Allah, Salih (a.s.)'in kıssasını anlatmaya başlayarak şöyle buyurdu: [174][174]

**141.** Semûd kabilesi de peygamberleri Salih'i yalanladı. Kuşkusuz bir peygamberi yalanyan bütün peygamberleri yalanlamış olur. [175][175]

**142.** Hani kardeşleri Salih onlara, Allah'tan başkasına ibadet ettiğiniz için onun azap ve intikamından korkmuyor musunuz? [176][176]

**143,144,145.** Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana uyun. Bunun için sizden hiç bir karşılık istemiyorum. Benim mükâfatımı verecek olan, ancak âlemlerin Rabbi Allah'tır. Bu âyetler, peygamberlerin çağrısının tek olduğuna dikkat çekmek için tekrarlanmıştır. Her peygamber, kendisinin gönderilmesindeki gayeyi, görevini ve bunun, insanlığın yararına olduğunu kavmine hatırlatır. [177][177]

**146.** "Rabbiniz sizi sanki siz hiç ölmeyecekmişsi-niz gibi bu dünyada nimetler içersinde ebedî ve emin mi bırakacak? ibn Abbas şöyle der: "Onlar o kadar uzun Ömürlü idiler ki, binaların ömrü onların ömrü kadar olmazdı." Kurtubı şöyle der: "Yüce Allah'ın, "Size orada uzun ömür verdi"[178][178] mealindeki sözü bunu göstermektedir. Salih (a.s.) onları bu davranışlarından dolayı kınayarak şöyle dedi:uSiz dünyada ölümsüz olarak kalacağınızı mı sanıyorsunuz?"[179][179]

**147, 148.** Bahçelerin ve akan ırmakların arasında, içinde çeşitli ekin, yumuşak ve taze hurmaların bulundıığu geniş tarlalarda, evel bütün bu nimetler içersinde hesapsız ve cezasız bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz? Tefsirciler şöyle der: Semûd topraklarının bağ ve bahçeleri, suyu ve hurmalıkları çoktu. Salih (a.s.), Allah'ın bu güzel nimetlerini yani bağ ve bahçelerde meyveler yetiştirdiğini, akar ırmaklar fışkırttığını ve tarlalardan ekin ve meyveler çıkarttığını onlara hatırlattı. Ayette geçen kelimesi İkrime'ye göre, "yumuşak, hoş" demektir. İbn Abbas'a göre bu kelime, "olgunlaşmış, yetişmiş" manasınadır. [180][180]

**149.** İçinde oturmaya ihtiyacınız olmadığı halde, şımarık bir şekilde dağlar içinde evler yapıyorsunuz. Fahreddin er-Râzî şöyle der: "Bu âyetin zahirî gösteriyor ki, Hûd kavmi hayalî zevklere düşkün ve onların esiri idi. Bunlar

---

[174][174] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/339.
[175][175] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/339.
[176][176] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/339.
[177][177] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/339.
[178][178] Hûd sûresi, IT/6İ
[179][179] Kurtubî, XIII, 127
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/339.
[180][180] Kurtubi. kelimesinin manası hakkında 12 görüş anlatır. Bkz. Kurtubî, XIII, 128
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/339-340.

üstünlük, sonsuzluk ve gurur gibi hayalî zevklerdir. Salih kavmi ise maddi zevklere düşkün idi. Bunlarda, yeme, içme ve güzel evler elde etme gayreti idi."[181][181] Sâvî de şöyle der: "Onların ömürleri çok uzundu. Onlar ölmeden önce binalar ve tavanlar eskirdi. Zira herbiri 300-1000 yıl kadar ömür sürerdi."[182][182]

**150.** Allah'ın azabından korkun ve size verdiğim öğütlerde bana itaat edin. [183][183]

**151.** İleri gelen günahkarların emrine uymayın. [184][184]

**152.** Onların âdetleri, yeryüzünü İslah değil, bozmaktır. Tabcrî şöyle der: "Onlar, Yüce Allah'ın şu âyette tanıttığı 9 kişidir: "Şehirde dokuz kişi vardı ki, bunlar yeryüzünde bozgunculuk yapıyorlar, iyiliğe yanaşmıyorlardı."[185][185]

**153.** Salih (a.s.)'in kavmi dedi ki: "Sen büyülenmişlerdensin. Sana büyü yapılmış aklını başından almış." Tefsirciler şöyle der: Ayette geçen kelimesi, kelimesinin mübalağası olup, "çok büyülenmiş" manasınadır. [186][186]

**154.** "Ey Salih, sen, sadece bizim gibi bir adamsın. Allah'ın elçisi olduğunu nasıl iddia edersin. Öyleyse bize, doğruluğunu gösterecek bir mucize getir." [187][187]

**155.** Salih (a.s.) dedi ki: "Size göstereceğim mucize, Allah'ın kudretiyle sert kayadan çıkacak olan şu devedir." Tefsirciler şöyle der: Rivayete göre onlar, Salih (a.s.)'e, belirli bir kayadan çıkacak olan gebe bir devenin, önlerinde doğurmasını teklif ettiler. Salih (a.s.) de oturup düşünmeye başladı. O sırada Cebrail (a.s.) gelerek şöyle dedi: "İki rekat namaz kıl ve o deveyi Rabbinden iste." Salih (a.s.) de öyle yaptı. Bunım üzerine deve çıktı, önlerinde yavrusunu doğurdu ve çöktü. Salih (a.s.): "Ey kavmim! İşte istediğiniz deve budur"[188][188] dedi. Suyunuzu bir gün o içecek, bir gün siz içeceksiniz. Katâde şöyle der: "Devenin içme günü geldiğinde onların bütün suyunu içerdi. Bu da bir başka mucizedir." [189][189]

**156.** "Ona vurmak veya öldürmek suretiyle herhangi bir zarar vermeyin. Yoksa Allah'tan size, anlalatılamayacak kadar korkunç bir azap gelir." İbn Kesir şöyle der: "Salih (a.s.) onları, deveye bir kötülük yaptıkları takdirde, Allah'ın azabına uğrayacaklarını bildirerek sakındırdı. Dolayısıyle deve, bir süre aralarında yaşadı. Suya gelip içiyor, yaprakları ve otları yiyordu. Onlar da devenin

---

[181][181] Tcfsîr-i Kebîr, XXTV, 159
[182][182] Sâvî Haşîyesi, İIT, 179
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/340.
[183][183] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/340.
[184][184] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/340.
[185][185] Nemi sûresi, 27/48; Taberî, XIX, 63
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/340.
[186][186] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/340.
[187][187] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/340.
[188][188] Bakınız, Şeyhzâde Haşîyesi, TII, 477
[189][189] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/340-341.

sütünden yararlanıyorlardı. Ondan, kana kana içecekleri kadar süt alıyorlardı. Zaman uzayıp en bedbahtları da yetişince, deveyi kesip öldürme hususunda fikir birliğine vardılar."[190][190]

**157.** Deveyi ok atarak öldürdüler. En bedbahtları olan Kudar b. Salif, onların emir ve rızalarıyle, ok atarak deveyi öldürdü. Fakat azap korkusuyla, öldürdüklerine pişman oldular. Fahreddin er-Râzî şöyle der: "Onların pişmanlıkları, tevbe edenlerin duyduğu pişmanlık gibi değil, hemen azaba çarptırılacaklarından korkanların pişmanlığı gibiydi."[191][191]

**158. 159.** Bunun üzerine, va'dolunan azap onları yakaladı. Bu azap öyle bir gürültü idi ki, şiddetinden bedenleri sönüverdi, kalpleri yarıldı, üzerinde bulundukları yer şiddetle sarsıldı. Gökten üzerlerine taşlar döküldü de hepsi öldüler. İşte bunda, düşünen ve akıl erdirenler için ibret ve öğüt vardır. Ama çokları iman etmedi. Kuşkusuz Rabbin, işte o, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir. Bu âyetlerin tefsiri daha önce geçti.
Bundan sonra Yüce Allah, Lût (a.s.)'un kıssasını anlatmaya başladı ve şöyle buyurdu: [192][192]

**160.** Lût kavmi de, peygamberleri Lût'u yalanladı. [193][193]

**161.** Hani kardeşleri Lût onlara, "Allah'tan başkasına ibadet ettiğiniz için, onun azabından ve intikam alacağından korkmuyor musunuz?" demişti. [194][194]

**162, 163, 164.** "Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim, artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükafatım âlemlerin Rabbinc aittir." Bunlar, daha Önce Salih, Hûd ve Nûh (a.s.)'un söylemiş olduğu kelime ve lafızların aynısı olup peygamberlerin davetlerinin tek, gayelerinin aynı ve kaynaklarının semavî vahy olduğunu vurgulayan âyetlerdir. Sonra Lut (a.s.) onlara şöyle dedi: [195][195]

**165.** "Bu, kınama ve azarlama ifade eden istifhâm-ı inkârîdir. Yani siz oğlancılık mı yapıyorsunuz? Oysa bu çirkin fiili mahlukat arasında sizden başka yapan yoktur. [196][196]

**166.** Rabbinizin size mubah kıldığı, kadınlardan yararlanmıyorsunuz. Mücâhid şöyle der: "Kadınlarla normal yoldan cinsel 'ilişkiyi bırakıp erkeklere

---

[190][190] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 11,656
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/341.
[191][191] Tefsîr-i Kebîr, XXIV,60
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/341.
[192][192] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/341.
[193][193] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/341.
[194][194] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/341.
[195][195] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/341-342.
[196][196] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/342.

gidiyorsunuz."[197][197] Doğrusu siz, günah işleyerek ve fesat çıkararak haddi aşan bir kavimsiniz. Lut, erkeklerle İlişki kurmalarından dolayı onları kınadı, sonra, kınamada bundan daha etkili bir ifade kullandı. Sanki şöyle diyordu: Haddi aşmanız ve bu çirkin fiili işlemeniz sebebiyle, insanlıktan çıkıp hayvanlık seviyesine indiniz. Hayvanın erkeği bile, erkeği ile cinsel ilişki kurmaktan nefret eder siz ise, hayvanların dahi sakındığı bir işi yapıyorsunuz." [198][198]

**167.** Dediler ki: "Ey Lut! yaptığımız işi kötülemeyi bırakmazsan, seni aramızdan mutlaka çıkaracağız ve öncekilere yaptığımız gibi seni de yurdumuzdan sürgün edeceğiz. Böylece kavmi, Lut'u kovmak ve sürgün etmekle tehdit etti. [199][199]

**168.** Lut, "Şüphesiz ben, sizin bu çirkin işinize son derece kızanlardanım ve ben sizden uzağım" dedi ve şöyle dua etti: [200][200]

**169.** "Ey Rabbim! Yaptıkları bu çirkin işten dolayı hak ettikleri azaptan beni ve ailemi koru." [201][201]

**170,171.** Yüce Allah şöyle buyurdu: Biz de, onu, eşi hariç, bütün ailesiyle birlikte kurtardık. Karısı helak olup azap içinde kalanlardan oldu. İbn Kesir şöyle der: "Âyette geçen den maksat, Lut (a.s.)'un karışıdır. Kötü bir ihtiyardı. Yüce Allah, "Karın dışında aile efradını geceleyin yola çıkarıp yürü" diye emrettiğinde, o, kavminden geriye kalanlarla birlikte kalıp yok oldu."[202][202]

**172.** Sonra onları yere batırıp üzerlerine taş yağdırarak en korkunç bir şekilde yok ettik. [203][203]

**173.** Gökten üzerlerine şiddetli yağan bol yağmur gibi taş yağdırdık, Peygamberleri kendilerini uyardığı halde onu yalanlayan uyarılmış kavmin başına yağan bu yağmur ne kötü bir yağmurdur. [204][204]

**174, 175.** Kuşkusuz bunda, basiret sahipleri için bir ibret ve öğüt vardır. Fakat çokları iman etmez. Kuşkusuz Rabbin mutlak galip ve engin merhamet sahibidir. Bu âyetlerin tefsiri daha önce geçti. Bundan sonra Yüce Allah, Şuayb (a.s.)'m kıssasını anlatmaya başlayarak şöyle buyurdu: [205][205]

**176.** Medyen halkı da, peygamberleri Şuayb'ı yalanladı. Taberî şöyle der: "Eyke,

---

[197][197] Zâdu'l-mesîr, VI, 140
[198][198] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/342.
[199][199] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/342.
[200][200] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/342.
[201][201] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/342.
[202][202] Muhtasar-ı İbn Kesîr, II, 657
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/342.
[203][203] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/342.
[204][204] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/342.
[205][205] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/342-343.

sık ağaçlık demektir. Eyke halkından maksat, Medyenliler'dir.[206][206]

**177, 178, 179, 180.** Şuayb onlara şöyle demişti: Sakınmaz mısınız? Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat eden. Bunun için sizden hiç bir ücret istemiyorum. Benim mükafatım ancak âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir. Bu âyetlerin lefsiri daha önce geçti. [207][207]

**181.** Ölçü ve tartıda insanların haklarını tam olarak verin, ölçü ve tartıda eksik yapanlardan olmayın. [208][208]

**182.** Adil ve doğru terâzî ile tartın. [209][209]

**183.** İster eksiltme, ister aldatma, ister gasbet-me veya benzeri, hangi yolla olursa olsun, insanların haklarını eksiltmeyin. Yeryüzünde yol kesme, baskın, yağma ve talan gibi çeşitli şekillerde fesat çıkarmayın. [210][210]

**184.** Sizi ve sizden önceki mahlukatı yaratan Allah'tan korkun. Mücâhid şöyle der: "Cibille, mahlukat manasınadır. Burada maksat, geçmiş ümmetlerdir."[211][211]

**185.** Dediler ki: "Sen sadece şiddetle büyülenmişlerden birisin. Sana öyle bir büyü yapılmış ki, aklın başından gitmiş. [212][212]

**186.** Sen ancak bizim gibi bir insansın. Peygamber değilsin, Ey Şuayb! Biz senin sadece bir yalancı olduğunu sanıyoruz. Sen, Allah'ın elçisi olduğunu söyleyerek bize yalan konuşuyorsun. [213][213]

**187.** Öyleyse gökten üzerimize parçalar halinde azabı indir." Bu, aşırı bir yalanlama ifadesidir. Söylediklerinde doğru isen bunu yap." FahreddİN er-Râzî şöyle der: "Onlar, bu olayın meydana gelmesini çok uzak gördükleri için bunu istediler. Olay meydana gelmediği takdirde Şuayb (a.s.)'ın yalancı olduğunun ortaya çıkacağını sandılar."[214][214] O zaman, Şuayb (a.s.) onlara şöyle cevap verdi: [215][215]

**188.** "Allah, yaptıklarınızı en iyi bilir. Eğer siz hak etmişseniz, o, bu cezayı verecektir. Size asla zulmetmez. Eğer başka bir cezayı hak etmişseniz, hüküm ve

---

[206][206] Taberî, XIX, 65
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/343.
[207][207] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/343.
[208][208] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/343.
[209][209] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/343.
[210][210] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/343.
[211][211] Taberî, XIX, 66
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/343.
[212][212] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/343.
[213][213] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/343.
[214][214] Tefsir-i kebir, XXIV, 164
[215][215] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/343.

irade yine Allah'ındır, dilediğini yapar. [216][216]

**189.** Şuayb'ı yalanladılar da, gölge gününün azabı, o korkunç azab onları yakalayıverdi. Âyetle geçenden maksat, onları gölgelendiren buluttur. Tefsırcilcr şöyle der: "Yüce Allah, onlara nefeslerini kesen şiddetli bir sıcak gönderdi. Bunun üzerine evlerinden çıkıp koşarak çöle gittiler. Allah, üzerlerine, güneşe karşı onlara gölge yapacak bir bulut gönderdi. Gölgede bir serinlik hissettiler ve birbirlireni oraya çağırdılar. Hepsi bulutun altında toplanınca, Allah üzerlerine bir ateş gönderdi de hepsi yandı. Bu, azabın en büyüğü idî. Onun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurdu: Bu azap, korkunç ve çok şiddetli büyük bir günün azabıydı." [217][217]

**190,191.** Doğrusu bunda büyük bir ders vardır. Ama çokları iman etmez. Kuşkusuz Rabbin mutlak galip ve engin merhamet sahibidir. Bu âyetlerin tefsiri daha önce geçti. Rasulullah (s.a.v.)'a vahyedilen yedi kıssanın sonuncusu burada sona eriyor. Bu kıssalar onu, kavminin İslama girmesini aşın derecede arzu etmekten vazgeçirmek, onlardan ümit kestirmek ve müslüman olmadıklarından dolayı duyduğu üzüntüyü gidermek için inmiştir. Nitekim Yüce Allah, bu sûrenin başında şöyle buyurmuştur: "Onlar iman etmiyorlar dîye adetâ kendine kıyacaksın." Bu âyet Rasulullah (s.a.v.)'ı teselli etmekte, hüzün ve kederini hafifletmektedir. Her kıssanın sonunda, "Doğrusu bunda alınacak ders vardır. Ama çokları iman etmiş değillerdir. Kuşkusuz Rabbin, işte o, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir" mealindeki âyetler, akıl ve kalp sahiplerinin ibret almaları için daha etkili ve daha uyarıcı olsun diye tekrar edildi. [218][218]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Nuh'un kavmi de peygamberleri yalanladı". Burada "zikr-i küll, irade-i cüz" türünden mecaz vardır. Yüce Allah, "peygamberler" kaydı ile Nuh'u kastetmiştir. Çoğul kipi ile söylenmesi, onun şanını yüceltmek ve bir peygamberi yalanlıyanm bütün peygamberleri yalanlamış olduğuna dikkat çekmek içindir.
**2.** "Sana zayıf ve fakirler tabî olurken biz sana inanır mıyız?" cümlesi, istifhâm-ı İnkârîdir.
**3.** "Benimle onların arasında adil hükmünle hüküm ver" cümlesinde güzel bir istiare vardır. Yüce Allah açanı, "hüküm veren" için "açmak"ı da "hüküm vermek" için müsteâr olarak kullandı. Çünkü o, kapalı şeyi açar. Burada istiâre-i tebeiyye vardır.

---

[216][216] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/343-344.
[217][217] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/344.
[218][218] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/344.

**4.** "bozarlar" ile "düzeltmezler" arasında tibâk vardır.
**5.** "dedi" ile "kızanlar" arasında cinâs-ı nakıs vardır. Birincisi "söylemek" manasına gelen, kökünden; ikincisi "kızdı" manasına gelen maddesindendir.
**6.** "Ölçüyü tam yapın, eksiltenlerden olmayın" cümlelerinde itnâb vardır. Çünkü ölçüyü tam yapın demek, aynı zamanda eksiltmeyi yasaklamak demektir. Bu itnâbın faydası ise, daha çok sakındırmaktır.
**7.** "Sen ancak iyice büyülenmişlerden birisin" cümlesinde mübalağa sanatı vardır. Zira kelimesi, kelimesinin mübalağa ifade eden kipidir.
**8.** gibi kelimelerde, âyet sonlarına riayet için fasıla harfleri birbirine uygun gelmiştir. [219][219]

**192.** Muhakkak kî o Kur'an âlemlerin Rabbinîn indirmesidir.
**193, 194, 195.** Onu Cebrail uyncılardan olasın diye, apaçık Arap diliyle, senin kalbine indirmiştir.
**196.** O, şüphesiz daha öncekilerin kitaplarında da vardır.
**197.** Benî İsrail âlimlerinin onu bilmesi, onlar için bir delil değil midir?
**198. 199.** Biz onu Arapça bilmeyenlerden birine indirseydik de, bunu onlara okusaydı, yine ona iman etmezlerdi.
**200, 201**. Onu günahkarların kalplerine böyle soktuk. Onun için elem verici azabı görünceye kadar ona iman etmezler.
**202.** İşte bu azap onlara, kendileri farkında olmadan, ansızın geliverecektir.
**203.** O zaman "Bize mühlet verilir mi acaba?" diyeceklerdir.
**204.** Onlar bizim azabımızı mı çarçabuk istiyorlardı?
**205. 206.** Ne dersin! Eğer biz onları yıllarca zevk içinde yaşatıp faydalandırsak, sonra tehdit edildikleri azab başlarına gelse...
**207.** Tatmış oldukları zevkler onlara hiç yarar sağlamayacaktır.
**208, 209.** Biz, ibret olsun diye hiçbir memleketi, u-yarıcıları olmadan, yok etmemişizdir. Biz zalim değiliz.
**210.** Kur'an'ı şeytanlar indirmedi.
**211.** Onlar buna layık da değillerdir. Zatea güçleri de yetmez.
**212.** Şüphesiz onlar, vahyi işitmekten uzak tutulmuşlardır.
**213.** O halde sakın Allah ile beraber başka tanrıya kulluk edip yalvarma, sonra azab edilenlerden olursun!
**214.** Önce en yakın hısımlarını uyar.
**215.** Sana uyan mü'minlere merhamet kanadını indir.
**216.** Şayet sana karşı gelirlerse de ki: "Ben sizin yaptıklarınızdan kesinlikle uzağım."
**217.** Sen O mutlak galip ve engin merhamet sahibine güvenip dayan.
**218.** O ki, kalktığın zaman seni görüyor.
**219.** Secde edenler arasında dolaşmanı da görüyor.
**220.** Çünkü her şeyi işiten, her şeyi bilen O'dur.
**221.** Şeytanların ise kime ineceğini size haber vereyim mi?

---

[219][219] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/344-345.

**222.** Onlar, günaha, iftiraya düşkün olan herkesin üstüne inerler.
**223.** Bunlar, kulak verirler ve onların çoğu yalancıdırlar.
**224.** Şairlere gelince, onlara da sapıklar uyarlar.
**225. 226.** Onların her vadide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve gerçekte yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmedin mi?
**227.** Ancak iman edip iyi işler yapanlar, Allah'ı çok çok ananlar ve haksızlığa uğratıldıklarında kendilerini savunanlar başkadır. Haksızlık edenler, nereye döndürüleceklerini yakında bileceklerdir.

## Ayetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde peygamberlerle ilgili kıssaları Rasûlü-ne (s.a.v.) anlattıktan sonra, ardından, onun peygamber olduğunu gösteren delili anlattı. O delil de, bu mucize Kur'an'm, peygamberlerin sonuncusunun kalbine indirilmesidir. [220][220]

## Kelimelerin İzahı

Zübür, kelimesinin çoğulu olup "kitaplar" demektir. Bu, kelimesinin çoğulu gelmesine benzer.
A'cemîn, "Arapçayı iyi konuşamayan" manasına gelen kelimesinin çoğuludur. Arap da olsa, Arapçayı iyi konuşamayan kimseye denir. Fasih de konuşsa, Arap olmayana Bağteten, ansızın.
Munzarûn, mühlet verilenler, geriye bırakılanlar. "Ona mühlet ver" manasına denir.
Effâk, çok yalancı.
Munkaleb, dönüş yeri. [221][221]

## Âyetlerin Tefsiri

**192.** Mucize Kur'an. âlemlerin Rabbi Allah'ın İndirmesidir. [222][222]

**193.** Onu, göğün emini Cebrail (a.s) indirdi. [223][223]

**194.** Ey Peygamber! Cebrail onu senin kalbine, ezberleyesin ve âyetlcriyle inkarcıları uyarasın diye indirdi. [224][224]

**195.** Kureyş lisanı olan, açık bir Arapça ile in'dirdi ki, bir mazeretleri kalıp da, "Anlamayacağımız sözün ne faydası var?" demesinler. İbn Kesir şöyle der:

---

[220][220] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/348.
[221][221] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/348.
[222][222] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/349.
[223][223] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/349.
[224][224] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/349.

"Onu apaçık, tam ve mükemmel Arapça ile indirdik ki, açık ve seçik olsun, mazereti ortadan kaldırsın, delil getirsin ve doğru yolu göstersin"[225][225]

**196.** Kur'an'ın adı ve haberi kuşkusuz önceki peygamberlerin kitaplarında vardı. [226][226]

**197.** Mekke kâfirleri için, Kur'an'm doğruluğuna dair, alâmet olarak Benî İsrail âlimlerinin onu bilmesi yetmez mi? Bu soru kınama ifade eder. Bu âlimler, kitaplarında Kur'an'm adının geçtiğini gören Abdullah b. Selâm ve benzeri kimselerdir. [227][227]

**198.** Mucize ve parlak nazmı ile bu Kur'an'ı, Arapçayı iyi konuşamayanlardan birine indirseydik, [228][228]

**199.** O da Mekke kâfirlerine onu fasih ve güzel bir şekilde okusaydi ve bu mucizevî okuyuş, o mucize Kur'an'a eklenseydi, yine de inat ve kibirlerinin çokluğundan dolayı ona inanmazlardı."[229][229]

**200.** İşte bu şekilde, Kur'an'ı suçluların kalbine soktuk. Onu işitip anladılar. Fesahat ve belagatını kavradılar. Mucizelîğinin gerçek olduğunu anladılar. Yine de inanmayıp inkar ettiler. [230][230]

**201.** Mucizeliğinin açıklığına rağmen, yine de Kur'an'a inanmazlar. Nihayet Allah'ın elem verici azabını görünce imanın fayda vermeyeceği bir zamanda inanırlar. [231][231]

**202.** Allah'ın azabı onlara ansızın gelir, Onlar bunun geldiğinin farkına varamazlar. [232][232]

**203.** Onlara azap ansızın geldiğinde, iman etme fırsatım kaçırdıklarına "üzülerek ve bunun için mühlet isteyerek, "Bize biraz mühlet verilmez mi ki, inanıp tasdik etsek" derler. [233][233]

**204.** Bu bir kınama ve inkar soru sudur. Yani o müşrikler, nasıl oluyor da, azabı çabucak istiyor ve "bize elem verici azabı getir" diyorlar? Oysa ki, kendilerine

---

[225][225] Mıuıtasar-ı İbn Kesir, İT, 659
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/349.
[226][226] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/349.
[227][227] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/349.
[228][228] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/349.
[229][229] İbn Ciizeyy, "âyetin manası şöyledir," der: "Bu Kur'an, konuşamayan birine indiril şeydi, sonra o kimse bunu onlara okusaydı, aşırı inatlarından dolayı yine de inanmazlardı." Bu âyet, delilinin açıklığına rağmen, müşriklerin Rasulullah'ı (s.a.v.) inkar etmelerine karşılık, onu teselli etmektedir. Bkz. et-Teshîl, III, 90
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/349.
[230][230] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/349.
[231][231] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/349.
[232][232] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/349.
[233][233] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/349.

azap indiğinde, onlar mühlet ve zaman isterler. [234][234]

**205.** Ey Peygamber! Bana söyler misin? Onları çok sağlıklı ve bol nimet içinde uzun yıllar yaşatsak, [235][235]

**206.** Sonra da va'dedilen azap onlara gelse, [236][236]

**207.** O takdirde uzun ve rahat içinde bir hayat sürmüş olmaları onlara ne fayda sağlardı? O nimetlerin, üzüntünün hafifletilmesinde veya azabın defedilmesinde onlara bir faydası olur muydu? [237][237]

**208.** Biz şehirlerden hangisinin halkını veya toplumlardan hangisini yok ettiysek, mutlaka müjdeleyici ve uyarıcı peygamberler göndermek suretiyle delilleri onlara isbat ettikten sonra yok etmişizdir. [238][238]

**209.** Onların yok edilişi başkaları için bir öğüt ve ibret olsun da, bunlar gibi isyan etmesinler. Onları cezalandırırken, biz zulmedici olmayız. Çünkü biz onlara delili getirdik, onları cezalandırmakta haklıyız. Yüce Allah, Kur'an'm mucizeliğine ve Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğinin doğruluğuna dikkat çektikten sonra, Kur'an'm, kâhinlere gelen diğer sözler gibi, cin ve şeytanlar tarafından Hz. Muhammed (s.a.v.)'in kalbine atıldığını iddia eden kafirlerin sözlerini reddederek şöyle buyurdu: [239][239]

**210.** Bu Kur'an'ı şeytanlar indirmedi. Aksine onu Rûhu'1-emîn indirdi. [240][240]

**211.** Şeytanlar bu Kur'an'ı indirmeye layık değildir; onlar bunu asla yapamazlar da. [241][241]

**212.** Çünkü Muhammed (s.a.v.)'in gönderilmesinden itibaren, onların kulak hırsızlığı yapması yasaklanmıştır. Onlarla dinleyecekleri şey arasına meleklerden ve alevden bir perde çekilmiştir. Hal böyle olunca, Kur'an'ı nasıl indirebilirler? tbn Kesir şöyle der: "Yüce Allah, onların bunu yapmasının üç yönden imkansız olduğunu anlattı. Birincisi: Onlar buna layık değillerdir. Çünkü onların karakterleri fesat çıkarmak ve kullan saptırmaktır. Kur'an'da ise bir nur, hidayet ve büyük bir delil vardır. ikincisi, onların buna layık olduğu farzedilse, bu takdirde de güçlen yetmez. Bu, Allah'ın kitabını korumasından ve şeriatını desteklemesinden dolayıdır. Üçüncüsü, onlar buna layık olsalar ve bunu omuziayıp yerine getirmeye güçleri yetse de ona ulaşamazlar. Çünkü onlara

---

[234][234] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/349-350.
[235][235] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/350.
[236][236] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/350.
[237][237] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/350.
[238][238] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/350.
[239][239] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/350.
[240][240] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/350.
[241][241] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/350.

Kur'an'ı dinlemek yasak edilmiştir. Zira gök, sert bekçilerle, alev ve meşalelerle doldurulmuştur. İşin karışık olmaması için, şeytanlardan hiçbiri, onun bir harfini bile dinlemeye yol bulamaz."[242][242]

**213.** Ey Peygamber! Allah ile birlikte, başka herhangi bir ilâha ibadet etme. Bu hitap Rasûlullah (s.a.v.)'a olmakla birlikte maksat başkalarıdır. Sonra, Allah seni cehennem ateşiyle cezalandırır. İbn Abbas şöyle der: "Yüce Allah; "Sen benim en değerli ya-rattığımsın. Buna rağmen, benden başkasını ilâh edinirsen seni dahi cezalandırırım" demek suretiyle, Rasulûllah (s.a.v.)'m dışmdakileri sakındırmaktadır."[243][243] Bundan sonra Yüce Allah, Rasûlüne risâleti tebliğ etmesini emrederek şöyle buyurdu. [244][244]

**214.** İman etmedikleri takdirde, en yakından başlamak üzere akrabalarını Allah'ın azabından korkut. Rivayete göre, bu âyet indiğinde Rasulûllah (s.a.v.) kalktı ve şöyle seslendi: "Ey Kureyş topluluğu! canlarınızı Allah'tan satın alın. Allah'tan gelecek hiçbir şeyi sizden defe-demem. Ey Abdimenafoğulları! Allah'tan gelecek bir şeyi sizden defede-mem. Ey Abdulmuttalib oğlu Abbas! Allah'tan gelecek bir şeye karşı seni koruyamam. Ey Rasulullah'm halası Safiyye! Allah'tan gelecek bir şeye karşı seni de koruyamam. Ey Muhammed'in kızı! Dilediğini benden iste. Allah'tan gelecek hiçbir şeye karşı seni koruyamam."[245][245] Tefsirciler şöyle der: Rasulûllah (s.a.v.)'a, önce akrabalarını korkutması emredildi ki, hiç kimse onun, akrabalarına iyi davrandığını ve taraf tuttuğunu sanmasın. Rasulûllah (s.a.v.) kendisine ve akrabalarına karşı sert davranınca, sözü daha faydalı ve etkili olmuştur. [246][246]

**215.** Sana uyan mü'minlere karşı yumuşak davran ve alçak gönüllü ol. [247][247]

**216.** Sana itaat etmez ve emrine karşı gelirlerse, onlardan ve yaptıklarından uzak dur. Ebu Hayyân şöyle der: "Uyarma neticesinde itaat veya isyan olduğu için, taksim de bunlara göre yapıldı. Mana sanki şöyledir: Kim inanarak sana uyarsa, ona karşı alçak gönüllü ol. Kim de sana karşı çıkarsa ondan ve yaptıklarından uzak dur."[248][248]

**217.** Bütün işlerini, aziz olan Allah'a bırak. O, gücüyle senin düşmanlarım kahreder ve rahmeti ile sana yardım eder. [249][249]

---

[242][242] Muhtasar-i İbn Kesir, II, 660
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/350.
[243][243] İbnu'l-Cevzi, Zadü'l-Mesir, VI, 147
[244][244] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/351.
[245][245] Buhari, Vesâyâ II; Tefsîr-i Sûre 26, 2; Müslim, İman, 351
[246][246] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/351.
[247][247] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/351.
[248][248] el-Bahr, 7/46
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/351.
[249][249] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/351.

**218.** O, öyle bir Allah'tır ki, sen tek başına bulunduğunda, yatağından veya oturduğun yerden kalktığında seni görür, ibn Abbas şöyle der: "Namaza kalktığın zaman seni görür." [250][250]

**219.** Namaz kılanlarla birlikte, senin Rukûda, secdede ve ayaktaki hal ve hareketlerini görür.[251][251] Yani, Allah seni tek başına olsan da görür, cemaat içinde olsan da görür. [252][252]

**220.** Kuşkusuz Yüce Allah, senin söyleyeceklerini işiten, gizlediğini de bilendir. [253][253]

**221.** Ey Peygamber! Mekke kafirlerine de ki, Şeytanların kime indiğini size bildireyim mi?" Bu âyet, kâfirlerin, "Kur'an'ı, ona şeytanlar getiriyor" sözlerini reddetmektedir. [254][254]

**222.** Şeytanlar, Adnan soyunun efendisinin üzerine değil her yalancı, günahkar üzerine iner. [255][255]

**223.** Şeytanlar, hırsızlama dinledikleri şeyleri kâhin dostlarının kalplerine atarlar. Şeytanların çoğu, dostlarına ulaştırdıkları şeyler hususunda yalancıdırlar. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Bu, hak bir sözdür. Cin, onu kapar ve, tavuğun gıdaklaması gibi, dostunun kulağına atar. Dostları ise, ona yüzden fazla yalan karıştırırlar.[256][256] Zemahşerî şöyle der: âyetinde kastedilen şeytanlardır. Onlar, ateşle engellenmeden Önce, Mele-i a'lâyı dinlerler, ordakilerin, gayplarla ilgili bilip de konuştuklarından bazı şeyleri çalarlardı. Sonra onu, kâhin dostlarına ve yalancı peygamberlere fısıldarlardı. Onlara fısıldadıkları şeylerde, "çoğu da yalancıydı". Çünkü onlar, işitmedikleri şeyleri de dostlarına duyuruyorlardı."[257][257]
Bundan sonra Yüce Allah, Hz. Muhammed'in şair olduğunu iddia edenlere şöyle cevap verdi. [258][258]

**224.** Şâirlere gelince, onlara basiret ve doğruluk sahipleri değil, sapıklar uyar. [259][259]

**225.** Ey aklı başında dinleyici! Görmüyor musun? Onlar, yerme ve Övmede her yoîa girerler. BİR şeyi daha önce yerdikleri halde, daha sonra överler. Bir şahsı

---

[250][250] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/351.
[251][251] Bu görüş, Taberî'nin tercihidir. Bir görüşe göre, bundan maksat, Hz. Muhammed (s.a.v.)'-in, peygamberlerin sulplerindeki halleridir.
[252][252] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/351-352.
[253][253] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/352.
[254][254] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/352.
[255][255] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/352.
[256][256] Buhârî, Tevhîd, 57
[257][257] KeşşâflII, 269
[258][258] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/352.
[259][259] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/352.

daha önce küçük düşürmüşken, daha sonra yüceltirler. Taberî şöyle der: "Bu, şairlerin haksız yere, çeşitli şekillerde fitne çıkarmaları hususunda, Allah'ın, haklarında getirdiği bir misaldir. Onlar, bâtıl bir şeyle bir kavmi överken, diğerini yererler."[260][260]

**226.** Onlar yalan söylerler ve yapmadıkları şeyleri, "yaptık" diye kendilerine isnat ederler. Ebu Hayyan şöyle der: "Yüce Allah şâirleri, peygamberliğe aykırı olan hallerle anlattı. Çünkü, anlatıldığı gibi, onlara sapıklar uyar. Onların takip ettikleri yol, bir şeyi övmek veya yermek gibi söz sanatlarını kullanmak ve yapmadıkları şeyi kendilerine nisbet etmektir. Bu ise, peygamberliğe aykırıdır. Çünkü peygamberlik tek bir yoldur. O yola sadece, Allah'ın hidayet nasip ettiği kimseler girer."[261][261] Bundan sonra Yüce Allah, bir istisna yaparak şöyle buyurdu: [262][262]

**227.** Ancak sıdk İle iman edip samimiyetle amel edenler, şiir, kendilerini, Allah'ı zikretmekten alıkoymayan ve şür söylemeyi âdet ve gaye haline getirmeyenler, hakkı savunmak ve İslama yardım etmek maksadıyle müşrikleri yerenler bu hükmün dışındadır. Allah'ın davetine karşı çıkan zalimler ve onlarla birlikte sapık şâirler, yakında, nereye döneceklerini anlayacaklardır. Çünkü onların dönüş ve varışları azaba ve ateşe olacaktır. Orası en kötü ve en çirkin yerdir. Bu âyet, bütün zalimler hakkında genel bir tehditir ki, bunun şiddetinden kalpler ve ciğerler parçalanır. [263][263]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Muhakkak ki o, âlemlerin Rabbinin indirmesidir" cümlesi, ve ile pekiştirilmiştir. Çünkü söz, Kur'an'ın doğruluğu hakkında şüphe edenlere söylenmiştir. Dolayısıyle sözü, çeşitli pekiştirme edatlarıyle pekiştirmek uygun düşmüştür.
**2.** "Bizim azabımızı mı çabucak istiyorlar?" sorusu, kınama ve azarlama ifade eder.
**3.** "O'nu bilir" ile "alimler" arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**4.** "Biz herhangi bir beldeyi yok etmedik" cümlesinde mecâz-i mürsel vardır. Zîrâ, beldeden maksat, oranın halkıdır.
**5.** "Allah ile birlikte başka bir ilaha tapma cümlesinde teşvik ve heveslendirme vardır. Çünkü bu hitap Peygamberin ihlâs ve takvasını artırmasına teşvik yoluyla yapılan bir hitaptır.

---

[260][260] Taberî, XTX, 78
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/352.
[261][261] el-Bahr, VII, 49
[262][262] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/352-353.
[263][263] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/353.

**6.** "Mü'minler için kanadını indir" cümlesinde istiâre-İ tasrîhiyye vardır. Çünkü alçak gönüllülük ve yumuşak huyluluk, inmek isteyen kuşun kanadını indirmesine benzetilmiştir. Istiâre-i mekniyye yoluyla, müşebbeh'e "indirme" ismi verildi.
**7.** "Çok yalan söyleyen çok günahkar" kipleri çokluk ifade eden kiplerdir. Zira kalıpları mübalağa kiplerindendir.
**8.** "derler" ile "yaparlar" ve "galip geldiler" ile t zulme uğradılar" arasında tıbak vardır.
**9.** "Her vâdîde şaşkın şaşkın dolaşırlar" cümlesinde güzel bir istiare-i temsiliyye vardır. Yüce Allah onların doğru yoldan ayrılmalarım, övme ve yermede aşırı gitmelerini, çölde, nereye gittiğini bilmeyen şaşkın kimseye benzetti. Bu, istiarelerin en güzellerindendir.
**10.** arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**11.** gibi, âyet sonlarında, kelamın güzelliğini artıran "murâat-ı fasıla" sanatı vardır. [264][264]

## Bir Nükte: I

Anlatıldığına göre, Ömer b, Abdülaziz sabahleyin kalkınca sakalını tutar, sonra şu âyetleri okurdu. Ne dersin?! Eğer biz onları yıllarca zevk içinde yaşatıp faydalandırsak, sonra, kendilerine va'dedilen azap gelse (acaba durumları nasıl olur?). Edindikleri faydalar ve aldıkları zevklerin onlara bir faydası olmaz". Ömer b.Abdülaziz bu âyetleri okuyunca ağlar ve aşağıdaki beyitleri okurdu:
Ey Mağrur! Gündüzün gaflet içinde geçiyor. Gecen ise uykuda. Halbuki ölüm her an seninle. Yok olacak şeylerle sevinir, kuruntularla avunursun.
Senin bu halin, uykuda rüya gören kimsenin lezzetli şeylerle sevinmesine benzer. İlerde neticesinden hoşlanmayacağın şeyleri elde etmek için koşuyorsun. Dünyada hayvanlar da böyle yaşar.[265][265]

## Bir Uyarı

Şiir, söz türlerinden bir tür olup güzeli güzel, çirkini çirkindir. Yüce Allah şiirde demegoji yapıldığı ve övme ve yermede aşırı gidildiği, itidal sınırı asıldığı için şiiri kınamıştır. Şâirler bu husuta o kadar ileri gitmişlerdir ki, en korkak insanı Antere'ye, en cimri insanı da Hatem'e tercih etmişler; Suçsuzu suçlu, takva sahibini de fâsık olarak göstermişlerdir. Bazen bir şahsı zirveye çıkarmışlar, sonra kızdıklarında yerin dibine batırmışlardır. Bu, Yüce Allah'ın istisna ettikleri hariç, şâirlerin çoğunda görülen bir durumdur. Şâir bazen, tatlı dili ve güçlü ifadesiyle bir şeyi över, bazen de onu yerer. Şâirlerden birinin bal hakkında söylediği şu beyitler, hocalarımdan duyduğum en güzel sözlerdendir: Sen balı

---

[264][264] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/353-354.
[265][265] Keşşaf, İÜ, 271
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/354.

överken, "bu arının tükrüğüdür" dersin. Ayıplarsan, "bu, arının kusmuğudur" dersin. O tükrük ve kusmuğu anlatırken haddi aşmaksızm övgü ve yermede bulundun. İfadenin büyücülüğü, karanlığı aydınlık gösterir. [266][266]

**Bir Nükte: II**

Anlatıldığına göre Ferazdak, Halife Süleyman b. Abdilmelik'in yanında bazı beyitler okudu. Beyitlerin içinde, bakire kızlarla ilgili şunlar vardı:
Kızlar, geceyi ölü gibi düşmüş bir halde geçirdiler. Ben de, geceyi, mühürlü kilitleri açarak geçirdim.
Süleyman ona, "Sana had uygulamak gerekir" dedi. Bunun üzerine Ferazdak "Ey Mü'minlerin Emîri, Allah şu âyetle o haddi benden kaldırdı:
Onlann her vadide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve gerçekte yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmedin mi?" Bunu duyan Halife,Ferazdak'ı affetti.[267][267]
Allah'ın yardımıyle Şuarâ sûresi'nin tefsiri bitti. [268][268]

[266][266] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/354-355.
[267][267] Keşşaf, III, 271
[268][268] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/355.

# NEML SÛRESİ

Mekkede inmiştir. 93 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Nemi sûresi, Allah'ın birliği, peygamberlik ve öldükten sonra dirilmek gibi, İslam'ın inanç esaslarım anlatmaya önem veren, Mekke'de inmiş sûrelerden biridir. Bu sûre, arka arkaya inmiş ve Kur'an'da peş peşe tertip edilmiş olan üç sûreden biridir. Bunlar, Şuarâ, Nemi ve Kasas sûreleridir. Geçmiş milletlerin kıssalarını anlatmak suretiyle ibret ve öğüt verme hususunda hemen hemen aynı yolu takip eder.

Bu mübarek sûre Resûlullah'ın (s.a.v.) kıyamete kadar devam edecek olan en büyük mucizesi ve güçlü delilidir. Kur'an'm, bilgi ve hikmet sahibi olan Allah tarafından indirilmiş bir kitap olduğunu açıklar. Sonra da peygamberlerin kıssalarından bazılarını özet olarak, bazılarını da geniş bir şekilde anlatır. Meselâ; Musa (a.s.), Salih (a.s.) ve Lut (a.s.) 'm kıssalarını, Allah'ın davetinden yüzçevirmeleri ve değerli peygamberlerini yalanlamaları sebebiyle kavimlerinin başlarına gelen azap ve musibetleri Özet olarak anlatır.

Yine bu sûre, Davud (a.s.) ile oğlu Süleyman (a.s.)'m kıssalarından, Allah'ın onlara lütfettiği yüce nimetleri ve sadece onlara verilmiş olan peygamberlik ile geniş mülk üzerinde hükümdarlık gibi büyük ihsanlardan geniş bir şekilde bahseder. Sonrada Süleyman (a.s.)'ın Sebe' kraliçesi Belkis ile olan kıssasını anlatır.

Bu kıssada makam ve saltanat sahipleri ile devlet büyükleri ve hükümdarlar için önemli bir hedef gösterilmiştir. Meselâ Süleyman (a.s.), İnsanları Allah'a davet etmek için hükümdarlığı bir vâsıta olarak kullanmıştır. Allah'a çağırmadık ne bir zâlim hükümdar ne de bir kâfir kral bırakmıştır. Belkıs ile olan durumu da böyledir. Onun daveti neticesinde Belkıs puta tapmayı bırakmış ve ordusuyla birlikte Allah'ın davetini kabul edip müslüman olarak ve boyun eğerek ona gelmiştir.

Bu mübarek sûre, Allah'ın varlığım ve birliğini gösteren delilleri de kapsar. Bunlar, onun yarattıklarındaki alâmetler ile eşsiz sanatıdır. Yine bu sûre, büyük mahşer gününde, insanların göreceği bazı korkunç hal ve manzaraları tasvir eder. O gün insanlar korku ve dehşet içinde olurlar. Bir kısmı iyi ve mutlu kimseler bir kısmı da yüzleri üzerine cehenneme sürüklenenler olmak üzere iki kısma ayrılırlar. [1][1]

## Sûrenin Adı

Yüce Allah hu sûrede nemi (karınca) kıssasını anlattığı için buna "Nemi Sûresi" adı verilmiştir. Süleyman (a.s.) vadiden geçerken, bu karınca, kendi cinsinden

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/359.

olan karıncalara yuvalarına çekilmelerini öğütlenıiş, uyanda bulunmuş sonra da Süleyman (a.s.) ve ordusundan özür dilemişti. Süleyman (a.s.), karıncanın söylediklerini anlamış, dolayısıyla gülümsemiş ve Yüce Allah'ın nimet ve ettiği lütuf sebebiyle ona sükretmişti. Bu olay, hayvanların bilgi sahibi olduklarını en iyi bir şekilde gösterir. Şüphesiz ki bu, Tek olan Yüce Allah'ın ilhamıdır. [2[2]]

Bismillâhirrahmanirrahîm
**1.** Tâ, Sîn. Bunlar Kur'ân'ın, apaçık bir kitabın âyetleridir.
**2,3.** Namazı kılan, zekâtı veren ve âhirette de kesin olarak iman eden mü'nıinler için bir hidâyet rehberi ve bir müjdecidir.
**4.** Şüphesiz biz, âhirete inanmayanların işlerini kendilerine süslü gösterdik; o yüzden bocalar dururlar.
**5.** İşte bunlar, o kimselerdir ki, kendileri için azabın kötüsü vardır; âhirette en çok ziyana uğrayacaklar da bunlardır.
**6.** Şüphesiz ki bu Kur'ân, hikmet sahibi ve herşeyi bilen Allah tarfından sana verilmektedir.
**7.** Hatırla ki Musa, ailesine şöyle demişti: "Gerçekten ben bir ateş gördüm. (Gidip) size ordan bir haber getireceğim, yahut bir ateş koru getireceğim, umarım ki ısınırsınız!"
**8.** Oraya geldiğinde şöyle seslenildi: "Ateşin bulunduğu yerdeki ve çevresindekiler mübarek kılınmıştır! Âlemlerin Rabbi olan Allah, eksikliklerden münezzehtir!"
**9.** "Ey Mûsâ! İyi bil ki, ben, mutlak galip ve hikmet sahibi olan Allah'ım"
**10.** "Asanı at!" Mûsâ onu yılan gibi deprenir görünce, dönüp arkasına bakmadan kaçtı. "Ey Mûsâ; Korkma; çünkü benim huzurumda peygamberler korkmaz.
**11.** Ancak, haksızlık yapan korkar. O da, sonra yaptığı kötülüğü iyiliğe çevirirse, bilsin ki ben çok bağışlayıcıyım, çok merhamet sahibiyim."
**12.** Elini koynuna sok da kusursuz bembeyaz çıksın. Dokuz mucize ile Firavun ve kavmine git. Çünkü onlar artık yoldan çıkmış bir kavim olmuşlardır.
**13.** Âyetlerimiz apaçık olarak onlara gelince, "Bu apaçık bir sihirdir " dediler.
**14.** Akılları, bunların doğruluğuna tam bir kanaat getirdiği halde, zulüm ve kibirlerinden ötürü onları bilerek inkâr ettiler. Bozguncuların sonunun nice olduğuna bir bak!
**15.** Andolsun ki biz, Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik. Onlar, "Bizi, mü'min kullanrınm birçoğundan üstün kılan Allah'a hamd olsun" dediler.
**16.** Süleyman, Davud'a vâris oldu ve dedi ki: "Ey insanlar! Bize kuş dili öğretildi ve bize her şeyden verildi. Doğrusu bu apaçık bir lütuftur."
**17.** Süleyman'ın, cinlerden, insanlardan ve kuşlardan müteşekkil orduları toplandı; hepsi birarada düzenli olarak sevkediliyordu.
**18.** Nihayet Karınca vadisine geldikleri zaman, bir karınca "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin; Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin!" dedi.
**19.** Süleyman onun sözünden dolayı gülümsedi ve dedi ki: "Ey Rabbim! Bana

[2[2]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/360.

ve ana-babama verdiğin nimetten dolayı, bana, şükretme ve hoşnud olacağın iyi işler yapma imkânını ver. Rahmetinle, beni iyi kulların arasına kat.

## Kelimelerin İzahı

Bocalarlar. Şaşkınlık ve tereddüt, demektir. Yolunu şaşıran kimsenin durumu böyledir. Şair şöyle der:
Şaşkın ve tereddüt içinde olanlara doğru yolu kapadı. Kabes, kor veya benzeri şeyden alınmış ateş.
Isınırsınız. Bir kimse üşüdükten sonra ısındığında "ısındı" denir. Geniş zamanı "ısınır" şeklindedir. Şair şöyle der:
Ateş kışın meyvesidir. Kim, kışın meyvelerini yemek isterse ısınsın.[3][3]
Mübarek kılındı. Bu, çokluk ve bolluk manasına gelen bereket kökündendir. Sa'lebî şöyle der: "Araplar, bu kelimeyi "Allah sana hayır ve bereket versin" manasında, diye dört şekilde kullanırlar. Şâir de şöyle der:
Sen doğuştan mübarek kılınmıştın, yetişirken de mübarektin. İhtiyarlığında da mübarek kılınmışsın çünkü sen çok gün görmüşsün.[4][4]
Engellenirler, aslında, yasaklamak ve önlemek demektir. Bir kimse, birini bir şeyden engellediğinde denilir, muzârisi şeklindedir. Osman (r.a.) da bu kelimeyi şu sözünde bu manada kullanmıştır. Şüphesiz ki Allah, Kur'an'la mani olmadığına sultanla mani olur. Nâbiğa da şöyle der:
Genç gibi davrandığı için ihtiyarlığı kınadığım ve "Ben hâlâ uyanmayacak mıyım? Halbuki ihtiyarlık genç gibi yaşamaya engeldir" dediğim zaman... [5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Bu huruf-û mukattaa, Kur'an'm mucize oluşuna dikkat çekmek için gelmiştir. Bunlar hakkında daha önce açıklama yapılmıştır.[6][6] Ey Peygamber! Sana indirilen bu âyetler, delili apaçık, açıklamasıyla muarızlarını acze düşüren Kur'an'ın âyetleridir. Düşünen ve tefekkür edenler için, apaçık bir kitabın âyetleridir. Yüce Allah onda hükümleri açıkladı ve onunla insanları doğru yola iletti. [7][7]

**2.** İşte onlar, mü'm inleri doğru yola ileten ve onlara naîm cennetlerini müjdeleyen o Kur'an'm âyetleridir. Kur'an'dan sadece mü'ininler faydalandığı için Yüce Allah sadece onları zikretti. [8][8]

**3.** O mü'minler namazı edep ve erkanını gözeterek, alçak gönüllülükle en mükemmel bir şekilde kılanlar ve mallarının zekâtlarını gönül hoşluğu içinde

---

[3][3] Kurtubî, 13/157.
[4][4] Ebu Hayyân, el-Bahrurl-muhît 7/55.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/364.
[6][6] Geniş malûmat için bkz. Bakara sûresinin başı.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/364.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/364.

verenlerdir, Onlar, âhirete de kuşkusuz ve şüphesiz bir şekilde inanırlar. FahreddİN Râzî şöyle der: "Bu cümle ara cümlesi olup sanki şöyle denilmiştir: İnanan ve iyi amel işleyen o kimseler, âhirete de kesinkes inananlardır. Ahirete ancak iman ile iyi ameli birleştirenler gerçek manada kesinkes inanırlar. Çünkü âhiret korkusu onları zorluklara katlanmaya teşvik eder."[9][9] Ebu Hayyân şöyle der: "Namaz kılmak ve zekât vermek yenilenen ve bütün zamanı kapsamayan ibadet oldukları için, sıla cümlesi fiil olarak geldi. Ahirete iman ise sabit ve yerleşmiş olduğu için, cümle, isim cümlesi olarak geldi ve zamirin tekrarı ile pekiştirilerek denildi. Devamlılığa delâlet etmesi için mübtedanın haberi fiil olarak geldi.[10][10] Yüce Allah öldükten sonra dirilmeye kesin olarak İnananları anlattıktan sonra ardından, âhireti yalanlayanları anlatmak üzere şöyle buyurdu: [11][11]

**4.** Öldükten sonra dirilmeye inanmayanlar varya onlar için çirkin amellerini süsledik; onları güzel gördüler. Râzî şöyle der: "Süslemekten maksat, Yüce Allah'ın onun kalbinde, yaptığı işteki fayda ve lezzetlerle ilgili bilgiyi yaratması; ondaki zarar ve afatlarla ilgili bilgiyi yaratmamasıdır."[12][12] Onlar o çirkin amellerinin sapıklığı içerisinde tereddütlü ve şaşkın bir haldedirler. Güzel ile çirkini bi-ribirinden ayıramazlar. [13][13]

**5.** İşte onlar için dünyada öldürülmek, esir ve sürgün edilmek suretiyle şiddetli azap vardır. Âhiretteki zararları dünyadakinden daha fazladır. Çünkü onlar sonu olmayan cehenneme gidecekler ve zincirlere vurulacaklardır. [14][14]

**6.** Ey Peygamber! Şüphesiz sen bu Kur'an-ı Kerim'i, mahlukatını hikmetle idare eden ve onların iyilik ve mutluluklarını sağlayacak şeyleri bilen Allah katından alıyorsun, bu sana oradan veriliyor. Zemahşerî şöyle der: "Bu âyet, bundan sonra anlatmak istediği kıssalar ve bunlarda bulunan bilgi ve hikmetinin inceliklerine bir hazırlık ve giriştir."[15][15]

**7.** Ey Peygamber! Hatırla ki bir zamanlar, Musa (a.s.) eşine, "Ben bir ateş gördüm" demişti. Tefsirciler der ki: "Bu olay, Musa (a.s.) Medyen'den Mısır'a giderken olmuştu. Olay, soğuk ve karanlık bir gecede meydana gelmiş, Musa (a.s.) yolu kaybetmiş, hanımını da doğum sancısı tutmuştu. Ateşin yanma vardığımda size yol hakkında bilgi getiririm, ya da size ateşten bir parça kor getiririm. Böylece ısınırsınız. [16][16]

---

[9][9] Tefsîr-i kebîr, 24/178
[10][10] el-Bahru'l- muhît,7/53
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/364-365.
[12][12] Tefsir-i kebir 24/179
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/365.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/365.
[15][15] Keşşaf, IH, 275
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/365.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/365-366.

**8.** Musa, ateşin bulunduğu yere vardığında korkunç bir manzara ile karşılaştı. Zira, ateşin yeşil bir ağaç içinde yandığını görmüştü. Ateşin alevleri arttıkça, ağacın yeşilliği ve parlaklığı artıyordu. Sonra başını kaldırdı. Bir de ne görsün, ateşin aydınlığı gök ile birleşmiş. İbn Abbas şöyle der: "O ateş değil, sadece parlayan bir nurdu. [17][17] Musa (a.s.) gördüklerine hayret ederek dikilip kaldı ve ona yüksekten bir nida geldi: Tûr dağı tarafından: "Ey Musa! Sen mübarek kılındın, çevrendeki melekler de mübarek kılındı" diye seslenildi. İbn Abbas: Mukaddes kılındı: dan maksat da meleklerdir" dedi. Ebu Hayyân der ki: "Ey Musa! diye nida ederek başlaması, Musa (a.s.) için bir müjde ve yalnızlığını gidermek, yapacağı münâcaata bir giriştir. Ateşin yanında ve çevresinde olanlar mübarek kılınmaya layıktır. Çünkü büyük bir olay meydana gelmiştir ki bu da Allah'ın Musa (a.s.) ile konuşması ve ona peygamberlik görevini vermiş olmasıdır.[18][18] İzzet sahibi ve şanı yüce olan Allah mukaddestir ve eksikliklerden uzaktır. Hiçbir mahlûku, ne zatında, ne sıfatında ve ne de fiilerinde O'na benzemez. [19][19]

**9.** Ey Musa! Ben güçlü ve kuvvetli olan Allah'ım, mağlup edilemeyecek şekilde kudretliyim. Herşeyi hikmet ve tedbirle yapan hikmet sahibiyim. [20][20]

**10.** Göstereceğin mucizeyi kendin görmen ve ona alışman için âsânı yere at, diye Musa'ya (a.s.) seslenildi. Bu cümle, daha önce geçen üzerine atfedilmiştir. Musa, âsânın ince ve hızlı hareket eden bir yılan gibi, sür'atle kıpırdadığını görünce korkarak arkasına dönüp kaçtı. Duyduğu korku ve kapıldığı dehşetten dolayı geriye dönmedi. Mücâhid şöyle der: dönmedi manasınadır. Katâde de şöyle der: "Geriye bakmadı". O anda, insanın tabîî olarak hissedebileceği şeyleri hissetti. Çünkü asanın koşan bir yılana dönüşmesi gibi, cidden çok korkunç bir olay görmüştü. Bunun içindir ki, Rabbi ona şöyle seslendi: Ey Musa! Korkma, dön gel. Çünkü sen benim huzurumdasın. Benim huzurumda bulunan güven içindedir. Gerçek şu ki, sen benim elçimsin. Kendilerini peygamber seçtiğim elçilerim, benden başka bir şeyden korkmaz. İbn Cevzî şöyle der: "Yüce Allah, peygamberlik vermek suretiyle azaptan emin kıldığı kimselerin, bir yılandan kormaması gerektiğine dikkat çekti."[21][21]

**11.** Fakat peygamberlerden değil de, diğer insanlardan, zulmeden kimseler korkar. Ancak tevbe edip de kötü amelini iyi amele çeviren bilsin ki, ben çok bağışlayan, pek esirgeyenim. Âyetteki istisna muntkatı'dır. Zulmedenlerin, peygamberlerin dışındaki insanlar olduğunu vurgular. İbn Kesir şöyle der: "Burada insanlık için büyük bir müjde vardır. Zira kim kötü bir amel işledikten sonra tevbe edip onu bırakır ve dönerse, Yüce Allah onun tevbesini kabul eder.

---

[17][17] Muhîasar-ı İbn Kesîr, II, 666
[18][18] el-Bahnı'l-muhît, VII, 56
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/366.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/366.
[21][21] Zâdu'l-mesîr, VI,156
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/366.

Nitekim bir başka âyette şöyle buyrulmuştur: "Ve ben tevbe eden, inanan, ve yararlı iş yapan, sonra da doğru yolda devam eden kimseye karşı elbette çok bağışlayıcıyımdır."[22][22]

**12.** Ey Musa! Elini elbisenin cebine çok. Sonra onu çıkar O, alacalık veya herhangi bir hastalığı olmaksızın, göz alan bir şimşek gibi parlar bir şekilde, bembeyaz ve aydınlatıcı olarak çıkacaktır. Bu, Musa'nın (a.s.), Allah'ın sonsuz gücünü gösteren diğer bir mucızesidir. Bu, âsâ ve el muci -zeleri, seni kendileriyle desteklediğim ve senin doğruluğuna delil kıldığım dokuz mucizenin içindedir. Bunları, Firavun ve kavmine göstermek üzere gitmen için sana verdim. Şüphesiz onlar, bize itaatten çıkanlar, inkar ve sapıklıkta aşırı gidenlerdir. [23][23]

**13.** Onlar, o parlak mucizeleri apaçık görünce onları inkar ettiler ve aşikar bir sihir olduğunu iddia ettiler. [24][24]

**14.** O harikulade olayları yalanlayıp inkar ettiler. Halbuki onların Allah katından olduğuna ve sihir kabilinden olmadığına kalpleriyle kesin olarak inanmışlardı. Ancak zalimlikleri ve hakka uymayı gururlarına yediremedikleri için onları inkar ettiler. Onların Allah katından gelmiş apaçık birer mucize olduğuna kesin olarak inanıp da sonra kibirlenerek sihir diyen kimselerin zulmünden daha kötü hangi zulüm vardır?!.. Bunun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurdu: Ey Muhatap! Azgınların sonunun ne olduğuna bir bak. Fikir ve kalp gözüyle bir düşün... Dünyada boğuldular, âhirettede yanacaklar, ibn Kesir şöyle der: "Bu hitaptan anlaşılan şudur. Yüce Allah sanki şöyle buyurmuştur: "Ey Muhammed'i yalanlayanlar ve senin, Rabbinden getirdiğini inkar edenler! Öncekilerin basma gelenlerin, onların başına da haydi haydi gelmesinden sakınsınlar."Çünkü Muhammed (s.a.v.) Musa'dan (a.s.) daha üstün ve daha büyüktür. Onun delili, Musa'nın (a.s.) delilinden daha kuvvetli ve etkilidir. Allah'ın en üstün salât ve selâmı onun üzerine olsun."[25][25]

**15.** Bu, mübarek sûrede geçen ikinci kıssa, Davud ve Süleyman (a.s.)'ın kıssasıdır: Allah'a andolsun ki, biz Davud'a ve onun oğlu Süleyman (a.s.)'a, dünya ve din ilimlerinden, geniş bir ilim verdik ve onlara hem dünya, hem de âhiret mutluluğunu nasip ettik. Taberî şöyle der: "Bu, Allah'ın sadece onlara verdiği, kuşlar, hayvanlar ve diğer varlıklarla konuşma ilmidir."[26][26] Dâvûd ve Süleyman (a.s.) Allah'a şükretmek üzere şöyle dediler: Bize peygamberlik ve ilim vermesi; insanları, cinleri ve şeytanları emrimize hazır kılarak bizi rnü'min

---

[22][22] Tâhâ sûresi, 20/82. Muhtasar-ı İbn Kesir, Tl, 667
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/367.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/367.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/367.
[25][25] Muhtasar-ı İbn Kesîr, II, 667
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/367.
[26][26] Taberî, XIX, 87

kullarından birçoğuna üstün kılan Allah'a hamdolsun. [27][27]

**16.** Peygamberlik, ilim ve hükümdarlıkta babalarına, diğer evlatları değil, sadece Süleyman vâris oldu. Kelbî şöyle der: "Dâvûd' un 19 oğlu vardı. Bunların arasından peygamberlik ve hükümdarlığa sadece Süleyman vâris oldu. Bu veraset, peygamberlik ve hükümdarlık değil de mal veraseti olsaydı, şüphesiz bu hususta bütün çocukları eşit olurdu."[28][28] Süleyman, Allah'ın nimetini anmak için, "Ey İnsanlar! Yüce Allah bize ikramda bulundu da, kuşların konuşmasını ve bütün hayvanların çıkardığı seslerin ne anlama geldiğini bize öğretti. Allah bize, hükümdarlara ve büyük insanlara verilen, dünya nimetlerinden verdi. Bize verilenler ve Allah'ın bize tahsis ettiği çeşitli nimetler kuşkusuz, apaçık bir lütuftur. Süleyman (a.s.) bu sözü, üstünlük ve böbürlenme yoluyla değil, Allah'a şükür ve hamd yoluyla söyledi. [29][29]

**17.** Süleyman'ın askeleri ve orduları toplanıp büyük bir yolculuğa çıkmak üzere onun huzuruna getirildiler. Ordunun içinde cin, insan ve kuş birlikleri vardı. Süleyman onların önünde büyük bir azamet ve heybetle yürüyordu, Askerlerin, Süleyman (a.s.)'m önüne geçmelerine engel olunuyordu. İbn Abbas şöyle der: Yürüyüş sırasında öne geçmemeleri için, her grubun başına, ileri çıkanları geri çevirecek bir kumandan tayin olundu. Nitekim, hükümdarlar böyle yaparlar.[30][30]

**18.** Nihayet onlar Suriye bölgesinde karıncası çok bir vadiye geldiklerinde, Karıncalardan biri, arkadaşlarına, "yuvalarınıza girin" dedi. Karınca, arkadaşlarına akıllılara yapılan hitap gibi hitap etti. Çünkü o onlara, akıllılara emredilen şeyi emretti. Sakın Süleyman ve orduları farkına varmadan ve kasten çiğnemek istemedikleri halde, ayaklarıyle sizi ezmesin. Karınca arkadaşlarını sakındırdı, sonrada Süleyman ve ordusunu mazur gösterdi. Çünkü o, Süleyman (a.s.)'ın merhametli bir peygamber olduğunu anladı. Süleyman (a.s.) onun sözünü işitti ve maksadım anladı. [31][31]

**19.** Karıncanın, kendisini ve ordusunu övdüğünü işitince" sevinçle gülümsedi. Çünkü karıncanın, "onlar farkına varmadan" sözü, onları takva sahibi ve hayvanlara zarar vermekten sakınan kimseler olarak tanıtmak demektir, Süleyman dedi ki: Ey Rabbim! Bana ve ana babama lütfettiğin nimet ve ihsanlarına şükretmeyi bana ilham et ve beni ona muvaffak kıl. Ve beni sana yaklaştıracak, sevdiğin ve razı olduğun iyi işleri yapmayı bana nasip et. beni, iyi kullarınla birlikte, rahmet yurdu olan cennete sok. [32][32]

---

[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/367-368.
[28][28] Kurtubî, XITT,164
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/368.
[30][30] Taberî, XIX, 88
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/368.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/368-69.
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/369.

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda Özetliyoruz:
**1.** Bunlar, Kur'an'ın âyetleridir" cümlesinde, uzak için konulmuş olan işaret ismi, yakın için kullanılmıştır. Bu, âyetlerin, fazilet ve şeref mevkilerinin yüksekliğini gösterir.
**2.** "Apaçık bir kitap" terkibinde "kitap" kelimesinin nekra gelmesi, onu yüceltmeyi ve ona saygıyı ifade eder. Yani, "şanı yüce, değeri yüksek bir kitaptır".
**3.** "Bir hidâyet ve bir müjde" kelimeleri mastar olup vurgu ifade etmeleri için ism-i fail yerinde kullanılmışlardır. "Doğruyu gösteren ve müjdeleyen" demektir.
**4.** "Âhirete kesinkes inananlar onlardır" cümlesinde zamirin tekrarlanması, kesinkes inananların sadece onlar olduğunu ifade eder. Âhirette ziyana uğrayanlar onlardır" cümlesi de ona benzer. Burada iki cümle arasında güzel bir mukabele sanatı vardır.
**5.** "Şüphesiz bu Kur'an, sana verilmektedir" cümlesinde, Kur'an hakkında şüphe edenler bulunduğu için, , ve ile pekiştirme yapılmıştır.
**6.** "Âsâm at! Musa onun deprendiğini görünce..." cümlesinde hazif yoluyla icaz vardır. "Onu attı, o yılana dönüştü..." cümlesi hazfedilmiş tir. Sözün akışı bunu göstermektedir.
**7.** ifadeleri arasında tıbâk sanatı vardır.
**8.** "Âyetlerimiz apaçık bir şekilde..." ifadesinde istiare vardır. "görmek" lafzı, açıklık ve beyan için müsteâr olarak kullanılmıştır. Çünkü insan, eşyayı gözleri ile görür. Yani, hakiki manada gözler için kullanılır.
**9.** "O, sanki bir yılandır" cümlesinde mürsel mücmel teşbih vardır. Çünkü burada benzetme edatı söylenmiş, benzetme yönü söylenmemiştir. Böylece mürsel ve mücmel teşbih olmuştur.
**10.** "Onlar farkına varmaksızın" cümlesinde nazik bir şekilde özür beyanı vardır. [33][33]

## Bir Nükte

Bazı âlimler, Bir karınca, "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin... dedi âyeti ve devamı hakkında şöyle demişlerdir: "Bu âyet, Kur'an'ın hayret ifade eden âyetlerinden biridir. Çünkü karınca, "ey" edatı ile seslendi, edatı ile uyardı, "karıncalar" ifadesiyle, hitabın karıncalara olduğunu belirtti, "giriniz" kelime-siyle emretti, "yuvalarınıza" terkibiyle, girecekleri yeri belirtti, sizi ezmesin" ifadesiyle sakındırdı, sözüyle tahsis yaptı, ve onun orduları" terkibiyle genelleme yaptı, "onlar farkına varmaksızın" sözüyle de, onların mazeretlerini

[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/369-370.

bildirdi. Ne zeki bir karınca!!... [34][34]

**20.** Süleyman kuşları gözden geçirdi ve şöyle dedi: "Hüdhüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı?"
**21.** Ya bana apaçık ber delil getirecek ya da mutlaka onu şiddetli bir azaba uğratacağım, yahut boğazlayacağım!
**22.** Çok geçmeden Hüdhüd gelip, "Ben, dedi, senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sebe'den sana çok doğru bir haber getirdim."
**23.** Ben, onlara hükümdarlık eden, kendisine her şey verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadınla gördüm.
**24.** Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan, kendilerine yaptıklarını süslü göstermiş de onları doğru yoldan alıkoymuş. Bu-nun için doğru yolu bulamıyorlar.
**25.** Göklerde ve yerde gizleneni açığa çıkaran, gizlediğiniz ve açıkça yaptığınızı bilen Allah'a secde etmezler.
**26.** "O Allah ki kendinden başka ilah yoktur ve büyük arşın da sahibidir."
**27.** Süleyman dedi ki: "Doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın, bakacağız.
**28.** Şu mektubumu götür, onu onlara ver, sonra onlardan biraz çekil de, ne sonuca varacaklarına bak."
**29.** Sebe' melikesi, "Beyler, ileri gelenler! Bana çok önemli bir mektup verildi " dedi.
**30.** "Mektup Süleyman'dandır, (Bisnıillâhirrah-mânirrahîm diye, yani) Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlamaktadır.
**31.** Bana baş kaldırmayın, teslimiyet gösterip bana gelin, denilmektedir.
**32.** Dedi ki: "Ey ileri gelenler! Bu işimde bana bir fikir verin. Siz yanımda olmadan hiçbir işi kestirip atmam."
**33.** Onlar, şu cevabı verdiler: "Biz güçlü kuvvetli kimseleriz, zorlu savaş erbabıyız; buyruk senindir; artık ne emredeceğini düşün de karar ver."
**34.** Melike, "Hükümdarlar bir memlekete girdiler mi, orayı perişan ederler ve halkının ileri gelenleri hakir hale getirirler. Onlar böyle yaparlar" dedi.
**35.** "Ben onlara bir hediye göndereyim de, bakayım elçiler ne ile dönecekler."
**36.** Elçiler, Süleyman'a gelince Süleyman şöyle dedi: "Siz bana mal ile yardım mı ediyorsunuz? Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden daha iyidir. Size verilen hediyelerle ancak siz sevinirsiniz.
**37.** Onlara dön; iyi bilsinler ki, kendilerine asla karşı koyamayacakları ordularla gelir, onları muhakkak surette hor ve hakir halde oradan çıkarırız!"
**38.** Süleyman dedi ki: "Ey ileri gelenler! Onlar müslüman olarak bana gelmeden önce o melikenin tahtını bana hanginiz getirebilir? "
**39.** Cinlerden bir ifrît, "Sen makamından kalkmadan ben onu sana getiririm. Gerçekten bu işe gücüm yeter ve ben güvenilir bir kimseyim " dedi.
**40.** Kitaptan bir ilmi olan kimse ise, "Gözünü açıp kapamadan, ben onu sana

[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/370.

getiririm" dedi. Süleyman o-nu, yanıbaşma yerleşmiş olarak görünce, "Bu, dedi, şükür mü yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni imtihan etmek üzere Rabbimin lütfundandır. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur, nankörlük edene gelin-ce, o bilsin ki Rabbimin hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, çok kerem sahibidir."
**41.** Dedi ki: "Onun tahtım bilemeyeceği bir vaziyete getirin, bakalım onu tanıyabilecek mi? Yoksa tanıyamayanlardan mı olacak?"
**42.** Melike gelince, "Senin tahtın da böyle mi?" dendi: O; "Bu, tıpkı o" diye cevap verdi. Süleyman şöyle dedi: "Bize daha önce bilgi verilmiş ve biz müslüman olmuştuk."
**43.** Onu ise Allah'tan başka taptığı şeyler alıkoymuştu. Kuşkusuz o, inkarcı bir kavimdendi.
**44.** Ona "Köşke gir!" dendi. Melike köşkü görünce derin bir su sandı ve eteğini yukarı çekti. Süleyman "Bu, billurdan yapılmış, şeffaf bir zemindir" dedi. Melike dedi ki: "Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim. Süleyman'la beraber âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum."

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Bu mübarek âyetler, Allah'ın, kendisine hem peygamberlik hem de hükümdarlık verdiği Davud oğlu Süleyman (a.s)'i anlatmaya devam eder. Süleyman (a.s) hem peygamber, hem de hükümdardı. Yüce Allah, insanları ve cinleri onun emrine vermiş ve ona kuş dilini öğretmişti. Bu âyet-i kerimeler, onun Sebe' kraliçesi Belkıs ile olan kıssasını ve onun zamanında meydana gelen ilginç olayları anlatır. [35][35]

## Kelimelerin İzahı

Teftiş etti. Tefakkud, insanın, yanında olmayan şeyi araştırmasıdır.
Hab', gizlenmiş şey. Bir kimse, bir şeyi gizlediğinde, der. Muzârii mastarı ise dır.
Sâgîrûn, hor ve hakir kişiler. Bu kelime, "horluk" manasına gelen kökündendir.
İfrît, insan ve şeytanların azgın ve kuvvetlisi, hilekâr ve düzenbaz.
Sarh, köşk. Yüksek her binaya sarh denir. Firavun'un," Haman! Bana bir köşk yap"[36][36] ifadesinde de bu manada kullanılmıştır.
Mümerred, düz ve parlak. Buluğ çağma geldiği halde sakalı çıkmayan kişiye emred (köse) denir. Üzerinde yaprak bulunmayan ağaca da denir.
Kavârîr, şişe manasına gelen kelimesinin çoğuludur. [37][37]

---

[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/374.
[36][36] Mü'min sûresi, 40/36
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/375.

## Âyetlerin Tefsiri

**20.** Süleyman (a.s) kuş topluluğunu teftiş etti: Hüdhüd'ü niçin burada göremiyorum? dedi. Tefsirciler şöyle der: "Süleyman (a.s) yola çıktığında kuşlar onunla birlikte çıkar ve kanatlarıyle onu gölgelendirirlerdi. Süleyman (a.s) karınca vadisinden ayrılıp ıssız bir yerde konaklayınca ordu susadı ve ondan su istediler. Ona suyun bulunduğu yeri Hüdhüd kuşu gösterirdi. "Şurada su vardır" dediğinde, şeytanlar orayı kazar ve sular fışkırırdı. O gün Süleyman (a.s) Hüdhüd'ü aradı, fakat bulamadı. Bunun üzerine, "Onu niçin göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı?" dedi. Buradaki edatı, munkatıa olup manasınadır. "Bilakis o kayıplara karıştı. Benden izinsiz çekip gitti" demektir. [38][38]

**21.** O bana ya mazaretini açıkça gösterecek bir delil getirir, ya da onu hapse atmak veya tüylerini yolmak suretiyle elem verici bir cezaya çarptırırım, veya keserim. [39][39]

**22.** Hüdhüd, gittiği yerde kısa bir süre kaldıktan sonra Süleyman (a.s)'a geldi. Dedi ki: Senin görmediğini gördüm ve bilmediğini öğrendim. Yemen'deki Sebe' şehrinden sana çok önemli bir haber ve doğru bir bilgi getirdim. [40][40]

**23.** Gördüğüm ilginç şeylerden biri şu: Belkıs isimli bir kadın onların kraliçesi olup, ona itaatle boyun eğmektedirler.[41][41] Ona, kralların ihtiyaç duyduğu dünya nimetlerinden bol mal, çok asker, çok silah ve malzeme gibi herşey verilmiş. İnci ve mercan ile süslenmiş büyük bir tahtı var. Katâde şöyle der: "Belkıs'm tahtı, altından; tahtının ayakları mücevherlerden yapılmış olup inci ile süslenmişti." Taberî şöyle der: "Burada, tahtın büyüklüğünden maksat, genişlik ve yükseklik bakımından büyüklüğü değil, değer ve önem bakımından büyüklüğüdür. Onun içindir ki İbn Abbas şöyle der: Güzel yapılmış, değerli bir tahttır. Belkıs'ın tahtı altından, tahtın ayakları ise inci ve mücevherdendi."[42][42] Daha sonra Hüdhüd, daha büyük ve önemli olayı anlatmaya başlayarak şöyle dedi: [43][43]

**24.** Onların hepsinin mecûsî olduğunu gördüm. Bir tek olan Allah'a tapmayı bırakıp da güneşe tapıyorlar. Şeytan, Allah'ı bırakıp da güneşe tapmalarım ve ona secde etmelerini onlara güzel göstermiş. Bu sapıklık dolayisıyle onları, gerçek ve doğru yoldan alıkoymuş şeytanın saptırması sebebiyle, Allah'a ve onun birliğine yol bulamıyorlar. Daha sonra hüdhüd, hayretle şöyle dedi: [44][44]

---

[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/375.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/375.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/375.
[41][41] Bu olayın ilginçliği şudur: Genellikle krallar, erkeklerden olur. Kadınlar, ülkeleri yönetmeye elverişli olmazlar. Şu hadis de bunu destekler: "İşlerini bir kadının eline veren bir kavim asla felah bulmaz." (Bkz, Buhârî, Meğâzî, 82) Fıtratın mantığı da budur.
[42][42] Taberî, XIX, 92
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/375-376.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/376.

**25.** Göklerde ve yerde gizlenmiş olan herşeyi ve gizlilikleri bilen Yüce Yaratıcı Allah'a secde etmiyorlar da, güneşe mi secde ediyorlar.[45][45] İbn Abbas şöyle der: "Allah, göklerde ve yerde gizli olan herşeyi bilir". Allah gizliyi ve açığı, zahiri ve bâtını bilir. [46][46]

**26.** Allah, büyüklük ve yücelikte tektir. Yüce Arş'ın sahibi olup kendisine ibadet ve secde edilmeye layıktır. Arş, yaratılmışların en büyüğü olduğu için, Yüce Allah onu burada özellikle zikretti. Hüdhüd'ün sözü burada bitti. [47][47]

**27.** Süleyman (a.s) dedi ki: Sözünü bir araştıralım. Doğru mu söylüyorsun yoksa yalan mı, tesbit edelim. İbn Cevzî şöyle der: "Süleyman (a.s), kendisinden başka bir hükümdar bulunmasını kabul etmediği için hüdhüd'ün haberinden şüphe etti. Sonra bir mektup yazarak onu mührüyle mühürledi ve hüdhüd'e verdi. Şöyle dedi: [48][48]

**28.** Bu mektubu al ve Sebe' kraliçesi ile ordusuna ulaştır. Sonra onlardan saklanarak yakın bir yere çekil. Bak bakalım, nasıl cevap verecekler? Tefsirciler şöyle der: "Hüdhüd mektubu alıp Belkıs'a ve kavmine gitti. Belkıs'm başı üzerinde süzülerek mektubu kucağına bıraktı." [49][49]

**29.** Belkıs, kavminin ileri gelenlerine, "Bana Önemli bir mektup geldi" dedi. [50][50]

**30.** Mektup Süleyman tarafından gönderilmiş sonra onu açtı birde ne görsün içinde, "Bismillâhirrahmânirrahîm" yazılı. Bu, mektuba güzel bir giriştir. Besmelede, Rabliğin Allah'a mahsus olduğu ilan edilmiştir. Bundan sonra mektupta Allah'ın birliğine ve onun emrine boyun eğmeye çağrı yapılmıştır. [51][51]

**31.** Kralların yaptığı gibi, bana karşı büyüklük taslamayın ve mü'min olarak bana gelin. İbn Abbas: "Allah'ı birleyiciîer olarak gelin" der. Süfyan ise: "Allah'a itaat edenler olarak gelin" şeklinde tefsir eder. [52][52]

**32.** Belkıs dedi ki: Ey kavmim! Bu mesele hakkında bana görüşlerinizi söyleyin. Siz bulunmadan ve görüşünüzü almadan ben, herhangi bir şey yapacak değilim. [53][53]

---

[45][45] Âyet-i kerimeden benim anladığım mana budur. Belki de, Kur'an metninin ruhunu anlamaya en yakın olan budur. Çünkü Hüdhüd'ün bu sözü, bir şeyi haber verme yerinde değil, hayret ve kınama yerinde kullanılmıştır. Bazı tefsircilerin, "Buradaki zâid olup mana şöyledir: Onlar Allah'a secde etmeye yol bulamazlar. "Veya mana: "Dikkat edin, ey insanlar! Allah'a secde edin" şeklindeki görüşleri kapalı kalmaktadır. Allah en iyisini bilir.

[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/376.

[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/376.

[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/376.

[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/377.

[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/377.

[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/377.

[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/377.

[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/377.

**33.** İleri gelenler dediler ki: Bizim çok asker ve silahımız var. Aynı zamanda çok iyi de savaşırız. Biz senin emrindeyiz. Ne istersen bize emret, boyun eğeriz. Onların bu sözü, son derece itaatkar olduklarını göstermektedir. Kurtubî şöyle der: "Belkıs, kavmine güzel muamele eder ve karşılaştığı her durumda onlarla istişare ederdi. İleri gelenler, onu mutlu edecek şekilde cevap vererek, ordularının kuvvetli ve savaş gücüne sahip olduğunu ona bildirdiler. Sonra da işi, onun görüşüne bıraktılar. Bu, herkesin yapması gereken güzel bir diyalogtur.[54][54] Hasan-ı Basrî şöyle der: "işlerini, tecrübeli cesur ve becerikli bîr kadına bıraktılar. Belkıs, onlardan daha sağlam görüşlü ve bilgili olduğu için bu sözleri söylediler."[55][55]

**34.** Belkıs dedi ki: Kralların adeti şöyledir: Onlar, herhangi bir ülkeyi savaşarak alırlarsa orayı yakıp yıkarlar Oranın ileri gelenlerini öldürür, esir ve sürgün ederek zelil ederler. Savaşarak girdikleri her şehirde, âdet ve usulleri böyledir. Sonra sulh ve barış yoluna yönelerek şöyle dedi: [56][56]

**35.** Ben ona, onun gibilerine yakışan büyük bir hediye göndereceğim. Bakayım, kabul mü edecek, yoksa red mi edecek. Katâde şöyle der: "Kadın, müslümanhğmda da, müşrik-liğinde de ne akıllı idi! Hediyenin, insanları etkilediğini biliyordu." İbn Abbas şöyle der: "Kavmine dedi ki: "Eğer hediyeyi kabul ederse, o, dünya peşinde koşan bir kraldır. Onunla savaşın. Kabul etmezse, o, doğru sözlü bir peygamberdir. Ona uyun.[57][57]

**36.** Belkıs'm elçileri Süleyman'a büyük hediyeyi götürünce, Süleyman (a.s) onları azarlayarak dedi ki: Sizi inkarınız ve hakimiyetiniz üzerinde bırakmam için, mal ve hediyelerle beni aldatmaya mı çalışıyorsunuz? Allah'ın bana verdiği peygamberlik ve bol mal, size verdiği süslü hayattan daha iyidir. Benim, sizin hediyenize ihtiyacını yok. Bilakis hediyelere siz sevinirsiniz. Çünkü siz dünyada, birbirinize karşı övünen ve mal çokluğu ile böbürlenen kimselersiniz. Sonra Süleyman (a.s) heyet başkanına şöyle dedi: [58][58]

**37.** Hediyelerini onlara geri götür. Allah'a yemin olsun ki, üzerlerine, karşı koyamayacakları ve savaşamaya-caklan bir ordu ile geleceğiz. Müslüman olarak bana gelmedikleri takdirde, onları mutlaka hor ve hakir olarak yurt ve ülkelerinden çıkaracağız. İbn Abbas şöyle der: "Belkıs'm elçileri Süleyman (a.s)'ın yanından dönüp durumu ona haber verdiklerinde, Belkıs "Bu zatın kral olmadığını anladım, bizim ona gücümüz yetmez" dedi. Süleyman' (a.s)'a elçi

---

[54][54] Kurtubî, Xm,194
[55][55] Muhtasar-ı İbn Kesir, II, 671
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/377.
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/377.
[57][57] Mıhtasar-ı İbn Kesîr, 11, 671
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/377-378.
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/378.

gönderip: "Ben, kavmimin ileri gelenleri ile sana geliyorum. Durumunun ne olduğunu ve çağırdığın dininin nasıl bir din olduğunu göreyim" dedi. Sonra 12.000 komutanla Süleyman'ın yanma gitti."[59][59]

**38.** Süleyman (a.s), yanında bulunan ordu kumandanlarına: Belkıs, kavmi ile birlikte, müslü-man olarak bana gelmeden önce, onun, mücevherle süslü tahtını bana kim getirecek?" dedi. Beyzâvî şöyle der: "Süleyman (a.s), bununla Allah'ın kendisine özel olarak vermiş olduğu gücünü ve peygamberlik iddiasında doğruluğunu gösteren, harikulade şeylerden bazılarını, Belkis'a göstermek ve onun tahtını tanınmayacak bir hale getirip de tanıyıp tanımayacağını görmek suretiyle zekasını denemek istedi."[60][60]

**39.** Güçlü cinlerden biri olan ifrit dedi ki: Sen, hüküm meclisinden kalkmadan önce ben onu sana getiririm. Süleyman (a.s), her gün sabahtan öğleye kadar hüküm meclisinde otururdu. Ifrit'in bundan maksadı, tahtı, yarım günden daha az bir zaman içersinde getireceğini ona bildirmekti. Şüphesiz ben onu taşıyabilirim. İçinde bulunan mücevher, inci ve diğer kıymetli eşya hakkında da emin birisiyim. [61][61]

**40.** Kendisinde kitap bilgisi olan kimse ise, "Gözünü açıp kapamadan ben onu sana geti-rim" dedi. Tefsirciler şöyle der: "O, Âsaf b. Berhiyâ'dir. Sıddîklardan olup, dua edildiğinde kabul olunan ism-i a'zam duasını bilirdi. Belkıs'm tahtını getiren odur. Süleyman'a (a.s) şöyle demişti: Sen gözünü açıp kapamadan ben onu sana getiririm. Allah'a dua etti. Taht anında geliverdi, Süleyman (a.s) bakıp tahtı yanıda hazır görünce: "Bu, Allah'ın bana lütfü ve ihsanıdır" dedi. Lütuf ve ihsanına şükür mü yoksa onu inkar mı edeceğimi denemek için böyle yaptı. Kim şükrederse, faydası kendisinedir. Çünkü şükür, Allah'ın lütfunu artırır. Nitekim âyet-i kerimede, "Eğer şükrederseniz sizin için mutlaka artırırım"[62][62] buymlmıştur. Kim de şükretmez ve Allah'ın lütfuna nankörlük ederse, bilsin ki, Allah'ın ona ve şükrüne ihtiyacı yoktur. Allah, nimetine nankörlük edenlere lütfetmede de cömerttir. Sebe' kraliçesi, Süleyman (a.s)'ın ülkesine yaklaşınca, kraliçeyi imtihan etmek için tahtının bazı alâmetlerinin değiştirilmesini emretti. [63][63]

**41.** İnsanın, bilinemeyecek şekilde halini değiştirdiği gibi, onun tahtının bazı şekil ve vasıflarını da değiştirin, dedi. Bakalım onu gördüğünde, kendi tahtı olduğunu tanıyabilecek mi, yoksa tanıyamıyacak mı? Süleyman (a.s) bununla Belkıs'm zekâ ve aklını denemek istedi. [64][64]

---

[59][59] Beyzâvî Haşiyesi, III, 493
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/378.
[60][60] Beyzâvî, II, 83
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/378.
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/378-379.
[62][62] İbrâhîm sûresi, 14/7
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/379.
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/379.

**42.** Belkıs geldiğinde ona: "Senin tahtın, bu gördüğün tahta benziyor mu?" denildi. Bir ipucu vermiş olmamak için Süleyman (a.s): "Bu senin tahtın mı? demedi, Belkıs, bu benim tahtıma benziyor, dedi. "Evet odur" veya "Hayır o değildir" demedi. İbn Kesir şöyle der: "Bu son derece akıllı ve zekice bir davranıştır."[65][65] Bu; Süleyman (a.s)'ın sözlerindendir.Yani, Süleyman (a.s), Allah'ın nimetlerini anarak: "Allah ve onun kudreti hakkında bu kadından önce bize, bilgi verilmiştir. Ve biz ondan önce Allah'a teslim olanlarız. Biz ilim ve İslam bakımından ondan öndeyiz" dedi. [66][66]

**43.** Daha önce güneşe ve aya tapmış olması, onu Allah'a iman etmekten alıkoydu, inkarı ve müşrik kavim arasında yetişmiş olması sebebiyle o kafirlerden oldu. [67][67]

**44.** Belkıs'a: "Bu büyük köşke gir" denildi. Belkıs o büyük sarayın avlusunu görünce, onu derin bir su sandı. Oraya girmek için ayaklarının az yukarısını açtı. Süleyman (a.s) dedi ki, "o, saf camdan yapılmış, düz ve'parlak bir saraydır... Bunun üzerine Belkts, "Ey Rabbim! dedi. Kuşkusuz ben, şirk koşarak ve güneşe taparak kendime zulmettim. Dinini kabul ederek Süleyman'a uydum. Âlemlerin Rabbine inanmış olarak İslam'a girdim. İbn Kesir şöyle der: "Bu âyetle anlatılmak istenen şudur: Süleyman (a.s) bu kraliçe için, billurdan yapılmış güzel ve büyük bir saray edindi ki, ona güç ve kuvvetinin büyüklüğünü göstersin. Belkıs, Allah'ın Süleyman (a.s)'a verdiği şeyi ve onun durumunun yüceliğini görüp düşününce Allah'ın emrine boyun eğdi ve Süleyman (a.s)'ın büyük bir peygamber ve Hükümdar olduğunu anladı da, Yüce Allah'a teslim oldu."[68][68]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Hüdhüd'ü niçin göremiyorum?" Bu, hayret ifâde eden bir üsluptur.
**2.** "Onu mutlaka cezalandıracağım", "veya onu mutlaka keseceğim", "ya da mutlaka bana delil getirir" lafızlarında, te'kid, pekiştirme edatının terarlanması, yapılacak işlerin kesinlikle yapılması gerektiğini gösterir.
**3.** "Senin bilmediğini bildim" ifadesinde tibâk-ı selb vardır. Aynı şekilde, yol bulursun", II yol bulmazlar" sözleri arasında da tıbâk-ı selb vardır.
**4.** "Sana, Sebe'den bir haber getirdim" cümlesinde cınâs-ı latîf vardır. Bazı

---

[65][65] Tefsîr-i İbn Kesîr, II, 673
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/379.
[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/379.
[68][68] Muhtasar-ı İbn Kesîr, n, 674
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/379-380.

harfleri değiştiği için buna cinâs-ı nâki£ denir.[69][69]
**5.** Gizliyorsunuz? ile açıklıyorsunuz?" arasında mana yönünden tıbâk vardır. arasında da aynı şekilde tibâk vardır.
**6.** "Doğrumu söyledin?" ile "yoksa yalan söyleyenlerden misin?" arasında mana yönünden tıbak vardır. Beyan âlimleri şöyle der:
Burada, mana bakımından olan tıbâk, lafız bakımından olan tıbâktan daha vurguludur. Çünkü, fiil cümlesinden isim cümlesine dönülmüştür. Bu da, devamlılık ifade eder. Eğer, "doğru mu söyledin, yoksa yalan mı?" deseydi, bu manayı vermezdi. Çünkü bu ifadeye göre Hüdhüd bu işte yalan söyleyebilir, başkasında söylemeyebilir. "Yoksa yalan calırdan mısın?" sözü, şunu ifade eder: Hüdhüd yalancıların yoluna girmekle tanınmışsa, o kuşkusuz yalancıdır. Ona asla güvenilmez.
**7.** "Kalkarsın" ile, "makamından" arasında cinâs-ı iştikak vardır. kelimeleri arasında da aynı sanat vardır.
**8.** "Sanki bu, odur" cümlesinde teşbîh vardır. Yani bu, şekil ve evsâf bakımından benim tahtıma benziyor. Buna mür sel-mücmel teşbîh denir.
**9.** "Gözünü açıp kapamadan" cümlesinde güzel bir istiare vardır. Tahtı getirmesinin hızı, insanın bakışının geri dönmesine benzetilmiştir. Göz kapaklarının birbirine değmesi demektir. Bu, hızın ifade edilmesinde mümkün olan en kuvvetli vurgudur. "Kıyamet saatinin durumu ise, göz açıp kapama gibi, veya daha az bir zamandan başkası değildir"[70][70] Mealindeki âyette de bu sanat vardır. Yüce Allah, yüksek hız için, irtidâdu'1-tarf i müsteâr olarak kullanmıştır.[71][71]
**10.** Birçok âyette, âyet sonlan birbirine uygun düşmüştür. Bunun da, insan ruhuna güzel bir etkisi vardır. Mesela: Yoksa kayıplara mı karıştı?" Ya da mutlaka bana apaçık bir delil getirir", "Sana Sebe'den çok doğru bir haber getirdim. "Bu bölümün sonuna kadar böyle âyetler vardır. [72][72]

## Bir Nükte

Bazı ilim adamları, "Kuşları teftiş etti" sözünden, hükümdarın, halkının durumunu teftiş etmesinin iyi bir şey olduğu hükmünü çıkarmışlardır. Aynı şekilde arkadaş, yakın ve dostların durumunu araştırmanın da iyi olduğunu söylemişlerdir. Onlardan biri şöyle demiştir:
Süleyman (a.s) bize bir çığır açtı. Açtığı çığırda ona uyulmuştur. Mülkünde bulunan kuşları teftiş etti ve : "Niçin hüdhüd'ü göremiyorum?" dedi. [73][73]

**45.** "Allah'a kulluk edin!" desin diye, Semûd kavmine kardeşleri Salih'i

---

[69][69] Ze-Mahşeri şöyle der: "Zorlama olmaksızın tabîî olarak gelmesi veya bunu kelamın ince-hgm b len bir k.msenm yapmas, şartıyla bu kelâmm güzellİ,erinden olur. Âyetlede, hem lafız hem mana bakımından son derce uygun düşmüştür. Baksana, eğer kelimesi yenne kelimesi konsaydı, elbette mana doğru olurdu. Fakat, önemli haber manasma olan ve durumu anlatmaya uygun düşen nebe' kelimesindeki fazla manalar ifade edilmiş olmazdı
[70][70] Nahl sûresi, 16/77
[71][71] Şerîf Râdî, Telhîsul-beyân, S.261
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/380-381.
[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/381.

görderdik. Hemen birbiriyle çekişen iki zümre oluverdiler.
**46.** Salih dedi ki: Ey kavmim! İyilik dururken niçin kötülüğe koşuyorsunuz? Allah'tan mağfiret dile -seniz olmaz mı? Belki size merhamet edilir.
**47.** "Senin ve beraberindekilerin yüzünden uğursuzluğa uğradık" dediler. Salih, "Size çöken uğursuzhık, Allah katımladır. Hayır sîz imtihana çekilen bir kavimsiniz" dedi.
**48.** O şehirde dokuz kişi vardı ki, bunlar yeryüzünde bozgunculuk yapıyorlar, iyilik tarafına hiç yanaşmıyorlardı.
**49.** Allah'a and içerek birbirlerine şöyle dediler: Gece ona ve ailesine baskın yapalım; sonra da velisine, "Biz Salih ailesinin yok edilişi sırasında orada değildik, inanın ki doğru söylüyoruz " diyelim.
**50.** Onlar böyle bir tuzak kurdular. Biz de kendileri farkında olmadan, onların planlarını bozduk.
**51.** Bak işte, tuzaklarının akıbeti nice oldu: Onları da, kavimlerini de toptan helak ettik!
**52.** İşte haksızlıkları yüzünden çökmüş evleri! Anlayan bir kavim için elbette bunda bir ibret vardır.
**53.** İman edip Allah'a karşı gelmekten sakınanları kurtardık.
**54.** Lut'u da gönderdik. Kavmine şöyle demişti: Göz göre göre hâlâ, o hayasızlığı yapacak mısınız?
**55.** İlle de kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşacak mısınız? Doğrusu siz, beyinsizlikte devam edegelen bir kavimsiniz!
**56.** Kavminin cevabı sadece "Lut ailesini memleketinizden çıkarın; çünkü onlar temiz kalmak isteyen insanlarmış!" demelerinden ibaret oldu.
**57.** Bunun üzerine onu ve ailesini kurtardık. Yalnız karısı müstesna; onun, helak olanlardan olmasını takdir ettik.
**58.** De ki: "Hamd olsun Allah'a selam oisun seçkin kıldığı kullarına. Allah mı daha hayırlı, yoksa O'na koştukları ortaklar mı?"
**60.** Yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indiren mi? Ki onunla, biz bir ağacını bile bitirmeye gücünüzün yetmediği güzel güzel bahçeler bitirdik. Allah'la beraber başka bir ilâh mı var?! Doğrusu onlar Allah'a başkasını denk tutan bir güruhtur.
**61.** Yoksa yeryüzünü oturmaya elverişli kılan, aralarından nehirler akıtan, arz için sabit dağlar yaratan, iki deniz arasına engel koyan mı? Allah'ın yanında başka bir ilâh mı var? Doğrusu onların çoğu bilmiyorlar.
**62.** Yoksa, kendine yalvardiği zaman bunalmışa karşılık veren ve sıkıntıyı gideren, sizi yeryüzünün hakimleri kılan mı? Allah'ın yanında başka bir ilâh mı var?! Ne kadar da kıt düşünüyorsunuz!.
**63.** Yoksa, karanın ve denizin karanlıkları içinde size yolu bulduran, rahmetinin önünde rüzgarları müjdeci olarak gönderen mi? Allah'ın yanında başka bir ilâh mı var?! Allah, onların koştukları ortaklardan çok
yücedir.
**64.** Yoksa yoktan yaratan, yok olduktan sonra tekrar dirilten ve sizi hem gökten

hem yerden rızıklandı-ran mı? Allah ile beraber başka bir tanrı mı var?! De ki: "Eğer doğru söylüyorsanız kesin delilinizi getirin.
**65.** De ki: "Göklerde ve yerde, Allah'tan başka kimse gaybi bilmez. Ve onlar ne zaman diriltilecekleri-ni de bilmezler."
**66.** Hayır; onların âhiret hakkındaki bilgileri yetersiz kalmıştır. Bundan öte onlar şüphe içindedirler. Hattâ onlar âhiret bilgisi bakımından, tam bir karanlık içindedirler.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah, sûrenin başında Musa (a.s)'nın kıssasını anlattı. Ardından Davud ve Süleyman (a.s)'nm kıssasından ve bu kıssada bulunan ilginç ve enteresan şeylerden bahsetti. Bu âyetlerde ise Salih (a.s) ve Lut (a.s)'un kıssalarını anlattı. Bütün bu kıssaların maksadı öğüt vermek, ibret alınmasını sağlamak ve yalanlayanların yok edilmesi hususunda Allah'ın kanununu açıklamaktır. Bundan sonra Yüce Allah, birliğini, ilmini ve kudretini gösteren delilleri anlatmaktadır. [74][74]

## Kelimelerin İzahı

Uğursuzluğa uğradık. Bu kelime, uğursuzluk manasına gelen dan alınmıştır. Zeccâc şöyle der: "Bunun aslı dır. iğâm olundu. sakin olduğu için, okunabilmesi gayesiyle elif getirildi,
Hâviye, boş manasınadır. Karın boş olduğu zaman kullanılan ve yıldız battığında kullanılan sözünden alınmıştır. Fahişe, çirkin ve âdi fiil.
Hadâik, nın çoğuludur. Hadîka ise, etrafı duvarla çevrili bahçe demektir. Ferrâ şöyle der: "Hadîka, etrafı duvarla çevrili olan bahçedir. Etrafı çevrili olmayan bahçeye denir.[75][75]
Karâr, üzerinde, bir şeyin sabit durduğu karargah.
Haciz, iki şeyin arasını ayıran engel. [76][76]

## Ayetlerin Tefsiri

**45.** Allah'a andolsunki, Semûd kabilesine de kardeşleri Salih (a.s)'i gönderdik. Salih (a.s), dinen değil, soy bakımından onların kardeşi idi. Onları, Allah'ı birlemeye ve ona ibadet etmeye çağırıyordu. Ayetteki, mahzuf yeminin cevabıdır, Hemen, din hususunda birbirleriyle çekişen, mü'minler ve kâfirler olarak iki gruba ayrıldılar. Mücâhid şöyle der: "Onlar, mü'inin ve kâfir olmak üzere iki grup idiler. Birbirleriyle çekişmeleri ise, din hususunda ihtilafları ve cedellcridir. Mânâ dikkate alınarak fiil, ikil değil de çoğul kipiyle şeklinde

[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/385.
[75][75] Kurlıbî, XIII, 221
[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/385-386.

gelmiştir. [77][77]

**46.** Salih (a.s) onlara, acıma ve şefkatle şöyle dedi: Ey kavmim! Niçin rahmet istemeden azabı istiyorsunuz? Neden, rahmeti istemiyorsunuz da, azabı istemede acele ediyorsunuz? Allah'ın, tevbinizi kabul edip size merhamet etmesi için, şirki bırakıp Allah'a donseniz ya!? Tefsirciler şöyle der: "Kâfirler, aşırı inkarlarından dolayı: "Ey Salih! Bize, Allah'ın azabını getir" derlerdi. Salih (a.s) de onlara şöyle dedi: Azap gelmeden önce, Allah'tan bağışlanmanızı dileseniz ya. Çünkü hayrı acele istemek, şerri acele istemekten daha iyidir." [78][78]

**47.** Dediler ki, "Ey Salih! Senin ve senin peşinden giden mü'minlerin yüzünden uğursuzluğa uğradık. Şüphesiz, başımıza gelen belanın sebebi sizsiniz. Onlara kıtlık gelmiş ve aç kalmışlardı. Sâfih (a.s) dedi ki: Gerçekten, sizin, hayır veya serden nasibiniz Allah kalındadır. O'nun hükmüyle olur. Dilerse size rızık verir, dilerse mahrum eder. Salih onlara yumuşak bir şekilde hitap edince, onlar sertçe cevap verdiler ve: "Senin ve beraberindekilerin yüzünden uğursuzluğa uğradık" dediler. Salih (a.s) da, uğursuzluklarının, kendisi ve mü'minler yüzünden değil, yaptıkları yüzünden olduğunu onlara bildirdi, Bilakis, gerçek şu ki, siz, öyle bir topluluksunuz ki, vesvesesi ve aldatmasıyla şeytan sizi fitneye düşürüyor. Söylediklerinizi, bundan dolayı söylüyorsunuz. [79][79]

**48.** Salih'in şehri olan Hicr'de, kavminin ileri gelenlerinden dokuz kişi vardı. Dahhâk şöyle der: "Bu dokuz kişi, o şehir halkının ileri gelenleri idi." Onların işi, fesat çıkarmak ve her vesile ve yol ile kullara eziyet etmekti. İbn Abbas şöyle der: "Onlar, deveyi boğazlayanlardır." [80][80]

**49.** Dediler ki, geceleyin Salih'i ve ailesini öldürelim sonra da, onun kanını dava edecek velisine "Biz onun öldürüldüğü yere gelmedik. Ne onun, ne de ailesinin katilini biliyoruz diyelim" diye Allah'a yemin edin, dediler. Doğru söylediğimize dair onlara yemin edelim, İbn Abbas şöyle der: "Kılıçlarını çekerek Salih'in (a.s) evine geldiler. Bunun üzerine melekler, onlara taş atıp öldürdüler."[81][81] Yüce Allah şöyle buyurdu: [82][82]

**50.** Onlar Salih'i öldürmek için tuzak kurdular. Biz de, tuzaklarına karşı onları, yok etmeyi çabuklaştırmak suretiyle cezalandırdık. Yüce Allah, müşâkele yoluyla, kendi yaptığına da tuzak adı verdi.[83][83] Onlar farkına varmadan, biz onları cezalandırdık. Ebu Hayyân şöyle der: "Onların tuzağı, Salih (a.s)'i ve ailesini öldürmek için, gizlice plan yapmalarıdır. Allah'ın tuzağı ise, bilmedikleri

---

[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/386.
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/386.
[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/386.
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/387.
[81][81] İbnu'l-Ccvzî, Zâzu'l-mesîr.VT. 182
[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/387.
[83][83] Müşâkele, lafızların aynı, mananın farklı olması demektir.

bir taraftan onları yok etmesidir."[84][84]

**51.** Onların yaptıklarının sonunu ve tuzaklarının neticesini iyice düşün. Biz hepsini nasıl yok ettik. Sonunda harap ve yok oldular. [85][85]

**52.** İşte, evleri ve yurtları! Zulüm ve inkarları yüzünden bomboş. Çünkü oraların halkı yok olup gitti. İşte bu, hayret verici yok etmede, Allah'ın gücünü bilen ve ibret alan bir kavim için büyük bir ders yardır. [86][86]

**53.** Salih ile birlikte, iman eden takva sahibi mü'minleri azaptan kurtardık. [87][87]

**54.** Peygamberimiz Lut'u da hatırla. Hani o, kavmi Sodom halkına şöyle demişti. Fahişelik ve çirkin bir iş olduğunu kesin olarak bildiğiniz halde, o çirkin fiili mi yapıyorsunuz? Bu çirkin fiil, oğlancılıktır. [88][88]

**55.** Ey kavim! Aşırı beyinsizliğinizden dolayı, kadınları bırakıp da erkekleri mi istiyorsunuz.? Kınamak maksadıyla söz tekrarlanmıştır. O çirkin yolla, erkeler erkeklerle yetiniyordu. Bilakis siz arsız ve beyinsiz kimselersiniz. Dolayısıyle bu çirkin fiili, Allah'ın size helal kıldığı kadınlara tercih ediyorsunuz. [89][89]

**56.** O suçluların cevabı, "Lut'u ve ailesini yurdunuzdan çıkarın" demekten başka bir şey olmadı. "Onlar, pisliklerden uzak duran ve yaptıklarımızı pislik sayan bir topluluktur" Bu, Lut fa.s ailesinin yurttan çıkarılması ve kovulması gerdiğini gösteren bir sebeptir. Katâde şöyle der: "Vallahi, onların ayıpları olmadığı halde, kötü işlerden uzak durdular diye onları ayıpladılar. İbn Abbas da şöyle der: "Bu bir alaydır. Mü'minler, erkeklerin dübürlerinden uzak durdukları için, onlarla alay ediyorlardı."[90][90]

**57.** Kavminin başına gelen azaptan onu ve karısının dışındaki aile fertlerini kurtardık. Karısını, kaza ve kaderimizle helak edip azap içinde kalanlardan kıldık. [91][91]

**58.** Üzerlerine gökten yağmur gibi taş yağdırdık da bu yağmur onları helak etti. Onların başına yağdırılan bu azap yani pişirilmiş çamurdan meydana gelmiş yoğun taş yağmuru ne kötüdür. Yüce Allah, önceki âyetlerde peygamberlerin kıssalarını anlatınca, ardından, birliğini ve gücünü gösteren delilleri anlattı. [92][92]

---

[84][84] el-Bahr, VII, 85
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/387.
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/387.
[86][86] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/387.
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/387.
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/387.
[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/387-388.
[90][90] Kurtubî, XIII, 219
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/388.
[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/388.
[92][92] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/388.

**59.** Ey peygamber! De ki, lütufları ve nimetleri için Allah'a hamdolsun Selâm, peygamberlik için seçtiği ve davetini tebliğ için tercih ettiği kullan üzerine olsun. Zemahşerî şöyle der: "Yüce Allah peygamberine, kendisinin birliğini gösteren, gücünü ve hikmetini delilerle anlatan şu âyetleri okumasını ve Allah'a hamd ve peygamberlere salât ile başlamasını emretti. Burada güzel bir davranış iyi bir şekilde öğretilmektedir. Ki, bu da, Allah'a hamdetmek ve peygamberlere salât ve selâm getirmektir. Bu güzel davranışı, büyükten küçüğe, âlimler, hatipler ve vaizler, birbirlerinden alagelmişlerdir. Her ilmi okumadan ve her vaaz ve öpde başlamadan önce peygamberine salât ve selâm okumuşlardır."[93][93] Allah mı hayırlı, yoksa Ona koştukları ortaklar mı? Bu âyet, müşrikleri susturmakta ve onların davranışlarım alaya almaktadır. Yani, hikmet sahibi, yoktan yaratan Allah mı daha hayırlı, yoksa taptıkları, işitmeyen ve is-' teklere cevap veremeyen putlar mı daha hayırlı? [94][94]

**60.** Bu âyet, Allah'ın birliğim gösleren bir başka delildir. Yani, bu kâinatı yoktan var eden, bu yükseklik ve durulukta gökleri yaratan, göklerde parlak yıldızları, yeri ve yerde bulunan dağları, ovaları, nehirleri ve denizleri yaratan mı daha hayırlıdır? Yoksa ortak koştukları putlar mı? Allah, kudretiyle sizin için bulutlardan yağmur yağdırdı ve bu yağmurla, güzel, yeşil, parlak ve çok güzel manzaralı bağlar ve bahçeler yetiştiştirdi. Bırakın meyvesini de, insanoğlu, onun ağacını bile bitiremez. onlar için bu mümkün değildir. Onunla birlikte başka bir ilâh mı var ki, ikisini eşit tutasmız. Yaratan ve meydana getiren sadece odur. Bu bir istifhâm-ı inkârîdir. Fakat onlar, Allah'a ortak koşan bir topluluk olup putları onun dengi ve benzeri saymakta ve yaratıp rızık verenle onları eşit saymaktadırlar. [95][95]

**61.** Ayet, Allah'ın varlığını gösteren bir başka delildir. Yani Allah, yeryüzünü, üzerinde yerleşip ikâmet edebileceğiniz bir şekilde, insan ve hayvanlar için karargâh kılmıştır. Yer katmanlarında ve vadilerinde temiz ve tatlı nehirler akıttı. Bu nehirler, gerek yer katmanlarında ve gerek vadilerde doğuya, batıya, kuzeye ve güneye doğru akıp giderler. Sizi sarsmasın diye yeryüzünü sabit tutacak yüksek dağları yarattı. Tatlı suyla tuzlu arasına, birbirlerine karışmalarını engelleyecek bir engel koydu ki, deniz suyu tatlı suları bozmasın.[96][96] Allah'la birlikte, ondan başka ilâh mı var? Bilakis müşriklerin çoğu, gerçeği bilmiyorlar ve başkasını Allah'a ortak koşuyorlar. [97][97]

**62.** Bu, Allah'ın birliğini gösteren üçüncü delildir. Kendisine bir musibet gelip de sıkıntıya düşen kimse, ona dua ettiğinde, duasına cevap verip İsteğini yerine

---

[93][93] Keşşaf, IIT, 295
[94][94] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/388.
[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/388-389.
[96][96] Bu, Hasen-i Basrî'nin görüşüdür. İbn Kcsîr de bunu tercih etmiştir. En açık mana da budur. Bir görüşe göre, âyetten maksat, Fars Denizi ile Rum Denizi'dir.
[97][97] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/389.

getiren ve ondan, o musibet ve sıkıntıyı kaldıran ve sizi yeryüzünün, onu nesilden nesile ve toplumdan topluma onaracak olan sakinleri kılan Allah mı hayırlı, yoksa putlar mı? Allah'la birlikte bunları yapacak bir ilâh mı var ki, ona tapasınız? Gördüklerinizden ne de az öğüt ve ibret alıyorsunuz. [98][98]

**63.** Bu, dördüncü delildir. Yani, karalarda, çöllerde ve denizlerde, zifiri karanlıkta yolculuk yaparken, sizi maksadınıza gece ve gündüz gitmek için yöneldiğiniz ülkelere götüren yolu gösteren, ve rüzgarı, insanlar ve ülkeler için bi rahmet olan yağmurun inişini müjdeleyici olarak sevkeden mi hayırlı, yoksa putlar mı? Allah'la birlikte bunları yapacak bir ilâh mı var? Yaratıcı ve güçlü olan Yüce Allah, yaratılmış ve âciz olanların ortaklığından uzaktır. [99][99]

**64.** Bu, beşinci delildir. İnsanı ilk olarak yaralan, sonra, yok olduktan sonra tekrar dirilten mi hayırlıdır, yoksa diğerleri mi? Zemahşerî şöyle der:"Müşrikler tekrar dirilmeyi inkar ettikleri halde, Yüce Allah onlara nasıl böyle hitap etti? denilirse, şöyle cevap verilir: Bilmelerini ve ikrar etmelerini sağlamak suretiyle mazeretleri ortadan kaldırıldı Artık onların, inkar hususunda herhangi bir mazeretleri kalmadı."[100][100] Size gökten yağmuru indirip yeryüzünün bereketlerinden, sizin için ekin ve meyveleri bitiren mi, yoksa diğerleri mi hayırlı? Ebû Hayyân şöyle der: Yüce Allah'ın, insanoğlunu yaratması onlar için bir lütuf ve ihsan olduğu ve lütuf da ancak rızıkla tamamlandığı için Yüce Allah, Size rızık olarak, gökten yağmuru, yerden de bitkileri veren mi hayırlıdır? buyurdu.[101][101] Allah'la birlikte bunu yapacak bir ilâh mı var? Allah'la birlikte başka bîr" ilâhın olduğuna dair söylediklerinizde doğruysanız, iddianızın delillerini getiriniz.[102][102]

**65.** De ki, gaybı, sadece, tek olan Yüce Allah bilir. Kurtubî şöyle der: "Bu âyet, Peygamber (s.a.v.)'e kıyametin ne zaman kopacağını soran müşrikler hakkında inmiştir. Mahlûkât, öldükten sonra ne zaman diriltileceklerini bilmezler. [103][103]

**66.** Müşrikler, âhireti ve âhiret hallerini biliyorlar ve ona inanıyorlar mı ki, kıyametin kopma zamanını soruyorlar. Onlar âhirete inanmadıkları halde, kıyametin ne zaman kopacağını niçin soruyorlar? Bilakis onlar âhiret hakkında şüphe içindedirler, ona inanmazlar, dolayısıyle inat ve kibir gösteriyorlar. Âyette

---

[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/389.
[99][99] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/389.
[100][100] Keşşaf, III, 297
[101][101] el-Bahr, VII, 90
[102][102] Ebu Hayyân şöyle der: "Her soruyu kendisinden sonra gelen ve ona uygun düşen bir cümle İle sona erdirdi. Göklerle yerin yaratılışını ve yağmur indirerek elüğİ lütfü anlattıktan sonra, sözü, "Doğrusu onlar, yaratılmış olan başka şeyleri ona denk sayan bir topluluktur cümlesiyle bitirdi. Yeryüzünü karargâh kıldığını ve nehirler fışkırttığını anlatınca ki, bunda düşünmeye ve aklı kullanmaya dikkat çekilmektedir, sözü, "Doğrusu onların çoğu bilmiyorlar" cümlesiyle bitirdi. Darda kalmışın sıkıntısını giderdiğini ve kötülüğü yok ettiğini anlattıktan sonra da sözü, "Ne de az hatırlıyorsunuz!" cümlesi ile bitirdi, çünkü insan, sıkıntıları yok olunca ona unutkanlık gelir. Allah karanlıklarda yol gösterdiğini ve rüzgarları müjdeci olarak gönderdiğini, onların İse doğru yolu gösteremediği ve ihtiyaçlarına ce\ ap \ creııedigı halde mâbûdları kendisine ortak koştuklarını anlattıktan sonra da sözü "Allah, onların ortak koştukları şeylerden yücedir" cümlesiyle bitirdi. el-Bahr, VII, 91
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/389-390.
[103][103] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/390.

geçen edatı, önceki cümleyi bırakıp yeni bir cümleye geçmek için gelmiştir. Hattâ onlar âhiret hakkında kördürler. Onların, âhiretin meydana geleceğini gösteren delilleri anlayacak basiretleri yoktur. Zira karın doyurmak ve cinsî tatmine ulaşmak gibi, nefsânî zevklerle uğraşmaları, onları, düşünmeyen ve anlayamayan hayvanlar haline getirmiştir. Ibn Kesir şöyle der: "Onlar, kıyametin varlığı ve meydana gelmesi hususunda şüphe içindedirler. Hattâ bu hususta, büyük bir cehalet ve körlük içindedirler. [104][104]

**Edebî Sanatlar**

Bu mübarek âyetler, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** " bozuyorlar" ile "düzeltmiyorlar" arasında tıbâk sanatı vardır.
**2.** "Allah'tan mağfiret dilemelisiniz" cümlesi teşvik ifade eder.
**3.** "uğursuzluğa uğradık" ile "uğursuzluğunuz" arasında cİnâs-ı iştikak vardır.
**4.** "tuzak kurdular" ile "biz de tuzak kurduk" arasında müşâkele sanatı vardır. Yüce Allah, onları yok ve helak etmesine, müşâkele yoluyla "tuzak" dedi.
**5.** "kötülük" ile "iyilik" arasında tıbâk vardır.
**6.** "Göz göre göre, hâlâ o hayasızlığı yapacak mısınız?" sorusu kınama ifade eder.
**7.** "Allah mı hayırlı, yoksa ortak koştukları mı?" cümlesi, azarlama ve alay üslubuyla söylenmiştir.
**8.** "Rahmetinden önce" terkibinde latif bir istiare vardır. "Yağmur yağmadan önce" demektir. Burada, Yüce Allah, "iki el" kelimesini, yerinde müsteâr olarak kullanmıştır.
**9.** "ilk defa yaratan" ile "öldükten sonra onu tekrar dirilten" arasında tıbâk vardır.
**10.** "Hattâ onlar, kıyamet hakkında kördürler" cümlesinde istiare vardır. Körlük, hakkı görmemezlikten gelmek, Allah'ın nimetlerini düşünmemek yerinde müsteâr olarak kullanılmıştır.
**11.** Ayet sonlarında uygunluk vardır. Bu, sözün güzelliğini ve parlaklığını artıran unsurlardandır. Kulağa da ayrı bir etkisi vardır. Meselâ ve gibi. Bunun benzerleri çoktur. âyetinde de bu güzellik vardır. Kur'an-ı Kerim'de dilin ifade edemeyeceği kadar parlak bir beyan üslubu vardır. Bu mucize kitabı, sadece Ummî Peygamberine (s.a.v.) gönderen Yüce Allah, noksan sıfatlardan uzaktır. [105][105]

**67.** İnkarcılar, dediler ki: "Sahi, biz ve atalarımız, toprak olduktan sonra, gerçekten çıkarılacak mıyız?!
**68.** Andolsıın ki, bu telıdid bize yapıldığı gibi, daha önce atalarımıza da yapılmıştır. Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir."

---

[104][104] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/390.
[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/391.

**69.** De ki: "Yeryüzünde gezin de, günahkarların akıbeti nice oldu, görün!"
**70.** Onların yüzünden tasalanma, kurmakta oldukları tuzaklardan ötürü sıkıntı duyma.
**71.** Onlar, "Eğer doğru söylüyorsanız, bu tehdit ne zaman" derler.
**72.** De ki: "Çabucak gelmesini istediğiniz şeyin bir kısmı herhalde yakında başınıza gelecektir."
**73.** Şüphesiz Rabbin, insanlara karşı lütuf sahibidir; fakat insanları çoğu şükretmezler.
**74.** Rabbin elbette onların kalblerinin gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir.
**75.** (îökte ve yerde göze görünmeyen hiçbir şey yoktur ki, apaçık bir kitapta bulunmasın.
**76.** Doğrusu bu Kur'an, İsrailoğullarına, hakkında ihtilaf edegeldikleri şeylerin pek çoğunu anlatmaktadır.
**77.** Ve O, mü'minler için gerçekten bir hidâyet rehberi ve rahnıetttir.
**78.** Rabbin şüphesiz, onlar arasında hükmünü verecektir. O, çok güçlü, çok hikmet sahibidir.
**79.** O halde sen Allah'a güven. Çünkü sen, apaçık hakikat üzeresin.
**80.** Bil ki sen, Ölülere, arkalarını dönüp kaçınca sağırlara da'veti duyuramazsın.
**81.** Sen körleri sapıklıklarından çevirip doğru yola getiremezsin. Ancak âyetlerimize iman edip teslim olanlara duyurabilirsin.
**82.** Azap onlara uıklaştığı zaman, onlar için bir "dabbe" çıkarırız da, hu onlara, insanların âyetlerimize iman etmemiş olduklarını söyler.
**83.** O gün, âyetlerimizi yalanlayan her ümmetten birer cemaat toplarız da onlar toplu olarak sevkedilirler.
**84.** Nihayet geldikleri zaman Allah buyurur: "Siz benim âyetlerimi, ne olduğunu kavramadan yalan mı saydınız? Yoksa başka ne yapmakta idiniz? "
**85.** Yaptıkları haksızlıktan ötürü, azap gerçekleşmiştir; artık onlar konuşamazlar.
**86.** Dinlensinler diye geceyi karanlık ve çalışsınlar diye gündüzü aydınlık kıldığımızı görmediler mi? İman eden bir kavim için elbette bunda bir çok ibretler vardır.
**87.** Sûr'a üfürüldüğü gün, Allah'ın diledikleri müstesna, göklerde ve yerde bulunanlar hep dehşete
kapılır. Hepsi boyunları bükük olarak O'na gelirler.
**88.** Sen dağları görürsün de onları yerinde durur sanırsın. Oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürümektedirler. Bu, her şeyi sapa sağlam yapan Allah'ın sanatıdır. Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan tamamıyla haberdardır.
**89.** Kim iyilik getirirse, ona daha iyisi verilir. Ve onlar o gün korkudan emin kalırlar.
**90.** Kötülük getiren kimseler ise yüzü koyun cehenneme atılırlar. Onlara "Ancak yaptıklarınızın karşılığını görmektesiniz!" denir.
**91. 92.** Bana ancak bu şehrin Rabbına onu dokunulmaz kılana kulluk etmem

emrolundu. Herşey O'na aittir. Ve bana müslümanlardan olmam ve Kur'an okumam emredildi. Artık kim doğru yola gelirse, yalnız kendisi için gelmiş olur; kim de saparsa ona de ki : "Ben sadece uyarıcılardanım."
**93.** Ve şöyle de: "Hamd Allah'a mahsustır. O, âyetlerini size gösterecek, siz de onları tanıyacaksınız. Rabbin, yaptıklarınızdan habersiz değildir."

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah, öceki âyetlere, âlemlerin Rabbi olan Allah'ın birliğini gösteren delilleri anlattıktan sonra, burada da, müşriklerin âhirete, Ödükten sonra dirilmeye ve haşre iman hususundaki şüphelerinden bahsetmektedir. Ardından, kesin delilleri getirmekte ve kıyamet kopmadan önce, olacak bazı korkunç olayları anlatmaktadır. [106][106]

## Kelimelerin İzahı

Yaklaştı. Gizler.
Dahirîn, zelîl ve aşağılık insanlar olarak. Fevc, topluluk demektir. Câmideten, donuk. bir şeyin hareket etmeyip sakin olması
manasınadır.
Sağlam yaptı, şeyi tam, mükemmel ve sağlam olarak,
en güzel şekilde yapmak demektir.
Atıldı, atmak demektir. Bir kimse birini yüzükoyun attığın da der. Kabın altını üstüne çeviren kimse de, der. [107][107]

## Âyetlerin Tefsiri

**67.** Öldükten sonra dirilmeyi inkar eden Mekkeli müşrikler dediler ki: Biz, ölüp de çürümüş kemikler haline geldiğimizde kabirlerimizden çıkarılıp ikinci defa mı diriltileceğiz? [108][108]

**68.** Muhammed, ondan öncekilerin, atalarımızı korkuttuğu gibi öldükten sonra dirileceğimizi söyleyerek bizi korkutmaktadır. Söyledikleri doğru olsaydı, şimdiye kadar gerçekleşirdi. Bu, öncekilerin hurafeleri ve boş sözleridir. Müşrikler, burada yoktan yaratıldıklarını ve kendilerini ilkin yaratanın, ikinci olarak hayata döndürebileceğini unutarak, öldükten sonra dirilmeyi inkar ediyorlar. [109][109]

**69.** O kâfirlere de ki: "Yeryüzünde dolaşın da, ibret gözüyle bir bakın ki, peygamberleri yalanlayanların sonu nasıl olmuş?! Allah onları yok etmedi mi?

---

[106][106] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/395.
[107][107] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/395-396.
[108][108] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/396.
[109][109] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/396.

Önceki suçluların başına gelen, sonraki suçluların da başına gelecektir." Bu âyet bir tehdit ve uyarıdır. [110][110]

**70.** "Ey peygamber! İman etmedikleri takdirde o yalanlayanlar için ne üzül, ne de tasalan. Onların tuzaklarından dolayı canın sıkılmasın. Çünkü Allah seni onlardan koruyacaktır." Bu âyet Rasulullah (s.a.v.)'ı teselli etmektedir. [111][111]

**71.** Onlar alay ederek: "Doğru söylüyorsanız, azap bize ne zaman gelecek?" derler. Bu hitap, peygambere ve nıü'minleredir. [112][112]

**72.** "Çabuk gelmesini istediğiniz azabın bir kısmı, belki de size yaklaşmıştır." Tefsirciler şöyle der: "Bu azap, Bedir günü onların başına gelen, öldürülme ve esir edilme olayıdır." [113][113]

**73.** Kuşkusuz Rabbin, onların isyanlarına ve inkârlarına karşılık kendilerini hemen cezalandırmamama insanlara karşı lütuf ve ihsan ile muamele etmiştir. Fakat çoğu, nimetin hakkını bilmez ve Rablerine şükretmezler. [114][114]

**74.** Şüphesiz Yüce Allah, onların peygambere karşı kalplerinde gizledikleri düşmanlak ve kurdukları tuzağı da, açıkça yaptıklarını da bilir. Onlara, yaptıklarının karşılığını verecektir. [115][115]

**75.** İnsanlar için son derece gizli bulunan ve onların bilmediği ne varsa, Allah muhakkak onu bilir ve ilmiyle kuşatır. Onu kendi katındaki Levh-i Mahfuz'da yazmıştır. Hiçbir şey ona gizli kalmaz. İbn Abbas şöyle der: "Göklerde ve yerde gizli veya açık ne varsa, hepsini Allah bilir."[116][116]

**76.** Yüce Allah, mahlukatın ilk yaratılışını, öldükten sonra tekrar diriltilişini ve peygamberliği anlattı. Şüphesiz, Kur'an-ı Kerim, Muhammed (s.a.v.)'in ve getirdiklerinin doğruluğunu gösteren en büyük delillerdendir. Ardından burada, Kur'an-ı Kerim'i ve özelliklerini anlattı. Yani, peygamberlerin (aleyhimu's-selâm) sonuncusuna indirilmiş olan bu Kur'an, Ehl-i kitaba, din hususunda düştükleri ihtilafı açıklayan hak bir kitaptır. Ehl-i kitabın İsa (a.s) hakkıdaki ihtilafları, bu hususta, birçok gruplara ayrılmaları, hattâ neticede birbirlerini yalanlamaları, Kur'an'm onlarla ilgili anlattığı olaylardandır. İnsaflı olsalardı mutlaka İslamı seçerlerdi. Çünkü Kur'an onlara, apaçık bir görüş ve kesin bir bilgi getirmiştir. [117][117]

---

[110][110] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/396.
[111][111] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/396.
[112][112] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/396.
[113][113] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/396.
[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/396.
[115][115] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/396.
[116][116] el-Bahr, VII, 95
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/396-397.
[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/397.

**77.** Kuşkusuz bu Kur'an, mü'minlerin kalplerini sapıklıktan kurtarıp doğru yola ileten bir rehber ve onları azaptan koruyan bir rahmettir. Kurtubî şöyle der: "Kur'an'dan yararlananlar, mü'minler olduğu için, Yüce Allah sadece onları zikretti."[118][118]

**78.** "Ey Peygamber! Şüphesiz Rabbin, kıyamet günü, İsrailoğullan arasında âdil ve sağlam hükmüyle hükmedecek, haklı ve haksızın karşılığım verecektir. Allah, emri geri çevrilmeyen galip, güçlü ve kulların fiillerini pek iyi bilendir. Yaptıklarından hiç biri onlara gizli kalmaz. [119][119]

**79.** İşini Allah'a bırak ve bütün işlerinde ona dayan. Şüphesiz o, senin yardımcındır. Ey Peygamber! Şüphesiz sen, gerçek ve apaçık bir din üzerindesin. Kâfirlere karşı zafer kazanmak suretiyle, güzel sonuç senin olacaktır.[120][120]

**80.** Sen, düşünüp ibret almadıkları için, kâfirlere duyuramazsın. Onlar, hissiz ve şuursuz ölüler gibidir. Onlara Allah'ı hatırlattığında veya imana çağırdığında, özellikle senden yüzçevirip kaçtıklarında çağrını ve sesini duyuramazsm. Çünkü onlar, kulaklarında ağırlık bulunan sağırlar gibidir. Çağrıya cevap vermezler. Sağır, dönüp gittikten sonra kendisine seslendiğinde işitmekten çok uzak olur. Zira, sağırlığına bir de mesafenin uzaklığı eklenmiştir. [121][121]

**81.** Ey Peygamber! Kalpleri kör olanları, inkar ve sapıklıklarından çevirmeye senin gücün yetmez. Sen, düşünüp anlamalarım sağlayacak bir şekilde, sadece mü'minlere duyurabilirsin. Davetini, inananlardan başkası kabul etmez. Kendilerini Allah'a teslim edip boyun eğenler onlardır. Yüce Allah, işitmeyen ve aklını kullanmayanları, her ne kadar diri de olsalar, hakkı işitmemeleri hususunda, ölülere benzetti. Sonra onları, ikinci defa, duyu organları sağlam da olsa, sağır ve körlere benzetti. Onların işitmemelerini, "dönüp gittiklerinde" sözü ile vurguladı. Çünkü sağır, geri dönüp gittiğinde, sağırlığı daha da artar; hattâ hiç işitmez. Ayetten maksat şudur: O kâfirler, ölü, sağır ve körler gibidir. Anlamazlar, işitmezler ve görme/icr. Kcvnî deliller veya Kur'an delillerinden hiçbirine iltifat etmezler. [122][122]

**82.** Bu âyet, kıyamet kopmadan önce meydana gelecek olayı açıklamaktadır. Yani, azabın inmesi ve kıyametin kopması yaklaştığında ve kâfirlerin cezalandırılma zamanı geldiğinde, Kâfirler için, o büyük alâmet "Dâbbe-tu'l-arz"ı çıkaracağız. O, insanlarla konuşacak ve onlarla münazara edecek. Onun

---

[118][118] Kurtubî, Xm, 231
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/397.
[119][119] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/397.
[120][120] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/397.
[121][121] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/397.
[122][122] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/397-398.

sözlerinden bazıları şunlardır: "Bilesiniz ki, Allah'ın laneti zalimler üzerinedir. Onlar, Allah'ın âyetlerine inanmayan ve onları tasdik etmeyenlerdir. Dâbbctu'l-arz'ın çıkışı kıyamet alâmetlerindendir. Hadiste şöyle buyrulmuştur; "Siz 10 tane alâmet görmedikçe kıyamet kapmaz... Rasulullah (s.a.v.) güneşin batından doğmasını ve Dâbbetu'l-arz'ın çıkışını bu alâmetlerden saydı."[123][123] İbn Kesir şöyle der: "Bu hayvan âhir zamanda, insanların bozulduğu, Allah'ın emirlerini bıraktığı, hak dini değiştirdikleri zaman çıkacak; insanlarla konuşacak ve onlarla görüşecektir. İbn Abbas ve Atâ şöyle derler: "İnsanlara söz söyleyecek ve onlara, insanların, âyetlerimize iman etmediklerini söyleyecek."[124][124] Rivayete göre, onun çıkışı, hayrın kesildiği, iyiliğin emredilmediği, kötülüğün yasaklanmadığı, tevbe edip Allah'a dönen kimse kalmadığı zamanda olacaktır. Dâbbetu'1-arz, olağan üstü, Özel bir kıyamet alâmetidir. Bundan sonra Yüce Allah, bazı kıyamet sahnelerini anlatarak şöyle buyurdu: [125][125]

**83.** Her ümmetten, âyetlerimizi ve peygamberlerimizi yalanlayan inkarcı topluluk ve zümreyi, hesap ve ceza için toplayacağımız günü hatırla. Onlar toplanıp sonra şiddetle sevkedilirler. [126][126]

**84.** Nihayet hesap ve soru yerine geldiklerinde Yüce Allah kınayarak ve azarlayarak onlara şöyle der: Mahiyetini veya doğruluğunu anlamayı sağlayacak bir şekilde düşünüp tefekkür etmeden, peygamberlerime inen âyetlerimi yalanladınız, öyle mi? Yoksa, dünyada yaptığınız ne idi? Bu, bir başka kınama ve azarlamadır. Yüce Allah, onları önce, "Âyetlerimi yalanladınız, öyle mi?" sözüyle kınadı. Sonra onu bırakarak itiraf ettirme ve azarlama sorusuyla kınadı. Sanki şöyle denildi. Benim, "âyetlerimi yalanladınız, öyle mi?" sözümü bırakın. Söyleyin bana yalanlamanın dışında dünyada ne yaptınız?" [127][127]

**85.** Yaptıkları haksızlıktan ötürü, haklarında azap gerçekleşmiştir. Apışıp kaldılar, cevap veremediler. Zulümleri, yani Allah'ın âyetlerini yalanlamaları sebebiyle, aleyhlerinde delil sabit oldu ve haklarında azap gerçekleşti. Artık onlar konuşamazlar. Çünkü herhangi bir mazeret ve delilleri kalmamıştır. Azap onları meşgul ettiği için cevap veremezler. Yüce Allah, kıyametin korkunç hallerini anlattıktan sonra, imana giden yolu daha çok göstermek için; birliğini, haşri ve neşri gösteren delilleri anlatarak şöyle buyurdu: [128][128]

**86.** Allah'ın gücünü görüp de, uyumaları ve hayatın yorgunluğunu atıp dinlenmeleri için geceyi karanlık kıldığını; geçim ve rızık arama hususunda faaliyet götermeleri içinde gündüzü aydınlık ve ışık yaptığını anlamadılar mı?

---

[123][123] Bu hadisi Ahmed b.Hanbcl Müsncd'indc tahric etmiştir. Bkz. Müsncd, 4/6.7 Sahih-i Müslim'de de şu hadis vardır: Alâmetlerin ilk çıkacak olanı, güneşin batıdan doğması, kuşluk zamanı, Dâbbetu'l-arz'ın çıkıp insanların yanına gelmesidir. Bunlardan hangisi daha önce olursa, hemen arkasından diğeri çıkar. (Bkz. Müslim, Fitcn; 118)

[124][124] Muhtasar-ı İbn Kesir, İL 682

[125][125] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/398.

[126][126] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/398.

[127][127] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/398-399.

[128][128] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/399.

Gece ve gündüzün, aydınlıktan karanlığa ve karanlıktan aydınlığa döndürülmesinde, inanan ve ibret alan bir toplum için, Allah'ın gücünü gösteren, kesin ve parlak deliller vardır. Bundan sonra Yüce Allah, insanların âhiretteki hallerine işaret ederek şöyle buyurdu: [129][129]

**87.** İsrafil'in sûra, korku üfürüğünü üfürdüğü günü hatırla. O zaman gök ve yerde bulunanlardan, korkup ürpermeyen hiç kimse kalmaz. Ancak, Allah'ın diledikleri, yani melekler, peygamberler ve şehitler korkmazlar. Tefsirciler şöyle der: "Bu, korku üfürüğüdür. Sonra bunu, ölüm üfürüğü izler. Bunun ardından da, kabirlerden kalkma üfürüğü gelir ki, bu, âlemlerin Rabbinin huzuruna çıkmak için üflenen üfürmedir."[130][130] Ebu Hureyre şöyle der: "Melek, sûr'a üç defa üfleyecektir. Biri, korku üfürüğüdür. Bu korku, dünya hayatı korkusudur. Büyük korku değildir. İkincisi, ölüm üfürüğüdür. Üçüncüsü, kabirlerden kalkma üfürüğüdür, Diriltilen bütün ölüler, itaat ederek ve zelil bir şekilde Rablerine gelirler, hiçbiri geri kalmaz. [131][131]

**88.** Muhatap! Birinci üfürük vaktinde, sen dağları görür ve onları yerlerinde sabit duruyor sanırsın. Halbuki onlar, bulut gibi hızlı bir şekilde yürür. Fahreddin er-Râzî şöyle der: "İnsanların, dağları sabit sanmalarının tefsiri şudur: Büyük cisimler, aynı yörüngede hızlı bir şekilde hareket ettiğinde, hızlı bir şekilde gitmelerine rağmen onlara bakan, onların durduğunu zanneder."[132][132] bu, herşeyi sağlam yaratan ve ona hikmetini yerleştiren, yoktan yaratan Allah'ın işidir. Şüphesiz o, kulların yaptığı hayrı ve şerri çok iyi bilir ve onlara, yaptıklarının karşılığını eksiksiz verecektir. Bundan sonra Yüce Allah, o korkunç günde, mutlularla mutsuzların durumlarını açıklayarak şöyle buyurdu: [133][133]

**89.** Kim, kıyamet gününde herhangi bir iyilik getirirse, Allah ona, getirdiğinin on katı iyilik verir ve az ameline karşılık ona ebedî sevabı ihsan eder. Onlar, o zor günün korkusundan emindir. Nitekim, âyet-i kerimede "onları, o büyük korku üzrnez" buyrulmuştur.[134][134]

**90.** Kim de, kıyamet gününde iyiliksiz, suç işlemiş veya Allah'a ortak koşmuş olarak gelirse, şüphesiz o, baş aşağı yüzü koyun cehenneme atılır. İbn Abbas, "Bu âyetteki den maksat, Allah'a ortak koşmak'tır der. Kınamak için onlara şöyle denilir: "Size, dünyada yapmış olduğunuz kötü işlerin karşılığından başkası mı verilecek? [135][135]

---

[129][129] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/399.
[130][130] el-Bahr, VII.99
[131][131] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/399.
[132][132] Tefsîr-i kebîr, XXIV, 34
[133][133] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/399-400.
[134][134] Enbiyâ sûresi, 21/103
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/400.
[135][135] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/400.

**91.** Ey Peygamber! Onlara de ki: "Şüphesiz bana, sadece bu emin beldenin Rabbi olan tek Allah'a kulluk etmem emredildi. O Allah, Mekke'yi emniyetli ve harem belde kıldı. Orada kan dökülmez, hiçbir kimse zulüm görmez, av avlanmaz ve yaş bitkileri koparılmaz. Nitekim sahih hadiste böyle buyrulmuştur. Yüce Allah, her şeyin yaratıcısı ve sahibidir. O herşeyin Rabbi ve Mâliki Bana, Allah'ı birlemek suretiyle, ihlas ile ona kulluk edenler, emrine boyun ve hükmüne teslim olanlardan olmam emredildi. [136][136]

**92.** Aynı zamanda parlak hakikatlerinin bana görülmesi için Kur'an-ı tilâvet etmem ve onu insanlara okumam emrolundu. Kim, Kur'an ile doğru yolu bulur, iman ile de kalbini aydınlatırsa, doğru yolu bulmasının yararı ona aittir. Kim de, doğru yoldan şaşarsa, sapmasının vebali kendisine aittir. Çünkü, peygamberin görevi sadece tebliğ etmektir. Ben de, Allah'ın risale-tini size tebliğ ettim. [137][137]

**93.** Ey Peygamber! De ki: "Allah'ın bana özel olarak verdiği peygamberlik ve nebilik şerefi ve bana verdiği yüksek mevki ve makamdan dolayı Allah'a hamd olsun. Size, kendinizde ve dış âlemde, Allah'ın güç ve kudretini gösteren parlak delilleri göstereceğiz de, bilmenin size fayda vermeyeceği bir zamanda o delilleri öğreneceksiniz. Bu, bir tehditir. Rabbin, sizin, yani bütün kulların yaptıklarından habersiz değildir. Aksine o, herşeyi görendir. Bunda da bir tehdit ve korkutma vardır. [138][138]

**Edebî Sanatlar**

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Biz toprak olduktan sonra, gerçekten, diriltilip çıkarılacak mıyız?" cümlesi istifhâm-i inkârîdir. "biz mi.?" terkibinde soru hemzesinin tekrar edilmesi, daha çok hayret ve inkar ifade eder.
**2.** "De ki, yeıyüzünde gezin de, günahkarların akıbeti nice oldu, bir bakın" âyeti tehdit ve korkutma
ifade eder.
**3.** "Şüphesiz Rabbin lütuf sahibidir", "Rabbin elbette bilir" ve "şüphesiz o, bir hidâyettir" cümleleri, ve edatları ile pekiştirilmiştir.
**4.** "Göğüslerinin gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir" cümlesinde tıbâk vardır. Çünkü, "gizler" manasınadır.
**5.** "Kuşkusuz bu Kur'an anlatıyor" cümlesinde güzel bir istiare vardır. Çünkü anlatma sıfatıyle, ancak, konuşan ve temyiz gücüne sahip kimseler niteleneBilir. Eakat Kur'an-ı Kerim, öncekilerin haberlerini kapsadığı için, insanlara habeıierianlatan şahıs gibi olmuştur. Do-layısıyle burada istiâre-i tebeiyye

[136][136] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/400.
[137][137] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/400.
[138][138] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/400.

vardır.
**6.** "Çok güçlü ve çok bilgili" kelimeleri çokluk ifade eder. Çünkü vezni mübalağa sıyğalarmdandır.
**7.** "Kuşkusuz sen, ölülere işittiremezsin" cümlesinde, istiâre-i temsîliyye vardır. "Ölüler" "sağırlar" ve "körler" kelimelerinin tümü istiare yoluyla kullanılmıştır. Bu, kâfirlerin imandan faydalanamamaları hususundaki hallerini, onları ölülere, sağırlara ve körlere benzetmek suretiyle anlatan bir ifadedir.
**8.** "Yoksa, yaptığınız (başka) ne idi?". Bu, bir kınama ve azarlama üslûbudur.
**9.** "Kim, iyilik getirirse" ile "kim, kötülük getirirse" arasında tıbâk vardır.
**10.** "Onlar, bulutun yürümesi gibi yürümektedir" cümlesinde teşbîh-i belîğ vardır. Yani dağlar, bulutlar gibi hızlı yürürler. Bu cümlede benzetme edatı ile benzetme yönü hazfedilmiş ve böylece teşbîh-i belîğ olmuştur. Bu Muhammed aydır" teşbihine benzer.
**11.** "Dinlensinler diye geceyi yaranışımızı ve gündüzü apaydın yaptığımızı görmediler mi?" cümlesinde ihtibâk sanatı vardır. Zira, âyetin sonunda var olan, baş tarafından; baş tarafında bulunan ise, sonunaan hazfedilmiştir. Takdiri şöyledir: Dinlensinler diye geceyi kapkaranlık; Çalışsınlar diye de, gündüzü apaydın yarattık" Burada " apaydın" kelimesinden anlaşıldığı için, kapkaranlık" kelimesi kaldırılmıştır. Dinlensinler" ifadesi gösterdiği için çalışsınlar" ifadesi kaldırılmıştır. Bu tür edebî sanata ihtibâk sanatı denir. Bu, güzel edebî sanatlardandır.
Allah'ın yardımıyle "Nemi Sûresi" nin tefsiri bitti. [139][139]

[139][139] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/401-402.

# KASAS SURESİ

Mekke'de inmiştir. 88 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Kasas Sûresi, "Allah'ın birliği, peygamberlik ve öldükten sonra dirilme" gibi inanç yönlerine önem veren ve Mekke'de inen sûrelerdendir. Bu sûre izlediği yol ve varacağı hedef bakımından Nemi ve Şuarâ sûreleri ile aynıdır. Aynı zamanda, iniş sebepleri bakımından da birbirlerine uygundurlar. Bu sûre, kendinden önce gelen bu iki sûrede kısaca anlatılan konuları açıklar veya tamamlar.

Bu mübarek sûrenin ana konusu hak ve bâtıl fikri ile itaat ve isyan mantığı etrafında döner. Sûre, Allah ordusu ile Şeytan ordusu arasındaki mücadele kıssasını tasvir eder. Sûre, bu hususta iki kıssa anlatmıştır: Birincisi, hükümranlık ve saltanat sebebiyle azgınlık gösterme olayıdır ki, bu, İsrailoğullarma azabın kötüsünü tattıran, onların erkeklerini kesip kadınlarını diri bırakan ve ilâhlık iddia edecek kadar cür'et gösterip Allah'a karşı ululuk taslayan zorba ve azgın Firavun'un kıssasında misal gösterilerek anlatılmıştır. Nitekim Firavun, "Sizin için, benden başka bir ilâh tanımıyorum"[1[1]] demişti. İkincisi, mal ve servet sebebiyle azgınlık ve ululuk gösterme olayıdır ki, bu da, Karun'un, kavmiyle olan kıssası örnek olacak şekilde anlatılmıştır. Her iki kıssa da, insanın bu hayatta, gerek mal, gerek makam ve gerekse saltanat sebebiyle gösterdiği azgınlığın bir sembolüdür.

Bu sûre, Firavun'un azgınlığı, üstünlük taslaması, yer yüzünde fesat çıkarmasından, azgınlığın, her zaman ve her yerdeki mantığından bahsederek söze başlar.

Bundan sonra, Musa'nın (a.s.) doğuşundan; annesinin, Firavun'un onu yakalayacağından korkmasından ve Allah'ın, Musa (a.s)'yı denize atmasını ona ilham etmesinden söz eder. Yüce Allah bunu böyle yaptı ki, Musa (a.s.), Firavun'un himayesinde, dikenlerin ve bataklığın ortasında biten tertemiz bir reyhan gibi, izzet ve ikram içinde yaşasın.

Daha sonra bu sûre, Musa (a.s)'nın rüşd çağma ermesinden, Kıptiyi öldürmesinden, Medyen mıntıkasına göç etmesinden, Şuayb (a.s)'ın kızıyle evlenmesinden söz eder.

Aynı zamanda Yüce Allah'ın, ona, azgın Firavun'u Allah'a çağırması için Mısır'a dönmesini emretmesinden, ve Allah'ın, Firavun'u boğmasına kadar geçen süre içerisinde, Musa (a.s) ile Firavun arasında meydana gelen olaylardan tafsilatıyla bahseder. Yine bu sûre, Mekke kâfirlerini ve Resûlullâh'm (s.a.v.) peygamberliğine karşı çıkmalarını anlatır. Küfür ehlinin izlediği yolun aynı olduğunu açıklar.

Daha sonra, Karun'un kıssasını anlatır. İman mantığı ile küfür mantığı arasındaki büyük farkı açıklar.

---

[1[1]] Kasas sûresi, 28/38

Bu mübarek sûre, yüce peygamberlerin davet ettiği mutluluk yani iman yolunu göstererek sona erer. [2][2]

**Sûrenin Adı**

Yüce Allah, bu sûrede, doğumundan peygamberliğine kadar, Musa'nın (a.s.) kıssasını açık ve geniş bir şekilde anlattığı için buna "Kasas Sûresi" adı verildi. Bu kıssada, öyle ilginç olaylar vardır ki, bu olaylarda, Allah'ın,
dostlarına yardım ettiği ve düşmanlarını yardımsız bıraktığı açıkça görünür. [3][3]

Bismillâhirrahmanirrahim
**1.** Tâ. Sın. Mîm.
**2.** Bunlar, apaçık Kitâb'in âyetleridir.
**3.** iman eden bir kavim için Musa ile Firavun'un haberlerinden bir kısmını sana gerçek şekliyle nakledeceğiz.
**4.** Firavun, Mısır toprağında gerçekten azmış, halkını çeşitli zümrelere bölmüştü. Onlardan bir zümreyi güçsüz buluyor, bunların oğullarını boğazlıyor, kızlarını ise sağ bırakıyordu. Çünkü o, bozgunculardandı.
**5.** Biz ise o yerde zayıf düşürülenlere lütufta bulunmak onları önderler yapmak ve onları vâris kılmak istiyorduk.
**6.** Ve o yerde onları hâkim kılmak; Firavun ile Hâmân'a ve ordularına, onlardan korktukları şeyi göstermek istiyorduk.
**7.** Musa'nın anasına, "Onu emzir, kendisine zarar geleceğinden endişelendiğinde onu denize bırakıver, hiç korkup kaygılanma, çünkü biz onu tekrar sana geri vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız" diye bildirdik.
**8.** Nihayet Firavun ailesi O'nu yitik çocuk olarak aldı. O, sonunda kendileri için bir düşman ve bir tasa kaynağı olacaktır. Şüphesiz Firavun ile Hâm.ân ve askerleri yanlış yolda idiler.
**9.** Firavun'un karısı, "Benim ve senin için göz aydınlığıdır! Onu öldürmeyin, belki bize faydası dokunur, ya da onu evlât ediniriz" dedi. Halbuki onlar işin sonunu sezemiyorlardı.
**10.** Musa'nın anasının korkudan aklı başından gide yazdı. Eğer biz, inananlardan olması için onun kalbini pekiştirmemiş olsaydık, neredeyse işi meydana çıkaracaktı.
**11.** Annesi Musa'nın ablasına, "Onun izini takip et" dedi. O da, onlar farkına varmadan uzaktan kardeşini gözetledi.
**12.** Biz daha önceden onun, süt analarını kabulüne müsaade etmedik. Bunun üzerine ablası, "Size, onun bakımını namınıza üstlenecek, hem de ona iyi davranacak bir aile göstereyim mi?" dedi.
**13.** Böylelikle biz onu, anasına, gözü aydın olsun, gam çekmesin ve Allah'ın vâ'dinin gerçek olduğunu bilsin diye geri verdik. Fakat yine de pek çoğu

[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/405-406.
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/406.

bilmezler.
**14.** Mûsâ yiğitlik çağına erip olgunlaşinca, biz ona hikmet ve ilim verdik. İşte güzel davrananları biz böylece mükâfatlandırırız.
**15.** Mûsâ, ahâlisinin habersiz olduğu bir sırada şehre girdi. Orada, biri kendi tarafından, diğeri düşman tarafından olan iki adamı birbiriyle döğüşür buldu. Kendi tarafından olanı, düşmana karşı ondan yardım diledi. Mûsâ da ötekine, bir yumruk vurup ölümüne sebep oldu. "Bu şeytan işidir. Şeytan, gerçekten saptırıcı, apaçaçık bir düşman." dedi.
**16.** Mûsâ, "Rabbim! Doğrusu kendime zulmettim. Beni bağışla!" dedi, Allah da onu bağışladı. Çünkü, çok bağışlayıcı, çok esirgeyici olan ancak O'dur.
**17.** Mûsâ, "Rabbim! Bana lütfettiğin nimetlere andolsun ki, artık suçlulara asla arka çıkmayacağım" dedi.
**18.** Şehirde korku içinde, etrafı gözetleyerek sabahladı. Bir de ne görsün, dün kendisinden yardım isteyen kimse, feryâd ederek yine ondan imdad istiyor. Mûsâ ona dedi ki: Doğrusu sen, besbelli bir azgınsın!
**19.** Mûsâ, ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince, o adam dedi ki: Ey Mûsâ! Dün bir can kıydığın gibi, bana da mı kıymak istiyorsun? Demek, düzelticilerden olmak istemiyor da, bu yerde ille yaman bir zorba olmayı arzuluyorsun sen!

## Kelimelerin İzahı

Şiye'â, gruplar ve sınıflar demektir.
Sağ bırakıyor, öldürmüyor.
Lütfediyoruz. İhsan ediyoruz.
Yemm, deniz demektir.
Fariğ: boş.
Meradi', "süt anası," mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Çocuğa süt emzirmekte olan kadın mânâsına gelen kelimesinin çoğulu ise dır.
An cünübin, uzaktan manasınadır. Yakın olmayan, uzak olan kimseye ecnebi denilmesi de bundandır.
Ona yumruk vurdu. yumruk vurmak manasınadır. Dilciler şöyle den ve her ikiside aynı mânâyadır. Yani, elini yumruk haline getirip göğse vurmak demektir. Bir görüşe göre, vekz, göğse vurmak; lekz, sırta vurmak manasınadır. (yumruk), parmakları sıkılmış el demektir.[4][4]
Zahir, yardımcı manasınadır.
Ondan yardım istiyor, İstısrâh, yardım istemek demektir. Bu, feryat mânâsına gelen surâh kökündendir. Çünkü, yardım isteyen kimse, bunun için sesini yükseltir ve bağırır. Şair şöyle der.
Korkup da imdat diye bağıran biri bize geldiğinde, çabucak onun imdadına koşulurdu.[5][5]

---

[4][4] Şeyhzâde Haşiyesi, m, 507
[5][5] Kurtubî, 13/264

Şiddetle yakalar. Sert ve şiddetli bir şekilde yakalamak demektir. Geçmiş zamanı geniş zamanı gelir. [6][6]

## Âyetlerin Tefsiri

**l.** Huruf-u mukattaa Kur'an-ı Kerim'in mucize oluşuna dikkat çekmek ve fesahat ve beyan mucizesi olan bu kitabın, bu heca harflerinin benzerlerinden meydana geldiğine işaret içindir.[7][7]

**2.** Ah Bunlar, apaçık bir mucize olan, açık hüküm ve kanunlar koyan Kur'an'ın âyetleridir. [8][8]

**3.** Peygamber! Cebrail vasitasıyle, Sana Musa ve Firavun'un önemli haberlerinden, kendisine bâtılın yaklaşamayacağı, içinde kuşku ve yalanın bulunmadığı hak ve doğru haberleri okuyacağız, Bunları, Kur'an'a inanan ve ondan yararlanan bir topluluk için okuyacağız.
Bundan sonra Yüce Allah, azgın Firavun'un kıssasını anlatmaya başladı ve şöyle buyurdu: [9][9]

**4.** Kuşkusuz Firavun; Mısır'da ululuk tasladı, zorbalık ve aşırı derecede azgınlık yaptı Mısır halkını, kendisine hizmet ve itaat hususunda gruplara ve sınıflara ayırdı. Onlardan bir grubu köle ediniyor ve aşağılıyordu. Bunlar İsrail oğulları olup onlara işkence yapıyordu. Onların erkek çocuklarını öldürüyor; kızlarını, kendisine ve Kıptîlere hizmet etmeleri için hayatta bırakıyordu.Tefsirciler şöyle der: Erkekleri Öldürmesinin sebebi şudur: Firavun rüyasında, Kudüs tarafından büyük bir ateşin çıkıp Mısır'a gelerek Kıptîleri yaktığını, İsrail oğullarını bıraktığım gördü. Bunu falcı ve kâhinlere sordu. Onlar şöyle cevap verdiler: İsrailoğullarından bir çocuk doğacak, senin saltanatın onun eliyle gidecek, yok olman da onun sebebiyle olacak. Bunun üzerine Firavun, İsrailoğullarından doğan bütün erkek çocukların öldürülmesini emretti. Kuşkusuz o, yeryüzünde aşırı derecede fesat çıkaran ve zorbalık yapanlardandı. Onun içindir ki, ilahlık iddiasında bulundu, insanları öldürme ve aşağılama hususunda aşın gitti. [10][10]

**5.** Biz rahmetimizle, İsrâîl oğullarının zayıflarına lütuf ve ihsanda bulunup onları, Firavun'un işkence ve zulmünden kurtarmak; Daha önce zelil ve köle olmuşlarken, hayırda kendilerine uyulacak önderler yapmak istiyorduk. İbn Abbas şöyle der: "Eimme, hayırda önder olanlar demektir." Katâde de: "Valiler ve krallardır" diye tefsir eder. Biz o zayıflan, Firavun ve kavminin ülkesine vârisler kılmayı arzuluyorduk. Mısır'da daha önce Kiptiler lider ve yönetici iken,

---

[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/410-411.
[7][7] Bu hususta, bkz. Bakara sûresinin başlangıcı
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/411.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/411.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/411.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/411.

İsrâîloğullan onların ülkesine vâris olacaklar ve yurtlarında yerleşeceklerdi. [11][11]

**6.** İsrailoğullarmı Mısır ve Suriye'ye, buralarda istediklerini yapabilecek şekilde sahip kıldık. Beyzavî şöyle der: "Temkin, aslında, bir şeye, yerleşebileceği bir yer vermek demektir. Daha sonra bu kelime, musallat kılmak ve istedikleri gibi tasarrufta bulunmalarım sağlamak mânâsına müstear olarak kullanıldı.[12][12] Biz azgın Firavun'a, veziri Hâman'a ve Kıptiler'e, bu zayıf toplumdan gelmesinden korktukları şeyi, yani İsrailoğullanndan doğacak bir çocuk vasıtasıyle devletlerin yıkılacağını ve kendilerinin yok olacağını göstereceğiz. [13][13]

**7.** Musa'nın annesine ilham ederek kalbine, onu emzirme fikrini attık. İbn Abbas "Bu, ilham şeklinde bir vahydir" der. Mukâtil de: "Bunu ona Cebrail bildirdi" demiştir. Kurtubî şöyle der:" Mukatil'in sözüne göre bu olay, ilham değil, bildirme şeklinde bir vahiydir. Tefsircilerin tümü, Musa'nın (a.s.) annesinin peygamber olmadığı fikrinde birleşmişlerdir. O na meleğin gönderilmesi, meşhur hadiste anlatılan kel, alaca hastası ve kör ile konuşması gibidir.[14][14] Peygamberlik olmaksızın, meleklerin insanlarla konuşması bu kabildendir. Melekler İmran b. Husayn'a selam verdiler ama o bir peygamber değildi."[15][15] Ona "Firavun'dan gelecek bir kötülükten korkarsan, onu bir sandığa koy ve denize yani Nil nehrine at. O helak olur diye korkma, ayrılığına da üzülme, Şüphesiz biz, onu sana geri vereceğiz ve onun vasıtasıyle İsrailoğullarmı kurtarmak için onu peygamber kılıp o azgın Firavun'a göndereceğiz" dedik. [16][16]

**8.** Sonunda kendilerine bir düşman bir hüzün, musibet ve helak kaynağı olması için, Firavun'un adamları onu bulup aldı. Kurtubî şöyle der: "olması için" kelimesindeki lâm, sonuç ifade eden lâm'dır. Çünkü onlar kendileri için göz aydınlığı olsun diye onunla anlatılmıştır. Nitekim şair şöyle der:
Her emziren, emzirdiğini ölümler için besleyip büyütür.
Biz de evlerimizi, zaman yıksın diye yaparız."[17][17] Kuşkusuz Firavun, Hâmân ve orduları âsi, müşrik ve günahkâr idiler. Alimler şöyle der: "kasten günah işleyen; ise, kasıtsız günah işleyen demektir." [18][18]

**9.** Firavun'un karısı ona şöyle dedi: Bu çocuk, benim için de, senin için de bir sevinç ve mutluluk vesilesidir. Onunla mutlu olacağımızı ve onun bizim için bir göz aydınlığı olacağanı umuyorum. Taberi şöyle der: "Rivayete göre karısı Firavun'a bunları söyleyince, Firavun şöyle cevap verdi: "Senin için dersen, evet; ama benim için göz aydınlığı değildir."[19][19] İbn Abbas şöyle der: Eğer

---

[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/411-412.
[12][12] Beyzâvî, II, 88
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/412.
[14][14] Bkz, Buharî, Enbiyâ, 50; Müslim Zûhd 10
[15][15] Kurtubî, 13/250
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/412.
[17][17] Kurtubî, XIII, 252
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/412-413.
[19][19] Taberî, XX/22.

Firavun, o çocuk benim için göz aydınlığı olur, deseydi, Allah mutlaka onu, Musa vasıtasıyle hidâyete erdirir ve Firavun kesinlikle iman ederdi. Fakat o bunu söylemekten kaçındı. Ey Firavun! Onu öldürmeyin, istediği işte kendisine yardımcı olsun diye, Firavun'a saygılı davranmak maksadıyle, diktatörlere hitap edildiği gibi, ona çoğul kipiyle hitap etti. Umulur ki, büyüdüğünde bize yararı dokunur, ya da onu evlatlık olarak yanımıza alır da, kendimize gözlerimizin aydın olacağı bir çocuk ediniriz. Tefsirciler şöyle der: Firavun'un karısı çocuk doğurmuyordu. Dolayısıyla Firavun'dan Musa'yı (a.s.) kendisine bağışlamasını istedi, o da bağışladı. Firavun ve ordularının helakinin, Musa (a.s.) ile olacağının farkına varmadan böyle yaptılar. [20][20]

**10.** Musa'nın annesinin kalbi, onu anmanın dışında, dünyadaki hiçbir şeyle meşgul olmadı.[21][21] Bir görüşe göre de mânâ şöyledir: Annesi, Musa'nın, Firavun'un eline düştüğünü işitince, aşırı Üzüntü ve sıkıntıdan dolayı aklı başından gitti. Annesi aşırı Üzüntü ve kederden, neredeyse durumu ortaya çıkaracak ve onun, kendi oğlu olduğunu açıklayacaktı. İbn Abbas şöyle der: "Neredeyse, "Vah oğlum!" diye bağıracaktı. Bunu, oğlunun, Firavun'un eline düştüğünü işittiğinde yapacaktı." Onun kalbini sağlam tutup, sabretmesini ilham etmeseydik, durumu ortaya çıkaracaktı. Allah'ın, Musa'yı kendisine geri vereceğine dair va'dini tasdik edenlerden olsun diye böyle yaptık. [22][22]

**11.** Annesi, Musa'nın kızkardeşine dedi ki: "Onun hakkında bilgi edininceye kadar onu izle. "Mücâhid şöyle der: Onu takip et ve ona ne yapacaklarına bak", Musa'nın kız kardeşi, onlar, onun kardeşi olduğunu farketmeden uzaktan Musa'yı gördü. Çünkü kızkardeşi, denizin kıyısında yürüyordu ve sandık Firavun'un evine varıncaya kadar, onlar farkına varmadan onu gözetliyordu. [23][23]

**12.** Annesi gelmeden önce, emzirilmesi için getirdikleri süt annelerinin memesini emmeyi Musa'ya yasakladık. Tefsirciler şöyle der: Musa günlerce Firavun'un yanında kaldı. Ne kadar süt annesi getirildiyse Musa memesini kabul etmedi. Bu durum onları üzdü ve canlarını sıktı. Bunun üzerine bir emzirici aramak üzere onu saray dışına çıkardılar. Saray dışında kızkardeşini gördüler. "Size, onun bakımını sizin adınıza üstlenecek bir süt anneyi göstereyim mi?" dedi. O aile, çocuğun emzirilmesi ve beslenmesi hususunda kusur etmez. Süddî şöyle der: "Kızkardeşi, Musa'nın annesini onlara bildirdi. Onların emriyle annesine gitti ve getirdi. Çocuk, Firavun'un elinde bulunuyor, O, meme isteğiyle ağlarken, Firavun onu şefkatle avutuyordu. Annesi gelince, çocuğu ona verdi. Çocuk, annesinin kokusunu alınca, memesini emdi. Firavun şöyle dedi: "Sen onun nesi oluyorsun? O senin memen dışında hiçbir memeyi kabul etmedi.

---

[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/413.

[21][21] Bu, İbn Abbas'ın, Dahhak'ın, MücâhİD'in ve tefsircilerin çoğunluğunun görüşüdür. Kur-tubî'nin İbn-i Kasım'dan, onun da Mâlik'ten naklettiği ikinci görüş ise belki de daha açıktır.

[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/413.

[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/413-414.

"Annesi dedi ki: "Ben kokusu güzel, sütü güzel bir kadınım. Bana hangi çocuk getirilse, beni kabul eder!' Bunun üzerine Firavun, çocuğu ona teslim etti. Annesi aynı gün evine döndü. Firavun hanedanından ona mücevher ve hediye vermeyen kimse kalmadı. İşte, Musa'nın (a.s.) annesine dönüşü şu âyetle anlatılıyor. [24][24]

**13.** Verdiğimiz sözü tutmak için Musa'yı annesine iade ettik ki, çocuğuna kavuşarak mutlu olsun, ayrılığına üzülmesin, Ve Musa'nın, kendisine geri verilmesi ve Firavun'un şerrinden korunması hususunda Allah'ın va'dinin doğruluğunu iyice anlasın. Fakat insanların çoğu, Allah'ın kesin va'dinden şüphe eder ve kuşkuya düşerler. [25][25]

**14.** Musa, olgunluk çağma erip kuvveti olgunlaşıp akıl ve itidal melekesi tamamlanınca, ona peygamberlikle birlikte, anlayış, ilim ve dinde derin bilgi verdik. Mücahid, olgunluk çağının kırkıncı yaş olduğunu söylemiştir, İşte güzel iş yapanlara, iyiliklerinden dolayı, böyle büyük mükâfatlar veririz. [26][26]

**15.** Mısır'a, insanların öğle uykusu zamanında istirahate çekildikleri bir vakitte girdi. Orada, biri, kendi kavmi İsrâîloğullarmdan; diğeri Firavun'un kavmi Kıptîler'den olup birbirleriyle kavga eden iki şahıs gördü. İsrailli, Kıptî'nin kötülüğünü kendisinden savmak için Musa'dan yardım istedi. Musa, bir yumruk-ta onu Öldürdü. Kurtubî şöyle der: "Musa, öldürme isteği olmadan bunu yaptı. O sadece, onu uzaklaştırmak istiyordu. Yumruk, hassas yerine rastladı ve öldü."[27][27] Bu Şeytanın aldatmasmdandir. Benim öfkemi kabarttı da ona vurdum. Kuşkusuz Şeytan, Âdem oğlu'nun apaçık düşmanı ve onu yoldan çıkarandır. Sâvî şöyle der: "Kıptîyi öldürmekle emrolunmadığı için, olayı Şeytana nisbet etti. Başına sıkıntılar geleceği için, öldürmemenin daha doğru olduğunu anladı. Fitneler ise, Şeytanı sevindirir. Bunu anladığı için yaptığına pişman oldu."[28][28]

**16.** Musa dedi ki, Ey Rabbim! Adara öldürmekle kendime zulmetmiş oldum. Beni affet ve hatamdan dolayı cezalandırma. Rabbi de onu bağışladı. Çünkü O, kullarını çokça bağışlayan ve onlara karşı çok merhametli olandır. [29][29]

**17.** Musa, "Ey Rabbim, bana verdiğin kuvvet sebebiyle ve bana ikram ettiğin makam ve kuvvet hakkı için hiçbir suçluya asla yardımcı olmayacağım."[30][30] Bu, Musa (a.s.)'nm, Rabbi ile yapmış olduğu bir ahitleşmedir. Bir görüşe göre,

---

[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/414.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/414.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/414.
[27][27] Kurtubî, XIII, 261
[28][28] Sâvî Haşiyesi, III/112
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/414-415.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/415.
[30][30] Râzî şöyîe der: "Âyette, zâlim ve fâsıklara yardım etmenin caiz olmadığına delalet vardır.

bu bir yemindir. Fakat bu görüş zayıftır. [31][31]

**18.** Musa, Kıbtî'yİ öldürdüğü şehirde, kendine bir şey olacağından korkarak sabahladı. Başına gelecek kötülüğü bekliyor ve suçundan dolayı cezalandırılmaktan korkuyordu. Bir de baktı ki, dün kurtardığı İsrailli arkadaşı başka bir Kıbtî ile dövüşüyor. İsrailli, Musa'yı (a.s.) görünce, düşmanına karşı kendisine yardım etmesi için, "imdat, imdat" diye bağırmaya başladı, Musa (a.s.) İsrailliye dedi ki: "Sen, apaçık bir azgın ve sapıksın. Dün senin yüzünden bir adam öldürerek kendimi belaya attım. Bugün beni başka bir belaya düşürmek mi istiyorsun?"[32][32]

**19.** Musa, kendisinin de, israillinin de düşmanı olan o Kıbtîyi yakalamak isteyince Kıptî dedi ki: Dün benden başkasını öldürdüğün gibi, şimdi de beni mi öldürmek istiyorsun?[33][33] Ey Musa, Sen, Sadece yeryüzünde fesat çıkaran zorbalardan olmak istiyorsun. Sen, insanların arasını sulh edenlerden olmak istemiyorsun. [34][34]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, aşağıdaki edebî sanatları kapsamaktadır:
**1.** "Bunlar, o apaçık kitabın âyetleridir" cümlesinde, kemal derecesinin yüksekliğinden dolayı, yakın olan âyetler, uzak için kullanılan işaret ismiyle gösterilmiştir.
**2.** "Biz, ihsan etmek istiyorduk" cümlesinde, o manzarayı zihinde canlandırmak için, "şimdiki zamanın hikayesi" kipi kullanılmıştır.
**3.** "Biz onu sana geri verecek ve onu peygamberlerden biri yapacağız" ifadesinde, isim cümlesi fiil cümlesine tercih edilmiş ve denilmemiştir. Bu da, müjdeye verilen önemden dolayıdır. Çünkü isim cümlesi sübût ve devamlılık ifade eder.
**4.** "Biz onun kalbini kuvvetlendirmeseydik..." âyetinde istiare vardır. Musa'nın (a.s.) annesinin kalbine Allah'ın attığı sabır, çözülmüş bir şeyi kaybolur korkusuyla bağlamaya benzetildi, ve Rabt (bağlamak) lafzı, sabır için müsteâr olarak kullanıldı.
**5.** "Onu öldürmeyin" cümlesinde, saygı ifade eden çoğul kipi kullanılmıştır. Karısı, saygı göstermek için, Firavun'a, "onu öldürme" dememiş, "onu öldürmeyin" diye hitap etmiştir.
**6.** "Zorba", "azgın" ve "apaçık" kipleri, vurgu ifade eden mübalağa kipleridir. Çünkü ve kalıpları bu kiplerdendir.
**7.** "Zorba" ile "İslah edenlerden olmak istemiyorsun" arasında manevî tıbâk

---

[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/415.
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/415.
[33][33] Zâhir olan görüş şudur ki, bunu söyleyen İsrailli değil, Kıbtîdir. Çünkü, "sen, sadece yaman bir zorba olmak istiyorsun" sözünü mü'min söylemez, kâfir söyler.
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/415.

vardır. Çünkü Cebbar, bozgunluk çıkaran, tahrip eden, çok öldüren ve çok kan döken demektir. Burada, mânâ yönünden tıbâk vardır.
**8.** "Rabbim ! Bana lütfettiğin nimetler sebebiyle, artık asla suçlulara yardımcı olmayacağım" cümlesinde isti'tâf yani merhamet talebi vardır.
**9.** Onlar farketmeden", "Onlar ona iyi davranırlar" ve "Fakat çoğu, bilmezler" gibi birçok âyetin sonları birbirine uygun düşmüştür. Bu da edebî sanatlardandır. [35][35]

**Bir Nükte**

Büyük âlim Kurtubî, Asmaî'nin şöyle dediğini nakleder: "Bedevi bir cariyeyi, şu beyitleri okurken dinledim. Bütün günahlarım için Allah'tan af diliyorum. Helâl olmayan bir insanı öptüm. O insan, sükûnet içersinde rahat
olan bir ceylan gibiydi. Gece yansı oldu. Ben hâlâ namaz kılmadım. "Allah canım alsın! Ne kadar da fasîh okudun?" dedim. Câriye dedi ki: ya-ziklar olsun sana! Allah'ın şu âyetinin fesahati yanında%bu fesahat mı sayı
Musa'nın anasına, onu emzir, ona zarar geleceğinden endişelendiğinde onu denize bırak. Korkup üzülme. Çünkü biz onu sana geri vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız" diye vahyettik.
Yüce Allah bir tek âyette, iki emir, iki yasak, iki haber ve iki müjdeyi bir araya getirmiştir."[36][36]

**20.** Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi: "Ey Mûsâ! İleri gelenler seni öldürmek için hakkında müzâkere ediyorlar. Derhal çık! İnan ki ben senin iyi-liğini isteyenlerdenim " dedi.
**21.** Mûsâ korka korka, etrafı gözetleyerek oradan çıktı. "Rabbim! Beni zâlimler güruhundan kurtar" dedi.
**22.** Medyen'e doğru yöneldiğinde, "Umarım, Rabbim beni doğru yola iletir " dedi.
**23.** Mûsâ, Medyen suyuna varınca, orada hayvanlarını sulayan bir çok insan buldu. Onların gerisinde de, hayvanlarını engelleyen iki kadın gördü. Onlara, "Derdiniz nedir?" dedi. Şöyle cevap verdiler: "Çobanlar sulayip çekilmeden biz sulamayız; babamı?: da çok yaşlıdır."
**24.** Bunun üzerine Mûsâ, onların yerine davarlarını sulayıverdi. Sonra gölgeye çekildi ve "Rabbim! Doğrusu bana indireceğin her hayra muhtacım" dedi.
**25.** Derken, o iki kadından biri utana utana yürüyerek ona geldi, "Babam, dedi, bizim yerimize sulamanın karşılığını ödemek için seni çağırıyor". Mûsâ, ona gelip başından geçeni anlatınca o, "Korkma, o zâlim kavimden kurtuldun" dedi.
**26.** İki kızından biri, "Babacığım! Onu ücretle tut.
Çünkü ücretle istihdam edebileceğin en iyi kimse, bu güçlü ve güvenilir

---

[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/416.
[36][36] Kurtubî, XIII 252. Müellifin tefsirinde" öldürdüm" şeklindeki ifade, kaynakta öptüm" şeklindedir. Biz tercümesinde aslını tercih ettik. (Mütercimler).
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/416-417.

adamdır" dedi.
**27.** Dedi ki: "Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımdan birini sana nikahlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan artık o kendinden; yoksa sana ağırlık vermek istemem. İnşaallah beni iyi kimselerden bulacaksın."
**28.** Mûsâ şöyle cevap verdi: "Bu seninle benim aramdadır. Bu iki süreden hangisini doldurursam doldurayım, demek ki bana karşı husumet yok. Söylediklerimize Allah vekildir.
**29.** Sonunda Mûsâ süreyi doldurup ailesiyle yola çıkınca, Tûr tarafından bir ateş gördü. Ailesine "Siz bekleyin; ben bir ateş gördüm, belki oradan size bir haber yahut ısınmanız için bir ateş parçası getiririm" dedi.
**30.** Oraya gelince, o mübarek yerdeki vadinin sağ kıyısından, ağaç tarafından kendisine şöyle seslenildi: "Ey Mûsâ! Bil ki ben, bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'ım."
**31.** Ve "Asanı at!" Mûsâ asayı yılan gibi deprenir görünce, dönüp arkasına bakmadan kaçtı. "Ey Mûsâ! Beri gel, korkma. Çünkü sen emniyette olanlardansın"
**32.** "Elini koynuna sok; kusursuz, bembeyaz çıkacaktır. Korkudan kollarını kendine çek. İşte bu ikisi Firavun ve onun adamlarına karşı Rabbin tarafından iki kat'î delildir. Çünkü onlar, yoldan çıkan bir kavim olmuşlardır".
**33.** Mûsâ dedi ki: "Rabbim! Ben onlardan birini öldürmüştüm, beni öldürmelerinden korkuyorum.
**34.** Kardeşim Harun'un dili benimkinden daha düzgündür. Onu da beni doğrulayan bir yardımcı olarak benimle gönder. Zira bana yalancılık ithamında bulunmalarından endişe ediyorum."
**35.** Allah buyurdu: "Seni kardeşinle destekleyeceğiz ve size öyle bir kudret vereceğiz ki, âyetlerimiz sayesinde onlar size erişemiyecekler. Siz ve size tâbi olanlar üstün geleceksiniz.
**36.** Mûsâ onlara apaçık âyetlerimizi getirince, "Bu, olsa olsa uydurulmuş bir sihirdir. Biz önceki atalarımızdan böylesini işitmemiştik" dediler.
**37.** Mûsâ şöyle dedi: "Rabbin kendi katından kimin hidâyet getirdiğini ve hayırlı akıbetin kime nasip olacağını en iyi bilendir. Muhakkak ki, zâlimler iflah olmazlar."
**38.** Firavun, "Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka bir ilâh tanımıyorum. Ey Hâmân, haydi benim için çamur üzerine ateş yak, bana bir kule yap ki Musa'nın tanrısına çıkayım; ama sanıyorum, o mutlaka yalan söyleyenlerdendir" dedi.
**39.** O ve askerleri yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve gerçekten bize döndürülmeyeceklerini sandılar.
**40.** Biz de onu ve askerlerini yakalayıp denize atı-verdik. Bir bak ki zâlimlerin sonu nice oldu!
**41.** Onları, ateşe çağıran öncüler kıldık. Kıyamet günü onlar yardım görmeyeceklerdir.
**42.** Bu dünyada arkalarına lanet taktık. Onlar, kıyamet gününde de kötülenmişler arasındadır.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Bu âyetler, Musa'nın (a.s.) kıssasını anlatmaya devam eder. Önceki âyetler, onun doğumu, emzirilmesi ve delikanlı oiup olgunluk ve rüşt Çağma erişinceye kadar Firavun'un evinde büyütülmesi ve Kiptilerden birini öldürmesi olayını kapsamıştı. Buradaki âyetler de, Musa'nın (a.s.) Med-yen'e göç edişini, Şuayb Peygamberin kızı ile evlenmesinden, Sonra da Mısır'a dönüşünden, kendisine peygamberlik verilmesinden ve Firavun'un, onun eliyle yok oluşundan bahseder. [37][37]

## Kelimelerin İzahı

Birbirlerine danışırlar. Ezherî şöyle der: Toplumun fertleri birbirlerinden birşeyin yapılmasını istediğinde, veya denir.
Engelliyorlar, Bir kimse bir şeyi hapsedip engellediğinde ili denir. Geniş zamanı, gelir. ali Kelimesi, "kovdu" mânâsına da gelir. Şair şöyle der:
Temimoğulları, senin âsânı almışlardır. Artık, hangi âsâ ile kovacağım bilemezsin.[38][38] Sizin haliniz. Hatb, hal demektir. Ru'be şöyle der:
Hayret, onun ve benim durumum nedir?" Ria, koyunları otlatan çoban mânâsına gelen, kelimesinin çoğuludur. Kalıp bakımından, kelimesinin çoğulu gibidir. Hıcec, sene anlamına gelen kelimesinin çoğuludur. Cezve, alevli kor demektir.
Rid', yadımcı demektir. Cevherî şöyle der: Bir kimse birine yardım ettiğinde, der. "Ona yardımcı oldum" mânâsına der. Makbûhîn, helak olanlar ve uzaklaştırılanlar veya şekil bakımından çirkin olanlar manasınadır. Allah bir kimseyi çirkinleştirdiğinde. veya denir. [39][39]

## Âyetlerin Tefsiri

**20.** Firavun'un adamlarından, mü'min olup da imanını gizleyen bir adam, şehrin en uzak tarafından hızla koşarak geldi. İbn Abbas şöyle der: "Bu adam, Firavun hanedanından mü'min birisiydi." Dedi ki: "Ey Musa! Firavun'un ileri gelenleri ve devlet erkânı seni öldürmek maksadıyle, hakkında meşveret ediyorlar. Onlar seni yakalamadan çık git. Ben senin iyiliğini isteyenlerden biriyim." [40][40]

**21.** Musa, başına birşey gelmesinden korkarak Mısır'dan çıktı. O esnada kendisinin aranıp aranmadığını gözetliyor ve arayanın onu yakalayıp cezalandırmasını endişe ile bekliyordu. Allah'tan başka sığınacak birşey olmadığını bildiği için, bundan sonra, dua ederek Allah'a sığındı. Rabbim! Beni kâfirlerden kurtar ve onların şerrinden koru." Kâfirlerden maksat, Firavun ve

---

[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/422.
[38][38] Bu beyit Cerîr'indir. Bununla Ferazdak'ı hicvetmektedir. Kurtubfde böyledir. (Bkz XIIT/ 268).
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/422-423.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/423.

adamlarıdır. [41][41]

**22.** Musa, Şuayb (a.s)'ın şehri olan Medyen tarafına yönelince, dedi ki, umulur ki Allah, varacağım yere ulaştıracak doğru yolu bana gösterir. Tefsirciler şöyle der: "Musa, (a.s.) korku içinde, azıksız ve bineksiz yola çıktı. Mısır ile Medyen arasında sekiz günlük mesafe vardı. Rabbi hakkında taşıdığı iyi zannın dışında, yol hakkında herhangi bir bilgisi yoktu. Allah ona bir melek gönderdi de melek ona yolu gösterdi. Rivayete göre, Musa (a.s.) Medyen'e vardığında, zayıflıktan ve yolda ağaç yaprağı yemiş olmasından dolayı, otların yeşilliği karnında görülecek gibi idi." [42][42]

**23.** Şuayb'ın şehri olan Medyen'e vardığında, çobanların su aldığı kuyunun başında, hayvanlarını sulayan kalabalık bir grup insan gördü, Bu çoban topluluğunun ötesinde de, koyunlarının suya gelmesine engel olan iki kadın dikkatini çekti. Onlara, "Durumunuz nedir? Niçin, koyunların suya gitmesine engel oluyorsunuz? Hayvanlarına su verenlerle birlikte, siz de niçin su vermiyorsunuz?" dedi. Dediler ki,"Genellikle biz, çobanlar koyunlarıyle birlikte sudan ayrılıncaya kadar bekleriz. Kuvvetli kimselerle yarışacak gücümüz yok, erkeklere karışmak da istemiyoruz. Babamız ise, yaşlı bir adam olup, zayıf olduğu için kendisinin koyunlara su verecek hali yok. Bu sebeple, hayvanlarımıza kendimiz su vermek zorunda kaldık. Ebu Hayyân şöyle der: "Burada, kızlar, bizzat kendilerinin hayvanlara su vermelerinden dolayı Musa'ya (a.s.) karşı mazeret beyan etmiş; babalarının, ihtiyarlık ve yaşlılıktan dolayı hayvanlara su veremediğine dikkat çekmiş ve kendilerine yardım etmesi hususunda Hz. Musa'nın şefkatini istemişlerdir.'[43][43]

**24.** Musa, onlara acıyarak koyunlarını suladı. Sonra bir kenara çekilerek, bir ağacın gölgesinde oturdu. Dedi ki, "Ey Rabbim, kuşkusuz senin lütfuna, ihsanına ve açlığımı giderecek yemeğe ihtiyacım var." Aşırı derecede acıktığı için, Allah'tan yiyecek şeyler istedi. Dahhâk şöyle der: "Yedi gün, yeşillikten başka hiçbir şey yemeden durdu"[44][44] İbn Abbasda şöyle der: "Musa, Mısır'dan, yeşillik ve ağaç yapraklarının dışında hiçbir yemeği olmaksızın Medyen'e kadar yürüdü. Yalın ayaktı. Zira Medyen'e varmadan ayakkabıları yıpranmıştı. Musa (a.s.), Allah'ın, mahlukatı içinden seçtiği bir kul olarak, gölgede oturdu. Karnı, açlıktan sırtına yapışmıştı. Yediği bitkilerin yeşilliği, karın boşluğundan görünür gibiydi. Ve o, yarım hurmaya muhtaç kalmıştı."[45][45]

**25.** Derken, o İki kadından biri, utana utana ona geldi. Bu kelamda kısaltma

---

[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/423.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/423-424.
[43][43] el-Bahr,VII, 113
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/424.
[44][44] Er,Razî, XIV, 240
[45][45] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 111,10
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/424.

olup, takdiri şöyledir: Kadınlar hızla babalarına gittiler. Halbuki onlar, genellikle yavaş yürürlerdi. Adamın durumunu ona anlattılar. Babaları, kadınlardan birine, Musa'yı çağırmasını emretti. O da haya ve utanma duygusu içersinde, hür kadınların yürüyüşü ile yürüyerek Musa'ya geldi. Yüzünü, örtüsüyle örtmüştü. Ömer (r.a) der ki: "O, çokça girip çıkan cüretkâr kadınlardan değildi."[46][46] Dedi ki, koyunlarımızı sulama ücretini ödemek için babam seni istiyor. İbn Kesir şöyle der: "Bu, ifadede edepli davranma vardır. Zira kuşku uyandırmamak için "babam seni çağırıyor" diye mutlak bir şekilde onu istemedi.[47][47] Musa onun yanma gelip durumunu ve Mısır'dan kaçış sebebini anlatınca, Şuayb (a.s) dedi ki: "Korkma, sen emin bir beldedesin. Burada Firavun'un sözü geçmez. Allah seni, suçluların tuzağından kurtarmış." [48][48]

**26.** O iki kadından biri dedi ki: Babacığım, Bu adamı, koyunlarımızı otlatması ve su vermesi için ücretle tut. Ücretle tuttuğun en iyi kimse, güçlü ve kuvvetli olanıdır. Ebu Hayyân şöyle der: "Kadının bu sözü, hikmet dolu ve kapsamlıdır. Çünkü, herhangi bir işi yapan kimsede, yeterlilik ve güvenirlilik vasıflan bulunduğunda maksat tamamlanmış olur."[49][49] Rivayete göre, Şuayb (a.s.) kızma, "O'nun güçlü ve güvenilir olduğunu nereden anladın?" diye sordu. Kızı şöyle cevap verdi: O, ancak on kişinin kaldırabileceği kayayı kaldırdı. Onunla beraber gelirken önüne geçmiştim, o bana, "arkamdan gel ve bana yolu göster" dedi. yanına gittiğimde başını eğdi, bana dönüp bakmadı. Bunu duyan Şuayb (a.s), kızlarından birini onunla evlendirerek Musa'yı damat edinmek istedi. [50][50]

**27.** Dedi ki, ücretli olarak, sekiz sene koyunlarıma çobanlık etmen şartıyla, Şu iki kızımdan birini, büyüğünü veya küçüğünü seninle evlendirmek istiyorum. Yapman şart olmamakla birlikte, Eğer bu süreyi on yıla tamamlarsan, bu senin bir lütfün olur. On yıl şartını koyarak, seni zora sokmak istemiyorum. İnşallah, sen benim, sözünde duran, iyi huylu ve güzel muamele eden kimse olduğumu göreceksin. Kurtubî şöyle der: "Bu âyet, kız velisinin, bir erkeğe, kızıyla evlenmesini teklif ettiğini ifade eder. Bu, uygulanagelen bir sünnettir. Şuayb (a.s.), kızıyle evlenmesini Musa (a.s.)'a teklif etmiştir. Ömer'de (r.a.) kızı Hafsa (r.a.) ile evlenmesini önce Ebubekir'e, (r.a.) sonra da Osman'a (r.a.) teklif etmiştir. Mevhûbe (r.a.) de, Rasulullah'(s.a.v.)'a, kendisiyle evlenmesini teklif etmişti. Selef-i sâlihe uyarak, kişinin, iyi bir erkeğe, velisi olduğu kızla evlenmesini teklif etmesi güzel bir şeydir."[51][51]

**28.** "Musa (a.s.) şöyle dedi: Söylediğin ve benimle ahitleştiğin konu, her ikimiz için de geçerlidir, sözümüzden dönmeyeceğiz. Sekiz veya oh yıldan hangisini

---

[46][46] Taberî, XX/39
[47][47] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 111,11
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/424-425.
[49][49] el-Bahr, VII, 114
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/425.
[51][51] Kurtubî, Xni, 271
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/425.

senin için yerine getirirsem, bana herhangi bir güçlük çıkarılmayacak ve bir vebal de yüklenilmeyecek. Anlaşmamıza ve sözleşmemize Allah şahittir. [52][52]

**29.** Musa, anlaşmış oldukları süreyi tamamlayıp da eşini alarak Mısır'a gitmek üzere yola çıktığında, İbn Abbas şöyle der: Musa (a.s.), üzerinde anlaşma yapılan iki süreden, fazla olanını yani on yılı tamamladı. yolda, Tur Dağı tarafında, uzakta parlayan bir ateş gördü. Eşine dedi ki: Burada dur. Ben uzakta bir ateş gördüm, Tefsirciler şöyle der: O gece, soğuk bir geceydi. Yollarını kaybetmişlerdi. Şiddetli bir fırtına esmiş, hayvanlarını dağıtmıştı. Hanımı doğum sancıları çekiyordu. O sırada Musa (a.s) uzakta bir ateş gördü. Kendisine yol gösterecek birini bulurum diye oraya gitti. Nitekim şu âyet bunu ifade ediyor: Umulur ki, orada bana yolu gösterecek birini bulur ve size yol hakkında bir bilgi getiririm. Ya da, ısınmanız için size bir kor getiririm. [53][53]

**30.** Musa, ateşin olduğu yere vardığında, bir ateş değil, bir nur buldu. O mübarek yerde, vadinin sağ yanında, ağaç tarafından bir ses geldi, Ey Musa, sana hitap eden ve seninle konuşan, benim. Ben noksan sıfatlardan uzak, ulu ve yüce olan Allah'ım. Ben, insanların cinlerin ve bütün mahrukatın rabbiyim. [54][54]

**31.** "Elindeki asanı yere at" denildi. Musa. asayı attı. Asâ yılana dönüştü. Musa. onun. çok çabuk hareket eden hafif bir yılan gibi hareket ettiğini görünce, korkarak geriye dönüp ona hiç bakmadan kaçtı. İbn Kesîr şöyle der: Asâ, yılana dönüşlü. O, dişlerinin sağlamlığı, ağzının genişliği ve iri cüssesine rağmen, sanki, çok hızlı hareket eden küçük bir yılandı. Öyle ki önüne gelen her kayayı yutuyor. Yuttuğu kaya onun ağzında, sanki bir vadide yuvarlanıyormuş gibi yuvarlanarak ses çıkarırdı. İşte o anda Musa arkaya dönerek kaçtı. Dönüp bakmadı. Çünkü insan tabiatı bundan ürker.[55][55] Musa'ya şöyle seslenildi: Ey Musa! Yerine dön. Korkma, Sen, korkulardan eminsin. Bunun üzerine Musa geri döndü, elini yılanın ağzına soktu, yılan tekrar asâ haline geldi. [56][56]

**32.** Elini gömleğinin yakasından içeri sok. Sonra onu çıkar. O, herhangi bir hastalık ve alacalık olmaksızın, şimşek aydınlığındaki bir ay parçası gibi parlak ve çevresini aydınlatıcı olarak çıkar. İbn Abbas şöyle der: Duyduğun korkudan dolayı elini göğsüne çek, korkun gider. Tefsirciler de şöyle der: Âyette geçen "cenâh"tan maksat el'dir. Çünkü insanın iki eli, kuşun kanatları yerindedir. İnsan

---

[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/425-426.
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/426.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/426.
[55][55] Merhum Seyyid Kutub şöyle der: Musa (a.s.), rabbinin emrine uyarak asasını attı. Fakat ne oldu? Şüphesiz asâ, uzun süre yanında taşıdığı ve iyice tanıdığı asası değildi. O, hızla yürüyen ve rahatlıkla hareket eden bir yılandı. Büyük bir yılan olduğu halde; küçük yılanlar gibi kıvrılıyordu. Bu, Musa (a.s.)'nın beklemediği bir sürprizdi. Dolayısıyle arkasını dönüp kaçtı, geri dönmedi. Asanın ne olduğunu anlamak ve bu acaip iri mahluku incelemek için dönmeyi düşünmedi. Musa (a.s.), bundan sonra yüce rabbinin şu emrini duyar: "Ey Musa, dön. Korkma, şüphesiz sen emniyette olanlardansın" Allah'ın gözetiminde olan, nasıl emniyette olmaz? Bundan sonra tekrar bir ses geüı:"Elini koynuna sok, kusursuz bembeyaz çıkacaktır." Musa (a.s.), emre uyup elini elbisesinin göğsündeki açık kısma soktu, sonra çıkardı. Bir de baktı ki, bir anda ikinci bir sürprizle karşı karşıya. Eli bembeyaz, hastahksız olduğu halde parlayıp ışık saçıyor. Daha önce elinin, esmere çalar siyahlıkta olduğunu biliyordu. Bu oiay, hakkın aydınlığına, mucizenin açıklığına ve delilin parlaklığına işaretti. (Fi Zılâli'l - Kur'ân,)
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/426-427.

sağ elini sol koltuğu altına soktuğunda, kolunu kendine çekmiş olur. Böyle yapınca, ondan, yılan ve her şeyin korkusu gider. Bu ikisi, yani asâ ve el, Yüce Allah tarafından, senin doğruluğunu göstermek üzere verilmiş iki açık, parlak ve kesin delildir. Bunlar, Firavun'a ve onun kavminin azgın, zorba ileri gelenlerine gösterilecek iki mucizedir, Şüphesiz onlar, bize itaatten çıkan, emrimize uymayan bir topluluktur. [57][57]

**33.** Musa, ey Rabbim, dedi. Ben, Firavun'un kavminden bir Kıptîyi öldürmüştüm. Bu yüzden, Onların yanına gittiğim takdirde beni öldürmelerinden korkuyorum. Tefsirciler şöyle der: O, Musa'nın yumruk vurması neticesinde ölen Kıptîdir. Musa (a.s.), Rabbinden, kardeşi Harun'u kendisiyle birlikte göndermek suretiyle, Firavun'a karşı gücünü artırmasını istedi. Şöyle dedi. [58][58]

**34.** Kardeşim Harun, benden daha açık ve daha rahat konuşur. Küçüklüğünde ağzına aldığı bir korun etkisiyle, Musa'nın (a.s.) dilinde bir tutukluk vardı. Onu bana yardımcı olarak gönder de benim onlara söylediklerimi, delilleri açıklayarak benim adıma onlara anlatsın, Bir vezirim ve yardımcım olmadığı takdirde, beni yalanlamalarından korkarım. Çünkü onlar sözümü, hemen hemen hiç anlamazlar. Râzî şöyle der: Yani, kardeşim Harun'u benimle beraber gönder ki, delili açıklama ve anlatma hususunda bana destek olsun. Yoksa bundan maksat, Harun'un ona, "doğru söyledin" diyerek tasdik etmesi, veya insanlara, "Musa, doğru söyledi" demesi değildir. Maksat ancak, Harun'un, fasih diliyle delillerin mânâlarını özetleyip anlatmak, şüpheleri gidermek ve o fasih diliyle kâfirlere karşı mücadele etmektir.[59][59]

**35.** Yüce Allah onun isteğine şöyle buyurarak cevap verdi: Seni Kardeşin ile, dektekleyecek ve yardımcı olacağız. Size, Firavun ve kavmine karşı galibiyet verecek ve sizi onlara musallat kılacağız. Apaçık mucizelerle desteklediğim İçin size eziyet etmelerine yol yoktur. Dünya ve âhirette güzel sonuç, sizin ve sîze tâbi olanlar içindir. Siz, o suçlu kavme üstün geleceksiniz. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Allah, elbette ben ve elçilerim galip geleceğiz diye yazmıştır. Şüphesiz Allah güçlüdür, galiptir."[60][60]

**36.** Musa onlara, kendisinin doğru olduğunu ve Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu gösteren kesin delil ve mucizelerle geldiğinde, Dediler ki: Senin bize getirdiğin bu asa ve el, uydurulmuş bir yalan büyüden başka birşey değildir. Sen onu kendinden uydurdun, fakat, "Allah gönderdi" diyorsun. Biz bu iddiayı, yani Allah'ın bir olduğu gibi bir iddiayı, geçmiş atalarımızdan ve

---

[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/427.
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/427.
[59][59] Tefsir-i Kebîr XXIV, 349
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/427.
[60][60] Mücadele Suresi, 58/21
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/427-428.

dedelerimizden dahi işitmedik. [61][61]

**37.** Hz. Musa, tatlı bir şekilde hitap etmek ve onlarla mücadelede en güzel yolu tercih etmek maksadıyle güzel bir şekilde cevap verdi: Size getirdiğim, bir sihir değil, bir gerçek ve bir hidâyet kaynağıdır. Rabbim bunu biliyor. Sizin bâtıl yolda, benim ise hak yolda olduğumu da biliyor. Ve yine biliyor ki, dünya ve âhirette övülen sonuç kimin içindir. Şüphesiz, zâlim, günahkâr ve Allah'a karşı yalan söyleyen kimse başarılı ve mutlu olamaz. [62][62]

**38.** Firavun kavminin ileri gelenlerine ve yöneticilerine. Sizin için, benden başka herhangi bir ilah tanımıyorum" dedi. İbn Abbas şöyle der: Bu kötü sözü ile, Ben sizin en yüce rabbınızım.[63][63] Sözü arasında kırk yıl vardır. Allah'ın düşmanı, yalan söylüyordu, bilakis kendisinin bir rabbi olduğunu ve bu rabbin, hem kendisinin hem de kavminin yaratıcısı olduğunu biliyordu.[64][64] Hâmân! Tuğla yap da onunla bana yüksek bir kule bina et. Belki, çıkar, Musa'nın, kendisini gönderdiğini iddia ettiği ilâhını görürüm. Bunu, alay yoluyla söyledi. Onun içindir ki bu sözün ardından şöyle dedi: Ben, gökte bir ilah olduğunu iddia eden Musa'nın, bu iddiasında yalancı olduğunu sanıyorum. [65][65]

**39.** Firavun ve kavmi, Mısır'da bâtıla ve zulme dalarak kibirlenip böbürlendiler ve Musa'ya iman etmediler, Öldükten sonra dirilmenin, haşrin, hesap ve cezanın olmadığını zannettiler. [66][66]

**40.** Onu, ordularıyla birlikte yakalayıp hegsini denize attık. Onlardan hiç kimse kalmamak üzere hepsini boğduk. Ey Peygamberi Kalp gözünle, ibretle bir bak ki, inkâr ve azgınlıkta zirveye ulaşan o zalimlerin sonu ne oldu?! [67][67]

**41.** Onları dünyada küfrün öncüleri kıldık, sapıklar onların peşinden gider. Kıyamet gününde onlardan azabı savacak herhangi bir yardımkcılan da yoktur. [68][68]

**42.** Bu dünyada da, Allah'ın, meleklerin ve müminlerin lanetini onlara ulaştırdık. Kıyamet gününde ise, onlar, Allah'ın rahmetinden kovulup uzaklaştırılanlardır. [69][69]

## Edebî Sanatlar

---

[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/428.
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/428.
[63][63] Nâziat Suresi, 79/24
[64][64] Kurtubî, Xffl, 288
[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/428.
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/428.
[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/429.
[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/429.
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/429.

Bu mübarek âyetler, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "İleri gelenler, seni öldürmek için hakkında meşveret ediyorlar" cümlesinde, durumun gereğine uygun olarak ve ile pekiştirme yapılmıştır.
**2.** "Rabbim, doğrusu bana indireceğin her hayra muhtacım" cümlesinde, merhamet ve şefkat dileme vardır.
**3.** "Ona olayı anlattı" cümlesinde, cinas-ı iştikak vardır.
**4.** "O, küçük bir yılan gibi hareket ediyor" cümlesinde mürsel mücmel teşbih vardır. Vech-i şebeh hazfedildiği için mücmel olmuştur.
**5.** "Beni doğrular" ile beni yalanlarlar arasında tıbak vardır.
**6.** "Elini kendine çek" cümlesinde kanat mânâsındaki cenah kelimesi, el mânâsındaki yed kelimesinden kinaye olarak kullanılmıştır. Çünkü insanın eli, kuşun kanadı gibidir.
**7.** "Pazunu kardeşinle güçlendireceğiz" cümlesinde mecaz-ı mürsel vardır. Sebep söylenmiş netice kastedilmiştir. Çünkü pazunun kuvvetlendirilmesi, elin kuvvetlendirilmesini gerektirir. Elin kuvvetlendirilmesi kuvvetin bulunmasını gerektirir. Şihâb şöyle der: "Bu cümlenin istiare-i temsiliyyeden olması mümkündür. Musa'nın, kardeşiyle desteklenme hali, elin, kuvvetli bir elle takviye edilmesi haline benzetilmiştir." [70][70]

**Bir Nükte**

Zemahşerî şöyle der: Yüce Allah,"Hâmân! Benim için çamur üzerine bir ateş yak, ondan tuğla imal et" dedi. "Benim için tuğla pişir" demedi. Çünkü bu ibare Kur'an'm fesahatına ve makamının yüceliğine daha iyi uymakta, zorbaların sözüne daha çok benzemektedir. Hâmân, Firavun'un veziri ve halkının işlerim idare edendir. [71][71]

**43.** Andolsun biz, ilk nesilleri yok ettikten sonra Musa'ya, olur ki düşünür öğüt alırlar diye insanlar için apaçık deliller, hidâyet rehberi ve rahmet olarak o Kitâb'ı vermişizdir.
**44.** Musa'ya emrimizi vahyettiğimiz sırada, sen batı yönünde bulunmuyordun ve o hâdiseyi görenlerden de değildin.
**45.** Bilâkis biz nice nesiller var ettik de, onların üzerinden uzun zamanlar geçti. Sen, onlara ilgili âyetlerimizi okurken, Medyen halkı arasında oturuyor da değildin; aksine biz peygamberler, göndermekteyiz.
**46.** Musa'ya seslendiğimiz zaman da, sen Tûr'un yanında değildin. Bilâkis, senden önce kendilerine uyarıcı gelmeyen bir kavmi uyarman için Rabbinden bir rahmet olarak orada geçenleri sana bildirdik; ola ki düşünüp Öğüt alırlar.
**47.** Bizzat kendi yaptıklarından dolayı başlarına bir musibet geldiğinde, "Rabbimiz! Ne olurdu bize bir peygamber gönderseydin de, âyetlerine uysak ve

[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/429.
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/430.

mü'-minlerden olsaydık!" diyecek olmasalardı seni göndermezdik.
**48.** Fakat onlara tarafımızdan o hak gelince "Mûsâ'ya verilen mucizeler gibi ona da verilmeli değil miydi?" dediler. Peki, daha önce Musa'ya verileni de inkâr etmemişler miydi? "Birbirini destekleyen iki sihir!" demişler ve şunu söylemişlerdi: "Doğrusu biz hiçbirine inanmıyoruz."
**49.** De ki: Eğer doğru sözlüler iseniz. Allah katından bu ikisinden daha doğru bir kitap getirin de ben ona uyayım!
**50.** Eğer sana cevap veremezlerse, bil ki onlar, sırf heveslerine uymaktadırlar. Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir? Elbette Allah zâlim kavmi doğru yola iletmez.
**51.** Andolsun ki biz, düşünüp öğüt alsınlar diye, sözü birbiri ardınca yetiştirmişizdir.
**52.** Ondan önce kendilerine kitap verdiklerimiz, ona da îman ederler.
**53.** Onlara Kur'an okunduğu zaman "O'na îman ettik. Çünkü o Rabbimizden gelmiş hakikattir. Esasen biz daha önce müslüman idik" derler.
**54.** İşte onlara, sabretmelerinden ötürü, mükâfatları iki defa verilecektir. Bunlar kötülüğü iyilikle savarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan da Allah rızası için harcarlar.
**55.** Onlar, boş söz işittikleri zaman ondan yüzçe-virirler ve "Bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz size. Size selâm olsun. Biz kendini bilmezleri istemeyiz" derler.
**56.** Sen sevdiğini hidâyete erdiremezsin, bilâkis, Allah dilediğine hidâyet verir ve hidâyete girecek olanları en iyi O bilir.
**57.** "Biz seninle beraber doğru yola uyarsak, yurdumuzdan atılırız " dediler. Biz onları, kendi katımızdan bir rızık olarak herşeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği, güvenli, dokunulmaz bir yere yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bilmezler.
**58.** Biz, refahlarına şımarmış nice memleketi helak etmişizdir. İşte yerleri! Kendilerinden sonra oralarda pek az oturulabjlmiştir. Onlara biz vâris olmu-şuzdur.
**59.** Rabbin, kendilerine âyetlerimizi okuyan bir peygamberi memleketlerin ana merkezine gönderme-
dikçe, o memleketleri helak edici değildir. Zaten biz ancak halkı zâlim olan memleketleri helak etmişizdir.
**60.** Size verilen şeyler, dünya hayatının geçim vasıtası malı ve süsüdür. Allah katında olanlar ise, daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Hâla buna aklınız ermeyecek mi?
**61.** Şu halde, kendisine güzel bir vaadde bulunduğumuz ve ardından ona kavuşan kimse, dünya hayatının geçici menfaat ve zevkini yaşattığımız, sonra kıyamet gününde huzurumuza getirilenler arasında bulunan kimse gibi midir?
**62.** O gün Allah onları çağırarak, "Benim ortaklarım olduklarını iddia ettikleriniz hani nerede?" diyecektir.
**63.** O gün aleyhlerine söz gerçekleşmiş olanlar: "Rabbimiz! Şunlar azdırdığımız kimselerdir. Biz nasıl azmışsak onları da öylece azdırdık. Onların suçlarından

berî olduğumuzu sana arzederiz. Zaten onlar aslında bize tapmıyorlardı" derler.
**64.** "Ortaklarınızı çağırın!" denir, onlar da çağırırlar; fakat kendilerine cevap vermezler ve azabı görürler. Ne olurdu doğru yola girselerdi!
**65.** O gün Allah onları çağırarak, "Peygamberlere ne cevap verdiniz?" diyecektir.
**66.** İşte o gün onlara bütün haberler körleşmiştir; onlar birbirlerine de soramayacaklardır.
**67.** Fakat tevbe eden, îman edip iyi işler yapan kimseye gelince onun kurtuluşa erenler arasında olması umulur.
**68.** Rabbin, dilediğini yaratır ve seçer. Onların seçim hakkı yoktur. Allah, onların ortak koştuklarından münezzehtir ve sânı yücedir.
**69.** Rabbin, onların, sinelerinde gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir.
**70.** İşte O, Allah'tır. O'ndan başka tanrı yoktur. Önünde de, sonunda da hamd O'nundur, hüküm O'-nundur. Ve ancak O'na döndürüleceksiniz.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah, azgınlığın başı Firavun'u yok etmek ve İsrailoğullarmı onun zulmünden kurtarmak suretiyle onlara verdiği nimeti hatırlattıktan sonra, burada da, içinde hidâyet ve nur bulunan Tevrat'ı indirmekle onlara yaptığı ihsanı hatırlattı. Aynı zamanda, semavî kitapların sonuncusu olan Kur'an-ı Kerim'i indirmek suretiyle Araplara verdiği nimetine dikkat çekti. [72][72]

## Kelimelerin İzahı

Sâvî, ikamet eden demektir. Bir kimse bir yerde ikamet ettiğinde denilir. Şair şöyle der:
Sen orada bir sene kaldın.[73][73] Savarlar, savmak demektir. Hadiste şöyle gelmiştir:
Cezalan, şüphelerle giderin"[74][74] Toplanır. Bir kimse suyu havuzda topladığında, denir. Büyük havuz demektir.
Şımardı. nimet içinde olduğu halde azmak demektir. Enbâ, önemli haber mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.[75][75]

## Nüzul Sebebi

Ebu Tâlib ölmek üzere iken, Rasûlullah (s.a.v.) ona şöyle dedi: "Ey Amca, de ki, kıyamet gününde bu sözle senin lehinde şahitlik edeyim." Ebu Tâlib şöyle cevap verdi: "Kureyş beni ayıplayıp da, "Ölüm korkusu ona bunu söyletti" demeyecek olsaydı, onu söyleyerek seni sevindirirdim" Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti

[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/436.
[73][73] el-Bahm'l-muhît, 7/103
[74][74] Tinnizî, Hudûd, 3 (az farklı lafızla)
[75][75] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/436.

indirdi:" Sen, sevdiğini hidâyete erdiremezsin, bilâkis Allah dilediğine hidâyet verir. Hidâyete girecek olanları en iyi o bilir"[76][76] [77][77]

## Âyetlerin Tefsiri

**43.** Kelimesinin başındaki, kendisinden önce bir yeminin bulunduğuna işaret etmek içindir. Yani, Vallahi, Musa'dan önce gelmiş Nûh, Âd; Semûd, Lût ve peygamberlerini yalanlayan diğer kavimleri helak ettikten sonra Musa'ya Tevrat'ı verdik, Onu, İsrailoğulları için bir ışık ve kalpleri için bir nur olarak indirdik. Onunla gerçekleri görürler ve hakkı bâtıldan ayırırlar. Yine onu, sapıklıktan kurtaran bir hidâyet ve kendisine inananlar için bir rahmet olarak indirdik ki, onda bulunan ilâhi öğüt ve irşatlardan faydalansınlar. [78][78]

**44.** Ey Peygamber! Musa'ya Peygamberlik görevi verdiğimiz ve onu Firavun ve kavmine gönderdiğimiz zaman, sen dağın batı tarafında değildin. Orası, Allah'ın Musa ile konuştuğu yerdir. Sen, o yerde .bulunanlardan da değildin. Fakat Allah, onu sana vâhyetti ki, bu, senin doğruluğuna bir delil olsun. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğini gösteren delile dikkat çekerek böyle buyurmaktadır. Zira Hz. Muhammed (s.a.v.), geçmişe dâir gayblardan öyle haber vermiştir ki, onu dinleyen, sanki yukardaki olayı görüyor ve seyrediyormuş gibi olur. Halbuki Muhammed (s.a.v.) ümmî bir kimse olup kitaplardan herhangi bir şey okuyamazdı. O, okuma yazma bilmeyen bir toplum içinde yetişmişti. Buna göre âyetin manası şöyledir: Sen orada hazır değildin. Fakat Allah bunu sana vâhyetti ki, bu gayb haberlerini onlara bildiresin.[79][79]

**45.** Fakat biz Musa'dan sonra birçok millet ve nesiller yarattık. Onların üzerinden uzun zaman geçti. Fetret devri uzadı, neticede Allah'ı unuttular, dinlerini bozdular ve değiştirdiler. Dolayısıyle, ey Peygamber! din işini yenileyesin diye seni gönderdik. Ebussuûd şöyle der: "Yani, biz seninle Musa arasındaki zamanda; birçok millet yarattık. Üzerlerinden uzun zaman geçti. Şeriatlar ve hükümler değişti. Haberleri anlamaz oldular. Bunun üzerine seni gönderdik. "Onların üzerinden uzun zaman geçti" ifadesiyle yetinildiği için diğer anlaşılan mânâlar hazfedildi."[80][80] Ey Peygamber! Sen Medyen-liler içinde kalmış değilsin ki, Musa'nın, Şuayb'm ve iki kızının haberini öğrenip de bunları Mekkelilere okuyasın. Fakat biz seni, Mekkeliler arasından seçip peygamber olarak gönderdik ve bu haberleri sana biz bildirdik. Böyle olmasaydı, elbette onları bilemezdin. [81][81]

---

[76][76] Müslim, İman, 42; Zâdul-mesîr, 6/231
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/436.
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/436-437.
[79][79] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/15
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/437.
[80][80] Ebussuud, 4/155
[81][81] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/437.

**46.** Musa'ya seslendiğimiz ve onunla konuştuğumuz zaman sen, Tur Dağı'nın yanında da değildin. Sen, peygamberlerin haber ve kıssalarından hiçbirşeyi görmedin. Fakat Rabbinden bir rahmet olarak onları sana biz vahyettik ve anlattık ki, ey Muhammed, senden önce kendilerine bir peygamber gelmemiş olan kavmi korkmasın. Belki, onlara getirdiğin apaçık mucizelerden ibret alırlar da dinine girerler. Tefsirciler şöyle der: Âyette geçen kavimden maksat, Hz. İsa İle Hz. Muhammed (s.a.v) arasındaki fetret devrinde yaşamış olanlardır. Bu süre, altıyüz yıl kadardır. [82][82]

**47.** İnkâr ve isyanları sebebiyle kendilerine bir musibet geldiğinde, işte o zaman, "Ey Rabbımiz! Bize, âyetlerini tebliğ edecek bir peygamber gönderseydin de, onlara uyup tasdik edenlerden olsaydık" demeselerdi, peygamberleri göndermezdik. Kurtubî şöyle der: Âyetteki edatının cevabı hazf edilmiştir. Takdiri: "Elbette peygamberleri göndermezdik" şeklindedir.[83][83] İbn Cüzeyy şöyle der: Birinci, "eğer olmasaydı" mânâsına gelen imtina harfidir. İkinci ise, arz ve teşvik edatıdır. Yani, inkârları yüzünden onlara musibet gelmeseydi, peygamberleri göndermezdik. Biz peygamberleri ancak, mazereti ortadan kaldırmak ve aleyhlerine delil getirmek için gönderdik ki, "Ey Rabbimiz, bize bir peygamber gönderseydin de, senin âyetlerine uyup mü'minlerden olsaydık" diyemesinler.[84][84]
Bundan sonra Yüce Allah, müşriklerin hakkı kabul etmeme hususundaki inat ve direnmelerini haber vererek şöyle buyurdu. [85][85]

**48.** Mekkelilere apaçık hak geldiğinde, ki, bu katımızdan mucize Kur'an'ı getiren Mu-hammed'dir, inatla ve direnerek dediler ki: "Musa'ya verilen asâ ve el gibi, apaçık mucizeler ve güçlü deliller, Muhammed'e de verilseydi ya!" Yüce Allah onlara cevap vererek şöyle buyurdu: İnsanlık, Musa'ya verilen o apaçık mucizeleri inkâr etmedi mi? Mücâhid şöyle der: Yahudiler, Kureyşlilerden, Muhammed'e. "Bize, Musa'nın getirdiği mucizeler gibi mucize getir" demelerini istediler. Allah onlara, insanların, Musa'nın mucizelerini de inkâr ettiklerini bildirerek cevap verdi.[86][86] İbn Cerir'in tercihine göre, "inkâr etmediler mi?" deki zamir, yahudileri gösterir. Ebu Hayyân da şöyle der: Bana göre zamir, "Musa'ya verilenin benzeri Muhammed'e de verilse ya" demiş olan Kureyş'i gösterir. Çünkü Kureyş'in Muhammed (s.a.v.)'i yalanlaması Musa'yı da yalanlamak demektir. Hz. Muhammed'e (s.a.v.) sihirbaz demeleri, Musa'ya da sihirbaz demeleri mânâsına gelir. Çünkü peygamberler aynı kaynaktan gelirler. Peygamberlerden herhangi birine, ona yakışmayan şeyi nisbet eden, o şeyi, bütün peygamberlere nisbet etmiş olur. Bu durumda, burada geçen bütün za-mirler onlara aittir.[87][87] Müşrikler dediler ki, Tevrat da, Kur'an da ancak sihir

---

[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/437-438.
[83][83] Kurtubî, 13/293
[84][84] Teshil, 3/107
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/438.
[86][86] Muhlasar-ı İbn Kesîr, 3/17
[87][87] el-Bahr, 7/123

kabilindendir. Bunlar, birbirini doğrulamak suretiyle yardımlaşan iki sihirdir. Süddî şöyle der: Onların herbiri diğerini tasdik etmiştir. Dediler ki, "Biz, her iki kitabıda inkâr ediyoruz! Ebussuûd şöyle der: "Bu, müşriklerin, her iki kitabı da, inkâr ve azgınlıkta devam etmeleri ve aşır gitmelerinden ileri gelmektedir."[88][88]

**49.** Bu, muhatabın acizliğini göstermek için yöneltilmiş bir emirdir. Yani, Ey peygamber! Onlara de ki: Madem ki Siz bu iki kitabı, kanunlar hükümler ve güzel ahlak kurallarını kapsadıkları halde inkâr ettiniz. O halde, bu ikisinden daha doğru ve daha elverişli Allah katından, indirilmiş bir kitap getirin de ben ona uyayım, Onların sihir olduğuna dair iddianızda doğru iseniz böyle yapın. İbn Kesîr şöyle der: Akıl sahipleri için zarurî olarak anlaşılmıştır ki, Yüce Allah, gökten, Muhammed'e (s.a.v.) indirdiği bu Kur'an'dan daha mükemmel, daha kapsamlı, daha fasih ve daha yüce bir kitap indirmedi. Şeref ve yücelikte, ondan sonra, Musa'ya indirdiği kitap gelir ki, bu kitap hakkın da, Kur'an'da: "Biz, içinde hidâyet ve nur bulunan Tevrat'ı indirdik"[89][89] buyurmuştur. İncîl ise, Tevrat'ı tamamlayan ve İsrailoğullarına haram kılman bazı şeyleri helal kılan bir kitap olarak indirilmiştir.[90][90]

**50.** Onlardan istediğini getiremezlerse, bil ki, inkârları bir inat ve delilsiz olarak kendi arzularına uymaktan ibarettir. Allah'tan bir açıklama ve yol gösterme olmaksızın kendi arzusuna uyan kimseden daha sapık hiç kimse yoktur. Allah, doğru yoldan yüzçevirip ısrarla kendi arzusuna uymak suretiyle inatçılık yapan zalim kimseyi doğru yola iletmez. [91][91]

**51.** Kureyş'e, içinde bulunanlardan öğüt ve ibret alsınlar diye, Kur'an âyetlerini aralıksız olarak peşpeşe indirdik. Bu âyetler vaad, tehdit, kıssa, ibret, öğüt ve nasihatler halinde ardarda gelmiştir. İbn Cevzî şöyle der: Yani, Kur'an âyetleri birbirini takip eder ve geçmiş milletlerin nassl azap edildiklerini haber verir tarzda indirdik ki, ogut alsınlar.[92][92]

**52.** Bu Kur'an'dan Önce kendilerine Tevrat ve İncîl'i verdiğimiz Ehl-i kitabtan müslüman olanlar bu Kur'an'a da inanırlar. İbn Abbas : "Bunlar Ehl-i kitaptan Muhammed'e (s.a.v.) inanan kimselerdir"[93][93] der. [94][94]

**53.** Onlara Kur'an okunduğunda, "Onda ne varsa inandık" derler, Biz, o inmeden önce de, Allah'ın birliğini kabul eden, emrine teslim olan, Mıhammed'in

---

[88][88] Ebussuûd, 4/156
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/438-439.
[89][89] Maide Suresi, 5/44
[90][90] Muhiasar-ı İbn Kesîr 3/17
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/439.
[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/439.
[92][92] Zadu'l-mesîr, 6/288
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/439.
[93][93] Taberî, 20/56
[94][94] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/439.

gönderileceğine ve ona Kur'an indirileceğine inananlardandık. [95][95]

**54.** İşte bu güzel sıfatlan taşıyan o kimselere sevapları, biri kitaplarına, diğeri, de Kur'an'a inandıkları için, iki kat verilir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Üç kimse vardır ki, onlara sevapları iki kat verilir: Birincisi, Ehl-i kitaptan olup da, önce kendi peygamberine, sonra da bana iman eden kişidir...[96][96] Bu sevap onlara, hakka uymaya sabretmelerinden ve Allah yolunda eziyetlere katlanmalarından dolayı verilir. Katâde şöyle der: "Bu âyet, Ehl-i kitaptan bazıları hakkında inmiştir. Onlar, hak bir dine mensup idiler ve bütün işlerini onun emirlerine göre yaparlardı. Nihayet Yüce Allah, Hz. Muhammed'i (s.a.v.) gönderdi. O zaman ona inandılar. Yüce Allah, hak yolda sabretmelerinden dolayı, sevaplarını iki kat verdi. Selmân ile Abdullah b. Selâm'm bunlardan olduğu söylenir."[97][97] Onlar, sövme ve küfretme gibi çirkin sözleri, güzel ve hoş sözlerle karşılık vererek savarlar. İbn Kesîr şöyle der: "Kötülüğe misilleme yapmazlar, bağışlar ve affederler."[98][98] Kendilerine verdiğimiz helal nzıktan hayır yolunda harcarlar. [99][99]

**55.** Kâfirlerden sövme, rahatsız edici ve âdi sözler işittiklerinde, dönüp bakmazlar ve söyleyenlere cevap vermezler. "Bizim yolumuz bize, sizin yolunuz size" derler. Onlara, Selânıun aleykum" diyerek ayrılma ve uzaklaşma selamı verirler, Zeccâc şöyle der: Bu sözle, selâm vermeyi değil, sadece, "yollarımız ayrıdır" demek isterler. Cahillerle beraber olup onlara karışmak istemiyoruz. Sâvî şöyle der: Müşrikler, Ehl-i kitap mü'minlerine söverler ve: "Size yazıklar olsun dininizden dönüp onu bıraktınız" derlerdi. Müslümanlar da onlardan yüzçevirip: "Bizim amelimiz bize, sizin ki de size" derlerdi.[100][100] Yüce Allah onları önce imanlarından dolayı sonra da iyilikle muamele etmeleri ve kendilerine düşmanlık gösterenleri bağışlayıp affetmeleri sebebiyle övdü. Bundan sonra Yüce Allah, Peygamberine (s.a.v.) hitap ederek şöyle buyurdu: [101][101]

**56.** Ey Peygamber! Sen ne kadar çabalasan ve bu uğurda olağan üstü gayret göstersen de herhangi bir kimseyi hidâyete erdiremezsin. Fakat Yüce Allah, hidâyet etmelerini takdir ettiği kimseleri, kudretiyle hidâyete erdirir. Öyleyse, sen işini ona bırak. Çünkü o, mutlu olacakları da, mutsuz olacaklarıda çok iyi bilir. Yüce Allah, kendisinde doğru yolu bulma ve iman etme kabiliyeti olanı bilir ve onu doğru yola iletir. Tefsirciler şöyle der: Bu âyet, Rasûlullah (s.a.v.)'m amcası Ebu Talib hakkında inmiştir. Ebu Talib ölmek üzere iken Rasulullah (s.a.v.) ona iman etmesini teklif etmiş, fakat o kabul etmemişti. Ebu Hayyân

---

[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/439-440.
[96][96] Müslim, îmân. 241
[97][97] Taberî, 20/56
[98][98] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/18
[99][99] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/440.
[100][100] Sâvî Haşiyesi, 3/221
[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/440.

şöyle der: "Âyetinin mânâsı şudur: Sen, istediğin kimsede hidâyeti yaratamazsın. Sonra şöyle devam eder: Bu âyetie. "Şüphesiz ki sen, doğru bir yolu göstermektesin[102][102] âyeti arasında zıtlık yoktur. Çünkü ikinci âyetteki hidâyetin manası," Şüphesiz sen doğruyu gösterirsin" dir. Müslümanlar bu âyetin Ebu Talih hakkında indiğinde icma etmişlerdir."[103][103]
Bundan sonra Yüce Allah müşriklerin şüphelerinden birini anlattı ve ona açık bir şekilde cevap verdi: [104][104]

**57.** Kureyş kâfirleri şöyle dediler: Ey Muhammed! Biz senin dinine uyar da kendi dinimizi bırakırsak, Arapların bizi yurdumuzdan atmasından yani bize karşı savaşmak üzere birleşmelerinden ve bizi yurdumuzdan çıkarmalarından korkuyoruz. Müberred der ki: Tehattuf, hızla yerinden sökmek demektir. Yüce Allah onlara cevap olarak şöyle buyurdu: Kabe'nin yüzüsuyu hürmetine, onların yurdunu emniyetli ve harem bölge kılıp, kanlarını korumadık mı? Nasıl olur da, Onlar Allah'ı inkâr ederken, bu harem bölge onlar için emniyetli olur da, müslüman olduklarında emniyetli olmaz? O harem bölge, tarıma elverişle olmayan bir vadide olduğu halde, takdirimizle oraya her taraftan rızıklar geterilir. Fakat onların çoğu câhildir, bunu düşünüp anlayamazlar. Ebu Hayyân şöyle der: Yüce Allah bu parlak ifadeyle onların delillerini çürüttü. Çünkü onlar Allah'ı inkâr ettikleri ve putlara taptıkları halde harem bölgede emniyet içinde yaşıyorlardı. Diğer insanlar ise, birbirleriyle savaşıyorlardı. Onlar, tarıma elverişle olmayan bir belde de yaşadıkları halde, ihtiyaçları olan gıda maddeleri kendilerine geliyordu. Onlar iman edip de doğru yolu bulurlarsa, bunlar nasıl olmaz.[105][105]

**58.** Birçok şehir halkı azmış, şımarmış ve Allah'ın nimetine karşı nankörlük etmişti. Dolayısıyle Allah onları yok etti, yurtlarını da harap etti. İşte yerleri, zulümleri yüzünden bomboş. Onlar yok edildikten sonra, çok az bir süre oralarda oturuldu. Çünkü oralarda ancak gelip geçenler, yolcular bir gün veya daha az bir süre durmaktadır, Onların mülklerinin ve yurtlarının vârisleri biziz biz. Ebu Hayyân şöyle der: "Âyet, Mekkelileri, kendileri gibi yaşamış olan bir kavmin başına gelen kötü sonuçtan korkutmaktadır. Allah o kavme emniyet içinde ve rahat bir şekilde yaşamayı lütfetmişti. Fakat onlar bu nimete nankörlük ederek şımarıklık ettiler. Allah da onları yok etti ve yurtlarını harap etti."[106][106]

**59.** Allah delilleri çürütmek ve mazeretleri geçersiz kılmak için, kendilerine risâleti tebliğ edecek bir peygamberi yerleşim merkezine göndermedikçe, o şehirlerin kâfir halkını helak etmez. Allah'ın kanunu böyle cereyan etmemiştir.

---

[102][102] Zuhruf sûresî, 43/52
[103][103] el-Bahr, 7/126. Yukarda yazdığımız nüzul sebebine bak.
[104][104] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/440-441.
[105][105] el-Bahr, 7/126
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/441.
[106][106] A.g.e.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/441-442.

Peygamberleri göndermek suretiyle mazeretleri ortadan kaldırıldıktan sonra, inkârda İsrar ettikleri için, halkı, yok olmaya hak kazanmadıkça, biz hiçbir beldeyi yok edecek değiliz. Kurtubî şöyle der: "Yüce Allah, onları ancak zulümleri sebebiyle yok olmaya hak kazandıkları zaman yok edeceğini bildirdi. Bu, Yüce Allah'ın adaletini ve zulümden uzak olduğunu açıklar. Zalim olmalarına rağmen, peygamberler göndermek suretiyle delili kuvvetlendirmeden ve mazeretlerini ortadan kaldırmadan onları yok etmeyeceğini ve hallerim bilmesini, aleyhlerine bir delil yapmayacağını açıkladı."[107][107]

**60.** Ey insanlar! Size verilen mal ve diğer faydalı şeyler, az bir dünyalıktır. Ondan, yaşadığınız sürece yararlanırsınız. Sonra o yok olup gider. İbn Kesîr şöyle der: "Yüce Allah, dünya ve onda bulunan basit zinet ve fâni güzelliğin, Allah'ın, âhirette salih kulları için hazırladığı büyük ve ebedî nimetlere oranla çok basit bir şey olduğunu bildiriyor."[108][108] Allah katındaki sevap, mükâfat ve ebedî olan nimet, bu geçici nimetten daha üstün ve iyidir. Ebedî olanın geçici olandan daha hayırlı olduğunu anlayamıyor musunuz? Bu, müşrikleri kınamadır. Fahreddin Râzî şöyle der: "Yüce Allah, dünya men-fâtlerinin zararlarla karışık olduğunu, hattâ onlarda bulunan zararın daha çok olduğunu; dünya menfaatleri kesilip sona erdiği halde, âhiret menfaatlerinin sona ermeyeceğini açıkladı. Sona erecek olan birşey, sonsuz bir şeyle kıyaslandığında yok sayılır. Nasıl böyle olmasın ki, her bir kişinin dünyadan nasibi, denize kıyasla bir damla su gibidir. Buna göre âhiret menfaatlerini dünya menfaatlerine tercih etmeyen kimse akılsız sayılır."[109][109]

**61.** Kendisine cenneti ve cennetteki ebedî nimetleri kesin bir şekilde vadettiğimiz ve Allahın vadi bozulmayacağı için de o nimetlere mutlaka ulaşacak olan kimse, kendisini geçici, zararlı şeylerle karışık, elde edilme yolları zorluklarla dolu ve yok olduğunda hasret çektiren nimetle faydalandırdığımız kimse gibi midir? Sonra, dünya nimetlerinden faydalandırılan bu kimse, âhirette azaba uğratılanlardan olacak. Akıllı kimse, bu ikisini bir tutar mı? İbn Cüzeyy şöyle der: "Âyet önceki âyeti açıklamakta, dünya ile âhiret arasındaki büyük farkı göstermektedir. "Kendisine va'dettiğimiz kimseler"den maksat mü'minler, "kendisini faydalandırdığımız kimseler" den maksat da kâfirlerdir."[110][110]

**62.** Allah'ın kendilerine sesleneceği gün, müşriklerin halini düşün. Onları kınamak ve azarlamak üzere sûre şöyle der: Beni bırakıp da kendilerine taptığınız size yardım ve şefaat edeceklerini iddia ettiğiniz o ortaklar ve ilâhlar nerede? [111][111]

---

[107][107] Kurtubî, 13/302
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/442.
[108][108] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/20
[109][109] Tefsir-i Kebîr, 25/26
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/442.
[110][110] Teshil, 3/109
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/442-443.
[111][111] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/443.

**63.** Azgınlıkları ve sapıklıkları yüzünden azabı hak etmiş olan ileri gelenleri ve reisleri şöyle derler: Ey Rabbımız! Bunlar bizim peşimizden gelen senin yolundan saptırdığımız kimselerdir. Biz nasıl yoldan çıkmış isek, onları da yoldan çıkardık. Bunu zorla değil, vesvese vererek ve çirkini güzel göstererek yaptık. Neticede onlar da bizim gibi saptılar, Ey Allah! Onların bize ibâdet etmelerinde, bizim bir suçumuz olmadığım sana arzederiz. Onlar bize değil, kendi istek ve arzularına kul oluyorlardı. [112][112]

**64.** Kâfirlere şöyle denilir: "Dünya'da kendilerine taptığınız ilâhlarınızdan yardım isteyin de size yardım etsinler ve Allah'ın azabını sizden savsınlar" Bu, onlarla alay edilircesine söylenir. Onlar da' ilâhlarından yardım isterler, fakat ilâhları, ne yardım edebilir, ne de fayda verebilirler. Bu, onların, zayıf akıllı olmalarından ileri gelir. Azabı gördüklerinde keşke hidâyete ermiş olsaydık diye temenni ederler. Taberî şöyle der: "Azabı gördüklerinde, temenni ederler ki, keşke dünyada iken hak yolu bulmuş olsalardı."[113][113]

**65.** Bu, müşrikler için bir diğer kınamadır. Yani, O gün Allah onlara seslenir ve "Peygamberlerime ne cevap verdiniz? Onlara inandınız mı, yoksa yalanladınız mı?" diye sorar. [114][114]

**66.** O gün onlar delilleri göremez olur, işler kendileri için karanlıklaşır, ne söyleteceklerini bilemezler, şaşkın ve konuşamaz bir haldedirler. Aşırı dehşet ve şaşkınlıktan dolayı, "Cevap neydi?" diye birbirlerine soramazlar. [115][115]

**67.** Allah'a ortak koşmayı bırakıp tevbe edenler ve iman ile iyi işleri birlikte yapanlara gelince, onların, naim cennetlerini kazananlardan olması kesindir. Sâvî şöyle der: "Ümit ifade eden kelimeler, Kur'an'da kesinlik ifade eder. Çünkü bu, merhamet sahibi olan Rabb'in değerli bir va'didir. Va'dinden dönmemek de Yüce Allah'ın şanmdandır."[116][116]

**68.** Senin, yaratan ve tasarruf eden Yüce Rab-bin, dilediğini yaratır, istediğini yapar, Onun verdiği hükme kimse itiraz edemez. Mukâtil şöyle der: Bu âyet Velid b. Muğîra: "Bu Kur'an, iki şehir-den, bir büyük adama indirilse olmaz mıydı?"[117][117] dediğinde onun hakkında inmiştir. Kullardan hiçbirisi için seçme hakkı yoktur. Tercih ve irade, sadece tek olan Allah'ındır, Yüce ve Mukaddes

---

[112][112] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/443.
[113][113] Taberî, 20/63. Bu mana, 'A cdatınm temenni için oimasına göredir. Biz bu manayı verdik. Taberî'nin tercihi de budur. Zeccâc ise şöyle der: y edatının cevabı mahzuf olup takdiri şöyledir: Onlar doğru yolu bulmuş olsalardı, kesinlikle kendilerini saptıranlara uymazlar ve azabı da görmezlerdi.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/443.
[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/443.
[115][115] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/443-444.
[116][116] Sâvî Haşiyesi, 3/223
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/444.
[117][117] Zuhruf Suresi, 43/31

olan Allah, mülkün de harhangi bir kimsenin kendisiyle münakaşasından yahut, tercih ve hükmünde ona ortak olmasından uzaktır. Kurtubî şöyle der: "Yani, Rabbin, dilediğini yaratır; peygamberlik için de dilediğini seçer. Fiillerinde tercihte bulunmak ona mahsustur. Hangi hikmete göre yaratacağını o daha iyi bilir. Yarattıklarından hiçbirinin ona karşı tercih hakkı yoktur."[118][118]

**69.** Yüce Allah, onların, kalblerinde sakladıkları inkârı, Peygamber ve müslümanlara karşı besledikleri düşmanlığı bilir. Yine değerli Peygamberinin şahsı hakkında dilleri ile işledikleri kötülükleri bilir. Onlar Peygamber (s.a.v.) hakkında: "Allah, vahyi Ebu Talib'in yetimine indirmiş?!" demişlerdi. [119][119]

**70.** O şanı yüce olan, ibâdete layık Allah'tır. O'ndan başka ibâdete layık hiçkimse yoktur. Dünyada da, âhirette de tam övgü ona mahsustur. Çünkü, her iki yurtta da, bütün nimetleri kullarına lütfeden odur. Geçerli hüküm ve kullar arasında haklı ile haksızı ayırma yetkisi ona aittir, Kıyamet gününde, bütün mâhlûkat sadece O'na dönecek ve O, herkese amelinin karşılığını verecektir. [120][120]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, birç"ok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:

**1.** "İnsanlar için nurlar" terkibinde teşbîh-i belîğ vardır. Yani, "Biz Musa'ya Tevrat'ı verdik. O, insanların kalpleri için nurlar gibidir". Burada teşbih edatı ile vech-i şebeh hazfedilmiş ve böylece teşbîh-i beliğ olmuştur. Şihâb şöyle der: "Kalplerin nurlarına benzeyen Tevrat'ı verdik. Zira kalpler, Tevrat'ın nurları ve ilimlerinden mahrum kalırsa, elbette göremeyen ve hakkı bâtıldan ayıramayan körler olurlar."[121][121]

**2.** "Asırlar yarattık" cümlesinde mecâz-ı aklî vardır. Asırlardan maksat milletlerdir. Çünkü milletler, asırlar içnde yaratılır. Dolayisıyle, mecâz-ı aklî yoluyla, asırların yaratıldığı söylenmiştir.

**3.** "Onlara isabet eder" ile bir musibet" arasında cinâs-ı iştikak vardır.

**4.** "Ellerinin kazandıkları şey sebebiyle" cümlesinde mecâz-ı mürsel vardır. Elleriyle kazandıkları şey demektir. Bu, cüz'ü söyleyip küllü murat etme kabilindendir. Zemahşerî şöyle der: "Amellerin çoğu el ile işlendiği için bütün ameller, ellerin kazanması şeklinde ifade olundu."[122][122]

**5.** "Başlarına bir musibet geldiğinde....." cümlesinde, kelamın akışından anlaşıldığı için cevap hazf edilmiştir. Takdiri şöyledir: "Ey Peygamber! Seni elçi olarak onlara göndermezdik." Bu, hazif yoluyla îcâz batandandır.

---

[118][118] Kurtubî, 13/305
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/444.
[119][119] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/444.
[120][120] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/444.
[121][121] Beyzâvî Haşiyesi, 3/515
[122][122] Keşşaf, 3/320

**6.** "Ona, Musa'ya verilenin bir benzeri verilseydi ya" cümlesi teşvik ifade eder. Buradaki teşvik ifade eden su manasınadır. Yoksa, bir şeyin varlığından dolayı, diğer şeyin olamayacağını ifade eden bir harf değildir.
**7.** "De ki bir kitap getiriniz" cümlesi muhatabı âciz düşürmek için kullanılmıştır Emir kipi, hakiki mânâsından çıkarılıp, acze düşürmek mânâsına kullanılmıştır.
**8.** Sen doğruya iletemezsin" Fakat Allah doğru yola iletir" arasında tıbak-ı selb vardır.
**9.** "Emniyetli harem bölge" terkibinde mecâz-ı aklî vardır. Çünkü emniyet, bölge halkına ait olduğu halde, Harem'e nisbet edilmiştir.
**10.** "İddia ettiğiniz ortaklarım nerede? cümlesinde, alay etme üslubu kullanılmıştır.
**11.** "Saptığımız gibi onları da saptırdık" cümlesinde teşbîh-i mürsel vardır.
**12.** "Deliller onlara gizli kaldı" cümlesinde istîâre-i tasrîhıyye-i tebeiyye vardır. Şihâb şöyle der: "Körlük, doğru yolu bulamamak için müsteâr olarak kullanıldı. Onlar, delillere yol bulamazlar. Sonra, vurgulu bir şekilde ifade etmek için, fail ile mefûlûn yeri değiştirildi ve "deliller onlara yol bulamaz" sekiline sokuldu. Aslı, delilleri göremediler" şeklindedir. "Gizlilik" mânâsı, bu kelimenin kapsamı içine alındı ve edatı ile geçişli yapıldı. Bu cümlede bir çok edebî sanat vardır: İstiare, kalb ve tazmin gibi.[123][123]
**13.** "Gizler" ile açığa vururlar ve "dünya" ile "âhiret" arasında tibâk sanatı vardır. Bu da edebî sanatlardandır.[124][124]

**Bir Uyarı**

Ebu TâlİB'in imansız öldüğüne dâir olan rivayet doğrudur. Kitap ve sünnet bunu göstermektedir. Bazı tasavvuf şeyhlerinden, onun Ölmeden önce müslüman olduğu rivayet edilir. Bu, Kur'an ve sünnetin naslarına aykırıdır. Belki de tasavvufcular bu görüşü, Ebu Talib'in bazı şiirlerinden çıkarmışlardır, o şöyle der:
Ben biliyorum ki, Muhammed'in dini, insanların dinlerinin en iyilerinden biridir.
Vallahi, onların hepsi toplansa, ben mezara girinceye kadar sana yaklaşamazlar.
Ben derim ki, Ebu Tâlib İslama girmekten ve şehâdet getirmekten kaçındıktan sonra, bu sözün ne anlamı olur?[125][125]

**71.** De ki: Düşündünüz mi hiç, eğer Allah üzerinizde geceyi tâ kıyamet gününe kadar aralıksız devam ettirse, Allah'tan başka size bir ışık getirecek tanrı kimdir? Hâlâ işitmeyecek misiniz?
**72.** De ki: Söyleyin bakalım, eğer Allah üzerinizde gündüzü tâ kıyamet gününe kadar aralıksız devam ettirse Allah'tan başka, istirahat edeceğiniz geceyi size getirecek tanrı kimdir? Hâlâ görmeyecek misiniz?

---

[123][123] Kasımi'nin Mehasinu't- te'vil'inden naklen
[124][124] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/444-446.
[125][125] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/446.

**73.** Acımasından ötürü Allah, geceyi ve gündüzü yarattı ki geceleyin dinlenesiniz, gündüzün ise O'nun fazl u kereminden rızkınızı arayasınız. Umulur ki şükredersiniz.
**74.** O gün Allah onları çağırarak, "Benim ortaklarım olduklarını iddia ettikleriniz hani nerede?" diyecektir.
**75.** O gün her ümmetten bir şahit çıkarır, "Kesin delilinizi getirin!" deriz. O zaman bilirler ki hakikat Allah'a aittir, ve uydura geldikleri şeyler de kendilerinden ayrılıp kaybolmuşlardır.
**76.** Karun, Musa'nın kavminden idi de onlara karşı azgınlık etmişti. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü-kuvvetli bir topluluk zor taşırdı. Kavmi ona demişti ki: "Şımarma! Bil ki Allah şımarıkları sevmez.
**77.** Allah'ın sana verdiğinden âhiret yurdunu iste; ama dünyadan da nasibini unutma. Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de iyilik et. Yeryüzünde bozgunculuğu arzulama. Şüphesiz ki Allah, bozguncuları sevmez."
**78.** Karun ise, "O servet bana ancak kendimdeki bilgi sayesinde verildi " demişti. Bilmiyor muydu ki Allah, kendinden önceki nesillerden, ondan daha güçlü, ondan daha çok malı olan kimseleri helak etmişti. Günahkârlardan günahları sorulmaz.
**79.** Derken, Karun, ihtişamı içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzulayanlar. "Keşke Karun'a verilenin benzeri bizim de olsaydı; hakikat şu ki o, çok büyük bir devlet sahibidir!" dediler.
**80.** Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise şöyle dediler: Yazıklar olsun size! İman edip iyi işler yapanlar için Allah'ın mükâfatı daha üstündür. Ona da ancak sabredenler kavuşabilir.
**81.** Nihayet biz, onu da, sarayını da yerin dibine geçirdik. Artık Allah'a karşı kendisine yardım edecek avanesi olmadığı gibi, o kendisini savunup kurtarabilecek kimselerden de değildi.
**82.** Daha dün onun yerinde olmayı isteyenler, "Demek ki, Allah kullarından dilediğine rızkı çok da verir, azda verir. Şayet Allah bize lütufta bulunmuş olmasaydı, bizi de yerin dibine geçirirdi. Vay! Demek ki İnkarcılar iflah olmazmış!" demeye başladılar.
**83.** İşte âhiret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu arzulamayan kimselere veririz. En güzel akıbet, takva sahiplerinindir.
**84.** Kim bir iyilik getirirse ona bundan daha hayırlı karşılık vardır. Kim de bir kötülük getirirse, o kötülükleri işleyenler, ancak yaptıkları kadar ceza görürler.
**85.** Kur'ân'ı sana farz kılan Allah, elbette seni dönülecek yere döndürecektir. De ki: Rabbını, kimin hidâyetle geldiğini ve kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu en iyi bilendir.
**86.** Sen, bu Kitab'ın sana vahyolunacağııı ummuyordun. Bu ancak Rabbinden bir rahmet olarak gelmiştir. O halde sakın kâfirlere arka çıkma!
**87.** Allah'ın âyetleri sana indirildikten sonra, artık sakın onlar seni bu âyetlerden alıkoymasınlar. Rab-bine davet et. Asla müşriklerden olma!
**88.** Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur.

O'nun zâtından başka herşey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz.

## Ayetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, kendisinin yaratıcı olduğunu, seçme ve tercihin kendisine ait bulunduğunu bildirdi. Allah'tan başkasına ibadet etmelerinden dolayı da, müşriklerin beyinsiz olduklarını açıkladı. Ardından burada, nimeti verene şükretmenin kullara vacip olduğunu hatırlatmak için. yüceliğini ve büyüklüğünü gösteren bazı delilleri anlattı. Daha sonra Kârim kıssasından bahsetti. Bu kıssa, mal yüzünden azma olayı ve bunun külü sonuçlarıdır. Zira Allah, Karun'u hazineleriyle birlikte yere batırmıştı. İşte bu, üstünlük taslama, gurur ve azgınlığın sonucudur.[126][126]

## Kelimelerin İzahı

Sermed; kesilmeyen, devamlı olan şeydir. Tarefe'nin şiirinde bu mânâda kullanılmıştır:
Andolsun ki, işim bana kapalı değildir. Ne gündüzüm ne de gecem, bana devamlı değildir. Mefâtih, açma âleti mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Anahtar mânâsına gelen çoğulu ise, tir.
Ağır gelir. Bir yük bir kimseye ağır gelip de belini büktüğünde, denir. Zu'r-Rumme şöyle der:
O, kalçalarına ağır geliyor. Bu sebeple, kalkışı da ağır, yürüyüşü de yakından ve ağırdır. Yorgunluktan nefesi kesilir.[127][127] Usbe, büyük topluluk demektir. bunun benzeridir, "Biz büyük bir topluluğuz[128][128] âyetinde de bu mânâda kullanılmıştır. Topluluğun fertleri birbirlerine yardım ettikleri ve destek olduktan için, topluluğa "usbe" denmiştir.
Va, demek ki" anlamınudır. Cevheri "hayret-'1 ifade eden bir kelimedir. Bazan nin başına gelir ve denilir. Bir görüşe göre bu, yapılan hatanın farkına varıldığı ve pişmanlık gösterildiği zaman kullanılan bir kelimedir. el-Halîl şöyle der: "Kavim uyandı ve daha önce yaptıklarına pişman olarak, "vây" dediler.[129][129]
Zahir, yardımcı demektir. [130][130]

## Âyetlerin Tefsiri

**71.** Ey Peygamber! Mekke'nin o inkarcı kâfirlerine de ki, "Allah, kıyamet gününe kadar size geceyi hiç kesilmeden devamlı kılsa, hayatınızda kendisiyle aydınlanacağınız nuru, Allah'tan başka size getirebilecek ilah kimdir? Anlayacak

---

[126][126] Kurtubî, 13/308
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/450.
[127][127] el-Bahr, 7/132
[128][128] Yusuf sûresi, 12/14
[129][129] Râzî, Tefsîr-i Kebîr, 25/19
[130][130] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/451.

ve kabul edecek şekilde dinleyip de bununla Allah'ın birliğine delil getirmez misiniz? [131][131]

**72.** De ki; söyleyin bana, Eğer Allah, sizin için gündüzü kesintisiz ve devamlı kılsa çalışma ve yorgunluk neticesinde dinlenebileceğiniz bir geceyi Allah'tan başka size getirebilecek ilâh kimdir? Halâ, içinde bulunduğunuz hata ve sapıklığı görmüyor musunuz? Bundan sonra Yüce Allah, kullarına olan sonsuz merhametine dikkat çekerek şöyle buyurdu: [132][132]

**73.** Allah, kudretinin alâmetleri ve rahmetinin tezahürleri olarak, hayatın yorgunlukları sıkıntıları ve kederlerinden kurtulup dinlenmeniz için geceyi kendi lutfundan geçimliğinizi ve kazancınızı aramanız için de gündüzü düzenli ve sağlam bir şekilde birbiri ardınca gelecek şekilde sizin için yarattı. Bir de, sayılamayacak kadar lütfettiği yüce nimetlerden dolayı Rabbinize şükredesiniz diye bunu yaptı. Gece ve gündüz, O'nun sonsuz nimetlerindendir. Fahreddin er-Râzî şöyle der: Yüce Allah bu âyetle, gece ve gündüzün, zaman içinde birbirini izleyen iki nimet olduğuna dikkat çekti. Çünkü, kişi dünyada muhtaç olduğu şeyleri elde etmek için yorulmak zorundadır. Eğer gündüzün aydınlığı ve gecenin istirahat ve dinlenmesi olmasaydı o kimse ihtiyaçlarını temin edemezdi. Onun için dünyada mutlaka gece ve gündüze ihtiyaç vardır. Cennette ise, yorgunluk ve bitkinlik olmadığı için, insanların geceye ihtiyacı yoktur. Dolayısıyle orada, aydınlık ve lezzetler insanlar için sürekli olur.[133][133]

**74.** Bu, Allah'la birlikte başka ilahlara tapanları kınama ve azarlama yoluyla yapılan ikinci sesleniştir. Yani, Yüce Allah herkesin huzurunda onlara şöyle seslenir: Dünyada ortaklarım olduklarını iddia ettiğiniz kimseler nerde?[134][134]

**75.** Her ümmetten bir şahid çıkarırız da onların yaptıklarıyla ilgili aleyhlerinde şahitlik eder. Bu şahit, onlara gönderilen peygamberleridir. Ve onlara, inkâr ettiğinize dair delilinizi getirin, deriz. Bu emir, onların mezaretlerini ortadan kaldırma, kınama ve acizliklerini ortaya koyma manasınadır. işte o zaman, Allah ve Rasulünün haklı olduğunu ve Allah'tan başka bir ilâh olmadığını anlarlar. Dünyada uydurdukları ortaklar, kaybolan bir şey gibi, kaybolup giderler.
Bundan sonra Yüce Allah, Karun'un kıssasını, gurur ve azgınlığın sonuçlarını anlatarak şöyle buyurdu: [135][135]

**76.** Kuşkusuz Kârim, Musa'nın aşiretinden ve toplumundandı. İbn Abbas : "Musa'nan amcasının oğluydu" der. Allah'ın kendisine lütfettiği mal ve hazineler sebebiyle, kavmine karşı kibirlendi, büyüklük ve üstünlük tasladı. Taberî şöyle

---

[131][131] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/451.
[132][132] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/41-452.
[133][133] Tefsîr-i kebîr, 25/11
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/452.
[134][134] Muhtasar-ı İbn Kesîr 3/22
[135][135] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/452.

der: Onlara karşı aşırı derecede kibirlilik gösterdi, büyüklük tasladı.[136][136] Ona o kadar çok mal ve hazine verdik ki, bırak hazine ve malları taşımasını, çokluğu ve ağırlığı dolayısıyle hazinelerinin anahtarlarını bile güçlü kuvvetli bir topluluk zor taşırdı. Bu âyet, Karun'un mal ve servetinin çokluğunu ve zenginliğini tasvir eder. Kavmi ona, "şımarma" demişti, Allah, verdiği nimetlere şükretmeyen ve mallan sebebiyle, Allah'ın kullarına karşı büyüklük taslayan şımarıkları sevmez. [137][137]

**77.** Allah'ın sana verdiği mallarda, onun rızasını ara. Bu da, iyilik yapmak, sadakalar vermek ve Allah'a itaat ederek onun uğrunda harcamakla olur. Hasan Basrî şöyle der: Helâlinden yararlanmak ve onu aramak hususunda, dünyadan nasibini kaybetme.[138][138] Allah'ın sana lütfettiği gibi, sen de O'nun kullarına lütufta bulun. Bu mal sebebiyle, insanlara karşı taşkınlık yapıp kibirlenme ve Allah'a isyan ederek fesad çıkarma yollarını arama. Kuşkusuz Allah, günahkârı, azgını ve yeryüzünde fesat çıkaranı sevmez. [139][139]

**78.** Kârûn dedi ki: "O bana ancak bilgim sayesinde verildi." Kavmi Karun'a öğüt verince o, onları reddederek ve kibirli davranıp öğüdü kabul etmeyerek böyle cevap verdi. Yani, Bu mal bana, kazanç yollarını iyi bilmem sayesinde verildi. Allah benden razı olmasaydı ve benim üstünlüğümü ve bu mala lâyık olduğumu bilmeseydi, onu bana vermezdi. Yüce Allah, onun bu sözünü reddederek şöyle dedi: O aptal mağrur bilmiyor muydu ki, Allah, ondan önceki nesillerden, kendisinden daha güçlü ve daha zengin olanları yok etmişti. Beyzâvî şöyle der: Bu âyet bu geçmiş olayları bile bile, gücüne ve malının çokluğuna aldanmasından dolayı Karun'u kınamakta ve bunun hayret edilecek bir şey olduğunu ifade etmektedir. Çünkü o bu olayları Tevrat'ta okumuş, tarihçilerden de dinlemişti.[140][140] Allah'ın, onların günahlarının nasıl ve ne kadar olduğunu sormaya ihtiyacı yoktur. Çünkü O herşeyi bilmektedir. Onları yok etmek için, yaptıklarını onlara sormaya ihtiyaç duymaz. Bilakis, azabı hak edince ansızın onları yok eder. Bundan sonra Yüce Allah, Karun'un, kavminin nasihatim dinlemediğine, aksine kibir ve azgınlığında devam ettiğine işaret ederek şöyle buyurdu: [141][141]

**79.** En süslü ve en göz alıcı elbiseleri içinde, kavminin arasına çıktı. Tefsirciler şöyle der: Bir gün büyük bir zinet içersinde, birçok adamıyle birlikte bir tören alayıyla ortaya çıktı. Kendisi ve adamları, ipek ve altınla süslü elbiseler giymiş olarak, takımları, altınla zinetlenmiş atlara binmişlerdi. Yanlarında ise câriye ve köleler vardı. Dünyanın zinetine, süsüne ve şatafatına aldanmiş olan imanı zayıf

---

[136][136] Taberî, 20/68
[137][137] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/452-453.
[138][138] Bir sörüşe göre, bunun manası şudur: İyi işleri bırakmak suretiyle ömrünü boşa harcama. Bu mana" İbn Abbas ve Mücâhid'den rivayet edilmiştir. Hasan Basrî ve Katâde'nin görüşü daha açıktır ki, İbn Kesir'in tercihi de budur.
[139][139] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/453.
[140][140] Beyzâvî 3/95
[141][141] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/453.

kimseler onu böyle görünce dediler ki: Keşke, bizim de, Karun'a verilen şu servet ve zenginlik gibi bir zenginliğimiz olsaydı. Şüphesiz onun, dünyadan nasibi boldur. [142][142]

**80.** İlim, anlayış sahibi ve doğru yolda bulunan akıllı kimseler onlara dediler ki: Böyle konuşmaktan sakının. Zira Allah'ın mü'min ve salih kullarına vereceği mükâfat, sizin gördüğünüz ve temenni ettiğiniz Karun'un durumundan daha hayırlıdır. Zemahşerî şöyle der: kelimesi aslında, bir kimsenin yok olmasını istemektir. Daha sonra sakındırma, çekindirme ve hoşa gitmeyen şeyleri bırakmaya teşvikte kullanılmıştır.[143][143] Ahirette, bu mevki ve makam, sadece Allah'ın emirlerine sabredenlere verilecektir. Yüce Allah Karun'un kötü akıbetine dikkat çekmek için şöyle buyurdu. [144][144]

**81.** Şımarıklık ve kibrinin cezası olarak, onu ve hazinelerini yere batırdık. Allah'ın azabını ondan savacak hiçbir yardımcısı ve destekçisi yoktu. Kendini kurtaranlardan değil, bilakis helak olanlardan oldu. [145][145]

**82.** Daha dün onun zenginliğini ve mevkiine sahip olmayı temenni edenler, onun başına gelen, bu felâketi gördükten sonra, daha önceki temennilerine pişmanlık duyup üzülerek şöyle demeye başladılar: Allah'ın bu işine, hayret ve ibretle bakın, ey kavim! Bakın ki, Allah, kullarından birine sevdiğinden değil, kendi dilemesi ve hikmeti gereği, nasıl bol rızık veriyor. Hakir gördüğü için değil hikmeti ve kazası gereği, imtihan etmek için, dilediğinin rızkını da nasıl daraltıyor! Zemahşerî şöyle der: İki kelimedirden ayrıdır. Yapılan hatanın farkına varmayı ve ona pişman olmayı ifade eder. Yani, kavim, Karun'un mevkiini temenni etmekle düştükleri hatanın farkına vardılar ve dediklerine pişman oldular[146][146] ve şöyle dediler: Eğer Allah bize imanı nasip etmek ve temennî ettiklerimizi vermemek suretiyle bize acıma lütfunda bulunmasaydı, bizim de sonumuz mutlaka Kârûn gibi olur ve onu yere batırdığı gibi bizi de Allah'ın işine hayret ediyorum. Şöylele ki kâfirler ne dünyada ne de ahirette mutlu olamıyorlar.
Yüce Allah, Firavun ve Musa kıssasında, makam ve saltanat sebebiyle gösterilen azgınlık olayını anlattıktan sonra mal sebebiyle gösterilen azgınlık olayını, yani Kârûn kıssasını anlattı. Kârûn kıssası burada sona erer. Bunun hemen ardından şöyle buyrulur : [147][147]

**83.** Âyetteki işaret ismi, verilecek olan nimetin büyüklüğünü ifade eder. Yani,

---

[142][142] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/453-454.
[143][143] Keşşaf, 3/341
[144][144] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/454.
[145][145] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/454.
[146][146] Keşşaf, 3/342, Zemahşerî'nin bu görüşü, İmam Halil ve Sibeveyh'in görüşüdür. Cumhur da bunu tercih etmiştir. Suyûtî şöyle der: &. "Şaşarım" manasına fiil İsmidir, de manasınadır. Buna göre mana şöyle olur : Hayret ederim, çünkü Allah, dilediğinin rızkını bol verir. Taberî, Katâde'den, nin, "görmedin mi ki" manasına geldiğini ve bunun tek kelime olduğunu nakleder. Kendi tercihi de budur. En iyisini Allah bilir.
[147][147] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/454-455.

haberini işittiğin ve nitelikleri hakkında bilgi edindiğin o yüce yurt, ebedî nimetlei yurdudur. Orada öyle nimetler vardır ki, onları hiçbir göz görmemiş, hiçbii kulak işitmemiş ve hiçbir insanın aklından geçmemiştir. Onları, bu dünya hayatında zulüm, azgınlık ve büyüklük taslamak istemeyen takva sahibi kimselere vereceğiz. Övülen akibet, Allah'tan korkan, O'nun kendilerini gözettiğine inanan rızasını isteyen ve azabından sakınan kimseler içindir. [148][148]

**84.** Kıyamet gününde, kim herhangi bir iyilik getirirse, kuşkusuz Allah, onu getirene, kat kat fazlasını verir.? Kim de, kıyamet gününde kötülüklerle gelirse, ona sadece onların karşılığı verilir. Bu, Allah'ın kullarına bir lütfudur. O, kullan için iyiliklerin karşılığını kat kat, kötülüklerin karşılığını ise sadece misliyle verir. [149][149]

**85.** Ey Peygamber! Kur'an'ı sana indiren ve onunla amel etmeyi farz kılan Allah, seni Mekke'den çıkardığı gibi yine oraya döndürecektir. Bu, Rasulullah (s.a.v.)'m, Mekke'den hicretinden sonra, tekrar oraya döneceğine ve orayı fethedeceğine dair Allah'ın verdiği bir sözdür. İbn Abbas şöyle der: Bu, "Allah seni Mekke'ye döndürecektir" manasınadır. Dahhâk da şöyle der: Rasululah (s.a.v.) Mekke'den çıkıp Cuhfe'ye vardığında Mekke'yi özledi. Bunun üzerine Yüce Allah, ona bu âyeti indirdi.[150][150] Ey Peygamber! O müşriklere de ki, Rabbim doğru yolda olanı ve yolunu şaşıranın ben mi yoksa siz mi olduğunu daha iyi bilir. O Yüce Allah, güzel iş yapanla kötü iş yapanı bilir ve her birine yaptığının karşılığını verir. Bu âyet, Mekke kafirlerinin, "Ey Muhammed! Sen apaçık bir sapıklık içndesin" sözlerine bir cevaptır. [151][151]

**86.** Sen, sana peygamberlik verileceğini ve kitabın indirileceğini beklemiyordun. Fakat, Allah kitabı gödererek sana, seni göndermek suretiyle de kullara merhamet etti. Ferrâ şöyle der: Burîsflna, istina-i munkatıdır. Yani, ancak Rabbin sana merhamet etti de o kitabı sana indirdi, demektir. Sakın idâre-i maslahat ve hoşgörü ile muamele edip de, dinleri ve sapıklıkları hususunda onlara yadımci olma; onlara muhalefet et. Tefsirciler şöyle der: Müşrikler Rasûlullah (s.a.v.)'ı atalarının dinine çağırdılar. Bunun üzerine, onlardan sakınması ve beyinlerini çatlahrcasına hakkı onlara anlatması Rasûlulah (s.a.v.)'a emredildi. Bu ve benzeri ifadelerle Rasûlullah (s.a.v.)'a hitap edilip ümmeti kastedilmektedir ki, kafirlere destek olup onların görüşlerine uymasınlar. [152][152]

**87.** Sakın o müşriklere iltifat edip de sözlerine meyletme. Böyle yaparsan, seni, Allah'ın sana indirdiği apaçık âyetlere uymaktan alıkoyarlar. İnsanları, Rabbini

---

[148][148] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/455.
[149][149] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/455.
[150][150] İbnu'l - Cevzi, Zadu'l - Mesir, 6/249 ; Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/26
[151][151] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/455.
[152][152] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/455-456.

birlemeye ve O'na ibadet etmeye çağır. Onların isteklerine uyarak müşriklerden olma. Çünkü, kim onların yolunu beğenirse, o da onlardandır. [153][153]

**88.** Allah'tan başka hiçbir ilaha tapma. Ondan başka ibadete layık gerçek ilah yoktur. Beyzâvî şöyle der: Bu ve bundan önceki âyetler, kafirlere karşı olmayı teşvik ve müşriklerin, Rasûlullah (s.a.v.)'rn kendilerine yardım edeceği ümidini kesmek içindir.[154][154] Her şey yok olacak, onun mukaddes zatı kalacak. Yüce Allah burada, "yüz" manasına gelen "vechi" zikretti fakat kendi zatını murat etti. İbn Kesir şöyle der: Bu âyet, Yüce Allah'ın sonsuz, bakî, diri ve kâinatın idaresi ile kâini olduğunu, bütün yaratılmışların öleceğini, fakat onun ölmeyeceğini haber vermektedir. Yüce Allah, zatını vech kelimesi ile ifade etti. Nitekim şöyle buyurmuştur : "Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zatı bakî kalacak"[155][155] Yaratılmışlar üzerinde etkili olan hüküm O'nundur. Âhiret günü onların hepsinin dönüşü, başkasına değil, sadece O'nadır. [156][156]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Ondan başka hangi ilâh size aydınlık getirecek?" cümlesi azarlama ve susturma ifade eder. "Geceyi size kim getirecek?" cümlesi de bunun gibidir.
**2.** "Sizin için geceyi ve gündüzü yaratması O'nun rahmetindendir" cümlesinde leffü neşri-i müretteb sanatı vardır. Önce gece ile gündüzü birlikte zikretti. Sonra, "orada dinlenmeniz ve Allah'ın lütfundan istemeniz için" buyurarak, dinlenmeyi geceye, rızık arama isteğini de gündüze ait kıldı. Edebiyatçılar nazarında buna leffü neşr-i müretteb denir. Çünkü birinci birinciye, ikinci de ikinciye aittir. Bu, güzel edebî sanatlardandır.
**3.** "Şımarma" ile "şımarıklar" arasında cinâs-ı iştikak vardır. arasında da aynı sanat vardır.
**4.** "Onun büyük bir nasibi vardır" cümlesi, muhatap kuşku ve tereddüt içinde olduğu için, ve ile pekiştirilmiştir, te'kîd edilmiştir.
**5.** "Dün onların yerinde olmayı temenni ederler..." cümlesinde kinaye vardır. Yüce Allah, "dün" kelimesini yakın geçmiş zamandan kinaye olarak kullanmıştır.
**6.** "Bollaştınr" ile "daraltır" arasında tıbâk sanatı vardır.
**7.** "Kim bir iyilik getirirse, onun için ondan daha hayırlısı vardır" ile "Kim de bir kötülük getirirse, ona da sadece misliyle karşılığı verilir" cümlesi arasında güzel bir mukabele sanatı vardır.
**8.** "Sadece onun yüzü..." ifadesinde mecâz-ı mürsel vardır. Cüz' (yüz)

---

[153][153] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/456.
[154][154] Beyzâvî, 2/96
[155][155] Rahman sûresi, 55/26-27
[156][156] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/456.

zikredilmiş, küll (Allah'ın (c.c.) zatı) kastedilmiştir. [157][157]

**Bir Nükte**

Bazı alimler: Kimi kanaat doyurmazsa, ona Karun'un mülkü dahi yetmez demişler. Ve şu beyitleri okumuşlardır.
Kanaat öyle iyi bir şeydir ki, sen onun yerine başka bir şey istemezsin. Nimetler onda, bedenin rahatı da ondadır. Bütün dünyaya sahip olana bir bak. Bu dünyadan, pamuk ve kefenden başka bir şey götürdü mü?...
Allah'ın yardımıyle Kasas Sûresinin tefsiri bitti. [158][158]

[157][157] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/456-457.
[158][158] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/457.

# ANKEBUT SURESİ

Mekke'de inmiştir. 69 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Ankebût Sûresi Mekke'de inmiştir. Allah'ın birliği, peygamberlik, Öldükten sonra dirilme ve hesap gibi, temel inanç konularını işler. Bu mübarek sûrenin ağırlık noktasını "İman" ve bu dünya hayatındaki "İmtihan kanunu" teşkil eder. Çünkü müslümanlar Mekke'de çok büyük şiddet ve sıkıntılarla karşılaşmışlardı. Dolayısıyle bu sûrede, özellikle peygamberlerin kıssaları anlatılırken, fitne ve imtihan konusu uzun ve genişçe ele alınmıştır.
Bu mübarek sûre, şu âyeti kerimelerle açık bir şekilde konuya girer: "Elif, Lâm, Mîm. İnsanlar imtihandan geçirilmeden, sadece iman ettik demekle bırakılacaklarım mı sandılar?" Sûre, imanın sadece dil ile söylenen bir kelime olduğunu sanan bir grup insandan sözederek devam eder. Bir sıkıntı veya mihnetle karşılaştıklarında, hemen sapıklık cehennemine dönerler. Âhiret azabı dünya azabından daha hafifmiş gibi, dünya azabından kurtulmak için, İslamdan çıkarlar." İnsanlardan kimi vardır ki, Allah'a inandık der. Fakat Allah uğrunda eziyete uğratıldığı zaman, insanların işkencesini Allah'ın azabı gibi sayar..."
Sûre, peygamberlerin sıkıntıları ve Allah'ın risâletini tebliğ hususunda karşılaştıkları şiddet ve zorluklardan bahsederek devam eder, Nuh kıs-sasıyle başlar, sonra İbrahim, sonra Lût, sonra da Şuayb (aleyhimu's-selam)'ın kıssasını anlatır. Âd ve Semûd gibi bazı zorba ve azgın milletlerden, Kârim, Hâmân ve diğer azgınlardan bahseder ve onların başlarına gelen helaki hatırlatır. "Onlardan herbirini, günahları sebebiyle suçüstü yakaladık, kiminin üzerine taş yağdıran fırtına gönderdik..."
Peygamberlerin kıssalarında, ders alınacak sıkıntı ve imtihanlar vardır. Bu dersler, büyük gayretlere karşılık çok az ürün almayı temsilî olarak ifade eder. İşte Nuh (a.s.), kavminin arasında, onları Allah'a çağırarak 950 sene yaşar, Buna rağmen ona çok az kimse inanır. "Andolsun ki, biz Nuh'u kendi kavmine gönderdik de, o, 950 yıl onların arasında kaldı. Sonunda zulümlerini sürdürürken Tûfân kendilerini yakalayıverdi." İşte, peygamberlerin babası Allah'ın dostu, İbrahim (a.s.), kavminin doğru yola gelmesi için her vesileye başvurur ve her türlü delili getirerek onlarla mücadele eder. Sonuç yine taşkınlık, yine azgınlık: "Dediler ki, "Onu öldürün, yahut yakın" Ama Allah onu ateşten kurtardı."
Lut (a.s.)'un kıssasında ise utanmadan veya arlanmadan, rezillikle övünüldüğü görülür: "Lut'u da gönderdik. O kavmine demişti ki, gerçekten siz, daha Önce hiçbir milletin yapmadığı bir hayasızlığı yapıyorsunuz."
Peygamberlerin kıssalarını kısaca anlattıktan sonra, bu mübarek sûre,
Muhammed (a.s.)'in peygamberliğinin doğruluğunu açıklayarak devam eder.
Muhammed (a.s.), okuma ve yazma bilmeyen bir kimsedir. Böyle olduğu halde

onlara bu mucize kitabı getirmiştir. İşte bu, o kitabın, Âlemlerin Rabbinin sözü olduğunu gösteren en büyük delillerden biridir: "Sen bundan Önce ne bir yazı okur, ne de elinle onu yazardın, Öyle olsaydı bâtıla uyanlar kuşkulanırlardı. "Bundan sonra sûre, bu geniş, kâinatta fışkıran ve Allah'ın birliğini ve kudretini gösteren delillerden bahseder. Daha sonra da sıkıntı ve zorluklar karşısında sabreden, canı ve malıyla cihat eden, imtihan ve sıkıntılara karşı duran kimselere verilecek mükâfatı açıklayarak sona erer: "Ama bizim uğrumuzda cihat edenleri, elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Kuşkusuz Allah, iyi davrananlarla beraberdir." [1][1]

## İsmi

Yüce Allah bu sûrede, örümcek mânâsına gelen "ankebût'u, yontulmuş putlar ve ilâh oldukları iddia edilen varlıklar için misal getirdiğinden dolayı, bu sûreye, "Ankebût Sûresi" adı verilmiştir: Allah'tan başkasını dost edinenlerin durumu, kendine yuva yapan örümceğin durumu gibidir..." [2][2]

Bismillâhirahmânirrahîm
**l.** Elif. Lâm. Mîm.
**2.** İnsanlar, imtihandan geçirilmeden, sadece "İ-man ettik" demeleriyle bırakılıvereceklerini mi sandılar?
**3.** Andolsun ki, biz onlardan öncekileri de imtihandan geçirmişizdir. Elbette Allah, doğruları ortaya çıkaracak, yalancıları da mutlaka ortaya koyacaktır.
**4.** Yoksa kötülükleri yapanlar bizden kaçabileceklerini mi sandılar? Ne kadar kötü hüküm veriyorlar!
**5.** Kim Allah'a kavuşmayı umuyorsa, bilsin ki Allah'ın tayin ettiği o vakit elbet gelecektir. O, her şeyi işiten ve bilendir.
**6.** Cihâd eden, ancak kendisi için cihâd etmiş olur. Şüphesiz Allah, âlemlerden müstağnidir.
**7.** İman edip iyi işler yapanların günahlarını elbette sileriz ve onlara, yaptıklarının daha güzeli ile karşılık veririz.
**8.** Biz, insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Eğer onlar, seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme. Dönüşünüz ancak banadır. O zaman, size yapmış olduklarınızı haber vereceğim.
**9.** İman edip iyi işler yapanları, muhakkak sâlih-ler zümresi içine katarız.
**10.** İnsanlardan kimi vardır ki, "Allah'a inandık" der; fakat Allah uğrunda eziyete uğratıldığı zaman, insanların işkencesini Allah'ın azabı gibi tutar. Halbuki Rabbinden bir nusret gelecek olsa, mutlaka, "Doğrusu biz de sizinle beraberdik " derler. İyi de, Allah, herkesin kalbindekileri en iyi bilen değil midir?

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/461-462.
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/462.

**11.** Allah, elbette îman edenleri de, iki yüzlüleri de bilir.
**12.** Kâfirler, îman edenlere, "Bizim yolumuza u-yun, sizin günahlarınızı biz yüklenelim" derler. Halbuki onların günahlarından hiçbir şey yüklenecek değillerdir. Gerçekte onlar, kesinikle yalan söylemektedirler.
**13.** Elbette kendi yüklerini, kendi yükleriyle birlikte nice yükleri taşıyacaklar ve uydurup durdukları şeylerden kıyamet günü mutlaka sorguya çekileceklerdir.
**14.** Andolsun ki biz Nuh'u kendi kavmine gönderdik de, o, dokuzyüzelli yıl onların arasında kaldı. Sonunda, onlar zulümlerini sürdürürken tufan kendilerini yakalayıverdi.
**15.** Fakat biz onu ve gemidekileri kurtardık ve bunu âlemlere bir ibret yaptık.
**16.** İbrahim'i de gönderdik. O kavmine söyle de-misti: Allah'a kulluk edin. O'na karşı gelmekten sakının. Eğer bilmiş olsanız bu sizin için daha hayırlıdır.
**17.** Siz Allah'ı bırakıp sadece birtakım putlara tapıyor, asılsız sözler uyduruyorsunuz. Bilmelisiniz ki, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, size nzik veremezler. O halde rızkı Allah katında arayın. O'na kulluk edin ve O'na şükredin. Ancak O'na döndürüleceksiniz.
**18.** Eğer yalan sayarsanız, bilin ki sizden önceki birçok milletler de yalan saymışlardır. Peygamber'e düşen, yalnız açık bir tebliğdir.
**19.** Allah'ın, mahlûkunu ilk baştan nasıl yarattığını, sonra bunu tekrarladığını görmediler mi? Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır.
**20.** De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da, Allah ilk baştan nasıl yaratmış bir bakın. İşte Allah bundan son.
ra başka bir yaratılışla yaratacaktır. Gerçekten Allah her şeye kadirdir.
**21.** O, dilediğine azabeder, dilediğini esirger. Ancak O'na döndürüleceksiniz.
**22.** Siz ne yeryüzünde ne de gökte âciz bırakamazsınız. Allah'tan başka bir dost ve yardımcı da bulamazsınız.
**23.** Allah'ın âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenler -işte onlar- benim rahmetimden ümitlerini kesmişlerdir ve onlar için elem verici bir azap vardır.
**24.** Kavminin cevabı ise, "Onu öldürün yahut yakın!" demelerinden ibaret oldu. Ama Allah onu ateşten kurtardı. Doğrusu bunda, îman eden bir kavim için ibretler vardır.
**25.** İbrahim dedi ki: Siz, dünya hayatında aranızdaki muhabbet uğruna -sadece bunun için- Allah'ı bırakıp birtakım putlar edindiniz. Sonra kıyamet günü birbirinizi tanımayacak, birbirinizi lanetleyeceksiniz. Varacağınız yer cehennemdir ve hiç yardımcınız da yoktur.
**26.** Bunun üzerine Lût O'na îman etti ve İbrahim: "Doğrusu ben Rabbim'e hicret ediyorum. Şüphesiz O, mutlak güç ve hikmet sahibidir " dedi.
**27.** Ona İshâk ve Yakûb'u bağışladık. Peygamberliği ve kitapları, onun soyundan gelenlere verdik. Ona mükâfatını dünyada verdik. Şüphesiz O, âhirette de sâ-lihlerdendir.

**Kelimelerin İzahı**

Fitne; denemek, imtihan etmek demektir. Eşkâl, insanın güçlükle taşıyabildiği ağır yük mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Burada eskâl'den maksat, günahlar ve veballerdir.
Kaldı, oyalandı. Yalan ve günah demektir. Döndürülürsünüz. [3][3]

## Nüzul Sebebi

Sa'd b. Ebî Vakkâs'm şöyle dediği rivayet olunur: Ben anneme iyi davranan bir kimseydim. Müslüman olunca annem dedi ki: Ey Sa'd! Bu, ortaya yeni çıkardığın din nedir? Ya bu dinini bırakırsın, ya da, ben ölünceye kadar ne yer ne içerim. Sonra ölürüm de, bu yüzden kınanırsın ve sana : "Ey annesinin katili" diye hitap edilir. Ben dedim ki: Anneciğim bunu yapma. Ben, bu dinimi asla hiçbir şey için bırakmam. Sa'd diyor ki: Annem, hiçbir şey yemeden bir gün bir gece durdu. Dolayısıyle halsiz düştü. Sonra yine yemeden, bir gün bir gece daha durdu. Bunu görünce dedim ki: Anneciğim, vallahi sen biliyorsun ki, senin yüz canın olsa ve birer, birer çıksalar, ben bu dinimi asla bırakmam. İster ye, isler yeme. Annem bunu görünce, yemeği yedi. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyeti indirdi: "Biz insana, ana-babasma iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Eğer onlar, seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme..."[4][4]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Elif, Lâm, Mîm. Bu hurûfu mukattaa, Kur'ân'ın mucizeliğine dikkat çekmek içindir.[5][5]

**2.** Bu âyetin başındaki hemze, istifhâm-ı inkârı içindir. Yani, insanlar imtihana tabi tutulmadan, sadece diî ile, "İman ettik" demekle bırakılacaklarım mı sanıyorlar? Hayır, durum onların sandığı gibi değildir. Aksine, gerçek mü'minlerle münafıkların birbirlerinden ayrılmaları için imtihan edilmeleri gerekir. İbn Cüzeyy şöyle der: Bu âyet, Mekke'de bulunan zayıf mü'minlerden bir grup hakkında inmiştir. Ammâr b. Yâsir (r.a.) ve diğerleri, bu mü'minlerdendir. Kureyş kâfirleri, müslüman oldular diye onlara eziyet verir ve işkence ederlerdi. Bundan dolayı mü'minlerin gönülleri daralmış, Allah da, bu âyetle onları rahatlatmış, öğüt vermiş ve bunun bir imtihan olduğunu bildirmiştir ki, eziyetlere karşı sabretmeye ve iman üzerinde sebat etmeye kendilerini alıştırsınlar. Bunun, kulları hakkında devamlı uyguladığı bir kanun olduğunu onlara bildirdi. Allah, kâfirleri mü'minlere musallat kılar ki, bununla mü'minleri

---

[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/467.
[4][4] Vahidî, Esbâbun'n-nüzûl, S.195. Bazı rivayetlerde, çocukları ona bir şey yedirmek istediklerinde, ağzını, ağaç sokarak açtıkları bildirilmekledir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/468.
[5][5] Hurûfu mukattaa hakkında, Bkz. Bakara sûresinin başı.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/468.

temize çıkarsın ve gerçek mü'minle yalancı mü'min ortaya çıksın.[6][6]

**3.** Andolsun ki, onlardan öncekileri de çeşitli sıkıntı, zorluk ve musibetlerle imtihan edip denedik. Beyzâvî der ki: Yani, bu, bütün milletler hakkında geçerli olan ilahî bir kanundur. Aksini beklemek doğru olmaz.[7][7] Allah iman iddiasında doğru olanlarla yalancı olanları birbirinden mutlaka ayıracaktır. Yüce Allah burada, yalancıların vasıflarının sürekli olduğunu ve yalanın, ruhlarına iyice yerleştiğini, göstermek için, yalancıların niteliğini bildiren kelimeyi ism-i fail olarak şeklinde ifade etti. Doğruların niteliklerini ise, bunların aksine şeklinde, fiil kipiyle ifade etti. Çünkü fiil, devamlı yenilenmeyi ifade eder. Fahreddin Râzî şöyle der: İsm-i fail, birçok yerde, yapılan işin sabit olduğunu ve yapanın ruhuna iyice yerleştiğini gösterir. Geçmiş zaman kipi ise bunu göstermez. Nitekim şöyle denilir: "Falanca şarap içti". "Falanca şarap içen bir kimsedir." Şüphesiz burada, birinci cümledeki fiil kalıbından, sürekli içki içtiği ve bu işe iyice alıştığı anlaşılmaz. İkincisi böyle değildir.[8][8]

**4.** Küçük ve büyük günahları işleyen suçlular, azabımızdan kurtulacaklarını ve bizi âciz bırakacaklarını mı sanıyorlar? Ne kötü zannediyorlar. Sâvî şöyle der: Âyet, bir kınamadan, daha şiddetli bir kınamaya geçiyor. Birincisi de insanların inkârlarında devam etmelerine rağmen, Allah'ın azabından kaçıp kurtulacaklarını zannetmelerini kınamaktaydı.[9][9]

**5.** Yüce Allah, kulların dünyada başıboş bırakılmayacaklarını açıkladıktan sonra, burada da, âhirete inanan ve onun için amel eden kimsenin amelini zayi etmeyeceğini ve ümidini boşa çıkarmayacağını açıkladı. Yani, kim Allah'ın sevabını umuyorsa, O'na kavuşup da kendisine mükafatını vereceği zamana kadar, dünyada Allah'a itaat uğrunda sabırla gayret göstersin. Çünkü, Allah'a kavuşma zamanı yakındır. Her gelecek olan şey, yakındır. Âyet, mü'minler için bir teselli ve naîm cennetinde kendilerine iyi şeylerin verileceğine dair bir vaattir. Yüce Allah, kulların sözlerini işitici, açık ve gizli hallerini bilicidir. [10][10]

**6.** "Kim, itaat ve nefsin arzularına karşı kendini tutma konusunda sabreder ve kendini buna zorlarsa Onun bu gayretinin faydası yine kendine aittir. Şüphesiz Yüce Allah, kullara muhtaç değildir. Ne itaat edenlerin itaati ona fayda verir, ne de âsilerin isyanı zarar verir. [11][11]

**7.** İman edip iyi amel işleyenler var ya, işte onların, iman ve salih amelleri

---

[6][6] Teshil, 3/113
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/468.
[7][7] Beyzâvî, 2/97
[8][8] Tefsîr-i kebîr, 25/29
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/468-469.
[9][9] Sâvî Haşiyesi, 3/230
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/469.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/469.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/469.

sebebiyle, geçmiş günahlarını mutlaka sileceğiz. Ve itaatten ibaret olan iyi amellerinin karşılığını mutlaka onlara vereceğiz. [12][12]

**8.** İnsana, ana-babasına son derece iyi davranmasını kesin bir şekilde emrettik. Çünkü ana-baba, onun varlığının sebebidir. Çocuğun onlara son derecede lütuf ve ihsan ile muamele etmesi, onların çocuk üzerindeki bir hakkıdır. Baba, çocuğu için harcama yaptığından, anne de şefkat gösterdiğinden dolayı, bu, onların hakkıdır. Sâvî şöyle der: Yüce Allah'ın, çocuklara anne ve babalarına iyi davranmalarını emredip anne-babalara çocuklarına karşı böyle bir emir vermemesinin sebebi şudur: Çocuklar, katı ve ana-babaya itaat etmeyecek bir fıtratta yaratılmışlardır. Bu sebeple, Allah, onlara, tabîî olarak yapmayacakları şeyi emrederek onları mükellef kıldı. Ana-baba ise, çocuklarına karşı merhamet ve şefkatle dolu olarak yaratılmışlardır. Onları da yaratıldıkları hal üzere bırakmıştır.[13][13] Onlar, senin, Allah' ı inkâr etmen ve ilah olması doğru olmayan bir şeyi O'na ortak koşman için bütün güçlerini harcasalar ve buna aşırı derecede hevesli olsalar da, bu hususta onlara itaat etme. Çünkü Allah'a isyan hususunda mahlûka itaat edilmez. Bütün mahlûkâtm; mü'minin, kâfirin, iyinin ve kötünün dönüşü Banadır. Herbirine yaptığının karşılığını vereceğim. Burada, anne ve babasına iyi davranan ve doğru yolda giden kimseler için güzel bir vaad; anne ve babasına isyan eden ve kötü yolda gidenler için de bir tehdit vardır. [14][14]

**9.** İman edip iyi işler yapanlara gelince, onları mutlaka cennete sâlihler grubuna sokacağız. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, insanları, sâlihlerin mertebelerini elde etmeye teşvik için, iyi işler yapan mü'minlerin hallerini tekrar misal verdi. kelimesi, mübalağa ifade eder. Yani, onlar son derece iyi insanlardır.[15][15]
Yüce Allah önceki âyetlerde, samimi mü'minler için hazırlamış olduğu nimetleri anlattıktan sonra, burada da, tereddüt içinde bulunan münafıkların halini anlatmak üzere şöyle buyurdu: [16][16]

**10.** İnsanlardan bir grup vardır ki, dilleriyle, Allah'a inandık derler. Onlardan biri imanı yüzünden eziyete uğradığında dinden döner ve insanların kendisine yaptığı eziyeti, Allah'ın şiddetli azabının insanları inkardan döndürmesi gibi, kendisini imandan çeviren sebep sayar. Tefsirciler şöyle der: "Allah'ın azabı gibi" terkibiyle yapılan benzetme şöyledir: Allah'ın azabı, mü'minlerin küfre dönmelerine engeldir. Bunun gibi münafıklar da, kendilerine yapılan eziyeti, iman etmelerine engel saydılar. Halbuki, imanları, sabretmelerini, cesur olmalarını, işkencede bir tatlılık, sıkıntılarda bir lütuf hissetmelerini gerektirir. Çünkü iyi son, takva sahiple-rinindir. Fahreddin Râzî şöyle der: Mükellefler üç kısımdır: Birincisi, güzel inancını açıklayan mü'min. İkincisi, kâfirliğini ve

---

[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/469-470.
[13][13] Sâvî Haşiyesi, 3/231
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/470.
[15][15] Kurtubî, 13/329
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/470.

inadını açıkça belli eden kâfir. Üçüncüsü de, bu ikisi arasında müterеddid olan münafık. Bu, diliyle iman "ettim der", fakat kâfirliğini kalbinde gizler. İşte Yüce Allah," elbette Allah, doğrularla yalancıları birbirinden ayıracaktır" mealindeki âyetle iki grubu anlattıktan sonra, burada da, "insanlardan bir grup da, Allah'a inandık der. Fakat..." mealindeki âyetle üçüncü grubu anlattı. Âyetteki nükte şudur: Yüce Allah, sabırlı mü'minlerin şerefini ve münafık kâfirin adiliğini anlatmak istedi de, orada: "Mü'min; Allah'ın yolunu bıraksın diye, eziyete uğradı, fakat bırakmadı. Münafık kâfir de eziyete uğradı, fakat o, hemen Allah'ı bıraktı. Halbuki, dıştan, eziyet edenlere muvafakat edip kalbinin iman ile mutmain olması mümkündü. Buna rağmen öyle yapmadı. Aksine Allah'ı tamamen bıraktı.[17][17] Mü'minlcre bir yardım, bir fetih ve ganimetler geldiğinde, o tereddüt içindeki münafıklar: Hemen "Biz sizinle beraberdik. Düşmana karşı size yardım ediyorduk. Elde ettiğiniz ganimetlerden bize de pay ayırın" derler. Yüce Allah onlara şöyle cevap verir: Bu soru, istifhâm-ı takriridir. Yani, Allah, gönüllerde gizli olan hayrı ve şerri, insanların kalplerindeki İmam ve münafıklığı bilmiyor mu? Evet, o her şeyi bilendir. Sonra Yüce Allah, şöyle buyurarak bunu pekiştirdi: [18][18]

**11.** Allah mü'minlerin de münafıkların da durumlarını kullarına mutlaka açıklayacak ki birbirlerinden ayrılsınlar. Münafık rezil olsun, Samimi mü'minin de şerefi ortaya çıksın. Tefsirciler şöyle der: "Allah mutlaka bilecek" sözünden maksat, Allah'ın, ilmini insanlara açıklamasıdır ki, durumu onlar da bilsin. Yoksa Allah, olmuşu da olacağı da, şu anda olanı da bilir. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz. Öyleyse burada Allah'ın bilmesinden maksat, bilmediği ve ona gizli kalan bir şeyi öğrenmesi değil, bildiğini ortaya çıkarmak türünden bir bilgidir. İbn Abbas, bilmeyi görmek mânâsına tefsir etmiştir.[19][19]

**12.** Kâfirler, mü'minlere şöyle der: "Biz, inkar ettiğimiz gibi siz de inkar edin. Bizim yolumuza girin. Eğer bunun bir günahı veya cezası varsa, onu biz yükleniriz." İbn Kesîr şöyle der: Kâfirlerin bu teklifi "Sen şunu yap. Günahın benim boynuma" diyen kimsenin sözüne benzer.[20][20] Eğer,"taşıyalım" kelimesi emir kipidir. Kişinin, kendisine emir vermesi nasıl doğru olur?" denilirse, şöyle deriz: Kip, emir kipidir. Mânâ ise, şart ve cevaptır. Yani, "Bize uyarsanız günahlınızı yükleniriz" demektir. Halbuki onlar, bunların günahlarından herhangi birini yüklenecek değillerdir. Çünkü hiç kimse, kimsenin günahım yüklenmez. Kuşkusuz onlar, bu hususta yalan söylüyorlar. [21][21]

**13.** Onlar, hem kendi günahlarım yüklenecekler, hem de, saptırdıkları kimselerin günahlarından hiçbir şey eksiltmeden, onların günahları kadar da günah

---

[17][17] Tcfsîr-i kebîr, 25/37
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/470-471.
[19][19] Bkz, Muhlasar-ı İbn Kesîr. 3/28
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/471.
[20][20] Muhtasar-i İbn Kesîr, 3/30
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/471-472.

yüklenecekler. Nitekim, hadiste şöyle buyrulmuştur: Kim, bir sapıklığa çağırırsa, ona uyanların günahı kadar bir günah onun üzerine yazılır. Uyanların günahlarından da hiçbir şey eksilmez.[22][22] Allah'a karşı uydurdukları yalandan, kınanacak ve azarlanacak şekilde sorguya çekileceklerdir.
Bundan sonra Yüce Allah, Resûlullah (s.a.v.)'e müşriklerden gördüğü eziyetlere karşı teselli etmek için Nuh (a.s.)'un kıssasını anlattı. [23][23]

**14.** Andolsun ki, Nuh'u da kavmine gönderdik. Nuh kavmini Allah'ı birlemeye çağırarak 950 yıl onların arasında kaldı. Kavmi puta tapıyordu, onu yalanladılar. Onlar inkâr ve sapıklıklarında ısrar ederken, Allah onları Tûfân'la yok etti. Ebussuûd şöyle der: Tûfân; bir şeyin etrafında çokça ve şiddetle dolaşan sel, rüzgâr ve zifiri karanlık gibi her şeydir. Çoğunlukla su tufanı için kullanılmıştır.[24][24] Râzî şöyle der: " Onlar zulmettikleri halde" sözünde şu nükteye işaret vardır: Yüce Allah, zulmün mücerret varlığı sebebiyle zulmetmez. Ancak, zulümde ısrar edilmesi nedeniyle azap eder. Bunun içindir ki, Yüce Allah buyurmuştur. Yani, "onlar, zulümlerine devam ederken, Allah onları yok etti" demektir.[25][25]

**15.** Nuh'u ve onunla beraber gemiye binen, i-nanmış çoluk-çocuğu ve kendisine inananları boğulmaktan kurtardık. Bu korkunç olayı, onlardan sonra gelecek insanlar için ders alacakları bir ibret kıldık. [26][26]

**16.** İbrahim'i de gönderdik. O, kavmine, "Allah'a kulluk edin, Ona karşı gelmekten sakının" dedi. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah, kulu, rasûlü, dostu ve haniflerin önderi İbrahim (a.s.) hakkında bilgi veriyor. Onun, kavmini tek ve ortağı olmayan Allah'a ibadete, sadece O'ndan korkmaya, rızkı sadece O'ndan istemeye ve yalnız O'na şükretmeğe çağırdığını haber veriyor. Kuşkusuz, nimetlere karşı kendisine şükredilecek olan O dur. Ondan başka nimet veren yoktur.[27][27] Eğer hayrı ve şerri tanıyıp onları birbirinden ayırabiliyorsanız, bilin ki, Allah'a ibadet edip ondan korkmak, sizin için, putlara tapmaktan daha hayırlıdır. [28][28]

**17.** Siz, fayda veya zarar verecek bir şeye tapmıyor, sadece, kendi elinizle yaptığınız taştan putlara tapıyorsunuz. Yalan ve boş şey uyduruyorsunuz. İbn Abbas: Putları yontup şekil vererek asılsız işler yapıyorsunuz, der.[29][29] O taptıklarınız size rızık veremezler. Öyleyse, rızkı sadece Allah'tan isteyin. Çünkü

---

[22][22] Müslimjlim, 15, ; Tirmizî, İlim, 15
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/472.
[24][24] Ebussuûd, 4/166
[25][25] Tefsîr-i kebîr, 25/42
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/472.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/472.
[27][27] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/32
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/472-473.
[29][29] Bu fiilin "yaratmak" kökünden olmasına göre, zahiri mana budur. Bu, Mücâhid ve Hasan Basrî'nin görüşüdür. îbn Cerîr de bunu tercih etmiştir. Bir görüşe göre, fiil, "uydurmak" mastarındandır. Buna göre mana. "uyduruyor, yalan söylüyorsunuz" şeklinde olur.

rızkı verebilecek O'dur. Sadece O'na kulluk edin, O'na boyun eğin. Size verdiği nimetlerden dolayı da O'na şükredin, Kıyamet gününde başkasına değil, sadece O'na döneceksiniz. O herkese amelinin karşılığını verecektir. [30][30]

**18.** Yüce Allah, kendini birlemenin gereğini açıkladıktan sonra, bunu yapmayanları tehdit etti. Yani, beni yalanlarsanız, bu yalanlamanızla bana asla zarar veremezsiniz. Sadece kendinize zarar verirsiniz. Sizden önce de birçok millet, peygamberleri yalanlamıştı da, başlarına Allah'ın azabı gelmişti. Onların başına gelen, sizin de başınıza gelecektir.[31][31] Peygamber'e, Allah'ın emirlerini tebliğ etmekten başka bir şey düşmez. İnsanları doğru yola iletmek onun göreve değildir. Taberî şöyle der: el-Belâğul-mübîn'den maksat; işitene, ondan ne murat edildiğini açıklayan ve kendisinden ne kastedildiği anlaşılan tebliğdir.[32][32]

**19.** O parlak delilleri yalanlayanlar, Yüce Allah'ın mahlûkâti, ilk önce yoktan nasıl yarattığını görmediler mi? Niçin bu ilk yaratılışa bakıp da, haşir günü tekrar diriitile çeklerine delil getirmiyorlar? Katâde şöyle der: Yani, cisimler öldükten sonra, Allah'ın onları tekrar diriltmesinin nasıl mümkün olacağım, delillere bakıp düşünerek anlamadılar mı? Şüphesiz bu, Allah için kolay bir iştir. O halde, öldükten sonra dirilmeyi ve haşri nasıl inkâr ediyorlar? Zira, ilk defa yaratabilen, tekrar da yaratabilir. Kurtubî şöyle der: Bazılarının dediğine göre âyetin mânâsı şöyledir: Onlar, Allah'ın, meyveleri nasıl yoktan yarattığını görmediler mi? Meyveler bir süre yaşar, sonra yok olurlar, Sonra Allah onları tekrar canlandırır, İşte bunun gibi, insanı da yoktan yaratır, ondan bir çocuk yarattıktan sonra onu öldürür. Çocuktan da .başka bir çocuk yaratır. Diğer canlı varlıklar da bunun gibidir. Siz, O'nun, yoktan va-retme hususundaki gücünü gördüğünüzde, biliniz ki, o, tekrar diriltmeye de kadirdir. Çünkü o, birşeyin olmasını istediğinde ona "ol" der, o da oluverir.[33][33]

**20.** O, Öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenlere de ki, yeryüzünün her tarafını dolaşın da, bakın çokluklarına ve şekillerinin farklılığına, dillerinin, renklerinin ve huylarının değişikliğine rağmen, Yüce Allah mahlûkâtı nasıl yaratmış! Geçmiş toplumların yerlerine yurtlarına ve kalıntılarına bakın; Allah onları nasıl yok etmiş. Bakın da, Allah'ın gücünün sonsuzluğunu görün. Sonra Yüce Allah, âhirette, onları diğer bir yaratılışla yaratacaktır. Kuşkusuz, Allah'ın herşeye gücü yeter, hiçbir şey O'nu âciz bırakamaz. Varlıkları yoktan yaratmak ve öldükten sonra tekrar diriltmek O'nun gücü dahilindedir. [34][34]

---

[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/473.

[31][31] İbn Kesîr şöyle der: Âyetin akışından anlaşılan şudur: Bunların hepsi İbrahim (a.s.)'ırı sözüdür. O, âhiretin varlığını isbat etmek için, bunları, kavmine karşı deli! olarak kullanır. Zira, bütün bu sözlerden sonra gelen, "kavminin cevabı ise..." sözü bunu gösterir. Taberî ise, bu sözler, "Yüce Allah'ın Mekke kâfirlerine yönelttiği kelamından olup İbrahim'in sözlerinden değildir. Bununla, Nebi (a.s)'yi teselli etmek murat olunmuştur" görüşündedir, ibn Kesîr'in görüşü daha açıktır.. En iyisini Allah bilir.

[32][32] Taberî, 20/89

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/473.

[33][33] Kurtubî, 13/336

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/473-474.

[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/474.

**21.** Allah, hükümrandır, tasarruf yetkisi O'nundur. Dilediğini yapar ve istediği hükmü verir. Yaratmak ve emretmek sadece O'na mahsustur. O'na yaptığı sorulmaz. Halbuki yaratılmışlar, yaptıklarından sorumludur. Kıyamet günü sadece O'na döndürüleceksiniz. [35][35]

**22.** Allah'ın azabından kurtulamazsınız. Ne gökte, ne de yerde kaçacağınız bir yer yoktur. Kurtubî şöyle der: Yani, siz gökte de olsanız, Allah'ı âciz bırakamazsınız. Nitekim Yüce Allah: "Sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile ölüm size ulaşır[36][36] buyurmuştur, Allah'ın dışında, ondan gelecek beladan sizi koruyacak herhangi bir dostunuz ve azabına karşı size yardım edecek bir yardımcınız da yoktur. [37][37]

**23.** Kur'an'ı ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenler var ya, İşte onlar, benim rahmetimden ümit kesmişlerdir, îbn Cerir şöyle der: Bu ümit kesme olayı, âhirelte azabın görüldüğü anda olacaktır.[38][38] İşte onlar için acı ve elem verici bir azap vardır. [39][39]

**24.** İbrahim (a.s.), kavmini Allah'a çağırıp onlara, putlara tapmalarını söylediğinde; kavminin ona cevabı, sadece, ileri gelen suçluların şu sözü oldu: Ondan kurtulmanız için onu ya öldürün, veya ateşe atıp yakın. Onu ateşe attılar. Yüce Allah ateşi onun için serin ve esenlik kıldı, ibrahim'i ateşten kurtarmamızda, hiç kuşkusuz, Allah'ın varlığına ve sonsuz gücüne inanan bir kavim için, O'nun gücünü gösteren parlak deliller vardır. [40][40]

**25.** İbrahim (a.s.), kavmini azarlayıp kınayarak onlara dedi ki: Siz sadece bu putlara tapındınız ve onları Allah'la beraber ilâh edindiniz ki, onlara ibadet için bir araya toplanmanız sayesinde, bu dünya hayatında aranızda sevgi ve muhabbet devam etsin. Sonra âhirette durum değişir. Bu sevgi ve arkadaşlık düşmanlık ve kine dönüşür. Şöyle kî, orada birbirlerini tanımazlıktan gelirler. Önderler, kendilerine uyanlardan uzak durur. Onların peşinden gidenlerse, Önderlere lanet eder. Çünkü dünyadaki arkadaşlıkları Allah rızası için değildi. Hepinizin varacağı yer cehennemdir. Sizi oradan kurtaracak hiç bir yardımcınız ve destekçiniz yoktur. [41][41]

**26.** Lut (a.s.) onunla beraber iman etti ve onu tasdik etti. Lut (a.s.) onun kardeşinin oğlu olup açık mucizeleri gördüğünde ona ilk iman eden olmuştur. İbrahim (a.s) dedi ki: Allah'ın rızasını kazanma uğruna ben vatanımı terkedip

---

[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/474.
[36][36] Nisa sûresi, 4/78 Kurtubî, 13/337
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/474.
[38][38] Taberî, 20/90
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/474.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/474-475.
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/475.

ülkemden göç ediyorum. Tefsirciler şöyle der. Dini üstün kılmak ve yayılmasını sağlamak maksadıyle Irak topraklarından Suriye ve Filistin'e göç etti. Şüphesiz Allah güçlüdür. Ona dayanan zelil olmaz. O, herşeyi yerli yerine koyan hikmet sahibidir. [42][42]

**27.** İbrahim, Allah yolunda, kavminden ayrılınca, ona sâlih, bir oğul olan İshak'i bağışladık. Ardından da torunu İshak oğlu Yakub'u bağışladık. Sadece ona mahsus olmak üzere böyle büyük bir lütufta bulunduk. İbrahim'den sonraki bütün peygamberleri onun soyundan getirdik ve semavî kitapları onun soyundan olan peygamberlere indirdik. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah, İbrahim'i (a.s.) dost edinmesi ve onu insanlar için bir önder kılmasının yanında, bunlar da yüce ve değerli hasletlerdir.
Allah, peygamberliği ve kitabı onun soyuna vermiştir. Ondan sonra, hangi peygamber gelmişse, onun sülalasindendir. İsrailoğullarının bütün peygamberleri, onun oğlu Yakub'un soyundandır. İsmail (a.s.)'in soyundan ise, Hz. Muhammcd (s.a.v.)'den başka peygamber gelmemiştir. Onun, bütün dinlerde güzel bir şekilde anılmasını sağladık. Şüphesiz o, âhirette de, son derece kâmil kulların içindedir. İşte bu, peygamberlerin babası ibrahim (s.a.) hakkında büyük bir övgüdür. [43][43]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler; birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** insanlar, "iman ettik" demekle bırakılacaklarını mı sandılar?" cümlesi, istifham-1 inkârı olup kınama ve
azarlama ifade eder.
**2.** Doğru söylediler ile "yalancılar" "iman ettiler" ile "münafıklar", "azap eder" ile "merhamet eder" ve "ilk defa yaratır" ile tekrar yaratır arasında tıbâk sanatı vardır.
**3.** "Allah'ın tayin ettiği vakit, elbette gelecektir" cümlesinde muhatap, inkarcı olduğu için, ve ile pekiştirilmiştir.
**4.** "iyi işiten, pek iyi bilen" kelimeleri, mübalağa kalıplarıdır.
**5.** "Kolay" ile yürüyün kelimeleri arasında cinâs-ı nakıs vardır.
**6.** "İnsanların eziyetini, Allah'ın azabı gibi sayar" cümlesinde mürsel mücmel teşbih vardır. Buradan vech-i şebeh hazfedilmiş, dolayısıyle mücmel olmuştur.
**7.** sene cümlesinde, tefennün (çeşitleme) sanatı vardır. Tefennün yapmak için, demeyip, dedi. Çünkü aynı cümlede bir kelimenin tekrar edilmesi belagata aykırıdır. Ancak, cümlesinde olduğu gibi, olayın büyüklüğünü veya kor-kunçluğunu ifade etmek maksadıyle yapılırsa belagata aykırı olmaz.
**8.** "Siz Allah'ı bırakıp sadece putlara tapıyorsunuz..." cümlesinden sonra "

---

[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/475.
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/475.

Allah'ı bırakıp da taptığınız o putlar" cümlesi getirilerek ıtnâb üslubu kullanılmıştır. Bu, putlara tapmalarından dolayı, onların âdi iş yaptıklarını göstermek içindir.
**9.** " Onu öldürün veya onu yakın" cümlesinde îcâz vardır. "Onu ateşte yakın" demektir. Aynı şekilde Allah onu kurtardı" cümlesinde de îcâz vardır. Yani "Onlar onu ateşe attılar, Allah da onu ateşten kurtardı" demektir.
**10.** "Elbette kendi yüklerini taşıyacaklar" cümlesinde, güzel bir istiare vardır. Burada günahlar yüklere benzetilmiştir. Çünkü yükler, insanın boynuna ağır gelir. [44][44]

**28.** Lût'u da gönderdik. O, kavmine demişti ki: Gerçekten siz, daha önce hiçbir milletin yapmadığı bir hayâsızlığı yapıyorsunuz!
**29.** "Siz, ille de erkeklere yaklaşacak, yol kesecek ve meclisinizde edepsizlikler mi yapacaksınız?" Kavminin cevabı ise, şöyle demelerinden ibaret oldu: "Doğru söyleyenlerden isen Allah'ın azabını getir bize!
**30.** Lût: "Şu fesatçılar güruhuna karşı bana yardımıyle Rabbim!" dedi.
**31.** Elçilerimiz İbrahim'e müjdeyi getirdiklerinde şöyle dediler: Biz bu memleket halkım helak edeceğiz. Çünkü oranın halkı zâlim kimselerdir.
**32.** İbrahim dedi ki: Ama orada Lût var! Şöyle cevap verdiler: Biz orada kimlerin bulunduğunu çok iyi biliyoruz. Onu ve ailesini elbette kurtaracağız. Yalnız karısı müstesna; o, geride kalacaklar arasındadır.
**33.** Elçilerimiz Lût'a gelince, Lût onlar hakkında tasalandı ve onlar(i düşünmesi) sebebiyle sıkıntıya düştü. Ona, "Korkma, tasalanma! Çünkü biz seni de aileni de kurtaracağız. Yalnız, azapta kalacaklar arasında bulunan karın müstesna " dediler.
**34.** "Biz, şüphesiz, bu memleket halkının üzerine, yoldan çıkmalarına karşılık gökten bir azap indireceğiz."
**35.** Andolsun ki, biz, aklını kullanacak bir kavim için o ülkeden apaçık bir ibret nişanesi bırakmışızdır.
**36.** Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik ve Şuayb, "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, âhiret gününe umut bağlayın, yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın!" dedi.
**37.** Fakat onu yalancılıkla itham ettiler. Derken, kendilerini bir sarsıntı yakalayiverdi ve yurtlarında diz üstü çöke kaldılar.
**38.** Âd ve Semûd'u da helak ettik. Bu, sizin için, oturdukları yerlerden apaçık anlaşılmaktadır. Şeytan onlara yaptıkları işleri güzel gösterip onları doğru yol-dan çıkardı. Oysa bakıp görebilecek durumdaydılar.
**39.** Karun'u, Firavun'u ve Hâmân'ı da helak ettik. Andolsun ki, Mûsâ onlara apaçık deliller getirmişti de onlar yeryüzünde büyüklük taslamışlardi. Halbuki azabımızı aşıp geçebilecek değillerdi.
**40.** Hâsılı onlardan her birini günahları sebebiyle suçüstü yakaladık. Kiminin üzerine taşlar savuran rüzgârlar gönderdik, kimini korkunç bir ses yakaladı,

[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/476.

kimini yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk. Allah onlara zulmetmiyor, asıl onlar kendilerine zulmediyorlardı.
**41.** Allah'tan başka dost edinenlerin durumu, kendine yuva yapan örümceğin durumu gibidir. Halbuki, evlerin en çürüğü şüphesiz örümcek yuvasıdır. Keşke bilselerdi!
**42.** Allah, onların kendisini bırakıp da hangi şeye yalvardıklarını şüphesiz ki bilir. O, mutlak güç ve hikmet sahibidir.
**43.** İşte biz, bu misalleri insanlar için getiriyoruz; fakat onları ancak bilenler düşünüp anlayabilir.
**44.** Allah, gökleri ve yeri hak olarak yarattı. Şüphesiz bunda, îman edenler için bir nişane bulunmaktadır.
**45.** Sana vahyedilen Kitab'i oku ve namazı kıl. Muhakkak ki namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak elbette en büyük şeydir. Allah yaptıklarınızı bilir.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah Önceki âyetlerde Nuh ve İbrahim (a.s)'in kıssaları ile, bunlarda bulunan öğüt ve ibret alınacak hususları anlattıktan sonra, burada da özet olarak Lût, Şuayb, Hud ve Salih peygamberlerin kıssalarını anlattı ki, peygamberleri yalanlayanların sonlarını ne hale getirdiğini açıklasın... Bütün bunlar, bu mübarek sûrenin başında geçen imtihanın, hayatın kanunu olduğunu ve bunun asırlar ve çağlar boyunca, kevnî kanunlardan olarak devam ettiğini pekiştirmek için gelmiştir. [45][45]

## Kelimelerin İzahı

Fahişe, son derece çirkin iş demektir. Dilciler şöyle der: Fahişe, "çirkinliği açık olan çirkin." Çirkinliği fazla olan her fiil fahişedir.
Nâdî, bir topluluğun müsamere, meşveret veya diğer şeyler için toplandığı meclis, kulüp.
Karışıklık çırakmaym, ve çok fesat çıkarmak demektırve kalıpları aynı mânâyadır.[46][46]
Ricz, azap demektir.
Câsimîn, diz çökenler. Bir kimse, iki dizi üzerine oturduğunda denir.
Sâbikîn, azabımızdan kurtulanlar, demektir.
Evhen, en zayıf manasınadır. Zayıflık demektir. [47][47]

## Âyetlerin Tefsiri

---

[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/480.
[46][46] Kurtubî, 13/343
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/480-481.

**28.** Peygamberimiz Lût'u hatırla. Hani.o, kavmine şöyle demişti. Ey topluluk! Kuşkusuz siz, son derece çirkin iş yapıyorsunuz. Bu çirkin işi yani eşcinselliği, sizden önce hiçbir kimse yapmadı. Sonra, Lût (a.s.) Bu çirkin fiili açıklayarak şöyle dedi: [48][48]

**29.** Siz, erkekleri arkalarından kullanıyorsunuz. Bu, son derece pis ve âdi bir şeydir. Tefsirciler şöyle der: Bu iş çok çirkin olduğu ve insanlar tabiî olarak bundan tiksindikleri için Lût (a.s)'un kavminden önce hiçkimse bunu yapmadı. Nihayet Lût kavmi bunu yaptı. Onlardan önce, hiçbir erkek başka bir erkekle cinsel ilişkide bulunmadı.[49][49] Siz öldürmek ve mallarım almak suretiyle yolcuların yolunu kesiyorsunuz. Lût kavmi, yol kesici idiler. İbn Kesir şöyle der: İnsanların yolunu keser, onları öldürür ve mallarını alırlardı.[50][50] Lokal ve meclislerinizde her türlü uygunsuzlukları açıkça yapıyorsunuz. Yaptığınız işin çirkinliği yetmedi mi de, bir de onu açıkça yaptınız? Mücâhid şöyle der: Birbirlerini görecek şekilde toplum önünde erkeklerle cinsî ilişki kuruyorlardı. İbn Abbas şöyle der: Gelip geçenlere müstehcen şakalar yaparak, uçkur çözerek, düdük çalarak ve benzeri çirkin davranışlarda bulunarak çakıl taşları atarlardı. Lût (a.s) onlara öğüt verip kötülüklerden sakındırdığında kavmi ona cevap olarak ancak alay yollu şunu söyledi: Ey Lût! Tehdit ettiğin azabı bize getir. Bizi tehdit ettiğin azabın ineceğine dair sözünde doğru isen bunu yap. Fahreddin Râzî şöyle der: Eğer denilirse, Yüce Allah burada, kavminin Lût'a verdiği cevabın "bize azabı getir" şeklinde olduğunu, başka bir yerde ise, cevap olarak "Lût ailesini ülkenizden çıkarın"[51][51] dediklerini bildiriyor. Bu ikisi nasıl bağdaştırılır? Deriz ki Lût (a.s.) devamlı onları irşat ediyor, tekrar tekrar onları kötülüklerden uzaklaştırmaya çalışıyor ve Allah'ın azabı ile onları tehdit ediyordu. Onlar önce. "Allah'ın azabını bize getir" dediler. Sonra Lût'un (a.s.) irşat ve tehditleri artıp onlara karşı susmayınca "Lût ailesini ülkenizden çıkarın" dediler.[52][52] Sonra Lût (a.s) onlardan ümit kesince Allah'tan yardım diledi. [53][53]

**30.** Dedi ki, "Rabbim, onları yok et. Onlara karşı bana yardım et. Onlar beyinsiz ve bozguncu kimselerdir. Onların düzelme ümidi yok. Çünkü fesat ve bozgunculuk içine iyice dalmışlardır. Râzî şöyle der: Bil ki, hiç bir peygamber, bir kavmin, yokluğunun varlığından daha hayırlı olduğuna iyice kanaat getirmedikçe, yok olmalarını istememiştir. Nitekim Nuh (a.s) şöyle demişti: "Sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar"[54][54] Aynı şekilde Lût (a.s.)'da kavminin, o anda bozgunculuk yaptıklarını, ilerde de düzelme ümitlerinin olmadığını görünce, onlar için azap istemiştir.[55][55]

---

[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/481.
[49][49] el-Bahr, "7/149
[50][50] Muhtasar-] İbn Kesir, 3/35
[51][51] Nemi, 27/57
[52][52] Nemi, 27/57
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/481.
[54][54] Nûh sûresi 71/27
[55][55] Tefsîr-i kebîr, 25/59
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/482.

**31.** Elçilerimiz, İbrahim'e müjdeyi getirdiklerinde... Burada elçilerden maksat meleklerdir. Müjde ise, İbrahim'e Çocuğunun olacağını haber vermektir. Yani, melekler, İbrahim'e (a.s.), iyi huylu bir çocuğunun olacağını müjdelemek üzere geldiklerinde, dediler ki: "Lût kavmi topraklarını yok etmek için geldik" Çünkü oranın halkı, iyice zulüm ve bozgunluğa daldılar. Taşkınlık ve inat, onların tabîî halleri olmuştur. Tefsirciler şöyle der: Lût (a.s.) kavmine beddua edince, Allah bedduasını kabul etti ve onları yok etmek için meleklerini gönderdi. Melekler yolda önce İbrahim'e (a.s.) uğrayıp bir çocuğu ve salih bir zürriyeti olacağını müjdelediler. Sonra da, niçin gönderildiklerini haber verdiler. İbrahim (a.s.), kardeşinin oğlu Lût'u (a.s.) savunarak şöyle dedi: [56][56]

**32.** İçlerinde, salih bir peygamber olan Lût olduğu halde, o ülke halkını nasıl yok edeceksiniz? Dediler ki: Biz onu ve orada bulunan mü'minleri daha iyi biliriz. Sâvî şöyle der: İbrahim (a.s.)'in bu mücâdelesi, daha önce Hûd sûresinde geçen mücâdeleden sonra olmuştur: "ibrahim, Lût kavmi hakkında bizimle mücâdeleye başladı.[57][57] İbrahim (a.s.) onlara şöyle demişti: İçinde 300 mü'min bulunan bir beldeyi yok mu edeceksiniz? Melekler, "hayır" dediler. Bu konuşma, böylece devam elti. Nihayet İbrahim (a.s.): "İçinde bir mü'min bulunursa ne dersiniz? dedi. Melekler "Hayır, yine o ülkeyi yok etmeyiz" dediler. Bunun üzerine İbrahim (a.s) onlara: "Onların içinde Lût var" dedi. Melekler de: "Biz, orada olan kimseleri daha iyi biliriz" diye cevap verdiler.[58][58] Sonra da, Lût'u ve mü'minleri kurtaracaklarına dair İbrahim'e (a.s.) müjde verdiler. Lût'u ve ailesini o azaptan kurtaracağız. Ancak karısı hâriç. O yok olanlardan olacak. Çünkü, kâfirlikte onlara destek oluyordu. Sonra melekler. İbrahim'in (a.s.) yanından ayrılıp yakışıklı delikanlıla suretinde Lût (a.s.)'un yanma gittiler. [59][59]

**33.** Melekler, Lût'un huzurun; girdiklerinde, Lût (a.s.) üzülüp sıkıntıya düştü. Çünkü melekler, misafi: kılığına girmiş güzel yüzlü gençlerdi. Kavminin onlara kötülük yapmasın dan korktu. Melekler ona, Rabbinin elçileri olduklarını bildirirler. Dediler ki, bizim için ne kork, ne de tasalan. O günahkârlar as lâ bize ulaşamazlar. Kuşkusuz biz seni ve aile fertlerini kurtaracağız. Ancak karın hâriç o, azap içinde kah yok olanlardandır. [60][60]

**34.** Devamlı isya etmeleri sebebiyle, üzerlerine gökten azap indireceğiz. İbn Kesir der k Olay şöyle olmuştur: Cebrail (a.s.) onların yurdunu yerden koparmış, görebilecek kadar göklere kaldırmış, sonra da onu üzerlerine ters çevirmi ve üzerlerine balçıktan pişirilip istif edilmiş bir çeşit taş yağdırmıştı: Allah, onların

---

[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/482.
[57][57] Hûd sûresi, 11/74
[58][58] Sâvî Haşiyesi, 3/236
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/48-483.
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/483.

yurtlarının yerini pis ve kokuşmuş bir göl haline getirdi. Orlan, kıyamet gününe kadar ibret kıldı. Kıyamet gününde de, en şiddet azabı onlar çekecektir.[61][61]

**35.** Geriye, o ülkeden, apaçık bir delil, yani hara olmuş yurtlarının kalıntılarını bıraktık. Bunları düşünen, tefekki eden ve akıllarını ibret ve basiret yolunda kullananlar için bıraktık. Bundan sonra Yüce Allah. Şuayb (a.s.)'m kıssasını anlattı ve şöyle buyurdu: [62][62]

**36.** Medyen halkına da, kardeşleri Şuayt gönderdik. O, kavmine öğüt ve nasihat vererek şöyle dedi: "Ey kavmim, Allah'ı birleyin ve onun, âhiretteki şiddet azabından korkun, yeryüzünde çeşitli haksızlık v azgınlıklar yaparak bozgunculuğa çalışmayın." [63][63]

**37.** Onlar, peygamberleri Şuayb'ı yalanladıla Allah da onları, yurtlarını sarsan büyük bir sarsıntı ve yürekleri ağızlara g tirecek korkunç bir gürültü ile yok etti Ölü olarak, di leri üzerine çökmüş bir şekilde yok oldular. [64][64]

**38.** Âd ve Semûd kavimlerini de ye ettik. Ey Mekkeliler! Onların yok olduklarına dair, gerek Hicaz'da ve g rekse Yemen'deki alâmetlerimizi, yani yurtlarının kalıntılarını gördünü Hâlâ ibret almayacak mısınız? Şeytan, İsyan ve ink gibi çirkin amellerini onlara süsledi de, onları güzel gördüler.
Onları doğru yoldan alıkoydu. Halbuki Onlar, düşünüp delil getirebilecek güçte akıllı kimselerdi. Fakat, kibir ve inatlarından dolayı bunu yapmadılar. [65][65]

**39.** Aynı şekilde, şu zâlim zorbaları yani, birçok hazinelerin sahibi Karun'u, mülk ve saltanat sahibi Firavun'u zulüm ve taşkınlıkta ona yardımcı olan veziri Hâmân'ı yok ettik. Andolsun ki, Musa onlara apaçık deliller ve mucizeler getirdi. Onlar ise, Allah'a ibadet ve Rasulüne itaat etmeyerek kibirlendiler. Azabımızdan kurtulacak değillerdi. Taberî şöyle der: Yani, onlar bizden kurtulacak değillerdir. Aksine bizim onları cezalandırmaya gücümüz yeter.[66][66]

**40.** O suçluların her birini, kendi günahı sebebiyle yok ettik ve kendi suçu yüzünden cezalandırdık. İbn Kesîr şöyle der:"Herbirinin cezası, günahına uygun oldu"[67][67] Lût kavmine yaptığımız gibi, onlardan bazılarının üzerine, içinde taşlar bulunan, yok edici bir kasırga gönderdik, Bazılarını da, Semûd kavminde olduğu gibi, sarsıntı ile birlikte korkunç bir ses helak etti. Kârûn ve arkadaşları gibi, bazılarını da, mülkleriylc birlikte yerin dibine batırdık, orada kaybolup

---

[61][61] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/36
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/483.
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/483.
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/483.
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/483.
[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/483-484.
[66][66] Taberî, 20/96
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/484.
[67][67] M.tbn Kesir, 3/37

gittiler. Bir kısmını da, boğmak suretiyle yok ettik. Nitekim Nuh kavmi ile Firavun ve ordusu böyle yok olmuştu. Allah onları suçsuz yere cezalandıracak değildir ki, zulmetsin. Fakat onlar kendilerine zulmettiler. Dolayısıyle azap ve helake müstahak oldular. Bundan sonra Yüce Allah, müşriklerin Allah'ı bırakarak başka ilâh edinmeleri hususunda şu misâli getirdi: [68][68]

**41.** Allah'ı bırakıp da kendilerine güvenerek ve faydalarını umarak ibadet ettikleri putları dost edinenlerin durumu, kendisini soğuktan, sıcaktan, yağmurdan ve rahatsızlık veren diğer şeylerden koruyamayacak şekilde bir ev yapan örümceğin durumuna benzer. Kurtubî şöyle der: Bu bir misâldir ki, Allah bunu, kendisini bırakıp da, hiçbir fayda veya zarar veremeyecek bir şeyi ilâh edinen kimse için vermiştir. Nitekim, örümceğin evi, onu ne sıcaktan, ne de soğuktan koruyabilir.[69][69] Çok basit ve değersiz olduğu için, evlerin en zayıfı örümceğin evidir. Durumlarının böyle olduğunu bilselerdi, ona ibadet etmezlerdi. [70][70]

**42.** Kuşkusuz Yüce Allah, kendisini bırakıp da taptıkları şeyi bilir. Bu, ona gizli kalmaz. İnkârlarından dolayı onları cezalandıracaktır. O' mülkünde güçlüdür. Yaptığında da hikmet sahibidir. [71][71]

**43.** Kur'an'daki bu misalleri, onu iyi anlasınlar diye insanlara açıklıyoruz. Onları ancak derin âlimler anlar. Onlar, Yüce Allah'ın muradım anlayan âlimlerdir. [72][72]

**44.** Allah, gökleri ve yeri, boş yere değil, hak ile yarattı. Onların bu şekilde eşsiz ve sağlam yaratılmalarında, Allah'ın varlığına ve birliğine inananlar için elbette bir alâmet ve delil vardır. [73][73]

**45.** Ey Muhammed! Rabbinin sana vahyettiği bu yüce Kur'an'ı oku. Onu okuyarak ve tekrar ederek Allah'a yaklaş. Çünkü, güzel ahlâk ve güzel terbiye. Kur'an'dadır. Namazı, rükünleri, şartları ve adâbıyla kılmaya devam et. Çünkü namaz dinin direğidir. Şartlarına ve adabına göre, tam bir huşu içinde ve hükümlerine uyularak kılman namaz var ya, işte kişi o namazı gerektiği gibi, huşu içinde, rabbinin yüceliğini hatırlayarak, okuduğunu düşünerek kılarsa, namaz onu her türlü kötü ve hoş olmayan işlerden alıkor. Allah'ı anmak, elbette dünyada her şeyden büyüktür. Allah'ı anman, O'nun yüceliğini hatırlaman; namazında, alış verişinde ve hayatındaki bütün işlerinde O'nu düşünmen ve bütün işlerinde O'nu unutmamandır. Kuşkusuz Allah, yaptığınız bütün işleri bilir ve size onların en güzel karşılığını verir. Ebu'l-Âliye der ki: Namazda üç haslet vardır. Bunlar ihlas, Allah korkusu ve Allah'ı anmaktır. İhlas, kişiye iyiliği

---

[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/484.
[69][69] Kurtubî, 13/345 (Ferrâ'dan naklen)
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/484.
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/484-485.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/485.
[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/485.

emreder, korku, kötülükten alıkor; Allah'ı anma yani Kur'an okumak ise, ona hem iyiliği emreder, hem kötülükten alıkor. Herhangi bir namaz ki, onda bu hasletler-den bir şey bulunmazsa, o, namaz değildir.[74][74]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Gerçekten siz hayasızlık yapıyorsunuz... Siz, ille de erkeklere mi yaklaşacaksınız?" cümlelerinde, onların çirkin işlerini kınamak ve ayıplamak içini, çeşitli edatlarla tekit ve fiili tekrarlamak suretiyle ıtnâb yapılmıştır.
**2.** "Eğer doğru söyleyenlerden isen, bize Allah'ın azabım getir" cümlesi, alay ve eğlence ifade eder. Şartın cevabı söylenmemiş olup Önceki ifadeden anlaşılmaktadır. Yani, "Eğer doğru söylüyorsan, o azabı bize getir."
**3.** "Gökten bir azap" ifadesinde kelimesi azabın korkunçluğunu göstermek için nekra getirilmiştir. Yani, "büyük ve korkunç bir azap" demektir. Onlardan herbirini, günahları sebebiyle yakaladık, kiminin üzerine, taş savuran rüzgârlar gönderdik, kimini korkunç bir ses yakaladı" âyetinin ilk cümlesinde önemine binaen mefûl (tümleç)öne alınmıştır. Kısaca anlatılan bu ilk cümle sonraki cümlelerde genişiçe anlatılmıştır.
**5.** "Allah'tan başka dost edinenlerin durumu, kendine bir yuva yapan örümceğin durumuna benzer âyetinde teşbîh-i temsilî vardır. Allah, putlara tapma hususunda kâfirleri, hafif bir rüzgârla veya üfürmeyle yıkılacak kadar zayıf bir ev yapma hususunda örümceğe benzetmiştir. Vech-i şebeh, birkaç şeyden alındığı için buna teşbîh-i temsîlî adı verilmiştir.
Gibi âyetlerin son harflerinde birbirine uygunluk ve kulağa hoş gelen eşsiz bir tatlılık vardır. Bu, Kur'an'ın özelliklerindendir. Aynı şekilde âyetinin kelimeleri arasında da bu güzel nağmeler mevcuttur. [75][75]

## Bir Uyarı

Bu sûrenin 45. âyeti, namaz'ın, her türlü kötülükten alıkoyduğunu ifade eder. Rivayete göre, Resulullah (s.a.v.)'a denildi ki: Falanca kişi gece namaz kılıyor, sabah olunca hırsızlık yapıyor. Resulullah (s.a.v.) :"Namazı, onun böyle yapmasına engel olacak dedi.'[76][76] Resulullah (s.a.v.) bununla şunu kastetmişti: Namaz, mükemmel bir şekilde kılındığında, sahibini kötülükten alıkoyar. Onu, Allah'tan uzaklaştırmaz, bilakis daha da yaklaştırır. [77][77]

**46.** İçlerinden zulmedenleri bir yana, "Ehl-i ki-tabla ancak en güzel yoldan

---

[74][74] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/38
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/485.
[75][75] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/485-486.
[76][76] Bu hadisi Bezzâr rivayet etmiştir. Kurtubi, 14/347 varyantı için bkz. Ahmet b. Hanbel, Müsned, 2/447.
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/486.

mücâdele edin ve deyin ki: Bize indirilene de, size indirilene de îman ettik. Bizim İlâhımız da sizin İlâhınız da birdir ve biz O'na teslim olmuşuzdur.
**47.** İşte böylece sana bu Kitâb'ı indirdik. Onun için, kendilerine kitap verdiklerimiz ona İman ediyorlar. Şunlardan da ona îman eden nice kimseler vardır. Âyetlerimizi, ancak kâfirler bile bile inkâr eder.
**48.** Sen bundan önce, ne bîr yazı okur, ne de elinle onu yazardın. Öyle olsaydı, bâtıla uyanlar kuşku duyarlardı.
**49.** Hayır, o kendilerine ilim verilenlerin kalplerinde apaçık âyetlerdir. Âyetlerimizi, ancak zâlimler bile bile inkâr eder.
**50.** "Ona Rabbinden mucize indirilmeli değil miydi?" derler. Cevaben de ki: Mucizeler, ancak Allah'ın katındadır. Ben ise sadece apaçık bir uyarıcıyım.
**51.** Kendilerine okunmakta olan Kitâb'ı sana indirmemiz onlara yetmemiş mi? Elbette, imân eden bir kavim için bunda rahmet ve ibret vardır.
**52.** De ki: Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde ne varsa bilir. Bâtıla i-nanıp Allah'ı inkâr edenler var ya, işte ziyana uğraya-caklar onlardır.
**53.** Senden, azabı çarçabuk istiyorlar. Eğer önceden tayin edilmiş bir va'de olmasaydı, azap elbette onlara gelip çatmıştı. Fakat yine de, hiç beklemedikleri bir sırada o kendilerine mutlaka gelecektir.
**54.** Senden azabı çarçabuk istiyorlar. Halbuki cehennem, hiç şüpheleri olmasın, kâfirleri kuşatacaktır.
**55.** O günde azap, onları hem üstlerinden hem a-yaklarının altından saracak ve Allah, "Yaptıklarınızı tadın!" diyecektir.
**56.** Ey îman eden kullarım! Şüphesiz, benim yarattığım yeryüzü geniştir. O halde yalnız bana kulluk edin.
**57.** Her can ölümü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz.
**58.** îman edip güzel işler yapanları, muhakkak ki onları, içinde ebedî kalmak üzere alt tarafından ırmaklar akan cennet köşklerine yerleştireceğiz. Böyle iyi iş-ler yapanların mükâfaatı ne güzeldir!
**59.** Ki onlar, sabretmiş olup yalnız Rablerine güvenip dayanmaktadırlar.
**60.** Nice hayvanlar var ki, rızkını taşımıyor. Onların da sizin de rızkınızı Allah veriyor. O, her şeyi işitir ve bilir.
**61.** Andolsun ki onlara, "Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı buyruğu altında tutan kimdir?" diye sorsan, mutlaka, "Allah..." derler. O halde nasıl haktan döndürülüyorlar?
**62.** Allah, kullarından dilediğine rızkı bol bol verir, dilediğine de kısar, Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla bilendir.
**63.** Andolsun ki onlara, "Gökten su indirip onunla ölümünün ardından yeryüzünü canlandıran kimdir?" diye sorsan, mutlaka, "Allah..." derler. De ki: Öyleyse hamd da Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu aklet-mez.
**64.** Bu dünya hayatı sadece bir oyun ve oyalanmadan ibarettir. Âhiret yurduna gelince, işte asıl hayat odur. Bunu bilmiş olsalardı...
**65.** Gemiye bindikleri zaman, dini yalnız O'na has kılarak Allah'a yalvarırlar.

Fakat onları salimen karaya çıkarınca, bir bakarsın ki, Allah'a ortak koşmaktadırlar.
**66.** Kendilerine verdiklerimize karşı nankörlük etsinler ve sefa sürsünler bakalım! Ama yakında bilecekler!
**67.** Çevrelerinde insanlar kapılıp götürülürken, bizim Mekke'yi güven içinde kudsî bir yer yaptığımızı görmediler mi? Hâlâ bâtıla inanıp Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?
**68.** Allah'a karşı yalan uyduran yahut kendisine hak gelmişken onu yalan sayandan daha zâlim kimdir? Cehennemde kâfirlere yer mi yok?!
**69.** Ama bizim uğrumuzda cihâd edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde, kendisinden başkasını dost edinenlerin sapıklığını açıkladı ve örümcek yuvasını da misal verdi. Burada da, Ehl-i kitabı imana çağırma hususunda onlara yumuşak davranılmasmı emretti. Sonra da, Muhammcd (s.a.v.)'in doğruluğunu ve Kur'an'm sağlamlığını gösteren kesin delilleri anlattı. Bu mübarek sûreyi, Allah'ın birliğine inanmaya engel olan şeyi açıklayarak sona erdirdi. Bu da, insanların bu fâni dünya hayatına aklanmalarıdır. Aynı zamanda müşriklerin, sıkıntı anında Allah'ı (c.c.) birlediklerini, rahata kavuştukları zaman unuttuklarını açıkladı. [78][78]

## Kelimelerin İzahı

Bağteten, ansızın demektir. Bir kimsenin başına, habersiz bir iş geldiğinde denir.
Onları, üstlerinden örter. örtü demektir.
Onları mutlaka yerleştireceğiz. "Yerleşmek üzere onu bir yere indirdi" demektir.
Guraf, cennette yüksek ve yüce makamlar.
Haktan batıla döndürülüyorlar.
Bollaştırır.
Daraltır.
Mesvâ, insanın yerleşip kaldığı yer. [79][79]

## Nüzul Sebebi

İbn Abbas'tan rivayet olunduğuna göre, müşrikler mü'minlere eziyet ettiklerinde, Rasulullah (s.a.v.) mü'minlere, hicret etmelerini emrederek şöyle buyurdu: "Çıkıp Medine'ye hicret edin. Bu zâlimlere komşu olmayın." Mü'minler dediler ki: "Bizim orada kalacak hiç bir yerimiz ve emlâkimiz yok. Bizi yedirecek içirecek kimse de yok." Bunun üzerine şu âyet indi: "Nice hayvan var ki, rızkını

[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/491.
[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/491.

(beraberinde) taşımıyor. Onların da, sizin de rızkınızı Allah veriyor..."[80][80]

## Âyetlerin Tefsiri

**46.** Ehl-i kitab'ı İslama ancak güzel bir üslupla çağırın ve din hususunda onlarla güzel bir şekilde tartışın Meselâ, onları Allah'a, âyetlerini okuyarak çağırın ve onun delil ve mucizelerine dikkatlerini çekin. Ancak zalimleri, size karşı savaşanları ve düşmanlık hususunda gayret gösterenleri hariç. Onlarla, sert ve şiddetli bir şekilde mücadele edin. Fahreddin er-Râzî şöyle der: Müşrik, çirkin bir iş yapınca, ona layık olan, sert bir şekilde mücadele etmek, şüphelerini çürütmek ve tuttuğu yolu kınamakta aşırı gitmektir. Ehl-i kitaba gelince, onlar, kitaplara ve peygamberlere inanıyorlar, ancak Hz. Muhammed (s.a.v.)'e inanmıyorlar. Onların güzel davranmalarına karşılık, kendilerine en güzel yolla mücadele edilir. Ancak, onlardan. Allah'ın olduğunu kabul etmek ve üçün üçüncüsü olduğunu söylemek suretiyle zulmedenler hariç. Onlara karşı, söylediklerini ayıplamak, cahilliklerini açıklamak sureti) le en sert bir şekilde mücadele edilir.[81][81] Onlara, deyin ki : "Biz, bize indirilen Kur'ân'a, Tevrat'a ve size indirilmiş olan İncil'e inandık," Ebu Hureyre şöyle der: Ehl-i Kitâb, Tevrat'ı İbranice okur, müslümanlara Arapça olarak açıklarlardı. Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Ehl-i kitâb'ı ne tasdik edin, ne de yalanlayın. "Bize ve size indirilene inandık" deyin."[82][82] Bizim Rabbimiz de sizin Rabbiniz de birdir. İlahhkta onun ortağı yoktur. Biz sadece ona itaat eder, hükmüne ve emrine boyun eğeriz. [83][83]

**47.** Ey Muhammedi Senden Öncekilere kitap indirdiğimiz gibi sana da indirdik. Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler Kur'ân'a inanırlar. Bunlar, Abdullan b. Selâm ( r.a.) ve benzeri yahudi ve hristiyanlardan müslüman olanlardır, Mekke halkından da Kur'ân'a inanan vardır. Âyetlerimiz apaçık ortaya çıktığı ve onlara deliller getirildiği halde, bunları sadece inkara aşırı derecede dalanlar ve inadında devam edenler yalanlar. Katâde şöyle der: Cühud, hakkı tanıdıktan sonra inkar etmektir.[84][84]

**48.** Ey Muhammed! Bu Kur'an inmeden önce, sen, okuma yazma bilmiyordun. Çünkü sen bir ümmîsin. İbn Abbas der ki: Rasulullah (s.a.v.) ümmî idi. Hiçbir şey okuyamaz ve yazamazdı.[85][85] Eğer sen okur veya yazar olsaydın, o takdirde bu kâfirler Kur'an hakkında mutlaka şüpheye düşer ve: "Belki de onu öncekilerin kitaplarından aldı da Allah'a nisbet etti" derlerdi.Bu âyet, Kur'an'ın Allah katından olduğuna bir delildir. Çünkü Peygamber (a.s.) ümmî olduğu halde,

---

[80][80] Kurtubî, 13/360
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/491.
[81][81] Tefsîr-i kebîr, 25/75
[82][82] Buhârî, Kurtubî, 13/351
[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/491-492.
[84][84] Taberî, 21/4
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/492.
[85][85] Taberî,21/4

onlara geçmiş milletlerin haberlerini ve gayb işlerini kapsayan bu mucize Kitabı getirmiştir. Bu, onun doğruluğunun en büyük delilidir. İbn Kesir şöyle der: "Yani Ey Muhammed! Sen bu Kur'an'ı getirmeden önce kavminin içinde bir ömür boyu kaldın. Bu süre içinde kitap okuyamıyor ve yazı yazamıyordun.Hattâ kavminden herkes, senin, okuma yazma bilmeyen bir ümmî olduğunu biliyordu. Rasulullah (s.a.v.) ölünceye kadar da bu şekilde kalmıştır. O, yazmayı bilmezdi. Eliyle ne bir satır, ne de bir harf yazmıştır. Onun, vahiy katipleri vardı.[86][86]

**49.** Ayetin başındaki idrâb içindir. Yani durum, o zalimlerin ve bâtıla dalanların sandığı gibi değildir. Aksine o Kur'an, apaçık mucize, Allah katından olduğunu açıkça gösteren ve âlimlerin kalplerinde korunmuş olan âyetlerdir. Tefirciler şöyle der: Allah'ın, Kur'an'ı değiştirilme ve bozulmaktan iki yolla korumuş olması, Kur'an'ın özelliklerindendir. Bunlardan birincisi, satırlarda, ikincisi de gönüllerde korumaktır. Diğer kitaplar böyle değildir. Onlar, sahiplerinin elinde yazılı olarak vardır ama ezberlenmemiştir. Dolayısıyle tahrif edilmişlerdir. Bu ümmetin vasfı hakkında," indileri yani kitapları kalplerindedir" sözü söylene gelmiştir. Hasan Basrî şöyle der: Bu ümmete, ezberleme Özelliği verildi. Öncekiler, kitaplarının ancak bakarak okurlardı. Kitabı kapattıklarında, peygamberlerden başka hiç kimse ezberden okuyamazdı.[87][87] Âyetleri ancak inkar ve inatta aşın gidenler yalanlar.[88][88]

**50.** Mekke kafirleri dediler ki, "Muham-med'e de, Rabbinden Salih'in devesi, Musa'nın âsâsı ve İsa'nın sofrası gibi, doğru olduğunu gösterecek harikulade şeyler indirilse ya! Ey Muhammed! Onlara de ki : Bu harikulade şeyleri ve mucizeleri indirmek, benim değil Allah'ın elindedir. Dilerse onları gönderir, dilerse göndermez. Buna kimsenin müdahele yetkisi yoktur. Ben sadece, sizi Allah'ın azabından korkutan bir kimseyim. Mucize getirmek benim kendi elimde değildir. [89][89]

**51.** Bu, kınama ifade eden bir sorudur. Yani, müşrikeler mucize olarak, onların kulaklarını sürekli bir şekilde dövmekte olan bu mucize kitap yetmedi mi? Kur'an, senin peygamberliğinin doğruluğunu gösteren en açık ve büyük mucize olduğu halde, nasıl başka bir mucize istiyorlar. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah onların çok câhil ve akılsız olduklarını açıkladı. Çünkü onlar, Muhammed (a.s.)'in doğruluğunu gösteren mucizeler istediler. Halbuki o, onlara, ne önünden ne de ardından bâtılın gelemeyeceği o eşsiz kitabı getirmiştir. O kitap, bütün mucizelerden üstündür. Zira fasih ve belîğ edebiyatçılar onun benzerini hattâ bir sûresinin benzerini dahi getirmekten âciz kalmışlardır. Sen okuma yazma bilmeyen ümmî bir kimse olduğun halde, sana bu büyük kitabı indirmemiz ve

---

[86][86] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/40
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/492-493.
[87][87] Kurtubî, 13/354
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/493.
[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/493.

önceki kitaplarda olanları kendilerine haber vermen onlara yetmedi mi?[90][90] Bunun içindir ki Yüce Allah, daha sonra şöyle buyurdu: Şüphesiz bu Kur'an'ın indirilişinde, kullar için büyük bir nimet, maksatları zorluk çıkarmak değil de iman etmek olan bir kavim için etkili bir öğüt vardır. Zira Kur'an onları sapıklıktan kurtaracaktır. [91][91]

**52.** Ey Muhammed! Onlara de ki: Allah'ın, benim doğruluğuma şahit olması yeter. O, benim kendisinin elçisi olduğuma şahitlik ediyor. O, göklerde ve yerde olanı bilir. Kullarının işlerinden hiçbir şey O'na gizli kalmaz; Ben, O'na karşı yalan söylemiş olsaydım, mutlaka benden intikam alırdı. Putlara inanıp Allah'ı inkar edenler var ya, işte onlar tam bir ziyan içindedirler. Zira imana karşılık küfrü satın almışlardır. [92][92]

**53.** Ey Muhammed! Müşrikler, "Gökten başımıza taş yağdır"[93][93] diyerek senden azabı çarçabuk istiyorlar. Bu acelecilik, yalanlama ve alay yollu bir aceleciliktir. Eğer Allah, onların azaba uğramaları ve yok olmaları için belli bir zaman takdir etmiş olmasaydı, istedikleri an, mutlaka onlara azap gelirdi. Onlar azabın ne zaman geleceğinin farkına varmadan, gaflet içinde oyun ve eğlenceye dalmışlarken, azap onlara ansızın gelecektir. [94][94]

**54.** Nasıl azabı çabucak istiyorlar? Halbuki cehennem onları kıyamet gününde, bileziğin bileği kuşattığı gibi kuşatacaktır. Onlar için bundan kaçış yoktur. Bu âyet onların anlayışlarının kıtlığına, zorluk çıkarma ve inatlarına karşı duyulan hayreti ifade eder. Bundan sonra Yüce Allah, cehennemin onları nasıl kuşatacağını anlatarak şöyle buyurdu: [95][95]

**55.** O gün azap onları saracak, üstlerinden, altlarından ve her yönden kuşatacaktır. Yüce Allah, onlara: "Dünyada yapmış olduğunuz alay suç işleme ve kötü amelerin cezasını tadın" diyecektir. Yüce Allah, inkarcı yalancıların halini açıkladıktan sonra, ardından takva sahibi iyi kimselerin halini açıkladı. [96][96]

**56.** Ey, Allah'ın, kendisine kulluk sıfatı ile şereflendirdiği kimseler! Eğer, Mekke'de imanınızı açıklamaktan dolayı bir sıkıntı çekiyorsanız, oradan hicret edin. Zalimlere komşu olmayın. Allah'ın yeri geniştir. Bu âyet, küfür yurdundan İslam yurduna hicreti teşvik için söylenmiş, şeref verici bir hitaptır. Mukâtil şöyle der: Bu âyet, Mekke'deki zayıf mtislümanlar hakkında inmiştir.[97][97]

---

[90][90] Muhtasar-i tbn Kesîr, 3/41
Muhtasar-i tbn Kesîr, 3/41
[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/493-494.
[92][92] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/494.
[93][93] Enfâl sûresi, 8/32
[94][94] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/494.
[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/494.
[96][96] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/494.
[97][97] Zâdu'l- mesîr, 6/281

Sadece bana ibadet edin, benden başka hiç kimseye ibadet etmeyin. [98][98]

**57.** Her can ölümü tadacaktır. Sonunda sadece bize döndürüleceksiniz. Nerede olursanız olun, Ölüm sizi bulacaktır. Öyleyse daima Allah'a itaat halinde bulunun. Nereye hicret etmeniz emredildiyse oraya hicret edin. Kuşkusuz ölümden kaçış ve kurtuluş yoktur. Sonra dönüş yalnız Allah'a olacaktır. [99][99]

**58.** Temiz bir inanca sahip olarak samimi bir şekilde amel edenler var ya, Onları, cennetin yüksek yerlerine indireceğiz ve onları cennetteki yüksek köşklere yerleştireceğiz. O cennetin ağaçlan ve köşkleri arasından cennet nehirleri akar. Onlar, sonsuza kadar orada kalacaklar ve asla çıkarılmaya-caklardır. iyi amel işleyenlere mükafat olarak, natırı cennctlerindeki bu yüksek köşkler ne güzel. [100][100]

**59.** Onlar, Allah yolunda işkence çekme ve hicret etme zorluklarına katlanan, bütün işlerinde de Rablerine güvenen kimselerdir. Bu âyet, iyi amel işleyenlerin kimler olduğunu açıklamaktadır. Ebu Hayyân der ki: Şu ikî şey, bütün iyilikleri kendilerinde toplamaktadır: Sabır ve işi Allah'a bırakma.[101][101]

**60.** Nice zayıf hayvan vardır ki, kendi rızkını elde edemez. Fakat, zayıflığına rağmen, Allah ona rızkını verir, Yüce Allah, sizin rızkınızı verdiği gibi, onların rızkım'da verir. O, bütün mahrukata rızık vermeyi üstlenmiştir. Öyleyse hicret ettiğiniz takdirde, fakir düşeriz diye korkmayın. Çünkü rızkı veren Allah'tır. İbn Cüzeyy şöyle der: Bu âyetten maksat, mü'minler yurtlarından hicret ettikleri tak-dirde fakir düşeceklerinden ve aç kalacaklarından korkarlarsa, onların kalplerini takviye etmektir. Allah, zayıf hayvanların rızkını nasıl verirse, ülkenizden hicret ettiğiniz zaman, sizin rızkınızı da aynı şekilde verecektir.[102][102] O, sözlerinizi gayet iyi işiten, durumlarınızı çok iyi bilendir. Bundan sonra söz, Allah'tan başkasına ibadet etmeleri hususunda müşrikleri kınamaya geldi. [103][103]

**61.** Müşriklere, "gökleri, yeri ve bunlarda bulunan harikulade ve garip şeyleri kim yarattı? İnce bir nizam içersinde hareket eden güneşi ve ayı, kulların yararına kim sundu? diye sorsan, mutlaka "bunları yapan Allah'tır" derler, Hal böyle iken, bunu ikrar ettikten sonra, nasıl, Allah'ı birlemekten döndürülüyorlar. [104][104]

**62.** Yaratan ve rızık veren, o Yüce Allah'tır. İmtihan etmek için, dilediği kuluna bol rızık verir, denemek için

---

[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/494.
[99][99] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/495.
[100][100] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/495.
[101][101] ei-Bahr, 7/157
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/495.
[102][102] Teshîl, 3/119
[103][103] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/495.
[104][104] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/495.

de, dilediğine az rızık verir ki, sabreden ve şükreden anlaşılsın. Şüphesiz Allah'ın ilmi geniştir. Hikmet ve maslahat neyi gerektirirse onu yapar. [105][105]

**63.** Eğer o müşriklere, "gökten yağmuru indiren ve onunla, daha önce kurumuş ve çoraklaşmış olan yerden, türlü türlü ekin ve meyveler bitiren kimdir? diye sorsan, elbette, "bunu yapan Allah'tır" derler. Bu âyet, müşriklere yapılan bir başka kınama ve onlara karşı getirilen bir diğer hüccettir. Ey Muhammed! Delil ortaya çıktığı için, Allah'a hamdolsun de. Fakat onların çoğu bunu anlamaz. Zira, Allah'ın, yaratan ve nzık veren olduğunu söylüyorlar da, başkasına ibadet ediyorlar. [106][106]

**64.** Bu dünya hayatı, hızla geçip giden bir aldanmadan başka bir şey değildir. Çocukların bir saat oynayıp dağılmaları gibi bir şeydir. Ahiret ise, gerçek hayat yurdudur. Orada ne ölüm vardır, ne de geçim sıkıntısı. Eğer bilselerdi, geçici yurdu, ebedî yurda tercih etmezlerdi. Çünkü dünyanın bir değeri yoktur. Allah katında, bir sineğin kanadı kadar bir değeri bulunmaz.[107][107] Şu sözü söyleyen ne güzel söylemiş: Varlıkları kalp gözüyle düşün. O zaman, bu değersiz dünyayı hayal gibi görürsün. Orada bulunan her şey yok olacak, Rabbinin celâl sahibi zâtı bakî kalacaktır. [108][108]

**65.** Bu âyet, müşriklerin, sıkıntı anlarında Allah'a dua edip de sonra, rahatlık anında O'na ortak koşmaları hususunda, aleyhlerine getirilen üçüncü delildir. Yani onlar, gemilere binip de boğulmaktan korktuklarında, ihlasla sadece Allah'a dua ederler. Çünkü biliyorlar ki, kendilerinden sıkıntıları kaldıracak O'ndan başka kimse yoktur. "Samimiyetle" kelimesi, bir nevi alay ifade eder. Allah onları denizin verdiği korkulardan kurtarıp da karaya çıkarınca, kendilerini sıkıntı ve korkulardan kurtaran Rablerini unutarak hemen inkarlarına ve şirklerine dönerler. [109][109]

**66.** Kendilerine lütfettiğimiz, denizden kurtarma nimetini inkar etsinler ve bu dünya hayatında geri kalan ömürlerinden faydalansınlar bakalım. Yaptıklarının sonucunu göreceklerdir. [110][110]

**67.** O kafirler, kalp ve ibret gözüyle görmediler mi ki, biz onların yurdu Mekke'yi, yağma ve talandan korunmuş ve içinde yaşayanların, öldürülme ve esir düşmeden emin olduğu bir belde kıldık. Halbuki çevrelerindeki insanlar esir ediliyor ve öldürülüyorlar. Dahhâk şöyle der: "Birbirlerini Öldürüyor ve birbirlerini esir alıyorlar" demektir.[111][111] Bu değerli nimetlerden sonra hâlâ

---

[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/495-496.
[106][106] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/496.
[107][107] Hadiste şöyle buynılmuştur: Eğer Allah katında dünyanın, bir sivrisinek kanadı kadar değeri olsaydı, kafire o dünyadan bir yudum dahi su içirmezdi. (Tirmizî, Zûhd,13.)
[108][108] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/496.
[109][109] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/496.
[110][110] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/496.
[111][111] Kurîubî, 13/363

putlara inanıyor ve Allah'ı inkar mı ediyorlar? [112][112]

**68.** Allah'tan başkasına tapan ve indiği zaman Kur'an'ı yalanlayandan daha zalim hiç kimse yoktur. Allah'ın âyetlerini inkar edenlerin, bu iftira ve yalanlarına karşılık, cehennemde barınacak ve ikamet edecekleri bir yer mi yok? [113][113]

**69.** Rızamızı elde etmek gayesiyle, nefis, şeytan, heva heves ve din düşmanları kafirlere karşı cihâd edenler var ya, bize gelen yolu mutlaka onlara göstereceğiz. Kuşkusuz Allah, yardım ve desteğiyle mü'minlerle beraberdir. [114][114]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Ona Rabbinden mucizeler ifidirilse ya" cümlesi teşvîk ifade eder.
**2.** "Batıla inandılar" ile "Allah'ı inkar ettiler" arasında tıbâk vardır.
**3.** "Ziyana uğrayanlar onlardır, başkaları değil" kasr ifade eder.
**4.** Aşağıdaki âyetlerde, müşriklerin yaptıklarının çirkinliğini ifade etmek maksadıyle, azab, birkaç defa zikredilmiş ve itnâb yapılmıştır: Senden azabı hemen istiyorlar. Eğer önceden belirlenmiş bir süre olmasaydı... senden azabı çarçabuk istiyorlar. Halbuki cehennem... ve Azabın onları kuşatacağı gün...
**5.** "Ey iman eden kullarım!" cümlesinde, kulların Allah'a izafe edilmesi şereflendirme ve değer verme ifade eder.
**6.** "Rızkı bol verir" ile "daraltır" arasında tıbâk vardır. Aynı şekilde "bâtıla inanıyorlar da" ile "Allah'ın nimetini inkar mı ediyorlar?" arasında tıbâk vardır.
**7.** "emniyetli bir harem" terkibinde mecâz-ı aklî vardır. "İçinde oturanlar emniyetlidir" demektir.
**8.** "Bu dünya hayatı, sadece bir oyun ve eğlenceden ibarettir" cümlesinde teşbîh-i beliğ vardır. "Oyun ve eğlence gibidir" demektir. Teşbih edatı ve vech-i şebeh söylenmemiş ve teşbîh-i belîğ olmuştur. Bu, Arapların, "Zeyd bir arslandır" sözüne benzer.
**9.** "Eğer bilselerdi..." cümlesinde, hazif yoluyla îcâz vardır. Âyetin akışından anlaşıldığı için. Şartın cevabı söylenmemiştir. Takdiri şöyledir: Bilselerdi, dünyayı âhirete, geçici olanı ebedî olana elbette tercih etmezlerdi.
**10.** "gibi âyet sonlarında uygunluk gözetilmiştir. Bu, sözün güzellik ve parlaklığını artırır. Böylece kulağı daha çok etkiler ve daha hoş gelir. [115][115]

## Bir Uyarı

Bir müslümanm, Allah'a karşı ibadetini kolayca yapamadığı bir yerde kalması

---

[112][112] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/496-497.
[113][113] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/497.
[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/497.
[115][115] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/497-498.

doğru olmaz. Allah'ın yeri geniştir. Ayetler, İslam yurduna hicret etmenin gerekli olduğuna işaret etmektedir. Nitekim şöyle denilmiştir: "İzzetle yaşamayı sağlayan her yer iyidir."
Allah'ın Yardımıyle Ankebût Sûresi'nin Tefsiri Bitti. [116][116]

[116][116] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/498.

# RUM SURESİ

Mekke'de inmiştir. 60 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Rûm sûresi Mekke'de inmiştir. Hedefleri, Mekke'de inen sûrelerle aynıdır. Bu sûreler, genel çevresi ve geniş alanı içersinde "Allah'ın birliğine, peygamberliğe, öldükten sonra dirilme ve hesaba iman" gibi İslam inançları meseleleri üzerinde durur.
Bu mübarek sûre, çok önemli bir gayb olayını haber vererek başlar. Olay meydana gelmeden önce, Kur'an-ı Kerim onu haber vermiştir. Bu olay, Bizanslılarla İranlılar arasında meydana gelecek savaşta Bizanslıların galip gelmesi olayıdır. Olay, Kur'an-ı Kerim'in haber verdiği gibi meydana gelmiş ve böylece haber gerçekleşmiştir. Bu olay, Muhammed (s.a.v.)' in, getirdiği vahy hususunda doğruluğunu gösteren en açık delillerden ve Kur'an'ın en büyük mucizelerindendir.
Sonra bu sûre Allah ordusu ile şeytan ordusu arasındaki savaşın hakikatinden söz eder ve bu savaşın insanlık tarihi kadar eski bir savaş olduğunu bildirir. Hak ile bâtıl, hayır ile şer devanı ettiği müddetçe ve şeytan, Allah'ın nurunu söndürmek ve değerli peygamberlerin çağrısına karşı savaş açmak için, yardımcılarını ve taraftarlarını toplamaya devam ettiği müddetçe bu savaş durmayacaktır. Ayetler, çeşitli asır ve zamanlarda, hakkın bâtıla galip geldiğini gösteren delil ve şahitler getirir. Bu, Allah'ın kanunudur. Sen, Allah'ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın.
Sonra bu mübarek sûre, kıyametten, onun kopmasından ve zor günde inkarcı ve sapıkların kötü sonlarından söz eder. Şöyle ki, mü'minler, cennet bahçelerinde neşe içinde, suçlular ise azap içinde olurlar. İşte bu, iyilerin ve kötülerin varacakları son yer ve iyi amel işleyenlerle suçluların kesin sonudur.
Yine bu sûre, bundan sonra, bir olan Allah'ın büyüklüğünü gösteren delilleri getirmek için, onun birliğini ve gücünü anlatan bazı kevnî ve gaybî delilleri anlatır. O öyle bir Allah'tır ki, boyunlar O'nun için eğilir, yüzler O'na yönelir. Aynı zamanda bu sûre, Allah'a tapan ile putlara tapanı birbirinden ayırmak için bazı misaller getirir.
Sûre, Kureyş kafirlerinden söz ederek sona erer. Zira, mucizeler ve uyarılar onlara fayda vermedi. Onlar ne zaman açık mucizeler ve delilleri görseler ibret ve öğüt almazlar. Çünkü, işitmeyen ve görmeyen ölülere benzerler. Bütün bunlar, müşriklerden gördüğü eziyetler karşısında Rasulullah (s.a.v.)'ı teselli ve zafer gelinceye kadar sabretmesi maksadına yöneliktir. [1][1]

## İsmi

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/501-502.

Kür'an-i Kerim'in verdiği haberlerin doğruluğunu gösteren bu apaçık mucize, bu sûrede anlatıldığı için, sûre, bu adı almıştır: "Elif, Lâm, Mîm. Rumlar, en yakın bir yerde yenilgiye uğradılar. Halbuki onlar, bu yenilgilerinden sonra, birkaç yıl içinde galip geleceklerdir." İşte bu, Kur'an'm mucizelerinden biridir. [2][2]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** Elif. Lâm. Mîm.
**2, 3, 4, 5.** Rumlar, en yakın bir yerde yenilgiye uğradılar. Halbuki onlar, bu yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip geleceklerdir, önünde de sonunda da emir Allah'ındır. O gün mü'minler Allah'ın yardımıyla sevineceklerdir. Allah dilediğine yardım eder. O, mutlak güç sahibidir, çok esirgeyicidir.
**6.** (Bunu) Allah va'detmiştir. Allah va'dinden caymaz; fakat insanların çoğu bilmezler.
**7.** Onlar, dünya hayatının görünen yüzünü bilirler. Âhiretten ise, onlar tamamen gafildirler.
**8.** Kendi kendilerine, Allah'ın, gökleri, yeri ve i-kisinin arasında bulunanları ancak hak olarak ve muayyen bir süre için yarattığını hiç düşünmediler mi? İnsanların birçoğu, Rablerine kavuşmayı gerçekten inkar etmektedirler.
**9.** Onlar, yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin akıbetlerinin nice olduğuna bakmadılar mı? Ki onlar, kendilerinden daha güçlü idiler; yeryüzünü kazıp alt-üst etmişler, onu bunların imar ettiklerinden daha çok imar etmişlerdi. Peygamberleri, onlara da nice açık deliller getirmişlerdi. Allah onlara zulmedecek değil; fakat onlar kendi kendilerine zulmetmekteydiler.
**10.** Sonunda, Allah'ın âyetlerini yalan sayarak onlar alaya aldıkları için, kötülük yapanların akıbetleri pek fena oldu.
**11.** Allah, ilkin mahlukunu yaratır, (ölümden) sonra onu tekrar diriltir. Sonunda hep O'na döndürüleceksiniz.
**12.** Kıyametin kopacağı gün, günahkarlar susacaklardır.
**13.** Ortaklarından kendilerine hiçbir şefaatçi çıkmayacaktır. Zaten onlar, ortaklarını da inkar edeceklerdir.
**14.** Kıyametin kopacağı gün, işte o gün birbirlerinden ayrılacaklardır.
**15.** İman edip iyi işler yapanlara gelince, onlar, cennette nimetlere ve sevince mazhar olacaklardır.
**16.** İnkar edenlere, âyetlerimizi ve ahiret buluşmasını yalan sayanlara gelince, işte onlar azapla yüzyüze bırakılacaklardır.
**17. 18.** Haydi siz, akşama ulaştığınızda sabaha kavuştuğunuzda, gündüzün sonunda ve öğle vaktine eriştiğinizde Allah'ı teşbih edin. Göklerde ve yerde hamd O'na mahsustur.
**19.** Ölüden diriyi, diriden de ölüyü O çıkarıyor; yeryüzünü ölümünün ardından O canlandırıyor. İşte siz de böyle çıkarılacaksınız.

[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/502.

## Kelimelerin İzahı

Mağlûp olurlar, yenilirler, ezilirler.! Ziraat için yeri sürdüler, altını üstüne çevirdiler.
Sûâ, en çirkin anlamına gelen kelimesinin müenne sidir. Bu, en güzel manasına gelen kelimesinin müennesi benzer. Sûâ, son derece kötün ceza demektir.
Sevinirler. Bir kimse birisini sevindirir de, sevinçten o kimsenin yüzü parlar ve sevinç alâmetleri yüzünde görülürse deni Cevheri şöyle der: sevinç demektir. İse, kendilerine nimet ver lir ve sevinirler manasınadır.
Aşiy, akşam namazından başlayıp, gecenin ilk üçte biri kapsayan süre.
Öğle vaktine girersiniz. [3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Elif, Lâm, Mîm. Bu hurûfu mukattaa, Kur'an'm mucizcliğine dikkat çekmek içindir.[4][4]

**2, 3.** Bizans ordusu, yurtlarının İran'a en yakın yerinde mağlup oldu. Bizanslıların mağlubiyeti ve İranlıların galip gelmesinden sonra, yakında Bizanslılar İranlılara galip gelecek ve yeneceklerdir.[5][5]

**4.** Birkaç yılı geçmeyecek kadar bir süre içersinde yeneceklerdir. Âyetteki kelimesi, 3-9 arasında bir sayı için kullanılır. Tefsirciler şöyle der: İranlılar ile Bizanslılar arasında bir savaş çıktı. Bu savaşta İranlılar Bizanslıları yendi. Haber, Rasulullah (s.a.v.) ve arkadaşlarına ulaşınca, Bizanslıların yenilmesi güçlerine gitti. Müşrikler ise buna sevindiler. Çünkü İranlılar kitapsız ve ateşperest idiler. Bizanslılar ise Ehl-i kitap idiler. Müşrikler, Rasulullah (s.a.v.)'ın Ashabına: "Siz de Ehl-i kitapsınız, Bizanslılar da. Biz ise iimmîyiz (kitapsızız). Bizim İranlı dostlarımız, sizin Bizanslı dostlarınıza galip geldi. Biz de sizi mutlaka yeneceğiz" Bunu duyan Ebubekir (r.a.) : "Allah sizi sevindirmeyecektir" dedi. Bunun üzerine yukardaki âyet indi. Bu savaştan yedi yıl sonra, iki ordu tekrar karşılaştı. Bu sefer Bizanslılar İranlıları yendi ve bozguna uğrattılar. Müslümanlar buna çok sevindi. Ebussuûd şöyle der: Bu âyetler, Kur'an-ı Kerim'in Allah katından olduğunu ve Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini gösteren apaçık mucizelerdendir. Zira, her şeyi bilen Allah'tan başka kimsenin bilemiyeceği gaybtan haber verdi ve aynen çıktı.[6][6] Beyzâvî de şöyle der: Bu âyet, peygamberliğin delillerindendir. Çünkü bu olay. gaybtan haber vermektedir.[7][7] Önce de sonra da yani galibiyetten Önce de sonra da, iş Allah'ın elindedir. Bunların hepsi, Allah'ın emri ve iradesiyle olur. Galibiyet ve

---

[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/505.
[4][4] Bkz. Bakara sûresinin başı
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/506.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/506.
[6][6] Ebussuûd, 4/176
[7][7] Beydâvî, 2/103

mağlubiyetten hiçbiri, Allah'ın hükmünün dfşında değildir. İbn Cevzî şöyle der: Yani, galibin yenmesi ve mağlûbun yenilmesi, Allah'ın emri ve hükmüyle olur.[8][8]

**4, 5.** Bizanslıların İranlıları yendiği ve Allah'ın Bizanslıların galip geleceğine dair va'di gerçekleştiği gün, Allah'ın ateşperestlere karşı Ehl-i kitaba yardımından dolayı mü'minler sevinir. Çünkü Ehl-i kitab, mü'minlere ateşperestlerden daha yakındır. Bizanslıların İranlılara galip geldiği gün, Bedir savaşı gününe rastlamıştır. İbn Abbas şöyle der: Bedir günü, hem putperestlerin hem de ateşperestlerin yenilgiye uğradıkları bir gündür. Allah, kullarından dilediğine yardım eder. O, düşmanlarından intikam alma hususunda güçlü, dost ve sevdiklerine karşı da merhametlidir. [9][9]

**6.** Bu, Allah'ın verdiği sağlam bir sözdür. Bunun bozulması mümkün değildir. Çünkü onun va'di hak, sözü doğrudur. Fakat cehaletlerinden ve düşüncesizliklerinden dolayı insanların çoğu bunu bilmez. [10][10]

**7.** Onlar dünya işlerinden, menfaatlerinden ve dünyada ihtiyaçları olan ziraat, ticaret, inşaat ve benzeri hayatla ilgili işlerden anlarlar. İbn Abbas şöyle der: Onlar, geçimleriyle ilgili işleri, ne zaman ekeceklerini, ne zaman biçeceklerini, nasıl dikeceklerini ve nasıl inşaat yapacaklarını bilirler.[11][11] Onlar, âhiret işlerini bilmezler. Âhiret hakkında düşünmekten ve onun için amel etmekten gafil ve dalgındırlar. Falıreddin er-Râzî şöyle der: Onların bilgileri dünyaya mahsustur. Bununla beraber onlar, dünyayı da olduğu gibi bilemezler. Sadece dünyanın dış görünüşünü bilirler ki bu da onun lezzetleri ve eğlenceleridir. Onlar dünyanın zararları ve sıkıntılarından ibaret olan iç durumunu bilmezler. Dış varlığını bilirler, onun yok olacağını bilmezler. Âhiretten de gafildirler.[12][12] Belki de "dış görünüş" sözünü kullanmakta, onların, kabukları bildiklerine, fakat özü anlamadıklarına işaret vardır. Onların bilgileri, sanki hayvanların bilgileri gibidir. [13][13]

**8.** Akıllarıyla düşünüp de anlamıyorlar mı ki, O Yüce Allah, gökleri ve yeri boşuna yaratmadı. Onları sadece, hakkı yerine getirmek maksadıyla, sona erecekleri muayyen bir vakit İçin üstün bir hikmetle yarattı. Sona erecekleri zaman da, kıyamet günüdür. Kurtubî şöyle der: Bu âyette, kâinatın yok olacağına, yaratılmış olan her şeyin bir eceli olduğuna ve iyilik yapanın sevap alacağına, kötülük yapanın ceza göreceğine dikkat çekilmektedir.[14][14] İnsanların

---

[8][8] Zâdu'l-mesîr, 6/288
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/506.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/506-507.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/507.
[11][11] Kurtubî, 14/7
[12][12] Tefsîr-i kebîr, 25/97
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/507.
[14][14] Kurtubî, 14/9

çoğu öldükten sonra dirilmeyi ve hesabı inkâr ederler. [15][15]

**9.** Yolculuk edip de, önceki milletlerin helak olduğu yerleri görmediler mi? Peygamberlerini yalanlamaları sebebiyle nasıl yok olduklarım görüp de ibret almadılar mı? Öncekiler bunlardan daha güçlü ve kuvvetli, mal ve çocukları daha çoktu. Ziraat için tarlaları sürdüler, maden çıkarmak için ocaklar kazdılar, sağlam binalar ve eşsiz sanat eserleriyle yeryüzünü bunlardan daha çok imar ettiler. Beyzâvî şöyle der: Bu âyette, Mekkelilerle bir nevi alay ifadesi vardır. Şöyle ki, Mekkeliler, dünyada öncekilerden daha zayıf durumda bir toplum oldukları halde, dünya malıyla gururlanıp övünüyorlardı. Dünya işlerinin esası, ülkenin zenginliğine, insanları boyunduruk altında bulundurmaya ve yeryüzünün her tarafında çeşitli imar faaliyetinde bulunabilmeye dayanmaktadır. Halbuki Mekkeliler geliri olmayan bir ülkeye sığınmış zayıf kimselerdir.[16][16] Peygamberler onlara apaçık mucizeler ve âyetler getirdi de, onları yalanladılar. Allah, onları suçsuz yere yok edecek değildir. Fakat onlar, peygamberleri yalanlayıp inkâr ederek kendilerine zulmettiler de helak ve yok olmaya lâyık oldular. [17][17]

**10.** Sonra suçluların cezası, azapların en kötüsü olan cehennem ateşi oldu. Onlar peygamberlerimize indirdiğimiz âyetleri yalanladı ve o âyetlerle alay ettiler. [18][18]

**11.** Yüce Allah gücüyle, İnsanları Önce yaratır, ardından ölümlerinden sonar tekrar diriltir, Sonra hesap ve ceza için dönüşünüz sadece O'na olacaktır. [19][19]

**12.** Kıyamet kopup da insanlar hesap için toplanıldıkları gün suçlular susar ve delilleri kesilir. Tek bir kelime dahi konuşamazlar. İbn Abbas şöyle der: Suçlular ümitsizliğe düşer, manasınadır. Mücâhid de, "suçlular rezil olur" şeklinde tefsir eder. Kurtubî ise şöyle der: Dilde bilinen şudur: Bir kimsenin delilleri kesilip de sustuğu zaman denir.[20][20]

**13.** Taptıkları putlardan, onlara şefaat edecek şefaatçiler olmayacak, Onlar, ortak koştukları putlardan, putlar da onlardan uzaklaşacaktır. [21][21]

**14.** Kıyametin kopacağı gün, işte o gün birbirlerinden ayrılacaklardır. Daha çok korkutmak ve uyarmak maksadıyla "kıyametin kopması"m ifade eden lafız tekrarlandı. Zira kıyametin kopması korkunç bir olaydır. Yani, kıyamet kopacağı gün mü'minlerle kâfirler birbirinden ayrılıp iki gnıp olurlar. Bir grup cennette,

---

[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/507.
[16][16] Beyzâvî, 2/103
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/507-508.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/508.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/508.
[20][20] Kurtubî, 14/10
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/508.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/508.

bir grup cehennemde olur. Bunun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurdu. [22][22]

**15.** İman ederek güzel amel işleyen takva sahibi mü'minler var ya, işte onlar, cennet bahçelerinde, nimetlerden yararlanır ve sevinirler. [23][23]

**16.** Kur'an'ı inkâr edip öldükten sonra dirilmeyi yalanlayanlara gelince, işte onlar cehennem azabında sürekli kalacaklardır. [24][24]

**17.** Şu halde, sabah-akşam Allah'ı teşbih edin ve layık olmadığı noksan sıfatlardan uzak tutun. [25][25]

**18.** Yüce Allah, göklerde ve yerde hamd ile övülmüştür. Öğle vaktine eriştiğinizde ve günün sonunda da O'nu teşbih edin. İbn Abbas şöyle der: Göktekiler de yerdekiler de Allah'ı över ve O'na dua ederler.[26][26] Tefsirciler şöyle der: "Göklerde ve yerde hamd ona mahsustur" cümlesi, ara cümlesidir. Sözün aslı şöyledir: "Şu halde sabah-akşam, günün sonunda ve öğle vaktine eriştiğinizde Allah'ı teşbih edin" Bundaki hikmet, İbadete muvaffak olmanın, hamd edilmesi gereken bir nimet olduğuna işarettir. Aşiy, güneş battıktan sonra gecenin ilk üçte birine kadar olan vakte denir. [27][27]

**19.** O' kâfirden mü'mini, mü'minden kâfiri, taneden bitkiyi, bitkiden taneyi, meniden canlıyı, canlıdan meniyi çıkarandır. Kuruyup çorak hale geldikten sonra yeryüzünü bitkilerle canlandıran da O'dur. Allah yeryüzünden bitkileri çıkardığı gibi, aynı şekilde, kıyamet gününde hesap için sizi kabirlerinizden çıkaracaktır. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, burada sonsuz kudretini açıkladı. Kuruduktan sonra, bitkileri çıkarmak suretiyle yeryüzüne bir canlılık verdiği gibi, sizi de, öldükten sonra diriltecektir.'[28][28]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "mağlup oldu" ile "galip gelecekler" ve "Önce" ile "sonra" arasında ttbâk vardır.
**2.** "bilmezler" ile "bilirler" arasında tıbak-ı selb vardır.
**3.** "O, çok güçlü ve çok merhametlidir" cümlesinde mübalağa kalıplan kullanılmıştır.
**4.** "Onlar, âhiretten gafil olanların ta kendileridir" cümlesinde hasr ifade etmek

[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/508.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/508.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/508-509.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/509.
[26][26] İbnııVCevzî, Zâdu'l-mesîr, 6/294
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/509.
[28][28] Kurtubî, 14/16
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/509.

için zamir tekrar edilmiştir. İsim cümlesi olarak gelmesi ise, onların devamlı gaflet içinde olduklarını göstermek içindir.
**5.** "Yeryüzünde yolculuk yapıp da görmediler mi?" sorusu inkâr ve kınama ifade eder.
**6.** "kötülük yaptılar" ile "kötü" arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**7.** "Yaratmaya başlar" ile "rekrar diriltir" ve "akşamlarsınız" ile "sabahlarsınız" arasında tıbâk vardır.
**8.** Şu iki âyette mutlular ile mutsuzların durumu arasında mukabele vardır: İman edip iyi işler yapanlara gelince, onlar cennette nimetlere mazhar olacaklardır. İnkâr edenlere, âyetlerimizi ve âhiret buluşmasını yalan sayanlara gelince, işte onlar azapla yüzyüze bırakılacaklardır.
**9.** "Ölüden diriyi çıkartır" cümlesinde, latîf bir istiare vardır. Yüce Allah nıü'min için "diri" yi, kâfir için de "ölü" yü müsteâr olarak kulladı. Bu, son derece güzel bir istiaredir.
**10.** Âyet sonlarında fasıla harflerine riâyet edilmiştir. Çünkü bunun, kulağa daha güzel tesiri vardır. Mesela gibi.[29][29]

**Bir Nükte**

Zemahşerî şöyle der: "Onlar, dünya hayatının görünen yüzünü bilirler" sözü, dünyanın zahiri ve bâtını olduğunu gösterir. Zahiri, zinetlerinden faydalanmak ve lezzetli şeylerinden yararlanmak gibi câhillerin bildiği, şeylerdir. Bâtını ve hakikati ise, dünya âhirete geçiş yeridir. İtaat edilerek ve iyi ameller işlenerek dünyadan âhirete azık hazırlanır.[30][30] Şu beyitleri söyleyen ne güzel söylemiş:
Ey oğlum! İnsanlardan öylesi vardır ki, işiten ve gören adam suretinde bir hayvandır. Malına gelen her türlü musibette duyarlıdır.
Dinine bir musibet geldiğinde anlamaz. [31][31]

**20.** Sizi topraktan yaratması, O'nun delillerinden-dir. Sonra siz, gelişip yayılan birer insan oîuverdiniz.
**21.** Kaynaşmanız için size kendi (cinsi)nizden eşler yaratıp da aranızda sevgi ve merhamet meydana getirmesi de O'nun delillerindendir. Doğrusu bunda, iyi düşünen bir kavim için ibretler vardır.
**22.** O'nun delillerinden biri de, gökleri ve yeri yaratması, lisanlarınızın ve renklerinizin değişik olmasıdır. Şüphesiz bunda bilenler için ibretler vardır.
**23.** Geceleyin ve gündüzün uyumanız ve Allah'ın lütfundan aramanız da O'nun delilerindendir. Gerçekten bunda, işiten bir kavim için ibretler vardır.
**24.** Yine O'nun delillerindendir ki, size korku ve ümit vermek üzere şimşeği gösteriyor, gökten su indirip ölümünün ardından arzı onunla diriltiyor. Doğrusu bunda, aklım kullanan bir kavim için ibretler vardır.

---

[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/509-510.
[30][30] Keşşaf, 3/368
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/510.

**25.** Göğün ve yerin O'nun buyruğu ile durması da O'nun delillerindendir. Sonra sizi topraktan bir çağırdı mı hemen çıkıverirsiniz.
**26.** Göklerde ve yerde olanlar hep O'nundur. Hepsi O'na boyun eğmiştir.
**27.** İlkin mahlûkunu yaratıp (ölümden) sonra onu tekrar yaratan O'dur, ki bu, O'nun için pek kolaydır. Göklerde ve yerde bulunan en yüce sıfatlar O'nundur. O, mutlak kudret ve hikmet sahibidir.
**28.** Allah size kendinizden bir misal vermektedir. Size verdiğimiz rızıklarda, emrinizde bulunan kölele-rinizinde sizinle eşit şekilde hak sahibi olmalarına razı olur ve birbirinizi saydığınız gibi bu ortaklarınızı sayar mısınız? İşte biz âyetlerimizi aklını kullanan bir millet için böyle açıklıyoruz.
**29.** Gel gör ki haksızlık edenler, bilgisizce kötü arzularına uydular. Allah'ın saptırdığını kim hidayete erdirir? Onlar için herhangi bir yardımcı yoktur.
**30.** Sen yüzünü "hanîf" olarak dine, yani, Allah insanları hangi "fıtrat" üzere yaratmış ise, o fıtrata çevir. Allah'ın bu yaratışında değişme yoktur. İşte dos-doğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler.
**31.** Hepiniz Allah'a yönelerek, O'na karşı gelmekten sakının, namazı kılın; müşriklerden olmayın.
**32.** Dinlerini parçalayan ve bölük bölük olanlardan olmayın. Her fırka, kendilerinde olan ile böbürlenmektedir.
**33.** İnsanlar bir zarara uğrayınca, Rablerine yönelir O'na yalvarırlar. Sonra Allah, kendi katından onlara bir rahmet taddırınca, bakarsınız ki onlardan bir gurup Rablerine ortak koşup durmaktadırlar.
**34.** Kendilerine verdiklerimize nankörlük etsinler bakalım! Haydi sefa sürün; ilerde anlayacaksınız!
**35.** Yoksa onlara bir kesin delil indirdik de, o deli!, müşrik olmalarını mı söylüyor?
**36.** İnsanlara bir rahmet tattırdığımızda ona sevinirler. Şayet yaptıklarından ötürü başlarına bir fenalık gelse, hemen ümitsizliğe düşüverirler.
**37.** Görmediler mi ki Allah, rızkı dilediğine geniş geniş vermekte, dilediğinin rızkını da daraltmaktadır. Şüphesiz inanan bir kavim için bunda, ibretler vardır.
**38.** O halde sen, akrabaya, yoksula, yolda kalmışa hakkını ver. Allah'ın rızâsını isteyenler için bu, en iyi-sidir kurtuluşa erenler işte onlardır.
**39.** İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte zekâtı veren o kimseler, evet onlar kat kat arttıranlardır.
**40.** Sizi yaratan, sonra rızık veren, sonra sizi öldürecek, daha sonra da diriltecek olan, Allah'tır. Peki sizin Allah'a eş tuttuğunuz ortaklarınız içinde bunlardan birini yapabilecek var mı? Allah onların ortak koştuklarından münezzehtir ve yücedir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde insanların âhiretteki durumlarını ve kendisinin,

mahlûkâtı yoktan yaratmaya ve tekrar diriltmeye muktedir olduğunu anlattıktan sonra, burada da ilahlığmi ve insanlığı yaratmakta, dillerinin ve, şekillerinin farklılığında, yeryüzünü yağmurlarla diriltmesinde ve insanların uyuması ve kalkmasında kendisinin birliğini gösteren delilleri anlattı. Sonra da, yaratan ve rızık veren sadece kendisi olduğu halde, başkalarına ibadet etmeleri mevzuunda müşriklere misal getirdi. [32][32]

## Kelimelerin İzahı

Âyât, alâmet mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.
Burada Allah'ın halılığının ve birliğinin alâmetleri manasınadır.
Yayılırsınız. Geçim işleriniz hususunda dağılırsınız.
Eşlere meyletmeniz ve onlara ısınmanız için.
Kânitûn, Allah'ın irâdesine boyun eğip itaat edenlerdir.
el-Meselu'1-a'lâ; Olgunluk ve yücelikte en üstün vasıf.
Kayyim; dosdoğru, kendisinde eğrilik bulunmayan. Munîbîn, yönelenler olarak, Tevbe ve ihlas ile dönmek
demektir. [33][33]

## Âyetlerin Tefsiri

**20.** Aslınız Âdem'i topraktan yaratması, onun büyüklüğünü ve gücünün sonsuzluğunu gösteren apaçık delillerdendir. Âdem (a.s.) insanoğlunun aslı olduğu için, burada, "sizi yarattı" diyerek, yaratılışı insanlara izafe etti. Sonra siz gelişir, meniden embriyona, ebriyondan bir parça ete, ondan da akıllı insanlara dönüşürsünüz. Geçiminizi sağlayacak şeyleri elde etmek için her tarafa dağılırsınız. İbn Kesîr şöyle der: İnsanları yaratan, onları yürüten, emri altına alan, çeşitli kazanç ve geçim yollarında dolaştıran; ilim, fikir, güzellik, çirkinlik, zenginlik, fakirlik, mutluluk ve mutsuzlukta birbirinden farklı kılan Allah, noksan sıfatlardan uzaktır.[34][34]

**21.** Onun büyüklüğünü ve gücünün sonsuzluğunu gösteren alâmetlerden biri de, sizin için, kendi cinsinizden sizin gibi Âdemoğullarından kadınlar yaratması ve onları farklı bir cinsten yaratmamış olmasıdır. İbn Kesîr şöyle der: Eğer Yüce Allah kadınları, başka bir cinsten, cinlerden ve hayvanlardan yaratmış olsaydı, erkeklerle eşleri arasında bu sıcaklık meydana gelmez bilakis aralarında nefret oluşurdu. Eşlerin aynı cinsten olması. Allah'ın Âdemoğullarma sonsuz rahmetindendir.[35][35] Onlara meyledesiniz ve birbirinize ısınasmız diye böyle yarattı. Eşler arasında da şefkat ve sevgi meydana getirdi. İbn Abbas şöyle der:

---

[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/514.
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/515.
[34][34] Muhtasar-ı İbn Kesîr 3/51
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/515.
[35][35] A.g.e.

Mevedde, erkeğin, eşini sevmesi; rahmet ise, herhangi bir kötülüğün gelmemesi için eşine şefkat göstermesidir. İşte bu anlatılanlarda Allah'ın kudretini ve büyüklüğünü düşünüp de yüce hikmetini anlayan bir kavim için büyük ibretler vardr. [36][36]

**22.** Allah'ın gücünün sonsuzluğunu gösteren büyük alâmetlerinden bazıları da yüksek ve geniş gökleri, alçak ve yoğun yerküresini yaratması; dillerin Arapça, Farsça, Türkçe ve Rumca gibi farklı, renklerin, beyaz, siyah ve kırmızı gibi çeşitli oluşudur. Öyle ki, bütün insanlar Adem'in (a.s.) soyundan olmasına rağmen hiçbir şahıs başka bir şahsa, hiçbir insan da başka bir insana benzemez, Şüphesiz bunda, ilim, anlayış ve basiret sahipler için alâmetler vardır. [37][37]

**23.** Bedenlerinizi dinlendirmek için gündüzün öğle vakti ve gece karanlığında uyumanız, gündüzün rızkınızı aramanız, onun gücünün sonzusluğunu gösteren alâmetlerdendir, Kuşkusuz bunda, anlayacak ve görecek bir şekilde dinleyen bir toplum için alâmetler vardır. [38][38]

**24.** Yıldırımlardan korkmanız ve yağmuru beklemeniz için size şimşeği göstermesi de onun birliğine ve gücüne delâlet eden büyük alâmetlerdendir. Katâde şöyle der: Yolcunun korkması, mukîmin de yağmur beklemesi için.[39][39] Yeryüzü ölü, cansız, ekinsiz ve bitkisiz bir halde iken, gökten yağmur yağdırıp yeryüzünde bitkiler bitirmesi de bu delillerdendir. Kuşkusuz bu anlatılanlarda, akıllanyla Allah'ın nimetlerini düşünenler için büyük öğüt ve ibretler vardır. [40][40]

**25.** Kudretiyle, göklerin direksiz olarak durması, tedbiri ve hikmetiyle yeryüzünün sabit kalıp üzerinde yaşayanlar sebebiyle tersyüz olmaması da onun yüceliğini gösteren apaçık alâmetlerdendir. Sonra siz kabirlerden çıkmaya çağrıldığınızda, hemen hesap ve ceza için çıkıverirsiniz. Çıkışınız biran olsun gecikmez. Tefsirciler şöyle der: Bu da, İsrafil (a.s.)'in sûr'a ikinci defa üfürdüğü zaman olur. İsrafil (a.s.): "Ey kabir halkı, kalkın" diye seslenir. Önceki ve sonrakilerden hiçbir şahıs kalmaksızın kalkıp bakar'[41][41]

**26.** Göklerde ve yerde bulunan melekler, insanlar ve cinler, ne varsa hepsi Allah'ın mülkü, yarattığı ve tasarrufta bulunduğu şeylerdir. Bu hususlarda hiçbir kimse Allah'a ortak değildir. Hepsi Yüce Allah'ın emrine boyun eğmekte, itaat etmekte ve teslim olmaktadırlar. [42][42]

**27.** Mahlûkâtı yoktan yaratan odur. Öldükten sonra hesap ve ceza için diriltecek

---

[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/515.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/515-516.
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/516.
[39][39] Taberî, 21/22
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/516.
[41][41] Ebu Hayyân, el-Bahnıl-muhît, 7/168
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/516.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/516.

olan yine odur. Mahlûkâtı yeniden yaratmak, onun için hiç yoktan yaratmaktan daha kolaydır. İbn Abbas: "Yani daha kolaydır" der. Mücâhid ise şöyle der: Yeniden diriltmek, yoktan yaratmaktan daha kolaydır. Halbuki hiç yoktan yaratmak da onun için kolaydır"[43][43] Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, kullara anlayacakları şekilde hitap etti. Yani, sizin takdirinize ve hükmünüze göre yeniden yaratmak, yoktan yaratmaktan daha kolay olduğuna göre; sizin mantığınız ve usulünüzce, yoktan yaratabilene öldükten sonra diriltmek daha kolaydır.[44][44] En Yüce vasıf O'na aittir. Bu hususta hiç kimsenin O'na yaklaşacak yücelik, olgunluk, büyüklük ve hükümranlık sıfatı yoktur. Göklerde ve yerlerde bulunan herkes O'nu o yüce vasıfla niteler. O vasıfda hiçbir şeyin, Yüce Allah'ın benzeri olmayışıdır. O, her şeye gücü yeten ve bütün işleri bir hikmet ve menfaat gereği olandır.
Bundan sonra Yüce Allah, müşriklerin putlara ibadet etmesinin bâtıl oluşunu bir misalle açıklayarak şöyle buyurdu: [45][45]

**28.** Ey kavim! Rabbiniz size, kendinizden gerçek bir misal getirdi. Sizden biriniz, Allah'ın kendisine rızık olarak verdiği malında, kölesinin ona ortak olmasına razı olur mu? Sizden biri, kendisi için buna razı olmazsa, siz, Allah'ın ortağı olmasına nasıl razı oluyorsunuz? Halbuki gerçekte o ortak koştuğunuz mahluk ve Alhıh'ın kuludur. Âyetin bu bölümü, darb-ı meselin devamıdır. Yani siz mallarınızda kölelerinizle eşit değilsiniz. Siz kendi deriginiz olan hürlerden korktuğunuz gibi onlardan korkmuyorsunuz. Kölelerinizin mallarınızda size ortak olmasına razı olmuyorsunuz da mülkünde ve yarattıklarında Allah'ın bir ortağı olmasına nasıl razı oluyorsunuz? İşte bu apaçık beyan gibi, misalleri düşünme hususunda aklını kullanan bir topluluk için âyetleri açıklıyoruz. [46][46]

**29.** Burada idrâb İçindir. Yani, Allah'a ortak koşmaları hususunda onların ne bir delilleri ne de geçerli bir mazeretleri vardır. Aksine bu ortak koşma olayı ilimsiz ve delilsiz olarak nefsin arzusudur. Kurtubî şöyle der: Müşriklerin aleyhinde delil gelince Yüce Allah onların, putlara tapma hususunda sırf kendi heva ve heveslerine uyduklarını ve bu hususta atalarını taklit ettiklerini anlattı.[47][47] Allah'ın saptırmak istediği kimseyi doğru yola iletecek hiç kimse yoktur. Allah'ın azabından onları kurtaracak ve yardım edecek kimse de yoktur. [48][48]

**30.** Bütün bâtıl dinlerden uzak durup hak din olan İslama yönelerek dini sırf Allah için kıl, gayret ve gücünle İslama gel. Sana, üzerinde dosdoğru yürümeyi emrettiğimiz bu hak din, Allah'ın fıtrat kanunudur. İnsanları ona göre yaratmıştır. O fıtrat kanunu, Allah'ı birlemedir. Nitekim hadiste şöyle

---

[43][43] Muhtasar-ı Tbn Kesîr, 3/52
[44][44] Bu bir görüştür. Bazı tefsircilere göre burada ism-i tafdîl mukayese için kullanılmamıştır. Bu takdirde, onun 'Çin kolaydır" manasına gelir.
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/516-517.
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/517.
[47][47] Kurtubî, 14/23
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/517.

buyrulmuştur: Her doğan İslâm fıtratı üzerine doğar. Sonra anne ve babası onu yahudileştirir..."[49][49] Allah açısından, bu tertemiz fıtratı değiştirme yoktur, İbn Cevzî şöyle der: Ayetin lafzı olumsuzluk, mânası ise yasaklama ifade eder. Yani, Allah'ın yarattığını değiştirmeyin. Sonra insanları Allah'ın yarattığı fıtratlarından çevirmiş olursunuz.[50][50] İşte bu dosdoğru dindir. Fakat insanların çoğu câhildir. Düşünüp de kendilerini yaratan bir ilâhın olduğunu bilemezler. [51][51]

**31.** Ey insanlar! Tevbe ve samimi amelle Rabbinize dönerek yüzünüzü hak dine çevirin. Rabbinizden korkun, söz ve fiillerinizde onun gözetiminde olduğunuzu bilin, namazı Allah'ı razı edecek şekilde dosdoğru kılın. Allah'a ortak koşan ve ondan başkasına tapanlardan olmayın. Bundan sonra Yüce Allah, ortak koşanları açıklayarak şöyle buyurdu: [52][52]

**32.** Dinleri hakkında ihtilafa düşüp onu değiştiren ve bozan, böyle gruplara ve hiziplere ayrılanlardan olmayın. Onların her biri kendi dininde taassup gösterir ve hepsi kendi heva ve hevesine tapar. Her mr cemaat ve grup kendi icat ettiklerine tutunur, üzerinde bulundukları eğri dinle sevinirler ve bâtıllarını hak zannederler. İbn Kesir şöyle der: Dinlerini değiştirip bozan ve bir kısmına inanıp bir kısmına inanmayan müşriklerden olmayın. Yahudiler, hristiyanlar; ateşprestler, putperestler ve İslamın dışında kalan diğer bâtıl din mensupları böyledir. Bizden önceki dinlerin mensupları, dinleri hususunda çeşitli bâtıl görüşlere ayrıldılar. Onlardan her grup, kendilerinin doğru yolda olduklarını iddia ederler.[53][53]

**33.** İnsanlara bir sıkıntı, fakirlik, hastalık ve benzeri belalardan biri geldiğinde, Bu zarardan kurtulmak için, putlarını bırakıp sadece Allah'a yalvarıp yakarırlar, Çünkü bilirler ki, Allah'tan başka zararı kaldıracak yoktur. İşte o zaman, Allah'a dönüp boyun eğerler. Sonra Allah onlara zenginlik, rahat ve sıhhat verip de onları bu zarar ve sıkıntıdan kurtardığında, bir de ne görürsün onlardan bir topluluk Allah'a ortak koşuyor ve onunla birlikte başkasına tapıyorlar. Bu âyetten maksat, müşriklerin yaptığının çirkinliğini ifade etmektir. Çünkü onlar sıkıntılı anlarda Allah'a dua eder, rahata kavuşunca da ortak koşarlar. [54][54]

**34.** Bu âyet, tehdit yoluyla söylenmiş bir emirdir. Yani onlar, Allah'ın nimetlerini inkâr etsinler, dünyada onlardan yararlansınlar. Ey müşrikler! Bu hayatın zînetlerinden ve geçici nimetlerinden yararlanmanızın sonunun nasıl olacağını göreceksiniz. [55][55]

---

[49][49] Buhârî, Cenâiz, 80, 92; Müslim, Kader, 22, 25
[50][50] Zâdu'l-mesîr, 6/302
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/517-518.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/518.
[53][53] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/35
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/518.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/518-519.
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/519.

**35.** Bu soru kınama ve inkâr ifade eder. Yani, Biz o müşriklere ortak koşmalarına izin veren apaçık, bir delil veya şirk koşmalarını ve yaptıklarının doğruluğunu söyleyip şahitlik eden gökten bir kitap mı indirdik? İş onların tasavvur ettikleri gibi değildir. Yani, onların bu hususta herhangi bir delilleri yoktur. [56][56]

**36.** İnanlara bolluk zenginlik ve afiyet lütfettiğimizde yüzleri güler ve sevinirler. Eğer günahları yüzünden onlara bir belâ ve azap gelirse, hemen rahmetten ve huzurdan ümit keserler. İbn Kesir şöyle der: Bu, insanı kınamadır. Ancak Allah'ın koruduğu kimseler bunun dışındadır. İnsanın eline bir nimet geçtiğinde şımarır, bir sıkıntı geldiğinde ise ümitsizliğe düşer.[57][57]

**37.** Rızkı genişletme ve daraltma hususunda Allah'ın gücünü ve dünyada dilediğine bol bol mal verdiğini, dilediğinin de rızkını daralttığım görmediler mi? Fakirliğin, onların Allah'ın rahmetinden ümit kesmelerine sebep olması gerekmez. Bu anlatılanlarda, yaratan ve rızık veren Allah'ın hikmetine inanan bir kavim için, Allah'ın kudretini gösteren apaçık bir delil vardır. [58][58]

**38.** Akrabaya iyilik ve sıla-i rahim gibi haklarını ver. Aynı şekilde düşküne ve yolculuğunda darda kalmış yolcuya da sadaka ver, iyilik yap. Kurtubî der ki: Daha önce, rızkı genişleten ve daraltanın Yüce Allah olduğu anlatılınca, Allah, rızkını genişlettiği kimseye, şükrünü denemek için fakire ihtiyacını vermesini emretti. Bu hitap Peygamber (s.a.v.)'e yapılmış olmasına rağmen, maksat hem o, hem de ümmetidir.[59][59] Bu verme ve ihsanda-bulunma, yaptıklarıyla Allah'ın rızasını isteyen ve sevabını dileyenler için daha hayırlıdır. İşte yüksek dereceleri elde edenler de onlardır. [60][60]

**39.** Ey zenginler topluluğu! Malınız artsın ve çoğalsın diye faizle verdiğiniz mallarınız, Allah katında ne artar, ne da çoğalır, Çünkü o pis bir kazançtır. Allah onun bereketini vermez. Zemahşerî der ki: Bu âyet aynen, Yüce Allah'ın, "Allah faizi mahveder sadakaları çoğaltır"[61][61] mealindeki âyetine benzer.[62][62] Allah rızası için, samimiyetle verdiğiniz sadaka ve yaptığınız iyilikler var ya, işte onu verenler için kat kat sevap ve mükafat vardır. Onlara iyiliklerinin karşılığı kal kal ödenir. [63][63]

**40.** Kulları yaratan ve rızık veren Yüce Allah'tır. İnsanı annesinin karnından

---

[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/519.
[57][57] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/55
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/519.
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/519.
[59][59] Kurtubî, 14/35
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/519.
[61][61] Bakara sûresi, 2/276
[62][62] Keşşaf, 3/379
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/519-520.

çıplak, hiçbir şey bilmez, görmez ve işitmez olarak çıkarır. Daha sonra ona mal, mülk ve eşya verir. Ardından bu hayattan sonra sizi öldürecek, sonra da kıyamet gününde, yaptıklarınızın karşılığını vermek için sizi diriltecektir. Allah'ı bırakıp da kendilerine taptıklarınızdan herhangi biri, böyle bir şey yapabilir mi? Hayır, bilakis Allah, yaratma, rızık verme, öldürme ve diriltmede müstakildir. Yüce Allah, kendisinin ortağı veya benzeri, veya çocuğu yahut babası olmasından uzak ve yücedir. Allah, müşriklerin söyledikleri şeylerden uzak, son derece yüce ve uludur. [64][64]

**Edebi Sanatlar**

**1.** "korkarak" ile "bekleyerek"; bollaştırır ile "daraltır"; "sizi öldürür" ile "sizi diriltir" ve "yoktan yaratır" ile "tekrar yaratır" kelimeleri arasında tibâk vardır.
**2.** "çağırdı" ile "çağrı" ve "fıtrat" ile "yarattı" arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**3.** "insanlara bir rahmet tattırdığımız zaman onunla sevinirler." cümlesi ile "elleriyle yapıp öne sürdüklerinden dolayı onlara bir kötülük erişince de, derhal umutsuzluğa düşerler " cümlesi arasında mukabele sanatı vardır.
**4.** "yüzünü çevir" cümlesinde mecâz-ı mürsel vardır. Yüce Allah burada cüz'ü zikretmiş küllü kasd etmiştir. "Allah'a tamamen yönel" demektir.
**5.** "Sizi yaratan, sonra sizi besleyen, sonra öldürecek daha sonra da diriltecek olan Allah'tır." âyetinde sec'i murassa olup, dizilmiş inciye benzemektedir. [65][65]

**41.** İnsanların bizzat kendi işledikleri yüzünden karada ve denizde fesat belirdi ki Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın; belki tuttukları kötü yoldan dönerler.
**42.** De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da, öncekilerin akıbetleri nice oldu, görün. Onların çoğu müşrik idi.
**43.** Allah katından, geri çevrilmesi mümkün olmayan bir gün gelmeden önce, yönünü sağlam dine çevir! O gün, insanlar bölük bölük ayrılacaklardır.
**44.** Kim inkâr ederse, inkârı kendi aleyhine olur. İyi işler yapanlara gelince, onlar da yerlerini sırf kendileri için hazırlarlar.
**45.** Zira Allah, iman edip iyi işler yapanlara kendi lütfundan karşılık verecektir. Şüphesiz O, kâfirleri sevmez.
**46.** Size rahmetinden tattırsın, emriyle gemiler yüzsün fazlından (nasibinizi) arayasınız ve şükredesi-niz diye müjdeciler olarak rüzgârları göndermesi de Allah'ın delillerindendir.
**47.** Andolsun ki, biz senden önce kendi kavimlerine nice peygamberler gönderdik de, onlara açık deliller getirdiler. Günaha dalanların ise cezalarını hakkıyla vermişizdir. Mü'minlere yardım etmek de bize borç olmuştur.
**48.** Rüzgarları gönderen Allah'tır. Rüzgârlar bulutu kaldırır. Derken, Allah onu gökte dilediği gibi yayar ve parça parça eder; nihayet arasından yağmurun

[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/520.
[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/520.

çıktığını görürsün. Allah dilediği kullarına yağmuru nasip edince, sevinirler.
**49.** Oysa onlar, daha önce, üzerlerine yağmur yağdırılmasından iyice ümitlerini kesmişlerdi.
**50.** Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak: Arzı, ölümünden sonra nasıl diriltiyor? Şüphesiz O, ölüleri de mutlaka çürütecektir. O, her şeye kadirdir.
**51.** Andolsun bir rüzgâr göndersek de ekinleri sararmış görseler, ardından muhakkak nankörlüğe başlarlar.
**52.** Elbette sen ölülere duyuramazsın; arkalarını dönüp giderlerken sağırlara o daveti işittiremezsin.
**53.** Körleri de sapıklıklarından vazgeçirip doğru yola iletemzsin. Ancak teslimiyet gösteren ve âyetlerimize iman edenlere duyurabilirsin.
**54.** Sizi güçsüz bir şeyden yaratan, sonra güçsüzlüğün ardından kuvvet veren ve sonra kuvvetin ardından güçsüzlük ve ihtiyarlık veren, Allah'tır. O, dilediğini yaratır. Hakkıyla bilen ve üstün kudret sahibi olan
ancak O'dur.
**55.** Kıyamet koptuğu gün, günahkârlar, ancak pek kısa bir süre kaldıklarına yemin ederler. İşte onlar, böyle döndürülüyorlardı.
**56.** Kendilerine ilim ve iman verilenler şöyle derler: Andolsun ki siz, Allah'ın yazısında yeniden dirilme gününe kadar kaldınız. İşte bugün yeniden dirilme günüdür; fakat siz bugünü tanımıyordunuz.
**57.** Artık o gün, zulmedenlerin mazeretleri fayda vermeyeceği gibi, onlardan Allah'ı hoşnut etmeye çalışmaları da istenmez.
**58.** Andolsun ki biz, Kur'ân'da insanlar için her çeşit misali vermeşizdir. Şayet onlara bir mucize getirsen inkarcılar kesinlikle şöyle diyeceklerdir: Siz ancak bâtıl şeyler ortaya atmaktasınız.
**59.** İşte bilmeyenlerin kalblerini Allah böylece mühürler.
**60.** Sen şimdi sabret. Bil ki Allah'ın vâ'di gerçektir. İyice inanmamış olanlar, sakın seni gevşekliğe sevketmesin!

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti:

Yüce Allah önceki âyetlerde, kendisinden başkasına ibadet ettikleri için müşrikleri kınadı. Bu âyetlerde de, sıkıntı ve belâyı gerektiren inkâr, günahların yayılması, kötülüklerin ve büyük günahların çoğalması gibi sebepleri anlattı. Bu günah ve kötülüklerin yüzünden iyilik azalır, bereket kalkar. Yüce Allah aynı zamanda bu âyetlerde, Kureyş'in dikkatini çekmek ve onlardan önce gelip geçmiş ve peygamberleri yalanlamış olan müşrikleri azgınlıkları ve günah işlemeleri sebebiyle Allah'ın nasıl yok ettiğini görüp ibret almalarını emretmek için geçmiş milletlerin yok olmasıyle ilgili misaller getirdi. [66][66]

## Kelimelerin İzahı

[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/524.

Ayrılırlar. Bir topluluk dağılıp ayrıldığında denir. Bu kökten başın bölümlerini birbirinden ayırıyormuş gibi olan şiddetli baş ağrısına denir.
Kendilerine dilenme ve kalma yeri hazırlarlar. yaiakıle mektir.
Kisef, parça mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Vedk, yağmur demektir.
Müblisîn, ümitsizliğe düşenler. Şiddetli ümizsizlikten dolayı, kendilerinde üzüntü açıkça görünenler.
Döndürülürler. Yalan manasınadır. Onların razı etmeleri istenmez. "Razı etmesini istedim, o da beni razı etti" mânâsında denilir. [67][67]

## Âyetlerin Tefsiri

**41.** İnsanların günah ve isyanları yüzünden, karada ve denizde belâ ve musibetler ortaya çıktı. Beyzâvî şöyle der: Âyette geçen fesattan maksat, insanların günahları ve isyanları yüzünden kıtlık, yangın, sel felaketlerinin çoğalması bereketin kalkması ve zararların çoğalmasıdır.[68][68] İbn Kesir de şöyle der: Ekinlerin ve meyvelerin azalması günahlar yüzündendir. Çünkü yerlerin ve göklerin salâhı itaata bağlıdır.[69][69] Yaptıklarının hepsi sebebiyle âhirette cezalandırmadan önce, bazı amellerinin vebalini tattırmak için bu belâlar ortaya çıktı. Umulur ki, tevbe ederler ve yapmakta oldukları günah ve isyanlardan vazgeçerler. [70][70]

**42.** Ey Muhammedi o müşriklere de ki, memleketleri gezip dolaşın da zulmetmiş olanların yurtlarına bakın ve peygamberleri yalanlamalarının ve işlerinin sonunun nasıl olduğunu görün. Allah onların yurtlarını harap edip de onları ders alacaklar için bir ibret kılmadı mı? Onların çoğu Allah'ı inkâr etmişlerdi, dolayısıyle yok edildiler. [71][71]

**43.** Bütün kalbinle, dosdoğru din olan İslama yönel. Bütün hayatını dosdoğru onun üzerinde geçir. Kurtubî şöyle der: "Islama yönel ve yönünü o kıymetli dine uymaya çevir."[72][72] Hiç kimsenin geri çeviremiyeceği o korkunç gün gelmeden önce bunu yap. Çünkü Allah, o günün hükmünü vermiştir. O da, kıyamet günüdür. O gün insanlar çeşitli gruplara ayrılırlar. Bir grup cennete, bir grup da cehenneme gider. [73][73]

**44.** Kim Allah'ı inkâr ederse, cehennemde ebedî kalmanın yanında, inkârının vebalini de çeker de iyi iş yapar ve Allah'a itaat ederse, kendileri için hayır takdim etmiş olurlar ve naim cennetinde gözlerini aydın kılacak şeylere kavuşurlar. Kurtubî şöyle der: İyi amel sayesinde kendileri için âhirette kalacak

---

[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/524-525.
[68][68] Beyzavî, 2/106
[69][69] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/57
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/525.
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/525.
[72][72] Kurtubî, 14/42
[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/525.

ve oturacak yer ve yatak hazırlarlar. "Yatağı hazırladım ve yaydım" mânâsında denir.[74][74]

**45.** Kendileri için bunu hazırlarlar ki Allah, takva sahibi kullarına va'dettiği şeyleri onlara lütfetsin, Kuşkusuz Allah kâfirleri sevmez, aksine onlara kızar ve buğzeder. Mü'minleri lütfuyla mükâfatlandırır, kâfirleri adaletiyle cezalandırır.[75][75]

**46.** Yağmurun geleceğini, bitkileri ve rızkı müjdeleyici olarak bulutları sevkeden rüzgârları göndermesi, Allah'ın gücünün sonsuzluğunu gösteren alâmetlerdendir. Rahmetinden size, kendisiyle ülkeleri ve insanları diriltecek yağmuru indirmesi, Rüzgârlar estiğinde Allah'ın izni ve iradesiyle gemilerin denizde yürümesi, denizde ticaret yoluyla rızık talep etmeniz ve Allah'ın size verdiği yüce nimetlerine şükretmeniz için rüzgârları size gönderir.[76][76]

**47.** Ey Muhammedi Andolsun, seni kavmine peygamber olarak gönderdiğimiz gibi, senden önce de birçok peygamberi, kendilerini yalanlayan kavimlerine gönderdik. Bu âyet, peygamber için bir tesellidir. Yardımın yaklaştığım bildirerek onu rahatlatmaktadır. Peygamberler, onlara, doğruluklarını gösteren apaçık mucizeler ve kesin deliller getirdiler. Fakat onlar peygamberleri yalanladılar. Biz de o suçlu kâfirlerden intikam aldık Kâfirlere karşı mü'minlere yardım etmek, bize gerekli bir haktır. Bu âyet, Peygamber (s.a.v.)'i teselli etmek için, rüzgarla ilgili hükümleri açıklayan âyetler arasında bir ara cümle olarak gelmiştir. Ebu Hayyân şöyle der: Bu âyet, Yüce Allah'ın, "rüzgârları müjdeci olarak göndermesi onun alâmetlerindendir" mealindeki âyetle, "Allah odur ki, rüzgârları gönderir. Onlar da bulutu sevkeder" âyeti arasında gelmiş bir ara cümlesi olup Peygamberi (s.a.v.) rahatlatmak, teselli etmek, ona yardım vaat etmek ve inkarcıları tehdit etmek için gelmiştir.[77][77] Bundan sonra Yüce Allah, rüzgârın esmesindeki hikmeti anlattı ki, o da, bulutlan sevketmek ve onlardan yağmur yağdırmaktır.[78][78]

**48.** Allah o dur ki, rüzgârları gönderir ve rüzgârlar bulutlan harekete geçirip önlerinde sevkederler Allah o bulutları, atmosferin yüksek tabakalarında hafif veya yoğun, yaygın veya parçalı olarak istediği şekilde yayar. O bulutları bazan parçalı yapar. Bulutların arasından yağmurun çıktığını görürsün, Bu yağmuru, dilediği mahlûkun üzerine indirdiğinde, bir de ne görürsün, onlar yağmur sebebiyle sevinir ve neşelenirler.[79][79]

---

[74][74] Kurtubî, 14/42
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/525.
[75][75] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/526.
[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/526.
[77][77] el-Bahr, 7/178
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/526.
[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/526.

**49.** Halbuki onlar, kendilerine yağmur inmeden önce ümitsizliğe düşmüşlerdi. Beyzâvî şöyle der: Âyetteki tekrar pekiştirmek ve onların uzun süre yağmursuz kaldıklarını ve iyice yağmurdan ümit kestiklerini göstermek içindir.[80[80]]

**50.** Ey akıllı! Allah'ın yağmur nimetinin eseri olarak ortaya çıkan ağaçların yeşillenmesi, çiçeklerin açması ve meyvelerin çoğalmasına ibret ve basiret gözüyle bir bak. Yeryüzü ölü ve cansız olduktan sonra, Allah'ın onu nasıl bitki bitirir hale getirdiğini bir gör. Yeryüzünü öldükten sonra diriltmeye gücü yeten bu yaratıcıdır. Öldükten sonra insanları diriltecek olan da O'dur. Onun herşeye tam mânâsıyle gücü yeter. Hiçbir şey onu aciz bırakamaz. [81[81]]

**51.** Eğer ekinler yetişip yeşillendikten sonra onların üzerine zararlı ve bozucu bir rüzgâr göndersek ve onlar bu rüzgârın etkisiyle ekinlerin sarardığını görseler, bunu görünce nimetleri inkâr etmeye başlarlar. Onların hali böyledir: Bolluk anında sevinirler, ekinlerine herhangi bir felaket geldiğinde, Allah'ın kendilerine daha önce vermiş olduğu nimeti inkâr ederler. Bundan sonra Yüce Allah, o kâfirlerin ölüler gibi olduğuna, öğüt ve nasihatin kendilerine fayda vermeyeceğine dikkat çekerek şöyle buyurdu. [82[82]]

**52.** Ey Muhammedi Şüphesiz sen o etkili nasihatları ölülere ve kulaklarında sağırlık olanlara işittiremezsin. Eğer sağır senden yüzçevirip arkasını döner giderse, sen onu çağırsan da işitmez. Aynı şekilde kâfir de işitmez, işittiğinden yararlanamaz. Tefsirciler şöyle der: Bu, Allah'ın kâfirler için getirdiği bir darb-ı meseldir. Allah onları ölülere, sağırlara ve körlere benzetmiştir. [83[83]]

**53.** Allah'ın, kendisine doğru yolu göstermediği kimseye, sen doğru yolu gösteremezsin. Sen, âyetlerimize inanandan başkasına işittiremezsin. Onlar, Allah'a itaat ettikleri ve O'nun önünde eğildikleri için, öğütten yararlananlardır. [84[84]]

**54.** Ey insanlar! Allah O'dur ki, sizi zayıf bir asıl olan meniden yarattı. Sonra sizi cenin, bebek, süt emen çocuk ve sütten kesilmiş olmak üzere çeşitli hallerden geçirdi. Bunlar, son derece zayıf durumlardır. Sanki zayıflık, sizin yaratılış maddeniz olmuştur. Sonra siz çocukluk zayıflığı içindeyken, size gençlik kuvvetini verdi. Sonra da bu gençlik kuvvetinini ardından yaşlılık ve ihtiyarlık zayıflığım verdi. O, zayıflık, kuvvet, gençlik ve ihtiyarlıktan dilediğini yaratır. O, mahlûkâtı idare etmeyi bilir. Dilediğini de yapabilecek güce sahiptir. Ebu Hayyân der ki: Allah'ın, insanları zayıflıktan yaratması, insanın ilk yaratıldığında, çocukluğunda, sonra yaşlılık ve ihtiyarlık hallerinde zayıflığı çok

---

[80[80]] Beyzavî, 2/107
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/527.
[81[81]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/527.
[82[82]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/527.
[83[83]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/527.
[84[84]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/527.

olduğu içindir. İnsanı bu şekillere sokması ise, yaratıcının kudretini ve bilgisini gösterir.[85][85]

**55.** Kıyamet kopup da insanların hesap için diriltileceği gün gelince, suçlu kâfirler, dünyada bir saatten fazla kalmadıklarına yemin ederler. Beyzâvî şöyle der: Dünyada kaldıkları süreyi az görmeleri, âhiretteki azaplarının süresine nisbetle veya unuttukları içindir.[86][86] Onlar aynı şekilde dünyada da haktan bâtıla, doğrudan yalana döndürülüyorlardı. [87][87]

**56.** İlim ve iman ehli akıllılar onlara cevap olarak ve onları yalanlayarak derler ki: Andolsun siz, Allah'ın ezelî ilminde takdir ettiği süre içersinde tekrar diriltildiğiniz zamana kadar kaldınız. İşte bu, inkâr ettiğiniz yeniden dirilme günüdür. Fakat siz gerçeği arama ve ona uymada geciktiğiniz için onu tasdik etmediniz. [88][88]

**57.** İşte o gün, zalimlere özür dilemeleri fayda vermez. Onlara, "tevbe ve itaat etmek suretiyle Rabbinizi razı edin" de denmez. Zira tevbe zamanı artık geçmiştir. [89][89]

**58.** Kuşkusuz bu Kur'an'da, gerçeği açıklayan ve şüpheyi gideren şeylerden, insanların ihtiyaç duyduğu öğütler, misaller ve haberleri açıkladık, Ey Muhammed! Andolsun, onlara istedikleri âsâ, deve ve beyaz el gibi mucizeleri getirsen de, kavminin müşrikleri aşırı inatlarından dolayı kesinlikle, "Sen ve arkadaşların bâtıl şeyler ortaya atan bir topluluktan başkası değilsiniz. Yaldızlı sözlerle bizi kandırıyorsunuz" derler. [90][90]

**59.** O suçlu câhillerin kalpleri mühürlendiği gibi, Allah, kendisini birlemeyen ve sıfatlarını bilmeyen kâfirlerin kalplerini de mühürler. [91][91]

**60.** Ey Muhammed! Onların yalanlamalarına ve eziyetlerine sabret. Şüphesiz Allah'ın sana va'dettiği zafer ve dinini üstün kılacağına dair verdiği söz, mutlaka yerine getirilecek olan bir haktır. O sapık ve şüpheciler, söyledikleri sözlerle seni endişeye düşürerek gevşekliğe ve sıkıntıya sevketmesin. Onların yalanlamaları ve eziyetleri yüzünden sabırsızlık gösterme. [92][92]

## Edebî Sanatlar

---

[85][85] el-Bahr, 7/180
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/527-528.
[86][86] el-Beyzâvî, 2/108
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/528.
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/528.
[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/528.
[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/528.
[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/528.
[92][92] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/528-529.

Bu mübarek âyetler, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "kara" ile "deniz" arasında tıbâk vardır.
**2.** "İnsanların ellerinin işlediği şeyler yüzünden" terkibinde mecâz-ı mürsel vardır. Cüz zikredilmiş, küll kastedilmiştir.
**3.** "çevir" ile "dosdoğru" arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**4.** "Kendileri için kalacak yer hazırlarlar" cümlesinde lâtif bir istiare vardır. Yüce Allah, iyi amel işleyip gönderenleri, yatağını serip, onda kendisine herhangi rahatsız edici bir şey dokunmasın ve rahatını kaçırmasın diye uyumak üzere onu düzelten kimseye benzetti.
**5.** "Rüzgârları müjdeleyici olarak göndermesi onun delillerindendir. Rahmetinden size tattırması... için böyle yaptı" âyetinde ıtnâb vardı. Bu ıtnâb, birçok nimeti saymak için yapılmıştır. Halbuki, "lütfunu aramanız için" demek yeterliydi. Fakat, Allah, kullarına nimetlerini hatırlatmak için sözü uzattı.
**6.** "gönderdik" ile peygamberler arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**7.** "Peygamberler onları mucizeleri getirdi de biz intikam aldık" cümlesinde hazif yoluyla îcâz vardır. "Onlar peygamberleri yalanladılar ve onlarla alay ettiler" bölümü ibarede zikredilmemiştir.
**8.** "Sen ölülere işittiremezsîn" cümlesinde istiâre-i tasrîhiyye vardır. Kâfirler hissetmemeleri, öğüt ve delilleri dinlememeleri hususunda, istiâre-i tasrîhiyye yoluyla ölü ve sağırlara benzetilmiştir.
**9.** "zayıflık" ile " Sy kuvvet" arasında tıbâk vardır.
**10.** Bu kelimeler mübalağa kalıplarıdır. "Çok bilen ve çok güçlü" mânâlarınadır.
**11.** "Kıyamet kopacağı gün günahkârlar, ancak pek kısa bir süre kaldıklarına yemin ederler" âyetinde tâm cinas vardır. Zira, ilk "saat" kelimesinden maksat "kıyamet" ikinciden maksat ise "süre" dir. İkisi arasında tâm cinas vardır. Bu da edebî sanatlardandır. [93][93]

## Bir Uyarı

Doğru olan şudur ki, ölü işitir. Zira.Rasululîah (s.a.v): "Siz onlardan daha fazla işiten değilsiniz"[94][94] buyurmuştur. Başka bir hadiste de, "ölü, dirilerin ayak seslerini işitir"[95][95] buyrulmuştur. Yüce Allah'ın, "Sen Ölülere işittiremezsin" sözüne gelince, bundan maksat,"Öğüt ve ibret alacak şekilde işittiremezsin" demektir. Allah daha iyi bilir.
Allah'ın Yardımıyle Rûm Sûresi'nin Tefsiri Bitti. [96][96]

---

[93][93] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/529.
[94][94] Buhari, Cenaiz, 86; Müslim, Cnnet, 76,77
[95][95] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/445.
[96][96] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 4/529-530.

# LOKMÂN SURESİ

Mekke'de inmiştir. 34 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Bu mübarek sûre Mekke'de inen sûrelerdendir. Bu sûreler, inanç konusunu ele alır ve iman akidesinin üç esası olan "Allah'ın birliği, peygamberlik ve öldükten sonra dirilme" konularına ağırlık verir. Nitekim Mekke'de inen sûrelerin Özelliği budur.
Bu mübarek sûre, Hz. Muhammed (s.a.v.)'iri ebedî mucizesi ve sonsuza kadar devam edecek olan Hikmetli Kitabı anarak başlar. Âlemlerin Rabbinin bir olduğuna dair deliller getirir. Bu geniş âlemdeki.eşsiz kudretin ve harikulade yaratmanın delillerini gösterir. Göğü ve yeriyle, ayı ve güneşiyle, gündüzü ve gecesiyle, dağları ve denizleriyle, dalgalan ve yağmurlarıyla, bitkileri ve ağaçlarıyla ve Allah'ın birliğini ve kudretini gösteren kişinin girebileceği diğer delilleriyle, uyumlu, sağlam ve muntazam yaratılmış olan bu geniş kâinattaki delilleri gösterir. Bunlar, kişinin kalbini büyüleyen ve aklını hayrete düşüren ve insanın karşısında. O Yüce Yaratıcının gücüne teslim olmaktan başka hiçbir şey yapamayacak şekilde apaçık duran delillerdendir.
Aynı zamanda bu sûre müşriklerin dikkatini bu eşsiz kâinata serpiştirilmiş olan, Allah'ın birliğini ve gücünü gösteren delillere çeker ve onları iyice bir sarsar. İşte bunlar Allah'ın yarattıklarıdır. Şimdi siz, ondan başkasının ne yarattığını bana gösterin. Doğrusu, o zalimler apaçık bir sapıklık içindedir.
Bu mübarek sûre. mal ve çocukların fayda vermeyeceği o korkunç günden sakındırarak sona erer. "Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten kaçının. Ne babanın evladı, ne evladın babası namına bir şey ödemeyeceği günden sakının..."[1[1]]

## Sûrenin İsmi

Lukmân Hekim kıssasını kapsadığı için bu sûreye "Lukmân Sûresi" adı verilmiştir. Lukmân kıssası, hikmetin faziletini, Yüce Allah'ı ve sıfatlarını tanımanın sırrını, şirki yermeyi, güzel ahlâkı emretmeyi, çirkin ve güzel olmayan şeyleri yasaklamayı ve Allah'ın ona söylettiği kıymetli vasiyetleri kapsamaktadır. Bu vasiyetlerin, hikmet ve irşâd fonksiyonu bakımından değeri yüksektir. [2[2]]

Bismülâhirrahmânirrahîm
**1.** Elif, Lâm. Mîm.
**2.** İşte bunlar hikmet dolu Kitâb1ın âyetleridir.

---

[1[1]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/11.
[2[2]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/11.

**3.** Güzel davrananlar için bir hidâyet rehberi ve rahmet olmak üzere indirilmiştir.
**4.** Onlar namazı kılarlar, zekâtı verirler ve âhire-te de kesin olarak îman ederler.
**5.** İşte onlar, Rableri tarafından gösterilmiş doğru yol üzeredirler ve onlar kurtuluşa erenlerin kendileridir.
**6.** İnsanlardan öyleleri var ki, bilgisizce, Allah yolundan saptırmak ve sonra da onunla alay etmek için boş lâfı satın alır. İşte onlara alçaltıcı bîr azap vardır.
**7.** Ona âyetlerimiz okunduğu zaman, sanki bunları işitmemiş, sanki kulaklarında ağırlık varmış gibi büyüklük taslayarak yüzçevirir. Sen de ona elem verici bir azabın müjdesini ver!
**8, 9.** Şüphesiz, îman edip de amel-i sâlibde bulunanlar için, içinde devamlı kalacakları ve nimetleri bol cennetler vardır. Bu, Allah'ın verdiği gerçek sözdür. O, mutlak güç ve hikmet sahibidir.
**10.** O, gökleri görebildiğiniz bir direk olmaksızın yarattı, sizi sarsmasın diye yere de ulu dağlar koydu ve orada her çeşit canlıyı yaydı. Biz gökyüzünden su indirip, orada her faydalı nebattan çift çift bitirdik.
**11.** İşte bunlar Allah'ın yarattıklarıdır. Şimdi, O'ndan başkasının ne yarattığını bana gösterin! Hayır! Zâlimler açık bir sapıklık içindedirler.

## Kelimelerin İzahı

Hakim, kendisinde bozukluk ve çelişki olmayan sağlam şey. Kesinkes inanırlar. Kesin olarak inanmak demektir. Lehve'l-hadîs, hayırdan ve ibadetten alıkoyan bâtıl şey manasınadır:
Vakr, işitmeye engel olan sağırlık've ağırlıktır. Amed, direk mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. İmâd, bir şeyin dayandığı sütün demektir.
Ravâsî, sabit dağlardır. Gemi durup demir attığında denir.
Hareket eder, sallanır. Yaydı, dağıttı. [3][3]

## Nüzul Sebebi

Rivayete göre Nadr b. Haris şarkıcı cariyeler satın alırdı. İslama girmek isteyen herhangi birini yakalarsa, hemen onu, şarkıcı cariyesine götürür ve cariyesine "Ona yedir, şarap içir ve şarkı söyle" derdi. Sonra da adama dönerek: "İşte bu, Muhammed'in seni çağırdığı namaz, oruç ve onun önünde savaşmandan daha iyidir" derdi. Bunun üzerine Yüce Allah insanlardan öyleleri var ki, Allah yolundan saptırmak için boş lafı satın alır...[4][4]' âyetini indirdi. [5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

[3][3] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/13.
[4][4] Vahidî, Esbâbu'n-nüzûl. Kurtubî, 14/52, el-Bahr, 7/183-184
[5][5] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/13.

**1.** Elif, Lâm, Mîm. Bu hurûf-u mukattaa Kur'an'ın mucizeliğine dikkat çekmekte, âlimleri ve edebiyatçıları susturan hu mucize kitabın, elif, lâm, mîm gibi hecâ harflerinden meydana geldiğine işaret etmektedir. Bu harfler, Arapça konuşan kimseler tarafından kullanıldığı halde, Kur'an meydan okumasına rağmen, onlar, bu harflerden, bu kitabın benzerini meydana getirmekten âciz kalmışlardır. İşte bu durum, Kur'an'ın, herşeyi bilen hikmet sahibi tarafından indirilmiş bir kitap olduğunu gösteren en parlak ve açık delillerdendir. [6][6]

**2.** Bunlar, açıklama, kanun ve hükümler koyma hususunda bütün kitaplardan üstün olan o eşsiz kitabın âyetleridir. O kitap üstün bir hikmet ve parlak harikalar sahibi, hikmetle ve apaçık konuşan bir kitaptır. Burada, yakın olan bir şeyin, uzak için kullanılan işaret ismiyle gösterilmesi, bu kitabın şeref ve fazilette çok üstün bir mevkii olduğunu gösterir. [7][7]

**3.** Bu kitap, dünyada güzel iş yapan kimseler için bir hidâyet ve rahmettir. İçindekilerden, sadece güzel iş yapanlar yararlanacağı için, Özellikle onlar zikredildi. Bundan sonra Yüce Allah, onların niteliklerini anlatarak şöyle buyurdu: [8][8]

**4.** Onlar namazı, rükünleri ve âdabı ile huşu içersinde en mükemmel bir şekilde kılarlar, Zekâtı, Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyla gönül hoşluğuyla, verilmesi gereken yerlere verirler. Ahiret yurduna, seksiz şüphesiz inanır ve itikat ederler, Yüce Allah, âhirete inananların sadece onlar olduğunu ifade etmek ve bunu pekiştirmek için "onlar" zamirini tekrarladı. [9][9]

**5.** İşte bu yüce sıfatları taşıyan o kimseler güçlü ve övgüye layık Yüce Allah tarafından kendilerine lütfedilen bir nur ve kalb gözü açıklığı içinde ve dosdoğru, açık bir yol üzerindedirler. İşte, dünyada da âhirette de mutluluğu elde edenler ve kurtuluşa erenler onlardır. Ebu Hayyân şöyle der: Yüce Allah, onların derece ve erdemlerinin üstünlüğüne dikkat çekmek için, "işte onlar" işaret ismini tekrarladı.[10][10] Yüce Allah, Kur'an'la hidâyet bulan ve onu dinlemekten yararlanan mutlu kişilerin durumunu anlattıktan sonra, ardından, Allah'ın kelâmını dinleyip yararlanmaktan yüzçeviren, şarkı ve çalgıları dinlemeye yönelen mutsuzların durumunu anlattı. [11][11]

**6.** Öyle kimseler vardır ki, insanlan Allah'a itaatten alıkoyacak ve O'nun yolundan çevirecek faydasız ve yararsız şeyler satın alır. Zemahşerî şöyle der: Lehv, iyi şeyden alıkoyan her bâtıl şeydir. Mesela, hurafeler söyleyerek gece sohbetleri yapmak, güldürücü hurafeler anlatmak, fuzûli ve gereksiz söz

---

[6][6] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/14.
[7][7] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/14.
[8][8] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/14.
[9][9] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/14.
[10][10] el-Bahr, 7/183
[11][11] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/14.

söylemek.[12][12] Taberî'nin rivayetine göre, bu âyet Abdullah b. Mes'ûd'a (r.a.) sorulmuş, ö da üç kere, "Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, o, şarkıdır" demiştir.[13][13] Hasan Basrî de şöyle der: Bu âyet, şarkı ve çalgılar hakkında indi.[14][14] İnsanları delilsiz ve hüccetsiz hidâyet yolundan saptırmak, Allah'ın dosdoğru dininden uzaklaştırmak 've bu yüce kitabın âyetleriyle alay etmek için böyle yaparlar. Bu hareket en çirkin ve en sapık bir davranıştır. Onlar için, zillet ve horluk dolu şiddetli azap vardır. [15][15]

**7.** Ona Kur'an'ın âyetleri okunduğunda, Kibirlenerek, onu hiç işitmemiş gibi, ondan yüzçevirip geri gider. Onun bu durumu, söze kulak vermeyen ve onu hiç işitmemiş gibi gaflet gösteren kibirli kimsenin durumu gibidir. Sanki iki kulağında, Allah'ın âyetlerini işitmeye engel olan sağırlık ve ağırlık vardır. Ey Muhammedi Onu son derece elem verici ve şiddetli bir azapla müjdele, Burada "uyarma" yerin de "müjde" kullanılması, alay ve eğlence ifade eder. Ebu Hayyân şöyle der: Bu âyet, "boş laf" satın alanı birkaç yönden kınamayı kapsar: Hikmetten yüzçevirmek, hakka karşı kibirli davranmak, âyetleri dinlememek, aşırı bir şekilde yüzçevirmek. Ayet, bu kimsenin durumunu işitmeyen kimsenin durumuna benzetmektedir. Zira o şahıs âyetlere ne kulak vermekte ne de iltifat etmektedir. Ayrıca bu âyet, en şiddetli azabı müjdelemek suretiyle onunla alay etmeyi de kapsamaktadır.[16][16]
Yüce Allah, kâfirleri tehdit ettiği elem verici azabı anlattıktan sonra, mü'minlere va'dettiği naîm cennetlerini anlatarak şöyle buyurdu: [17][17]

**8.** İmanla güzel ameli ve iyi niyetle ihlaslı ameli birleştirenler var ya, işte, imanlarında ve Allah'ın dininde dosdoğru gitmelerinden dolayı onlar için ebedîlik cennetleri vardır. Orada yiyecek, içecek, giyecek, kadın, hûrî ve Allah'ın lütuf ve ihsanından vereceği, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın aklından geçmeyen diğer şeyler gibi çeşitli lezzet veren şeylerden yararlanacaklardır. [18][18]

**9.** O cennetlerde ebedî kalacaklar, oradan asla çıkmayacaklar ve ayrılmak istemeyecekler. Bu, Allah'ın kesin bir vaadidir. Mutlaka yerine getirilecek. Bundan dönülmez. Çünkü Allah verdiği sözden dönmez. Yüce Allah güçlüdür; sözünü yerine getirmesine engel olmak için hiçbir şey O'na galip gelemez. Hikmet sahibidir; hikmet ve menfaatin gerektirdiğinden başkasını yapmaz.
Bundan sonra Yüce Allah, birliğini gösteren delilleri getirmek için, kudretinin delillerine ve büyüklüğünün eserlerine dikkat çekerek şöyle buyurdu: [19][19]

---

[12][12] Keşşaf, 3/390
[13][13] Taberî,21/39
[14][14] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/163. Sûre başındaki nüzul sebebine bak.
[15][15] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/14-15.
[16][16] el-Bahr, 7/184
[17][17] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/15.
[18][18] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/15.
[19][19] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/15-16.

**10.** Geniş, büyük ve sağlam gökleri, dayandığı direkler olmadan yarattı. Siz onların hiçbir şeye dayanmadan durduğunu görüyorsunuz. Onları, Yüce ve Ulu Allah'ın gücünden başkası tutmuyor. Allah yeryüzünde sabit dağlar yarattı ki, hareket edip de sizi sallamasın sizi alt üst edip yok etmesin veya sallanarak evlerinizi yıkmasın. Fahreddin er~Râzî şöyle der: Bilesin ki, yer yüzünün sabit durması, ağırlığından dolayıdır. Böyle olmasa, sular ve rüzgârlar sebebiyle yerinden kayardı. Eğer Allah yeryüzünü kum gibi yarat-saydı, ziraata elverişli, sabit bir halde kalamazdı. Nitekim kumlu arazide kumların, bir yerden başka bir yere gittiğini görmekteyiz. İşte yeryüzünün dağlarla sabit kılınmasının "hikmeti budur.[20][20] Yüce Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederiz. Allah yeryüzünün her tarafına, her türlü eti yenilen ve binilen hayvan ve canlıları yaydı, dağıttı. Bunlar, renklerinin ve şekillerinin sayısını onları yaratandan başkasının bilemeyeceği varlıklardır. Sizi ve hayvanlarınızı korumak için bulutlardan -yağ-mur indirdik. Böylece yeryüzünde her türlü bitki ve her çeşit gıda ve ihtiyaç maddeleri bitirdik. Âyetteki sfi çok faydalı ve yaratılış ve oluşumu güzel manasınadır.[21][21]

**11.** Ey Müşrikler! Sizin gördüğünüz bu şeyler, Allah'ın ya-rattıklarındandır. Göklere, yere, insanlara, bitkilere, hayvanlara ve Allah'ın diğer yarattıklarına bakın da, O'nun kudretinin alâmetlerini, eşsiz sanatını düşünün ve bana söyleyin, Allah'ı bırakarak tapmış olduğunuz ilâhlar, putlar ne yarattı? Hadi bana gösterin! Bu, onlarla ve iddia ettikleri ilanlarıyla alay yollu bir sorudur. Sonra Yüce Allah, onları susturmayı bırakıp, apaçık sapıklık içinde olduklarını tescil etmeye yönelerek şöyle buyurdu: Bilakis müşrikler, apaçık bir zarar ve en derin bir sapıklık içindedirler. Çünkü onlar, tapılmayacak şeylere taptılar ve işitmeyen, görmeyen, fayda veya zarar veremeyen şeylere ibadet ettiler. Onlar yabanî hayvandan daha sapıktır. Çünkü cansız puta tapan ve kâinatı yöneten Yüce Yaratıcıyı bırakan kimse, hayvandan daha aşağı olur. [22][22]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Güzel davrananlar için bir hidâyet ve bir rahmet... âyetinde mastar, mübalağa için kullanılmıştır.
**2.** "Onlar âyetlerdir" cümlesinde, uzak için kullanılan işaret ismi, yakın için olan yerinde kullanılmıştır. Bu, âyetlerin mertebesinin yüceliğini, kadir ve sânının yüksekliğini ifade eder.

---

[20][20] Tefsir-i kebîr, 25/143
[21][21] Merhum Seyyid Kutub, Fi Zılâli'l-Kur'ân adlı tefsirinde şöyle der: Kur'an metni Yüce Allah'ın, bitkileri çift bitirdiğini açıklamaktadır: "Her faydalı bitkiden çift bitirdik." Bu, ilmin çok yakında bulduğu büyük bir gerçektir. Her bitkinin erkeklik ve dişilik özelliklen vardır. Bunlar, ya tek bir çiçekte bir arada bulunmaktadır. Veya bir gövdede bulunan iki çiçekte bulunmaktadır. Ya da İki gövde veya İki bitkide ayrı ayrı bulunmaktadır. Meyve ancak, bitki çiftleri arasmda döllenmeden sonra meydana gelir. Nitekim, insan ve diğer canlıların durumu da böyledir.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/16.
[22][22] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/16-17.

**3.** "Onlar, âhiretc de kesin olarak iman edenlerin ta kendileridir. İşte onlar, Rableri tarafından gösterilmiş doğru yol üzerinediıier. Onlar, kurtuluşa erenlerdir" âyetlerinde, zamirin ve işaret isminin tekrarlanmasıyle itnâb yapılmıştır. Bu, onlara çok değer verildiğini ve onların çokça övüldüğünü ifade eder. Bu cümle, aynı zamanda hasr ifade eder. Yani, kurtuluşa erenler, başkaları değil, onlardır.
**4.** "İnsanlardan öylesi var ki, boş lafı satın alır" cümlesinde, istiâre-i tasrîhiyye vardır. Bunu yapanların durumu, mal satın alıp zarar eden kimsenin durumuna benzetilmiş ve "satın alır" lafzı istiâre-i tasrîhiyye yoluyla, "değiştirir" mânâsında müsteâr olarak kullanılmıştır.
**5.** "Sanki kulaklarında ağırlık vardır" cümlesinde mür-sel mücmel teşbih vardır. Teşbih edatı söylenmiş, vech-i şebeh söylenmemiştir. Böylece mürsel mücmel bir teşbih olmuştur.
**6.** "Onu, elem verici bir azapla müjdele" cümlesinde alay üslûbu vardır. Çünkü müjde, sadece hayırda olur. Müjdenin serde kullanılması alay ve istihza ifade eder.
**7.** "yarattı, attı ve yaydı" şeklinde III. şahıs kipi fiillerden sonra, Gökten indirdik, şeklinde I. çoğul kipinin kullanılarak III. şahıstan I. şahsa dönüş (iltifat) yapılmıştır. Bu, Allah'ın şanını yüceltmeyi ve nimet elde etme makamının hakkını tam vermeyi ifade eder. Bu da edebî sanatlardandır.[23][23]
**8.** "Bu, Allah'ın yarattığıdır" cümlesinde, mübalağa ifade etmek için, ism-i mef ûl yerine mastar kullanılmıştır.
**9.** "Allah'ın dışındakiler ne yarattı?" sorusu, kınama ve susturma ifade eder.
**10.** Bilakis o zalimler, apaçık bir sapıklık içindedir" cümlesinde, daha fazla kınamak ve onların son derece zâlim ve câhil kişiler olduğunu tescil etmek için, zamir yerine açık isim kullanılmıştır. Bu mânâlar kastedilmeseydi: Bilâkis onlar, apaçık sapıklık içindedir" denilirdi.
**11.** gibi âyet sonlarında, fasılalara riâyet edilmiştir. Edebiyatta bu sanat türüne seci' denilir, Seci'-nin en üstünü, tarafların birbirine eşit, tekellüf ve tekrardan uzak olmasıdır. Bu, Kur'an-ı Kerim âyetlerinin sonlarında çok bulunur. [24][24]

## Faydalı Bilgiler

Bu sûrede, Kitab'm, Hikmetli kitâb denilerek, hikmet vasfıyla nitelenmesi, bu mübarek sûrenin atmosferine uygundur. Çünkü hikmet konusu, sûrede tekrarlanmıştır: "Biz Lukmân'a hikmet verdik" buyurulmuş, dolayısıyle, Kur'an'm, lafızlarla konular arasında uygunluk sağlama üslûbuna göre, bu yüce kitabın sıfatları arasından "hikmet" vasfının seçilmesi uygun düşmüştür. [25][25]

---

[23][23] Fahrcdin er-Râzî der ki: Bu iltifat sanatında fesâhal ve hikmet vardır. Fesahat şöyledir: Muhatap bir sözü aynı üslupla uzun süre dinler de: sonra başka bir üslupla söylenirse hoşuna gider. Baksana, sen, "Zcyd şöyle dedi, Halit şöyle dedi, Amr şöyle dedi" şeklinde konuşup di sonra, "Bekir güzel bir söz söyledi" dersen, bu, hoşa gider. Çünkü önceki söz defalarca tekrarlanmıştır. Bu sanattaki hikmet ise şöyledir: Suyun İndirilişi, Her zaman ve heryerde, tekrai tekrar verilen açık bir nimettir. Yüce Allah, açıkça, "Suyu indirdik" dedi ki, İnsan nimetir ş'ikrünün edâ edilmesi gerektiğini anlasın da, böylece Allah, ona olan rahmetini artırsın (Tefsir-i kebîr, 25/144)
[24][24] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/17-18.
[25][25] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/18.

**12.** Andolsun biz Lukmân'a, "Allah'a şükret!" diyerek hikmet verdik. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük eden de bilsin ki, Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, her türlü övgüye lâyıktır.
**13.** Lukmân, oğluna öğüt vererek: Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma! Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür, demişti.
**14.** Biz insana, ana-babasına iyi davranmasını emrettik. Çünkü anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. Önce bana, sonra da ana-babana şükret diye tavsiyede bulunduk. Dönüş ancak banadır.
**15.** Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana gelenlerin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz ancak banadır. O zaman size, yapmış olduklarınızı haber veririm.
**16.** "Yavrucuğum! Yaptığın iş, bir hardal tanesi ağırlığında olsa da bu, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yer de bulunsa, yine de Allah onu getirir. Doğrusu Allah çok lütufkâr, her şeyden haberdardır."
**17.** "Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeğe çalış, başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar, azmedilmeğe değer işlerdir."
**18.** "Küçümseyerek insanlardan yüzçevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah, kendini beğenmiş övünen kimseleri asla sevmez."
**19.** "Yürüyüşünde tabiî ol, sesini alçalt. Unutma ki, seslerin en çirkini eşeklerin sesidir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, hiçbir şey yaratamayan pulları, her şeyi yaratana ortak koşmaları ve inatları sebebiyle müşriklerin itikatlarının bozukluğunu anlattıktan sonra burada da Lukmân Hekim'in vasiyetlerini anlatmaktadır. Bunlar, son derece hikmetli ve doğru yola davet eden kıymetli vasiyetlerdir. Bu vasiyetler, günahların en çirkini ve Allah katında suçların en büyüğü olan şirkten sakındırarak başlar. [26][26]

## Kelimelerin İzahı

Hikmet, isabetli söz söylemek ve iş yapmaktır. Bunun aslı, bir şeyi yerli yerine koymaktır. İbn Manzur şöyle der: Bir kimse bir şeyi sağlam yaptığında denir. Bir adam hikmetli davrandığında, "tecrübeler onu sağlamlaştırdı" mânâsına, İşleri sağlam yapan kimsedir.[27][27]
Ona öğüt ve nasihat veriyor, ike ve kelimeleri, nasihat ve irşâd manasınadır.

---

[26][26] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/20.
[27][27] Lisânu'i-Arab, maddesi

Vehn, zayıflık demektir. "Kemiklerim zayıfladı" mânâsına olan âyetinde[28][28] de bu mânâda kullanılmıştır.
Fisâl, sütten kesmek manasınadır. Bu kelime sadece, sütten kesme mânâsına kullanılır, jlii (ayırmak) daha geneldir. Kadın çocuğunu memeden kesip emzirmeyi bıraktığında denir.
Döndü. Tevbe ve istiğfar ederek Rabbine dönen kimseye denir.
Yüzünü çevirme. Aslında, deveye isabet eden bir hastalıktır ki, bu hastalık sebebiyle deve boynunu büker. Sonra bu kelime, kibir ve gururdan dolayı boynunu yana eğmede kullanıldı. Amr et-Tağlibî şöyle der:
Zorba kibrinden yüzünü çevirdiğinde, onun eğriliğini biz düzeltiriz de o düzelir.[29][29]
Merah; şımarık, aşırı sevinç ve gurur. Muhtâl, salınarak yürüyen demektir.
Orta halli ol. Hızlı yürümekle yavaş yürümek arasında orta haldir.
Alçalt. Bir kimse sesini alçalttığında denir. Cerîr şöyle der:
Gözünü kapa. Çünkü sen Nemîr kabilesindensin. Ne Kâb'a, ne de Kilâb'a yetişebildin. [30][30]

## Âyetlerin Tefsiri

**12.** Andolsun, Lukmân'a hikmeti verdik. Hikmet, isabetli söz söylemek, doğru görüşlü olmak, hakka uygun olanı konuşmak demektir. Mücâhid şöyle der: Akıl ve derin bilgi, isabetli söz söylemektir. O, peygamber değil, sadece hakîm idi.[31][31] Ona dedik ki: "Sana ihsanı ve lütfundan dolayı Allah'a şükret".Zira O. adecc sana hikmet verdi ve seni hikmetli konuşturdu." Kurtubî şöyle der: Cumhurun görüşü olan doğru görüş şudur: Lukmân (a.s.), peygamber değil, hakîm idi. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Lukmân peygamber değildi. Fakat, çok düşünen, inancı güzel bir kuldu. O Allah'ı sevdi, Allah da onu sevdi ve ona hikmet verdi.[32][32] Kim Rabbine şükrederse, şükrünün karşılığı kendisinedir. Onun faydasının, kendisine dönmesi şundan dolayıdır: Yüce Allah'a, ne şükredenin şükrü fayda verir; ne de nankörlük edenin nankörlüğünün zararı dokunur. Bunun İçindir ki, Yüce Allah şöyle buyurdu:
Kim, Allah'ın nimetini inkâr ederse, o sadece kendine kötülük etmiş olur. Çünkü Allah'ın, kullara ihtiyacı yoktur. Bütün hallerde övgüye lâyıktır. Zâtı ve sıfatlarından dolayı övülmeye müstahaktır. Râzî şöyle der: Allah, şükre muhtaç değildir kî, nankörlük edenin inkârından zarar görsün. O, kendi zatında övülmüştür. İnsanların O'na şükretmesi veya etmemesi O'nun için birdir.[33][33] Bundan sonra Yüce Allah, Lukmân (a.s.)'m, oğluna verdiği bazı Öğütleri anlattı ve söze, son derece çirkin ve âdi olan şirkten onu sakındırarak başladı. [34][34]

---

[28][28] Meryem sûresi, 19/4
[29][29] Kurtubî, 14/69
[30][30] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/20-21.
[31][31] Taberî, 21/43
[32][32] Kurtubî, 14/59
[33][33] Tefsir-i kebîr, 25/145
[34][34] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/21-22.

**13.** Ey Muhammedi Kavmine, Lukmân Hekim'in oğluna verdiği öğüdü anlat. Hani Lukmân, oğluna bir öğütçü, nasihatçı ve mürşid olarak şöyle demişti: Oğlum! Aklını kullan. İnsan olsun, put olsun, çocuk olsun, hiçbir şeyi Allah'a ortak koşma, Şüphesiz şirk çirkin bir şeydir ve büyük bir zulümdür. Zira o, bir şeyi, konulması gereken yerden başka bir yere koymaktır. Kim, yaratanla yaratılanı, ilâh ile putu bir tutarsa, kuşkusuz o, insanların en ahmağı, akıl ve hikmet mantığından en uzak olanıdır. Ona zalimlik sıfatının verilmesi ve hayvanlar arasında sayılması uygun düşer. [35][35]

**14.** İnsana, anne ve babasına, Özellikle annesine güzel davranmasını emrettik, Annesi onu, kamında bir cenin olarak taşıdı. Gebe kaldığı andan itibaren doğum yapana kadar, annenin zayıflığı günden güne artar. Çünkü çocuk büyüdükçe, annenin yükü ve zayıflığı artar. Çocuğun sütten kesilmesi, iki yılın bitiminde olur. Biz insana, "iman ve lütuf nimetine karşılık Rabbine; büyütüp besleme nimetine karşılık da anne ve babana şükret" dedik. Dönüş ve varış sadece banadır. İyi davranana iyiliğinin karşılığını, kötü davranana da kötülüğünün karşılığını veririm. Ibn Cüzeyy şöyle der: şükret" diye başlayan cümle vasiyetin açıklamasıdır. Vasiyetle onu açıklayan cümle arasına, "anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşrmışur. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur" cümlesi getirilmiştir ki, annenin, çocuğu için katlandığı zorluğu ve hakkının büyüklüğünü gerektiren şeyi açıklasın. Bu zorluklar sebebiyledir ki, annenin hakkı, babanın hakkından daha büyüktür.[36][36]

**15.** Anne ve baban, Allah'ı inkâr etmen ve O'na ortak koşman için bütün güçlerini harcayarak seni zorlasalar da onlara itaat etme. Çünkü, yaratana isyan hususunda yaratılana itaat yoktur. Onlar müşrik de olsalar, dünya hayatında onlara karşı iyi davran ve güzel muamele et. Çünkü onların Allah'ı inkâr etmeleri, çocuğu büyütüp beslerken katlandıkları sıkıntıların ortadan kalkmasını ve iyiliği inkâr etmeyi gerektirmez. "Allah'ı birleyerek, itaat ederek ve iyi amel işleyerek O'na dönen kimselerin yoluna gir. Bütün yaratıkların dönüşü Allah'adır. Allah, onların amellerinin karşılığını verecektir. Lukmân'm va-siyetleri arasına ana-babaya iyiliğin alınmasının hikmeti, önce geçen, "şüphesiz şirk, büyük bir zulümdür" âyetinin ifade ettiği şirkin çirkinliğini vurgulamaktadır. Yüce Allah sanki şöyle buyuruyor: Biz, insana, anne ve babası hakkında vasiyet etmemize, onlara güzellik ve şefkatle muamele etmesini emretmemize, çocuk üzerindeki büyük hakları sebebiyle onlara itaati şart kılmamıza, bütün bunlara rağmen, Allah'a isyan ve O'na ortak koşma durumunda onlara itaat etmeyi yasaklamişızdır. Çünkü Allah'a ortak koşmak, en büyük günahlardan olup son derece çirkin ve âdi bir şeydir. Bundan sonra söz,

---

[35][35] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/22.
[36][36] Teshil, 3/126
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/22.

tekrar Lukmân'm vasiyetlerine geldi. [37][37]

**16.** Ey oğlum! Hatâ ve günah ne kadar küçük olursa olsun, hattâ hardal tanesi ağırlığı kadar küçük dahi olsa, Son derece küçük olmasına rağmen o günah, sağır kayanın içi gibi en gizli ve saklı bir yerde veya en yüksek gökte veya yerde olsa dahi, Allah onu getirir ve ondan dolayı hesaba çeker. Bundan maksat, kulların amellerinden hiçbir şeyin Allah'a gizli kalmayacağını temsilî olarak açıklamaktır. Yüce Allah, kullarına lütufkâr ve gizli durumlarından haberdardır. [38][38]

**17.** Ey oğlum! Namaza vakitlerinde, âdabına uyarak ve huşu içinde devam et. İnsanlara her türlü iyiliği ve fazileti emret. Her türlü kötü ve rezil şeyleri yapmamalarını da söyle. Sıkıntı ve belâlara sabret. Çünkü hak davetçisi, eziyetlerle karşı karşıya kalmış demektir. Ebu Hayyân der ki: Lukmân önce oğluna, Allah'a ortak koşmamasını söyledi. Sonra da Allah'ın ilmini ve kudretinin sonsuzluğunu bildirdi. Daha sonra da, kişinin Allah'a ulaşmasına vesile olan itaatleri emretti. İşe, ibadetlerin en şereflisi olan namazla başladı. Sonra, iyiliği emretmesini ve kötülükten nehyetmesini emretti. Daha sonra ise, iyiliği emretmesi sebebiyle karşılaşabileceği sıkıntılara sabretmesini söyledi. Çünkü çok zaman, bunu yapan kimse eziyet görür.[39][39] Kuşkusuz bu anlatılanlar, Allah'ın, kesin olarak yapılmasını emrettiği şeylerdendir. İbn Abbas der ki. Sıkıntılara sabretmek, imanın haki-kalındandır. Râzi de şöyle der: Yani, bu anlatılanlar, kesin olarak yapılması gereken işlerdendir. Burada mastarı, ism-i mefûl mânâsında kullanılmıştır.[40][40]

**18.** İnsanlara karşı kibirlenip kasılma. Kurtubî şöyle der: İnsanları küçümseyip onlara karşı böbürlenme, kibirlenip kasılma. Bu, İbn Abbas'm görüşüdür.[41][41] Yeryüzünde kibirlenip salınarak yürüme, Çünkü Allah, kendini büyük gören, kullarına karşı böbürlenen, salınarak yürüyen kibirli kimseleri ve başkalarına karşı üstünlük taslayanları sevmez. Bu bölüm, önceki yasaklamanın sebebidir. Lukmân (a.s.) oğluna, kötü huylardan sakınmasını söyledikten sonra, ona güzel huyları emretti: [42][42]

**19.** Yürürken, orta yürüyüşle yürü. Hızlı gitmekle yavaş gitmek arasında orta bir yol tut. Sesini alçalt. Yüksek sesle konuşma. Çünkü yüksek sesle konuşmak çirkindir. Akıllı kişinin yapacağı bir iş değildir. Unutma ki, seslerin en çirkini eşeklerin sesidir. Yüksek sesle konuşan, eşeğe benzemiş ve çirkin bir iş yapmış olur. Hasan Basrî şöyle der: Müşrikler, seslerinin yüksekliği ile övünüierdi.

---

[37][37] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/22-23.
[38][38] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/23.
[39][39] el-Bahr, 7/188
[40][40] Tefsir-i kebîr, 25/149
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/23.
[41][41] Kurtubî, 14/70
[42][42] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/24.

Yüce Allah onlara, "Eğer sesin yüksekliği hayırlı bir şey olsaydı bununla eşeği onlardan üstün kılardım" diye cevap verdi. Katâde şöyle der: Seslerin en çirkini eşek sesidir. İlk çıkardığı sese zefir, son sesinede şehîk denir. [43][43]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda Özetliyoruz:

**1.** "şükretti" ile nankörlük etti arasında tıbâk vardır.

**2.** "vezinleri, mübalağa sıygalarıdır. Çünkü ve vezinleri, mübalağa sıygalarıdır. Yani çok zengin, çok övgüye layık, çok bilen, çok haberdar, çok böbürlenen demektir.

**3.** "İnsana, anne ve babasına iyi davranmasını em-rettik"ten sonra,, "O annesi onu taşıdı" cümlesinin gelmesi, umûmdan sonra hususun zikri kabilindendir. Bu, husûsî olarak zikredilene daha fazla önem verildiğini ifade eder.

**4.** "Dönüş ancak banadır", dönüşünüz sadece banadır cümlelerinde, sonra gelmesi gerekenin Öne alınması hasr ifade etmek içindir. "Başkasına değil, sadece banadır" demektir.

**5.** "Yaptığın iş, bir hardal tanesi ağırlığında da, olsa bir kayanın içinde bulunsa" ifadesi 'bir temsildir. Lukmân (a.s.) bunu, Allah'ın ilminin herşeyi, küçük, büyük, iyi, kötü, kapsayacak şekilde geniş olduğuna misal getirdi. Çünkü Yüce Allah, en gizli yerlerdeki en küçük şeyi bilir.

**6.** "Bir kayanın içinde bulunsa" Lukmân (a.s.), günahın kendisinde bulunan gizliliğini, yerinin gizlüiğiyle tamamladı. Buna tet-mîm denir ki, bu da bir edebî sanattır.

**7.** "emret" ile "kötülükten nehyet" arasında mukabele sanatı vardır. Lukmân (a.s.) iki lafzı, karşıt olarak söyledi.

**8.** "Seslerin en çirkini, kuşkusuz eşeklerin sesidir" cümlesinde istiâre-i temsîliyye vardır. Seslerini yükseltenler eşeğe, sesleri ise eşek sesine benzetildi. Teşbih edatı söylenmedi. Aksine daha çok yerme ve sesini yükseltenleri nefretleme için istiare yoluyla ifade etti. [44][44]

## Bir Uyarı

Yüce Allah, anne ve babaya şükrü emredince, onlardan önce kendisine şükredilmesini isteyerek '"bana şükret" dedi. Ardından da "Anne ve babana da" buyurdu. Bu, Allah hakkının anne-baba hakkından daha büyük olduğunu bize bildirmek içindir. Çünkü insanın yaratılışında gerçek sebep Allah'tır. Ana-baba ise, görünüşte ve şekilde sebeptir. Bunun içindir ki Allah, anne ve babası kendisini Allah'ı inkâr etmeye zorladığında, kişinin onlara itaat etmesini haram

---

[43][43] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/24.

[44][44] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/24-25.

kılmıştır. [45][45]

**20.** Allah'ın, göklerde ve yerdekileri sizin emrinize verdiğini, nimetlerini açık ve gizli olarak size bolca ihsan ettiğini görmediniz mi? Yine de, insanlar içinde, bilgisi, rehberi ve aydınlatıcı bir kitabı yokken Allah hakkında tartışan kimseler vardır.
**21.** Onlara "Allah'ın indirdiğine uyun" dendiğinde: Hayır, biz, babalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız, derler. Ya Şeytan, onları alevli ateşin azabına çağırıyor idiyse!
**22.** İyi davranışlar içinde kendini bütünüyle Allah'a veren kimse, gerçekten en sağlam kulpa yapışmıştır. Bütün işlerin sonu Allah'a varır.
**23.** İnkâr edenin inkârı seni üzmesin. Onların dönüşü ancak bizedir. İşte o zaman, yaptıklarını kendilerine haber veririz. Allah kalblerde olanı şüphesiz çok iyi bilir.
**24.** Onları biraz faydalandırır, sonra kendilerini ağır bir azaba sürükleriz.
**25.** Andolsun ki, onlara, "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, mutlaka "Allah..." derler. De ki: Öyleyse övgü yalnız Allah'a mahsustur, ama onların çoğu bilmezler.
**26.** Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır. Bilinmeli ki Allah, hiçbir şeye ihtiyacı olmayan ve övülmeye lâyık olandır.
**27.** Şayet yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de arkasından yedi deniz daha katılarak (mürekkep) olsa yine Allah'ın sözleri yazmakla tükenmez. Şüphe yok ki Allah mutlak gâlib ve hikmet sahibidir.
**28.** Sizin yaratılmanız ve diriltilmeniz, ancak tek bir kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir. Unutulmasın ki, Allah bilen ve görendir.
**29.** Bilmez misin ki Allah, geceyi gündüze ve gündüzü geceye katmaktadır. Güneşi ve ayı da buyruğu altına almıştır. Bunların her biri belli bir vâdeye kadar hareketine devam eder. Ve Allah, yaptıklarınızdan tamamen haberdardır.
**30.** Çünkü Allah, hakkın tâ kendisidir; O'ndan başka taptıkları ise hiç şüphesiz bâtıldır. Gerçekten Allah, yüce ve uludur.
**31.** Gemilerin denizde, Allah'ın lutfuyla yürüdüğünü görmez misin? Allah bununla size, varlığının delillerini gösterir. Bunlarda pek sabırlı ve şükreden kimselerin hepsi için ibretler vardır.
**32.** Dağlar gibi dalgalar onları kuşattığı zaman, dini tamamen Allah'a hâs kılarak O'na yalvarırlar. Allah onları karaya çıkararak kurtardığı vakit içlerinden bir kısmı orta yolu tutar. Bizim âyetlerimizi, ancak nankör hâinler bilerek inkâr eder.
**33.** Ey İnsanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ne babanın evlâdı, ne evlâdın babası nâmına bir şey ödemeyeceği günden çekinin. Bilin ki, Allah'ın verdiği söz gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan, Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın.
**34.** Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah'ın kalındadır. Yağmuru o

[45][45] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/25.

yağdırır, O, rahimlerde olanı da bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede öleceğini bilmez. Şüphesiz Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde şirkten sakındırdı ve bunu, Lokman Hekim'in iman ve güzel ahlâk hususundaki vasiyetleri İle pekiştirdi. Burada da kendisinin birliğini gösteren açık delilleri anlattı. Sanattan, sanatkârın varlığına ve Onun. sayılamıyacak kadar çok olan nimetlerine dikkât çekti. Bunlar, içindeki güneş, ay, yıldızlar ve bulutlarla birlikte gökleri içinde bulunan hayvanlar, bitkiler, madenler, denizlerle birlikte yeri insanlara hizmete hazır hale getirmesidir. Bunun dışında, Allah'ın birliğini gösteren diğer delilleri anlattı. Yüce Allah bu mübarek sûreyi, "beş gaybı" anlatarak sona erdirdi. [46][46]

## Kelimelerin İzahı

Tamamladı, ikmâl etti. Nimet tam olunca, Mastarı denir.
Tutundu, asıldı, sarıldı. Bitti, boşaldı.
Sokar. "sokmak manasınadır." deve iğne deligine girinceye kadar,[47][47] âyetinde de bu mânâda kullanılmıştır. Fülk, gemiler demektir.
Zulel, gölgelik mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Zulle, kişiye gölge yapan dağ veya bulut gibi herşeydir.
Hattâr, hâin demektir. En kötü hainliktir. Şâir şöyle der:
Şüphesiz sen Ebu Umeyr'i görsen, ellerini hainlikle doldururdun.[48][48] Garûr, şeytan ve benzeri, aldatan şeydir. Emel, bir kimseyi aldattığında denir. [49][49]

## Âyetlerin Tefsiri

**20.** Ey insanlar! Görmediniz mi ki, Yüce Allah, göklerde bulunan güneşi, ayı ve yıldızları; yerdeki dağları, ağaçlan, nehirleri, meyveleri ve daha sayılamayacak kadar çok diğer şeyleri, faydalanasınız diye emrinize verdi. Ey insanlar! Allah, size birçok nimetini tam olarak verdi. Bunlar, göz, kulak, sağlık ve İslam gibi görünen; kalb, akıl, anlayış, bilgi ve benzeri gözle görünmeyen nimetlerdir. Beyzâvî şöyle der: Allah size, duyularla bilinen ve akıl yoluyla anlaşılan, bildiğiniz ve bilmediğiniz birçok nimeti bol bol verdi.[50][50] İnsanlar içinde bir grup da vardır ki, Allah'ı inkâr eder, Onun birliği ve sıfatları hususunda bilgisizce, anlamadan, delilsiz ve hüccetsiz olarak ve Allah katından indirilmiş bir kitap olmaksızın mücâdele edip tartışır. Kurtubî şöyle der: Bu âyet, bir yahudi

---

[46][46] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/29.
[47][47] A'râf sûresi 7/40
[48][48] Kurtubî, 14/80
[49][49] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/29.
[50][50] Beyzâvî, 2/109

hakkında inmiştir. Bu yahudi Peygamber (s.a.v.)'e gelerek dedi ki: "Ey Muhammed! Rabbini bana tanıt. O, hangi şeyden olmuştur.?" Bunun üzerine bir azap gelip onu yakaladı.[51][51] Münîr "apaçık cehalet ve sapıklık karanlığından kurtaran" demektir. [52][52]

**21.** O, bâtıl yollara girerek mücâdele edenlere, "Allah'ın peygamberine indirdiğine uyun ve onu tasdik edin. Çünkü o, hakkı bâtıldan, hidâyeti dalâletten ayırır" denildiğinde Onlar: "Biz, babalarımızın yolundan gideriz. Putlara ibadet etme hususunda onlara uyarız" derler. Bu soru, kınama ve inkâr ifade eder. Yani, babalan sapık olsa, hattâ şeytan onları, şiddetli alevi olan cehennem azabına çağırıyor idiyse, yine de onlara uyarlar mı? [53][53]

**22.** Kim, Allah'ı birleyen bir mü'min olarak, O'na itaata yönelir, emirlerine boyun eğer de samimi bir niyetle O'na ibadet ederse, sağlam bir ipe yapışmış olur. Kurtubî şöyle der: Allah'ı görür gibi olmayan ve kalben O'nu tanıyarak yapılmayan ibadet fayda vermez.[54][54] Bu âyetin bir benzeri de şu âyettir: "Her kim mü'min olarak, iyi olan islerden yaparsa"[55][55] Şu halde iman ve ihlasla amel gerekmektedir. İşte bunu yapan kimse, kopmayan bir ipe sarılmış ve tutunulabilecek en sağlam sebebe tutunmuş olur. Zemahşerî der ki: Bu, temsil kabilindendir. Allah'a tevekkül eden kimsenin durumu, yüksek bir yerden sarkan ve kopmayacağmdan emin olunan sağlam bir ipten yapılmış en güvenilir kulpa yapışan kimsenin durumuna benzetildi.[56][56] Râzî de şöyle der: En sağlam kulp Allah'ın katmdadır. Çünkü onun dışındakilerin hepsi kopup yok olacaktır. Allah ise, ebedîdir, sonu yoktur.[57][57] İşlerin hepsinin dönüşü, başkasına değil, sadece Allah'adır. Allah, yapana, onların karşılığını en güzel bir şekilde ödeyecektir. [58][58]

**23.** Bu âyet Rasulullah (s.a.v.)'ı teselli etmektedir. Yani, ey Muhammed! Ne inkâr edenin inkârı, ne de sapanın sapması seni üzmesin. Onlar hakkında bir takım üzüntülere dalarak canın sıkılmasın. Er veya geç, biz onlardan intikam alacağız, Onların dönüşü sadece bizedir. O zaman, dünyada yaptıkları işleri onlara bildireceğiz. Kuşkusuz Allah, onların kalplerindeki tuzağı, İnkârı ve yalanlamayı bilir ve onlara bunların karşılığını verir. [59][59]

**24.** Onları dünyada az bir müddet bırakırız da, ondan faydalanırlar. Sonra âhirette onları şiddetli azaba, cehennem azabına çarptırırız. O, nefse zor gelen

---

[51][51] Kurtubî, 14/74. Bir görüşe göre bu âyet, Nadr b. Haris, Übeyy b. Halef ve benzerleri hakkında inmiştir. Bunlar, aklî bir bilgi ve şer'î bir delilleri olmadan, Allah'ın birliği ve sıfatları hakkında Peygamberimiz (s.a.v.) mücâdele ediyorlardı.
[52][52] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/29-30.
[53][53] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/30.
[54][54] Kurtubî, 14/74
[55][55] Tâhâ sûresi, 20/112
[56][56] Keşşaf, 3/395
[57][57] Tefsîr-i kebîr, 25/154
[58][58] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/30.
[59][59] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/30-31.

pek kötü bir azaptır. Yüce Allah, inkarcıların azaba müstehak olduklarını anlattıktan sonra, dünyadaki çelişkili davranışlarını açıkladı. Bu çelişkili durum, onların, göklerin ve yerin yaratıcısının Allah olduğunu itiraf etmeleri, buna rağmen, Allah'a başkalarını ortak koşarak onlara ibadet etmeleridir. Halbuki onların, Allah'ın mülkü ve mahluku olduğunu itiraf etmektedirler. [60][60]

**25.** Ey Muhammed! Mekke kâfirlerinden o müşriklere, "gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, durum son derece açık olduğu için, "Allah yarattı" diyeceklerdir. Bunu itirafa mecburdurlar. Onlara de ki: Delil aleyhinize gerçekleştiği ve i-man delilleri açıkça ortaya çıktığı için Allah'a hamd olsun, Ama o müşriklerin çoğu düşünüp tefekkür etmezler, dolayısıyle bilemezler. Yüce Allah bundan sonra şöyle buyurdu: [61][61]

**26.** Kâinatta ne varsa, hepsi Yüce Allah'ın mülkü, mahluku ve idare ettiği şeylerdir. Kuşkusuz Allah, yarattıklarına ve onların ibadetine muhtaç değildir. Yaptıklarında ve nimetlerinde övgüye layıktır. [62][62]

**27.** Eğer yeryüzünde bulunan bütün ağaçlar kalem yapılsa, Deniz, bütün genişliğiyle mürekkep olsa, yedi deniz de ona katılsa ve bunlarla, Allah'ın büyüklüğü, yüceliği ve sıfatlarını gösteren kelimeler yazılsa, o kalemler ve denizler yok olup biter, fakat Allah'ın kelimeleri bitmez. Çünkü ağaçlar ve denizler tükenir, Allah'ın kelimeleri ise sonsuzdur. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, göklerde ve yerde olanları insanların emrine verdiğini ve nimetlerini tamamladığını anlattıktan sonra, şuna dikkat çekti: Eğer ağaçlar kalem, denizler mürekkep olsa, bunlarla, Allah'ın birliğini ve gücünü gösteren harika sanatları yazılsa, o harika şeyler bitmez.[63][63] İbnu'I-Cevzî der ki: Bu sözde hazif yapılmıştır. Takdiri şöyledir: Bu kalemler ve denizlerle Allah'ın kelimeleri yazılsa, kesinlikle kalemler kırılır denizler tükenir, fakat Allah'ın kelimeleri bitmez.[64][64] Kuşkusuz Allah galiptir, hiçbir şey onu âciz bırakamaz. Hikmet sahibidir; hiçbir şey onun ilminden ve hikmetinden dışan çıkamaz. [65][65]

**28.** Ey İnsanlar! Sizin yoktan yaratılışınız ve öldükten sonra da diriltilmeniz, sadece bir tek kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir.[66][66] Çünkü Allah, bir şeyin olmasını istediği zaman, ona "Ol" der. O da oluverir. Sâvî der ki: Yani hiçbir şey Allah'a zor gelmez aksine alemin yaratılışı ve tümüyle tekrar diriltilmesi bir lek nefsin yaratılması ve diriltilmesi gibidir. Kuşkusuz Allah kulların sözlerini işitici, yaptıklarını görücüdür. Bundan sonra Yüce Allah, kudretini gösteren, dış âlemdeki delillere işaret ederek şöyle buyurdu: [67][67]

---

[60][60] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/31.
[61][61] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/31.
[62][62] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/31.
[63][63] Kurtubî, 14/76
[64][64] Zâdu'l-mesîr 6/326
[65][65] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/31.
[66][66] Sâvî Haşiyesi, 3/259
[67][67] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/32.

**29.** Ey muhatab! Görmüş derecesinde kesin bir bilgiyle bilmedin mi ki, Yüce Allah, gecenin karanlığım gündüzün ?ydmlığına; gündüzün aydınlığını da gecenin karanlığına sokar. Ezelî hikmeti gereği, birini artırır, diğerini eksiltir. Süreleri takdir etmek ve menfaatleri tamamlamak için, ay ile güneşi, doğacak ve batacak şekilde yaratmıştır. Ay ile güneşten her biri, kendi yörüngesinde kıyamete kadar yürür, Yüce Allah sizin durumlarınızı ve yaptığınız işleri bilir. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz. Şüphesiz bunun gibi parlak sanatı ve üstün yönetimi gören kimse, bu sanatın, yaratıcının, kendi yaptıklarım da kuşatan birisi olduğundan gâfıl kalmaz. [68][68]

**30.** İşte bu gördüğünüz sanat harikaları ve sonsuz kudret, Allah'ın, sadece kendisine ibadet edilmesi gereken gerçek ilah olduğunu iyice anlamanız ve Allah'ı bırakıp da taptıkları putların tümünün bâtıl olduğunu, asli olmadığını bilmeniz içindir. Nitekim Lebîd şöyle der: Biliniz ki, Allah'tan başka her şey bâtıldır. Her şey O'nun mahluku ve kuludur. O'nun yarattıklarından hiçbiri, izni olmadan bir zerreyi bile hareket ettiremiz. Bu. Allah'ın sıfatlarımn yüce, zâtının ulu olduğunu bilmeniz içindir. [69][69]

**31.** Bu bölüm, başka bir nimeti hatırlatmaktadır. Yani, ey akıllı! görmedin mi ki, büyük gemiler, geçim sebeplerini hazırlamak içiri, Allah'ın kudreti ile ve o gemileri insanların emrine vererek onlara lütuf ve ihsanda bulunması sebebiyle denizlerde gider. îbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah, lütfü ve iradesiyle gemilerin denizde akıp gitmesi için, kendisinin denizi hazır hale getirdiğini haber veriyor. Çünkü, eğer Allah suya, gemileri taşıma kuvveti vermeseydi, gemiler yüzemezdi.[70][70] Bunun içindir ki, Yüce Allah şöy le buyurdu: Sanatının hârikalarım, birliğini ve kudretini gösteren delilleri size göstermek için bunu yaptı, Bu gemilerin emre hazır kılınmasında ve taşıdıkları gıda maddeleri, erzak ve ticaret mallarında. Allah'a yönelen, sıkıntı anında çok sabırlı, bolluk anında çok şükreden her kul için apaçık ibret ve alametler vardır. Sabbâr ve Şekûr kelimeleri, çok sabreden ve çok şükreden manasınadır. [71][71]

**32.** Müşrikler, denizde bulundukları sırada, üzerlerine dağlar gibi yoğun dalgalar gelip de onları örttüğünde, Allah'tan başka kendilerini kurtaracak hiç kimse olmadığım anlayınca, kurtulmak için, başkasına değil, sadece Allah'a dua ederler. Allah onları, denizdeki zorluklardan kurtarıp da karada kurtuluş sahiline çıkarınca içlerinden bir kısmı orta yolu tutar.! Bu âyette hazif vardır. Takdiri şöyledir: Onlardan bir kısmı orta yolu tutar, bir kısın: da inkâr eder. Âyetin daha sonra gelen "âyetlerimizi inkâr etmez...' cümlesi bunu göstermektedir. Muktasıd, işte orta yolu tutan demektir. İbr Kesîr der ki: Bu, o korkunç halleri ve o büyük

---

[68][68] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/32.
[69][69] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/32.
[70][70] Muhtasar-i İbn Kesîr, 3/69
[71][71] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/32-33.

olayları gören, denizdek apaçık mucizeleri gören kimseyi yadırgama babmdandır. Çünkü, bu sıkıntı lan görüp de Allah, kendisini kurtardıktan sonra, bu nimeti tam ame' hayırlara koşma ve sürekli ibadetlerle karşılaması gerekirdi. Böyle yap mayıp da orta yolu tutan eksik yapmıştır.[72][72] Âyetlerimizi ancak her hain ve Allah'ın nimetlerini çok inkâr eden yalanlar. [73][73]

**33.** Ey insanlar! Emirlerine sarılarak ve yasak larmdan kaçınarak, Rabbinizin azabından sakının, O zor ve korkunç günden korkun. O gün, hiçbir baba, çocuğuna yara sağlayamaz. Ona gelecek herhangi bir zararı da savamaz. Onun yükünde herhangi bir şeyi de çekemez. Hiçbir çocuk da b basından herhangi bir şeyi savamaz. Veya onun suçundan veya yaptı haksızlıklardan herhangi bir şeyi gideremez. Taberi şöyle der: Allah katı da şefaatin ve diğer vesilelerin bir faydası olmaz. Ancak, dünyada yapıp bıraktığı salih amel şefaata vesile olur.[74][74] Kuşkusuz Allah'ı sevap, ceza, öldükten sonra dirilme ve hesapla ilgili vaadi haktır. B dönülmeyecek bir vaattir. Sakın dünya hayatı, süsü lezzetleriyle sizi aldatmasın. Sonra ona meyledersiniz. Sakın, düzenbaz şeytan sizi aldatmasın. O, mahlukatı bâtıl şeylerle aldai ümitlendirir ve âhireti düşünmekten alıkor. [75][75]

**34.** Kıyamet vakti hakkındaki ilim ancak Allah karındadır. Bu âyetteki esaslar, sadece Allah'ın bildiği gayb bilgileric Bunlar beş tanedir. Nitekim sahih hadiste şöyle buyrulmuştur: Gayl anahtarları beştir. Onları Allah'tan başkası bilmez. Rasulullah daha sor bu âyeti okudu.[76][76] Yani, kıyametin kopacağı zamanla ilgili ilim katINdadır. Yağmurun nereye ve ne zaman ineceğini de o bilir. Rahimlerdekinin erkek mi dişi mi, mutlu mu mutsuz mu olacağım da o bilir. Hiç kimse yann başına ne geleceğini, hayır veya serden ne yapacağını bilemez. Hiç kimse, nerede öleceğini bilemeyeceği gibi, nereye gömüleceğini de bilemez. Şüphesiz Allah pek iyi bilendir, her şeyi bilir. Eşyanın dışından da içinden de haberdardır. [77][77]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "dışı" ile "içi", "hak" ile "bâtıl" arasında tıbâk vardır.
**2.** "Şeytan onları çağırıyor idiyse de mi?" cümlesinde, hazif yapılarak kınama ve inkâr ifade edilmiştir. Yani, "Şeytan onları, cehennem azabına çağırıyor idiyse de onlara uyacaklar mı?" demektir.
**3.** "Kim yüzünü Allah'a çevirirse" cümlesinde mecâz-ı mürsel vardır. Cüz'

[72][72] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/70
[73][73] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/33.
[74][74] Taberî, 21/55
[75][75] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/33.
[76][76] Euhârî, Tefsir 13/1, Tcvhîd 4; Ahmed b."Hanbel, Müsned, 2/24.52.58.
[77][77] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/33-34.

söylenmiş, küll kastedilmiştir.
**4.** "Sağlam bir kulpa tutunmuş olur" cümlesi teşbîh-i temsilidir. İslama sarılmış olan kimse, dağın zirvesine çıkmak isteyip de sağlam bir ipe tutunan kimseye benzetilmiştir. Mübalağa ifade etmesi için, teşbih edatı hazf edilmiştir.
**5.** "Kim, mü'min olarak yüzünü Allah'a çevirirse" ile "Kim inkâr ederse, onun inkârı seni üzmesin" arasında mukabele vardır.
**6.** "bir azab" ifadesinde istiare vardır. Katı mânâsına gelen kelimesi, mânâsına kullanılmıştır. Gılz, sadece maddî şeyler için kullanılır. Burada müsteâr olarak, manevî şey için kullanılmıştır.
**7.** "İşlerin dönüşü, sadece Allah'adır" cümlesinde, sonra gelmesi gerekenin öne alınmış olması hasr ifade eder. Yani, işlerin dönüşü, başkasına değil, sadece Allah'adır.
**8.** "Çok sabreden, çok şükreden, Çok hain, çok nankör, çok bilen, çok haberdar olan ve çok işiten, çok gören" kelimeleri mübalağa sıyğalanndandır. Aynı zamanda bunlarda, âyet sonu uygunluğu da vardır. Buna seci' denilir. Bu da edebî sanatlardandır.
Allah'a hamd olsun, Lukmân Sûresinin tefsiri bitti. [78][78]

[78][78] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/34.

# SECDE SURESİ

Mekke'de inmiştir. 30 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Secde sûresi Mekke'de inmiştir. Bu da, Mekke'de inen diğer sûreler gibi, Allah'a, âhiret gününe, kitaplara, peygamberlere, öldükten sonra dirilmeye ve hesaba iman etmek gibi, İslam'ın inanç temellerini ele alır. Bu mübarek sûrenin üzerinde durduğu ana konu, öldükten sonra dirilme konusudur. Müşrikler bu hususta Peygamber'le (s.a.v.) çok mücadele etmiş ve onu, yalanlamak için bunu bir vesile edinmişlerdir.
Bu mübarek sûre, başlangıçta Rasulullah (s.a.v.)'m büyük mucizesi olan Kur'an-ı Kerinı'den kuşku ve şüpheleri defeder. Böylece o Kur'an'ın etrafında şüpheler ve bâtıllar dolaşamaz. Kur'an'ın mucizeliğinin açıklığına, âyetlerinin parlaklığına, ifadesinin açıklığına ve hükümlerinin yüceliğine rağmen, müşrikler, Peygamberimizi (s.a.v.), "Bu Kur'an'ı uydurdu, kendinden çıkardı" diye itham ettiler. Dolayısıyle bu mübarek sûre, parlak delillerle bu iftirayı reddeder.
Sonra bu sûre, Allah'ın ulvî ve süfli kâinattaki kudretinin alâmetlerini açıklamak suretiyle, onun birliğini ve kudretini gösteren delilleri anlatır. O bu delillerle bir ve üstün olan Allah'ın eşsiz yaratmasına, Kur'an üslubuyla dikkatleri çeker.
Daha sonra Kur'an-ı Kerim, müşriklerin, öldükten sonra dirilmeyi ve hesabı inkâr etmeleri hususundaki mantıksız şüphelerini anlatır ve o şüpheleri parlak ve kesin delillerle reddeder. Bunlar, inatçı ve inkarcı hasmın delillerini öyle çürütür ki, hasım, ister istemez, Kur'an'ın bu ezici ve parlak delilleri karşısında, mağlubiyeti hemen kabul eder.
Bu mübarek sûre, hesap gününü ve o günde Allah'ın takva sahibi mü'minler için hazırlamış olduğu ebedîlik cennetlerindeki ebedî nimetleri ve suçlular için cehermem de hazırlamış olduğu azap ve cezayı anlatarak sona erer. [1][1]

## İsmi

Yüce Allah, bu sûrede, Kur'an-i Kerim'in âyetlerini işittiklerinde, "Büyüklük taslamadan secdeye kapanan ve Rabblerini hamd ile tebih eden samimi müminlerin vasıflarını anlattığı için, bu sûreye "Secde Sûresi" adı verildi.[2][2]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** Elif. Lâm. Mîm.
**2.** Kendisinde şüphe olmayan bu kitabın indirilişi, Alemlerin Rabbindendir.
**3.** Yoksa "Onu Peygamber kendisi uydurdu" mu diyorlar? Hayır, o, senden önce kendilerine hiçbir uyarıcı gelmemiş bir kavmi uyarman için Rabbinden gön-

[1][1] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/37.
[2][2] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/37.

derilen haktır. Umulur ki doğru yolu bulurlar.
**4.** Gökleri, yeri ve bunların arasındakiler! altı günde yaratan, sonra arşı istiva eden, Allah'tır. O'ndan başka ne bir dost ne de bir şefaatçiniz vardır. Artık düşünüp öğüt almaz mısınız?
**5.** Allah, gökten yere kadar her işi düzenleyip yönetir. Sonra (bütün bu işler) sizin saydığınız hesap ile bin yıl tutan bir günde O'nun nezdine çıkar.
**6.** İşte, görülmeyeni de görüleni de bilen, mutlak gâlib ve merhamet sahibi O'dur.
**7.** O Allah ki, yarattığı her şeyi güzel yapmış ve ilk başta insanı çamurdan yaratmıştır.
**8.** Sonra onun zürriyetini, nutfeden, hakir bir sudan üretmiştir.
**9.** Sonra onu tamamlayıp şekillendirmiş, ona kendi ruhundan üflemiştir. Ve sizin için kulaklar, gözler, kalbler yaratmıştır. Ne kadar az şükrediyorsunuz!
**10.** "Toprağın içinde kaybolduğumuz zaman, gerçekten biz mi yeniden yaratılacağız?" derler. Doğrusu onlar Rablerine kavuşmayı inkâr etmektedirler.
**11.** De ki: Size vekil kılınan ölüm meleği canınızı alacak, sonra Rabbinize döndürüleceksiniz.
**12.** O günahkârların, Rableri huzurunda başlarını öne eğecekleri, "Rabbimiz! Gördük duyduk, şimdi bizi geri döndür de, iyi işler yapalım, artık kesin olarak inandık." diyecekleri zamanı bir görsen!
**13.** Biz dilesek, elbette herkese hidâyetini verirdik. Fakat, "Cehennemi hem cinlerden hem insanlardan bir kısmıyla dolduracağım" diye benden kesin söz çıkmıştır.
**14.** O gün onlara şöyle diyeceğiz: "Bu güne kavuşmayı unutmanızın cezasını şimdi tadın bakalım! Doğrusu biz de sizi unuttuk; yaptıklarınızdan ötürü ebedî azabı tadın!"
**15.** Bizim âyetlerimize ancak o kimseler inanırlar ki, bu âyetlerle kendilerine öğüt verildiğinde, büyüklük taslamadan secdeye kapanırlar ve Rablerini hamd ile teşbih ederler.
**16.** Korku ve ümitle Rablerine yalvarmak üzere onların vücutları yataklardan uzak kalır ve kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar.
**17.** Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için nice sevindirici ve göz aydınlatıcı nimetler saklandığım hiç kimse bilemez.

## Kelimelerin İzahı

Kur'an'ı, kendisi uydurdu. Yukarı çıkar, yükselir.
İdare eder. Başkasının işlerini idare etmektir. Sülâle; hülâsa, öz demektir.[3][3]
Mehin; zayıf, âdi manasınadır. Onu düzgün yarattı. Âzâlalarına şekil vermek ve mükemmel yapmak suretiyle dosdoğru yaptı.
Yok olduk, kaybolduk. Bunun aslı, Arapların, süt suyun içinde kaybolup gittiğinde söyledikleri sözünden alınmıştır.

---

[3][3] Sülâle'nin mânâsı hakkında bkz. Mü'minûn sûresi âyet 12.

Başlarını öne eğmiş olanlar. Bir kimse başını yere eğip sustuğunda denir. Cinne, cinler demektir. [4][4]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Elif, Lam, Mîm. Hurûfu mukattaa, Kur'an'ın mucizeliğine dikkat çekmek içindir.[5][5]

**2.** Ey Muhammedi Sana vahy olunan bu kitap, Kur'an'dır. Onun, Allah katından olduğunda şüphe yoktur. O, Âlemlerin Rabbinden indirilmiştir. [6][6]

**3.** "Onu, kendisi uydurdu" mu diyorlar? Cümlenin faili olan zamir, Kureyş kâfirlerini gösterir. Buradaki ise, ve manasınadır. Yani, "Yoksa o müşrikler, Kur'an'ı, Muhammed uydurdu, onu kendiliğinden çıkardı mı" diyorlar? Hayır! Mesele, onların iddia ettiği gibi değildir, Bilakis o, Rabbin katından indirilmiş, hak ve gerçek bir sözdür. Beyzâvî şöyle der: Yüce Allah, önce Kur'an'ın mucizeliğine işaret etti, sonra da, mucize oluşunun, onun, Âlemlerin Rabbinden indirilmiş olmasını gerektirdiğini söyledi ve bunu, onda hiçbir şüphe bulunmadığını vurgulayarak açıkladı. Ardından'da, müşriklerin, Kur'an'ı inkâr etmek ve onun şaşılacak tuhaf bir şey olduğunu İfade etmek için bunun aksini söylediklerini açıkladı. Bundan sonra Yüce Allah, şu sözüyle, Kur'an'ı indirmekten maksadını açıkladı.[7][7] Ey Muhammed! Kur'an'la, senden önce kendilerine herhangi bir peygamber gelmemiş olan bir kavmi uyarmak İçin o Kur'an'ı sana indirdi. Tefsirciler şöyle der: Bu kavim, İsa (a.s.) ile Muhammed (a.s.) arasında yaşamış olan fetret devri insanlarıdır. Bu dönemden Önce İbrahim, Hûd ve Salih gibi peygamberler (aleyhimus selâm) gelmişti. Fakat, bunlardan sonra uzun bir süre geçince, Allah, Muhammed (a.s.)'i onlara gönderdi ki, Kur'an'la onlara karşı delil getirsin ve onları Allah'ın azabına karşı uyarsın, Doğru yolu bulmaları ve güçlü, övgüye layık olan Allah'a iman etmeleri için onu gönderdi. Bundan sonra Yüce Allah, kendisinin birliğini gösteren delilleri anlatmaya başladı ve şöyle buyurdu: [8][8]

**4.** Yüksek ve sağlam bir şekilde gökleri, harikulade ve güzel bir tarzda yeri ve bu ikisi arasında olan mahlûkâtı altı günde yaratan Yüce Allah'tır. Hasan Basri şöyle der: O altı gün, dünya günlerindendir. Allah dikseydi, kâinatı göz açıp kapayacak kadar kısa bir sürede yaratırdı. Fakat O. kullarına, işlerinde aceleci olmamalarını öğretmek istedi. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, Kur'an'ı dinlesinler ve onu düşünsünler diye, onlara kudretinin sonsuzluğunu gösterdi.

---

[4][4] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/40.
[5][5] Hurûfu mukattaa hakkında, bkz. Bakara sûresi'nin başı.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/41.
[6][6] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/41.
[7][7] Beyzâvî, 2/111
[8][8] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/41.

Daha önce değilken, yoktan yarattı, meydana getirdi.[9][9] Sonra benzetme olmaksızın, şanına layık bir şekilde Arş'ı istiva etti.[10][10] Ey insanlar! Allah'ın izni olmadan O'nun azabını sizden savacak O'ndan başka ne bir yardımcınız, ne de O'nun katında size şefaat edecek bir şefaatçiniz vardır. Aksine işlerinizi idare eden ve menfaatlerinizi koruyan O'dur. Bunu düşünüp de iman etmeyecek misiniz? [11][11]

**5.** Göklerde ve yerlerde bulunan bütün mahlûkâtm işini o idare eder, hiçbir kimsenin işini ihmal etmez. İbn Abbas şöyle der: Yani, kaza ve kaderi gökten yere indirir. Takdir edip uyguladığmı da indirir Sonra bütün bu işler hakkı batıldan ayırması için büyük bir günde, şiddetinden dolayı, dünya günlerinden bir sene uzunluğundaki kıyamet gününde O'na yükselir. [12][12]

**6.** Mahlûkâtm işlerini idare eden O Yüce Allah, her şeyi bilendir.
O, mahlûkâtm bildiklerini de bilmediklerini .de bilir. Kurtubî şöyle der: Bu âyet, tehdit ve azap ile korkutma ifade eder. Yüce Allah sanki şöyle diyor: Sözlerinizde ve işlerinizde ihlaslı olun. Ben size onların karşılığını vereceğim. Ayetteki "gayb" ve "şehâdet"ten maksat, mahlûkâtm gördüğü ve görmediği şeylerdir.[13][13] Allah, emrini yerine getirecek güce sahiptir, kullarının işlerini yönetme hususunda da onlara merhametlidir. [14][14]

**7.** O, yarattığı ve meydana getirdiği her şeyi, muhkem ve sağlam yaratandır. Ebu Hayyân şöyle der; Bu, nimetleri sayıp dökme hususunda daha vurguludur. Her şeyi yerli yerine koydu, demektir. Bunun içindir ki, İbn Abbas şöyle demiştir: Maymunlar güzel değildir. Fakat mükemmel bir şekilde yaratılmışlardır.[15][15] Bazı âlimler şöyle der: Filin, deve başı gibi bir başı, tavşanın aslan başı gibi bir başı, insanın da eşek başı gibi bir başı olduğunu tasavvur etsen, elbette bunda büyük bir çelişki, uyumsuzluk ve uygunsuzluk görürsün. Fakat devenin, yürürken rahatça ot-layabilmesi için boynunun uzun ve dudaklarının yarık olduğunu; eğer fil hortumsuz olsaydı o büyük cismiyle, yiyip içecek şeyleri almak için eğilemiyeceğini, bütün bunları düşünürsen, bunun, herşeyi mükemmel olarak yaratan Allah'ın sanatı olduğunu anlar ve "Yapıp yaratanların en güzeli olar? Allah pek yücedir" dersin. (Tefsirlerden naklen). İnsan neslinin babası Adem'i (a.s.) çamurdan yarattı. [16][16]

**8.** Sonra da onun neslini, zayıf ve âdi bir su olan meniden ürer hale getirdi. [17][17]

---

[9][9] Kurtubî, 14/86
[10][10] İstivâ'nin manası ve bu hususta Selefin görüşleri hakkında geniş bilgi için, A'raf sûresi 54. âyetin tefsirine bakın.
[11][11] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/41-42.
[12][12] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/42.
[13][13] Kurtubî, 14/89
[14][14] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/42.
[15][15] el-Bahr, 7/199
[16][16] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/42.
[17][17] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/43.

**9.** Sonra da azalarını dosdoğru yaptı ve anne karnında yaratılışını dengeli kıldı. Bundan sonra ona ruhu üfürdü. Artık insan, en mükemmel bir şekle ve en güzel bir hale gelmiştir. Ebussuûd şöyle der: Yüce Allah, "ona kendi ruhundan üfürdü" diyerek ruhu kendisine izafe etti ki, insanı şereflendirsin ve onun eşsiz ve harika bir mahlûk olduğunu Allah'ın yüceliğine uygun üstün bir vasıfta yaratıldığını bildirsin.[18][18] Allah sizin için şu duyu organlarım, yani sesleri işitmeniz için kulağı, eşyayı görmeniz için gözü, hakkı ve hidayeti anlayabilmeniz için aklı yarattı. Rabbinize ne de az şükrediyorsunuz. Cümledeki şükrün azlığını vurgular. [19][19]

**10.** Öldükten sonra dirilmeyi ve hesabı inkar eden Mekke kâfirleri dediler ki, biz yok olup da kemiklerimiz ve etlerimiz toprak olup, kaybolacak ve ayırt edilemiyecek derecede yeryüzünün toprağıyla karıştığında mı, yeniden yaratılıp ikinci defa hayata döneceğiz? Bu, Öldükten sonra dirilmeyi, alaylı bir ifadeyle daha pek uzakta olduğunu beyandır. Onun içindir ki, Yüce Allah şöyle buyurdu: Bilakis burada alaydan daha âdi ve öte bir şey vardır ki, o da, onların âhirette Allah'ın karşısına çıkacaklarını inkâr etmeleridir. [20][20]

**11.** Onların bâtıl iddialarını reddetmek için de ki: Sizi, ruhlarınızı almakla görevlendirilen ölüm meleği ve yardımcıları öldürecektir. Sonra kıyamet gününde hesap ve ceza için dönüşünüz sadece Allah'adır. İbn Kesir şöyle der: Açık olan şudur ki, Ölüm meleği muayyen bir şahıstır. Bazı rivayetlerdeon;ı Azrâîl adı verilmiştir ki, meşhur olan da budur. Hadiste de buyrulduğu gibi, onun, ruhları bedenin çeşitli yerlerinden çıkaran yardımcıları vardır. Can boğaza geldiğinde, onu ölüm meleği alır.[21][21] Mücâhid şöyle der: Arz onun için dürüldü ve bir leğen haline getirildi. O, dilediği yerden alır.[22][22]
Bundan sonra Yüce Allah, suçluların kıyamet günündeki hallerini ve o günkü zillet ve horluk durumlarını haber vererek şöyle buyurdu: [23][23]

**12.** Ey Muhatap! Eğer sen, o suçluların kıyamet gününde, utançtan Rableri önünde başlarını eğdikleri zamanki durumlarını bir görsen, çok acaip birşey gönnüş olursun. Ebussuûd şöyle der: Edatının cevabı söylenmemiştir. Takdiri şöyledir: Şiddeti ve korkunçluğu sebebiyle miktarı Ölçülemeyen korkunç bir olay görmüş olursun"[24][24] Derler ki, Ey Rabbimiz! İşin gerçeğini gördük. Peygamberlerle ilgili inkâr ettiğimiz, kör ve sağırlar olup da işitmediğimiz şeyleri şimdi işittik. Bizi dünya yurduna geri gönder de iyi iş yapalım. Şimdi biz, kesin olarak tasdik eden, Sen'in vaadinin hak ve huzuruna çıkmanın gerçek olduğuna inananlarız. Taberî şöyle der: Yani şimdi Sen'in birliğine, Sen'den

---

[18][18] Ebussuûd, 4/196
[19][19] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/43.
[20][20] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/43.
[21][21] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/73
[22][22] Taberî, 21/62
[23][23] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/43.
[24][24] Ebussuûd, 4/197

başkasına ibadet etmenin doğru olmayacağına, Sen'den başka bir Rabbin bulunmasının uygun olmayacağına, öldürenin de diriltenin de, dilediğini yapanında Sen olduğuna kesinlikle inandık.![25][25] Yüce Allah onları reddederek şöyle buyurdu: [26][26]

**13.** Eğer bütün mahlûkâtm hidayete ermesini isteseydik bunu yapardık. Fakat bu, hikmetimize aykırıdır. Çünkü biz onlardan, zorlama ve icbar yoluyla değil, kendi iradelerini kullanarak iman etmelerini istiyoruz. Fakat, günahkârların cezalandırılacağına dair sözümüz vacip oldu ve şu tehdidim gerçekleşti. Cehennemi, bütün cin ve insanların âsileri ile dolduracağım. [27][27]

**14.** Cehennemliklere, kınama ve azarlama üslubuyla şöyle denilir: Âhiret yurdunu unutmanız ve şehevî arzularınıza, dalmanız sebebiyle bu elem verici ve rezil edici azabı tadın. Ayetlerimizle amel etmeyi terkettiğiniz gibi, biz de bugün sizi azap içinde bırakıyoruz. İnkâr etmeniz ve yalanlamanız sebebiyle, cehennemde ebedî azabı tadın. Yüce Allah, bedbahtların durumunu ve kötü akıbetlerini anlatınca, ardından mutlu kimselerin durumlarını ve onlar için âhiret yurdunda hazırlamış olduğu ebedî nimetleri anlattı ki, kul, korku ile ümit arasında yaşasın. [28][28]

**15.** Ayetlerimizi ancak takva sahibi mü'minler tasdik eder. Âyetlerimizle onlara öğüt verildiğinde, Allah'ın âyetlerine gösterdikleri saygıdan dolayı, O'na secde etmek üzere yüzleri üzerine kapanırlar. Onlar. Allah'a ibadet ve İtaatten büyüklük taslamaksızın, nimetlerinden dolayı O'nu teşbih ederler. [29][29]

**16.** Onların bedenleri yataklardan ve uyuyacak yerlerden uzak durur. Bundan maksat, ibadetle meşgul oldukları için, geceleri az uyuduklarını ifade etmektir. Nitekim âyet-i kerimede şöyle buyrulmuştur: "Geceleri pek az uyurlardı, seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi"[30][30] Mücâhid: Bundan maksat, geceyi ibadetle geçirmektir" der. Onlar, azabından korkarak, rahmetini ve sevabını umarak Rable-rine ibadet ederler. Kendilerine verdiğimiz rızıktan hayır ve hasenat yollarında harcarlar. [31][31]

**17.** Allah'ın vereceği nimetlerin miktarını, mahlûkâttan hiçbiri bilemez. O nimetleri hiçbir göz görmemiş hiçbir kulak işitmemiş ve hiçbir insanın akıl ve hayalinden geçmemiştir. Bu, onların dünyada yapıp sundukları iyi amellerin karşılığı olarak kendilerine verilir. [32][32]

---

[25][25] Taberî, 21/62
[26][26] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/43-44.
[27][27] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/44.
[28][28] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/44.
[29][29] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/44.
[30][30] Zâriyât sûresi, 51/17-18
[31][31] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/44.
[32][32] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/45.

**18.** Öyle ya, mü'min olan, yoldan çıkmış kimse gibi midir? Bunlar elbette bir olamazlar.
**19.** İman edip de, iyi işler yapanlar için, yaptıklarına karşılık olarak varıp kalacakları cennet konakları vardır.
**20.** Yoldan çıkanlara gelince, onların varacakları yer ateştir. Oradan her çıkmak istediklerinde geri çevrilirler ve kendilerine, "Yalandır, deyip durduğunuz cehennem azabını tadın!" denir.
**21.** En büyük azaptan önce, onlara mutlaka en yakın azaptan taddıracağız; olur ki dönerler.
**22.** Kendisine Rabbinin âyetleri hatırlatıldıktan sonra onlardan yüzçevirenden daha zâlim kim olabilir? Muhakkak ki biz, günahkârlara, ettiklerinin karşılığı olan cezayı vereceğiz.
**23.** Andolsun biz Musa'ya Kitap verdik, "(Resulüm!) Sen Ona kavuşacağından şüphe etme" (dedik) ve onu İsrâiloğullarına hidâyet rehberi kıldık.
**24.** Sabrettikleri ve âyetlerimize kesinlikle inandıkları zaman, onların içinden, buyruğumuzla doğru yola ileten rehberler tayin etmiştik.
**25.** Muhakkak ki Rabbin, ihtilâf etmekte oldukları şeyler hakkında kıyamet günü onların aralarında hükmedecektir.
**26.** Kendilerinden önce yaşamış, halen yurtlarında gezip dolaştıkları nice nesilleri helak edişimiz onları doğru yola sevketmedi mi? Bunlarda elbette ibretler vardır. Hâlâ kulak vermezler mi?
**27.** Kupkuru ve çorak yerlere suyu ulaştırdığımızı, onunla gerek hayvanlarının gerekse kendilerinin yi-yegeldikleri ekini çıkarmakta olduğumuzu da görmediler mi? Hâlâ da görmeyecekler mi?
**28.** "Eğer doğru söylüyorsanız, bu fetih hani ne zaman?" derler.
**29.** De ki: "Fetih gününde inkarcılara îmanları fayda vermeyecek ve kendilerine mühlet de tanınmayacaktır!"
**30.** Artık sen onları bırak ve bekle. Zaten onlar da beklemektedirler.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde günahkârların ve takva sahibi mü'minlerin âhiretteki durumunu, naîm cennetlerinde mü'minler için hazırlamış olduğu ikramları anlattıktan sonra, burada da, bu iki grubun yani iyilerle kötülerin eşit olmayacağını anlatmaktadır. Çünkü Allah'ın adaleti salih mü'min ile kâfir ve fâsığm arasım ayırmayı gerektirir. [33][33]

## Kelimelerin İzahı

Fâsık, Allah'a itaatten çıkan demektir. Nüzul, ziyafet ve ikram demektir. Nüzul, misafir için hazırlanan şey demektir. Şair şöyle der: Biz, zorba kişi ordusuyla bize misafir olduğunda, onun için ziyafet olarak, keskin kılıçları ve mızrakları

[33][33] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/48.

hazırlardık.
Cüruz; bitkisiz, çorak, kuru yer demektir Kesmek demektir. Zemahşerî şöyle der: Cüruz, bitkisi kesilen yer demektir. Bu, ya susuzluktan veya hayvan otlatılarak yok edilmesinden ileri gelir. Çoraklığından dolayı bitki bitirmeyen yere cüruz denmez.[34][34]
Feth, hüküm demektir. Bu mânâda hâkime "fatih" ve "fettan" denilir. Çünkü o verdiği hüküm sayesinde, haklı ile haksızı birbirinden ayırır. Kendilerine mühlet verilir, ertelenirler! [35][35]

## Nüzul Sebebi

Rivayete göre, Ali b. Ebî Talib (r.a.) ile Ukbe b. Ebî Muayt arasında bir münakaşa çıktı. Bunun üzerine Velid b. Ukbe. Ali'ye (r.a.) şöyle dedi: Sus, sen bir çocuksun. Vallahi ben senden daha iyi konuşurum, daha yürekliyim ve toplum içinde silahım senden daha güçlüdür. Ali (r.a.) da ona, "Sus, sen fâsiksm" diye cevap verdi. Bunun üzerine, "Mü'min olan, yoldan çıkmış fâsık kimse gibi midir? Bunlar elbette bir olmazlar" âyeti indi.[36][36]

## Âyetlerin Tefsiri

**18.** Dünya hayatında Allah'a kesin olarak inanmış olan kimse, Ona itaat etmeyen fâsık gibi olur mu? Dünya da itaat ve ibadet hususunda eşit olmadıkları gibi, âhirette de sevap ve ikram bakımından eşit değillerdir. Bu âyet, Yüce Allah'ın, "Öyle ya teslimiyet gösterenleri o günahkârlarla bir tutar mıyız hiç?"[37][37] mealindeki sözüne benzer. İbn Kesir şöyle der: Yüce Allah, adalet ve ikramını bildiriyor. Şöyle ki, kıyamet günü vereceği hükümde âyetlerine inanan ve peygamberlerine uyanları Rabbine itaat etmeyen ve Allah'ın peygamberlerini yalanlayanlarla bir tutmayacağını bildiriyor.[38][38]
Bundan sonra Yüce Allah, bu iki gruba verilecek ceza veya mükâfatı açıklayarak şöyle buyurdu: [39][39]

**19.** İman edip iyi işler yapan takva sahiplerine gelince, Onlar için, içinde oturacak yerler, yüksek evler ve köşkler bulunan cennetler vardır. Mü'minler buralarda oturur ve onlardar yararlanırlar. Beyzâvî şöyle der: Cennet, hakiki barınaktır, dünya ise, mutlaka kendisinden göç edilip gidilmesi gereken bir konaklama yeridir.[40][40] Cennet,onlara ikram edilmek için hazırlanmış bir ziyafettir Bu, misafire ikram edilmek için hazırlanmış ziyafete benzer. Bu ikram,

---

[34][34] Keşşaf, 3/408
[35][35] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/48.
[36][36] Sâvî Haşiyesi, 3/265; Kurtubî, 14/105; Zâdu'l-Mesîr, 6/340
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/48.
[37][37] Kalem sûresi, 68/35
[38][38] Muhtasar-ı tbn Kesîr; 3/76
[39][39] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/48-49.
[40][40] Beyzâvî, 2/112

onların, önceden gönderdikleri iyi amellerden dolayıdır. [41][41]

**20.** Allah'a itaatten çıkanlara gelince, on lanı sığınak ve barınakları cehennem ateşidir, Alevler onları ateşin üzerine çıkarttığında, tekrar ateşin içindeki yerlerin gönderilirler. Fudayl b. İyâz şöyle der: Allah'a andolsun ki, eller bağlanmış ayaklar bukağılanmıştır. Alev onları yükseltmekte, melekler ise kamçıla maktadır.[42][42] Cehennem bekçileri ki namak ve azarlamak için onlara şöyle derler: Dünyada yalanladığınız v alay ettiğiniz, rezil edici cehennem azabını tadın. Bundan sonra Yüc Allah, dünyada vereceği azap ile onları tehdit ederek şöyle buyurdu:[43][43]

**21.** Onlara en yakın azabtan, yani öldürmel esaret, musibet ve belalar gibi bazı dünya azaplarından tattıracağız. Hasa Basrî şöyle der: En yakın azap, kulların imtihan edilip tevbe etmelerh sağlayacak dünya musibetleri ve hastalıklarıdır. Mücâhid: "öldürülme açlıktır" der.[44][44] Bu yakın azap kendilerini bekleyen, o büyük âhiret azabından önce olacaktır. Umulur ki, inkâr ve yanı bırakıp tevbe ederler. Yüce Allah onları tehdit edip korkuttuktan so: ra, onların azaba müstehak olduklarını açıklayarak şöyle buyurdu: [45][45]

**22.** Hiç kimse, kendisine öğüt v rilip de Rabbinin âyetleri hatırlatılan, sonra da iman etmeyip onları unu muş gözüken kimseden daha çok kendine zulmetmiş değildir, Âyetlerimi yalanlayanlardan şiddetli bir şekilde intikam alacağım. Suçlarını üzerlerine tescil etmek için, şeklinde zamir yerine et denilerek açık isim getirildi. [46][46]

**23.** Andolsun biz, Musa'ya Tevrat'ı verdik. Ey Muhammedi Kur'an'ı alma hususunda şüpheye düşme.[47][47] Musa Tevrat'ı aldığı gibi sen de onu al. Bundan maksat, Rasulullah (s.a.v.)'m peygamberliğini açıklamak ve ona verilen kitabın, semavî bir vahy ve ilâhî bir kitap olduğunu vurgulamaktır. Tevrat'ı İsrâîl oğulları için, sapıklıktan kurtaran bir hidayet rehberi kıldık. [48][48]

**24.** Aralarından iyilik hususunda kendilerine uyulan Önderler ve liderler kıldık. Onlar bizim emrimiz ve görevlendirmemizle halkı bize itaata çağırır ve onlara din yolunu gösterirler. Allah yolunda güçlüklere sabırla katlandıklarında ancak, bu görevi yaparlar. Onlar âyetlerimizi de son derece kuvvetli bir şekilde tasdik ederlerdi. İbnu'l-Cevzî der ki: Burada Kureyş'in dikkati çekilmekte ve, "Eğer siz

---

[41][41] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/49.
[42][42] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/76
[43][43] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/49.
[44][44] Tefsirciler der ki: Mekke halkı, yedi yıl o derece kıtlık ve darlık çektiler ki, o yılla; lâşe, kemik ve köpekleri yediler.
[45][45] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/49.
[46][46] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/49-50.
[47][47] Bazı tefsirciler deki zamirin Musa'ya (a.s.) ait olduğu kanaatindedir. Buna göre mânâ şöyle olur: "Musa'nın Tevrat'ı aldığından şüphe etme." Bizim anlattığımız, tercihe daha şayandır. Beyzâvî ve Ebussuûd'un da tercihi budur.
[48][48] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/50.

de iman ve itaat ederseniz, sizden de önderler kılınır" denilmektedir.[49][49]

**25.** Ey Muhammed! Kıyamet gününde Rabbin, mü'minlerle kâfirler arasında hükmedecek hak yolda olanlarla bâtıl yolda olanları birbirinden ayıracak ve hakkında ihtilafa düştükleri din hususunda her birine hak ettiği karşılığı verecektir. Taberî şöyle der: Hakkında ihtilaf ettikleri din, öldükten sonra dirilme, sevap ve ceza meselelerinde, hak ettikleri karşılığı verecektir.[50][50] Bundan sonra Yüce Allah, kudretinin mahlukatta bulunan alâmetlerine dikkat çekti ve inkâr edip de yok edilen geçmiş milletleri kâfirlere delil getirdi. [51][51]

**26.** müşrikler, gafil mi oldular? Peygamberleri yalanlayan geçmiş ümmetlerden helak ettiklerimizi çokluğunu görmediler mi? Halbuki Mekkeliler onların yurtlarında dolaşıyor ve yaptıkları yolculuklarda helak olanların kalıntılarım görüyorlar. Hâlâ ibret'almayacaklar mı? İbn Kesir Şöyle der: O yalanlayanlar, daha önceki zalimlerin yurtlarında dolaşıyorlar. Orada daha önce yaşamış ve orasını imar etmiş olanlardan hiç kimseyi göremiyorlar.[52][52] Mâ! Onların yok edilmesinde, kudretimizi gösteren büyük deliller vardır. Hâlâ, düşünüp ibret alacak şekilde dinlemeyecekler mi? Bundan sonra Yüce Allah, birliğini gösteren delilleri anlatarak şöyle buyurdu: [53][53]

**27.** Kurumuş yere su göndermemizde gücümüzün sonsuzluğunu görmediler mi? Biz, susuzluğun şiddetinden dolayı bitkisiz ve kupkuru hale gelmiş o yere yeniden hayat vermek için su göndeririz de, onun sebebiyle çeşitli meyveler ve ekinler çıkarırız. O ekip diktikleri şeylerin ot ve samanından hayvanları; hububat, sebze, meyve ve baklalarından da kendileri yerler. Hâlâ, bunu görüp de Allah'ın gücünün ve lütfunun sonsuzluğuna delil getirmeyecekler mi? Ölmüş olan bu yeri dirilten kimsenin, kendilerini de, öldükten sonra diriltebileceğini anlamayacaklar mı? [54][54]

**28.** Mekke kâfirleri, alay ve eğlence yoluyla müslümanlara derler ki: Ne zaman bize galip geleceksiniz? Bize karşı ne zaman zafer kazanacaksınız? Eğer iddianızda doğru iseniz söyleyin. Sâvî şöyle der: Müslümanlar, Allah müşriklere karşı bize zafer verecek ve onlarla bizi birbirimizden ayıracak" diyorlardı. Mekkeliler onların böyle konuştuklarım duyunca, yalanlamak ve alay etmek maksadıyle, bu olayın hemen olmasını isteyerek, "bu fetih ne zaman olacak?" diyorlardı. Bunun üzerine şu âyet indi.[55][55]

---

[49][49] Zâdu'l-Mesîr, 6/144
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/50.
[50][50] Taberî, 21/71
[51][51] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/50.
[52][52] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/77
[53][53] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/50.
[54][54] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/51.
[55][55] Sâvî Haşiyesi, 3/226
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/51.

**29.** Ey Muhammed! Kınamak ve susturmak üzere onlara de ki: Hakiki feth günü kıyamet günüdür. O gün, Yüce Allah sizinle aramızda hükmünü verecektir. O günde artık ne iman fayda verir ne de mazeret ileri sürmek. O halde niçin acele ediyorsunuz? Tevbe etmek için onlara mühlet de verilmez, Beyzâvî şöyle der: Fetih günü, kıyamet günüdür. Çünkü o gün, mü'minlerin kâfirlere karşı zafer kazandığı ve aralarında hüküm verildiği gündür. Bir görüşe göre, fetih günü; Bedir günüdür.[56][56]

**30.** Ey Muhammed! O kâfirlerden yüzçevir, onlara aldırma. Onların başlarına gelecek olan, Allah'ın azabını bekle Şüphesiz onlar da, sizin başınıza gelecekleri beklemektedirler. Kurtubî deı ki: Zamanın belâlarının size gelmesini beklerler.[57][57]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıdî özetliyoruz.
**1.** "uyarırsın" ile uyarıcı ve bekleyenler" arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**2.** görünmeyen ile görünen ve korku ile ümit" arasında tıbâk vardır.
**3.** "Sizin için kıldı" cümlesinde, 111. şahıs zamirinden II. şahıs zamirine dönüş vardır. Bunun aslı, "onun için yani insan için kıldı"dır. Bundaki nükte şudur: Hitap ancak diriye olur. Allah o insana ruhu üfürünce zürriyetiyle birlikte ona hitap güzel olmuştur.
**4.** "Toprak içinde kaybolduğumuz zaman, gerçekten biz mi yeniden yaratılacağız?" cümlesi istifhâm-ı inkârî-dir. Maksat, alay etmektir.
**5.** "Ey Rabbimiz! Gördük ve işittik" cümlesinde hazif vardır. Yani, "Ey Rabbimiz! gördük ve işittik" derler.
**6.** "Sonra, kıyamet gününde dönüşünüz başkasına değil, sadece Allah'a olacaktır" cümlesinde ihtisas (yani hasr) vardır.
**7.** "O günahkârları, başları önlerine eğik oldukları zaman bir görsen" cümlesinde durumun korkunçluğunu ifade etmek için edatının cevabı söylenmemiştir. Yani, "Mutlaka korkunç bir olay görmüş olurdun" demektir.
**8.** "Bugününüze kavuşmayı unuttunuz" ile "biz de sizi unuttuk" arasında müşâkelet vardır. Müşâkelet, lafızların bir, mânânın farklı olması demektir. Çünkü Yüce Allah unutmaz. Maksat, "unutulmuş bir şeyin bırakılması gibi sizi azap içinde bırakırız".
**9.** "iyilerin mükafatını ifade eden "iman edip iyi işler yapanlara gelince, onlar için, varıp kalacakları cen-netler vardır âyeti ile, kötülerin cezasını ifade eden yoldan çıkanlara gelince, onların varacakları yer ateştir" âyeti arasında güzel bir mukabele vardır. Bu da, güzel sanatlardandır.
**10.** "Onların yanları, yataklarından uzaklaşır" cümlesi, geceleyin çok İbadet

---

[56][56] Beyzâvî, 2/113
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/51.
[57][57] Kurtubî, 14/112
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/51.

etmek ve zühd hayatı yaşamaktan kinayedir.
**11.** Onları doğru yola sevketmedi mi? suyu ulaştırdığımızı görmediler mi? "Hâlâ dinlemiyorlar mı?" ve hâlâ görmüyorlar mı?" Sorulan kınama ve azarlama ifade eder. Hepsi, kınamak ve kötü yoldan çevirmek maksadıyle sorulmuştur.
**12.** "gibi âyet sonlarında, fasıla harflerine ve âyet sonlarına riayet edilerek seci yapılmıştır. Bu da güzel sanatlardan olup, Kur'an-ı Kerim'de çoktur.
Allah'ın yardımıyle "Secde Sûresi"nin tefsiri bitti. [58][58]

[58][58] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/51-52.

# AHZAB SURESİ

Medine'de inmiştir. 73 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Ahzâb sûresi Medine'de inen sûrelerdendir. Medine'de inen diğer sûreler gibi bu sûre de, İslâm toplum hayatının, ahkâm yönünü ele alır. Müslümanların özel ve genel hayatlarını anlatır. Bilhassa aile hayatını işler. Bu münasebetle topluma sağlık ve mutluluk sağlayacak kanunlar koyar. Evlat edinme, zıhâr ve bir insanda iki kalbin bulunmasına inanmak gibi, Câhiliyye döneminden kalma bazı âdet ve gelenekleri kaldırır. Cahiliyye toplumunun bataklıklarını kurutur ve o zaman yaygın olan hurafe ve kuruntuları yok eder.
Bu mübarek sûrenin ana konularını üç noktada özetleyebiliriz.
**1.** İslâm ahlâkı ve İslâmî yönlendirmeler,
**2.** İlâhî hüküm ve kanunlar,
**3.** Hendek (Ahzâb) ve Benî Kureyza savaşları
Birincide, ziyafet, açılıp saçılmama, örtünme ve hicâb kaideleri, Peygamberimize (s.a.v.) karşı davranış ve saygı kaideleri ve benzeri sosyal ahlâk kurallarından söz eder.
İkincide; zıhâr, evlat edinme, veraset, evlatlığın boşadığı kadınla evlenme, Peygamber (s.a.v.)'in çok kadınla evlenmesi, bundaki hikmet. Peygamberimize salavât getirme ve şer'î örtünmenin hükmü, düğün ziyafetine davet işiyle ilgili hükümler ve diğer bazı şer'î hükümlerden bahseder.
Üçüncüde, bir adı da Ahzâb savaşı olan Hendek savaşını geniş bir şekilde anlatır. Bu savaşta, şer kuvvetlerinin mü'minlere karşı nasıl birleştiklerini gayet güzel bir şekilde tasvir eder. Münafıkların sırlarını ortaya çıkarır tuzak kurma, köstek olma ve yardımsız bırakma gibi davranışlardan sakındırır. Sûrenin başında ve sonunda onlardan o kadar çok söz eder ki, onların hiçbir gizli taraflarını ve anlatmadık tuzaklarını bırakmaz. Melekler ve rüzgâr göndermek suretiyle düşmanların tuzağını bozma hususunda, Allah'ın mü'minlere lütfettiği büyük nimeti hatırlatır. Aynı zamanda, Benî Kureyza savaşından ve yahudilerin, Peygamber (s.a.v.) ile yaptıkları anlaşmayı bozmalarından bahseder. [1][1]

## İsmi

Müşrikler her taraftan inüslümanlara karşı birleşip grup grup toplandıkları için bu sûreye "Ahzâb sûresi" denilmiştir. Mekke kâfirleri, Gatafan, Benî Kureyza ve diğer Arap kabileleri ile müslümanlara karşı birleştiler. Fakat Yüce Allah onları hor ve zelil yaptı. Müminlere, savaşta bu parlak mucize yetti. [2][2]

---

[1][1] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/55.
[2][2] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/56.

Bismillâhirrahmânirrahîm

**1.** Ey Peygamber! Allah'tan kork, kâfirlere ve münafıklara uyma. Elbette Allah her şeyi bilmekte ve yerli yerince yapmaktadır.

**2.** Rabbinden sana vahyedilene uy. Şüphesiz Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

**3.** Allah'a güvenip dayan. Vekîl olarak Allah yeter.

**4.** Allah, bir adamın içinde iki kalb yaratmadığı gibi, "zıhâr" yaptığınız eşlerinizi de analarınız yerinde tutmadı ve evlâtlıklarınızı da öz oğullarınız olarak tanımadı. Bunlar sizin ağızlarınıza geliveren sözlerden ibarettir. Allah ise, gerçeği söyler ve doğru yola O eriştirir.

**5.** Onları babalarına nisbet ederek çağırın. Allah yanında en doğrusu budur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu takdirde onları din kardeşleriniz ve dostlarınız olarak kabul edin. Yanılarak yaptıklarınızda size vebal yok; fakat kalblerinizin bile bile yöneldiğinde günah vardır. Allah bağışlayandır, esirgeyendir.

**6.** Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha kıymetlidir. Eşleri de onların analarıdır. Akraba olanlar, Allah'ın Kitabına göre, birbirlerine diğer mü'minlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar; ancak, dostlarınıza uygun bir vasiyet yapmanız müstesnadır. Bu Kitap'ta yazılı bulunmaktadır.

**7.** Hani biz peygamberlerden söz almıştık; senden, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan da. Biz onlardan pek sağlam bir söz aldık.

**8.** Allah bu sözü doğrulara sadâkatlerinden sormak için aldı. Kâfirler için de çok acıklı bir azap hazırladı.

**9.** Ey îman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; hani size ordular saldırmıştı da, biz onlara karşı bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah ne yaptığınızı çok iyi görmektedir.

**10.** Onlar hem yukarınızdan hem aşağı tarafınızdan üzerinize yürüdükleri zaman; gözler yıldığı, yürekler gırtlağa geldiği ve siz Allah hakkında türlü türlü şeyler düşündüğünüz zaman;

**11.** İşte orada îman sahipleri imtihandan geçirilmiş ve şiddetli bir sarsıntıya uğratılmışlardı.

**12.** Ve o zaman, münafıklar ile kalblerinde hastalık bulunanlar, "Allah ve Resulü, meğer bize sadece kuru vaadlerde bulunmuşlar!" diyorlardı.

**13.** Onlardan bir gurup da demişti ki: "Ey Yes-rib'liler; Artık sizin için durmanın sırası değildir, haydi dönün! İçlerinden bir kısmı ise "Gerçekten evlerimiz emniyette değil" diyerek Peygamber'den izin istiyordu; oysa evleri tehlikede değildi sadece kaçmayı ar-zuluyorlardı.

**14.** Medine'nin her yanından üzerlerine saldırıl-saydı da, o zaman savaşmaları istenseydi, şüphesiz hemen savaşa katılırlar ve evlerinde pek eğlenemezlerdi.

**15.** Andolsun ki daha önce onlar, sırt çevirip kaçmayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi. Allah'a verilen söz mes'ûliyeti gerektirir!

**16.** De ki: Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmanın size asla faydası olmaz! O takdirde de, yaşatılacağınız süre çok değildir.

**17.** De ki: Allah size bir kötülük dilerse, O'na karşı sizi kim korur, ya da size rahmet dilerse (size kim zarar verebilir)? Onlar, kendilerine Allah'tan başka ne bir dost bulurlar ne de bir yardımcı.
**18.** Allah, içinizden savaştan alıkoyanları ve kardeşlerine, "Bize katılın" diyenleri gerçekten biliyor. Zaten bunların pek azı savaşa gelir.
**19.** Size karşı pek hasistirler. Hele korku gelip çattı' mı, üzerine ölüm baygınlığı çökmüş gibi gözleri dönerek sana baktıklarını görürsün. Korku gidince ise, mala düşkünlük göstererek sizi sivri dilleri ile incitirler. Onlar îman etmiş değillerdir; bunun için, Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır. Bu, Allah'a göre kolaydır.
**20.** Bunlar, düşman birliklerinin bozulup gitmedikleri evhamı içindedirler. Müttefikler ordusu yine gelecek olsa, isterler ki, çölde göçebe Araplar içinde bulunsunlar da, sizin haberlerinizi sorsunlar. Zaten içinizde bulunsalardı dahi pek savaşacak değillerdi.

## Kelimelerin İzahı

Ed'iyâ, evlatlık mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Daîyy, başkasının oğullarından edinilen evlatlıktır. İbn Manzûr: "Daîyy, babasından başkasına nisbet edilen demektir" der. Şair şöyle der:
Kavmin evlatlığı, babalığına yardım eder ki, babalığı onu temiz soylullara katsın. Onlar Kays veya Temîm'e mensup olmakla iftihar ederken, ben İslam ile iftihar ederim. Benim babam İslamdır, benim ondan başka babam yoktur.
Aksetu, daha âdil. Bir kimse âdil davrandığında denir. Zulmettiğinde ise, denir. Adalet demektir.
Mestûran, silinmeyecek şekilde yazılmış, demektir. Mîsâk, yeminle veya benzen şeylerle pekiştirilmiş söz, ahit. Hanâcir, kelimesinin çoğuludur. Hançere; gırtlağın sonu, yiyecek ve içeceklerin yemek borusuna girdiği yer,
Yesrib, Medine-i Münevvere'nin adıdır. Rasulullah (s.a.v.) bu şehre, "Tayyİbe" de demiştir.
Avrat; emniyetsiz, koruyacak kimse yok. Kolayca girilebilen yere, denir. Cevheri şöyle der: Avrat; "savaşta veya sınır boylarında düşmanın sızmasından korkulan her türlü gedik, açıklık" demektir.[3][3]
Aktar, yan ve yöre mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.
Korur.
Muavvikîn; köstekleyenler, alıkoyanlar. Bu kelime, "döndürdü" mânâsına gelen fiilinden türemiştir. [4][4]

## Nüzul Sebebi

**a.** Rivayete göre Kureyş'ten Cümeyl b. Ma'mer isimli bir adam zeki ve işittiğini

[3][3] Cevheri, Sıhâh, J3c maddesi.
[4][4] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/61.

ezberleyen birisiydi. Kureyşliler, "bunun içinde iki kalbi olduğu için, bu şeyleri ezberliyor" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah: "Allah, bir insanın içinde iki kalp yaratmadı..." âyetini indirdi.[5][5]

**b.** Rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) Tebûk savaşma çıkmak istediğinde, müslümanlara hazırlanıp savaşa çıkmalarını emretti. Bazıları: "Anne ve babamızdan izin alalım" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah:" Peygamber mü'minlere, kendi canlarından üstündür. Eşleri de onların analarıdır..." âyetini indirdi.[6][6]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Ey Peygamber! Allah'tan korkmada sebat ve devam et. Bu nida, Peygamberimizi (s.a.v.) şereflendirmek ve değerini yükseltmek maksadıyla yapılmıştır. Çünkü, "Peygamberlik" lafzı, yüceltme ve değer vermeyi ifade eder. Ebussuûd şöyle der: Peygamber (s.a.v.)'e, "Ey Peygamber!" diye seslenmek, onun sânını yüceltmek ve makamının yüceliğine dikkat çekmek içindir. Burada emredilen "takvâ"dan maksat, takvada sebat etmek ve daha çok korkmaktır. Çünkü takvanın alam sonuna ulaşılamayacak kadar geniştir.[7][7] Kâfir ve münafıkların, seni çağırdıkları yumuşaklık, hoşgörü ve ilahlarına dil uzatmama gibi hususlarda onlara uyma. Söylediklerinin nasihat olduğunu açıklasalar bile, sözlerini kabul etme. Tefsirciler şöyle der: Müşrikler, Rasulullah (s.a.v.)'ı ilâhlarına dil uzatmayı bırakmaya ve onların şefaat edeceklerini kabul etmeye çağırdılar. Rasulullah (s.a.v.) bunu hoş karşılamadı. Bunun üzerine bu âyet indi.[8][8] Şüphesiz Yüce Allah, kulların yaptıklarım ve içlerinde gizlediklerini bilir. Onların işlerini hikmetle idare eder. [9][9]

**2.** Rabbinin sana vahyettiği dosdoğru şeriat ve hikmetli din ile amel et. Sana indirilen Kur'an'a sarıl. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. İşlerinizden hiçbir şey O'na gizli kalmaz. O, yaptıklarınızın karşılığını size verecektir. [10][10]

**3.** Allah'a güven, bütün işlerinde Ona sığın. Sana ve arkadaşlarına, Allah'ın koruyucu ve yardımcı olması yeter. Bundan sonra Yüce Allah, parlak gerçeği açıklayarak Câhiliyye halkının iddialarını reddetti, Şöyle buyurdu. [11][11]

**4.** Allah, kim olursa olsun, hiçbir insanın içinde iki kalp yaratmadı. Mücâhid şöyle der: Bu âyet, Kureyş kabilesinden, dehâsından dolayı, "iki kalpli" diye çağrılan bir adam hakkında indi. O, şöyle derdi:. Benim içimde iki kalp vardır.

---

[5][5] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-Mcsîr, 6/349
[6][6] ÂlÛsî, Ruhu'l-meânî, 21/151
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/61.
[7][7] Ebussuûd, 4/201
[8][8]Kurtubî, 14/115; Zâdu'l-mesîr, 6/347
[9][9] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/62.
[10][10] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/62.
[11][11] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/62.

Onlardan herbiri ile, Muhammed'den daha iyi düşünürüm.[12][12] Zıhâr yaptığınız eşlerinizi de, analarınız yerinde tutmadı. İbnu'l-Cevzî şöyle der: Yüce Allah, eşin anne olmayacağını bildirdi. Câhiliyye devrinde bir adam karısına, "sen bana annemin sırtı gibisin" demesiyle karısını boşamış olurdu.[13][13] Kendi sulbünüzden olmayan evlatlıklarınız, gerçek oğullarınız değildir. Onlara "oğullar" demeniz, sadece ağızla söylenen kuru bir laftır. Bunun gerçekle ilgisi yoktur. Allah her yönüyle vakıaya uygun gerçeği söyler. O, doğru yolu gösterir. Ayetin maksadı, Câhiliyye halkının iddialarının bâtıl olduğuna dikkat çekmektir. Bir kimsenin göğsünde iki kalb olamayacağı gibi, zıhâr yapılan eşin anne; evlatlığın da oğul olması mümkün değildir. Çünkü gerçek anne, çocuğu doğuran; gerçek oğul ise, kişinin kendi sulbünden doğandır. Öyleyse, zıhâr yapılan eşleri, nasıl anneler sayıyorlar. Kendi sulplerinden olmadıkları halde, başkalarının oğullarına, nasıl "oğullarım" diyorlar?! Bundan sonra Yüce Allah, evlatlıkların nesebinin babalarına verilmesini emrederek şöyle buyurdu. [14][14]

**5.** Evlatlık edindiğiniz o insanları, asıl babalarına nisbet ediniz. Allah'ın hükmü ve şeriatına göre, bu daha âdildir.[15][15] İbn Cerîr şöyle der: Onları babalarına nisbetle çağırmanız, Allah katında, babalarından başkasına nisbetle çağırmanızdan daha âdil ve doğrudur.[16][16] Gerçek babalarını bilip de onlara nisbet edemiyorsanız onlar sizin din kardeşlerinizdir. Ve dinde dostlarımzdır. Öyleyse,, sizden biri onlara, din kardeşliğini ve dostluğunu kastederek, "Ey kardeşim, ey dostum!" desin, İbn Kesir şöyle der: Yüce Allah, evlatlıkların babalar biliniyorsa, neseplerinin onlara bağlanmasını emretti bilinmiyorsa, yitirdikleri nesep yerine, onların, mü'minlerin din kardeşleri ve dostları olduklarını bildirdi. Bundan dolayıdır ki, Rasulullah (s.a.v.) Zeyd b. Hârise'ye*: "Sen, bizim kardeşimiz ve dostumuzsun" dedi.[17][17] İbn Ömer de şöyle der: "Onları babalarına nisbet ederek çağırın, Allah yanında en doğrusu budur" mealindeki âyet ininceye kadar biz Zeyd b. Harise'yi, Zeyd b. Muhammed diye çağırırdık.[18][18] Ey mü'minler! Hatâ ile onları babalarından başkasına nisbet etmenizde, size herhangi bir günah veya vebal yoktur. Fakat, kasten babasından başkasına nisbet etmenizde günah vardır. Allah'ın mağfireti geniş, rahmeti boldur. Hatâ edeni bağışlar, tevbe eden rnü'mine merhamet eder.
Bundan sonra Yüce Allah, Peygamberimizin (s.a.v.) ümmetine karşı olan şefkatini ve onlara verdiği nasihati açıklıyarak şöyle buyurdu. [19][19]

**6.** Rasulullah (s.a.v.) mü'minlere karşı daha şefkatli ve merhametlidir. Bütün dünya ve din işlerinde onlara kendilerinden daha yetkili söz sahibidir. Hükmü daha geçerli, ona itaat daha çok gereklidir. Peygamberin temiz eşleri de,

---

[12][12] Kurtubî, 14/116
[13][13] Zâdu'l-mesîr, 6/350
[14][14] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/62-63.
[15][15] Tefsmı âyâti'l-ahkâm adlı kitabımızdan (2/254) naklen.
[16][16] Taberî, 21/76
[17][17] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/81
[18][18] Buharı-Tefsir, 33/2
[19][19] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/63.

kendilerine saygı gösterilmesi ve evlenmelerinin haram kılınması hususunda mü'minlerin anneleridir. Ebussuûd şöyle der: Onlarla evlenmenin haram kılınması ve hürmete layık olmaları hususunda, anneler gibidirler..[20][20] Bunun dışında, yabancı kadınlar gibidirler. Allah'ın şeriatına ve dinine göre, akraba olanlar, verasete, Muhacir ve Ensârdan daha hak sahibidirler. Ancak hayatınızda iken, mü'min ve Muhacir kardeşlerinize iyilik yapar veya ölmek üzere iken, onlara vasiyette bulunursanız bu da caizdir. Bol bol yardım etmek, Allah'ın, kullarını teşvik ettiği iyi şeylerdendir. Tefsirciler şöyle der: Bu âyet, İslam'ın ilk dönemlerinde uygulanmış olan iman, hicret ve benzeri kardeşlikler sebebiyle müslümanlann birbirlerine vâris olmaları hükmünü nesheder.[21][21]
Akrabalar arasındaki verasetin hükmü Yüce Kitapta yazılmıştır. Ne değiştirilir, ne de bozulur.? Katâde şöyle der: Allah katında, kâfirin müslümana vâris olmayacağı yazılmıştır.[22][22]

**7.** Peygamberlerden, üzerlerine aldıkları görevi yerine getireceklerine, birbirlerini tasdik edeceklerine ve hem birbirlerinin hem de Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğine iman edeceklerine dair yeminle pekiştirilmiş söz aldığımız zamanı hatırla. Ey Muhammed! O sözü, özellikle senden, Nuh, İbrahim, Musa ve İsa'dan aldık. Bunlar azim sahibleri, Ulu'1-azm olan meşhur peygamberlerdir. Rasululiah (s.a.v.)'m üstünlüğünün ve yüceliğinin daha fazla olduğunu ifade etmek için. Önce onun ismini söyledi. Beyzâvî şöyle der: Bunlar meşhur, şeriat sahibi peygamberler oldukları için Allah özellikle bunların adım andı. Peygamberimizin üstünlüğünü ve şanının yüceliğini ifade etmek için önce onu zikretti.[23][23] İbn Kesir şöyle der: Son peygamberin yüceliği ve mertebesinin üstünlüğünü göstermek için önce onu zikretti. Sonra da, zaman içersindeki gelişlerine göre onları sırayla zikretti,[24][24] Üzerlerine aldıkları peygamberliği tebliğ görevini tam anlamıyla yerine getireceklerine dair peygamberlerden sağlam ve kesin bir söz aldık. [25][25]

**8.** Allah, kıyamet gününde sadık peygamberlere, Allah'ın emirlerim kavimlerine tebliğ edip etmediklerini sorması için söz aldı. Sâvî şöyle der: Allah'ın, peygamberlerin doğruluğunu bilmesine rağmen onlara sormamasındaki hikmet, kıyamet gününde kafirleri kınamak ve susturmattır.[26][26] Kurtubî de şöyle der: Bu âyet, kıyamet gününde peygamberler sorguya çekilirlerse, diğerlerinin durumlarının ne olacağına dikkat çekmektedir. Peygamberlerin sorguya çekilmesinin faydası, kâfirleri kınamaktır. Nitekim Yüce Allah, İsa'ya, (a.s.) "Ey İsa insanlara, beni ve anamı iki ilâh edinin diye sen mi dedin?[27][27]

---

[20][20] Ebussuûd, 4/203
[21][21] İbmı'l-Cevzî, Zâdu'l mesîr, 6/354
[22][22] Kurtubî, 14/162
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/63-64.
[23][23] Beyzâvî, 2/114
[24][24] Muhtasara İbn Kesir, 3/S3
[25][25] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/64.
[26][26] Sâvî Haşiyesi, 3/269
[27][27] Mâıde sûresi, 5/116

buyurmuştur.[28][28] Allah, inkârları ve hakkı kabul etmekten yüzçevirmeleri sebebiyle, kâfirler için elem ve acı verici bir azap hazırlamıştır.
Bundan sonra Yüce Allah, Hendek savaşını ve mü'minler için ondaki bol nimetlerle parlak mucizeleri anlatmaya başladı: [29][29]

**9.** Ey inananlar! Allah'ın size verdiği lütuf ve nimetlerini hatırlayın. Hani bir zamanlar, bölük bölük oldular gelmiş, aleyhinize birleşmişlerdi. Ebussuûd şöyle der: "Ordular"dan maksat, Kureyş, Gatafan, Benî Kureyza ve Benî Nadir yahudilerinden oluşan birliklerdir. Bunlar 12.000 kişi kadardı. Rasululiah (s.a.v.), onların gelmekte olduklarını duyunca, Selmân-ı Fârisî'nin tavsiyesiyle Meame'nin etrafına hendek kazdı. Sonra 3.000 müslümanla çıkıp, hendek, müşriklerle kendisi arasında olacak şekilde karargâhını kurdu. Mü'minlerin korkusu arttı ve her türlü zanlarda bulundular. Münafıkların münafıklıkları ortaya çıktı. Hattâ Muattıb b. Kuşeyr : "Muhammed, bize, İran Kisrâsı ve Bizans Kayserinin hazinelerini va'dediyor. Halbuki biz, korkumuzdan abdest boz-maya gidemiyoruz.[30][30] O ordular üzerine şiddetli bir rüzgâr ve meleklerden sizin görmediğiniz bir ordu gönderdik. Bunlar bin kişi kadardı. Tefsirciler şöyle der: Allah, onların üzerine şiddetli bir rüzgâr gönderdi. Bu rüzgâr, zifiri karanlık ve şiddetli soğuk bir gecede meydana gelen Sabâ rüzgârıdır. Rüzgâr, onların çadırlarını söktü, tencerelerini devirdi. Adamları yere savurmaya başladı. Yüce Allah melekleri de gönderdi. Melekler onlarla savaşmadan, onları sarstı ve kalplerine korku saldılar.[31][31] Yüce Allah, o zaman sizin hendek kazmanızdan ve peygambere yaptığınız yardımda gösterdiğiniz sebattan haberdardır. [32][32]

**10.** Hani o birlikler, doğu tarafından, vadinin üst tarafından size gelmişlerdi. O taraftan Esed ve Gatafân kabileleri gelmişti. Vadinin alt tarafından, yani batıdan da gelmişlerdi. Bu taraftan Kureyş, Kinâne ve diğer Arap kabileleri gelmişti. Yani müşrikler doğudan ve batıdan geldiler ve bileziğin bileği sardığı gibi müslümanları kuşattılar. Benî Kureyza yahudileri de, Peygamber (s.a.v.) ile yapmış oldukları anlaşmayı bozarak müşriklere katıldılar ve onlara yardım ettiler. Dolayısıyle korku arttı, musibet büyüdü. Onun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurdu: Hatırla ki, o zaman korkunun ve dehşetin şiddetinden, gözler şaşkın ve belermiş bir vaziyette bakış istikametinden eğilmişti.[33][33] Kalpler, nerdeyse gırtlaklara gelecek şekilde, göğüs içindeki yerlerinden oynamıştı. Bu, onların başlarına gelen korku ve heyecanın şiddetini temsilî olarak anlatmaktadır. Korku o derece şiddetli idi ki, onlardan her birinin basma gelen korkunun şiddetinden, sanki kalbi hance-resine ulaşmıştı.[34][34] Siz bu şiddetli durum içersinde, Allah hakkında çeşitli zanlarda bulunuyordunuz. Hasan Basrî

---

[28][28] Kurtubî, 14/128
[29][29] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/64-65.
[30][30] Ebussuûd, 4/304
[31][31] Sâvî Haşiyesi, 3/271
[32][32] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/65.
[33][33] Keşşaf, 3/426
[34][34] Kurtubî şöyle der: Bu tefsir, İkrime'den nakledilmiştir. Daha açik olan şudur: Yüc Allah, kalbin sıkışmasını ve çarpmalarını kastetmiştir. Kalp, çarpıntının şiddetinden dolayı, sanki hancereye ulaşmıştır. (Kurtubî, 14/145)

şöyle der: Münafıklar, müslümanların tamamen yok olacağını; mü'minler ise kendilerine yardım edileceğini sandılar.[35][35] Mü'minler, hayır; münafıklar ise şer düşündüler. İbn Alıyye şöyle der: Nerdeyse mü'minler sıkıntıdan dolayı, "Bu, sözünde durmama nedir?" diyeceklerdi. Bunlar, insanın atması mümkün olmayan düşünceler olup mü'minlerin de aklına gelmiştir. Münafıklar ise acele edip akıllarına geleni söylediler ve "Allah ve Rasûlü bize sadece kuru vaadlerde bulunmuşlar'[36][36] dediler. [37][37]

**11.** O zaman ve o yerde, samimi mü'min ile münafık birbirinden ayrılsın diye, mü'minler imtihandan geçirildiler. Kurtubî der ki: Bu imtihan; korku, savaş, açlık, muhasara ve vuruşma şeklinde olmuştur.[38][38] Başlarına gelen musibetin korkunçluğundan şiddetli bir şekilde sarsıldılar. Sanki yer onları sarsıyor ve ayaklarının altında deprem meydana geliyordu. İbn Cüzeyy der ki: Zelzele'nİn asıl mânâsı, şiddetle sallamadır. Burada kalplerin sıkışması ve sarsılmasından ibarettir.[39][39]

**12.** Hatırla ki, bir zamanlar, münafıklar ve iman kalplerine yerleşmediği için, kalplerinde nifak hastalığı bulunanlar şöyle demişlerdi: Allah ve Rasûlü bize sadece hile ve boş şeyleri va'detmişler. Sâvî şöyle der: Bunu söyleyen Muattib b. Kuşeyr'dir. O şöyle demişti: Muhammed bize İran ve Bizans'ın fethedileceğini va'dediyor. Halbuki hiçbirimiz korkudan ortaya çıkamıyoruz. Bu, Muharnmed'in, bizi aldattığı boş vaadden başka bir şey değildir.[40][40]

**13.** Hani bir zaman, Evs b. Kayzî ve tabileri ile Übeyy b. Selül ve taraftarlarından oluşan münafıklar güruhu şöyle demişti. Ey Yesrib halkı! Artık siz burada kalamazsınız. Muhammed ve arkadaşlarını bırakın da evlerinize dönün. Bir grup münafık da, sudan bahanelerle, evlerine dönmek için Peygamberden izin istiyordu. Evlerimiz korunmasızdır, düşmanların ve hırsızların girmesinden korkuyoruz, diyorlardı. Halbuki durum, onların iddia ettiği gibi değildir. Bu, Allah'ın onları yalanlamasıdır. Peygamberden istedikleri izinle, savaş ve cihattan kaçmaktan başka bir şey istemiyorlar. Fiilin, izin istiyor" şeklinde geniş zaman olarak getirilmesi, olayın şeklini zihinde canlandırmak içindir. Âyeti dinleyen, sanki o anda onları izin isterken görüyormuş gibi olur. Bundan sonra Yüce Allah, yalan ve nifaklarını açıklamak suretiyle onları rezil etti. [41][41]

**14.** Eğer düşmanlar Medine'nin her tarafından o münafıklara gelselerdi Sonra da

---

[35][35] Kurtubî, 14/145
[36][36] el-Bahr, 7/217
[37][37] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/60-66.
[38][38] Kurtubî, 14/146
[39][39] Teshil, 3/134
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/66.
[40][40] Savî Haşiyesi, 3/272
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/66.
[41][41] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/66-67.

Allah'ı inkâr edip müslümanlara karşı savaşmaları istenseydi, bunu kendiliklerinden yaparlardı, Onu hemen yaparlar; aşın fesatlarından ve kalplerinde iman olmadığından hiç beklemezlerdi. İmanı korumazlar, en basit bi: korku ve endişe anında onu bırakırlardı.[42][42] Bu, âyet, onları son derece yermektedir. [43][43]

**15.** O münafıklar, Bedir savaşından sonra, Hendek savaşından önce, savaştan kaçmayacaklarına dair sö: vermişlerdi. Allah'a verdikleri bu sözün, yerine getirilmes gerekirdi. Çünkü onlar bundan mes'ûl olacaklar. Bu âyet, tehdit ifade et mektedir. Katâde şöyle der: Münafıklar Bedir'de bulunmadıkları ve Allah' in, Bedir savaşma katılanlara verdiği zafer ve değeri gördükleri için: "Eğe Allah bize bir savaş gösterirse, mutlaka savaşırız" demişlerdi.[44][44]

**16.** Ey Peygamber! hayatta kal mayı ve yaşamayı çok istedikleri için savaştan kaçan o münafıklara de k Eğer kaçarsanız, bu sizin ömürlerinizi asla uzatmaz, ecellerinizi ertele mez, ölümü sizden asla savamaz. Şu halde, kaçarsanız, taktirde, az bir zaman yaşarsınız. Çünkü her canlının sonu Ölümdür. Kılıçl Ölmeyen başka bir şeyle ölür. [45][45]

**17.** De ki A lah sizin helak ve yok olmanızı veya kalmanızı ve zafer kazanmanızı tal dir ederse, O'nun size bunu yapmasına kim engel olabilir?
Allah'tan başka onlan koruyacak ve yardım edecek kimse yoktur. Ne, onlara fayda verecek bir yakınları, ne de yardım edecek kimseleri vardır. [46][46]

**18.** Kuşkusuz Allah azimleri kıran o münafıkların durumunu bilir. Onlar, insanları cihattan ve savaştan alıkoyanlardır. Onlar, kâfir ve münafık kardeşlerine, "Muhammed'i ve arkadaşlarını bırakın, helak olsunlar, Bize gelin, onlarla beraber savaşmayın" diyenlerdir. Savaşa da onlardan, riya ve gösteriş için, sadece az bir grup katılır. Sâvî şöyle der: Çünkü, başkasını savaştan alıkoyanın âdeti, ona kendisinin, hiç yapmaması veya sadece âdi bir maksatla, çok az yapmasıdır.[47][47] Ebu Hayyân şöyle der: Yani, onlar savaşa çok az katılırlar. Mü'minlere, onlarla beraber oldukları zannını vermek için, birlikte çıkarlar. Ama savaştıklarını göremezsin. Ancak mecbur kaldıkları zaman çok az savaşırlar. Onların savaşı gerçek değil, sadece bir gösteriştir.[48][48]

---

[42][42] Bu, Katâde, ve İbn Zeyd'in görüşüdür. îbn Cerîr'in tercihi de budur. Kurtubî İse şöyle di Süddî, Hasan Basrî ve Ferrâ dediler kî: Âyetin mânâsı şudur: Onlar, inkâr ettikten sonra M dİne'deçok az-bir zaman kalırlar ve yok olurlardı. Birinci görüş, tefsircilerin çoğunluğum görüşüdür. Onların bu tutumu, niyetlerinin zayıflığı ve nifaklarının aşırılığından dolayıd İçlerine düşman girse, hemen inkârlarını açığa vururlar. Kurtubî, 14/150

[43][43] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/67

[44][44] Kurtubî, 14/150

Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/67

[45][45] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/67.

[46][46] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/67-68.

[47][47] Sâvî Haşiyesi, 3/273

[48][48] cl-Bahr, 7/220

Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/68.

**19.** Size karşı sevgi, şefkat ve nasihat hususunda cimridirler. Çünkü onlar, sizin iyiliğinizi istemezler. Savaş başladığında, o münafıkları, görülmemiş bir korku içinde görürsün. Hattâ onların gözlerinin, ölüm sarhoşluğu etkisiyle korku ve endişeden bayılan kimsenin gözleri gibi, göz yuvalarında döndüğünü görürsün. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah onları korkaklıkla niteledi. Korkakların âdeti budur. Sağa sola dikkatlice bakarlar. Çoğu zaman da korkunun şiddetiyle bayılırlar.[49][49] Savaş sona erip de korkuları gittiğinde, saldırgan dillerle konuşarak size eziyet ederler. Sizi aşırı derecede yerer ve incitirler. Katâde şöyle der: Ganimetleri taksime sıra gel-ince, size dil uzatarak şöyle derler: "Bize verin, bize verin. Çünkü biz sizinle beraberdik. Siz, ganimeti, bizden daha çok haketmiş değilsiniz." Savaş anında, kavmin en korkakları ve hakkı en çok yardımsız bırakanlar; ganimet bölüşürken ise, kavmin en cimrileri ve en çok konuşanlardır.[50][50] Onlar, mal ve ganimete karşı aşırı düşkünlüklerinden, size bu şekilde hitap ederler, Bu anlatılan kötü sıfatları taşıyan o münafıklar, her ne kadar görünüşte müslüman olsalar da, kalben gerçekten inanmamışlardır. İnkârları ve münafıklıkları sebebiyle, Allah, onların amellerini boşa çıkardı. Çünkü, amellerin kabul edilmesi için iman şarttır. Onların amellerini boşa çıkarmak, Allah için çok kolaydır. Bundan sonra Yüce Allah, onların korkak olduğunu gösteren delilleri haber vererek şöyle buyurdu: [51][51]

**20.** O münafıklar, korkularının şiddetinden dolayı, müşrik ordularının, yenildikten sonra Medine'den çekip gitmediklerini sanırlar. Halbuki onlar çekip gitmişlerdir. Bu ordular, Kureyş kâfirleri ve .onlarla birlikte toplanıp Medine'ye gelmiş olan ordulardır, Kâfirler tekrar savaşmak üzere onlara dönecek olsalar, o münafıklar, aşırı korkularından dolayı, çölde bedevilerle birlikte olmayı isterler. Öldürülmekten korktukları ve başınıza musibetlerin gelmesini tekledikleri için, sizinle birlikte Medine'de olmak istemezler. Sizin hakkınızdaki haberleri ve başınıza gelenleri sorarlar. Bizzat görerek değil de, haber alma yoluyla durumunuzu öğrenmek için, "Müslümanlar yok oldu mu?, Ebu Sufyân galip geldi mi?" diye sorarlar Eğer onlar savaş kızıştığında aranızda olsalardı, korkaklıkla rı, temlikleri ve hayata düşkünlükleri sebebiyle, sizinle birlikte çok az sa v aşarlardı. [52][52]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunlaı aşağıda özetliyoruz:

**1.** "Allah, hiçbir adamın içinde iki kal yaratmadı" cümlesindeki kelimesinin nekra getirilmesi, kapsam ve umum ifade eder. Bu kelimenin başına zâid olarak bir harf-i cerrin getiri! mesi, bu umumiliği pekiştirmek içindir, içinde" terkibinin

---

[49][49] Kurtubî, 14/153
[50][50] Zâdu'l-mesîr, 6/366; Kurtubî, 14/154
[51][51] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/68.
[52][52] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/69.

söyler mesi ise, bunun olmayacağını daha fazla tasvir etmek içindir.
**2.** "Allah'a güvenip dayan. Vekîl olarak A lah yeter" cümlesinde, kelimeleri arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**3.** "Hatâ ettiniz" ile "kasten yaptınız" ve "kötülük" ile "rahmet" arasında tıbâk vardır. Çünkü den maksat kötülük; den maksat da iyiliktir.
**4.** "Onun eşleri, onların analarıdır" cümlesinde teşbih belîğ vardır. Burada vech-i şebeh ile teşbih edatı hazfedilerek teşbîh-i bel olmuştur. Cümlenin aslı şöyledir: "Onun eşleri, kendilerine hürmet, say ve değer vermenin vacip olması hususunda, mü'minlerin analarj gibidir.
**5.** "Birbirlerine daha yakındırlar" ifadesinde hazif yoluy mecaz vardır. "Birbirlerinin mirasını almaya daha yakındırlar" demektir.
**6.** "Hani biz, peygamberlerde söz almıştık. Senden, Nuh'tan..." cümlesinde, üstün olduğunu vurgulam için, umumdan sonra husus söylenmiştir. Çünkü burada adı geçen peyga:
berler de, peygamberler topluluğu içersindedirler. Fakat bunların sânını yüceltmek ve üstün olduklarını ifade etmek için özel olarak zikretti.
**7.** "Katı bir söz" ifadesinde istiare vardır. Yüce Allah, maddî şeylerin özelliği olan katılığı, ahde saygıyı, onun büyüklüğünü ve ağırlığını açıklamak gibi manevî bir şeyde müsteâr olarak kullandı.
**8.** "Doğrulara sorması için" cümlesinde, I. şahıs kipinden III. şahıs kipine dönüş vardır. Bundan maksat, müşrikleri susturmak ve kınamaktır.
**9.** "üstünüzden" ile "alt tarafınızdan" arasında tibâk vardır.
**10.** "Üzerine ölüm baygınlığı çökmüş kimse gibi gözleri döner" cümlesinde teşbîh-i temsilî vardır. Çünkü vech-i şebeh, birkaç şeyden alınmıştır.
**11.** "Kalpler, hancerelere ulaştı" cümlesindeki temsilde mübalağa vardır. Yüce Allah, kalpleri, titreme ve çarpıntı hususunda sanki gırtlaklara ulaşmış gibi tasvir etmiştir.
**12.** "Sırtlarını çevirmeyecekler" cümlesi, savaştan kaçmaktan kinayedir.
**13.** "Sizi, keskin dilleriyle incitirler" cümlesinde istiâre-i mekniyye vardır. İstiâre-i mekniyye yoluyla, dil, keskin kılıca benzetilmiş, müşebbehun bih söylenmemiş ve müşebbehun bih'in levazımından bir şey ile, yani "vurmak" anlamına gelen ile ona işaret edilmiştir. "keskin" kelimesinin söylenmesi ise, bunun istiâre-i müreşşeha olduğunu gösterir.
**14.** "ve benzeri âyet sonlarında, fasıla harfleri birbirine uygundur. Bu, sözü daha güzel ve parlak hale getirir. Çünkü bunun parlak bir etkisi ve tatlı bir nâmesi vardır.[53][53]

## Bir Uyarı

Yüce Allah,' diğer peygamberlere isimleri ile hitap ederek şöyle buyurdu: "Ey

[53][53] Biz burada edebî sanatların hepsini değil de, misal yoluyla özet olarak anlattık ki, okuyucu, bazı parlak ifadelerin tadını tatsın. Yoksa, Allah'ın kelâmı mucizedir. Bu kelâmda öyle edebî sanatlar ve ifade sırlan vardır ki insan onun zevkini alır, dil ise onu anlatamaz. Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/69-70.

Nuh! Selâmetimizle in"[54][54] "Ey İbrahim! Rüyayı doğruladm"[55][55] "Ey Musa! Ben, risâletlerimle ve seninle konuşmamla seni insanlara üstün kıldım"[56][56] Ancak, Rasulullah (s.a.v.)'a, sadece, nübüvvet ve risâlet lafızlarını kullanarak hitap etti. "Ey Peygamber! Sana Allah yeter"[57][57] "Ey Rasûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et"[58][58] Kur'an'm hiçbir yerinde, ona, ismiyle seslenildiğini göremeyiz. Ona sadece, "Ey Nebî!" ve "Ey Rasûl!" şeklinde hitap edilmiştir. Bu, onun şanının ve makamının yüce kılındığını ifade eder. Onun, öncekilerin de sonrakilerin de efendisi nebî ve rasûllerin önderi olduğunu gösterir. Aynı zamanda, Rasûlullah'a (s.a.v.) nasıl davranacağımızı bize öğretir. Dolayısıyle biz Peygamberimizi (s.a.v.), sadece saygı ve hürmetle anar ve onu sadece en mükemmel sıfatla vasıflandırırız.. "Peygamberi, kendi aranızda birbirinizi çağırır gibi çağırmayın"[59][59] "Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısanlar, şüphesiz Allah'ın, kalplerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir."[60][60]

**Bir Nükte**

Soru: Rasulullah (s.a.v.) takva sahiplerinin efendisi olduğu halde, Allah'ın ona, takvayı emretmesinin anlamı nedir? Cevap: Bu, takvada sebat ve devam emridir. "Ey iman edenler! Allah'a ve Peygamberine iman ediniz"[61][61] mealindeki âyete benzer. Yani, "imanda sebat ediniz" demektir. Aynı, şekilde müslümanm, doğru yolda olduğu halde, "bize doğru yolu göster"[62][62] demesine benzer. Müslümanın bundan maksadı, "bizi doğru yolda sabit ve dâim kıl" demektir. Yahut, bu soruya şöyle de cevap verebiliriz: "Burada Rasulullah (s.a.v.)'a hitap edilmiş, ümmeti kastedilmiştir." [63][63]

**21.** Andolsun ki, Rasûlullah'da, sizin için, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlara ve Allah'ı çok zikredenlere en mükemmel bir Örnek vardır.
**22.** Mü'minler ise, düşman birliklerini gördüklerinde, "İşte Allah ve Rasûlü'nün bize vâdettiği! Allah ve itasûlü doğru söylemiştir" dediler. Bu, onların ancak îmanlarını ve Allah'a bağlılıklarını arttırdı.
**23.** Mü'minler içinde Allah'a verdikleri sözde duran nice erler var. İşte onlardan bazısı, sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir; bazısı da beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde (sözlerini) değiştirmemişlerdir.
**24.** Çünkü Allah, sadâkat gösterenleri sadâkatları sebebiyle mükâfatlandıracak, münafıklara dilerse azab edecek, yahut da tevbelerini kabul edecektir. Şüphesiz Allah, bağışlayandır, esirgeyendir.

---

[54][54] Nuh sûresi. 11/48
[55][55] Sâffât sûresi. 37/104,105
[56][56] A'raf sûresi, 7/144
[57][57] Enfâl sûresi, 8/64
[58][58] Mâide sûresi, 5/67
[59][59] Nûr sûresi, 24/63
[60][60] Hucurât sûresi, 49/3 Bkz. Ebu Hayyân, el-Bahr, 7/210, Kâdî İyâz, eş-Şifa, Bunların her ikisi de konuyu gayet güzel anlatmışlardır. Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/70-71.
[61][61] Nisa sûresi, 4/136
[62][62] Fatiha sûresi, 1/6
[63][63] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/71.

**25.** Allah, o inkâr edenleri hiçbir şey elde etmeden öfkeleri ile geri çevirdi. Allah savaşta mü'minlere yetti. Allah güçlüdür, mutlak galibdir.
**26.** Allah, Ehl-i kitaptan onlara yardım edenleri kalelerinden indirdi ve kainlerine korku düşürdü; bir kısmını öldürüyor, bir kısmını da esir alıyordunuz.
**27.** Allah, onların yerlerine, yurtlarına, mallarına ve ayak basmadığınız topraklara sizi mirasçı yaptı. Allah'ın her şeye gücü yeter.
**28.** Ey Peygamber! Eşlerine şöyle söyle: Eğer dünya hayatını ve süsünü istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim de, sizi güzellikle salıvereyim.
**29.** "Eğer Allah'ı, Peygamber'ini ve âhiret yurdunu diliyorsanız, bilin ki, Allah, içinizden güzel davrananlar için büyük bir mükâfat hazırlamıştır."
**30.** Ey peygamber hanımları! Sizden kim açık bir hayâsızlık yaparsa, onun azabı iki katına çıkarılır. Bu, Allah'a göre kolaydır.
**31.** Sizden kim, Allah'a ve Rasûlüne itaat eder ve yararlı iş yaparsa ona, mükâfatını iki kat veririz. Ve ona bol bir rızık hazırlamışizdır.
**32.** Ey peygamber hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer korkuyorsanız, (en yüksek makamdasınız) sözü, yumuşak söylemeyin ki kal-binde hastalık bulunan kimse kötü ümide kapılmasın. Güzel söz söyleyin.
**33.** Evlerinizde oturun, ilk Câhiliyye devri (kadınlarının) yürüyüşü gibi açılıp saçılarak, zînetlerinizi göstererek yürümeyin. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Rasûlüne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.
**34.** Evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmeti hatırlayın. Şüphesiz Allah, her şeyin iç yüzünü bilendir ve her şeyden haberi olandır.
**35.** Müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mü'min erkekler ve mü'min kadınlar, itâata devam e-den erkekler ve itâata devam eden kadınlar, doğru er-kekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, mütevazı erkekler ve mütevâzi kadınlar, zekat veren erkekler ve zekat veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, namuslarını koruyan erkekler ve (namuslarını) koruyan kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve zikreden kadınlar var ya; işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde Hendek savaşını ve bu savaşta cihada katılmamak ve katılmak isteyenleri kösteklemek suretiyle, imanla küfür arasında müterеddit kalan münafıkların tutumlarım anlatmıştı. Bu âyetlerde de, sabır, sebat, fedakârlık ve cihad hususunda Rasulullah (s.a.v.)'a uyulmasını mü'minlere emretti. Daha sonra söz, Rasulullah (s.a.v.)'m temiz eşlerine geldi. Onlara da zâhidâne davranma ve dünya süsüne uymama hususunda Rasulullah (s.a.v.)'a uymayı emretti. Çünkü onlar, diğer mü'minlerin kadınlarına örnektirler. [64][64]

[64][64] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/75.

## Kelimelerin İzahı

Üsve, örnek demektir. Bu kelime, hem hem de diye iki türlü okunur. Bir kimse diğer bir kimseye uyduğunda denir.
Nahbehu; adağı, sözü. adamak ve söz vermek demektir. Bir kimse, bir şey adadığında denilir. Geniş zamanı dur. Geniş zamanı okunduğunda "ağlamak" mânâsına gelir. Lebîd şöyle der:
O kişiye sormaz mısınız? Ne için çabalıyor? Yerine getirilmesi gereken bir adak mı? Yoksa sapıklık ve boş şey mi?[65][65]
Bir kimse öldüğünde denir. Her canlı, mutlaka öleceği için bununla ölüm ifade edildi. Sanki ölüm, insanın boynunun borcu olan bir adaktır. Öldüğünde, adağını yerine getirmiş olur.[66][66]
Sayâsîhim, kaleleri. Sayâsî, kendisiyle korunulan şey mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Şair şöyle der:
Öküzler öldü. Temim kadınları, onların boynuzlarına koşuştular.[67][67]
Boşanma bedellerinizi vereyim. Aslında, kendisiyle ye-tinilip geçinilecek azık demektir. Bu mânâda, boşanan kadına verilen mala da denilir. Zira kadın, ondan yararlanır ve onunla geçinir.[68][68]
Sizi boşayayım. Lügatte; serbest bırakmak, salıvermek demektir.[69][69]
Açılıp zînetlerinizi göstererek yürümeyin. Kadın, zinetlerini ve güzelliklerini yabancılara gösterdiğinde denir.[70][70] Aslında bu kelime, ortaya çıkmak manasınadır. Bu mânâda, burc'a da, genişliği ve görünmesinden dolayı bu isim verilmiştir.
Evlerinizden ayrılmayın. Bir kimse, bir yerde kalıp da oradan ayrılmadığı zaman der. Geniş zamanı şeklindedir. Kalmak mânâsında mastardır. kelimesinin aslı, dir. hazfedilmiş ve üstünü, bir önceki harf olan verilmiştir. Hareke verilince, baştaki vasıl hemzesine ihtiyaç kalmamıştır.[71][71]
Rics, lügatte; pislik ve necaset demektir. Burada maksat, günahlardır. Çünkü, kişinin bedeni necasetlerle kirlendiği gibi, günahları işlediği zaman da manevî şahsı onlarla pislenir ve kirlenir.[72][72]

## Nüzul Sebebi

**a.)** Taberî'nin Enes b. Mâlik'ten rivayetine göre, Enes şöyle der: Amcam Enes b. Nadr Bedir savaşında bulunamadı. Dedi ki: "Rasulullah (s.a.v.)'la birlikte ilk

---

[65][65] Kurtubî, 14/158
[66][66] Keşşaf, 3/421
[67][67] Kurtıubî, 14/161. Öküzü, düşmanlarına karşı koruduğu için, "koruyanlar" mânâsına, boynuzlara denilmiştir. Kadınlar da boynuzları dokumacılıkta mekik olarak kullanırlardı. (Mütercimler).
[68][68] el-Misbâhu'1-münîr, 2/226
[69][69] el-Mu'cemu'1-vasît, i/427.
[70][70] el-Misbâbu'1-münîr, 1,48
[71][71] Kurtubî, 14/178
[72][72] Keşşaf, 3/425
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/75-76.

savaşta bulunamadım. Eğer Allah bana bir savaş gösterirse, bu savaşta ne yapacağımı Allah mutlaka görecek". Uhud günü gelip de müslümanlar yenilgiye uğrayınca şöyle dedi: Ey Allah'ım! Ben bu müşriklerin yaptıklarından uzağım. Senin yanındayım. Müslümanların yaptığından dolayı da Senden özür dilerim. Bundan sonra Enes, kılıcını kuşanıp yürüdü. Sa'd b, Muâz onun karşısına çıkınca ona şöyle dedi: Ey Sa'd! Vallahi, Uhud'un arkasından cennet korkusunu alıyorum. Bundan sonra, şehit oluncaya kadar savaştı. Sa'd, "Yâ Rasulallah!" dedi. Ben, onun yaptığım yapamadım. Enes b. Malik şöyle devam ediyor: Amcamı şehitler arasında bulduk. Kılıç, mızrak ve ok yaralarından 80 küsur yarası vardı. Onu tanıyamadık. Nelicede kizkardeşi geldi de. parmak uçlarından tamdı. Enes diyor ki: Biz, şu âyetin, o ve arkadaşları hakkında indiğini anlatırdık: "Mü'minler içersinde, Allah'a verdikleri sözde duran nice erler var. İşte onlardan bazısı, sözünü tutup o yolda canını vermiştir. Bazısı da beklemektedir.[73][73]

**b.)** İmam Ahmed'in rivayetine göre Câbir (r.a.) şöyle demiştir: «İnsanlar, Rasulullah (s.a.v.)'ın kapısı önünde otururken, Ebubekir (r.a.) gelip içeri girmek için izin istedi. Fakat izin verilmedi. Sonra Ömer (r.a.) gelip izin istedi, ona da izin verilmedi. Sonra Ebubekir (r.a.) ile Ömer (r.a)'e izin verildi. İçeri girdiler. Peygamber (s.a.v.), çevresinde hanımları olduğu halde, susmuş vaziyette oturuyordu. Ömer dedi ki: "Rasulullah (s.a.v) ile konuşacağım, belki güler" dedi ve ilâve etti. "Ey Allah'ın Rasulü! Şu Zeyd'in kızına baksana -hanımını kastediyor- az Önce benden nafaka istedi, boynunu vurdum. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) o derece güldü ki, azı dişleri göründü. Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: "İşte bunlar da, benim etrafımda, benden nafaka istiyorlar." Bunun üzerine Ebubekir (r.a.), Aişe (r.a.)'yi dövmek için kalktı. Ömer (r.a.) de Hafsa'yı (r.a.) dövmek için kalktı. Her ikisi de şöyle diyorlardı: "Rasulullah (s.a.v.)'ta bulunmayan şeyi mi ondan istiyorsunuz? Rasulullah (s.a.v.) her ikisine de engel oldu. Rasulullah (s.a.v.)'-ın eşleri de: "Vallahi, bu meclisten sonra, Rasulullah (s.a.v.)'tan, onda olmayan şeyi istemeyeceğiz" dediler. Bunun üzerine Allah (c.c), muhayyerlik âyetini indirdi: "Ey Peygamber! Eşlerine de ki: Eğer, dünya dirliğini ve süsünü istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim de, sizi güzellikle salıvereyim". Bu âyet inince Rasulullah (s.a.v.) Aişe'den (r.a.) başlayarak şöyle dedi: "Sana bir şey söyleyeceğim. Ancak, anne ve babana danışmadan, bu hususta acele etmeni istiyorum." Aişe: "Nedir o yâ Rasu-lallah!" dedi. Rasulullah (s.a.v.) ona bu âyeti okudu. Aişe (r.a.) "Senin hakkında, anne ve babama mı danışacağım?" dedi. "Bilakis ben Allah'ı, Rasûlünü ve âhire! yurdunu tercih ederim. Ancak senden, benim tercih ettiğimi, diğer hanımlarından herhangi birine söylememeni istiyorum". Rasulullah (s.a.v.) da, "Allah beni, katı davranıcı olarak değil, öğretici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi. Hanımlarımdan hangisi bana sorarsa, ona bildiririm" dedi.»[74][74]

**c.)** Ümmü Seleme (r.a.)'nin rivayetine göre, o, Rasulullah (s.a.v.)'e şöyle dedi:

---

[73][73] Taberî, 20/85; Vahidî, Esbâbu'n-nüzûl, 237; Buhârî, Tefsir, 33/3; Ahmed b. Hanbel, Müsned 4/193

[74][74] Ahmed b, Hanbel, Müsned 3/328; Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/92

Ey Allah'ın Rasûlü! Neden, Kur'an'da erkeklerin anıldığını, indirdi. Kalplerine şiddetli korku saldı. Nihayet kalelerini açıp teslim oldular. İbn Cüzeyy şöyle der: Bu âyet, Kureyzaoğulları ya-hudileri hakkında inmiştir. Onlar, Rasûlullah (s.a.) ile antlaşma yapmışlar, daha sonra antlaşmayı bozup Kureyş tarafım tutmuşlardı. Müşrikler mağlup olup da Kureyş, Medine'den çekip gidince, Rasûlullah (s.a.v) Kureyzaoğul1arını kuşattı. Sonunda Sa'd b. Muaz (r.a.)'ın vereceği hükme razı olup kaleden indiler. Sa'd da, erkeklerinin öldürülmesine, kadın ve çocukların esir alınmasına hükmetti.[75][75] İşte âyetin devamı bunu ifade etmektedir: Onlardan bir grubu, yani erkekleri öldürüyor, bir grubu da, yani kadın ve çocukları esir alıyorsunuz. O gün, Kureyzaoğullarından 800 ile 900 arası erkek öldürülmüştür.

**27.** Ey rnü'minler topluluğu! Allah sizi Kureyzaoğullarınm yurduna, gayr-i menkullerine, evlerine, atlarına ve bıraktıkları mallarına ve henüz ayak basmadığınız diğer yurtlara vâris kıldı. Bu yurtlar, Kureyza'dan sonra alman Hayber ve daha sonra müslümanlarm fethettiği bütün ülkelerdir. Allah, istediği herşeyi yapar. Ne yerde, ne gökte hiçbir şeyO'nuâciz bırakamaz. Ebu Hayyân şöyle der: Yüce Allah, herşeye gücünün yettiğini açıklayarak bu âyeti sona erdirdi. Burada sanki, müslümanlara birçok fetih nasip edeceğine işaret vardır. Onları bu yurtlara sahip kıldığı gibi, diğer ülkelere de sahip kılmaya gücü yeter.[76][76]

**28.** Ey Peygamber! Kendileri için daha fazla harcama istemelerinden dolayı üzülmene sebep olan eşlerine de ki: Eğer dünya nimetini, onun bolluğunu ve geçici güzelliğini istiyorsanız, Gelin size boşanma bedelim ödeyeyim ve herhangi bir zarar vermeksizin sizi boşayayım. [77][77]

**29.** Eğer Allah ve Rasulünün rızasını ve âhirette bolca nimetler elde etmeyi istiyorsanız. Bilin ki Yüce Allah, güzel iş yapanlarınıza, yaptıklarının karşılığında anlatılamayacak kadar büyük sevap verecektir. Sevap da içinde hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın İşitmediği ve hiçbir insanın aklına gelmediği nimetler bulunan cennettir. Ayetin bu bölümü, daha önce geçen şartın cevabıdır. Ebu Hayyân şöyle der: Yüce Allah. Peygamberine (s.a.v.) yardım edip düşman ordularını dağıtıp başından savınca Kureyza ve Nadîr'in yurtlarını fethetmeyi nasip edince, eşleri, yahudilerin en değerli mallan ve stoklarını, sadece Rasûlullah (s.a)'ın alacağım sanarak çevresinde oturdu ve şöyle dediler: Ey Allah'ın Rasulü! İran Şahı ile Bizans İmparatorunun kızları (ve hanımları) zînetler ve süslü elbiseler içinde yaşıyorlar. Biz ise, gördüğün gibi fakr u zaruret içindeyiz! Eşleri ondan maddî imkânlarının daha da genişletilmesini, kendilerine krallar ve ileri gelen devlet adamlarının eşlerine yaptıkları muamele gibi

---

[75][75] İbn Cüzeyy, Teshil, 3/136. Geni bilgi için bkz, İbnu'l Cevzî, Zâdu'I-mesîr, 6/373

[76][76] el-Bahr, 7/225

Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/80.

[77][77] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/80.

muamele edilmesini istemek suretiyle kalbini incittiler. Bunun üzerine Yüce Allah, Peygamber'e (s.a.s.), eşleri hakkında inen âyeti onlara okumasını emretti. O sırada Peygamber'in (s.a.v.) dokuz eşi vardı.[78][78]

**30.** Ey Peygamber hanımları! Sizden kim, büyük günahlardan bir günah veya haddi aşacak şekilde çirkin bir iş yaparsa, ki, İbn Abbas'a göre bu geçimsizlik ve kötü huydur,[79][79] Onun cezası, diğer kadınların cezasının iki katı olur. Çünkü işlenen günahın büyüklüğü, fazilet ve mertebenin üstünlüğüne tâbidir.[80][80] Bu cezayı vermek Allah için kolaydır. Onların peygamberin eşleri olmaları, Allah'ın bu cezayı vermesine engel olamaz. Bu âyette çeşitli hitap şekilleri kullanılmıştır. Daha önce onlara peygamber dili ile hitap edildiği halde, burada, onların işlerine önem verildiğini göstermek ve nasihat etmek maksadıyla, doğrudan doğruya kendilerine hitap edildi. Sâvî şöyle der: Bu âyetler, Peygamber (s.a.v)'in eşlerinin faziletini ve Allah katındaki derecelerinin büyüklüğünü göstermek için, Yüce Allah tarafından kendilerine yapılmış bir hitaptır. Çünkü hitap ederken azarlama ve sert konuşma, onların mertebelerinin yüceliğini gösterir. Zira onlar Rasûlullah (s.a)'a çok yakındır ve aynı zamanda cennette de eşleridir. Allah'a yakınlık Rasûlullah (s.a)'a yakınlık derecesine göre olur.[81][81]

**31.** Sizden kim Allah'a ve Rasulüne itaate devam eder, iyi işler ve sâlih ameller yaparak Allah'a yaklaşırsa Ona iki kat sevap veririz: Biri, itaat ve takvasından, diğeri de;kanaat etmek ve iyi geçinmek suretiyle Rasûlullah (s.a)'m rızasını istemesinden dolayı... Alacağı sevaptan fazla olarak da, cennette onun için, hoşuna gidecek tükenmez güzel bir nzık hazırladık. Bundan sonra Yüce Allah, Rasûlullah (s.a.)'ın eşlerinin diğer kadınlardat daha faziletli olduklarını açıklamak üzere şöyle buyurdu: [82][82]

**32.** Ey, Peygamberin hanımları! Siz, diğer kadınlardan daha faziletli ve şerefli olmanız hasebiyle onlardaı farklısınız. Çünkü, insanların en üstünü ve son peygamber Muhammet (a.s)'in eşlerisiniz. Sizden biri, diğer kadınlardan herhangi birine benzeme. Eğer sakınırsanız... Bu bir şart cümlesidir. Önce geçen ifadelerden anlaşıldığı için cevabı kaldırılmıştır. Yani, Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakınırsanız, en yüce makamda olursunuz. Kurtubî şöyle der: Allah, onlara öncekilerin ve sonrakilerin efendisi olan Rasulullah (s.a.v)'a eş'olmayı nasip ettiği için, faziletlerinin ancak takva şartıyla tamamlanacağını açıkladı.[83][83] İbn Abbas şöyle der: Yüce Allah bu âyette şunu demek istiyor: Benim katımda sizin değeriniz, diğer saliha kadınların değeri gibi değildir. Siz, Benim katımda daha değerlisiniz. Eğer takvalı olursanız, sevabınız

---

[78][78] el-Bahr, 7/227
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/80-81.
[79][79] Îbnu'l-Cevzî, Zâdu'I-mesîr, 6/378
[80][80] Zemahşerî, Keşşaf, 3/424
[81][81] Sâvî Haşiyesi, 3/276
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/81.
[82][82] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/81.
[83][83] Kurtubî 14/177

daha büyüktür. Yüce Allah, onların faziletinin, Rasulullah (s.a)'ın eşleri olmalarından değil sadece takvadan ileri geldiğini açıklamak için, takvayı onlara şart kıldı.[84][84] Erkeklerle konuşurken yumuşak söylemeyin, Sonra, kalbinde kötülük, ki suizan ve kadınlarla konuşma sevgisi bulunan kimse, ümide kapılır, Erkeklerle konuşurken, zanna sebep olmayacak şekilde, yumuşaklık ve kırıtma olmaksızın iffetli ve güzel konuşun.[85][85] İbn Kesîr şöyle der: Yani, kadın, yabancı erkeklerle, yumuşak olmayan bir sesle konuşur. Yabancılarla, kocası ile konuştuğu gibi konuşmaz. [86][86]

**33.** Evlerinizden ayrılmayın, ihtiyacınız olmadan dışarı çıkmayın. Zaruret olmaksızın yollarda şaşkın şaşkın dolaşan gaiil kadınların yaptığı gibi yap,navın. Cânıliyye kadınlarının yaptıkları gibi, yabancı erkeklere zinetlerinizi ve güzelliklerinizi göstermeyin. Câhiliyye döneminde kadın, güzelliklerini göstermek için, vücudunun açılması uygun olmayan yerlerini açarak pazarlara çıkardı. Katâde şöyle der: Câhiliyye kadınları kırıtarak ve cilve yaparak yürürlerdi. Yüce Allah bunu yasakladı. Namazı kılmaya ve zekâtı vermeye devam edin. tbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah, önce onları kötülükten men etti, sonra da onlara, bir olan Allah'a ibadet etmekten ibaret olan namaz kılmak ve insanlara iyilik demek olan zekât vermek gibi hayırlı şeyleri emretti.[87][87] Takva sahibi hanımların mertebelerini elde etmeniz için, bütün emir ve yasaklarında Allah ve Rasûlüne itaat ediniz.
Ey, Peygamberin aile efradı (Ehl-i beyt)! Allah'ı sizi sadece günah kirlerinden kurtarmak ve insanın bedeninin necasetle pislendiği gibi, manevî varlığının da kirlendiği sunanlardan temizlemek istiyor. O sizi günah kirlerinden tamamen arındırmak istiyor. [88][88]

**34.** Evinizde okunan Kur'an âyetlerini ve peygamberin sünnetini okuyun. Çünkü kurtuluş başarı onlardadır. Zemahşerî şöyle der: Yüce Allah onlara, evlerinin vahyin indiği yer olduğunu hatırlattı ve evlerinde okunan Kitab'ı unutmamalarını emretti. O kitap, Peygamberin (s.a.v.) doğruluğunu gösteren apaçık mucizeler ile semavî kanunlar ilimler ve hikmetler gibi iki önemli şeyi kapsar.[89][89] Şüphesiz Allah, kulların durumuna uygun olanı bilir, onların faydasına olan şeylerden haberdardır. İşte bunun içindir ki, dünya ve âhirette insanları mutlu kılacak kanun ve kaideleri koymuştur.
Bundan sonra Yüce Allah, ceza ve mükâfatta kadın ve erkeğin eşit olduğunu

---

[84][84] İbnu'i-Cevzî, Zâdu'l-mesîr, 6/378
[85][85] Ben derim ki: Kuran kadına, kötüler ve fâsıklann, kendisinden herhangi bir ümide kapılmaması için, yabancı (nâmahrem) erkeklerle yumuşak konuşmayı yasaklıyorsa, pis gece konserlerinde erkek ve kadın şarkıcıların beraber söylediği, radyoların naklen yayınladığı, tamamen gevşeklik ve çözülmeden ibaret olup İç güdüleri ve nefsanî arzuları gıdıklayan lâubâlî şarkıları söyleyenler hakkındaki tulumu ne olur? Bütün bunlardan sonra, ilim adamı olduklarını iddia eden bazı kimselerden, kadın sesinin nâmahrem olmadığını delil getirerek bunu övdüklerini işitiyoruz. Allah'ım! Gençlerin yoldan çıktığı, kadınların azdığı, kötünün İyi, iyinin de kötü kabul edildiği bu zamanın şerrinden sana sığınırız. Güç ve kuvvet Allah'tandır.
[86][86] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/81-82.
[87][87] Muhtasar-i tbn Kesîr, 3/94
[88][88] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/82-83.
[89][89] Zemahşeri, Keşşaf, 3/425

bildirmek üzere şöyle buyurdu: [90][90]

**35.** Erkek olsun, kadın olsun, İslamın emir ve ya saklarına sarılanlar ve onun ahlakıyla ahlâklananlar, Allah'ı âyetlerini ve peygamberlerine indirdiklerini tasdik edenler, ibadet ve itaata devam edenler, iman, niyet, söz ve işlerin de doğru olanlar, Sıkıntılı ve rahat anlarda itaatlara vı nefsanî arzulardan uzak durmaya sabredenler Allah'a bo yun eğip ondan korkanlar, kalpleri ve azalarıyla Onun huzurunda eğilenleı iyilikte bulunmak ve zekâtlarını edâ etmek maksadıyl mallarını fakirlere verenler, Ramazan ayında ve diğe günlerde, Allah rızası için oruç tutanlar. Oruç, bedenin zekâtıdır, onu u mizler ve arındırır. Avret yerlerini, haram v günahlardan, zînâ ve avret yerini açmak gibi, helâl olmayan şeylerden kc ruyanlar, Her zaman ve her yerde, kalp ve dilli riyle Allah'ı anmaya devam edenler var ya, Allah, o takva sahibi iyi ve bu yüce sıfatlarla sıfatlanmış olan kinısels için, yaptıkları iyi işlerden dolayı günahlarını bağışlayarak en büyük sev; ve mükafat olan cenneti hazırlamıştır. [91][91]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşa| özetliyoruz:
**1.** "İşte bu, Allah'ın ve Rasûlünün bize va'dettiği şedir. Allah ve Rasûlü doğru söylemiştir" âyetinde zahir isim tekrarlanmak suretiyle itnâb yapılmıştır. Şereflendirme ve yüceltme için yüce isim tekrar edilmiştir.
**2.** "Adağını yerine getirdi" cümlesinde istiare vardır. Nahb, adak mânâsına olup, burada ölüm için müsteâr olarak kullanılmıştır. Çünkü ölüm, her canlının sonudur. Sanki o, insanın boynundan hiç ayrılmayan bir adaktır.[92][92]
**3.** "Münafıkları dilerse azaplandıracak, yahut onlara tevbe nasip edecektir." âyetinde, "dilerse" bölümü ara cümlesi olup, azap veya merhametin Allah'ın dilemesine bırakıldığına dikkat çekmek için gelmiştir.
**4.** "Eğer dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız..." cümlesi ile "Eğer Allah'ı, Peygamberini ve âhiret yurdunu diliyorsanız..." cümlesi arasında mukabele vardır.
**5.** "Câhiliyye yürüyüşü gibi yürümeyin" cümlesinde teşbih-i belîğ vardır. Burada teşbîh edatı ile vech-i şebeh söylenmemiş, böylece teşbih-i beliğ olmuştur:
**6.** "Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin" cümlesi üzerine Allah'a ve Rasulüne itaat edin" cümlesinin atfedilmesi, umûmun husus üzerine atfıdır. Çünkü Allah ve Rasulüne itaat, daha Önce geçen bütün emir ve yasaklan kapsar.
**7.** "Allah, sizden sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor" âyetinde istiare vardır. Burada Yüce Allah "günahlar" için (kir) i, "takva" için (temizlik) u müsteâr olarak kullanmıştır. Çünkü günahları işleyen kimsenin manevî varlığı kirlenir. İtaatla beraber ise, temiz elbise gibi, kirlerden korunmuş

[90][90] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/83.
[91][91] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/83.
[92][92] Bkz. Beyzâvî, 2/116; Keşşaf, 3/421

ve paktır.
**8.** "Koruyanlar" ifadesinde hazif yoluyla îcâz vardır. Önceki ifadeden anlaşıldığı için mef'ûl hazfedilmiştir. Avret yerlerini koruyan kadınlar" demektir.
**9.** "Allah, onlar için hazırladı" âyetinde tağlîb sanatı vardır. Yüce Allah erkekleri çoğunluk saydı, kadınları onlarla bir araya getirdi. Sonra hepsini aynı zamirde birleştirdi.
**10.** "gibi, âyet sonlarında uygunluk vardır. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır. [93][93]

**36.** Allah ve Rasûlü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Rasûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.
**37.** Allah'ın nimet verdiği, senin de kendisine lütfettiğin kimseye: "Eşini yanında tut, Allah'tan kork!" diyorsun. Halbuki Allah'ın açığa vuracağı şeyi, insanlardan çekinerek içinde gizliyorsun. Oysa asıl korkulmağa lâyık olan Allah'tır. Zeyd, o kadından ilişiğini kesince biz onu sana nikahladık ki, evlâtlıkları, karılarıy-le ilişkilerini kestiklerinde mü'minlere bir zorluk olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir.
**38.** Allah'ın kendisine helâl kıldığı şeyde Peygam-ber'e herhangi bir vebal yoktur. Önce gelip geçenler arasında da Allah'ın âdeti böyle idi. Allah'ın emri mutlaka yerine gelecek, yazılmış bir kaderdir.
**39.** O peygamberler, Allah'ın gönderdiği emirleri duyuranlar, Allah'tan korkanlar ve O'ndan başka kimseden korkmayanlardır. Hesap görücü olarak Allah yeter.
**40.** Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat O, Allah'ın Rasûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilen-dir.
**41.** Ey inananlar, Allah'ı çokça zikredin.
**42.** Ve O'nu sabah-akşam teşbih edin.
**43.** Sîzi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için üzerinize rahmetini gönderen O'dur. Melekleri de size istiğfar eder. Allah, mü'minlere karşı çok merhametli-dir.
**44.** Kendisine kavuştukları gün, Allah'ın onlara iltifatı, "selâm" dır. Allah onlara çok değerli mükâfat hazırlamıştır.
**45.** Ey Peygamber! Biz seni hakîkaten bir şâhid, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik.
**46.** Allah'ın izniyle, bir da'vetçi ve nur saçan bir kandil olarak gönderdik.
**47.** Allah'tan büyük bir lûtfa ereceklerini mü'minlere müjdele.
**48.** Kâfirlere ve münafıklara itaat etme. Onların eziyetlerine aldırma. Allah'a güvenip dayan, vekil ve destek olarak Allah yeter.
**49.** Ey îman edenler! Mü'min kadınları nikahlayıp da, henüz dokunmadan onları boşarsamz, onları sayacağınız bir iddet süresince bekletme hakkınız yoktur. O

[93][93] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/83-84.

halde onları memnun edin ve onları güzel bir şekilde serbest bırakın.
**50.** Ey peygamber! meliiHerini verdiğin hanımlarını, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği ve elinin altında bulunan cariyeleri, amcanın, halanın, dayının ve teyzenin seninle beraber göç eden kızlarım sana helâl kıldık. Bir de Peygamber kendisiyle evlenmek istediği takdirde, kendisini Peygambere hibe eden mü'mine kadını, diğer mü'minlere değil, sadece sana mahsus olmak üzere helâl kıldık. Kuşkusuz biz, hanımları ve ellerinin altında bulunan (cariyeleri) hakkında mü'minlere neyi farz kıldığımızı biliriz. Ki, sana bir zorluk olmasın. Allah bağışlayandır, merhamet edendir.
**51.** Onlardan dilediğini geriye bırakır, dilediğini de yanına alırsın. Geriye bıraktıklarından arzu ettiğini tekrar yanına almanda, senin üzerine bir günah yoktur. Böyle yapman onların gözlerinin aydın olmasına, üzül-nıemelerine ve hepsinin, senin verdiklerine razı olmalarına daha uygundur. Allah, kalblerinizde olanı bilir. Allah, hakkıyle bilendir, Halimdir.
**52.** Bundan sonra artık başka kadınlarla evlenmen, elinin altında bulunan hâriç, güzellikleri hoşuna gitse bile, bunları başka hanımlarla değiştirmen sana helâl değildir. Allah her şeyi gözetlemektedir.

## Ayetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde mü'minlerin sıfatlarını ve kazandıkları yüksek dereceleri anlattıktan sonra, burada da, Peygambere (s.a.v.) itaatin Allah'a itaat olduğunu, onun emrinin Allah'ın emri olduğunu açıklamaktadır. Sonra da, mü'minlere büyük nimeti hatırlatmaktadır ki o da, âlemlere rahmet olarak gönderilmiş olan aydınlatıcı nurun gönderilmesidir. [94][94]

## Kelimelerin İzahı

Hıyera, seçme mânâsında mastardır. "tıyera" kelimesinin, nin masları olduğu gibi, bu da nin kaide dışı maştandır.[95][95]
Bir şeyi açığa çıkaran. Bir kimse, bir şeyi açığa çıkardığında, denir.
Vatar, nefsanî ihtiyaç demektir. Zeccâc şöyle der Vatar, önem verdiğin ihtiyaçtır. İnsan o ihtiyacını giderdiğinde, denir Müberred de şöyle der: Vatar, şehvet demektir. "Canımın istediği şekilde senden faydalanamadım" mânâsında, denir. Daha sonra Müberred şu şiiri okudu:
Cürneyl b. Ma'mer ondan ihtiyacını giderdikten sonra artık ben Medine'de nasıl kalabilirim?[96][96] Haraç, darlık ve günah, demektir. Geçip gittiler.
Ezelde takdir edilmiş bir kader. Bukre, gündüzün ilk vakitleridir. Asil, gündüzün son vakitleridir.
Ertelersin. Bir kimse bir şeyi ertelediğinde. veya der.[97][97]

---

[94][94] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/88.
[95][95] Ebu Hayyân, el-Bahr, 7/233
[96][96] Age, 7/209
[97][97] Kurtubî, 14/214

Yanına alırsın. "Kardeşini yanma aldı"[98][98] âyetinde de bu mânâda kullanılmıştır. [99][99]

## Nüzul Sebebi

Ibn Abbas şöyle der: Rasulullah (s.a.v) Zeyneb bint Cahş'ı, azatlı kölesi Zeyd b. Harise için istedi. Fakat Zeyneb bunu kabul etmeyip onunla evlenmeye razı olmayınca şu âyet indi: Allah ve Rasulü bir İşe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur..." Bunun üzerine Zeyneb emre uyup Zeyd ile evlendi. Bir rivayete göre, Zeyneb Kureyş soyundan olduğu için, kendisi de, kardeşi Abdullah da bu teklifi kabul etmedi. Fakat âyet inince kardeşi gelerek: "Ey Allah'ın Rasû-lü! Bana dilediğini emret" dedi. Rasulullah (s.a) da: "Zeyneb'i Zeyd ile evlendir" diye emretti. Abdullah buna razı olup, onu Zeyd ile evlendirdi.[100][100]

## Âyetlerin Tefsiri

**36.** Allah ve Rasûlü, herhangi bir şey emredince, mü'min erkek ve kadınlardan hiçbirinin herhangi bir görüş belirtmesi veya tercihte bulunması doğru ve uygun olmaz. Aksine onların, boyun eğmeleri ve teslim olmaları gerekir. Sâvî şöyle der: Burada Yüce Allah'ın adının söylenmesi. Onun şanını yüceltmek ve Rasıüullah (s.a)'ın verdiği hükmün, Allah'ın verdiği hüküm olduğuna işaret içindir. Çünkü Rasulullah (s.a), heva ve hevesine uyarak konuşmaz.[101][101] İbn Kesîr de şöyle der; Bu âyet, bütün işler için geçerlidir. Yani, Allah ve Ra-sulü herhangi bir hüküm verdiklerinde, hiçbir kimse ona muhalefet edemez. Hiç kimsenin tercih etme, görüş açıklama ve söz söyleme yetkisi yoktur.[102][102] Bunun içindir ki Yüce Allah, muhalefet edenlerin sonlarının çok kötü olacağını söyleyerek şöyle buyurdu: Kim, Allah ve Rasulü'nün emrine aykırı davranırsa, doğru yoldan çıkmış, yalnış yola girmiş ve apaçık bir sapıklığa düşmüştür. [103][103]

**37.** Ey Peygamber! Allah'ın, İslama girmeyi nasip ettiği, senin de azat edip kölelikten hürriyete kavuşturduğun kimseye nasihatta bulunduğun zamanı hatırla. Tefsirciler şöyle der: Hz. Peygamber/in (s.a.v.) azat ettiği bu şahıs Zeyd b. Hârise'dir. Zeyd, Cahiliyye dönemi kölelerinden idi. Hz. Hatice (r.a.) onu satın alıp Rasulullah (s.a) bağışlamıştı. Rasulullah (s.a.)'m kölesi idi. Sonra Rasulullah (s.a.) onu azat edip evlatlık edindi[104][104] ve halasının kızı Zeyneb bint Cahş ile evlendirdi, Hani sen Zeyd'e, eşin Zeyneb'i nikahında tut, onu boşama, ona yapacağın muamelede Allah'tan kork diyerek nasihatte bulunuyordun. Ey

---

[98][98] Yusuf sûresi. 12/69
[99][99] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/88-89.
[100][100] Kurtubî 14/187
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/89.
[101][101] Sâvî Haşiyesi, 3/278
[102][102] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/97
[103][103] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/89-90.
[104][104] Zeyd kıssası hakkında bilgi için, bkz. Rcvâiu'l-beyân adlı kitabımız, 2/334.

Muhammedi Halbuki Allah'ın ortaya çıkaracağı şeyi de içinde gizliyordun Rasulullah (s.a)'ın içinde gizlediği şey de Zeyneb'le evlenme isteğidir.[105][105] İbn Cüzeyy şöyle der: Rasulullah (s.a)'m gizlediği, caiz ve mubah olan bir şeydir. Günah sayılacak ve kınanacak bir ş&y değildir. Fakat o, insanların, "Muhammed, oğlunun karısı ile evlendi" demelerinden çekinmiştir. Zira, Rasulullah (s.a) Zeyd'i evlatlık edinmişti. Utandığı, mahcup olduğu, şeref ve haysiyetini insanlardan korumak istediği için olayı insanlardan gizledi. Gizlediği şey, evlat edinme hükmünü kaldırmak için, Allah'ın emri üzerine Zeyneb'le evlenme isteğidir. Allah, Zeyneb'le evlenmesini emretmek suretiyle bunu açıklamıştır. insanların," Muhammed, oğlunun eşiyle evlendi" demelerinden korkuyorsun. Oysa tek olan Allah'tan korkman ve sana vahyetmiş olduğu, "Zeyd boşadıktan sonra Zeyneb'le evleneceksin" emrini açıklaman daha uygundur. İbn Abbas şöyle der: Rasullah (s.a) münafıkların, "Muhammed oğlunun hanımı ile evlendi" demelerinden çekindi, Zeyd onu boşayıp ilişiğini kesince, seni onunla evlendirdik, İşte bu âyet, Rasulullah (s.a.s.)'m gizlediği şeyin, iftiracıların iddia ettiği gibi, Zeyneb'e olan aşkı değil, Zeyd Zeyneb'i boşadıktan sonra, vahyin emrini yerine getirmek için onunla evlenme isteği olduğunu gösteren açık ve kesin bir delildir. "Onu sana eş kıldık" demektir. Tefsirciler şöyle der: Zeyneb'i Rasulullah (s.a.v.) ile evlendiren Allah'tır(c.c). Zeyneb'in id-deti sona erince Rasulullah (s.a.v.), izin, akit, mehr ve şahit olmaksızın onunla zifafa girdi. Bu, sadece Rasulullah (s.a.v.)'a mahsus bir olay idi. Buhârî,.Enes. b. Mâlik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Zeyneb, Rasulullah (s.a.v.)'in diğer eşlerine karşı şöyle diyerek ovunurdu: Sizi, aileleriniz evlendirdi. Beni ise, yedi göğün üstünden Rabbim evlendirdi.[106][106] Bundan sonra Yüce Allah, bu evliliğin sebeb-i hikmetini açıklamak üzere şöyle buyurdu: Evlatlıkların, kendileriyle ilişkilerini keserek boşamış oldukları kadınlarla evlenme hususunda Allah'ın koyduğu kanunlarda mü'minlere herhangi bir günah, zorluk ve vebal olmasın diye bunu emretti. İbnu'l-Cevzî şöyje der: Yani,evlatlığm olan Zeyd'in karısı Zeyneb'le seni evlendirdik ki, evlatlığın, boşamış olduğu karısı ile evlenmenin helal olmadığı sanılmasın. Allah'ın sana verdiği emir ve Zeyneb'le evlenmene dair ettiği vahiy,

---

[105][105] Bazı İslâm düşmanları Rasulullah (s.a.)a dil uzatmak ve yüce makamına kusur atmak için, bazı tefsir kitaplarında bulunan, ele alınacak ve tutulacak bir tarafı olmayan son derece zayıf rivayetlere sarılırlar. Müsteşriklerin mal bulmuş mağribî gibi kapıp aldıkları, fırtınalar koparıp fitne çıkardıkları rivayetlerden biri de şudur: Rasulullah (s.a), Zeyneb'i, Zeyd b. Harise İle evli iken gördü. Hoşuna gitti ve sevgisi kalbine düştü. Bunun üzerine:' "Kalpleri döndüren Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir" dedi. Zeyneb bu sözü işitti, sonra Zeyd'e haber verdi. Bunun üzerine Zeyd, Zeyneb'i boşamak istedi. Fakat Rasulullah (s.a) ona: "Eşini yanında tut" dedi. Neticede, Kur'an inerek, bu olayı gizlediğinden dolayı onu azarladı...". Bunlar, içinde hiçbir doğru şey bulunmayan bâtıl rivayetlerdir. Nitekim büyük âlim Ebubekir b. el-Arabî de böyle demiştir. Bu iftiranın reddi hususunda âyet açıktır. Çünkü Yüce Allah, peygamberin gizlemiş olduğu şeyi açığa çıkaracağını haber vermiştir: "Allah'ın açığa çıkaracağını içinde gizliyorsun". Allah, neyi ortaya çıkarmıştır? Allah, Peygamberin Zey-neb'e karşı sevgisini ve aşkını mı ortaya çıkardı, yoksa ortaya çıkardığı şey, büyük bir hikmete binaen, Peygamberin (s.a.v.) Zeyneb'le evlenmesini emretmesi mi dir? Bundaki hikmet, Câhiliyye döneminde yaygın olan, "Evlat edinme" hükmünü kaldırmaktır. Bunun içindir ki Yüce Allah, olayı açık ve seçik bir şekilde ifade ederek şöyle buyurdu: "Zeyd o kadından ilişiğini kesince biz onu sana nikahladık ki, evlatlıkları,,,kanları ile ilişkilerini kestiklerinde, (o kadınlarla evlenmek isterlerse) mü'minlere bir zorluk olmasın." Ey insanlar! Aklınızı başınıza alın ve düşünün. Saptırmaksızın ve yanlışlarla karıştırmaksızın hak için anlamaya çalışın. Ne söylediğinizin şuurunda olmaya gayret edin. Bir kimsenin, komşusunun eşini sevdiğini açıklamamasından dolayı kınanması akıl işi değildir. O mübarek, tertemiz Peygamber (s.a.v.), başka bir erkeğin nikahında bulunan bir kadına aşık olmaktan ve bu aşkı, Kur'an İnip de bundan dolayı kendisini kmayıncaya kadar gizlemekten uzaktır. Çünkü böyle bir şey, mahlûkâtın en şereflisi olan Peygamberden de öte, herhangi bîr erkek için dahi uygun değildir. el-Bahru'l-muhit'te Ali b. el-Hüseyn'den nakledildiği gibi, olaydan maksat şudur: Yüce Allah (c.c), Peygamberine (s.a.v.), Zeyd, Zeyneb'le evlenmeden önce, Zeyneb'in, hanımlarından biri olacağım bildirmişti. Zeyd gelip de Zeyneb'i Rasulullalı'a şikâyet ettiğinde ona: "Allah'tan kork ve eşini nikahında tut" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah onu kınadı ve : Ben seni Zeyneb'le evlendireceğimi sana bildirdim. Sen ise, Allah'ın açığa çıkaracağını içinde gizliyorsun" buyurdu. Bu iftiranın reddi için bkz. en-Nübuvve ve'l-enbiyâ adlı kitabımız, s-99.

[106][106] Buhârî, Tevhîd, 9/152.

kesinlikle yerine getirilecek olan takdir edilmiş bir işti. Yüce Allah, önceki âyette mü'minlerden zorluğu kaldırdıktan sonra, değer vermek ve şereflendirmek için, özellikle, Peygamberlerin Efendisinden (s.a.v.) de zorluğu kaldırmak üzere şöyle buyurdu:[107][107]

**38.** Allah'ın, Rasûlü için, mubah kıldığı ve ona verdiği eşler hakkında, herhangi bir vebal, günah ve kınama yoktur. Dahhâk şöyle der: Yahudiler, çok evliliğinden dolayı Rasulullah (s.a.v.) kınamışlardı. Yüce Allah onlara cevap vermek üzere şöyle buyurdu. Bu, Allah'ın önceki bütün peygamberlere uyguladığı bir kanunudur. Şöyle ki, Allah, onlar için mubah kıldığı şeylerde, kendilerine rahat hareket etme ruhsatı vermiştir. Kurtubî şöyle der: Allah (c.c), Davud ve Süleyman (a.s) gibi, Önceki peygamberlere uyguladığı, çok kadınla evlenme ruhsatını Hz. Peygamber'e (s.a.v.) de verdi: Cariyelerin dışında Davud (a.s)'un yüz, Süleyman (a.s)'ın üçyüz karısı vardı.[108][108] Allah'ın emri ezelde kesin olarak verilmiş bir hükümdür. Ne değişir, ne de bozulur. Bundan sonra Yüce Allah şöyle buyurarak bütün peygamberleri övdü: [109][109]

**39.** Ey Muhammedi Haklarında sana bilgi verdiğim ve kendilerini senin için Önder kıldığım o peygamberler Allah'ın emirlerini, gönderildikleri kimselere ulaştıranlardır. Onlar, sadece bir olan Allah'tan korkarlar.O'ndan başka kimseden korkmazlar. Ey Muhammedi Onlara Bütün iş ve fiillerden hesaba çekipi olarak Allah yeter. Dolayısıyle O'ndan başkasından korkulma-ması gerekir. Bundan sonra Yüce Allah, Câhiliyye döneminde yaygın olan evlat edinme hükmünü kaldırmak üzere şöyle buyurdu: [110][110]

**40.** Muhammed, içinizden herhangi bir adamın babası değildir. Tefsirciler şöyle der: Rasulullah (s.a.v.) Zeyneb (r.a.) ile evlenince, halk: "Muhammed, oğlunun karısı ile evlendi" dediler. Bunun üzerine bu âyet indi.[111][111] Zemahşeri şöyle der: Muhammed (s.a.v.), gerçekte sizden herhangi bir adamın babası değildir ki, baba ile evlat arasındaki evlilik ve nikah akrabalığından doğan haramlık, onunla Zeyd arasında da bulunsun.[112][112] Fakat o, peygamberlerin sonuncusudur. Allah onunla, semavî emirlerini sona erdirmiştir. Artık ondan sonra herhangi bir peygamber gelmeyecektir, İbn Abbas şöyle der: Eğer peygamberleri onunla sona erdirmemiş olsaydım, ona mutlaka, kendisinden peygamber olacak bir çocuk verirdim.[113][113] Allah sözlerinizi ve yaptıklarınızı bilendir. Hallerinizden hiçbir şey Ona gizli kalmaz. [114][114]

**41.** Ey inananlar! Gece, gündüz, seferde ve hazarda, "lâilâhe illallah" diyerek,

---

[107][107] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/90-92.
[108][108] Kürmbî, 14/195
[109][109] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/92.
[110][110] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/92.
[111][111] Tirmizî, Tefsir, 3207.
[112][112] Keşşaf, 3/430
[113][113] Zâdu'l-mesîr, 6/393
[114][114] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/92-93.

hamd ederek, yücelterek ve takdis ederek Allah'ı çok çok anın. [115][115]

**42.** Rabbinizi sabah akşam teşbih edin. Âlimler şöyle der: Sabah akşam meleklerin inmesinden dolayı, bu vakitler daha faziletli olduğu için Yüce Allah özellikle onları zikretti.[116][116]

**43.** Yüce Allah sürekli olarak size merhamet eder. İşlerinize ve sizin iyiliğinize ve yararınıza olan her şeye önem verir. Melekleri de, aynı şekilde, dua, istiğfar ve rahmet dilekleriyle sizin için yalvarırlar. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah'ın salât etmesi, kulunu, meleklerin yanında övmesidir. Bir görüşe göre, Allah'ın salâtı rahmet, meleklerin ki ise, dua ve istiğfar mânâsmdadır.[117][117] O sizi, sapıklıktan hidâyete, isyan karanlıklarından itaat ve iman nuruna çıkarmak için böyle yapar. Allah, mü'minlere karşı çok merhametlidir. Şöyle ki, onların az amellerini kabul eder, imanlarındaki samimiyetten dolayı günahlarından çoğunu affeder. [118][118]

**44.** Rablerine kavuşacakları gün mü'minlere yapılacak dirlik temennisi, herşeyi bilen ve herşeyin sahibi olan Yüce Allah'ın cennette onlara vereceği "selâm" ve "ikram"dır. Nitekim Yüce Allah: "Merhametli olan Rab katından onlara selâm vardır"[119][119] buyurmuştur. Ve onlar için güzel bir mükâfat hazırlamıştır ki, bu mükafat da cennet ve içinde bulunan sonsuz nimetlerdir. İbn Kesîr şöyle der: Güzel mükâfattan maksat, cennet ve içinde bulunan yiyecek, içecek, giyecek, barınacak, zevk alınacak şeyler ve seyredilecek manzaralardır ki bunlar, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın hatır ve hayalinden geçirmediği şeylerdendir.[120][120] Yüce Allah, mü'minleri inkâr ve sapıklık karanlığından hidâyet ve iman nurlarına çıkardığını açıkladıktan sonra ardından, kendisiyle kâinatı aydınlattığı o parlak kandilin niteliklerini anlattı. [121][121]

**45.** Ey Peygamber! Seni, ümmetine ve bütün ümmetlere şahit olarak gönderdik ki o ümmetlerin peygamberlerinin rablerinin risaletini kendilerine tebliğ ettiğine şahitlik edesin ve aynı zamanda seni mü'minlere naim cennetlerini müjdeleyici ve kâfirleri cehennem azabıyla korkutucu olarak da gönderdik. [122][122]

**46.** Kendiliğinden değil, Allah'ın emriyle, insanları Allah'ı birlemeye ve O'na itaat ve ibadet etmeye çağıncı ve nurlu bir kandil olarak gönderdik yani, ey Muhammedi Sen, insanlar için ışık saçan nurlu bir kandil gibisin. Karanlıklarda parlak yıldızla yol bulunduğu gibi inkâr karanlıklarında da seninle doğru yol

---

[115][115] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/93.
[116][116] Sâvİ Haşiyesi, 3/281
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/93.
[117][117] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/101
[118][118] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/93.
[119][119] YâsînSarcsi, 36/58
[120][120] Muhtasar-ı Tbn Kesîr 3/102
[121][121] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/93.
[122][122] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/93.

bulunur. İbn Kesîr şöyle der: Ey Muhammedi Sen, parlaklık ve aydınlatma hususunda güneş gibisin. Bunu, inatçıdan başkası inkâr edemez.[123][123] Zemahşerî şöyle der: Yüce Allah, peygamberi nurlu kandile benzetti. Çünkü nurlu kandille gecenin karanlığı giderildiği ve yol bulunduğu gibi, Allah, şirk karanlklarını peygamberle giderdi. Sapıklar da onunla doğru yolu buldu.[124][124] Yüce Allah peygamberi 5 sıfatla niteledi ki, bunların hepsi de olgunluk, güzellik, övgü ve yücelik ifade eder. Son olarak da Rasulullah (s.a.v.)'ın, Allah'ın, kendisiyle sapıklık karanlıklarını dağıttığı parlak bir kandil olduğunu belirtti. Rabbimin salât ve selâmlan her zaman ve her ân onun üzerine olsun.[125][125]

**47.** Ey Muhammedi Özellikle mü'minlere, Allah'ın kendileri için nainı cennetlerinde büyük ve çok lütfü bulunduğunu müjdele.[126][126]

**48.** Din işinde, münafık ve kâfirlerin kolaylık ve yumuşaklık hususundaki isteklerine uyma. Aksine sana vahy olunan şeylerde kararlı ol. Onların sana eziyetlerine ve insanları sana gelmekten alıkoymalarına aldırış etme. Bütün iş ve hallerinde Allah'a dayan. Allah, dünya ve âhiret işlerinde kendisine dayanana yeter. Sâvî şöyle der: Bu âyetle, tevekkül olayının çok önemli olduğuna işaret vardır. Kim Allah'a tevekkül ederse, Üzüntü ve keder veren din ve dünya işlerinde Allah ona yeter.[127][127] Konu, Peygamber (s.a.v.)'m hanımları, Zeyd kıssası ve onun Zeyneb'i boşaması olduğu için, söz, rnü'minlerin hanımlarına ve onları boşama hususunda takip edilecek en güzel yolu anlatmaya geldi.[128][128]

**49.** Ey, Allah ve Rasulüne inanmış olan mü'minler! Mü'min kadınlarla evlenme akdi yapıp onlarla evlenir, sonra da, cinsî ilişkide bulunmadan onları boşarsanız, Onları sayacağınız bir iddet müddetince bekletme hakkınız yoktur. Çünkü siz onlarla cinsî ilişkide bulunmadınız. Dolayısıyle hamile kalma ihtimalleri yoktur ki, nesebinizi korumak mak-sadıyle kadım tutasınız. Ehl-i kitap kadınları da bu hükmün içersine girmesine rağmen, Yüce Allah'ın Özellikle mü'min hanımları zikretmesi, müslümanın, soyu için iyi eş seçmesinin ve iffetli mü'min kadınlardan başkasıyla evlenmemesinin daha uygun olduğuna dikkat çekmek içindir.[129][129] O halde, onları memnun edin. Yani size düşen, gönüllerini hoş etmek ve boşanma olayının onlara verdiği sıkıntıları hafifletmek için, mal ve elbiseden gönül rizasıyle onlara vermek suretiyle İkram edin. Onlara zarar ve eziyet vermeksizin, haklarını yemeden, iyi bir şekilde serbest bırakın. Ebu Hayyân şöyle der: Güzel bir şekilde serbest bırakmak, eziyet vermeden ve alması gereken hakkını engellemeden güzel söz söylemektir.[130][130] Bundan

---

[123][123] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/103
[124][124] Keşşaf, 3/432
[125][125] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/94.
[126][126] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/94.
[127][127] Sâvî Haşiyesi, 3/282
[128][128] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/94.
[129][129] Keşşaf, 3/433
[130][130] el-Bahru'1-muhît, 7/240

sonra Yüce Allah, Rasulullah (s.a.v.)'m eşlerinin durumları ile ilgili konuları anlatarak şöyle buyurdu: [131][131]

**50.** Ey Muhammedi Biz senin için, İslamî tebliği kolaylaştırmak ve seni rahat hareket ettirmek gayesiyle, kadınlardan birçok nev'ini sana, mubah kıldık. Bu cümleden olmak üzere belirli bir mehirle evlendiğin ve nikâhın altına aldığın eşlerini sana helal kıldık.[132][132] Savaşta kâfirlere karşı zafer kazanarak sahip olduğun cariyeleri de sana mubah kıldık. Ganimet olarak alınan cariyeler, satın alınanlardan daha üstün olduğu için, Yüce Allah burada, "ganimet yoluyla" kaydını koydu. Zira bunları elde etmek için meşakkat çekilmiş ve sıkıntıya düşülmüştür. Halbuki bu durum, ikinci grup cariyelerin elde edilmesinde yoktur. Yine sana, seninle birlikte hicret etmiş olmaları şartıyla amcaların, halaların, dayıların ve teyzelerin kızları gibi akrabalarınla evlenmeni mubah kıldık, Ve yine, Allah ve Rasulü sevgisi ile ve sana yaklaşmak mak-sadıyle, kendilerini sana hibe eden sâliha mü'min kadınları da sana helâl kıldık. Ey Muhammedi Sen, bu kadınlardan dilediğinle mehirsiz olarak evlenmek istediğin takdirde bunlar senin için mubahtır. Ey Muhammedi Bu durum, diğer mü'minlere değil, sadece sana mahsustur. Çünkü mehirsiz evlenmek onlara helâl değildir. Kadının kendisini hibe etmesi de sahih olmaz. Aksine "Mehr-i misil" gerekir.. Mü'minlere farz kıldığımız nafakayı, mehri, akit sırasındaki şahitleri, dört kadından fazla evlenemeyeceklerini ve hürlerin dışında onlar için mubah kıldığımız cariyeleri biz biliriz. Sana gelince, kolaylık olsun diye, birçok şeyi sadece sana verdik. Sana bir meşakkat veya sıkıntı olmasın diye böyle yaptık. Allah'ın mağfireti büyük, rahmeti geniştir. [133][133]

**51.** Ev Peygamber! Eşlerinden dilediğini boşamak ve dilediğini yanında tutmak hususunda sen serbestsin.[134][134] Nöbet dışı. tuttuklarından herhangi birini yanma almak istediğinde, sana bir vebal ve kınama yoktur, İşİeri hakkında seni bu şekilde serbest bırakmamız, kalplerinin rahat etmesi, üzülmemeicri ve senin yaptığına razı olmaları için daha elverişlidir. Çünkü onlar, bunun Allah'tan gelen bir emir olduğunu bilirlerse, gönülleri daha hoş olur, üzüntü ve keder hisset-mezler. Allah, kalplerinizde olanları bilir. Bu, yüceltmek maksadıyla Peygambere (s.a.v.) yapılmış bir hitaptır. Yani, ey Muhammedi Allah senin ve her insanın kalbindeki adalet veya taraf tutma, sevgi veya nefreti bilir. İstediğin hususlarda sana kolaylık olsun diye hanımların hakkında seni serbest bıraktık. Allah'ın ilmi geniştir. Açığa vurduğunuz veya gizlediğiniz her şeyi bilir. O, halimdir. İşleri yerli yerine kor, cezalandırmada acele etmez. Aksine erteler ve mühlet verir, fakat ihmal etmez. Buhârî, Hz. Âişe'nin şöyle dediğini rivayet

---

[131][131] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/94-95.

[132][132] Bu, tefsircilerin İki görüşünden biridir. Diğeri ise, bundan maksat bütün kadınlardır. Allah (c.c), Peygamberine (s.a.v.), mehrîni vereceği her kadınla evlenmeyi mubah kılmıştır. Bu görüş öncekinden daha geniştir. Kurtubî Hz. Aişe'nin (r.a.) hadisini delil getirerek bunu tercih etmiştir. Hadis şudur: "RasululÎah (s.a.v.) ölmeden, Allah ona bütün kadınları helal kıldı. Kurtubî 14/207

[133][133] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/95-96.

[134][134] Bu, İbn Abbas'm görüşüdür. Mucâhid ve Dahhâk ise şöyle der: Dilediğini nöbete tabi tutarsın, dilediğini de ertelersin. Dilediğinin yanında az kalırsın, dilediğinin yanında çok. Bu hususta sana herhangi bir vebal yoktur. el-Bahr'da da böyledir. Bkz. el-Bahr, 7/247

etmiştir: "Ben, kendilerini Peygambere (s.a.v.) hibe eden kadınları kıskanır ve şöyle derdim: "Kadın da kendini hibe eder mi?" "Ey Muhammedi Onlardan istediğini bırakır, istediğini yanma alırsın. Sırasını geri bırakmış olduklarından da arzu ettiğini yanına almanda sana bir sorumluluk yoktur" mealindeki âyet inince dedim ki; Görüyorum ki, Rabbin, senin arzunu hemen yerine getiriyor.[135][135] Bundan sonra Yüce Allah şöyle buyurdu: [136][136]

**52.** Ey Peygamber! Nikâhında bulunan bu dokuz kadından sonra, artık kadınlar sana helâl değildir. Bunlardan herhangi birini boşayıp, yerine başka bir kadınla evlenmen senin için helal olmaz, Diğer kadınların güzelliği hoşuna gitse de durum budur, Ancak cariyelerin hariç. Onları almanda bir beis yoktur. Çünkü onlar zevce değildir. Allah yaptıklarınızdan haberdar ve onları görmektedir. Bu âyet, Allah'ın koyduğu sınırları aşmaktan, helal ve haramını çiğneyip geçmekten sakındırmaktadır. Tefsirciler şöyle der: Allah, Rasûlüne dört sınıf kadını mubah kıldı. Bunlar, mehirleri verilenler, ganimet olarak almanlar, hicret etmiş olan akrabalar ve kendini bağışlayan kadınlardır. Bunları, risaleti yaymak ve İslamı tebliğ etmek hususunda Rasûlüne kolaylık ve serbestlik olsun diye mubah kıldı. "Ey Peygamber! Eşlerine de ki: Eğer dünya hayatını istiyorsanız..." mealindeki tahyîr âyeti indiğinde, Rasûlullah (s.a.v.) onları serbest bırakmış, onlar da Allah ve Rasûlü ile âhiret yurdunu tercih etmişlerdi. Allah da, onların bu davranışlarına mükâfat olarak Rasülünü, sadece mevcut eşlerine ait kıldı ve onların dışındaki kadınlarla evlenmesini haram kıldı. [137][137]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:

**1.** "Hiçbir mü'min erkek ve kadın için seçme hakkı yoktur" terkibinde, ve kelimeleri umum ifade etmek için nekra getirilmiştir. Çünkü olumsuz ifadeden sonra gelen nekra umum ifade eder. Yani, onlardan hiçbir kimsenin, Allah ve Rasûlünün isteğinden başkasını isteme hakkı yoktur.

**2.** "gizliyorsun ile onu ortaya çıkarıcıdır." karanlıklar" ile nur ve müjdeleyici" ile korkutucu arasında tıbâk vardır. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır.

**3.** "kader" ile "takdir edilmiş" arasında cinâs-ı i ştikâk vardır

**4.** "Ondan korkarlar. Ondan başkasından korkmazlar" cümlesinde tıbâk-ı selb vardır.

**5.** "Nurlu bir kandil" ifadesinde teşbîh-i belîğ vardır. Bu teşbihin ash şöyledir:Ey Muhammedi Sen, hidâyet ve irşâd hususunda parlak bir kandil gibisin. Buradan teşbih edatı ile vech-i şebeh hazfedilmiş ve böylece teşbîh-i belîğ olmuştur. Bu, Arapların, "Ali, bir aslandır' "Muhammed bir aydır" sözlerine benzer.

---

[135][135] Buharı, Tefsir, 33/6

[136][136] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/96.

[137][137] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/96-97.

**6.** "Onlara dokunmadan önce" ifadesinde kinaye vardır. Yüce Allah, cinsî ilişkiden kinaye olarak "dokunma" kelimesini kul lanmıştır. Bu, meşhur kinayelerden ve övülmüş Kur'ânî edeplerdendir Çünkü Kur'an, âdî lafızlardan uzaktır.
**7.** "sabah" ile akşam", geriye bırakırsın" ile yanma alırsın" ve diledin" ile ayırdın" arasında tıbâk vardır.
**8.** Kulağa daha hoş gelen ve daha güzel olan, âyet sonları uygunluğı vardır: gibi. Bu Kur'an-ı Kerim'in hususiyetlerinden olup güzelleştirici edebî sanatlar dandır. [138][138]

**53.** Ey îman edenler! Size izin verilmedikçe Peygamberin evlerine girmeyin. Kendiniz yemeğin pişmesini beklemediğiniz halde, yemeğe çağrılmanız hariç. Fakat çağrıldığınızda girin. Yemeği yediğinizde hemen dağılın, sohbete dalmayın. Çünkü bu hareketiniz Peygamberi üzüyor, fakat o utanıyor. Ama Allah, hakkı söylemekten çekinmez. Peygamber'in hanımlarından birşey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Bu, hem sizin kalbleriniz, hem de onların kalbleri için daha temiz bir davranıştır. Sizin, Allah'ın Rasûlünü üzmeniz ve kendisinden sonra onun hanımlarını nikâhlamanız asla caiz olamaz. Çünkü bu, Allah katında büyük (bir günahtır).
**54.** Birşeyi açığa vursanız da, gizleseniz de şüphe yok ki Allah, her şeyi gayet iyi bilmektedir.
**55.** Onlara babaları, oğulları, kardeşleri, kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kadınları ve ) ellerinin altında bulunan (câriye)lerinden dolavı bir günah yoktur. Allah'tan korkun; şüphesiz Allah, her şeye şâhiddir.
**56.** Allah ve melekleri, Peygambere çok salavât getirirler. Ey mü'minler! Siz de ona salavât getirin ve tam bir teslimiyetle selâm verin.
**57.** Allah ve Resulünü incitenlere Allah, dünyâda ve âhirette lanet etmiş ve onlar için horlayıcı bir azap hazırlamıştır.
**58.** Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir.
**59.** Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'-minlerin kadınlarına cilbâblarını üstlerine almalarını söyle. Onların tanınması ve incitilmemesi için en elverişli olan budur. Allah, bağışlayandır, esirgeyendir.
**60.** Andolsun, münafıklar, kalblerinde hastalık bulunanlar, şehirde kötü haber yayanlar, vazgeçmezlerse, seni onlara musallat ederiz; sonra orada, senin yanında ancak az bir zaman kalabilirler.
**61.** Hepsi de lanetlenmiş olarak nerede ele geçirilirlerse, yakalanır ve öldürülürler.
**62.** Allah'ın önceden geçenler hakkındaki kanunu budur. Allah'ın kanununda asla bir değişiklik göremezsin.
**63.** İnsanlar sana kıyametin zamanını soruyorlar. De ki: Onun bilgisi Allah kalındadır. Kıyametin yakın bir zamanda kopacağını sen nerden biliyorsun?

---

[138][138] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/97.

**64.** Şu muhakkak ki, Allah kâfirleri rahmetinden kovmuş ve onlara çılgın bir ateş hazırlamıştır.
**65.** Orada ebedî olarak kalacaklar, ne bir dost, ne de bir yardımcı bulacaklardır.
**66.** Yüzleri ateşte evrilip çevrildiği gün, "Eyvah bize! Keşke Allah'a itaat etseydik, Peygamber'e de itaat etseydik!" derler.
**67.** "Ey Rabbimiz! Biz reislerimize ve büyüklerimize uyduk da onlar bizi yoldan saptırdılar" derler.
**68.** "Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lanetle rahmetinden kov."
**69.** Ey îman edenler! Siz de Musa'yı incitenler gibi olmayın. Nihayet Allah onu, dedikleri şeyden temize çıkardı. O, Allah yanında şerefli idi.
**70.** Ey îman edenler! Allah'dan korkun ve doğru söz söyleyin.
**71.** Allah işlerinizi düzeltir ve günahlarınızı bağışlar. Kim Allah ve Rasûlüne itaat ederse, büyük bir kurtuluşa ermiş olur.
**72.** Biz emâneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, korktular. Onu insan yüklendi çünkü o çok zâlim çok câhildir.
**73.** Sonunda Allah münafık erkeklere ve münafık kadınlara, müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azap edecek, inanan erkeklerin ve inanan kadınların da tevbesini kabul buyuracaktır. Allah bağışlayandır, merhamet edendir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde Peygamber (s.a.v.)'in eşleri ile olan durumlarını anlattı. Burada da, mü'minlerin, Peygamber (s.a)'in evlerine girecekleri zaman izin isteme ve sıkıntı vermeme gibi, uymaları, gereken edep kurallarını zikretti. Sonra da Allah'ın ve meleklerin salât ve selâm etmesi sebebiyle Peygamberin (s.a.v.) şerefinin yüceliğini anlattı. Bu mübarek sûreyi kıyametten ve ondan sonra inkarcıların ve sapıkların başlarına gelecek musibetlerden ve ebedîlik yurdunda mutlu ve mutsuz kişilerin hallerinden bahsederek sona erdirdi. [139][139]

## Kelimelerin İzahı

Onun pişmesi. İbn Manzur şöyle der: Bir şeyin varması ve erişmesidir. Oleunlaşmak demektir.[140][140]
Müste'nisîn, sohbete dalanlar. Söze dalmak istemek demektir. Bir kimse birisiyle sohbet etmek ve neşelenmek istediğinde der. Evde sana arkadaşlık edecek ve seni rahatlatacak kimse bulunmadığı zaman, dersin.
Meta', kapkacak ve benzeri ihtiyaç duyulan araç ve gereç.
Bühtan, iftira ve açık yalan demektir. Bunun aslı, asılsız şeyi atmak mânâsına

[139][139] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/102.
[140][140] Lisânu'l-arab, maddesi.

gelen kökündendir."[141][141]
Celâbîb, bütün bedeni örten elbise anlamındaki kelimesinin çoğuludur. Zamanımızdaki çarşafa benzer. Şair şöyle der:
Akbabalar dalgın bir şekilde oynayarak ona doğru, üzerlerinde çarşarflar bulunan bakire kızların yürüyüşü gibi yürüyorlar.[142][142] Mürcifûn, yalan haber yayanlar. Bu, kelimesinin çoğuludur. Mürcif, insanları korkutmak için yalan ve bâtıl haberler yayan, demektir. Şair şöyle der:
Bize gelince, her ne kadar onun öldürülmesinden dolayı bizi ayıplasanız ve azgın ve hasetciler İslam hakkında yalanlar ortaya atsa da..."[143][143] Seni musallat ederiz, Onu teşvik etti ve onu ona musallat etti" demektir.
Saîr, alevi şiddetli ateş. [144][144]

**Nüzul Sebebi.**

**a.** Enes b. Mâlik'ten (r.a.) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) Zeyneb bint Cahş (r.a.) ile evlendiğinde, onun için bir düğün ziyafeti verdi. İnsanları davet etti. Yemekten sonra davetlilerden bir gurup Rasulullah (s.a)'m evinde oturup.sohbet etmeye başladılar. Rasulullah (s.a.v.yın eşi de yüzünü duvara doğru çevirmişti. Bu tutumlarıyla Rasulullah (s.a.v.)'ı üzdüler. Eneş diyor ki: Davetlilerin çıkıp gittiğini, ben mi Rasulullah'a haber verdim, yoksa o mu bana haber verdi bilmiyorum. Rasulullah (s.a.v.) gidip eve girdi. Ben de onunla beraber, girmek üzere gittim. Fakat oT be-nimle kendisi arasına perdeyi gerdi ve "Hicâb" âyeti indi. İnsanlara, gerekli nasihat yapıldı. Yüce Allah şu âyeti indirdi: "Ey iman edenler! size izin-verilmeden Peygamberin evlerine girmeyin."[145][145]
**b.** İbn Abbas şöyle der: Mü'minlerden bir gurup, Peygamber (s.a.v.)'in yemek zamanını gözetlerdi. Yemek pişmeden önce eve girer, pişinceye kadar otururlardı. Sonra yemeği yerler, fakat evden çıkmazlardı. Bunun üzerine bu âyet indi.[146][146]
**c.** Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Hz. Ömer (r.a.) dedi ki: Ya Rasûlallah! Eşlerinin yanma iyi ve kötü insanlar giriyor. Onlara perde arkasında durmalarım emretsen. Bunun üzerine "Hicâb" âyeti indi: "Peygamberin hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Bu hem sizin, hem onların kalpleri için daha temiz bir davranıştır."[147][147]
**d.** Süddî'den rivayet edildiğine göre, kadınlar geceleyin sokağa çıktıklarında fâsık kimseler onlara eziyet veriyordu. Peçeli bir kadın gördüklerinde onu bırakıyorlar, bu hürdür, diyorlardı. Kadını peçesiz gördüklerinde, bu câriyedir diyorlar ve eziyet ediyorlardı. Bunun üzerine Yüce Allah, şu mealdeki âyeti

---

[141][141] el-Misbâhu'î-munîr, 1/71
[142][142] İbn Manzur, Lisânu'l-A'rab, u*. maddesi.
[143][143] Kurtubî, 14/246
[144][144] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/102.
[145][145] Kurtubî, 14/224. Olayın tamamı için bkz. Buhârî ve Müslim. Buhârî, Tefsir, 33/8 Müslim, Nikâh, 4. Bu olayda Rasulullah (s.a.v.)'ın apaçık bir mucizesi vardır,
[146][146] İbn Cüzeyy, Teshil, 3/142 İbn Cüzeyy şöyle der: Enes'ten nakledilen ilk görüş dalı meşhurdur. İbn Abbas'in görüşü ise, âyetteki, kendilerine izin verilinceye kadar içeri girrney yasaklayan bölüm hakkındadır.
[147][147] Buhârî, Tefsir 33/8

indirdi "Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına, dış Örtülerini üzerlerine almalarını söyle"[148][148]

## Âyetlerin Tefsiri

**53.** Ey müminler! Peygamberin hanımlarının haklarına riayet etmek, ona eziyet etmemeye ve onu üzmemeye dikkat etmek için, size izin verildiği haller hariç, hiçbir du rumda Peygamberin evlerine girmeyin. Peygamberin evleri" izafeti şereflendirme ve değer verme ifade eder. Âyet, mü'minleri bu yüce ahlâka yönlendirmektedir. Ancak, kendiniz gidip yemeğin pişmesini beklemeden, herhangi bir yemeğe çağrıldığınızda gidebilirsiniz. Ama davet edildiğiniz ve size girme izni verildiğinde girin, Yemeği bitirdiğinizde orada kalmayın, evlerinize dağılın. Sohbet etmek üzere, Peygamberin evine girmeyin. Bu terkip, terkibi üzerine atfedilmiştir. Mânâ şöyledir: Ne yemeği beklemek ve ne de birbirinizle sohbet etmek üzere Peygamberin evlerine girmeyin. Ebu Hayyân şöyle der: Birbirleriyle sohbet etmek üzere uzun süre oturmaları yasaklandı.[149][149] Bu yaptığınız Peygamberi üzüyor. Canını sıkıyor ve ona ağır geliyor. Birçok işini yerine getirmesine de engel oluyor. Sizi evinden çıkarmaktan utanıyor. Yüce ahlâkı merhametli kalbi, ve sahip olduğu haya duygusu, size gitmenizi emretmesini engelliyor. Allah ise, gerçeği açıklamaktan vazgeçmez. O'nun size gerçeği açıklamasını ve beyan etmesini hiçbir şey engelleyemez. Kurtubî öyle der: Bu bir ahlâk kâidesidir. Yüce Allah bununla, başkalarına sıkıntı verenleri terbiye etmiştir. Sa'lebî'nin kitabında öyle yazılıdır: Başkalarına sıkıntı verenlere şeriat'm tahammül etmemesi onlar hakkında sana yeter.[150][150] Onun temiz ellerinden herhangi bir ihtiyacınızı istediğinizde, perde arkasından isteyin. Onlardan isteyeceğiniz şeyi, perde arkasından istemeniz, hem sizin, hem de onların kalpleri için daha temiz ve pâk bir davranıştır. Fitneyi ve sû-i zanni daha çok gidericidir. Hayatında Peygamberinize eziyet vermeniz size yakışmaz ve yaraşmaz. Allah, onun sayesinde size hidayet nasip etmiştir. Vefat ettikten sonra da, asla onun eşleriyle evlenme hakkınız yoktur. Çünkü onlar sizin anneleriniz, kendisi de babanız gibidir. Hal böyle olunca, hem kendisi hem de ailesi ile ilgili hususlarda ona eziyet etmek size nasıl yakışır? Eziyet etmek ve ondan sonra eşleriyle evlenmek, Allah katında büyük bir hâdise ve büyük bir günahtır. Allah, bu günahınızı bağışlamaz. Ebussuûd şöyle der: Bu âyette Yüce Allah'ın, Rasulünün (s.a.v.) şeref ve haysiyetini yücelttiği, sağ iken de öldükten sonra da kendisine saygı gösterilmesinin gerektiği apaçık görülmektedir.[151][151] Yüce Allah daha sonra şöyle buyurdu: [152][152]

**54.** Herhangi bir şeyi açığa vursanız da, kalplerinizde gizleseniz de, şüphesiz

---

[148][148] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-mesîr, 6/422
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/103.
[149][149] el-Baht\ 7/247
[150][150] Kurtubî, 14/224
[151][151] Ebussuûd, 4/218
[152][152] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/103-104.

Allah onu bilir. Ondan dolayı sizi hesaba çekecektir. Beyzâvî şöyle der: "Âyetteki genel ifade, maksat için bir delil olmakla birlikte, tehditin şiddetini de vurgular."[153][153] Yüce Allah "Hicâb" âyetini indirdikten sonra, mahremleri bu âyetin hükmünün dışında tutarak şöyle buyurdu: [154][154]

**55.** Peygamberin eşlerine babaları, oğulları, kardeşleri, kardeşlerinin oğullan, kizkardeşlerinin oğulları, mü'min kadınlar ve ellerinin altında bulunan cariyeleri gibi mahrem kimselerle perdesiz görüşmelerinde herhangi bir günah yoktur. Kurtubî şöyle der: Hicâb âyeti inince, babalar ve oğullar Rasulullah (s.a.v.)'a: "Biz de mi onlarla perde arkasından konuşacağız?" dediler. Bunun üzerine bu âyet indi. Âyette geçen den maksat, mü'minlerin kadınlarıdır.[155][155] İbn Abbas şöyle der: Çünkü yahudi ve hristiyanlarm kadınları müslüman hanımlardan kocalarına bahsederler. Bu nedenle gayr-i müslim kadınların, kâfir kocalarına anlatmaması için müslüman hanımın, bedeninden herhangi bir yerini açması helâl değildir.[156][156] Ey kadınlar topluluğu! Allah'tan korkun. Gizli ve açık hallerde O'ndan sakının. İşlerinizden hiçbir şey O'na gizli kalmaz. O azaların hareketlerini bildiği gibi, kalpten geçenleri de bilir. Râzî şöyle der: Buradaki ifade, son derece güzeldir. Çünkü geçen âyette, belirtilen mahremlerle yalnız kalmanın ve onların yanında açılmanın cevazına işaret vardır. Dolayısıyle Yüce Allah, birbirleriyle yalnız kaldıkları zamanlarda da onları gördüğünü bildirerek âyeti sona erdirdi. Allah katında, yalnız kalmak, başkalanyle birlikte kalmak gibidir. Allah ikisini de bilir. Öyleyse, onlar Allah'tan korkmalılar.[157][157] Bundan sonra Yüce Allah, o yüce peygamberin değerini açıklayarak şöyle buyurdu: [158][158]

**56.** Muhakkak Allah, Peygamberine merhamet eder, şanını yüceltir ve makamını yükseltir. Onun itaatkâr melekleri de, Peygamber için dua eder ve bağışlanmasını dilerler. Allah'tan, kulu ve elçisi olan Muhammed (s.a.v.)'i yüceltmesini ve en yüksek mertebeye erdirmesini isterler. Kurtubî şöyle der: Allah'ın salâtı, O'nun rahmeti ve rızası demektir. Meleklerin salâtı, dua ve istiğfar mânâsmdadır. Ümmetin salâtı ise, dua ve Onun emrine saygı göstermek demektir.[159][159] Sâvî şöyle der: Bu âyette. Peygamber (s.a.v.)'in üzerine rahmet inen bir kimse olduğuna ve mutlak olarak öncekilerin ve sonrakilerin en üstünü olduğuna en büyük delil vardır. Çünkü, Allah'ın Peygamberine salâtı, yüceliğini ifade ile birlikte rahmetidir. Peygamber'in (s.a.v.) dışındakilere salâtı ise, mutlak rahmettir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Allah size salât edendir. Melekleri de salât eder"[160][160] İki salât arasındaki farka ve iki makam arasındaki üstünlüğe bak. İşte bu sebeple, Hz. Muhammed (s.a.v.) rahmetlerin kaynağı ve

---

[153][153] Beyzâvî, 2/120
[154][154] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/104-105.
[155][155] Kurtubî, 14/231
[156][156] Savı Haşiyesi, 3/287
[157][157] Tefsir-i kebir, 25/227
[158][158] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/105.
[159][159] Kurtubî, 14/232
[160][160] Ahzâb sûresi, 33/43

tecellilerin menbaı olmuştur.[161][161] siz de ey mü'minler! Peygambere çokça salât ve selâm getiriniz. Onun, sizin üzerinizde çok hakkı vardır. Sizi sapıklıktan hidayete ileten, karanlıklardan nura çıkaran odur. Öyleyse, onun şerefli ismi ne zaman anılırsa, Allah'ım! Muhammed'e ve âline rahmet et. Ona çokça selâm et" deyin. Kâ'b b. Ucre'den şöyle rivayet edilmiştir: Dedik ki, yâ Rasulallah! Sana selâm vermeyi biliyoruz, sana salât nasıl olur? Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Ey Allah'ım! İbrahim'e salât ettiğin gibi, Muhammed'e ve âline de saiât et..." deyin.[162][162] Sâvî şöyle der: Meleklerin ve mü'minlerin Peygambere (s.a.v.) salât etmelerinin hikmeti, onları bununla şereflendirmektir. Şöyle ki, onlar Peygambere (s.a.v.) salat ve onu yüceltme hususunda Allah'a uymuşlardır. Aynı zamanda, onun insanlar üzerindeki bazı haklarından dolayı bir mükâfattır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.), insanlara ulasan bütün nimetlerde en büyük vasıtadır. Bir kimseye herhangi bir şahıstan bir nimet gelirse, o şahsı mükâfatlandırması onun üzerine bir haktır. Ancak insanlar Rasulullah (s.a.v.)'a mükâfat vermekten âciz oldukları için, herşeyin sahibi ve herşeye güç yetiren Allah'tan ona mükâfat vermesini istediler. İşte, "Allah'ım! Muhammed'e salât et" sözünün sırrı budur.[163][163]

**57.** İnkâr etmek, kendisine eş ve çocuk nisbet etmek ve yahudilerin, "Allah'ın eli bağlıdır"[164][164] hristiyanların da "Mesih, Allah'ın oğludur"[165][165] dedikleri gibi, O'na lâyık olmayan şeylerle O'nu nitelemek suretiyle Allah'a eziyet edenler; peygamberliğini yalanlamak, şeriatını kötülemek, daveti ile alay etmek suretiyle Peygambere (s.a.v.) eziyet edenleri Allah lanetlemiştir. İbn Abbas şöyle der: Âyet, Rasulullah (s.a.v.), Safiyye bint Huyey ile evlendiğinde onu kötüleyenler hakkında inmiştir.[166][166] Allah, onları rahmetinde kovmuş ve dünyada horluk ve hakirlik vermek, âhirette de cehennem azabında edebî bırakmak suretiyle üzerlerine gazap ve öfkesini indirmiştir. Onlar için şiddetli bir azap da hazırlamıştır. Bu azap, son derece küçültücü ve alçaltıcıdır. [167][167]

**58.** Mü'min erkek ve kadınları, yapmadıkları bir şey ve işlemedikleri bir cinayet, hak etmedikleri bir eziyet sebebiyle üzenler var ya, Onlar da, kendilerine iftira, yalan, bâtıl ve apaçık günah yüklemişlerdir. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, Kendisine (c.c.) ve Rasulüne (s.a.v.) yapılan eziyeti mutlak olarak1 ifade etti. Mü'min erkek ve kadınlara yapılan eziyeti ise, "Yapmadıkları bir şeyden dolayı" kaydıyla ifade etti. Bunun sebebi şudur: Allah ve Rasulüne yapılan eziyet, kesinlikle haksız yere olur. Fakat mü'min erkek ve kadınlara yapılan eziyet, haklı da olabilir, haksız da.[168][168]

---

[161][161] Sâvî Haşiyesi, 3/287
[162][162] Buhârî, Tefsir, 33/10
[163][163] Sâvî Haşiyesi, 3/287
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/105-106.
[164][164] Mâİde sûresi, 5/64
[165][165] Tevbe sûresi, 9/30
[166][166] Zâdu'l-mesîr, 6/420
[167][167] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/106.
[168][168] Kurtubî, 14/238

Yüce Allah eziyet etmeyi haram kılınca, değerli Peygamberine (s.a.v.), bütün ümmetini, İslama ve onun irşâd edici öğretilerine, özellikle önemli sosyal bir emir olup kadının, fâşıkların eziyetine ma'ruz kalmaması için, onun şeref ve haysiyetini koruyan, iffetini muhafaza eden, onu kötü bakışlar, çirkin sözler ve kötü niyetlerden koruyan hicâb emrine uymaya çağırmasını emretti. [169][169]

**59.** Ey Muhammed! Mü'minlerin anneleri sayılan senin temiz eşlerine, faziletli kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle: Güzelliklerini ve süslerini örten, kötü dillerden onları koruyan ve Cahiliyye kadınlarının sıfatlarından ayıran geniş elbiselerini giysinler. Taberî, İbn Abbas'm bu âyetle ilgili olarak şöyle dediğini rivayet eder: Yüce Allah, mü'minlerin kadınlarına, herhangi bir ihtiyaç için evden çıktıklarında, "cübâb"larla başlarının üstünden yüzlerini Örtmelerini ve bir tek gözü açık bırakmalarını emretti.[170][170] İbn Kesîr, Muhammed b. Sirîn'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ubeyde es-Selmâni'ye, Yüce Allah'ın, "Cilbâb"larını üzerlerine örtsünler" âyetini sordum. Ubeyde başını ve yüzünü örttü ve sol gözünü açık bıraktı.[171][171] Bu örtünme, onların iffetli, örtülü ve kendini koruyan kimseler olarak tanınmasına daha elverişlidir. Böylece kötü ve ahlâksız kimseler onlar hakkında ümide kapılmazlar. Bir görüşe göre de, onların hür oldukları daha iyi bilinir ve cariyelerden daha iyi ayrılırlar, Yüce Allah, onların Önceki kusurlarını bağışlayıcı, kullarına merhamet edicidir. Zira o, kulların bu cüz'î işlerini ve yararlarım gözetmektedir. Bundan sonra Yüce Allah, eziyet veren her cins insanı çeşitli azaplarla tehdit ederek şöyle buyurdu: [172][172]

**60.** İman ettiklerini söyleyip, kalplerinde inkârı gizleyen o münafıklar nifaklarını, kalplerinde kötülük hastalığı bulunan zina edenler de kötülüklerini bırakmazlarsa, Fikirleri karıştırmak, safları bozmak ve kötü haber yaymak maksadıyle Medine'de yalan ve asılsız haberler yayanlar bu işi bırakmazlarsa, Ey Muhammed! Mutlaka seni onlara musallat edeceğiz. Sonra onlar Medine'den çıkarlar ve çıkmak için hazırlanacakları az bir süre hariç bir daha senin yanma dönemezler. Râzî şöyle der: Yüce Allah, Rasûlünün gücünü göstermek için, düşmanlarını onun eliyle Medine'den çıkarıp sürgün edeceğini va'detti.[173][173]

**61.** Onlar, Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmışlardır. Nerede bulunurlar ve nerede ele gecirilirlersc, şiddet ve zorla yakalanıp, Allah'ı inkâr ettiklerinden dolayı öldürülürler. [174][174]

---

[169][169] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/107.

[170][170] Yüzün örtülmesinin şart oluşu hususunda İbn Abbas'tan rivayet edilen bu nas açıktır. Tbn Kesîr'in Muhammed b. Sîrîn'den naklettiği rivayet ve bunların dışında, kadının yüzünü örtmesinin şart olduğunu açıklayan Sahih rivayetler de böyledir. Selef-i Sâlihîn ve büyük tefsir âlimlerinin imamlarının görüşleri nerde, yabancıların karşısında, kadının, yüzünü açmasını mubah gören bu asır ve zamanda, âlim olduğunu iddia edenlerin görüşleri nerde! Bu hususta, müfessirlerin görüşleri için bkz, Revâiu'l-beyân adlı kitabımız, 2/382

[171][171] İbn Kesîr, 3/114

[172][172] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/107.

[173][173] Tefsir-i kebîr, 25/23 )

Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/108.

[174][174] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/108.

**62.** Bu, daha önce gelip geçmiş olan münafıklar hakkında uygulana gelen, Allah'ın kanunu ve âdetidir. Kurtubî der ki: Yüce Allah, peygamberler hakkında yalan haber yayan v açıkça münafıklık yapan kimsenin yakalanıp öldürülmesini emretmiştir.[175][175] Allah'ın kânunu asla değişmez. Çünkü o, sağlam bir temel üzerine kurulmuştur. Savı şöyle der: Bu âyet, Peygamberi (s.a.-v.) teselli etmektedir. Yani, ey Muhammed! Münafıkların varlığına üzülme. Çünkü bu, Allah'ın ezelî bir kanunudur. Onların bulunmadığı hiçbir zaman olmamıştır.[176][176] Bundan sonra Yüce Allah kıyameti ve ondaki korkunç halleri anlatarak şöyle buyurdu: [177][177]

**63.** Ey Muhammed! müşrikler, Alay ve eğlence yollu, sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar, Onlara de ki: Ben onun zamanını bilmiyorum. Onu, ancak gaybları çok iyi bilen Allah bilir. Allah, bir hikmete binaen onun vaktini gizlemiş, onu, ne derecesi yüksek yakın bir meleğe, ne de gönderilmiş bir peygambere bildirmiştir. Kıyametin yakın bir zamanda kopacağını sen nerden bileceksin? Ebussuûd şöyle der: Burada acelecileri tehdit ve yanlışını bulmak için soru soranları susturmak vardır. Zamir yerinde açık ismin kullanılması, meseleyi daha açık ifade etmek ve korkunçluğunu göstermek içindir.[178][178]

**64.** Şüphesiz Allah inkarcıları kovup rahmetinden uyaklaştırmıştır. Ve onlar için alevli şiddetli ateş hazırlamıştır.[179][179]

**65.** Onlar cehennemde ebedî olarak kalıcıdırlar, Onları cehennemden çıkarıp Allah'ın azabından kurtaracak bir
yardımcı ve dost bulamazlar. [180][180]

**66.** Yüzleri, ateşte kızartılan et gibi, bir yönden diğer yöne çevrildiği gün, Kaçırmış oldukları fırsatların hasretini çekerek şöyle derler: Keşke Allah'a ve Rasûlüne itaat etseydik de bu horlayıcı azabı çekmeseydik. [181][181]

**67.** Derler ki: Ey Rabbimiz! Biz, aramızdaki önderlere ve ileri gelenlere uyduk. Onlar da bizi hidayet ve iman yolundan saptırdılar. [182][182]

**68.** Ey Rabbimiz! Onlara bizim azabımızın iki katını çektir. Çünkü onlar, bizim yoldan çıkmamıza sebep oldular.
Onları, lanetin en büyüğü ve en şiddetlisi ile lanetle.
Bundan sonra Yüce Allah, yahudilerin, peygamberlerine eziyet verdikleri gibi,

---

[175][175] Kurtubî, 14/247
[176][176] Sâvî Haşiyesi, 3/288
[177][177] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/108.
[178][178] Ebussuûd, 4/220
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/108.
[179][179] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/108.
[180][180] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/109.
[181][181] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/109.
[182][182] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/109.

mü'minleri Rasulullah'a eziyet vermekten sakındırarak şöyle buyurdu. [183][183]

**69.** Ey İnananlar! İsrailoğulları gibi olmayın. Onlar, peygamberleri Musa'ya eziyet ettiler. Aşırı derecede utangaç olduğu ve vücudunu iyice örttüğü için Musa'yı de-belik veya alaca hastalığı ile itham ederek üzmüşlerdi. Yüce Allah da onun bu gibi hastalıklardan uzak olduğunu ortaya koydu ve kendisini itham ettikleri hususta yahudileri yalancı çıkardı. Buhârî, Ebu Hureyre (r.a)'dan, Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle dediğini rivayet eder: Musa (a.s.) çok utangaç, vücudunu çok örten bir adam idi. Haya duygusandan dolayı iyice Örtündüğü için teninden hiçbir şey görünmezdi. Tsrailoğullarından bazıları ona eziyet etti. Dediler ki: O, sadece tenindeki bir kusurdan dolayı bu şekilde örtünüyor. Onda ya alaca hastalığı, veya debelik ya da bir âfet var. Yüce Allah, Hz. Musa'yı (a.s.), onların dedikodusundan kurtarmak istedi. Musa (a.s.), bir gün tek başına kaldı. Elbisesini çıkarıp taşın üzerine koyarak yıkandı. Yıkanmayı bitirince elbisesini almak için yöneldi. Taş, elbisesini kaçırıyordu. Musa (a.s.) asasını alarak taşın peşine düştü. "Ey taş, elbisem! Ey taş, elbisem" demeye başladı. Neticede, İsrailoğullarından bir grubun yanından geçti. Onu çıplak olarak, Allah'ın en güzel yaratığı halinde gördüler. Allah, yahudilerin dedikodusundan onu böylece aklamıştı..."[184][184] Hz. Musa, Allah katında yüksek bir dereceye, makama ve şerefe sahipti. İbn Kesîr şöyle der: Rabbi katında onun şeref ve itibarı vardı. Ne istediyse Allah ona verdi. [185][185]

**70.** Ey iman edenler! Bütün söz ve fiillerinizde Allah'ın gözetiminde olduğunuzu bilin. O'nun razı olacağı doğru söz söyleyin. Taberî şöyle der: Yani, haksız değil, âdil bâtıl değil hak söz söyleyin. [186][186]

**71.** Böyle yaparsanız, Allah sizi iyi amel işlemeye muvaffak kılar ve yaptığınız bu iyi amelleri kabul eder. İbn Abbas şöyle der: Güzel amellerinizi kabul eder, Günahlarınızı siler. Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse, istediği gayeye ulaşır.
Yüce Allah, kullarına güzel ahlâkı gösterdikten sonra, insanlığı mükellef kıldığı şer'î tekliflerin yüceliğine dikkat çekerek şöyle buyurdu: [187][187]

**72.** Biz, farzları ve şer'î teklifleri göklere, yere ve oturmuş dağlara arzettik. Fakat onlar bu emaneti yüklenmeyi kabul etmediler, ağırlığından ve şiddetinden korktular. Bundan maksat, emanetin büyüklüğünü ve yükün ağırlığını tasvir etmektir. Ebussuûd şöyle der: Yani, bu emanetin sânı o kadar yücedir ki, kuvvet ve sağlamlıkta darb-ı mesel olan o büyük cisimler, emaneti gözetecek şuur ve idrake sahip olsalar ve bununla mükellef kılmsalardı, kabul etmezler ve bundan

---

[183][183] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/109.
[184][184] Buhârî, Tefsir, 33/11, Enbiyâ sûresi, 28.
[185][185] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/116
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/109.
[186][186] Taberî, 22/32
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/110.
[187][187] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/110.

kaçınırlardı.[188][188] İbn Cüzeyy şöyle der: Emanet; itaatlere sarılmak ve masiyetleri terketmek gibi, şer'î tekliflerdir. Bir görüşe göre, mâlî emanettir. Sahih olan, tekliflerin umumî olmasıdır. Emanetlerin arzedilmesi, iki türlü tefsir edilebilir: Biri, Allah bu varlıklar için anlayış melekesi yaratmış ve emanetler hakîkî mânâda onlara verilmiş, fakat onlar bundan korkmuş ve onu yüklenmekten kaçınmışlardır. Diğeri ise, bundan maksat, emanetin şanını yüceltmek ve onun ağır bir sorumluluk olduğunu vurgulamaktır. Şöyle ki, eğer bu emanet göklere, yere ve dağlara yüklenseydi, bunlar mutlaka onu yüklenmeyi kabul etmez ve ondan korkarlardı. Bu, bir nevi mecazdır. Bu, senin şu sözüne benzer: Büyük yükü hayvana yükledim. Fakat o, taşımayı kabul etmedi. Bundan maksat, hayvan onu taşıyamadı" demektir.[189][189] İnsan o emaneti yüklendi. Şüphesiz o nefsine çok zulnıedici, işlerin sonucu hususunda da çok câhildir. Ibnu'l-Cevzî şöyle der: Yüce Allah, kabul etmediler' sözüyle, onların muhalefet ettiklerini kastetmedi. Onlar sadece korktukları için kabul etmediler. Çünkü emaneti arz, zarurî değil, ihtiyarî idi.[190][190]

**73.** Bunun sonucu olarak Allah, münafık erkek ve kadınlar ile Allah'a ortak koşan erkek ve kadınlara azap edecektir. İbn Kesîr der ki: Allah emaneti yani teklifleri Âdemoğullanna yükledi ki, sonunda, İman ettiklerini açıklayıp inkâr ettiklerini gizleyen münafıklar ile, açıktan ve gizlice İnkâr eden müşrikleri cezalandırsın. Allah iman edenlere merhamet etsin, tevbelerini kabul edip günahlarını bağışlasın ve kendilerinden razı olsun. Allah'ın, mü'minler için mağfireti geniştir. Şöyle ki, geçmiş günahlarını affetmiştir. Onlara karşı merhametli olup çeşitli ikramlarla lütufta bulunmuş ve sevap vermiştir. [191][191]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz.

**1.** Peygamber'in evlerine girmeyin cümlesindeki izafet evlerin şereflendirilmesi içindir. Çünkü evler Peygambere (s.a.v.) nisbet edilince şeref kazanmıştır.

**2.** "girin" ile "dağılın" "açığa çıkarırsanız" ile veya gizlerseniz" ve lya bulundular" ile yakalandılar" arasında tıbâk vardır.

**3.** "Sizden utanır" ile Allah hakkı açıklamaktan haya etmez" arasında tıbâk-ı selb vardır.

**4.** "Eğer münafıklar son vermezlerse..." den sonra "yalan haber yayanlar"in söylenmesi, umumdan sonra hususun zikredilmesidir. Çünkü yalan haber yayanlar münafıkların kendileridir. Yüce Allah, yaptıklarının çok çirkin olduğunu vurgulamak ve adiliklerini göstermek için, önce genel, sonra özel

---

[188][188] Ebussuûd, 4/221 .
[189][189] Teshîl, 3/145
[190][190] Zâdu'l-mesîr, 6/428
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/110.
[191][191] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/111.

olarak zikretti.
**5.** "Mübalağa ifade etmek için ve kalıpları kullanılmıştır. Mesela: insan oğlu çok zalim ve çok câhildir." "Allah, herşeyi bilendir" "Allah, herşeyi görendir."...
**6.** Te'kîd için (vurgulamak fiille birlikte mastarı getirilmiştir. Mesela: "şiddetle öldürüldüler", "ona tam bir selâm verin" gibi.
**7.** "Eyvah bize! Keşke Allah'a itaat etseydik, Peygambere de itaat etseydik, derler" âyetinde, temennî yoluyla, üzüntü ve hasret ifadesi vardır.
**8.** "Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın" cümlesinde mürsel mücmel teşbih vardır.
**9.** "Emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik" cümlesinde istiâre-i temsîliyye vardır. Yüce Allah, büyüklüğü, şanının yüceliği ve önemi hususunda emânetin, ağır şeylerden olduğunu temsili olarak anlattı. Şöyle ki, bu emânet eğer göklere, yere ve dağlara verilseydi, onlar, en kuvvetli ve muhkem varlıklar olmalarına rağmen almaktan kaçınır ve korkarlardı. İşte bu ifâde, emaneti yüklenmenin dikkat ve itina isteyen bir konu olduğunu, neticesinden korkulması gerektiğini vurgulayan parlak bir misaldir.
**10.** "Sonunda Allah, münafık erkek ve kadınları cezalandırsın" cümlesi ile Allah, mü'min erkek ve kadınların tevbesini kabul etsin" cümlesi arasında latîf mukabele vardır. Sûrenin bu âyetle sona erdirilmesi, edebiyatçıların "Reddu'1-acez ale's-sadr" dedikleri edebî sanatlardandır. Çünkü sûrenin başlangıcı münafıkları yerme hakkında idi. Sonu da, münafıkların sonunun kötülüğünü açıklamaktadır. Dolayısıyle başlangıçla son arasındaki uygunluk münasebetiyle söz güzel olmuştur.
**11.**"Allah ve melekleri Peygambere salât ederler" cümlesinde Peygambere (s.a.v.) övgü vardır. Cümlenin bu kalıpta gelmesinde, beyan ilmi bakımından birkaç edebî incelik vardır:
**a.** Önemine binâen, haber cümlesi edatıyla te'kîd edilmiştir.
**b.** Süreklilik ifade etmesi için, isim cümlesi ile söylenmiştir.
**c.** Cümle, başlangıçta ile, İsim cümlesi olarak başlamış, sonunda ile fiil cümlesi olarak bitmiştir. Bu durum,Yüce Allah'ın, Rasûlünü övnıcsinip /.aman /aman yenilenerek devam ettiğine işaret eder. Bu ince sırrı bir düşünün.
**12.** "gibi, âyet sonlarının birbirine uygunluğu vardır. Çünkü bu dutum kulağa hoş gelmektedir. Bu da, güzelleştirici edebî sanatlardandır. [192][192]

## Bir Nükte

"Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına şöyle..." mealindeki âyet güzel bir nükteye işaret eder. Bu nükte de şudur: Davet ancak, davetçi o davete kendinden ve aile fertlerinden başlarsa meyve verir, İşte şer'î örtünmeye, peygamberin eşleri ve kızları ile başlanmasının sim budur. [193][193]

---

[192][192] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/111-112.
[193][193] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/112.

## Kadınların Yüzlerinin Açılmasının Mubah Olduğunu Söyleyenleri Ret Ve Örtülmesinin Gerektiğine Dair, Tefsircilerin Bazı Görüşleri

**1.** İbn Kesir, şöyle der: Yüce Allah, mü'minlerin kadınlarına, herhangi bir ihtiyaç İçin evlerinden çıktıklarında, başlarının üstünden cilbâblarla yüzlerini örtmelerini emretti.
**2.** İbnu'l-Cevzî, "Cilbâblarım üstlerine alsınlar" mealindeki âyetin tefsirinde şöyle der: Hür oldukları anlaşılsın diye başlarını ve yüzlerini örtsünler.
**3.** Ebussuûd şöyle der: Ayetin mânâsı şöyledir: Herhangi bir sebeple dışarı çıkmak istediklerinde, cilbâblarla yüzlerini ve bedenlerini örtsünler.
**4.** Taberî şöyle der: İhtiyaçları için dışarı çıktıklarında, kendilerine herhangi bir fâşığın kötülük etmemesi için, saçlarını ve yüzlerini açıp giyimlerinde cariyelere benzemesinler.
**5.** Ebu Hayyân şöyle der: sözünden maksat, "yüzlerinin üzerine"dir. Çünkü, Câhiliyye döneminde onların açık olan yeri yüzleriydi.
**6.** Cessâs şöyle der: Ayet, genç kadına, kalbinde eğrilik bulunanlani kendisinden herhangi bir ümide kapılmamalan için, yabancılara karş yüzünü örtmesinin emredildiğini gösterir, İşte bunlar, kadının, yüzünü örtmesinin gerekli olduğuna dair, tefsi imamlarının görüşlerinden bir özettir.
Allah hakkı söyler ve doğruya iletir.[194][194]
Yüce Allah'ın yardımıyle "Ahzab sûresi"nin tefsiri bitti. [195][195]

---

[194][194] Şer'î tesettürün şartlan, nasıl Örtünüleccği ve bunun emredilmesindeki hikmetle İİ bilgi için, bkz, "Revâiu'l-beyân fî tefsiri ayâti'l-ahkâm m ine'1-Kur'an" adlı kitabımız 2/387
[195][195] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/113.

# SEBE' SURESİ

Mekke'de inmiştir. 54 âyettir,

## Sûreyi Takdim :

Sebe' sûresi, İslâm inançları konusuna önem veren ve Allah'ın birliğini, peygamberliği, öldükten sonra dirilmeyi ve haşri isbât gibi dinin esaslarını ele alan Mekkî sûrelerdendir".
Bu mübarek sûre, mahlûkâtı yoktan yaratan, âlemlerin işlerini sağlam yapan, hikmetiylc kainatı idare eden Allah'ı yüceltmekle söze başlar. Allah, yaratan, yoklan var eden ve hikmet sahibidir. Göklerde ve yerde zerre ağırlığı birşey Onun bilgisinden gizli kalmaz. İşte bu, Âlemlerin Rabbinin birliğini gösteren en büyük delillerdendir.
Sûre, önemli bir meseleden söz eder ki, o da, müşriklerin âhireti inkâr etmeleri ve .öldükten sonra dirilmeyi yalanlamalarıdır. Dolayisıylc sûre, Rasulullah (s.a.v.)'a, bedenler yok olduktan sonra tekrar diri İtileceğine dair Yüce Rabbine andiçmesini emretti: "İnkarcılar, kıyamet saati bize gelmeyecek dediler. De ki: "Hayır, gaybı bilen Rabbim hakkı için, o, mutlaka size gelecektir..."
Bu mübarek sûre, bazı peygamberlerin kıssalarını ele alır. Meselâ, Davud ve oğlu Süleyman (a.s)'ı ve Yüce Allah'ın onlara verdiği çeşitli nimetleri anlatır: Rüzgârı Süleyman (a.s)'m emrine vermesi, kuşları ve dağlan da Davud (a.s) ile birlikte Lesbih ettirmesi gibi. Bu sûrede bunların anlatılmasından maksat, Yüce Allah'ın, bu peygamberlere bu büyük lutuf-larla vermiş olduğu nimetini açıklamaktır.
Bu mübarek sûre, müşriklerin, peygamberi'erin sonuncusunun risâleli etrafındaki bazı şüphelerini de ele alır. Kesin delillerle onların şüphelerini reddeder. Aynı zamanda Allah'ın varlığı ve birliğini gösteren kesin deliller getirir.
Sûre, müşrikleri, bütün mahlukatın işlerinin idaresi elinde bulunan bir ve her şeye kadir Allah'a imana çağırarak sona erer. [1][1]

## İsmi

Yüce Allah bu sûrede Sebe' kıssasını anlattığı için buna "Sebe' Sûresi" denildi. Scbe'liler, Yemen'in yöneticileriydi. Buranın halkı nimet, bolluk, huzur ve sükûnet İçersinde idiler. Bağ ve bahçeler içersinde yaşıyorlardı. Nimete karşı nankörlük edince, Yüce Allah Arim Seli ile onları yok etti ve ders alacak olanlar için bir ibret kıldı. [2][2]

Bismillâhirrahmânirrahîm

---

[1][1] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/117.
[2][2] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/117.

**1.** Hamd göklerde ve yerde bulunanların hepsinin sahibi olan Allah'a mahsustur. Ahirette de hamd O'na mahsustur. O, hikmet sahibidir, her şeyden haberi olandır.
**2.** Yerin içine gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni, oraya çıkanı bilir. O, esirgeyendir, bağışlayandır.
**3.** İnkarcılar, Bize "knânıeı gelmeyecek", dedik. De ki: "Hayır! Gaybı bilen Rabbim hakkı için o, mutlaka size gelecektir. Göklerde ve yerde zerre mikdân hiçbir şey, O'ndan «izli kalmaz. Bundan daha küçük ve daha büyüğü de şüphesi/,'apaçık kitapla yazıhdır.
**4.** İnanıp iyi işler yapanları mükâfatlandırmak için (her şeyi açık bir kitapta tesbît etmiştir). Onlar için büyük bir mağfiret ve güzel bîr rızık vardır.
**5.** Ayetlerimizi hükümsüz bırakmak için yarışırcasına uğraşanlar için de, iğrenç ve elem verici bir azap vardır.
**6.** Kendilerine bilgi verilenler, Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu bilirler, onun mutlak galip ve övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna ilettiğini görürler.
**7.** Kâfir olanlar şöyle dediler: Didik didik parçalandığınız vakit yeniden dirileceğinizi söyleyerek size birtakım haberler veren kişiyi gösterelim mi?
**8.** "Acaba o, yalan yere Allah'a iftira mı etmiştir? Yoksa onda delilik mi var?" dediler. Hayır! Âhirete i-nanmayanlar azapta ve derin bir sapıklık içindedirler.
**9.** Onlar, önlerinde ve arkalarında bulunan göğe ve yere bakmıyorlar mı? Dilesek onları yere batırırız, ya da üzerlerine gökten parçalar düşürürüz. Şüphesiz bunda Rabbine yönelen her kul için bir ibret vardır.
**10.** Andolsun, Davud'a tarafımızdan bir üstünlük verdik. "Ey dağlar ve kuşlar, onunla beraber teşbih edin" dedik. Ona demiri yumuşattık.
**11.** "Geniş zırhlar imâl et, dokumasını Ölçülü yap. İyi işler yapın. Kuşkusuz ben, yaptıklarınızı görmekteyim." diye (vahyettik).
**12.** Sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü yine bir aylık mesafe olan rüzgârı da Süleyman'ın emrine verdik ve onun için erimiş bakırı kaynağından sel gibi akıttık. Rabbinin izniyle Cinlerden bir kısmı, onun ö-nünde çalışırdı. Onlardan kim emrimizden sapsa, ona a-levli azabı tattırırız.
**13.** Onlar Süleyman'a kaleler, heykeller, havuzlar kadar geniş leğenler ve sabit kazanlardan ne dilerse yaparlardı. Ey Dâvud ailesi! Şükredin. Kullarımdan şük-reden azdır!
**14.** Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimiz zaman, onun öldüğünü, ancak değneğini yiyen güve gösterdi. Yıkılınca anlaşıldı ki Cinler gaybı bilselerdi, o küçük düşürücü azap içinde kalmazlardı.

## Kelimelerin İzahı

Girer, girmek demektir. "Deve, iğne deliğine girmedikçe..."[3[3]] mealindeki âyette de bu mânâda kullanılmıştır.

---

[3[3]] A'raf sûresi, 7/40

Yükselir. Göklere yükselmek mânâsına gelen köktendir.
Gizli kalır. Bir şey bir kimsenin gözüne görünmediğinde denir.
Miskâl, ağırlık ve miktar demektir.
Cinne, delilik manasınadır. İse, korunmak demektir.
Kisef, parçalar demektir.
Teşbih et. Teşbih demektir.
Sâbiğât, geniş ve mükemmel. Bir zırh veya elbise, bütün bedeni Örtüp biraz da uzun olduğunda denir. Ebu Hayyân şöyle der: Sâbiğât, zırhlar demektir. Bu kelime aslında, mânâsına gelen ile nitelemek demektir. Bu sıfat zırhta çok kullanıldığı için, zamanla, isim olarak zırh mânâsında kullanılmıştır. Nitekim, "çakıllık" mânâsına kullanılan kelimesi de bunun gibi zamanla isim olarak kullanılmıştır. Şair şöyle der:
Onların üzerinde avcı aslanlar vardır. Ki, elbiseleri okların delemeyeceği beyaz ve uzun zırhlardır.[4][4]
Serd, örmek demektir. Burada zırhm halkalarını örmek manasınadır. Kurtubî der ki: Serd, aslında sağlam yapmak manasınadır. Şair Lebîd şöyle der:
Demirin (Zırhın) halkalarını kat kat yaptı ki, boyun eğmeksizin uzun Ömür yaşasın.[5][5]
Kıtr, erimiş bakır. Cilan, büyük çanak anlamına gelen kelimesinin çoğuludur. Cevabî, içinde su biriktirilen büyük havuz mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. A'şâ şöyle der:
Traklı Şeyhin dolmakta olan sarnıcına benzeyen büyük çanak, Muhallak ailesinden yerilmeyi yok etti.[6][6]
Minsee, baston demektir. Kendisiyle korunulduğu ve zararlı şeyler uzaklaştırıldığı için, bastona bu isim verilmiştir. Şair şöyle der:
İhtiyarlıktan dolayı bastona dayanarak yürüdüğünde, artık eğlence ve flört senden uzaklaşmıştır.[7][7]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Yüceltme yoluyla tam övgü, kainatta ne varsa hepsinin yaratıcısı, mâliki ve onlarda tasarruf sahibi olan Allah'a mahsustur. Bunların hepsi O'nun mülkü, kullarıdır. O'nun kudreti ve tasarrufu altındadır. Sonsuz gücünden dolayı dünyada övgü O'na mahsustur. Geniş rahmetinden dolayı âhirette de övgü O'na mahsustur. Âhirette de övgü O'na mahsustur. Bütün övgüler O'nadır. O'ndan başka hiçkimse bu övgüye layık değildir. Çünkü dünya ve âhirettekilere nimetini lütfeden O'dur. O, yaptığında hikmet sahibidir. Yarattıklarından haberdardır. Yaptıklarından herhangi birine itiraz edilemez. [8][8]

---

[4][4] el-Bahr, 7/255
[5][5] Kurtubî, 14/269
[6][6] Kurtubî, 14/275
[7][7] el-Rahr, 7/255
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/120-121.
[8][8] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/122.

**2.** Bu âyet, Yüce Allah'ın bildiklerinden bazılarını açıklamaktadır. Yani Allah, yerin içine giren yağmuru, hazineleri ve ölüleri bilir. Ekinler, bitkiler, göze ve kuyu suları gibi, yerden çıkanları da bilir. Yağmurlar, melekler ve rahmet gibi, gökten inen ve iyi ameller ve samimi dualar gibi, göğe yükselenleri bilir, O' kullarına karşı çok merhametli, tevbe edenlerin günahlarını da çok bağışlayandır. Onları hemen cezalandırmaz. Bundan sonra Yüce Allah, öldükten sonra dirilmeyi ve kıyameti inkâr edenlerin sözlerini anlatarak şöyle buyurdu. [9][9]

**3.** Senin kavminin müşrik olanları: "Asla kıyamet, öldükten sonra dirilme ve haşir yoktur" dediler. Beyzâvî şöyle der: Bu, kıyametin geleceğine dair yapılan vaatle alay etmek için, onun geleceğini irjkâr etmek veya uzak görmektir.[10][10] Ey Muhammed! Onlara de ki: Yüce Allah'a andolsun ki, kıyamet, kesinlikle size gelecektir. Çare yok, bu mutlaka olacak. Tbn Kesir şöyle der: Bu âyet, kıyametin kopacağına dair, Yüce Allah'ın, Rabbine yemin etmesini Rasulü-ne emrettiği üç âyetten biridir. İkinci âyet Yûnus sûresindedir: "De ki, evet, Rabbime andolsun ki o şüphesiz gerçekleşecektir"[11][11] Üçüncüsü de Teğâbün sûresindedir: "De ki, hayır Rabbime andolsun ki, mutlaka diriltileceksiniz.[12][12] Yüce Allah, gözlerin görmediği ve onlardan gizli kalanı bilir. Göklerde ve yerde zerre ağırlığı kadar bir şey O'na gizli kalmaz. Zerreden daha küçük ve daha büyük ne varsa hepsi Levh-i mahfûz'dadır. Allah onları bilir. Bundan maksat şudur: Kâinatta bir zerre dahi Yüce Allah'ın bilgi-finden gizli değildir. Hal böyle olunca, insanlar ve onların hallerini nasıl bilmez? Kemikler, parçalanıp dağılsa da, Yüce Allah nerede parçalandığını ve nereye gittiğini bilir. Sonra, kıyamet günü onları tekrar diriltir. [13][13]

**4.** Bunu Levh-i mahfûz'da saklamıştır ki, bu dünyada güzel amel işleyen mu'minlere en güzel şekilde sevap versin. Onlar günahlarının affı ve Naim cennetinde değerli güzel bir rızık vardır. [14][14]

**5.** Rasulümüzü mağlup ederek Kur'an'ı yok etmek için çalışıp gayret sarfedenler var ya onlar, Muhammed (a.s)'in peygamberliği ve Kur'an etrafında yaydıkları şüphelerle Allah'ı âciz bırakacaklarım sanıyorlar. İşte o suçlular için, en kötü ve en elem verici azaplardan bir azap vardır. Katâde, "Ricz, kötü azaptır" der. [15][15]

**6.** Peygamberin Ashabından ilim sahipleri ve onlardan sonra gelip ilmiyle amel eden âlimler, sana indirilen bu Kur'an'm, kendisine bâtıl yaklaşamayan bir hak olduğunu bilirler. Ve yine bilirler ki o, kendisine tutunana, mağlup edilemeyen, her şey e galip olan ve zâtı, sıfatı ve fiillerinde övülmüş olan Allah'ın yolunu

---

[9][9] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/122.
[10][10] Beyzavi, 2/122
[11][11] Yûnus sûresi, 10/53
[12][12] Teğâbun sûresi 64/7. Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/121
[13][13] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/122-123.
[14][14] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/123.
[15][15] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/123.

gösterir. Bundan sonra Yüce Allah, insanları Allah'ın dininden alıkoymak ve O'nun Rasûlü ile alay etmek hususunda, müşriklerin takip ettiği yolu anlatmak için şöyle buyurdu: [16][16]

**7.** Kâfir olanlar şöyle dediler: "Didik didik parçalandığınız zaman yeniden dirileceğinizi haber veren adamı size gösterelim mi?" Mekke müşriklerinden, öldükten sonra dirilmeyi ve hesabı inkâr eden kâfirler, Hz. Peygamber (a.s)'i kastederek dediler ki: Size çok acaip şeyler söyleyen bir adamı gösterelim mi? O şöyle diyor: Kabirlerde çürüyüp de bedenleriniz toprak içinde dağıldığı ve çürümüş toprak olarak herbirinin bir tarafa gittiği zaman, işte bu parçalanma ve dağılmadan sonra yeni bir yaratılışla yaratılacaksınız. Müşriklerin bundan maksatları alay ve eğlenceye almaktır. Ebu Hayyân şöyle der: Bunu söyleyenler Kureyş kâfirleridir. Onlar bu sözü alay ve hayret yollu söylediler. Nitekim bir kimse, hayrete düşürmek istediği kişiye, "Sana, benzeri görülmemiş garip bir olay göstereyim mi?" der. Onlara göre, öldükten sonra dirilmek imkânsız olduğu için, bu olayın meydana geleceğini bildiren kimseyi, kendisine hayret edilen şahıs yerine koydular ve ismini söylemeyip alay yollu, "... bir adamı size gösterelim mi?" dediler. Halbuki onun ismi, Kureyş içersinde en meşhur isimdir. [17][17]

**8.** Allah hakkında yalan mı uyduruyor yoksa onda herhangi bir delilik var da bilmediklerini mi söylüyor? Yüce Allah, onları reddederek şöyle buyurdu: Hayır, iş onların iddia ettiği gibi değildir. Onda yalan ve delilik yoktur. Aksine, öldükten sonra dirilmeyi inkâr edip ahirete inanmayan o kâfirler hak karşısında, kendilerine ateşin azabını gerektiren bir sapıklık ve şaşkınlık içersindedirler. Onlar, farkına varmadan sapıklığa düşmüşlerdir. Bu durum, son derece delilik ve aptallıktır. Ayette geçen edatı "ıdrâb" içindir. Yüce Allah kıyameti isbat etmek için deliller getirdikten sonra, tehdit ile birlikte Allah'ın birliğini gösteren başka bir delil getirerek şöyle buyurdu: [18][18]

**9.** O kâfirler, kendilerini her taraftan kuşatan göğü ve yeri görmediler mi? İnsan nereye yönelse ve nereye baksa, önünde ve arkasında, sağında ve solunda göğü ve yeri görür. Bunlar yaratıcının birliğini gösterir. Onlar bunu düşünüp de yeri göğü yaratanın, öldükten sonra insanları diriltebileceğini anlamıyorlar mı? Bundan sonra Yüce Allah, şu sözüyle onları tehdit etti: Dilersek, Karun'a yaptığımız gibi onları yere batırırız, yahut Eyke halkına yaptığımız gibi, üzerlerine gökten parçalar düşürürüz. O zaman, nereye kaçacaklar? İbnu'l-Cevzî şöyle der: Yani, onlar nerede olurlarsa olsunlar, yerim ve göğüm onları kuşatır. Benim onlara gücüm yeter. Dilersem onları yere batırır dilersem üzerlerine

---

[16][16] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/123.
[17][17] cl-Bahr, 7/259
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/123.
[18][18] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/123-124.

gökten parçalar yağdırırım.[19][19] Şüphesiz Allah'ın birliğini ve gücünü gösteren eserlerden görmekte, oldukları şeylerde, tevbe edip Allah'a dönen ve gördüklerini düşünen her kimse için delil ve ibret vardır. Tbn Kesir şöyle der: Yüce Allah şunu murat ediyor: Bu yüksek ve geniş gökleri, alçak, uzun ve geniş yerleri yaratabilen kimse, bedenleri tekrar eski haline getirmeye ve çürümüş kemikleri toplamaya kadirdir.[20][20]
Bundan sonra Yüce Allah, Davud (a.s)'un kıssasını ve Allah'ın ona özel olarak verdiği büyük nimeti anlatmak üzere şöyle buyurdu: [21][21]

**10.** Buradaki olup, mahzuf bir yeminin cevabının başına gelmiştir. Yani, Allah'ın izzet ve celâli hakkı için, biz Davud'a, takdir edilemeyecek kadar bol ve büyük nimet verdik. Tefsirciler şöyle der: Allah'ın bu nimeti peygamberlik, Zebur, dağların ve kuşların onun emrine verilmesi, demiri yumuşatması, kendisine zırh sanalının öğretilmesi ve benzeri, nimetlerdir. Dedik ki, "Ey dağlar! Davud'la birlikte teşbih edin. O teşbih ettikçe siz de teşbih edin. Ey kuşlar! Siz de böyle yapın". İbn Abbas şöyle der: Dâvud (a.s.) teşbih ettiğinde, kuşlar da onunla birlikte teşbih ederdi. Okuduğunda, onu dinlemeyen hiçbir hayvan kalmazdı. O ağladığında hepsi ağlardı.[22][22] Onun elinde demiri yumuşattık, hattâ hamur gibi oldu. Katâde şöyle der: Allah demiri onun emrine verdi. Dolayısıyle, o, demiri ateşe sokma ve çekiçle dövme İhtiyacını duymazdı. Demir onun elinde mum ve hamur gibi olurdu. [23][23]

**11.** "O demirden, insanı savaşın kötülüğünden koruyacak geniş zırhlar yap" dedik. Tefsirciler şöyle der: Davud (a.s) demiri eline alırdı, demir sanki hamur olurdu. Ondan dilediğini yapardı. Günün kısa bir zamanında bin dirhemlik zırh yapardı. Bu paradan kendisi yer ve yoksullara dağıtırdı.[24][24] Kelimesi mahzûf bir mevsûfun sıfatıdır, takdirindedir ki, bu da, giyenin bedenini örten hattâ sahibinin yerde sürteceği kadar fazla olan tam ve geniş zırhlardır. Zırh Örmede, halkaları birbirine uygun gelecek şekilde ölçülü hareket et. Sâvî şöyle der: Herbir halkayı diğerine uygun ve okun delemeyeceği kadar kalın, giyene ağır gelmeyecek şekilde dar yap. Hepsini bir oranda yap.[25][25] Ey Davud ailesi, sâlih amel işleyiniz. Babanızın gücüne ve makamına güvenmeyiniz. Kuşkusuz ben, yaptıklarınızdan haberdarım, onları gözetlemekteyim ve size onların karşılığını vereceğim. Fahreddin er-Râzî şöyle der: Yüce Allah, Davud (a.s) için demiri yumuşattı. Neticede demir onun elinde hamur gibi oldu. Bu, Allah'ın kudretinde kolay bir şeydir. Çünkü demir, ateş vasıtasıyle, kendisiyle yazı yazılacak hale gelinceye kadar yumuşamaktadır. Hangi akıllı bunu Allah'ın gücünden uzak görür?[26][26] Zırhı halkalar halinde ilk yapan Davud (a.s)'dur. Ondan önce zırhlar,

---

[19][19] Zâdu'l-mesîr, 6/435
[20][20] Muhtasar-ı Tbn Kesîr, 3/122
[21][21] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/124.
[22][22] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-mesîr, 6/436
[23][23] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/124-125.
[24][24] Kuitubî, 14/266
[25][25] Sâvî Haşiyesi, 3/294
[26][26] Tefsir-i Kebîr, 25/245

ağır levhalar halinde idi. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur:" Ona, savaş sıkıntılarınızdan sizi koruması için zırh yapmayı öğrettik.[27][27] Bundan sonra Yüce Allah, Davud (a.s)'un oğlu Süleyman (a.s)'a verdiği peygamberliği, melikliği ve yüce makamı anlatmak üzere şöyle buyurdu: [28][28]

**12.** Süleyman'ın emrine de rüzgârı verdik. Rüzgâr onun emriyle gidiyordu. Onun sabahtan öğleye kadar ki yürüyüşü, gayretle yürüyen bir kimsenin bir aylık yürüyüşü kadardı, öğleden akşama kadar olan yürüyüşü de yine bir aylık idi. Tefsirciler şöyle der: Allah rüzgârı onun emrine verdi. Rüzgâr, sayılı birkaç saatte onu uzak mesafelere götürürdü. Onu ordusuyla birlikte taşır ve ülkeden ülkeye götürürdü. Sabahtan öğleye kadar onu bir aylık mesafeye götürür, akşama kadar da, bir aylık mesafeden geri getirirdi. Böylece bir günde, ona iki aylık mesafe katettirirdi. Onun için bakırı da erittik. Hattâ bakır, yerden fışkıran su gibi akardı. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, açık ve parlak bir mucize olarak, Davud (a.s) için demiri yumuşattığı gibi, Süleyman (a.s) için de bakırı akıttı, Cinleri de onun emrine verdik. Cinler onun emri ve isteği ile, ne dilerse yapıyordu. Bunlar insanların yapamayacağı işlerdendir. Bütün bunlar, Allah'ın emri ve emre hazır hale getirmesiyle olmuştur. Onlardan kim, kendisine emrettiğimiz, Süleyman'a itaattan yan çizerse, âhirette ona alevli ateşi tattırırız. Bundan sonra Yüce Allah, Cinlerin mükellef kılındığı işleri anlatarak şöyle buyurdu: [29][29]

**13.** Cinler, Süleyman'a, istediği yüksek köşkler ve bakır ve camdan çok güzel heykeller yaparlardı. Hasan Basrî şöyle der: O zaman heykel haram değildi. Allah'tan başkasına ibadet edilmesin diye, kötülüğe giden yolları kapatmak için bizim şeriatımızda haram kılınmıştır. Havuzlara benzer, büyük çanaklar yaparlardı. İbn Abbas "havuz gibi" anlamındadır. Ve sabit büyük kazanlar yaparlardı. Bunlar, büyüklük ve ağırlıklarından dolayı yerlerinden oynamazdı. İbn Kesîr şöyle der: Büyük oldukları için, yerlerinde duran, hareket etmeyen ve sağa sola döndürülmeyen kazanlar demektir.[30][30] Onlara dedik ki: Ey Davud hanedanı! Bu yüce nimetlerden dolayı Rabbinize şükredin. Rabbiniz bu büyük nimeti ve yüce makamı sadece size verdi. Yüce Allah'a şükretmek için Ona itaata çalışın" Kullardan, Allah'ın nimetine şükredenler azdır. İbn Atıyye şöyle der: Burada, Allah'a şükretmeye teşvik ve uyarı vardır.[31][31] Bundan sonra Yüce Allah, Süleyman (a.s)'m nasıl öldüğünü haber vererek şöyle buyurdu: [32][32]

**14.** Biz Süleyman'ın ölümüne hükmedip de, ona ölüm gelince onun ölümünü Cinlere, güve denilen bir haşereden başkası bildirmedi. O güve, Süleyman (a.s)'ın asasını yiyordu. Süleyman (a.s) asasından düşünce, onaya çıktı ki, eğer

---

[27][27] Enbiyâ sûresi, 21/80
[28][28] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/125.
[29][29] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/125-126.
[30][30] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/124
[31][31] Kurtubî, 14/277
[32][32] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/126.

Cinler, insanların ididia ettikleri gibi gaybı bilselerdi, O kadar uzun süre. o meşakkatli iş içinde durmazlardı. Tei'sircılcr şöyle der: İnsanlar, cinlerin gelecekte olacak gâib şeyleri bildiklerim söylerlerdi. Süleyman (a.s), mihrabında âsâsma yaslanmış olarak namaz kılmak üzere durmuştu. Öldü ve o hal üzere bir sene kaldı. Cinler, onun Öldüğünden habersiz, o zor işleri yapmaya devam ettiler. Nihayet güve, Süleyman'ın asasını yedi de Süleyman (a.s) yere düştü. Bunun üzerine öldüğünü anladılar. İnsanlar da anladı ki, Cinler gaybı bilmiyorlar. Çünkü Cinler gaybı bilselerdi, uzun süre bu meşakkatli işi yapmazlardı. Hz. Süleyman (a.s) öldüğü halde, onlar onun sağ olduğunu sanıyorlardı. [33][33]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda Özetliyoruz:

**1.** "Hamd, Allah'a mahsustur" cümlesinde, mübtedâ ile haberin mahfe olması hasr ifade eder. Yani, tam mânâsıyle hamde, Allah'tan başka hiç kimse lâyık değildir.

**2.** "girer ile çıkar, iner ile yükselir ve en küçük ile en büyük" kelimeleri arasında tıbâk vardır.

**3.** "O, hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olandır", O, çok merhametli ve çok bağışlayandır" ve "Kullarımdan çok şükreden azdır" âycîlerindeki ve kalıpları, çokluk ifade eden kalıplardır.

**4.** "İman edip sâlih amel işleyenlerin mükâfatını vermesi için" ile âyetlerimizi hükümsüz bırakmak için yarışırcasına uğraşanlar" arasında mukabele vardır. Yüce Allah mağfireti ve değerli rızkı güzel amel işleyenler için mükâfat; azabı ve elem verici iğrenç cezayı da,, suçlulara, karşılık olarak vermiştir.

**5.** "Size haber verecek bir adamı gösterelim mi? cümlesindeki soru, alay ve istihza ifade eder. Onların bundan maksatları, Peygamberle (s.a.v.) alay etmektir. Peygamberin (s.a.v.), tanınmayan bir adam olduğuna işaret etmek için adını zikretmediler. Sanki o, bilinmeyen bir insanmış.

**6.** "Katımızdan Davud'a lülufta bulunduk" cümlesinde kelimesinin nekre olarak getirilmesi nimetin büyüklüğünü vurgulamak içindir. "Büyük bir nimet verdik" demektir. Davud'un, "fazl" kelimesinden önce söylenmesi ona verilen önemi ve nimete teşviki ifade eder.

**7.** "Sabah gidişi bir ay, akşam dönüşü de bir aydır" cümlesinde hazif yoluyla îcâz vardır. "Sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü de bir aylık mesafedir" demektir.

**8.** Havuzlar gibi çanaklar" terkibinde teşbih vardır. Teşbih edatı zikredildiği, vech-i şebeh de hazfedildiği için buna mürsel mücmel teşbih denir. [34][34]

---

[33][33] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/126.
[34][34] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/127.

**15.** Andolsun, Sebe1 kavmi için oturduğu yerlerde büyük bir ibret vardır. Biri sağda diğeri solda iki bahçeleri vardı. "Rabbinîzin rızkından yiyin ve O'na şükredin, güzel bir ülke ve çokça bağışlayan bir Rab var" denildi.
**16.** Ama onlar yüzçevirdiler. Bu yüzden üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların iki bahçesini, buruk yemişli, acı ılgmtı ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan iki (harap) bahçeye çevirdik.
**17.** Nankörlük ettikleri için onları böyle cezalandırdık. Biz nankörden başkasını cezalandırır mıyız?
**18.** Onların yurdu ile, içlerini bereketlendirdiğimiz memleketler arasında, birbirinden görünen nice köyler varettik ve bunlar arasında yürümeyi mesafelere ayırdık. "Oralarda geceleri, gündüzleri korkusuzca gezin, dolaşın" dedik.
**19.** Bunun üzerine, "Ey Rabbimiz! Aralarında yolculuk yaptığımız şehirlerin arasını uzaklaştır" dediler ve kendilerine yazık ettiler. Biz de onları, dillere destan ettik ve onları büsbütün parçaladık. Şüphesiz bunda, çok sabreden ve çok şükreden herkes için ibretler vardır.
**20.** Andolsun İblis, onlar hakkındaki zannım gerçekleştirdi. İnanan bir zümrenin dışında hepsi ona uydular.
**21.** Halbuki şeytanın onlar üzerinde hiçbir nüfuzu yoktu. Ancak âhirete inananı, şüphe içinde kalandan ayırdedip bilelim diye (ona bu fırsatı verdik). Rabbin gerçekten her şeyi koruyandır.
**22.** De ki: "Allah'tan başka tanrı saydığınız şeyleri çağırın! Onlar ne göklerde ne de yerde zerre ağırlığınca bir şeye sahiptirler. Onların buralarda hiç bir ortaklıkları da yoktur, Allah'ın da onlardan bir var-dımcısı yoktur."
**23.** Allah'ın huzurunda, kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefaati fayda vermez. Nihayet onların yüreklerinden korku giderilince: "Rabbiniz şefaat hakkında ne buyurdu?" derler. "Hak olanı buyurdu" derler. O, yücedir, büyüktür.
**24.** De ki: "Göklerden ve yerden size rızık veren kimdir?" De ki: "Allah! O halde biz veya siz, (ikimizden biri), ya doğru yol üzerinde veya açık bir sapıklık i-çindedir."
**25.** De ki: "Bizim işlediğimiz suçtan siz sorumlu değilsiniz; biz de sizin işlediğinizden sorulacak değiliz."
**26.** De ki: "Rabbimiz hepimizi bir araya toplayacak, sonra aramızda hak ile hükmedecektir. O, en âdil hüküm veren, hakkıyla bilendir."
**27.** De ki: O'na koştuğunuz ortaklarınızı bana gösterin. Hayır! Bilâkis, yegâne galip ve her şeyi hikmetle idare eden ancak Allah'tır.
**28.** Biz seni bütün insanlara ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik fakat insanların çoğu bunu bilmezler.
**29.** "Eğer sözünüzde doğru iseniz bu vâdettiğiniz ne zaman kopacak?" derler.
**30.** De ki: "Size öyle bir gün vâdedilmiştir ki, siz ondan ne bir saat geri kalabilirsiniz, ne de ileri geçebilirsiniz."
**31.** Kâfir olanlar dediler ki: "Biz hiçbir zaman bu Kur'ân'a ve bundan önce gelen kitaplara inanmayacağız." Sen o zâlimleri, Rablerinin huzurunda tutuklanmış, birbirlerine söz atarlarken bir görsen! Zayıf sayılanlar, büyüklük taslayanlara,

"Siz olmasaydınız, elbette biz inanan insanlar olurduk" derler.
**32.** Büyüklük taslayanlar, zayıf sayılanlara "Size hidâyet geldikten sonra sizi ondan biz mi çevirdik? Bilâkis siz suç işliyordunuz" derler.
**33.** Zayıf sayılanlar da, büyüklük taslayanlara, "Hayır! Gece Gündüz (işiniz) tuzak kurmaktı. Çünkü siz daima Allah'ı inkâr etmemizi, O'na ortaklar koşmamızı bize emrederdiniz" derler. Artık azabı gördüklerinde, pişmanlıklarını içlerine atarlar, biz de o inkâr edenlerin boyunlarına demir halkalar takarız. Onlar ancak yapmakta oldukları günahları yüzünden cezalandırılırlar.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah Önceki âyetlerde Davud ve Süleyman(a.s)'m kıssalanr anlatmak suretiyle nimetine şükredenlerin durumunu açıkladıktan sonr; burada da Sebe' kavminin kıssasını anlatarak nimetlerine karşı nankörlü edenlerin durumlarını açıkladı. Bunları, Kureyş'e öğüt vermek, onla: sakındırmak ve Allah'ın nimetlerine nankörlük edenlerin başlarına gele belâ ve musibetlere dikkatlerini çekmek için anlattı. Sonra da, kendisir kulluk edip şükretsinler diye, Mekke kafirlerine olan nimetlerini hatırlattı. [35][35]

## Kelimelerin İzahı

Sebe', Yemen'de oturan bir Arap kabilesi olup, ataları Sebe' b. Yeşcüb b. Kahtan'ın adıyla anılırlar.
Arim, iki şey arasında bulunan engel demektirr. Nehhâs şöyle der: önünde bir engel bulunduğu halde, iki dağ arasında toplanan yağmur suyuna "Arim" denir.[36][36]
Hamt, acı ve tiksindirici demektir. Zeccâc şöyle der: Yenilmesi mümkün olmayacak derecede acı olan her bitki ham t'tır. Müberred de şöyle der: İştah almayacak şekle dönüşen her şey. Süt ekşidiğinde ona da "hamt" denir.
Esi, meyvesiz bir ağaç. Ferrâ şöyle der: Esi, tarfâ ağacının bir benzeridir. Ancak o, tarfâ'dan daha uzundur. Rasulullah (s.a)'ın minberi ondan yapılmıştı. Tekili îül dir.
Sidr ağacı. Ferrâ der ki: O, servidir. Ezherî de şöyle der: Sidr iki türlüdür. Birincisi, kendisinden faydanılmayan ve yaprağı da sabun olarak kullanılmaya elverişli olmayandır. Yenilmeyen kokulu bir meyvesi vardır. İkincisi, su üzerinde biten, meyvesine nibk denilen, yaprakları sabun olarak kullanılabilen sidr ağacıdır."[37][37]
Zahîr, yardımcı demektir.
Fettâh, kadı ve hak ile hükmeden hâkim. [38][38]

---

[35][35] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/131.
[36][36] Kurtubî, 14/286
[37][37] el-Bahr, 7/256
[38][38] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/132.

## Âyetlerin Tefsiri

**15.** Buradaki olup, kendisinden sonra gelen cümlenin, mahzuf bir yeminin cevabı olduğunu ifade eder. Yani, Allah'a andolsun ki, Sebe' kavminin Yemen'de yurtlarının bulunduğu yerde, Allah'ı ve Onun. iyi iş yapanlara iyiliklerinin karşılığını, kötü iş yapanlara da kötülüklerinin karşılığını verebileceğini gösteren büyük bir alâmet vardır. Allah, nimetine karşı nankörlük ettikleri için, Sebe' kavminin düzenlerini bozdu, en kötü bir şekilde dağıttı, mülklerini harap etti ve ibret alacak olanlar için onları bir ibret kıldı. Bundan sonra Yüce Allah, o nimetin ne olduğunu açıklamak üzere şöyle buyurdu: Onların sağh-sollu iki büyük bahçesi vardı. Bu bahçelerde her türlü meyveler bulunurdu. Vadinin sağında da solunda da güzel güzel bahçeler yer alıyordu. Katâde şöyle der: Bahçelerinde ağaçlar ve meyveler vardı. İnsanlar onların gölgelerinde neşelenirdi. Kadın, başına sepet veya zenbil alarak ağaçların altında yürürdü. Ağaçlardan, külfetsiz ve koparma olmadan, zenbili dolduracak kadar meyve dökülürdü. Zira meyveler çok ve olgundu.[39][39] Beyzâvî şöyle der: Yüce Allah, sadece iki bahçeyi kastetmedi. Aksine bahçelerden iki grubu kastetti ki, bunlardan bir grub yurtlarının sağ tarafında, bir grup da sol tarafında idi. Bahçeler birbirine çok yakın ve içice olduğu için bir bahçe gibi idiler. Bu sebeple, her birine bir bahçe denildi.[40][40] Peygamberlerin diliyle onlara dedik ki: Allah'ın lütfundan ve nimetlerinden yiyin . Bunlara karşılık Rabbinize şükredin. Yaşadığınız bu ülke, güzel bir ülkedir. Toprağı iyi, havası güzeldir. Geliri çoktur. Size rızık veren ve şükretmenizi emreden Rabbiniz de, kendisine şükredeni çok bağışlayan Rab'dır. [41][41]

**16.** Onlar Allah'a itaat etmek, şükretmek ve peygamberin emirlerine uymaktan yüzçevirdiler. Biz de üzerlerine harap ve yok edici seli gönderdik. Onun şiddeti ve çokluğu karşısında durulamaz. Bütün bahçelerini ve evlerini sel aldı. Taberî şöyle der: Onlar peygamberlere inanmaktan yüzçevirince, sellere engel olan o baraj delindi. Sonra da su taşıp, bağ ve bahçeler sel altında kaldı. Sel tarlalarını ve yurtlarını harap etti.[42][42] O zengin bahçeleri acı, ve tiksindirici meyvesi bulunan kupkuru bahçeler hâline getirdik, Bu kuru bahçelerde esil ve sidr ağaçları gibi, meyvelerinden faydalanılmayan bazı ağaçlar da vardı. Râzî şöyle der: Yüce Allah onların üzerine mallarını alıp götüren, evlerini harap eden bir sel gönderdi. Dikenli ve meyvesi acı olan her çeşit ağaca hamt denir. Esi ise, tarfâ türünden bir ağaçtır. Sadece bazı zamanlarda meyve verir. Üzerinde, tadı ve özelliği bakımından meşe palamutuna benzer veya ondan daha küçük bir meyve bulunur. Sidr ise, bilinen bir ağaçtır. Âyette, Yüce Allah sidr için, "az" tabirini kullandı. Zira o, Arapların en değerli ağaçlarındandır. Yüce Allah, bu âyetle, bahçelerin hangi yolla harap edildiğini açıkladı. İçinde bakım yapan

---

[39][39] Muhtasar-i tbn Kesir, 3/126
[40][40] Beyzâvî Haşiyesi, 3/85, Keşşaf, 3/454
[41][41] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/132-133.
[42][42] Taberî-22/54

insanların bulunduğu bahçelerde, bu bakım sebebiyle güzel meyvelei olur. Bu bahçeler yıllarca bakımsız kalırsa, orman ve çalılık haline gelir Ağaçlar birbirine dolaşır, zararlı bitkiler yetişir. Meyveler azalıp ağaçlai çoğalır,[43][43] Tefsirciler şöyle der: Harap edilen bahçelerin yerine onlara veri lenlere de "bahçe" denilmesi bir nevi alaydır. Çünkü esi, sidr ve dikenli acı meyveli ağaçların bulunduğu yere bahçe denmez. Bunlar hemen hemei hiç faydalanılmayan ağaçlardır. Bu yerlere, müşâkelet yoluyla bahçe denilmistir. [44][44]

**17.** Onlara verdiğimiz bu korkunç ceza, inkârlarından dolayıdır. Biz böyle şiddetli cezayı, ancak aşırı derecede kâfir olanlara veririz. Mücâhid şöyle der: Yüce Allah sadece, inkârda aşırı gidenleri cezalandırır. Çünkü Allah mü'minin günahlarını örter. Kâfiri de, yaptığı bütün kötü işlerden dolayı cezalandırır.[45][45]

**18.** Bu bölüm, onlara Allah'ın lütfettiği nimetlerin anlatımının devamıdır Yani, Sebe' ülkesiyle, âlemler için bereketlerle dolu olarak yarattığımız Suriye şehirleri arasında, Yemen'den Suriye'ye kadar uzanan sıra sıra köyler meydana getirdik. Yakınlıklarından dolayı birinden diğeri görünen, yolcuların görebileceği köyler meydana getirdik. Sebe'lilerin köyleri ile Suriye arasındaki yürüyüşü, konaktan konağa, köyden köye olmak üzere belli bir miktar tayin ettik. Onlara, "Ne zaman isterseniz, gece ve gündüz korkmadan, bu beldeler arasında yolculuk yapın" dedik. Ze-m ah serî şöyle der: Sebe'lilerden sabah yola çıkan, öğleyin bir köyde dinlenir; öğleden sonra yola çıkan geceyi bir köyde geçirirdi. Bu, Suriye'ye kadar böyle devam ederdi. Yolcu ne açlık, ne susuzluk, ne de düşmandan korkardı. Ne azık, ne su taşıma ihtiyacını duyardı. Yolcular, hiçbir şeyden korkmadan güven içersinde yolculuk yaparlardı.[46][46]

**19.** Bu âyet,. Sebe'lilerin, nimeti nankörlükle karşıladıklarını haber vermektedir. Yani onlar nimete nankörlükle karşılık verip rahat ye esenlikten bıktıklarında Allah'tan çöllerde yürümek ve yolculukları için azık almak gayesiyle, birbirine bitişik olan köyleri uzaklaştırmasını istediler. Bunun üzerine Yüce Allah o köyleri harap edip ıssız çöller haline getirmek suretiyle isteklerine çabucak cevap verdi. Nimete nankörlük ederek kendilerine zulmettiler, Biz de onları, sonraki insanlara anlatılan haberler haline getirdik. Onları çeşitli ülkelere dağıtarak darmadağın ettik. Onların bu anlatılan kıssasında, belâlara sabreden ve nimetlere şükreden her kul için ibretler ve öğütler vardır. Sebe' kıssasını anlatmaktan maksat, öncekilerin başlarına gelenlerin, yaşayanlarında başına gelmemesi için, onları nimete nankörlük etmekten sakındırın aktır. Bundan dolayı onların kıssaları darb-ı mesel haline gelmiştir. Herhangi bir topluluk, birleşemeyecek şekilde dağıldıklarında denilir. Bundan sonra Yüce Allah,

---

[43][43] Râzî, 25/251'
[44][44] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/133.
[45][45] Kurtubî, 14/288
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/134.
[46][46] Keşşaf, 3/455
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/134.

müşriklerin sapmalarının sebebini anlatmak üzere şöyle buyurdu: [47][47]

**20.** Mel'un İblis'in bu sapıklar hakkındaki zannı gerçekleşti. Çünkü o, bâtılı güzel göstermek süreliyle onları aldatabileceğim zannetmiş ve "Andolsun, hepsini mutlaka azdıracağım"[48][48] diye yemin etmişti. Böylece zannı gerçekleşmiş oldu. Mücâhid şöyle der: İblis bir fikir tasarladı. Düşündüğü gibi de oldu. Böylece düşüncesini gerçekleştirdi"[49][49] Bir grubun yani mü'minlerin dışında insanlar onun sapıklık çağrışma uydular. Müminler ise uymadılar. Kuriubî der ki: Mü'minlerden ancak bir grup, şeytanın şerrinden kurtuldu. İbn Abbas da, "bütün mü'minler kurtuldu" der. Buna göre "bir kısmı" mânâsında değil de açıklama mânâsında kullanılmıştır. İblis, gaybı bilmediği halde düşüncesini gerçekleştireceğini anlamıştı. Çünkü, kendisine Âdem'i (a.s.) etkileme gücü verilince, kuvvetli ihtimalle, aynı şekilde zürriyetini de etkileme gücü verileceğini tahmin etti. Tahmini de gerçekleşmiş oldu.[50][50]

**21.** Vesvese vermek ve aldatmak suretiyle İblis'in, mü'minler üzerinde hakimiyet ve üstünlüğü yoktur, Bu, ancak yüce bir hikmete binâendir ki o da, âhirete inanan mü'mini ve bu hususta şek ve şüphe içinde olanı bildiğimizi, do-layısıylc herkese amelinin karşılığını vereceğimizi kullara göstermektir. Kurtubî şöyle der: İblis onları inkâra zorlamadı. O sadece çağırdı ve inkârı güzel gösterdi.[51][51] Hasan Basrî şöyle der: Vallahi, İblis onlara bastonla vurmadı. Onları herhangi bir şeye de zorlamadı. Onun yaptığı sadece aldatma ve kuruntudan ibaretti. O insanları bunlara çağırdı, onlar da kabul ettiler.[52][52] Ey Muhammedi Senin Rabbin her şeyi görüp gözetlemektedir. Kulların yaptıklarından hiçbiri O'na gizli kalmaz. O, onların amellerini korumakta, durumlarını ve niyetlerini bilmektedir. Sâvî şöyle der: Şeytan, aldatmanın sebebidir, yaratıcısı değildir. Allah kimi korumak isterse, Şeytan'ı ondan engeller. Kimin de aldatılmasını isterse Şeytanı ona musallat kılar. Bunların hepsi Yüce Allah'ın fiilidir.[53][53] Allah'ın, Şeytanı insanlara musallat kılmasmdaki hikmetin, iyileri kötülerden ayırmak maksadıyle imtihan ve deneme olduğu anlatıldı. Âyette geçen den maksat, "bildiğimizi insanlara gösterelim" demektir. Yoksa, Yüce Allah olmuşu da olacağı da bilir. [54][54]

**22.** Ey Muhammedi O müşriklere de ki: Allah'ı bırakıp da tapmış olduğunuz ve ilah olduklarını iddia ettiğiniz putları çağırın. Çağırın da size yarar sağlasınlar ve sizden zararı defetsinler. Ebu Hayyân şöyle der: İlahların çağrılmasını

---

[47][47] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/134.
[48][48] Hicr sûresi, 15/39
[49][49] Taberî, 22/60
[50][50] Kurtubî, 14/292
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/135.
[51][51] Kurtubî, 13/293
[52][52] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/128
[53][53] Sâvî Haşiyesi, 3/298
[54][54] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/135.

emretmek, onları âciz düşürmek ve aleyhlerine delil getirmek içindir.[55][55] Onlar zerre kadar menfaat veya zarar veremezler, Göklerde, yerde ve bütün kâinatta hiçbir şey yapamazlar. O ilahların ne yaratmada, ne mülkiyette ne de tasarruf hususunda Allah'la herhangi bir ortaklıkları yoktur. Göklerin ve yerin idaresi hususunda o ilahlardan, Allah'a yardım eden herhangi bir yardımcı yoktur. Aksine O. herşeyi tek başına yaratan, tek basma var eden ve yok edendir. Yüce Allah, yaratma ve sahip olma hususunda ilahların ortaklığım reddettikten sonra, şefaat edemeyeceklerini de belirtti. [56][56]

**23.** Şefaat hususunda kendisine izin verilmedikçe Allah katında, hiçbir melek veya peygamberi şefaat edemez. Hal böyle olunca, onlar, ilahlarının kendilerine şefaat edeceğini nasıl iddia ederler? tbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah'ın büyüklüğü ve yüceliğinden dolayı, hiçkimse Onun katında, herhangi bir hususta şefaate cesaret edemez. Ancak Allah'ın şefaat hususunda izin vermesinden sonra şefaat edebilir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "İzni olmadan. Onun katında kim şefaat edebilir?"[57][57] Allah'ın razı olduğundan başkasına şefaat edemezler"[58][58] Şefaat, Adem (a.s.) soyunun efendisine, Onun yüce makamım göstermek için verilmiştir. O, Allah katında en büyük şefaatçidir. Bu olay, bütün insanlara şefaat etmek için, makam-ı mahmûda çıktığı zaman gerçekleşecektir.[59][59] Melekler ve peygamberlerden oluşan şefaatçilerin kalplerinden korku gittiğinde, Birbirlerine: "Şefaat hususunda Rabbiniz ne dedi?" derler, Şöyle cevap verirler: "O hususta Yüce Allah mü'minler için izin verdi. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, peygamberlere ve meleklere şefaat izni verir." Ancak onlar, kusur ederiz endişesiyle, o anda içinde bulundukları korkulu hâlet-i ruhiye ve şiddetli tedirginlikten dolayı, Allah'tan son derecede korku içinde bulunurlar. Üzüntüleri gidince üstlerindeki meleklere derler ki: "Rabbiniz ne emretti?" Onlar da "hakkı emretti, yani, mü'minler için şefaat etme hususunda size izin verdi" derler.[60][60] Allah, yücelikte ve büyüklükte tektir. Saltanat ve azametinde yücedir. Ebussuûd şöyle der: Bu bölüm, şefaatçilerin sözünün devamıdır. Onlar bu sözü, Yüce Allah'ın hudutsuz büyüklüğünü itiraf etmek için söylediler. Onun izni olmadan, hiçkimsenin konuşma yetkisi yoktur.[61][61] Bundan sonra Yüce Allah, yaratan ve nzık verenden başkasına ibadet etmelerinden dolayı müşrikleri kınadı: [62][62]

**24.** Ey Muhammedi Onlara de ki: Göklerden yağmuru indirmek, yerden bitkileri ve meyveleri çıkarmak suretiyle size nzık veren kimdir? Onlara de ki: "Rızık veren, sizin ilâhlarınız değil, Allah'tır." İbnu'l-cevzî şöyle der: Rızık verenin ibadete müstehak olduğuna dâir kâfirlere delil getirmek için, onlara bunu

---

[55][55] el-Bahr, 7/275
[56][56] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/135-136.
[57][57] Bakara sûresi, 2/255
[58][58] Enbiyâ sûresi 21/28
[59][59] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/129
[60][60] Kurtubî, 14/295
[61][61] Ebussuûd, 4/231
[62][62] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/136-137.

sorması Rasulullah (a.s)'a emredildi. Halbuki onlar, Allah'tan başka bir rızık verenin bulunduğunu isbat edemezler. İşte bunun içindir ki, cevap "Allah'tır, de" şeklinde geldi. Çünkü onlar, bundan başka bir cevap veremezler.[63][63] Bizden veya sizden, iki gruptan biri, mutlaka ya hidâyet veya apaçık bir sapıklık içindedir. Bu, hasma karşı son derece insaflı bir davranıştır. Ebu Hayyân şöyle der: Burada söz, şüphe varmış gibi söylendi. Oysa, bilinen bir şeydir ki, tek olan Allah'a ibadet eden doğru yolu bulmuştur. Allah'ı bırakıp da cansız varlıklara tapan ise sapmıştır. Burada, iddiada insaflı ve yumuşak bir ifade kullanılmıştır. Onların sapıklıkları tariz yoluyla anlatılmaktadır ki, bu ifade onların iddialarını açıkça reddetmekten daha vurguludur. Bu, arkadaşının yalancı olduğunu kesinkes bilen Arabın söylediği şu söze benzer: Ben veya sen hangimiz yalancıysa Allah onu rezil etsin".[64][64]

**25.** De ki: "Bizim işlediğimiz suçtan dolayı siz cezalandırılmazsınız, sizin kazandığınızdan dolayı da biz cezalanmayız. Herkese, kendi suçunun karşılığında ceza verilir. "Bu İfade, tartışmada, son derece insaflı ve yumuşak bir ifadedir. Zemahşerî şöyle der: Bu ifade öncekinden daha vurgulu ve daha insaflıdır. Çünkü burada, suç işlemek kendilerine, amel etmek de muhataplara isnat olundu.[65][65]

**26.** De ki: "Kıyamet gününde Allah bizi ve sizi bir araya getirecek, sonra aramızda hak ile hükmedecek. O, hiç kimseye zulmetmeyen adaletli hâkimdir. Mahlukâtm bütün hallerini bilendir. Hak yolda gideni cennete, bâtıl yolda gideni de cehenneme sokacaktır." [66][66]

**27.** Bu, müşriklerin Allah'a ortak koşmalarını kınayan ve onların büyük hatalarını ortaya çıkaran bir diğer âyettir. Yani, ilâhlıkla Allah'a ortak sayıp, derecesine yükselttiğiniz putlarınızı bana gösterin de, hangi özelliklerinden dolayı, benzeri olmayan bir Allah'la birlikte ibadete müstehak olduklarına bakayım. Ebussuûd şöyle der: Burada, aleylerine delil getirilip susturulduktan sonra onları daha bir şiddetle susturma ifadesi vardır.[67][67] Bu âyet, onların iddialarını reddetmektedir. Yani, durum iddia ettiğiniz ve Allah'ın ortağı olduğuna inandığınız gibi değildir. Aksine, O tek bir İlâhtır. Emrini yerine getirebilendir. Mahlûkâtmı idare etme hususunda hikmet sahibidir. Binaenaleyh, mülkünde onun asla ortağı olmaz. [68][68]

**28.** Ey Muhammedi Seni sadece Araplara göndermedik, bilakis bütün insanlara gönderdik. Mü'minlere naîm cennetlerini müjdeleyici, kâfirleri de cehennem

---

[63][63] İbnuVCevzî, 6/454
[64][64] el-Bahr, 7/279
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/137.
[65][65] Keşşaf, 3/458
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/137.
[66][66] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/137.
[67][67] Ebussuûd, 4/231
[68][68] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/137-138.

azabından sakmdıncı olarak gönderdik. Fakat o kâfirler bunu bilmezler. Cahillikleri onları, içinde bulundukları azgınlık ve sapıklığa itmektedir. [69][69]

**29.** Müşrikler alay ederek: "Eğer söylediklerinizde doğru iseniz, bizi korkuttuğunuz o azap ne zaman gelecek?" derler. Bu hitap, hem Peygambere (s.a.v.) hem mü'minleredir. [70][70]

**30.** Onlara de ki: Azap için tayin edilmiş bir zamanınız vardır. Allah'ın takdir ettiği zamanında gelecektir. Herhangi bir kimsenin isteğiyle geri kalmaz, herhangi birinin ricasıyla da öne geçmez. O halde Allah'ın azabını acele istemeyin. O, kesinlikle gelecektir.
Bundan sonra Yüce Allah müşriklerin inat ve yalanlamada devam ettiklerini bildirerek şöyle buyurdu: [71][71]

**31.** İnkâr edenler dediler ki: Biz asla ne bu Kur'an'a inanırız, ne de ondan önce gelmiş olup öldükten sonra haşri ve dirilmeyi bildiren semavî kitaplara inanırız. Ey Muhammedi Öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden o zâlimlerin hesap yerindeki durumunu bir görsen. Orada onlar birbirlerini kınarlar. Manzaranın korkunçluğunu ifade etmek için edatının cevabı söylenmemiştir. Takdiri Elbette korkunç ve kötü bir şey görmüş olursun, Tâbi' olanlar önderlere derler ki; Siz bizi saptırmasaydiniz, biz elbette doğru yolu bulan mü'minler olurduk. [72][72]

**32.** Önderler de tâbilere şöyle cevap verir: Size hak geldikten sonra, ona iman etmekten biz mi alıkoyduk? Hayır, iş sizin dediğiniz gibi değildir. Bilakis iyice günaha dalmış suçlular olmanız sebebiyle, siz kendi kendinize inkâr ettiniz. [73][73]

**33.** Tâbi olanlar önderlere der ki: Bilakis, gece gündüz bize tuzak kurmanız, işte o bizi hakka inanmaktan alıkoyan şeydir. Bize, Allah'ı inkâra ve O'na ortaklar koşmaya çağırdınız zaman, eğer bâtılı süslü göster-meseydiniz, biz inkâr etmezdik. O her iki grup, azabı gördüklerinde inanmadıklarına pişman olduklarını gizleyecekler. Ayıplanma korkusuyla onu saklayacaklar. Kâfirlerin cehennem ateşiyle azaplandırıİmalarından fazla olarak boyunlarına zincirler takacağız. Onlar, sadece yaptıklarının karşılığı ile cezalandırılırlar. İnkâr etmeleri ve suç işlemelerinin dışında, başka bir şeyle cezalandırılmazlar. [74][74]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özeltiyoruz:

---

[69][69] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/138.
[70][70] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/138.
[71][71] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/138.
[72][72] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/138.
[73][73] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/138.
[74][74] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/139.

**1.** "sağ" ile "sol", "müjdeleyici" ile "korkutucu," "öne geçmezsiniz" ile "geri kalmazsınız" ve "zayıf kabul edilenler" ile "büyüklük taslayan," lafızları arasında tıbâk vardır. Bu, güzelliştirici edebî sanatlardandır.
**2.** "Oralarda yürüyüşü konaktan konağa takdir ettik" ile "yürüyün dedik" cümleleri arasında cinâs-ı iştikak vardır. Çünkü kelimesi den türemiştir.
**3.** "Allah'ı bırakıp da, ilah olduklarını iddia ettiklerinizi çağırın, de" şeklindeki emir, işitmeyen ve hissetmeyen cansız varlıkları çağırın diye emretmekle acze düşürmeyi ifade eder.
**4.** De ki. " göklerden ve yerden size rızık veren kimdir?" cümlesi, kınama ve susturma ifade eder.
**5.** "De ki, Allah'tır" cümlenin akışından anlaşıldığı için, haber söylenmemiştir: "Kulları yaratan ve rızık veren Allah'tır de" demektir. Âyetin akışı, bu söylenilmeyenleri ifade etmektedir.
**6.** "Şüphesiz bunda, çok sabreden ve çok şükreden herkes için ibretler vardır" cümlesinde mübalağa siğaları kullanılarak vurgu yapılmıştır. Çünkü, ve mübalağa kalıplarmdandır. "O, en âdil hüküm veren ve her şeyi hakkıyla bilendir" cümlesi de aynı şekilde vurgu ifade eder.
**7.** "Sen o zalimleri, Rablerinin huzurunda tutuklanmış iken bir görsen" cümlesinde, manzaranın korkunçluğunu ifade etmek için, cevap söylenmemiştir. Yani, "Onların halini bir görsen, elbette korkunç bir şey görmüş olursun".
**8.** "Bilakis gece ve gündüzün tuzağı" terkibi mecâz-ı aklîdir. Tuzak kurma fiili geceye isnat edilmiştir. Maksat, müşriklerin g celeyin onlara tuzak kurmalarıdır. Dolayısıyle bunda mecâz-ı aklî vardır.
**9.** "Biz asla bu Kur'an'a ve ondan önci gelen kitaplara inanmayacağız" cümlesinde istiare vardır. Zira, Kur'an'tf] "iki eli" yoktur. Fakat bu ifade, Kur'an'dan önce Allah tarafından indirilrnij olan semavî kitaplar için müsteâr olarak kullanılmıştır.
**10.** gibi âyet sonlarında uygunluk vardır. Bu uygunluk, kulağa hoş gelmektedir. [75][75]

**34.** Biz hangi ülkeye bir uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıklı ve şımarık kişileri, "Biz, size gönderilmiş olan şeyi inkâr ediyoruz" dediler.
**35.** Ve: "Biz malca ve evlâtça daha çoğuz, biz azaba uğratılacak değiliz." dediler.
**36.** De ki: "Rabbim dilediğine bol rızık verir ve dilediğinden kısar; fakat insanların çoğu bilmezler."
**37.** Sizi huzurumuza yaklaştıracak olan ne mal-larımzdır, ne de evladlarınız, îman edip iyi amelde bulunanlar müstesna; onlara yaptıklarının kat kat fazlası mükâfat vardır. Onlar (cennet) odalarında güven içindedirier.
**38.** Ayetlerimizi boşa çıkarmaya çalışanlara gelince, onlar da azapla yüzyüze bırakılacaklardır.
**39.** De ki: "Rabbim, kullarından dilediğine bol rızık verir ve (dilediğinden de)

[75][75] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/139-140.

kısar. Siz hayra ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir. O, rızık verenlerin en hayırhsıdır."
**40.** O gün Allah, onların hepsini toplayacak, sonra meleklere, "Size tapanlar bunlar mıydı?" diyecek.
**41.** Melekler de, "Sen yücesin, bizim dostumuz onlar değil, sensin. Bilakis onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmıştı." diyecekler.
**42.** Bugün birbirinize ne fayda ne de zarar vermeye gücünüz yeter. Biz zâlim olanlara, "Yalanlamakta olduğunuz ateş azabını tadın!" divecesiz.
**43.** Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman demişlerdi ki: "Bu, sizi babalarınızın taptığı putlardan çevirmek isteyen bir adamdan başkası değildir." Ve yine "Bu da uydurulmuş bir yalandan başka bir şey değildir." dediler. Hak kendilerine geldiğinde onu inkâr edenler de: "Bu, apaçık bir büyüden başka bir şey değildir." dediler.
**44.** Halbuki biz onlara okuyacakları kitaplar vermediğimiz gibi senden önce onlara bir uyarıcı da göndermemiştik.
**45.** Onlardan öncekiler de inkâr etmişlerdi. Bunlar, öncekilere verdiklerimizin onda birine ulaşmadılar. (Böyleiken), peygamberlerimi yalanladılar ama cezam nasıl oldu!
**46.** De ki: "Size bir tek öğüt vereceğim: Allah için ikişer ikişer ve teker teker ayağa kalkmanızı, sonra da düşünmenizi öğütlerim. Arkadaşınızda hiçbir delilik yoktur! O ancak şiddetli bir azap gelip çatmadan evvel sizi uyarandır."
**47.** De ki: "Ben sizden bir ücret istemişsem, o sizin olsun. Ücretim yalnız Allah'a aittir. O her şeye şahittir."
**48.** De ki: "Kuşkusuz, Rabbim gerçeği ortaya koyar. Çünkü O, gaybı çok iyi bilendir."
**49.** De ki: "Hak geldi; artık bâtıl ne bir şey ortaya çıkarabilir, ne de geri getirebilir."
**50.** De ki: "Eğer saparsam, kendi aleyhime sapmış olurum. Eğer doğru yolu bulursam, bu da Rabbimin bana vahyettiği Kur'ân sayesindedir. Şüphesiz O, işitendir, yakındır."
**51.** Telâşa düştükleri zaman, bir görsen! Hiç kaçacak yerleri yoktur, yakın bir yerden yakalanmışlardır.
**52.** "Ona inandık" demişlerdir, ama uzak yerden îmana kavuşmak onlar için nasıl mümkün olur?
**53.** Halbuki daha önce onu inkâr etmişlerdi. Gayba uzak bir yerden atıp tutuyorlardı.
**54.** Artık, bundan önce benzerlerine yapıldığı gibi, kendileriyle arzu ettikleri şey arasında perde çekilmiştir. Şüphesiz onlar, kendilerini endişeye düşüren bir korku içindeydiler.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde Sebe'lilerin kıssalarını, Allah'ın nimetlerine karşı

gösterdikleri nankörlükleri ve bunun neticesinde nimetlerin cezaya çevrilmesini anlattıktan sonra burada da müşriklerin mal ve evlatlara aldanmalarım ve Peygamber (s.a.v.)'i yalanlamalarını anlattı. Peygamber (s.a.v.)'i teselli etmek ve müşrikleri sakındırmak maksadıyla, helak olanların helak oldukları yerleri açıklamak suretiyle bu mübarek sûreyi sona erdirdi. [76][76]

## Kelimelerin İzahı

Varlıklıları, kendisine nimet verilen, çok zengin, makam ve şeref sahibi kimse demektir.
Bollaştırır.
Daraltır.
Yakınlık
Yalan, iftira.
Onda bir (1/10). Cevheri şöyle der: Bir şeyin mi1 şan, onun onda ve yJuz aynı manâda iki kelimedir.
biri demektir.[77][77]
İnkâr etmek. Bu kelime aslında şeklinde idi. Âyet sonlalarının birbirine uygunluğu gözetildiği için bu şekilde gelmiştir. Zeccâc şöyle der: İnkâr etmek mânâsında isimdir.
Cinnet, delilik demektir.
Fevt, kaçmak ve kurtulmak manasınadır.
Tenâvuş, elde etmek demektir. Zemahşerî şöyle der: ile kelimeleri, almak mânâsına gelen iki kardeş kelimedir. Ancak Tenâvuş, yakın olan bir şeyi kolayca almak demektir.[78][78] Savaşta iki tarafın birbirine yaklaşması mânâsına gelen de bu köktendir. İbn Sikkit şöyle der: Bir kimse başka birini cezalandırmak için yakaladığında denir. [79][79]

## Âyetlerin Tefsiri

**34.** Biz hangi ülkeye, azabımıza karşı halkını uyarması için, bir peygamber gönderdiysek, oranın zengin ve dünya nimeti içinde yüzenleri, "senin peygamberliğine i-nanmayız ve senin getirdiğini tasdik etmeyiz" dediler. Katâde şöyle der: zorbaları liderleri ve kötülükte önderleri demektir.[80][80] Bunlar, peygamberleri hemen yalanlayanlardır. Bu âyetten maksat, Kureyş ileri gelenlerinin yalanlamalarına karşılık Peygamber (s.a.v.)'i teselli etmektir. [81][81]

**35.** Mekke müşrikleri dediler ki: "Bizim ma ve evlâdımız bu zayıf mü'minlerinkinden daha çoktur. Allat bize azap etmeyecektir. Çünkü O, bizden

---

[76][76] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/144.
[77][77] Kurtubî, 14/310.
[78][78] Keşşaf, 3/468.
[79][79] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/144-145.
[80][80] Kurtubî, 14/305.
[81][81] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/145.

razıdır. Bizden razı olmasa .el bette bize bol bol rızık vermez. İşte dünya işini âhiretle kıyaslayın. Müşrikler Allah'ın, dünyada kendilerine mal ve evlat verdiği gibi âhirettede cezalandırmayacağım sanıyorlardı. Ebû Hayyân şöyle der: Yüce Alla! âyette zenginlerin davranışlarını anlattı. Zira peygamberleri ilk önce ya lanlayanlar onlardır. Çünkü onlar dünyanın zînetiyle meşguldürler ve bu zı net onların kalplerine hakimdir. Kalpleri sürekli olarak dünya nimeti il meşgul ve ona aşırı düşkündür. Fakirler, bunların tersine dünya lezzetlerin sahip değillerdir. Dolayısıyla onların kalpleri doğruyu daha çabuk kabı eder. Onun içindir ki peygamberlere uyanların çoğu fakirlerdir.[82][82]

**36.** Ey Muhammedi Onlara de k Rızkın bol verilmesi veya daraltılması Allah'ın razı olduğuna delil değı dir. Allah bazen imtihan etmek ve denemek için kâfir ve günahkârın rızkı bol verir, mü'min ve itaatkârın rızkını da daraltır. Şu halde mal ve evlad: çokluğunu sevgi ve mutluluğun delili sanmayın. Bilakis bu durum, hikme ve Allah'ın dilemesine tabidir. Fakat o kâfirleri çoğu bu gerçeği bilmezler. Dolayısıyla mal ve evladın çokluğunun şeref değer alâmeti olduğunu sanırlar. Oysa bunlar çok zaman insanları yav yavaş helake doğru gitmeye.teşvik için verilir.[83][83] Nitekim Yüce Allah buyurmuştur: "Âyetlerimizi yalanlayanları, hiç bilmeyecekleri yerden yavaş yavaş helake götüreceğiz"[84][84] Bu sebeple Yüce Allah bunu pekiştirmek için şöyle buyurdu: [85][85]

**37.** Çokluklarıyla övündüğünüz mallarınız ve evlatlarınız sizi Allah'a yaklaştıracak şeyler değillerdir. Sizi Allah'a yaklaştıracak olan ancak iman ile sâlih ameldir. Taberî şöyle der: Zülfâ; yakınlık demektir. Yani insanların ne mallarının ne de evlatlarının çokluğuna itibar edilmez.[86][86] Bunun içindir ki Yüce Allah bunun ardından şöyle buyurdu: Ancak malını Allah yolunda harcayan, çocuğuna iyi şeyleri öğreten ve güzel bir şekilde terbiye eden salih mü'min müstesna. İşte onun yaptıkları onu Allah'a yaklaştırır.[87][87] İşte onların sevaplan katkat verilir. Bir iyiliğe karşılık on misli ve yediyüze kadar daha fazla sevap verilir, O mü'minler cennette yüksek makamlarda her türlü azap ve kötü şeylerden, emin olacaklardır. Yüce Allah mü'minlere verilecek karşılığı anlattıktan sonra kâfirlere verilecek cezayı da anlattı ki iki karşılık arasındaki zıtlık ortaya çıksın. Yüce Allah şöyle buyurdu: [88][88]

**38.** Bize karşı inat göstererek insanları Allah yolundan, âyetlerine ve peygamberlerine uymaktan alıkoymaya çalışanlar var ya onlar bizim önümüze geçeceklerini sanıyorlar. Oysa onlar kıyamet gününde hesap için getirilecekler

---

[82][82] el-Bahru'l-Muhît, 7/285.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/145.
[83][83] Beyzâvî, 2/126.
[84][84] A'râf sûresi, 7/182.
[85][85] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/145-146.
[86][86] Taberî, 22/68.
[87][87] Beyzâvî, 2/126
[88][88] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/146.

ve sürekli olarak azap içinde kalacaklardır. [89][89]

**39.** Ey Muhammedi De ki: Rabbim yarattıklarından dilediğinin rızkını geniş verir, dilediğininkini de daraltır. O halde Allah'ın size rızık olarak verdiği mallara aldanmayın. Tbn Cüzey şöyle der: Maksat farklı olduğu için âyet tekrar edildi. Çünkü birinciden maksat, kâfirlerin durumunu açıklamak, buradaki âyetten maksat ise mü'minleri Allah yolunda harcamaya teşviktir.[90][90] Allah yolunda, az çok ne hare ad ly sanız, bilesiniz ki Allah size er veya geç onun karşılığını verecektir. Allah verenlerin en hayırlıyıdır.[91][91] Çünkü Allah'ın lütfü hesapsızdır başkalannmki ise hesap iledir. Tefsirci-ler der ki: Yüce Allah, kulu Rabbine yaklaştıran ve sevaplarının kat kat verilmesine sebep olan şeyin iman ve salih amel olduğunu açıkladıktan sonra, âhirette verilecek nimetlerin dünyada rızkın geniş olmasına mani olmadığını, bilakis ilahî vaad gereği iyi kimselere âhirette verilecek olan eksiksiz mükâfat ve güzel sevap ile birlikte dünyada da bol rızık verilebileceğini bildirdi [92][92]

**40.** Allah'ın, müşriklerin tümünü Öncekileri ve sonrakileri hesap ve ceza için toplayacağı günü hatırla! Bu âyetteki soru, kınama ve azarlama ifade eder. Yani Yüce Allah onları topladıktan sonra meleklere der ki: Bunlar beni bırakıp size mi ibadet ettiler? Onlara bunu siz mi emrettiniz? Zemahşeri şöyle der: «Bu söz, melekler için bir hitap, kâfirler için de bir azarlama olup halk arasında söylene gelen ve bir kimsenin, söylediği sözün ifâde ettiği manâdan başka bir mânâ kasdettiğini gösteren şu darb-i mesel şeklinde gelmiştir: "Ey kadın seni kasdediyorum! Komşu sen duy (Kızım sana söylüyorum gelinim sen anla.)" Bunun bir benzeri de Yüce Allah'ın şu sözüdür: "Ev MerYem oğlu İsa! İnsanlara:"Beni ve anam'ı, Allah'tan başka iki ilâh edinin" diye sen mi dedin?" Oysa noksan sıfatlardan münezzeh olan Yüce Allah Hz. İsa'nın (a.s.) da meleklerin de kendilerine nisbet edilen şeylerden uzak olduklarını bilir. Bu soru ve cevaptan maksat, müşrikleri daha şiddetli azarlamak ve daha çok utandırmaktır.»[93][93]

**41.** Melekler derler ki: Ey Rabbim iz! Sen. herhangi bir ilahın Sana ortak olmasından uzak ve yücesin! Sen, bizim sadece kendisine ibadet ettiğimiz, kulluk ettiğimiz ve dost edindiğimiz Rab-bimiz ve ma'bûdumuzsun. Biz onlardan uzaklaşıp Sana yöneliriz. Onlar bilakis şeytanlara ibadet ediyorlardı. Çünkü Allah'tan başkasına ibadet etmeyi onlara şeytanlar güzel göstermişti, dolayısıyla onlara itaat etmişlerdi. Taberî şöyle der: Yâni onların çoğu cinlere inanır ve cinlerin Allah'ın kızları olduğunu iddia ederlerdi. Allah onların

---

[89][89] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/146.
[90][90] Teshil, 3/152.
[91][91] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-Mesîr, 6/642.
[92][92] Beyzâvî Haşiyesi, 3/93.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/146-147.
[93][93] Keşşaf, 3/463.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/147.

dediklerinden son derece yücedir.[94][94]
Yüce Allah, müşriklerin iddialarını reddetmek üzere şöyle buyurdu: [95][95]

**42.** O gün yani hesap günü ne tapanlar ne de kendilerine tapılanlar birbirlerine fayda sağlayamazlar. Ne şefaat edebilirler, ne kurtuluşu için yardımcı olabilirler ne de onlardan azap ve helaki savabilirler. Ebussuûd şöyle der: Allah, tanrılarının, kendilerine ibadet edenlere fayda sağlayamayacaklarını, bunu yapmaktan âciz olduklarım ve ümitlerinin tamamen boşa çıktığını göstermek için, onlara insanların huzurunda böyle hitap eder. Durum şöyle olur: Nasıl ki kulluk edenlerin. meleklere bir fayda sağlaması imkânsız ise meleklerin de onlara fayda sağlaması öyle imkânsızdır. Allah'tan başkasına ibadet eden o zalimlere deriz ki: Dünyada yalanlamış olduğunuz cehennem azabım tadın! İşte oraya geldiniz.
Bundan sonra Yüce Allah, müşriklerin, inkâr ve sapıklıklarından bir başka türünü anlatmak üzere şöyle buyurdu:[96][96]

**43.** O müşriklere mucizeliği besbelli ve mânâsı apaçık olan bu Kur'amn âyetleri okunduğunda ve peygamberimizin dilinden onu taptaze dinlediklerinde dediler ki peygamberlik iddiasında bulunan bu adam sizin gibi bir erkekten başkası değildir. Size, atalarınızın tapmış olduğu putlara tapmayı yasaklamak istiyor. ve, "Bu Kur'an Allah adına uydurulmuş bir yalandan başka bir şey değildir" dediler, "Allah'a karşı inatla cür'et gösteren ve apaçık gerçek karşısında büyüklük taslayan o inatçı kâfirler yine dediler ki: Bu Kur'an apaçık bir sihirden başka birşey değildir. Bu, aklı başında olan kimsenin bilemeyeceği bir şey de değildir, Zemahşerî şöyle der: Bu âyet, onların durumlarının son derecede hayret verici olduğunu ifade eder. Zira onlar, bu Kur'anın kesin o-larak sihir olduğuna hükmettiler, sonra bu iddianın apaçık bir şey olduğunu, aklı başında olup düşünen herkesin ona sihir diyeceğini savundular." Kur'an onlara geldikçe" cümlesi, onların düşünmeden hemen inkâr ettiklerini ifade eder.[97][97] Bundan sonra Yüce Allah, onların bunu bir delile dayanarak söylemediklerini, Muhammed (s.a.v.)'i kesin bir bilgiye dayanarak yalanlamadıkları, aksine zan ve tahmin ile hareket ettiklerini açıklayarak şöyle buyurdu: [98][98]

**44.** Biz Mekkelilere bu Kur'an'dan önce, okuyup tekrarladıkları bir kitap indirmedik. Ey Muhammed! Biz senden önce Mekkelilere, onları Allah'ın azabına karşı uyaracak bir peygamber de göndermedik. Durum böyle iken seni nasıl yalanlıyorlar? Taberî şöyle der: Yani Yüce Allah Araplara, ne Kur'an'dan önce bir kitap, ne de Muhammed (s.a.v)'den önce bir peygamber gönderdi.[99][99]

---

[94][94] Taberî, 22/69
[95][95] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/147.
[96][96] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/147-148.
[97][97] Keşşaf, 3/464
[98][98] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/148.
[99][99] Taberî, 22/70. Bu, Katâde'nin rivayetidir.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/148.

**45.** Mekkelilerden önce, geçmiş milletlerden bazı kavimler de yalanlamıştı. Mekke kâfirleri, kendilerinden önce geçen milletlere verdiğimiz kuvvet, mal ve uzun ömrün onda birine erişemediler. İbn Abbas : "Yani, dünyada onlara verdiğimiz kuvvetin onda birine ulaşamadılar" der.[100[100]] Peygamberlerimi yalanladıkları için, helak edip köklerini kazımak suretiyle onları cezalandırdım. Sahip oldukları kuvvetin onlara bir yararı olmadı. Durum böyle olunca, Mekkelilere azap ve helak geldiği zaman, durumları nasıl olur? Bu âyet, Kureyşliler'i tehdit etmektedir. [101[101]]

**46.** Ey Muhammed! O müşriklere de ki: Size sadece bir tek hasleti tavsiye edeceğim" Daha sonra Yüce Allah, bu hasletin ne olduğunu şöyle açıklar: Size tavsiye edeceğim bu haslet, Allah'ın rızasını elde etmek ve ona yaklaşmak için, toplu halde ve teker teker, ya da ikişer ikişer ve birer birer hakka yönelmen izdir. Kurtubî der ki: âyetindeki Kıyâm'ın mânâsı, hakkı talep etmeye kalkmaktır. Yoksa, oturmanın zıddı olan "kalkmak" değildir.[102[102]] Sonra size Muhammed'in durumu hakkında düşünmenizi tavsiye ediyorum ki, elinde böyle mucize kitap bulunan kimsede delilikten bir eser bulunamayacağını veya böyle bir kişinin deli olamayacağını bilesiniz. Ebu Hayyân der ki: Âyetin mânâsı şudur: Ben size hakkı bulabileceğiniz bir şey tavsiye ediyorum. O da, Allah rızası için, dağınık olarak, ikişer ikişer ve birer birer kalkmanız, sonra Muhammed'in ve getirdiği kitabın durumunu düşünmenizdir. Yüce Allah, "ikişer ikişer ve birer birer" buyurdu. Çünkü, insanlar bir topluluk oluşturup bir araya gelince zihin karışır ve düşünülemez. Nitekim bir grup insanın toplandığı derslerde de böyle olur. Ama iki kişi, insaflı bıı şekilde düşündükleri ve her biri kendisinin anladığını arkadaşına sunduğt zaman, gerçek onlara hemen görünür. Tek kişi de, sağlam düşünceye sahi]: olduğu zaman hakkı bilir. İşte Mekke kâfirleri de düşündükleri zaman, Hz Peygamber (s.a.v.)'e deli demenin mümkün olmadığını anlarlar. Hiçbi akıllı bu görüşte olamaz.[103[103]] O ancak inkâı ettiğiniz takdirde âhirette şiddetli bir azabın olduğunu size haber veren bi peygamberdir. [104[104]]

**47.** Ben sizden bir ücret istemişsem, o sizii olsun. Yani, Allah'ın emir ve yasaklarını tebliğ ettim diye, ben sizden bi ücret istemiyorum. Taberî der ki: Yani, ben bunun için sizden bir ücret is temedim ki, beni töhmet altında bırakasmız ve sadece sizden alacağım mal için sizi kendime uymaya davet ettiğimi zannedesiniz.[105[105]] Benim ecir ve mükâfatım, sadece, âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir. Yüce Allah benim yaptıklarımı da, sizin yaptıklarını: da görmektedir. Hepsi Onun huzurunda yapılmaktadır. Hiçbir şey O'na giz kalmaz. O, herkese yaptığının karşılığını verecektir. Ebussuûd şöyle der: her şeyi

---

[100[100]] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/135
[101[101]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/148-149.
[102[102]] Kurtubî, 14/311
[103[103]] el-Bahr, 7/201 (Özet olarak).
[104[104]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/149.
[105[105]] Taberî, 22/71

bilendir. Benim doğru olduğumu ve niyetimin samimi olduğunu bilir.[106][106]

**48.** De ki: "Kuşkusuz Rabbim, hücceti açıklayıp ortaya çıkarır". İbn Abbas der ki: Allah, bâtılın üzerine hakkı atar. Bu, Yüce Allah'ın şu sözüne benzer: "Hayır, biz hakkı bâtılın tepesine atarız da onu parçalar. Bir de bakarsın, bâtıl yok olmuştur"[107][107] O Yüce Allah, mahrukatın bilmediği bütün gaypları ilmiyle kuşatandır. [108][108]

**49.** De ki: "Hakkın nuru, yani İslam geldi ve ışığı parladı, Bâtıl, kesinlikle yok oldu. Artık onun için ne bir şeye başlamak ne de tekrar yapmak vardır. Zemahşerî der ki: İnsan Öldüğü zaman, artık o bir şeyi ne baştan yapabilir ne de tekrar edebilir. Araplar, Sözünü, "yok olma" hususunda darb-ı mesel yapmışlardır. Yani, hak geldi, bâtıl yok oldu. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur: "De ki, hak geldi, bâtıl yok oldu"[109][109]

**50.** Ey Muhammedi o müşriklere de ki, "Eğer, sizin iddia ettiğiniz gibi, ben saparsam, bu sapmamın günahı bana aittir, başkasına zarar vermez, Eğer doğru yolu bulmuşsam, bu Rabbimin hidayet vermesi ve muvaffak etmesi sayesinde-dir, O, kendisine dua edeni işiten, ümit bağlayana hemen icabet edendir. Ebussuûd der ki: O, hidâyete ermiş olan ve yolunu şaşıran herkesin, ne kadar gizli tutsa da, söylediğini ve yaptığını bilir.[110][110]

**51.** Ey Muhammedi Sen müşriklerin, kabirlerinden çıktıkları zaman dehşet içinde oldukları andaki durumlarını bir görsen! Artık kaçıp kurtulacakları bir yerleri yoktur. Mahşer yerinden cehenneme götürülmüşlerdir. Âyetteki edatının cevabı söylenmemiştir. Takdiri şöyledir: Kalplerin titrediği büyük, korkunç ve dehşetli bir iş görürsün.[111][111]

**52.** Müşrikler, azabı gözleriyle gördükleri zaman, "Biz, Kur'an'a ve peygambere iman ettik" dediler, Bundan sonra nasp iman edebilirler?! Onlar şimdi âhiretteler. İman edilecek yer ise, dünyadır. Artık dünya yok olmuş ve onlardan çok uzak bir yerde kalmıştır. Ebu;Hayyân der ki: "Yüce Allah onların bu halini, bir şeyi uzak bir yerden, başkasının yakından aldığı gibi almak isteyen kimselerin haline benzetti."[112][112]

**53.** Oysa ki onlar, bundan önce dünyada Kur'an'ı ve peygamberi inkâr

---

[106][106] Ebussuûd, 4/235
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/149.
[107][107] Enbiyâ sûresi 21/18
[108][108] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/150.
[109][109] İsrâ sûresi, 17/81, Keşşaf, 3/467
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/150.
[110][110] Ebussuûd, 4/235
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/150.
[111][111] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/150.
[112][112] el-Bahr, 7/293
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/150.

etmişlerdi. Âhirette nasıl iman edebilirler?!
Gaybla ilgili işler hususunda, zan ve tahminde bulunarak ortaya laf atıyor ve şöyle diyorlar: Ne öldükten sonra dirilme ve hesap, ne cennet, ne de cehennem vardır. Kurtubî der ki: Araplar, bilmediği şeyleri konuşan herkes için, onların bu.durumlarım atıp tutturamayan kimseye benzeterek: "Bilmediği şeyleri atıyor" derler.[113][113]

**54.** Anık kendileri ile. arzuladıkları iman ve cennete girme arasına engel çekilmiştir. Nitekim önceki milletlerden onlar gibi kâfir olanlara da böyle yapılmıştı. Onlar dünyada iken hesap ve azap işinden büyük bir şüphe içindeydiler. Ayetteki lafzı, vurgu için söylenmiştir. Bu, Arapların "son derece şaşılacak şey" sözüne benzer. [114][114]

## Edebi Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda Özetliyoruz:
**1.** "bol verir" ile kısar, fayda ile zarar ve ikişer ile tialy birer kelimeleri arasında tıbâk vardır.
**2.** "İyilerin ve kötülerin akıbetlerini anlatan imar edip iyi amelde bulunanlar müstesna" âyeti ile âyetlerimizi boşa çıkarmaya çalışanlar" âyeti arasında mukabele vardır.
**3.** "Ne mallarınız ne çocuklarınız..." âyetinde III şahıs kipinden II. şahıs kipine dönüş vardır. Bundan maksat, hakkın gerçek leştirileceğini vurgulu bir şekilde ifade etmektir.
**4.** "Bunlar mı size tapıyorlardı?" âyetinde siten ve azarlama üslubu kullanılmıştır. Meleklere hitap edilerek müşrikle azarlanmıştır.
**5.** "Hakkı inkâr edenler dediler ki..." âyetinde, on ların inkâr suçunu işlediklerini belgelendirmek için zamir yerine açık isir getirilmiştir. Bunun aslı "dediler ki..." şeklindedir.
**6.** "Sizi huzurumuza yak laştiracak olan ne mallarmızdır ne de çocuklarınız" âyetinde, sözün akışın dan anlaşıldığı için hazif yoluyla îcâz yapılmıştır. Birinci kelimenin haberi, ikincisi onu gösterdiği için söylenmemiştir. Takdiri şöyledir:
**7.** "Şiddetli bir azabın önünde" cümlesinde istiap vardır. "iki el" lafzı, insanın önündeki şiddetli ve korkunç olaylar içıı müsteâr olarak kullanılmıştır.
"Artık bâtıl, ne bir şey ortaya çıkarabilir, de geliştirebilir" cümlesi, bâtılın yok olup izinin silinişinden latif bir kinayedir.
**9.** "Gayoa, uzak bir yerden atıp tutuyorlar" cümlesinde istiâre-i tasrîhiyye vardır. Yüce Allah, bilmeden konuşan, zanla hareket eden ve gerçekleşmeyecek şeyler söyleyen kimseyi, kendisiyle arasında uzun bir mesafe bulunan bir hedefe doğru

---

[113][113] Kurtubî, 14/317
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/150-151.
[114][114] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/151.

ok atan ve oku hedefe İsabet etmeyen insana benzetti ve "atmak" lafzını "demek" lafzı için müsteâr olarak kullandı.
**10.** ve aibi, âyet sonlarında kulağa hoş gelen bir uygunluk vardır.
Yüce Allah'ın yardımıyle"Sebe' Sûresinin tefsiri bitti. [115][115]

[115][115] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/151-152.

# FÂTİR SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 45 ayettir.

## Sûreyi Takdim

Fâtir Sûresi Rasulullah (s.a.v.)'m hicretinden önce Mekke'de inmiştir. Bu sûre, Mekke'de inen âyetlerin nüzulüne sebep olan genel hedef doğrultusunda yürür. Bu sûredeki âyetlerin çoğunluğunun, hedefi, her peygamberin gönderilmesinde birinci maksat olan büyük inanç meseleleridir ki bunlar da Allah'ın birliği inancına çağrı, varlığına delil getirme, şirkin temellerini yıkma, kötü huylardan kalpleri temizlemeye teşvik ve güzel ahlâk ile ahi aklanmadır.
Bu mübarek sûre, başlangıçta, kâinalı yoktan vareden, melekleri, insanları ve cinleri yaratan eşsiz yaratıcıdan bahseder. Gözler Önünde bulunan bu Kâinat sayfalarından, öldükten sonra dirilme ve haşre dair kesin deliller getirir. Yağmuru indirerek ekinleri, sebze ve meyveleri çıkarmak suretiyle, daha önce ölmüş olan yerin dirilmesini, gece ile gündüzün birbirini takip etmesini, insanın merhaleler halinde yaratılması ile birliğini ve gücünü gösteren diğer delilleri ortaya koyar.
Yine bu sûre, mü'min ile kâfir arasındaki büyük farkı ele alır ve kör ile göreni, karanlıklarla aydınlığı, gölge ile sıcağı onlar için darb-ı mesel getirir.
Sonra bu sûre, meyvelerin çeşitli oluşunda, insanlar ve hayvanlar gibi diğer mahlûkların farklı farklı yaratılışında, dağların ve taşların muhtelif şekillerde oluşunda, bütün bunların bir kısmının beyaz, bir kısmının siyah, kimisinin de kırmızı bulunuşundaki Yüce Allah'ın kudretini gösteren delilleri anlatır. Bütün bunlar, her şeye güç getiren, tek olan Allah'ın büyüklüğünü anlatır.
Yine bu mübarek sûre, bunlardan sonra, Allah'ın önceki kitaplarının faziletlerini kapsayan bu Yüce Kitabın indirilmesiyle, Ümmet-i Muham-med'in semavî risaletlerin en şereflisine mirasçı olduklarını belirtir. Daha sonra da bu ümmetin, "kulluk görevini eksik yapanlar", "orta yolda gidenler" ve "hayırda yarışanlar" olmak üzere üçe ayrıldığını ifade eder.
Sûre putlara, taşlara ve heykellere tapmalarından dolayı müşrikleri azarlayarak sona erer. [1][1]

## İsmi

Sûrenin baş taraflarında bu yüce isim ve bu güzel sıfat geçtiği için sûreye "Fâtır Sûresi" denilmiştir. Çünkü bu sıfatta, daha önce benzeri geçmeksizin var etme, meydana getirme ve eşsiz bir şekilde yaratmaya delâlet vardır. Aynı şekilde bu sıfat, Yüce Allah'ın büyüklüğüne, sonsuz gücüne ve eşsiz sanatına işaret eden ince bir tasviri gösterir. Melekleri yaratan ve onları eşsiz bir şekilde bu

[1][1] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/155.

güzellikte yoktan var eden O'dur. [2][2]

Bismillâhirrahmânirrahîm

**1.** Gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamdolsun. O, yaratışta dilediğini çoğaltır. Şüphesiz Allah, her şeye gücü yetendir.

**2.** Allah'ın insanlara açacağı herhangi bir rahmeti tutup, hapseden olamaz. O'nun tuttuğunu O'ndan sonra salıverecek de yoktur. O, üstündür, hikmet sahibidir.

**3.** Ey insanlar! Allah'ın size olan ni'metini hatırlayın; Allah'tan başka size gökten ve yerden rızık verecek bir yaratıcı var mı? O'ndan başka tanrı yoktur. Nasıl oluyor da çevriliyorsunuz?

**4.** Eğer seni yalanlıyorlarsa senden önceki peygamberler de yalanlanmıştır. Bütün işler yalnızca Allah'a döndürülecektir.

**5.** Ey insanlar! Allah'ın va'di gerçektir, sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve o aldatıcı şeytan da Allah hakkında sizi kandırmasın!

**6.** Çünkü şeytan, sizin düşmanımzdır, siz de onu düşman sayın. O, kendi taraftarlarını ancak ateş ehlinden olmaya çağırır.

**7.** İnkâr edenler için şüphesiz çetin bir azap var, îman edip iyi işler yapanlara da mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.

**8.** Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse, (kötülüğü hiç istemeyen kimseye benzer) mi? Allah dilediğini sapıklığa yöneltir, dilediğini doğru yola iletir. O halde onlar uğruna üzüntülere dalarak canın sıkılıp, yıpranmasın. Allah onların ne yaptıklarını biliyor.

**9.** Rüzgârları gönderip de bulutu harekete geçiren Allah'tır. Biz onu ölü bir bölgeye göndeririz de ölümünden sonra toprağa onunla hayat veririz. Yeniden dirilmek de böyle olacaktır.

**10.** Kim izzet ve şeref istiyor idiyse, bilsin ki, izzet ve şerefin hepsi Allah'ındır. O'na ancak güzel sözler yükselir. Onları da Allah'a amel-i sâlih ulaştırır. Kötülükleri tuzak yapanlara gelince, onlar için çetin bir azap vardır ve onların tuzağı bozulur.

**11.** Allah sizi topraktan, sonra meniden yarattı. Sonra sizi çiftler, kıldı. Onun bilgisi olmadan hiç bir dişi ne gebe kalır ne de doğurur. Bir canlıya uzun ömür verilmesi de, onun ömründen azaltılması da mutlaka bir kitaptadır. Şüphesiz bunlar, Allah'a kolaydır.

**12.** İki deniz birbirine eşit olmaz. Bu tatlıdır, susuzluğu keser, içilmesi kolaydır. Şu da tuzludur, acıdır. Hepsinden de taze et yersiniz ve giyeceğiniz süs eşyası çıkarırsınız. Allah'ın lûtfundan arayıp da şükretmeniz için gemilerin, denizi yarıp gittiğini görürsün.

**13.** Allah, geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü de gecenin içine sokar; güneş ve ayı emri altına almıştır. Her biri belirtilmiş bir süreye kadar akıp gider. İşte bu, Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'nu bırakıp da kendilerine taptıklarınız ise, bir çekirdek zarına bile sahip değillerdir.

---

[2][2] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/156.

**14.** Eğer onları çağırırsanız, sizin çağırmanızı işitmezler. Faraza işitseler bile, size cevap veremezler. Kıyamet günü de sizin ortak koşmanızı reddederler. Sana, her şeyden haberi olan gibi hiç kimse haber veremez.

## Kelimelerin İzahı

Fâtır, yaratan elemektir. aslında "yarmak" manasınadır. Bir kimse bir şeyi yardığında denir. "Yarıldı" mânâsına da denir. "Gökyüzü bile o günün dehşetiyle yarılacaktır"[3][3] mealindeki âyette de bu mânâda kullanılmıştır. "Allah mahrukatı yarattı" mânâsına, denir.
Döndürülüyorsunuz. Bu kelime, "yalan" mânâsına gelen dil kökündendir. Yalana, doğru ve haktan çevrilmiş olduğu için denmiştir.
Haserât, bir fırsatın kaçırılmasından dolayı, kalpte meydana gelen üzüntü mânâsında olan kelimesinin çoğuludur. Muhtâru's-sıhah yazarı şöyle der: Hasret, elden çıkan şeye karşı duyulan şiddetli üzüntü demektir.[4][4]
Nûşûr; mastarıdır. Ölü, dirildiğinde denilir. A'şâ şöyle der:
insanlar gördükleri şeylerden dolayı, "dirilen ölüye hayret!" deyinceye kadar.
Yok olur, helak olur. Bir şey yok olup boşa gittiğinde denilir. Geniş zamanı dur. Yok olmak manasınadır. Furât, çok tatlı demektir.
Ücâc, çok tuzlu. Firuzâbâdî şöyle der: Su çok tuzlu olduğunda denir. Mastarı dir.[5][5]
Kitmîr, çekirdekle hurma arasındaki ince beyaz zar. [6][6]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Ta'zîm ve yüceltme ile birlikte tam övgü ve güzel anma, gökleri ve yeri yaratan, daha önce benzeri geçmediği halde onları yoktan var eden Allah'a mahsustur. Beyzâvî şöyle der. Benzeri olmaksızın onları meydana getiren ve yaratan demektir.[7][7] Hamd, Allah'ın emirlerini tebliğ etmeleri için, melekleri, Allah'la peygamberleri arasında vasıta kılan Allah'a mahsustur. İbnu'l-Cevzî şöyle der: Allah, melekleri, peygamberlere ve dilediği işleri yapmaya gönderir.[8][8] Meleklerin kanatlan vardır. Katâde şöyle der: Bazısının iki, bazısının üç, bazısının da dört kanadı vardır. Ka-natlanyle gökten yere inerler. Yine onlar sayesinde göğe çıkarlar.[9][9] Meleklerin yaratılışında dilediği artırmayı yapar. Cüsselerinin büyüklüğü, şekillerinin farklılığı ve kanatlarının sayısını istediği gibi artırır. Rasûlullah (s.a.v.), Miraç gecesinde Cebrail'i altıyüz kanatlı gördü.[10][10] Her iki kanat arası, doğu ile batı arası kadar genişti, Katâde şöyle

---

[3][3] Müzemmil sûresi, 73/18
[4][4] MuhtaraVsıhah, maddesi.
[5][5] el-Kâmûsu'l-muhît, ^î maddesi.
[6][6] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/160.
[7][7] Beyzâvî Haşiyesi, 3/98
[8][8] Zâdu'l-mesîr, 6/473
[9][9] Kurtubî, 14/319
[10][10] Müslim. İman, 280-281 Zemahşerî şöyle der: Rasûlullah (s.a.v.) Cebrail'i kendi suretine gördü. Onun altıyüz kanadı vardı.

der: dan maksat, gözler ve burunda güzellik ile ağızda tatlılık yaratmaktır.[11][11] Kuşkusuz Yüce Allah, dilediğini yapabilir. Emir, güç ve idare O'nundur. İstediğini yapmak, Onun için imkânsız değildir. İstediğini mutlaka yaratır. Yüce Allah bu âyetlerde, kendisini, herbiri kudret ve sonsuz ihsanını ifade eden iki yüce sıfatla niteledi. Birincisi şudur: Yüce Allah, gökleri ve yeri, örnek alacağı benzeri ve dayanacağı bir plan olmaksızın yoktan yaratandır. Bu, Onun sonsuz kudretini ve engin nimetini gösterir. Gökleri direksiz olarak yükselten, onları eğri büğrü olmadan dümdüz yaratan ve yıldızlarla süsleyen O'dur. Yeri yayan, onda nzık ve azık saklayan, denizleri ve nehirleri serpiştiren, pınarları ve kuyuları fışkırtan O'dur. Yeıyüzünde yüce kudretinin ve eşsiz sanatının daha nice alâmetlerini yaratmıştır. Yüce Allah bütün bunları, o sözüyle ifade etti. İkinci sıfatı da kendisiyle peygamberleri arasında elçilik yapmaları için melekleri seçmesidir. Yüce Allah, büyüklüğünün ve gücünün sonsuzluğunun bir yönüne işaret etti. Şöyle ki, melekleri güzel şekillerde, hayret verici suretlerde ve çok kanatlı olarak yarattı. Bazılarının iki, bazılarının üç, bazılarının dört, bazılarının da altıyüz kanadı vardır. Her iki kanal arasındaki mesafe doğu ile batı arası kadardır. Nitekim Cebrail (a.s. böyledir. Onlardan Öylesi de vardır ki, onların yaratılışının hakikatini vt şekillerinin büyüklüğünü Allah'tan başkası bilmez. Zührî şöyle rivaye etmiştir: Cebrâîl (a.s) Peygamber (s.a.v.)'e dedi ki: Ey Allah'ın elçis İsrafil'i bir görsen nasıl şaşarsın! Onun onikibin kanadı var. Bu kanatlarda biri doğuda biri batıdadır. Arş ise, onun omuzundadır.[12][12] Bu perde bize açılsa mutlaka çok şaşırtıcı şeyler görürüz. Sübhânallah! Yarattıkları ne büyüt yaptıkları ne güzel!... Bundan sonra Yüce Allah, içindekilerle birlikte ya rattığı, irade ve tasarrufuna boyun eğdirdiği bu âlemde, emrinin ve iradesi nin yerine getirileceğini açıklamak üzere şöyle buyurdu: [13][13]

**2.** Allah'ın, kullarına verdiği ve onlara lütfettiği rahmet hazinelerini yani nimet, sağlık, emniyet, bilgi, hikmet, rızık, insanlara hidayet için peygamberler göndermek ve bunların dışında sayılamayacak kadar çeşitli nimetleri hiç kimse önleyemez ve Allah'ın nıahlûkâtmı ondan mahrum edemez. Herşeyin sahibi O'dur. O öyle bir bağışçıdır ki verdiğine hiçkimse engel olamaz. Vermediğini de hiç kimse veremez. O, dünya ve âhiret nimetlerinden neyi kullarına vermez de onu mahrum ederse, O vermedikten sonra, hiçkimse onu kullarına veremez. O, her şeye gücü yeten ve yaptığında hikmet sahibi olandır. O, hikmet ve maslahat gereği, dilediğini yapar. Tef-sirciler şöyle der: Feth ve imsak, vermek ve vermemekten ibarettir. Zarar veren de, yarar veren de O'dur. Veren de vermeyen de O'dur. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Kulun, ki hepimiz Senin kulunuz, söylediği en doğru söz, şudur: Ey Allah'ım! Senin verdiğini engelleyecek yoktur. Senin vermediğini de verecek yoktur. Varlık sahibine varlığı fayda vermez.

---

[11][11] Kurtubî,14/320. Âyet genel olup boy uzuluğu, şeklin dengeli oluşu, aklın sağlamlığı, dil fesahalı ve benzeri, anlatılamayacak kadar nimetlerin fazladan yaratılmasını kapsar.
[12][12] Keşşaf, 3/470
[13][13] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/160-161.

Varlık Sendendir.[14][14] Bundan sonra Yüce Allah, güzel nimetlerini insanlara hatırlatarak şöyle buyurdu: [15][15]

**3.** Ey insanlar! Allah'ın size lütfettiği, sayılamayacak kadar nimetlerine karşılık Rabbinize şükredin. Zemahşerî şöyle der: Nimeti anmaktan maksat, sadece dille anmak değildir. Fakat maksat, nimete karşı nankörlük etmeyerek onu korumak, hakkını bilmek, onu itiraf etmek ve sahibine itaat etmek suretiyle şükrünü yerine getirmektir. Bir adamın, ihsanda bulunduğu kimseye, "sana olan iyiliklerimi hatırla" demesi de bu kabildendir.[16][16] Bu, olumsuzluk mânâsına gelen istifhâm-ı inkârîdir. Yani, Allah'tan başka yaratıcı yoktur. Sizin taptığınız putlar, yaratıcı değildir. Oysa Yüce Allah, kullarına rızık vermek ve bağışta bulunmak suretiyle ihsan edendir. Gökten yağmuru indiren ve yerden bitkileri çıkaran O'dur. O halde, yaratamayan ve rızık veremeyen putları, nasıl O'na ortak koşuyorsunuz?! İşte bunun içindir ki, Yüce Allah daha sonra şöyle buyurdu: Tek ve bir olan Allah'tan başka, ne rab vardır ne de ma'bûd. Bu izah ve açık delilden sonra, nasıl putlara ibadete döndürülüyorsunuz? Bundan maksat, insanlara Allah'ın nimetlerini hatırlatmak ve müşriklerin aleyhine delil getirmektir. Ibn Kesîr şöyle der: Yüce Allah, kendisinin bir olduğuna dair delil getirme yollarını kullarına gösterdi ve sadece kendisine ibadet edilmesi gerektiğine dikkat çekti. Şöyle ki, tek başına yaratan ve rızık veren O olduğuna göre, sadece O'na ibadet edilmesi ve putların ortak koşulmamasi gerekir.[17][17]

**4.** Bu âyet kavminin kendisini yalanlamasına karşılık Peygamberi (s.a.v.) teselli etmektedir. Yani Ey Peygamber! O müşrikler seni yalanlarsa, onların yalanlamalarına üzülme. Bu, Allah'ın, senden önceki peygamberler hakkında da geçerli olan sünnetidir. Onlar da yalanlandı ve eziyete uğradılar. Nihayet onlara yardımımız geldi. Senin için, onlarda alınacak örnek vardır. Allah, mutlaka onlara karşı sana yardım edecektir. Senin işinin de, onların işinin de dönüşü sadece tek olan Allah'adır. Allah herkese amelinin karşılığını verecektir. Bu âyette, yalanlayanları korkutma ve tehdit vardır. Bundan sonra Yüce Allah, gerçekleşmesi kesin olan o vaadi insanlara hatırlatarak şöyle buyurdu: [18][18]

**5.** Ey insanlar! Allah'ın, öldükten sonra dirilme ve hesaba dair size olan vaadi hak ve gerçektir, kesindir o vaatten dönüş yoktur. O halde, dünya hayatı, nimet ve süsleriyle sizi âhiret hayatından alıkoymasın. İbn Kesîr şöyle der: Bu geçici parlaklığa kapılarak, kalıcı hayattan vazgeçmeyin.[19][19] Çok aldatıcı olan Şeytan, sakın sizi aldatıp da Allah'ın af ve keremine ümitlendirmesin. Günahlara devam ettiğiniz halde bağışlanacağınızı temenni ettirmesin. Bundan sonra Yüce Allah,

---

[14][14] Buhârî, Ezan, 155; Müslim, Salât, 193
[15][15] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/162.
[16][16] Keşşaf, 3/471
[17][17] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/139
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/162.
[18][18] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/163.
[19][19] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/139

Şeytan'm İnsanlara olan düşmanlığını açıkladı: [20][20]

**6.** Ey insanlar! Şeytan sizin şiddetli düşmanınızdır. Onun düşmanlığı eskidir, yok olmaz. Öyleyse, o size nasıl düşmanca davranıyorsa siz de onu düşman bilin ve uymayın, ondan sakının Ariflerden biri şöyle der: İyiliğini bildikten sonra bu iyiliği yapana karş gelene, düşmanlığını bildikten sonra da lanetli şeytana uyana şaşarım, Şeytanın maksadı sırf kendisine uyanları yüzleri ve derileri yakan alevli cehennem ateşine atmaktır. Onun, bundar başka gaye ve maksadı yoktur. Akıllı kimsenin, bu lanetli şeytanın çağrısı na uyması yakışır mı? Taberî şöyle der: Şeytan, taraftarlarını, içindekileî yakan cehennem ateşinde devamlı kalanlardan olmaları için çağırır.[21][21]

**7.** Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenle var ya, işte onlar için, derecesi ölçülemeyen ve şiddeti anlatılamaya sürekli bir azap vardır. iman yapmaı gelince, Rableri katında onların günahlarının bağışlanın; sı ve büyük bir sevap vardır, ki o da cennettir. Yüce Allah iman ile şali amelin birbirlerinden ayrılmayacaklarım göstermek için iman ile şali ameli beraber anlattı. Şu halde iman kalb ile tasdik, dil ile ikrar ve am etmektir. [22][22]

**8.** Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse, (kötülüğü hiç işlemeyen kimseye benzer) mi? Bu soru inkâr ifade eder. Sorunun cevabı belirtilmemiştir. Takdiri şöyledir: Şeytan tarafından süslenen kötü amelini güzel gören[23][23] ve içinde bulunduğu küfrü ve sapıklığı beğenen kimse, onu çirkin gören, ondan sakınan ve iman yolunu seçen kimse gibi oiur mu? Yüce Allah'ın şu sözü, bu sorunun hazfedilen cevabının böyle olduğunu gösterir. Her şey, Allah'ın dilemesine bağlıdır. O, dilediğini doğru yoldan çevirir. Dilediğini de salih amel işlemeye ve iman etmeye muvaffak kılmak suretiyle hidayete erdirir, Ey Peygamber! Onların iman etmemelerine üzülme ve hasret çekerek kendini helak etme. Yüce Allah onların yaptığı çirkin şeyleri bilendir. Yaptıklarına karşı onları cezalandıracaktır. Bu âyette, yaptıkları kötülüklere karşılık cezalandırılacaklarına dair onlar için bir tehdit vardır.[24][24]

**9.** Yüce Allah, kudretiyle, yağmurun yağacağının müjdecisi olarak rüzgârları gönderendir. O rüzgâr, bulutları harekete geçirir, onları estirir. Burada geçmiş zaman kipi yerine, geniş zaman kipi kullanılması, Allah'ın sonsuz gücünü ve hikmetini gösteren bu güzel şekli, zihinlerde canlandırmak içindir.[25][25] Biz, yağmur taşıyan o bulutu, kıtlık ve kuraklık olan bir beldeye sevkederiz de Onunla, kurumuş ve çoraklaşmış olan arzı diriltiriz. Burada hazif vardır. Takdiri

---

[20][20] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/163.
[21][21] Taberî, 22/78
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/163.
[22][22] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/163.
[23][23] Keşşaf, 3/474
[24][24] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/164.
[25][25] Ebussuûd, 4/23

şöyledir: Biz o bulut sayesinde yağmur indirir..... İşte Allah, ölü toprağı su ile dirilttiği gibi, ölüleri de kabirlerinden diri İtecektir. İmam Ahmed, Ebu Ru-zeyn el-Akîlî'den şöyle rivayet eder:
Ebu Ruzeyn der ki: "Ey Allah'ın Rasulü!. dedim. Allah ölüleri nasıl diriltir? Mahrukatı içinde bunun alâmeti nedir?" Rasulullah (s.a.v.J buyurdu ki: "Sen, önce, kuraklıktan helak olmuş bir vadiden geçmedin mi? Sonra da tekrar oradan geçip de oranın yemyeşil dalgalandığını görmedin mi?" "Evet, ey Allah'ın rasûlü." dedim. Buyurdu ki: "İşte Yüce Allah ölüleri böyle diriltir. Bu, Allah'ın ölüleri dirilteceğinin, mah-lûkât içindeki alâmetidir."[26][26] İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah ekseriyetle, ölmüş olan yeryüzünü diriltmeyi öldükten sonra dirilmeye delil getirir. Çünkü yeryüzü bitkisiz, hareketsiz bir ölü haline gelir. Allah, yağmur taşıyan bulutları oraya gönderip de yağdırdığında, "o kıpırdanır, kabarır ve her çeşitten iç açıcı bitkiler verir"[27][27] İşte Allah, cesetleri öldükten sonra diriltmek ve hasretmek istediğinde de böyle yapar.[28][28] Bundan sonra Yüce Allah, kulların dikkatlerini izzet ve şerefin elde edileceği yola çekerek şöyle buyurdu: [29][29]

**10.** Kim, tam bir izzet ve büyük bir saadet isterse, onu, bir olan Allah'tan istesin. Çünkü bütün izzet Allah'ındır. Ariflerden biri der ki: Kim dünya ve âhiret izzetini isterse, Azîz olan Allah'a itaat etsin"[30][30] Zikir, dua, Kur'an okuma, teşbih, övgü ve benzeri her türlü güzel söz Yüce Allah'a yükselir. Taberî şöyle der: Kulun, Allah'ı zikretmesi ve övmesi O'na ulaşır. Salih ameli Allah kabul eder ve onun karşılığında sahibine sevap verir. Katâde şöyle der: Allah, amelsiz sözü kabul etmez. Kim, diliyle söyler ve söylediğini güzelce yaparsa, Allah onu kabul eder. Bunu Taberî nakletmiştir. Güzel sözün durumu açıklandıktan sonra, bu bölüm, kötü sözü açıklamaktadır. Yani, Allah'ın nurunu söndürmek, İslama ve müslümanlara tuzak kurmak için, hileli ve entrikah yollara başvuranlar var ya, işte onlar için âhirette, cehennem ateşi içinde şiddetli bir azap vardır, O suçluların kurduğu tuzak, boşa çıkmış, yok olmuştur. Çünkü kim bir kötülük düşündü ve onu uygulamak istediyse, Allah onun düşündüğünü açığa vurmuş ve ortaya çıkarmıştır. "Kötü tuzak ancak sahibine dolanır."[31][31] Tefsirciler şöyle der: Burada, Kureyşlilerin Rasulullah (s.a.v.)'a kurduğu tuzağa işaret edilmektedir. Kureyşlüer, hicretten önce Dâru'n-nedve'de toplanmış, Rasulullah (s.a.v)'ı ya öldürmek, veya hapse atmak, ya da Mekke'den çıkarmak istemişlerdi. Nitekim Kur'an-ı Kerim bunu şöyle anlatır: "Hatırla o zamanı ki, kâfirler seni tutup bağlamak veya öldürmek, yahut seni yurdundan çıkarmak için tuzak kurmuşlardı'[32][32] Yüce Allah daha önce, insanlara, kudreti ve izzeti hakkındaki delilleri anlattıktan sonra, birliğine ve öldükten sonra dirilmeye dair delilleri

---

[26][26] Ahmed b. Hanbel, IV, 12
[27][27] Hac sûresi, 22/5
[28][28] Muhtasar-ı.îbn Kesîr, 3/140
[29][29] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/164-165.
[30][30] Kurtubî, 14/329
[31][31] Fâür sûresi, 35/43
[32][32] Enfâl sûresi, 8/30, Keşşaf, 3/476

anlattı: [33][33]

**11.** Allah, aslınızı yani Âdem'i topraktan yarattı. Sonra onun soyunu hakir bir sudan yani, rahme dökülen meniden yarattı. Sonra sizi erkekler ve dişiler olarak yarattı. Dünya yok oluncaya kadar, kalasınız diye, bazınızı bazınıza eş yaptı.[34][34] Taberı şöyle oluncaya kadar, kalasınız der: İnsanlardan dişileri erkeklerle evlendirdi.[35][35]
Dişinin, karnında taşıdığı cenini ve ne doğurduğunu Yüce Allah bilir. Onun erkek ini yoksa dişi mi olduğunu bilir. O ceninin ana karnında geçirdiği merhaleleri bilir. Onun hallerinden hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Herhangi bir canlının ömrünün uzayıp da ihtiyar olması veya herhangi bir kimsenin ömrü kısalıp da küçük veya genç yaşta ölmesi, mutlaka Levh-i mahfûz'da yazılıdır. Allah'ın yazdığı ne artırılır, ne eksiltilir. Bu, Allah için kolaydır. Çünkü o, herşeyi ilmiyle kuşatmıştır. Bundan sonra Yüce Allah mü'min ve kâfir için darb-ı mesel getirmek üzere şöyle buyurdu: [36][36]

**12.** Deniz suyu ile nehir suyu bir değildir.[37][37] Bu, çok tatlı bir su, susuzluk ateşini giderir. Tatlılığından dolayı, kolayca boğazdan aşağı iner. Şu da çok tuzlu bir su. Acılığı ve aşırı tuzluluğundan dolayı, içenin boğazını yakar. İşte bu iki deniz yani tatlı ve tuzlu deniz eşit olmadığı gibi mü'minle kâfir, iyi ile kötü de eşit olmaz. Ebussuûd şöyle der: Bu, Allah'ın, mü'minler ve kâfirler hakkında getirdiği darb-ı meseldir. Furât, susuzluğu gideren sudur. Sâiğ, tatlılığından dolayı, mideye inmesi kolay olan sudur. Ücâc ise, tuzluluğu sebebiyle boğazı yakan sudur.[38][38] Bu denizlerin her birinden taze balık yersiniz. Bunların herbiri farklı cins, tat ve şekillerdedir. Süs ve zinet için inci ve mercan çıkarırsınız. Ey muhatap! Büyük gemileri görürsün ki, gelirken ve giderken denizin dalgalarını yarar, içinde ağır yükleri, eşyaları ve insanları taşır. Böyle olduğu halde denizde batmazlar. Çünkü onlar, Allah'ın koyduğu kanunla yürürler.[39][39] Bu büyük gemilere binerek, Allah'ın lütfü olan çeşitli ticaretleri yapmanız ve kısa bir sürede uzak ülkelere gitmeniz içindir. Bunları sizin emrinize vermesi sebebiyle, Rabbinizin lütuf ve ihsanlarına karşılık şükredesiniz diye böyle yaptı. Bundan sonra Yüce Allah, kudret ve saltanatının alâmetlerinden, ufuklarda bulunan diğer bir alâmete geçti ve şöyle buyurdu: [40][40]

**13.** Allah geceyi gündüze, gündüzü de geceye sokar, birinden alır diğerine ilâve eder veya aksini yapar. Do-layısıyle, gecenin ve gündüzün uzunluğu, mevsimlere ve ülkelere göre artıp eksilerek, farklı olur. Hattâ yazın bazı ülkelerde gündüz 16 saate çıkar, gece de sekiz saate kadar iner, İşte bu, hiçbir

---

[33][33] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/165.
[34][34] Kurtubî, 14/332
[35][35] Taberî, 22/81
[36][36] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/165-166.
[37][37] "Nehr"e, tağlîb yoluyla "deniz" denildi.
[38][38] Ebussuûd, 4/241
[39][39] Cisimlerin yüzmesi nazariyesine ve Kur'an-ı Kerim'in ilmî i'câzına bakınız.
[40][40] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/166.

kâfirin veya mü'nıinin inkâr edemediği, görünen alâmetlerinden biridir. Bunun izlerini körler de görenler de hisseder. İşte bu, Allah'ın gücüne ve mahlûkâtmdaki tasarrufunun inceliğine şahitlik eden bir mucizedir. Bu evrensel gerçek, değişmeyen bir kanun ve tesadüf eseri olmayan sağlam bir nizamdır. Bu, sadece, yarattığı her şeyi sağlam yapan Allah'ın san alındandır. İdare eden, hikmet sahibi ve herşeyi bilen Allah noksan sıfatlardan uzaktır. Güneşi ve ayı da, kulların menfaatleri için, emri altına almıştır Bunlardan herbiri Allah'ın, takdir ettiği yörünge üzerinde giderler. C yörüngeden, malum bir güne yani kıyamete kadar dışarı çıkamazlar.[41][41] Bu güzel isleri yapan Allah, sizin sânı Yüce Rabbinizdii Mülk, saltanat ve mahlûkât üzerindeki tam tasarruf onundur. Allah'ı bırakıp da kendilerine taptığınız putlar var ya kıtmîr kadar dahi bir şeye sahip değillerdir. Kıtmîr, hurma ile çekirdeğ arasında bulunan ince zardır. Tefsirciler şöyle der: Bu, basitlik ve azli konusunda getirilen bir darb-ı meseldir. Putlar zayıflıklarından, durum larının basitliğinden ve her hangi bir tasarruftan âciz olmalarından dolay basitlikte darb-ı mesel konusu olmuşlardır ki onlar azıcık bir şeye dahi sahib değillerdir. Sonra Yüce Allah, bu gerçeği şu sözüyle pekiştirdi: [42][42]

**14.** Putları çağırsanız, çağrınızı duymazla davetinize icabet etmezler. Çünkü onlar, işitmeyen ve anlamayan donmı varlıklardır. Farzedelim, çağrınızı işitseler, çağrınıza karşılık veremezler. Çünkü onlar, konuşamazlar ki size cevE versinler. Âhirette Allah onları konuşturduğuna sizden ve sizin onlara ibadetinizden uzak olduklarını söyleyeceklerd; Ey Peygamber! Sana Benden başka herhangi birisi böyle k sin haber veremez. Ben yaratan, her şeyi bilen ve herşeyden haberdar ol; Allah'ım. Katâde der ki: Allah, sözüyle kendini kastetmektedir. [43][43]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunl; aşağıda özetliyoruz.

**1.** "Allah'ın insanlara vereceği hı hangi bir rahmeti engelleyecek yoktur" cümlesinde isüâre-i temsîliyye vard Yüce Allah burada, nimetlerin gönderilişini, ihsanda bulunmak için hazinelt açmaya benzetti. Aynı şekilde nimetleri engellemeyi de tutmaya benze "Açmak" mânâsına gelen kelimesi, "yani "serbest bırakmak" iç "tutmak" mânâsına gelen kelimesi de, "engellemek" mânâsına gel kelimesi için müsteâr olarak kullanıldı.

**2.** "açar" ile "tutar", "saptım" ile "doğruya ulaştırır", "gebe kalır" ile "doğunır" ve "ömür verilir" ile ömründen azaltılır" arasında tıbâk vardır.

---

[41][41] Güneşin, yerinde sabit durduğu sanılırdı. Fakat modern ilim onun, uzay boşluğunda yöne doğru süratle akıp gittiğini isbat etti. Astronomlar bu hızın saniyede 12 mil olduğ hesaplamışlardır. Her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan Allah, güneşin akıp gittiğini dirrnektedir: "Güneş, kendine mahsus yörüngesinde akıp gitmektedir" (Yâsîn sûresi, 36/ Bu güneşin hacminin, yerküremizin hacminden bir milyon kat daha büyük olduğunu ve korkunç kütlenin hareket ettiğini ve Allah'tan başka hiçbir kimsenin ona dayanak olma uzay boşluğunda akıp gittiğini düşündüğümüzde, bu varlığı kuvvet ve ilmi ile döndüren 1 relin niteliğini biraz anlarız. {Cevheri Tefsiri).

[42][42] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/166-167.

[43][43] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/167.

**3.** İnkâr edenler için, şüphesiz çetin bir azap var, iman edip iyi İşler yapanlara da bağışlanma ve büyük bir mükafat vardır" âyetinde, iv ilerin alacağı karşılık ile, kötülerin alacağı karşılık arasında mukabele vardır. Aynı şekilde, "Bu tatlıdır, susuzluğu keser" Sırda tuzludur, acıdır" cümleleri arasında mukabele sanatı yardır. Tıbâk ve mukabele sanatlarından herbiri güzelleştirici edebî sanatlardandır. Ancak tıbâk iki şey arasında, mukabele ise daha çok şey arasında olur.
**4.** "Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse" cümlesinde, sözün delâletinden dolayı cevap söylenmemiştir.,Söylenmeyen cevap şöyledir: "Kötü işi kendisine güzel gösterilmeyen kimse gibi olur mu?" söylenmemiş olan bu cevabın ne olduğunu, şu bölüm göstermektedir: Allah, dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletir"
**5.** "Sakın dünya hayatt sizi aldatmasın" cümlesinden sonra, O aldatıcı da, Allah hakkında sizi aldatmasın" cümlesinde "aldatma" fiilinin tekrar edilmesiyle ıtnâb yapılmıştır.
**6.** "O halde, onlar uğrunda üzüntülere dolarak canın sıkılıp gitmesin'1 âyeti "yok olmak"tan kinayedir. Çünkü can gidince, insan yok olur.
**7.** "Rüzgârları gönderen Allah'tır. Bu rüzgârlar bulutlan harekete geçirirler de biz de o bulutu göndeririz" cümlesinde, Yüce Allah'ın büyüklüğünü göstermek için, III. şahıstan î. şahsa dönüş yapılmıştır.
**8.** ve benzeri âyetlerinde. ,kulağa hoş gelen seci' vardır. Bu da, güzelleştirici edebî sanatlardandır. [44][44]

**15.** Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız. Zengin ve övülmeye lâyık olan ancak Allah'tır.
**16.** Allah dilerse sizi yok eder ve yerinize yeni bir kavim getirir.
**17.** Bu da Allah'a zor bir şey değildir.
**18.** Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez. Yükü ağır gelen kimse onu taşımak için (başkasını) çağırsa, bu çağırdığı akrabası da olsa, onun yükünden bir şey yüklenilmez. Sen ancak görmeden Rable-rinden korkanları ve namazı kılanları uyarırsın. Kim temizlenirse o, kendi menfaatine temizlenmiş olur. Dönüş Allah'adır.
**19,20,21.** Körle gören, karanlıklarla aydınlık, gölge ile sıcak bir olmaz.
**22.** Dirilerle ölüler de bir olmaz. Şüphesiz Allah, dilediğine işittirir. Sen kabirlerdekilere işittirecek değilsin!
**23.** Sen sâdece bir uyarıcısın.
**24.** Biz seni müjdeleyici ve uyarıcı olarak Hak ile gönderdik. Her millet içinde mutlaka bir uyarıcı bulunmuştur.
**25.** Eğer seni yalanlıyorlarsa, onlardan öncekiler de yalanlamıştı. Peygamberleri onlara açık âyetler, sa-hîfeler ve aydınlatıcı kitap getirmişlerdi.
**26.** Sonra ben, o inkâr edenleri yakaladım. Cezam nasıl oldu!
**27.** Görmedin mi Allah gökten su indirdi. O'nunla renkleri çeşit çeşit meyvalar

[44][44] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/167-168.

çıkardık. Dağlardan beyaz, kırmızı, değişik renklerde ve simsiyah yollar (yaptık).
**28.** İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da yine böyle türlü renkte olanlar var. Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan korkar. Şüphesiz Allah, daima üstündür, çok bağışlayandır.
**29.** Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah için) gizli ve açık sarfedenler , asla zarara uğramayacak bir kazanç umabilirler.
**30.** Çünkü Allah, onların mükâfatlarını tam öder
ve lûtfundan onlara fazlasını da verir. Şüphesiz O, çok bağışlayan, şükrün karşılığını bol bol verendir.
**31.** Sana vahyettiğimiz kitap, kendinden öncekini doğrulayıcı olarak gelen gerçektir. Allah, kullarından haberdârdır, görendir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, kullarına ihsan ettiği nimetleri sayıp gücünü, kudretini ve hükümranlığını gösteren kesin delilleri getirdikten sonra burada kulların, kendisine muhtaç olduklarını, kendisinin hiçbir mahlûka muhtaç olmadığını onlara hatırlattı. Mü'min ile kâfiri, iyi ile kötüyü birbirinden ayırmak için kör ile göreni ve karanlık ile aydınlığı misal getirdi. Çünkü "eşya, zıddı ile birbirinden ayrılır".[45][45]

## Kelimelerin İzahı

Vizr, kendisiyle korunulan sarp ve sağlam dağ. "hayır, hayır sığınacak yer yoktur"[46][46] âyetindeki kelimesi de bu mânâda kullanılmıştır. Daha sonra, dağa benzetmek için, ağır olan şeye "vizr" denildi. Daha sonra da, müsteâr olarak günah mânâsında kullanıldı. Çünkü günahta, insanın omuzlarına çöken bir ağırlık vardır.
Korkutursun. Korkutmak demektir.
İnsanın yanında olmayan ve duyu organlarının hissetmediği şeydir. Şair şöyle der:
Biz gayba inandık. Oysa ki, Muhammed'den önce kavmimiz, putlara tapardı.
Harûr, güneş ısısının şiddeti. Misbâh yazan şöyle der: "sıcak", kelimesi "soğuk" kelimesinin zıddı olmaktadır. Bu kelimenin ismi şeklindedir. "Ateş, tutuşup yandı" mânâsına denir. Harûr, sıcak rüzgâr demektir.[47][47]
Cüded, yol ve alâmet mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Cevheri şöyle der: Cüdde, eşeğin sırtında, asıl rengine aykırı olan çizgi. Cüdde, yol demektir. Çoğulu cüded gelir. Bu da, çeşitli şekillerdeki yollar demektir.[48][48] Kurtubî

[45][45] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/171.
[46][46] Kıyâme sûresi, 75/11
[47][47] el-Mısbahu'l-münîr
[48][48] Cevheri, es-Sıhâh

şöyle der: Ahfeş dedi ki: Bu kelime in çoğulu olsaydı, mutlaka şeklinde söylerdi, gibi.
Garâbîb, çok siyah anlamına gelen siyah şeye (simsiyah, kapkara) kelimesinin çoğulu denir. İmruu'1-Kays şöyle der.[49][49]

**Ayetlerin Tefsiri**

**15.** Bu hitap, Allah'ın yüce nimetlerini kendilerine hatırlatmak için bütün insanlığa yapılmıştır. Yani, ey insanlar! Siz, varlığınız ve bütün hallerinizde, hareket ve sükûnetlerinizde Allah'a muhtaçsınız, Yüce Allah, mutlak olarak zengindir ve âlemlere ihtiyacı yoktur. Sayılamayacak kadar çok olan nimetlerinden dolayı övgüye layıktır. Ebu Hayyân şöyle der: Bu, öğüt ve hatırlatma âyetidir. Bütün insanlar, her türlü hallerinde, Yüce Allah'ın ihsan ve nimetine muhtaçtır. Hiçkimse, bir an olsun ondan müstağni kalamaz. O, mutlak olarak, varlıklara muhtaç değildir, zengindir. Verdiği nimetlerden dolayı övülmüştür, övgü ve senaya layıktır.[50][50] Bundan sonra Yüce Allah mahrukata muhtaç olmadığını şu sözüyle ifade etti[51][51]

**16.** Yüce Allah dilerse, elbette sizi yok eder, sizden başka diğer bir kavim getirir. Bu âyette bir tehdit ve korkutma vardır. [52][52]

**17.** Bu Allah'a zor veya imkânsız bir iş değildir. Aksine bu, Allah için kolaydır. Çünkü o birşeye "ol" der, o da oluverir. [53][53]

**18.** Hiçbir günahkâr, başka birinin günahını yüklenmez, başkasının günahından dolayı da cezalandırılmaz. Ama dünyadaki zorbalar, komşunun suçundan dolayı komşuyu, akrabanın suçundan dolayı da akrabayı sorumlu tutup cezalandırır.[54][54] Ağır günahları yüklenmiş herhangi bir kimse, günahlarından bir kısırımı taşıması için herhangi birini çağırsa, çağrılan kişi, baba ve oğul gibi yakını da olsa, onun herhangi bir günahını yüklenmez. O gün, yardım isteyen kimseye yardım yoktur. Bu âyet, insanın, başkasının günahını yüklenmeyeceğine dair daha önce geçmiş olan âyeti pekiştirmektedir. Ze-mahşerî şöyle der: Bu iki âyet arasındaki fark nedir?" dersen, derim ki: Birinci âyet , Yüce Allah'ın hükmündeki adaletine delâlet etmekte ve O'nun, hiçbir kimseyi kendi günahından başkasıyle cazalandırmayacağını göstermektedir, ikincisi ise, o gün, yardım isteyene yardım edilmeyeceğini ifade etmektedir.[55][55] Peygamber! Sen. bu Kur'an'la ancak, kıyamet gününde Rablerinin azabından korkanları, namazı mükemmel bir şekilde eda edenleri ve dolayısıyle, farz

---

[49][49] Kıırtubî, 14/343
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/171-172.
[50][50] el-Bahr, 7/307
[51][51] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/172.
[52][52] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/172.
[53][53] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/172.
[54][54] el-Bahr, 7/307
[55][55] Keşşaf, 3/479

namazları vakitlerinde kılmak suretiyle, ruh temizliklerine beden temizliğini de katanları korkutursun. Kim ruhunu günah kirlerinden temizlerse, bu temizlenmenin ürünü ona aittir. Onun iyiliği ve takvası, kendisine ve ruhuna mahsustur. Kıyamet gününde, bütün varlıkların dönüşü tek olan Allah'adır. O, herkese amelinin karşılığını verecektir. Bu, tehdit mânâsı kapsayan bir haber vermedir. [56][56]

**19.** Bu, mü'min ve kâfir hakkında, Allah'ın getirdiği bir darb-ı meseldir.[57][57] Yani kör ile gören bir olamayacağı gibi, Kur'an, nuruyla nurlanan mü'min ile, karanlıkta şaşkın dolaşan kâfir eşit olamaz. [58][58]

**20.** Aynı şekilde, nur ile karanlığın eşit olamayacağı gibi, inkâr ile iman da eşit olamaz. [59][59]

**21.** Aynı zamanda, koyu gölge ile güneşin yakıcı sıcaklığı eşit olamayacağı gibi, hak ile bâtıl ve bidayetle sapıklık eşit olamaz. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah cennete ve onun devamlı gölgesine, altından ırmaklar akan yetişmiş ağaçlarına gölgeyi darb-ı mesel getirdi. Aynı şekilde sıcağı da, cehenneme, onun yakıcı alevine ve şiddetli yakıcılığına darb-ı mesel getirdi. Cenneti, iyiler için, cehennemi ise kötüler için karargah kıldı. Nitekim bir âyette, meâlen şöyle buyrulmuştur: "Cehennem ehli ile Cennet ehli bir olmaz"[60][60] Bundan sonra Yüce Allah, bu ifadeyi pekiştirmek üzere şöyle buyurdu: [61][61]

**22.** Akıllılarla câhiller bir olmadığı gibi, dirilerle ölüler de bir değildir. Ebu Hayyân şöyle der: Bu şeylerin eşit olmadıklarını açıklama hususundaki tertip, son derece fasih bir şekilde gelmiştir. Şöyle ki, kör ile gören, mü'min ile kâfir için misal verilmiş, ardından, kâfirin içinde bulunduğu inkâr karanlığı ile mü'minin, içinde bulunduğu iman nuru anlatılmış, sonra da mü'min ile kâfirin varacağı yer anlatılmıştır ki bu da gölge ile sıcaktır. Mü'min, imanı sayesinde gölge ve rahat içindedir. Kâfir de, inkârından dolayı yakıcı sıcak, içinde ve sıkıntıdadır. Bundan sonra Yüce Allah, en beliğ şekilde başka bir misal getirdi. O da ölü ile diridir. Körün bazı faydası olma ihtimali vardır. Fakat ölü bunun tam tersidir. Yüce Allah'ın, "karanlıkları" çoğul olarak zikretmesi, inkâr yollarının çok olmasından dolayıdır, "Nûr" u tekil olarak zikretmesi ise, tevhid ve hak dinin bir olup çok olmamasından dolayıdır. Son iki misalde, üstün olanları önce zikretti. Bunlar da "gölge" ve "diri" kelimeleridir. İlk iki misalde ise daha açık olanları yani "kör" ile karanlıkları önce zikretti ki, fark açık bir şekilde ortaya çıksın. Bunun, seci'den dolayı olduğu söylenemez. Çünkü Kur'an mucizesi sadece sözde değil, aksine, hem sözde hem de mânâdadır. Kur'an'm

---

[56][56] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/172-173.
[57][57] el-Bahr, 7/308
[58][58] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/173.
[59][59] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/173.
[60][60] Haşr sûresi, 59/20
[61][61] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/173.

sırrı Allah'a mahsustur.[62][62] Bundan sonra Yüce Allah konuyu daha açık bir şekilde ifade etmek üzere şöyle buyurdu: Kuşkusuz Allah, hak daveti işittirmek istediği kimseye işittirir, ona imanı sevdirir ve kalbini İslama açar. Ey Peygamber! Sen o kâfirlere işittirecek değilsin. Çünkü onlar, kalpleri ölü kimselerdir. Ne idrak ederler, ne de anlarlar. İbnu'l-Cevzî şöyle der: Yüce Allah, "kabirdekiler" le kâfirleri kastetti ve onları ölülere benzetti"[63][63] yani, kabirlerde olanlar, Allah'ın kitabını işitemeyecekleri ve Onun öğütlerinden yararlanamayacakları gibi, kalbi ölü olan kimse de, işittiğinden faydalanamaz.[64][64]

**23.** Sen sadece, uyarıcı bir peygambersin. O kâfirleri, cehennem azabıyla korkutursun. [65][65]

**24.** Biz seni hidayet ve hak dinle, mü'minler için bir müjdeleyici, kâfirler için bir uyarıcı olarak gönderdik. Geçmiş asırlar ve zamanlarda hangi ümmet gelmişse, mutlaka onlara bir peygamber gelmiştir. [66][66]

**25.** Ayet, eziyet ve belâlara katlanmak için, gösterdikleri sabır hususunda, peygamberlere uyması için Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bir tesellidir. Taberî şöyle der: Yani, Ey Peygamber! Senin kavminden olan bu müşrikler eğer seni yalanlıyorlarsa, bil ki, onlardan önceki milletler de peygamberlerini yalanlamıştı. Peygamberler onlara açık mucize ve deliller getirdiler de onlar peygamberleri yalanladı ve onların, Allah katından getirdiklerini inkâr ettiler.[67][67] Onlara, peygamberlere inmiş olan sahifeleri ve aydınlatıcı, açıklayıcı mukaddes semavî kitapları getirdiler. Bunlar Tevrat, Incîl, Zebur ve Kur'ân'dan ibaret olan dört büyük kitaptır. Bununla birlikte, onlar peygamberleri yalanladı ve onların peygamberliklerini reddettiler. Öyleyse, onlar nasıl sabrettiyse, sen de sabret.[68][68]

**26.** O kâfirlere bir süre mühlet verdikten sonra, onları helak ettim. Onları cezalandırmam ve inkârlarına karşılık vermem nasıl oldu?!.. Onları, güçlü bir kimsenin yakalayıp kavradığı gibi yakalamadım mı? Nimetlerini azaba, mutluluklarını mutsuzluğa, mamurhıklarını haraba çevirmedim mi? İşte ben, peygamberlerimi yalanlayanlara böyle yaparım.
Bundan sonra Yüce Allah, yerde ve gökteki delillerle, tekrar birliğini anlatmaya başlayarak şöyle buyurdu:[69][69]

---

[62][62] el-Bahr, 7/309 (özetle).
[63][63] Zâdu'l-mesîr, 6/484
[64][64] Taberî, 22/85
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/173-174.
[65][65] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/174.
[66][66] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/174.
[67][67] Taberî, 22/86
[68][68] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/174.
[69][69] Bu âyet, Yüce Allah'ın sanatının güzelliğine ve kudretinin eserlerine bakmaya teşvik İçin getiriimiştir. Ki, bu bakış, Allah'ın büyüklüğünü bilmeye şevketsin. Bu bilgi de, Allah'tan korkmaya götürsün. Bunun içindir ki Yüce Allah âyeti, "kullan içinden, ancak âlimler Allah'tan korkar" sözüyle bitirdi. Kur'an'ın sırrını bir düşün.

**27.** Ey Muhatap! Görmedin mi ki, Yüce Allah, gücü ile bulutlardan yağmuru İndirdi. O suyla biz, çeşitli bitkiler şekil, renk ve tatları farklı meyveler çıkardık. Ze-mahşerî şöyle der: Yani, nar, elma, incir, üzüm ve diğer sayılamıyacak kadar, cinsleri farklı meyveler çıkardık. Veya kırmızılık, sarılık, yeşillik ve benzeri farklı şekillerde meyveler çıkardık.[70][70] Aynı şekilde Yüce Allah dağlan da yarattı. O dağlarda, hepsi taş veya toprak da olsa, farklı şekillerde yollar vardır. Bazı dağlarda çeşitli renklerde yollar vardır. Farklı beyazlıklarda beyaz yollar, farklı kırmızılıklarda kırmızı yollar vardır, Kapkara dağlar da vardır. İbn Cüzey şöyle der: Pekiştirmek maksadıyîe, sonra gelmesi gereken en beliğ vasfı önce zikretti. Arap dilinde, bunun benzeri çoğu zaman söylenir.[71][71] Bundan maksat, Yüce Allah'ın kudretini açıklamaktır. Renk farklılığı sadece meyvelere mahsus değildir. Aksine, yerin tabakalarında ve sert dağlarda da aynı şekilde rengi farklı şeyler vardır.[72][72] Hattâ bir dağın enteresan renklere sahip olduğunu görürsün. Dağda, özellikle mermer kayalarda, mercana benzer damarlar görürsün. Herşeye gücü yeten Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir. [73][73]

**28.** Allah, insanlardan hayvanlardan ve davarlardan, meyve ve dağların farklılığı gibi, renkleri farklı varlıklar yarattı. Bir kısmı beyaz, bir kısmı kırmızı, bir kısmı siyah. Bunların hepsi Allah'ın yarattıklarıdır. Yaratanların en güzeli olan Allah mübarektir. Yüce Allah, âyetlerini, kudretinin alâmetlerini, sanatının eserlerini ve farklı cinslerde yarattıklarını saydıktan sonra ardından şöyle buyurdu. Allah'tan ancak âlimler korkar. Çünkü âlimler Allah'ı hakkıyle bilirler. İbn Kesîr şöyle der: Allah'tan ancak Onu tanıyan âlimler hakkıyle korkar. Çünkü Yüce Allah tam olarak tanınıp mükemmel bir şekilde bilinince, O'ııdan korkmak da daha çok ve büyük olur.[74][74] Allah, büyüklüğü ile herşeyden üstündür. Kullarından tevbe edip Ona dönenleri çokça bağışlayıcıdır. Bundan sonra Yüce Allah, kendisinden korkanların ve rahmetini umanların sıfatlarını anlatmak üzere şöyle buyurdu: [75][75]

**29.** Gecenin bazı saatlerinde ve gündüzün etrafında Kur'an okumaya devam edenler ve namazı vakitleri içersinde huşuu, âdabı, şartları ve rükünleriyle edâ edenler, Mallarının bir kısmını, Allah yolunda ve O'nun rızasını kazanmak maksadıyle, gizli ve açık olarak harcayanlar var ya, işte onlar, bu amellerin karşılığında kazançlı bir ticaret umarlar. Ki bu ticaret asla kesada uğramaz ve

---

Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/174-175.

[70][70] Keşşaf, 3/481

[71][71] Teshil, 3/158

[72][72] İslam şehidi Seyyid Ktıtub, "Fî Zılâli'l-Kur'an" adlı tefsirinde şöyle der: Bu âyet, bu kitabın kaynağını gösteren işaretlerden, harikulade kevnî bir işarettir. Gökten yağmur İndirmek ve çeşitli renklerde meyveler çıkarmakla başlıyor, sonra dağların renklerine geçiyor. Kuşkusuz kayaların renklerinde, meyvelerin renklerinde,
çeşitliliğinde ve çokluğunda enteresan bir benzerlik vardır. Kayaların renklerine.ve tek renk içirsindeki çeşitli tonlarına bir bakış kalbi titretir ve bakış ve iltifata değer yüce güzellik duygusunu uyarır. Sonra insanların sinirsiz renkleri... Aynı şekilde çeşitli ve enteresan renkte dâbbe ve en'âm nevinden hayvanların renkleri... Dâbbe, her canlı hayvandır. En'âm ise, deve, sığır, koyun ve keçi cinsinden hayvanlara denir. Bütün bunlar, sayfalan güzel, harikulade yaratılmış ve renklendirilmiş bu kevnî kitapta bakışlara sunulmuştur.

[73][73] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/175.

[74][74] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/146

[75][75] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/175-176.

zararla yok olmaz. [76][76]

**30.** Allah, onların amellerinin karşılığını ve yaptıkları iyi işlerin sevabını ödemek için ve ecirlerinden fazla olarak lütuf, ihsan ve İkramda bulunmak için böyle yapar. İbn Cüzeyy şöyle der: Ecirlerin Ödenmesinden maksat, itaat eden kimseye, hak ettiği sevabı vermektir. "Fazla" dan maksat ise, bundan fazla olarak kat kat vermektir. Veya Allah'ın yüzüne bakmaktır.[77][77] Şüphesiz Allah, Kur'an ehlini çokça bağışlayan, onların itaatlarınm karşılığını bol bol verendir. İbn Kesir der ki: Mutarrif bu âyeti okuduğunda, "Bu Kur'an'm âyetidir" derdi.[78][78]

**31.** Ey Peygamber! Sana vahyettiğimiz o indirilmiş kitap, o yüce Kur'an, kendisinde şek bulunmayan ve doğruluğunda şüphe olmayan hak bir kitaptır. Bu kitap, kendisinden önce indirilmiş Tevrat, Zebur ve İncîl gibi kitapları tasdik edicidir. Ebu Hayvan şöyle der: Bu âyette, Kur'an'm vahy olduğuna işaret vardır. Çünkü Hz. Peygamber (a.s) okuma-yazma bilmezdi. Buna rağmen, Allah'ın kitaplarında olan şeyi açıklayan bir kitap getirdi. Böyle bir kitap, ancak Allah'tan olur.[79][79] Yüce Allah, kullarından haberdardır; onların içlerini de dışlarını da bilir. Kullarını görücüdür. Onların hiçbir hali Allah'a gizli kalmaz. [80][80]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz.

**1.** "giderir" ile "getirir" " kör" ile "gören", karanlıklar" ile "aydınlık" "gölge" ile "sıcak" "diriler" ile "ölüler", "korkutucu" ile "müjdeleyici" ve "gizli" ile "açık" arasında tıbâk vardır.

**2.** "yüklenmez" ile "yüklenen" ve "onun yükü" ile "taşınmaz" arasında cinâs-ı iştikak vardır.

**3.** "Kör ile, gören bir değildir" âyetinde istiâre-i tasrîhiyye vardır. Âyette, kâfir köre, mü'min de gören kimseye benzetilmiştir. Aralarındaki münâsebet, yolun karanlıklığı ve kâfirin yol bulamaması; mü'min için ise yolun açıkça görülmesi ve mü'minin yolu bulabil-mesidir. Daha sonra, istiâre-i tasrîhiyye yoluyla, müşebbehün bih olan "kör", kâfir yerinde, "gören" kelimesi de mü'min yerinde müsteâr olarak kullanılmıştır.

**4.** "Gökten su indirdi ve onunla çıkardık" cümlesinde III. şahıs kipinden I. şahıs kipine dönüş vardır. 'V^-U ve çıkardı" yerine "U^ili biz çıkardık" denilmiştir. Zira bu, azamet ifade eder ve fiile son derece önem verildiğini açıklar. Çünkü bu işte, Yüce Allah'ın sonsuz kudretini ve hikmetini bildiren güzel sanat vardır.

---

[76][76] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/176.
[77][77] Teshîl, 3/158
[78][78] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/146
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/176.
[79][79] el-Bahr, 7/313
[80][80] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/176.

**5.** "Kulları içinden, ancak âlimler Allah'tan korkar" âyetinde, sıfat mevsufa kasredilmiştir. "Korkmak", âlimlere tahsis edilmiştir.
**6.** Görmedin mi ki, Allah gökten su indirdi" âyetindeki soru, takrir ifade eder. Bunda "hayret", mânâsı vardır.
**7.** "Kesada uğramayan bir ticaret umarlar cümlesinde istiare vardır. Ticaret, sevabını elde etmek için Allah'la yapılan muamele yerinde müsteâr olarak kullanılmıştır. Bu ticaret, kazanç elde etmek maksadıyla halk arasında yapılan alışveriş işleminden ibaret olan dünyevî ticarete benzetilmiş, sonra da "kesada uğramayan" kaydıyla, istiâre-i müreşşaha haline getirilmiştir. Sonlarında uygunluk vardır. Bu durum sözün güzelliğini, parlaklığım ve ruha etkisini artırır. [81][81]

**32.** Sonra kitabı, kullarımız arasından seçtiklerimize mîras verdik. Onlardan kimi, kendisine zulmeder, kimi orta yolda gider, kimi de Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır. İşte büyük fazilet budur.
**33.** (Onların mükâfatı), içine girecekleri Adn cennetleridir. Orada altın bilezikler takarlar ve incilerle süslenirler. Orada elbiseleri de ipektir.
**34.** Cennette şöyle derler: Bizden tasayı gideren Allah'a hamdolsun. Doğrusu Rabbimiz çok bağışlayan, çok ni'met verendir.
**35.** O Rab ki lûtfuyla bizi gerçek ikamet evine yerleştirdi. Artık orada bize ne bir yorgunluk dokunacak ne de orada bize bir usanç gelecektir.
**36.** İnkâr edenlere de cehennem ateşi vardır. Öldürülmezler ki ölsünler. Cehennem azabı da onlara biraz olsun hafifletilmez. İşte biz, inkarda ileri giden her nankörü böyle cezalandırırız.
**37.** Onlar orada, "Rabbimiz! Bizi çıkar yaptığımızın yerine iyi işler yapalım" diye feryâd ederler. Size düşünecek kimsenin düşünebileceği, öğüt alabileceği kadar bir ömür vermedik mi? Size uyarıcı da gelmemiş miydi? Öyle ise tadın azabı, zâlimlerin yardımcısı yoktur.
**38.** Allah, göklerin ve yerin gaybını bilir. O, göğüslerin özünde ne varsa onu da hakkıyla bilendir.
**39.** Sizi yeryüzünde halîfeler yapan O'dur. Onun için kim inkâr ederse, inkârı kendi zararınadır. Kâfirlerin inkârı, Rableri katında kendileri için gazaptan başka bir şeyi artırmaz. Kâfirlerin inkârı kendilerine ziyandan başka bir şeyi çoğaltmaz.
**40.** De ki: "Allah'ı bırakıp da taptığınız, ortaklarınızı gördünüz mü? Haydi gösterin bana! Onlar yerden hangi şeyi yarattılar? Yoksa onların göklerde mi bir ortaklıkları var? Yahut biz onlara, bir kitap verdik de onlar, o kitaptaki bir delile mi dayanıyorlar?" Hayır! O zâlimler birbirlerine, aldatmadan başka bir şey va'detmiyorlar.
**41.** Şüphesiz Allah gökleri ve yeri, nizamları bozulmasın diye tutuyor. Andolsun ki onların nizâmı eğer bozulursa kendisinden başka hiç kimse onları tutamaz. Şüphesiz O, halimdir, çok bağışlayıcıdır.

---

[81][81] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/176-177.

**42.** Kendilerine bir uyarıcı gelirse, herhangi bir milletten daha çok doğru yolda olacaklarına dâir bütün güçleriyle Allah'a yemin etmişlerdi. Fakat onlara uyarıcı gelince, bu, onların haktan uzaklaşmalarından başka bir şeyi arttırmadı.
**43.** Çünkü onlar yeryüzünde büyüklük taslamak ve kötü tuzaklar kurmak (istiyorlar). Halbuki kötü tuzak ancak sahibini kuşatır. Onlar öncekilerin kanunundan başkasını mı bekliyorlar? Allah'ın kanununda asla bir tebdîl bulamazsın, Allah'ın kanununda kesinlikle bir değiştirme de bulamazsın.
**44.** Bunlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görmediler mi? Halbuki onlar, bunlardan daha güçlü idiler. Ne göklerde ne de yerde Allah'ı âciz bırakacak bir güç vardır. O, bilendir, güçlüdür.
**45.** Eğer Allah, yaptıkları yüzünden insanları (hemen) cezâlandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canh yaratık bırakmazdı. Fakat Allah, onları belirtilmiş bir süreye kadar erteliyor. Vakitleri gelince (gerekeni yapar). Kuşkusuz Allah, kullarını görmektedir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde, kitabını okuyanları övdükten sonra burada İslam ümmetinin, bu değerli hazine karşısında, "kendine zulmeden", "orta yolu tutan" ve "hayırda yarışanlar" olarak üç kısma ayrıldığını bildirdi. Sonra da iyilerle kötülerin varacağı yeri anlattı ki, kul daima korku ile ümit, rağbet ile kaçınma arasında olsun. [82][82]

## Kelimelerin İzahı

Nasab, yorgunluk ve bedenî meşakkat.
Luğûb, yorulmak, zafiyet ve gevşeklik, "Bize hiçbir yorgunluk dokunmadı"[83][83] âyetinde de bu mânâda kullanılmıştır.
Feryâd ederler. Yüksek sesle bağırmak mânâsına gelen kelimesinden türemiştir. Yardım isteyen; yardıma koşandır. Selâme b. Cündüb şöyle der:[84][84]
Nezîr, insanları Allah'ın azabından korkutan uyarıcı demektir.
Halâif, kelimesinin çoğuludur. Halîfe, herhangi bir işte başkasının yerine geçen demektir.
Makt, şiddetli kin ve öfke demektir. Hasar, helak ve sapıklıktır. Kuşatır. O şey ona indi ve onu kuşattı" demektir.[85][85]

## Âyetlerin Tefsiri

**32.** Sonra bu yüce Kurvı' ümmetlerin en üstününe, diğer ümmetlere tercih

---

[82][82] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/181.
[83][83] Kâf sûresi, 50/38
[84][84] Kurtubî, 14/352. Şairin ismi, Kurtubî'de Selâme b. Cendel şeklindedir. Şiir, Kasas sure si'nin başında "kelimelerin "izahı" bölümünde geçti (Mütercimler).
[85][85] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/181.

ettiğimiz Muhammed (s.a.v.) ümmetine miras verdik. Bu büyük lutfu, semavî kitaplarının sonuncusu olan mucize Kur'an'ı sadece onlara verdik. Zemahşerî der ki: Yüce Allah'ın seçtiği kişiler; Sahabe, Tabiûn ve onlardan sonra, kıyamete kadai gelecek olan Muhammed (s.a.v.) ümmetidir.[86][86] Bundan sonra Yüce Allah, kulları arasından seçtiği kişileri üç sınıfa ayırarak şöyle buyurdu: Kendilerine bu kitabı miras verdiğimiz o kişilerden bazıları, hayır işlemekte kusurlu davranır; Kur'an'ı okur, fakat onunla amel etmez. Bunlar nefislerine zulmedenlerdir. Bazıları hayır işlemek ve iyi amel etmekte orta yolu tutar; çoğu zaman Kur'an'la amel eder, bazan ihmalkâr davranır. Bunlar orta yolu tutanlardır. Bazıları da, Allah'ın kitabıyla amel etmede öne geçmek için yarışır, hayır işlemeye koşar. Bunlar, Allah'ın kolaylık sağlaması ve muvaffakiyet ihsan eylemesi sayesinde, itaat etmede yarış ipini göğüslemişlerdir. Bunlar, Allah'ın izniyle hayır işlemede Önde gidenlerdir. İbn Cüzeyy der ki: Tefsircilerin çoğunluğuna göre bu üç sınıf Muhammed (s.a.v.)'in ümmeti içersindedir. Allah'a isyan eden; takva sahibi olan; bu ikisi arasında olandır.[87][87] Hasan Basrî şöyle der: iyilikleri kötülüklerinden çok olan; kötü amelleri çok olan, iyi ve kötü amelleri eşit olandır. Bunların hepsi de cennete girer.[88][88] İlahi emir ve yasakların ve semavî kitapların en şereflisi olan bu yüce kitabı taşımak için Muhammed (s.a.v.) ümmetinin seçilmesi ve bu kitaba onların mirasçı kılınması, yüceliğine hiçbir fazilet ve şerefin yaklaşamayacağı büyük bir fazilettir. Allah onlara, dünya durdukça devam edecek olan bu yüce kitabı lütfetmiştir. Allah'ım, bu ne büyük lütuf! Bundan sonra Yüce Allah, mü'minlere Naîm cennetlerinde hazırladığı şeyleri haber vermek üzere şöyle buyurdu: [89][89]

**33.** Onların mükâfatı, içlerinde bulunan çeşitli nimetlerden yararlanacakları Adn cennetleridir. Bu cennetler, amellerin farklılığı oranında farklı derece ve makamlardadır. Bir tek cennet olmayıp birçok cennet bulunduğu için, "cennetler" kelimesi çoğul getirildi. Mesela orada Firdevs cenneti, Adn cenneti, Naîm cenneti, Me'vâ cenneti, Huld cenneti, Selâm cenneti ve Illiyyîn cenneti vardır. Herbir cennette, amel edenlerin mertebelerine göre derece ve makamlar vardır. Onlar cennette, incilerle işlenmiş altın bilezikler takar. Cennette giyecekleri herşey ipektendir. Hattâ yatakları ve perdeleri de ipektendir. Kurtubî der ki: Dünyada krallar taç giyip bilezik taktıkları için, Yüce Allah bunları cennetliklere de bahşetti. Hiçbir cennet ehli yoktur ki, elinde altın, gümüş ve inciden bilezikler bulunmasın.[90][90]

**34.** Mü'minler cennete girerlerken şöyle derler: Bizden bütün keder, üzüntü ve tasaları gideren Allah'a hamd olsun. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, bu olay

---

[86][86] Keşşaf, 3/484
[87][87] Teshîl, 3/158
[88][88] Zâdu'l-mesîr, 6/490. Bu üç sınıfın, Muhammed (s.a.v.)'in ümmetinden olduğuna dair olan görüş tercihe şayandır. İbn Cerir'in tercihi de budur. Büyük âlim İbn Kesîr, maksadın bu olduğunu gösteren birçok hadis zikretmiştir.
[89][89] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/181-182.
[90][90] Kurtubî, 12/52
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/182.

mutlaka gerçekleşeceği için, geçmiş zaman kipiyle "dediler" tabirini kullandı. Ayette geçen kelimesi, insanın saf ve duru halini bulandıran hastalık, fakirlik, ölüm, korkunç kıyamet olayları, cehennem azabı ve başka şeylerin hepsini kapsar.[91][91] Doğrusu Rabbimiz günahkârları çok bağışlayan; itaat edenlerin itaatim çok kabul edendir, ve lafızlarından her ikisi mübalağa ifade eder. Yani bağışlaması bol, nimet ve ihsanı çok demektir. [92][92]

**35.** O, bizi cennete yerleştirip, asla ayrılmayacak şekilde orasını bize mesken ve karargâh kılandır. Bütün bunlar, onun bize nimet ve ihsanının eseridir, Orada bize ne bir yorgunluk gelir, ne de meşakkat çekeriz. Orada bize ne bir usanç gelir ne de bir bıkkınlık hissederiz. Mü'minler devamlı kalıp çıkmayacakları için cennete "ikamet yurdu" ismi verildi. Nasab, vücut yorgunluğu; luğûb ise, bu yorgunluktan kaynaklanan ruh yorgunluğudur.[93][93] Yüce Allah iyi mutlu kişilerin durumunu anlattıktan sonra, kötü bedbaht kişilerin durumunu da anlatmak üzere şöyle buyurdu: [94][94]

**36.** Allah'ın âyetlerini inkâr edip peygamberlerini yalanlayanlara da inkârlarına uygun bir ceza olmak üzere alevli cehennem ateşi vardır. Orada öldürülmezler ki, cehennem azabından kurtulup rahat etsinler. Onlar için, cehennem azabından biraz olsun hafifletme yapılmaz. Aksine onlar, hiç dinmeyen devamlı bir azap içinde olacaklardır. Nitekim Yüce Allah, mealen "Onun ateşi ne zaman sönmeye yüztutsa, hemen alevlerini artırırız"[95][95] buyurmuştur. İşte biz, inkâr ve isyanda aşırı giden herkesi, böyle şiddetli ve korkunç azap ile cezalandırır, yaptıklarının karşılığım veririz. [96][96]

**37.** Onlar cehennemde feryâd eder ve şöyle diyerek yüksek sesle yardım isterler: Ey Rabbimiz! Bizi ateşten çıkar ve dünyaya geri gönder ki, daha önce yapmakta olduklarımızı değil de, bizi sana yaklaştıracak iyi ameller işleyelim. Kurtubî şöyle der Yani ettiğimiz inkâra karşılık iman isyana karşılık da itaat edelim ve peygamberlerin emirlerine uyalım.[97][97] Onların, "yapmakta olduklarımızı değil de" sözü, yaptıkları kötülükleri itiraf ve bundan dolayı duydukları pişmanlık ve nedamet mânâsını ifade etmektedir.[98][98] Yüce Allah onları reddetmek ve azarlamak için şöyle buyurdu: Size dünyada, düşünmek isteyen kimsenin düşünmesine yetecek kadar uzun bir süre mühlet verip yaşatmadık mı? Yaşadığınız bu süre içinde ne yaptınız? Niçin başka bir ömür istiyorsunuz? Hadiste şöyle buyrulmuştur: Allah, 60 yıla varıncaya kadar ömrünü uzattığı kimseden mazereti kaldırmıştır.[99][99] Hadiste geçen kelimesi, "onu, mazeret

---

[91][91] Bkz, Ebussuûd, 4/245; Taberî; 22/91
[92][92] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/182-183.
[93][93] İbn Cüzeyy, Teshîl, 3/159
[94][94] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/183.
[95][95] İsrâ sûresi, 17/97
[96][96] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/183.
[97][97] Kurtubî, 14/352
[98][98] İbn Cüzeyy, Teshîl, 3/159
[99][99] Buharı, Rikak, 5. Buharî bu hadisi, bâb başlığı altına almış ve daha sonra bu âyeti zikretmiştir. İbn Kesîr şöyle der: Ömrün miktarı

beyan edeceği son noktaya ulaştırdı" manasınadır. Size, uyarıcı peygamber yani, kıyametin kopmasından önce gönderilen Muhammed (s.a.v.) gelmemiş miydi? Bir görüşe göre, "uyarıcı"dan maksat, ihtiyarlıktır. Fakat birinci görüş daha açıktır.[100][100] Öyleyse, ey kâfirler topluluğu! Tadın azabı. Bugün Allah'ın azabına karşı sizi koruyacak ne bir yardımcınız ve ne de bir destekçiniz vardır. Fahreddin er-Râzî der ki: "tadın" emri, horlama mânâsında bir emirdir. Aynı zamanda bu, devama işaret eder.[101][101] Yüce Allah, onların zalim olduklarını belgelendirmek, inkâr ve zulümleri yüzünden, ne Allah'tan ne de kullardan asla bir yardımcıları olmayacağını göstermek için "sizin için" zamiri yerine zâlimler için açık ismini kullanmıştır. [102][102]

**38.** O Yüce Allah, kâinatta gizli olan herşeyi, yani göklerin ve yerin bütün gaybını bilen ve ilmiyle kuşatandır. Göklerin ve yerin hiçbir durumu O'na gizli kalmaz. Yüce Allah, göğüslerde saklananları akıl ve hatırdan geçen gizli şeyleri ve vesveseleri bilir. Kulların açıkça yaptığı işleri nasıl bilmez?! Tefsirciler der ki: Bu cümle, kâfirlerin cehennemde devamlı azap göreceklerine dair daha önce anlatılanları vurgulamaktadır. Çünkü Allah biliyor ki, küfür, kâfirin kalbine o şekilde yerleşmiştir ki, eğer dünyada ebediyyen kalmış olsa, Allah'a ne iman eder, ne de kulluk eder. Dolayısıyle ebedî azap, kâfirin ebedî küfrüne eşit olmuştur. Yani, bir zulüm ve artırma yoktur. "Rabbin kimseye haksızlık etmez"[103][103] Kurtubî şöyle der: "Âyetin mânâsı şudur: Yüce Allah biliyor ki eğer sizi dünyaya geri çevirmiş olsaydı, yine iman etmeyecektiniz. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Eğer geri döndürülse-ler, yine kendilerine yasak edilen şeylere dönerler"[104][104]

**39.** Ey insanlar! Âd, Semûd ve sizden önce gelip geçen kavimlerden sonra sizleri yeryüzünde halîfeler kılan Allah'tır. Nesilden nesile, asırlardır onların yurtlarında yaşamaktasınız. Artık kim Allah'ı inkâr ederse, inkârının vebali ona aittir. Bununla kendisinden başkasına zarar veremez. Kâfirlerin inkârı, sadece Allah'ın rahmetinden kovulup uzaklaşmaları ve Allah'ın şiddetli gazabına artarak çarptırılmaları sonucunu doğurur. Kâfirlerin inkârı, sadece helak ve sapıklıklarını artırır, ömrün zayi olup gitmesini sağlar ki bundan daha büyük bir zarar ve kötülük yoktur! Ebu Hayyân der ki, âyet şuna dikkat çekmektedir: Yüce Allah, önceki kavimlerin yerine onları getirdi. Fakat onlar, ne kendilerinden önce peygamberleri yalanlayanların hallerinden ve başlarına gelenlerden öğüt aldılar, ne de inkâr edenlerin hallerinden ibret aldılar. Makt, en şiddetli hakaret ve buğz demektir. Hasar ise ömrün zayi olmasıdır. Ömür, insanın sermayesi

---

hususunda sahih olan budur.

[100][100] Buharî, bir önceki dipnotta söz konusu olan bâb başlığından sonra âyetini zikretmiş ve lafzının "ihtiyarlık" mânâsına geldiğini söylemiştir. Bu, İbn Abbas ve İkri-me'den rivayet edilmiştir. İbn Kesîr der ki: Sahih olan, "nedir"den maksadın Rasulullah (s.a.v.) olduğuna dair Katâde'den gelen rivayettir. İbn Cerir bunu tercih etmiştir. Açık olan da budur.

[101][101] Tefsîr-i kebîr, 26/30

[102][102] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/183-184.

[103][103] Kehf sûresi, 18/49

[104][104] En'âm sûresi, 6/28. Kurtubî, 22/355

Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/184.

gibidir. Kişi onu Allah'a itaattan başka şeylerde geçirdiğinde ziyan etmiş olur. Onunla kazanç sağlayacağı yerde Allah'ın gazap ve hışmına uğrar, öyleki neticede ebedî cehenneme girer.[105][105]
Bundan sonra Yüce Allah, müşriklerin hiçbir şeyi işitmeyen ve hiçbir fayda sağlamayan şeylere tapmalarını kınamak üzere şöyle buyurdu: [106][106]

**40.** Zemahşerî şöyle der: Âyetteki ifadesi, "bana bildirin" manasınadır, Yüce Allah sanki şöyle buyurmuştur: O ortakları ve ne ile ilahlığa ve ortaklığa hak kazandıklarını bana bildirin![107][107] Âyetin mânâsı şöyledir: Ey Peygamber! O müşrikleri susturmak için de ki: Allah'ı bırakıp da taptığınız ve ibadette Allah'a ortak koştuğunuz ilahlarınız putların durumunu bana bildirin! Hangi sebeple bu ibadete müstehak oldular? Bana gösterin. Bu dünyadaki mahlûkâttan hangisini yarattılar ki Allah'ı bırakıp da onlara ibadet ettiniz? Yoksa göklerin yaratılışında Allah'a ortaklık mı ettiler de bu sayede ilâhlıkta da O'na ortak olmaya hak kazandılar? Yoksa onlara o putların Allah'ın ortaklan olduğunu söyleyen bir kitabı indirdik de dolayısıyla onlara ibadet hususunda kesin delil ve hüccetleri mi var? Bu bölüm, önceki cümleden sarf-ı nazar edilerek gerçek sebebinin açıklandığını ifade eder. Yani onlar, sırf önderlerin, putların onlara şefaat edeceklerini söylemek suretiyle kendilerine uyanları saptırmalarından dolayı putları ilâh edindiler. Halbuki bu, boş bir aldanma ve yalandır. Ebussuûd şöyle der: Yüce Allah, onların her türlü delillerini boşa çıkardıktan sonra bu konuyu bırakıp onları buna iten sebebi anlattı ki o da putların Allah katında kendilerine şefaat edeceklerine dair öncekilerin sonrakileri aldatması ve önderlerin kendilerine uyanları sapıtmalarıdır.[108][108] Yüce Allah, bundan sonra birliğini ve gücünü gösteren delilleri anlatmak üzere şöyle buyurdu: [109][109]

**41.** "Şanı yüce olan Allah, kudreti ve eşsiz hikmetiyle göklerin ve yerin düşmesini ve yok olmasını önler. Nitekim, mealen, şöyle buyurmuştur: "Göğü de kendi izni olmadıkça yere düşmekten korur"[110][110] Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, onların ilahlarının göklerden ve yerden hiçbir şeyi yaratamayacaklarını açıkladıktan sonra, bunları yaratanın ve kudretiyle tutanın kendisi olduğunu açıkladı. Zira sonradan olan her şey sadece Onun icadıyle vücut bulur ve ebedî kalan herşey sadece O'nun bekasıyla kalır.[111][111] Faraza onlar yerlerinden kayıp nizamları bozulsa Allah'dan başka onları kimse tutamaz. Onlar sadece herşeye gücü yeten ve bir olan Allah'ın gücüyle nizamlarını korurlar. Şüphesiz ki Yüce Allah halimdir. Cezayı hak etmelerine rağmen kâfirleri cezalandırmakta acele etmez. Onlardan, tevbe edip dönenler için rahmet ve mağfireti boldur. [112][112]

---

[105][105] el-Bahru'l-muhît, 7/317
[106][106] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/184-185.
[107][107] Keşşaf, 3/487
[108][108] Ebussuûd tefsiri, 4/246
[109][109] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/185-186.
[110][110] Hac sûresi, 22/6$
[111][111] Kurtubî, 14/356
[112][112] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/186.

**42.** Müşrikler Allah adına en kuvvetli bir şekilde yemin ettiler, kendilerine uyarıcı bir peygamber gelirse Ehl-i kitaptan kendilerine peygamberler gönderilen bütün ümmetlerden mutlaka daha doğru yolda olacaklarına and içtiler. Sâvî şöyle der: Araplar, babaları ve putları adına yemin ederlerdi. Yeminlerini pekiştirmek istediklerinde Allah adına yemin ederlerdi.[113][113] Ebussuûd şöyle der: Resulullah (s.a.v.) peygamber olarak gönderilmeden Önce Ehl-i kitabın, peygamberlerini yalanladıklarına dâir bilgiler Kureyş'e geldi. Dediler ki: Allah, yahudi ve hristiyanlara lanet etsin. Onlara peygamberler geldi de onları yalanladılar. Vallahi eğer bize herhangi bir peygamber gelse, şüphesiz biz, yahudilerden, hri s uyanlardan ve diğerlerinden daha doğru yolda oluruz.[114][114] Onlara en büyük peygamber Hz. Muhammed (s.a.) gelince onun bu gelişi onların hidayet, hak ve peygamberden, giderek uzaklaşmalarından başka bir sonuç doğurmadı. [115][115]

**43.** Hakka uymayı kibirlerine yediremediklerinden, yeryüzünde haddi aşmaları ve azgınlıklarından bir de imam zayıf olanları Allah'ın dininden döndürmek için Peygambere (s.a.v.) ve mü'minle-re kötü tuzaklar kurmalarından dolayı Resulullah (s.a.v.)'dan uzaklaştılar. Ebu Hayyân şöyle der: Uzaklaşmanın sebebi kibirlenmek ve kötü tuzak kurmaktır. Yani onları haktan uzaklaşmaya iten sebep kibirlenmek ve Re-sulullah'ı içine düşürmek için kurmuş oldukları kötü tuzak ve hiledir.[116][116] Kötü tuzağın vebali ancak onu kuranı ve tertipleyeni kuşatır. Nitekim, "Kardeşine kazdığı kuyuya kendi düşer." demişlerdir. O müşrikler, Allah'ın önceki milletlere uyguladığı kanun ve âdetinden başkasını mı bekliyorlar? Peygamberleri yalanlamaları sebebiyle Allah onlara azap etmiş ve onları helak etmiştir. Allah'ın mahlukatı hakkındaki kanunu değişmez. Hiç kimse azabı onlardan başkasına çeviremez. Kurtubî şöyle der: Allah, kâfirlere azabı uyguladı. Hiç kimse bunu değiştiremez ve kendisinden başkasına da çeviremez. Sünnet, yol demektir.[117][117] Bundan sonra Yüce Allah, ibret almaları için kendilerinden, önce peygamberleri yalanlayanların kalıntılarını görmeye onları teşvik etti ve şöyle buyurdu: [118][118]

**44.** Onlar yolculuk yapmadılar mı? Yok edilmiş köy ve kasabalara uğrayıp geçmiş milletlerin helak olduklarını gösteren kalıntılarını, peygamberlerini yalanladıkları zaman Allah'ın onlara ne yaptığını görmediler mi? Oysa onların vücutları Mekkelilerden daha kuvvetli, mal ve evlatları onlardan daha çoktu, Noksan sıfatlardan uzak olan Yüce Allah'ı hiçbir şey âciz bırakamaz. O hiçbir şeyi tasarrufundan kaçırmaz. Bu kâinatta hiçbir şey O'na güç gelmez, Onun ilmi ve gücü sonsuzdur. Yaratılmışların bütün işlerini bilir, kendisine isyan

---

[113][113] Sâvî Haşiyesi 3/315
[114][114] Ebussuûd tefsiri 4/246
[115][115] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/186.
[116][116] el-Bahrul-muhît 7/319
[117][117] Kurtubî, 14/360
[118][118] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/186-187.

edenlerden intikam almaya gücü yeter. [119][119]

**45.** Bu âyet' Allah'ın hilmi-ni ve kullarına karşı merhametini açıklar. Yani, eğer Allah, bütün günahlarından dolayı onları cezalandırsaydı yeryüzünde yürüyen insan veya hayvandan hiçbir şey bırakmazdı. İbn Mes'ûd şöyle der: Bu âyetle, Yüce Allah, yürüyen ve emekleyen bütün hayvanları kasdetmektedir.[120][120] Fakat Yüce Allah, kullarına merhameti ve lütfü sebebiyle belli bir zamana yani kıyamet gününe kadar nıühlet veriyor ve onları çabucak cezalandırmıyor. O zaman geldiğinde amellerinin karşılığını verecektir. Amelleri hayırsa karşılığı da hayır, şer ise karşılığı da şer olacaktır. Çünkü Yüce Allah, onların işlerini bilen ve hallerinden haberdar olandır. İbn Cerir şöyle der: Azaba müstehak olanı da, lütuf ve ihsanı hak edeni de görücüdür.[121][121] Bu âyette suçlular için bir tehdit, müttekîler için de bir va'd vardır. [122][122]

## Edebî Sanatlar:

Bu mübarek âyetler bir çok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:

**1.** "Orada bize ne bir yorgunluk dokunacak ne de orada bize bir usanç gelecektir" cümlesinde fiilin tekranyla itnâb yapılmıştır. Bu itnâb, âyette geçen her iki şeyin de olmadığını ayrı ayrı vurgulamak içindir. Aynı şekilde Kâfirlerin inkân, Rableri katında kendileri için gazaptan başka bir şey artırmaz. O kâfirlerin inkârı kendileri için ziyandan başka bir şey çoğaltmaz" âyetinde de itnâb vardır. Bu itnâb, Allah'ı inkâr edenlerin yaptıklarının çirkin ve adiliğini fazlasıyla vurgulamak içindir

**2.** "Öyle ise (azabı) tadın, zâlimlerin herhangi bir yardımcısı yoktur" âyetindeki emir kipi alay İfade eder. Bu, "Tad bakalım, sen kendince üstündün şerefliydin"[123][123] âyetine benzer.

**3.** "Çok bağışlayan, şükrü ve ihsanı bol olan, çok nankör kelimeleri mübalağa ifade eder. Aynı şekilde çok halim, çok iyi bilen ve çok güçlü, kelimeleri de mübalağa ifâde eder. Çünkü bunlar mübalağa kalıplarındandır.

**4.** "Gösterin bana!,Onlar yerden hangi şeyi yarattılar?" cümlesindeki soru istiflıâm-ı inkârî olup kınama ifâde eder. "Yoksa onlann göklerde ortaklıkları mı var?" âyetindeki soru da aynıdır.

**5.** "Onun sırtında emekleyen herhangi bir canlı bırakmazdı" cümlesinde istiâre-i mekniyye vardır. Burada yeryüzü, sırtında çeşitli mahlûkât türlerini taşıyan bir hayvana benzetilmiş, sonra müşebbehun bih hazfedilmiş ve onun levazımından olan kelimesiyle istiâre-i mekniyye yoluyla ona işaret edilmiştir.

**6.** "gibi kelimelerde son derecede güzel ve parlak seci gayrı mütekkellif vardır.

---

[119][119] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/187.
[120][120] Kurtubî, 14/361.
[121][121] Taberî, 22/96
[122][122] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/187.
[123][123] Duhân sûresi 44/49

Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır.
Yüce Allah'ın yardımıyla" Fâtır Sûresi'hin tefsiri tamamlandı. [124][124]

[124][124] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/188.

# YASİN SURESİ

Mekke'de inmiştir, 83 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Yasin sûresi Mekke'de inmiş olup üç ana konuyu kapsamaktadır. Bunlar, Öldükten sonra dirilme ve haşre iman, belde halkının kıssası ve Âlemlerin Rabbinin birliğini gösteren kesin delillerdir.
Bu mübarek sûre, vahyin doğruluğu ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğinin gerçek olduğuna dair Kur'an-ı Kerim üzerine yemin ile başlar. Sonra azgınlık ve sapıklıkta devam eden ve peygamberlerin efendisi Muhammed b. Abdullah'ı (s.a.v.) yalanlayan, dolayısıyle üzerlerine Allah'ın azap ve intikamı hak olan Kureyş kâfirlerinden söz eder.
Sonra bu sûre vahyi ve peygamberliği yalanlamanın sonucundan sakındırmak maksadıyle, peygamberleri yalanlamış olan Antakya beldesinin halkı ile ilgili kıssayı anlatır. Bunu, Kur'an'ın; ret ve öğüt alınması için kıssaları anlatma hususundaki üslubuyla ifade eder.
Sûre, kavmine nasihat eden, sonunda kavmi tarafından öldürülen ve Yüce Allah tarafından cennete sokulan mü'min davetçi Habîbu'n-neccâr'ın durumunu anlatır. Onu öldürenleri, Yüce Allah mühlet vermeksizin öldürücü ve yok edici şiddetli bir sesle cezalandırmıştır.
Sonra bu mübarek sûre, bu harika kâinatta Allah'ın birliğini ve gücünü gösteren delillerden sözeder. Buna, içinde hayat bulunan kupkuru arz sahnesinden başlayarak sırasıyle, gündüzün kendisinden sıyrılmasıyla kapkaranlık bir hal alan gece sahnesinden, Allah'ın kudretiyle, sapmadan bir yörüngede dönen parlak güneş sahnesinden, yörüngelerinde derece derece şekil alan aydan ve. ilk insanların nesillerini yüklenip taşıyan dolu gemiden bahseder ki bunların hepsi Allah'ın gücünü gösteren apaçık delillerdir.
Sûre, kıyamet ve onun korkunç hallerinden, üfürüldüğünde insanların kabirlerinden kalkacağı diriliş ve haşir üfürüğünden, cennet ve cehennem ehlinden, o korkunç günde mü'minlerle suçluların birbirlerinden ayırt edileceğinden, neticede bahtiyarların Naîm cennetlerinde, bedbahtların da cehennemin alt tabakalarında yer alacağından bahseder.
Bu mübarek sûre "öldükten sonra dirilme ve hesap" denilen ana konuyu ele alıp onun meydana geleceğine dair kesin delilleri anlatarak sona erer. [1][1]

## İsmi

Yüce Allah bu mübarek sûreye "J4 yâsîn" kelimesiyle başladığı için, sûreye bu ad verilmiştir. Sûrenin bu kelime ile başlaması, Kur'an-ı Kerim'-in mıicizeliğine

[1][1] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/191.

bir işarettir. [2][2]

## Fazileti

Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Her şeyin bir kalbi vardır. Kur'an'ın kalbi de "Yâsîn"dir. Ümmetimden her insanın kalbinde bu sûrenin bulunması hoşuma gider.[3][3]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** Yâsîn,
**2.** Hikmet dolu Kur'ân hakkı için,
**3.** Sen şüphesiz peygamberlerdensin.
**4.** Doğru yol üzerindesin.
**5.** (Bu Kur'ân) üstün ve çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir.
**6.** Ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir toplumu uyarman için indirilmiştir.
**7.** Andolsun ki onların çoğuna o söz hak oldu. Çünkü onlar îman etmeyecekler.
**8.** Biz onların boyunlarına halkalar geçirdik, O halkalar çenelere kadar dayanmaktadır. Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır.
**9.** Önlerinden bir sed ve arkalarından bir sed çektik de onları kapattık, artık göremezler.
**10.** Onları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, inanmazlar.
**11.** Sen ancak Kur'ân'a uyan ve görmeden Rah-mân'dan korkan kimseyi uyarabilirsin. İşte böylesini, bir mağfiret ve güzel mükâfatla müjdele.
**12.** Şüphesiz ölüleri ancak biz diriltiriz. İleri gönderdiklerini ve bıraktıkları eserlerini yazarız. Biz her şeyi apaçık bir kitapta sayıp yazmışızdır.
**13.** Onlara, şu şehir halkını misal getir: Hani onlara elçiler gelmişti.
**14.** İşte o zaman biz, onlara iki elçi göndermiştik. Onları yalanladılar. Bunun üzerine üçüncü bir elçi gönderdik. Onlar "Biz size gönderilmiş elçileriz" dediler.
**15.** Dediler ki: Siz bizim gibi insandan başka bir şey değilsiniz. Rahman, herhangi bir şey indirmedi. Siz ancak yalan söylüyorsunuz.
**16.** Elçiler: "Rabbimiz biliyor, biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz.
**17.** Bizim vazifemiz, açık bir şekilde Allah'ın buyruklarını size tebliğ etmekten başka bir şey değildir" dediler.
**18.** Onlar da dediler ki: "Doğrusu biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık. Eğer bu işten vazgeçmezseniz, andolsun sizi taşlarız. Ve bizden size mutlaka fena bir kötülük dokunur".
**19.** Elçiler şöyle cevap verdi: Sizin uğursuzluğunuz sizinle beraberdir. Size nasihat ediliyorsa da mı?... Bilâkis, siz aşırı giden bir milletsiniz.
**20.** Derken şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi "Ey kavmim! dedi, bu

---

[2][2] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/192.
[3][3] Bu hadisi Bezzar rivayet etmiştir.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/192.

elçilere uyunuz!"
**21.** "Sizden herhangi bir ücret istemeyen bu kimselere tâbi olun, çünkü onlar hidâyete ermiş kimselerdir."
**22.** "Bana ne olmuş ki, beni yaratana ibâdet etme-yecekmişim! Halbuki, hepiniz O'na döndürüleceksiniz.
**23.** O'ndan başka tanrılar mı edineyim? O çok esirgeyici Allah, eğer bana bir zarar dilerse onların şefaati bana hiç bir faide vermez, beni kurtaramazlar da.
**24.** İşte o zaman ben apaçık bir sapıklığın içine gömülmüş olurum.
**25.** Şüphesiz ben, Rabbinize inandım, beni dinleyin."
**26.** "Gir cennete!" denildi. "Keşke, dedi, kavmim bilseydi...
**27.** Rabbınıin beni bağışladığını ve beni ikrama mazhar olanlardan kıldığını!"
**28.** Biz ondan sonra, onun milletini helak etmek için üzerlerine gökten herhangi bir ordu indirmedik ve indirecek de değildik.
**29.** (Onları helak eden), korkunç sesten başka bir şey değildi. Birdenbire sönüverdiler.
**30.** Ne yazık şu kullara! Onlara bir peygamber gelmeye dursun, ille de onunla alay etmeye kalkışırlardı.
**31.** Müşrikler görmüyorlar mı ki, onlardan önce nice kavimler helak ettik. Onlar, tekrar dönüp de bunlara gelmezler.
**32.** Elbette onların hepsi karşımızda hazır bulunacaklar.

## Kelimelerin İzahı

Ağlâl, ellere vurulan kelepçe mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Bazen bu kelepçe ile eller boyuna bağlanır.
Mukmehûn, gözlerini kapatarak başlarım kaldıranlar demektir. Dilciler şöyle der: Gözleri kapayıp başı kaldırmak demektir. Havuz başındaki deve, suyu içmeyip de başını kaldırdığında denir.[4][4] Bir gemiyi anlatırken, Bişr şöyle der:
Biz, o geminin etrafında oturmuşuz. Su içmeyip kafasını diken ve gözlerini yuman develer gibi, gözlerimizi kapıyoruz.[5][5] Sedd iki şey arasında bulunan engel, mania demektir. Takviye ettik, Onu takviye etti, kuvvetlendirdi manası-nadır.
Uğursuzluğa uğradık. Uğursuzluk demektir. Bunun aslı, "kuş" mânâsına gelen dan gelmektedir. Araplar, kuş sol tarafa uçtuğunda, bunu uğursuz sayarlardı.
Hâmidûn, sönmüş ateş gibi hareketsiz, ölüler demektir. [6][6]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Yâsîn. Bazı mübarek sûrelerin başında bulunan hurûfu mukat-taa, Kur'an-ı Kerim'in mucize olduğuna ve

---

[4][4] Bkz, Fîrûzâbâdî, el-Kâmusu'l-muhît, maddesi.
[5][5] Taberî, 15/8
[6][6] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/196.

onun, Arapların bilip konuştukları bu hecâ harflerinden meydana geldiğine, fakat mucize olan eşsiz nazmının, onun Allah tarafından geldiğine dair bir delil olduğuna dikkat çekmek içindir.[7][7] İbn Abbas şöyle der: Yâsîn Tayy kabilesinin lugaünda "Ey inşân!" demektir. Bir görüşe göre bu kelime, Peygamber (s.a.v.)'in isimlerinden biridir. Kendisinden sonra gelen cümlesi bunun delilidir. Bir başka görüşe göre bu, Ey insanlığın efendisi!" mânâ-srndadır. Bunu Ebubekir el-Verrâk söylemiştir.[8][8]

**2.** Hakîm olan Kur'an hakkı için. Bu, Allah'ın Kur'an üzerine yeminidir. Hakîm, kendisinde herhangi bîr değiştirme ve tebdil meydana gelmeyen, kendisine herhangi bir çelişki ve bâtıllık arız olmayan sağlam manasınadır. Kurtubî şöyle der: Kendisine herhangi bir bozukluk gelerneyecek şekilde nazmı ve mânâsı sağlamlaştırılmış, demektir.[9][9] Ebussuûd da şöyle der: Hakîm, mucize nazmı bakımından hikmet ihtiva eden veya hikmet söyleyen, eşsiz hikmetler kapsayan demektir.[10][10] Özet olarak diyebiliriz ki, Yüce Allah, Hz. Muhammed (a.s)'in peygamber olduğuna dair, bu sağlam, güzel nazmı ve eşsiz mânâsı ile mucize olan, kuvvetli kanun ve hükümler koyan ve belagatın zirvesinde olan bu Kur'an üzerine yemin etti. Bu yeminde, "Şüphesiz sen peygamberlerdensin" ifadesinin de içinde bulunduğu, Peygamberin (s.a.v.) sânını yüceltme ve ona tazim vardır.[11][11]

**3.** Bu cümle yeminin cevabıdır. Yani, ey Peygamber! Kuşkusuz sen, halkı doğru yola iletmek için, Alemlerin Rabbi tarafından gönderilen peygamberlerdensin. İbn Abbas der ki: Kureyş kâfirleri şöyle dediler: Ey Muhammed! Sen peygamber değilsin. Allah seni bize peygamber olarak göndermedi. Bunun üzerine Yüce Allah, hakîm olan Kur'an'a yemin edip Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberlerden olduğunu bildirdi.[12][12]

**4.** Sen, kendisinde eğrilik ve bozukluk bulunmayan dosdoğru yol üzerindesin. Bu yol, senden önceki peygamberlerin dini olan İslam dinidir. Onlar Allah'ın birliği inancını ve Ona imanı getirmişlerdir. Taberî der ki : Kendisinde, doğru yoldan herhangi bir sapma bulunmayan yol üzerindesin. Bu yol İslâm dinidir. Katâde böyle demiştir.[13][13] "Sırat" kelimesinin nekra olması, onun büyüklüğünü ve yüceliğini ifade eder.[14][14]

**5.** Bu nurlu ve hidayete erdiren Kur'an-ı Kerîm, mülkünde aziz ve mahlûkâtına

---

[7][7] Hurufu mukattaa hakkında geniş bilgi için, bkz, Bakara sûresi'nin başı.
[8][8] Kurtubî, 15/4
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/197.
[9][9] Kurtubî, 15/5
[10][10] Ebussuûd, 4/247
[11][11] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/197.
[12][12] Kurtubî, 15/5. Kurtubî bunu Kuşeyrî'den nakletmiştir.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/197.
[13][13] Taberî, 22/97
[14][14] İbnu'l-Münîr, el-İntisâf ale'l-Keşşâf, 4/2
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/197.

karşı merhametli, izzet sahibi Yüce Allah tarafından indirilmiştir. [15][15]

**6.** Ey Peygamber! Fetret devrinin uzaması sebebiyle, kendilerine ne bir peygamber ve ne de bir kitap gelmiş olan Arapları bu Kur'an'la uyarman için onu indirdik. Uyarmaktan maksat, onları Allah'ın azabından korkutmaktır, Uzun süreden beri uyanlmadıkları için Araplar, hidayet ve imandan gafildirler. Şirk ve puta tapma karanlıkları içersinde bocalamaktadırlar. Bundan sonra Yüce Allah, müşriklerin, inkâr ve yalanlamada ısrar etmeleri sebebiyle azaba müstehak olduklarını açıklamak üzere şöyle buyurdu: [16][16]

**7.** Ayetin başındaki J kendisinden sonra gelen kısmın, mahzuf bir yeminin cevabı olduğunu gösteren J'dır. Yani, Allah'a and olsun ki, inkârda ısrarları ve uyarıyı dinleyip öğüt almamaları sebebiyle o müşriklerin çoğuna cehennem azabı vacip oldu. İşte bunun içindir ki, ey Peygamber! Onlar senin, kendilerine getirdiğin kitaba inanmazlar. Bundan sonra Yüce Allah, onların iman etmeme sebebini açıklayarak şöyle buyurdu; [17][17]

**8.** Bu âyet, müşriklerin sapıklık hususundaki durumlarım tasvir etmekte ve onların halini, eline kelepçe vurularak boynuna bağlanmış, dolayısıyfe eğemiyecek bir şekilde başını yukarı kaldırmış bir kimsenin haline benzetmektedir. Celâleyn müellifi şöyle der: Bu bir temsildir. Maksat, onlar imana gelmezler ve ona baş eğmezler.[18][18] İbn Kesîr de şöyle der: Yani, kendilerine bedbahtlık damgası vurulmuş olan müşrikleri biz, boynuna tasma takılıp elleri çenesinin altından boynu ile kelepçelenmiş olan kimse gibi yaptık.[19][19] Böylece başı dikilip kaldı. Mukmah, "başını kaldırmış olan" demektir. Âyette "eller" söylenmeyip, tasma ve boyunun zikriyle yetinildi. Çünkü "gull" kelimesi, elleri boyunla birlikte bağlayan tasma için kullanılır.[20][20] Ebussuûd da şöyle der: Yüce Allah onların halini, elleri boyunlarıyla birlikte bağlanan kimselerin haline benzetti. Bu tasmalar, çenelere dayanmıştır. Dolayısı ile bu tasmalar onları hakka dönmeye bırakmaz, boyunlarını hakka doğru çeviremezler, başlarını eğemezler, hakkı göremeyecekleri veya o tarafa bakamayacakları bir şekilde gözlerini kapatırlar.[21][21]

**9.** Ebussuûd bu âyeti şöyle tefsir eder: Bu âyet, önceki benzetme âyetinin devamı ve tamamlayıcısıdır. Yani, onların önüne büyük bir set çektik, aynı şekilde arkalarına da büyük bir set çektik. O setlerle, gözlerini kapadık, dolayısıyle onlar, kesinlikle hiçbir şeyi göremezler. Çünkü onlar korkunç iki set arasında mahsur kalmışlardır. Bu, onların hallerinin son derece kötü olduğunu,

---

[15][15] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/198.
[16][16] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/198.
[17][17] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/198.
[18][18] Celâleyn, 3/318
[19][19] Zekân, Ezkân'm tekilidir. Taberî şöyle der: Zekan iki çene kemiğinin birleştiği yerdir.
[20][20] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/155
[21][21] Ebussuud, 4/248
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/198.

cehalet ve azgınlık zindanlarında hapsedilmiş olduklarını delillere ve mucizelere bakmaktan mahrum kaldıklarım açıklar.[22][22] Tefsirciler şöyle der: Bütün bunlar, onlara iman yollarının kapatılmasını, kendisine tüm yollan kapatılıp maksadına yol bulamayan kimseye benzetmedir.[23][23]

**10.** Ey Peygamber! Senin onları korkutman da, korkutmaman da onlara göre birdir. Çünkü aklını sapıklık karanlıklarının örttüğü, kalbinde taşkınlık arzularının yuvalandığı bir kimseye ikazlar ve engeller fayda vermez, Bu sebeple onlar iman etmezler. Çünkü uyarma, ölü kalpleri diriltmez. O ancak imanı almaya hazır olan diri kalbi uyarır. Bu, Peygamber (s.a.v.) için bir teselli ve müşriklerin kalplerinde bulunan azgınlık ve taşkınlık gerçeğini açığa çıkarmadır. [24][24]

**11.** Ey Peygamber! Senin uyarman ancak, Kur'an'a inanan ve ondaki âyetlerle amel eden kimselere fayda verir. Ve kendisini görmediği halde Allah'tan korkanlara fayda sağlar. Ebu Hayyân der ki: Rahmet sıfatıyle vasıflanmış olan Allah'tan korkar demektir. Rahmet, ümide sebep olur. Fakat kişi, Allah'ın rahmetin bilmekle birlikte, kendisine lütfettiğini elinden almasından korktuğu için O'ndan çekinir, ve İnsan, halkın gözlerinden uzak ve yalnız kaldığı zaman1' demektir.[25][25] İnsan, uyarıdan faydalanınca müjdey layık olmuştur. Yani, ey Peygamber! O kimseyi, günahlarını Allah'ta büyük bir bağışlama ve âhirette naim cennetlerinde değerli bir mükafat il müjdele. İbn Kesîr şöyle der: Çok, bol ve güzel ecir demektir. B da ancak cennette olur.[26][26] Yüce Allah peygamberlik işini anlattıktan sonr; öldükten sonra dirilme ve haşir olayını anlatmak üzere şöyle buyurdu: [27][27]

**12.** Şüphesiz biz, onları öldükten sonra hesap ve cez için kabirlerinden diriltiriz. Taberî şöyle der: Dünyac iken önden gönderdikleri iyilik ve kötülüğü, iyi ve kötü amelleri yazan pftjülj dan maksat, mescitlere giderken bıraktıkları ayak izleridir.[28][28] Câbırden rivayet edilen bir hadiste o şöyle der: Mescidin yanındaki alan boştu. Selemeoğulları Mescid'in yakınma taşınmak istediler. Bu durum Peygamber (s.a.v.)'e ulaşınca şöyle buyurdu: Ey Selemeoğulları! Evlerinizden ayrılmayın. Mescide gelirken bıraktığınız ayak izleri yazılmaktadır. Evlerinizden ayrılmayın. Mescide gelirken bıraktığınız ayak izleri yazılmaktadır. Bunun üzerine Selemeoğulları: "Taşınmış olmamız bizi sevindirecek değildi" dediler.[29][29] Biz her şeyi veya her işi yazılı bir kitapta topladık ve zaptettik. O kitap, amellerin yazıldığı sayfalardır. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurur:

---

[22][22] Ebussuûd, 4/249
[23][23] Sâvî Haşiyesi, 3/319
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/199.
[24][24] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/199.
[25][25] el-Bahr, 7/325
[26][26] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/156
[27][27] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/199.
[28][28] Taberî, 22/99
[29][29] Müslim, Mesâcid, 281

O gün, Her insan topluluğunu amel defteriyle birlikte çağıracağız.[30][30] Bu defter onların yaptığı hayır ve şer hususunda şahittir. Mücâhid ve Katâde şöyle derler: Buradaki "imam" dan maksat Levh-i mahfuz'dur.[31][31] Ebu Hayyân da şöyle der: dan maksat, "ileri gönderdiklerini sayarız" demektir. Yüce Allah, ilminin onların amellerini ihata ettiğini, kendisiyle eşyanın kaydedildiği "yazı" ile ifade etti.[32][32] Bundan sonra Yüce Allah, peygamberleri yalanladıkları için gökten bir gürültü göndererek yok ettiği belde halkının kıssasını müşriklere anlatılmak üzere şöyle buyurdu: [33][33]

**13.** Ey Peygamber! Seni yalanlayan kavline, Antakyalıların kıssasını anlat. O kıssa enteresan oluşuyla, darb-ı ıesel ve hayret verici söze benzer. Hani, doğru yolu bulmaları için gönderdiğimiz peygamberler onlara gelmişti. Kurtubî şöyle der: Ju belde, bütün müfessirlerin görüşüne göre Antakya'dır. Allah onlara üç lelçi gönderdi. Bunlar Sâdık, Masdûk ve Şem'ûn'dur. Rasulullah (s.a.v.)'a, [kendilerine Allah tarafından üç elçi gönderilmiş olan belde halkı kâfirlerinin başına gelenlerin, müşriklerin de başına gelebileceğine dair on-llari uyarması emrolundu. Bir görüşe göre bu gönderilenler İsa'nın (a.s.) etçilleridir.[34][34]

**14.** Onlara iki elçi gönderdiğimizde hemen Bunun üzerine onlan üçüncü bir elçi ile takviye edip destekledik.
Dediler ki: "Biz Allah'ın elçileriyiz. Sizin doğru yolu bulmanız için gönderildik." [35][35]

**15.** Kâfirler dediler ki, sizin bizden bir üstünlüğünüz yok. Siz de bizim gibi insansınız. Allah, bize değil de size nasıl vahyetti? Allah, vahy ve peygamberlik diye herhangi bir şey indirmedi. Siz, peygamberlik iddiasında yalancı olan bir topluluktan başka bir şey değilsiniz. [36][36]

**16.** Peygamberler onlara şöyle cevap verdi: Allah biliyor ki, biz, Onun size gönderilmiş peygamberleriyiz. Biz yalancı olsaydık, bizden çok şiddetli bir şekilde intikam alırdı. İbn Cüzeyy der ki: Elçiler burada münkirlere cevap verdikleri için, elbette gönderilmiş peygamberleriz" diyerek haberi, te'kit edatı olan J ile pekiştirdiler. Birinci haber bunun gibi değildir. O, sadece olayı haber vermektir.[37][37]

---

[30][30] İsra sûresi, 117/71
[31][31] Tercihe daha şayan olan bizim anlattığımızdır ki, o da, "imâm" dan maksadın amel defteri olmasıdır. İbn Kesîr'in tercihi budur.
[32][32] el-Bahr, 7/325
[33][33] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/199-200.
[34][34] Kurtubî, 15/14. Bunların, İsa'nın (a.s.) elçileri olduğuna dair Kurtubî'nin anlattığı görüş tercihe şayan olan bir görüştür. Çünkü, Siz, bizim gibi insandan başka bir şey löeğiİsiniz" sözü, ancak, Allah'ın kendilerini peygamber olarak gönderdiğini iddia edenlere [söylenir. İbn Cüzeyy de böyle der.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/200.
[35][35] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/200.
[36][36] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/201.
[37][37] Teshil, 3/161
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/201.

**17.** Bize düşen, Allah'ın risâletini size, hiçbir kapalılık bulunmayacak şekilde apaçık olarak tebliğ etmektir. İnanırsanız mutluluk sizindir. Yalanlarsanız bedbaht olursunuz. Ebu Hayyân şöyle der: Bu âyette müşrikler için bir tehdit vardır. "Belâğ" kelimesinin "mübîn" ile nitelenmesinin sebebi şudur: O tebliğ, onların peygamber olarak gönderildiğine şahit olan mucizelerle apaçık olmuştur. Nitekim bu kıssada, peygamberlerin doğruluğunu gösteren "anadan doğma körü ve alaca hastasını iyileştirmek, ölüleri diriltmek" gibi mucizeler anlatılmıştır.[38][38]

**18.** Belde halkı onlara dedi ki: Bizi imana ve putlara ibadeti terketmeye davetinizden dolayı sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık. Tefsirciler şöyle der: Onların, peygamberlerin davetini kendileri için uğursuz saymalarının sebebi şudur: Peygamberler onları, takip ettikleri dinin dışında başka bir dine çağırdılar. Dolayısıyle onlar bu dini yadırgadı ve kötü buldular. Haktan sapmış olan tabiatları da ondan nefret etti ve neticede o dine çağıran kimselerin yüzünden uğursuzluğa uğradıklarını söylediler. Sanki şöyle dediler: "Bizi çağırdığınız şeyden Allah bizi korusun".[39][39] Bundan sonra şöyle diyerek peygamberleri tehdit ettiler: Allah'a yemin olsun ki, eğer söylediklerinizden ve bizi Allah'ı birlemeye ve dinimizi terketmeye çağırmaktan vazgeçmezseniz, sizi ölünceye kadar taşa tutarız ve sizi en kötü bir şekilde öldürürüz. [40][40]

**19.** Elçiler (peygamberler) onlara dedi ki: Uğursuzluğunuz bizim yüzümüzden değildir. Uğursuzluğunuz sırf sizin kendiniz yüzünden, inkârınız, isyanınız ve kötü amelleriniz yüzündendir. Bu, bir şart cümlesi olup sözün akışından anlaşıldığı için cevabı söylenmemiştir. Yani, biz size hatırlattık, Öğüt verdik ve Allah'ı birlemeye çağırdık diye mi, bizim yüzümüzden uğursuzluğa uğradınız, taşlama ve işkence ile bizi tehdit ettiniz? Durum sizin iddia ettiğiniz gibi değildir. Aksine siz öyle bir kavimsiniz ki, isyan etme ve suç işlemede ileri gitmek sizin âdetinizdir. Bu söz, sakındırma ve engelleme ile birlikte kınama ifade eder. [41][41]

**20.** Şehrin en uzak tarafından bir adam koşarak, hızlı adımlarla geldi. Bu zât Habibu'n-neccâr'dır. İbn Kesîr şöyle der: Belde halkı kendilerine gelen elçileri öldürmek istediler. Bunun üzerine şehrin en uzak tarafından, bu elçilere yardım etmek üzere Habibu'n-neccâr adlı bir adam koşarak geldi. Habibu'n-neccâr ipek elbise dikicisiydi ve ipek üzerinde çalışırdı. Çok sadaka verir; kazancının yarısını sadaka olarak dağıtırdı.[42][42] Kurtubî şöyle der: Habîb, cüzzamlı idi. Evi, şehrin en uzak kapısının yanındaydı. 70 sene, kendisine acırlar ve hastalığını giderirler ümidiyle putlara ibadet etmişti. Fakat putlar onun bu arzusuna cevap

---

[38][38] el-Bahr, 7/327
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/201.
[39][39] Beyzâvî Haşiyesi, 3/125
[40][40] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/201.
[41][41] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/201-202.
[42][42] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/159. Bu şahsın isminin Habibu'n-neccâr olduğuna dair söz, İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir.

vermemişlerdi. Elçileri görüp de elçiler onu Allah'a davet edince: "Her hangi bir mucizeniz var mı?" diye sordu. Onlar da, "Evet, her şeye gücü yeten Rabbimize dua ederiz, o seni, içinde bulunduğun dertten kurtarır." dediler. Bunun üzerine Habîb, dedi ki: "Bu hayret verici bir şeydir. Ben, bu hastalığı benden gidermeleri için 70 yıldır şu ilahlara dua ediyorum. Fakat onlar bunu yapamadılar. Sizin Rabbiniz bir sabah vaktinde bunu nasıl yapacak? Dediler ki: "Evet, bizim Rabbimiz dilediğini yapabilir. Bu putlar, az da olsa, ne bir fayda sağlayabilirler. Ne de zarar verebilirler. Bunun üzerine Habîb iman etti, onlar da Rabblerine dua etti. Yüce Allah onun hastalığını giderdi. Kavmi, elçileri öldürmek isteyince koşarak onlara geldi ve Kur'an'ın anlattıklarını söyledi.[43][43] Habîb dedi ki, "Ey kavmim! Allah'ı birlemeye çağıran bu şerefli peygamberlere uyunuz. Habîb, onların kalplerini yumuşatmak ve nasihati kabule meylettirmek için "Ey kavmim!" diye hitap etti. Sonra sözü pekiştirmek ve sebebini açıklamak maksadiyle tekrar şöyle dedi: [44][44]

**21.** O ihlaslı ve salih elçilere uyun. Onlar imanınızın karşılığında sizden herhangi bir ücret istemiyorlar. Sizi Allah'ın birliğine davet etmeleri hususunda hidayet ve basiret üzeredirler. [45][45]

**22.** Bu ifade, Habîbu'n-neccâr'm onları irşat hususundaki nezaketini gösterir. Sanki o kendine nasihat ediyor ve kendisi için tercih ettiğini onlar için tercih ediyor. Bunda, yaratıcılarına ibadetî terk etmelerinden dolayı bir nevi azarlama vardır. Yanı, beni yoktan yaratan yaratıcıma ibadet etmekten beni alıkoyan nedir? Öldükten sonra sizin dönüşünüz de O'nadir. O herkese amelinin karşılığını verecektir. [46][46]

**23.** Bu, bir istifhâm-ı inkârıdır Yani, Allah'tan başkalarını nasıl ilah edineyim? Onlar ne işitir, ne fayda sağlar, ne de kendilerine ibadet edenin herhangi bir ibadetini karşılar. Onlar o derece hor ve basittirler ki, eğer Allah bana bir eziyet, ve zarar indirmek istese, onlar da bana şefaat etseler, şefaatleri fayda vermez ve beni kurtaramazlar. Nasıl kurtarsınlar ki, onlar işitmeyen, fayda sağlamayan ve şefaat edemeyen taşlardır. Onlar beni Allah'ın azabından kurtaramazlar. [47][47]

**24.** Allah'tan başkasına ibadet ettiğim ve putları ilah edindiğim takdirde ben apaçık bir ziyanda olurum. Habîb, nasihat ve hatırlatma yaptıktan sonra, müslüman olduğunu ilan etti ve imanım açıklamak üzere şöyle dedi: [48][48]

**25.** Şüphesiz ben, sizi yaratan Rabbinize iman ettim. Sözümü dinleyin, nasihatimi tutun. Tefsirciler şöyle der: Habîb onlara bunu söyleyince ve nasihat

---

[43][43] Kurtubî, 15/18. Bu Vehb'in rivayeti olup Kurtubî tarafından anlatılmıştır.
[44][44] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/202.
[45][45] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/202.
[46][46] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/202-203.
[47][47] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/203.
[48][48] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/203.

edip imanını açıklayınca hep birden üzerine çullandılar ve onu öldürdüler. Onu, eziyetlerinden kurtaracak hiç kimsesi yoktu.[49][49] Taberî de şöyle der: Onun üzerine çullandılar ve Ölünceye kadar ayaklarıyle çiğnediler. Bir rivayete göre de onu ölünceye kadar taşladılar.[50][50]

**26, 27.** Ölünce Allah ona şöyle dedi: Sadık imanının ve şehitliğe nail olmanın karşılığı olarak iyi şehitlerle birlikte cennete gir. İbn Mesûd şöyle der: Onlar Habîb'i ayaklarıyle o kadar çiğnediler ki, bağırsakları dübüründen çıktı. Yüce Allah ona, "cennete gir" dedi. O da girdi. O, cennette rızıklandırılıyor. Kuşkusuz Allah ondan dünya hastalığını, üzüntüsünü ve yorgunluğunu giderdi.[51][51] Cennete girip de, imam ve sabrının karşılığı olarak orada yüce Allah'ın, kendisine ikram ettiği şeyleri görünce, kavminin kendi halini bilmesini temenni etti ki, vardığı güzel sonucu bilsinler. Yani, keşke onlar, Rabbimin benim günahlarımı bağışlamasının ve bana naim cennetlerine girmeyi nasip etmesinin sebebini bilselerdi, dedi. İbn Abbas şöyle der: Habîb kavmine hayatında da nasihat etti, ölümünden sonra da nasihat etti.[52][52] Ebussuûd şöyle der: Habîb kavminin kendi halini bilmelerini temenni etti ki, bu bilgi onları, inkârdan tevbe etmek ve imana girmek suretiyle sevap ve mükafat kazanmaya şevketsin. Onun bu hali, evliyanın, düşmanlarına merhameti hususundaki âdetleri üzere cereyan etmiştir. [53][53]

**28.** Biz ondan sonra kavmini helak etmek için üzerlerine gökten herhangi bir ordu indirmedik. İndirecek de değildik. Bu ifade onların şanını küçültme ve onları tahkîr ifadesidir. [54][54]

**29.** Onların cezası, bir tek sayhadan başka bir şey değildi. Bu sayhayı onlara Cebrail haykırdı. Onlar hemen hareket etmeyen ölüler haline geldiler. Nefesleri kesilmiş, alevi giden sönmüş ateşe döndüler. Tefsirciler şöyle der: Bu âyette, onların yok edilmesinin basit bir şey olduğu ifade edilmektedir. Onları yok etmek için melek göndermeyecek kadar, Allah katında zelil ve hakirdirler. Rivayete göre, Habibu'n-Neccâr öldürülünce, Yüce Allah bu duruma gazab etti ve onları hemen cezalandırdı. Cebrail'e emretti, o da tek bir sayha ile onlara haykırdı. Öyle bir haykırdı ki, hepsi öldüler. Yüce Allah, onların kökünü sayha usulüyle kesti. Bundan sonra Yüce Allah şöyle buyurdu: [55][55]

**30.** Allah'ın peygamberlerini yalanlayan ve âyetlerini inkâr eden o kimselere yazıklar olsun. Ne yazık onlara! Onlara bir peygamber gelmeye dursun, ille de

---

[49][49] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/159
[50][50] Kurtubî, 22/104
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/203.
[51][51] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/160
[52][52] Bu, İbn Abbas'ın sözüdür. Zemahşerî şöyle der: Merfû hadiste şöyle gelmiştir: Habîb, diri olarak da, ölü olarak da kavmine nasihat etti. Ben derim kis meşhur olan, bunun da ibn Abbas'ın sözü olmasıdır.
[53][53] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/203-204.
[54][54] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/204.
[55][55] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/204.

onu yalanlarlar ve onunla alay ederlerdi. Her zaman ve her yerde kâfirlerin âdeti böyledir. Beyzâvî Hâşiyesi'nin yazarı şöyle der: Onlar kendilerine üzülmeye veya başkalarının onlara üzülmelerine layıktırlar. Çünkü durumun şiddeti ve büyüklüğü o dereceye ulaşmıştır ki, kendisinde acıma hissi bulunan herkes, onların peygamberlerle alay etme durumlarını gördüğünde onlar için üzülür ve şöyle der: Bu kâfirlerin kaybı ve ziyanı ne büyük! Çünkü onlar imanı küfürle, saadeti de betbahthkla değiştirdiler.[56][56] Bu âyette, Kureyş kâfirlerine tariz vardır. Çünkü onlar peygamberlerin efendisini yalanladılar. Yüce Allah, Mekke kâfirlerinin durumunu Antakya halkının durumuna benzettikten sonra, kendilerinden öncekilerden ibret almadıklarından dolayı müşrikleri kınamak üzere şöyle buyurdu: [57][57]

**31.** O müşrikler , kendilerinden önce peygamberleri yalanlayan, dolayısıyle Yüce Allah tarafından helak edilen kimselerden ibret almıyorlar mı? O yok olanların, helak olduktan sonra tekrar dünyaya dönmediklerini bilmiyorlar mı?[58][58]

**32.** Gedmiş ve gelecek bütün milletler, hesap ve ceza için kıyamet günü, hâkimler hâkiminin huzuruna getirileceklerdir. O, onlara, bütün amellerinin, iyilerinin ve kötülerinin karşılığım verecektir. Ebu Hayyân şöyle der: Bu cümlenin, onların yok edilmelerinin anlatılmasından sonra gelmesi, Yüce Allah'ın, helak edilenleri başı boş bırakmayacağını, bilakis helakten sonra onları toplayıp hesaba çekeceğini, iyilere sevap kötülere ceza verileceğini açıklamak içindir.[59][59]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz.

**1.** "Gerçekten, sen gönderilmiş peygamberlerdensin" "Gerçekten biz size gönderilmiş peygamberleriz" gibi cümleler, birden fazla pekiştirme edatıyla pekiştirilmiştir. Çünkü muhatap inkarcıdır. Burada her iki cümle de ve edatlarıyle pekiştirilmiştir. Edebiyatta bu türe "haber-i inkârı" denir.

**2.** "Onların boyunlarına tasmalar geçirdik" âyetinde istiâre-i temsiliyye vardır. Yüce Allah, hidayet ve imandan kaçman kâfirlerin durumunu, zincir ve tasmalarla eli boynuna bağlanan ve başı yukarı kalkık olup onu eğemeyen ve sağa sola döndüremeyen kimsenin haline benzetti, Aynı zamanda, yolları yüzüne kapatılan ve maksadına eremeyen kimsenin durumuna benzetti. Bu, istiâre-i temsîliyye yoluyla olmuştur.

---

[56][56] Beyzavî Haşiyesi, 3/128
[57][57] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/204.
[58][58] Muhtasar-ı İbn Kesir, 1/161
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/204.
[59][59] el-Bahr, 7/335
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/204-205.

**3.** "Önlerinden' ile "arkalarından" arasında tıbâk vardır.
**4.** "onları uyarman" ile "veya onları uyarmaman" arasında tıbak-ı selb vardır.
**5.** "biz" ile diriltiriz arasında, bazı harflerin değişmesinden dolayı cinâs-ı nakıs vardır.
**6.** "O peygamberlere uyun" cümlesinden sonra sizden herhangi bir ücret istemeyen kimseye uyun" cümlesine fiilin tekrarlanın asiyle itnâb yapılmıştır.
**7.** "Ondan başka tanrılar mı edineyim?" sorusu kınama ifade eder.
**8.** "Cennet'e gir denildi" cümlesinde, sözün akışından anlaşıldığı için hazif yapılmıştır. Takdiri şöyledir: Habîb, imanını açıklayınca onu öldürdüler. Böylece ona, "cennete gir" denildi.
**9.** "uğursuzluğa uğradık" ile sizin uğursuzluğunuz ve gönderdik ile gönderilenler arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**10.** Âyet sonlarında birbirine uygunluk vardır. Bu da Kur'an'm özel-liklerindendir. Bu üslupta parlak bir ifade vardır ve kulağa hoş gelir. Bu çok ve meşhurdur. [60][60]

**Bir Uyarı**

Kur'an-ı Kerim'in güzelliklerinden ve harifea belagatından biri de, kıssa ve haberleri kısaca ifade etmek ve kıssalarıij ruhuna ve sırrına işaret etmektir. Çünkü kıssalardan maksat, hatırlatma ve ibret almadır. Bunun içindir ki bu kıssada, ne beldenin, ne onları Allah'a çağıran şahsın ve ne de muhterem elçilerin ismi zikredilmiştir.
Çünkü bunların hiçbiri kıssanın hedefi değildir. Kur'an'ın diğer kıssalarını da buna kıyasla. [61][61]

**33.** Ölü toprak onlar için bir delildir. Biz ona hayat verdik ve ondan dane çıkardık. İşte onlar bundan yerler.
**34.** Biz, yeryüzünde nice nice hurma bahçeleri, üzüm bağları yarattık ve oralarda bir çok pınarlar fışkırttık ki,
**35.** Onların meyvelerinden ve elleriyle bunlardan imal ettiklerinden yesinler. Hâlâ şükretmeyecekler mi?
**36.** Yerin bitirdiklerinden, insanların kendilerinden ve henüz mâhiyetini bilmedikleri şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah'ı teşbih ve takdis ederim.
**37.** Gece de onlar için bir ibret alâmetidir. Biz ondan gündüzü sıyırıp çekeriz de onlar karanlıklara gömülürler.
**38.** Güneş, kendine mahsus yörüngesinde akıp gitmektedir. İşte, bu, azîz ve alîm olan Allah'ın takdiridir.
**39.** Ay için de birtakm menziller tayin ettik. Nihayet o, eğri hurma dalı gibi olur da geri döner.
**40.** Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri belli bir

[60][60] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/205-206.
[61][61] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/206.

yörüngede yüzmeğe devrim ederler.
**41.** Onların zürriyetlerini dopdolu bir gemide taşımamız da onlar için büyük bir ibret alâmetidir.
**42.** Onlar için gemiye benzer, binecekleri şeyleri de yarattık.
**43.** Dilesek onları suda boğarız. O zaman ne onların imdadına koşan olur, ne de onlar kurtarılırlar.
**44.** Ancak bizim tarafımızdan bir rahmete ve belli bir zamana kadar dünyadan faydalanmalarını istememiz müstesnadır.
**45.** Onlara "Yapmakta olduğunuz ve yapıp arkada bıraktığınız işlerde Allah'tan korkun, umulur ki size merhamet olunur" denildiğinde yüzçevirirler.
**46.** Onlara Rablerinin âyetlerinden bir âyet gelmeye dursun, ille de ondan yüzçeviriyorlardı.
**47.** "Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden hayra sarfediniz" denildiğinde, kâfirler mü'minlere dediler ki: "Dilediği takdirde Allah'ın doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız? Siz gerçekten apaçık bir sapıklık içindesiniz."
**48.** Onlar, "Eğer gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit ne zaman gelecek", derler.
**49.** Onlar, birbirleriyle tartışırlarken kendilerini ansızın yakalayacak korkunç bir sesi bekliyorlar.
**50.** İşte o anda onlar ne bir vasiyyette bulunabilirler, ne de ailelerine dönebilirler.
**51.** Sûr'a üfürülecek. Bir de ne göresin!. Onlar kabirlerinden kalkıp koşarak Rablerine giderler.
**52.** "Eyvah, eyvah! Bizi kabrimizden kim kaldırdı? Bu, Rahmân'ın va'didir. Peygamberler gerçekten doğru söylemişler!" derler.
**53.** Bu olay, bir tek sayhadan başka bir şey değildir. Onların hepsi hemen huzurumuzda hazır bulunurlar.
**54.** O gün hiçbir kimse en ufak bir haksızlığa uğramaz. vSiz orada, ancak yaptıklarınıza karşılık alırsınız.
**55.** O gün Cennetlikler, gerçekten nimetler içinde safa sürerler.
**56.** Onlar ve eşleri, gölgeler altında tahtlara kurulurlar.
**57.** Orada onlar için her çeşit meyve vardır. Bütün arzuları yerine getirilir.
**58.** Onlara merhametli Rabb'ın sözü olarak "selâm" vardır.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde belde halkının kıssasını ve elçileri yalanlamaları yüzünden onları 'sayha' ile yok ettiğini açıkladıktan sonra burada birliği ve gücünü gösteren delilleri anlattı. Bu deliller ekinleri ve meyveleri bitirmesi, gece ile gündüzün birbirini takip etmesi, tek ve herşeye gücü yeten Allah'ın kudretiyle hareket etmekte olan güneş ve aydır. Bundan sonra Yüce Allah, müşriklerin öldükten sonra dirilme hususundaki şüphelerini anlattı ve o şüpheleri kesin ve

parlak delillerle cevaplandırdı. [62][62]

## Kelimelerin İzahı

Ayet, alâmet demektir. Çünkü âyet, Allah'ın varlığını göstermektedir. Ebu'l-Atâhiyye şöyle der:
Hayret, ilâha nasıl isyan edilir? Veya inkarcı onu nasıl inkâr eder? Halbuki her hareket ettiriliş ve durduruluşta ebedî olarak onun şahidi vardır. Her şeyde onun birliğim gösteren bir delil vardır. Ezvâc, sınıflar ve türler demektir.
Sıyırırız. Soymak ve sıyırmak demektir. Yüce Allah, Onlardan sıyrılıp çıktı"[63][63] buyurdu. Kasap, koyunun derişim" soyup etinden ayırdığında yani deriyi yüzdüğü zaman denir.
Urcûn, meyletmek mânâsına gelen kökünden olup üzerinde hurma salkımlarının bulunduğu dal demektir. Cevheri şöyle der: Urcûn, hurma salkımı koparıldıktan sonra ağaçta kalan ve kuruyup eğilen kök kısmıdır.[64][64]
Meşhûn, ağır eşya ile doldurulmuş manasınadır. Sarih, yardımcı
Etraflarında olup bitenden habersiz bir şekilde işlerini tartışırlar.
Ecdâs, kabir mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Hızla çıkarlar. Kurt hızla koştuğunda denir.[65][65]

## Âyetlerin Teesiri

**33.** Allah'ın birliğini ve sonsuz gücünü gösteren apaçık alâmet ve delillerden biri de şu büyük alâmettir. Yani bitkisiz, ekinsiz, ölü ve kupkuru yerdir ki biz onu yağmurla diriltiriz. Tefsir-ciler şöyle der: Yeryüzünün Ölmesi, kuruyup çoraklaşmasıdır. Diriltilmesi ise yağmurla olur. Yüce Allah onun üzerine yağmuru indirdiğinde kıpırdanır, kabarır ve her çeşitten iç açıcı bitkiler verir. Bunun içindir ki Yüce Allah daha sonra şöyle buyurdu: Bu suyla biz türll hububatı bitirdik ki, ondan, gıda alsınlar ve geçimlerini temin etsinler. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah bununla, ölülerin diriltileceğine dikkatleri çekt ve ölmüş yeri bitkilerle diriltmek ve o yerden hububat çıkarmak suretiyle birliğini ve gücünün sonsuzluğunu hatırlattı, insanlar hububattan yerler ve gıda alırlar.[66][66]

**34.** Yeryüzünde güzel bağlar yarattık. On larda her çeşit hurma ve üzüm bulunur. Ve orada tatlı sı kaynaklan ve birçok beldede akan ırmaklar yarattık. [67][67]

**35.** Ki, anlatılan bağların ve onlar için yî rattığı hurmaların meyvelerinden ve

---

[62][62] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/210.
[63][63] A'râf sûresi, 7/175
[64][64] Bkz. Kurtubî, 15/31. Sıhâh, maddesi. Fîrûzâbâdî, Kâmûs, adı geçen madde.
[65][65] Kurtubî, 15/40
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/210.
[66][66] Kurtubî, 15/25
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/211
[67][67] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/211.

elleriyle dikmiş oldukları ağaçların ve kendileri için ekmiş oldukları ekinlerin ürünlerinden yesinler. İbn Kesî şöyle der: Yüce Allah, mahlûkâtı için ekinler yaratmak suretiyle onlar verdiği nimetleri saydıktan sonra meyveleri ve onların tür ve sınıflarını aı latmak suretiyle buna atfetti. Bütün bunlar, Allah'ın, onlara rahmetinde başka birşey değildir. Bunlar, ne onların çalışma ve yorulmalarıyle, ne c güç ve kuvvetleriyle meydana gelmiştir. Bunun içindir ki, Yüce Alla Allah'ın kendilerine verdiği nimetlere hâlâ şükretmiyorlar mı Buyurdu. İbn Cerir, cümlesindeki nın, (o şey) mânâsına geldi görüşünü tercih eder. Yani, "onlar bağların meyvelerinden ve elleriyle di tiklerinin ürünlerinden yesinler"[68][68]

**36.** "Renkleri, tatları ve şekilleri farklı büt sınıfları yaratan Yüce Allah, noksan sıfatlardan uzak ve münezehtir. Bu sınıflar, yeryüzünün çıkardığı hurma çeşitli ağaçlar, ekinler ve meyveler, insanların erkek ve dişileri ve bilmedikl enteresan varlıklar ve garip mahluklardır.[69][69]
Nitekim Yüce Allah, mealen şöyle buyurmuştur: "Herşeyden de çift çift yarattık ki, düşünüp öğüt alasınız"[70][70]

**37.** Bizim gücümüzün sonsuzluğunu onlara gösteren bir diğer alâmet de gecedir. Işığı giderir ve onu gündüzden ayırırız. O zaman insanlar karanlığa girerler. Bu âyette, karanlığın asıl, nurun sonradan olduğuna bir işaret vardır. Güneş batınca gündüz geceden ayrılır, açılıp gider ve böylece asıl olan karanlık ortaya çıkar. [71][71]

**38.** Onlar için bir diğer alâmet de güneştir. O, Allah'ın gücü ile yörüngesinde yürür. Duracağı ve varacağı zamana yani kıyamete kadar bu yörüngeden çıkmaz ve sapma yapmaz. Kıyamet günü, kainat yok olduğu zaman onun hareketi de sona erer. İbn Kesîr, şöyle der: ifadesinin anlamı hususunda iki görüş vardır. Biri, "karar kılacağı yer" dir. Bu yer de arzdan sonra gelen Arş'ın altıdır. Zira, Hz. Peygamber (s.a.v.) Ebu Zerr'e (r.a.) şöyle demiştir: "Ey Ebâ Zer! Biliyor musun güneş nerede batar?" Ebu Zer: "Allah ve Rasûlu daha iyi bilir" demiş, Rasulullah (s.a.v) de "O Arş'ın altında secde edinceye kadar gider"[72][72] buyurmuştur. İkincisi, Müstekarr'dan maksat, güneşin hareketinin son bulacağı kıyamet günüdür. O gün seyri bozulur, hareketi durur, dürülür ve bu âlem sona erer. Bu şeklinde de okunmuştur. Buna göre mânâsı şöyledir: Onun ne durması

---

[68][68] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/162
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/211.
[69][69] Sübhanallab! Allah'ın gücü ne büyük! Şimdiye kadar hakim olan görüş şuydu: Erkel ve dişilik sadece insanlar ve hayvanlar arasında olur. Kur'an-ı Kerim modern ilmin yakın zamanda keşfettiği bir şeyi ispat eden apaçık mucizeyi getirdi ki, bu da erkeklik ve dişili insanlar, hayvanlar, bitkiler, zerreler ve diğer varlıklar arasında olmasıdır. Çünkü madde en küçük parçası olan atomun farklı iki şeyden yani birleşerek atomu meydana getiren yüklü proton ile (-) yüklü elektrondan meydana geldiği ve bitkilerin de erkek ve dişi orgar olduğu anlaşılmıştır. "Yerin bitirdiklerinden, insanların kendilerinden ve henüz mahiyetle bilmedikleri şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah'ı teşbih ederim" diyen Yüce Allah nol sıfatlardan uzaktır.
[70][70] Zâriyât sûresi, 51/49
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/211-212.
[71][71] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/212.
[72][72] Buharı, Tefsîr, 36/1.

ne sükûnu vardır. Bilakis o hiç durmadan ve ara vermeden gece .gündüz yürür.[73][73] Bu hareket,[74][74] ve düzenli ince hesaplı devir, mülkünde aziz ve yarattıklarını bilen Bir ilâhın takdiridir. [75][75]

**39.** Aya da menzillerde yürümesini takdir ettik. Ayların bilinmesi için o menzillerde yürür. Bunlar, 28 gece için tayin edilen 28 menzildir. Ay her gece onlardan birine iner. Onu ne geçer, ne de sapar. Son menziline gelince incelir ve yay halini alır. Sonunda kuru hurmadalı haline gelir. Urcûn, kuruyup sarararak yay haline gelen hurma salkımının sapıdır. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah gece ile gündüzün bilinmesi için güneşi yarattığı gibi, ayların bilinmesi için de ayı yarattı. Ay ile güneşin yürüyüşünü farklı kıldı. Güneş her gün doğar ve o günün sonunda batar. Yaz ve kış farklı yerlerde doğup batar. Bu sebeple gündüz uzar gece kısalır, sonra da gece uzar gündüz kısalır. Güneş gündüzün yıldızıdır. Aya gelince, Yüce Allah onun için menziller takdir etmiştir. Ayın ilk gecesinde aydınlığı az ve zayıf olarak doğar. Sonra ikinci gecede ışığı artar ve bir menzil yükselir. Daha sonra da her yükseldikçe ışığı artar ve 14. gecede tamamlanıp dolunay haline gelir. Sonra ayın sonuna kadar eksilir. Neticede hurma salkımının eski bir sapı haline gelir. Mücâhid şöyle der: Urcûn, eskiyip kurumuş ve eğilmiş olan hurma salkımı sapı demektir. Bundan sonra ay, diğer ayın başında yeniden doğmaya başlar.[76][76]

**40.** Güneşin, geceleyin ay ile bir araya gelmesi ve onun ışığını yok etmesi mümkün ve sahih değildir. Çünkü bu durum, bitkilerin renklendirilmesini ve kulların yararını ihlal edip bozar. Taberî şöyle der: Güneşin, aya kavuşması onun için doğru olmaz. Çünkü bu durumda, güneşin ışığı ay ışığını yok eder. Böylece bütün zamanlar gündüz olur, hiç gece olmaz, Gece de gündüzü geçemez ki, ona yetişip de ışığını gidersin ve böylece bütün vakitler gece olsun,[77][77] Güneş, ay, yıldızlar, bunların hepsi gök yörüngesinde döner. Hasan Basrî şöyle der: Güneş, ay ve yıldızlar gök ile yer arasındaki bıı yörüngededir. Bunlar herhangi bir şeye yapışık değillerdir. Eğer yapışık olsalardı, hareket edemezlerdi.[78][78] Bu âyetten maksat, bu kainatı ince bıı düzen içersinde yürüten Yüce Allah'ın kudretini açıklamaktır. Güneşir döndüğü yer vardır, ayın döndüğü yer vardır. Yıldızlardan her birinir döndüğü bir yer vardır. Hareket edip dönerlerken o yerden çıkmazlar. Bir diğerinin yörüngesine girmez. Nitekim Katâde şöyle der: Her birinin sınır ve bir işareti vardır. Ondan öteye geçmez.

---

[73][73] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/162

[74][74] Şehît Seyyid Kutub Fİ Zılâli'l- Kur'ân adh tefsirinde şöyle der: Güneş kendi etrafında döner. Halbuki onun, döndüğü yerde sabit olduğu zannediliyordu. Fakat son zamanlarda anlaşıldı ki, güneş yerinde durmuyor. Bilakis o fiilen, bu korkunç kâinat boşluğunda bir istikâmette hızla akıp gidiyor. Astronomlar güneşin bu hızının saniyede 12 mil olduğunu hesap etmişlerdir. Güneşi, onun hareketini ve varacağı yeri bilen RabbÎ Allah, "Karar kılacağı yere doğru akıp gitmektedir" buyuruyor. Onun hareketinin sona ereceği bu karar yerini Yüce Allah'tan başka kimse bilmez... Güneşin hacminin, bizim bu yerküremizin hacminden bir milyon kadar daha büyük olduğu ve bu korkunç kütlenin, hiçbir şeyin desteği olmadan uzayda hareket ettiği ve akıp gittiği tasavvur edilince ilmi ve kudreti ile bu varlığı yöneten kuvvetin niteliğini bir nebze anlarız. İşte bu azız ve alîm olan Allah'ın takdiridir" buyuran Allah doğru söylemiştir. (Fi Zîlâl, 7/24-25)

[75][75] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/212.

[76][76] Muhtasar-ı İbn Kesîr. 3/163

Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/212-213.

[77][77] Taberî, 23/6

[78][78] Kurtubî, 15/33

Geride kalmaz. Kainatın yol* olacağı o belli zaman gelinceye kadar bu böyle devam eder. O zaman Yüct Allah güneş ile ayı birleştirir. Nitekim âyet-i kerimede meâlen "güneş vt ay bir araya getirildiği zaman"[79][79] buyrulmuştur. O zaman kainatın düzeni bozulur kıyamet kopar ve bu yerküresi yıldızı üzerinde insanlık hayatı son erer.[80][80]

**41.** Bizim sonsuz gücümüzü insan-lkra gösteren apaçık delillerden biri de, onların atalarını, yani Âdem'in soyunu Nuh'un gemisinde taşımamızdır. Allah, Nuh (a.s)'a o gemiye her-şleyden bir çift yüklemesini emretmişti. İbn Cüzeyy şöyle der: Yüce Allah, diğer varlıkları da gemiye yüklediği halde, burada sadece Âdem'in soyunu zikretti, Zira bu, onlara verilen nimeti daha vurgulu ifade eder. Ayrıca bunda, onların soyunun kıyamete kadar gemilerde taşınacağına işaret vardır.[81][81]

**42.** Onlar için Nuh (a.s)'un gemisi gibi büyük gemiler yarattık. Onlara binerler ve onlarla uzak ülkelere ulaşırlar. Gemiler, Yüce Allah'ın insanlara öğretmesiyle yapıldığı için, Yüce Allah "biz yarattık" dedi. İbn Abbas şöyle der: Âyette geçen "binecekleri şey" den maksat, deve ve diğer bineklerdir. Karadaki bu binekler, denizdeki gemilerin benzeridir.[82][82]

**43.** İstesek onları denizde boğarız. Onların hiçbir yardımcısı da bulunmaz. Onları boğulmaktan kurtaracak herhangi bir kimse de olmaz. [83][83]

**44.** Onları bizden başka hiç kimse kurtaramaz. Biz onlara acıdığımız için onları korur ve ecelleri gelinceye kadar dünyadan faydalandırırız. Yüce Allah, Onların denizlerde gemilere binmelerinin büyük alâmetlerden olduğunu açıkladı. Çünkü gemilerin, içinde bulunan insanlar ve ağır yüklerle birlikte su üzerinde yürümesi, apaçık bir alâmettir. Kuşkusuz onları, bu gemilerde, Allah'ın gücü ve kâinata hükmeden ve onu yöneten kudreti taşımaktadır. Allah kudretiyle, suyun ve rüzgarın özelliklerine göre gemileri suda yürütür. Bütün bunlar Allah'ın emri, takdiri ve yaratmasıyla meydana gelir. Okyanustaki gemi, hava akımındaki tüy gibidir. Eğer Allah'ın rahmeti ona ulaşmazsa, gece veya gündüzün bir anında o gemi yok olup gider. Denizlerde yolculuk edenler ve tehlikeleri görenler, korkunç denizin tehlikelerini anlar ve Allah'ın rahmetinin mânâsını hisseder, böylece Allah'ın rahmet elinde olan bu korkunç denizde, şiddetli fırtınalar ve

---

[79][79] Kıyâme sûresî, 75/9

[80][80] Merhum Seyyid Kutub şöyle der: Yıldızlar arasındaki mesafeler çok büyüktür. Bu kaı natın yaratıcısı olan Yüce Allah bu büyük mesafelerin, yıldızlar arasında olmasını takdir et ki, bilgisiyle yıldızları çarpışmaktan korusun. Bu cisimlerin o büyük boşluktaki hareketi gen okyanuslardaki gemilerin hareketine benzer. Yıldızlar, büyüklüklerine rağmen, o korkun boşlukta yüzen noktalar olmaktan Öte geçmez. (Fî Zılâli'l-Kur'ân, 7, 25-26)
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/213.

[81][81] Teshîl, 3/164
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/214.

[82][82] Kurtubî, 15/35. İbn Abbas'tan gelen bir başka görüş de şudur: "onun benzeri"nden maksat, gemilerdir. Yani Yüce Allah onlar için Nuh (a.s)'un gemisinin benzeri, binecekleri gemiler yarattı. Bu görüş daha açıktır. Zira daha sonra gelen istersek onları suda veri hnnu desteklemektedir.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/214.

[83][83] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/214.

dalgalar arasında, kurtuluş yerinin sadece Allah'ın rahmeti olduğunu idrak eder ve 'tu ancak bizim tarafımızdan bir rahmetle' âyetinin mânâsını anlarlar. Merhametli ve güçlü Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir. [84][84]

**45.** Yüce Allah, önceki âyetlerde insanlara kudretinin delillerini ve rahmetinin izlerini anlattıktan sonra, burada onların hakkı görmezlikten geldiklerini, çok açık deliller ve parlak şahitler bulunmasına rağmen doğru yoldan ve imandan yüz çevirdiklerini anlattı. Yani müşriklere, Allah'ın gazabı ve öfkesinden sakının, sizden önce geçmiş ümmetlerin, peygamberleri yalanlamaları yüzünden başlarına gelen azabtan ibret alın, daha sonra gelecek olan âhiret azabından sakının ki, merhamet olunasmız, denilince... Bu şart cümlesinin cevabı söylenmemiş olup takdiri şöyledir: Kibirlenip yüzçevirdiler. ille de ondan yüzçeviriyorlardı' âyeti bunu göstermektedir. Kurtubî şöyle der: Cevap zikredilmemiş olup takdiri şöyledir: Bu onlara söylenince yüzçevirdiler. Daha sonra gelen âyeti bunu göstermektedir. Onun yerine bununla yetinildi.[85][85]

**46.** O müşriklere ne zaman peygamberin doğruluğunu gösteren, Allah'ın desteklemek için gönderdiği apaçık mucizeler gibi, açık alâmetler geldiyse yalanlama ve alay yoluyla ondan yüzçevirdiler. Ebussuûd şöyle der: Âyetlerin, rab ismine izafe edilerek, "Rablerinin âyetlerinden" denilmesi, âyetlerin şanını, yüceliğini ifade eder. Bu da, âyetlerden dolayı peygambere gösteriler cür'etin korkunçluğunu gösterir. Âyetlerden maksat ya indirilen âyetlerdii ki, Allah'ın eşsiz sanatını ve bol nimetlerini anlatan âyetler bu kısma girer Veya mucizleri ve diğer harikulade sanatları ihtiva eden tekvînî âyetlerdi: ki, Yüce Allah'ın birliğine ve üâhlıkta tek olduğuna şahit olan ve özellikle ri yukarıda anlatılan âyetler bu cümledendir.[86][86]

**47.** O kâfirlere, nasihat yoluyla "Allah'ır size verdiklerinden bir kısmını fakir ve düşkünlere verin" denildiğinde, Alay etmek için mü'minlere dei ler ki: Biz, mallarımızı Allah'ın fakiri eştirdiği o kafirlere mi vereceğiz? Siz, Ey müminler! Apaçık bir sapıklık içersindesiniz Çünkü bizden, Allah'ın fakirleştirdiği kimselere mallarımızı vermemizi it tiyorsunuz. İbn Abbas şöyle der: Mekke'de bazı zındıklar vardı. Onlan "Fakirlere sadaka verin" denildiğinde, "Hayır vallahi vermeyiz. Allah on fakir kılacak da biz mi besleyeceğiz?!" derlerdi.[87][87] Onların bundan maksad mü'minleri reddetmektir. Sanki şöyle diyorlardı: "Eğer durum sizin dediğ niz gibi olsa, ve Allah her şeye kadir olsa ve her şeyin rızkını verseydi, e bette bu fakirleri doyururdu. Öyleyse, onları doyurmayı niçin bizden istiyosunuz?" O beyinsizler, rızık hazinelerinin, Yaratıcının elinde olduğunu ve O'nun, zenginin nasıl merhamet, fakirin de nasıl sabredeceğini görmek ve,

---

[84][84] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/214.
[85][85] Kurtubî, 15/36
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/215.
[86][86] Ebussuûd, 4/255
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/215.
[87][87] Kurtubî, 15/37. Kurtubî şöyle der: Bu cevabı, müminlerle alay mahiyetinde söylediler.

imtihan etmek maksadıyle insanlardan bazılarını zengin, bazılarım fakir kıldığını bilmezler. Yüce Allah, fakire dünyalık vermemiştir, bu cimriliğinden değildir. Zengine de fakire vermesini emretmiştir. Bu da onun malına muhtaç olduğu için değildir. Fakat bunlar imtihan içindir. Allah dilediğini yapar. Onun dilemesine ve hükmüne hiç kimse itiraz edemez." "Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz. Onlar ise sorguya çekileceklerdir'.'[88][88] Bundan sonra Yüce Allah, müşriklerin âhireti inkâr-ettiklerini ve kıyametin kopmasını uzak gördüklerini haber vermek üzere şöyle buyurdu: [89][89]

**48.** Müşrikler, "Bizi tehdit ettiğiniz kıyamet günü ne zaman gelecek? Bizi korkuttuğunuz o azap ne zaman jelecek? Öldükten sonra dirilme haşir, hesap ve azabın var olduğu hususundaki iddianızda doğruysanız bunu bildirin" derlerdi. Yüce Allah onlara cevap vermek üzere şöyle buyurdu: [90][90]

**49.** Onlar, bilmedikleri bir taraftan ansızın kendilerini yakalayacak bir sayhadan başka bir şey beklemiyorlar, O anda onlar pazarlarında ve muamelelerinde tartışır bir halde bulunurlar. Kendilerini yakalayan bir sayhadan başka bir şey hissetmezler ve oldukları yerde ölürler. İbn Kesîr şöyle der: Allah bilir, bu, korku sayhasıdır. İnsanlar, âdetleri üzerine pazarlarda ve geçimlerini tenlin ettikleri yerlerde birbirleriyle tartışır ve münakaşa ederken Yüce Allah İsrafil (a.s)'e emreder. O da uzun bir üfüriişle Sûr'a üfürür. Yeryü/ündc boynunu eğip gökten gelen sese kulak vermeyen hie kalmaz.[91][91] Şu âyet de bunu Ünde eder: [92][92]

**50.** Her hangi bir konuda birbirlerine vasiyette bulunamıyacakları gibi, evlerine ve ailelerine de dönemezler. Çünkü olay, bundan çok daha hızlı meydana gelecektir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Kıyamet, satıcı ve alıcı aralarına kumaşı açıp alış-veriş yapmadan ve kumaşı dürmeden kopacaktır. Kıyamet, kişi havuzunu çamurla onarıp da suyunu kullanamadan kopacaktır. Kıyamet, kişi lokmasını ağzına götürdüğü halde onu yiyemeden kopacaktır.[93][93] Sonra da ikinci üfürme olacaktır. Bu, ölüm üfürüğüdür. Bununla, daima diri olan ve kâinatı yöneten Allah'tan başka herkes ölecektir. Bundan sonra üçüncü üfürme meydana gelecek. Bu da öldükten sonra dirilme ve haşir üfürüğüdür. Bununla bütün insanlar kabirlerinden çıkar.
Şu âyet-i kerime'nin işaret ettiği mânâ da budur: [94][94]

**51.** Sûr'a üfürülür. İşte o zaman o ölüler hızla kabirlerinden çıkıp yürürler.

---

[88][88] Enbiyâ sûresi, 21/23
[89][89] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/215-216.
[90][90] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/216.
[91][91] Muhtasar-1 İbn Kesir, 3/165. İbn Kesîr'in ifade ettiği bu görüş Taberî'nin de tercihidir. Onlara göre sayha'dan maksat korku üfürüğüdür. Kurtubî ise şöyle der: Bu, bütün canlıları öldüren ölüm üfürüğüdür.
[92][92] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/216.
[93][93] Buharı, Rikâk 40L Fiten 25.
[94][94] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/216.

Taberî şöyle der: "hızla çıkarlar" demektir. hızlı yürümek demektir.[95][95]

**52.** Eyvah! derler. İçinde bulunduğumuz kabirlerimizden bizi kim çıkardı? İbn Kesîr der ki: Bu, onların kabirlerinde azap görmediklerini ifade etmez. Çünkü kabir azabı, daha sonraki şiddetli azaba göre uyku gibidir. Onlar böyle deyince, melekler veya mü'minler şöyle cevap verirler:[96][96] Bu Allah'ın size va'det-miş olduğu öldükten sonra dirilme, hesap ve cezadır. Onun şerefli peygamberleri, kendisinden bize getirdikleri haberlerde doğru söylemişlerdir. [97][97]

**53.** Onların öldükten sonra dirilmeleri, sadece bir sayhadan ibarettir. İsrâfîl o sayhayı onlara üfürür. Onların hepsi hemen yanımızda hazır olurlar. Sâvî şöyle der: Bu sayha, İsrâfîl (a.s)'in şunları söylemesidir: Ey çürümüş kemikler, parçalanmış uzuvlar, dağılmış parçalar, ayrılmış saçlar! Allah, hüküm vermek için toplanmanızı emrediyor. Sonra İsrâfîl (a.s.) Sûr'a üfürür. İnsanlar hemen hesap yerinde toplanmış olurlar.[98][98]

**54.** O kıyamet gününde, herhangi bir kimseye en ufak bir haksızlık yapılmaz. O kimse ister iyi olsun, ister kötü olsun. İnsana başkasının günahı da yüklenmez. Herkese sadece yaptığının karşılığı verilir. Ebussuûd şöyle der: Bu, âhirette insanlara söyleneceklerin anlatılmasıdır. Hakkı gerçekleştirmek ve onları ceza-landırmak maksadıyle hazırlanan azabı gördüklerinde böyle söylenecektir.[99][99] Yüce Allah, kâfirlerin akıbetini anlattıktan sonra, takva sahibi iyi kimselerin durumlarını anlatmak üzere şöyle buyurdu: [100][100]

**55.** O ceza gününde cennetlikler içinde bulundukları nimetler ve lezzetlerle meşgul olup cehennemlikleri düşünemezler. Cennetlikler güzel hurilerle eğlenip sefa sürerler. Yerler, içerler, müzik dinlerler. Ebû Hayyân şöyle der: Açık olan şudur ki, âyetteki "Şuğul", akla gelebilecek şeyleri düşünmekten alıkoyan nimetlerdir. İbn Abbas da şöyle der: Bakirelerle beraber olmak ve müzik dinlemekle meşgul olup üzülmemeleri için cehennemde bulunan yakınlarını hatırlamazlar.[101][101]

**56.** Onlar cennetlerdeki koyu gölgelerde eşleriyle birliktedirler. Orada ne güneşin sıcağı, ne de zemheri soğuğu vardır. Kumaş ve Örtülerle süslenmiş koltuklarda otururlar. [102][102]

---

[95][95] Taberî, 23/11.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/217.
[96][96] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/166
[97][97] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/217.
[98][98] Sâvî Haşiyesi, 3/328
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/217.
[99][99] Ebussuûd, 4/257
[100][100] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/217.
[101][101] el-Bahr, 7/342
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/217.
[102][102] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/217.

**57.** Cennette onlar için, her türden bol bol meyve vardır. Ve Onlar için orada istedikleri ve arzuladıkları her şey vardır. Nitekim Yüce Allah mealen şöyle buyurmuştur: "Orada canlarının istediği, gözlerinin hoşlandığı herşey vardır"[103][103]

**58.** Onlar için, rahmeti bol olan rablerinden kıymetli bir selâm vardır. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Cennetlikler nimet içersindeyken birdenbire üzerlerine bir nûr doğar. Başlarım kaldırırlar. Bir de ne görsünler, Yüce Allah üstlerinden onlara yaklaşmıştır. Onlara: "Selâm size ey Cennet ehli!" der. İşte m mânâsı budur. Ra-sulullah (s.a.v) devamla şöyle buyurur: Allah onlara, onlar da Allah'a bakarlar, O'na baktıkları müddetçe, O gözlerinin önünden gitmeden, hiçbir nimete bakamazlar. Allah'ın nuru ve bereketi, yurtlarında onların üzerinde kalır.[104][104]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz.

**1.** "Onlar için, Allah'ın gücünü gösteren parlak ve büyük bir alâmet vardır" cümlesinde kelimesinin nekre getirilmesi, alâmetin büyüklük ve yüceliğini ifade eder.

**2.** "ölü arzı dirilttik" âyetinde, "ölüm" ile "diriltilme" arasında tıbâk vardır. "Gece" ile "gündüz" arasında da aynı şekilde tıbâk vardır.

**3.** "Gece de onlar için bir alâmettir. Biz ondan gündüzü sıyırıp çekeriz" âyetinde istiâre-i tasrîhiyye vardır. Yüce Allah, gündüzün aydınlığını gidermeyi ve gece karanlığının ortaya çıkmasını, koyundan deriyi yüzmeye benzetti. Kelimesini, gidermek ve çıkarmak mânâsına gelen ve yerinde müsteâr olarak kullandı. Bundan fiilini türetip, istiâre-i tasrîhiyye yoluyla "geceden gündüzü çıkarırız" mânâsında kullandı. Bu, belîğ istiarelerdendir. ve arasında tıbâk vardır.

**4.** Nihayet o eski hurma dalı gibi (hilâl) olur da geri döner" âyetinde mürsel-mücmel teşbih vardır. Vech-i şebeh, incelik, eğilme ve sanlık olmak üzere üç şeyden meydana gelmiştir. Vech-i şebeh zikredilmediği için mücmel adını almıştır.

**5.** "Güneşin aya yetişmesi mümkün ve sahih değildir" cümlesinde olumsuz hükmü te'kîdli ifâde etmek için "müsnedün ileyh" Önce söylenmiştir. Bu ifâde, ifâdesinden daha beliğdir ve kendisinden istenilenden başkasını yapamayacak şekilde emre âmâde olduğunu daha vurgulu olarak ifâde eder. Çünkü, müsnedün ileyh'i öne alarak "Sen, yalan söylemezsin" demen, "yalan söylemezsin" demenden daha te'kîdlidir. Çünkü birinci cümle, yalan söylemeyeceğini, ikinci

---

[103][103] Zuhruf sûresi, 43/71
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/218.

[104][104] Bu hadisi İbn Ebî Hatim rivayet, etmiştir. Ibn Kesir, bunun isnadında şüphe olduğunu sövler Bkz. Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/167. Bu hadisi tbn Mâce de Sûnen'inde rivayet etmiştir.

cümleden daha vurgulu ifâde eder. Kur'an'm inceliklerini bir düşün.[105][105]
**6.** "Herbiri, bir yörüngede yüzer" cümlesinde, akıllı olmayan varlıklar, akıllılar yerine konulmuştur. Burada ...o yerine, denilmiş olup güneş, ay ve yıldızlar için, müzekker ve akıl sahibi varlıklar için kullanılan çoğul kipi kullanılmıştır. Böyle kullanılmasını sağlayan etken, onların "yüzme" sıfatıyle nitelenmeleridir. Çünkü "yüzmek" akıllıların özelliğindendir.[106][106]
**7.** "Bizi uykumuzdan kim kaldırdı?" cümlesinde latîf bir istiare vardır. Burada uyku mânâsına gelen merkad, ölüm mânâsına gelen memat yerine kullanılmıştır. İnsanlar, ölüm hallerini uyku hallerine benzetmişlerdir. Çünkü uyku hali Ölüm haline en çok benzeyen şeydir. Bu ifade "Bizi Ölümümüzden kim diriltti?" ifâdesinden daha beliğdir.
**8.** "Bu: Rahman'm vaadidir" cümlesinde hazif yoluyla îcâz vardır. Yani, melekler onlara der ki: "Bu, Rahman'm size va'dettiği şeydir."
**9.** "İnkâr edenler iman edenlere dediler" cümlesinde ile arasında tıbâk vardır.
**10.** "Allah'ın, dilediği takdirde doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız?" soru cümlesinden maksat alay etmektir.
**11.** Âyet-i kerimelerin sonunda sec'i gayr-i mütekellif vardır: gibi. Bu. güzelliştirici edebî sanatlardandır.[107][107]

**59.** Ayrılın bir tarafa bugün, ey günahkârlar!
**60.** Ey insanoğlu! "Şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır" demedim mi?
**61.** Ve bana kulluk ediniz, doğru yol budur, demedim mi?
**62.** Şeytan sizden pek çok milleti kandırıp saptırdı. Hâlâ akıl erdiremîyor musunuz?
**63.** İşte bu size vaad edilen cehennemdir.
**64.** İnkârınız sebebiyle bugün oraya girin!
**65.** O gün onların ağızlarını mühürleriz ve yaptıklarını bize, elleri anlatır, ayakları da şahitlik eder.
**66.** Dilesek onların gözlerini büsbütün kör ederiz. O zaman doğru yola koşuşurlar, ama nerden görecekler!
**67.** Eğer dilesek oldukları yerde onların şekillerini değiştiririz de ne ileriye gitmeye güçleri yeter ne de geri gitmeye!
**68.** Kime uzun ömür verirsek biz onun yaratılışını bozar, beli bükük hâle getiririz. Hiç düşünmüyorlar mı?
**69.** Biz ona şiir öğretmedik. Bu ona yakışmaz da. Onun söyledikleri ancak Allah'tan gelmiş bir öğüt ve açıklayan bir Kur'an'dır.
**70.** Bununla onun, diri olanları uyarmasını ve kâfirlere cezanın hak olmasını istedik.

---

[105][105] Bkz. Beyzâvî Haşiyesi, 3/132
[106][106] Savi Haşiyesi, 3/132
[107][107] Biz hepsini değil, bazı edebi örnekleri anlattık ki, insan Kur'an'daki edebi güzelliklerinden bir nebze tatsın. Yoksa, Allah'ın kelamı mucizedir. Onda öyle edebi güzellikler vardır ki, dil onu anlatmaktan acizdir. Kur'an'ı indiren Yüce Allah noksan sıfırlarından münezzehtir. Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/218-219.

**71.** Görmüyorlar mı ki, biz, onlar için, ellerimizle yaptıklarımızdan, pek çok faydalı hayvanlar yarattık. Onlar da bunlara sahip oldular.
**72.** Bu hayvanları onların emrine âmâde kıldık. Onların bazısını binek olarak kullanırlar, bazısını da yerler.
**73.** Bu hayvanlarda onlar için nice faydalar ve içilecek sütler vardır. Hâlâ şükretmezler mi?
**74.** Onlar, yardımlarım umarak Allah'tan başka ilâhlar edindiler.
**75.** Halbuki putların onlara yardım etmeğe güçleri yetmez. Bilâkis onlar, bu ma'bûdlar için yardıma hazır askerlerdir.
**76.** Yâ Muhammedi O halde onların sözleri sakın seni üzmesin. Kuşkusuz biz, onların gizlemekte olduklarını da, açığa vurduklarını da biliyoruz.
**77.** İnsan görmüyor mu ki, biz onu nutfeden yarattık. Bir de bakıyorsun ki, açıkça isyan ediyor.
**78.** Kendi yaratılışını unutarak bize karşı misal getirmeye kalkışıyor, ve "Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?" diyor.
**79.** De ki, "Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek. Çünkü O, her türlü yaratmayı gayet iyi bilir."
**80.** Yeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur. İşte siz ondan ateş yakıyorsunuz.
**81.** Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaya kadir değil midir? Evet! Elbette kadirdir. O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır.
**82.** Bir şey yaratmak istediği zaman Onun işi, o şeye "Ol" demektir, o şey derhal oluverir.
**83.** Her şeyin mülkü kendi elinde olan Allah'ı teşbih ve takdis ederim. Siz sadece O'na döndürüleceksiniz.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, bahtiyar ve iyilerin durumlarını ve onlar için cennette hazırlanmış olan devamlı, nimetleri anlattıktan sonra, burada da kötü ve bedbahtların durumunu ve onlar için hazırlanmış olan rüsvaylık ve azabı anlatmaktadır. Bunu, Kur'an'm "korkutma" ve "ümitlendirme" şeklindeki üslubuyla anlatmakta. Bu mübarek sûreyi ölümden sonra dirilme., hesap ve cezaya ait delilleri anlatarak sona erdirmektedir. [108][108]

## Kelimelerin İzahı

Aynim. iki şeyin arasını ayırmak, demektir. kelimesinin çoğulu olup halk manasınadır. "Önceki nesiller"[109][109] mealindeki âyette de bu mânâda kullanılmıştır. "Allah halkı yarattı" mânâsına gelen cümlesindeki fiilinden türemiştir. ,
Tamamen giderdik. Bir şeyi ve izini, hiç var olmamış:gibi tamamen gidermek

[108][108] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/222.
[109][109] Şuarâ sûresi, 26/184

demektir.
Oraya girin ve ateşini tadın.
Değiştirdik, Bir şeyin şeklini çirkin ve tanınmayacak hâle çevirmektir.
Onun ömrünü uzatırız. İhtiyarlık çağma varıncaya kadar ömrü uzatmak manasınadır.
Onu ters çevirir iz. Bir şeyi baş aşağı çevirmektir. Bir şeyi baş aşağı çevirdiğinde dersin, Sonri' yine eski kafalarına döndürüldüler"[110][110] âyetinde de bu mânâda kullanılmıştır. Remîm, çürüyüp dağılmış demektir. Kemik çürüdüğünde denir. Sıfatı şeklindedir. [111][111]

**Nüzul Sebebi**

Rivayete göre Kureyş kâfirlerinin ileri gelenlerinden Übeyy b. Peygamber (s.a.v.)'e çürümüş bir kemik getirerek eliyle ufaladı. Sonra, "Muhammedi Bu kemik çürüdükten sonra, Allah'ın bunu dirilteceğini idda ediyorsun?" dedi. Rasulullah (s.a.v): "Evet, onu diriltecek. Sonra seni diriltecek ve cehenneme sokacak" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah Su mealdeki âyetleri indirdi: «İnsan görmüyor mu ki biz onu nutfeden yaratı1. Bir de bakıyorsun ki, açıkça isyan ediyor. Kendi yaratılışını unutarak karşı misal getirmeye kalkışıyor ve "şu çürümüş kemikleri kim diriltecek diyor.»[112][112]

**Âyetlerin Tefsiri**

Yüce Allah, Önceki âyetlerde bahtiyar kişilerin durumunu açıklad'^" tan sonra burada da bedbahtların durumunu anlatmak üzere şöyle buyurdu.
**59.** Ey suçlu kâfirler topluluğu! Bugün mü'fl kullarımdan ayrılın. Onlardan uzaklasın. Kurtubî şöyle der: Onlara bu hitaP hesap sorulmak için durdukları ve cennetliklere "cennete girin" diye emre" dildiği zaman yapılır.[113][113]

**60.** Bu soru kınama ve azarlama ifade eder. Bu, suçlu kâfirleri bir kınamadır. Yani, Ey Âdemoğulları! Ben, peygamberlerin diliyle size emretmedin mi? Sizi, bana isyana çağırdığı hususta, "şeytana itaat etmeyin" demedim mi? Çünkü o sizin apaçık düşmamnizdır. İnsan, düşmanına nasıl itaat eder? Bu âyet, "itaat et-meyin" emrinin sebebidir. [114][114]

**61.** Ben size sadece Bana ibadet etmenizi, Beni birlemenizi, itaat etmenizi ve emrime sarılmanızı emretmedim mi? Bu dosdoğru bir din ve dosdoğru yoldur. [115][115]

---

[110][110] Enbiyâ sûresi, 21/65
[111][111] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/223.
[112][112] Bkz. Kurtubî, İ5/58; el-Bahr, 7/348
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/223.
[113][113] Kurtubî, 15/46
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/223.
[114][114] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/224.
[115][115] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/224.

**62.** Bu âyet, "Şeytana itaat etmeyin" emrinin sebebini pekiştirmektedir. Yani, Andolsun ki, şeytan sizden birçok kimseyi saptırdı ve doğru yola girmekten alıkoydu. Taberî şöyle der: Şeytan, sizden birçok kimseyi Bana itaattan alıkoydu. Neticede kendisine ibadet ettiler.[116][116] Sizin, şeytana itaat ve Rabbinizin emrine muhalefet etmekten alıkoyacak aklınız yok muydu? Bu, suçlu kâfirler için bir başka kınamadır. Bundan sonra Yüce Allah onları bekleyen azabı kendilerine müjdeledi: [117][117]

**63.** İşte bu, cehennem ateşidir. Bunu size peygamberler va'detmişti de onu yalanlamıştınız. Sâvî şöyle der: Bu, onlar cehennem kenarındayken yapılmış olan bir hitaptır. Maksat, daha fazla kınamak ve azarlamaktır.[118][118]

**64.** Dünyada inkâr etmeniz sebebiyle bugün onun ateşini tadın ve çeşitli azaplara katlanın! Bu emir horlama ve küçültme mânâsına kullanılmıştır. "Tat bakalım. Çünkü sen kendince üstündün şerefliydin"[119][119] mealindeki âyette geçen emre benzer.
Bundan sonra Yüce Allah, müşriklerin kıyamet gününde, herkesin gözü önündeki riisv aylıkları m bildirdi: [120][120]

**65.** O kıyamet gününde kâfirlerin ağızlarını konuşamayacaklar bir şekilde mühürleriz. Uzuvları, elleri ve ayakları çirkin işlerini söyleyerek aleyhlerine şahitlik yapar. İbn. Cerir el-Taberî, Ebû Mûsâ el-Eş'ârfnin şöyle dediğim rivayet eder: Kâfir ve münafık, kıyamet gününde hesap için çağırılır. Rabbi amelini ona gösterir. Fakat o inkâr eder. Der ki: Ey Rabbim! Senin izzetine yemin ederim o melek yapmadığım şeyleri aleyhime yazmış. Melek der ki: "Şu günde ve şu yerde bunu yapmadın mı?" Kişi: "Ey Rabbim! Senin izzetine yemin ederim ki onu yapmadım" der. Kişi böyle davranînca ağzına mühür vurulur ve uzuvları konuşur. el-Eş'arî daha sonra âyetini okudu.[121][121] Hadiste şöyle buy nıl muştur: Kul, "Yâ Rabbî Sen beni zulümden korumadın mı?" diyecek. Allah, "evet, korudum" buyuracak. Kul, "Ama ben, kendime benim tarafımdan bir şahit getirilmesinden başka bir şeye razı değilim" diyecek. Allah, "Bugün sana tek şahit olarak nefsin, çok şahit olarak da kirâmen kâtibin melekleri yeter" buyuracak ve sonra o kulun ağzına mühür vurulacak. Daha sonra uzuvlarına "konuş" denilecek. Onlar da bunun amellerini söyleyecektir. Sonra konuşma hususunda serbest bırakılacak ve sizler uzak olun, ırak olun. Ben ancak sizin için mücâdele ediyordum" diyecek.[122][122]

---

[116][116] Taberî, 23/16.
[117][117] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/224.
[118][118] Sâvî Haşiyesi, 3/329.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/224.
[119][119] Duhân sûresi, 44/49.
[120][120] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/224.
[121][121] Taberî, 23/17.
[122][122] Müslim, Zühd, 17
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/224-225.

**66.** Dilesek onların gözlerini tamamen kör ederiz. Daha önce yaptıkları gibi kendi yollarında koşuşup dururlar. Fakat o takdirde nasıl görecekler?! İbn Abbas şöyle der: İstesek, doğru yolu görmelerine engel oluruz. O takdirde asla doğru yolu bulamazlar.[123][123] Bu, Kureyş'i tehdittir. [124][124]

**67.** Dilesek, onları yerlerinde oturtacak şekilde suretlerini değiştiririz, Yerlerinde iken şekilleri değiştirilince ne gidebilirler, ne dönebilirler. Bu da suçlu kâfirler için başka bir tehdittir.
Bundan sonra Yüce Allah, ömürlerini uzatarak kâfirlerin şekillerini değiştirebileceğine dair delilleri anlattı. [125][125]

**68.** Kimin ömrünü uzatırsak onu halden hâle sokarız. Yaratılışını tersine çevirириz de hiç bir şey bilmeyen çocuk gibi olur. Katâde şöyle der: Çocukluk hâline benzeyen ihtiyarlık haline girer. Ömrün uzaması, gençliği ihtiyarlığa, kuvveti zayıflığa, fazlalığı eksikliğe çevirir. Bunu yapmaya gücü yetenin onları kör edebileceğini veya şekillerini değiştirebileceğini anlayamıyorlar mı? İbn Cüzeyy şöyle der: Bundan maksat, Yüce Allah'ın, ihtiyarladığında insanın yaratılışını tersine çevirebildiği gibi, kâfirlerin şeklilerini de değiştirebileceğine delil getirmektir.[126][126]

**69.** Biz Muhammed'e şiiri öğretmedik. Şâir olmak ona yakışmaz ve onun için doğru olmaz. Kurtubî şöyle der: Bu, kâfirlerin, "O bir şâirdir, getirdiği de şiir kabilinden bir şeydir" şeklindeki sözlerine bir cevaptır. Rasulullah (s.a.v.) asla bir şâir değildir. Kur'an da bir şiir değildir. Çünkü şiir vezinli ve yalanla süslenmiş, hayâle ve boş evhamlara dayanan bir sözdür. Hattâ şiir hakkında, "Onun en tatlısı en yalan olanıdır" denilmiştir. O nerde, beşer sözüne benzemekten uzak olan Kur'ân-i Kerim nerde! İnsanlar şiiri çokça övmüş ve yermişlerdir. Orta yol Şafiînır dediğidir: "Şiir bir kelamdır; kelamın güzeli de vardır, çirkini de vardır. Muhammed (a.s.)'in okuduğu bu şey, Yüce Allah'ın, çulları için bir öğüt ve hatırlatması dır. Hiçbir şekilde şiirin karışamayacağı apaçık ve parlak bir Kur'an'dır. [127][127]

**70.** Bu Kur'an'la, kalbi diri, basireti açık olanı uyarması için gönderdik. Bu özellikleri taşıyanlar da mü'minlerdir. Çünkü Kur'an'dan yararlananlar onlardır. Kâfirlere azabın farz olması için de gönderdik.[128][128] Çünkü onlar ölüler gibidir, kendilerine söylenenleri anlamazlar. Beyzâvî şöyle der: Yüce Allah, inkârlarından, delillerinin tutarsızlığından ve düşüncesizliklerinden dolayı

---

[123][123] Kurtubî, 15/49
[124][124] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/225.
[125][125] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/225.
[126][126] Teshil, 3/166
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/225.
[127][127] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/225-226.
[128][128] Ebussuud, 4/261

gerçekte ölüler olduklarını bildirmek için onları dirilerin karşılığında zikretti.[129]
Bundan sonra Yüce Allah onlara nimetlerini hatırlattı ve tekrar birliğini ve gücünü gösteren delilleri anlattı ki, eserlerinden varlığına delil getirsinler:[130]

**71.** Bu âyetteki hemze, inkâr ve hayrete düşürme ifâde eder. Yani, vasıtasız, ortaksız ve yardımcısız olarak llerimizle yarattığımız şeylere ibret gözüyle bakıp düşünmediler mi? Onlar için yarattığımız davarlar, develer, sığırlar ve koyunlara bakıp da bunları birliğimize ve gücümüzün sonsuzluğuna delil getirmediler mi? Onlar, mülk sahibinin, malında tasarruf ettiği gibi, o hayvanlarda istedikleri gibi tasarruf ederler.[131]

**72.** Bu hayvanları onların emrine hazır hâle getirdik. İbn Kesir şöyle der: Yani Allah, insanları o hayvanlara güç yetirecek şekilde yarattı. Hayvanlar onların emrine hazır olup karşı gelmezler. Hattâ küçük bir çocuk isterse bir deveyi çöktürür. İsterse kaldırır ve sevkeder. Hayvan onun emrine uyar. Aynı şekilde deve konvoyunda yüz deve olsa, hepsi küçük çocuğun yürümesiyle yürür. Bunları, kullarının emrine veren Allah, noksan sıfatlardan uzaktır. O hayvanlardan bir kısmına yolculuklarda binerler ve yüklerini taşıtırlar. Kara gemileri olanlar develer böyledir. Onlardan sığır ve koyun gibi bazıları da vardır ki, onların da etlerini yerler.[132]

**73.** İnsanlar için o hayvanlarda, binme ve yemenin dışında deri, yün ve tüyler gibi birçok faydalar da vardır. Yine onlar için hayvanlarda içilecek şeyler de vardır; onların sütlerinden içerler. "Onların karınlarındaki dışkı ile kan arasından gelen içenlerin boğazından kolayca geçen halis bir süt"[133] içerler. Bu yüce nimetlere karşı hâlâ Rablerine şükretmeyecekler mi? Bu âyetlerden maksat, nimetleri saymak ve kâfirlerin aleyhine delil getirmektir.
Bundan sonra Yüce Allah, işitmeyen ve fayda sağlamayan putlara tapmalarından dolayı onları şiddetle kınadı. Çünkü bu davranışları, son derece sapıklık ve azgınlıktır:[134]

**74.** Müşrikler ilâhlar kendilerine yardım ederler ümidiyle taştan ilâhlara taptılar. Halbuki onlar dilsiz ve sağır idiler. Duayı işitmezler, seslenmeye de cevap vermezler.[135]

**75.** İlâh oldukları zannedilen o varlıklar, hiçbir şekilde, ne şefaat ve ne yardım edebilirler, ne de destek olabilirler. Tanrıları onlara herhangi bir fayda

---

[129] Beyzavi, 2/136
[130] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/226.
[131] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/226.
[132] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/226.
[133] Nahl suresi, 16/66
[134] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/226-227.
[135] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/227.

sağlamamasına rağmen, o müşrikler, tanrılarına aşın bağlılık, onları savunma, mal ve canlarını onlar uğrunda feda etme hususunda onların hazır askerleri ve hizmetçileri gibidir. Katâde şöyle der: Müşrikler, tanrıları için dünyada başkalarına kızarlar. Halbuki tanrıları onlara ne bir iyilik getirir,, ne de onlardan bir kötülüğü savar. Onlar sadece putlardır, müşrikler de hizmetçiler gibidir.[136][136] Kurtubî de şöyle der: Yani, müşrikler bizim gücümüzün eseri olan bu alâmetleri gördüler, sonra bizi bırakıp, asla hiçbir şey yapamayan ilahlar edindiler. Kâfirler, ilâhlarını savunuyor ve korumaya çalışıyorlar. Onlar ilâhların askerleri durumundadır. Putlar ise onlara yardım edemezler.[137][137]

**76.** Ey Muhammed ! Onların seni yalanlamarına ve şair veya sihirbaz diye itham etmelerine üzülme. Bu âyet, Peygamber (s.a.v) için bir teselli olup cümle burada bitmiştir. Bundan sonra Yüce Allah şöyle buyurdu: Biz, onların kalplerinde gizlediklerini ve açıkça söyledikleri sözleri ve' yaptıkları fiilleri biliriz, onlara bunların karşılığını vereceğiz. Rabbinin her şeye şahit olması sana yeter. Bundan sonra Yüce Allah, öldükten sonra dirilme ve haşrin meydana geleceğine dair kesin ve kat'î delili getirdi: [138][138]

**77.** O inkâra, insan, ibret nazarıyla bakıp ve Allah'ın gücü hakkında düşünüp de kendisini, pisliğin çıktığı yerden çıkan âdı ve değersiz bir şeyden, yani meniden yarattığımızı anlamadı mı? Bu soru, istifhâm-ı inkârı olup kınama ve azar ifade eder. Şimdi o, bâtıl yolda şiddetli bir mücadeleci oluverdi. Rabbine karşı mücadele ediyor, Onun gücünü inkâr ediyor ve Öldükten sonra dirilme ve haşri yalanlıyor. İnsanı bir meniden yaratabilen Allah, öldükten sonra onu tekrar yaratamaz mı? Tefsirciler şöyle der: Bu âyet, Übeyy b. Halef hakkında inmiştir. Übeyy, çürümüş bir kemik getirip onu ufalayarak Rasulullah (s.a.v)'ın yüzüne doğru üfledi. Ve alay ederek şöyle dedi: Ey Muhammed! Biz bu şekilde toz haline gelmiş kemikler olduktan sonra, Allah'ın bizi dirilteceğini mi iddia ediyorsun? Rasulullah (s.a.v) ona şöyle cevap verdi: "Evet, Allah seni diriltecek ve ateşe sokacak"[139][139]

**78.** O kâfir, çürümüş kemiği bize misal getirip, insan öldükten ve yok olduktan sonra Allah'ın onu tekrar yaratmasını uzak görüyor. Kendisini ölü bir meniden yaratıp ona hayat verdiğimizi unutuyor. Kendisinin harikulade yaratılışını ve fevkalade bir şekilde ilk meydana getirilişini unutuyor. Onun cevabı, kendisinde vardır, O kâfir, "son derece çürük ve dağılmış olan bu kemikleri kim diriltecek?" diyor. Sâvî âyeti şöyle îzâh eder: "O kâfir, darb-ı mesel olacak derecede garip ve hayret verici bir söz söyledi, bizim gücümüzü mahlûkâtın gücü ile mukayase

---

[136][136] Bu, Taberî'nin tercih edip seçtiği tefsirdir. Ekz, Taberî, 23/20

[137][137] Kurtubî, 15/56 (özetleyerek).
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/227.

[138][138] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/227.

[139][139] Ebu Hayyân şöyle der: Bir görüşe göre bu âyet As b.Vâil hakkında inmiştir. En doğrusu bunun Übeyy b. Halef hakkında inmiş olmasıdır. Bkz. bu bölümün nüzul sebebi.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/227-228.

etti.[140[140]]

**79.** Ey Muhammedi O kâfiri ve misallerini susturup boşa çıkarmak için de ki: O kemikleri, yoktan meydana getiren ve hiçbir benzeri olmaksızın ilk defa yoktan yaratan tekrar yaratıp diriltecektir. Yoktan yaratabilen, tekrar yaratabilir. O nasıl yaratacağını ve nasıl yoktan var edeceğini bilir. Cesetler yok olduktan sonra onları diriltmek Allah'a güç gelmez. [141[141]]

**80.** Kudretiyle sizin için, yeşil ağaçtan, ağacı yakacak ateşi çıkaran odur. İstediğini yapmak O'nun için imkânsız değildir. Çürümüş kemikleri diriltip yeniden yaratmaktan âciz değildir.[142[142]] Ebu Hayyân şöyle der: Burada Yüce Allah onlara, insanın meniden yaratılmasından daha harikulade bir olayı anlattı ki bu olay da, bir şeyi zıddmdan ortaya çıkarmaktır. Bu, benzersiz ve eşsiz bir olaydır ki bu da yeşil bir şeyden ateş çıkarmaktır. Suyu görmez misin? O, ateşi söndürüyor. Bununla birlikte ateş, su ihtiva eden. yeşil şeyden çıkıyor. Bedeviler Merh ve Ufar denilen iki tür ağacı birbirine sürterek ateş çıkarırlardı. Arapların şöyle bir darb-ı meseli vardır: Her şeyde ateş vardır ama Merh ve Ufar'da daha çoktur.[143[143]] Şu beyti söyleyen ne güzel Söylemiştir:
İki zıddilir arada toplamak, Allah'ın kudretinin sırlarındandir. İşte bulut, onda hem su var, hem de ateş. Siz de o ağaçtan ateş çıkarıyorsunuz. [144[144]]

**81.** Hacimlerinin büyüklüğü ve durumlarının azameti ile birlikte gökleri ve yeri yaratan, yok olduktan sonra Âdemoğullannın cesetlerini yaratamaz mı? Evet, elbette buna gücü yeter. Çünkü O. çok eşsiz yaratandır. Her şeyi hakkıyle bilir. [145[145]]

**82.** Yüce Allah'a hiçbir şey zor gelmez. Çünkü Onun emri ile arasındadır. O bir şeyi İstediği zaman, yorulmaksızın, gayret göstermeksizin, zorluk ve meşakkate katlanmadan o şey hemen, olur. [146[146]]

**83.** Geniş mülkün sahibi olan ve herşeye tam gücü yeten Yüce Allah, noksan sıfatlardan uzaktır, Hesap ve ceza için bütün mahlûkâtın dönüşü sadece Onadır.
Yüce Allah bu mübarek sûreyi, sonsuz gücünü ve mülkünün ve saltanatının azametini gösteren bu güzel sonuçla bitirdi. Kâinatı Yaratan Yüce Allah, mülk ve saltanatında tektir. [147[147]]

---

[140[140]] Sâvî Haşiyesi, 3/331
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/228.
[141[141]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/228.
[142[142]] Taberi, 23/21
[143[143]] el-Babr, 7/348
[144[144]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/228.
[145[145]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/228-229.
[146[146]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/229.
[147[147]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/229.

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda Özetliyoruz:
**1.** "Şeytan'a tapmayın diye" ve bana tapın diye arasında tıbâk-ı selb vardır. Birincisi olumlu, ikincisi olumsuzdur.
**2.** "Hâlâ akıl erdiremiyor musunuz?" ve ütel hâlâ şükretmiyorlar mı? cümleleri istifhâm-ı inkârı olup kınama ve azarlama ifade eder.
**3.** "gitmek" ile "dönerler" ve "gizliyorlar" ile açıkça yapıyorlar arasında tıbâk vardır. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**4.** "Onlar ilâhlar için, hazırlanmış askerlerdir'
cümlesinde teşbîh-i belîğ vardır. Yani, onlara hizmet etme ve onları savunma hususunda asker gibidirler. Teşbîh edatı ile teşbih yönü söylenmemiş, böylece teşbîh-i belîğ olmuştur.
**5.** "O hayvanlardan bazıları binekleridir" cümlesinden sonra, O hayvanlarda onlar için faydalar ve içilecek sütleı vardır" cümlesinin gelmesi, hususan sonra umumun zikri olmuştur. Bu, ni mete verilen değerin büyüklüğünü ve yüceliğini ifade eder.
**6.** "Diri olanları uyarması için kâfirlere azabın hak olması için" cümleleri arasında mukabele vardır. Yüc Allah, "inzâr" a mukabil "i'zâr"ı ve, mü'minlere mukabil kâfirleri zikretti.
**7.** "Ellerimizin yaptıklarından hayvanlar yarattık cümlesinde istiâre-i temsîliyye vardır. Çünkü hayvanlar yapılmaz, yi ratılır. Fakat Yüce Allah yaratma ve meydana getirmenin sadece kendin mahsus oluşunu, birşeyi kendi elleriyle ve bizzat yapan kimseye benzetti.
İstiâre-i temsîliyye yoluyla, "yapmak" mânâsına gelen kelimesini "yaratmak" mânâsına gelen kelimesi yerinde kullandı.[148][148]
**8.** sıygaları, mübalağa içindir.
**9.** "Yüce Allah'ın o şeye "ol" demesidir. O da derhal oluverir" cümlesinde istiâre-i temsîliyye vardır. Yüce Allah, kurdetinin eşyaya tesir ve etkisinin sür'atini, hiç beklemeden ve diretmeden, kendisine itaat edilen kimsenin emrine benzetti. Zira O bir şey istediğinde o şey, emri geciktirmeden hemen oluverir. Bu, latîf istiarelerdendir.[149][149]

## Faydalı Bilgiler

"el-Melekût" kelimesi, "mülk" kelimesinden türetilmiş mübalağa sıyğasıdır. "Tam, geniş mülk" demektir. Mübalağa kalıbı olan ve kelimeleri gibidir. [150][150]

---

[148][148] Bkz. Beyzâvî Haşiyesi, 3/140
[149][149] Bkz. Şerîf Râdî, Telhîs, 1/192
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/229-230.
[150][150] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/230.

## Bir Uyarı

Büyük âlim İbn Kesîr der ki: Rasulullah (s.a.v.)'ın Hendek günü. İbn Revâha'ya âit "Allah'ım sen olmasaydın, biz doğru yolu bulamazdık" beytini okuduğu, Huneyn günü devesine binmiş olduğu halde, Ben peygamberim, yalan yok, ben Abdulmutta-lib'in oğluyum" dediğir. Sen ancak kanayan bir parmaksın. Karşılaştığın şeyler Allah yolundadır" dediği ve söylediği diğer benzeri sözler, şiir kastetmeden tesadüfen söylediği sözlerdir. Bilakis bütün bunlar, onun lisanından kasıtsız olarak dökülmüştür. Bize göre, bunların hepsi Yüce Allah'ın şu mealdeki sözü içersinde değerlendirilmelidir: "Biz ona şiir öğretmedik. Bu onun için uygun da değildir"[151][151] Bunu düşün. Bu çok nefis bir şeydir.
Allah'ın yardımıyle Yasin Sûresi'nin tefsiri bitti. [152][152]

---

[151][151] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/176:
[152][152] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/230.

# SÂFFÂT SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 182 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Sâffât Sûresi, "Allah'ın birliği, vahy, öldükten sonra dirilme ve hesap" eibi, temel İslam inançlarına önem veren Mekkî sûrelerdendir. Bu sûre iman esaslarım yerleştirmeyi hedef alan diğer Mekkî sûrelerin özelliğini taşımaktadır.
Bu mübarek sûre, melâike-i ebrârdan söz ederek başlar, O melekler, namazda ayaklarını saf saf tutan veya Allah'ın emrini beklemek üzere kanatlarını saf saf bağlayan, bulutları, Allah'ın dilediği tarafa sevketmek üzere hareket ettiren meleklerdir. Sonra bu sûre, cinlerden ve onların parlak yıldızlarla taşlanıp kovulmaya maruz kalmalarından bahseder. Bunu, Allah'la cinler arasında bir yakınlık olduğuna inanan Câhiliyye halkının hurafelerini reddetmek için anlatır. Sûre, öldükten sonra dirilmeden, hesaptan ve müşriklerin bunu inkar etmelerinden, çürüyüp dağılmış kemikler haline geldikten sonra ikinci defa dünyaya gelmeyi uzak görmelerinden bahseder.
Yine bu sûre, öldükten sonra dirilmeye iman esasını pekiştirmek için, "Mü'min ve kâfir" kıssasını ve dünyada bunlar arasında geçen konuşmayı anlatır. Bundan sonra, mü'minin cennete, kâfirin cehennemde ebedî kalmasıyla, her birinin vardığı sonucu anlatır.
Bu mübarek sûre, Nuh (a.s)'tan başlayarak sırasıyle İbrahim, İsmail, Musa ile Harun ve İlyas ile Lut (aleyhimu's-selâm) gibi bazı peygamberlerin kıssalarını sunar. İsmail (a.s)'in kurban edilmesi ve Halil İbrahim (a.s)'-in gördüğü rüya olayındaki "İman ve imtihan" kıssasını genişçe anlatır. O zaman Yüce Allah, mü'minlere, Hâkimler Hâkimi'nin emrine teslim olma ve boyun eğmenin nasıl olacağını öğretmek için, İbrahim (a.s)'a, çocuğunu kurban etmesini emretti, sonra çocuğun yerine fidye geldi.
Bu mübarek sûre, Allah'ın yardımının, dünya ve âhirette peygamberleri ve velileri için, iyi sonucun da takva sahipleri için olduğunu açıklayarak sona erer. [1][1]

## İsmi

Kullara, Allah'a ibadetten ayrılmayan, temiz meleklerden oluşan "yüce topluluğu" hatırlattığı ve o yüce topluluğun mükellef oldukları vazifeleri açıkladığı için bu sûreye "Sâffât Sûresi" adı verildi: "O melekler bıkıp usanmaksızm gece gündüz teşbih ederler"[2][2]

---

[1][1] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/233.
[2][2] Enbiyâ sûresi, 21/20
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/233.

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3, 4.** Sâf sâf dizilmişlere, toplayıp sürenlere, zikir okuyanlara yemin ederim ki, ilâhınız birdir.
**5.** O, hem göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi, hem de doğuların Rabbidir.
**6.** Biz yakın göğü, bir süsle, yıldızlarla süsledik.
**7.** Ve itaat dışına çıkan her şeytandan korumak için donattık.
**8.** Onlar, artık Mele-i a'Iâ'ya kulak veremezler, Her taraftan taşlanırlar.
**9.** Kovulup atılırlar. Ve onlar için sürekli bir azap vardır.
**10.** Ancak, ( bir söz kapan olursa, onu da delen ve yakan bir alev takip eder.
**11.** Şimdi sor onlara! Yaratılış bakımından onlar mı daha zor yoksa bizim yarattıklarımız mı? Şüphesiz biz onları yapışkan bir çamurdan yarattık.
**12.** Belki de sen şaşirdın. Halbuki onlar alay ediyorlar.
**13.** Kendilerine öğüt verildiği vakit, öğüt almazlar.
**14.** Bir mucize görseler alay ederler.
**15.** "Bu ancak açık bir büyüdür" derler.
**16.** "Gerçekten biz öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman mı, diriltileceğiz?"
**17.** "İlk atalarımızda mı" (diriltilecek)?
**18.** De ki: "Evet, hem de siz hor ve hakir olarak.
**19.** O sâdece korkunç bir sesten ibaret olacak, o anda hemen bakacaklar.
**20.** "Eyvah bize! Bu, ceza günüdür" derler.
**21.** İşte bu, yalanlamış olduğunuz hüküm günüdür.
**22. 23, 24.** "Zâlimleri, onların aynı yoldaki arkadaşlarını ve Allah'tan başka tapmış oldukları putlarını toplayın. Onlara cehennemin yolunu gösterin. Onları tutuklayın, çünkü onlar sorguya çekilecekler"
**25.** "Size ne oldu ki birbirinize yardım etmiyorsunuz?"
**26.** Bilâkis onlar o gün boyun eğecekler.
**27.** Onlar birbirlerine dönüp sormaya başlarlar.
**28.** "Siz bize sağdan gelirdiniz" derler.
**29. 30.** Onlar da "Bilâkis, derler, siz inanan kimseler değildiniz. Bizim sizi zorlayacak bir gücümüz de yoktu. Fakat siz kendiniz azgın bir toplum idiniz.
**31.** Onun için Rabbimizin hükmü bize hak oldu. Biz mutlaka tadacağız.
**32.** Biz sizi azdırdık. Kendimiz de azmıştık."
**33.** Şüphesiz o gün onlar azapta ortaktırlar.
**34.** İşte biz, suçlulara böyle yaparız.
**35.** Çünkü onlara: "Allah'tan başka tanrı yoktur" denildiği zaman büyüklük taslarlardı.
**36.** "Mecnûn bir şâir için, biz tanrılarımızı bırakacak mıyız?" derlerdi.
**37.** Hayır! O, gerçeği getirdi ve peygamberleri de doğruladı.
**38.** Kuşkusuz siz elem verici azabı tadacaksınız.
**39.** Çekeceğiniz ceza yapmakta olduğunuzdan başka bir şeyin cezası değildir.
**40.** Ancak Allah'ın hâlis kullan hariç.

**41. 42, 43, 44**. İşte, Onlar için bilinen bir rızık, türlü meyveler vardır. Naîm cennetlerinde karşılıklı koltuklar üzerine kurulmuş oldukları halde kendilerine ikram edilir.
**45.** Onlara pınardan kadehler dolaştırılır.
**46.** Berraktır, içenlere lezzet verir.
**47.** O içkide ne sersemletme vardır, ne de onunla sarhoş olurlar.
**48.** Yanlarında güzel bakışlarını yalnız onlara tahsis etmiş, iri gözlü eşler vardır.
**49.** Sanki onlar, saklı yumurta gibi bembeyazdır.
**50.** İşte o zaman, birbirlerine dönerek soracaklar.
**51.** İçlerinden bir sözcü der ki: "Benim, bir arkadaşım vardı".
**52. 53.** Der ki: "Sen de inananlardan mısın? Biz ölüp kemik sonrada toprak hâline geldiğimiz zaman cezalanacak mıyız?"
**54, 55.** O mü'min, cennetteki arkadaşlarına: "Siz cehennemi görebiliyor musunuz?" dedi. İşte o zaman kendisi baktı, arkadaşını cehennemin ortasında gördü.
**56, 57.** "Yemin ederim ki, sen az daha beni de helak edecektin. Rabbimin ni'meti olmasaydı, şimdi ben de (cehenneme) getirilenlerden olurdum." dedi.
**58, 59, 60, 61.** Birinci ölümümüz hâriç, bir daha biz ölmeyecek ve bir daha azap görmeyecek değil miyiz? Şüphesiz bu, büyük kurtuluştur. Çalışanlar, böylesi bir kurtuluş için çalışsın.

## Kelimelerin İzahı

Zâcirât, hareket ettirenler. Zecr, kuvvet kullanarak veya bağırmak suretiyle bir şeyi korumak. Zecre, sayha (bağırma) demektir. Arapların, "çoban bağırarak koyunu korudu" sözünden alınmıştır. Çoban, koyuna bağırıp da koyun onun sesinden dolayı döndüğünde böyle denilir.
Mârid, azgın ve inatçı demektir.
Sakıp, yakan, şiddetle delen manasınadır. Vâsıb, sürekli, kesilmeyen demektir. Lâzib, birbirine yapışık. Maîn, kaynaktan çıkan şarap.
Gavl, aklı bozan her şey demektir. Ebu Ubeyde şöyle der: Gavl, aklı bozan ve gideren şey demektir. Ebu Ubeyde, İbn İlyâs'm şu beytini okudu:
İçki hepimizin aklını devamlı olarak bozuyor. Birinciden başlıyarak birer birer hepimizi helak ediyor.[3][3]
Ke's, kâse demektir. Dilciler şöyle der: Araplar, bir kabın içinde içki bulunduğu zaman ona derler. İçinde içki bulunmadığı zaman, sadece veya derler. Şair şöyle der:
Nice kâse vardır ki, ondan lezzetle içtim. Nice başka kâsler vardır ki, onunla ondan kurtuldum.[4][4]
Sarhoş olurlar. Bir kimse sarhoş olduğunda denilir. Sarhoşa veya denir. Şair şöyle der:

---

[3][3] el-Bahr, 7/350
[4][4] Tefsir-i Kebîr, 26/137

Andolsun ki, sarhoş da olsanız, ayık da olsanız, siz ne kötü pişman olanlarsınız, ey Ebcer ailesi![5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** O saf bağlayıp duranlara and olsun. Yüce Allah bu sûreye, mahlukatmdan bazılarının şanının yüceliğini ve faydalarının büyüklüğünü göstermek, onların kadrinin yüceliğine kullarının dikkatini çekmek için, onların üzerlerine yemin ederek başladı. Yani, namazda ayaklarını veya Allah'ın emrini beklerken kanatlarını saf saf tutan o melek tayfalarına yemin ederim. İbn Mes'ud şöyle der; Onlar, göklerde ibadet ve zikir anında saf saf duran meleklerdir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Meleklerin, Rableri katında saf tuttukları gibi, saf olsanız ya!. Biz, "Nasıl, ey Allah'ın rasülü" dedik. Rasulullah (s.a.v): "Öndeki safları tamamlarlar, safta sık dururlar" buyurdu.[6][6] Yüce Allah, meleklerin kadrinin yüceliğine ve £ok ibadet ettiklerine dikkat çekmek için onların üzerine yemin etti. melekler, yaratılışlarının yüceliğine rağmen Allah'a ibadetten ayrılmazlar. Mü'minlerin, namazda saf durdukları gibi, huşu içersinde, aziz ve güçlü olan Allah'a boyun eğerek, ibadet için saf tutarlar. Aziz ve güçlü olan Allah'a bütün mahlukat itaat eder ve Onun azametinin yüceliği karşısında boyunlar eğilir. Allah, içlerinde Arş'ı taşıyanların ve diğer temiz meleklerinde bulunduğu o saf tutan meleklere yemin etti. [7][7]

**2.** Bulutları hareket ettirerek, Allah'ın dilediği yöne doğru sevkeden meleklere andolsun. Zâcirât sevk ve teşvik mânâsına gelen kökündendir. [8][8]

**3.** O Kur'an okuyanlara andolsun. Bu âyet, melâike-i ebrânn üçüncü vasfıdır. Onların güzelliklerini ve yüce menkıbelerini anmak suretiyle yüceltme ifade eder. Yani, Allah'ı tesbîh ve takdîs etmek, Onu övmek ve yüceltmekle, âyetlerini peygamberlerine ve dostlarına okuyan meleklere andolsun ki, [9][9]

**4.** Ey insanlar! Kendisine ibadet edeceğiniz ilâhınız tek bir ilâhtır, ortağı yoktur. Melekler üzerine yemin edilerek söylenen söz budur. Mukâtil şöyle der: Mekke kâfirleri dediler ki: Tanrıları tek tanrı mı yaptı? Bu mahlûkâtı, nasıl bir tek ilâh emri altına alabilir? Bunun üzerine Yüce Allah, melekleri şereflendirmek için onlar üzerine yemin etti.[10][10] Bundan sonra Yüce Allah, birliğinin ve ilâhlığının mânâsını açıkladı. [11][11]

**5.** Yüce Allah göklerin ve yerin yaratıcısı ve sahibidir. İkisi arasında bulunan

---

[5][5] el-Bahr, 7/350
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/238.
[6][6] Müslim, Salât 119; Bkz, Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/174.
[7][7] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/238-239.
[8][8] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/239.
[9][9] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/239.
[10][10] Kurtubî, 15/62
[11][11] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/239.

varlıkları ve mahlûkları yaratan da O'dur. Onların varlıkları ve bu eşsiz şekil üzere nizamları, Allah'ın varlığının ve birliğinin en açık delillerindendir. O' yazın ve kışın güneşin doğduğu yerlerin de, battığı yerlerin de Rabbidir. Taberi şöyle der: Sözden anlaşıldığı için, Yüce Allah, güneşin battığı yerleri zikretmeyerek, doğduğu yerleri zikretmekle yetindi.[12][12] Yüce Allah bir olduğunu anlattıktan sonra, gökleri yıldızlarla süslemek suretiyle; gücünü de anlattı: [13][13]

**6.** Size yakın göğü, parlayan mücevherler gibi görünen ve ışık saçak yıldızlarla süsledik. [14][14]

**7.** Allah'a itaattan çıkan, inatçı, azgın her

**21.** İşte bu, mahlukat arasında hüküm günüdür. Siz onu inkâr ediyor ve yalanlıyordunuz. Beyzâvî şöyle der: Fasl, iyi amel edenle kötü amel eden arasında hükmedip bunları birbirinden ayırmaktır.'[15][15]

**22.** Ey melekler! Zalimleri onların isyankâr ve suçlu benzerlerini, ve her insanı benzerleriyle birlikte toplayın. Kurtubî şöyle der: Zina edeni zina edenle; içki içeni içki içenle ve hırsızı hırsızla toplayın.[16][16] İbn Abbas da şöyle der: Zâlimleri kâfir olan kadınları ile birlikte toplayın. İbn Abbas'tan gelen bir rivayete göre ise bundan maksat, zalimlerin, âsi olan benzerleridir.[17][17] Allah'tan başka tapmış oldukları putları ile birlikte onları toplayın. Bu, onlara daha çok hasret çektirmek ve utandırmak için böyle yapılır. [18][18]

**23.** Allah'tan başkasma tapan o kimselere cehennemin yolunu öğretip ve onları oraya yöneltin, Kelimesinde, alay mânâsı vardır. "Onlar dünyada doğru yolu bulamayınca bugün cehennemin yolunu bulsunlar." demektir. [19][19]

**24.** Onları yolda tutun. Çünkü onlar bütün söylediklerinden ve yaptıklarından sorguya çekileceklerdir. Sonra kınama ve azarlama yoluyla onlara şöyle denilir: [20][20]

**25.** Birbirinize niçin yardım etmiyorsunuz? Halbuki hepiniz buradasınız. Ve hepinizin yardımcı ve destekçiye ihtiyacı var. Tefsirciler şöyle der: Bu, Ebu Cehil'in Bedir günü söylediği, "Biz, birbirimize. yardım eden bir

---

[12][12] Taberî, 23/24
[13][13] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/239.
[14][14] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/239.
[15][15] Beyzâvî, 2/138
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/242.
[16][16] Kurtubî, 15/73. Kurtubî bu tefsiri Ömer. b. el-Hattab'a (r.a.) nisbet eder.
[17][17] Bunları İbn Abbas'tan Ebu Hayyân rivayet etmiştir. e)-Bahr, 7/356
[18][18] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/242.
[19][19] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/242.
[20][20] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/242.

topluluğuz"[21][21] sözüne işarettir. fiilinin aslı dur. Kolay okunması, için elerin biri düşürülmüştür. Yüce Allah şöyle buyurdu: [22][22]

**26.** Bilakis onlar o gün boyun eğmiş zeliller ve yardımdan âciz kimseler olacaklar. Bu hususta onların tapanları ile tapılanlan birdir. [23][23]

**27.** Önderler ile tâbi'ler birbirlerini kınamaya ve birbirleriyle çekişmeye başlarlar. Ebussuûd şöyle der: Onların birbirlerine soru sormaları, çekişme ve didişme yoluyla kınama sorusudur.[24][24]

**28.** Tâbi'leri önderlerine şöyle der: Siz bize hak tarafından geliyor ve bâtılı bize süslü gösteriyordunuz. Bizi hak yola uymaktan alıkoyuyordunuz.[25][25] Taberî şöyle der: Siz bize din ve hak tarafından geliyor, bizi en kuvvetli yolla aldatıyordunuz. Taberî der ki: Arap dilinde "yemin" kelimesi kuvvet ve kudret mânâsına gelir. Nitekim şair şöyle der:
Bir bayrak şeref için yükseltildiğinde, Arâbe onu kuvvetle alır.[26][26] Bir görüşe göre mânâ şudur: Siz bize, sağ tarafımızdan vesvese yoluyla geliyordunuz. Nitekim, çoğunlukla gizli şeyleri anlatma halinde âdet böyledir.[27][27]

**29.** Önderler onlara der ki: Sizi sapıklığa biz sev-ketmedik, sizi iman etmekten de engellemedik. Aksine kendi ihtiyarınızla inkâr ettiniz ve iman etmediniz. İbn Kesîr şöyle der: durum iddia ettiğiniz gibi değildir, bilakis kalpleriniz imanı inkâr edici, kâfirliği ve isyanı kabul edici idi.[28][28]

**30.** Bizim uymadığınız takdirde sizi ezecek güç ve kuvvetimiz yoktu. Bilakis sizde kötülük, taşkınlık ve isyan kabiliyeti vardı. İşte bundan dolayı çağrımızı kabul ettiniz ve bize uydunuz. [29][29]

**31.** Allah'ın bize va'dettiği azap hepimize hak oldu. Kurtuluş yok, biz bu azabı tadacağız. [30][30]

**32.** Biz, bâtılı güzel gösterdik ve sizi azgınlığa çağırdık. Çünkü biz, azgın ve sapık kişilerdik. Yüce Allah şöyle buyurarak onların durumunu bildirdi: [31][31]

---

[21][21] Kamer sûresi, 54/44. KurUıbî, 15/74
[22][22] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/242.
[23][23] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/242.
[24][24] Ebussuûd, 4/268
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/242.
[25][25] Bu görüşü İbn Kesîr Süddî'den hikaye etmiştir. Daha açık olan da budur.
[26][26] Taberî, 23/32
[27][27] Bu manayı Seyyîd Kutub, Fi Zılâli'l-Kur'an adlı tefsirinde zikretmiştir. Bu güzel bir manadır. Fakat dil bakımından bunun bir desteği yoktur.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/242-243.
[28][28] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/177
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/243.
[29][29] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/243.
[30][30] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/243.
[31][31] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/243.

**33.** Onlar azgınlıkta ortak oldukları gibi, şüphesiz kıyamet günü azapta da ortak olacaklardır. Fakat bunun bir faydası olmayacak. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Siz zalim olduğunuz için bugün pişmanlık size hiç fayda vermeyecektir. Hepiniz azapta ortaksınız"[32][32]

**34.** Biz bunlara yaptığımızın benzerini, o suçlu bedbahtlara da yaparız. Bunun sebebini Yüce Allah, şöyle buyurarak açıkladı. [33][33]

**35.** Onlara, "Lâ ilahe illallah, Allah'tan başka ilah yoktur" deyin denildiğinde, kibirlenip böbürleniyorlardı. [34][34]

**36.** Allah'ı birlemeye çağrıldıkları zaman, Rasulullah (s.a.v.)'ı kastederek, "mecnûn bir şâirin sözüyle, biz putlarâ ibadeti bırakacak mıyız?" derlerdi. Yüce Allah onlara cevap olarak şöyle buyurdu: [35][35]

**37.** Onların ifüra ettikleri gibi değildir. Aksine Muhammed (a.s.) onlara, Allah'ın birliği inancını ve apaçık gerçek olan İslam dinini getirmiştir. Kendisinden önceki peygamberlerin getirdiklerinin benzerini getirmiştir. Ebu Hayyân şöyle der: Müşrikler hem Allah'ın birliği inancını hem de peygamberliği inkâr ettiler. Sonra da "Mecnûn bir şâir" diyerek, ifadelerini karışık bir hâle getirdiler. Çünkü şâir enteresan mânâları nazım haline getirebilecek ve onları güzel lafız kalıplarına sokabilecek anlayış ve maharete sahip kimsedir. Halbuki mecnûn bunu yapamaz. Öyleyse onların bu sözü saçmalık ve uydurmadır.[36][36]

**38.** Suçlular! Siz mutlaka en çetin azap ile cezalandırılacaksınız. [37][37]

**39.** Siz, sadece amellerinizin dengi ceza ile cezalandırılacaksınız, Sâvî şöyle der: Çünkü kötülüğün cezası, kötülük kadar olur. İyilikse böyle değildir. Onun mükâfatı kat kattır.[38][38] Yüce Allah, kâfirlerin hallerini ve azaplarını biraz anlattıktan sonra, mü'minlerin hallerini ve nimetlerini bir miktar anlattı. Bunu, Kur'an'ın, teşvik ve sakındırma maksadıyle iki grup arasında mukayese yapma üslubuyla açıklamak üzere şöyle buyurdu: [39][39]

**40.** Ancak, Allah'ın birliğine inanan ihlaslı kullan hâriç. Onlar azabı tatmayacaklar, hesaba çekilmeyecekler, aksine Allah onların günahlarını bağışlayacak, iyiliklerinin karşılığı on mislinden yediyüz misline kadar

---

[32][32] Zuhruf sûresi, 43/39
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/243.
[33][33] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/243.
[34][34] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/243.
[35][35] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/243-244.
[36][36] el-Bahr, 7/357
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/244.
[37][37] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/244.
[38][38] Sâvi Haşiyesi, 3/337
[39][39] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/244.

kendilerine verilecek. Buradaki istisna, istisnâ-i mun-katıdır. Bundan sonra Yüce Allah, şöyle buyurarak onlara vereceği mükafatı açıkladı: [40][40]

**41.** O iyi ve hayırlı kimseler için cennette sabah akşam rızıklar vardır. Nitekim Yüce Allah mealen şöyle buyurmuştur: "Orada sabah akşam, nzıkları onlar için hazırdır."[41][41] Ebussuûd şöyle der: Ayetteki dan maksat, güzel manzara, lezzet ve güzel koku gibi özellikleri bilinen rızıktır.[42][42] Yüce Allah bu rızkı, daha sonra şöyle açıkladı: [43][43]

**42.** O rızık, canlarının çektiği her türlü meyvelerdir. Onlar cennette ağırlanır ve ikram görürler. Cennette yiyilecek şeylerin hepinden, meyvesini yeme ve lezzet alma yoluyla faydalanılacağı için Yüce Kllah özellikle meyveleri zikretti. [44][44]

**43.** Cennetlerde, bağ ve bahçeler içersinde nimetlerden yararlanırlar. [45][45]

**44.** İnci ve yâkût ile süslenmiş koltuklar üzerinde, karşılıklı otururlar. Koltuklar onları istedikleri yöne döndürürler. Mücâhid şöyle der: den maksat şudur: Aralarında dostluk ve muhabbet olduğu için birbirlerinin ensesine bakmazlar.[46][46]

**45.** Yüce Allah yenilecek şeyleri anlattıktan sonra, ardından içilecek şeyleri anlattı: Yani, hizmetçileri, cennet pınarlarından çıkıp akan bir nehirden doldurulmuş şarap kâseleri ile onların etrafında dolaşırlar. Sâvî şöyle der: Cennet içkisi, kaynak suyu gibi aktığı için, Yüce Allah onu cennet içkisi diye niteledi.[47][47] İbn Abbas şöyle der: Kur'an'da geçen bütün "ke's" kelimeleri içki manasınadır."maîn" ise akıcı demektir.[48][48]

**46.** Bu içki beyaz ve içenlere lezzet vericidir. Onu içen ondan lezzet alır. Hasan Basrî şöyle der: Cennet içkisi, sütten daha beyazdır. [49][49]

**47.** O içkilerde akıllarını giderecek ve bozacak bir şey yoktur. Onu içmekle sarhoş da olmazlar. Halbuki dünya içkisi bunları yapar. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah, cennet içkilerini, dünya içkilerinde bulunan baş ve karın ağrıtma aklı giderme gibi âfetlerden uzak tutmuştur. Cennet içkisinin, tadı da rengi gibi güzeldir. Buradaki den maksat baş ağrısıdır. Bunu İbn Abbas söylemiştir.

---

[40][40] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/244.
[41][41] Meryem sûresi, 19/62
[42][42] Ebussuûd, 4/268
[43][43] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/244.
[44][44] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/244.
[45][45] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/245.
[46][46] Kurtubİ, 15/77
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/245.
[47][47] Sâvî Haşiyesi, 3/337
[48][48] Taberî, 23/34
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/245.
[49][49] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/245.

Katâde ise şöyle der: Ğavl, baş ve karın ağrısıdır.[50][50] Cennet içkisinin bu özellikleri, şarabını içenlere lezzet veren ve onun kötülük ve zararlarını ortadan kaldıran en güzel Özelliklerdir. Orada, dünya içkisi gibi, baş ağrıtan, bir içki ve içmenin zevkini giderecek sarhoşluk ve kavga yoktur. [51][51]

**48.** Yanlarında güzel gözlü huriler vardır. Onlar iffetli olup sadece kocalarına bakarlar. Haya ve iffetlerinden dolayı, başkalarına bakmazlar. İbn Abbas şöyle der: den maksat şudur: Onlar iffetlidirler eşlerinden başkasına bakmazlar.[52][52] Onlar iffetli olmakla birlikte güzel ve iri gözlüdürler. Taberî şöyle der: Gözleri geniş ve güzel olanlar, demektir. Bu kelime, kelimesinin çoğuludur. Ayna ise, gözleri geniş ve güzel kadın manasınadır. Gözlerin en güzeli budur.[53][53]

**49.** Onlar, sedefleri İçersinde gizlenmiş inci gibidir. Bunu İbn Abbas demiş ve şu mealdeki âyeti de şahit getirmiştir: "Saklı inciler gibi iri gözlü huriler"[54][54] Hasan Basri şöyle der: Meknûn; korunmuş, el değmemiş, demektir. Maksat şudur: O huriler, bu eşsiz güzellikle birlikte, incelik, letafet ve yumuşaklıkla sedefleri içersindeki inciler gibi korunmuşlardır: "Sanki onlar korunmuş yumurtadır". Ona ne el değer, ne de göz görür. Araplar, saflığı ve beyazlığından dolayı, kadını yumurtaya benzetirler. Ebu Hayyân şöyle der: Yüce Allah bu âyetlerde önce rızkı anlattı. Rızık, vücudun lezzet aldığı şeydir. İkinci olarak ikramı anlattı. Bu, canların zevk aldığı şeydir. Daha sonra da bu rızık ve ikramın yeri olan Naîm cennetlerini anlattı. Ardından da sohbet ve toplantının zevkini açıkladı: "karşılıklı, koltuklar üzerinde oldukları halde.." Bu durum, sevinci tamamlayıcı ve muhabbeti perçinleyicidir. Bundan sonra, kendileri almadan kâselerle sunulan içkiyi anlattı. Son olarak da, lezzetlerin en üstünü olan bedenî zevki anlattı ki, o da kadınlarla işrettir.[55][55]
Bundan sonra Yüce Allah, cennet ehlinin, mutluluk ve sohbetle ilgili konuşmalarını anlattı. Onlar bu konuşmayı, içki sofralarında, her türlü faydalanılacak şeyden zevk alırken ve sohbetin cazibesinden faydalanarak yaparlar. [56][56]

**50.** Oturup dünyada başlarından geçenleri anlatmaya başlarlar. İçinde bulundukları nimeti, dünyanın halini ve imanın meyvesini birbirlerine anlatırlar. [57][57]

**51.** Cennettekilerden biri der ki, "Dünyada snim, öldükten sonra dirilmeyi inkâr

---

[50][50] Muhtasar-ı İbn Kcsîr, 3/179
[51][51] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/245.
[52][52] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/179
[53][53] Tefsir-i Taberî, 23/36
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/245.
[54][54] Vakıa sûresi, 56/22-23
[55][55] el-Bahr, 7/359
[56][56] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/246.
[57][57] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/246.

eden bir arkadaşım vardı. [58][58]

**52.** Bana, "Sen, Öldükten sonra dirilmeye ve hesa-1 alinanıyor musun?" derdi. [59][59]

**53.** "Biz ölüp toprak zerreleri ve çürümüş kemikler olduğumuzda, gerçekten hesaba çekilip amellerimizin karşılığını mı göreceğiz?" derdi. Bunu, yalanlama, hayret etme ve uzak görme şeklinde söylerdi. [60][60]

**54.** Buna anlatan mü'min zât, cennetteki kardeşlerine der ki: Siz cehennemi görüyor musunuz? Bakalım o arkadaşın durumu nasıl? [61][61]

**55.** O adam bakar ve kâfir arkadaşını alevli cehennem, ortasında gorur. [62][62]

**56.** Mü'min, durumuna sevinerek ona şöyle hitabeden Vallahi, neredeyse beni aldatarak helak edecektin. [63][63]

**57.** İman üzere sabit kılarak, Yüce Allah bana lütufta bulunmasaydı, mutlaka ben de, bu cehenneme seninle birlikte atılır ve orada azap çekerdim. Kâfirin dünyada onunla alay etmesi gibi, o da burada alay ederek ona şöyle hitap eder. [64][64]

**58, 59.** En halâ sadece bir defa Ölüp yok olacağımıza öldükten sonra dirilme ceza, hesap ve azabın olmayacağına mı inanıyorsun? Bu, kahredici bir alay üslubudur. Mü'min, böyle diyerek o kâfir arkadaşının durumunu görünce yüreğinin ferahladığını ve Allah'ın kendisine verdiği nimete sevindiğini izhar ediyor. [65][65]

**60.** Cennettekilerin elde ettikleri bu nimet, gerçekten büyük bir kazançtır. [66][66]

**61.** Amel edenlerin ve gayret sarf edenler in, böyle değerli mükâfat için çalışmaları gerekir. Tefsirciler şöyle der: Bu âyet-i kerimeler sekiz bin dirhemleri olan iki ortağın kıssasına işaret etmektedir. Bu iki ortaktan biri Allah'a ibadet eder, ticaret ve dünya işlerine bakmakla daha az meşgul olurdu. Diğeri ise malını çoğaltmaya bakardı. Dünya işleriyle az meşgul olan ortağından ayrıldı. Bir ev, bir cariye, bir bahçe veya benzeri bir şey satın aldığında, onu mü'rnine gösterir ve malının çokluğu ile ona karşı böbürlenirdi. Mü'min ise,

---

[58][58] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/246.
[59][59] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/246.
[60][60] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/246.
[61][61] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/246.
[62][62] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/246.
[63][63] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/246.
[64][64] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/247.
[65][65] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/247.
[66][66] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/247.

bunları işittiğinde, cennette karşılık olarak bir köşk satın almak için, ona benzer bir şeyi sadaka verirdi. Arkadaşı ona rastladığında: "Malını ne yaptın?" derdi. O da, "Onu, Allah rızası için sadaka olarak verdim" derdi. Bunun üzerine arkadaşı onunla alay eder ve: "Sen gerçekten inananlardan mısın?" derdi. Bunların durumu Yüce Allah'ın Kur'an~ı Kerim'de bize anlattığı şeydir.[67][67]

**Edebî Sanatlar**

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Doğrusu sen şaş âyetinde tıbâk vardır. Zira "alay", "hayret" karşılığında kullanılmıştır.
**2.** "Kuşkusuz ilâhınız gerçekten tekdir" âyetinde ve ile pekiştirme vardır. Muhataplar Allah'ın birliğini inkâr ettikleri için kelâmın makamı bunu gerektirmektedir.
**3.** " Onlara cehenneme âyetinde alaylı bir üslup vardır. Burada hidâyet yani doğru yolu göstermek alay yoluyla kullanılmıştır. Çünkü hidâyet, cehenneme değil cennete olur.
**4.** "Onlara 'la ilahe illallah' denildiğinde" cümlesinde hazif yoluyla icaz vardır. "La ilahe illallah" deyin demektir. Kelâmın akışı gösterdiği için 'deyin' lafzı söylenmemiştir.
**5.** "Siz, elem verici azabı mutlaka tadacaksınız" âyetinde III. şahıs kipinden II. şahıs kipine dönüş vardır. Bunun aslı, onlar tadacaklardır" şeklindedir. Onları daha fazla kınamak ve yermek için İT. şahıs kipine dönüldü.
**6.** "Sadece kocalarına bakarlar" cümlesinde kinaye vardır. Yüce Allah, bunu iri ve güzel gözlü hurilerden kinaye olarak söylemiştir. Çünkü onlar iffetlidirler, kocalarından başkasına bakmazlar.
**7.** "Sanki onlar, muhafaza altındaki yumurtadır" cümlesinde mürsel mücmel teşbih vardır. Burada vech-i şebeh hazfedilmiş, böylece mücmel olmuştur.
**8.** "ve benzeri yerlerde âyet sonlarına riayet edilmiştir ki bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır. [68][68]

**62, 63.** Ziyafet olarak, cennet ehli için anılan bu ni'metler mi daha hayırlı, yoksa zakkum ağacı mı? Biz onu zâlimler için bir fitne kıldık.
**64.** O, cehennemin dibinde bitip yetişen bir ağaç.
**65.** Meyveleri sanki şeytanların başlan gibidir.
**66.** Şüphesiz onlar ondan yerler ve karınlarını ondan doldururlar.
**67.** Sonra zakkum yemeğinin üzerine onlar için, kaynar su karıştırılmış bir içki vardır.
**68.** Sonra onların dönüşü, kesinlikle çılgın ateşe olacaktır.

---

[67][67] Bkz. Taberi 23/38; Muhtasar-i İbn Kesir, 3/181. Kıssa bu iki kaynakta genişçe anlatılmıştır.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/247.
[68][68] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/247-248.

**69.** Onlar atalarını dalâlette buldular.
**70.** Hal böyle iken atalarının peşinden hızla koştular.
**71.** Andolsun ki, onlardan önce, eski milletlerin çoğu dalâlete düştü.
**72.** Kuşkusuz, biz onlara uyarıcılar göndermiştik.
**73.** Uyarılanların akıbetinin ne olduğuna bir bak!
**74.** Allah'ın muhlis kulları müstesna.
**75.** Andolsun, Nuh bize yalvarıp yakardı. Biz duayı ne güzel kabul edenleriz.
**76.** Kendisini ve ailesini büyük felâketten kurtardık.
**77.** Biz yalnız Nuh'un soyunu kalıcılar kıldık.
**78.** Sonradan gelenler için ona {iyi bir ün) bıraktık:
**79.** "Âlemler içinde Nuh'a selâm" olsun.
**80.** İşte biz doğruları böyle mükâfatlandırırız.
**81.** Zira o, bizim inanmış kullarımızdan idi.
**82.** Sonra ötekileri suda boğduk.
**83.** Şüphesiz İbrahim onun milletinden idi.
**84.** Hani o, Rabbine tertemiz bir kalp ile gelmişti.
**85.** Bir zamanlar babasına ve kavmine: "Siz neye kulluk ediyorsunuz?" dedi.
**86.** "İftira etmek için, Allah'tan başka bir takım ilâhlar mı istiyorsunuz?
**87.** O halde Âlemlerin Rabbi hakkındaki görüşünüz nedir? dedi.
**88.** Bunun üzerine İbrahim yıldızlara şöyle bir baktı.
**89.** "Ben hastayım" dedi.
**90.** Ona arkalarını dönüp gittiler.
**91. 92.** Yavaşça putlarının yanına vardı. "Yemiyor musunuz? Hem neden konuşmuyorsunuz? dedi.
**93.** Bunun üzerine, yanlarına gelip sağ eliyle vurdu.
**94.** Koşarak İbrahim'e geldiler.
**95. 96,** İbrahim: "Yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?! Oysa ki sizi ve yapmakta olduklarınızı Allah yarattı." dedi.
**97.** "Onun için bir bina yapın ve derhal onu ateşe atın!" dediler.
**98.** Böylece ona bir tuzak kurmayı istediler. Fakat biz onları alçaklar kıldık.
**99. 100.** "Ben Rabbime gidiyorum. O bana doğru yolu gösterecek. Rabbim! Bana sâlihlerden olacak bir evlâd ver." dedi.
**101.** İşte o zaman biz onu uslu bir oğul ile müjdeledik.
**102.** Babasıyla beraber yürüyüp gezecek çağa erişince, "Yavrucuğum! Rüyada seni boğazladığımı görüyorum; bir düşün; ne dersin?" dedi. O da cevaben: "Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşâallah beni sabredenlerden bulursun." dedi.
**103. 104, 105, 106.** Her ikisi de teslim olup, İbrahim onu alnı üzerine yatırınca, "Ey İbrahim! Rüyayı gerçekleştirdin. Biz muhlisleri böyle mükâfatlandırırız. Bu, gerçekten, çok açık bir imtihandır." dedik.
**107, 108, 109, 110, 111.** Biz, oğluna bedel ona büyük bir kurban verdik. Geriden gelecekler arasında ona (iyi bir ün) bıraktık: "İbrahim'e selâm! olsun". Biz muhsin-leri böyle mükâfatlandırırız. Çünkü o, bizim mümin kullarımızdandır.
**112, 113.** Salihlerden bir peygamber olarak O'na îshak'ı müjdeledik. Onu ve

îshâk'ı bereketli kıldık. Lâkin her ikisinin neslinden iyi kimseler olacağı gibi, kendine açıktan açığa kötülük edenler de olacak.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah iki grubu, yani iyilerle kötüleri birbirinden ayırmak mak-sadıyle, iyiler için cennette hazırladıklarını anlatınca kötüler için de cehennemde hazırladıklarını anlattı. Sonra Nuh ve İbrahim (a.s)'in kıssalarını ve ibret alacaklar için bu kıssalarda bulunan öğüt ve ibretleri açıkladı. [69][69]

## Kelimelerin İzahı

Nüzul, ziyafet ve ikram demektir. Aslında nüzul, misafirler için hazırlanan yiyecek, içecek ve diğer şeyler manasınadır.
Taluhâ; meyvesi demektir. Meyve oluşurken âdeta doğduğu için ona bu isim verilmiştir.
Şevb, karışım demektir. Bir kimse yemeğe başka bir şey karıştırdığında denir.
Geniş zamanı gelir. Bu fülden alınmıştır.
Hızla giderler. Ferrâ, korkudan titreyerek hızla gitmektir, der. Müberred de şöyle der: "Sevkedilen, demektir. Soğuk, bir kimseyi ateşe sevkettiğinde denilir. [70][70]
Taraftarları. adamın taraftarları, yardımcıları, onun yolundan ve izinden gidenler.
İfk, yalan ve bâtıl şey demektir.
Sakîm, hasta manasınadır.
Yöneldi. Ona doğru gizlice yöneldi, demektir. Asıl itibariyle bu kelime, eğilmek manasınadır. Şair şöyle der:
Sana dil ucuyla tatlılık gösteriyor. Oysa, tilkinin sinsice yaklaştığı gibi
sana sinsi sinsi yaklaşıyor (meylediyor). [71][71] Hızla yürürler. Onu yıkıp yüzüstü yatırdı. [72][72]

## Âyetlerin Tefsiri

**62.** Ziyafet ve ikram olarak, cennet nimetleri mi daha iyi, yoksa cehennemdeki zakkum ağacı mı? Hangisi daha iyi ve daha üstündür? Meyveler cennettekilerin, Zakkum ağacı ise cehennemdekilerin yiyeceğidir. Bu âyetten maksat kâfirleri kınamaktır. [73][73]

**63.** Biz Zakkum ağacını, sapıklar için bir fitne ve imtihan kıldık. Tefsirciler şöyle der: Kâfirler, cehennemde Zakkum ağacının varlığından bahsedildiğini

---

[69][69] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/252.
[70][70] Kurtubî, 15/88
[71][71] Kmtubî, 15/94
[72][72] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/252-253.
[73][73] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/253.

işitince dediler ki: Ateş içersinde nasıl ağaç olur? Halbuki aleş ağacı yakar. Ebu Cehil arkadaşlarına şöyle diyordu: Zakkum nedir, biliyor musunuz? O tereyağı ve hurmadır. Sonra onlara bunu getirir ve: "Zakkum yiyin . Muhammed'in bizi korkuttuğu şey budur"derdi.[74][74]

**64.** Cehennemin dibinde biten, sonra orada dal budak salan ağaçtır. [75][75]

**65.** Onun meyvesi ve yükü, sanki, şeytanların son derece çirkin olan kafalarıdır. İbn Kesîr şöyle der: Şeytanların kafaları muhataplarca bilinmediği halde, Yüce Allah, o ağacın meyvelerini şeytanların başlarına benzetti. Zira, şeytanların çirkin görünüşlü olduğu nefislere yerleşmiştir.[76][76]

**66.** O kâfirler, şiddetli açlıklarından dolayı, karınlarını doldurıncaya kadar o zakkumdan yemeğe mecbur kalırlar. Cennettekilerin rızıklarma karşılık onların yiyecekleri ve meyveleri budur. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Eğer Zakkumdan bir damla dünya denizlerine damlasa, yeryüzündekilerin geçim kaynaklarını kesinlikle bozar. Yiyeceği zakkum olan kimsenin hali ne olur?"[77][77]

**67.** Onlar zakkumla karınlarım doyurduktan ve iyice susadıktan sonra onlar için son derece sıcak su karışımı vardır. Azaplarını daha da şiddetlendirmek maksadıyle onlar için, zakkûm'un acılığı ile kaynar suyun sıcaklığım birleştirmek gayesi ile, sıcak su ile zakkum karıştırılır. [78][78]

**68.** Sonra da onların dönüp varacağı yer cehennemin en alt tabakalarıdır. Mukâtil şöyle der: Hamım denilen kaynar su cehennemin dışındadır. Onlar içmek için hamîm'e gelirler, sonra tekrar cehenneme geri döndürülürler. Ebussuûd da şöyle der: Zakkum ve kaynar su, cehenneme girmeden Önce onlara sunulacak olan ziyafettir.[79][79]

**69.** Kuşkusuz onlar babalarını sapıklık üzere buldular ve onlara uydular. [80][80]

**70.** Onlar hiçbir delil ve hüccetleri olmadan babalarının yoluna hızla gidiyorlar. Mücâhid şöyle der: Yüce Allah onların atalarına tâbi' olmalarım, koşmaya benzetti. Onlar, bir şeye doğru hızla koşan kimseye benzer. [81][81]

---

[74][74] Taberî, 23/41
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/253.
[75][75] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/253.
[76][76] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/182
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/253.
[77][77] Tirmizî, Cehennem 4, Tirmİzi bu hadis için "hasen ve sahihtir" demiştir.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/253-254.
[78][78] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/254.
[79][79] Ebussuûd, 4/271
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/254.
[80][80] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/254.
[81][81] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/254.

**71.** Senin kavminden önce de, geçmiş ümmetlerin çoğu sapıtmıştır. [82][82]

**72.** İçlerinden, kendilerini Allah'ın azabından sakındıracak birçok peygamber gönderdik. Fakat onlar azgınlık ve sapıklıkta devam ettiler. [83][83]

**73.** Ey Muhammedi O yalanlayanların durumunun nasıl olduğuna bir bak. Onları helak edip de kullar için bir ibret kılmadık mı? [84][84]

**74.** Fakat Allah'ın, sadece kendine ibadet etmelerini nasip ettiği mü'min kulları hâriç. Onlar azaptan kurtulmuşlardır.
Bundan sonra Yüce Allah Nuh (a.s)'un kıssasını açıklamaya başladı: [85][85]

**75, 76.** Bu âyetin başındaki, yemini te'kîd için gelmiştir. Yani, Allah'a andolsun ki, kavmi Nuh'u yalanladığında o bizden yardım istedi. Biz ona ne güzel cevap verenleriz. Kelimesinin çoğul olarak gelmesi, Allah'ın büyüklük ve yüceliğini ifâde eder. Sâvî şöyle der: Yüce Allah bu sûrede yedi kıssa anlatır. Bunlar sırasıyla Nuh ve İbrahim (a.s)'in kıssaları, İsmail (a.s)'m boğazlanma kıssası, Mûsâ ve Hârûn (a.s)'un :kıssası, Ilyâs (a.s)'ın kıssası, Lût ve Yûnus (a.s)'un kıssasıdır. Bütün bunlar Rasulullah (s.a.v)'ı teselli etmek ve ümmetinden kâfir olanları sakındırmak içindir.[86][86] Nuh'u ve onunla birlikte iman edenleri yani aile efradım ve tabilerinî boğulmaktan kurtardık. Tefsirciler şöyle der: Bunlar 80 erkek ve kadından ibaretti. [87][87]

**77.** Kavmini helak ettikten sonra Nuh (a.s)'un zürriyetini yeryüzünde kalanlar kıldık. İbn Abbas şöyle der: Yeryüzündeki insanların tümü Nuh (a.s)'un soyundandır.[88][88] İbn Cüzeyy de şöyle der: Bu şöyle olmuştur: Tufanda bütün insanlar boğulup da Nuh ve onunla beraber gemide bulunanlar kurtulunca, insanlar onun şu üç oğlundan yani Sâm, Hâm ve Yâfes'ten türedi.[89][89]

**78.** Her ümmet içersinde kıyamete kadar ona güzel bir anılma nasip ettik. [90][90]

**79.** Yüce Allah'tan ve mahlûkâttan Nuh (a.s) üzerine, kesintisiz ve sürekli güzel bir selâm vardır. [91][91]

**80.** Kullardan güzel amel işleyenleri böyle mükafatlandırır, kıyamete kadar onun

---

[82][82] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/254.
[83][83] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/254.
[84][84] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/254.
[85][85] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/254.
[86][86] Sâvî Haşiyesi, 3/340
[87][87] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/254-255.
[88][88] el-Bahr, 7/364
[89][89] Teshil, 3/172
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/255.
[90][90] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/255.
[91][91] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/255.

güzel bir şekilde anılmasını sağlarız. [92][92]

**81.** Şüphesiz o, Allah'a kuluk hususunda samimi idi. Tâm ve yakın imana sahipti. Beyzâvî Hâşiyesi'nin yazarı şöyle der: Yüce Allah bu değerli ikrama sebep olarak Nuh'un (a.s.) ihsan sahiplerinden olmasını gösterdi. Onun ihsan sahibi olmasını da mü'min bir kul olmasına bağladı. Bunu, imanın kadrinin yüceliğini ve Nuh'un (a.s.) işinin asaletini göstermek için yaptı.
Alemlerin dillerinde onun güzel bir şekilde dâima anılması için, dünyayı onun soyu ile doldurdu.[93][93]

**82.** Sonra Nuh'a iman etmeyen kâfirlerin hepsini boğduk. Onların ne açılıp kapanan gözleri, ne anılan, ne de izleri kaldı. Bundan sonra Yüce Allah, İbrahim (a.s)'in kıssasını anlatmaya başladı: [94][94]

**83.** Nuh'un yardımcı ve taraftarlarından ve onun yolu ve izinde gidenlerden biri de İbrahim (a.s)'dir. Beyzâvî şöyle der: Nuh ile İbrahim (a.s) arasında 2640 yıl vardır. Bu ikisi arasında Hûd ve Salih (a.s) olmak üzere iki peygamber gelmiştir.[95][95]

**84.** İbrahim (a.s) Rabbine şek ve şirkten arınmış, tertemiz saf bir kalp ile gelmişti. [96][96]

**85.** O zaman, babası Âzer'i ve kavmini kınayarak: "Taptığınız bu putlar nedir? dedi. Onun bu sözü, babasının ve kavminin davranışı ret ve kınamadır. [97][97]

**86.** Yalan ve iftira için mi Allah'tan başka ilâhlara tapıyorsunuz? Bu cümlede sebep bildiren \&\ tümlecinin, normal tümleçten önce getirilmesi, Allah'a ortak koşarak yalan ve bâtıl davranış içinde olmalarından dolayı onları kınamak içindir. Aslı, şeklindedir. Kurtubî şöyle der: İfk, en kötü yalandır. Aslında ifk, sabit olmayıp çalkalanan şey demektir.[98][98]

**87.** Bu soru kınama ve sakındırma ifade eder. Yani, Âlemlerin Rabbıru ne sanıyorsunuz? O'ndan başkasına taptığınız halde, sizi cezasız bırakacağım mı zannediyorsunuz? Taberî şöyle der: Yani, ey kavim! Siz O'ndan başkasına ibadet ettiğiniz halde, eğer onunla karşılaşırsanız, size ne yapacağını sanıyorsunuz?[99][99]

---

[92][92] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/255.
[93][93] Beyzâvî Haşiyesi, 3/157
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/255.
[94][94] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/255.
[95][95] Beyzâvî, 2/141
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/255.
[96][96] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/255.
[97][97] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/255.
[98][98] Kurtubî, 15/92
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/256.
[99][99] Taberî, 23/45

**88, 89.** İbrahim (a.s), Allah'tan başkasına ibadet etmelerinden dolayı onları kınadıktan sonra, putlarının fayda ve zarar veremeyeceğini onlara göstermek ve putları kırmak için yalnız kalmak istedi. Bu sebeple, onlarla beraber bayrama çıkmayıp putlarla birlikte kalma yollarını aradı. Müneccim bir kavim oldukları için, âdetleri üzere göğe baktı ve onlara yıldızların, yarın kendisinin hasta olacağını gösterdiği vehmini verdi. Böylece, "Ben hastayım, yani, sizinle birlikte çıktığım takdirde hastalanacağım" dedi. Bu bir yalan değildi. Sadece şer'î bir maksat için caiz olan üstü kapalı sözlerdendir. Nitekim Araplar şöyle der: Kuşkusuz üstü kapalı konuşmayla yalandan uzak kalınır". Ya da İbrahim (a.s), onlar putlara taptığı için, kalben rahatsız olduğunu ifade etmek istemiştir.[100[100]]

**90.** Ondan yüzçevîrmek için onu bırakıp bayram yerlerine gittiler. [101[101]]

**91.** Kavmi onu bırakıp gidince, dönüp gizlice putlara doğru gitti. İbn Kesîr şöyle der: Onlar çıkıp gittikten sonra hızla ve gizlice putlara gitti.[102[102]] Onlara, "Bu yemekten yemiyor musunuz?" dedi. Ibn Kesîr şöyle der: Olay şöyle olmuştur: Putperestler, kendileri için mübarek olur ümidiyle onların önüne kurban yemeği koymuşlardı.[103[103]]

**92.** Soruma niçin cevap vermiyorsunuz? Ebu Hayyân şöyle der: Onlara 'yemek yiyin' teklifinde bulunması ve niçin konuşmadıklarını sorması bir alay ifadesidir. Çünkü putlar, kendilerine ibadet edenlerin derecesinden daha aşağı düşmüştür. Çünkü onlara tapanlar, onların aksine yerler ve konuşurlar.[104[104]]

**93.** Yanında bulunan, sağ elindeki bir balta ile pulları kırmak üzere gizlice onlara doğru yöneldi. Beyzâvî şöyle der: Vurma'-nın sağ elle kayıtlanması, vurmanın kuvvetli olduğunu göstermek içindir. Zira âletin kuvvetli olması, fiilin kuvvetli olmasını gerektirir.[105[105]] Kurtubî de şöyle der: Sağ el daha kuvvetli ve onunla vurmak daha şiddeli olduğu için, Yüce Allah özellikle onu zikretti.[106[106]]

**94.** Müşrikler İbrahim'e doğru, birbirlerini iterrnişcesine hızla geldiler. Yanma varınca: "Yazık sana! Biz onlara tapıyoruz, sen kırıyorsun" dediler. İbrahim (a.s.) onları kınayarak şöyle cevap verdi: [107[107]]

---

Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/256.
[100[100]] Tefsircilerin görüşleri için, bkz, Kurtubî, 15/93
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/256.
[101[101]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/256.
[102[102]] Muhtasar-ı tbn Kesîr, 3/185
[103[103]] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/185
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/256.
[104[104]] el-Bahr, 7/366
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/256.
[105[105]] Beyzavî, 2/142
[106[106]] Kurtubî, 14/94
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/257.
[107[107]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/257.

**95.** Ellerinizle yontup yaptığınız putlara mı tapıyorsunuz? [108][108]

**96.** Halbuki sizi de amelinizi de Allah yarattı. Her şey O'nun yaratmasıdır. O halde yaratanı bırakıp yaratılana nasıl İbadet ediyorsunuz? Ey insanlar! Sizin aklınız yok mu? İbn Cüzeyy şöyle der: Bazı tefsircilere göre daki mastar 'sıdır. Buna göre mânâ şöyle olur: "Sizi de amellerinizi de Allah yarattı." Bu âyet onlara göre, kulların fiillerinin yaratılması hususunda bir "esas"tır. Bazı tefsirciler ise bunun "şey" mânâsına ism-i mevsûi olduğu görüşündedir. Bu durumda mânâ şöyle olur: Sizi de, yaptığınız putları da Allah yarattı. Bu, kelâmın akışına daha uygun ve putlara ibadet edenlere karşı delil getirmek istendiğinde daha kuvvetlidir.[109][109]

**97.** Dediler ki, İbrahim için bir yer yapif orada bir ateş yakın. Sonra onu o alevli ateşin içine atın. Tefsirciler şöylt der: İbrahim (a.s) getirdiği delillerle onları mağlup edince, onlar kaba kuv vetle galip gelme yoluna baş vurdular. Aralarında istişare yaptıktan sonrs putlarına ve ilâhlarına yardım maksadıyla onu ateşe atmaya karar verdiler. [110][110]

**98.** İbrahim'e tuzak kurmak istediler ve om yok etme çarelerini aradılar. Biz onu ateşten kurtardık ve ateşi ona sogu ve selâmet kıldık. Onları zelil ve mağlup ettik. Çünkü İbrahim'e hazırlamı oldukları tuzak ve hilelerinin ona bir etkisi olmadı. [111][111]

**99.** Yüce Allah onu ateşten ve kâfirlerin ti zatlarından kurtarınca kavminden ayrılıp hicret etti. Yani şöyle dedi; Bei kavmimin ülkesinden, Rabbimin bana emrettiği yere hicret ediyorum. Mı katil şöyle der: O, Sâriye ile beraber Suriye topraklarına hicret eden ilk ıı sandır.[112][112]

**100.** Ey Rabbîm! Bana, sâlihlerden, gurbette jyalnızlığımı giderecek bir çocuk ver. İbn Kesîr şöyle der: İbrahim (a.s), ayrıldığı kavmi ve aşiretinin yerini tutacak itaatkâr evlatlar istedi.[113][113]

**101.** Onun duasını kabul ettik ve ona, büyüdüğünde ol-|gun olacak bir çocuk müjdeledik. Ebussuûd şöyle der: Yüce Allah, bu sözüyle ona üç müjde vermiş oldu. Bunlar, doğacak çocuğun erkek olacağı, bu çocuğun olgunluk çağma ulaşacağı ve halîm (olgun) insan olacağı müjdeleridir. Çünkü küçük çocuk bu sıfatla nitelenmez. Hangi olgunluk ve uysallık, İsmâîl (a.s)'in olgunluk ve

---

[108][108] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/257.
[109][109] Teshîl, 3/173
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/257.
[110][110] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/257.
[111][111] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/257.
[112][112] Kurtubî, 15/97
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/257.
[113][113] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/186
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/258.

uysallığına denk olabilir! Hani babası ona, onu kurban etmeyi teklif etti de o, "Babacığım, sana emrolunanı yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın" dedi.[114][114] Tefecilerin çoğunluğu, müjdelenen bu çocuğun, İsmail (a.s) olduğunu söyler. Çünkü Yüce Allah, "kurban" kıssasının tamamlanmasından sonra, "Sâlihlerden bir peygamber olarak ona İshâk'ı müjdeledik" buyurmuştur. Bu âyet, "kurbarTın İsmâîl (a.s) olduğunu gösterir.[115][115]

**102.** Gelişip delikanlı olunca, işleri ve ihtiyaçları hususunda babasıyla birlikte koşturabilecek çağa gelince, ki tefsirciler bunun 13 yaş olduğunu söylerler, ibrahim dedi ki: yavrum, bana rüyamda, seni kesmem emredildi. İbn Abbas, "peygamberlerin rüyası vahydir" dedi ve bu âyeti okudu. Muhammed b. Ka'b şöyle der: peygamberlere, uyanık iken de, uyurken de Allah tarafından vahy gelirdi. Çünkü peygamberlerin gözleri uyur, kalpleri uyumaz.[116][116] Bu işi bir Idüşün, bu konuda ne dersin? İbn Kesîr der ki: İşin ona kolay olması ve Allah'a ve babasına itaat hususundaki sabrım, direncini ve azmini denemek için bunu oğluna bildirdi.[117][117] Eğer, "Bu, Allah'ın kesin bir emridir. Böyle bir hususta oğluyla niçin istişare etti?" diyen olursa, şöyle cevap verilir: İbrahim (a.s), oğlunun görüşüne baş vurmak için onunla istişare etmedi. Bu oğlunun, kendi bildiğini bilmesi, böylece kalbini sağlamlaştırması ve kendini sabretmeye hazırlaması içindi. Oğlu da ona en güzel cevabı verdi:
Dedi ki: "Babacığım, benim boğazlanmamla ilgili olarak Allah'ın sana emrettiğini yap. înşaallah beni sabırlı bulacaksın. Bu cevap, kendisine olgunluk, sabır, emre boyun eğme ve Allah'ın hükmüne razı olma vasfı verilen kimsenin cevabıdır.[118][118]

**103.** "Baba ve oğul Allah'ın emrine teslim olup babası oğlunu boğazlamak için yüzü koyun yatmnca" İbn Abbas der ki: Yüzü koyun yere yatırınca,[119][119]

**104,105.** Bu bölümü, nın cevbıdır. Başındaki ise zâiddir. Yani, "Ey İbrahim! Sana emrolunanı yerine getirdin. Çocuğunu kesmek için yatırmakla, gördüğün rüyandan maksat hasıl oldu" diye ona seslendik. Rivayete göre İbrahim (a.s.), bıçağı defalarca, kuvvetli bir şekilde oğlunun gırtlağına sürdü fakat bıçak kesmedi. Sâvî şöyle der: Bu kıssadaki hikmet şudur: Yüce Allah İbrahim (a.s)'i dost edindi. Rabbinden bir çocuk isteyip Rabbi ona bir çocuk bağışlayınca, kalbinin bir bölümü, çocuğunun sevgisine bağlandı. Bunun üzerine sevgilinin kesilmesi emredildi ki. dostluğun safiyeti ortaya çıksın. İbrahim (a.s.) Rabbinin emrine uydu ve Onun sevgisini, oğlunun sevgisinden Öne aldı. İbn Abbas der ki: İbrahim (a.s.). çocuğunu kesmeye azmedip de onu alnı üzere yatırınca oğlu

---

[114][114] Ebussuûd, 4/273
[115][115] Bu konu hakkında geniş bilgi için, "en-Nübiivve ve'l enbiyâ" adlı kitabımız, s. 173'e bakınız. Ayrıca bkz, Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/186. Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/258.
[116][116] Kurtubî, 15/102
[117][117] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/186
[118][118] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/258.
[119][119] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/259.

şöyle dedi: Babacığım! Beni iyice bağla ki, çırp inamı yayım. Elbiselerini koru ki, kanımdan herhangi bir şey sıçramasın. Sonra annem görür de üzülür. Bıçağını iyice bile, onu hızla gırtlağıma sür ki kolay öleyim. Anneme gidince ona selamımı söyle, uygun görürsen, gömleğimi ona ver. Umulur ki o, benim hakkımda annemi teselli eder. İbrahim (a.s.) ona şöyle dedi: Yavrum! Allah'ın emrini yerine getirme hususunda sen ne güzel yardımcısın!"[120][120] Bu cümle sıkıntıyı gidermenin sebebini açıklamaktadır. Yani, senin sıkıntılarını giderdiğimiz gibi, güzel amel işleyenlerin de sıkıntılarını gidermek suretiyle bu şekilde mükâfatlandırırız. Onlar için, içinde bulundukları durumlardan bir çıkış ve ferahlık nasip ederiz. [121][121]

**106.** Kuşkusuz bu, bir deneme ve samimi kişilerin münafıklardan ayrıldığı açık ve zor bir imtihandır. [122][122]

**107.** Oğlunun yerine fidye olarak ona cennetten, büyük bir koç gönderdik. İbn Abbas şöyle der:"O, cennette kırk sene otlatılmış büyük bir koç idi". [123][123]

**108.** Kıyamete kadar onun güzel bir şekilde anılmasını sağladık. [124][124]

**109.** İbrahim'e bizden güzel ve kıymetli bir selâm olsun. [125][125]

**110, 111.** Biz güzel iş yapanları böyle mükâfatlandırırız. Çünkü o bizim mü'min kullarımızdandı. Yüce Allah daha fazla övgü için, mükâfatı tekrar anlattı.
Sonra da, İbrahim (a.s.)'in, mükâfatının yakîn ve kalp huzuru ile sağlam iman sahiplerinden biri olması sebebiyle olduğunu açıkladı. [126][126]

**112.** Bu olaydan sonra ona başka bir çocuk müjdesi verdik ki o da, daha sonra peygamber olacak olan İshak'tır. tbn Abbas şöyle der: İshâk (a.s.), hem doğarken, hem de peygamberlik geldiğinde, peygamberlikle müjdelendi.[127][127] Neredeyse bu âyet, "Kurban"m İshâk (a.s.) değil de İsmail (a.s.) olduğunu açık bir şekilde ifâde eder. [128][128]

**113.** İbrahim'e de, İshâk'a da din ve dünya bereketleri yağdırdık. İkisinin soyundan da iyi ve kötü kişiler vardır. Taberî şöyle der: Muhsin'den maksat mü'min; nefsine zulmedenden maksat da kâfirdir.[129][129] Ebû Hayyân da şöyle der: Bu âyette, ya-hudiler ve İbrahim ile İshak'ın soyundan olup da Muhammed

---

[120][120] Sâvî Haşiyesi, 3/343
[121][121] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/259.
[122][122] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/259.
[123][123] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/187
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/259.
[124][124] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/259.
[125][125] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/259.
[126][126] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/259-260.
[127][127] Muhtasar-ı tbn Kesir, 3/189
[128][128] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/260.
[129][129] Taberî, 23/57

(s.a.v.)'e iman etmeyen kimseler için bir tehdit vardır. Aynı zamanda bu âyette, iyi bir kimsenin soyundan, kötü birisinin gelebileceğine, bundan dolayı iyi kimseye bir ayıp ve noksanlık gelmeyeceğine delil vardır.[130][130]

**Edebî Sanatlar**

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Ziyafet olarak bu mu daha iyi, yoksa zakkum ağacı mı? âyetinde, alay üslûbu vardır, daha iyi" tabiri, onlarla alay etmektir.
**2.** ile arasında cinas-j nakıs vardır. Çünkü birinciden maksat "peygamberler", ikinciden maksat "Ümmetler" dir.
**3.** "Meyvesi sanki şeytanların başlandır" cümlesinde teşbih vardır. Yani korkunçluk ve adilikte onlara benzer. Buna mürsel mücmel teşbîh denir.
**4.** "Hani, Rabbine selim bir kalp ile gelmişti" cümlesinde istiare-i tebeiyye vardır. Yüce Allah, bunun samimi bir kalple Rabbine yönelişini, hükümdara kıymetli ve güze! bir hediye takdim edip de rıza ve kabul gören kimseye benzetti. Dolayısıyle bu cümlede istiâre-i tebeiyye vardır.
**5.** "İyi ile zalim arasında tıbâk vardır.
**6.** "bina edin ile bir bina" arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**7.** "Geriden gelecekler arasında ona (şöhret) bıraktık cümlesi latîf bir kinayedir. Yüce Allah bunu, güzel övgüden kinaye olarak zikretti.
**8.** Âyet sonlarında uygunluğa riayet vardır: ve gibi. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardan olup Kur'ân'm özelliklerindendir. Bunda Kur'an'm, parlaklığım ve güzelliğini artıracak güzellik, parlaklık ve kulağa hoş gelen çekicilik vardır. [131][131]

**114.** Andolsun biz Musa'ya da Harun'a da ni'met-ler verdik.
**115.** Onları, ve kavimlerini o büyük sıkıntıdan kurtardık.
**116.** Kendilerine yardım ettik de galip gelenler oldular.
**117.** Her ikisine de o apaçık kitabı verdik.
**118.** Her ikisini de doğru yola ilettik.
**119,120.** Sonra gelenler içinde, "Mûsâ ve Harun'a selâm olsun" diye (iyi bir ün) bıraktık.
**121.** Biz, iyileri böylece mükâfatlandırırız.
**122.** Şüphesiz, ikisi de mü'min kullarımizdandı.
**123.** İlyâs da, şüphe yok ki, gönderilmiş peygamberlerdendi.
**124,125,126.** (İlyâs) Milletine, "sakınmaz mısınız? Yaratanların en iyisi olan, sizin de Rabbiniz, önceki babalarınızın da Rabbi olan Allah'ı bırakıp da Ba'l'e mi taparsınız?" demişti.

---

[130][130] el-Bahr, 7/372
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/260.
[131][131] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/260-261.

**127, 128.** Onlar hemen İlyâs'ı yalanladılar. Onun için Allah'ın ihlâslı kulları müstesna, onların hepsi (cehenneme) götürüleceklerdir.
**129, 130.** Sonra gelenler içinde, ona bir ün bıraktık, "İlyâs'a selâm!" dedik.
**131.** Şüphesiz biz, iyi hareket edenleri işte böyle mükâfatlandırırız.
**132.** Çünkü o, bizim mü'min kullanmızdandı.
**133.** Lût da elbette gönderilmiş peygamberlerdendi.
**134. 135, 136.** Hatırla ki, helak olanlar arasında kalan yaşlı bir kadın dışında, Lût'u ve ailesinin hepsini kurtardık. Sonra diğerlerini yok ettik.
**137, 138.** Elbette siz sabah ve akşam onlara uğru-yorsunuz. Hâlâ düşünmüyor musunuz?
**139.** Doğrusu Yûnus da gönderilen peygamberlerdendi.
**140.** Hani o, dolu bir gemiye kaçmıştı.
**141.** Gemide olanlarla kur'a çektiler de yenilenlerden oldu.
**142.** Yûnus kendisini kınarken onu bir balık yuttu.
**143. 144.** Eğer teşbih edenlerden olmasaydı, insanların tekrar dirilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı.
**145.** Halsiz bir vaziyette onu çıplak sahile attık.
**146.** Üstüne kabak türünden bir nebat bitirdik.
**147.** Onu, yüzbin veya daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik.
**148.** Sonunda ona îman ettiler, bunun üzerine biz de onları bir vakte kadar yaşattık.
**149.** Şimdi o müşriklere sor: Kızlar Rabbinin de erkekler onların mı?
**150.** Yoksa biz melekleri onların gözü önünde dişi olarak mı yarattık?
**151. 152.** Dikkat edin doğrusu onlar, iftiraları yüzünden "Allah baba oldu" diyorlar. Onlar şüphesiz yalancıdırlar.
**153.** Allah, kızları oğullara tercih mi etmiş?!
**154, 155, 156.** Ne oluyar size? Nasıl hükmediyorsunuz? Hiç düşünmüyor musunuz? Yoksa sizin, açık bir deliliniz mi var?
**157.** Doğru sözlülerden iseniz, kitabınızı getirin!
**158.** Onlar Allah ile cinler arasında bir soybirliği uydurdular. Andolsun cinler, onların hesap yerine götürüleceklerini bilirler.
**159.** Allah, onların isnâd edegeldiklerinden yücedir, münezzehtir.
**160.** Ancak Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kullan böyle bir isnat etmekten uzaktırlar.
**161. 162, 163.** Sizler ve taptığınız şeyler! Cehenneme girecek kimseden başkasını Allah'a karşı azdırıp saptıramazsınız.
**164, 165, 166.** (Melekler şöyle derler: "Bizim her birimiz için, bilinen bir makam vardır. O, Safsaf dizilenler biziz biz. O teşbih edenler de biziz.
**167, 168, 169.** Müşrikler: "Eğer öncekilere verilenlerden bizde de bir kitap olsaydı, mutlaka Allah'ın ihlâslı kulları olurduk!" diyorlardı.
**170.** Şimdi ise onu inkâr ettiler. Ama ileride bileceklerdir.
**171.** Andolsun ki, peygamber kullarımıza Önceden söz vermişizdir:
**172.** "Onlar, mutlaka zafere ulaşacaklardır.
**173.** Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir."

**174.** Onun için sen bir vakte kadar onlardan yüz çevir.
**175.** Onların halini gör, onlar da görecekler.
**176.** Azabımızı acele mi istiyorlar?
**177.** Azap yurtlarına indiğinde, uyarılanların sabahı ne kötü olur!
**178.** Sen bir zamana kadar onlardan ytizçevir.
**179.** Onların halini gör, onlar da göreceklerdir.
**180.** Senin kudret ve şeref sahibi Rabbin, onların isnâd etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir.
**181.** Bütün peygamberlere selâm olsun.
**182.** Hamd, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsûstur.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah, İbrahim (a.s.)'in kurban ve fidye kıssasını anlattıktan sonra, ardından Mûsâ, Hârûn, Yûnus ve Lût (a. s.) gibi bazı peygamberlerin kıssalarını ve bu kıssalarda bulunan öğüt ve ibretleri de anlattı. Bu mübarek sûreyi, zafer ve üstünlüğün peygamberlere ve onlara uyan mü'minlere ait olduğunu açıklayarak sona erdirdi. [132][132]

## Kelimelerin İzahı

Kaçtı.
Meşhûn, dolu demektir.
Kur'a çekti. Yani, kur'a attı. Müberred şöyle der: Bunun aslı, arada dolaştırılan "ok"lardan gelmektedir.
Mudhadîn, mağlup olanlar demektir. Bunun aslı, "ayağı kaydırmak" manasınadır. Bir kimse tartışmada mağlup olduğunda, denir. Allah onun delilini boşa çıkarttı, yani mağlup oldu mânâsında denir. Şair şöyle der:
Mağlupları her vadide öldürdük. Onların öldürülmesiyle gözler aydın oldu.[133][133]
Müîm, kınanacağı şeyleri yapan. Arâ, ne bir ağacın ne de bir alametin bulunmadığı geniş yer. Ferrâ şöyle der: Arâ, boş yerdir.
Yaktın, denilen bildiğimiz kabak. Cevheri şöyle der: Kabak ve benzeri gövdesiz bitki.[134][134]
Saha, şehrin kenar mahallesi demektir. [135][135]

## Ayetlerin Tefsiri

**114.** Âyetin başındaki mahzûf bir yenlinin cevabıdır. Yani, izzet ve celâlimiz hakkı için, Mûsâ ve Harun'a çeşitli nimetler, dinî ve dünyevî yararlar bahşettik.

---

[132][132] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/266.
[133][133] Kurtubî, 15/123
[134][134] Cevheri, es-Sıhah; el-Fîrûzâbâdî, el-Kâmûs, ilgili madde.
[135][135] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/266.

Nebîlik ve rasûllük nimeti de bunlardan biridir. [136][136]

**115.** O ikisini ve kavimleri olan İsrâîl oğullarını büyük sıkıntı ve üzüntüden kurtardık. Bu sıkıntı, Firavun'un erkek çocukları öldürüp kız çocukları diri bırakarak, işkence etmesi ve onları köle yapmış olmasıdır. [137][137]

**116.** Düşmanları olan Kıbtîler'e karşı onlara yardım ettik ve daha önce onların emri altında ezilmişlerken, şimdi galip duruma geçtiler. Âyette geçen '*a onlar' zamiri Mûsâ, Hârûn ve İsrâîl oğullarının yerini tutar. [138][138]

**117.** O ikisine, son derece açık, hadleri ve hükümleri tam olan Tevrat'ı verdik. [139][139]

**118.** Onları, içinde eğrilik bulunmayan dosdoğru yola ilettik. Taberî şöyle der: Bu yol, Allah'ın, peygamberlerine göndermiş olduğu din, yani İslam dinidir.[140][140]

**119.** Sonradan gelenler içinde, onlar için güzel bir ün ve güzel bir anı bıraktık. [141][141]

**120.** Mûsâ ve Harun'a bizden selâm olsun. [142][142]

**121. 122.** Güzel iş yapan ve Allah'a samimiyetle kulluk edeni biz böyle mükafatlandırırız. [143][143]

**123.** İsrâîl oğullarına gönderilen peygamberlerden biri olan İlyas da, insanların hidayeti için gönderdiğim kıymetli peygamberlerdendir. Ebussuûd şöyle der: Bu, Mûsâ (a.s.)'nm kardeşi Hârûn (a.s.)'un torunlarından İlyâs b. Yâsîn'dir.[144][144]

**124.** Hani O, İsrâîloğullarından olan kavmine: "Allah'tan başkasına ibadet etmekle ondan korkmuyor musunuz?" demişti. [145][145]

**125.** Yaratıcıların en güzeli olan Rabbinize ibadeti bırakıp da Ba'l isimli şu puta mı tapıyorsunuz? [146][146]

---

[136][136] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/267.
[137][137] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/267.
[138][138] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/267.
[139][139] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/267.
[140][140] Taberî, 23/58
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/267.
[141][141] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/267.
[142][142] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/267.
[143][143] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/267.
[144][144] Ebussuûd, 4/276
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/267.
[145][145] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/267.
[146][146] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/267.

**126.** Yaratıcıların en güzeli olan sizin ve sizden önceki atalarınızın Rabbi Allah'a ibadet etmeyi bırakıyor musunuz? Kurtubî şöyle der: Ba'l, onların ibadet ettikleri putlarının adıdır. Bundan dolayı, şehirlerine Ba'lbek adı verilmiştir. Yani, uydurduğunuz bir rabbe, yani şu puta tapıyor da. kendisine yaratıcı denilenlerin en güzeli olanı bırakıyor musunuz? Halbuki O, sizin de, sizden öncekilerin de Rabbi olan Allah'tır.[147[147]]

**127.** Onlar peygamberlerini yalanladılar. Bu sebeple onlar, azaba götürüleceklerdir.[148[148]]

**128.** Ancak, Allah'ın mü'min kulları hariç, Onlar azaptan kurtulmuşlardır.[149[149]]

**129.** Kıyamet gününe kadar İlyâs'a güzel bir övgü bıraktık.[150[150]]

**130.** Bizden İlyâs'a ve Yasin ailesine selam olsun. Tefsirciler şöyle der: İlyâsîn'den maksat, İlyas ve onunla beraber iman edenlerdir. Tağlib yoluyla, onunla birlikte çoğul olarak ifade edildiler. Nitekim Mühelleb ve onun kavmine Mühellebûn (mühellebler) denir.[151[151]] Taberî bu kelimenin. İlyâs'm ismi olduğu görüşünü tercih eder. İlyâs denildiği gibi İlyasîn de denilir. Bu, Mikâl ve Mikâil denilmesine benzer İlyâs'm iki ismi vardır. İlyâs ve İlyâsîn denilir.[152[152]]

**131. 132.** Kuşkusuz biz iyi hareket edenleri işte böyle mükâfatlandırırız. O bizim mü'min kullanmızdandı. Bu âyetlerin tefsiri daha önce geçmiştir. Yüce Allah iyi amelin ve imanın üstünlüğünü açıklamak ve bu değerli peygamberlerin hepsinin bu sıfatla nitelenmiş olduklarını bildirmek için, her peygamberi anlattıktan sonra, ona selâm getirmek ve bu iki mübarek âyeti zikretmek suretiyle onunla ilgili âyetleri sona erdirdi. Peygamberler, taşıdıkları bu sıfatlar sayesinde selâm ve hürmete ve halk arasında güzelce anılmaya hak kazandılar. Allah'ın salât ve selâmı hepsinin üzerine olsun.[153[153]]

**133.** Kuşkusuz Lût da, kavminin hidayeti için gönderdiğimiz peygamberlerden biridir.[154[154]]

**134.** Hatırla ki, onu ve ailesi ve çocuklarından ona imân edenleri azaptan kurtarmıştık.[155[155]]

---

[147[147]] Kurtubî, 15/116
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/267.
[148[148]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/268.
[149[149]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/268.
[150[150]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/268.
[151[151]] Bkz. Sâvi Haşiyesi, 3/346
[152[152]] Taberî, 23/61
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/268.
[153[153]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/268.
[154[154]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/268.
[155[155]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/268.

**135.** Ancak onun kâfir olan karısı hâriç, Çünkü o iman etmedi. Azap içinde kalanlardan ve helak olanlardan oldu. [156][156]

**136.** Sonra kavminden yalanlayanları en şiddetli ve rezil edici bir şekilde helak ettik. Onların helaki, beldelerinin altının üstüne getirilmesi suretiyle olmuştur. Şöyleki beldelerinin altını üstüne çevirdik, üzerlerine pişirilmiş çamurdan taş yağdırdık. Bunun içindir ki Yüce Allah ifadesini kullandı. [157][157]

**137, 138.** Ey Mekkeliler! Şüphesiz siz yolculuk yaparken onların yurtlarından geçiyor, Sabah akşam ve gece gündüz, onların helak olduklarını gösteren kalıntıları görüyorsunuz.
Bunu görüp de ibret almıyor musunuz? Onların başına gelenlerin, sizin de başınıza gelmesinden korkmuyor musunuz? [158][158]

**139.** Şüphesiz Yûnus da kavmini doğru yola iletmesi için gönderdiğimiz peygamberlerden biridir. [159][159]

**140.** Hatırla o zamanı ki, Yûnus kaçıp insanlarla dolu bir gemiye binmişti. [160][160]

**141.** Gemidekiler kur'a çekti. Kur'ada kaybetti ve onu denize attılar. Tefsirciîer şöyle der: Yûnus (a.s.), kavminin kendisini yalanlamasından dolayı sıkıldı. Bunun üzerine onlara yakında bir azabın geleceğini bildirerek uyardı. Kendisini yalanladıkları için de öfkeli bir şekilde onlardan ayrıldı. Bu kızgınlık onu deniz kenarına kadar götürdü. Orada dolu bir gemiye bindi. Gemi fırtına ve dalgaya tutuldu. Bunun üzerine denizciler:, "Burada, efendisinden kaçmış bir köle var. Geminin batmaktan kurtulması için onu mutlaka suya atmak lâzım" dediler. Bunun üzerine kur'a çektiler. Kur'a Yunus (a.s.)'a çıktı ve onu denize attılar. [161][161]

**142.** Allah'ın kendisine verdiği görevi ihmal ettiği, kızarak kavmini bıraktığı ve Rabbinden izinsiz çıktığı için kendisini kınadığı bir haldeyken balık onu yutuverdi. [162][162]

**143.** Eğer o hayatında Allah'ı çokça zikredenlerden olmasaydı"[163][163]

**144.** Şüphesiz kıyamete kadar balığın karnında kalırdı. Balığın karnı onun için bir kabir olur ve asla kurtulamazdı. Fakat O balığın karnında Allah'ı tesbîh etti, af diledi ve O'na şöyle seslendi, "Senden başka hiçbir tanrı yoktur. Seni tesbîh

---

[156][156] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/268.
[157][157] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/268.
[158][158] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/268-269.
[159][159] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/269.
[160][160] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/269.
[161][161] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/269.
[162][162] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/269.
[163][163] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/269.

ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum"[164][164] Yüce Allah onun dua ve yakarışını kabul etti. [165][165]

**145.** Kendisine gelen sıkıntıdan dolayı hasta olduğu halde, onu balığın karnından sahile, ağaçsız ve gölgesiz geniş bir yere attık. Atâ şöyle der: Yüce Allah balığa şöyle vahyetti: "Ben onu senin için bir besin kılmadım. Senin kalbini onun için zindan kıldım." Dolayısıyle Yunus (a.s.), hiçbir şeyi bozulmadan sağ salim kaldı.[166][166]

**146.** Gölge olması ve onu güneşin sıcağından koruması için üstünde bir bitki bitirdik. O, geniş yapraklı kabak bitkisidir. İbn Cüzeyy şöyle der: Kabağın yaprakları geniş ve gölgesi serin olduğu ve ona sinek yaklaşamadığı için. Yüce Allah özellikle kabağı seçti. Çünkü Yunus(a.s.) denizden çıktığında, eti sineğe dayanamıyacak şekilde idi.[167][167] Bu, Allah'ın lütfü ve tedbirindendir. Yûnus (a.s.) gücünü ve sağlığını tamamen kazanınca, Allah onu tekrar kavmine gönderdi. Bunun içindir ki Yüce Allah şöyle buhurdu: [168][168]

**147.** Bundan sonra onu kendilerinden kaçmış olduğu kavmine gönderdik. Onların sayısı yüzbin, hatta daha fazla idi. Tefsirciler şöyle der: Onlar 120.000 kişiydiler. Bir görüşe göre, 170.000 kişiydiler. Bunlar Musul taraflarında bulunan Ninova halkı idi. Âyetteki edatı, manasınadır. Yani, hattâ daha da artıyorlardı. [169][169]

**148.** Tehdit edildikleri azabın belirtilerini gördükten sonra iman ettiler. Ecelleri gelinceye kadar, dünyada nimetlerden faydalanmak üzere onları bıraktık. İbn Cüzeyy şöyle der: Rivayete göre onlar azabın belirtilerini görünce, çocuklar ve yavrularıyla birlikte hayvanları alarak çıktılar. Sonra onları annelerinden ayırıp bir tarafa çekildiler ve Allah'a yalvarıp yakardılar. Bunun üzerine Allah onlardan azabı kaldırdı.[170][170]
Yüce Allah değerli peygamberlerden bahsettikten sonra, sözü tekrar Peygamberi (s.a.v.) yalanlayan Mekke kâfirlerine getirdi. [171][171]

**149.** Ey Muhammedi Kınama ve azarlama üslubuyla Mekke kâfirlerine sor ve onlardan bilgi iste: Meleklerin Allah'ın kızları olduklarını nasıl iddia ediyor ve Allah'a dişileri, kendilerine ise erkekleri kılıyorlar? Onlar kızlardan hoşlanmıyor ve kızların kendilerine nisbet edilmesine razı olmuyorlar. O halde, nasıl Allah

---

[164][164] Enbiyâ sûresi, 21/87
[165][165] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/269.
[166][166] Ebussuûd, 4/277
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/269.
[167][167] Teshil, 3/176
[168][168] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/269-270.
[169][169] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/270.
[170][170] Teshîl, 3/176
[171][171] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/270.

için buna razı oluyorlar da, kendilerine sadece oğulları ayırıyorlar? [172][172]

**150.** Yoksa, temiz melekleri yarattığımızda onları dişiler kıldık da, onlar bunu gördüler mi ki, böyle iftira atıyorlar. Bu, iftiralarından dolayı onları başka tür bir kınama, onlarla alay etme ve cahilliklerini ortaya koymadır. [173][173]

**151, 152.** Ey insanlar bilesiniz ki, o müşrikler yalan ve iftiralarından dolayı Allah'a çocuk ve zürriyet isnat
ediyorlar. Onlar, "Melekler Allah'ın kızlarıdır" sözlerinde kesinlikle yalancıdırlar. Ebussuûd şöyle der: Bu âyet, onların bozuk inançlarının asılsız olduğunu göstermek için müstakil olarak getirilmiştir. Bu iddianın dayanağının Kesin delilleri olmaksızın, apaçık ve çirkin bir iftiradan başka birşey olmadığını açıklar.[174][174]

**153.** Yüce Allah kızları erkeklere tercih mi etti? Bu da bir kınama ve azarlamadır. [175][175]

**154.** Size ne oldu da, böyle zâlimce hüküm verdiniz? Allah, sizin iddianıza göre iki cinsin daha düşüğünü nasıl kendisi için tercih eder? Bu âyet onların beyinsiz ve cahil olduklarını İfade eder. [176][176]

**155.** Bu sözün yanlış olduğunu anlayabileceğiniz idrak ve ayırt etme gücünüz yok mu? Ebussuûd şöyle der: Bunun bâtıl olduğunu, aklın bedaheti ile anlayamıyor musunuz? Şüphesiz bu, zeki ve aptal, herkesin aklına yerleşmiştir.[177][177]

**156.** Bu da başka bir kınamadır. Yani, yoksa, Allah'ın, melekleri kendisine kız edindiğine dair açık bir hüccet ve deliliniz mi var? [178][178]

**157.** Öyleyse iddia ettiğiniz hususlarda, iddianızın doğruluğuna şahitlik edecek bu kitabı getirin. Bundan maksat, onların bâtıl sözlerinde ne şer'î bir delile ne de aklî bir mantığa dayanmadıklarını açıklamak ve onları âciz bırakmaktır. Burada konu, müşriklerin uydurduğu diğer bir efsaneye geçer. Şöyleki, onlar Yüce Allah ile cinler arasında bir ilişki bulunduğunu, Allah ile cinin evlenmesinden meleklerin doğduğunu iddia etmişlerdi. Bu durumu Yüce Allah şöyle açıklar: [179][179]

---

[172][172] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/270.
[173][173] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/270.
[174][174] Ebussuûd, 4/278
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/270.
[175][175] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/270.
[176][176] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/270.
[177][177] Ebussuûd, 4/278
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/271.
[178][178] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/271.
[179][179] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/271.

**158.** Müşriklere, Yüce Allah ile cinler arasında akrabalık ve soy birliği olduğunu ileri sürmüşlerdi. Şöyle ki, onlar, "Allah cinlerle evlendi ve böylece O'nun melekleri doğdu" demişlerdi. "Allah, o zalimlerin söylediği şeylerden uzaktır. Son derece yücedir ve uludur." Daha sonra da meleklerin dişi ve Allah'ın kızı olduğunu iddia ettiler. Şeytanlar, onların azaba gireceklerini bilirler. Sâvî şöyle der: Bu, onları daha fazla yalanlar ve susturur. Sanki şöyle denilmiştir: "Allah'ın kızları" dediğiniz ve kendilerine saygı gösterdiğiniz o cinler, sizin halinizi ve işinizin âkibetini daha iyi bilirler.[180[180]]

**159.** Yüce Allah, o zalimlerin, Kendisini niteledikleri şeyden uzak ve münezzehtir. [181[181]]

**160.** Bu, istisnâ-i munkatıdır. Yani, Fakat Allah'ın samimi kullan hâriç. Onlar, Allah'ı, kâfirlerin niteledikleri şeylerden tenzih ederler. [182[182]]

**161, 162, 163.** Ey kâfirler! Siz ve tapmış olduğunuz putlar ve şeytanlar Allah'ın kullarından hiçbirini saptıramazsınız. Ancak Allah'ın, bedbaht olmasına hükmettiği ve cehenneme girmesini takdir ettiği kimseler hâriç. Bundan sonra Yüce Allah, meleklerin kendisine kulluk itirafında bulunduklarını anlattı: [183[183]]

**164.** Bizden hiçbir melek yoktur ki, onun bir mertebesi, makamı ve vazifesi olmasın. Melek, kendisine verilen görevden başkasını yapmaz. Bizden bir kısmı nzıklarla, bir kısmımız da ecellerle görevlendirilmiştir. Bizden öylesi de vardır ki, vahiy indirir. Herbirinin, Allah'a yakınlık, ibadet ve şerefte mevkii vardır. [184[184]]

**165.** Biz, ibadette saf saf duranlarız. [185[185]]

**166.** Şüphesiz biz, Yüce Allah'ı, azametine ve büyüklüğüne yakışmayan şeylerden tenzih edicileriz. Her zaman ve her an Allah'ı tesbîh ederiz. İbn Cüzeyy şöyle der: Meleklerin söylediği bu söz, onların, Allah'ın kızları ve ortaklan olduğunu söyleyenlere karşı bir reddiyedir. Çünkü melekler, kendilerinin kulluklarını, Allah'a itaat ve Onu tenzih ettiklerini itiraf etmişlerdir.[186[186]]

**167, 168, 169.** Âyetteki zamir, Kureyş kâfirlerine aittir edatı da şeddeli den

---

[180[180]] Sâvî Haşiyesi, 3/348
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/271.
[181[181]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/271.
[182[182]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/271.
[183[183]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/271.
[184[184]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/271.
[185[185]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/272.
[186[186]] Teshil, ,3/177
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/272.

hafifletilmiştir. Yani, oysa Mekke kâfirleri, kendilerine Kur'an inmeden Önce, "Öncekilerin kitabları Tevrat ve İncil gibi, bize de herhangi bir kitap inseydi, biz onlardan daha kuvvetli iman eder, daha çok ibadet eder ve Allah'a onlardan daha ihlaslı olurduk" demişlerdi. Fakat kendilerine Kur'an gelince onu inkâr ettiler. Bunun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurdu: [187][187]

**170.** Semavî kitapların en şereflisi olan Kur'an'ı yalanladı ve inkâr ettiler. Allah'ın âyetlerini inkâr etmelerinin akıbetini göreceklerdir. Bu bir tehdittir. [188][188]

**171.** Şüphesiz bizim, değerli peygamberlerimiz için şöyle vadimiz ve hükmümüz geçmiştir: [189][189]

**172.** Düşmanlarına karşı galip gelecek olanlar onlardır. Bu âyet, Yüce Allah'ın şu mealdeki âyetine işarettir: "Allah, elbette ben ve elçilerim galip geleceğiz, diye yazdı."[190][190]

**173.** Dünyada da âhirette de galip gelecek olan, mü'min ordularımızdır. Dünyada hüccet ve delille, âhirette de cennetlere girmekle galip olacaklardır. Tefsirciler şöyle der: Allah'ın, mü'minlere yardımı gerçekleşmiştir. Bazı savaşlarda mağlup olmaları bu hükmü bozmaz. Esas olan, zafer ve Allah'ın yardımıdır. Ancak bazı zamanlarda, mü'minler herhangi bir kusurları ya da deneme ve imtihan dolayısıyle mağlup olurlar. [191][191]

**174.** Ey Muhammedi Kısa bir süreye kadar, sana onlarla savaşman emredilinceye kadar onlardan yüzçevir. [192][192]

**175.** Onlara azap indiğinde onları gör. İnkârlarının akıbetini onlar da göreceklerdir. [193][193]

**176.** Allah'ın azabını mı çabucak istiyorlar. Bu, tehdit ifade eden istifhâm-ı inkârîdir. Rivayete göre "Onlar da görecekler" âyeti inince, alay ederek, "Bu ne zaman olacak?" dediler. Dolayısıyle bu âyet indi. [194][194]

**177.** Bunu uzak görmesinler. Azap, yalanlayanların kenar mahallelerine indiğinde, Onların sabahı ne kötü bir sabah olacak. Yüce Allah o azabı,

---

[187][187] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/272.
[188][188] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/272.
[189][189] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/272.
[190][190] Mücâdele sûresi, 58/21
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/272.
[191][191] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/272.
[192][192] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/272.
[193][193] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/272.
[194][194] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/272.

sabahleyin onlara saldıran ve köklerini kesen bir orduya benzetti. [195][195]

**178, 179.** Kısa bir süre için onlardan yüzçevir. Onların halini gör, onlar da görecekler. Tehdidi pekiştirmek ve Peygamber (s.a.v.)'i teselli etmek için, Yüce Allah bu âyetleri tekrar etti. [196][196]

**180.** Güç ve kuvvet sahibi Yüce Allah, müşriklerin kendisini niteledikleri şeyden uzak ve münezzehtir. [197][197]

**181, 182.** Değerli peygamberlere bizden selâm olsun. Hamd başta da sonda da, bütün mahrukatın sahibi Allah'a mahsustur. Yüce Allah kendisini, kâfirlerin nitelediği şeyden tenzih etti. Onlar, Allah'a (c.c.) yakışmayan şeylerdir. Yüce Allah bu sûrede, kâfirlerin bir çok adi sözünü nakletti ve selâmı bütün peygamberlere genelleştirerek ve kendisini de övmek suretiyle sûreyi sona erdirdi. Bu, kullara bir talim ve Öğretmedir. [198][198]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Tapıyorsunuz ile Bırakıyorsunuz ve kızlar ile oğlanlar" arasında tıbâk vardır.
**2.** "Kızlar, Rabbinin mi?, yoksa biz melekleri dişi olarak mı yarattık?, ne oluyor size, nasıl hükmediyorsunuz?, hiç düşünmüyor musunuz? ve yoksa sizin açık bir deliliniz mi var?" gibi âyetlerde ardı ardına, tekrar tekrar kınama yapılmıştır. Hepsi kınama ve susturma ifade eder.
**3.** "Onlar mutlaka zafere ulaşacaklardır. Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir" âyetlerinde mânânın mutlaka gerçekleşeceğini ifade etmek için bir kaç edatla pekiştirilme yapılmıştır. Cümlelerden herbiri ve ile pekiştirilmiştir.
**4.** "Hani o, dolu bir gemiye kaçmıştı" cümlesinde istiâre-i tasrîhiyye vardır. Yüce Allah, Yûnus(a.s.)'un Rabbinden izin almadan çıkışım, kölenin efendisinden kaçmasına benzetti.
**5.** "Allah ile cinler arasında da bir soy birliği uydurdular" cümlesinde, II. şahıs kipinden III. şahıs kipine dönüş vardır. Aslı "kılıyorsunuz" şeklindedir. Bu dönüş, onların hitaba ehil olmadıklarını ve Rabblerin Rabbı olan Allah'ın rahmetinden uzak olduklarına işarettir.
**6.** "Azap onların beldelerinin kenarına geldiğinde..." cümlesinde istiâre-i temsîliyye vardır. Burada, onlara gelen azap, temsili olarak, ansızın kendilerine saldırıp şehirlerinin kenarında duran ve kendilerine bazı nasihatlerde bulunan orduya benzetilmiştir. Ordunun nasihatma rağmen şehir halkı uyanlara kulak asmamış ve karşı hazırlık yapmamış, sonunda bu ordu onların kökünü kesmiştir.

---

[195][195] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/273.
[196][196] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/273.
[197][197] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/273.
[198][198] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/273.

Zemahşerî şöyle der: Bu cümle, temsil yoluyla gelmeseydi fasih olmaz ve senin hoşuna giden bu parlaklık onda bulunmazdı.[199][199]

## Faydalı Bilgiler

İbn Ebî Hatim, Şa'bî'den Rasulullah (s.a.v.)'m şöyle dediğini rivayet etmiştir: Kim, kendisine eksiksiz bir ölçekle Ölçülmesinden sevinirse, bir meclis sona erip de kalkmak istediği zaman şöyle desin:[200][200]
Allah'ın yardımı ile "Sâffât Sûresi"nin tefsiri bitti. [201][201]

---

[199][199] Keşşaf, 4/52
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/273-274.
[200][200] Bu hadisi tbn Ebî Hatim mürsel olarak tahriç etmiştir. Ali'den (r.a.) de mevkuf olarak rivayet olunmuştur.
[201][201] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/274.

# SÂD SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 88 âyettir.

## Takdim

Sâd Sûresi Mekke'de inmiştir. Sûrenin hedefi, İslâm inanç esaslarım işleyen Mekkî surelerin hedefi ile aynıdır.
Bu mübarek sûre, Kur'an'm hak ve Muhammed (s.a.v.)'in gönderilmiş bir peygamber olduğuna dair öğütler ve enteresan haberler içeren mucize Kur'an'a yeminle başlar.
Sonra Allah'ın birliğinden, müşriklerin o birliği inkârından, peygamber (s.a.v.)in kendilerini Allah'ı birleme davetine aşırı derecede şaşmalarından söz eder: "Tanrıları tek tanrı mı yaptı? Doğrusu bu tuhaf bir şeydir" âyeti kerîmesi onların bu şaşkınlığım beyan etmektedir.
Sûre, Mekke kâfirlerine, onlardan Önce gelmiş, olup yalanlamaları ve sapıklıkları dolayısıyle zulmetmiş olan azgın zorbaları ve bu zorbaların fesat çıkarmaları ve suç işlemeleri yüzünden başlarına gelen azap ve cezayı, darb-ı mesel olarak anlatır.
Sonra, Mekke kafirlerinden gördüğü alay ve yalanlamadan dolayı Peygamber (s.a.v.)'i teselli etmek ve duyduğu acıları ve üzüntüleri hafifletmek için bazı değerli peygamberlerin kıssalarını ele alır. Allah'ın peygamberi Dâvûd ile Allah'ın kendisine hem peygamberlik hem de hükümdarlık lütfettiği oğlu Süleyman (a.s.)'in kıssasını ve bunlardan herbirinin maruz kaldığı imtihanı anlatır. Sonra bunun ardından Eyyûb (a.s.)'un imtihan edilişini ve İshâk, Ya'kûp, İsmâîl ve Zülkifl (aleyhimu's-selâm)'i nakleder: Allah'ın, peygamberlerini ve seçkin kullarını imtihan etmedeki kanununu hızlı bir şekilde anlatır.
Bu mübarek sûre, görünen bu kainatta ve ondaki eşsiz sanatta Allah'ın birliğini ve gücünü gösteren delillere işaret eder. Bu işaret, bu kâinatın boşuna yaratılmadığına, iyi iş yapanlarla kötü iş yapanların, bunun karşılığını alacakları ikinci bir yurdun mutlaka gerektiğine dikkat çekmek içindir.
Bu mübarek sûre, Rasulullah (s.a.v.)'m esas görevini ve misyonunu anlatarak sona erer. Bu görev, bütün değerli peygamberlerin görevidir. [1][1]

## İsmi

Bu mübarek sûreye "Sâd Sûresi" adı verilir. Sâd, Hecâ harflerinden bir harftir. Sûreye bu ismin verilmesi, Yüce Allah'ın, kendisiyle Öncekilere ve sonrakilere meydan okuduğu bu mucize kitabın şanını yüceltmek içindir. Bu kitap, bu tür hecâ harflerinden meydana getirilmiştir. [2][2]

---

[1][1] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/277.
[2][2] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/277.

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2.** Sâd. O şanlı Kur'ân'a yemin ederim ki, inkar edenler (iddia ettiklerinin) aksine, bir gurur ve tefrika içindedirler.
**3.** Onlardan önce nice nesilleri helak ettik. O zaman feryâd ettiler. Halbuki artık kurtulma zamanı değildi.
**4, 5.** Aralarından kendilerine bir uyarıcının gelmesine şaştılar ve kâfirler, "Bu pek yalancı bir sihirbazdır! Tanrıları, tek tanrı mı yaptı? Doğrusu bu tuhaf bir şeydir!" dediler.
**6, 7, 8.** Onlardan ileri gelenler. "Yürüyün, tanrılarınıza bağlılıkta direnin, şüphesiz bu iddia, planlı bir şeydir. Son dinde de bunu işitmedik. Bu, ancak bir uydurmadır. Kur'ân aramızdan Muhammed'e mi indirildi?" Belki, bunlar Kur'ân'ım hakkında şüphe içine
düştüler. Hayır! Azabımı henüz tatmadılar.
**9.** Yoksa azız ve lutûfkâr olan Rabbinin rahmet hazîneleri onların yanında mıdır?!
**10.** Yahut göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların hükümranlığı onların elinde midir? Böyle ise sebeplerine tevessül etsinler de (hükümranlığı ele geçirsinler)!
**11.** Onlar, derma çatma hiziplerden müteşekkil bir ordudur ki, işte şurada bozguna uğratılmışlardır.
**12. 13.** Onlardan önce Nûh kavmi, Âd kavmi, kazıklar sahibi Firavun, Semûd, Lût kavmi ve Eyke halkı da peygamberleri yalanladılar. İşte bunlar da birleşen topluluklardır.
**14.** Onların her biri gönderilen peygamberleri yalanladılar da bu yüzden azabım hak oldu.
**15.** Bunlar da ancak, bir an gecikmesi olmayan korkunç bir ses beklemektedirler.
**16.** "Rabbimiz! Bizim payımızı hesap gününden Önce ver." dediler.
**17.** "Onların söylediklerine sabret, kulumuz Davud'u, o kuvvet sahibi zâtı hatırla. Şüphesiz o, daima Allah'a yönelendi.
**18, 19.** Doğrusu biz akşam sabah onunla beraber teşbih eden dağları, toplu halde kuşları onun emri altına vermiştik. Her biri ona yönelmekteydi.
**20.** Onun hükümranlığını kuvvetlendirmiş, ona hikmet ve güzel konuşma vermiştik.
**21, 22.** Sana davacıların haberi ulaştı mı? Ma'be-din duvarına tırmanıp, Davud'un yanma girmişlerdi de Dâvûd onlardan korkmuştu. "Korkma! Biz biri diğerinin hakkına tecüvüz etmiş iki davacıyız, aramızda adaletle hükmet, haksızlık etme; bize doğru yolu göster." dediler.
**23.** Onlardan biri şöyle dedi: "Bu, kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu var. Benimse bir tek koyunum var. Böyle iken onu da bana ver, dedi ve tartışmada beni yendi."
**24.** Dâvud, "Andolsun ki, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlıkta bulunmuştur. Doğrusu ortakçıların çoğu, birbirlerinin haklarına

tecâvüz ederler. Yalnız îman edip de iyi işler yapanlar müstesna. Bunlar da ne kadar az!" dedi. Dâvûd, kendisini denediğimizi anladı da Rabbinden mağfiret dileyerek eğilip secdeye kapandı, tevbe edip Allah'a yöneldi.
**25.** Bunun üzerine, bunu O'na bağışladık. Kuşkusuz yanımızda O'nun yüksek bir makamı ve güzel bir geleceği vardır.
**26.** Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halîfe yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni, Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlar için, hesap gününü unnuttuklarından dolayı, şiddetli bir azap vardır.

## Kelimelerin İzahı:

İzzet, kibirlenmek ve hakkı kabul etmekten kaçınmak demektir. Bu kelimenin asıl mânâsı galip gelmek ve üstünlük sağlamaktır. Arapların "galip gelen soyup yağmalar" sözü, bu mânâdan alınmıştır.
Şikâk, muhalefet, zıtlık manasınadır. Menâs, sığınmak, yardım istemek ve kurtulmak demektir.
Ucâb, son derece hayret verici. Halîl şöyle der: acayip demektir. Ucâb ise, acayiplik sınırım aşan şey manasınadır.[3][3]
İhtilâk, yalan ve iftira demektir.
Fevâk, dinlenme manasınadır. Cevherî şöyle der: ve "iki sağım arasındaki zaman" demektir. Çünkü hayvan sağılır, sonra yavrunun emeceği kadar bir süre bırakılır ki, memesine çok süt gelsin de sonra tekrar sağılsın. Yüce Allah'ın, âyetinin mânâsı şudur: "Onlar için bekleme, dinlenme ve rahat yoktur"[4][4]
Kıtt; pay, nasip demektir.
Eyd, ibadet ve itaatte kuvvet manasınadır.
Üzerine çıktılar. Duvarın üzerine çıktı, ona tırmandı demektir.
Duvar demektir.
Haksızlık etmek. Dilciler şöyle der: Haddi aşmak ve hakka tecavüz etmek. Hükmünde zulmetti, âdil davranmadı mânâsma ev uzak oldu. dan alınmıştır. [5][5]

## Ayetlerin Tefsiri

**1.** Hecâ harfleri hakkında daha önce bilgi verilmişti. Orada bu harflerin, Kur'an'm mucizeliğine işaret olduğunu açıklamıştık.[6][6] Bu, Yüce Allah'ın ettiği bir yemindir. Yani, yüksek şeref, şan ve mevki sahibi Kur'an'a yemin ederim!... Bu yeminin cevabı zikredilmemiş olup takdiri şöyledir: Şüphesiz bu Kur'an bir mucizedir. Muhammed gerçekten doğru söyleyendir. İbn Abbas şöyle der: " şerefli" demektir.[7][7]

---

[3][3] Kurtubî, 15/150
[4][4] Bu sure, 15. ayet. Bkz. Cevheri, es-Sıhah, İlgili madde.
[5][5] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/281-282.
[6][6] Bkz. Bakara sûresi'nin ilk âyetinin tefsin.
[7][7] Muhiasar-ı İbn Kesir, 3/196
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/282.

**2.** Kâfirler bilakis imana karşı kibir ve gurur Rasulullah (s.a.v.)'a karşı da muhalefet ve düşmanlık içersindedirler. Beyzâvî şöyle der: Kur'an'ı inkâr eden, onda bir bozukluk bulduğu için inkâr etmez. Bilakis onu inkâr edenler, hakka karşı kibir içersinde, Allah ve Ra-sulü'ne karşı da muhalefet içindedirler. Bundan dolayı onu inkâr etmişlerdir.[8][8]

**3.** Hakka karşı kibirlenmeleri ve peygamberlerine karşı düşmanca davranmalarından dolayı, Mekkelüer'den önce, geçmiş milletlerden nice milletleri helak ettik. Ebûssuûd şöyle der: Ayet, kendilerinden önce kibirlenenlerin başına gelenleri açıklamak suretiyle, kibir ve inkârlarından dolayı Mekkeliler için bir tehdit ifade eder.[9][9] Azap indiğinde, kurtuluş ümidiyle yardım ve eman dilediler. Halbuki zaman, kaçıp kurtulma zamanı değildir. İbn Cüzeyy şöyle der: Helak olan milletler, dua ve yardım istemenin fayda vermeyeceği bir zamanda dua edip yardım dilediler. Çünkü dua ettikleri zaman, kaçıp kurtulacak zaman değildir. kelimesi, "kaçtı" mânâsma gelen fiilinden türemiştir. Geniş zamanı dur. edatı " değildir" mânâsma gelmektedir. Bunun aslı, olumsuzluk edatı olan *i dır. Sonuna dişilik alâmeti olan d eklenmiştir.[10][10]

**4.** Müşrikler Muhammed (a.s.)'in gönderilmesine hayret ettiler ve Allah'ın insandan bir peygamber göndermesini uzak gördüler, Mekke kafirleri: "Muhammed, getirdiği mucizelerde şüphesiz bir sihirbazdır. Kendisinin, Allah'ın elçisi olduğu iddiasında da aşın derecede yalancıdır" dediler. Allah müşriklere çok kızdığı, onları kınadığı ve inkâr suçunu üzerlerine tescil ettiği için, “onlar dediler" demeyip de, zamir yerine " kâfirler dediler" şeklinde açık isim kullandı. Çünkü peygambere bu ithamı, inkârda ve yoldan çıkma hususunda aşırı gidenlerden başkası yapmaz. [11][11]

**5.** "kendisine ibadet edilen Rab, bir tek ilâhtır, ondan başka ilâh yoktur" diye iddia mı etti? Muhammed'in, "ilâh birdir" diye söylediği bu söz son derece şaşırtıcıdır, İbn Kesir şöyle der: Allah onlara lanet etsin, müşrikler bunu inkâr etti ve Allah'a ortak koşmayı bırakmayı hayretle karşıladılar. Çünkü onlar, babalarından putlara ibadet etmeyi almışlar ve bu inanç onların kalplerine içirilmişti. Rasulullah (s.a.v.) onları putları terketmeye ve tek ilâh inancını kabule çağırınca bunu büyük bir olay saydılar ve hayrete düştüler. Dediler ki: "Tanrıları tek tanrı mı yaptı. Doğrusu bu çok tuhaf bir şeydir.[12][12] Tefsirciler şöyle der: Kâfirler toplanıp Ebû Tâlib'e dediler ki: Kardeşinin oğlunun, üzerimize gelmesine engel ol. Çünkü o, dinimizi ayıplıyor, ilâhlarımızı yeriyor,

---

[8][8] Beyzâvî, 2/146
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/282.
[9][9] Ebûssuûd, 4/281
[10][10] Teshil, 3/17
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/282.
[11][11] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/282-283.
[12][12] Muhlasar-ı İbn Kesîr, 3/197

düşüncelerimizi aptallık sayıyor. Bunun üzerine Ebû Tâlib Hz. Peygamber'i çağırarak bu hususta onunla konuştu. Rasulullah (s.a.v.) şöyle dedi: Ey amca! Ben onlardan bir tek söz istiyorum. Onlar bu sözle Arap olmayanlara hâkim olacaklar ve yine bu sözle Araplar Kureyş'e itaat edecek. Ebû Cehil ve müşrikler şöyle dediler: Evet sana o istediğin sözü ve onunla birlikte on söz daha vereceğiz! Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v): "Lâ ilahe illallah" deyin dedi. Bunu işiten müşrikler, bağıra çağıra kalkıp yakalarını silkelemeye başladı ve şöyle dediler: "Tanrıları tek tanrı mı yaptı?..." Bunun üzerine bu âyetler indi.[13][13]

**6.** Kureyş'in ileri gelenleri ve içlerindeki sapık reisler, Peygamber (s.a.v.)'in yanından çıkıp gittiler. Birbirlerine şöyle diyorlardı: Yürüyün, ilâhlarınıza ibadette direnin. Muhammed'in sizi tek ilâha ibâdet etme çağrısına uymayın. Bu planlı bir iştir. Bunun arkasından Muhammed sizi babalarınızın dininden çevirmek istiyor ki, size karşı güçlü olup size hâkim olsun. Dolayısıyle ona itaat etmekten sakının.[14][14]

**7.** Dinlerin sonuncusu olan Hristiyanlıkta böyle bir söz işitmedik. Çünkü onlar İlâhın birliğine değil üç olduğuna inanıyorlar. Muhammed, Allah'ın tek olduğunu nasıl iddia ediyor? İbn Abbâs şöyle der: Müşrikler, son din ile, hristiyanlığı kastediyorlar. Mücâhid ve Katâde ise, "Kureyş'in dinini kastediyorlar" derler. Yani, bu, babalarımızı üzerinde bulduğumuz dinde yoktur. Muhammed'in iddia ettiği bu şey, yalan ve iftiradan başkası değildir. Sonra müşrikler, vahyin, aralarından bir başkasına değil de ona verilmesini inkâr edip şöyle dediler: [15][15]

**8.** Kur'an bize değil de Muhammed'e mi indi? Halbuki içimizde, malı ondan daha çok, reisliği ondan daha üstün olan kimseler var. Bu soru inkâr ifade eder. Zemahşerî şöyle der: Müşrikler ileri gelenlerinin ve reislerinin arasından, başkasını değil de onun şerefi endir ilmesini yadırgadılar. Bu yadırgama peygamberlik şerefinin, aralarından Rasulullah (s.a.v.)'a verilmesine karşı kalplerinde kaynamakta olan kıskançlığın ifadesidir.[16][16] Buradaki edatı mukadder bir sözden idrâb için olup takdiri şöyledir: Onların Kur'an'ı inkârları, birşey bildiklerinden değildir. Bilakis onlar, Kur'an'dan şüphe içersindedirler. Onu bu sebeple inkâr ettiler. ı Buradaki edatı da, geçiş idrâbı içindir. Maksat tehdittir. Yani, onların şüphelenmelerinin sebebi, şimdiye kadar azabı tatmamış olmalarıdır. Eğer azabı tatmış olsalardı, Kur'an'a kesinkes inanır ve iman ederlerdi. [17][17]

---

[13][13] Bkz. Taberî, 23/79; Bahr, 7/382
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/283.
[14][14] Bu, İbn Cerîr'in bu âyete verdiği manadır. En açık olan da budur. Bu konuda başka görüşler de vardır. Bkz. Ebûssuûd, 4/283
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/283.
[15][15] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/283-284.
[16][16] Keşşaf, 4/56
[17][17] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/284.

**9.** Bu âyet, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğe seçilmesini yadırgayan müşriklere cevaptır. Yani, Yüce Allah'ın rahmet hazineleri onların elinde mi ki, peygamberliği dilediklerine versinler, dilediklerine de vermesinler. Beyzâvî şöyle der: Yüce Allah, peygamberliğin, Allah'ın bir lutfu olduğunu, onu kullarından dilediğine lütfedeceğini bildirmek istiyor. Çünkü o güçlüdür, mağlup edilmez, o dilediği şeyi dilediğine bağışlama yetkisine sahiptir.[18][18]

**10.** Yoksa göklerin ve yerin mülkünden bir payları mı var? Bu da, bir kınama ve yadırgamadır. Eğer bunlardan bir payları varsa, kendilerini göklere ulaştıracak yükselme vasıtalarına binsinler ve kâinatın işlerini planlasınlar. Bu, onlarla bir alay ve eğlencedir. Zemahşerî şöyle der: Yüce Allah Onlarla gayet güzel alay etti ve şöyle buyurdu: Onlar eğer mahlûkâtı idare etmeye ve rahmeti bölme hususunda tasarrufa yetkili iseler, ve kimin peygamberliğe layık, olduğu, kimin de olmadığını ayırabilecekleri hikmete sahip iseler, kendilerini Arş'a ulaştıracak yükselme araçlarına binip yükselsinler de Arş'a kurulsunlar ve kâinatın işlerini idare etsinler, istedikleri kimseye vahiy indirsinler. İşte bu, onlarla aşırı derecede bir alaydır.[19][19]

**11.** Kelimesinin nekre getirilmesi, azlık ve küçümseme ifade eder. Edatı da bu azlığı pekiştirir. Yani, onlar sadece Allah'ın peygamberlerinin başına toplanmış kâfirlerden oluşan az bir ordudur. Pek yakında hezimete uğratılacak ve dönüp gideceklerdir. Söylediklerine aldırma, hezeyanlarına aldırış etme. Bundan sonra Yüce Allah, onların kâfir seleflerinin başına gelen azap ve helaki bildirmek üzere şöyle buyurdu: [20][20]

**12.** Kureyş kâfirlerinden önce de birçok millet, peygamberleri yalanladı. Nüh ve Hûd kavmi onlardandır. Hûd kavmi, Âd kabilesidir. Yalanlayanlardan biri de, güçlü ve sağlam mülk veya kalabalık bir topluluk sahibi zorba Firavun'dur. Tefsircilerin biri şöyle der: Firavun, işkence yapmak istediği kimsenin ellerine ve ayaklarına 4 tane kazık çaktığı ve ölünceye kadar öylece bıraktığı için, "kazıklı" mânâsına gelen alsy diye isimlendirilmiştir. Bir görüşe göre de, yer yüzünde kazıklar gibi sabit duran büyük ehram (pramitler) ve binaları olduğu için, ona bu isim verilmiştir.[21][21]

**13.** Salih (a.s.)'in kavmi olan Semûd, Lüt kavmi ve Şuayb (a.s.)'ın kavmi olan Eyke, yani birbirine girmiş çok ağaçlı bölgenin halkı da peygamberleri yalanladı. İşte onlar, peygamberlerinin başına toplanan kâfirlerdir ki, Allah onları yok etmiştir. Allah'ın elçisini yalanlayan o kafirler, seleflerinin başına

---

[18][18] Beyzâvî, 2/146
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/284.
[19][19] Keşşaf, 4/57
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/284.
[20][20] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/285.
[21][21] Dahhâk'tan rivayet edildiğine göre, "kazlar" dan Atiyye bu görüşü tercih eder. Zemahşerî de şöyle der: Bu, mulkun dir. el-Esved'in: "Kazıklan sabit lAülktin gölgesinde.." sözüne benzer
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/285.

gelenlerin, kendilerinin de başına gelmesinden sakınsınlar. [22][22]

**14.** O ordular ve milletlerden her biri, kendilerine gönderilen elçiyi yalanlamadan başka bir şey yapmadı. Dolayısıyle onlara azabım sabit ve vacip oldu. Ayet sonlarına riayet için, kelimesinin sonundaki söylenmemiştir.[23][23]

**15.** Mekke kâfirleri, o müşrikler tek bir üfürmeden başka bir şey beklemiyorlar. İsrafil o üfürüğü Sûr'a üfürecek, o zaman hepsi ölecekler. Bu üfürüş ne duracak ne tekrarlanacak. İbn Abbas: "Bu üfürüş tekrarlanmayacak" der.[24][24] Tefsircüer de şöyle der: Yani bu sayha geldiğinde devenin iki sağımı arasındaki mesafe kadar kısa bir süre dahi gecikmeyecek. Fevâk, iki sağım arasındaki zamandır. Çünkü Sayha belirlenen vaktinde gelir. Bu vakit, ne önce gelir, ne de geç kalır. Zemahşerî şöyle der: yani, o sayha, sadece bir üfürüştür. O, ne ikilenir, ne de tekrarlanır.[25][25]

**16.** Mekke kâfirleri alay ve eğlence üslubuyla dediler ki: Ey Rabbimiz! Eğer durum Muhammed'in dediği gibi ise. kıyamet gelmeden önce, korkuttuğun azaptan payımızı hemen ver. Tefsirciler şöyle der: Bunu sadece alay yollu söylediler. Bu, Yüce Allah'ın. "Senden azabı çabucak istiyorlar"[26][26] mealindeki sözüne benzer. [27][27]

**17.** Ey Muhammedi Onların yalanlamalarına sabret. Çünkü Allah, onlara karşı senin yardımcındır. Sâvî şöyle der: Bu âyette Rasûlullah (s.a.v) için bir teselli kâfirler için ise bir tehdit vardır.[28][28] Dinde ve bedende kuvvet sahibi, sabırlı, şükredici o peygamber kulumuz Davud'u hatırla. O bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı. Gecenin yansını ibadetle geçirirdi. O, Allah'a çokça baş vuran, çokça yönelendir. Evvâb: Allah'a çok başvuran demektir. Ebû Hay yân şöyle der: Müşriklerin sözü, dini hafife alma anlamına geldiği için, Yüce Allah peygamberine, onların eziyetlerine sabretmesini emretti. Dâvûd, Süleyman, Eyyûb ve diğer peygamberler (aleyhimu's-selâm)'in kıssalarını ve başlarına gelenleri anlattı. Onlar bunlara sabrettiler, neticede1 Allah onların sıkıntılarını giderdi ve akıbetleri en güzel bir âkibet öldü. İşte sen de öylesin. Sen de sabredersin, senin âkibetin de en güzel akıbete dönüşür.[29][29]

**18.** Dağları .Davud'un emrine verdik. Sabah akşam onunla birlikte teşbih ediyorlar. Dağların teşbihi mecazî değil gerçektir. Bu, Dâvûd (a.s.)'un bir

---

[22][22] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/285.
[23][23] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/285.
[24][24] Taberî, 23/84
[25][25] Keşşaf, 4/59
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/285.
[26][26] Ankebût sûresi, 29/53
[27][27] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/286.
[28][28] Sâvî Haşiyesi, 3/353
[29][29] Bahr. 7/390
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/286.

mucizesidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurdu: "Ey dağlar ve kuşlar! Onunla beraber teşbih edin"[30][30]

**19.** Kuşları da toplu halde onun emrine verdik. Hepsi onunla birlikte teşbih ederler. Dağlar ve kuşlardan her biri teşbih ve takdis ederek, Yüce Allah'a itaat edicidir. İbn Kesîr şöyle der: Kuşlar, Dâvûd (a.s.)'un yaptığı teşbih gibi teşbih eder, onun nağmesi gibi nağme çıkarırlardı. Havada uçmakta olan bir kuş ona uğrayıp da, Zebur okuyarak terennüm ettiğini duyunca havada durur ve onunla birlikte teşbih ederdi. Yüksek dağlar da böyleydi. Onunla birlikte nağme yapar ve ona bağlı olarak teşbih ederdi. Katâde şöyle der: Evvâb, itaat eden demektir.[31][31]

**20.** Onun mülkünü kuvvetlendirdik ve onu heybet zafer ve çok orduyla sağlamlaştırdık. Ona peygamberlik, anlayış ve işlerde isabet verdik Muhatabın anlayabileceği açık konuşma özelliği verdik.[32][32] Mücâhid şöyle der: Yani, hükümde ve anlamada isabet verdik. Kurtubî şöyle der: Hak ile bâtılı ayıran ifade demektir."[33][33] Tefsirciler şöyle der: Dâvûd (a.s.)'un yönetimi kuvvetli idi. Devletini hikmet ve temkinle idare ederdi. Hikmet ve kuvvetle, tereddütsüz kesin hüküm verirdi. Bu da yönetim ve idarede son derece mükemmelliği gösterir. [34][34]

**21.** Bu soru, dinleyeni hayrete düşürmek ve kendisine söylenecekleri dinlemeye teşvik içindir. Nitekim sen, arkadaşına şöyle dersin: "Bu gün ne oldu, biliyor musun?" Bu ifadenle sen onu, sözünü dinlemeye teşvik etmek istersin. Bu da öyledir. Yani, ey Muhammedi İbadet ve itaatle meşgul olduğu bir zamanda, Davud'un yanma mescide tırmanan hasımlar grubunun haberi sana geldi mi? [35][35]

**22.** Onlar duvarın üstünden yanma girdiklerinde, Dâvûd onlardan korkup titredi. Tefsirciler şöyle der: Onlar, Dâvûd (a.s.)'un ibadete tahsis ettiği bir zamanda, izinsiz ve kapıdan başka bir yerden girdikleri için onlardan korktu, Dediler ki: Bizden korkma, biz, birbirinin hakkına tecavüz etmiş iki hasım grubuz. Aramızda adaletle hükmet, hükümde haksızlık etme. Bize, apaçık doğru yolu göster. [36][36]

---

[30][30] Sebe' sûresi 34/10
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/286.
[31][31] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/200
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/286.
[32][32] Bu Zemahşerî'nin görüşüdür. İbn Aüyye de bunu tercih etmiş ve (Târik sûresi, 86/13) âyetini delil getirmiştir. Taberî, bundan maksût sözde, hüküm vermede, karşılıklı konuşma ve hitapta hakkı batıldan ayırma olduğu
görüşünü tercih etmiştir.
[33][33] Kurtubî, 15/162
[34][34] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/286-287.
[35][35] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/287.
[36][36] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/287.

**23.** Bu âyet, iki hasım kıssasının başlangıcıdır.[37][37] Onlardan biri dedi ki: Bu arkadışimm 99 koyunu, benim ise 1 koyunum var. Tefsirciler şöyle der: Bazen "na'ce" kelimesi, kadından kinaye olarak kullanılabilir. "Bu takdirde, maksat şu olur: Onun 99 karısı, benim ise bir karım var. Böyleyken "Onu da benim mülküme ve kefaletim altına ver" dedi. Tartışmada bana baskın çıktı, sert ve katı söz söyledi. [38][38]

**24.** Dâvûd ona dedi ki: Vallahi, koyununu senden alıp, onunla kendi koyunlarını yüze tamamlamak istediği için sana zulmetmiştir, Şüphesiz ortaklardan çoğu birbirinin hakkına tecavüz ederAncak, iyi iş yapan mü'minler hariç. Onlar haksızlık Bunun üzerine Allah'tan bağışlanmasını istedi ve secdeye kapandı, kendisinden meydana gelen kusurdan dolayı pişman olup tevbe ederek Allah'a döndü. Ebû Hayyân şöyle der: Bu kıssa hakkında, müfessirler peygamberlerin makamlarına uygun olmayan şeyler anlatmışlardır. Biz onları anlatmadık. Âyetin zahirinin gösterdiğine göre, mescidin duvarına tırmananlar insanlardı. Onlar onun yanma kapıdan başka bir yerden ve mahkeme oturumu zamanının dışında girmişlerdi. Dâvûd (a.s.) onların, kendisini öldüreceklerini zannettiği için korktu. Çünkü o; mescitte Rabbına ibadet etmek için tek başına bulunuyordu. Onların mahkeme için geldiklerim anlayınca ve Yüce Allah'ın anlattığı gibi, mahkemeleşmek için geldikleri ortaya çıkınca, bu zanından dolayı bağışlanmasını istedi ve Allah için secdeye kapandı. Biz şunu kesin olarak biliyoruz ki, peygamberler hatâdan ma'sûmdur. Zira, onlar hakkında bu hatalardan herhangi bir şeye cevaz verirsek şeriatlar elbette bâtıl olur ve onların anlattığı hiçbir şeye güvenemeyiz. Allah'ın, kitabında anlattığı. Onun iradesine göre devam eder. Kıssacıların anlattığı, içinde peygamberlik makamını küçük düşüren olaylar bulunan kıssayı attık.[39][39]

---

[37][37] Bazı tefsirciler tefsirlerinde, araştırma ve inceleme yapmadan, Ehl-i kitaptan gelen bilgilere dayanarak, senedi sahili ve itimadı caiz olmayan bazı boş sözleri nakletmek suretiyle büyük bir hataya düşmüşlerdir. .Çünkü bu sözler, peygamberlerin günahsızlığı hususunda İslam inançlarına aykırı düşen israîlî kıssalardandır. Bu hileli bâtıl şeylerden biri de, Hz. Davud'un, ordusunun komutanının eşine âşık olması hakkındaki rivayettir. Bu rivayetin özeti şudur: Dâvûd (a.s.), evinin damında yürüyordu. Hamam yapan bir kadına baktı. Kadın hoşuna gitti ve ona aşık oldu. Bu kadın, Dâvûd (a.s.)'un komutanlarından Evriyâ adlı birisinin eşiydi. Kadınla evlenmek için ondar kurtulmak istedi. Bu sebeple onu bir savaşa gönderdi. Sancağı ona verdi ve Önde savaşmasını emretti. Adam savaşı kazandı. Dâvûd (a.s.) ondan kurtulmak için, defalarca onu savaşa gönderdi Neticede adam öldürüldü ve Dâvûd (a.s) onun karısıyle evlendi... Bu yalan ve iftira kıssası böyle devam eder. İbn Kesîr şöyle der: Tefsircilerden birçoğu burada, ekserisi İsraîlîyyât olan kıssa vt haberler nakletmişür. Bazıları kesinlikle yalandır. Biz, kıssayı sadece Kur'an'dan okumakla yetin erek, bile bile kitabımıza almadık. Allah dilediğini doğru yola iletir. Beyzâvî de şöyle der: Dâvû< (a.s.Tun Evnyâ'yı defalarca savaşa gönderdiğine ve ona ordunun önünde savaşmasını emrettiğine neticede Evriyâ'nın öldürüldükten sonra karısıyle evlendiğine dair söylenen sözler, yalan ve ifti radır. Bunun içindir ki| Hz. AH (r.a.) şöyle demiştir: Kim, Dâvûd (a.s.) kıssasını, kıssacıların rivay et ettiği gibi anlatırsa ona 160 sopa vururum. Bu, peygamberlere iftiranın cezasıdır, Bu konud doğru olan, araştırmadı tefsir alimlerinin söyledikleridir.
Kıssanın açıklaması şöyledir: Dâvûd (a.s.) zamanının bir kısmını devlet yönetimine ve insanlar arasında hüküm vermeye, diğer bir bölümünü de, uzlet, ibadet ve mescitte A. lah'i teşbih için Zebur okumaya ayırırdı. İbadet veuzlet için mescide girdiğinde, kendisi insante içine çıkıncaya kadar yanına hiç iiimse girmezdi. Bir gün ansızın, ibadet eltiği mescidin dıvaı larına tırmanan iki şahıs gördü. Onlardan korktu ve yakalamayı düşündü. Fakat onlar hemen kendilerinin, bir hususta aralarında ihtilaf çıkmış iki hasım olduklarını bildirerek onu sakinleştîrdiler. Onlardan biri, Kur'an'ın âyet-i kerimelerde anlattığı gibi davasını anlatmaya başladı. Olay, hasımlardan bîrinin anlattığı gibi yorum götürmeyecek şekilde, infial uyandıracak büyük bir zulüm içeriyordu. Dolayısıyle Dâvûd (a.s.), bu korkunç zulmü İşitir işitmez hemen hüküm verdi. Diğer hasma söz hakkı vermedi, onun ifadesini almadı, delilini dinlemedi. "Andolsun ki, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle haksızlıkta bulunmuştur..." diyerek hükmünü verdi. Bunun üzerine Yüce Allah onu azarladı ve hâkimin, diğer hasmı da dinlemek ve iyice kanaat getirdikten sonra hükmünü vermek zaruretinde olduğuna dikkatini çekti. Bazılarının, Israîlî rivayetlere dayanarak, söyledikleri yukarda anlattığımız ve sakındırdığımız kıssalara gelince, onlar, müslümanların avamı ve fâsık câhiller için dahi doğru olmaz. Peki peygamberler, Özellikle büyük peygamberler hakkında ne dersin?! Akl-ı selim ve sağlam bir dine sahip olan kimse bunu düşünsün".
[38][38] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/287-288.
[39][39] Bahr, 7/393 (Özet olarak). Allah'a itaat edeceğimiz ve müslümanm, peygamberler ve ra-suller hakkında inanması gereken en açık gerçek budur. Bkz. "en-Nübüvve ve'l-enbiyâ" adlı kitabımız. Orada bu kıssa genişçe açıklanmıştır. Ayrıca bkz. Râzî, Tefsîr-i Kebîr, 26/189. Orada Râzî, bu iftirayı on bakımdan reddetmiştir. Konuyu çok güzel olarak anlatmıştır.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/288.

**25.** Ona müsamaha ettik ve o iki adam hakkındaki sû-i zannmı bağışladık. İbn Kesir şöyle der: Ondan sadır olan ve "iyilerin güzel amelleri, Allah'a yakın olanların günahlarıdır" denilecek nitelikteki şeylerini bağışladık. Kuşkusuz bu bağışlamadan sonra, katımızda onun değeri ve yakınlığı ve âhirette varacağı güzel bir yeri vardır. [40][40]

**26.** Ey Dâvûd! Biz seni, işlerini idare etmek ve ihtiyaçlarım temin etmek için insanların basma halîfe kıldık, O halde, aralarında adaletle ve Allah'ın sana İndirdiği şerîatle hükmet. Hükümlerde ve diğer konularda nefsinin arzusuna uyma. Sonra bu arzuya uymak seni Allah'ın doğru dininden ve dosdoğru şeriatından saptırır, Şüphesiz Allah'ın dininden ve şeriatından sapanlar için, kıyamet günü çetin bir azap vardır. Bu azap, onların Allah yoluna girmeyi unutup terketmeleri ve hesap gününe inanmamaları yüzündendir. Çünkü onlar inansalardı, kıyamet günü için azık hazırlarlardı. Ebû Hayyân şöyle der: Allah'ın Dâvûd (a.s.)'u yeryüzünde halîfe kılması, onun makamının yüceliğini ve Allah'ın onu bu makama seçtiğini gösterir ve peygamberlik makamına yakışmayan şeyi ona nisbet eden kimsenin kalbinden bu düşünceleri atar. [41][41]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler bir çok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda Özetliyoruz.

**1.** "Onlardan önce nice zamanı yok ettik" âyetinde Mecâz-ı mürsel vardır. Zira karn, yüz yıl demektir. Helak, o zaman içersinde yaşayanlar içindir. Dolayısıyle burada mecaz vardır.

**2.** "Kâfirler dediler" cümlesinde zamirin yerine isim kullanılmıştır. İnkâr suçunu kâfirler üzerine tescil etmek için yerine denilmiştir.

**3.** Kelimeleri, mübalağa sıygalarıdır.

**4.** "Onlar orada az bir ordudur" ifadesindeki kelimesinin tenvini azımsama ve küçümseme ifade eder.

**5.** "Doğrusu bu son derece tuhaf bir şeydir" şeklindeki haber cümlesi daha fazla hayret ve yadırgama ifade etmesi için , pekiştirilmiştir.

**6.** "Kazıklı Firavun" terkibi, belîğ bir istiaredir. Yüce Allah mülkü, sabit kalması, iyice yerleşmesi ve rüzgarın sökmemesi için ipleri kazıklara bağlanan büyük bir çadıra benzetti. Bunda istiâre-i mekniy-ye vardır. "Kazıklar" zikretmek ise, hayalde canlandırmayı ifade eder.

**7.** "Akşam-sabah teşbih ederler" cümlesinde, arasında tıbâk vardır. Çünkü bu kelimelerden maksat "Sabah-akşam" dır.

**8.** "Davacıların haberi sana ulaştı mı?" cümlesinde teşvik üslûbu vardır.

**9.** "Hevâ ve hevese uyma. Sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu

---

[40][40] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/288-289.
[41][41] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/289.

Allah yolundan sapanlar.." âyetinde itnâb üslûbu vardır.
**10.** Ayet sonlarına riayet için, fasıla harfleri birbirine uygun gelmiştir: gibi. Bunlar kelâmın güzelliğini ve parlaklığını artıran şeylerdendir. [42][42]

**Bir Nükte**

İbn Kesîr'in rivayetine göre Ebû Zür'a, Velîd b. Abdülmelik'in huzuruna girdi. Velîd ona dedi ki: "Halîfe hesaba çekilecek mi?" bunu bana bildir. Çünkü sen Kur'an'ı okumuş ve fakîh olmuşsun. Ebû Zür'a dedi ki: Ey Mü'minlerin emîri! Söyleyeyim mi? O da: Söyle, sen Allah'ın emânindasın. Ebû Zür'a şöyle dedi: Ey mü'minlerin emîri! Allah katında sen mi daha değerlisin, yoksa Dâvûd (a.s.) mu? Şüphesiz Allah ona hem peygamberlik, hem de halifelik verdi. Sonra onu Kitabında şöyle tehdit etti: "Ey Dâvûd! Biz seni yer yüzünde halîfe yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma. Sonra bu seni Allah yolundan saptırır..." Bu âyet etkili bir öğüttür. [43][43]

**27.** Göğü, yeri ve ikisi arasmdakileri biz boş yere yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır. Bu yüzden inkâr edenlere ateşten bir azap vardır.
**28.** Yoksa biz, îman edip de iyi işler yapanları, yeryüzünde bozgunculuk yapanlar gibi mi tutacağız? Veya Allah'tan korkanları yoldan çıkanlar gibi mi sayacağız?
**29.** Ey Muhammedi Sana bu mübarek Kitab'ı, âyetlerini düşünsünler ve aklı olanlar öğüt alsınlar diye indirdik.
**30.** Biz Davud'a Süleyman'ı verdik. Süleyman ne güzel bir kuldu! Doğrusu o, daima Allah'a yönelirdi.
**31.** Hatırla ki, bir zamanlar Öğleden sonra kendisine, üç ayağının üzerinde durup bir ayağını yere diken çalımlı ve safkan koşu atları sunulmuştu.
**32, 33.** Süleyman: "Gerçekte ben mal sevgisini, Rabbimi anmaya tercih ettim" dedi. Nihayet güneş batıp gözden kaybolunca "Onları bana getirin!" dedi. Bacaklarım ve boyunlarını sıvazlayıp kesmeye başladı.
**34.** Andolsun biz Süleyman'ı imtihan ettik. Tahtının üstüne bir ceset olarak bırakıverdik, sonra o, yine eski hâline döndü.
**35.** Süleyman "Rabbîm, beni bağışla; bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver. Şüphesiz sen, dâima bağışta bulunansın." dedi.
**36, 37, 38.** Bunun üzerine biz de istediği yere onun emriyle kolayca giden rüzgârı bina kuran ve dalgıçlık yapan şeytanları, demir halkalarla bağlı diğer yaratıkları onun emrine verdik.
**39.** "İşte bu bizim bağışımızdır. İster ver, ister tut; hesapsızdır." dedik.
**40.** Doğrusu onun, bizim yanımızda yüksek bir makamı ve güzel bir istikbâli vardır.

---

[42][42] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/289-290.
[43][43] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/290.

**41.** Kulumuz Eyyûb'u da an. O, Rabbine nida etmiş ve: "Doğrusu şeytan bana bir yorgunluk ve azap verdi." diye seslenmişti.
**42.** "Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su." (dedik).
**43.** Bizden bir rahmet ve olgun akıl sahipleri için de bir ibret olmak üzere ona, hem ailesini hem de onlarla beraber bir mislini bağışladık.
**44.** "Eline bir demet sap al da onunla vur, yeminini bozma." (dedik). Gerçekten biz Eyyûb'u sabırlı bulmuştuk. O, ne iyi kuldu, dâima Allah'a yönelirdi.
**45.** Kuvvetli ve basiretli kullarımız İbrahim, İshâk ve Yâ'kûb'u da an.
**46.** Biz onları âhiret yurdunu düşünme husûsiyye-tiyle ihlâslı kimseler kıldık.
**47.** Doğrusu onlar bizim yanımızda seçkin ve iyi kimselerdendir.
**48.** İsmail'i, Elyesa'ı, Zülkifl'i de an. hepsi de iyilerdendir.
**49.** İşte bu, bir hatırlatmadır. Doğrusu Allah'a karşı gelmekten sakınanlara güzel bir gelecek vardır.
**50.** Kapıları yalnızca kendilerine açılmış Adn cennetleri vardır.
**51.** Onlar koltuklara yaslanıp kurularak orada bir çok meyveler ve içecekler isterler.
**52.** Yanlarında, eşlerinden başkasına bakmayan, yaşıt güzeller vardır.
**53.** İşte, hesap günü için size va'dolunan şeyler bunlardır.
**54.** Şüphesiz bu, bizim rızkımızdır. Ona bitmek ve tükenmek yoktur.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah, Önceki âyetlerde müşriklerin Kur'an'ı, peygamberliği, haşir ve neşri inkârını anlatmıştı. Daha sonra da Peygamber (s.a.v.)'i teselli etmek için Dâvûd (a.s.)'un kıssasını anlatmıştı. Burada da öldükten sonra dirilme ve haşre dâir bazı delilleri açıkladı. Sonra Kur'an'm inişindeki hikmeti anlatıp ardından, Kur'an kıssalarını anlatmadaki yüce hedefi tamamlamak için Dâvûd oğlu Süleyman (a.s.) kıssasını zikretti. [44][44]

## Kelimelerin İzahı

Elbâb, akıllar demektir. Tekili dür. Bir şeyin lübbü, onun jpzü ve hülasası demektir. Bundan dolayı akla "lübb" adı verilmiştir.
Sâfinât, üç ayağı üzerine tam, dördüncü ayağının da tırnağı lizerine duran atlar demektir. kelimesinin çoğuludur. Ferrâ şöyle der: yap dilinde Safin, ayakta duran at ve diğer hayvanlardır. Şair şöyle der:
Atları onun üzerinde, dizginleri vurulmuş olarak ayakta durur halde bıraktık.[45][45]
Ciyâd, hızlı koşu atlan. Müberred şöyle der: el-Ciyâd, kelimesinin çoğuludur. Cevâd ise, iyi koşan demektir. Nitekim, insanların çok jve çabuk harcayanına da

[44][44] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/294.
[45][45] Kurtubû 15/193

"cevâd" denir.[46][46]
Gizlendi.
Ruha', yumuşak veya kişinin istediği tarafa boyun eğip giden.
Asfâd, demir zincir ve halkalar. Müfredi dir. Hadiste Şeytanlar demirlendi'[47][47] yani zincirlerle bağlandı buyrulmuştur. Şair şöyle der:
Onlar ganimetler ve esirlerle döndüler. Biz ise zincire vurulmu meliklerle döndük.
Dığs, yaş-kuru karışık, ot veya başka şeylerin demeti. Asıl itibariyle bu, "karışık şey" demektir. Bu manada karışık rüyalar için[48][48] denilmiştir. [49][49]

## Âyetlerin Tefsiri

**27.** İçinde bulunan harikulade mah-lûkâtla birlikte bu eşsiz kâinatı boş ve abes olarak yaratmadık, Bu anlatılanların hikmetsiz yaratıldığını düşünmek, öldükten sora dirilmeye ve haşre inanmayan günaha, batmış kafirlere hastır. Cehennem azabını çekecekleri İçin kâfirlere yazıklar olsun, Bundan sonra Yüce Allah, bu sû-i zandan dolayı onları kınamak üzere şöyle buyurdu: [50][50]

**28.** Yoksa iyi iş yapan mü'minleri, yer yüzünde fesat çıkaran kâfirler gibi mi tutacağız? Ya da seçkin iyi kimseleri, günaha batmış kötü kimseler gibi mi tutacağız? Maksat şudur: Yüce Allah'ın hikmetinde, güzel iş yapanla kötü iş yapan, iyi ile kötü eşit olmaz. Bu âyette haşre ve hesabın varlığına delil vardır. Aynı zamanda bu âyette va'd ve tehdit vardır. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah, mü'minlerle kâfirleri eşit tutmasının, adalet ve hikmetinden olmadığını açıkladı. Durum böyle olunca, itaat edene sevabın, günah işleyene de cezanın verileceği bir hesabın olması gerekir, Akl-ı selimler, hesab ve âhİret hayatının gerekli olduğunu gösterir. Çünkü biz azgın zâlimi görüyoruz ki, malı, çocuğu ve nimeti artıyor ve ceza görmeden ölüp gidiyor. Ve yine görüyoruz ki, mazlum itaatkâr kimse hüzün ve kederiyle Ölüyor. Her şeyi bilen ve hikmet sahibi Allah'ın hikmetinde, mazlumun hakkının zâlimden alınması gerekir. Bu, bu dünyada alınmayınca, bu hesap ve eşitliğin gerçekleşmesi için başka bir yurdun varlığı zarurî hâle gelir ki bu da âhiret yurdudur.[51][51] Bundan sonra Yüce Allah, Kur'an'm inmesindeki gayeyi açıkladı ki bu gaye de "amel etmek" ve "düşünmektir." [52][52]

**29.** Ey Muhammedi Sana indirdiğimiz bu kitap büyük ve yüce bir kitaptır. Hayırları, dinî ve dünyevî yararlan çoktur. Onu indirdik ki âyetlerini düşünsünler ve onda bulunan enteresan sırları ve yüce hikmetleri tefekkür

---

[46][46] Râzî, Tefsîr-i kebîr, 26/204
[47][47] Müslim, Sıyâm 1; Tirmizî, Savm 1.
[48][48] Yûsuf sûresi, 12/44
[49][49] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/294.
[50][50] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/295.
[51][51] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/202
[52][52] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/295.

etsinler. Ve bu Kur'an'la akl-ı selîm sahipleri öğüt alsınlar. Hasan Basrî şöyle der: Allah'a andolsun ki. onu düşünmek, harflerini ezberlemek, hükümlerini çiğnemekle olmaz. Hattâ insanlardan biri şöyle der: Vallahi, Kur'an'ı okudum. Ondan okumadık hiçbir harf bırakmadım. Halbuki, vallahi onun hiçbirini okumamıştır Ne ahlâkında, ne amelinde Kur'an'm hiçbir izi üzerinde görünmemektedir.[53][53] Ey Allah'ım! Bizi, Kur'an'ı okuyan, onu düşünen ve içindekilerlı amel edenlerden eyle. [54][54]

**30.** Burada, Dâvûd oğlu Süleyman (a.s.)'m kıssasının anlatımı başlamaktadır. Yani, kulumuz Davud'a Süleyman adlı, sâlih bir çocuk lütfettik ve ona peygamberlik verdik. Tefsirciler şöyle der: Burada, hibe'den maksat, peygamberlik verilmesidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Süleyman Davud'a vâris oldu.[55][55] Yani peygamberlikte vâris oldu. Yoksa onun, Süleyman'dan başka birçok oğlu vardı Süleyman ne güze! kuldu. O tevbe ile Allah'a çokça yönelirdi. [56][56]

**31.** Hatırla ki, bir gün ikindiden sonra, Üç ayağının üzerine tam basan, diğer tek ayağının da tırnağı üzerine duran, hızlı koşan atlar Süleyman'a gösterildi. Râzî şöyle der: O atlar iki sıfatla nitelendi. Birincisi, atın üstünlüğünü gösteren ayakta duruş sıfatı. İkincisi de iyi koşma sıfatıdır. Maksat, atların, duruş halinde de hareket halinde de üstünlüğünü ve mükemmeliyetierini bildirmektir. Durduklarında, yerlerinde sükûnetle dururlar. Koştuklarında ise hızlı koşarlar.[57][57]

**32.** Dedi ki: Ben at sevgisini tercih ettim de, o beni Allah'ın zikrinden alıkoydu. Tefsirciler şöyle der: Babasının ona bırakmış olduğu binlerce at ona gösterildi. Bu atlar, ikindiden sonra onun Önünde koşturuldu. Süleyman (a.s.) onların güzelliği, koşusu ve sevgisiyle meşgul olup., kendisine mahsus olan bir zikri, güneş batmcaya kadar yapamadı. Nihayet güneş batıp gözlerden kayboldu. [58][58]

**33.** Süleyman (a.s.) "o atlan bana geri getirin" dedi. Allah'a yakınlık kazanmak için onları boğazlamaya ve ayaklarını kesmeye başladı ki, fakirlere yemek olsun. Çünkü onlar, kendisini Allah'ı zikirden alıkoymuştu. Hasan Basrî şöyle der: Atlar ona geri getirildiğinde şöyle dedi: Hayır, vallahi, beni rabbime itaattan alıkoymayın. Sonra, atların kesilmesini emretti ve atlar kesildi. Süddî de böyle demiştir.[59][59] "Atlar onu ikindi namazını kılmaktan alıkoydu. Nihayet güneş

---

[53][53] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/202
[54][54] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/295.
[55][55] Nemi sûresi, 27/16
[56][56] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/296.
[57][57] Râzî, TefsîîM Kebîr, 26/204
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/296
[58][58] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/296.
[59][59] Ibn Abbâs'tan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Süleyman (a.s.) atlan çok sevdiği ve onlara değer verdiği için atların yelelerini ve bacaklarını sıvazlamaya başladı. Bu, Ta-berî'nin tercihidir. En açık olan Hasan Basrî ve Süddî'nİn görüşüdür kî, o da şudur: Süleyman (a.s.) kılıçla atların boynunu vurdu ve onları kesti. Zira atlar onu itaattan alıkoymuşlardı. Bundan dolayı Yüce Allah ona, atların yerine onlardan daha iyi olan rüzgarı verdi. O, atlardan daha hızlıdır.

battı" diyen kimsenin görüşü zayıftır. Çünkü herhangi bir peygamberin, dünya ile meşgul olduğu için ikindi namazını terketmesi düşünülemez. Bu hususta söylenen "Rabbimin zikrinden" nassı açıktır. [60][60]

**34.** Andolsun biz Süleyman'ı imtihan ettik, tahtının üstüne bir ceset olarak bırakıverdik. Sonra o hatasından döndü. Bu, Süleyman (a.s.)'m mübtela olduğu başka bir imtihana işarettir. O imtihan edilmiş, sonra tevbe edip bu zelle ve hatadan dönmüştür. Belki de bu imtihan, Ebû Hureyre'den sahih hadisle rivayet edilen şeydir. O Rasulullah (s.a.v.),'ın şöyle dediğini rivayet eder: Süleyman (a.s.) şöyle dedi: Bu gece mutlaka yetmiş kadını ziyaret edeceğim. Onlardan her biri, Allah yolunda cihat edecek bir kahraman doğuracaktır. "İnşaallah" demedi. Kadınları dolaştı, ancak bir tanesi hamile kaldı. O da yarım erkek doğurdu. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Süleyman (a.s.) "İnşaallah" deseydi, (Çocuklar doğup) hepsi Allah yolunda kahramanca cihat ederlerdi.[61][61] İbn Kesir şöyle der: Bazı tefsirciler Seleften bir gruptan birçok rivayette bulunmuşlardır. Banların ekserisi veya hepsi İsrâîliyâttan alınmıştır. Bu rivayetlerin çoğunda aşırı derecede gariplik vardır.[62][62] Râzî şu görüşü tercih eder: Âyet-i Kerimede anlatılan fitneden maksat, Süleyman (a.s.)'ın bedeninde gerçekleşmiş olan fitnedir. Şöyle ki: O, ağır bir hastalığa tutuldu. Dolayısıyle zayıf düştü. Hattâ, hastalığın ağırlığı dolayısıyle, sanki bir koltuğa bırakılmış bir ceset haline geldi. Fah-reddin Râzî şöyle devam eder: Araplar, zayıf kimse hakkında,: O, kütük üzerinde bir et, ruhsuz bir cisimdir"derler. Bundan sonra Süleyman (a.s.) eski sağlıklı haline döndü.[63][63]

**35.** Süleyman dedi ki: Ey Rabbim! Benden meydana gelen hataları bağışla ve peygamberliğime delil olması için, bana başka kimseye nasip olmayacak geniş bir mülk ver Senin lutfun geniş, ihsanın boldur. [64][64]

**36.** Biz de duasını kabul ederek rüzgârı onun emrine ver-dik. Rüzgâr onun emriyle yumuşak ve güzel bir
şekilde, istediği ve dilediği yere gider. [65][65]

**37.** Şeytanları da aynı şekilde onun emrine verdik. Onlar da, onun emriyle çalışırlar. Bir kısmı hayret verici büyük binaların yapımında ona hizmet ederler,

---

[60][60] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/296.
[61][61] Bıuhârî, Cihâd, 23; Müslim, Eymân, 25. Fakat Buhârî bu hadîsin, âyetin tefsiri olduğunu söylememiştir. Âyetin tefsin olma ihtimali de vardır. Başka ihtimal de vardır.
[62][62] İbn Kesir, Süleyman (a.s.)'in fitnesi etrafındaki uydurma İsrâîlî hikâyelere ve zayıf rivayetlere düşkün olan bazı kimselerin anlattıklarına işaret etti. Bu fitneye Kur'an-ı Kerim " Andolsun biz Süleyman'ı imtihan ettik" âyetiyle kısaca işaret etmiştir. Bu hikâyelerin en gariplerinden biri de İbn Ebî Hâtim'in rivayet ettiği şu olaydır: Bir gün Süleyman (a.s.) helaya girmek ister. Yüzüğünü eşi Cerâde'ye verir. Cerâde, onun ençok sevdiği eşidir. O sırada Şeytan Süleyman (a.s.) suretinde ona gelir ve: "Yüzüğümü ver" der. Cerâde onu Süleyman (a.s.) zannederek mührü ona verir. Şeytan onu takınca insanlar, cinler ve şeytanlar herşey ona itaat eder. Bu rivayetlerin hepsi hurafe ve bâtıl şeylerdir. İbn Kesîr, Râzî, Beyza-vî Ncsefî ve diğer araştırmacılar bunu reddeder.
[63][63] Bkz. Tefsîr-i Kebîr, 26/208. Râzî burada konuyu çok güzel ifade etmiştir. Ayrıca bkz. "en-Nübûvve ve'1-enbiyâ" adlı kitabımız Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/296-297
[64][64] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/297.
[65][65] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/297.

bir kısmı da, inci ve mercan çıkarmak için denizlerde dalgıçlık ederlerdi. [66][66]

**38.** Şeytanlardan âsî olan bir kısmı da zincirlere vurulmuş, Hz. Süleyman'a itaat etmedikleri ve inkâr ettikleri için bukağı ve zincirlerle bağlanmışlardır. [67][67]

**39.** Süleyman'a dedik ki: İşte bu sana bolca insanımızdır. Dilediğine ver, dilediğine verme. Bu hususta sana hesap yok. Çünkü sen, Allah'ın sana lütfettiği güç ve nimet hususunda, serbestçe tasarruf yetkisine sahipsin. [68][68]

**40.** Katımızda, dünyada yüksek bir makamı, âhirette de varacağı güzel bir yeri vardır. [69][69]

**41.** Bu bölüm bu sûredeki üçüncü kıssadır. Kulumuz şeklindeki isim tamamlaması Eyyûb'u (a.s.) şereflendirmek içindir. Yani, ey Muhammed! Salih kulumuz Eyyûb'u hatırla. O, çeşitli belâlara uğramış ve sabretmişti. Hani o, Rabbma yalva-rarak: "Rabbım, doğrusu şeytan bana yorgunluk ve meşakkat, bedenime de şiddetli bir elem verdi" diyerek seslendi. Tefsirciler şöyle der: Her ne kadar, hayır ve şerr. her şey Allah'tan ise de, Eyyûb (a.s.) Allah'a karşı olan edebinden dolayı bu belayı şeytana nisbet etti. Eyyub'un (a.s.) bedenine, aile efradına, malına musibet geldi. Bu musibet içersinde 18 sene kaldı. Onun bu kıssası daha önce anlatıldı.[70][70]

**42.** Ona "ayağını yere vur" dedik. O da vurdu. Oradan hemen, onun için berrak bir su fışkırdı. Ona dedik ki: Bu, yıkanacağın bir su ve içeceğin bir içecektir. Bunun üzerine Eyyub (a.s.) o sudan yıkandı, hemen vücudunun dışındaki hastalıklar gitti. İçince de, bedeninin içindeki bütün hastalıklar iyileşti. Ebû Hayyân şöyle der: kendisiyle yıkanılan şey, dan maksat da kendisinden içilen şeydir. Yıkanmanla dışın iyileşir, içmenle de için iyileşir, Tefsircilerin çoğunluğunun görüşüne göre, Eyyûb (a.s.) için iki pınar fışkırdı. Birinden içti, diğerinden yıkandı. Böylece iyileşti.[71][71]

**43.** Allah, onun ölen çocuklarını diriltti ve ona bir o kadar daha verdi. Râzî şöyle der: "En yakın mânâ şudur: Yüce Allah ona sağlığını ve malını verdi ve onu güçlendirdi. Nesli çoğaldı, aile efradı öncekinin iki misli, hattâ kat kat fazla oldu. Hasan Basrî'den gelen bir rivayete göre, onlar yok olduktan sonra Yüce Allah onları yeniden diriltti.[72][72] Ebû Hayyân da şöyle der: Âlimlerin çoğunluğuna göre Yüce Allah onun aile efradından ölenleri diriltti. Hastalara

---

[66][66] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/297-298.
[67][67] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/298.
[68][68] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/298.
[69][69] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/298.
[70][70] Bkz. Bu tefsir. Enbiyâ sûresi, 83,84. âyetlerinin tefsiri.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/298.
[71][71] Bahi\ 7/401
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/298.
[72][72] Tefsîr-i Kebîr, 26/215

şifa verdi. Dağılmış olanları da onun yanına topladı.[73][73] Sabrı ve samimiyeti dolayısıyle bunu ona bizden bir rahmet olarak verdik. Ve bu, akıl sahipleri için de bir ibrettir. İbn Kesîr şöyle der: Sabrın sonunun selâmet olduğunu bilsinler diye akıl sahipleri için bir ibrettir.[74][74]

**44.** Eline ince dallardan bir demet al ve yeminini yerine getirmek için eşine onunla vur. Yeminini bozma. Tefsirciler şöyle der: Eyyûb (a.s.), haslatığından kurtulunca karısına yüz kamçı vuracağına yemin etmişti. Çünkü karısı, hastalık halindeyken ona hizmet ediyordu. Hastalık ağırlaşıp uzun süre devam edince şeytan ona, "daha ne zamana kadar sabredeceksin?" diye vesvese verdi. Bunun üzerine karısı canı sıkkın bir şekilde Eyyûb (a.s.)'a gelip ona: "Bu musibet ne zamana kadar devam edecek?" dedi. Eyyûb (a.s.) bu söze kızdı ve, Allah kendisine şifa verdiği takdirde ona yüz kamçı vuracağına yemin etti. Yüce Allah, içinde yüz tane ince dal bulunan bir demet alıp onunla eşine bir defa vurmasını, böylece yeminini yerine getirmesini emretti. Allah, Bunu, hem kendisine hem de ona hizmet etmiş ve bu musibete sabretmiş olan eşine Allah'tan bir rahmet olsun diye yaptı. Bu, Allah'ın emrine uyup ona itaat eden kimseler için verilen ferahlık ve sıkıntıdan çıkış yoludur. Bunun içindir ki, Yüce Allah şöyle buyurdu: Şüphesiz biz onu imtihan ettik ve sıkıntılara karşı sabırlı bulduk. Eyyûb, ne güzel kuldur. Gerçekten o, tevbe, itaat ve ibadetle Allah'a çokça yönelenlerdendir. [75][75]

**45.** Ey Muhammed! Kullarımız şu seçkin peygamberleri, İbrahim'i, İshâk'ı, Ya'kûb'u hatırla ve onlara uy. Onlar, hem ibadette kuvvetli, hem de dinde basiret sahibi idiler. Taberi şöyle der: Onlar, Allah'a ibadet hususunda kuvvet sahibi, akıllı ve basiretli idiler.[76][76]

**46.** Onlara, özel olarak yüce bir haslet de verdik. Bu haslet, onların dünyaya iltifat etmemeleri ve âhiret yurdunu hatırlamalarıdır. Mücâhid şöyle der: Onları, âhiret için çalışır kıldık. Onların, bundan başka bir dertleri yoktur.[77][77]

**47.** Onlar bizim katımızda seçilmiş ve diğer insanlara tercih edilmişlerdir. Çünkü onlar seçkin ve iyi kimselerdir.[78][78]

**48.** Ey Muhammed! Şu peygamberleri, İsmâîl, El-yesa', Zülkifl'i de hatırla. Onların hepsi de Allah'ın seçkin kullarındandı. Allah yolunda sabırda ve

---

[73][73] Bahr, 7/401
[74][74] Muhtasar-ı İbn Kesîr. 3/205
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/298-299.
[75][75] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/299.
[76][76] Taberî, 23/109
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/299.
[77][77] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/206
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/299.
[78][78] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/299.

eziyetlere katlanma hususunda onlara uy. [79][79]

**49.** Ey Muhammedi O değerli peygamberlerin hayatlarıyla ilgili, olarak sana anlattıklarımız, onlar için dünyada güzel bir anılma ve ebedi olarak anılacakları bir şereftir. Allah'ın emrine uyan ve peygamberlerine itaat eden herkes için, dönüp varacağı güzel bir makam vardır. Yüce Allah o makamı daha sonra, şu sözüyle açıkladı: [80][80]

**50.** O makam, ebedîlik ve nimet yurdundaki yerleşim cennetleridir. Gelmelerini beklemek üzere, bu cennetlerin kapıları onlar için açılmıştır. Râzî şöyle der: Cennette görevli melekler, müminleri gördüklerinde, cennetlerin kapılarını açarlar ve onlara selam verirler. Mü'minler, bu şekilde, etrafları meleklerle dolu olduğu halde, en izzetli bir hal ve en güzel bir şekilde cennete girerler.[81][81]

**51.** Cennette yumuşak koltuklar üzerinde otururlar, Onlar koltuklara yaslanarak, dünyada kralların yaptığı gibi, türlü türlü meyveler ve çeşit çeşit içkiler isterler. İbn Kesîr şöyle der: Yani ne isterlerse bulurlar. Hangi türünden isterlerse hizmetçiler onu getirirler.[82][82] Sâvî şöyle der: Sadece meyve istediklerinin belirtilmesi, onların yemelerinin gıda almak için değil de, sırf zevk ve sefa için olduğunu bildirmek içindir. Çünkü cennette açlık yoktur.[83][83]

**52.** Onların yanında, eşlerinden başkasına bakmayan iri gözlü, aynı yaşta huriler vardır. [84][84]

**53.** işte bu, dünyada size va'dedilmiş olan mükâfatım azdır. [85][85]

**54.** Bu nimet, bizim cennet ehline bir ihsanımızdır Bu asla kesilmez, son bulmaz ve tükenmez. Seyyid Kutub şöyle der: Bu sahne, bütününde ve parçalarında, şekil ve alâmetlerinde tam mânâsyile birbirine tekabül eden iki manzaranın anlatılmasıyle başlar. Birincisi, takva sahiplerinin manzarasıdir. Bunların, dönüp varacakları güzel makamları vardır. İkincisi ise, dönüp varacakları kötü bir makamı olan azgınların man-zarasıdır. Birinciler için, kapıları açılmış Adn cennetleri, koltuklara yaslanma keyfi, yiyilecek içilecek şeylerden ve genç hurilerden faydalanma nimeti vardır. Huriler, gençliklerine rağmen, onlardan başka bir kimseye asla bakmaz ve göz dikmezler. Hepsi aynı yaşta genç kızlardır. Bu, daimî bir nimet ve Allah katından verilmiş, bitmeyen bir

---

[79][79] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/299-300.
[80][80] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/300.
[81][81] Tefsîr-i Kebîr, 26/221
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/300.
[82][82] Muhtasar-i İbn Kesir, 3/207
[83][83] Sâvî Haşiyesi, 3/361
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/300.
[84][84] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/300.
[85][85] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/300.

rızıktır.[86[86]]

**55.** Bu böyle; ama azgınlara kötü bir gelecek vardır.
**56.** Onlar cehenneme girecekler. Orası ne kötü bir kalma yeridir.
**57.** İşte bu; bunu tatsınlar: Kaynar su ve irin...
**58.** Buna benzer daha türlü türlü başkaları da vardır.
**59.** (İnkarcıların ileri gelenlerine): "İşte bu topluluk sizinle beraber kendilerini ateşe atanlardır. Onlar rahat yüzü görmesin! Onlar mutlaka ateşe gireceklerdir." denir.
**60.** (Toplulukta bulunanlar ise): "Hayır, asıl siz rahat yüzü görmeyin, bizi buraya süren sizsiniz, ne kötü bir duraktır!" derler.
**61.** Yine onlar: "Rabbimiz! Bunu bizim önümüze kim getirdiyse onun ateşteki azabını iki kat artır!" derler.
**62.** (Kâfirler) derler ki: "Kendilerini dünyada iken kötülerden saydığımız kimseleri burada niçin görmüyoruz?
**63.** Onlarla alay etmedik mi? Yoksa gözlerimiz onlardan kaydı mı?"
**64.** İşte bu, yani cehennem ehlinin tartışması, kesin bir gerçektir,
**65.** De ki: "Ben sâdece bir uyarıcıyım. Tek ve Kahhâr olan Allah'tan başka bir tanrı yoktur."
**66.** O, Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir, üstündür, çok bağışlayıcıdır.
**67, 68.** De ki: "Bu büyük bir haberdir. Ama siz ondan yüz çeviriyorsunuz.
**69.** En yüce toplulukta tartışmalarına dair benim hiçbir bilgim yoktu,
**70.** Ben ancak apaçık bir uyarıcı olduğum için bana vahyolunuyor."
**71.** Rabbin meleklere demişti ki: "Ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacağım.
**72.** Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfürdü-ğüm zaman, derhal ona secdeye kapanın!"
**73.** Bütün melekler toptan secde ettiler.
**74.** Yalnız İblîs secde etmedi. O büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu.
**75.** Allah, "Ey İblîs İki elimle yarattığıma secde etmekten seni men'eden nedir? Böbürlendin mi, yoksa ki-birlenenlerden muidin?" dedi.
**76.** İblîs, "Ben ondan hayırlıyım! Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın." dedi.
**77. 78.** Allah, "Çık oradan, Sen artık kovulmuş birisin. Ceza gününe kadar lanetim senin üzerindedir!" buyurdu.
**79.** İblîs: "Ey Rabbim! O halde tekrar diriltilecek-leri güne kadar bana mühlet ver." dedi.
**80, 81.** Allah: "Haydi, sen bilinen zamanın gününe kadar mühlet verilenlerdensin" buyurdu.
**82, 83.** İblîs: "Senin mutlak kudretine andolsun ki, onlardan ihlâsa erdirilmiş

---

[86[86]] Fî Zılâli'l-Kur'ân,
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/300.

kullarının dışında hepsini mutlaka azdıracağım" dedi.
**84, 85.** Allah "İşte bu doğrudur. Ben hakikati söy-liyeyim, andolsun, sen ve sana uyanların hepsiyle cehennemi dolduracağım." buyurdu.
**86.** De ki: "Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum. Ve ben yapmacık davranışta bulunanlardan da değilim."
**87.** Bu Kur'ân, ancak âlimler için bir öğüttür.
**88.** Onun verdiği haberin doğruluğunu, bir zaman sonra çok iyi öğreneceksiniz.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah, önce takva sahibi bahtiyar kimselerin akıbetlerini anlattıktan sonra, ikinci olarak bedbaht suçluların durumunu anlattı. Sonra da, Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğinin doğruluğuna dâir bazı deliller getirdi. Sonra da, insanlığı, en büyük düşmanından, onun vesveseleri ve aldatmasından sakındırmak için Âdem (a.s.) ile İblîs'in kıssasını ve onun Âdem'e (a.s.) secde etmeyişini anlatarak bu mübarek sûreyi sona erdirdi. [87][87]

## Kelimelerin İzahı

Gassâk, kâfirlerin etlerinden çıkan irin ve pis kokudur.
Meyletti, demektir.
Sıhnyye, alay ve eğlence manasınadır. Muktehım, kendini tehlikeye atan demektir. Sıkıntıya girmek demektir. Kendini tehlikelere atmak mânasına gelen da bundandır.
Yaratılışını en mükemmel bir şekilde tamamladım.
Âlîyn, kibirliler demektir. Kibirlendi, böbürlendi mânâsına gelir.
Racîm, yıldızlar ve ateş parçalarıyla taşlanmış manasınadır. [88][88]

## Âyetlerin Tefsiri

**55.** Durum budur. Peygamberleri yalanlayan kâfirler için, âhirette varacakları, son derece kötü yerler vardır. Âyette geçen kelimesi mahzûf bir mübtedamn haberidir. Takdiri şeklindedir. Bu cümle mânâsında kullanılmıştır. Bundan sonra yüce Allah, kâfirlerin varacakları yeri şöyle açıkladı [89][89]

**56.** Onların varacağı yer cehennemdir. Onun ateşine girecek ve tadacaklar. Cehennem onlar için ne kötü yataktır. İbn Cüzeyy şöyle der: Yüce Allah cennet ehlini anlatmayı tamamlayınca, konuyu sözüyle bitirdi. Sonra da cehennem ehlinin niteliğini anlatmaya başladı. kelimesiyle "kafirler" kastedilmiştir.[90][90]

---

[87][87] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/304.
[88][88] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/304.
[89][89] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/304.
[90][90] Teshil, 3/187
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/304.

**57.** İşte bu, elem verici azabın kendisidir. Onu tatsınlar. O, yakıcı kaynar su ve cehennem ehlinin irinleridir. Taberî şöyle der: Âyette takdim ve te'hir vardır. Aslı dur. Yani, işte bu kaynar su ve irindir. Onu tatsınlar. Hamım, son dereceye kadar kaynatılan şeydir. Gassâk ise, derilerinden akan kan ve irindir.[91][91]

**58.** Anlatılan bu azabın benzeri, bir başka azap daha vardır. Dondurucu soğuk, şiddetli yakıcı ateş ve zakkum yemek gibi azaplar. Bu azaptan her türlüsünü çekerler.
Bundan sonra Yüce Allah, cehenneme girdiklerinde ileri gelen azgın lara söylenecek sözleri anlatmak üzere şöyle buyurdu: [92][92]

**59.** Cehennem bekçileri onlara şöyle der bu topluluk sizinle birlikte kendini ateşe atan ve sizinle beraber olduklaı için cehenneme giren kalabalık bir topluluktur. Nitekim bunlar kendilerir sizinle birlikte cehalet ve sapıklığa atmışlardı. Onlara ne hoş geldiniz va: ne merhaba var. Siz cehenneme girdiğiniz gibi onlar da girece ve cehennemin tadını tadacaklardır. Râzî şöyle der: İktihâm, sıkıntıya gii mek demektir. Bu, cehennem bekçilerinin, kâfirlerin ileri gelenlerine, onların peşinden gidenler hakkında söyledikleri sözlerdendir. Araplar, kimse için dua edecekleri zaman, derler. Yani, sen bu ülkelerde rahe etmeye geldin, sıkıntıya gelmedin. Beddua etmek istediklerinde bum basma sl getirerek derler.[93][93]

**60.** Tâbi1 olanlar, kendilerini saptırmış olan azg liderlere derler ki: Bilakis size ne hoş geldin var, ne de merhaba. Tefsire ler şöyle der: Tâbi' olanlar, cehenneme girdiklerinde, önderleri onları diyerek karşılarlar. Yani, size burada ne merhaba denilecek, ne (hayır gösterilecek. Cehennem ehlinin selamı budur. Nitekim Yüce Ali; meâlen şöyle buyurmuştur: "Her ümnmet girdikçe, yoldaşlarına lanet ed cek"[94][94] O zaman içeri girmekte olanlar da Bilakis si; merhaba yoktur burada diyecekler. Bu, şu atasözüne uygundur: "Onların b birlerini selâmlaması, acı bir vuruştur." İşte cehennemlikler böyledir. Birbirlerini selâm ve saygı yerine, lanet ve sövmelerle karşılarlar. Bund sonra, tâbi olanlar, şu sözleriyle bunun sebebini açıklarlar: Bu azabı bize siz getirdiniz. Sapmamıza siz sebep oldunuz. Cehennem ateşi bizim için de sizin için de varılacak ve kalınacak ne kötü bir yerdir.[95][95]

**61.** Bu âyet de, reislerelann sözleri dendir. Kendilerine azap edilmesine sebep olan reislerine kat azap edilmesi için Allah'a dua ederler. Bu, onların şu sözüne

---

[91][91] Taberî, 25/113
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/304.
[92][92] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/304-305.
[93][93] Tefsîr-i kebîr, 26/222.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/305.
[94][94] A'râf sûresi, 7/38
[95][95] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/305.

benz "Ey Rabbimiz! Bizi işte bunlar saptırdılar. Onun için bunlara, ateşten kat daha fazla azap ver"[96][96] Bir misli artırmak demektir.[97][97] Beyzâvî şö der: Tâbi' olanlar şunu da söylerler: Rabbimiz! Bunu bizim önümüze getirdiyse, onun ateşteki azabını iki kat yap. Bu şöyle olur: Yüce Allah reisin azabını bir misli daha artırır. Böylece azap iki kat olur.[98][98]

**62.** înkârcılann ve sapıkların azgın reis ve önderleri şöyle der: Dünyada bizim kötülerden saydığımız kimseleri niçin ateşte görmüyoruz? Onlar bu sözleriyle mü'nıinleri kastederler. İbn Abbâs şöyle der: "Onlar bu sözleriyle, Muhammed (s.a.v.)'in Ashabını kastederler. Ebû Cehil şöyle der: Bilâl nerede? Süheyb nerde? Ammâr nerde?" Onlar Firdevs cennetle rindedir. Ebû Cehile hayret! Zavallı adam! Oğlu îkrime, kızı Cüveyriye, annesi ve kardeşi İslâmı seçti de o inkâr etti.[99][99] İbn Kesir şöyle der: Bu âyet kâfirlerin cehennemdeki durumlarını haber vermektedir. Onlar, dalâlette olduklarına inandıkları kimseleri yani mü'minleri araştırırlar. Ebû Cehil şöyle der: Bilâl'ı, Ammâr'ı, Suheyb'i, falanı, ve filanı niçin göremiyorum? Bu bir misâldir. Yoksa bütün kâfirlerin hâli budur. Çünkü onlar, mü'minlerin ateşe gireceğine inanırlar. Oraya kâfirler girince, mü'minleri ararlar fakat bulamazlar.[100][100] Sonra şöyle derler: [101][101]

**63.** Şöyle diyerek kendilerini kınarlar: Biz dünyada o mü'minleri alaya alıp kendileriyle eğlenmedik mi? Yoksa onlar bizimle beraber ateşteler de, biz onları göremiyor muyuz? Beyzâvî şöyle der: Bu, mü'minlerle alay ettikleri için kendilerini kınamaktır. Sanki şöyle derler: Onlar burada ateşte değiller mi? Yoksa, gözlerimiz onları başka tarafta arıyor da, göremiyor muyuz?[102][102] Yüce Allah şöyle buyurur: [103][103]

**64.** Ey Muhammed! Cehennem ehlinin sözlerinden ve tartışmalarından sana bildirdiğimiz bu sözler mutlaka olması gereken bir gerçektir. Biz sana onlar cehennemdeyken, oradaki tartışmalarını ve sözlerini haber veriyoruz. Râzî şöyle der: Yüce Allah, onların bu sözlerine tehâsum (tartışma) dedi. Çünkü reislerin, "Onlar rahat yüzü görmesin" ve tâbilerin, " Asıl siz rahat yüzü görmeyin sözleri husumet (tartışma) türünden sözlerdir.[104][104]

**65.** Bu, Rasulullah (s.a.v.)'in görevini açıklamaya ve Allah'ın birliğini, âhireti ve hesabı isbata bir başlangıçtır. Yani, ey Muhammed! O müşriklere de ki: Ben ancak, Âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim. Eğer inanmazsanız,

---

[96][96] A'râf sûresi, 7/38
[97][97] İbn Cüzeyy, Teshîl, 3/188
[98][98] Beyzâvî, 2/151
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/305-306.
[99][99] Kurtubî. 15/224
[100][100] Mıhtasar-ı İbn Kesîr, 3/207
[101][101] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/306.
[102][102] Beyzâvî, 2/151
[103][103] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/306.
[104][104] Tefsîr-i Kebîr, 26/223
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/306.

sizi O'nun azabıyla uyarıyor ve korkutuyorum. Ben ne bir büyücü, ne bir şâir, ne de bir kâhinim. Sizin için Allah'tan başka ne bir rab vardır, ne de bir ma'bûd. Allah birdir, tekdir yarattıklarından üstündür. Her şeye gücü yeter. [105][105]

**66.** O, kâinatta bulunan bütün mahlûkâtm ve enteresan şeylerin yaratıcısı ve var etme ile yok etme hususunda onlar üzerinde tasarruf sahibi olandır. İşinde mağlûp edilemeyen bir galiptir. Kullarından dilediğini çokça bağışlayandır. Râzî şöyle der: Yüce Allah, korkutma ve ürkütme bildiren "Kahhâr" sıfatını zikrettikten sonra, ardından teşvik ve ümide işaret eden sıfatlarım anlattı. Rahmet, lütuf ve cömertliğe delâlet eden üç sıfatını yani, er-Rab. el-Gaffar ve el-Azîz sıfatlarını açıkladı. Allah'ın "Rab" olması, terbiye yani büyütüp beslemeyi ve lütfü hissettiriyor. "Azîz" olması, her şeye gücü yettiğini ve hiçbir şeyin O'nu âciz bırakamayacağını, "Gaffar" olması da teşviki. O'nun lütuf ve sevabının umulacağım hissettiriyor. Yani insan 70 sene inkâr içinde yaşasa, sonra tevbe etse, Yüce Allah rahmetiyle onun bütün günahla-nnı bağışlar, ismini günahkârlar defterinden siler ve onu iyilerin derecelerine yükseltir.[106][106]

**67, 68.** Ey Muhammed ! Onlara de ki: Size getirdiğim bu Kur'an, önemli bir haber ve sânı yüce bir iştir. Siz ise ondan gafilsiniz, ona iltifat etmiyor ve kadrini bilmiyorsunuz. [107][107]

**69.** Bana indirilen vahiy olmasaydı, meleklerin, Âdem'in yaratılışı olayına karşı olduklarını nerden bilebilirdim? İbn Cüzeyy şöyle der: Bundan maksat, Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğine delil getirmektir. Çünkü o, daha Önce bilmediği şeyleri habeı vermiştir. Meleklerin "karşı olduklarına" işaretten maksat. Yüce Allah'ın onlara meâlen, "Ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım'[108][108] dediği zaman. Adem'in kıssasında, meleklerin tutumu ile ilgili anlatılanlardır. Bunlar Kur'an'm çeşitli yerlerinde, Adem'in (a.s.) kıssasının muhtevasına göre an latılmıştır.[109][109]

**70.** Size gönderilmiş bir elçi olduğum için Allah'ın azabıyla sizi uyarayım diye bana vahyediliyor. Nezîr, Ali ah'ir azabından korkutan ve uyaran demektir.
Bundan sonra Yüce Allah, Âdem (a.s.)'in kıssasını anlatmaya başla yarak şöyle buyurdu: [110][110]

**71.** Hatırla ki, bir zamanlar Rabbıı meleklere, çamurdan bir insan yani Âdem(a.s.)'i yaratacağını bildirmiş. [111][111]

---

[105][105] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/306.
[106][106] Tefsîr-i kcbîrv 26/224
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/307.
[107][107] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/307.
[108][108] Bakara sûresi, 2/30
[109][109] Teshil, 3/189
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/307.
[110][110] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/307.
[111][111] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/307.

**72.** Onun yaratılışını tamam ladığım ve ona ruhu üflediğim zaman, ona saygı ve hürmet secdesi yapı demişti. Kurtubî şöyle der: Bu, ibadet secdesi değil, selâm secdesidir.[112][112]

**73.** Ona boyun eğmek ve Allah'ın, "O'na secde edin" emrine saygı göstermek maksadıyla bütün melekler secdeye kapandı. [113][113]

**74.** Fakat İblis, kibirlenip Allah'a itaat etmedi ve Âdem'e secdeyi kabul etmedi. Böylece kâfirlerden oldu. İbn Kesîr şöyle der: İblîs'ten başka bütün melekler, Allah'ın emrini yerine getirdi. İblis, melekler cinsinden değildir. O, cinlerdendir.[114][114] Fıtratı ve cibilliyeti kendisine hainlik etti de, Âdem'e secde etmeye kabul etmedi. Bu hususta Yüce Rabbi ile tartıştı. Kendisinin Âdem'den daha hayırlı olduğunu iddia etti. Bu nedenle kâfir oldu. Allah da onu rahmet kapısından, yakınlık mahallinden ve mukaddes huzurundan kovdu. [115][115]

**75.** Rabbi ona dedi ki: Benim, babasız ve annesiz, bizzat yarattığım kimseye secde etmekten seni çeviren ve alıkoyan nedir? Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, herşeyin yaratıcısı olduğu halde, Âdem'e (a.s.) değer vermek için, onun yaratılışını kendine izafe ederek "bizzat yarattım" dedi. Nitekim Ruh'u, Beyt'i, deve'yi ve mescitleri de kendine izafe ederek insanlara, bildikleri şeylerle hitap etmiştir. Şimdi mi kibirlenip secde etmedin? Yoksa eskiden de Rabbine karşı kibirlenenlerden miydin? Secde etmekten kaçındığı için, bu âyet onu kınama yoluyla söylenmiştir. [116][116]

**76.** O mel'ûn dedi ki: Ben Âdem'den daha hayırlı, daha şerefli ve daha üstünüm, ' Çünkü beni ateşten, Âdemi ise çamurdan yarattın. Ateş çamurdan daha üstündür. Üstün olan, üstün olmayana nasıl secde eder? [117][117]

**77.** Yüce Allah buyurdu ki: Çık cennetten. Çünkü sen her hayır ve ikramdan kovulmuş bir mel'ûnsun. [118][118]

**78.** Sen hesap ve ceza gününe kadar rahmetimden uzaklaştırıldın. Bundan sonra, lanetten daha kötüsü ve çirkiniyle karşılanacaksın. [119][119]

**79.** Dedi ki: Ey Rabbim! Mahlûkâtm, kabirlerinden kaldırılacağı o güne kadar

---

[112][112] Kurtubî, 15/227
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/307.
[113][113] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/308.
[114][114] Bu doğru görüştür. Şüphesiz İblis cinlerdendir, meleklerden değildir. Hasan Basrî'nin "İblis bir an dahi meleklerden olmadı" sözü daha önce geçmişti. Kalbin mutmain olduğu ve rahat ettiği görüş de budur." İblis cinlerdendi. Rabbinin emrinden dışarı çıktı" (Kehf sûresi, 18/50) mealindeki âyet ve en-Nübüvve ve'l-enbiyâ adlı kitabımız, 1/128.
[115][115] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/308.
[116][116] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/308.
[117][117] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/308.
[118][118] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/308.
[119][119] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/308.

bana mühlet ver. Ebussuûd şöyle der: İblis bununla, insanları azdırmak, için geniş bir zaman elde etmek, onlardan intikam almak ve tamamen ölümden kurtulmak istedi. Çünkü, ölüp dirildikten sonra bir daha ölüm yoktur. Dolayısıyle Yüce Allah ona, sûr'un. ilk üfürüleceği zamanına kadar mühlet verildiğini, istemiş olduğu öldükten sonra dirilme zamanına kadar verilmediğini bildirerek cevap verdi.[120][120]

**80, 81.** Yüce Allah buyurdu ki: Sen, insanların öleceği ve vazifenin sona ereceği ilk üfürme zamanına kadar mühlet verilenlerdensin.[121][121]

**82, 83.** Mel'ûn şeytan şöyle dedi: İzzetine yemin ederim ki, Âdem oğullarının hepsini saptıracağım. Ancak sana ibadet etmek için ihlas verdiğin ve benden korudukların hâriç.[122][122]

**84, 85.** Yüce Allah da şöyle buyurdu: Hakka yemin ederim esasen haktan başkasını söylemem- ki, cehennemi mutlaka seninle ve senin ardından gidenlerle dolduracağım. Süddî şöyle der: Bu, Allah'ın ettiği bir yemindir.[123][123] Cümlesi, yemini pekiştirmek için bir ara cümlesidir.[124][124]

**86.** Ey Muhammed! Onlara de ki: Peygamberliği tebliğime karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum, peygamberlik kapmal ve Kur'an'ı uydurmak için çare arayıp yapmacık davranışlarda bulunanlardan değilim.[125][125]

**87.** Kur'an insanlar, cinler ve bütün akıl sahipleri için bir Öğüt ve hatırlatmadan başka bir şey değildir.[126][126]

**88.** Yakında onun haberini ve doğruluğunu mutlaka bileceksiniz. Bu bir tehdit ve korkutmadır. Hasan Basrî şöyle der: Ey Âdemoğlu! Ölüm anında sana kesin haber gelir.[127][127]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek âyetler birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz.
**1.** Yoksa biz iman edip de iyi işler yapanları, yer yüzünde bozgunculuk yapanlar gibi mi tutacağız? Veya Allah'tan korkanları yoldan çıkanlar gibi mi sayacağız?" âyetinde, kelimeleri arasında mukabele sanatı vardır. Bu, edebî sanatların en

---

[120][120] Ebussuûd, 4/298
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/308.
[121][121] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/309.
[122][122] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/309.
[123][123] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/209
[124][124] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/309.
[125][125] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/309.
[126][126] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/309.
[127][127] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/309.

güzellerindendir.
**2.** "Bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı" âyetinde kinaye vardır. Yüce Allah, bacakları ve boyunları kesmeyi, "sıvazlamak" ile kinaye olarak anlattı. Bu belîğ bir kinayedir.
**3.** "İster ver, ister tut" âyetinde, arasnıda tıbâk vardır. Çünkü bu, "dilediğine ver, dilediğine verme" manasınadır.
**4.** "Doğrusu Şeytan bana dokundu" âyetinde edebe riâyet vardır. Çünkü Eyyûb (a.s.), edep olsun diye zararı şeytana isnat etmiştir. Halbuki hayır da şer de Allah'ın eliyledir.
**5.** "Kuvvet ve basiret sahipleri" terkibinde istiâre-i tasrîhiyye vardır. Zira Yüce Allah eller kelimesini ibâdet kuvveti için gözler kelimesini de dinde basiret için müsteâr olarak kullanmıştır.
**6.** Aşağıdaki âyetlerde parlak bir mukabele sanatı vardır: " İşte bu bir hatırlatmadır. Doğrusu Allah'a karşı gelmekten sakınanlara güzel bir dönüş yeri vardır. Kapılan yalnız onlara açılmış Adn cennetleri vardır" Yüce Allah bu âyetlere mukabil şu âyetleri buyurmuştur: "Bu böyle. Ama azgınlara kötü bir dönüş yeri vardır. Onlar cehenneme girecekler. Orası ne kötü kalma yeridir" Bu ne parlak bir tasvirdir!
**7.** "Bütün melekler toptan secde ettiler" cümlesi, iki te'kîd edatı ile pekiştirilmiştir. Yüce Allah önce sonra da kelimesiyle pekiştirmiştir.
**8.** Gibi âyet sonları birbirine uygundur. Bu Kur'an'-m özelliklerindendir. Böyle parlak anlatım ve tatlı nağmeler, ruhun vücutta akışı gibi, insanın nefsinde akar. Allah'a yemin ederim ki, ben. Kur'an'ı her okudukça içimde bir coşku hissediyorum. Zira Kur'an'm kulağa hoş gelen tatlı bir etkisi vardır. Bazen, farkına varmadan, şarkı ve nağmeye düşkün olanların temayülünden daha çok, coşup oynayasım geliyor. Bu, sadece Kur'an'daki ifadenin parlaklığından dolayıdır. "Muhakkak ki beyânda bir tür sihir vardır" diyen Allah Rasûlü doğru söylemiştir.
Allah'ın yardımıyle Sâd Sûresi'nin tefsiri bitti. Hamd ve şükür Allah'a mahsûstur. [128][128]

[128][128] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/309-310.

# ZÜMER SURESİ

Mekke'de inmiştir. 75 âyettir.

## Sureyi Takdim

Zümer Sûresi Mekke'de inmiştir. Bu sûre, geniş bir şekilde Allah'ın birliği inancından bahseder. O kadar ki, nerdeyse bu konu, sûrenin ana konusu haline gelir. Çünkü bu inanç, imanın aslı, selim inancın esası ve her iyi amelin özüdür.
Sûre, Abdullah oğlu Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ebedî "büyük mucizesi" Kur'an'dan söz ederek başlar. Peygamber (s.a.v.)'e, dini sadece Allah'a tahsis etmesini ve Yüce Allah'a yaratılmışlara benzemekten uzak tutmasını emreder. Müşriklerin, putlara ibadet etme ve onları şefaatçiler edinme hususundaki şüphelerini anlatır ve buna kesin delille cevap verir.
Sonra bu sûre. Âlemlerin Rabbinin birliğine dâir hüccet ve delilleri anlatır. Bu deliller, Onun gökleri ve yeri benzersiz yaratmasında, gece ve gündüz olayında, güneş ve ayı yürütmesinde ve insanı, rahmin karanlıklarında merhale merhale yaratmasında mevcuttur. Bunların hepsi Allah'ın birliğini ve gücünü gösteren parlak delillerdir.
Bu sûre, inanç konusunu açık ve seçik bir şekilde ele alır. Suçlu kâfirlerin âhirette ki, apaçık hüsran sahnesinin perdelerini açar. Şöyle ki, onlar çeşit çeşit azabı tadarlar. Üstlerinden ve altlarından onları ateşten gölgeler kaplar.
Bu mübarek sûre, bir tek ilâha ibâdet eden ile, işitmeyen ve cevap vermeyen birçok ilâha ibadet eden arasındaki büyük farkı açıklayacak bir misâl getirir. Bu, birbirleriyle hasım ortakların sahip olduğu bir köle ile tek bir efendinin sahip olduğu bir kölenin misâlidir. Sonra bu sûre müşriklerin, Allah'ın birliği inancını işittikleri zamanki ruh hallerini, kalplerinin daraldığını, tâğûtların adlarının anıldığını duydukları zaman ise yüzlerinin güldüğünü anlatır.
Sonra yeni yeni âyetler gelir, kendilerine ansızın ölüm gelmeden önce ya da, farkına varmadıkları bir taraftan ansızın azap onlara gelmeden önce, kulları Rablerine dönmeye çağırır. Ölüm kendilerine geldiği zaman, tevbe ve pişmanlığın fayda vermediği bir vakitte tevbe ederler ve pişman olurlar.
Bu mübarek sûre, ölüm nefhasını sonra da öldükten sonra dirilme ve haşir nefhasını ve bunların ardından gelen âhiret korku ve şiddetlerini anlatarak sona erer. Büyük haşir gününü anlatır. O gün, takva sahibi iyi kimseler bölük bölük cennete, suçlu ve kötüler de bölük bölük cehenneme sev-kedilirler.
Peygamberler, sıddîklar, şehitler ve iyi kişilerin hazır bulunduğu o korkunç sahneyi anlatır. Bütün varlıklar, huşu ve teslimiyet içersinde Rablerûıe hamd ve sena ile yönelirler. [1][1]

## İsmi

[1][1] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/313-314.

Yüce Allah bu sûrede, bahtiyar Cennet ehli zümresi ile bedbaht Cehennem ehli zümresini anlattığı için buna "Zümer" sûresi adı verilmiştir. Birincilere ta'zim ve ikram edilir, ikinciler hor ve hakir görülürler. [2][2]

Bismillâhirrahmânirrahînı.
**1.** Bu Kitab'ın indirilişi, aziz ve hikmet sahibi Allah katın d an dır.
**2.** Şüphesiz ki, kitabı sana hak olarak indirdik. O halde, sen de dini Allah'a has kılarak kulluk et.
**3.** Dikkat et! Halis din, yalnız Allah'ındır. Onu bırakıp kendilerine bir takım dostlar edinenler, "onlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz" derler. Doğrusu Allah, ayrılığa düştükleri şeylerde, aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah, yalancı ve inkarcı kimseyi doğru yola iletmez.
**4.** Eğer Allah bir evlat edinmek isteseydi, elbette yarattıklarından dilediğini seçerdi. O yücedir. O gücü her şeye yeten tek Allah'tır.
**5.** Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor, gündüzü de gecenin üzerine sarıyor. Güneşi ve ayı emri altına almıştır. Her biri belli bir süreye kadar akıp gider. Dikkat et, o azizdir ve çok bağışlayandır.
**6.** Allah sizi bir tek nefisten yarattı, sonra ondan da eşini yarattı. Sizin için hayvanlardan sekiz eş meydana getirdi. Sizi de annelerinizin karınlarında üç türlü karanlık içinde yaratılıştan yaratılışa geçirerek yaratıyor. İşte bu yaratıcı, Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'ndan başka tanrı yoktur. Öyleyken nasıl oluyor da çevriliyorsunuz?
**7.** Eğer inkâr ederseniz, şüphesiz Allah, size muhtaç değildir. Bununla beraber O, kullarının küfrüne razı olmaz. Eğer şükrederseniz sizden bunu kabul eder. Hiçbir günahkâr diğerinin günahını çekmez. Nihayet hepinizin dönüp gidişi, Rabbinizedir. Yaptıklarınızı O size haber verir. Çünkü O kalblerde olan şeyi hakkıyla bilendir.
**8.** İnsanın başına bir sıkıntı gelince, Rabbine yönelerek O'na yalvarır. Sonra Allah kendisinden ona bir ni'met verince, önceden yalvarmış olduğu şeyi unutur. Allah'ın yolundan saptırmak için O'na eşler koşar. De ki: Küfrünle biraz eğlene dur, çünkü sen, muhakkak cehennem ehlindensin!
**9.** Yoksa (inkarcı), O geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibâdet eden, âhiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (gibi) midir? De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür,"
**10.** De ki: "Ey inanan kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyilik yapanlara iyilik vardır. Allah'ın (yarattığı) yeryüzü geniştir. Yalnız sab-redenlere, mükâfatlan hesapsız ödenecektir."
**11.** De ki: "Bana dini Allah'a hâlis kılarak O'na , kulluk etmem emrolundu.
**12.** Bana müslümanlarm ilki olmam emrolundu."
**13.** De ki: "Rabbime karşı gelirsem, doğrusu büyük günün azabından korkarım."
**14.** De ki: "Ben dinimde ihlâs ile ancak Allah'a ibâdet ederim."

---

[2][2] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/314.

**15.** "Siz de O'ndan başka dilediğinize tapın! De ki: "Gerçekten hüsrana uğrayanlar, kıyamet günü hem kendilerini, hem de ailelerini ziyana sokanlardır. Dikkat edin, işte, bu apaçık hüsrandır."
**16.** Onların üstlerinde ateşten tabakalar, altlarında da ateşten tabakalar var. İşte Allah kullarını bununla korkutuyor. Ey kullarım, yalnızca benden korkun.
**17. 18.** Tâğût'a kulluk etmekten kaçınıp, Allah'a yönelenlere müjde vardır. Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı müjdele. İşte Allah'ın hidâyet edip, doğru yola ilettiği kimseler onlardır. İşte onlar akıl sahipleridir.
**19.** Hakkında azap hükmü gerçekleşmiş kimseyi ve ateşte olanı sen mi kurtaracaksın?
**20.** Fakat Rablerinden sakınanlara, üstüste yapılmış altlarından ırmaklar akan köşkler vardır. Bu, Allah'ın verdiği sözdür. Allah, verdiği sözden caymaz.

## Kelimelerin İzahı

Zülfâ, yakın demektir. Cennet, takva sahihlerine yaklaştırılmıştır"[3][3] âyetinde bu mânâda kullanılmıştır.
Sarmak ve bükmek demektir. "Sarığı sardı" mânasına denir.
Ona verdi ve onu sahip kıldı.
Kânit; itaat eden, boyun eğen, ibadet eden demektir.
Endâd, putlar demektir.
Zulel, nin çoğuludur. Zulle, insana gölge yapan tavan ve benzeri şey demektir.
Tâğût, kökündendir. Tuğyan ise, sınırı geçmek demektir. Tâğut'tan maksat, Allah'tan başka, kendisine ibadet edilen put, insan veya taştır.
Döndüler.
Guref, cennetteki yüksek mevkiler demektir, Yüce makam ve mevkidir." İşte onlar sabretmelerine karşılık, cennetin en yüksek makamlarıyla mükafatlandırılacaklar'[4][4] ayetinde de bu mânâdadır. [5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Bu Kur'an, Yüce Allah tarafından indirilmiştir. O, mağlup edilmeyen güçlü ve herşeyi hikmet, takdir ve tedbirle yapan Allah'tır. [6][6]

**2.** Ey Peygamber! Biz sana, içinde hiçbir şüphe olmayan, bâtıl veya boş şeyin karışmadığı doğruyu kapsayan o yüce Kur'an'ı indirdik. İbadetini bir olan Allah'a tahsis ederek O'na kulluk et. Amelinde ve niyetinde Rabbinden başkasını kastetme. [7][7]

---

[3][3] Şuarâ sûresi, 26/90
[4][4] Furkân sûresi, 25/72
[5][5] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/319.
[6][6] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/319.
[7][7] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/319.

**3.** Ey insanlar! Dikkat edin ve bilin ki, Yüce Allah kendi rızasına mahsus olandan başkasını kabul etmez. Çünkü, o ilâhlık sıfatlarında tektir. Sırlan ve gizli şeyleri bilendir. Hâlis, şirk veya riya kirlerinden arınmış demektir. Allah'ı bırakıp putlara tapan o müşrikler şöyle derler: Bu ilâhlara ve putlara, sadece bizi Allah'a yaklaştırmaları ve O'nun katında bize şefaatçi olmaları için tapıyoruz. Sâvî şöyle der: Müşriklere, "Sizi kim yarattı? Gökleri ve yeri kim yarattı? Sizin ve önceki babalarınızın Rabbi kimdir?" denildiğinde onlar: "Allah'tır" derlerdi. Bunun üzerine onlara: "Öyleyse putlara tapmanızın mânâsı ne?" denilirdi. Onlar da: "Bizi Allah'a yaklaştırsınlar ve Onun katında bize şefaatçi olsunlar diye tapıyoruz" derlerdi.[8][8] Allah, kıyamet gününde mahlûkât arasında, din işleri ile ihtilaf ettikleri konularda hükmünü verecek; mü'minleri cennete, kâfirleri cehenneme sokacaktır. Şüphesiz, Allah, Rabbine karşı yalancı olana, küfürde devam edene hak dini göstermez, ona hidayet nasip etmez. Bu âyette, onların bu iddialarında yalancı olduklarına işaret vardır. [9][9]

**4.** Faraza Allah çocuk edinmek isteseydi, Mahlûkâtından, evlat edinme yoluyla dilediğini kendisine çocuk olarak seçerdi. Zira bilinen doğum yoluyla, Allah'ın çocuk edinmesi muhaldir. Fakat O bunu dilemedi. Nitekim Yüce Allah, meâlen. "Halbuki çocuk edinmesi, Rahmanın şanına yakışmaz"[10][10] buyurmuştur. Âyetteki dan maksat, Allah'ın yoktan yarattığı ve meydana getirdiği mahrukatıdır. ya Yüce Allah, ortaktan ve çocuktan uzak ve mukaddestir. Çünkü tek ve bir olan ilâh O'dur. O, eş ve benzerden münezzehtir. Azamet ve celâli ile kullarına üstündür. İbn Cüzeyy şöyle der: Yüce Allah kendini çocuk edinmekten uzak tuttu. Sonra da kendisini "birlik" sıfatıyle niteledi. Çünkü birlik, çocuk edinmeye aykırıdır. Zira O'nun herhangi bir çocuğu olsaydı, mutlaka kendi cinsinden olacaktı. Halbuki O, tek olduğu için cinsi yoktur. Ortakları olmadığını göstermek için de kendini kahhâr (üstün ve güçlü) sıfatıyle niteledi. Çünkü her şey O'nun kahrı altında ezilmiştir. Hal böyle iken O'nun nasıl ortağı olur?[11][11] Bundan sonra Yüce Allah kudretinin, birliğinin ve yüceliğinin delillerinim anlatmak üzere şöyle buyurdu: [12][12]

**5.** Allah, gökleri ve yeri apaçık hak ve parlak delillerle, en mükemmel şekilde ve en güzel sıfatlarla yarattı. Geceyi gündüzün üzerine, gündüzü de gecenin üzerine örüyor. Sanki bunlar birbirlerini, elbisenin kişiyi örttüğü gibi örtüyor. Kurtubî şöyle der: Allah'ın(c.c), geceyi gündüze tekvîri, aydınlığını giderinceye kadar, geceyi gündüz üzerine örtmesi demektir. Gündüzü de gecenin üzerine örter de, onun karanlığını giderir. Bu, Katâde'den nakledilmiştir. Yüce Allah'ın, "Geceyi, durmadan onu kovalayan gündüze bürüyüp örten"[13][13] mealindeki âyetinden

---

[8][8] Sâvî Haşiyesi, 3/366
[9][9] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/319-320.
[10][10] Meryem sûresi, 19/92
[11][11] Teshil, 3/191
[12][12] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/320.
[13][13] A'râf sûresi, 7/54

maksat da budur.[14][14] Ayı ve güneşi kulların menfaatlerine veren de O'dur. Bunların herbiri, Allah katında bilinen bir vakte kadar yürür. Sonra, kıyamet günü güneşin durulduğu ve yıldızların parçalanıp dağıldığı zaman yok olur. Dikkat edin, Yüce Allah'ın gücü tamdır. Hiçbir şey O'na galip gelmez. Rahmeti, bağışlaması ve ihsanı boldur. Sâvî şöyle der: Kapsadığı şeye tam itina gösterildiğine delâlet etmesi için, cümlenin, başına, uyarı harfi olan getirildi. Sanki Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Dikkat edin, ey kullarım! İşimde gâlib olan Benim Ben. Ben, bu yarattıklarımın günahlarını örtenim. Öyleyse, ibadetlerinizde samimi olun, herhangi bir kimseyi Bana ortak koşmayın.[15][15]

**6.** Ey insanlar! Allah sizi tek bir nefisten, yani Âdem'den yarattı. Bu, Allah'ın birliğini, güç, kuvvet, üstünlük ve bütün ilâhlık sıfatlarında tek olduğunu gösteren deliller cümlesindendir. Sonra üreme ve cinsin çoğalması için Adem'den de Havva'yı yarattı. Taberî şöyle der: Sizi bir tek nefisten, yani Adem'den yarattı, sonra, ondan eşini yani Havva'yı yarattı. Havva'yı, Adem'in kaburgalarının birinden yarattı.[16][16] Yenilen hayvanlardan sizin için sekiz eş vücuda getirdi. Bunlar deve, sığır, koyun ve keçiden, her birinin erkeği ve dişisi olmak üzere sekiz eştir. Katâde şöyle der: Deveden iki, sığırdan iki, koyundan iki ve keçiden iki tane yarattı. Bunların herbiri diğerinin eşidir.[17][17] Erkek dişinin, dişi de erkeğin eşi olduğu için, bunlara "eşler" mânâsına "ezvâc" denilmiştir. Tefsirciler şöyle der: Âyette geçen " indirdi" ifadesi, Allah'ın emrinin ve hükmünün inmesinden ibarettir, Annelerinizin karnında sizi merhale merhale yaratır. Zira insan Önce meni, sonra embriyon, sonra da et parçası olur. Bu gelişme yaratılışının tamamlanmasına kadar devam eder. Sonra ona ruh üfüriilür. Böylece başka bir varlık olur. Karın, rahim ve cenini örten torba olmak üzere üç karanlıkta yarattı.[18][18] İşte bu eşsiz yaratan ve şekil veren, Âlemlerin Rabbi Allah'tır. O, sizin ve önceki babalarınızın Rabbidir. Mülk O'nundur. Var etme, yok etme hususunda tam tasarruf O'na aittir, Allah'tan başka gerçek ma'bûd yokdur. Ondan başka sizin Rabbiniz de yoktur, O halde nasıl O'na ibadeti bırakıp da başkasına ibadete dönüyorsunuz? Yüce Allah'ı âyetlerini ve nimetlerini anlattıktan sonra, lütuf ve ihsanından dolayı onları inkârdan sakındırarak şöyle buyurdu: [19][19]

**7.** Ey insanlar! Allah'ın gücünün alâmetlerini ve nimetlerinin çeşitliliğini gördükten sonra inkâr ederseniz, bilin ki Allah'ın size, imanınıza, şükrünüze ve ibadetinize ihtiyacı yoktur, O, hiçbir beşerin kâfir olmasına razı olmaz. Râzî şöyle der: Yüce Allah, her ne kadar, kulların imanı kendisine fayda sağlamasa

---

[14][14] Kurtubî, 15/235
[15][15] Sâvî Haşiyesi, 3/366
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/320-321.
[16][16] Taberî, 23/! 24
[17][17] Kurtubî, 15/235
[18][18] Merhum Seyyid Kutub, tefsirinde şöyle der: Üç karanlık, yani cenini Örten torba karanlığı, ceninin yerleştiği rahim karanlığı, içinde rahmin bulunduğu karın karanlığı. Allah'ır gücü bu küçük hücreyi yaratır. Allah'ın gözü, bu mahlûku gözetir ve ona yaratıcısının takdir ettiği gibi gelişme aşama gücü ve yükselme gücü verir. (Fî Zılâli'l-Kur'ân, 9/303)
[19][19] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/321.

ve inkârları zarar vermese de, inkâra yine de razı olmaz. Yani her ne kadar bu inkâr O'nun dilemesi ve kazasıyla meydana gelse de bu inkârın sahibini övmez ve ona karşılık sevap vermez.[20][20] Eğer Rabbinize şükrederseniz, bu şükrünüze razı olur. Bu da itaatınızdan faydalandığı için değil, sizin menfaatiniz içindir. Ebussuûd şöyle der: Kullarının inkârına razı olmaması onlara yarar sağlamak için ve zararlarını gidermek içindir. Bunu, inkârdan zarar gördüğü için değil, size acıdığı için yapar. Kulların şükrüne razı olması da, onların lehine ve menfaatlerinedir. Çünkü şükür onların, idünya ve âhiret mutluluğunu kazanmalarının sebebidir. Bunun içindir ki Yüce Allah farklı iki ifade kullanarak önce şöyle buyurdu: " Kullarının inkâr etmesine razı olmaz" Burada ise " Sizin Şükretmenize razı olur" buyurdu. Çünkü birinciden maksat, hükmü genelleştirmek sonra da bu hükme illet olarak, onların kendisinin kulları olduğunu ifade etmektir.[21][21] Hiçbir kimse, bir başkasının günahını yüklenmez. Aksine herkes, kendi günahından sorumlu tutulur. Sonra dönüşünüz sadece Rabbinize olacaktır. O sizi hesaba çekecek ve amellerinizin karşılığını verecektir. Kuşkusuz Allah sırlan ve kalplerde gizlenenleri bilir. Bu âyette hem tehdit, hem de itaat eden için bir müjde vardır. [22][22]

**8.** İnkarcı insana fakirlik, hastalık ve musibet gibi herhangi bir sıkıntı geldiğinde Bu sıkıntının giderilmesi hususunda Allah'a yönelip itaat ederek, yalvarıp yakarır. Sonra da Allah ona, kendisinden bir nimet verip sıkıntısını giderdiğinde Kaldırması için, Rabbine dua etmiş olduğu zamanı unutur ve azgmlaşıp taşkınlık gösterir. İnsanları Allah'ın dibinden ve O'na itaattan alıkoymak için ibadette Allah'a ortaklar koşar. Bu, tehdit ifade eden bir emirdir. Yani de ki: Kâfir olduğun halde bu geçici dünya hayatından az bir ömür ve kısa bir zaman zevk al, faydalan, Sonunda, varışın, içinde ebedî olarak kalmak üzere cehennem ateşine olacaktır. [23][23]

**9.** Bu ifadeden anlaşıldığı için cevabı söylenmeyen bir sorudur. Yani yoksa gece saatlerinde, namazda secde edip ayakta durarak Rabbine ibadet eden itaatkâr kimse, Allah'a şirk koşup onun ortaklan olduğunu kabul eden kimse gibi midir? Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, mü'minin, yukarda anlatılan kâfire benzemediğini açıkladı.[24][24] mü'min, âhiret azabından korkarak ve Rabbinin rahmeti olan cenneti umarak ibadet eder. İşte bu takva sahibi mü'min, o günahkâr kâfir ile bir olur mu? Allah katında bunlar eşit olmaz. Yüce Allah buna bir misal vermek üzere şöyle buyurdu: De ki: Âlim ile câhil bir olur mu? Bu ikisi nasıl eşit değilse, itaat edenle isyan eden de aynı şekilde eşit olmaz.[25][25] Ancak akl-ı selim sahibi kimseler öğüt ve ibret alır. Fahreddin Râzî şöyle der: Bilin ki, bu âyet bir çok hayret verici sırrı göstermektedir. Yüce Allah âyetin

---

[20][20] Tefsîr-i kebîr, 26/246
[21][21] Ebussuûd, 4/302
[22][22] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/322.
[23][23] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/322.
[24][24] Kurtubî, 15/238
[25][25] Bkz. Beyzâvî Haşiyesi, 3/194

başında ameli anlattı, sonunda da ilmi anlattı. Amele gelince o, ibadet, secde ve kıyamdır. İlim ise, Yüce Allah'ın, "bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" kelâmında anlatılmıştır. Bu gösteriyor ki, insanın olgunluğu sadece bu iki maksada bağlı kılınmıştır. Zira amel başlangıçtır. İlim ve bilgi ise sonuçtur. Âyette hazif vardır takdiri şöyledir: İtaat eden kimse başkası gibi olur mu? İfadeden anlaşıldığı için bu hazif güzel olmuştur. Çünkü Yüce Allah, bu âyetten önce kâfiri anlattı. Sonra da, bilenlerle bilmeyenlerin bir olamayacağını misal verdi. Burada ilmin üstünlüğüne, önemli bir şekilde dikkat çekilmektedir.[26][26]

**10.** Ey Peygamber! Mü'min kullarıma söyk İman ile takvayı birleştirsinler. Takvadan maksat, Allah'ın haram kıldığ şeylerden uzaklaşmaktır. Tefsirciler şöyle der: Bu âyet, Habeşistan'a hicre etmek istedikleri zaman Ca'fer b. Ebî Tâlib ve arkadaşları hakkında inmiş tir. Âyetten maksat, tedirginliklerini gidermek ve onları hicrete teşviktir.[27][27] Takva, emirlere sarılmak, yasaklardan sakınmak demektir. Sanki kul bum yapmakla, kendisiyle ateş arasına bir koruyucu yerleştirmektedir.[28][28] Bu dünyada güzel amel işleyen kimseler için âhirette büyük bir mükâfat yani iyiler yurdu cennet vardır. Al lah'ın yurdu geniştir. Öyleyse küfür yurdundan iman yurduna göç edin. Al lah'ın emirlerini yerine getiremeyeceğiniz bir yurtta kalmayın Ancak, sabredenlere mükafatları hesapsız, sayısı ve ölçüsüz verilir. Evzâî şöyle der: Onların mükâfatlan ne tartılır, m ölçülür. Onlara bol bol verilir.[29][29]

**11.** Ey Peygamber! De ki: "Bana, sadece tek ve ortağı olmayan Allah'a ibadet etmem emredildi. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, bu emri sadece Peygamberine (s.a.v.) verdi ki, diğer kimselerin bunu yapmasının daha gerekli olduğuna dikkat çeksin. Yani bu, başkalarını bir nevi teşvik gibidir. [30][30]

**12.** Yine bana, bu ümmetin ilk müslümanı, olmam emredildi. Kurtubî şöyle der: Böyle de oldu. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.), babalarının dinine muhalefet edenlerin, putperestliği yıkıp putları kıranların kendini Allah'a teslim edip O'na iman ve ibadet edenlerin ilkidir.[31][31]

**13.** De ki: Allah'ın emrine isyan ettiğim takdirde, kıyamet gününde beni cehennem ateşiyle cezalandırmasından korkarım. Sâvî şöyle der: Bundan maksat, başkalarının günah işlemesine engel olmaktır. Çünkü Rasulullah (s.a.v.), tertemiz ve masum olmasına rağmen, Allah'ın azabından korkunca, başkasının korkması daha uygundur. Bu, peygamberlerin ve sâlihlerin âdetidir. Zira onlar

---

[26][26] Tefsîr-i kebîr, 26/250
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/322-323.
[27][27] İbn Cüzeyy, Teshil, 3/192
[28][28] Sâvî Haşiyesi, 3/368
[29][29] Mubtasar-ı İbn Kesîr, 3/215
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/323.
[30][30] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/324.
[31][31] Kurtubî, 15/242
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/324.

kendi taşıdıkları vasıfları başkalarına bildirirler ki, onlar da kendileri gibi olsunlar.[32][32]

**14.** Ey Peygamber! Onlara de ki: Ben, tek olan Allah'tan başkasına ibadet etmem. İtaat ve ibadetimi her türlü kirden arındırıp O'na tahsis ederim. Bu bir tekrar değildir. Çünkü birincisi, Hz. Peygamber (a.s.)'in Allah'a ibadet etmekle emrolunduğunu, ikincisi ise, emrine isyan ettiği takdirde Allah'ın azabından korktuğunu, üçüncüsü de onun, sadece Allah'ın emrine sarıldığını bildirmektedir. Peygamber (s.a.v.) sanki şöyle der: Sadece Allah'a ibadet eder, O'ndan başka hiçbir kimseye ibadet etmem. [33][33]

**15.** Bu, tehdit ve korkutma ifâde eden bir emir kipidir. Yani, Allah'tan başka dilediğiniz putlara ibadet edin. İnkârınızın âkibetini göreceksiniz. Bu, Yüce Allah'ın "dilediğinizi yapın"[34][34] mealindeki âyetine benzer. ziyan, kendilerine ve aile fertlerine zarar verenlerin ziyanıdır. Zira onlar ebedî cehenneme gitmişlerdir. Kıyamet gününde onun alevli ateşine gireceklerdir. İşte bunlar, tam ziyanda onların ta kendileridir. İbn Abbas şöyle der: Her bir kişi için cennette bir ev, aile ve hizmetçiler vardır. Allah'a itaat ederse, bunlar ona verilir. Yok eğer cehennemliklerden olursa, bundan mahrum kılınır. İşte bu şahıs hem kendini, hem ailesini hem de evini zarara sokmuştur.[35][35] Ey insanlar! Dikkat edin ve bilin ki, bu, apaçık bir hüsran olup bundan öte bir hüsran yoktur. Ebû Hayyân şöyle der: Yüce Allah, hüsranı bir kaç şekilde vurgulayarak açıkladı: Birincisi, uyan edatı olan " ile; ikincisi, edatıyla işaret ederek; üçüncüsü, hasr edatı olan ile, dördüncüsü, takısı ile ma'rife yaparak; beşincisi, en basit bir şekilde düşünen kimseler için dahi "apaçık" bir hüsran olduğunu bildirerek vurguladı.[36][36] Yüce Allah onların dünyadaki ziyanlarını anlattıktar sonra, âhiretteki durumlarını ve âkibetlerini anlatmak üzere şöyle buyurdu: [37][37]

**16.** Cehennem ateşi onları üstlerinden ve altlarından sarar ve her taraflarından kuşatır. Zulel, cehennemir ateş tabakalarıdır. Buna zulel (gölgeler) denilmesi, onlarla alay etmektir Çünkü ateş yakıcıdır, gölge ise sıcaktan korur. Yüct Allah, bu korkunç ve şiddetli azabı, kullarını korkutmak için anlatıyor ki haramlardan ve günahlardan sakınsınlar. Ey kullarım! Azabım dan korkun. Öfkemi gerektiren şeyleri yapmayın. Zemahşerî şöyle der: Bu Yüce Allah'ın, kullarına bir öğüdü ve etkili bir nasihatidir.[38][38] Ateşin halleri ni anlatmadaki hikmet, Rablerine itaat etmek suretiyle ateşten korunma lan için mü'minleri korkutmaktır. [39][39]

---

[32][32] Sâvî Haşiyesi, 3/369
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/324.
[33][33] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/324.
[34][34] Fussüet sûresi, 41/40
[35][35] Tefsîr-i kebîr, 26/256
[36][36] Bahr, 7/420
[37][37] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/324-325.
[38][38] Keşşaf, 4/93
[39][39] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/325.

**17.** Yüce Allah, putlara tapanları tehd ettikten sonra, şirk ve isyandan sakınan fazilet ve ihsan sahiplerine ola vaadini anlattı ki, vaad ve tehdit bir arada olsun da, teşvik ve sakındırın tam olarak hâsıl olsun. Yani, putlara tapmaya ve şeytana ibadet etmey sonverenler ve onlardan tamamen uzaklaşanlar var ya... Ebussuûd şoyl der: (çok merhametli), (çok büyük) gibi aşırılık ifade edip son derece taşkın demektir. Bundan maksat şeytandır. Aşırılık ifac etmesi için bu sıfatla nitelenmiştir.[40][40] Ve Allah'a ibadete ve iti ate dönenler var ya! İşte onların, nâîm cennetlerinde büyük kî zançlar elde edeceklerine dair sevindirici müjde vardır. Takva s; hibi kullarımı müjdele. [41][41]

**18.** Onlar, sözü dinler ve o sözün güzel olanına uyarlar. İbn Abbas şöyle der: Bu öyle bir kimsedir ki, sözi güzelini de çirkinini de dinler. Güzel olanını konuşur. Çirkin olanındı sakınıp onu konuşmaz.[42][42] Bu, mü'minlerin basiretlerinin keskinliği ve sözi en güzelini ayırt etmeleri sebebiyle, Yüce Allah'tan onlara bir övgüdür. O lar bir söz duyduklarında iyice incelerler ve onunla amel ederler. Sözün güzeli Allah'ın sözü, yolun en iyisi de Muhammed (a.s.)'in yoludur. Yüce Allah kullarını şereflendirmek ve onlara değer vermek için, "onları müjdele" şeklindeki zamir yerine " kullarımı müjdele" şeklinde zahir ismi kendine izafe etti. Bu yüce vasıfları taşıyan o kimseler, Allah'ın, razı olduğu şeylere ulaştırdığı ve rızasını elde etmeyi nasip ettiği kimselerdir. İşte onlar, selim akıl ve doğru fıtrat sahibi kimselerdir. [43][43]

**19.** Yüce Allah tarafından kendisine bedbahtlık yazılan kimseyi sen hidayete erdirebilir misin? Elbette hayır. Bu cevap, daha sonra gelen cümleden anlaşıldığı için âyette söylenmemiştir. Ey Peygamber! Sen, sapıklık ve helak içinde olan kimseyi kurtarabilir misin? Kurtubî der ki: Rasulullah (s.a.v) kavminin iman etmesini çok istiyordu. Halbuki, daha önce Allah tarafından, onların bedbaht olacaklarına dair hüküm verilmişti. İşte bu âyet, onun hakkında indi. İbn Abbas da şöyle der: Yüce Allah burada, Ebu Leheb'i, oğlunu ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) aşiretinden iman etmeyenleri kastediyor. Söz uzadığı için, pekiştirme maksadıyla "sen mi?" sorusunu tekrarladı. Yani, kendisine azap hükmü gerçekleşmiş olan kimseyi sen mi kurtaracaksın?[44][44]

**20.** Fakat dünyada Allah'tan korkan, O'nun dinine sarılıp itaat eden iyi mü'minler var ya, işte onlar için cennette, zebercet ve yakuttan yapılmış, üst üste yüksek köşkler ve yüce makamlar vardır.[45][45] O cennet köşklerinin ve ağaçlarının altından cennet ırmakları yataksız akar. Allah onlara bunu sağlam bir vaad ile söz vermiştir. Bunun bozulması mümkün değildir. Çünkü bu, aziz ve güçlü olan

---

[40][40] Ebussuûd, 4/305
[41][41] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/325.
[42][42] Kurtubî, 15/144
[43][43] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/325-326.
[44][44] Kurtubî, 15/244. Bu ikinci görüş, Tbn Cüzeyy'in tercih ettiği, görüştür.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/326.
[45][45] Bu, İbn Abbâs'ın görüşüdür.

Allah'ın vaadidir. [46][46]

**Bir Uyarı**

Zemahşerî şöyle der: Yüce Allah'ın, "sözü dinleyen ve en güzeline uyanlar" mealindeki kelâmı şunu ifâde eder: Mü'minlerin, din hususunda iyiyi kötüden ayıracak şekilde meseleleri tenkit süzgecinden geçirmeleri ve güzel ile en güzeli ve üstün ile en üstünü birbirinden ayırt edecek nitelikte olmaları gerekir. Mezhepler ve onların, delili en sağlam, alâmeti en açık olanını seçmek de bu hükme girer. Mü'minlerin, mezhepleri konusunda, "bağlanan ve dolayısıyle emre uyan deve gibi olma" ata sözünde soy-lendiği gibi olmamaları gerekir.[47][47]

**21.** Görmedin mi? Allah gökten bir su indirdi, onu yerdeki kaynaklara yerleştirdi, sonra onunla türlü türlü renklerde ekinler yetiştiriyor. Sonra onlar kurur da sapsarı olduklarını görürsün. Sonra da onu kuru bir kırıntı yapar. Şüphesiz bunlarda akıl sahipleri için bir öğüt vardır.
**22.** Allah kimin gönlünü İslama açmışsa, ve o, Rabbinden bir nur üzere bulunuyorsa, (Bu kimse, kalbi kör kimse gibi midir?) Allah'ı anma hususunda Kalpleri katılaşmış olanlara yazıklar olsun. İşte onlar, apaçık bir sapıklık içindedirler.
**23.** Allah, âyetleri birbirine benzeyen ve mükerrer gelen kitabı, sözlerin en güzeli olarak indirmiştir. Rablerinden korkanların, bu kitaptan derileri ürperir. Sonra hem derileri, hem de kalpleri, Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar. İşte bu kitap, Allah'ın, dilediğini onunla doğru yolu ilettiği hidayet rehberidir. Allah kimi saptırırsa artık ona yol gösteren olmaz.
**24.** Zâlimlere "Kazandığınızın cezasını tadın" denilirken, kıyamet günü yüzünü o feci azaptan kim koruyacak?
**25.** Onlardan evvelkiler de yalanladılar ve farkına varmadıkları yerden onlara azap çattı.
**26.** Bu suretle Allah, dünya hayâtında rezilliği tattırdı. Âhiret azabı daha büyüktür. Bunu bilselerdi!
**27.** Andolsun ki biz, bu Kur'ân'da insanlara her türlü misâli, belki öğüt alırlar diye verdik.
**28.** Pürüzsüz Arapça bir Kur'ân indirdik ki böylece korunsunlar.
**29.** Allah, çekişip duran bir çok ortakların sahip olduğu bir adam ile yalnız bir kişiye bağlı olan bir adamı misal olarak verir. Bu ikisi eşit midir? Hamd Allah'-a mahsusdur. Fakat onların çoğu bilmezler.
**30.** Muhakkak sen de öleceksin, onlar da öleceklerer.
**31.** Sonra şüphesiz siz de, kıyamet günü, Rabbinizin huzurunda muhakeme olacaksınız.

---

[46][46] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/326.
[47][47] Keşşaf, 4/93
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/326.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde müşriklerin hallerini ye Allah'tan başkasına ibadetleri hususundaki sapıklıklarını anlattıktan sonra ardından burada birliğinin delillerini anlattı. Sonra da, indirilmiş semavî kitapların en üstünü olan Kur'an-ı Kerim'i anlattı. Müşriklerin, Kur'an'm fesahat ve mucizeliğini ikrar etmelerine rağmen, yine de yalanlayanlar onu yalanlamıştı. Daha sonra Yüce Allah, müşrik ile Allah'ı birleyen için, son derece açık bir misal getirdi. [48][48]

## Kelimelerin İzahı

Onu soktu.
Yenâbî', kelimesinin çoğuludur. Yenbû', yerden fışkıran su kaynağı demektir.
Kurur. Asmaî şöyle der: Yerin bitkisi kuruduğunda denir. Geniş zamanı gelir Cevheri de şöyle der: Bitki kuruduğunda denir. Mastarı dir.
Yeryüzünün bitkileri kuruduğu veya sarardığı zaman, o yere denir.[49][49]
Hutâm, çer-çöp, kırıntı demektir. Dal, kuruluktan dolayı ufal-dığmda kullanılan, sözünden alınmıştır. Açtı, genişletti.
Kâsiye, sert demektir.
Kalp sertleştiğinde fiilleri de bunun gibidir. İncelmeyen ve yumuşamayan sert kalbe, denir.
Mesânî, içinde hikmetler, öğütler ve misaller tekrarlanmış olan.
Korkudan titrer, ürperir. : Hızy, zillet ve horluk demektir.
Müteşâkisûn, birbirleriyle ihtilâfa düşen ve çekişenler. Kötü huylu ve geçimsiz kimseye denir. [50][50]

## Âyetlerin Tefsiri

**21.** Ey akıl sahibi insan! Allah'ın, kudre-tiyle buluttan yağmur indirdiğini görmedin mi? Onu, yerin içindeki su yollarına ve kaynaklara yerleştirdi ve orada akıttı. Tefsirci-ler şöyle der: Bu gösteriyor ki, kaynakların suları yağmurdandır. Yer onu tutar, sonra da azar azar çıkarır. İbn Abbas şöyle der: Gökten inenlerin dışında yeryüzünde hiçbir su yoktur. Fakat, yer yüzündeki damarlar onu

**26.** Allah onlara dünyada zillet, horluk ve aşağılık tattırdı. Onlar için hazırlanmış olan âhiret azabı ise, dünya azabından çok daha büyüktür. Eğer bunu bilip anlas-alardı, yal anlamazlardı. [51][51]

**27.** Bu Kur'an'da biz insanlara ihtiyaçları olan her faydalı misal ve açık-haberi

---

[48][48] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/329.
[49][49] Bkz. Cevheri, es-Sıhah, ilgili madde. Fîrûzâbâdî, el-Kâmûsu'1-muhît
[50][50] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/329.
[51][51] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/322.

mutlaka açıkladık. Umulur ki bu misal ve yasaklamalardan ibret ve öğüt alırlar. [52][52]

**28.** Halbuki o, kendisinde herhangi bir ihtilaf, çelişki ve zıtlık bulunmayan Arapça bir Kur'an'dır. Allah'tan korksunlar ve haramlardan uzak dursunlar diye onu indirdik.
Bundan sonra Yüce Allah, kendisine ortak koşan ile birleyen için bir misal getirdi. [53][53]

**29.** Ey insanlar! Allah size şu misali getirdi. Bir köle düşünün. Onda kötü huylu birçok efendi ortaktır. Aralarında ihtilaf ve çeşikme vardır. Hepsi köleyi kendi ihtiyaçlarında kullanmak ister. Biri ona bir emir verir, öbürü aksini söyler. Köle kimin dediğini yapacağını şaşırmış, hayrette kalmıştır. Hangisini razı edeceğini bilememektedir. Bu bölüm misalin devamıdır. Yine bir başka adam düşünün ki, ona ahlâkı güzel tek bir şahıs sahiptir. O, bir tek efendinin kölesidir. Ona samimiyetle hizmet eder ve işinde bütün gayretiyle çalışır. Efendisinden iyilikten başka birşey görmez.! Bu ikisi, gönül rahatlığı ve iyi durum bakımından eşit olur mu? İşte bunun gibi, Allah'ı birleyen mü'minle, çeşitli ilâhlara tapan müşrik de bir olmaz. İbn Abbas şöyle der: Bu âyet, müşrikle samimi mü'min için misal olarak getirilmiştir.[54][54] Fahreddin Râzî de şöyle der: Bu âyet, şirkin çirkinliğini ve Allah'ı birlemenin güzelliğini ifadede son derece güzel bir darb-ı meseldir.[55][55] Misal, son derece açık ve parlak olunca, Yüce Allah âyeti hamd ile sona erdirdi. Yani, onlara karşı delil getirildiğinden dolayı Allah'a hamd olsun. Ancak o müşriklerin çoğu hakkı bilmezler. Aşın cahilliklerinden dolayı Allah'a ortak koşarlar. [56][56]

**30.** Ey Peygamber! Onlar nasıl Ölecekse sen de öleceksin. Bu dünyada hiç kimse ebedî kalmayacak. [57][57]

**31.** Sonra da âhirette Allah'ın huzurunda toplanacak ve aranızdaki zulümler, din ve dünya işleri hususunda tartışacaksınız. Hâkimler hâkimi de sizin aranızda hükmünü verecek. [58][58]

**32.** Allah'a karşı yalan uyduran, kendisine gelen gerçeği yalan sayandan daha zâlim kimdir? Kâfirlere cehennemde bir yer yok mu?
**33.** Doğruyu getiren ve onu doğrulayanlar var ya, işte kötülükten sakınanlar onlardır.
**34.** Onlar için Rableri yanında diledikleri her şey vardır. İşte bu, iyilik edenlerin

---

[52][52] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/322.
[53][53] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/322.
[54][54] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/219
[55][55] Tefsîr-i kebîr, 26/277
[56][56] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/322.
[57][57] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/322.
[58][58] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/322.

mükâfatıdır.
**35.** Böylece Allah, onların geçmişte yaptıkları en kötü hareketleri bile örtecek.ve yaptıklarının en güzeline denk olarak mükâfatlarını verecektir.
**36.** Allah kuluna kâfi değil mi? Seni O'ndan başkalarıyla korkutuyorlar. Allah, kimi saptırırsa artık onun yolunu doğrultacak biri yoktur.
**37.** Allah; kime de hidâyet ederse, artık onu saptıracak yoktur. Allah, mutlak güç sahibi ve intikam alıcı değil midir?
**38.** Andolsun ki onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, elbette "Allah'tır" derler. De ki: "Öyleyse bana söyler misiniz? Allah bana bir zarar vermek isterse, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, O'nun verdiği zararı giderebilir mi? Yahut Allah, bana bir rahmet dilerse, onlar onun bu rahmetini önleyebilirler mi?" De ki: "Bana Allah yeter. Güvenip dayanacaklar, ancak O'na güvenip dayanırlar."
**39. 40.** De ki: "Ey kavmim! Elinizden geleni yapın; doğrusu ben de yapacağım. Kendisini rezil edecek azap kime gelecek kime sürekli azap inecek, yakında bileceksiniz!"
**41.** Şüphesiz biz bu Kitab'ı sana, insanlar için hak olarak indirdik. Artık kim doğru yolu seçerse kendi lehinedir; kim de saparsa ancak kendi aleyhine sapmış olur. Sen onların üzerinde vekil değilsin.
**42.** Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de uykusunda ruhları alır. Bu suretle hakkında ölümle hükmettiği ruhu tutar, ötekini muayyen bir vakte kadar salıverir. Şüphe yok ki, bunda iyi düşünecek bir kavim için ibretler vardır.
**43.** Yoksa onlar Allah'tan başkasını şefaatçiler mi edindiler? De ki: "Onlar hiçbir şeye güç yetiremezler ve akı erdiremezlerse de mi (şefaatçi edineceksiniz?)"
**44.** De ki: "Bütün şefaat Allah'ındır. Göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur. Sonra O'na döndürüleceksiniz."
**45.** Tek olan Allah, anıldığı zaman, âhirete inanmayanların kalbleri tiksinir. Ama Allah'tan başkası anıldığı zaman hemen yüzleri güler.
**46.** De ki: "Ey gökleri ve yeri yaratan, gizliyi de aşikârı da bilen Allah! Kullarının arasında, ayrılığa düştükleri şeyin hükmünü ancak Sen vereceksin."
**47.** Eğer yerde ne varsa hepsi ve onunla birlikte bir misli daha o zulmedenlerin olsaydı, kıyamet gününde azabın fenalığından (kurtulmak için) elbette bunları feda ederlerdi. Halbuki o gün onlar için, Allah tarafından, hiç hesaba katmadıkları şeyler ortaya çıkmıştır.
**48.** Onların kazandıkları kötülükler açığa çıkmış, alaya aldıkları şey, kendilerini sarmıştır.
**49.** İnsana bir zarar dokunduğu zaman bize yalvarır. Sonra, kendisine tarafımızdan bir ni'met verdiğimiz vakit, "Bu bana ancak bir ilim sayesinde verilmiştir" der. Hayır o, bir imtihandır, fakat çokları bilmezler.
**50.** Bunu onlardan öncekiler de söylemişti; ama kazandıkları şeyler, onlara fayda vermedi.
**51.** Bunun için yaptıkları kötülüklerin vebali onları yakaladı. Bunlardan da zulmedenlerin işledikleri kötülükler, başlarına gelecektir. Bu hususta Allah'ı âciz

bırakamazlar.
**52.** Bilmiyorlar mı ki Allah, rızkı dilediğine bol bol verir dilediğinden de kısar. Şüphesiz bunda inanan bir kavim için ibretler vardır.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, yaratıkların öleceklerini, mü'minlerle kâfirlerin Rableri katında tevhid ve şirk hususunda tartışacakları ve Yüce Allah'ın, bunların arasında hükmedeceğini bildirdikten sonra, burada, her iki grubun, yaptıklarına karşılık olarak alacakları mükâfat ve cezayı anlattı. Ardından da müşriklerin çirkin davranışlarını ve putların şefaatlerine itibar ettiklerini anlattı. [59][59]

## Kelimelerin İzahı

Mesvâ; barınak, makam demektir. Bu kelime, bir yerde ikamet etti mânâsına gelen fiilinden türemiştir.
Onu horlar, zelil eder.
Nefret etti, tiksindi.
Fâtır, yaratan, yoktan var eden.
Sanırlar, ümit ederler. "Musibet ona, beklemediği bir yerden geldi" anlamında denir.
İndi ve onları her taraftan kuşattı.
Lütuf ve ikram olsun diye.ona karşılıksız verdik.
Mu'cizîn, azaptan kurtulanlar.
Daraltır, azaltır. [60][60]

## Âyetlerin Tefsiri

**32.** Bu soru, istifhâm-ı inkârı olup olumsuzluk ifâde eder. Allah'a ortak ve oğul nisbet ederek O'na karşı yalan söyleyenden daha zâlim hiç kimse yoktur. kendine Kur'an ve şeriat geldiğinde, düşünüp incelemeden onları yalanladı. Yani, durumu bu olan kimseden daha zalim kimse yoktur. O, her zâlimden daha zâlimdir. O yalanlayıcı kâfirler için, cehennemde, kalacakları bir yer ve sığmak yok mudur? Buradaki soru, istifhâm-i takriridir. Yani, evet, onların cehennemde barınak ve yerleri vardır. [61][61]

**33.** Doğruyu getiren peygamberlere ve onu tasdik edip peşinden giden mü'minlere gelince İşte bu güzel sıfatlarla nitelenen o kimseler her türlü ikram ve ihsana hak kazanan muttaki ve sâlih kimselerdir. [62][62]

---

[59][59] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/336.
[60][60] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/337.
[61][61] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/337.
[62][62] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/337.

**34.** Cennette onlar için huriler, köşkler, lezzetli şeyler nimetler, istedikleri her şey vardır. Onların elde edecekleri bu nimetler, bu dünyada güzel iş yapan herkese verilecek sevaptır. Tefsircilerden biri şöyle der: " doğruyu getiren" den maksat, Muhammed (a.s.)'dir. "Onu tasdik eden" den maksat, Ebû bekir (r.a.)'dir.[63][63] Tercih olunan görüş, âyetin umum ifade etmesidir ki, bütün peygamberler ve onlara tabi olanlardan iman ve inancından dolayı doğruya çağıran herkes bu sıfatta ortak olsun. Nitekim, çoğul kipiyle gelmiş olan " İşte kötülükten sakınanlar onlardır" bölümü de bunu gösterir. bu mânâ, İbn Atıyye'nin tercihidir. [64][64]

**35.** Peygamberleri tasdik eden o kimseler var ya, Allah onların geçmişte işledikleri kötü amellerini bağışlayacak, yaptıklarından dolayı onları cezalandırmayacaktır. Allah dünyadaki itaatlanndan dolayı, kendisinden bir lütuf ve ikram olarak, yaptıklarının en güzeline göre onlara sevap verecektir. Tefsir-çiler şöyle der: Adalet, iyi amellerin de, kötü amellerin de hesap edilmesi, sonra karşılığının verilmesidir. Lütuf ise, Allah'ın takva sahibi kullarına yaptığı muameledir. Allah onların kötü amellerini örter, onların terazilerinde o kötü amellerin herhangi bir hesabı kalmaz. Allah onlara amellerinin en gü/cllcrinc göre karşılıklarını verir. Böylece güzel amelleri çoğalır ve yükselir ve terazinin kefesi ağır basar. İşte bu, lütuf ve insanın artırılmasıdır. [65][65]

**36.** Burada soru edatı olan hemze takrir içindir. Yani Allah, kulu ve rasûlü Muhammed (s.a.v.)'e, ona kötülük yapmak isteyenlerin kötülüğüne karşı kâfi değil midir? Ebussuûd şöyle der: Bu âyet, Ku-reyş'in Rasulullah (s.a.v.)'a söylediği şu söze karşılık onu teselli etmektedir: Ya ilâhlarımıza sövmekten kesinlikle vaz geçersin, ya da sana onlardan delilik veya cinnet isabet edecektir.[66][66] Ebû Hayyân da der ki: Ku-reyş şöyle dedi: Muhammed, ilâhlarımıza sövmekten ve bizi ayıplamaktan vazgeçmezse, mutlaka ilâhları onlara musallat kılacağız; dolayısıyle ona delilik isabet edecek ve kötülük gelecektir. Bunun üzerine Yüce Allah, aiiI âyetini indirdi. Yani Allah, kuluna kâfidir. Abd (kul)'in Allah'a izafeti, Peygamberi (s.a.v.) için büyük bir şereflendirmedir.[67][67] Ey Peygamber! Seni, o zararı ve'yararı olmayan putlarla korkutuyorlar. Allah kimi saptırır ve bedbaht kılarsa, kim olursa olsun, hiç kimse onu doğru yola iletemez. [68][68]

**37.** Allah kimin mutlu olmasını ister de onu doğru yola iletirse ve doğru yola erenlerin yoluna girmeye onu muvaffak kılarsa, hiçbir kimse onu saptiramaz.

---

[63][63] Bu mana, Mücâhid ve Katâde'den rivayet edilmiştir. Tercih edilen görüş İse, âyetin, bütün peygamberler ve mü'minler hakkında oluşudur.
[64][64] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/337.
[65][65] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/338.
[66][66] Ebussuûd, 4/310
[67][67] Bahr, 7/429
[68][68] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/338.

Yüce Allah koruyucudur, onun kapısına sığınana zulüm edilemez. Onun, dostlarının intikamını düşmanlarından almaya gücü yeter. Çünkü o galiptir, mağlup edilemez." Düşmanlarından intikam alma gücüne sahiptir. Bu âyette müşrikler için bir tehdit, mü'minler için de bir vaad vardır. [69][69]

**38.** Bu âyet, putperestlerin yolunun bâtıl olduğuna dâir getirilmiş bir delildir. Yani, ey Peygamber! O müşriklere, gökleri ve yeri kim yarattı diye sorsan, mutlaka onları yaratan Allah'tır derler. Çünkü. Onun yaratıcılıkta tek olduğuna dair delil açıktır. Râzî şöyle der: Herşeye gücü yeten ve hikmet sahibi olan ilâhın varlığını bilme hususunda, insanların çoğunluğu arasında ihtilaf yoktur. Akim fıtratı da bu bilginin doğruluğuna şahittir. Zira kim, göklerin ve yerin harikulade hallerini, bitkilerin ve hayvanların enteresan durumlarını, insan bedenini ve onda bulunan güzel hikmet nevilerini ve hayret verici menfaatleri İnceleyip düşünürse, güçlü, hikmet ve merhamet sahibi bir ilâhın varlığını- itiraf etmenin gerekli olduğunu mutlaka anlar. İşte bunun içindir ki, müşrikler Allah'ın varlığını ikrar etmişlerdir.[70][70] Ey Peygamber! Kınamak ve susturmak maksadıyla onlara de ki: Bu kâinatın yaratıcısının Allah olduğunu kesin olarak anladıktan sonra, ondan- başka taptığınız şu ilâhları bana bildirin. Bildirin bana, eğer Allah bana bir sıkıntı veya musibet vermek isterse, putlar c sıkıntı ve zararı benden savabilirler mi* Yahut Allah bana nimet ve bolluktan bir yarar vermek isterse, o putlar br. faydayı benden engelleye bilirler mi? Bu sorunun cevabı, ifadeden anlaşıldığı için söylenmemiştir. Yani, onlar: "Hayır, o sıkıntıyı gideremez o faydaya da engel olamazlar" diyeceklerdir. De ki: Allah bana yeter. Ondan başkasına iltifat etmem. Güvenenler sadece O'na güvenirler. Bundan maksat, zarar veremeyen ve yarar sağlayamayan şeylere ibadet hususunda müşriklerin aleyhine ve Allah'ın bir olduğun; delil getirmektir. [71][71]

**39, 40.** De ki ey kavmim Hile tuzak ve aldatma usullerinize göre amel ediniz. Ben de kendi usulünü çalışacağım. Allah'a çağırıp O'nun dinini açıklayacağım. İnsanı rezil ve zelil eden azabın kime geleceğini yakind anlayacaksınız. Kesilmeyen sürekli azap yani cehennen azabı kime incecek? Bu azap bana mı inecek, yoksa size mi inece! göreceksiniz. Bundan maksat tehdit ve korkutmadır. Ebussuûd şöyle der: B âyette şiddetli bir tehdit ve Rasulullah (s.a.v.)'in sürekli olarak Allah'ı] yardım ve desteğiyle kuvvetlendiğine işaret vardır. Düşmanların rezil ol masında, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in galip geleceğine bir delil vardır. Nite kim Yüce Allah Bedr gününde düşmanlarını cezalandırmış ve rez etmiştir.[72][72]

**41.** Ey Peygamber! İfadesi mucize ve del li parlak olan bu Kur'an'ı sana, bütün

---

[69][69] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/338.
[70][70] Tefsîr-i kebîr, 26/282
[71][71] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/338-339.
[72][72] Ebussuûd, 14/310
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/339.

insanlar için apaçık hak ile indirdik. hakka batıl karışmaz; Kim doSru yo1 bulursa, faydası ona aittir. Kim de doğru yoldan çıkarsa, bu sapmasının ziranı kendisinden başkasına ait değildir. Sen onlara bir vekil değilsin ki, onları imana zorlayasm. Sâvî şöyle der: Bu âyette, Hz. Peygamber (a.s.) teselli edilmektedir. Yani, onların doğru yola gelmeleri senin elinde değildir ki, onları buna zorlayasm. O ancak Bizim elimizdedir. Dilersek onları doğru yola iletir, dilersek içinde bulundukları sapıklıkta bırakırız.[73][73]

**42.** Yüce Allah, ecelleri geldiğinde ruhları bedenlerden alır. Bu, büyük ölümdür.Yine Allah, ölmemiş olan ruhları da, uykularında öldürür. Bu da küçük ölümdür. İbn Cüzeyy şöyle der: Bu âyet, ibret alınmak içindir. Yani, Allah ruhları iki şekilde alır. Biri gerçek mânâda tam bir alıştır ki Buna "ölüm" denir. Diğeri ise uyku ölümüdür. Çünkü uykudaki kimse, görememek ve işitememek hususunda ölü gibidir. Yüce Allah'ın, "geceleyin sizi öldüren (öldürür gibi uyutan) o dur"[74][74] mealindeki âyeti de bu mânâyadır. Âyetin son bölümü, önceki bölüm üzerine atfedilmiştir. Takdiri şöyledir: " Ölmemiş olan ruhları da uykusunda alır"[75][75] İbn Kesir de şöyle der: Yüce Allah, kendisinin, varlık âleminde dilediği gibi tasarruf edici olduğunu, bedenlerden ruhları alan melekleri göndermek suretiyle büyük ölümle uykuda da küçük ölümle ruhları aldığını bildirdi.[76][76] Sahibini öldürüp de aldığı ruhu tutar, bedene geri göndermez. Uyuyan kimselerin ruhlarını ise, uyandığında, belli bir zamana kadar bedenlerine iade eder. O belirli zaman, gerçek ölüm zamanıdır. İbn Abbas şöyle der: Dirilerin ve ölülerin ruhları uykuda karşılaşır. Allah'ın onlar için dilediği kadar tanışıp konuşurlar. Ruhlar bedenlerine dönmek istediklerinde, Allah, ölülerin ruhlarını katında tutar. Dirilerin ruhlarını bedenlerine gönderir.[77][77] Kurtubî şöyle der: Bu âyette, Yüce Allah'ın kudretinin büyüklüğüne, tek ilah olduğuna, öldüren ve diriltenin kendisi olduğuna, dilediğini yaptığına ve bunları Ondan başkasının yapamayacağına dikkat çekilmektedir.[78][78] Bunun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurmuştur: İşte bu harikulade işlerde, onları düşünüp ibret alan bir kavim için, Allah'ın ilminin ve gücünün sonsuzluğunu gösteren açık ve kesin alâmetler vardır. [79][79]

**43.** Ayetteki edatı idrâb içindir. Yani, onlar düşünmediler, aksine putlardan kendileri için şefaatçiler edindiler. Onların şu kara cahilliğine bak ki, asla hiçbir şeye sahip olamayan varlıkları, kendi leri için Allah katında şefaatçiler edindiler. İbn Kesir şöyle der: Bu, Allah' bırakıp da, putları kendilerine şefaatçi edinmelerinden dolayı müşrikle için bir kınamadır. O putlar, onların, delilsiz ve hüccetsiz, kendiliklerinde! şefaatçi edindikleri şeylerdir. Halbuki onlar, hiçbir

---

[73][73] Sâvî Haşiyesi, 3/374
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/339-340.
[74][74] En'âm sûresi, 6/60
[75][75] İbn Cüzeyy, Teshil, 13/196
[76][76] Muhtasar-ı İbn Kesîr 3/222
[77][77] Kurtubî, 15/260
[78][78] Kurtubî, 15/263
[79][79] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/340.

şeye sahip değillerdir Ne anlayacakları akılları, ne işitecekleri kulakları, ne de görecekler gözleri vardır. Aksine onlar, birçok hayvandan daha kötü durumdak cansızlardır.[80][80] Bu soru kınama ifade edeı Yani, ey Peygamber! Onlara de ki: O putlar bu sıfatları taşısalar, hiçbir şe yapamayan cansız, akılsız ve şuursuz varlıklar olsalar da onları şefaatçile edinecek misiniz? [81][81]

**44.** Onlara de ki: Şefaat, tek olan Allah'a mahsus tur. Allah'tan başka hiç kimse ona sahip olamaz. Onun izni olmadan hi kimse şefaat edemez. Göklerde ve yerde tasarruf ede O'dur. Beyzavî şöyle der: Yüce Allah bütün mülkün sahibidir. Onun izni rızası olmadan hiçbir kimse, herhangi bir konuda konuşamaz.[82][82] Sonra kıyamet gününde dönüşünüz sadece O'na olacaktır. O, adaletiyle ar; nızda hükmedecek ve herkese yaptığının karşılığını verecektir.
Bundan sonra Yüce Allah, müşriklerin çirkin fiillerinin bir başl türünü anlatarak şöyle buyurdu: [83][83]

**45.** Sadece Allah anılıp da O'nunla birlikte ilâhla anılmadığında ve yanlarında "la ilahe illallah" denildiğinde, Aşırı nefretlerinden dolayı o müşriklerin kalpleri tiksin Putlar anıldığında, hemen sevini neşelenirler. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu, müşriklerin çirkin davranışla: nın bir başka türüdür. Sen, bir olan Allah'ı anıp da Bir olan Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Onun ortağı da yoktur" dec ğinde, yüzlerinde ve kalplerinde nefret alâmetleri; putları andığında, kalplerinde ve göğüslerinde sevinç ve neşe alâmetleri görünür. Bu, câhil ve aptallığa delâlet eder. Çünkü Allah'ı anmak mutlukuklarm ve iyilikle başıdır. Cansız putları anmak ise, Cahillik ve aptallıkların en büyüğüd Müşriklerin, Allah'ın anılmasından nefret etmeleri, ve putların anılmas: dan sevinmeleri kara cahilliğin ve koyu aptallığın en kuvvetli delillerdendir.[84][84]

**46.** De ki: Ey Allah'ım! Ey göklerin ve ye yoktan yaratıcısı! Ey gizliyi ve açığı bilen! Ey kendisinin gözlerin gördüğü veya görmediği hiçbir şey gizli kalmayan! Sen, adaletin ve hükmünle yaratıklar arasında hüküm verirsin. Benimle bu müşrikler arasında hükmet. Ebû Hayyân şöyle der: Yüce Allah müşriklerin, Allah'ın (c.c.) anılmasından duydukları tiksinti ve putların anılmasından duydukları sevinçten dolayı, akıllarının az olduğunu bildirdikten sonra, Rasûlüne kendisiyle düşmanlarının arasını ayırması için Allah'a, kudret ve ilim gibi yüce isimleriyle dua etmesini emretti. Bunda müşrikler için bir tehdit, Peygamber (a.s.)'i de teselli etme vardır.[85][85] Sâvî şöyle der: Yani, Rabbına dua ve yakarışta bulunarak sığın. Çünkü O herşeye kadirdir.[86][86]

---

[80][80] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/222
[81][81] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/340-341.
[82][82] Beyzâvi, 2/154
[83][83] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/341.
[84][84] Tefsîr-i kebîr, 26/286
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/341.
[85][85] Bahr, 7/432.
[86][86] Sâvî Haşiyesi, 3/375
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/341-342.

**47.** Kur'an ve Peygamberi yalanlamak suretiyle kendilerine zulmeden o müşrikler, yer yüzünde bütün mallara sahip olsalar ve onunla birlikte bir o kadarını daha elde etseler. Kıyamet gününde o şiddetli azaptan kurtulmak için, mutlaka ellerinde bulunan bütün mallarım ve stoklarını kendileri için fidye olarak verirler. Hiç hesaplarında olmayan türlü türlü cezalar onlara görünür. Ebussuûd şöyle der: Bu son derece şiddetli bir tehdittir. Artık ondan ötesi yoktur. Vaad konusunda bunun benzeri de" yaptıklarına karşılık olarak onlar için nice sevindirici ve göz aydınlatıcı nimetler saklandığını hiç kimse bilemez"[87][87] âyetidir. [88][88]

**48.** O korkunç günde, işlemiş oldukları kötü amelleri kendilerine görünür, Kendisiyle alay ettikleri şeyin cezası inip onları her taraftan kuşatır. İbn Kesir şöyle der: Dünyada kendisiyle alay ettikleri azap ve ceza onları kuşatır.[89][89]

**49.** O kâfir insana, sıkıntı ve musibetten az bir şey dokunduğunda, Allah'a döner. O'na yalvarır, sonra lütuf ve ikram olsun diye ona Bizden bir nimet verdiğimizde o inkarcı insan, "bu mai bana ancak, kazanç ve ticaret yollarını bildiğim için verildi" der. İş, onun zannettiği gibi değildir. Aksine o nimet, onun için bir imtihan ve denemedir. Kendisine verdiğimiz nimetler hususunda, itaat mı edecek yoksa isyan mı edecek diye onu denemek için verdik, Fakat insanların çoğu, kendilerine bu malın verilmesinin bir imtihan ve deneme olduğunu bilmezler, dolayısıyle şımarırlar. [90][90]

**50.** O kelime ve sözleri, onlardan önceki Kârûn ve benzeri kâfirler de söylemişti. Kârûn şöyle demişti: "O servet bana ancak, bendeki bilgi sayesinde verildi1'[91][91] Ne biriktirdikleri mallar, ne de kazandıkları servet onlara hiçbir fayda vermedi. [92][92]

**51.** Kötü amellerinin cezasını çektiler. O müşriklerden yani Kureyş kâfirlerinden zulmedenler var ya Ötekilerinin çektiği gibi, onlar da çirkin amellerinin cezasını çekeceklerdir. Beyzâvî şöyle der: Onlar bu cezayı çektiler. Zira onlara yedi sene kıtlık geldi de sonunda İaşe yediler ve ileri gelenleri Bedir'de öldürüldü.[93][93] Onlar Bizim azabımızdan kaçamazlar. Kaçıp da elimizden kurtulamazlar. Bundan sonra Yüce Allah, onlara verilen mal ve zenginlik hususundaki iddialarını reddetmek üzere şöyle buyurdu: [94][94]

---

[87][87] Secde sûresi, 32/17. Ebussuûd, 4/311
[88][88] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/342.
[89][89] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/224
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/342.
[90][90] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/342.
[91][91] Kasas sûresi, 28/78
[92][92] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/342-343.
[93][93] Beyzâvî, 2/156
[94][94] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/343.

**52.** O müşrikler bilmiyorlar m: ki, Allah bir topluluğa rızkı bol verir, diğerinin rızkını daraltır. Rızık işi, insanın zekasının azlığına veya çokluğuna bağlı değildir. O ancak, Allah'ir hikmetine ve taksimine bağlıdır. Bu anlatılanlarda Allah'ın âyetlerine inanan bir kavim için elbette ibret ve deliller vardır Kurtubî şöyle der: Yüce Allah burada sadece mü'minleri zikretti. Çünki âyetleri düşünen ve onlardan yararlanan mü'minlerdir. Mü'minler, nzkıı genişliğinin bazan yavaş yavaş helake götürmek için olduğunu, daraltılma sının da bazan yüceltmek için olduğunu bilirler.[95][95]

**53.** De ki: "Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir."
**54.** Size azap gelip çatmadan önce Rabbinize dönün, O'na teslim olun, sonra size yardım edilmez.
**55.** Siz farkında olmadan, ansızın başınıza azap gelmeden Önce, Rabbinizden size indirilenin en güzeline tâbi olun.
**56.** Kişinin: "Allah'a karşı aşırı gitmemden dolayı bana yazıklar olsun! Gerçekten ben alay edenlerdenim!" dememesi.
**57. 58.** Veya: "Allah bana hidâyet verseydi, elbette sakınanlardan olurdum" dememesi yahut azabı gördüğünde "Keşke benim için bir kez (dönüş) imkânı bulunsa da iyilerden olsam!" dememesi için, (indirilene uyun).
**59.** Evet, âyetlerim sana gelmişti de sen onları yalanlamış, kibirlenmeye kalkışmış ve inkarcılardan olmuştun.
**60.** Kıyamet gününde Allah hakkında yalan söyleyenlerin yüzlerinin kapkara olduğunu görürsün. Kibir-lenenler için cehennemde bir barınak yok mudur?
**61.** Allah, takva sahiplerini başlarından ötürü kurtuluşa erdirir. Onlara hiçbir fenalık dokunmaz. Onlar mahzun da olmazlar.
**62.** Allah her şeyin yaratanıdır. O, her şeye vekildir.
**63.** Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Allah'ın âyetlerini inkâr edenler var ya, işte onlar hüsrana uğrayanlardır.
**64.** De ki: "Ey câhiller! Bana Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz?"
**65.** Sana da senden öncekilere de vahyolunmuştur ki: Andolsun, Allah'a ortak koşarsan, işin şüphesiz boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun!
**66.** Hayır! Yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol.
**67.** Onlar Allah'ı lâyıkı veçhile takdir etmediler. Halbuki kıyamet günü bütün yeryüzü O'nun tasarru-fundadır. Gökler O'nun sağ elinde durulmuş olacaktır. O, müşriklerin ortak koşmalarından yüce ve münezzehtir.
**68.** Sûr'a üflenince, Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde, ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince, bir de bakarsın ki onlar ayağa kalkmış bakıyorlar.

---

[95][95] Kurtubî, 15/267
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/343.

**69.** Yeryüzü, Rabbinin nuru ile aydınlanır, kitap konulur, peygamberler ve şahitler getirilir ve aralarında hakkaniyetle hüküm verilir. Onlara asla zulmedilmez.
**70.** Herkes ne yaptıysa, karşılığı tastamam verilir. Allah, onların yaptıklarını en iyi bilendir.
**71.** O küfredenler, bölük hâlinde cehenneme sürülür. Nihayet oraya geldikleri zaman kapıları açılır, bekçiler onlara: "Size, içinizden Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınızı ihtar eden peygamberler gelmedi mi?" derler. "Evet geldi" derler ama, azap sözü kâfirlerin üzerine hak olmuştur.
**72.** Onlara, "İçinde ebedî kalacağınız cehennemin kapılarından girin; kibirlenenlerin yeri ne kötü!" denilir.
**73.** Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilir, oraya varıp da kapıları açıldığında bekçileri onlara: "Selâm size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya" derler.
**74.** Onlar: "Bize verdiği sözde sâdık olan ve bizi dilediğimiz yerinde oturacağımız bu cennet yurduna vâris kılan Allah'a hamdolsun. İyi amelde bulunanların mükâfatı ne güzelmiş!" derler.
**75.** Melekleri görürsün ki, Rablerine hamd ile teşbih ederek Arş'm etrafını kuşatmışlardır. Artık aralarında adaletle hükmolunmuş ve "Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun." denilmiştir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde müşriklerin hallerini anlattı ve âhiret-te, içinde bulunacakları zillet ve horluğu açıkladı. Burada da mü'minleri, vakti geçmeden tevbe edip Allah'a dönmeye çağırdı. Sûreyi, Yüce Allah'ın o büyük haşir günündeki azametini anarak sona erdirdi. O gün ilâhî adalet ve doğru ölçü tecellî edecektir. İyiler bölük bölük cennete, kötüler de bölük bölük cehenneme sevkolunacaktır: "Rablerine karşı gelmekten sakınanlar, bölük bölük cennete sevkedilir..." [96][96]

## Kelimelerin İzahı

Bağteten, ansızın.
Mesvâ, kalınacak yer. Bir kimse bir yerde kaldığında, denir.
Mekâlîd, hazineler, anahtarlar demektir. Zümerâ, grup grup demektir. Bu kelime, cemaat mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.
Hazenetuhâ, orada görevlendirilmiş bekçiler demektir.
Konaklarız. Bir kimse bir yere inip orada konakladığında denir.
Hâffîn, kenarlarından ve yanlarından kuşatanlar. [97][97]

---

[96][96] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/347.
[97][97] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/348.

## Âyetlerin Tefsiri

**53.** Ey Peygamber! Günahları işlemek suretiyle kendilerine kötülükte aşırı giden o rnü'min kullarıma bildir ki, Allah'ın bağışlamasından ve rahmetinden ümit kesmeyin, Şüphesiz Yüce Allah, dilediği kimsenin, deniz köpüğü kadar da olsa, bütün günahlarını örter. Çünkü O'nun, merhameti bol, affı geniştir. Ayetin zahiri, mü'minleri Allah'ın rahmetinden Ümit kesmemeye çağırmaktadır. Zira Yüce Allah De ki, ey kullarım!" buyurmuştur. İbn Kesîr şöyle der: Bu âyet, kâfir olsun olmasın bütün âsileri tevbeye Allah'a yönelmeye bir çağrı ve Yüce Allah'ın günah ne kadar çok olursa olsun, günahlardan dönen ve tevbe eden kimselerin bütün günahlarını bağışlayacağına dâir bir bildiridir.[98][98]

**54.** Allah'a dönün itaat, ibadet ve iyi amelle O'na teslim olunYüce Allah'ın azabı size gelmeden önce O'na dönün. Sonra O'nun azabından sizi koruyacak kimse bulamazsınız. [99][99]

**55.** Emirlerine sarılmak, yasaklarından sakınmak suretiyle Kur'an-ı Kerim'e uyun. Size İndirilmiş olan en güzel kitaptan ayrılmayın. Kurtuluş ve mutluluğunuz ondadır. Siz gaflet içindeyken, azabın size ansızın gelmesinden önce kitaba uyun. Azabın ne zaman geleceğini bilemezsiniz ki, tedbir alıp hazırlık yapasmız. [100][100]

**56.** İsyanda ileri giden bazı kimselerin, "Allah'a itaat ve O'nun hakkım gözetme hususunda kusur ve eksikliklerimden dolayı vay halime, bana yazıklar olsun" dememesi için kitaba uyun. Mücâhid şöyle der: "Allah'ın emirlerini yerine getirmediğimden dolayı yazıklar olsun.[101][101] Durum şu ki, ben Allah'ın din ve şeriatıyla alay edenlerden idim. Katâde şöyle der: Allah'a itaati yerine getirmemek ona yetmedi, hattâ getirenlerle alay etti. [102][102]

**57.** Buradaki edatı tür ifade eder. Yani, kâfir ve günahkâr, ya öyle der veya böyle der. Buna göre âyetin mânâsı şöyledir: Eğer Allah beni doğru yola iletmiş olsaydı, ben mutlaka doğruyu bulur, Allah'a itaat eder ve iyi kullarından olurdum. İbn Kesîr şöyle der: Suçlu pişmanlık duyar ve Aüah'a itaal eden samimi kullardan ve güzel iş yapan kimselerden olmuş bulunmayı ister.[103][103]

**58.** O kâfir nefis, azabı gördüğü zaman, "Allah'a itaat etmem ve iyi bir yaşayışta bulunmam ve güzel amel işlemem için, keşke benim dünyaya dönme imkânım

---

[98][98] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/225
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/348.
[99][99] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/348.
[100][100] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/348.
[101][101] Kurtubî, 15/271
[102][102] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/348-349.
[103][103] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/227
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/349.

olsa" diyecektir. [104][104]

**59.** Bu âyet, "Allah beni doğru yola iletmiş olsaydı" âyetinin cevabıdır. Yani, evet peygamber göndermek ve kitap indirmek suretiyle Allah'tan sana hidayet gelmişti de, Sen o âyetleri yalanlamış, böbürlenip iman etmemiş ve inkarcılardan olmuştun. Sâvî şöyle der: Kâfir önce pişmanlık duyar, sonra geçersiz deliller getirir, sonra da dünyaya dönmeyi temenni eder.[105][105] Oysa dünyaya geri gönderilse mutlaka sapıklığına döner. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Eğer onlar dünyaya geri gönderilseler, yine de kendilerine yasak edilen şeylere dönerler. Çünkü onlar gerçekten yalancıdırlar.[106][106]

**60.** Ey muhatap! Kıyamet gününde, Allah'a ortak koşmak ve çocuk nisbet etmek suretiyle O'na karşı yalan söyleyen kimseleri, bu yalanlan ve iftiraları sebebiyle yüzleri kapkara olmuş görürsün. Bu, istifhâm-ı takriridir. Yani, kibirlenip Allah'a iman ve itaat etmeyen kimseler için cehennemde bir yer ve barınak yok mudur? Evet, şüphesiz onlar için cehenem yurdunda bir yer ve barınak vardır. Allah'a karşı yalan söyleyenlerin durumu anlatıldıktan sonra, O'na karşı gelmekten sakınanların durumu anlatılır: [107][107]

**61.** Saadete ermeleri ve Onlara herhangi bir sıkıntı ve telâş gelmez ve âhirette üzülüp tasalanmazlar. Aksine onlar, "kâdir-i mutlak olan Allah'ın (c.c.) huzurunda hak meclisinde"[108][108] emniyet içersindedirler.
Bundan sonra Yüce Allah, etkili bir şekilde va'd ve tehditte bulunduktan sonra, ilâhlık ve birliğe ait delilleri anlatmaya döndü. [109][109]

**62.** Yüce Allah herşeyin yaratıcısı, bütün mahlukâtm var edicisi ve onlar üzerinde istediği şekilde tasarruf edendir. Ondan başka ne ilâh vardır, ne de rabO herşeyi idare edendir. [110][110]

**63.** Göklere ve yere ait her bir hazinenin anahtarları o yüceler yücesi Allah'ın elindedir. Allah'tan başkası o hazinelerin işine sahip olamaz ve onlarda tasarruf edemez. İbn Abbâs şöyle der: Mekâlîd. anahtarlar demektir. Süddî de şöyle der: Göklerin ve yerin hazineleri Onun elindedir.[111][111] Kur'an'm apaçık âyetlerini ve parlak mucizeleri yalanlayanlar var ya, işte onlar en çok ziyana uğrayanların kendileridir. [112][112]

---

[104][104] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/349.
[105][105] Sâvî Haşiyesi, 3/377
[106][106] En'am sûresi, 6/28
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/349.
[107][107] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/349.
[108][108] Kamer sûresi, 54/55
[109][109] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/349-350.
[110][110] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/350.
[111][111] Kurtubî, 15/274
[112][112] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/350.

**64.** Ey Peygamber! De ki: Ey câhiller! Allah'ın birliğini gösteren apaçık delil ve alâmetler ortadayken, bana O'n-dan başkasına ibadet etmemi mi emrediyorsunuz? İbn Kesîr şöyle der: Müşrikler, cahilliklerinden dolayı Peygamber(s.a.v.)'i ilâhlarına ibadete çağırdılar. Bu durumda kendileri de onunla birlikte onun ilâhına tapacak-lardı. Onun üzerine bu âyet indi.[113][113]

**65.** Burada mukadder bir yeminin cevabıdır. Yani, vallahi sana ve senden Önceki peygamberlere vahiy olunmuştur ki, Ey Peygamber! Eğer Allah'a ortak koşarsan, mutlaka iyi amelin boşa çıkar ve bozulur. Bu yüzden de, âhirette mutlaka ziyana uğrayanlardan olursun. Bu, takdir ve faraziye yoluyla söylenmiş bir ifadedir. Yoksa, Peygamber (a.s.)'i Yüce Allah korumuştur. Hâşâ, o, Allah'a ortak koşmaz. O, iman ve Allah'ın,birliği kalesini kurmak için gelendir. Ebussuûd şöyle der: Bu söz, peygamberleri teşvik ve kâfirleri ümitsizliğe düşürmek, Allah'a ortak koşmanın son derece âdî ve çirkin bir şey olduğunu göstermek için, faraziye üslubuyla söylenmiştir.[114][114]

**66.** Aksine, ibadeti tek olan Allah'a has kıl. O'ndan başka hiç kimseye ibadet etme. Rabbinin verdiği nimete şükredenlerden ol. [115][115]

**67.** Allah'ı gerçek mânâda tanıyamadılar, O'na gereği gibi saygı gösterip yüceltmediler. Ebû Hâyyân şöyle der: O'na gereği gibi saygı gösterip yüceltmediler. O'nu kendilerince hakkıyle takdir edemediler. Başkasını O'na ortak koştular ve ibadette O'nunla taşlan ve ağaçları eşit tuttular.[116][116] Yüce Allah bundan sonra kendisinin ve sânının yüceliğine dikkatlerini çekmek için şöyle buyurdu: Bu, hal cümlesidir. Yani, O'na gereği gibi saygı gösterip yüceltmediler. Halbuki O, yüceliğin son derecesi olan, bu engin kudret sıfatıyle nitelenmiştir, Yeryüzü, genişliğine ve yaygınlığına rağmen, kıyamet gününde O'nun eli ve kudreti altında olacaktır. Gökler O'nun kudretiyle toplanıp dürülecektir. Zemahşeri şöyle der: Bu âyetten maksat, Allah'ın yüceliğini tasvir etmek ve O'nun azametinin künhünü bildirmekten başka bir şey değildir. Ancak bu, " kabza" ve " yemin" ile herhangi bir yön kastet-meksizin yapılan bir tasvirdir.[117][117] "Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Allah yeri kabzasına alır, göğü de kudretiyle tutar. Sonra şöyle der: Melik benim. Yeryüzünün kralları nerde?[118][118] Yüce Allah, müşriklerin kendisini niteledikleri acizlik ve noksanlık sıfatlarından uzak ve temizdir. Bundan sonra Yüce Allah, âhiretteki korkunç olayları anlattı: [119][119]

---

[113][113] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/228
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/350.
[114][114] Ebussuûd, 4/314
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/350.
[115][115] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/350.
[116][116] Bahr, 7/439.
[117][117] Keşşaf, 4/110
[118][118] Bu hadisi Buhârî ve Müslim tahric etmiştir. Buharı, Tefsîr-i sûre, 39-2; Müslim, Münâfi-kûn, 23. Lafız Buhârî'nindir. İbn Kesîr şöyle der: Bu âyetle ilgili birçok hadis vardır. Bunda ve benzeri âyetlerde yol Selefin yoludur. Bu yol, keyfiyetini belirtmeden ve tahrif etmeksizin, âyetleri geldiği gibi bırakmaktır.
[119][119] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/350-351.

**68.** Sûra üförülür. Sûr, İsrâfîl (a.s.)'in, Allah'ın emriyle üfleyeceği bir boynuzdur. Buradaki üflemekten maksat, korku üflemesinden sonra meydana gelecek olan "ölüm üfürmesi"dir. İbn Kesîr şöyle der: Bu, üflediğinde, göklerde ve yerdeki canlıların öleceği ikinci üfürmedir.[120][120] Göklerde ve yerde olanların tümü ölü olarak düşer. "ili Ancak Arş'ı taşıyan melekleri, huriler ve ğilmânlar gibi, Allah'ın, kalmalarını istediği kimseler hariç sonra Sûr'a, başka bir üfleniş üflenecektir. Bu da, diriltme üfleyişidir. O zaman bütün ölmüş olan mahlûkât kabirlerinden kalkıp kendilerine verilecek emri beklerler. [121][121]

**69.** Kıyamet günü. Allah, kullar arasında hükmetmek için tecelli ettiği zaman, mahşer yeri Onun nuruyla aydınlanır. Mahlûkâtm amel defterleri hesap için getirilir. Güç ve kudret sahibi olan Yüce Allah'ın, ümmetlerinin kendilerine verdikleri cevabı sormak için peygamberler ve insanların yaptıklarına şahit olan hafaza melekleri (koruyucu melekler) getirilir.[122][122] Suddî şöyle der: Bunlar, Allah yolunda şehit edilenlerdir. Bütün.kullar arasında adaletle hükmedilir. Âhirette amellerinin sevabım eksiltmek, veya cezasını artırmak suretiyle onlara azıcık da olsa zulüm yapılmaz. İbn Cü-beyr şöyle der: Güzel amelleri eksiltilmez, kötü amelleri de artırılmaz. [123][123]

**70.** Her insana, yaptığı iyi veya kötü amelin karşılığı ödenir, Yüce Allah her insanın yaptığını en iyi bilendir. Ne yazıya ihtiyacı vardır, ne de şahide. Bununla birlikte, delille susturmak için, amel defterleri şahitlik eder.
Bundan sonra Yüce Allah, bütün bahtiyar ve bedbahtların varacağı yeri açıklamak üzere şöyle buyurdu: [124][124]

**71.** Bütün kâfirler, bölük bölük cehennem ateşine sürülür. Bunların durumu, eşkiyanın dünyada zindana sevkedilmesine benzer. Nihayet cehenneme vardıklarında oranın kapıları, onları karşılamak için ansızın açılır. Cehennem bekçileri, kınamak ve azarlamak için onlara şöyle der: Size, gökten indirilen kitapları okuyacak, insandan peygamberler gelmedi rni? zor günün kötülüğünden korkutacak kimseler gelmedi mi? Onlar, "Evet bize geldiler ve bizi uyardılar. Bize kesin deliller getirdiler. Fakat biz onları yalanladık ve muhalefet ettik. Çünkü bizim bedbaht olacağımıza daha önce hüküm verilmişti." derler. Kurtubî şöyle der: Bu, kendilerine delil getirildiğine dâir onların bir itirafıdır. Azap kelimesinden maksat, Yüce Allah'ın, "Andolsun ki, cehennemi insanlar ve cinlerle toptan dolduracağım"[125][125] mealindeki sözüdür.[126][126]

---

[120][120] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/229
[121][121] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/351.
[122][122] Bu İbn Zeyd'in görüşüdür. En açık olan da budur. Nitekim âyet-i kerîmede meâlen, "Herkes yanında bir sürücü ve bir de şahide beraber gelmiştir (Kâf sûresi, 50/21) buyrulmuştur. Sürücü onu hesaba götürür, şahit de ona Şahitlik eder. Bu şahit, insanın başında görevlendirilen melektir.
[123][123] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/351-352.
[124][124] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/352.
[125][125] HÛd sûresi, 12/19.
[126][126] Kurtubî, 15/284

**72.** Onlara, içinde ebedî kalmak üzere cehennemin ateşine girin denir. Oradan ebediyyen ne ayrılmak vardır, ne de başka bir yere geçiş vardır. Kibirlenip de Allah'a iman etmeyen ve peygamberlerini doğrulamayanlar için cehennem ne kötü bir makam ve barınaktır. [127][127]

**73.** Allah'ın emirlerine karşı gelmekten korkan iyi kimseler, en güzel binekler üzerinde bölük bölük cennete sev-kedilirler. Kurtubi şöyle der: Cehenneme gireceklerin sevkedilmesi, onların hor ve zelil olarak oraya atılmalarıdır. Bunlara yapılan işlem sultana karşı ayaklanan suçlulara yapılan işleme benzer. Cennete gideceklerin şevki ise, onların bineklerinin ikram ve rıza yurduna sevkedilmesidir. Çünkü onlar, ancak binekler üzerinde götürülürler. Onlara yapılan muamele de, krallara gelen heyete yapılan muameleye benzer, tki sevk arasında ne kadar da fark var! [128][128] Cennetin kapıları açık olduğu halde mü'rninler cennete geldiklerinde... Nitekim, "Kapılan yalnız| onlara açılmış Adn cennetleri vardır" [129][129] buyrulmuştur. Savı şöyle der: Önceki âyette kelimesinden önce getirilmeyip burada getirilerek denmeşindeki hikmet şudur: "Hapishanelerin kapıları, suçlular oraya gelinceye kadar kapalı olur. Kapılar suçlular için açılır, sonra yine üzerlerine kapatılır. Sevinç ve mutluluk kapıları ise böyle değildir. Onlar, girecek kimseleri beklemek için açık tutulur. Dolayısıyle, öncekinde değil de burada gelmesi uygun düşmüştür. [130][130] Cennetin bekçileri onlara, "Selam size, ey takva sahibi iyi kişiler! Günah ve masiyet kirinden temizlendiniz. Artık ebedîlik yurdu cennete girin dedik-lerinde... Beyzâvî şöyle der: edatının cevabı hazfedilmiştir. Çünkü önceki ifade, onlara yapılan ikram ve gösterilen hürmetin anlatılamayacak ve açıklanamayacak kadar çok olduğunu göstermektedir. [131][131] İbn Kesîr de şöyle der: Hazfedilen cevabın takdiri şudur: Bunlar yapılınca mutlu olurlar ve kendilerine verilen nimet miktarınca sevinir ve neşelenirler. [132][132]

**74.** Cennete girip de orada yerleştiklerinde, "Bize vadettiği cennete girmemizi gerçekleştiren Allah'a hamd olsun' derler. Tefsirciler şöyle der: Bu âyet, Yüce Allah'ın kullarımızdan takv; sahibi kimselere verdiğimiz cennet işte budur" [133][133] mealindeki sözüyle müminlere verdiği va'de işaret etmektedir. Ve bizi cennet yurduna sahip kılan Allah'a hamd olsun. Orada, mülk sahibi nin, mülkünde tasarruf ettiği gibi tasarrufta bulunur ve dilediğimiz yerdi konaklarız. Orada hiç kimse bizimle münâkaşa etmez. Allah itaat ederek amel işleyenlerin

---

Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/352.
[127][127] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/352.
[128][128] Kurtubî, 15/285
[129][129] Sâd sûresi, 38/50
[130][130] Sâvî Haşiyesi, 3/381
[131][131] Beyzavî, 2/147
[132][132] Muhtasar-] İbn Kesir 3/232
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/352-353.
[133][133] Meryem sûresi, 19/63

mükâfatı cennet ne güzeldir. [134][134]

**75.** Ey Peygamber! Meleklerin, Rah mân'ın Arş'ını kuşattıklarını ve her taraftan onu sardıklarını görürsün İbadet maksadiyle değil de, zevk için Allah'ı teşbih ede ve O'nu yüceltirler. Kullar arasında adaletle hükmedilir. "Hüküm ve adaletinden dolayı, Âlemlerin Rabbı Allah' hamd olsun" denilir. Tefsirciler şöyle der: Hamd edenler, hem mü'minleı hem de kâfirlerdir. Mü'minler, lütfundan dolayı, kâfirler ise adaletinden de layı Allah'a hamd ederler. İbn Kesîr şöyle der: Bütün kainat, konuşanı konuşmayanı hüküm ve adaletinden dolayı Allah'a hamd eder. Bunu içindir ki Yüce Allah, bu hamd sözünü söyleyeni belirtmemişir. Aksine on mutlak olarak bırakmıştır. Bu ifade, bütün yaratıkların, hamd ederek O'na şahitlik ettiğini gösterir.[135][135]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:

**1.** "İnkâr ederseniz ile şükrederseniz umar ile sakınır üstlerinde ile altlarında, zarar ile merhamet, gayb ile genişletir ile daraltır ve doğru yolu buldu ile , sapıklığa düştü" arasında tıbâk vardır,

**2.** Tevekkül eder ile tevekkül edenler ve iyi iş yaptılar ile iyi iş" arasında cinâs-ı iştikak vardır.

**3.** "Onların üstlerinde ateşten gölgeler vardır" âyetinde alay üslûbu vardır. Zira ateşe gölge denmesi alaydır. Çünkü ateş yakıcıdır, gölge ise sıcaktan koruyucudur.

**4.** "Allah tek olarak anıldığı zaman, âhirete inanmayanların kalpleri tiksinir" âyetinde parlak bir mukabele sanatı vardır. Zira bundan sonra gelen Ama Allah'tan başkası anıldığı zaman hemen sevinirler" bölümü ona .mukabil zikredilmiştir. Yüce Allah, Allah'a karşılık putları, sevince karşılıkta tiksintiyi zikretmiştir. Aynı şekilde, bahtiyarlarla bedbahtlardan bahseden şu iki âyet arasında da mukabele vardır: "İnkâr edenler cehenneme bölük bölük sevkedilir" âyetine karşılık Yüce Allah, " Rablerinin emrine karşı gelmekten sakınanlar bölük bölük cennete sevkedilir" âyetini zikretmiştir. Mukabele, önce iki veya daha çok mânânın, sonra da tertiple bunların karşılığının getirilmesi demektir. Bu güzelleştirici edebî sanatlardandır.

**5.** "Allah'ın, göğsünü İslama açtığı kimse.... mi?" âyetinde hazif yoluyla îcâz vardır. Kelâmın akışından anlaşıldığı için haberi zikredilmemiştir. Takdiri: "Allah'ın, kalbini mühürlediği kimse gibi olur mu?" şeklindedir. " Geceleyin ibadet eden kimse... mi?" âyeti de bunun bir benzeredir: Yani, bu kimse, Rabbini inkâr eden kimse gibi midir?

---

[134][134] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/353.
[135][135] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/233
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/353-354.

**6.** "De ki, küfrünle eğlene dur" cümlesindeki emir tehdit ifade eder. Bunun bir benzeri de "- Usûlünüze göre amel edin" âyetidir. Bu da aşırı tehdit ifade eder.
**7.** Ateşte olanı sen mi kurtaracaksın?" âyetinde mecâz-ı mürsel vardır. Yüce Allah burada neticeyi zikretmiş, sebebi kastetmiştir. Çünkü sapıklık, ateşe girmeye sebeptir.
**8.** "Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur" âyetinde istiare vardır. Yani "göklerin ve yerin hayır anahtarları ve onların bereket madenleri" demektir. Burada Yüce Allah, hayır ve bereketleri hazinelere benzetti ve anahtarlar mânâsına gelen "mekâlîd" kelimesini onlar için müsteâr olarak kullandı. Buna göre âyetin mânâsı, "Rahmet ve lütfunun hazineleri O'nun elindedir" şeklinde olur.
**9.** "Halbuki kıyamet günü bütün yeryüzü Onun"kabzasmdadır. Gökler Onun sağ eliyle dürülmüş-tür" âyetinde istiâre-i temsîliyye vardır. Yüce Allah azametini, sonsuz gücünü ve büyüklüğü ile akılları hayrete düşüren ve fakat Yüce Allah'ın gücüne nisbetle küçük olan o cisimlerin küçüklüğünü, istiâre-i temsiliyye yoluyla, büyük bir şeyi avucuna alan ve gökleri sağ eliyle düren kimseye benzetti. Şerif Râdî şöyle der: Bu âyette istiare vardır. Yani, Allah'ın kudreti altındaki arz, bir kimsenin elinde tuttuğu ve avucunun içine aldığı, mülküne sahip olduğu ve başkasının ortak olmadığı şey gibidir. Gökler de O'nun mülkünde toplanmış ve kudretiyle durulmuştur. Zemahşerî de şöyle der: Bu âyet, "kabza" ve "yemin" ile herhangi bir yön kastetmeksizin, Allah'ın azametini tasvir etmek ve O'nun azametinin künhünü bildirmek içindir. Çünkü bundan maksat, O'nun engin gücünü göstermektir. Beyan ilminde, bu konudan daha ince, daha nazik ve daha latîf bir konu göremezsin.
**10.** "Kişinin, Allah'ın yanında kusur ve eksikliğimden dolayı vay halime, bana yazıklar olsun dememesi için..." âyetinde kinaye vardır. Çünkü, Allah'ın yanı mânâsına gelen Allah'ın hakkı ve O'na itaatten kinayedir. Bu, latîf kinayelerdendir.
**11.** "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin" cümlesinde, I. şahıstan III. şahsa dönüş vardır. Aslı, "Rahmetimden ümit kesmeyin" şeklindedir. Edebiyatçılar şöyle der: ", De ki, ey nefislerine zulmeden kullarım...!" âyet-i kerime sinde, güzel edebî sanat türleri mevcuttur. Onlardan biri: Yüce Allah'ın mahlûkâtına yönelmesi ve onlara seslenmesidir. Diğeri kullarım şeklindeki terkipte, kullar, kelimesinin lafz-ı celîline mudâf olmas onlara değer verilmesidir. Bir diğeri, I. şahıstan III. şahsa dönülerek yerine denilmesidir Bir diğeri, rahmetin, bütün isim sıfatları kapsayan "Allah" lafzıyla tamamlanmasıdır. Bir diğeri de, hei mübtedâsı hem haberi marife olan ve ve " fasıl zamiri" ile pekiştiril miş olan cümlesinin getirilmesidir.
**12.** Âyet sonlarındaki harflerin birbirine uygunluğu*, bu, son derece güzel ve parlaktır. Mesela Yüce Allah'ın şu âyetlerini oku:
Bu ifade güzelliği, parlaklığı ve edasıyla seni etkilemiyor mu? Do-layısıyle, dilin, kendiliğinden Allah'ı zikredivermiyor mu?!

Allah'ın yardımıyle Zümer Sûresi'nin tefsiri bitti. [136][136]

[136][136] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/354-356.

# GAFIR SURESİ

Mekke'de inmiştir. 85 âyettir.

## Sureyi Takdim

Mü'min Ğâfir sûresi Mekke'de inmiştir. Burada inen diğer sûreler gibi bu sûre de inanç konularına önem verir. Sûrenin en önem verdiği konu hemen hemen "hak ile bâtıl" ve "hidayet ile sapıklık" arasındaki savaştır. Bunun içindir ki, sûrenin havası sertlik ve şiddet ile dolu olarak gelmiştir. Bu hava, sanki yaralama ve çarpışmaların yapıldığı, sonra savaş dinip de azgınların düştüğü yerler aydınlanınca onların üst üste yığılmış kırıntılar haline geldiğinin görüldüğü korkunç bir savaş havasıdır.

Bu mübarek sûre Yüce Allah'ın güzel sıfatlarının ve büyük alâmetlerinin yüceliğini anlatarak başlar. Sonra, Allah'ın varlığını gösteren deliller hakkında kâfirlerin mücadelesini anlatır. Hakk apaçık ve parlak olmasına rağmen cedelciler yine mücadele etmiş, kibirlenenler de onun hakkında ki-birlenmişlerdir.

Sûre, ölen kâfirlerin yıkılışlarını açıklar. Yüce Allah onları, güçlü ve kuvvetli birinin yakalayışı gibi yakalamış ve onlardan hiçbiri kurtulamamıştır.

Bu korkunç hava arasında, Arş'ı taşıyan meleklerin, huzur ve huşu içersinde Allah'a dua ettikleri sahne görünür Sûre, bazı âhiret sahnelerini ve korkunç olaylarını anlatır. Bir de bakarsın ki kullar hesap için Yüce Allah'ın huzuruna çıkıp korku ve huşu içersinde durmaktadırlar. O zaman kalpler hancereye gelir, şiddetli korku ve endişeden neredeyse yerinden kopmak üzere olur. O korkunç yer ve o zor günde insan yaptıklarının karşılığını alır. Ameli iyi ise karşılığı da iyi, kötü ise karşılığı da kötüdür.

Daha sonra söz, Mûsâ (a.s.)'nın zorba ve azgın Firavun'u hakka davetinde misâl gösterilen iman ve taşkınlık kıssasına gelir. Firavun, imanın toplum arasında yayılmasından korktuğu için, kibir ve zorbalığı ile Mûsâ (a.s.)'yı ve ona uyanları öldürmek ister. Bu kıssa anlatılırken, daha önce Mûsâ kıssasında anlatılmamış olan yeni bir halka ortaya çıkar. Bu da Firavun ailesinden, imanını gizleyen mü'min bir adamın ortaya çıkışıdır, bu şahıs nezaketle ve çekinerek, açık ve seçik bir şekilde baş ağırtıcasına hakkı söylüyor. Kıssa, zorba ve taşkın Firavun'un, yardımcı ve destekçileriyle birlikte denizde boğularak yok olması ve hakk davetçisi o mü'min ile diğer mü'minlerin kurtulmasıyle sona erer.

Sonra bu sûre, müşriklerin ortak koştuğu ve kâfirlerin, âyetlerini inkâr ettiği o Yüce Allah'ın birliğini anlatan ve büyüklüğüne şahit olan bazı kevnî delilleri anlatır. Mü'min ile kâfire, gören ile körü misâl getirir. Mü'min, Allah'ın nuru ve basireti ile görmektedir. Kâfir ise karanlık içersinde bocalar.

Bu mübarek sûre, yalanlayanların, azgın ve zorba taşkınların yıkılışını ve gaflet içersinde şaşkın şaşkın dururlarken kendilerini yakalayan azap sahnesini anlatarak sona erer. [1][1]

## İsmi

Bu sûreye Gâfir (bağışlayan) sûresi denilmesinin sebebi şudur: Yüce Allah, kendisinin güzel sıfatlarından olan bu sıfatı sûrenin başında zikretti: " Allah günahı bağışlayan ve tevbeyi kabul edendir." Yüce Allah, o mü'min kişinin hakka davetini anlatırken, mağfireti (bağışlamayı) tekrar zikretti: " Ben ise sizi, o aziz ve çok bağışlayan Allah'a davet ediyorum". Firavun ailesinden mü'min bir kişinin kıssası anlatıldığı için, bu sûreye ayrıca "Mü'min" sûresi de denilmiştir. [2][2]

Bismillâhirrahmânirrahîm.
**1.** Hâ, mîm.
**2, 3.** Bu Kitabın indirilmesi, mutlak galip, hakkıyla bilen, günahı bağışlayan, tevbeyi kabul eden, azabı çetin, lütuf sahibi Allah tarafından dır. O'ndan başka hiç bir ilâh yoktur, dönüş ancak O'nadır.
**4.** İnkâr edenlerden başka hiç kimse Allah'ın âyetleri hakkında tartışmaz. Öyle ise onların şehirlerde gezip dolaşması, seni aldatmasın.
**5.** Onlardan önce Nûh kavmi ve bunlardan sonraki topluluklar da yalanlamış, her ümmet kendi peygamberini öldürmeye azmetmişti. Bâtılı hakkın yerine koymak için mücâdele etmişlerdi. Bunun üzerine Ben onları yakaladım. İşte, cezalandırmamın nasıl olduğunu gör.
**6.** İnkâr edenlerin cehennem ehli olduklarına dâir Rabbinin sözü böylece gerçekleşti.
**7.** Arş'ı yüklenen ve bir de onun etrafında bulunan (melekler), Rablerini hamd ile tesbîh ederler, O'na îman ederler. Mü'minlerin de bağışlanmasını isterler: "Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O halde tevbe eden ve Senin yoluna gidenleri bağışla, onlan cehennem azabından koru!" (derler).
**8.** Rabbimiz! Onları da, onların atalarından, zevcelerinden, nesillerinden iyi olanları da, kendilerine va'dettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz azîz ve hakîm olan Sensin!
**9.** Bir de onları, her türlü kötülüklerden koru. O gün Sen kimi kötülüklerden korursan muhakkak ki onu rahmetine mazhar etmiş olursun. Bu en büyük kurtuluştur.
**10.** İnkâr edenlere şöyle seslenilir: "Allah'ın gazabı, sizin kendinize olan kötülüğünüzden elbette daha büyüktür. Zira siz îmana davet ediliyorsunuz, fakat inkâr ediyorsunuz."
**11.** Onlar; "Rabbimiz, bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin. Biz de

[1][1] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/359-360.
[2][2] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/360.

günahlarımızı itiraf ettik. Bir daha (bu ateşten) çıkmaya yol var mıdır?" derler.
**12.** Onlara, bunun sebebi şudur (denir) "Bir Allah'a çağrıldığı zaman inkâr ettiniz. O'na ortak koşulunca inanıp tasdik ediyorsunuz. Artık hüküm, yücelerin yücesi Allah'ındır."
**13.** Size âyetlerini gösteren, sizin için gökten rizik indiren O'dur. Allah'a yönelenden başkası ibret almaz.
**14.** Haydi, kâfirlerin hoşuna gitmese de Allah'a, Allah için dindar ve muhlis olarak duâ edin!
**15.** Dereceleri yükselten, Arş'ın sahibi Allah, kavuşma günüyle korkutmak için kullarından dilediğine vahyi indirir.
**16.** O gün onlar meydana çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz. "Bugün hükümranlık kimindir?" "Kahhâr olan tek Allah'ındır."
**17.** Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün haksızlık yoktur. Şüphesiz Allah, hesabı çarçabuk görendir.
**18.** Yaklaşan gün hususunda onları uyar! Çünkü o zaman yürekler, gamla dolu ve onlar yutkunur oldukları halde gırtlaklara dayanacaktır. Zâlimlerin ne dostu, ne de dinlenecek şefaatçisi vardır.
**19.** Allah, hâin gözleri ve kalblerin gizlediğini bilir.
**20.** Allah, adaletle hükmeder. O'nu bırakıp taptıkları ise, hiçbir şeye hükmedemezler. Şüphesiz Allah, hakkıyla işiten ve görendir.
**21.** Onlar, yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin âkibetinin nasıl olduğunu görsünler? Onlar, kuvvet yönünden ve yeryüzünde eserler bakımından bunlardan daha üstündüler. Böyleyken Allah onları günahları yüzünden yakaladı. Onları Allah'ın azabından koruyan da olmadı.
**22.** Bunun sebebi, peygamberleri kendilerine apaçık mu'cizeler getirdikleri halde, inkâr etmeleri idi. Allah da kendilerini tutup yakalayıverdi. Doğrusu O, kuvvetlidir; azabı da pek çetindir.

## Kelimelerin İzahı

Ğâfir, bağışlayan demektir, örtmek ve silmek manasınadır.
Tavl, lütuf ve ihsan demektir.
İbtal ederler, boşa çıkarırlar. "Bâtıl boştur" mânâsına denir. Çünkü bâtıl, kayıp gider, bir yerde durmaz.
Gerekli oldu, vacip oldu.
Makt, aşırı kin manasınadır.
Rûh, vahy ve peygamberlik demektir. Bedenler ruhlarla dirilip canlandığı gibi, kalpler de vahiy ile canlandığı için ona "ruh" denmiştir.
Telâk, mahşerde toplanmak demektir.
Bârizûn, açıktadırlar, hiçbir şey onları örtmez.
Âzife, kıyametin ismidir. Kıyamet yakın olduğu için ona âzife denilmiştir. Bir şey yaklaştığında denir.

Vâk, onlardan azabı savacak olan şey demektir. [3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Hurûfu mukattaa, Kur'an'm mucize oluşuna dikkat çekmek ve bu mucize Kur'an'm, bu hecâ harflerinin benzerlerinden meydana geldiğini göstermek içindir.[4][4]

**2.** Bu Kur'an, Allah'tan indirilmiştir. O, mülkünde güçlü, yarattıklarını bilendir. [5][5]

**3.** O, kulların günahlarını bağışlayan ve âsilerden, tevbe ederek kendisine dönenlerin tevbesini kabul edendir. Kibirlenip taşkınlık gösterenler ve Allah'a itaatten yüzçevirenler için azabı şiddetlidir. Lütuf ve ihsan sahibidir, Allah'tan başka gerçek ilâh ve O'ndan başka Rab yoktur. Mahlûkâtin dönüşü sadece O'nadır. O, onlara amellerinin kaşılığını verecektir. Allah, rahmetinin geniş olduğuna ve rahmetinin, azabından önce geldiğine işaret etmek için, mağfiret ve tevbeyi, azaptan önce zikretti. Bundan sonra Yüce Allah Kur'-ân-ı Kerim'in âlemler için Allah'ın bir hidayeti olduğunu anlatınca, ardın dan inatçı cedelcileri anlatmak üzere şöyle buyurdu:[6][6]

**4.** Kur'an'm âyetleri ve mucize oluşu apaçık ortaya çıktıktan sonra onun hakkında ancak, Allah'ın âyetlerini inkâr eden ve peygamberlerine inatla karşı çıkanlar mücâdele eder ve hakkı kabul etmez. Ey akıllı! Bu düyada onların evlerde, çiftliklerde, yurtlarda yaşamalarına, ticarî faaliyetlerde bulunduklarına ve bunlarda tasarruf etmelerine aldanma. Çünkü onlar insanların en bedbahtlarıdır. içinde bulundukları nimet az bir mal ve geçici bir gölgedir. Kuşkusuz Ben, her ne kadar onlara mühlet versem de, onları ihmal etmem. Aksine, bu nimetlerin ardından, güçlü kuvvetli kişinin yakaladığı gibi onları yakalarım. İbn Cüzeyy şöyle der: Bu âyet, Hz. Peygamber (a.s)'i teselli; kâfirleri'ise şiddetli bir sakilde tehdit etmektedir.[7][7]

**5.** "Mekke kâfirlerinden Önce de bir çok kavim, peygamberleri yalanlamıştı, Nuh (a.s.) kavmi onlardandır. Âd ve Semûd kavimleri, Firavun ve bunların benzeri, peygamberlerinin aleyhine birleşen ve Allah katından getirdiklerini kabul etmeyen milletler de onlardandır. Yalanlayan milletlerden her biri peygamberlerini enseleyip öldürmeyi kastettiler. İbn Kesir şöyle der: Mümkün olan herşeyi yaparak peygamberi öldürmeye çalıştılar. Onlardan bazıları da

---

[3][3] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/365.
[4][4] Konu hakkında geniş bilgi için bkz. Bakara sûresinin evveli. Ğâfir sûresi, "Hâ mîm" harfleriyle başlayan yedi sûreden biridir. Bunlara "Yedi Hâmîmler" veya "Hâmîm ailesi" denir.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/365.
[5][5] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/365.
[6][6] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/365.
[7][7] Teshil, 4/2
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/365-366.

peygamberlerini Öldürmüştür.[8][8] Apaçık hakkı gidermek ve onu boşa çıkarmak için, peygamberlere karşı bâtıl yolda mücâdele ettiler. Ben de onları korkunç bir ölümle yok ettim. " Bu, hayrete düşüren bir sorudur. Yani, işte onları cezalandırmam nasılmış, gör! Korkunç ve şiddetli değil miymiş!? [9][9]

**6.** Onlardan önce gelmiş olan kâfirler için azap gerekli olduğu gibi, senin kavminden o yalanlayanlara da aynı şekilde, azap sözü gerçekleşti. Çünkü onlar cehennemliktir. Taberî şöyle der: Peygamberlerini yalanlayan ümmetlere azabım gerçekleştiği ve başlarına geldiği gibi aynı şekilde azap sözü, senin kavminden Allah'ı inkâr edenler hakkında da gerçekleşmiştir. Çünkü onlar cehennemliklerdir.[10][10]
Bundan sonra Yüce Allah, kâfirleri ve günahkârları anlatmasının ardından, tertemiz meleklerin ve iyi mü'minlerin hallerini anlattı. [11][11]

**7.** Allah'a yakın kullar ve Arş'ın etrafında bulunan büyük melekler, ki bunların sayısını Allah'tan başka kimse bilmez, sürekli olarak Allah'a ibadet halindedirler. O'nu noksan sıfatlardan uzak tutar, kemal sifatlarıyle Överler. O'nun varlığına ve O'ndan başka hiçibir ilâh olmadığına inanırlar. Kibirlenip O'na ibadeti terketmezler. Zemahşerî şöyle der: "Ârş'ı taşıyanların ve bütün meleklerin Allah'a inanması gizli değildir. Durum böyleyken " O'na inanırlar" sözünün ne faydası var?" dersen şöyle cevap veririm: Bu, imanın üstünlük ve şerefini ifade eder, ona teşviki açıklar.[12][12] Melekler ibadet ettikleri ve Allah'ı teşbih ve yüceltmeye daldıkları bir haldeyken Allah'tan mü'minler için bağışlanma dilerler, şöyle derler: Ey Rabbımız! Rahmetin ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. Tefsirciler şöyle der; Yüce Allah'ın, rahmet ve ilim sıfatlarıyle nitelenmesi ki bu, duadan önce bir övgüdür kullara, Allah'tan isteme ve dua etme edebini öğretmektir. Onlar dualarına edeple başlar ve kullar için Allah'ın lütuf, ihsan ve nimetini isterler.[13][13] Şirk ve günahlardan tevbe edip, peygamberlerinin getirdiği hak yola uyan o günahkâr ve kötü iş yapanları bağışla. Onları, cehennem azabından koru. [14][14]

**8.** Rabbımız! Onları, kendileftne va'dettiği naîm ve ikâmet cennetlerine sok. Babalarından, eşlerinden ve çocuklarından sâlih olanları da naîm cennetlerine sok ki, onlarla sevinçleri tamamlansın. İbn Kesîr şöyle der: Onları bir araya topla ki, cennette birbirine komşu evlerde toplanmak suretiyle gözleri aydın olsun.[15][15] Kuşkusuz Sen, mağlûp edilmeyen, her istediğini yapan güçlü; yaptığı her şeyi bir hikmet ve maslahata göre yapan hikmet sahibisin. [16][16]

---

[8][8] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/235
[9][9] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/366.
[10][10] Taberî, 24/43
[11][11] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/366.
[12][12] Keşşaf, 4/118
[13][13] Bkz. Bahr, 7/451
[14][14] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/366-367.
[15][15] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/236
[16][16] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/367.

**9.** Bu, meleklerin duasının devamıdır. Yani, ey Rabbim! Onları, yapanları helak eden çirkin ve kötü işleri yapmaktan koru. Sen, kıyamet gününde kimi, o kötü fiillerin netice ve akıbetlerinden korursan, ona lütfetmiş ve azaptan korumuş olursun, Bu bağışlanma ve cennetlere girme, benzeri olmayan büyük bir zaferdir. Yüce Allah, mü'minlerin durumlarını anlattıktan sonra bir miktar da-kâfirlerin durumunu anlatmak üzere şöyle buyurdu: [17][17]

**10.** İnkâr edenler var ya, kıyamet gününde, melekler onları kınamak ve azarlamak üzere şöyle seslenir: Allah'ın dünyada size şiddetli öfkesi, sizin bugün kendinize olan öfkenizden daha büyüktür. Siz imana çağrıldığınız zaman, kibir ve gururunuzdan dolayı inkâr ediyordunuz. Katâde şöyle der: Sapıklara dünyada iman teklif edilip de onu kabul etmeye yanaşmadıkları zaman Allah'ın onlara Öfkesi, Allah'ın azabını gördükleri zaman kendilerine olan öfkelerinden daha büyüktür.[18][18]

**11.** Kâfirler, sıkıntıları ve korkulu halleri gördüklerinde derler ki: Ey Rabbimiz! Bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin. Dünyada işlemiş olduğumuz günahları itiraf ettik. Sana, itaat etmemiz için bizi dünyaya geri çevirir misin? İyilerin yoluna girmemiz için bizi ateşten çıkarır mısın? Tefsirciler şöyle der: Birinci ölüm, dünyaya gelmeden önceki yokluk halleridir. İkinci ölüm ise, dünyada öldükleri zamanki halleridir. Birinci hayat, dünya hayatı, ikinci hayat ise, kıyamet günü tekrar diriltildikten sonraki hayattır. Bunlar, iki ölüm ve iki hayattır.[19][19] Kâfirler, azabı açıkça gördükten sonra, merhamet dileme ve Allah'ın rızasına tevessül yoluyla böyle söylerler. Halbuki onlar bu azabı inkâr ediyorlardı. Bunun içindir ki cevap şöyle gelmiştir: [20][20]

**12.** Bu azap ve cehennemde ebedî kalmanız, kâfir olmanız ve Allah'a inanmamanız yüzündendir. Allah'ı birlemeye çağrıldığınız zaman siz O'nu inkâr etmiştiniz. Lât, Uzzâ ve benzeri putlara çağrıldığınızda inanıp onların ilâhlığını tasdik ediyordunuz.. Şu halde hüküm putların değil, tek olan Allah'ındır. Hiçbir kurtuluş yolunuz yoktur. Çünkü Allah, mahlûkâtma galiptir, mülkünde yücedir. Dilediğini yapar ve dilediği hükmü verir. Yüce Allah önceki âyetlerde, müşrikler için şiddetli tehdidi gerektiren şeyleri anlattıktan sonra, ardından gücünün sonsuzluğunu ve hikmetini gösteren şeyleri anlattı ki, bu, putlara ibadet etmenin caiz olmadığını gösteren bir delil yerine geçsin: [21][21]

**13.** Ey insanlar! Yüce Allah, mahlûkâtmda engin gücüne delâlet eden delilleri

---

[17][17] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/367.
[18][18] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/237
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/367.
[19][19] Bu İbn Mes'ûd, İbn Abbâs ve Katâde'nin görüşüdür. Onlar, "Bu âyet Yüce Allah'ın şu mealdeki sözüne benzer" derler: "Ey kâfirler! Siz ölü (henüz yok) İken sizi dirilten, dünyaya getiren Allah'ı nasıl inkar ediyorsunuz? O sizi yine öldürecek, yine diriltecek (Bakara sûresi, 2/28).
[20][20] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/367-368.
[21][21] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/368.

size gösterendir: Bu deliller, göklerde ve yerde, onları yaratan ve yoktan var edenin kemâlini gösteren delillerdir. Allah gökten sizin için rızık sebebi olan yağmuru indirir. Onunla ekinleri ve meyveleri çıkarır Bu apaçık âyetlerden, ancak tevbe ile ve gösterişten, riyadan uzak iyi amel işleyerek Allah'a dönenler ibret ve öğüt alır. [22][22]

**14.** Şu halde, Ey mü'minler! İbadet ve itaati sadece Allah'a has kılıp O'na kullak edin. Onunla birlikte başkasına kulluk etmeyin. Kâfirler istemese de böyle yapın. Bu âyet, vurgu ifade eder. Yani, Allah'a kulluk edin ve kalplerinizi sadece O'na has küm. Hattâ bu, kâfirlerin hoşuna gitmese samimiyetiniz onları kızdırsa ve bu yüzden sizi öldürseler de böyle yapın. [23][23]

**15.** O'nun şanı ve saltanatı yücedir. O, yüksek ve yüce makam sahibidir. O, mahlûkâtm en büyüğü olan ve Allah'ın mahrukatından hiçbirine benzemeyen yüce Arş'ın sahibidir. İbn Kesîr şöyle der:
Yüce Allah, kendisinin büyüklüğünü ve yüceliğini ve yüce Arş'nm, bütün mahlûkâtımn üstünde bir tavan gibi olduğunu anlattı. Arş'ın, kırmızı yakuttan olduğu ve genişliğini Allah'tan başka kimsenin bilmediği anlatılmıştır.[24][24]
Ebussuüd da şöyle der: Gökleri ve yerin etrafını kuşatan yüce Arş'ın, Allah'ın mülkü ve kudret eli altında olması, O'nun şanının ve saltanatının yüceliğinin son derece büyük olmasını ve ondan öte bir büyüklük olmamasını gerektiren şeylerdendir.[25][25] O, vahyi yarattıklarından dilediğine indirir. Risalet ve peygamberliği, kullarından dilediğine verir. Vahy kalplerde, ruhun vücutta dolaştığı gibi dolaştığı için ona ruh adı verilmiştir. Kurtubî şöyle der: Bedenler ruhlarla hayat bulduğu gibi, insanlar da küfür ölümünden vahiy sayesinde kurtulup hayat bulurlar. Bu sebeple Yüce Allah vahye "ruh" adını vermiştir.[26][26]
Kendisine vahy edilen peygambere o büyük kıyamet gününe karşı insanları uyarması için vahyedilir. O gün, amellerinden dolayı hesaba çekilmeleri için bütün kullar toplanır. Hesap saatinde, yaratan ile yaratılan karşılaşır. Katâ-de şöyle der: O gün, gök ehli ile yer ehli, yaratanla yaratılan karşılaşır.[27][27]

**16.** Onlar o gün açıkça ortaya çıkarlar, dağ, tepe veya bina nevinden hiçbir şey onları ne gizler, ne gölgeler, ne de örter. Çünkü onlar dümdüz bir yerde, mahşer yerindedirler. Onların ne hal ve amellerinden, ne de sırları ve gizli şeylerinden hiçbiri Allah'a gizli kalmaz. Sâvî şöyle der: Yüce Allah'tan, diğer günlerde de hiçbir şey gizli kalmamasına rağmen, bu durumun o güne tahsis edilmesindeki hikmet şudur: Kâfirler dünyada, meselâ duvarlarda saklandıklarında Allah'ın göremeyeceğini sanıyorlardı. Oysa o gün bu şekilde düşünemezler.[28][28] İnsanlar

---

[22][22] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/368.
[23][23] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/368.
[24][24] Muhtasar-ı tbn Kesîr, 3/238
[25][25] Ebussuûd, 5/5
[26][26] Kurtubî, 15/299
[27][27] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/238
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/368-369.
[28][28] Sâvî Haşiyesi 4/5

mahşer yerinde göründüklerinde Yüce Allah, "Bu gün mülk kimindir?" diye seslenir, Yüce Allah'ın heybet ve korkusundan bütün mahlûkât susar. Yüce Allah, O tek, ve kahhâr olan Allah'ındır" diyerek kendisi cevap verir. Yani mülk, yegâne sahibi olan Allah'ındır. O, kendinden başka olan her şeyi mağlup ederek üstün gelendir. Hasan Basrî şöyle der: Soran da cevap veren de Yüce Allah'tır. Çünkü O bu sözü cevap vererek hiçbir kimsenin bulunmadığı zaman söyleyecek ve kendisi cevap verecektir.[29][29]

**17.** O gün, yani kullar arasında hüküm verildiği gün, herkese yaptığı iyilik veya kötülüğün karşılığı verilir. O gün, ne sevabını eksiltmek, ne de cezasını çoğaltmak suretiyle hiç kimseye en ufak bir şekilde zulmedilmez. Şüphesiz Allah'ın hesaba çekmesi hızlıdır. Hiçbir durum. Onu diğer bir durumla meşgul olmaktan alıkoymaz. Bütün mahlûkâtı aynı anda hesaba çeker. Kurtubî şöyle der: Onlara aynı anda rızık verdiği gibi, aynı şekilde bir anda da hesaba çeker. Hadiste şöyle bildirmiştir: "Gündüz yarılanmadan, cennet ehli cennette istirahata çekilir. Cehennem ehli de cehennemde yerini alır."[30][30]

**18.** Onları, kıyamet günündeki o korkunç günden korkut. İbn Kesîr şöyle der: Âzife, kıyametin isimlerinden bir isimdir. Onun kopması yakın olduğu için ona bu isim verilmiştir. Nitekim, âyet-i ke-rime'de Yüce Allah meâlen, "Yaklaşan yaklaştı"[31][31] buyurmuştur.[32][32] Korku ve endişenin şiddetinden dolayı nerdeyse kalpler gırtlaklara ulaşmaktadır. Kederli kimsenin durumu gibi, üzüntü ve pişmanlık dolu olarak böyle olurlar. İbn Cüzeyy şöyle der: Yani, korkunun şiddetinden, kalpler göğüslerden yukarı doğru yükselmiş, gırtlaklara ulaşmıştır. Bu ifadenin hakikat olma ihtimali olduğu gibi, mecaz olma ihtimali de vardır. Yüce Allah, korkunun şiddetini bununla ifade etmiştir. Hançere, gırtlak demektir.[33][33] Zâlimlere fayda sağlayarak Hiçbir dost yoktur. Onları azabın şiddetinden kurtarmak için, şefaat edecek hiçbir şefaatçi de yoktur. [34][34]

**19.** Yüce Allah harama hırsızlama bakmak suretiyle hain olan gözü bilir. İbn Abbâs şöyle der: O harama bakan kimse öyle bir adamdır ki, insanlarla beraber oturur. Yanlarından bir kadın geçtiğinde, onlara çaktırmadan kadına bakar. Allah, göğüslerin gizlediği gizli sırları da bilir. [35][35]

**20.** Allah, adaletle hükmeder. Allah'ı bırakıp da tapmış oldukları putlar ise asla bir hüküm veremezler. O halde nasıl Allah'a ortak olurlar? Ebussuûd şöyle der: Bu, onlarla bir alaydır. Çünkü cansız varlık hakkında "O hükmeder" veya

---

[29][29] Kurtubî, 15/300
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/369.
[30][30] Kurtubî, 15/301. Hadiste geçen kelimesi öğleyin istirahat etmek manasına gelen "i kaylûle" kelimesindendir.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/369-370.
[31][31] Necm Sûresi, 53/57
[32][32] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/239
[33][33] Teshil, 4/4
[34][34] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/370.
[35][35] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/370.

"hükmedemez" denilmez.[36][36] Şüphesiz Allah, kulların sözlerini işiten, yaptıklarını görendir. [37][37]

**21.** O müşrikler yolculuklarında yalanlayanların kalıntılarından gördükleriyle ibret almadılar mı Yalanlayanların başına gelen azap ve cezayı görmediler mi? Çünkü akıllı, başkasından ibret alandır. Onlar, bu senin kavminin kâfirlerinden daha kuvvetli idiler. Yeryüzündeki eserleri, yani kaleleri, köşkleri ve sağlam orduları daha kuvvetliydi. Bu büyük güç ve sağlam kuvvete rağmen, peygamberleri yalanladıkları için Allah onları yok etti. Suç işlemeleri ve peygamberlerini yalanlamaları yüzünden Allah onları feci bir şekilde helak etti. Allah'ın azabını onlardan savacak ve Onun azabından koruyacak hiç kimseleri yoktur. Bundan sonra Yüce Allah, onları niçin cezalandırdığını açıklayarak şöyle buyurdu: [38][38]

**22.** Bu azap, peygamberlerinin onlara apaçık mucizeler ve parlak deliller getirmesi ve onların bu apaçık delillere rağmen inkâr etmeleri sebebiyledir. Bu yüzden Allah onları helak ve yok etmiştir. Şüphesiz Yüce Allah güçlüdür, mağlup olmaz. Sağlam bir güç ve büyük bir kuvvete sahiptir. kendisine isyan edene cezası şiddetlidir. Azabı da elem ve ağrı vericidir. Allah bizi cezasından korusun, azabından kurtarsın. [39][39]

**23, 24.** Andolsun ki biz Musa'yı mu'cizelerimiz ve apaçık hüccetle, Firavun, Hâmân ve Karun'a gönderdik. Onlar: "Bu, çok yalancı bir sihirbazdır!" dediler.
**25.** İşte o tarafımızdan kendilerine hakkı getirince, "Onunla beraber îman edenlerin oğullarını öldürün, kadınları sağ bırakın!" dediler. Ama kâfirlerin tuzağı elbette boşa çıkar.
**26.** Firavun: "Bırakın beni, dedi. Musa'yı Öldüreyim, varsın Rabbine yalvarsın! Çünkü ben onun, dîninizi değiştireceğinden, yahut yeryüzünde fesat çıkaracağından korkuyorum."
**27.** Musa da: "Ben, hesap gününe inanmayan her kibirliden, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz (olan AIIah)'a sığındım" dedi.
**28.** Firavun ailesinden olup, îmanını gizleyen bir mü'min adam şöyle dedi: "Siz bir adamı, "Rabbim Allah'tır" diyor, diye öldürecek misiniz? Halbuki o, size Rabbinizden apaçık mucizeler getirmiştir. Eğer o yalancı ise yalanı kendisinedir. Eğer doğru söylüyorsa sizi tehdit ettiği azâb'ın, bir kısmı olsun sizi çarpar. Şüphesiz Allah haddi aşan, yalancı kimseyi muvaffak etmez.
**29.** Ey kavmim! bugün, bu yerde üstün olan kimseler olarak hükümranlık sizindir. Ama Allah'ın hışmı bize gelip çatarsa, kim bize yardım eder?" Firavun: "Ben size kendi görüşümden başkasını işaret etmiyorum. Ben size ancak doğru yolu gösteriyorum" dedi.

---

[36][36] Ebussuûd, 5/7
[37][37] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/370.
[38][38] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/370-371.
[39][39] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/371.

**30, 31.** İman etmiş olan dedi ki: "Ey kavmim! doğrusu ben sizin için, Nûh kavminin, Âd, Semûd ve onlardan sonra gelenlerin durumu gibi, toplulukların uğradıkları bir günün benzerinden korkuyorum. Allah, kullarına bir zulüm dilemez.
**32.** Ey kavmim! Gerçekten sizin için o bağrışıp çağırışına gününden korkuyorum.
**33.** Arkanıza dönüp kaçacağınız günden... Sizi Allah (in azâbın)dan kurtaracak kimse yoktur. Allah kimi saptmrsa, artık onu doğru yola iletecek de yoktur."
**34.** "Andolsun ki (Musa'dan) önce Yûsuf da size açık burhanlar getirmişti de onun size getirdiği şeyler hakkında şüphe edip durmuştunuz. Hattâ o vefat edince de, "Allah ondan sonra peygamber göndermez" dediniz. İşte Allah o aşırı giden, şüphecileri böyle şaşırtır.
**35.** Kendilerine gelmiş hiçbir hüccet olmadığı halde Allah'ın âyetleri hakkında mücâdele edenlerin mücâdelesi gerek Allah yanında, gerekse îman edenler yanında büyük bir nefretle karşılanır. Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler."
**36. 37.** Firavun: "Ey Hâmân, bana yüksek bir kule yap; belki yollara, göklerin yollarına erişirim de Musa'nın Tanrısı'nı görürüm! Doğrusu ben onu, yalancı sanıyorum" dedi. Böylece Firavun'a, yaptığı kötü iş süslü gösterildi ve yoldan saptırıldı. Firavun'un tuzağı tamamen boşa çıktı.
**38.** O iman eden kimse: "Ey kavmim! dedi, siz bana uyun, sizi doğru yola götüreceğim.
**39.** Ey kavmim! Şüphesiz bu dünya hayâtı, geçici bir eğlencedir. Ama âhiret, gerçekten kalınacak yurttur.
**40.** Kim bir kötülük işlerse, sadece onun kadar ceza görür. Kim de kadın veya erkek, mü'min olarak faydalı bir iş yaparsa işte onlar, cennete girecekler, orada onlara hesapsız rızık verilecektir.
**41.** Ey kavmim! Nedir bu hal? Ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz beni ateşe çağırıyorsunuz.
**42.** Siz beni, Allah'ı inkâr etmeye ve hiç tanımadığım nesneleri O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise, sizi, O aziz ve çok bağışlayan Allah'a davet ediyorum.
**43.** Gerçek şu ki, sizin beni da'vet ettiğiniz şey, dünyada da âhirette de ibadete layık değildir, dönüşümüz Allah'adır, aşırı gidenler de ateş ehlinin kendileridir.
**44.** Size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah'a bırakıyorum. Şüphesiz Allah, kullarını çok iyi görendir."
**45.** Nihayet Allah, onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden bu zâtı korudu, Firavun'un kavmini ise kötü azap kuşativerdi.
**46.** Onlar sabah akşam o ateşe sokulurlar. Kıyametin kopacağı gün de: "Firavun ailesini azabın en çetinine sokun!" (denilecek).

**Ayetlerin Öncekilerle Münâsebeti**

Yüce Allah, önceki âyetlerde, kâfirlerin başına gelen azap ve helaki anlattıktan sonra, burada da Musa'nın Firavun'la olan kıssasını anlattı. Bunu, karşılaştığı eziyet ve yalanlamalardan dolayı Resulullah (s.a.v.)'ı ve zâlimleri yok etme hususunda Allah'ın kanununu açıklamak için yaptı. Bundan sonra, Firavun ailesinden mü'min bir şahsın durumunu ve onun, kavmine yaptığı nasihati açıkladı. Bunlar, azgınlığın karşısında yükselen kahramanlık durumlarıdır. [40][40]

## Kelimelerin İzahı

Hayatta bırakın, Yani, kızlarını Öldürmeyip bırakın.
Dalâl; boş, kayıp demektir.
Sığındım, korundum.
Zahirîn, galip ve üstün olarak.
Be'sullah, Allah'ın azabı ve intikamı.
De'b, âdet ve durum.
Yevmu't-tenâd, kıyamet günü demektir. O gün mahşere çağrıldığı veya insanlar birbirine seslendiği için bu ismi almıştır. Umeyye b. Salt şöyle der:
Allah yeryüzünü yuvarlaklaştirdığmda, onda mahlûkâtı yaydı. Onlar kıyamete kadar yeryüzünün sakinleridir.[41][41] Âsim; koruyan, savan demektir. Sarh; köşk, yüksek ve büyük bina manasınadır, Tebâb; ziyan, helak demektir. Gerçek, kuşkusuz demektir. İndi, kuşattı. [42][42]

## Âyetlerin Tefsiri

**23.** Buradaki mahzûf bir yeminin cevabıdır. Yani, Allah'a andolsun ki, elçimiz Mûsâ'yıı açık âyetler ve deliller ve apaçık mucize yani el ve âsâ mucizesi ile gönderdik. [43][43]

**24.** Zorba taşkın Firavun'a, veziri Hâmân'a, hazineler ve mallar sahibi olan Karun'a gönderdik. Ebû Hayyân şöyle der: Kârûn ile Hâmân'ın küfürde önemli yerleri olduğu ve Firavun'un en ünlü tabileri oldukları için Yüce Allah özellikle onları zikretti.[44][44] Onlar Mûsâ hakkında, "O, gösterdiği mucizeler hususunda bir büyücü, onların Allah katından olduğu iddiasında da bir yalancıdır" dediler. "Kezzâb" kip'i, mübalağa ifâde eder. [45][45]

**25.** Müsâ onlara, doğruluğunu gösteren ve Allah'ın kendisini desteklediği parlak mucizeleri getirdiğinde Dediler ki: Neslin çoğalmaması için erkekleri öldürün, dişileri hizmet için sağ bırakın. Sâvî şöyle der: Bu öldürme, birinciden başka bir öldürmedir. Çünkü Firavun, Mûsâ (a.s)'mn doğmasından sonra erkek çocukları

---

[40][40] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/376.
[41][41] Kurtubî, 15/310
[42][42] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/376-377.
[43][43] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/377.
[44][44] Bahr, 7/459
[45][45] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/377.

öldürmeyi bırakmıştı. Mûsâ (a.s) peygamber olarak gönderilip de Firavun ona karşı çıkmaktan âciz kalınca, insanların Musa'ya inanmasını engellemek ve sayıları çoğabpda ona tuzak kurmamaları için tekrar erkek çocukları öldürttü. Bunun üzerine Allah onlara kurbağa, bit, kan ve tufan gibi türlü azaplar gönderdi. Neticede Mısır'dan çıktılar. Yüce Allah da onları boğdu ve kazdıkları kuyuya düşürdü.[46][46] Kâfirlerin hile ve tuzağı, sadece ziyana ve yok olmaya mahkûmdur. Çünkü Allah, onların gayretlerini başarıya ulaştırmaz. [47][47]

**26.** Zorba Firavun dedi ki: Beni bırakın da size Musa'yı öldürüvereyim. Rabbına dua etsin de, Rabbı onu benim elimden kurtarsın. Firavun bunu alay yoluyla söyledi. O sanki şöyle diyordu: Rabbi hakkında anlattıkları sakın sizi korkutmasın. Çünkü onun hakikatı yoktur. Sizin en yüce rabbiniz benim. Firavun'un bundan maksadı, kendisine uyanlara, onların duygularına riayet etmek için, onu öldürmekten vazgeçtiğini vehmettirmektir. Ebû Hayyân şöyle der: Açık olan şudur ki, Allah'ın lanet ettiği Firavun, Musa'nın (a.s.) peygamber olduğunu, getirdiklerinin apaçık mucizeler olduğunu ve sihir olmadığını kesin olarak anlamıştı. Fakat tabiatında pislik ve zorbalık vardı. En basit birşeyden dolayı çok insan Öldürür, çok kan dökerdi. Tahtını yıkacağını ve mülkünü yok edeceğini hissettiği kimseyi nasıl öldürmez?! Fakat o Musa'yı (a.s.) öldürmeye kalkıştığı takdirde çabucak helak olacağından korktu. Onun bu sözleri, kavmini aldatmak ve onlara, Musa'yı (a.s.) öldürmesine engel olanların onlar olduğunu vehmettirmek içindi. Oysa ona engel olan, sadece şiddetli korku ve endişeydi.[48][48] Ben onun sizi bana ibadetinizden kendi Rabbına ibadete çevireceğinden korkuyorum. Yahut ülkenizde fitne ve anarşiyi körüklemesinden ve onun yüzünden karışıklık çıkmasından korkuyorum. Bu, şu darb-ı meselin dediğine benzer: "Firavun vaiz oldu".[49][49]

**27.** Mûsâ dedi ki: Beni koruması için Allah'tan emân diledim ve O'na sığındım. Kibirlenip Allah'a inanmayan ve âhireti kabul etmeyen her inatçı zorbanın şerrinden Allah'a sığındım. İbn Çüzeyy şöyle der: Mûsâ (a.s.) Firavun'un ismini söylemeyip " her kibirliden" dedi ki, Firavun'u ve onun dışmdakileri içine alsın ve bu ifade ile, Firavun'un dışındakiler de o çirkin sıfatla nitelenebilsin.[50][50]

**28.** Firavun ailesinden olup imanını gizleyen bir adam* şöyle-dedi: Düşünüp kafa yormadan, günahsız bir adamı sadece "Rabbim Allah'tır" dediği için mi öldürecek siniz? Bu, istifhâm-i inkarı olup onları susturmak için söylenmiştir.

---

[46][46] Sâvî Haşiyesi, 4/6

[47][47] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/377.

[48][48] Bahr, 7/459

[49][49] Merhum Seyyid Kutub şöyle der: "Sapık Firavun'un Mûsâ (a.s.) hakkında bu sözü söylemesinden daha garip bir şey var mı? Bu söz, her taşkın fesatçının her İslah edici davetçi hakkında söylediği sözün aynısı değil mi? Bu söz, güzel yüzlü hakka karşı söylenmiş ekşi suratlı batılın sözü değil mi? Bu söz, sakin iman karşısında şüpheleri tahrik etmek için söylenmiş pis hileli sözün aynı değil mi. Tarih boyunca ve farklı yerlerde hak ile batıl, iman ile küfür, iyilikle taşkınlık her karşılaştıkça tekrarlanan aynı mantıktır. Kıssa, zaman zaman ortaya çıkan eski bir kıssadır(Fî Zılâli'l-Kur'ân, 24/68}
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/377-378

[50][50] Teshil, 4/5
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/378.

Tefsirçiler şöyle der: Bu adam, Firavun'un amcası oğluydu. İmanını Firavun'dan gizleyen bir Kıptî idi. Musa'yı (a.s.) ölümle tehdit eden zorbanın sözünü işitince bu sözleriyle onlara nasihat etti. Halbuki Mûsâ size Rabbınızdan, gördüğünüz apaçık mucizeleri getirmiştir, Eğer o peygamberlik iddiasında yalancıysa, bunun zararı kendisinden öteye geçmez. Kurtubî şöyle der: Bu söz, onun Musa'nın (a.s.) peygamberliği ve doğruluğu hakkındaki kuşkusundan değildir. Fakat ondan el çekmelerini ve eziyet etmekten vaz geçmelerini nezaketle istemek için-dir.[51][51] Eğer iddiasında doğruysa, korkuttuğu azabın bir kısmı size gelebilir. Kuşkusuz Yüce Allah, sapıklıkta aşırı giden ve Allah'a karşı çokça yalan söyleyene hidayet ve iman nasip etmez. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu âyette, Mûsâ'-nm (a.s.) şanının yüceltilmesine bir işaret vardır. Çünkü Allah ona doğru yolu göstermiş ve mucizelerle desteklemiştir. Bu âyette, Firavun'a da, Musa'yı (a.s.) öldürmeye azmetmekle aşırı gittiği ve ilâhlık iddiasına cür'et etmekle de büyük bir yalancılığa yöneldiği için tariz vardır. Allah, durumu ve sıfatı böyle olan kimseyi doğru yola iletmez, alçsine onu boşa çıkarır ve işini yıkar.[52][52] Ebû Hayyân da şöyle der: Bu, beyan ilminin sanat türlerinden bir türdür. Alimlerimiz buna "İstidrâcu'l-muhâtap; muhatabı yavaş yavaş istediğine getirmek" sanatı derler. Şöyledir: Mü'min adam, Firavun'un Musa'yı (a.s.) öldürmeye, kavminin de onu yalanlamaya azmettiğini görünce, Musa'ya (a.s.) inandığını ve ona uyanlardan olduğunu Firavun'a ve kavmine karşı gizleyecek bir şekilde ona yardım etmek istedi. Dolayısıyla onlara gelip nasihat ve yumuşak bir sözle, "Bir adamı öldürecek misiniz?" dedi. Onlara Musa'yı (a.s.) tanımadığı vehmini vermek için, ismini söylemeyip "Bir adam" dedi. Sonra, "Allah'a inanan bir adam" veya "Allah'ın peygamberi olan bir adam olduğu için" demedi de, "Rabbim Allah'tır, dediği için" dedi. Çünkü öyle söyleseydi, onun Musa'ya inandığını anlarlar ve onun sözünü kabul etmezlerdi. Sonra, "Eğer yalancı ise" dedi. Burada onr ların görüşlerine uygun olsun diye, yalancılığı doğruluktan önce söyledi. Ardından, "O doğru söylüyor" demedi de, "Eğer doğru söylüyorsa" dedi. Aynı şekilde, "Tehdit ettiklerinin tümü başınıza gelir" demedi, "Sizi tehdit ettiği şeylerin bir kısmı başınıza gelir" dedi. Eğer öyle söyleseydi, yine ona inandığını, peygamber olduğunu kabul edip onu tasdik ettiğini anlarlardı. Sonra ardından da kendisinin Musa'ya inanmadığı zannını veren bir söz söyledi: "Şüphesiz Allah, haddi aşan yalancı kimseyi doğru yola iletmez". Bu sözde Firavun'a tariz vardır. Çünkü o, Allah'a karşı son derece haddi aşan ve yalancı biridir. Zira ilâhlık ve rablık iddiasında bulundu"[53][53]

**29.** Mü'min şahıs, nezâketle nasihati tekrarladı. Yani, siz Mısır'da İsrailoğullarına üstün ve galipsiniz. Bugün onları ezmiş ve köle edinmiş durumdasınız. Allah'ın peygamberini öldürdüğünüz takdirde O'nun azabından bizi kim koruyup kurtaracak? dedi. Fahreddin Râzî şöyle der: O mü'min şahıs,

---

[51][51]Kurtubî, 15/307
[52][52] Tefsîr-i kebîr, 27/59
[53][53] Bahr, 7/461
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/378-379.

"Bizi koruyacak" ve "bize gelirse" demesinin sebebi şudur: O, kendisinin onlardan olduğunu, ve nasihat ettiği şeylerde, kendisinin onlarla beraber olduğunu göstermek istiyordu.[54][54] İşte burada gurur Firavun'u günaha sevkeder ve zorbalık ve taşkınlık ona hakim olur. Firavun dedi ki: Fitnenin kökünü kesmek için, size söylediğim Musa'yı Öldürme fikrinden başka, hiçbir görüş ortaya koymam. Bu görüşle ben size sadece doğru ve iyi yolu gösteriyorum. [55][55]

**30.** İman eden şahıs dedi ki: Ey kavmim! Peygamberlere karşı toplananların cezalandırıldığı o azap günlerinin benzerinin sizin de başınıza gelmesinden korkuyorum. [56][56]

**31.** Bu âyet peygamberlere karşı toplanan grupları açıklar. Yani Nûh Ad ve Semûd kavimlerinin peygamberlerini yalanlamalarından dolayı başlarına gelen azap ve yok olmanın benzerinin size de gelmesinden korkuyorum, Onlardan sonra, Lût kavmi gibi, peygamberlerini yalanlayanların başına gelenlerin de size gelmesinden korkuyorum. Allah kullarını, suçsuz yere cezalandırmaz. Zemahşerî şöyle der: Onların yok edilmesi adalet idi. Çünkü onlar, yaptıklarıyla bunu hak ettiler. Bu âyette vurgu vardır. Zira Yüce Allah'ın zulmü istemediği ifade edilmiştir. Zulmü istemekten uzak olan kimse, zulümden daha da uzak olur.[57][57]

**32.** Burada mü'min şahıs, onları dünya azabı ile korkuttuktan sonra âhiret azabıyla da korkuttu. Dedi ki, ey kavmim! Ben o korkunç günde, o büyük haşr gününde başınıza bir şey gelmesinden korkuyorum. O gün suçlular, yazıklar olsun vah bize! diye sesleneceklerdir. "Orada yok oluvermeyi isterler"[58][58]

**33.** O gün, cehennem azabının korkusundan perişan bir halde kaçarlar. Tefsirciler şöyle der: Kâfirler, ateşin uğultusunu işitince dönüp kaçarlar. Nereye gitseler orada karşılarına çıkan melekleri bulurlar. Melekler onların yüzlerine vururlar. Bunun üzerine yerlerine dönerler ve cehennem onları yakalar. Allah'ın azabını sizden savacak, ne bir koruyucunuz olur, ne de bir savunucunuz. Allah kimi saptırırsa, onu doğru yola, kurtuluş yoluna iletecek kimsesi yoktur. [59][59]

**34.** Andolsun ki, Musa'dan önce de Ya'kûb oğlu Yûsuf apaçık mucizelerle gelmişti. Siz hâlâ onun peygamberliği hususunda kuşkulusunuz. Allah katından getirdiklerini inkâr etmektesiniz. Tefsirciler, "Maksat babalan ve atalarıdır" derler. Nihayet Yûsuf (a.s.) öldüğünde, bir delil ve hüccetiniz olmadan, sadece arzu ve temenni yoluyla: "Yûsuf'tan sonra peygamberlik iddia edecek her hangi

---

[54][54] Tefsîr-i kebîr. 27/59
[55][55] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/379-380.
[56][56] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/380.
[57][57] Keşşaf, 4/128
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/380.
[58][58] Furkân sûresi, 25/13
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/380.
[59][59] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/380.

biri asla gelmeyecek" dediniz. Ebû Hayyân şöyle der: Bu, Yûsufun peygamberliğini tastık etmek değildir. Nasıl olsun ki hâlâ onun hakkında kuşku içersindedirler. Mânâ ancak şöyledir: Allah'ın, katından insanlara göndermiş olduğu herhangi bir peygamber yok artık. Bu ifadede hem peygamber, hem de peygamberlik görevi reddedilmektedir.[60][60] Apaçık hüccet ve delillerden sonra, isyanda aşın giden ve din hususunda kuşkuya düşen herkesi, Yüce Allah, bu âdi sapıklık gibi saptırır. [61][61]

**35.** Avet' mü'min adamın sözlerinin devamıdır. Yani, kendilerine Allah katından gelmiş bir hüccet ve delil olmadığı halde, Allah'ın şeriatı hakkında mücâdele edenler var ya, Onların bu şekilde delilsiz mücâdelelerine Allah katında da rnü'minler katında da öfke büyük olmuştur. Ebû Hayyân şöyle der: Öğütçü mü'min, bu sözleri ansızın söylemiş olmamak için onlara hitap etmeyi bırakarak orda olmayan kimseler hakkında konuşmaya başladı. Bunu onlarla güzel güzel konuşmak ve kalplerini kazanmak maksadıyla yaptı. " Öfkesi büyük oldu" sözünde, bir nevi hayret ve onların mücadelelerini büyük görme mânâsı vardır. Sanki bu davranış, buna benzer büyük günahların sınırım aşmaktadır.[62][62] Allah mücadelecilerin kalplerini mühürlediği gibi, kibirlenip iman etmeyen ve kullara karşı zorba olan herkesin kalbini sapıklıkla mühürler de doğruyu anlamaz ve gerçeği kabul etmez. Kalp, kibir ve zorbalığın merkezi ve kaynağı olduğu için bu sıfatlarla nitelenmiştir. Kalp, azaların sultanıdır. O bozulunca bütün azalar bozulur. [63][63]

**36.** Firavun, veziri Hâmân'a: "Benim için bir yüce kule ve çok yüksek bir bina yap" dedi. Kurtubî şöyle der: Firavun ailesinden olan o mü'min şahıs o sözleri söyleyip de Firavun, bu sözlerin, kavminin kalplerini etkilemesinden korkunca, Musa'nın (a.s.) getirdiği Allah'ın birliği inancını araştırıp incelemek istediği vehmini verdi ve veziri Hâmân'a, yüksek bir kule yapmasını emretti.[64][64] Umulur ki, göklerin yollarına ve o göklere götüren diğer vasıtalara ulaşırım. [65][65]

**37.** Göklere giden vasıtalara ulaşırım. Olayının büyüklüğünü ifade etmek ve daha da açıklamak için bunları tekrarladı.[66][66] Musa'nın ilâhını açıkça görürüm. Benden başka ilâhı olduğuna dâir iddiasında Musa'nın yalancı olduğunu sanıyorum. Ebû Hay-yân şöyle der: Göklere giden yollara ulaşmak mümkün değildir. Fakat Firavun konuyu dinleyenleri inandırmak için, yaldızlı sözlerle bunu mümkün bir şeymiş gibi gösterdi. Musa'nın ilâhını açıkça görürüm deyince bu sözle, İlâhın varlığını ikrar etmiş oldu. Bu sebeple, bu ikrar etmiş olduğu

---

[60][60] Bahr, 7/464
[61][61] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/380-381.
[62][62] Bahr, 7/465
[63][63] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/381.
[64][64] Kurtubî, 15/314
[65][65] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/381.
[66][66] Zemahşerî şöyle der: Bir gey önce kapalı olarak anlatılır, sonra da açıklanırsa, bu onun şanının büyüklüğünü ifade eder. Firavun göklerin vasıtalarının büyüklüğünü ifade etmek isteyince, önce kapalı olarak söyledi, sonra da onları açıkladı. (Keşşaf, 4/66).

vehmini gidermek için O'nun yalancı olduğunu sanıyorum." dedi.[67][67] Onun bu yaldızlı sözleri gibi, kötü ameli de ona güzel gösterildi, neticede yaptıklarını iyi sandı. Sapıklığı yüzünden doğru yola girmesine engel olundu. Firavun'un tedbiri ve tuzağı, sadece ziyan ve helak ile neticelendi. Boğulmak suretiyle dünyada mülkünü, ateşte ebedî kalmak suretiyle de âhirette nimetleri kaybetti. [68][68]

**38.** Firavun hanedanından olan mü'min şahıs, Firavun'un yaldızlı sözlerini dinledikten sonra nasihatim tekrarladı. Kavmini, bir olan Allah'a inanmaya çağırdı. Bu geçici hayatın değerini onlara açıkladı ve ebedî hayatın nimetlerini elde etmeye teşvik etti Allah'ın azabından onları sakındırdı. Yani, şöyle dedi: Ey kavmim! Emrimi tutun ve yoluma girin ki, kurtuluş ve zafer yolunu, yani cennet yolunu size göstereyim. [69][69]

**39.** Ey kavmim! Kuşkusuz bu dünya hayatı ancak geçici bir eğlencedir. Devamlı ve sürekli değildir, Oysa âhiret yurdu, istikrar ve ebedîlik yurdudur. O zevalsizdir ve geçici değildir. Âhirette ya nimetler içersinde veya cehennemde ebedî kalmak vardır. Kurtubî şöyle der: Âhiret yurdundan maksad, cennet ve cehennemdir. Çünkü onlar geçici değillerdir.[70][70]

**40.** Kim bu dünyada kötülük yaparsa, âhirette Allah'ın kullara bir rahmeti olarak, herhangi bir artırma olmakızm sadece kötülüğü kadar ceza görür. İman etmiş olmak şartıyla, erkek olsun kadın olsun kim dünyada iyi iş yaparsa İşte o iyi iş yapanlar var ya, onlar naîm cennetlerine girer ve kendilerine, yaptıklarının karşılığı ölçüsüz olarak verilir. Hattâ Allah'ın bir lütuf ve ikramı olarak kat kat fazla verilir. Çünkü onun lutfu, kötülüklerin değil, iyiliklerin karşılığının kat kat verilmesini gerektirir. İbn Kesîr şöyle der: dan maksat şudur:
Mükâfatı ölçülmez; aksine Yüce Allah ona, bitmez tükenmez çok büyük bir sevap verir.[71][71]

**41.** Ey kavmim! Ne oluyor da ben sizi, cennetlere götüren imana çağırıyorum; siz ise beni, cehenneme götüren kâfirliğe çağırıyorsunuz? Bu soru, hayret ifade eder. O sanki şöyle diyor: Ben sizin bu halinize şaşıyorum. Ben sizi iyiliğe ve kurtuluşa çağırıyorum. Siz ise beni kötülüğe ve cehenneme çağırıyorsunuz. Daha sonra bu durumu şu sözüyle açıkladı: [72][72]

**42.** Siz beni Allah'ı inkâr etmeye, ilâhlığı hususunda bir bilgim olmayan şeye, Firavun gibi ilâh olmayan kimseye tapmaya çağırıyorsunuz. Oysa ben sizi tek ve bir olan, güçlü olup yenilmeyen ve kulların günahlarını çokça bağışlayan Allah'a

---

[67][67] Bahr, 7/465
[68][68] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/381-382.
[69][69] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/382.
[70][70] Kurtubî, 15/317
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/382.
[71][71] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/245
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/382-383.
[72][72] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/383.

çağırıyorum. [73][73]

**43.** Gerçek şu ki, sizin, beni ibadet etmeye çağırdığınız kimse ibadet edilmeye lâyık değildir. Zira o, dua edenlerin seslenişine cevap veremez. Ne dünyada ne de âhirette on-ların sıkıntısını gideremez. Bizim dönüşümüz tek olan Allah'adır. O, herkese yaptığının karşılığım verecektir. Sapıklık ve taşkınlıkta aşırı gidenler, kuşkusuz cehennemde ebedî kalacaklardır. [74][74]

**44.** Size azap geldiğinde, sözümün doğru olduğunu anlayacaksınız. Bu bir tehdit ve korkutmadır, Allah'a dayanır ve işimi ona bırakırım. Kurtubî şöyle der: Bu söz gösteriyor ki, inanmayanlar, inanan bu şahsı tehdit edip öldürmek istemişlerdir.[75][75] Allah, kulların yaptıklarını bilir. Onların hallerinden hiçbirşey Allah'a gizli kalmaz. [76][76]

**45.** Allah onu, tuzaklarının sıkıntısından ve yapmak istedikleri çeşitli azaplardan kurtardı. Firavun ve grubunun başına en kötü azap yani dünyada boğulma âhirette de yanma cezası indi. Daha sonra Yüce Allah, bu azabın nasıl olduğunu şu sözüyle açıkladı: [77][77]

**46.** Onlar, sabah akşam o ateşte yakılırlar. Tefsirciler şöyle der: Burada ateşten maksat, kabir ateşi ve onların kabirlerde görecekleri cezalarıdır. Nitekim bundan sonra gelen şu bölüm bunu gösterir. Kıyamet gününde meleklere şöyle denilir: "Firavun ve kavmini, dünya azabından daha kötü olan cehennem ateşine sokun".[78][78]

**47.** Kâfirler ateşin içinde birbirleriyle çekişirler-ken zayıf olanlar, o büyüklük taslayanlara: "Biz size uymuştuk. Şimdi ateşin birazını bizden savabilir misi-niz?" derler.
**48.** O büyüklük taslayanlar ise: "Doğrusu hepimiz bunun içindeyiz. Şüphe yok ki Allah kulları arasında vereceği hükmü verdi." derler.
**49.** Ateşte bulunanlar cehennem bekçilerine: "Rabbinize duâ edin, bizden, bir gün olsun azabı hafifletsin!" diyecekler.
**50.** Bekçiler: "Size peygamberleriniz açık açık deliller getirmediler mi?" derler. Onlar da "Evet getirdiler" derler. (Bekçiler ise): "O halde kendiniz yalvarın" derler. Halbuki kâfirlerin duası, sadece boşa gitmiştir.
**51.** Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında, hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz.
**52.** O gün zâlimlere, özür dilemeleri hiçbir fayda sağlamaz Artık lanet de onlarındır, kötü yurt da onlarındır!

---

[73][73] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/383.
[74][74] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/383.
[75][75] Kurtubî, 15/318
[76][76] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/383.
[77][77] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/383.
[78][78] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/383.

**53. 54.** Andolsun ki biz Musa'ya hidâyeti verdik ve İsrâiloğullarına, akıl sahipleri için bir öğüt ve doğruluk rehberi olan Kitab'ı mîras bıraktık.
**55.** Şimdi sen sabret. Çünkü Allah'ın va'di gerçektir. Günahının bağışlanmasını iste. Akşam sabah Rabbi-ni hamd ile tesbîh et.
**56.** Kendilerine gelmiş kat'î bir delil olmaksızın, Allah'ın âyetleri hakkında münakaşa edenler var ya, hiç şüphe yok ki, onların kalblerinde, asla yetişemeyecekleri bir büyüklükten başka bir şey yoktur. Sen Allah'a sığın. Kuşkusuz O, işiten ve görendir.
**57.** Elbette göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir şeydir. Fakat insanların çoğu bilmezler.
**58.** Körle gören, bir olmaz. İnanıp iyi amellerde bulunanla kötülük yapan da bir olmaz. Ne kadar az düşünüyorsunuz!
**59.** Kıyamet günü mutlak gelecektir, bunda hiç şüphe yoktur. Fakat insanların çoğu buna inanmazlar.
**60.** Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana duâ edin, size icabet edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir.
**61.** Allah, dinlenesiniz diye sizin için geceyi, görmeniz için de gündüzü yaratandır. Şüphesiz Allah, insanlara karşı lütûfkârdır. Fakat insanların çoğu şükretmezler.
**62.** İşte O, herşeyin yaratıcısı olan Rabbiniz Allah1 dır. O'ndan başka tanrı yoktur. O halde nasıl döndürülüyorsunuz!
**63.** Allah'ın âyetlerini inatla inkâr edenler, işte böyle döndürülür.
**64.** Allah, yeri sizin için bir mesken, göğü de bina eden, size şekil verip de şeklinizi güzel yapan ve sizi temiz besinlerle rızıklandırandır. İşte o, Rabbiniz Allah'-dır, Âlemlerin Rabbi Allah, yücelerden yücedir.
**65.** O dâima diridir; O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. O halde dinî O'na tahsis ederek O'na dua edin. Her türlü övgü Âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.
**66.** De ki: "Bana Rabbimden apaçık deliller gelince, o sizin Allah'ı bırakıp taptıklarınıza kulluk etmem bana yasaklandı ve (bana) Âlemlerin Rabbine teslim olmam emredildi.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, Firavun hanedanının basma gelen azab ve yok olmayı anlatmıştı. Ardından burada, cehennem ehli arasında çere-yan edecek olan münâkaşa ve çekişmeyi suçluların, cehennem azabına gir miş bir haldeyken yardım dilemelerini onların bu dileklerine cevap verilmediğini anlattı. Yüce Allah daha sonra, müşriklerin aleyhine delil getirmek için, birliğini ve gücünü gösteren hüccet ve delilleri anlattı. [79][79]

## Kelimelerin İzahı

[79][79] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/387.

Çekişirler.
Hazene, bir şeyi korumak ve kollamakla görevlendirilmiş
kimse mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.
Eşhâd, kelimesinin çoğuludur. Buradaki Şâhid, başkasının aleyhine delille şahitlik edendir.
Dâhırîn, zeliller ve boyun eğenler. İmandan inkâra döndürülüyorsunuz. Karâr; mesken demektir.
Boyun eğiyorum, İtaat ediyorum. [80][80]

## Âyetlerin Tefsiri

**47.** İleri gelenlerle bunlara tabi olanların cehennem ateşinde tartoşacakları zamanı düşün. Zayıf olan tâbiler, kibirlenip iman etmeyen ve peygamberlere uymayan ond lerine o gün şöyle derler: Dünyada biz, hizmetçi gibi sızın tabılenmz emirlerinize boyun eğiyor, bizi çağırdığınız inkâr ve sapıklık hususunda size uyuyorduk. Siz, içinde bulunduğumuz bu azaptan birazını bizden savabilir misiniz? Fahreddin Râzî şöyle der: Onlar, önderlerin bu azabı onlar için hafifletemeyeceklerini biliyorlardı. Onların bu sözden maksatları sadece önderleri daha çok utandırmak ve kalplerine daha çok elem vermektir. Çünkü önderler, kendilerine tâbi olanları türlü sapıklıklara düşürmeye çalışmışlardı.[81][81]

**48.** Önderler onlara cevap olarak dediler ki: Biz hepimiz cehennem ateşindeyiz. Eğer sizden azabı giderecek gücümüz olsaydı onu mutlaka kendimizden de savardık. Kuşkusuz Yüce Allah, nıü'minlerin cennete, kâfirlerin de cehenneme gireceğine dair, geri döndürelemeyecek kesin bir hükümle hükmünü verdi. Artık sizin için elimizden bir şey gelmez. [82][82]

**49.** Cehennemdekiler birbirlerinden ümit kesince, kendilerinden azabın hafifletilmesini istemek üzere cehennem bekçilerine sığındılar. Beyzâvî şöyle der: Burada, daha çok korkutmak ve durumun kötülüğünü ifade etmek için, onun bekçilerine" yerine, açık isim olarak, cehennemin bekçilerine" denildi.[83][83] Bu azaptan tek bir gün kadar da olsa, bizden hafifletmesi için, Allah'a dua edin" dediler. [84][84]

**50.** Melekler kınama ve azarlama yoluyla onlara şöyle cevap verdiler. Peygamberler size apaçık mucizeler getirdi de onları inkâr edip yalanlamadınız mı? Kâfirler: "Evet, bize getirdiler" dediler. Bunun üzerine melekler onlara: "Öyleyse, Allah'a siz kendiniz dua edin. Çünkü biz buna cür'et edemeyiz,

---

[80][80] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/387.
[81][81] Tefsir-i kebîr, 27/74
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/387-388.
[82][82] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/388.
[83][83] Beyzâvî, 3/154
[84][84] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/388.

dediler. Fahreddin Râzî şöyle der: "Dua edin" şeklindeki sözleri bir yararı olacak ümidiyle söylenmiş değildir. Bu ancak, onların hüsranda olduğunu göstermek için söylenmiştir. Zira, Allah'a yakın olan meleklerin duası kabul edilmezse, kâfirlerin duası nasıl kabul edilir.[85][85] Bundan sonra, kâfirlerin duasının herhangi bir tesirin olmayacağını açıklamak üzere şöyle derler. Sizin duanız fayda sağlamaz. Çünkü kâfirlerin duası, boş ve beyhudedir. [86][86]

**51.** Biz bu dünya hayatında deliller, zaferler ve suçlu kâfirlerden intikamlarını almak suretiyle, peygamberlere ve mü'minlere mutlaka yardım ederiz. Âhirette, kulların yaptıklarına şahitlik edecek melek, peygamber ve mü'min şahitlerin geldiği günde de onlara yardım ederiz. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu âyet, dünya hayatında da, âhirette de, Yüce Allah'ın düşmanlarına karşı peygamberine yardım edeceğine .dair bîr vaadidir.[87][87]

**52.** O gün suçlulara, özür dilemeleri fayda vermez. İbn Cerîr şöyle der: Müşriklere, özür beyan etmeleri fayda vermez. Çünkü onlar sadece bâtıl şeylerle mezaret beyan ederler.[88][88] Onlar için, Allah'ın rahmetinden kovulma vardır. Ve onlar için en kötü dönüş ve varış yeri olan cehennem vardır. İbn Abbas şöyle der: kötü âkibet demektir. [89][89]

**53.** Vallahi, İmran oğlu Musa'ya, din hususunda kendileriyle doğru yol bulunan mucizeler, sahifeler ve şeriatler vermiştik.[90][90] İsrailoğullarmı faydalı ilme ve doğru yola ileten kitaba yani Tevrat'a vâris kıldık. [91][91]

**54.** Tevrat, akl-ı selîm sahipleri için bir hidayet rehberi ve öğüttür. [92][92]

**55.** Ey Peygamber! Müşriklerin eziyetlerine sabret. Allah'ın sana ve sana uyanlara, düşmanlara karşı zafer vaadi haktır, ondan dönülmesi mümkün değildir. Çünkü Allah, sözünden dönmez. Fahreddin Râzî şöyle der: Yüce Allah, peygamberlerine yardım edeceğini açıklayıp bu husuta Musa'nın (a.s.) durumunu misal getirdikten sonra, "Sabret, çünkü Allah'ın va'di haktır" sözüyle Rasûlüne (s.a.v.J hitap etti. Bundan maksat şudur: kuşkusuz Allah, önceki peygamberlere yardım ettiği gibi, sana da yardım edecektir. Onlar hakkında verdiği sözü yerine getirdiği gibi sana verdiği sözü de yerine getirecektir.[93][93] Daha üstün ve daha iyi olanı yapmayı terketmek suretiyle işlediğin kusurdan dolayı Rabbinden bağışlanmanı dile. Sâvî şöyle der: Bu emirden maksat, bunu

---

[85][85] Tefsir-i kebîr, 27/75
[86][86] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/388.
[87][87] Tefsîr-i kebîr, 27/75
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/388-389.
[88][88] Taberî, 24/52
[89][89] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/389.
[90][90] Ebussuûd, 5/12
[91][91] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/389.
[92][92] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/389.
[93][93] Tefsîr-i kebîr, 27/77

ümmete öğretmektir. Yoksa Allah'ın rasulünün, gerek peygamberlikten önce ve gerekse peygamberlikten sonra, küçük ve büyük bütün günahlardan ma'sum olduğu tahakkut etmiştir.[94][94] İbn Kesîr şöyle der: Bu âyet, ümmeti istiğfara tesvit etmektedir.[95][95] Sabah ak£am Rabbini tesbih et meye devam et. Fahreddin Râzî şöyle der: Bundan maksat, iyi meleklerir zümresine girinceye kadar Allah'ı zikre devam etmeyi ve dilin bum bırakmamasını emretmektir. O iyi melekler, "Ara vermeden, gece gündü; Allah'ı tesbih ederler".[96][96] Teşbihten maksat, Allah'ı, ona layık olmayan her şeyden uzak tutmaktır.[97][97] Bundan sonra Yüce Allah kâfirleri bâtıl yolları kullanarak mücadeleye iten sebebe dikkat çekti: [98][98]

**56.** Allah'tan kendilerine gelmiş herhangi bir delil ve hüccetleri yokken, inen âyetler hakkında tartışanlar var ya, Kalplerinde, onları sana uymaktan ve sana itaat etmekten alıkoyan kibir ve böbürlenmekten başka bir şey yoktur. Onlar, Allah'ın nurunu söndürme arzularına ulaşacak değillerdir. Sana üstün gelme emellerine de kavuşamayacaklardır Öyleyse, onların tuzaklarından Allah'a sığın ve onunla korun. Allah, onların kötülüğünü senden savar. Zira, O, onların sözlerini işiten, hallerini bilendir. Bundan sonra Yüce Allah, birliğini ve gücünü gösteren delilleri anlattı: [99][99]

**57.** Bu âyetin başındaki , başlangıç lamıdır. Yani, Allah'ın, gökleri ve yeri yaratması ve hiçbir şey olmadıkları halde onları yaratıp meydana getirmesi, insanı yaratmasından daha büyüktür. Büyüklüklerine rağmen gökleri ve yeri yaratabilen, onlardan daha basit ve daha küçük olanı yaratmaktan nasıl âciz olabilir? İbn Cüzeyy şöyle der: Maksat, öldükten sonra dirilmeye delil getirmektir. Çünkü, büyüklüklerine rağmen gökleri ve yeri yaratan Allah, yok olduktan sonra bedenleri tekrar diriltebilir.[100][100] Fakat insanların çoğu bunu bilmez. Çünkü onlar, cehaletlerine yenik düştüklerinden, aşırı gafletleri ve arzularına uymalarından dolayı bunu düşünemezler. [101][101]

**58.** Mü'min ile kâfir bir olmaz İman edip iyi işler yapanlar ile kötü iş yapanlar, yani iyi ile kötü de eşit olmaz. Bu misallerden, ne de az öğüt alıyorsunuz. İbn Kesir şöyle der: Bundan maksat şudur: Hiçbir şey göremeyen kör ile, gözünün ulaşabildiği yeri gören eşit olmayacağı gibi, aynı şekilde iyi mü'minler ile kötü kâfirler de eşit olmaz. İnsanların çoğu, ne de az öğüt alıyor.[102][102]

**59.** Kuşkusuz kıyamet gelecektir. Bunda ne bir şüphe vardır, ne de bir kuşku,

---

[94][94] Sâvî Haşiyesi, 4/11
[95][95] Muhtasar-i İbn Kesîr, 3/248
[96][96] Enbiyâ sûresi, 21/20
[97][97] Tefsîr-i kebîr, 27/78
[98][98] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/389-390.
[99][99] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/390.
[100][100] Teshil, 4/8
[101][101] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/390.
[102][102] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/249
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/390.

Fakat insanların çoğu, onun geleceğine inanmazlar. Bu nedenle, Öldükten sonra dirilmeyi ve hesabı inkâr ederler. Fahreddin Râzî şöyle der: "İnsanların çoğu"ndan maksat, öldükten sonra dirilmeyi ve kıyameti inkâr eden kâfirlerdir.[103][103]

**60.** Rabbmız buyurdu ki: Bana dua edin, size istediğinizi vereyim. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah, kullarını, kendisine duaya çağırdı ve kendisinden bir lütuf ve ikram olarak, dualarına cevap vereceğine söz verdi.[104][104] Kibirlenip de Allah'a ibadeti terkedenler var ya, onlar hor ve hakir olarak cehenneme gireceklerdir.
Bundan sonra Yüce Allah, birliğinin ve gücünün alâmetlerinden, ibadet ve şükrün, sadece kendisine yapılmasını gerektirecek şeylerden bahsetti: [105][105]

**61.** Yüce Allah, gündüzün çalışma yorgunluğunu gidermeniz için, hikmet ve kudreti ile geceyi karanlık kılan; rızık sebepleri ve geçiminizi temin edeceğiniz şeyleri aramak maksadıyla dolaşmanız için gündüzü aydınlık kılandır. Yüce Allah kullarına karşı lütfedicidir. Cömerttir ve onlara iyilik edicidir. Fakat insanların çoğu, iyiliğine karşı Allah'a şükretmez, onun lütuf ve ihsanını inkâr ederler. [106][106]

**62.** İşte, yaratma ve ihsan etmede tek olan o zât, Rabbmız Allah'tır. O, her şeyin yaratıcısıdır, Ondan başka mabut yoktur. Yaratan ve her şeye sahip olana ibadeti bırakıp, nasıl, putlara ibadete çevriliyorsunuz? [107][107]

**63.** İşte Allah'ın âyetlerini inkâr edenler bu şekilde, hak ve hidayetten çevriliyorlar. Sâvî şöyle der: Bu, Peygamber (s.a.v.)'i teselli etmektedir. Yani, ey Peygamber! Kavminin seni inkâr etmesine üzülme. Onlardan öncekiler de böyle yapmıştı.[108][108] Bundan sonra Yüce Allah daha çok açıklamak ve kudret delillerini daha çok göstermek için şöyle buyurdu: [109][109]

**64.** Yüce Allah, hayatuızda da, Ölümünüzde: sonra da, yeri sizin için karargâh kılandır. İbn Abbâs şöyle der: O, yeri, ha yattayken de, öldükten sonra da sizin için bir konaklama yeri yaptı.[110][110] Gökleri de üstünüze yükseltilerek yapılmış bir kubbe gibi, korunmuş bıı tavan yaptı. Size, en güzel biçimi verdi ve sizi, uzuv birbirine uygun olarak en güzel şekilde yarattı; başı aşağıya dönül; dört ayak üzerine yürüyen hayvanlar gibi yapmadı. Zemahşerî şöyle deı Yüce Allah,

---

[103][103] Tefsîr-i kebîr, 27/80
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/390.
[104][104] Müfessirlerin çoğuna göre, "dua" dan maksat ibadettir. Kurtubî şöyle der: Yanı beni bi leyin ve bana İbadet edin ki, ibadetinizi kabul edeyim ve sizi bağışlayım... Bizim yukarc açıkladığımız görüş, İbn Kesir'in tercihidir. En açık olan da budur. Şihab da böyle demişti Fahreddin Razi de bunu tercih etmiştir.
[105][105] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/390-391.
[106][106] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/391.
[107][107] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/391.
[108][108] Savî Haşiyesi, 4/13.
[109][109] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/391.
[110][110] Tefsir-i kebîr, 27/84

şekli insandan daha güzel hiçbir canlı yaratmadı.[111][111] Bu, Yüc Allah'ın, "Biz, insanı en güzel biçimde yarattık"[112][112] mealindeki sözüne benzer. Sizi, türlü lezzetli rızıklarla rızıklandırdı. İşte bu şeyleri yapan ve bu nimetleri veren, Rabbinizdir. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. Kendisinden başkasına ilâhlık layık olmayan, bütün mahlûkâtm Rabbi yücedir ve noksan sıfatlardan uzaktır. [113][113]

**65.** O Yuce Allah, hakikî zatî hayat sıfatında tektir. O bakidir, ölmez. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. O halde, gizli ve aşikâr olarak, ibadet ve itaati sadece O'na tahsis edin. diyerek dua edin. Yani, övgüve şükür, hiçbir şeye sahip olmayan putlara değil, bütün mahlûkâtm sahibi olan Allah'a mahsûstur. Yüce Allah, celâl ve azamet sıfatlarını anlattıktan sonra, Allah'tan başkasına ibadet etmeyi yasaklayarak şöyle buyurdu: [114][114]

**66.** Ey peygamber! De ki: "Yüce Rabbim sizin taptığınız o putlara tapmayı bana yasakladı." Sâvî şöyle der: Yüce Allah, peygamberlerine, kavmini puta tapmaktan men etmek için, onlara böyle hitap etmesini emretti. Zira onlar, aklî naklî deliller ortaya çıktıktan sonra da, Allah'tan başkasına ibadete devam ediyorlardı.[115][115]
Bana onun katından, birliğini gösteren apaçık deliller geldikten sonra, puta tapmak bana yasaklandı. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu deliller şunlardır: Âlemin ilâhının celâl ve azamet sıfatıyla sıfatlanmış olduğu sabittir. Akl-ı selîm, ibâdetin ondan başkasına layık olmadığına şahitlik eder. Yontulmuş taşları ve şekillendirilmiş ağaçlan ilâhlıkta O'na ortak kılmayı bedîhî akıl kabul etmez.[116][116] Bana bir olan Allah'a itaat edip boyun eğmem, dini sadece O'na tahsis etmem ve kendimi, başkasına ibadetten arındırmam emredildi. [117][117]

**67.** O, sizi topraktan, sonra bir meniden, sonra 'alakadan (aşılanmış yumurtadan) yaratandır. Sonra bebek olarak çıkarır, sonra sizi güçlü kuvvetli bir çağa erişmeniz, sonra da ihtiyarlamanız için yaşatır. İçinizden kimi de, daha evvel öldürülmektedir. (Allah,) belli bir vakte ulaşmanız ve aklınızı kullanmanız için (böyle yapar).
**68.** O, hem dirilten, hem de öldürendir. O, herhangi bir işin olmasını dilediği zaman ona yalnız "Ol!" der, o da oluverir.
**69.** Allah'ın âyetleri hakkında tartışanlara bakmadın mı? Nasıl döndürülüyorlar.
**70.** Onlar, kitab'ı ve peygamberlerimize gönderdiğimiz şeyleri yalanlayanlardır. Onlar yakında anlayacaklar.
**71, 72.** Boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde, sıcak suya sürüklenecekler sonra da ateşte yakılacaklardır.

---

[111][111] Keşşaf, 4/137
[112][112] Tîn sûresi, 95/4
[113][113] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/391-392.
[114][114] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/392.
[115][115] Sâvî Haşiyesi, 4/13
[116][116] Tefsîr-i kebîr, 27/85
[117][117] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/392.

**73, 74.** Sonra onlara: "Allah'ı bırakıp da koştuğunuz ortaklar nerededir?" denilecek. Onlar da, "Bizden uzaklaştılar, zâten biz önceleri hiçbir şeye tapmıyorduk" diyecekler. İşte Allah kâfirleri böyle şaşırtır.
**75.** Bu, sizin yeryüzünde haksız olarak şımarmanızdan ve aşırı derecede böbürlenmenizden ötürüdür.
**76.** İçinde ebedî kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. Kibirlenenlerin dönüp gidecekleri yer ne çirkindir!
**77.** Onun için, sen sabret! Şüphesiz Allah'ın vadi gerçektir. Onlara söz verdiğimiz azabın bir kısmını ya sana gösteririz, yahut seni kendimize alırız. (Nasıl olsa) onlar bize döneceklerdir.
**78.** Andolsun senden önce de peygamerler gönderdik. Onlardan sana kıssalarını anlattığımız kimseler de var, durumlarını sana bildirmediğimiz kimseler de var. Hiçbir peygamber Allah'ın izni olmaksızın herhangi bir âyeti kendiliğinden getiremez. Allah'ın emri gelince de hak uygulanır. İşte burada Allah'ın nizamını yıkmaya uğraşanlar hüsrana uğrarlar.
**79.** Allah, kimine binesiniz, kimini yiyesiniz diye sizin için hayvanları yaratandır.
**80.** Onlarda sizin için daha nice faydalar vardır. Gönüllerinizdeki bir arzuya onlara binerek ulaşırsınız. Onlar ve gemilerin üstünde taşınırsınız.
**81.** Allah size âyetlerini gösteriyor. Şimdi, Allah'ın âyetlerinden hangisini inkâr edersiniz?
**82.** Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuştur, baksınlar? Öncekiler bunlardan daha çoktu, kuvvetçe ve yer-yüzündeki eserleri bakımından daha sağlam idiler. Fakat kazandıkları şeyler onlara asla fayda vermemiştir.
**83.** Peygamberleri onlara apaçık mucizeleri getirince kendilerinde bulunan bilgi ile gururlandılar. Alaya aldıkları şey kendilerini kuşatıverdi.
**84.** Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman: "Allah'a inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkâr ettik" derler.
**85.** Fakat, azabımızı gördükleri zaman îmanları kendilerine bir fayda vermeyecektir. Allah'ın, kulları hakkında carî olagelen âdeti budur. İşte o zaman kâfirler hüsrana uğrayacaklardır.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Bu mübarek âyetler Allah'ın birliğini ve kudretini gösteren delilleri anlatmaya devam eder. Yüce Allah, hariçteki kudret delillerini anlattıktan sonra, ardından içteki kudret delillerini anlattı. Sonra, müşriklerin kıyamet günündeki durumlarından bahsetti. Bu mübarek sûreyi, kâfır ve sapıkları tehdit edip korkutarak bitirdi. [118][118]

[118][118] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/396.

## Kelimelerin İzahı

Ağlâl, bukağılar demektir. Eli boyuna bağlayan bukağı mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.
Hamım, son derece sıcak su demektir.
Onlarla ateş yakılır. "Tandırı yaktı" mânâsına denilir.
Şımarıp azarsınız.
Mesvâ; barınak, kalma yeri demektir. Bir kimse bir yerde kalıp ikamet ettiğinde denilir. Mesvâ kelimesi bundan alınmıştır. Geçti. [119][119]

## Âyetlerin Tefsiri

**67.** Bu âyet, insan yaratılışının geçirdiği safhaları açıklamaktadır. Yani, ey insanlar! Kudretiyle sizi yoktan var eden, Yüce Allah'tır. O atanız Âdem'i topraktan yarattı. Sonra soyunu nutfeden yani meniden, sonra da katı kan olan embriondan, yarattı. Daha sonra da diğer aşamaları tamamladı. Cenin, annesinin karnından ayrıldıktan sonra çocuk olur. Kuvvet ve akıl hususunda olgunluk çağı olan kırk yaşma varmanız için gereken imkânı verdi. Sonra ihtiyarlık çağma ulaşmanız için fırsat verdi. Fahreddin Râzî şöyle der: Yüce Allah insan ömrünü çocukluk, olgunluk ve ihtiyarlık olmak üzere üç bölüme ayırdı. Bu, akla uygun bir sıralamadır. Çünkü insan, ömrünün ilk döneminde gelişme ve büyüme içinde olur. Buna çocukluk denilir. Bu gelişme, kendisine bir zafiyet gelmeksizin, tamamlanıncaya kadar devam eder. Bu, olgunluk çağıdır. Sonra gerilemeye başlar, kendisinde zafiyet ve noksanlık baş gösterir. Bu da ihtiyarlık çağıdır.[120][120] Sizden, dünyaya gelmeden önce ölenler de vardır. Bu düşüktür. Mücâhid şöyle der: "ihtiyarlık çağından önce ölenler de vardır". Her şahıs için tayin edilmiş olan vakte yani Ölüme ulaşmanız için yaşatır. Ve kudretinin delillerini anlamanız ve O'nun tek olduğuna inanmanız için bu imkânları verir. [121][121]

**68.** Diriltmeye ve öldürmeye gücü yeten odur. O herhangi bir şeyi istediğinde yorulup meşakkat çekmez. O şey gecikmeksizin hemen oluverir. Ebussuûd şöyle der: Bu, Yüce Allah'ın gücünün sonsuzluğunu ifade eden bir temsil ve eşyanın bir emir ve memur olmadan hemen meydana geldiğini anlatan bir tasvirdir.[122][122] Bundan soma Yüce Allah tekrar, âyetleri hakkında bâtıl yollarla mücadele edenleri kınadı: [123][123]

**69.** Soru muhatabı hayrete düşürmek için yöneltilmiştir. Yani, ey Muhatab!

---

[119][119] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/396.
[120][120] Tefsir-i kebîr, 27/85
[121][121] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/396-397.
[122][122] Ebussuûd 5/14
[123][123] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/397.

Allah'ın apaçık âyetleri konusunda mücadele eden o inatçı kibirlenenlerin halini görüp te şaşmıyor musun? Onların akılları nasıl hidayetten sapıklığa çevriliyor? Bundan sonra Yüce Allah, onların kim olduğunu şu sözüyle açıkladı: [124][124]

**70.** Onlar Kur'an'ı ve diğer semavî kitapları ve şeriatları yalanlayanlardır. Yalanlamalarının akıbetini ilerde görecekler. Bu bir tehdit ve korkutmadır. [125][125]

**71.** Onlar bukağılar ve zincirlerle elleri boyunlarına bağlı olarak cehenneme girdikleri zaman cehenneme sürüklenirler. [126][126]

**72.** Onlar o zincirlerle, cehennem ateşinde kaynatılmış sıcak suyun içine sürüklenirler. Sonra da orada yakılırlar. İbn Kesîr şöyle der. Yani, Zincirler bukağılara bitişik olup Zebanilerin ellerindedir. Zebaniler onları bazen yüzüstü kaynar suya, bazen cehenneme çekerler. Nitekim âyet-i kerîmede meâlen şöyle buyrulmuştur: "Onlar cehennemle kaynar su arasında dolaşır dururlar"[127][127]

**73, 74.** Sonra susturmak için onlara şöyle denilir: Kendilerine ibadet ettiğiniz ve Allah'a ortak koştuğunuz o putlar nerede? Onlar şöyle derler: Gözlerimizden kayboldular. Onları ne görebiliyoruz, ne de onlardan şefaat dileyebiliyoruz, Bilakis biz, daha önce hiçbir şeye ibadet etmemiştik. Tefsirciler şöyle der: Müşrikler putlara taptıklarını inkâr ederler. Şaşkınlıkları ve heyecanlarından dolayı böyle derler. Yüce Allah, o yalancıları saptırdığı gibi bütün kâfirleri saptırır. [128][128]

**75.** Bu azap, dünyada günah işlemeye, mal çokluğuna ve onu haram yerlerde harcamaya gösterdiğiniz sevinçten dolayıdır. Şımarmanız, azmanız ve kibirinizden dolayıdır. Sâvî şöyle der: Bu âyet her ne kadar kâfirleri kınama hakkında ise de, Allah'a isyana dalan herkesi ilgilendirir. Onun da bu tehditten bir payı vardır. [129][129] [130][130]

**76.** İçinde ebedî kalmak üzere cehennemin yedi kapısından size ayrılmış olan kapıdan girin. Cehennem, Allah'ın âyetlerine karşı kibirlenen , iman ve Allah'ın birliği delillerinden yüzçevirenler için ne kötü bir karargâh ve yaşama yeridir. Ayet-i ke-rime'de, nazmın gereği olan, "kibirlenenlerin gireceği yer" denilmeyip te, "kalacakları yer" denilmesinin sebebi şudur: Giriş devam etmez. Ancak, barınacak ve kalınacak yer devamlı olur. Onun içindir ki, Yüce Allah özellikle

---

[124][124] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/397.
[125][125] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/397.
[126][126] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/397.
[127][127] Rahman sûresi, 55/44. Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/251
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/397.
[128][128] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/397-398.
[129][129] Sâvî Haşiyesi, 4/14
[130][130] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/398.

oranın kötü olduğunu bildirdi. [131][131]

**77.** Ey Peygamber! kavminin seni yalanlamasına karşı sabırlı ol. Allah'ın, onları cezalandıracağına dâir verdiği söz kesinlikle gerçekleşecektir. Sâvî şöyle der: Bu, Yüce Allah'ın Peygamberini tesellisidir. Ayrıca düşmanlarına karşı ona yardım edeceğine dair güzel bir vaadidir. [132][132] Onları tehdit ettiğimiz azabın bir kısmını sana gösterirsek... Bu şartın cevabı söylenmemiştir. Takdiri şöyledir: İstenen odur. Ya da cevap, "senin gözünün aydın olması içindir" şeklinde olur. ey Peygamber! Onlara azabı indirmeden önce seni öldürürüz. Kıyamet gününde onların dönüşü sadece bize olacaktır. O zaman onlardan çetin bir şekilde intikam olacağız. Bundan sonra Yüce Allah, Hz. Peygamber (a.s.)'i teselli etmek için ona peygamberlerin haberlerini bildirdi: [133][133]

**78.** Allah'a andolsun ki, ey Peygamber! Senden Önce birçok peygamber göndermiş ve onları açık mucizelerle desteklemiştik. Kavimleri onlarla mücadele etmiş ve onları yalanlamıştı. Başına gelen şeylere sabretme hususunda o peygamberleri örnek al. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, ondan önce peygamberlerin karşılaştığı şeyleri anlatarak onu teselli etti.[134][134] O peygamberlerden, kavimleriyle olan kıssalarını sana anlattıklarımız da vardır; kıssa ve haberlerini sana anlatmadıklarımız da. Peygamberlerden hiçbiri için, Allah'ın emri olmadan, kavmine herhangi bir mucize getirmesi sahih ve doğru olmaz. Bu, Kureyş'e bir cevaptır. Zira onlar Hz. Peygamber(s.a.s.)'e, "Safa tepesini bizim için altın yap" demişler ve bundan başka tekliflerde bulunmuşlardı. Cezalandırılmaları için belirlenen vakit geldiğinde Allah onları yok edecektir. İşte o zaman, Allah'ın âyetleri hakkında mücadele edenler ve peygamberi güç duruma düşürmek için mucizeler isteyen inatçılar ziyana uğrayacaklardır. Bundan sonra Yüce Allah onlara nimetlerim hatırlatmak üzere şöyle buyurdu: [135][135]

**79.** İlâhlığa, kendisinden başka kimsenin layık olmadığı Yüce Allah, deve, sığır ve koyun gibi hayvanları sizin emrinize verendir. O, bu hayvanları, yararlanmanız maksadıyle sizin için yaratmıştır. O hayvanların bazısının sırtına binmeniz, bazılarının da etlerinden yemeniz ve sütlerinden içmeniz için onları yarattı. [136][136]

**80.** O hayvanlarda, yani onların tüyerinde, yünlerinde, kıllarında, süt, yağ ve iç yağlarında sizin için birçok faydalar vardır Bir de uzak mesafelere yolculuk esnasında, yüklerinizi taşımak suretiyle, gönüllerinizdeki bir arzuya kavuşmanız için onları yarattı. Karada o develer üzerinde, denizde de gemilerde taşınırsınız.

---

[131][131] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/398.
[132][132] Sâvî Haşiyesi, 4/15
[133][133] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/398.
[134][134] Kurtubî, 14/334 .
[135][135] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/398-399.
[136][136] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/399.

Yüce Allah, aralarında sıkı bir ilgi bulunduğu için, develerle gemileri bir arada zikretti. Hattâ bu ilgiden dolayı, develere, kara gemileri denilmiştir. [137][137]

**81.** Ey insanlar!. Allah, birliğini gösteren iç ve dış delilleri size göstermesi için böyle yaptı, Çokluklarına ve apaçık olmalarına rağmen bu açık ve engin delillerden ve mucizelerden hangi birini inkâr ediyorsunuz? Zira bu deliller, açık oldukları için, inkârı kabul etmezler. Bu âyet, delillerin çokluğu ve açıklığına rağmen Allah'ın birliğini inkâr etmelerinden dolayı kâfirler için bir kınamadır. [138][138]

**82.** Bu bir istif-hâm-ı inkârîdir. Yani, o müşrikler azgın kibirlilerin sonunun ne olduğunu ve kendilerinden önceki toplumların kalıntılarını görüp tanımak için yeryüzünün her tarafını dolaşmadılar mı? İnkârları ve yalanlamalarından dolayı onların başına gelen azap ve helaki görmediler mi? Onlar Mekke halkından, sayıca daha çok, kuvvetçe daha üstün idiler. Onlardan sonra kalıntıları yani binalar, köşkler ve büyük yapıların kalıntıları halâ devam etmektedir, Onların kazanmış oldukları mallar ve yapmış oldukları binalar kendilerine ne bir fayda sağladı, ne de onlardan azabı savdı. [139][139]

**83.** Peygamberleri onlara açık mucizeler ve deliller getirdiklerinde kâfirler, hidayet ve vahiy nurundan uzak dünyevî ilimlerinden dolayı şımarık bir şekilde sevindiler ve o ilme aldandılar. Peygamberleri ve mucizeleri inkâr ve onlarla alay etmelerinin cezası başlarına indi. [140][140]

**84.** Azabın çetinliğini ve sıkıntılarını açık bir şekilde gördüklerinde, "Bir olan Allah'a inandık, İbadette Allah'a ortak koşmuş olduğumuz putları inkâr ettik" dediler. [141][141]

**85.** Azabı gördüklerinde, bu imanları onlara fayda verecek değildir. Çünkü o zorla yapılan imandır. Azabı gördüklerinde imanın fayda vermeyeceği kanunu Allah'ın, kullan hakkında koyduğu geçmişten bu yana süre gelen bir kanunudur, İşte o zaman, Rablannm ve Yaratıcılarının birliğini inkâr eden o kâfirler hüsrana uğramışlardır. [142][142]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "bizi öldürdün" ile bize hayat verdin", doğru" ile yalancı", " sabah" ile "

[137][137] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/399.
[138][138] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/399.
[139][139] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/399.
[140][140] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/400.
[141][141] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/400.
[142][142] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/400.

akşam", " diriltir" Öldürür" ve " kör" ile " gören" arasında tıbâk sanatı vardır.
**2.** Bu şunun içindir ki, Allah'ı birlemeye davet edildiğinizde inkâr ettiniz, ona ortak koşulursa inanıyorsunuz. Yüce Allah kendisini birleme ve ortak koşmaya mukabil inkârı ve imanı zikretti. Aynı şekilde Ey kavmim! Kuşkusuz bu dünya hayatı geçici bir eğlencedir. Fakat âhiret gerçekten kalma yurdudur" âyetinde mukabele vardır. Yüce "Allah dünya hayatı ve geçici eğlenceye karşılık, âhireti ve kalma yurdunu zikretti. Bu güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**3.** Sizin için gökten bir rızık indiriyor" âyetinde mecâz-ı mürsel vardır. Yüce Allah "rızkı" zikretmiş, "yağmur"u kastetmiştir. Çünkü su, bütün rızıkların sebebidir. Bu, neticeyi söyleyip sebebi kastetme türündendir.
**4.** Kör ile gören bir olmaz" âyetinde latîf bir istiare vardır. Yüce Allah kâfir için körü, mü'min için de göreni müsteâr olarak kullandı.
**5.** Gündüzü aydınlık kıldı" âyetinde mecâz-ı aklî vardır. Bu, bir şeyi, zamanına isnat etme türündendir. Çünkü gündüz, aydınlanma zamanıdır.
**6.** "Kendi emrinden vahyi indirir" âyetinde kinaye vardır. Burada ruh, vahyden kinayedir. Çünkü vahy bedendeki ruh gibidir.
**7.** Kelimeleri, aşırılık ifade eden mübalağa sıygalarıdır.
**8.** Sevinip şımarırsınız" ile böbürlenirsiniz" arasında cinâs-ı nakıs vardır. Aynı şekilde size şekil verdi" ile sizin şekilleriniz" arasında da cinâs-ı nakıs vardır.
**9.** Kıyamet mutlaka kopacaktır" cümlesi, ve ile pekiştirilmiştir.
**10.** Allah'ın âyetleri hakkında, inkâr edenlerden başka hiç kimse tartışmaz" cümlesinde hasr ifadesi vardır.
**11.** Peygamberler gönderdik" cümlesinde, arasmda cinâs-ı iştikak vardır.
**12.** Onlardan sana kıssalarını anlattıklarımız vardır" ile kıssalarını sana anlatmadıklarımız da vardır" cümleleri arasında tıbâk-ı selb vardır.
**13.** Çok güzel seci' ve akılları alan bir ifâde ile birlikte, âyet sonları birbirine uygun olmuştur. Firavun hanedanından olan mü'minden, şu ilâhî ve muciz ifâde ile bahseden Kur'an'ın sözüne dikkat et ve ifadedeki parlaklığa bir bak:
Bu âyet-i kerîmeler inci dizilerinden daha parlaktır. Allah'ın yardımıyle Gâfir (Mü'min) Sûresi'nin tefsiri bitti. [143][143]

[143][143] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/400-401.

# FUSSILET SÛRESİ

Ğâfir Sûresi'nden sonra Mekke'de inmiştir. 54 âyettir.

## Takdîm

Bu mübarek sûre Mekke'de inmiştir. Allah'ın birliği,'peygamberlik, öldükten sonra dirilme ve hesap gibi, İslâmî inançları ele alır. Bu inançlar, imanın rükünlerine önem veren, diğer Mekkî sûrelerin de esas hedefleridir.
Bu mübarek sûre, Muhammed (s.a.v.)'in doğruluğunu gösteren apaçık delillerle Allah katından inmiş olan Kur'an'dan söz ederek başlar. Kur'an, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ebedî mucizesidir.
Sûre vahy ve peygamberlik konusunu anlatır. Peygamberin hakikatini, onun bir insan olduğunu, Yüce Allah'ın ona vahiy verdiğini ve peygamberlik lütfettiğini, Allah'a çağırmak ve dosdoğru dinini tebliğ etmek için, diğer mahlûkât arasından onu seçtiğini açıklar.
Bundan sonra sûre, hayatın ilk yaratılış sahnesini, yani göklerin ve yerin, bu ince ve sağlam şekille yaratılmasını anlatmaya geçer. Bu ince ve sağlam şekil, Allah'ın âyetlerinden yüz çevirenlerin, bakma, düşünme ve tefekkür etmeye dikkatlerini çeker. Fakat küfür karanlıkları, onlarla iman arasında bir engel olur. Bütün kâinat, Allah'ın yüce olduğunu söylemekte ve O'nun birliğine şahitlik etmektedir.
Bu sûre, yalanlayanların helak oluşlarını hatırlatır. Buna, milletlerin en kuvvetlisi ve en kibirlisinden, yani, "kim bizden daha kuvvetlidir?" diyecek kadar ileri derecede zorba olan Âd kavminden örnekler getirir. Taşkınlıkta devam edip Allah'ın peygamberlerini yalanladıkları için Âd ve Semûd kavimlerinin başına gelen genel ve açık helaki anlatır.
Suçluları anlattıktan sonra, Allah'ın dini ve şeriatı üzerinde dosdoğru yürüyen, dolayısıyle kendilerine Allah'ın, cennetlerde peygamberler, sıd-dîklar,- şehitler ve sâlihlerle birlikte, emniyet içinde yaşamayı lütfettiği takva sahibi mü'minlerden bahseder.
Daha sonra sûre, bu geniş ve hikmetler ve enteresan şeylerle dolu kâinatta dikkatlere sunulmuş kevnî âyetlerden ve Allah'ın âyetlerini inkâr eden ve o her türlü apaçık âyetleri görmezlikten gelen inkarcıların durumunu anlatır.
Sûre, Kur'an'ın haber verdiğinin doğru olduğuna delil getirsinler diye âhir zamanda, bu kâinatın bazı sırlarını insanlara göstereceğine dâir Allah'ın onlara verdiği sözle sona erer: "Ufuklarda (dışta) ve kendi nefislerinde insanlara âyetlerimizi göstereceğiz ki, O Kur'an'ın gerçek olduğu onlara i-yice belli olsun. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?... [1][1]

## İsmi

[1][1] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/405-406.

Yüce Allah bu sûrede âyetleri açıkladığı, birliğini ve kudretini gösteren delilleri izah ettiği, varlığına, yüceliğine ve Allah'ın azametini ve saltanatının yüceliğini konuşan bu güzel kâinatı yarattığına kesin deliller getirdiği için bu sûreye "Fussılet" sûresi ismi verilmiştir. [2][2]

Bismillahirrahmanirrahim
**1.** Hâ, mîm.
**2.** (Kur'ân,) Rahman ve rahîm olan Allah katından indirilmiştir.
**3.** (Bu,) bilen bir kavim için, Arapça Kur'an olarak âyetleri açıklanmış bir Kitap'tir.
**4.** Bu kitap müjdeleyici ve uyarıcıdır. Fakat onların çoğu yüz çevirdi. Artık dinlemezler.
**5.** Ve dediler ki: "Bizi çağırdığın şeye karşı kalblerimiz örtüler içindedir. Kulaklarımızda bir ağırlık var. Bizimle senin aranda bir engel var. Onun için Sen (istediğini) yap, biz de yapıyoruz."
**6.** De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana ilâhınızın bir tek ilâh olduğu vahy olunuyor. Artık O'na yönelin, O'ndan mağfiret dileyin. Ortak koşanların vay hâline!"
**7.** Onlar zekât vermeyenlerdir. Âhireti inkâr edenler de onlardır.
**8.** Şüphesiz îman edip iyi iş yapanlar için tükenmeyen bir mükâfat vardır.
**9.** De ki: Gerçekten siz, yeri iki günde yaratanı inkâr edip O'na ortaklar mı koşuyorsunuz? O, âlimlerin Rabbidir.
**10.** O, yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi. Orada bereketler yarattı ve müddetini soranlar için, orada dört tam günde, rızıklar takdir etti.
**11.** Sonra buhar hâlinde olan göğe yöneldi, ona ve yerküreye: "İsteyerek veya istemeyerek, gelin" dedi. İkisi de: "İsteyerek geldik" dediler.
**12.** Böylece onları, iki günde yedi gök olarak yarattı ve her göğe görevini vahyetti. Ve biz, yakın semâyı kandillerle donattık, bozulmaktan da koruduk. İşte bu, o aziz, alîm Allah'ın takdiridir.
**13.** Eğer onlar yüz çevirirlerse, de ki: "İşte sizi Âd ve Semûd'un başına gelen kasırgaya benzer bir kasırgadan sakındırıyorum."
**14.** Peygamberler onlara, önlerinden ve arkalarından gelerek "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin" dedikleri zaman, "Rabbimiz dileseydi elbette melekler indirirdi. Onun için biz sizinle gönderilen şeyleri inkâr ediyoruz." demişlerdi.
**15.** Âd kavmine gelince, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve "Bizden daha kuvvetli kim var?" dediler. Onlar kendilerini yaratan Allah'ın, onlardan daha kuvvetli olduğunu görmediler mi? Onlar bizim âyetlerimizi inkâr ediyorlardı.
**16.** Bundan dolayı biz de onlara dünya hayâtında zillet, azabını tattırmak için o uğursuz günlerde soğuk bir rüzgâr gönderdik. Âhiret azabı elbette daha çok rüsvây edicidir. Onlara yardım da edilmez.

---

[2][2] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/406.

**17.** Semûd'a gelince, onlara doğru yolu gösterdik, ama onlar körlüğü, doğru yola tercih ettiler. Böylece yapmakta oldukları kötülükler yüzünden alçaltıcı azabın yıldırımı onları çarptı.
**18.** İnananları kurtardık. Onlar Allah1 dan korkuyorlardı.

## Kelimelerin İzahı

Açıklandı, izah edildi.
Ekinne, örtü mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Vakr, kulağın işitmesini engelleyen ağırlık, sağırlık. Memnun, kesilmiş demektir. Bir kimse, ipi kestiğinde der. Memnun kelimesi bundan alınmıştır. Şair der ki:
Ömrüne yemin ederim ki, kapım, dostuma kapalı değildir. İhsanım da kesilmiş değildir.[3][3]
Sarsar, şiddetli sesle birlikte soğuk fırtına demektir. Nahisât, uğursuzlar manasınadır. Kelimesinin zıddı mânâsına gelen kökündendir. Şair şöyle der:
Ona ne zaman gelirsen gel, onun için farketmez. İster, kendisinden sakınılan uğursuzluk saatinde, ister uğurlu saatinde gel.[4][4]
Ahzâ, daha hor ve daha zelil demektir. Horluk mânâsına gelen kökündendir. Hûn, horluk ve zelillik manasınadır. [5][5]

## Ayetlerin Tefsiri

**1.** Hâ, Mîm. Hurûfu mukattaa, Kur'ân-ı Kerîm'in mucize olduğuna dikkat çekmek içindir.[6][6]

**2.** Bu yüce Kur1 ân, Rahman ve Rahîm tarafından indirilmiştir. Yüce Allah onu, kullarına bir rahmet olsun diye indirdi. Yüce Allah, Kur'ân1 in inişini, en büyük nimetlerden olduğuna işaret etmek için, özellikle bu iki ismi yani er-Rahmân ve er-Rahîm isimlerini zikretti. Kuşkusuz Kur'ân, kıyamet gününe kadar devam edecek olan bir nimettir. [7][7]

**3.** O, din ve dünya menfaatlerim kapsayan bir kitaptır. Mânâları ve hükümleri kıssalar, öğütler, hükümler ve misaller yoluyla son derece güzel ve mükemmel olarak açıklanmış ve izah edilmiştir,
O, apaçık Arapça bir Kur'an olarak inmiştir. Âyetlerin açıklamalarım ve mucize olduğuna dâir delilleri anlayan bir kavim için inmiştir. Kuşkusuz Kur'ân, belagatın en yüksek tabakasındadır. Onun sırlarından, ancak, Arap dilini bilen zevk alır. [8][8]

---

[3][3] Kurtubî, 15/341
[4][4] Bahr, 7/481
[5][5] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/409-410.
[6][6] Bilgi için, bkz. Bakara sûresinin başı.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/410.
[7][7] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/410.
[8][8] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/410.

**4.** O, mü'minlere Naîm cennetlerini müjdeleyici, kâfirleri ise cehennem azabıyla uyarıcı olarak gelmiştir. Müşriklerin çoğu, kendi dilleriyle inmiş olmasına rağmen, onun âyetlerini düşünmekten yüz çevirdi. Onlar Kur'an'ı, düşünüp tefekkür edecek şekilde dinlemezler. Ebû Hayyân şöyle der: Yani, ilim ehli olmalarına rağmen, o kavmin çoğu, ona tam manâsıyle bakmadı ve yüz çevirdi. Onlar, yüz çevirdiklerinden dolayı, Kur'ân'ın ihtiva ettiği hüccet ve delilleri işitmezler.[9[9]] Kurtubî şöyle der: Bu sûre Kur'ân'ın mucizeliği hususunda Kureyş'i kınamak ve azarlamak için inmiştir. Çünkü onlar, Kur'an'ı faydalanacakları bir şekilde dinlemezler.[10[10]] Bundan sonra Yüce Allah, onların kibir ve sapıklıklarını bildirdi: [11[11]]

**5.** Peygamber onları imana çağırdığında dediler ki: Kalplerimiz kalın örtüler içerisindedir. Senin bizi kendisine çağırdığın şeylerden hiçbiri, yani Allah'ı birleme ve iman, oraya ulaşamaz. Kulaklarımızda da, söylediklerini anlamaya engel olan ağırlık ve sağırlık vardır. Sâvî şöyle der: Onlar işitme organlarını, kendisinde sağırlık bulunan kulaklara benzettiler. Şöyle ki, o kulaklar haktan hoşlanmaz ve onu dinlemeye eğilim göstermez.[12[12]] Ey Peygamber! Seninle bizim aramızda, söylediklerinden herhangi birisinin bize ulaşmasını önleyen bir engel vardır. Hem bizim, hem de senin cihetinden bir engel bulunduğu için, sana uymamakta mazeretimiz var Sen kendi yolunda çalış, biz, de kendi yolumuzda. Sen kendi dininde devam et, biz de kendi dinimizde devam edelim. [13[13]]

**6, 7.** Ey Peygamber! O müşriklere de ki: Ben, sizin gibi bir insandan başa bir şey değilim. Ancak Allah özel olarak bana peygamberlik ve vahiy verdi. Ben sizi, yaratıcınızı ve sizi meydana getireni birlemeye çağırıyorum. Aklî ve şer'î deliller onun varlığını ve birliğini göstermektedir. Beni yalanlamaya bir sebep yoktur. Tevhid, iman ve amellerde samimiyet üzere doğruca O'na yönelin. Geçmiş günahlardan dolayı O'ndan bağışlanmanızı isteyin. Hayır yapmayan, sadaka vermeyen ve Allah'a itaat yolunda malını harcamayan o müşrikler yok olsun, onlara yazıklar olsun. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, onları, erdemli kişilerin sakındıkları cimrilikle kınadı. Bu âyet, kâfirin inkârından dolayı gördüğü azabın yamsıra, zekatı vermediği için de azap göreceğine delâlet etmektedir.[14[14]] İbn Abbas şöyle der: Bundan maksat, nefisleri temizlemektir. Yani onlar, Allah'ı birleyerek nefislerini, şirkten temizlemezler ve "la ilahe illallah" demezler.[15[15]] Onlar, öldükten sonra dirilmeyi ve haşri inkâr ettiler. Hesabı ve amellerin karşılığının verileceğini yalanladılar. Sâvî şöyle der: Yüce Allah'ın burada sadece zekatı vermemeyi zikretmesi ve onu âhireti inkârla birlikte anlatmasının

---

[9[9]] Bahr, 7/483
[10[10]] Kurtubî, 15/338
[11[11]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/410-411.
[12[12]] Sâvî Haşiyesi, 4/17
[13[13]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/411.
[14[14]] Kurtubî, 15/340
[15[15]] İbn Kesîr'in anlattığı ve ibn Abbâs'a nisbet ettiği, "Bundan maksat, nefislerin şirkten temizlenmesidir" şeklindeki bu görüş, zayıf bir görüştür. Sahih olan tefsircilerin anlattığı, "Bundan maksat, malın zekatıdır" şeklindeki görüştür. Taberî'nin tercihi de budur.

sebebi şudur: Mal, canın kardeşidir (yongasıdır). İnsan onu Allah yolunda harcayınca, bu onun, dindeki sebat ve kuvvetinin bir delili olur.[16][16] Sayesinde azabı kendimizden savabiliriz, dediler. Ebussuûd şöyle der: tizim boylu ve iri yaratılıştı idiler. O derece kuvvetli idiler ki, kayayı dağdan elleriyle çekip sökerlerdi.[17][17] Bu bir ara cümlesi olup, onlann çirkin sözlerinden muhatabı hayrete düşürmek için söylenmiştir. Yani, Allah'ın gücünden gafil kaldılar. Onları da, kâinatı da yaratan o Yüce Allah'ın, onlardan daha güçlü ve kuvvetli olduğunu bilemediler. Mucizelerimizi yalanlıyorlardı. Fahreddin Râzî şöyle der: Onlar, mucizelerin gerçek olduğunu biliyorlardı. Fakat, emanetçinin emâneti inkâr ettiği gibi inkâr ettiler.[18][18]

**16.** Âd kavmine, çok soğuk ve çok gürültülü, hızlı esen bir rüzgâr gönderdik ki, gürültüsü ve soğukluğu ile öldürüyordu. Mübarek olmayan, uğursuz günlerde gönderdik. Dünya hayatında onlara, rezil ve zelil eden azabı tattırmak için bunu yaptık. Fahreddin Râzî şöyle der: den maksat, zillet ve horluk azabıdır. Sebebi ise şudur: Onlar kibirlenip iman etmediler. Allah da buna mukabil onlara zillet ve horluk verdi.[19][19] Onların âhirette görecekleri azap dünya azabından daha fazla zillete düşürücü ve rezil edicidir. Bu azabı onlardan savacak herhangi bir yardımcıları da yoktur. [20][20]

**17.** Semûd kavmine gelince, onlara da hidayet yolunu açıkladık ve mutluluk yolunu gösterdik. Fakat onlar, sapıklığı hidayete ve küfrü imana tercih ettiler. Onları da, zillet ve horluğa düşüren yıldırım azabı yakaladı. Bunun sebebi, suç işlemeleri, taşkınlık göstermeleri ve Allah'ın peygamberi Salih (a.s.)'i yalanlamalarıdır. İbn Kesîr şöyle der: Allah onlara, Salih (a.s.)'i yalanlamaları ve deveyi kesmeleri yüzünden, bir görültü, deprem, zillet, horluk, azap ve ceza gönderdi.[21][21]

**18.** Salih'i ve ona iman edenleri bu azaptan kurtardık. [22][22]

**19.** Allah'ın düşmanları, ateşe sürülmek üzere toplandıkları gün, hepsi bir araya getirilirler.
**20.** Nihayet oraya geldikleri zaman kulakları, gözleri ve derileri, işledikleri şeye karşı onların aleyhine şahitlik edecektir.
**21.** Derilerine: "Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?" derler. Onlar da, "Her şeyi konuşturan Allah, bizi de konuşturdu. İlk defa sizi o yaratmıştır. Yine O'na döndürülüyorsunuz" derler.

---

[16][16] Sâvî Haşiyesi, 4/17
[17][17] Ebussuûd, 5/21
[18][18] Tefsr-i kebîr, 27/112
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/411.
[19][19] Tefsir-i kebîr, 27/113
[20][20] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/414.
[21][21] Muhtasar-i İbn Kesîr, 3/259
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/414.
[22][22] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/414.

**22.** Siz de ne kulaklarınızın ne gözlerinizin ne de derilerinizin aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz, yaptıklarınızdan çoğunu Allah'ın bilmeyeceğini sanıyordunuz.
**23.** Rabbiniz hakkında beslediğiniz zan var ya, işte sizi o mahvetti ve ziyana uğrayanlardan oldunuz.
**24.** Şimdi eğer dayanabilirlerse, onların yeri ateştir. Ve eğer Allah'ı razı etmek isterlerse, bilsinler ki, onlar kendilerinden razı olunacak kimselerden değillerdir.
**25.** Biz onlara birtakım arkadaşlar musallat ettik de, onlar önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini bunlara süslü gösterdiler. Kendilerinden önce gelip geçmiş olan cinler ve insanlar için uygulanan azap, onlara da gerekli olmuştur. Kuşkusuz onlar hüsrana düşenlerdi.
**26.** İnkâr edenler: "Bu Kur'ân'ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın. Umulur ki galip gelirsiniz" dediler.
**27.** O inkâr edenlere şiddetli bir azabı tattıracağız ve onları yaptıklarının en kötüsüyle cezalandıracağız.
**28.** İşte bu azap, Allah'ın düşmanlarının cezasıdır, ateştir. Ayetlerimizi inkâr etmelerinden dolayı, orada onlara ceza olarak ebedîlik yurdu cehennem vardır.
**29.** Kâfirler cehennemde: "Rabbimiz! Cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları bize göster de onları ayaklarımızın altına alalım. Onlar, en aşağıda kalanlardan olsunlar!" diyecekler.
**30.** Şüphesiz, "Rabbimiz Allah'tır" deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara, "Korkmayın, üzülmeyin, size va'dolunan cennetle sevinin!" derler.
**31,32.** "Biz dünya hayâtında da, âhirette de sizin dostlarınıziz. Ğâfûr ve Rahîm olan Allah'ın ikramı olarak orada sizin için canlarınızın çektiği her şey var ve istediğiniz her şey orada sizin için hazır."
**33.** Allah'a çağıran, iyi iş yapan ve "Ben müslü-manlardanım" diyenden kimin sözü daha güzeldir?
**34.** İyilikle kötülük bir olmaz. Sen en güzel bir tavırla önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki yakın bir dost olur.
**35.** Bu haslete ancak sabredenler kavuşturulur. Buna ancak büyük payı olan kimse kavuşturulur.
**36.** Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce seni dürtecek olursa, hemen Allah'a sığın, Çünkü O, işiten, bilendir.
**37.** Gece ve gündüz, güneş ve ay O'nun âyetlerindendir. Eğer Allah'a ibâdet etmek istiyorsanız, güneşe de aya da secde etmeyin. Onları yaratan Allah'a secde edin!
**38.** Eğer insanlar büyüklük taslarlarsa (bilsinler ki,) Rabbinin yanında bulunan (melekler) hiç usanmadan, gece gündüz O'nu teşbih ederler.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah, Önceki âyetlerde Âd ve Semûd kavimlerinin kıssalarını ve

taşkınlıkları ve suç işlemeleri yüzünden dünyada başlarına gelen azabı anlattıktan sonra burada da, bütün kâfirlerin âhirette başlarına gelecek azap ve helaki anlattı ki, bundan günah işlemekten ve Allah'ın nimetlerine nankörlük etmekten sakındırma ve kaçındırma hususunda tam bir ibret hâsıl olsun. [23][23]

## Kelimelerin İzahı

Sonrakiler gelip hepsi toplanıncaya kadar öncekiler tutulur. Gizlenirsiniz. Gözlerden gizlenmek mânâsına gelen kökündendir.
Sizi tehlikelere düşürdü ve yok etti. : Allah'ın rızasını isterler.
el-Mu'tebîn, "isteği-kabul olunan" mânâsindaki kelimesinin çoğuludur. Nâbiğa şöyle der:
Eğer ben mazlum isem, senin zulmettiğin bir köleyim. Eğer senden bir rıza talebinde bulunulursa, senin gibileri bu isteği yerine getirir.[24][24] Hazırladık.
Nüzul; ziyafet, ikram demektir. Bıkarlar, usanırlar. [25][25]

## Nüzul Sebebi

Ibn Mes'ûd'un şöyle dediği rivayet edilmiştir. Beytullah'ın yanında ikisi Kureyşli biri Sakîfli üç kişi bir araya gelmişlerdi. Bunların kafalarında anlayış az, karınlarının yağı çoktu. Onlardan birisi dedi ki: Ne dersiniz, Allah bizim söylediklerimizi işitir mi? Bir diğeri: Açık konuşursak işitir, gizli konuşursak işitmez, dedi. Üçüncüsü de, Açık konuştuğumuzda işitirse, gizli konuştuğumuzda da işitir" dedi. Bunun üzerine yüce Allah, "Siz kulaklarınızın, gözleriniz ve derilerinizin aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz" mealindeki âyeti indirdi.[26][26]

## Âyetlerin Tefsiri

**19.** Allah'ın suçlu düşmanlarının, cehenneme sevkedilmeleri için mahşer yerinde toplanacakları günü hatırla. jjc- Toplanıp birikmeleri için, sonrakiler gelinceye kadar evvelkiler tutulur. Ibn Kesîr şöyle der: Zebaniler, öncekileri sonrakilerle birlikte toplar. Neticede hepsi bir araya gelirler.[27][27]

**20.** Nihayet hesap için ayakta durup beklediklerinde, Uzuvları konuşur ve işlemiş oldukları suç ve günahlardan dolayı aleyhlerinde şahitlik ederler. Hadiste şöyle buyrulmuştur:.Kişinin ağzı mühürlenir. Sonra, uzuvlarına, "Konuş!" denilir. Uzuvları da yaptıklarını söyler. Sonra kişi, konuşmak için serbest

---

[23][23] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/418.
[24][24] Kurtubî, 15/354
[25][25] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/418.
[26][26] Müslim, Münafıkta, 5; Kurtubî, 15/351
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/419.
[27][27] Muhtasar-ı Tbn Kesîr, 3/260
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/419.

bırakılır. O zaman şöyle der: "Canınız cehenneme! Lanet olsun! Ben sizi savunuyordum"[28[28]]

**21.** Suçlular bu garip işe şaştıkları için azalarını ve derilerini kınamak üzere şöyle derler: Niçin aleyhimizde ikrarda bulundunuz ve yaptıklarımıza şahitlik ettiniz? Halbuki biz sırf sizin için mücadele ediyor ve sizi savunuyorduk?, mazeretlerini bildirerek şöyle cevap verirler: İş bizim elimizde değildir. İnsanları, hayvanları ve cansızları konuşturan Allah, bizi de kudretiyle konuşturdu. Biz de, yaptığınız çirkin işler hakkında aleyhinizde şahitlik ettik. O sizi yoktan vücûda getirdi, siz daha önce hiçbir şey değilken size hayat verdi. İşte buna gücü yeten, bizi de konuşturabilir. Öldükten sonra dirilerek, sadece tek olan Allah'a döndürüleceksiniz. Ebussuûd şöyle der: Yani, her canlıyı konuşturan Allah'ın gücü yanında bi-
zim konuşmamız şaşılacak bir iş değildir. Çünkü ilk Önce sizi yaratabilen ve yoktan var edebilen ve ikinci olarak ta tekrar diriltip hesap için geri çevirebilenin uzuvlarınızı konuşturmasına şaşılmaz.[29[29]]

**22.** Dünyada, o çirkin işleri yaparken bu şahitlerden gizli hareket etmiyordunuz. Çünkü, aleyhinize şahitlik edeceklerini sanmıyordunuz. Beyzâvî şöyle der: Siz, çirkin işleri yaparken, rezil oluruz korkusuyla insanlardan gizli yapıyordunuz. Uzuvlarınızın, aleyhinize şahitlik yapacağını sanmıyor ve dolayısıyle onlardan gizlenmiyordunuz. Burada mü'minin, her halinde, üzerinde bir gözetleyicinin bulunduğuna dikkat çekilmektedir.[30[30]] Fakat, zannettiniz ki, Allah, gizli işlenen çirkin fiillerden birçoğunu bilmez. Bu nedenle günah işlemeye cür'et ettiniz. [31[31]]

**23.** Âlemlerin Rabbi hakkında, "O, gizli şeylerden birçoğunu bilemez" şeklindeki o çirkin zannmız var ya, işte o, sizi helak ve yok edip sonra da ateşe götüren şeyin kendisidir. Neticede hem kendinizi, hem de aile efradınızı hüsrana uğrattınız ve mutluluğunuzu kaybettiniz. Bu tam bir hüsran ve bedbahtlıktır. [32[32]]

**24.** Eğer azaba sabredebilirlerse, bilsinler ki, onların makamı ve konağı cehennemdir. Onlar için oradan kaçıp kurtuluş yoktur. Allah'ı razı etmek isterlerse, bilsinler ki, onlar, kendilerinden razı olunan kimselerden değillerdir. Kurtubî şöyle der: Utbâ, kınanan şahsın, kendisini kınayanı razı edecek şeye dönmesidir. "Onun razı olmasını istedim. O da bu isteğimi yerine getirerek beni razı etti" mânâsına dersin.[33[33]]

---

[28[28]] Bu, Müslim'in rivayet ettiği uzun hadisin bir parçasıdır. (Bkz. Müslim,... Zühd, 17). Bu hadiste, insanın uzuvlarının, kıyamet gününde kendi aleyhine şahitlik edeceğine delâlet vardır. Allah'ın herşeye gücü yeter.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/419.
[29[29]] Ebussuûd, 5/22
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/419-420.
[30[30]] Beyzavî, 2/156
[31[31]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/420.
[32[32]] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/420.
[33[33]] Kurtubî, 15/354

**25.** Müşrikler için, şeytanlardan ve insanları saptıranlardan kötü arkadaşlar, hazırladık ve bu arkadaşlığı onlar için kolaylaştırdık. Arkadaşları onların, şimdi yaptıkları ve gelecekte yapacakları çirkin işlerini kendilerine güzel gösterdiler. İbn Ke-sîr şöyle der: Amellerini onlara güzel gösterdiler. Dolayısıyle onlar kendilerini, sadece güzel iş yapanlar olarak gördüler.[34][34] Onlar hakkında azap hükmü, yani, bedbaht olacaklarına dâir kesin hüküm gerçekleşti. Bu hüküm, onların yaptıkları gibi yapan cinlerden ve insanlardan, onlardan önce gelip geçmiş bütün suçlu bedbaht milletler hakkında verilmiştir. Bu bölüm, suçluların azaba müstehak olmalarının sebebini açıklamaktadır. Bu kısmın mânâsı şöyledir. Çünkü onlar dünya ve âhirette hüsrana uğrayanlardandır. İşte bunun için ebedî azaba müstehak olmuşlardır. [35][35]

**26.** Yüce Allah, Ad, Semûd ve diğer kavimlerin inkâr etmelerini anlattıktan sonra, Kureyş müşriklerini ve onların Kur'an'ı yalanlamalarını anlattı. Yani, kâfirler birbirlerine dediler ki: Kur'ân okuduğu zaman Muhammed'i dinlemeyin. Onu bırakıp başka şeyle meşgul olun. okurken, kimse işitemeyecek şekilde seslerinizi yükseltin ki, onun dinine galip gelesiniz. İbn Abbas şöyle der: Ebû Cehil dedi ki: Muhammed, Kur'ân okurken yüzüne karşı gürültü yapm da ne diyeceğini bilemesin.[36][36]

**27.** Vallahi, Kur'ân'la alay eden o kâfirlere, hafiflemeyen ve kesilmeyen şiddetli bir azabı tattıracağız. Onlara, yaptıkları en kötü amel ve işlerinin karşılığında, en kötü ve en çirkin cezayı vereceğiz. [37][37]

**28.** En kötü ceza olan o şiddetli azap, Allah ve Ra-sülünün düşmanı, o suçluların cezası olan cehennem ateşidir. Onlar için cehennemde, kalacakları yurt vardır. Oradan ebediyyen çıkamazlar, Bu, Kur'an'ı inkâr etmelerine ve Allah'ın âyetleriyle alay etmelerine karşılık onlara ceza olarak verilmiştir. Fahred-din Râzî şöyle der: Onların Kur'ân karşısındaki boş söz ve gürültülerine "cühud" yani "inkâr" denilmesinin sebebi şudur: Onlar, Kur'an'ın büyük bir mucize olduğunu anlayınca, insanlar onu dinlerlerse inanırlar diye 'korktular, dolayısıyle bu fasit yola baş vurdular. Bu da gösteriyor ki, onlar, Kur'an'ın mucize olduğunu biliyorlar, ancak kıskandıkları için onu inkâr ediyorlardı.[38][38]

**29.** Kâfirler cehenneme girdiklerinde şöyle derler: "Ey Rabbimiz! Bizi azdıran ve saptıran her cin ve insanı bize göster". Olay kesinlikle gerçekleşeceği için, gerçekte gelecek zaman kipiyle bildirilmesi gerektiği halde, ibare, geçmiş zaman

---

Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/420.
[34][34] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/261
[35][35] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/420-421.
[36][36] Kurtubî, 15/356
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/421.
[37][37] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/421.
[38][38] Tefsîr-i kebîr, 27/120
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/421.

kipiyle yani " dedi" şeklinde gelmiştir. Ebû Hayyân şöyle der: Açık olan şudur ki, " o ikisi"nden maksat, kendileriyle cins kastedilen kimselerdir. Yani, "bu iki türden olan her azdıran kimseyi bize göster" demektir.[39][39] İntikam almak ve yüreklerimizi soğutmak için, onları ayaklarımızla çiğneyelim. Çiğneyelim de, cehennemin dibinde olsunlar. Bu, en şiddetli cehennem azabıdır. Çünkü orası münafıkların yeri
dir. Yüce Allah, suçlu bedbahtların durumunu anlattıktan sonra, ardından mutlu mü'minlerin durumunu anlattı: [40][40]

**30.** Doğru bir imanla Allah'a inananlar ve sırf O'nun için amel edenler, sonra da Allah'ı birleme ve O'na itaat hususunda dosdoğru yürüyenler ve Ölünceye kadar bundan ayrılmayanlar varya...!
Hz. Ömer'den (r.a.) rivayet edildiğine göre o, minberde bu âyeti okuduktan sonra şöyle demiştir: Vallahi onlar, Allah'a itaat için yolda dosdoğru yürüdüler. Tilkiler gibi, zik zak yapmadılar.[41][41] Bundan maksat şudur: Onlar davranış, ahlâk, söz ve fiillerinde, Allah'ın şeriatı üzere dosdoğru yürüdüler. Onlar gerçek mii'min ve sâdık müslüman idiler. Ariflerden birine, kerametin tarifi soruldu. O, "doğru yolda yürümek kerâmatin ta kendisidir" diye cevap verdi. Hasan Basri'den rivayet edildiğine göre, o şöyle derdi: "Allah'ım! Sen bizim Rabbimizsin. Bize doğru yolda yürümeyi nasip etİşte o samimi mü'minlere, ölüm anında, rahmet melekleri inip şöyle derler: Daha önce yapıp âhirete gönderdiğiniz şeylerden dolayı, kıyamet hallerinden korkmayın. Dünyada bıraktığınız aile efradı, mal ve çocuk için de tasalanmayın. Bu konuda, biz sizin yerini-zi alacağız, Allah'ın, peygamberlerin diliyle size va'dettiği ebedîlik cennetiyle sevinin. Şeyhzâde şöyle der: Melekler, ölüm anında mü'minlerin yanma şu müjde ile inerler: Ölüm sıkıntısından korkmayın. Kabir sıkıntısı ile kıyamet günü sıkıntılarından da korkmayın. mü'min, baş ucunda duran iki koruyucu meleğe bakar. Onların şöyle dediklerini duyar: Artık bugün korkma ve üzülme. Sana va'dolunan cennetle sevin. Şüphesiz sen bugün, daha Önce benzerini görmediğin şeyler göreceksin. Bunlar seni korkutmasın. Onlar senden başkaları için yapılmaktadır.[42][42]

**31.** Melekler onlara der ki: Biz dünyada da, âhirette de sizin yardımcılarmızız. Her iki dünyada da, sizin yararınıza ve mutluluğunuza olan şeyleri gösteririz. Cennette sizin için, canınızın istediği, gözünüzün aydın olacağı her türlü lezzetli ve iştah çekici şeyler vardır. Sizin için orada istediğiniz ve arzu ettiğiniz her şey vardır.[43][43]

**32.** Bunlar, takva sahibi kulları için rahmeti bol ve bağışlaması çok olan bir

---

[39][39] Bahr, 7/495
[40][40] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/421-422.
[41][41] Kurtubî, 15/358
[42][42] Beyzâvî Haşiyesi, 3/261
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/422.
[43][43] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/422.

Rab'dan ziyafet ve ikram olarak verilir. [44][44]

**33.** İnsanları, sözü, davranışı ve fiilleriyle, Allah'ı birlemeye ve ona itaata çağıran, iyi işler yapan ve İslamı kendisine din ve yol edinen kimseden daha güzel sözlü kim vardır. İbn Kesîr şöyle der: Bu âyet, kendisi doğru yolda olduğu halde başkalarını hayra çağıran herkes hakkında geneldir.[45][45] Zemahşerî de şöyle der: Bu âyet, şu üç şeyi birlikte yapan herkes hakkında geneldir: 1. İslam dinine inanan biri olması, 2. İyi amel yapan olması, 3. Başkalarını bu iyi amele davei edici olması. Bunlar, ilmiyle amel eden âlimler zümresinden başkası değildir.[46][46]

**34.** Güzel iş yapmak, kötü iş yapmakla bir ol maz. Aksine, karşılığını almak ve güzel sonuç bakımından aralarında bü yük fark vardır. Sen, kötü olanı, en güzel hasletle sav. Me sela, öfkeyi sabırla, cahilliği ağırbaşlılıkla kötülüğü af ile sav. İbn Abbâ şöyle der: Sana karşı cahillik edenin cehaletini, olgunluğunla sav.[47][47] Böyle yaptığın zaman düşmanın, sana karşı sevg ve mahabbetinde samimi olan yakın arkadaşın gibi olur. [48][48]

**35.** Ve bu yüce makamı ve güzel hasleti ancak öfkesine engel olmak ve eziyetlere katlanmak suretiyle, nefsiyle cinü eden kimse elde eder. Onu ancak, hayır ve mutluluk tan bol nasibi olan elde eder. [49][49]

**36.** Eğer şeytan, sana emredilen "en güzeli ile sav" emrini bırakma vesvesesini verir ve seni, yakalayıp intikai almaya teşvik etmek isterse, onun tuzağından ve şerrinden Allah'a sığın. Şüphesiz Allah, kulların sözlerini işiten, fiil ve davranışlara bilendir. Bundan sonra Yüce Allah, sonsuz gücü ve engin hikmetinin deli lerini anlatarak şöyle buyurdu: [50][50]

**37.** Şunlar, onun birliğini ve gücün gösteren alâmetlerdendir: Gece ile gündüzün ard arda gelmesi ve güneş ayın, insanların faydalarına verilmesi.. Aya ve güneşe secde etmeyin. Yani, yaratılmışlara secde etim yin. Onları yoktan yaratan Allah'a secde edin. Sadece O'ı ibadet edeceksiniz, O'ndan başkasına secde etmeyin. [51][51]

**38.** Eğer kâfirler, kibirlenip Allah'a secde etmezlerseOnun emrine itaat eden melekler, gece gündi ona ibadet ederler. Onlar, Allah'a ibadetten

---

[44][44] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/422.
[45][45] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/264
[46][46] Keşşaf, 4/156
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/422-423.
[47][47] Kurtubî, 15/361
[48][48] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/423.
[49][49] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/423.
[50][50] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/423.
[51][51] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/423.

usanmazlar. [52][52]

**39.** İşte senin yeryüzünü kupkuru görmen de O'-nun âyetlerindendir. Biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman, harekete geçip kabanr. Ona can veren, elbette ölüleri de diriltir. O, her şeye kadirdir.
**40.** Âyetlerimiz hakkında doğruluktan ayrılıp eğriliğe sapanlar bize gizli kalmaz. O halde, ateşin içine atılan mı daha iyidir, yoksa kıyamet günü güvenle gelen mi? Dilediğinizi yapın! Kuşkusuz O, yaptıklarınızı görendir.
**41.** Kendilerine kitap geldiğinde onu inkâr edenler var ya, şüphesiz (onlar, cezalarını çekeceklerdir). Halbuki o, eşsiz bir Kitap'tır.
**42.** Ona önünden de, ardından da bâtıl gelemez. O, hikmet sahibi, çok övülen Allah'tan indirilmiştir.
**43.** Sana söylenen, senden önceki peygamberlere söylenmiş olandan başka bir şey değildir. Elbette ki senin Rabbin, hem mağfiret sahibi, hem de acı bir azap sahibidir.
**44.** Eğer biz onu, yabancı (dille) okunan bir kitap kilsaydık, diyeceklerdi ki: "Ayetleri tafsilatlı şekilde a-çıklanmalı değil miydi? Muhatapları Arap olduğu halde Arapça olmayan bir kitap mı geldi?" De ki: O, inananlar için bir kılavuz ve şifâdır. İnanmayanlara gelince onların kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'ân onlar için bir körlüktür. (Sanki) onlara uzak bir yerden bağarıhyor.
**45.** Andolsun biz Musa'ya Kitab'ı verdik, onda da ayrılığa düşüldü. Eğer Rabbinden bir söz geçmiş olmasaydı, aralarında derhal hükmedilirdi. Onlar Kur'ân hakkında şüpheci bir tereddüt içindedirler.
**46.** Kim iyi bir iş yaparsa, bu kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa aleyhinedir. Rabbin kullara zulmedici değildir.
**47.** Kıyamet gününün ilmi, O'na havale edilir. O'-nun ilmi dışıda hiçbir meyva kabuğundan ayrılmaz, hiçbir dişi gebe kalmaz ve doğurmaz. Allah onlara: "Ortaklarım nerede?!" diye seslendiği gün: "Buna dâir bizden hiçbir şahit olmadığını sana arzederiz" derler.
**48.** Böylece önceden yalvarıp durdukları onlardan uzaklaşmıştır. Kendilerinin kaçacak yerleri olmadığını anlamışlardır.
**49.** İnsan hayır istemekten usanmaz. Fakat kendisine bir kötülük dokunursa hemen ümitsizliğe düşer, üzülüverir.
**50.** Andolsun ki, kendisine dokunan bir zarardan sonra biz ona bir rahmet tattırırsak: "Bu, benim hakkımdır, kıyametin kopacağını sanmıyorum, Rabbime döndürülmüş olsam bile muhakkak, O'nun katında benim için daha güzel şeyler vardır" der. Biz, inkâr edenlere yaptıklarını mutlaka haber vereceğiz ve muhakkak onlara ağır azaptan tattıracağız.
**51.** İnsana bir ni'met verdiğimiz zaman yüz çevirir ve kibirlenir. Fakat ona bir şer dokunduğu zaman da çokça dua eder.
**52.** De ki: Gördünüz mü, eğer o Allah tarafından ise ve siz de onu inkâr etmişseniz o zaman (haktan) u-zak bir ayrılığa düşenden daha sapık kim vardır?

---

[52][52] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/423.

**53.** Afâkta ve kendi nefislerinde insanlara âyetlerimizi göstereceğiz ki o Kur'ân'ın gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şahit olması, yetmez mi?
**54.** Dikkat edin; onlar, Rablerine kavuşmaktan şüphe içindedirler. İyi bilin ki! O, her şeyi kuşatmıştır.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde iyi mü'minlerin sıfatlarını anlattı. Ardından varlığım, birliğini ilminin ve hikmetinin sonsuzluğunu gösteren delilleri anlattı. Burada da önce, bu görülen kâinat sahnelerinden, Öldükten sonra dirilme ve haşre delâlet eden şeyleri anlattı. Ardından, âyetlerini inkâr eden ve peygamberlerini yalanlayan kâfirleri zikretti. Bu mübarek sûreyi, Kur'ân-ı Kerim'i inkâr eden bedbaht suçluların durumlarını açıklayarak sona erdirdi. [53][53]

## Kelimelerin İzahı

Haktan ve doğru yolda yürümekten sapıyorlar. Eğilmek, sapmak demektir. Bir kimse, Allah'ın dininden başka yöne meylettiğinde, denilir.
A'cemî, Arap olmayanın dili. Vakr, işitmeye engel, sağırlık.
Ekmâm, meyve tomurcuğu mânâsma gelen ii veya kelimesinin çoğuludur.
Mahîs, kaçış, firar. Bir kimse kaçtığında denilir. Geniş mastarı dır. Uzaklaştı, yüzçevirdi.
Âfâk, göklerin ve yerin köşe ve bucaklarıdır. Mirye, büyük şek ve şüphe demektir. [54][54]

## Âyetlerin Tefsiri

**39.** Allah'ın birliğim ve gücünün sonsuzluğunu gösteren alâmet ve delillerden biri de şudur: Sen, yeryüzünü kupkuru, çorak ve bitkisiz bir halde görürsün. Zelil ve bpynu bükük insana benzer. Üzerine yağmur indirdiğimizde canlı bir şekilde harekete geçer, kabanr ve bitkileri "yükseltir. Her türlü ekin ve meyveleri çıkarır. İşte' ölmüş olan yer yüzünü dirilten İlâh varya, ölüleri diriltip kabirlerinden çıkaracak olan O'dur. Kuşkusuz O'nun her şeye gücü yeter, hiçbir şey O'nu âciz bırakamaz. Çorak yerden ekin ve meyveleri çıkardığı gibi, ölüleri de diriltebilir. Bundan sonra Yüce Allah, varlığının delil ve alâmetleri ortaya çıktığı halde âyetlerini, inkâr edenleri tehdit etti: [55][55]

**40.** Ayetlerimizi tahrif etmek, yalanlamak ve inkâr etmek suretiyle kötüleyenler var ya, onların işi bize gizli kapalı değildir; biz onları gözetlemekteyiz. Bu

---

[53][53] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/427.
[54][54] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/427.
[55][55] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/427-428.

âyette, tehdit ve korkutma vardır. Katâde şöyle der: İlhâd, inkâr ve inat demektir. İbn Abbâs da şöyle der: İlhâd, kelâmı değiştirip onu, yerinden başka bir yere koymak demektir.[56][56] Korku ve dehşet içinde cehenneme atılan mı daha üstündür, yoksa, kıyamet günü Allah'ın azabından emin bir şekilde cennette bulunan mı? Râzî şöyle der: Bundan maksat, Allah'ın âyetlerini yalanlayıp inkâr edenlerin cehenneme atılacaklarına; Allah'ın âyetlerine inananların ise. kıyamet gününde emniyet içinde olacaklarına dikkat çekmektir. Bu ikisi arasında ne kadar büyük fark var![57][57] Bu hayatta dilediğinizi yapın. Bu bir tehdittir. Yoksa tehdit gölgesine bürünmüş bir serbestliği ifade etmez. Bundan sonra gelen bölüm bunun delilidir: Şüphesiz Yüce Allah amellerinizden haberdardır. Hallerinizden hiçbir şey O'na gizli kalmaz. O, yaptıklarınızın karşılığını verecektir. [58][58]

**41.** Kendilerine Allah katından Kur'ân geldiğinde onu yalanlayanlar var ya.... Olayın korkunçluğunu ifade etmek için nin haberi zikredilmemiştir. Sanki şöyle denilmiştir: Yalanlamaları sebebiyle, kötülüğü ve korkunçluğundan dolayı anlatılamayacak bir ceza ile cezalandırılacaklardır.[59][59] Şüphesiz Kur'ân, delil kuvvetiyle üstün bir kitaptır. Kapsadığı mucizelerden dolayı onun benzeri yoktur. Onu inkâr edip kötüleyen her inkarcıyı savar. Her inatçıyı ezer. [60][60]

**42.** Ona hiçbir taraftan bâtıl gelemez. Onu yaralama imkânı yoktur. İbn Kesîr şöyle der: Bâtıl ona yol bulamaz. Çünkü o, Âlemlerin Rabbı katından indirilmiştir.[61][61] O, kanun koymasında, hallerinde ve fiillerinde hikmet sahibi, nimetlerinin bolluğundan dolayı, yarattıkları tarafından övülmüş bir ilah tarafından indirilmiştir. Bundan sonra Yüce Allah, peygamberinin başına gelen, kâfirlerin eziyetlerinden dolayı onu teselli etmek üzere şöyle buyurdu:[62][62]

**43.** Kavminin kâfirleri sana, önceki kâfirlerin, peygamberlere söyledikleri eziyet verici sözlerden ve.Allah'ın indirdiklerini ayıplama ve onlarda kusur bulmadan başka bir şey söylemediler. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, peygamberini, kavminin yalanlama ve eziyetlerine karşı taziye ve teselli etmektedir.[63][63] Ey Peygamber! Şüphesiz Rabbin, mü'minlerin günahlarını çokça bağışlayan; kâfirleri de şiddetli bir şekilde cezalandırandır. Öyleyse sen işini O'na bırak. O senin intikamım düşmanlarından alır. Bundan sonra Yüce Allah, kâfirlerin inatçılıklarını ve hak ortaya çıktıktan sonra, kibirlenip onu kabul etmemelerini anlattı: [64][64]

---

[56][56] Kurtubî, 15/366
[57][57] Tefsîr-i kebîr, 27/131
[58][58] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/428.
[59][59] Bu, tefsircilerin çoğunun görüşüdür. Ebû Hayyân, ji'nin haberinin mezkûr olduğu görüşünü tercih eder ki bu haber de Ona önünden batıl gelemez..." cümlesidir. Fakat haberde, mübtedaya gidecek olan zamir hazfedilmiştir. (bkz. el-Bahru'l-muhît). Birinci görüş daha açıktır.
[60][60] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/428.
[61][61] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/265
[62][62] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/428-429.
[63][63] Kurtubî, 15/367
[64][64] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/429.

**44.** Biz bu Kur'ân'ı, Arapça olmayan bir dille indir-şeydik elbette müşrikler şöyle diyecekti: Onun âyetleri, anlayacağımız bir dille açıklansa ve bizim dilimizle inseydi Bu, istifhâm-ı inkâridir. Yani, Arapça olmayan bir Kur'ân ve Arap bir Peygamber mi? Râzî şöyle der: Peygamberin (s.a.v.) zor duruma düşmesini istedikleri için, kâfirlerin: "Kur'ân, Arapça olmayan bir dille inseydi ya" dediklerini anlatmışlardır. Onlara cevap verildi ki: İş sizin teklif ettiğiniz gibi olsaydı, yine itirazı bırakmazdınız. Daha sonra Râzî şöyle der: Bana göre, gerçek şudur: Bu sûre baştan sona birbiriyle bağlantılı tek bir kelamdır. Yüce Allah, sûrenin başında onların, "Bizi çağırdığın şeye karşı, kalplerimiz örtüler içindedir" dediklerini anlatmıştı. Burada Yüce Allah onlara şöyle cevap verdi: Eğer bu Kur'ân'ı, Arapça olmayan bir dille indirseydi, "Arapça olmayan bir kelâmı, Arap bir kavme nasıl gönderdin?" diyebilirlerdi. O zaman, elbette, "bizi çağırdığın şeye, kalplerimiz örtüler içindedir", çünkü "onu anlayamıyor ve mânâsını kavrayamıyoruz" demeleri doğru olurdu. Ama şimdi, Kur'ân Arapça inmiştir. Onlar da Arapça konuşanlardır. Artık Öyle söylemeleri nasıl mümkün olur? Şimdi anlaşıldı ki, bu âyet, nazım vecihlerinin en güzeli ile inmiştir.[65][65] Ey Peygamber! Onlara de ki: Bu Kur'ân, mü'minler için sapıklıktan kurtarıcı; cehalet, şek ve şüpheye karşı da bir şifâdır. Bu Kur'ân a inanmayanlar var ya, onların kulaklarında, işitmelerine engel sağırlık vardır. bundan dolayı, Kur'ân okunurken gürültü yapmayı birbirlerine tavsiye ettiler. Kur'ân, mü'minler için bir rahmet olduğu gibi, kâfirler için bir bedbahtlık ve helak sebebidir. Nitekim Yüce Allah, mealen şöyle buyurmuştur: "Biz Kur'ân'dan öyle bir şey, indiriyoruz ki, o, mü'minler için şifâ ve rahmettir. Zâlimlerin ise, yalnızca ziyanlarını artırır"[66][66] Şeyhzâde şöyle der: Âyetlerinin açıklığı, delillerinin parlaklığı sebebiyle Kur'ân, hakka iletici, şek ve şüpheyi giderici ve cehalet, küfür ve kuşku hastalıklarına karşı şifâdır. Onun hakkında kim kuşkuya düşer de ona inanmazsa, onun kuşkusu ancak, nefsanî arzulara aşırı derecede uymasından ve kendisini kurtarıp mutluluğa ulaştıracak şeyleri araştırmamasından kaynaklanmıştır.[67][67] Kur'ân'ı inkâr eden o kâfirler , kendilerine uzaktan seslenilen kimseler gibidir. Çünkü uzaktaki kişi, kendisine söylenenleri ne işitir, ne de anlar. Bu bir temsilî anlatımdır. İbn Abbâs şöyle der: Yüce Allah, onların, çağrı ve seslenmeden başka bir şey anlamayan hayvanlar gibi olduğunu anlatmak istiyor.[68][68]

**45.** Allah'a andolsun ki Musa'ya da Tevrat'ı vermiştik. gir kısmı inanan, bir kısmı yalanlayan olmak üzere, kavmi onun hakkında ihtilâfa düştü. Kur'ân

---

[65][65] Tefsîr-i kebir, 27/133. Fahreddin Râzî'nin anlattığı bu görüş, en açık görüştür. Çünkü onlar, Kur'ân'ın, Arapça olmayan bir dille inmesini teklif etmediler."O Kur'ân'ı. Arapça olmayan bir dille indirseydik, şöyle derlerdi:.." âyeti, bunun varsayım yollu olduğunun delilidir. Bizim tercih ettiğimiz bu görüş, büyük âlim Kurtubî'nin görüşüdür. Zira o, bu âyeti tefsir ederken şöyle der: Yani, Bu Kur'ân' Arapçadan başka bir dille gönderseydik, onlar elbette, "onun âyetleri bizim dilimizle açıklansaydı ya, şüphesiz biz Arabız. Arapça olmayan bir dili anlamayız" derlerdi. Yüce Allah Kur'ân'ı onların diliyle indirdi ki, i'câzın mânâsı anlaşılsın. Çünkü Araplar, kelâmın nazım ve nesir türlerini en iyi bilenlerdir. Onlar, Kur'ân'ın benzerini getirmekten âciz kalınca, bu, onun Allah katından indiğini gösteren en kuvvetli delil olur.

[66][66] İsrâ sûresi, 17/82

[67][67] Beyzâvî Hâşiyesi, 3/265

[68][68] Tefsîr-i kebîr, 27/134

Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/429-430.

karşısında senin kavminin durumu da öyledir. Kurtubî şöyle der: Bu, Peygamber (s.a.v.)'i teselli etmektir. Yani, kitabın hakkında kavminin ihtilafa düşmesi seni üzmesin. Çünkü onlardan öncekiler de kitapları hakkında ihtilâfa düşmüşlerdi. Bir grup ona inanmış, bir grup ta yalanlamıştı.[69][69] Eğer Yüce Allah, mahrukatın hesap ve cezasının kıyamete kadar ertelenmesine hükmetmemiş olsaydı, onları mutlaka dünyada cezalandırır ve yok ederdi Akılları ermediği ve basiretleri de görmediği için, o kâfirler, Kur ân karşısında bir kuşku içindedirler. Bu kuşku onları şiddetli bir şüphe ve tereddüte düşürmektedir. [70][70]

**46.** Kim bu dünyada iyi işlerden birini yaparsa, onun faydası kendisine aittir. Kim de bu dünyada kötülük yaparsa, onun zarar ve vebali de ona aittir, Rabbin zâlim' değildir ki, kötülük yapmadan ceza versin. O Yüce Allah, hiç kimseye günahsız azap etmez; sadece günahı karşılığında cezalandırır. Tefsirciler şöyle der: burada mübalağa ifâde etmez. O ancak (koku satan), (marangoz) Ve (hurmacı) gibi nisbet kipidir. Eğer aşırılık ifade etseydi, Allah'ın çok zalim olmadığını, fakat zaman zaman zulmettiğini vehmettirirdi. Âyet, bu mânâda değildir. Çünkü Allah'ın zulmetmesi imkânsızdır. [71][71]

**47.** Kıyametin kopma zamanımn ilmi, bir olan Allah'a aittir. O'ndan başkası bunu bilmez. Fahreddin Râzî şöyle der: Bizzat, kıyametin kopma zamanını Allah'tan başkası bilmez. Bu âyetin Öncekilerle münasebeti şudur: Yüce Allah, "Kim iyi bir iş yaparsa o kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa aleyhinedir" mealindeki kelâmıyla kâfirleri tehdit etti. Yani, herkesin yaptığının cezası, kıyamet günü kendine ulaşır. Burada sanki birisi şöyle bir soru sormuştur: O gün, ne zaman olacak? Bunun üzerine Yüce Allah açıkladı ki, o günün ne zaman olacağını Allah'tan başkası bilmez.[72][72] Onun bilgisi dışında hiçbir meyve tomurcuğundan ve kılıfından çıkmaz. Onun ilmi dışında hiçbir dişi karnında cenîn taşımaz ve onu doğurmaz. Yerlerde ve göklerde, zerre ağırlığında bir şey onun bilgisinden uzak olmaz.[73][73] Kıyamet gününde Allah müşriklere, "ilâh olduklarını iddia ettiğiniz ortaklarım nerede?" diye seslenir. Bu âyette azarlama ve alay mânâsı vardır. Müşrikler der ki: Şimdi sana gerçeği bildiriyor ve haber veriyoruz. Senin herhangi bir ortağın olduğuna bugün bizden şahitlik edecek herhangi bir kimse yoktur. Tefsirciler şöyle der: Kıyameti gördüklerinde, onlar putlardan, putlar da onlardan uzaklaşır ve imanın bir fayda vermediği bir zamanda, iman ettiklerini ve Allah'ı birlediklerini ilan ederler. [74][74]

**48.** Dünyada kendilerine ibadet ettikleri ilâh oldukları sanılan o şeyler onlardan kaybolup gitmişlerdir. Allah'ın azabından kaçıp kurtulacakları bir yerlerin

---

[69][69] Kurtubî, 15/370
[70][70] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/430.
[71][71] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/430-431.
[72][72] Tefsir-i Kebir, 27/136
[73][73] Merhum Seyyid Kutub şöyle der: İnsan aklı gidip de tomurcuklardaki meyveleri, rahim-lerdeki ceninleri araştırıyor; yeryüzünün her tarafında, sayılamayacak kadar tomurcuklan dolaşıp gözetliyor ve hayal edilemeyecek kadar çok ceninleri düşünüyor ve gönlünde, Allah'ın ilminin parlak şekli resimleniyor. İnsan kalbinin, sınırsız gerçeği tasavvur edebileceği kadar tasavvur ediyor. (Bkz. Fi Zılâli'l-Kur'ân, 24/140)
[74][74] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/431.

olmadığım iyice anladılar. [75][75]

**49.** İnsan kendisi için mal, sıhhat, izzet ve güç gibi iyilikleri istemekten ve bunun için dua etmekten bıkmaz. Ona fakirlik veya hastalık gibi bir kötülük geldiğinde, hemen büyük bir ümitsizliğe kapılır, Allah'ın rahmetinden ümit keser. [76][76]

**50.** Eğer sıkıntı ve musibetten sonra ona zenginlik ve sağlık verirsek mutlaka, bu, benim çalışma ve gayretimle olmuştur der. Ebu Hayyân der ki: Nimet, Allah'ın rahmetinin alâmetlerinden olduğu için, Allah ona "rahmet" dedi.[77][77] Kıyametin kopacağına inanmıyorum. Kıyametin kopacağını farzetsek bile, Rabbim bana dünyada ihsan ettiği gibi, o zaman da mutlaka ihsan eder. İbn Kesîr şöyle der: Kıyamete kesin olarak inanmadığı ve kötü amel işlediği halde, Allah'ın kendisine ihsanda bulunacağını umuyor.[78][78] Vallahi o kâfirlere, amellerinin hakikatini mutlaka bildirecek ve yaptıkları kötü işleri kesinlikle kendilerine göstereceğiz. Onları mutlaka en şiddetli azapla cezalandıracağız ki o da cehennem ateşinde ebedî kalmaktır. [79][79]

**51.** İnsana nimet verdiğimizde Rab-bine şükürden yüzçevirir, kibirlenip onun emirlerine uymaz. Kibir ve gururundan burnu büyür, Ona bir kötülük geldiğinde, çokça dua eder. Devamlı olarak yalvarıp yakarır. İşte insanın tabiatı böyledir: İnkâr ve nankörlük. Belâ anında Rabbini tanır, refah anında onu unutur. Râzî şöyle der: Çok dua yerine şiddetli azap yerine de kelimesi müsteâr olarak kullanılmıştır.[80][80]

**52.** Ey Peygamber! Onlara de ki: Ey müşrikler topluluğu! Söyleyin bana, bu Kur'ân Allah katından ise, siz de düşünüp tefekkür etmeden onu yal anladıysanız, haliniz ne olur? Bu olumsuz mânâ da istifhâm-ı inkârîdir. Yani, aşırı derecede düşmanlık ve muhalefetinizden dolayı, sizden daha sapık hiç kimse yoktur. Ebussuûd şöyle der: Onların halini açıklamak ve sapıklıklarının artmasının sebebini bildirmek içinzamiri yerine- ism-i mevsûlu getirilmiştir.[81][81]

**53.** O müşriklere, Kur'ân'm Allah katmdan indirilmiş bir gerçek olduğuna dâir, göklerde ve yerlerde bulunan güneş, ay, yıldızlar, ağaçlar, bitkiler ve diğer harika hüccet ve delillerimizi göstereceğiz. Allah'ın, onları yaratma ve meydana getirmesindekî harikulade gücünün alâmetlerini göstereceğiz. Kurtubî şöyle der: Kendilerindeki delillerden maksat, ince sanat ve eşsiz hikmettir. Hattâ küçük ve

---

[75][75] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/431.
[76][76] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/431.
[77][77] Bahr, 7/504
[78][78] Muhtasar-i İbn Kesîr, 3/267
[79][79] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/431-432.
[80][80] Tefsîr-i kebîr, 27/138
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/432.
[81][81] Ebussuûd, 5/27
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/432.

büyük abdest yolları dahi bu sanat ve hikmetin eseridir. Kişi, bir yerden yer içer, bu yiyip içtikleri iki yerden dışarı çıkar. Onun eşsiz sanat ve hikmetlerinden biri de insanın bir damla su olan iki gözündedir. İnsan o gözlerle, yerden göğe doğru 500 yıllık mesafeye bakar. Aynı hikmet kulaklarında da vardır. Onlarla kişi, farklı sesleri birbirinden ayırır. İnsanda bundan başka Allah'ın eşsiz hikmetleri vardır.[82][82] Neticede Kur'ân'm hak olduğu onlar için ortaya çıkacak, Senin doğru olduğuna delil olarak onlara Rabbin yetmez mi? Gökte ve yerde hiçbir şey O'na gizli kalmaz. O herşeyden haberdardır. Hiçbir şey O'na gizli değildir. [83][83]

**54.** Edatı, söylenecek şeye muhatabın dikkatini çekmek için söze başlarken kullanılan bir edattır. Yani, ey kavim! Dikkat edin ve bilin ki, o müşrikler, öldükten sonra dirilme, hesap ve ceza hakkında kuşku içindedirler. Dolayısıyle ne düşünürler, ne de iman ederler, Dikkat edin ve bilin ki, Yüce Allah'ın ilmi, bütün eşyayı anahatları ve detaylarıyla kuşatmıştır. O, inkârlarından dolayı onları cezalandıracaktır. [84][84]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda Özetliyoruz:

**1.** Müjdeleyen ile uyaran, gönüllü ile gönülsüz önlerindekiler ile arkalarındakiler, iyilik ile kötülük, bağışlama ile cezalandırma Arapça olmayan ile

Araphamile olur ile doğurur ve hayır ile kötülük arasında tıbâk vardır.

**2.** Güneşe secde etmeyin" ile Allah'a sec de edin" arasında tıbâk-ı selb vardır. Aynı şekilde, iman edenle için" ile 'man etmeyenler" arasında tıbâk-ı selb vardır.

**3.** De ki' siz mi inkâr ediyorsunuz?" âyetinden sonr Eğer yüz çevirirlerse" gelmesinde iltifat sanatı vardır. Bu, ikin şahıstan üçüncü şahsa dönüş (iltifat) tür. Onlar haktan yüzçevirdikleri içi onlara hitaptan yüzçevirmek uygun düşmüştür. Bu, güzel bir uygunluktur.

**4.** Ona ve Yer küreye" isteyerek veya i temeyerek gelin" dedi" âyetinde, istiaremi temsîliyye vardır. Yüce Alla gücünün göklerde ve yerdeki tesirini, sultanın, tebâsından veya köleleri den birine herhangi bir konuda verdiği emre ve bu emre hemen uyulması benzetti.

**5.** Dediler ki' b çağırdığın şeye karşı kalplerimiz örtüler içindedir. Kulaklarımızda da ağırlık vardır" âyetinde istiâre-i tasrîhiyye vardır. Zira, burada hakiki o rak, onların söylediklerinden herhangi bir şey yoktur. Onlar bu sözü, ışıtileri Kur'ân'm uyarıları ve kapsamlı açıklamalarını ağır oulduklarını gosi me makamında söylemişlerdir. Kur'ân'a karşı aşırı nefretlerinden, sanki lartn kulakları, anlamalarına engel olacak şekilde sağır olmuş, kalpleri ilme

---

[82][82] Kurtubi, 13/375
[83][83] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/432-433.
[84][84] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/433.

engel olacak şekilde kapanmıştır.
**6.** Onlara, uzak bir yerden bağnlır" âyetinde de istiare vardır. Onların, öğütleri kabul etmeme ve Kur'ân'dan ve içindeki-lerden yüzçevirme hususundaki halleri, kendisine uzaktan seslenilen kimsenin haline benzetilmiştir. Kendisine seslenileni ne işitir, ne de anlar. İkisi arasındaki alâka, herbirindeki anlayışsızlıktır.
**7.** "Dilediğinizi yapın" emri tehdit ifâde eder. Burada emir, asıl mânâsından çıkarılarak, tehdit ve korkutma mânâsında kullanılmıştır.
**8.** Sanki o samimi bir dost olur" âyetinde mürsel mücmel teşbih vardır. Teşbih edatı zikredilmiş, vech-i şebeh (benzetme yönü) zik-fredilmemiştir. Bu da mücmel ve mürseldir.
**9.** Dil, Kur'ân üslûbunun güzelliğindeki belagatı tasvir etmekten âcizdir. Sen, Yüce Allah'ın şu âyetindeki ifade parlaklığını düşün: İşte senin yeryüzünü kupkuru görmen de onun âyetlerindendir. İBiz onun üzerine su indirdiğimiz zaman harekete geçip kabarır. Ona can hveren, elbette ölüleri de diriltir. Onun herşeye gücü yeter" Bu anlatım ve (üsluptaki sanatsal diziyi düşün. Ölü arz için (boyun-eğme), |(harekete geçme) ve (kabarma) kelimelerinin kullanılışını bir düşün. Allah, ölüleri diriltip kabirden çıkartacağı gibi, arzı da diriltiyor. Bu hava, 'öldükten sonra diriltme, çıkartma ve can verme havasıdır. Bu, kalpleri Acelen ne parlak bir tasvirdir!!...
Allah'ın yardımıyla Fussilet Sûresi'nin tefsiri bitti. [85][85]

[85][85] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/433-434.

# ŞÛRÂ SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 53 âyettir.

## Takdim

Bu mübarek sûre Mekke'de inmiştir. Konusu, iman, Allah'ın birliği, peygamberlik, öldükten sonra dirilme konularım ele alan ye-Mekke'de inen diğer sûrelerin konularının aynıdır. Sûrenin, en çok üzerinde durduğu konu "vahy ve peygamberlik "tir. Bu mübarek sûrenin asıl hedefi budur.
Sûre vahyin ve peygamberliğin kaynağını açıklayarak başlar. Âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah, nebilere ve rasullere vahyi inderindir. İnsanlığı şirk ve sapıklık karanlıklarından hidayet ve iman nuruna çıkarsınlar diye kullarından dilediğini peygamber olarak seçen de O'dur.
Sonra bu sûre, bazı müşriklerin durumunu ve onların Allah'a çocuk ve zürriyet isnat etmelerini açıklar. Bu o kadar kötü bir isnattır ki, o çirkin sözün dehşetinden neredeyse gökler çatlar. O müşrikler, sapıklıkları içinde bocalarlarken, o anda yüce topluluk, Allah'ı teşbih etme ve onu yüceltme hususunda kendilerinden geçerler. Bu, yeryüzündekilerin inkârı ve taşkınlığı ile, göktekilerin imanı ve itaatini mukayese etmek içindir.
Daha sonra bu sûre vahy ve peygamberliğin hakikatim tekrar anlatır. Dinin, Allah'ın, peygamberlerine gönderdiği tek din olduğunu, her ne kadar peygamberlerin şeriatları değişse de, dinlerinin bir olduğunu, bunun da Nûh, Mûsâ, îsâ ve diğer değerli peygamberlere gönderilen İslâm dini olduğunu açıklar: Bu hususta şöyle buyurulur: "Din olarak Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve îsâ'ya tavsiye ettiğimizi size kânun yaptı."
Sûre, Kur'an'ı yalanlayan, öldükten sonra dirilme ve hesabı inkâr edenlerden söz etmeye geçer. Onları, başların ağaracağı ve şiddetinden dolayı kalplerin hoplayacağı gündeki şiddetli azap İle uyarır. Oysa onlar dünyada alay ediyor ve kıyametin çabucak kopmasını istiyorlardı.
Sûre, bu görünen âlemdeki iman delillerini anlattıktan sonra, -ki bu âlem, Allah'ın engin sanatının, hikmet ve kudretinin eserlerinden bir eserdir- İnsanları, mal ve dostun fayda vermeyeceği o zor gün aniden başlarına gelmeden önce Allah'ın davetine icabet etmeye ve O'nun hükmüne boyun eğip teslim olmaya çağırır: "Allah'tan, geri çevrilmesi imkânsız bir gün gelmeden önce, Rabbinize uyun".
Kelâm, sözün başlangıç ve bitiminde birbirine uygun olsun diye, bu sûre, başta başladığı gibi, vahy ve Kur'an'dan söz ederek sona erer: "İşte böylece, sana da emrimizle Kur'an'i vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin..." [1][1]

## İsmî

[1][1] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/437-438.

Islamda meşveret yerinin yüceliğini ifade etmek ve mü'minîere, hayatlarını bu en yüce ve mükemmel metot yani "meşveret metodu" üzerine yürütmelerini öğretmek için, sûreye "Şûra" ismi verildi. Çünkü meşveretin, fert ve toplum hayatında büyük ve yüce bir yeri vardır. Nitekim Yüce Allah, meâlen, "Onların işleri, aralarında istişare (danışma) iledir" buyurmuştur. [2][2]

Bismillâhirrahmânirrahîm,
**1, 2.** Hâ, mîm, ayn, sın, kaf,
**3.** Azız ve hakîm olan Allah, sana ve senden öncekilere işte böyle vahyeder.
**4.** Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O, yücedir, büyüktür.
**5.** Nerdeyse gökler üstlerinden çatlayacaklar! Melekler de Rablerini hamd üe teşbih ediyorlar ve yerde-kiler için mağfiret diliyorlar. İyi bilin ki Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.
**6.** Allah'tan başka dostlar edinenleri Allah dâima gözetlemektedir. Sen onlara vekil değilsin.
**7.** Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplama günüyle onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'an vahyettik. (İnsanların) birtakımı cennette, birtakımı da çılgın alevli cehennemdedir.
**8.** Allah dileseydi onları birtek millet yapardı. Fakat O, dilediğini rahmetine sokar. Zâlimlerin ise hiçbir dostu ve yardımcısı yoktur.
**9.** Yoksa onlar Allah'tan başka dostlar mı edindiler? Halbuki dost yalnız Allah'tır. O ölüleri diriltir, O herşeye kadirdir.
**10.** Ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şeyde hüküm vermek, Allah'a mahsustur. İşte, bu Allah, benim Rabbimdir. O'na dayandım ve O'na yönelirim...
**11.** O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Size kendinizden eşler, ve sizin İçin hayvanlardan da çift çift yaratmıştır. Bu suretle çoğalmanızı sağlar. O'nun benzeri hiçbirşey yoktur. O, işitendir, görendir.
**12.** Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. dilediğine rızkı bol verir, dilediğinden de kısar. O, her şeyi bilendir.
**13.** "Dîni doğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin" diye, din olarak Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyet-tiğimiz, İbrahim'e, Musa'ya ve isa'ya tavsiye ettiğimizi size genel kanun yaptı. Fakat onları kendisine çağırdığın bu (nizam) Allah'a ortak koşanlara ağır geldi. Allah dilediğini kendisine seçer ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir.
**14.** Onlar kendilerine ilim geldikten sonra sâdece aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer belli bir süreye kadar Rabbinden bir (erteleme) sözü geçmiş olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilirdi. Onlardan sonra kitaba vâris kılınanlar da ondan şüphe ve tereddüt içindedirler.
**15.** İşte onun için sen da'vet et ve emroîunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma ve de ki: Ben Allah'ın indirdiği Kitab'a inandım ve aranızda adâleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de

[2][2] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/438.

Rabbinizdir. Bizim işlediklerimiz, bize sizin işledikleriniz de sizedir. Bizimle sizin aranızda tartışmayı gerektiren bir durum yoktur. Allah hepimizi bir araya toplar, dönüş de O'nadir.
**16.** İnsanlarca kabul edildikten sonra, Allah'ın dini hakkında tartışmaya girenlerin delilleri, Rableri katında boştur. Onlar üzerine bir gazap ve onlar için çetin bir azap vardır.
**17.** Allah, kitabı ve mizanı hak olarak indirendir. Ne bilirsin, belki de kıyamet saati yakındır?
**18.** Ona inanmayanlar, onun çabuk kopmasını isterler. İnananlar ise ondan korkarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler. İyi bilin ki, kıyamet günü hakkında tartışanlar derin bir sapıklık içindedirler.

## Kelimelerin İzahı

Yarılırlar, çatlarlar. çatlak, yarık demektir. "Onda bir çatlaklık yoktur" sözü bundandır.
Fâtır; yaratan, vücuda getiren ve yoktan var eden.
Yevmel-cem'i, kıyamet günü demektir. O gün mahlûkât toplandığı için ona bu isim verilmiştir.
Umumu'1-kura, Mekke-i Mükerreme'dir.
Sizi yaratır ve çoğaltır.
Mekâlîd, anahtarlar demektir. Kelimesinin kaide dışı çoğuludur.
Açıkladı, kanun koydu, izah etti.
Büyük ve zor geldi.
Günahından dönüp tevbe eder.
Mürîb, şüphe ve tereddüte düşüren.
Dâhida; bâtıl, geçici demektir. Bir kimsenin delili boşa çık-denilir. Ayağı kaydığında da denir. [3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1, 2.** Hâ Mîm Ayn Sîn Kâf. Hurûfu mukattaa, Kur'an'm mucizeliğine dikkat çekmek[4][4] ve ilk harflerle ve alışılmamış bir başlama ile insanın iyice dikkat etmesini sağlamak içindir. Geniş bilgi için. Bakara sûresi'nin başına bakınız. [5][5]

**3.** Ey Peygamber! Rabbinin bu Kur'an'ı sana vahyetmesi gibi, senden önceki peygamberlere de, indirilen kitaplarda vahyetti. Allah, mülkünde güçlü, sanatında hikmet sahibidir. [6][6]

**4.** Kâinatta ne varsa hepsi O'nun mülkü, O'-nun mahlûku ve kuludur. O,

[3][3] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/442.
[4][4] Geniş bilgi ,çin. Bakara suresinin başına bakınız.
[5][5] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/442.
[6][6] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/443.

mahlûkâtınm üstünde yücedir; büyüklük ve azamette tektir. [7][7]

**5.** Allah'ın azametinden ve müşriklerin "Allah çocuk edindi" şeklinde söyledikleri sözün kötülüğünden neredeyse gökler varılacaktı, Oysa iyi melekler, daima Allah'ı teşbih etmekte, layık olmayan şeylerden O'nu uzak tutmaktadırlar. Yeryüzünde bulunan mü'minlerin, günahlarının bağışlanmasını isterler. İbn Cüzeyy şöyle der. Bu âyet, umumî olup bununla hususîlik kastedilmektedir. Çünkü melekler, yeryüzündekilerden sadece mü'minlerin bağışlanmasını isterler. Bu âyet Yüce Allah'ın, "mü'minlerin bağışlanmasını isterler"[8][8] mealindeki sözüne benzer.[9][9] Ey kavim! Dikkat edin ve bilin ki, Allah, kullarının günahlarını bağışlayan ve onları esirgeyendir. Zira inkârlarına ve isyanlarına rağmen onları hemen cezalandırmaz. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah başlangıçta heybetli ve azametli başladı. Sonuçta yumuşak davrandı ve müjdeledi.[10][10]

**6.** Allah'a şirk ve ortak koşanlar bilsinler ki, Yüce Allah, onların davranışlarını ve yaptıklarını gözetlemektedir. Onlardan hiçbiri Allah'ın gözetlemesinden kaçıp kurtulamaz. Allah, onları, amellerinden dolayı hesaba çekecektir. Ey peygamber! Sen onların amellerinin başına görevli kılınmadın ki, onları imana zorlayasm. Sen sadece bir uyarıcısın. [11][11]

**7.** Ey Peygamber! Senden önceki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da, Arapça mucize bir Kur'an vahyettik. O, Arap dili ile indirilmiş olup onda herhangi bir kapalılık yoktur, Mekke ve civarındaki beldelerin halkını uyarman için o Kur'an'ı indirdik. Fahreddin Râzî şöyle der: Ummu'1-kurâ, şehirlerin aslı yani Mekke'dir. Yüceltmek için ona bu isim verilmiştir. Çünkü Mekke'de Beytullah ve Makâm-i İbrâhîm vardır. Araplar, her şeyin aslına, "onun anası (umm)" derler. Hattâ, bir şairin önemli bir kasidesi için, "Bu kaside, filanın kasidelerinin asıllarmdandır" mânâsına derler.[12][12] İnsanları, o korkunç günden, yani, mahlûkâtm hesap için bîr yerde toplandıkları günden korkutasm diye vahyettik. günün geleceğinde hiçbir kuşku yoktur. O mutlaka vuku bulacaktır. Onlardan bir grup, yani mü'minler Naîm cenneti erindedir. Bir grup da, yani kâfirler, cehennemin alt tabakalarındadır. Şoyleki, insanlar âhirette, hesaptan sonra, bedbahtlar ve bahtiyarlar olmak üzere kısımlara ayrılırlar. Âyet-i kerîme'de meâlen, "Onlardan kimi bedbahttır, kimi de mutlu"[13][13] buyrulmuştur. [14][14]

**8.** Allah dileseydi, bütün insanları hidayete ermiş tek bir dine ve tek bir millete

---

[7][7] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/443.
[8][8] Mü'min sûresi, 40/7
[9][9] Teshil, 4/17
[10][10] Kurtubî, 16/5
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/443.
[11][11] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/443.
[12][12] Tefsîr-i kebîr, 27/147
[13][13] Hûd sûresi, 11/105
[14][14] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/443-444.

yani İslam dinine mensup kılardı. Dahhâk şöyle der: Allah dileseydi, insanları tek bir dine, yani sapıklığa fakat o, hikmet veya hidayete mensup kılardı.'[15][15] Fakat o hikmet sahibidir. O sadece, ne faydalı ise onu yapar. Kimin hidayeti seçeceğini bilirse, onu hidayete erdirir ve bu sebeple onu cennetine sokar. Kimin de sapıklığı seçeceğini bilirse, onu saptırır ve böylece onu cehenneme sokar. Bunun içindir ki, Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Kâfirlere gelince, kıyamet günü onların ne kendilerine dostluk edecek kimseleri vardır, ne de onları Allah'ın azabından koruyacak bir yardımcıları... Ebu Hayyân şöyle der: Bu âyet, kavminin inkârından duyduğu sıkıntılara karşı peygamberi teselli etmekte ve bunun, Allah'ın dilemesine bağlı olduğunu bildirmektedir. Lâkin, daha önce mutluluğuna hükmedilmiş kimseyi rahmetine, yani İslam dinine sokar.[16][16]

**9.** Bu, istifhâm-ı inkâridir. Yani, Bilakis müşrikler, Allah'tan başka ilâhlar edindiler. Onlardan yardım diliyor ve onların destek ve şefaatlerini istiyorlar. Mü'minlerin gerçek dost ve yardımcısı tek olan Allah'tır. O'ndan başka dost yoktur. Ölüleri diriltemeye gücü yeten, fayda ve zarar veremeyen o putlar değil, Yüce Allah'tır. O'nun her şeye gücü yeter. Yani, hiçbir şey O'nu acze düşüremez. Dost edinmeye lâyık olan başkası değil, O'dur. [17][17]

**10.** Ey mü'minler! Din veya dünya işlerinden herhangi bir hususta ihtilaf ettiğinizde, onun hükmü Allah'a aittir. Allah (c.c.) o konuda ya kitabı ile veya o peygamberinin sünnetiyle hükmedicidir İşte bu sıflatlarla nitelenen Yüce Allah, benim tek Rabbim, dostum ve işimin sahibidir. Kurtubî şöyle der: Burada hazif vardır. Yani, ey Peygamber! Onlara de ki : İşte ölüleri dirilten ve ihtilaf edenler arasında hükmeden o Allah, benim Rabbimdir.[18][18] Bütün işlerimde sadece O'na dayandım Önüme çıkan bütün müşkil ve zorluklarda, O'ndan başka hiçkimseye değil, sadece O'na başvururum. Râzî şöyle der: Bu ibare, hasr ifade eder. Yani, "sadece O'na dayanır ve sadece ona başvururum." demektir. Bu, Allah'tan başkasını dost edinen kimsenin tuttuğu yolun değersiz olduğuna işarettir.[19][19] Bundan sonra Yüce Allah, ilâhlığının delil ve alâmetleri olan kudsî ve yüce sıfatlarını açıkladı: [20][20]

**11.** O, gökleri ve yeri, daha önce benzerleri yokken yaratıp vücûda getirendir. Kudretiyle, kendi cinsinizden yani Âdemoğlundan sizin için eş olarak kadınlar yarattı. Aynı şekilde sizin için, deve, sığır, koyun ve keçiden erkek ve dişi türler yarattı. Bu sebeple, doğum yoluyla sizi çoğaltıyor. Eğer O (c.c.), erkeği ve dişiyi yaratmasaydı, ne üreme, ne de doğum olurdu. Yüce Allah'ın ne benzeri vardır, ne de eşi. Ne zatında, ne sıfatlarında, ne fiillerinde benzeri yoktur. O birdir,

---

[15][15] Kurtubî, 16/6
[16][16] Bahr, 7/509
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/444.
[17][17] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/444.
[18][18] Kurtubî, 16/7
[19][19] Tefsîr-i kebîr, 27/149
[20][20] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/444-445.

tektir, her şey O'na muhtaçtır. O hiçbir şeye muhtaç değildir. Bundan maksat, Yüce Allah'ı mahlûkâta benzemekten tenzih etmektir. Buradaki (kâf), olumsuzluğu pekiştirmek içindir. Yani, hiçbir şey O'nun benzeri değildir. İbn Kuteybe şöyle der: Arap, bir şeyin benzerini, o şeyin kendisi yerine kor ve şöyle der: " Benim gibisine bu söylenmez" yani, "bana bu söylenmez". Buna göre, âyetin mânâsı şöyledir: "Hiçbir şey Allah gibi değildir.[21][21] Kurtubî de şöyle der: Bu konuda inanılacak şey şudur: Yüce Allah büyüklük ve azametinde, hükümranlığında ve isimlerinin güzelliğinde, yarattıklarından hiçbir şeye benzemez. Hiçbir şey de O'na benzetilemez. Şeriatın, hem yaratıcı hem de yaratılanlar hakkında söylediği sıfatlar arasında hakiki mânâda bir benzerlik yoktur. Çünkü ezelî olanın sıfatları, sonradan yaratılmışların sıfatlarına benzemez. Yaratılmışların sıfatları geçiciliklerden ve ihtiyaçlardan uzak olmaz. Halbuki Yüce Allah, bundan münezzeh ve yücedir. Bazı araştırmacı ilim adamları şöyle der: Tevhîd, zâtlara benzetilemeyen ve sıfatlardan da soyutlanmayan bir zâtın varlığını isbattır. Vâsıtî buna şunu ilave eder: Onun ne zâtı gibi bir zât, ne ismi gibi bir isim, ne de fiili gibi bir fiil vardır. Bu ehl-i hakkın, yani Ehl-i sünnet ve'1-cemaatm mezhebidir.[22][22] Yüce Allah, kulların sözlerini işiten, fiillerini görendir. [23][23]

**12.** Göklerin ve yerin hazinelerinin, yani yağmur, bitki ve diğer ihtiyaçların anahtarları Yüce Allah'ın elindedir. İlâhî hikmete göre, dilediğinin rızkını genişletir, dilediğininkini de daraltır. Bu bölüm, önce geçen kısmın sebebini açıklamaktadır. Yani, Allah'ın ilmi her şeyi kuşattığı ve herşeyi kapsadığından dolayı, kul için zenginliğin mi, yoksa fakirliğin mi daha hayırlı olduğunu bilir. [24][24]

**13.** Ey mü'minler! Allah yüce şeriattan ve Hanîf dininden, Nuh ve Muhammed (a.s.) gibi şeriat sahibi meşhur peygamberlere emrettiği şeyleri size açıkladı ve kanun olarak koydu, Şeriatların asıllarından ve ahkâmdan, İbrahim'e, Musa'ya ve îsâ'ya "yapın" diye emrettiğimiz şeyleri de sizin için kanun yaptık. Sâvî şöyle der: Bunlar, peygamberlerin büyüklükleri ve büyük şeriatleri olan peygamberler oldukları için Yüce Allah bunları özellikle zikretti. Bu peygamberlerden her birinin yeni bir şeriatı vardır. Bunların dışındakiler ise, kendilerinden önceki şeriatı tebliğ ile görevli olarak gönderilirlerdi. Bu iş devamlı olarak, bir peygamberin peşinden diğeri, bir şeriatın arkasından bir diğer şeriat gönderilmek üzere rasullerle pekiştirilmiş ve nebilerle desteklenmiştir. Nihayet Yüce Allah, dinlerin en hayırlısı, peygamberlerin en üstünü bizim Peygamberimizin (s.a.v.) dini ile bu işi sona erdirmiştir. Buradan anlaşıldı ki, bizim, yani Muhammed ümmetinin şeriatı, temel itikatlar ve hükümler konusunda, geçmiş bütün

---

[21][21] Cemel Haşiyesi, 4/55
[22][22] Kurtubî, 16/8
[23][23] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/445.
[24][24] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/445-446.

şeriatları İçine almıştır.[25][25] Bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyurdu: Onlara, hak dinîn yani "islam dininin emirlerini yerine getirin, bu hususta ayrılığa düşmeyin" diye emrettik. İslam, Allah'ı birlemek. O'na itaat etmek kitaplarına, peygamberlerine, öldükten sonra dirilme ve hesaba inanmaktır. Kurtubî şöyle der: Bundan maksat şudur: Dinin asıllarında ihtilaf ve tefrikaya düşmeden, onu devamlı koruyun ve yaşatın. Bu esaslarda bütün şeriatler aynıdır. Bunlar, Allah'ı birleme, namaz, oruç, zekât, nacc ve diğer esaslardır. Bunların hepsi, bir ve tek din olarak meşru' kılınmıştır.[26][26] Müşrikleri kendisine çağırdığın şey, yani Allah'a ibadet ve O'nu birleme, onlara ağır geldi Allah, Kendisini birlemek ve iman etmek için, kullarından dilediğini seçer. O'na itaata döneni, hak dinine iletir. Kendisinden bir rahmet ve lütuf olarak onu dinine muvaffak kılar ve kendisine yaklaştırır. [27][27]

**14.** Yahudi hristiyan ve diğerlerinden çeşitli din mensupları kendilerine gönderilen peygamberlerden, aleyhlerine hüccet ve deliller geldikten sonra ayrılığa düştüler, Aralardaki zulüm, haddi aşma, kıskançlık ve inattan dolayı bu hale geldiler, Eğer Allah, azaplanmn kıyamet gününe erte hükmetmemiş olsaydı, mutlaka dünyada köklerini keslenmesine hükmetmemiş olsaydı, mutlaka dünyada köklerini kesmek suretiyle onları çabucak cezalandırırdı. İbn Kesîr şöyle der: Eğer, Allah'ın, kulların kıyamet gününe kadar bekletileceğine dair geçmiş bir sözü olmasaydı, mutlaka onları hemen cezalandırırdı.[28][28] Geçmiş seleflerinden sonraya kalıp Peygamber (a.s.)'in muasırı olan Ehl-i kitap ise, Tevrat ve İncîl hakkında kendilerini derin kuşku ve şaşkınlığa düşürecek bir şüphe içindedirler. Çünkü onlar dinleri ve kitapları hakkında, kesin bilgi ve imana sahip değillerdi. Onlar sadece, hüccetsiz ve delilsiz bir şekilde, babalarını ve atalarını taklit eden kimselerdi. Beyzâvî şöyle der: Onlar, kitaplarını olduğu gibi bilmezler ve ona hakkıyle inanmazlar. Onlar, derin bir şüpheye düşürecek kuşku içindedirler.[29][29]

**15.** Ehl-i kitapta meydana gelen bu ayrılıktan dolayı, ey Peygamber! İnsanları önceki bütün peygamberlere emrettiğimiz yüce Hanîf dinine çağırmanı sana emrettik. O halde ey Muhammed! Ona çağır ve Rabbinin sana emrettiği gibi dosdoğru yürüyerek doğru yolda devam et. Seni çağırdıkları, Allah'ı birlemeye deveti terketmek hususunda müşriklerin bâtıl arzularına uyma. De ki, Allah'ın indirdiği bütün kitaplara inandım. Râzî şöyle der: Yani, "bütün semavî kitaplara inandım" de. Çünkü dinleri hususunda ayrılığa düşen Ehl-i kitap, bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr etmişlerdir.[30][30] Rabbim bana, aranızda hükmederken adaletli olmamı emretti, İbn Cüzeyy şöyle der: Yani, dâvayı ona getirdiklerinde

---

[25][25] Sâvî Haşiyesi, 4/32
[26][26] Kurtubî. 16/11-
[27][27] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/446.
[28][28] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/272
[29][29] Beyzavi 2/173
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/446-447
[30][30] Tefsir-i kebîr, 27/158

hüküm verirken adaleti emretti.[31][31] Allah, hepimizin yaratıcısı ve işlerimizin sahibidir. Dolayisıyle sadece Ona ibadet etmemiz icâbeder. Hayır olsun şer olsun bizim amellerimizin karşılığı bizim, sizin amellerinizin karşılığı sizindir. Biz sizin, ne iyi amellerinizden istifade ederiz, ne de kötü amellerinizden zarar görürüz. İbn Kesîr şöyle der: Bu, Ehl-i kitaptan uzaklaşmaktır. Yani, biz sizden uzağız. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Onlar seni yalanlarlarsa, de ki: Benim işim bana, sizin işiniz size aitir. Siz, benim yaptığımdan uzaksınız, ben de sizin yaptığınızdan uzağım"[32][32] Sizinle aramızda herhangi bir tartışma ve münazara yoktur. Çünkü hak, gündüz kuşluk vaktindeki güneş gibi ortaya çıkmıştır. Oysa siz, kibirlenip inat ediyorsunuz. Allah, hükmetmek için, kıyamet gününde bizi bir araya getirecektir. Dönüş, yalnız O'na olacaktır. O, herkesin, iyi veya kötü amelinin karşılığını verecektir. Sâvî şöyle der: Maksat şudur: Şüphesiz, hak ortaya çıkmış, deliller gelmiş, artık inattan başka bir şey kalmamıştır. İnattan sonra, delile ve tartışmaya gerek yoktur. Kıyamet gününde Allah, mahlukat arasında hükmedecek ve herbirine amelinin karşılığını verecektir.[33][33]

**16.** Allah'ın çağrısına cevap verip dinine girdikten sonra, insanların inanmasını engellemek için Allah'ın dini hususunda tartışanlar var ya, Allah katında onların delilleri yoktur ve bâtıldır. İbn Abbâs şöyle der; Bu âyet, insanları İslamdan döndürmek, onları saptırmak ve bâtıl yolla onlarla tartışmak isteyen îsrâîl oğullarından bir grup hakkında inmiştir.[34][34] Dünyada onlar için büyük bîr hışım, âhirette ise çetin bir azap vardır. [35][35]

**17.** Allah, Kur'an'ı ve diğer ilâhi kitapları, hükümlerinde, haberlerinde ve koyduğu kanunlarda kesin bir doğruluk ve parlak bir hak ile indirmiştir, Mizan'ı yani adalet ve eşitliği de o indirmiştir. Bu, İbn Abbâs'm görüşüdür. Tefsirciler şöyle der: Adalet ve eşitlik mizan ile meydana geldiği için, adalete "mîzân" adı verilmiştir. Bu, bir şeyin, sebebinin ismiyle isimlendirilmesi türündendir. yoy Ey Muhatap! Sen nerden biliyorsun? Belki de kıyamet saati yakındır. Akıllı kimse için gerekli olan ondan sakınmak ve onun için hazırlık yapmaktır. Ebu Hayyân şöyle der: Bu âyetin, öncekilerle münâsebet yönü şudur: Kıyamet, hesap günü demektir. Sanki şöyle denilmiştir: Allah'ın sizi hesaba çekeceği ve amellerinizi tartacağı gün size ansızın gelmeden önce, o size adaleti ve eşitliği emretti.[36][36]

**18.** Kıyamete inanmayan ve alay yollu, "o ne zaman kopacak?" diyen müşrikler, onun çabucak gelmesini isterler. Ona inanan mü'minJer ise, onun kopmasından korkar nun mutlak müminler ise, onun kopmasılar, Onun, mutlaka meydana

---

[31][31] et-Teshn, 4/19
[32][32] Yunus Suresi, 10/41. Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/273
[33][33] Sâvî Haşiyesi, 4/33
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/447-448.
[34][34] Bahr, 7/513
[35][35] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/448.
[36][36] Bahr, 7/513
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/448.

geleceğini bilirler. Dikkat edin ve bilin ki, kıyametin kopması işinde şüpheye düşüp mücâdele edenler, Allah'ın hikmet ve adaletini inkâr ettikleri için, haktan uzak bir sapıklık içindedirler. [37][37]

**19.** Allah, kullarına lütufkârdır, dilediğini nzıklandırır. O, kuvvetlidir, güçlüdür.
**20.** Kim âhiret kazancını istiyorsa, onun kazancını arttırırız. Kim dünya kârını istiyorsa ona da dünyadan bir şey veririz. Fakat onun âhirette bir nasibi olmaz.
**21.** Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği dini kendilerine koyup kaideleştiren ortakları mı var? Eğer kesin hüküm sözü olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi. Şüphesiz zâlimlere can yakıcı bir azap vardır.
**22.** Yaptıkları şey başlarına gelirken zâlimlerin, ondan korkup titrediklerini göreceksin. İman edip iyi işler yapanlar da cennet bahçelerindedirler. Rableri-nin yanında onlara diledikleri her şey vardır. İşte büyük lütuf budur.
**23.** İşte Allah'ın, îman eden ve iyi işler yapan kullarına müjdelediği nimet budur. De ki: Ben buna karşılık sizden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemi-yorum. Kim bir iyilik işlerse onun sevabını artırırız. Şüphesiz Allah bağışlayan, şükrün karşılığını verendir.
**24.** Yoksa onlar, (senin için) "Allah'a karşı yalan uydurdu" mu derler? Allah dilerse senin kalbini mühürler, bâtılı da yok eder. Hakkı sözleriyle gerçekleştirir. Şüphesiz O, kalblerde olanları bilendir.
**25.** O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir.
**26.** Allah, îman edip iyi işler yapanların tevbesini kabul eder, lütfundan onlara, fazlasını verir. Kâfirlere gelince, onlara da çetin bir azap vardır.
**27.** Allah kullarına rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde azarlardı. Fakat O, dilediği ölçüde indirir. Çünkü O, kullarından haberdardır ve onları görendir.
**28.** O, (insanlar) umutlarını kestikten sonra, yağmuru indiren, rahmetini her tarafa yayandır. O, hakîki dosttur, övülmeye lâyık olandır.
**29.** Gökleri, yeri ve bunların içine yaydığı canlıları yaratması da O'nun delillerindendir. O, dilediği zaman bunları bir araya toplamaya da kadirdir.
**30.** Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. Allah, çoğunu affeder.
**31.** Yeryüzünde (O'nu) âciz bırakmazsınız. Allah' tan başka bir dostunuz ve bir yardımcınız da yoktur.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde kıyameti ve o koptuğunda, iyi ame işleyen mü'minlerle kötü amel işleyen kâfirlerin karşılaşacakları hesap ve cezayı anlattıktan sonra, burada kendisinin, kullarına lutf ile muamele edi ci olduğunu, azaba müstehak olmalarına rağmen, âsileri cezalandırmad acele etmediğini bildirdi. Sonra da takva sahipleri ile günahkâr lanı: âhirette, o adalet ve hesap

[37][37] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/448.

yurdundaki akıbetlerini anlattı. [38][38]

## Kelimelerin İzahı

Latîf, İyi davranan, yumuşak muamele eden, merhametli.
Harse'l-âhire, âhiret kazancı. Aslında, tohumu yere atmak demektir. Tohumdan elde edilen ekine de "hars" denir. Daha som istiare yoluyla, amellerin meyveleri ve neticeleri için kullanılmıştır. Fasl, daha önce verilmiş hüküm.
Kazanır.
Ravdât, kelimesinin çoğuludur. Ravda; park, bağ, bahçe ve benzeri, çiçekleri, meyveleri ve ağaçları çok olan yer demektir.
Gays, yağmur demektir. Mahlûkâta yardım ettiği için, yağmura "gays" ismi verilmiştir.
Ümitsizliğe düştüler.
Yaydı, dağıttı.
Mu'cizîn, Allah'ın azabından kaçıp kurtulanlar. [39][39]

## Âyetlerin Tefsiri

**19.** Allah, mahlûkâta iyi davranan, onlara acıyan ve onlara bolca ikram edendir. İsyanlarına rağmen, hayır ve bereketleri başlarından aşağı döker. Mukâtil şöyle der: İyiye de kötüye de lutf ile muamele edicidir. Zira, isyanları sebebiyle onları aç bırakıp helak etmedi.[40][40] Dilediğine bolca rızık verir. Kurtubî şöyle der: Allah'ın bir kavme fazla mal vermesinde hikmet vardır. Birbirlerine muhtaç olsunlar diye böyle yapar. Bu, Allah'ın, kullara lütuflarmdan bir Iütuftur. Bir de, zengini fakirle, fakiri de zenginle imtihan etmek için böyle yapar. Nitekim Yüce Allah, mealen şöyle buyurmuştur: "Sizin bir kısmınızı diğer kısmınıza imtihan vesilesi kıldık. Bakalım sabredecek misiniz?"[41][41] Yüce Allah, dilediğini yapabilen ve her şeye galip olandır. O'na kimse, galip gelemez ve onu savamaz.
Yüce Allah, kullara lutf ile muamele ve onlara çokça ikram eden olduğunu açıkladıktan sonra, bu hayatta olduğu müddetçe, insanın, saadete giden yollan elde etmek için hayırlar peşinde koşması gerektiğine işaret etti ve şöyle buyurdu: [42][42]

**20.** Kim, ameli karşılığında âhiret sevabı ve nimetlerini isterse, onun iyi amellerine kat kat karşılık vererek, sevap ve mükâfatını artırırız, Kim de, amelinin karşılığında sadece dünya malı ve nimetlerini isterse, ona, istediklerinin bir kısmını, yani kendisi için takdir olunan bir miktar dünya malını veririz, Artık onun âhirette, sevap ve nimetten bir payı yoktur. Zemahşerî şöyle der: Yüce

---

[38][38] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/451.
[39][39] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/451-452.
[40][40] Bahr, 7/514
[41][41] Furkân sûresi, 25/20; Kurtubî, 16/18
[42][42] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/452.

Allah, yarar sağlamak maksadıyle çalışan kimsenin yaptıklarına, mecaz yoluyla "hars" dedi ve âhiret için çalışan kimsenin iyi amellerinin karşılığının kat kat verileceğini, dünya için çalışanlara ise, istedikleri ve arzuladıkları değil, dünyalıktan bir miktar verileceğini bildirmek suretiyle iki ameli birbirinden ayırdı.[43][43] İbn Cüzeyy şöyle der: Âhiret meyvesi, onun için yapılan amelden ibarettir. Dünya meyveside böyledir. Bu kelime, "tarlayı ekmek" mânâsına gelen dan müsteârdır. Çünkü ekin eken çalışır ve çalıştığından fayda bekler.[44][44] Bundan sonra Yüce Allah, yaratıcı ve kullara lutfedici olmasına rağmen, kâfirlerin, kendisinden başkasına ibadet etmelerini kınamaya başladı. [45][45]

**21.** Bu soru, kınama ve takrir ifade eder. Yani, o kâfirlerin şeytanlardan ortaklan veya putlardan ilâhları mı var da, onlar, Allah'ın emretmediği şirk ve isyanı onlara emrettiler. Şeyhzâde şöyle der: Cansız oldukları halde, "emretme"nin putlara isnadı, mecazî isnad olup, fiilin sebebe isnadı türündendir. Yüce Allah, müşâkelet ve alay ifade etmesi için, onların emrettiği, şeye din ismini verdi.[46][46] Eğer Allah, sevap ve cezanın kıyamet gününde olacağına dair ezelde hükmetmemiş olsaydı, elbette zalimi çabucak cezalandırmak, ve mü'minin de sevabını vermek suretiyle kâfirlerle mü'minler arasında hükmederdi. İnkâr ve isyan ederek kendilerine zulmeden kâfirler var ya, onlar için acı ve elem verici bir azap vardır. [47][47]

**22.** Ey Muhatap! Kıyamet gününde kâfirlerin, dünyada kazanmış oldukları kötü amellerin cezasından, şiddetli bir şekilde korktuklarını görürsün. Oysa, korksalar da korkmasalar da fark etmez. Yaptıklarının cezası, kıyamet gününde mutlaka başlarına inecektir. İyi amel işleyen mü'minlere gelince, onlar cennet bahçelerinde, onların en yüksek ve güzel yerlerinde nimetlerden faydalanacaklardır. Kerem sahibi Rabbin katında, cennetlerde onlar için istedikleri her türlü lezzetli şeyler, nimetle: ve büyük sevap vardır. İbn Kesîr şöyle der: O nerde, bu nerde! Zillet ve hor luk içinde olan nerde, cennet bahçelerinde, istediği yiyecek, içecek ve lez zet verecek şeyler içinde bulunan nerde!!..[48][48] Bunun içindir ki Yüce Allat şöyle buyurdu: İşte bu nimet ve mükafat, hiçbir şeyin denl olmayacağı en büyük kazançtır. Kurtubî şöyle der: Bu, anlatılamayacak v niteliğinin hakikatına akılların eremeyeceği bir Iütuftur. Zira, eğer Allah teâlâ "büyük" derse onun kıymetini kim takdir edebilir?[49][49]

**23.** Bu ikram ve ihsar Allah'ın, takva sahibi mü'min kullarına verdiği müjdedir. Bu müjdey: çabucak sevinsinler ve Allah'a kavuşma arzuları artsın diye vermiştir. Ey Peygamber! Onlara de ki: "Allah'ıı emirlerini tebliğe karşılık

---

[43][43] Keşşaf, 4/171
[44][44] Teshil, 4/17
[45][45] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/452-453.
[46][46] Beyzâvî Haşiyesi, 3/275
[47][47] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/453.
[48][48] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/275
[49][49] Kurtubî, 16/20
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/453.

sizden herhangi bir mal ye ücret istemiyorun. Ancak akrabalık hakkını korumanızı ve bana eziyet etmemenizi istiyorum ki, Rabbimin emirlerini tebliğ edeyim, İbn Kesti" şöyle der: Bu bildiri ve nasihat karşılığı sizden herhangi bir mal istemiyorum. Sadece, Rabbimin emirlerini tebliğ etmem için beni bırakmanızı, aramızda bulunan akrabalıktan dolayı bana eziyet etmemenizi istiyorum.[50][50] Ibn Abbâs şöyle der: Yüce Allah, Peygamber (a.s.)'in şöyle demesini emrediyor: "Ancak, benimle aranızdaki akrabalık bağım korumanızı ve akrabanız olduğum için bana eziyet etmemenizi istiyorum. " Kim, herhangi bir itaatte bulunursa, onun sevabım kat kat veririz. Şüphesiz Yüce Allah, günahları çok bağışlayan ve güzel iş yapanların iyiliğinin karşılığını verendir. Kişinin yaptığı onun katında zayi olmaz. Dolayısıyle Yüce Allah, günahlardan çoğunu bağışlar ve iyi amellerin azmi çoğaltar. [51][51]

**24.** Yoksa Kureyş kâfirleri, "Muhammed Kur'an'ı Allah'a nisbet ederek O'na karşı yalan uydurdu"mu diyorlar? Ebu Hayyân şöyle der: Bu, sözlerinden dolayı müşrikleri kınama ve inkâr ifade eden bir sorudur yani, daha önce doğruluğunu ve eminliğini itiraf ettiğiniz böyle birinin, Allah'a karşı yalan uydurduğu söylenemez[52][52] O suçluların iddia ettiği gibi, eğer Allah'a karşı yalan söyleseydin, mutlaka kalbini mühürler ve bu Kur'an'ı sana unutturur, onu kalbinden soyar alırdı. Fakat sen, Allah'a karşı yalan uydurmadın. Bundan dolayı o seni destekledi ve kuvvetlendirdi. İbn Kesîr şöyle der: Bu âyet, Yüce Allah'ın, "Eğer, bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı, elbette ondan kuvvetini alıverir, sonra da can damarını koparırdık"[53][53] mealindeki sözüne benzer. Ebus-suûd da şöyle der: Bu âyet, müşriklerin söylediklerinin bâtıl olduğuna bir şahittir. Zira bu âyet açıklıyor ki, eğer Peygamber (a.s.) Yüce Allah'a karşı iftira etseydi, kalbini mühürlemek suretiyle Allah, bunu yapmasını kesinlikle engellerdi. Öyle ki, onun aklına, Kur'an'm mânâlarından hiçbir mânâ gelmez ve onun kelimelerinden hiçbirini söyleyemezdi.[54][54] Allah, batılı tamamen giderir. Hakkı da, indirilmiş olan kelâmı ve kesin hükmüyle isbat eder ve açıklar. İbn Kesîr şöyle der: "Kelimeleri"nden maksat, hüccet ve delilleridir. Şüphesiz o, kalplerde olanı bilicidir. Kalplerin sakladığını ve sırların gizlediğini bilir. Kurtubî şöyle der: Maksat şudur: Eğer sen, kendi kendine, Allah'a iftira etmeyi içinden geçirsen, Allah onu mutlaka bilir ve kalbini mühürler.[55][55]

**25.** Bu, Yüce Allah'ın, kullarına nimetlerini saymasıdır. Yani, kulları günahtan vazgeçip doğruluk ve samimi bir niyetlt Allah'a döndüklerinde, O, lütuf ve keremiyle onların tevbesini kabul eder Dilediğinin, büyük olsun küçük olsun, günahlarını bağışlar Hayır veya şer, yaptıklarınızın hepsini bilir. [56][56]

---

[50][50] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/275
[51][51] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/453-454.
[52][52] Bahr, 7/516
[53][53] Hakka sûresi, 69/44-46
[54][54] Ebussuûd, 5/34
[55][55] Kurtubî, 16/25
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/454.
[56][56] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/455.

**26.** Allah, iyi amel işleyen mü'minle rin duasını kabul eder. Râzî şöyle der: Bu, şeklindedir Ancak hazfedilmiştir. Nitekim, Onlar için Ölçtüklerinde..."[57][57] âyetinde de bu şekilde hazfedilmiştir.[58][58] Takdirindedir, İstediklerinden ve hak ettiklerinden fazla olarak, Allah lütuf ve ke reminden onlara verir. Çünkü o cömerttir, kerem sahibidir, iyi davranan ve merhamet edendir. Allah'ı inkâr edenlere gelince, ce hennemde onlar için acı ve elem verici azap vardır. [59][59]

**27.** Eğer Allah, kullarına bol bol nzi verse, mutlaka azarlar ve taşkınlık yaparlar, isyan edip günah işleyere yeryüzünde fesat çıkaı-ırlardı. Çünkü zenginlik, taşkınlık getirir. İbn Kes' şöyle der: Eğer Allah onlara, ihtiyaçlarından fazla rızık verseydi, bu onla şımartarak, birbirlerine karşı azgınlığa ve taşkınlığa İterdi. Katâde şöy der: Geçimin en hayırlısı, seni meşgul etmeyen ve azdırmayandir.[60][60] Fakat Yüce Allah, kulların azıklarını, hikmet ve menfaat gerektirdiği kadar verir. Nitekim kudsî hadiste şöyle buyrulmuştur: Ku larımdan Öylesi vardır ki, zenginlikten başkası ona yaramaz. Onu kirleştirseydim, bu fakirlik onun dinini mutlaka bozardı. Yine kullarımd; öylesi vardır ki, ona fakirlikten başkası yaramaz. Onu zengin kılsaydım, zenginlik mutlaka onun dinini bozardı.[61][61] Şüphesiz Alla kullarımnın hallerini ve onlara yarayan şeyleri bilendir. İlâhî hikmet ne gerektiriyorsa ona göre verir veya vermez; bollaştırır veya daraltır. [62][62]

**28.** Bu da, Yüce Allah'ın, kullarına metini saymasıdır. Yani, Yüce Allah, yağmurun yağmasından ümitleri kestikten sonra, kuraklığa karşı onlara yardım eden yağmuru indirend Kullarına hayır ve bereketlerini yayan da O'dur kullarının işini üzerine alan bir dosttur. Verdiği nimetlerden dolayı dille övülmüştür. [63][63]

**29.** Allah'ın birliğini gösteren hikmet kalarından ve gücünün delillerinden biri de, gökleri ve yeri bu eşsiz şekilt yaratmasıdır. Göklerde ve yerde yayıp dağıttığı mahlûklar da O'nun delillerindendir. İbn Kesîr şöyle der: Bu âyet melekleri, insanları, cinleri ve çeşitli renk, şekil, cins ve türdeki diğer hayvanları kapsar.[64][64] Mücâhid de şöyle der: Onlar sadece insanlarla meleklerdir. Yüce Allah, dilediği bir zamanda, bütün mahlûkâtı haşir, hesap ve ceza için toplamaya kadirdir. [65][65]

**30.** Ey insanlar! Canınıza veya malınıza gelen herhangi bir musibet, sadece

---

[57][57] Mutaffıfsn sûresi, 83/3
[58][58] Tefsîr-i kebîr, 27/169
[59][59] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/455.
[60][60] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/277 ..
[61][61] İbn Kesir bunu Enes'ten (r.a.) merfû, olarak rivay! t etmiştir.
[62][62] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/455.
[63][63] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/455.
[64][64] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/278
[65][65] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/455-456.

işlemiş olduğunuz günahlar yüzündendir. Celâleyn tefsirinde şöyle denilmektedir: Fiillerin çoğu el ile yapıldığı için, Yüce Allah burada "eller" tabirim kullandı.[66][66] Günahların birçoğunu da affedip, onlardan dolayı sizi cezalandırmaz. Yaptıklarınızın hepsiyle sizi cezalandırsaydı, mutlaka helak olurdunuz. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Âdemoğlunun basma gelen bir kıymık batması veya ayağının sürçmesi, ya da damarının seğirmesi, sadece günahından dolayıdır. Allah'ın affettikleri ise daha çoktur."[67][67]

**31.** Ey müşrikler! Siz, yerin kaçılabilecek her tarafına kaçsanız da, Allah'ın azabından kurtulacak ve kazasından kaçabilecek değilsiniz, Allah'tan başka, sizin işlerinizi üstlenecek ve menfaatlerinizi taahhüt edecek ne bir dostunuz, ne de O'nun azap ve intikamını sizden savacak yardımcınız vardır. [68][68]

## Faydalı Bilgiler

İnsanların başına gelen belâlar, onların günahlarına keffâret içindir. Peygamberlere gelince, onların derecelerini yükseltmek içindir. Çünkü onlar günah işlemekten korunmuşlardır. [69][69]

## Bir Uyarı

Âlimlerden biri şöyle der: Gezegen yıldızlar ve göklerde meleklerin dışında, yerdeki mahlûkata benzer mahlûkların bulunması uzak görülmez. Oralarda, yer küremizdeki canlılara benzer canlılar bulunabilir. Nitekim astronomi delilleri, Merih'te hayatın varlığını göstermektedir. Buna, şu mealdeki âyetle delil getirmişlerdir: "Gökleri, yeri ve bunların içinde üretip yaydığı canlıları yaratması da O'nun delillerindendir". Ben derim, ki: Bu geniş uzayda, insandan başka canlı mahlûkların bulunma ihtimâli vardır, insana gelince, biz kesin olarak diyebiliriz ki, o sadece yer küresinin üstünde bulunmaktadır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur:
Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve oradan çıkarılacaksınız"[70][70]

**32.** Denizde dağlar gibi akıp giden gemiler de O'nun delillerindendir.
**33.** Dilerse O, rüzgârı durdurur, gemiler denizin yüzünde durakahrlar. Elbette bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır.
**34.** Yahut onların yaptıkları yüzünden gemileri helak eder. Bir çoğunu da affeder.
**35.** Böylece âyetlerimiz üzerinde tartışanlar, kendilerine kaçacak bir yer

---

[66][66] Celâleyn, 4/38
[67][67] Ebû Hayyân da böyle demiştir. Bkz. Bahr, 7/518. İbn Kesîr, bu hadîsin, İbn Ebî Hâtim'in Hasan Basrî'den mürsel olarak rivayet ettiği hadîslerden olduğunu söyler.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/456.
[68][68] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/456.
[69][69] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/456.
[70][70] A'râf sûresi, 7/25
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/456-457.

olmadığını bilsinler.
**36.** Size verilen şey, yalnızca dünya hayatının geçimidir. Allah'ın yanında bulunanlar ise daha iyi ve daha süreklidir. Bu mükâfat îman edenler ve Rablerine dayanıp güvenenler içindir.
**37.** Onlar, büyük günahlardan ve hayâsızlıktan kaçınırlar; kızdıkları zaman da kusurları bağışlarlar...
**38.** Onlar, Rablerinin davetine icabet ederler ve namazı kılarlar. Onların işleri, aralarında istişare (danışma) iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar.
**39.** Bir haksızlığa uğradıkları zaman intikam alırlar.
**40.** Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zâlimleri sevmez.
**41.** Kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, artık onlara (ceza vermek için) bir yol yoktur.
**42.** Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere ceza vardır. İşte acıklı
azap bunlaradır.
**43.** Kim sabreder ve affederse şüphesiz bu hareketi, yapılmaya değer büyük işlerdendir.
**44.** Allah kimi saptırırsa bundan sonra artık onun hiçbir dostu yoktur. Azabı gördüklerinde zâlimlerin "Dönmeye bir yol var mı?" dediklerini görürsün.
**45.** Ateşe arz olunurlarken onların, aşağılıktan başlarını öne eğerek göz ucuyla gizli gizli baktıklarını göreceksin. İnananlar da: "İşte asıl ziyana uğrayanlar, kıyamet günü kendilerini ve ailelerini ziyana sokanlardır" diyecekler. Kesinlikle biliniz ki zâlimler, ebedî bir azap içindedirler.
**46.** Onların Allah'tan başka kendilerine yardım edecek hiçbir dostları yoktur. Allah kimi saptırırsa artık onun için bir yol yoktur.
**47.** Allah'tan, geri çevrilmesi imkânsız bir gün gelmezden önce, Rabbinize uyun. Çünkü o gün, hiçbiriniz sığınacak yer bulamazsınız, inkâr da edemezsiniz.
**48.** Eğer yüzçeviririlerse biz seni onların üzerine bekçi göndermedik. Sana düşen sadece duyurmaktır. Biz insana katımızdan bir rahmet tattırdığımız zaman ona sevinir. Ama elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir kötülük gelirse, işte o zaman insan pek nankördür!
**49.** Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Dilediğini yaratır. Dilediğine kız çocukları dilediğine de erkek çocukları bahşeder.
**50.** Yahut onları, hem erkek hem kız çocukları olmak üzere çift verir. Dilediğini de kısır kılar. O, herşe-yi bilendir, her şeye gücü yetendir.
**51.** Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur, yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O, yücedir, hakimdir.
**52.** İşte böylece sana da emrimizle Kur'ân'ı vahyettik. Sen, kitap nedir, îman nedir bilmezdin. Fakat biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola eriştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin.
**53.** (O yol) göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın yoludur. Dikkat edin, bütün işler sonunda Allah'a döner.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde göklerin ve yerin yaratılışında ve onlarda yaratıp yaydığı sayılamayacak kadar çok mahlûkâtta kendi birliğini gösteren delillerden bazılarını anlatmıştı. Ardından burada güçlü ve hikmet sahibi ilahın varlığını gösteren diğer bir delili anlattı ki o da, dağlara benzeyen büyük gemilerdir. Bu gemiler erzak ve yiyecek yüklü olarak denizin yüzünde Yüce Allah'ın kudretiyle yürürler. Yüce Allah bu mübarek sûreyi, vahyin isbatını ve Kur'an'm doğruluğunu açıklayarak sona erdirdi. [71][71]

## Kelimelerin İzahı

el-Cevâr, gemi mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Gemi suda yüzdüğü için ona bu isim verilmiştir. '
el-A'lâm, büyük ve yüksek dağ mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Hansa şöyle der:
Sahr öyle biridir ki, kılavuzlar mutlaka ona uyar. O, sanki başında ateş bulunan bir dağdır.
Revâkid, yürümeyen, hareket etmeyen, sabit şeyler. Su, sakinleşip durduğu zaman denilir. Bu kelime, bundan alınmıştır. Mahıs, azaptan kaçıp kurtulacak yer. Onları helak eder. "Onu helak etti" mânâsına denir. Fevâhış, çoğuludur. Fahişe; zina, öldürme, şirk ve diğer son derece çirkin şeylerdir.
Nekîr, size inecek olan azabı inkâr edecek bir inkarcı. Akîm, doğurmayan. [72][72]

## Ayetlerin Tefsiri

**32.** Allah'ın sonsuz kudretini ve büyük gücünü.gösteren alâmetlerden biri de denizde yüzen gemilerdir. Onlar büyüklüklerinden dolayı dağ gibidir. [73][73]

**33.** Allah dilcsc rüzgârı durdurur da o gemiler deniz, üzerinde yürüyemez, sakin ve sabit bir halde kalırlar. İşte onların yürütülmesinde, sıkıntılı anlarda sabreden, rahat anlarda şükreden her mü'min için öğüt ve ibretler vardır. Sâvî şöyle der: Belâlara çok sabreden, lütuflara çok şükreden için ibretler vardır.[74][74] Ebû Hayyân şöyle der: Yüce Allah'ın, denizde yürüyen gemileri anlatmasının sebebi şudur: Onlarda kudretini gösteren büyük deliller vardır. Şöyleki, su. latif ve şeffaf bir maddedir. Ağır maddeler onda batar. Gemiler de yoğun ve ağır maddeler taşır. Bununla beraber. Yüce Allah suya öyle bir güç vermiştir ki, bu güçle su o ağır maddeleri taşır ve batmalarını önler. Sonra Allah gemilerin yürümesi için rüzgârı da bir sebep kılmıştır. Gemilerin durmasıru istediğinde

---

[71][71] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/461.
[72][72] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/461-462.
[73][73] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/462.
[74][74] Sâvî Haşiyesi, 4/39

rüzgârı durdurur, böylece gemiler yerlerinden kınuldayamazlar.[75][75]

**34.** Veya di!erse, rüzgarları fırtınalar haline getirir de o gemileri batırır ve içindekileri de, işlemiş oldukları suçlardan dolayı boğar. Allah, günahların birçoğundan da vaz geçer ve do-layısıyle onları helakten kurtarır. [76][76]

**35.** Allah'ın âyetlerine karşı bâtıl şeylerle mücadele eden kâfirlerin, onun azabından kaçıp kurtulacakları yerleri olmadığını bilmeleri için bunu anlatıyoruz. Kurtubî şöyle der: Kâfirler denizin ortasında kalıp ta her taraftan kendilerini rüzgâr kuşattığında, Allah'tan başka sığınacakları bir yer olmadığını, Allah onları yok etmek isterse savunucularının bulunmadığını bilsinler de sadece O'na ibadet etsinler diye bunları anlatır.[77][77]

**36.** Ey insanlar! Dünya nimetlerinden ve onun geçici süsünden size. verilen bir şey, sadece geçici bir nimettir. Yaşadığınız müddetçe ondan faydalanırsınız, sonra yok olup gider. Allah katında bulunan sevap ve nimet ise, dünyadan ve onda bulunanlardan daha hayırlıdır. Çünkü âhiret nimeti ebedîdir. Öyleyse, geçici olanı ebedî olana tercih etmeyin. Bu nimetler, Allah ve Rasûlüne inanan, dünya lezzetlerini terketmeye sabreden ve bütün işlerinde yalnız Allah'a güvenen kimseler içindir. [78][78]

**37.** O mü'minler, şirk, öldürme, ana-babaya isyan ve zina gibi büyük günahlardan sakınan kimselerdir. İbn Ab-bas, "âyetteki fevâhiş'ten maksat zinadır" der. Onlar, kendilerine haksızlık yapan bir kimseye kızdıklarında affedip bağışlarlar. Sâvî şöyle der: Güzel ahlâktan biri de, öfkelenince affetmek ve yumuşak davranmaktır. Fakat bu yumuşaklığın, şahsiyeti ihlâl edici ve zarurî olmaması şarttır. Mesela, Allah'ın emir ve yasaklan çiğnendiğinde vacip olan, yumuşak davranmak değil, öfkelenmektir. Şafiî'nin şu sözü de buna dayan-maktadır: Kim, kızmasını gerektirecek şeyler yapılır da kızmazsa, o eşektir. Şair şöyle der: Yiğidin, yersiz yumuşak davranması cehalettir.[79][79]

**38.** O mü'minler, Rablerinin yaptığı Allah'ı birleme ve ibadet çağrısına uydular. Beyzâvî şöyle der: Bu âyet, Ensâr (radıyallâhu anhum) hakkında inmiştir. Rasulullah (s.a.v) onları imana davet etti, onlar da kabul ettiler.[80][80] Namazı, şartları ve âdâbıyle yerine getirdiler, onu vakitlerinde kılmaya devam ettiler. Onlar, iş yaparken acele etmez, istişare yaparlar. Önemli din ve dünya işlerinden herhangi birine, ancak istişareden sonra karar verirler, Allah'ın kendilerine

---

[75][75] Bahr, 7/520
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/462.
[76][76] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/462.
[77][77] Kurtubî, 16/33
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/462.
[78][78] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/463.
[79][79] Sâvî Haşiyesi, 4/40
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/463.
[80][80] Beyzâvî, 2/175

verdiklerinden, onun mahrukatına da vererek Allah yolunda harcarlar. [81][81]

**39.** Onlar öyle kimselerdir ki, kendilerine zulmedildiğinde, zulmedenlerden intikam alırlar, zâlimin zulmüne teslim olmazlar. İbrahim en-Nehaî şöyle der: Onlar, kendilerini zelil düşürüp te fasıkların onlara karşı cesaretlenmelerinden hoşlanmazlar.[82][82] Ebussuûd da şöyle der: Bu, mü'minlerin daha Önce diğer faziletleri anlatıldıktan sonra, onları şecaatla nitelemektir. Bu, onların "bağışlama" vasıflarına aykırı değildir. Çünkü, her vasıf yerinde övülmüştür.[83][83]

**40.** Zulmün cezası, zalime, yaptığından fazlasını yapmadan ondan intikam almaktır. Fahreddin Râzî şöyle der: Yüce Allah, "Bir haksızlığa uğradıkları zaman intikam alırlar" mealindeki âyeti buyurduktan sonra, ardından bu intikamın, ancak misliyle kayıtlı olması, fazla olmaması gerektiğini gösteren âyeti indirdi. Kötülük, indiği kimseyi üzdü-ğü için, Yüce Allah ona "seyyie" dedi.[84][84] Kim zâlimi affeder ve kendisiyle düşmanı arasını düzeltirse, bilsin ki, buna karşılık Allah ona bol sevap verecektir. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah adaleti emretti. Bu, kısastır. Fazileti mendup kıldı. Bu da aftır. Kim affederse, Allah onun bu davranışını karşılıksız bırakmaz. Nitekim hadiste şöyle buyrulmuştur; Allah, aftan dolayı, kulunun izzetini artırır"[85][85] Yüce Allah, ilk önce zulmedenlere ve intikam alırken haddi aşanlara kızar. [86][86]

**41.** Kendisine zulmedenden, ona haksızlık etmeden intikam alan kimseler cezalandırılmaz ve sorumlu tutulmazlar. Çünkü onlar, kendileri için mubah kılınan intikamı almışlardır. [87][87]

**42.** Ceza ve sorumluluk ancak, kinlerinden dolayı insanlara zulmeden zalimler içindir, Ve yer yüzünde zorbalıkla ve fesat çıkararak kibirlenen . günah işleyen ve insanların mal ve canlarına tecavüz eden kimseler içindir. İşte o azgın zalimler için, zulümleri ve azgınlıkları yüzünden acı ve elem verici bir azap vardır. [88][88]

**43.** Eziyete sabreden ve Allah rızası için intikamı bırakan bilsin ki, bu sabır ve bağışlama, Allah'ın tekrar tekrar emrettiği güzel şeylerdendir. Sâvî şöyle der: Yüce Allah, sabrın önemini belirtmek, ona teşvik etmek ve sonucunun iyi olduğuna işaret etmek için sabrı tekrar etti.[89][89]

---

[81][81] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/463.
[82][82] Kurtubî, 16/39
[83][83] Ebussıûd, 5/36
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/463.
[84][84] Tefsîr-i kebîr, 27/178
[85][85] Tirmizî, Birr, 82. Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/280
[86][86] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/463-464.
[87][87] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/464.
[88][88] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/464.
[89][89] Savi Haşiyesi, 4/41
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/464.

**44.** Allah kimi saptırırsa, onun ne bir yardımcısı, ne de ona hakkı gösterecek bir rehberi vardır. Kâfirler, cehennem azabını gördüklerinde, onları gördükleri azaptan dolayı dünyaya dönmek ister ve, "dünyaya dönmemiz için bir yol var mıdır?" derken görürsün. Kurtubî şöyle der: Allah'a itaat etmek için, dünyaya geri döndürülmek isterler, fakat istekleri kabul edilmez.[90][90]

**45.** Ey Muhatap! Onların ateşe arzedildiklerini görürsün. Onlar, başlarına gelen zillet ve horluktan dolayı sefil ve alçak durumdadırlar. Ateşten korktukları için, gizlice göz ucuyla ona bakarlar. Onların bu bakışı, kılıçla öldürülmek için götürülen kimsenin bakışma benzer. Çünkü o, kılıca tam manâsıyla baka-maz. İbn Abbâs şöyle der: Soluk ve zelil bir bakışla bakarlar. Katâde ve Suddî de şöyle derler: "Şiddetli korkudan dolayı, hırsızlama bakarlar"[91][91] Cennetteki mü'minler, kâfirlerin basma gelenleri gördüklerinde şöyle derler: Asıl ziyan, onların ulaştığı neticedir. Çünkü onlar, cehennemde ebedî kalmak suretiyle, hem kendilerine hem de aile fertlerine yazık etmişlerdir. Dikkat edin ve bilin ki, kuşkusuz zâlimler kesilmeyen, ebedî bir azap içindedirler. [92][92]

**46.** Dünyada umdukları gibi, Allah'ın azabma karşı onlara yardım edecek yardımcı ve destekçileri yoktur. Allah kimi saptırırsa, dünyada onu hakka götü-recek, âhirette de cennete iletecek herhangi bir yol yoktur. Çünkü kurtuluş yolu ona kapanmıştır. İbn Kesîr şöyle der: Allah kimi saptırırsa, onun için kurtuluş yoktur.[93][93]

**47.** Ey insanlar! Hiç kimsenin geri çevirmeye gücü yetmeyeceği o korkunç gün gelmeden önce, Rab-binizin sizi çağırdığı iman ve itaat davetini kabul edin. Çünkü o günü savacak ve engelleyecek hiçbir güç yoktur. O gün, kaçıp sığınacağınız bir yeriniz yoktur. Başınıza gelecek azabı inkâi edecek bir inkarcınız da yoktur. Ebussuûd şöyle der: Yaptıklarınızı inkâı etme gücünüz yoktur. Çünkü yaptıklarınız amel defterlerinizde toplanmıştır. Azalarınız da onlara şahitlik edecektir.[94][94]

**48.** Eğer müşrikler imandan yüz çevirip Allah'ın hidayetini kabul etmezlerse, Ey Peygamber! Seni, ne onların amellerini gözetleyici, ne de hesaba çekici olarak gönderdik. Sana düşen, sadece Rabbinin emrini onlara ulaştırmaktır. Sen de bum yaptın. Ebû Hayyân şöyle der: Bu âyet Rasulullah (s.a.v.)'ı teselli etmek te, yatıştırmakta ve onlardan dolayı çektiği üzüntüyü gidermektedir.[95][95] Bun dan

---

[90][90] Kurtubî, 16/46
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/464.
[91][91] Tefsîr-i kebîr, 27/178
[92][92] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/464-465.
[93][93] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/182
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/465.
[94][94] Ebussuûd, 5/37
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/465.
[95][95] Bahr, 7/525

sonra Yüce Allah, insan huyunun, Allah'ın nimetlerine karşı nankörlü olduğunu bildirmek üzere şöyle buyurdu: Âyetteki "insan"dan maksat, insan cinsidir. Onlara isabet ederse sözü, bunun delilidir. Yani, biz insana sağlık, zenginlik, emniyet ve diğe nimetlerden birini verdiğimizde şımarıp kibirlenir. İnsanlara, işledikleri günahları yüzünden kuraklık mı sibet, belâ ve sıkıntı gelirse, insan aşırı derecede nankör ve inkarcı olur. Nimeti unutur, belâyı hatırlar. Sâvî şöyle der: Nimetini, zaman bildiren edâtıyle, belânın da şart edatı olan ile ani atıl masındaki hikmet, nimetin mutlaka gerçekleşeceğine, belânın böyle olmadığına işarettir. Çünkü Allah'ın rahmeti, gazabına üstündür.[96][96] Fahreddin Râzî şöyle der: Allah'ın dünyadaki nimetleri büyük de olsa, âhiret mutluluğuna nisbelle, denize göre damla gibidir. Bundan dolayı Yüce Allah, tatma mânâsına gelen kelimesini kullandı. Bununla Yüce Allah şunu açıkladı: İnsan dünyada bu kadar az bir şeyi elde ettiğinde ona sevinir, o yüzden büyük bir gurura kapılır, kibirlenir ve bütün arzuladıklarını elde ettiğini zanneder. Bu, onun dünya ve âhiret hallerini bilmediğindendir.[97][97]

**49.** Yüce Allah, göklerin, yerin ve bütün kâinatın Mâliki, dilediği gibi yaratmak ve vücûda getirmek suretiyle onlarda tasarruf sahibidir. Bu âyetten maksat, insanın, sahip olduğu mal ve mevkiye aldanmaması, onların hepsinin bir olan Allah'ın mülkü olduğunu ve göklerde ve yerlerde tasarruf yetkilerinin O'nun elinde bulunduğunu bil-mesidir. O verir, vermez. O'nun hükmünü geri çevirecek ve bozacak hiç kimse yoktur. O. kullarından dilediğine sadece kızlar verir, oğul vermez Dilediğine de kız vermez, sadece oğullar verir. [98][98]

**50.** Ya da, dilerse her iki türden çocuklar verir, insana hem oğullar hem de kızlar verir. Dilediği bazı erkekleri kısır kılar, onun çocuğu olmaz. Bazı kadınları da kısır kılar, o da çocuk doğurmaz. Beyzâvî şöyle der: Çocuklar hususunda kulların durumlarım, dilemesine göre, farklı kılar. Bazısına erkek veya kızdan sadece bir cinsini verir, ya da her iki cinsi de verir. Diğer bir kısmını da kısır kılar.[99][99] Bu âyetten maksat Yüce Allah'ın, kudretini kâinatta dilediği gibi uygulayacağını açıklamaktır. Bunun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurdu: O, çok iyi bilendir, çok güçlüdür. Hikmet ve menfaat neyi gerektiriyorsa onu yapar. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah insanları dört kısma ayırdı. Bir kısmı sadece kız, bir kısmı, sadece oğul verdiği kimselerdir. Bir kısmı da erkek ve kızdan her iki cinsi verdiği kimselerdir. Bir kısmı da ne onu ne de bunu vermediği, kısır kılıp çocuksuz ve nesilsiz bıraktığı kimselerdir. Çok iyi bilen ve çok güçlü Allah, noksan sıfatlardan uzaktır.[100][100]
Bundan sonra Yüce Allah vahyi, onun çeşitlerini ve kısımlarını anlatmak üzere

---

[96][96] Sâvî Haşiyesi, 4/41
[97][97] TefsÎP-i kebîr, 27/184
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/465-466.
[98][98] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/466.
[99][99] Beyzâvî, 2/176
[100][100] Muhtasar-ı tbn Kesîr, 3/283

şöyle buyurdu: [101][101]

**51.** Kim olursa olsun, rüya veya ilhan yoluyla olan, vahyin dışında, hiçbir şekilde Allah'ın bir insanla konuşmam
sahih olmaz. Çünkü peygamberlerin rüyası bu nevidendir: Rüyada ser boğazladığımı görüyorum"[102][102] Ya da Mûsâ (a.s.) ile konuştuğ gibi, insanla perde arkasından konuşur bir melek gönderir. Melek, Allah'ın emriyle, onun tebliğ edilmesini dilidiği şeyi, vahy yoluyla peygambere tebliğ eder. Cebrail (a.s.)'in peygambelere getirdiği vahiy böyledir. İbn Cüzeyy şöyle der: Yüce Allah bu âyett kullanyla Üç yolla konuştuğunu açıkladı. Birisi, ilham veya rüya yoluy vahiydir. Diğeri, kuluna sözünü perde arkasından iş ittirme sidir. Üçüncü! ise, melek vasıtasıyla vahiydir. Bu, peygamberlere mahsustur. İkinci; Mûsâ ile Muhammed (aleyhimâ's-selâm)'a mahsustur. Çünkü Yüce Ali miraç gecesi onunla konuşmuştur. Birincisi ise, hem peygamberler hem veli kullar için olur.[103][103] Sâvî şöyle der: Bazan ilham, peygamberlerin dışıdaki insanlara da gelir. Veli kullar böyledir. Ancak veli kulların ilhamı bazan şeytan karışır. Çünkü onlar masum değillerdir. Peygamberler bö; değildir. Onlara gelen ilham şeytandan korunmuştur.[104][104] Kuşkusuz, Allah, yaratılmışların sıfatlarından yücedir. İşlerinde ve yaptığır hikmet sahibidir. Onun fiilleri, hikmeti gereği cereyan eder. [105][105]

**52.** Ey Peygamber! Senden başka peygE berlere vahyettiğimiz gibi, bu Kur'an'ı da sana vahyettik. Kur'an, kişi cehalet ölümünden kurtarıp onlara hayat verdiği için, Yüce Allah "Rûh" ismini verdi. Mâlik b. Dinar şöyle derdi: Ey Kur'an ehli! Kur'an ki lerinize ne ekti? Yağmur, yeryüzünün baharı olduğu gibi, Kur'an da kalbrin baharıdır.[106][106] Ey Peygamber!. Vahy gelme önce sen, Kur'an nedir bilmiyordun. İman, kânun ve öğretilerinden de taylı bir şekilde haberdar değildin. kat o Kur'an'ı biz, takva sahibi kullarımıza kendisiyle yol göstereceği bir nur ve bir ışık kıldık. Ey Peygamber! Kuşkı sen, dosdoğru dine yani İslama giden yolu gösterirsin. [107][107]

**53.** Kendisinde eğrilik bu mayan bu dine, yani kâinatta olan her şeyin sahibi, yaratıcısı ve ma't olan Allah'ın dinine giden yolu gösterirsin. Dikkat edi bilin ki, işler sadece bir olan Allah'a döner. Allah o işler hakkında, ku arasında âdil ve kesin hükmüyle hükmeder. [108][108]

## Edebî Sanatlar

---

[101][101] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/466.
[102][102] Sâffât sûresi, 37/102
[103][103] Teshîl, 4/24
[104][104] Sâvi Haşiyesi, 4/42
[105][105] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/467.
[106][106] Kurtubî, 16/55
[107][107] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/467.
[108][108] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/467.

Bu mübarek sûre, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:

**1.** "Mekkelileri korkutman için..." cümlesinde mecâz-ı mürsel vardır. Çünkü korkutma şehir için değil, halkı için olur. Bu âyette aynı zamanda "İhtibâk" sanatı vardır. Çünkü Yüce Allah, benzerlerin birinde zikrettiğini diğerinde hazf etmiştir. Takdiri şöyledir: Mekkelileri azapla korkutman ve insanları toplanma günüyle korkutman için (sana variyettik)."

**2.** "Dikkat edin ve bilin ki, O Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir." âyetinde, mübalağa kalıpları ile birlikte peş peşe pekiştirme edatları gelmiştir. Bunlar, edatlanyla fasıl (ayırma) zamiridir.

**3.** Cennet cehennem, bollaştınr ile daraltır ve erkekler ile Ubl dişiler arasında tıbâk vardır.

**4.** "Ona inanmayanlar, çabuk gelmesini isterler" ile " İnananlar da ondan korkarlar" arasında tıbâk-ı selb vardır.

**5.** "Kim âhiret ürününü istiyorsa..." âyetinde istiare vardır. Yüce Allah, âhiret için çalışmayı, istiâre-i temsîliyye yoluyla, meyve ve hububatını toplamak için ekin eken kimseye benzetti. Bu, latîf istiarelerdendir.

**6.** "Allah bâtılı yok eder", " ve sözleriyle hakkı yerleştirir" arasında mukabele vardır.

**7.** "Allah, insanlar ümitlerini kestikten sonra yağmuru indiren ve rahmetini yayandır" cümlesinde umûmî olan bir şeyin, (rahmetin) husûsî olan bir şeye (yağmura) atfı vardır. Çünkü (yağmur) husûsî, rahmet ise umûmîdir.

**8.** "Denizde akıp giden dağlar gibi gemiler O'nun alâmetlerindendir" âyetinde mürsel mücmel teşbih vardır. Gemiler büyüklük bakımından dağlara benzetilmiştir.

**9.** "Dilediğine kız dilediğine de erkek çocuk bahşeder. Ya da hem erkek hem de kız çocuk verir" âyetinde taksim sanatı vardır.

**10.** "Size isabet eden şey" ile musibet" arasında da cinâs-ı iştikak vardır.

**11.** "Çok sabreden, çok şükreden herkes için" âyetinde mübalağa sıygaları kullanılmıştır.

**12.** "Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür.' cümlesinde müşâkele sanatı vardır. İkincisi şekil bakımından birincisin, benzediği için ona da "seyyie" adı verilmiştir.Âyet sonlarında uygunluk vardır. Bu, güzelleştirici edebî sanatlar dan olup Kur'ân-i Kerînı'de çoktur.

Allah'ın yardımıyla "Şûra Sûresi"nin tefsiri tamamlandı. [109][109]

---

[109][109] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/468-469.

# ZUHRUF SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 89 âyettir.

## Takdim

Zuhruf Sûresi Mekke'de inmiştir. Burada inen diğer sûreler gibi, İslamî inanç ve iman esaslarını, yani Allah'ın birliğine, peygamberliğe. Öldükten sonra dirilme ve hesaba inanmayı ele alır.

Bu sûre, vahyin kaynağını ve bu Kur'an'ın doğruluğunu isbat için deliller arzeder. O Kur'an'ı Yüce Allah, Ümmî Peygambere (s.a.v.), en açık bir dil ve en parlak bir ifade ile indirdi ki, O Arap Peygamber (s.a.v.) için apaçık bir mucize olsun.

Sonra bu sûre, Yüce Allah'ın, bu geniş kâinata dağılmış, kudretinin ve birliğinin delillerini anlatır. Bu deliller gökte, yerde, dağlarda, çukurlarda, denizlerde, nehirlerde, gökten inen yağmurda, su üzerinde yürüyen gemilerde ve etlerini yemeleri ve sırtlarına binmeleri için, Allah'ın insanların emrine verdiği hayvanlarda mevcuttur.

Bu mübarek sûre, Cahiliyye toplumunun yaşadığı hurafe ve putperestlikleri anlatır. Cahiliyye toplumu kız çocuklarından hoşlanmazlar, buna rağmen cehaletleri ve beyinsizliklerinden dolayı Allah için kızları tercih ederler ve meleklerin, Allah'ın kızları olduklarını iddia ederlerdi. Do-Iayısıyle bu âyetler, o sapmaları düzeltmek, ruhları ilk yaratılışlarına ve önceki kesin hakikatlere döndürmek için gelmiştir.

Bu sûre, özet olarak İbrahim'in (a.s.) davetini anlatır. Müşrikler kendilerinin onun soyundan geldiğini ve onun dini üzere olduklarım iddia ediyorlardı. Sûre, bu iddialarında onların yalancı olduğunu gösterdi. Âyeti kerimeler, ibrahim'in (a.s.). putlardan uzak duran ilk kişi olduğunu açıkladı.

Daha sonra sûre, müşriklerin, Hz. Muhammed (s.a.v.)'iıı peygamberliği etrafında yaydıkları bozuk şüphenin yanlış olduğunu açıklamaya başladı. Müşriklere, peygamberliğin, Hz. Muhammed (s.a.v.) gibi fakir bir yetime değil de makam ve servet sahibi bir adama inmesini istediler. Bunun üzerine âyet-i kerîmelere, makam ve servetin, insanın değeri ve yüksek makam ve mevkilere hak kazanması için bir ölçü olmadığını, dünyanın hakir ve değersiz olduğunu açıklamak için geldi. Öyle ki, Allah dileseydi, dünyayı kâfirlere bol bol verir, mü'min kullarına vermezdi.

Bu sûre, az önce anlatılan o hakikati pekiştirmek için Mûsâ (a.s.) ile Firavun kıssasını anlatır. İşte, Kureyş reislerinin câhilleri Peygamber (s.a.v.)'e karşı üstünlük tasladıkları gibi, Zorba Firavun da, mülkü ve saltanatıyla Hz. Musa'ya (a.s.) karşı üstünlük taslayıp övünüyor, akıbeti boğulmak ve helak oluyor.

Bu mübarek sûre, âhiretin bazı hallerini, sıkıntı ve şiddetlerini, cehennem sıkıntıları içinde halden hale geçen suçlu bedbahtların durumlarım açıklayarak sona erer. [1][1]

## İsmi

Bu sûrede, dünyanın geçici malı ve aldatıcı parlaklığı, çok güzel bir şekli olan, insanların çoğunun aldandığı parlak yaldıza benzetildiği için, buna yaldız mânâsına gelen "Zuhruf" sûresi adı verilmiştir. Halbuki dünya malının, Allah katında, bir sinek kanadı kadar değeri yoktur. Onun içindir ki, Yüce Allah dünya malını iyilere de verir, kötülere de verir. Onu iyiler de elde eder, kötüler de. Âhirete gelince, Yüce Allah onu sadece takva sahîbi kullarına verir. Dünya, geçici kalma yurdudur. Âhirel ise, ebedî yaşama yurdudur. [2][2]

Bismillâhirrahmânirrahîm.
**1.** Hâ, mîm.
**2.** Apaçık Kitâb'a andolsun ki,
**3.** Biz, düşünüp anlamanız için onu Arapça bir Kur'an yaptık.
**4.** O, katımızda bulunan ana kitap'ta mevcûd ve hikmetle dolu yüce bir Kîtab'dır.
**5.** Siz, haddi aşan kimseler oldunuz diye, sizi u-yarmaktan vaz mı geçelim?!
**6.** Daha önce gelen milletlere, nice peygamberler göndermiştik.
**7.** Onlar, kendilerine gelen her peygamberi mutlaka alaya alırlardı.
**8.** Biz de bunlardan kuvvetçe daha güçlü olanları helak ettik. Öncekilerin örneği de geçmiştir.
**9.** Andolsun ki onlara "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan; "Onları şüphesiz güçlü olan her şeyi bilen Allah yarattı" derler.
**10.** O, size yeri beşik kılmış ve doğru gidesiniz diye yeryüzünde size yollar vâretmiştir.
**11.** Gökten bir ölçü ile suyu indiren O'dur. Biz onunla kupkuru, ölü memlekete hayat veririz. İşte siz de böylece çıkarılacaksınız.
**12. 13.** Bütün çiftleri yaratan da O'dur. Ve size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar vâretmiştir ki, böylece onların sırtına binip üzerlerine yerleşince, Rabbinizin nİ'metini anarak: "Bunu bizim hizmetimize vereni tes-bîh ve takdis ederiz, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik" diyesiniz.
**14.** "Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz"
**15.** Ama onlar, kullarından bir kısmını, O'nun bir parçası saydılar. Gerçekten insan apaçık bir nankördür.
**16.** Yoksa Allah, yarattıklarından kızları kendisine aldı da oğulları size mi ayırdı?!
**17.** Onlardan biri, Rahmân'a isnat ettiği kız çocuğuyla müjdelenince, hiddetlenerek yüzü simsiyah kesilir.

---

[1][1] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/473-474.
[2][2] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/474.

**18.** Süs İçinde yetiştirilip, mücadele de delilini gösteremeyeni mi istemiyorlar?
**19.** Onlar, Rahmân'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Acaba meleklerin yaratılışlarını mı görmüşler? Onların bu şahitlikleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir.
**20.** Ve dediler ki: "Rahman dileseydi biz onlara tapmazdık." Onların bu hususta bir bilgileri yoktur. Onlar sâdece yalan söylüyorlar.
**21.** Yoksa bundan önce onlara bir kitap verdik de ona mı tu tünüyorlar?
**22.** Hayır! Sâdece, "Biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz" dediler.
**23.** Senden Önce de hangi memlekete uyarıcı gön-dermişsek, mutlaka oranın varlıklıları "Biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlenme uyarız" derlerdi.
**24.** Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz (din)den daha doğrusunu getirmişsem" deyince, dediler kî: "Doğrusu biz sizin gönderildiğiniz şeyi inkâr ediyoruz."
**25.** Biz de onlardan intikam aldık. Bak, yalanlayanların sonu nasıl oldu?

## Kelimelerin İzahı

Safh, yüzçevirmek demektir. Bir kimse bir şeyden yüzçevirip onu bıraktığında, der.
Batış; kuvvet ve intikam demektir. Bir kimse birini şiddet ve zor kullanarak yakaladığında denir.
Mehd; yatak, yaygı demektir.
Dirilttik. Öldükten sonra diriltmek demektir.
Yerleşirsiniz, binersiniz.
Mukrinîn, güç yetirebilenler.
Kezîm; gam ve öfke dolu.
Yalan söylüyorlar.
Ümmet, din ve mezheb demektir.
Mütrefûhâ, varlıklı olanları demektir. Şehevî arzularına dşlan, nimet içinde yaşayan demektir. [3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Hâ, Mîm. Bu harfler (hurûfu mukattaa), Kur'an1 m mucize olduğuna dikkat çekmek içindir.[4][4]

**2.** Bu, Allah'ın yaptığı bir yemindir. Yani, apaçık, doğru yolu sapık yoldan ayıran ve insanlığa, muhtaç olduğu şer'î hüküm ve delilleri açıklayan bu Kur'an'a

[3][3] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/478.
[4][4] Konu hakkında geniş bilgi için, Bakara sûresinin baş tarafına bakınız.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/478.

yemin ederim. [5][5]

**3.** Bu, üzerine yemin edilen şeydir. Yani, onu Arap diliyle, son derece belagat ve fesâhata sahip, olarak sağlam bir üslûp ve muciz bir ifade ile indirdik. Ki, onun hükümlerini anlayışını/.. mânâlarını düşünesiniz ve sağlam üslûbunun beşer gücünün üstünde olduğunu idrak edesiniz. Beyzâvî şöyle der: Yüce Allah Kur'an ile. onu Arapça bir Kur'an kıldığına yemin etti. Yemin ile, üzerine yemin edilen şeyin uygunluğundan dolayı, bu çok güzel edebî sanatlardandır. Kendisiyle yemin edilecek Kur'an'dan daha üstün bir şey olmadığına dikkat çekmek için onunla yemin etmiştir. Bu, Kur'an'm, en belîğ ve en ince bir şekilde şeref ve üstünlüğünü gösterir.[6][6]

**4.** Kur'an, katımızda Levh-i Mahfûz'da bulunmaktadır. Kadri yüce, şanı büyüktür. Son derece hikmetli ve üstün bir mevkiye sahiptir. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah, yer yüzündekiler Kur'an'a saygı göstersinler diye, onun, yüce toplum içindeki şerefini'açıkladı. Yani, kuşkusuz Kur'an, Levh-i Mahfûz'da katımızda, büyük bir makam, şeref ve üstünlüğe sahiptir.[7][7]

**5.** Bu, bir istifhâm-ı inkârîdir. Yani, sizden yüz çevirip te uyarmaktan vaz mı geçelim? Sizi hayvan yerine koyup, Kur'an'la size öğüt vermeyelim mi? Siz yalanlama ve isyanda ileri gidiyorsunuz diye böyle mi yapalım. Hayır, aksine biz, hak yola dönünceye kadar Kur'an'la size öğüt verip hatırlatma yapacağız. Katâde şöyle der: İlk muhataplar Kur'an'ı reddettiklerinde, bu Kur'an kaldırılsaydı mutlaka helak olurlardı. Fakat Allah, rahmetiyle Kur'an'ı onlara tekrar tekrar indirdi ve yirmi sene onları hak yola çağırdı.[8][8] İbn Kesîr de şöyle der: Katâde'nin sözü, cidden çok ince manalıdır. Onun sözünden anlaşılan şudur: Yüce Allah, mahlûkâtına acıdığı ve onlara lütfettiği için, her ne kadar haddi aşanlar ve Kur'an'dan yüzçevirenler olsalar da, onları iyiliğe ve hikmet dolu Kur'an'a çağırmayı bırakmaz. Bilakis bunu emreder ki, hidayetini takdir ettiği kimse onunla hidayet bulsun, bedbahtlığına hükmettiği kimseye karşı da delil getirilmiş olsun.[9][9]

**6.** Geçmiş milletlere ne kadar çok peygamber gönderdik. Bu âyet, peygamber (s.a.v.)'i teselli etmek için inmiştir.[10][10]

**7.** Onlara bir peygamber geldiğinde, onunla alay ettiler ve dalga geçtiler. Sâvî şöyle der: Bu, Peygamber (a.s.)'i teselli etmek içindir. Yani, ey Peygamber!

---

[5][5] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/478.
[6][6] Beyzavi Hâsivesi, 3/288
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/478.
[7][7] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/284
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/479.
[8][8] Tefsîr-i kebîr, 7/195
[9][9] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/285
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/479.
[10][10] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/479.

Teselli ol, üzülme. Çünkü, senin başına gelenler, senden önceki peygamberlerin başına da gelmiştir.[11][11]

**8.** Biz bir kavmi helak ettik ki, onlar Mekke kâfirlerinden daha kuvvetli, daha azgın ve daha taşkın idiler, Kur'-an'da onların yok ediliş haberleri daha önce anlatıldı ki, onlardan sonra gelen yalanlayıcılar için bir ibret ve bir öğüt olsunlar. Fahreddin Râzî şöyle der: Mekke kâfirleri, yalanlama ve inkâr etme hususunda, kendilerinden öncekilerin tuttuğu yolu tuttular. Bu yüzden, onların başına gelenlerin bir benzerinin kendi başlarına da gelmesinden sakınsınlar. Bunlar için onları misal olarak getirdik.[12][12]

**9.** Ey Peygamber! O müşriklere, ökleri ve yeri bu eşsiz şekilde kim yarattı? diye sorsan, " Mutlaka onları tek ve mülkünde azîz olan, yarattıklarım bilen Allah yarattı" derler. Kurtubî şöyle der; Allah'ın yaratmasını ve vücuda getirmesini ikrar ettiler. Sonra da cehalet ve beyinsizlikleri yüzünden, onunla birlikte başkasına ibadet ettiler.[13][13]
Bundan sonra Yüce Allah onlara kudret ve hikmetinin sonsuzluğunu gösteren yüce sıfatlarını anlatmak üzere şöyle buyurdu: [14][14]

**10.** O yeryüzünü sizin için yayan ve yatak haline getirendir. Onun üzerinde yerleşir, çalışır ve uyursunuz. Sizin için yeryüzünde, yolculuğunuz sırasında gideceğiniz yollar yarattı. hikmet sahibi yaratıcı ve bu harikulade nizamı yerleştirenin gücünü anlayasımz. [15][15]

**11.** Gökten yağmuru, belirli bir ölçüde, ihtiyaca göre ve yetecek kadar indiren O'dur. Beyzavî şöyle der: Fayda verecek ve zarar vermeyecek kadar indiren O'dur.[16][16] Biz o suyla, ölmüş ve bitkisiz kalmış toprağı diriltiriz. " Ölmüş yerden bitkileri çıkardığımız gibi aynı şekilde sizi de kabirlerinizden çıkaracağız. [17][17]

**12.** Hayvan, bitki ve diğer bütün türleri yaratan O'dur. İbn Abbas şöyle der: tan maksat; tatlı, ekşi, beyaz, siyah, erkek ve dişi gibi bütün sınıf ve türlerdir.[18][18]
Sizin için, yolculuklarınız sırasında bineceğiniz denizlerde gemileri, karalarda da develeri yaratan O'dur. İbn Kesîr şöyle der: Yani, etlerini yemeniz ve sırtlarına binmeniz için onları zelil kılan, emrinize veren ve istifadenizi kolaylaştıran O'dur.[19][19]

---

[11][11] Sâvî Haşiyesi, 4/44
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/479.
[12][12] Tefsîr-i kebîr, 27/195
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/479.
[13][13] Kurtubî, 16/64
[14][14] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/480.
[15][15] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/480.
[16][16] Beyzâvî, 2/177
[17][17] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/480.
[18][18] Cemel Haşiyesi, 4/77
[19][19] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/285

**13.** İster gemi olsun, ister deve olsun bu bineklerin üzerine yerleşmeniz için, Sonra da, üzerlerine yerleştiğinizde, Rabbinizin size verdiği yüce nimeti hatırlayıp kalplerinizle O'na şükredesiniz diye yarattı. Bir de, bindiğinizde dillerinizle: "Bu binekleri zelil kılıp onlara binmeyi bizim için kolaylaştıran Yüce Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederiz. Eğer bunları bizim emrimize vermemiş olsaydı, biz ne onlara güç yetirebilir, ne de binebilirdik" demeniz için onları sizin emrinize verdi. [20][20]

**14.** Biz Öldükten sonra sadece Rabbimize dönecek ve ona varacağız. Şeyhzâde şöyle der: Burada nimeti hatırlamaktan maksat, onu zihinde tasavvur etmek ve hatıra getirmek değildir. Bilakis maksat, o nimetin, her şeye gücü yeten, her şeyi bilen hikmet sahibi Yüce Allah'ın tedbiriyle meydana gelmiş bir nimet olduğunu ve kendisine itaati ve şükrü gerektirdiğini hatırlamaktır. Çünkü, kim, insanın bindiği gemi veya hayvanların, insandan daha cüsseli ve daha kuvvetli olduğunu, bununla birlikte onun, üzerine binen insanın istediği tarafa çevirebileceği şekilde, emrine verilmiş olduğunu düşünürse; yine denizin ve rüzgarın yaratılışını ve onlardaki heybet ve korkulu hallere rağmen, her ikisinin de insanın emrine verilmiş bulunduğunu düşünürse, o zaman, Allah'ın büyüklük ve yüceliğinin, engin hikmet ve kudretinin idraki içinde vecde gelir. Bu vecd onu, Allah'ın büyüklüğü karşısında hayretle şöyle demeye sevkeder: " Onu, bizim hizmetimize vereni teşbih ve takdis ederiz. Yoksa biz bunlara güç yetiremezdik...[21][21] Yüce Allah, müşriklerin, göklerin ve yerin yaratıcısının Allah olduğunu itiraf ettiklerini anlattıktan sonra, ardından Allah'tan başkasına ibadet etmeleri hususundaki cehalet ve beyinsizliklerini gösteren delilleri anlattı: [22][22]

**15.** Müşrikler, "Melekler Allah'ın kızlarıdır" diyerek ona çocuk isnat ettiler. Kuşkusuz bu inançta olan insan, aşırı kâfir olmuş, büyük bir inkâr ve taşkınlıkta bulunmuştur. Beyzâvî şöyle der: Böyle diyen insan apaçık kâfirdir. Çünkü Allah'a çocuk nisbet et-mek, onu hiç tanımamak ve şanım küçük görmekten ileri gelmektedir.[23][23]

**16.** Bu, inkâr ve onların hallerine şaşmayı ifade eden bir sorudur. Yani, Yüce Allah kendine kızlar edindi de, sizin için oğulları mı tercih ve tahsis etti? İbn Kesir şöyle der: Bu, onları, aşırı derecede kınamak demektir.[24][24]
Bundan sonra Yüce Allah, bu kınamanın devamını anlatmak üzere şöyle buyurdu: [25][25]

---

Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/480.
[20][20] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/480.
[21][21] Beyzâvî Haşiyesi, 3/291
[22][22] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/480-481.
[23][23] Beyzâvî, 2/177
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/481.
[24][24] Muhtasar-ı tbn Kesîr, 3/286
[25][25] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/481.

**17.** Müşriklerden birine, "Allah kızlar edindi" diyerek Allah'a nisbet ettiği kız müjdesi verildiğinde, üzüntü ve kederden yüzü sanki simsiyah olur. Müjdelendiği şeyin kötülüğünden dolayı, öfke ve kederle doJu olur. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu âyetten maksat, akıllarının azlığına ve fikirlerinin zayıflığına dikkat çekmektir. Çünkü durumu bu derece düşük olan bir varlığı, aklı olanın Allah'a isnat etmesi nasıl caiz olur? Bir Araptan rivayet olunmuştur ki, karısı bir kız doğurduğunda o, kadının bulunduğu evi terketmiştir.[26][26]

**18.** Allah'a, zinet içersinde beslenip büyütülenleri, yani kızları, mı isnat ediyorlar? Halbuki o, zayıf görüşlü olduğu için, mücadele ederken delilini ortaya çıkaramaz. İşte böyle olan varlık, Yüce Allah'a isnat edilir mi? İbn Cüzeyy şöyle der: Bundan maksat, "Melekler Allah'ın kızlarıdır" diyenleri reddetmektir. Yüce Allah sanki söyle buyurmuştur: Süs içersinde büyütüleni yani zineti kullanarak büyüyüp gelişeni, Allah'a mı isnat ediyorsunuz? Bu, noksanlık sıfatıdır. Yüce Allah, bunun ardından başka bir noksanlık sıfatını anlattı: "Kız, aklı eksik olduğu için, tartıştığı ve konuştuğu zaman delilini açıklayamaz. Konuşurken sözü bozmayan, mânâyı karıştırmayan çok az kadın bulursun. Bu noksanlıkları taşıyan bir varlık, Allah'a nasıl nisbet edilir?"[27][27] İbn Kesîr şöyle der: Kadın, şekil ve mânâda eksiktir. Dış görünüşü ve şekilde bulunan eksiklik, süslenmek suretiyle tamamlanır ki, ondaki eksiklik giderilsin. Nitekim bir şâir şöyle der:
Süslenmek, eksikliği gideren bir zinnettir. Güzellik eksik olduğunda, süslenmek onu tamamlar.
Kadının mânâdaki eksikliğine gelince, o, zayıftır ve intikam almaktan âcizdir. Nitekim, kendisine, "Kızın oldu" diye müjde verilen bir Arap şöyle demiştir: "O, iyi bir çocuk değildir. Yardımı ağlamak, iyiliği hırsızlıktır".[28][28]

**19.** Bu, kâfirlerin çirkin sözlerinin kapsadığı başka bir küfürdür. Yani, kâfir Araplar, Allah'ın en mükemmel ve değerli kulları olan meleklerin dişi olduklarına inandılar ve onlar hakkında bu hükmü verdiler. Allah melekleri yaratırken hazır mı oldular da, onların dişi olduklarını bildiler.? Bu, onların câhil olduklarını göstermek ve onlarla alay etmektir. Meleklere, onların yalancı şahitliklerini amel defterlerine yazmalarını emredeceğiz. Kıyamet gününde o şehadetlerinden sorguya çekileceklerdir. Bu, korkutucu, şiddetli bir tehdittir. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, kâfir Arapların üç çirkin sözünü nakletti. Birincisi, Allah'a çocuk isnat etmeleri. İkincisi, Allah'a oğullan değil de kızları isnat etmeleri. Üçüncüsü ise, delilsiz ve hüccetsiz, değerli meleklerin dişi olduklarına hükmetmeleridir. Kur'an-ı Kerîm, onların bu sözlerinde yalancı olduklarım belirtmiştir. Bundan sonra sapıklık ve iftiraları daha da arttı ve

---

[26][26] Tefsır-i kebîr, 27/201
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/481.
[27][27] Teshil, 4/26
[28][28] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/287
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/482.

bunun, Allah'ın rızasıyla olduğunu iddia ettiler: [29][29]

**20.** Alay ve eğlence yoluyla, "Allah dileseydi, biz ne o meleklere ne de o putlara tapardık. Bizim onlara tapmamız Allah'ın dilemesiyle olunca, o buna razı demektir" dediler. Kurtubî şöyle der: Bu onların, kendisiyle bâtıl murat edilen hak sözleridir. Çünkü her şey Allah'ın iradesiyle olur. Dilemek başka, razı olmak başka bir şeydir. "Dilemek"le delil getirmek doğru olmaz. Onlar, putların yerine Allah'a tapsalardi, bilirdik ki, Allah onların bunu yapmalarını murat etmiştir.[30][30] Yüce Allah onları şu sözüyle yalanlamıştır: Bu hususta onların hiçbir hüccet ve delili yoktur, Onlar sadece yalan söylüyor ve Allah'a karşı yalan uydurup iftira ediyorlar. [31][31]

**21.** Bu âyet, onlara verilmiş başka bir cevaptır. Yani, yoksa o müşriklere Kur'an'dan önce bir kitap indirdik te, onlar o kitaba sarılıp onun yönlendirmeleriyle mi amel ediyorlar? Fahred-din Râzî şöyle der: Yani, onlar bu bâtılı, Kur'an'dan önce indirilmiş bir kitapta buldular da, ona mı dayanıyor ve sarılıyorlar?"[32][32]

**22.** Bu âyetteki edatı, bir sözden başka bir söze geçmek mânâsına gelen "idrab" içindir. Yani, onlar iddialarına aklî veya naklî bir delil getiremediler. Aksine, câhil babalarını taklit etmekten başka dayanaklarının olmadığını itiraf ettiler. Ebussuûd şöyle der: Âyette geçen "ümmet", din ve mezhep demektir. Ona uyulduğu ve yönelindiği için bu isim verilmiştir.[33][33] Biz, atalarımızın yolundan yürür ve onların izlerinden giderek doğru yolu buluruz. [34][34]

**23.** O kâfirler, babalarına hüccetsiz ve delilsiz uydukları gibi, onların önceki yalanlayanları da böyle yapmıştır, senden Önce, ne zaman herhangi bir ümmete bir peygamber gönderdiysek, O toplumlarda, milletin kendilerini şımarttığı, zevk ve eğlencelerinin, hakkı talep hususunda meşakkate katlanmalarına engel olduğu varlıklı kimseler, "Biz atalarımızı bir din üzere bulduk. Biz onların yolundan giderek onlara uyacağız" dediler. Beyzâvî şöyle der: Bu âyet, peygamberi teselli etmekte ve bu gibi konuda taklidin, eski bir sapıklık olduğunu göstermektedir. Aynı, zamanda atalarının, onlar için, nazar-ı itibâra alınacak bir senet olmadıklarını açıklar. Refah ve kahramanlık sevgisinin, onları tefekkürden kör taklide çevirdiğini bildirmek için, Yüce Allah (varlıklı kişiler)! özellikle zikretti.[35][35] Sanat yapmak için burada yukarıda ise denildi. Çünkü her ikisi de aynı mânâdadır. [36][36]

---

[29][29] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/482.
[30][30] Kurtubî, 16/73
[31][31] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/483.
[32][32] Tefsir-i Kebir, 27/206
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/483.
[33][33] Ebussuûd, 5/42
[34][34] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/483.
[35][35] Beyzavî, 2/178
[36][36] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/483.

**24.** Her peygamber, kavmini Allah'ın azabına karşı uyardığında onlara şöyle dedi: Ben size, atalarınızın mensup olduğu dinden daha doğru bir din getirsem, yine de onlara mı uyacaksınız? Kâfirler şöyle cevap verdiler: Biz sizin gönderildiğiniz Allah'ın birliği inancını, imanı, Öldükten sonra dirilme ve haşir gibi her şeyi inkâr ediyoruz.[37][37]

**25.** Bunun üzerine biz, yalanlayıcı milletlerden, çeşitli azaplarla intikam aldık. Hallerinin ve âkibetlerinin nasıl olduğuna bir bak!! [38][38]

**26.** Bir zaman İbrahim, babasına ve kavmine demişti ki: "Ben sizin taptıklarınızdan uzağım.
**27.** Ben yalnız beni Yaratan'a taparım. Ve O, beni doğru yola iletecektir."
**28.** Bu sözü, ardından geleceklere devamlı kalacak bir mîras olarak bıraktı ki insanlar dönsünler.
**29.** Doğrusu onları da, babalarını da kendilerine, hak ve onu açıklayan bir peygamber gelinceye kadar geçindirdim.
**30.** Fakat kendilerine hak gelince: "Bu bir büyüdür, biz onu tanımıyoruz" dediler.
**31.** Ve dediler ki: "Bu Kur'an iki şehirden bir büyük adama indirilse olmaz mıydı?"
**32.** Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırıyorlar? Dünya hayâtında onların maişetlerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için bazısını bazısına derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti onların biriktirdikleri şeylerden daha hayırlıdır.
**33.** Şayet insanların bir tek inkarcı ümmet olması mahzuru bulunmasaydı, Rahmân'ı inkâr edenlerin evlerinin tavanlarını ve çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık.
**34.** Evlerinin kapılarını ve üzerine yaslanacakları koltukları da (hep gümüşten yapardık).
**35.** Ve onları altın zinetlere boğardık. Bütün bunlar sâdece dünya hayâtının geçici faydalanılan şeyidir. Âhiret ise, Rabbinin katında takva sahiplerine mahsustur.
**36.** Kim Rahmân'ın zikrini görmezlikten gelirse, yanından ayrılmayan bir şeytanı ona arkadaş yaparız.
**37.** Şüphesiz bu şeytanlar onları doğru yoldan alı-koyarlar da onlar, kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar.
**38.** O şeytan dostu kim ise en sonunda bize gelince arkadaşına: "Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı, ne kötü arkadaşmışsın (sen!)" der.
**39.** Zulmettiğiniz için, bugün, azapta ortak olmanız size asla yarar sağlamaz,

---

[37][37] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/484.
[38][38] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/484.

**40.** Sen mi sağırlara işittireceksin; yahut körleri ve apaçık sapıklıkta olanları doğru yola sen mi ileteceksin?
**41.** Biz seni onlardan alıp götürsek de yine onlardan intikam alırız.
**42.** Yahut onlara va'dettiğimiz azabı, sana gösteririz. Kuşkusuz bizim onlara gücümüz yeter.
**43.** Sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz sen, dosdoğru yoldasın.
**44.** Doğrusu Kur'ân, sana ve kavmine bir öğüttür. İlerde ondan sorumlu tutulacaksınız.
**45.** Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize sor! Rahman' dan başka tapılacak tanrılar yapmış mıyız?

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde müşriklerin, babalarını körükörüne tak lit ettiklerini anlattıktan sonra burada da, tevhid dinine inanan hanifleri; önderi, Arapların mensup oldukları ve kendisiyle iftihar ettikleri Hz İbrahim'i (a.s.) ve onun, kavminden ve putlara tapmaktan uzak oluşunu anlatti. Bunu, hidayet ile sapıklığı ve sağlam akıl mantığı ile heva, heves v taklit mantığını mukayese etmek için yaptı. [39][39]

## Kelimelerin İzahı

Berâ, uzak mânâsına gelen bir mastardır. Bir kimse bir şeyi ta mamen bırakıp uzaklaştığında der.
Akıbehû; soyu, nesli demektir. İbn Şihâb şöyle der: Akib, çocu ve çocuğun çocuğu manasınadır.
Suhriyyen, işte çalıştırılan ve istihdam edilen.
Meâric; asansörler, merdivenler. Bu, kelimesinin çoğuludur. Mirâc, üzerinde insanın yukarı çıktığı basamak ve benzeri şey demektir.
Yükselirler, yukarı çıkarlar.
Zuhruf, altın, gümüş ve benzerlerinden yapılan süs.
Yüz çevirir. Bu kelime aslında, "göz zayıfladı" mânâsına söylenen sözünden alınmıştır. İmam Halil1 şöyle der: "Zayıf bir gözle bakmak" demektir. [40][40]

## Âyetlerin Tefsiri

**26.** Ey Peygamber! Hatırla ki bir zamanlar İbrahim, müşrik kavmi ve babasına, "Ben, sîzin Allah'ı bırakıp ta tapmış olduğunuz bu putlardan uzağım" demişti. [41][41]

---

[39][39] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/487.
[40][40] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/487-488.
[41][41] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/488.

**27.** Fakat, beni yoktan yaratıp büyüten Rabbim, şüphesiz bana hak yolu gösterecek ve beni mutluluk yoluna iletecektir. [42][42]

**28.** İbrâhîm, bu kilemeyi, yani kelime-i tevhidi, neslinde baki kalıcı kıldı. Dolayısıyle onların içinde Allah'ı birleyenler dâima bulunur. Onlardan şirk koşanların, imana dönmeleri ümidiyle böyle yaptı. Mücâhid şöyle der: İbrahim, kelime-i tevhidi, kıyamete kadar soyunda onu söyleyenlerin bulunacağı bir kelime haline getirdi.[43][43]

**29.** İbrahim'in soyundan gelen Mekke halkını ve babalarını, Ömürlerini uzatmak ve bolca nimetler vermek suretiyle faydalandırdım. Fakat onlar verilen mühlete aldandılar ve kelime-i tevhîdİ bırakıp nimetlerden faydalanma ve şehevî arzularının peşinden gitmekle meşgul oldular. Nihayet kendilerine Kur'an ve peygamberliği açık, Allah katından parlak mucizelerle desteklenmiş bir elçi geldi. Fahreddin Râzî şöyle der: Âyetin nazmından anlaşılan şudur: Onlar, babalarını taklide güvenip te delili düşünmeyince kendilerine verilen mühletin uzunluğuna ve Allah'ın onları dünya nimetleri içersinde yaşatmasına aldandılar ve haktan yüzçevirdiler. [44][44]

**30.** Onları, düştükleri gafletten uyarmak ve Allah'ın birliğini onlara göstermek için Kur'an gelince, kibir ve sapıklıkları arttı da, Kur'an hakkında, "O bir sihirdir "Ve biz onu inkâr edicileriz, onun Allah kelâmı olduğuna inanmıyoruz" dediler. Ebussuûd şöyle der: Kur'an'a sihir dediler ve onu inkâr edip peygamberleri küçümsediler. Önceki kâfirliklerine, hakka karşı direnmeyi ve onu küçümsemeyi de eklediler.[45][45]

**31.** Müşrikler dediler ki: "Bu Kur'an Mekke veya Tâifte büyük bir adama indirilseydi ya!" Tefsirci-ler şöyle der: Müşriklerin, "Büyük adam"dan maksatları, Mekke'de Velîd b. Muğîra veya Tâifte Urve b. Mes'ûd es-Sekafî'dir. Kureyş, Kur'an'm, fakir bir yetim olan Muhammed (s.a.v.)'e inmesini uzak gördü ve büyük kişi, mal ve mevkii olan kişi olduğunu zannettikleri için, Kur'an'm büyük ve reislerden birine inmesini istediler. Büyük olan kişinin, Allah katında büyük olan kişi olduğunu anlamadılar. Onlar, büyüklük Ölçüsü olarak makam ve malı dikkate aldılar. Her zaman ve her yerde câhillerin görüşü budur. Allah ve akıllılar katında, gerçek büyüklük ölçüsü, sadece ruh büyüklüğü ve yüceliğidir. Kim, Abdullah oğlu Muhammed (s.a.v.)'den, ruhça daha büyük ve daha yücedir? Bunun içindir ki Yüce Allah onlara şu sözüyle cevap verdi: [46][46]

---

[42][42] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/488.
[43][43] Muhtasar-ı Tbn Kcsîr, 3/288
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/488.
[44][44] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/488.
[45][45] Ebussuûd, 5/43
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/488-489.
[46][46] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/489.

**32.** Peygamberliği onlar mı veriyorlar ve onu kullardan dilediklerine onlar mı tahsis ediyorlar ki onun, insanlardan, filan zengine veya filan büyüğe verilmesini istiyorlar? Biz hikmetimizle bunu zengin, şunu da fakir kıldık. Mal ve rızık hususunda aralarında farklar yarattık. Basit bir şey olan geçim işini onlara bırakmayıp bilakis onun taksimini bizzat üzerimize aldığımız halde, önemli ve büyük bir şey olan peygamberlik işini, onların istek ve arzularına nasıl bırakırız? İbn Cüzeyy şöyle der: Dünyada geçim taksim ettiğimiz gibi, aynı şekilde dini lütuf lan da biz taksim ettik. Geçici basit nasipleri ihmal etmediğimize göre, kalıcı ve şerefli nasipleri ihmal etmememiz daha uygundur. Mahlukatı rızık ve yaşayış bakımından birbirinden farklı kıldık ve onlar için, bu zengin, şu fakir, öbürü orta halli şeklinde mertebeler takdir ettik. onlardan her biri diğeri için çalışır olsun ve birbirlerine hizmet etsinler de, hayat işi düzgün yürüsün. Sâvî şöyle der: İnsanların rızık konusunda birbirinden farklı kılınması, birbirlerinden yararlanmaları içindir. Bütün durumları eşit olsaydı, kimse kimseye hizmet etmezdi. Bu da dünyanın harap olmasına ve düzeninin bozulmasına sebep olurdu.[47][47] Ebu Hayyan da şöyle der: Yüce Allah'ın, suhriyyen" sözü, bir hizmette kullanmak mânâsına gelen, kökündendir. "Alay etmek" mânâsına gelen, subriyye" kökünden değildir. Bundaki hikmet, insanların birbirlerinden faydalanmaları ve menfaatlerine kavuşmalarıdır. Her biri, bütün işleriyle bizzat kendisi meşgul olsa, buna gücü yetmez ve helak olur. "Biz taksim ettik" cümlesi, bütün hırsıyla dünya malı peşinden koşmaktan uzaklaştırıcı ve Allah'a tevekküle yardımcıdır.[48][48] Katâde ise şöyle der: Sen kuvveti zayıf, çaresi az ve iyi konuşamıyan bir kimseye, bol rızık verilmiş olduğunu görürsün. Kuvvetli ve herşeye çare bulabilen ve iyi konuşabilen bir kimseyi de dar rızık içinde bırakılmış görürsün. İmam Şafiî şöyle der:
Kaza ve onun varlığının delillerinden biri de, akıllının sıkıntı içinde olması, ahmağın yaşayışının ise güzel olmasıdır.[49][49] Rabbinin sana peygamberlik lütfetmesi, insanların topladığı geçici dünya malından daha iyidir. Bundan sonra Yüce Allah, dünyanın basitliğini ve Allah katında değerinin düşüklüğünü açıklamak Üzere şöyle buyurdu: [50][50]

**33.** İnsanlar, kâfiri rızık bolluğu içinde gördüklerinde kâfirliğe rağbet edecek ve küfürde tek bir millet haline gelecek olmasalardı, mutlaka bu dünyayı kâfirlere tahsis eder ve onlara tavanları saf gümüşten, türlü türlü süs ve nakışlarla süslenmiş yüksek köşkler verirdik, Onlar için, üzerlerinde yukarı çıkacakları ve yükselecekleri gümüş merdivenler ve asansörler yaratırdık. [51][51]

**34.** Refahlarını ve nimetlerini artırmak için evlerinin kapılarını ve divanlarını gümüş yapardık. O gümüş divanlara oturup yaşlanırlardı. [52][52]

---

[47][47] Sâvi Haşiyesi, 4/48
[48][48] Bahr,8/13
[49][49] Bahr, 8/13
[50][50] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/489-490.
[51][51] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/490.
[52][52] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/490.

**35.** Onlar için perdeler, yastıklar ve nakışlardan zinetler yaratırdık. İbn Abbas şöyle der: Zuhruf, altın demektir. Yani, onlara altın ve 'gümüşten tavan, kapı ve divanlar verirdik.[53][53] Kâfirlere verdiğimiz bütün bu dünya nimetleri, sadece değersiz ve geçici :dünya hayatında kendisinden faydalanılan şeylerdir. Cennet ve ondaki çeşitli zevkler ve anlatılamayacak kadar bol nimetler, sadece takva sahibi mü'minlerindir. Bu hususta hiç kimse onlara ortak olmaz. Tefsirciler şöyle der: Âyetler, dünyanın basitliğini ve değerinin azlığını ve önemsiz olduğunu açıklamak için getirilmiştir. Şöyle ki, eğer fitne olmasaydı, Yüce Allah bütün bu nimetleri kâfirlere tahsis eder; evlerini, merdivenlerini ve tavanlarını altın ve gümüşten yapardı. Âhiretten bir nasibi olmadığı için, bu dünyada kâfire bütün bu nimetleri verirdi. Fakat Yüce Allah, kullarına çok merhamet edicidir. Dolayısıyle bazı kâfirleri zengin, bazılarını fakir kılmıştır. Mü'minlerin de bazılarını zengin bazılarını fakir kılmıştır. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Eğer dünyanın, Allah katında bir sivrisineğin kanadı kadar değeri olsaydı, Allah ondan kâfire, bir yudum su içirmezdi.[54][54] Zemahşerî de şöyle der: Eğer sen "Kâfirlere bolluk vermek, fitneye sebep olacağı için Allah onlara bolluk vermedi. Yani, insanlar dünyayı sevdikleri ve ona aşırı derecede düşkün oldukları için küfre düşerler diye bolluk vermedi. Öyleyse, insanların İslama gelmeleri için, müslümanlara bolluk verseydi ya!" dersen, derim ki: Müslümanlara bolluk vermesi de, fesada sebeb olur. Çünkü bu da insanların dünya için İslama girmelerine sebep olur ki, bu da münafıkların tuttuğu yollardandır. Şu halde hikmet, Allah'ın takdir ettiğindedir. Öyle ki, O, zenginler ve fakirler olarak insanları iki gruba ayırdı. Fakirliği zenginlikten üstün kıldı.[55][55]

**36.** Kim, Kur'an'dan ve Allah'a ibadetten yüz çevirir, gafil davranır ve görmemezlikten gelirse, Onun için bir şeytan hazırlarız. Bu Şeytan ona devamlı vesvese verir ve onu azdırır. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Görmedin mi, biz kâfirlerin üzerine, kendilerini iyice(isyana) sevkeden şeytanları gönderdik."[56][56] Bu şeytan onun ayrılmaz bir arkadaşıdır. [57][57]

**37.** Şüphesiz o şeytanlar, bu sapık kâfirleri doğru yoldan akkorlar. Kâfirler kendilerinin yaptıkları işlerde doğruluk, basiret ve aydınlık üzere olduklarını zannederler. [58][58]

**38.** Nihayet kâfir, arkadaşı ile birlikte bir zincire bağlanmış olarak geldiğinde, arkadaşına der ki, "Keşke benimle senin aranda, doğu ile batı arasındaki mesafe

---

[53][53] Kurtubî, 16/87
[54][54] TirmizL Zühd,13 (az farklı). Tirmizî, "Bu, hasen ve sahîh hadistir" der.
[55][55] Keşşaf, 4/197
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/490-491.
[56][56] Meryem sûresi, 19/83
[57][57] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/491.
[58][58] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/491.

kadar uzaklık olsaydı." Taberî şöyle der: Bu, yani el-Meşrikayn (iki doğu) kelimesi, tağlîb yoluyla söylenmiştir. Nitekim güneş ile aya, "iki ay" mânâsına Ebu-bekir (r.a.) ile Ömer'e (r.a.) İki Ömer" mânâsına anne ve babaya "iki baba" mânâsına denilir. Burada da galip kılındı vedenildi.[59][59] Sen ne kötü arkadaşsın. Çünkü sen bâtıı bana süslü göstermekle, bedbahtlığıma sebep oldun. Ebu Saîd el-Hudri (r.a.) şöyle der: Kâfir diriltilip kabrinden çıkarıldığında, şeytanlardan olan arkadaşıyle eşleştirilir. Bu şeytan onu cehenneme götürünceye kadar ondan ayrılmaz. [60][60]

**39.** Azabı ortak çekmeniz size bir fayda ve yarar sağlamaz. Bu sizden hiçbir şeyi hafifletmez. Çünkü siz zulmettiniz. Herbiri azaptan nasibini bol bol alacaktır. İbn Cüzeyy şöyle der: Bundan maksat şudur: Onların, azabı beraber çekmeleri kendilerine fayda vermez. Dünyada sıkıntı çeken bir kimsenin kendi başına gelen musibetin bir benzerinin başkasının da başına geldiğini gördüğünde, duyduğu teselli rahatını bulamazlar.[61][61] Çünkü dünya musibeti yaygınlaştığında azalır. Yüce Allah, onların hep beraber azap çekmelerinin, belâlarını hafif-letmeyeceğini bildirmek suretiyle bu vehmi ortadan kaldırdı. [62][62]

**40.** Peygamber! Kör ve sağır gibi olan o kâfirlere ve o apaçık sapıklık içinde bulunanlara sen mi işittireceksin? Bunu yapamazsın. O halde, inkâr ederlerse canın sıkılmasın.
"Tefsircüer şöyle der: Bu âyet, peygamber (s.a.v)'i teselli etmektedir. Zira o, müşrikleri imana çağırma hususunda elinden geleni yapıyor, oysa onların hakka karşı sadece körlükleri, azgınlıkları ve sapıklıkları artıyordu. [63][63]

**41.** Onlardan İntikam almadan önce seni hemen öldürürsek, bilesin ki, biz senin ölümünden sonra onlardan intikam alırız. [64][64]

**42.** Ey Peygamber! Yahut da onlara va'dettiğimiz azabı hayatında sana mutlaka gösteririz. Bizim onlara gücümüz yeter. Onlar elimizdedirler, bizden kurtulamazlar. İbn Abbâs şöyle der: Allah (c.c.) bunu Bedir gününde Peygambere (s.a.v.) gösterdi. İbn Kesîr de şöyle der: Yani, sen hayattayken veya ölümünden sonra onları cezalandırıp mutlaka intikam alırız. Yüce Allah, düşmanları hakkında peygamberinin gözünü aydın etmeden ve onların ileri gelenleri arasında onu hakem kılmadan ruhunu almadı.[65][65]

**43.** Ey Peygamber! Sana vahyettiğimiz Kur'an'a sarıl. dul Şüphesiz sen, Naîm

---

[59][59] Taberî, 25/44
[60][60] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/491.
[61][61] Teshîl, 4/29
[62][62] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/491-492.
[63][63] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/492.
[64][64] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/492.
[65][65] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/290
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/492.

cennetlerine götüren dosdoğru yol ve apaçık hak üzeresin. [66][66]

**44.** Şüphesiz bu Kur'an, senin için de kavmin Kureyş için de büyük bir şereftir. Çünkü Kur'an Kureyş diliyle ve onlardan birine indirildi. İlerde bu nimetin şükründen sorumlu tutulacaklardır. İbn Cüzeyy şöyle der: Burada zikir, şeref manasınadır. Peygamberin kavminden maksat da Kureyş ve diğer Araplardır. Kuşkusuz onlar, İslam sayesinde dünya ve âhiret şerefini elde etmişlerdir. Dünyanın doğularını ve batılarım fethetmiş olmaları, hilafet ve saltanatın, ellerine geçmiş olması sana yeter.[67][67] Bu Kur'an, kendisine uyan herkes için bir şereftir. Bu âyet, Yüce Allah'ın, "Andolsun size öyle bir kitap indirdik ki onda şan ve şerefiniz vardır. Halâ akletmeyecek misiniz?"[68][68] mealindeki âyete benzemektedir. [69][69]

**45.** Bu varsayim yoluyla yapılmış bir hitaptır. Sözde hazif vardır. Yani, ey Peygamber! Tevhîd konusunda şüpheli isen, senden Önce gelen peygamberlere sor: Allah'tan başkasına ibadete çağıran hiçbir peygamber var mıdır? Bu âyet, Yüce Allah'ın, "Eğer sana indirdiğimizden şüphede isen, senden önce o kitabı okuyanlara sor"[70][70] mealindeki âyetine benzemektedir. Ebussuûd şöyle der: Âyetten maksat, peygamberlerin tevhîd inancı üzerinde icmâ ettiklerine şahit getirmektir. Ayrıca şuna dikkat çekmektedir ki, Kur'an onun icat ettiği bir bid'at değildir ki, yalanlansın ve kendisine düşmanlık edilsin.[71][71] Ebû Hayyân da şöyle der: Anlaşılıyor ki, hitap, âyeti dinleyenedir. Buradaki sual, peygamberlerin dinlerine bakmak yerinde mecaz olarak kullanılmıştır. "Bak ki, peygamberlerin dinlerinden hiçbir dinde putlara ibadet var mıdır?" demektir. Bu, şâirlerin, yurtlara ve kalıntılara sormasına benzer. Arapların, "Yere sor, nehirlerini kim açtı, ağaçlarını kim dikti, meyvelerini kim topladı?" O, konuşarak sana cevap veremese de, itibarî olarak cevap verir. Bütün bunlar mecaz türündendır.[72][72]

**46.** Andolsun biz Musa'yı âyetlerimizle Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına göndermiştik. Musa: "Ben âlemlerin Rabbinin elçisiyim" demişti.
**47.** Onlara âyetlerimizi getirince, bunlara gülü-vermişlerdi.
**48.** Bizim onlara gösterdiğimiz her âyet diğerinden daha büyüktü. Doğru yola dönerler diye onları azaba uğrattık.
**49.** Bunun üzerine dediler ki: Ey büyücü! Sana verdiği ahde göre bizim için Rabbine duâ et; (Azabı kaldırınca) biz artık doğru yola gireceğiz.
**50.** Fakat biz onlardan azabı kaldırınca hemen sözlerinden dönüverdiler.
**51.** Firavun kavmine seslendi ve dedi: "Ey kavmim! Mısır mülkü ve altımdan

---

[66][66] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/492.
[67][67] Teshîl, 4/29
[68][68] Enbiyâ sûresi, 21/10
[69][69] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/492.
[70][70] Yûnus sûresi, 10/94
[71][71] Ebussuûd, 5/45
[72][72] Bahr, 8/19
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/493.

akıp giden şu ırmaklar benim değil mi? Hâlâ görmüyor musunuz?
**52.** Yoksa ben, kendisi zayıf ve nerdeyse söz anlatamayacak durumda bulunan şu adamdan daha hayırlı değil miyim?
**53.** Ona altın bilezikler verilmeli veya yanında ona yardımcı melekler gelmeli değil miydi?"
**54.** Firavun bu şekilde kavmini küçümsedi; onlar da kendisine boyun eğdiler. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir kavim idiler.
**55.** Böylece bizi öfkelendirince onlardan intikam aldık, hepsini suda boğduk.
**56.** Onları, sonradan gelenlere bir selef ve bir ibret örneği kıldık.
**57.** Meryem oğlu İsâ, bir misâl olarak anlatılınca senin kavmin hemen bağnşmaya başladılar.
**58.** "Bizim tanrılarımız mı hayırlı, yoksa o mu?" dediler. Bunu sana ancak tartışmak için söylediler. Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur.
**59.** O sâdece kendisine nimet verdiğimiz ve İsrâîl oğullarına örnek kıldığımız bir kuldur.
**60.** Eğer dileseydik, içinizden, yeryüzünde yerinize geçecek melekler yaratırdık.
**61.** Şüphesiz ki O (İsâ), kıyamet için bir bilgidir. O vakitten hiç şüpheye düşmeyin ve bana uyun, çünkü bu, dosdoğru yoldur.
**62.** Sakın şeytan sizi yoldan çevirmesin. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.
**63.** İsâ, açık delillerle geldiği zaman demişdi ki: Ben size hikmet getirdim ve ayrılığa düştüğünüz şeylerden bir kısmını size açıklamak için geldim. Öyleyse Allah'tan korkun ve bana itaat edin.
**64.** Şüphesiz Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. O'na ibadet edin. İşte bu, doğru yoldur.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Rasulullah (s.a.v)'in malsız ve makamsız bir fakir olmasrndan dolayı, Kureyş, peygamberlik konusunda ona itiraz edip, Kurân'm, malı çok makamı yüce bir adama inmesini isteyince, Yüce Allah burada, o inat mantığı ile taşkınlık mantığının bir olduğuna işaret etmek için Mûsâ (a.s.) ile Firavun'un kıssasını anlattı. Kuşkusuz Firavun, onlardan Önce malı ve saltanatı sebebiyle zorbalığa başvurmuş ve kendisinin mal ve makam bakımından Mûsâ (a.s.)'dan daha üstün olduğunu delil getirerek hak daveti kabul etmemişti. İşte bu âyet-i kerîmeler, bu sakat şüpheyi kesin delille reddetmektedir. [73][73]

## Kelimelerin İzahı

Bozuyorlar. Ahdi bozdu, mânâsına denir. Mehîn, önemsiz, değersiz demektir.
Bizi kızdırdılar, öfkelendirdiler.
Yüz çeviriyorlar, insan.

---

[73][73] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/496.

Selef, önder demektir,
Feryat ediyorlar, bağırıyorlar. ları imandan engelliyorlar, manasınadır. Cevheri şöyle der: Bağırdı, demektir. Geniş zamanı mastarı gelir. Bir görüşe göre, şekli, yüz çevirmek" mânâsına kökündendir. Şekli bağırmak mânâsına gelen kökündendir.[74][74] Ferrâ, "Bunların ikisi de aynı mânâyadır" der.
Asla şüphe etmeyin. Şüphe etmek demektir. Bir kimse bir konuda şüpheye düşünce denir. Şüphe demektir. [75][75]

## Nüzul Sebebi

Mücâhid'den rivayet edildiğine göre, o şöyle demiştir: Kureyş dedi ki: "Muhammed, hıristiyanların Meryem oğlu îsâ'ya taptıkları gibi bizinde kendisine tapmamızı istiyor". Bunun üzerine Yüce Allah, "Meryem oğh îsâ bir misal olarak anlatılınca senin kavmin hemen bağnşmaya başladı lar" mealindeki âyeti indirdi. [76][76]

## Ayetlerin Tefsiri

**46.** Allah'a andolsun ki, Musa'yı, doğruluğunu gösteren apaçık mucizelerle Firavun'a ve onun kavmi olaı Kıptîlere gönderdikMûsâ ona dedi ki: Ben, Allah'ıı sana gönderdiği bir elçiyim. Seni ve kavmini, tek olan Allah'a çağırmar İçin beni gönderdi. [77][77]

**47.** Peygamberliğini gösteren o açı mucizeleri onlara getirdiğinde alay ve eğlence ile güldüler. Kurtubî şöyl der: Onlar, kendilerine tâbi olanlara, bu mucizelerin sihir olduğu ve kend terinin de bunları yapabilecekleri vehmini vermek için güldüler.[78][78]

**48.** Onlara gösterdiğimiz tufan, çeki: ge ve bit gibi azap mucizelerinden herbiri diğerinden çok daha büyük çok daha açıktı. Öyleki, sonra gelen mucize, öncekinden daha açıktı. Sâ' şöyle der: Her mucize, nıucizelikte son derece ileriydi. Öyle ki, ona. baka onun diğerlerinden daha büyük olduğunu zannederdi.[79][79] İçinde bulunduktan inkâr ve yalanlamadan dönsünler diye onları ht türlü çetin azaplarla cezalandırdık. [80][80]

**49.** Azabı görünce dediler ki: Bizim iç Rabbine dua et de bu belâ ve azabı bizden kaldırsın. Duanı bul edeceğine dair sana verdiği söz hürmetine dua et. Duan sayesinde bizden azabı kaldırırsa, sana kesinlikle inanacağız. Tefsiriler

---

[74][74] Bkz. Cevheri, es-Sihâh; İbn Manzûr, Lisânu'1-Arab;
[75][75] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/496-497.
[76][76] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/497.
[77][77] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/497.
[78][78] Kurtubî, 16/97
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/497.
[79][79] Sâvî Haşiyesi, 4/51
[80][80] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/497.

şöyle der: Kâfirlerin, "ey büyücü!" şeklindeki sözü, kusur bulma yoluyla söylenmemiştir. İnançlarına göre, bu bir saygı ifade eder. Çünkü büyü, onların zamanının ilmi idi. Dolayısıyla kınanmış olmaz. Bununla Musa'ya (a.s.)' saygı yollu seslendiler. İbn Abbas şöyle der: Bunun mânâsı, "Ey bilgin !"dir. Büyücü onlar içinde büyüktü, ona saygı gösterirlerdi. [81][81]

**50.** Musa'nın duası hürmetine onlardan azabı kaldırdığımız zaman, ne görelim, onlar hemen ahdi bozuyor ve inkâr ve isyanda ısrar ediyorlar. [82][82]

**51.** Firavun Musa'nın apaçık mucizelerini görüp te halkının imana gelmesinden korkunca, Kıbt kavminin reisleri ve ileri gelenlerine övünerek ve kibirlenerek şöyle seslendi: Bu geniş, uçsuz bucaksız Mısır ülkesi benim değil mi? Nil nehrinden ayrılıp köşklerimin altından akan su, haliçler ve ırmaklar benim değil mi? Kurtubî şöyle der: Nil'in en büyük kolları tür. Bunlar; Melik Irmağı, Tolon Irmağı, Dimyat Irmağı ve Tinnîs ırmağıdır.[83][83] Katâde de şöyle der: Mısır'ın bahçe ve nehirleri, onun köşkü altında uzanırdı.[84][84] Büyüklüğümü ve mülkümün genişliğini, Musa'nın küçüklüğünü ve ze-lilliğini görmüyor musunuz? [85][85]

**52.** Aksine ben bu zayıf ve hakîr, gücü, makamı ve saltanatı olmayan kişiden daha üstünüm. O, yani Mûsâ, zayıflığı ve hakirliğinden dolayı ihtiyaçlarını karşılama için nefsini küçültüp zorlar. O neredeyse sözünü anlatamayacak ve maksadını açıklayamayacak durumdadır. Peygamberliğe nasıl elverişli olur? Ebussuûd şöyle der: Firavun bunu, Hz. Musa'ya (a.s.) iftira edip onu insanların gözünden düşürmek için söyledi. Bunu, daha önce dilinde bulunan tutukluğu dikkate alarak söyledi. Fakat Allah, Musa'nın (a.s.) duası sayesinde tutukluğu ondan giderdi: "Dilimdeki bağı çöz ki, sözümü anlasınlar"[86][86]

**53.** Bir ikram ve peygamberliğine bir delil o-larak, Allah ona altın bilezikler verse ya! Mücâhid şöyle der: Kiptiler bir adamı kendilerine reis yapmak istediklerinde reislik alâmeti olarak ona iki altın bilezik ve bir kolye takarlardı.[87][87] Veya ona hizmet etmek ve doğruluğuna şahitlikte bulunmak için, onunla birlikte, etrafını kuşatmış olarak melekler gelseydi ya! Ebu Havyan şöyle der:
Firavun kendisini güçlü ve mülk sahibi olarak tanıtıp kendisiyle Mûsâ (a.s.)'yı mukayese etti ve onu zayıf ve yardımcısı az olarak niteledikten sonra peygamberliğine itiraz ederek şöyle dedi: Eğer doğru söylüyorsa Rabbi onu

---

[81][81] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/497-498.
[82][82] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/498.
[83][83] Kurtubî, 16/98
[84][84] Bahr, 8/22
[85][85] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/498.
[86][86] Tâhâ sûresi, 20/27-28. Ebussuûd, 5/46
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/498.
[87][87] Kurtubî, 16/100

melik yapıp bilezikler taksaydı ve melekleri ona yardımcı kılsaydı ya.[88][88]

**54.** Kısa görüşlülüklerinden dolayı, kavminin akıllarını küçünısedi ve onları cehaletle itham etti. Bunun üzerine kavmi, kendilerini çağırdığı sapıklıkta Firavun'a itaat ettiler, Allah'a itaattan çıkıp fâsık oldukları için onun çağrısına uydular. [89][89]

**55.** Bizi kızdırıp öfkelendirince, en şiddetli azar. çeşitleriyle onlardan intikam aldık. Firavun ve kavminin tamamını denizde boğduk. Hiçbirini bırakmadık. Tefsirciler şöyle der: Fira vun, büyüklük, saltanat ve altından akan nehirlere aldandı. Allah da, kibir lendiği şeyin cinsiyle hem onu hem de kavmini helak etti. Bu helak deni; suyunda boğulmak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Burada, kim bir şey saye sinde kendisinin güçlü olduğunu iddia ederse, Allah'ın onu bu şeyle helâl edeceğine işaret vardır. [90][90]

**56.** Firavun kavmini, azap ve helake müsteha olma hususunda, kendilerinden sonra geleceklere örnek ve ibret alacaklaı bir misal kıldık ki, onların başına da böyle bir şey gelmesin. Mücâhid şöyl der: Onları, Kureyş kâfirlerinden önce cehenneme gidecek öncüler ve or lardan sonra gelenler için bir ibret ve öğüt kıldık.[91][91]

**57.** Kur'an'da Meryem oğlu İs anlatıldığında ve Allah bırakılıp ta tapılan ilâhlar misal getirildiğinde, ht men Kureyş müşrikleri bağırıp feryadı basarlar. Tefsirciler şöyle der: Resi lullah (s.a.v.), "Siz ve Allah'ı bırakıp taptığınız şeyler cehennem odunusı nuz"[92][92] mealindeki âyeti okuyunca, İbn Zibe'râ: "Bu söz, sadece bizim ilâhlarımız için mi, yoksa bütün ümmetler için mi? diye sordu. ResululU (s.a.v.) da: "Sizin, ilahlarınız ve bütün ümmetler için" dedi. ibn Zibe'r Kâ'be'nin Rabbine yemin olsun ki, seni mağlup ettim. Hristiyanlar İsa'y yahudiler Uzeyr'e tapmıyorlar mı? Falan oğulları da meleklere ibadet e miyorlar mı? Eğer onlar cehennemde ise, biz ve ilâhlarımız onlarla berab olmaya razıyız, dedi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), gelecek vahyi be lemek üzere sustu. Müşrikler onun mağlup olduğunu zannettiler ve yüks< sesle bağrıştılar.[93][93] Bunun üzerine Allah, "Tarafımızdan kendilerine güze lik takdir ve tayin edilmiş olanlara gelince, işte onlar cehennemden uza tutulurlar"[94][94] mealindeki ayeti indirdi. Kurtubî şöyle der: İbn Zibe'ra âyeti iyi düşünseydi itiraz etmezdi. Çünkü Yüce Allah, " İbadet ettiğiniz kimseler" demedi, " kî İbadet ettiğiniz şeyler"dedi. Bununla sadece aklı olmayana putları ve benzerlerini kastetti. Yoksa, her ne

---

[88][88] Bahr 8/22
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/498-499.
[89][89] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/499.
[90][90] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/499.
[91][91] Kurtubî, 16/102
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/499.
[92][92] Enbiyâ sûresi, 21/98
[93][93] Sâvî Haşiyesi, 4/52; Ebussuûd, 5/47
[94][94] Enbiyâ sûresi, 21/101

kadar kendilerine tapılsa da, ne İsa'yı (a.s.) ne de melekleri kastetmedi.[95][95]

**58.** Dediler ki, "Bizim ilâhlarımız mı daha hayırlı yoksa İsa mı? Eğer İsa ateşte ise, ilâhlarımız da onunla beraber olsun. Bu sözü sana, hakkı aramak için değil, cedelîeşme ve büyüklük taslamak için söylediler, Aksine onlar bâtıl yolu kullanarak şiddetle mücadele eden bir kavimdir. İbn Cüzeyy şöyle der: Onlar bu misali sana, sadece cedelîeşme için getirdilir. Cedel, insanın, münazara ettiği rakibini yenmek istemesidir. Onu ister bak yolu, isterse bâtıl yolu kullanarak yensin, birdir. Çünkü İbn Zibe'ra ve benzerleri, Hz. İsa'nın (a.s.) "Cehennem odunu" sözü içine girmediğini biliyorlardı. Fakat onlar demogoji yapmak istediler. Dolayısıyla Yüce Allah onları cedelci bir topluluk olarak niteledi.[96][96]

**59.** İsa, sadece, diğer kullar gibi bir kuldu. Biz ona peygamberlik nimeti verdik ve onu peygamberlikle şereflendirdik. O hristiyanların iddia ettiği gibi ne bir ilâhtır, ne de bir ilâh oğludur. İsa'yı, İsrailoğullarına bir mucize ve ibret kıldık. Bu mucizeyle Allah'ın kudretine delil getirirler,. Zira o, bir anneden babasız olarak yaratıldı. Fahreddin Râzî şöyle der: Onu darb-ı mesel olarak, harikulade bir ibret kıldık. Zira onu, Âdem'i yarattığımız gibi, babasız yarattık.[97][97]

**60.** İsteseydik, sizin yerinize, yeryüzünde yaşayan ve size halef olacak melekler yaratırdık. Mücâhid şöyle der: Sizin yerinize, yeryüzünü imar edecek melekler yaratırdık.[98][98]

**61.** Kuşkusuz İsa, kıyametin yaklaştığına bir alâmettir. İbn Abbas ve Katâde şöyle derler: İsa'nın çıkışı, kıyamet alânıetlerindendir. Çünkü Yüce Allah, kıyamet kopmadan az önce onu gökten indirecektir. Kıyamet konusunda sakın şüpheye düşmeyin, Ö, şüphesiz kopacaktır. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Meryem oğlu İsa'nın âdil bir hakem olarak aranıza inmesi yakındır..."[99][99] Ey Peygamber! Onlara de ki: Benim yoluma ve şeriatıma uyun. Kuşkusuz sizi kendisine çağırdığım bu din dosdoğru bir din ve dosdoğru bir yoldur. [100][100]

**62.** Şeytanın vesveselerine aldanmayın. Hakka uymanızı engellemesinden sakının. O sizin apaçık bir düş-manınızdır. Zira atanızı cennetten çıkardı ve nur libasını üzerinden çekip aldı. [101][101]

**63.** İsa, apaçık kanun ve muci-zeler getirdiğinde, şöyle dedi: "Size ilâhî hikmetin

---

[95][95] Kurtubî, 16/103
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/499-500.
[96][96] Teshil, 4/32
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/500.
[97][97] Tefsîr-i kebîr, 27/222
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/500.
[98][98] Kurtubî, 16/105
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/500.
[99][99] Buharî, Buyu, 102; Mezâlim, 31 (değişik lafızlarla)
[100][100] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/500.
[101][101] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/501.

gereği olan kanunları getirdim, size, din konusunda ihtilafa düştüğünüz şeyleri açıklamak için geldim. İbn Cüzey şöyle der: Yüce Allah, "İhtilaf edilen konuların hepsini değil de, bazısını açıklamak için..." buyurdu, çünkü peygamberler, dünya işlerini değil, sadece din işlerini açıklarlar.[102][102] Taberî de şöyle der: Yüce Allah bundan, dünya ile ilgili işleri değil, din ile ilgili işleri kastediyor.[103][103] Emirlerine sarılıp yasaklarından sakınarak Allah'tan korkunuz. Size tebliğ ettiğim yükümlülüklerde emrime uyunuz. [104][104]

**64.** Kuşkusuz Yüce Allah, kendisine ibadet edilen Rab'tır. Ondan başka Rab yoktur. Öyleyse sadece O'na ibadet ve taat ediniz. İbn Kesîr şöyle der: Ben de siz de O'nun kullarıyız. O'na muhtacız. Hepimiz bir olan Allah'a ibadet ediyoruz.[105][105] Bu, Allah'ı birlemek ve kanunlarıyla kulluk etmek, Naîm cennetlerine ulaştıran dosdoğru bir yoldur. [106][106]

**65.** Aralarından çıkan gruplar, birbirleriyle ihtilafa düştüler. Elem verici bir günün azabından dolayı vay o zulmedenlerin hâline!
**66.** Onlar farkında değillerken kıyamet gününün kendilerine ansızın gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?
**67.** O gün, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dost olanlar birbirlerine düşman kesilirler.
**68. 69.** "Ey âyetlerimize inanan ve müslüman olan kullarım! Bu^ün size korku yoktur. Sizler üzülmeyeceksiniz de.
**70.** Siz ve eşieriniz, ağırlanmış olarak cennete giriniz!"
**71, 72, 73.** Onlara altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Orada canlarının istediği, gözlerinin hoşlandığı her şey vardır. Ve kendilerine: "Siz, orada ebedî kalacaksınız, işte yaptıklarınıza karşlık size mîras verilen cennet budur. Orada sizin için bol bol meyveler vardır, onlardan yersiniz." denilir.
**74, 75.** Şüphesiz suçlular cehenem azabında ebedî kalacaklar, azapları hafifletilmeyecektir. Onlar azap içinde kurtuluştan ümit kesmişlerdir.
**76.** Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendileri zâlim kimselerdir.
**77.** "Ey Mâlik! Rabbin bizim işimizi bitirsin!" diye seslenirler. Mâlik de: "Siz böyle kalacaksınız!" der.
**78.** Andolsun biz size hakkı getirik, fakat çoğunuz haktan hoşlanmıyorsunuz.
**79.** Yoksa bir işe kesin karar mı verdiler» Doğrusu biz de kararlıyız.
**80.** Yoksa onlar, bizim kendilerinin sırlarını ve gizli konuşmalarını işitmediğimizi mi sanıyorlar? Hayır, öyle değil; yanlarındaki elçilerimiz yazmaktadırlar.
**81.** De ki: Eğer Rahmân'ın bîr çocuğu olsaydı, elbette ben ona kulluk edenlerin ilki olurdum!?

---

[102][102] Teshil, 4/32
[103][103] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/295. İbn Kesir der ki: Taberfm
[104][104] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/501.
[105][105] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/295
[106][106] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/501.

**82.** Göklerin ve yerin Rabbi, Arş'ın da Rabbi olan Allah onların niteledikleri şeylerden yücedir, münezzehtir.
**83.** Sen bırak onları, kendilerine sös verilen günlerine kavuşuncaya kadar bâtıla dalsınlar, oynaya dursunlar.
**84.** Gökte de ilâh O'dur, yerde de ilâh O'dur. O, hakimdir, her şeyi bilendir.
**85.** Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin mülkü kendisine âit olan Alish ne yücedir! Kıyamet saatini bilmek de O'na mahsustur. Sîz sadece O'na döndürüleceksiniz.
**86.** Allah'ı bırakıp da taptıkları putlar, şefaat edemezler. Ancak bilerek lıakk'a şahitlik edeıüer bunun dışındadır.
**87.** Andolsun onlara "kendilerini kimin yarattığa-ı" sorsan, elbette "Allah" derler. Ö halde naşı! döndürülüyorlar?
**88. 89.** Resûlullah'ın "Yâ Rabbil Bunlar, îman etmeyen bir kavimdir." demesine karşı sen onlardan yüz çevir ve sîze selâm bilecekler!" buyurdu.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, Hz. İsa (a.s,) ve onun hak dine çağrısını anlattı. iArdından burada da Ehl-i kitabın sapıklığından bahsetti. Şöyle ki, Ehl-i kitab, İsa (a.s.) hakkında fırka ve gruplara ayrıldılar. Bir kısmı, onun ilâh olduğunu; bir kısmı, ilâhın oğlu olduğunu; bir diğer kısmı da "üçün üçüncüsü" olduğunu söylediler. Daha sonra Yüce Allah, kıyamet hallerini ve onun şiddetlerini anlattı ve bu mübarek sûreyi, bir ve hak olan ma'bûdun sıfatlarını anlatarak sona erdirdi. [107][107]

## Kelimelerin İzahı

Ehıllâ, samîmi arkadaş mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.
Sevinirsniz, neşelenirsiniz. Hubûr, ferah ve sevinç demektir.
Ekvâh, kulpsuz kadeh mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.
Müblisûn; rahmetten ümit kesenler, aşın ümitsizlikten dolayı üzüntü içinde olanlar.
Sağlam yaptılar. Bir kavim, işlerini sağlam yaptığında denir. Sağlam yapmak demektir.
Çevrilirler, döndürülürler. Bir kimse, birini bir şeyden döndürdüğünde denir. Moctn" 'uı:âtil'in şöyle dediği rivayet olunur: Müşrikler, Dâru'n-Nedve'de Peygamber (s.a.v)'e tuzak kurdular. Ebû Cehü'in teklifi üzerinde fikir birliğine varınca, onu öldürmek üzere komplo bazıriadılar. Ebû Cehil'in teklifi şuydu: Her kabileden bir adam gelip Hz. Peygamber (a.s.)'in öldürülmesine katılacak ve böylece kan davası gütme imkanı zayıflayacak. Bunun üzerine, "Yoksa bir İşe kesin karar mı verdiler? Biz de kararlıyız" mealindeki âyetindi. [108][108]

---

[107][107] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/504-505.
[108][108] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3^95

## Ayetlerin Tefsiri

**65.** Hristiyan gruplar İsa'nın durumu hakkında ihtiiafa düşüp çeşitli hizip ve fırkalara ayrıldılar. îbn Kesîr şöyle der: Hristiyanlar, İsa (a.s.) baklanda gruplara ayrıldılar. Bir kısmı, onun, Allah'ın kulu ve elçisi olduğunu itiraf eder. Gerçek olan da budur. Bir kısmı da, onun, Allah'ın oğlu olduğunu iddia eder. Başka bir kısım da onun, Allah olduğunu söyler. Allah, onların söylediklerinden yüce ve uzaktır.[109][109] O günün, kıyamet gününün elem verici azabından dolayı vay o zâlim kâfirlerin haline. [110][110]

**66.** O yalanlayıcı müşrikler, kıyametin ansızın gelivermesinden başka birşey beklemiyorlar. Onlar, kıyametin geleceğinden gafil ve dünya işleriyle meşgul oldukları halde kıyamet onlara gelecek. İşte o zaman, pişmanlığın fayda vermediği zaman, pişman olacaklar. Bundan sonra Yüce Allah kıyamet hallerini anlattı: [111][111]

**67.** Dost ve ahbaplar, kıyamet gününde birbirlerine düşman olacaklar. Ancak dostluk ve ahbaplığı Allah rızası için olanlar hariç. İbn Kesir şöyle der: Allah'tan başkası için olan her türlü dostluk ve arkadaşlık, o gün, düşmanlığa dönüşecek. Ancak, Allah için olan hâriç. Bu dostluk, o devam ettikçe devam edecektir.[112][112] İbn Abbâs da şöyle der: Kıyamet günü, bütün dostluklar düşmanlığa dönüşecek. Ancak takva sahiplerinin dostlukları kalplerini hoş etmek ve onları şereflendirmek için, düşmanlığa dönüşrneyecektir. [113][113]

**68.** Yüce Allah şöyle buyurur: Ey, Âlemlerin Rabbine gerçek kulluk eden mü'min kullarım! Bu zor günde sizin için bir korku yoktur. Dünyadan kaybettiklerinizden dolayı da üzülmeyeceksiniz. Sonra Yüce Allah, takva sahiplerinin kimler olduğunu şöyle açıkladı: [114][114]

**69.** Onlar, Kur'an'a inanan, Allah'ın hüküm ve emrine teslim olup, itaat için boyun eğenlerdir. [115][115]

**70.** Onlara denilir ki: Siz ve mü'min kanlarınız cennete girin. Orada size nimetler verilecek ve öyle sevineceksiniz ki, sevincinizin eseri yüzlerinizde görülecektir. [116][116]

---

Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/505.
[109][109] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/295
[110][110] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/505.
[111][111] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/505-506.
[112][112] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/295
[113][113] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/506.
[114][114] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/506.
[115][115] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/506.
[116][116] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/506.

**71.** İçinde yemek bulunan altın kaplar ve içinde şarap dolu olan altın kadehlerle, cennet ehline servis yapılır. Tef-sirciler şöyle der: Cennet ehlinin, içinde yemek yedikleri kapların ve şarap içtikleri kadehlerin hepsi altın ve gümüştendir. Nitekim Yüce Allah, meâlen şöyle buyurmuştur: "Yanlarında gümüş kaplar ve billur kadehlerle onlara servis yapılır"[117][117] Hadiste şöyle buyrulmuştur: "İpek ve canfes elbiseler giymeyin. Altın ve gümüş kaplardan içmeyin ve böyle kaplardan yemeyin. Çünkü bunlar, dünyada onların, âhirette ise sizindir."[118][118] Cennette, canların istediği her çeşit lezzetli ve iştah çekici şeyler vardır. Ayrıca orada bakmaktan gözlerin sevineceği çeşitli güzel manzaralar ve güzel görüntüler vardır. Siz o cennette daimî kalacak, oradan asla çıkarılmayacaksınız. Ebussuûd şöyle der: Bu, nimetin ikmal edilmesi ve sevincin tamamlanmasıdır. Çünkü geçici olan her nimet, yok olma korkusunu gerektirir.[119][119]... Yüce Allah, cenneti ve onun sevinç yeri olduğunu belirttikten sonra, içindeki nimetleri anlattı. Önce yiyilecek şeyleri, sonra içilecek şeyleri anlattı. Bu tafsilattan sonra, "Orada canların istediği ve gözlerin hoşlandığı herşey vardır" sözüyle genel bir açıklama yaptı. Daha sonra, Naîm cennetinde ebedî kalınacağını bildirerek nimetin tamamlanacağını belirtti. Bu ifâde, nimet türlerini tahsis etmektedir. Çünkü nimetler, ya canların istediği ya da gözlerin hoşuna giden şeylerdir.[120][120]

**72.** Bıı yüce nitelikleri taşıyan o cennet dünyada yapıp sunduğunuz iyi amellerinizden dolayı size verilmiştir. İbn Kesîr şöyle der: İyi amelleriniz, Allah'ın rahmetinin sizi kuşatmasına vesile oldu. Çünkü hiç kimse, kendi ameliyle cennete giremez. Fakat Allah'ın rahmeti ve lütfuyla girer. Farklı dereceler, ancak sâlih amellere göre elde edilir.[121][121] Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Herkesin cennette bir makamı, cehennemde de bir makamı vardır. Kâfir, mü'minin cehennemdeki makamına; mü'min de kâfirin cennetteki makamına vâris olur. İşte Yüce Allah'ın, "Yaptıklarınıza karşılık size miras verilen cennet budur" mealindeki âyeti bunu ifade eder...[122][122]

**73.** Cennette, yiyecek ve içecekten başka, size her türlü meyvelerden de bolca verilecektir. O meyvelerden, zevk ve lezzet almak için yiyeceksiniz. Tefsirciler şöyle der: Cennet ehli, bir kısım meyveyi yer. Diğerleri dâima ağaç üzerinde kalır. Bir an olsun meyvesiz kalmış bir ağaç görülmez. Ağaçlar dâima meyvelerle süslüdür. Çünkü yenilen her meyvenin yerine, bir başkası getirilir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Bir kimse cennet meyvelerinden herhangi birini kopardığında, onun yerine, onun gibi iki tane biter.[123][123] Yüce Allah, bahtiyarların durumunu anlattıktan sonra, ardından suçlu bedbahtların durumunu

---

[117][117] İnsan sûresi, 76/15
[118][118] Buhârî, Et'ime, 29; Müslim, Libâs, 4,5.
[119][119] Ebussuûd, 5/49
[120][120] Beyzâvî Haşiyesi, 3/304
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/506-507.
[121][121] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/296
[122][122] Hadisi, İbn Ebî Hatim tahrî etmiştir.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/507.
[123][123] Ebussuûd, 5/49

anlattı: [124][124]

**74.** Suç işlemeye iyice dalan kâfirler, cehennemde şiddetli azap içinde ebedî olarak kalacaklardır. Sâvî şöyle der: Burada mücrimlerden yani suçlulardan maksat kâfirlerdir. Çünkü burada onlar, mü'minlere kaşılık anlatıldılar. [125][125]

**75.** Azap onlardan bir an olsun hafifletilmez. Onlar o azap içersinde, her türlü iyilikten ümit keserler. [126][126]

**76.** Onları cezalandırmakla, biz zulmetmiş olmadık. Fakat onlar kendilerini ebedî azaba atarak, zâlimler oldular.[127][127]

**77.** Kâfirler, cehennemin bekçisi Mâlik'e, şöyle diyerek seslenirler: Allah bizi öldürsün de, şu azaptan kurtulalım. İbn Kesîr şöyle der: Ruhlarımızı alsın da bizi içinde bulunduğumuz sıkıntıdan kurtarsın. îbn Abbâs şöyle der: "'Mâlik onlara bin sene sonra cevap verecek"[128][128] ve: "Siz bu azapta ebedî kalacaksınız. Ne ölmek suretiyle, ne de başka bir şekilde, sizin için bundan kurtuluş yoktur" diyecektir. [129][129]

**78.** Bu, kınama ve azarlama hitabıdır. Yani, ey kâfirler! Şüphesiz size, apaçık hakkı getirdik. Fakat o, hevâ ve hevesinize, şehevî arzularınıza aykırı olduğu için Allah'ın dininden hoşlanmamakta ve ondan tiksinmektesiniz. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu, Önce anlatılanların sebebi mahiyetindedir. Maksat, onların Hz. Muhammed (a.s.) ve Kur'an'dan nefret ettiklerini ve hak dini kabulden şiddetle kaçındıklarını ifade etmektir. [130][130]

**79.** Bu söz. Kurevş kâfirleri hakkındadır. Yani, yoksa o müşrikler, Muhammed (a.s,)'e sağlam bir tuzak mı kurdular? Şüphesiz biz de, ona yardım etme, koruma ve düşmanlarını helak ve yok etme hususunda işimizi sağlam tutanlarız" Mukâül şöyle der; Bu âyet, müşriklerin, Dâru'n-Nedve'de Peygamber(s.a.v)'e tuzak kurmayı planlamaları hakkında inmiştir. [131][131]

**80.** Yoksa o müşrikler, Bizim, kendi kendilerine söylenmelerini veya fısıldama yoluyla aralarında yaptıkları konuşmaları işitmediğimizi mi sanıyorlar? îbn Cüzeyy şöyle der: Sır, insanın kendisine veya başkasına gizlice anlattığı şeydir.

---

[124][124] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/507.
[125][125] Sâvî Haşiyesi, 4/54
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/507.
[126][126] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/507.
[127][127] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/507.
[128][128] Muhtasar-ı îbn Kesîr, 3/296
[129][129] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/507-508.
[130][130] Tefsîr-i Kebîr, 27/227
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/508.
[131][131] Kurtubî, 16/118
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/508.

Necvâ ise, aralarında konuştukları şeydir.[132][132] Hayır öyle değil, Biz onların sırlarını da, açıkça konuşmalarını da işitiriz. Ayrıca koruyucu meleklerimiz de onların yaptıklarım yazarlar. Rivayete göre bu âyet, Ahnes b. Şureyk ile el-Esved b Abdi Yeğûs hakkında inmiştir. Bu ikisi bir araya geldiklerinde Ahnes: Allah bizim gizli konuştukları mı zi işitir mi? Ne dersin? diye sormuş, Öbürü; Aramızda gizlice konuştuklarımızı işitir ama sessizce konuştuklarımızı işitemez, demişti.[133][133]

**81.** Ey Peygamber! O müşriklere de ki: Faraza Allah'ın çocuğu olsaydı, ben mutlaka o çocuğa ilk ibadet eden olurdum. Fakat Yüce Allah eşi ve çocuğu olmaktan uzaktır. Kurtubi şöyle der: Bu, münazara ettiğin kimseye söylediğin şu söze benzer: "Senin söylediğin delille sabit olsa, ona ilk inanan ben olurdum". Bu, olayın vukuram son derece uzak görmek ve bunu nazik bir şekilde ifade etmektir.[134][134] Taberî şöyle der: Bu, hitapta kibarlıktır. Beyzâvî de şöyle der: Bu sözden, Allah'ın çocuğu olmasının ve peygamberin (s.a.v,) ona ibadet etmesinin doğruluğu anlaşılmaz. Aksine bundan maksat, her ikisinin de olmadığını en vurgulu bir şekilde ifade etmektir. Peygamber (s.a.v)'in, Allah'ın çocuğu olduğu iddiasını reddetmesi, inat ve şüpheden dolayı değildir. Bilakis, Öyle bir şey olsaydı, onu itirafa insanların en lâyığının, Peygamber (s.a.v.) olduğunu a-çıklamakür. Çünkü Peygamber (a.s.), Allah'ı ve ona layık olan ile olmayanı en iyi bilendir.[135][135]

**82.** Göklerin ve yerin Rabbi, büyük Arş'm sahibi Yüce Allah, kâfirlerin ona nisbet ettikleri çocuk edinme sıfatından uzaktır. [136][136]

**83.** Mekke kâfirlerini, cehaletleri ve sapıklıkları içinde bırak ta., boş şeylere dalsınlar ve dünyaları ile oynasmlar, Kendilerine va'dedilen o korkunç güne, yani kıyamet gününe kadar oyalansınlar. Ö zaman, halleri ve akıbetlerinin nasıl olacağını anlayacaklar. [137][137]

**84.** O Yüce Allah, gökte de ma'bûddur, yerde de. Çünkü, gökte ve yerde ibadete müstehak gerçek ilâh odur.[138][138] İbn şöyle der: O, yerdekilerin de göktekilerin de ilâhıdır. Her ikisinde bulunanlar O'na ibadet eder. Hepsi O'na boyun eğer ve önünde eğilirler.[139][139] O, yai'attıklannı yönetiminde hikmet sahibi ve onların yararına olan şeyleri bilendir. Bu, Allah'ın birliğine delil mahiyetindedir. [140][140]

---

[132][132] Teshil, 4/33
[133][133] Teshil, 4/33
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/508.
[134][134] Kurtubî, 16/119
[135][135] Bu iyi bir görüştür. Âyetin manasına uygun olan da budur. Bir görüşe göre de buradaki. manasınadır. Buna göre mana şöyle olur: "Allah'ın herhangi bir çocuğu yoktur". Söz, burada tamamlanmıştır. Sonra yeniden söze başlanarak şöyle denilmiştir: İbadet edenlerin ilki benim". Bu, zayıf bir görüştür.
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/508-509.
[136][136] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/509.
[137][137] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/509.
[138][138] Teshîl, 4/33
[139][139] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/298
[140][140] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/509.

**85.** Göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunan insan, cin ve melekler gibi mahlûkâtm sahibi olan Allah yüce ve uludur. O, yaratıcı ve herşeyin sahibidir. Hiçbir engel ve karşı koyma olmaksızın kâinatta tanmıf yetkisine sahiptir. Kıyametin kopma zamanına ail bilgi sadece O'nun katmdadır. Hesap için mahlûkâtm dönüşü de, başkasına değil, yalnız O'na olacaktır. O, herkese amelinin karşılığını verecektir. [141][141]

**86.** Allah'tan başka taptıklarından hiçbiri, Allah katında herhangi birine şefaat etme yetkisine sahip değildir. Çünkü o izin vermeden şefaat etme yoktur. Ancak hakka şahitlik eden ve ona bilerek ve basiretle iman eden hâriç. Onun, Allah katında şefaati fayda verir. Onlar şefaatin, ancak Allah'ın izniyle olacağını bilirler. Tefsirciler şöyle der: "Hakka şahitlik edenler"den maksat, İsa, Üzeyr ve meleklerdir (aleyhimu's-selâm) Çünkü onlar, hakka ve Allah'ın birliğine şahitlik ederler. Her ne kadar, Allah'tan başka onlara da ibadet edilmişse de, onların şefaati mü'minlere fayda verir. [142][142]

**87.** Ey Peygamber! Mekke kâfirlerine, kendilerini kimin yaratıp vücûda getirdiğini sorsan, elbette, "Bizi Allah yarattı" derler. Onlar, Allah'ın yaratıcı olduğunu itiraf eder, sonra da O'ndan başka hiç bir şey yapamayanlara taparlar, Nasıl Allah'a ibadeti bırakıp putlara ibadete dönüyorlar?! Onlar son derece cehalet, beyinsizlik ve akılsızlık içersindedirler. [143][143]

**88.** Allah, Muhammed (a.s.)'in, Rabbine şikayet ederken söylediği şu sözünü de bilir: Ey Rabbim! Bunlar inatçı ve zorba bir kavimdir. Ne peygamberliğime, ne de Kur'an'a inanıyorlar. Katâ-de şöyle der: Bu, peygamberinizin, kavmini Rabbine şikayet ederken söylediği sözdür.[144][144]

**89.** Ey Peygamber! Onlardan yüzçevir, onlara karşı hoş görlü ol. Onlara, sana yaptıklarıyla karşılık verme. Sâvî şöyle der: Bu onlardan uzaklaşmadır. Yoksa, âyet, kafirlere selâm vermenin meşru, olduğunu göstermez.[145][145] Katâde de şöyle der: Rasulullah'a Önce onları affetmesi emredildi. Daha sonra onlarla savaşması emredildi. Böylece "af" emri, "savaş" emriyle kaldırılmış oldu.[146][146] Suç işlemelerinin ve yalanlamalarının âkibetini göreceklerdir. Bu, müşrikleri tehdit, Peygamber (s.a.v.)' i teselli etmektedir.[147][147]

---

[141][141] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/509.
[142][142] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/509-510.
[143][143] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/510.
[144][144] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/298
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/510.
[145][145] Sâvî Haşiyesi, 4/56
[146][146] Kurtubî, 16/124
[147][147] Ebussuûd, 5/51
Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/510.

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz.

**1.** "Allah, yeryüzünü sizin için bir beşik kıldı" âyetinde teşbîh-i belîğ vardır, "beşik ve yatak gibi kıldı" demektir. Burada benzetme edatı ile benzetme yönü (vech-i-şebeh) zikredilmemiş, böylece teşbîh-i belîğ olmuştur.

**2.** "Ölü bir beldeyi onunla dirilttik" cümlesinde istiâ-re-i tebeiyye vardır. Allah, yağmur yağmadan önceki yeryüzünü ölü insana benzetti, sonra yağmurla ona hayat verdi. Bunda istiâre-i tebeiyye vardır.

**3.** "Şüphesiz insan, apaçık bir nankördür" cümlesi; "inne", "lâm" ve "mübalağa kalıbı" ile tekit edilmiştir. Çünkü kalıpları, mübalağa kalıplarındandır.

**4.** "Yoksa, yarattıklarından kendisi için kızlar edindi de oğullan size mi verdi?" âyetinde, kınama ve azarlama ifade etmesi için alay üslubu kullanılmıştır. Ayrıca kızlar ile oğullar kelimeleri arasında tibâk vardır.

**5.** "O sözü, ardından geleceklere devamlı kalacak bir miras bıraktı" sözünde mecâz-ı mürsel vardır. Kelime'den maksat, Ben, sizin taptıklarınızdan uzağım" şeklinde söylediği cümledir. Bu kelimede mecaz vardır.

**6.** "Sen mi sağırlara işittireceksin? Yahut körleri doğru yola sen mi ileteceksin?" âyetinde istiare vardır. Burada, istiâre-i temsîliyye yoluyla, kâfirler sağır ve körlere benzetilmiştir.

**7.** "Gönderdik" ile " elçilerimiz" arasında cinâs-ı iştikak vardır. Zira, bu ikisi arasında şekil ve bazı harfler değişiktir.

**8.** "Altın tepsiler ve kadehlerle.." terkibinde îcâz yoluyla hazif vardır. "Altın tepsiler ve altın kadehlerle.." demektir. Kelâmın akışı bunu gösterdiği için hazfedilmiştir.

**9.** "Onlara tepsilerle servis yapılır" sözünden sonra, " Orada canlann istediği şeyler vardır" denilmesi, husûsîden sonra umûmînin zikredilmesi kabîlindendir.

**10.** "Onların sırrı" ile " onların fısıldamaları" arasında tibâk vardır. Çünkü maksat, onların sırları ve açıkça konuşmalarıdır.

**11.** Ve benzeri âyet sonlarında, akıcı sağlam bir seci' vardır. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır.

Yüce Allah'ın yardımıyle Zuhruf Sûresi'nin tefsiri bitti. [148][148]

---

[148][148] Muhammed Ali Es Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 5/510-511.

# DUHAN SURESİ

Mekke'de inmiştir. 59 âyettir.

## Takdim

Duhân sûresi Mekke'de inmiştir. Bu sûre, inancı yerleştirmek ve iman esaslarını sağlamlaştırmak için, Mekke'de inen sûrelerin hedef aldığı "Allah'ın birliği", "peygamberlik" ve "öldükten sonra dirilme" konularını hedef alır.
Bu mübarek sûre ebedî mucize olan Kur'an-ı Kerim'den söz ederek başlar. Allah, yeryüzüne ve onda bulunanlara vâris oluncaya kadar devam edecek olan Kur'an'dan söz eder. Şüphesiz her şey yalnız O'na döndürülecektir. Sûre, Yüce Allah'ın, kendisini, ömür gecelerinin en faziletlilerinden olan mübarek bir geceden, yani "Kadir gecesi"nde indirdiğini anlatır. Mahrukatın işlerinin genişçe planlandığı, Allah'ın, semavî kitapların sonuncusunu, peygamberlerin sonuncusu Muhammed (a.s.)'e indirmek için seçtiği o yüce gecenin şerefini açıklar.
Sonra bu sûre, müşriklerin Kur'an-ı Kerim karşısındaki tutumlarını ve âyet ve delillerinin açıklığı ve parlaklığına rağmen, onların Kur'an hakkında kuşku ve şüphe içinde olduklarını anlatır ve onları şiddetli azap ile uyarır.
Daha sonra bu sûre, Firavun'un kavminden ve azgınlıkları ve suç işlemeleri neticesinde başlarına gelen azap ve cezayı anlatır. Onlar yok olduktan sonra bıraktıkları eselerden yani köşkler, evler, bağ ve bahçeler, ırmaklar ve pınarlardan ve İsrailoğu1larının onlara vâris oluşundan bahseder. Daha sonra da Allah'ın emirlerine isyan etmeleri sebebiyle İsrail oğullan-nm başına gelen dağılma ve yok olmadan söz eder.
Bu mübarek sûre, Kureyş müşriklerini, öldükten sonra dirilmeyi ve haşri inkâr ettiklerini, tekrar hayata dönmeyi uzak gördüklerini, bunun için Peygamberi (s.a.v.) yalanladıklarını anlatır. O yalanlayıcıların, Allah katında, daha önce gelmiş geçmiş azgın milletlerden daha değerli olmadıklarını, suçlu azgınların yok edileceğine dâir ilâhî kânunun değişmeyeceğini bildirir.
Bu mübarek sûre, teşvik ve müjdeleme ile korkutmayı beraber yapmak suretiyle, iyiler ve kötülerin akıbetlerini açıklayarak son bulur.[1][1]

## İsmi

Yüce Allah, Duhân'ı yani dumanı, kâfirleri korkutmak maksadıyle bir mucize kıldığını bu sûrede açıkladığı için buna "Duhân sûresi" adı verildi. Şöyle ki, kâfirler Peygamber (a.s.)'i yalanladıkları için onlara açlık ve kıtlık gelmişti. Allah, üzerlerine dumanı gönderdi. Neredeyse yok olacaklardı. Daha sonra, Peygamber (a.s.)'in duası bereketiyle onları kurtarmıştı. [2][2]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/11.
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/12.

Bismillâhirrahnıânirrahîm
**1.** Hâ, mîm.
**2, 3**. Apaçık kitab'a andolsun ki, biz onu mübarek bir gecede indirdik. Kuşkusuz biz uyarıcıyızdır.
**4, 5, 6.** Katımızdan bir emirle her muhkem şey o gecede genişçe açıklanır, şüphesiz biz, Rabbinin rahmeti olarak peygamberler göndermekteyiz. Kuşkusuz O işitendir, bilendir.
**7.** Eğer kesin olarak inanıyorsanız (Allah), göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir.
**8.** O'ndan başka ilâh yoktur. Diriltir ve öldürür, sizin de Rabbiniz, önceki atalarınızın da Rabbidir.
**9.** Fakat onlar, şüphe içinde eğlenip duruyorlar.
**10. 11.** Şimdi sen, göğün, insanları bürüyecek açık bir duman çıkaracağı günü gözetle. Bu, elem verici bir azaptır.
**12.** İnsanlar: "Rabbimiz! bizden azabı kaldır. Doğrusu biz artık inanıyoruz" (derler).
**13.** Nerede onlarda öğüt almak? Oysa kendilerine gerçeği açıklayan bir elçi gelmişti.
**14.** Ondan yüz çevirdiler "Bu, öğretilmiş bir deli" dediler.
**15.** Biz azabı kısa bir süre kaldıracağız, ama siz yine (eski hâlinize) döneceksiniz.
**16.** Fakat biz büyük bir şiddetle çarpacağımız gün, kesinlikle intikamımızı alırız.
**17, 18.** Andolsun, onlardan önce biz, Firavun'un kavmini de imtihan etmiştik. Onlara: "Allah'ın kullarını bana verin. Çünkü ben size (gönderilmiş) güvenilir bir rasûlüm" diyen şerefli bir elçi gelmişti.
**19.** "Allah'a karşı ululuk taslamayın Çünkü ben size apaçık bir delil getiriyorum."
**20.** "Ben, beni taşlamanızdan dolayı, benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a sığındım."
**21.** "Eğer bana inanmazsanız, benden uzaklasın."
**22.** Bunun üzerine Musa "Bunlar suç işleyen bir toplumdur" diye Rabbine dua etti.
**23.** Allah "O halde kullarımı geceleyin yola çıkar. Çünkü takip edileceksiniz." buyurdu.
**24.** "Denizi sakin iken geride bırak. Çünkü onlar boğulacak bir ordudur."
**25, 26, 27.** Onlar geride nice bahçeler, pınarlar, ekinler, güzel konaklar, zevk ve sefasını sürdükleri nice ni'metler bırakmışlardı.
**28.** İşte böylece biz de onları başka bir topluluğa mîras bıraktık.
**29.** Onlara gök ve yer ağlamadı; onlara mühlet de verilmedi.

**Kelimelerin İzahı**

Genişçe açıklanır. Bekle.

Örter, kuşatır. Şiddetle yakalarız. İmtihan ettik, denedik. Kibirlenmeyin, böbürlenmeyin. Allah'a sığınıp ondan emân diledim. Geceleyin yürü.
Rehven, sessizce demektir. Araplar rehv kelimesini, sessiz, sakin anlamında kullanırlar. Şair şöyle der:
Atlar, dolu taşıyan bulutlardan kurtulmuş kuşlar gibi, dizginli olarak sakin bir şekilde yürürler.[3][3]
Cevheri şöyle der: Deniz sakinleşti, demektir. Atlar sessizce, sükûnet içersinde geldiler, demektir.
Munzarîn, tehir edilenler, geriye bırakılanlar.Na'me, bolluk içersinde, rahat yaşama mânâsına gelen 'dendir. Nimet ise, ihsan ve lütuf mânâsına gelen minnet'tendir. [4][4]

## Nüzul Sebebi

İbn Mes'ûd'un şöyle dediği rivayet olunur: Kureyş, Peygamber (a.s.)'e isyan edince, Peygamber (a.s.), "Yusuf (a.s.)'un zamanındaki kıtlık yılları gibi yılların, başlarına gelmesi için dua etti. Bunun üzerine onlar öyle kıtlık ve sıkıntıya uğradılar ki, sonunda kemikleri yediler. Adam göğe bakıyor, sıkıntıdan dolayı, göklerle kendisi arasında olan şeyleri duman gibi görüyordu. Bunun üzerine Yüce Allah, "Şimdi sen göğün, insanları bürüyecek
açık bir duman çıkaracağı günü gözetle" mealindeki âyetleri indirdi. Neticede "Rasulullah (s.a.v)'a gelip dediler ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Mudar kabilesine yağmur dile. Çünkü onlar helak olmak üzeredir. Rasulullah (s.a.v.)'da yağmur istedi ve onlar suya kavuştular. Bunun üzerine, "Biz azabı birazcık kaldıracağız. Ama siz yine döneceksiniz" mealindeki âyet indi. Onlar refaha kavuşunca eski hallerine döndüler. Bunun üzerine de Yüce Allah, "Biz, büyük bir şiddetle yakalayacağımız gün, kesinlikle intikamımızı alırız" mealindeki âyeti indirdi.[5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Hâ, Mîm. Bu harfler (hurûfu mukatta), Kur'an'm mucize olduğuna dikkat çekmek içindir. Bu hususta daha önce bilgi vermiştik.[6][6]

**2.** Mucizeliği ve hükümleri açık, hidâyet ve sapıklık yollarını birbirinden ayıran apaçık Kur'an'a yemin ederim. Yeminin cevabı şu âyettir: [7][7]

**3.** Biz o Kur'anı, mübarek ve değerli bir gecede, yani mübarek Ramazan ayının kadir gecesinde indirdik: "Ramazan ayı, Kur'an'ın indirildiği aydır"[8][8] İbn

---

[3][3] Bu beyit, Nâbiğa ez-Zübyânî'nindir. Bkz. Kurtubî, 16/137.
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/15.
[5][5] Buhârî, Tefsîru'l-Kur'ân, 44/2
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/15-16.
[6][6] Geniş bilgi için, Bakara sûresi'nin ilk ayetine bakınız.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/16.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/16.
[8][8] Bakara sûresi, 2/185

Cüzeyy şöyle der: Kur'an'm o gecede indirilmesi şöyle olmuştur: Kur'an, bir defada dünya semasına indirilmiştir. Sonra da Cebrâîl (a.s.) onu azar azar Hz. Peygamber (a.s.)'e indirmiştir.[9][9] Bir görüşe göre de: "Biz, onu Kadir gecesi indirmeye başladık" demektir. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah o gece kullarına çokça bereket, hayır ve sevap indirdiği için, o geceyi "mübarek" diye niteledi.[10][10] İnsanları onunla uyaralım diye indirdik. Çünkü aleyhlerinde delil olsun diye, insanları, uyarmadan ve azaptan korkutmadan bırakmamak âdetimizdendir. [11][11]

**4.** Kadir gecesinde kulların rızıkları, ecelleri ve diğer hallerine ait her muhkem şey genişçe açıklanır. Artık o emir değiştirilmez, bozulmaz. İbn Abbâs şöyle der: Yüce Allah, hayat, ölüm ve rızık gibi, gelecek seneye kadar olacak dünya işlerine hükmeder. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah Kadir gecesinde, o sene meydana gelecek olan kulların rızıkları, ecelleri, bütün hayır ve şer işleri, iyi ve kötü şeyleri Levlı-i mahfûz'dan yazdırır. Hattâ kişi, adı ölecekler arasında bulunduğu halde pazarda yürür, evlenir ve çocuğu olur.[12][12]

**5.** O gecede takdir ettiğimiz her şey ve kulların işlerinden meleklere vahyettiklerimizin hepsi, ilmimiz ve idaremizle, tarafımızdan meydana gelecek bir emirdir. Şüphesiz biz, peygamberleri, insanları hidâyete erdirmek ve irşat etmek için ilâhî kanunlarla insanlara göndeririz. [13][13]

**6.** Kullara şefkat ve merhametten dolayı onları gönderiyoruz. Ebû Hayyân şöyle der: Bizden bir rahmet olarak, şeklindeki zamir yerine, Rabbinden bir rahmet olarak, şeklinde açık isim getirilmesi, Rabliğin, kullara merhamet etmeyi gerektirdiğini bildirmek içindir.[14][14] Kuşkusuz Allah, kulların sözlerini işiten; hal ve davranışlarını bilendir.[15][15]

**7.** (Eğer kesin olarak inanan kimselerden iseniz, bilesiniz ki) Kur'an'ı indiren o Yüce Zât, göklerin ve yerin Rabbidir. Onların yaratıcısı, onların ve içindekilerin sahibidir. [16][16]

**8.** O'ndan başka Rab yoktur. O'ndan başka ma'bûd da yoktur. Çünkü o, azamet ve olgunluk sıfatlarıyla nitelenmiştir. Ölüleri diriltir, dirileri öldürür, O, sizin ve sizden önce geçmiş milletlerin yaratıcısıdır. Fahreddin Râzî şöyle der: Ayetten maksat şudur: İndiren, bu azamet ve büyüklük sıfatlarıyla nitelenmiş olunca,

---

[9][9] Teshil, 4/34
[10][10] Kıutubî, 16/126
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/16.
[12][12] Beyzâvî Haşiyesi, 3/310
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/16.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/16-17.
[14][14] Bahr, 8/33
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/17.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/17.

indirilen yani Kur'an, son derece şerefli ve yücedir.[17][17]

**9.** Onlar, "Allah bizi yaratandır" diyerek açıkladıkları imanda samimi değillerdir. Bilakis, öldükten sonra dirilme konusunda kuşku içindedirler. Onlar alay edip eğlenirler. Şeyhzâde şöyle der: Onlar kuşkulu ve şüphecilerden olduğu için, Yüce Allah durumlarını küçümsemek ve onları muhatap durumundan uzaklaştırmak maksadıyla, II. şahıs zamirinden III. şahıs zamirine dönerek, "Bilakis onlar kuşku içersinde alay ederler" buyurdu. Onların yaptıklarının oyun ve eğlence olması, kesin delillere iltifat etmemeleri ve hak ile bâtılı, zararlı ile faydalıyı birbirinden ayıramamalanndandır.[18][18]
Yüce Allah, kâfirlerin âdetlerinin aptallık ve azgınlık olduğunu açıkladıktan sonra Peygamberini (s.a.v.) teselli etmek ve onların İman etmelerinden ümidini kesmek için ona dönüp şöyle buyurdu: [19][19]

**10.** Ey Muhammed! Göklerin herkesin görebileceği yoğun bir dumanı getireceği gün, onlara gelecek azabı bekle. İbn Mes'ûd şöyle der: Kureyş, Peygamber (a.s.)'e isyan edince o, da beddua ederek şöyle dedi: Allah'ım! Mudar'a baskını şiddetlendir. Onlara, Yusuf (a.s.) seneleri gibi kıtlık seneleri ver. Bunun üzerine sıkıntıya düştüler de sonunda Iâşe yediler. Göklerle yer arasını kaplayan dumanın yoğunluğundan dolayı, kişi kardeşiyle konuşur, sesini duyar, fakat onu göremezdi. Daha sonra İbn Mes'ûd şöyle dedi: Beş şey gelip geçmiştir: Duhân (duman), Rûm (Rumların İranlılar'a galip gelmesi), Kamer (ayın yarılması), Batşe (şiddetle yakalanıp cezalandırılma) ve Lizâm (azap ile helak olma).[20][20]
İbn Abbâs da şöyle der: Duhân geçmemiştir. Bilakis o, kıyamet alâmetlerindendir. Kıyamet kopmadan az önce gelecektir. Ondan mü'mine nezle gibi bir şey gelecektir. Bu duman kâfir ve münafıkların başlarını pişirecek. Neticede herbirinin başı kızarmış baş gibi olacak ve sarhoş gibi olacaklardır. O zaman, duman içlerine dolacak; burun, kulak ve dübüründen çıkacaktır.[21][21]

**11.** Bu duman, Kureyş kâfirlerini her taraftan kuşatır ve Örter. Bu duman onlara geldiğinde, "Bu, elem verici bir azaptır" derler".[22][22]

**12.** Şöyle diyerek yardım isterler: "Rabbimiz! Bu azabı bizden kaldır. Onu bizden kaldırırsan, kuşkusuz biz Muhammed'e ve Kur'an'a inanırız". Beyzâvî şöyle der: Bu, Allah onlardan azabı kaldırdığı takdirde iman edeceklerine dâir bir vaaddir.[23][23]

---

[17][17] Tefsîr-i kebîr, 27/241
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/17.
[18][18] Beyzâvî Haşiyesi, 3/311
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/17.
[20][20] Bahr, 8/34
[21][21] İbn Mesud'un görüşü daha açıktır. Ebussuûd bunu tercih etmiş ve şöyle demiştir: Yüce nazmın akışı bunu gerektirmektedir. İbn Kesîr her iki görüşü anlatmış, sonra İbn Abbâs'ın görüşünü tercih etmiş ve şöyle demiştir: Anlattıklarında ikna edici bir Özellik ve duhânın, beklenen alâmetlerden olduğuna açık delil vardır. Aynı zamanda Kur'an'ın zahiri de bunu gösterir. (Bkz. Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/300).
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/17-18.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/18.
[23][23] Beyzâvî, 3/312

**13.** Azap kaldırıldığmda nerden hatırlayıp öğüt alacaklar? Bu, onların iman etmelerinin uzak olduğunu ifade eder. Oysa, gerçek şu ki, onlara, apaçık deliller ve güçlü mucizelerle desteklenmiş, peygamberliği açık bir elçi gelmiştir. Buna rağmen ona inanmamış ve uymamışlardır. [24][24]

**14.** Sonra ondan yüz çevirdiler, iftira attılar ve -haşa- ona delilik nisbet ettiler. Bu nitelikleri taşıyan topluluğun, öğüt ve nasihattan etkilenmesi beklenir mi? Fahreddin Râzî şöyle der: Kur'an'm Hz. Muhammed (a.s.)'de görünmesi konusunda, Mekke kâfirlerinin iki görüşü vardı: Bir kısmı, "Muhammed bu sözü bir insandan öğreniyor" diyordu. Bir kısmı da şöyle diyordu: Muhammed bir mecnundur. Bu sözleri ona, çarpılma halindeyken, cin getiriyor.[25][25]

**15.** O azabı, kısa bir süre için sizden kaldıracağız. Sonra siz yine, içinde bulunduğunuz şirk ve isyana döneceksiniz. Fahreddin Râzî şöyle der: Maksat, onların, sözlerini yerine getirmediklerine ve acizlik halinde Allah'a yalvarıp yakardıklarına, korku gidince de tekrar kâfirliğe ve atalarını taklide döndüklerine dikkat çekmektir.[26][26] İbn Mes'ûd şöyle der: Peygamberin (s.a.v.) yağmur duasıyla onlardan azap kaldırılınca, tekrar onu yalanlamaya döndüler. [27][27]

**16.** Hatırla ki birgün, kâfirlerden intikam almak için onları şiddetli bir şekilde yakalayacağız. Batş, kuvvet ve şiddetle yakalamak demektir. İbn Mes'ûd şöyle der: "Büyük yakalama" Bedir günü olmuştur. İbn Abbâs da şöyle der: O, kıyamet gününde olacaktır. İbn Kesîr der ki: Açık olan, bunun kıyamet günü olmasıdır. Bedir günü de, bir yakalama günü olmasına rağmen maksat budur.[28][28] Fahreddin Râzî de şöyle der: İkinci görüş daha doğrudur. Çünkü Bedir günü, bu büyük sıfatla nitelenen dereceye ulaşmamıştır. Bir de tam intikam, ancak kıyamet gününde meydana gelir. Yüce Allah, o yakalamayı "büyük" sıfatıyla niteleyince, bunun mutlak olarak en büyük yakalama türlerinden olması gerekir ki, bu da ancak kıyamet günü olur.[29][29]
Bundan sonra Yüce Allah, Firavun'un kavminden taşkınlık edenleri Kureyş kâfirlerine anlatmak üzere şöyle buyurdu: [30][30]

**17.** O müşriklerden önce de, Firavun kavmini, yani Mısır Kıptîlerini imtihan etmiştik. Onlara, Allah'ın en değerli kullarından, soyu sopu şerefli bir

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/18.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/18.
[25][25] Tefsîr-i kebîr, 27/244
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/18.
[26][26] Tefsîr-i kebîr, 27/244
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/18-19.
[28][28] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/302
[29][29] Tefsîr-i kebîr, 27/244
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/19.

peygamber, Mûsâ (a.s.) gelmişti. [31][31]

**18.** Musa, İsrâiloğullannı kastederek, "Allah'ın kullarım bana verin, onları salıverin, işkence etmeyin" dedi.[32][32] Bu, şu mealdeki âyet-i kerimeye benzer: "İsrâîloğullarını hemen bizimle birlikte bırak, onlara eziyet etme"[33][33] Kuşkusuz ben, yalancılıkla itham edilmemiş, vahy hususunda güvenilir bir peygamberim. Ben sizin için bir nasihatçıyım. Benim nasihatimi kabul edin. [34][34]

**19.** Allah'a karşı kibirlenmeyin ve böbürlenip ona itaattan yüz çevirmeyin. Şüphesiz ben size açık bir hüccet ve parlak bir delil getirdim. Aklı olan herkes onları itiraf eder. [35][35]

**20.** Beni öldürmeyesiniz diye Allah'a sığındım ve O'ndan eman diledim. Kurtubî şöyle der: Sanki onlar Mûsâ (a.s.)'yı öldürmekle tehdit ettiler de, o da Allah'a sığındı.[36][36]

**21.** Size getirdiğim hüccetten dolayı bana inanmıyor ve beni tasdik etmiyorsanız, bana eziyet etmekten vazgeçin ve beni serbest bırakın. İbn Kesîr şöyle der: Bana karşı çıkmayın ve işi, Allah aramızda hükmedinceye kadar sulh halinde bırakın.[37][37]

**22.** Onlar Musa'yı yalanlayınca Musa, "Rabbim! Bunlar suçlu bir kavimdir. Onlardan intikam al" diyerek beddua etti. [38][38]

**23.** Bu sözde hazif vardır. Takdiri şöyledir: Ona vahyedip dedik ki: Kullarımı, yani İsrailoğullarını geceleyin yola çıkar. Çünkü Firavun ve kavmi sizi takip edecek ve bu onların yok olmasına sebep olacaktır. [39][39]

**24.** Sen denizi geçtikten sonra, onu olduğu gibi sakin ve açık bir halde bırak. Şüphesiz Firavun ve kavmi denizde boğulacaklardır. İbn Cüzeyy şöyle der: Musa (a.s.) denizi geçince, asasını daha Önce vuru da denizin açıldığı gibi, şimdi tekrar vurup kapanmasını istedi. Fakat Yüce Allah, Firavun ve kavmi oraya girsinler ve boğulsunlar diye ondnn. denizi, olduğu gibi sakin olarak bırakmasını istedi.[40][40] Yüce Allah. Mûsâ (a.s.)'nın, onların şerrini ve eziyetlerini düşünmemesi, onların Israiloğullanna yetişemeyeceklerinden kesin

---

[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/19.
[32][32] Bu Mücahid'in görüşüdür. İbn Cüzeyy bunu tercih etmiştir. İbn Abbâs'tan rivayet edildiğine göre, âyetin manası şöyledir: Ey Allah'ın kullan! Bana iman ve itaati yerine getirin.
[33][33] Tâhâ sûresi, 20/47
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/19.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/19.
[36][36] Kurtubî, 16/135
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/19.
[37][37] Muhtasar-ı ibn Kesîr, 3/302
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/19-20.
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/20.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/20.
[40][40] Teshil, 4/35

olarak emin olması için bunu ona haber verdi. Sonra Yüce Allah, onların helak olduğunu bildirmek üzere şöyle buyurdu: [41][41]

**25.** Buradaki edatı çokluk ifade eder. Yani bol ağaçlı birçok bağ ve bahçeyi, ırmakları ve akan çeşmeleri bıraktılar. [42][42]

**26.** İçinde bir çok ekili şeylerin ve güzel ev ve oturma yerlerinin bulunduğu birçok çiftliği de bıraktılar. Katâde şöyle der: Evler, konaklar ve benzeri güzel yerlerdir.[43][43]

**27.** İçinde, son derece müreffeh ve mutlu olarak yaşadıkları güzel ve parlak hayatı bıraktılar. Fahreddin Râzî şöyle der: Yüce Allah, onların, boğulduktan sonra şu beş şeyi bıraktıklarını açıkladı: Bağ ve bahçeler, çeşme ve pınarlar, çiftlikler, güzel binalar, (köşkler, saraylar, güzel evler) güzel ve parlak bir hayat.[44][44]

**28.** "İşte onlara böyle yaptık. Onları yok ettik, mülklerini ve yurtlarını başka bir kavme, yani Kıbtîlerin elinde köle olan Israiloğullarına miras bıraktık. İbn Kesîr şöyle der: Ayetteki kavimden maksat, İsrailoğullarıdır. Firavun ve kavminin boğulmasından sonra, onlar Kıbtîlerin ülklerine ve Mısır ülkesine hâkim oldular. Nitekim Yüce Allah, meâlen şöyle buyurmuştur: "Hor görülüp ezilmekte olan o kavmi de, içini bereketle doldurduğumuz yerin doğusuna ve batısına mirasçı kıldık"[45][45] Bir başka âyette de meâlen şöyle buyurmuştur: "Bunlara İsrailoğullarını mirasçı kıldık"[46][46]

**29.** Onların yok olmasına hiç kimse üzülmedi. Ölümlerinden var olan hiçbir mahluk etkilenmedi, Cezaları başka bir zamana ertelenenler ve kendilerine mühlet verilenler değillerdi. Aksine cezaları dünyada hemen verildi. Kurtubî şöyle der: Araplar, içlerinden ulu bir kişi öldüğünde, "Gök ve yer ona ağladı" derler. Yani, onun ölüm musibeti her şeyi etkiledi. Hattâ yer, gök, rüzgar ve şimşek ona ağladı. Şair şöyle der: Ey Hâbûr (Mürver) ağacı! Niçin böyle yapraklısın. Tarîfin ölümüne üzülmemiş gibisin. Bu, onun ölümüne üzülme ve ağlamanın gerekliliğini vurgulamak için, temsil ve zihinde canladırma yoluyla söylenmiştir. Buna göre âyetin mânâsı şöyledir : Firavun ve kavmi helak oldu. Onların başlarına gelen bu musibet büyük olmadı. Onlar için arkada kalıp ağlayan kimse bulunmadı. Bir görüşe göre de burada muzaf hazfedilmiştir.

---

[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/20.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/20.
[43][43] Bahr, 8/36
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/20.
[44][44] Tefsîr-i kebîr, 27/246
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/20.
[45][45] A'raf sûresi, 7/137
[46][46] Şuarâ sûresi, 26/59; Muhîasar-ı İbn Kesîr, 3/303
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/20-21.

Yani, "Onlara, yerde ve gökte bulunanlar ağlamadı" demektir.[47][47]

**30.** Andolsun biz, İsrailoğullarını o alçaltıcı azaptan kurtardık.
**31.** Yani Firavun'dan. Çünkü o, azgınlardan bir zorba idi.
**32.** Andolsun biz İsrailoğullarını bilerek âlemlerden üstün kıldık.
**33.** Onlara, içinde açık bir imtihan bulunan âyetler verdik.
**34, 35, 36.** Bunlar (kâfirler) diyorlar ki: İlk ölümümüzden sonra bir şey yoktur. Biz diriltilecek değiliz, doğru söylüyorsanız, babalarımızı getirin.
**37.** Onlar mı daha kuvvetli yoksa Tubba' kavmi ile onlardan öncekiler mi? Onları yok ettik, çünkü onlar suçlu idiler.
**38.** Biz gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları, oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık.
**39.** Onları sâdece gerçek bir sebeple yarattık. Fakat onların çoğu bilmiyorlar.
**40.** Şüphesiz hüküm günü, hepsinin bir arada buluşacağı gündür.
**41.** O gün, dostun dosta hiçbir faydası olmaz, onlara yardım da edilmez.
**42.** Ancak Allah'ın merhamet ettiği kimseler böyle değildir. Kuşkusuz o, üstündür, merhametlidir.
**43, 44, 45, 46.** Şüphesiz Zakkum ağacı, günahkârların yemeğidir. Tıpkı erimiş madenler ve kaynar suyun kaynaması gibi karınlarda kaynar.
**47, 48, 49, 50**. (Allah zebanilere emreder): Yakalayın onu, cehennemin ortasına sürükleyin! sonra başına azap olarak kaynar su dökün! (ve deyin ki:) Tat bakalım, çünkü sen kendince üstündün, şerefliydin! İşte bu, şüphelenip durduğunuz şeydir.
**51, 52, 53.** Takva sahipleri ise hakîkaten güvenilir bir makamdadırlar. Bahçelerde ve pınar başlarındadır-lar. İnce ipekten ve parlak atlastan giyerek karşılıklı otururlar.
**54.** Böyle olduğu gibi ayrıca biz onları, iri gözlü hurilerle evlendiririz.
**55.** Orada, güven içinde her meyveyi isterler.
**56.** Orada ilk ölümden başka bir Ölüm tatmazlar. Ve Allah onları cehennem azabıdan korumuştur.
**57.** Rabbinden bir lütuf olarak (verilmiştir.) İşte büyük kurtuluş budur.
**58.** Biz Kur'an'ı öğüt alırlar diye senin dilinde indirerek kolayca anlaşılmasını sağladık.
**59.** Bekle, onlarda beklemektedirler.

## Ayetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, Firavun ve kavmini yok ettiğini bildirdikten sonra, ardından burada İsrailoğullanna yaptığı ihsanı anlattı ki, lütuf ve ihsanına karşılık Rablerine şükretsinler. Sonra da Mekke kâfirlerini, Allah'ın yakalayıp intikam almasından sakındırdı. Bedbahtlar ve mutluların mahkeme ve hesap

---

[47][47] Kurtubî, 16/139
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/21.

günündeki durumlarını' açıklayarak bu mübarek sûreyi sona erdirdi. [48][48]

## Kelimelerin İzahı

Âlî, kibirli ve zorba. Belâ, deneme, imtihan.
Kavmu Tubba'; Yemen kralları demektir. Yemenliler krallarına (Tubba'lar) derlerdi. Cevheri şöyle der: Tebâbia, Yemen kralları demektir. Tekili Tubba'dır.[49][49] Lügatçiler şöyle der: Tubba, Yemenlilerin kralının lakabıdır. Bu, Rumların Kayserleri, İranlıların Kisrâlan ve Müslümanların Halifeleri gibidir.[50][50]
Yevnıu'1-fasl, kıyamet günüdür. Mevlâ, yakın, yardımcı demektir. Mühl, eritilmiş bakır manasınadır. Esîm, günankâr. Bir kimse günah işleyip kötülük yaptığında denir. Geniş zamanı gelir. Esîm, bu kökten alınmıştır. Onu, sert ve şiddetli bir şekilde çekin ve sürün. Sündüs, ince ipek kumaş. İstebrak, kalın ipek kumaş. geniş gözlüler, kelimesinin çoğuludur. Bekle. [51][51]

## Âyetlerin Tefsiri

**30.** Allah'a andolsun ki, biz İsrailoğullanm, son derece zillet ve horluğa düşürücü şiddetli azaptan kurtardık. Bu azap, erkek çocuklarının öldürülmesi, kadınlarının çalıştırılması ve kendilerinin zor işlerde kullanılmasıdır. [52][52]

**31.** Onları, Firavun'un zulüm ve baskısından kurtardık. Şüphesiz Firavun kibirli ve zorba bir kimse zulüm ve suç işlemede haddi aşan biriydi. Sâvî şöyleder: Bu, İsrailoğullarma verilmiş olan nimetleri sayma cümle sindendir. Bundan maksat, Hz. Peygamber (a.s.)'i teselli etmek ve onu ve mü'min kavmini müşriklerin ellerinden kurtaracağına dâir müjde vermektir. Zira müşrikler baskı hususunda, Firavun ve kavminin derecesine ulaşmadılar.[53][53]

**32.** Biz, onların bu şerefe hak kazandıklarım bilerek onları seçip, zamanlarındaki bütün insanlardan şerefli kıldık. Katâde şöyle der: Muhammed (a.s) ümmetinden değil, kendi zamanlarındaki insanlardan üstün ve şerefli kıldık. Çünkü Yüce Allah, Muhammed (a.s.) ümmeti hakkında meâlen şöyle buyurmuştur: "Siz insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz"[54][54]

**33.** Onlara, düşünen ve ibret alan için, içinde apaçık bir imtihan ve deneme bulunan hüccetler, deliller ve mucizeler verdik. Razı şöyle der: Mucizeler;

---

[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/24.
[49][49] Cevheri, Sıhâh, maddesi
[50][50] Kurtubî, 16/144
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/24.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/25.
[53][53] Sâvî Haşiyesi, 4/
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/25.
[54][54] Âli-İmrân, 3/110
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/25.

denizi yarmak, bulutları gölge yapmak, bıldırcın ve kudret helvası indirmek ve benzeri diğer engin mucizelerdir. Allah, onlardan başka hiç kimseye bu tür mucizeler göstermemiştir.[55][55]

**34, 35.** Kureyş kâfirleri, "Biz bir defadan başka ölmeyeceğiz. O da dünyadaki ilk ölümümüzdür" derler. Yüce Allah'ın, sözü, Kureyş kâfirlerini küçümsemeyi ve hafife almayı ifade der. Tefsirciler şöyle der: Sûrenin başında Mekke kâfirlerinden bahsedildi. Ardından bunların, sapıklık ve inkârda ısrarları hususunda Firavun ve kavmine benzediklerini göstermek için onların kıssası geldi. Yüce Allah bunları anlatınca, tekrar Kureyş kâfirlerine döndü. Onların, İlk ölümümüzden başka bir şey yoktur" sözlerinden maksat, öldükten sonra dirilmeyi inkâr etmektir. Sanki onlar şöyle demişlerdir: "Öldüğümüzde artık ne dirilme, ne hayat, ne de haşir vardır" Sonra bunu şu sözleriyle açıklığa kavuşturmuşlardır: Biz, diriltilecek değiliz. [56][56]

**36.** Bu, âciz düşürmek maksadıyle, müşriklerin, Hz. Peygamber (a.s.) ve mü'minlere yaptıkları bir hitaptır. Yani, bu hayattan sonra başka bir hayat olduğu iddianızda doğru iseniz, babalarımızı diriltin de, doğru söylediğinizi bize bildirsinler. Fahreddin Râzî şöyle der: Müşrikler şöyle diyerek, haşir ve neşrin yokluğuna delil getirdiler: Eğer öldükten sonra dirilme ve haşir mümkün ve akla uygunsa, ölmüş babalarımızı hemen diriltin de; bu, kıyamet günü yeniden dirilme hususundaki iddianızda doğru söylediğinize dair bize bir delil olsun.[57][57] Kurtubî şöyle der: Bunu söyleyen Ebû Cehil'dir. O dedi ki: Ey Muhammedi Eğer sözünde doğru isen, babalarımızdan ikisini bizim için dirilt. Bunlardan biri Kusayy b. Kilâb'tır. Şüphesiz o, doğru bir adamdı. Ona, ölümden sonra ne olduğunu soralım.[58][58]

**37.** Bu, tehdit mânâsı taşıyan istifhâm-ı inkâridir. Yani, o müşrikler mi daha güçlü ve kuvvetli, yoksa Sebe'liler yani Yemen kralları mı? Onlar Mekke kâfirlerinden daha zengin ve daha müreffeh idiler. Onlardan önce gelip geçmiş kibirli ve zorba milletleri yok ettik. Ülkelerini harap ve kendilerini darmadağın ettik. Ebus-suûd şöyle der: Bulardan maksat, Ad, Semûd ve benzeri zorba, inatçı, güçlü kuvvetli herkestir. Onlar, Mekke kâfirlerinden daha kuvvetli idiler. Son derece güçlü ve kuvvetli olmalarına rağmen Allah onları yok etti. Durum böyle olunca, Mekke kâfirlerinin helak edilmesi daha kolaydır.[59][59] Bu âyet, onların yok edilmesinin sebebini bildirir. Yani, onları suç işlemeleri yüzünden helak ve yok ettik. Bunda Allah'ın, Tubba kavmi ve diğer yalanlayanlara yaptığını Kureyş'e de yapacağına dâir bir tehdit ve korkutma vardır.

---

[55][55] Tefsîr-i kebîr, 27/248
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/25.
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/25.
[57][57] Tefsîr-i kebîr, 27/249
[58][58] Kurtubî, 16/144
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/25-26.
[59][59] Ebussuûd, 5/55

Bundan sonra Yüce Allah, öldükten sonra dirilmenin olacağına dâir delillere dikkat çekti. Ki, o da bu kâinatın hak ile yaratılmasıdır: [60][60]

**38.** Bu kainatı ve içinde bulunan eşsiz mahlukatı boş yere ve oyun olsun diye yaratmadık. [61][61]

**39.** Gökleri, yeri ve bunların arasında bulunan mahlukatı, adalet ve apaçık bir hakla yarattık ki, güzel iş yapana güzel işinin karşılığını; kötülük yapana kötülüğünün karşılığını verelim. Fakat insanların çoğu bunu bilmedikleri için öldükten sonra dirilmeyi ve hesabı inkâr ederler. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah insan türünü yarattı. Kendisiyle geçim yollarının düzenlendiği gökleri, yeri ve bu ikisi arasında yaratılmış olan harikulade varlıkları ve eşsiz mahlukatı meydana getirdi. Sonra insanı, iman ve itaatla yükümlü kıldı. Bir kısmı inandı, bir kısmı inkâr etti. O halde, iyilere sevap verilecek, kötülere de ceza verilecek bir yurt mutlaka bulunmalı ki, herkese, kazandığının karşılığı verilsin. Öldükten onra dirilme ve ceza olmazsa, elbette bu yaratma boş ve oyun olurdu. Yüce Allah bundan uzaktır. Bunun içindir ki, daha sonra şöyle buyurdu: [62][62]

**40.** Kıyamet günü, bütün mahlukatm hesaba çekilmesi için belirlenmiş bir gündür. Yüce Allah o gün mahlukat arasında hükmedip iyiyi kötüden ayıracağı için, buna, "ayırma günü" manasına denildi. Nitekim Yüce Allah, başka bir âyette mealen şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününde Allah, aranızı ayıracaktır"[63][63]

**41.** O korkunç günde, ne bir yakın yakınını savunabilir, ne de herhangi bir dost dostunu... Yakını da olsa, hiçkimse başkasına ne bir fayda sağlayabilir, ne de yardım edebilir? Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ne babanın, evladı, ne de evladın, babası namına bir şey ödeyemeyeceği günden çekinin"[64][64]

**42.** Bu, istisnâ-i muttasıldır. Yani, mü'minler hariç hiçbir yakın, bir yakınma fayda veremez. Çünkü mü'minlerin, birbirlerine şefaat etmesine izin verilir.[65][65] Bir görüşe göre, bu, istisnâ-i munkatı'dır. Yani, şu mânâdadır. Fakat, Allah kime merhamet ederse, o şefaat eder ve fayda verir. İbn Abbas şöyle der: Yüce Allah bu sözüyle mü'mini kastediyor. Çünkü mü'mine, peygamberler ve melekler şefaat eder.[66][66] Şüphesiz Allah, düşmanlarından intikam alan ve dostlarına merhamet edendir.

---

[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/26.
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/26.
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/26-27.
[63][63] Mümîehme sûresi, 60/3
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/27.
[64][64] Lukmân sûresi 31/33
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/27.
[65][65] Bahr, 8/39
[66][66] Tefsîr-i kebîr, 27/251

Yüce Allah, kıyametin kopacağına dâir delilleri anlattıktan sonra, ardından o çetin günün niteliklerini anlattı. Teşvik ve korkutmayı bir arada yapmak için, ilk önce kâfirlere olan tehdidi anlattı, sonra ikinci olarak da, iyilere olan vaadi anlattı: [67][67]

**43, 44.** Kuşkusuz o pis ağaç, cehennemin dibinde biten o Zakkum ağacı, bütün günahkârların yemeğidir. Onların bundan başka yemeği yoktur. Ebu Hayyân şöyle der: el-Esîm, aşırılık ifade eden bir sıfat olup, "günahı çok" demektir. "Müşrik" diye tefsir edilmiştir.[68][68]

**45.** O Zakkum, kötülük ve pisliği hususunda, son derece sıcak, erimiş bakır gibidir. İnsan onu yeyince; karnında gurultu yapar. [69][69]

**46.** Kaynar suyun kaynaması gibi kaynar. Kurtubî şöyle der: Zakkum ağacı, Allah'ın cehennemde yarattığı ve lanetli ağaç" ismini verdiği bir ağaçtır. Cehennemdekiler acıkınca gelir ve ondan yerler. Karınlarında kaynayan su gibi kaynar. Yüce Allah, o ağaçtan cehennem ehlinin karınlarına gidenleri, erimiş bakıra benzetti. el-Esîm'den maksat, günahkâr kâfirdir. Bu da Ebû Cehil'dir. Çünkü o şöyle diyordu: Muhammed bize, cehennemde Zakkum olduğunu söylüyor. Zakkum ancak, tereyağ ve hurma karışımı tirittir.[70][70] Sonra tereyağ ve hurma getirip arkadaşlarına, Allah'ın kelamıyla dalga geçerek, "Zakkum yiyin" dedi. [71][71]

**47.** Zebânîlere şöyle denir: Bu alçak kâfirin yakasına yapışın ve şiddetle sürükleyip cehennemin ortasına çekin. [72][72]

**48.** Sonra başından aşağı, o son du'rece sıcak olan kaynar suyu dökün. [73][73]

**49.** Ona horlama ve alay yollu şöyle denilir: Bu azabı tat. Çünkü sen, aziz ve değerli birisin. İkrime şöyle der: Peygamber (s.a.v) Ebû Cehil ile karşılaştığında ona şöyle dedi: Allah bana, sana, " layıktır sana o azap, layık"[74][74] dememi emretti. Bunun üzerine Ebû Cehil şöyle dedi: Beni ne ile tehdit ediyorsun? Vallahi, ne sen, ne de Rabbin, bana bir şey yapamazsınız. Şüphesiz ben, bu vadide, kavmi srsinde en güçlü ve en saygı görenlerdenim." Yüce Allah onu Bedir günü öldürdü ve onu zelil kıldı. Bunun üzerine bu âyet indi.[75][75]

---

[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/27.
[68][68] Bahr, 8/39
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/27.
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/27.
[70][70] Kurtubî, 16/149
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/27-28.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/28.
[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/28.
[74][74] Kıyâme sûresi, 76/34
[75][75] Kurtubî, 16/151
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/28.

**50.** Şüphesiz bu azap, dünyada kendisinden şüphe ettiğiniz azaptır. Bugün onu tadın: "Bir büyü müdür bu, yoksa görmüyor musunuz?"[76][76] Bu âyette, çoğul kipi kullanılması, mânâ itibariyledir. Çünkü maksat, "el-esîm günahkâr" cinsidir. Yüce Allah, cehennem ehlinin durumlarını anlattıktan sonra, ardından cennet ehlinin durumlarını açıklamak üzere şöyle buyurdu: [77][77]

**51.** Dünyada, emirlerine sarılmak ve yasaklarından sakınmak suretiyle Allah'tan korkanlar var ya, onlar bugün, âfetlerden, sıkıntılardan ve hoşa gitmeyen şeylerden emin olacakları bir ikamet yeri olan cennettedirler. Bunun içindir ki, Yüce Allah daha sonra şöyle buyurdu: [78][78]

**52.** Onlar, güzel bahçe ve bağlar ve akan pınarlar içindedirler. [79][79]

**53.** Sündüs denilen ince ve istebrak demlen kalın ipekten elbiseler giyerler. Birbirleriyle sohbet etmek için, meclislerde karşılıklı otururlar. [80][80]

**54.** İşte onlara böyle çeşitli ikramlarda bulunacağız. Aynı zamanda onları, cennetlerde güzel hurilerle evlendireceğiz. Beyzâvî şöyle der: Beyaz ve iri gözlü hurileri onlara arkadaş kılacağız. Hûr'un tekili 'beyaz tenli", Iyn'in tekili olan "iri gözlü" demektir.[81][81] Yüce Allah'ın, onlara verdiği nimetleri bu şekilde nitelemesinin sebebi şudur: Cennetler ve nehirler, gönlün rahatlayacağı ve kederden kurtulacağı en kuvvetli yollardandır. İnsanın mutluluğu güzel eşlerle tamamlandığı için, bundan sonra da güzel hurileri zikretti. Nitekim şöyle denilmiştir: "Üç şey, kalpten üzüntüyü giderir: Su, yeşillik ve güzel yüz". Bundan sonra Yüce Allah, nimetleri biraz daha açıklayarak şöyle buyurdu: [82][82]

**55.** Cennet ehli, çenette hizmetçilerden her türlü meyve getirmelerim isterler. Çünkü onlar hazımsızlık çekmeyeceklerinden ve hasta olmayacaklarından emindirler. Cennette ne yorgunluk vardır, ne de bıkkınlık. [83][83]

**56.** Bu, istisnâ-i munkatıdır. Yani, onlar cennette ölümü tatmazlar. Fakat dünyada ilk ölümü tatmışlardır. Orada Ölüm, tekrar gelmez. Aksine orada sonsuzluk vardır. Allah onları, cehennemin elem verici şiddetli azabından korudu. [84][84]

**57.** Yüce Allah bunu onlara, kendisinden bir lütuf olarak yaptı. Onlara verilen

---

[76][76] Tûr sûresi, 52/15
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/28.
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/28.
[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/28.
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/28.
[81][81] Beyzâvî, 2/182
[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/28-29.
[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/29.
[84][84] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/29.

bu nimetler, büyük bir kazançtır. Ondan Öte kazanç yoktur. [85][85]

**58.** Kur'an'ı senin dilinle, yani Arapça ile kolaylaştırdık ki, öğüt alıp sakınsınlar. [86][86]

**59.** Ev Muhammed! Onların başına gelecekleri bekle. Şüphesiz onlar da senin yok olmanı bekliyorlar. Dünya ve âhirette kimin yardım görüp zafer kazanacağını anlayacaklar. Bu âyette, Peygamber (a.s.) için bir vaat, müşrikler için de bir tehdit vardır. [87][87]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Çok işiten, pek iyibilen çok güçlü, çok merhametli, çok değerli kelimeleri, mübalağa ifâde eden kalıpla gelmiştir.
**2.** "Ondan başka ilâh yoktur, O diriltir ve öldürür" âyetiyle, ilk ölümümüzden sonra bir şey yoktur. Biz diriltilecek de değiliz" âyetinde tıbâk sanatı vardır.
**3.** "Eğer kesin inananlar iseniz" cümlesinde, iman ve ba-sîret için azimli olmaya teşvik vardır.
**4.** "Kullarımı, geceleyin yürüt" âyetinde, kelâmın bir kısmı hazfedilmek suretiyle îcâz yapılmıştır. Takdiri şöyledir: " Ona, "yürüt" diye söyledik".
**5.** "Gök ve yer onlara ağlamadı" âyetinde istiâre-i latife vardır. Yani onların yok olmasıyle bir şey değişmedi. Onların izleri kesildikten sonra gök ve yer onlara üzülmedi. Araplar, saygı için şöyle derler: Gök ve yer onun için ağladı. Dünya onun için karardı. Küçümsemek için de şöyle derler:
(tis Falanca öldü. Fakat onun için dağlar boyun bükmedi.
**6.** "Doğru söylüyorsanız, babalarımızı getirin" cümlesinde âciz bırakma üslubu vardır.
**7.** "Tat bakalım. Çünkü sen üstün ve şerefliydin" âyetinde alay üslubu vardır.
**8.** "Onlar geride nice bahçeler, pınarlar, ekinler ve güzel konaklar bıraktılar" âyeti, acı çekmeyi ve üzüntü ve hasret belirtmeyi ifade eder.
**9.** "Karınlarda kaynayan erimiş bakır gibi. Kaynayan suyun kaynaması gibi" terkiplerinde mürsel mücmel teşbih vardır.
**10.** Gibi âyet sonlarında, kelâmın parlaklık ve güzelliğini artıran akıcı ve sağlam bir seci' vardır.
Allah'ın yardımıyle "Duhân Sûresi"nin tefsiri bitti. [88][88]

---

[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/29.
[86][86] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/29.
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/29.
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/29-30.

# CASIYE SURESİ

Mekke'de inmiştir. Ancak 14. âyet Medine'de inmiştir. 37 âyet olup Duhân Sûresinden sonra nazil olmuştur.

## Takdim

Câsiye sûresi Mekke'de inmiştir. Geniş bir şekilde İslâmî inançları, yani Allah'a ve birliğine iman, Kur'an'a ve Hz. Peyamberin (s.a.v.) peygamberliğine iman, âhirete, öldükten sonra dirilme ve hesabı ele alır. Bu mübarek sûrenin ağırlık noktası, hemen hemen, Âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah'ın birliğine dâir delil ve hüccetleri getirmektir.

Bu mübarek sûre Kur'an'ı ve onun kaynağını anlatarak başlar. O kaynak, mülkünde güçlü, yaratmasında hikmet sahibi olan Yüce Allah'tır. O, insanlığa hayır ve mutluluk yolunu aydınlatan bir kandil olsun diye, kullarına rahmet olarak yüce kitabını indirendir.

Daha sonra bu sûre, bu geniş âlemde yayılmış olan kevnî delilleri anlatır: Eşsiz göklerde deliller vardır. Geniş yeryüzünde deliller vardır. İnsanın, diğer hayvanların ve mahlukatın yaratılmasında deliller vardır. Gece ile gündüzün birbirini takip etmesinde, rüzgârların ve yağmurların emir altına alınmasında deliller vardır. Bunların hepsi, Allah'ın yüceliğini, gücünü ve birliğini anlatan delillerdir. Bundan sonra sûre, Kur'an'ı yalanlayan suçlulardan bahseder. Onlar Kur'an'ın nurlu âyetlerini dinleyip te, kibir ve taşkınlıktan başka birşeyleri artmayan kimselerdir. Sûre onları, cehennemin alt tabakalarında elem verici bir azapla uyarır.

Bu sûre, Allah'ın, kullarına lütfettiği nimetleri anlatır ki, Allah'ın, kendilerine bol bol verdiği nimetleri düşünsünler, Ona şükretsinler; bu açık ve gizli nimetlerin kaynağının, bir olan Allah olduğunu ve Allah'tan başka ne bir yaratıcı ve ne de bir nzık verici bulunmadığını bilsinler.

Bu mübarek sûre, Allah'ın (c.c), İsraüoğullarma olan çeşitli ikramlarından ve onların, bu lütuf ve ihsana inkâr ve isyanla karşılık vermelerinden söz eder. Değerli peygamberlerin daveti karşısında azgın suçluların tutumunu anlatır. Allah'ın adalet ve hikmetine göre, suçluların iyi amel edenlerle, kötülerin de iyilerle bir tutulamayacağını açıklar. Daha sonra da müşriklerin sapıklığa düşme sebebini açıklar. Bu sebep de, onların suç işlemeleri heva ve heveslerini ilâh edinmeleridir. Neticede basiretleri köreltilmiş ve asla hakka yol bulamaz olmuşlardır.

Sûre, kıyamet günündeki âdil hesabı anlatarak sona erer. Şöyle ki, insanlık İki gruba ayrılır; bir tmuyı cennete, bir grup da cehenneme girer.[1[1]]

## İsmi

[1[1]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/33.

İnsanların, kıyamet gününde karşılaşacakları sıkıntı ve şiddetleri anlattığı için bu sûreye "Câsiye Sûresi" adı verilmiştir. Şöyle ki, mahlûkât hesabı beklerken, korkudan diz üstü çöker. İnsanları, akla gelmeyecek şiddet ve sıkıntılar bürür: "O gün her ümmeti, diz çökmüş görürsün. Her Ümmet kendi kitabına çağrılır. Onlara, "Bugün yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız" denir. Gerçekten o gün, öyle korkunç bir gündür ki, ondan dolayı çocuklar ihtiyarlar!! [2][2]

Bismillâhirrahmânirrahîni.
**1.** Hâ, nîni.
**2.** Kitab'ın indirilmesi, azız ve hakîm olan Allah tarafındandır.
**3.** Şüphesiz göklerde ve yerde inananlar için bir Çok âyetler vardır.
**4.** Sizin yaratılışınızda ve yeryüzünde yaydığı canlılarda da kesin olarak inanan topluluklar için ibret verici âyetler vardır.
**5.** Gecenin ve gündüzün değişmesinde, Allah'ın gökten indirmiş olduğu bir rızikta ve ölümünden sonra yeri diriltmesinde, rüzgârları değişik yönlerden estirmesinde, aklını kullanan topluluklar için deliller vardır.
**6.** İşte sana gerçek olarak okuduğumuz bunlar Allah'ın âyetleridir. Artık Allah'tan ve O'nun âyetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?
**7. 8.** Vay hâline her yalancı ve günahkâr kişinin! ki, Allah'ın kendisine okunan âyetlerini işitir de sonra büyüklük taslayarak sanki hiç onları duymamış gibi direnir. İşte onu acı bir azap ile müjdele!
**9.** (O) âyetlerimizden bir şey öğrendiği zaman o-nunla alay eder. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır.
**10.** Ötelerinde de cehennem vardır. Kazandıkları şeyler de, Allah'ı bırakıp edindikleri dostlar da, onlara hiçbir fayda vermez. Büyük azap onlaradır.
**11.** İşte bu Kur'an bir hidâyettir. Rablerinin âyetini inkâr edenlere gelince, onlara tiksindiren, can yakan bir azap vardır.
**12.** Allah o (yüce) varlık ki, emri gereğince denizde yüzmek üzere gemileri ve lütfedip verdiği rızkı aramanız için denizi size hazır hale getirmiştir. Umulur ki şükredersiniz.
**13.** O, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'tan olduğu halde size boyun eğdirmiştir. Elbette bunda düşünen topluluklar için birtakım ibretler vardır.
**14.** İman edenlere söyle: Allah'ın (cezalandıracağı) günlerin geleceğini ummayanları bağışlasınlar. Çünkü, Allah her toplumu, yaptığına göre cezalandıracaktır.
**15.** Kim iyi iş yaparsa faydası kendisinedir ve kim de kötülük yaparsa zararı yine kendinedir. Sonra Rab-binize döndürüleceksiniz.
**16.** Andolsun ki biz, İsrâiloğullarına Kitab, hüküm ve peygamberlik verdik. Onları güzel rızıklarla besledik ve onları dünyalara üstün kıldık.
**17.** Din konusunda onlara açık deliller verdik. A-ma onlar kendilerine bilgi geldikten sonra, aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler. Şüphesiz Rabbin, ayrılığa düştükleri şeyler hakkında kıyamet oünü aralarında

[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/34.

hüküm verecektir.
**18.** Sonra seni din konusunda bir şeriat sahibi kıldık. Sen ona uy; bilmeyenlerin isteklerine uyma.
**19.** Çünkü onlar, Allah'a karşı sana hiçbir fayda veremezler. Doğrusu zâlimler birbirlerinin dostlarıdır. Allah da takva sâhiblerinin dostudur.
**20.** Bu (Kur'an), insanlar için kalb gözü, kesin olarak inanan bir toplum için de hidâyet ve rahmettir.

## Kelimelerin İzahı

Yayar, dağıtır.
Tasrif, çevirmek, döndürmek demektir, Allah, rüzgârı bir yönden diğer yöne çevirdi, demektir.
Veyl, azap ve helak için kullanılan bir kelimedir.
Effâk, çok yalancı demektir.Yalan manasınadır.
Esîm, çok günah işleyen demektir.
Ricz, en şiddetli azap.
Israr eder. Bir şey üzerinde kalmaya kuvvetle ve şiddetle azmetti, demektir.
Fayda verir, savar. Malım bana hiç fayda sağlamadı"[3][3] âyetinde de bu mânâda kullanılmıştır.
Basâir, deliller ve alâmetler demektir. [4][4]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Hâ, mîm. Bu harfler (Hurûf-u mukatta), Kur'an'm mucize olduğuna dikkat çekmek içindir.[5][5]

**2.** Kur'an, mülkünde güçlü, yaptığında hikmet sahibi olan Allah tarafından indirilmiştir. Allah'tan, içinde kulları için hikmet ve maslahat bulunan şeylerden başkası sâdır olmaz. Bundan sonra Yüce Allah birliğinin ve kudretinin delillerini bildirmek üzere şöyle buyurdu: [6][6]

**3.** Göklerin, yerin ve bu ikisinde bulunan harikulade mahrukatın, enteresan durumlarını ve güzel şeylerin yaratılmasında, Allah'ın varlığına ve birliğine inanan bir toplum için, O'nun kudretinin sonsuzluğunu ve hikmetini gösteren apaçık deliller vardır. [7][7]

**4.** Ey insanlar! Sizin, önce bir nutfeden, sonra yaratılışınız tamamlanıncaya kadar farklı aşamalardan geçen alaka (embriyon)dan yaratılmanızda ve Allah'ın

---

[3][3] Hakka sûresi, 69/28
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/37-38.
[5][5] Geniş bilgi için bkz, Bu tefsir, Bakara sûresi'nin ilk âyeti.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/38.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/38.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/38.

yayıp dağıttığı, yeryüzünde yürüyen çeşitli mahlukatta, Alemlerin Rabbinin gücüne kesin olarak inanan bir kavim için, apaçık deliller vardır. [8][8]

**5.** Gece ve gündüzün, ara vermeden sürekli bir şekilde, ince ve sağlam bir düzen içersinde, birisi karanlığı diğeri ışığıyle ardar-da gelmelerinde de bir delil vardır. Geçimlerinde ve rızıklarmda insanlara hayat veren, Allah'ın bulutlardan indirdiği yağmura da delil vardır. İbn Kesir şöyle der: Rızık, yağmurla elde edildiği için, Yüce Allah yağmura "rızık" ismini verdi.[9][9] Allah'ın yağmur sayesinde, kurumuş olup bitkisi ve ekini olmayan yeryüzünü diriltmesinde ve orada çeşitli ekin, meyve ve bitki çıkarmasında, güneyden ve kuzeyden rüzgârları soğuk ve sıcak olarak estirmesinde anlayan akıl ve gören gözleri olan bir kavim için, Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren apaçık deliller vardır. Sâvi şöyle der: Yüce Allah üç âyette allı delil anlattı. Birinci âyeti "mü'minlere...", ikinci âyeü "kesin inananlara... ", üçüncü âyeti de "aklı erenlere..." diye bitirdi. Bunlar arasındaki ifade farkının izahı şudur: İnsan, gökleri ve yeri düşündüğünde bunların mutlaka bir yaratıcı olması gerektiğine iman eder. Kendisinin ve benzeri şeylerin yaratılışına baktığında imanı artar ve kesin olarak inanır. Diğer olaylara baktığında aklı olgunlaşır ve ilmi sağlamlaşır.[10][10]

**6.** İşte bunlar, Allah'ın birliğini ve gücünü gösteren hüccet ve delilleridir. Ey Muhammedi O delilleri sana, kendisinde bir kapalılık ve karışıklık olmayan apaçık bir hakla anlatıyoruz, Mekke kâfirleri, Allah'ın kelâmını tasdik etmeyip hüccet ve delillerine inanmayınca, artık hangi söze inanıp tasdik edecekler?! Bundan maksat, Kur'an'm apaçık beyanından ve mucizeliğinden sonra, müşriklerin onu yalanlamalarını büyük görmektir. [11][11]

**7.** Helak ve ölüm, günah işlemekte aşırı giden bütün yalancılara olsun. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu, büyük bir tehdittir. Effâk, çok yalan söyleyen demektir. el-Esîm, çok günah işleyen manasınadır.[12][12]

**8.** O günahkâr, kendisine okunan, son derece açık Kur'an âyetlerini işitir. Sonra da, onları hiç işitmemiş gibi, âyetlere imanı kibrine yed irem iy erek, inkâr haline devam eder ve azgınlık ve sapıklığı içerisinde bocalayıp durur. Ey Muhammedi Ona, elem verici şiddetli bir azabı müjdele. Onlarla alay etmek için Yüce Allah azaba "müjde" dedi. Çünkü müjde, sevindirici haberedir. İbn Cüzeyy şöyle der: Yüce Allah, onların, âyetleri işittikten sonra inkâr etmelerini büyük bir olay kabul ettiği ve bunu akıl ve fıtrattan uzak gördüğü için, ısrar eder' fiilini, ' işitir' fiili üzerine atfetti.[13][13] Tefsirciler şöyle der: Bu âyet, Nadr b.

---

[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/38.
[9][9] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/308
[10][10] Sâvî Haşiyesi, 4/63
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/38-39.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/39.
[12][12] Tefsîr-i Kebîr, 27/261
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/39.
[13][13] Teshîl, 4/38

Haris hakkında inmiştir. Nadr, Acem efsânelerini satın alır ve insanları onlarla meşgul ederek Kur'an dinlemelerine engel olurdu. Ayet, bu anlatılan, sıfatı taşıyan herkes hakkında umûmîdir. [14][14]

**9.** Allah'ın, Muhammed'e indirdiği âyetlerden herhangi bir şey ona ulaştığında alaya alır ve onunla eğlenirdi. Kur'an'la alay eden o yalancılar için zilletleri ve horlanmaları ile birlikte şiddetli bir azap vardır. [15][15]

**10.** Önlerinde, kendilerini bekleyen cehennem vardır. Çünkü onlar, dünyada hakka karşı büyüklük taslar ve kibirlenirlerdi. Dünyada sahip oldukları mal ve çocukları onlara fayda sağlamaz. Allah'ı bırakıp da kıpmış oldukları putlarının da onlara bir yararı olmaz vlâc. Onlar için, elem verici sürekli bir azap vardır. Ebussuûd şöyle der: Putların fayda vermemesi, mal ve çocukların fayda vermemesinden daha açık olmasına rağmen, " edindikleri de fayda sağlamaz" şeklinde, olumsuzluk edatının ortaya alınması, onların bozuk iddialarına binâendir. Zira onlar, putların şefaatini umuyorlardı. Bu âyette, onlara karşı bir alay ifadesi vardır.[16][16]

**11.** Bu Kur'an, kendisine inanan ve uyan kimseler için tam bir hidayettir. Nurunun yaygınlığına rağmen Kur'an'ı inkâr edenler var ya, onlar için, en şiddetli türden elem ve acı verici bir azap vardır. Bu âyette, kâfirlerin Kur'an'ı inkâr etmelerinin çok çirkin olduğu ve durumlarının çok kötü olduğu ifade edilmektedir. Ze-mahşerî şöyle der: Ricz, şiddetli azaptır. "Rablerinin âyetlerinden maksat Kur' an'dır.[17][17]
Yüce Allah kâfirleri çeşitli azaplarla tehdit ettikten sonra, kendisini birlesinler ve şükretsinler diye yüce nimetlerini onlara hatırlattı: [18][18]

**12.** Büyüklüğüne rağmen denizi, kudreti ve hikme-tiyle, sizin emrinize veren Allah'tır. Onun istek ve iradesiyle gemiler denizin dibine batmadan üzerinde yüzsün diye böyle yaptı. Fahreddin Râzî şöyle der: Yüce Allah suyun üstünü, gemiler yürüyecek şekilde düz ve yumuşak yarattı. Ağacı da, o şekilde yarattı ki, suyun dibine batmadan üzerinde kalsın. İşte buna Allah'tan başka kimsenin gücü yetmez. Ticaret maksadıyle, Allah'ın lütfundan istemeniz, inci ve mercan için dibine dalmanız, balık ve benzeri şeyleri avlamanız, ve size verdiği nimetlerinden dolayı Rabbinize şükretmeniz için böyle yaptı. Şöyle der: Yüce Allah, kudretinin sonsuzluğunu ve kullarına olan nimetinin tam oluşunu anlattı. Yarattıklarını, onların faydası için yarattığını açıkladı. Bütün bunlar O'nun fiili, yaratması, lütfü ve ihsanmdandır.[19][19]

---

[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/39.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/39.
[16][16] Ebussuûd, 5/58
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/39-40.
[17][17] Keşşaf, 4/227
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/40.
[19][19] Kurtubî, 16/160
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/40.

**13.** Yüce Allah, bu kâinatta bulunan yıldızlar, dağlar, denizler, bitkiler, ağaçlar gibi her şeyi sizin için yarattı. Bunların hepsi, onun lütuf ve ihsanmdandır. Hepsi, tek olan Allah'ın katmdandır. Şüphesiz bu anlatılanlarda, Allah'ın sanatının güzelliklerini düşünen ve böylece O'nun birliğine ve kudretine delil getirip iman eden bir kavim için öğüt ve ibretler vardır. Yüce Allah, birliğinin, kudret ve hikmetinin delillerini anlattıktan sonra ardından, fazilet ahlâk ve güzel fiilleri öğretmek üzere şöyle buyurdu: [20][20]

**14.** Ey Muhammedi Mü'minlere söyle, kâfirleri affetsinler. Yaptıkları eziyetleri ve ettikleri vahşeti bağışlasınlar. Mukâtil şöyle der: Mekke'de, kâfirlerden biri Ömer'e (r.a.) sövdü. Ömer (r.a.)de onu yakalayıp cezalandırmak istedi. Bunun üzerine Yüce Allah, affetmesini ve bağışlamasını emredip bu âyeti indirdi.[21][21] Allah'ın günlerini beklemezlerden maksat, Allah'ın azabından korkmazlar demektir. Çünkü onlar, ne âhirete ne de Allah'la karşılaşacaklarına inanıyorlar. İbn Kesîr şöyle der: Müslümanlara, müşriklerin ve Ehl-i kitabın eziyetlerine sabretmeleri emredildi ki, hu durum, onları İslama ısındırsın. Sonra müşrikler, inatta ısfar edince, Yüce Allah mü'minler için, kılıcı ve cihadı meşru kıldı.[22][22] Bu bir tehdittir. Yani, Allah suçlu kâfirlere, işlemiş oldukları suçun karşılığını vermek için bu izni verdi. "Kavnı" kelimesinin nekra olması, küçümseme içindir. [23][23]

**15.** Kim dünyada iyi bir iş yaparsa, onun yararı kendisinedir. Kim de kötülük ve şer işlerse, onun zararı da ona döner. Hemen hemen hiç bir iş, yapandan başkasına fayda veya zarar vermez. Sonra kıyamet günü, dönüşünüz sadece bir olan Allah'a olacaktır. O, herkese amelinin karşılığını, iyiye iyiliğinin, kötüye de kötülüğünün karşılığını verecektir.
Yüce Allah genel nimetleri anlattıktan sonra, ardından İsrailoğullanna özel olarak verdiği nimetleri hatırlatmak üzere şöyle buyurdu: [24][24]

**16.** Allah'a andolsun ki, İsrail oğullarına Tevrat'ı ve insanlar arasındaki dâvalarda hükmetme yetkisini vermiştik. İçlerinden nebiler ve rasûller göndermiştik. lara. yenilip içilen şeylerden, azık ve meyvelerden çok çeşitli nimetler vermiştik, Onları, kendi zamanlarındaki diğer milletlerden üstün kılmıştık. Sâvî şöyle der: Bundan maksat, Peygamber (a.s.)'i teselli etmektir. Yüce Allah sanki şöyle diyor: "Ey Muhammedi Kavminin inkâr etmesine üzülme. Kuşkusuz biz, İsrailoğullarına Kitab'ı ve büyük nimetleri verdik. Fakat şükretmediler. Aksine inkârda ısrar ettiler. Senin kavmin de aynı şeyi yapıyor.[25][25]

---

[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/40-41.
[21][21] Tefsîr-i kebîr, 27/263
[22][22] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/309
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/41.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/41.
[25][25] Sâvî Haşiyesi, 4/65

**17.** Onlara Tevrat'ta şeriat işini ve Muhammed (s.a.v.)'in durumunu en mükemmel bir şekilde açıkladık. İbn Abbbâs şöyle der: Yani, Peygamber(a.s.)'İn durumunu, peygamberliğinin şahitlerini, yani Tihâme'den Yesrib'e hicret edeceğini ve ora halkının kendisine yardım edeceğini açıklamıştı.[26][26] Peygamberin doğruluğuna dâir, kendilerine kesin deliller geldikten sonra, kıskançlık, inat ve liderlik peşinde koşmalarından dolayı ihtilafa düştüler. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu âyetten maksat, bu duruma hayret etmektir. Çünkü ilim, ihtilafın ortadan kalkmasını gerektirir. Oysa burada ilim, itilafın meydana gelmesine sebep olmuştur. Çünkü onların ilimden maksadları ilmin kendisi değildir. Onların ilimden maksatları sadece reislik elde etmek ve Öne geçmektir. Onun için ilim öğrendiler ve inatlaştılar.[27][27] Dinle ilgili ihtilafa düştükleri konularda, kıyamet günü kullar arasında hükmedecek olan Allah'tır. Bu âyet-i kerime, müşriklere, kendilerinden önce gelip geçmiş olan azgın ve kibirli milletlerin girdikleri yola girmelerini yasaklamaktadır. [28][28]

**18.** Ey Muhammedi Seni apaçık bir yola, din hususunda dosdoğru bir yola koyduk. O halde sen, Rabbinin sana vahyettiği doğru dine Müşriklerin sapıklıklarına uyma. Beyzâvî şöyle der: Arzularının peşinden giden câhillerin yani Kureyş liderlerinin görüşlerine uyma. Onlar "atalarının dinine dön" demişlerdi.[29][29]

**19.** Onların sapıklığına uyarsan, bil ki, onlar senden herhangi bir azabı savamazlar. Şüphesiz zâlimler, dünyada birbirlerinin dostudur. Âhirette ise onların hiçbir dostu yoktur. Yüce Allah, dünyada da, âhirette de takva sahibi mü'minlerin yardımcısı ve destekçisidir. [30][30]

**20.** Bu Kur'an, insanlar için kalp gözü yerinde; bir nur ve bir ziyadır. Ona inanan ve kesin olarak iman eden kimseler için bir rahmettir. [31][31]

**21.** Yoksa kötülük işleyenler ölümlerinde ve sağlıklarında kendilerini, inanıp iyi ameller işleyen kimseler ile bir mi tutacağımızı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!
**22.** Allah, gökleri ve yeri hak ile yaratmıştır. Böylece herkes kazancına göre karşılık görür. Onlara haksızlık edilmez.
**23.** Hevâ ve hevesini tanrı edinen ve hakkı bildiği halde Allah'ın, saptırdığı, kulağını ve kalbini mühür-lediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştire-bilir? Hâlâ ibret

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/41.
[26][26] Cemel Haşiyesi, 4/116
[27][27] Tefsîr-i kebîr, 27/265
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/41-42.
[29][29] Beyzâvî Haşiyesi, 3/323
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/42.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/42.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/42.

almayacak mısınız?
**24.** **De**diler ki: "Hayat ancak bu dünyada yaşadığı-mızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman helak e-der." Bu hususta onların hiçbir bilgisi yoktur. Onlar sâdece zannediyorlar.
**25.** Onlara açıkça âyetlerimiz okunduğu zaman "Doğru sözlü iseniz babalarımızı getirin" demelerinden başka delilleri yoktur.
**26.** De **k**i: Allah sizi diriltir, sonra öldürür. Sonra sizi hakkında şüphe olmayan kıyamet gününde biraraya toplar. Fakat insanların çoğu bilmezler.
**27.** Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Kıyametin kopacağı gün, işte o gün, bâtıla sapanlar hüsrana uğrayacaktır.
**28.** O gün her ümmeti, diz çökmüş görürsün. Her ümmet kendi kitabına çağırılır, onlara, "Bugün, yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız!" denilir.
**29.** Bu, bizim kitabımızdır; yüzünüze karşı gerçeği söylüyor. Kuşkusuz biz, yaptıklarınızı kaydediyorduk.
**30.** İnanıp iyi işler yapanlara gelince, Rableri onları rahmetine kabul eder. İşte apaçık kurtuluş budur.
**31.** Ama inkâr edenlere gelince onlara, "Ayetlerim size okunmuş, siz de büyüklenip suçlu bir toplum olmuştunuz değil mi?" denilir.
**32.** "Allah'ın va'di gerçektir kıyamet gününde şüphe yoktur" dendiği zaman "Kıyametin ne olduğunu bilmiyoruz. Ancak birtakım tahminlerde bulunuyoruz. Onun hakkında kesin bir bilgi elde etmiş değiliz" demiştiniz.
**33.** Yaptıklarının kötülükleri onlara görünmüş, alay edip durdukları şey onları kuşatmıştır.
**34.** Denilir ki: Bugüne kavuşacağınızı unuttuğunuz gibi biz de bugün sizi unuturuz. Yeriniz ateşti yardımcılarınız da yoktur!
**35.** Bunun böyle olmasının sebebi şudur: Siz Allah'ın âyetlerini alaya aldınız, dünya hayâtı sizi aldattı. Artık bugün ateşten çıkarılmayacaklar ve onların özür dilemeleri de kabul edilmeyecektir.
**36.** Hamd, göklerin Rabbi, yerin Rabbi bütün Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.
**37.** Göklerde ve yerde bütün azamet yalnız O'na âittîr. O, azizdir, hakimdir.

## Ayetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, İsrailoğullarmm sapıklıklarını anlattı. Kur'an'ın, ona sarılanlar için bir nur ve hidayet olduğunu açıkladı. Ardından burada, mü'minin kâfir ile, iyi kimsenin de kötü kimseyle, dünyada ve âhirette eşit olmayacağım açıkladı. Sonra, öldükten sonra dirilme ve hesabın olacağını gösteren delilleri anlattı. [32][32]

## Kelimelerin İzahı

[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/45.

İşleyip kazandılar, Kazanmak demektir. Organ-lar kelimesi de bu köktendir.
Gışâve, örtü demektir. Bir kimse bir şeyi Örttüğünde denir.
Câsiye, korkunun şiddetinden dolayı diz üstü çöken manasınadır. Bir kimse, dizleri üzerine oturduğunda denir. Muzârii dur.
Yazdırırız. Bir kimse bir şeyin yazılmasını ve tedvinini emrettiğinde denir.
İndi ve kuşattı.
Rablerini razı etmeleri istenir. "Onun razı olmasını istedim, o da özrümü kabul etti" mânâsına, denir.
Kibriya; meliklik, büyüklük ve azamet demektir. [33][33]

## Nüzul Sebebi

Rivayet edildiğine göre Ebû Cehil, bir gece Velid b. Muğîra ile birlikte Beytullah'ı tavaf etti. Peygamber (a.s.) hakkında konuştular. Ebu Cehil şöyle dedi: Vallahi, ben onun doğru söylediğini kesin olarak biliyorum. Velid dedi ki: "Sus, bunu nerden anladın?" Ebû Cehil: Ey, Abd-i Şems'in babası! Biz ona, çocukken "Sâdık ve emin" diyorduk. Aklı olgunlaşıp rüşdü kemale erince, ona "yalancı ve hâin" demeye başladık. Vallahi, ben onun doğru söylediğini kesinlikle biliyorum" dedi. Velid, "O halde, onu tasdik edip iman etmekten seni alıkoyan nedir?.." dedi. Ebû Cehil dedi ki: "Kureyş kızları benden, "yenildiği için Ebû Tâlib'in yetimine tâbi oldu" diye söz ederler. Lât ve Uzzâ'ya yemin olsun, asla onun peşinden gitmem." Bunun üzerine, "Hevâsmı tanrı edinen ve Allah'ın, hakkı bildiği halde saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği kimseyi gördün mü?" mealindeki âyet indi.[34][34]

## Âyetlerin Tefsiri

**21.** Bu, inkâr ifade eden bir sorudur. Yani çok günah işlemiş olan o kâfirler, kendilerinin iyi iş yapan mü'minler gibi olacaklarım mı sanıyorlar? Onları hayatta ve ölümde eşit tutacağımızı mı sanıyorlar? Ne dünyada, ne de âhirette, mü'minlerle kâfirleri eşit tutmamız mümkün değildir. Çünkü mü'minler, takva ve itaat üzere yaşarlar; kâfirler ise inkâr ve isyan üzere yaşarlar. Bu iki grup, birbirlerinden ne kadar farklı! Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Öyle ya, mü'min olan, yoldan çıkmış kimse gibi midir? Onlar elbette bir olamazlar...[35][35] Mücâhid şöyle der: Mü'min, mü'min olarak ölür ve mü'min olarak diriltilir. Kâfir ise kâfir olarak Ölür, kâfir olarak diriltilir.[36][36] Kendilerini mü'minlerle bir görme hususundaki hükümleri ne kötü bir hükümdür. İbn Kesîr şöyle der: İyilerle kötüleri bir tutacağımızı düşünerek, biz ve adaletimiz hakkında kötü zanda bulundular. Dikenden üzüm toplanamayacağı gibi, kötüler

---

[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/46.
[34][34] Buna Mukâtil rivayet etmiştir. Kurtubî'de de böyledir. Bkz. 16/170.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/46.
[35][35] Secde sûresi, 32/18
[36][36] Kurtubî, 16/166

de mü'minlerin makamına nail olamazlar.[37][37]

**22.** Allah, yer ve göklerle, birliğine ve kudretine delil getirmek için onları, dengeli ve hak ile yarattı, Bir de, her insana yaptığının, hayır veya serden kazandığının karşılığı, yani mü'minin sevabı eksiltilmeksizin, kâfirin de azabı artırılmak s izm verilmesi için bunları yarattı. Şeyhzâde şöyle der: Yüce Allah, hakkı ortaya çıkarmak için gökleri ve yeri yaratınca, ki bunların yaratılması, onun hikmeti ve adaleti cümlesindendir, bunun neticesi olarak mazlumun intikamını zâlimden alması gerekti. Böylece, mahrukatın hesap için haşr edileceği sabit oldu.[38][38]

**23.** Ey Muhammed! Allah'a ibadeti bırakıp ta kendi hevâsına ibadet eden kimsenin durumunu biliyor musun? Söyle bana. Ebû Hayyân şöyle der: O kimse, kendi hevâ ve hevesine çok itaat edip nefsinin istediğine uyar. Sanki o, tanrısına tapan kimse gibi, nefsinin isteğine kulluk eder.[39][39] İbn Abbâs şöyle der: O kâfir, nefsinin isteğini kendine din edindi. Nefsinin arzu ettiği her şeyi yaptı. Allah, o bedbaht, hakkı bildiği ve ondan câhil olmadığı halde, onu saptırdı. Onun durumu, cahilliğinden dolayı sapan kimsenin durumundan çok daha çirkin ve âdidir. Çünkü o, inadından dolayı hak ve hidâyetten yüzç ev irmektedir. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Vicdanları da bunlara tam bir kanaat getirdiği halde zulüm ve kibirlerinden dolayı onları bile bile inkâr ettiler"[40][40] Allah onun kalbini ve kulağını o şekilde mühürledi ki, artık öğütlerden etkilenmez, âyetleri ve uyarıları düşünmez. Gözünün üzerine de öyle bir perde çekti ki, artık o, doğruyu göremez. Aydınlanacağı bir delili de bulamaz. Allah saptırdıktan sonra, onu kim hidâyete erdirebilir? Bunu yapabilecek hiç kimse yoktur. Ey insanlar! Hâlâ ibret ve öğüt almayacak mısınız? Sâvî şöyle der: Yüce Allah kâfirleri dört sıfatla niteledi. Birincisi: Hevâ ve, hevese, tapma. İkincisi, bilmelerine rağmen sapmaları. Üçüncüsü, kulaklarının ve kalplerinin mühürlenmesi. Döndüncüsü, gözlerini üzerine perde çekilmesi. Bu sıfatlardan herbiri, sapıklığı gerektirir. Dolayısıyla onlara hiçibir şekilde hidayet ulaştırılamaz.[41][41] Bundan sonra Yüce Allah müşriklerin, her şeye gücü yeten, herşeyi bilen ilâhı ve kıyameti inkâr etmek suretiyle şüpheye düştüklerini anlatmak üzere şöyle buyurdu:[42][42]

**24.** Müşrikler dediler ki, bu dünya hayatından başka hayat yoktur. Burada bir kısmınız ölür, bir kısmınız yaşar. Ne âhiret, ne öldükten sonra dirilme, ne de haşir vardır. İbn Kesir şöyle der: Bu söz, Dehriyyûnun yani zamana inanan kâfirlerin ve âhireti inkâr hususunda onlarla aynı görüşte olan müşrik Arapların

---

[37][37] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/311
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/46-47.
[38][38] Beyzâvî Haşiyesi, 3/325
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/47.
[39][39] Bahr, 8/48
[40][40] Nemi sûresi, 27/14
[41][41] Sâvî Haşiyesi, 4/67
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/47-48.

sözüdür. Maksatları şudur: Bu dünyadan başka hiçbir yurt yoktur. Bir kavim ölür, diğer bir kavim yaşar. Ne bu dünyanın sonu ne de kıyamet vardır. Bu, Allah'ı inkâr eden ve her o tuzaltıbin senede bir, her şeyin tekrar eski haline geleceğine inanan dehriyyûn felsefecilerin görüşüdür.[43][43] Bizi ancak, zamanın geçmesi ve günlerin birbirini takip etmesi öldürür. Fahreddin Râzî şöyle der: Onlar bu sözleriyle şunu demek istiyorlar: Hayatın ve ölümün sebebi, tabiat olaylarının etkileri ve feleklerin hareketleridir. İstediğini yapan bir yaratıcının isbatına gerek yoktur. Bu grup, hem Allah'ı, hem de kıyameti ve Öldükten sonra dirilmeyi inkâr etmişlerdir.[44][44] Yüce Allah onlara cevap olsun diye şöyle buyurdu: Onların aklî veya naklî bir dayanakları yoktur. Onun içindir ki, delilsiz ve hüccetsiz olarak Allah'ı inkâr ettiler. Onlar sadece, kuruntulu ve hayalci bir kavimdir. Kesin bilgileri olmadığı halde, zan ile konuşuyorlar. [45][45]

**25.** Müşriklere Kur'an'ın, öldükten sonra dirilmeye ve haşre delâlet eden apaçık âyetleri okunduğunda, açık gerçeği savma hususunda tutanakları sadece, "söylediğiniz doğru ise önceki atalarımızı bize diriltin" demeleri olmuştur. Onların bâtıl sözlerine alay yoluyla hüccet yani tutanak denildi. [46][46]

**26.** Ey Muhammedi Onlara de ki: Siz bir damla meni iken, başlangıçta sizi yaratan Allah'tır. Ecelleriniz geldiğinde sizi öldürecek olan da O'dur. Yoksa, iddia ettiğiniz gibi, siz zamanın hükmüyle yaşatılıp öldürülecek değilsiniz, Sizi dünyada yaşattığı gibi, öldükten sonra da hesap ve ceza için diriltecektir. Kuşkusuz, yoktan yaratabilen tekrar diriltmeye de kadirdir. Hikmet ve meydana gelmesinde şüphe bulunmayan kıyamet günü, hesap ve ceza için toplanmayi gerektirir. Fakat insanların çoğu, cahillikleri, fikir ve görüş kısırlıklarından dolayı Allah'ın gücünü bilmezler, dolayısıyle öldükten sonra dirilmeyi ve hesabı inkâr ederler.
Yüce Allah, haşir ve neşrin mümkün olduğunu açıkladıktan sonra, kıyamet günündeki halleri genişçe anlatmak üzere şöyle buyurdu: [47][47]

**27.** Yüce Allah, ulvî ve süflî bütün kâinatın sahibi ve mâlikidir. Kıyamet gününde, Allah'ın âyetlerini inkâr eden kâfirler hüsrana uğrayacaklardır. [48][48]

**28.** Ey Muhatap! O gün, her ümmeti, şiddetli korkudan dolayı dizüstü çökmüş görürsün. Onların bu durumu, hakim huzurunda, korkak ve zelil bir şekilde duran hasımların durumuna benzer. İbn Kesîr şöyle der: Bu durum, cehennem getirildiği zaman olur. Cehennem öyle bir ses çıkarır ki, dizi üzerine çökmeyen hiç kimse kalmaz.[49][49] O ümmetlerden her biri, içinde amellerinin yazılı

---

[43][43] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/311
[44][44] Tefsîr-i kebîr, 27/275
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/48.
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/48.
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/48-49.
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/49.
[49][49] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/312

bulunduğu sayfalara çağrılır. Onlara şöyle denir: Bu korkunç günde, yaptığınız iyi veya kötü amellerin karşılığını alacaksınız. [50][50]

**29.** Bu, amel defterinizdir. Artırma ve eksiltme olmaksızın, sizin için hak ile şahitlik edecektir. İbn Cüzey şöyle der: Eğer denilirse ki, Allah, "kitap" yani "amel defteri"ni, bir defa onlara bir defa da kendisine izafe etti. Bu nasıl olur?. Buna şöyle cevap verilir: "Yüce Allah, onların amelleri o kitapta bulunduğu için, kitabı onlara izafe etti. Kitabın sahibi kendisi bulunduğu ve onu yazmaları için meleklere emir veren o olduğu için de, kitabı Allah'a izafe etti.[51][51] Amellerinizin yazılmasını ve aleyhinize kayda geçirilmesini meleklere emrediyorduk. Tefsirciler şöyle der: Burada Fiili, "yazarsın" manasınadır. Nesh hakikatte, "bir asıldan başka bir şeye nakletmek" manasınadır. İbn Abbâs şöyle der: Melekler, kulların amellerini yazar. Sonra bu amelleri göklere çıkarırlar. Amellerin toplandığı dîvânda görevli melekler, hafaza meleklerinin yazdığını, kulları yaratmadan önce, Allah'ın onlar üzerine ezelde yazdığından her Kadir gecesinde Levh-ı mahfûz'dan kendilerine gösterilenlerle karşılaştırırlar. Allah ezelde yazdığını, ne bir harf artırır, ne de bir harf eksiltir. İşte âyetteki istinsahtan maksat budur. İbn Abbâs şöyle derdi: Siz Arap değil misiniz? İstinsah, asıldan başka bir yerden yapılır mı?[52][52] Bundan sonra Yüce Allah, itaat ve isyan edenlerden herbirinin durumunu açıklamak üzere şöyle buyurdu: [53][53]

**30.** Dünya hayatında Allah'tan korkan sâlih mü'minlere gelince Allah onları cennete sokacaktır. Cennet, Allah'ın rahmetinin indiği yer olduğu için, ona "rahmet" denildi. İşte büyük kazanç budur. Bu, öyle apaçık bir kazançtır ki, ondan öte kazanç yoktur. [54][54]

**31.** Kâfirlere gelince, kınamak ve azarlamak için, onlara: "Peygamberler size Allah'ın âyetlerini okumuyorlar mıydı?" Kibirlenip o âyetlere inanmadınız. Onları dinlemekten yüzçevirdiniz. Çok suç işleyen bir kavim oldunuz. [55][55]

**32.** Size, "Öldükten sonra dirilmek, kuşkusuz olacaktır, kıyamet de kopacaktır, bu hususta herhangi bir şüphe yoktur" denildiğinde Aşırı kibirinizden dolayı "O nedir? Hak mı, yoksa bâtıl mı?" dediniz. Beyzâvî şöyle der: Müşrikler kıyametin kopmasını garip ve uzak gördükleri ve onu inkâr ettikleri için böyle dediler.[56][56] Biz ona inanmıyoruz. Fakat insanların, bir âhiretin var olduğunu söylediklerini duyuyor ve onun hakkında bir takım tahminler yürütüyoruz. Biz âhirete kesin inananlar değiliz. Bu, müşriklerden, kıyameti inkârları için bir

---

[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/49.
[51][51] Teshfl, 4/40
[52][52] Ebû Hayyân, Bahr, 8/51, Muhtasar-ı jbn Kesîr, 3/313
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/49.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/50.
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/50.
[56][56] Cemel Haşiyesi, 4/122

pekiştirmedir. [57][57]

**33.** Âhirette, çirkin amelleri onlara görünecektir. Dünyada alay ettikleri azap, inip onları kuşatacaktır. [58][58]

**34.** Onlara şöyle denilin Âhiret günü için bir azık olan itaati yapmayıp terkettiğiniz gibi, bugün biz de sizi azap içinde terkedip unutan kimsenin yaptığı gibi muamele edeceğiz. Sizin karar kılıp kalacağınız yer cehennem ateşidir. Size yardım edecek ve sizi Allah'ın azabından kurtaracak kimseniz yoktur. [59][59]

**35.** Bu cezayı size, Allah'ın kelamıyla alay edip onu eğlenceye aldığınız için verdik. Dünya, zînet-leri ve bâtıl şeyleriyle sizi aldattı. Sonunda, bu dünya hayatından başka bir hayat olmadığını, öldükten sonra ne dirilme, ne de haşir olmayacağını sandınız. O gün onlar cehennemden çıkarılmazlar. Tevbe ve itaat etmek suretiyle, Rablerini razı etmeleri de onlardan istenmez. Çünkü o gün, bunların bir faydası olmaz. [60][60]

**36.** Netice olarak, bilesiniz ki, hamd Allah'a mahsustur. Ondan başka hiçkimse hanide layık değildir. Çünkü, kâinatın ve bütün mahlûkâtm yaratıcısı ve sahibi O'dur. [61][61]

**37.** Göklerde ve yerde büyüklük, azamet, ebedî kalış ve kemâl O'nundur. O galiptir, mağlûp edilemez. Sanatında, yaptığında ve idaresinde hikmet sahibidir. [62][62]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Kuşkusuz, göklerde ve yerde alâmetler vardır" cümlesi, ve edatlarıyla pekiştirilmiştir. Çünkü Muhataplar, Allah'ın birliğini inkâr edenlerdir.
**2.** "Vay haline, her çok yalancı ve çok günahkâr kişinin!" cümlesinde mübalağa ifâde eden kipler kullanılmıştır. Çünkü Jüi ve kalıpları, mübalağa ifade eden kalıplardandır.
**3.** "Onu elem verici bir azapla müjdele" cümlesinin üslûbu, alay üslubudur. Zira müjde, hayırlı şeylerle olur. Onu şer işlerde kullanmak ise alaydır.
**4.** "Allah'ın gökten indirdiği rızıkta.." cümlesinde mecâz-ı mürsel vardır. Rızıktan maksat yağmurdur. Bu mecâz-ı mürselin alâkası, müsebbebiyet (sonuç) tir. Çünkü gökten rızık inmez. Fakat gökten, bitki ve rızkın çıkmasına sebep

---

[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/50.
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/50.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/50.
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/50.
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/50.
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/51.

olan yağmur iner.
**5.** "Sanki onları hiç duymamış gibi, büyüklük taslayarak diretir" âyetinde teşbîh-i mürsel vardır. Kâfir, sanki Kur'an âyetlerini işitmemiştir.
**6.** "Bu bir hidâyettir" âyetinde, mastar zikredilerek mübalağa yapılmıştır. Delilinin açıklığı nedeniyle, Kur'an, sanki hidayetin kendisidir.
**7.** "Denizi sizin emrinize verdi..." âyetinden sora » Göklerde ve yerde olanları sizin emrinize verdi" âyeti getirilerek lafzın tekrarlanmasıyla ıtnâb yapılmıştır. Yüce Allah, verdiği nimeti açıklamak için böyle yapmıştır.
**8.** "Sen şeriata uy. Bilmeyenlerin isteklerine uyma" âyetinde tıbâk-ı selb vardır.
**9.** "Onları rahmetine sokai"" cümlesinde, mecâz-ı mürsel vardır. Rahmet'ten maksat cennettir. Zira cennet, Allah'ın rahmetinin indiği yerdir.
**10.** Kim sâlih amel işlerse, kendisinedir" ile " Kim kötülük yaparsa,.bu da onun aleyhinedir" âyetleri arasında tıbâk vardır. Aynı şekilde ölürüz ile yaşarız ve sizi yaşatır ile sizi öldürür arasında tıbâk vardır.
**11.** "Bu, bizim kitabımızdır. Sizin hakkınızda gerçeği söylüyor" âyetinde istiâre-i tasrîhiyye vardır. "Aleyhinizde şahitlik ediyor" demektir. Burada istiare, hakikatten daha beliğdir. Çünkü kitabın, beyanda bulunarak yaptığı şahitliği; insanın, diliyle yaptığı şahitlikten daha kuvvetlidir.
**12.** "O gün onlar, cehennemden çıkarılmazlar." âyetinde iltifat sanatı vardır. Kâfirleri muhatap mertebesinden düşürmek için, II. şahıstan III. şahsa dönülmüştür,
**13.** "Siz, bugüne kavuşacağınızı nasıl unutmuşsanız, biz de bugün sizi unatacağız." âyetinde istiâre-i temsîliye vardır. Yüce Allah, onların azapta bırakılmalarını, istiâre-i temsîliyye yoluyla, bir yerde hapsedilip sonra da gardiyan tarafından unutulup yiyecek ve içecek verilmeyen, neticede ölen kimseye benzetti. Âyetten maksat şudur: Sizi, azap içersinde bırakacağız ve unutan kimsenin muamelesi gibi muamele edeceğiz. Çünkü Yüce Allah unutmaz ve O'na unutkanlık arız olmaz.
Allah'ın yardımıyle "Câsiye Sûresi"nin tefsiri bitti. [63][63]

---

[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/51-52.

# AHKAF SURESİ

Mekke'de inmiştir. 35 âyettir.

## Takdim

Bu sûre Mekke'de inmiştir. Hedefi, Mekke'de inen sûrelerin aynıdır. Yani büyük itikat esasları olan Allah'ın birliği, peygamberlik ve öldükten sonra dirilme ve cezadır. Bu mübarek sûrenin ana konusu, peygamberlik ve peygamber etrafında döner. Bu da, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) doğruluğunu ve Kur'an'm hak olduğunu isbat içindir.

Bu sûre, başlangıçta, Allah tarafından hak olarak indirilmiş olan Kur'an-ı Kerim'den, sonra da, müşriklerin ibadet ettkikleri ve ilâh olduklarına, Allah katında kendileri için şefaat edeceklerine inandıkları putlardan bahseder. Onların, işitmeyen ve hiçbir fayda sağlamayan şeylere ibadet ederek düştükleri sapıklığı ve hatayı açıklar. Daha sonra, müşriklerin Kur'-an hakkındaki şüphelerini anlatır ve açık ve kesin delillerle bu şüphelere cevap verir

Bundan sonra sûre, insanlığın hidayet ve sapıklığı hususunda iki örnek verir. Güzel huylu, anne ve babasına itaat eden salih bir oğul örneğini anlatır. Bu oğlun yaşı ilerledikçe, takvası, iyiliği ve ana babasına karşı güzel davranışları daha da artar. Bunun yanında, fıtratı bozuk, ana-babasma karşı gelen bedbaht evlat örneğini anlatır. Bu evlat iman, öldükten sonra dirilme ve haşirle alay eder. Neticede bu iki evladın âkibetlerini anlatır.

Sonra sûre, Hûd (a.s.)'un azgın kavmi "Ad" ile olan kıssasını anlatır. Bu kavim ülkede taşkınlık göstermiş, sahip oldukları güç ve kuvvete aldanmıştı. Kureyş kâfirlerini, içinde bulundukları taşkınlık, Allah'ın emirlerine karşı kibirlenme ve peygamberi yalanlamadan sakındırmak için, Ad kavminin akıbetinden yani, Allah'ın onları şiddetli bir rüzgarla yok etmesinden bahseder.

Bu mübarek sûre bir grup cinn'in kıssasını anlatarak sona erer. Bu cinler Kur'an'ı dinlemiş, ona inanmış, sonra da kavimlerini imana çağırmak üzere onların yanma dönmüşlerdir. Kur'an-ı Kerim bu olayı, insanlardan inat edip inanmayanlara, cinlerin İslamı kabul etme hususunda onları geçtiklerini hatırlatmak için anlatır. [1][1]

## İsmi

Ahkâf, taşkınlıkları ve zorbalıkları yüzünden, Allah'ın yok ettiği Âd kavminin yurdu olduğu için, bu sûreye Ahkâf sûresi denmiştir. Âd kavminin yerleşim bölgesi, Yemen diyarında Ahkâf mıntıkasında idi: "Âd'm kardeşini (Hud'u) an. Hani o, Ahkâfta kavmini uyarmıştı..." [2][2]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/55.
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/56.

Bismillâhirrahmânirrahîm.
**1.** Hâ, mîm.
**2.** Kitab'ın indirilişi, azız, hakîm olan Allah tara-fmdandır.
**3.** Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları biz, ancak hak ile ve belli bir müddet için yarattık. İnkâr edenler, uyarıldıkları şeylerden yüz çevirmektedirler.
**4.** De ki: Baktınız mı hiç? Allah'ı bırakıp taptığınız şeyler yeryüzünde ne yaratmışlar, gösterin bana! Yoksa onlar için göklerde bir ortaklık mı vardır? Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, bundan evvel bir kitap, yahut bir bilgi kalıntısı varsa onu bana getirin.
**5.** Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere tapandan daha sapık kim olabilir? (Oysa) onlar, bunların tapmalarından ha-bersizdirler.
**6.** İnsanlar bir araya toplandıkları zaman (bunlar) onlara düşman kesilirler ve onların, kendilerine tapmalarını inkâr ederler.
**7.** Onlara âyetlerimiz açıkça okunduğu zaman inkâr edenler, kendilerine hak geldiğinde; "Bu, apaçık bir büyüdür" derler.
**8.** Yoksa "Onu uydurdu" mu derler? De ki: Eğer ben onu uydurmuşsam, Allah'tan bana (gelecek cezayı savmaya sizin) gücünüz yetmez. O, sizin yaptığınız taşkınlıkları çok daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda şahit olarak O yeter. O, bağışlayan esirgeyendir.
**9.** De ki: Ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sâdece bana vahyedilene uyarım. Ben sâdece açık bir uyarıcıyım.
**10.** De ki: Hiç düşündünüz mü; şayet bu, Allah katından ise ve siz de onu inkâr etmişseniz, İsrâiloğulla-rmdan bir şahit de bunun benzerini görüp inandığı hâlde siz yine de büyüklük taslamış sanız, (haksızlık etmiş olmaz mısınız?) Şüphesiz Allah, zâlimler kavmini doğru yola iletmez.
**11.** İnkâr edenler, iman edenler için dediler ki: "Bu, iyi bir şey olsaydı, onlar bizi geçemezlerdi." Fakat onlar bununla doğru yola girmedikleri için, "Bu eski bir yalandır" diyeceklerdir.
**12.** Ondan önce de bir rahmet ve rehber olarak Musa'nın kitabı vardır. Bu da, zulmedenleri uyarmak ve iyilik yapanlara müjde olmak üzere Arap lisanıyla indirilmiş, doğrulayıcı bir kitaptır.
**13.** "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da dosdoğru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.
**14.** Onlar cennet ehlidirler. Yapmakta olduklarına karşılık orada ebedî kalacaklardır.
**15.** Biz insana, ana babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Annesi onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu. Taşınması ile sütten kesilmesi, otuz ay sürer. Nihayet insan, güçlü çağına erip kırk yaşına varınca der ki: Rabbim! Bana ve ana babama verdiğin ni'mete şükretmemi ve razı olacağın yararlı iş yapmamı ilhanı et. Benim için de zürriyetim için de iyiliği devam ettir. Ben sana döndüm. Ve elbette ki ben müslümanlardanım.
**16.** İşte, yaptıklarının en iyisini kabul edeceğimiz ve günâhlarını

bağışlayacağımız bu kimseler cennetlikler arasındadırlar. Bu, kendilerine verilen doğru bir sözdür.
**17.** Ana ve babasına, "Öf be size! Benden nice nice nesiller gelip geçmişken, beni mı tekrar dirilmekle tehdit ediyorsunuz?" diyen kimseye, ana ve babası Allah'tan yardım isteyerek: "Yazıklar olsun sana! İman et. Allah'ın va'di gerçektir." dedikleri hâlde o "Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir." der.
**18.** İşte onlar, kendilerinden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçmiş topluluklar içinde, haklarında azabın gerçekleştiği kimselerdir. Gerçekten onlar, ziyana uğrayanlardır.
**19.** Herkesin yaptıklarına göre dereceleri vardır. Allah, onlara yaptıklarının karşılığını verir, asla kendilerine haksızlık yapılmaz.

## Kelimelerin İzahı

Şirk; ortaklık, pay.
Esâre, bir şeyin artığı, kalıntısı demektir.
Dalıyorsunuz. Bir şeye dalmak demektir, insanlar bir sö-ze daldıklarında İşitti denir, insanlar Arafat'tan ayrıldığında, denir.
Bid', ortaya çıkarılan şey demektir. Fahreddin Râzî şöyle der: Bid' ve bedî', sonradan olup benzeri olmayan her şey demektir. Bid'at ise, sünnet hükmüyle, daha önce mevcut olmayıp ortaya çıkarılan şey demektir.[3][3]
Tfk, yalan manasınadır.
Kurhen, zorla ve güçlükle.
Fisal, sütten kesilmek demektir.
Bana ilham et.
Üff, bıkkınlık ve sıkıntı ifade eden bir kelimedir.
Gelip geçti demektir. [4][4]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Ha mîm. Bu harfler (hurûfu mukattaa) Kur'an'm mucizeliğine ve onun böyle hecâ harflerinden nazmedildiğine dikkat çekmek içindir.[5][5]

**2.** Bu yüce kitap, mülkünde güçlü ve yaptığında hikmet sahibi olan Allah katından indirilmiştir. [6][6]

**3.** Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındaki mahrukatı boş yere yaratmadık. Biz onları ancak, birliğimizi ve sonsuz gücümüzü göstermesi için hikmetle yarattık. Onlara muayyen bir ecel tayin ettik. Bu ecel, onların kıyamet günü yok olma zamanıdır:

---

[3][3] Tefsîr-i kebîr, 28/7
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/60-61.
[5][5] Geniş bilgi için, bkz. Bakara sûresi'nin ük âyeti
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/61.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/61.

"Yer başka bir yer, gökler de başka gökler haline getirildiği ve insanların, bir ve kahhâr olan Allah'ın huzuruna çıktıkları gün..."[7][7] O kâfirler, korkutuldukları azaptan ve âhiretin şiddetinden yüz çevirmektedirler. Onu düşünmezler ve onun için hazırlanmazlar. Yüce Allah, hikmet sahibi güçlü ilahın var olduğunu anlattıktan sonra, putlara tapanları reddetmek üzere şöyle buyurdu: [8][8]

**4.** Ey Muhammedi O müşriklere de ki: ilah olduklarını iddia ettiğiniz ve Allah'ı bırakıp kendilerine taptığınız o putları bana söyleyin. Onlar yerküresinin parçalarından ve onun üzerinde bulunan insan veya hayvanlardan ne yarattılar? Bana gösterin ve bildirin. Yoksa onların, göklerin yaratılışında, Allah ile bir ortaklığı mı var? Allah tarafından, Kur'an'dan önce indirilmiş ve size putlara tapmayı emreden kitaplardan bir kitap getirin. Bu, acze düşürmeyi ifade eden bir emirdir. Çünkü onların, Allah'a ortak koşulacağını gösteren bir kitabı yoktur. Aksine bütün kitaplar, Allah'ın bir olduğunu anlatmaktadır. Yoksa, öncekilerin ilimlerinden bunu gösteren bir ilim kalıntısı mı var? Onların, Allah'ın ortaklan olduğuna iddianızda doğru iseniz, bana böyle bir kitap ve ilim kalıntısı getirin. Ebû Hayyân şöyle der:Yüce Allah onlardan, Allah'tan başkasına ibadet etmelerinin doğruluğuna şahitlik edecek bir kitap veya öncekilerin ilimlerinden bir kalıntı getirmelerini istedi. Bundan maksat, onları kınamaktır. Çünkü Allah tarafından indirilmiş olan bütün kitaplar O'nun birliğini ve şirkin bâtıl olduğunu anlatmaktadır. Yani, onların aklî veya naklî bir dayanağı yoktur.[9][9] Bundan sonra Yüce Allah, müşriklerin sapıklıklarını bildirmek üzere şöyle buyurdu: [10][10]

**5.** İşitemeyen ve akıl edemeyen cansızlar oldukları için dua edenlerin duasını işitmeyen, muhtaçların ihtiyaçlarını bilmeyen ve kendilerine seslenenlere asla cevap veremeyen putlara tapanlardan daha câhil ve sapık hiç kimse yoktur. Onlar, ibadet edenlerin duasını ne işitirler, ne de anlarlar. Bu âyette, putlar ve onlara ibadet edenlerle alay ifadesi vardır. Müşrikler, putlara taptıkları ve onları zarar veya fayda veren kimseler yerine koydukları için, putlar için, akıllılar yerine kullanılan zamir kullanıldı. Böylece kâfirlerin iddialarına uygun olarak, işitmemek fayda sağlamamak ve duaya icabet edememek sıfatlarıyla nitelenmeleri uygun oldu. [11][11]

**6.** İnsanlar kıyamet günü hesap için toplanıldığmda, putlar, kendilerine ibadet edenlere, fayda yerine zarar veren düşmanlar olacaklardır, Putlar, kendilerine ibadet edenlerden uzak duracaklardır. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, kıyamet gününde putlara can verecek, onlar da kendilerine ibadet edenlerden uzak duracaklar ve şöyle diyeceklerdir: "Dediklerinden uzak olduğumuzu sana bildiriyoruz. Onlar zaten bize tapmıyorlar, (kendi isteklerine tapıyorlar)dı.[12][12] Bu

---

[7][7] İbrahim sûresi, 14/48
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/61.
[9][9] Bahr, 8/55
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/61-62.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/62.
[12][12] Kasas sûresi, 28/63

âyet Yüce Allah'ın şu sözüne benzer: "Hayır hayır. (O taptıkları) onların ibadetlerini tanımayacak ve onlara hasım olacaklar"[13][13] Allah'ın her şeye gücü yeter.[14][14]

**7.** Onlara, Allah'ın kelâmından olduğu açık açık bilinen Kur'an âyetleri okunduğunda, Kâfirler, Allah katından kendilerine gelen o hak Kur'an için, bu kuşkusuz bir sihirdir. Sihir olduğu açıktır" dediler. Onların tam manâsıyla inkarcı ve sapık olduklarını tescil etmek için, zamir yerine, şeklinde açık isim konuldu. Ebû Hayyân şöyle der: Onlara gelir gelmez" i-fadesi, kendilerine okunan âyetleri düşünmediklerine, aksine, inat ve zulümlerinden dolayı işitir işitmez sihre nisbet ettiklerine ve onu "şüphesiz apaçık bir sihir" diye nitelediklerine dikkat çekmektedir.[15][15]

**8.** Yoksa, "Muhammed bu Kur'an'ı kendiliğinden uydurdu mu?" diyorlar. Bu soru ret ve kınama ifade eder. De ki, farzedelim ki onu ben uydurdum, öyleyse bu hususta Allah bana yeter. Ona iftiradan dolayı beni cezalandıracak olan O'dur Siz, O'nun azabını benden çeviremezsiniz. O halde ben, sizin için nasıl O'na iftira eder de, kendimi O'nun azabına atarım. Yüce Allah, Kur'an hakkında yaptığınız dedikoduları ve "O bir sihirdir, bir uydurmadır, bir şiirdir" şeklindeki kötüleyici sözlerinizi ve diğer kötüleme usullerini bilir. Benimle sizin aranızda, Yüce Allah'ın şahit olması yeter. O benim doğru söylediğime ve tebliğ görevimi yaptığıma, sizin de yalancı ve inkarcı olduğunuza şahitlik eder. O, tevbe edenleri çok bağışlayan, mü'min kullarına çok merhamet edendir. Ebû Hayyân şöyle der: Burada, inkârdan döndükleri takdirde onlar için bağışlanma ve rahmet vaad edilmekte ve Yüce Allah'ın onları teşvik ettiğine işaret edilmektedir. Çünkü Yüce Allah onları hemen cezalandırmadı.[16][16]

**9.** De ki: Dünyada ilk peygamber ben değilim. Benden önce hiç kimsenin getirmediği bir şeyi de getirmiş değilim. Bilakis, benden önce birçok peygamberlerin getirdiği şeyi getirdim. Benim bu getirdiğim şeyi niçin yadırgayıp garipsiyorsunuz? Bid' ve bedî', benzeri görülmemiş şey demektir. İbn Kesir şöyle der: Ben benzeri görülmemiş bir şey değilim ki, beni yadırgıyor ve gönderilmemi uzak görüyorsunuz. Kuşkusuz Allah, bütün peygamberleri ümmetlerine benden Önce göndermiştir, Allah'ın, benim ve sizin hakkınızda ne hükmedeceğini bilmiyorum. Çünkü Allah'ın tayin ettiği kader gizli tutulmuştur. Ben sadece, Allah'ın bana indirdiği vahye uyuyorum, kendimden hiçbir şey icat etmiyorum. Ben sadece, sizi Allah'ın azabına karşı uyaran, kesin deliller ve parlak mucizelerle açıkça korkutan bir peygamberim. [17][17]

---

[13][13] Meryem sûresi, 19/82
[14][14] Bkz. Tefsîr-i kebîr, 28/6
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/62.
[15][15] Bahr, 8/56
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/62.
[16][16] Bahr, 8/56
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/62-63.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/63.

**10.** Ey Muhammed! De ki: "Ey müşrik topluluğu! Eğer bu Kur'an gerçekten Allah'ın kelamı ise, siz de bunu yalanlamış ve inkâr etmişseniz..." Bu şartın cevabı söylenmemiştir. Takdiri, "Haliniz nice olur?" şeklindedir. İsrailoğulları âlimlerinden bir adam, Kur'an'm doğruluğuna şahitlik etmiş ve ona inanmıştı. Siz ise kibirlenip iman etmediniz. Sizin haliniz ne olacak?! Siz, insanların en sapığı ve en zalimi değil misiniz? Zemahşerî şöyle der: Bu şartın cevabı söylenmemiş olup takdiri şöyledir: Eğer bu Kur'an Allah katından ise, siz de onu inkâr etmişseniz, siz zalim değil misiniz? Söylenmeyen bu cevabın ne olduğunu Yüce Allah'ın şu sözü göstermektedir: Kuşkusuz Allah zâlim ve kâfir olanı hayra ve imana muvaffak kılmaz.[18][18] Tefsirciler şöyle der: İsrailoğullarından bu şahitliği yapan kişi Abdullah b. Selâm'dır.(r.a.) Olay şöyle olmuştu: Rasullah (s.a.v) Medine'ye geldiğinde, Abdullah b. Selâm denemek için onun yanma geldi. Hz. Peygamberin (s.a.v.) yüzüne baktığında, onun yalancı bir yüz olmadığını anladı. Düşündü ve onun, beklenen peygamber olduğu gerçeğini anladı. Hz. Peygamber (a.s.)'e dedi ki: Ben sana üç şey soracağım. Onları peygamber olandan başkası bilmez. Kıyamet alâmetlerinin ilki nedir? Cennet ehlinin yiyeceği ilk yemek nedir? Niçin çocuk babasına veya anasına benzer? Rasulullah (s.a.v.) bu soruları cevaplayınca, Abdullah b. Selâm: Şehâdet ederim ki, sen, Allah'ın hak peygamberisin" dedi.[19][19]
Bundan sonra Yüce Allah müşriklerin şüphelerinden bir başka şüpheyi reddetti: [20][20]

**11.** Mekke kâfirleri, mü'-minler hakkında dediler ki: Bu Kur'an ve din, hayırlı bir şey olsaydı, zayıf fakirler bizden önce iman etmezlerdi. İbn Kesîr şöyle der: Kâfirler bu sözleriyle, müslüman olmuş ve peygambere inanmış Bilâl, Ammâr, Suheyb, Habbâb ve benzeri zayıfları, köleleri ve cariyeleri kastediyorlar (radiyallâhu anhum).[21][21] Mucizeliğinin açıklığına rağmen Kur'an ile doğru yolu bulamayınca dediler ki: Bu eski bir yalan olup, eskilerden nakledile gelmiş bir şeydir. Muhammed onu kendisi getirip Allah'a nisbet etmiştir. [22][22]

**12.** Kur'an'dan önce de, imama uyulduğu gibi, Allah'ın dini ve şeriatı hususunda kendisine uyulan bir kılavuz ve inanıp içindekilerle amel edenler için bir rahmet olarak, Musa'ya indirilen Tevrat vardı. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu âyetin, önceki kısımla alâka yönü şöyledir: Müşrikler, Kur'an'm doğruluğunu inkâr ettiler. Ve dediler ki: Eğer o hayırlı bir şey olsaydı, zayıf çapulcu takımı bizden önce iman edemezdi. Yüce Allah onlara şöyle cevap verdi: Siz Allah'ın, Musa'ya Tevrat'ı indirdiğini ve onu, kendisine uyulan bir önder kıldığını tartışmıyorsunuz. O Tevrat aynı zamanda Muhammed (s.a.v)'in geleceğini

---

[18][18] Keşşaf, 4/236
[19][19] Abdullah b. Selam'ın (r.a.) İslama girişi Buhârî'de genişçe anlatılmıştır. Bkz. Buhâri, Menâkıbu'l-Ensâr, 19.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/63-64.
[21][21] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/31
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/64.

müjdelemektedir. Onun Allah katından olduğunu .kabul ettiğinize göre, Muhammed'in, Allah tarafından gönderilmiş bir peygaVnber olduğuna dair getirdiği hükmü de kabul edin.[23][23] Bu Kur'an, şanı yüce ve kendisinden önceki kitapları tasdik eden, fasih bir Arapça ile gönderilmiş bir kitaptır. Kur'an'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? Halbuki, o, Tevrat'tan daha açık, delili daha parlak ve mucizeliği daha tesirlidir, Kur'an, zâlim Mekke kâfirlerini cehennem azabıyla korkutmak, güzel amel işleyen mü'minleri de Naîm cennetleriyle müjdelemek için indirilmiştir. Yüce Allah, Kur'an'ı yalanlayan müşriklerin durumunu açıkladıktan sonra, ardından, Allah'ın şeriatı üzerine dosdoğru yürüyen mü'minlerin durumunu da açıkladı: [24][24]

**13.** İman edip Allah'ın birliğine inanan ve O'nun şeriatı üzerinde dosdoğru yürüyenler var ya! Âhirette onların, başına korkacakları hiçbir kötü şey gelmez. Dünyada geride bıraktıkları şeyler için de üzülmezler. [25][25]

**14.** İşte dinlerinde dosdoğru yürüyen o mü'minler, cennet ehlidir. Orada ebedî olarak kalacaklardır. Onlar, iyi amellerine karşılık bu nimetleri elde etmişlerdir. [26][26]

**15.** Allah'ın rızası, ana ve babanın rızasında, gazabı da onların gazabında olunca, Yüce Allah kullarını o rızaya teşvik etti. Yani, biz insana, anne ve babaya iyilik etmesini kesin ve kuvvetli bir şekilde emrettik. Bundan sonra Yüce Allah, bunun sebebini açıklamak Üzere şöyle buyurdu: Annesi onu güçlük ve zorlukla taşıdı ve yine onu güçlük ve zorlukla doğurdu. Çocuğun ana karnında taşınma ve süt emme müddeti ikibuçuk yıldır. Anne, bu müddet boyunca yorgunluk ve zorluklara katlanır. İbn Kesîr der ki: Yani, anne, çocuk yüzünden gebelik anında aş ermek, kusmak, çocuğu karnında taşımak ve hamile kadınların karşılaştığı diğer güçlük ve meşakketlere katlanır ve aynı şekilde onu, şiddetli doğum sancılarının sıkıntısı ile doğurur. Âlimler, Lukman süresindeki, Onun memeden kesilmesi iki senedir"[27][27] âyetiyle birlikte bu âyetten, gebelik süresinin en az altı ay olduğuna delil getirmişlerdir. Bu, kuvvetli ve sağlam bir hüküm çıkarmadır.[28][28] Nedicede bu çocuk yaşayıp, kuvveti ve aklı olgunlaşınca, Mis ve genç ve kuvvetli olarak kırk yaşma varınca, ki bu akıl ve olgunluk ge-lişmesinin sonudur[29][29] di ki, "Ey Rabbim! Bana ve anne ve babama verdiğin nimetine şükretme-yi bana ilham et. Onlar, kendilerine verdiğin nimet sayesinde, beni küçükken büyütüp beslediler. Seni benden razı kılacak iyi amel işlemeye beni muvaffak et. Soyumu ve zürriyetimi salih kişiler kıl. Şeyhzâde şöyle der: Bu duayı yapan şahıs, Allah'tan üç şey istemiştir: Birincisi, Allah'ın,

---

[23][23] Tefsîr-i kebîr, 28/12
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/64-65.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/65.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/65.
[27][27] Lukman sûresi, 31/14
[28][28] Muhtasar-ı tbn Kesir, 3/319
[29][29] Alimler, "Bundan dolayı 40 yaşından küçük peygamber gönderilmemiştir" dediler.

kendisini nimete şükretmeye muvaffak kılması. İkincisi, Allah katında makbul itaat yapmaya muvaffak etmesi. Üçüncüsü. Soyu içersinde salih kişiler yaratması. İşte bu, insan mutluluğunun doruk noktasıdır.[30][30] Ey Rabbim! Ben bütün günahlardan Sana tevbe ettim. Ben, İslama sarılanlardan oldum. İbn Kesir şöyle der: Bu âyette, kırk yaşına eren kimseye, yeniden tevbe edip Allah'a dönmesi ve bu hususta azimli ve kararlı olması irşat edilmektedir.[31][31]

**16.** İşte bu anlatılan vasıflan taşıyanların itaatlerini kabul eder ve amellerinin karşılığını en üstünü ile veririz. Bilerek ve bilmeyerek yaptıkları hataları, kendilerine af ve bağışlama ile ikramda bulunacağımız cennet ehliyle birlikte bağışlarız. İyi amel işleyenlerin amelini kabul edecek, günahlarından da vaz geçeceğiz diye, peygamberlerin diliyle kendilerine vazettiğimiz o sadık vaad dolayısıyle bunu yapacağız. Yüce Allah, anne ve babasına iyilik eden kimsenin durumunu ve bu durumun varacağı hayır ve mutluluğu temsili olarak anlattıktan sonra, anne ve babasına karşı gelen insanın durumunu ve bu durumun varacağı bedbahtlık ve helaki de temsili olarak anlattı: [32][32]

**17.** Kendisini imana çağırdıkları zaman anne ve babasına, "Bu çağrınızdan dolayı öf size" diyen kâfir evlada gelince, o şöyle der: Beni, öldükten sonra tekrar di-riltilmekle mi tehdit ediyorsunuz? Halbuki benden önce nice insanlar gelip geçmiş ve hiçbiri diriltilmemiştir. Anne ve babası, Allah'tan ona yardım etmesini ve onu İslama İletmesini istiyorlar ve ona şöyle diyorlardı: Sana yazıklar olsun! Allah'a inan. Öldükten sonra dirilmeyi ve haşri kabul et. Aksi halde yok olursun. Kuşkusuz Allah'ın vaadi haktır. Onda yerine getirilmemezlik yoktur. O bedbaht der ki: Öldükten sonra dirilme hususundaki bu sözleriniz, hurafe ve boş şeylerden ibarettir. Öncekilerin yazdığı, asılsız şeylerdendir. [33][33]

**18.** İşte o suçluların cehennem ehli olacaklarına dair Allah'ın sözü gerçekleşmiştir. Kurtubî şöyle der: Onlara azap vacip olmuştur. Ayetteki " soz"den maksat, hadiste de bildirildiği gibi, Allah'ın şu sözüdür: "Onlar cehennemdedir. Ben aldırış etmem"[34][34]. O azap onlara, kendilerinden önce gelip geçmiş cehennemlik insan ve cin kâfirleri içersinde vacip olmuştur. Kuşkusuz onlar kâfirler olmuşlardır. Bundan dolayı da gayretleri boşa gitmiş ve âhiretlerini yitirmişlerdir. Bu âyet, onların cehenneme giriş sebebini bildirir. Fahreddin Râzî şöyle der: Bazı tefsirciler der ki: Bu âyet, Ebû-bekir (r.a)'in oğlu Abdurrahman Islamı kabul etmesinden önce, onun hakkında inmiştir. Doğrusu şudur ki, bu âyetle, muayyen bir şahıs kastedilmemiş-tir. Aksine bundan maksat, bu sıfatı taşıyan herkestir. Anne-babası kendisini hak dine çağırıp ta bunu kabul etmeyen ve inkâr eden herkestir. Yüce Allah'ın, anne-babasma "öf be size"

---

[30][30] Beyzâvî Haşiyesi, 3/336
[31][31] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/320
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/65-66.
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/66.
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/66.
[34][34] Kurtubî, 16/198. Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/239; 6/441

diyen kimseyi, "kendilerine azap sözü vacip olanlardan" diye nitelemesi bunu göstermektedir. Şüphesiz Abdurrahman iman etmiş ve güzelce İslama girmiştir. Kendisi müslümanların ileri gelenlerindendir. Böylece âyeti onun hakkında yorumlamak boşa gitmiştir.[35][35]

**19.** Mü'min ve kâfirlerden her birinin, amellerine göre makam ve mertebeleri vardır. Mü'minlerin cennetteki mertebeleri yüksek; kâfirlerin cehennemdeki yerleri ise alçaktır, Yüce Allah, onların amellerinin karşılığını tam bir şekilde vermesi için karşılıklarım takdir etti. Mü'minler derecelerine göre sevaplarından eksiltilmeksizin, kâfirler de derekelerine, göre, cezaları artırılmaksızm amellerinin karşılığını alırlar. [36][36]

**20.** İnkâr edenler ateşe arzolunacakları gün: "Dünyadaki hayâtınızda bütün güzel şeylerinizi harcadınız, onların zevkini sürdünüz. Bugün ise yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızdan ve yoldan çıkmanızdan dolayı alçaltıcı bir azap göreceksiniz!" denir.
**21.** Âd kavminin kardeşini (Hûd'u) an. Hani o, kendinden önce ve sonra uyarıcıların da gelip geçtiği Ahkâf bölgesindeki kavmine "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin Ben sizin büyük bir günün azabına uğramanızdan korkuyorum." demişti.
**22.** "Sen bizi tanrılarımızdan çevirmek için mi geldin? Hadi, doğru söyleyenlerden isen, bizi tehdit ettiğin şeyi başımıza getir" dediler.
**23.** Hûd da, "Bilgi ancak Allah katındadir. Ben size, gönderildiğim şeyi duyuruyorum. Fakat sizin câhil bir kavim olduğunuzu görüyorum" dedi.
**24** Nihayet onu, vadilerine doğru gelen bir bulut şeklinde görünce "Bu bize yağmur yağdıracak bir buluttur" dediler. Hayır! O, sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. İçinde elem verici azap bulunan bir rüzgârdır!
**25.** O, (rüzgâr) Rabbinin emriyle her şeyi yıkar, mahveder. Bunun hemen ardından onların yurtlarından başka bir şey görülmez oldu. İşte biz suç işleyen toplumu böyle cezalandırırız.
**26.** Andolsun ki, onlara da size vermediğimiz kudret ve serveti vermiştir. Onlara kulaklar, gözler ve kalb-Ier vermiştik. Fakat kulakları, gözleri ve kalbleri kendilerine bir fayda sağlamadı. Zira Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlardı. Alay edip durdukları şey, kendilerini kuşatıverdi.
**27.** Andolsun biz, çevrenizdeki memleketleri de yok ettik. Belki doğru yola dönerler diye âyetleri tekrar tekrar açıkladık.
**28.** Allah'tan başka kendilerine yakınlık sağlamak için tanrı edindikleri şeyler, kendilerine yardım etselerdi ya! Hayır, onlardan kaybolup gittiler. Bu onların yalanı ve uydurup durdukları şeydir.
**29.** Hani cinlerden bir grubu, Kur'ân'ı dinlemeleri için sana yöneltmiştik,

---

[35][35] Tefsîr-i kebîr, 28/23, Bu, İbn Kesîr, Kurtubî, Ebussuûd ve Ebû Hayyân gibi araştırmacı tefsircilerin tercihidir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/66-67.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/67.

Kur'ân'ı dinlemeye hazır olunca (birbirlerine) "Susun" demişler, Kur'ân'ın o-kunması bitince uyarıcılar olarak kavimlerine dönmüşlerdi.
**30.** "Ey kavmimiz! dediler, doğrusu biz Musa'dan sonra indirileni, kendinden öncekini doğrulayan, Hakka ve doğru yola ileten bir kitap dinledik."
**31.** "Ey kavmimiz! Allah'ın da'vetçisine uyun. Ona iman edin ki Allah da sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi acı bir azaptan korusun."
**32.** Allah'ın da'vetçisine uymayan kimse yeryüzünde Allah'ı âciz bırakacak değildir. Kendisi için Allah'dan başka dostlar da bulunmaz. İşte onlar, apaçık bir sapıklık içindedirler.
**33.** Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölçüleri diriltmeye de gücünün yettiğini görmüyorlar mı? Evet O, her şeye kadirdir.
**34.** İnkâr edenlere, ateşe sunulacakları gün "Nasıl, bu gerçek değil miymiş?" denildiğinde "Evet, Rab-bimize andolsun ki gerçekmiş" derler. Allah: "Öyleyse inkâr etmenizden dolayı azabı tadın!" der.
**35.** O hâlde peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. İnkarcılar hakkında acele etme, onlar va'dedildikleri azabı gördükleri gün, sanki dünyada, gündüzün sâdece bir saati kadar kaldıklarını sanırlar. Bu, bir tebliğdir. Yoldan çıkmış topluluklardan başkası helak edilir mi hiç?!

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde bazı bedbahtların durumunu anlattıktan sonra, ardından kâfirlerin âhiretteki hallerini anlattı. Sonra da güçlü ve kuvvetli olmalarına rağmen taşkınlıkları yüzünden Allah'ın helak ettiği Ad kavmi kıssasını anlattı. Bütün bunları, yalanlama ve taşkınlığın âkibetini Kureyş kâfirlerine hatırlatmak için nakletti. Bu mübarek sûreyUşittiklerinde Kur'an'a inanan ve kavmini imana çağıran bir grup cinnin kıssasını anlatarak sona erdirdi. [37][37]

## Kelimelerin İzahı

Hûn, horluk ve zillet demektir.
Ahkâf, büyük kum yığınları manasınadır. Bu kelime kelimesinin çoğuludur. Hıkf, eğri, uzun ve büyük kum yığını demektir. Burada Ahkâf tan maksat Âd kavminin yurdudur.[38][38]
Bizi ayırasın ve çeviresin diye. Yalan söylemek demektir. And, ufukta görülen bulut.
Yok ediyor. Yok etmek demektir. da böyledir. Gönderdik, yönelttik.
Zayıflar, âciz kalır. Yorulmak ve âciz kalmak mânâsına gelen mastarındandır. [39][39]

---

[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/71.
[38][38] Kurtubî, 16/203
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/71.

## Âyetlerin Tefsiri

**20.** Ey Muhammedi Cehennem ateşinin üzerindeki örtünün kaldırılacağı ve ateşin kâfirlere görüneceği günü onlara hatırlat. O gün onlar ateşe baka baka ona yaklaştırılırlar. Bu cümlede hazif vardır. Yani, kınama ve azarlama yolu ile onlara şöyle denilir: Siz güzel nimetlerinizi yok ettiniz. Yani, dünya lezzetlerini elde ettiniz, arzularına kavuştunuz. Bugün artık âhirette payınız kalmadı. Ebû Hayyân şöyle der: Burada "tayyibât"tan maksat, yenilen, içilen, giyilen, döşenen, binilen ve refah ehli kişilerin faydalandığı diğer zevk ve lezzet verici nimetlerdir.[40][40] Siz dünyada, o lezzetli ve güzel nimetlerden faydalandınız. Tefsirciler şöyle der: Âyetten maksat şudur: Siz iman etmediniz ki, âhiret nimetlerini elde edesiniz. Aksine iman ve itaati bırakıp dünya arzuları ve onun zevkleriyle meşgul oldunuz. Gençliğinizi inkâr ve isyan içersinde yok ettiniz. Geçici olanı, sonsuz olana tercih ettiniz. Artık bundan sonra, sizin için hiç bir nimet kalmadı. Artık bugün, yani hesap günü, zillet ve horluk azabına kavuşacaksınız. Bu, dünyada kibirlenip iman ve itaat etmeyişiniz ve Allah'a itaatten çıkmanız, günah işlemeniz ve isyan etmeniz yüzündendir. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu âyet, nimetlerden yararlanmanın yasak olduğunu göstermez. Çünkü bu âyet kâfirler hakkında gelmiştir. Kâfir dünya nimetlerinden faydalanıp da. iman ve itaat ederek bunlara şükretmediği için Yüce Allah onu kınamıştır. Mü'mine gelince, o iman etmek suretiyle, nimeti verene şükrünü eda eder. Dolayısıyle, nimetten faydalanıyor diye kınanmaz. "De ki, Allah'ın, kullan için verdiği süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı?[41][41] mealindeki âyet bunun delilidir. Evet, refah içinde yaşamaktan sakınmanın daha iyi olduğu inkâr edilemez. Ömer'in (r.a.) şu sözü de bu mânâya yorumlanır: İsteseydim, elbette en güzel yemekleri yiyeniniz ve en güzel giyeniniz olurdum. Fakat ben güzel nimetlerimi âhiret hayatıma bırakmak istiyorum.[42][42] İbn Cüzey şöyle der: Bu âyet kâfirler hakkındadır. Az önce geçen, "O gün, kâfirler ateşe arz olunacaklardır" mealindeki âyet de bunun delilidir. Bununla beraber bu âyet, takva sahibi mü'minler için öğüt verici niteliktedir. Bundan dolayı et satın aldığını gördüğü Câbir b. Abdullah'a, Ömer(r.a.) şöyle demiştir: "Sizden biriniz, bir şeye her iştalılandıkça onu karnına mı indirir?! Şu âyetin muhatabla-rmdan olmaktan korkmuyor musun? Onlar, Allah'ın, haklarında "Dünya hayatınızda bütün güzel şeylerinizi harcadınız" buyurduğu kimselerdir."[43][43]

**21.** Ey Muhammedi İbret almaları için o müşriklere, Allah'ın peygamberi Hud (a.s.)'un, kavmi Âd ile olan kıssasını anlat, Hani o bir zamanlar, Ahkâf ta oturmakta olan kavmini, iman etmezlerse Allah'ın azabına çarpılacaklarına dâir

---

[40][40] Bahr, 8/63
[41][41] A'raf sûresi, 7/32
[42][42] Tefsîr-i kebîr, 28/25
[43][43] Teshil, 4/44
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/72.

uyarmıştı. Ahkâf, Yemen ülkesinde, büyük kum tepeleridir. İbn Kesîr şöyle der: Ahkâf, "kum dağı" mânâsına gelen "hıkf" in çoğuludur. Katâde şöyle der: Bunlar Yemen'de bir kabile olup, kumluk bölgede, denize yakın Şahr denilen bir yerde yaşarlardı.[44][44] Hud'tan önce de sonra da, uyarıcı peygamberler gelip geçmiştir. Bu bir ara cümlesidir. Hud (a.s.)'tan önce de sonra da, Yüce Allah'ın peygamberler gönderdiğini haber vermektedir. Hud (a.s) onlara şöyle diyerek sakındırdı: Allah'tan başkasına ibadet etmeyin. Allah'tan başkasına ibadet ederseniz, başınıza korkunç bir günün yani kıyamet günü azabının gelmesinden korkarım. [45][45]

**22.** Onun uyarmasına cevap olarak şöyle dediler: Ey Hûd! Bizi, ilahlarımıza tapmaktan vaz geçirmek için mi geldin? Bu bir soru olup, kendilerini hakka çağırdığı için, Hud (a.s.)'ı cehalet ve beyinsizlikle itham etmek maksadıyla sorulmuştur. Eğer doğru söylüyorsan, bizi tehdit ettiğin azabı getir. İbn Kesîr şöyle der: Vuku bulacağını uzak gördükleri için, Allah'ın azabının çabuk gelmesini istediler.[46][46]

**23.** Hud (a.s.) onlara dedi ki, azabın ne zaman geleceğini ben bilmem. Onu ancak Allah bilir. Ben ancak, Allah'ın benimle size gönderdiğini tebliğ ediciyim. Fakat ben, azabın çabucak gelmesini istemenizden dolayı, sizi cahil bir kavim olarak görüyorum. [47][47]

**24.** Göğün ufkunda ve vadilerine doğru yönelip gelmekte olan bulutu gördüklerinde sevindiler. "Bu bulut bize yağmur getirecek" dediler. Tefsirciler şöyle der: Âd kavmine yağmurun yağması gecikmiş, uzun süre kıtlığa maruz kalmışlardı. Gelmekte olan o bulutu gördüklerinde, onun yağmur olduğunu zannettiler ve buna çok sevindiler. "Bu, bize yağmur getirecek bir buluttur" dediler, Hud (a.s.) onlara dedi ki: O, sizin sandığınız gibi yağmur değildir. Aksine o, hemen gelmesini istediğiniz azaptır. Yüce Allah bunu şu sözüyle açıklamıştır O, helak edici şiddetli bir rüzgârdır. Onda elem verici korkunç bir azap vardır. [48][48]

**25.** O rüzgar, Yüce Allah'ın izni ve emriyle, uğradığı insanların, hayvanların ve malların hepsini harap edip yok eder. İbn Abbas şöyle der: Rüzgâr ilk defa Âd kavmine gelmiştir. İnsanlara ve hayvanlara gelip onları yerden kaldırarak göğe savururdu. Hattâ onlar tüy gibi olurdu. Sonra onları yere vururdu. Bunun üzerine evlerine girip kapılarını kapattılar. Fakat rüzgâr kapıları kırıp onfarı yok etti. İşte Yüce Allah'ın, "o rüzgâr, Rabbinin emri ile her şeyi helak eder" mealindeki âyetinde anlatılan budur. Yani o rüzgar, Ad kavminden rastladığı insan ve malın

---

[44][44] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/322
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/73.
[46][46] A.g.e, gösterilen yer.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/73.
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/73.
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/73.

hepsini yok eder. Tedmîr, yok etmek demektir.[49][49] Rivayete göre, Hz. Âişe (r.a) şöyle buyurmuştur: Rasulullah (s.a.v) herhangi bir bulut veya rüzgâr gördüğünde, yüzünde bir hoşnutsuzluk görülürdü. Dedim ki, "Ey Allah'ın Rasulü! İnsanlar bulut gördüklerinde, yağmur yağacak ümidiyle sevinirler. Sen bir bulut gördüğünde, ise yüzünde bir hoşnutsuzluk belirdiğini görüyorum" Hz. Peygamber(a.s.) şöyle buyurdu: "Ey Âişe! O bulutta bir azap olup olmayacağından emin değilim. Belki de onda, bir kavim rüzgârla cezalandırıldığı azap vardır. Bir kavim o azabı görmüş te, "İşte bu, bize yağmur getirecek bulut!" demişti.[50][50] Bunun üzerine helak oldular. Evlerinden başka bir şey görünmez oldu. Çünkü rüzgâr, onlardan kalıntı ve boş yurtlardan başka bir şey bırakmadı, İşte suçlu isyankârı, böyle şiddetli bir azapla cezalandırırız. Fahreddin Râzî şöyle der: Maksat, Mekke halkını korkutmaktır.[51][51] Bunun içindir ki Yüce Allah daha sonra şöyle buyurdu: [52][52]

**26.** Buradaki olumsuzluk edatı olup manasınadır. Yani, "ey Mekke halkı! Size vermediğimiz kuvvet, zenginlik ve uzun ömrü Âd kavmine vermiştik.[53][53] Bu âyet, Mekke kâfirlerine tehdit yollu bir hitaptır. Onlara kulak, göz ve kalp verdik ki, o nimetleri bilsinler ve onlarla, nimeti veren yaratıcının varlığına delil getirsinler, Bu duyu organları hiçbir fayda vermedi ve Allah'ın azabından herhangi bir şeyi onlardan savmadı. Fahreddin Râzî şöyle der: Yani, biz onlara nimet kapılarını açtık. Onlara kulak verdik. Fakat onu delilleri dinlemek için kullanmadılar. Onlara göz verdik Fakat onu ibretleri düşünmek için kullanmadılar. Onlara kalp verdik. Fakat onu Allah'ı tanıma yolunda kullanmadılar. Aksine bu kuvvetleri, dünya ve onun lezzetlerini aramada kullandılar. Böyle olunca da, kuşkusuz o organlar, Allah'ın azabından hiçbir şeyi savma hususunda onlara fayda vermedi. Bu bölüm, önceki kısmın sebebini açıklar. Yani, çünkü onlar, Allah'ın peygamberlere indirilmiş olan âyetlerini inkâr ediyorlar ve peygamberleri yalanlıyorlardı. Alay ederek hemen gelmesini istedikleri azap inip onları kuşattı. [54][54]

**27.** Bu, Mekke kâfirlerini korkutan başka bir âyettir. Yani, ey Mekke halkı! Kuşkusuz ki, Âd, Semûd, Sebe' ve Lût kavmi gibi size komşu olan ve etrafınızda bulunan ülkeleri helak etmiştik. Ülkelerin yok edilmesinden maksat, oralarda oturanların yok edilmesidir. Hüccetleri, delilleri, öğütleri ve apaçık mucizeleri tekrar tekrar gösterdik. İnkâr ve sapıklıklarından dönmeleri için bunları kendilerine açıkladık. [55][55]

---

[49][49] Kurtubî, 16/206
[50][50] Buhari, Tefsîru'l-Kur'ân, 46/2.
[51][51] Tefsîr-i kebir, 28/29
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/73-74.
[53][53] Bazı tefsircilere göre, buradaki câiddir. Buna göre mânâ şöyle olur: Size verdiğimiz şeyleri onlara da vermiştik. Yani, size verdiklerimizin benzerini onlara da vermiştik. Önceki mânâ daha tercihe şayandır. Zira maksat şudur: Onlar sizden daha kuvvetli idiler. Buna rağmen Allan'ın azabından kurtulamadılar. Hal böyle olunca, sizin durumunuz nasıl olur? Tekrardan doğacak ağırlığı önlemek için, getirilerek, denilmedi.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/74-75.
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/75.

**28.** İddialarına göre, kendilerini Allah'a yaklaştıracak olan ve azabı onlardan defetmek için kendilerine şefaatçi kıldıkları ilahları onlara yardım etseydi ya ?! Âyetteki edatı, teşvik edatı olup manasınadır. Olumsuzluk mânâsı ifade eder. Yani ilahları onlara yardım etmedi ve Allah'ın azabını onlardan savmadı, demektir. Bilakis kendilerine en çok muhtaç iken, ilahları, onları yardımsız bırakmış onlara görünmemişlerdir. Kuşkusuz, dostun dostluğu sıkıntı anında belil olur. Ebussuûd şöyle der: Âyette, onlarla alay ifadesi vardır. İlahların yardım etmemeleri, sanki orada bulunmamalarından ileri gelmektedir.[56][56] Onların başlarına gelen azap, yalanları ve Allah'a karşı iftiralarıdır. Çünkü onlar, putların, Allah'ın ortakları ve Allah katında kendilerine şefaatçi olduklarını iddia etmişlerdi. [57][57]

**29.** Ev Muhammedi Hatırla ki, bir zamanlar, Kur'an'ı dinlemeleri için bir grup cinni sana göndermiştik. Bey-zavî şöyle der: Nefer, on kişiden daha az olan topluluk demektir. Rivayete göre, Resulullah (s.a.v), Taiften dönerken, Nahle vadisinde bulunduğu sırada cinler ona gelmişler, teheccüd namazında Kur'an okurken dinlemişlerdi.[58][58] Cinler, Kur'an okunurken orada bulunduklarında birbirlerine, "Kur'an'ı dinlemek için susun" dediler. Kurtubî şöyle der: Bu, Kureyş müşriklerini bir kınamadır. Yani, cinler Kur'an'ı dinledi, Allah katından olduğunu anladı ve iman ettiler. Halbuki siz, ondan yüz çevirip İsrarla inkâr ediyorsunuz.[59][59] Kur'an'ın okunması sona erince, iman etmedikleri takdirde Allah'ın azabına uğrayacaksınız diye onları uyarmak üzere kavimlerine döndüler. Fahreddin Râzî şöyle der: Onların uyarıları, ancak kendileri iman ettikten sonra olur. Çünkü onlar ancak kendileri iman ettikten sonra, başkalarını Kur'an dinlemeye ve onu tastik etmeye da'vet edebilirler.[60][60]

**30.** Dediler ki, "Ey kavmimiz! Biz, Musa'dan sonraki bir peygambere indirilmiş olan yüce ve parlak bir kitabı dinledik. İbn Abbas şöyle der: Cinler, İsa (a.s.)'mn peygamber olarak gönderilme olayını işitmemişlerdi.[61][61] O kitap, kendisinden önceki Tevrat'ı tasdik edici olarak indirilmiştir. O Kur'an apaçık hakka ve Allah'ın dosdoğru dinine giden yolu gösteriyor. [62][62]

**31.** Ey kavmimiz! Muhammed (a.s.)'in size yaptığı "iman" çağrısını kabul edin ve peygamberliğini tasdik edin. Böyle yaparsanız, Allah günahlarınızı siler ve sizi elem verici, şiddetli bir azaptan kurtarır. [63][63]

---

[56][56] Ebussuûd, 5/69.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/75.
[58][58] Beyzavî Haşiyesi, 3/341
[59][59] Kurtubî, 16/210
[60][60] Tefsîr-i kebîr, 28/32
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/75-76.
[61][61] Ebussuûd, 5/70
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/76.
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/76.

**32.** Kim Allah'a inanmaz ve peygamberinin davetini kabul etmezse, bilsin ki, o, Allah'ı kendini takipten aciz bırakamaz ve kaçıp kurtulamaz. Onu, Allah'ın azabından koruyacak yardımcıları da yoktur. Allah'ın davetini kabul etmeyenler, apaçık bir ziyan içindedirler. Burada, Kur'an'ı dinlemiş olan cinlerin sözü sona ermektedir.
Bundan sonra Yüce Allah, birliğini ve gücünü gösteren delilleri anlattı: [64][64]

**33.** Öldükten sonra dirilmeyi ve haşri inkâr eden o kâfirler bilmezler mi ki, daha önce bir benzeri olmadan, başlangıçta gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratırken yorulmayan ve zayıf duruma düşmeyen yüce ve güçlü olan Allah ölüleri, yok olduktan sonra tekrar diriltmeye ve vücutları parçalandıktan sonra onlara yeniden hayat vermeye de gücü yeter. Evet, kuşkusuz Yüce Allah'ın her şeye gücü yeter. Hiçbir şey O'nu acze düşüremez. Onları önce yarattığı gibi tekrar diriltebilir. [65][65]

**34.** Muhammed! O müşriklere, âhirette görecekleri sıkıntı ve şiddetli olayları anlat. Ateşe sunulacakları günü hatırlat. O zaman onlara " Tadacağınız bu azap hak değil mi?" denir. "Bu bir büyü müdür? Yoksa siz mi görmüyorsunuz?"[66][66]
Derler ki: Evet, Rabbimizin izzetine yemin olsun ki, haktır. Kurtulma ümidiyle, sözlerini yeminle pekiştirirler. Fahreddin Râzî şöyle der: Âyetten maksat, onlarla alay etme, Allah'ın va'di ve tehdidi ile alay etmeleri ve "Biz asla azaba uğratılacak değiliz"[67][67] demelerinden dolayı onları kınamadır.[68][68] Onlara, "inkârınızdan dolayı, elem verici azabı tadınız" denilir. [69][69]

**35.** Değerli peygamberlerin meşhurlarının sabrettiği gibi, müşriklerin eziyetlerine sabret. O peygamberler Nûh, İbrahim, Mûsâ ve îsa (aleyhimu's-selâm) dır. Kureyş kâfirlerine çabucak azap edilmesi için beddua etme. Çünkü o azap, kuşkusuz onlara inecektir, Âhirette azabı açıkça görecekleri zaman, sanki onlar dünyada, gündüzden bir saat kadar kalmışlardır. Azabın şiddetini ve uzunluğunu gördükleri zaman böyle olduğunu sanarlar. Bu bir bildiri ve bir uyarıdır. Helak ve ölüm, sadece, Allah'a itaattan çıkan kafirler içindir. [70][70]

## Bir Uyarı

Tefsirciler şöyle der: Cinler, göklerde konuşulanları gizlice dinliyorlardı. Gökler ateş parçaları ile korununca, İblis: "Göklerde meydana gelen bu olay, yerde meydana gelen bir işten dolayıdır" dedi ve haberi almak için birliklerini gönderdi. Cinlerin ileri gelenlerinden bir kafile, Nusaybin'den Tihâme'ye gitti

---

[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/76.
[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/76.
[66][66] Tur sûresi, 52/15
[67][67] Şuarâ', 26/138
[68][68] Tefsîr-i kebîr, 28/34
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/76-77.
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/77.

Batn-ı Nahle'ye vardıklarında, namaz kılıp Kur'an okumakta olan Peygamber (a.s.)'i duydular ve "susun" deyip onu dinlediler. Rasu-lullah (s.a.v) okumayı bitirince iman ettiler sonra da, kavimlerini uyarmak üzere döndüler ve onları imana çağırdılar. Bundan sonra cinler peygamber (a.s.)'e topluluklar halinde geldiler. İşte bu olay, "Hani bir grup cinni sana göndermiştik" mealindeki âyetin, nüzul sebebidir. [71][71]

**Edebî Sanatlar**

Bu mübarek sûre, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Bundan önceki bir kitabı bana getirin" âyetindeki emir, acze düşürmeyi ifade eder. Bu emirden maksat, muhatabı acze düşürmektir,
**2.** Arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**3.** Arasında tıbâk sanatı vardır.
**4.** "Biz insana, anne ve babasına iyi davranmasını emrettik" âyetinden sonra, Annesi onu zahmetle taşıdı" âyetinin gelmesi, umumdan sonra hususun zikridir. Bu anne hakkının büyüklüğünden dolayı ona daha çok ilgi göstermek ve önem vermek içindir.
**5.** "Onu taşıdı" ile onu doğurdu" arasında tıbâk vardır.
**6.** "Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir" cümlesi hasr ifade eden bir kalıptır.
**7.** "Herkesin, yaptıklarına göre dereceleri vardır" cümlesinde istiare vardır. Yüce Allah, "dereceler"i, bahtiyar ve bedbahtların mertebeleri yerinde müsteâr olarak kullandı.
**8.** "Siz, temiz nimetlerinizi dünya hayatınızda yok ettiniz" cümlesinde, kınama ve azarlama ile birlikte hazif yoluyla îcâz vardır. "Onlara şöyle denilir" takdirindedir.
**9.** "Onlara kulak, göz ve kalpler vermiştik" âyetinden sonra gelen, Fakat kulakları, gözleri ve kalpleri onlara bir fayda sağlamadı" cümlesinde lafzın tekrarı ile itnâb yapılmıştır. Bu da onların yaptıklarının çirkin ve âdi olduğunu daha çok vurgulamak içindir.
**10.** Gibi âyet sonlarında, kelamın güzelliğini ve nazmın hoşluğunu artıran uygunluk vardır. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır.
Allah'ın yardımıyla "Ahkâf Sûresi"nin tefsiri bitti. [72][72]

---

[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/77.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/77-78.

# MUHAMMED SURESİ

Medine'de inmiştir. 38 âyettir.

## Takdim

Muhammed sûresi Medine'de inen sûrelerdendir. Medine'de inen diğer sûreler gibi ahkâm yönüne ağırlık verir. Sûre savaş, esirler, ganimetler ve münafıkların durumları ile ilgili hususları kapsar. Fakat sûrenin ana konusu, "Allah yolunda cihâd"dır.

Bu mübarek sûre, Allah ve peygamber düşmanı kâfirlere karşı açılan bir harbi ilan ederek enteresan bir üslupla başlar: O, kâfirler insanları Allah'ın (c.c.) dininden alıkoymak için İslama karşı savaşan, Peygamberi (s.a.v.) yalanlayan ve Muhammedi davetin önüne duran kimselerden "İnkâr edenlerin ve Allah yolundan alıkoyanların işlerini Allah boşa çıkarmıştır" buy urulm aktadır.

Sonra bu sûre, hiçbir güç ve kuvvetleri kalmayacak şekilde yer yüzünü kâfirlerin pisliğinden temizlemek için, mü'minlere onlarla savaşmayı emreden ve mücâhidlerin kılıçlarıyla kâfirlerin ekin gibi biçilmesini ister. Çokça Öldürülüp yaralandıktan sonra da onların esir edilmelerini ister: "(Savaşta) inkâr edenle karşı karşıya geldiğinizde boyunlarını vurun. Neticede onları iyice vurup sindirince bağı sıkıca bağlayın.."

Daha sonra bu sûre, izzet ve zafere giden yolu açıklar ve Allah'ın, mü'min kullarına yardımı için gerekli olan şartları koyar. Yardım, Allah'ın şeriatına sarılmak ve dinine yardım etmek şartıyla gelir: "Ey iman edenler! eğer siz Allah'a yardım ederseniz, Allah da size yardım eder ve ayaklarınızı sağlam tutar."

Sûre, Mekke kâfirlerine, geçmiş milletlerden azgın zorbaları misal getirir. Suçları ve taşkınlıkları yüzünden, Allah'ın, onları nasıl yok ettiğini anlatır: "Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerinin sonunun nasıl olduğunu görmediler mi? Allah onları yere batırmıştı. Kâfirlere de onların benzeri vardır."

Bu sûre, İslama ve müslümanlara karşı korkunç bir tehlike sayılmalarından dolayı, münafıkların niteliklerini genişçe anlatır. İnsanları onların hile ve pisliklerinden sakındırmak için, kötülüklerini ve rezilliklerini ortaya çıkarır: Biz isteseydik onları sana gösterirdik de sen onları simalarından tanırdın"

Bu mübarek sûre, mü'minleri, Allah yolunda cihâd etmek, şer ve fesat kuvvetleri karşısında zaaf ve gevşekliğe düşmemek suretiyle izzet ve zafer yoluna girmeye davet ederek sona erer. Hayatta kalmaya ve yaşamaya düşkünlükten dolayı, düşmanları sulha çağırmaktan sakındırır. Çünkü dünya geçici ve fânidir. Allah katında olan, iyi kimseler için daha hayırlıdır:" Sakın gevşemeyin. Üstün olduğunuz halde barışa davet etmeyin. Allah sizinle beraberdir. O, amellerinizi asla eksiltmez. Doğrusu dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlencedir. Eğer iman eder ve sakınırsanız, Allah size mükâfatınızı verir ve sizden mallarınızı istemez"

İşte böylece sûre, cihâda davetle başladığı gibi, yine ona davetle sona erer ki, mü'minleri gayrete getirip teşvik etsin ve en güzel bir şekilde sûrenin başı ile sonu uygun düşsün. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm.
**1.** İnkâr edenlerin ve Allah yolundan alı koyanların işlerini Allah boşa çıkarmıştır.
**2.** İman edip yararlı işler yapanların, Rableri tarafından hak olarak Muhammed'e indirilen gerçeğe i-nananların günahlarını Aliah örtmüş ve hâllerini düzeltmiştir.
**3.** Bunun sebebi, inkâr edenlerin bâtıla uymaları, inananların da Rablerinden gelen hakka uymuş olmalarıdır. İşte böylece Allah, insanlara kendilerinin misallerini anlatır.
**4.** (Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihayet onlara iyice vurup sindirince bağı sıkıca bağlayın (esir alın). Savaş sona erince de artık ya karşılıksız veya fidye karşılığı salıverin. Durum şu ki, Allah dileseydi, onlardan intikam alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek ister. Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmaz.
**5.** Allah onları hidâyete iletecek ve durumlarını düzeltecek.
**6.** Onları, kendilerine tanıttığı cennete sokacak.
**7.** Ey iman edenler! Eğer siz Allah (in dinin)e yardım ederseniz, Allah da size yardım eder, ayaklarınızı
sağlam tutar.
**8.** İnkâr edenlere gelince, onlar yok olsunlar. Allah, onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır.
**9.** Bunun sebebi, Allah'ın indirdiğini beğenmemeleridir. Allah da onların amellerini boşa çıkarmıştır.
**10.** Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğunu görmezler mi? Allah onları yok etmiştir. Kâfirlere de onların benzeri vardır.
**11.** Bu, Allah'ın, inananların yardımcısı olmasından dolayıdır. Kâfirlere gelince onların yardımcıları
yoktur.
**12.** Muhakkak ki Allah, inanıp iyi işler yapanları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar, inkâr edenler ise (dünyada) zevklerine göre yaşarlar, hayvanların yediği gibi yerler. Onların yeri ateştir.
**13.** Biz, seni yurdundan çıkaran şehirden daha kuvvetli nice şehirleri yok ettik, fakat onlara bir yardım eden çıkmadı.
**14.**Rabbinden apaçık bir delil üzerinde bulunan kimse, kötü işi kendisine süslendirilen ve heveslerine uyan kimse gibi olur mu?
**15.** Müttakîlere va'dolunan cennetin durumu şöyledir: İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her çeşidi onlarındır. Rablerinden de bağışlama vardır. Hiç bu, ateşte ebedî kalan ve bağırsaklarını

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/81-82.

parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu?
**16.** Onların arasında, seni dinleyenler vardır. Fakat senin yanından çıkınca kendilerine bilgi verilmiş olanlara "Az önce ne demişti" diye sorarlar. Bunlar, Allah'ın, kalblerini mühürlediğİ hevâ ve heveslerine uyan kimselerdir.
**17.** Doğru yolu bulanlara gelince, Allah onların hidâyetlerini artırır ve sakınmalarını sağlar.
**18.** Onlar, kıyamet gününün ansızın gelip çatmasını mı bekliyorlar? Şüphesiz onun alâmetleri belirmiştir. Kendilerine gelip çatınca ibret almaları neye yarar?
**19.** Bil ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. Hem kendinin hem de mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların günahının bağışlanmasını dile! Allah, gezip dolaştığınız yeri de, duracağınız yeri de bilir.

## Kelimelerin İzahı

Giderdi, yok etti.
Onlardan çokça öldürüp, yaralayıp esir ettiniz. Misbâh yazarı şöyle der: Bir kimse düşman üzerine gidip de
onlardan çokça adam öldürdüğünde, denir. Maştan dır. Yara, bir kimseyi gev-şetip zayıf düşürdüğünde denir.[2[2]]
Vesâk, bukağı ve bağlama ipi.
Menn, fidye almaksızın esiri salıvermek demektir.
Evzârahâ, "âletlerini ve ağırlıklarını" manasınadır. Yani, silahlar ve diğer harp levâzımatı. Harp bitip sona erdiğinde denir. Evzâr, aslında, silah ve at türü ağırlıklar demektir. Şair şöyle der:
Savaş için, ağırlıklarını hazırladım. Uzun mızraklar ve erkek atları...[3[3]]
Ta'sen, bedbahtlık ve helak demektir.
Âsin; değişen, kokan.
Hamım, sıcak, ısısı şiddetli manasınadır.
Ânifen, şimdi, az önce. Bir kimse bir işe yeni başladığında denir. Ânîfen, Arapların bu sözünden alınmıştır. Erşât, "emareler, belirtiler" demektir. [4[4]]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Bu Yüce Allah tarafından, kendisinin ve dininin düşmanlarına karşı bir savaş ilanıdır. Yani, Allah'ın âyetlerini inkâr edip İslamdan yüz çevirenler ve insanların İslama girmelerine engel olanlar var ya, Allah onların amellerini boşa çıkarmış ve onları yok saymış ve sevapsız saymıştır. Zira bu ameller Allah için olmamış, bu nedenle boşa çıkmıştır. Amellerden maksat; yemek yedirmek, sıla-i rahim yapmak ve misafir ağırlamak gibi iyi amellerdir. Zemahşerî şöyle der: Amelleri boşa çıkarmanın gerçek mânâsı, onları hiç ve kayıp saymaktır. Onları

---

[2[2]] Misbâh, maddesi
[3[3]] Beyit, A'şâ'nmdır. Bkz. Kurtubî, 16/229
[4[4]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/86.

kabul edecek ve onlara karşı mükâfat verecek kimse yoktur. Onlar, koruyucusu ve ilgilenen kimsesi bulunmayan kayıp deveye benzerler. Bundan maksat, kâfir olarak yaptıkları ve "güzel ahlâk" diye isim verdikleri salih amelleridir Bunlar, sıla-i rahim, esirleri serbest bırakma, misafirleri ağırlama ve komşu haklarını korumadır.[5][5]

**2.** Samimi bir iman ile iman edip sâlih amel işleyenler Allah'ın, peygamberi Muhammed (a.s.)'e indirdiğini, seksiz ve şüphesiz, kesin olarak tasdik edenler... Âyetin bu bölümü, husûsî olanın umûmî olana atfıdır. Bundaki nükte, Hz. Muhammed (s.a)'e indirilene iman etmeden yapılan bir imanın tamam olmayacağına işaret etmek için, onun durumunu yüceltmek ve ona özen göstermektir.[6][6] Onun içindir ki, Yüce Allah, şu sözüyle bunu vurgulamıştır: Onun, Allah kelamı ve O'nun katından idirilmiş vahyi olduğu sabit ve kesindir. Bu, öncekini tekit mahiyetinde bir ara cümlesidir. Böyle yapanların, Allah, geçmiş günah ve hatalarını silip yok etmiştir. Din ve dünyaları hususunda hal ve durumlarını iyileştirmiştir. Bundan sonra Yüce Allah, kâfirlerin sapıklık, mü'minlerin de doğru yolu bulmalarının sebeblerini açıklamak üzere şöyle buyurdu: [7][7]

**3.** Kâfirlerin amellerini boşa çıkartma, onların sapıklık yoluna girmeleri ve bâtılı hakka tercih etmelerinden dolayıdır. İman edenlere gelince, onlar hidayet yoluna girmişler ve Allah katından indirilmiş olan kitaba imana ve gerçeğe sarılmışlardır. bu apaçık beyan gibi, Allah, mü'min ve kâfirlerden her iki grubun durumunu apaçık bir şekilde izah etti ki, insanlar ibret ve öğüt alsınlar... Yüce Allah kâfirlere karşı açılmış olan bu harbi ilan ettikten sonra, mü'minlere, cihâd etmelerini emretmek üzere şöyle buyurdu: [8][8]

**4.** Savaşta kâfirleri yakaladığınızda, onları kılıçlarla, ekin biçer gibi biçin. İbn Cüzeyy şöyle der: şeklindedir. Daha sonra fiil hazfedilmiş ve mastar onun yerine geçmiştir. "Onları öldürün" demektir. Öldürme işi daha çok boyun vurularak yapıldığı için, Yüce Allah, "öldürün" yerine "boyunlarını vurun" tabirini kullanmıştır.[9][9] Neticede onları hezimete uğratıp çokça öldürdüğünüz ve yaraladığınız ve onlarda size karşı koyacak güç kalmadığında onları esir alınız ve öldürmeyiniz. Zemahşerî şöyle der: İbaresinde, "öldürme" lafzında bulunmayan şiddet ve sertlik vardır. Çünkü bu, en kötü şekilde öldürmeyi tasvir etmektedir. Ki o da, boynu kesip, başı bedenden uçurmaktır. Bu sertlik, şu mealdeki âyette daha da fazladır: "Siz hemen boyunların üstüne vurun. Onların bütün parmak uçlarına vurun"[10][10] Onları çokça öldürün ve onlara sert davranın,

---

[5][5] Keşşaf, 4/250
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/87.
[6][6] Sâvi Haşiyesi, 4/81
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/87.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/87.
[9][9] Teshil, 4/46
[10][10] Enfâl sûresi, 8/12

demektir. Onları esir alın, manasınadır. Vesâk, ip ve benzeri bağlamaya yarayan şeylerin adıdır.[11][11] Onları esir et sonra, şu ikisinden birini yapmakta serbestsiniz. Ya onlara lütufta bulunur, karşılığında mal almaksızın serbest bırakırsınız, ya da onlardan, canlarına karşılık fidye alırsınız. Fakat bu, çokça öldürme ve yaralama suretiyle onların güçlerini kırdıktan ve zayıf düşürdükten sonra olmalıdır. Nihayet savaş, âletlerini ve ağırlıklarını bırakmak suretiyle sona erince ve müslümanlarla düşmanları arasındaki harp bitince bunları yapın. Bu da ancak müslümanların üstün olması ve müşriklerin ezilmesiyle olur. Onlar hakkındaki durum, bu anlatılandır. Ey mü'minler! Allah dileseydi, sizi onlarla savaşmaya mükellef küm aks izin, gücüyle onları yok eder ve onlardan intikam alırdı. İbn Kesîr şöyle der: Allah dileseydi, katından bir azap ve ibret olacak bir ceza ile onlardan intikam alırdı.[12][12] Fakat o, imanınızı ve sebatınızı denemek için, onlarla savaşmanızı emretti ki, samimi olarak iman edenin durumu diğerinden ayrılsın. Nitekim Yüce Allah ntealen şöyle buyurmuştur: "Andolsun ki, içinizden cihat edenlerle sabredenleri anlayıncaya kadar sizi imtihan edeceğiz"[13][13] Mü'minleri kâfirlerle, kâfirleri de mü'minlerle denemesi ve böylece mü'minlerden öldürülenlerin cennete, kâfirlerden öldürülenlerin de cehenneme gitmesi için böyle yaptı. Onun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurdu: Allah yolunda şehit edilenler var ya! Allah onların amellerini kesinlikle boşa çıkarmaz. Aksine onları çoğaltır, kat kat edip artırır. [14][14]

**5.** Salih ameli işlemeye muvaffak kılmak ve onları, iyiler yurdu cennete giden yola iletmek suretiyle, Allah, dünya ve ahirette kendilerine yarar sağlayacak şeyi, onlara gösterecek ve durumlarını düzeltecektir. [15][15]

**6.** Onları, kendilerine açıklamış olduğu nimetler yurdu cennete sokar. Allah cenneti onlara o şekilde açıklamışır ki, herbir yerini bilir ve oraya gider. Mücâhid şöyle der: Cennet ehli, sanki yaratıldıklarından beri oralarda oturuyorlarmış gibi, şaşırmadan evlerine giderler.[16][16] Hadiste şöyle buyrulmuştur: Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onlardan herbiri, cennetteki yerini dünyada bulunduğu evden daha iyi bulur.[17][17]

**7.** Ey iman edenler! Siz Allah'ın dinine yardım ederseniz, o da düşmanlarınıza karşı size yardım eder. Savaş yerlerinde sizi sabit kılar. [18][18]

**8.** Allah'ı ve âyetleri inkâr edenlere gelince, helak ve bedbahtlık onlara olsun. Bu; helak, ve ziyana uğramaları ve yardımsız kalmaları için onlara yapılan bir

---

[11][11] Keşşaf, 4/251
[12][12] Muhtsar-ı İbn Kesîr, 3/330
[13][13] Bu sûre, 31. âyet.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/87-88.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/89.
[16][16] Ebû Hayyân, Bahr, 8/75
[17][17] Buhârî, Rikâk, 48; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/13
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/89.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/89.

bedduadır. Allah onların amellerini boşa çıkartmıştır. Zira o ameller şeytana itaat uğrunda yapılmıştır. [19][19]

**9.** Bu helak ve amelleri boşa çıkarma, onların, Allah'ın indirdiği kitap ve şeriatlerden hoşlanmamalarından dolayıdır. Zemahşerî şöyle der: Onlar Kur'andan ve Allah'ın o Kur'an'da indirdiği hükümler ve sorumluluklardan hoşlanmadılar. Çünkü onlar şehevî arzular ve zevk veren şeyler hususunda tembelliğe ve serbestliğe alışmışlardı. Dolayısıyla bu onlara zor ve ağır geldi.[20][20] Böylece Allah, onların amellerini boşa çıkarıp giderdi. Çünkü amellerin kabulü için, iman şarttır. Halbuki şirk, ameli boşa çıkarıcıdır.[21][21] Bundan sonra Yüce Allah, inkârın akibetinden korkutmak üzere şöyle buyurdu. [22][22]

**10.** Onlar yeryüzünde dolaşmadılar mı ki, kendilerinden önce gelip geçmiş olan Ad, Semûd, Lût kavmi ve diğer günahkâr azgın milletlerin başlarına gelenleri görsünler. Onların akibetleri ne olmuş? başlarına nasıl azap inmiş anlasınlar. Çünkü yurtlarının kalıntıları, onlardan haber vermektedir. Allah onları yok etmiş ve onlara tahsis ettiği mal, evlat ve mülkün kökünü kazımıştır. Sahip oldukları mal ve mülkler, bir enkaz yığını haline gelmiş, kendileri de bu enkazın altında kah vermişlerdir. Kelâmı, onları helak etti" kelâmından daha beliğdir. Çünkü " Allah onları malları, evleri ve çocuklarıyla birlikte helak etti. Helak onları tamamen sardı. Helak olmayan hiçbirşey kalmadı" demektir. Bu korkunç âkibet ve yok edici azabın benzerleri de Mekke kâfirlerini beklemektedir. [23][23]

**11.** Bu, Allah'ın, inananların dostu ve yardımcısı olmasındandır Kâfirlere gelince, onların ne bir yardımcısı vardır, ne de imdatlarına koşan.
Bundan sonra Yüce Allah, mü'min ve kâfir gruplardan herbirinin âhirette varcakları yeri açıklamak üzere şöyle buyurdu: [24][24]

**12.** Allah inananları, içinde hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın aklına gelmeyen nimetlerin bulunduğu Naîm cennetlerine sokar. Dünyada inkâr edenler ise, dünyanın hoş ve lezzetlerinden faydalanır, hayvanlar gibi yerler. Karınlarından ve cinsel ilişkiden başka hiçbir şeyi düşünmezler. Onların âhiret-teki yerleri ve yurtları cehennemdir. Zemahşerî şöyle der: Yani onlar, az denecek kadar sayılı birkaç gün dünya nimetlerinden faydalanır ve âkibetlerini düşünmeden gaflet içinde yiyip içerler. Onların bu durumu, ke-

---

[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/89.
[20][20] Keşşaf, 4/253
[21][21] Seyyid Kutub şöyle der: "Amellerin boşa çıkarılması " ifadesi, Kur'an'ın tasvirdeki üslubuna göre söylenmiş "tasvirî" bir ifadedir. Âyette geçen "ihbâf'ın aslı olan "hubût", hayvanın otlakta yediği, onu helake ve ölüme götürecek bir nevi ot veya zehirli bitkiden dolayı karnının şişmesidir. O kâfirler de böyledir. Âmelleri şişip kabarmış sonra da yok olup gitmişlerdir. Şüphesiz bu durum, Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayan, sonra da zehirli bitkiyi otlayınca şişen hayvanın karnı gibi kabarık ve şişkin amelleri ileövünen kimselerin haline uygun bir şekil ve harekettir. (Bkz. Fî Zilâli'l-Kur'ân, 25/60)
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/89.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/89-90.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/90.

silmek ve boğazlanmak üzere olduklarından habersiz olarak o dünyanın mera ve ahırlarmdaki ot ve yemleri yiyen hayvanların durumuna benzer. Âhirette onların yeri ve makamı ateştir.[25][25] Bundan sonra Yüce Allah, Rasulü (s.a.v)'nü teselli etmek üzere şöyle buyurdu: [26][26]

**13.** Seni Mekke'den çıkaran Mekkelilerden daha kuvvetli olan nice azgın ve zalim belde halkım[27][27] çeşitli azaplarla yok ettik. Hiçkimse onlara yardım edemedi. Biz bunlara da aynı şeyi yaparız. İbn Abbâs şöyle der: Rasulullah (s.a.v) Mekke'den çıkıp mağarada gizlendikten sonra Medine'ye hicret etmek üzere yola çıkınca, Mekke'ye dönerek şöyle dedi: "Şüphesiz sen, Allah'ın en sevdiği beldesin. Bana göre de en sevimli beldesin. Eğer senin halkın beni senden çıkarmasaydı asla senden çıkmazdım." Bunun üzerine bu âyet indi.[28][28]

**14.** Dini konusunda bir delil ve hüccet, bir sebat ve kesin inanç üzerine olan kimse, çirkin ameli kendisine süslü gösterilen, böylece onu güzel gören ve sapıklığa dalıp neticede heva ve hevesini ma'bûd edinen kimse gibi olur mu? Bu ona benzemez. Heva ve heveslerine uyanlar, bölümü, o kelimesinin mânâsı göz önüne alınarak çoğul kipiyle gelmiştir. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, kelâmıyla Hz. Peygamber (a.s.)'i, sözü ile de EM Cehil'i ve Kureyş kâfirlerini kastetmiştir. Lafız daha geneldir. Çünkü maksat, Allah'a ibadet edenle, heva ve hevesini ma'bûd edinen arasındaki farkı göstermektir. Bunun içindir ki Yüce Allah, bundan sonra, cennet ile cehennem arasındaki en büyük ayırıcı özelliği temsil yoluyla anlatarak şöyle buyurdu: [29][29]

**15.** Allah'ın, temiz kullarına va'dettiği ve takva sahibi hayırlı kulları için hazırladığı o enteresan cennetin durumu şöyledir: Orada akan, kokusu bozulmayan sudan ırmaklar vardır. İbn Mes'ûd şöyle der: Cennet ırmakları, misk dağından çıkar.[30][30] Yine orada, uzun süre durmakla ekşimeyen ve dünyadaki sütlerin bozulması gibi bozulmayan son derece beyaz, tatlı ve yağlı süt akan nehirler vardır. Bir merfû hadiste şöyle buyrulmuştur: "Bu süt, hayvanların memelerinden çıkmaz"[31][31] Yine cennette, içenlerin lezzet aldığı, tatlı şarap akan ırmakları vardır. İçenler ondan lezzet alır. Çünkü "O içkide ne sersemletme vardır, ne de onunla sarhoş olurlar"[32][32] Yüce Allah'ın, cennet içkisini "içenlere lezzet verir" diye kayıtladı. Zira, dünya içkisinin kötü bir tadı vardır. Bozuk tabiatlıdan başkası ondan lezzet almaz. Âhiret içkisinin ise, tadı ve kokusu hoştur. Cennet ehli onu, sadece lezzet almak için içer. Yine orada övle tmldan ırmaklar vardır ki, bal, son derece saf, rengi ve kokusu güzel olup arıların

---

[25][25] Keşşaf, 4/253
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/90.
[27][27] Ayette muzâf hazfedilmiştir. Yani demektir. Bu, meşhur bir mecazdır.
[28][28] Cemel Haşiyesi, 4/145
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/90.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/91.
[30][30] Muhtasar-ı ibn Kesîr, 3/332
[31][31] İbn Kesîr, 7/295; Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/332
[32][32] Sâffât sûresi, 37/47

karınlarından çıkmamıştır. Ebussuûd der ki: Kendisine bal mumu ve an artığı karışmamış bal, demektir.[33][33] en" nette her cins meyve ve yemişlerin her çeşidi onlarındır. Şeyhzâde şöyle der: Meyvelerin içeceklerinden sonra zikredilmesi, cennet ehlinin, ihtiyaç için değil de lezzet için yediklerine işaret etmektedir.[34][34] Onlar için, bu güzel nimetlerden de öte, ruhî bir nimet vardır ki, O da, Allah'ın rahmetine, bağışlanması ve rızasına nail olmaktır. Bir kudsî hadiste şöyle buyrulmuştur: "Rızamı size helâl ediyorum. Artık bundan sonra size asla kızmam"[35][35] Sâvî şöyle der: Dünyadakinin aksine cennette, yedikleri ve içtikleri şeyler hususunda onlardan yükümlülük kaldılar. Zira dünya yiyecekleri ve içeceklerinden dolayı hesap ve ceza vardır. Ahiret nimetlerinden dolayı ise, ne hesap vardır, ne de ceza"[36][36] İşte bu kimse, cehennemde ebedî kalan kimse gibi olur mu? Bu istifham, inkâr ifade eder. Yani, bu devamlı nimet içersinde olan kimse, cehennemde ebedî kalan ve o içecekler yerine, son derece kaynar, sıcak su içirilen bu suyun, aşırı sıcaklıktan dolayı bağırsaklarını parçaladığı kimse gibi olmaz. Tefsirciler der ki: Bu su son derece yakıcıdır. Onlara yaklaştığı zaman yüzlerini kızartır ve kafa derileri düşer, içtikleri zaman, bağırsaklarını parçalar ve bunları arkalarından çıkartır.[37][37] Yüce Allah, kâfirlerin durumunu anlattıktan sonra münafıkların durumunu anlatmak üzere de şöyle buyurdu: [38][38]

**16.** Ey Muhammedi O münafıklardan bir grup da vardır ki senin sözünü dinlerler. Nihayet senin meclisinden çıktıklarında İbn Abbas ve İbn Mes'ûd gibi Sahabenin âlimlerine "Muhammed biraz önce ne dedi?" derler. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah münafıkların aptallıklarını ve anlayışlarının kıt olduğunu bildirmiştir. Çünkü onlar, Peygamber (s.a.) ile birlikte oturuyorlar, söylediklerini dinliyorlar fakat ondan bir şey anlamıyorladı. Onun yanından çıktıklarında da Sahabenin âlimlerine "Muhammed demin ne dedi?" diye soruyorlardı. Onun söylediğini anlamıyor ve ona aldırış etmiyorlardı"[39][39] Onlar o kimselerdir ki imkânları yüzünden Allah kalplerini mühürlemiş ve bâtıl arzularının peşinde gitmişlerdir. [40][40]

**17.** Takva sahibi mü'minlere gelince Allah onların hidâyetini artırmış ve rüşdlerini ilham etmiştir. Fahreddin Râzî şöyle der: Yüce Allah, münafığın dinleyip de faydalanmadığını, tekrar dinleyip istifâde etmediğini açıkladıktan sonra hidâyete ermiş mü'minin durumunun bunun tersi olduğunu açıkladı. Şüphesiz mü'min dinler, anlar ve bildiği ile amel eder. Burada bir fâide vardır ki o da münafığın özrünün kesilmiş olmasıdır. Çünkü, "Kapalılığından dolayı önün sözünü anlamadım" deseydi. Ona "Mü'min anladı ve hüküm çıkardı. Sizin anlamanız, istenenin gizlilik ve kapalılığından değil, kalplerin körlüğündendir

---

[33][33] Ebussuûd, 5/74
[34][34] Beyzâvî Haşiyesi 3/348
[35][35] Buhârî, Rikâk, 51, Tevhîd 38; Müslim, Cennet. 9
[36][36] Sâvî Haşiyesi, 4/84
[37][37] Kurtubî, 16/237
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/91-92.
[39][39] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/333
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/92.

denirdi.[41][41]

**18.** Onlar kıyametin ansızın kopmasından ve onlar gafil ve şaşkın bir halde iken kıyametin onlara ansızın gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar ?! Kıyametin alâmetleri ve emareleri gelmiştir. Son peygamberin gönderilmesi bu alâmetlerdendir. Kıyamet geldiğinde, pişmanlık ve tevbenin fayda vermediği bir zamanda onlar için öğüt almak nerden !? [42][42]

**19.** Ey Muhammed! Sen Allah'ın birliğine dâir bilgin üzere yürümeye devam et. Allah'dan hem kendin hem de mü'min erkek ve kadınlar için mağfiret dile. Allah dünyadaki faaliyetlerinizi ve âhirette varacağınız yeri bilir; o halde âhiret günü için azık hazırlayınız. [43][43]

**20.** İman etmiş olanlar "Keşke cihâd hakkında bir sûre indirilmiş olsaydı!" derler. Ama hükmü açık bir sûre indirilip de onda savaştan söz edilince, kalblerinde hastalık olanların, ölüm baygınlığı geçiren kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün. Onlara uygun olan da budur.
**21.** (Onların vazifesi) itaat ve güzel sözdür. İş ciddiye bindiği zaman Allah'a sadâkat gösterselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu.
**22.** Geri dönerseniz, yeryüzünde bozgunculuk yapmanız ve akrabalık bağlarını kesmeniz beklenmez mi sizden?
**23.** İşte bunlar, Allah'ın kendilerini lanetlediği, sağır kıldığı ve gözlerini kör ettiği kimselerdir.
**24.** Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalb-leri kilitli mi?
**25.** Şüphesiz ki, kendilerine doğru yol belli olduktan sonra, arkalarına dönenlere, şeytan bunu güzel göstermiş ve kendilerine ümit vermiştir.
**26.** Bunun sebebi; onların, Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara: "Bâzı hususlarda size itaat edeceğiz" demeleridir. Oysa Allah, onların gizlediklerini biliyor.
**27.** Ya melekler onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alırken durumları nasıl olacak?
**28.** Bunun sebebi, onların Allah'ı gazaplandıran şeylerin ardınca gitmeleri ve O'nu razı edecek şeylerden hoşlanmamalarıdır. Bu yüzden Allah onların işlerini boşa çıkarmıştır.
**29.** Yoksa kalblerinde hastalık olanlar, Allah'ın, kendilerine besledikleri kinlerini ortaya çıkarmayacağını mı sandılar?
**30.** Biz dileseydik onları sana gösterirdik de, sen onları yüzlerinden tanırdın. Andolsun ki sen onları, konuşma tavırlarından tanırsın. Allah işlediklerinizi bilir.
**31.** Andolsun ki içinizden cihâd edenlerle sabredenleri belirleyinceye ve

---

[41][41] Tefsîr-i kebîr, 28/58
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/92.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/92-93.
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/93.

haberlerinizi açıklayıncaya kadar sizi imtihan edeceğiz.
**32.** İnkâr edenler, Allah yolundan alıkoyanlar ve kendilerine doğru yol belli olduktan sonra Peygamber'e karşı gelenler, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onların yaptıklarını boşa çıkaracaktır.
**33.** Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin. Ve işlerinizi boşa çıkarmayın.
**34.** İnkâr edip Allah yolundan alıkoyanları ve sonra da kâfir olarak ölenleri Allah asla bağışlamaz.
**35.** Sakın gevşemeyin. Üstün olduğunuz halde barışa da'vet etmeyin. Allah sizinle beraberdir. O amellerinizi asla eksiltmeyecektir.
**36.** Doğrusu dünya hayâtı ancak bir oyun ve eğlencedir. Eğer îman eder ve sakınırsanız Allah size mükâfatınızı verir. Ve sizden mallarınızı istemez.
**37.** Eğer onları isteseydi ve size İsrar etseydi cimrilik ederdiniz ve bu da sizin kinlerinizi ortaya çıkarırdı.
**38.** İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılı-yorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir. Siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, sonra da onlar sizin gibi olmazlar.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Sûrenin başlangıcı kâfirlerden söz etti. Daha sonra mü'minleri anlattı. Burada da sıra münafıklardan söz etmeye geldi. Münafıkların, Islama ve müslümanlara karşı korkunç bir tehlike arzetmeleri dolayısıyla bu konudaki açıklamalar sûrenin büyük bir kısmını kapsamaktadır. Bu mübarek âyetler, cihâddan ve münafıkların cihâd karşısıdaki durumlarından bahseder. [44][44]

## Kelimelerin İzahı

Süsledi, kolaylaştırdı.
Edğan, gizli kinler. Cevherî şöyle der: kin demektir. cümlesi "Kavim kinleri gizledi" mânâsına gelir.[45][45] Sîmâ, alâmet demektir. es-Silmü, barışmak, düşmanlığı bırakmak. Israr eder. Bir kimse bir meselede ısrar ederse denir. ve kelimeleri de aynı mânâyadır.
Eksiltir. Bir kimse birinin hakkını eksik verdiğinde denir. [46][46]

## Âyetlerin Tefsiri

**20.** Samimi mü'minler cihâdı sevdikleri ve sevabına düşkün olduklarından "İçinde cihâd emri bulunan bir sûre inse ya!" derler. Savaş emredildiğini açıkça

[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/97.
[45][45] Cevherî, Sıhah maddesi.
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/97.

ifade eden apaçık bir sûre Ey Muhammedi Kalplerinde kuşku ve nifak bulunan münafıkların, korkaklık ve sabırsızlıklarından dolayı, gözleri dikilmiş bir halde, sana baktıklarını görüsün. Onların bakışı, Ölümün yaklaşmasından dolayı, kendisine baygınlık gelen kimsenin bakışına benzer. Kurtubî şöyle der: Âyetteki den maksat, nesh olunmamış demektir. Katâde demiştir ki: İçinde cihâd anlatılan her sûre muhkemdir. Münafıklara en zor gelen sûre odur.[47][47] Onların vay haline! İbn Cüzeyy şöyle der: Bu tehdid ve beddua mânâsına gelen bir kelimedir. Nitekim Yüce Allah'ın şu sözü de böyledir: " Vay haline senin, vay!"[48][48]

**21.** Bu kelime mübteda' olup haberi hazfedilmiştir. Yani ey Muhammedi Sana itaat ve makûl söz, onlar için daha iyi ve daha güzeldir. Râzî şöyle der: Bu, müstakil bir cümlenin mübteda'sı olup haberi mahzuftur ve Onlar için daha iyi ve daha güzeldir" takdirindedir. Müpteda sıfat ile tamamlandığı için nekre ile başlamak caiz olmuştur. ifâdesi bunu gösterir. Yüce Allah sanki şöyle buyurmuştur: Samimî itaat ve makûl söz onlar için daha iyidir".[49][49]
Eğer niyetlerinde samimî olsalar ve doğruluk ve kesin inançla cihâd etselerdi, bu, onlar için serkeşlik ve isyandan daha hayırlı olurdu. Bu cümle şartın cevabıdır.[50][50]

**22.** İslamdan yüz çevirirseniz belki de isyan etmek ve akrabalık bağlarını kesmek suretiyle, Câhiliyye döneminde yaşadığınız, yani yeryüzünde fesat çıkardığınız duruma döneceksiniz, öyle mi?! Katâde şöyle der: O kavim Allah'ın kitabından yüz çevirdiğinde onları nasıl gördünüz?! Haram olan kanı dökmediler mi? Akrabalık bağların kesmediler mi? Rahman'a isyan etmediler mi? Ebû Hayyan şöyle der: Katâde, Resûlullah (s.a)'m zamanından sonra cereyan etmiş olan fetret devrini (olaylarını) kastediyor.[51][51]

**23.** Onlar, Allah'ın, rahmetinden kovup uzak-laştırdığı kimselerdir. Hakkı dinlememeleri için kulaklarını sağır, hidayet yolunu bulmamaları için kalplerini kör etti. Artık onlar doğru yolu bulamazlar. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, kim bunu yaparsa, üzerine lanetin gerekli olacağını bildirdi ve onun kulak ve kalbinden faydalanmasını engelledi. Tâ ki, işitse dahi hakka boyun eğmesin. Yüce Allah onu, düşünemeyen hayvan haline getirdi.[52][52]

**24.** Bu soru kınama ifade eder. Yani, içindeki öğütleri ve yasakları görebilmeleri

---

[47][47] Kurtubî, 16/243.
[48][48] Kiyâme sûresi, 75/34; İbn Cüzeyy, Teshîl, 4/49. Bazı tefsirciler "Onlara daha layıktır" mânâsına geldiği görüşündedirler. Bunun haberi ise " itaat ve makul sözdür" olur. Bizim verdiğimiz mânâ daha açık olup
Kurtubî'nin de tercihidir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/97-98
[49][49] Tefsîr-i kebîr, 28/62.
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/98.
[51][51] Bahr, 8/82
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/98.
[52][52] Kurtubî, 16/246
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/98.

için Kur'an'ı düşünmeye ve anlamaya çalışmıyorlar mı ki, içinde bulundukları helak edici tehlikelere düşmesinler. Buradaki edatı, manasınadır. Bu ise, onları düşünmeden dolayı kınamadan, kalplerinin, düşünme ve tefekkürü kabul etmeyecek derecede katılaşması ve kararmasından dolayı kınamaya geçiştir. Buna göre mânâ şöyle olur: Bilakis, onların kalpleri katılaşmış ve kararmıştır. Sanki demir kilitlerle kilitlenmiştir. Artık onlara ne nur girebilir, ne de iman. Fahreddin Râzî şöyle der: Kalp, gerçeği bilmek için yaratılmıştır. Onda bu bilme özelliği olmayınca, yok gibi olur. Bu, insana eziyet eden kimse hakkında söylenen şu söze benzer: "Bu bir insan değil, vahşi bir hayvandır. Bu kalp değil, bir taştır"[53][53]

**25.** İman ettikten ve apaçık deliller ve mucizeler sayesinde kendilerine hidayet yolu açıkça görüldükten sonra inkâra dönenler var ya, işte, şeytan onlara bu işi güzel gösterdi ve onları hayallerle ve uzun Ömür ümidiyle aldattı. [54][54]

**26.** Bu aldatma, onların, haset ve kıskançlıklarından dolayı Allah'ın indirdiği Kur'an'dan hoşlanmayan yahu-dilere, "Cihâddan geri durma, o hususta müslümanları engelleme ve benzeri hususlarda bize verdiğiniz emirlerin bir kısmında size itaat edeceğiz" demelerinden dolayıdır, Yüce Allah onların gizlediklerini ve tuzak, hile, İslama ve müslümanlara karşı hazırladıkları komploları bilir. Tefsirciler şöyle der: Münafıklar bunu yahudilere gizlice söylediler. Yüce Allah da ortaya çıkarıp onları rezil etti. [55][55]

**27.** Azap melekleri, ellerindeki demir sopalarla onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak canalarını almak için geldiklerinde halleri nasıl olacak ?! Kurtubî şöyle der: Bu, tehdit ve korkutma ifade eder. Azapları gecikse gecikse, ömürleri sona erene kadar gecikir.[56][56] İbn Abbas da şöyle der: Bir kimse masiyet işleyerek ölürse, mutlaka melekler onun yüzüne ve arkasına vururlar.[57][57]

**28.** Bu azap onların nifak yoluna girmeleri ve iman, cihat ve diğer, Allah'ı razı edecek itaatlardan hoşlanmamaları yüzündendir. Böylece Allah, onların, mü'min iken yaptıkları iyi amelleri boşa çıkarır. [58][58]

**29.** Kalplerinde şüphe ve nifak bulunan münafıklar, durumlarını, Allah'ın, mü'min kullarına açıklamayacağını mı sanıyorlar? Onların, İslama" ve müslümanlara karşı taşıdıkları kin ve buğzu ortaya çıkarmayacağına mı inanıyorlar? Allah, mutlak onların durumunu açıklayıp rezil edecektir. [59][59]

---

[53][53] Tefsîr-i kebîr, 28/66
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/98-99.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/99.
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/99.
[56][56] Kurtubî, 16/250
[57][57] Bahr, 8/84
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/99.
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/99.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/99.

**30.** Ey Muhammedi İsteseydik onları şahsen sana gösterirdik de sen onları alâmetlerinden tanırdın. Fakat Allah, onlara ve müslüman akrabalarına acıdığı için, belki tevbe ederler diye, onları şahsen göstermeyip gizli tuttu. Ey Muhammedi sen münafıkları, konuşma üslûpları ve sözlerinin mânâsından mutlaka tanırsın. Görünüşü iman ve İslam, iç yüzü ise inkâr ve sövme ifade eden sözleriyle, sana yaptıkları tarizden bilirsin Kelbî şöyle der: Bu âyet indikten sonra, yanında herhangi bir münafık konuştuğunda, Rasurullah (s.a.v) mutlaka onu tanırdı.[60][60] Amellerinizden hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Maksadınıza göre, onların karşılığını size verir. Bu sözde hem va'd, hem tehdit vardır. [61][61]

**31.** Ey insanlar! Allah yolunda cihâd edenleri ve cihâdın güçlüklerine sabredenleri bilinceye kadar sizi cihat ve diğer zor yükümlülüklerle mutlaka imtihan edeceğiz. Burda "bilmek" ten maksat, Allah'ın bildiği şeyin ortaya çıkmasıdır. Amellerinizin iyisini ve kötüsünü birbirinden ayırmamız için bunu yapacağız. İbn Cüzey şöyle der: Yüce Allah'ın, biz bilinceye kadar" sözünden maksat şudur: Aleyhinize delil olacak şekilde ortaya çıkacak bir ilimle bilinceye kadar.." Şüphesiz Allah eşyayı var olmadan önce bilir. Fakat o, kullarının yaptığı fiilleri, kendi aleyhlerine delil getirmek istedi. Fudayl b. İyâz bu âyeti okuduğu zaman ağlar ve "Ey Allah'ım bizi imtihan etme. Çünkü imtihan edersen bizi rezil eder ve gizli olan şeylerimizi açığa çıkarırsın" derdi.[62][62]

**32.** Delil ve mucizelerle Peygamberin doğruluğu ve Allah'ın rasulü olduğunu anladıktan sonra Allah'ın âyetlerini inkâr eden, insanların müslüman olmasını engelleyen ve Peygambere itaati bırakıp ona düşmanlık edenler var ya, Onlar inkârları ve engellemeleriyle, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onların zekat ve benzeri amellerini de boşa çıkaracaktır. Âhirette onların sevabını göremeyeceklerdir. [63][63]

**33.** Ey iman edenler! Allah'ın ve peygamberinin emirlerine sarılın. O kâfir ve münafıkların amellerini boşa çakırdıkları inkâr, nifak, kendini beğenme ve riya gibi şeylerle amellerinizi boşa çıkarmayın. [64][64]

**34.** Allah'ın âyetlerini inkâr edip, insanları hidayet ve iman yolundan alıkoyanlar, sonra da kâfir olarak ölenler var ya, Allah onları hiçbir durumda asla bağışlamayacaktır. Bu âyet, kâfir olarak ölen kimseyi Allah'ın bağışlamayacağını kesin olarak göstermektedir. Zira Yüce Allah, mealen, "Kuşkusuz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz"[65][65]

---

[60][60] Kurtubî, 16/253
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/99-100.
[62][62] Teshil, 4/50
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/100.
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/100.
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/100.
[65][65] Nisa sûresi, 4/48

buyurmuştur. Ebussuûd şöyle der: Bu hükmün, "Ashâb-ı Kalîb"[66][66] hakkında indiği doğru da olsa, kâfir olarak ölen herkesi kapsayan bir hükümdür.[67][67]

**35.** Kâfirlerle savşatığmızda gevşeklik yapıp da onları sulha ve anlaşmaya çağırmayın, Mü'min olduğunuz için, üstün ve galip olan siz olduğunuz halde böyle yapmayın. Allah, yardım ve zaferiyle, sizin yanınızdadır. Amellerinizin sevabından hiçbir şeyi size eksik vermez. İbn Kesir şöyle der: "Allah sizinle beraberdir" sözünde, düşmana karşı, büyük bir yardım ve zafer müjdesi vardır.[68][68]

**36.** Dünya hayatı, sadece geçici ve fani bir hayattır. Kararı ve sebatı yoktur. Çocukların oyalandığı oyun ve eğlenceye benzer. Şeyhzâde şöyle der: Yüce Allah dünya ve onda bulunan nimetlerin, cihâda gitmeye ve âhirette sevap kazandıracak diğer şeylere engel olmasının doğru olmayacağını açıkladı. Çünkü dünya hayatı, çabuk sona ermesi hususunda, oyun ve eğlence gibidir. Ahiret hayatı ise sonsuz bir hayattır. Öyleyse dünya sevgisi ve onda bulunan lezzetli ve iştah çekici şeylere düşkünlüğün, gazadan korkmaya ve cihâddan geri durmaya sebep olması doğru olmaz.[69][69] Allah'a inanır ve ondan hakkıyle korkarsanız, amellerinizin sevabını size tam olarak verir ve sizden bütüm malınızı harcamanızı istemez. Aksine sadece, mallarda takdir edilen zekâtı ister. İbn Kesir şöyle der: Allah'ın size ihtiyacı yoktur. Sizden bir şey istemez. Sadece fakir kardeşlerinize yardım olsun diye, mallarınızın zekâtını vermeyi size farz kıldı ki, bunun sevap ve faydası tekrar size dönsün.[70][70]

**37.** Aşırı bir şekilde mallarınızın hepsini ister ve onu harcamanız hususunda ısrar ederse cimrilik yaparsınız. ve Allah, kalplerinizdeki cimriliği ve hayır için mal harcamaktan hoşlanmadığınızı ortaya çıkarır. İbn Cüzey şöyle der: Bu şöyle olur. İnsan mal sevgisi üzerine yaratılmıştır. Sevdiği şey hakkında kiminle münakaşa edilirse sırlan ortaya çıkar. Yükümlülükler hususunda Allah'ın kullarına sert davranmaması onlara olan merhametindendir.[71][71]

**38.** Ey muhataplar topluluğu! Siz, Allah yolunda harcama yapmaya çağrılıyorsunuz. Kuşkusuz siz, gücünüzün yettiği şeylerle yükümlüsünüz. Sizden öylesi vardır ki, cimrilik edip Allah yolunda harcamaz. Kim, Allah yolunda harcamayıp cimrilik ederse,cimriliğinin zararı ona aittir. Çünkü cimrilik, sevap ve mükafattan onu alıkoy ar: Sâvî şöyle der: fiili, "çok cimri oldu" mânâsına geldiğinde harf-i çeri ile geçişli olur. Sadece "cimri oldu" mânâsında

---

[66][66] Benî Mustalik gazvesinde, bir kuyu başında Peygamber (s.a.v.) ve Ashabı (r.anhum) hakkında ileri geri konuşan münafıklar (mütercimler).
[67][67] Ebussuûd, 5/78
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/100-101.
[68][68] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/338
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/101.
[69][69] Beyzâvî Haşiyesi, 3/352
[70][70] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/338
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/101.
[71][71] Teshil, 4/50
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/101.

kullanıldığı zaman harf-i çeri ile geçişli olur.[72][72] Allah'ın, sizin harcamalarınıza ihtiyacı yoktur. Mallarınıza muhtaç değildir. Siz ise ona muhtaçsınız. Allah'a itaatten ve emirlerine uymaktan yüz çevrirseniz, yerinize, Allah'a sizden daha itaatli olacak başka bir kavim getirir. Sonra, Allah yolunda harcama hususunda sizin gibi cimri olmazlar. Bilakis onlar cömert ve ikram sahibi kişiler olur. [73][73]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:

**1.** İnkâr edenlerin ve Allah yolundan alıkoyanların işlerini, Allah boşa çıkarmıştır" âyeti ile " İman edip yararlı işler yapanlar..." âyeti arasında mukabele vardır. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır.

**2.** Daha önce, "iman edenler" denildikten sonra, " Muhammed'e indirilene iman edenler" kısmıyla, umumdan onra husus zikredilmiştir. Bundaki nükte, Hz. Muhammed (a.s.)'e indirilenin şanının yüce olduğunu ve önemini ifade etmektir.

**3.** "Savaş, ağırlıklarım bırakmcaya kadar" cümlesinde istiâre-i tebeiyye vardır. Yüce Allah istiâre-i tebeiyye yoluyla, savaşı bırakmayı, savaş âletlerini yere bırakmaya benzetmiş ve "yere bırakmak" mânâsına gelen vad' kelimesinden, "sona erer, bırakır" mânâsına gelen fiilini türetmiştir.

**4.** Ayaklarınızı sabit kılar" cümlesi, mecâz-ı mürseldir. Yüce Allah cüz'ü zikredip, "küll"ü kastetmiştir. "Sizi sabit kılar" demektir, sebat ve sarsıntı ayaklarda meydana geldiği için olayı bununla ifâde etmiştir. Bu, " iç ellerinizin kazandığı şeyler sebebiyle" âyetine benzer.

**5.** Karşılıksız ile fidye olarak, iman ettiler ile " inkâr ettiler" ve " zengin" ile 'Malili fakirler" arasında tıbâk vardır.

**6.** "İş ciddiye binince" âyetinde mecâz-ı aklî vardır. Zira, azim (ciddiye binme), işi yapana ait olduğu halde işe nisbet edilmiştir. Bu, Onun gündüzü oruçludur" sözüne benzer.

**7.** Dönerseniz, sizden... beklenmez mi?" âyetinde iltifat vardır. Zira daha Önce III. şahıs olarak anlatılan kimseler, şiddetli kınama ve azarlama için, muhatap (II. şahıs) olarak ifâde edilmiştir.

**8.** "Yoksa kalpler üzerinde, kilitleri mi var?" âyetinde istiâre-i tasrîhiyye vardır. Yüce Allah, kalpleri, kilitli kapılara benzetti. Zira o kalpler, hiçbir nasihatçmın nasihatma ve hiçbir kınayanın kınamasına açılmaz. Bu, latîf istiarelerdendir.

İçinde, bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar vardır" âyetinde " nehirler" kelimesi tekrar edilerek itnâb yapılmıştır. Bu, cennet nimetlerine daha fazla
teşvik içindir.

**10.** "Arkalarına döndüler" cümlesi, iman ettikten son-
ra inkâr etmelerinden kinayedir.

---

[72][72] Sâvî Haşiyesi, 4/89

[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/101-102.

**11.** ve benzeri âyet sonlarında akıcı kuvvetli seci' vardır. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır.
Yüce Allah'ın yardımıyle "Muhammed Sûresi"nin tefsiri bitti. [74][74]

[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/102-103.

# FETİH SURESİ

Medine'de inmiştir. 29 âyettir.

## Takdim

Bu mübarek sûre Medine'de inmiş olup muamelât, ibâdet, ahlâk ve yönlendirme gibi esas hükümleri ele alan Medine'de inmiş diğer sûreler gibi ahkâm yönüne ağırlık verir.
Bu mübarek sûre, hicretin altıncı yılında Hz. Peygamber (a.s.) ile müşrikler arasında yapılan Hudeybiye barışını anlatır. Bu barış büyük fetih "Mekke Fethi" için bir başlangıç olmuştur. Mü'minlerin üstünlüğü, zaferi ve hükümranlığı bu fetihle tamamlanmış, insanlar bölük bölük, Allah'ın dinine girmişlerdir: "Biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik..."
Sûre, mü'minlerin cihâdından ve Sahâbe'nin (r.anhum), ölünceye kadar Allah yolunda cihâd edeceklerine dâir Rasulullah (s.a.)'a verdikleri sözden "Bîatu'r-rıdvân"dan söz eder. Bu bîat, şanı yüce bir biattir. Onun içindir ki, Yüce Allah bunu mübarek kıldı, bîatı edenlerden razı oldu ve onu yüce kitabına nurdan satırlarla yazdı: "Andolsun ki, o ağacın altında sana bîat ederlerken, Allah mü'minlerden razı olmuştur."
Bu sûre, Rasulullah (s.a.v) ile birlikte çıkmayanlardan bahseder. Bunlar kalplerinde hastalık bulunan Bedevilerle, Rasulullah (s.a.v) ve mü'min-ler hakkında kötü zanlarda bulunup onlarla birlikte çıkmayan münafıklardır. Bu âyetler onların sırlarını açığa çıkarmak ve rezil etmek üzere gelmiştir: "Bedevilerden geri kalmış olanlar. Sana diyecekler ki: Bizi mallarımız ve ailelerimiz alıkoydu..."
Bu mübarek sûre, Rasulullah (s.a.v)'in Medîne-i Münevvere'de gördüğü ve arkadaşlarına anlattığı rüyadan bahseder. Ashâb (r.anhum) bu rüyaya sevinmiş ve mutlu olmuştu. Bu rüya, Rasulullah (s.a.v)'in, müslümanlarla emniyet ve huzur içersinde Mekke'ye girdiğini gördüğü rüyadır. Bu sâdık rüya gerçekleşmiş ve mü'minler emniyet ve huzur içinde, umre yapmak üzere Mekke'ye girmişlerdir: "Andolsun ki Allah, Resulünün rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse, güven içersinde, başlarınızı tıraş etmiş ve saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Harâm'a gireceksiniz.."
Bu mübarek sûre, Rasulullah (s.a.v)'ı ve onun seçkin ve temiz Ashabını överek sona erer: "Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar, kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler..." [1][1]

## İsmi

Yüce Allah bu sûrede, mü'minlere Feth-i mübîn'i müjdelediği için buna Fetih

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/107.

Sûresi adı verildi: "Biz sana, apaçık bir fethi ihsan ettik.." [2][2]

**Fazileti**

Bu mübarek sûre, Rasulullah (s.a.v) Hudeybiye'den döndükten sonra inmiştir. Bu sûre inince Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Andolsun bu gece bana öyle bir sûre indi ki, o bana, dünyadan ve içinde bulunanlardan daha sevimlidir: "Biz sana apaçık bir fetih nasip ettik..."[3][3]

Bismillâhirrahmânirrahîm.
**1.** Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik.
**2.** Allah, bunu senin geçmiş ve gelecek günâhını bağışlamak, Sana olan ni'metini tamamlamak, seni doğru bir yola iletmek
**3.** Ve sana şanlı bir zaferle yardım etmek için yaptı.
**4.** İmanlarına îman katsınlar diye mü'minlerin kalblerine sekînet (güven) indiren O'dur. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah bilendir, hikmet sahibidir.
**5.** (Bütün bu lütuflar) mü'min erkeklerle mü'min kadınları, içinde ebedî kalacakları zemininden ırmaklar akan cennetlere koyması, onların günahlarını örtmesi içindir. İşte bu, Allah katında büyük bir kurtuluştur.
**6.** (Bir de bunlar) Allah hakkında kötü zanda bulunanlar münafık erkeklere ve münafık kadınlara, Allah'a ortak koşan erkeklere ve ortak koşan kadınlara azap etmesi içindir. Kötülük onların başlarına gelsin. Allah onlara gazap etmiş, lanetlemiş ve cehennemi kendilerine hazırlamıştır. Orası ne kötü bir yerdir!
**7.** Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah azizdir, hakimdir.
**8, 9.** Şüphesiz biz seni, şahit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. (Ey insanlar!) Allah'a ve Rasûlüne îman edesiniz, O'na yardım edesiniz, O'na saygı göste-resiniz ve sabah akşam O'nu teşbih edesiniz diye böyle yaptık.
**10.** Muhakkak ki sana bîat edenler ancak Allah a bîat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah'a verdiği ahde vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.
**11.** Bedevilerden (seferden) geri kalmış olanlar, sana diyecekler ki, "Mallarımız ve ailelerimiz bizi alıkoydu. Allah'tan bizim bağışlanmamızı dile." Onlar kalblerinde olmayanı dilleriyle söylerler. De ki: Allah size bir zarar gelmesini dilerse veya bir fayda elde etmenizi isterse, O'na karşı sizin için, kim bir şeye sahiptir. Kaldı ki, Allah, yaptıklarınızdan haberdârdır.
**12.** Aslında siz Peygamberin ve mü'minlerin ailelerine bir daha asla dönmeyeceklerini sanmıştınız. Bu sizin gönüllerinize güzel göründü de kötü zanda bulundunuz ve helaki hak etmiş bir topluluk oldunuz.
**13.** Kim Allah'a ve Resulüne îman etmezse şüphesiz biz, kâfirler için çılgın bir

---

[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/108.
[3][3] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/31; Buharı, Tefsîru'l-Kur'ân, 48/1
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/108.

ateş hazırlamışadır.
**14.** Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. O, dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.
**15.** Siz ganimetleri almak için gittiğinizde geri kalanlar "Bırakın, biz de arkanıza düşelim" diyeceklerdir. Onlar, Allah'ın sözünü değiştirmek isterler. De ki: Siz bizimle asla gelmeyeceksiniz. Allah daha önce böyle buyurmuştur. Onlar size: "Hayır, bizi kıskanıyorsunuz" diyeceklerdir. Bilâkis onlar, pek az anlayan kimselerdir.
**16.** Bedevilerden geri kalmış olanlara de ki Siz yakında çok kuvvetli bir kavme karşı savaşmaya çağırılacaksınız. Onlarla savaşırsınız veya müslüman olurlar. Eğer itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verir. Ama önceden döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız sizi acıklı bir azaba uğratır.
**17.** Köre vebal yoktur, topala da vebal yoktur, hastaya da vebal yoktur. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse, Allah onu altından ırmaklar akan cennetlere sokar. Kim de geri kalırsa, onu acı bir azaba uğratır.

## Kelimelerin İzahı

Sekine, huzur, sükûn ve sebat demektir.
Sev', keder, üzüntü ve elem manasınadır. Cevheri şöyle der: Bir kimse birini üzdüğünde denir. Mastarı, gelir. Bu, " onu sevindirdi" sözünün zıddıdır. » (üzme), bu mânâda bir isimdir. " hezimet ve şer" manasınadır. ise, üzüntü mânâsına gelen ö kökündendir.[4][4]
Ona saygı gösterir, yardım eder ve eziyet görmesine engel olursunuz. Şer'î cezalardan birisi olan "ta'zîr"e de, kötü iş yapmaya engel olduğu için bu isim verilmiştir.
Bîatı ve ahdi bozdu.
Bûr, "helak olmuş" demektir. Cevherî şöyle der: Bûr; bozulmuş helak olmuş, kendisinde hiç hayır kalmamış kişi demektir, kelimesinin çoğuludur. " Falanca helak oldu" demektir.[5][5] Haraç, günah manasınadır. [6][6]

## Nüzul Sebebi

İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunmuştur; Rasulullah (s.a.v.) Fetih yılında Mekke'ye sefere çıkmak isteyince, Medine Bedevileri Rasulullah (s.a.v.) ile birlikte çıkmadilar. Halbuki Rasulullah (s.a.v) Kureyş'ten çekinerek, onların da kendisiyle birlikte sefere çıkmalarını istemişti. Rasulullah (s.a.v) umre için ihrama girmiş ve insanların, kendisinin savaş yapmak istemediğini anlamaları için beraberinde kurbanını da sevketmişti. Bedeviler, Rasulullah (s.a.v.)la beraber sefere çıkmadılar ve sebep olarak meşguliyetlerini gösterdiler. Bunun

[4][4] Cevherî, Sihâh, maddesi.
[5][5] Cevherî, Sıhâh, maddesi.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/112.

üzerine, "Bedevilerden geri kalmış olanlar, sana diyecekler ki, "Mallarımız ve ailelerimiz bizi meşgul etti. Allah'tan bizim bağışlanmamızı dile..."[7][7]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Ey Muhammedi Sana Mekke'nin fethini, apaçık bir fetih olarak nasip ettik. Düşmanlarına karşı, senin lehine apaçık bir fetihle hükmettik. Ayetteki fetihten maksat, Mekke'nin fethidir. Yüce Allah, meydana gelmeden önce, bu fethin olacağını va'detmiştir. Mutlaka gerçekleşeceğini bildirmek için, geçmiş zaman kipini kullanmıştır. Bu vaad, Yüce Allah'tan Peygambere (s.a.v.) ve mü'minlere büyük bir müjdedir. Zemahşerî şöyle der: Bu fetih, Mekke'nin fethidir. Bu âyet, Rasulullah (s.a.v) Hudey-biye yılında Mekke'den dönerken inmiştir. Bu Rasulullah'a verilmiş bir fetih sözüdür. Yüce Allah'ın verdiği haberler kesin olarak gerçekleşme hususunda, "Meydana gelmiş olay" gibi sayılacağından, izzet sahibi ve noksan sıfatlardan uzak olan Yüce Allah'ın haberleri vermedeki âdeti üzerine burada da geçmiş zaman kipi kullanıldı. Burada, fethin şanının yüceliğini gösteren açık ve büyük delil vardır.[8][8]

**2.** Ey Muhammedi Rabbin, daha iyi olanı yapmamandan dolayı senden meydana gelecek bütün kusurları bağışlamak için bu fethi sana nasip etti. Ebussuûd şöyle der: Daha iyi olanı yapmamasının günah diye isimlendirilmesi, Rasulullah (s.a.v)'in yüce makamına nazarandır.[9][9] İbn Kesir şöyle der: Bu şekilde bağışlanma, Hz. Peygamber (a.s.)'in hususiyetlerinden olup bunlarda hiç kimse onun gibi olamaz, O bütün işlerinde, ne Öncekilerden ne de sonrakilerden başka hiç kimsenin ulaşamadığı itaat, iyilik ve doğruluk üzeredir. O, dünyada ve âhirette, mutlak olarak insanların en mükemmeli ve efendisidir. Yüce Allah'ın yarattıklarının en itaatkârı olduğu için Allah ona feth-i mübîni müjdelemiş ve onun geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır. Onun içindir ki, burada Rasulullah (s.a.v)'a verilmiş büyük bir şeref vardır.[10][10] Dini yüceltmek ve onun ışığını yükseltmek suretiyle sana olan nimetini tamamlamak, ve senm içm gönderdiği yüce din ile, seni, Naîm cennetlerine götüren dosdoğru yola iletmek için bunu yaptı. [11][11]

**3.** Ve bunu, düşmanlarına karşı, sana güçlü ve sağlam bir zafer nasip etmek için yaptı. Bu zaferde izzet ve üstünlük vardır. Bu zafer sana, hem dünya hem de âhiret üstülüğünü kazandıracaktır. [12][12]

---

[7][7] Kurtubî, 16/268
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/113.
[8][8] Keşşaf, 4/262. Müfessirlerin bazıları, buradaki fetihten maksadın Hudeybiye barışı olduğu kanaatindedir. Çünkü Bîatu'r-rıdvân, Rasulullah (s.a.v.)'in Kureyş'le yaptığı barış ve birçok kimsenin İslâm'a girmesi ve benzeri diğer büyük olaylar bu anlaşma neticesinde meydana gelmiştir. İbn Kesîr de bu görüştedir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/113.
[9][9] Ebussuûd, 5/80
[10][10] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/340
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/113-114.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/114.

**4.** O Yüce Allah, mü'minlerin kalplerinde huzur ve sükûn verendir. İnancın ve gaybı pek iyi bilen Allah'a tevekkülün kalplerde yerleşmesi suretiyle, kesin inançlarının daha da artması ve tasdiklerinin daha da kuvvetlenmesi için böyle yaptı, Melekler, cinler, hayvanlar ve helak edici gürültüler, zelzeleler, yere batmak, suda boğulmak gibi, göklerin ve yerin bütün orduları Yüce Allah'ındır. Bu ordular sayılamayacak ve mağlup edilemeyecek kadar çoktur. Allah onları dilediğine musallat kılar. İbn Kesir der ki: Eğer Allah onların üzerine bir tek melek gönderse, büyük çoğunluğunu helak ederdi. Fakat o, kullarına cihâdı farz kıldı. Çünkü cihadda kesin bir delil ve derin bir hikmet vardır.[13][13] Bundan dolayıdır ki Yüce Allah, "Allah, yarattıklarının hallerini pek iyi bilen ve takdir ve tedbirinde hikmet sahibidir" buyurdu. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah'ın, kalplerine sükûnet indirdiği mü'minlerden maksadı, Hudeybiye'de Mekkelilere karşı savaşmak üzere Resulullah (s.a.)'e bîat eden mü'minlerdir. Bu bîat, Mekkelilerin, müslümanların Mekke'ye girmelerini engellemeleri ve maksadlarına ulaşmadan geri dönmeleri gibi can sıkıcı ve kalpleri kaydırıcı olayların meydana gelmesinden sonra olmuştur. Ancak mü'minlerin bu olaya son derecede kızmalarına, gazaplanmalarına rağmen hiç kimse dinden dönmemiştir. Müslümanlar büyük bir sarsıntı geçirmiş, hattâ Ömer b. Hattâb (r.a.) Resulullah (s.a)'e gelerek ona, "Sen Allah'ın hak peygamberi değil misin? dedi. Resulullah (s.a) "evet" dedi. Ömer (r.a.), "Düşmanlarımız bâtıl yolda, biz hak yolda değil miyiz?" dedi. Resulullah (s.a), "evet" diye cevap verdi. Ömer (r.a.), "O halde, dinimiz hususunda niçin bu zilleti gösteriyoruz" Bunun üzerine Resulullah (s.a) buyurdu ki,"Şüphesiz ben Allah'ın Resulüyüm, ben O'na âsi değilim. O, benim yardımcımdır"[14][14]

**5.** Allah, cihâdla-rı ve itâatlarından dolayı mü'minleri, içinde cennet nehirleri akan güzel bağlara ve bahçelere soksun diye böyle yaptı. Onlar, cennetlerde ebedî kalacaklardır. Bir de hata ve günahlarını silmesi için bunu yaptı. İşte bu cennetlere sokulma ve günahların bağışlanması Allah katında büyük bir kazanç ve mutluluktur. Bundan daha büyük kazanç olmaz. Çünkü cennet nimetlerinden öteye nimetler yoktur. [15][15]

**6.** Aynı zamanda Rableri hakkında kötü zanda bulunan münafıklarla müşrikleri cezalandırmak için böyle yaptı. Onlar, Yüce Allah'ın, peygamberine ve mü'minlere yardım etmeyeceğini; müşriklerin, tüm müslümanların kökünü keseceklerini sanıyorlardı. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Bilakis siz, Peygamber ve mü'minlerin bir daha ailelerine dönmeyeceklerini sandınız".[16][16] Münafıklar, açıkça inkâr eden kâfirlerden daha tehlikeli ve daha

---

[13][13] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/341

[14][14] Bu olay hakkında geniş bilgi için bkz. Buhârî "Tefsîru'l-Kur'ân, 48/5 İbn Hişâm, Sîret, 3/316-317, neşir, Mustafa es-Selea ve arkadaşları. Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/114.

[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/115.

[16][16] Bu sûre, 12. âyet

zararlı oldukları için Yüce Allah âyette münafıkların cezalandırılacağını önce söyledi. Kurtubî şöyle der: Peygamber (s.a.v.) Hudeybiye'ye gittiğinde münafıklar onun ve arkadaşlarından herhangi birinin artık Medine'ye geri dönemeyeceğini sanmışlardı.[17][17] Bu, onlar için bir bedduadır. Yani, düşündükleri kötü şey ve mü'minler için bekledikleri helak ve ölüm başlarına gelsin! İnkarları ve münafıklıkları yüzünden Yüce Allah onlara kızmış ve onları rahmetinden uzaklaştırmıştır. Onlar için âhirette alevli bir ateşi yani cehennemi hazırlamıştır. Sapık ve münafıklar için orası dönüp varılacak ne kötü bir yerdir! [18][18]

**7.** Göklerde ve yerdeki ordular Allah'ındır. Bu âyet münafık ve kâfirlerden intikam almak için, önceki âyeti tekid için tekrar zikredildi. Râzî şöyle der: Yüce Allah önceki âyetin lafzını tekrar etti. Çünkü orduların indirilmesi bazen rahmet için bazen de azap için olur. Yüce Allah orduları önce mü'minlere rahmeti bildirmek, ikincisinde ise kâfirlere azabın indirileceğini açıklamak için zikretti.[19][19] Allah mülk ve saltanatında güçlüdür, yaptığında ve idaresinde hikmet sahibidir. Sâvî şöyle der: Yüce Allah bu âyeti önce, mahlûkâtm yaratılışı ve idaresini açıklarken zikretti ve sonunda " O, bilendir, hikmet sahibidir" buyurdu. Aynı âyeti ikinci kez intikam alacağını anlatırken zikretti ve sonunda " Allah güçlüdür, hikmet sahibidir." buyurdu.[20][20] Bu, son derece güzel bir tertiptir. Çünkü Yüce Allah mü'minlere yardım için rahmet ordularını, kâfirleri helak etmek için de azap ordularını indiriyor.
Bundan sonra Yüce Allah Resulü Ekrem'ine (s.a.v.) onu peygamberlikle şereflendirdiğini ve bütün insanlara gönderdiğini bildirmek üzere şöyle buyurdu: [21][21]

**8.** Ey Muhammedi Seni kıyamet gününde bütün insanlara bir şahid, mü'minlere cenneti müjdeleyen ve cehennem ateşine karşı, kâfirleri uyarıcı olarak gönderdik. [22][22]

**9.** Ey insanlar! Peygamberi gönderdik ki Rabbinize ve Peygamberinize hakkıyla iman edip şek ve şüphe karişmaksızm kesin bir şekilde manasınız. O Peygambere hürmet ve tazim İle birlikte işini yüce Oltasınız. Rabbinizi de sabah akşam teşbih edesiniz[23][23] ki kalp her an Allah ile beraber olsun. Bu bölümdeki ilk iki zamir Peygambere (s.a.v.) râcidir. [24][24]

**10.** Ey Muhammedi Hudeybiye'de Allah'ın razı olacağı bir şekilde "Bîatu'r-

---

[17][17] Kurtubî, 16/265
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/115.
[19][19] Râzî, Tefsîr-i kebîr, 28/84
[20][20] Sâvî Haşiyesi, 4/92
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/115-116.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/116.
[23][23] Onu teşbih etmeniz için. "Buradaki (o) zamiri Allah'a râcidir. Bir görüşe göre âyetteki zamirlerin tümü Allah'a râcidir. Bu, Beyzâvî ve Ebussuûd'un tercihidir. Daha önce anlattığımız ise Dahhâk'tan nakledilmiştir. Kurtubî'nin tercihi de odur.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/116.

ndvân" da sana bîat edenler var ya, onlar, gerçekte Allah'a bîat etmişlerdir. Bu, Peygamberi (s.a.v.) şereflendirmeyi ifade eder. Şöyleki Yüce Allah, Peygambere (s.a.v.) yapılan bîatı kendisine yapılmış bîat saymıştır. Çünkü Peygamber (s.a.v.), Allah adına konuşan bir elçidir. Tefsîrciler şöyle der: Bu Mattan maksat, Hudeybiye'de yapılan "Bîatu'r-rıdvân"dır. O zaman Sâhâbe (r. anhum) Ölünceye kadar savaşacağına dâir Peygambere (s.a.v.) bîat etmişti. Nitekim Buhârî ve Müslim, Seleme b. el-Ekva'ın şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Biz ölünceye kadar savaşacağımıza dâir Resulûllah (s.a)'a bîat ettik."[25][25] Yüce Allah, meâlen, "Allah mü'minlerden razı olmuştur. Çünkü onlar ağacın altında sana bîat ediyorlardı..."[26][26] buyurduğu için buna "Bîatu'r-ndvân" denilmiştir. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah onlarla beraberdir, sözlerini işitir, yerlerini görür, içlerini ve dışlarını bilir. Yüce Allah'a Resulü vasıtasıyla bîat edilmiştir.[27][27] Zemahşerî de şöyle der: Yüce Allah, bîat edenlerin elleri üzerinde olan Resûlullah (s.a)'in elinin Allah'ın eli olduğunu kasdediyor. Yani, kim Peygambere (s.a.v.) bîat ederse Allah'a bîat etmiş olur. Bu, Yüce Allah'ın, "Kim Resule itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur"[28][28] mealindeki sözüne benzer.[29][29] Kim bîatı bozarsa, onun bozmasının zararı kendi aleyhine olur. Çünkü o Rabbi ile yaptığı ahdi bozması ve O'na verdiği sözden dönmesi sebebiyle kendisine sevabı haram kılmış ve sürekli azaba sokmuştur. ahdini yerine getirirse Allah ona bol sevap, yani iyiler yurdu cenneti verecektir. [30][30]

**11.** Ey Muhammedi Hudeybiye yılında, Medine Bedevilerinden seninle birlikte çıkmayan o münafıklar sana diyecekler ki, mal ve çocuklarımız bizi seninle beraber çıkmaktan alıkoydu. Bizim için Allah'dan bağış dile! Çünkü bizim geri kalıp sefere çıkmamamız, isteyerek değil, bir zaruretten dolayıdır. İbn Cü-zeyy şöyle der: Resulullah (s.a) umre yapmak için Mekke'ye gitmek üzere yola çıktığı zaman bir grup geri kalıp Hudeybiye gazvesine katılmadıklarından dolayı Yüce Allah onlara "geride kalanlar" mânâsına dedi. Ayette geçen dan maksat, çölde yaşayan Bedevi Araplardır. Bunlar Resulullah (s.a)'in Kureyş ve diğer kabilelerden bir çok düşmanla karşılaşacağı kanaatında oldukları için onunla birlikte sefere çıkmayıp geri kalmışlardı: Bunların imanları henüz yerleşmemişti. Resulullah ve mü'minlerin artık bu seferden dönemeyeceklerini sandılar. İşte Yüce Allah bu sûrede, onları rezil etti ve onların yanma varmadan önce söyleyecekleri sözlerini ve gösterecekleri özrü Resulüne bildirdi. Aynı zamanda onların özür dileme hususunda yalancı olduklarım da haber verdi.[31][31] Onlar, gizlediklerinin aksini söylüyorlar. Bu ise sırf münafıklıktır. Onlar, mazeret gösterme ve mağfiret dileme hususunda yalancıdırlar. Çünkü onlar bunu

---

[25][25] Buhârî, Kitâbu'I-Meğfizî, 35; Müslim, İmâre; 80
[26][26] Bu sûre, 18. âyet.
[27][27] Muhîasar-ı İbn Kesîr, 3/342
[28][28] Nisa sûresi 4/80
[29][29] Keşşaf 4/265
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/116-117.
[31][31] Teshil, 4/52

doğru olduklarından ve tevbe ettiklerinden değil, riya olarak söylediler. Ey Muhammed onlara de ki: Allah, size mağlubiyet gibi zarar verecek veya zafer ve ganimet gibi fayda sağlayacak bir şeyin gelmesini isterse onun dilemesi ve hükmünden sizi kim koruyacak? Kurtubî şöyle der: Bu âyet münafıkların görüşlerini reddetmektedir. Zira onlar, Peygamber'le (s.a.v.) birlikte sefere çıkmamanın kendilerinden zararı savacağını ve onlar için çabucak menfaat sağlayacağını sanmışlardı.[32][32] Hayır, İş sizin iddia ettiğiniz gibi değildir. Bilakis Yüce Allah, kalplerinizdeki yalan ve münafıklıktan haberdardır. [33][33]

**12.** Ey münafıklar! Aslında siz, Muhammed ve Ashabının asla Medine'ye dönmeyeceklerini sanmıştınız. Bu sapıklık sizin gönüllerinize güzel gösterildi de, mü'minlerin tamamen öldürülüp yok edileceklerini ve hiçbirinin geri dönmeyeceğini zannettiniz. Böylece, Allah katında yok olan ve Allah'ın Öfke ve azabına müstehak bir topluluk oldunuz. [34][34]

**13.** Yüce Allah, Rasulullah (s.a.v) ile beraber sefere çıkmayanların durumlarını anlatıp onların kötü zanlarını ve bu zannın, sahibini küfre götüreceğini açıkladıktan sonra, genel ifadeler kullanarak onları imana ve tevbeye teşvik etti. Yani, kim ihlas ve sadık imanla, Allah ve Rasulüne iman etmezse bilsin ki, biz, kâfirler için çılgın alevli bir ateş hazırladık. Bu, münafıklara yapılan şiddetli bir tehdittir. [35][35]

**14.** Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi yüce olan Allah'ındır. O her şeyde, dilediği gibi tasarrufta bulunur. O, dilediği kuluna merhamet, dilediğine de azap eder. Bu âyet, münafıkların, Rasulullah (s.a.v)'ın kendileri için mağfiret talep edeceğine dâir olan ümitlerini kırmaktadır. Allah, bağışlaması bol, rahmeti çok olandır. [36][36]

**15.** Rasulullah (s.a.v) ile beraber Hudeybiye umresine çıkmayanlar, siz Hayber ganimetlerini almak için gittiğinizde, "Bırakın bizi de, sizinle beraber savaşmak için yanınızda Hayber'e gidelim" diyeceklerdir. Onlar, Allah'ın, Hudeybiye'ye katılanlar hakkında yaptığı, "Hayber ganimetlerinin sadece onlara verileceği, bu hususta hiç kimsenin onlara ortak olamayacağı"na dâir vaadini bozup değiştirmek isterler. Kurtubî der ki: Yüce Allah, Hudeybiye'ye katılanlar oradan sulh yaparak döndükleri zaman, Mekke fethine bedel olarak onlara Hayber ganimetlerini tahsis etmişti.[37][37] Onlara de ki: Bizimle gelmeyin. Sizin asla Hayber ganimetlerinden bir payınız olmayacak. Biz Hudeybiye'den dönmeden önce, Yüce Allah şu kesin hükmünü vermiştir: "Hayber ganimeti Hudeybiye'ye katılanların hakkıdır. Bu ganimette, onlardan başkasının bir payı yoktur". Onlar

---

[32][32] Kurtubî, 16/
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/117.
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/117-118.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/118.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/118.
[37][37] Kurtubî, 16/271

ise, "Hayır, bu Allah'ın hükmü değildir. Aksine siz, bizim size ganimette ortak olmamızı kıskanıyorsunuz" diyecekler. Yüce Allah onlara cevap vermek üzere şöyle buyurdu: Bilakis onlar pek az anlıyorlar. Bu, onların, ganimetlere ve dünya işlerine düşkünlüklerini göstermektedir. [38][38]

**16.** Hudeybiye'ye katılmayan o kimselere de ki: "Siz yakında çok kuvvetli bir kavme karşı savaşa çağrılacaksınız" Onlar, Müseylemetu'l-Kezzâb'm kavmi olan Hanîf oğullan yani mürtedlerdir. Yüce Allah, yaptıkları işin kötülüğünü göstermek ve aşırı derecede yermek için onları "katılmayıp geri kalanlar" diye tekrar niteledi. Ya onlarla savaşırsınız veya savaşmadan sizin dininize girerler. Eğer davete icabet eder, onlarla savaşa çıkarsanız, Allah size dünyada ganimet ve zafer, âhırette ise cenneti ihsan eder. Ama' Hudeybiye'ye gidilirken yaptığınız gibi yine geri kalır gitmezseniz, Allah cehennem ateşinde sizi, çok şiddetli ve elem verici bir azaba uğratır. Bundan sonra Yüce Allah, cihâdı terketme hususunda özürlü sayılanları anlatmak üzere şöyle buyurdu: [39][39]

**17.** Hastaya, görülen bu özürlerinden dolayı savaşa gitmeme hususunda bir vebal veya günah yoktur. Kim, Allah'ın ve Rasulünün emrine itaat ederse, Allah onu, içinde ebedî kalmak üzere Naîm cennetlerine sokar. Kim de' özürsüz ola" rak savaştan geri kalırsa, Allah onu dünyada rezillik ve âhırette de ateşle, şiddetli bir azaba uğratır. [40][40]

**18.** Andolsun ki o ağacın altında sana bîat ederlerken Allah, mü'minlerden razı olmuştur. Kalblerinde olanı bilmiş, onlara sekînet indirmiş ve onları pek yakın bir fetihle mükafatlandırmıştır.
**19.** Yine onları elde edecekleri bir çok ganimetlerle de mükâfatlandırdı. Allah üstündür, hikmet sahibidir.
**20.** Allah size, elde edeceğiniz bir çok ganimetler va'detmiştir. Bunu size hemen vermiş ve insanların ellerini sizden çekmiştir ki bu, mü'minlere bir işaret olsun ve sizi dosdoğru yola iletsin.
**21.** Bundan başka sizin güç yetiremediğiniz, ama Allah'ın kuşattığı ganimetler de vardır. Allah her şeye kadirdir.
**22.** Eğer kâfirler sizinle savaşsalardı, arkalarına dönüp kaçarlardı. Sonra bir dost ve yardımcı da bulamazlardı.
**23.** Allah'ın, ötedenberi süregelen kanunu budur. Allah'ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın.
**24.** O sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, Mekke'nin göbeğinde, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekendir. Allah, yaptıklarınızı görendir.
**25.** Onlar, inkâr eden ve sizin Mescid-i Harâm'ı ziyaretinizi ve bekletilen

---

[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/118.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/118-119.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/119.

kurbanların yerlerine ulaşmasını menedenlerdir. Eğer (Mekke'de) kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkeklerle mü'min kadınları bilmeyerek ezmek suretiyle üzüntüye kapılmanız ihtimali olmasaydı, (Allah savaşı önlemezdi.) Dilediklerine rahmet etmek için Allah böyle yapmıştır. Eğer onlar birbirinden ayrılmış olsalardı elbette onlardan inkâr edenleri, elem verici bir azaba çarptırırdık.
**26.** O zaman inkâr edenler , kalblerine taassubu, Câhiliyyet taassubunu yerleştirmişlerdi. Allah da elçisine ve mü'minlere sekînet ve güvenini indirdi, onların takva sözünü tutmalarını sağladı. Zâten onlar buna lâyık ve ehil kimselerdi. Allah her şeyi bilendir.
**27.** Andoisun ki Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz emniyet içinde başlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Harâm'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi.
**28.** Bütün dinlerden üstün kılmak için, Peygam-ber'ini hidâyet ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit o-larak Allah yeter.

**29.** Muhanımed Allah'ın resulüdür. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûa varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rızâ isterler. Yüzlerinde secdelerin izinden nişanları vardır. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah, on-lar sebebiyle kafirleri kızdırmak için böyle yaptı. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat va'detmiştir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah Önceki âyetlerde, Rasulullah (s.a.v) ile beraber Hudeybiye'ye gitmeyen münafıkların durumlarını açıkladıktan sonra, burada da, Hz Peygamber (a.s)'le "Bîatu'r-rıdvân"ı gerçekleştiren mücâhid mü'minlerin durumlarını anlattı ki, Allah'ın onlardan razı olduğunu kayda geçirsin ve onların övgüye değer iyi işlerini ebedîleştirsin. [41][41]

## Kelimelerin İzahı

Sizi galip ve üstün kıldı. Bir kimse bir şeyi yendiğinde denir, onu kazandırdı, demektir.[42][42]
Ma'kûf, hapsedilmiş demektir. Bu kelimenin kökündendir.
Mearra, ayıp ve insanda devamlı bulunan sıkıntı ve meşakkat demektir. "Ayıp" mânâsına gelen kökünden türemiştir. Ayrıldılar.

---

[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/123.
[42][42] Bahr, 8/88

Hamiyyet, izzet-i nefis ve şiddetli öfke demektir. Sîmâhum, "alâmetleri" demektir.
Şat'ehu, "onun filizi" manasınadır. Şat', "Filiz" demektir.
Cevherî şöyle der: iki, Ekin ve bitkinin filizi manasınadır. Çoğulu gelir.[43][43]
Onu kuvvetlendirdi, ona yardım etti ve destekledi, demektir. [44][44]

## Nüzul Sebebi

Enes (r.a.)'in şöyle dediği rivayet olunmuştur: Seksen Mekkeli, Rasulullah (s.a.v) ve Ashabına (r. anhum) hainlik yapmak isteğiyle, silahlı olarak Ten'im'den Hz. Peygamber (a.s.)'ın bulunduğu yere indiler. Biz onları esir aldık. Bunun üzerine Yüce Allah, "Mekke'nin göbeğinde, onların ellerini sizden sizin ellerinizi de onlardan çekendir..." mealindeki âyeti indirdi.[45][45]

## Âyetlerin Tefsiri

**18.** Âyetin başındaki mahzuf bir yeminin cevabının başında gelmiştir. Yani, Ey Muhammedi Andoisun ki Allah, Hudeybiye'de ağacın gölgesinde sana bîat ederek, "Bîatu'r-Rıd-vân"ı gerçekleştirirlerken, o mü'minlerden razı olmuştur. Tefsirciler der ki: Bu bîatın sebebi şudur: Rasulullah (s.a.v.) Hudeybiye'ye ulaşınca, umre için geldiğini, harp yapmak istemediğini haber vermek üzere, Osman b. Affan'ı (r.a.), Mekkelilere gönderdi. Osman (r.a.), Mekke'ye gidince Mekkeliler onu yanlarında alıkoydular. Rasulullah (s.a.v.)'a, Osman'ın (r.a.) öldürüldüğü haberi geldi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.) müslümanlan, harp yaparak Mekke'ye girmek üzere kendisine bîat etmeye çağırdı ve onlar da Ölmeyi kabul ederek ona bîat ettiler. Bu yapılan bîat, "bîatu'r-rıdvân" idi. Bu haber müşriklere ulaşınca onları bir korku sardı ve gelecek yıl gelip Mekke'ye girerek orada üç gün kalmasını teklif ederek Hz. Peygamber (a.s.)'den sulh talebinde bulundular. Bu bîat, Hudeybiye'de 'semure' ağacı altında yapılmış ve buna "Bîatu'r-rıdvân" denilmişti. Müslümanlar üzgün ve kederli olarak geri dönünce, Yüce Allah onları teselli edip kederlerini gidermek istedi ve Rasulü (s.a.v.) Hudeybiye'den döndükten sonra ona bu sûreyi indirdi: "Doğrusu biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik..." Rasulullah (s.a.v.)'a bîat edenler 1400 kişi idi. Bunlar hakkında "Andolsun ki, o ağacın altında sana bîat ederlerken Allah, mü'minlerden razı olmuştur..." mealindeki âyet inmiştir. Bu bîattan, münafıklardan Ced b. Kays dışında kimse dönmedi. Bu bîatta, Rûhu'1-kuds olan Cibrîl-i Emin de bulunmuştu. Onun içindir ki, bu bîat, Kur'an-ı Kerîm'de yazılıp anlatıldı.[46][46] Yüce Allah, düşmanla harp etmek üzere sana bîat ettikleri zaman, onların kalplerindeki doğruluk ve vefayı bildi, Bîat sırasında onlara huzur ve

---

[43][43] Cevherî, Sıhah, ,,ka maddesi.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/123.
[45][45] Kurtubî, 16/280
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/123.
[46][46] Kıssa hakkında geniş bilgi için, bkz, Kurnıbî, 16/274 vd.

güven verdi. bu bîat sebebiyle onları, Hayber'in fethiyle ve bu fetih sayesinde elde edilen zafer ve ganimetlerle mükâfaatlandirdı. [47][47]

**19.** Ayrıca onları, Hayber'den elde ettikleri birçok ganimetle de mükafatlandırdı. İbn Kesir der ki: Bu, Yüce Allah'ın mü'minler vasıtasıyle, onlarla düşmanları arasında gerçekleştirdiği bir anlaşmadır. Yüce Allah bu anlaşma sayesinde, Hayber'in fethi, sonra diğer ülke ve bölgelerin fethi dünya ve âhirette elde ettikleri kuvvet, zafer ve şeref gibi genel menfaatler gerçekleştirmiştir.[48][48] Allah, işinde, üstün yapmasında ve idaresinde hikmet sahibidir. Onun içindir ki, onlara karşı size yardım etti ve onların topraklarını, yurtlarını ve mallarını size ganimet olarak verdi. [49][49]

**20.** Ey mü'minler topluluğu! Allah, cihâdınıza ve sabrınıza karşılık size birçok fetih ve düşmanlarınızdan alacağınız bol ganimetler va'detti. İbn Abbas der ki: Bunlar, kıyamete kadar devam edecek olan ganimetlerdir.[50][50] Ebû Hayyân da der ki: İslam devletinin sınırları genişledi, müslümanlar sayılamayacak kadar fetihler yaptılar ve birçok ganimet elde ettiler. Bu fetihler, Allah'ın va'dini gerçekleştirmek üzere doğuda Hind, batıda Sudan'a kadar ulaşmıştı. Bizim yanımıza, Tekrur bölgesinin Gana krallarından biri gelmişti. Bu kral, Sudan ile mıntıkasında 25 Krallığı fethetmişti. O krallar da bununla beraber müslüman olmuşlar ve onlardan biri bununla birlikte haccetmek üzere bize gelmişti.[51][51] Yüce Allah ganimetlerini, savaşmadan ve yorulmadan, size hemen verdi. İnsanların ellerinin, kötülükle size uzanmasını engelledi. Tefsirciler şöyle der: Bundan maksat, Hayberlilerle onların müttefikleri olan Esed ve Gatafan kabileleridir. O zaman bu kabileler Hayberlilere yardıma gelmiş, Allah da onların kalplerine korku salmıştı. Ganimetler, Mekke'nin fethi ve Mescid-i Haram'a giriş Hz. Peygamber (a.s.)'in, Allah'tan size haber verdiği hususlarda doğru sözlü olduğunu anlamanız için açık alâmet olsun ve Yüce Allah sizi, cihâdınız ve İhlasınız sebebiyle, Naîm cennetlerine götüren dosdoğru yola iletsin diye böyle yaptı. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu âyet, Allah'ın, mü'minlere ihsan ettiği fetih ve ganimetlerin, sevabın tümü olmadığını, aksine mükâfa-atm ilerde, önlerinde olduğuna işaret etmektedir. Bu verilenler, sadece, mü'minlerin yararlanmaları ve onlardan sonraki mü'minler için de bir alâmef "olması için Allah'ın size hemen verdiği ganimetlerdir. Bunlar, Allah'ın va'dinin size ulaştığı gibi onlara da ulaşacağı hususundaki doğruluğuna delalet eden alâmetlerdir.[52][52]

**21.** Size ihsan ettiği başka bir ganimet daha var ki, siz kendi gücünüzle onu alamazdınız. Fakat Allah, lütuf ve keremiyle o fethi yani Mekke'nin fethini size

---

[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/123-124.
[48][48] Muhtasar-i İbn Kesir, 3/345
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/124.
[50][50] Kurtubî, 16/278
[51][51] Bahr, 8/97
[52][52] Tefsîr-i kebîr, 28/96
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/124-125.

nasip etti. Allah, gücüyle orayı istila etti ve onu size hibe etti. Orası, etrafı kuşatılmış ve sizin için tutulmuş, elinizden kaçırmayacağınız bir yer gibidir.Allah'ın her şeye gücü yeter. Onu hiçbir şey asla âciz bırakamaz. O, dostlarına zafer ihsan etmeye, düşmanlarını yenmeye kadirdir. İbn Kesir der ki: Yani, başka bir ganimet ve belirlenen başka bir fetih var ki, siz onu gerçekleştiremiyordunuz. Fakat Allah onu size kolaylaştırdı ve sizin için onu kuşattı. Çünkü Yüce Allah, takva sahibi kullarına bilmedikleri bir taraftan rızık verir. Bu âyetteki ganimetten maksat Mekke'nin fethidir. Bu, Taberi'nin tercihidir.[53][53]

**22.** Bu, mü'minlere başka bir nimeti hatırlatmaktadır. Yani, sizinle Mekkeliler arasında anlaşma yapılmayıp Mekkeliler size karşı savaşsalardı, mutlaka önünüzde mağlup olup hezimete uğrarlar, karşınızda duramazlardı. Sonra da, korumak ve kollamak üzere işlerini üstlenecek ve onları Allah'ın azabına karşı koruyacak kimse bulamazlardı. [54][54]

**23.** İşte bu Yüce Allah'ın, geçmiş milletler hakkında, kâfirlerin mağlup edileceğine, mü'minlere ise zafer kazandırılacağına dair koyduğu kanunu, âdeti ve uyguladığı usûldür. Ebû Hayyân şöyle der: Yüce Allah, nebileri ve rasulleri için ezeli bir kanun koymuştur. O da, "Allah, elbette ben ve elçilerim galip geleceğiz, diye yazmıştır" mealindeki âyettir.[55][55] Yüce Allah'ın kanunu değişmez, bozulmaz. [56][56]

**24.** Yüce Allah kudreti ve iradesiyle. Mekke yakınındaki Hudeybiye'de sizin ellerinizi kâfirlerden çevirdiği gibi, şimdi de Mekke kâfirlerinin ellerini sizden çevirdi. İbn Kesir der ki: Bu, Yüce Allah'ın, mü'min kullarına bir lütfudur. O zaman, müşriklerin ellerini mü'minlerden çevirdi. Dolayısıyle onlardan mü'minlere herhangi bir kötülük gelmedi. Mü'minlerin ellerini de müşriklerden çekti. Böylece Mescid-i Harâm'da onlarla savaşmadılar. Evet, Yüce Allah bu iki gruptan herbirini korumuş ve aralarında barış antlaşması yapmalarını sağlamıştır. Bu anlaşmada mü'minler için büyük bir fayda ve onlar için dünya ve âhirette iyi sonuç vardır.[57][57] Bu olay, siz onları esir aldıktan ve onlara karşı tam bir üstünlük sağladıktan sonra olmuştur. Celâleyn yazan şöyle der: Bu, şöyle olmuştur: Müşriklerden seksen kişi, mü'minlere vurmak için, Onların karargâhının etrafında dolaştılar. Bunlar mü'minler tarafından yakalanıp Rasulullah (s.a.v)'a getirildiler. Rasulullah (s.a.v.)'da onları affedip serbest

---

[53][53] İbn Kesir'in anlattığı bu görüş, tercih olunan görüş olup Taberî ve Ebû Hayyân'm tercihleri de budur. Bu mânâ, Katâde ve Hasan Basrî'den nakledilmiştir. Yüce Allah'ın, "Ona gücünüz yetmiyordu" mealindeki sözü bu görüşü destekler. Bu, daha önce Mekke'nin fethi için uğraşıldığını gösterir. Bu mânâ, Mekke'nin fethine uygundur. Bir görüşe göre de, bundan maksat, İran ve Bizans'ın fethidir. Bir görüşe göre ise, Huneyn savaşında Hevazin yurdunun fethidir. Bizim anlattığımız, en tercihe değer görüştür.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/125.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/126.
[55][55] Mücâdele sûresi, 58/21. Bahr, 8/97
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/126.
[57][57] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/346

bıraktı. Bu olay, barışa vesile oldu.[58][58] İbn Cüzeyy de şöyle der: Bu olayın sebebinde, şöyle bir rivayet vardır: Kureyş savaşçılarından bir grup, Rasulullah (s.a.v)'m askerlerini vurmak için Hu-deybiye'ye çıkmıştı. Hz. Peygamber (a.s.) onlara karşı, Halid b. Velid komutasında bir grup müslümanı gönderdi. Müslümanlar onları mağlup edip bir grubu esir aldılar ve onları Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına getirdiler. Rasulullah (s.a.v) onları serbest bıraktı.[59][59] İşte, "kâfirlerin ellerini çekmek"ten maksat, bu mağlup ve esir edilmeleridir. "Mü'minlerin ellerini kâfirlerden çekmek" ise, Hz. Peygamber (a.s.)'n onları esirlikten serbest bırakması ve öldürülmekten kurtarmasıdır.[60][60] Yüce Allah, amellerinizi ve durumlarınızı görendir. O, sizin faydanıza olanı bilir. Onun içindir ki, size bir rahmet ve içinde kan dökülmesin diye Beytullah'a hürmet olarak sizin kâfirlerle savaşmanıza engel oldu.
Bundan sonra Yüce Allah, müşriklerin azap ve helake müstehak olduklarını anlatmak üzere şöyle buyurdu: [61][61]

**25.** Onlar, Allah ve Rasulünü inkâr eden, mü'minleri Hudeybiye yılında, umre ibadetlerini yerine getirmek için Mescid-i Haram'a girmekten alıkoyan zâlim Kureyş kâfirleridir. Aynı zamanda onlar, bekletilen kurbanın, kesileceği yer olan Harem'e ulaşmasını engelleyenlerdir. Âyetteki "hedy"den maksat, Ha-rem-i Şerifin fakirlerinin yemesi için Beytullah'a gönderilen kurbanlıktır. Kurtubî şöyle der: Yani, Kureyş, Hudeybiye yılında, Rasulullah (a.s.)'rn, arkadaşlarıyla birlikte umre için ihrama girdiği zaman, müslümanlann Mescid-i Haram'a girmesini engellemiş ve kurbanın, kesileceği yere varmasına mani olmuşlardı. Ancak onlar, bunun doğru olduğuna inanmıyorlardı. Fakat izzet-i nefisleri ve Câhiliyye gururları, onları, dinen doğru olduğuna inanmadıkları bu işi yapmaya şevketti. Dolayısıyle Yüce Allah onları kınadı ve bu sebeble tehdit etti. Açıklama ve vaadiyle, Rasulullah (s.a.v)'a huzur verdi.[62][62] Eğer Mekke'de müşriklerden korktuğu için imanlarım gizleyen, ve onlara karıştıkları için kendilerini tanıyamadığınız zayıf durumdaki erkek ve kadın mü'minler olmasaydı size Mekke'ye girme izni verirdi. O mü'minlerle savaşmanızı ve iman ettiklerini bilmeden onları öldürmenizi ve bu sebeple size günah ve ayıp gelmesini istemediği için izin vermedi. Ayetteki nın cevabı söylenmemiş olup takdiri: "Mekke'ye girmenize mutlaka izin verir ve sizi müşriklere hâkim kılardı" şeklindedir. Sâvî şöyle der: Cevap söylenmemiş olup, Celaleyn yazarı, "Size mutlaka fetih izni verirdi" şeklinde takdir etmiştir. Yani, bilmeyerek,

---

[58][58] Celâleyn, 4/97
[59][59] Teshil, 4/51,
[60][60] Bu olayın anlatımında bir züh Merhum Seyyid Kutub "Fî Zılâl" adlı tefsirinde şöyle diyor: Bu hamİyyet, sadece kibir, Öğünrae, şımarıklık ve güçlük çıkarma duygusudur. Onları Rasulullah (s.a.v)'ın ve mü'minlerin karşısında durduran ve Mescid-İ Harâm'a girmelerini engelletti ren, kesileceği yere varmak üzere gönderilmiş olan kurbanı alıkoyduran Câhiliyye gururudur. Bütün örf ve inançları çiğneyerek böyle yaptılar kî, Araplar, "Muhammed, zorla onların yurduna, Mekke'ye girdi" demesinler. İşte bu Câhiliyye gururu uğruna, bütün örf ve dinlerde hoş görülmeyen o büyük günahı işliyor ve kudsiliğinden yararlanarak yaşadıkları Beyt-i Haram'ın ve ne câhiliyye ne de İslam döneminde çiğnenmemiş olan Haram aylar hürmetini çiğniyorlar. (Fî Zılâl, 26/115) l vaki olmuştur. Zira o tarihte Halid b. Velid henüz Müslüman olmamıştır. Bu husus, Buhârî, K. eş-Şürut, bab 15 de geçen Hudeybiye ile ilgili Hadis-i Şeriften açıkça anlaşılmakta, ayrıca Halid b. Velid'in, Hudeybiyeden sonra Müslüman olduğu da, tarihen sabit bulunmaktadır. Olayı Tbn-i Kesir de bu şekilde tesbit etmektedir. (Mütercimler)
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/126-127.
[62][62] Kurtubî, 16/283

kâfirler arasında bulunan mü'min insanları helak etmenizi ve onları helak etmeniz yüzünden başınıza hoş olmayan bir şey gelmesini istememiş olsaydı, mutlaka sizin ellerinizi onlardan çeker[63][63] ve size Mekke'yi fetih izni verirdi. Allah, müşriklerin arasından mü'minleri kurtarması ve onların birçoğunun İslama girmesi için bunu yaptı. Kurtubî şöyle der: Mekke halkından, müslüman olacağına hükmettiği kimselerin, barış antlaşmasından sonra İslama girmeleri için, Allah size müşriklerle savaş izni vermedi. Ve böyle de oldu. Onlardan birçok kişi İslamı kabul etti ve İslamı güzel yaşadı. Böylece Allah'ın rahmetine ve cennetine girdiler.[64][64] Eğer mü'nıinler kâfirlerden ayrılmış olsalardı, elbette Allah onlardan kâfir olanları öldürmek, esir etmek ve yurtlarından sürmek suretiyle şiddetli bir şekilde cezalandırırdı. [65][65]

**26.** O zaman kâfirlerin kalplerine izzet-i nefis ve bâtıl şeylerle kibirlenme duygusu girdi de anlaşma metnine Muhammed, Allah'ın elçisidir" cümlelerinin yazılmasını kabul etmediler. Dediler ki: "Senin Peygamber olduğunu bilsek, sana mutlaka uyarız. Sen kendi adım ve babanın adını yaz" Bu, câhiliyye izzet-i nefsi, gururu ve bağlılığı idi. Allah, Peygamberin ve mü'minlerin kalplerine vakar ve sükunet yerleştirdi. Müşriklere gelen câhiliyye duygulan onlara gelmedi.[66][66] Allah onlar için, takva kelimesini, şeref ve itibar kazandırma türünden olmak üzere mecbur etti. Bu kelime, kelime-i tevhididir. Bu, cumhurun görüşüdür. Açık olan şudur: "Takva" kelimesinden maksat, onların ihlası, Allah ve Rasulüne itaati ve anlaşma maddeleri yazılırken ihtilaf çıkarmamalarıdır. Bu, görünüşte müslümanların haklarını yok edici idi. Allah mü'minleri Rasulullah (a.s.)'a itaatta sabit kıldı. Bu barış, tamamen müslümanların lehine olmuştur.[67][67]
Bu fazilete, mü'minler Mekke kâfirlerinden daha layıktırlar. Çünkü Allah, onları kendi dini için ve Peygamberine (s.a.v.) Ashâb (r. anhum) olmak üzere seçmiştir. Allah, fazilete layık olanı bilir ve ona çokça hayır verir ve ikramda bulunur.
Bundan sonra Yüce Allah, Rasulullah (s.a.v)'m gördüğü hak rüyayı haber verdi. Çünkü hak rüya, vahyin bir parçasıdır. [68][68]

**27.** Buradaki mahzuf bir yeminin cevabıdır, ise, kesinlik ifade eder. Yani, Allah'a andolsun ki, Allah, peygamberinin rüyasını sadık kıldı ve onu gerçekleştirdi. Şeytan ona müdahele edememiştir. Çünkü o hak rüyadır. Tefsirciler der ki: Rasulullah (s.a.v) rüyasında, arkadaşlarıyla birlikte Mekke'ye

---

[63][63] Sâvî Haşiyesi, 4/98
[64][64] Kurtubî, 16/286
[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/127-128.
[66][66] Merhum Seyyid Kutub "Fî Zılâl" adlı tefsirinde şöyle diyor: Bu hamİyyet, sadece kibir, Öğünrae, şımarıklık ve güçlük çıkarma duygusudur. Onları Rasulullah (s.a.v)'ın ve mü'minlerin karşısında durduran ve Mescid-İ Harâm'a girmelerini engelletti ren, kesileceği yere varmak üzere gönderilmiş olan kurbanı alıkoyduran Câhiliyye gururudur. Bütün örf ve inançları çiğneyerek böyle yaptılar kî, Araplar, "Muhammed, zorla onların yurduna, Mekke'ye girdi" demesinler. İşte bu Câhiliyye gururu uğruna, bütün örf ve dinlerde hoş görülmeyen o büyük günahı işliyor ve kudsiliğinden yararlanarak yaşadıkları Beyt-i Haram'ın ve ne câhiliyye ne de İslam döneminde çiğnenmemiş olan Haram aylar hürmetini çiğniyorlar. (Fî Zılâl, 26/115)
[67][67] Bu, anlattıklarım, Hudeybiye anlaşması olayı iie ilgili âyetlerin tefsirinde Allah'ın bana ilham ettiği mânâlardır. Sanırım bu, bu konuyu derinliğine inceleyenler için açıktır.
[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/128.

girip Beytullah'ı tavaf ettiğini, bazılarının, saçlarını tıraş ettiğini, bazılarının kısalttığını görmüştü. Bunu arkadaşlarına anlatmış, onlar da sevinmişlerdi. Rasulullah (s.a.v) arkadaşları ile beraber Hudeybiye'ye çıktığı ve müşriklerin, onların Mekke'ye girmesini engellediği zaman aralarında barış yapılınca, münafıklar kuşkuya düşerek şöyle dediler: Allah'a andolsun ki, biz saçımızı ne traş ettik, ne kısalttık, ne de Beytullah'ı gördük. Hani nerede o rüya? O zaman bazı müslümanların kalbine de kuşku düştü. Bunun üzerine, "Andolsun ki Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı, mealindeki âyet indi. Yüce Allah, Rasulünün rüyasının hak olduğunu, onun, gördüğü şey hakkında yalan söylemediğini haber verdi. Fakat rüyada, Rasulullah'ın, hicretin 6. yılında Mekke'ye gireceğine dair bir şey yoktu. Allah ona sadece giriş şeklini mücerret olarak gösterdi. Allah bunu Rasulü için, bir sene sonra gerçekleştirmiştir. Şu âyet bunu anlatır: Ey Muhammed! Sen ve arkadaşların, Allah'ın dilemesiyle, mutlaka Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Sonra da bir kısmınız başını tıraş edecek, bir kısmınız da saçını kısaltacaktır. Oraya hiç korkmadan gireceksiniz. Bu ifadede tekrar yoktur. Çünkü maksat girerken, orada dururken ve çıkarken emin olacaksınız demektir. Yüce Allah, bu barış anlaşmasında sizin bilmediğiniz, yararınıza olan hikmet, hayır ve menfaati bilir. İbn Cüzey şöyle der: Yüce Allah burada, o müddet içersinde, takdir ettiği, İslamın zuhurunu kastediyor. Çünkü barış anlaşması yapılıp da savaş ortadan kalkınca insanlar İslama rağbet ettiler. Rasulullah (s.a.v) Hudeybiye seferinde 1400 kişinin başında idi. Bundan iki sene sonra Mekke seferine çıktığında beraberinde "Onbin" kişi vardı.[69][69] Bundan önce de size yakın bir fethi, yani Hudeybiye barışını nasip etmişti. Bu olay üzerine büyük ve iyi neticeler elde edildiği için, buna "Fetih" denilmiştir. Onun içindir ki Buhârî Berâ (r.a.)'dan şu rivayeti yapmıştır: Siz, "Fetihten maksat, Mekke'nin fethidir" diyorsunuz. Şüphesiz Mekke fethi, bir fetihti. Ancak bize göre fetih, Hudeybiye günü yapılan "Bîatu'r-rıdvân"dır."[70][70]

**28.** O Yüce Allah, Muhammed'i tam, kapsamlı, mükemmel hidayet ve dosdoğru hak din, yani İslam dini ile gönderendir. İslam'ı bütün dinlerden üstün kılmak ve diğer semavî dinlerden daha yüksek tutmak için onu gönderdi, Muhammed'in, Allah'ın rasûlü olduğuna şahit olarak Allah yeter. Bundan sonra Yüce Allah, Rasulullah'm (s.a.v.) Ashabını (r.anhum) güzel bir şekilde övdü ve peygamberinin risaletinin doğruluğuna şahitlik etti: [71][71]

**29.** Muhammed adı verilen bu peygamber, Allah'ın gerçek peygamberidir. O, müşriklerin dediği gibi değildir. Onun seçkin ve değerli arkadaşları, kâfirlere karşı sert; kendi aralarında birbirlerine m e rham etlidirler, Nitekim Yüce Allah,

---

[69][69] Teshil, 4/56

[70][70] Hadisin devamı şöyledir: Biz, Rasulullahla (s.a.v.) birlikte 1400 kişiydik. Hudeybiye bir kuyudur. Onun suyunu çekip, içinde bir damla bırakmadık. Bu haber Rasulullah (s.a.v)'a ulaştı. Rasulullah gelip kuyunun kenarında olurdu. Sonra bir kap su istedi. Abdeset aldı, ağzını çalkaladı, dua edip o suyu kuyuya döktü. Kuyudan az ayrıldık. Sonra baktık ki kuyu, bizim ve hayvalarımızın istediği kadar su çıkarmış (Buhârî, K. Megâzî, 35.)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/128-129.

[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/129-130.

mealen şöyle buyrmuştur: "Mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum..'[72][72] Ebussuud şöyle der: Dinlerine muhalefet edenlere karşı şiddet ve sertlik gösterirler.. Dinlerine muvafakat edenlere karşı da merhametli ve şefkatli davranırlar.[73][73] Tefsirciler şöyle der: Bu, Yüce Allah, "Onlar sizde bir sertlik bulsunlar"[74][74] mealindeki âyetle onlara karşı sertliği emrettiği içindir. Onların kâfirlere karşı sertlikleri o dereceye ulaşmıştır ki, kâfirlerin elbiselerinin bile bedenlerine değmesinden sakınırlardı. Halbuki kendilerinden bir din kardeşini görünce onunla tokalaşır ve kucaklaşırdı.

Ey muhatap! Sen o mü'minleri, çok namaz kıldıkları ve ibadet ettikleri için, rüku ve secdede görürsün. Gece ibâdetle meşgul olurlar, gündüzleyin ise birer aslandırlar, İbadetleriyle, Allah'ın rahmetini ve rızasını ararlar. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah, onları, amellerin en hayırlısı oîan namazı çok kılmakla ihlas ve O'nun katında bol sevap bekleme sıfatlarıyle niteledi. Bol sevaptan maksat da, Allah'ın lütuf ve rızasını içine alan cennettir.[75][75]

Çok secde etmeleri ve namaz kılmalarından dolayı, onların alâmetleri almlarındadır. Kurtubî şöyle der: Yüzlerinde gece teheccüd namazı kıldıklarının ve uykusuz kaldıklarının alameti görünür. İbn Cüreyc der ki: Alâmetten maksat, vakar ve güzelliktir. Mücâhid de: Bundan maksat, huşu ve tevazudur der. Mansür der ki: Mücâhid'e, Yüce Allah'ın, "Onların alâmetleri yüzlerindedir" mealindeki âyetinden maksat, kişinin iki gözü arasında bulunan iz midir? diye sordum. Hayır, dedi. Bazan, kişinin iki gözü arasında, keçi dizine benzer bir şey bulunur. Halbuki onun kalbi taştan daha serttir. Fakat mü'minin alâmeti, yüzünde huşûdan meydana gelen bir nurdur.[76][76] Kâfirlere karşı sertlik, mü'minlere karşı merhametli olma, namazı çok kılma ve secdeyi çok yapma sıfatları, onların Tevrat'taki sıfatlarıdır. İncil'deki sıfatları ise, filiz ve dal çıkaran ekinin sıfatına benzer, Bu onu kuvvetlendirir ve neticede sertleşir. Böylece ekin, kökleri üzerinde dimdik durur. Bn ekin, kuvveti, yoğunluğu ve güzel görünüşüyle çiftçilerin hoşuna gider ve böylece oların çoğalmasıyla kâfirler kızar. Dahhâk şöyle der: Bu, son derece açık bir temsildir. Ekin, Muhammed'dir (s.a.v.). Filiz de Ashabıdır (r. anhum). Onlar az idi, çoğaldılar. Zayıf idiler, kuvvetlendiler. Kurtubî de şöyle der: Bu, Yüce Allah'ın, Peygamber (a.s)'in Ashabı (r.anhum) hakkında getirdiği bir darb-ı meseldir. Yani, onlar az idiler, sonra çoğaldılar. Peygamber (s.a.v) davete başladığında zayıftı. Ashâb (r.anhum) birer birer onun çağrısını kabul etti. Neticede işi sağlamlaştı. Bu, şu ekinin durumuna benzer ki, tohum olarak ekilince zayıfça ortaya çıkar, zamanla kuvvetlenir. Sonunda bitkisi ve filizleri sertleşir. Bu, en doğru temsil ve en parlak bir açıklamadır. Yüce Allah onlara âhirette tam bir bağışlama, büyük mükâfat ve Naîm cennetlerinde güzel nzık va'detti. Ey Allah'ım! Bizi onların sevgisiyle rızıklandır. Ey Alemlerin Rabbi! [77][77]

---

[72][72] Mâide sûresi, 5/54
[73][73] Ebussuud, 5/86
[74][74] Tevbe sûresi, 10/123
[75][75] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/355
[76][76] Kurtubî, 16/293
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/130-131.

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Geçen ile gelecek müjdeleyici ile korkutucu, sabah ile akşamleyin, ahdini bozdu ile sözünde durdu,
zarar ile fayda, bağışlar ile azap eder, tıraş olanlar" ile kısaltanlar ve sertler ile merhametliler arasında tıbâk vardır.
**2.** "Mü'min erkeklerle mü'min kadınları sokması için" ile " Münafık erkeklerle münafık kadınları cezalandırması için" âyetleri arasında mukabele vardır.
**3.** "Sana bîat edenler, ancak Allah'a bîat etmektedirler. Allah'ın eli, onların ellerinin üzerindedir" âyetinde, istiâre-i tasrîhîyye-i mekniyye vardır. Yüce Allah, rızasını istemek için kendi uğrunda canları feda etmek üzere onlardan aldığı sözü, malların karşılığı olarak verilen ticaret eşyasına benzetti. Müşebbeh için, "müşeb-behun bih"in ismi müsteâr olarak kullanıldı ve bey' kelimesinden, "Allah yolunda canlarını feda etmeye söz verirler" mânâsına gelen fiili türetildi, cümlesinde de istiâre-i mekniyye vardır. Yüce Allah, mü'minlerin bîatlanndan haberdar olması ve itaatlarından dolayı onları mükafatlandırmasını, elini, komutanın ve halkının elinin üzerine koymuş olan krala benzetti. "Müşebbehûn bih"i hazfedip ona, levazımından biri olan el ile, istiâre-i mekniyye yoluyla işaret etti. Böylece bu âyette iki istiare vardır.
**4.** "Arkalarını döndüler" cümlesi, hezimetten kinayedir. Çünkü hezimete uğrayan kimse, kaçmak için, düşmana sırtım çevirir.
**5.** "Allah mü'minlerden razı oldu. Hani onlar sana bîat ediyorlar" âyetinde, bîatın şeklini zihinde canlandırmak için, geniş zaman kipi ile ifade edilmiştir.
**6.** "Kalplerinde olanı bilmiş ve onlara güven indirmişti" âyetinden sonra, Allah size ganimetler vadetmiştir" âyetinin getirilmesiyle, III. şahıs zamirinden II. şahıs zamirine dönülmüştür. Bu, ihsan etme makamında mü'minleri şereflendirmek içindir.
**7.** "Köre vebal yoktur. Topala da vebal yoktur. Hastaya da vebal yoktur" âyetinde, "vebal" kelimesi tekrar edilerek itnâb yapılmıştır. Bu, o özür sahiplerine bir vebal olmadığını vurgulamak içindir.
**8.** "Onlar, filizini yarıp çıkmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler..."âyetinde teşbîh-i temsilî vardır. Çünkü vech-i şebeh, birkaç şeyden alınmıştır.
**9.** Âyet sonlarının uygunluğuna riayet edilmiştir. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır.
Allah'ın yardımıyle "Fetih Sûresi"nin tefsiri bitti. [78][78]

[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/131-132.

# HUCURAT SURESİ

Medine'de inmiştir. 18 ayettir.

## Takdim

Bu mübarek sûre Medine'de inmiştir. Kısa bir sûre olmasına rağmen, yüce ve büyük bir sûredir. Ebedî terbiye hakikati arını ve üstün medenî esasları kapsar. Hattâ bazı müfessirler. Bu sûreye "Ahlâk sûresi" demişlerdir.
Bu mübarek sûre, Allah'ın şeriatı ve peygamberin emri karşısında, Allah'ın, mü'minlere telkin ettiği takınacakları, yüce ahlâk kuralım öğreterek başlar. Bu kural, mü'minlerin, Peygamberle (s.a.v.) istişare edip onun hikmetli irşatlarına sarılmadan onun huzurunda herhangi bir görüş bildir-memek veya hüküm vermemek, ya da bir karar vermemektir: "Ey iman edenler! Allah ve Rasûlü'nden önce herhangi bir şey yapmayın. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, işitendir, bilendir".
Daha sonra başka bir ahlâk kuralını açıklar ki, bu da, Sahâbe'nin (r.an-hum), Peygamber (s.a.v) ile konuştuklarında, onun yüce makamına ve şerefli mevkiine saygı göstermek için seslerini alçaltmalarıdır. Çünkü o, sıradan insanlar gibi değildir. Aksine o, Allah'ın Rasulüdür. Mü'minlere gereken, onunla konuştukları zaman, ona karşı saygı ve hürmetle birlikte edepli davranmalarıdır: "Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamberin sesinden fazla yükseltmeyin."
Bu sûre, erdemli toplumun temellerini sağlam bir şekilde atmak için, özel terbiye kuralından, genel terbiye kuralına geçer. Mü'minlere, şayialara kulak vermemelerini ve haberleri tam olarak araştırmalarını emreder. Özellikle bu haber, güvenilir olmayan, ehliyetsiz veya yalancılıkla itham edilmiş bir şahsın verdiği bir haberse, onun araştırılmasını emreder. Ahlâksız ve fâsık kimsenin naklettiği nice haberler vardır ki, büyük bir musibete sebep olmuştur. Duyan kimsenin araştırmadığı nice haber vardır ki, kötü sonuçlar doğurmuş, bölünmelere sebep olmuştur: "Ey iman edenler! Eğer bir fasık, size bir haber getirirse, onu iyice araştırın." Bu sûre, birbirine hasım kimselerin arasını düzeltmeyi ve zalimlerin düşmanlığım önlemeyi emreder: "Eğer mü'minlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa, aralarını düzeltin.."
Bu sûre, insanlarla alay etmekten, kaş göz hareketleriyle onları maskaraya almak ve ayıplamaktan sakındırır. Gıybet, kusur araştırmak ve mü'minler hakkında sû-i zanda bulunmaktan uzaklaştırır. Güzel ahlâka ve sosyal faziletlere davet eder. Gıybetten sakındırırken, onu, hayret verici parlak bir ifadeyle yasaklar. Kur'an bu yasağı, son derece eşsiz bir şekilde ifade eder: Ölmüş kardeşinin yanma oturup onu dişleyen ve etini yiyen bir adam suretinde tasvir eder: "Birbirinizin gizli yanlarını da araştırmayın. Kiminiz kinlinizi arkasından çekiştirmesin. Sizden biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemek ister mi? Ondan tiksinirsiniz.." Ne hayret verici bir nefret ettirme!!..

Bu sûre, imanı, sadece dille söylenen bir söz zanneden ve gelip imanlarını Peygamber'in (s.a.v.) başına kakan Bedevileri anlatarak sona erer. Böylece imanın ve İslâmın hakiki mânâsı ve kâmil mü'minin şartları açıklanmış olur. Ki bu da: İman, ihlas, cihâd ve sâlih ameli bir arada bulunduran kimsedir: "Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah'a ve Peygamberine (s.a.v.) iman etmiş, sonra şüpheye düşmemiş ve mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihâd etmişlerdir. İşte, doğru ve samimi olanlar bunlardır.." [1][1]

**İsmi**

Yüce Allah bu sûrede, Peygamber'in (s.a.v.) evlerinin, yani mü'minlerin tertemiz annelerinin oturmuş olduğu odaların mahremiyetini anlattığı için, buna "Hucurât Sûresi" adı verilmiştir. [2][2]

Bismillâhîrrahmânirrahîm
**1.** Ey îman edenler, Allah'ın ve Resûl'ünün önüne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir.
**2.** Ey îman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın; ki, siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidiverir.
**3.** Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısanlar şüphesiz Allah'ın kalblerini takva için imtihan ettiği kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.
**4.** Sana odaların arkasından bağıranların çoğu, aklı ermez kimselerdir.
**5.** Eğer onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sab-retselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.
**6.** Ey îman edenler! Eğer fâsıkın biri size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa sataşırsınız da sonra yaptığınıza pişman olursunuz.
**7.** Hem bilin ki, içinizde Allah'ın elçisi vardır. Şayet o, birçok işte size uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah size îmanı sevdirmiş ve onu kalblerinize güzel göstermiştir. Küfrü, fışkı ve isyanı da size çirkin göstermiştir. İşte doğru yolda olanlar bunlardır.
**8.** Bu, Allah'tan bir Iûtuf ve ni'mettir. Allah herşe-yi bilen ve hikmet sahibidir.
**9.** Eğer mü'minlerden iki gurup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran ta-rafla savaşın. Eğer dönerse artık aralarını adaletle düzeltin ve adaletli davranın. Şüphesiz ki, Allah, âdil davrananları sever.
**10.** Müminler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkunki esirgenesiniz.
**11.** Ey mü'minler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar,

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/135-136.
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/136.

kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lâkaplarla çağırmayın. İmandan sonra fâsıklık ne kötü bir isimdir! Kim de tev-be etmezse işte onlar zâlimlerdir.
**12.** Ey îman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, tevbeyi çok kabul edendir, çok esirgeyicidir.

## Kelimelerin İzahı

Kısarlar. Sesini kıstı. Alçak sesle konuştu demektir.
Fâsık, "Şeriatın koyduğu sınırlardan dışarı çıkan" demektir. Kok itibariyle, çıkmak mânâsını ifade eden şey için konulmuş bir kelimedir. Bu, Arapların, yonca, kabuğundan çıktığında söyledikleri sözünden alınmıştır. Kişi, itaattan çıktığı için ona "fâsık" denilmiştir.
Nebe', önemli haber. Râgıb şöyle der: Aslında, büyük bir fayda ifade etmeyen habere «nebe'» denmez. Bununla, kesin ilim veya zann-ı galip meydana gelir.[3][3]
Meşakkate düştünüz. İbn Manzûr şöyle der: Anet, helak olmak manasınadır. ise, "onu helake düşürdü" demektir.[4][4]
Râşidûn, "güzel işlere yol bulan kişi" mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.
Döner.
Haksızlık etti, zulmetti. Bu kelimenin aslı, hak sınırından zulüm ve taşkınlığa geçmek mânâsına gelir. Ayıplamayın. [5][5]

## Nüzul Sebebi

**a)** Rivayete göre, bazı görgüsüz Bedeviler, Peygamber (a.s)'in eşlerinin bulunduğu odalara gelip, ona, "Ey Muhammedi Çık, yanımıza gel" diye bağırmaya başladılar. Bunun üzerine Yüce Allah, "O kimseler ki, odaların arkasından seni çağırırlar. Onların çoğu düşüncesizdir" mealindeki âyeti indirdi.
**b)** Rivayete göre, Peygamber (a.s.) Velid b. Utbe'yi, kavminden topladığı zekâtı yanında bulunduran Haris b. Dırâr'dan almak üzere gönderdi. Velid gidip onlara yaklaştığında, onlardan korktu. Rasulullah (s.a.v)'ın yanına dönerek şöyle dedi: Ey Allah'ın rasulü! Onlar dinden dönmüşler. Zekâtı vermediler. Bunun üzerine bazı Sahâbîler fr. anhum), onların üzerine gidip savaşmaya niyetlendi. Bunun üzerine Yüce Allah, "Ey iman edenler! Eğer fasığm biri size bir haber getirirse, onu araştırın" mealindeki âyeti indirdi.[6][6]
**c)** Hz. Enes'in (r.a.) şöyle dediği rivayet olunur: Peygamber (a.s.)'e, "Keşke,

---

[3][3] Râgıb, Müfredat, L maddesi.
[4][4] İbn Manzur, Lisânu'l-Arap, cjs. maddesi.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/139-140.
[6][6] Bu rivayet hakkında geniş bilgi için, bkz, Mühtasar-ı îbn Kesîr, 3/358

Abdullah b. Ubeyy'e bir gelsen" denildi. Abdullah, münafıkların reisi idi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v) bir eşeğe binip onun yanma gitti. Müslümanlar da onunla birlikte yürüyerek gittiler. Hz. Peygamber (a.s.) onun yanma geldiğinde, Abdullah ona: "Benden uzak dur. Vallahi, eşeğin kokusu beni rahatsız etti" dedi. Ensâr'dan (r. anhum) biri de: Vallahi, Rasulullah (s.a.v)'m eşeğinin kokusu, senin kokundan daha güzeldir" dedi. Bunun üzerine, Abdullah'ın kavminden bir adam onun için öfkelendi. Ensarlmın kavminden de diğer kimseler onun için kızdı. Aralarında sopa, yumruk ve takunyalarla bir dövüş çıktı. Bunun üzerine Yüce Allah, "Mü'minlerden iki zümre, birbiriyle savaş edecek olursa, aralarını bulun" mealindeki âyeti indirdi.[7][7]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Ey inananlar, ey iman sıfatnı taşıyan ve Allah'ın kitabına inanan siz mü'minler! Allah ve Resulünden önce herhangi bir şey veya bir iş yapmayın. Umum ifade etmesi için mef ûl hazfedilmiştir ki muhatabın zihni öne geçirilebilecek söz veya fiilden hepsini anlasın. Mesela Peygamber (s.a)'in meclisinde bir mesele sorulduğunda ondan Önce cevap vermezler. Yemek hazırlandığında ondan Önce yemeye başlamazlar. Onunla birlikte bir yere gittiklerinde önünde yürümezler ve benzeri şeylerde Önüne geçmezler. İbn Abbas şöyle der: Ashab'm (r. anhum) Rasulullah (s.a)'den Önce konuşmaları yasaklandı. Dahhâk da şöyle der: Allah ve Resulünden önce, dininizin hükümlerinden herhangi bir hususta hüküm vermeyin.[8][8] Beyzâvî şöyle der: Bir konuda Allah ve Resulü hüküm vermeden Önce siz kesin hüküm vermeyin. Bir görüşe göre de "Resulullah (s.a.)'in önüne geçmeyin" demektir. Allah'ın adının zikredilmesi ise ona saygı göstermek ve onun Allah katında saygı gösterilmesi gereken bir makama sahip olduğunu bildirmek içindir.[9][9] Size emrettiği hususlarda Allah'ın emrine muhalefetten sakının. Şüphesiz Allah, sözlerinizi işiten, niyet ve durumlarınızı bilendir. Allah lafzının açık isim olarak getirilmesi, ruhlarda korku ve azamet duygusunu yerleştirmek içindir. Bundan sonra Yüce Allah, Peygamber'e (s.a.v.) saygı, hürmet ve tazim göstermenin gerekli olduğunu mü'minlere göstermek üzere şöyle buyurdu: [10][10]

**2.** Ey mü'minler! Rasulullah ile konuştuğunuzda seslerinizi alçaltın. Peygamberinkinden daha yüksek sesle konuşmayın. Onunla konuşurken, birbirinizle yüksek sesle konuştuğunuz gibi, yüksek sesle konuşmayın. Bir-birinize hitap ettiğiniz gibi, Ya Muhammedi diyerek ona adiyle ve künye-siyle hitap etmeyin. Fakat, onun kadrini yüceltmek ve ona karşı edepli olmak için, "Ey Allah'ın nebisi! Ey Allah'ın rasulü!" deyin. Tefsirciler şöyle der: Bu âyet,

---

[7][7] Buhârî, Sulh 53/1. Müslim, Cihâd 32/117.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/140.
[8][8] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/357.
[9][9] Beyzâvi Haşiyesi, 3/365
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/140-141.

Peygamber (a.s)'e saygı göstermeyi bilmeyen ve ona adiyle seslenen kaba Bedeviler hakkında inmiştir. Bilmediğiniz ve anlamadığınız bir sebeple, amellerinizin boşa çıkmasından korkulur. Çünkü onun huzurunda yüksek sesle konuşmada onu hafife alma vardır ki bu, amelleri boşa çıkaran küfre sebep olabilir. İbn Kesîr şöyle der: Rivayete göre, Sabit b. Kays (r.a.) yüksek sesle konuşurdu. Bu âyet inince dedi ki: Allah'ın Rasulünün huzurunda sesini yükselten benim. Ben cehennemliğim. Amelim boşa gitti. Sabit, (r.a.) üzgün bir şekilde evine kapandı. Rasulullah (a.s.) onu araştırdı. Kavminden bir kaç kişi, gidip ona: "Rasulullah (s.a.v) seni arıyor. Neyin var?" dediler. Sabit (r.a.), "Peygamberin sesinden daha yüksek sesle konuşan benim. Amelim boşa gitti. Ben cehennemliğim" dedi. O şahıslar bunun üzerine, Hz. Peygamber (a.s.)'e gelip, Sabit'in (r.a.) söylediklerini haber verdiler. Hz. Peygamber (a.s.): "Hayır, bilakis o cennetliktir" buyurdu.[11][11] Bir rivayette de, Rasulullah (s.a.v) Sâbit'e (r.a.): "Sen Övülmüş biri olarak yaşamaya, şehit olarak ölmeye, cennete girmeye razı olur musun?" dedi. O da: Allah ve Rasulünün müjdesine razı oldum. Asla, Rasulullah'a karşı, onun sesinden daha yüksek sesle konuşmayacağım"[12][12] dedi. [13][13]

**3.** Rasulullah (s.a.v)'in huzurunda alçak sesle konuşanlar var ya, işte onların kalplerini Allah sırf takvaya has kılmış ona alıştırmış ve takvayı kalplere yerleşmiş bir sıfat kılmıştır. İbn Kesîr der ki: Yani kalpleri sırf takvaya has kıldı ve onları takvanın yeri ve ehli kıldı. Ahirette onların günahları bağışlanmıştır ve onlar için Naim cennetlerinde büyük bir mükâfat vardır. Bundan sonra Yüce Allah, Rasulullah (s.a.v)'a seslenirken edepli davranmayan görgüsüz Bedevileri kınamak üzere şöyle buyurdu: [14][14]

**4.** Sana odaların yani temiz eşlerinin evlerinin arkasından seslenenler var ya, onların çoğu akılsız kimselerdir. Çünkü akıl edepli olmayı ve hitap ederken, büyüklere saygılı olmayı gerektirir. Özellikle bu önemli makamda bulunan kimseye hürmeti gerektirir. Beyzâvî şöyle der: Denilmiştir ki, Rasulullah (s.a.v)'a böyle seslenen Uyeyne b. Husayn ile Akra b. Habîs'tir. Bunlar Temîmoğullarından 70 kişilik bir grup ile birlikte, öğle vakti Hz. Peygamber (a.s.) istirahatta iken geldiler ve, "Ey Muhammed! Dışarı, yanımıza çık" dediler.[15][15]

**5.** O seslenenler, bu seslenme-leriyle Hz. Peygamber (s.a.v)'i rahatsız etmeyip, onun çıkarak kendilerine gelmesine kadar sabretselerdi, bu onlar için daha iyi ve Allah ve insanlar katında daha faziletli olurdu. Çünkü böyle bir davranışla, peygamberlik makamına karşı edebe riayet edilmiş olur. Allah, kulların

---

[11][11] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/137
[12][12] Taberî, 26/75
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/141-142.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/142.
[15][15] Beyzâvî, 3/367
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/142.

günahlarını bağışlayan, mü'minlere karşı merhametli olandır. Zira onlara sadece nasihat etmek ve azarlamakla yetinmiş, onlara belâ indirmemiştir. Bundan sonra Yüce Allah, haberleri araştırmadan dinleyip kabul etmekten sakındırdı. Buyurdu ki: [16][16]

**6.** Ey mü'minler! Doğruluk ve adaletine güvenilmeyen fâsık bir adam size bir haber getirirse, o haberin doğruluğunu araştırın, işin hakikatini bilmeden herhangi bir kavme kötülük edip yaptığınıza derin bir şekilde pişman olmayasınız.[17][17]

**7.** Ey Mü'minler! Bilin ki, aranızda o yüce, değerli, heva ve hevesine uymaktan korunmuş Peygamber vardır. Eğer o, dinlese, arzunuza uysa ve ona gösterdiğiniz birçok işte size tabi olsa, mutlaka sıkıntı ve helake düşerdiniz. İbn Kesîr şöyle der: Yani, bilin ki, aranızda Allah'ın rasulü vardır. Ona hürmet ve saygı gösterin. Kuşkusuz o, sizin yararınıza olan şeyleri daha iyi bilir ve size karşı kendinizden daha merhametlidir. Bütün tercih ettiklerinizde size uysaydı, bu mutlaka sıkıntı ve meşakkatinize sebep olurdu.[18][18] Fakat Yüce Allah, lütuf ve keremiyle kalplerinizi nurlandırdı ve size imanı sevdirdi. Onu kalplerinizde güzelleştirdi ve böylece o sizin katınızda herşeyden değerli oldu. Nefislerinizi inkâr, isyan ve Allah'a itaattan çıkma gibi sapıklık nevilerinden nefret ettirdi. İbn Kesîr der ki: Ayetteki "Füsûk"tan maksat "büyük gü-nahlar", "isyan"dan maksat da bütün masiyetlerdir.[19][19] İşte bu güzel sıfatları taşıyan kimseler, yaşayış ve davranışlarında doğru yolu bulmuş kimselerdir. Bu cümle, hasr ifade eder. Yani, doğruyu bulanlar başkaları değil, sadece onlardır. [20][20]

**8.** Bu ikram, Yüce Allah'ın size bir lütuf ve ihsanıdır. Allah, hidayete müstehak olanı bilendir. Yapması, yaratması ve idare etmesinde hikmet sahibidir. Bundan sonra Yüce Allah, yalan haberleri dinlemenin sebep olacağı düşmanlık, kin ve savaş gibi şeyleri anlatmak üzere şöyle buyurdu: [21][21]

**9.** Mü'min kardeşlerinizden iki grup birbirleriyle savaşmaya meylederlerse aralarını düzeltin. Bunun için, elinizden gelen gayreti gösterin. Ayet-i kerimede fiili, mânâ itibariyle çoğul getirilmiştir. Lafız nazar-ı itibare alınarak da, daki zamir tesniye (ikil) olarak getirilmiştir. Eğer biri diğerine zulmeder, zulüm ve taşkınlıkla haddini aşar, sulhu kabul etmez ve zulümde ısrar ederse Allah'ın hükmü ve şeriatına dönünceye, zulüm ve haksızlıktan vazgeçinceye ve İslam kardeşliğinin gereği ile amel edinceye kadar zalim gruba karşı savaşın. Eğer zalim grup, savaştan el çeker ve dönerse, gruplardan birine zulmetmeksizin

---

[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/142.
[17][17] Bkz., âyetin nüzul sebebi bölümü.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/142.
[18][18] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/361
[19][19] Muhtasar-ı tbn Kesîr, 3/362
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/142-143.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/143.

aralarını, adaletle düzeltin. Bütün işlerinizde âdil olun. Şüphesiz Allah, verdikleri hükümlerde zulmetmeyen âdil kimseleri sever. Beyzâvî der ki: Bu âyet, Rasulullah (s.a.v) zamanında, Evs ve Hazrec kabileleri arasında çıkan bir kavga hakkında inmiştir. Bu kavgada hurma dalları ve nalınlarla vuruşmuş-lardı. Bu âyet, zâlimin mü'min olduğunu, savaştan vazgeçince serbest bırakılacağını göstermektedir. Ayrıca, zalim grupla savaşmadan önce nasihat etmek ve barış için çalışmak gerektiğini de ifade eder.[22][22]

**10.** Mü'minler sadece birbirlerinin kardeşleridir. İman bağı onları birleştirmiştir. Aralannda düşmanlık, kin, buğz ve savaş olması onlara yakışmaz. Tefsirciler şöyle der: Ayetteki edatı hasr ifade eder. Yüce Allah sanki şöyle buyurmuştur: Kardeşlik sadece mü'minler arasındadır. Bir mü'min ile bir kâfir arasında kardeşlik olmaz. Ayette, İslam kardeşliğinin soy kardeşliğinden daha kuvvetli olduğuna işaret vardır. Öyle ki, İslâm kardeşliği olmayınca, soy kardeşliğine itibar edilmez. O halde, mü'min kardeşlerinizin arasım düzeltin. Aralarında ayrılık çıkmasına ve kinin etkili olmasına fırsat vermeyin. Allah'ın emirlerine sarılarak ve nehiylerinden kaçınarak O'ndan korkun ki, rahmeti sizi kuşatsın cennet ve rızasına nail olmakla mutlu olasınız. [23][23]

**11.** Ey mü'minler topluluğu! Ey iman sıfatnı taşıyan ve Allah'ın kitabını ve rasulünü tasdik eden mü'minler! Hiçbir grup başka bir grupla, hiçbir kimse başka bir kimseyle alay etmesin. Belki, kendisiyle alay edilen, alay edenlerden Allah katında daha iyidir. "Nice saçı başı dağınık, toz toprak içinde, yırtık elbiseli kişi vardır ki, Allah'ı şahit göstererek yemin etse, Allah onu doğru çıkarır.[24][24] Kadınlar da diğer kadınlarla alay etmesin. Umulur ki, kendisiyle alay edilen, Allah katında, alay edenden daha üstündür. Birbirinizi ayıplamayın ve birbirinizi kötü lakapla çağırmayın. Müslümanlar bir tek şahıs gibi oldukları için, Yüce Allah, "kendinizi" buyurdu. Daha önce mü'min iken, insanın sonradan fâsık olarak isimlendirilmesi ne kötüdür. Beyzâvî şöyle der: Bu âyette, müslumanların birbirlerini kötü lakapla çağırmalarının fâsıkhk olduğuna ve fâşıklıkla imanı bir arada bulundurmanın çirkin görüldüğüne delâlet vardır.[25][25] Kim yaptığı ayıplama ve kötü lakap ile çağırmadan tevbe etmezse, işte onlar, kendilerini azaba attıkları için zâlimlerin kendileridir. [26][26]

**12.** Ey mü'minler! Aile efradınızı ve insanları itham etmekten, hainlikle suçlamaktan ve haklarında kötü zanda bulunmaktan sakının. Yüce Allah âyet-i kerimede "birçoğundan sakının" buyurdu ki, insan, her türlü zanda ihtiyatlı olsun, hemen ona karar vermesin, aksine iyice inceleyip tahkik etsin, Kuşkusuz, bazı zanda, sahibinin azaba müstehak olacağı bir günah vardır. Hz. Ömer (r.a)

---

[22][22] Beyzâvî, 3/371
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/143-144.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/144.
[24][24] Tirmizî, Menakıb, 55; İbn Mâce Zühd, 4
[25][25] Beyzâvî, 3/373
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/144.

demiştir ki: Mü'min, kardeşinin söylediği bir sözü, hayra yorumlayabiliyorsan, sakın o söz hakkında hayırdan başka bir zanda bulunma"[27][27] Müslümanların mahrem konularını araştırmayın, onların ayıplarının peşine düşmeyin.[28][28] Birbirinizi arkadan, hoşlanmayacağı kötü bir şeyle anmayın. Bu âyet, gıybetin adiliğini ve çirkinliğini öyle bir benzetme ile anlatmıştır ki, gıybetin çirkinliği, bundan daha etkili bir şeyle ifade edilemez. Yani, sizden biri, ölü haldeki müslüman kardeşinin etini yemek ister mi? Tabîî olarak bundan hoşlanmadığınız gibi, dinin emrine uyarak da gıybetten hoşlanmayın. Çünkü gıybetin cezası, ondan daha şiddetlidir. Yüce Allah, gıybet etmeyi, Ölü halde bulunan kardeşin etini yemeğe benzetti. Bırakın kardeş olmasını, bırakın Ölü halde bulunmasını, insan, insan etini yemekten hoşlanmayınca, onun, gıybetten de bu şekilde veya daha fazla hoşlanmaması gerekir. Allah'tan korkun, emirlerine sarılmak ve yasaklarından kaçınmak suretiyle azabından sakının. Yüce Allah, kendisinden korkan, tevbe eden ve O'na dönenler için tevbeyi çok kabul eden ve rahmeti bol olandır. Bu âyette, insanın, Allah'ın rahmetinden ümit kesmemesi için, hatayı itirafa, tevbe etmeye ve yapılan hatadan hemen pişmanlık duymaya teşvik vardır. [29][29]

**13.** Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi mîlletler ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli ve en üstün olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, haberi olandır.
**14.** Bedeviler, "İnandık" dediler. De ki: Siz îman etmediniz, ama "İslâm olduk" deyin. Henüz îman kalb-lerinize yerleşmedi. Eğer Allah'a ve elçisine itaat ederseniz, Allah işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.
**15.** Mü'minler ancak Allah'a ve ResûPüne îman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat edenlerdir. İşte doğrular ancak onlardır.
**16.** De ki: Siz dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde olanları da bilir, yerde olanları da. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.
**17.** Onlar İslâm'a girdikleri için sana minnet ediyorlar. De ki: Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Eğer doğru kimselerseniz bilâkis sizi îmana erdirdiği için Allah size minnet eder.
**18.** Şüphesiz Allah, göklerin ve yerin gaybını bilir. Allah yaptıklarınızı görendir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde güzel ahlâka çağırdı ve kötü ahlâkı yasakladı.

---

[27][27] Muhtasar-ı tbn Kesîr, 3/364
[28][28] Hadiste şöyle buynılmuştur: Ey diliyle iman eden ve bu iman, kalplerine ulaşmamış olan kimseler topluluğu! Müslümanların gıybetini yapmayın. Onların mahrem hususlarını araştırmayın. Bilin ki, kim kardeşinin ayıbını araştırırsa, Allah ta onun aybını araştırır. Allah ta kimin mahrem hususunu ve aybını araştırırsa, evinin içinde de olsa onu rezil eder. Tirmizî, el-Birru ve's-sılatu, 85.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/144-145.

Mü'minleri bazı çirkin fiillerden sakındırdı. Burada ise, bütün insanları birbirleriyle tanışma ve kaynaşmaya çağırdı ve onlara soy sopla öğünmeyi yasakladı. Daha sonra da, olgun mü'minin özelliklerini açıkladı. [30][30]

## Kelimelerin İzahı

Size eksik vermez.
Kabâil, kelimesinin çoğuludur. Kabile, soy ve sopun birbirine bağladığı cemaattır. Kabilenin, ooui tan daha özel bir mânâsı vardır. Çünkü "Şa'b", bir asla mensup büyük bir topluluk demektir. Şa'b, kabilelerden, kabile ise (oba) lar ve (yakın akrabalar).d an oluşur.
Şüphe etmediler, Şüphe demektir.
Başa kakarlar. bir şahsa iyilikte bulunmak ve yaptığı iyiliği başına kakmaktadır. Bunun aslı, lügatte, kesmek manasınadır. "Onlar için kesintisiz bir ecir vardır"[31][31] âyetinde de bu mânâya gelmektedir. [32][32]

## Nüzul Sebebi

İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunmuştur: Esedoğulları Rasulul-lah (s.a.v)'a gelerek dediler ki: Ey Allah'ın rasulü! Araplar seninle savaştı. Biz ise seninle savaşmadan müslüman olduk. Müslüman olmalarını, Hz. Peygamber (a.s.)'in başına kakmaya başladılar. Bunun üzerine, "Onlar, müslüman olmalarını senin başına kakıyorlar.." mealindeki âyet indi.[33][33]

## Âyetlerin Tefsiri

**13.** Bu hitap bütün insanlaradır. Yani, ey insanlar! Biz sizi kudretimizle bir tek asıldan yarattık ve bir anne ve babadan meydana getirdik. Bu sebeple, ne baba ve atalarla övünmek ne de soy-sop saymak yoktur. Hepiniz Âdem'densiniz. Âdem ise topraktandır. Sizi milletlere ve çeşitli kabilelere ayırdık ki, aranızda tanışma ve kaynaşma meydana gelsin, düşmanlık ve ayrılık olmasın. Mücâhid der ki: İnsan, nesebini tanısın da, "falan kabileden falan oğlu falan" denilsin diye böyle yaptık.[34][34] Buradaki şeklinde idi. Hafiflik sağlamak için o lerin biri hazfedildi. Şeyhzâde şöyle der: yani, sizi millet ve kabilelere ayırmasmdaki hikmet, babalar ve atalarla övünmeniz değil, birbirinizin nesebini tanımanız ve onu babasından başkasına nisbet etmemenizdir. Neseb, soylu bir kadının halktan birisiyle evlendirilmeyecek derecede, her ne kadar örf ve şeriat bakımından muteber ise de, ondan daha büyük ve şerefli olan iman ve takva ortaya çıktığında nesebe itibar edilmez. Nitekim, güneş doğduğunda yıldızlar

---

[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/147.
[31][31] Tın sûresi, 95/6
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/147.
[33][33] Mıhtasar-i İbn Kesîr, 3/369
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/147.
[34][34] Muhtasar-ı İbn Kesîr 3/367

görünmez.[35][35] İnsanlar soy ve sopla değil, ancak takva ile birbirlerinden üstün olur. Kim, dünyada şeref, âhirette makam isterse, Allah'tan korksun. Nitekim1 Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Kimi, insanların en değerlisi olma vasfı sevindiriyorsa, Allah'tan korksun"[36][36] Bir başka hadiste de şöyle buyurmuştur: "İnsanlar ikidir. Biri, iyi ve takva sahibi, Allah katında da değerli bir adam. Diğeri ise kötü, bedbaht ve Allah katında değersiz bir adamdır.[37][37] Kuşkusuz Allah, kullarını bilen ve onların gizli ve aşikâr işlerini görendir. O, takva sahibi ve günahkârı, iyiyi ve kötüyü bilir: "Kendinizi temize çıkarmayın. Allah, kötülükten sakınanı daha iyi bilir"[38][38]

**14.** Bedevîler iman ettiklerini iddia ettiler. Ey Muhammed! Onlara de ki: Şüphesiz, henüz iman etmiş değilsiniz. Çünkü iman, güven ve kalp huzuru içinde tasdik etmektir. Halbuki bu sizde yok. Öyle olsaydı İslamı kabul etmenizi ve savaş yapmamanızı Rasulullah (s.a.v)'m başına kakmazdamz. Fakat, "öldürülme ve esir edilme korkusuyla müslüman olduk" deyin. Tefsirciler şöyle der: Bu âyet, Esedoğullarından bir grup hakkında inmiştir. Bunlar kıtlık yılında Medine'ye gelmiş ve müslüman olduklarını açıklamışlardı. Bunlar Rasulullal (s.a.v)'a: "Mallarımızı ve çoluk çocuğumuzu sana getirdik. Falan ve falar oğullarının seninle savaştığı gibi, biz seninle savaşmadık" diyorlar ve bı davranışlarıyle zekat istiyor ve İslama girmelerini Peygamber'in (s.a.v. başına kakıyorlardı. Bu âyet, imanın, zahiren teslim olma ve boyun eğmeden ibaret olan İslamdan daha üstün bir mertebe olduğunu göstermektedir Oysa ki, iman henüz kalbinize girmedi. Henüz onur hakikatma ulaşamadınız, lafzı, birşeyin olacağını beklemeyi ifade eder. Yüce Allah sanki şöyle buyuruyor: İslamm güzelliklerini gördüğünüz vt imanın tadını tattığınız zaman iman kalbinize girecek. İbn Kesîr şöyle der Bu âyette anlatılan Bedevîler münafık değildi. Onlar ancak kalplerim iman iyice yerleşmemiş müslümanlardı. Ulaştıkları makamdan daha üstür bir makam iddiasında bulundular, dolayısıyle bu hususda onlara edep öğretildi. Eğer, Buhârî'nin dediği gibi, münafık olsalardı, şiddetle kmann ve rezil edilirlerdi. Sadık bir samimiyet, tam bir iman ve peygamberin başına kakmama suretiyle, Allah'a ve rasulüne itaat ederseniz, Allah size mükafatınızdan hiçbir şeyi eksik vermez. Kuşkusuz Allah, mağfireti büyük ve rahmeti bol olandır. Çünkü ve kalıpları çokluk ifade eder. Bundan sonra Yüce Allah, imanlarında sadık olan kâmil mü'minlerin sıfatlarım anlatmak üzere şöyle buyurdu: [39][39]

**15.** İman iddiasında sadık olan mü'minler, ancak, Allah ve Rasulünü tasdik eden, Allah'ın birliğini ve Rasulünün peygamberliğini kamil bir iman ve kesin bir inançla ikrar edenlerdir. Sonra imanlarında şüpheye düşüp sarsıntı geçirmeyen, bilakis tasdik ve kesin iman üzerine kalanlar, Allah yolunda ve onun rızası

---

[35][35] Beyzâvî Haşiyesi, 3/375
[36][36] Beyzâvî Haşiyesi, 3/375
[37][37] Hz. Peygamber (a.s.)'in Mekke Fethi'nde insanlara yaptığı konuşmanın bir parçasıdır. Bkz. Tirmizî, Tefsiru sûre 49/5.
[38][38] Necm sûresi, 53/32
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/148.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/148-149.

uğruna mallarını ve canlarını feda edenlerdir. İşte, iman iddiasında doğru olanlar onlardır. Yüce Allah kâmil müminleri üç sıfatla niteledi. Birincisi, Allah ve Rasulüne kesin iman. İkincisi, şek ve şüpheye düşmemek. Üçüncüsü, mal ve can ile cihâd etmek. İşte kim bu sıfatları kendinde toplarsa, o gerçek mü'mindir. [40][40]

**16.** Bu soru, inkâr ve kınama ifade eder.Yani, Ey Muhammed! Onlara de ki: Kalplerinizde ve içinizde olanı Allah'a haber mi veriyorsunuz? Oysa Yüce Allah, kulların bütün hallerini bilir. Göklerde de, yerlerde de hiçbir şey O'na gizli kalmaz. Allah, ilmi geniş olan ve herşeyi gözetleyendir. Ne bir zerre ağırlığı ne de bundan daha küçük veya daha büyük hiçbirşey O'ndan uzak kalmaz. [41][41]

**17.** Ey Muhammed! Müslüman olmalarım sana yapılmış bir ihsan sayıyorlar. O ihsana karşılık Övgü ve senayı gerekli görüyorlar. Onlara de ki, "Müslüman olmanızı benim başıma kakmayın. Çünkü onun faydası size aittir. Eğer iman iddianızda doğru iseniz bilin ki, sizi imana erdirdiği ve onda sabit kıldığı için, size en büyük minnet Allah'ın hakkıdır. [42][42]

**18.** Kuşkusuz Allah, göklerde ve yerlerde gözlere görünmeyeni bilir. Allah, kulların amellerinden haberdardır. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz. Yüce Allah bütün kâinatı bildiğini ve bütün mahlukatı ilmiyle kuşattığını tekrar haber verdi ki, ilminin, genişliğini gizli ve açıkta, zahir ve bâtında büyük küçük her şeyi kuşattığını göstersin. [43][43]

**Edebi Sanatlar**

Bu mübarek sûre, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Allah ve Rasulünden önce bir şey yapmayın" âyetinde istiâre-i temsîliyye vardır. Yüce Allah, mü'minlerin, Peygamber (a.s)'in huzurunda görüş açıklama ve karar verme hususundaki hallerini, bazı insanların, önüne geçerek yürüdüğü büyük bir melikin haline benzetti. Halbuki edep, onların, melikin önünde değil de, arkasında yürümelerini gerektirir. Bu benzetme istiâre-i temsîliyye yoluyla yapılmıştır.
**2.** "Onunla konuşurken, birbirinizle konuştuğunuz gibi, yüksek sesle konuşmayın" âyetinde mürsel mücmel teşbih vardır. Çünkü teşbih edatı zikredilmiştir.
**3.** "Size imanı sevdirdi" cümlesinden sonra "işte doğru yolu bulanlar onlardır" cümlesinde II. şahıstan III. şahsa dönüş yapılmıştır. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır.

---

[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/149.
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/149.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/149-150.
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/150.

**4.** "Size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde güzelleştirdi" cümlesi ile "fasıklığı ve isyanı çirkin gösterdi" cümlesi arasında mukabele vardır.
**5.** Savaştılar ile barıştırın arasında tıbâk vardır.
**6.** Adaletli davranın ile adaletli davrananlar arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**7.** "Sizden biriniz, ölü haldeki kardeşinin etini yemeyi ister mi?" âyetinde teşbîh-i temsilî vardır. Yüce Allah, gıybet yapanı, ölü kimsenin etini yiyen kimseye benzetti. Bunda, gıybet etmeyi zihinlerde en çirkin ve en kötü surette tasvir etmek için birçok mübalağa vardır.
**8.** Lul îman ettik ile iman etmediler, arasında tıbâk-ı selb vardır.
**9.** "Siz dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz?" âyetinde-ki istifhâm-ı inkârı, kınama ifade eder.
**10.** "Mü'minler ancak kardeştir" âyetinde teşbîh-i belîğ vardır. Bu sözün aslı şöyledir: Mü'minler, birbirlerine merhametli davranma ve yardımlaşmanın gerekli olması hususunda kardeş gibidirler. Vech-i şebeh ve teşbih edatı söylenmemiş ve böylece teşbîh-i belîğ olmuştur. Cümle aynı zamanda hasr ifade eder. [44][44]

## Bir Uyarı

Hucurât sûresi'ne "Ahlâk ve âdâb" sûresi de denir. Çünkü bu sûre güzel ahlâka ve iyi amellere irşat eder. Bu sûrede beş defa, "Ey iman edenler!" diye nida edilmiştir. Her nidada, güzelliklerden bir güzelliğe ve faziletlerden bir fazilete irşat vardır. Bu yüksek ahlâk prensiplerini maddeler halinde sunuyoruz:
**1.** Allah ve Rasulünün emirlerine boyun eğip itaat etmenin vâcib oluşu ve söz veya görüşle Rasulullah (s.a.v)'ın önüne geçilmemesinin gerekliliği: "Ey iman edenler! Allah ve Rasulünden önce birşey yapmayın."
**2.** Peygamber'e ve onun makamına saygı göstermek: "Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinden fazla yükseltmeyin."
**3.** Haberleri araştırmanın gerekliliği: "Ey iman edenler! Size bir fâsık haber getirirse onu iyice araştırın."
**4.** İnsanlarla alay etmenin yasaklanması: "Ey iman edenler! Erkeklerden bir topluluk, başka bir toplulukla alay etmesin. Olabilir ki, alay edilenler, alay edenlerden daha hayırlıdır."
**5.** Mahrem durumları araştırma, gıybet ve sû-i zannın yasaklanması: "Ey iman edenler! Zannm birçoğundan sakının.." [45][45]

## Bir Nükte

Âlimlerden birine, Sahabe (r. anhum) arasında meydana gelen savaş soruldu. Dedi ki: "Allah o kanlardan ellerimizi temiz tutmuştur. Dillerimizi onlarla kirletmeyelim. Onların arasında cereyan eden şeyin sebebi, Yusuf (a.s.) ile

[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/150-151.
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/151.

kardeşleri arasında cereyan eden şeyin sebebi gibidir"
Allah'ın yardımı ile "Hucurât Sûresİ"nin tefsiri bitti. [46][46]

[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar neşriyat: 6/151.

# KAF SURESİ

Mekke'de inmiştir, 45 âyettir.

## Takdim

Bu mübarek' sûre Mekke'de inmiş olup Allah'ın birliği, risâlet ve öldükten sonra diriLme gibi Islâmî İnanç esaslarım ele alır. Fakat sûrenin Önem verdiği asıl konu, "öldükten sonra dirilme ve haşr" konusudur. Hattâ bu konu, hemen hemen bu mübarek sûrenin özel konusudur. Kur'an bu konuyu parlak ve kesin delillerle ele alır. Bu mübarek sûre korkutucu, duyguları çok etkileyici, kalbi titretici, ruhu sarsıcıdır. İçinde bulunan tergîb ve terhîb (teşvik ve korkutma) unsurlarıyla ruhlarda hayrete düşürecek korkular ve şiddetli titremeler meydana getirir.
Bu sûre Kureyş kâfirlerinin son derece hayret edip İnkâr ettikleri bir esas meseleyle başlar. O da öldükten sonra dirilme ve yok olduktan sonra yeniden canlanma meselesidir: "Kâf, Şerefli Kur'an'a andolsun. Kâfirler, aralarından bir uyarıcının gelmesine şaştılar da, "Bu, şaşılacak bir şeydir" dediler. "Biz, öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı (dirileceğiz)? Bu, uzak bir dönüştür..."
Daha sonra bu sûre müşriklerin yani yeniden dirilmeyi inkâr edenlerin dikkatlerini, Allah'ın yüce kudretine çeker. Yüce Allah'ın bu kudreti, bu görünen kâinatın sahîfelerinde, göklerde ve yerde, suda ve bitkide, meyve ve tomurcukta, hurma ve ekinde tecellî etmektedir. Bütün bunlar, Yüce Allah'ın kudretinin kesin delilleridir: "Üstlerindeki göğe bakmazlar mı ki, onu nasıl bina etmişiz..."
Bu mübarek sûre, geçmiş milletlerin yalanlayıcılanndan ve onların basma gelen türlü musibet ve azaplardan söz etmeye geçer ki, Mekke kâfirlerini, geçmiş kavimlere gelenlerin onların da başına gelmesinden sakındırsın: "Onlardan önce Nûh kavmi, Ress halkı ve Semûd da yalanlamıştı..."
Daha sonra sûre, ölüm sarhoşluğundan, haşr korkusundan, hesabın dehşetinden ve o zor günde suçlunun karşılaşacağı sıkıntı ve şiddetlerden bahseder. Bu sıkıntılar neticede onu cehenneme atar: "Sûr'a üfürülür. İşte bu, geleceği va'dedilen gündür…"
Bu mübarek sûre, "Hak ses"ten bahsederek sona erer. Bu ses, öyle bir sestir ki, seslenildiğinde insanlar, sanki yayılmış çekirgeler gibi kabirlerinden çıkarlar. Hesap ve ceza için sevkedilirler. Onlardan hiçbiri Allah'a gizli kalmaz. Bu âyetlerle, müşriklerin yalanladığı öldükten sonra dirilme ve haşir isbat edilmektedir: "Çağıranın, yakın bir yerden sesleneceği güne kulak ver. O gün inşalar o hak sesi işiteceklerdir. İşte bu, çıkış günüdür.."[1][1]

Bismillâhirrahnıânirrahîm
**1.** Kâf. Şerefli Kur'ân'a andolsun.
**2.** Doğrusu kâfirler aralarından bir uyarıcının gelmesine şaştılar da, "Bu

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/155-156.

şaşılacak bir şeydir" dediler.
**3.** Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman ha...! Bu uzak bir dönüştür.
**4.** Biz, toprağın onlardan neleri eksilttiğini kesinlikle bilmekteyiz. Yanımızda o bilgileri koruyan bir kitap vardır.
**5.** Bilakis, onlar, Hak kendilerine gelince yalanladılar. Şimdi onlar karmakarışık bir haldedirler.
**6.** Üstlerindeki göğe bakmazlar mı ki, onu nasıl bina etmiş ve nasıl donatmışız? Onda hiçbir çatlak da yok.
**7.** Yeryüzünü de döşedik ve ona sabit dağlar koyduk. Orada gönül açan her türden (bitkiler) yetiştirdik.
**8.** Bunlar, Allah'a yönelen her kula gönül gözünü açmak ve ibret vermek içindir.
**9.** Gökten bereketli bir su indirdik, onunla bahçeler ve biçilecek taneler bitirdik.
**10, 11.** Kullara rızık olması için, birbirine girmiş, küme küme tomurcuklan olan uzun uzun hurma ağaçları yetiştirdik. Ve o su ile, ölü beldeye can verdik. İşte hayata yeniden çıkış da böyledir.
**12.** Onlardan önce Nuh kavmi, Ress halkı ve Semûd da yalanlamıştı.
**13.** Ad, Firavun, Lût'un kardeşleri de
**14.** Eyke halkı ve Tubba1 kavmi de. Bütün bunlar peygamberleri yalanladılar da onlara azabım hak oldu.
**15.** İlk yaratışta acz mi gösterdik? Hayır, onlar yeni bir yaratılıştan şüphe etmektedirler.
**16.** Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız.
**17.** Onun sağında ve solunda oturan, iki alıcı melek vardır.
**18.** İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında gözetleyen bir melek hazır bulunmasın.
**19.** Ölüm sarhoşluğu gerçekten gelir de, "İşte (ey insan) bu, senin öteden beri kaçtığın şeydir" denir.
**20.** Sûr'a üfürülür, işte bu da geleceği va'dedilen gündür.
**21.** Herkes, yanında bir sürücü ve bir de şahitle beraber gelir.
**22.** "Andolsun sen bundan gaflette idin; şimdi biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir".

**Kelimelerin İzahı**

Merîc, karışık demektir. İbnKuteybe der ki: "İş karıştı" mânâsına "Din karıştı" mânâsına denir. Aslında bu, bir şeyin sarsılması ve karar kılmaması manasınadır. Zayıflıktan dolayı yüzük sallandığında, kişi: Yüzük elimde sallandı" der.
Fürûc, yarık mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Basikât, uzun şeyler. Bir şey uzayıp boy attığında denir. Mastarı tur.
Nadîd, birbiri üstüne binmiş demektir.
Lebs, hayret, şüphe ve tereddüt demektir.
Aciz kaldık. Bir kimse bir şeyi yapmaktan âciz kalınca, denir. Geniş zamanı dır.

Rakîb, insanın amellerini gören ve koruyan demektir.
Atîd, hazır demektir. Cevherî der ki: "Atîd, hazır olan şey" demektir. "Onlar için dayanaklar hazırladı"[2][2] mealindeki âyette bu mânâyadır. Koşu için hazırlanmış ata, denir.[3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Kâf. Bu harfler, (Hurûfu mukattaâ), Kur'an'm mucizeliğine ve bu mucize kitabın, böyle hecâ harflerinden meydana geldiğine işaret etmek içindir.[4][4] Bu, cevabı zikredilmeyen bir yemindir. Yani, diğer semavî kitaplardan daha üstün ve şerefli olan Kur'an-ı Kerim'e yemin ederim ki, siz öldükten sonra mutlaka diriltileceksiniz. İbn Kesir şöyle der: Yeminin cevabı söylenmemiştir. Bu cevap, daha sonra gelen kelamın muhtevası olup peygamberliği ve âhiret hayatını isbattan ibarettir. Takdiri şöyledir: Ey Muhammedi sen, kesin olarak bir elçisin. Öldükten sonra dirilme de, elbette haktır.[5][5] Bu tür ifadeler Kur'an'da çoktur. Ebû Hayyân der ki: Burada Kur'an, kendisiyle yemin edilen şeydir. Mecîd, onun sıfatıdır. O, diğer kitaplardan üstündür. Yeminin cevabı söylenmemiş olup, daha sonraki ifade bu cevabın ne olduğunu göstermektedir. Takdiri şöyledir: Andolsun ki sen onlara, öldükten sonra dirilme var diye korkutucu olarak geldin, fakat onlar kabul etmediler.[6][6]

**2.** Müşrikler, kendilerine, onları Allah'ın azabından korkutan insanlardan, bir peygamberin gönderilmesine şaştılar. Mekke kâfirleri, "Bu, son derece garip ve hayret edilecek bir şeydir" dediler. Burada zamir yerine açık ismin getirilmesi, inkâr suçunu işlediklerini tescil etmek içindir. Âyet, hayret edilmeyecek bir şeye hayret etmelerini yadırgamaktadır. Çünkü onlar Hz. Peygamber (a.s.)'in doğruluğunu, güvenilirliğini ve samimiyetini anlamışlardı. Binaenaleyh onlara gereken hayret ve alay etmeleri değil, imana koşmaları idi. Bundan sonra Yüce Allah, onların hayret ettikleri şeyi haber vermek üzere şöyle buyurdu: [7][7]

**3.** Biz öldüğümüz ve cesetlerimiz toprak haline geldiği zaman mı dirilecek ve bulunduğumuz şekle döneceğiz??! Doğrusu bu, meydana gelmesi mümkün olmayan, son derece uzak bir dönüştür. [8][8]

**4.** Öldükleri zaman, onların vücutlarından, yerin neyi eksilteceğini, etlerinden, kıllarından ve kanlarından neyi yiyeceğini biliriz. Hiçbir şey bize kapalı kalmaz ki, onları tekrar diriltmemiz imkânsız olsun. Bu geniş bilgimizle birlikte,

---

[2][2] Yûsuf sûresi, 12/31
[3][3] es-Sıhah, .ne maddesi.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/159.
[4][4] Geniş, bilgi için, Bakara sûresi'nin başına bak.
[5][5] Bu, îbn Kesir'in ifadesinin özetidir. Bkz, el-Muhtasar, 3/371.
[6][6] Bahr, 8/120
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/159-160.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/160.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/160.

katımızda onların sayılarını, isimlerini ve yerin onlardan neyi yediğini belirtip koruyan bir kitap vardır. O kitap, her şeyi geniş geniş yazan Levh-i Mahfuz'dur. [9][9]

**5.** Bu, onların hayrete düşmelerinden daha kötü ve daha çirkin bir şey yaptıklarını ifade etmeye dönüştür. Bu da, yüce Kur'an'ı yalanlamalarıdır. Yani, onlar, ifadesinin açıklığı ve âyetlerinin parlaklığına rağmen, kendilerine geldiğinde Kur'an'ı yalanladılar, Onlar sabit olmayan ve karışık bir iş içindedirler, Bazan Peygamber (a.s.) hakkında, "O bir sihirbaz" diyorlar, bazan "O bir şair", bazan da "O bir kâhin" diyorlar. Aynı şekilde, Kur'an hakkında da, "O bir sihirdir" veya "O bir şiirdir", ya da "Evvelkilerin uydurmalarıdır" diyorlar ve benztn şeyle? söylüyorlar. Bundan sonra Yüce Allah, Âlemlerin Rabbinin yüceliğini gösteren birlik ve kudret delillerini anlattı:[10][10]

**6.** Göklerin yüksekliğine ve sağlamlığına düşünerek ve ibret gözü ile bakıp da bilmediler mi ki, onları yoktan var edebilen, öldükten sonra da insanı diriltebilir?! Gökleri, direksiz nasıl yükselttik ve yıldızlarla nasıl süsledik. Onlarda da ne çatlak, ne de yarık vardır. [11][11]

**7.** Yeryüzünü yayıp genişlettik. Orada yeryüzünün sakinlerini sarsmaktan engelleyecek sabit dağlar yarattık. Orada, manzarası güzel, bakana sevinç ve ferahlık veren her türlü bitki bitirdik. [12][12]

**8.** Bunu, Allah'a dönen ve mahlukatm eşsiz yaratılışını düşünen her kula gücümüzün sonsuzluğunu göstermek ve hatırlatmak için yaptık. [13][13]

**9.** Bulutlardan, yaran çok ve bereketli bir su indirdik. Bu suyla, güzel bahçeler, meyveli ağaçlar ve buğday, arpa ve biçilen diğer hububat gibi ekin taneleri meydana getirdik. [14][14]

**10.** Düzgün ve uzun hurma ağaçlan da meydana getirdik. Bu ağaçların, birbiri üzerine kümelenmiş tomurcuklan vardır. Ebû Hayyân şöyle der: Yüce Allah, tomurcukların çokluğunu, birbiri üzerine kümelenmiş olduklarını ve ondaki meyvelerin çokluğunu kastediyor. Meyve ilk çıktığında nar tanesi gibi kümelenmiş olur. Birbirine bitişik olduğu sürece ona " nadîd" denir. Kabuğundan çıktığında artık ona " nadîd" denmez.[15][15]

**11.** Bütün bunları, faydalanmaları maksadıyla insanlar için rızık olarak bitirdik.

---

[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/160.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/160.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/160-161.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/161.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/161.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/161.
[15][15] Bahr, 8/122
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/161.

O suyla, suyu ve bitkisi olmayan kurak bir toprağa hayat verdik de, orada bitki ve yeşil otlar bitirdik, Öldükten sonra arzı dirilttiğimiz gibi, aynı şekilde, öldükten sonra sizi de diriltip çıkarırız. İbn Kesîr şöyle der: Bu Ölü yer, üzerinde hiçbir bitki eseri olmayan kurak bir yerdi. Üzerine su inince, o kıpırdanır, kabarır ve her çeşitten iç açıcı bitkileri verir. Bunlar, gözün, güzelliğine hayret ettiği çiçek ve diğer şeylerdir. Bu durum, daha önce yeryüzünde hiçbir bitki yokken böyle olmuş ve yeryüzü kıpırdanıp yeşermiştir. İşte bu, öldükten sonra dirilmeye bir örnektir. Yüce Allah, ölü yeri dirilttiği gibi, aynı şekilde ölüleri de diriltir... [16][16]
Bundan sonra Yüce Allah, Mekke kâfirlerini uyarmak ve mazeretlerini ortadan kaldırmak için, geçmiş milletlerden yalanlayanların başlarına gelenleri onlara hatırlattı: [17][17]

**12.** O kâfirlerden önce, Nuh'un kavmi de yalanlamıştı. RessCKuyu) halkı da yalanlamıştı. Bunlar, Semud kavminin kalıntıları olup kuyu başında peygamberlerine tuzak kurmuşlardı. Semûd da yalanlamıştı. [18][18]

**13.** Âd ve Firavun kavimleri ve Lût'un kardeşleri de peygamberlerini yalanlamışlardı. Lût (a.s.), peygamber olarak gönderildiği kavimden olmadığı halde, onlardan evlenip damatları olduğu için, gönderildiği kavme, "Lût'un kardeşleri" denilmiştir. [19][19]

**14.** Bol ve girift ağaçların sahipleri de yalanlamışlardı. Bunlar Şuayb (a.s)'ın kavmidir. Bunların etrafı bahçeler ve birbirine girmiş çok ağaçla kuşatılmış olduğu için bunlara Eyke halkı denilmiştir. Tubba' kavmi de peygamberlerini yalanlamıştı. Tefsirciler der ki: Tubba', Yemen kralı idi. Bu müslüman olmuş, kavmini İslama davet etmişti. Fakat kavmi onu yalanlamıştı. Bu kral, Tubba' el-Yemânî diye bilinir.[20][20] Bu anlatılan kavimlerin hepsi peygamberlerini yalanlamıştı. İbn Kesîr der ki: Bir peygamberi yalanlayan kimse, bütün peygamberleri yalanlamış olduğu için, âyette " Peygamberler" kelimesi çoğul kılınmıştır. Bu, Yüce Allah'ın, "Nuh kavmi de peygamberleri yalanladı"[21][21] Bunun üzerine onlara ceza ve azabım gerekli oldu. Bu âyet Hz. Peygamber (a.s.)'i teselli, suçlu kâfirleri ise tehdit etmektedir. [22][22]

**15.** İlk yaratmadan âciz mi kaldık ki, onları öldükten sonra diriltmekten âciz kalalım? Kurtubî der ki: Bu âyet, öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenleri kınama ve "Bu, imkânsız bir dönüştür" sözlerine bir cevaptır. Yüce Allah'ın bundan maksadı şudur: İlk yaratmaktan âciz kalmadık. Yeniden yaratmak ondan daha

---

[16][16] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/372
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/161.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/161-162.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/162.
[20][20] Cemel Haşiyesi, 4/91
[21][21] Şuarâ sûresi, 26/105. Kurtubî, 17/8
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/162.

kolaydır. Öyleyse, öldükten sonra yeniden yaratmaktan âciz kalacağımız nasıl düşünülür? Ama onlar öldükten sonra dirilme ve haşirde, tereddüt, kuşku ve şaşkınlık içindedirler. Âlûsî der ki: Yüce Allah bu âyette " ikinci yaratılış" demeyip te, " yaratma" kelimesini nekre olarak getirip onu " yeni" diye nitelemiştir. Bunu, müşriklerin öldükten sonra dirilmeyi imkânsız görmelerine ve onun, şanına Önem verilmesi gereken büyük bir yaratma olduğuna dikkat çekmek için yapmıştır. Onun haberi de büyük bir haberdir.[23][23]
Bundan sonra Yüce Allah, ilminin genişliğine ve kudretinin sonsuzluğuna dikkat çekti: [24][24]

**16.** Andolsun insan cinsini biz yarattık. Onun kalbinde ve gönlünde olanları biliriz. İnsanın niyetlerinden ve sırlarından hiçbir şey bize gizli kalmaz. Biz ona şah damarından daha yakınız. Bu, boyunda bulunan ve kalbe bağlı olan büyük damardır. Ebû Hayyân şöyle der: Biz ona bilgi bakımından daha yakınız. Onu ve bütün hallerini biliriz. Onun sırlarından hiçbir şey bize gizli kalmaz. Hal böyle olunca, sanki Yüce Allah ona yakınmış gibi olur. Bu, çok yakın olmanın temsili bir ifadesidir. Bu, Arapların, "O bana, etek bağlama yeri gibidir[25][25] sözüne benzer. İbn Kesîr de şöyle der: "Bundan maksat meleklerimiz insana şah damarından daha yakındır" demektir. Allah'ın insana hululü ve onunla birleşmesinin olamayacağı icmâ' ile sabittir. Allah bu sıfatlardan mukaddes ve yücedir. İbn Kesîr'in bu tefsiri, "Biz ona sizden daha yakınız. Ama göremezsiniz"[26][26] mealindeki âyetin tefsirine benzer. O burada, "Allah, bununla melekleri kastediyor" demiştir.[27][27] Bundan sonra gelen âyet de bunu göstermektedir: [28][28]

**17.** İnsanla görevli, biri sağında oturmuş iyiliklerini diğeri solunda oturmuş kötülüklerini yazan iki melek zabıt tutarlarken, Allah ona daha yakındır. Bu cümlede hazif olup takdiri şöyledir: " Sağında bir oturucu, solunda bir oturucu vardır" ikincisinden anlaşıldığı için birincisi hazf edilmiştir. Mücâhid şöyle der: Allah, insanın bütün hallerini bildiği halde, delil getirip susturmak için, yaptıklarını muhafaza eden ve yazan iki melek gece, iki melek de gündüz, görevlendirmiştir. Biri sağında olup iyiliklerini, biri de solunda olup kötülüklerini yazar. İşte Yüce Allah'ın, âyetinin mânâsı budur.[29][29] Âlûsî de der ki: Bundan maksat şudur: İki koruyucu zabıt meleği, onun söylediklerini yazarken. Yüce Allah, insanın durumunu, her gözetleyiciden daha iyi bilir. Burada Yüce Allah'ın, iki meleğin korumasını istemeye ihtiyacı olmadığı bildirilmektedir. Zira Yüce Allah, o iki melekten daha iyi bilir ve onlara gizli kalan şeylerden haberdardır. Fakat hikmet, şahitlerin bulunacağı kıyamet

---

[23][23] Rûbu'I-meânî, 26/178
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/162.
[25][25] Bahr, 8/123
[26][26] Vakıa sûresi, 56/85
[27][27] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/373
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/162-163.
[29][29] Kurtubî, 17/9

gününde, o iki meleğin yazmış oldukları sahifeleri göstermeleri için, yazıya geçirmiş olmalarını gerektirmektedir. Kul, Allah'ın, ilmiyle her şeyi kuşattığını bilmekle birlikte, meleklerin bunları yazdığını da bilince, iyilikleri daha çok yapma, kötülüklerden de uzak durma arzusu artar.[30][30]

**18.** İnsan, hayır veya şer ne söylerse, mutlaka yanında, onun sözünü yazan ve gözetleyen bir melek vardır. O nerede olursa olsun, kendisine emredilen şeyi yazmak için onunla hazırdır. İbn Abbas şöyle der: Hayır ve serden söylediği her şeyi yazar.[31][31] Hasan Bas-rî de der ki: Âdemoğlu öldüğünde defteri dürülür. Kıyamet gününde ona şöyle denilir: "Kitabını oku. Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter.[32][32]

**19.** İnsanı bayıltan ve aklını gideren Ölüm sarhoşluğu ve şiddeti, hak olan âhiret sıkıntıları ile geldiğinde, ki onu inkâr eden şahıs bunu açık açık görecektir, İşte bu, kendisinden kaçtığın ve korktuğun şeydir. Aişe'den (r. anhâ) rivayet olunduğuna göre, Peygamber (a.s.)'e, ölüm baygınlığı geldiğinde, yüzünden teri silmeye ve şöyle demeye başladı: "Subhânallah! Kuşkusuz ölümün sarhoşlukları vardır."[33][33]

**20.** Öldükten sonra dirilme için sûr'a üfürül-düğünde, işte o gün, Allah'ın, kâfirleri azap ile tehdit ettiği gündür. [34][34]

**21.** İyi olsun, günahkâr olsun, her insan iki melekle birlikte gelir. Meleklerden biri onu mahşere götürür, diğeri ise yaptıklarıyla, onun hakkında şahitlik yapar. Ibn Abbâs şöyle der: Onu mahşere götüren, meleklerdendir. Şahitlik yapan ise, kendilerinden bir şahit yani elleri ve ayaklarıdır: "O gün, dilleri, elleri ve ayakları yapmış olduklarından dolayı haklarında şahitlik eder."[35][35] Mücâhid de şöyle der: Sevkeden ve şahitlik eden iki melektir. Biri onu sevkeden, diğeri de hakkında şahitlik eden melektir.[36][36]

**22.** Ey insan! Sen bu zor günden gafildin. Fakat biz, dünyada iken senin kalbin, gözün ve kulağın üzerinde bulunan perdeleri şimdi giderdik Bugün artık gözün kuvvetli ve keskindir. Engeller tamamen ortadan kalktığı için, onunla daha önce göremediğin şeyleri görürsün. [37][37]

---

[30][30] Rûhu'l-meânî, 26/179
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/163.
[31][31] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/374
[32][32] îsrâ sûresi, 17/14, Bahr, 8/124
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/163-164.
[33][33] Buhârî, Rikâk 81/42.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/164.
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/164.
[35][35] Nûr sûresi, 24/24
[36][36] Biz burada Mücâhid'in görüşünü tercih ettik. Zira âyet-i kerîmenin zahiri budur. Bu, Ta-berî ve Ibn Kesîr'in de tercihidir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/164.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/164.

**23, 24, 25, 26.** Yanındaki arkadaşı, "İşte bu yanımdaki hazır" der. (İki meleğe şu emir verilir): "Haydi i-kiniz her inatçı kâfiri, hayra bütün hızıyla engel olanı, azgın şüpheciyi Allah ile beraber başka ilâh edineni, cehenneme atın, şiddetli azaba bırakın".
**27.** Müşrikin arkadaşı (şeytan) der ki: Rabbimiz! Ben onu azdırmadım. Fakat kendisi derin bir sapıklık içindeydi.
**28.** Allah buyurur: Huzurumda çekişmeyin! Ben size daha önce uyarı göndermiştim.
**29.** Benim huzurumda söz değiştirilmez ve Ben kullara asla zulmedici değilim.
**30.** O gün cehenneme "Doldun mu?" deriz. O da "Daha var mı?" der.
**31.** Cennet de takva sahipleri için, uzak olmayan bir yere yaklaştırılır.
**32, 33.** "İşte size va'dedilen budur. Ki o, Allah'a yönelen, emirlerine riâyet eden, görmediği halde Rah-mân'dan korkan ve Allah'a yönelmiş bir kalb ile gelen kimselere mahsustur."
**34.** Oraya selâmetle girin. İşte bu, ebedî yaşama günüdür!
**35.** Orada onlara diledikleri herşey vardır. Katımızda fazlası da vardır.
**36.** Biz, onlardan önce kendilerinden daha güçlü olan, diyar diyar dolaşan nice nesilleri helak etmişizdir, kurtuluş var mı?
**37.** Şüphesiz ki bunda aklı olan veya hazır bulunup kulak veren kimseler için bir öğüt vardır.
**38.** Andolsun biz gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk dokunmadı.
**39.** Dediklerine sabret. Güneşin doğuşundan ve batışından önce Rabbini hamd ile teşbih et.
**40.** Gecenin bir bölümünde ve secdelerin ardından da O'mı teşbih et.
**41.** Çağıranın yakın bir yerden nida edeceği güne kulak ver.
**42.** O gün insanlar bu hak sesi işiteceklerdir. İşte bu, çıkış günüdür.
**43.** Şüphesiz biz diriltir ve öldürürüz. Dönüş de ancak bizedir.
**44.** O gün yer yarılır, onlar çabucak ayrılır. Bu, bize göre kolay olan bir haşirdir.
**45.** Biz onların dediklerini çok iyi biliriz. Sen onların üzerinde bir zorlayıcı değilsin, uyarımdan korkanlara Kur'an'la öğüt ver.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, müşriklerin, öldükten sonra dirilmeyi inkâr etmelerini anlattıktan ve öldükten sonra dirilme ve haşrin vuku bulacağını gösteren delilleri getirdikten sonra burada da kâfirin âhirette karşılaşacağı şiddet ve sıkıntıları ve iyi mü'minler için cennette hazırlamış olduğu nimetleri anlattı. Bu mübarek sûreyi, öldükten sora dirilmeye dair delilleri, bu dirilmenin hallerini ve aşamalarını anlatarak sona erdirdi. [38][38]

[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/167.

## Kelimelerin İzahı

Yaklaştırıldı. Bir şey yaklaştığında denir. Geniş zamanı dür. " onu yaklaştırdı" demektir.
Evvâb, Allah'a çok dönen. Bir kimse, geri döndüğünde denir. Geniş zamanı mastarı dir. Bu kelime, bundan türemiştir. Batş, şiddetle yakalamak demektir.
Gezip dolaştılar. Aslında, bir şeyi araştırmak demektir. Şair der ki:
Ölüm korkusuyla ülkeleri incelediler. Yeryüzünde, dol aşılabilecek her yeri dolaştılar.[39][39]
Mahîs, kaçacak yer demektir. Bir kimse, kaçmak istediği zaman denir. Geniş zamanı , mastarı dır.
Luğûb, yorgunluk manasınadır. [40][40]

## Nüzul Sebebi

Katâde'den şöyle rivayet edilmiştir: Yahudiler dediler ki: "Allah, gökleri ve yeri altı günde yarattı. Bu günlerin başı pazar, sonu ise Cuma'dır. Allah bunları yaratırken yoruldu. Cumartesi günü dinlendi." Yahudiler bu güne, "dinlenme günü" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah, sözlerinde onları yalanladı. Şu mealdeki âyet indi: "Andolsun biz gökleri yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk dokunmadı.."[41][41]

## Âyetlerin Tefsiri

**23.** İnsan ile görevli melek der ki: Bu, beni kendisiyle görevlendirdiğin Âdemoğludur. Onu ve amel defterini getirdim. [42][42]

**24.** Yüce Allah, getiren ve şahitlik eden o iki meleğe şöyle der: "Hakka karşı inat edip hesap gününe inanmayan bütün kâfirleri cehenneme atın"[43][43]

**25.** Malından, ödemesi gerekli olan her hakkı ver-meyen din hakkında kuşkulu saldırgan zâlimi, atın cehenneme.[44][44]

**26.** O, Allah'a ortak koşan ve onun birliğine inan-mayan kimsedir. Onu cehennem ateşine atın. " onu atın" sözünü, tekit için tekrarladı. [45][45]

**27.** Arkadaşı, Yani ona musallat kılman şeytan: "Rabbimiz, onu ben saptırmadım, ,l Fakat o, kendi ihtiyariyle saptı. Zorlama veya icbar olmadan

---

[39][39] Kurtubî, 17/22
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/167.
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/167-168.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/168.
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/168.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/168.
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/168.

körlüğü hidayete tercih etti" der. Bu âyette hazif vardır. Âyetin akışı hazfin ne olduğunu göstermektedir. Sanki kâfir şöyle der: "Ey Rabbim! Beni azdıran, şeytanımdır. Bunun üzerine Şeytan şöyle der: Rabbimiz! Onu ben azdırmadım. Aksine o, kendisi sapmış ve hakka karşı inat göstermişti. Ben de bu hususta ona yardımcı oldum. [46][46]

**28.** Bunun üzerine Yüce Allah, kâfirlere ve onların arkadaşları olan şeytanlara şöyle der: Burada tartışmayın. Ne tartışma fayda verir, ne de çekişme. Daha önce Ben sizi, peygamberler vasıtasiyle azabıma karşı uyarmış ve sizi şiddetli azabımdan sakm-dırmıştim. O âyetler ve uyarılar size fayda vermedi. [47][47]

**29.** Sözüm bozulmaz, suçlu kâfirlerin cezalandırlacağı-na dair olan hükmüm değiştirilmez. Tefsirciler der ki: Bundan maksat, Yüce Allah'ın, kâfirlere azap edeceğine ve onları cehennemde sonsuza kadar bırakacağına dair sözüdür. Nitekim şu mealdeki âyet de bunun delilidir: "Andolsun ki cehennemi insanlar ve cinlerle toptan dolduracağım"[48][48] Ben zâlim değilim ki, herhangi bir kimseye hak etmeden azap edeyim ve onu suçsuz yere cezalandırayım. [49][49]

**30.** O korkunç günü hatırla. O gün Yüce Allah, cehenneme, "doldun mu?" der. Cehennem de, "daha fazlası var mı?" diye cevap verir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Sürekli olarak cehenneme suçlu atılır. Cehennem "daha var mı?" diye sorar. Sonunda İzzet sahibi olan Yüce Allah oraya ayağını koyar. Bunun üzerine cehennem: "İzzetin ve keremin hakkı için yeter" der ve büzülür.[50][50] Açık olan şudur ki, bu soru ve cevap hakikattir. Allah'ın her şeye gücü yeter. Çünkü, cansız varlıkları, ağacı, taşı konuşturmak aklen caiz olup, şer'an da meydana elmiştir. Kur'an-ı Kerim, karıncanın konuştuğunu ve herşeyin, Allah'ı hamd ile teşbih ettiğini haber vermiştir. Sahih-i Müslim'de şöyle bir hadis vardır: "Ahir zamanda müslümanlar yahudileri öldürecekler. Öyleki, bir yahudi ağacın ve taşların arkasına gizlenecek de, Allah o ağacı ve taşı konuşturacak..."[51][51] Bir görüşe göre bu âyet, olayı temsili olarak anlatmakta ve cehennemin genişliğini ve kenarlarının birbirinden uzaklığını tasvir yoluyla ifade etmektedir. Cehennem o kadar geniş ve büyüktür ki, bütün kâfirler ve suçlular oraya atılsa, onları içine alır.[52][52] Bu, Arapların şu sözüne benzer: Duvar çiviye, "beni niçir yarıyorsun?" demiş, o da, "Bana vurana sor" diye cevap vermiştir. Yüce Allah, bedbahtların hallerini anlattıktan sonra, bahtiyar kimselerin durumunu anlatmak üzere şöyle buyurdu: [53][53]

---

[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/168.
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/168.
[48][48] Hûd Suresi, 11/119. Bkz. Cemel Haşiyesi, 4/96; Kurtubî, 17/17.
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/168.
[50][50] Buhârî, Tefsir 50/1; Ahmed b. Hanbel, Mlisned 3/234. Müslim, Cennet, 51/37.
[51][51] Buharı, Cihad 94; Müslim, Filen 86.
[52][52] Bu görüşe göre, orada konuşma yokîur. Bu ancak temsil yollu bir ifade olup Halefin görüşüdür. Kurlubî, bunun, Mücahidin yorumu olduğunu nakleder. Birinci görüş, Selefin
görüşüdür.
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/168-169.

**31.** Cennet, takva sahibi mü'minler için uzak olmayan bir yere yaklaştırılır. Mü'minlere daha fazla ikramda bulunmak için Cennet, görebilecekleri bir yerde bulunacak şekilde yaklaştırılır. [54][54]

**32.** Onlara şöyle denilir: Gördüğünüz bu nimet, Allah'ın, kendisine dönen ve ahdini ve emrini koruyan her kula vadettiği nimettir. [55][55]

**33.** Bu nimet, kesin inancından dolayı, Allah'ı görmeden ondan korkan ve itaat eden; tevbe eden, boyun eğen ve teslim olan bir kalp ile gelen kimseler içindir. [56][56]

**34.** Onlara denilir ki: Cennete, azaptan, kederden ve gamdan selamette kalmış olarak girin. Bu gün, sonu olmayan, ebedi kalınacak bir gündür. Çünkü Cennette ölüm de yoktur, yok olma da... [57][57]

**35.** Onlar için Cennette, canlarının istediği ve gözlerinin zevk aldığı her şey vardır. Bizim katımızda, bundan daha fazla ihsan ve ikram vardır. O da, Yüce Allah'ın zâtına bakmaktır.[58][58]
Bundan sonra Yüce Allah, Mekke kâfirlerinden önce peygamberleri yalanlayanların başına gelenleri anlatarak onları korkuttu: [59][59]

**36.** Kureyş kâfirlerinden önce, suçlu kâfirlerden birçok milleti yok ettik. Onlar, Kureyş kâfirlerinden daha kuvvetli ve yakalaması onlardan daha güçlü ve ezici idîfer. Kendileri için ölümden kaçacak ve Allah'ın azabından kurtulacak bir yer bulabilir miyiz diye ülkeleri gezip etraflarını dolaştılar. [60][60]

**37.** Anlatılan o zâlim ülkelerin yok edilme işinde, düşünen akıl sahibi olan veya ibret ve Öğüt almak maksadıyle, bütün kalbi ile öğüde kulak veren kimse için ibret ve öğüt vardır. Süfyan, "kalben dinlemeyen orda hazır sayılmaz" der. Dahhak da şöyle der: Bir kimse huzuru kalp ile bir şeyi dinlediğinde, Arap der.[61][61] Kalp, aklın yeri olduğu için, Yüce Allah, "Akıl", "kalp" kelimesiyle ifade etti. Nitekim bir âyet-i kerimede mealen şöyle buyurulmuştur: "Gerçek şu ki, gözler kör olmaz. Lakin göğüsler içindeki kalpler (akıllar) kör olur"[62][62]

**38.** Bu âyet Yahudilere bir cevaptır. Şöyle ki onlar, şu iddiada bulunmuşlardı:

---

[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/169.
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/169.
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/169.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/169.
[58][58] Bu görüş, Enes ve Cabir b. Abdillah'tan rivayet edilmiştir. Onlar der ki: Ayetteki "mezîd"den maksat, Allah'ın mü'minlere tecelli etmesidir. Mü'minler bu tecelli neticesinde Allah'ı göreceklerdir. Bu, her Cumada olacaktır. Bkz. Ruhu'i-Meanî, 26/190..
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/169.
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/169-170.
[61][61] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/378
[62][62] Hacc Sursi, 22/46
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/170.

"Allah, gökleri ve yeri altı günde yarattı. Bunların ilki pazar, sonu ise cuma günü idi. Allah yoruldu ve Cumartesi günü dinlendi. Arş'ın üstüne sırt Üstü yattı" İşte Yüce Allah, bu âyetle, onları yalanlamıştır.[63][63] Yani, Allah, büyük ve yüksek yedi göğü; yoğun ve geniş yeri ve bu ikisi arasında bulunan mahlu-katları altı günde yarattı. Ona hiçbir yorgunluk ve bitkinlik gelmedi. [64][64]

**39.** Ey Muhammedi Yahudilerin ve diğerlerinin yani Kureyş kâfirlerinin söylediklerine sabret. Güzel bir şekilde onlardan ayrı dur. l Rabbini. O'na layık olmayan şeylerden uzak tut. Sabah ve ikindi vakitlerinde O'nun için namaz kıl ve O'na ibadet et. Bu iki vaktin, şeref ve faziletinin çokluğundan dolayı, Yüce Allah, özel olarak bunları zikretti. [65][65]

**40.** Geceleyin Allah için teheccüd namazı kıl. Farz namazların ardından da nafile namazı kıl. İbn Kesir şöyle der: Mirac'tan önce farz namaz, iki rekat güneş doğmadan, iki rekat ta batmadan önce olmak üzere iki vakitti. Gece namazı kılmak Hz. Peygamber (a.s)'e ve ümmetine vacib oldu. Bir sene sonra ümmete farz oluşu neshedildi. Daha sonra da, Miraç gecesi beş vakit namaz farz kılınmakla hepsi neshedildi. Sadece onlardan sabah ve ikindi namazı kaldı. Bunların biri güneş doğmadan, öbürü de batmadan önce kılman namazlardır.[66][66]

**41.** Ey Muhammed! İsrafil'in yakın bir yerden, haşr için yapacağı çağrıya kulak ver. İsrafil, o kadar yakından seslenir ki, bu ses herkese eşit şekilde ulaşır. Ebussuud şöyle der: Bu âyet, haber verilen şeyin durumunun korkunç ve dehşet verici olduğunu ifade eder. Seslenen İsrafil (a.s.)'dir O şöyle seslenir: Ey çürümüş kemikler! Ey kopmuş mafsallar, parçalanmış etler! Ey dağılmış saçlar! Allah size, hüküm günü için bir araya gelip toplanmanızı emrediyor.[67][67]

**42.** Hak olarak gelecek olan, öldükten sonra dirilme sesini, yani Sûr'a yapılan ikinci üfürmeyi duydukları gün, işte o gün, kabirlerden çıkış günüdür. [68][68]

**43.** Dünyada mahlukata hayat veren de onları öldüren de biziz. Ahirette de, hesap için, dönüşleri başkasına değil bize olacaktır. [69][69]

**44.** Arzın çatlayıp onlardan ayrılacağı ve münadinin davetine cevap vermek üzere kabirlerinden hızla çıkıp hesap yerine gidecekleri gün Bu, sadece bize

---

[63][63] Bu Katade ve Kclbî'nin görüşüdür. Kurtubî'de böyledir. Bkz. 17/24.
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/170.
[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/170.
[66][66] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/378
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/170.
[67][67] Ebussuud, 5/96
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/170-171.
[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/171.
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/171.

kolay gelen bir diriltme ve toplamadır. Yorulmaya ihtiyaç duyulmaz. [70][70]

**45.** Biz Kureyş kafirlerinin, söylediklerini, yani öldükten sonra dirilmeyi inkâr ettiklerini, seninle ve peygamerliğinle alay edip eğlendiklerini pek iyi biliyoruz. Bu âyetle Peygamber (a.s.) teselli edilmekte, kâfirler ise tehdit edilmektedir. Ey Muhammed! Sen onları İslama zorlamak üzere başlarına musallat kılınmış değilsin. Sen sadece uyarıcı olarak gönderildin. Azabımdan korkanlara bu Kur'an'la öğüt ver. Yüce Allah bu mübarek sûrenin başı ile sonu arasında uygunluk olsun diye, sûreye Kur'an'a yemin ile başladığı gibi, onu, "Kur'an ile öğüt ver" emriyle sona erdirdi. [71][71]

## Edebi Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz.
**1.** "Kâfirler dediler ki" âyetinde, zamir yerine açık isim kullanılmıştır. Yani, kâfirlerin inkârlarını tescil etmek için "dediler" yerine, "Kâfiler dediler ki" denilmiştir.
**2.** "Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı?" sorusu, öldükten sonra dirilmenin imkânsızlığını ifade etmek İçin, inkâr tarzında sorulmuş bir sorudur.
**3.** "Bilakis onlar hakkı yalanladılar". Bu, Allah âyetlerini ve mucizelerle desteklenmiş olan Peygamberini yalanlamadır. Önceki âyette ifade edilen hayret etmelerinden daha kötü ve çirkin şey yaptıklarını açıklamak için, önceki konuyu bırakıp bunu vurgulamak maksadıyle, idrab için olan edatı kullanılmıştır.
**4.** "Çıkış da böyledir" âyetinde mürsel mücmel teşbih vardır. Ölülerin diriltilmesi, ölü, yeryüzünden bitkilerin çıkarılmasına benzetilmiştir.
**5.** "Biz ona Şah damarından daha yakınız" âyetinde istiare-i temsîliyye vardır. Yüce Allah, kulların hallerini ve akıllarından geçen şeyleri bilmesini, kalplere yakın olan Şah damarına benzetmiştir. Bu, istiare yoluyla, yakınlığı temsili olarak ifade etmektir. Arapların şu sözüne benzer: O bana, doğum yaptıran ebenin oturduğu yer gibidir. O bana eteğin bağlandığı yer gibidir. Yani son derece yakındır.
**6.** "Onun sağında ve solunda oturan iki melek vardır" âyetinde icaz yoluyla hazif vardır. Takdiri şeklindedir. İkinci kelimesinden anlaşıldığı için, birincisi hazfedil-miştir. Ayrıca "sağ" ve "sol" kelimeleri arasında tıbak vardır.
Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**7.** "Ölüm sarhoşluğu geldi" cümlesinde istiare-i tas-rihiyye vardır. Yüce Allah, ölmek Üzere olan bir kimsenin, ölürken karşılaşacağı sıkıntılı hal için, "Sarhoşluk" mânâsına gelen kelimesini müstear olarak kullandı.
**8.** "İnatçı" ve "hazır" kelimeleri arasında, harfleri değiştiği için cinas-ı nakıs vardır.

---

[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/171.
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/171.

**9.** "Hayat veririz" ile " öldürürüz" kilemelerİ arasında tıbak vardır.
**10.** Gibi, âyet sonlarında uygunluk ve akıcı, güzel bir seci' vardır. Aynı şekilde âyet sonlarında uygunluk vardır. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır. Çünkü bunda kulağa hoş gelen güzel bir etki vardır.
Allah'ın yardımıyle "Kâf Sûresi "nin tefsiri bitti. [72][72]

---

[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/171-172.

# ZÂRİYÂT SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 60 âyettir.

## Takdim

Bu mübarek sûre, iman esaslarım yükselten, gözleri, bir ve herşeye gücü yeten Allah'ın kudretine çeviren ve takva ve iman esasları üzerine yerleşmiş bir akîde kuran Mekkî sûrelerdendir.
Bu mübarek sûre, toz kaldıran, denizlerde gemileri yürüten rüzgarlardan, yağmur sularını taşıyan bulutlardan, bir olan Allah'ın kudretiyle su üzerinde giden gemilerden, ve mahlukatın işlerini yürütmekle görevli temiz meleklerden söz ederek başlar. Öldükten sonra dirilme ve hesabın ve haşrin mutlaka meydana geleceğine dair bu dört şeye yemin edilmiştir.
Sonra sûre burdan, Kur'an'ı ve âhireti yalanlayan Mekke kâfirlerinden söz eder. Onların dünyadaki hallerini ve âhiretteki akıbetlerini açıklar. Şöyle ki, onlar cehennem ateşine arzedilirler ve onun azabına ve cezasına atılırlar.
Bundan sonra sûre, takva sahibi mü'minlerden ve Allah'ın, âhirette onlara hazırladığı nimet ve ikramlardan bahseder. Bu nimetler onlar için, dünyada güzel amel işlediklerinden dolayı hazırlanmıştır. Sure bunlardan, Kur'an'm teşvik ve sakındırma, mazur görme ve korkutma üslubuyla söz eder.
Daha sonra sûre, bu geniş kâinatta yani göklerde, yerlerde, dağlarda, vadilerde ve insanın eşsiz surette ve en güzel bir yaratılışla yaratılmasında, Allah'ın birliğini ve gücünü gösteren delillerden bahseder. Bütün bunlar, âlemlerin rabbinİn gücünü gösteren delillerdir.
Bundan sonra sûre, değerli peygamberlerin kıssalarından, azgın milletlerin peygamberlere karşı tutumlarından ve başlarına gelen azap ve helakten söz eder. İbrahim, Lut ve Musa (a.s)'nin kıssalarım ve azgın ve zorba olan Ad, Semud ve Nuh kavminin kıssalarını anlatır. Kur'an-ı Kerim'de bu kıssaların anlatılması ve tekrar edilmesinde, değerli peygamberler için bir teselli ve basiret sahipleri için de bir ibret vardır. Aklı olan veya hazır bulunup kulak veren kimseler bundan ibret alır.
Bu mübarek Sûre, insan ve cinlerin yaratılmasındaki maksadı açıklayarak sona erer. O da Yüce Allah'ı tanımak. Ona ibadet etmek ve birlemektir. Çeşitli yaklaşma vesileleri ve ibadetlerle sadece ve samimiyetle Ona yönelmektir. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3, 4, 5, 6.** Esip savuranlara, yük yüklenenlere, kolayca süzülenlere, işi taksim edenlere andolsun ki, size va'dedilen kesinlikle doğrudur ve ceza mutlaka gerçekleşecektir.
**7, 8, 9.** Yollara sahip göğe andolsun ki, siz şüphesiz farklı bir söz ve görüş içindesiniz. Bundan çevrilen çevrilir.

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/175.

**10.** Kahrolsun o koyu yalancılar!
**11.** Onlar eğlenceye dalmış gafillerdir.
**12.** Ceza gününün ne zaman olduğunu sorarlar.
**13.** O gün onların ateşe sokulacakları gündür.
**14.** "Azabınızı tadın! Acele gelmesini beklediğiniz şey budur işte!" denir.
**15, 16.** Şüphesiz ki sakınanlar Rablerinin kendilerine verdiğini alarak cennetlerde ve pınar başlarında bulunacaklar. Kuşkusuz onlar, bundan önce dünyada güzel iş yaparlardı.
**17.** Geceleri pek az uyurlardı.
**18.** Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi.
**19.** Mallarında, muhtaç ve yoksullar için bir hak vardı.
**20.** Kesin olarak inananlar için yeryüzünde âyetler vardır.
**21.** Kendi nefislerinizde de öyle. Görmüyor musunuz?
**22.** Rızkınız da, size va'dedilen şeyler de semâdadır.
**23.** Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki bu vaad, sizin konuşmanız gibi kesin ve gerçektir.
**24.** İbrahim'in ağırlanan misafirlerinin haberi sana geldi mi?
**25.** Onlar İbrahim'in yanına girmişler, selâm vermişlerdi. O da selâmı almış, "Bunlar tanınmamış bir topluluk" demişti.
**26.** Hemen ailesinin yanma giderek, semiz bir dana getirmiş,
**27.** Onların önüne koyup "Yemez misiniz?" demişti.
**28.** Derken onlardan endişeye düştü. "Korkma" dediler ve ona âlim bir oğlan çocuğu müjdelediler.
**29.** Karısı çığlık atarak geldi. Yüzüne vurarak "Ben kısır bir kocakarıyım" dedi.
**30.** Onlar "Bu böyledir. Rabbin söylemiştir. O, hikmet sahibidir, biiendir." dediler.
**31.** İbrahim "O halde işiniz nedir ey elçiler?" dedi.
**32.** Biz dediler, suçlu bir kavme gönderildik.
**33.** Üzerlerine çamurdan taş yağdırmamız için (geldik).
**34.** (Bu taşlar), aşırı gidenler için Rabbinin katında işaretlenmiş (taşlardır).
**35.** Bunun üzerine orada bulunan mü'minleri çıkardık.
**36.** Zâten orada bir ev halkından başka müslüman da bulmadık.
**37.** Elem verici azaptan korkanlar için orada bir alâmet bıraktık.

## Kelimelerin İzahı

Hubük, kümesinin çoğulu olup, "yollar" demektir. Vezin ve mânâ bakımından tarika (yol) kelimesine benzer. Zeccâc şöyle der: Hubük, "güzel yollar" demektir. lûgatta, "işi güzel yapılan" demektir.[2[2]]
İbn A'rabî de şöyle der; Her şey ki, sağlam yaptın ve onun işini güzel ettin, o zaman, sana, "onu güzel yaptın" mânâsında denilir.[3[3]]

---

[2[2]] Zâdu'l-mesîr, 8/29
[3[3]] eI-Bahr, 8/132

Harrâsûn, "yalancı" mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.
Ğanıra, bir şeyi örten ve kapatan manasınadır. "Derin nehir" için denmesi de bundandır.
Uyurlar. "gece uyumak" demektir.
Hissetti.
Sarra, feryat ve çığlık manasınadır.
Müsevveme; âlâm etlenmiş, damgalanmış demektir. [4][4]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Bu, Yüce Allah'ın yaptığı bir yemindir. Yani, toprağı savurup dağıtan ve kumları bir yerden başka bir yere taşıyan rüzgârlara yemin ederim. [5][5]

**2.** Yağmur taşıyan bulutlara yani, İnsana hayat veren su yüklü bulutlara yemin ederim. [6][6]

**3.** Âdemoğlunun soyunu taşıyarak su yüzünde kolaylıkla ve rahatça akıp giden gemilere yemin ederim. [7][7]

**4.** Kullar arasında nzıkları ve yağmurları bölüştüren meleklere yemin ederim ki size va'dedilen doğrudur. Her melek bir işle görevlendirilmiştir. Cebrail (a.s.) peygamberlere vahiy getirmekle; Mikail, (a.s.) rızık ve rahmet dağıtımıyle; İsrafil (a.s.) sûr'a üfürmekle; Azrail (a.s.) de, ruhları almakla görevlidir.[8][8] Tefsirciler şöyle der: Kendileriyle yemin edilen bu şeyler değerli oldukları ve bunlarda Allah'ın güzel sanat ve gücüne delâlet bulunduğu için, Yüce Allah bunlarla yemin etti. Yüce Allah bundan sonra, yeminin cevabını söylemek üzere şöyle buyurdu: [9][9]

**5.** Size va'dedilen sevap, ceza, haşir ve neşir kesinlikle haktır, muhakkak olacaktır, onda yalan yoktur. [10][10]

**6.** Hesap, mutlaka gerçekleşecektir.
Bundan sonra Yüce Allah, başka bir yemin zikrederek şöyle buyurdu: [11][11]

**7.** Sağlam yolları olan ve sağlam yapılı olan göğe yemin ederim ki, [12][12]

**8.** Bu, yeminin cevabıdır. Yani, Ey kâfirler! Kuşkusuz siz, Muhammed'in işi

---

[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/178-179.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/179.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/179.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/179.
[8][8] Cemel Haşiyesi, 4/201
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/179.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/179.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/179.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/179.

hususunda tutarsız bir görüştesiniz. Kiminiz "O bir sihirbaz" diyor, kiminiz, "O, bir şairdir" diyor. Bazılarınız da, "O, bir delidir" diyor. Daha başka görüştü olanlar da vardır. İbn Abbas der ki: Zâtu'l-hubuk'ten maksat, "Düz güzel yaratılışlı" demektir. [13][13]

**9.** Dul ne Allah'ın ilminde hidayetten döndürülen ve saadetten mahrum edilen kimse, Kur'an'a ve Muhammed (a.s.)'e imanden döndürülür. [14][14]

**10.** Peygamber bir sihirbazdır, bir yalancıdır ve bir şâirdir, diyen yal ani ayıcılar lanetlenmiştir. İbnu'l-Enbârî şöyle der: Kati Allah'tan bildirilmişse, lanet mânâsına gelir. Çünkü Allah'ın lanet ettiği kimse, öldürülmüş ve yok olmuş sayılır.[15][15]

**11.** Onlar âhiret işinden gafil olup eğlenceye dalanlardır. [16][16]

**12.**Yalanlamak ve alay etmek maksadıyle, "hesap ve ceza günü ne zamandır?" diye sorarlar. Yüce Allah onlara cevap olarak şöyle buyurur: [17][17]

**13.** Bu hesap ve ceza, cehenneme girecekleri ve orada yakılacakları gün gerçekleşecektir. [18][18]

**14.** Cehennem bekçileri onlara, "Azabınızı ve cezanızı tadın" derler, Bu ceza, alay etmek maksadıyle, "çabuk olsun" dediğiniz cezadır. Yüce Allah, kâfirlerin durumlarını anlattıktan sonra itaatkâr mü'minleri anlattı: [19][19]

**15.** Takva sahipleri, içinde akan pınarlar bulunan bahçelerdedir. Bu pınarlar o bahçelerde, gezilebilecek yerlerin sonuna kadar akar. [20][20]

**16.** Onlar, Rablerinin onlara ihsan ettiği ikram ve nimetlerle hoşnut olmuşlardır, Onlar dünya yurdunda güzel amel işlerlerdi. Bundan sonra Yüce Allah onların yaptığı güzel amellerden birazım anlattı: [21][21]

**17.** Onlar, gecenin az bir bölümünde uyurlar, çoğunda namaz kılarlardı. Hasan Basrî şöyle der: Gece namaz kılma meşakkatine katlandılar. Onlar, gecenin sadece az bir bölümünde uyurlardı.[22][22]

---

[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/179.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/179.
[15][15] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'l-mesîr, 8/30
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/179-180.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/180.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/180.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/180.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/180.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/180.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/180.
[22][22] Bahr,8/135
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/180.

**18.** Gecenin sonlarında da, Allah'ın, kusurlarım bağışlamasını dilerlerdi. Onlar güzel amel işlemelerine rağmen kendilerini günahkâr sayarlardı. Bundan dolayı gecenin sonlarında çokça bağışlanmalarını dilerlerdi. Ebussuud şöyle der: Onlar az uyumalarına ve çok teheccüd namazı kılmalarına rağmen, gecenin sonlarında istiğfara devam ederlerdi. Onlar sanki gecelerinin ilk bölümlerini suç işleyerek geçirmişler de, seher vakitlerinde bağış diliyorlar.[23][23] Bu âyet, güzel amel işleyenler için ikinci bir övgüdür. [24][24]

**19.** Bu da üçüncü bir övgüdür. Yani, onların mallarında, cömertlik gereği, muhtaç dilenciye ve haysiyetini korumak maksadıyle iffetinden dolayı istemeyenlere, ödemeyi kendilerine farz kıldıkları belirli bir pay vardır.[25][25]26[26]

**20.** Allah'ı yarattıkları sayesinde taruyan ve O'na ve yüceliğine kesin bir imanla inanan kimseler için, yeryüzünde Allah'ın birliğini ve gücünü gösteren apaçık deliller vardır. İbn Kesîr şöyle der: Yeryüzünde, onu yaratanın büyüklüğünü ve gücünün enginliğini gösteren deliller vardır. Bunlar çeşitli bitki ve hayvan türleri, dağlar, çöller, denizler, nehirler, insanların dil ve renklerinin farklı olması; akıl, anlayış, mutluluk ve bedbahtlıkta farklı olmaları ve onların terkiplerinde bulunan eşsiz yaratılıştır.[27][27] Bunun içindir ki Yüce Allah, daha sonra şöyle buyurdu: [28][28]

**21.** Yaratılışının başından sonuna kadar, kendi varlığınızda da deliller ve ibretler vardır. Allah'ın sizi yaratmadaki kudretine bakıp ta, öldükten sonra diriltebileceğini anlayamıyor musunuz? İbn Abbas şöyle der: Burada Yüce Allah şekil, dil, renk, huy, göz, kulak, akıl ve Âdemoğluna verilmiş olan diğer harikulade özellikleri kastediyor.[29][29] Katâde de şöyle der: Kim, kendi yaratılışı hususunda düşünürse, ancak ibadet için yaratıldığını ve mafsallarının bunun için yumuşak kılındığını anlar. [30][30]

**22.** Gökte rızık ve geçim sebepleriniz vardır. Bundan maksat ülkelere ve kullara hayat veren yağmurdur. Size va'dolunan sevap ve ceza da, aynı şekilde gökte yazılıdır. Sâvî şöyle der: Ayetten maksat nimetleri saymak, vaad ve tehditte bulunmaktır.[31][31]

**23.** Size va'dedilen rızık, öldükten sonra dirilme ve haşrin gerçek olduğuna,

---

[23][23] Ebussuud, 5/240
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/180.
[25][25] Meşhur görüş budur. İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre, bu pay, zekât dışında bir haktır. Bununla misafir ağırlar. Akrabaya yardım eder, zayıfın ihtiyacını karşılar. Bir görüşe göre, bundan maksat zekâttır. Bu, Kalâde ve İbn Sîrîn'in görüşüdür.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/180.
[27][27] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/384
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/181.
[29][29] Hâzin, 4/203
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/181.
[31][31] Savi Haşiyesi, 4/125
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/181.

konuşmanız gibi mutlaka meydana geleceğine dâir, göklerin ve yerin Rabbine yemin ederim. Konuştuğunuz zaman, bu konuşmanız hakkında nasıl şüphe etmiyorsanız, aynı şekilde rızık ve öldükten sonra dirilme hakkında da şüphe etmemeniz gerekir. Tefsirciler şöyle der: Bu, benzetme ve temsil yollu bir ifadedir. Yani, konuşmanızın gerçekliği gibi, rızıklarımzm gökte taksim edildiği de bir gerçektir. Bunda bir şüpheniz olmasın. Bu, Arapların şu sözüne benzer: Bu, senin burada olman gibi gerçektir. Bu, görmen ve işitmen gibi bir gerçektir.[32][32] Rızık, konuşma gibidir. Hiçbir zaman şahıstan ayrılmaz. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Sizden biri eğer, rızkından kaçsa, rızkı onu mutlaka, Ölümün takip etmesi gibi takip eder.[33][33]
Bundan sonra Yüce Allah, Şerefli Peygamberinin (s.a.v.) kalbine teselli vermek için, İbrahim'e (a.s.) gelen misafirlerin kıssasını anlattı: [34][34]

**24.** Bu soru, o kıssanın şanının yüce olduğunu ifade ve teşvik içindir. Nitekim kişi, muhatabım haberi dinlemeye teşvik etmek isteyerek, "Falanla ilgili haber sana geldi mi?" der. Buna göre mânâ şöyledir: Ey Muhammedi ibrahim'in o yüce misafirlerinin haberi senin kulağına geldi mi? İbn Abbas şöyle der: Yüce Allah bununla Cebrail, Mikâil ve İsrafil (a.s.)'i kastediyor.[35][35] Bu melekler Allah katında değerli oldukları için, onlara "mükremîn" denildi. [36][36]

**25.** Hani İbrahim'in yanına girmişler ve "Sana selâm veriyoruz" demişlerdi de, İbrahim (a.s.) o zaman, "Selâm size, siz yabancı bir topluluksuzun. Sİzi tanımıyoruz. Siz kimsiniz? demişti. İbn Kesîr şöyle der: Melekler onun yanma heybetli ve azametli güzel gençler şeklinde geldikleri için onları yabancı saydı.[37][37] Ebû Hayyân da şöyle der: İbrahim (a.s.)'in haline uygun olan, onlara bu şekilde hitap etmemesidir. Bunda açıkça bir soğuk davranış vardır. İbrahim (a.s.) bunu sadece kendi kendine söylemiştir. Veya, o misafirlerin duymayacağı bir şekilde, yanında bulunan tâbilerine ve hizmetçilerine söylemiştir.[38][38]

**26.** İbrahim (a.s.), misafirlerinden gizlice hemen ailesinin yanma gitti. Çünkü misafir farkına varmadan ziyafeti çabucak hazırlamak ev sahibinin uyması gereken kurallardandır. Bunu, misafirin kendisini engellemesinden sakındığı veya geç kaldığı takdirde misafire sıkıntı vermekten çekindiği, için böyle yapar. İbn Kuteybe şöyle der: İbrahim (a.s.) gizlice ailesine döndü. Ayette geçen pij fiilinin mastarı olan ancak gizlice gidip gelmeye denir.[39][39] Onlara, kızartılmış besili bir buzağı getirdi. sığır yavrusuna denir. Onun malının çoğu sığırdı. Onlar

---

[32][32] el-Bahr, 8/137
[33][33] Kurtubî, 17/43. Kurtubi, bunu Sa'lebî'ye isnat etmiştir.
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/181.
[35][35] Kurtubî, 17/44
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/181-182.
[37][37] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/385
[38][38] Bahr, 8/139
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/182.
[39][39] Zadu'l-Mesîr, 8/36

için, daha fazla ikram etmek maksadıyla besili birini seçti. [40][40]

**27.** Buzağıyı onlara yaklaştırıp Önlerine koydu, fakat yemediler. Bunun üzerine güler yüzle ve yumuşak bir şekilde: "Yemeğe buyurmaz mısınız?" dedi. İbn Kesîr şöyle der: Âyette nazik bir ifade ve güzel bir arzediş vardır. Bu âyet, misafirlik âdabını tanzim etmektedir. Şöyle ki, İbrahim (a.s.) yemeği, onlar farkına varmadan çabucak getirdi. Önceden, size yemek getireceğim deyip bunu başlarına kakarak onları incitmedi. Bilakis gizlice ve çabucak getirdi. Mevcut malının en iyisi olan genç, besili ve kızarmış buzağıyı getirdi. Onu sofraya koyup da"buyrun" demedi. Bilakis buzağıyı onlara yaklaştırıp önlerine koydu. Muhataba ağır gelecek bir şekilde onlara kesin bir ifadeyle emretmedi.
Aksine, nezaketle sunmak suretiyle, "Yemez misiniz?" dedi. Bu, kişinin şöyle demesine benzer:"Lütuf, ihsan ve sadaka vermeyi uygun görürsen, öyle yap"[41][41]

**28.** Yemeği yemediklerini görünce içine bir korku düştü. Ona dediler ki: "Korkma, biz, Rabbinin elçileriyiz" ve ona, eşi Sâra'dan doğacak olan ve bulûğ çağma erdiğinde âlim olacak bir çocuğu müjdelediler. Ebû Hayyân şöyle der: Bu âyette, çocuğun âlim oluncaya kadar yaşayacağına müjde vardır.[42][42] Cumhur, müjdelenen bu çocuğun İshâk (a.s) olduğu görüşündedir. Çünkü Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Ona İshâk'ı, İshak'ın ardından da Ya'kûb'u müjdeledik"[43][43]

**29.** Sara, müjdeyi işitince bağırarak ve çığlık atarak onlara doğru geldi. Tefsirciler şöyle der: Sara, evin bir köşesinde idi. Müjdeyi duyunca, bunun açıklanması isteğiyle büyük bir çığlık atarak onlara doğru geldi, Kadınların hayret anındaki âdetleri üzerine elini yüzüne vurdu. İbn Abbas şöyle der: Kadınlar, enteresan bir işe şaştıkları zaman yaptıkları gibi Sara da hayretinden yüzüne tokat vurdu.[44][44] Dedi ki: Ben ihtiyar kısır bir kadınım. Nasıl doğururum? Akîm, gebe kalmadığı için asla doğurmayan kadındır. Celâleyn yazarı şöyle der: Sara 99 yaşında, İbrahim (a.s.) ise 120 yaşında idi.[45][45]

**30.** "Durum sana bildirdiğimiz gibidir. Ezelde Rabbin böyle hükmetti. Onun için şaşma, bu hususta kuşkulanma" dediler. Kuşkusuz o, yaptığında hikmet sahibi olan ve kulların yaptıklarım bilendir. [46][46]

---

[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/182.
[41][41] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/385
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/182-183.
[42][42] Bahr, 8/139
[43][43] Hûd sûresi, 11/71
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/183.
[44][44] Muhtasar-ı tbn Kesîr, 3/385
[45][45] Celâleyn Haşiyesi, 4/126
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/183.
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/183.

**31.** İbrahim (a.s.) dedi ki: Ey itaatkâr melekler! Gönderilmenize sebep olan bu Önemli iş nedir! Beyzâvî şöyle der: Onların melek olduğunu ve önemli bir iş olmadan toplu halde inmeyeceklerini bildiği için bunu sordu.[47][47]

**32.** Dediler ki: Allah bizi, suçların en kötüsünü işleyen yani homoseksüellik yapan Lût (a.s.) kavmini yok etmek için gönderdi. Lût (a.s.) kavmi, birçok günah sahibi idiler. Bunlar, küfür ve isyan gibi büyük günahlardı. [48][48]

**33.** Onları ateşle pişmiş, taşlaşmış çamurdan meydana gelen ve siccîl adı verilen taşlarla öldürmek için Allah bizi gönderdi. Ebû Hayyân şöyle der: Siccîl, kiremitin pişirildiği gibi, taş sertliğini alıncaya kadar pişirilen çamurdur.[49][49]

**34.** Sının aşıp günah işleyenler için, Rableri katında üzerine, bir alâmetle konmuş taşlardır. Herbiri üzerinde, onunla helak edilecek olan kişinin adı yazılıdır. Sâvî şöyle der: Lût (a.s.) şehirlerinde 600.000 kişi vardı. Cebrâîl (a.s.) kanadını o yerin altına sokup beldelerini yerinden söktü ve o kadar yükseltti ki, göktekiler onların sesini işittiler. Sonra oranın altını üstüne getirdi. Sonra oradan dışarda kalanların üzerine taş yağdırdı.[50][50]

**35.** Lût (a.s.) kavmi beldelerinde bulunan mü'minleri çıkardık ki, helak olmasınlar. [51][51]

**36.** Araştırma ve incelemeden sonra, orada müslümanlardan olan bir tek evin dışında hiçkimse bulunmadı. Mücâhid şöyle der: Onlar, Lût (a.s.) ve iki kızıdır. Âyetten maksat, azaptan kurtulan mü'minlerin azlığını yok olmaya müstehak olan kâfirlerin çokluğunu açıklamaktır. Celâleyn yazarı şöyle der: Kurtulanlar iman ve İslam sıfatlanyle nitelendiler. Yani, onlar kalpleri ile tasdik edici, uzuvlarıyla da itaat edici kimselerdir.[52][52]

**37.** Zalimleri yok ettikten sonra, ülkenin altını üstüne çevirmek suretiyle helak edildiklerine bir alâmet olarak, Allah'ın azabından korkanlar için, o helak olan beldelerde bir alâmet bıraktık. Çünkü Allah'ın azabından ibret alacak olanlar onlardır. İbn Kesir şöyle der: âyetinden maksat şudur: O beldeyi, onlara indir-diğimiz azab ve ceza ile bir ibret kıldık. Onların yurtlarını kokuşmuş pis bir göl haline getirdik. İşte bunda, elem verici azaptan korkan mü'minler için bir ibret vardır.[53][53]

---

[47][47] Beyzâvî, 4/167
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/183.
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/183.
[49][49] Bahr, 8/140
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/183.
[50][50] Sâvî Haşiyesi, 4/126
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/184.
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/184.
[52][52] Celâleyn, 4/205
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/184.
[53][53] Muhtasar-i İbn Kesîr, 3/385

**Bir Uyarı**

Fahreddin Râzî şöyle der: İbrâhîm (a.s)'in misafirleri kıssasında, Peygamber (a.s.), kendi dışındaki peygamberlerin de onun gibi oldukları açıklanmak suretiyle, teselli edilmektedir. İbrahim (a.s.) peygamberlerin şeyhi ve Hz. Peygamber (a.s) de bazı konularda onun sünneti üzerinde olduğu için, Yüce Allah onun kıssanını seçti. Bu kıssada misafirler olayı ve sapık günahkârların başına taş indirme olayı anlatılarak Peygamber (a.s.)'in kavmi uyarılmıştır.[54][54]

**38.** Musa'da (ibretler vardır.) Hani onu apaçık bir delil ile Firavun'a göndermiştik.
**39.** Firavun ordusuyla birlikte yüz çevirmiş, "O bir büyücü veya bir delidir" demişti.
**40.** Nihayet kınanmasını gerektiren işler yapar iken onu da ordularını da yakalayıp denize attık.
**41.** Âd kavminde de (ibretler vardır.) Onlara kasıp kavuran rüzgârı göndermiştik.
**42.** Üzerinden geçtiği şeyi canlı bırakmıyor, onu kül edip savuruyordu.
**43.** Semûd kavminde de (ibretler vardır.) Hani onlara "Bir süreye kadar faydalanın" denmişti.
**44.** Rablerinin emrine karşı geldiler. Bu yüzden kendilerini göre göre yıldırım çarpmıştı.
**45.** Ayağa kalkacak güçleri kalmamış, yardım edenleri de olmamıştı.
**46.** Bunlardan önce de Nuh kavmini helak etmiştik. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir toplum idiler.
**47.** Göğü kendi gücümüzle biz kurduk ve biz (onu) elbette genişleticiyiz.
**48.** Yeri de döşedik. Ne güzel döşeyiciyiz!
**49.** Her şeyden de çift çift yarattık ki, düşünüp öğüt alasınız.
**50.** "O halde Allah'a koşun. Çünkü ben, sizi O'n-dan açık bir şekilde korkutuyorum."
**51.** Allah ile beraber başka bir tanrı edinmeyin. Ben sizi O'ndan açık bir şekilde korkutuyorum.
**52.** İşte böylece, onlardan öncekilere herhangi bir peygamber geldiğinde hemen "O, bir büyücüdür veya delidir" dediler.
**53.** Bunu birbirlerine vasiyet mi ettiler? Hayır, onlar azgın bir topluluktur.
**54.** Onlardan yüz çevir. Artık sen kınanacak değilsin.
**55.** Sen (yine de) öğüt ver. Çünkü öğüt mü'minlere fayda verir.
**56.** Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.
**57.** Ben onlardan rızık istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum.

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/184.
[54][54] Tefsîr-i kebîr, 28/219
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/184.

**58.** Şüphesiz Allah, rızık verendir, güç ve kuvvet sahibidir.
**59.** Muhakkak ki bu zulmedenlerin de, arkadaşlarının payı gibi bir azap payı vardır! O halde acele etmesinler!
**60.** Kendilerine vadedilen günden dolayı vay o kâfirlerin hâline!

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, İbrahim (a.s.)'in, Lût kavmini helak etmek için gönderilen misafirlerinin kıssasını anlattı. Ardından burada azgın milletlerin kıssalarını anlattı. Bunlardan Firavun ve ordusunu, Âd, Semûd ve Nûh kavimlerini zikretti. Bütün bunları Peygamber (a.s.)'i teselli etmek ve insanlara, Allah'ın, kendisinin ve peygamberlerinin düşmanlarından intikam alacağını hatırlatmak için anlattı. Daha sonra, birliğini ve gücünü gösteren delilleri zikretti ve bu mübarek sûreyi, sapık yalancıları uyararak sona erdirdi. [55][55]

## Kelimelerin İzahı

Onları attık. el~yemm, deniz demektir. Mülîm, Kınanacak şeyleri yapan manasınadır. er-Ramîm, yok olup çürüyen şey. Zeccâc şöyle der: Ramîm, kırıntı gibi, parçalanmış kuru yapraktır.[56][56] Kemik çürüdüğünde denilir. Çürümüş kemiğe denir. Cerîr, oğluna mersiye söyleyerek şöyle der:
Zaman, gözümün nurunu aldığında ve ben çürümüş kemik gibi kaldığımda beni bıraktın.[57][57]
el-Mâhidûn, yayanlar ve çiğneyenler. Sen, yatağı yayıp düzelttiğinde dersin. Mastarı gelir. Bir şeyi düzeltmek ve ıslah etmek demektir.
Zenûb, azaptan bir pay demektir. [58][58]

## Âyetlerin Tefsiri

**38.** Musa'yı açık bir hüccet ve engin bir delille Firavun'a gönderdiğimiz zaman, onun, kıssasında bir ibret ve alamet kıldık. [59][59]

**39.** Firavun adamları, orduları, kuvveti ve saltanatı sebebiyle Musa'ya iman etmekten yüz çevirdi. Mücâhid şöyle der: Allah'ın düşmanı, arkadaşları sayesinde kendisini güçlü gösterdi.[60][60] Maksat şudur: Firavun ordularından aldığı güç sebebiyle imandan yüz çevirdi. Çünkü orduları onun için, binanın dayandığı sütun gibi idi. Mel'un Firavun, Musa hakkında, "O bir büyücüdür. Bundan dolayı harikulade şeyleri yaptı. Ya da o bir delidir. Onun için

---

[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/187.
[56][56] Zâdu'l-mesîr, 8/39
[57][57] Kurtubî, 17/51
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/187.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/188.
[60][60] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/386. İbn Abbas'lan rivayet edildiğine göre, den maksat, Firavun'un gücü ve kuvvetiyle demektir. Biz bu iki görüşü tefsirde birleştirdik.

peygamberlik iddia etti" dedi. O bunu, Musa'nın doğruluğundan şüphelendiği için değil, kavmini aldatmak için söyledi.[61][61]

**40.** Firavun'u, arkadaşları ve ordusuyla birlikte yakaladık. Peygamberlerimizi yalanlayıp da bizi kızdırdıklarında onları denize attık. O, kınanmasını gerektiren küfür ve azgınlığı işlerken böyle yaptık.
Yüce Allah, Firavun'un kıssasını bitirdikten sonra, ardından Ad kıssasını anlattı: [62][62]

**41.** Ad kıssasında da yine düşünen kimseler için bir ibret kıldık. Hani onlara, hayırsız ve bereketsiz, o öldürücü rüzgârı göndermiştik. Çünkü o rüzgâr ne yağmur taşıyordu, ne de bitkileri aşılıyordu. O sadece öldürmek için idi. O; debur (batı rüzgârı) denilen rüzgârdır. Sahih hadiste şöyle buyrulmuştur: Bana Sabâ rüzgârı ile yardım edildi. Ad da Debûr ile yok edildi'[63][63] Tefsirciler şöyle der: Gebe kalmayan ve doğurmayan kadının kısırlığına benzetildiği için denildi. Bu rüzgâr buluta yağmur sağlamadığı ve bitkiyi aşılamadığı, yağmur taşımadığından dolayı içinde hayır ve bereket bulunmadığı için kısır kadına benzetildi. [64][64]

**42.** Yolu üzerinde, Allah'ın, Yok ve helak edilmesini istediği hangi şeye uğrarsa, onu çürüyüp dağılmış kırıntılar gibi yapmadan bırakmaz. İbn Abbas şöyle der: Ramım, yok olup çürüyen şey demektir. Süddî de şöyle der: O, ufalanmış toprak ve kül demektir.[65][65] Nitekim Yüce Allah mealen şöyle buyurmuştur; "O, Rabbinin emriyle her şeyi yıkar mahveder"[66][66] Tefsirciler şöyle der: Allah'ın Âd kavmine gönderdiği bu rüzgar, uğultulu bir fırtına idi. Peşpeşe sekiz gün esti. Binaları yıkıyor, insanları alıp göklere doğru o kadar kaldırıyordu ki, her biri kuş gibi görünüyordu. Sonra onu yeryüzüne cansız bir et yığını halinde atıyordu: "Sanki onlar, içleri boş hurma kütükleridir.[67][67] Bundan sonra Yüce Allah, Semûd kavminin helak edilişini anlatarak şöyle buyurdu: [68][68]

**43.** Semûd kavminde de ibret ve alâmet kıldık. Hani onlar devenin bacaklarını kestikten sonra onlara, yok olma zamanına kadar dünyadan yararlanarak yaşayın denildi. Bu süre, Hûd sûresinde de belirtildiği gibi üç gündür: "Salih dedi ki, yurdunuzda üç gün daha yaşayın"[69][69]

---

[61][61] " veya" edalı şüphe ifade eder. Bazı tefsirciler onun "ve" mânâsında olduğu görüşündedirler. Yani, "O bir sihirbaz ve bir delidir" dedi. Çünkü Mel'un Firavun bu ikisini beraber söyledi: "Bu bilgili bir sihirbazdır" (Şuarâ, 26/34), "Size gönderilen bu elçiniz mutlaka delidir" (Şuarâ, 26/27). Kurtubînin tercihi budur. Âlûsî şöyle der: Bu tevile ihtiyaç yoktur. Çünkü mel'un Firavun bukalemun gibi her renge girerdi.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/188.
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/188.
[63][63] Buharı, istiskâ, 26, Megâzî, 29; Müslim, İstiskâ, 17.
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/188.
[65][65] Hâzin, 4/205
[66][66] Akkâf Sûresi, 46/256
[67][67] Hakka Sûresi, 69/7
[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/188-189.
[69][69] HÛd Sûresi, ü/65
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/189.

**44.** Kibirlenip Allah'ın emrine sarılmadılar, Rasulüne isyan edip devenin bacaklarını kestiler. Dolayısıyle, bakıp dururlarken öldürücü şiddetli bir ses yani azap sesi yakaladı. Çünkü bu azap onlara gündüz aydınlığında gelmişti, tbn Kesir şöyle der: Onlar şöyle oldu. Onlar üç gün o azabı beklediler. Dördüncü gün sabahleyin erkenden azap onlara geldi.[70][70] Âlûsî de şöyle der: Salih (a.s.), üç gün sonra helak olacaklarına dair onları tehdit etti. Dedi ki: Yarın yüzleriniz sapsarı, Öbür gün kıpkırmızı, üçüncü gün ise simsiyah olacak. Sonra sabahleyin azap size gelecek. Kâfirler, Salih (a.s.)'in açıkladığı alâmetleri görünce onu Öldürmek istediler. Allah da onu kurtardı. Dördüncü gün saika yani gökten gelen ateş onları yakaladı. Bir görüşe göre, şiddetli bir ses onları yakaladı ve Öldüler.[71][71]

**45.** Gürültünün şiddetinden dolayı onlar kalkıp kaçamadılar. Bilakis yurtlarında hareketsiz dona kaldılar. Kendilerine yardım eden ve üzerlerinden azabı savanlardan olamadılar. Bundan sonra Yüce Allah, Nûh kavminin nasıl yok olduğunu haber verdi: [72][72]

**46.** Bu anlatılanların yok edilmesinden Önce, Nûh kavmini Tufan'la helak etmiştik. Çünkü onlar, inkâr ve isyanları sebebiyle, Allah'a itaati bırakan fâsık kimseler idi. Âyetin bu bölümü, yok olmalarının sebebini bildirir.
Yüce Allah, yalanlayıcı azgın milletlerin yok olma haberlerini verdikten sonra, birliğini ve kudretini gösteren delilleri açıklamaya başladı. Buyurdu ki: [73][73]

**47.** Güç ve kuvvetle göğü yücelttik ve yaratılışını sağlam yaptık. İbn Abbas, "âyetteki den maksat, kuvvet ile" dir der.[74][74] Şüphesiz biz, göğün yaratılışım genişleticiyiz. Yer küresi ve onu kuşatan hava, su, göğe nisbetle, çöldeki küçük bir halka gibidir. Nitekim bazı hadislerde böyle bildirilmiştir. İbn Abbas şöyle der: dan maksat, "bizim gücümüz yeter" demektir. Bu kelime, takat mânâsına gelen vus1 kökündendir. [75][75]

**48.** Üzerinde yerleşesiniz diye, yeryüzünü döşek gibi serdik, sizin için onu yaydık ve orada faydalanasınız diye yollar ve çeşitli tarlalar döşedik. Bu, yerin yuvarlaklığına ters düşmez. Bu, kesin bir şeydir. Yeryüzü yuvarlak olmakla birlikte geniş ve yayılmıştır. Orada dağlar ve tepelerle birlikte geniş ovalar ve vadiler vardır. Bunun içindir ki Yüce Allah, Biz yer yüzünü ne güzel yayıp döşeyenleriz. Buyurdu. Çoğul kipi, tazim içindir. [76][76]

---

[70][70] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/386
[71][71] Rûhu'l-meânî, 27/16
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/189.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/189.
[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/189-190.
[74][74] Yüce yaratıcının büyüklüğünü görmen için, akıl ve basiret gözüyle kainatın büyüklüğüne bir bak. Üzerinde yaşadığımız bu yeryüzü, bu geniş kainatta yüzen bir zerre veya noktadır. Bu kainatın genişlik ve büyüklüğünü, âlemlerin Rabbi, varlıkları ve insanı yaratan Allah'tan başkası bilemez. Sen " ve biz onu genişleticiyiz" âyetini okurken kainatın büyüklüğünü iyice düşün ki, sen de mutlaka Allah'ı teşbih edenlerle birlikte kalbin ve dilinle onu teşbih etmiş olasın.
[75][75] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/190.
[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/190.

**49.** Allah'ın büyüklüğünü düşünüp O'nainanasmız ve bu çiftleri yaratanın bir tek olduğunu bilesiniz diye, her şeyden, farklı iki tür ve sınıf, erkek-dişi, tath-ekşi ve benzerlerini yarattık.[77][77]

**50.** Allah'a sığının ve O'nu birlemeye veO'naitaata koşun. Ebû Hayyan şöyle der: "Allah'a kaçın" emri, imana ve itaata girmeye emirdir. Yüce Allah, insanların önünde bir azap ve cezanın olduğuna dikkat çekmek için firar (kaçma) lafzı ile anlattı. Bu, aynı zamanda, kendisinden kaçınılması gereken bir şeyden kaçmayı da emreder. Bu lafız, hem sakındırma hem teşvik ifade eder. Hz. Peygamber'in (a.s) şu sözü bunun benzeridir: Senden kaçış ve kurtuluş yoktur. Kaçış ve kurtuluş ancak sanadır.[78][78] Ibnu'l-Cevzî şöyle der: Yani, azaba sebep olan inkâr ve isyandan, sevabı gerektiren iman ve itaata kaçın.[79][79] Kuşkusuz ben sizi, Allah'ın azabından korkutuyor ve O'nun intikamına karşı uyarıyorum. Benim işim açıktır. Zira Allah beni engin mucizelerle desteklemiştir. [80][80]

**51.** Allah'a herhangi bir insan veya taşı ortak koşmayın. Kuşkusuz ben sizin için, Allah'ın azabından apaçık bir uyarıcıyım. Pekiştirmek ve Allah'a ortak koşmanın tehlikeli olduğuna dikkat çekmek için, Yüce Allah bunu tekrarladı. Hâzin şöyle der: Yüce Allah, itaati emretme ve ortak koşmayı yasaklamadan sonra, "ben sizin için, Allah'ın azabına karşı apaçık bir uyarıcıyım" mealindeki lafızları tekrarladı ki, imansız amelin yarar sağlamayacağı gibi, amelsiz imanın da yarar sağlamayacağı ve ancak bu ikisini bir arada bulunduran kimsenin Allah katında kurtuluşa erip kazanç elde edeceği bilinsin.[81][81]

**52.** "Bu âyet, Rasu-lullah (s.a.v)'ı teselli etmektedir. Yani, Ey .Muhammedi Kavmin seni yalanlayıp hakkında, "Sen bir sihirbaz, veya bir delisin" dedikleri gibi, daha önceki yalanlayanlar da peygamberlerine aynı şeyi söylemişlerdi. O halde sen, suçluların söylediklerine üzülme. [82][82]

**53.** Yoksa öncekiler sonrakilere, yalanlamayı vasiyet mi etti? Bu soru, onların bu âdi söz "yalanlama" üzerine ittifak etmelerine hayret edildiğini gösterir. Bundan sonra Yüce Allah, böyle bir vasiyetin olmadığım ve kınama olayını bir tarafa bırakarak buyurdu ki: Hayır, bunu birbirlerine vasiyet etmediler. Aksine onları, yalanlama ve isyana azgınlık şevketti. Bu sebeple, o söylediklerini söylediler. [83][83]

---

[77][77] Bu, İbn Zeyd'in görüşüdür. Mücahid şöyle der: Yüce Allah bununla, erkek dişi, yer gök, güneş ay, gece gündüz, aydınlık karanlık, hayır şer ve.benzeri birbirine zıt şeyleri kastetmekledir. Kurtubî'de böyle yazılıdır (17/53). Taberî'nin tercihi de budur. Çünkü bu büyüklük ve kudreti daha iyi göstermektedir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/190
[78][78] el-Bahr, 8/142
[79][79] İbnu'l-Cevzi, 8/41
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/190-191.
[81][81] Hâzin, 4/206
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/191.
[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/191.
[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/191.

**54.** Ey Muhammedi Onlardan yüz çevir. Böyle yaptın diye kınanıp azarlanmazsm. Çünkü sen, Allah'ın emirlerini tebliğ ettin, emaneti yerine getirdin ve nasihat ve irşat etmek için bütün gayretini sarfettin. [84][84]

**55.** Hatırlatma ve Öğüt vermeyi bırakma. Çünkü inanmış kalpler güzel öğütten etkilenir ve faydalanır.
Bundan sonra Yüce Allah, mahlukatm yaratılmasındaki gayeyi açıklamak üzere şöyle buyurdu: [85][85]

**56.** İnsanları ve cinleri dünyalık peşine düşüp onu ısrarla istemeleri için değil Beni birlemeleri ve ibadet etmeleri için yarattım. İbn Abbas şöyle der: İsteyerek veya istemeyerek, İbadet etmek suretiyle Beni tasdik etsinler diye yarattım". Mücahid de, "Beni tanısınlar diye yarattım" demektir der.[86][86] Fahreddin Râzî de şöyle der: Yüce Allah, yalanlayanların durumlarım anlattıktan sonra bu âyeti zikretti ki, yaptıkları kötü işi açıklasın. Çünkü onlar, sadece ibadet için yaratılmış olmalarına rağmen Allah'a ibadeti terkettiler.[87][87]

**57.** Onlardan Bana veya kendilerine, ya da başkalarına rızık vermelerini istemiyorum. Aksine rızık ve nimet veren Benim Ben. Onlardan ne mahlukatı ne de beni doyurmalarını istiyorum. Ben zengin ve övgüye layığım. Beyzâvî şöyle der: Bundan maksat, Yüce Allah'ın, kulları karşısındaki durumunun, efendilerin köleleri karşısındaki durumları gibi olmadığını açıklamaktır. Çünkü efendiler, geçimlerinin temininde kendilerine yardım etsinler diye köle edinirler.[88][88] Sanki Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: Ben, efendilerin kölelerinden yararlanmak istedikleri gibi kullarımdan yardım istemiyorum. O halde onlar, ne için yar atı İm ıslarsa onunla, yani Bana ibadetle meşgul olsunlar. [89][89]

**58.** Rızık veren, kulların rızıklarını ve ihtiyaçlarını gidermeyi üstlenen, Yüce Allah'ın kendisidir. Şanının yüceliğini ve büyüklüğünü ifade etmek için "Allah" lafzını açık isim olarak getirdi. İnsanların, rızık işlerindeki vehimlerini gidermek ve Allah'a olan güvenlerini kuvvetlendirmek için, cümleyi "inne" ve ayrı zamir ile pekiştirdi. O, engin kudret ve çok güç sahibidir. Ona acizlik ve zayıflık arız olmaz. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah, kendisinin mahlukata muhtaç olmadığını, aksine kulların, bütün hallerinde Alah'a muhtaç olduğunu, onları yaratan ve rızıklarını verenin, Allah olduğunu bildirdi. Kudsi hadiste şöyle buyrul-muştur: "Ey Âdem oğlu! Bana ibadet etmek için bütün gayretini harca ki, kalbine zenginlik doldurayım. Böyle yapmazsan kalbini meşguliyetlerle

---

[84][84] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/191.
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/191.
[86][86] Kurtubî, 17/55
[87][87] Tefsir-i Kebir, 238/231-232
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/191-192.
[88][88] Bcyzavi, 4/168
[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/192.

doldurur, ihtiyaç kapını kapatmam"[90][90]

**59.** Peygamber (s.a.v)'i yalanlayan o kâfirler için azaptan bir pay vardır. Bu azap, Nûh, Ad ve Semûd kavimleri gibi helak edilmiş, onlardan önceki kavimlerin azabına benzer, Mâ Azabımı hemen istemesinler. Çünkü o azap, er veya geç kuşkusuz gelecektir. [91][91]

**60.** Helak, yok olma ve şiddetli azap, Allah'ın vadettiği kıyamet gününde o kâfirlere olsun. [92][92]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Onların mallarında dilenci ve yoksulun hakkı vardır" âyetinde tıbak vardır. Çünkü "sâil" isteyen, "mahrum" ise iffetinden dolayı istemeyendir.
**2.** "Göğün ve yerin Rabbine yemin olsun ki, o elbette bir gerçektir" âyetinde haber, yemin, "inne" ve "lam" edatları ile pekiştirilmiştir. Bu tür habere, haber-i inkârî denir. Çünkü muhatap o haberi inkâr etmektedir.
**3.** "İbrahim'in değerli misafirlerinin haberi sana geldi mi?" cümlesinde, teşvik ve saygı üslubu vardır.
**4.** "Orduları sebebiyle yüz çevirdi" cümlesinde istiare vardır. Yüce Allah "rükün" kelimesini "ordular" için müstear olarak kullandı. Çünkü kuvvet ve güven onların sayesinde meydana gelmektedir. Nitekim binada da temele dayanılır. Veya "rükün" kelimesi kuvvet ve şiddet için müstear olarak kullanılmıştır.
**5.** "O, kınanmıştır" cümlesi mecaz-ı aklîdir. Çünkü burada etken ortaç, (kınayan) edilgen ortaç (kınanan) yerinde kullanılmıştır. Yani o, azgınlığından dolayı kınanmıştır.
**6.** "Kasıp kavuran rüzgâr" sözünde istiare-i tebeiyye vardır. Kâfirlerin yok edilip köklerinin kesilmesi, kadınların kısırlığına ve hamile kalmayışlarına benzetilmiştir. Müşebbehun bih müşebbeh yerinde kullanıldı ve ondan "akım" kelimesi türetilip istiare yoluyla teşbih yapıldı.
**7.** "Tanınmamış bir topluluk" cümlesinde icaz yoluyla haz-if vardır. Yani, " siz tanınmamış bir kavimsiniz" demektir. " kısır bir ihtiyar" terkibi de bunun gibidir. "Ben, kısır bir ihtiyarım" demektir.
**8.** "Arkadaşlarının payı gibi bir azap payı vardır" cümlesinde mürsel-mücmel teşbih vardır. Yani şiddet ve sertlikte, onlardan Önceki yalanlayanların payına benzer bir azap payı vardır. Vech-i şebeh hazfedildİği için mücmel olmuştur.
**9.** "Onlardan rızık istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum" âyetinde,

---

[90][90] Tirmizi, ...; İbn Haiibel, ...; Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/387
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/192.
[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/192.
[92][92] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/192.

daha fazla vurgu ve pekiştirme olması için, fiil tekrar edilerek ıtnap yapılmıştır.
**10.** ve benzeri âyetlerde akıcı ve sağlam bir seci vardır. Bu, üslubun güzelliğini ve parlaklığını artırır. Bu da, güzelleştirici edebi sanatlardandır. [93][93]

**Bir Nükte**

Rivayete göre bir bedevi " Rızkınız da, size vadedilen şeyler de göktedir. Göğün ve yerin rabbine yemin olsun ki, bu vaad, sizin konuşmanız gibi kesin ve gerçektir" âyeti okuyan bir kimseyi işitti: ve şöyle dedi: Allah, Allah! Yüce Allah'ı kim kızdırdı da Allah yemin etti. Onun sözünü tasdik etmediler mi de,O'mı yemin etmek zorunda bıraktılar. Vah insanlar, vah!?
Allah'ın yardımıyle "Zâriyât Sûresi"nin tefsiri bitti. [94][94]

[93][93] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/193.
[94][94] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/194

# TÛR SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 49 âyettir.

## Takdim

Tûr Suresi Mekke'de inen sûrelerdendir. Bu sûreler İslam inancı konusunu işler ve bu akidenin esaslarını yani "Allah'ın birliği, Peygamberlik, öldükten sonra dirilme ve hesap" konularından bahseder.
Bu mübarek sûre, âhiretin sıkıntı ve şiddetlerinden ve o korkunç yerde yani hesap yerinde kâfirlerin karşılaşacağı şeylerden söz ederek başlar. Azabın, kâfirlere mutlaka ineceğine, onu hiçbir engelin önleyemeyeceğine ve onu hiçbir şeyin savamayacağına yemin eder. Konunun önemine dikkat çekmek için, beş şeyle yemin edilmiştir.
Daha sonra sûre, Naîm cennetlerinde, koltuklar üzerinde karşılıklı o-turan takva sahibi mü'minlerden bahseder. Yüce Allah onlara her türlü mutluluğu birlikte vermiştir: Güzel gözlü huriler, neslin ve çocukların bir arada bulunmaları, her türlü yiyecek ve içecek şeylerden yani, hoşa giden ve iştah çekilen çeşitli meyvelerden ve etlerden faydalanma ve yeme olacaktır. Bunların dışında, orada bulunan, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiç bir insanın aklından geçmeyen çeşitli nimetlerden faydalanılacaktır.
Yine bu sûre Hz. Peygamber (a.s)'in peygamberliğini anlatır ve ona, kendisi ve peygamberliği hakkında müşriklerin, söylediğine ve iftiracıların iftirasına aldırış etmeden suçlu kâfirleri uyarmasını ve onlara gerçeği hatırlatmasını emreder. Allah (c.c), Muhammed (a.s.)'e peygamberlik lut-fetmekle o, kâfirlerin iddia ettiği gibi, ne bir kâhin olmuştur ne de bir deli.
Daha sonra bu sûre, müşriklerin, Peygamber'in (a.s.) nübüvveti hakkındaki bâtıl iddialarını reddeder ve onlara, batılın belini kıracak kesin ve kuvvetli delillerle cevap verir. Onun peygamberliğinin doğruluğuna delil getirir.
Bu mübarek sûre, kınama ve azarlama yoluyla, kâfirler ve putlarıyla alay ederek sona erer. Onların, şiddetli inatlarını ve aşırı azgınlıklarını açıklar. Peygamber (a.s.)'e de, Allah'ın yardımı gelinceye kadar, onun yolunda eziyetlere katlanarak sabretmesini emretti. [1][1]

## İsmi

Yüce Allah, bu mübarek sûreye Hz. Musa (a.s) ile konuştuğu Tûr dağına yemin ederek başladığı için, buna Tûr Sûresi denildi. Tûr dağı, kendisine yeryüzündeki diğer dağlardan daha şerefli bir yer kılan ilâhî feyiz, tecelli ve nurlara mazhar olmuştur. [2][2]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/197.
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/198.

Bismillâhirrahmânirrahîm
**I, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.** Tûr'a, yayılmış ince deri üzerine satır satır yazılmış Kitâb'a, ma'mûr eve, yükseltilmiş tavana, tutuşturulmuş denize andolsun ki, Rabbinin azabı mutlaka vuku bulacaktır. Ona engel olacak hiçbir şey yoktur.
**9.** O gün gök, şiddetli bîr şekilde çalkalanır.
**10.** Dağlar yürüdükçe yürür.
**11.** Yalanlayanların vay hâline o gün!
**12.** Onlar, o daldıkları batıl içinde oynayıp duranlardır.
**13, 14.** O gün cehennem ateşine şiddetle itilip atılırlar da, "İşte yalanlayıp durduğunuz ateş budur" denilir.
**15.** Bir büyü müdür bu, yoksa görmüyor musunuz?
**16.** Girin oraya, sabretseniz de sabfetmeseniz de artık sizin için birdir. Size ancak yaptıklarınızın karşılığı verilecek.
**17.** Şüphesiz takva sahipleri cennetlerde ve nimet içindedirler.
**18.** Rablerinin kendilerine verdiklerinden yararlanırlar. Rableri onları cehennem azabından korumuştur.
**19, 20.** Onlara "Yaptıklarınıza karşılık sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanarak afiyetle yeyin, için" (denilir.) Biz onları, güzel gözlü hurilerle de evlendirdik.
**21.** İman eden ve zürriyetleri de îman ile kendilerine tâbi olanlar (var ya!), işte biz, onların nesillerini de kendilerine kattık. Onların amellerinden de bir şey eksiltmedik. Herkes kazandıklarına karşı bir rehindir.
**22.** Onlara canlarının istediği meyva ve etten bol bol verdik.
**23.** Orada bir kadehi kapışırlar ama onda ne saçmalama vardır ne de günaha sokma.
**24.** Kendilerine âit birtakım gılmanlar onların etrafında divan dururlar. Bu gençler sanki sedefine gizlenmiş inciler gibi pırıl pırıldırlar.
**25.** Cennettekiler birbirlerine dönüp sorarlar:
**26.** Derler ki: Daha önce biz, ailemiz içinde korkardık.
**27.** Allah bize lütfetti de bizi vücudun içine işleyen azaptan korudu.
**28.** Gerçekten biz bundan önce O'na yalvanyorduk. Çünkü iyilik eden, esirgeyen ancak O'dur.

## Kelimelerin İzahı

Rakk ve rıkk, üzerine yazı yazılan ince deri demektir. Ebu Ubeyde şöyle der: Rakk, kağıt manasınadır. Cevheri der ki: Rakk, üzerine yazı yazılan şey, yani "ince deri" demektir.[3][3]
Mescûr, "tutuşturulmuş ateş" demektir. "Ateşi yaktım" mânâsında denir.
Hareket edip sallanır. Birşey hareket edip sallandığında, gelip gittiğinde denir. Geniş zamanı maştan dir. Cerîr şöyle der:
Ölülerin kam Dicle'de çalkalanıp durdu. Neticede, Dicle'nin suyu kırmızilaştı.[4][4]

---

[3][3] es-Sıhah, maddesi.
[4][4] Kurtubî, 17/63

Şiddet ve zorla itilirler. Zorla ve horlanarak atmak demektir.
Onları eksilttik.
Rahîn; hapsedilmiş, rehin alınmış.
Semûm, ter deliklerine nüfuz eden sıcak rüzgâr. [5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

**1, 2, 3.** Tûr'a ve yayılmış ince deri üzerine satırlar halinde yazılmış Kitaba yemin ederim. Yüce Allah, üzerinde Musa (a.s.) ile konuştuğu Tûr Dağına ve peygamberlerin sonuncusuna indirdiği Kitaba, yani dürülmemiş ve mühürlenmemiş, yayılmış ince deri üzerine yazılmış Kur'an-ı Kerim'e yemin etti. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, üzerinde Musa (a.s.) ile konuştuğu Tûr Dağının şerefli ve değerli olduğunu göstermek ve ondaki mucizeleri hatırlatmak için Tûr Dağı'na ve yazılmış Kitaba yani, mü'minlerin Mushaflardan, meleklerin de Levh-i Mahfuz'dan okudukları Kur'an'a yemin etti. Bir görüşe göre, Yüce Allah'ın kitaptan maksadı peygamberlere indirilmiş olan diğer kitaplardır. Çünkü her kitap, ince deride yazılmıştır. Sahibi onu okumak için açar. Rakk, üzerine yazı yazılması için inceltilmiş deri demektir. [6][6]

**4.** İtaatkâr meleklerin tavaf ettiği Beyt-i Ma'mûr'a yemin ederim. Beyt-i Ma'mur, göktekiler için, yerdekilere nisbetle Kâbe-i Muazzama gibidir. Miraç hadisinde şöyle buyrulmuştur: "Sonra bana Beyt-i Ma1-mûr arzolundu.Ben, "Ey Cebrail! Bu nedir?" dedim. O, "Bu, Beyt-i Ma'mûr'dur" dedi. "Ona her gün yetmişbin melek girer. Bir defa oradan çıktılar mı, bir daha oraya dönmezler. Bu onların (ilk ve) son girişidir"[7][7] İbn Abbas Şöyle der: O, Kabe'nin hizasında yedinci kat gökte bir evdir. Melekler orayı boş bırakmaz ve onu şenlendirirler. Orada her gün yetmişbin melek namaz kılar. Bir daha oraya dönmezler.[8][8]

**5.** Allah'ın gücüyle, direksiz olarak duran yüksek göğe yemin ederim. Gökyüzü evin tavanı gibi, yeryüzünün tavanı olduğu için ona "Sakf" yani "tavan" denildi. "Gökyüzünü korunmuş bir tavan yaptık"[9][9] mealindeki âyet bunun delilidir. İbn Abbas, "Bundan maksat Arş'tır. Arş ise cennetin tavanıdır" der. [10][10]

**6.** Kıyamet gününde ateşlenmiş olan denize yemin ederim. "Denizler ateşlendiğinde..."[11][11] Yani, deniz tutuşturulup alevli ateş haline gelip orada duranları kuşattığında... mealindeki âyet, Bu âyetinde bu manada olduğuna

---

[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/201.
[6][6] Kurtubî, 17/59
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/201-202.
[7][7] Müslim, İman, 264
[8][8] Muhtasar-i İbn Kesîr, 3/388
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/202.
[9][9] Enbiyâ sûresi, 21/32
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/202.
[11][11] Tekvîr sûresi, 81/6

delildir.[12][12]

**7.** Kuşkusuz Allah'ın azabı kâfirlere inecektir. Bu âyet, yeminin cevabır. İbn Cevzî şöyle der: Yüce Allah, bu beş şeydeki gücünün büyüklüğüne dikkat çekmek için, müşriklere azabın hak olduğuna dair, onlar adına yemin etti.[13][13]

**8.** Bu azabı onlardan savacak hiçkinise yoktur. Ebû Hayyân şöyle der: Birinci yemin için, sonrakiler ise atıf içindir. Üzerine yemin edilen cümle ise, "Kuşkusuz Rabbinin azabı vuku bulacaktır" mealindeki âyettir. Azab'ın, Rabb kelimesine izafetinde bir nükte vardır. Çünkü kulun yararına olan şeyleri bilen ve ona sahip olan Allah'tır. Azab'ın Rabb'a, Rabb'm da ikinci şahıs zamirine izafeti, Peygamber (a.s.) için bir emandır. Azabın, onu yalanlayanlara ineceğini ifade eder. Ayette geçen " vuku' bulucudur" kelimesi, " olucudur", kelimesinden daha vurguludur. Sanki o azap yüksek bir yerde hazırlanmış olup, kimin başına inecekse hemen onun üzerine düşecektir.[14][14]

**9.** O günün şiddetinden, gök hareket edip sarsılır. [15][15]

**10.** Dağlar yürüdükçe yürür. Yani, dağlar ufalanıp yeryüzünden savrulur ve yayılmış toz haline gelir. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Sana dağlar hakkında sorarlar. De ki, Rabbim onları ufalayıp savuracak"[16][16] buyurmuştur. Hâzin şöyle der: Göğün sarsılması ve dağların yürümesindeki hikmet uyarmak ve tekrar dünyaya dönüşün olmayacağını bildirmektir. Bu şöyledir: Yer, gök ve bunların arasında bulunan dağlar, denizler ve diğer varlıklar dünyanın imarı ve insanoğlununun bunlardan yararlanması için yaratılmıştır. İnsanların tekrar dünyaya dönmeleri söz konusu olmayınca, Allah onları da yok etti. Bu, dünyanın harap edilmesi ve âhire-tin imar edilmesi içindir.[17][17]

**11.** O korkunç günde helak, yok olma ve şiddetli azap, Allah'ın peygamberlerini yalanlayanlar içindir. [18][18]

**12.** Onlar dünyada bâtıla dalan, kendilerinden istenenden gafil olanlardır. [19][19]

**13.** O gün onlar, cehennem ateşine şiddetle ve zorla atılacaklardır. Ebû Hayyan

---

[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/202.
[13][13] Zâdu'l-mesîr, 8/48
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/202.
[14][14] Batır, 8/148. Âyette, mü'minin kalbini yerinden oynatacak şiddetli olaylar anlatılmaktadır. Cübeyr b. Mut'ım'in şöyle dediği rivayet olunur: Bedir esirleri hakkında sormak için Medine'ye geldim. Onu akşam namazında, "Tur Dağı'na ve yazılmış kitaba yemin ederim" âyetinden "Ona engel olacak hiçbir şey yoktur" âyetine kadar okur buldum. Kalbim çatlar gibi oldu. Azabın inmesinden korkarak müslüman oldum. Azab inmeden yerimden kalkabileceğimi zannetmiyordum.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/202-203.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/203.
[16][16] Tâhâ sûresi, 20/105
[17][17] Hâzin, 4/107
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/203.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/203.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/203.

şöyle der: Bu şöyle olacaktır: Cehennem bekçileri kâfirlerin ellerini boyunlarına bağlar, perçemlerini ayaklarıyle birleştirir ve onları yüz üstü cehenneme sürüklerler ve ateşe atılıncaya kadar enselerine vururlar.[20][20] Cehenneme yaklaştıklarında cehennem bekçileri onlara şöyle der: [21][21]

**14.** İşte bu, dünyada yalanlayıp alay ettiğiniz cehennem ateşidir. [22][22]

**15.** Onları azarlamak ve ayıplamak için, devamla derler ki: Gözlerinizle gördüğünüz bu azap bir büyü mü? Yoksa siz, dünyada hayrı ve imanı görmediğiniz gibi, bugiin de kor müsünüz? Ebus-suud şöyle der: Yüce Allah'ın, "Bu bir büyü mü?" Sözü, onları kınamak ve azarlamaktır. Çünkü onlar, hakkı söyleyen Kur'an'a "Sihir" diyorlardı. Sanki onlara şöyle denilir: "Siz, Kur'an hakkında, bu bir sihirdir diyordunuz. Öyleyse, bu azap ta mı sihir, yoksa gözleriniz, dünyada kapatıldığı gibi kapatılmış mıdır?[23][23]

**16.** Bu da başka bir kınamadır. Onun şiddetine katlanın. O azaba ister sabredin ister sabretmeyin. Sabır da sabırsızlık da sizin için birdir. Çünkü siz, cehennemde ebedî kalacaksınız. Sadece, yapmış olduğunuz çirkin amellerin, yani inkâr ve yalanlamanın karşılığını alacaksınız. Rabbin, hiç kimseye zulmetmez.
Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'in teşvik ve korkutmayı bir arada yapma hususundaki üslubu üzere, bedbaht kâfirlerin durumunu anlattıktan sonra mutlu mü'minlerin durumunu anlattı: [24][24]

**17.** Dünyada emirlerine sarılmak ve yasaklarından kaçınmak suretiyle Rabblerinden korkanlar, âhirette büyük bahçelerde ve ebedî nimetler içersinde olacaklardır. [25][25]

**18.** Rablerinin kendilerine ihsan ettiği iyi şeyler, ikramlar ve yiyilecek, içilecek, giyilecek, binilecek çeşitli şeyler ve cennetin diğer lezzetli nimetlerinden faydalanır ve zevk alırlar. Rabları onları cehennem azabından korumuş ve şiddetini onlardan uzaklaştirmıştır. İbn Kesir şöyle der: Bu cehennemden koruma, içinde, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiç kimsenin aklına gelmeyen sevinç verici şeylerin bulunduğu cennete girmenin yanında ayrı bir nimettir.[26][26]

**19.** Onlara şöyle denir: Takdim ettiğiniz iyi ameller sebebiyle, gamsız ve

---

[20][20] Bahr, 8/147
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/203.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/203.
[23][23] Ebussuud, (Razi tefsiri Hamişinde), 7/697
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/203.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/204.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/204.
[26][26] Muhtasar-t İbn Kesir, 3/390
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/204.

kedersiz olarak afiyetle yiyin, için. Bundan sonra Yüce Allah, onların yeme ve içme anındaki durumlarını bildirmek üzere şöyle buyurdu: [27][27]

**20.** Yanyana dizilmiş ve inci ve yakutlarla süslenmiş altın koltuklar üzerinde yüzyüze otururlar demektir. Nitekim Yüce Allah mealen, "Koltuklar üzerine karşılıklı kurulmuş oldukları halde..."[28][28] buyurmuştur.[29][29] Hadiste de şöyle buyrulmuştur: Kişi, kırk sene kadar bir koltuğa yaslanır. Ondan ne ayrılır ne de bıkar. Canının istediği ve gözüne hoş görünen her şey ona gelir.[30][30] Onlara hurilerden güzel ve salih eşler verdik. Hûrîler gözleri iri beyaz kadınlardır. Hûr, çok beyaz olma mânâsına gelen ". haver" kökündendir.. ayna kelimesinin çoğulu olup, iri gözlü demektir Gözlerin iriliği ile birlikte beyazlık, güzelliğin son derecesi demektir. [31][31]

**21.** Onlar mü'min kişiler olup, çocukları da onlar gibi iman etmişlerdir. Her ne kadar çocuklar, babalann ameline ulaşmasalar da, gözleri aydın olsun diye, onları babalarına kattık. İbn Abbas şöyle der: Yüce Allah cennette, her ne kadar çocuk, ameliyle babasının derecesine ulaşmasa da, babanın gözü aydın olsun diye mü'minin zürriyetini de onun derecesine yükseltir". İbn Abbas daha sonra bu âyeti okudu.[32][32] Zemahşerî de şöyle der: Yüce Allah, cennettekiler için, manevi mutluluk, hurilerle evlenme, mü'min kardeşlerle arkadaşlık, çocukların ve soylarının kendileriyle birlikte bulunmaları sebebiyle çeşitli sevinçleri bir araya toplar.[33][33] Bunu yaparken, babaların amellerinin sevabından da hiçbir şey eksiltmeyiz. Ebû Hayyan şöyle der: Yani, Yüce Allah kusur edeni, güzel amel işleyene katar. Güzel amel işleyenin sevabından da hiçbir şey eksiltmez.[34][34] Her insan, ameline karşılık rehindir. İster baba olsun, ister oğul olsun, başkasının günahı ona yüklenmez. İbn Abbas şöyle der: Cehennemlikler, amelleri karşılığında rehin tutulur. Cennetlikler ise nimetlerine kavuşurlar.[35][35] Hazin de şöyle der: Âyetteki "kişiden maksat kâfirdir. Yani, her kâfir yaptığı şirk sebebiyle, ameli karşılığında cehennemde rehin tutulmuştur. Mü'min, ameli karşılığında rehin olmaz. Zira Yüce Allah mealen, "Her nefis, kazandığına karşılık bir rehindir. Ancak, amel defterleri sağ taraflarından verilenler hariç"[36][36] buyurmuştur.[37][37] Yüce Allah, bundan sonra onlara va'dettiği lütuf ve nimeti anlattı: [38][38]

**22.** Onlara verilen nimetlerden fazla olarak beğenilen ve hoşa giden çeşitli

---

[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/204.
[28][28] Saffat, 37/44
[29][29] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/290
[30][30] İbn Ebî Hatim rivayet etmiştir. Bkz. İbn Kesir Tefsiri 7/407 varyantı için bkz. Ahmed b. Hanbel, Müsned 3/75
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/204.
[32][32] Kurtubî, 17/66
[33][33] Keşşaf, 4/272
[34][34] el-Bahr, 8/149. Bu, İbn Abbas'ın tefsiridir.
[35][35] Kurtubî, 17/68
[36][36] Müddessir Suresi, 74/38-39
[37][37] Hâzin, 4/208
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/204-205.

meyveler ve etler veririz. [39][39]

**23.** Cennette, zevk alıp arkadaşlık etmek için, birbirlerine şarap kaseleri alıp verirler. Alûsî şöyle der: Çok sevinçli olduklarından dolayı, dünyada içki arkadaşlarının yaptıkları gibi, o kaseleri oyun oynar gibi birbirlerine uzatıp alırlar.[40][40] İçki içilmesi sebebiyle aralarında saçmalama olmaz ki, âdi sözler konuşsunlar. Onlara dünyada şarap içene gereken günah da yazılmaz. Katâde şöyle der: Yüce Allah, dünya şarabının pisliklerinin ve eziyetlerinin âhiret şarabında olmadığım bildirdi. Onun baş ve karın ağrısı yapmadığını ve aklı gidermediğini haber verdi. Aynı zamanda, insanları faydasız boş, saçma ve müstehcen söz söylemeye sevketmedîğini de bildirdi. Onu, manzarası ve görünüşü güzel ve tadı hoş diye niteledi: "Berraktır, içenlere lezzet verir. O içkide ne sersemletme vardır. Ne de onunla sarhoş olurlar"[41][41]

**24.** Yüce Allah'ın, onların hizmetine tahsis ettiği hizmetçiler, etraflarında dolaşırlar. Onlar güzellik, beyazlık ve parlaklıkta, sedefte korunmuş inci gibidirler. Kurtubî şöyle der: Bir görüşe göre, bu hizmetçiler, müşriklerin çocuklarıdır. Onlar cennettekilerin hizmetçileridir. Oysa cennette ne yorgunluk vardır, ne de hizmete ihtiyaç vardır. Fakat Yüce Allah, mü'miıilerin son derece rahatlık ve nimet içinde ol-duklannı bildirmiştir.[42][42]

**25.** Cennet ehli sohbetin zevkini tatmak ve nimeti itiraf etmek için birbirlerine dönerek, dünyadaki işlerini ve durumlarını birbirlerine sorarlar. [43][43]

**26.** Kendilerine sorulanlar der ki: Biz dünya yurdunda Rabbimizden veO'nunazap ve cezasından korkuyorduk. [44][44]

**27.** Yüce Allah bize bağışlanmayı ve cenneti ikram etti. Bizi, korktuğumuz şeyden emin kıldı ve çok sıcak rüzgârın tesiri gibi ter deliklerine nüfuz eden cehennem azabından korudu. İşte "Se-mûm" denilen azap budur. Fahreddin Râzî şöyle der: Âyet, cennet ehlinin, dünyada başlarından geçenleri bileceklerine ve onları hatırlayacakları na işaret etmektedir. Aynı şekilde, kâfirin de, dünyada İçinde bulunduğu nimetleri unutmayacağım gösterir. Bu hatırlama sonunda, mü'minin aldığı zevk artar. Çünkü o, kendisinin darlıktan bolluğa, hapisten cennete çıktığını görür. Kâfirin ise, elemi artar. Çünkü o da kendisinin nimetlerden cehenneme geçtiğini görür.[45][45]

---

[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/205.
[40][40] Ruhu'l-meani, 27/34
[41][41] Sâffât sûresi, 37/46-47, Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/391
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/205-206.
[42][42] Kurtubî, 17/69
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/206.
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/206.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/206.
[45][45] Tefsîr-i kebîr, 7/705
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/206.

**28.** Cennet ehli der ki: Biz dünyada Allah'a boyun eğer ve O'na yalvarır yakanrdık. Allah da bizim duamızı kabul etti ve bize lütufta bulundu. Kuşkusuz Yüce Allah, kullarına rahmeti ve bağışlanmayı lütfeden ve ihsanda bulunandır. Bu âyet, önceki âyetin sebebini bildirir mahiyettedir. Mesrûk'tan rivayet edildiğine göre, Aişe (r.anhâ), "Allah bize lütfetti de bizi, vücuda işleyen azaptan korudu. Kuşkusuz biz, bundan önce O'na yal varıyorduk. Çünkü iyilik eden, esirgeyen ancak O'dur" mealindeki âyetleri okudu ve şöyle dedi: Allah'ım! Bize ihsanda bulun ve bizi vücutlara işleyen azaptan koru. Çünkü iyilik eden ve esirgeyen ancak sensin.[46][46]

**29.** (Ey Muhammed) Sen öğüt ver. Rabbinin ni'me-tivle sen ne bir kâhinsin, ne de bir deli.
**30.** Yoksa onlar "Muhammed bir şâirdir, onun zamanın felâketlerine çarp.lmas.n. gözetliyoruz" mu diyorlar.
**31.** De ki: Bekleyin. Ben de sizinle beraber bek-leyenlerdenim.
**32.** Onlara akıllan mı bunu emreder, yoksa onlar, azgın bir topluluk mudur?
**33.** Yahut "Onu kendisi uydurdu!" demek mi isterler? Bilâkis onlar îman etmezler.
**34.** Eğer doğru iseler onun benzeri bir söz getirsinler.
**35.** Acaba onlar herhangi bir yaratıcısı? mı yaratıldılar? Yoksa yaratıcılar kendileri midir?
**36.** Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Hayır! Onlar iyice inanıp tasdik etmezler.
**37.** Yahut Rabbinin hazîneleri onların yanında mıdır? Ya da herşeye hâkim olan kendileri midir?
**38.** Yoksa onların üzerine çıkıp gizli sırları dinledikleri bir merdivenleri mi var? Öyleyse onlardan dinleyen, açık bir delil getirsin.
**39.** Yoksa kızlar O'nun, oğullar sizin mi?
**40.** Yoksa sen kendilerinden bir ücret istiyorsun da, bu yüzden onlar ağır bir borç altında mı kalıyorlar?
**41.** Yoksa gayba ait bilgiler yanlarında da onlar kendileri mi yazıyorlar?
**42.** Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Asıl tuzağa düşecek olanlar, inkâr edenlerdir.
**43.** Yoksa onların Allah'tan başka bir tanrısı mı var? Allah, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır.
**44.** Gökten bir parçanın düştüğünü görseler "Üst üste yığılmış bulutlardır" derler.
**45.** Artık çarpılacakları günlerine kavuşuncaya kadar onları kendi hallerine bırak.
**46.** O gün tuzakları, kendilerine hiçbir fayda vermez ve yardım da görmezler.

---

[46][46] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/392;
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/206.

**47.** Şüphesiz zulmedenlere, ondan önce de azap vardır. Fakat çokları bilmezler.
**48.** Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü sen gözlerimizin önündesin. Kalkacağın zaman da Rabbini hamd ile teşbih et.
**49.** Gecenin bir kısmında ve yıldızların batışından sonra da O'nu teşbih et.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, kâfirlere azabın ineceğine yemin etti ve azaba çarpılanlarla ondan kurtulanların durumlarıyle ilgili bazı şeyler anlattıktan sonra, burada da, kâfirleri uyarmak ve mü'minlere müjde vermek için, hatırlatma yapmasını peygamberine emretti. Yalanlayanların akıbetlerini ve Allah'ın, Peygamberini (s.a.v.) koruyup gözetlemesini açıklayarak bu mübarek sûreyi sona erdirdi. [47][47]

## Kelimelerin İzahı

Raybe'l-menûn, zamanın olayları ve musibetleri. Menûn, zaman demektir. Ebû Zueyb şöyle der:
Zamandan ve onun musibetlerinden mi sızlanıyorsun? Oysa ki zaman, sızlananm gönlünü almaz.[48][48] Menûn, kesmek mânâsına gelen "men" kökünden olup "ölüm" manasınadır. Ömürleri kestiği için bu ismi almıştır.
Ahlâm, akıl mânâsına gelen ün çoğuludur. "Akıllar" demektir.
Müseytırûn, "Bir şeye hakim olan" mânâsına gelen
m çoğuludur.
Kisf, parça demektir. Bu mânâda kisf ve kisfe kullanılır.
Çoğulu tir.
Merkum; toplanmış, birbiri üzerine birikmiş demektir. [49][49]

## Âyetlerin Tefsiri

**29.** Ey Muhammed! Kavmine Kur'anla Öğüt ve nasihat ver. Allah'ın sana peygamberlik ikram ve ihsan etmesiyle sen, müşriklerin İddia ettiği gibi, ne vahy olmadan gayb şeylerden haber veren bir kâhinsin, ne de bir delisin. Sen ancak vahy ile konuşursun. Bundan sonra Yüce Allah, müşriklerin, Peygamber (a.s) hakkındaki bâtıl iddialarını reddetmek üzere şöyle buyurdu: [50][50]

**30.** Yoksa o müşrikler, "O bir şairdir, başına zamanın musibetleri gelsin diye bekliyoruz. Neticede yok olsun da, biz de ondan kurtulalım" mı diyorlar? Hâzin şöyle der: Raybu'l-menûn, zamanın hadiseleri ve musibetleridir. Maksatları şudur: Bekleyelim, Peygamber (a.s.)den önce, şairlerin zaman içinde yok olup

---

[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/209.
[48][48] Zâdu'l-mesîr, 8/54. Bkz. Cevheri, Sıhâh, ilgili madde.
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/209.
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/209.

gittikleri gibi, o da yok olup gidecektir. Menûn, ölümün ve zamanın ismidir. Asıl mânâsı "kesmek"tir. Ölüm ve zaman, eceli kestikleri için onlara bu ad verilmiştir.[51][51]

**31.** Ey Muhammed! Onlara de ki: Benim ölümümü bekleyin. Siz benim yok olmamı beklediğiniz gibi, ben de sizin yok olmanızı beklemekteyim. Bu, tehdit ve korkutmayla birlikte onlarla alay etmedir. [52][52]

**32.** Yoksa, akıllan mı onlara bu yalan ve iftirayı emrediyor? Bu, müşriklerle başka bir alaydır. Bilakis onlar, inkâr, azgınlık, kibir ve inatta sının aşan bir kavimdir. Hâzin der ki: Kureyş ileri gelenleri akıllı ve zeki diye nitelenirlerdi. Ancak, akıllan kendilerine hakkı bâtıldan ayırma semeresini vermeyince Yüce Allah onların akı Harı yle alay etti."[53][53]

**33.** Yoksa o müşrikleri, "Muhammed Kur'an'ı kendiliğinden uydurdu" mu diyorlar? Kurtubî şöyle der: Tekavvül, sözü, olduğundan başka türlü söylemek demektir. Ancak, çoğu zaman yalanda kullanılır. "Söylemediğim şeyi iddia ettin" mânâsında denir. " Birisi hakkında, söylemediği şeyi "söyledi" diye iftira attı" demektir.[54][54] İş, onların iddia ettiği gibi değildir. Bilakis onlar, kibir ve inatlarından, Kur'an'a inanmıyorlar. Bundan sonra Yüce Allah, onları delille susturdudu: [55][55]

**34.** "Kur'an'ı Muhammed uydurdu" sözlerinde doğru iseler, nazmında, güzelliğinde ve açıklamasında Kur'an'a benzer bir söz getirsinler. Bu, kınama ile birlikte onları acze düşürme emridir. [56][56]

**35.** Yoksa onlar bir Rab ve yaratıcı olmadan mı yaratıldılar? İbn Abbas, "Yoksa onlar, kendilerini yaratan ve takdir eden bir Rab olmadan mı yaratıldılar?" manasınadır der.[57][57] Yoksa onlar kendi kendilerini mi yarattılar da, böyle cür'et gösteriyor ve Yüce Allah'ın varlığını inkâr ediyorlar? [58][58]

**36.** Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Göklerin ve yerin büyüklüğü ve şerefinden dolayı, Yüce Allah diğer mahlûkât arasından özellikle bu ikisini zikretti. Bundan sonra Yüce Allah, birliğini inkâr etmelerinin sebebini açıklamak üzere şöyle buyurdu: Bilakis onlar, Allah'ın birliğine ve öldükten sonra diriltebileceğine inanıp tasdik etmiyorlar. Bundan dolayı da, yaratanı inkâr

---

[51][51] Hâzin, 4/209
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/209.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/210.
[53][53] Hâzin. 4/209
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/210.
[54][54] Kurtubî, 17/73
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/210.
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/210.
[57][57] Kurtubî, 17/74
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/210.

ediyorlar. Hâzin şöyle der: Yani, kendilerini yaratan bir şey olmadan mı yaratıldılar? Yaratıcısız mı meydana geldiler? Bu, olması caiz olmayan şeylerdendir. Çünkü yaratmak için, bir yaratıcının olması zarurîdir. Binaenaleyh, yaratıcıyı inkâr ettikleri takdirde, yaratıcısız meydana gelmeleri caiz değildir, Yoksa onlar, kendi kendilerini mi yarattılar? Bu, daha çok bâtıldır. Çünkü var olmayan şey, nasıl yaratır? Bu iki şekil de bâtıl olduğuna göre, onların bir yaratıcı olduğuna dair aleyhlerine delil gelmiş oldu. O halde O'na iman edip birlesinler, O'na ibadet etsinler ve O'nun, Rableri ve Yaratıcıları olduğuna kesin inansınlar.[59][59]

**37.** Yoksa Allah'ın rahmet ve rızık hazineleri onların yanında mı ki peygamberliği dilediklerine versinler, dilediklerine vermesinler, İbn Abbas şöyle der: "Rabbinin hazineleri"nden maksat yağmur ve rıziktır. İkrime ise, "Bundan maksat peygamberliktir" der.[60][60] Veya her şeye gücü yeten ve üstün olan onlar mı ki, mahlukat üzerinde dilediklerı gibi tasarruf ederler. Hayır, bilakis yaratan, mülke sahip olan ve tasarrufta bulunan sadece Yüce Allah'tır. Atâ şöyle der: dan maksat şudur: Onlar, rablar mıdır ki, dilediklerini yapıp herhangi- bir emir ve yasak altında bulunmasınlar?![61][61]

**38.** Yahut göklere uzanan merdiven ve asansörleri mi var da orada meleklerin konuşmalarını ve vahyi dinleyip haklı olduklarını anlıyor ve ona sarılıyorlar, Bunu iddia eden, kimse Muhammed'in (a.s) kesin delil getirdiği gibi, gökleri dinlediklerine dâir açık ve kesin delil getirsin.
Bundan sonra Yüce Allah, o bâtıl iddialardan daha çirkin ve daha âdı şeyden dolayı onları kınadı. Bu da, Allah'ın kızları olduğunu söylemeleri ve böylece, kendilerinin hoşlanmadıkları şeyi Allah'a vermeleridir. [62][62]

**39.** Yoksa kızlar onun, oğullar sizin mi? Yani, ken-'diniz kızları sevmediğiniz halde, nasıl onları Allah'a veriyor, oğulları kendinize alıyorsunuz? Bu insaf ve mantığa sığar mı? Kurtubî şöyle der: Yüce Allah onları kınamak ve azarlamak için, onları beyinsizlikle niteledi. Yani, kızlardan dolayı utanıp onlardan hoşlanmadığınız halde, "Onlar Allah'ındır" mı diyorsunuz? Aklı böyle olan kimsenin, öldükten sonra dirilmeyi inkâr etmesi uzak görülmez.[63][63] Ebussuud da şöyle der: Bu, onların beyinsizliklerini ve akıllarının az olduğunu ifade eder. Aynı zamanda, böyle düşünen kimsenin, melekût âlemine yükselmesi ve gaybla ilgili sırları bilmesi bir tarafa, neredeyse akıl sahiplerinden bile sayılmayacağını bildirir. III. şahıstan II. şahsa dönüş, sertçe kınamak ve reddetmek içindir.[64][64]

---

[59][59] Hâzin, 4/210
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/210-211.
[60][60] Kurtubî, 17/74
[61][61] Zâdu'l-mesîr, 8/57
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/211.
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/211.
[63][63] Kurtubî, 17/76
[64][64] Ebussuud, 5/175
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/211.

**40.** Ey Muhammed! İslamı tebliğ ve dinin hükümlerini öğretmek için onlardan ücret mi İstiyorsun da, onlar bu ücret ve üzerlerine yüklediğin ağır borç sebebiyle yorulup halsiz düşürüyorlar. Dolayısıyle sana tâbi' olmaktan uzak duruyor ve İslama girmiyorlar? Çünkü tabii olan şudur: Bir kimse bir insana mali yük getirir ve onu borç-landınrsa, onu ağır yük altına sokmuş ve alacaklı olmuş olur. Doiayısıyle insan o şahıstan hoşlanmaz ve sözünü dinleyip yerine getirmez. [65][65]

**41.** Yoksa onlar gaybi biliyorlar da Peygamber (a.s)'in kendilerine haber verdiği âhiret, haşir ve neşir işlerinin bâtıl olduğunu biliyor ve bu sebeble onları kesin bilgiyle yazıyorlar. Katâde şöyle der: Bu, onların, "Muhammed bir şâirdir, onun, zamanın musibetlerine çarpılmasını bekliyoruz" sözlerini reddir. Yani, Muhammed'in kendilerinden önce öleceğini mi biliyorlar da bu hükme varıyorlar?[66][66] İbn Abbâs da şöyle der: Yoksa, Levh-i Mahfuz onların yanında mı ki, orada olanları yazıyor ve insanlara bildiriyorlar?[67][67] İş böyle değildir. Çünkü, gök ve yerdekilerden hiç kimse gaybı bilmez. Ancak Ailah bilir. [68][68]

**42.** Ey Muhammed, Yoksa o suçlular sana komplo mu hazırlıyorlar? Tefsirciler şöyle der: Bu âyet, müşriklerin Dâru'n-nedve'de, Peygamber (a.s.)'in öldürülmesi için tuzak kurduklarına ve komplo hazırladıklarına işaret etmektedir. Nitekim Yüce Allah, meâlen şöyle buyurur: "Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya Öldürmeleri veya seni yurdundan çıkarmaları için tuzak kuruyorlardı"[69][69] Muhammed (a.s.)'in peygamberliğini inkâr edenler var ya, asıl tuzağa düşenler onlardır. Çünkü bunun zararı onlara dönecektir, vebali de onlara aittir. Nitekim Yüce Allah, meâlen şöyle buyurur: "Halbuki kötü tuzak, ancak sahibini kuşatır."[70][70] Sâvî şöyle der: İnkâr edici olduklarını tescil etmek suretiyle, bu yaptıklarının çirkinlik ve adiliğini göstermek için "Onlar" zamiri yerine, açık isim olarak " inkâr edenler" getirildi. [71][71]

**43.** Yoksa onların, Allah'tan başka yaratıcıları ve nzik vericileri var da, sıkıntı ve darlık zamanlarında ona sığınıyor, zararın ve azabın kendilerinden savulması için ondan yardım mı istiyorlar? Yüce Allah onların kendisine ortak koştuğu putlardan zatını uzak tuttu. Celâleyn yazarı şöyle der: Bu 15 yerde geçen edâtıyla sorulan sorular kınama, azarama ve inkâr ifade eder. [72][72] Bundan sonra Yüce Allah onların aşın azgınlık ve inatlarını bildirmek üzere şöyle

---

[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/211-212.
[66][66] İbnu'l-Cevzî, Zâdu'i-mesîr, 8/58
[67][67] Kurtubî, 17/76
[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/212.
[69][69] Enfâl sûresi, 8/30
[70][70] Fâtır sûresi, 35/43
[71][71] Sâvî, 4/134
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/212.
[72][72] Celâleyn, 4/221

buyurdu: [73][73]

**44.** Eğer, gökten üzerlerine inen parçaların düşmesiyle onları cezalandırsaydik, yine de yaptıklarını bırakmaz ve ondan dönmezler ve, mutlaka alay ve inat olsun diye, "Bu inen şey birbiri üstüne birikmek suretiyle yoğunlaşmış ve üzerimize gelmekte olan bir buluttur" derlerdi. Ebû Hayyân şöyle der: Kureyş'in, Rasulullah (s.a.v)'a yaptıkları tekliflerden biri de şuydu: "Yahut iddia ettiğin gibi, üzerimize gökten parçalar yağdırmahsm"[74][74] Yüce Allah bildirdi ki, teklif ettikleri gibi bunu gözleriyle görseler dahi, kibir ve cahillikleri onları, kesinlikle gözleriyle gördükleri şey hakkında demogoji yapmaya sevkeder ve şöyle derlerdi: Bu, birbiri üzerine gelmek suretiyle yoğunlaşmış, bize yağmur getirecek bir buluttur. Yoksa, azap için düşen bir parça değildir.[75][75]

**45.** Ey Muhammed! O korkunç gün, yani kıyamet günü ile karşılaşıncaya kadar, onları sapıklıkları ve azgınlıkları içerisinde bırak, devam etsinler. O gün, kendilerine, onların akıllarını giderecek azabın geleceği bir gündür.[76][76]

**46.** Dünyada kullandıkları hile ve tuzakları, o gün onlara fayda vermez.. Azaptan hiçbir şeyi onlardan savmaz. Hiçkimse tarafından, Allah'ın azabından korunmazlar. [77][77]

**47.** Kuşkusuz, inkâr edenler için, âhiret azabından önce dünyada da çetin bir azap vardır. İbn Abbas, "Bu, kabir azabıdır" der. Mücâhid ise, "O, yedi yıl süren açlık ve kıtlıktır"der.[78][78] Fakat onların çoğu, kendilerine azabın geleceğini bilmezler. [79][79]

**48.** Ey Muhammed! Rabbinin sana yüklediği peygamberlik yükünü taşıma hususunda, Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü sen, bizim korumamız ve kollamamız altındasın. Biz seni koruyup gözetiyoruz, Uykundan ve her meclisten kalktığında diyerek Rabbını,O'na layık olmayan noksan sıfatlardan tenzih et" İbn Abbas, "Uykudan kalktığında Allah için namaz kıl" şeklinde tefsir eder.[80][80]

**49.** Gecenin bir kısmında, insanlar uyurken, Kur'an okuyup namaz kılarak Allah'ı an ve O'na kulluk et. Nitekim, bir başka âyette Yüce Allah meâlen şöyle buyurur: Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsûs bir nafile olmak üzere

---

[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/212.
[74][74] Tsrâ sûresi, 17/92
[75][75] Bahr, 8/153
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/212-213.
[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/213.
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/213.
[78][78] Bahr, 8/153
[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/213.
[80][80] Zâdu'l-mesîr, 8/61
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/213.

namaz kıl"[81][81] Sabahın aydmlanma-sıyle yıldızların kaybolduğu ve gecenin gittiği zamanda, yani gecenin sonunda Allah için namaz kıl. İbn Abbas şöyle der: Bu, sabah namazının farzından önceki iki rekat namazdır. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Sabah namazının iki rekatı, dünyadan ve içindekilerden daha hayırlıdır"[82][82]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz.
**1.** Arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**2.** Girin oraya. İster sabredin, ister sabretmeyin" âyetinde kınama ve horlama vardır. Aynı zamanda ile arasında tıbâk-ı selb vardır. Ki bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**3.** "Sanki onlar, sedefine gizlenmiş incilerdir" cümlesinde mürsel mücmel teşbih vardır. Burada vech-i şebelı hazfedilmiş ve mücmel olmuştur.
**4.** "Zamanın musibetleri" terkibinde, istiâre-i tebaiyye vardır. Zamanın hadiseleri, ve "Şek" mânâsına gelen reyb'ten her birinde, şaşkınlık ve durumda kalmama vasıfları bulunduğu için, zamanın hadiseleri, reyb'e benzetilmiş ve istiâre-i tebaiye yoluyla, "Reyb" lafzı, zamanın musibetleri için müsteâr olarak kullanılmıştır.
**5.** "Yoksa akılları mı, onlara bunu emrediyor?" cümlesinde alay üslubu vardır. Bu, onların akıllarıyle alay etme üslubuyla söylenmiştir.
**6.** "Yoksa kızlar onun oğullar sizin mi?" âyetinde, onları daha fazla kınayıp azarlamak için, III. şahıs zamirinden, II. şahıs zamirine dönüş vardır.
**7.** "Gökten bir parçanın düştüğünü görseler" cümlesinde, takdir ve farzetme üslubu vardır. Yani, bunu görecek olsalardı dahi, söylediklerini mutlaka söylerlerdi.
**8.** Gibi âyet sonlarında, akıcı ve sağlam bir seci' vardır. ve benzeri âyet sonlarında da aynı şey vardır. [83][83]

## Faydalı Bilgiler

Cübeyr b. Mut'im'in şöyle dediği rivayet olunur: Bedir esirleri hakkında Rasulullah (s.a)'a sormak için Medine'ye geldim. Onu, akşam namazında, âyetlerini okurken buldum. "Rabbinin azabı mutlaka vuku bulacaktır. Ona engel olacak hiçbir şey yoktur" mealindeki âyeti okuyunca, kalbim çatlar gibi oldu. Azabın inmesinden korkarak müslüman oldum. "Onlar, yaratıcısız mı yaratıldılar, yoksa kendileri mi yaratıcılar? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Hayır, onlar inanmazlar" mealindeki âyete gelince kalbim

---

[81][81] İsrâ sûresi, 17/79
[82][82] Müslim, Müsâfirîn, 96,97; Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/395
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/213.
[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/214.

uçayazdı.[84]
Allah'ın yardımıyle "Tur Sûresi" nin tefsiri bitti. [85]

[84] Bkz. el-Bahr, 8/148
[85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/214.

# NECM SURESİ

Mekke'de inmiştir. 62 âyettir.

## Takdim

Necm sûresi, Mekke'de inmiştir. Mekke'de inen diğer sûreler gibi, umûmî çerçeve içersinde, peygamberlik, öldükten sonra dirilme ve hesaba inanma konularından bahseder.
Bu mübarek sûre insanlık Peygamberi Hz. Muhammed (a.s.)'in mucizesi olan Miraç konusunu anlatarak başlar. Hz. Peygamber (a.s) Mirac'ta, Allah'ın geniş mülkünde, akılları dehşete ve hayrete düşüren enteresan ve acâip şeyler gördü. Sûre, insanlara iman etmek, gayb ve vahiy konularında mücâdele etmemek gibi, onlara gerekli olan şeyleri anlattı.
Bunların ardından söz, müşriklerin Allah'tan başka tapmış oldukları putlara geldi. Sûre, ilâh oldukları iddia edilen putların ve Allah'tan başkasına ibâdetin bâtıl olduğunu açıkladı. Bu hususta, putlara ibâdetle meleklere ibâdet arasında bir fark olmadığım bildirdi.
Daha sonra bu sûre, kıyamet günündeki âdil cezadan bahseder. Şöyle ki o gün herkese, yaptığının karşılığı verilir. İyi iş yapan yaptığı iyiliğin, kötü iş yapan da yaptığı kötülüğün karşılığını alır. İnsanlar, iyiler ve kötüler olmak üzere iki gruba ayrılır.
Sûre, bu âdil cezaya şöyle delil getirir: İnsan için, ameli ve işinden başka bir şey yoktur. Hiç kimse başkasının günahım yüklenmez. Çünkü ceza, suçludan başkasına verilmez. Bu, Allah'ın dosdoğru bir kanunu ve gerek Kur'an-ı Kerim'de ve gerekse önceki semavî kitaplarda açıkladığı âdil hükmüdür.
Bu mübarek sûre hayat verme, öldürme, Öldükten sonra diriltme, zenginleştirme, fakirleştirme ve erkek ve dişi çifti, atılan bir damla sudan yaratma hususunda Yüce Allah'ın kudretinin alâmetlerini anlatır.
Sûre Ad, Semûd, Nûh ve Lût kavmi gibi azgın milletlerin başına gelen azap ve helaki anlatarak sona erer. Bunu, Rasulullah (s.a.v)'ı yalanlamalarından dolayı kendilerini bekleyen azabı Mekke kâfirlerine hatırlatmak, azgın ve zâlimleri isyan ve inatta devam etmekten alıkoymak için yapar. [1][1]

Bismillâhirrahnıânirrahîm
**1, 2, 3.** Düştüğü zaman yıldıza andolsun arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve bâtıla inanmadı; o, arzusuna göre de konuşmaz.
**4.** O vahyedilenden başkası değildir.
**5, 6, 7.** Ona, üstün güce sahip olan melek öğretti ki o, aklında ve davranışında kâmildir. Hemen kendi aslî suretine girip doğruldu. İşte o zaman, kendisi en yüce ufukta idi.
**8, 9, 10, 11**. Sonra ona yaklaştı ve sarktı. İki yay kadar yahut daha yakın oldu.

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/217.

Allah, kuluna vahyettiği şeyi vahyetti. (Gözleriyle) gördüğünü kalbi yalanlamadı.
**12.** Onun gördükleri hakkında şimdi kendisi ile tartışıyor musunuz?
**13, 14.** Andolsun onu, Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında bir defa daha görmüştü.
**15.** Cennetü'l-Me'vâ da onun yanındadır.
**16.** Sidre'yi kaplayan kaplamıştı.
**17.** Göz ne şaştı, ne aştı.
**18.** Andolsun o, RabbİNin en büyük âyetlerinden bir kısmını gördü.
**19.**Gördünüz mü o Lât ve Uzzâ'yı?
**20.** Ve üçüncüleri olan öteki Menâfi.
**21.** Demek erkek size, dişi O'na (öyle) mi?
**22.** O halde bu insafsızca bir taksim!
**23.** Bunlar sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemîştir. Onlar zanna ve nefislerinin isteklerine uyuyorlar. Halbuki kendilerine Rableri tarafından yol gösterici gelmiştir.
**24.** İnsanın her istediği olacak mı?
**25.** Âhiret de dünya da Allah'ındır.
**26.** Göklerde nice melek var ki onların şefaatleri, dilediği ve hoşnut olduğu kimse için Allah'ın izin vermesi dışında bir işe yaramaz.
**27.** Ahirete inanmayanlar, meleklere dişilerin adlarını takıyorlar.
**28.** Halbuki bu hususta hiç bilgileri yoktur. Sâdece zanna uyuyorlar. Zan ise hiç şüphesiz hakikat bakımından bir şey ifade etmez.
**29.** Onun için sen zikrimize iltifat etmeyen ve dünya hayâtından başka bir şey istemeyenlerden yüzçevir.
**30.** İşte onların erişebilecekleri bilgi budur. Şüphesiz ki senin Rabbin, (evet) O, yolundan sapanı daha iyi bilir; O, hidâyette olanı da çok iyi bilir.
**31.** Göklerde ve yerde bulunanlar hep Allah'ındır. Bu, Allah'ın, kötülük edenleri yaptıklarıyla cezalandırması, güzel iş yapanları da daha güzeliyle mükâfaatlandırması içindir.
**32.** Ufak tefek kusurları dışında, günahın büyüklerinden ve çirkin işlerden kaçınanlara gelince, şüphesiz Rabbin, affı bol olandır. O, sizi daha topraktan yarattığı zaman ve siz annelerinizin karınlarında bulunduğunuz sırada (bile), sizi en iyi bilendir. Öyleyse kendinizi temize çıkarmayın. Çünkü O, kötülükten sakınanı daha iyi bilir.

## Kelimelerin İzahı

Düştü demektir. Birşey aşağı düştüğünde denilir. Geniş za di
Mirre, kuvvet demektir. Kurtubî şöyle der: Araplar akıllı ve iyi görüşlü herkese derler.[2[2]]
Sarktı. Tedellî, yukardan aşağıya doğru sarkmak demektir. Ağacın dalı aşağı doğru sarktığında denir.

---

[2[2]] Kurtubî; 17/86

Kâb, "kadar" demektir. Ebû Hayyân şöyle der: Kâb, kâd ve kayd "miktar" demektir.[3][3]
Dîzâ, zâlim ve haktan uzaklaşan kişi demektir. Hükümde zulmetti". hakkını yedi" denilir. Şair şöyle der:
Esedoğulları hükümlerinde zulmettiler. Çünkü, başı kuyruk yerine koyuyorlar.
Lemem, küçük günahlardır. Zeccâc şöyle der: Lemem aslında, insanın arasıra yapıp üzerinde durmadığı şeydir. Bir kimse bir şeyi arasıra yaptığında der.
Ecinne, ana rahminde bulunan çocuk mânâsına gelenkelimesinin çoğuludur. Orada gizlendiği için buna "cenîn" denilmiştir. [4][4]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Yüksekten düştüğü zaman yıldıza yemin ederim. İbn Abbas şöyle der: Yüce Allah, yıldızlara, gökleri gizlice dinlemek, istediklerinde Şeytanların ardından hızla gittiği zaman yemin etti.[5][5] Hasan Basrî de şöyle der: Bu âyetteki den maksat, kıyamet gününde dökülecek olan yıldızlardır. Nitekim âyet-i kerimede meâlen, "Yıldızlar döküldüğü zaman"[6][6] buyrulmuştur. İbn Kesir İse şöyle der: Yaratan, yarattıklarından dilediği adına yemin eder. Fakat yaratılmış olanların, yaratandan başkası adına yemin etmesi uygun olmaz.[7][7]

**2.** Muhammed (a.s.) doğru ve hak yoldan sapmadı. Asla bâtıla inanmadı. Aksine o son derece hidayette ve doğru yoldadır. Ebussuud şöyle der: Bu hitap, Kureyş kâfirlerinedir. " Arkadaşınız" tabirinin kullanılması, onun bütün hallerine detaylı bir şekilde vâkıf olduklarım bildirmek içindir. Çünkü onunla uzun süre beraber bulunmaları ve onun yüce vasıflarının güzelliklerini görmüş olmaları bunu gerektirmektedir.[8][8]

**3.** O nefsî arzusuyla ve şahsî görüşüne dayanarakdir konuşmaz. [9][9]

**4.** O sadece, Yüce Allah'tan gelen vahiyle konuşur. Beyzâvî şöyle der: Kur'an, Allah'ın ona indirdiği vahiyden başka bir şey değildir.[10][10]

**5.** Kur'an'ı ona, çok kuvvetli bir melek, yani Cebrail (a.s.) öğretti, Tefsirciler şöyle der: Cebrail'in çok kuvvetli olduğunu gösteren üçlülerden birisi şudur: O, Lût kavminin ülkesini kökünden soktu, kanadı üzerine aldı, göğe çıkardı, sonra da altım üstüne getirdi. Semûd kavmine öyle bir bağırdı ki cansız olarak yere

---

[3][3] Bahr,8/154
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/220-221.
[5][5] Bu, tbn Abbas'tan gelen rivayetlerden birisidir. Ondan gelen bir başka rivayette, "Necm" den maksat, sabahleyin düşen Süreyya yıldızıdır.
[6][6] İnfitâr sûresi, 82/2
[7][7] Muhtasar-1 İbn Kesir, 3/396
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/221.
[8][8] Ebussuud, 5/156
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/221.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/221.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/221-222.
[10][10] Beyzâvî, 4/171

serildiler. Peygamberlere vahyi indirmesi ve yükselmesi göz açıp kapamaktan daha çabuk olurdu. [11][11]

**6.** Cebrail (a.s) çok akıllı ve güçlü kuvvetlidir. Kendi hakiki suretinde göründü. [12][12]

**7.** O, doğu tarafında güneşin doğduğu yerde, gök ufkunda idi. İbn Abbas, "Yüksek ufuktan maksat güneşin doğduğu yerdir" der.[13][13] Hâzin de şöyle der: Cebrail (a.s.), önceki peygamberlere geldiği gibi Rasıılullah (s.a.v)'a da insan suretinde gelirdi. Rasulullah (s.a.v) ondan, kendisini, yaratılmış olduğu şekli ile göstermesini istedi. O da, kendisini, biri yerde diğeri gökte olmak üzere iki defa gösterdi. Yerdeki, yüksek ufukta, yani doğu tarafında idi. Şöyleki, Hz. Peygamber (a.s.) Hira'da bulunurken, Cebrail (a.s) doğu tarafından ona göründü ve iki kanadını açıp doğu ile batı arasını kapattı. Bunu görünce Rasulullah (s,a.) bayılıp düştü. Bunun üzerine Cebrail (a.s.), insan suretinde inip Peygamberi (a.s.) kucakladı ve yüzünden tozları sildi. " Sonra yaklaştı ve sarktı" âyeti bunu ifade eder. Gökte hakiki suretinde görünmesine gelince, bu Sidretu'l-Müntehâ'da olmuştur. Peygamberimiz Muhammed (a.s)'den başka hiçbir peygamber onu, yaratılmış olduğu gibi, melek şeklinde görmemiştir.[14][14]

**8.** Cebrail (a.s.) Muhammed (a.s .)'e yaklaştıkça yaklaştı. [15][15]

**9.** Ona, iki yay kadar veya daha yakın mesafe yaklaştı. Âlûsî şöyle der: Bundan maksat, ona yakınlığın çokluğunu ifade etmektir. "O, onun yakını oldu" denilmiş gibidir.[16][16]

**10.** Cebrail (a.s.), Allah'ın kulu ve Rasûlü Mıı-hammed'e, Allah'ın ona vahyettiği emirleri vahyetti. [17][17]

**11.** Muhammed (a.s.)'in kalbi gözünün gördüğü yani Cebrail'in hakîkî suretini yalanlamadı. İbn Mes'ûd şöyle der: Rasulullah (s.a.v) Cebrail (a.s.)'i hakîkî suretinde gördü. Onun 600 kanadı vardı. Her kaeat ufku kapatmıştı. Kanadından, çeşitli zinetler, yakut ve inciler düşüyordu. Bunları sadece biliyordu.[18][18]

**12.** Ey müşrikler topluluğu! İsrâ ve miraç gecesinde gördükleri hakkında mı cedelleşiyorsunuz? Ebû Hayyân şöyle der: Rasulullah (s.a.v) Miraç olayım

---

[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/222.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/222.
[13][13] Kurtubî, 17/88
[14][14] Hâzin, 4/213
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/222.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/222.
[16][16] Âlûsî, 27/48
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/222.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/222.
[18][18] Ahmed b. Hanbel, Müsned 1/295, 298.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/222.

onlara haber verince onu yalanlayıp hafife aldılar. Sonunda Beytu'l-Makdis'i onlara anlattı. Cumhura göre, iki defa görülmüş olan Cebrail (a.s.)'dir. İbn Abbas ve İkrime'den rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v) Rabbini baş gözüyle görmüştür. Aişe (r.anhâ) bunu reddetmiş ve demiştir ki, Rasulullah (s.a.v), iki defa Cebrail'i kendi şekliyle gördü. Ebû Hayyân, daha sonra şöyle der: Doğru olan şu ki, bu âyetlerde anlatılanların tümü, Cebrail (a.s) ile olmuştur. "Andolsun onu bir defa daha görmüştür" mealindeki âyet bunun delilidir. Bu âyet, daha önce bir kez daha görmüş olmasını gerektirir.[19][19]

**13, 14.** Andolsun ki Peygamber (a.s.) Cebrail'i (a.s) melek şeklinde, bir sefer de yedinci kat gökte Arş'ın yakınında bulunan Sidretu'l-Müntehâ'da gördü. Tefsirciler şöyle der: Sidre, nebk (Arabistan kirazı) denilen bir ağaç olup kökünden nehirler çıkar. Sidre, Arş'ın sağ tarafındadır. Mahlûkâtm ve bütün meleklerin bilgisi, ancak oraya kadar ulaştığı için, bu ağaca "Sidretu'l-Müntehâ" denilmiştir. Ondan ötesini Yüce Allah'tan başka hiç kimse bilmez. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Sonra yedinci kat göğe çıkarıldım. Sonra bana Sidretu'l-Müntehâ gösterildi. Bir de ne göreyim, o ağacın yemişleri Hecer[20][20] testilerine benzemekte, yaprakları da fil kulakları gibi.[21][21]

**15.** Sidretu'l-Müntehâ'nm yanında meleklerin, şehitlerin ve takva sahiplerinin ruhlarının barındığı cennet vardır.[22][22]

**16.** Peygamber, Cebrail'i, Sidreyi hayret verici şeylerin kapladığı bir zaman gördü. Hasan Basrî şöyle der: Onu, Âlemlerin Rabbinin nuru sardı da o aydınlandı. İbn Mes'ûd da, "O'nu altından bir örtü örttü" der.[23][23] Bir başka hadiste de şöyle buyrulmuştur: Allah'ın emriyle, onu örten örttüğü zaman değişti. Çok güzel olduğu için, Allah'ın mahlukatından hiçbiri onu anlatamaz.[24][24] Tefsirciler şöyle der: Peygamber (s.a.v) Sidretu'l-Müntehâ ağacını gördü. O zaman, Yüce Allah'ın nurları onu Öyle kaplamıştı ki, hiç kimse ona bakamazdı. Melekler de onun üzerini kuşlar gibi sarmış, orada Allah'a ibadet ediyorlardı. İnsanların, Kabe'yi ziyaret ettikleri gibi onlar da, teşbih ve ziyaret etmek üzere Sidretu'l-Müntehâ'nm etrafında toplanırlar. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Sidre'yi, altından bir örtüyle örtülmüş olarak gördüm. Her yaprağı üzerinde de Allah'ı teşbih ederek ibadet eden bir melek gördüm.[25][25]

**17.** O huzurda ve o makamda, Peygamberin gözü ne sağa sola döndü, ne de o,

---

[19][19] el-Bahr, 8/158
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/223.
[20][20] Yemen'de bir kasaba (Mütercimler)
[21][21] Buharı, Bed'u'l-halk, 6; Müslim, İman, 259
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/223.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/223.
[23][23] Müslim, İman, 279.
[24][24] Müslim, İman 259; Ahmed b. Hanbel, Müsned 3/128.
[25][25] Ebussuud, 5/157
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/223.

gördüğü sınırı geçti. Kurtubî şöyle der: Peygamber (a.s.), Allah'ın kudretini gösteren alâmetlerden, gördüğünden başka bir şeye bakmadı. Bu olay, Peygamber (a.s.)'in o makamdaki edebini anlatmaktadır. O zaman o, ne sağa baktı ne sola.[26][26] Hâzin de şöyle der: İzzet sahibi Yüce Allah tecelli edip nuru görününce, Rasulullah (s.a.v), akılların hayrete düştüğü, ayakların kaydığı, göklerin eğildiği o makamda sabit kaldı.[27][27]

**18.** Andolsun ki, Muhammed Miraç gecesinde, Allah'ın mülkünde hayret verici şeyler gördü. Sidretu'l-Müntehâ'yı, el'Beytu'1'Ma'mûr'u, Cennet ve Cehennemi gördü. Cebrail (a.s.)'i göklerde, hakîkî şekliyle 600 kanatlı gördü. Cennet'ten yeşil Refrefi ufku kapatmış olarak gördü..[28][28] Bunların dışında daha başka harikulade büyük şeyler gördü. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu âyette, Peygamber (a.s.)'in, Miraç gecesinde, Allah'ın harikulade âyetlerini gördüğüne, bazılarının dediği gibi, Allah'ı görmediğine delil vardır. Çünkü Yüce Allah, Miraç kıssasını "Ayetlerin görülmesiyle" sona erdirdi. İsrâ sûresi'nde de, nıealen "Ona âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye' buyurdu.[29][29] Eğer Rabbini görmüş olsaydı, bu olay, mümkün olanların en büyüğü olur ve Yüce Allah bunu mutlaka bildirirdi.[30][30]

**19, 20.** Ey Kâfirler topluluğu! Kendilerine taptığınız Lât, Uzzâ ve Menât gibi ilâhlarınızı bana bildirin. İzzet sahibi Yüce Allah'ın nitelendiği kudret ve azamet sıfatlarından onlarla herhangi bir şey mi var da, ilâh olduklarını iddia ediyorsunuz? Hâzin şöyle der: Bunlar, müşriklerin taptıkları ilâhların isimleridir. Allah'ın isimlerinden isimler türetmişler; Allah'tan Lât, Azîz'den Uzzâ gibi isimler türetip putlara vermişlerdir. Lât Tâif'te, Uzzâ Gatafan'da bulunuyordu. Halit b. Velîd (r.a.) her ikisini de kırmıştır. Menât ise, Huzâ'a kabilesinin putu idi. Mekkeliler ona taparlardı.[31][31]

**21.** Bu bir kınama ve azarlamadır. Yani, Ey Müşrikler topluluğu! Sevilen çocuklar, yani erkek sizin de, iddianıza göre yerilip sevilmeyen çocuklar, yani kız Allah'ın mı? [32][32]

**22.** Öyleyse, bu taksim adil değil, zalimce bir taksimdir. Zira hoşunuza gitmeyen şeyi Rabbinize veriyorsunuz. Râzî şöyle der: Onlar, "Erkek çocuklar bizim, kızlar Allah'ın" demediler. Sadece, "Kızlar Allah'ındır" dediler. Oysa ki onlar. Kızlardan hoşlanmıyorlardı. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Hoşlanmadıklarını

---

[26][26] Kurtubî, 17/98
[27][27] Hâzin, 4/216
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/224.
[28][28] Buharı, Tefsir, 53.
[29][29] İsrâ sûresi, 17/1
[30][30] Tefsir-Î Kebîr, 7/740
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/224.
[31][31] Hâzin, 4/218
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/224.
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/224.

Allah'a veriyorlar"[33][33] buyurmuştur. İşte bu şekilde, kızları Allah'a verince, bundan haksız bir taksim meydana geldi.[34][34]

**23.** O putlar, hiçbir mânâsı olmayan mücerret isimlerdir. Çünkü ne zarar verir, ne fayda sağlarlar. Onları siz ve babalarınız "ilâh" diye isimlendirdiniz. Oysa onlar, cansız varlıklara verilmiş mücerret isimlerdir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar sadece putlara ibadet hususunda zan, vehim ve şeytanın kendilerine süsleyip güzel gösterdiği şeylerden canlarının istediklerine uyuyorlar. Halbuki onlara, putların ilah olmadığına ve herşeye gücü yeten tek Allah'tan başkasına ibâdet etmenin uygun bulunmadığına dâir, parlak bir açıklama ve kesin bir delil geldi. İbnu'l-Cevzî şöyle der: Bu âyette, onların durumlarına hayret edilmesi gerektiği ifâde edilmektedir. Çünkü, apaçık delil geldikten sonra putlara ibâdetten vezgeçmediler.[35][35]

**24.** Yoksa, insanın, her arzu ettiği şey olacak mı? Yani, insan için her arzu ettiği şey olmayacaktır ki, putların şefaatini da beklesin. Sâvî şöyle der: "İnsan"dan maksat kâfirdir. Bu âyet, fani dünyayı isteyerek, Allah'tan başkasına sığman ve nefsinin istediği her arzuya uyan ve neticede istediğini elde edemeyen kimseleri içine alır. Nefsanî arzulara uymak zillettir.[36][36]

**25.** Bütün mülk Allah'ındır. Dilediğine verir, dilediğine vermez. Çünkü dünyanın da, âhiretin de sahibi O'dur. Durum, insanın istediği gibi değildir. Aksine Yüce Allah hidâyetine uyup kendi arzusunu bırakana lütfeder.
Bundan sonra Yüce Allah, bu mânâyı şu sözüyle pekiştirdi: [37][37]

**26.** Göklerde dağılmış nice tertemiz İyi melekler vardır ki, Onların şefaati hiçbir fayda sağlamaz. Yani makamlarının yüceliği, şeref ve şanlarının yüksekliğine rağmen, Allah'ın izni olmadan, meleklerin şefaatleri hiçbir kimseye fayda sağlamaz. Hal böyle iken, adiliklerine rağmen putlar nasıl şefaat ederler?! Ancak Yüce Allah meleklere, şefaat hususunda, tevhîd ve îman ehlinden dilediği ve razı olduğu kimse için izin verdikten sonra şefaatleri fayda verir. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: Allah'ın rızasına nail olanlardan başkasına şefaat etmezler"[38][38] İbn Kesîr şöyle der: Bu, Allah'a yakın olan melekler hakkında böyle olunca, ey cahiller! Putların ve koştuğunuz ortakların, nasıl Allah katında şefaatçi olacaklarını umuyorsunuz?[39][39]
Bundan sonra Yüce Allah, şöyle buyurarak müşriklerin sapıklıklarını haber

---

[33][33] Nahl sûresi, 16/62
[34][34] Tefsîr-i kebîr, 7/743
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/224-225.
[35][35] İbnu'l-Cevzi, 8/74
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/225.
[36][36] Sâvî Haşiyesi, 4/139
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/225.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/225.
[38][38] Enbiyâ sûresi, 21/28
[39][39] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/401

verdi: [40][40]

**27.** Öldükten sonra dirilmeye ve hesaba inanmayanlar, meleklere dişilerin adlarını takıyorlar. Yani, onların dişi ve Allah'ın kızları olduklarını iddia ediyorlar. [41][41]

**28.** Oysa söyledikleri hususta hiçbir bilgileri yoktur. Çünkü onlar, ne meleklerin yaratılışını gördüler, ne de onlara Allah'tan bir delil veya hüccet geldi. Bu bâtıl sözlerde sadece zan ve vehimlerin peşinden giderler. Oysa zan, hiçbir fayda sağlamaz. Asla gerçek makamına da geçmez. [42][42]

**29.** Ey Muhammed! İman ve Kur'an'dan uzak duran o müşriklerden yüzçevir. Onların dünya ve dünyada bulunan geçici ve yok olucu nimetlerden başka düşünceleri yoktur. Ebussuud şöyle der: Bundan maksat, Allah'ın kelâmından yüzçevirenin davet edilmemesini istemek ve bu şahsın durumuna önem vermemektir. Çünkü anlatılanlardan yüzçeviren ve bütün himmet ve gayreti dünya olacak şekilde dünyaya düşkün olan kimse için davet, bâtılda ısrar ve inadından başka bir şey artırmaz. [43][43]

**30.** Dünyayı âhirete tercih ettikleri için, bu onların ilim ve idraklerinin en son noktasıdır. Kuşkusuz Rabb bu iki grubu, yani sapıklarla doğru yolu bulanları bilir ve amellerinin karşılığını verir. [44][44]

**31.** Yaratma, mülk ve tasarruf bakımından kâinatta ne varsa hepsi onundur. Hiçbir kimsenin asla bunlarda bir etkisi yoktur. Bu, Allah'ın, kötülük edenleri kötülüklerine karşılık cezalandırması, iyilik edenlere de iyiliklerinin karşılığı olarak cennet vermesi içindir. İbnıı'l-Cevzî şöyle der: Bu âyet Yüce Allah'ın kudretini ve gücünün genişliğini bildirmektedir. Bu, önceki âyetle âyeti arasında bir ara cümlesidir. Çünkü Yüce Allah iyilik ve kötülük edeni bilince, her birine hak ettiğini verir. Ancak mülkü geniş olunca, bu iki gruba hak ettiklerini verebilir.[45][45]
Bundan sonra Yüce Allah, iyi amel eden takva sahibi kimselerin sıfatlarını anlatmak üzere şöyle buyurdu: [46][46]

**32.** Allah'a ortak koşmak, adam öldürmek, yetim malı yemek, zina etmek ve babanın eşi ile evlenmek gibi büyük günahlardan uzak duranlar var ya, Allah, onların küçük günahlarını da affeder. Fevâhiş, akıl ve din bakımından son derece çirkin kabul edilen şey mânâsına gelen "fahişe" kelimesinin çoğuludur.

---

[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/225-226.
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/226.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/226.
[43][43] Ebussuud, 5/160
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/226.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/226.
[45][45] îbnu'l-Cevzî, 8/75
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/226-227.

Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o bir hayasızlıktır"[47][47] "Geçmişte olanlar bir yana, babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin. Çünkü bu bir hayasızlıktır, iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur'[48][48] Ancak küçük günahlardan sakmamayanlar affolunabilir. Kurtubî şöyle der: "Lemem; öpme, göz kırpma ve bakmak gibi, Allah'ın koruduğu kimse müstesna, herkesin yapabileceği küçük günahlardır.[49][49] Hadiste şöyle buyrulmuştur-. "Yüce Allah. Âdemoğluna zinadan payını yazmıştır. Çaresiz o bunu yapacaktır. Gözlerin zinası bakmaktır. Dilin zinası konuşmaktır. Nefis, ister ve arzu eder. Avret mahalli bunu ya tasdik eder, ya da yalanlar.'[50][50] Kul, büyük günahlardan uzak durursa, Allah lütuf ve keremiyle küçüklerini bağışlar.[51][51] Çünkü Yüce Allah, mealen, "Eğer, size yasak edilen büyük günahlardan sakınırsanız, küçük günahlarınızı örteriz" buyurmuştur.[52][52] Yüce Allah, günahları çok bağışlayan ve ayıpları çok örtendir. Günah işledikten sonra tevbe edeni bağışlar. İbn Kesir der ki: Allah'ın rahmeti her şeyi kapsar, bağışlaması da, tevbe eden kimse için, bütün günahları kapsar.[53][53] Beyzâvî de der ki: Belki de Yüce Allah, affedici olduğunu kötülük edenlere tehdit ve iyilik edenlere vaadde bulunduktan sonra belirtti ki, büyük günah işleyen, Allah'ın rahmetinden ümidini kesmesin ve cezalandırmanın, Allah üzerine vacip olduğu vehmine kapılmasın.[54][54] Yüce Allah sizi ve babanız Âdem'i topraktan yaratmadan önce hallerinizi bilicidir. Analarınızın rahimlerinde gizlendiğiniz zamandan itibaren de bilicidir. Yüce Allah, müttakî ile günahkârı, mü'min ile kâfiri ve iyi ile kötüyü bilir. Yapacaklarınızı ve neticede ne olacağınızı bilir. O halde, kendinizi temize çıkarmayın. Yani, kendinizi beğenerek övmeyin. Kemâl ve takva sahibiyiz demeyin. Çünkü nefis âdî bir varlıktır. Övüldüğünde kibirlenip gururlanır. Ebû Hayyân şöyle der: Nefislerinizin günahsız olduğunu söylemeyin. Onları övmeyin. Çünkü Allah sizden temiz ve takva sahibi olanı Âdem'in (a.s.) sulbünden ve annelerinizin karınlarından çıkarmadan önce, bilir.[55][55] Yüce Allah ihlas ile amel edeni, gizli ve açıkta Rabbinden korkanı bilir. [56][56]

**33.** Gördün mü arkasını döneni?
**34.** Azıcık verip sonra vermemekte direneni?
**35.** Gayb ilmi yanında da artık görüyor mu?
**36.** Yoksa kendisine haber verilmedi mi Musa'nın sahîfelerinde olanlar?
**37.** Ve sözünü yerine getiren İbrahim'in sâhifelerindekiler?
**38.** Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenemez.

---

[47][47] İsra sûresi, 17/32
[48][48] Nisa sûresi, 4/22
[49][49] Kurtubî, 17/106
[50][50] Buhârî, İsti'zân, 12, Kader, 9; Müslim, Kader, 60.
[51][51] Nisa sûresi, 4/31
[52][52] Hâzin şöyle der: Hz. Ömer (r.a.) ve İbn Abbas'ın (r.a.) şöyle dedikleri rivayet olunur: "İslamda büyük günah yoktur." Bunun manası, "İstiğfarla birlikte büyük günah, ısrarla birlikte küçük günah yoktur". Çünkü büyük günah, tevbe ve istiğfarla silinir. Küçük günah da, İsrar edilirse büyük günah olur. (Bkz. Hâzin, 4/221)
[53][53] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/403
[54][54] Beyzâvî, 4/173
[55][55] Bahr, 8/165
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/227-228.

**39.** Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur.
**40.** Ve çalışması da ileride görülecektir.
**41.** Sonra ona karşılığı tastamam verilecektir.
**42.** Ve şüphesiz en son varış Rabbinedir.
**43.** Doğrusu güldüren de ağlatan da O'dur.
**44.** Öldüren de dirilten de O'dur.
**45, 46.** Şurası muhakkak ki, erkek ve dişiden ibaret olan çifti, rahime atılan nutfeden O yarattı.
**47.** Şüphesiz tekrar diriltmek de O'na aittir.
**48.** Zengin eden de varlıklı kılan da O'dur
**49.** Doğrusu Şi'ra yıldızının Rabbi de O'dur.
**50.** Durum şu ki eski Âd kivmini O helak etti.
**51.** Semûd'u da helak etti) ve geriye hiçbir şey bırakmadı.
**52.** Daha önce de Nuh kavmini helak etmişti. Kuşkusuz onlar çok zalim ve pek azgın idiler.
**53.** Altı üstüne gelen kasabalarını da devirip yıkmıştı.
**54.** Onlara örttüğünü örttü.
**55.** Şimdi Rabbinin ni'metlerinin hangisinde şüpheye düşersin.
**56.** İşte bu, ilk uyarıcılardan bir uyarıcıdır.
**57.** Yaklaşan yaklaştı.
**58.** Onu Allah'tan başka açacak yoktur.
**59.** Şimdi siz bu söze mi şaşıyorsunuz?
**60.** Gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz!
**61.** Ve siz habersiz oyalanmaktasınız.
**62.** Haydi Allah'a secde edip O'na kulluk edin!

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde, müşriklerin putlara taparak yaptıkları beyinsizlikleri ve sapıklıkları anlattı ve mü'minlerle kâfirleri birbirinden ayırdı. Burada da, özel bir tür kâfiri anlattı. Yalanlayanların başına gelen azap ve helak türlerini anlatarak bu mübarek sûreyi sona erdirdi. Bunu, Allah, Peygamberi (s.a.v.) yalanlayan düşmanlarından intikam alacağını müşriklere hatırlatmak için yaptı. [57][57]

## Kelimelerin İzahı

Yardımı kesti. Bu kelime mastarından alınmıştır. Kuyu kazarken, bu kazma işini tamamlamaya engel olacak bir kayaya rastlayan kimse için as kayaya çarptı, denir. Daha sonra Araplar bu kelimeyi bir şeyi tam vermeyen ve bir şeye girişip de sonuna varamayan kimse için kullandı. Hutay'a şöyle der:
Az verdi, sonra ikramını kesti. Kim, insanlara çokça iyilikte bulunursa

[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/230.

övülür.[58]
Yetecek kadar mal verdi ve onu verdiği şeyle razı etti. Cev-berî şöyle der: Allah, bir kimseye yetecek kadar mal verdiğinde denir. Geniş zamanı dır. kalıbmdandır. Allah, bir kimseyi razı ettiğinde denir.[59]
Şi'râ, sıcak mevsimde ikizler burcundan sonra doğan parlak yıldız. Yaklaştı. Ka'b b. Züheyr şöyle der:
Gençlik uzaklaştı, işte ihtiyarlık yaklaştı. Uzaklaşan gençliğin yerini alacak bir şey göremiyorum.[60] Âzife, kıyamet demektir. Yakın olduğu için ona bu isim verilmiştir.
Sâmidûn; eğlenenler, oynayanlar demektir. Sumûd, eğlence manasınadır. [61]

## Nüzul Sebebi

Rivayete göre, Velid b. Muğîre, Hz. Peygamber (a.s.)'in yanma oturup öğütlerini dinledi. Kalbi, işittiklerinden etkilendi. Neredeyse müslüman olacaktı. Bunun üzerine, müşriklerden bir adam onu ayıplayarak şöyle dedi: Atalarının dinini bırakıp onların sapık olduğunu mu soluyorsun? Onların cehennemde olduklarını mı iddia ediyorsun? Velid dedi ki: "Kuşkusuz ben, Allah'ın azabından korktum" O adam, Velid kendisine bir miktar para verip şirke döndüğü takdirde, Allah'tan gelecek azabı onun yerine kendisinin çekeceğine dâir garanti verdi. Bunun üzerine Velid, adamın istediği malın bir miktarını verdi. Kalanı için, cimrilik ederek vermedi. Bundan dolayı Yüce Allah, "Gördün mü, arkasını döneni? Azıcık verip Sonra cimrilik göstereni?" mealindeki âyetleri indirdi.[62]

## Ayetlerin Tefsiri

**33.** Ey Muhammedi İmandan ve hidayete uymaktan yüz çeviren o günahkârı gördün mü! [63]

**34.** O, kendisini ayıplayan arkadaşına, şart koşulan maldan az bir miktar verip, kalanını vermedi. Mücâhid, "Bu âyet Velid b. Muğîre hakkında inmiştir" der.[64]

**35.** Gayba ait şeylerin bilgisi, onun katında mı ki, arkadaşının, kendisinin yerine azab çekeceğini bilsin? [65]

---

[58] Baht, 8/155
[59] Kurtubî, 17/119
[60] Bahr, 8/155
[61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/231.
[62] Tefsîr-i kebîr, 7/764
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/231.
[63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/232.
[64] Tefsîr-i kebîr, 7/764.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/232.
[65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/232.

**36.** Yoksa, Musa'ya indirilmiş olan Tevrat'taki emirler bildirilmedi mi? [66][66]

**37.** Yoksa, kendisine emredilen, Allah'a itaat ve peygamberliği tebliğ görevini tam ve mükemmel bir şekilde yerine getiren İbrahim'in sahifeIerindeki bilgiler ona bildirilmedi mi? Hasan Basrî der ki: Allah, İbrahim'e neyi emrettiyse yerine getirmiştir. Nitekim âyet-i kerime de meâlen. "Bir zamaniar Rabbi, İbrahim'i bazı kelimelerle imtihan etmişti de, O, bunları tam olarak yerine, getirmişti.[67][67]

**38.** Onların s ahi feler inde, "Hiç kimse başkasının günahını yüklenmez. Hiç kimse başkasının işlediği suçtan dolayı cezalandırılmaz" diye bildirilmişti. Bu âyet, başkasının yerine azabı yükleneceğini iddia eden kimsenin iddiasını reddeder. Nitekim âyet-i kerimede mealen şöyle buyrulmuştur: Kâfirler iman edenlere, "Bizim yolumuza uyun, günahlarınızı biz yükleniriz" derler. Halbuki onların hiçbir günahını yüklenecek değillerdir"[68][68]

**39.** Yine o sahifelerde şunlar da bildirilmişti: insan için gayret ve çalışmalarından başka bir şey yoktur. İbn Kesîr der ki: Başkasının günahı nasıl ona yüklenmezse, aynı şekilde, kendi kazandığı dışında mükâfat da elde edemez.[69][69]

**40.** Kuşkusuz ameli, kıyamet günü ona gösterilecek ve terazisinde görecektir. Hâzin şöyle der: Bu âyette mü'minler için müjde vardır. Yüce Allah, mü'min sevinsin diye sâlih amellerini ona gösterecektir. Kâfir ise fasit amellerini görünce üzülür ve kederi artar.[70][70]

**41.** Sonra insana, amelinin karşılığı tam olarak verilir. Bu âyet, kâfir için bir tehdit, mü'min için bir vaaddir. [71][71]

**42.** Sonunda dönüş sadece Rabbine olacak ve o sevap ve ceza verecektir.
Bundan sonra Yüce Allah kudretinin alâmetlerini açıklamak üzere şöyle buyurdu: [72][72]

**43.** Sevinci ve üzüntüyü, neşe ve kederi yaratan O'dur. Dolayısıyle O, dünyada, güldürdüğünü güldürür, ağlattığını ağlatır. Mücâhid der ki: Cennet ehlini güldürür, cehennem ehlini ağlatır.[73][73]

---

[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/232.
[67][67] Bakara sûresi, 2/124
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/232.
[68][68] Ankebut sûresi, 29/12
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/232.
[69][69] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/404
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/232.
[70][70] Hâzin, 4/223
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/232.
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/232.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/232-233.
[73][73] Bahr, 8/168
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/233.

**44.** Ölümü ve hayatı yaratan odur. Öldürmeye de, diriltmeye de gücü yeten, başkası değil sadece O'dur. Bunun içindir ki Yüce Allah, zamirini tekrarladı ki, bunların, Allah'ın fiilinin özelliklerinden olduğu açıklansın. [74][74]

**45.** Adem'in çocuklarından ve bütün canlılardan iki sınıfı yani erkek ve dişiyi yaratan O'dur. Hâzin şöyle der: Bundan maksat şudur: Yüce Allah, bir yerde iki zıt şeyi, yani gülmeyi ve ağlamayı, diriltmeyi ve öldürmeyi, erkek ve dişiyi yaratabilir. Bu öyle bir şeydir ki, insanlar bunu anlayıp bilemezler. Bu, tabiatın fiiliyle değil, ancak Allah'ın gücü ve yaratmasıyle olur. Burada Yüce Allah'ın kudretinin sonsuzluğuna dikkat çekilmektedir. Çünkü Yüce Allah, bir tek şey olan nutfeden farklı uzuvlar ve farklı huylar yaratmıştır. Aynı nutfeden erkek ve dişiyi meydana getirmiştir. Bu O'nun hayret verici sanatından ve kudretinin sonsuzluğundandır.[75][75] Bunun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurmuştur: [76][76]

**46.** Erkeği ve dişiyi, erkeğin belinden atılan ve kadının rahmine dökülen meniden yarattı. [77][77]

**47.** İnsanları, öldükten sonra diriltmek, hesap ve ceza için tekrar yaratmak Allah'a aittir. Ebû Hayyân şöyle der: Kâfirler bu tekrar dirilişi inkâr ettikleri için, burada " Allah'a aittir" ifadesiyle vurgu yapılmıştır. Yüce Allah, sanki bunu kendi üzerine vacip kılmıştır.[78][78]

**48.** Dilediğini zengin, dilediğini de fakir kılan O'dur.[79][79] İbn Abbas şöyle der: Veren ve razı eden O'dur. İnsanı zengin kılar, sonra da verdiği ile onu razı kılar. [80][80]

**49.** O, müşriklerin tapmakta olduğu Şi'râ isimli parlak yıldızın Rabbidir. Ebussuud şöyle der: Yani, Allah, onların tanrılarının da Rabbidir. Huzâa kabilesi bu yıldıza tapardı. Bu yıldıza tapma çığırını bu kabilenin ileri gelenlerinden Ebû Kebşe adında bir adam açmıştır.[81][81]

**50.** Kendilerine Allah'ın peygamberi Hûd (a.s)'un önderildiği Eski Âd kavmini helak eden de O'dur. Hûd (a.s.)'un kavmi, insanların en güçlüsü, Kuvvetlisi; Allah'a karşı en kibirli ve azgın olanlarından idiler. Yüce Allah onları, önünde durulmaz uğultulu bir rüzgârla yok etmiştir. Beyzâvî şöyle der: Âd kavmine,

---

[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/233.
[75][75] Hâzin, 4/224
[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/233.
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/233.
[78][78] Bahr, 8/İ68
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/233.
[79][79] Bu İbn Zeyd'in görüşüdür. İbn Zeyd, "O, dilediğinin rızkım bol, dilediğinin dar verir" (Zü-mer sûresi 39/52) mealindeki âyeti delil getirdi.
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/233.
[81][81] Ebussuud, 5/163
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/233.

"Eski Ad" denilmesinin sebebi şudur: Onlar, Nûh (a.s)'un kavminden sonra helak olan ilk millettir"[82][82]

**51.** Semûd kavmini de helak eden O'dur. O, onlardan hiçbirini bırakmadı. [83][83]

**52.** Ad ve Semûd'dan önce de Nûh kavmini helak etti. Kuşkusuz onlar bu iki gruptan daha zâlim ve kendilerinden önce geçen diğer insanlardan daha inatçı ve azgın idiler. Ebû Hayyân şöyle der: Nûh (a.s.)'a karşı son derece kibirli idiler ve ona eziyet ederlerdi. Hareket edemeyecek derecede onu döverlerdi. Hz. Nuh'un (a.s.) kendilerini çağırdığı şeyden hiç etkilenmezlerdi. Katâde şöyle der: Hz. Nûh (a.s.) onları 950 sene hakka çağırdı. Bir nesil yok olunca, yerine başka bir nesil yetişiyordu. Hattâ adam oğlunu Hz. Nuh'tan (a.s.) sakındırmak için elinden tutar, onun yanına götürür ve şöyle derdi: "Ey oğlum, ben senin yaşındayken, babam beni bu adamın yanma getirmiş ve sakındirmıştı. Sen de, sakın bu adamı tasdik etme" Böylece, büyükler kâfir olarak ölür, küçükler de Nûh (a.s)'a karşı kin ile büyürdü.[84][84]

**53.** Lût kavminin beldelerini de, alt üst ettikten sonra yeryüzüne attı. Cebrail (a.s.) o beldeleri göğe kaldırıp yeryüzüne atmıştı. [85][85]

**54.** Allah, onlara yaptığı çeşitli azabı yaptı. Burada, azâ-bın korkunçluğu ve Allah'tan onların başına gelmiş olan azabın umumîliği ifade edilmiştir. Ebû Hayyân şöyle der: Mü'tefike, Lût kavminin şehirleridir. Halkı ile birlikte alt üst olduğu için ona bu ad verilmiştir. Cebrail (a.s.) o şehirleri kaldırmış sonra yere bırakmıştır. Sonra da üzerlerine, ateşte pişirilip istif edilmiş taş yağdırıldı. İşte, âyetinin mânâsı budur.[86][86]

**55.** Ey İnsan! Allah'ın birliğini ve gücünü gösteren nimetlerden hangisi hakkında kuşkuya düşüyor ve yalanlıyorsun? [87][87]

**56.** İşte bu Muhammed'dir. Diğer peygamberler gibi uyarıcı bir peygamber ve önceki uyarıcıların cinsindendir. Yalanlayanların başına neler geldiğini öğrendiniz. [88][88]

**57.** Kıyamet yaklaşmıştır. Kurtubî şöyle der: Kıyamet yakın olduğu ve yakında kopacağı için ona "âzife" dendi.[89][89]

---

[82][82] Beyzâvî, 4/174
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/233-234.
[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/234.
[84][84] Bahr, 8/170
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/234.
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/234.
[86][86] Bahr, 8/170
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/234.
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/234.
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/234.
[89][89] Kurtubî, 17/122

**58.** Kıyamet, şiddet ve sıkıntıları ile insanları sardığında, onu Allah'tan başka kimse açamaz ve geri çeviremez.[90][90]

**59.** Bu, kınama ifade eden bir sorudur. Yani, Ey Müşrik topluluğu! Alay ve eğlenceye almak için mi, bu Kur'an'a hayret ediyorsunuz? [91][91]

**60.** Onu dinlediğinizde gülüyorsunuz da âyetlerinden ve tehditlerinden dolayı ağlamıyorsunuz. Oysa hakkınız, kusurlarınızdan dolayı değil üzülüp gözyaşı dökmek, kan ağlamanızdır. [92][92]

**61.** Siz gaflet içinde eğlenceye dalıp da gülüyor musunuz? [93][93]

**62.** Haydi sizi yaratan Allah'a secde edin ve sadece O'na ibadet edin. Lât'a, Uzzâ'ya Menât'a ve Şi'râ'ya tapmayın. Allah birdir, tektir, hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, herşey ona muhtaçtır. Secde ve ibadete O'ndan başkası layık değildir. [94][94]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Allah, kuluna vahyettiği şeyi vahyetti" âyetinde, vahyedilen şeyin ne olduğunun mübhem bırakılması, ona tazim ve hürmet edilmesi gerektiğini ifade eder. " Sidre'yi kaplayan kaplamıştı" da bunun gibidir. Onu örten şey örtmüştü" cümlesi de, aynı şekilde tazim ve korkutma ifade eder.
**2.** "Düştü" ile " arzu" kelimeleri arasında cinas vardır.
**3.** Güldürdü ile ağlattı, öldürdü ile diriltti, saptı ile doğru yolu buldu, âhiret ile dünya ve gülüyorsunuz ile ağlıyorsunuz kelimeleri arasında tıbâk vardır. Bu, güzelleştirici
edebî sanatlardandır.
**4.** "Allah'ın, kötülük edenleri yaptıkları ile cezalandırması için" ile iyi iş yapanları da daha güzeli ile mükafatlandırması için" arasında mukabele vardır. Bu âyette aynı zamanda fiili tekrar edilerek ıtnâb yapılmıştır. Bunların her ikisi de güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**5.** "Demek erkek size, dişi Allah'a? Öyleyse bu insafsızca bir taksim" âyetlerinde, onların akıllarının azlığı İfâde edilmekle birlikte kınama sorusu kullanılmıştır.
**6.** Kelimeleri arasında harflerden birinin değişmesiyle cinâs-ı nakıs vardır.

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/234.
[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/234-235.
[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/235.
[92][92] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/235.
[93][93] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/235.
[94][94] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/235.

**7.** Yaklaştı ile yaklaşan arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**8.** "Allah'a secde edin ve kulluk edin" âyetinde, genel olan özel olan üzerine atfedilmiştir.
**9.** Gibi âyet sonlarının uygunluğuna riâyet edilmiştir. Bu da kulağa güzel etki eden şeylerdendir, ve da bunun gibidir. Buna seci' denir. [95][95]

**Bir Uyarı**

Müşriklerin taptıkları putlar çoktu. Yaklaşık 360 kadardı. Bunların büyük bir kısmı Kabe'nin etrafında idi. Rasulullah (s.a.v) Mekke fethinde bunları yıkıp kırdı. Bu putların en meşhuru Lât, Uzzâ ve Menât idi. Rasulullah (s.a.v) fetih yılında Uzzâ'yı yıkmak için Halit b. Velid'i gönderdi. Hâlit şöyle diyerek onu devirdi:
Ey Uzzâ! Seni inkâr ediyor, teşbih etmiyorum. Zira ben gördüm ki, Allah seni küçük düşürdü.
Mekke'nin fethiyle, putlara tapma da son buldu. İnsanlar bölük bölük İslâm dinine girdiler.
Allah'ın yardımıyle "Necm Sûresi"nin tefsiri bitti. [96][96]

---

[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/235-236.
[96][96] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/236.

# KAMER SURESİ

Mekke'de inmiştir. 55 âyettir.

## Takdim

Kamer Sûresi Mekke'de inen sûrelerdendir. İslam inançlarının esaslarını ele alır. Sûre baştan sona kadar, Kur'an'ı yalanlayanlara karşı şiddetli ve korkunç bir saldırıdır. Sûrenin ana karekteri tehdit, korkutmadır. Uyan görevini yapanların mazur olduğunu ifade eder. Bunların yanında, çeşitli azap ve helak sahnelerini de anlatır.

Bu mübarek sûre, insanların efendisinin birçok mucizesinden biri olan o kevnî mucizeyi, yani ayın yarılması mucizesini anlatarak başlar. Bu olay, müşriklerin, Peygamber (a.s.)'den, doğruluğunu gösteren açık bir mucize istedikleri zaman meydana gelmişti. Müşrikler, onun peygamberliğini tasdik etmeleri için ayı yarmasını istediler. Buna rağmen kibirlenip inat ettiler: «Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı. Onlar bir mucize görürlerse hemen yüz çevirir ve "eskiden beri devam eden bir büyüdür" derler.»

Sonra bu sûre, duyguları sarsacak ve o çetin günün şiddetinden ruhlarda korkuyu harekete geçirecek ürpertici bir üslupla, kıyametin şiddet ve sıkıntılarından söz etmeye başlar: «Çağıranın, görülmemiş, tanınmamış bir şeye çağırdığı gün sen de onlardan yüz çevir. Sanki etrafa yayılmış çekirge sürüsü gibi gözleri düşük bir halde ve davetçiye koşarak kabirlerden çıkarlar. Kâfirler, "Bu, çok çetin bir gün" derler.»

Mekke kâfirlerinden sonra söz, yalanlayanların yıkılıp gitmelerine ve dünyada başlarına gelen çeşitli azap ve helake gelir. Buna Nuh'un (a.s.) kavminden başlar: «Onlardan önce Nuh'un kavmi de yalanladı. Hem de kulumuzun yalancı olduğunda ısrar ederek, "o delirdi" dediler. Ve Nûh zor duruma düşürüldü.»

Bunun ardından söz, geçmiş milletlerden peygamberleri yalanlayan ve dolayısıyle Yüce Allah tarafından korkunç bir şekilde helak edilen ve toptan yok edilen azgın zorbalara gelir. Âyet-i Kerimeler Âd, Semûd, Lût, Firavun kavimlerini ve bunların dışındaki azgın zorbaları geniş bir şekilde, başlarına gelen türlü azapları tasvir ederek anlatır.

Peygamberleri (aleyhimu's-selânı) yalanlayanların başlarına gelen bu elem verici azap ve ceza sahnelerini arzettikten sonra sûre, Kureyş'e hitap etmeye yönelir. Onları böyle, hattâ daha şiddetli ve kötü bir şekilde yıkılıp gitmekten sakındırır: «O topluluk yakında hezimete uğrayacak ve arkalarına dönüp kaçacaklar. Hattâ kıyamet, onlara vadedilen asıl saattir. Kıyamet daha kötü ve acıdır.»

Sûre, suçlu bedbahtların sonlarını anlattıktan sonra, Kur'an'm enteresan üslubu olan hem korkutma hem de teşvik etme metoduyla, takva sahibi mutlu kişilerin akıbetlerini açıklayarak sona erer: «Takva sahipleri cennetlerde ve

ırmaklardadır. Mutlak kudret sahibi Yüce Allah'ın huzurunda hak meclisindedirler.» [1[1]]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı.
**2.** Onlar bir mu'cize görürlerse hemen yüzçevi-rîrler ve "devam ede gelen bir büyüdür" derler.
**3.** Yalanladılar ve kendi heveslerine uydular. Halbuki her işin bir durma yeri (gayesi) vardır.
**4.** Andolsun, onlara kötülükten önleyecek nice önemli haberler gelmiştir.
**5.** Bunlar, gayesine ulaşan birer hikmettir. Fakat uyarılar fayda vermiyor,
**6.** Çağıranın görülmemiş, tanınmamış bir şeye çağırdığı gün, sen de onlardan yüzçevir.
**7, 8.** Sanki etrafa yayılmış çekirge sürüsü gibi gözleri düşkün (utançtan yere bakar) bir halde ve da'vetçi-ye koşarak kabirlerden çıkarlar. O esnada kâfirler, "Bu, çok çetin bir gündür!" derler.
**9.** Onlardan önce Nuh'un kavmi de yalanladı, hem de kulumuzun yalancı olduğunda ısrar ederek "O, delirdi" dediler. Ve (Nuh, davetten vazgeçmeye) zorlandı.
**10.** Bunun üzerine, Rabbine "Ben mağlûb oldum, bana yardım et!" diyerek yalvardı.
**11.** Biz de derhal nehir gibi devamlı akan bir su île göğün kapılarını açtık.
**12.** Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık (Her iki) su, takdir edildiği şekilde birleşti.
**13.** Nuh'u da tahtalardan yapılmış, çivilerle çakılmış gemiye bindirdik.
**14.** İnkâr edilmiş olana (Nuh'a) bir mükâfat olmak üzere gemi, gözlerimizin önünde akıp gidiyordu.
**15.** Andolsun ki onu bir ibret olarak bıraktık, ibret alan yok mudur?
**16.** Benim azabım ve uyarılarım nasılmış?!
**17.** Andolsun biz Kur'an'ı öğüt almak için kolaylaştırdık. Düşünüp öğüt alan yok mudur?
**18.** Âd (kavmi peygamberleri Hûd'u) yalanladı da azabım ve uyarılarım nasıl oldu?!
**19.** Biz onların üstüne, uğursuzluğu devamlı bir günde dondurucu bir rüzgâr gönderdik.
**20.** O rüzgâr, insanları, sökülmüş hurma kütükleri gibi yere seriyordu.
**21.** Nasılmış benim azabım ve uyarılarım?!
**22.** Andolsun biz Kur'an'ı düşünüp öğüt almak için kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mudur?
**23.** Semûd kavmi de uyarıları yalanladı.
**24.** "Bizden tek bir insana mı uyacağız? O takdirde biz apaçık bir sapıklık ve çılgınlık etmiş oluruz" dediler.
**25.** "Vahiy, aramızda ona mı verildi. Hayır o, yalancı ve şımarığın biridir."

---

[1[1]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/139-240.

(dediler.)
**26.** Yarın onlar, yalancı ve şımarığın kim olduğunu bileceklerdir.
**27.** Gerçekten onları imtihan etmek için dişi deveyi gönderen biziz. Sen onları gözetle ve sabret.
**28.** Onlara, aralarında suyun paylaştırıldığını haber ver. Her içene düşen miktar hazır kılınmıştır.
**29.** Arkadaşlarını çağırdılar, o da kılıcını kaptı ve deveyi kesti.
**30.** Azabım ve uyarılarım nasıl oldu?!
**31.** Biz onların üzerlerine korkunç bir ses gönderdik. Hemen hayvan ağılına konan kuru ot gibi oluverdi-ler.
**32.** Andolsun biz Kur'an'ı, anlaşılıp öğüt alınması için kolaylaştırdık. O halde düşünüp öğüt alan yok mudur?

## Kelimelerin İzahı

Ecdâs, kabir mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Muhtiîyn, hızlı yürüyenler demektir. Bir kimse hızlı yürüdüğünde denilir.
Münhemir, "çok ve hızlı akan" manasınadır. Su, çok ve hızlı indiğinde denilir.
Düşür, gemiye çakılan büyük çiviler. kelimesinin çoğuludur. kalıbındadır
kalıbındadır. Cevheri şöyle der: Disâr, düşür kelimesinin tekilidir. Düşür, gemi levhalarının bağlandığı iplerdir. Bunlara (çiviler) de denilir.[2][2]
Müddekir, öğüt alan, korkan manasınadır. Bunun aslı dir. çevrilmiş, sonra da idgam edilmiş ve böylece olmuştur.
Sarsar, soğuk, gürültülü ve uğultulu demektir. Bu kelime, kapının gıcırdaması mânâsına gelen dan alınmıştır.
A'caz, birşeyden geriye kalan mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.
Munkaır, kökünden sökülmüş. Bir kimse, ağacı kökünden söktüğünde, o, kökünden söküldü" demektir.
Şuur, delilik demektir. Bu kelime, Arapların " Deli deve" sözünden alınmıştır. Deve, sanki aşın hareketliliğinden dolayı delidir. Şair şöyle der:
Yolculuk onu sarstığında, onda delilik var sanılır.[3][3] Esir, şımarık demektir. Nimetin şımarttığı kimseye
denilir. [4][4]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı. [5][5]

**2.** Kureyş kâfirleri, Muhammed (a.s.)'in doğruluğunu gösteren parlak bir mucize ve açık bir alâmet görürlerse imandan yüzçevirir ve, "Bu, devamlı bir sihirdir.

---

[2][2] Sıhah, maddesi.
[3][3] Kurtubî 17/138
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/244.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/244.

Muhammed onunla gözlerimizi büyüledi" derler, Tefsirciler şöyle der: Mekke kâfirleri Rasu-lullah (s.a.v)'a dediler kî: "Eğer doğru söylüyorsan, bize ayı ikiye ayır." Bunu yaptığı takdirde iman edeceklerine söz verdiler. O gece aym ondördüy-dü. Rasulullah (s.a.v), İstediklerini kendisine vermesini Rabbinden istedi. Bunun üzerine ay ikiye ayrıldı. Yansı Safa tepesi üzerinde, diğer yarısı da Safâ'nın mukabilinde olan Kaykaân tepesi üzerinde görüldü. Bu ikisi arasında Hira dağını gördüler. Müşrikler, "Muhammed bizi büyüledi" dediler. Sonra da dediler ki: Bizi büyülediyse, bütün insanları da büyüleyemez ya!! Ebû Cehil, bunun üzerine şöyle dedi: Bedeviler bize gelinceye kadar sabredin. Eğer onlar da, ayın yarıldığmı söylerlerse bu gerçektir. Aksi halde, Muhammed gözlerimizi büyülemiş demektir. Daha sonra Bedeviler gelip, ayın yarıldığını haber verdiler. Bunun üzerine Ebû Cehil ve müşrikler dediler ki: Bu sürekli bir büyüdür. Bu sebeple Yüce Allah, "Kıyamet yaklaştı. Ay yarıldı. Onlar bir mucize görürlerse hemen yüz çevirir ve "eskiden beri devam eden bir büyüdür" derler mealindeki âyetleri indirdi.[6][6] Hâzin şöyle der: Ayın yarılması, Allah Rasulü'(a.s) nün açık ve parlak mucizelerindendir. Buhârî ve Müslim'in Enes'ten rivayet ettikleri şu hadis bunu gösterir: Mekkeliler, Rasulullah (a.s.)'tan, kendilerine bir mucize göstermesini istediler. O da, iki defa ay yarılmasını gösterdi.[7][7] İbn Mes'ûd'dan rivayet edilen şu hadis de bunun delilidir: Der ki: Rasulullah (s.a.v) zamanında ay ikiye ayrıldı. Rasulullah (s.a.v) : "Şahit olun" buyurdu.[8][8] Cübeyr b. Mut'ım'den gelen şu rivayet de bunu destekler. Cübeyr der ki: Rasulullah (s.a.v)'ın zamanında ay ikiye ayrıldı. Kureyşliler, "Muhammed gözlerimizi büyüledi" dediler. Bir kısmı da, "Bizi büyülemiş olsa da bütün insanları büyüleyemez" dedi. Kafilelerle karşılaşıyorlar, kafileler onlara ayın yarıldığmı gördüklerini söylüyorlar, fakat Kureyşliler onları da yalanlıyorlardı.[9][9] İşte bu sahih hadisler, Kur'an-ı Kerim'in buna şahitliği ile birlikte, bu büyük mucize hakkın da gelmiş hadislerdir. Kuşkusuz Kur'ân, bu olayı ve bunun mümkün olduğunu isbat eden en kuvvetli delildir. Bu hususta hiçbir mü'min şüphe etmez. Bu âyetin mânâsının şöyle olduğunu söyleyenler de vardır: "Ay kıyamet günü yarılacaktır". Bu, sahih olmayan bâtıl ve isbat edilmeyen şâz bir görüştür. Çünkü tefsirciler bunun aksine icma etmişlerdir. Bir de Yüce Allah bu olayı, geçmiş zaman kipiyle anlatmış ve "ay yarıldı" buyurmuştur. Geçmiş zaman kipinin, gelecek zaman için yorumlanması uzak bir şeydir.[10][10]

**3.** Ayın yarılması hususunda açıkça gördükleri, Allah'ın gücünü ve Peygamber'i yalanladılar. Şeytanın kendilerine süslü gösterdiği batıla uydular, Bütün işler, bir hedefe ulaşmaktadır. O hedefte mutlaka karar kılacaklardır. Hayırsa, karşılığı hayır; serse karşılığı şer olacaktır. Mukâtil der ki: Her sözün bir sonu ve son

---

[6][6] Bu, tef sirenlerin çoğunun görüşüdür. Bu, İbn Abbas, Enes ve tbn Ömer'den rivayet edilmiştir. Bazılarına göre ise ay, kıyamet günü yarılacaktır. İbnu'l-Cevzî, "İki şâz bir görüştür. İcmaın karşısında duramaz" der.
[7][7] Bkz. Buhârî Tefsir 54/1; Ahmed İbn Hanbel, Müsned 4/81,82; Taberî 27/50:51
[8][8] Buhârî, Tefsir, 54/1
[9][9] Taberî, 27/50-51
[10][10] Hâzin, 4/226
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/244-245.

bulacağı bir hakikati vardır. Katâde de der ki: Hayır, hayır ehli içinde yerleşir, şer de şer ehli içinde yerleşir. Her şey, kendi ehli içinde yerleşir.[11][11]

**4.** O kâfirlere, peygamberleri yalanlayan geçmiş ümmetlerin haberlerinden, inkâr ve sapıklık içersinde devamlanna karşı öğüt verecek şeyler gelmiştir. [12][12]

**5.** Bu Kur'an, hidayet ve beyan hususunda son noktaya ulaşmış bir hikmettir. Allah'ın kendisine bedbahtlık yazdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği kimseye uyarıların ne faydası olur?! Tefsirciler der ki: Yani, onlara son noktaya ulaşmış tam bir hikmet olan Kur'an geldi. Allah'ın kelamını dinlemeye karşı kulaklarını kapayan bir kavme, uyarma ve tehditlerin ne faydası olur? Nitekim Yüce Allah, mealen, "Fakat inanmayan bir topluma deliller ve uyarmalar fayda vermez"[13][13] buyurmuştur. [14][14]

**6.** Ey Muhammedi O suçlulardan yüzçevir ve onların başına geleceği bekle. O gün İsrafil, görülmemiş korkunç bir şeye çağırır. Şiddeti ve korkunçluğu yüzünden nefisler onu tanıyamaz. O, kıyamet günü ve onda bulunan belâ ve sıkıntılardır. [15][15]

**7.** Korkunun şiddetinden dolayı gözleri, kaldıramayacakları şekilde zelil olarak kabirlerden çıkarlar. Onlar yayılmaları ve davetçiye hızla icabet etmeleri hususunda etrafa yayılmış çekirgeler gibidir. Korku ve şaşkınlıktan, nereye gideceklerini bilemezler. Ibnu'l-Cevzî der ki: Çekirgenin yönelip gideceği belli bir yönü olmadığı için, Allah onları yayılmış çekirgelere benzetti. İnsanlar kabirlerden korkulu bir halde çıkarlar. Hiçbirinin gideceği belli bir yönü yoktur. Buradaki davetçi ise, İsrafil (a.s.)'dir.[16][16]

**8.** Davetçiye doğru boyunlarını uzatarak hızla giderler. Hiç gecikmezler, Kâfirler, "Bu, zor bir gündür" derler. Hâzin der ki: Burada o günün, mü'minler için değil, kâfirler için zor bir gün olduğuna işaret vardır.[17][17] Nitekim Yüce Allah mealen, "Kâfirler için kolay değildir"[18][18] buyurmuştur.
Bundan sonra Yüce Allah, peygamberleri yalanlayan milletlere gelen musibetleri ve başlarına inen azap ve cezayı anlattı. Bunu, Rasulullah (a.s.)'i, teselli etmek ve Mekke kâfirlerini sakındırmak için yaptı. Buyurdu ki: [19][19]

**9.** Ey Muhammedi Senin kavminden Önce Nuh kavmi de yalanlamıştı. Kulumuz

---

[11][11] Îbnu'l-Cevzî, 8/89
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/245-246.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/246.
[13][13] Yunus sûresi, 10/101
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/246.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/246.
[16][16] İbnu'l-Cevzi, 8/91
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/246.
[17][17] Hâzin, 4/228
[18][18] Müddessir sûresi, 74/10
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/246.

Nuh'u yalanladı ve, "O bir delidir" dediler. Sövmek, korkutmak ve tehdit etmek suretiyle, onu peygamberlik dâvasından koymaya çalıştılar. Dediler ki: "Ey Nuh! Vazgeçmezsen, iyi bil ki taşa tutulanlardan olacaksın"[20][20] Ebû Hayyân der ki: Kâfirler, Nuh (a.s.)'u yalanlamakla yetinmediler ve ona "deli" dediler. Yani, "O, aklın kabul etmeyeceği şeyler söylüyor" dediler. Bu, onların şiddetle yalanladıklarını ifade eder. Yüce Allah'ın, " kulumuz" demesi, onu şereflendirdiğini ve has kulu olduğunu ifade eder.[21][21]

**10.** Nuh Rabb'ine dua etti ve dedi ki: Rabbim! Ben bu suçlulara karşı koyamayacak kadar zayıfım. Benim intikamımı onlardan Sen al ve dinine yardım et. Ebû Hayyân der ki: Nuh (a.s.) ancak, onlardan ümidini kesip, kötülükleri artınca beddua etti. Kavminden biri, bayılıp yere düşünceye kadar onun gırtlağını sıkıyordu. O ise: "Allah'ım! Kavmimi bağışla. Çünkü onlar bilmiyor" diyordu.[22][22]

**11.** Biz de hemen, gökten bol ve şiddetli yağan yağmur indirdik. Ebussuud der ki: Bu, yağmurun çokluğunu ve şiddetle yağdığını temsili olarak ifade eder.[23][23]

**12.** Bütün yer yüzünü su fışkırtan gözeler haline getirdik. Göğün suyu ile yerin suyu, Allah'ın ezelde takdir ettiği ve yalanlayanların boğularak helak edilmesine hükmettiği bir durumda birleşti. Katâde şöyle der: Levh-i Mahfuz'da, inkâr ettikleri zaman boğulacaklarına hükmedildi. [24][24]

**13.** Nuh'u, çivilerle birbirine çakılmış geniş tahta levhah gemiye bindirdik. Ebû Hayyân şöyle der: den maksat, Nuh (a.s.)'un yaptığı gemidir. Bu iki özellikten anlaşılıyor ki, o, bir gemidir. Bu özellik, nitelenen şey yerine geçen bir sıfattır. Şu söz bunun bir benzeridir: Gömleğim demirden örülmüştür, yani, gömleğim bir zırhtır. Bu, fasîh ve edebî kelâmdandır. Sıfatla mevsûf birlikte zikredilseydi fasîh olmazdı. Düşür, "çiviler" demektir.[25][25]

**14.** Gemi, korumamız ve gözetimimiz altında suyun üzerinde yüzüyordu, Kulumuz Nuh'a yardım etmek için kavmini boğduk. Çünkü o, yalanlanmış ve fazileti inkâr edilmişti. Âlûsî şöyle der: Bunu, Nuh'a bir mükâfat olsun diye yaptık. Çünkü o, Allah'ın, kavmine ihsan ettiği bir nimetti. Fakat onu yalanladılar. Aynı şekilde, her peygamber, ümmetine Allah tarafından verilmiş bir nimettir.[26][26]

---

[20][20] Şuarâ sûresi, 26/116
[21][21] Bahr, 8/176
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/246-247.
[22][22] Bahr, 8/176
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/247.
[23][23] Ebussuud, 7/786
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/247.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/247.
[25][25] Bahr, 8/177
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/247.
[26][26] Ruhu'l-meânî, 27/83

**15.** Bu tufan olayını bir ibret olarak geriye bıraktık. İbret ve öğüt alan mı var? [27][27]

**16.** Bu korkutucu hayrete düşürücü bir sorudur. Yani, peygamberlerimi yalanlayıp âyetlerimden Öğüt almayanlar için azabım ve uyarım nasıl oldu?! [28][28]

**17.** Allah'a yemin olsun ki, biz, ezberlenmesi, düşünülmesi ve öğüt alınması için Kur'an'i kolaylaştırdık. Çünkü o, çeşitli öğütler ve ibretleri kapsamaktadır, Fakat onun öğütlerinden öğüt alan mı var?! Kıssa ve yasaklamalarından ibret alan mı var?! Hâzin der ki: Burada Kur'an'ı öğretmeye ve onunla meşgul olmaya teşvik vardır. Çünkü Yüce Allah, onu dilediği kuluna kolaylaştırmıştır. Şöyle ki, küçüklere, büyüklere, Arab'a ve Arap olmayana onu ezberlemek kolay olur. Said b. Cübeyr şöyle der: Ayetin mânâsı, "Onun ezberlenmesini ve okunmasını kolaylaştırdık," demektir. Zira Allah'ın kitablarından, Kur'an'dan başka hiçbiri tümüyle ezberden okunmaz."[29][29] Özet olarak diyebiliriz ki, Yüce Allah, Kur'anı Rerim'i ezberlemek, anlamak ve öğüt almak isteyenler için kolay bir hale getirmiştir. O, dünya ve âhiret saadetinin başıdır. [30][30]

**18.** "Ad, kavmi de peygamberleri Hûd'u yalanladı. Ama, onları azap ile uyarım nasıl oldu?!
Bundan sonra Yüce Allah, başlarına gelen o öldürücü korkunç azabı açıklamaya başladı: [31][31]

**19.** Üzerlerine şiddetli esen, soğuk ve çok gürültülü bir fırtına gönderdik. İbn Abbas, "çok soğuk manasınadır" der. Süddî ise, bunun "çok gürültülü" mânâsında olduğunu söyler.[32][32] Bu olay, uğursuzluğu devamlı olan bir günde meydana geldi. O gün, uğursuzluğu ile onların başında devam etti. O gün, onlardan helak olmadık hîç kimse kalmadı. İbn Kesir der ki: O günün onlara uğursuzluğu ve helak etmesi devam etti. Çünkü o, dünya ve âhiret azaplarının birleştiği bir gündür. [33][33]

**20.** Rüzgâr o kavmi yukarı kaldırıp baş aşağı atıyor ve boyunlarını kırıp bırakıyordu. Sanki onlar, yerlerinden sökülüp yıkılmış hurma kökleridir. Boylarının uzunluğu ve bedenlerinin iriliğinden dolayı hurma ağacına benzetildiler. Hâzin şöyle der: Rüzgâr onları kaldırıp baş aşağı atıyor,

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/247.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/248.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/248.
[29][29] Hâzin, 4/228
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/248.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/248.
[32][32] İbn Kesir, çeşitli görüşleri naklettikten sonra şöyle der: Gerçek şu ki, fırtına, bu sıfatların tümünü taşımaktadır. Çok hızlı ve kuvvetli bîr rüzgar idi. Son derece soğuktu. Rahatsız edecek derecede gürültülü idi. Bizim lercih ettiğimiz görüş de budur.
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/248.

boyunlarını kırıp başlarını bedenlerinden ayırıyordu. Bedenleri, yere yıkılmış hurma kökleri gibi başsız kalıyordu.[34][34]

**21.** Bu, başlarına gelen azabın korkutucu ve işlerinin hayret verici olduğunu ifâde eder. Yani, onları uyarmam ve azabım nasıl oldu? Korkutucu ve dehşet verici değil miydi? [35][35]

**22.** Yüce Allah, Kur'an'ın ezberlenmesini kolaylaştırarak mü'minlere verdiği lutfa dikkat çekmek için âyeti tekrarladı. Yani, andolsun, ezberlenmesi ve anlaşılması için Kur'an'ı kolaylaştırdık. Kur'an vaazlarından öğüt alan, ve yasaklamalarından ibret alan mı var??!
Bundan sonra Yüce Allah, peygamberleri Salih (a.s.)'i yalanlayan Semûd kavmini anlatmak üzere şöyle buyurdu:[36][36]

**23.** Semûd kavmi de, peygamberleri Salih'in uyarılarını ve öğütlerini yalanladı. [37][37]

**24.** Dediler ki, bizim gibi insanlardan birisi olan, eşraftan ve büyüklerden olmayan bir insana mı uyacağız? Oysa biz, kalabalık bir topluluğuz. Ebû Hayyân şöyle der: Bunu kıskançlıklarından ve insanların bu şekilde birbirlerinden üstün olmalarını uzak görmelerinden dolayı söylediler. Dediler ki: Biz bir topluluk olduğumuz halde, bizden birine mi uyacağız?! Bilemediler ki, üstünlük Allah'ın elindedir. Onu dilediğine verir. Hidayet nurunu, razı olduğu kimsenin üzerine saçar.[38][38] Biz ona uyduğumuz takdirde mutlaka hata etmiş, açıkça haktan uzaklaşmış ve sürekli bir deliliğe yakalanmış oluruz. İbn Abbâs şöyle der: Şuur, delilik demektir. Çok hareketli olduğu için deliymiş gibi görünen deve İçin kullandıkları sözünden alınmıştır.[39][39]

**25.** İnkâr ifade eden bir sorudur. Yani, bize değil de, bir tek ona mı vahy ve peygamberlik geldi? Oysa içimizde ondan daha zengin ve durumu daha iyi olan var. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu âyette, inkâr ettikleri şeye vurgulu bir şekilde işaret vardır. Çünkü ilkâ, hızla indirmek demektir. Onlar sanki şöyle demişlerdir: Melek iridir, gök uzaktır. Durum böyle olunca vahy ona bir anda nasıl iniyor? ona" sözleri de başka bir inkârdır. Sanki onlar şöyle demişlerdir: Ona asla vahy indirilmedi. Vahyin indiğini farz edelim, bu takdirde aramızdan ona inmez. Çünkü aramızda ondan daha şerefli ve zeki kimseler vardır. " Allah mı indirdi yerine indirildi mi? Şeklindeki sözleri vahyin Allah'tan olması bir

---

[34][34] Hâzin, 4/229
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/248.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/249.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/249.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/249.
[38][38] el-Bahrs 8/180
[39][39] Kurtubî, 17/138
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/249.

yana gökten indirilmesinin imkansız olduğuna işarettir.[40][40] Aksine o peygamberlik iddasında yalancı, bu konuda sınırı aşan, bize karşı üstünşük taslayan kibirli ve şımarığın tekidir. İddiasından vaz geçmesi hususunda etkili olmak için onu "şımarıklık"la niteleldiler. Sanki şöyle diyorlardı: O, zayıf birinin yalan söylediği gibi, bir zaruretten veya kurtuluş ihtiyacından dolayı yalan söylemiyor. Bilakis kibirlenip şımarıyor ve size başkan olup peşinden gitmenizi istiyor. Bunun için de Allah'ın yapmadığı bir şeyi ona isnat ederek yalan söylüyor. Onun sözüne itibar edilmez. Çünkü o iki kötü işi birlikte yapmış, hem yalan söylemiş hem de kibirlenmiştir. Bunların her biri, ona uyulmaya engeldir. Yüce Allah, iftiralarına cevap vermek ve tehdit etmek üzere şöyle buyurdu: [41][41]

**26.** Kimin çok yalancı ve şımarık olduğunu âhirette anlayacaklardır. Salih mi, yoksa yalanlayan suçlu kavmi mi?.. Âlûsî şöyle der: Yani, onlar, çok yalancı ve şımarık olanların, kendileri olduğunu anlayacaklardır. Fakat bu durumun, hemen hemen gizlenemeyecek kadar açık olduğuna işaret etmek için, Yüce Allah bunu kapalı olarak ifade etti.[42][42]

**27.** Biz, onları imtihan edip denemek için, istedikleri ve diledikleri şekilde sağır kayadan o deveyi çıkarıcıyız. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah onlar için tıpkı istedikleri gibi, sağır kayadan, on aylık gebe büyük bir deve çıkarttı ki, Salih (a.s.)'in getirdiği şeyi tasdik etme hususunda, onlara karşı Allah'ın bir delili olsun.[43][43] Onları bekle, ne yapacaklarım ve onlara ne yapılacağını gözetle, eziyetlerine sabret. Allah, onlara karşı sana yardım edecektir. [44][44]

**28.** Vadilerinden akan suyun, Semûd kavmi ile deve arasında taksim edildiğini onlara bildir. Nitekim Yüce Allah mealen şöyle buyurmuştur: "Su içme hakkı (bir gün) onundur. Sizin de belli bir. gün içme hakkınız vardır"[45][45] İbn Abbas şöyle der: Onların içme günü geldiğinde deve, onlara süt verdiği halde hiç su içmezdi. Onlar nimet içinde rahat olurlardı. Devenin günü geldiğinde, bütün suyu içer, onlara hiç bir şey bırakmazdı.[46][46] Yüce Allah, tağlib yoluyla diyerek, akıllılar için olan zamiri kullandı. Su sırası gelen, gelip payını alırdı. Devenin günü olduğunda, içme nöbetine deve gelir; onların günü olduğunda da, su alma nöbetine onlar gelirdi. [47][47]

**29.** Semûd kabilesi, kavmin en azılısı olan Kudar b. Salife, deveyi öldürmesini söyledi. Kudar, bu büyük olaya aldırış etmeden kılıcını çekip deveyi

---

[40][40] Tefsir-i Kebir, 7/799
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/249-250.
[42][42] Rûhû'l-meânî, 27/88
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/250.
[43][43] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/411
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/250.
[45][45] Şuarâ sûresi, 26/155
[46][46] Kurtubî, 17/140
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/250.

öldürdü. [48][48]

**30.** Onları uyarmam ve azabım nasıl oldu. Çok korkunç olmadı mı? [49][49]

**31.** Onları Cebrail'in seslendiği tek bir sesle yok ettik. Açılıp kapanan hiç bir göz kalmadı. Çürüyüp parçalanarak ayakların ufaladığı ağaç kurusu gibi dağınık çöp haline geldiler. Celâleyn yazarı şöyle der: Muhtezır, davarlarını kurt ve yırtıcı hayvanlardan korumak ,maksadıyle, kuru ağaç ve dikenlerden ağıl yapan kimseye denir. Bu ağaç ve dikenlerden yere dökülüp ayakların ufaladığı şeylere de heşim" denir. [50][50]

**32.** Andolsun bîz, ezberlenmek ve öğüt alınmak için Kur'an'ı kolaylaştırdık. Fakat hani ibret alan?! [51][51]

**33.** Lût'un kavmi de uyarıcıları yalanladı.
**34, 35.** Biz de üzerlerine taş gönderdik. Ancak Lût ailesi müstesna, katımızdan bir nîmet olarak onlar, seher vaktinde kurtard.k. Biz şükreden, işte böyle nıükâ-tatlandırırız.
**36.** Andolsun ki Lût onları, bizim şiddetli azabımızla uyardı. Fakat onlar bu ikazları kuşkuyla karşılayıp tekzip ettiler.
**37.** Onlar Lût'un misafirleri ile günah işlemek istediler. Hemen biz onların gözlerini silme kör ettik. "Haydi azabımı ve uyarılarımı tadın!", (dedik).
**38.** Bir sabah kendilerine, yakalarını bir daha bırakmayacak olan bir azap gelip çattı.
**39.** "İşte azabımı ve uyarılarımı tadın!" (denildi).
**40.** Andolsun biz Kur'ân'ı, öğüt almak için kolaylaştırdık. O halde düşünüp ibret alan yok mudur?
**41.** Şüphesiz Firavun'un kavmine de uyarıcılar gelmişti.
**42.** Lâkin onlar bütün âyetlerimizi yalanladılar. Biz de onları çok kuvvetli ve kudretli bir zâtın yaka-layışı gibi yakaladık.
**43.** Şimdi sizin kâfirleriniz, onlardan daha mı iyidirler? Yoksa kitaplarda sizin için bir berâet mi var?
**44.** Yoksa "Biz, gücü yeten bir topluluğuz" mu diyorlar?
**45.** O topluluk yakında bozulacak ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır.
**46.** Bilâkis kıyamet onlara va'dedilen asıl saattir ve o saat daha belalı ve daha acıdır.
**47.** Şüphesiz suçlular bir sapıklık ve çılgın ateşler içindedirler.
**48.** O gün yüzüstü ateşe sürüklendiklerinde "Cehennemin dokunmasını tadın!" denir.
**49.** Biz, her şeyi bir ölçüye göre yarattık.

---

[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/250.
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/251.
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/251.
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/251.

**50.** Bizim buyruğumuz, bir anlık bakış gibi, bir tek sözden başka bir şey değildir.
**51.** Andolsun biz, sizin benzerlerinizi hep helak ettik. Düşünüp ibret alan yok mudur?
**52.** Yaptıkları her şey kitaplarda mevcuttur.
**53.** Küçük büyük her şey, satır satır yazılmıştır.
**54.** Takva sahipleri cennetlerde ve ırmaklarda,
**55.** Güçlü, Yüce Allah'ın huzurunda hak meclisin-dedirler.

## Âyetlerin Öncekilerle Münasebeti

Yüce Allah, önceki ayetlerde Âd ve Semûd kavimlerinden peygamberleri yalanlayanları anlattıktan sonra, burada Lût ve Firavun kavmini ve bunların başına gelen azap ve helaki anlattı ki, Mekke kâfirlerine, Allah'ın, kendisinin ve peygamberlerinin düşmanlarından intikam aldığını hatırlatsın. Bu mübarek sûreyi, suçlu kâfirlerin cezalandırılması ile ilgili Allah kanununu açıklayarak sona erdirdi. [52][52]

## Kelimelerin İzahı

Hâsıb, taş demektir. Bir görüşe göre de, çakılları hareket ettirip savuracak kadar şiddetli rüzgâra denir.
Batşetenâ, "şiddetli azabımız" manasınadır. Zübur, İlahi kitab mânâsına gelen kelimesinin çoğulu olup semavî kitaplar demektir.
Edhâ, büyük ve garip olay mânâsına gelen î-ab kökünden olup "çok korkunç şey" manasınadır.
Şuur, hüsran ve delilik manasınadır.
Sakar, cehennemin İsimlerinden bir isimdir. Allah bizi ondan korusun. [53][53]

## Nüzul Sebebi

Ebû Hureyre'nin şöyle dediği rivayet olunmuştur: Kureyş müşrikleri, kader hakkında Peygamber (a.s.) ile tartışmak üzere geldiler. Bunun üzerine, «Yüz üstü ateşe sürülecekleri gün, "tadın cehennem azabını" denilir. Biz herşeyi bir ölçüye göre yarattık» mealindeki âyet indi.[54][54]

## Âyetlerin Tefsiri

**33.** Lût kavmi, peygamberleri Lût (a.s.)'un uyarılarını yalanladı. [55][55]

---

[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/254.
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/254.
[54][54] Müslim, Kader, 46/19; Tirmizî, Kader 33/19
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/254.
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/254.

**34.** Biz de onların üzerine taş attık. Emrimizle gökten taş yağmuruna tutuldular. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah Cebrâîl (a.s.)'e emretti. O da Lût kavminin şehirlerini yüklenip gözün görebileceği yere kadar göğe yükseltti. Sonra şehirleri alt üst edip bıraktı. Şehirlerin arkasından, ateşte pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırıldı. Hâszb, taş demektir.[56][56] Ancak Lût ve ona uyan mü'minler, bu azabın dışında kalmıştır. Onları, sabah olmadan az önce, seher vaktinde helakten kurtardık. [57][57]

**35.** Onları, bizden bir lütuf olarak azaptan kurtardık. Bu güzel mükâfat gibi, iman ve itaat ederek nimetimize şükreden kimseyi de mükâfatlandırırız. [58][58]

**36.** Kuşkusuz Lût, çetin azabımıza ve intikamımıza karşı onları uyarmıştı. Fakat kuşkulanıp uyarı ve tehditi yalanladılar. [59][59]

**37.** Misafirlerine, livata (oğlancılık) yoluyla kötülük yapmak için, Lût'tan onları kendilerine teslim etmesini istediler. Bu misafirler, meleklerdi. Bunun üzerine biz, gözlerini kör ettik. Netice de gözlerini kaybedip görmez oldular. Tefsirciler şöyle der: Melekler, Lût (a.s.)'a tüyü bitmemiş güzel yakışıklı delikanlılar şeklinde gelmişler o da bunları misafir etmişti. Kavmi, onlara tecâvüz maksadiyle koşarak ona geldi. Lût (a.s.) onlara kapıyı kapattı. Bunun üzerine kapıyı kırmaya çalıştılar. Bu sebeple Cebrail (a.s.), kanadının bir tarafıyle gözlerine vurdu da gözleri silinip kör oldular.[60][60] Lût'un sizi uyardığı azabımı tadın. [61][61]

**38.** Sabah vakti onlara, devamlı ve âhiret azabına bitişik bir azab geldi. Sâvî der ki: Bu olay şöyle olmuştu: Cebrâîl (a.s) şehirlerini kökünden söküp göğe yükseltti sonra da onlarla birlikte alt üst etti ve üzerlerine gökten pişirilmiş taş yağdırdı. Böylece dünya azabı ile âhiret azabı birleşmiş olup cehenneme varıncaya kadar onlardan ayrılmayacaktır.[62][62]

**39.** Ey Kâfirler! Elem verici azabımı ve peygamberlerimin diliyle yaptığım uyarımı görün. [63][63]

**40.** Andolsun biz, Kur'an'ı, ezberlenmek ve üzerinde düşünülmek için kolaylaştırdık. Hani öğüt ve ibret alan?! Tefsirciler der ki: Her kıssada bu âyetin tekrar edilmesinin hikmeti, geçmiş milletlerle ilgili haberleri düşünmeye ve öğüt

---

[56][56] Muhtasar-ı ibn Kesîr, 3/412
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/254.
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/255.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/255.
[60][60] Hâzin, 4/230; Tefeîr-i kebîr, 7/808
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/255.
[62][62] Sâvî Haşiyesi, 4/150
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/255.
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/255.

almaya dikkat çekmektir. Ayrıca her bir peygamberi inkâr etmenin, azabın inmesini gerektirdiğine işaret etmektir. Nitekim Yüce Allah "O halde, Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?"[64][64] mealindeki âyeti bu şekilde tekrarlamıştır. Bu âyet, çeşitli nimetleri bildirmek için tekrar edilmiştir. Her nimeti anlatınca, ardından onu yalanlamayı kınamıştır.[65][65]

**41.** Andolsun ki, Firavun ve kavmine de, tekrar tekrar uyarılar yapılmış, fakat ibret almamışlardır. Ebussuud şöyle der: Firavun kavminin kıssasının son derece önemli olduğunu göstermek için, kıssaya pekiştİrici yeminle başlandı. Çünkü bu kıssada son derece büyük mucizeler ve karşılaştıkları azabın korkunçluğu anlatılmaktadır. Bu taşkınlığın başı Firavun'dur.[66][66]

**42.**Bütün mucizeleri, yani Musa'ya verilen dokuz mucizeyi yalanladılar.[67][67] Denizde boğarak onlardan intikam aldık. İntikamını almaya gücü yeten, onları yok edebilen ve kendisini hiç bir şeyin acze düşüremediği bir ilahın yakalayışı gibi yakalayıp azap ettik.
Bundan sonra Yüce Allah Mekke kâfirlerini korkutmak üzere şöyle buyurdu: [68][68]

**43.** Bu istifhâm-ı inkârı, kınama ve azarlama ifade eder. Yani, Ey Arap topluluğu! Sizin kâfirleriniz, kendilerine azap indirdiğim O Nuh, Âd, Semûd, Lut ve Firavun kavmi kâfirlerinden daha mı üstün ki, onlara azap etmeyeyim?! Kurtubî şöyle der: Bu, istifhâm-ı inkârı olup olumsuzluk ifâde eder. Yani, sizin kâfirleriniz, daha Önce gelip geçmiş ümmetlerin, inkârları yüzünden helak olmuş kâfirlerinden daha üstün değildir.[69][69] Ey Kureyş kâfirleri! Yoksa sizin azaptan kurtulduğunuza dâir, peygamberlere inen semavî kitaplarda bir beraatınız mı var? [70][70]

**44.** Yoksa onlar, "Biz kalabalık bir topluluğuz, çokluğumuza ve kuvvetimize güveniyoruz, Muhammed'e gâlîp geliriz" mi diyorlar?
Yüce Allah, onlara cevap vermek üzere şöyle buyurdu: [71][71]

**45.** Bütün müşrikler hezimete uğrayacak ve mağlup olarak dönüp kaçacaklardır. İbnu'l-Cevzî şöyle der: Bu Yüce Allah'ın Peygamberin'e (s.a.v.) bildirdiği gayb bilgisindendir. Hezimet, Bedir savaşında gerçekleşmiştir. [72][72]

---

[64][64] Rahman sûresi, 55/13
[65][65] Tefsîr-i kebîr, 7/810
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/255.
[66][66] Ebussuud, 5/78
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/255-256.
[67][67] Kurtubî der ki: Mucizelerden maksat, Allah'ın birliğini ve Musa'nın (a.s.) peygamberliğini gösteren âsâ, yed-i beyzâ (el), kıtlık yılları, gözlerin kör edilmesi, tufan, çekirge, bit, kurbağa ve kan mucizeleridir.
[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/256.
[69][69] Kurtubî, 17/145
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/256.
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/256.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/256.

**46.** Bu, onlara yapılacak azabın tamamı değildir. Aksine, onlara asıl azap etme zamanı kıyamettir. Kıyamet, öldürülmek ve esir edilmekten daha büyük ve acı bir musibettir.[73][73]

**47.** Kuşkusuz kâfirler, dünyada hayret ve bocalama âhirette ise alevli yanan ateş içindedirler. İbn Abbas şöyle der: Kâfirler, hüsran ve delilik içindedir.[74][74]

**48.** Cezalandırmak ve zelil kılmak için, onlar o gün yüz üstü cehenneme çekilirler. Onlara, "Ey yalanlayanlar? Tadın cehennem azabını" denilir. Ebussuud şöyle der: Sakar, cehennemin özel adıdır. Dolayısıyle kesresiz ve tenvinsız okunur.[75][75]

**49.** Biz her şeyi, ezelde Levh-i Mahfûz'da yazılmış ve takdir edilmiş olarak yarattık. [76][76]

**50.** Yaratma ve vücuda getirme hususunda bizim işimiz sadece bir kezdir. Göz açıp kapayacak kadar hızlıdır. Bir şeye biz "ol" deriz, o da oluverir. İbn Kesîr şöyle der: Biz bir şeye sadece bir kez emrederiz. İkinciyle te'kide ihtiyacımız yoktur. O şey, göz açıp kapayacak kadar sürede, ertelenmeden hemen meydana geliverir.[77][77]

**51.** Andolsun ki biz, geçmiş milletlerden inkâr ve sapıklıkta size benzeyenleri yok etmiştik. Hatırlayıp öğüt alan hani?! [78][78]

**52.** Yalanlayan milletlerin, hayır ve serden yaptıklarının tümü üzerlerine yazılmış ve koruyucu meleklerin ellerindeki defterlere kaydedilmiştir. İbn Zeyd şöyle der: den makat, "Meleklerin defterlerinde " demektir. [79][79]

**53.** Büyük küçük her amel, Levh-i Mahfûz'da yazılmış ve tesbit edilmiştir. [80][80]

**54.** Takva sahipleri, cennetlerde ve nehirlerdedir. Kurtubî şöyle der: Su, şarap, bal ve süt nehirleri içindedir. [81][81]

**55.** Onlar beğenilen bir mevkide ve güzel bir makamdadırlar. Yüce bir Rabbin

---

[73][73] Zâdu'l-mesîr, S/100
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/256.
[74][74] Ruhu'l-meânî, 27/93
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/256.
[75][75] Ebussuud, 5/179
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/257.
[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/257.
[77][77] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/414
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/257.
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/257.
[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/257.
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/257.
[81][81] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/257.

katında, mülkünde ve saltanatında güçlü, hiçbir şeyin kendisini acze düşüremeyeceği bir Rabbin, yani Alemlerin Rabbi Allah'ın kalındadırlar. [82][82]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Göğün kapılarım açtık" cümlesinde, istiâre-i temsîliyye vardır. Yağmurun buluttan çıkışı, göğün kapılarını açan ve gök yüzünü yaran nehirlerin dökülmesine, istiâre-i temsîliyye yoluyla benzetilmiştir.
**2.** Çağırır ile çağıran arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**3.** Nuh'u da tahtalı ve çiviliye bindirdik" cümlesinde kinaye vardır. Bu âyet, tahta ve çivilerle yapılmış olan gemiden kinayedir.
**4.** Onlar, sökülmüş hurma kütükleri gibi.." terkibinde mürsel mücmel teşbih vardır. Ağılcı çırpısının kırıntıları haline geldiler" cümlesinde de aynı şekilde mürsel mücmel teşbîh vardır.
**5.** "Hayır o, çok yalancı ve şımarığın biridir." cümlesinde mübalağa kipleri kullanılmıştır. Çünkü ve kalıpları mübalağa içindir.
**6.** "Bilakis onların zamanı kıyamettir. Kıyamet daha korkunçtur..." âyetinde, lafız tekrarlanarak itnab yapılmıştır. Bu, daha çok korkutmak için yapılmıştır.
**7.** "Kuşkusuz Suçlular bir sapıklık ve çılgın ateş içindedir" âyeti ile " Kuşkusuz takva sahipleri ise, cennetler ve nehirlerdedir" âyeti arasında mukabele vardır.
**8.** Küçük ile büyük arasında tıbâk vardır.
**9.** Ayet sonlarında lafız ve musikinin güzelliğini artıran akıcı sec'i murassa vardır. Mesela şu âyetleri oku;
Allah'ın yardımıyle "Kamer Sûresi"nin tefsiri bitti. [83][83]

---

[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/257.
[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/257-258.

# RAHMAN SURESİ

Mekke'de inmiştir. 78 âyettir.

## Takdim

Rahman sûresi, İslam inancının esaslarını ele alan Mekkî sûrelerdendir. Bu sûre, diğer mübarek sûreler arasında bir gelin gibidir. Bunun içindir ki, hadiste şöyle bıiyrulmuştur: "Her şeyin bir gelini (süsü) vardır. Kur'an'ın gelini de er-Rahmân süresidir."
Bu mübarek sûre, Yüce Allah'ın, kullarına lütfettiği, sayılamayacak kadar çok ve açık nimetlerini sayarak başlar. Bu nimetlerin başında Kur'-an'ı Öğretme nimeti gelir. Zira Yüce Allah onu, insana verilmiş en büyük nimet olarak nitelemiştir. İnsanın yaratılması ve ona anlatmanın öğretilmesinin zikrinden Önce Yüce Allah'ın zatı zikredilmiştir: "Rahman olan Allah, Kur'an'ı öğretti. İnsanı yarattı. Ona (maksadını) anlatmayı öğretti."
Sonra bu sûre, Allah'ın (c.c.) sayılamayacak kadar çok, güzel nimetlerini ve büyük alâmetlerini anlatan varlık sayfalarını açar. Bu nimet ve alâmetler güneş, ay, yıldızlar, ağaçlar, direksiz yükseltilmiş olan gök ve bunda bulunan kudretini gösteren enteresan ve sanatını gösteren fevkalade şeyler ve içinde, insanlara nzık olarak verdiği çeşitli meyve ve ekinlerin bulunduğu yer yüzüdür: "Güneş ve ay bir hesaba göre hareket eder. Yıldızlar ve bitkiler (Allah'a) secde ederler.."
Bu sûre, Yüce Allah'ın felekleri yürütmesinde ve denizin dalgalarını yararak hareket eden büyük gemileri insanların emrine vermesinde Yüce Allah'ın açık kudretini gösteren delillerden bahseder. O gemiler, su üzerinde giderlerken, sanki büyük ve yüksek dağlar gibidir: "Denizde uzun dağlar gibi yükselen gemiler de O'nundur..."
Görünen bu kâinat sayfası hızla sunulduktan sonra, varlık sayfaları dürülür. Mahlukat, tümüyle yok olur. Ölümün korkunç gölgesi onları sarar, yokluk onları dürer ve sadece Hayy ve Kayyûm olan Allah (c.c.) kalır: "Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak. Azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı kalacak"
Yine bu sûre, kıyametin korkunç hallerini ele alır, suçlu bedbahtların durumunu ve o zor günde karşılaşacakları korku ve sıkıntıları anlatır: "Suçlular simalarından tanınır. Perçemlerinden ve ayaklarından yakalanırlar."
Günahkârlara yapılacak azap sahnesini anlattıktan sonra, sûre, takva sahiplerine verilen nimet sahnesini geniş bir şekilde ele alır. Şöyleki takva sahipleri, cennetlerde hûrîler ve gençlerle beraber olurlar: "Rabbiniıı makamından korkanlar için iki cennet vardır..."
Bu mübarek sûre, kullarına verdiği çeşitli nimet ve ikramdan dolayı Yüce Allah'a ta'zîm ve övgü ile sona erer. Bu, Rahman sûresi için en uygun sona eriştir: "Büyüklük ve İkram sahibi Rabbinin adı, yücelerden yücedir." İşte böylece, başlangıçla bitiş, en parlak ifadede birbirlerine uygun düşmüştür. [1][1]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/261-262.

Bismillâhirrahmânirrahînı

**1, 2, 3, 4.** Rahman olan Allah, Kur'ân'ı öğretti. İnsanı yarattı. Ona beyanı, öğretti.

**5.** Güneş ve ay bir hesaba göre hareket eder.

**6.** Yıldızlar ve ağaçlar (Allah'a) secde ederler.

**7.** Göğü Allah yükseltti ve mizanı O koydu ki,

**8.** Sakın tartıda haksızlık etmeyesiniz.

**9.** Tartıyı doğru yapın, terazide eksiklik yapmayın.

**10.** Allah, yeri mahlûkat için yaymıştır.

**11.** Orada meyvalar ve salkimlı hurma ağaçları vardır.

**12.**Yapraklı taneler ve hoş kokulu bitkiler vardır.

**13.** O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?

**14.** Allah insanı, saksı gibi kum çamurdan yarattı.

**15.** Cinleri de hâlis ateşten yarattı.

**16.** O halde, Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?

**17.** O, iki doğunun ve iki batının Rabbidir.

**18.** Öyleyse Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

**19.** İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir.

**20.** Aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmıyorlar.

**21.** O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?

**22.** İkisinden de inci ve mercan çıkar.

**23.** Şimdi Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?

**24.** Denizde uzun dağlar gibi yükselen gemiler de O'nundur.

**25.** Öyleyken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?

**26.** Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak.

**27.** Ancak, azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı baki kalacak.

**28.** Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

**29.** Göklerde ve yerde kim varsa O'ndan ister. O, her an bir iştedir.

**30.** O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

**31.** Ey insan ve cin! Sizin de hesabınızı ele alacağız.

**32.** Hal bu iken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?

**33.** Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin çevresinden çıkmaya gücünüz yetiyorsa çıkın. Ama bir güç olmadan çıkamazsınız.

**34.** Öyleyse Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

**35.** Üzerinize ateşten alev ve eritilmiş bakır gönderilir de yardımlaşamazsınız.

**36.** Öyleyken Rabinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

**37.** Gök yarılıp da, erimiş yağ gibi kıpkırmızı bir gül olduğu zaman,

**38.** Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

**39.** İşte o gün insana da cin'e de günahı sorulmaz.

**40.** O halde Rabbînizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?

**41.** Suçlular, üzerlerindeki alâmetlerden tanınır, alınlarından (perçemlerinden) ve ayaklarından yakalanırlar.

**42.** Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
**43.** İşte, bu suçluların yalanladıkları cehennemdir.
**44.** Onlar, cehennemle kaynar su arasında dolaşır dururlar.
**45.** Şimdi Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?

## Kelimelerin İzahı

Husbân, ve gibi mastar olup hesap, manasınadır.
Enam, mahlukat ve yeryüzünde hareket eden her şey demektir.
Asf, kuru ekinin yaprağı.
Reyhan, kokusu güzel olan her bitki. Buna, güzel kokusundan dolayı "Reyhan" denilmiştir.
Mâric, ateşin üstünde görünen alev. Leys şöyle der: Şiddetli alevi olan yaygın ışındır.[2][2]
Cevâr, gemi mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Su üzerinde yürüdüğü için gemiye "câriye" denilmiştir.
A'lâm, uzun dağ mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Şâir şöyle der: "Bir dağı aştıklarında bir dağ göründü"
Çıkarsınız, Bir şeyden hızla çıkmak demektir,
Şuvâz, dumansız alev manasınadır.
Dihân, kızıl deri demektir.
Ân, son derece sıcak demektir. [3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1, 2.** Rahman olan Allah, Kur'an'ı öğretti. Ezberlemek ve anlamak için onu kolaylaştırdı. Mukâtil şöyle der: Yüce Allah'ın, "Rahman'a secde edin"[4][4] mealindeki âyeti inince, Mekke kâfirleri, "Rahman nedir?" dediler. Onu inkâr edip, "Rahmân'ı tanımıyoruz" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah onların İnkâr ettiği Rahmân'ın Kur'ân'ı öğreten olduğunu beyân etti.[5][5] Hâzin de şöyle der: Yüce Allah kullarına verdiği nimetlerini saydı ve en büyük nimet ve en üstün olanını önce zikretti. Ki bu da Kur'an-ı Kerim'dir. Çünkü Kur'an, Allah'ın, peygamberlerine gönderdiği vahyin en büyüğü, veli ve temiz kullan katında makamca en üstünü, en çok zikredileni ve din konularında en güzel etkili olanıdır. Kur'an, mahlukatm en şereflisi olan peygamberlere indirlen semavî kitapların en üstünüdür.[6][6]

**3.** İşiten, gören ve konuşan insanı yarattı. Bundan maksat insan cinsidir. [7][7]

---

[2][2] Kuitubî, 17/16]
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/266.
[4][4] Furkân sûresi, 25/60
[5][5] Zâdu'l-mesîr, 8/105
[6][6] Hâzin, 4/246
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/266-267.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/267.

**4.** Meramını ve isteğini açıklama ve bu sayede diğer canlılardan ayrılma imkânını sağlayan konuşma kabiliyetini ona ilham etti. Beyzâvî şöyle der: Bundan maksat, insanları Allah'a şükretmeye teşvik etmek ve bu hususta kusurlu olduklarına dikkat çekmek için, Allah'ın insan cinsine verdiği nimetleri saymaktır. Kur'an'ı öğretmek dini nimetlerin temeli olduğu için, en önemli olanı öne alıp insanı yaratmasını zikretmeden önce Kur'an'ı öğretmesini zikretti.[8][8]

**5.** Güneş ve ay, burçlarında belli bir hesaba göre hareket eder ve kulların menfaatleri için, yörüngelerinde akıp giderler. İbn Kesîr şöyle der: Yani, değişmeyen, kanunlaşmış bir hesapla birbirlerinin ardından giderler.[9][9]

**6.** Yıldızlar ve bitkiler, kendilerinden istediği hususlarda, Rahman'a boyun eğip itaat ederler. Yıldızlar burçlarda hareket ederek, bitkiler de meyve çıkarmak suretiyle itaat ederler.[10][10]

**7.** Göğü yüksek, binası sağlam, kadri ve şanı yüce yarattı. İnsanın, hakkını tam olarak alması için, alıp vermede teraziyi emretti ki, [11][11]

**8.** Tartıda eksiltme yapmayasmız. [12][12]

**9.** Tartıyı adalet ve eşitlikle dosdoğru yapın. "Tartıda eksiklik ve noksanlık yapmayın. Nitekim Yüce Allah, mealen "Hilekârlara yazıklar olsun"[13][13] buyurmuştur. [14][14]

**10.** Yeryüzünü de insanlar için yaydı ki, orada yerleşip Allah'ın orada yarattıklarından faydalansınlar. İbn Kesîr şöyle der: Yeryüzüne yüksek dağlar yerleştirdi ki, üzerinde bulunan mahlukatla karar kılsın. Bunlar, yeryüzünün dört bir tarafında bulunan türleri, şekilleri ve renkleri farklı mahlukattır.[15][15]

**11.** Orada rengi, tadı ve kokusu farklı meyve türleri ve salkım tomurcuklu hurma ağaçları vardır. İbn Kesîr der ki: Hurma kıymetli ve kurusu ve yaşı faydalı bir meyve olduğu için, Yüce Alla'h sadece onu zikretti. Ekmâm, İbn Abbas'm da dediği gibi, tomurcuk kabuklarıdır. içinden tomurcuğun çıktığı şey demektir.

---

[8][8] Beyzâvî Haşiyesi, 3/427
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/267.
[9][9] Muhtasar-i İbn Kesîr, 3/415
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/267.
[10][10] En açık olan şudur: Necm'den maksat, gökteki yıldızlardır. Bu Mücâhid'in görüşü ve İbn Kesîr'in tercihidir. İbn Abbâs'tan rivayet edildiğine göre, Necm'den maksat yerden çıkan gövdesiz her bitkidir. Çünkü o, gövdeli bitki mânâsına gelen kelimesi karşılığında zikredilmiştir. İbn Cerîr bu görüşü tercih etmiştir. Birinci görüş en açık olandır.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/267.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/267.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/267.
[13][13] Mutaffifin sûresi, 83/1
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/267.
[15][15] Muhtasar-ı ibn Kesir, 3/416
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/267-268.

Sonra ondan salkım çıkar, Büsr yani ham meyve haline gelir. Sonra rutab (biraz daha olgun) hale gelir. Daha sonra da iyice olgunlaşıp mükemmel hale gelir.[16][16]

**12.** Yeryüzünde buğday, arpa ve gıda alınan diğer hububat türleri vardır. Bu hububatın, hayvanlara gıda olan samanı da vardır. Ayrıca orada gül, zambak, yasemin ve benzeri güzel kokulu ve koklanan her türlü bitkiler vardır. Ebû Hayyân şöyle der: Yüce Allah önce meyveyi zikretti ve lafzını nekre olarak getirdi. Çünkü onun bizzat kendisinden faydalanılır. Sonra ikinci olarak hurmayı zikretti. Hurmanın meyvesini değil de. aslını yani ağacını zikretti. Çünkü hurmanın ağacından çok faydalanılmaktadır. Mesela lif, yapraklı ve yapraksız dal, kok, yağ ve meyvesinden faydalanılmaktadır. Daha sonra Yüce Allah, insan geçiminde esas olan hububatı zikretti ki bu da buğday arpa, başak ve yaprağı olan her bitkidir. Yüce Allah ile bunların yapraklı olduğunu da vurguladı. Bunu insanlara gıda veren hububatı ve hayvanlarına gıda veren yapraklarını yani samanı onlara ihsan ettiğine dikkat çekmek için yaptı. Meyve ile başladı, koklanan şeylerle sona erdirdi ki, faydalanacakları, gıda alacakları ve güzel kokusundan lezzet alacakları şey tam olarak hasıl olsun.[17][17]
Yüce Allah, nimetlerini saydıktan sonra insanlara ve cinlere şöyle hitap etti: [18][18]

**13.** Ey insan ve cin toplulukları! Allah'ın nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz? Allah'ın size verdiği nimetler sayılamayacak kadar çok değil mi? İbn Ömer'den (r.anhumâ) şöyle rivayet edilmiştir: Rasuluilah (s.a.v) Rahman sûresini Ashabına (r.anhum) okudu. Ashâb sustu. Rasuiullah (s.a.v) buyurdu ki: Neden, cinlerin, Rablerine sizden daha güzel cevap verdiğini işitiyorum. Ben ne zaman, âyetine gelsem, onlar: "Ey Rabbimiz! Senin nimetlerinden hiçbirini yalanlamıyoruz. Hamd Sana mahsustur" diyorlar.[19][19]
Bundan sonra Yüce Allah, birliğini ve kudretini gösteren delilleri anlattı: [20][20]

**14.** Allah, babanız Adem'i kurumuş bir çamurdan yarattı. Ona vurulduğunda tın tın diye bir ses işitilir. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah bu sûrede Âdem'i, "Ateşte pişmiş gibi kuru çamurdan" yarattığını; Hıcr sûresinde, "Pişmiş çamurdan, değişmiş cıvık balçıktan.[21][21] Saffât sûresinde, "Yapışkan bir çamurdan"[22][22] yarattığını bildirdi. Âl-i İmrân sûresinde ise, "Onu topraktan yarattı"[23][23] buyurdu. Bu şöyle olmuştur. Yüce Allah, yeryüzünün toprağından biraz aldı. Onu su ile karıştırdı. Ele yapışacak şekilde yapışkan bir çamur haline geldi. Sonra onu öyle bıraktı ve neticede kokmuş siyah çamur haline geldi. Daha sonra da kap kaçak yapılır gibi ona şekil verdi. Sonunda da onu kuruttu ve ateşte

---

[16][16] Muhtasar-ı İbn Kesir 3/416
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/268.
[17][17] Bahr, 8/190
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/268.
[19][19] Tirmizî, Tefsir, 48/56
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/268-269.
[21][21] Hıcr sûresi, 15/26
[22][22] Sâffât sûresi, 37/11
[23][23] Âl-i İmrân, 3/59

pişmiş gibi son derece sertleşip vurulduğunda ses çıkaracak hale geldi. Burada anlatılan, o aşamaların sonuncusudur.[24][24]

**15.** Cinleri de, dumansız saf alevden yarattı. İbn Abbâs der ki: " Dumansız, saf alevden" demektir. Mücâhid de şöyle der: Ateşin siyahlığı yani duman ile karışık alev demektir.[25][25] Hadiste şöyle buyrulmuştur: Melekler nurdan yaratıldı. Cin, dumansız alevden, Adem ise, size anlatılan şeyden yaratılmıştır.[26][26]

**16.** Ey cin ve insan toplulukları! Allah'ın nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz?! Ebû Hayyân der ki: Bu fasılalardaki tekrar, pekiştirme, uyarma ve teşvik içindir. İbn Kuteybe şöyle der: Bu tekrar sadece, nimetlerin farklılığındandır. Her bir nimeti zikrettikçe, ardından tsü âyetini tekrarlamıştır.[27][27] Bu âyet otuzbir defa söylenmiştir. Âyetteki soru azarlamak ve kınamak içindir. [28][28]

**17.** Yüce Allah, ay ve güneşin doğduğu ve battığı yerlerin Rabbidir. "Güneş ve ay bir hesap ile hareket eder" mealindeki âyette, güneşi ve ayı zikredince, burada da onların doğduğu ve battığı yerlerin Rabbi olduğunu bildirdi. [29][29]

**18.** Allah'ın sayılamayacak kadar olan nimetlerinden hangi birini yalanlıyorsunuz?! [30][30]

**19.** Yanyana bulunan tatlı ve tuzlu iki denizi serbest bıraktı. Bunlar birbirleriyle karşılaştıkları halde karışmazlar.[31][31]

**20.** İkisi arasında, Allah'ın kudretinden bir engel vardır. Karışarak biri diğerine taşkınlık etmez. İbn Kesîr şöyle der: den maksat, tatlı ve tuzlu sudur. Tuzlu olan, bildiğimiz bu denizlerdir. Tatlı olan ise, insanların yaşadığı yerlerde akan nehirlerdir. Allah bu iki su arasında yeryüzünden bir engel koydu ki, bunlar birbirlerine karışıp birbirlerini bozmasınlar.[32][32]

**21.** Allah'ın hangi nimetini yalanlıyorsunuz?! [33][33]

**22.** Topraktan hububat, yaprak ve güzel kokulu bitkiler çıkardığı gibi, sudan da

---

[24][24] Beyzâvî Haşiyesi, 3/430; Sâvî, 4/154
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/269.
[25][25] Rûhu'l-meânî, 27/105
[26][26] Müslim, Zühd, 60; Ahmed b. Hanbel, Müsned 6/153.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/269.
[27][27] Bahr, 8/190
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/269.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/269.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/269.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/269.
[32][32] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/417
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/270.
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/270.

sizin için inci ve mercan çıkarır. Âlûsî şöyle der: Lü'lü, küçük inci, mercan ise büyük incidir. Bunu İbn Abbas söylemiştir. İbn Mes'ûd'dan gelen rivayette ise Mercan, elmas ve yakut gibi kırmızı mücevherdir.[34][34] Ayet, Yüce Allah'ın harikulade sanatını açıklamaktadır. Şöyle ki, Allah tuzlu sudan inci, yakut ve mercan gibi türlü süs eşyaları çıkarır. Tek ve ihsan edici olan Allah, noksan sıfatlardan uzaktır. [35][35]

**23.** Allah'ın nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz? [36][36]

**24.** Denizde yüzen, dağlar gibi büyük ve yüksek gemiler onundur. Kurtubî şöyle der: dağlar gibi demektir. Alem, uzun dağ manasınadır. Denizdeki gemiler, karadaki dağlara benzer.[37][37] Gemileri nimet olarak saymanın izahı şudur: Yüce Allah dağ gibi olan o büyük gemileri su yüzünde yürütmektedir. Su, lâtif ve akıcı bir madde olduğu halde erzak, ticaret ve kazanç mallanyle yüklü o büyük gemileri, üzerinde, bir taraftan diğer tarafa, bir bölgeden diğer bölgeye taşır. Şeyh-zâde şöyle der: Bil ki, eşyanın aslı dörttür: Toprak, su, hava ve ateş. Yüce Allah, "İnsanı kuru çamurdan yarattı" sözü ile, toprağın, değerli ve şerefli bir mahluğun aslı olduğunu bildirdi. "Cinni dumansız alevden yarattı" sözüyle, ateşin, bir başka enteresan mahluğun aslı olduğunu açıkladı. "Onlardan inci ve mercan çıkar" sözüyle de, suyun, kıymetli ve değerli bir mahluğun aslı olduğunu açıkladı. Daha sonra da havanın, dağlara benzeyen gemilerin yürümesinde büyük bir tesiri olduğunu açıklamak üzere, "Denizde dağlar gibi yükselen gemiler onundur" buyurdu. Gemilerin denizde yürümesinde insan oğlunun asıl itibariyle etkisi olmadığı için, Yüce Allah özellikle gemileri zikretti. İnsanlar, "Gemi de senin, mülk de senin diyerek bunu itiraf ederler: Boğulmaktan korktukları zaman sadece Allah'a dua ederler: Gemiye bindikleri zaman dini yalnız Allah'a has kılarak O'na yalvarırlar. Fakat onları salimen karaya çıkarınca bir bakarsın ki, (Allah'a) ortak koşmaktadırlar"[38][38]

**25.** Allah'ın nimetlerinden hangi birini yalanlıyorsunuz? [39][39]

**26.** Yeryüzünde insan ve diğer canlılardan ne varsa, hepsi Ölüp yok olacaktır. [40][40]

**27.** Bir ve tek olan azametli, büyük, ihsan ve ikram sahibi olan Allah'ın zatı bakî kalır. Nitekim Yüce Allah, meâlen, "Onun zatından başka herşey yok olacaktır"[41][41] buyurmuştur. İbn Abbas şöyle der: Vech kelimesi, bakî ve sonsuz

---

[34][34] Rûhu'l-meânî, 27/106
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/270.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/270.
[37][37] Kurtubî, 17/164
[38][38] AnkcbÛt sûresi, 29/65. Kurtubî, 17/165
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/270.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/271.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/271.
[41][41] Kasas sûresi, 28/88

olan Yüce Allah'ın zatını ifade eder. Kurtubî de şöyle der: Mahlukatm yok oluşunun nimet sayılmasının izahı ise, ölümde hepsini eşit tutmaktır. Ölümle ayaklar eşit olur. Ölüm fani yurttan, sevap ve ceza yurduna göç sebebidir.[42][42]

**28.** Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz?! [43][43]

**29.** Göklerde ve yerde ne varsa, ona muhtaçtır. Dil ile veya lisan-ı hal ile, ondan yardım ve rızık isterler. Her an Yüce Allah, mahlukatın işlerinden bir iştedir. Bir günahı bağışlar, bir sıkıntıyı giderir, bir kavmi yükseltir, diğerini alçaltır. Tefsir-çiler şöyle der: Bu işler, Yüce Allah'ın yeniden yarattığı değil, mahlukat için ortaya çıkardığı işlerdir. Çünkü kalem, olmuş şeyleri ve kıyamete kadar olacakları yazıp kurumuştur. Yüce Allah dilediğini yüceltir, dilediğini alçaltır. Hastaya şifa verir, sıhhatliyi hasta eder. Zelili azız kılar, azîzi zelîl eder. Zengini fakir, fakiri zengin yapar. Mukâtil şöyle der: Bu âyet, ya-hudiler hakkında inmiştir. Yahudiler dediler ki: "Yüce Allah, cumartesi günü, hiçbir şeye hüküm vermez" Yüce Allah bu âyetle onlara cevap verdi.[44][44]

**30.** Ey insan ve cinler! Allah'ın güzel nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz?! [45][45]

**31.** Ey insan ve cin topluluğu! Amellerinizden dolayı hesaba çekeceğiz, ibn Abbâs şöyle der: Bu, Yüce Allah'tan kullarına bir tehdittir. Allah meşgul değildir ki onu bıraksın.[46][46] Ebû Hayyân da şöyle der: "Kıyamet gününde işlerinize bakacağız" demektir. Yoksa Yüce Allah'ın bir meşguliyeti var da, o gün onu bırakacak değildir. Bu tabir, Arapça'da kullanılmaktadır. Kişi, tehdit ettiği kimseye der. Yani, senden intikam almak için, beni meşgul eden herşeyi bırakacağım.[47][47] Beyzâvî ise şöyle der: Kıyamet günü, sadece sizin hesap ve cezanızla meşgul olacağız. Bunda bir tehdit mânâsı vardır. Bu tehdit, senin, tehdit ettiğin şahsa söylediğin Sadece seninle meşgul olacağım" sözünden müsteârdır. Çünkü, sadece bir şeyle meşgul olan, o konuda daha güçlü ve ciddî olur. İnsan ve cinler demektir. Yeryüzünde ağırlıkları olduklarından dolayı onlara bu isim verilmiştir.[48][48]

**32.** Allah'ın nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz?! [49][49]

**33.** Ey insan ve cin topluluğu! Allah'tan ve hükmünden kaçarak, göklerin ve

---

[42][42] Kurtubî, 17/165
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/271.
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/271.
[44][44] Âlûsî, 27/111
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/271.
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/271.
[46][46] Muhtasarı İbn Kesir, 3/419
[47][47] Bahr, 8/194
[48][48] Beyzâvî, 3/432
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/271-272.
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/272.

yerin etrafından çıkabilirseniz çıkın ve kendinizi Allah'ın azabından kurtarın. Bu emir, acze düşürme mânâsım ifade eder. Bir güç ve kuvvet olmadan oradan çıkamazsınız. Bunu yapmak sizin için nsrede!? İbn Kesîr şöyle der: Yani siz Allah'tan ve O'nım kaderinden kaçamazsınız. Bilakis o sizi kuşatmıştır. Onun hükmünden kurtulamazsınız. Nereye gitseniz ben sizi kuşatırım demektir. Bu, mahşerde olacaktır. Şöyle ki, melekler mahlû-kâtı her taraftan yedi sıra halinde kuşatacaktır. Allah'ın emir ve iradesi olmadan hiç kimse kımıldayamayacaktır: "İnsan o gün, kaçacak yer neresi? diyecektir"[50][50] Bu, dünyada değil ancak kıyamet günü olur. Daha sonra gelen, "Üzerinize ateşten alev ve erimiş bakır gönderilir" mealindeki âyet bunun delilidir.[51][51]

**34.** Rabbinizin, hangi nimetini yalanlıyorsunuz? [52][52]

**35.** Kıyamet günü üzerinize kızgın ateş alevi ve erimiş bakır gönderilir. Başınızın üstünden dökülür. Mücâhid şöyle der: Nühâs, bildiğimiz san bakır olup, kıyamet günü başlarına dökülecektir. İbn Abbas da şöyle der: Nühâs, alevsiz duman demektir. Mücâhid'in görüşü daha açıktır. Birbirinize yardım edemez ve Allah'ın azabından kurtaramazsınız. İbn Kesîr şöyle der: Yani, kıyamet günü kaçıp gitseniz, melekler ve cehennem zebanileri, dönmeniz için. üzerinize, ateşten alev ve erimiş bakır dökerek mutlaka geri çevirirler. Kendinize herhangi bir yardımcı bulamazsınız.[53][53]

**36.** Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz.?! [54][54]

**37.** Kıyamet gününde meleklerin inip mahlukâti her taraftan kuşatması için gök yarıldığında ve ateşin sıcağından kıpkırmızı bir gül, kırmızı bir deri gibi olduğunda...[55][55] Bunu İbn Abbas söylemiştir. Bu durum, o büyük günün dehşetinden ve korkunçluğundan dolayı meydana gelecektir. [56][56]

**38.** Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?! [57][57]

---

[50][50] Kıyâme sûresi, 75/10; Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/419

[51][51] Son devir âlimlerinden bazıları bu günlerde, bu âyeti yanlış tefsir etmeye yönelmişler ve insanın göklere ve yıldızlara çıkabileceğini iddia etmişlerdi. Ayette geçen "Sultan" kelimesini "ilim" şeklinde tefsir etmişlerdir. Oysa bu, tefsircilerin görüşlerine aykırıdır. Âyetin gelişi ve devamı bunu reddeder. Çünkü âyet, âhiretteki korkunç olayları ve sıkıntıları açıklamak için getirilmiştir. Daha önce geçen, "Ey insan ve cin! Sizi hesaba çekeceğiz" mealindeki âyet ile, daha sonra gelen 'Üzerinize ateşten alev ve duman gönderilir" mealindeki âyetler bunun delilidir. Tefsirciler bu olayın âhirette olacağında fikir birliğine varmışlardır. Biz, insanın füzeler ve yeni icat edilen şeylerle aya veya bazı yıldızlara gidebileceğine itiraz etmiyoruz. Çünkü bu insanın gücü dahilindedir. İnsan, ilim vasıtasıyle dünyanın etrafında dönebilir ve uzaya yükselebilir. Fakat o, göğe ulaşamaz. Çünkü Allah, göğü korunmuş bir tavan kılmıştır. Ay ve diğer yıldızlara gelince bunlar dünya göğünün altındadır. Bunlara ulaşılabilir. Fakat biz, bilmeden ve anlamadan Kur'an'a hücum eden ve güvenilir tefsircilcrıı görüşlerine başvurmadan kendi görüşüyle, Allah'ın Kitabı hakkında söz söyleyen kimseleri yadırgıyor ve onlara şaşıyoruz.
Aya ulaşma konusunda yazdıklarımız için, bkz, "Râbıtatu'l-âlemi'l-İslâmî" dergisi, yıl 1387 h.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/272.

[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/272.

[53][53] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/419
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/272-273.

[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/273.

[55][55] Bu şartın cevabı zikredilmemiş olup, "O gün korkunç şeyler olacaktır" takdirindedir. (Mütercimler)

[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/273.

[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/273.

**39.** O korkunç günde, yani göğün yarıldığı günde, insan ve cinlerin günahkârlarından hiçbirine günahı sorulmaz. Çünkü günahkârın, yüz siyahlığı, gözlerinin ağarıp körleşmesi gibi suçlu olduğunu gösteren alâmetleri vardır. Fahreddin Râzî şöyle der: Hiçbir kimseye günahı sorulmaz. Ona "Günahkâr sen misin? yoksa başkası mı?" denmez. "İçinizden günahkâr kimdir?" denilmez. Bilakis onlar yüzlerinin siyahlığı ve diğer alâmetlerle tanınırlar.[58][58]

**40.** Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?! [59][59]

**41.** Kıyamet günü suçlular, üzerlerinde görünen alâmetlerle tanınırlar. Bu alâmetler onları saran üzüntü ve kederdir. Hasan Basrî şöyle der: Bu alâmetler yüzün siyahlığı ve gözlerin ağarıp körleş-mesidir. Nitekim Yüce Allah mealen, "O gün suçluları, gözleri ağarıp körIeşmiş olarak toplarız"[60][60] "Bazı yüzlerin ağardığı, bazı yüzlerin de karardığı gün"[61][61] buyurmuştur. » Melekler onları alınlarından yani
perçemlerinden ve ayaklarından yakalayıp cehenneme atarlar. İbn Abbas şöyle der: Suçlu, perçeminden ve ayaklarından yakalanır ve odun kırılır gibi kırılır, sonra da ateşe atılır. [62][62]

**42.** Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?! [63][63]

**43.** Azarlamak ve kınamak için onlara, "Bu, size haber verilip de yalanladığınız cehennemdir" denilir. İbn Kesîr der ki: İşte bu, varlığını yalanlamış olduğunuz ateştir. İşte o hazırdır, onu apaçık görüyorsunuz.[64][64]

**44.** Suçlular cehennem ateşi ile, son derece sıcak olan su arasında şaşkın dolaşırlar. Katâde şöyleder: Bir defa sıcak suya, bir defa da cehenneme doğru giderler. Cahîm ateş demektir. Hamım ise, son derece sıcak olan içecek demektir. [65][65]

**45.** Ey insan ve cin toplulukları! Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?! [66][66]

**46.** Rabbinin makamında durmaktan korkan kimselere iki cennet vardır.
**47.** Öyleyken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?
**48.** İki cennet de çeşit çeşit ağaçlarla doludur.

---

[58][58] Tefsîr-i kebîr, 29/118
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/273.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/273.
[60][60] Tâhâ sûresi, 20/102
[61][61] Âl-i İmrân sûresi, 3/106
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/273.
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/273.
[64][64] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/421 –
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/273.
[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/274.
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/274.

**49.** Öyleyse Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
**50.** İkisinde de su fışkırtan iki kaynak vardır.
**51.** Öyleyken Rabbinizin hangi nîmetlrini yalanlayabilirsiniz?
**52.** İkisinde de her tür meyvadan çift çift vardır.
**53.** Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
**54.** Cennet ehli örtüleri atlastan döşemelere yaslanırlar. İki cennetin de devşirilen meyvesi cennet ehline yakındır.
**55.** Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
**56.** Oralarda gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş dilberler var ki, bunlardan önce onlara ne insan ne de cin dokunmuştur.
**57.** Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
**58.** Sanki onlar yakut ve mercandırlar.
**59.** Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
**60.** İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?
**61.** Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
**62.** Bu ikisinden başka iki cennet daha vardır.
**63.** öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
**64.** Bu cennetler koyu yeşildirler.
**65.** Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
**66.** İkisinde de sürekli fışkıran iki kaynak vardır.
**67.** Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
**68.** İkisinde de her türlü meyvalar, hurma ve nar var.
**69.** Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
**70.** İçlerinde güzel huylu, güzel yüzlü kadınlar vardır.
**71.** Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
**72.** Çadırlar içinde örtülü huriler vardır.
**73.** Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
**74.** Bunlara onlardan önce ne bir insan, ne bir cin dokunmuştur.
**75.** Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
**76.** Yeşil yastıklara ve harikulade güzel döşemelere yaslanırlar.
**77.** Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
**78.** Büyüklük ve ikram sahibi Rabbinin adı yücedir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde cehennem ehlinin durumunu anlattıktan sonra, burada da itaatkâr mü'minlere hazırladığı cennetleri, hizmet eden gençleri ve güzel hurileri anlattı ki, suçluların mevkileri ile takva sahiplerinin mertebeleri arasındaki korkunç fark ortaya çıksın. Bunu, Kur'an'm teşvik ve korkutma üslubu ile anlattı. [67][67]

[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/277.

## Kelimelerin İzahı

Efnân, dal mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Şâir güvercini tanıtırken şöyle diyor:
Sabahleyin nağmelerle dalda yüksek sesle öten nice güvercin vardır ki, Dostu ve geçmiş zamanı hatırlayıp özlediği için ağladı da benim hüznümü artırdı. İstebrak, sert ve kalın ipek demektir. Cenâ, ağaçtan koparılıp toplanan meyvedir. Onlara dokunmadı. Bekaret kanının çıkmasına sebep olan ilişki mânâsına olup daha sonra, genel olarak her türlü cinsî münâsebet için-kullanılmştır. Yani, eşlerinden önce hiç kimse o hurilerle cinsî münâsebette bulunmamıştır. Ferrâ der ki: ij., Bekâreti giderecek şekilde cinsî münâsebette bulunmak demektir.[68][68]
Müdhâmmetân, iki yemyeşil (cennet). Lügatte "siyah" manasınadır.
Naddâhatân, devamlı su fışkırtan iki (çeşme). Abkarî, türlü nakışları olan halı mânâsmdaki kelimesinin çoğuludur. Ferrâ şöyle der: Abkarî, kalın halılar demektir. Ebû Ubeyd de şöyle der: Nakışlı olan her elbise, Araplara göre abkarîdir. Abkarî, nakış yapılan yere, (yani Abkar'a) mensup demektir. Zu'r-Rumme şöyle der:
Hattâ, yüksek yerlerde bulunan bahçelere, sanki azamet ve ululuk, Abkar nakısından elbise giydirmiştir.[69][69]

## Âyetlerin Tefsiri

**46.** Hesap vermek için Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kula iki cennet vardır. Biri oturması, biri de eşleri ve hizmetçileri için. Nitekim dünya krallarının durumu da böyledir. Çünkü onların kendilerinin bir köşkü, eşlerinin de başka bir köşkü vardır.[70][70] Kurtubî şöyle der: Cennet ehlinin, birinden diğerine geçmekle sevinci kat kat artacağı için iki cennet vardır. Zemahşerî de şöyle der: İtaat ettiği için bir cennet, isyanı terkettiği için de bir cennet vardır. Hadiste şöyle buyrulmuştur: İçindeki kapkacak ve diğer şeyler gümüşten olan iki cennet; yine kapkacak ve diğer şeyleri altından olan iki cennet vardır. Adn cennetinde, mü'minlerle Rablarını görme arasında, Yüce Allah'ın zâtında bulunan azamet ridâsın-dan başka bir engel yoktur.[71][71]

**47.** Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?! Bundan sonra Yüce Allah, bu iki cenneti şöyle anlattı: [72][72]

---

[68][68] Kurtubî, 17/181
[69][69] Bahr, 8/186
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/277-278.
[70][70] Fahreddin Râzî der ki: Yüce Allah, kâfirin ateşle, son derece sıcak su arasında dolaştığını bildirdikten sonra, "Rabbinin huzurunda durmaktan korkan" mü'minin iki cenneti olduğunu bildirdi. Yüce Allah cenneti tekil, ikil ve çoğul olarak zikretti ve şöyle buyurdu: "Takva sahipleri cennetlerdedir (Kamer sûresi, 54/54)", "Takva sahiplerine va'dedilen cennet şöyledir... (Muhammed sûresi, 47/15)". Cennetin ağaçlan ve köşkleri birbirine bitişik ve geniş çöller gibi aralarında birini diğerinden ayıran bir boşluk olmadığı için bir tek cennet gibidir. Genişliği, ağaçlarının çeşitliliği ve köşklerin çokluğu sebebiyle de "birçok cennet" gibidir. Ruhun ve bedenin zevk alacağı şeyleri kapsadığı için de, sanki iki cennettir.(Tefsîr-i kebir, 29/123)
[71][71] Buhârî, Tevhid, 24, Tefsir 55/1,2; Müslim, İman 296.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/278.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/278.

**48.** O cennetlerde çeşitli dallar ve türlü meyveler vardır. Ebû Hayyân şöyle der: Dallar yapraklandığı ve meyve verdiği için ve aynı zamanda onlardan gölge meydana geldiği ve meyveler dallardan toplandığı için, Yüce Allah özellikle dalları zikretti. [73][73]

**49.** Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz? ! [74][74]

**50.** Bu iki cennetten her birinde, akan bir çeşme vardır. İçimi kolay tatlı su akıtır. Nitekim Yüce Allah mealen şöyle buyurmuştur: "Orada akan bir pınar vardır"[75][75] İbn Kesîr şöyle der: O iki çeşme, ağaçlan ve dalları sulamak için şırıl şırıl akar. Böylece ağaçlar» çeşit çeşit renklerde meyveler verir.[76][76] Hasan Basrî de şöyle der: Bu iki pınar, tatlı ve güzel su akıtırlar. Bunlardan birine Tesnîm, diğerine Selsebîl denilir. [77][77]

**51.** Rabbinizin nimetlerinden hangi birini yalanlıyorsunuz?! [78][78]

**52.** İkisinde de, her türlü meyveden çift çift vardır. Bunlardan biri bilinen; diğeri ise mü'minlerin dünyada iken bilmedikleri bir meyvedir. İbn Abbas şöyle der: Tatlı olsun acı olsun, dünyada hangi meyve varsa, hepsi cennette vardır. Hattâ EbûCehil karpuzu bile vardır. Ancak bu, cennette tatlıdır. Âhirette bulunan nimetlerin, dünyada sadece isimleri vardır. [79][79]

**53.** Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?! Fahreddin Râzî der ki: "Yüce Allah'ın, "İki cennet de dallarla doludur", "O iki cennette akan iki pınar vardır" ve "Onlarda her türlü meyveden iki çift vardır" mealindeki sözlerinin hepsi, bu anlatılan iki cennetin özellikleridir. Yüce Allah, dallan ve meyveleri anlatırken, bu ikisi arasında, orada iki akan çeşmenin de bulunduğunu zikretti. Nimetlerden yararlananların âdeti de böyledir.» Çünkü onlar bağlara girdiklerinde hemen meyve yemezler. Aksine, yemeden önce dinlenip rahatlarlar. Bununla beraber insan, dünya bağlarında acıkmadan ve iyice iştahı gelmeden bir şey yemez. Öyleyse cennette nasıl yesin!! DolayısıyÎe Yüce Allah, dinlenmeyi tamamlayan şeyi anlattı ki, o da ağaçların yeşilliği ve nehirlerin akmasıdır. Daha sonra da, rahatlayınca yapılacak şeyi anlattı ki, o da meyve yemektir. Ayetleri, mânâların en güzeliyle ve en açık ifadelerle getiren Yüce Allah noksan sıfatlardan uzaktır.[80][80]

---

[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/279.
[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/279.
[75][75] Ğâşiye sûresi, 88/12
[76][76] Muhtasar-i İbn Kesîr, 3/422
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/279.
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/279.
[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/279.
[80][80] Tefsîr-i kebîr, 29/125
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/279.

**54.** Takva sahipleri, ebedîlik cennetlerinde örtüleri altında süslü kalın ipekten yapılmış kalın yatak ve döşemelere yaslanırlar. Bu, döşemelerin son derece kıymetli olduğunu gösterir-Çünkü örtü bu nitelikte olunca, var sen yüzünü hesap et. İbn Mes'ûd der ki: Bunlar astarlardır. Yüzlerini bir görseniz! İbn Abbas, bu âyetin mânâsı sorulunca şöyle demiştir: Bu Yüce Allah'ın meâlen buyurduğu şu nimetlerdendir: "Yaptıklarına karşılık olarak nice sevindirici ve göz aydınlatıcı nimetler saklandığını hiç kimse bilemez"[81][81] Bu 'ki cennetin meyveleri yere yakındır. Oturan, ayakta olan ve yatan kimse onu alabilir-Bunlar, dünya meyvelerine benzemez. Onlar yorulmadan ve meşakkat çekilmeden elde edilemez. İbn Abbas şöyle der: Allah'ın dostu, ister ayak' ta, ister otururak, ister yatarak meyvelerini toplayacak şekilde ağaç yere yaklaşır.[82][82]

**55.** Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?! [83][83]

**56.** O cennetlerde, gözlerini yalnız eşlerine çeviren dilberler vardır. Asla başkalarını görmezler. Nitekim iffetli ve örtülü hanımların durumu böyledir grmezler. Nitekim iffetli ve örtülü hanımların durumu böyledir. Kocalarından evvel onlarla, ne insanlardan ne cinlerden hiç kimse cinsî münâsebette bulunmamış ve onlara dokunmamışlar. Bilakis onlar bakiredirler. Alûsî şöyle der: Aslında kan çıkma manasınadır. Bunun içindir ki hayza tams denir. Daha sonra, bakirelerle yapılan cinsî münâsebete bu isim verilmiştir. Çünkü bu münâsebette kan çıkar. Bilâhare, kan çıkmasa da her türlü cinsî münâsebet için kullanılmıştır.[84][84]

**57.** Ey insan ve cin toplulukları! Allah'ın yüce ve güzel nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz? [85][85]

**58.** O bakireler, saflık ve kırmızılık hususunda yakut ve mercana i benzerler. Ka'tâde şöyle der: Saaki onlar yakut saflığında ve mercan kırmızılığındadır. Yakutu bir ipliğe dizsen, sonra arkasından baksan, mutlaka o ipi görürsün.[86][86] Hadiste şöyle buyrulmuştur: Cennet kadınlarından olan kadının bacağının beyazlığı yetmiş kat ipek elbisenin altında görülür. Hattâ iliği bile görülür.[87][87]

**59.** Rabbinizin hangi nimetini inkâr ediyorsunuz?! [88][88]

---

[81][81] Secde sûresi, 32/17; Rûhu'l-meânî, 27/118
[82][82] Hâzin, 4/10
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/279-280.
[83][83] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/280.
[84][84] Alûsî, 27/119
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/280.
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/280.
[86][86] Bahr, 8/198
[87][87] Bu hadisi TirmizÍ, İbn Mes'ûd'dan mcrfû' ve mevkuf olarak tahrîç etmiştir.. Tirmizî, cennet 5. İbn Kesîr, "Mevkuf olması daha doerudur"der. İbn Kesir, 7/479.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/280.
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/280.

**60.** Dünyada güzel iş yapanın mükâfatı, âhirette kendisine güzel muamele .edilmekten başka birşey değildir. Ebussuud der ki: Güzel amelin mükâfatı, güzel sevaptan başka bir şey değildir.[89][89]
Bundan maksat şudur: kim önceden, âhirete iyilik ve ikram gönderirse, lütuf ve ihsana hak kazanır. [90][90]

**61.** Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz? [91][91]

**62.** Fazilet ve değerde bu iki cennetten aşağı derecede, başka iki cennet daha vardır. Tefsirciler şöyle der: İlk iki cennet (önde olanlar) için, diğer ikisi ise ashâb-ı yemin (amel defterleri sağından verilenler) içindir. Kuşkusuz, sâbikûn'un makamı daha büyük ve yücedir. Zira Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: Amel defterleri sağlarından verilenler, ne mutludur onlar! Amel defterleri sol taraflarından verilenler, ne bahtsızdır onlar! Önde olanlar, öncü olanlar, işte onlar ençok yaklaştırılanlar![92][92]

**63.** Ey insan ve cin topluluğu! Allah'ın yüce nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz?! [93][93]

**64.** Bu iki cennet yemyeşildir. Alûsî şöyle der: Maksat şudur: O iki cennet yemyeşildir. Yeşillik arttıkça siyaha çalar. Bu da bol su almaktan ileri gelir.[94][94]

**65.** Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?! [95][95]

**66.** O iki cennette, kesilmeksizin su fışkırtan iki kaynak vardır. İbn Mes'ûd ve İbn Abbas şöyle der: Bu kaynaklar cennet ehlinin evlerine, bol yağmur gibi misk, amber ve kâfur fışkırtır.[96][96]

**67.** Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr ediyorsunuz?! [97][97]

**68.** Bu cennetlerde, her türlü meyve ve her türlü hurma ve nar vardır. Yüce Allah, bunların diğer meyvelerden daha üstün ve iyi olduğuna dikkat çekmek için özellikle hurma ve narı zikretti. Aynı zamanda, çoğunlukla Arab'ın meyvesi bunlardır. Alûsî der ki: Sonra cennetteki hurma ve nar bizim bildiklerimizden farklıdır.[98][98]

---

[89][89] Ebussımrf V197
[90][90] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/280-281
[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/281.
[92][92] Vakıa sûresi, 56/8-11
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/281.
[93][93] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/281.
[94][94] Rûhu'l-meânî, 27/121
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/281.
[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/281.
[96][96] Kurtubî, 17/185
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/281.
[97][97] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/281.
[98][98] Rûhu'l-meânî, 27/122

**69.** Rabbinizin hangi nimetlerini inkâr ediyorsunuz?! [99][99]

**70.** O cennetlerde, ahlâkı güzel, yüzleri parlak sâliha kadınlar vardır. [100][100]

**71.** Rabbinizin nimetlerinden hangisini inkâr ediyorsunuz? [101][101]

**72.** Onlar örtülü güzel hurilerdir. Şeref ve itibarlarmdan dolayı dışarı çıkmazlar. İnciden yapılmış çadırlar içersinde örtüler içinde kalıp çıkmazlar. Ebû Hayyân şöyle der: Kadınlar böyle övülür. Çünkü onların evlerden ayrılmamaları korunduklarını gösterir. Hasan Basrî de, "Bundan maksat, onlar yollarda dolaşan kadınlar değillerdir" demektir. Cennet çadırları, inciden yapılmış evlerdir.[102][102] Hadiste şöyle buyrulmuştur: Cennette, içi boşaltılmış inciden yapılmış olan bir çadır vardır ki, genişliği 60 mildir. Her köşesinde bir aile oturur. Bunlar başkalarını görmezler. Mü'-minler bunları dolaşır.[103][103]

**73.** Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?! [104][104]

**74.** Eşlerinden önce onlarla, ne insanlardan ne de cinlerden hiçkimse cinsî münâsebette bulunmamış ve onlara dokunmamiştır. İbn Cüzeyy şöyle der: Önce anlatılan iki cennet sâbikûn içindir. İkinci olarak anlatılan iki cennet ise, amel defterleri sağlarından verilenler içindir. Bak, Yüce Allah, ilk iki cennetin özelliklerini, sonraki iki cennetten nasıl üstün kıldı. İlk ikisinde, meâlen "Onlarda akan iki pınar vardır" burada ise, "Fışkıran iki pmar vardır" buyurdu. Akmak, fışkırmaktan daha üstündür. Öncekilerde, "O ikisinde, her türlü meyveden iki çift vardır", burada ise, "Onlarda meyve, hurma ve nar vardır" buyurdu. Birincisi daha kapsamlı ve geneldir. Orada hurileri nitelerken, "Sanki onlar yakut ve mercandır"; burada ise "O cennetlerde ahlâklı ve güzel kadınlar vardır" buyurdu. Her güzellik, yâkût ve mercan güzelliği gibi olmaz. Oradaki niteleme daha üstündür. Orada yatakları nitelerken, "Astarlan ipekten yataklara yaslanırlar", burada ise, "Yeşil yastıklara yaslanırlar" buyurdu. Kuşkusuz, yaslanmak için hazırlanmış olan yataklar, çadır eteklerinden daha üstündür.[105][105]

**75.** Ey insan ve cin toplulukları! Allah'ın yüce nimetlerinden hangi birini yalanlıyorsunuz?! [106][106]

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/281.
[99][99] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/281.
[100][100] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/281.
[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/281.
[102][102] Bahr, 8/198
[103][103] Buhârî, Tefsir, 55/2
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/281-282.
[104][104] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/282.
[105][105] Teshil, 4/86; Kurtubî, 17/183
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/282.
[106][106] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/282.

**76.** Cennet yastıklarından, yeşil yastıklara yaslanırlar.[107][107] Çeşitli şekillerle ve zinetlerle süslenmiş kalın döşemelere yaslanırlar. Sâvî şöyle der: Abkarî, Yemen bölgesinde bulunan Ab-kar kasabasına mensup demektir. Orada son derece güzel, nakışlı hah ve kilimler dokunur. Yüce Allah bu nakışlı yaygıları anlatmak suretiyle, o iki cennetin yataklarını zihnimize yaklaştırdı.[108][108]

**77.** Ey insan ve cin toplulukları! Allah'ın hangi nimetini yalanlıyorsunuz?! [109][109]

**78.** Azamet, ululuk, lütuf ve ihsan sahibi Yüce Allah'ın zâtı, noksan sıfatlardan uzak ve münezzehtir. O'nun hayrı çok ve bereketi boldur. Ebû Hayyân şöyle der: Yüce Allah yukarıda dünya nimetlerini, "Rabbinin ihsan ve azamet sahibi zâtı bakî kalır" mealindeki sözüyle sona erdirince, burada da âhiret nimetlerini, "Azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı münezzeh ve mukaddestir" sözüyle sona erdirdi. Orada, âlemin yok olmasından sonra Yüce Allah'ın bekası ve sonsuzluğunu anlatmak uygun düşmüştür. Burada ise, ikram ve nimet yurdunda mü'minlere lütfedeceği iyilik, ihsan ve hayrı onlara anlattıktan sonra, bereketi anlatması uygun düştü.[110][110]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda Özetliyoruz:
**1.** "Göğü yükseltti" ile "lYeri aIcalttl" arasında güzel bir mukabele vardır. Aynı şekilde " insanı, pişmiş çamura benzer bir balçıktan yarattı" âyeti ile " Cinni, halis ateşten yarattı" âyeti arasında mukabele vardır.
**2.** "Denizde uzun dağlar gibi yükselen gemiler de O'nundur" âyetinde mürsel mücmel teşbih vardır. "Büyüklükte dağlar gibi gemiler" demektir.
**3.** "Rabbinin yüzü baki kalır" âyetinde mecâz-ı mürsel vardır. Yani, O'nun mukaddes zâtı bakî kalır. Bu, zikr-i cüz irâde-i küll bâ-bmdandir.
**4.** "Ey insan ve cin! Sizin de hesabınızı ele alacağız" âyetinde istiâre-i temsîliyye vardır. Yüce Allah, dünyanın ve arada bulunan mahlûkât işleri idaresinin sona ermesi, âhiretin gelmesi ve bir tek işin, yani insanların ve cinlerin hesaba çekilme işinin kalmasını, kendisini birçok şey meşgul edip de, hepsini bırakarak yalnız bir işe yönelen kimsenin durumuna benzetti. Oysa ki, Yüce Allah'ı, hiçbir şey, diğerinden alıkoyacak şekilde meşgul etmez. Bu, sadece temsil yoluyla anlatmaktır.
**5.** "Çıkabiliyorsanız çıkın" âyetindeki emir acze düşürme mânâsını ifade eder.
**6.** "Gökyarılıpdabir gül olduğu zaman" âyetinde teşbîh-i belîğ vardır. "Kırmızılıkta gül gibi olunca" demektir. Vech-i şebeh ile teşbîh edatı

---

[107][107] Bu Hasan Basrî'nin görüşüdür. İbn Abbas ise şöyle der: Refref, üzerinde uyumak için yatağın üzerine konan çarşaftır.
[108][108] Sâvî, 4/160
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/282.
[109][109] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/282.
[110][110] Bahr, 8/200
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/283.

zikredilmemiş, böylece teşbîh-i belîğ olmuştur.
**7.** "meyve" ile " iki cennet" arasında, şekil ve harf değişikliğinden dolayı cinâs-ı nakıs vardır. Buna cinâs-ı iştikak da denir.
**8.** "Oralarda gözlerini yalnız eşlerine çevirenler vardır" âyetinde, nitelenen söylennıeyip sıfat söylenerek îcâz yapılmıştır. Yani, gözlerini sadece eşlerine çevirip başkalarına bakmayan kadınlar vardır.
**9.** gibi âyet sonlarında akıcı sec'i murassa vardır. Bir ipliğe dizilmiş inci tanelerine benzerler. Yüce Allah'ın şu âyetlerini bir oku:
Sûrede bunun benzerleri çoktur. [111][111]

## Faydalı Bilgiler

Rahman sûresi'ne, " Arûsu'l-Kur'ân" denilir. Çünkü hadiste şöyle gelmiştir: Herşeyin bir gelini (süsü) vardır. Kur'ân'm gelini de Rahman süresidir.[112][112]
Allah'ın yardınıyle "Rahman Sûresi"nin tefsiri bitti. [113][113]

[111][111] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/283-284.
[112][112] Sâvî Haşiyesi, 4/152
[113][113] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/284.

# VAKIA SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 96 âyettir.

## Takdim

Bu mübarek sûre kıyamet hallerini, kıyamet koparken meydana gelecek olan dehşetli durumları ve insanların üç gruba ayrıldıklarını anlatır. Bu üç grup amel defterleri sağından verilenler, amel defterleri solundan verilenler ve sâbikûn (öndekiler) dur.
Sûre her grubun âkibetini ve Allah'ın onlar için kıyamet günü hazırlamış olduğu âdil mükâfat ve cezayı anlatır. Aynı zamanda insanın yaratılması, bitkilerin çıkarılması, yağmurun indirilmesi ve Allah'ın ateşe vermiş olduğu güçte, onun varlığını, birliğini ve eşsiz yaratma ve meydana getirmedeki sonsuz gücünü gösteren deliller getirir. Daha sonra, Kur'an-ı Kerim'in şanının yüce olduğunu, Âlemlerin Rabbi tarafından indirildiğini ve insanın ölüm ânında karşılaşacağı sıkıntı ve korkulan anlatır.
Bu mübarek sûre bahtiyarlar, bedbahtlar ve cennet ehlinden hayırda Öncülük eden üç grubu anlatır ve bunlardan herbirinin âkibetini açıklayarak sona erer. Bu, sûrenin başında gelen özetin açıklaması ve sûrenin hem başında hem de sonunda, iyi kimselere verilecek ikramların yüceliğinin anlatılması mahiyetindedir. [1][1]

## Fazileti

**a)** İbn Mes'ûd'dan rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kim, her gece Vakıa Sûresini okursa, asla sıkıntıya düşmez"[2][2]
**b)** Hafız İbn Asâkir, Abdullah b. Mes'ûd'un (r.a.) hayat hikayesini anlatırken Ebû Zıbye'den gelen bir senetle, Ebû Zıbye'nin (r.a.) şöyle dediğini rivayet etmiştir: Abdullah ölüm hastalığına yakalandı. Osman b. Affân (r.a.) ziyaretine gelerek, "Şikayetin ne?" diye sordu. Abdullah:
- Günahlarım.
- Arzun ne?
- Rabbimin rahmeti.
- Senin için bir doktor getirteyim mi?
- Beni doktor hasta etti.
- Sana ikramda bulunulmasını emredeyim mi?
- İkrama ihtiyacım yok.
- Senden sonra kızlarının olur.
- Kızlarımın fakir kalacağından mı korkuyorsun? Ben kızlarıma, her gece Vakıa sûresini okumalarını emrettim. Rasulullah (s.a.v)'in şöyle dediğini işitmiştim:

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/287.
[2][2] Bu hadisi Hafız Ebû Ya'la ve İbn Asâkir tahriç etmiştir.

"Kim, her gece Vakıa sûresini okursa, asla fakir düşmez" Sonra Ebû Zıbye de bunu hiç bırakmaz oldu.[3][3]

Bismillâhirrahmânirrahînı
**1.** Kıyamet koptuğu zaman,
**2.** Onun oluşunu yalanlayacak hiçbir kimse yoktur.
**3.** O, alçaltici, yükselticidir.
**4.** Yer şiddetle sarsıldığı,
**5.** Dağlar parçalandığı,
**6.** Dağılıp toz duman hâline geldiği,
**7.** Ve sizler de üç sınıf olduğunuz zaman,
**8.** Defteri sağdan verilenler, ne mutludurlar onlar!
**9.** Defteri soldan verilenler, ne bahtsızdırlar onlar!
**10.** iyilikte önde olanlar, onlar öncüdürler.
**11.** İşte onlar, en çok yaklaştırılanlar.
**12.** Naîm cennetlerindedirler.
**13.** Çoğu önceki ümmetlerden,
**14.** Birazı da sonrakilerdendir.
**15.** Cevherlerle işlenmiş tahtlar üzerindedirler. 16%Karşıhkli olarak onların üzerinde yaslanırlar.
**17.** Çevrelerinde, ölümsüzlüğe ulaşmış uşaklar dolaşır;
**18.** Kaynaktan doldurulmuş testiler, ibrikler ve kadehlerle;
**19.** Ki bu şaraptan ne başlan ağrıtılır, ne de akıllan giderilir.
**20.** Beğendikleri meyveler,
**21.** Canlarının çektiği kuş etleri,
**22, 23.** Saklı inciler gibi. iri gözlü huriler, 24. Yaptıklarına karşılık olarak (verilir).
**25.** Orada boş biz söz ve günaha sokan bir lâf işitmezler.
**26.** Duydukları söz, yalnız "Selâm, selâm" dır.
**27.** Defteri sağdan verilenler, ne mutlu onlara!
**28.** Dikensiz kirazlar,
**29.** Meyveleri tıklım tıklım dizili mu ağaçları,
**30.** Devamlı gölgeler,
**31.** Çağlayarak akan sular,
**32.** Pek çok meyve arasında;
**33.** Tükenmeyen ve yasaklanmayan,
**34.** Ve yüksek döşekler üstündedirler.
**35.** Gerçekten biz onları yepyeni bir yaratılışla yarattık.
**36.** Onları bakireler kıldık.
**37.** Eşlerine düşkün ve yaşıttırlar;
**38.** Defteri sağından verilenler içindir (bunlar),

---

[3][3] İbn Kesir Tefsiri, 4/281
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/287-288.

**39.** Birçoğu önceki ümmetlerdendir.
**40.** Birçoğu da sonrakilerdendir.
**41.** Defteri soldan verilenler; ne yazık onlara!
**42.** İçlerine işleyen bir ateş ve kaynar su içinde,
**43.** Kapkara dumandan bir gölge altındadırlar;
**44.** Ki ne serindir, ne de hoştur.
**45.** Çünkü onlar bundan önce varlık içinde sefahate dalmışlardı.
**46.** Büyük günahı işlemekte direnir dururlardı.
**47.** Ve diyorlardı ki, "Biz öldükten, toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra, biz mi bir daha diriltileceğiz?
**48.** Önceki atalarımız da mı?"
**49.** De ki: Hem öncekiler, hem de sonrakiler,
**50.** Belli bir günün belli vaktinde mutlaka toplanacaklardır.
**51.** Sonra siz ey sapıklar, yalancılar!
**52.** Elbette bir ağaçtan, Zakkum ağacından yiyeceksiniz.
**53.** Karınlarınızı ondan dolduracaksınız.
**54.** Üstüne de kaynar sudan içeceksiniz.
**55.** Susamış develerin suya saldırışı gibi içeceksiniz.
**56.** İşte ceza gününde onlara sunulacak ziyafet budur!

## Kelimelerin İzahı

Sarsıldı, şiddetli bir şekilde sallandı.
Parçalandı ve sonunda serpilmiş un gibi oldu.
Heba, havada uçuşan çok küçük parçalar.
Sülle; cemaat, topluluk demektir. "Bir şeyi kestim" mânâsına gelen sözünden alınmıştır. Bu, Zeccâc'm görüşüdür, lü Vezin ve mânâ bakımından gibidir.
Mevdûne, birbirine geçirilmiş gibi sağlam bir şekilde dokunmuş demektir. A'şâ şöyle der:
Davud Örmesinden sağlam bir şekilde örülmüştür. Kabile ile birlikte deveden deveye nakledilir.[4[4]]
Şarap yüzünden başlan ağırir. "Şaraptan dolayı başlan ağrıdı" demektir.
Sarhoş olurlar, akdları başlarından gider.
Mahdûd, dikeni kesilmiş manasınadır. Ümeyye b. Ebî Salt şöyle der:
Cennetlerdeki bahçeler, gölgeliklerdir. Orada tomurcuk memeli kızlar, dikensiz kiraz ağaçlan vardır.[5[5]]
Talh, muz ağacı demektir. Mendûd, birbiri üstüne binmiş manasınadır.
Urub, "eşine düşkün" mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.
Semûm, vücut deliklerine işleyen sıcak rüzgârdır. Yahmûm, simsiyah demektir.
Hamîm, kaynar su manasınadır.

---

[4[4]] Kurtubî, 17/201
[5[5]] Bahr, 8/201

Hîm, yakalandığı hastalıktan dolayı suya kanmayan susuz deve demektir. [6][6]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Mutlaka kopacak olan kıyamet koptuğunda ve insanın yüreğini ağzına getiren o büyük olay meydana geldiğinde, hayal edilemeyecek kadar korkunç şeyler olacaktır. Beyzâvî şöyle der: Bu, mutlaka vuku bulacağı için, buna "Vakıa" denilmiştir.[7][7] İbn Abbas da şöyle der: Vakıa; Sâhha, Azife ve Tâmme gibi, kıyametin isimlerinden bir isimdir. Bunlar, kendisine isim oldukları kıyamet olayının büyüklüğünü gerektirir.[8][8]

**2.** O olay meydana geldiğinde, onun meydana gelişini yalanlayan bugünkü yalanîayıcılar gibi, tek bir yalancı bulunmaz. O gün herkes azabı açık açık göreceği için ona inanır. Nitekim Yüce Allah meâ-len şöyle buyurmuştur: "Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman, tek olan Allah'a inandık derler."[9][9]

**3.** Bu olay bazı kavimleri alçaltır. diğer bazılarını yükseltir. Allah'ın düşmanlarını cehennemde alçaltır, dostlarını da cennette yükseltir. Hasan Basrî şöyle der: Dünyada izzelli de olsalar, bazı kavimleri cehenneme sokarak alçaltır; diğer bazılarını da, dünyada değersiz de sayılsalar, en yüksek dereceye yükseltir.[10][10]
Bundan sonra Yüce Allah, o olayın ne zaman meydana geleceğini açıkladı: [11][11]

**4.** Yeryüzü şiddetli bir şekilde sarsılıp hareket ettiğinde... Öyle ki, üzerinde bulunan bütün yüksek binalar ve sağlam yüksek dağlar yıkılır. Tefsirciler şöyle der: Yer, çocuğun beşikte sallanması gibi sallanır da. üzerinde bulunan bütün binalar, dağlar ve kaleler yıkılıp gider.[12][12]

**5.** Dağlar daha önce yüksek iken, dağıtılarak savrulmuş un haline geldiğinde, [13][13]

**6.** Havada uçuşan dağınık toz haline geldiğinde… Güneş ışınları pencereden girdiğinde görünen toz gibi olduğunda... İşte heba budur.[14][14] Münbess, dağınık demektir. Bu âyet, Yüce Allah'ın şu mealdeki âyetlerine benzer: "Dağların,

---

[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/292.
[7][7] Beyzâvî, 3/437
[8][8] Bahr, 8/202
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/292-293.
[9][9] Mü'min sûresi, 40/84. Âyelin tefsirinde tercih edilen görüş budur. Beyzâvî, Ebussuud ve Âlûsî'nin tercihleri de budur. İbn Kesİr'in tercihi ise şöyledir: Yani, Allah kıyameti koparmak istediğinde, onun meydana gelmesini engelleyecek: ve geri çevirecek hiçkimse oimaz. Hasan Basrî ve Katâde'den de buna benzer bir rivayet vardır. Ancak birinci görüş daha açık ve incedir. En iyisini Allah bilir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/293.
[10][10] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/428
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/293.
[12][12] Kurtubî, 17/196
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/293.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/293.
[14][14] Bu, İbn Abbas'ın görüşüdür.

atılmış renkli yün gibi olduğu..."[15][15], "Dağlar yürütülüp serap haline gelir"[16][16]

**7.** Ey insanlar! Siz, amel defteri sağından verilenler, amel defteri solundan verilenler ve sâbikûn (önde olanlar) olmak üzere üç gruba ayrılacaksınız. Sâbikûn, cennette en yüksek derecede olanlardır. Amel defterleri sağından verilenler, diğer cennet ehlidir. Amel defterleri solundan verilenlere gelince, bunlar cehennemliklerdir. Bunlar, âhirette insanların mertebeleridir. Meymûn b. Mihrân der ki: İki grup cennette bir grup cehennemdedir.[17][17]
Bundan sonra Yüce Allah, bu grupları şöyle açıkladı: [18][18]

**8.** Bu soru, olayın büyüklüğünü ifade etmek içindir. Yani, Ashâb-ı meymene'nin ne olduğunu biliyor musun? Onlar kimlerdir, durumları ve nitelikleri nedir? Biliniz ki onlar, defterleri sağlarından verilenlerdir. Bu, onların durumlarına hayret edildiğini, cennete girme ve onun nimetlerinden faydalanma hususunda şanlarının yüceliğini ifade eder. [19][19]

**9.** Ashab-t meş'eme, sen onların kim olduğunu ve hallerinin ve sıfatlarının ne olduğunu biliyor musun? Onlar, amel defterleri sol taraflarından verilenlerdir. Bu, onların cehenneme girmeleri ve bedbahtlıkları hususundaki durumlarına karşı bir hayret ifadesidir. Kurtubî şöyle der: sözlerinin tekrar edilmesi, olayın büyüklüğünü ve hayret verici bir şey olduğunu ifade eder. Bu, Yüce Allah'ın şu âyetlerine benzer: " Gerçekleşecek olan, nedir o gerçekleşecek olan?"[20][20] " Kapı çalan, nedir o kapı çalan?"[21][21] Âlûsî de şöyle der: Bundan maksat, birinci de olayın büyüklüğünü, ikincide olayın korkunçluğunu ifade etmek ve bu iki gruptan birinin durumunun 'yüceliği, diğerinin korkunçluğu hakkında dinleyeni hayrete düşürmektir. Sanki şöyle denilmiştir: Amel defterleri sağlarından verilenlerin durumu son derece güzeldir. Amel defterleri sollarından verilenlerin durumu ise son derece kötüdür.[22][22]

**10.** Bu, üç grubun üçüncüsüdür. Yani, hayır ve hasenatta önde gidenler, nimetlere ve cennetlere grimekte de Önde gidenler olacaktır. Bundan sonra Yüce Allah şöyle buyurarak onları övdü: [23][23]

**11.** İşte onlar Allah'a yaklaştırılmış, onun civarında, Arş'ı-mn gölgesinde ve ikram yurdunda olanlardır. [24][24]

---

[15][15] Kâria sûresi, 101/5
[16][16] Nebe' sûresi, 78/20
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/293.
[17][17] Muhrasar-i İbn Kesîr, 3/428
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/293-294.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/294.
[20][20] Hakka sûresi, 69/1-2
[21][21] Kâria sûresi, 101/1-2. Kurtubî, 17/199
[22][22] Âlûsî, 27/131
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/294.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/294.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/294.

**12.** Onlar, ebedîlik cennetlerinde olup, orada nimet içinde yaşıyacaklardır. Hâzin şöyle der: Sâbikûn (önde olanlar), amel defterleri sağ taraflarından verilenlerden Önce zikredilmeye daha layık oldukları halde, Allah niçin onları daha sonra zikretti? dersen, şöyle cevap veririm: Bunda bir nükte vardır: Yüce Allah, kullarını korkutmak için Sûrenin başında, kıyamet günü olacak korkunç olayları anlattı ki, kul eğer iyi amel işleyen birisi ise sevaba arzusu artsın; kötü amel işleyen birisi ise, azaptan korkarak kötülükten vaz geçsin. İşte bunun içindir ki, amel defteri sağından verilenleri önce anlattı ki, kullar dinlesinler ve rağbet etsinler. Sonra amel defteri solundan verilenleri anlattı ki korksunlar. Daha sonra da kendilerini o büyük korkunun üzmeyeceği Sâbikûnu anlattı ki çalışıp gayret etsinler.[25][25]

**13.** Allah'a yaklaştırılmış olan Sâbikûn, geçmiş ümmetlerden büyük bir topluluktur. [26][26]

**14.** Bu ümmetten de az bir gruptur. Kurtubî şöyle der: Bu ümmetin Sâbikûnu öncekilere nisbetle "az" diye isimlendirildi. Çünkü önceki peygamberler çok idi. Dolayısıyle onların ümmetlerinden imanda yarışanlar da çoktu. Bu durumda onların sayılan, bizim ümmetimizde imanda yarışanların sayısından daha fazla oldu. Hasan Basrî : "Öncekilerin imanda yarışanları, bizim imanda yarışanlarımızdan daha çoktur" dedi ve sonra bu âyeti okudu.[27][27] Bir görüşe göre, den maksat, bu ümmetin ilk iman edenleridir. Diğerleri ise, sonradan iman edenleridir. Bu durumda, her iki grup da Muhammed (s.a.v)'in ümmetindendir.[28][28]

**15.** Altın tellerle örülmüş, inci ve yakutla parlatılmış divanlarda otururlar. İbn Abbas der ki: Mevdûne'den maksat, altın ile örülmüş demektir.[29][29]

**16.** Onlar, karşı karşıya, refah ve nimet içinde yaşayan kimselerin durumu gibi o divanlara yaslanarak otururlar. Hiç biri diğerinin arkasında olmaz. Bu durum daha neşe verici ve oturma edebine daha uygundur. [30][30]

**17.** Hizmet için çevrelerinde, çocuk tazeliğinde genç delikanlılar dolaşır. Bunlar

---

[25][25] Hâzin, 4/15
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/294-295.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/295.
[27][27] Kurtubî, 17/200
[28][28] Yukarıya aldığımız birinci görüş; Taberî, Ebussuud, Kurtubî, Beyzâvî ve Alûsî gibi, tef-sircilerin çoğunluğunun tercihidir. İbn Kesir ikinci görüşü tercih etmiş ve şöyle demiştir: Ta-berî'nin tercih ettiği görüş tartışılabilir. Hattâ o zayıf bir görüştür. Çünkü bu ümmet, Kur'an'ın ifadesiyle ümmetlerin en hayırlısıdır. Dolayısıyle, Allah'a yaklaştırılmış olan Sâbikûn'un, önceki ümmetlerde bundan daha çok olması uzak bir görüştür. Ben derim ki, biliyorsun ki, peygamberlerin sayısı çoktur. Bunların hepsi de Sâbikiindandır. Onlara, ümmetlerinin önde gelenleri de eklenince, bu ümmetin önce gelenlerinden çok olurlar. Dolayısıyle Muhammed (a.s.)'in ümmeti, cennete giren ümmetlerin en çoğu, toplum oiarak en üstünü kalır. Bu durum-da, bu problem de ortadan kalkar. Allah daha iyibilir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/295.
[29][29] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/430
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/295.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/295.

ne ölür ne ihtayarlarlar. Ebû Hayyân şöyle der: Cennette bulunan herkes, her ne kadar ebedî olsa da, yine de burada hizmetçiler ebedîlik sıfatı ile nitelendiler ki, Allah'ın kendilerini nitelediği gibi, bunların daimî bir şekilde genç kalacaklarına, değişmeyeceklerine ve ihtiyarlamayacaklarına işaret etsin.[31][31]

**18.** Bu hizmetçiler kulpsuz, yuvarlak ve büyük kadehler; kulplu, parlak şeffaf ibrik ve sürahilerle pınarlardan akan lezzetli şarap dolu kâselerle dolaşırlar. İbn Abbas şöyle der: Bu şarap, dünya şarabı gibi sıkılarak yapılmaz. Aksine o, akan çeşmelerden alınır. Kurtubî şöyle der: Maîn, akar su veya akar şaraptır. Ancak şu var ki, burada maksat, pınarlardan akan şaraptır. Yoksa sıkılarak, zorla ve uğraşarak çıkarılan dünya şarabı gibi olan değildir.[32][32]

**19.** O şarabı içmekten ne başlan ağrır, ne de, dünya şarabını içtiklerinde olduğu gibi, sarhoş olup akılları başlarından gider. İbn Abbas der ki: Şarap içiminde dört özellik bulunur: Sarhoşluk, baş ağrısı, kusma ve küçük su dökme. Yüce Allah cennet şarabını anlattı ve onun bu kötü özellikleri taşımadığını ifade etti.[33][33]

**20.** Cennet ehli için orada çok meyve vardır. Çokluklarından ve türlü türlü olmalarından dolayı, onlardan canlarının istediğini seçerler. [34][34]

**21.** Canlarının çektiği ve sevdikleri şeylerden kuş eti de vardır. İbn Abbas şöyle der: Onlardan herhangi birinin aklından kuş eti yemek geçtiğinde, o kuş uçar, isteğine göre kızartılmış veya kavrulmuş olarak önüne gelir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Şüphesiz sen cennette ku-şa bakarsın ve onu canın çeker de, o kızarmış olarak önüne iner.'[35][35] Fahreddin Râzî şöyle der: Cennet ehli acıktıkları için değil, zevkine yedikleri için, Yüce Allah etten Önce meyveyi zikretti. Onların meyveye olan eğilimleri daha çoktur. Bunların durumu, dünyadaki tok kimsenin durumuna benzer. İşte bunun için Yüce Allah önce meyveyi zikretti.[36][36]

**22.** Bu nimetlerin yanında onlar için son derece güzel, geniş gözlü kadınlar vardır. [37][37]

**23.** Onlar saflık ve berraklıkta el değmemiş inciler gibidir. İbn Cüzey şöyle der: Yüce Allah onları beyazlık hususunda inciye benzetti ve onu "saklanmış" sıfatı

---

[31][31] Bahr, 8/205
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/295.
[32][32] Kurtubî, 17/203
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/295-296.
[33][33] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/430
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/296.
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/296.
[35][35] Bu hadisi İbn Ebî Hatim tahriç etmiştir. Muhtasar-ı İbn Kesir'de de böyledir. Bkz, 3/431.
[36][36] Tefsîr-i kebîr, 29/153
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/296.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/296.

ile niteledi. Çünkü saklanmış incinin güzelliği değiştirilemez. Ümmü Seleme (r.anhâ), Rasulullah (s.a.v)'a bu benzetmeyi sorunca Rasulullah (s.a.v) şöyle cevap verdi: O kadınların saflığı, sedefleri içinde bulunan ve el değmemiş olan incilerin saflığı gibidir.[38][38]

**24.** Bütün bunları onlara, dünyadaki iyi amellerine karşılık olsun diye verdik.
Bundan sonra Yüce Allah, onlara cennette verilen nimetlerin mükemmelliğini bildirmek üzere şöyle buyurdu: [39][39]

**25.** Kulaklarına çirkin söz gelmez. İşittikleri sözlerden onlara bir günah da gelmez. İbn Abbas: "Bâtıl ve yalan işitmezler" der. [40][40]

**26.** Ancak birbirlerine söyledikleri, "selâm, selâm" sözünü işitirler. Bu sözlerle birbirlerine selâm verir ve selâmı aralarında yayarlar. Ebû Hayyân der ki: Açık olan şudur ki, bu istisna, istisnâ-i mun-katıdır. Çünkü selam, çirkin ve günaha sebep olan sözlerden değildir.[41][41] Ebussuud da şöyle der: Yani onlar selâmı yayar, sürekli olarak birbirlerine selam verirler. Veya onların herbiri yalnız, selâm veren veya alan bir diğerinin selâmını ısıtır.[42][42]
Bundan sonra Yüce Allah ikinci grubun, yani amel defterleri sağından verilenlerin durumunu açıklamak üzere şöyle buyurdu: [43][43]

**27.** Bu soru, olayın büyüklüğünü ve onların durumunun hayret verici olduğunu ifade eder. Yani, sen biliyor musun? Kimdir onlar? Durumları nedir? [44][44]

**28.** Onlar, dikenleri kesilmiş kiraz ağaçlarının altında otururlar. Tefsirciler der ki: Sidr, kiraz ağacıdır. Mahdûd ise, dikeni kesilmiş manasınadır. Hadiste şöyle gelmiştir: «Bir Bedevî Rasulullah (s.a.v)'a gelip dedi ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Yüce Allah, cennette, sahibine eziyet veren bir ağacın bulunduğunu zikretti." Rasulullah (s.a.v):
"Nedir o? " dedi. Bedevî: "Sidr ağacıdır. Onun dikenleri vardır." Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: "Yüce Allah, Dikenleri kesilmiş Sidr' buyurmuyor mu? Allah onun dikenlerini kesmiş ve herbir dikenin yerine bir meyve vermiştir. Meyvelerinden herbiri 72 türlü tat verir. Hiçbir türü diğerine benzemez.»[45][45]

**29.** Meyveleri tıklım tıklım dizili muz ağaçları altındadırlar. Mendûd, birbiri üstüne yığılmış demektir. Ağacın altından üstüne kadar meyve dolu olarak

---

[38][38] Teshîl, 4/89
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/296.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/296.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/296.
[41][41] Bahr, 8/206
[42][42] Ebussuud, 5/130
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/297.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/297.
[45][45] Bu hadisi Hâkim ve Bcyhakî tahriç etmiştir. Bkz. Rûhu'l-meânî, 27/140
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/297.

dizilmiştir. [46][46]

**30.** Ve onlar, yok olmayan ve güneşin gideremediği sürekli bir gölgedirler. Çünkü güneşin tümü gölgelidir. Orada güneş yoktur: "Orada ne yakıcı sıcak görürler, ne de dondurucu soğuk"[47][47] Hadiste şöyle buyrulmuştur: Cennette bir ağaç vardır ki, bir binekli onun gölgesinde yüz sene[48][48] yürür de onun gölgesini bitiremez, isterseniz âyetini okuyun.
Fahreddin Râzî şöyle der: Memdûd; devamlı olan, yok olmayan demektir:" Yemişleri ve gölgesi süreklidir"[49][49] Bu gölge, ağaç gölgesi değildir. Bilakis Yüce Allah'ın yaratacağı bir gölgedir.[50][50]

**31.** Devamlı akan, kesilmeyen sular içindedirler. Bu sular, yataksız akar. Kurttibî şöyle der: Araplar, bedevî hayatı yaşarlardı. Ülkelerinde nehirler az idi. Suya ancak kova ve ip ile ulaşırlardı. Dolayısıyle kendilerine dinlenme ve gezinti vasıtaları ile birlikte cennet va'dolundu. Ki bunlar ağaçlar, gölgeleri, sular, nehirler ve bunların akmasıdır.[51][51]

**32, 33.** Türlü ve çok meyveler arasındadırlar. Ülkelerinde olduğu gibi az değildir. Kışın, dünya meyvelerinin sona erip bittiği gibi bitmezler. Kimseye yasaklanmamışlardır. İbn Abbas şöyle der: Koparılıp toplandığında tükenmez, herhangi biri onu almak istediğinde ona engel olunmaz.[52][52] Hadiste şöyle buyrulmnştur: Cennet meyvelerinden herhangi bir meyve koparıldığmda, mutlaka yerine başkası gelir.[53][53]

**34.** Yüksek, serilmiş ve yumuşak yataklardadırlar. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Yatakların yüksekliği' gök ile yer arası kadardır. İkisi arasındaki mesafe, 500 yıllık yoldur.[54][54] Alûsî şöyle der: Çıkma ve inme bakımından bu uzak görülemez. Çünkü o âlem, senin aklının eremeyeceği başka bir alemdir.[55][55] Mü'min, üzerlerine oturmak istediğinde yataklar alçalır sonra onu yükseltir. Allah'ın her şöye gücü yeter. [56][56]

**35.** Biz cennet kadınlarını, yeni bir yaratılışla yarattık ve onları enteresan bir şekilde eşsiz olarak yarattık. İbn Cüzeyy şöyle der: Kadınların yeniden yaratılmasından maksat şudur: Yüce Allah onları cennette, dünyadakinin aksine,

---

[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/297.
[47][47] İnsan sûresi,76/13
[48][48] Buhârî, K. Bed'i'1-halk, 8; Tefsir, 56.
[49][49] Ra'd sûresi, 13/35
[50][50] Tefsîr-i kebîr, 29/164
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/297-298.
[51][51] Kurtubî, 17/209
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/298.
[52][52] Hâzin, 4/18
[53][53] Taberanî lahric etmiştir, bkz. İbn Kesîr 7/497.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/298.
[54][54] Tırmizî, Tefsir. 57/3294
[55][55] ÂlÛsî, 27/141
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/298.

başka bir yaratışla son derece güzel yaratacaktır. İhtiyar olan gençleşecek, çirkin güzelleşccektir.[57][57] İbn Abbas şöyle der: Saçları ağarmış ihtiyar kadınları Yüce Allah, yaşlanıp kocadıktan sonra, başka bir yaratışla yaratacak.[58][58]

**36.** Onları bakire kılacağız. Kocaları her geldiğinde, onları bakire bulurlar. [59][59]

**37.** Eşlerine düşkün ve yaşıttırlar. Urub, eşini seven ve ona âşık mânâsına gelen arûb kelimesinin çoğuludur. Mücâhid şöyle der: Bunlar eşlerine âşık, onları sever ve onlara düşkün hanımlardır.[60][60] Kocaları ile aynı yaşta, yani 33 yaşmdadırlar. Ümmü Seleme'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v)'e Yüce Allah'ın âyetlerin mânâsım sordum. Buyurdu ki: Ey Ümmü Seleme! Onlar dünyada ihtiyar, saçları ağarmış, gözleri zayıflamış ve gözlerinden çapak akacak kadar yaşlı olarak ölen kadınlardır. Yüce Allah, bu kadınlar ihtiyarladıktan sonra onları akran olarak hepsi aynı yaşta yaratır.[61][61] Bir başka hadiste de şöyle gelmiştir: İhtiyar bir kadın Rasulullah (s.a.v)'a gelerek dedi ki: Ey Allah'ın rasulü! Beni cennete sokması içi Allah'a dua et. Rasulullah: "Ey filanın annesi! Cennete hiçbir ihtiyar kadın girmez" dedi. Kadın ağlayarak geri döndü. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.): Ona haber verin. O, ihtiyar olarak cennete girmeyecek. Çünkü Yüce Allah şöyle buyuruyor: Gerçekten biz onları, yepyeni bir yaratışla yaratacak ve onları bakireler kılacağız'[62][62]

**38.** O bakire kadınları, amel defterleri sağından verilenler için yaratacağız ki, cennette onlardan faydalansınlar. [63][63]

**39, 40.** Onlar, geçmiş ümmetlerden bir topluluk ve Muhammed (a.s)'in ümmetinden sonra gelen bir topluluktur. Ebû Hay yân şöyle der: Buradaki âyeti ile, daha önce geçen sonrakilerden, az bir grup, âyeti arasında bir zıtlık yoktur. Çünkü önce geçen Sâbikûn hakkındadır. Bunun içindir ki Yüce Allah buyurdu. Oysa buradaki âyet, amel defterleri sağından verilenler hakkındadır. Dolayısıyle Yüce Allah, buyurdu.[64][64]
Bundan sonra Yüce Allah üçüncü sınıfı yani cehenneme gidecekleri açıklamaya başladı: [65][65]

**41.** Bu, onların durumlarının korkunç, ürpertici ve hayrete düşürücü olduğunu ifade eden bir sorudur. Yani, amel defterleri sol taraflarından verilenler... Kimdir bunlar? Durumları nedir? Âkibetleri ne olacaktır?

---

[57][57] Tesbîl, 4/90
[58][58] Hâzin, 4/18
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/298.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/298.
[60][60] Âlûsî, 27/143
[61][61] Kıırtubî, 17/210. Tirmizi, Tefsir, 57/3296
[62][62] Tirmizî (Şemâil'de); İbn Kesir Tefsiri, 8/9.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/298-299.
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/299.
[64][64] Bahr, 8/208
[65][65] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/299.

Bundan sonra Yüce Allah, onların durumlarını açıklamak üzere şöyle buyurdu: [66][66]

**42.** Vücûdun deliklerine işleyen, ateşten sıcak bir rüzgâr ve çok sıcak, kaynar bir su içindedirler. [67][67]

**43.** Simsiyah, dumandan bir gölgededirler. [68][68]

**44.** Bu gölge o kadar soğuktur ki, insan sıcağın şiddetine karşı onda dinlenemez. Ne de manzarası güzeldir ki, gölgesine giren neşelensin. Hâzin şöyle der: Gölgenin iki yararı vardır. Birisi, sıcağı gidermek, ikincisi ise, güzel manzara ve orada insana ikramda bulunulması. Cehennemdekilerin gölgesi ise, bunun tam tersidir. Çünkü onlar, simsiyah sıcak bir dumanın gölgesi altındadırlar.[69][69]
Bundan sonra Yüce Allah, onların bu azaba müstehak olmalarının sebebini açıklamak üzere şöyle buyurdu: [70][70]

**45.** Çünkü onlar, dünyada nimet içinde yüzüyor, istedikleri ve zevk aldıkları şeyleri yapıyorlardı. [71][71]

**46.** O büyük günaha, yani Allah'a ortak koşmaya devam ediyorlardı. Tefsirciler şöyle der: "Israr" lafzı, günaha devamı gösterir. Hıns, büyük günah temektir. Burada hmstan maksat, İbn Abbas'm da dediği gibi Allah'ı inkârdır. [72][72]

**47.** Bedenimiz toprak ve çürümüş kemik yığını haline geldikten sonra diriltilecek miyiz? diyorlardı. Bu onların, öldükten sonra dirilmeyi uzak gördüklerini ve yalanladıklarını İfade eder. [73][73]

**48.** Bu ifade önceki inkârı daha da pekiştirir. Yani, önceki babalarımız da, bedenleri çürüyüp kemikleri dağıldıktan sonra, onlar da mı diriltilecek? [74][74]

**49, 50.** Ey Muhammedi Onlara de ki: Onlardan Önceki ve sonraki bütün mahrukat, Allah'ın belirlediği muayyen bir zamanda, hesap günü için toplanacaklardır. O gün, ne Önce gelir, ne de sonraya kalır: "O gün, bütün insanların bir araya toplandığı bir gündür O gün, bütün mahlukâtin hazır bulunduğu bir gündür. Biz onu, ancak sayılı bir müddet için erteliyoruz'[75][75]

---

[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/299.
[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/299.
[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/299.
[69][69] Hâzin, 4/21
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/299-300.
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/300.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/300.
[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/300.
[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/300.
[75][75] HÛd sûresi, U/103-104
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/300.

**51, 52.** Sonra siz, ey Mekke kâfirleri! Ey hidâyetten sapan, Öldükten sonra dirilmeyi ve haşri inkâr edenler! Siz, mutlaka cehennemin dibinde biten Zakkum ağacından yiyeceksiniz. [76][76]

**53.** Acıktığınız için, o pis ağaçtan karınlarınızı dolduracaksınız. [77][77]

**54.** Onun üzerine de son derece şiddetle kaynayan sıcak su içeceksiniz. [78][78]

**55.** Susamış develer gibi içeceksiniz. İbn Abbas şöylev der: Hîm, kendilerindeki bir hastahkdan dolayı suya kanamayan susamış develer demektir.[79][79] Ebussuud şöyle der: Yani, cehennem ehline öyle bir açlık gelir ki, bu onları, erimiş maden gibi olan Zakkumu yemeğe mecbur eder. Son derece sıcak ve acı olan bu zakkumdan karınlarını doldurduklarında onlara öyle bir susuzluk isabet eder ki, bu onları, bağırsaklarını parçalayacak olan sıcak suyu içmeye mecbur eder. Susamış develer gibi onu içerler. Hîym, hüyam hastalığına yakalanmış develer demektir. Hüyam öyle bir hastalıktır ki buna develer yakalanır ve su içtikleri halde suya kanmazlar.[80][80]

**56.** Bu, kıyamet günü onlara verilecek bir ziyafet ve yapılacak bir ikramdır. Bunda onlarla alay ifadesi vardır. Sâvî şöyle der: Nüzul aslında, misafire, gelir gelmez hazırlanan ikram ve ihsandır. Zakkuma, ziyafet denilmesi onlarla alay manasınadır. [81][81]

**57.** Sizi biz yarattık. Tasdik etmeniz gerekmez mi?
**58.** Söyleyin öyleyse, dökmekte olduğunuz meni nedir?
**59.** Onu siz mi yaratıyorsunuz, yoksa yaratan biz miyiz?
**60.** Aranızda ölümü takdir eden biziz. Ve biz, önüne geçilebileceklerden değiliz.
**61.** Böylece sizin yerinize benzerlerinizi getirelim ve sizi bilmediğiniz bir yaratılışta tekrar varedelim diye (ölümü takdir ettik).
**62.** Kuşkusuz, ilk yaratılışı bildiniz. Düşünüp ibret almanız gerekmez mi?
**63.** Şimdi bana, ektiğinizi haber verin,
**64.** Onu siz mi bitiriyorsunuz yoksa bitiren biz miyiz?
**65.** Dileseydik onu kuru bir çöp yapardık da şaşar kalırdınız.
**66.** Doğrusu borç altına girdik.
**67.** Daha doğrusu, biz yoksul kaldık (derdiniz).
**68.** Söyleyin bana şimdi içtiğiniz suyu,
**69.** Buluttan onu siz mi indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz?
**70.** Dileseydik onu tuzlu yapardık. Şükretmeniz gerekmez mi?

---

[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/300.
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/300.
[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/300.
[79][79] Kurtubî, 7/215
[80][80] Ebussuud, 5/132
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/300-301.
[81][81] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/301.

**71.** Söyleyin şimdi bana, tutuşturmakta olduğunuz ateşi,
**72.** Onun ağacını siz mi yarattınız. Yoksa yaratan biz miyiz?
**73.**Biz onu bir ibret ve yolculara bir fayda yaptık.
**74.** Öyleyse Yüce Rabbinin admı teşbih et.
**75.** Hayır! Yıldızların yerlerine yemin ederim ki,
**76.** Bilirseniz, gerçekten bu, büyük bir yemindir.
**77, 78.** Şüphesiz bu, korunmuş bir kitapta bulunan değerli bir Kur'ân'dır.
**79.** Ona ancak temizlenenler dokunabilir.
**80.** O, Âlemlerin Rabbinden indirilmiştir.
**81.** Şimdi siz, bu sözü mü yalanlıyorsunuz?
**82.** Rızkınızın şükrünü onu yalanlayarak mı yapıyorsunuz?
**83.** Hele can boğaza dayandığı zaman,
**84.** O vakit siz bakar durursunuz.
**85.** (O anda) biz ona sizden daha yakınız, ama göremezsiniz.
**86.** Madem ki ceza görmeyecekmişsiniz,
**87.** Onu geri çevirsenize; şayet iddianızda doğru iseniz.
**88.** Fakat ölen kişiye gelince, eğer o yaklaştırılanlardan ise,
**89.** Ona rahatlık, güzel rızik ve Naîm cenneti vardır.
**90.** Eğer o defteri sağından verilenlerden ise,
**91.** İşte onlardan sana gönderilmiş bir nice selâm vardır.
**92.** Ama yalanlayıcı sapıklardan ise,
**93.** İşte ona da kaynar sudan bir ziyafet vardır.
**94.** Ve (onun sonu) cehenneme atılmaktır.
**95.** Şüphesiz ki bu, kesin gerçektir.
**96.** Öyleyse Rabbini o büyük adıyla tesbîh et.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah, önceki âyetlerde suçlu bedbahtların ve cehennem ateşin-dekilerin durumlarını anlattıktan sonra burada, eşsiz yaratması ve sanatı hususunda, birliğini ve gücünü gösteren delilleri anlattı ki Allah'ın varlığını yalanlayıp inkâr eden aleyhine bir delil olsun. Bu mübarek sûreyi bahtiyar, bedbaht ve hayırda önde gidenlerin durumlarını açıklayarak sona erdirdi ki, bu, sûrenin başında özet olarak zikredilen konuların bir açıklaması ve sûrenin hem başında hem de sonunda iyi kimselere verilecek ikramların anlatılması mahiyetinde olsun. [82][82]

## Kelimelerin İzahı

Faydalanırsınız. Bir şeyden faydalandı demektir. Rahat, birşeye aldırış etmeyen adam demektir.
Müzn, bulutlar demektir. kelirnesinin çoğuludur. Şâir şöyle der.
Biz bulutlardaki yağmur gibiyiz. Soyumuzda ne tembel vardır, ne de içimizde

[82][82] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/304.

cimri sayılan biri.[83][83]
Ateş tutuşturuyorsunuz. Bir kimse defne ağacını birbirine sürterek ateş çıkarttığında, denir.
Mukvîn, yolcular demektir. Bir kimse, ıssız çöle girdiğinde denilir. Bunun sülâsîsi olan açlık dernektir.
Şâir şöyle der:
Kuşkusuz ben, "alçak" denilmeden korunmak için, iç organları büzülmüş olarak açlığı tercih ederim.[84][84]
Müdhinûn, "içi dışına uymayan kişi" mânâsına gelen mudilin kelimesinin çoğuludur. Dış görünüşünün kaypaklığı hususunda yağa benzetilmiştir. Yağcılık mânâsına gelen "müdâhene" kelimesi bu köktendir. Medînîn, ceza mânâsına gelen kökünden olup "hesaba çekilenler" demektir.
Ravh, istirahat manasınadır.
Reyhan; güzel kokulu, koklanan her türlü bitki demektir. [85][85]

## Âyetlerin Tefsiri

**57.** Ey insanlar! Sizi biz, yoktan yarattık. Hala Öldükten sonra dirilmeye inanmıyacak mısınız? Bilinmelidir ki, başlangıçta yaratabilen yeniden de yaratabilir. [86][86]

**58.** Bildirin bana, kadınların rahimlerine döktüğünüz menileri... [87][87]

**59.** O meniyi, düzgün bir insan olarak siz mi yaratıyorsunuz, yoksa biz mi gücümüzle onu yaratıyor ve şekil veriyoruz?[88][88] Kurtubî şöyle der: Bu âyet müşriklere karşı bir delil ve önceki âyetin bir açıklamasıdır. Yani, o meninin yaratıcısının başkası değil de, Biz olduğumuzu ikrar ediyorsanız, öldükten sonra dirilmeyi de itiraf ediniz.[89][89]

---

[83][83] Kurîubî, 17/220
[84][84] Kurtubî, 17/222
[85][85] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/304-305.
[86][86] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/305.
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/305.
[88][88] İslâm Davetinin Şehidi Seyyid Kutub, Fî Zılâli'l-Kur'ân adlı tefsirinde diyor ki: Bu her an tekrarlanan büyük bir hakikattir. İnsanın gözü Önünde tekrarlanıp durduğu için insan onu unutuyor. Hayal gücünün icat ettiği her türlü harikanın üstünde bir harikadır. Atılan ve dökülen bir nutfe. O, bu İnsan vücudunun ter, gözyaşı ve sümük gibi, İfraz ettiği bir çok şeyden biridir. Bir müddet sonra, bir de bakıyorsunuz işiten ve gören bir insan oluvermiş. Bir de bakıyorsunuz bu insan erkek veya dişi olmuş. Bu olay meydana gelmeseydi, hayal bile edilmemiş olan bu harika nasıl tamamlandı?! Kemiği, eti, derisi, damarları, saçı, tırnakları, huy ve karekteriyle bu insan, nerede gizli idi? Hangi insan aklı bu korkunç harika gerçeğin önünde durabilir? Sonra, inkâr etmek bir tarafa, kendi kendine: "Bu böyle meydana geldi vesselam!" diyebilir? Bu yaratma olayında insanın rolü, kişinin, menisini kadının rahmine akıtmaktan Öte geçmez. Bundan sonra erkeğin ve kadının işi biter. Bu adi suda, tek başına kudret eli işe başlar. Onu yaratma, geliştirme, şekil verme ve ruh üfürme hususunda tek başına çalışır. İlk andan itibaren mucize tamamlanır ve sadece Allah'ın yarattığı o harika meydana gelir. Bu kadar düşünmeyi her insan yapabilir. Bu mucizeyi takdir edip etkilenmek için bu kadar düşünme yeter. Fakat, ana rahmine atıldıktan sonra bu tek bir hücrenin kıssası hayal gücünün ulaşamayacağı bir kıssadır, bu tek hücre, bölünüp çoğalmaya başlar. Bir müddet sonra bakarsınız ki, milyonlarca hücre olmuş. Bu hücre gruplarından herbiri enteresan Özellikler taşımaktadır. İşte kemik hücreleri, işte adale hücreleri, İşte deri hücreleri ve işte sinir hücreleri.... İşte gözü meydana getire hücreler, işte dilin çalışması için olan hücreler, işte kulağın çalışması için olan hücreler... Bunların herbiri çalışma yerini biliyor. Mesela, göz hücreleri yanılıp ta karında veya ayakta meydana gelmiyor. "Onu siz mi yaratıyorsunuz yoksa onu yaratıcı biz miyiz?" diyen Yüce ve Güçlü Allah, noksan sıfatlardan uzaktır.
[89][89] Kurtubî, 17/216
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/305-306.

**60.** Hakkınızda Ölüm hükmünü biz verdik ve o hususta hepinizi eşit kıldık. Dahhâk şöyle der: Yüce Allah, ölüm hususunda, göktekilerle yerdekileri eşit kıldı.[90][90] Bu hususta yüksek tabaka ile alçak tabakada olan, hükümdar ile fakirler birdir, Biz önüne geçilebilecek âcizlerden değiliz. [91][91]

**61.** Sizi yok edip yerinize Allah'a karşı sizden daha itaatli bir topluluk getirelim diye böyle yaptık. Nitekim Yüce Allah meâ-len, "Allah dilerse sizi yok eder ve yerinize yeni insanlar getirir'[92][92] buyurmuştur. Kıyamet gününde sizi, bilmeyeceğiniz ve akıllarınızın eremeyeceği bir yaratılışla tekrar yaratmaktan da âciz değiliz. maksat şudur: Yüce Allah onları öldürmeye ve eski hallerine çevirip kıyamet günü tekrar diriltmeye kadirdir. Bu âyette bir tehdit ve Öldükten sonra dirilmenin vuku bulacağına dair bir delil vardır.[93][93]

**62.** Biliyorsunuz ki Allah sizi, daha önce anılan bir şey değilken, yoktan yarattı. Sizi bir nutfe, sonra embriyon, sonra bir et parçasından yarattı. Size göz, kulak ve kalp verdi. Allah'ın sizi ilk kez yaratabildiği gibi, tekrar yaratabileceğini düşünüp ibret alsanız yai? "İnsan düşünmez mi ki, daha önce o hiçbir şey değilken, biz kendisini ya-ratmışızdır"[94][94]

**63.** Bu, Allah'ın birliğini ve gücünü gösteren bir başka delildir. Yani, toprağa attığınız tohumu bana söyleyin. [95][95]

**64.** Onu siz geliştirip büyütüyorsunuz da onda başak ve taneler oluyor? Yoksa bunu yapan biz miyiz? Ekini bitiren ve hububatı çıkaranın Allah olduğunu kabul ediyorsanız, ölüleri yerden çıkaracağını nasıl inkâr edersiniz?! [96][96]

**65.** İstesek o ekini, ne yemekte ne de başka bir şeyde kendisinden yararlanılamayacak bir şekilde çerçöp haline getiririz. Kurtubî şöyle der: Hutâm, kendisinden ne yemekte ne de gıdada faydanılamayan, yok olup giden kırıntı demektir. Yüce Allah bununla, onların iki şeye dikkatini çekti. Biri, şükretsinler diye, ekinlerinde onlara verdiği nimetlerdir. İkincisi ise, kendi kendilerine ibret almaları içindir. Yüce Allah'ın, ekinleri dilediği zaman çerçöp haline getireceği gibi, aynı şekilde, dilediğinde onlan da yok edebileceğini düşünüp Öğüt almaları ve kötülüklerden sakınmaları içindir.[97][97] Dilerse böyle yapar da, siz, ekinin başına gelenlerden dolayı acı ve üzüntü içinde kalakalır ve: [98][98]

---

[90][90] Muhtasar-] İbn Kesîr, 3/436
[91][91] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/306.
[92][92] Fâtır sûresi, 35/16
[93][93] Teshil, 4/91
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/306.
[94][94] Meryem sûresi, 19/67
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/306.
[95][95] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/306.
[96][96] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/306.
[97][97] Kurtubî, 17/218
[98][98] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/306-307.

**66.** "Masraflarımızda borç altında kaldık.[99][99] Çünkü ekinimiz yok oldu, ektiğimiz tohumda ziyan ettik" dersiniz.[100][100]

**67.** Hattâ "Biz, nzıktan mahrum kaldık. Tohumun bedelini zarar ettik ve ekinin bitmesinden mahrum edildik." dersiniz. [101][101]

**68.** Susuzluğunuzu gidermek için içtiğiniz tatlı sudan bana haber verin. [102][102]

**69.** Onu buluttan indiren siz misiniz? Yoksa kudretimizle onu indiren biz miyiz? Hâzin der ki: Yüce Allah, kendisinden başka hiç kimsenin indiremeyeceği yağmuru indirerek verdiği nimeti onlara hatırlattı.[103][103]

**70.** Dileseydik onu, ne içmeye ne de ekmeye elverişli, çok tuzlu bir su yapardık. İbn Abbas, "Ücâcen, çok tuzlu manasınadır" der. Hasan Basrî ise, "İçilemeyecek kadar zehir gibi acı" manasınadır, der. Rabbinizin size verdiği o yüce nimetlere şükretseniz ya! Hadiste, Peygamber (a.s.)'in, su içtiği zaman şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bize rahmetiyle tatlı su içiren, günahlarımız yüzünden onu tuzlu ve acı hale getirmeyen Allah'a hamd olsun"[104][104]

**71.** Tutuşturmakta olduğunuz ve yaş ağaçtan çıkardığınız o ateşi bana haber verin. [105][105]

**72.** Onun ağacını siz mi yarattınız? Yoksa onu yoktan yaratan biz miyiz? İbn Kesîr der ki: Arapların İki ağacı vardı. Bunların biri Merh, diğeri Ufar idi. bunlardan yeşil iki dal alınıp biri diğerine sürtüldüğünde, aralarından ateş kıvılcımları çıkıp yayılır.[106][106] Bir görüşe göre Yüce Allah, kendisinden ateş yakılan bütün ağaçları kastetmiştir. Çünkü İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunmuştu: Hünnap hariç, hiçbir ağaç ve dal yoktur ki, onda ateş bulunmasın.[107][107]

**73.** Dünyadaki ateşi, o büyük ateşi, yani cehennem ateşini hatırlatıcı kıldık. Çünkü, kişi onu gördüğünde cehennem ateşini hatırlar da Allah'tan ve azabından korkar. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Yaktığınız bu ateş, cehennem ateşinin yetmiş parçasından biridir. Sahabe (r. anhum) dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü! Dünya ateşi (azap için) yeterlidir! Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki:

---

[99][99] Dahhâk der ki: Muğremûn kelimesi kökündendir. Muğrem, "Mal, karşılıksız giden, ziyan eden" demektir. İbn Abbas da şöyle der: Bu kelime, "Kendilerine azap edilenler" demektir. Garâm, azap manasınadır.
[100][100] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/307.
[101][101] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/307.
[102][102] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/307.
[103][103] Hâzin 4/23.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/307.
[104][104] Bu hadisi, İbn Ebî Hatim rivayet etmiştir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/307.
[105][105] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/307.
[106][106] Muhtasar.ı İbn Kesir, 3/438
[107][107] Sâvî Haşiyesi, 4/166
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/307.

Nefsim, elinde olan Allah'a yemin ederim ki, cehennem ateşi, dünya ateşlerinden 69 derece fazla kılındı. Bunlardan her birinin sıcaklığı, bütün dünya ateşinin sıcaklığı gibidir.[108][108] Bir de ateşi, yolcular için bir fayda kıldık. İbn Abbâs, den maksat, yolculardır, der. Mücâhid ise, şöyle der: "Bundan maksat, yolcu ve mukim, ateşten faydalanan bütün insanlar için menfaat kıldık" demektir.[109][109] Hâzin de der ki: Mukvî, çölde yani medenîlikten uzak ıssız yerde yaşayan demektir. Buna göre mânâ şöyle olur: O ateşten çölde yaşayanlar da, yolcular da faydalanır. Bunların gördüğü fayda, mukîmin gördüğü faydadan daha çoktur. Çünkü bunlar geceleyin yırtıcı hayvanların kaçması, yolunu yitirenlerin ateş sayesinde yol bulması ve diğer bazı faydalar için ateş yakarlar. Müfessirlerin çoğunun görşü budur.[110][110]
Yüce Allah insan, bitki, su ve ateşte birliğini ve gücünü gösteren delilleri anlattıktan sonra, Rasulüne, tek ve her şeye gücü yeten Allah'ı teşbih etmesini emrederek şöyle buyurdu: [111][111]

**74.** Ey Muhammed! Müşriklerin nisbet ettiği acizlik ve noksanlıklardan Rabbini tenzih et ve de ki: Gücüyle bu şeyleri yaratan ve hikmetiyle onları bizim emrimize veren Allah'ı noksan sıfatlardan uzak tutarım. O her türlü noksan sıfatlardan uzaktır. Şanı ne yücedir! Gücü ne büyüktür. Yüce Allah kullarına verdiği nimetleri saydı: Önce onları yarattığını anlattı. Sonra, "Söyleyin bana, nedir o dökmekte olduğunuz meni?" buyurdu. Bundan sonra insanı ayakta tutan ve geçimini sağlayan ekini zikretti: "Şimdi bana ektiğinizi söyleyin!" Bunun ardından hayatını ve yaşamasını sağlayan suyu zikretti: "Söyleyin bana içtiğiniz suyu!' Bunun ardından da insanın yemeğinin yapılmasını, et ve sebzelerin pişirilmesini sağlayan ateşi zikretti: "Söyleyin bana tutuşturmakta olduğunuz ateşi!" O, ne büyük ikram ve ihsan sahibi bir ilah!
Bundan sonra Yüce Allah Kur'ân'ın büyüklük ve yüceliğine, şan ve şerefinin üstünlüğüne, güçlü ve hikmet sahibi Allah'ın indirmesi olduğuna yeminle başladı: [112][112]

**75.** "Yıldızların yerlerine yemin ederim ki!" Buradaki edatı, sözü te'kîd etmek ve kuvvetlendirmek içindir. Bu edatın, Arap dilinde zâid olarak gelmesi çok ve meşhurdur. Şair şöyle der: Leyla'yı hatırladım da hasret ateşine düştüm. Nerdeyse kalbin damarlan parçalanacaktı.
Burada manasınadır.
Kurtubî şöyle der: Bu müfessirlerin çoğuna göre sıladır. Buna göre mânâ, "Yemin ederim ki" şeklinde olur. Daha sonra gelen, âyeti buna delildir.[113][113]
Yani, yıldızların yerlerine, feleklerinde ve burçlarında döndükleri yerlere yemin

---

[108][108] Buhârî, Bed'ul-halk, 10; Muvatta, Cehennem, 1
[109][109] Muhtasar-i İbn Kesîr, 3/438
[110][110] Hâzin, 4/24
[111][111] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/307-308.
[112][112] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/308.
[113][113] Kurtubî, 17/223. Bu görüşler hakkında geniş bilgi ve zâid olanını görmek için, bkz, "Tefsiru âyâti'l-ahkâm" adlı kitabımız, 2/505.

ederim. [114][114]

**76.** Bu büyük yemin, yücedir. Onun yüceliğini bilseydiniz, mutlaka inanır ve faydalanırdınız.[115][115] Çünkü kendisiyle yemin edilen şey, kudretin büyüklüğünü, hikmetin enginliğini ve rahmetin bolluğunu gösterir. Yüce Allah'ın rahmetinin gereklerinden biri de kullarını başıboş bırakmamasıdır. [116][116]

**77.** Bu, üzerine yemin edilendir. Yani, yıldızların yerlerine yemin ederim ki, bu Kur'ân değerli bir Kur'ân'dır. Ne sihir, ne kehânet, ne de uydurma bir şeydir. Aksine o, şerefli bir Kur'ân'dır. Yüce Allah onu: Peygamberi Muhammed (s.a.v)'e mucize olarak vermiştir. Onun faydaları, hayır ve bereketleri çoktur. [117][117]

**78.** O, Allah katında korunmuş, batıldan, değiştirilme ve bozulmadan muhafaza edilmiş bir kitaptadır. İbn Abbâs şöyle der: Bu kitap, Levh-ı Mahfûz'dur. Mücâhid ise, elimizde bulunan bu mushaftır, der.[118][118]

**79.** O korunmuş kitaba, temiz olanlardan başkası dokunamaz. Bunlar şirk, günah ve abdestsizlik kirlerinden temizlenmiş olan meleklerdir. Ya da, ona abdestli ve temiz olanların dışında kimse dokunamaz demekir. Kurtubî şöyle der: Kitab'tan maksat, elimizdeki Mushaf'tır. Bu en açık olan görüştür. Çünkü İbn Ömer, "Kur'ân'a, sadece temiz olduğun zaman dokun" demiştir. Bir de, Rasulullah (s.a.v) Amr b. Hazm'a, "Kur'ân'a temiz olandan başkasının dokunmamasını" yazmıştır.[119][119]

**80.** O, Yüce Allah'ın katından indirilmiştir. Yüce Allah Kur'ân'ın şan ve şerefini yücelttikten sonra, kâfirleri kınamak için şöyle buyurdu: [120][120]

**81.** Ey kâfirler topluluğu! Bu Kur'ân'ı mı yalanlayıp inkâr ediyorsunuz? [121][121]

**82.** Rızkınızın şükrünü, onu vereni yalanlayarak mı eda ediyorsunuz? Oysa ki,

---

[114][114] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/308-309.

[115][115] İlk muhataplar, yıldızların yerlerinden az bir miktarını biliyorlardı. Fakat bu asırda Kur'ân mucizesi ortaya çıkmıştır. Astronomi âlimleri şöyle der: Sınırlarını bilemediğimiz bu muazzam fezada sayılamayacak kadar galeksilerden biri, güneş sistemimizin de içinde bulunduğu Samanyolu Galeksisidir ki, bir milyar yıldızı kapsamaktadır. Sayıları milyarları aşan bu yıldızlardan çıplak gözle görünenler olduğu gibi, sadece teleskop ve özel âletlerle görünenler de vardır. Bütün bu yıldızlar, ucu bucağı bilinmeyen bir yörüngede yüzüp giderler. Herhangi bir yıldızın, başka bir yıldızın seyir alanına yaklaşma veya başka bir yıldıza çarpma ihtimali yoktur. Ancak biri Akdeniz'de, diğeri Hind Okyanusunda aynı yönde ve aynı hızda giden iki geminin birbirleriyle çarpışma ihtimali kadar bir ihtimal vardır ki, bu da imkânsız olmasa da, çok uzak bir ihtimaldir. (Abdurrezzak Nevfeî, Allah ve Modern İlim adlı kitaptan naklen, bkz. S. 33)

[116][116] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/309.

[117][117] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/309.

[118][118] Kurtubî, 17/225

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/309.

[119][119] Kurtubî, 17/225; Mâlik b. Enes, Muvatta, K. el-Kur'ân 15/1.

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/309.

[120][120] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/309-310.

[121][121] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/310.

size lütuf ve ihsanda bulunan O'dur. [122][122]

**83.** Öyleyse, can çekişirken, ruh gırtlağa geldiğinde, onu geri çevirseniz ya! [123][123]

**84.** O zaman siz, ölmek üzere olan kimseye ve çektiği sıkıntı ve güçlüklere bakıp duruyorsunuz. [124][124]

**85.** Biz, ilmimiz sayesinde Ölmek üzere olana sizden daha yakınız. Fakat siz bunu bilemezsiniz ve canını almaz üzere gelmiş olan meleklerimizi göremezsiniz. İbn Kesîr der ki: Yani, meleklerimiz, ona sizden daha yakındır. Fakat siz onları göremezsiniz. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Nihayet birinize ölüm geldi mi, elçilerimiz onun canını alırlar. Onlar vazifede kusur etmezler"[125][125]

**86.** İddia ettiğiniz gibi, amellerinizin karşılığında, ceza görmeyecek iseniz, [126][126]

**87.** Eğer iddianızda doğru iseniz, o kişinin canı gırtlağa geldiğinde bedenine geri çevirseniz ya! İbn Abbâs şöyle der: den maksat, hesaba çekilmeyecek ve ceza görmeyecek iseniz" demektir. Hâzin de şöyle der: "Can gırtlağa vardığında" ve "Ceza görmeyecek iseniz" şart cümlelerine, "Onu geri çevirin, eğer doğru söylüyorsanız" mealindeki bir tek cevapla mukabele etti. Buna göre âyetin mânâsı şöyle olur: "Eğer durum sizin dediğiniz gibi ise, yani öldükten sonra dirilme, hesap ve amellerin karşılığını veren bir ilâh yoksa, sevdiğiniz kimsenin ruhu gırtlağa geldiğinde, geri çevirseniz ya! Bunu yapamadığınız zaman, bilin ki, iş sizden başkasının, yani Allah'ın elindedir. Öyleyse O'na iman edin."[127][127] Bundan sonra Yüce Allah, Ölüm ve öldükten sonra dirilme anında insanların tabakalarını anlattı ve âhiretteki derecelerini açıkladı: [128][128]

**88, 89.** Ölen o kimse, eğer güzel iş yapan ve yüksek dereceler elde etmek için yarışanlardan ise, Rabbi katında onun için rahatlık, güzel rızık ve faydalanacağı geniş bir cennet vardır. Kurtubî şöyle der: "Mukarrabîn" den maksat, sûrenin başında anlatılan, "Hayırda yarışanlardır"[129][129]

**90.** Ölmek üzere olan o şahıs, eğer, kitaplarını sağ tarafından alan cennetlik

---

[122][122] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/310.
[123][123] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/310.
[124][124] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/310.
[125][125] En'âm sûresi. 6/61. Muhiasar-ı İbn Kesîr, 3/440
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/310.
[126][126] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/310.
[127][127] Hâzin, 4/27
[128][128] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/310.
[129][129] Kurtubî, 17/232
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/310.

mutlu kimselerden ise, [130][130]

**91.** Ey Muhammed! Onlardan sana selâm vardır. Çünkü onlar rahat, saadet ve nimetler içersindedirler, [131][131]

**92.** Bu şahıs eğer, öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden, hak ve. hidâetten sapanlardan ise, [132][132]

**93.** İlk geldiklerinde onlara çekilecek ziyafet, aşırı sıcaklığından karınları eritecek olan kaynar sudur. İbn Cüzey şöyle der: "Nüzul, misafire takdim edilen ilk şey" demektir.[133][133]

**94.** Onlar cehennem ateşine atılacak ve onun sıcağını tadacaklardır. [134][134]

**95.** Ey Muhammed! Bu sana anlattığımız hayırda önde gidenler ve mutlu kimselere verilecek mükâfatı ile, bedbahtlara verilecek ceza, İçinde şek ve şüphe bulunmayan, bir gerçektir. İnkârı mümkün olmayan kesin bir şeydir. [135][135]

**96.** Öyleyse Rabbini noksan ve kötü sıfatlardan, zalimlerin O'na isnat ettiği vasıflardan tenzih et. Bu âyet-i kerîme indiğinde, Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Rükûlarımzda bunu söyleyin". Yüce Rabbinin adını teşbih et[136][136] âyeti inince de, "Bunu secdelerinizde söyleyin" buyurdu.[137][137]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**2.** arasında tıbâk vardır. Alçaltına ve yükseltmenin, kıyamete isnat edilmesi mecâz-ı aklîdir. Çünkü, esasta alçaltan da yükselten de Allah (c.c.)'dir. O, dostlarını yüceltir, düşmanlarını alçaltır. Bu fiiller, mecaz olarak kıyamete isnat edilmiştir. Bu, Arapların, " Onun gündüzü oruçludur" cümlesine benzer.
**3.** "Saklı inciler gibi, iri gözlü huriler" âyetlerinde mürsel mücmel teşbih vardır. Yani, "Beyazlık ve saflıkta inci gibi, iri gözlü huriler" demektir. Burada vech-i şebeh zikredilmediği ve teşbih edatı söylendiği için, mürsel ve mücmel teşbîh olmuştur.

---

[130][130] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/310-311.
[131][131] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/311.
[132][132] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/311.
[133][133] Teshil, 4/94
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/311.
[134][134] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/311.
[135][135] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/311.
[136][136] A'lâ suresi, 87/1
[137][137] Ahmed b. Hanbei, Müsned 4/155. (Ebû Dâvûd; İbn Mâcc; Hâkim, Müstedrek)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/311.

**4.** "Kitapları sağından verilenler! Onlar kimdir?" âyeti, yüceltme ve ta'zîm ifade eder. Mü'minlerin durumunu yüceltmek için, soru üslubuyla tekrar etti.
**5.** Amel defterleri sağından verilenler için önce sonra amel defterleri sol taraflarından verilenler için önce
sonra da denilerek sanatta çeşitleme yapılmıştır.
**6.** "Orada boş bir söz ve günaha sokan bir şey işitmezler. Duydukları söz, sadece 'selâm selâm'dır" âyetlerinde yermeye benzeyen şeyle övgüyü pekiştirme vardır. Çünkü selâm, boş söz ve günaha sokan şey cinsinden değildir. Selâmı yaymadan dolayı, bu onlar için bir medihtir. Bu, "Seni sevmekte başka suçum yok" diyen kimsenin sözüne benzer.
**7.** "Bu azap, onların kıyamet günündeki ilk ziyafetleridir" âyetinde onlarla alay ve eğlence mânâsı vardır. Çünkü nüzul, misafire takdim edilen ilk ikramdır.
**8.** "Sonra siz, ey yalanlayıcı sapıklar" âyetinde, II. şahıs zamirinden III. şahsa dönüş vardır. Yüce Allah, bundan sonra, onlara hitabı bırakarak, buyurmuştur. Bu, onların durumlarım küçültmek içindir. Aslı, " Bu size verilen ilk ziyafettir" takdirindedir.
**9.** "Bilirseniz, bu büyük bir yemindir." âyetinde-ki ara cümlesi, yeminin önemini ve büyüklüğünü vurgulamak için ara cümlesi sıfat ile mevsûf arasında gelmiştir.
**10.** gibi âyet sonlarındaki son harflerin birbirine uygunluğu sözün güzelliğini artıran şeylerdendir. Buna "sec-i murassa" denilir ki güzelleştirici edebî sanatlardandır. [138][138]

## Bir Nükte

"Hayır, yıldızların yerlerine yemin ederim ki, bilirseniz, bu gerçekten büyük bir yemindir. O, elbette şerefli bir Kur'ân'dır" mealindeki âyetlerde kendisiyle yemin edilen yıldızlar ile, kendi üzerine yemin edilen Kur'ân arasındaki münâsebet şudur: Yüce Allah yıldızlan yarattı ki, insanlar kara ve denizin karanlıklarında onlarla yollarını bulsunlar. Kur'ân âyetleri ile de, cehalet ve sapıklık karanlıklarında doğru yol bulunur. Öncekiler maddî, bunlarsa manevî karanlıklardır. Burada yemin iki hidayeti, yani yıldızlarla olan maddî yol bulma ile, Kur'ân'la olan manevî yol bulmayı birleştirerek gelmiştir. İşte bu, münâsebet yoludur. En iyisini Allah bilir.
Allah'ın yardımı ile "Vakıa Sûresi"nin tefsiri bitti. [139][139]

[138][138] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/311-312.
[139][139] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/312.

# HADID SURESİ

Medine'de inmiştir. 29 âyettir.

## Takdim

Bu mübarek sûre, Medine'de inen sûrelerdendir. Bu sûreler yaşama, eğitim ve yönlendirmeye önem verir. İslam toplumunun yapısını saf inanç, güzel ahlak ve hikmetli kanun koyma esasına göre kurar.
Bu mübarek Hadîd sûresi üç ana konuyu ele alır. Bunlar:
**1.** Kâinatın tümü Yüce Allah'ındır. Onu yaratan, yoktan meydana getiren ve onda dilediği gibi tasarrufta bulunan Yüce Allah'tır.
**2.** Allah'ın dinini güçlendirmek ve İslam nurunu yüceltmek için mal ve canı feda etmenin gerekliliği.
**3.** İnsanın dünyaya aldanmaması için, içindeki aldatıcı süs ve batıl şeyler ile birlikte dünyanın hakikatini tasvir etmek.
Bu mübarek sûre, Yüce Yaratıcının büyüklüğünden söz ederek başlar ki ağaç, taş, toprak, insan, hayvan ve cansız varlık olarak kainatta ne varsa, hepsi O'nu teşbih eder. Bunların hepsi O'nun büyüklüğünü ikrar ve birliğine şahitlik eder.
Bundan sonra sûre, Yüce Allah'ın güzel sıfatlarını ve yüce isimlerini anlatır: O, başlangıcı olmayan, nihayeti olmayan Son'dur. Mahluk atındaki alâmetlerle Zâhir'dir. Hakikatinin künhünü kimsenin bilemeyeceği Bâtın1 -dır. İnsanı yaratan ve kainatı yöneten O'dur.
Bunun ardından, müslümanları, İslamı aziz kılacak ve şanını yüceltecek şeyleri Allah yolunda harcamaya, cömertliğe çağıran âyetler gelir. Mü'minin, dünyada mutluluğa, âhirette sevaba nail olması için malı ve caniyle cihâd etmesi gerekir.
Bu sûre aynı zamanda, iman edenlerle münafıkları anlatır. Mü'minle-rin nuru önlerinde ve yanlarında koşar. Münafıklar ise, karanlıklarda bocalarlar. Nitekim onlar, dünyada da cehalet ve sapıklık karanlıklarında hayvanlar gibi yaşarlar.
Bu sûre dünya ve âhiretin hakikatim anlatır ve onları en ince bir şekilde tasvir eder. Dünya yokluk yurdudur, geçicidir, fânidir. İyi gelişen ekine benzer ki, o ekin, yağmurun yağmasıyia kuvvetli biter, sonra sararır, solar, nihayet rüzgârın savuracağı kupkuru çer-çöp haline gelir. Öte yandan âhiret ise, ebedîlik ve kalıcılık yurdudur. Orada yorulma ve meşakkat yoktur. Ne üzüntü vardır, ne de bedbahtlık.
Bu mübarek sûre, muhterem peygamberlerin gönderilmesindeki gayeyi bildirerek, Yüce Allah'tan korkmayı ve peygamberlerine uymayı emrederek sona erer: [1][1]

## İsmi

Bu mübarek sûrenin içinde, demir mânâsına gelen hadîd zikredildiği için buna

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/315-316.

Hadîd Sûresi denildi. Demir savaşta da barışta da insanın gücü, inşaat ve imar faliyetlerinin de malzemesidir. Demirden, büyük köprüler ve yüksek apartmanlar yapılır Zırhlar, kılıçlar ve mızraklar elde edilir. Tanklar, deniz altılar , ağır toplar yapılır. Daha birçok faydalan vardır. [2][2]

Bismülâhirrahmînirrahîm

**1.** Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı teşbih etmektedir. O, azizdir, hakimdir.

**2.** Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O, diriltir, öldürür. O, her şeye gücü yetendir.

**3.** O ilktir, sondur, zahirdir, bâtındır. O, her şeyi bilendir.

**4.** O, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'a istiva edendir. Yere gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür.

**5.** Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Bütün işler ancak O'na döndürülür.

**6.** Geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar. O, kalblerde olanı bilir.

**7.** Allah'a ve Resûl'üne îman edin. Sizi halîfe kılıp sarf yetkisi verdiği şeylerden harcayın. Sizden îman edip de (Allah rızası için) harcayan kimselere büyük mükâfaat vardır.

**8.** Peygamber sizi, Rabbinize îman etmeye çağırdığı halde niçin Allah'a inanmıyorsunuz? Halbuki O, sizden kesin söz almıştı. Eğer inanacaksanız (hemen inanın).

**9.** Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kuluna apaçık âyetler indiren O'dur. Şüphesiz Allah, size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

**10.** Ne oluyor size ki, Allah yolunda harcamıyorsunuz? Halbuki göklerin ve yerin mîrâsı Allah'ındır. Elbette içinizden fetihten önce harcayan ve savaşanlar, daha sonra infak edip savaşanlarla bir değildir. Onların derecesi, sonradan infak eden ve savaşanlardan daha büyüktür. Bununla beraber Allah hepsine de en güzel olanı va'detmiştir. Allah'ın, yaptıklarınızdan haberi vardır.

**11.** Kim Allah'a güzel bir borç verecek olursa, Allah da onun karşılığını kat kat verir ve ayrıca onun çok değerli bir mükâfaatı da vardır.

**12.** Mü'min erkeklerle rnü'min kadınları, önlerinden ve sağlarından nurları koşarken gördüğün günde, (onlara), "Bugün müjdeniz, zemininden ırmaklar akan ve içlerinde ebedî kalacağınız cennetlerdir." denilir. İşte büyük kurtuluş budur..

**13.** Münafık erkeklerle münafık kadınların, mü'-minlere, "Bizi bekleyin, nurunuzdan bir parça ışık alalım." diyeceği günde kendilerine, "Arkanıza dönün de bir ışık arayın!" denilir. Nihayet onların arasına, içinde rahmet, dışında azap bulunan kapılı bir sûr çekilir.

**14.** Münafıklar onlara, "Biz sizinle beraber değil miydik?" diye seslenirler. Mü'minler de derler ki, "Evet ama, siz kendi canınızı yaktınız, gözlediniz, şüpheye düştünüz ve kuruntular sizi aldattı. O çok aldatan (şeytan) sizi, Allah

[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/316.

katında bile aldattı. Nihayet Allah'ın emri gelip çattı!
**15.** Bugün artık ne sizden, ne de inkâr edenlerden fidye kabul edilir, varacağınız yer ateştir. O, sizin yardımcinizdir. Ne kötü bir dönüş yeridir!

## Kelimelerin İzahı

Allah'ı noksan sıfatlardan uzak tuttu, onu yüceltti ve takdis etti. Aziz, her şeye gücü yeten, kuvvetli demektir.
Evvel, bütün varlıklardan Önce var olan manasınadır. Âhır, varlıklar yok olduktan sonra kalan demektir.
Girer
Yükselir.
Zahir; varlığı, yaptıkları ve alâmetleri ile görünen demektir.
Bâtın, zâtının künhü ile gözlerin görmesinden gizli, görülemeyen.
Husnâ; güzel sevap yani cennet demektir.
Bizi bekleyin.
Aydınlanalım, yol bulalım.
Sûr, cennet ile cehennem arasındaki engel, perde. Garûr; şeytan ve başkasını aldatan her şey. Bunun ism-i faili vezninde gelir. [3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Kainatta bulunan insan, hayvan ve bitkiden ne varsa, hepsi Allah'ı yüceltir ve kötü şeylerden uzak tutarlar. Sâvî şöyle der: Teşbih, Yüce Allah'ı, O'na layık olmayan her şeyden, sözle, fiille ve inançla uzak tutmaktır. Bir kimse yerde veya suda gidip uzaklaştığında, denilir. İşte teşbih, bundan alınmıştır. Akıl sahiplerinin teşbihi dil ile, cansız varlıkların teşbihi ise hâl lisanı ile olur. Yani o varlıkların zatları, yaratıcılarının, her türlü noksandan uzak olduğunu gösterir. Bir görüşe göre, bunların teşbihi de dil iledir. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Ne var ki, siz onların teşbihlerini anlamazsınız"[4][4] buyurmuştur.[5][5] Hâzin şöyle der: Akıl sahiplerinin teşbihi, Yüce Allah'ı her türlü kötü şeyden ve O'nun azametine layık olmayan şeylerden uzak tutmalarıdır. Konuşan ve cansız varlıklardan akıl sahibi olmayanların teşbihi hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. Bir görüşe göre, akılsızların teşbihi, yaratıcısına delâlet etmesidir. Sanki o, Yüce Allah'ı teşbih ettiğini söylemektedir. Bir görüşe göre de, akılsızların teşbihi, söz iledir: Yüce Allah'ın, "Onu hamd ile teşbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki, siz onların teşbihlerini (yani sözlerini) anlamazsınız"[6][6] mealindeki âyeti bunu gösterir. Gerçek şu ki, teşbih, sadece akıl sahibi ve Allah'ı bilen kimsenin söylediği sözdür. Akılhların dışındakilerin teşbihine gelince, bunların teşbihi iki türlü yorumlanabilir: Biri, bu varlıklar Yüce Allah'ın büyüklüğünü ve noksan

---

[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/320.
[4][4] İsrâ sûresi, 17/44
[5][5] Sâvî Haşiyesi, 4/168
[6][6] İsrâ sûresi, 17/44

sıfatlardan uzaklığım gösterir. İkincisi, bütün varlıklar toptan Yüce Allah'a boyun eğmiştir. Yüce Allah, nasıl isterse onlarda tasarruf eder. Eğer teşbihi, "sözle olur" diye yorumlarsak, "Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ı teşbih eder" mealindeki âyette teşbih edenlerden maksat, melekler ve Allah'ı bilen mü'minlerdir. Eğer teşbihi, "manevi teşbih" diye yorumlarsak, bütün gökler ve onlarda bulunan güneş, ay, yıldızlar ve diğerleri; yerlerin her zerresi ve onlarda bulunan dağlar, denizler, ağaçlar, hayvanlar ve diğer varlıklar... Evet bütün bunlar Yüce Allah'ın büyüklüğünü teşbih eder ve O'na boyun eğerler. Allah bunlarda, istediği gibi tasarrufta bulunur. Eğer; "Bazı sûre başlarında, geçmiş zaman kipiyle "Allah'ı teşbih etti", bazılarında ise Allah'ı teşbih eder" şeklinde geniş zaman kipiyle gelmiştir. Bundan maksat nedir?" denilirse, derim ki: "Bunda, bütün varlıkların, herhangi bir zamana mahsus olmamak üzere, bütün mahlukların, sürekli olarak teşbih ettiğine bir işaret vardır. Hattâ, geçmişte de sürekli olarak teşbih ettiğine, gelecekte de sonsuza kadar teşbih edeceğine işaret vardır.[7][7] O, işinde üstündür. Hiçbir şey O'nu engelleyemez ve 0'nunla çekişemez. Fiillerinde hikmet sahibidir. Hikmet ve menfaatin gerektirdiği şeylerin dışında bir şey yapmaz.
Bundan sonra Yüce Allah büyüklük ve kudretini anlatmak üzere şöyle buyurdu. [8][8]

**2.** Yüce Allah yarattıklarının mâliki ve onlarda tasarruf edendir. Dilediğine hayat verir, dilediğini öldürür. Kur-tubî şöyle der: Dünyada dirileri öldürür. Âhirette ise, öldükten sonra diriltme ve haşri gerçekleştirmek için ölülere hayat verir.[9][9] O'nun herşeye gücü yeter. Yerde ve gökte hiçbir şey O'nu âciz bırakamaz. "Kadir" lafzı "kadir" in mubâlağasıdır. Çünkü fâîl, mübalağa kalıplanndandır. [10][10]

**3.** O'nun varlığının başlangıcı ve bekâsının sonu yoktur. Varlığım gösteren deliller sayesinde, akıl sahipleri için zahir; gözlerin göremeyeceği, akılların, zâtının künhünü tanıyanı ayacağı şekilde bâtındır.[11][11] Hadiste şöyle buyrulmuştur: Sen evvelsin. Senden Önce hiçbir şey yoktur. Sen âhirsin. Senden sonra hiçbir şey yoktur. Sen zahirsin. Senin üstünde hiçbir şey yoktur. Sen bâtınsın. Senin altında hiçbir şey yoktur.'[12][12] Şeyhzade şöyle der: Zemahşerî "el-Bâtın" kelimesini "duyularla idrak edilemeyen" şeklinde tefsir etmiştir. Bu, keyfî bir tefsir olup âhirette Allah'ın görülmesinin mümkün olmayacağına dâir mezhebinin görüşünü te'yîd etmek üzere söylemiştir. Gerçek şudur ki, Yüce Allah varlığı ile zahir, künhü ile bâtındır. O, ezelî ve ebedî olarak bu iki sıfatı zâtında taşımaktadır.[13][13] Yüce Allah, kâinattaki her zerreyi bilendir. Gökte ve

---

[7][7] Hâzin, 4/29
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/320-321.
[9][9] Kıırtubî 17/236
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/321.
[11][11] Bu, "zahir ve bâtırTın tefsirindeki görüşlerin en tercihe şayan olanıdır. Ebussuud ve Alusıde bunu tercih etmişlerdir.
[12][12] Müslim, K.ez- Zikr ve'd-Dua, 48/61(2713); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/404.
[13][13] Beyzâvî Haşiyesi, 3/448

yerde hiçbir şey, O'nun bilgisinden uzak kalmaz. [14][14]

**4.** Gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur. Onları altı gün kadar bir müddette yarattı. Dileseydi onları göz açıp kapayana kadar bir müddette yaratırdı. Bu, Yüce Allah'ın gücünü ve kudretinin sonsuzluğunu ortaya koymaktır. Nitekim, "Yere gireni bilir" mealindeki âyet de, hikmetini ve ilminin sonsuzluğunu ortaya koymak içindir. Bir şeye benzetme olmaksızın ve keyfiyeti belirturneden, azametine yakışır bir şekilde Arş'a istiva etti.[15][15] Yerin içine giren yağmuru ve ölüleri, ondan çıkarılan maden, bitki ve diğer şeyleri bilir. Gökten inen rızık, melek, rahmet ve azabı bilir. Göğe yükselen melekleri ve salih amelleri de bilir. Nitekim âyet-i kerimede meâlen, "Ona ancak güzel "söz yükselir"[16][16] buyrulmuştur. Yüce Allah, ilmi ve kuşatmasıyle, herkesle beraberdir. İbn Abbas şöyle der; "Nerede olursanız olun, O sizi bilendir". İbn Kesîr de şöyle der: Karada veya denizde, gece veya gündüz, evlerde ve çöllerde, nerede ve nasıl olursanız olun, Yüce Allah sizi gözetleyici ve amellerinizi görücüdür. Bütün bunlar, aynı derecede O'nun bilgisindedir. Sözünüzü işitir, yerinizi görür, sırlarınızı ve gizli konuşmalarınızı bilir.[17][17] Allah kulların işlerini gözetleyen, küçük-büyük herşeyden haberdar olandır. [18][18]

**5.** Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Haşrİ ve neşri isbat için bir hazırlık ve bunu pekiştirmek için Yüce Allah âyeti tekrar etti. Yani Allah gerçek ilahtır. M ah lukat üzerinde istediği gibi tasarruf edendir. Âhirette bütün mahlukatm işleri sadece O'na dönecektir. O, amellerinin karşılığını onlara verecektir. [19][19]

**6.** Yüce Allah kâinatta istediği gibi tasarruf eder, hikmeti ve gücüyle gece ve gündüzü döndürür. Bunlardan her-birini diğerine sokar. Bazan geceyi uzatıp gündüzü eksiltir, bazan da aksini yapar. O, sırları, gizli şeyleri ve kalplerden geçen niyetleri ve gizli düşünceleri bilir. Bu özellikleri taşıyan zâttan başkasına ibadet edilmesi caiz değildir.
Yüce Allah, büyüklüğünü ve gücünü gösteren delilleri anlattıktan sonra, kendisini birlemeyi ve O'na itaati emrederek şöyle buyurdu: [20][20]

**7.** Allah'ın bir ve Mu-hammed'in,O'nun kulu ve Rasûlü olduğunu tasdik edin. Tasarrufları konusunda Allah'ın sizi vekil kıldığı mallardan harcayın. Zira o

---

[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/321-322.
[15][15] Istivâ'nın mânâsı hakkında geniş bilgi için, A'raf sûresinin 54. âyetine bakınız.
[16][16] Fâtır sûresi, 25/10
[17][17] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/445
ibn Cüzey şöyle der: Bir grup, istivayı zahirî mânâda tefsir etîi. Birbaşka grup ta, "Sonra göğe yöneldi" (Fussilet sûresi, 41/11) âyetinde olduğu gibi, "kastetti" mânâsında tefsîr etti. Ancak, eğer o mânâda olsaydı, Yucc Allah, derdi. Bir başka grup ise, "hükümranlığı ve gücü ile istilâ etti" diye tefsîr ettiler. Gerçek olan, nasıı olduğunu düşünmeksizin ona iman etmektir. Çünkü kurtuluş, teslim olmadadır. Allah için, İmam Malik ne güzel yapmıştır. Birisi ona bunu sorduğunda şöyle dedi: İstiva malumdur. Keyfiyeti meçhuldür. Onu sormak bid'attır. Ebû Hanife, Cafer-i Sadık ve Hasan Basrî'den de, İmam Malİk'in sözüne benzer bir söz rivayet edilmiştir. Istivâ'nın mânâsı hakkında ne Sahâbîler ne de Tabiîler konuşmuştur. Aksine onlar bu hususta susmuşlardır. İşte bunun içindir ki, İmam Malik, "Onun ne olduğunu sormak bid'attir" demiştir. Bkz. Teshil, 3/43 İstivâ'nın tefsiri hakkında, C.l, S. 450 (Tercüme 2/313) de yazdıklarımıza bakın. Bu hususta orada geniş bilgi vardır.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/322.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/322-323.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/323.

mallar gerçekte sizin değil, Allah'ındır. İbn Cüzey söyle der: Yani, ellerinizdeki mallar, Allah'ın mallarıdır. Çünkü onları Allah yaratmıştır. Fakat Allah onlardan sizi faydalandırdı ve onların tasarrufu konusunda sizi vekil kıldı. Mallar konusunda siz vekiller durumundasınız. O halde, onlara sahip olanın, harcanmasmı emrettiği yere harcamamazlık etmeyin.[21][21] Maksat malı Allah yolunda harcamaya teşvik ve dünyadan uzaklaştırmadır. Bunun içindir ki, daha sonra şöyle buyurdu: Sadık bir şekilde iman eden ve Allah rızasını elde etmek için O'nun yolunda harcama yapan kimseler için büyük bir mükâfat yani cennet vardır. Ebussuud şöyle der: Âyette açık vurgular vardır. Şöyle ki: Yüce Allah cümleyi şeklinde isim cümlesi olarak getirdi. ve fiilleri ile, iman ve Allah yolunda harcama tekrar zikredildi. " onlar için vardır" ifadesiyle isnadı tekrarladı. " büyük bir mükâfat" terkibinde "ecir" kelimesini belirsiz olarak getirmek ve "kebir" kelimesiyle de sıfat yapmak suretiyle, mükâfatın büyüklüğünü vurguladı.[22][22]

**8.** Bu, kınama ifade eden bir sorudur. Yani, Allah'a iman etmemeniz konusunda hangi mazeretiniz var? Oysa ki Peygamber kesin deliller ve kati hüccetlerle sizi Rabbinize ve yaratıcınıza iman etmeye çağırıyor Allah, kendisinin varlığını gösteren delilleri akıllarınıza yerleştirmek suretiyle sizden kesin söz almıştı. Ebussuud: "Bu söz alma, delilleri göz önüne dökmek ve onlara daha açıktır. bakma imkânım sağlamak suretiyle olmuştur" der.[23][23] Hâzin de şöyle der: Sizi Âdem'in belinden çıkardığı ve size, Allah'ın, Rabbiniz olduğunu, O'n-dan başka ilâhınız olmadığını bildirdiği zaman sizden söz aldı. Bir görüşe göre, size akıl vermek ve Peygambere uymaya davet eden hüccet ve delilleri Önünüze dikmek suretiyle sizden söz aldı.[24][24] Bu, cevabı zikredilmemiş bir şart cümlesidir. Yani, her hangi bir zaman içersinde iman edeceksiniz, hüccet ve deliller getirildiği için, şimdi imanın en uygun zamanıdır. Bundan sonra Yüce Allah, iman etmenin gerektiğini gösteren bazı delilleri anlatmak üzere şöyle buyurdu: [25][25]

**9.** İfadesinde mucize, hükümlerinde açık olan Yüce Kur'ân'ı Muhammed'e (a.s.) indiren O'dur. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah "apaçık âyetler" ile Kur'ân'ı kastediyor. Bir görüşe göre, bundan maksat mucizelerdir. Yani, kendisinde mucizeler olduğu için, Muhammed'e (a.s.) iman etmeniz gerekir. Kur'ân ise, bu mucizelerin en büyüğüdür.[26][26] Size, inkâr karanlıklarından iman nuruna çıkarmak için Kur'ân'ı indirdi, Kuşkusuz Allah size karşı çok merhametli, çok şefkatlidir. Zira sizin doğru yolu bulmanız için, size gösterdiği aklî delillerle yetinmeyip kitaplar indirdi, peygamber gönderdi. [27][27]

---

[21][21] Teshîl, 4/95. Bir görüşe göre mânâ şöyledir: Öncekilerin elinde bulunup ta Allah'ın onlara sizi vâris kılmasıyla size intikal eden mallardan harcayın. O mallarda, sizden sonra gelenleri de size vâris kılacaktır. Birinci görü

[22][22] Ebussuud, 5/137

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/323.

[23][23] Ebussuud, 5/137

[24][24] Hâzin, 4/31

[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/323-324.

[26][26] Kurtubî, 17/239

[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/324.

**10.** Sizi, Allah yolunda ve Rabbinize yaklaşmanızı sağlayacak hususlarda harcamaktan alıkoyan nedir? Oysa siz ölecek ve mallarınızı geride bırakacaksınız. O mallar Allah'a döneceklerdir. Fahreddin Râzî şöyle der: Yanı, şüphesiz siz ölecek ve mallarınızı başkalarına miras bırakacaksınız. Onları, Allah'a itaat uğrunda harcasanız ya!![28][28] Bu, Allah yolunda harcamaya en etkili bir teşviktir. Mekke'nin fethinden önce, malını Allah yolunda harcayıp Peygamberle (a.s.) birlikte düşmana karşı savaşan ile fetihten sonra Allah yolunda malını harcayan ve savaşan kimse fazilette eşit olmaz. Tefsirciler şöyle der: Fetihten Önce İslamın cihâda ve Allah yolunda harcamaya daha çok ihtiyacı olduğu için, fetihten önceki harcamanın değeri daha büyüktür. Fetihten sonra Yüce Allah İslamı güçlendirdi, ona yardım edenleri çoğalttı ve insanlar bölük bölük Allah'ın dinine girdiler. Onların mükâfatı, Mekke fethinden sonra Allah yolunda malını harcayan ve Allah'ın dinini yüceltmek için savaşanlardan daha büyük ve mevkileri daha yüksektir. Kelbî şöyle der: Bu âyet, Ebubekir (ra) hakkında inmiştir. Zira o, ilk müslüman, malını Allah yolunda harcayan ve Rasulullah (s.a.v)'ı savunan ilk şahıstır.[29][29] Gerek fetihten önce iman edip malını harcayan, gerekse fetihten sonra iman edip malını harcayanlardan her birine, dereceleri farklı olmakla birlikte, cennet vadetmiştir. Allah, yaptıklarınızı bilen, niyetleriniz ve sırlarınızdan haberdar olan ve onların karşılığım size verecek olandır. Ayette vaad ve tehdit vardır. [30][30]

**11.** Kim Allah'a güzel bir borç verirse.. Yani kim, Allah rızası için O'nun yolunda malını harcarsa.. Allah, onun harcamasının karşılığını kat kat verir. Bununla beraber onun için değerli büyük bir mükâfat yani cennet vardır. İbn Kesîr şöyle der: Yani onun için güzel bir mükâfat ve büyük bir bağış yani cennet vardır. Bu âyet inince Ensâr'dan Ebuddehdah dedi ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Gerçekten Allah bizden borç mu istiyor?" Rasulullah (s.a.v): "Evet, ey Ebuddehdah" buyurdu. Bunun üzerine O: "Ey Allah'ın Rasulü! Elini bana göster" dedi. Rasulullah elini ona verdi. Ebuddehdah dedi ki: "Ben bağımı Rabbime borç verdim." Ebuddehdah'ın bu bağda 600 hurma ağacı vardı. Hanımı Ümmüd-dehdah ve çoluk çocuğu da bağda İdi. Ebuddehdah gelip "ey Ümmüddehdah!" diye seslendi. Hanımı, "Buyur" diye cevap verdi. Ebuddehdah: "Bağdan çık. Ben onu Yüce Rabbime borç verdim" dedi. Karısı: "Ey Ebuddeh-dah! İyi bir alışveriş yapmışsın" dedi ve oradan mal ve çocuklarını alıp çıktı.[31][31] Bundan sonra Yüce Allah, itaatkâr mü'minlerden ve onlar sırat üzerinde iken önlerinde gidecek olan nurdan haber verdi: [32][32]

**12.** Hatırla o günü ki, o gün, mü'min erkek ve kadınların nurlarının, sırat

---

[28][28] Tefsîr-i kebîr, 29/218
[29][29] Hâzin, 4/32
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/324-325.
[31][31] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/448; İbn Kesir 8/40
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/325.

üzerinde aydınlanmaları için önlerinde ve her taraflarında parladığını görürsün. O gün, mü'minlerin yüzleri de, gece karanlığındaki ayın parlaklığı gibi parlar. Onlara şöyle denilir: Bugün, ebedîlik ve Naîm cennetleri ile sevinin. Onların köşklerinin altından cennet nehirleri akar. Orada ebedî kalacaksınız. dili İşte bu öyle bir kazançtır ki, ondan öte kazanç yoktur. Çünkü bu, ebedî mutluluk sebebidir. Rivayete göre, her birinin nuru, iman derecesine göredir. Nurları birbirinden farklıdır. Öyleleri vardır ki, nuru, ayağının önünü aydınlatır. Öylesi de vardır ki, nuru bir yanar bir söner.[33][33] Zemahşerî şöyle der: Bahtiyar kimselerin amel defterleri önlerinden ve sağ taraflarından verileceği için Yüce Allah, önlerinden ve sağ yanlarından" buyurdu. Nitekim bedbahtların amel defterleri de sol taraflarından ve arkalarından verilir.[34][34]
Yüce Allah, kıyamet günü mü'minlerin durumunu açıkladıktan sonra, ardından münafıkların durumunu açıklayarak şöyle buyurdu: [35][35]

**13.** O gün münafık erkeklerle münafık kadınlar, mü'minlere: "Bizi bekleyin, nurunuzdan biraz aydınlanalım" derler. Tefsirciler der ki: Yüce Allah kıyamet gününde mü'minlere amellerinin derecesine göre bir nûr verir. Sırat üzerinde o nûr sayesinde yürürler. Kâfir ve münafıkları da nursuz bırakır, münafıklar mü'minlerin nurundan aydınlanmak ister. Onlar yürürken Yüce Allah onlara bir rüzgâr ve bir karanlık gönderir de ayak bastıkları yerleri göremeyecek şekilde karanlıkta kalırlar. Bunun üzerine mü'minlere, "Bizi bekleyin de nurunuzdan aydınlanalım" derler. Mü'minler alay edip eğlenerek: "Dünyaya dönün. Bu nurları orada arayın" derler. Ebû Hayyân şöyle der: Mü'minler onların arkalarında nûr olmadığım biliyorlar. Bu, onların ümitlerini kesmek için söylenmiştir.[36][36] Mü'minlerle münafıklar arasına, bir kapılı bir sûr çekilir. Bu, cennet ehli ile cehennem ehli arasında bir engel teşkil eder. Mü'minlerin tarafını teşkil eden iç yüzünde rahmet, yani cennet vardır. Kâfirlerin tarafını teşkil eden dış yüzünde ise azap yani ateş vardır. İbn Kesîr şöyle der: Bu, kıyamet günü mü'minlerle münafıklar arasını ayırmak için konulan bir sûrdur. Mü'minler oraya varınca, kapısından girerler. Mü'minler içeri girdiklerinde kapı kapanır ve münafıklar surun arkasında şaşkınlık, karanlık ve azap içinde kalırlar.[37][37]

**14.** Münafıklar mü'miniere şöyle seslenir: Dünyada sizinle beraber değil miydik? Sizin gibi namaz kılmıyor ve sizin gibi oruç tutmuyor muyduk? Cumaya ve cemaatlere gelmiyor muyduk? Sizinle birlikte savaşmıyor muyduk? Mü'minler onlara der ki: Evet, görünüşte bizimle idiniz. Fakat, münafıklık yaparak kendinizi helak ettiniz. Mü'minlerin başına musibetler gelmesini beklediniz. Din hususunla şüphe içinde oldunuz ve boş kuruntular, Allah'ın rahmeti geniştir diye sizi aldattı. Neticede size ölüm geldi ve hilekar şeytan,

---

[33][33] Bahr, 8/220
[34][34] Keşşaf, 4/342
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/325-326.
[36][36] Bahr, 8/221
[37][37] Muhtasar-i İbn Kesîr, 3/450
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/326.

"Allah affedicidir, kerimdir, size azap etmez" diyerek sizi aldattı. Katâde şöyle der: Allah onları cehennem ateşine atincaya kadar sürekli olarak şeytanın aldatmasına kapıldılar.[38][38] Tefsirciler şöyle der: Garur, şeytandır. Çünkü o insanı aldatır ve tuzağa düşürür. Yüce Allah meâlen, "Ey insanlar! Allah'ın va'di haktır. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve o aldatıcı (şeytan) da Allah hakkında sizi kandırmasın. Şeytan sizin düşmanmızdır. Siz de onu düşman saym"[39][39] buyurmuştur. [40][40]

**15.** Ey münafıklar topluluğu! O zor günde sizden ne bir bedel, ne de bir fidye kabul edilir. Allah'ı ve âyetlerini inkâr eden kâfirlerden de kabul edilmez. Hadiste şöyle buyrul-muştur: Yüce Allah kafire şöyle der: Ne dersin, dünyanın kat kat fazlası senin olsa, cehennem azabına karşılık oların hepsini fidye olarak verir miydin?! Kâfir, "Evet, ya Rabbi!" der. Yüce Allah şöyle buyurur: Sen, baban Âdem'in belinde iken, senden, bundan daha kolayını, yani bana ortak koşmamanı istemiştim de sen, ille de "şirk" diye diretmiştin.[41][41] Makamınız ve yeriniz cehennem ateşidir. Cehennem yardımcınız ve dayanağmızdır. Ondan başka hiçbir yardımcınız yoktur. Cehennem dönülüp varılacak ne kötü bir yerdir. Bu onlarla alay etmektir. Alimlerden biri şöyle demiştir: Mutlu kişi, tamâa aldanmaya ve hileye meyletmeyen kimsedir. Kim uzun emelli olursa, amel etmeyi unutur ve eceli hatırlamaz.[42][42]

**16.** İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan inen gerçek için kalblerinin saygıyla yumuşaması zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Kendilerine kitap verilen o kimselerin üzerinden uzun zaman geçti de kalbleri katılaştı. Onlardan birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir.
**17.** Bilin ki Allah, ölümünden sonra yeryüzünü canlandırıyor. Aklınız ersin diye gerçekten, size âyetleri açıkladık.
**18.** Sadaka veren erkeklere ve sadaka veren kadınlara ve Allah'a güzel bir borç verenlere, verdikleri kat kat artırılır ve onlara şerefli bir mükâfaat vardır.
**19.** Allah'a ve peygamberlerine îman edenler, evet işte onlar, Rableri yanında sözü özü doğru olanlar ve şehitlik mertebesine erenlerdir. Onların mükâfaatları ve nurları vardır. İnkâr edip de âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar da cehennemliklerdir.
**20.** Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranıza bir övünme ve daha çok mal ve evlât sahibi olmakla övünmekten ibarettir. Tıpkı yağmurun bitirdiği ve ziraatçilerin de hoşuna giden bir bitki gibi, önce yeşerir sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur. Âhirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah'ın mağfireti ve rızâsı vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir maldan başka bir şey değildir.

---

[38][38] Hâzin, 4/34
[39][39] Fâtir sûresi, 35/5-6
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/326-327.
[41][41] Âlûsî, 27/178
[42][42] Kurtubî, 17/247
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/327.

**21.** Rabbinizden bir mağfirete; Allah'a ve peygamberlerine inananlar için hazırlanmış olup genişliği gökle yerin genişliği kadar olan cennete koşuşun, İşte bu, Allah'ın lûtfudur ki onu dilediğine verir. Allah, büyük lütuf sahibidir.
**22.** Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki biz onu yaratmadan önce, bir kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır.
**23.** (Allah bunu) elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmayasınız diye (yazmıştır). Çünkü Allah, kendini beğenip böbürlenen kimseleri sevmez.
**24.** Onlar cimrilik edip insanlara da cimriliği emrederler. Kim yüzçevirirse şüphesiz ki Allah zengindir, hamd'e lâyıktır.
**25.** Andolsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve inşaların adaleti yerine getirmeleri için beraberinde kitabı ve nizâmı indirdik. Biz demiri de indirdik ki onda büyük bir kuvvet ve insanlar için
faydalar vardır. Bu, Allah'ın dînine ve peygamberlerine görmeden yardım edenleri belirlemesi içindir. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, dâima üstündür.
**26.** Andolsun ki biz, Nuh'u ve İbrahim'i gönderdik, peygamberliği de kitabı da onların soyuna verdik. Onlardan bazıları doğru yoldadır; İçlerinden birçoğu da yoldan çıkmışlardır.
**27.** Sonra bunların izinden ardarda peygamberlerimizi gönderdik. Meryem oğlu İsa'yı da arkalarından gönderdik, ona İncil'i verdik ve ona uyanların yüreklerine bir şefkat ve merhamet koyduk. Uydurdukları ruhbanlığa gelince, onlara onu biz yazmadık. Fakat kendileri Allah rızâsını kazanmak için yaptılar. Ama buna da gereği gibi uymadılar. Biz de onlardan îman edenlere nıükâfaatlarmı verdik. İçlerinden çoğu da yoldan çıkmışlardır.
**28.** Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve Peygam-ber'ine inanın ki, O, size rahmetinden iki kat versin ve size ışığında yürüyeceğiniz bir nur lütfetsin; sizi bağışlasın. Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.
**29.** Böylece Kitab ehli, Allah'ın lûtfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini bilsinler. Lütuf bütünüyle Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah, büyük lütuf sahibidir.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde münafık ve kâfirlerin dünya hayatına al-dandıklarım anlattıktan sonra burada mü'minlerin onlar gibi veya dünya hayatına aldanarak Ehl-i kitab gibi olmamaları için dikkatlerini çekti. Sonra dünya hayatı ve onun aldatıcı, yalan metaı için bir misal getirdi. Takvanın ve iyi amelin faziletini anlatarak bu mübarek sûreye son verdi. Mü'm inlere, Peygamberin (s.a.v.) gösterdiği doğru yola uymak suretiyle kat kat sevap ve nur kazanma yolunu gösterdi. [43][43]

[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/331.

## Kelimelerin İzahı

Vakti gelmedi mi? Zamanı geldiğinde, denir. Geniş zamanı kalıbmdadır. Şair şöyle der:
Ey gönül! Benim için cehaleti bırakma zamanı gelmedi mi? Şu görünen ihtiyarlığın bize akıl verme zamanı gelmedi mi?[44][44] Boyun eğer, yumuşak davranır, Emed, müddet veya zaman demektir.
Kurur. Daha Önce yeşil ve güzel iken, ekin kuruyunca denir.
Hutâm, rüzgârla savrulan kırıntı demektir.
Arkasından gönderdik, kattık.
Kifleyn, nasip mânâsına gelen kelimesinin müsennâsıdır.
İki nasip demektir. [45][45]

## Nüzul Sebebi

Mü'minler Medine'ye gelince bolluk ve rahata kavuştular. Böylece, yapmakta oldukları bazı konularda gevşek davrandılar. Bunun üzerine azarlandılar. Şu âyet onlar hakkında inmiştir: "İman edenleri, Allah'ı anmak için kalplerinin saygı ile yumuşaması zamanı daha gelmedi mi?" İbn Mes'ûd der ki: Müslüman olmamızla, Yüce Allah'ın bu âyeti indirerek bizi ayıplaması arasında sadece 4 sene vardı". [46][46]

## Âyetlerin Tefsiri

**16.** Allah'ın öğütleri için, mü'minlerin kalplerinin yumuşaması ve incelmesi zamanı gelmedi mi? nen Kur'ân-ı Kerîm âyetlerine karşı kalplerinin incelme vakti gelmedi mi? Onlar daha önce Allah'ın kendilerine Tevrat ve İncil'i verdiği yahudi ve hristiyanlar gibi olmasınlar. Onlarla peygamberleri arasında zaman uzadı da kalpleri katilaştı. Taş gibi oldu veya taştan daha katı hale geldi. İbn Abbas şöyle der: "Kalpleri katılaştTdan maksat şudur: Dünyaya meylettiler ve Kur'ân'm Öğütlerinden yüz çevirdiler. Ebû Hayyân da şöyle der: İyilik ve itaat için hiçbir tepki göstermeyecek şekilde sertleşti.[47][47] Maksat şudur: Yüce Allah mü'm inleri, ellerinde Kur'ân bulunduğu halde yahudi ve hristiyanlar gibi olmaktan sakındırıyor. Zaman uzaymca onların kalpleri katılaşmıştı. Eh kitabtan çoğu Allah'a itaattan çıkmışlar ve aşırı derecede kalpleri katılaştığı için, dinlerinin ilke ve öğretilerini terketmişlerdir. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah mü'minleri, kendilerinden önce kitabı yüklenmiş olan yahudi ve hristiyanlara benzemekten sakındırdı. Çünkü bunların, peygamberleriyle aralarındaki zaman uzaymca, elleriyle Allah'ın kitabını değiştirdiler, onu arkalarına attılar ve Allah'ı

---

[44][44] Kunubî. 17/247
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/331-332.
[46][46] Müslim; Tefsir, 54/24.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/332.
[47][47] Bahr, 8/223

bırakıp rahiplerini ve din âlimlerini rablar edindiler. İşte o zaman kalpleri katılaştı. Artık hiç bir öğüdü kabul etmezler, hiç bir vaad ve tehditle kalpleri yumuşamaz.[48][48]

**17.** Ey mü'minler topluluğu! Bilin ki Allah, çoraklayıp kurumuş yeri yağmurla diriltir. Daha önce kupkuru iken ondan bitkiler çıkarır. Bu, katı kalplerin zikir ve Kur'ân tilâvetiyle dirilti-leceğine dâir bir temsildir. Çorak yerin, bol yağmurla hayat bulmasına benzer. İbn Abbas şöyle der: Allah, daha önce kalpleri katı iken onları yumuşatır ve itaatkâr hale getirir. Aynı şekilde, ölü kalplere de ilim ve hikmetle hayat verir.[49][49] Ebû Hayyân da şöyle der: Görülüyor ki bu, katılaşmış kalplerin yumuşatılması ve Allah'ın zikrinin onları etkilemesi için bir temsildir. Nasıl bol yağmur yeryüzüne tesir eder ve kurumuş olan yer bol ürün vermeye dönerse, aynı şekilde nefret eden kalpler, kendilerinde huşu ve itaatin eseri görülerek dönerler.[50][50] Birliğimizi ve gücümüzün sonsuzluğunu gösteren delilleri size açıkladık ki, Allah'ın Kur'ân'da indirdiklerini düşünesiniz. [51][51]

**18.** Mallarım, Allah rızası için fakirlere veren ve gönül hoşluğu ile, iyilik ve ihsan yollarında Allah için harcayanlar var ya, Onların sevapları, bire karşı on yazılarak kat kat verilir. Bundan fazla olarak onlar için bolca güzel sevap yani cennet vardır. Tefsirciler der ki: Kelimesinin aslı idi. İğâm edilerek bu şekli aldı. Karz-ı hasen, gönül hoşluğu ve samimiyetle fakire sadaka vermektir. Sanki insan, fakire yaptığı bu iyilikle, Allah'a, âhiret yurdunda karşılığını almaya hak kazanacağı, bir borç vermiş olur. [52][52]

**19.** Allah'ın varlığını ve birliğini tasdik eden ve peygamberlerine seksiz şüphesiz büyük ve kâmil bir imanla iman edenler var ya, İşte bu sıfatları taşıyanlar, en yüksek mertebeleri birlikte elde edenler yani sıddîklık ve Allah yolunda şehitlik derecelerini kazananlardır. Mücâhid şöyle der: Allah ve peygamberlerine iman eden herkes sıddîk ve şehittir"[53][53] Âhirette bolca sevapları ve önlerinde ve sağ tarafları-nda koşan nurları vardır Allah'ın birliğini inkâr edip âyetlerini yalanlayanlar... İşte onlar, cehennemde ebedî kalacak olanlardır. Beyzâvî şöyle der:
Bu âyette, cehennemde ebedî kalmanın kâfirlere mahsus olduğuna delil vardır. Şöyle ki, ifadesi, tahsis bildirir. "Cehennem ashâ-bı" ifadesi, devamlı onunla birlikte olunacağını gösterir. [54][54]
Yüce Allah, mti'min ve kâfirlerin durumlarını anlattıktan sonra, dünyanın değersizliğini ve âhiretin mükemmelliğini anlatmak üzere şöyle buyurdu: [55][55]

---

[48][48] Muhlasar-ı İbn Kcsîr, 3/451
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/332-333.
[49][49] Hâzin, 4/35
[50][50] Bahr, 8/223
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/333.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/333.
[53][53] Tefsir-i kebîr, 29/232
[54][54] Bcyzâvî, 3/453
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/333-334.

**20.** Ey muhataplar topluluğu! Bilin ki, bu dünya hayatı, çocukların oyun oynayarak kendilerini yordukları gibi, insanların kendilerini yorduğu oyundan başka bir şey değildir. Bu dünya hayatı, insanı âhiretten ve Allah'a itaatten alıkoyan bir meşgale; güzel elbise, kıymetli binek ve yüksek evler gibi, kendisiyle câhillerin süslendiği bir zinettir. Aynı zamanda soy, sop, mal ve çocuklarla övünmekten ibarettir. Nitekim şair şöyle der:
Görüyorum ki, köşklerin sahipleri öldüklerinde, kabirlerin üstüne kayalarla mezar yapıyorlar. Fakirlere karşı, kabirlerde dahi övünüp iftihar etmekten başka bir şey kabul etmiyorlar.[56][56]
Dünya hayatı, sadece, mal ve çocukların çokluğu ile Övünmektir. İbn Abbas şöyle der: İnsan, Allah'ı kızdırarak mal toplar. O malla, Allah'ın dostlarına karşı Övünür ve onu Allah'ın kızdığı yerlere harcar. İşte bu, üst üste gelmiş karanlıklardır.[57][57] Dünya hayatının durumu, bir yere bolca yağan yağmura benzer ki, onun bitirdiği bitki ziraatçıların hoşuna gider. Yeşillenmiş ve güzelleşmiş olan o bitki, sonra kupkuru olur. Daha önce yemyeşil ve parlak iken, daha sonra rengini sararmış görürsün. Kuruduktan sonra, artık ufalanır ve rüzgârın savuracağı kırıntı haline gelir. İşte dünyanın durumu da böyledir. Kurtubî şöyle der: Burada "kuffâr"dan maksat, ziraatçilerdir. Tohumu Örttükleri için onlara "kuffâr" denilmiştir. Âyetin mânâsı şudur: Dünya hayatı, yağmurun çokluğundan dolayı yeşillendiği için, seyredenlerin hoşuna giden ekine benzer. Sonra çok geçmeden, hiç olmamış gibi, çer çöp haline gelir. Ziraatçilerin hoşuna gittiği zaman, son derece güzel olduğu zamandır.[58][58] Âhiretteki karşılık ise, ya kâfirler için şiddetli azap, veya itaat edenler için, Allah'tan bir bağış ve hoşnutluktur. Değersizliği ve hızla geçmesi hususunda, dünya hayatı, geçici bir meradan başka bir şey değildir. Ona ancak gafiller ve cahiller aldanır. Sâid b. Cübeyr şöyle der: Dünya, eğer seni âhiret için çalışmaktan alıkoyuyorsa bir aldanma metaı olur. Yok eğer seni, Allah'ın rızasını ve âhireti kazanmaya davet ediyorsa, ne güzel meta ve ne güzel vesiledir.[59][59]
Yüce Allah, dünyanın değersizliğini ve onun şanının düşüklüğünü, âhiretin büyüklüğünü ve şanının yüceliğini anlattıktan sonra, Allah'ın rızasını elde etmek için yarış yapmaya teşvik etti ki, bu rızaya nail olmak, ebedîlik ve hesap yurdunda sonsuz mutluluğun sebebidir. Yüce Allah buna teşvik ederek şöyle buyurdu: [60][60]

**21.** Ey İnsanlar! Rabbiniz tarafından bağışlanmanızı gerektiren iyi amelleri işlemede yarışın. Ebû Hayyan şöyle der: İfadenin yarışın" lafzıyle gelmesi gösteriyor ki, sanki insanlar, bir yarış meydanında olup, bir gayeye doğru yarışarak koşuyorlar. Yani bağışlanma sebebi olan iman ve iyi amele doğru

---

[56][56] Bu iki beyti, değerli hocamız, Haleb âlimi Şeyh Abdulfettah Ebû Ğudde'den işitmiş ti m. Allah ona uzun ömür versin.
[57][57] Tefsîr-i Kebîr, 29/233
[58][58] Kurtubî, 17/255
[59][59] Tefsîr-i kebîr, 29/239
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/334-335.

yarışınız.[61][61] Genişliği, toplam olarak yerle birlikte yedi gök kadar olan geniş cennete koşun. Süddî şöyle der: Yüce Allah, cennetin genişliğini, yedi kat gök ve yedi kat yerin genişliğine benzetti. Kuşkusuz, uzunluğu genişliğinden daha fazladır. Uzunluğunun, bundan kat kat fazla olduğuna dikkat çekmek için genişliğini söyledi.[62][62] Beyzâvî der ki: Genişliği bu kadar olursa uzunluğunu var sen hesap et.[63][63] Allah o cenneti, kendisine ve peygamberlerine inanan ve tasdik edenler için hazırlamıştır. Tefsirciler şöyle der: Bu âyet gösteriyor ki, cennet yaratılmış ve şu anda vardır. Çünkü henüz yaratılmamış olan bir şey, "Hazırlanmıştır" şeklinde nitelenmez. Bu va'dedilen bağışlanma ve cennet, Allah'ın büyük lütfudur. Onu, kullarından dilediğine, mecbur olmadan verir. Allah, büyük lütuf ve ihsan sahibidir. [64][64]

**22.** Yer yüzünde meydana gelen kıtlık, deprem, ekinlere gelen âfet, meyvelerin az olması ve kendinizde meydana gelen hastalık, ağrı, fakirlik ve çoluk-çocuğun ölümü gibi, başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki, biz onu yaratıp meydana getirmeden önce Levh-i Mahfûz'da, yazılı bulunmasın. İbn Cüzey şöyle der: Yani bütün işler, ezelde takdir edilmiş ve meydana gelmeden önce Levh-i Mahfûz'da yazılmıştır. Hadiste şöyle buyurulmuştur: "Yüce Allah, Arş'ı su üzerinde iken, gökleri ve yeri yaratmadan ellibin sene önce her şeyin kaderim yazmıştır.'[65][65] Çokluğuna rağmen bunları yapmak, her ne kadar kullara zor gelse de, Allah'a kolay ve basittir. Bundan sonra Yüce Allah, her şeyin kaza ve kader ile meydana geldiğini bize bildirmesindeki hikmeti açıklamak üzere şöyle buyurdu: [66][66]

**23.** Yüce Allah bütün bunları Levh-i Mahfûz'da yazdı ki, dünya nimetlerinden elde edemediklerinize üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği dünya nimeti ve süsüyle de şımarmayasmız. Tefsirciler şöyle der: Üzüntüden maksat, ümitsizliğe düşüren üzüntüdür. Sevinçten maksat da, şımarıklığa iten sevinçtir. Bunun içindir ki, İbn Abbas şöyle demiştir: Üzülmeyen ve sevinmeyen hiç kimse yoktur. Fakat mü'min, musîbeti sabır, ganimeti de şükürle karşılar.[67][67] Yani, kendinizi helak edecek kadar üzülmeyin; sizi azdırıp şımartacak şekilde de aşırı sevinmeyin. Bunun içindir ki, ariflerden biri şöyle demiştir: Kim, Allah'ın kaderdeki sırrını anlarsa, ona musibetler değersiz gelir.[68][68] Hz. Ömer (r.a.) der ki: Bana gelen her musibette üç nimet bulmuşumdur: Birincisi, musî-bet, dinim hakkında olmamıştır. İkincisi, olduğundan daha büyük değildir. Üçüncüsü, Allah ona karşılık büyük sevap ve mükâfat verecektir. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurur: "Sabredenleri müjdele. İşte onlar, kendilerine bir belâ geldiği zaman, "Biz Allah için varız ve O'na döneceğiz" derler. İşte Rablerinden

---

[61][61] Bahr, 8/225
[62][62] Tefsîr-i kebîr, 29/234
[63][63] Beyzâvî, 3/454
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/335.
[65][65] Ahmed b. Hanbel, Müsned 2/169; Teshil, 4/99
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/335-336.
[67][67] Kurtubî, 17/255
[68][68] Tcfsîr-i kebîr, 29/239

bağışlamalar ve merhamet onlar içindir. Doğru yolu bulanların ta kendileridir onlar"[69][69] Allah dünya nimetlerinden kendisine lütfettiği şeyler sebebiyle insanlara karşı öğünen ve kibirli ve gururlu davranan hiç kimseyi sevmez.
Bundan sonra Yüce Allah, o yerilen kimselerin niteliklerini anlatmak üzere şöyle buyurdu: [70][70]

**24.** Onlar, Allah yolunda harcama hususunda cimrice davranan, bununla yetinmeyip insanlara da cimriliği emreden ve onları tutuculuğa teşvik edenlerdir. Kim, Allah yolunda harcamadan yüz çevirirse, bilinmelidir ki, Allah'ın ona ve harcamasına ihtiyacı yoktur. O, zâtında ve sıfatlarında övgüye layıktır. Şükretmemek O'na zarar vermez. İtaat edenlerin itaatinin da O'na bîr yararı yoktur. Bu âyette tehdit ve uyan vardır. [71][71]

**25.** Buradaki mahzûf bir yeminin cevabıdır." Yani, Allah'a andolsun ki, peygamberlerimizi kesin delil ve açık mucizelerle göndermiştik. Peygamberlerle birlikte insanlığı saadete götüren semavî kitaplar gönderdik. İnsanların arasında kendisiyle hükmedilen kanunu indirdik ki, İnsanlar, muamelelerinde hak ve adaletle iş görsünler. Bazı tefsirciler. "Mizan'dan maksat adalettir" der. İbn Zeyd ise, "Tartma ve muamele yapma âletidir" der. Biz demiri de indirip yani yaratıp meydana getirdik. Onda büyük bir güç vardır. Zırh, mızrak, kalkan, tank ve benzeri savaş araçları bundan yapılır, Ayrıca bunda saban demiri, bıçak, balta ve benzeri şeylerin yapılması gibi, insanlar için birçok faydalar vardır. Demirin araç olarak kullanılmadığı hiçbir sanat yoktur. Ebû Hayyân şöyle der: Emirler ve bütün hükümler gökten indirildiği için, Yüce Allah bunların hepsini gökten indirilmiş saydı ve "Demiri yarattık" yerine "indirdik" ifadesini kullandı. Nitekim bir âyet-i kerimede meâlen, "Sizin için, hayvanlardan sekiz çift indirmiştir"[72][72] buyurmuştur. Yüce Allah'ın "hadîd" den maksadı, cumhura göre, demir madeninin cinsidir.[73][73] Cümle, zikredilmeyen gizli bir cümle üzerine atfedilmiştir. Yani, demiri yarattık ki, mü'minler onunla düşmanlarına karşı savaşsın, Allah'ın dinini yüceltmek için cihâd etsinler ve Allah, peygambere iman etmiş olarak kılıçları, mızrakları ve diğer silahları kullanmak suretiyle, kimin, Allah'ın dinine ve peygamberlerine yardım edeceğini bilsin. İbn Abbas, "Allah'ı görmeden, dinine yardım edenleri bilsin" manasınadır der.[74][74] Kuşkusuz Allah, düşmanlarından bizzat kendisi intikam alabilir. Üstündür, mağlup edilmez. O kendi gücü ve kuvveti sayesinde, hiçbir kimseye muhtaç olmaz. Beyzâvî şöyle der: Yok etmek istediğini yok edecek güce sahiptir. Hiç kimsenin yardımına muhtaç olmayacak derecede güçlüdür. Yüce Allah mü'minlere cihâdı emretti ki, ondan faydalansınlar ve sevap kazansınlar.[75][75] İbn

---

[69][69] Bakara sûresi, 2/155-157
[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/336.
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/336.
[72][72] Zümer sûresi, 39/6
[73][73] Bahr, 8/226
[74][74] Celâfeyn, 4/176
[75][75] Beyzâvî, 3/456

Kesîr de şöyle der: Yani, Yüce Allah demiri, kendisine delil getirildikten sonra hakkı kabul etmeyip ona karşı inat eden kimseleri yola getirici kıldı. Bunun içindir ki, Rasulullah (s.a.v) Mekke'de onüç sene kaldı. Bu zaman içersinde ona sûreler vahyediliyor, müşriklere hüccet ve delil getiriyordu. Allah'ın emrine muhalefet edenlere karşı hüccet geldikten sonra, Yüce Allah hicreti meşru kıldı ve mü'minlere kılıçla savaşmayı ve düşmanın boynunu vurmayı emretti.[76][76] İşte bu sebeple Rasulullah (s.a.v) buyurmuştur ki: Kıyametten hemen önce, ben. kılıçla gönderildim. Rızkım, mızrağımın gölgesi altında kılındı. Emrime karşı çıkanlara da zillet ve alçaklık verildi. Kim bir kavme benzerse, o onlardandır.[77][77] Bundan sonra Yüce Allah "Şüphesiz Allah, kuvvetlidir, güçlüdür, buyurdu. Yani O, insanlara muhtaç olmadan dilediğine yardım eder. Cihâdı, sadece, insanları birbirleriyle imtihan etmek için meşru kılmıştır.[78][78]

**26.** Yüce Allah, önceki âyetlerde peygamberleri gönderdiğini anlattıktan sonra burada, peygamberlerin şeyhi Nûh (a.s) ile peygamberlerin babası İbrahim (a.s.)'i anlattı. Bu ikisinin soyuna peygamberlik ve semavî kitapları verdiğini açıkladı. Yani, Allah'a andolsun ki, Nûh ve ibrahim'i peygamber olarak gönderdik ve onların nesillerine peygamberlik verdik. Nitekim onların soyuna dört büyük kitabı yani Tevrat'ı, Zebur'u, İncil'i ve Kur'ân'ı indirdik. Nûh (a.s.) ve İbrahim (a.s.)'in şereflerini artırmak ve övülen hatıra ve isimlerini ebedîleştirmek için Yüce Allah onları özel olarak zikretti. Nûh ve İbrahim'in soyundan, doğru yolu bulanlar vardır. Onların çoğu ise, isyan edip itaatten ve doğru yoldan çıkmışlardır. [79][79]

**27.** Sonra onların ardından, değerli peygamberlerimizi gönderdik. Onları yani Musa, İlyâs, Dâvûd, Süleyman, Yûnus ve diğerlerini, peşpeşe peygamber olarak gönderdik, O peygamberlerin ardından da Meryem oğlu İsa'yı gönderdik. O, İsraüoğulların-dan gönderilen peygamberlerin sonuncusudur. Ona, içinde Muhammed (a.s.)'in geleceğine dâir müjde bulunan İncil'i indirdik. Onun peşinden giden Havarilerin kalplerine şefkat ve merhamet yerleştirdik. İbn Cüzey şöyle der: Bu, birbirlerini sevmesi dolayısıyle Yüce Allah tarafından onlara bir övgüdür. Nitekim Hz. Peygamber (a.s.) Efendimizin Ashabını da "Kendi aralarında merhametlidirler"[80][80] diye nitelemiştir.[81][81] Keşişler ve rahiplerin kendiliklerinden icat ettikleri ruhbaniyete gelince, onu onlara biz, ne farz kıldık, ne de emrettik. Ebû Hayyân şöyle der: Ruhbanlık, kadınlardan ve dünyevî isteklerden uzak durmak ve kiliselere kapanmaktır. " Onu, kendiliklerinden icat ettiler" demektir.[82][82] Biz onlara sadece, Allah'ın razı olduğu şeyi yapmalarını emrettik. Bu istisna, munkatıdır. Yani biz onlara rahipliği emretmedik. Fakat

---

[76][76] İbn Kesîr, 8/53
[77][77] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/50,92; Ebû Dâvûd, Libâs, 26/5 (4031)
[78][78] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/455
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/336-338.
[79][79] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/338.
[80][80] Hueurât sûresi, 48/29
[81][81] TeshîL 4/100
[82][82] Bahr, 8/228

onlar kendiliklerinden, Allah'ın rızâsını kazanmak rnaksadıyle bunu yaptılar, Rahipliğin hakkını veremediler ve gerektiği gibi ona devam edemediler. İbn Kesîr şöyle der: Bu, iki yönden onları kınamadır. Biri, Allah'ın dininde, Onun emretmediği şeyi ortaya atmak; ikincisi ise, kendilerini Allah'a yaklaştıracak vesile olduğunu iddia edip üzerlerine aldıkları şeyi yerine getirememeleridir.[83][83] Hadiste şöyle buyrulmuştur: Her ümmette ruhbanlık vardır. Ümmetimin ruhbanlığı ise, Allah yolunda cihâddır.[84][84] İsa'ya tâbi olanlardan, sözlerinde durup Muhammed (a.s.)'e îman eden salih kimselere sevaplarını kat kat verdik. Hristiyanlardan çoğu da itaat sınırından çıkıp Allah'ın haram kıldığı şeyleri yapmaktadırlar. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Hahamlardan ve rahiplerden birçoğu, insanların mallarını haksız yollardan yerler ve Allah yolundan engellerler"[85][85] buyurmuştur. [86][86]

**28.** Ey Allah'ı tasdik eden mü'minler! Emirlerine sarılıp yasaklarından kaçınarak Allah'tan korkun. İman üzere sebat ve devam edin. Böyle yaparsanız, size iki kat rahmet verir. Âhirette size, sayesinde sırat üzerinde yürüyeceğiniz bir nur verir, geçmiş günahlarınızı bağışlar Allah'ın mağfireti büyük, rahmeti geniştir. [87][87]

**29.** Bunu vurgulu bir şekilde anlattık ki, Ehl-i kitab, Allah'ın lütfunu kendilerine tahsis edemeyeceklerini ve peygamberliği kendi tekellerine almalarının mümkün olmadığım anlasın, terkibindeki "il zâid olup, âyet " bilsin" manasınadır. Tefsirciler şöyle der: Ehl-i kitâb, "vahy ve peygamberlik bizdedir. Kitap ve Şeriat sadece bizimdir. Allah, bu büyük lütfü, bütün âlemler arasından bize tahsis etmiştir" diyorlardı. Yüce Allah bu âyetle onları reddetti. Peygamberlik, hidayet ve imanın Allah'ın elinde olduğunu, onu kullarından dilediğine vereceğini bilsinler. Allah'ın lütuf ve ihsanı büyüktür. [88][88]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "diriltir" ile " öldürür", " ilk" ile " son" ve " zahir" ile bâtın" arasında tıbâk vardır.
**2.** "Yere gireni ve ondan çıkanı bilir" ile " Gökten ineni ve oraya çıkanı bilir" arasında mukabele vardır.
**3.** "Geceyi gündüze, gündüzü geceye sokar" âyetinde "Reddu'1-acez" vardır. Önceki ile birlikte bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**4.** "Sizden, fetihten önce harcayan ve savaşan eşit değildir" âyetinde, hazif yoluyla îcâz vardır. Burada " Fetihten sonra Allah yolunda harcayan ve savaşan"

---

[83][83] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/456
[84][84] Ahmed b. Hanbel 2/266
[85][85] Tevbe sûresi, 9/34
[86][86] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/338-339.
[87][87] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/339.
[88][88] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/339.

cümlesi hazfedilmiştir. Çünkü bu, sözden anlaşılmaktadır. Buna "îcâz yoluyla hazif" denilir.
**5.** "Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarsın diye" âyetinde latif bir istiare vardır. "Sizi şirk karanlıklarından iman nuruna çıkarmak için" demektir. Yüce Allah lafzını, inkâr ve sapıklık için; " nur" lafzını da "iman ve hidayet" için müsteâr olarak kullandı. Bu daha önce geçmişti.
**6.** "Allah'a güzel bir ödünç verecek olursa" ifadesinde istiâre-i temsîliyye vardır. Yüce Allah, amelinde samimi olarak, kendi rızâsını kazanmak için malını harcayan kimseyi istiâre-i temsîliyye yoluyla, Rabbine, ödenmesi gereken bir borç veren kimseye benzetti.
**7.** "Varacağınız yer ateştir. Yardımcınız odur", yani cehennem ateşinden başka ne dostunuz vardır, ne de desteğiniz âyetinde alay üslubu kullanılmıştr. Bu onlarla alaydır.
**8.** "içinde rahmet vardır" ile ' Dışında azap vardır" cümleleri arasında latîf bir mukabele vardır.
**9.** Bir yağmur gibi ki, bitkisi ziraatçilerin hoşuna gider. Sonra kurur da onu sapsarı görürsün..." cümlesinde teşbîh-i temsili vardır. Çünkü vech-i şebeh birkaç şeyden alınmıştır.
**10.** "Gönderdik" ile " elçilerimizi" kelimeleri arasında şekil ve harf değişikliğinden dolayı nakıs cinas vardır.
**11.** âyetinde ve âyetinde, dizili inci gibi sec'i murassa vardır. Bu,, Kur'ân'da çoktur.
Allah'ın yardımıyle "Hadîd Sûresi"nin tefsiri bitti. [89][89]

[89][89] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/339-340.

# MÜCÂDELE SÛRESİ

Medine'de inmiştir 22 âyettir.

## Takdim

Mücâdele Sûresi Medine'de inmiştir. Zıhâr ve onu yapana farz olan keffâret, gizli konuşma, meclis âdabı, Peygamber (a.s.) ile özel konuşma istendiğinde, önce fakirlere sadaka verme, Allah düşmanlarım sevmeme ve daha başka şeylere ait hükümler gibi, birçok şer'î hükmü içine alır. Aynı zamanda münafık ve yahudilerden de söz eder.

Bu mübarek sûre, Havle binti Sa'lebe'nin yaptığı mücâdele kıssasını anlatarak başlar. Havle'nin kocası, Câhiliyye insanlarının zıhâr yoluyla eşini kendine haram kılma hususundaki âdetine uyarak ona zıhâr yapmıştı. Bu kadın Rasulullah (s.a.v)'a gelerek, kocasının kendisine yaptığı zulmü şikayet etti ve dedi ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Kocam malımı yedi, gençliğimi yok etti, onun için birçok çocuk doğurdum. Nihayet yaşlandım ve çocuktan kesildiğimde bana zıhar yaptı". Rasulullah (s.a.v) ona şöyle diyordu: "Senin ona haram kılındığını görüyorum. Kadın, Rasulullah (s.a.v) ile mücâdele ediyor ve diyordu ki: Ey Allah'ın Rasulü! Beni boşamadı ki, o bana zıhâr yaptı". Rasulullah (s.a.v), ona aynı cevabı veriyordu. Sonunda kadın şöyle dedi: "Allah'ım! Sana şikayet ediyorum". Allah da duasını kabul etti şikayet ve sıkıntısını giderdi: "Kocası hakkında seninle mücâdele eden ve Allah'a şikayette bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir..."

Daha sonra sûre, zıhâr keffâretinin hükmünü ele alır: "İçinizden zıhâr yapanların kadınları, onların anaları değildir. Anaları ancak, kendilerini doğuran kadınlardır. Kuşkusuz onlar çirkin ve yalan bir söz söylüyorlar. Şüphesiz Allah affedici ve bağışlayıcıdır."

Bundan sonra sûre, tenâcî'den yani iki veya daha çok kimse arasında yapılan gizli konuşma konusundan bahseder. Bu, mü'minlere eziyet vermek için, yahudi ve münafıkların âdetlerindendi. Sûre, bunun hükmünü açıklar ve mü'minleri, bunun kötü sonuçlarından sakındırır: "Göklerde ve yerlerde olanları Allah'ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişinin gizli konuştuğu yerde, dördüncü mutlaka O'dur..."

Sûre lanetli yahudilerden de söz eder. Bunlar Rasuîullah (s.a.v)'m meclisine gelir, kapalı sözlerle onu selamlarlardı. Ki bu sözler görünüşte "selâm" ifade etmekle birlikte aslında sövme ve küfür idi. Mesela, ölümü kastederek, " Ölüm üzerine olsun, ey Muhammedi" derlerdi: "Sana geldikleri zaman, seni Allah'ın selâmlamadığı bir tarzda selamlıyorlar..."

Bu mübarek sûre, münafıklardan, geniş bir şekilde bahseder. Münafıklar yahudileri samimi arkadaşlar edinmişlerdi. Onları sever, onlarla dostluk yapar ve mü'minlerin sırlarını onlara taşırlardı. İşte bu sûre, o münafıklardan bu perdeyi kaldırmış ve onları rezil etmiştir: "Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir

topluluğu dost edinenleri görmedin mi..?"
Bu mübarek sûre, imanın aslı ve dinin en sağlam kulpu olan "Allah için sevme ve Allah için buğzetme" nin hakikatini açıklayarak sona erer. İmanın kemâle ermesi için, Allah düşmanlarına mutlak düşmanlık etmek gerekir: "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir toplumun-babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa Allah'a ve Rasulüne düşman olanlarla dostluk kurduğunu göremezsin. İşte, onların kalbine Allah "iman" yazmıştır..." [1[1]]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah, sizin konuşmanızı işitir. Çünkü Allah, işitendir, bilendir.
**2.** İçinizden karılarını zıhâr yapanlar bilsinler ki kadınları, onların anaları değildir. Onların anaları ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar. Kuşkusuz Allah, affedici, bağışlayıcıdır.
**3.** Kadınlardan zıhâr ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin, karılarıyle temas etmeden önce bir köleyi hürriyete kavuşturmaları gerekir. Size öğütlenen budur. Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır.
**4.** (Buna imkân) bulamayan kimse, hammiyla temas etmeden önce peşpeşe olarak iki ay oruç tutmalıdır. Buna da gücü yetmeyen, altmış fakiri doyurur. Bu (hafifletme), Allah'a ve Resûl'üne inanmanızdan dolayıdır. Bunlar Allah'ın hükümleridir. Kâfirler için acı bir azap vardır.
**5.** Allah'a ve Rasûl'üne karşı gelenler, kendilerinden öncekilerin alçaltildiği gibi azaltılacaklardır. Biz apaçık âyetler indirmişizdir. Kâfirler için küçük düşürücü bir azap vardır.
**6.** O gün Allah onların hepsini diriltecek ve yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Allah onları bir bir saymıştır. Onlar ise unutmuşlardır. Allah her şeye şâhiddir.
**7.** Göklerde ve yerde olanları Allah'ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur. Beş kişinin gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O'dur. Bunlardan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka O, onlarla beraberdir. Sonra kıyamet günü onlara yaptıklarını haber verecektir. Doğrusu Allah, her şeyi bilendir.
**8.** Gizli konuşmaktan menedildikten sonra yine o menedildikleri şeyi yapmaya kalkışarak günah, düşmanlık ve Peygamber'e karşı gelmek hususunda gizlice konuşanları görmedin mi? Onlar sana geldikleri zaman seni, Allah'ın selâmlamadığı bir tarzda selâmlıyorlar. Kendi içlerinden de "Bu söylediklerimiz yüzünden Allah'ın bize azap etmesi gerekmez miydi?" derler. Cehennem onlara yeter. Oraya gireceklerdir, ne kötü dönüş yeridir orası!
**9.** Ey îman edenler! Aranızda gizli konuşacağınız zaman günahı, düşmanlığı ve Peygamber'e karşı gelmeyi fısıldamayın. İyilik ve takvayı konuşun. Huzuruna toplanacağınız Allah'tan korkun.
**10.** Gizli konuşmalar şeytandandır. Bu, îman edenleri üzmek içindir. Oysa

[1[1]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/333-334.

şeytan, Allah'ın izni olmadıkça, mü'minlere hiçbir zarar veremez. Mü'minler Allah'a dayanıp güvensinler.

## Kelimelerin İzahı

İkinizin konuşması. Karşılıklı tekrar tekrar konuşmak demektir. Bir şey geri döndüğünde denilir. Geniş zamanı gelir. Tehavür, bu köktendir. Rasulullah (s.a.v)'tan rivayet olunan şu duada da bu mânâda kullanılmıştır: Arttıktan sonra eksilmekten Allah'a sığınırım"[2][2]
Antara; atı hakkında şöyle demiştir:
Karşılıklı konuşmanın ne olduğunu bilseydi şikayet ederdi. Konuşma bilseydi benimle konuşurdu.
Zıhâr yaparlar. "sırt" mânâsına gelen kelimesinden türemiştir. Bir kimse karısına, "Sen bana annemin sırtı gibisin" diyerek, karısını kendine haram kıldığında denilir.
Münker, şeriatın çirkin sayıp haram kıldığı ve uzak durulmasını istediği her şey. Ma'rûf kelimesinin zıddıdır.
Karşı gelirler. Hadlerde ve hükümlerde muhalefet ve düşmanlık etmek demektir. İle aynı mânâdadır. Zeccâc şöyle der: Muhâdde, senin, arkadaşının bulunduğu taraf ve yana aykırı tarafta bulun-mandır. Aslı, birbirine engel olmak manasınadır.
Alçaltildılar.ezmek, hor ve zelil kılmak demektir. Bir kimse birini ezip horladığında denilir.
Necvâ, iki veya daha çok kimse arasında yapılan gizli konuşmadır. Bir topluluk, kendi aralarında gizlice konuştuklarında: denir.
Hasbuhüm, "Onlara yeter" demektir. [3][3]

## Nüzul Sebebi

**a.** Rivayete göre, Evs b. Sâmit, bir gün, karısı Havle binti Sa'Iebe ile cima yapmak istedi (cinsî münâsebet). Havle, razı olmayınca, kocası kızıp ona zıhâr yaptı. Bunun üzerine Havle Rasulullah (s.a.v)'a gelerek dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben yaşlanıp t emiklerim incelince, Evs bana zıhâr yaptı. Ondan, benim küçük çocuklarım var. Bunları ona versem kaybolup giderler. Ben kendi yanıma alsam aç kalırlar. Ne dersin?" Rasulullah (s.a.v), "Senin ona haram kılındığım görüyorum." Kadın: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a yemin olsun ki o beni boşamadı. O, çocuğumun babası ve benim en çok sevdiğim insandır" dedi. Rasulullah (s.a.v): "Senin ona haram kılındığını görüyorum." şeklindeki sözünü tekrarladı. Devamlı olarak, kadın kendi sözlerini tekrarlıyor, Rasululah (s.a.v) da kendi sözlerini tekrarlıyordu. Neticede Yüce Allah'ın, "Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikayette bulunan kadının sözünü Allah işitmiş tir"

[2][2] Müslim, Hacc, 426; İbn Mâce, Duâ, 20; Tirmizî Deavât, 41.
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/347-348.

mealindeki âyeti indi.
**b.** Buhârî, Âişe'nin (r. anhâ) şöyle dediğini rivayet etmiştir: Her şeyi işiten Allah yücedir. Mücâdele eden Havle binti Sa'Iebe gelip Rasulullah (s.a.v) ile konuştu. Ben evin bir kenarında idim ve söylediklerini işitiyordum. Bazı sözleri duyamıyordum. Havle kocasını şikayet ediyor ve şöyle diyordu: "Ey Allah'ın Rasulü! Gençliğimi çürüttü. Ona birçok çocuk yaptım. Neticede yaşlanıp çocuktan kesilince bana zıhâr yaptı. Allah'ım! Sana şikayet ediyorum". Cebrail (a.s.) bu âyetleri indirinceye kadar kadın şikayete devam etti. [4][4]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Kocası hakkında seninle mücâdele eden kadının sözünü Allah elbette işitmiştir. Edatı sadece fiillerin başına gelir. Mâzî fiilin başına geldiğinde, tahkik yani kesinlik ifade eder. Muzârî (geniş zaman) fiilin başına geldiğinde, azlık ve ihtimal ifade eder. Meselâ, Cimri, bazan cömert olur. Yağmur yağma ihtimali var" gibi. Zemahşerî şöyle der: Yüce Allah'ın, kadının sözünü işitmesi, duasını kabul etmesi demektir. Yoksa maksat, sadece O'nun bilmesi değildir. Bu, namaz kılan kimsenin, Allah, kendisine hamd edeni işitir, yani hamdini kabul eder" demesine benzer.[5][5] O kadın, sıkıntıdan kurtarılması için Allah'a yakarmaktadır. Yüce Allah, sözünüzü ve konuşmanızı, onun sana dediklerini, senin de ona verdiğin cevabı işitir, Kuşkusuz Allah, kendisine yalvarıp yakaranı İşiten ve kulların yaptıklarını görendir. Bu cümle, önceki cümlenin sebebini açıklar mahiyettedir. Semî' ve basîr kelimelerinin her ikisi de, mübalağa ifade eden kalıplardandır. Yani, Allah, işitilen ve görülen şeyleri çok iyi bilir.[6][6]
Bundan sonra Allah Teâlâ zihârı yerdi, hükmünü ve onu yapanın cezasını açıkladı: [7][7]

**2.** Eşlerine, onları anneleri gibi kendilerine haram kılmak maksadıyle, "Siz annelerimizin sırtı gibisiniz" diyenler, bilsinler ki, o kadınlar gerçekte onların anneleri değil, sadece eşleridir. Fahreddin Râzî şöyle der: Zıhâr, kişinin, karısına, "Sen bana annemin sırtı gibisin" demesinden ibarettir. Yani, seninle cinsî münâsebette bulunmam, annemle cinsî münâsebette bulunmam gibi bana haramdır. Araplar, kadını boşarken, vazgeçtim, Karımdan, indim" yani "onu boşadım" derlerdi. Onların zıhârdan maksatları, eşlerini, annelerine benzeterek onunla bir arada bulunmayı haram kılmaktır. Âyette geçen, "Sizden" sözü, Arapları kınamak ve zıhâr hususundaki âdetlerini ayıplamaktır. Çünkü zıhâr, sadece Câhiliyye halkı yeminlerinden olup diğerlerinde yoktu.4 Anneleri gerçekte, onları karınlarından doğuranlardan başkası değildir. Darb-ı meselde şöyle denilmiştir: Senin çocuğun, ökçelerine kan akıtandır. Âyetin bu bölümü, daha önce geçen bölümünü, daha iyi açıklamak için pekiştirmektedir. Oysa zıhâr

---

[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/348.
[5][5] Keşşaf, 4/150
[6][6] Ebussuüd, 5/243
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/349.

yapanlar çirkin bir söz söylüyorlar. Gerçek te, şeriat ta onu hoş görmez. O yalan ve iftiradır. Kuşkusuz Yüce Allah, tevbe edip kendisine döneni çok affedici ve çok bağışlayıcıdır. İbn Cüzey şöyle der: Yüce Allah, zıhârın çirkin ve yalan söz olduğunu haber verdi, Münker, hakiki olduğu bilinmeyen; zûr ise, yalan demektir. Zıhâr yapan, karısını, annesi gibi saydığından dolayı, Yüce Allah bunu yalan saymıştır. Oysa ki, zıhâr yapılan kadın asla onun annesi olmaz. Zıhâr haram kılınmıştır. Şu dört şey onun haram kılındığını gösterir. Bunlardan biri, Onlar, onların anaları değildir" âyetidir. Çünkü bu, zıhâr yapanı yalanlamaktadır. İkincisi, Yüce Allah zıhâra "çirkindir" demiştir. Üçüncüsü, onu, "yalan" diye isimlendirmiştir. Dördüncüsü Şüphesiz Allah çok affeden, çok bağışlayandır" âyetidir. Çünkü af ve bağışlama, ancak bir günahtan dolayı olur. Bununla beraber, Allah, zıhâr yapanın günahını keffâretle kaldmncaya kadar, günah onun yakasını bırakmaz.[8][8]
Bundan sonra Yüce Allah, bu âdi sözün keffâret yolunu açıklamak üzere şöyle buyurdu: [9][9]

**3.** Eşlerini annelerine benzeterek onlarla zıhâr yapan, sonra da dediklerinden dönerek yaptıklarına pişman olanlar ve eşlerinin kendilerine iade edilmesini istiyenler var ya, Zıhâr yapan kimsenin, eşiyle oynaşma yapmadan ve cima etmeden önce bir köle veya cariyeyi hürriyetine kavuşturması gerekir. Temâss, cimâdan (cinsî münâsebetten) veya buna götüren öpme ve dokunma gibi şeylerden kinayedir. Bu, çoğunluğun görüşüdür. Hâzin şöyle der: Temâss'tan maksat cima etmektir. Dolayısıyle zıhâr yapan kimsenin, keffâreti yerine getirmedikçe, zıhâr yaptığı kansıyle cimâda bulunması helal olmaz.[10][10] Kurtubî de şöyle der: Zıhâr yapanın keffâreti Ödemeden, cinsel ilişkide bulunması caiz değildir. Keffâreti Ödemeden cinıâ ederse günah işlemiş olur. Keffâret de ondan düşmez. Mücâhid'e göre, bu durumda ona iki keffâret lâzımdır.[11][11] Bu, Allah'ın, zıhâr yapanlar hakkındaki hükmüdür. Mü'minler bundan öğüt alsınlar diye bu hükmü verdi ki, zıhârı bırakasınız ve ona dönmeyesiniz. Allah, işlerin içini ve dışını bilen ve size onların karşılığını verendir. Öyleyse, sizin için koymuş olduğu hükümlere uymaya devam edin. [12][12]

**4.** Azat edecek köle bulamayanın, zıhâr yaptığı eşiyle cimâdan önce peşpeşe iki ay oruç tutması gerekir. Tefsirciler der ki: Bu iki ay içerisinde, bir gün dahi tutmasa, peşpeşe tutma durumu bozulmuş olur ve yeniden başlaması gerekir. Yaşlılık veya hastalıktan dolayı bu orucu tutamayan kimsenin altmış fakiri yedirip doyurması gerekir. Zıhâra dâir açıkladığımız bu hükümler, kanunları ile amel etme hususunda Allah'ı ve Rasûl'ünü tasdik etmeniz ve Câhiliyye kanunlarına göre amel işlemeye devam etmemeniz içindir. Bunlar, Allah'ın

---

[8][8] Teshîl,4/I02
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/349-350.
[10][10] Hâzin, 4/45
[11][11] Kurtubî, 17/283
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/350.

emirleri ve koyduğu sınırlardır. Onları aşmayın Bu kanunları inkâr edip yalanlayanlar için elem ve acı verici bir azap vardır. Âlûsî şöyle der: Kanunları çiğneyenlere karşı sert davranmak ve caydırmak için, onlara "kâfir" denildi.[13][13]
Yüce Allah, kanunlarına uyan mü'minleri anlattıktan sonra, bu kanunlara karşı çıkanları anlatmak üzere şöyle buyurdu: [14][14]

**5.** Allah ve RasûTünün emrine muhalefet edip onlara düşmanlık edenler var ya, işte onlar rezil edileceklerdir. Ebussuûd şöyle der: Onlara düşmanlık ve muhalefet edenler... Çünkü birbirine muhalefet eden iki kişiden herbirİ, diğerinin bulunduğu taraf ve cihetten başka bir taraf ve cihettedir. Burada, daha önce geçen ifadesine uygun düşmesi için, düşmanlık mânâsına gelen " SijIm muâdât" ve " müşâk-kat" kelimeleri yerine, aynı mânâya gelen "muhâddat" kelimesi kullanıldı. Bu ikisi, birbirine son derece güzel ve uygun düşmüştür.[15][15]
Onlar, kendilerinden önce Allah ve Rasûl'üne muhalefet ettikleri için zillete düşürülüp alçaltılan kâfir ve münafıkların yardımsız bırakıldıkları gibi, yardımsız bırakılıp azaltılacaklardır. Oysa biz, apaçık âyetler indirmiştik. Helaller ve haramlar, farzlar ve hükümler o âyetlerde vardır. Âyetleri inkâr edip onlarla amel etmeyen kâfirler için, alçaltıcı ve izzetlerini giderici şiddetli bir azap vardır. Sâvî şöyle der: Bu âyet, Ahzâb savaşında, Rasulullah (s.a.v)'m aleyhine birleşip toplanmak isteyen Mekke kâfirleri hakkında inmiştir. Bundan maksat Peygamber (s.a.v)'i teselli etmek ve mü'minlerle birlikte ona şu müjdeyi vermektir: Birleşmiş olan düşmanlar zelil edilecek, yardımsız bırakılacak ve birlikleri dağıtılacaktır. Onların eücünden korkmayın.[16][16]

**6.** Yüce Allah'ın, bütün suçluları bir tek yerde toplayacağı o korkunç günü hatırla. O gün, Allah onlara, dünyada işledikleri suç ve günahları haber verecektir. Hesap ve ceza olmadığına inandıkları için onlar o suçları unutmuşken, Allah onları mel defterlerinde zaptetmiş ve aleyhlerinde kullanmak üzer? korumuştur. Yüce Allah herşeyden haberdar ve herşeyi görmektedir. Hiçbir şey O'na gaip ve gizli kalmaz.
Bundan sonra Yüce Allah, ilminin genişliğini ve onun her şeyi kuşattığını, mahlukatı gördüğünü, sözlerini işittiğini ve nerede olurlarsa olsunlar bulundukları yeri gördüğünü açıklamak üzere şöyle buyurdu: [17][17]

**7.** Ey akıl sahibi muhatap! Bilmiyor musun ki, Allah, kainattaki her zerreden haberdardır. Yerde ve gökte hiçbir şey O'na kapalı kalmaz. O'na ne sır gizli kalır, ne de aşikâr yapılan iş. Üç kişi arasında ne kadar sır ve söz meydana gelirse, mutlaka Yüce Allah ilmiyle onların dördüncüsü olur ve insanlardan gizli olarak konuştukları ve fısıldadıkları şeylerde onların yanında bulunur. Beş kişi

---

[13][13] ÂlÛsî, 28/20
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/350-351.
[15][15] Ebussuûd, 5/144
[16][16] Sâvî Haşiyesi, 4/181
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/351.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/351-352.

arasında her ne gizli konuşma ve fısıldaşma olursa, mutlaka Allah ilmiyle onların yanında ve altıncıları olur. Bu sayıdan daha az ve daha çok ne varsa, mutlaka Allah onlarla beraberdir. Aralarında geçen söz ve konuşmayı bilir. Bundan maksat şudur: Yüce Allah kullarıyla beraberdir. Onların hallerini, işlerini ve içlerinden geçenleri bilir. Kulların işlerinden hiçbir şey O'na gizli kalmaz. Bunun içindir ki âyet-i kerimeyi şu şekilde bitirdi: Sonra Yüce Allah onlara, yaptıkları güzel ve çirkin işleri haber verecek ve ona göre kıyamet gününde karşılığını da verecektir. Çünkü o, herşeyi bilendir. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah bu âyetlere, " görmüyor musun, Allah herşeyi bilir" diyerek ilimle başladı ve Allah herşeyi bilir" diyerek ilimle sona erdirdi ki, ilminin, cüz'iyyâtı ve külliyyâtı kuşattığına ve kâinattaki hiçbir şeyin kendisinden gizli kalmayacağına dikkat çeksin. Çünkü O, herşeyi ilmiyle kuşatmıştır. İbn Kesîr şöyle der: Birçok âlim, Allah onlarla beraberdir" âyetindeki "bareberlik"ten maksadın, Yüce Allah'ın ilminin beraberliği olduğunda icmâ' edildiğini rivayet etmiştir. Maksadın bu olduğunda kuşku yoktur. İlmiyle beraber, işitmesi de onları kuşatmıştır. Görmesi de onlara nüfuz etmiştir. Yüce Allah, yarattıklarından haberdardır. Yaptıklarından hiçbir şey O'na gizli kalmaz.[18][18]
Bundan sonra Yüce Allah, yahudi ve münafıkların durumlarını haber vermek üzere şöyle buyurdu: [19][19]

**8.** Görmüyor musun, kendilerine gizli konuşma yasaklanan o kimseleri...? Kurtubî şöyle der: Bu âyet yahudi ve münafıklar hakkında inmiştir. Onlar aralarında gizli konuşur, mü'minlere bakar ve birbirlerine göz kırparlardı. Bu durumu mü'minler Rasulullah (s.a.v.)'a şikayet ettiler. Rasulullah (s.a.v) gizli konuşmalarını yasakladı. Fakat onlar bundan vazgeçmediler. Bunun üzerine bu âyet indi.[20][20] Sonra tekrar, kendilerine yasaklanmış olan gizli konuşmayı yapıyorlar. Ebussuûd şöyle der: " Görmedin mi?" ifadesindeki hemze, durumlarına hayret edilmesi gerektiğini ifade eder. " Sonra dönerler" ifadesinde fiilin geniş zaman olarak gelmesi, gizli konuşmayı tekrar tekrar yaptıklarım ve bu davranışın garip görünümünün zihinlerde canlandırıldığını gösterir.[21][21]
Aralarında günah, zulüm ve Peygamber (s.a.v)'in emrine muhalefet konularını kapsayan sözler konuşurlar. Çünkü konuşmaları, müslümanlara tuzak kurma ve hile yapma konuları üzerinde olmaktadır. Ebû Hayyân şöyle der: Günah genel bir mânâ ifade ettiği için Yüce Allah onunla başladı. Daha sonra ruhlarda büyük etkisi olan zulmü zikretti. Çünkü bu, kulların ellerinden zulüm ile alınmış haklarıdır. Bundan sonra Yüce Allah daha büyüğünü, yani Peygambere (s.a.v.) isyanı zikretti. Bu âyette münafıklar kınanmaktadır. Çünkü onların gizli konuşmaları bu konularla alâkalı idi.[22][22]
Ey Muhammed! Onlar senin yanma geldiklerinde sana, Allah'ın meşru kılmadığı

---

[18][18] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/461
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/352.
[20][20] Kurtubî, 17/291
[21][21] Ebussuûd, 5/145
[22][22] Bahr, 8/236

ve izin vermediği zalimce bir selâmla selâm veriyorlar. Yani, Ölüm üzerinize olsun" diyorlar. Tefsirciler der ki: Yahudiler Peygamber (s.a.v)'e gelir ve: es-Selâmü aley-kûm" yerine "es-Sâmu aleykûm" derlerdi, "Sânı" ölüm demektir. Onların bu sözden maksatları da budur. Hz. Peygamber (a.s.) de onlara, "Sizin de üzerinize olsun" der, daha fazlasını söylemezdi. Bir gün Aişe (r. anhâ) onların bu sözünü işitmiş ve: Bilakis ölüm ve lanet sizin üzerinize olsun" demiştir. Onlar dönüp gittiklerinde Rasulullah (s.a.v) Aişe'ye: "Yavaş ol Aişe! Allah çirkin sözü ve çirkin söz söylemeyi hoş görmez" dedi. Aişe (r. anhâ): "Söylediklerini işitmedin mi? Ey Allah'ın Rasulü!" dedi. Rasulullah (s.a.v): «Sen, benim onlara ne dediğimi işitmedin mi? Ben onlara, "Sizin de üzerinize olsun" dedim. Allah, benim onlar hakkında söylediklerimi kabul eder, fakat onların benim hakkımdaki dileklerini kabul etmez buyurdu. Onlar aralarında, "Muhammed, Allah'ın peygamberi ise, ona söylediğimiz bu sözden dolayı Allah bize azap etse ya!? Eğer o gerçek peygamber olsaydı, bu sözden dolayı Allah mutlaka bize azap ederdi" diyorlar. Yüce Allah, onların bu sözlerine cevap olarak şöyle buyurdu: Azap olarak onlara, cehennem ateşine girmeleri ve onun ateşinde yanmaları yeter. Cehennem onlar için, dönüp varılacak ne kötü bir yer ve karargâhtır. Îbnu'l-A'râbî şöyle der: Onlar, "Muhammed peygamber olsaydı, ona yapılan sövme ve hafife almadan dolayı, Allah kesinlikle bize mühlet vermezdi diyorlar ve Yüce Allah'ın halim olduğunu, yani kendisine küfredeni hemen cezalandırmadığını bilmiyorlar. Durum böyle olunca, Peygamberine (s.a.v.) sövüp küfredeni nasıl hemen cezalandırır?! Sahih hadiste şöyle buyrulmuştur: Eziyete karşı, Allah'tan daha sabırlı hiç kimse yoktur. Onun eşi ve çocuğu olduğunu iddia ettikleri halde, O yine de onlara sağlık ve rızık veriyor.[23][23] Yüce Allah bu âyeti onların sırlarım ortaya çıkarmak, gizli yaptıkları işlerden dolayı onları rezil etmek ve peygamerinin durumunu da yüceltmek maksadıyle indirdi.[24][24] Dünyada onlara mühlet verilmesine gelince, bu, Rasulullah (s.a.v)'m Allah katındaki itibarından dolayıdır. Çünkü o, âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir.

Bundan sonra Yüce Allah, mü'minlere, gizli gizli günah ve isyan ifâde eden şeyleri konuşmalarını yasakladı: [25][25]

**9.** Ey inananlar! Aranızda gizlice konuştuğunuzda, çirkin söz gibi günah ifade eden veya başkalarının hakkına tecâvüz ya da Peygamber (a.s.)'in emrine muhalefet ve isyan mânâsı taşıyan şeyleri konuşmayın. iyilik, itaat ve ihsan ifade eden şeyleri konuşun. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, mü'minlerin, münafık ve yahudilerin yaptığı gibi, aralarında fısıldaşarak konuşmalarını yasakladı. Onlara itaat, takva ve Allah'ın yasakladığı şeyler-den sakınma gibi konuları konuşmalarını emretti.[26][26] Emirlerine sarılmak ve yasaklarından sakınmak suretiyle Allah'tan korkun. O sizi hesap için toplayacak ve her birinize

---

[23][23] Buhârî, Edeb, 71: Müslim, Münâfikîn, 49,50.
[24][24] Kurtubî, 17/292
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/352-354.
[26][26] Kurtubî, 17/294

yaptıklarınızın karşılığını verecektir. [27][27]

**10.** Günah ve haksızlığı gizli gizli konuşma, sadece şeytanın güzel gösterdiği şeylerdendir. O bunu, mü'minle-ri üzüntüye sokmak için yapar. Tbn Kesîr şöyle der: Gizli konuşanlar bunu ancak, şeytanın süslemesi ve güzel göstermesi ile yaparlar.[28][28] Bu gizli konuşma, Allah'ın dilemesi ve iradesi olmadıkça mü'minlere hiçbir zarar vermez, Mü'miıler sadece tek olan Allah'a güvenip dayansınlar. Münafıkların gizli konuşmalarına aldırış etmesinler. Çünkü Allah mü'minleri, onların kötülük ve tuzaklarından korur. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Üç kişi bir araya geldiğinizde, ikiniz, arkadaşınızı bırakıp gizli konuşmayın. Çünkü bu onu üzer.[29][29]

**11.** Ey îman edenler! Size "Meclislerde yer açın" denilince yer açın ki Allah da size genişlik versin. Size "Kalkın" denilince de kalkın ki Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin. Allah yaptıklarınızdan haberi olandır.
**12.** Ey îman edenler! Peygamber ile gizli bir şey konuşacağınız zaman bu konuşmanızdan önce bir sadaka veriniz. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Şayet bir şey bulamazsanız, artık Allah bağışlayan, esirgeyendir.
**13.** Gizli (özel) bir şey konuşmanızdan önce sadaka vermekten korktunuz da mı yerine getirmediniz? Fakat Allah sizi affetti. Şu halde namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin. Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır.
**14.** Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu dost edinenleri görmedin mi? Onlar ne sizdendirler, ne de onlardan. Bilerek yalan yere yemin ediyorlar.
**15.** Allah onlara çetin bir azap hazırlamıştır. Gerçekte onların yaptıkları şey çok kötüdür!
**16.** Onlar yeminlerini kalkan yapıp Allah'ın yolundan alıkoydular. Bu yüzden onlara küçük düşürücü bir azap vardır.
**17.** Onların malları da, oğulları da Allah'a karşı kendilerine bir fayda vermez. Onlar cehennem ehlidirler. Orada ebedî kalacaklardır.
**18.** O gün Allah onların hepsini yeniden diriltecek, onlar da dünyada size yemin ettikleri gibi, O'na yemin edeceklerdir. Kendilerinin bir şey üzerinde olduklarını sanırlar. İyi bilin ki onlar gerçekten yalancıdırlar.
**19.** Şeytan onları istilâ etmiş, onlara Allah'ı anmayı unutturmuştur. İşte onlar şeytanın taraftarıdırlar. İyi bilin ki şeytanın taraftarları mutlaka kaybedenlerdir.
**20.** Allah'a ve Peygamber'ine düşmanlık edenler, işte onlar en aşağıların arasındadırlar.
**21.** Allah "Elbette ben ve elçilerim galip geleceğiz" diye yazmıştır. Şüphesiz Allah güçlüdür, galiptir.
**22.** Allah'a ve âhiret gününe inanan bir toplumun-babalan, oğulları, kardeşleri,

---

[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/354.
[28][28] Muhîasar-ı îbn Kesîr, 3/463
[29][29] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/431, 432; Buhârî, İstizan, 47.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/354.

yahut akrabaları da oîsa Allah'a ve Resûl'üne düşmanlık edenlerle dostluk ettiğini görmezsin. İşte onların kalbine Allah, îman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedî kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın hizbi (gurubu)dur. İyi bilin ki, kurtuluşa erecek olanlar sadece Allah'ın hizbi (gurubu) olanlardır.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah mü'min kullarına, kin ve nefretleşmeye sebep olan şeyleri yasakladıktan sonra burada onlara sevgi ve muhabbeti artırmaya sebep olacak şeyleri emretti. Bu da mü'minlerin birbirlerine yer vermek suretiyle, meclisleri genişletmeleridir. Daha sonra Yüce Allah, Allah düşmanları ile dost olmaktan sakındırdı ve bu mübarek sûreyi kâmil mü'minlerin vasıflarını anlatarak sona erdirdi. [30][30]

## Kelimelerin İzahı

Genişleyin. Bir kimse mecliste, başkası için oturma yeri açtığında denir. "Geniş yer" anlamına gelen, sözü bundan alınmıştır.
Kalkın. Bir kimse, oturduğu yerden kalkıp bir kenara çekildiğinde denir.
Geniş zamanı gelir. Bunun aslı, "yüksek yer" mânâsına gelen kökündendir.
Cünne, kalkan demektir.
Akıllarını istila edip galip geldi.
Ezelim, son derece zillet ve horluk içinde olanlar demektir. [31][31]

## Nüzul Sebebi

**a.** Mukâtil'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v) Be-dir'e katılan Muhacir ve Ensâra değer verirdi. Aralarında Sabit b. Kays'm (r. anhum) da bulunduğu bir grup Bedir gazisi geldi. Başkaları daha önce gelip Mecliste oturmuşlardı. Bunlar Peygamber (a.s.)'in karşısında ayakta durup, kendilerine yer verilmesini beklediler. Fakat oturanlar, onlara yer vermediler. Bu durum, Peygamber (a.s)'in gücüne gitti. Etrafında oturup da Bedir'e katılmayanlara, Bedir'e katılıp da ayakta kalanlar sayısınca kişiye, "Ey falan sen kalk, ey falan sen kalk.." dedi. Bu da, oturduğu yerden kaldırılanlara ağır geldi. Münafıklar bunu ayıplayıp tenkit ederek şöyle dediler: Muhammed onlara âdil davranmadı. Bir grup ona yakın olmak istedi ve yerlerini aldı. O ise bunları kaldırıp sonradan yanına gelenleri oturttu!! Bunun üzerine Yüce Allah şu mealdeki âyeti indirdi: "Ey iman edenler! Size, "meclislerde yer açın" denilince yer açın ki, Allah da

---

[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/357.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/357-358.

.size genişlik versin.[32][32]

**b.** İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunur: İnsanlar, Rasulullah (s.a.v.)'a çok soru soruyarlardı. O kadar ki, bu Peygamber (a.s.)'e ağır geldi. Dolayısıyle Yüce Allah, Peygamberinin sıkıntısını hafifletmek ve onları bundan vazgeçirmek isteyerek şu mealdeki âyeti indirdi: "Ey iman edenler! Peygamber ile gizli bir şey konuşacağınız zaman, o konuşmanızdan önce bir sadaka verin." Bu âyet inince birçok müslüman korkup soru sormaktan vazgeçti.[33][33]

**c.** Süddî şöyle der: Münafık Abdullah b. Nebtel Rasulullah (s.a.v)'m meclisine gelir ve onun konuşmalarını Yahudilere aktarırdı. Rasulullah (s.a.v) odalarından birinde bulunduğu bir sırada birden bire şöyle dedi: "Şimdi yanınıza bir adam girecek ki, kalbi, zorba kalbidir. Şeytan'm gözüyle bakar" Az sonra içeri Abdullah b. Nebtel girdi. Gözleri mavi idi. Rasulullah (s.a.v) ona: "Sen ve arkadaşların, niçin bana sövüyorsunuz?" dedi. Adam bunu yapmadığına dâir Allah adına yemin etti. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v) ona, "bilakis yaptın" dedi. Adam gidip arkadaşlarını getirdi. Hepsi de, Rasulullah (s.a.v)'a sövmediklerine dair Allah adına yemin ettiler. Bunun üzerine Yüce Allah, şu mealdeki âyeti indirdi: "Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu dost edinenleri görmedin mi? Onlar ne siz-dendir, ne de onlardan. Bile bile yalan yere yemin ediyorlar'[34][34]

## Âyetlerin Tefsiri

**11.** Bu, Yüce Allah'ın mü'minlere en değerli bir vasıf ve en güzel bir ifade ile yaptığı bir sesleniştir. Yani, ey Allah ve Rasulünü tasdik edip insanın süsü olan iman ile süslenmiş olan siz mü'minler! Herhangi biri size, "meclislerde genişleyin" dediğinde, genişleyiverin ve ona yer açın. Bu meclis, ister Peygamber (s.a.v.)'in bulunduğu meclis olsun, ister başkasının meclisi olsun durum aynıdır. Böyle yaparsanız. Rabbiniz sizin için rahmetini ve cennetini genişletir. Mücâhid şöyle der: Sahabe (r. anhum). Peygamber (a.s)'in meclisinde oturmak için yarış ediyorlardı. Dolayısıyle, birbirlerine yer açmaları emredildi.[35][35] Hâzin de şöyle der: Yüce Allah mü'minlere, alçak gönüllü olmalarını ve Peygamber (a.s)'in yanında oturmak isteyenlere yer vermelerini emretti ki, insanlar eşit derecede Rasulullah (s.a.v)'tan nasiplerini alsınlar.[36][36] Hadiste şöyle buyrulmuştur: Sizden biri, başkasını oturduğu yerden kaldırıp da sakın kendisi oraya oturmasın. Fakat genişleyip yer açın ki, Allah da size genişlik versin.[37][37] Fahreddin Râzî şöyle der: Allah size genişlik versin" âyeti mutlak olup, insanların genişliği istediği yer, rızık, kalp, kabir ve cennet gibi her şeyi kapsar. Bil ki bu âyet gösteriyor ki, Allah'ın kullarına hayır ve rahatlık

---

[32][32] Kurlubî, 17/297; Tefsîr-i kebîr, 2S/26S
[33][33] Muhlasar-i İbn Kesîr, 3/465; Hâzin, 4/52
[34][34] Kıırtubî, 17/304
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/358-359.
[35][35] Kurtubî, 17/296
[36][36] Hâzin, /50
[37][37] Buhârî, Cuma 20; Müslim, es-Selâm 39/27,28 Tirmizî, Edeb, 9; Ahmed b. Hanbel, Müs-ned 2/17

kapılarını açan herkese, Yüce Allah dünya ve âhiretin hayırlarını genişletir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Kul, kardeşine yardımcı olduğu müddetçe, Allah, kuluna yardım eder.[38][38] Ey mü'minler! Size, başkasına yer vermek için" "meclisten kalkın" denildiğinde kalkın.[39][39] İbn Abbas şöyle der: Yani, size "kalkın" denildiğinde kalkın. Ebû Hayyân da şöyle der: Onlara önce meclisi genişletmeleri emredildi. İkinci olarak da kendilerine emredildiğinde, bu hususta emre uymaları istendi.[40][40] Ayrıca bu hususta kendilerinde bir aşağılık hissetmemeleri de emredildi. Böyle yaparsanız, bilin ki Allah, kendisinin ve Peygamberinin emirlerine sarılmalarından dolayı mü'mirileri, Özellikle inanan âlimleri en yüce mertebelere yükseltir ve onlara cennette en yüksek dereceleri verir. İbn Mes'ûd şöyle der: Yüce Allah bu âyette alimleri övdü. Ey insanlar! Bu âyeti iyice anlayın. Bu âyet sizi ilme teşvik etmelidir. Çünkü Yüce Allah diyor ki: Allah âlim mü'mini, âlim olmayan mü'minden kat kat üstün kılar. Kurtubî de şöyle der: Yüce Allah bu âyette, Allah katında üstünlüğün, meclislere önce gelip başa oturmakla değil, ilim ve iman ile olduğunu açıkladı. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Alimin âbide üstünlüğü, dolunay gecesindeki ayın, diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir"[41][41] Yine Rasulullah (s.a.v.)'tan şöyle rivayet edilmiştir: Kıyamet günü üç zümre şefaat edebilecektir Peygamberler, âlimler, sonra şehitler.[42][42] Bu ne büyük bir rütbedir ki, bu rütbe, peygamberlik ile şehitlik rütbeleri arasında yer aldığı Allah'ın Rasulü'nün şahitliğiyle bildirilmektedir. Yüce Allah lütuf ve sevaba müstehak olan ile olmayanı bilendir. [43][43]

**12.** Ey müminler! Peygamberle gizlice konuşmak istediğinizde önce fakirlere bir sadaka verin. Âlûsî şöyle der: Bu emirde Peygamber (a.s)'in makamı için bir saygı, fakirler için bir yarar vardır. Ayrıca samimi mü'min ile münafık ve dünyayı seven ile âhireti seven birbirinden ayırt edilmektedir.[44][44] Peygamberle gizli konuşmadan önce bu sadakaları vermeniz, sîzin için Allah katında daha iyi ve günahlarınızı daha çok temizleyicidir. Çünkü böyle yapılmakla Allah'ın emrine uyulmuş olur. Sadaka verecek bir şey bulamazsanız, bilin ki Allah size müsamaha eder ve sizi bağışlar. Çünkü Allah, sizden ancak gücü yeteni bununla mükellef kılmıştır. [45][45]

**13.** Bu âyet, kibar ve nazik bir şekilde mü'minleri azarlamaktadır. Yani ey

---

[38][38] Râzî, 29/269

[39][39] Büyük âlim İbn Kesîr, bu âyet-i kerîmeyi tefsir ederken, "Gelen kimse için ayağa kalk-ma"nın hükmünü şöyle anlatır: Fakîhlcr, gelen kimse için ayağa kalkmanın caiz olup olmadığı hususunda farklı görüşler ileri
sürmüşlerdir. Bir kısmı, "Lideriniz için ayağa kalkın" hadisini delil getirerek buna ruhsat verir. Bir kısmı ise, "Kim, insanların kendisi için kalkıp ayakta durmalarını isterse, ateşten yerine hazırlansın" hadisini delil getirerek bunu yasaklar, bir kısmı da, meseleyi daha geniş eie alır ve : "Seferden gelindiğinde ve hakim hüküm verirken ayağa kalkmak caiz olur" der. Çünkü Sa'd b. Muâz'in başından şu olay geçmiştir: Peygamber (a.s) Sa'd'ın, Kurayzaoğulları hakkında hüküm vermesini istediğinde Sa'd gelince, Rasulullah (s.a.v): "Lideriniz için ayağa kalkın, buyurmuştu. Bu, hükmünde daha etkili olduğu içindir... İbn Kcsîr devamla şöyle der: Fakat bunu âdet haline getirmek Farslar'ın şiarmdandır. Sür.en'de Rasulullah (s.a.v)'ın, oturduğu yer meclisin başı olurdu.

[40][40] Bahr, 8/237

[41][41] Kurtubî, 17/300

[42][42] Kurtubî, 17/300

[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/359-360.

[44][44] Âlûsî, 28/30

[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/360.

mü'minler! Peygamberle gizlice konuşmadan önce, sadaka verdiğiniz takdirde fakir düşeceğinizden mi korkuyorsunuz? Maksat şudur: Korkmayın. Kuşkusuz Allah rızkınızı verir. Çünkü o zengindir. Göklerin ve yerin hazineleri elindedir. Açıkladığımız gibi bu âyet, nazik bir azarlamadır. Daha sonra, mü'minlere kolaylık olsun diye Yüce Allah bu hükmü kaldırdı. Madem size emredileni yapmadınız ve bu size ağır geldi ve sadaka vermeden onunla gizlice konuşmak için size ruhsat vererek Allah da sizi affetti. Öyleyse namaza devam etmek ve farz olan zekâtı vermekle yetinin, " Bütün hallerinizde, Allah ve Rasulünün emrine uyun. Allah, amellerinizi ve niyetlerinizi bilir. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, kullarının yükünü hafifletmek için bu hükmü neshetmiştir. Hattâ İbn Abbas şöyle der: Bu hüküm, gündüzün bir kısmında uygulandı. Sonra hemen neshedildi.[46[46]] Kurtubî de şöyle der: Zekatın farz oluşu, bu sadaka verme hükmünü kaldırmıştır, Bu, bir emrin uygulanmadan kaldırılmasının caiz olduğunu gösterir. Ali'den (r.a.) gelen şu rivayet ise zayıf dır. O, şöyle demiştir: "Allah'ın kitabında öyle bir âyet vardır ki, ne benden Önce ne de sonra, hiç kimse onunla amel etmemiştir. Benim bir dinarım vardır. Onu sadaka verdim. Sonra Rasulullah (s.a.v) ile gizlice konuştum." Bu zayıf bir rivayettir. Çünkü Yüce Allah, "Madem yapmadınız..." buyurdu. Bu gösteriyor ki, hiç kimse herhangi bir sadaka vermemiştir.[47[47]]

**14.** Bu, Yahudileri dost edinen münafıkların durumu hakkında Peygamber (s.a.v)'in hayret etmesi gerektiğini ifade eder. Yani, Ey Muhammedi İman ettiklerini iddia eden o münafıkların durumuna şaşmıyor musun? Oysa ki onlar, gazaba uğramış Yahudileri dost edinmişlerdir. Birbirlerine nasihatta bulunuyor ve mü'minlerin sırlarını onlara taşıyorlar. Fahreddin Râzî şöyle der: Münafıklar Yahudileri dost ediniyorlardı. Oysa ki, onlar, Yüce Allah'ın, "Allah'ın lanetlediği ve gazap ettiği kimseler.."[48[48]] mealindeki sözüyle kendilerine gazap ettiği kimselerdir. Münafıklar, mü'minlerin sırlarını onlara taşıyorlardı.[49[49]] O münafıklar, ne mü s Iü inanlardan ne de yahudilerdendir. Bilakis onlar bu arada bocalayıp durmaktadırlar. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Bunların arasında bocalayıp durmaktalar. Ne onlara (bağlanıyor) ne de bunlara'[50[50]] buyurmuştur. Sâvî şöyle der: Samimi mü'minlerden de değiller, samimi kâfirlerden de. Ne onlara katılıyorlar, ne de bunlara.[51[51]] Yalan söyleyerek Allah adına yemin ediyor, "Vallahi biz, gerçekten müslümanız" diyorlardı. Halbuki onlar, kendilerinin yalancı ve kâfir olduklarını biliyorlardı. Ebussuud şöyle der: Cümlenin ifade tarzı, yaptıklarının son derece âdi olduğunu göstermektedir. Çünkü yalan olduğu bilinen bir şey üzerine yemin etmek, son derece çirkindir.[52[52]]

---

[46[46]] Hâzin, 4/53
[47[47]] Kurtubî, 17/303
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/360-361.
[48[48]] Mâide sûresi, 5/60
[49[49]] Tefsir-i kebîr, 29/273
[50[50]] Nisa sûresi, 4/143
[51[51]] Sâvî Haşiyesi, 4/184
[52[52]] Ebussuûd, 5/147
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/361-362.

**15.** Münafıklıklarından dolayı, Yüce Allah onlar için, son derece şiddetli ve elem verici bir azap hazırlamıştır ki, bu da, cehennemin en alt tabakasıdır. Nitekim âyet-i kerimede meâlen şöyle buyu-rulmuştur: "Şüphe yok ki münafıklar cehennemin en alt kalındadırlar."[53][53] Yaptıkları, ne kötü şeydir. [54][54]

**16.** Yalan yere yaptıkları yeminleri, canlarını ölümden kurtarmak için bir kalkan ve siper edindiler. İbn Cüzey şöyle der: "Cünne" kelimesi aslında, kalkan gibi kendisiyle örtünülen ve sakınılacak şeyden korunulan bir şeydir. Burada istiare yoluyla kullanılmıştır. Çünkü münafıklar, kanlarını ve canlarını korumak için müslüman görünüyorlardı.[55][55] İmanı zayıf olanların kalplerine şüphe sokmak, müslümanlara hile ve tuzak kurmak suretiyle insanların İslam dînine girmesine engel oldular. Onlar için son derece şiddetli ve horlatıcı, çetin bir azap vardır.[56][56]

**17.** Ne malları ne de çocukları, onlara asla âhirette bir fayda vermeyecektir. Allah'ın azabından hiçbir şeyi de onlardan savmayacaktır. işte onlar cehennem ehlidir. Oradan asla çıkmayacaklardır. [57][57]

**18.** Allah, hesap ve ceza için, kıyamet günü onların tümünü toplayacaktır. Bugün dünyada, müslüman olduklarına dâir yalan yere size yemin ettikleri gibi, âhirette de Allah'a yemin edeceklerdir. İbn Abbâs şöyle der: Onların yeminleri, "Rabbimiz Allah hakkı için biz ortak koşanlar olmadık'[58][58] mealindeki âyetle bildirilen yemindir, Yeminlerinin,, dünyada öldürülmeyi kendilerinden def etmek suretiyle fayda verdiği gibi, âhirette de, fayda verip azabından kurtaracağını zannederler. Ebû Hayyân şöyle der: Şaşılacak durumları var. İnkârlarının, gayıpları bilen Allah'a gizli kalacağına nasıl inanıyorlar?! Kâfirlikleri ve münafıklıklarından haberdar olmama hususunda Allah'ı mü'minlerle nasıl bir tutuyorlar?! Yani münafıklar yalanı âdet haline getirdiler de neticede, dünyadaki gibi âhirette de söyleyiverirler.[59][59] Ey insanlar! Uyanık olun. Onlar yalanda son derece ileri gidenlerdir. O kadar ileri gitmişledir ki, gayıpları çok iyi bilen Yüce Allah'ın huzurunda dahi yalan söylemeye cesaret ederler. [60][60]

**19.** Kalplerini Şeytan istilâ edip onlara galip geldi, nefislerini ele geçirdi. O kadar ki, Rablerini zikretmeyi onlara unutturdu. İşte onlar, Şeytana uyanların kendileri ve onun yardımcılarıdır. 111 Dikkat edin, Şeytana uyanlar ve onun orduları, tam bir hüsran ve sapıklık içindedirler. Çünkü onlar, ebedî olan nimeti

---

[53][53] Nisa sûresi, 4/145
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/362.
[55][55] Teshîl, 4/105
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/362.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/362.
[58][58] En'âm sûresi, 6/23
[59][59] Bahr, 8/238
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/362.

kaçırdılar ve kendilerini ebedî azaba arzettiler. [61][61]

**20.** Allah ve Rasulüne düşmanlık edip emirlerine karşı çıkanlar var ya, işte onlar, Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmış zelîl kimseler arasındadırlar. [62][62]

**21.** Allah, dininin, peygamberlerinin ve mü'min kullarının galip olacağına hükmetti, Kuşkusuz Yüce Allah'ın, peygamberlerine ve dostlarına yardım etmeye gücü yeter. Düşmanlarına karşı galiptir. Hiç kimse O'nu ne ezebilir, ne de mağlup edebilir. Mukâtil şöyle der: Yüce Allah mü'minlere Mekke, Tâif ve Hayber'in fethini nasip edince, dediler ki: Allah'ın bizi İran'a ve Bizans'a galip kılacağım umuyoruz. Bunun üzerine münafık Abdullah b. Selûl şöyle dedi: Bizans ve İran'ın, galip geldiğiniz bazı beldeler gibi mi olduğunu sanıyorsunuz?! Vallahi, onların sayısı, sandığınızdan daha çok ve onlar daha güçlüdürler. Bunun üzerine, "Allah, elbette Ben ve elçilerimiz galip geleceğiz, diye hükmetti" mealindeki âyet indi.[63][63]

**22.** Ey Muhatap! Allah'a ve âhiret gününe inanan bir topluluğun, Allah ve Rasulüne düşmanlık eden ve emirlerine aykırı davranan kimseleri sevip dost edindiklerini göremezsin. Çünkü kim Allah'ı severse, O'nun düşmanlarına düşman olur. Nur ile karanlık bir araya gelmediği gibi, bir kalpte, hem Allah sevgisi, hem de O'nun düşmanlarının sevgisi beraber bulunmaz. Tefsirciler şöyle der: Ayetten maksat, suçlu ve kâfirlerle dostluk kurmayı ve onları sevmeyi yasaklamaktır. Fakat âyet, yasaklama ve sakindırmayı pekiştirmek için, haber verme şeklinde gelmiştir.[64][64] Fahreddin Râzî şöyle der: Yani, Allah düşmanlarının sevgisi ile iman bir arada bulunmaz. Çünkü, bir kimseyi sevenin, onun düşmanını sevmesi mümkün değildir. Zira bu iki şey kalpte birleşmez, Kalpte Allah düşmanlarının sevgisi yerleşince, orada iman bulunmaz. Allah ve Rasûl'üne düşmanlık edenler, isterse babalan, oğulları, kardeşleri ve aşiretleri gibi, onlara en yakın insanlar olsun, durum aynıdır. Çünkü Allah'a iman iddiası, onun düşmanlarına düşmanlığı gerektirir. Ebû Hayyân şöyle der: Babalara itaat etmek, çocuklara vacip olduğu için Yüce Allah Önce onları zikretti. Sonra çocukları zikretti. Çünkü kalpler en çok onlarla ilgilenir. Bunun ardından kardeşleri zikretti. Çünkü onlarla dayanışma olur. Yardımlaşma, savaş ve düşmana üstün gelme, aşiret sayesinde olduğu İçin, sonunda da aşireti zikretti. Nitekim şâir şöyle der:
Musibetler anında kendilerini çağırdığı zaman, kardeşlerinden söylediğine delil istemezler.[65][65]
İbn Kesîr şöyle der: "Babalan dahi olsa" mealindeki âyet Ebû Ubey-de (r.a.) hakkında inmiştir. O, babası Cerrâh'ı Bedir savaşında öldürmüştü. "Oğulları da

---

[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/363.
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/363.
[63][63] Bkz, Bahr, 8/238; Âlûsî, 28/34
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/363.
[64][64] Bkz, Bahr, 8/238, Âlûsî, 28/34
[65][65] Bahr, 8/239

olsa" âyeti ise, Ebubekir es-Sıddîk (r.a.) hakkında inmiştir. O da, oğlu Abdurrahman'ı öldürmek istemişti. "Kardeşleri de olsa" bölümü, Mus'ab b. Umeyr (r.a.) hakkında inmiştir. Bu da Bedir savaşında, kardeşi Ubeyd b. Umeyr'i Öldürmüştü. "Aşiretleri de olsa" bölümü ise Hamza, Ali ve Ubeyde b. el-Hâris (r. anhunı) hakkında inmiştir. Bunlar Bedir gününde Utbe, Şeybe ve Velid b. Utbe'yi öldürmüşlerdi.[66][66] Mü'minler öyle kimselerdir ki, Allah, onların kalplerine imanı yerleştirmiştir. O kalpler mü'mindir, kesin inançlı ve samimîdir. Allah onları, yardımı ve desteği ile kuvvetlendirmiştir. İbn Abbâs şöyle der: Düşmanlarına karşı onlara yardım etti. Yaptığı bu yardıma "ruh" ismini verdi. Çünkü işleri o yardım sayesinde canlı olur.[67][67] Allah âhirette onları geniş bahçelere yerleştirecektir. O bahçelerdeki köşklerin altından cennet ırmakları akar. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. Allah, onların amellerini kabul etmiş ve kendilerinden razı olmuştur. Dolayısıyle onlar Allah'ın sevabını elde etmiş ve kendilerine verdiklerinden razı olmuşlardır. Allah'ın rızası, nimetlerin en büyüğü ve mertebelerin en yücesi olduğu için, Allah önce onları cennete sokacağını zikretmiş, daha sonra onlardan razı olduğunu bildirmiştir. İbn Kesîr şöyle der: Bu âyette çok güzel bir sır vardır. O da şudur: Onlar, Allah için akrabalarına ve aşiretlerine kızınca, buna karşılık Allah onlardan razı olduğunu ve verdiği nimet ve o büyük kazançla onları razı ettiğini bildirdi.[68][68] İşte onlar Allah'ın cemaatı, has kullan ve dostlarıdır. Bilesiniz ki Allah'ın ordusu, dünya ve âhiret iyiliklerini kazananlardır. Bu âyet, "işte onlar, şeytanın taraftarlarıdır. İyi bilin ki, şeytanın taraftarları mutlaka kaybedenlerdir" mealindeki âyet karşılığında zikredilmiştir. [69][69]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:

**1.** Kelimeleri, mübalağa sıygalarıdır.

**2.** "O kadınlar onların anaları değildir" âyetinden sonra "Onların anaları ancak..." âyetinin zikredilmesi ile itnâb yapılmıştır. Bu, konuyu daha geniş bir şekilde açıklamak içindir.

**3.** arasında tıbâk vardır. Çünkü, daha az manasınadır. Böylece bu iki kelime arasında tıbâk meydana gelmiştir.

**4.** "Allah, sizden inananları yükseltir" âyetinden sonra, " Kendilerine ilim verilenleri de yükseltir" âyetinin gelmesinde ilmin şerefine dikkat çekmek için hâssın âmm üzerine atfı vardır. Çünkü, " Kendilerine ilim verilenler" önceden mü'minlere dahildi. Sonra âlimlere saygı için, tekrar özel olarak zikredildi.

**5.** "Onunla gizli konuşmadan önce sadaka verin" âyetinde istiare vardır. Kelimesi, mânâsında müsteâr olarak kullanılmıştır.

---

[66][66] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/467
[67][67] Tefsîr-i kebir, 29/277
[68][68] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/468
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/363-364.

**6.** "Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu dost edinenleri görmedin mi?" âyetindeki sorudan maksat hayret ifadesidir.
**7.** Bilirler ile işlerler arasında nakıs cinas vardır. Çünkü kelimenin şekli ve görüntüsü değişmiştir.
**8.** "İşte onlar Allah'ın grubu (Hizbullâh) dur. İyi bilin ki, Allah'ın grubu, kurtuluşa erecek olanlardır" âyeti ile, İşte onlar şeytanın grubu (Hizbu'ş-Şeytân)dur..." âyeti arasında mukabele vardır.
**9.** "İyi bilin ki, Allah'ın taraftarları, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir" âyeti, gibi çeşitli pekiştırıcı sanatlarla süslenmiştir.
**10.** ve gibi âyet sonları birbirine uygun gelmiştir. [70][70]

## Bir Nükte

İmam Ahmed'in Ebu't-Tufeyl'den rivayet ettiğine göre, Nâfi b. Abdul-hâris Ömer (r.a) ile Usfan'da karşılaştı. Ömer (r.a) onu Mekke'ye vali tayin etmişti. Ömer (r.a) dedi ki: "Mekke halkının başına, kendi yerine kimi bıraktın?" Nâfî: "Onların başına, kendi yerime İbn Ebzâ'yı bıraktım. Ömer (r.a): "İbn Ebzâ kimdir?" diye sordu. Nâfî: "Azatlılarımızdan biri" diye cevap verdi. Ömer (r.a): "Onların başına bir azatlı köleyi mi bıraktın?!" dedi.
Nâfî dedi ki: "Ey mü'minlerin emiri! O, Allah'ın kitabını okuyan, ferâizi bilen ve hüküm verebilen biridir." Bunun üzerine Ömer (r.a): "Dikkat edin, Peygamberiniz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Allah bu kitapla bazı kavimleri yükseltir, diğer bazılarını da alçaltın"[71][71]
Yüce Allah'ın yardımıyle "Mücâdele Sûresi"nin tefsiri bitti. [72][72]

[70][70] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/365.
[71][71] Müslim, Miisâfirîn, 269
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/365-366.

# HAŞR SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 24 âyettir.

## Sûreyi Takdim

Haşr sûresi Medine'de inmiştir. Burada inen diğer sûreler gibi ahkâm konularına önem verir. Bu mübarek sûrenin ağırlık verdiği ana konu Nadi-roğulları gazvesidir. Bunlar, Rasulullah (s.a.v) ile yaptıkları ahdi bozan Ya-hudilerdir. Ahdi bozdukları için Rasulullah (s.a.v) onları Medine-i Münev-vere'den sürgün etmişti. Onun içindir ki İbn Abbas bu sûreye "Nadiroğulla-rı Sûresi" derdi. Bu sûrede, aynı zamanda yahudilerle anlaşma yapan münafıklardan söz edilir. Kısacası bu sûre gazveler, cihâd ve ganimetler süresidir.

Bu mübarek sûre Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih etme ve yüceltme ile başlar. Bütün kâinat, içinde bulunan insan, hayvan, bitki ve cansız ne varsa hepsi ile birlikte Allah'ın birliğine, gücüne ve azametine şahitlik eder, onun büyüklüğünü ve saltanatını anlatır: Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ı teşbih etmektedir. O üstündür, hikmet sahibidir.

Daha sonra bu sûre, yahudilerin yurtlarından ve vatanlarından sürgün edilmesi suretiyle, Allah'ın kudretinin bazı eserlerini ve İzzetinin tezahürlerini anlatır. Oysa ki yahudiler sağlam kalelerde bulunuyorlar ve kimsenin kendilerine gücü yetmeyecek derecede güçlü ve kuvvetli olduklarına inanıyorlardı. Neticede, hiç hesaplarında olmayan bir taraftan Allah'ın azabı geliverdi: "Ehl-i Kitab'tan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur

Sonra bu sûre tey ve ganimet işini ele alır. Fey'in şartlarını ve hükümlerini açıklar. Fakirlere tahsis edilmemesinin hikmetini izah eder ki, zenginler onu kendilerine seçmesinler ve toplum tabakaları arasında biraz eşitlik meydana gelsin. Çünkü bunda her iki grubun da yaran vardır ve bu âmme yararını gerçekleştirir: Allah'ın, fethedilen ülkeler halkının mallarından Peygamberine verdiği ganimetler, Allah, Peygamber, yakınları, yetimler ve yoksullar... içindir."

Bu mübarek sûre, Rasulullah (s.a.v)'m Ashabından (r. anhum) güzel bir övgü ile bahseder. Muhacirlerin faziletlerinden ve Ensâr'm yaptıkları iyi hareketlerden övgü ile bahseder. Çünkü Muhacirler Allah sevgisi uğruna yurtlarını ve vatanlarını bırakmışlardı. Ensar ise Allah'ın dinine yardım edip, fakir ve muhtaç olmalarına rağmen, Muhacir kardeşlerine mallarım ve yurtlarını vererek, onları kendilerine tercih etmişlerdi: "Yurtlarından ve mallarından çıkarılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden fakir Muhacirlerindir..."

Muhacir ve Ensâr'm zikrine karşılık, sûre, İslama karşı Yahudilerle anlaşma yapan kötü münafıkları anlatır. Onlar için en kötü misalleri getirir. Sûre onları, insanı küfür ve dalâlete teşvik eden sonra da ondan uzaklaşıp yardımsız bırakan şeytana benzetir. İşte münafıkların, kardeşleri Yahudilerle olan durumu böyledir: "Münafıkların, Ehl-i Kitabdan inkâr eden dostlarına, "Eğer siz

yurdunuzdan çıkanlırsanız, mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız..." dediklerini görmedin mi?"
Bu sûre mü'minlere, soy ve sopun fayda vermeyeceği, mal ve makamın bir yarar sağlamayacağı o korkunç günü hatırlamalarını öğütler. Cennet ehli ile Cehennem ehli arasındaki korkunç farkı, adalet ve hesap yurdunda bahtiyarlarla bedbahtların akıbetlerini açıklar: "Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Ve herkes yarın için ne hazırladığına baksın..."
Bu mübarek sûre, Allah'ın güzel isimlerini ve yüce sıfatlarını anlatarak ve O'nun noksan sıfatlardan uzak olduğunu belirterek sona erer: "O, öyle bir Allah'tır ki, O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur..." Böylece sûrenin başlangıcı ile sonu en güzel şekilde birbirlerine uygun düşmüştür. [1][1]

Bismillâhirrahmâuirrahîm
**1.** Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ı teşbih etmektedir. O, üstündür, hikmet sahibidir.
**2.** Ehl-i kitabtan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmam ıştın iz. Onlar da kalelerinin kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah (azabı,) onlara beklemedikleri yerden geliverdi. O, yüreklerine korku düşürdü; öyle ki evlerini hem kendi elleriyle, hem de mü'minlerin elleriyle harap ediyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alın.
**3.** Eğer Allah onlara sürgünü yazmamış olsaydı, elbette onları dünyada başka şekilde cezalandıracaktı. Âhirette de onlar için ateş azabı vardır,
**4.** Bu, onların Allah'a ve Peygamber'ine karşı gelmelerinden dolayıdır. Kim Allah'a karşı gelirse bilsin ki Allah'ın cezalandırması çetindir.
**5.** O kestiğiniz veya kökü üzerine dikili bıraktığınız herhangi bir hurma ağacını, Allah'ın izniyle kestiniz. Bu izin yoldan çıkan fâsıklan rezil etmek içindir.
**6.** Allah'ın, onların mallarından Peygamber'ine verdiği ganimetler için siz at ve deveye binip onları
sürmüş değilsiniz. Fakat Allah, peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Allah her şeye kadirdir.
**7.** Allah'ın fethedilen ülkeler halkının mallarından Peygamber'ine verdiği ganimetler, Allah, Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmaz. Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakı-nın. Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın cezalandırması çetindir.
**8.** (Allah'ın verdiği bu ganimet malları,) yurtlarından ve mallarından çıkarılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rızâ dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamber'ine yardım eden fakir muhacirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır.
**9.** Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine îmanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenler karşısında içlerinde bir çekememezlik duymazlar. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/369-370.

onlar kurtuluşa erenlerdir.
**10.** Bunların arkasından gelenler şöyle derler: "Rabbimiz! Bizi ve îman ile daha Önce bizi geçmiş din kardeşlerimizi bağışla; kalblerimizde, îman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki Sen çok şefkatli, çok merhametlisin!"

## Kelimelerin İzahı

Haşr, toplamak demektir. Kıyamet günü insanların, hesap ve ceza için toplandıkları gün olduğundan dolayı o güne "haşr günü" denilmiştir, " Süleyman'ın orduları huzurunda toplandı"[2][2] mealindeki âyette de bu mânâda kullanılmıştır.
Attı, hızla indirdi.
Celâ, çoluk çocukla birlikte yurttan çıkmak.
Düşmanlık ve muhalefet ettiler.
Lîne, kısa ve iyi hurma ağacı Meyvesinin güzelliğinden dolayı bu ismi almıştır. Ahfeş şöyle der:
Güvercin, hurma ağacının üzerinde, dostların ayrıldığından dolayı öttüğü zaman beni üzdü.[3][3]
Hızlı sürdünüz. Hızlı gitmek demektir. Kişi, deveyi hızlı gitmeye teşvik ettiğinde denilir.
Dûle, tedavülde olan ve elden ele dolaşan mal. Hasâsa, fakirlik ve ihtiyaç demektir. Gıll, kin manasınadır. [4][4]

## Nüzul Sebebi

Nadiroğulları Yahudileri, Peygamber (a.s.) ile yaptıkları antlaşmayı bozunca, Rasulullah (s.a.v) onları kuşattı ve kalplerine korku salmak ve zelil düşürmek için hurma ağaçlarının kesilip yakılmasını emretti. Bunu gören Yahudiler dediler ki: Ey Muhammedi Sen, Peygamber olduğunu iddia etmiyor muydun? Kargaşayı yasaklamıyor muydun? Öyleyse, niçin ağaçların kesilip yakılmasını emrediyorsun? Bunun üzerine Yüce Allah, "O kestiğiniz veya kökü üzerine dikili bıraktığınız herhangi bir hurma ağacım, Allah'ın izniyle kestiniz." mealindeki âyeti indirdi. [5][5]

## Ayetlerin Tefsiri

**1.** Melek, insan, ağaç ve cansız varlıklardan göklerde ve yerde ne varsa hepsi Yüce Allah'ı noksan sıfatlardan uzak tutar, takdis edip yüceltir. Nitekim Yüce Allah, meâlen "Onu Övgü İle teşbih etmeyen hiçbir şey yoktur"[6][6] buyurmuştur.

---

[2][2] Neml Sûresi, 27/17
[3][3] Kurtubî, 18/9
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/373-374.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/374.
[6][6] İsrâ sûresi, 17/44

İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah, göklerde ve yerde bulunan her şeyin, kendisini birlediğini, O'nu teşbih edip takdis ettiğini ve yücelttiğini bildirmektedir.[7][7] O, mülkünde güçlü; yaptıklarında hikmet sahibidir. [8][8]

**2.** Ehl-i kitab'tan inkâr edenleri ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Bu, Yüce Allah'ın engin kudret ve apaçık gücünün bazı eserlerini açıklar. Yani, Nadîroğulları Yahudilerini Medine-i Münevvere'd eki yurtlarından ilk kez çıkartan O'dur. Bu Yahudilerin toplu halde Arapyanmadasmdan çıkarıldıkları ilk sürgündür. Çünkü bundan önce böyle bir zillete düşmemişlerdi. Beyzâvî şöyle der: Rasulullah (s.a.v) Medine'ye geldiğinde, Nadîroğullarıyla, ne kendisiyle birlikte ne de aleyhinde olacaklarına dair bir anlaşma yapmıştı. Rasulullah (s.a.v) Bedir Savaşında düşmana galip gelince yahudiler: "Kuşkusuz o, Tevrat'ta muzaffer olacak diye nitelenen Peygamberdir. Onun sancağı, ulaştığı yerden geri çevrilmez" dediler. Fakat müslümanlar Uhud Savaşında mağlup olunca şüpheye düşüp antlaşmayı bozdular. Ka'b b. Eşref kırk kişilik süvari ile Mekke'ye gidip Ebu Süfyan ile antlaşma yaptılar. Bunun üzerine Rasululfah (s.a.v), Ka'b'ın süt kardeşi Muhammed b. Mesleme'ye onu Öldürmesini emretti. O da onu hile ile öldürdü. Sonra da Rasulullah (s.a.v) askerleriyle baskın yaparak onları kuşattı. Neticede sürgüne gitmek üzere Rasulullah (s.a.v) ile anlaşma yaptılar. Çoğu Suriye taraflarına gitti. Bir kısmı da Hayber Yahudilerine katıldı. İşte Yüce Allah'ın, âyetinde anlatılan budur.[9][9] Alûsî de şöyle der: den maksat şudur: Bu, onların toplanıp Suriye'ye sürülmeleri, ilk sürgün olayıdır. lafzı ile Yüce Allah, daha Önce Yahudilerin başına böyle bir sürgün .olayı gelmediğine dikkat çekmiştir.[10][10] Ey mü'minler! Yahudilerin güçlü, kuvvetli ve iyi savaşçı olmaları sebebiyle, bu şekilde zillet ve horluk içerisinde yurtlarından çıkacaklarını beklemiyordunuz. Çünkü onların kaleleri, gelir getiren arazileri, hurma ve meyve ağaçlan vardı. Yahudiler de bu sağlam kalelerinin, kendilerini Allah'ın azabından koruyacağını ve O'nun azap ve intikamım kendilerinden savacağını sanmışlardı. Beyzâvî şöyle der: Normalde şöyle denilmesi gerekirdi: Haberin öne alınması ve cümlenin zamirine isnadı ile cümle yapısının değiştirilmesi, kalelerin sağlamlığına aşırı derecede güvendiklerini göstermek içindir. Şöyle ki onlar, güçlü ve kuvvetli oldukları için, hiç kimsenin kendilerini oradan çıkaramayacağını zannediyorlardı.[11][11] Allah'ın azabı ve.şiddeti hesaplarında olmayan ve akıllarına gelmeyen bir taraftan başlarına geliverdi. Allah, Nadîroğulları'nın kalplerine, güçlerini zayıflatacak, güven ve huzurlarım yok edecek şiddetli korku verdi. Neticede Rasulullah (s.a.v)'ın vereceği hükmü kabul ettiler. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Bana, bir aylık mesafeden korkutma gücü verilerek yardım edildi.[12][12] Evlerini, içerden kendi elleriyle, dışardan da mü'minlerin elleriyle yıkıyorlardı. Tefsirciler

---

[7][7] Muhtasar-i îbn Kesîr, 3/469
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/374.
[9][9] Beyzâvî, 3/469
[10][10] Âlûsî, 28/39
[11][11] Beyzâvî Haşiyesi, 3/470
[12][12] Buhâri, Teyemmüm 1, Salât 56, Cihâd 122; Müslim, Mesâcid 3/5,7,8.

şöyle der: Nadiroğulları, yurtlarından sürülmeden Önce, mü'minlere karşı duydukları kin ve hasetlerinden evlerini yıkıyor, direkleri söküyor, tavanları kırıyor ve duvarları deliyorlardı ki mii'minler oralarda otıiramasm. Müslümanlar da, dışardan diğer tarafları tahrib ediyorlardı ki, onların kalelerini yıksınlar. Ey akıl sahipleri! Yahudilerin başlarına gelenden ibret alm. [13][13]

**3.** Eğer Yüce Allah onların çoluk-çocuk ve aile olarak yurtlarından çıkmalarına hükmetmiş olmasaydı, kardeşleri Kureyzaoğullarına yaptığı gibi mutlaka onlara da dünyada kılıçla azap ederdi. Onlar için dünya azabı ile birlikte, cehennemin ebedî azabı da vardır. [14][14]

**4.** Bu sürgün ve azap, onların Allah'a muhalefet, düşmanlık, emrine isyan, işlemiş oldukları suçlar ve Rasûlüne verdikleri sözü bozmaları sebebiyledir. Kim Allah'ın emrine muhalefet ve dinine düşmanlık ederse, bilinmelidir ki, Allah ondan intikamını alır. Çünkü Allah'ın azabı şiddetli, cezası elem vericidir: "Rabbin, haksızlık eden memleketleri yakaladığında, O'nun yakalayışı işte böyle şiddetlidir. Çünkü O'nun yakalaması pek elem verici, pek çetindir"[15][15]
Bundan sonra Yüce Allah, müslümanlarm yaptığı hurma ağaçlarını kesme ve bazı meyve ağaçlarını yakma olaylarının hepsinin, Allah'ın, emir ve iradesiyle olduğunu bildirdi: [16][16]

**5.** Ey mü'minler! Kestiğiniz veya gövdesi üzeri-ne olduğu gibi bıraktığınız hurma ağaçlan, Allah'ın emri, iradesi ve rızasıyle kesilmiş ya da bırakılmıştır. Bir de Allah, ağaçlan ve hurmalıkları kesilmek suretiyle yahudileri zelil edip öfkelendirmek için böyle yaptı. Fahreddin Râzî şöyle der: Yani, Yüce Allah, kâfirlerin en kıymetli mallarında, düşmanlarının hükmünün uygulanması sebebiyle kinlerinin artması ve hasetlerinin kat kat olması için buna izin verdi.[17][17] Tefsirciler der kî: Rasulullah (s.a.v) Nadîroğullarını kuşatınca, bazı Sahâbîler onların kalplerine korku salmak ve zelil düşürmek maksadıyle hurmalıklarını kesip yakmaya başlamışlardı. Bunun üzerine yahudiler: "Ey Muhammed! Bu bozgunculuk da ne oluyor? Sen, kargaşayı yasaklıyordun. O halde niçin bu ağaçların kesilmesini emrediyorsun? Bunun üzerine Yüce Allah bu âyet-i kerîmeyi indirdi.[18][18]

**6.** Nadîroğullan yahudilerinin mallarından, Allah'ın, Peygamberine ganîmet olarak iade ettiklerine gelince Siz, onun için ne atlarınızı sürdünüz ne develerinizi, ne de onu elde etmek için yoruldunuz. Kurtubî şöyle der: Deve hızlı yürüdüğünde denir. Mastarı tir. Sahibi deveyi hızlı yürümeye teşvik

---

[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/374-376.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/376.
[15][15] Hûd sûresi, 11/102
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/376.
[17][17] Tefsîr-İ kebîı; 29/283
[18][18] Bkz, Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/471; Bahr, 8/244. Ayrıca, yukarıda geçen "Nüzul sebebi" bölümüne bakınız.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/376.

ettiğinde. denilir. Rikâb, "binilen develer" demektir. Buna göre âyetin mânâsı şöyle olur: Siz, o ganimetler için uzak yol katetmediniz. Savaşıp güçlük te çekmediniz. Nadîroğullan yurdu Medine'ye iki mil uzaklıkta idi. Rasulullah (s.a.v) burayı sulh yoluyla fethetti ve Yahudileri oradan sürüp mallarını aldı. Dolayısıyle Yüce Allah o malları sadece Rasulullah (s.a.v)'a verdi. Rasulullah (s.a.v) o mallarda dilediği gibi tasarrufta bulunur.[19][19] Fakat savaşın sıkıntılarına katlanmadan, düşmanlarının kalplerine korku salarak peygamberlerine yardım etmesi, Yüce Allah'ın ilâhî kanunlarındandır. Yüce Allah'ın her şeye gücü yeter. O, mağlup edilemez, engellenemez ve hiçbir şey O'nu âciz bırakamaz.
Bundan sonra Yüce Allah, Fey'in hükmünü genel olarak açıkladı. Fey, müslümanlarm savaşmadan aldıkları ganimettir: [20][20]

**7.** Allah'ın, savaş yapmadan kâfirlerin mallarından Peygamberine verdiği ganimeti Allah, Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Yani o ganîmetin hükmü şudur: Ganimet Allah'ındır. Onu dilediğine verir. Rasulünün de hakkı vardır. O da hem kendisi hem de müslümanlarm yaran için onu harcar. Peygamber'in (a.s.) Hâşim ve Abdulmuttalib oğulların d an olan akrabalarının, babalan ölmüş yetimlerin, muhtaç durumda olan düşkünlerin ve yolda kalmış yabancının da hakkı vardır. Ibn Cüzey şöyle der: Bu âyetle Enfâl âyeti arasında bir çelişki yoktur. Çünkü enfâl âyeti, savaşla, at ve deve sürmek suretiyle alman ganimetin hükmü hakkındadır. O ganîmetten beşte biri alınır ve geri kalan ise, ganimeti hak edenler arasında bölüştürülür. Bu âyet ise, fey'in hükmü hakkındadır. Fey, kâfirlerden, savaş yapmadan alman maldır. Dolayısıyle bu ikisi arasında bir çelişki ve nesih yoktur. İslam hukukçuları, ganimet ile fey arasındaki farkı tesbit etmişler ve bu ikisinin hükmünün farklı olduğunu belirt-mişlerdir. Ganimet savaşla, fey ise sulh ile alınan maldır. Baksana, burada nasıl "fey" lafzı zikredilerek," Allah'ın, Peygamberine verdiği fey..." buyrulmuştur; Enfal'de ise, ganimet lafzı zikredilerek, "Bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şey..."[21][21] buyrulmuştur.[22][22] İbn Abbas âyette geçen dan maksadın Kureyza, Nadîr, Fedek ve Hayber Yahudileri olduğunu söyler.[23][23] O mallar, İçinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir mal olmasın, yani fakirlerin mala şiddetli ihtiyaçlarına rağmen, onların değil de, bu maldan sadece zenginlerin faydalanmaması ve tercih edilmemesi için böyle yaptık. Kurtubî şöyle der: Böyle yaptık ki, o fey'i fakir ve zayıflar değil de, zengin ve liderler aralarında bölüşmesin. Çünkü Câhiliyye halkı, ganimet ele geçirdiklerinde, lider, dörtte birini kendine alırdı. Sonra dilediğini seçip alırdı.[24][24] Tefsirciler şöyle der: Rasulullah (s.a.v) Nadîroğullarmm mallarını Muhacirlere taksim etti. O zaman Muhacirler fakir idi. Ensâr'a o maldan bir şey vermedi. Çünkü onlar zengin idiler. Bunun üzerine Ensâr'dan bazıları, "Bu fey'den bizim de payımız vardır"

---

[19][19] Kurtubî, 18/10
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/376-377.
[21][21] Enfal, 8/41
[22][22] Teshil, 4/108
[23][23] Hâzin, 4/60
[24][24] Kurtubî, 18/16

dediler. Dolayisıyle Yüce Allah şu âyeti indirdi: Peygamber size ne emrettiyse onu yapın, neyi yasakladıysa ondan da sakının. Bilesiniz ki o, her türlü iyi ve uygun olanı emreder. Her türlü kötü ve fesadı yasaklar. Tefsirciler şöyle der: Bu âyet her ne kadar fey' malları hakkında inmişse de, Peygamber (a.s.)'in emrettiği veya yasakladığı her türlü vâcib, veya mendûb, ya da müstehab yahut haram hakkında geneldir. Fey' ve diğer şeyler de bu hükme girer.[25][25] İbn Mes'ûd'un şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Allah döğme yapan ve yaptıran kadınlara, yüz yolan ve yolduranlara, güzellik için dişlerini seyrekleştirenlere ve Allah'ın yarattığı şekli değiştirenlere lanet etmiştir". Bu söz Esedoğullari kabilesinden Ümmü Ya'kub isimli bir kadının kulağına varmış. Ümmü Yakub Kur'ân'ı okurdu-. Hemen İbn Mes'ud'a gelerek: "Ne o, senden kulağıma gelen söz!? Sen, şöyle şöyle demişsin!" dedi ve duyduklarını ona anlattı. Bunun üzerine İbn Mes'ud: "Rasululah (s.a.v)'ın lanet ettiklerine ben nasıl lanet etmem?! Hem bu Allah'ın kitabında da vardır" diye cevap verdi. Kadın, "Yemin ederim ki, ben, Mushaf'ın 'iki kapağı arasındakileri okudum. Fakat böyle bir şey bulamadım" dedi. İbn Mes'ud: Gerçekten onu okuduysan mutlaka bulurdun. Yüce Allah'ın, "Size Rasul ne getirdiyse onu alın; sîzi neden nehyettiyse hemen vazgeçin" mealindeki âyetini okumadın mı?" dedi.[26][26] Emirlerine sarılmak ve yasaklarından kaçınmak suretiyle Rabbinizden korkun. Kuşkusuz onun, kendisine isyan eden ve emrine muhalefette bulunan kimse için azabı elem verici ve şiddetlidir. [27][27]

**8.** Bu âyet, daha önce geçen fey' hükmünün devamıdır. Sanki Yüce Allah şöyle buyuruyor: Fey ve ganimetler, Mekke kâfirlerinin yurtlarından göçe zorlamaları sonucu, Allah'ın rızasını ve lutfunu isteyerek yurtlarını ve mallarını terkeden o Muhacir fakirler içindir. Onlar Allah'ın emrini yüceltmek ve dinine yardım etmek maksadıyle hicret ediyorlar, İşte bu güzel sıfatları taşıyanlar, imanlarında samimi olanlardır. Katâde şöyle der: O Muhacirler, Allah ve Rasulü aşkına, yurtlarını ve mallarını, çoluk-çocuklarını ve vatanlarını bırakanlardır. Hattâ onlardan bazıları açlıktan karnına taş bağlıyordu ki onunla belini düz tutsun.[28][28] Bundan sonra Yüce Allah Ensâr'ı övdü, şeref ve faziletlerini anlatmak üzere şöyle buyurdu: [29][29]

**9.** Medine'ye yerleşip orayı yurt edinen ve Muhacirlerin bir çoğundan önce iman edenler yani Ensâr var ya, Onlar, Muhacir kardeşlerini sever ve mallarıyla onlara yardım ederler. Kurtubî şöyle der: Yani, Ensâr Muhacirlerden önce yurda yerleşen, samimi ve kesin bir şekilde iman edenlerdir. Tebevvü', yerleşmek ve karar kılmak demektir. Yüce Allah, bununla, Ensâr'm Muhacirlerden daha önce

---

[25][25] Tefsîr-i kebîr, 29/286

[26][26] Buhârî, Buyu', 25; Müslim, Libâs, 120. Alimler şöyle der: Veşm, insanın azasına iğne batırıp oyarak içine sürme doldurulmasıdır. Müstevşime, kendisine bu işin yapılmasını isteyendir. Namisa, yüzden kılları yolandır. Müîefellice ise, güzelleşmek için dişlerinin arasının açılmasına zorlanandır. Bütün bunlar yasak edilmiştir. Çünkü bunda, Allah'ın yarattığını değiştirme vardır.

[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/377-378.

[28][28] Kurtubî, 18/19

[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/378-379.

iman ettiğini kastetmiyor. Bilakis onların, Peygamberin kendilerine hicret etmeden önce iman ettiklerini kastediyor.[30][30] Hâzin şöyle der: Olay şudur: Ensâr Muhacirleri, kendi evlerine oturttular ve mallarına ortak ettiler.[31][31] Ensâr, kendilerine verilmeyip te Muhacirlere verilen ganimetten dolayı hiçbir kıskançlık, kin ve üzüntü duymuyorlardı. Tefsirciler der ki: Rasulullah (s.a.v) Nadîroğullarmm mallarım Muhacirler arasında bölüştürdü. Üç kişi dışında Ensâr'dan hiç kimseye bir şey vermedi. Ensâr, bu bölüştürmeden hoşnut oldu. Onlar son derece ihtiyaç ve yoksulluk içinde olsalar da, malın başkalarına verilmesini tercih ederler. Onların bu tercihi mala ihtiyaçları olmadıklarından değildir. Aksine ıbu tercihleri, mala ihtiyaçları olmasına rağmendir. İşte bu, başkasını kendisine son derece (îsâr) tercih etmektir, Allah kimi cimrilikten korur ve uzak tutarsa, o felah bulup kazanmış demektir. Şuhh, şiddetli hırs ve tamahkarlıkla birlikte cimrilik demektir. Şuhh, yaratılıştan nefiste bulunan bir huydur. Onun içindir ki, " nefsinin şuhhu" denilerek tamlama yapıldı. İbn Ömer şöyle der: Şuhh, kişinin, malım vermemesi değildir. O, kendisine ait olmayan bir şeye, kişinin tamah etmesidir.[32][32] Hadiste şöyle buyrulmuştur: Cimrilikten sakının. Çünkü o, sizden öncekileri yok etmiş, onları kan dökmeye ve ha-ramları helal saymaya itmiştir.[33][33]

**10.** Bunların arkasından gelenler ise, bunlar lütuf ve ihsana hak kazanan mü'minlerden üçüncü sınıftır. Yani, kıyamete kadar ihsan ile onların peşlerinden gidenlerdir. Şöyle diyerek onlar için dua ederler: Ey Rabbimiz! Bizi bağışla, bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi de. Ebussuud şöyle der: Öncekilerin üstünlüğünü itiraf etmek için, onları "önce iman edenler" diye niteleldiler. Çünkü onların katında din kardeşliği, soy kardeşliğinden daha şerefli ve kıymetlidir.[34][34] Kalplerimizde hiçbir mü'mine karşı kin ve kıskançlık yaratma. Ey Rabbimiz! Sen şefkatli ve merhametlisin. Dualarımızı kabul et. İbn Kesîr şöyle der: İmam Mâlik bu âyet-i kerîmeden ne güzel bir hüküm çıkarmıştır: Sahabeye söven Râfizî, mü'minlerin sıfatlarıyla nitelenmediği için, ganimet malından bir şey alamaz.[35][35] Şeyhzâde şöyle der: Yüce Allah açıkladı ki, Muhacir ve Ensârdan sonra gelenlerin, daha önce geçmiş olanları rahmet ve dua ile anmaları onların şanındandır. Kim bu şekilde davranmaz da aksine onları kötülükle anarsa, bu âyetler gereği, mü'min grupların dışında kalır. Şa'bî'nin şöyle dediği rivayet olunmuştur: Yahudiler ve hrisliyanların bir özellikleriyle Râfizîler'den üstün olduklarım iddia ettiler. Yahudilere soruldu ki: "Sizin dininizin en hayırlıları kimlerdir?" Onlar da, "Musa'nın Ashabı" diye cevap verdiler. Aynı soru hristiyanlara da soruldu. Onlar da, "İsa'nın Ashabı" dediler. Râfizîlere de, "sizin dininizin en kötüleri kimlerdir?" diye soruldu.

---

[30][30] Kurtubî, 18/20
[31][31] Hâzin, 4/62
[32][32] Sâvî Haşiyesi, 4/190
[33][33] Müslim, 3irr, 56; Ahmed b. Hanbel, Müsned 2/160, 191.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/379-380.
[34][34] Ebussuud, 5/152
[35][35] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/475

"Muhammed'in Ashabı" diye cevap verdiler. Râfizîlere, Peygamber (a.s.)'in Ashabı için bağışlanma talebinde bulunun diye emredildiği halde, onlar Sahabeye sövdüler. Kıyamete kadar onlara kılıç çekilmiştir.[36][36]
Allah'ım! Değerli Peygamberini sevmeyi bize nasip et. [37][37]

**11.** Münafıkların, Ehl-i Kitâbdan inkâr eden dostlarına, "Kğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız, mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız; sizin aleyhinizde kimseye asla uymayız. Eğer savaşa tutuşursanız, mutlaka yardım ederiz" dediklerini görmedin mi? Allah, onların yalancı olduklarına şahitlik eder.
**12.** Andolsun, eğer onlar çıkarılsalar, onlarla beraber çıkmazlar, savaşa tutuşmuş olsalar, onlara yardım etmezler, yardım etseler bile arkalarına dönüp kaçarlar, sonra kendilerine yardım da edilme/.
**13.** Onların kainlerinde sizin korkunuz, Allah'ın korkusundan fazladır. Bu, onların anlamayan bir topluluk olmalarından dolayıdır.
**14.** Onlar müstahkem şehirlerde veya duvarlar arkasında bulunmaksızın sizinle toplu halde savaşamaz-lar. Kendi aralarındaki savaşları ise çetindir. Sen onları derli toplu sanırsın, halbuki kalbleri darmadağınıktır. Bu, onların aklını kullanmayan bir topluluk olmalarından dolayıdır.
**15.** (Onların durumu) kendilerinden az önce geçmiş ve işlerinin cezasını tadmış olanların durumu gibidir. Onlara elem verici bir azap vardır.
**16.** Münafıkların durumu tıpkı şeytanın durumu gibidir. Çünkü şeytan insana, "İnkâr et" der. İnsan inkâr edince de: "Ben senden uzağım, çünkü ben Âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım" der.
**17.** Nihayet ikisinin de sonu, içinde ebedî kalacakları ateş olacaktır. İşte bu, zâlimlerin cezasıdır.
**18.** Ey îman edenler! Allah'tan korkun ve herkes yarına ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun, çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır.
**19.** Allah'ı unutan ve bu yüzden Allah'ın da onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. Onlar yoldan çıkan kimselerdir.
**20.** Cehennem ehliyle cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli kurtularak isteklerine erişenlerdir.
**21.** Eğer biz bu Kur'ân'ı bir dağa indirseydik, muhakkak ki onu, Allah korkusundan baş eğerek, parça parça olmuş görürdün. Bu misâlleri insanlara düşünsünler diye veriyoruz.
**22.** O, öyle bir Allah'tır ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Görülmeyeni ve görüleni bilendir. O, Rahman, Ra-hîm.
**23.** O, öyle bir Allah'tır ki, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur. O, mâlik ve sahiptir, münezzehtir, selâmet verendir, emniyete kavuşturandır, gözetip koruyandır, üstündür, istediğini zorla yaptıran, büyüklükte eşi olmayandır. Allah, müşriklerin ortak koştukları şeylerden münezzehtir.
**24.** O, yaratan, var eden, varlıklara şekil veren Allah'tır. En güzel isimler

---

[36][36] Beyzâvi Haşiyesi, 3/477
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/380.

O'nundur. Göklerde ve yerde olanlar O'nun şanını yüceltmektedirler. O, galip olan, herşeyi hikmeti uyarınca yapandır.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde samimi mü'm inlerin vasıflarını anlattıktan sonra ardından bu âyetlerde hilekâr münafıkların vasıflarını anlattı. Bunlar mü'minlere yardımı bırakıp yahudilerle dost olmuş ve müslümanlara karşı onlarla anlaşma yapmış münafıklardır. Daha sonra Yüce Allah cehennem ehli ile cennet ehli arasındaki büyük farkı durum ve âki-betlerinin aynı olmadığını anlattı. Yüce Allah'ın esmâ-i hüsnâ (güzel isim) ve sıfatlarından bazılarını anlatarak bu mübarek sûreyi sona erdirdi. [38][38]

## Kelimelerin İzahı

Şettâ, dağınık demektir, " birlikleri dağıldı" mânasınadır.
Hâşian, zelil ve boynu bükük halde demektir. Mütesaddian, çatlak manasınadır. "Bina çatladı" mânâsına denir.
Kuddûs, her türlü eksiklik ve kusurdan uzak demektir. Mü'min. mucizelerle peygamberlerini tasdik eden.
Müheymin, herşeyi gözetleyen.
Azîz; güçlü ve üstün olan.
Cebbar; büyük, güçlü, güç ve kudret sahibi.
Mütekebbir, son derece büyük ve yüce.
Bari; yoktan yaratan, vücûda getiren.
Musavvir; çeşitli şekilde yaratan. [39][39]

## Âyetlerin Tefsiri

**11.** Bu, Yüce Allah'ın, münafıkların durumlarının şaşılacak bir şey olduğunu Peygamberine (s.a.v.) bildirmesidir. Yani, Ey Muhammed! İçlerinde sakladıklarının aksini açıklayan o münafıkların durumuna şaşmıyor musun? O münafıklar Hz. Muhammed (a.s)'in peygamberliğini inkâr eden Kureyza ve Nadîroğul-lan yahudilerine şöyle derler: Eğer siz Medine'den çıkarılırsanız, kesinlikle biz de sizinle oradan çıkacağız. Biz, sizinle savaşma hususunda Muhammed'in emrine uymayız. Size yardımı bırakmamızı emreden hiç kimseyi de dinlemeyiz. İbn Cüzey şöyle der: Bu âyet, Abdullah b. Übey b. Selûl ve münafıklardan bir grup hakkında inmiştir. Bunlar Nadîroğulları'na adam gönderip şöyle dediler: Kalelerinizde kalıp kaçmayın. Durumunuz ne olursa olsun, biz sizin yanınızdayız.'[40][40] Münafıklar da, yahudiler gibi kâfir oldukları

---

[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/383.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/384.
[40][40] Teshil, 4/ı 10

için Yüce Allah onları, yahudilerin kardeşleri saydı. Eğer herhangi biri sizinle savaşırsa, düşmanınıza karşı mutlaka size yardım eder ve yanınızda oluruz. Münafıkların, sözlerinde ve onlara verdikleri sözde kesinlikle yalancı olduklarına Allah şahitlik eder.
Bundan sonra Yüce Allah münafıkların durumunu genişçe anlatarak şöyle buyurdu: [41][41]

**12.** Eğer yahudiler çıkarılırsa münafıklar onlarla birlikte çıkmazlar, Yahudilerle savaş yapılırsa, münafıklar ne onlara yardım eder, ne de onlarla birlikte savaşırlar. Kurtubî şöyle der: Bu âyette, gaybten haber vermesi suretiyle, Muhammed (s.a.v.)'-in peygamberliğinin doğruluğuna bir delil vardır. Çünkü, Kur'ân'm bildirdiği gibi yahudiler daha sonra Medîne'den çıkarıldı, fakat münafıklar onlarla beraber çıkmadılar. Yahudilerle savaş yapıldı, fakat onlara yardım etmediler.[42][42] Farz edelim ki, onlara yardıma geldiler ve onlarla savaştılar, bu durumda mutlaka yenilecekler ve sonra münafıkların yardımı onlara fayda sağlamayacaktı. Fahreddin Râzî şöyle der: Yüce Allah, yahudiler çıkarılırsa, münafıkların onlarla birlikte çıkmayacaklarını haber verdi ve böyle de oldu. Çünkü Nadîroğulları Medîne'den çıkarıldığında münafıklar onlarla birlikte çıkmadılar. Aynı şekilde onlarla savaş yapıldı, fakat münafıklar onlara yardım etmediler, Eğer onlara yardım etselerdi" cümlesi varsayım yoluyla söylenmiştir. Yani, varsayalım ki, onlara yardım etmek istediler, kesinlikle bu yardımı bırakmak zorunda kalacaklar ve mağlup olacaklardı.[43][43]

**13.** Ey müslüman topluluğu! Siz, münafıkların kalbine Allah'tan daha çok korku veriyorsunuz. Çünkü onlar, Allah'tan korktuklarından daha çok sizden korkuyorlar, Onların sizden bu korkulan, Allah'ın büyüklüğünü bilmemelerinden dolayıdır. Bilmediklerinden Allah'tan hakkıyle korkmuyorlar. Kurtubî şöyle der: Onlar Allah'ın büyüklüğünü ve ne kadar kudretli olduğunu anlamıyorlar.[44][44]
Bundan sonra Yüce Allah yahudi ve münafıkların aşırı telaştan dolayı korkak olduklarını ve müslümanlarla s av aş amıyac aklarını, ancak kalelerinde korunmuş olduklarında savaşabileceklerini haber verdi: [45][45]

**14.** Onlar toplu olarak sizinle savaşamazlar, ancak surlar ve hendeklerle korunmuş şehirlerde olduklarında veya siper edinecekleri duvarların arkasında olduklarında savaşabilirler. Çünkü onlar aşırı derecede korkak ve telaşlıdırlar, Kendi aralarında birbirlerine düşmanlıkları ise pek çetindir. Görünüşte onları, bir iş ve görüşte toplanmış, dostluk ve birlik içinde sanırsın. Oysa ki onlar son derece ihtilaf içindedirler. Çünkü görüşleri farklı, kalpleri de ayrı ayrıdır. Katâde şöyle der: Bâtıl ehli, hak ehline karşı düşmanlıkta birleştikleri halde, görüşleri

---

[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/384.
[42][42] Kurtubî, 18/34
[43][43] Tefsîr-i kebîr, 29/289
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/384-385.
[44][44] Kurtubî, 18/35
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/385.

farklı, arzuları değişik, şe-hâdetleri de farklıdır.[46][46] Bu ayrılık ve dağınıklık, Allah'ın emrini düşünebilecekleri bir akılları olmadığı içindir. Ebû Hayyân şöyle der: Bu ayrılık ve dağınıklığı gerektiren şey, akıllarının olmayışıdır. Onlar herhangi bir durumda ittifak edemeyen hayvanlar gibidir.[47][47]

**15.** Sürgün olma ve zillete düşme olayında Na-dîroğulîarınm durumu, Bedir Savaşında yenilip esir düşen Mekke kâfirlerinin durumu gibidir. Beyzâvî şöyle der: Yahudilerin durumu Bedir kâfirlerinin veya yakın geçmişte helak olan eski milletlerin durumuna benzer.[48][48] Onlar, dünyada işledikleri suçun kötü akıbetini tattılar. Onlar için âhirette de, elem verici, şiddetli azap vardır.[49][49]

**16.** Münafıkların yahudileri savaşa teşvik hususundaki durumları, insanı inkâra teşvik edip sonra da onu yalnız bırakıp yardım etmeyen şeytanın durumuna benzer. dil İnsan inkâr edip küfre girince şeytan ondan uzaklaşır ve: "Allah'ı inkâr ettiğim takdirde, onun azabı ve intikamından korkarım" der. İbn Cüzey şöyle der: Bu bir meseldir. Yüce Allah, Nadîroğulları yahudileri-ni aldatıp sonra onları yardımsız bırakan münafıklar için, insanoğlunu aldatıp sonra ondan uzaklaşan şeytanı misal verdi. Burada şeytan ve insandan maksat, bunların cinsidir.[50][50] Şeytanın "Ben Allah'tan korkarım demesi" onun yalanı ve riyasıdır. Çünkü Allah'tan korksaydı, emrine uyar ve isyan etmezdi.[51][51]

**17.** Münafıklar İle ya-hudilerin sonu, şeytan ile ona aldanan insanın sonuna benzer. Çünkü bunlar ebedî cehennemlik olmuşlardır. İşte, zâlim, kâfir, Allah'ın haramlarını ve dini ihlal eden herkesin cezası budur.
Yüce Allah, önceki âyetlerde münafık ve yahudilerden herbirinin sıfatlarını anlatıp onlar için darb-ı meseller getirdikten sonra, mü'minleri yukarda anlatılanlar gibi olmaktan sakındırmak için onlara güzel bir şekilde öğüt vermek üzere şöyle buyurdu:[52][52]

**18.** Ey İnananlar! Allah'tan korkun ve emirlerine sarılmak, nehiylerinden kaçınmak suretiyle azabından sakının. Herkes, kıyamet günü için hazırladığı iyi amellerine baksın. İbn Kesîr şöyle der: Dönüp Rabbinize arz olunacağınız gün için, iyi amellerden kendinize biriktirdiğinize bakın.[53][53] Kıyamet gününün gelmesi yakın olduğu için, ona "yarın" mânâsına gelen ismi verildi: "Kıyamet saatinin durumu, göz açıp kapama gibidir veya daha yakındır"[54][54] Kelimesinin

---

[46][46] Hâzin, 4/66
[47][47] Bahr, 8/249
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/385-386.
[48][48] Beyzâvî, 3/478
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/386.
[50][50] Teshil, 4/110
[51][51] Teshîl, 4/110endlle"ne 7ardım va'deden nıünâfıklara aldanan bu yahudilerin dununu şeytanın durumuna benzer. Çünkü o kafirliği insana güzel gösterdi sonra da nn dan uzaklaştı ve: "Ben, Âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarfm" dedi. (Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/476
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/386.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/386.
[53][53] İbn Kesîr, 3/477
[54][54] Nahl sûresi, 16/77

nekre getirilmesi, onun büyüklüğünü ve korkunçluğunu ifade etmek içindir.[55][55] Allah'tan korkun. Yüce Allah emrini pekiştirmek ve öncekilere ve sonrakilere yapmış olduğu emrin yani takvanın derecesini açıklamak için bu âyeti tekraladı: Sizden Önce kendilerine kitap verilenlere ve size, "Allah'tan korkun" diye emrettik"[56][56] Kuşkusuz Allah amellerinizden haberdardır. Size onların karşılığını verecektir. [57][57]

**19.** Ey Mü'minler topluluğu! Allah'ı anmayı O'nun gözetiminde olduğunu ve O'na itaat etmeyi terkeden-ler gibi olmayın. Onlar böyle yapınca Allah da onlara haklarını ve onlara elverişli bir şekilde bakmayı unutturdu. Ebû Hayyân şöyle der: Bu, günaha başka bir günah ile ceza verme kabil indendir. Çünkü onlar Allah'a ibadeti ve emirlerine sarılmayı terkettîler. Dolayısıyla payları unutturulmak suretiyle onlara ceza verildi.[58][58] Neticede yarın için kendilerine fayda sağlayacak herhangi bir iyilik sunmadılar. işte onlar Allah'a itaat etmekten çıkan günahkârların ta kendileridir. [59][59]

**20.** Kıyamet gününde bahtiyarlarla bedbahtlar yani cehennemliklerle cennetlikler rütbe ve fazilette eşit değildir. Cennetlikler, nimet yurdunda ebedî mutluluğu kazananlardır. İşte bu büyük bir kazançtır. Bundan sonra Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'in korkutucu özelliğini ve sağlam bir şekilde oturmuş sağır dağlara etkisini anlatmak üzere şöyle buyurdu: [60][60]

**21.** İnsanlarda yarattığımız gibi, dağda da akıl ve temyiz gücü yaratsak, vaad ve tehdidi ile bu Kur'ân'ı ona indirseydik, mutlaka Allah korkusu ve dehşetinden boyun eğer ve çatlardı. Bu, Kur'ân'm kadrinin yüceliğini ve etkisinin gücünü tas-virdir. Aynı zamanda, bu Kur'ân'la bir dağa hitap edilseydi, insanın sertliğine ve şiddetine rağmen dağın, Allah korkusundan çatlayıp zelil olduğunu göreceğini anlatmaktadır. Bundan maksat, insanı kınamaktır. Çünkü insan, Kur'ân okunduğunda boyun eğmez, aksine onda bulunan enteresan ve büyük şeylerden yüz çevirir. Bu âyet Kur'ân'm büyüklüğünü, insanın durumunun da alçaklığını açıklamaktadır.[61][61] Ebû Hayyân şöyle der: Bundan maksat, kalbinin katılığı ve bu Kur'ân'dan etkilenmemesi sebebiyle insanı kınamaktır. Eğer bu Kur'ân, bir dağa indirilseydi, dağ boyun eğer ve çatlardı. Dağ, sertliğine ve büyüklüğüne rağmen ona boyun eğip çatlıyorsa, insanoğlunun bunu yapması daha uygundur. Fakat insanoğlu, zayıflığı ve değersizliğine rağmen etkilenmiyor.[62][62] Biz bu misalleri, Allah'ın birliğini ve kudretini düşünüp iman etsinler diye insanlara uzun uzun açıklıyoruz.
Yüce Allah, Kur'ân'ın yüceliğini ve büyüklüğünü anlattıktan sonra ardından,

---

[55][55] Ebussuud, 5/154
[56][56] Nisa sûresi, 4/131
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/386-387.
[58][58] el-Bahru'1-muhît, 8/251
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/387.
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/387.
[61][61] Beyzâvî Haşiyesi, 3/479
[62][62] Bahr, S/251

Allah'ın yüceliğini açıklamaya başladı: [63][63]

**22.** Şanı yüce olan O Allah, gerçek ilahtır. Ondan başka hiçbir ilah ve rab yoktur. Gizliyi de açığı da bilendir. Kulların göremediği ve görüp bildikleri şeyleri O bilir. O Yüce Allah, dünyada da âhirette de geniş rahmet sahibidir. [64][64]

**23.** Yüce Allah, tevhîd işine çok önem verdiği için lafzı tekrarladı. Yani, O'ndan başka hiçbir ilah ve rab yoktur.
O, bütün mahlûkâtm sahibidir. Emirler ve yasaklar koyarak, vücuda getirip yok ederek kullan üzerinde tasarrufta bulunandır.
Çirkin şeylerden ve sonradan olanların sıfatlarından uzaktır. ibn Cüzey şöyle der: Kuddûs, takdisten türemiştir. Takdis ise, mahlukatın sıfatlarından ve hertürlü eksiklik ve ayıptan uzak olmaktır. Bu vezin gibi mübalağa ifade eden kiplerdendir.[65][65] Hadiste, meleklerin teşbih ederken şöyle dedikleri bildirilmiştir: "O, noksan sıfatlardan çok uzaktır, mukaddestir, meleklerin ve ruh'un Rabbidir"[66][66]
O, mahlûkâtm, cezasından selâmet bulduğu ve zulmünden emîn olduğu kimsedir: "Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez"[67][67] Beyzâvî şöyle der: Yani, her türlü eksiklik ve âfetten selâmette olandır. Bu kelime mastardır, mübalağa ifade etmesi için sıfat olarak kullanılmıştır.[68][68]
Peygamberlerin eliyle mucizeler göstermek suretiyle onları tasdik edendir.
Herşeyi gözetleyip koruyandır. İbn Abbas şöyle der: Kullarını amelleri ile birlikte görüp kendisine hiçbir şey gizli kalmayandır.[69][69]
Güçlü, kuvvetli, mağlup edilemeyen ve kendisine zillet gelmeyendir.
Kudretli, âlicenâb, kendisinden aşağıda olanların boyun eğdiği kimsedir. İbn Abbas şöyle der: O, birşey istediğinde yapan yüce varlıktır. Allah'ın cebbar olmasından maksat, azametidir.[70][70]
Gerçekten büyüklüğe layık olandır. Büyüklük Ondan başkasına layık olmaz. Kudsî hadiste şöyle buyrulmuştur:' "Azamet Benim izarım, kibriyâ da ridâmdır. Kim bu iki sıfatta Benimle boy ölçüşmeye kalkışırsa hiç aldırmadan belini kırarım"[71][71] Fahreddin Râzî şöyle der: Bil ki, insanları nitelerken kullanılan "mütekebbir" kelimesi, yerme sıfatıdır. Çünkü mütekebbir, kendinden kibir ortaya koyandır. Mahlûkât hakkında bu bir noksanlıktır. Çünkü onun ne büyüklüğü vardır, ne de yüceliği, Aksine zillet ve meskenetten başka bir şeyi yoktur. Üstünlük gösterince yalancı durumuna düşer. Bu ise, insanlar hakkında yerilen bir şeydir. Yüce Allah'a gelince, O, her türlü yücelik ve büyüklük

---

[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/387-388.
[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/388.
[65][65] Teshil, 4/111
[66][66] Müslim, Salât, 223; Ebû Dâvûd, Salât, 147
[67][67] Kehf sûresi, 18/49
[68][68] Hâzin, 4/72
[69][69] Kurtubî, 18/47
[70][70] Hâzin, 4/72
[71][71] Kurtubî, 18/47; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/376, 414; Ebû Davûd, Libâs, 25.

O'nundur. O büyüklük gösterince, kendi azameti ve yüceliğini tanıma yolunu kullara göstermiş olur. Bu sıfat, Yüce Allah hakkında son derece övme sıfatıdır.[72][72] Bunun içindir ki Yüce Allah âyetin sonunda şöyle buyurdu:
Azamet ve yüceliği içersinde Allah, müşriklerin kendisine koştukları ortaklar ve benzerlerden münezzeh ve mukaddestir. [73][73]

**24.** Yüce Allah herşeyi yaratan, yoktan vücuda getiren ve yaratarak ortaya koyandır.
Dilediği gibi şekil verendir: "Rahimlerde sizi dilediği gibi şekillendiren O'dur'[74][74] Hâzin şöyle der: Yani, mahlûkâta istediği şekilde suret verendir.[75][75]
Güzel mânâları gösteren yüce isimler de O'nundur. Kâinattaki herşey, hal veya söz diliyle, Yüce Allah'ı acizlik ve noksanlık sıfatlarından tenzih eder. Sâvî şöyle der: Yüce Allah, tesbih'in en yüce gaye olduğuna, başlangıç ve sonun o olduğuna ve Allah'ı tanımaktan gayenin, O'nun azametinin, akılların düşünebildiği şeylerden uzak tutmak olduğuna işaret etmek için, başladığı gibi sûreyi yine teşbihle bitirdi.[76][76]
O, mülkünde güçlü, yaptığı ve yarattığında hikmet sahibidir. [77][77]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Siz onlann çıkacaklarını sanmamıştmız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacaklarını sanmışlardı" âyetinde tıbâk-ı selb vardır.
**2.** "Peygamber size ne verdi ise onu alın" âyeti ile " Size neyi yasakladıysa ondan vaz geçin" âyeti arasında latif mukabele vardır.
**3.** "Onlar sâdıkların ta kendileridir" âyetinde, hasr ifade etmesi için, mübteda ile haber arasına zamir konulmuştur.
**4.** "Medine'yi ve imanı yurt edindiler" âyetinde latif istiare vardır. Yüce Allah, onların ruhlarına yerleşmiş olan imanı, insanın evi ve karargâhına benzetti. İnsan oraya iner, yerleşir, neticede orası onun evi olur. Bu latif istiaredendir.
**5.** "Münafıklık edenleri görmedin mi?" âyetindeki sorudan maksat inkâr ve hayrete düşürmektir.
**6.** "Onları derli toplu sanırsın. Oysa ki kalpleri darmadağınıktır" âyetindeki ile kelimeleri arasında tıbâk vardır.
**7.** Onun durumu, şeytanın durumuna benzer. Yani şeytan insana, "inkâr et" demişti... âyetinde teşbîh-i temsilî vardır. Çünkü veclı-i şebeh birkaç şeyden çıkarılmıştır.
**8.** "Her nefis, yarın için ne takdim ettiğine baksın" âyetinde latif bir kinaye

---

[72][72] Tefsîr-i kebîr, 29/294
[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/388-389.
[74][74] Âl-i İmran sûresi, 3/6
[75][75] Hâzin, 4/73
[76][76] Sâvî Haşiyesi, 4/194
[77][77] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/389.

vardır. Yüce Allah, yakınlığından dolayı kıyameti, kinaye olarak " yarın" kelimesi ile ifade etti.
**9.** kelimeleri., arasında tibak vardır. [78][78]

**Bir Nükte**

Buhârî ve Müslim, Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir. Bir adam Rasulullah (s.a.v)'a gelerek dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü! Ben çok aç ve fakir düştüm. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v) hanımlarından birine, yanında bir şey olup olmadığını sormak üzere adam gönderdi. Hanımı: "Seni hak ile gönderene yemin olsun ki, yanımda sudan başka bir şey yoktur. Sonra diğer hanımına adam gönderdi. O da aynı şeyi söyledi. Bütün hanımları aynı şeyi söylediler. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v):"Bu adamı kim bu gece misafir ederse Allah ona merhamet etsin" buyurdu. Ensâr'dan Ebû Talha isimli bir şahıs kalkıp, "Ben, ey Allah'ın Rasulü!" dedi ve adanıı evine götürdü. Hanımına dedi ki: "Bu, Rasulullah (s.a.v)'m misafiridir. Hiçbir şeyi bundan esirgeme ve ikram et" Kadın: "Bende, çocukların yiyeceğinden başka bir şey yok" dedi. Adam: "Onları bir şeyle avut ve uyut. Misafirimiz içeri girdiğinde, bizim yemek yediğimizi ona göster. Sonra lambayı düzeltmek için kalk ve söndür" dedi. Kadın bunları yaptı. Oturdular, misafir yedi, onlar geceyi aç geçirdiler. Sabah olunca adam Rasulullah'a (s.a.v) gitti, Rasulullah (s.a.v) ona bakınca gülümsedi. Sonra, "Bu gece misafirinize yaptığınızı Allah çok beğendi" dedi ve Yüce Allah, "Kendileri zaruret içerisinde bulunsalar bile, onları kendilerine tercih ederler" mealin deki âyeti indirdi.[79][79]
Yüce Allah'ın yardımıyle "Haşr Sûresi"nin tefsiri bitti. [80][80]

---

[78][78] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/390.
[79][79] Buhârî, Tegsiru'l-Kur'ân, 59/6.
[80][80] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/390-391.

# MUMTAHİNE SURESİ

Medine'de inmiştir. 13 âyettir.

## Takdim

Bu mübarek sûre, Medine'de inen ve fıkhî hükümlere ağırlık veren sûrelerdendir. Sûrenin ana konusu "Allah için sevme ve Allah için nefret etme" fikri etrafında döner. Bu mesele, iman kulplarının en sağlam olanıdır. Sûrenin baş tarafı Hâtib b. Ebî Beltea'yi kınamak için inmiştir. Hâtib, Peygamber (a.s)'in Mekkelilerle savaş için hazırlanmış olduğunu haber vermek gayesiyle onlara bir mektup yazmıştı. Bu sûrede Yüce Allah, Allah düşmanlarına dost olmanın hükmünü de açıklamış ve Hz. İbrahim (a.s.) ve mü'minlerin müşriklerden uzak oldukları hususunda misaller getirmiştir. Ayrıca müslümanlara karşı s av aşmayanların hükmü ile hicret eden mü'min kadınların hükmünü ve bu kadınların imtihan edilmelerinin zaruretini ve diğer dînî hükümleri açıklamıştır.
Bu mübarek sûre, mü'minlere eziyet edip onları hicrete ve yurtlarım bırakmaya zorlayan Allah düşmanları ile dost olmaktan sakındırarak başlar: "Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin,.."
Sonra bu sûre bu dünya hayatındaki akrabalık, soy ve dostluğun, kıyamet günü insana hiçbir fayda vermeyeceğini açıklar. Zira orada insana iman ve iyi amelden başka hiçbir şeyin faydası olmaz: "Kıyamet günü size ne yakınlarınız, ne de çocuklarınız fayda verir..."
Daha sonra sûre, İbrahim (a.s.)'in ve ona uyanların, iman edip müşrik olan kavimlerinden uzaklaştıklarım misal verdi ki, bu, peygamberlerin babası İbrahim (a.s)'in peşinden giden her mü'mini harekete geçirici bir unsur olsun: "İbrahim'de ve onunla beraber olanlarda, sizin için gerçekten güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerine demişlerdi ki, "Biz sizden, ve Allah'ı bırakıp ta taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah'a inamncaya kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve kin belirmiştir..."
Yine bu sûre, mü'minlere düşman olmayıp onlarla s av aşmayanların hükmünden bahseder: "Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurt-larınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve âdil davranmanızı yasaklamaz..."
Aynı zamanda sûre mü'minlere eziyet edip onlarla savaşanların hükmünden de bahseder: "Allah, yalnız sizinle din uğrunda savaşanlarla dost olmanızı yasaklar..."
Yine bu sûre, mü'min kadınların hicret ettikleri zaman imtihan edilmelerinin, iman ettikleri belli olunca kâfirlere geri verilmelerinin gerekli olduğunu ve kâfirin nikâh akdinin geçerli olmadığını açıklar. Daha sonra da, kadınların Rasulullah (s.a.v)'a bîat etmelerinin hükmünü ve bu bîatm şartlarını beyan eder: "Ey iman edenler! Mü'min kadınlar hicret ederek size geldiği zaman onları imtihan edin...", "Ey peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak... üzere sana bîat etmeye geldikleri zaman bîatlarım kabul et.

Bu mübarek sûre, mü'minleri, kâfir Allah düşmanları ile dost olmaktan sakındırarak sona erer: Ey iman edenler! Üzerlerine Allah'ın gazap ettiği bir kavmi dost edinmeyin. Zira onlar, kâfirlerin, kabirdek il erden ümit kestikleri gibi, âhiretten ümit kesmişlerdir... İşte böylece sûrenin başı ile sonu birbirine uysun diye, sûre, başladığı gibi, Allah'ın düşmanları ile dost olmaktan sakındırarak sona erer. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm

**1.** Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin. Onlar size gelen gerçeği inkâr etmişken, onlara sevgi gösteriyorsunuz. Halbuki onlar Rabbiniz olan Allah'a inandığınızdan dolayı, Peygamber'i ve sizi yurdunuzdan çıkarıyorlar. Eğer siz Benim yolumda cihat etmek ve rızâmı kazanmak için çıkmışsanız, onları dost edinmeyin. Dostluk sebebiyle onlara bazı gizli şeyler ulaştırıyorsunuz. Oysa Ben sizin gizlediğinizi de açığa vurduğunuzu da bilirim. Sizden kim bunu yaparsa doğru yoldan sapmış olur.

**2.** Şayet onlar sizi ele geçirirlerse, size düşman kesilecekler, size ellerini ve dillerini kötülükle uzatacaklardır. Zâten inkâr edivermenizi istemektedirler.

**3.** Kıyamet günü yakınlarınız ve çocuklarınız size fayda vermezler. Çünkü Allah aranızı ayırır. Allah, yaptıklarınızı görendir.

**4.** İbrahim'de ve onunla beraber olanlarda, sizin için gerçekten güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerine demişlerdi ki, "Biz sizden ve sizin Allah'tan başka taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar, sizinle bizim aramızda devamlı bir düşmanlık ve öflse belirmiştir.1' Yalnız ibrahim'in babasına, "Andoisun ki senin için mağfiret dileyeceğim. Fakat Allah'tan sana gelecek herhangi bir şeyi önlemeye gücüm yetmez" demesi hâriç. "Rabbimiz! dediler, ancak Sana dayandık, Sana yöneldik, dönüş de ancak Sanadır."

**5.** "Rabbimiz! Bizi, inkâr edenler ifin bir fitne kılma, bizi bağışla! Ey Rabbimiz! Yegâne galip ve hikmet sahibi, ancak Sensin."

**6.** Andoisun, onlarda sizin için, Allah'ı ve âhiret gününü arzu edenler için güzel bir örnek vardır. Kim yüzçevirirse bilsin ki, Allah, zengindir, hamde lâyık olandır.

**7.** Olur ki Allah sizinle, düşmanlarınız arasında yakında bir dostluk meydana getirir. Allah gücü yetendir. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

**8.** Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sızı yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever.

**9.** Allah, yalnız sizinle din uğrunda savaşanları, sizi yurtlarınızdan çıkaranları ve çıkarılmanız için yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar. Kim onlarla dost olursa işte zâlimler onlardır.

**10.** Ey îman edenler! Mü'min kadınlar hicret ederek size geldiği zaman, onları,

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/395-396.

imtihan edin. Allah onların îmanlarını daha iyi bilir. Eğer siz de onların inanmış kadınlar olduklarını öğrenirseniz onları kâfirlere geri göndermeyin. Bunlar onlara helâl değildir. Onlar da bunlara helâl olmazlar. Onların (kocalarının) sarfet-tiklerini (mehirleri) geri verin. Mehirlerini kendilerine verdiğiniz zaman onlarla evlenmenizde size bir günah yoktur. Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın, sar-fettiğinizi isteyin. Onlar da sarfettiklerini istesinler. Allah'ın hükmü budur. Aranızda O hükmeder. Allah bilendir, hikmet sahibidir.
**11.** Eğer eşlerinizden biri, sizden kâfirlere kaçar da siz de savaşta galip durumda olursanız, eşleri gitmiş olanlara ganimetten, harcadıkları kadar verin. İnandığınız Allah'a karşı gelmekten sakının,
**12.** Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi işi işlemekte sana karşı gelmemek hususunda sana bîat etmeye geldikleri zaman, bîatlarmı kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.
**13.** Ey îman edenler, kendilerine Allah'ın gazab ettiği bir kavmi dost edinmeyin. Zira onlar kabirlerde-kiler (in dirilmesin) den kâfirlerin ümit kestikleri gibi âhiretten ümit kesmişlerdir.

## Kelimelerin İzahı

Evliya, dost ve yardımcı mânâsına gelen kelimesinin çoğulu olup dostlar ve arkadaşlar demektir.
Size üstünlük sağlarlar ve güçlü olurlar. Aslında, bir şeyi kavrama ve yapma hususunda beceri demektir. Arapların becerikli kişi için kullandıkları sözünde geçen kelimesi bu köktendir. Daha sonra bu kelime, mutlak olarak zafer ve kavrama mânâlarında kullanılmıştır.[2][2]
Üsve, kendisine uyulan önder demektir.
Erhâm, aslında, kadının rahmi mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Daha sonra yakınlık mânâsında kullanılmış, neticede akrabalık için hakiki mânâsında kullanılır hale gelmiştir. Yardım ettiler demektir.
kelimesinin çoğuludur. İsmet ise, insanın tutunduğu ip veya düğümdür. Burada maksat, nikâh akdidir.
Kevâfir, Allah'a inanmayan kadın mânâsına gelen kelimesinin çoğulu olup "kâfir kadınlar" demektir. [3][3]

## Nüzul Sebebi

Rasulullah (s.a.v) Mekke'nin fethi için hazırlık yapınca, Hâtib b. Ebı Beltea bunu haber vermek üzere Mekkelilere bir mektup yazdı ve onlara dedi ki: Rasulullah (s.a.v) sizinle savaşmak istiyor. Tedbirinizi alın. Sonra Hâtib bu

---

[2][2] AIûsî, 28/68
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/400-401.

mektubu Mekke'ye giden bir kadınla gönderdi. Bunun üzerine, bu olayı Rasulullah (s.a.v)'a bildirmek üzere vahy geldi. Rasulullah (s.a.v) Ali, Zübeyr ve Mikdat'ı (r. anhum) göndererek şöyle dedi: "Ravda-i Hâh'a[4][4] varıncaya kadar yürüyün. Orada yanında bir mektup bulunan yolcu bir kadın vardır. Mektubu ondan alıp bana getirin" Sahâbî diyor ki; "Biz de yola çıkıp Ravda'ya geldik. Bir de ne görelim, yolcu kadınla karşı karşıyayız. Ona "Mektubu çıkar" dedik. Kadın, "Bende hiçbir mektup yok" dedi. Ona dedik ki: "Ya mektubu çıkarırsın, ya da elbisem atarız." Bunun üzerine kadın mektubu, saç örgülerinin arasından çıkardı. Mektubu Hz. Peygamber (a.s.)'e getirdik. Bir de baktık ki mektup, Hâtib b. Ebî Beltea'dan, Mekke'deki müşriklerden bir kısım insanlara, Rasulullah (s.a)'m bazı işlerini haber vermek üzere yazılmış. Rasulullah (s.a): "Hâtib! Bu nedir? "diye sordu. Hâtib, "Ey Allah'ın Rasulü! Benim hakkımda hüküm vermede acele davranma. Kuşkusuz ben, Kureyş'ten olmadığım halde, onlar içerisinde yakınları olan. bir kişiyim. Senin yanında bulunan Muhacirlerin ise, onlarla yakınlıkları vardır. O sayede Mekke'deki aile fertlerini ve mallarını koruyorlar. Benim onlarla soy bağım olmadığı için, istedim ki bir elim olsun da, bu sayede Mekkeliler akrabalarımı korusunlar. Ben bunu kâfirliğimden dolayı veya dinimden döndüğüm için yapmadım," dedi. Ömer (r.a.), "Bırak beni, bu münafığın boynunu vurayım" dedi. Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: "O, Bedir savaşma katılmıştı. Ne biliyorsun, belki de, Allah Bedir'e katılanların durumlarından haberdar olarak şöyle buyurmuştur: "Dilediğinizi yapın. Kuşkusuz ben sizi bağışladım". Bunun üzerine Allah, "Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin..." mealindeki âyeti indirdi.[5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Ey mü'minler topluluğu! Ey, Allah ve RasûTüne inanan sizler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olan kâfirleri dost ve arkadaş edinmeyin. Çünkü imanın alâmetlerinden biri de, Allah düşmanlarına karşı dostluk ve sevgi göstermek değil, onlardan nefret etmektir. İbn Cüzey şöyle der: Bu âyet Hâtib'i (r.a.) kınamak ve her hangi bir kimseyi onun gibi davranmaktan engellemek için inmiştir. Bununla beraber bu âyette Hâtib (r.a.) şereflendirilin iştir. Çünkü Yüce Allah, "Ey mü'minler!" buyurarak mü'min olduğuna dâir şahitlik etmiştir.[6][6] Onlar size karşı en çetin düşmanlığı yaptıkları halde onlara sevgi ve muhabbet gösteriyor ve dost oluyorsunuz. Kurtubî şöyle der: Yani, müslümanlann sırlarını onlara bildiriyor ve tavsiyede bulunuyorsunuz.[7][7] Oysa ki onlar dininizi ve Allah'ın size apaçık hak olarak indirdiği Kur'ân'mızı inkâr ediyorlar. Mekke'den mü'minleri çıkardıkları gibi, zulüm ve düşmanlıkla Muhammed (a.s.)'i de

---

[4][4] Ravda-i Hâh, Medine'ye yakın mesafede bir yerdir.
[5][5] Buhârî, Tefsir, 60/1 Bkz, Rûhu'l-meânî, 28/65; Rurtubî, 18/50
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/401-402.
[6][6] Teshtl, 4/112
[7][7] Kurtubî, 18/52

çıkarıyorlar. Ebû Hayyân şöyle der: Yüce Allah âyette, Peygamberini (a.s.) şereflendirmek için ve bir de o, mü'minler için bir asıl olduğundan dolayı önce onu zikretti.[8][8] Mü'minleri çıkarmalarının mânâsı şudur: Yani, mü'minlere baskı yaptılar, eziyet ettiler. Neticede mü'minler Medine'ye göç etmek üzere Mekke'den çıktılar. Bunu, bir ve tek olan Allah'a inandığınız için yaptılar. Nitekim Yüce Allah, meâlen, "Onlardan ancak Azız ve Hamîd olan Allah'a iman ettikleri için intikam aldılar"[9][9] buyurmuştur. Bu, cevabı zikredilmeyen bir şart cümlesidir. Yani, eğer siz Allah'ın rızasını talep etmek maksadıyla O'nun yolunda cihâd etmek için çıkmışsanız, benim de sizin de düşmanınız olan kimseleri dostlar edinmeyin. Âlûsî şöyle der: Şartın cevabı zikredilmemiş olup önceki kısım buna işaret etmektedir. Sanki, "Eğer dostlarım iseniz, düşmanlarımı dost edinmeyin" denilmiştir.[10][10] Dostluk sebebiyle onlara bazı gizli şeyler ulaştırıyorsunuz. Oysa ben, sizin gizli yaptıklarınızı da, açıktan yaptıklarınızı da bilirim. Sizin hallerinizden hiçbir şey bana gizli kalmaz. Bundan maksat azarlama ve Sitemdir. Kim Allah düşmanları ile dost olur ve Rasûl'ün sırlarını ifşa ederse, hak ve doğru yoldan sapmış olur.
Bundan sonra Yüce Allah, müslümanlara karşı kâfirlerin kalplerinde bulunan şiddetli düşmanlığı onlara haber vermek üzere şöyle buyurdu: [11][11]

**2.** Eğer onlar sizi ele geçirip üstünlük sağlarlarsa, kalplerinde size karşı olan o şiddetli düşmanlığı açığa vururlar. Vurmak ve öldürmek suretiyle size ellerini, sövmek suretiyle de dillerini uzatırlar, Ve kendileri gibi olmanız için inkâr etmenizi isterlerdi. Zemahşerî şöyle der: Yüce Allah burada, şartın cevabını geniş zaman kipiyle zikrettikten sonra geçmiş zaman kipini kullanarak, " İnkâr etmenizi istediler" buyurdu. Çünkü onlar, herşeyden önce, mü'minlerin inkâr etmesini istediler.[12][12] Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Sizin de kendileri gibi inkâr etmenizi istediler ki, onlarla eşit olasınız"[13][13]

**3.** Akrabalıklarınız ve kendileri için kâfirlerle dostluk kurduğunuz çocuklarınız kıyamet günü size hiçbir fayda sağlamayacak, asla bir fayda veremeyecek ve sizden hiçbir zararı savamayacak-lar. Sâvî şöyle der : Bu, Hâtib b. Ebî Beltea'nm görüşünün hatalı olduğunu göstermektedir. Sanki Yüce Allah şöyle buyuruyor: akrabalarınız ve Mekke'deki çocuklarınız, sizi, Allah'ın Rasûlü (s.a.v)'ne ve mü'minlere hi-yanet etmeye, onlarla ilgili haberleri nakletmeye ve düşmanları ile dost olmaya sevketmesin. Çünkü akrabalıkların ve kendileri için Allah'a isyan ettiğiniz çocukların size hiçbir faydası olmaz.[14][14] O zor günde Allah, mü'minlerle kâfirler arasında hükmünü verecek, mü'minleri Naîm cennetlerine, kâfirleri ise cehennemin alt tabakalarına sokacaktır. Allah, bütün yaptıklarınızı

---

[8][8] Bahr, 8/253
[9][9] Burûc sûresi, 85/8
[10][10] Âlûsi, 28/67
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/402-403.
[12][12] Keşşaf, 4/295
[13][13] Nisa sûresi, 4/89
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/403.
[14][14] Sâvî Haşiyesi, 4/195

görmektedir. Neticede size, yaptıklarınızın karşılığını verecektir. [15][15]

**4.** Ey mü'minler topluluğu! ibrahim'de ve onunla beraber olan mü'minlerde, sizin için gerçekten güzel bir örnek vardır. Onlar kâfirlere demişlerdi ki: Biz sizden ve Allah'tan başka taptığınız putlardan uzağız. Sizi ve yürüdüğünüz yolu tanımıyoruz. » Siz bu hal üzere devam ettiğiniz sürece yani Allah'ı birleyip sadece O'na ibadet etmedikçe ve işlemekte olduğunuz şirki ve putlara ibadeti terketmedikçe, sonsuza kadar sizinle bizim aramızda düşmanlık ve kin belirmiştir. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah mü'minlere, müşriklere düşman olma ve onlardan uzaklaşma hususunda İbrahim (a.s.)'e ve onunla beraber olanlara uymalarını emretti. Çünkü iman, Allah düşmanları ile ilişkiyi kesmeyi ve onlara kin duymayı gerektirir. Ancak, İbrahim'e, babasının bağışlanmasını istemesi konusunda, uymayın. Çünkü o, müşrik babasının müslüman olması ümidiyle mağfiret istedi. Ancak "Allah'ın düşmanı olduğunu anlayınca (af dilemekten vaz-geçip) ondan uzaklaştı'[16][16] Bu, ibrahim'in, babasına söylediği sözlerin devamıdır. Yani, eğer sen Allah'a başkasını ortak koşarsan, ben Allah'ın azabından hiçbir şeyi senden savamam. Senin için mağfiret istemekten başka elimden bir şey gelmez. Ey Rabbirniz! Bütün işlerimizde sadece Sana güvendik. Sadece Sana yönelip tev-be ettik. Ahiret yurdunda dönüş ancak Sanadır. Tefsirciler şöyle der: İbrahim (a.s.), Meryem sûresinde anlatıldığı gibi, "Rabbimden senin için mağfiret dileyeceğim, Çünkü o bana çok lütufkârdır"[17][17] diyerek babasına, onun için mağfiret talep edeceğine söz vermiş ve Şuara sûresinde anlatıldığı gibi, "Babamı bağışla. Çünkü O sapıklardandır"[18][18] diyerek bu mağfiret talebini gerçekleştirmiştir. Bütün bunlar, onun müslüman olması ümidiyle yapılmıştır. Daha sonra İbrahim (a.s.) babasının kâfir olduğunu anlayınca bundan vazgeçti. Nitekim, Tevbe sûresinde meâlen şöyle buyrulmuştur: İbrahim'in babası için af dilemesi, sadece ona verdiği sözden dolayı idi. Onun, Allah'ın düşmanı olduğunu anlayınca, (af dilemekten vazgeçip) ondan uzaklaştı"[19][19]

**5.** Ey Rabbimiz! Kâfirleri bize musallat kılma da, gücümüzün yetmeyeceği şekilde bir işkenceyle bizi dinimizden dönmeye zorlamasinlar.[20][20] Mücâhid şöyle der: Bize, ne onların eliyle, ne de kendi katından gelen bir azapla azap etme ki, "Eğer haklı olsalardı başlarına bu gelmezdi" demesinler. İşlediğimiz günahları bizim için bağışla. Ey Allah! Sen öyle galip ve üstün bir Zâtsın ki, Sana sığınan zelil olmaz. Sen öyle hakîmsîn ki, içinde hayır ve iyilik bulunan şeyden başkasını yapmazsın. "Ey Rabbimiz" diye nidanın tekrarlanması,

---

[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/403.
[16][16] Tevbe sûresi, 9/114
[17][17] Meryem sûresi 19/47
[18][18] uara suresi, 26/86
[19][19] Tevbe sûresi, 9/114
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/403-404.
[20][20] Bu birinci görüş İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir. İkinci görüş Mücahid'indir. Birincisi daha tercihe şayandır. Çünkü bu, kafirler kendilerine hakim olmasın diye kendilerine yaptıkları bir duadır. İbn Atıyye de bunu tercih etmiştir.

yalvarma ve niyazda mübalağa içindir. [21][21]

**6.** Andolsun İbrahim'de ve onunla beraber bulunan mü'minlerde, kâfirlerden uzak durma hususunda sizin için güzel bir örnek vardır. Ebussuûd şöyle der: Âyet, İbrahim'e (a.s.) uymaya daha çok teşvik etmek için tekrarlanmıştır. Bunun içindir ki, âyete yeminle başlanmıştır.'[22][22] Bu güzel örnek, Allah'ın sevabını uman ve âhirette O'nun azabından korkanlar içindir. Kim imandan ve Allah'a itaattan yüz çevirirse, bilsin ki Allah onun gibilere ve diğer bütün mahlukata muhtaç değildir. O, zatında ve sıfatlarında hamde layık olandır. [23][23]

**7.** Olur ki Allah sizinle, kendilerine düşmanlık yaptığınız müşrik akrabalarınız arasında bir sevgi ve muhabbet meydana getirir; kinden sonra bir sevgi, düşmanlıktan sonra bir dostluk hasıl eder. İbn Cüzeyy şöyle der: Yüce Allah, müslümanlarla kâfirler arasındaki akrabalık ve dostluğa rağmen, müslümanların onlara düşman olmalarını ve onlarla ilişkiyi kesmelerini emredip onların da bu hususta samimi olduklarını görünce, bu âyetle müslumanları teselli etti ve onlara, a-ralarında sevgi meydana getireceğini va'detti. Bu sevgi, Mekke'nin fethi günü olgunlaştı. Çünkü o gün diğer Kureyşliler de İslama girdi.[24][24] Allah, daha önce ayrı düşenleri böylece bir araya toplamış oldu. Fahreddin Râzî şöyle der: Âyette geçen lafzı, Allah'tan bir vaad ifade eder. Nitekim Yüce Allah onlara verdiği bu sözü, yani müslümanlarla Mekke kâfirlerini bir araya getirip birleştirme sözünü, Mekke fethedildiği zaman gerçekleştirmiştir.[25][25] Allah güçlüdür, hiçbir şey onu âciz bırakamaz. Kalpleri döndürmeye ve durumları değiştirmeye kadirdir, Allah kendisine tevbe edip dönen kimseleri çok bağışlayan ve onlara çok acıyandır. [26][26]

**8.** Allah, dininiz için sizinle savaşmayan ve sizi vatanlarınızdan çıkarmayan o kimselere iyilik yapmayı yasaklamaz: Bunlar kadınlar, çocuklar ve benzeri kimselerdir. Âyette geçen ibaresi, harfi cerri ile mahallen cer edilmiştir. "Allah, onlara iyilik yapıp ihsanda bulunmaktan sizi men etmez" demektir. Allah onlara adaletli davranmaktan da sizi menetmez. Şüphesiz Allah, bütün işlerinde ve verdikleri hükümlerde adaletli olanları sever. İbn Abbâs şöyle der: Bu âyet Huzâa kabilesi hakkında inmiştir. Şöyleki onlar, Resûlullah (s.a)'a karşı savaşmamak ve onun aleyhine hiç kimseye yardım etmemek üzere barış anlaşması yaptılar. Bunun üzerine Yüce Allah, onlara iyilik ve ihsanda bulunma hususunda mü'minlere izin verdi.[27][27] Esma binti Ebîbekr'in (r. anhumâ) şöyle dediği rivayet olunur: "Kureyş Resûlullah (s.a) ile Hudeybiye anlaşmasını yapmış olduğu dönemde henüz müşrik olan annem (yanıma) geldi. Bunun

---

[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/404.
[22][22] Ebussuûd, 5/157
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/404-405.
[24][24] Teshil, 4/114
[25][25] Tefsîr-i kebîr, 29/303
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/405.
[27][27] Fahreddin Râzî, Tefsîr-i kebir, 29/34.

üzerine ben Resûlullah (s.a)'e gelip dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Annem beni çok Özlemiş, görüşmek istiyor. Ona karşı güzel davranıp iyilikte bulunayım mı?" Resûlullah (s.a), "Evet, annene iyilikte bulun" dedi.[28][28] Bunun üzerine Yüce Allah, âyetini indirdi. [29][29]

**9.** Allah ancak, size karşı düşmanlığını ortaya koyan ve dininizden dolayı sizinle savaşan ve sizi yurdunuzdan çıkarmak için düşmanlarınıza yardım edenlerle dost ve ahbâb olmanızı, onları yardımcı edinmenizi yasaklar. Kim Allah'ın düşmanlarına karşı dostluk gösterir, onları ahbâb ve yardımcı edinirse işte onlar canlarını azaba soktukları için kendilerine zulmedenlerdir. [30][30]

**10.** Ey mü'minler! İnanan kadınlar göç ederek size geldiklerinde imanlarındaki sadâkatlarmı anlamanız için onları imtihan edin. Tefsirciler şöyle der: Resûlullah (s.a) ile Mekke kâfirleri arasında yapılmış olan Hudeybiye anlaşması şöyle bir madde kapsıyordu: "Müslümanlardan kim Mekkelilere gelirse geri verilmeyecek; Mekkelilerden yani müşriklerden kim müslümanlara gelirse geri verilecektir." Buna rağmen Ukbe b. Ebî Muayt'in kızı Ümmü Külsûm hicret ederek Resûlullah (s.a)'e geldi. Bunun üzerine ardından iki kardeşi Umâre ile el-Velîd, Resûlullah (s.a)'e gelerek dediler ki: "Şart gereği onu bize geri ver." Resûlullah (s.a) ise "O şart kadınlara değil, sadece erkeklere aittir." dedi. Bunun üzerine Yüce Allah bu âyeti indirdi. İbn Abbâs şöyle der: Hicret eden kadından, kocasına kızdığı veya dünyevî bir istekten dolayı hicret etmediğine sadece Allah ve Resulünü sevdiği ve İslam dinini istediği için çıkıp geldiğine dâir yemin etmesi istenirdi.[31][31] Onların iman iddiasındaki doğruluklarını Allah daha iyi bilir. Çünkü Yüce Allah onların kalplerinden haberdardır. Bu cümle imtihanın mü'mirilere göre olduğunu açıklamak İçin gelmiş ara cümlesidir. Yoksa Allah, sırlan bilendir. Hiçbir şey Ona gizli kalmaz. İmtihandan sonra iman etmiş olduklarım anlarsanız onları kâfir kocalarına geri vermeyin. Mü'min kadın, müşrike helâl olmaz. Mü'min erkeğin de müşrik bir kadınla evlenmesi helâl değildir. Alûsî şöyle der: Burada cümlenin tekrar edilmesi, bunların biribirine haram olduğunu ve mü'min kadın ile müşrikin aralarındaki alakanın kesildiğini vurgulu bir şekilde ifâde etmek içindir.[32][32] Kâfir kocalarına onlara verdikleri mehri veriniz. Ebû Hayyân şöyle der: Kâfir kocaya, müslüman olan karısı için vermiş olduğu, mehir iade edilir ki hem eşini kaybedip hem de ekonomik zarara uğramasın.[33][33] Mehirlerini verdiğinizde o muhacir mü'min kadınlarla evlenmenizde size herhangi bir günah ve vebal yoksa bile, kâfir ülkesinden İslâm ülkesine hicret eden mü'min kadınlarla evlenmeyi mubah kıldı. Çünkü İslâm, bu kadınlarla kâfir olan kocalarını birbirinden ayırmış ve iddet

---

[28][28] Buhârî, Hibe, 51/29; Müslim, K. Zekat; Ebû Dâvûd, Sünen, Zekat 34; Ahmed b. Hanbel, Miisned, 6/344
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/405-406.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/406.
[31][31] Ebû Hayyân, el-Bahru'1-muhît, S/256.
[32][32] ÂIÛsî, 28/76.
[33][33] el-Bahru'l--Muhît, 8/257.

müddetinin sona ermesiyle ayrılık gerçekleşmiştir.[34][34] Kâfir eşlerinizi nikahınızda tutmayın. Çünkü sizinle onların arasında ne nikâh vardır ne de evlilik alakası... Kurtubî, "Buradaki ismetten maksat nikâhdır" der ve şöyle devam eder: Kimin Mekke'de kâfir bir karısı varsa bilsin ki, o kadın bir şey sayılmaz. O onun karısı değildir. Yurt ayrılığından dolayı o kadının nikâh bağı kopmuştur.[35][35] Ey mü'minler! Eşleriniz kâfirlere katılırsa onlara vermiş, olduğunuz mehiri isteyin. Müşrikler de Medine'ye hicret eden mü'min eşlerine verdiklerini istesinler. İbnu'l-Arabî şöyle der: Müslüman kadınlardan dinden dönerek kâfirlerin yanma giden olduğunda, kâfirlere, "Onun mehrini getirin" denilirdi. Kâfir kadınlardan biri müslüman olarak hicret edip geldiğinde de müslümanlara, "Onun mehrini kâfirlere iade edin" denilirdi. Bu, iki durum arasında bir adalet idi.[36][36] İşte bu, Allah'ın şeriatı ve düşmanlarınızla sizin aranızdaki âdil hükmüdür. Şüphesiz Allah, kulların yararına olanları bilendir ve onlar için koyduğu kanunlarda hikmet sahibidir. [37][37]

**11.** Müslümanlardan herhangi birinin eşi kaçar da kâfirlere katılırsa siz de savaşarak kâfirlerden ganimet almışsanız kaçıp gitmiş olan kimseye, ona vermiş olduğu mehir kadar, elinizdeki ganimetten verin. İbn Abbas şöyle der: Yani Muhacirlerden (r. anhum) herhangi birinin karısı kâfirlere katıldığı takdirde Resûlullah (s.a.), o kimse için, karısına yapmış olduğu harcama kadar ganimetten verilmesini emreder.[38][38]
Kurtubî de şöyle der: "Siz de harcadığınızı isteyin, onlar da harcadıklarını istesinler" mealindeki âyet inince müslümanlar, "Allah'ın verdiği hükme razıyız" dediler ve durumu müşriklere yazdılar. Fakat müşrikler bunu kabul etmediler. Bunun üzerine bu âyet indi.[39][39] Söz ve fiillerinizde emirlerine muhalefet ettiğiniz takdirde varlığına inanıp tasdîk ettiğiniz Allah'ın azap ve intikamından korkun. Çünkü Allah'tan korkmak imanın îcâbmdandır.
Resûlullah (s.a) Mekke'yi feth ettiğinde Mekkeli erkekler müslüman olmak üzere Resûlullah (s.a)'e bîat ettikleri gibi kadınları da bîat etmek üzere ona geldiler. Bunun üzerine şu âyet nazil oldu: [40][40]

**12.** Ey Peygamber! Mü'min kadınlar bîat için sana geldiklerinde şu altı önemli hususta bî-atlarım al: Bunların başında Allah'a şirk koşmamaları gelmektedir, Hırsızlık yapmasınlar ve suçların en çirkini olan zina suçunu işlemesinler. Câhiliye insanlarının, utanma veya fakirlik korkusuyla yaptıkları gibi kız çocuklarını diri diri gömmesinler. İbn Kesir şöyle der: Bu hüküm, çocuk meydana geldikten sonra onu öldürmeyi yasakladığı gibi ana rahminde cenin olarak öldürmeyi de yasaklar. Nitekim Câhiliye döneminde insanlar utanma ve

---

[34][34] Hazin, 4/79
[35][35] Kurtubî, 18/65.
[36][36] Kurtubî, 18/68.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/406-407.
[38][38] Muhtasaru İbn Kesîr, 3/4S6.
[39][39] Kurtubî, 18/68 Daha sonra Kurtubî, Katâde'den bu hükmün Berâefsûresiyle nesh edildiği nakletmiş tir.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/407-408.

fakirlik korkusuyla çocuklarını öldürüyorlardı. Şimdi de câhil kadınlar gebe kalmamak için kendilerini tehlikeye atıyorlar. Bunu ya kötü bir maksatla veya benzeri bir gaye ile yapıyorlar.[41][41] Bu hüküm her iki türlü öldürmeyi yasaklamıştır. Kocalarından olmayan, buluntu çocuğu "Bu benim çocuğumdur. Senden olmuştur" diyerek onlara nisbet etmesinler. Tefsirciler şöyle der: Kadın, hamile kalmadığı için, kocasının ayrılmasından korktuğunda, kocası kendisini bırakmayıp yanında tutması için bir çocuk bulup onu kocasına nisbet ederdi. Ayetten maksat buluntu çocuktur. Zina değildir. Çünkü zina daha önce açık olarak yasaklanmıştır.'[42][42] İbn Abbas şöyle der: Kocasından olmayan herhangi bir çocuğu, "onundur" diye iddia etmesin. Ferrâ da şöyle der: Kadın, bir çocuk buluyor ve "Bu benim çocuğumdur, senden olmuştur" diyordu. Yüce Allah'ın "Ellerinin ve ayaklarının arasında onu iftira ederler" demesinin sebebi şudur: Anne, çocuğu doğurduğunda, çocuk onun elleri ve ayaklarının arasına düşer"[43][43] İyilik hususunda onlara yaptığın emrine ve kötülük hususunda yasaklamana karşı çıkmasmlar. Aksine dinleyip itaat etsinler, Ey Muhammed! yukarda geçen şartlar doğrultusunda onların bîatmi al. Allah'tan, onların geçmiş günahları için af ve bağışlama dile. Kuşkusuz Allah'ın, rahmeti bol ve mağfireti geniştir.

Ebû Hayyân şöyle der: Rasulullah (s.a.v) erkeklerin biatim aldıktan sonra, Mekke fethinin ikinci günü Safa tepesinde de, kadınların Matı gerçekleşmişti. Rasulullah (s.a.v) Safa tepesinde, Ömer (r.a.) de onun aşağısında duruyor ve Rasulullah'ın emriyle kadınların bîatmi alıyor ve emirlerini kadınlara tebliğ ediyordu. Rasulullah (s.a.v)'ın eli, kesinlikle nâmahrem olan hiçbir kadının eline dokunmamıştı. Esma binti Seken şöyle diyor: Ben, bîat eden kadınların arasında idim. "Ey Allah'ın Rasulü! Elini uzat da sana bîat edelim" dedim. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v): "Ben kadınlarla musâfaha yapmam. Fakat, Allah'ın onları yükümlü tuttuğu şeylerden ben de yükümlü tutarım."

Uhud Savaşında Hamza'nm (r.a.) karnını yarmış olan Hind b. Utbe, o kadınlar arasında tanınmıyordu. Rasulullah (s.a.v), "Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak ve hırsızlık etmemek üzere..." mealindeki âyeti onlara okuyunca, Hind, kendini tanıtmayarak şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasulü! Ebu Süfyan aşın derecede cimri bir adamdır. Ben onun malından biraz alıyorum. Bilmiyorum, bu bana helal midir, değil midir?" Bunun üzerine Ebû Süfyan, "Geçmişte ve gelecekte aldıkların sana helaldir" dedi. Bunu işiten Rasulullah (s.a.v) güldü ve Hind'i tanıdı. Ona, "Sen, Hind binti Utbe misin?" dedi. Hind, "Evet, geçmiştekileri afvet Ey Allah'ın Resulü! Allahda seni afvetsin." Rasulullah (s.a.v), "Zina etmemek üzere..." âyetini okuyunca, Hind, "Hiç hür kadın zina eder mi? dedi. Rasulullah (s.a.v), "Çocuklarını öldürmemek üzere..." olan kısmı okuyunca, Hind, "Biz onları küçük iken yetiştirdik. Fakat büyüdükleri zaman sen onları öldürdün. Siz de, onlar da bunu pek iyi bilirsiniz." Hind'in oğlu Han-zalâ, Bedir

---

[41][41] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/489
[42][42] Sâvî Haşiyesi, 4/200; Ebussuud, 5/158; Râzî, 29/308
[43][43] Âlûsî, 28/80

Savaşında Öldürülmüştü. Bunu duyan Ömer (r.a.) gülmekten katıldı. Rasulullah (s.a.v) da tebessüm etti. Rasulullah (s.a.v): "Elleri ile ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemeleri üzerine..." mealindeki bölümü okuyunca Hind, "Allah'a yemin olsun ki, iftira çok çirkin bir şeydir. Yüce Allah, doğruluk ve güzel ahlâktan başka birşey emretmez" dedi. "iyi iş işlemekte sana karşı çıkmamaları üzerine..." mealindeki kısmı okuyunca da Hind, "Vallahi biz bu meclisimize, içimizde herhangi bir şey hususunda sana isyan duygusu taşıyarak gelmedik" dedi.[44][44]

İmam Ahmed, Hatice'nin (r. anhâ) kız kardeşi ve Fatıma'nın (r. anhâ) teyzesi Ümeyme binti Rukayka'nın şöyle dediğini rivayet eder: Ben, Rasulullah'a bîat etmek için' bir grup kadın içersinde geldim. Kur'ân'da bulunan, "Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamamız" gibi hükümlerle bizi mükellef kıldı ve şöyle buyurdu: "Bunlar, gücünüzün yettiği ve yapabildiğiniz şeyler hususundadır." Biz de: "Allah ve Rasulü bize karşı, kendi nefsimizden daha merhametlidir. Ey Allah'ın Rasulü! Bizimle musâfaha etmeyecek misin? dedik." Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: "Ben kadınlarla musafaha etmem. Benim bir kadına sözüm, yüz kadma sözüm gibidir."[45][45]

**13.** Ey mü'minler topluluğu! Din düşmanı kâfirlerle dostluk kurmayın. Görüşlerini alacak şekilde onları dost ve arkadaş edinmeyin. Çünkü onlar, Allah'ın kızdığı ve lanetlediği bir kavimdir. Hasan Basrî şöyle der: Onlar yahudilerdir. Zira Yüce Allah, bunlar hakkıda, Kendilerine gazap edilenlerin yoluna değil"[46][46] buyurmuştur. İbn Abbas da şöyle der: Bunlar Kureyş kâfirleridir. Çünkü, her kâfir üzerinde, Allah'tan bir gazap vardır.[47][47] Açık olan şudur ki, bu âyetin hükmü geneldir. Nitekim İbn Kesîr de şöyle der: Bunlardan maksat, Allah'ın gazap ve lanet ettiği yahudiler, hristiyanlar ve diğer kâfirlerdir.[48][48] O kâfirler, âhiret sevabından've nimetlerinden ümit kesmiş kimselerdir. Bu, Öldükten sonra dirilmeyi ve haşri kabul etmeyen kâfirlerin, ölülerinin, ikinci kez hayata dönmelerinden ümit kesmelerine benzer. Onların herhangi bir yakını veya arkadaşı öldüğünde, "Bu, onu gördüğümüz son andır. Artık ebediyyen diriltümeyecektir" derlerdi.[49][49]

Yüce Allah bu mübarek sûreyi, başladığı şekilde, yani Allah düşmanı kâfirlerle dost olmayı yasaklayarak bitirdi. Bu, sözü pekiştirme ve başlangıçta ve bitişde âyetlerin birbirine uygunluğu kabilindendir. Bunun edebiyatta önemli bir yeri vardır. [50][50]

---

[44][44] Bahr, 8/258; Tefsîr-i kebîr, 29/307

[45][45] Ahmed, Müsned, 6/357; Beyhakî, Sünen 8/148; İbn Mâce, Cihâd, B. Bey'atu'n-nisâ', hadis no: 2874. Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/408-410.

[46][46] Fatiha sûresi, 1/7

[47][47] Bahr, 8/259

[48][48] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/490

[49][49] Bu âyet-i kerimenin tefsirinde tercih olunan göriiş budur. Bu İbn Abbâs, Katâde ve Hasan Basrî'nin görüşlerinin özetidir. Mücâhid ise öyle der: Yani onlar, kabirlerdeki kâfirlerin her türlü hayırdan ümit kestikleri gibi, âhiret nimetlerinden ümit kesmişlerdir. Birinci görüş en açık olandır. Allah daha iyi bilir.

[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/410.

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Gizlediğinizi de, açığa vurduğunuzu da bilirim" âyetinde tıbâk sanatı vardır. Çünkü "gizlemek" açığa vurmanın karşılığında zikredilmiştir.
**2.** Onlara gizlice sevgi gösteriyorsunuz. Oysa Ben gizlediğinizi... bilirim" âyetinde kınama ve sitem vardır.
**3.** Ey Rabbimiz! Ancak Sana dayandık ve Sana sığındık. Dönüş de ancak Sanadır âyetinde, cümle yapısının hasr ifade etmesi için, sonra gelmesi gerekenler öne alınmıştır. Aslı, ve şeklindedir.
**4.** Kalıplan mübalağa kalıplarıdır. Bunlar Kur'ân'da çoktur. de bunun gibidir
**5.** "Allah sizi nehyetmez" ile " Allah sizi,ancak sizi nehyeder" cümleleri arasında tıbâk-ı selb sanatı vardır.
**6.** "Allah onların imanlarım bilir" âyeti insanın sadece zahiri bilebileceğini, gizli işleri bilmenin Allah'a ait olduğunu göstermektedir.
**7.** "Bunlar onlara helâl değildir. Onlar da bunlara helal olmaz" âyetinde aks ve tebdil sanatı vardır. Bu da edebî sanat türlerindendir.
**8.** "Elleri ıIe ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek üzere..." âyetinde latif bir kinaye vardır. Yüce Allah bununla, buluntu çocuktan kinaye yaptı. Bu latif kinayelerdendir.
**9.** Onlar kâfirlerin, kabir-lerdekilerin dirilmesinden ümit kestikleri gibi âhiretten ümit kesmişlerdir" âyetinde mürsel mücmel teşbih vardır. Aynı zamanda bunda, edebî sanatlardan, "Reddu'1-acez ale's-sadr" denilen sanat vardır. Şöyleki Yüce Allah1 başlangıç bitişe uygun olsun diye, sûreyi, başlangıca benzer bir şekilde sona erdirdi.
Yüce Allah'ın yardımıyle "Mümtahinc Sûresi"nin tefsiri bitti. [51][51]

[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/410-411.

# SAFF SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 14 âyettir.

## Takdim

Saff Sûresi Medîne'de inen ve fıkhî hükümler yönü ağır basan sûrelerden biridir. Bu sûre "savaş", Allah düşmanlarıyla cihâd, Allah'ın dinini yüceltmek ve kuvvetlendirmek için O'nun yolunda canını feda etmek konusunu anlatır. Ayrıca mü'minin dünya ve âhirette mutluluğuna vesile olan kazançlı ticaretten bahseder. Fakat sûrenin, etrafında dönüp dolaştığı ana konu savaştır. Bu sebeple sûreye "Saff Sûresi" denilmiştir.

Yüce Allah'ı teşbih ve yüceltmeden sonra, bu mübarek sûre, mü'min-leri sözünden dönmekten ve üzerlerine aldıkları şeyleri yerine getirmemekten sakındırarak başlar: "Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah'ı teşbih eder. O, üstündür, hikmet sahibidir. Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?!"

Sonra bu sûre, mü'min şecaati ve cesareti ile, Allah düşmanlarıyla yapılan savaştan bahseder. Çünkü mü'min, yüce bir maksat için çalışır bu da hakkın kandilini yükseltmek ve Allah'ın dinini yüceltmektir: "Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir bina gibi saf olarak savaşanları sever."

Bundan sonra sûre, Yahudilerin, Musa (a.s.) ile İsa'nın (a.s.) daveti karşısında durumlarını ve bu iki peygamberin Allah yolunda çektikleri eziyetleri anlatır. Bu, Mekke kâfirlerinin eziyetlerine maruz kaldığı yerlerde, Rasulullah (s.a.v) için bir tesellidir: "Bir zaman Musa kavmine, "Ey kavmim! Niçin bana eziyet ediyorsunuz?" demişti.

Yine bu sûre, Allah'ın, dinine, peygamberlerine ve dostlarına yardımı hususundaki kanununu anlatır. Müşrikleri, Allah'ın dinine karşı savaşa az-metmeleri hususunda, hakir ağzıyle güneşin nurunu söndürmek isteyen kimseye benzetir: "Onlar, ağızlarıyle Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Oysa, kâfirler istemese de, Allah nurunu tamamlayacaktır."

Sûre mü'minleri kârlı bir ticarete çağırır ve onları mal ve canlarıyla Allah yolunda cihada teşvik eder ki, dünyada hemen zaferle birlikte ebedî ve büyük mutluluğu elde etsinler. Sûre, mü'minlere teşvik üslubuyla hitap etmiştir: "Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak ticareti size göstereyim mi? Allah'a ve Rasulüne inanır ve Allah yolunda cihâd edersiniz..."

Sûre mü'minleri Allah'ın dinine yardıma davet ederek sona erer. Bu davete İcabet, isa'nın (a.s.) Havarilerini Allah'ın dinine çağırıp'onların da bu çağrıyı kabul ederek hakka ve peygambere yardım ettikleri zaman ki hareketlerine benzer: "Ey iman edenler! Allah'ın yardımcıları olun. Nitekim Meryem oğlu Isa Havarilere, "Allah'a giden yolda benim yardımcılarım kimdir?" demişti.

Havariler de, "Allah'ın yardımcıları biziz" demişlerdi." İşte böylece, en güzel ve sağlam bir ifadeyle, sûrenin başı ile sonu birbirine uygun düşmüştür. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah'ı teşbih eder. O, üstündür, hikmet sahibidir.
**2.** Ey îman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?
**3.** Yapmayacağınızı söylemeniz, Allah yanında şiddetli bîr buğza sebep olur.
**4.** Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir bina gibi saf bağlayarak savaşanları sever.
**5.** Bir zaman Musa kavmine: "Ey kavmim! Benim, Allah'ın size gönderdiği elçisi olduğumu bildiğiniz halde niçin beni incitiyorsunuz?" demişti. Onlar yoldan sapınca, Allah da kalblerini saptırmıştı, Allah, fâsıklar topluluğunu doğru yola iletmez.
**6.** Hatırla ki Meryem oğlu îsâ: "Ey İsrâiloğullariî Ben size Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı tasdik eden ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim." demişti. Fakat o, kendilerine açık deliller getirince "Bu apaçık bir büyüdür" dediler.
**7.** İslâm'a çağırılırken, Allah'a karşı yalan uydurandan daha zâlim kimdir? Allah, zâlimler topluluğunu doğru yola erdirmez.
**8.** Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Halbuki kâfirler istemeseler de Allah nurunu tamamlayacaktır.
**9.** Müşrikler istemeseler de dinini bütün dinlere üstün kılmak için Peygamberini hidâyet ve hak ile gönderen O'dur.

## Kelimelerin İzahı

Tesbîh etti. Yüce Allah'ı, layık olmadığı noksan sıfatlardan uzak tutup yüceltmektir.
Azız; galip, mağlûp edilemeyen.
Hakim, her şeyi yerli yerine koyan ve hikmetin gerektirdiğini yapandır.
Makt, hıığz demektir. Zemahşerî şöyle der: Makt, buğzun en aşırısı ve en ileri derecede olanıdır.[2][2]
Marsûs, "Birbirine tutunup yapışan "manasınadır. Ferrâ der ki: Bir kimse, binanın parçalarının arasını birbirine yaklaştırıp bir tek parça olacak şekilde birleştirdiğinde der.[3][3]
Haktan ve doğru yoldan saptılar.
Beyyinât, apaçık mucizeler. [4][4]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/415-416.
[2][2] Keşşaf, 4/314
[3][3] Tefsîr-i Kebîr, 29/311
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/418.

## Nüzul Sebebi

Rivayete göre nıüslümanlar şöyle dediler: "Allah'ın en sevdiği ameli bilseydik, mutlaka mal ve canlarımızı o uğurda harcardık. Allah cihâdı farz kılınca da, bazıları bundan hoşlanmadı. Bunun üzerine Yüce Allah, "Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında şiddetli bir buğza sebep olur." mealindeki âyeti indirdi.[5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Göklerde ve yerde bulunan melek, insan, bitki ve cansız varlıkların tümü Allah'ı noksan sıfatlardan uzak tutup Onu lakdis eder ve yüceltir. "Hiçbir şey yoktur ki, onu övgü ile teşbih etmesin. Şu var ki, siz onların teşbihini anlamazsınız"[6][6] Fahreddin Râzî şöyle der: Göklerde ve yerlerde ne varsa hepsi O'nun ilahlığına, birliğine ve övülen diğer sıfatlarına şahitlik eder.[7][7] O, mülkünde galiptir. Yaptığında hikmet sahibidir. O, hikmetin gerektirdiğinden başkasını yapmayandır. [8][8]

**2.** Ey, Allah ve Rasûlüne inananlar! Yapmayacağınız halde, niçin dillerinizle bir şeyi söylüyorsunuz?! Yapmayacağınız bir hayrı ve iyiliği, niçin "yaparız" diyorsunuz? Bu, ret ve kınama bildiren bir sorudur. îbn Kesîr şöyle der: Bu, yerine getiremeyeceği bir vaadde bulunan veya yapmayacağı bir sözü söyleyen kimseyi kınamaktır. Buhârî ve Müslim'de şöyle buyrulmuştur: Münafığın alâmeti üçtür. Söz verdiğinde, sözünde durmaz, konuştuğunda yalan söyler, kendisine güvenildiğinde hainlik eder. Sonra Yüce Allah onlara yaptığı kınamayı şu sözüyle pekiştirdi. [9][9]

**3.** Yaptığınız bu işin buğzu Allah katında büyük oldu. Bir şey söyleyip sonra yapmamanız ve bir şeyi va'dedip yerine getirmemenizden dolayı böyle oldu. İbn Abbâs şöyle der: Bir grup mü'min, cihâd farz kılınmadan önce şöyle diyordu: İstiyoruz ki Yüce Allah, en sevdiği ameli bize göstersin de onu yapalım. Bunun üzerine Yüce Allah Peygamberine (s.a.v.), en sevdiği amelin, kesin bir şekilde Allah'a iman etmek ve imanı kabul etmeyip onu ikrar etmeyen asilerle cihâd etmek olduğunu haber verdi. Cihâd âyeti inince, mü'minlerden bir grup bundan hoşlanmadı ve cihâd emri onlara zor geldi. Bunun üzerine bu âyet-i kerime indi.[10][10] Bir görüşe göre, yapmayacağı işi söylemekten maksat, kişinin, kardeşine iyiliği emredip kendisinin yapmaması ve onu kötülükten nehyedip

---

[5][5] Ebussuûd, 5/159
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/419.
[6][6] İsrâ sûresi, 17/44
[7][7] Tefsîr-i kebîr, 29/310
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/419.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/419.
[10][10] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/492. Bu görüş, Taberî'nin tercihidir.

kendisinin bundan vazgeçmemesidir. Nitekim âyet-i kerîmede meâlen, "İnsanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz?'[11][11] buyrulmuştur.
Bundan sonra Yüce Allah, Allah yolunda cihâdın faziletini haber vermek üzere şöyle buyurdu: [12][12]

**4.** Yüce Allah, savaş anında kendilerini bir saf haline getiren ve düşmanla karşılaşıldığında yerlerinde sebat eden mücâhitleri sever. Birbirlerine yapışıp tutunmaları ve savaşta sebat etmeleri hususunda onlar, bir kısmı bir kısmına kenetlenmiş, ve sağlam bir şekilde yapıştırılmış ve neticede tek bir şey haline gelmiş bir bina gibidir-ler, Kurtubî şöyle der: Yani Yüce Allah, Allah yolunda cihâdda sebat eden ve bina gibi, yerinden ayrılmayan kimseyi sever. Bu, mü'minlerin, düşmanlarla savaşırken nasıl olacaklarına dâir Allah'tan onlara bir tâlimdir.[13][13]
Yüce Allah cihâd emrini anlattıktan sonra, Musa (a.s.) ile isa'nın (a.s.) tevhidi emrettiğini ve Allah yolunda cihâd edip bu yüzden eziyet gördüklerini açıklamak üzere şöyle buyurdu: [14][14]

**5.** Ey Muhammedi Kavmine Allah'ın kulu ve kelimi (kendisiyle konuştuğu) Musa b. İmrân kıssasını anlat. Hani o, kavmi İsrailoğu!lanna, "Bana eziyet veren şeyi niçin yapıyorsunuz.[15][15] Oysa siz, gördüğünüz apaçık mucizeler sayesinde kesin olarak biliyorsunuz ki, ben Allah'ın size gönderdiği elçisiyim. Size getirdiğim peygamberlik hususunda doğru olduğumu da biliyorsunuz." demişti. Bu âyette, Rasulullah (s.a.v) için, Mekke kâfirlerinden gördüğü eziyetler hususunda bir tesellidir. Onlar haktan meyledince, Allah da onların kalplerini hidâyetten uzaklaştırdı. Kuşkusuz Allah, itaatından çıkmış kimseleri doğru yola ve hayra muvaffak etmez. Râzî şöyle der: Burada, peygamberlere yapılan eziyetin, yapanları küfre götürecek ve kalplerin hidâyetten kaymasına sebep olacak kadar büyük olduğuna dikkat çekilmektedir.[16][16]
Bundan sonra Yüce Allah, îsa (a.s.)'nın kıssasını anlattı: [17][17]

**6.** Ey Muhammedi Kavmine şu kıssayı da anlat: Hani îsa İsrailoğullarma, "Ben, Tevrat'ta anlatılan vasıflarla size gönderilmiş, Allah'ın peygamberiyim. Kurtubî şöyle der: Hz. Isa (a.s.), Musa (a.s)'nın dediği gibi "Ey kavmim!" demedi. Çünkü, onun onlarla bir soy bağı yoktu ki, onlar îsa'mn kavmi olsunlar.[18][18] Çünkü, onların içersinde îsa'mn (a.s.) herhangi bir babası olmadı. Ben, Tevrat'ın hükümlerini ve Allah'ın bütün kitap ve peygamberlerini tasdik ve itiraf edici bir

---

[11][11] Bakara sûresi 2/44
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/419-420.
[13][13] Kurtubî,
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/420.
[15][15] Kurtubi şöyle der: Musa (a.s.)'ya yaptıkları eziyet, haya'sının şişkin olduğuna dair attıkları iftiradır. Eziyetlerden biri de, ona suç atan bir kadın tuzağı kurmalarıdır. Bir diğeri ise, "Ey Musa! Onların tanrıları olduğu gibi sende bizim için bir tanrı yap (A'raf suresi 7/138), "Sen ve Rabbin gidin, savaşın (Maide suresi, 5/24) demeleridir.
[16][16] Tefsir-i Kebir, 29/313
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/420.
[18][18] Kurtubî, 18/83

peygamberim. Tevrat'a aykırı size herhangi bir şey getinnedim ki, benden nefret edesiniz. Benden sonra gelecek olan Ahmed isimli bir peygamberin gönderileceğini size müjdelemek üzere geldim. Alûsî şöyle der: Bu isim, Peygamberimiz Muhammed (a.s.)'in özel ismidir. Nitekim şâir Hassan şöyle der: Başta Allah, olmak üzere, O'nun arşını saranlar, ve iyi temiz kişiler, o mübarek Ahmed'e salât getirirler.'[19][19]
Hadiste şöyle buyrulmuştur: Benim beş ismim vardır. Ben Muham-med'im, ben Ahmed'im, ben Haşir (toplayıcı)'im, insanlar benim ayaklarımın önünde toplanacaktır. Ben Mâhî (yok edici, silen)'yim Allah benimle küfrü yok eder. Ben Âkîb'im.[20][20] Akib, kendisinden sonra peygamber gelmeyecek kimsedir. Rivayet edildiğine göre Sahabe, (r. anhum) "Ey Allah'ın Rasulü! Bize kendinden haber ver" dedi. Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: Ben, babam İbrahim'in duası ve isa'nın müjdesiyim. Annem bana hamile kaldığında, sanki kendisinden bir nur çıkıp Suriye saraylarının bu nurla aydınlandığını gördü,[21][21] îsa onlara, apaçık mucizeler getirdiğinde, ki bunlar ölüleri diriltme, anadan doğma körlerle alaca hastalarını iyileştirme ve benzeri, onun peygamberlik iddiasında doğruluğunu gösteren mucizelerdir,[22][22] îsa (a.s.) hakkında, "Bu, bize apaçık sihri getiren bir sihirbazdır" dediler. Onlar "Sihir" sözleriyle, îsa (a.s.)'nm eliyle meydana gelen mucizelere işaret etmişlerdir. Tefsirciler şöyle der: Her peygamber, kavmine, Peygamberimizin (s.a.v.) geleceğini müjdelemiştir. Yüce Allah bu âyette, sadece îsa (a.s.)'nın müjdelediğini bildirdi. Çünkü o, Peygamberimizden (s.a.v.) Önceki son peygamberdir. Yüce Allah, Peygamberimizin (s.a.v.) geleceğine dair müjdenin, ardarda bütün peygamberleri kapsadığını, son olarak da İsrailoğullarının son peygamberi olan îsa (a.s.) tarafından 'müjdelendiğini açıklamıştır. [23][23]

**7.** Bu, olumsuzluk ifade eden bir sorudur. Yani, Rabbi kendisini, Peygamberinin diliyle İslama çağırdığında çağrıya icabet edeceği yerde Rabbinin peygamberine "sihirbaz", indirilmiş mucizelerine de "sihir" demek suretiyle Allah'a iftira edenden daha zalim hiç kimse yoktur. Allah, kâfir ve zalim olanları hidayete ve kurtuluşa erdirmez, ona doğru yolu göstermez. [24][24]

**8.** Müşrikler Allah'ın dinini ve nurlu şeriatım ağızlarıyla söndürmek isterler. Fahreddin Râzî şöyle der: "Allah'ın nurunu söndürmek" ifadesi, Kur'ân'a "sihir" demek suretiyle İslam'ın bâtıl olduğunu anlatmak istemelerinden dolayı onlarla alaydır. Onların durumu, güneşin nurunu söndürmek için ona ağzıyla üfleyen kimseye benzetilmiştir.[25][25] Burada onlarla alay edilmiş ve eğlenceye alınmışlardır, Halbuki Allah, dinini her tarafta yayarak ve bütün dinlere üstün

---

[19][19] Âlûsî, 28/86
[20][20] Buhârî, Menakip 17, Tefsir 61/1; Tirmizî, Edeb 67; Ahmed b. Hanbel, Müsned 4/80-81
[21][21] Sîret-i İbn İshâk. İbn Kesîr, "Bunun isnadı iyidir" der.
[22][22] Şurası açıktır ki, deki zamir, isa'ya (a.s.) râcidir. Çünkü hakkında konuşulan odur. Bazılarına göre ise bu zamir, onlara müjdelenen Ahmed'e râcidir. Birinci görüş, Beyzâvî, Âlûsi ve Ebû Hayyân'm tercihidir. Açık olan da budur.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/420-421.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/421-422.
[25][25] Tefsîr-i kebîr, 29/314

kılarak galip getirecektir. Nitekim hadiste şöyle buyrulmuştur: Yüce Allah benim için yeryüzünü dürdü de, ben onun doğularını ve batılarını gördüm. Ümmetimin mülkü, kuşkusuz, yeryüzünden benim için dürülen yere kadar ulaşacaktır..."[26][26] Yani bu din, dünyanın doğularında ve batılarında yayılacaktır. Suçlu kâfirler,bunu istemese de, bu mutlaka olacaktır. Kâfir-ler'in gururlanıp istememelerine rağmen Yüce Allah bu dinin şanını yüceltecektir. Şeyhzâde şöyle der: Şirke ve sapıklığa daldıkları için Mekke kâfirleri bu hak dinden hoşlanmıyorlardı. Dolayısıyle onların bu durumuna uygun olan, hoşlanmadıkları hakkı üstün kılarak onları zelil etmektir. Dini üstün kılmaktan maksat, dünyada bu dini kabul etmeyen kimse kalmayacak demek değildir. Aksine bundan maksat, bu dinin mensuplarının kıyamete kadar delil, kılıç ve dille diğer din mensuplarına üstün ve galip olmaları demektir.[27][27]

**9.** Yüce Allah, kudret ve hikmetiyle, elçisi Muhammed (s.a.v)'i apaçık Kur'ân ve nurlu dinle gönderendir. İslâmı yahudilik, hristiyanhk ve İslama muhalif olan diğer dinlere üstün kılmak için böyle yaptı, Allah'ın düşmanları ve O'na başkasını ortak koşanlar hoşlanmasa da bunu yapmıştır. Ebussuûd şöyle der: Yüce Allah İslam dinini üstün kılmak suretiyle sözünü yerine getirmiştir. Şöyle ki: İslamın karşısında ezilip mağlup olmayan hiçbir din kal-' mamıştır.[28][28]

**10.** Ey îman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak ticâreti size göstereyim mi?
**11.** Allah'a ve Resulüne inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda savaşırsınız. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.
**12.** İşte bu takdirde O, sizin günahlarınızı bağışlar sizi zemininden ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerindeki güzel meskenlere koyar. İşte en büyük kurtuluş budur.
**13.** Seveceğiniz başka bir şey daha var: Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Mü'minleri müjdele.
**14.** Ey îman edenler! Allah'ın yardımcıları olun. Nitekim Meryem oğlu îsâ havarilere "Allah'a (giden yolda) benim yardımcılarım kimdir?" demişti. Havari-leri de "Allah (yolunun) yardımcıları biziz" demişlerdi. İsrâîloğullarından bir zümre inanmış, bir zümre de inkâr etmişti. Nihayet biz inananları, düşmanlarına karşı destekledik. Böylece üstün geldiler.

## Âyetlerin Öncekilerle Münâsebeti

Yüce Allah önceki âyetlerde müşriklerin, Allah'ın nurunu söndürmek istediklerini açıkladıktan sonra burada, mü'minlere din düşmanlarına karşı cihâd etmelerini emretti, onları mallarını ve canlarını Allah yolunda feda etmeye ve

---

[26][26] Müslim, Fiten 52/19: demek, "Allah yeri topladı da Rasulullah (s.a.v) onu gördü" manasınadır.
[27][27] Beyzâvî Haşiyesi, 3/490
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/422.
[28][28] Ebussuûd, 5/161
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/422.

cihâd etmeye çağırdı ve, dünya ve âhiret mutluluğunu isteyenler için bunun kazançlı bir ticaret olduğunu açıkladı. [29][29]

## Kelimelerin İzahı

Sizi kurtarır..
Havâriyyûn, İsa (a.s.)'nın peşinden giden saf ve has mü'mİn-Ier. Bunlar, İsa'ya (a.s.) yardım edenlerdir.
Kuvvetlendirdik, destekledik.
Zahirîn, hüccet ve delille üstün gelenler, demektir. [30][30]

## Nüzul Sebebi

Rivayet edildiğine göre bazı Sahâbîler (r. anhum) şöyle dediler: "Ey Allah'ın peygamberi! Allah katında ticaretlerin hangisinin daha sevimli olduğunu bilip o ticareti yapmak istiyoruz. Bunun üzerine şu âyet indi: Ey iman edenler! Sizi elem verici azaptan kurtaracak bir ticareti size göstereyim mi?... [31][31]

## Âyetlerin Tefsiri

**10.** Ey, Allah ve Rasûlünü tasdik eden ve Rablerine hakkıyle iman eden siz mü'minler! Sizi elem verici şiddetli bir azaptan kurtaracak kazançlı ve şanı yüce bir ticareti size göstereyim mi? Bu soru, teşvîk için sorulmuştur.
Bundan sonra Yüce Allah şöyle buyurarak bu ticareti açıkladı: [32][32]

**11.** Allah ve Rasû-lüne, şüphe ve münafıklık karışmamış doğru bir imanla inanırsınız. Allah'ın dinini yüceltmek için mal ve canla din düşmanlarıyla cihâd edersiniz. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, iman ve Allah yolunda cihâdı, ticarete benzetmek suretiyle bunları ticaret saydı. Çünkü ticaret, kazanç arzusuyla bir şeyin başka bir şeyle değiştirilmesinden ibarettir. İnanan, malı ve cam ile cihâd eden kimse, Rabbi katındaki büyük sevabı elde etmek ve elem verici azaptan kurtulmak için elinde bulunanı harcamış ve yapabileceğini yap-mıştır. Yüce Allah bu sevabı ve azaptan kurtuluşu ticarete benzetmiştir. Zira o meâlen şöyle buyurmuştur: Allah, mü'minlerden mallarını ve canlarını, onlara verilecek cennet karşılığında satın almıştır'[33][33] Fahreddin Râzî şöyle der: Cihâd üç türlü olur: 1. Kişinin, kendisiyle nefsi arasında olan cihâd. Bu, nefsi ezmek ve onu zevk ve şehevî arzulardan alıkoymaktır. 2. Kişinin, kendisiyle insanlar arasındaki cihâddır. Bu da, onlardan bir şey tama etmemek ve şefkat gösterip onlara merhametli davranmaktır. 3. Allah'ın dinine yardım etmek için mal ve

---

[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/424.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/424.
[31][31] Kurtubî, 18/87
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/424.
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/424.
[33][33] Tevbe sûresi, 9/111

canla, Allah düşmanlarına karşı cihâd etmektir.[34][34] Eğer bilginiz ve anlayışınız varsa, size emretmiş olduğum Allah yolunda cihâd, sizin için bu hayattaki her şeyden daha iyidir. [35][35]

**12.** Bu bölüm, "Allah'a ve Rasûlüne inanırsınız" mealindeki haber cümlesinin cevabıdır. Çünkü bu haber cümlesi emir manasınadır. Yani, "Allah'a iman ve O'nun yolunda cihâd edin. Bunu yaparsanız, Allah sizin günahlarınızı bağışlar yanı onları örter ve lütfuyla üzerinizden siler. Sizi, köşklerinin altından cennet nehirleri akan bağlara ve bahçelere sokar ve sizi devamlı kalınacak cennetlerde yüksek kokşlere yerleştirir. İşte anlatılan bu mükâfat, öyle büyük bir kazançtır ki, artık ondan Öte kazanç yoktur. Öyle devamlı büyük bir mutluluktur ki, ondan öte bir mutluluk yoktur. [36][36]

**13.** Allah size seveceğiniz başka bir iyilik daha verecektir ki, o da, düşmanlarınıza karşı size yardım etmesi ve size Mekke'nin fethini nasip etmesidir. İbn Abbas, "Yüce Allah'ın bundan maksadı, İran ve Bizans'ın fethidir" der. Ey Muhammedi Mü'minlere bu apaçık lütfü müjdele. Ebû Hayyân şöyle der: Yüce Allah onlara âhirette lütfedeceği sevabı anlattıktan sonra, bu dünyada sevinç verecek şeyi de anlattı. Ki o da, onlara nasip ettiği ülkelerin fethidir.[37][37] İşte bunlar, âhiret nimetleri ile birleşen dünya nimetleridir. [38][38]

**14.** Ey iman edenler! Allah'ın dinine yardım edin, O'nun nurlu alâmetini yükseltin. Nitekim, Meryem oğlu İsa, yardımcılarına, "Allah'ın davetini tebliğ ve dinine yardım etmek için bana kim yardım edecek?" dediğinde, Havariler Allah'ın dinine yardım etmişlerdi. İsa'ya uyanlar, ki bunlar ona çok yakın samimi mü'minler olup davetini kabul ederlerdir, "Allah'ın dininin yardımcıları biziz" dediler. Beyzâvî şöyle der: Havariler, onun seçkin arkadaşları ve ona ilk inananlardır. Havari kelimesi, beyazlık mânâsına gelen "haver" kökünden türemiştir. Bunlar oniki kişi idi. Râzî şöyle der: Bu âyetteki teşbih, mânâya hamledilmiştir. Yani, Havariler Allah'ın yardımcıları oldukları gibi, sîz de Allah'ın yardımcıları olun.[39][39]
İsrailoğulları iki kısma ayrıldı. Biri, İsa'ya (a.s.) iman edip onu tasdik eden grup, diğeri de, onun peygamberliğini yalanlayıp inkâr eden gruptur. Nihayet kâfir düşmanlarına karşı biz mü'minleri destekledik de delil ve hüccetlerle sonunda onlara galip geldiler. İbn Kesîr şöyle der: Meryem oğlu İsa (aleyhi-mâ's-selâm), Rabbinin kendisine verdiği peygamberlik görevini tebliğ edince, İsrail oğullarından bir grup onun getirdikleri sayesinde doğru yolu buldu. Bir grup da sapıklığa düşüp onun peygamberliğini inkâr etti. Onu ve annesini büyük belâlara soktular. Bunlar Yahudilerdir. Allah'ın laneti üzerlerine olsun. Ona uyanlardan

---

[34][34] Tefsîr-i kebîr, 29/316
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/424-425.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/425.
[37][37] Bahr, 8/263
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/425.
[39][39] Tefsîr-i kebîr, 29/319

bir grup da, onun hakkında çok ileri gitti ve sonunda onu, Allah'ın (c.c.) lütfettiği peygamberlik derecesinden daha yükseklere çıkardılar ve bu hususta birçok fırka ve gruplara ayrıldılar. Bazıları, İsa'nın (a.s.), Allah'ın oğlu olduğunu iddia etti. Bazıları da onun "Baba, Rûhu'1-kuds ve Oğul" üçlüsünün üçüncüsü olduğunu iddia etti. Bazıları ise, onun Allah olduğunu söylediler. Hâşâ, Allah bundan son derece yücedir, Neticede Allah mü'minlere, onlara düşmanlık eden hristiyan gruplara karşı yardım etmiştir.[40][40]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?" âytinde kınama üslûbu vardır. Bu şöyledir: deki nin aslı, soru sidir. Hafiflik için elifi zikredilmemiş tir. Sorudan maksat, kınamaktır.
**2.** "Yapmayacağınız şeyi söylemeniz, Allah katında şiddetli bir buğza sebep olur" âyetinde yaptıklarının son derece çirkin olduğunu anlatmak için, önceki âyette bulunan lafzın tekrarıyla ıtnâb yapılmıştır. arasında da tıbâk vardır.
**3.** "Sanki onlar, kenetlenmiş bir binadır" âyetinde mürsel mücmel teşbîh vardır. Sağlamlık ve kenetlenme hususunda bir binaya benzetilmişlerdir.
**4.** "Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar âyetinde latif bir istiare vardır. Yüce Allah nurunu, dini ve aydınlık şeriatı için müsteâr olarak kullandı. Ve dini ibtal etmek isteyen kimseye, istiâre-i temsîliyye yoluyla, hakîr ağzıyla güneşi söndürmek isteyen birine benzetti. Bu, latîf istiarelerdendir.
**5.** "Size bir ticareti göstereyim mi?" cümlesindeki soru teşvik ve özendirmek içindir.
**6.** "Bir grup inandı" ile " Bir grup inkâr etti" âyetleri arasında tıbâk vardır.
**7.** gibi' âyet sonlarında seci' murassa' vardır. Sanki bunlar, bir ipe dizilmiş inci taneleridir. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır. [41][41]

## Bir Uyarı

Musa (a.s.) ile İsa (a.s.), İsrailoğulları peygamberlerinden olduğu için ikisinin kıssası bu sûrede birlikte zikredilmiştir. Bunlar İsrailoğullarının en büyük peygamberlerinden ve Allah'ın kendilerini Kur'ân-ı Kerim'inde övüp yücelttiği Ulu'1-azm peygamberlerdendir.
Allah'ın yardımıyle "Saff Sûresi"nin tefsiri bitti. [42][42]

---

[40][40] Muhtasar-ı ibn Kesir, 3/495
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/425-426.
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/426-427.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/427.

# CUM'A SURESİ

Medine'de inmiştir. 11 âyettir.

## Takdim

Bu mübarek sûre Medine'de İnmiş olup ahkâm âyetlerini kapsamaktadır. Sûrenin, etrafında döndüğü ana konu, Allah'ın mü'minlere farz kıldığı Cum'a namazının hükümlerinin açıklanmasıdır.
Bu mübarek sûre, peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (a.s.)'in peygamber olarak gönderilişini ele alır. Onun, Allah'ın lütfettiği bir rahmet olduğunu açıklar. Yüce Allah Arapları onunla şirk ve sapıklık karanlıklarından kurtardı. İnsanlığı onunla şereflendirdi. İnsanlık daha önce karanlıkta yalpalarken, onun peygamberliği, toplumun hastalıklarına bir deva ve merhem oldu.
Sonra bu sûre yahudileri ve onların Allah'ın şeriatinden döndüklerini anlatır. Şöyle ki, onlar, Tevrat'ın hükümleriyle amel etmekle yükümlü kılındılar, fakat onlar bundan yüzçevirip uygulamadılar. Onlar için eşeği darb-ı mesel getirdi. Bu eşek, sırtında büyük ve faydalı kitapları taşır, fakat eline yorgunluk ve meşakkatten başka bir şey geçmez. İşte bu, bedbahtlık ve helakin son derecesidir.
Daha sonra bu sûre, Cum'a namazının hükümlerini ele alır. Mü'min-leri, bu namazı eda etme yarışına çağırır. Ezan vaktinde alışveriş yapmayı onlara haram kılar. Münafıkların yaptığı gibi, namazı bırakıp ticaretle meşgul olmaktan sakındırarak sona erer. Münafıklar namaza kalktıklarında ağır alıp tembel tembel kalkarlar. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** Göklerde ve yerde olanların hepsi, mülkün sahibi, mukaddes, aziz, hakîm olan Allah'ı teşbih eder.
**2.** Ümmîler arasından, kendilerine âyetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O'dur. Halbuki onlar önceden apaçık bir sapıklık içindeydiler.
**3.** (Bu Peygamber) mü'minlerden henüz kendilerine katılmamış bulunan diğer insanlara da onu öğretir. Allah, azizdir, hakimdir.
**4.** Bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah, büyük lütuf sahibidir.
**5.** Kendilerine Tevrat yükletilen sonra onunla amel etmeyenlerin durumu, koca koca kitaplar taşıyan merkebin durumu gibidir. Allah'ın âyetlerini yalanlamış olan kavmin durumu ne kötüdür, Allah, zâlimler topluluğunu doğru yola iletmez.
**6.** De ki: Ey Yahudiler! Diğer insanların değil de yalnız kendinizin Allah'ın dostları olduğunuzu sanıyorsanız, bu iddianızda samimî iseniz haydi ölümü

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/431.

temenni edin (bakalım).
**7.** Ama onlar, önceden yaptıklarından dolayı ölümü asla temenni etmezler. Allah, zâlimleri çok iyi bilir.
**8.** De ki: Sizin kendisinden kaçtığınız ölüm, muhakkak sizi bulacaktır. Sonra da görüleni ve görülmeyeni bilen Allah'a döndürüleceksiniz de O size bütün yaptıklarınızı haber verecektir.
**9.** Ey îman edenler! Cum'a günü namaza çağırıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun ve alış verişi bırakın. Eğer siz bilen kimseler iseniz elbette bu, sizin için daha hayırlıdır.
**10.** Namaz bitince yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan isteyin. Allah'ı çok zikredin, umulur ki kurtuluşa erersiniz.
**11.** Onlar bir ticâret ve eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona giderler ve seni ayakta bırakırlar. De ki: Allah'ın yanında bulunan, eğlenceden ve ticâretten daha yararlıdır. Kuşkusuz Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır.

## Kelimelerin İzahı

Ümmiyyîn, Peygamber (s.a.v) ile aynı asırda yaşayan Araplar demektir. Okuma yazma bilmeme mânâsına gelen "ümmîlik"le şöhret buldukları için kendilerine bu isim verilmiştir.
Onları temizler. Bu kelime şirk ve günah kirinden temizle mek mânâsına gelen den türetilmiştir.
Esfâr, büyük kitap mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Şair şöyle der:
Onlar kitap hamallarıdır. Onların, kitapların iyisi hakkında bilgileri yoktur. Onların bilgisi eşeklerin bilgisine benzer. Yemin olsun ki, eşek sabah akşam yük taşır, fakat çuvalların içinde ne olduğunu bilmez. [2][2]
Yahudiliği din edindiler. Ayrılıp döndüler. [3][3]

## Nüzul Sebebi

Câbir (r.a.)'in şöyle dediği rivayet olunur: Bir cum'a günü Rasulullah (s.a.v) ayakta hutbe okurken, Medine'ye bir kervan çıkageldi. Rasulullah (s.a.v)'ın Ashabı (r.anhum) hemen kervana koştular. Ashâbdan sadece oniki kişi kaldı. Ben, Ebubekir ve Ömer bu oniki kişinin içinde idik. Bunun üzerine Yüce Allah, "Onlar bir ticaret ve eğlence gördüklerinde hemen dağılıp oraya giderler ve seni ayakta bırakırlar" mealindeki âyeti indirdi.[4][4]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Kâinatta bulunan insan, hayvan, bitki ve cansız varlıkların hepsi Yüce Allah'ı

---

[2][2] Bahr, 8/266
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/434.
[4][4] Buhârî, Tefsir, 62/2; Müslim, Cum'a, 7/36-39. Bkz, Rûhu'I-meânî, 28/104
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/434.

takdis eder, ta'zîm eder ve noksan sıfatlardan uzak tutar. teşbih eder" şeklindeki geniş zaman kipi yenilenme ve devamlılık ifade etmek içindir. Yani, bu, sürekli devam eden bir teşbihtir, dili O ilah, her şeyin sahibidir. Meydana getirmek ve yok etmek suretiyle yaratmada tasarruf sahibidir. Noksanlardan uzak tutulan ve olgunluk sıfatlarıyla nitelenendir. Mülkünde güçlü, yaptığında hikmet sahibidir. [5][5]

**2.** OYüce Allah, rahmeti ve hikmetiyle, "Araplar içinde onlardan, kendileri gibi ümmî, okuma yazma bilmeyen bir peygamber gönderendir. Tefsirciler şöyle der: Araplar okuma yazma bilmedikleri için onlara "ümmîler" denilmiştir. Arapların ümmî oldukları meşhurdur. Nitekim Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Biz ümmî bir milletiz. Yazmayı ve hesabı bilmeyiz"[6][6] Rasulullah (s.a.v) bütün insanlığa gönderilmiş bir peygamber olduğu halde, sadece "ümmîler içinde gönderildi" denilmesinin hikmeti, Arapları şereflendirmektir. Zira Rasulullah (s.a.v)'ın onlardan olduğu ifade edildi. Bu, şeref olarak Araplara yeter. « Bu Peygamber onlara Kur'ân âyetlerini okur, onları inkâr ve günah kirlerinden temizler. ibn Abbas şöyle der: İman sayesinde onları temiz kalpli yapar.[7][7] Onlara, okunan âyetleri ve peygamberin pak sünnetini öğretir. Durum şu ki, onlar, Muhammed (a.s) kendilerine gönderilmeden önce hak yoldan apaçık bir şekilde sapmışlardı. İbn Kesîr der ki: Yüce Allah Hz. Muhammed (a.s.)'i peygamberlerin gönderilmediği ve yollardan uzaklaşıldığı bir dönemde gönderdi. O zaman ona ihtiyaç çok idi. Araplar daha önce Hz. İbrahim'in (a.s.) dinine bağlı idiler. Daha sonra onu değiştirip bozdular, tevhid yerine şirki, yakîn yerine şekki getirdiler ve Allah'ın izin vermediği birçok bid'atlar uydurdular. Ehl-i kitab da böyleydi. Onlar da kitaplarını tahrif edip değiştirdiler. İşte bunun üzerine Yüce Allah, Hz. Muhammed (s.a.v.)'i kapsamlı, mükemmel ve yüce bir şeriatla gönderdi. Bu şeriatta hidâyet ve insanların yaşarken ve ölünce muhtaç oldukları her şeyin izahı vardır. Yüce Allah bütün güzellikleri Hz. Muhammed (a.s.)'de topladı, öncekilerden ve sonrakilerden hiçkimseye vermediği şeyi ona verdi.[8][8]

**3.** Yüce Allah bu Peygamberi, o ümmîlerin zamanında bulunmayıp da daha sonra gelecek olan diğer kavimlere de göndermiştir. Bunlar, kıyamete kadar müslüman olanların hepsidir. Sâvî der ki: Yani o, zamanında var olan mü'minlere gönderildiği gibi, onlardan sonra gelecek olanlara da gönderilmiştir. Onun peygamberliği sadece kendi zamanında var olanlar için değil, aksine hem onları, hem de onların dışında kıyamete kadar gelecek olanları kapsar.[9][9] Ebû Hureyre'den (r.a.) rivayet edilen bir hadiste o şöyle demiştir: Biz, Hz. Peygamber (a.s)'in yanında oturuyorduk. Bu sırada Cum'a sûresinin "Mü'minlerden henüz onlara katılmamış olan diğer insanlara da..." mealindeki

---

[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/434.
[6][6] Buhârî, Müslim
[7][7] Kurtubî, r8/92
[8][8] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/497
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/434-435.
[9][9] Sâvî Haşiyesi, 4/204

âyeti indi: " Ey Allah'ın Kasulü! Bunlar kimlerdir?" dediler. Ebû Hureyre der ki: "Selmân-ı Fârisî de aramızda idi. Rasulullah (s.a.v) elini Selmân'in üzerine koyup şöyle buyurdu: "İman, Süreyya yıldızının yanında da olsa, bunlardan bir grup insan mutlaka onu elde ederdi.[10][10] Bu âyeti tefsir ederken Mücâhid şöyle der: Bunlar yabancılar ve Arab'ın dışında Peygamber (a.s)'e iman eden herkestir.[11][11] O, mülkünde güçlü ve galip, yaptıklarında hikmet sahibidir. [12][12]

**4.** insanlığın efendisine has olan bu şeref yani onun bütün insanlara peygamber gönderilmesi, Kur'ân'm Arapça inmesiyle Allah'ın Arapları şereflendirmesi ve son peygamberi onlara göndermesi Allah'ın bir lütfudur. Onu, dilediklerine verir. «. Yüce Allah, dünyada ve âhirette bütün yarattıklarını kapsayacak engin lütuf sahibidir.
Bundan sonra Yüce Allah, yahudileri yermeye başladı. Allah onları Tevrat ile şerefiendirmişti de onlar bundan yararlanmamış ve onu uygulamatruşlardı. Dolayısıyle Yüce Allah onları kitap taşıyan eşeklere benzeterek şöyle buyurdu: [13][13]

**5.** Kendilerine Tevrat verilen ve onun içindekileri yapmakla mükellef kılman, sonra da onunla amel etmeyip hidayet ve nurundan faydalanmayan yahudilerin durumu, faydalı büyük kitaplar taşıyan eşeklerin durumuna benzer ki eşeğin eline bu kitaplardan yorgunluk ve meşakkatten başka bir şey geçmez. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, amel etmedikleri halde ellerinde Tevrat bulunan yahudileri, kitap taşıyan eşeğe benzetti. Eşek, boş yere ağır bir yük taşımaktan başka bir şey elde edemez. Onları taşırken yorulur fakat içindekilerden faydalanamaz.[14][14] Şeyhzâde şöyle der: Yüce Allah yahudileri yerdi. Şu sebeple ki onlar, Tevrat'ı okuyan ve içindekileri bilen kimselerdir. Ve bu Tevrat'ta Hz. Muhammed (a.s.)'in doğruluğunu ve ona imanın vacip olduğunu gösteren âyetler vardır. Fakat onlar kendilerini dünya ve âhiret bedbahtlığından kurtaracak bu âyetlerden faydalanmadılar. İşte bu sebeple Allah onları, ilim ve hikmet kitaplarını taşıyıp da. Onlardan faydalanamayan eşeğe benzetti. Burada benzetme yönü, son derece faydalı bir şeyden, yorgunluk ve meşakkat çekildiği halde, mahrum kalmaktır.[15][15]
Yahudiler hakkında getirmiş olduğumuz bu misal, Allah'ın, Muhammed'in peygamberliğini gösteren âyetlerini yalanlayan kavim için ne kötü bir misaldir.[16][16] Yüce Allah zalim ve fâsık olan kimseyi imana giden yolu gösterip hayra muvaffak kılmaz. Ata şöyle der: Bunlar, peygamberleri yalanlayarak kendilerine zulmeden kimselerdir12

---

[10][10] Buhârî ve Müslim.
[11][11] Muhtasar-ı îbn Kesîr, 3/498
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/435-436.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/436.
[14][14] Kurrubî, 18/95
[15][15] Beyzâvî Haşiyesi, 3/494
[16][16] Ben derim ki: Bu mübarek ayette, Kur'an'ın hükümlerini tatbik etmediğimiz ve gerğini yapmadığımız takdirde biz müslümanlara tariz vardır. Bu, Arapların "kızım san söylüyorum, gelinim sen anla" manasındaki sözlerine benzer.

zulmeden kimselerdir.[17][17]
Bundan sonra Yüce Allah, Allah'ın dostları .olduklarını iddia eden Yahudileri yalanlamak üzere şöyle buyurdu:[18][18]

**6.** Ey Muhammed! Yahudileşen ve yahudi dinine sarılan o kimselere de ki: Eğer iddia ettiğiniz gibi, diğer insanlar değil de sadece siz gerçekten Allah'ın dostları iseniz ve bu iddianızda da doğru iseniz, Allah'tan sizi öldürmesini isteyin ki, dostları için hazırlanmış olan ikram yurduna hemen nak-ledilesiniz. Ebussuud şöyle der: Yahudiler, "Biz Allah'-ın oğulları ve dostlarıyız"[19][19] diyor ve âhiret yurdunun Allah katında sadece kendilerine ait olduğunu iddia ediyorlardı. Ayrıca "Yahudilerden başka hiçkimse cennete girmeyecek"[20][20] diyorlardı. Dolayısıyle Yüce Allah, onların yalanlarını açığa çıkarması için, Peygamberine şöyle demesini emretti: Eğer böyle sanıyorsanız ölümü isteyin ki, musibet yurdundan ikram yurduna taşmasınız. Çünkü, kendisinin cennetliklerden olduğuna kesin inanan kimse, bu meşakkat yeri olan yurttan kurtulup oraya gitmeyi ister.'[21][21] Yüce Allah onları rezil etmek ve yalanlarını açıklamak üzere şöyle buyurdu: [22][22]

**7.** Daha önce inkâr ettikleri ve günah işledikleri, Muhammed (s.a.v)'i yalanladıkları için hiçbir durumda ölümü temenni etmezler. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, eğer ölümü temenni etselerdi, yeryüzünde hiçbir yahudi kalmaz, hepsi ölürdü.[23][23] Âlûsî şöyle der: Onlardan hiçbiri Ölümü temenni etmedi. Çünkü onlar Hz. Muhammed (s.a.v.)'in doğruluğuna kesinlikle inanıyorlar ve ölümü temenni ettikleri takdirde derhal öleceklerini biliyorlardı. Bu, mucizelerden biridir. Yahudilerin ölümü temennî etmeyecekleri, Bakara sûresinde lafzı ile ifade edilmiştir. Meşhur görüşe göre bu, "sanatta çeşitleme" babındandır.[24][24] Allah onları ve onlardan meydana gelen çeşitli zulüm ve isyanları bilendir. Burada Yüce Allah, yahudileri yermek ve zalim olduklarını tescil etmek için, " onları" zamiri yerine, " zalimleri" açık ismini getirmiştir.[25][25]

**8.** Ey Muhammed! Onlara de ki: Kendisinden kaçtığınız, dilinizle dahi istemekten korktuğunuz bu ölüm, çaresiz kesinlikle başınıza gelecektir, ondan kaçmak size bir fayda sağlamaz. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Nerede olursanız olun, Ölüm. size ulaşır. Sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile"[26][26] Çünkü o kesin bir kaderdir. Korkunun ecele faydası

---

[17][17] Tefsir-i Kebir, 29/5
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/436-437.
[19][19] Mâide Sûresi, 5/18
[20][20] Bakara sûresi, 2/111
[21][21] Ebussuud, 5/163
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/437.
[23][23] VaryamUçin bkz. Ahmed b. Hanbel, Müsned 1/248 Kurtubî, 18/96
[24][24] Rûhu'l-meânî, 28/96
[25][25] Ebussuud, 5/163
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/437.
[26][26] Nisa sûresi, 4/78

yoktur. Sonra, kendisine hiçbir şey gizli kalmayan Allah'a döndürüleceksiniz. O size amellerinizin karşılığını verecektir. Burada bir tehdit ve korkutma vardır.
Bundan sonra Yüce Allah, Cum'a namazının hükümlerini açıklamak üzere şöyle buyurdu: [27][27]

**9.** Ey, Allah ve Rasulüne inanan mü'minler topluluğu! Müezzinin Cum'a namazı için ezan okuyup seslendiğini işittiğinizde, Cum'a hutbesini dinlemeye ve namazı eda etmeye gidin, alış-verişi bırakın. Zararlı ticareti bırakıp, kârlı ticarete koşun. İbn Cüzeyy şöyle der: Âyette geçen den maksat, koşmak değil yürümektir.[28][28] Çünkü hadiste şöyle buyrulmuştur: "Namaz kılınırken ona koşarak gelmeyin, yürüyerek gelin, sükunet ve vakaranızı koruyun"[29][29] Hasan Basrî de şöyle der: Vallahi bu ayaklarla koşmak değildir. Çünkü müslümanların, sekinet ve vakar olmaksızın namaza gelmeleri yasaklandı. Fakat bu, kalben, niyetle ve huşu içersinde koşmaktır.[30][30] Eğer doğru bilgi ve akl-ı selim sahibi iseniz, bilin ki, bu Allah rızasına koşma ve alış-verişi bırakma, sizin için dünya ticaretinden daha hayırlı ve faydalıdır. Çünkü âhiretin faydası daha yüce ve kalıcıdır. [31][31]

**10.** Namazı eda edip bitirdiğinizde, ticaret ve ihtiyaçlarınızı temin için yeryüzüne dağılırı. Allah'ın lütuf ve ihsanından isteyin. Çünkü rızık O'nun elindedir. O, ihsan ve lütuf sahibidir. Çalışanın çalışmasını zayi etmez ve isteyenin ümidini boşa çıkarmaz. Rabbinizi, sadece namaz vaktinde değil, her zaman, dil ve kalple zikredin. dünya ve âhiret hayrını kazanasınız. Saîd b. Cübeyr şöyle der: Allah'ı zikir demek, O'na itaat etmek demektir. Allah'a itaat eden O'nu zikretmiş olur. İtaat etmeyen, çokça teşbih çekse bile. Onu zikretmiş sayılmaz.[32][32]
Bundan sonra Yüce Allah, bir grup insanın, fani dünyayı sonsuz olan âhirete tercih ettiğini ve ondan üstün tuttuğunu haber vererek şöyle buyurdu: [33][33]

**11.** Bu âyet, Cum'a günü Rasulullah (s.a.v)'ı, hutbe okurken ayakta bırakıp yanından ayrılan bazı Sahâbî-leri (r.anhum) kınamaktadır. Yani, Ey Muhammedi Onlar kârlı bir ticaret, gelen bir alış-veriş veya dünya eğlence ve zinetinden bir şey işittiklerinde seni bırakıp ona dönerler ve seni, hutbe okurken minberde ayakta bırakırlar. Yüce Allah, zamiri, eğlence değil de ticaret için kullandı. Çünkü ticaret daha önemlidir, asıl maksat da odur. Tefsirciler şöyle der: Rasulullah (s.a.v) Cuma günü, minberde ayakta hutbe okuyordu. O sırada, Şam'dan Dihyetu'l-Kelbî'nin getirdiği yiyecek yüklü bir kervan geldi. O zaman Me-dineliler açlık ve pahalılık içinde kıvranıyorlardı. Arapların âdeti, sevinç

---

[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/437-438.
[28][28] Teshil, 4/119
[29][29] Kütüb-iSitte
[30][30] Kurtubî, 18/103
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/438.
[32][32] Beyzâvî Haşiyesi, 3/496
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/438.

göstermek için, kervanın şehre davul ve sevinç naraları içinde girmesidir. İşte bu kervan da bu şekilde girince mescittekiler ona koştular ve Rasulullah (s.a.v)'ı minberde ayakta bıraktılar. Yanında sadece 12 kişi kaldı. Câbir b. Abdillah, (r.a.) "Ben onlardan biriydim" der. İşte bu olay üzerine bu âyet indi. İbn Kesîr şöyle der: Şurası bilinmelidir ki bu olay, Rasulullah (s.a.v)'ın cuma günü, bayram namazlarında olduğu gibi, namazı hutbeden önce kıldırdığı dönemde meydana gelmiştir. Nitekim Ebû Davud bunu böyle rivayet etmiştir.[34][34] Ey Muhammedi Onlara de ki: Allah katındaki sevap ve nimet, elde ettiğiniz ticaret ve eğlenceden daha iyidir, Allah rızık veren ve lütufta bulunanların en iyisi-dir. Öyleyse rızkı O'ndan isteyin ve lütuf ve ihsanını elde etmek için O'n-dan yardım dileyin. [35][35]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Kendilerine Tevrat yükletilen, sonra onu taşımayanların durumu, koca koca kitaplar taşıyan merkebin durumu gibidir" âyetinde teşbîh-i temsili vardır. Çünkü vech-i şebeh, birkaç şeyden alınmıştır. Yani, onların Tevrat'tan faydalanamama hususundaki durumu, sırtında koca koca kitaplar taşıyan ve bundan yorgunluk ve meşakkatten başka bir şey elde etmeyen eşeğe benzer.
**2.** "Ölümü isteyin" ile Onu asla istemezler" arasında tıbâk-ı selb vardır.
**3.** arasında tıbak vardır. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**4.** "Bir ticaret veya bir eğlence gördüklerinde" âyetinde, daha önemli olan önce zikredilerek sanatta çeşitleme yapılmıştır. Asıl maksat ticaret olduğu için Yüce Allah onu Önce zikretmiştir. Bundan sonra Yüce Allah, De ki, Allah'ın yanında bulunan, eğlence ve ticaretten daha hayırlıdır" buyurdu. Burada Yüce Allah, ticaretten önce eğlenceyi zikretti. Çünkü hiç fayda elde etmeden yapılan zarar daha büyüktür. Dolayısıyle Yüce Allah, her iki yerde de, daha önemli olanı önce zikretti.
**5.** "Satışı bırakın" cümlesinde mecâz-ı mürsel vardır. Çünkü Yüce Allah burada satışı zikretti; alış-veriş, kiralama ve diğer bütün muameleleri kastetti. [36][36]

## Bir Uyarı

Cuma günü, müslümanların namaz için toplanmalarından dolayı o güne "Cuma" denilmiştir. Câhiliyye döneminde bu güne "Rahmet günü" mânâsında denirdi. Nitekim Süheylî böyle demiştir. Ona ilk defa Cuma ismini veren Ka'b b. Lüey'dir. Müslümanlara ilk cuma namazını kıldıran ise, Es'ad b. Zürâre'dir. Es'ad müslümanlara iki rekat namaz kıldırdı ve onlara nasihat etti. Müslümanlar

[34][34] Hadis için nuzûl sebebi bölümüne bakınız. Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/502
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/438-439.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/439-440.

onun yanında toplanınca bu namaza Cuma ismi verildi. Böylece bu İslamda ilk Cuma namazı oldu.[37][37]

## Faydalı Bilgiler

Irak b. Mâlik Cuma namazını kıldığında dönüp caminin kapısında durur ve şöyle derdi: Ey Allah'ım! Davetine uydum. Farzını kıldım. Bana emrettiğin gibi ayrıldım. Beni lütfundan rızıklandır. Sen rızık verenlerin en hayırhsısın.[38][38]

## Bir Nükte

"Allah'ı zikre koşun" ifadesinde şöyle bir nükte vardır: Müslümanın cuma namazına azim, gayret, ciddiyet ve istekle gitmesi icâbeder. Çünkü sa'y lafzı, ciddiyet ve azim ifade der. Onun içindir ki Hasan Basrî şöyle demiştir: Vallahi bu sa'y, ayaklar üzerinde koşmak değildir. Bu, kalp ve niyetle koşmaktır.
Allah'ın yardımıyle "Cum'a Sûresi'nin tefsiri bitti. [39][39]

---

[37][37] PÛhu'l-meânî, 28/100
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/440.
[38][38] Kurtubî, 18/108-109
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/440.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/440.

# MÜNAFİKUN SURESİ

Medine'de inmiştir. 11 âyettir.

## Takdim

Münafikûn sûresi Medîne'de inmiştir. Bunun durumu da Medine'de inen ve ahkâm konularını işleyen ve İslâm'ın amelî yönünü, yani ahkâm konularını anlatan diğer sûrelerin durumu gibidir.
Bu mübarek sûrenin, etrafında döndüğü asıl konu, nifak ve münafıkları genişçe anlatmaktır. O kadar ki bu sûre, onların nifak perdelerini açıp rezil eden bu isimle yani "Münâfikûn Sûresi" diye isimlendirilmiştir.
Bu mübarek sûre başlangıçta münafıkların huylarını ve yerilen sıfatlarını ele alır ki, bu sıfatların en belirgin olanı da yalan söylemeleri ve içlerinin dışlarına uymamasıdır. Çünkü onlar kalben inanmadıkları şeyleri dilleriyle söylerler. Daha sonra sûre, Peygamber (a.s.)'e ve mü'minlere kurdukları komploları anlatır. Kuşkusuz bu sûre onların rezilliklerini ve suçlarını ortaya çıkarıp rezil etmiştir. Onlar, dıştan müslüman görünmekle insanları Allah'ın dininden alıkoyuyor ve İslam davetine, açıkça inkâr eden kâfirin veremediği zararı veriyorlardı. Dolayısıyle onların tehlikeleri daha büyük ve verdikleri zarar daha çoktur: "Şüphe yok ki münafıklar, cehennemin en alt tabakasındadırlar. Artık onlara asla bir yardımcı bulamazsın"[1[1]]
Aynı zamanda bu mübarek sûre, münafıkların Peygamber (s.a.v) hakkındaki adîce konuşmalarını, onun davetinin dağılıp yok olacağına, Benî Mustalik Gazasından döndükten sonra Peygamberimizi (s.a.v.) ve mü'-minleri Medine'den kovacaklarına inanmaları ve diğer bazı âdî sözlerini anlatır.
Bu mübarek sûre mü'minleri münafıklar gibi Allah'a itaat ve ibadeti bırakıp dünya zineti, malı ve eğlencesi ile meşgul olmaktan sakındırır. Bunun zararlı bir yol olduğunu açıklar. Ecel sona erip vakit geçmeden Önce, Allah rızasını kazanmak maksadıyla O'nun yolunda harcamayı emreder. Ecel gelince, hasret ve pişmanlığın fayda vermediği bir zamanda insan pişman olur ve hasret çeker. [2[2]]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** Münafıklar sana geldiklerinde "Şahitlik ederiz ki sen Allah'ın Peygamberisin" derler. Allah da bilir ki sen elbette, Allah'ın Peygamberisin. Allah hiç şüphesiz münafıkların yalancı olduklarına şahitlik eder.
**2.** Yeminlerini kalkan yapıp (insanları) Allah yolundan saptırdılar. Gerçekten onların yaptıkları ne kötüdür!
**3.** Bunun sebebi, onların önce îman edip sonra inkâr etmeleridir. Bu yüzden kalbleri mühürlenmiştir. Artık onlar anlamazlar.

---

[1[1]] Nisa sûresi, 4/145
[2[2]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/443.

**4.** Onları gördüğün zaman kalıpları hoşuna gider, konuşurlarsa sözlerini dinlersin. Onlar sanki duvara dayandırılmış kütüklerdir. Her gürültüyü kendi aleyhlerine sanırlar. Düşman onlardır. Onlardan sakın. Allah onları kahretsin! Nasıl olup da döndürülüyorlar?
**5.** Onlara "Gelin, Allah'ın Peygamberi sizin için mağfiret dilesin" denildiği zaman başlarını çevirirler ve sen onların, büyüklük taslayarak uzaklaştıklarını görürsün.
**6.** Onlara mağfiret dilesen de, dilenıesen de birdir. Allah onları kat'iyyen bağışlamayacaktır. Çünkü Allah, yoldan çıkmış topluluğu doğru yola iletmez.
**7.** Onlar: "Allah'ın elçisinin yanında bulunanlara hiçbir şey vermeyin ki dağılıp gitsinler" diyenlerdir. Oysa göklerin ve yerlerin hazineleri Allah'ındır. Fakat münafıklar bunu anlamazlar.
**8.** Onlar, "Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, en üstün olan, en alçak olanı oradan mutlaka çıkaracaktır." diyorlardı. Halbuki üstünlük ancak Allah'ın ve Peygamber'inin ve mü'minlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler.
**9.** Ey îman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte onlar ziyana uğrayanlardır.
**10.** Herhangi birinize ölüm gelip de "Rabbim! Beni yakın bir süreye kadar geciktirsen de sadaka verip iyilerden olsam!" demesinden önce, size verdiğimiz rıziktan harcayın.
**11.** Allah, eceli gelince hiçbir nefsi geri bırakmaz. Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır.

## Kelimelerin İzahı

Cünne, canlarını ve mallarını koruyacakları kalkan demektir.
Hadiste, "Oruç kalkandır"[3][3] yani Allah'ın azabından koruyucudur buyrulmuştur.
Üzerine kâfirlik mührü vuruldu. Mühür demektir.
Haktan sapıklığa döndürülüyorlar. Bu kelime, döndürmek mâ-mânâsına gelen kökündendir.
Eğdiler, hareket ettirdiler. Bir kimse başını hareket ettirip çevirdiğinde denir.
Dağılırlar.
Sizi oyalamasın. Faydası olmayan söz veya iş demektir. [4][4]

## Nüzul Sebebi

Rivayete göre Rasulullah (s.a.v) Benî Mustalik Gazasına çıktı. İnsanlar burada bir suyun başında kalabahklaştılar. Bunların arasında Ömer (r.a.)'in hizmetkârı Cahcah b. Saîd ile, münafıkların reisi Abdullah b. Se-IûTun destekçisi Sinan el-Cühenî de vardı. Cahcâh, Sinan'a bir tokat attı. Sinan buna kızıp "Yetişin ey

[3][3] Buhârî, Savm 2: Müslim, Sıyâm, 162,163.
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/446.

Ensar!" diye bağırdı. Cahcâh da, "Yetişin ey Muhacirler!" diye bağırdı. Abdullah b. Selûl dedi ki; "Bunu da yaptılar ha! Vallahi bizimle bunların (Muhacirleri kastediyor) durumu, öncekilerin "Besle kargayı oysun gözünü" sözüyle anlattıkları gibidir. Bilesiniz ki, vallahi Medine'ye dönersek, daha üstün olan daha alçak olanı mutlaka oradan çıkaracaktır." O, "Daha üstün olan" ile kendisini, "Daha alçak olan" ile de Rasulullah (s.a.v)'ı ve Ashabım kastediyordu. Sonra kavmine şöyle dedi: "Bu muhacirler sizin yardımınız ve onlara infâkınız sayesinde Medine'de oturuyorlar. Onlardan bu yardımı kesmiş olsaydınız mutlaka beldenizden kaçarlardı" Zeyd b. Erkam onu işitti ve durumu Rasulullah (s.a.v)'a bildirdi. Haber, Abdullah b. Selûl'a ulaştı. Abdullah, böyle bir şey söylemediğine dâir yemin edip Zeyd'i yalancı durumuna düşürdü. Bunun üzerine, "Andolsun eğer Medine'ye dönersek, daha üstün olan alçak olanı mutlaka oradan çıkaracaktır." mealindeki âyete kadar bu sûre indi.[5][5]

## Ayetlerin Tefsiri

**1.** Ey Muhammed! Abdullah b. Selûl ve arkadaşları gibi münafıklar senin meclisine geldiklerinde, münafıklık ve riyadan dolayı, dilleriyle, "Ey Muhammed! Senin, Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik ederiz" derler. Kalplerinde olmayan şeyi dilleriyle söylerler. Ebussuûd şöyle der: Münafıklar, bu şahitliklerini samimi bir kalp, saf bir inanç, aşın bir arzu ve istekle yaptıklarını göstermek için, sözlerini ve ile te'kîd ederek, sen, muhakkak Allah'ın elçisisin" dediler.[6][6] Ey Muhammedi Yüce Allah da biliyor ki sen hak peygamberisin. Çünkü seni gönderen O'dur. Bu bir ara cümlesidir. Hz. Mu-hammed'in (s.a.v.) peygamberlik iddiası hususunda, Allah'ın onları yalanladığı vehmini ortadan kaldırmak için getirilmiştir ki, bunu duyan, münafıkların "Sen muhakkak Allah'ın elçisisin" sözlerinin haddi zatında yalan olduğu vehmine kapılmasın. İbn Cüzeyy şöyle der: "Allah da biliyor ki, sen onun elçisisin" sözü, münafıkların sözünden değil, Allah'ın sözündendir. Eğer Yüce Allah bu sözü söylememiş olsaydı, "Allah, münafıkların hiç şüphesiz yalancı olduklarına şahitlik eder" mealindeki sözün, peygamberliği iptal ettiği vehmedilirdi. Yüce Allah münafıkların sözleri ile onların yalancı olduğunu ifade eden cümle arasına bu cümleyi getirdi ki, peygamberliğin iptal edildiği vehmini gidersin ve peygamberliğin var olduğunu bildirsin.[7][7] Bundan sonra Yüce Allah şöyle buyurdu: Allah, münafıkların açıkladıkları şahitlikleri ve dilleriyle ettikleri yeminleri hususunda kesinlikle yalancı olduklarına şahitlik eder. Çünkü diliyle bir şey söyleyip de onun aksine inanan kimse yalancıdır. zamiri yerine şeklinde açık isim getirilmesi, münafıkları yermek ve bu çirkin sıfatı üzerlerine tescil etmek içindir. Nitekim daha fazla açıklamak ve anlatmak için ifade, ve ile

---

[5][5] BuhM Tefsîr, 63/7; İbn Cüzeyy, Teshil, 4/122
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/446.
[6][6] Ebussuûd. 5/164
[7][7] Teshîl, 4/121

pekiştirilmiş olarak gelmiştir. [8][8]

**2.** Münafıklar yalan yeminlerini, öldürülmekten korunabilecekleri bir kalkan edindiler. Dahhâk şöyle der: Yeminlerinden maksat, müslüman olduklarına dâir Allah adına ettikleri yemindir. Böylece insanları cihâddan ve Muhammed (s.a.v)'e iman etmekten alıkoydular. Taberî şöyle der: Allah'ın, Peygamberi (s.a.v.) vasıtasıyla gönderdiği dininden ve mahlukatı için koymuş olduğu şeriatından yüz çevirdiler.[9][9] İbn Kesîr de şöyle der: Münafıklar, yalan yeminlerle insanlardan korundular. Gerçek yüzlerini bilmeyen kimseler onlara aldanıp müslüman olduklarına inandılar. Oysa gerçekte onlar, İslama ve müslümanlara kötülük etmekten geri kalmazlar. Onların bu tutumları sebebiyle birçok insana büyük bir zarar gelmiştir.[10][10] Onların amelleri ve yaptıkları iş ne çirkin olmuştur! Çünkü onlar münafık ve günahkâr oldukları halde, kendilerini mü'min gösteriyorlar. Onların pis amelleri, yani münafıklık ve yalan yeminleri ne de kötü olmuştur. Sâvî şöyle der: fiilinden "yerme" taleb edildiğinde gibidir. Bunda "hayret etme" mânâsı da vardır.[11][11] Aynı zamanda, muhataplar nezdinde tutumlarının çok büyük bir kötülük olduğunu ifade eder. [12][12]

**3.** Bu yalan yemin ve Allah yolundan alıkoyma, dilleri ile iman etmeleri, kalpleri ile ise inkâr etmelerinden dolayıdır. Ebussuûd şöyle der: Mü'minlerin yanında kelime-i şehâdet getirdiler, suçlu şeytanlarının yanında ise kâfir olduklarını söylediler. Ayette, uzağı göstermek için kullanılan getirilmesi, olayın son derece kötü olduğunu göstermek içindir.[13][13] Bu sebeple, kalplerinin üzerine mühür basılmıştır. Artık o kalplere ne hidayet ulaşır ne de nur. Dolayısıyle hayrı ve imam bilemez ve güzel ile çirkini ayıramazlar. Çünkü Allah kalplerini mühürlemiştir. [14][14]

**4.** O münafıkları gördüğünde, şekil ve görünümleri, güzel, parlak ve iri olduğu için, hoşuna gider. Fesâhatları ve dillerinin akıcılığından dolayı, konuştuklarında sözlerine kulak verirsin. İbn Abbâs şöyle der: Münafıkların reisi İbn Selûl cüsseli, fasîh ve belîğ konuşan biriydi. Konuştuğu zaman, Rasulullah (s.a.v) onun söylediklerini dinlerdi. Aynı şekilde arkadaşları da böyleydi, Peygamber (s.a.v)'-in meclisine geldiklerinde insanlar onların beden görünüşlerini beğenirdi.[15][15] İlim ve fikirden mahrum bir takım suretler olmaları hususunda, duvara dayandırılmış kütüklere benzerler. Onlar ruhsuz kalıplar, akılsız bedenlerdir. Ebû Hayyân şöyle der: Anlayışsızlıkları ve kalplerinde iman olmayışından dolayı kütüklere benzetildiler. Benzetme cümlesi, onları korkaklık

---

[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/446-447.
[9][9] Taberî, 28/69
[10][10] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/503
[11][11] Sâvî Haşiyesi, 4/208
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/447-448.
[13][13] Ebussuûd, 5/165
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/448.
[15][15] Sâvî Haşiyesi, 4/208

ve zayıflıkla nitelemektedir.[16][16] Bunun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurdu: Korkaklık ve zayıflıklarından dolayı, duydukları her ses ve seslenişte kendilerinin kastedildiğini zannederler. Allah'ın, perdelerini yırtıp sırlarını açığa çıkarmasından mütemadiyen bir korku ve endişe içindedirler. İbn Kesfr şöyle der: Her ne zaman bir olay ve korkulu şey meydana gelse, korkaklıklarından, bu olayın kendi başlarına geleceğine inanırlar.[17][17] Mukâtil de şöyle der: Bir kayıp ilanı işittiklerinde veya nasıl olursa olsun, bir ses duyduklarında akılları başlarından gider ve bunu başlarına getirilecek bir musibet sanarlar.[18][18] Onlar her ne kadar müslüman görünseler de, hem sana hem mü'minlere tam anlamıyla düşmandırlar. Binaenaleyh, onlardan sakın, sır hususunda onlara güvenme, çünkü onlar sana düşman olanların casuslarıdır. Bu bir beddua cümlesidir. Yani, Allah onları rezil etsin, onlara lanet etsin ve rahmetinden uzaklaştırsın. Doğru yoldan sapıklığa nasıl döndürülüyorlar?! Delillerin açıklığına rağmen akılları nasıl sapıyor?! Bu âyette münafıkların cehalet ve sapıklıkları ve deliller getirildiği halde imandan dönmeleri sebebiyle hayret edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. İmâm Ah-med b. Hanbel, Ebû Hüreyre'den Rasulullah (s.a.v)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Münafıkların bazı alâmetleri vardır. Onlar bu alâmetlerle tanınırlar: Selâmları lanet okumadır, yemekleri yağma malıdır, ganimetleri hainliktir, mescitlere sadece çirkin söz söylemek ve alay için yaklaşırlar, namaza ancak sonuna doğru gelirler, kibirlidirler, ne kimseyle yakınlık kurarlar ne de onlarla yakınlık kurulur, geceleyin sessiz kütükler, gündüzleri ise çığırtkandırlar.[19][19]

**5.** O münafıklara, Allah'ın Rasulüne gelin de, sizin için Allah'tan mağfiret dilesin denildiğinde Böbürlenmek ve alay etmek için başlarını sallayıp hareket ettirirler. Onların, kibirlenip Rasulullah (s.a.v)'ın kendileri için istiğfar etmesini istemeyerek, çağrıldıkları şeyden yüzçevirdiklerini görürsün. İnat ve yüz çevirmeye devam ettiklerini göstermek için geniş zaman kipi kullanılmıştır.[20][20]
Tefsirciler der ki: Ayetler münafıkları rezil edip perdelerini açarak ince, mü'min akrabaları onlara gidip şöyle dediler: Yazıklar olsun size! Münafıklık yaparak rezil oldunuz, kendinizi helak ettiniz. Rasulullah'a gelip münafıklıktan tevbe edin ve sizin için mağfiret dilemesini isteyin. Münafıklar bunu kabul etmediler, alay ve eğlence olsun diye başlarını salladılar. Bunun üzerine bu âyet indi. Daha sonra İbn SelûTe dediler ki: Rasulullah (s.a.v)'a git ve suçunu itiraf et de senin için istiğfar etsin. O bu görüş ve teklifi ret etmek için başını salladı sonra da onlara şöyle dedi: İman etmemi istediniz ettim. Malımın zekâtını vermemi istediniz verdim. Bir Muhammed'e secde etmemi emretmediğiniz kaldı.
Bundan sonra Yüce Allah, onlara istiğfar etmenin fayda vermeyeceğini açıkladı.

---

[16][16] Bahr, 8/272
[17][17] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/504
[18][18] ÂlÛsî, 28/111
[19][19] Ahmed b. Hanbel, II, 293
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/448-449.
[20][20] Bahr, 8/237

Çünkü onlar münafıklıkta diretmektedirler: [21][21]

**6.** Onların durumuna göre, senin onlar için istiğfar etmenle etmemen birdir. Yani, senin onların bağışlanmasını istemenin hiçbir faydası olmaz. Çünkü onlar Allah ve Rasulüne itaattan çıkmışlardır. Sâvî şöyle der: Bu âyet, onların iman etmelerinden ümit kesildiğini bildirmek içindir. Yani, Ey Muhammedi Bağışlanmalarını dilemen ile dilememen birdir. Onlar imana gelmezler. Çünkü daha Önce bedbaht olacakları yazılmıştır.[22][22] Onlar iyice inkâra daldıkları ve isyanda ısrar ettikleri için, Allah onları asla bağışlamayacaktır. Bundan sonra Yüce Allah şöyle buyurarak bunun sebebini açıkladı. Kuşkusuz Allah, Allah'a itaattan çıkan fasık kimseleri iman etmeye muvaffak etmez.
Bundan sonra Yüce Allah, onların suçlarım ve yaptıkları çirkinlikleri daha fazla açıklamak için şöyle buyurdu: [23][23]

**7.** Onlar, "Muhacirlere para v.b. yardımda bulunmayın da Muhammed'den ayrılsınlar" diyen kâfirlerdir. Ebû Hayyân şöyle der: Bu, İbn Selûl ve kavminden ona uyanlara bir işarettir. Yüce Allah, muhacirlerin rızıklarının kendi ellerinde olduğunu zannetmeleri sebebiyle münafıkların beyinsiz olduğunu bildirdi. Bilemediler ki, rızik Allah'ın elindedir. Münafıkların, "Allah'ın Rasulü'nün yanında olanlara" sözleri, alay yollu söylenmiş bir sözdür. Çünkü Muhammed (a.s.)'-in peygamberliğini ikrar etselerdi, onlardan böyle bir şey çıkmazdı. Açık olan şu ki, onlar, aynı lafızları kullanmadılar. Fakat Yüce Allah, Rasûlüne bir ikram olsun diye onu bu sözlerle ifade etti.[24][24] Rızkın anahtarları sadece Yüce Allah'ın elindedir. Onu dilediğine verir, dilediğine vermez. Hiçkimse, Allah'ın, kullarına lütfetmesine engel olamaz. imaldi Fakat münafıklar Allah'ın hikmetini ve tedbirini anlayamazlar. Dolayısıyle söyledikleri o inkâr ve sapıklık sözlerini söylerler.
Bundan sonra Yüce Allah münafıkların bazı çirkin davranışlarını ve sözlerini saymak üzere şöyle buyurdu: [25][25]

**8.** Diyorlar ki, bu BenîMus-talik Savaşından döndüğümüz ve beldemiz olan Medîne-i Münevvere'ye avdet ettiğimizde, mutlaka Muhammed ve arkadaşlarını oradan çıkaracağız. Bunu söyleyen. İbn Selûl'dür. Âyetteki " daha üstün" ile kendini ve taraftarlarını "daha zelil" ile de Rasulullah (s.a.v)'ı ve beraberindekileri kastetmektedir.[26][26] Tefsirciler şöyle der: İbn Selûl bunları söyleyip de Medî-ne'ye döndüğünde oğlu Abdullah kılıcım çekip onun için Medîne girişinde bekledi. İnsanlar önünden gelip geçiyordu. Babası gelince oğlu, "Geri dön. Vallahi, Rasulullah (s.a.v) daha üstün, ben daha zelilim demedikçe asla Medîne'ye giremezsin" dedi. İbn Selûl de bunları söyledi. Sonra

---

[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/449.
[22][22] Sâvî, 4/209
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/449-450.
[24][24] Bahr, 8/274
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/450.
[26][26] Daha önce anlatılan "Nüzul Sebebi"ne bakınız.

oğlu Rasulullah (s.a.v)'a gelip dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü! Babamı öldürmek istediğini duydum. Eğer bunu yapacaksan, emret, başını sana ben getireyim". Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v): "Hayır, bilakis bizimle birlikte olduğu müddetçe ona iyi davranacağız ve onunla güzel arkadaşlık yapacağız" dedi.[27][27] Kuvvet ve üstünlük, başkasına değil, Allah'a ve Onun üstün tutup desteklediği peygamberine ve mü'minlere mahsustur. Bu kalıp hasr ifâde eder. Kurtubî şöyle der: Münafıklar, üstünlüğün mal ve taraftarların çokluğu ile olduğunu sandılar. Yüce Allah da izzet ve üstünlüğün Allah'a, Rasulüne ve mü'minlere âit olduğunu açıkladı.[28][28] Fakat münafıklar son derece câhil ve gururlu oldukları için izzet ve üstünlüğün, Allah'ın düşmanlarına değil de dostlarına mahsûs olduğunu bilmezler. [29][29]

**9.** Yüce Allah münafıkların çirkin davranışlarını anlattıktan sonra, mal ve evlatlara aldanma hususunda onlara benzemekten mü'minleri sakındırdı. Yani, Ey Mü'minler! Mal ve çocuklar, münafıkları alıkoyduğu gibi, sizi Allah'a itaat ve ibadetten, size farz kıldığı namaz, zekât ve haccı edadan alıkoymasın. Ebû Hayyân şöyle der: Artırmaya çalışmanız ve biriktirmekten zevk almanız sebebiyle mallarınız; kendileriyle sevinç duymanız ve ihtiyaçlarını gidermeye bakmanız sebebiyle de çocuklarınız sizi Allah'ı zikirden alıkoymasın. Zikir, namaz, tesbîh, hamd etme ve diğer ibadetleri kapsar.[30][30] Dünya, kimi Allah'a itaat ve ibadetten alıkorsa, işte onlar tam zarara uğrayanların ta kendileridir. Çünkü onlar geçici ve basit olanı, sonsuz .ve yüce olana tercih etmişler ve dünyayı âhiretten üstün tutmuşlardır. [31][31]

**10.** İnsana ölüm gelip de can çekişme durumuna gelmeden önce size verdiğimiz ve lütfettiğimiz malların bir kısmından Allah rızası için harcayın. Ve öleceğini kesin olarak anlayıp da. "Rabbim! Bana mühlet verip ölümümü kısa bir zaman ertelesen de, Harcasam, güzel amel etsem ve böylece sâlih ve takva sahibi birisi olsam" demeden önce Allah yolunda harcayın. İbn Kesîr şöyle der: Her ihmalkâr, ölüm geldiğinde pişman olur ve kaçırdıklarını elde etmek için müddetin uzamasını ister. Fakat, heyhat ki iş işten geçmiştir.[32][32]

**11.** Kim olursa olsun, eceli geldiğinde Allah hiç kimseye kesinlikle mühlet vermeyecektir. Asla ömrünü uzatmayacaktır. Burada hemen itaat etmeye teşvik edilmektedir ki, ihmal edip Rabbine kavuşma hazırlığı yapmadan ecel gelmesinden kişiyi sakındırsın, Yüce Allah, hayır ya da şer, yapmış olduğunuz amellerden haberdardır, onları bilir ve karşılığını size verir. [33][33]

---

[27][27] İbn İshâk'ın Sîret'ine bakmakta fayda vardır. Orada bu olay genişçe anlatılmıştır.
[28][28] Kurtubî, 1129
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/450-451.
[30][30] Bahr, 8/274
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/451.
[32][32] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/506
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/451.
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/451-452.

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz.
**1.** "Allah münafıkların kesinlikle yalancı olduklarına şahitlik eder" âyetinde daha fazla açıklamak için cümle, yemin, ve edatları ile pekiştirilmiştir.
**2.** "Allah biliyor ki, Şüphesiz sen O'nun Peygamberisin" cümlesi, bir ara cümlesidir. Münafıkların, o sözü inanarak söylemediklerini açıklamak, Muhammed (a.s)'in peygamberliğine şahitlik ettikleri iddialarında yalanladıkları vehmini ortadan kaldırmak için şart cümlesi ile cevap cümlesi arasında gelmiştir. İbarenin aslı şöyledir: O cümle bu ikisi arasına, bir ara cümlesi olarak gelmiştir.
**3.** "Yeminlerini kalkan edindiler." Cümlesinde istiare vardır. Çünkü aslında l, kişinin kendisiyle korunup siper edindiği kalkan gibi bir şeydir. Sonra burada Yüce Allah onu müsteâr olarak kullandı. Çünkü onlar mallarını ve canlarını korumak için, miislüman görünüyorlardı.
**4.** arasında tıbâk sanatı vardır. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**5.** "Konuşurlai'sa sözlerini dinlersin. Tıpkı sıralanmış kof kütük gibidirler" âyetinde mürsel mücmel teşbîh vardır. Bu, parlak teşbihlerdendir.
**6.** arasında tıbâk-ı selb vardır.
**7.** "Allah onları Öldürsün" cümlesi dua cümlesidir. Onlara lanet, rezillik ve helak isteği ile yapılmış bir bedduadır.
**8.** Âyet sonlarında birbirine uygunluk vardır. Bu, Kur'ân'da çok oup kelâmın güzelliğini artırmaktadır. [34][34]

## Bir Uyarı

Münafıklık Mekke'de yoktu. Orada sadece kâfirlik vardı. Münafıklık Medîne-i Münevvere'de, İslam güçlenip yardımcıları artınca ortaya çıktı. Münafıklar mallarını ve canlarını korumak için, müslüman görünüyorlardı. Şâir şöyle der:
İslam'a, sırf kanlarını akıtılmaktan kurtarmak için girdiler. [35][35]

## Faydalı Bilgiler

İzzet, kibirden farklı bir şeydir. Müslümanın kendisini zelîl düşürmesi ona helâl olmaz. İzzet, insanın, nefsinin hakikatini bilmesidir. Kibir ise insanın kendisini tanım aması dır. Ali (r.a.)'nin oğlu Hasan'a (r.a.) denildi ki: İnsanlar sende kibir ve gurur olduğunu iddia ediyorlar. Hasan (r.a.): "Bu kibir değil, müslümanın izzetidir" dedi ve "İzzet, Allah'a, Rasulüne ve müT-minlere mahsustur"

---

[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/452.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/452.

mealindeki âyet-i kerime'yi okudu. [36][36]

**Bir Nükte**

İbn Abbâs (r.a)'ın şöyle dediği rivayet olunur: Kimin, kendisini Rabbi-nin evini ziyarete (hacca) götürecek veya üzerine zekât farz olacak kadar malı olur da, bu görevleri yapmazsa, ölürken geri dönmek ister. Adamın biri dedi ki: "Ey İbn Abbâs! Allah'tan kork. Geri dönmeyi sadece kâfirler ister." Bunun üzerine İbn Abbâs, size bununla ilgili Kur'ân âyetini okuyacağım diyerek "Herhangi birinize ölüm gelip de "Rabbim! Beni yakın bir süreye kadar geciktirsen de sadaka verip iyilerden olsam" demeden önce size verdiğimiz rızıktan harcayın" mealindeki âyeti okudu.
Allah'ın yardımı ile "Münâfikûn Sûresi"nin tefsiri bitti. [37][37]

---

[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/453.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/453.

# TEĞÂBUN SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 18 âyettir.

## Takdim

Teğâbün sûresi Medine'de inen ve fıkhî hükümler yönüne ağırlık veren sûrelerdendir. Fakat bu sûrenin havası Mekke'de inen ve İslânıî inanç esaslarım ele alan sûrelerin havasına benzer.
Bu mübarek sûre Allah'ın azamet ve yüceliği ile kudretinin eserlerinden bahseder. Sonra Rabbini tanıyan insan ile Allah'ın nimetlerini tanımayan kâfir insan konusunu işler. Peygamberleri yalanlayan geçmiş milletleri ve kâfirlikleri, inatları ve sapıklıkları neticesinde başlarına gelen azap ve helaki misal getirir.
Sûre, müşrikler ister inansın İster inkâr etsin, öldükten sonra dirilmenin hak olduğuna ve mutlaka meydana geleceğine yemin eder. Allah ve Rasulüne itaati emredip Allah'ın davetinden yüzçevirmekten sakındırır. Aynı zamanda bazı eşlerin ve çocukların düşmanlığın-dan sakındırır. Çünkü bunlar çok kez, insanı cihâddan ve hicretten alıkoyar.
Bu mübarek sûre, Allah'ın dinini yüceltmek için Onun yolunda harcamayı emrederek sona erer. Cimrilik ve hırstan sakındırır. Çünkü Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyla O'nun yolunda harcamak mü'minin sıfatfa nndandır. Bu, Allah yolunda cihâdın yarısıdır. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı teşbih eder. Mülk O'nundur, hamd O'nadır. Her şeye gücü yeten O'dur.
**2.** Sizi yaratan O'dur. Böyle iken kiminiz kâfir, kinliniz mü'mindir. Allah yaptıklarınızı görendir.
**3.** Gökleri ve yeri hak ile yarattı. Sizi şekillendirdi ve şekillerinizi de güzel yaptı. Dönüş ancak O'nadır.
**4.** Göklerde ve yerde olanları bilir. Gizlediklerinizi ve açığa vurduklarınızı da bilir. Allah kalblerde olanı bilendir.
**5.** Öncekilerden kâfir olanların haberi size ulaşmadı mı? Onlar dünyada günahlarının cezasını çektiler. (Ayrıca âhirette) onlar için elem verici bir azap vardır.
**6.** (O azabın sebebi) şu ki, onlara peygamberleri apaçık deliller getirmişlerdi, fakat onlar "Bir insan mı bizi doğru yola götürecekmiş?" dediler, inkâr ettiler ve yüz çevirdiler. Allah da hiçbir şeye muhtaç olmadığını gösterdi. Allah zengindir, hanide lâyıktır.
**7.** İnkâr edenler, kesinlikle diriltilmeyeceklerini ileri sürdüler. De ki: Hayır! Rabbime andolsım ki mutlaka diriltileceksiniz, sonra yaptıklarınız size haber verilecektir. Bu, Allah'a göre kolaydır.

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/457.

**8.** Onun için Allah'a, Peygamberine ve indirdiğimiz o nura (Kur'ân'a) inanın. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.
**9.** Toplanma gününde sizi topladığı zaman işte o gün, aldanma günüdür. Kim Allah'a inanır ve yararlı iş yaparsa, Allah onun kötülüklerini örter ve onu, içinde ebedî kalacakları altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. İşte büyük kurtuluş budur.
**10.** İnkâr eden ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar cehennem ehlidirler. Orada ebedî kalacaklardır. Ne kötü gidilecek yerdir orası!
**11.** Allah'ın izni olmaksızın hiçbir musibet isabet etmez. Kını Allah'a inanırsa, Allah onun kalbini doğruya götürür. Allah her şeyi bilendir.
**12.** Allah'a itaat edin, Peygamber'e de itaat edin. Yüz çevirirseniz bilin ki, elçimize düşen apaçık bir duyurmadır.
**13.** Allah vardır, O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Mü'minler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler.
**14.** Ey îman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, hoşgörür ve bağışlarsanız, bilin ki, Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.
**15.** Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır. Büyük mükâfaat ise Allah'ın yanındadır.
**16.** O halde gücünüzün yettiği kadar Allah'tan korkun. Dinleyin, itaat edin, kendi iyiliğinize olarak harcayın. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir.
**17.** Eğer Allah'a içten gelen istekle borç verirseniz, Allah onu sizin için kat kat artırır ve sizi bağışlar. Allah (aza) çok mükâfaat verendir, ceza vermekte acele etmeyendir.
**18.** Görülmeyeni ve görüleni bilendir. Üstündür, hikmet sahibidir.

## Kelimelerin İzahı

Size şekil verdi. Tasvir, plan çizmek ve şekil vermek demektir. Varlığı diğerlerinden ayıran heyet ve sureti bu plan sayesinde gerçekleşir.
Nebe', önemli haber demektir.
Vebal, ceza ve işkence demektir.
Sandı. zan ile söz söylemek demektir. "Arapların, Zeamû yalanın bineğidir" sözü bundandır. Şüreyh şöyle der: Herşeyin bir künyesi vardır. Yalanın künyesi de " Zannettiler" dir.[2][2]
Teğâbun, eksik yapmak manasınadır. Bir kimse birinden bir şeyi kıymetinden daha eksik bir karşılık vererek aldığında denir. Mastarı dır. Kıyamet gününde kâfirin, imansızlığı sebebiyle eksiği, mü'minin de iyilikteki kusuru sebebiyle eksiği ortaya çıkacağı için kıyamet gününe "Teğâbiin Günü" denilmiştir. [3][3]

---

[2][2] Kurtubî, 18/135
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/461.

## Nüzul Sebebi

Rivayete göre bir grup Mekkeli, müslüman olup Peygamber (s.a.v)'in yanına hicret etmek istediler. Fakat eşleri ve çocukları onlara engel oldular ve dediler ki: Müslüman olmanıza tahammül ettik, fakat ayrılığınıza tahammül edemeyiz. Bu durum karşısında bu müslümanlar eşlerine ve çocuklarına uyup hicretten vazgeçtiler. Bunun üzerine Yüce Allah, "Ey inananlar! Eşleriniz ve çocuklarınızdan size düşman olanlar olur. Onlardan sakının..." mealindeki âyeti indirdi. [4][4]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Göklerde ve yerde bulunan bütün mahlukât kesintisiz ve devamlı bir şekilde Yüce Allah'ı tenzih edip yüceltir. Fiilinin geniş zaman olarak gelmesi devamlılık ve yenilenme ifade eder. Mülk tamamen Yüce Allah'ındır. O, mahrukatında tam bir tasarrufa sahiptir. Övgüye müstehak olan sadece O'dur. Çünkü bütün nimetler, noksan sıfatlardan münezzeh olan Yüce Allah'tandır. Harf-i cer ile mecrûru yani her iki cümlede de, mülkün ve hamdin sadece O'na mahsus olduğunu ifade etmek için başa getirilmiştir, O'nun her şeye gücü yeter. Zengin eder, fakir eder, aziz kılar, zelil kılar. Bir şeyin olmasını istediğinde ona sadece "ol" der, o da oluverir. Bu bölüm, daha önce ifade edilen mülk ve hamdin sadece O'na mahsus olduğunu bildiren kısmın delili gibidir. [5][5]

**2.** Bu âyet, Yüce Allah'ın kudretinin bazı eserlerini açıklamaktadır. Yani, ey insanlar! Sizi bu sağlam ve güzellikte yaratan O'dur. Dolayısıyla herbirinizin O'na iman etmesi lazımdır. Fakat içinizden Rabbini inkâr eden de vardır. Yaratıcısına iman edip tasdik eden de vardır. Taberî şöyle der: içinizden yaratıcısını ve kendisini yaratanın O olduğunu inkâr eden de vardır, O'nu tasdik eden ve yaratıcısının o olduğuna kesin olarak inanan da vardır.[6][6] Kâfirler çok, mü'minler az olduğu için Yüce Allah kâfirleri önce, mü'minleri sonra zikretti. "Yeryüzündekilerin çoğuna uyarsan, seni Allah yolundan saptırırlar"[7][7] "Kullarımdan şükre-denler pek azdır"[8][8] Yüce Allah durumlarınızı bilen ve yaptıklarınızdan haberdar olandır. İşlerinizden hiç biri Ona gizli kalmaz. O yaptıklarınızın karşılığını size verecektir.
Bundan sonra Yüce Allah kudretinin eserlerini ve birliğinin delillerini anlatmak üzere şöyle buyurdu: [9][9]

**3.** O, gökleri ve yeri boş yere ve eğlence olsun diye değil, dünya ve dine ait faydalan kapsayan engin bir hikmetle yarattı. O sizi en güzel şekil ve biçimde

---

[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/461.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/461.
[6][6] Taberî, 28/78
[7][7] En'am sûresi, 6/116
[8][8] Sebe' sûresi, 34/13
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/461-462.

yarattı. Yaratılışınızı ve şekillendirilişinizi sağlam yaptı. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Yemin ederim ki, biz insanı en güzel biçimde yarattık"[10][10] buyurmuştur. İnsanın şekline, biçimine ve azalarının uygunluğuna bakıp düşünen kimse, insanın şeklinin diğer, canlı türlerine nisbetle en güzel şekil olduğunu anlar. İnsanın yüzükoyun değil de dik bir biçimde yaratılmış olması da onun şeklinin güzelliklerinden biridir.[11][11] Dönüş ve varış, sadece tek olan Yüce Allah'adır. O herkese yaptığının karşılığını verecektir. [12][12]

**4.** O, kâinattaki yıldızları ve yaratılmış olanları bilir. Niyet ve amellerinizden gizlediğinizi de, açıkladığınızı da bilir. Allah göğüslerdeki sırları ve gizli olan şeyleri bilir. Açıktan yaptıklarınız O'na nasıl gizli kalır? Ebû Hayyân şöyle der: Yüce Allah göklerde ve yerde olanları, sonra kulların gizledikleri ve açıkladıklarını sonra da göğüslerin gizlediği şeyleri dahi bildiğini belirterek ne külliyattan ne de cüz'iyattan hiçbir şeyin, O'nun ilminden gizli kalmayacağına dikkat çekti. Önce kapsamlı bir ilmi olduğunu sonra kulların sırlarını ve açıktan yaptıklarını, daha sonra da göğüslerinin gizlediği şeyleri bildiğini anlattı. Bütün bunlar tehdit ifade eder. Yüce Allah, sevap veya ceza ile bu amellerin karşılığını vericidir.[13][13]
Bundan sonra Yüce Allah, Kureyşliler'e, onlardan önceki kâfirlerin başlarına gelenleri hatırlatmak Üzere şöyle buyurdu: [14][14]

**5.** Ey Kureyş topluluğu! Âd ve Semud kavmi gibi geçmiş milletlerin kâfirlerine ait haberler, onların başına gelen azap ve ceza hakkındaki bilgi size gelmedi mi? İnkârlarından dolayı dünyada korkunç cezayı tattılar. Onlar için âhirette de elem verici şiddetli bir azap vardır. [15][15]

**6.** Dünyada tattıkları ve âhirette tadacakları bu azabın sebebi şudur: Peygamberleri onlara, doğru olduklarını gösteren apaçık mucize ve parlak deliller getirdiler de, Onlar yadırgayarak ve hayret ederek dediler ki: İnsanlardan gönderilen peygamberler mi bize rehber olacaklar? Râzî şöyle der: Peygamberin insan olmasını yadırgadılar da, ma'bûdlarmm taş olmasını yadırgamadılar.[16][16]
Bu akıllarının azlığı ve fikirlerinin zayıflığından dolayıdır. Peygamberi inkâr etti ve imandan ve Allah'ın hidayetine uymaktan yüz çevirdiler. Allah onların itaat ve ibadetlerine muhtaç değildir. Taberî şöyle der: Allah onlara ve onların kendisine ve peygamberlerine iman etmelerine muhtaç değildir.[17][17] Allah'ın, yarattıklarına ihtiyacı yoktur. Sıfatlarında ve zâtında övülmüştür. O'na ne itaatin yararı olur, ne de isyanın zararı olur. Çünkü O'nun âlemlere ihtiyacı yoktur.

---

[10][10] Tîn sûresi, 95/4
[11][11] Eğer denilirse ki, "Bazı insanların şekil ve görünümü çirkindir", ona şöyle cevap verilir: Bu durum o insanı, insan şeklinin güzelliğinden çıkarmaz. O sadece, kendisinden daha güzel olana nazaran çirkindir
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/462.
[13][13] Bahr, 8/277
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/462-463.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/463.
[16][16] Tefsîr-i keBîr, 30/23
[17][17] Taberî, 28/78

Bundan sonra Yüce Allah onların, peygamberliği yalanladıktan sonra, öldükten sonra dirilmeyi de inkâr ettiklerini haber vermek üzere şöyle buyurdu: [18][18]

**7.** Mekke kâfirleri Allah'ın, öldükten sonra diriltip kabirlerinden asla çıkarmayacağı zan ve iddiasında bulundular. Ey Muhammedi Onlara de ki, durum zan ve iddia ettiğiniz gibi değildir. Rabbime yemin olsun ki, kabirlerinizden diri olarak çıkartılacaksınız. Sonra büyük küçük, iyi kötü, bütün yaptıklarınız size bildirilecek ve karşılıkları verilecektir. Bu öldükten sonra diriltme ve hesap Allah'a kolaydır. Çünkü yeniden diriltmek, ilk yaratmadan daha kolaydır. Râzî şöyle der: Kâfirler toprak olduktan sonra dirilmeyi inkâr ettiler. Yüce Allah da, onların yeniden diriltilmesinin, aklen, yoktan yaratılmalarından daha kolay olduğunu bildirdi.[19][19]
Yüce Allah, öldükten sonra dirilmeyi vurgulu bir şekilde anlatıp yalanlayıcı milletlerin durumlarını açıkladıktan sonra imana ve Kur'ân'a sarılmayı emrederek şöyle buyurdu: [20][20]

**8.** Allah'ı, rasûlünü ve peygamberi Mu-hanımed'e (a,s) indirdiği bu Kur'ân'ı tasdik edin. Şüphesiz Kur'ân, aydınlatıcı bir nurdur. O, aydınlığın karanlığı dağıttığı gibi, şüpheleri dağıtıcıdır.
Allah yaptıklarınızı bilir. Yani hiçbir yaptığınız O'na gizli kalmaz. [21][21]

**9.** O korkunç günü, yani Allah'ın bütün mahlukati hesap ve ceza için bir meydanda toplayacağı kıyamet gününü hatırlayın. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah Öncekileri ve sonrakileri o gün bir yerde ve alanda toplayacağı için ona yevmu'1-cem1 yani toplama günü denildi. Allah onları öyle bir yerde toplar ki, çağıran onlara sesini işittirir, bakan göz de onları görür. Nitekim Yüce Allah meal en, "Bu, insanların toplanacağı gündür. Bu, görülecek bir gündür"[22][22] buyurmuştur.[23][23] O, Öyle bir gündür ki, onda, iman etmediği için kâfirin eksikliği ve zararı ortaya çıkar. Bu şöyle olur: Mü'minler, dünyayı terkederek cenneti satın almışlar, kâfirler de âhireti terkederek cehennemi satın almışlardır. Böylece kâfirin zararı ortaya çıkmış olur. Hâzin şöyle der: Teğâbûn'un aslı "ğabn" kökündendir. Gabn ise, bir şeyi değerinden düşük bir karşılıkla almaktır. Mağbûn da, cennetteki makamlarını ve aile efradım kaybeden kimsedir. Bu şöyle olur: Eğer kâfir müslüman olsaydı, onun cennette bir makamı ve aile efradı vardı. İşte o gün, iman etmediği için kâfirin zararı, iyilikte kusurlu davrandığı İçin de müminin zararı ortaya çıkar.[24][24] Kim, Allah'a inanır ve İyi amel işlerse, Allah onun günahlarını siler ve onu ağaçlan ve köşklerinin altından ırmakları akan Naîm cennetlerine sokar. O cennetlerde sonsuz bir hayatla

---

[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/463.
[19][19] Tefsîr-i kebîr, 30/23
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/463-464.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/464.
[22][22] Hûd sûresi, U/103
[23][23] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/509
[24][24] Hâzin, 4/104

kalırlar; ne ölürler ne de oradan çıkarılırlar. İşte bu, daha Ötesi olmayan bir kazanç ve son derece büyük bir mutluluktur. [25][25]

**10.** Allah'ın birliğini ve gücünü inkar edenler, öldükten sonra dirilmeyi gösteren delilleri ve Kur'ân âyetlerini yalanlayanlar var ya, İşte onların yeri, içinde sonsuz kalmak üzere cehennemdir. İnkâr edenler ve sapıkların döneceği ve kalacağı yer olarak cehennem ne kötüdür.
Bundan sonra Yüce Allah, evrende meydana gelen her şeyin kendi irade ve hükmüyle maydana geldiğini bildirerek şöyle buyurdu: [26][26]

**11.** Bir kimsenin canına, malına veya çocuğuna gelen herhangi bir musibet, sadece Allah'ın kaza ve kaderiyledir. Kim Allah'a inanır ve her olayın, O'nun kaza ve kaderiyle olduğunu bilirse, Allah onun kalbine sabır ve rıza nasip eder ve onu iman üzere sabit kılar. İbn Abbas şöyle der: Allah, onun kalbine kesin imân nasip eder de, başına gelecek olanın mutlaka onu bulacağını, basma gelmeyecek olanın da mutlaka gelmeyeceğini bilir.[27][27] Alkame de şöyle der: O öyle bir kişidir ki, basma bir musibet geldiğinde bunun Allah'tan olduğunu bilir ve buna razı olup Allah'ın hükmüne teslim olur.[28][28] Yüce Allah her şeyi bilendir. Yerde ve gökte hiçbir şey O'na gizli kalmaz. Kurtubî şöyle der: Boyun eğenin O'nun emrine teslim olması ve hoşlanmayanın da hoşlanmaması ve hükmüne razı olmaması O'na gizli kalmaz.[29][29]

**12.** Allah'ın sizin için koymuş olduğu bütün emir ve yasaklarda O'nun ve Peygamberinin emrine uyun. Yüce Allah, Peygambere itaatin Allah'a itaat gibi vâcib olduğunu açıklamak ve bunu vurgulamak için "uyun" emrini tekrarladı. Eğer sizi çağırdığı iman ve hidayet hususunda onun davetine icabet etmekten yüz çevirirseniz, bunun ona herhangi bir zararı olmaz. Bunun zararı sizedir. Çünkü, Peygamberin görevi sadece Allah'ın emrini tebliğ etmektir. O da üzerine düşeni yapmıştır. Allah, kendisine isyan eden ve emrine karşı gelenlerden intikam alır. [30][30]

**13.** Allah'tan başka ma'bûd yoktur. O'ndan başka bir yaratıcı da yoktur. Sadece O'na güvenilir ve dönüş de sadece O'na olacaktır. Ey mü'minler! Bütün işlerinizde sadece bir olan Allah'a tevekkül edin. Sâvî şöyle der: Bu Peygamber (s.a.v.)'i Allah'a tevekkül etmeye ve sığınmaya bir teşviktir. Bunda aynı zamanda bu ümmete Allah'a sığınmak ve O'nun yardım ve desteğine güvenmek öğretilmektedir.[31][31]

---

[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/464.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/464.
[27][27] Taberî,-28/80
[28][28] Muhtasar-ı İbn Kcsîr, 3/510
[29][29] Kurtubî, 18/140
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/464-465.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/465.
[31][31] Sâvî Haşiyesi 4/212
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/465.

**14.** Ey mü'minler topluluğu! Eş ve çocuklarınızdan bazıları sizin düşmanlarmızdır. Bunlar sizi Allah yolundan alıkoyar ve O'na itaat etmenize köstek olurlar. Binaenaleyh onlara uymak ve itaat etmekten sakının. Tefsirciler şöyle der: Bir topluluk müslüman olup hicret etmek istediler. Eş ve çocukları onları hicretten alıkoydu. Ancak bir müddet sonra hicret edebildiler. Rasulullah (s.a.v)'a geldiklerinde insanların dinde derin bilgi sahibi olduğunu gördüler ve pişman olup, Üzüldüler, eş ve çocuklarını cezalandırmak istediler. Bunun üzerine bu âyet indi.[32][32] Âyet eş ve çocukları ile meşgul olup Allah'a itaati bırakan herkesi kapsar. Eğer sizi hayırdan alıkoymaları hususunda onları affeder, yaptıkları hataları bağışlar ve kusurlarım hoş görürseniz, bilin ki Allah'ın mağfireti büyük, rahmeti geniştir. Sizin birbirinize yaptığınız muamele gibi size muamele eder. [33][33]

**15.** Mallar ve çocuklar sadece, Allah tarafından insanlar için bir imtihan ve denemedir. Bu imtihan, Allah'a itaat edenle isyan edenin bilinmesi için yapılır. Mal ile imtihan daha zorlu olduğu İçin, Yüce Allah önce onu zikretti. Allah katındaki sevap ve mükâfat, dünya malından daha üstündür. Öyleyse mal ve çocuklar sizi Allah'a itaattan alıkoymasın. Bu âyet âhireti Özendirmekte, dünyadan ve insanların imtihan edildiği mal ve çocuklardan uzaklaştırmaktadır. [34][34]

**16.** Ey mü'minler! Güç ve takatinizi Allah'a itaat uğrunda harcayın. Gücünüzün yetmeyeceği şeyleri kendinize yüklemeyin. Tefsirciler der ki: Bu, emredilen ve faziletli ameller hakkındadır. İnsan bunları gücü yettiği kadar yapar. Ama sakınılması gereken şeylerden ise, büsbütün sakınmak gerekir. Peygamber (s.a.v)'den rivayet edilen şu hadis bunu göstermektedir: Size bir şey emrettiğimde, gücünüz yettiği kadar onu yapın. Yasakladığım şeylerden de (tamamen) sakının.[35][35] Size yapılan öğütlere kulak verin. Size emredilen ve yasaklanan hususlarda itaat edin. Mallarınızdan Allah yolunda harcayın ki, bu sizin için bir hayır olsun. Kim, nefsinin sebep olduğu cimrilik ve hırstan korunursa, bütün istediğini elde etmiş olur. [36][36]

**17.** Gönül hoşluğu ile Allah yolunda sadaka verirseniz, kuşkusuz Allah size kat kat sevap ve mükafat verir ve günahlarınızı siler. Sadakanın "borç verme" şeklinde tasvirinde, fakirlere ihsan hususunda son derece güzel bir nezaket örneği vardır. Allah, ihsanda bulunanın ihsanını kabul edendir. Kullarına karşı halîmdir. Şöyle ki, günahlarının çokluğuna rağmen onları cezalandırmada acele etmez. [37][37]

---

[32][32] Daha önce anlatılan "Nuzul sebebi" ne bakınız.
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/465-466.
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/466.
[35][35] Buhari, İ'tisam 6; Müslim, Fedail, 130.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/466.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/466.

**18.** O Yüce Allah, görünmeyeni de görüneni de bilendir. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz. Mülkünde galip, yaptığında hikmet sahibidir. [38][38]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** isimleri arasında tıbâk vardır. Aynı şekilde ile jyi fiilleri arasında tıbâk vardır. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**2.** "Mülk de hamd de sadece O'na mahsustur" cümlesinde harf-i cer ile mecrûrunun öne alınması hasr ifade eder.
**3.** "İndirdiğimiz nura..." ifadesinde istiare-i latife vardır. İstiare yoluyla, Kur'ân'a nûr denilmiştir. Çünkü nurun karanlıkları giderdiği gibi, Kur'ân da şüpheleri giderir.
**4.** Mü'minîere verilecek mükâfatı anlatan âyeti ile, kâfirlere verilecek cezayı anlatan âyeti arasında mukabele vardır.
**5.** arasında hareke değişikliği sebebiyle cinâs-i nakıs vardır.
**6.** arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**7.** "Allah'a itaat edin, Rasûl'e de itaat edin"-âyetinde, daha fazla vurgu ve itaatin sânına önem vermek için fiil tekrarlanarak ıtnâb yapılmıştır.
**8.** "Allah, iyiliğin karşılığını çokça veren ve çok yumuşak davranandır" âyetinde mübalağa kipleri kullanılmıştır. Çünkü ve mübalağa kiplerindendir.
**9.** "Allah'a güzel bir borç verirseniz, O size kat katını verir" âyetinde istiâre-i temsîliyye vardır. Yüce Allah, kendi yolunda harcama ve fukaraya sadaka vermeyi, temsil yoluyla, Allah'a, ödenmesi gereken bir borç veren kimseye benzetti. Bu, latîf istiare ve eşsiz güzel ibarelerdendir.
**10.** gibi âyet sonlarının birbirine uygun düşmesi için seci' murassa' yapılmıştır.
Yüce Allah'ın yardımıyle "Teğâbûn Sûresi"nin tefsiri bitti. [39][39]

---

[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/466.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/467.

# TALÂK SÜRESİ

Medine'de inmiştir. 12 âyettir.

## Takdim

Talâk sûresi Medine'de inmiş olup eşlerin durumları ile ilgili bazı şer'î hükümleri ele alır. Bunlar talâk-ı sünnî ve bunun nasıl olduğu, talâka terettüp eden iddet, nafaka, oturacak yer, emzirene verilecek ücret gibi talâka ait hükümlerle sûrede bulunan diğer hükümlerdir.
Bu mübarek sûre, başlangıçta talâk hükümlerini yani talâk-ı sünnî ile talâk-ı bid'î hükümlerini ele alır. Evlilik hayatının devam etmesi imkânsız hale geldiğinde, mü'minlere yolların en güzeline girmelerini emreder ve eşi, uygun bir zaman ve meşru bir şekilde boşamaya çağırır. Ki bu da, mü'minin, eşini cinsî münâsebette bulunmadan temiz olarak boşamasıdır. Sonra onu iddeti bitene kadar terkeder.
Bu ilâhî yönlendirmede erkeklere yavaş hareket etmeye ve evlilik bağlarını koparma hususunda acele etmemeye çağrı vardır. Çünkü boşamak, Allah'ın en sevmediği helaldir, Zorlayıcı zaruretler olmasaydı, boşamak mubah kılınmazdı. Çünkü bu, ailenin yıkılması demektir.
Bu sûre iddetin sona erme zamanının tesbiti için onun sayılmasını emreder ki, soylar karışmasın ve boşanan hanımın müddeti uzayıp da bir zarara uğramasın. Aym zamanda sûre, Allah'ın koyduğu sınırlarda durmaya ve emirlerine isyan edilmemeye çağırır.
Yine bu sûre, iddetin hükümlerini ele alır. Yaşlılık veya hastalıktan dolayı hayızdan kesilen kadının iddetini açıklar. Aynı şekilde âdet görmeyen küçük kadınların ve gebe kadınların iddetini, yönlendirme ve yol gösterme ile en güzel bir şekilde açıklar.
Bu şer'î hükümler açıklanırken, bazan teşvik, bazan da korkutma yoluyla "Allah'tan korkma" ya davet tekrarlanmıştır ki, eşlerden biri diğerine zulmetmesin. Aynı zamanda bu arada oturacak yer ve nafaka ile ilgili hükümler de açıklanmıştır.
Sûre, Allah'ın çizdiği sınırlan geçmekten sakındırarak sona erer. Allah'ın emirlerine karşı kibirlenip azgınlık
gösteren milletleri ve bunların tattığı ceza ve helaki misal olarak getirir. Daha sonra yedi kat göğün ve yerin
yaratılmasında Allah'ın kudretine işaret eder. Bütün bunlar, Âlemlerin Rabbinin birliğini gösteren delillerdir. [1][1]

Bismillâlıirrahmânirrahîm
**1.** Ey Peygamber! Kadınları boşamak istediğiniz zaman onları iddetleri içinde boşayın ve iddeti de sayın. Rabbiniz Allah'tan korkun. Apaçık bir hayâsızlık yapmaları hâli bir yana, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar.

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/471.

Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilmezsin, olur ki Allah, bundan sonra bir durum ortaya çıkarıverir.
**2, 3.** İddetlerini doldurduklarında onları ya güzelce tutun, veya onlardan uygun bir şekilde ayrılın. İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun. Şahitliği Allah için yapın. İşte bu, sizden Allah'a ve âhiret gününe inananlara verilen öğüttür. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder. Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse Allah ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur.
**4.** Kadınlarınız içinden âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdetini görmemiş bulunanlardan eğer şüphe ederseniz, onların iddeti üç aydır. Gebe olanların iddet ise, doğum yapmalarıdır. Kim Allah'tan korkarsa Allah ona işinde bir kolaylık verir,
**5.** İşte bu Allah'ın size indirdiği emridir. Kim Allah'tan korkarsa Allah onun kötülüklerini örter ve onun mükâfatını büyütür.
**6.** Onları gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun, onları sıkıştırıp (gitmelerini sağlamak için) zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hâmile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Sizin için çocuğu emzirirlerse onlara ücretlerini verin, aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer birbirinize güçlük çıkarırsanız çocuğunu, başka bir kadın emzirecek-tir.
**7.** İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin. Rızkı daralmış bulunan da nafakayı, Allah'ın kendisine verdiğinden versin. Allah hiç kimseye gücünün yettiğinden başkasını yüklemez. Allah, daima bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratır.
**8.** Rabbinin ve O'nun elçilerinin emrine karşı diretmiş nice memleketler halkı vardır ki biz onları çetin bir hesaba çekmiş ve onları şaşkınlık verecek azaba çarptırmışızdır.
**9.** Böylece onlar da yaptıklarının cezasını tadnıışlar ve işlerinin sonu tam bir hüsran olmuştur.
**10.** Allah onlara şiddetli bir azap hazırlamıştır. Ey inanan akıl sahipleri! Allah'tan korkun. Allah size gerçekten bir vahy indirmiştir.
**11.** İman edip sâlih amel işleyenleri, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size Allah'ın apaçık âyetlerini okuyan bir Peygamber göndermiştir. Kim Allah'a inanır ve faydalı iş yaparsa Allah onları, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalcakları cennetlere sokar. Allah böyle kimselere, gerçekten güzel bir rızık vermiştir.
**12.** Yedi kat göğü ve yerden bir o kadarını yaratan Allah'tır. Allah'ın fermam bunlar arasından iner ki, Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve her şeyi ilmiyle kuşattığın bilesiniz.

**Kelimelerin İzahı**

İddet, hâmile olup olmadığının bilinmesi için kadmın bekletildiği müddet.

Sayarak tesbit edin.
Hasbuhû, ona yeter.
Vücd; takat ve güç demektir.
Şüphelendiniz, şüpheye düştünüz.
Keeyyin, "çok" demektir.
Kibirlendi, diklendi ve yüzçevirdi.
Nükr; görülmemiş, korkunç, kötü demektir.
Husr; ziyan ve zarar demektir. [2][2]

## Nüzul Sebebi

**a.** Buhârî şöyle rivayet eder: Abdullah b. Ömer (r. anhumâ), karısı hayız halinde iken onu boşadı. Ömer (r.a.) bu durumu Rasulullah (s.a.v)'a bildirdi. Rasulullah (s.a.v) öfkelenerek şöyle buyurdu: "Ona dönsün, sonra temizleninceye kadar tutsun. Sonra kadın tekrar hayız görüp temizlensin. Eğer bundan sonra boşamayı düşünürse, onunla cima etmeden önce temiz olarak onu boşasın, İşte bu, Yüce Allah'ın emrettiği iddettir."[3][3]
**b.** Encs'in (r.a.) şöyle dediği rivayet olunur; Rasulullah (sav) Hafsa'yı (ra) boşadı. O da ailesine geldi. Bunun üzerine Yüce Allah, "Ey Peygamber! Kadınları boşamak istediğiniz zaman onları iddetlcri içinde boşayin" mealindeki âyeti indirdi. Rasulullah (s.a.v)'a denildi ki: Ona dön, çünkü o, çok oruç (utan ve namaz kılan birisidir. O. senin cennetteki eş ve hanımlarındandir.[4][4]
**c.** Rivayet edildiğine göre, "Boşanmış kadınlar, kendi başlarına üç aybaşı hali (veya üç temizlik müddeti) beklesinler"[5][5] mealindeki âyet inince, bir grub Sahâbî (r.anhum): "Ey Allah'ın Rasulü! Küçüklük veya yaşlılıktan dolayı hayız görmeyen kadının iddeti nedir?" dedi. Bunun üzerine, "Kadınlarınız içinden iddetten kesilmiş olanlarla, henüz âdetini görmemiş bulunanlardan şüphe ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır" mealindeki âyet indi.[6][6]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Bu hitap, Peygamber (s.a.v)'e dir. Hüküm ise, hem onu hem ümmetini kapsar. Yüce Allah Peygamber (s.a.v)'i yüceltmek için sadece ona seslendi. Nitekim bir kavmin reisine ve büyüğüne, "Ey Filan! Şunu yapın" denilir. Yani, sen ve kavmin yapın demektir. Bu, yüceltme ve değer verme yoluyla yapılan bir sesleniştir. Kurlubî şöyle der: Hitap Peygamber (s.a.v)'e yapılmıştır. Yüceltme ve ululama maksadıyle boşa-dığımzda" şeklinde çoğul lafzıyla hilap edilmiştir.[7][7] Yani, "Ey Peygamberi Ey mü'minler! Kadınları boşamak

---

[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/475.
[3][3] Buhârî, Tefsir 65/1; Müslim, Talâk 18/1
[4][4] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/512;
[5][5] Bakara sûresi, 2/228
[6][6] Rûhû'l-meânî, 28/137
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/475.
[7][7] Kurtubî, 18/148

istediğinizde, Onları, iddellerine sayılacak müddetin başında bulunurlar iken boşaym. Bu da temizlik anında olur. Onları bayız halinde boşamaym. Mücâhid şöyle der: Onlarla cinsî münâsebette bulunmadan, temiz olarak boşaym. Çünkü Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: Onu temiz iken ve ilişkide bulunmadan boşasm. İşte bu, Allah'ın içerisinde kadınların boşanmasın] emrettiği iddellir.[8][8]
Tcfsirciler şöyle der: Kadının, hayız anında boşanması yasaklandı ki, iddet zamanı uzayıp da kadın zarar görmesin. Bir de hayız hali, kocayı nefret ettirici bir durumdur. Ona eşini çabuk boşattırır. Fakat kadının temiz olma hali bunun aksinedir. Bu temizlik anında cima etmemiş olması, bu birleşmeden gebelik meydana gelmemesi içindir.[9][9]
Bu durumda iddet, hayızdan çocuğu doğurmaya geçer ki. bunda da kadına açık bîr zarar vardır. Soyların karışmaması için iddeti sayın ve onu tam üç temizliğe tamamlayın. Emirlerine sarılıp yasaklarından sakınarak, Âlemlerin Rabbi Allah'tan korkun, Onları ayırdıktan sonra, iddetleri bitinceye kadar evlerinden çıkarmayın. Onlar da, iddetleri bitinceye kadar evlerden çıkmasmlar. Ancak, boşanan kadın zina ve benzeri çirkin bir iş yaparsa, kendisine had cezası uygulanması için çıkarılır.[10][10] İbn Cüzey şöyle der: Yüce Allah, erkeğe, boşamış olduğu karısını, içinde bulunduğu evden çıkarmayı yasakladı. Kadını da, kendi isteğiyle oradan çıkmaktan nehyetti. Binaenaleyh, kadının, geceyi evinin dışında geçirmesi, zarurî hareketler dışında gündüzün de evden uzaklaşması caiz değildir. Bu yasak, soyu ve kadını korumak içindir. İddet bekleyen kadının evden çıkmasını mubah kılacak "fâhişe"nin ne olduğu hakkında ihtilaf edilmiştir. Bazılarına göre, bu, zinadır. Bu durumda kadın, kendisine had cezası uygulanması için evden çıkarılır. Bazılarına göre ise "fahİşe"den maksat, kocanın akrabalarına kötü söz söylemek ve dil uzatmaktır. Bu durumda da kadın evden çıkarılır ve evde oturma hakkı düşer. " Size karşı çirkin davranırlarsa" kıraati bu mânâyı destekler.[11][11] Bu hükümler, Allah'ın koyduğu kanunlar ve yasaklarıdır. Kim bu hükümlerin dışına çıkar ve onları emir kabul edip uymazsa, kendini azaba sunmak suretiyle nefsine zulmetmiş ve ona zarar vermiş olur. Çünkü eşini geri alma imkânını elinden kaçırmıştır. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu, sünnî talâkı bırakıp iddetin dışında karısını boşayan kimseler hakkında bir tehdittir. Ey muhatap! Sen, boşamadan sonra Allah'ın, ortaya ne çıkaracağım bilemezsin. Belki de Allah onun kalbini, eşine karşı olan kinden sevgiye, nefretten mahabbete çevirir. Böylece, daha önce onu sevmezken artık onu sever hale getirir. İbn Abbas şöyle der: Yüce Allah'ın bundan maksadı, kocanın, eşini boşamasından dolayı pişmanlık duyması ve iddet müddetinde karısına dönmesini istemesidir.[12][12]

---

[8][8] Buhâri ve Müslim, Nüzul sebebi bölümüne bakınız
[9][9] Bunun meşru olmasının hikmeti için bkz, Rcvâiu'l-beyân adlı kitabımız, 2/604
[10][10] "Fahişe" kelimesinin "zina" ile tefsiri, İbn Abbas, Ibin Mes'ud, Mücâhid ve Ikrime'ıin görüşüdür. İbn Abbas'tan şu da rivayet edilmiştir: Fahişe, kocanın akrabalarına kötü söz söylemektir. Bu, Übcy b. Ka'b'ın görüşüdür.
[11][11] Teshil, 4/126
[12][12] İbn Kayyim şöyle der: "Yüce Allah boşamayı sevmez. Çünkü bununla evlilik bağları kopar ve bu, Allah'ın düşmanı İblis'in isteğine uygun düşer. Şöyle ki, o, eşlerin ayrılmasına sevinir. Bununla beraber kan veya kocanın buna ihtiyacı olduğu için Yüce Allah, menfaatin elde edilebileceği ve zararın defedilebilcceği bir şekilde talâkı meşru kılmıştır. Bu şeklin dışında boşamayı haram kılmışlır. Şöyle ki. Allah, kocaya, eşini temiz olarak, cima etmeden bir talâkla boşamasını, sonra da iddeti bitinceye kadar ondan ayrı durmasını meşru kılmıştır. Bu

**2, 3.** İddet müddetinin bitimine yaklaştıklarında, Yüce Allah'ın emrettiği gibi, beraberliklerinde iyi davranmak üzere, onları nikâh akdine döndürün. Ya da, onları bırakın da, iddetleri tamamlansın ve kendi iradelerine kendileri sahip olsun. Tefsirciler şöyle der: İyilikle tutmaktan maksat, iyi geçinmek, nafakayı tam olarak ödemek ve kadının iddet zamanı uzasın diye, geri dönerek ona zarar vermeyi istememektir. İyilikle ayrılmaktan maksat da, boşama anında mehir ve mal vermek, kadının bütün haklarını ödemek süreliyle şartları yerine getirmektir. Boşama veya geri dönme anında, dindarlığına ve güvenilirliğine itimat ettiğiniz kimselerden adalet ve doğruluk sahibi iki kişiyi şahit tutunuz. Ebû Hayyân şöyle der: Bu şahit tutma, Ebû Hanî-fe'ye göre mendûbtur. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Alışveriş yaptığınızda şahit tutun"[13[13]] buyurmuştur. Şâfiîlere göre, bu şahit tutma "geri dönme" de vâcib, "ayrılma"da mendûbtur.[14[14]] Her hangi birinin tarafım tutmadan şahitliği hak ile yerine getirin. Herhangi bir değiştirme ve bozma yapmadan taraflardan birini gözetip diğerini bırakmadan sırf Allah rızası için şahitlik yapın, Bu meşru kıldığımız hükümlerden, ancak Allah'tan sakınan ve âhirette hesap ve cezadan korkan mü'min faydalanır ve öğüt alır. Kim, Allah'tan korkar ve koyduğu sınırlarda durursa, Allah onu her sıkıntıdan kurtarır ve her darlıktan bir çıkış yolu gösterir. Bilmediği ve aklına gelmeyen bir yerden ona nzık verir. Mücâhid şöyle der: Ben İbn Abbâs'm yanında idim. Ona bir adam gelerek, karısını üç talâkla boşadığını söyledi. İbn Abbas sustu. O derece sustu ki, ben, kırışını ona geri döndüreceğini sandım. Sonra şöyle dedi: Sizden biri gider bir aptallık eder, sonra gelip "Ey İbn Abbas! Ey İbn Abbas!..." der. Yüce Allah, "Kim Allah'tan kor-karsa, Allah ona bir çıkış yolu verir" buyuruyor. Sen ise Allah'tan kork-mamışsm ki, sana bir çıkış yolu bulayım. Sen, Rabbine isyan ettin. Karın da senden talâk-ı bâin ile boş oldu.[15[15]] Tefsirciler şöyle der: Bu âyet, Afv b. Mâlik el-Eşcaî hakkında indiği halde hükmü geneldir. Müşrikler Afv'm oğlunu esir almışlardı. Bunun üzerine Afv, Rasulullah (s.a.v)'a gelerek fakirliğinden şikayet etti ve dedi ki: "Düşman oğlumu esir aldı. Annesi sabredemeyip çok endişeleniyor. Bana ne emredersin?" Rasulullah (s.a.v) da ona: "Allah'tan kork ve sabırlı ol. Sana ve annesine "lâ havle velâ kuvvete illâ billah" sözünü çokça söylemenizi tavsiye ediyorum." Afv ve karısı bunu yaptılar. Bir gün, o evinde iken, birden oğlu kapıyı çalıverdi. Beraberinde yüz deve vardı. Düşmanın gafil olduğu bir sırada onları alıp getirmişti. Bunun üzerine, "Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu verir ve onu beklemediği yerden rıziklandırır" mealindeki âyet indi.[16[16]] Kim Allah'a dayanır ve başına gelen musibetlerde Ona güvenirse, kuşkusuz Allah ona yeter. Sâvî şöyle der: Kim işini Allah'a havale ederse, onu Üzen hususlarda Allah ona

---

sürede ihtilaf sebepleri ortadan kalkar ve anlaşma yapılırsa, kocanın eşini geri alma yolu açılmış olur. Yüce Allah iddet süresini üç temizlik kıldı ki, mühlet ve tercih vakti uzasın. İşte Yüce Allah'ın meşru kılıp izin verdiği talâk budur". Bkz. Mehâsinu't-te'vîl, 16/5832
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/475-477.

[13[13]] Bakara sûresi, 2/282

[14[14]] Bahr, 8/282

[15[15]] Mehâsinıı't-te'vîl, 16/5838

[16[16]] Kurtubî, 18/160; Taberi, 28/90

yeter. Sebeplere sarılmak, tevekküle aykırı değildir. Çünkü bu, emredilmiştir. Fakat sebeplere güvenilmez, Allah'a güvenilir.[17][17] 'Hadiste şöyle buyrulmuştur: Allah'a tam anlamıyla tevekkül etseniz, Allah kuşlara nzık verdiği gibi mutlaka size de rizik verir. Kuşlar sabahleyin aç gider, akşam tok döner.'[18][18] Kuşkusuz Allah bütün yarattıklarında emrini uygulayıcıdır. Dilediğini yapar, O'nu hiçbir sey âciz bırakamaz. İbn Cüzey şöyle der: Bu, tevekküle teşvik etmekte ve onu vurgulamaktadır. Çünkü, kul, bütün işlerin Allah'ın elinde olduğunu kesin olarak bilirse, tek olan Allah'a dayanır ve O'ndan başkasına itimat etmez.[19][19] Kuşkusuz Allah her iş için, ezelî hikmete göre, belli bir kader ve zaman tayin etmiştir. Kurtubî şöyle der: Yani, Allah, kıtlık ve bolluk gibi her şey için, varacağı bir zaman takdir etmiştir.[20][20]
Bundan sonra Yüce Allah küçüklük veya yaşlılığından dolayı hayız görmeyen boşanmış kadının hükmünü açıklamak üzere şöyle buyurdu: [21][21]

**4.** Yaşlılıklarından dolayı hayız görmeyen kadınların iddetlerini bilemez ve şüpheye düşerseniz, bilinmelidir ki, onların iddetinin hükmü üç aydır. Her ay bir hayız yerine geçer. Aynı şekilde, küçüklüğünden dolayı hayız görmeyenlerin iddeti de üç aydır. Gebe kadının iddeti, ister boşanmış olsun ister kocası ölmüş olsun, çocuğunu doğurmakla sona erer. Kim, söz ve fiillerinde Allah'tan korkar ve Allah'ın haram kıldığı şeylerden sakınırsa, Allah onun işini kolaylaştırır ve her türlü hayırlı işe onu muvaffak kılar. [22][22]

**5.** İşte bu, Allah'ın hükmü ve hikmetli şeriatıdır. Ey mü'minler! Allah bunu size indirdi ki, ona uyup gereği ile amel edesiniz. Kim Rabbinden korkarsa, Allah onun günahlarını siler ve sevabını kat kat verir. Sâvî şöyle der: Yüce Allah'ın, "Kim Allah'tan korkarsa" âyetinin tekrarlamasının sebebi şudur: O biliyor ki, kadınların aklı ve dini eksiktir. Binaenaleyh, onların işlerine ancak Allah'tan korkanlar sabreder.'[23][23] Ebû Hayyân da şöyle der: Söz, boşanan kadınlar hakkında olunca ve onlar, kocalarının kendilerinden nefret etmelerinden dolayı boşanınca, koca da bazan kadına, onu lekeleyecek ve evlenmek isteyenleri ondan nefret ettirecek şeyleri ona nisbet edebilince, işte bu sebeple, "Kim Allah'tan korkarsa" sözü tekrar edildi. Buyru-larak, şart-cevap şeklinde açıklanmış olarak geldi.[24][24]

**6.** O boşadığmız kadınları, gücünüz ve imkânınıza göre, oturduğunuz evlerinizin bir bölününde oturtun. Koca zengin ise, kadının yerini geniş ve nafakasını bol verir. Eğer fakir ise, gücü yettiği kadar yapar. "Boşadığmız kadınları evden

---

[17][17] Sâvî Haşiyesi, 4/215
[18][18] Tirmîzî, Zühd, 33; fbn Mâce, Zühd, 14, Ahmed b. Hanbel, Müsned 1/30.
[19][19] Teshil, 4/128
[20][20] Kurtubî, 18/168
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/477-479.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/479.
[23][23] Sâvî Haşiyesi 4/217
[24][24] Bahr, 8/284
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/479.

çıkmaya veya nafakadan vazgeçmeye mecbur edecek şekilde, mesken ve nafaka hususunda sıkıntıya sokmayın. Boşanan kadın hâmile ise, hamilelik müddeti uzun da olsa, kadın çocuğunu doğuruncaya kadar kocanın ona nafaka vermesi icâbeder. Kadın doğurup çocuğunu koca için emzirmeye razı olursa, kocanın kadına emzirme ücreti vermesi icâbeder. Çünkü çocuklar babalara nisbet edilirler. İbn Cüzey şöyle der: Yani o boşadığmız eşler, çocuklarınızı emzirirlerse, onlara emzirme ücretini verin. Bu ücret nafaka vermek ve diğer ihtiyaçlarını gidermektir.[25][25] Eşlerden her biri diğerine, hoşgörü, yumuşaklık ve lütufkârlığı emretsin. Kurtubî şöyle der: Biriniz diğerinin teklif ettiği iyilik ve güzelliği kabul etsin. Kadının yapacağı iyilik, çocuğu ücretsiz emzirmek; erkeğin yapacağı iyilik ise, kadına bol emzirme ücreti vermektir.[26][26] Birbirinize güçlük ve zorluk çıkarırsanız, eşler arasında anlaşma yapma zorlaşır, koca kadının istediğini vermek istemez, kadın da istediği ücretten daha aşağısına emzirmeyi kabul etmezse, koca çocuğu için ücretle başka bir emzirici tutsun. Ayetteki ifadesi emir manasına haberdir. Yani "Koca, çocuğu için başka bir emzirici tutsun" demektir. Ebû Hayyân şöyle der: Burada anneye ince bir sitem vardır. Nitekim bir kimseden ihtiyacını istediğinde onunla ilgilenmezse, "Başkası bunu yerine getirecektir" dersin. "Bu iş yerine getirilmeyecek değildir. Ama bu senin için bir ayıp olur" demek istersin.[27][27] Dahhâk şöyle der: Anne emzirmeyi kabul etmezse, baba, çocuğu için başka bir emzirici tutar. Çocuk başkasını emmezse, anne ücretle emzirmeye mecbur tutulur.[28][28]

**7.** Bu, nafakanın miktarını açıklamaktadır. Yani, koca, karısına ve küçük çocuğuna gücü ve takatine göre nafaka versin. İbn Cüzey şöyle der: Bu, her kocanın, durumuna göre nafaka vermesini ifade eden bir emirdir. Koca, gücü yetmeyeceği şeyle mükellef tutulamaz. Kadının hakkı da yenmez. Aksine durum, orta halli olur. Bu âyette, nafakanın, zenginlik ve fakiri ik bakımından insanların durumuna göre değiştiğini gösteren delil vardır.[29][29] « Kimin rızkı daraltılmış olur ve yetmezse, gücü yettiği ve Allah'ın kendisine verdiği mala göre nafaka versin. Allah hiç kimseyi, gücü ve takatinden fazlasıyla yükümlü tutmaz. Zengini mükellef tuttuğu şeyle fakiri mükellef tutmaz. Ebussuûd şöyle der: Bu âyette, fakirin kalbini hoş etmek ve onu, gücü yettiği kadarını yapmaya teşvik etmek vardır.[30][30] Yüce Allah bu va'dini şu sözüyle pekiştirdi: Allah fakirlikten sonra zenginlik ve darlıktan sonra genişlik ve rahatlık verecektir. Burada, fakirlere rızık kapılarının açılacağına dâir müjde vardır.
Bundan vmra Yüce Allah, kendisine isyan etmek ve koyduğu kanunları çiğnemekten sakındırdı. Geçmiş milletlerle ilgili misaller getirdi. Buyurdu ki: [31][31]

---

[25][25] Teshîl, 4/129
[26][26] Kurtubî, 18/169
[27][27] Bahr, 8/285
[28][28] Kurlubî, 18/169
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/479-480.
[29][29] Teshil, 4/129
[30][30] Ebussuûd, 5/172
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/480.

**8.** Geçmiş milletlerden nice şehir halkı vardır ki, azmış ve, Allah ve Rasulünün emirlerine karşı direnmiştir. Biz de, isyanları ve azgınlıkları yüzünden, açlık, kıtlık ve köklerini kazıma gibi çeşitli elem verici azaplarla onları cezalandırdık. Onlara, tasavvur edilemeyecek, görülmemiş büyük bir azapla azap ettik. [32][32]

**9.** İnkâr, azgınlık ve Allah'ın emirlerine karşı direnmelerinin cezasını tattılar. Azgınlıklarının sonu, helak, yok olma ve aşın derecede hüsran olmuştur.
Yüce Allah, azgın milletlerin başına gelenleri anlattıktan sonra, o suçluların başına gelen şeylerin mü'minlerin de başına gelmemesi için mü'minlere Allah'tan korkmayı emretti ki, onları azabından sakındırsın: [33][33]

**10.** Allah âhirette onlar için şiddetli ve sonsuz ce-hennem azabı hazırlamıştır. Ey akl-ı selîm sahipleri! Ve ey, Allah ve Rasulünü tasdik eden mü'minler topluluğu! Allah'tan korkun ve O'nun yakalamasından ve intikam almasından sakının. Allah size, okunan vahyi yani Kur'ân-ı Kerim'i indirdi.[34][34]

**11.** Allah size, âyetlerini okuyan bir peygamber yani Muhammed (s.a.v)'i gönderdi. Bu âyetler apaçık olup, helâli, haramı ve ihtiyaç duyduğunuz hükümleri açıklamaktadır. Ebû Hayyân şöyle der: Açık olan şudur ki, "Zikir"den maksat Kur'ân, Rasul'den maksat, Muhammed (s.a.v)'dir.[35][35] O Peygamber, takva sahibi mü'minleri sapıklıktan doğru yola, inkâr ve cehalet karanlıklarından iman ve ilim nuruna çıkarsın diye gönderildi, Allah'a inanır ve O'na itaat ile amel ederse, Allah âhirette onu, köşklerinin altından cennet nehirleri akan Naîm cennetlerine sokar. O ebedîlik cennetlerinde, sonsuza kadar kalırlar, oradan çıkmazlar ve ölmezler. Allah cennette onlara güzel ve bol rızıklar hazırlamıştır. Çünkü cennet nimeti ebedîdir, tükenmez. Taberî şöyle der: Allah cennette onların rızkını bollaştırrmştır. Rızık, Allah'ın onlara verdiği yiyecek, içecek ve orada dostları için hazırlayıp güzelleştirdiği diğer nimetlerdir.[36][36] Bu âyette, Allah'ın mü'mine rızık olarak verdiği sevabın büyüklüğü ve hayret edilecek bir şey olduğu bildirilmektetir.
Bundan sonra Yüce Allah kudretinin alâmetlerine ve gücünün büyüklüğüne işaret etmek üzere şöyle buyurdu: [37][37]

**12.** Gücüyle, gökleri yedi kat halinde yaratan O Yüce Allah'tır.[38][38] Aynı şekilde

---

[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/480-481.
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/481.
[34][34] Bazı tefsirciler, âyetteki zikirden maksadın, Hz. Peygamber (s.a.v) olduğu görüşünü tercih ederler. Yüce Allah'ın "Okuyan bir peygamber" sözünü de ondan bedel yaptığını delil getirirler. Taberî ve Ebussuûd'un görüşleri budur. Bizim anlattığımız, görüşlerin en tercih olunanıdır. Yani "Zikir"den maksat "Kur'ân-ı Kerim", "Rasul"den maksat da Hz. Peygamber (a.s.)'dir. Rasul kelimesi, mahzuf bir fiille nasbedilmiş olup "takdirindedir. Bu, İbn Atiyye ve Ebû Hayyân'ın tercih ettiği görüştür.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/481.
[35][35] Bahr, 8/286
[36][36] Taberî, 28/98
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/481-482.
[38][38] Göklerin yedi kat olduğu hususunda, ilim adamları arasında ihtilaf yoktur. Yere gelince bunların yedi kat olduğunda ihtilaf vardır. Bir görüşe göre yer, âyetin zahiri şu sahih hadisten dolayı yedi kattır: "Kim bir araziden haksız olarak bir karış alırsa, Allah yedi kaî yer boyunca onun boynuna sarar." Buhârî, Mezâlim, 13, Bed'ül-hev 2. Bir görüşe göre de, yer yüzü tektir. Göğe benzerlik sayıda değil, sadece yaratılış ve

birbiri üstünde yedi kat yeri yaratan da O'dur. Yer katlan, göklerin aksine birbirinden ayrı değildir. Gökler ve yer arasında Allah'ın hükmü iner, emir ve hükmü onlar arasında cereyan eder ki, bunu yaratabilenin her şeye gücünün yeteceğini, O'nun her şeyi bildiğini ve hiçbir şeyin O'na gizli kalmayacağını bilesiniz. [39][39]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Onları tutun" ile " onları ayırın" arasında, aynı şekilde ile o arasında tıbâk vardır.
**2.** "Bunlar Allah'ın sınırlarıdır" cümlesinden sonra "Kim onları aşarsa" şeklindeki zamir yerine " Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa şeklinde açık isim getirilmesi, korkutmak İçindir.
**3.** "Bilmezsin, olur ki Allah bundan sonra bir durum ortaya çıkanverir" âyetinde, daha fazla önem vermek için iltifat sanatı yapılmıştır. Ayet hitap üslubuyla gelmiştir. Oysa ki asıl olan, III. şahıs üslubuyla " bilmez" şeklinde gelmesidir.
**4.** "Hayız görmeyenler" âyetinde hazif yolu ile îcaz vardır. Buradan haber hazfedilmiş tir. "Onların iddeti de üç aydır" demektir.
**5.** "Biz onları çetin bir azaba çekmiş ve onları görülmemiş bir azaba çarptirmışızdır. Onlar da yaptıklarının cezasını tatmışlardır" âyetinde korkutmak ve dehşet vermek için tehdit tekrar edilmiştir.
**6.** "Nice beldeler vardır ki" terkibinde mecâz-ı mürsel vardır. Maksat, o beldelerin halkıdır. Zikr-i mahal irâde-i hâl kabilindendir.
**7.** "İman edip sâlih amel işleyenleri karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için" âyetinde lâtif istiare
vardır. Yüce Allah, "İnkâr ve sapıklık" için "zulumât"; "hidayet ve iman" için de "nur" kelimesini müsteâr olarak kullanmıştır. Bu, parlak bir ifade ve Kur'ân'ın yüce bir anlatımıdır.
**8.** Ayet sonlarında inci ve yakut gibi dizilmiş seci' murassa' vardır. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır.
Allah'ın yardımı ile "Talâk Sûresi"nin tefsiri bitti. [40][40]

---

meydana getirilištedir. Yani, eşsiz yaratılış ve sağlamlıkta gökler gibidir. Birinci görüş daha açıktır. En iyisini Allah bilir.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/482.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/482-483.

# TAHRIM SURESİ

Medîne'de inmiştir. 12 âyettir.

## Takdim

Tahrîm sûresi Medine'de inen ve hukukî konuları ele alan sûrelerdendir. Bu sûre "Nübüvvet evi" ve mü'minlerin anneleri (r. anhunne) Rasulullah (s.a.v)'m pâk eşleri ile ilgili hükümleri konu edinir. Bu da müslüman evine şekil verme ve mutlu aileye en güzel örneği arzetme çerçevesinde ele alınmaktadır.
Bu mübarek sûre, başlangıçta Rasulullah (s.a.v)'in cariyesi Mâriye el-Kıbtî'yi kendisine haram kılmasından ve bazı pâk. eşlerinin isteklerini yerine getirmek için onunla beraber bulunmaktan sakınmasından bahseder. Allah'ın, Peygamberi (a.s.) için genişlettiği şeyi, Peygamber (a.s.) kendisine daralttığı için ona bir sitem geldi. Ki bu sitem ince ve kibar olup Allah'ın, kulu ve resulü Muhammed'e (s.a.v.) olan inayetini gösteren bir sitemdir: "Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını isteyerek, Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun?"
Bu mübarek sûre, önemli bir olayı ele almaktadır ki o da eşler arasında vuku bulan sırrı yaymaktır. Bu ise, evlilik hayatını tehdit eder. Sûre bu olaya, Allah resulünü misal getirmiştir. Rasulullah (s.a.v) Hafsâ'ya (r. anhâ) bir sır vermiş ve ondan bunu gizli tutmasını istemişti. Hafsâ bunu Aişe'ye (r. anhâ) anlatmış ve neticede sır yayılmıştı. Bu olay Hz. Peygamber (s.a.v)'i kızdıran ve hattâ eşlerini boşamasını düşünecek duruma getiren bir olaydır: "Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti..."
Bu mübarek sûre, Peygamber (s.a.v)'in eşlerini, aralarında rekabet çıkıp basit şeylerden dolayı birbirlerini kıskanınca sert ve şiddetli bir şekilde kınamış ve Allah'ın, Peygamberine (s.a.v.) yardım etmek maksadıyle onların yerine ona daha hayırlı eşler vermekte tehdit etmiştir: "Eğer o sizi boşarsa, Rabbinin ona sizden daha iyi, kendini Allah'a teslim eden, inanan, sebatla İtaat eden, tevbe eden... hanımlar vermesi umulur"
Sûre iki misal getirerek sona erer. Birincisi salih mü'min bir kişinin nikâhında bulunan kâfir eş için misal; ikincisi kâfir ve günahkâr bir adamın nikahında bulunan mü'min eş için misaldir. Bunu, insanın salih ameli olmazsa, âhirette ne bir kimsenin başkasına fayda vereceğine, ne de hasep ve nesebin yarar sağlayacağına kulların dikkatini çekmek için getirmiştir:
«Allah, inkâr edenlere Nuh'un karısı ile Lût'un karısını misal verdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki salih kişinin nikâhında iken onlara hainlik ettiler (Allah'ı inkâr edip sonra da iman etmediler). Kocaları, Allah'tan gelen hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara, "Ateşe girenlerle beraber siz de girin" denildi. Allah, inananlara da Firavım'ım karısını misal gösterdi. O, "Rabbim! Bana katından, cennette bir ev yap..." demişti.» Bu, sûrenin, iman ve erdem temellerini

sağlamlaştırmak hususundaki hedeflerine ve havasına uygun parlak bir sona erdirmedir. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm

**1.** Ey Peygamber! Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi eşlerinin rızâsını gözeterek niçin kendine haram ediyorsun. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

**2.** Allah, yeminlerinizi çözmenizi size meşru kılmıştır. Sizin yardımcınız Allah'dır. O, bilen, her şeyi hikmetle idare edendir.

**3.** Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. Fakat eşi, o sözü başkalarına haber verip Allah da bunu Peygambere açıklayınca, Peygamber bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Peygamber bunu ona haber verince eşi "Bunu sana kim haber verdi?., dedi. Peygamber "Bilen, her şeyden haberi olan Allah bana haber verdi" dedi.

**4.** Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz (sizin için daha iyi olur.) Çünkü kalpleriniz eğrilmişti. Ve eğer Peygambere karşı birbirinize arka verirseniz şüphesiz ki onun dostu ve yardımcısı Allah, Cebrail ve sâlih mü'mini erdir. Bunların ar-dmdan melekler de (ona) yardımcıdır.

**5.** Eğer o sizi boşarsa Rabbi ona, sizden daha iyi, kendini Allah'a veren, inanan, sebatla itaat eden, tevbe eden, ibâdet eden, hicret eden, dul ve bakire eşler ve-rebilir.

**6.** Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. Onun başında, iri gövdeli, sert tabiatlı, Allah'ın emirlerine karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır.

**7.** "Ey kâfirler, bugün özür dilemeyin. Siz ancak işlediklerinizin cezâsni çekeceksiniz" denilir.

**8.** Ey îman edenler! Samimi bir tevbe ile Allah'a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter. Peygamberi ve onunla birlikte îman edenleri utandır-mayacağı günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar. Onların, nurları, önlerinden ve yanlarından koşar da, "Ey Rabbimiz! Nurumuzu tamamla, bizi bağışla, çünkü Sen her şeye kadirsin" derler.

**9.** Ey Peygamber! Kâfirler ve münafıklarla savaş, onlara karşı sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir. O ne kötü, gidilecek yerdir.

**10.** Allah inkâr edenlere, Nuh'un karısı ile Lût'un karısını misâl verdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki sâlih kişinin nikâhında iken onlara hainlik ettiler. Kocaları Allah'tan gelen hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara "Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin!" denildi.

**11.** Allah, inananlara da Firavun'un karısını misâl gösterdi. O, "Rabbim! Bana katında, cennette bir ev yap; beni Firavun'dan ve onun (kötü) işinden koru ve beni bu zâlim topluluktan kurtar!" demişti.

**12.** Irzını korumuş olan, İmran kızı Meryem'i de (Allah örnek gösterdi). Biz, ona ruhumuzdan üfledik ve Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti. O gönülden itaat edenlerdendi.

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/487-488.

## Kelimelerin İzahı

Tahille, yemini kefaretle çözmek demektir. : Haktan meyletti, uzaklaşıp kaydı. Kabı eğdi, demektir.
Kânitât, itaat edenler manasınadır. "Boyun eğerek devamlı itaat etmek" mânâsına gelen kökündendir.
Nasûh; samimi, sadık manasınadır. "Nasûh tevbe", bir daha günaha dönülmemek üzere yapılan tevbedir. Bunda samimiyet ve doğruluk bulunduğu için "nasûh tevbe" denilmiştir. Bal, mumundan ayrılıp saf haline geldiğinde, Bu, saf baldır, denir.[2][2]
Sert ol. Sertlik mânâsına gelen kökündendir.
İffetli oldu ve çirkin iş yapmaktan kendini korudu. [3][3]

## Nüzul Sebebi

**a.** Rivayete göre Peygamber (s.a.v), günlerini, eşleri (r. anhunne) arasında taksim ederdi. Hafsa'nın günü gelince, Hafsa, anne ve babasını ziyaret için Rasulullah (s.a.v)'tan izin istedi. Rasulullah (s.a.v)'da ona izin verdi. Hafsa gidince, cariyesi Mâriye el-Kıbtî'ye haber gönderip onu getirtti ve Hafsa'nın evinde onunla birlikte oldu. Hafsa dönüp onu evinde görünce büyük bir kıskançlık hissetti ve şöyle dedi: "Ben yok iken, onu evime sokup, yatağımda .onunla birlikte mi oldun?! Bunu sadece, beni hakir gördüğün için yaptığın kanâatindeyim." Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v) gönlünü almak için ona: "Mâriye'yi kendime haram kıldım. Bunu sakın hiç kimseye söyleme" dedi. Rasulullah (s.a.v) Hafsa'nın yanından çıkınca, Hafsa, Âişe ile kendi arasındaki duvara vurdu ve Peygamber (s.a.v)'in sırrını ona bildirdi. Hafsa ile Aişe, birbirleriyle sıkıfıkı idiler. Rasulullah (s.a.v) bu olaya kızarak bir ay eşlerinin yanma girmemeye yemin etti ve onlardan ayrıldı. Bunun üzerine Yüce Allah, "Ey Peygamber! Allah'ın helal kıldığını niçin kendine haram kılıyorsun?" mealindeki âyeti indirdi.[4][4]
**b.** Rivayete göre Rasulullah (s.a.v) eşi Zeyneb'in yanma girer ve orada bal içerdi.Bunu gören Âişe ve Hafsa, Rasulullah (s.a.v) kendilerine yaklaştığında ona "meğâfir yemişsin" demek üzere anlaştılar. Meğâfir, tatlı fakat kötü kokusu olan bir yiyecektir. Rasulullah (s.a.v) Hafsa'nın yanma varınca Hafsa bu sözü ona söyledi. Sonra Rasulullah (s.a.v) Âişe'nin yanına girdi. O da aynı şeyi söyledi. Rasulullah (s.a.v) kendisinden kötü bir kokunun yayılmasını istemezdi. Rasulullah (s.a.v) "Hayır, fakat ben Zeyneb'in yanında bal içmiştim. Bir daha onu içmeyeceğim" dedi ve buna yemin etti. Bunun üzerine: "Ey Peygamber! Allah'ın helal kıldığını niçin kendine haram kılıyorsun?" mealindeki âyet indi.[5][5]

---

[2][2] Kurlubî, 18/199
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/491-492.
[4][4] Taberî, 28/101; Sâvî Haşiyesi, 4/219
[5][5] Müfessirlere göre, birinci rivayet, âyetin nüzul sebebi hususunda daha meşhurdur. Bu, Rasulullah (s.a.v)'m, Mâriye'yi kendisine haram

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** "Ey Peygamber!" şeklinde yapılan hitap, onun yüce ve şerefli makamına saygı, ta'zim ve hümet edilmesini ifâde eder. Yüce Allah, Hz. Muhammed'e (s.a.v.), diğer peygamberlere hitap ettiği gibi ismi ile hitap etmedi. Allah onlara "Ey İbrahim!, Ey Nuh!, Ey Meryem oğlu Isa!" diyerek isimleriyle hitap etmişti. Hz. Muhammed (a.s)'e "Ey Nebî!" veya "Ey Rasûl!"diye hitap etmesi, onun, nebî ve rasullerin en üstünü olduğuna en büyük delildir. Yani, ey, Cebrail vasıtası ile kendisine gökten vahiy ve haber gelen! Allah'ın sana helal kıldığı kadını, niçin kendine haram kılıyorsun? Tefsirciler şöyle der: Rasulullah (s.a.v) ümmü veledi olan Mâriye ile, Hafsa'nın evinde beraber oldu. Hafsa durumu öğrenince Rasulullah (s.a.v) ona: "Mâriye'yi kendime haram kıldım. Fakat bu sırrımı sakla" dedi. Bunun üzerine, "Ey Peygamber! Allah'ın sana helal kıldığını niçin haram kılıyorsun?" mealindeki âyet indi.[6][6] Sûrenin, bu azarlama üslûbu ile başlamasında, açık ve güzel bir merhamet vardır. Zira Yüce Allah, Rasulullah (s.a.v)'ı eşlerinin gönlünü hoş etmek maksadıyla kendisini sıkıntıya sokmasından dolayı azarladı. Sanki şöyle buyurdu: Eşlerin, senin gönlünü hoş etmek için gayret ederken, sen onların uğruna kendini sıkıntıya sokma. Kendini bu sıkıntıdan rahatlat.» Allah'ın sana helal kıldığım haram kılarak eşlerinin gönlünü kazanmak istiyorsun. İbn Cüzeyy şöyle der: Bundan maksat, Rasulullah (s.a.v)'m, Hafsa'nın gönlünü kazanmak için Cariyeyi kendisine haram kılmasıdır. Bu gösteriyor ki, âyet, Cariyeyi haram kılma hakkında inmiştir. Balı haram kılma konusuna gelince, Rasulullah (s.a.v)'in bundan maksadı eşlerinin gönlünü kazanmak değildir. O, sadece kokusundan dolayı bal yemeği bırakmıştır.[7][7] Allah'ın mağfireti bol, rahmeti geniştir. Zira, Mâriye'yi kendine yasak etmen hususunda sana hoşgörülü davranmıştır. O sadece, sana olan merhametinden dolayı seni azarladı. Burada Yüce Allah'ın bu hususta Hz. Peygamber (s.a.v)'i azarlamasının ona bir lütuf olduğuna işaret vardır. Azarlama sadece, Peygamber (s.a.v)'in kendisini sıkıntıya sokması, zevk ve fayda göreceği şeyden sakınmasından dolayıdır. Zemahşerî'nin, "Bu, Rasulullah (s.a.v)'ın bir hatasıdır. Çünkü o, Allah'ın kendisine helal kıldığını haram kılmıştır" şeklindeki yorumu ne kötüdür. Böyle bir yorum, peygamberlik makamına karşı saygısızlık ve Ma'sum Peygamberin (s.a.v.) sıfatlarını bilmemektir. Zemahşerî'nin iddia ettiği gibi Rasulullah (s.a.v helâli haram kılmamıştır ki, bu bir muhalefet ve

---

kıldığını gösteren rivayettir. Bu hadisi Darekutnî Ibn Abbâs'tan tahriç etmiştir. İkinci rivayet, Buhârî ve Müslim'de yukardakinden daha geniş anlatılmıştır ve isnat bakımından birinci rivayetten daha sahihtir. Fakat bu olayın, âyetin nüzulüne sebep olması uzak görülmüştür. Birinci rivayeti tercih ettiren birkaç sebep vardır. Birincisi: Bazı eşlerini kendisine haram kılması gibi şeyler, bazı hanımlarının gönlünü almak için yaptığı şeylerdendir. Yoksa mesele, bal içmek veya içmemek meselesi değildir, ikincisi: Rasulullah (s.a.v)'m eşlerini boşamak ve onların yerine daha iyilerini almak tehdidini, Allah, melekler ve salih mü'minlerin Rasulullah' (s.a.v)'m yardımcıları olduğu ifadesini kapsayan bir sûrenin indirilmesi, eşlerin arasında bir rekabetin ve birbirlerine karşı kıskançlığın varlığını gösterir. Bu durum, Rasulullah (s.a.v)'a fiilen eziyet veren şeylerdendir. Ki neticede Hz. Peygamber (s.a.v.) onları hoşnut etmek için cariyelerden birini kendisine haram kıîmiş ve onlardan birinden bu işi gizli tutmasını istemiştir. Onlar ise bu sırrı yaymışlardır. İşte bu, bizim anlat!iğimizin tercih sebebidir. Büyük alim İbn Kesîr şöyle der: Bal içme mes'-elesinin, âyetin nüzul sebebi olması, tartışma konusudur. En iyisini Allah bilir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/492.

[6][6] Daha önce anlatılan "Nüzul Sebebi"ne bkz

[7][7] Teshil, 4/130

isyan sayılsın. O sadece, eşlerinden birinin gönlünü hoş etmek için bir cariyesine yaklaşmaktan sakmmıştır. Dolayısıyle Yüce Allah, kendisini sıkıntıya sokacak şeylerle eşlerinin gönlünü hoş etmeye çalışmasından dolayı, acıdığı, şeref ve makamının yüceliğini istediği için onu azarladı. Bu azar, Yüce Allah'ın Hz. Peygamber (a.s.)'e ihsan ettiği alışılmış lütuf üslubuyla yapılmıştır.[8][8]

**2.** Ey Mü'minler topluluğu! Allah sizin için, yeminlerinizi çözeceğiniz şeyi meşru kılmıştır. Bu da keffâretle olur. Allah, dostunuz ve yardımcmızdır. O, yarattığını bilen ve yaptığım hikmetle yapandır. O, hikmet ve menfaatin gerektirdiği şeyden başkasını ne emreder, ne de yasaklar.
Bundan sonra Yüce Allah, Rasulullah (s.a.v) ile eşlerinden biri arasında geçen olayı açıklamak üzere şöyle buyurdu: [9][9]

**3.** Hani, bir zamanlar Peygamber Mu-hammed (s.a.v) eşi Hafsa'ya gizlice bir haber söylemiş ve ondan bunu gizli tutmasını istemişti. İbn Abbâs şöyle der: Bu, Hafsa'ya (r. anh§) söylemiş olduğu, Cariyeyi (r. anhâ) kendine haram kılması sırrıdır. Peygamber (a.s.) aynı zamanda Hafsa'ya, kendisinden sonra Ebûbekir ve Ömer (r.anhumâ)'in halife olacağını bir sır olarak söylemiştir.[10][10] Bu haberi hiçkimseye söylememesini istemiştir. «Hafsa bu sırn Âişe'ye bildirip ona açınca ve Yüce Allah da Cebrail (a.s.) vasıtasıyle, onun bu sırn yaydığını Peygamberine (s.a.v.) bildirince, Rasulullah (s.a.v) Hafsa'ya sitem ederek, yaydığı bu sırrın bir kısmını ona bildirdi. Haya ve Iütfundan dolayı Hafsa'nin bütün yaptıklarını kendisine bildirmedi. Çünkü faziletli vg erdemli kişilerin âdetlerinden biri de, hataları görmezlikten gelmek ve kınayıp azarlamada müsamahalı davranmaktır. Hasan Basrî, "Erdemli kişi, asla suçun karşılığı olan cezayı tam vermez" der. Süfyân da şöyle der: Görmezlikten gelmek, dâima faziletli ve erdemli kişilerin âdetlerindendir.[11][11] Hâzin de der ki: Yani, Peygamber (s.a.v), Hafsa'nın Âişe'ye haber verdiklerinin bir kısmını ona bildirdi ki, bu da, Mâriye'yi kendirfe haram kılmasıdır. Halifelik hususunda verdiği sırrı ifşa ettiğini bildirmedi. Çünkü bu bilginin halk arasında yayılmasını istemedi.[12][12] Rasulullah (s.a.v) sırrını yaydığını Hafsa'ya bildirince, Hafsa, "Ey Allah'ın Rasûlü! Sırrını yaydığımı sana kim bildirdi?" dedi. Ebû Hayyân şöyle der: Hafsa, Âişe'den sırrı saklamasını istediği halde, onun bunu yaydığını zannetti ve haber vereni öğrenmek maksadıyle, "bunu sana kim bildirdi? dedi. Rasulullah (s.a.v), bu haberi kendisine Yüce Allah'ın bildirdiğini söyleyince Hafsa susup boyun eğdi.[13][13] Rasulullah (s.a.v)'da, "Bunu bana, izzet sahibi, kulların sırlarını bilen, herşeyden

---

[8][8] "eJ-Intisâf aie'I-Keşşâf' yazarı Ahmed b. Müneyyir, Zemahşerî'ye hücum etmiş ve bu yaptığının çirkin bir şey olduğunu açıklamıştır. Yazar bu hususta haklıdır. Çünkü bu azardaki inceliğe bakan kimse, işin gerçeğini ve doğrusunu anlar.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/493-494.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/494.
[10][10] Fahreddin Râzî şöyle der: Peygamber (s.a.v), Hafsa'nm.yüzünde bir kıskançlık görünce onun gönlünü hoş etmek istedi ve ona şu iki şeyi yani Cariyeyi kendisine haram kıldığını ve Ebûbekir ve Ömer (r.anhumâ)'in kendisinden sonra halîfe olacağı müjdesini gizlice söyledi. (Bkz. Tefsîr-i kebîr, 30/43)
[11][11] Rûhu'l-meânî, 28/150
[12][12] Hâzin, 4/117
[13][13] Bahr, 8/290

haberi olan ve hiçbir şey kendisine gizli kalmayan Rabbim bildirdi" dedi. [14][14]

**4.** Bu hitap Hafsa ve Âişe'yedir. Onları azarlamada daha etkili olmak ve peygamberlerin efendisine yapmış oldukları eziyetten dolayı tevbe etmeye onları daha fazla teşvik etmek için, III. şahıs kipini bırakıp II. şahıs kipiyle hitap ederek, "Eğer Allah'a tevbe ederseniz" buyurdu. Bu şartın cevabı zikredilmemiştir. Takdiri şöyledir: Eğer tevbe ederseniz, bu, Peygambere (a.s.) eziyet vermek üzere birbirinize yardım etmenizden daha iyidir. Çünkü kalpleriniz, sevdiğini sevmek ve hoşlanmadığından hoşlanmamak suretiyle, Rasulullah (s.a.v)'a göstermeniz gereken samimiyetten kayıp uzaklaşmıştır.[15][15] Peygamber (s.a.v)'e karşı, onu üzecek konuda yani onunla diğer eşleri arasında meydana gelen olayda, ikiniz birbirinize destek olursanız, bilin ki, Yüce Allah onun dostu ve yardımcısıdır. Sizin bu yardımlaşmanız ona zarar vermez. Cebrail ile sâlih mü'minler de onun dostu ve yardımcılarıdır, ibn Abbâs şöyle der: Yüce Allah salih mü'minlerle Ebûbekir ve Ömer (r.anhumâ)'i kastetmektedir. Bu ikisi, Âişe ve Hafsa'ya (r.anhumâ) karşı Rasulullah'a (s.a) destek olmuşlardır. İbn Cüzeyy de şöyle der: Yani, ikiniz, aşırı kıskançlık, sırrını yayma ve Peygamberi (s.a.v.) üzecek benzeri şeylerle ona karşı birbirinizi desteklerseniz, bilin ki, onun da yardımcısı ve dostu vardır. Sahih hadiste şöyle gelmiştir: Bu olay meydana gelince Ömer, Rasulullah'a (s.a.v) geldi ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bu kadınlarla ilgili seni üzen şey nedir? Eğer sen onları boşarsan, bil ki Allah, melekleri, Ebûbekİr ve Ömer senin yanındadır." Ömer'in (r.a.) bu sözüne uygun olarak bu âyet inmiştir.[16][16] Ona düşmanlık edenlere karşı Yüce Allah, Cebrail, ve sâlih mü'minlerin, ardından itaatkâr melekler de onun yardımcılarıdır. İşte yardımcıları ve destekçileri bunlar olan kimseye karşı, iki kadının yardımlaşması ne ifade eder?! Yüce Allah Cebrail'in şanını yüceltmek ve Allah katındaki makamını açıklamak için onu tek olarak zikretti. Böylece Cebrail (a.s.), bir defa tek olarak, bir defa da genel melekler içinde olmak üzere iki defa zikredilmiş oldu. Yüce Allah, sâlih mü'minleri şereflendirmek, onlara özen göstermek ve sâlih olmanın faziletini yüceltmek için sâlih mü'minleri Cebrail (a.s.) ile meleklerin ortasında zikretti. Yüce Allah mahlûkâtın en büyüğü olan melekleri zikrederek âyeti sona erdirdi. Peygamberi (a.s.) yüceltmek, makamının ve ona yapılan yardımın büyüklüğünü göstermek için melekleri ona yardımcı kıldı. Çünkü melekler, seçkin Peygambere (s.a.v.) yardım için çölleri dolduran kalabalık bir ordu mesabesindedir. Artık bundan sonra Peygambere (s.a.v.) karşı kim düşmanlık edebilir?![17][17]
Bundan sonra Yüce Allah, Peygamber (s.a.v)'in hanımlarını korkutarak şöyle buyurdu: [18][18]

---

[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/494-495.
[15][15] Ebussuûd, 5/174
[16][16] Teshil, 4/131
[17][17] "Peygambere karşı birbirinize arka verirseniz, bilin ki, onun dostu ve yardımcısı Allah, Cebrail ve sâlih mü'minlerdir. Bunların ardından melekler de ona yardımcıdır" mealindeki âyette sözün, vurgu için bu şekilde devam ettirildiği açıktır. Yoksa dost ve yardımcı olarak Allah yeter.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/495-496.

**5.** Fiilinin faili Allah teâlâ olduğunda vücûb ifade eder. Yani, Allah'ın Rasûlü sizi boşarsa yerinize, ona sizden daha hayırlı ve üstün sâlih eşler vermek Allah üzerine hak ve vaciptir. Kurtubî şöyle der: Bu, Allah'tan Rasûlüne (s.a.v.) verilmiş bir sözdür. Yani, Rasulullah (s.a.v) dünyada eşlerini boşarsa, Allah'ın onu, onlardan daha hayırlı kadınlarla evlendireceğine dâir bir vaadidir. Yüce Allah, Rasulullah (s.a.v)'m onları boşamayacağını bilir. Fakat, onları korkutmak için, Rasûlü onları boşadığı takdirde, ona onların yerine daha hayırlılarını verebileceğine dâir kudretini bildirdi.[19][19] Bundan sonra Yüce Allah, onların yerine Rasûlüne vereceği eşleri tanıtmak üzere şöyle buyurdu: Onlar, Allah ve Rasulünün emrine boyun eğen, onlara inanan, kendilerine emredilen şeyleri yapan, itaata devam eden, masiyete devam etmeyip günahlardan tevbe eden, ibadet sanki kalpleriyle iyice karışmış da onların karekteri haline gel-mişcesine Allah'a çokça ibadet eden, Allah ve Rasulün uğruna yolculuk ve hicret eden[20][20] hanımlardır. Bunların bir kısmı dul, bir kısmı da bakire olur. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah, hanımları dul ve bakire diye ikiye ayırdı ki, nefis onları daha çok istesin. Çünkü çeşitlilik nefsi rahatlatır.[21][21] ile arasına atıf 3 'mm gelmesi çeşitleme ve kısımlara ayırmak içindir, söylenmemiş olsaydı mânâ mutlaka bozulurdu. Çünkü bakirelik ve dulluk bir arada bulunmaz. Kur'ândaki bu inceliği bir düşünün...
Yüce Allah, Peygamberin (s.a.v.) hanımlarına özel olarak nasihat ve öğüt verdikten sonra ardından mü'minlere genel öğüt vererek şöyle buyurdu: [22][22]

**6.** Ey, Allah ve Rasûlüne inanmış ve kendilerini teslim etmiş mü'minler! Kendinizi, eşlerinizi ve çocuklarınızı, alevli kızgın ateşten koruyun. Bu da günahları bırakıp itaat etmekle ve onları eğitip öğretmekle olur. Mücâhid şöyle der: Allah'tan korkun ve aile fertlerinize Allah'tan korkmayı tavsiye edin. Hâzin de şöyle der: Onlara hayrı emredin ve kötülükten nehyedin. Onları öğretip terbiye edin ki, bu şekilde onları ateşten korumuş olasınız.[23][23] Âyetteki den maksat, hanımlar, çocuklar ve bunlara katılabilenlerdir. Cehennemin, ateşinin tutuşturulduğu odunu insanlar ve taşlardır. Tefsifciler şöyle der: Taştan maksat kükürt taşıdır. Çünkü o, ısısı en fazla olan ve en çabuk yanan şeydir. Yani cehennem ateşi aşırı derecede sıcak olup bu anlatılanlarla yakılır. Odun ve benzeri şeylerle yanan dünya ateşine benzemez. İbn Mes1ud da şöyle der: Cehennemin içine atılan odun, insanoğlu ve kükürt taşıdır. Bunlar leşten daha pis kokar.[24][24] O ateşin başında katı kalpli Zebaniler vardır. Hiçkimseye acımazlar. Bunlar, kâfirlere işkence etmekle görevlendirilmiştir. Kurtubî şöyle

---

[19][19] Kurtubî, 18/193
[20][20] İbn Abbâs şöyle der: üijL tan maksat oruçlulardır. İbn Abbâs bu görüşüne, "Bu ümmetin seyahati oruçtur" (Taberî, 11/28, Beyrut, 1987) hadisini delil getirmiştir. Zeyd b. Eşlem de şöyle der: "Sâihât"tan maksat Muhacirlerdir. O da delil olarak, Tevbe edenler, ibadet edenler ve hicret edenler (Tevbe sûresi, 9/112) âyetini okudu. Muhtemelen bu görüş, daha tercihe şayandır. Çünkü bu seyahatin sözlük mânâsına uygundur. Seyahat, ibret için yeryüzünde dolaşmak demektir. İbn Kesîr birinci görüşü tercih etmiştir. En iyisini Allah bilir.
[21][21] İbn Kesîr, 3/522
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/496-497.
[23][23] Hâzin, 4/121
[24][24] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/523

der: Meleklerden maksat Zebanilerdir. Bunlar katı kalpli olup, kendilerinden merhamet istenince acımazlar. Çünkü onlar gazaptan yaratılmışlardır. İnsanoğluna nasıl yemek ve içmek sevdirilmişse onlara da insanlara işkence etmek sevdirilmiştir.[25][25] Onlar hiçbir durumda Allah'a isyan etmezler. Erteleme ve oyalama yapmadan emirleri uygularlar.
Kâfirler cehenneme girerken onlara şöyle denilir: [26][26]

**7.** Ey Kâfirler! Suç ve günahlarınızdan dolayı özür dilemeyin. Bugün özür dilemenin, size bir yararı olmaz. Çünkü, dünyada daha önce uyarildmız ve mazeretinizin orada kabul edileceği bildirildi. Siz, sadece yaptığınız çirkin işlerin cezasını çekeceksiniz. Size hiçbir zulüm yapılmayacak. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Bugün herkese kazandığının karşılığı verilecek. Bugün haksızlık yoktur. Kuşkusuz Allah, hesabı hemen görendir"[27][27] buyurmuştur.
Bundan sonra Yüce Allah mü'minleri, doğru ve samimi bir tevbeye çağırdı: [28][28]

**8.** Ey Mü'minler! Günahlarınızı bırakıp İçten, doğru ve son derece samimi bir tevbe ile Allah'a dönün. Ömer'e (r.a.) Nasûh tevbe'nin ne olduğu sorulunca şöyle cevap verdi: "O, kişinin tevbe ettikten sonra, sütün memeye dönmediği gibi, bir daha günaha dönmemesidir.[29][29] Ulemâ şöyle der: Nasûh tevbe, şu üç şartı taşıyan tevbedir: Günahtan vazgeçmek, işlenen günaha pişman olmak ve bir daha ona dönmemeye azmetmek. İşlenen suçla, bir insanın hakkı yenmişse dördüncü bir şart ilave edilir. Bu da, hakların, sahiplerine geri verilmesidir. Umulur ki Allah size acır da günahlarınızı siler. Tefsir-ciler şöyle der: Fiilinin faili, Allah teâlâ olduğunda bu fiil vücûb ifade eder. Muhakkak olacak, demektir. Bu, tevbenin kabulü hususunda kendisinden bir lütuf ve ikram olarak, Yüce Allah'ın kullarını ümitlendirmesidir. Çünkü büyük, vaadedince yerine getirir, Kırallarm âdeti de, bir şey istediklerinde demeleridir. Bu, muhakkak olacak, mânâsındadır.[30][30] Âhirette de sizi, köşklerinin altından cennet ırmakları akan güzel bağlara ve bostanlara sokacaktır, O gün Allah, Peygamberi ve ona uyan mü'minleri kâfirlerin önünde utandırmayacak, aksine onlara ikram edip aziz kılacaktır. Ebussuûd şöyle der: Burada Yüce Allah'ın rezil ettiği kâfir ve fâşıklara tariz vardır.[31][31] O mü'minlerin nuru, sırat üzerinde onlar için ışık saçacaktır. Ayın gece karanlığında ışık saçtığı gibi, onların nuru da önlerini, arkalarını, sağlarını ve sollarını aydınlatır.[32][32] Allah'a şöyle diyerek dua ederler: "Ey Rabbimiz! Bu nuru üzerimize tamamla. Onu bizim için devamlı kıl. Bizi, karanlıklarda bocalar bırakma." İbn Abbâs şöyle der: Bu, Allah münafıkların

---

[25][25] Kurtubî, 18/196
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/497.
[27][27] Mü'min sûresi, 40/17
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/498.
[29][29] Hâzin, 4/] 22
[30][30] Rûhu'l-meânî, 28/160
[31][31] Ebussuûd, 5/175
[32][32] Hadiste rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v)'a, "Kıyamet günü, diğer ümmetler arasından Ümmetini nasıl tanıyacaksın" diye soruldu. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Abdestin izlerinden dolayı onlar, alınları ve abdest azaları bembeyaz olarak gelirler". Yani abdestin eserlerinden yüzleri ve elleri nûr saçar. İşte böylece Rasulultah (s.a.v) onları tanır.

nurunu söndürdüğü zaman, mü'minlerin yaptığı duadır.[33][33] Korktukları için, cennete varıncaya kadar, bu şekilde Rablerine dua ederler. 3 işlediğimiz günahları bağışla. Sen her şeye, yani bağışlama, cezalandırma, acıma ve azap etmeye gücü yetensin.
Bundan sonra Yüce Allah, düşmanları olan kâfir ve münafıklara karşı cihâd etmeyi emretti: [34][34]

**9.** Ey Peygamber! kâfirlere karşı kılıç ve mızrakla, münafıklara karşı hüccet ve delil getirerek cihâd et. Çünkü münafıklar, iman etmiş görünüyorlardı. Dolayisıyle onlar dış görünüşleri itibariyle müslüman idiler. Bu sebeple Rasulullah (s.a.v)'a onlarla savaş emredilmedi. Onlarla sert konuş, onları korkutmak ve zelil etmek için, onlara yumuşak davranma ki dirençleri kinisin ve davranışları yumuşasm. Ahirette onların kalacağı yer cehennemdir. Suçlular için cehennem, ne kötü varılacak yerdir.
Bundan sonra Yüce Allah kan veya evlilik bağının fayda vermeyeceğine dair kâfirlere misal getirdi. Çünkü kıyamet günü bütün sebepler kesilecek ve iyi amelden başka hiçbir şeyin faydası olmayacaktır: [35][35]

**10.** Yüce Allah, kâfirlere mü'-minlerle akrabalıklarından istifade edemeyeceklerine dâir, Nuh'un karısı ile Lût'un karısının durumunu misal getirdi, iki kadın, iki büyük peygamberin yani Nûh (a.s.) ile Lût (a.s.)'un nikâhı altında idiler. Yüce Allah, Nûh (a.s.) ile Lût (a.s)'u şereflendirmek ve onlara değer vermek için "Kullarımızdan" demek suretiyle onları kullukla niteledi. Bu kadınların herbiri inkâr edip iman etmemek suretiyle eşlerine hainlik ettiler.[36][36] Peygamber olmalarına rağmen, karılarından, Allah'ın azabından hiçbir şeyi savamadılar. « Cehennem bekçileri, kıyamet günü o iki kadına, "Cehenneme giren diğer suçlu kâfirlerle birlikte siz de cehennem ateşine girin" derler. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah ahirette hiçbir kimsenin akrabasına veya soyundan gelen birine fayda sağlayamayacağına dikkat çekmek için bu misali getirdi. Çünkü din, kişi ile akrabalarının arasım ayırmıştır. Nitekim Nûh (a.s) ve Lût (a.s) da, Allah katındaki değerlerine rağmen, eşleri isyan edince, Allah'ın azabından hiçbir şeyi onlardan savamadılar.[37][37]

**11.** Allah, inananlara da Firavun'un karısını misal verdi. Bu, iman, ettiği müddetçe akrabasının kâfir olarak kalmasının mii'mine zarar vermeyeceği hususunda, getirilen, bir başka misaldir. Ebussuûd şöyle der: Yani Yüce Allah,

---

[33][33] Kurtubî, 18/201
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/498-499.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/499.
[36][36] Burada hıyanetten maksat, namusta değil, dinde hiyancttır. Bazı tefsırcıler, bu iki Kaüi-na zina suçunu isnat etmek suretiyle hataya düşmüşlerdir. Bu caiz değildir. Çunku Yüce Allah hanımlardan hiçbirinin böyle bir kötülük yapmamasıyla peygamberlerine ikramda bulunmuştur. Aksine onların hanımları, peygamberlerin hürmeti sebebiyle korunmuş, şerefli kadınlardır İbn Abbâs der ki: Hiçbir peygamberin karısı asla zina etmemiştir. Nûh (a.s.) ile Lut (a.s.)'un hanımlarının hiyaneti, onların dinini kabul etmeyip müşrik olmaları idi. Bunu iyice düşünün. Bu, çok ince bir meseledir.
[37][37] Kurtubî, 18/201
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/499-500.

Firavun'un karısının durumunu, kâfir ile akrabalığın mü'minlere zarar vermeyeceği hususunda, onların durumuna misal getirdi. Zira o, Allah'ın en büyük düşmanı olan Firavun'un nikâhı altında idi. Halbuki, o en yüksek cennet odalarında bulunuyordu.[38][38] Tefsirciler şöyle der: Firavun'un karısının adı Âsiye binti Müzâhim idi. Bu kadın Musa'ya (a.s.) iman etmişti. Olay Firavun'a ulaşınca, Firavun Âsiye'-nin öldürülmesini emretmişti. Fakat Allah, Asiye'yi Firavun'un şerrinden korudu. Onun, en büyük kâfir olan Firavun'la birlikte olması ona zarar vermedi. Alemlerin Rabbinin iki peygamberi olan Nûh (a.s.) ile Lût (a.s.)'un hanımlarının onlarla birlikte olması da, o hanımlara bir fayda sağlamadı, Hani Firavun'un karısı şöyle diyerek Rabbine dua etmişti: "Ey Rabbim! Naîm cennetinde rahmetine komşu olarak benim için yüksek bir köşk yap". Bazı âlimler şöyle der: Bu, ne kadar güzel bir sözdür. Evden Önce komşu seçti. Çünkü, "Cennette yanında bana bir ev yap" dedi. O, saray istemeden önce Allah'ın komşuluğunu istemektedir. Bu âyette, Firavun'un karısının Öldükten sonra dirilmeye iman ettiğine delil vardır. Beni Firavun'un inkârından ve taşkınlığından koru. Beni Kıptîler'den, Firavun'un azgın tâbilerinden kurtar. Hasan Basrî şöyle der: Firavun'un karısı kurtuluş için dua edince, Allah onu en güzel şekilde kurtardı. Onu cennete kaldırdı. Orada yiyor, içiyor ve nimetlerden faydalanıyor.[39][39]

**12.** İman hususunda bir başka misâl de, namusunu çirkin şeylere yaklaşmaktan koruyan İmran binti Meryem'dir. O, iffetli, şerefli ve temizdir. Mel'ûn yahudilerin iddia ettiği gibi değildir. Yahudiler, "O zina yaptı. Oğlu îsa da zina mahsulü bir çocuktur" diye iddia etmişlerdi, Elçimiz Cebrail, yakasının açık yerinden üfledi. Bunun etkisi rahmine ulaştı ve îsa'ya hâmile kaldı. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah Cebrail'i gönderdi. Cebrail (a.s) Meryem'e insan suretinde göründü. Yüce Allah ona, ağzıyle Meryem'in elbisesinin yakasından üflemesini emretti. Üfürük inip Meryem'in rahmine girdi. Bu şekilde îsa'ya gebe kaldı.[40][40] Allah'ın kutsal emirlerine ve semavî kitaplarına iman etti. Esasen o, Allah'a ibadet ve itaat eden kavimden idi. Bu, Hz. Meryem'in çok ibadet ve itaat ettiğine ve huşu içinde bulunduğuna dair övgüdür. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Erkeklerden birçok kimse kemâle ermiştir. Kadınlardan ise, sadece Firavun'un karısı Âsiye, İmran bint Meryem ve Hatice binti Huveylid kemâle ermiştir. Âişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü, tirit yemeğinin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir.[41][41]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda

---

[38][38] Ebussuûd, 5/176
[39][39] Bahr, 8/295
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/500.
[40][40] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/525
[41][41] Buhârî, Enbiyâ, 32
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/500-501.

özetliyoruz.
**1.** ve arasında tıbak sanatı vardır. Bunların hepsi, sözün güzelliğini artıran güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**2.** "Eğer Allah'a tevbe ederseniz" ifadesinde, daha fazla kınamak ve azarlamak için III. şahıs kipinden II. şahıs kipine dönüş yapılmıştır.
**3.** kipler, mübalağa kipleridir.
**4.** "Cebrail, sâlih mü'minler ve melekler" cümlesinde hususan sonra umûm zikredilmiştir. Yüce Allah, şereflendirmek için Cebrail'i önce özel olarak zikretmiş, sonra da, Rasulullah (s.a.v)'ın şanına özen göstermek için, umûmla beraber ikinci defa zikretmiştir. Sâlih mü'minleri de Cebrail ile mukarreb melekler arasında zikretti.
**5.** "Kendinizi ve aile fertlerinizi ateşten koruyun" cümlesinde mecâz-ı mürsel vardır. Yüce Allah, sonucu zikredip sebebi kastetmiştir. Yani kendinizi ve aile fertlerinizi Allah'ın azabından korumanız için itaata devam ediniz.
**6.** İman ehlinin varacağı yer ile isyan ehlinin varacağı yer arasında mukabele sanatı vardır. Bunlar şu âyetlerdedir:
**7.** "O, itaat edenlerden idi" cümlesinde tağlîb sanatı vardır. Yüce Allah, erkeklere ait bir kelimeyi, hem erkekler hem de kadınlar için kullanmıştır.
**8.** İnci ve mercan gibi güzel seci' murassa' vardır. Bu, Kur'ân'da çoktur. Bunu iyice düşünün.
Allah'ın yardımıyla "Tahrîm Sûresi"nin tefsiri bitti. [42][42]

---

[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/501.

# MÜLK SURESİ

Mekke'de inmiştir. 30 âyettir.

## Takdim

Mülk sûresi, Mekke'de inen sûrelerdendir. Bu sûrenin durumu, Mekke'de inen ve inanç konusunu ana hatları ile ele alan diğer sûrelerin durumu gibidir. Bu sûre üç ana hedefi ele alır. Bunlar "Yüce Allah'ın büyüklüğünü, öldürme ve diriltmeye kadir olduğunu isbat... Alemlerin Rabbinin birliğine dâir hüccet ve deliller getirmek... Sonra da, öldükten sonra dirilmeyi ve haşri inkâr eden yal ani ayıcıların akıbetini açıklamaktır."
Bu mübarek sûre ilk hedefi açıklayarak başlar. Mülk ve saltanatın, Allah'ın elinde olduğunu:O'nun varlıkları kontrolü altında tuttuğunu anlatır. bütün boyunlar O'nun yüceliğine eğilir ve alınlar O'na yönelir. O, yaratmak, vücûda getirmek, hayat vermek ve öldürmek hususunda varlıklar üzerinde tasarruf sahibidir: "Mutlak hükümranlık elinde olan Allah'ın şanı yücedir..."
Daha sonra sûre yedi göğün yaratılmasından ve Allah'ın, dünya semasını süslediği parlak yıldızlardan bahseder. Bunların hepsi, Yüce Allah'ın kudret ve birliğinin delilleridir.
"O ki, yedi göğü katlar halinde yaratmıştır."
Daha sonra bu sûre geniş bir şekilde suçlulardan söz eder. Yanan ve Allah düşmanlarına karşı şiddetli kin ve öfkeden neredeyse parçalanacak olan cehennemi gördüklerinde onların ne yapacaklarını anlatır. Kur'ân'ın, korkutma ve teşvik etmeyi beraber yapma üslubuna göre, kâfirlerin ve mü'-minlerin varacakları yeri beraberce anlatır: "Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler..."
Sûre Allah'ın yüceliği ve kudretini gösteren bazı delilleri getirdikten sonra, azabının o inkarcı kâfirlere gelmesinden sakındırır: "Gökte olanın, sizi yere batın vermeyeceğinden emin misiniz.? O zaman yer, sarsıldıkça sarsılır."
Bu mübarek sûre, Rasulullah'ın (s.a.v) davetini yalanlayanlara uyarıda bulunmak ve Peygamberin ölümünü ve mü'minlerin helak olmasını temenni ettikleri bir zamanda başlarına azabın inmesinden onları sakındırmak suretiyle sona erer:
"De ki, Allah beni ve beraberi m dekileri yok etse veya bizi esirgese, söyleyin bakalım, inkarcıları, yakıcı azaptan kurtaracak kimdir?" Allah'ım! Bu ne büyük tehdit! Bunun karşısında azalar titrer! [1][1]

## Fazileti

Bu sûreye Vâkiye (koruyucu), Münciye (kurtarıcı) isimleri de verilir. Çünkü bu sûre, kendisini okuyanı kabir azabından korur. Rasulullah (s.a.v); "O, koruyucu

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/505.

ve kurtarıcıdır. Kişiyi kabir azabından kurtarır" buyurmuştur.[2][2]

Bismillâhirrahmânirralıîm
**1.** Mutlak hükümranlık elinde olan Allah, yüceler yücesidir ve O'nun her şeye gücü yeter.
**2.** Hanginizin daha güzel davranacağını imtihan için ölümü ve hayatı yaratan O'dur. O, mutlak gâlibdir, çok bağışlayıcıdır.
**3.** Birbiri ile âhenktar yedi göğü yaratan O'dur. Çok merhametli olan Allah'ın yaratmasında hiçbir uygunsuzluk göremezsin. Gözünü çevir bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun?
**4.** Sonra gözünü tekrar tekrar çevir. Göz, âciz ve bitkin halde sana dönecektir.
**5.** Andolsun ki, biz (dünyaya) en yakın olan göğü kandillerle donattık. Bunları şeytanlara atılacak ateş parçaları kıldık ve onlara alevli ateş azabını hazırladık.
**6.** Rablerini inkâr edenler için cehennem azabı vardır. Orası varılacak ne kötü yerdir.
**7.** Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler.
**8.** Neredeyse cehennem öfkesinden çatlayacak! Her ne zaman oraya bir topluluk atılsa, onun bekçileri onlara, "Size, uyarıcı bir peygamber gelmemiş miydi?" diye sorarlar.
**9.** Onlar şöyle cevap verirler: Evet, doğrusu bize, uyarıcı bir peygamber gelmişti; fakat biz onu yalan saymış ve "Allah'ın bir şey gönderdiği yok; siz olsa olsa büyük bir sapıklık içindesiniz!." demiştik.
**10.** Ve "Şayet kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık, şu alevli cehennemin mahkûmları arasında olmazdık!" derler.
**11.** Böylece günahlarını itiraf ederler. Artık (Allah'ın rahmetinden) uzak olsun o alevli cehennemin mahkûmları!
**12.** Fakat daha görmeden Rablerinden (azabından) korkanlara gelince onlar için gerçekten hem bağışlanma hem de büyük mükâfaat vardır.
**13.** Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; bilin ki O, sinelerin özünü bilmektedir.
**14.** Hiç yaratan bilmez mi? O, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.
**15.** Yeryüzünü size boyun eğdiren O'dur. Şu halde yerin sırtlarında dolaşın ve Allah'ın rızıkmdan yiyin. Dönüş ancak O'nadır.
**16.** Gökte olanın, sizi yere batırıvermeyeceğinden emin misiniz? O zaman yer sarsıldıkça sarsılır.
**17.** Yahut gökte olanın üzerinize taş göndermeyeceğinden emin misiniz? Öyleyse tehdidimin ne demek olduğunu yakında bileceksiniz!
**18.** Andolsun ki onlardan öncekiler de yalanlamışlardı; ama Benim azabım nasıl olmuştu?!
**19.** tıstlerinde kanatlarını açа-kapata uçan kuşları (hiç) görmediler mi? Onları

---

[2][2] Tirmizi
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/506.

Rahman olan Allah'tan başkası tutmuyor. Şüphesiz O her şeyi görmektedir.
**20.** Rahman olan Allah'a karşı şu size yardım edecek askerleriniz hani kimlerdir? İnkarcılar ancak derin bir gaflet içinde bulunmaktadırlar.
**21.** Allah size verdiği rızkı kesiverse, size rızık verebilecek olan kimdir? Hayır, onlar azgınlık ve haktan kaçmada direnip durmaktadırlar.
**22.** Şimdi yüz üstü kapanarak yürüyen mi varılacak yere daha iyi erişir, yoksa doğru yolda düzgün yürüyen mi?
**23.** De ki: Sizi yaratan, size kulaklar, gözler ve kalbler veren O'dur. Ne az şükrediyorsunuz!
**24.** De ki: Sizi yeryüzünde çoğaltıp yayan O'dur, ancak O'nun huzuruna gelip toplanacaksınız.
**25.** Onlar: "Doğru sözlü iseniz, bu tehdit hani ne zaman?" derler.
**26.** De ki: O bilgi, ancak Allah'a mahsustur. Bense sadece apaçık bir uyarıcıyım.
**27.** Ama onu yakınlarında gördükleri zaman, inkâr edenlerin yüzleri kararacak ve (kendilerine) "İşte sizin arayıp durduğunuz budur!" denecektir.
**28.** De ki: Allah beni ve bareberimdekileri yok etse veya bizi esirgese, inkarcıları elem verici azaptan kurtaracak kimdir?
**29.** De ki: O Allah; çok esirgeyicidir; biz O'na îman etmiş ve sırf O'na güvenip dayanmışizdır. Siz kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu yakında öğreneceksiniz!
**30.** De ki: Suyunuz çekilecek olsa, söyleyin bakalım, size kim bir akar su getirebilir?

## Kelimelerin İzahı

Tıbâk, birbiri üstüne demektir. Bir kimse, bir takunyayı diğerinin ölçüsünde kesip onu ötekinin üstüne koyduğunda söylenen sözünden alınmıştır.
Futûr, çatlak ve yarıklar demektir. "Yardı" mânâsına gelen Jai fiilindendir. Şair şöyle der:
Allah sizin için, direksiz bir gök bina etti ve onu düzgün yaptı. Onda herhangi bir çatlak yoktur.[3][3]
Hasır, yorgun demektir. Yorulmak mânâsına gelen kökündendir. Deve yorulup yürümekten kesildiğinde denir. Şâir şöyle der:
Ona Mina'da Muhassab'ta baktım. Bakışlarını bana yorgun olarak döndü.[4][4]
Şehîk, eşek anırması gibi çirkin ses.
Parçalanıp birbirinden ayrılır. Bu kelimenin aslı dür. Hafifletmek için tâ'lardan biri zikredilmemiştir.
Menâkib, kenarlar ve köşeler demektir. aslında "yan" manasınadır. Bu kökten, kişinin omuzuna denir.
Israr ve devam ettiler.
Sarsılır, sallanır.

---

[3][3] Bahr, 8/298
[4][4] Kurtubî, 18/210

Zülfe, "onlara yakın" demektir.
Gavr, "yere batan" manasınadır. [5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Allah yüceler yücesidir. Yaratılmışlara her türlü iyilikten bol bol verendir. Göklerin ve yerin mülkiyeti O'nun kudret elindedir. Göklerde ve yerde nasıl isterse Öyle tasarruf eder. İbn Abbas şöyle der: Mülk O'nun elindedir. Dilediğini azîz, dilediğini zelîl eder. Yaşatır ve öldürür. Zengin eder, fakir eder, verir, vermez.[6][6] Onun her şeye gücü yeter. O, tam kudret sahibidir. Bütün işlerde, tartışmasız tam bir tasarrufa sahiptir.
Bundan sonra Yüce Allah gücünün alâmetlerini ve yüce hikmetini açıklamak üzere şöyle buyurdu: [7][7]

**2.** Dünyada hayatı ve ölümü meydana getiren O'dur. Dilediğini yaşatır, dilediğini öldürür. O, tektir, ezici güce sahiptir. Ölüm, kalplere daha çok korku verici ve ürpertici olduğu için, Yüce Allah önce onu zikretti. Alimler şöyle der: ölüm, yok olma ve hayattan tamamen kesilme değildir. O, sadece bir yurttan başka bir yurda taşınmaktır. Bunun içindir ki, Ölünün, kabrinde işittiği, gördüğü ve hissettiği bildirilmiştir. Nitekim Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Sizden biri kabrine konup da eşi dostu ordan döndüğünde, o onların ayak seslerini işitir"[8][8] Yine Rasulullah (s.a.v) bir başka hadiste şöyle buyurmuştur: "Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, benim söylediklerimi siz onlardan daha iyi işitmezsiniz. Ancak şu var ki, onlar cevap veremiyorlar". [9][9]
Ölüm, sadece ruhun bedenle ilgisinin kesilmesi ve vücuttan ayrılmasıdır. Allah hayatı ve ölümü yarattı ki, ey insanlar! Sizi imtihan etsin de, sizden güzel iş yapanla kötü iş yapanı görsün. Kurtubî şöyle der: Size imtihan edilen muamelesi yapmak için böyle yaptı. Yoksa Allah itaat edenle isyan edeni ezelden bilicidir.[10][10] O, kendisine isyan edenlerden intikam alacak üstünlüğe sahiptir, tevbe edip O'na dönenlerin günahlarını da çok bağışlayandır.[11][11]

**3.** O, gökleri, birbiri üstünde, yedi kat olarak yaratandır. Her gök, diğerinin kubbesi gibidir. Ey muhatap! Allah'ın eşsiz yaratmasında herhangi bir eksiklik, bozukluk, ihtilaf veya uyumsuzluk göremezsin. Bilakis onların yaratılışları son derece sağlamdır. Yüce Allah, mahlukatm yaratılışının yüceliğini göstermek ve gücünün üstünlüğüne dikkat çekmek için "Onlarda" demeyip Rahman'ın yaratmasında" buyurdu. Göklere ve onların sağlam yaratılışlarına tekrar bak. Herhangi bir çatlak veya yarık görebilecek misin? [12][12]

---

[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/510-511.
[6][6] Kurtubî, 18/206
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/511.
[8][8] Buharı, Cenâiz, 68, 87; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 74.
[9][9] Buhârî, Cenaiz, 86; Müslim. Cennet 86,87.
[10][10] Kurtubî, 18/207
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/511-512.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/512.

**4.** Sonra tekrar tekrar bak. Bu harikulade göklere ibret gözüyle defalarca bak. Gözün, senin istediğini göremeden, son derece yorgun ve bitkin bir halde, boynu bükük ve zelil olarak sana döner. Fahreddin Râzî şöyle der: Yani, sen tekrar tekrar baksan, gözün, bulmak İstediğin bozukluk ve kusuru bulamaz. Aksine, yorgun ve bitkin olarak, istediğini görmeden, uzaklaştırılmış olarak zelil bir halde döner. Kurtubî şöyle der: Gözünü göğe çevir ve tekrar tekrar bak. Gözün sana zelil ve kusur ve bozukluk görmekten uzak bir halde döner.[13][13] Yüce Allah'ın tekrar tekrar bakmayı emretmesinden maksat şudur: İnsan bir şeye bir kere baktığında, tekrar bakmadıkça, onun kusurunu göremez. Âyetteki "iki kere"den maksat çokluktur. "Gözün sana yorgun ve zelil olarak döner" mealindeki âyet bunun delilidir. Bu, çok bakmanın delilidir.[14][14]
Bundan sonra Yüce Allah, göğü süslediği parlak ve ışık saçan yıldızlan anlattı: [15][15]

**5.** Ayetin başındaki yemin lamıdır, ise, kesinlik ifade eder. Yani, Allah'a yemin olsun ki, Ey İnsanlar! Size yakın olan göğü parlak, aydınlatıcı yıldızlarla süsledik. Bu, göklerin, yeryüzüne en yakını olan birinci göktür. Tefsirciler şöyle der: Yıldızlar, geceleyin kandil gibi ışık saçtıkları için, onlara "kandiller" mânâsına gelen "mesâ-bîh" denildi. Onlarla başka bir fayda daha sağladık ki, o da, kulak hırsızlığı yapan düşmanlarınız şeytanlar için taş olmaktır. Katâde şöyle der: Yüce Allah, yıldızları üç şey için yarattı: Göğün süsü, şeytanlar için taşlar ve karada ve denizde kendileriyle yol bulunan alâmetler.[16][16] Hâzin şöyle der: Eğer, "Yıldızlar gök yüzünün süsü ve şeytanlar için taşlardır. oysa ki, süs olmaları kalıcı olmalarını gerektirir. Taş olmaları yok olmalarını gerektirir. Bu iki durum nasıl birleştirilir?" denilirse şöyle cevap verilir: Bundan makat onlara, yıldızların kütleleri atılır demek değildir. Aksine, yıldızlardan bir şulenin ayrılıp o şeytanlara atılması caizdir. Ki bunlar da, "şihâb" denilen ve yıldızdan kopan ışıklı alevlerdir. Bu, yanmakta olan ateşten alman bir kora benzer.[17][17] Ben derim ki, Yüce Allah'ın, "Ancak bir söz kapan olursa, onu da delen ve yakan bir alev takip eder"[18][18] mealindeki âyeti bu mânâyı destekler. Buna göre yıldızlar taş olarak atı maz. Taşlama ancak, yıldızdan kopan alevlerle olur. O şeytanları dünyada alevlerle yaktıktan sonra, âhirette de onlar için alevli bir azap hazırlamışızdır. Bu da yakılmış ateştir. [19][19]

**6.** Rablerini inkâr edenler için de cehennem azabı vardır. Bu azap, şeytanlara mahsus değil, aksine Allah'ı inkâr eden her insan ve cin içindir. Kâfirler için cehennem, dönüp varılacak yer olarak ne kötü bir yerdir.

---

[13][13] Tefsîr-i kebîr, 30/58
[14][14] Kurtubî, 18/209
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/512.
[16][16] Bahr, 8/299
[17][17] Hâzin, 4/125
[18][18] Sâffât sûresi, 37/10
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/512-513.

Bundan sonra Yüce Allah cehennemi ve oradaki azap, korku ve bukağıları anlatmak üzere şöyle buyurdu. [20][20]

**7.** Odunun büyük ateşe atıldığı gibi, o kâfirler cehenneme atıldığında, cehennemin, şiddetli yanması ve fokurdamasından dolayı, eşek sesi gibi, çirkin v.e korkunç sesini işitirler.[21][21] İbn Abbas şöyle der: Şehîk, kâfirler cehenneme atıldığında cehennemin çıkardığı sestir. Eşeğin arpayı görünce anırması gibi, cehennem onları gördüğünde öyle ses çıkarır. Sonra öyle bir ses çıkarır ki, korkmayan hiç kimse kalmaz.[22][22] Cehennem kızgınlık ve şiddetli alev sebebiyle, tencerenin kaynadığı gibi onları kaynatır. Mücâhid şöyle der: Cehennem onları, az tanenin çok su içinde kaynadığı gibi kaynatır. [23][23]

**8.** Cehennem, Allah düşmanlarına karşı şiddetli kin ve Öfkesinden dolayı, nerdeyse ayrılıp parça parça olacak. Oraya her kâfir topluluğu atıldıkça, cehennem melekleri yani Zebaniler onlara, azarlama ve kınama üslubuyla, "Bu korkunç günden sizi korkutup uyaracak bir peygamber size gelmedi mi?" diye sorarlar. Tefsirciler öyle der: Bu soru, hasret üstüne hasret ve azap üstüne azap çekmeleri için, elemlerini artırmak gayesiyle sorulmuştur. [24][24]

**9.** Şöyle cevap verirler: Evet, bize bir uyarıcı geldi. Allah'ın âyetlerini bize okudu. Fakat biz onu yalanlayıp peygamberliğini inkâr ettik. Daha çok yalanlamak ve inkâra devam etmek için, "Allah hiç kimseye vahiy diye bir şey indirmemiştir" dedik. Râzî şöyle der: Bu, onların, Allah'ın adaletini itiraf ve Yüce Allah'ın değerli peygamberler göndererek onların inkâr gerekçelerini ortadan kaldırdığını ikrar ettiğini gösterir. Fakat onlar, peygamberleri yalanlamış ve "Allah hiçbir şey indirmedi" demişlerdir.[25][25] Bu kâfirlerin sözünün devamıdır. Yani, ey Peygamberler topluluğu! Siz, sadece haktan uzak, apaçık, derin bir sapıklık içindesiniz. [26][26]

**10.** Kâfirler der ki: Faydalanabilecek aklımız olsaydı veya hak ve hidayeti arayan kulak gibi işitseydik, cehennemde ebedî kalmayı hak etmezdik. [27][27]

**11.** Suçlarını ve peygamberleri yalanladıklarını itiraf ederler. Cehennem ehli, Allah'ın rahmetinden uzak ve helak olsun. İbn Kesîr şöyle der: Pişmanlığın fayda vermediği bir yerde pişman olarak, kendilerini kınamaya başladılar.[28][28] Bu, dua cümlesidir. Yani Allah onları rahmetinden uzaklaştıran ve helak etsin.

---

[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/513.
[21][21] İbn Cüzeyy şöyle der: Şehîk, eşeğin çıkardığı seslerin en çirkinidir. Bununla Yüce Allah, Şiddetli kaynaması ve korkunçluğundan dolayı cehennem sesini kastetmektedir.
[22][22] Teshîl, 4/134
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/513.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/513-514.
[25][25] Tefsîr-i kebîr, 30/64
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/514.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/514.
[28][28] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/528

Bundan sonra Yüce Allah, bedbaht kâfirlerin durumunu anlatınca, iyi, bahtiyar kimselerin durumunu anlatarak şöyle buyurdu: [29][29]

**12.** Rablerini görmeden Ondan korkan ve Allah'ın rızasını kazanmak için günahlardan sakınanlar var ya işte Allah katında onlara, günahları için büyük bir bağışlama ve Allah'tan başkasının bilemeyeceği kadar bol sevap vardır. [30][30]

**13.** Bu hitap, bütün yaratıklaradır. Yani, ey insanlar! Sözünüzü ve kelamınızı ister gizleyin, ister açıkça söyleyin, onu gizleseniz de, açıkça söyleseniz de aynıdır. Allah bilir. Çünkü Yüce Allah, gizli olanları ve niyetleri bilendir. Kalplerden geçeni ve onlara verilen vesveseleri bilir. İbn Abbas şöyle der: Bu âyet müşrikler hakkında inmiştir. Müşrikler, Peygamber (a.s.)'in aleyhinde konuşup dil uzatıyorlardı. Cebrail (a.s.) de, söylediklerini Rasulullah (s.a.v)'a haber veriyordu. Bunun üzerine birbirlerine dediler ki: Gizli konuşun ki, Muhammed'in ilâhı işitmesin. Bunun üzerine Yüce Allah, hiçbir şeyin kendisine gizli kalmayacağını ona bildirdi.[31][31]

**14.** Yaratan, yarattıklarını bilmez mi? Eşyayı yaratan ve onları meydana getiren, yarattığının gizli ve açık tarafını nasıl bilmez? Halbuki O, kulların sırlarına vâkıftır, gizli kapalı işleri bilir. Her şeyden haberdardır, hiçbir şey O'nun ilminden uzak kalmaz. Onun haberi olmadan hiçbir zerre kımıldamaz. Hiçbir nefis ne hareket eder, ne de durur.
Bundan sonra Yüce Allah, birliğinin ve gücünün delillerini ve kullarına olan lütuf ve ihsanının alâmetlerini anlatmak üzere şöyle buyurdu: [32][32]

**15.** Yeryüzünü sizin için uysal ve yollarını kolay kıldı. Ey insanlar! Yeryüzünün etrafında yürüyün. İbn Kesîr şöyle der: Dünyanın etrafından, dilediğiniz yerde yolculuk yapın. Ticaret ve kazanç için bölgelerinde ve etrafında dolaşın.[33][33] Yüce Allah'ın size ihsan ettiği çeşitli kazanç ve rızıklardan yararlanın. Alûsî şöyle der: Faydalanma şekilleri çoğu zaman "yeme" ile ifade edilir. Çünkü yemek, bunların en önemlisi ve en genelidir. Bu ayette , sebebe sarılmanın ve kazanmanın mendûb olduğuna delil vardır. Bu, tevekküle aykırı değildir. Ömer (r.a) bir kavmin yanından geçerken, "Siz kimsiniz?" diye sordu. "Biz, tevekkül eden kişileriz" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Ömer (r.a.) "Aksine siz, tevekkül eder görünenlersiniz. Tevekkül eden, tohumunu toprağa atıp Rabbine tevekkül eden adamdır" dedi.[34][34] Ölümden ve yok olduktan sonra, hesap ve ceza için dönüş, sadece Allah'adır.
Bundan sonra Yüce Allah, Hz. Peygamber (a.s.)'i yalanlayan Mekke kâfirlerini

---

[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/514.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/514.
[31][31] Hâzin, 4/126: Âlûsî, 29/13
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/514-515.
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/515.
[33][33] Muhtasar-t İbn Kesîr, 3/528
[34][34] Âlûsî, 29/15

tehdit ederek şöyle buyurdu: [35][35]

**16.** Ey kâfirler topluluğu! Rabbiniz, yeryüzünü, etrafında yürüyebileceğiniz şekilde size boyun eğdirdikten sonra, şimdi, O Yüce Rabbinizin sizi yere batırıp sizi karanlıklarda kaybetmesinden emin mi oldunuz? O zaman yer, sizi şiddetli bir şekilde sarsar. Râzî şöyle der: Bundan maksat şudur: Yüce Allah onları yere batırdığında, yeri deprenip sarsılacak şekilde hareket ettirir de yer onların üstünde kalır, onlar da yere batıp giderler. Yer onların üstünde sarsılıp hareket eder, neticede onları aşağıların aşağısına atar.[36][36]

**17.** Veya Yüce Allah'ın, Lût kavminin ve Fîl ashabının üzerine gönderdiği gibi, başınıza gökten taş göndermesinden emin mi oldunuz? Azap görülünce, uyarımın ve yalanlayanları cezalandırmamın nasıl olacağını anlayacaksınız. Bunda şiddetli bir tehdit ve korkutma vardır, ve kelimelerinin aslı ve dir. Âyet sonlarının uygunluğuna riayet için "yâ" zikredilmemiştir. [37][37]

**18.** NÛh, Âd ve Semûd kavimleri ile benzeri geçmiş milletlerin kâfirleri de peygamberlerini yalanlamıştı. Azabın inişiyle onları cezalandırmam nasıl oldu? Bir bak. Son derece korkunç değil miydi? Bu, Rasulullah (s.a.v.) için bir teselli ve onun müşrik kavmi için de bir tehdittir.
Yüce Allah, başlarına gelebilecek, yere batırma ve taş gönderme azabından onları sakındırdıktan sonra, kuştan ve Allah'ın onu sağlam yaratmasından ve ilah oldukları iddia edilenlerin böyle bir şeyi yaratmaktan âciz kalmalarından ibret almaya dikkatlerini çekerek şöyle buyurdu: [38][38]

**19.** Havada uçtukları ve süzüldükleri esnada kanatlarını açan, zaman zaman kanat çırptıkça onları kapatan, üstlerindeki kuşlara ibret nazarıyla bakmadılar mı? Kanatlar çoğunlukla açık ve sanki öylece sabitmiş gibi olduğu için, Yüce Allah bu durumu şeklinde isimle ifade etti. Kanatları kapatmak olayı zaman zaman tekrarlandığı için onu da "kapatırlar" şeklinde fiil ile ifade etti. İbn Cüzeyy şöyle der: Eğer, "niçin üslubuna uygun olarak demedi" denilirse, şöyle cevap verilir: Uçuşta kanatlan açmak asıldır. Nitekim yüzmede de kol ve bacakları uzatmak asıldır. İsm-i fail devamlılık ve çokluk ifade ettiği için, Yüce Allah onu cüL, şeklinde ism-i fail kalıbı ile zikretti.[39][39] Kanatları kapama işine gelince, kuş bunu, dinlenmek ve destek için, az yapar. Dolayısıyle Yüce Allah bunu, azlığından dolayı fiil lafzı ile zikretti, Kanatlan açıp kaparken havada onları düşmekten koruyan, rahmeti bütün kainatı kapsamış olan yaratıcı Rahman'dan başkası değildir. Râzî şöyle der: Yani, kuşlar ağır ve iri cüsseli olmakla birlikte, hava boşluğunda kalabilmeleri Allah'ın tutması ve koruması

---

[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/515.
[36][36] Tefsîr-i kebîr, 30/70
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/515.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/515-516.
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/516.
[39][39] Teshil, 4/136

sayesindedir. Menfaate uygun olarak kanatlarını nasıl açıp ka-payacaklannı Allah'ın onlara ilham etmesi, Allah'ın rahmetindendir.[40][40] Kuşkusuz Allah, ilmi ve hikmeti icâbı nasıl yaratacağını ve nasıl eşsiz şeyleri meydana getireceğini bilir.
Bundan sonra Yüce Allah, işitmeyen ve fayda vermeyenlere ibadet etmeleri hususunda, müşrikleri kınayarak şöyle buyurdu: [41][41]

**20.** Allah'ın azabını sizden savabilecek yardımcı ve destekçiler kimlerdir? İbn Abbas şöyle der: Size azap etmek istersem, sizi Benden kim korur?[42][42] ilahların fayda ve zarar vereceğine inanmaları hususunda kâfirler, sadece büyük bir cehalet ve apaçık bir sapıklık içindedirler. Zira vehimleri hakikat zannettiler de putlara aldandılar. [43][43]

**21.** Allah size rızkını vermezse, O'ndan başka size kim nzık verir? Bu iki âyetteki hitap kınama, tehdit ve aleyhlerinde delil getirme üslubu ile kâfirleredir.[44][44] Bilakis onlar taşkınlığa devam ve isyanda ısrar ettiler. Haktan ve imandan uzaklaştılar.
Bundan sonra Yüce Allah, kâfir ve mü'min için misal getirerek şöyle buyurdu: [45][45]

**22.** Başı eğik yolunu göremeyen, karanlıkta yürüyen kör deve gibi yalpalayan, her an tökezleyen ve yüz üstü düşen âmâya benzeyen kimse mi, daha doğru yol-dadır, yoksa dimdik yürüyen, yolunu gören ve açık bir yolda yürüdüğü için tökezlemeyen kimse mi? Tefsirciler şöyle der: Bu, Allah'ın, mü'min ve kâfirler için getirmiş olduğu bir meseldir. Kâfir, görmeden ve rehbersiz yürüyen köre benzer. Yolunu bulamaz. Şaşırıp sapar ve durmadan yüz üstü düşer. Mü'min ise, uzuvları tam, gözleri sağlam, dosdoğru yolda yürüyen birine benzer. O, yalpalama ve tökezlemekten emindir. Bu, onların dünyadaki misalidir. Âhirette de durumları böyle olur. Mü'min, dosdoğru yol üzerinde düzgün bir şekilde yürüyerek mahşer yerine getirilir. Kâfir ise, cehennemin alt tabakalarına yüz üstü sürünerek toplanır. Katâde şöyle der: Kâfir, Allah'a karşı isyanlara dalmıştır. Dolayısıyle Yüce Allah kıyamet günü onu yüz üstü haşredecektir. Mü'min ise apaçık bir yol üzerindedir. Dolayısıyle Allah onu da, kıyamet günü dosdoğru bir yol üzerinde toplar.[46][46] İbn Abbas şöyle der: Bu, sapıklık yoluna girenle doğru yola giren için bir meseldir.[47][47]
Bundan sonra Yüce Allah, yüce nimetlerini onlara hatırlattı ki, içinde

---

[40][40] Tefsîr-i kebîr, 30/71
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/516.
[42][42] Hâzin, 4/126
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/517.
[44][44] Tefsîr-i kebîr, 30/73
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/517.
[46][46] İbn Kesîr şöyle der: Bu, Allah'ın mü'min ve kâfir için getirmiş olduğu bir meseldir. Sapıklık içinde bulunan kâfirin misali, yüzü üstü yani dik değil de başı eğik yürüyen kimsenin durumuna benzer. Hangi yola gireceğini ve nasıl gideceğini bilmez. Şaşkın, hayret içinde ve yolunu yitirmiş bir haldedir. Mü'min ise, apaçık bir yolda dimdik yürür. Şimdi bunlardan hangisi daha doğru yoldadır. Bu mu, yoksa öbürü mü? (Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/530)
[47][47] Tabcrî, 7/20

bulundukları, inkâr ve şirkin çirkinliğini anlasınlar. [48][48]

**23.** Ey Muhammed! Onlara de ki, sizi yoktan var eden ve bu nimetleri yani göz, kulak ve akıl veren Yüce Allah'tır. Bu azalar, bilgi elde etme ve anlama vasıtası olduğu için özellikle bunları zikretti. Sayılamayacak kadar nimetlerine karşı, Rabbinize ne de az şükrediyorsunuz.[49][49] Taberî şöyle der: Rabbinizin size vermiş olduğu bu nimetlere karşı O'na ne de az şükrediyorsunuz"[50][50]

**24.** De ki, sizi yaratıp yeryüzünde çoğaltan O'dur. Hesap ve ceza için, dönüşünüz sadece O'na olacaktır. [51][51]

**25.** Kıyamet ve haşrin olacağına dair bize verdiğiniz haberde doğru sözlü iseniz, bizi tehdit ettiğiniz haşr ve ceza ne zaman olacak, söyleyin. Bu, kâfirler tarafından yapılmış bir olaydır. [52][52]

**26.** Ey Muhammed! Onlara de ki: "Kıyametin kopma ve ceza verme zamanının bilgisi Allah kalındadır. Başkası onu bilmez. Ben sadece, Allah'ın emrini yerine getirmek için, sizi O'nun azabından korkutan uyarıcı bir peygamberim.
Bundan sonra Yüce Allah, müşriklerin o zor gündeki durumunu bildirerek şöyle buyurdu: [53][53]

**27.** Azabı ve kıyametin korkunç olaylarını yakınlarında gördüklerinde, yüzlerinde, sıkıntı, gam ve kederin meydana getirdiği üzüntü alâmetleri görünür ve o yüzleri zelillik ve acizlik sarar. Ebû Hayyân şöyle der: Azabı görmek, onların yüzlerini kötüleştirir ve orada öldürülmeye götürülen kimsenin yüzünde görülen keder ve üzüntü görülür.[54][54] Melekler, kınamak ve susturmak için onlara şöyle derler: İşte bu, dünyada yalanlamak ve alay etmek maksadıyle, hemen gelmesini istediğiniz şeydir. [55][55]

**28.** Ey Muhammed! Senin helak olmanı isteyen o müşriklere de ki: Bildirin bana, Allah beni ve benimle birlikte olan mü'minleri öldürür veya ecellerimizi erteleyerek bize merhamet ederse Sizi Allah'ın, elem verici azabından kim koruyacak? Yüce Allah, onların kâfirliklerini tescil etmek ve yaptıklarının çirkin olduğunu göstermek için "sizi kim koruyacak?" şeklindeki zamir yerine "Kâfirleri kim koruyacak?" şeklinde isim getirdi. Tefsirciler şöyle der: Kâfirler, Peygamber (a.s.) ile mü'minlerin yok olmasını istiyorlardı. Dolayısıyle Yüce Allah, Rasulüne, onlara şöyle demesini emretti: Allah, öldürmek suretiyle beni ve

---

[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/517.
[49][49] İbn Atiyye şöyle der: Bundan maksat şükredilmediğini ifade etmektir. Yüce Allah bunu "azlık"la ifade etmiştir. Nitekim Araplar, hiç bitki vermeyen bir toprak için, Burası, ne de az bitki veren bir topraktır" derler. (Bkz. Bahr, 8/303)
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/518.
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/518.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/518.
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/518.
[54][54] Bahr, 8/307
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/518.

beraberimdekileri yok ederse, bunda sizin ne yararınız var?! Allah'ın azabı size indiğinde, sizi ondan kim koruyacak? Putların sizi, o, elem verici azaptan kurtaracağını mı zannediyorsunuz?[56][56]

**29.** Onlara de ki: O, Rahmân'dır. BİZ bir tek olan o Allah'a inandık. Bütün işlerimizde, mallara ve adamlara değil, O'na dayandık. Yakında kimin sapıklık içersinde olduğunu anlayacaksınız. Biz mi, yoksa siz mi? Burada müşrikler için bir tehdit vardır. [57][57]

**30.** Ey Muhammedi Onlara de ki: Haber verin bana. Su, çıkaramayacağınız şekilde yerin derinliklerine sızıp gittiğinde, yeryüzünde akıp görünecek şekilde, onu size kim çıkarıverecek?! Allah'tan başkası, size onu getirebilir mi? Öyleyse, yaratıcı ve rızık verene, başkasını yani putları niçin ortak koşuyorsunuz? [58][58]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** ile ve arasında tıbak vardır. Çünkü, manasınadır.
**2.** Terkibinde, saygı ve tazim için ism-i mevsul getirilmiştir. Yani, mülk ve saltanat O'nundur. Kâinatta tasarruf hakkı O'na aittir.
**3.** "Gözü çevir"den sonra, "Gözü tekrar tekrar çevir" denilerek, cümlenin iki kere tekrarlanın asiyle itnab yapılmıştır. Daha çok hatırlatma ve uyarma için böyle yapılmıştır. Aynı şekilde cümlelerinde de itnab vardır.
**4.** "Size bir uyarıcı gelmedi mi? "Bu, istifhâm-ı inkârı olup kınama ve azarlama için sorulmuştur.
**5.** "Rablerini inkâr edenler için cehennem azabı vardır" ile "Görmeden Rablerinden korkanlara gelince, onlar için bağışlanma vardır" âyeti arasında mukabele sanatı vardır. Yüce Allah ikinci âyete mukabil, birinci âyeti söylemiştir. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**6.** "Neredeyse öfkeden parçalanacaktı" âyetinde istiâ-re-i mekniyye vardır. Yüce Allah, kaynaması ve alevinin şiddeti hususunda cehennemi, öfkesinin şiddetinden neredeyse patlayacak derecede düşmanına şiddetli kin ve öfke duyan kimseye benzetti. Müşebbehun bihi hazfederek, istiâre-i mekniyye yoluyla ona, levazım atın d an olan bir şeyle, yani şiddetli kin ile işaret etti.
**7.** "Şimdi, yüz üstü kapanarak yürüyen mi, varılacak yere daha iyi erişir, yoksa doğru yolda yürüyen mi?" âyetinde istiâre-i temsîliyye vardır. Bu, mü'min ve kâfir için misal getirme üslubuyla anlatılmıştır. Mü'min dosdoğru yolda dimdik yürür, kâfir ise, yüz üstü eğilmiş olarak cehenneme doğru yürür. Allah'ım! Bu ne parlak bir istiare!

---

[56][56] Tefsîr-i kebîr, 30/76
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/518.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/519.
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/519.

**8.** ve benzeri âyet sonlarının uygunluğuna riayet için seci' murassa' yapılmıştır. Yüce Allah'ın yardımıyle "Mülk Sûresi"nin tefsiri bitti. [59][59]

[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 6/519-520.

# KALEM SURESİ

Mekke'de inmiştir. 52 âyettir.

## Takdim

Kalem sûresi Mekke'de inen, iman ve inanç esasları üzerinde duran sûrelerdendir. Bu sûre, şu üç ana konuyu ele alır:
**a-** Peygamberlik ve Mekke kâfirlerinin, Hz. Muhammed (a.s.)'in daveti konusunda yaymaya çalıştıkları şüpheler.
**b-** Allah'ın nimetlerine karşı nankörlüğün neticesini açıklamak gayesiyle anlatılan "Bahçe sahipleri"nin kıssası
**c-** Ahiretin sıkıntılı ve dehşetli halleri Allah'ın, müslüman ve kâfirler için hazırladığı şeyler.
Fakat bu mübarek sûrenin üzerinde durduğu ana konu, Hz. Muhammed (a.s.)'in peygamberliğini isbat konusudur.
Bu sûre-i celîle, Rasulullah (s.a.v)'m kadrinin yüceliğine, şerefine ve müşriklerin ona yapıştırmak istedikleri -haşa- delilik ithamından uzak olduğuna dair yeminle başlar. Onun yüce ahlâk ve menkıbelerini anlatır: "Nûn, kaleme ve onların yazdıklarına and olsun ki, sen, Rabbinin nimeti sayesinde de deli değilsin. Hiç şüphesiz senin için, bitmeyen bir mükâfaat vardır. Sen, elbette yüce bir ahlâk üzeresin."
Sonra sûre, kâfirlerin, Rasulullah (s.a.v)'m daveti karşısındaki durumlarını ve Allah'ın onlar için hazırlamış olduğu hesap ve cezayı ele alır: "O halde, yalanlayanlara boyun eğme. Onlar isterler ki, sen yumuşak davra-nasm da, onlar da sana yumuşak davransınlar. Çok yemin eden, aşağılık, hiçbir kimseye itaat etme..."
Bundan sonra sûre, Mekke kâfirlerinin Yüce Allah'ın kendilerine peygamberlerinin sonuncusunu göndermek suretiyle ihsan ettiği en büyük nimete nankörlük etmeleri ve onu yalanlamaları hususunda, ağaçlı, ekinli ve meyveli bahçe sahiplerinin kıssasını misal getirir. Şöyle ki, bahçe sahipleri Allah'ın nimetine nankörlük etmişler, fakir ve düşkünlerin haklarını vermemişlerdi. Allah da bahçelerini yaktı ve onların kıssasını ibret alacaklar için bir ibret yaptı: "Biz, vaktiyle bahçe sahiplerine bela verdiğimiz gibi bunlara da bela verdik. Hani o bahçe sahipleri, sabah olurken, onun mahsullerini devşireceklerine, hiç istisna etmeden yemin etmişlerdi. Fakat onlar daha uykuda iken, Rablerinin katından bir âfet bahçeyi sarıverdi de biçilmiş gibi oldu,"
Bundan sonra sûre, Kur'ân'ın kullandığı korkutma ve teşvik etmeyi birlikte yapma üslubuna göre, mü'minlerle kâfirleri beraber anlatarak mukayese etti: "Öyle ya, teslimiyet gösterenleri günahkârlar gibi tutar mıyız hiç?!.."
Bu mübarek sûre, kıyameti onun sıkıntılı ve dehşetli hallerini ve kâfirlerin bu zor günde durumlarını ele alır. Bu öyle bir gündür ki, kâfirler o gün, Âlemlerin Rabbine secde etmeleri kâfirlerden istenir, fakat bunu yapamazlar:

"O şiddetine dayanılamayan ve secdeye davet edilip da bunu yapamadıkları günde"
Bu mübarek sûre, Rasulullah (s.a.v)'a, müşriklerin yaptıkları eziyetlere sabretmesini, Yunus (a.s)'un yaptığı gibi sabırsızlık göstermemesini emrederek sona erer. Yunus (a.s.) kavmini bırakmış ve denizden öteye geçmeye koşmuştu: "Rabbinin hükmüne sabret. Balık sahibi gibi olma. Hani o, dertli dertli Rabbine niyaz etmişti..."[1[1]]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2.** Nûn, Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına andolsun ki (Resûl'üm), sen Rabbinin nimeti sayesinde- mecnun değilsin.
**3.** Hiç şüphesiz senin için bitip tükenmeyen bir mükâfaat vardır.
**4.**Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.
**5, 6.** Hanginizde delilik olduğunu yakında sen de göreceksin, onlar da.
**7.** Doğrusu Rabbin, kendi yolundan sapan kişiyi en iyi bilendir, hidâyete erenleri de en iyi bilen O'dur.
**8.** O halde, yalanlayanlara boyun eğme!
**9.** Onlar isterler ki, sen yumuşak davranasın da onlar da sana yumuşak davransınlar.
**10, 11, 12, 13, 14.** (Resulüm!) Alabildiğine yemin eden, aşağılık, dâima kusur arayıp çekiştiren, durmadan lâf götürüp getiren, iyiliği hep engelleyen, müteca-viz, günaha dalmış, kaba ve haşin, bütün bunlardan sonra bir de soysuzlukla damgalanmış kimselerden hiçbirine mal ve oğulları vardır diye sakın uyma.
**15.** Ona âyetlerimiz okunduğu zaman, o "Öncekilerin masalları!" demiştir.
**16.** Biz vakında onun burnuna damga vuracağız.
**17.** Biz, vaktiyle "bahçe sahipleri"ne belâ verdiğimiz gibi, bunlara da belâ verdik. Hani onlar (bahçe sahipleri), sabah olurken (kimse görmeden) onu (n mahsullerini) devşireceklerine yemin etmişlerdi.
**18.** Onlar istisna da etmiyorlardı.
**19, 20.** Fakat onlar daha uykudayken Rablerinin katından (gönderilen) kuşatıcı bir âfet (ateş) bahçeyi sarıverdi de, bahçe kapkara kesildi
**21, 22.** (Beri tarafta ise) onlar, sabah olurken, "Madem devşireceksiniz, hadi erkenden mahsûlünüzün başına gidin!" diye birbirlerine seslendiler.
**23, 24.** Derken, "Aman, bugün orada hiçbir fakir yanınıza sokulmasın!" diye birbirlerine seslendiler.
**25.** Güçleri yettiği halde, onları yardımdan mahrum etmek gayesiyle erkenden yola düştüler.
**26.** Fakat bahçeyi gördüklerinde, "Mutlaka yolumuzu şaşırmış olmalıyız!" dediler.
**27.** "Yok yok, doğrusu biz mahrum bırakılmışız!"
**28.** Ortancaları, "Ben size, Rabbinizi teşbih etmeniz gerekmez mi, diye söylemedim mi?" dedi.

---

[1[1]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/11-12.

**29.** "Rabbimizi teşbih ederiz; doğrusu biz (kendi kendimize) yazık etmişiz." dediler.
**30.** Ardından, birbirlerini kınamaya başladılar.
**31.** (Nihayet) şöyle dediler: "Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz azgın kişilermişiz.
**32.** Belki Rabbimiz bize bunun yerine daha iyisini verir. Çünkü biz (artık) Rabbimizi arzuluyoruz."
**33.** İşte azap böyledir. Âhiret azabı ise elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi!
**34.** Şu da muhakkak ki, takva sahipleri için Rabb-leri katında nimetleri bol cennetler vardır.
**35.** Öyle ya, (Allah'a) itaat edenleri, (o) âsîler gibi tutar mıyız hiç?
**36.** Size ne oluyor? Ne biçim hüküm veriyorsunuz?
**37.** Yoksa size ait bir kitap var da, onda mı okuyorsunuz?
**38.** Onda, beğendiğiniz her şey sizin için mutlaka vardır (diye mi okuyorsunuz)?!
**39.** Yoksa, "Ne hükmederseniz mutlaka sizindir" diye sizin lehinize olarak tarafımızdan verilmiş kıyamet gününe kadar geçerli kesin sözler mi var?
**40.** Sor onlara: Bu iddiayı onların hangisi savunacak?
**41.** Yoksa ortakları mı var onların? Sözlerinde doğru iseler, hadi, getirsinler ortaklarını!
**42.** O günün şiddetine dayamlamaz ve secdeye davet edilirler; fakat güç getiremezler.
**43.** Gözleri düşük bir halde kendilerini zillet bürür. Halbuki onlar, sapasağlam iken de secdeye davet ediliyorlardı.
**44.** Sen bu sözü yalan sayanı bana bırak. Yakında biz onları, bilmedikleri bir yönden yavaş yavaş azaba yaklaştırırız.
**45.** Onlara mühlet veriyorum. Doğrusu benim intikamım çok çetindir!
**46.** Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da bu yüzden onlar ağır bir borç altında mı kalıyorlar?
**47.** Yahut gaybin bilgisi onların nezdinde de, onlar bunu ordan mı yazıyorlar?
**48.** Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle. Balık sahibi gibi olma. Hani o, dertli dertli Rabbine niyaz etmişti.
**49.** Şayet Rabbinden ona bir nimet yetişmemiş olsaydı o, mutlaka, kınanacak bir halde ıssız bir diyara atılacaktı.
**50.** Fakat ardından, Rabbi onu seçti ve onu sâlih-lerden kıldı.
**51.** O inkâr edenler Kur'an'ı işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle devirivereceklerdi. Hâlâ da "Hiç şüphe yok o bir delidir" derler.
**52.** Oysa o Kur'an âlemler için ancak bir öğüttür.

**Kelimelerin İzahı:**

Yazıyorlar. "İlmi kalemle yazdı" mânâsına denir.
Memnun, kesilen demektir. Bir kimse ipi kestiğinde der.

katı, kaba, çabucak kötülük yapan demektir. Şiddetle çekmek mânâsına gelen kökünden alınmıştır: " Tutun onu, cehennemin ortasına sürükleyin"[2][2] Cevherî şöyle der: Bir kimse bir adamı tutup şiddetle çektiğinde der.[3][3]
Zenîm, bir toplumdan olmadığı halde onlara yamanmış olan. Babası tanınmayan evlatlık manasınadır. Şâir şöyle der:
Babasının kim olduğu bilinmeyen bir nesepsiz. Annesi zina eden, adî soylu bir kişi.[4][4]
Sârimin, kesenler demektir. "Bir şeyi kesti. Hurma ağacının meyvesini devşirdi" demektir.
Hard; kasıt ve azim demektir.
Zeîm, kefil manasınadır.
Mekzûm, öfke ve keder dolu manasınadır. [5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Nûn, hurûf-u mukattaadan bir harftir. Kur'ân'm îcâzına dikkat çekmek için söylenmiştir.[6][6] Yüce Allah, insanların ilim ve bilgileri yazdıkları kaleme yemin etti. Kalem, dilin kardeşidir. Bu, Allah'tan kullarına verilmiş bir nimettir. Yani, Muhammed'in doğruluğuna ve kâfirlerin ona nisbet ettiği beyinsizlik ve delilikten uzak olduğuna dâir, kaleme ve yazanların yazdıklarına yemin ederim. Kaleme ve yazıya yemin edilmesinde, okuma ve yazmanın faziletinin yüceliği ifade edilmiştir. Allah, diğer mahlûkât arasından sadece insana yazma bilgisini verdi ki, içinden geçenleri güzelce açıklayabilsin "İnsana, kalemle öğreten. İnsana, bil-nediklerini öğreten"[7][7] Kalemin şerefine delil olarak, Allah'ın bu sûrede, yabanların şanını yüceltmek ve âlimlerin kadrini âlî kılmak için kaleme yenin etmesi yeter. Dil ile olduğu gibi, kalemle de açıklama yapılır. İlimlerin ve bilgilerin ayakta durması kalem sayesinde olur. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah'ın âyetinden anlaşılan şudur ki, kalemden makat, kendisiyle yazı yazılan kalem cinsidir. Bu, Yüce Allah'ın insanlığa lutettiği, ilimlerin elde edilmesine vesile olan yazıyı öğretme nimetine insanlığın dikkatini çekmek için yaptığı bir yemindir.[8][8]

**2.** Ey Muhammedi Allah'ın lütfü ve sana peygamberlik ihsan etmesi sayesinde sen deli değilsin. Câhil kâfirlerin dediği gibi deli değilsin. Allah'a hamd olsun sen akıllısın. Kâfirlerin dediği gibi değilsin. Onlar, "Ey, kendisine Kur'ân indirilen! Sen, kesinlikle bir delisin"[9][9] demişlerdi. İbn Atıyye şöyle der: bu, yeminin cevabıdır, âyeti ise, ara cümlesidir. Nitekim sen, birine: "Sen, Allah'a

---

[2][2] Duhân sûresi, 44/47
[3][3] Sıhah, maddesi
[4][4] Kurtubî, 18/234
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/17.
[6][6] Hurûf-u mukattaa hakkında, Bakara sûresinin başı bkz.
[7][7] Alak suresi, 96/4-5
[8][8] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/532
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/17-18.
[9][9] Hıcr suresi, 15/6

hamd olsun, faziletli bir kişisin" dersin.[10][10]

**3.** Şüphesiz, Allah'ın davetini tebliğ uğrunda katlanmış olduğun eziyetlerden dolayı, senin için eksilmeyen ve kesilmeyen Dir mükâfaat vardır. [11][11]

**4.** Ey Muhammedi Hiç kuşkusuz sen, çok yüksek bir erbiye ve çok üstün bir ahlâka sahipsin. Allah sende bütün faziletleri ve olgunlukları toplamıştır... Allah'ım! Bu, ne büyük bir şeref. Hiçbir insan onun eviyesine ulaşamamıştır. İzzet sahibi Yüce Allah, Muhammed'i (s.a.v.) bu güzel vasıfla yani "Sen, yüce bir ahlâk üzerinesin" diyerek vasiflamıştır. İlim, hilim, aşırı haya, çok ibadet ve çok cömertlik, sabır, şükür, alçak gönüllük, zühd, merhamet, şefkat, iyi geçinme, edepli olma ve benzeri güzel huy ve hoşa giden davranışlar onun güzel ahlâkmdandır.[12][12] Şâir ne güzel söylemiştir:
Allah seni, övmeye layık olan bir şeyle övdüğünde, insanların övmesinin ne değeri olur? [13][13]

**5.** Ey Muhammed! Kavmin ve muhaliflerin olan Mekke kâfirlerine azap indiğinde, sen de göreceksin, onlar da görecek. [14][14]

**6.** Hanginiz deliliğe yakalanmış? Onların iftira ettiği gibi sen mi yoksa, inkâr etmeleri ve hidayetten yüz çevirmeleri sebebiyle onlar mı? Kurtubî şöyle der: Meftun, "Şeytan çarpmış deli" demektir. Bu sûrenin büyük bir kısmı Velîd b. Muğîre ile Ebû Cehil hakkında inmiştir. Müşrikler, "Muhammed'in içinde bir şeytan var" diyorlardı." Mecnûn" sözüyle bunu kastediyorlardı. Yüce Allah, "Yarın hangisinin deli olduğunu bilecekler" buyurdu; Yani hangisinin içinde, cin çarpması yüzünden delilik ve akıl karışıklığından meydana gelen şeytan olduğunu bilecekler.[15][15]

**7.** Kuşkusuz !Rabbin Allah, dininden ve hidayet yolundan çıkan bedbahtı bilir. O, hak dine giden yolu bulan, takva sahibini de iyi bilir. Bu, bölüm önceki kısmın sebebini bildirmekte ve vaad ve tehdidi te'kîd etmektedir. Sanki, Yüce Allah şöyle diyor: Gerçekte deli, sen değil, onlardır. Onlar delilerin ta kendileridir. Çünkü akılları var, fakat ondan faydalanmıyorlar, Akıllarını, kendilerini kurtaracak ve mutlu edecek bir yerde kullanmıyorlar. [16][16]

---

[10][10] Bahr 8/307. Ebu Hayyan şöyle der: Bu ayet, peygamberlik iddiasının doğruluğuna kat'i delil gibidir. Çünkü ona verilen üstün fesehat, akıl, iyiy davranış ve bu ithamı yalanlayan hr türlü iyi sıfatları taşıması gibi özellikler onda açıkça görünmektedir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/18.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/18.
[12][12] Buhari ve Müslim, Enes (r. a.) 'ten şu rivayeti yapmışlardır:Rasullah (a. s.)'a10 sene hizmet ettim. Bana asla of demedi. Yaptığım herhangi bir şey için, onu niçin yaptın demedi. Yapmadığım bir şey için de, onu yapsaydın ya demedi. İnsanların ahlak bakımından en güzeli idi. Rasullah (s. a.)' in avucundan daha yumuşak ne bir yün, ne bir ipek ne de başka bir şeye dokunmadım. Rasullah (s. a.)'in terinden daha hoş bir misk ve ya koku koklamadım. (Buhari, Menakıb 23; Müslim. Fedail, 43/52.) Buhari'de Aişeden şöyle bir rivayet vardır: Aişe'ye (r. anha) Rasullah (s.a v.)'in ahlakı sorulduğunda Onun ahlakı Kur'an'dır yani, onun edebi ile edeplenmektir diye cevap verdi. (Buhari)
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/18-19.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/19.
[15][15] Kurtubî, 18/229
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/19.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/19.

**8.** Peygamberliğini ve Kur'ânpı yalanlayan o sapık ve kâfirlerin reislerine, seni çağırdıkları şeylerde itaat etme. Râzî şöyle der: Mekkelilerin reisleri, Hz. Peygamber (a.s.)'i babalarının dinine çağırdılar. Dolayısıyle Yüce Allah, O'nu onlara itaat etmekten men etti. Bu, Hz. Peygamber (a.s)'in kâfilere şiddetle muhalefet etmesi için, Allah tarafından bir teşvik ve galeyana getirmedir.[17][17]

**9.** Ey Muhammed! Onlar, kendilerine yumuşak davranmanı ve onları memnun etmek için, hoşlanmadıkları bazı şeyleri bırakmanı isterler. Böyle yaparsan sana yumuşak davranacaklarını ve aynı şeyi yapacaklarını söylüyorlar. İbn Cüzeyy şöyle der: Müdâhene lüzumsuz yere yumuşak davranmak ve yağcılık etmektir. Rivayete göre, kâfirler Hz. Peygamber (a.s.)'e, "Sen bizim ilahlarımıza ibadet edersen, elbette biz de senin ilahına ibadet ederiz" dediler ve bunun üzerine bu âyet indi.[18][18]

**10.** Allah'ın yüceliğim hafife alarak, hak ve bâtıl adına çokça yemin eden âdi kâfire asla uyma.[19][19]

**11.** O, ayıplayıp kusur bularak, insanların etini yiyen o, insanların aracını bozmak için aralarında söz taşıyan koğucua uyma. O, bir fitnecidir. Sahih hadiste şöyle buyrulmuştur: "Hiçbir koğu cennete giremez"[20][20]

**12.** Cimri olup Allah yolunda harcamayana, zulüm ve aşkmlık yaparak haddi aşana, çok günahkâr ve suçlu hiç kimseye uyma. âyetlerde sıfatlar, çokluk ifade etmesi için şeklinde nubâlağa kipleri ile gelmiştir.[21][21]

**13.** Kaba, katı kalpli ve anlayışsıza uyma. Yukarda kötü özelliklerden sonra, ayrıca o veled-i zinadır, işte bu onun, en kötü ve çirkin ayıbıdır. O, sahih bir nesebi olmayan soysuz bir veled-i zinâ-lır. Tefsirciler şöyle der: Bu âyetler, Velîd b. Muğîre hakkında inmiştir. Velîd, Kureyş'ten olmayıp onlar arasında bir veled-i zina idi. Daha önce babası bilinmezken, 18 sene sonra babası onu evlatlık edinmiş ve onun nesebini kendine bağlamıştı. Tbn Abbâs der ki: Allah'ın bu adamdan başka, bu ayıplarla tanıttığı birini bilmiyoruz. Allah ona, ebediyyen kendisinden ayrılmayacak bir aybı vermiştir. Habîs meniden habîs çocuk olacağı için Velîd bununla yerilmiştir. Rivayete göre bu âyet inince, Velîd gelip annesine dedi ki: "Muhammed benden dokuz sıfatla bahsetti. Bunların hepsi bende var, biliyorum. Ancak, dokuzuncusunu yani veled-i zina olduğumu bilmiyorum. Bana doğruyu söylemezsen, boynunu kılıçla vururum. Annesi dedi

---

[17][17] Tefsîr-i kebîr, 30/83
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/19.
[18][18] Tcshîl, 4/138
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/19.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/19.
[20][20] Müslim…
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/19-20.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/20.

ki: Baban iktidarsız, kadınlarla cinsî münâsebette bulunamayan biriydi. Mal için endişelendim ve kendimi bir çobana teslim ettim. İşte sen, o obanın oğlusun. Bu âyet ininceye kadar onun veled-i zina olduğu bilinmiyordu.[22][22]

**14.** O, mal ve çoluk-çocuk sahibi olduğu için, Kur'ân hakkında söylediklerini söyledi ve Kur'ân'm, öncekilerin efsaneleri olduğunu iddia etti.[23][23] Nimete karşılık inkâr etmesi ve yalanlaması değil, şükretmesi gerekirdi. [24][24]

**15.** O kâfire Kur'ân âyetleri okunduğunda alaycı bir ifadeyle şöyle der: "Bunlar, öncekilerin hurafeleri ve bâtıl sözleridir. Bunları Muhammed uydurup Allah'a nisbet etmiştir." Yüce Allah onu azapla tehdit ederek şöyle cevap verdi: [25][25]

**16.** Burnunu dağlamak suretiyle, burnu üzerinde, Ölünceye kadar tanınacağı bir alâmet kılacağız. Yüce Allah, onunla alay yollu, burnu yerine kinaye olarak hortumu zikretti. Çünkü hortum, fil ve domuzda bulunur. İnsanın burnu buna benzetilince, bu onu son derece zelil kılıcı ve alçaltıcı olur. Bu insan dudaklarının deve dudaklarıyle, insanın el ve ayaklarının da, deve ve sığır tırnaklarıyla ifade edilmesine benzer. İbn Abbâs şöyle der: Onun burnuna kılıçla vurup yaşadığı sürece, burnu üzerinde kalacak bir alamet yapacağız. Nitekim Bedir savaşında, kılıçla burnuna vurulmuştur.[26][26] Fahreddin Râzî şöyle der: Yüz, bedenin en değerli yeri, burunda ondan yüksek olduğu için yüzün en değerli yeri olunca, burnu izzet ve gurur yeri yaparak izzet-i nefis mânâsına gelen "enfe" kelimesini ondan türetmişler ve zelil kimse için de " Burnu yerde sürtsün" demişlerdir. Aynı şekilde, son derece zelil ve hor kılma da, hortum üzerine damga vurmakla ifade edilmiştir. Çünkü yüz Üzerinde damga çirkinliktir. Yüzün en değerli yeri üzerinde olursa nasıl olur?![27][27]
Bundan sonra Yüce Allah, bahçe sahiplerinin kıssasını ve onların başlarına getirdiği ekin ve meyveleri telef etme belasını anlattı ve bunu Mekke kâfirleri için misal getirmek Üzere şöyle buyurdu: [28][28]

**17.** içinde her türlü meyve bulunan bahçenin sahiplerini imtihan ettiğimiz gibi, Hz. Peygamber'in, davetini yalanlayan Mekke'lileri de açlık ve kıtlıkla imtihan ettik. Bahçe sahiplerini şükretmek ve fakirlere haklarım vermekle yükümlü kıldığımız gibi, Mek-kelileri de nimetlere karşılık Rabblerine şükretmekle yükümlü kıldık. Tefsirciler der ki:
Müslüman bir adamın, San'â şehri yakınlarında bir bahçesi vardı. Bu bahçede

---

[22][22] Bkn, Svi Haşiyesi, 4/233
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/20.
[23][23] Taberi ve İbn Kesir ayetin daha sonraki ayetle ilgili olduğunu gösteren bu manayı tercih etmişlerdir. Yani Velid mal ve evlat sahibi olduğu için bunlarla kibirleniyor ve Kur'an'ın hurafe ve batıl olduğunu söylüyordu.Diğerleri ise ayein daha önceki kısımla alakalı olduğunu tercih etmişlerdir. Yan malı ve evladı çok diye ona itaat etme demektir.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/20.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/20.
[26][26] Taberî, 29/18
[27][27] Tefsir-i kebîr, 30/86
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/20-21.

her türlü meyve ekin ve hurma ağaçlan bulunuyordu. Hasat zamanı gelince fakirleri çağırır bahçeden onlara bolca pay verir ve onlara ikram ederdi. Baba Ölünce, üç oğlu onun mirasına kondu. Dediler ki: Aile fertlerimiz çok, mal azdır. Babamızın yaptığı gibi yoksullara vermemiz mümkün değil. Aralarında istişare edip hiçbir fakire herhangi bir şey vermemeye ve gizlice, sabahleyin meyveleri toplamak üzere anlaşıp buna yemin ettiler. Allah da, geceleyin o bahçeye bir ateş gönderdi. Bu ateş ağaçlan yakıp meyveleri telef etti. Sabahleyin bahçelerine gittiler, fakat orada ne bir ağaç, ne de bir meyve görebildiler. Yolu şaşırdıklarını sandılar. Daha sonra anladılar ki, orası kendilerinin bahçesidir. Kötü niyetleri yüzünden, Allah'ın kendilerini cezalandırdığının farkına vardılar. İş işten geçtikten sonra pişman olup tevbe ettiler.[29][29] Sabahleyin, fakirler onlarm yanlarına gelmeden önce, bahçenin meyvelerini toplamaya yemin ettikleri zaman onları imtihan etmiştik. [30][30]

**18.** Bu işten son derece emin imişler gibi, yemin ettiklende "inşâallâh" demeden yemin ettiler. [31][31]

**19.** Uykuda oldukları için, olup bitenle-n farkına varmadan, Allah'ın azabından bir azap o bahçeye geliverdi.
der ki: Allah, gökten bahçeye bir ateş gönderdi de onlar uyurken bahçe an iv erdi. [32][32]

**20.** Böylece bahçe, kuruduğunda biçilmiş olan ekin hane geldi. İbn Abbâs şöyle der: Siyah kül gibi oluverdi. Günahları yüzünden ahçelerinin faydasından mahrum oldular. [33][33]

**21.** Sabaha vardıklarında, anlaştıkları vakit bahçelerine itmek için birbirlerine seslendiler. [34][34]

**22.** Eğer meyveleri toplayıp devşirmek itiyorsanız, meyvelerinize, ekinlerinize ve üzümlerinize erkenden gidin.[35][35]

**23.** Fakirlerin, farkına varmasından korktukları için izlice konuşarak bahçeye doğru gittiler. Şöyle diyorlardı: [36][36]

**24.** Fakirlerden herhangi birini sakın bugün lahçeye sokmayın ve girmesine imkan vermeyin. [37][37]

---

[29][29] Tefsîr-i kebîr, 30/87; Bahr, 8/311
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/21-22.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/22.
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/22.
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/22.
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/22.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/22.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/22.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/22.

**25.** İstediklerini yerine getirebileceklerini sanarak ararlılık ve kudretle gittiler. İbn Abbâs şöyle der: Kudret ve kesin ıir niyetle demektir, Süddî de şöyle der: "Kin ve öfkeyle gittiler." Hasan lasrî ise, "Yoksulluk ve ihtiyaç içinde gittiler" der.[38][38] İbn Abbâs'ın görüşü I aha açıktır. [39][39]

**26.** Bahçelerini yanmış, güzellik ve parlaklıktan iyahlık ve karalığa dönmüş görünce, "Biz bahçenin yolunu şaşırmışız, bu izim bahçemiz değil" dediler. Ebû Hayyân şöyle der: Bu, bahçeye ilk 'ardıklarmda söyledikleri söz oldu. Oranın kendi bahçeleri olduğuna inana-nadılar ve yolu şaşırdıklarını sandılar. Sonra oranın kendi bahçeleri olduğunu ve Allah tarafından, bahçenin, ürününü yok eden bir azaba uğradıkları-ıı anlayınca dediler ki:[40][40]

**27.** Yolu şaşırmış değiliz. Aksine mahrum edilmişiz. endimize karşı işlediğimiz suçtan dolayı, bahçenin meyve ve gelirinden nahrum edildik. [41][41]

**28.** En akıllı ve en iyi görüşe sahip lanları dedi ki: "Allah'a teşbih edip te 'sübhânallah' veya 'inşâallâh' de şeydiniz ya! Ebû Hayyân şöyle der: Akıllı olan, teşvik ettiği teşbihi yapmadıkları için onları uyarıp kınadı. Allah'ı ve onlara verdiği nimeti hatirla-salardı. elbette. Allah'ın emrettiği düşkünlere yardım emrine sarılırlar ve bu hususta babalarının yoluna uyarlardı. Allah'ın zikrinden gafil olup fakirlere vermemeye azmedince, Allah da onlara bela verdi.[42][42] Râzî şöyle der: Bu topluluk zekâtı vermemeye azmedip mal ve güçlerine aldanınca ortancaları dedi ki: Azap inmeden önce bu günahtan tevbe edin. Bahçenin halini gördüklerinde ilk sözünü onlara hatırlattı. Tevbeye koyuldular. Fakat Basra harap olduktan sonra![43][43] (Yani iş işten geçtikten sonra) [44][44]

**29.** O zaman dediler ki: Rabbimiz Allah, yaptığı şeylerde zulmetmekten uzaktır. Aksine biz, fakirlerin hakkını vermemekle kendimize zulmedenler olduk. [45][45]

**30.** Birbirlerini kınamaya başladılar. Biri, "Bu görüşü bana sen işaret ettin", öteki de, "Hayır sen bana işaret ettin", bir diğeri ise, "Bizi fakirlikle korkutup mal biriktirmeye teşvik eden sensin" dedi. İşte birbirini kınamanın manası budur.[46][46]

---

[38][38] Taberi der ki: BU görüşlerin en ıugun ve doğrusu şu manayı veren kimsenin görüşüdür: Azmettikler hazırladıkları ve aralarında gizlice karar verdikleri bir şekilde o işe kadir olarak gittiler. İbn Abbas'ın görüşünden dolayı tercih edilen budur. Bizim tercih ettiğimiz mana da budur.

[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/22.

[40][40] Bahr, 8/31

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/22.

[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/22.

[42][42] Tefsîr-i kebîr, 30/90

[43][43] Tefsîr-i kebîr, 30/90

[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/22-23.

[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/23.

[46][46] Tefsîr-i kebîr, 30/91

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/23.

**31.** "Rabbimiz bizi bağışlamazsa mahvolduk, vay halimize. Fakirlere haklarını vermemek ve Allah'a tevvekkül etmemekle âsî ve azgınlar olduk" dediler. Râzî şöyle der: Bu, onların, suçlarını büyük gördüklerini gösterir.[47[47]]

**32.** Umulur ki Allah tevbelerimizi ve hatalarımızı itiraf etmemiz sebebiyle bize ondan daha iyisini verir. Biz, Rabbimizin affını umuyor ve onun lütuf ve ihsanını istiyoruz. Yüce Allah bu kıssayı getirdi ki, cimrinin ve zekât vermeyenin varacağı yerin helak olduğunu bize öğretsin. O, malının bir kısmını Allah yolunda vermekten sakınır da dolayısıyla, Allah'ın gazabına uğramakla birlikte malının tümü helak olur. Bunun içindir ki Yüce Allah, bu kıssanın ardından şöyle buyurdu: [48[48]]

**33.** Bahçe sahiplerinin başına gelen bu azabın benzeri Kureyş'in de başına gelir. Âhiret azabı ise dünya azabından daha büyük ve şiddetlidir. Keşke bilip anlasalardı. İbn Abbâs şöyle der: Bu, Mekke'lilere getirilmiş bir misaldir. Onlar Bedir savaşına çıktıkları zaman Muhammed (a.s.)'i ve arkadaşlarını öldürmeden, orada içkiler içmeden ve ölülerinin başında şarkıcılar tef çalmadan Mekke'ye dönmeyeceklerine yemin ettiler. Allah, düşündüklerinin aksini meydana getirdi. Kendileri öldürüldü, esir edildi ve bahçenin meyvelerini toplamaya azmederek çıkıp hüsrana uğrayan bahçe sahipleri gibi hezimete uğradılar.[49[49]]
Yüce Allah, Mekke kâfirlerinin durumunu anlattıktan sonra takva sahibi mü'minlerin durumunu anlatarak şöyle buyurdu: [50[50]]

**34.** Takva sahipleri için âhirette bağlar ve bahçeler vardır. Orada halis ve saf nimetten başka bir şey yoktur. Dünyada olduğu gibi o nimetin tadını kaçırıp bulandıracak herhangi bir şey yoktur. [51[51]]

**35.** Bu, inkâr ve kınama ifade eden bir sorudur. Yani, itaat eden ile isyan edeni, güzel iş yapan ile suçluyu bir mi tutacağız?! [52[52]]

**36.** Size ne oluyor? Nasıl hüküm veriyorsunuz? Bu, onların durumuna hayret edildiğini gösterir. Şöyle ki, onlar itaat eden ile isyan edeni, mü'min ile kâfiri bir tutuyorlar. Bu tür bir şeyi akıllı bir kimse yapmaz. [53[53]]

**37.** Yanınızda gökten inmiş bir kitap var da onu mu okuyup inceliyorsunuz? [54[54]]

---

[47[47]] Tefsîr-i kebîr, 30/91
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/23.
[48[48]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/23.
[49[49]] Kurtubî, 18/246
[50[50]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/23-24.
[51[51]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/24.
[52[52]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/24.
[53[53]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/24.
[54[54]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/24.

**38.** Bu cümle, fiilinin mefûlüdür. Yani, o kitapta, istediğiniz ve arzu ettiğiniz şeylerin sizin için var olduğunu mu okuyorsunuz? Bu, müşriklerin iddia ettiği bâtıl şeyler hususunda onlar için başka bir kınamadır. Zira onlar şöyle demişlerdi: Eğer öldükten sonra dirilme ve ceza varsa, bize dünyada verildiği gibi, orada da, mü'minlere verilenlerden daha iyi şeyler verilecektir. Taberî şöyle der: Bu, söyledikleri bâtıl sözlerde ve temenni ettikleri boş kuruntu da o kavim için bir kınama ve azarlamadır.[55][55]

**39.** Yoksa sizin için, tarafımızdan verilmiş kuvvetli ve kıyamet gününe kadar geçerli sözler ve ahitler mi var? Bu, sorunun cevabıdır. Yani, isteyeceğiniz ve hükmedeceğiniz şeylerin sizin için var olduğuna dâir verilmiş bir söz mü var? İbn Kesîr şöyle der: Yani, istediğiniz ve arzu ettiğiniz şeylerin sizin için meydana geleceğine dâir size verilmiş sağlam söz ve ahitler mi var?[56][56]

**40.** Ey Muhammedi O ki birlenen tere sor iddia ettikleri bu şeye hangisi kefildir, hangisi garanti verebilir? Burada kâfirlerle bir tür alay vardır. Çünkü onlar, mantığın reddettiği ve adaletin kabul etmediği, akıl dışı şeylerle hükmediyorlar. [57][57]

**41.** Yoksa onların, bu hususta kendilerine kefil olan ortakları ve sahipleri mi var? İddialarında doğru iseler onları getirsinler. İbn Cüzeyy şöyle der: Bu, kâfirlerin âciz olduklarını ifade eder. Yani, bir şey yapabilecek ortaklarınız varsa, onları getirin de hallerini bir görelim.[58][58]
Yüce Allah, kâfirlerin iddialarını boşa çıkardıktan ve beyinsiz olduklarını bildirdikten sonra, şöyle buyurarak âhiret sıkıntı ve belalarım açıkladı: [59][59]

**42.** Ey Muhammedi Kavmine o çetin günü hatırlat. O gün, son derece şiddetli ve sıkıntılı şeyler ortaya çıkar. İbn Abbâs şöyle der: O, sıkıntı ve şiddet günü olan kıyamet günüdür.[60][60] Kurtubî şöyle der: Bu ifadenin aslı şudur: Ciddî olmak ihtiyacında olduğu bir durumla karşılaşan kimse, paçaları sıvar. Burada, paça ve paçaların sıvanması "sıkıntı" ye-rinde müstear olarak kullanılmıştır.[61][61] Nitekim şâir şöyle der:
Savaş şiddetlendi, işi sağlam tutun. Savaşınız ciddileşti, siz de ciddî olunuz. Kâfirler, Alemlerin Rabbine secde etmeye çağrılırlar, fakat bunu yapamazlar. Çünkü sırtları tek bir saç haline gelir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Her inanan erkek ve kadın Allah'a secde eder. Dünyada riya yaparak ve işitsinler diye secde edenler, kalır. Onlar da secde etmeye çalışırlar, fakat sırtları tek bir saç haline

---

[55][55] Taberî, 29/23
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/24.
[56][56] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/537
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/24.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/24.
[58][58] Teshîl, 4/140
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/24-25.
[60][60] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/538
[61][61] Kurtubî, 18/249

gelir.[62][62]

**43.** Gözleri zelil ve alçalmış haldedir, onları kaldıramazlar. Kendilerini de zillet ve horluk kuşatıp bürür. Oysa onlar, dünyada bedenleri sıhhat ve afiyet içinde iken secdeye davet ediliyorlardı da, secde etmiyorlardı. Fahreddin Râzî şöyle der: Onlar kulluk için ve mükellefiyetten dolayı secdeye çağrılmazlar. Fakat dünyada secde etmedikleri için, kınamak ve azarlamak maksa-dıyle secdeye çağrılırlar. Sonra Allah onların secde etme güçlerini ellerinden alır, secde etmelerine imkân vermez. Neticede, elleri ve ayakları tutarken secdeye çağrıldıklarında yapmadıklarından dolayı hasret ve pişmanlıkları artar.[63][63]

**44.** Ey Muhammedi Beni ve bu Kur'ân'ı yalanlayanları bırak da, onların kötülüğüne karşı sana yeteyim ve onlardan senin intikamını alayım. İşte bu, en büyük tehdittir. Nimet verip derece derece helak ve yok olmaya götürme usulüyle, onları hiç farkına varmadan yakalayacağız. Hasan Basrî şöyle der: Nice kimseler vardır ki, kendisine yapılan övgülere aldanmıştır. Nice kimseler de vardır ki, suçunun örtülmesine aldanmıştır.[64][64] Râzî de şöyle der: İstidrâc, birini, derece derece, kurtuluşu olmayan bir yere düşünceye kadar indirmektir. Suçlular günah işledikçe Allah onlara yeni bir nimet verir ve onlara, af is-temelerini unutturur. İstidrâc, onlara nimet verme yoluyla meydana gelir. Çünkü onlar bunu, Allanın kendilerini mü'minlere üstün kılması şeklinde bir zanna kapılırlar. Oysa gerçekte bu, helaklerinin sebebidir.[65][65]

**45.** Günahları artsın diye, onlara mühlet verip ömürlerini uzatırım. Şüphesiz, Benini kâfirlerden intikamım şiddetli ve çetin olacaktır. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Allah zalime mühlet verir. Neticede onu yakaladı mı bir daha bırakmaz. Sonra Rasulullah (s.a.v) şu mealdeki âyeti okudu: "Rabbin, haksızlık eden memleketleri yakaladığında. O'nun yakalayışı işte böyledir. Çünkü O'nıın yakalaması pek elem verici, pek çetindir"[66][66] Yüce Allah, ihsanda bulunmasına, tuzak şeklinde olduğu için istidrâc adını verdiği gibi, ona "tuzak" adını da verdi. Onlara verilen rızık bolluğu, uzun ömür, beden sağlığı, görünüşte bir ihsan, gerçekte bir bela ve musibettir. Çünkü maksat, bununla onları cezalandırmak ve azap etmektir. [67][67]

**46.** Ey Muhammedi Peygamberlik görevini tebliğe karşılık onlardan mali bir yükümlülük altına girmelerini istiyorsun da, onlar, mallarını harcamak suretiyle girdikleri bu ağır borçlanmadan dolayı mı imandan yüzçeviriyorlar? Bundan

---

[62][62] Buhârî, Tefsîr-i sûre 68; Tevhîd, 34; İbn Hanbel; m, 17
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/25.
[63][63] Tefsîr-i kebîr, 30/96
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/25.
[64][64] Kurtubî, 18/251
[65][65] Tefsîr-i Kebîr, 30/9(5
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/25-26.
[66][66] Hûd sûresi, 11/102; Buhârî, Tefsîr 11/5, Müslim, birr, 62.
[67][67] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/26.

maksat, iman etmedikleri için onları kınamaktır. Çünkü Peygamber, onlardan herhangi bir ücret istemez. Hâzin şöyle der: Sen onlardan herhangi bir ücret istiyorsun da, bu mâlî yükümlülükler onlara ağır gelip onları imandan alı mı koyuyor?[68][68]

**47.** İçinde gayba ait bilgiler bulunan Levh-i Mahfuz, onların yanında mı da, onlar kendilerinin mü'mini erden daha iyi olduğunu buradan naklediyorlar? Bunun için mi inkâr ve taşkınlıkta ısrar ediyorlar? Bu inkâr ve kınama yollu bir sorudur. [69][69]

**48.** Ey Muhammed! Eziyetlerine sabret ve sana emrolunan, Rabbinin emirlerini tebliğ görevine devam et. Sızlanma ve acele etme hususunda Yûnus b. Mettâ (a.s) gibi olma. Yûnus (a.s.), kavmi iman etmediği için kızıp onları bırakmış ve denize açılmıştı. Sonra balık onu yutmuş ve basma gelenler gelmişti. Hani o, balığın karnında keder ve öfke dolu bir halde Rabbine şöyle dua etmişti: "Senden başka hiçbir İlah yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zâlimlerden oldum'[70][70]

**49.** Allah'ın rahmeti ona yetişmemiş olsaydı, o, yaptığından dolayı kınanmış olarak, dağsız ve ağaçsız geniş bir boşluğa atılacaktı. Fakat Allah tevbe etmeye muvaffak kılarak ona lütuf ta bulundu da kınanmış olarak kalmadı.[71][71]

**50.** Rabbi onu seçip kendine tercih etti ve yakınlarından kıldı. İbn Abbâs der ki: Allah tekrar ona vahyetti ve kavmi hakkında onu şefaatçi kıldı.[72][72]

**51.** Ey Muhammed! Kâfirler sana olan şiddetli düşmanlıklarından dolayı, neredeyse gözleriyle seni devirip helak edecekler. Bu, Arapların, Bana övle bn batktı ki, neredeyse beni yıkacaktı" sözündendir. İbn Kesîr şöyle der: Bu âyette nazarın, ve tesirinin, Allah'ın izniyle hak olduğuna delil vardır. "Kaderin önüne geçecek bir şey olsaydı, onu göz geçerdi"[73][73] hadisi de bunu destekler, Onlar, Kur'ân okuduğunu işittiklerinde böyle yapar, kin ve kıskançlıklarının şiddetinden, "Muhammed bir delidir" derler. Yüce Allah onlara cevap olarak şöyle buyurur: [74][74]

**52.** Bu mucize Kur'ân, insanlar ve cinler için bir öğüt ve nasihattan başka bir şey değildir. O halde, kendisine Kur'ân inen kimseye nasıl "deli" denilir.

---

[68][68] Hâzin, 4/140
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/26.
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/26.
[70][70] Enbiya sûresi, 21/87
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/26-27.
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/27.
[72][72] Tefsîr-i Kebîr, 30/99
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/27.
[73][73] Ahmed b. Hanbel, Müsned 6/438; Müslim, Selâm 42, Tîrmizî, Tibb, 17,19.
[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/27.

Yüce Allah sûreye Peygamberimizin (s.a.v.) yüceliğini anlatarak başladığı gibi, Kur'ân'm yüceliğini anlatarak, bitirdi ki, bidayet ile nihayet, en parlak bir açıklama ve en güzel bir sona ermede birbirlerine uygun düşsün. [75][75]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz;
**1.** İkinci harfin farklılığından dolayı, ve kelimeleri arasında cinâs-ı nakıs vardır.
**2.** "Hanginizde delilik olduğunu yakında sen de göreceksin, onlar da görecek." Âyetinde tehdit vardır. Korkutma için, mefûl zikredilmemiştir.
**3.** Kelimeleri mübalağa sıygalarıdır. ve kelimeleri de böyledir.
**4.** "Hortum üzerine damga vuracağız" âyetinde parlak bir istiare vardır. Yüce Allah, "burun" için, müsteâr olarak "hortum" kelimesini kullandı. Hortum aslında filde olur. insanın burnu için müsteâr olarak kullanılması, onu eşsiz bir sanat yapar. Çünkü maksat o insanı küçümsemek ve hafife almaktır.
**5.** arasında tıbâk sanatı vardır. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**6.** arasında cinâs-i iştikak vardır.
**7.** "Size ne oluyor? Nasıl hüküm veriyorsunuz?! Yoksa bir kitabınız var da, onu mu okuyorsunuz?" âyet-leriyle bunlardan sonra gelen cümlelerde kınama ve azarlama vardır.
**8.** "Müslümanları kâfirler gibi mi tutacağız?" âyetinde teşbîh-i maklûb vardır. Müşebbehün bih müşebbeh, müşebbeh de müşebbehün bih yapılmıştır. Çünkü aslı şöyledir: " Sevap ve mükâfatta, kâfirleri müslümanlar gibi mi yapacağız?" Daha beliğ ve parlak olması için, teşbih ters çevrilmiştir.
**9.** "O gün bacak açılır" cümlesinde parlak ve üstün bir kinaye vardır. Kıyamet gününde büyük olayların meydana gelmesinden ve şiddetin artmasından kinayedir.
**10.** âyetlerinde, dizilmiş inci gibi sağlam bir sec'i murassa vardır. Kur'ân'ın bu âyetlerim bir oku. Bu âyetlerin parlaklığını düşün.
Yüce Allah'ın yardımiyle "Kalem Sûresi"nin tefsiri bitti. [76][76]

---

[75][75] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/27.
[76][76] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/27-28.

# HAKKA SURESİ

Mekke'de inmiştir. 52 ayettir.

## Takdim

Hakka sûresi Mekke'de inen sûrelerdendir. Bunun durumu, iman ve i-nancı yerleştirme hususunda Mekke'de inen diğer sûrelere benzer. Kıyametten, onun korkunç ve şiddetli durumlarından; Âd, Semûd, Lût, Firavun, Nûh ve yeryüzünde fesat çıkaran diğer azgın kavimler gibi, peygamberleri yalanlayan kavimlerden ve bunların başına gelenlerden bahsederek birçok konuyu ele alır. Aynı şekilde bahtiyar ve bedbaht kimselerden bahseder. Fakat sûrenin üzerinde durduğu ana konu, Kur'an'm doğruluğunu ve onun, hakîm ve alîm olan Yüce Allah'ın kelamı olduğunu; Rasulullah (s.a.v)'in; sapıkların itham ettiği şeylerden uzak olduğunu göstermektedir.

Bu mübarek sûre, kıyametin korkunç durumlarını, onu yalanlayanları ve Yüce Allah'ın kâfir ve inatçıları nasıl cezalandırdığını anlatarak başlar: "Gerçekleşecek olan... Nedir o gerçekleşecek olan?!.. Gerçekleşecek olanın ne olduğunu sen nerden bileceksin? Semûd ve Âd kavimleri kıyameti yalanlamışlardı. Semûd'a gelince, onlar pek zorlu korkunç bir sesle yok edildiler. Ad kavmi ise, uğultulu azgın bir fırtına ile helak edildiler..."

Sonra bu sûre, Sûr'a üfürüldüğünde meydana gelecek olan, dünyanın harap olması, dağların dağılması ve göklerin yarılması gibi korkunç ve feci olayları anlatır: "Artık Sûr'a bir defa üflendiği, ve dağlar kaldırılıp birbirine tek çarpışla darmadağın edildiği zaman..."

Sonra sûre, o korkunç günde bahtiyarlarla bedbahtların durumunu, an- latır. O gün m'ü'mine kitabı sağ tarafından verilir, kendisine ikram ve ihsan edilir. Kâfire ise kitabı sol tarafından verilir. Kendisine zillet ve horluk isabet ettirilir: «Kitabı sağ tarafından verilene gelince, o, "Alın kitabımı okuyun" der.. Kitabı sol tarafından verilen ise...»

İyilerin ve kötülerin durumu bu şekilde anlatıldıktan sonra, Rasûl'ün ve Allah tarafından getirdiklerinin doğruluğuna ve Kur'an'm sihir yahut kâhinlik, olduğunu iddia eden müşriklerin iftiralarının reddine dair vurgulu bir yemin gelir: "Görebildikleriniz ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki, hiç kuşkusuz o Kur'an, çok şerefli bir elçinin sözüdür."

Sonra sûre Kur'an'm doğruluğuna ve Peygamber (a.s.)'in, vahyi indiği gibi tebliğ ettiği hususundaki güvenilirliğine dair kesin delili anlatır. Bunu, kalbi titretecek ve konunun korkunçluğundan dolayı ruhlarda korku ve heyecan uyandıracak şu tasvirle dile getirir: "Eğer Peygamber (s.a.v.) bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı, elbette onu kuvvetimizle yaka-layıverirdik. Sonra onun can damarını koparırdık..."

Sûre Kur'an'm yüceliğini ifade ederek ve onun, mü'minler için bir rahmet ve kâfirler için de bir pişmanlık olduğunu açıklayarak sona erer: "Doğrusu o

Kur'an, sakınanlar için bir Öğüttür... Şüphesiz o, kâfirler için büyük bir pişmanlıktır. Ve o kesin bilginin ta kendisidir. O halde Yüce Rab-binin adını yüceltip noksanlıklardan tenzih et." [1[1]]

BismiIIâhirrahmânirrahîm
**1.** Gerçekleşecek olan,
**2.** Nedir o gerçekleşecek olan?
**3.** Gerçekleşecek olan (kiyâmet)in ne olduğunu sen nerden bileceksin?
**4.** Semûd ve Âd kıyameti yalan saymışlardı.
**5.** Semûd'a gelince: Onlar pek zorlu bir gürültü ile helak edildiler.
**6.** Ad ise, uğultulu, azgın bir fırtına ile mahvedildiler.
**7.** Allah onu, ardarda yedi gece, sekiz gün onların üzerine musallat etti, öyle ki (eğer orada olsaydın), o kavmi, içi boş hurma kütükleri gibi oracıkta yere serilmiş halde görürdün.
**8.** Şimdi onlardan hiç geri kalan birini görüyor musun?
**9.** Firavun, ondan öncekiler ve altı üstüne getirilen beldeler halkı hep o günahı işlediler.
**10.** Böylece Rablerinin peygamberlerine karşı geldiler, O da onları pek şiddetli bir şekilde yakalayıver-di.
**11.** Su taştığı vakit sizi gemide biz taşıdık;
**12.** Onu sizin için bir ibret ve öğüt yapalım ve bel-leyici kulaklar onu bellesin diye yaptık.
**13, 14, 15.** Artık Sûr'a bir defa üflendiği ve dağlar kaldırılıp birbirine tek çarpışla darmadağın edildiği zaman, işte o gün olacak olur.
**16.** Gök de yarılır ve artık o gün o, çökmeye yüz tutar.
**17.** Melekler göğün etrafmdadır. O gün Rabbinin arşını, başlarının üstünde sekiz (melek) yüklenir.
**18.** O gün huzura alınırsınız; size ait hiçbir sır gizli kalmaz.
**19, 20.** Kitabı sağ tarafından verilen, "Alın, kitabımı okuyun! Doğrusu ben, hesabımla karşılayacağımı zaten biliyordum" der.
**21, 22, 23.** Artık o, meyveleri sarkmış yüce bir cennette hoşnud bir hayat içindedir.
**24.** (Onlara denir ki:) "Geçmiş günlerde işlediklerinize karşılık, afiyetle yiyin, için."
**25, 26.** Kitabı sol tarafından verilene gelince: O, "Keşke, bana kitabım verilmeseydi de, hesabımın ne olduğunu bilmeseydim!"
**27.** "Keşke onunla (Ölümümle) her iş olup bitseydi!
**28.** Malım bana hiç fayda sağlamadı;
**29.** Saltanatım da benden yok olup gitti." der.
**30.** Onu yakalayın da, bağlayın;
**31.** Sonra alevli bir ateşe atın onu!
**32.** Sonra da onu yetmiş arşın uzunluğunda bir zincir içerisinde oraya sokun!

---

[1[1]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/31-32.

**33.** Çünkü o, Yüce Allah'a îman etmezdi,
**34.** Yoksulu doyurmaya teşvik etmezdi.
**35.** Bu sebeple, bugün burada onun herhangi bir candan dostu yoktur.
**36.** Kanlı irinden başka yiyeceği de yoktur.
**37.** Onu saaece günahkârlar yer.
**38, 39.** Görebildikleriniz ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki,
**40.** Hiç şüphesiz o Kur'an çok şerefli bir elçinin sözüdür.
**41.** Ve o, şâir sözü değildir. Ne de az îman ediyorsunuz!
**42.** Bir kâhin sözü de değildir (o). Ne de az düşünüyorsunuz!
**43.** O, Alemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.
**44.** Eğer (Peygamber) bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı,
**45.** Elbette gücümüzle ondan intikam alıverirdik.
**46.** Sonra onun can damarını koparırdık
**47.** Hiçbiriniz buna mâni de olamazdınız.
**48.** Doğrusu o Kur'an, sakınanlar için bir öğüttür.
**49.** İçinizde onu yalan sayanlar bulunduğunu şüphesiz bilmekteyiz.
**50.** Muhakkak o, kâfirler için bir iç yarasidir.
**51.** Ve o, kat'î bilginin tam tamına gerçeğidir.
**52.** O halde, Yüce Rabbinin adını yüceltip noksanlıklardan tenzih et.

## Kelimelerin İzahı

Hakka, kıyamet demektir. Kesin olarak meydana gelecek bir rçek olduğu için buna "hakka" ismi verilmiştir. : Sarsar, çok gürültülü ve soğuk fırtına. Husûm, peşpeşe, hiç kesilmeden demektir. Kesmek mânâsına
kökündendir. Şâir şöyle der:
Başlarına musibetler geldi ve musibetler ard arda geldi.[2[2]]
Râbiye, "sıkıntısı ve azabı fazla" demektir.
Vahiye, kuvvetten düşmüş, zayıf, gevşek demektir. Bina eski-) yıkılmaya yüz tuttuğunda söylenen sözünden alınmıştır.
Hâum, emir mânâsında fiil ismi olup "alın" demektir.
Kutûf, koparılmış ve toplanmış meyve mânâsına gelen limesinin çoğuludur.
Gıslîn, cehennem ehlinin irinidir. Kelbî şöyle der: Gıslîn, ce-nnem ehline azap edilirken onlardan akan kan ve irindir. Ğıslîn, kökünden vezninde bir kelimedir.[3[3]]
Vetîn, kalbe bağlı olan damardır. Bu kesilince, kişi ölür. Buna de denir. Hadiste şöyle gelmiştir:
Hayber'de yediğim lokma, devamlı olarak beni yokluyor. Bu artık, şah damarımın kesilme zamanıdır.[4[4]]
Hasret, büyük pişmanlık demektir. [5[5]]

---

[2[2]] Bahr, 8/319
[3[3]] Tefsîr-i kebîr, 30/116
[4[4]] Buhârî, Meğâzî, 83; Tefsîr-i kebîr, 30/119.
[5[5]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/36-37.

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Hakka, kıyametin ismidir. Gerçekleşmesi kesin olduğu için bu ad verilmiştir. Kıyamet kesin bir hakikat ve vuku bulacak bir olaydır. Bu hususta hiçbir şüphe ve tartışma yoktur. [6][6]

**2.** Bu tekrar, olayın büyüklüğünü ve önemini ifade etmek içindir. Asıl olan, "O nedir?" diye sorulmasıydı. Fakat Yüce Allah, olayın büyüklüğünü ve korkunçluğunu vurgulamak için zamir yerine açık isim getirdi. [7][7]

**3.** Ey Peygamber! Kıyametin ne olduğunu sana ne bildirdi? Kuşkusuz sen kıyameti ve ondaki korkulu halleri görmediğin için onu bilemezsin. Kıyamet anlatılamayacak ve hayal edilemeyecek derecede şiddetli ve büyük bir olaydır.[8][8] Bu, Arapların üslûbu ile-söylenmiştir. Çünkü onlar, karşılarmdakini bir şeye teşvik etmek istediklerinde soru kipini kullanır ve "Biiiyormusun ne oldu?" derler. Bu âyet de bu kabilden olup durumun korkunçluğunu ve büyüklüğünü artırmaktadır. Sanki Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Bu korkunç bir şey ve ürpertici önemli bir olaydır.
Yüce Allah, Mekke kâfirlerine hatırlatmak ve onları korkutmak için, kıyametin korkunç ve büyük bir olay olduğunu anlattıktan sonra, onu yalanlayanları ve yalanlayanların başına gelenleri anlatarak şöyle buyurdu: [9][9]

**4.** Salih ve Lût (a.s.)'un kavimleri, şiddetli olayları ile kalpleri sarsan kıyameti yalanladılar. [10][10]

**5.** Salih'in kavmi Semûd'a gelince, onlar, aşırı derecede şiddetli, öldürücü bir gürültü ile helak edildiler. Katâde der ki: O, her türlü gürültüden daha şiddetli olan bir sayhadır.[11][11]

**6.** Hûd kavmi Âd'a gelince, onlar da )ebûr denilen uğultulu korkunç bir fırtına ile helak edildiler. Hadiste şöyle 'Uyrulmuştur: Bana Sabâ rüzgârı ile yardım edildi. Ad kavmi ise Debûr ile elâk edildi"[12][12] Bu fırtına aşırı derecede hızlı esen çok soğuk bir rüzgâr idi. Sanki o, kabına sığmadı ve onu zaptedemediler.[13][13] İbn Abbâs şöyle der: Allah, hangi rüzgârı gönderdiyse onu

---

[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/37.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/37.
[8][8] Ebussuûd şöyle der: Bu tekrar, kıyametin, mahlûkâtm bilgisi dışında olduğunu açıklamak suretiyle, onun korkunçluk ve dehşetini pekiştirmek içindir. Yani onun büyüklük ve korkunçluğunun sınırına hiç kimsenin, hemen hemen ne aklı erer, ne de böyle bir şeyi düşünebilir.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/37.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/37.
[11][11] Mücâhid'den rivayet edildiğine göre, âyetin mânâsı, "Taşkınlıkları yüzünden helak edildiler" şeklindedir. Birinci görüş, Ad kavminin azabına mukabil zikredildiği için tercihe daha layıktır (Ebussuûd, 5/188).
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/37.
[12][12] Buhari, İst,ka, 26; Bed'ul-halk, 5; Mülim, İst,ka, 17
[13][13] Bu, Ali'nin (a. s.) görüşüdür. Kelbi ve İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir.

bir ölçüyle göndermiştir. Hangi yağmur anesini indirdiyse, bir ölçüyle indirmiştir. Ancak Nûh (a.s.) ve Âd kavim-eri bunun dışındadır. Çünkü Nûh (a.s.) gününde su kabından taşmış ve fakat ona karşı bir şey yapamamışlardır. Sonra İbn Abbâs, "Su taştığı vakit, genide sizi biz taşıdık"[14][14] mealindeki âyeti okudu. Âd gününde de rüzgâr :abına sığmamış, Âd kavmi de ona karşı bir şey yapamamışlardı. Sonra İbn Abbâs, "Uğultulu azgın bir fırtına ile helak oldular" mealindeki bu âyeti okudu.[15][15]

**7.** Allah o fırtınayı onların üzerine yedi gece sekiz gün, kesilmeksizin aralıksız peşpeşe musallat etti.
Ey Muhatap! O kavmi sen evlerinde hareketsiz, ölüler olarak görürsün. Sanki onlar, içleri yenmiş hurma kütükleridir. Tefsirciler şöyle der. Rüzgâr, hurma ağaçlarının başlarını kopardığı gibi, onların başlarını da kopanyordu. Ağızlarından girip arkalarından çıkıyor ve onları yere yıkıyordu. Neticede içleri boş hurma kütükleri gibi oluyorlardı. [16][16]

**8.** Onlardan geriye kalan birini görüyor musun? Veya onlardan herhangi bir iz buluyor musun? Kuşkusuz onlar, son şahsa kadar helak olmuşlardır. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Bunun üzerine onların evlerinden başka bir şey görünmez oldu"[17][17] buyurmuştur. [18][18]

**9.** Zorba Firavun, ondan önce peygamberlerini yalanlayan azgın milletler ve yurtlan alt üst olan toplumlar, inkâr ve isyandan ibaret olan o çirkin fiili işlediler.[19][19] Altüst olan yurt, Lût kavminin yurdudur. Zira Allah, onların yurdunu altüst etmişti. Sâvî der ki:
e1-Mü'tefikât'tan maksat, ters çevrilenlerdir. Ki bunlar da Lût kavminin beldeleridir. Cebrail (a.s.) bu beldeleri yerinden söküp, kanatları üzerinde göğe yakın bir yere kadar kaldırmış, sonra altını üstüne çevirmiştir. Bunlar beş beldeden ibarettir.[20][20]

**10.** Firavun, Allah'ın rasûlü Musa'ya, Lût kavmi de peygamberleri Lût'a isyan ettiler. Allah onları, öncekilerin azabından daha şiddetli bir azap ile yakalandı. Nitekim onların suçları da diğer kâfirlerin suçlarından daha çirkin ve âdi idi. [21][21]

**11.** Su, haddi aşıp her şeyin üstüne çıkarak her tarafı basınca, sizi gemiye

---

[14][14] Hakka suresi, 69/11
[15][15] Taberi, 29-32 Kurtubi bu hadisin merfu olduğunu söyler… Ancak doğru olan şudur ki hadis mevkuf olup İbn Abbas'ın sözüdür.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/38.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/38.
[17][17] Ahkaf suresi, 46/25
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/38.
[19][19] Mücahid, Hatı'eden maksat, işledikleri günah ve hatalardır der.
[20][20] Savi Haşiyesi, 4/240
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/38.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/39.

yükledik. [22][22]

**12.** Bu olayı, insanlar için bir öğüt ve Allah'ın, peygamberlerini yalanlayanlardan intikam alacağını gösteren bir ibret kılalım ve öğütleri belleyen, işittiğinden faydalanan kulaklar onu koruyup öğüt alsınlar diye böyle yaptık. Kurtubî şöyle der: Bu milletlerin kıssalarını ve başlarına gelen azabı anlatmaktan maksat, Peygambere (s.a.v.) isyan hususunda bu ümmeti onlara uymaktan men etmektir.[23][23] Onun içindir ki Yüce Allah âyeti "Belleyici kulaklar onu bellesin" sözüyle sona erdirdi. Katâde şöyle der: " Vâiye, Allah'ın emrini anlayan ve onu kitabından işittiğinden faydalanandır"[24][24]
Yüce Allah, yalanlayanların kıssalarını anlattıktan sonra, kıyametin korkunç hallerini ve sıkıntılarını anlatmak üzere şöyle buyurdu: [25][25]

**13.** İsrafil (a.s.), dünyanın harap olması için Sûr'a bir kez üfürdüğünde kıyamet kopar. İbn Abbâs şöyle der: Bu, dünyanın harap olacağı ilk üfürmedir. [26][26]

**14.** Yerler ve dağlar yerlerinden söküldüğü ve birbirlerine çarpılıp ufalanarak ağır ağır akıp giden kum yığını haline geldiğinde, [27][27]

**15.** İşte o zaman büyük kıyamet kopar ve o büyük olay gerçekleşir. [28][28]

**16.** Gök te yarılır, o gün artık gök zayıf ve gevşektir. Onda ne sertlik kalmıştır, ne de birbirini tutma. [29][29]

**17.** Melekler, göklerin etrafında ve çevresinde bulunmaktadır. Tefsirciler şöyle der: Bu şu demektir: Gök, meleklerin meskenidir. Gök varıldığında, o günün şiddeti ve Yüce Allah'ın azametinin, kalplerine yaptığı tesirden dolayı korktukları için göğün etrafında dikilirler. O gün Allah'ın Arş'ını sekiz büyük melek başlarının üstünde taşır. İbn Abbâs şöyle der: Meleklerden, sayılarını Allah'tan başkasının bilemeyeceği sekiz saf onu taşır.[30][30]

**18.** O korkunç günde siz, hesap ve yaptıklarınızın karşılığını almak için, melikler meliki azametli Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız. Sizden hiçbiriniz O'ndan gizlenemez. Sırlarınızdan hiçbiri O'na gizli kalmaz. Çünkü O, açıkta olanları da, gizli olanları ve kalplerde bulunanları da bilir.
Bundan sonra Yüce Allah, bedbahtlarla bahtiyarların o günkü durumlarını

---

[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/39.
[23][23] Kurtubî, 18/263
[24][24] Bahr, 8/322
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/39.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/39.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/39.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/39.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/39.
[30][30] Birinci görüş İbn Zeyd'in görüşüdür. En açık olanı da budur. Şu hadis te bunu destekler: "Bugün Arş'ı taşıyanlar dörttür. Kıyamet günü, Allah bir başka dört melekle onları takviye edecek ve böylece sekiz olacaklardır." (Bkz. Taberî, 29/38)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/39.

açıklamak üzere şöyle buyurdu: [31][31]

**19.** Bahtiyarlardan olduğu için amel defteri sağından verilene gelince, O, sevinç ve mutluluktan, "Kitabımı alın, okuyun" der. kelimesinin sonundaki a. , sekte yani durma sidir. " ve kelimelerinin sonundaki da aynıdır. Râzî şöyle der: "Kitabımı alın okuyun" mealindeki söz, onun son derece sevinçli olduğunu gösterir. Çünkü amel defteri sağından verilince, kendisinin kurtuluşa erenlerden ve nimete nail olanlardan olduğunu anlar da bunu başkalarına göstermek ister ki onun elde ettiği bu nimete başkaları da sevinsinler.[32][32]

**20.** Doğrusu ben, kıyamet günü hesap ve mükâfatımla karşılaşacağımı iyice ve kesin olarak biliyordum. Bunun için iman ve iyi amel hazırlığı yaptım. Hasan Basrî şöyle der: Mü'min Rabbi hakkında güzel zanda bulunmuş ve güzel amel işlemiştir. Münafık ise Rabbi hakkında kötü zanda bulunmuş ve kötü amel işlemiştir.[33][33] Dahhâk ise şöyle der:
Mü'minin Kur'an'da geçen zanm kesin bilgi, kâfirin zannı ise şüphe manasınadır.[34][34]
Yüce Allah mü'minin mükâfatını açıklamak üzere şöyle buyurdu: [35][35]

**21.** Mü'min, sahibinin razı olacağı, razı olunan rahat bir hayat yaşar. Çünkü Sahîh'te buyrulduğuna göre onlar yaşayacaklar, asla ölmeyecekler; sağlıklı olacaklar, asla hastalanmayacaklar; bolluk içinde yaşıyacaklar, asla sıkıntı çekmeyecekler. [36][36]

**22.** Onlar kıymeti yüce cennetlerde ve yüksek köşklerde yaşarlar. [37][37]

**23.** O cennetlerin meyveleri yere yakındır. Ayakta duran, oturan ve yatan onları alabilir. İbn Cüzeyy şöyle der: Kutûf, katfin çoğuludur.
Katf, üzüm salkımı gibi koparılıp toplanan meyve demektir. Rivayete göre kul, ayakta veya otururak veya yatarak o meyveleri ağzıyle ağacından alır.[38][38]

**24.** Onlara, lütuf ve ihsan olarak, "Afiyetle, her türlü eziyetten uzak ve her türlü hoşa gitmeyen şeylerden esenlikte olarak yiyin, için" denilir. Çünkü siz, geçmiş günlerde yani dünyada iyi amel işleyip onları önceden gönderdiniz.
Yüce Allah, bahtiyarların durumunu anlattıktan sonra ardından şöyle buyurarak bedbahtların durumunu anlattı. [39][39]

---

[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/39-40.
[32][32] Tefsîr-i kebîr, 30/111
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/40.
[33][33] Kurtubî, 18/270
[34][34] Kurtubî, 18/270
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/40.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/40.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/40.
[38][38] Teshil. 4/143
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/40.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/40-41.

**25.** Amel defterleri sol taraflarından verilenlere gelince, ki bu bedbahtlık ve husrân alâmetidir, o, çirkin amellerini gördüğünde, "Keşke defterlerim bana verilmeseydi" der. Tefsirciler şöyle der: Bedbaht mahcup olup utanınca, işte o zaman çok pişman olur ve amel defteri kendisine verilmeseydi diye temennî eder. [40][40]

**26.** Keşke verilmeseydi de, hesabımın ne büyük ve ne şiddetli olduğunu anlamasaydım. Bu ifade, olayın büyüklüğünü ve korkunçluğunu anlatır. [41][41]

**27.** Keşke dünyadaki ilk ölümüm, hayatımı sona er-dirseydi de artık bir daha diriltilmeseydim ve azap görmeseydim. Katâde şöyle der: Bedbahta göre ölümden daha kötü bir şey olmadığı halde onu temennî eder.[42][42] Çünkü o bu durumu, tatmış olduğu ölümden daha kötü ve acı görür. [43][43]

**28.** Toplamış olduğum mal, ne bana bir fayda verdi, ne de Allah,'m azabından bir şeyi benden savdı. [44][44]

**29.** Mülküm, saltanatım, soyum ve makamım, bunların hepsi benden alındı. Şimdi ne yardımcım var, ne güven verenim; ne dostum var ne destekleyenim var. [45][45]

**30.** Yüce Allah cehennem Zebanilerine: "Bu günahkar suçluyu tutup kelepçeleyin" der.
Kurtubî şöyle der: Hemen yüzbin melek ona koşar, sonra elleri boynuna bağlanır. İşte Yüce Allah'ın âyetinin mânâsı budur.[46][46]

**31.** Sonra onu alevli büyük ateşe atın da, sıcağında yansın. [47][47]

**32.** Sonra onu, yetmiş arşın uzunluğundaki bir zincir içinde sokun. İbn Abbâs şöyle der: Bu, melek arşını iledir. Zincir onun dübüründen girip boğazından çıkar. Sonra da başı ile ayaklan birleştirilir.[48][48] Zincir, dizilmiş halkalardır. Her halka diğerine takılıdır. Suçlu onunla, hareket edemeyecek bir şekilde sarılır.
Yüce Allah o şiddetli azabı açıkladıktan sonra şöyle buyurarak bunun sebebini açıkladı: [49][49]

---

[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/41.
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/41.
[42][42] Taberî, 29/39
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/41.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/41.
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/41.
[46][46] Kurtubî, 18/272
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/41.
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/41.
[48][48] Tesîr-i kebîr, 30/114. Hasan Basrî, "Bunun hangi arşınla olduğunu Allah daha iyi bilir" der.
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/41.

**33.** Çünkü o, Allah'ın birliğini ve yüceliğini tasdik etmiyordu. Ebû Hay yân şöyle der: Yüce Allah, azabın en büyük sebebini anlatarak başladı ki, o da Allah'ı inkârdır. Bu, mukadder bir soruya cevap olarak verilmiş ve sebep bildiren müstakil bir cümledir. Sanki birisi, "Allah niçin bu derece büyük azapla cezalandırır?" diye sormuş ta, ona "Çünkü o Allah'a inanmıyordu" diye cevap verilmiştir.[50][50]

**34.** O ne kendisini ne de başkasını, yoksulları yedirmeye teşvik ediyordu. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, "Yedirmiyordu" yerine "teşvik etmiyordu" buyurdu ki, teşvik etmeyenin durumu böyle olunca, iyilik etmeyen ve sadaka vermeyenin durumunun ne olacağına dikkat çeksin. [51][51]

**35.** Âhirette onun. azabı savacak herhangi bir arkadaşı yoktur. Çünkü arkadaşları ondan ayrılıp kaçarlar. [52][52]

**36.** Onun için, cehennem ehlinin yaralarından akan irinden başka bir yemek yoktur.[53][53]

**37.** Onu ancak, suç ve günah işleyen suçlu ve günahkârlar yer. Tefsirciler şöyle der: "Kasıtlı olarak günah işleyen" mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. ise, kasıtsız, hatâ olarak bir şey yapan demektir. Onun içindir ki Yüce Allah, demeyip dedi.
Yüce Allah cennet ehli olan mutlu kimselerin durumuyla cehennem ehli olan bedbahtların durumlarım anlattıktan sonra, sözü, Kur'an'm yüceliğini anlatarak bitirdi: [54][54]

**38, 39.** Görünen ve görünmeyen şeylere yemin ederim. Gördüğünüz ve görmediğiniz şeylere yani gözlerin önünde olan ve gözlerin görmediği şeylere yemin ederim... deki olumsuzluk edatı eğildir, yemini pekiştirmek için getirilmiştir.[55][55] Fahreddin Râzî şöyle der: Âyet, umum ve genellik ifade eder. Çünkü âyet iki kısmın yani görünen ve görünmeyen şeylerin dışında olmaz. Dolayısıyle yaratıcıyı ve yaratılmışları, dünya ve âhireti, beden ve ruhu, insan ve cinni, açık ve gizli olan nimetleri kapsar.[56][56] Katâde şöyle der: Âyet, Yüce Allah'ın bütün mahlûkâtını içine alır. Atâ da şöyle der: Gördüğünüz kudret eserlerine ve görmediğiniz kudret sırlarına yemin ederim.[57][57]

---

[50][50] Bahr, 8/326
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/42.
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/42.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/42.
[53][53] Bunu Taberî İbn Abbâs'tan nakletmiştir. Kaîâde, "Bundan inaksal, en kötü, en pis ve en âdi yemektir" der.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/42.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/42.
[55][55] Tercih olunan görüş budur. Yerriinm cevabı olan " Kuşkusuz o, çok şerefli bir elçinin sözüdür" âyeti bunun delilidir. Bazılarına göre de bu olumsuzluk edatıdır. Yüce Allah sanki şöyle demiştir; "Hak açık ve görünür
oiduğundan bu iş için yemine ihtiyaç yoktur."
[56][56] Tefsîr-i kebîr, 30/116
[57][57] AİÛsî, 29/52
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/42-43.

**40.** Kuşkusuz bu Kur'an, Allah kelamıdır. Onu şerefli bir elçi yani Muhammed (s.a.v) okuyor. Kurtubî şöyle der: Burada elçi den maksat Muhammed (s.a.v)'dir. O, Kur'an'ı okuduğu ve Allah'tan tebliğ ettiği için, söz ona nisbet edilmiştir.[58][58]

**41.** Kur'an, iddia ettiğiniz gibi, bir şâir sözü değildir. Çünkü o, bütün şiir vezinlerine aykırıdır. O ne bir şiirdir, ne de nesir. Bu Kur'an'a ne de az inanıyorsunuz?! Burada "az"dan maksat şudur: Onlar, Kur'an'm Allah'tan olduğuna inanmıyorlar, yani onu asla kabul etmiyorlar. Araplar, "bize gelmiyor" mânâsında derler.[59][59]

**42.** O, gaybı bildiğini iddia eden bir kâhinin sözü de değildir. Çünkü Kur'an, üslûbu ile kâhinlerin seci'ine uymaz. Ne de az öğüt ve ibret alıyorsunuz?! [60][60]

**43.** O, İzzet sahibi Yüce Allah'ın indirmesidir. Nitekim Yüce Allah meâlen," Muhakkak ki Kur'an, Âlemlerin Rabbinin indirmesidir. Onu Rûhu'1-emin, uyarıcılardan olasın diye, apaçık Arap dili ile senin kalbine indirmiştir"[61][61] buyurmuştur. Âyetten maksat, Rasulullah (s.a.v)'ı, müşriklerin O'na nisbet ettiği sihir ve kâhinlik iddiasından uzak tutmaktır.
Bundan sonra Yüce Allah, Kur'an'm Allah katından olduğunu en büyük delil ile pekiştirmek üzere şöyle buyurdu: [62][62]

**44.** Muhammed bazı sözler uydurarak söylemediğimizi, demediğimiz şeyleri bize nisbet etseydi, [63][63]

**45.** Mutlaka güç ve kuvvetimizle ondan intikam alırdık.[64][64]

**46.** Sonra kalbinin damarını keserdik de ölürdü. Kurtubî şöyle der: Vetîn, kalbin bağlı olduğu damardır. Bu kesilince, sahibi ölür.[65][65] Maksat şudur: Az da olsa Allah'a bir şey nisbet etmiş olsaydı, Allah onu hemen cezalandırır, mühlet vermezdi. Çünkü yerine denilmesi küçüklük ve hakirlik ifade eder: [66][66]

**47.** Öyle yaptığı takdirde O'na ceza vermek istersek hiç biriniz bizimle O'nun arasına giremez ve azabımı O'ndan savamaz. Yani, Muhammed, sizin için, bize karşı yalan söylemez. Zira o bilir ki, eğer söylerse mutlaka O'nu cezalandırırız

---

[58][58] Kurtubî,
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/43.
[59][59] Tefsîr-i kebîr, 30/117
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/43.
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/43.
[61][61] Şuarâ sûresi, 26/192-195
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/43.
[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/43.
[64][64] Bu, İbn Abbâs ve Mücâhid'in verdiği manadır.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/43.
[65][65] Kurtubî, 18/276
[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/43.

ve hiç kimse azabımızı O'ndan savamaz.[67][67]

**48.** Bu Kur'an, kuşkusuz, Allah'tan korkan takva sahibi mü'minler için bir öğüttür. Kur'an'dan sadece takva sahipleri faydalandığı için Yüce Allah sadece onları zikretti. [68][68]

**49.** Kuşkusuz biz, âyetlerinin açıklığına rağmen, sizden bu Kur'an'i yalanlayan ve onun, öncekilerin efsanaleri olduğunu iddia edenlerin bulunduğunu biliyoruz. Bu âyette, Kur'an'ı yalanlayanlar için bir tehdit vardır. [69][69]

**50.** Kuşkusuz Kur'an, âhirette onlar için bir hasret sebebi olacaktır. Çünkü onlar, Kur'an'a iman edenlere verilen sevabı görünce üzüleceklerdir.[70][70]

**51.** Kur'an, kesin bir gerçektir. Onda asla bir kuşku yoktur. Aklı olan onun, Alemlerin Rabbinin kelamı olduğundan şüphe etmez. [71][71]

**52.** Yüce Rabbini kötü şeylerden ve noksanlıklardan uzak tut. Sana verdiği yüce nimetlerden dolayı O'na şükret. Bu Kur'an nimeti, o nimetlerin en büyüğüdür. [72][72]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** âyetlerinde, korkutmak ve saygı uyandırmak için, isim tekrar edilerek itnâb yapılmıştır.
**2.** "Semûd ve Ad kavimleri kıyameti yalanladılar" âyetinden sonra ile âyetleriyle bu kavimlerin durumlarını açıklamıştır. Böylece daha fazla açıklamak maksadıyle icmalden sonra tafsîl yapılmıştır. Yani, "Semûd'a gelince, yok edici bir sesle helak edildiler. Âd'a gelince...". Bu âyette aynı zamanda "leffü neşr-i müretteb" sanatı vardır.
**3.** "Onlar sanki boş hurma kütükleridir" âyetinde mürsel mücmel teşbih vardır. Zira benzetme edatı (teşbîh edatı) zikredilmiş benzetme yönü (vech-i şebeh) zikredilmemiştir.
**4.** "Biz, su azınca..." âyetinde çok güzel bir istiare vardır. Zira azgınlık, insanın sıfatlarından dir. Suyun yükselmesi ve çoğalması, istiare yoluyla, insanın insana azgınlık göstermesine benzetilmiştir.

---

[67][67] Hâzin, 4/148
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/43-44.
[68][68] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/44.
[69][69] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/44.
[70][70] Açık olan şu ki, bu zamir Kur'an'a râci'dir. Taberî ise, "Yalanlama, kafirler için pişmanlık ve hasret sebebi olacaktır"der. Bu, Mukâtü'in görüşüdür.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/44.
[71][71] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/44.
[72][72] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/44.

**5.** arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**6.** Amel defteri sağ tarafından verilen, "alın kitabımı okuyun" der.» Yüce Allah bu âyete, Amel defteri solundan verilene gelince.." âyetiyle mukabele etmiştir. Dolasıyle bu âyette güzel bir mukabele vardır. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**7.** Görebildiklerinize ve göremediklerinize yemin ederim" âyetinde tıbâk-ı selb vardır.
**8.** "Elbette onu kuvvetle yakaladık" âyetinde kinaye vardır. "Sağ taraf" mânâsına gelen "yemin" lafzı, güç ve kuvvetten kinayedir.
**9.** ve gibi, âyet sonlarında birbirine uygunluk vardır. Buna riayet edilmiştir. Aynı şekilde, gibi âyet sonları da birbirine uygundur. Bedf ilminde buna "sec'i murassa" denir. En iyisini Allah bilir. [73][73]

## Bir Uyarı

Hafız İbn Kesîr, Ömer'in (r.a.) şöyle dediğini rivayet eder: Ben, müs-lüman olmadan önce, Rasulullah (s.a.v)'in peşine düşmek üzere çıktım. Onu, benden önce Mescid'e girmiş buldum. Arkasında dikildim. Hakka sûresini okumaya başladı. Kur'an'ın telifi hoşuma gitmeye başladı. Kendi kendime dedim ki: "Vallahi, Kureyş'in dediği gibi, bu bir şâirdir. Rasulullah (s.a.v)'. "Hiç kuşkusuz o Kur'an, çok şerefli bir elçinin sözüdür. O, bir şâir sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz" mealindeki âyeti okuyunca ben, "Bu bir kâhindir" dedim. Rasulullah (s.a.v), "O, bir kâhin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz" mealindeki âyeti sûre sonuna kadar, okudu. Ömer (r.a.) diyor ki: "Bu olay üzerine İslam, tam manasıyla kalbime düştü. Nihayet Allah beni İslama hidayet etti.
Allah'ın yardımıyle "Hakka Sûresi"nini tefsiri bitti. [74][74]

---

[73][73] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/44-45.
[74][74] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/45.

# MEÂRİC SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 44 âyettir.

## Takdim

Meâric sûresi, Mekke'de inen ve İslâm inanç esaslarını ele alan sûrelerdendir. Kıyamet ve onun korkunç durumlarından; âhiret ve oradaki mutluluk, bedbahtlık, rahatlık, yorgunluktan, mü'min ve kâfirlerin, hesap ve ebedîlik yurdundaki durumlarından bahseder. Bu mübarek sûrenin, üzerinde durduğu ana konu, Mekke kâfirleri; onların, öldükten sonra dirilmeyi ve haşri inkâr etmeleri ve Hz. Peygamber (a.s.)'in daveti ile alay etmeleridir.

Bu mübarek sûre, Mekkelilerin azgınlığı, Peygamber(a.s.)'e itaat hususunda inat göstermeleri ve korkutuldukları azap ve uyarı ile alay etmelerinden söz ederek başlar. Kureyş'İn İleri gelenlerinden birinin, yani Nadr b. Hâris'in istediği şeyi, Mekkelilerin taşkınlığına bir misal getirir. Nadr, Allah'ın o âcil azabı kendisi ve kavmi üzerine indirmesini istedi ki, âhiretten önce onu dünyada tatsınlar. Bunu, aşırı derecedeki inat ve inkârından dolayı yapmıştı: "Bir istekli, yükselme vasıtalarının sahibi olan Allah katından inkarcılara gelecek ve hiç kimsenin savamayacağı azabı istedi."

Sonra bu sûre, göklerin yarıldığı, dağların uçuşup garip renklerle renklenmiş yün haline geldiği o korkunç günde kâfirlerin durumundan söz eder: "O gün gökyüzü, erimiş kurşun gibi olur. Dağlar da atılmış yüne döner. Dost, dostun halini sormaz. Birbirlerine gösterilirler. Günahkâr kimse ister ki, o günün azabından kurtuluş için oğullarını, karısını, kardeşini.kendisini koruyan sülâlesini ve yeryüzünde kim varsa hepsini fidye olarak versin de, kendini kurtarsın"

Bundan sonra sûre, insan tabiatını anlatmaya geçer. Şüphesiz insan, sıkıntı ânında sabırsızlaşır ve nimete sahip olunca da şımarır, fakir ve yoksulun hakkını vermez: "Gerçekten, insan pek hırslı yaratılmıştır. Kendisine fenalık dokunduğunda sızlanıp feryat eder. İyilik elde edince de pinti kesilir."

Daha sonra sûre, mü'minleri ve onların taşıdığı yüce sıfatları ve üstün ahlâkı anlatır. Yüce Allah'ın, ebedîlik ve Naîm cennetlerinde onlar için hazırlamış olduğu büyük sevabı açıklar: "Ancak şunlar öyle değildir: Namaz kılanlar ki, onlar namazlarında devamlıdır. Mallarında, isteyene ve mahrum kalmışa belli bir hak tanıyanlar..."

Daha sonra sûre, Peygamberle (s.a.v.) alay eden ve Naîm cennetlerine girmeyi arzu eden kâfirlerden söz eder: "O kâfirlere ne oluyor ki, bölük bölük, sağından ve solundan sana doğru koşuyorlar. Onlardan herbiri Naîm cennetine sokulacağını mı umuyor. Hayır, şüphesiz biz onları, bildikleri şeyden yarattık."

Bu mübarek sûre, öldükten sonra dirilme ve hesabın, şüphesiz bir gerçek olduğuna ve Yüce Allah'ın, onlardan daha iyisini yaratabileceğine dâir, Alemlerin Rabbine büyük yemin ederek sona erer: "Şu halde, öyle değil!

Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki, onların yerine daha iyilerini getirmeye şüphesiz bizim gücümüz yeter. Hiç kimse de bizim önümüze geçemez... Gözleri horluktan, aşağı düşmüş ve kendileri zillete bürünmüş bir halde kabirlerinden fırlaya fırlaya çıkarlar. İşte bu, onların tehdit edile geldikler gündür." [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3.** Bir istekli, yükselme vasıtalarının sahibi olan Allah katından inkarcılara gelecek ve hiç kimsenin savamayacağı azabı istedi!
**4.** Melekler ve Rûh (Cebrail), oraya, miktarı elli-bin yıl olan bir günde yükselip çıkar.
**5.** Şimdi sen güzelce sabret.
**6.** Doğrusu onlar, o azabı uzak görüyorlar.
**7.** Biz ise onu yakın görmekteyiz.
**8.** O gün gökyüzü, erimiş maden gibi olur,
**9.** Dağlar da atılmış yüne döner,
**10.** Dost, dostun halini sormaz.
**11, 12, 13, 14.** Birbirlerine gösterilirler. Günahkâr kimse ister ki, o günün azabından (kurtuluş için) oğullarını, karısını, kardeşini, kendisini koruyup barındıran aşiretini ve yer yüzünde kim varsa hepsini fidye o-larak versin de, tek kendini kurtarsın.
**15.** Fakat ne mümkün! Bilinmeli ki, o cehennem alevlenen bir ateştir.
**16.** Derileri kavurup soyar.
**17, 18.** Yüz çevirip geri dönen, toplayan yığan kimseyi çağırır!
**19.** Gerçekten insan, pek dar gönüllü yaratılmıştır.
**20.** Kendisine fenalık dokunduğunda sızlanır, fer-yad eder.
**21.** İyilik dokunduğunda ise, pinti kesilir.
**22, 23.** Ancak şunlar öyle değildir: Namaz kılanlar, ki onlar namazlarımda devamlıdır.
**24, 25.** Mallarında, isteyene ve (isteyemediği için) mahrum kalmışa belli bir hak tanıyanlar;
**26.** Ceza (ve hesap) gününün doğruluğuna inananlar;
**27, 28.** Rablerinin azabından korkanlar, ki RabIerinin azabi(na karşı) emîn olunamaz;
**29, 30, 31.** Irzlarını koruyanlar - Ancak eşlerine ve cariyelerine karşı müstesna; bunlar kınanmaz. Bundan öteye (geçmek) isteyenler ise, onlar taşkınların tâ kendileridir-;
**32.** Emânetlerine ve ahidlerine riâyet edenler;
**33.** Şahitliklerini (dosdoğru) yapanlar;
**34.** Namazlarını koruyanlar;
**35.** İşte bunlar, ikramlara mazhar kılınanlar olarak cennetlerdedirler.
**36, 37.** (Resulüm!) O kâfirlere ne oluyor ki, bölük bölük sağından ve solundan

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/49-50.

sana doğru koşuyorlar.
**38.** Onlardan her biri nîmet cennetine sokulacağını mı umuyor?
**39.** Hayır Şüphesiz biz onları, kendilerinin de bildikleri şeyden yarattık.
**40, 41.** Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki, şüphesiz onların yerine daha iyilerini getirmeğe bizim gücümüz yeter, kimse bizim önümüze geçemez.
**42.** Ama sen onları bırak da, tehdit edildikleri günlerine kavuşuncaya kadar dalsınlar, oynayadursunlar.
**43, 44.** O gün onlar, sanki dikili bir şeye koşuyorlar gibi, gözleri horluktan aşağı düşmüş ve kendileri zillete bürünmüş bir halde kabirlerinden hızla çıkarlar. İşte bu, onların tehdit edilegeldikleri gündür!

## Kelimelerin İzahı

Meâric, yükselme âleti mânâsına gelen kelimesinin, gulu olup, kendisiyle insanın yükseldiği vasıtalardır. Göğe yükseln demektir. Hz. Peygamber (a.s.)'in miVâcı da bu köktendir. : Mühl, erimiş bakır demektir.
Ilın, atılmış renkli yün manasınadır.
Fasile, kişinin, kendilerinden doğup ayrılarak bir kol haline geldiği aşireti.
Lezâ, cehennemin adıdır. Ateşi alev alev yandığı için ona bu ad verilmiştir.
Şevâ, başın derisi mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. A'şâ şöyle der:
Kuteyle dedi ki, ona ne oldu ki, başı bembeyaz oldu?[2[2]]
Helû', çok sabırsız, çok sızlanan demektir. Ebû Ubeyde şöyle der: Kendisine iyilik geldiğinde şükretmeyen; zarar geldiğinde sabretmeyen demektir.[3[3]]
Izîn, dağınık topluluklar demektir. Dağınık topluluk mânâsına gelen îjc kelimesinin çoğuludur. Şâir şöyle der:
Koşarak ona geldiler ve neticede minberinin etrafında grup grup oldular.[4[4]]
Koşuyorlar. Deve hızlı yürüdüğünde denir. [5[5]]

## Nüzul Sebebi

İbn Abbâs'tan rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v) Nadr b. Haris 'i Allah'ın azabıyla korkutunca Nadr şöyle dedi: "Allah'ım! Eğer bu kitap Senin katından gelmiş bir gerçekse, üzerimize gökten bir taş yağdır"[6[6]] Bunun üzerie Yüce Allah, "Bir istekli, inkarcılara gelecek ve hiç kimsenin sayamayacağı azabı istedi" mealindeki âyeti indirdi.[7[7]]

## Âyetlerin Tefsiri

---

[2[2]] Tefsîr-i kebîr, 30/128
[3[3]] Kurtubî, 18/290
[4[4]] Rûhu'l-meânî, 29/64
[5[5]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/53-54.
[6[6]] Enfâl Sûresi, 8/32
[7[7]] Bahr, 8/332
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/54.

**1.** Mekke kâfirlerinden biri, kendisi ve kavmi için, mutlaka gelecek olan bir azabın inmesi için dua etti. Tefsirciler der ki: Azabın gelmesini isteyen, Kureyş'in ileri gelen kâfirlerinden Nadr b. Hâris'tir. Rasulullah (s.a.v) kendisini Allah'ın azabı ile korkutunca alay ederek şöyle dedi: "Allah'ım! Eğer bu kitap Senin katından gelmiş bir gerçekse, üzerimize gökten bir taş yağdır veya bize elem verici bir azap getir". Bu sebeple Yüce Allah, Onu Bedr savaşında helak etti ve Nadr çok kötü bir şekilde öldü. İşte bu âyet onu kınayarak indi. [8][8]

**2.** O adam, kâfirlere bu azabın gelmesi için dua etti. Allah o azabın vuku bulmasını istediğinde, onu geri çevirecek hiçbir güç bulunmaz. İster istesinler, ister istemesinler, o azab mutlaka onlara gelir. Azap indiğinde o asla kaldırılamaz veya savılamaz. [9][9]

**3.** O, Yüce Allah katından gelir. Allah, meleklerin yükseldiği ve O'nun emrini ve vahyini indirdiği yükselme vasıtalarının sahibidir.
Bundan sonra Yüce Allah bunu şu sözüyle açıkladı: [10][10]

**4.** İtaatkâr melekler ve Allah'ın vahiyle görevlendirdiği Cebrâil(a.s.)[11][11] Yüce Allah'a yükselirler. Bu, dünya senelerinden ellibin sene süren uzun bir günde olacaktır. İbn Abbâs şöyle der: O gün, kıyamet günüdür. Allah onu kâfirler için ellibin sene kadar kılmıştır. Sonra, yerleşmek üzere cehenneme girerler.[12][12] Tefsirciler şöyle der: Bu âyetle, Secde sûresi'ndeki "Miktarı bin sene olan bir günde" mealindeki âyeti şöyle uzlaştırabiliriz. Şüphesiz kıyamette birçok durak ve toplanma yeri vardır. Orada 50 toplanma yeri vardır ve her yerde bin sene kalınır. Bu uzun müddet mü'mine çok hafif gelir. O kadar ki, bir farz namazından daha hafif olur.[13][13]

**5.** Ey Peygamber!. Kavminin alay ve eziyetlerine sabret ve sızlanma. Çünkü Allah, onlara karşı Senin yardımcmdır. Bu, peygamber (s.a.v.)'e bir tesellidir. Zira, azabı acele İstemek, Allah'ın Rasulü ile alay şeklinde olmuştur. Dolayısıyle Allah O'na sabrı emretmiştir. Kurtubî şöyle der: Güzel sabır, içinde hiç sızlanma bulunmayan ve Allah'tan başkasına şikayet olmayan sabırdır.[14][14]

**6.** O alay edenler azabı uzak görüyor ve olmayacağına inanıyorlar. Çünkü onlar Öldükten sonra dirilmeye ve hesaba inanmıyorlar. [15][15]

---

[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/54.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/54-55.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/55.
[11][11] Cebrail (a.s.) her ne kadarmeleklerdcn biri ise de, şerefi ve mevkiinin üstünlüğü dolayısıyle Yüce Allah onu ayrıca zikretti. " Onu Rühu'1-emîn indirmiştir" âyetinden dolayı burada Rûh'tan maksat Cebrail (a.s.)'dir.
[12][12] Kurtubî, 18/282
[13][13] İmam Ahmed, Ebû Saîd el-Hudrî'nin şöyle dediğini rivayel eder: "O gün ne uzun bir gündür, Ey Allah'ın .Rasulü!" denildi. Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, o gün, mü'minu nuıtlaka hafifletilecek. O kadar ki, dünyada iken kıldığı bir farz namazdan daha hafif olacaktır. (Ahmed b. Hanbel, III, 75.....)
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/55.
[14][14] Kurtubî, 18/284
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/55.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/55.

**7.** Biz ise onu yakın görüyoruz. Çünkü her gelmekte olan şey yakındır.
Bundan sonra Yüce Allah, azabın şiddetini, dehşetini ve kıyamet gününün sıkıntılı hallerini anlatmak üzere şöyle buyurdu: [16][16]

**8.** O gün gök, birbirine tutunmaksızın, erimiş kurşun gibi akıcıdır. İbn Abbâs şöyle der: "Yani zeytin yağı tortusu gibi akar"[17][17]

**9.** Dağlar, rüzgar uçurttuğu zaman renklenen ve uçuşan yün gibi dağınık olur ve uçuşur. Kurtubî şöyle der: Kırmızı veya renkli yün demektir. Yüce Allah dağları, çeşitli renkleri alma hususunda yüne benzetti. Dağların ilk değişikliğe uğraması akan kum haline gelmesi şeklinde olur. Sonra renkli yün haline gelir, daha sonra da dağılmış toz haline gelir.[18][18] İşte, göklerin ve yerin o korkunç gündeki durumu budur. Mahlûkâtın durumuna gelince, o da, Yüce Allah'ın buyurduğu gibi, şöyledir: [19][19]

**10.** Hiçbir dost, dostunun, hiçbir akraba akrabasının durumunu sormaz. Çünkü her insan kendi derdiyle meşguldür. Bu, onları saran korku ve dehşetin şiddetinden dolayıdır. [20][20]

**11, 12.** Birbirlerine gösterilirler. Yani birbirlerini görür ve tanırlar. Hattâ kişi babasını, kardeşini, akrabalarını ve aşiretini görür. Fakat ona ne bir şey sorar, ne de onunla konuşur. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "İşte o günde kişi kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçar. O gün onlardan herbirinin, kendisine yetecek kadar işi vardır". İbn Abbâs şöyle der: "Onlar onlara gösterilir"den maksat, "Birbirlerini tanır, tanışır, sonra da birbirlerinden kaçarlar" demektir,[21][21] yani inkâr eden ve yalanlayan, Allah'ın azabından kendini kurtarmaya karşılık, kendisi için dünyada en değerli olan oğul, eş ve kardeşi verip kurtulmayı temennî eder. [22][22]

**13.** Kendisine kucak açıp barındıran ve başına gelen musibetlerde dayanağı olan aşiretini de fidye olarak verip kurtulmak ister. Sadece bunu değil, aksine bütün yeryüzündekileri fidye olarak vermeyi ister. [23][23]

**14.** Yeryüzünde bulunan insanların ve diğer varlıkların hepsini fidye verip Allah'ın azabından kurtulmak ister. Fakat kâfirin azaptan kurtulması, yahut fidyenin onu şiddetli sıkıntı ve kötü durumlardan kurtarması ne kadar uzaktır!.

---

[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/55.
[17][17] Bu Mücâhid,'in görüşüdür. Taberî'dc böyledir. Bkz. 29/46
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/55.
[18][18] Kunıubî, 18/285
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/56.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/56.
[21][21] Taberî, 29/46
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/56.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/56.

Fahreddin Râzî şöyle der: Âyette geçen "sonra" kurtuluşun uzak görüldüğünü ifade eder. Yani kâfir, bütün bunların eli altında olmasını ve onları kendisi için fidye verip sonra bunun kendisini kurtarmasını ister. Fakat, heyhat bu onu nasıl kurtaracak![24][24]

**15.** Buradaki men etmek ve azarlamak mânâsım ifâde eder. Yani, o günahkâr kâfir bu kuruntulardan vazgeçip bıraksın. Hiçbir fidye onu Allah'ın azabından kurtaracak değildir. Aksine onun önünde, ateşi alevlenen cehennem vardır. [25][25]

**16.** Isısının şiddetiyle, insanın başının derisini soyar.[26][26] Daha fazla işkence ve azap edilmesi için, başın derisi her soyuldukça tekrar eski haline döner. Deri, bedenin en hassas kısmı ve ateşten en çok etkilenen bölümü olduğu için, Yüce Allah özellikle onu zikretti. [27][27]

**17.** Cehennem, Allah'ı yalanlayan ve imandan yüz çevirenlere seslenir. İbn Abbâs şöyle der: Cehennem, münafık ve kâfirleri fasih bir dille isim isim çağırarak şöyle der: "Bana gel ey kâfir! Bana gel ey münafık!" Sonra, kuşun taneleri topladığı gibi onları toplar.[28][28]

**18.** Malı toplayıp onu kasa ve sandıklarda saklayıp depo eden ve o maldan Allah'ın ve fakirlerin hakkım ödemeyenlere seslenir. Tef-sirciler şöyle der: Bu âyet, cimrilik yapıp malı vermeyen, onu biriktirmeye düşkün olup hayır yolunda harcamayan ve Allah'ın ve fakirlerin hakkını ondan çıkarmayan kimseler için bir tehdittir. Hasan Basrî şöyle derdi: Ey Âdemoğlu! Allah'ın tehdidini işittin. Sonra da helal-haram demeden dünya malını topladm.
Bundan sonra Yüce Allah, insan tabiatından ve yaratılışında bulunan, dünya malına şiddetli hırsından haber vermek üzere şöyle buyurdu: [29][29]

**19.** Şüphesiz insan sabırsız ve telaşlı bir tabiatla yaratılmıştır. Belâya sabredemez, nimetlere de şükretmez. Tefsirciler şöyle der. Hela', çok hırslı ve sabrı az olmaktır. Bir kimse acıkıp sabredemezse midenir.[30][30] Buradaki "insan" dan maksat, istisnanın da gösterdiği gibi, bütün insanlardır. İstisna, umûm için bir ölçüdür.
Bundan sonra Yüce Allah bunu şu âyetiyle açıkladı: [31][31]

**20.** Ona herhangi bir fakirlik, veya hastalık veya korku gibi arzu edilmeyen bir

---

[24][24] Tefsîr-i kebîr, 30/127
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/56.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/56.
[26][26] Bu İbn Abbâs'ın görüşüdür. Mukâtil de şöyle der: Ateş, başı, kol ve bacakları soyar. Yakmadık hiçbir et ve deri bırakmaz.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/57.
[28][28] Kurtubî, 18/298
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/57.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/57.
[30][30] Tefsîr-i kebîr, 30/128
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/57.

şey geldiğinde, çokça sızlanır. Her tarafını yeis ve ümitsizlik sarar. [32][32]

**21.** Zenginlik, sıhhat ve bol nzık gibi, bir hayır isabet edince, aşırı derecede cimri olur. Yani ona fakirlik isabet ettiğinde sabretmez. Allah onu zengin kılınca da, Allah yolunda harcamaz. İbn Keysân şöyle der: Allah insanı, kendisini sevindiren şeyi seven, hoşlanmadığı şeyden de kaçan bir varlık olarak yarattı. Sonra, sevdiği şeyleri Allah yolunda harcamak ve sevmediği şeylere sabretmek suretiyle kendisine kulluk etmesini istedi. [33][33]

**22.** Ancak namaz kılanlar sabırsız değildir. Yüce Allah, namaz kılanları, sabırsızlıkla nitelenen insanlardan istisna etti. Çünkü namaz onları, dünyaya daha az önem vermeye teşvik eder de dünyanın kötülüğüne sabırsızlık göstermezler ve nimetleri hususunda da cimrilik yapmazlar. [34][34]

**23.** Onlar namazlarını edaya devam ederler. Hiçbir şey onları namazdan alıkoymaz. Zira onların ruhları, kendilerini Allah'tan gelen güzel esintilere arzettikleri için, hayat kirlerinden arınmıştır. [35][35]

**24.** Onların mallarında, Allah'ın üzerlerine farz kıldığı belirli bir pay yani zekât vardır. [36][36]

**25.** Bu zekât, el açıp insanlardan isteyen fakir için ve istemekten utanan, dolayısıyle zengin sanılarak mahrum kalan kimse içindir. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Bilmeyen kimse, onları, kendilerini iffetli görünmeye zorlamalarından dolayı zengin zanneder"[37][37]

**26.** Onlar, hesap ve ceza gününe inanırlar. Onun vuku bulacağına seksiz şüphesiz inanırlar. Dolayısıyle iyi ameller yaparak o güne hazırlanırlar. [38][38]

**27.** Onlar kendileri için, Allah'ın azabından korkanlardır. Sevabını umar, azabından korkarlar. [39][39]

**28.** Çünkü insana, Allah'ın azabından emin olmak yakışmaz. Ancak Allah'ın, kendisini emin kıldığı ve işlerinde sonuçları itibariyle güven sağladığı kimseler hariç. İşte o, Allah'a inanıp azabından korkanlar var ya, dünya onları az aldatır veya dünya nimetleri onları az şımartır veya kaybettikleri dünya nimetlerine az

---

[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/57.
[33][33] Beyzâvî, 4/151
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/57.
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/57-58.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/58.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/58.
[37][37] Bakara sûresi, 2/273
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/58.
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/58.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/58.

üzülürler. Dünya nimetlerini kaybetmeleri veya kazanmaları onlar için birdir. Çünkü onlara bir kötülük geldiğinde sabırsızlıktan alıkoyacak ve bir hayır geldiğinde de onu vermemekten kendilerini menedecek kadar, Allah'ın azametini ve varacakları yeri düşünürler.
Bundan sonra Yüce Allah hayır işlemeye ve itaat etmeye muvaffak olan beşinci grubu anlatmak üzere şöyle buyurdu: [40][40]

**29.** Onlar iffetli kimselerdir. Haram işlemez ve günahlarla kirlenmezler. Kendilerini zina ve fuhuştan korumuşlardır. [41][41]

**30.** Onlar sadece, Allah'ın kendileri için helal kıldığı nikâhlı eşlerine ve cariyelerine yaklaşırlar. Onlar bu husu-sta kınanmazlar. Zira eşler ve cariyeler gibi Allah'ın mubah kıldığı yerlerde şehveti gidermek helal olup bunun için insana sevap verilir. Çünkü bunda nesli ve zürriyeti çoğaltmak vardır. [42][42]

**31.** Şehvetini gidermek için kim, eşler ve cariyelerden başka bir şey isterse, Allah'ın sınırlarını aşmış ve kendisini O'nun azabına sunmuş olur. Taberî şöyle der: Kim şehvetini tatmin için eşinden ve. cariyesinden başka bir yol ararsa, işte bunu yapanlar, 'haddi aşanların kendileridir. Onlar Allah'ın kendileri için helal kıldığı sınırı aşıp, O haram kıldığı yere geçmişlerdir, işte kınananlar bunlardır.[43][43]

**32.** Onlar emânetleri edâ eder ve ahitleri korurlar. Kendilerine emânet edilip güvenildikleri zaman hainlik etmez; söz verdiklerinde sözlerini bozmazlar. [44][44]

**33.** Onlar akraba olan ve olmayan herkes hakkında doğru şahitlik ederler. Gördüklerini gizlemez ve değiştirmezler. Aksine şahitliği, insanların hakları, ve menfaatleri korunacak şekilde tam olarak eda ederler. Emanetlerin içinde şahitlik de bulunduğu halde Yüce Allah onu tekrar özel olarak zikretti ki, onun faziletine dikkat çeksin. Çünkü şahitliği tam olarak yapmada, haklan yaşatmak; onu terketmede ise hakları kaybetmek vardır. [45][45]

**34.** yerilen sabırsızlık huyundan nefislerini temizlemeye Allah'ın muvaffak kıldığı mü'minlerin vasıflarından sekizincisidir. Yani onlar, namazın şartlarına riayet eder ve âdabına sarılırlar. Özellikle namazda huşu' içinde bulunur, tefekkür eder ve Allah'ın kontrolü altında olduklarını düşünürler. Aksi takdirde yapılan iş, bir takım şeklî hareketlerden ibaret olur ki, kul bunun meyvesini toplayamaz. Çünkü namazın faydası, kişiyi haramlardan alıkoymaktır:

---

[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/58.
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/58.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/58.
[43][43] Taberî, 29/53
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/58-59.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/59.
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/59.

"Kuşkusuz namaz hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar"[46][46] Namaz, İslâmın direği olduğu için, bu konu durmadan vurgulanmıştır. Bu iyi ve övülen amellerin başında ve sonunda namaz zikredilmiştir ki, kişi, İslâmın binasını oluşturan rükünler içinde onun mertebesini öğrensin.[47][47] Kurtubî şöyle der: Yüce Allah başlangıçta, mü'minlerin, "Onlar namazlarına devam edenlerdir" şeklindeki vasıflarını zikretti. Sonunda da, "Onlar namazlarını koruyanlardır" buyurdu. Devam ile muhafaza farklı şeylerdir. Onların namazlara devamı, onu edaya devam etmeleridir. Onlar namazı bırakmaz ve hiçbir şey sebebiyle namazdan alıkonmazlar. Mü'minlerin, namazı korumaları ise, namaz için güzelce abdest almaya, onu vakitlerinde kılmaya, rükünlerini tam yapmaya, sünnetleri ve âdabı ile en mükemmel şekilde eda etmeye ve kötülükler işlemek suretiyle sevabının boşa gitmesinden onu korumaya riayet etmeleridir. Devam, namazın bizzat kendisi; muhafaza ise, namazın halleri ile ilgilidir.[48][48]
Yüce Allah, takva sahibi mü'minlerin vasıflarını anlattıktan sonra, onları bekleyen akıbet ve sonu anlatmak üzere şöyle buyurdu: [49][49]

**35.** Bu yüce sıfatlar ve değerli menkibelerle nitelenmiş olan o kişiler, Naîm cennetlerine yerleşmişlerdir. Bu yüce sıfatlarla nitelendikleri için Yüce Allah onlara bu cennetlerde, çeşitli ve canlarının çektiği şeyleri ihsan ederek türlü türlü ikramlarda bulunmuştur. [50][50]

**36.** Ey Peygamber! O suçlu kâfirlere ne oluyor ki, boyunlarını uzatıp gözlerini çevirerek sana doğru koşuyorlar! Tefsirciler şöyle der: Müşrikler, halka halka Rasulullah (s.a.v)'ın etrafında toplanıyor, onun sözlerini dinliyor, onunla (s.a.v.) ve Ashâbıyla (r.anhum) alay ederek: "Eğer bunlar Muhammed'in dediği gibi cennete girerse, biz mutlaka onlardan önce gireriz" diyorlardı. Bunun üzerine bu âyet indi.[51][51]

**37.** Sağından ve solundan gelip bölük bölük, gruplar halinde oturarak konuşuyor ve hayret ediyorlar. Ebû Ubeyde şöyle der: Izîn, dağınık gruplar halinde demektir. Şu hadiste de bu kelime aynı mânâda kullanılmıştır: Niçin sizi, dağınık gruplar halinde görüyorum? Rablerinin katında melekler nasıl saf oluyorsa, öyle saf olsanız ya"[52][52]

**38.** Bu, azarlama ve sitem İle beraber inkâr ifâde eden bir sorudur. Yani, o kâfirlerden herbiri, son Peygamberi yalanladığı halde, Allah'ın, kendisini Naîm

---

[46][46] Ank^bût sûresi, 27/45
[47][47] İbn Kesir şöyle der: Yüce Allah söze, namazı zikrederek başlayıp yine onu zikrederek sözü bitirdi. Bu, namaza verilen önemi ve onun şerefinin yüceliğini gösterir. Bkz. Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/550
[48][48] Kurtubî, 18/292
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/59.
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/60.
[51][51] Ebussuûd, 5/195; Hâzin, 4/152
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/60.
[52][52] Müsiim, Salâh, 119 ; Kurtubî, 18/293
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/60.

cennetlerine sokacağını mı zannediyor? [53][53]

**39.** Bu edat, azarlamak ve men etmeyi ifade eder. Yani, hayır, iş onların arzu ettiği gibi değildir! Onlar cennete asla giremeyeceklerdir. Biz onları pis şeylerden, nutfe, embiryon (alaka) ve bir parça etten yarattık. Mü'minlerden önce Naîm cennetlerine girme şerefini ner-den kazanıyorlar?! Oysa cennete girmelerini gerektiren herhangi bir faziletleri yoktur. Cennete girmeye ancak Allah'a itaat edenler hak kazanır. Kurtubî şöyle der: Kâfirler, müslümanlarm fakirlerine karşı kibirli davranıyor ve onlarla alay ediyorlardı. Onun için Yüce Allah "Biz onları bildikleri şeyden, yani pislikten, yarattık." Dolayısıyla böyle kibirlenmek onlara yaraşmaz.[54][54] buyuruyor. [55][55]

**40, 41.** Güneş, ay ve yıldızların doğduğu ve battığı yerlere yemin ederim ki Biz, onları yok edip yerlerine onlardan daha üstün ve Allah'a daha itaatkâr bir kavim getirmeye kadiriz, Biz bundan âciz değiliz. [56][56]

**42.** Ey Peygamber! Onları bırak batıllarına dalsın ve dünyalarında oynaya dursunlar. Sen, Sana emrolunanla meşgul ol. Bu müşrikler için bir tehdit ve korkutma mânâsı taşıyan bir emirdir.
Tevbe ve pişmanlığın fayda vermeyeceği o zor gün ile karşılaşıncaya kadar onları bırak. [57][57]

**43.** Kabirlerinden çıkıp Mahşer yerine hızla gidecekleri gün sanki onlar kendilerinin ibadet etmek için dikmiş oldukları putlara doğru koşuyor ve yarışıyorlarmış gibi olacaklardır. Yüce Allah kâfirlerin hesap yerine hızla gitmelerini, dünyada ilâhları ve tâğûtlarma hızla ve yarışarak gitmelerine benzetti. Bu teşbihte onlarla alay edilmiş ve akıllarının zayıflığı vurgulanmıştır. Çünkü onlar, bir tek olan Allah'a ibadeti bırakmış, ibadete layık olmayan şeylere ibadet etmişlerdir. [58][58]

**44.** Onların gözleri yere doğru eğik ve düşüktür. Allah'tan utandıkları için gözlerini kaldıramazlar. Her taraftan onları zillet ve horluk kaplamıştır. Yüzlerinde bu zillet ve kırıklığın alâmetleri vardır. Bu, dünyada tehdit edildikleri ve fakat alay edip yalanladıkları gündür. Bugün artık hesap ve cezalarını göreceklerdir!! [59][59]

**Edebî Sanatlar**

---

[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/60.
[54][54] Kurtubî, 18/294
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/60.
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/60.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/60-61.
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/61.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/61.

Bu mübarek sûre bir çok edebî sanatı kapsamaktadır. 'Bunları aşağıdaözetliyoruz:
**1.** uzak ile yakın; sol ve doğular ile batılar arasında tıbâk vardır.
**2.** arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**3.** "Melekler yükselir" den sonra Ruh da yükselir" ifadesi umûmdan sonra hususun zikri kabilindendir. Bu, Rûh'un yani Cebrail'in (a.s.) faziletine dikkat çekmek ve onu şereflendirmek içindir.
O gun gök, erimiş madenibi olur" âyetlerinde vech-i şebeh hazfedildiği için mürsel-mücmel teşbih vardır.
**5.** "Günahkâr kimse o günün azabından (kurtuluş için) oğullarını, karısını, kardeşini... ve yeryüzünde kim varsa hepsim vermek ister." Âyetinde durumun korkunçluğunu açıklamak için hususdan sonra umûm zikredilmiştir.
**6.** Ona fenalık dokunduğunda sızlanır, feryad eder." âyeti ile "İyilik dokunduğunda ise pinti kesilir." Âyeti arasında mukabele vardır.
**7.** "Onlardan her biri nimet cennetine sokulacağını mı umuyor?" âyetindeki istifhâm-ı inkârı, kınama ve azarlama ifâde eder.
**8.** "Hayır! Biz onları kendilerinin de bildikleri şeyden yarattık" âyetinde çok güzel ve parlak bir kinaye vardır. Anlatımda tam bir nezaket, güzel bir şekilde uyarı ve hatırlatma üslûbu kullanılarak en nazik bir ibare ve en vurgulu bir işaretle pis meniden kinaye yapılmıştır.
**9.** "Onlar sanki dikili bir şeye koşuyorlarmiş gibi..." âyetinde mürsel mücmel leşbîh vardır. Onların buna benzetilmelerinde alay etme, akıllarının az olduğuna tariz ve ibadete layık olandan başkasına ibadet için koşmalarından dolayı rezil edici bir cehaletle tescil edilmeleri vardır.
**10.** gibi âyet sonlarında inci ve yakut kadar güzel seci' murassa' vardır. [60][60]

**Bir Uyarı:**

Yüce Allah, "Gerçekten insan çok sabırsız yaratılmıştır..." âyetleriyle insanın huylarına dikkat çekmiş ve insanın arzularına uyarak istediği şeylere koştuğunu, sabırsızlık ve tez canlılıkla aşırı gittiğini; kendisine bir iyilik geldiğinde cimrilik yaptığını, kötülük indiğinde ise şiddetle canı sıkıldığını açıklamıştır. Bundan sonra Yüce Allah, bu yerilmiş ahlâk sahiplerinden bir kısım insanları istisna etmiştir ki, bunlar iman ile salih ameli birleştirenlerdir.
Yüce Allah'ın yardımıyle "Meâric Sûresi "nin tefsiri bitti. [61][61]

---

[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/61-62.
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/62.

# NÛH SURESİ

Mekke'de inmiştir. 28 ayettir.

## Takdim

Nûh Sûresi Mekke'de inmiştir. Bu sûrenin durumu da Mekke'de inen ve akâid esasları ile iman temellerinin tesbitine önem veren diğer sûreler gibidir. Bu sûre, peygamberlerin şeyhi Nuh'un (a.s.) kıssasını, daveti başlamasından Tufan olayının sonuna kadar genişçe ele alır. Yüce Allah bu olayda, Nûh (a.s.)'un kavminden yalanlayanları boğmuştur. İşte bu kıssa sebebiyle bu sûreye "Nûh sûresi" adı verilmiştir. Bu .sûrede, Allah'ın davetinden sapıp uzaklaşan milletler hakkındaki Yüce Allah'ın kanunu; çeşitli asır ve zamanlarda, peygamberler ile suçluların sonu açıklanmıştır.

Bu mübarek sûre, Yüce Allah'ın, Nûh (a.s.)'u peygamber olarak göndermesini ve onun daveti tebliğ ve kavmim Allah'ın azabından sakındırmasını anlatarak başlar: "Kendilerine yakıcı bir azap gelmeden önce kavmini uyar diye Nuh'u kendi kavmine gönderdik."

Daha sonra sûre Nûh (a.s./un cihâdını, sabrım ve daveti tebliğ uğruna yaptığı fedakarlığı anlatır. O, kavmini gece gündüz, gizli ve açık olarak imana çağırdî. Fakat onun bu daveti, kavminin sapıklık ve isyana dalmalarını artırmaktan başka bir şey yapmadı: «Nûh "Rabbim, doğrusu ben kavmimi gece gündüz davet ettim. Fakat benim davetim sadece kaçmalarını artırdı." dedi.»

Daha sonra sûre, Nûh (a.s.)'un diliyle, kâfirlere Allah'ın lütuf ve ihsanını ard arda saymaya ve hatırlatmaya başladı ki Allah'a itaata çalışsınlar ve onun bu kâinattaki kudretinin eserlerini ve rahmetini görsünler: "Görmediniz mi, Allah yedi göğü bir biri üstüne nasıl yaratmış? Onların içinde ayı bir nur kılmış, güneşi de bir kandil yapmıştır. Allah sizi, yerden ot bitirir gibi bitirmiştir. Sonra sizi yine oraya döndürecek ve yeniden çıkaracaktır."

Bütün bu öğüt, nasihat ve irşada rağmen kavmi inkâr, inat ve sapıklıkta devam etti. Peygamberleri Nûh (a.s.)'un davetini hafîfe aldılar da sonunda Allah, Tufan ile onları yok etti: «Nûh dedi ki: "Rabbim, doğrusu bunlar bana karşı geldiler. Malı ve çocuğu, ziyanını artırmaktan başka şeye yaramayan kimseye uydular. Bunlar büyük hile ve tuzaklar kurdular. Sakm ilahlarınızı bırakmayın. Hele Vedd, Suvâ1, Yağûs, Yaûk ve Nesr'den asla vazgeçmeyin" dediler.»

Bu mübarek sûre, Nûh (a.s.)'un, kavminin helak ve yok olması için yaptığı beddua ile sona erer. Nûh (a.s.) kavmi arasında 950 sene onları Allah'a (c.c.) davet ederek yaşamış fakat ne kalpleri yumuşamış, ne de öğüt ve uyarıların faydası olmuştur. İşte Nûh (a.s.) bundan sonra beddua etmiştir: «Nûh: "Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma. Sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar, sadece ahlaksız ve nankör insanları doğururlar. Rabbim! Beni, ana-

babami, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkek ve kadınları bağışla. Zâlimlerin ancak helakini artır." dedi.» [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahim
**1.** "Kendilerine yakıcı bir azap gelmeden önce kavmini uyar" diye Nuh'u kendi kavmine gönderdik.
**2, 3, 4.** Nuh dedi ki: Ey kavmim! Şüpheniz olmasın ki, ben sizi, "Allah'a kulluk edin; O'ndan korkun ve bana itaat edin ki, Allah bir kısım günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir va'deye kadar tehir etsin" diyerek açıktan açığa uyaran bir kimseyim. Bilinmeli ki Allah' in ta'yin ettiği va'de gelince, artık o ertelenmez. Keşke bilseydiniz!
**5.** "Rabbim! dedi, doğrusu ben kavmimi gece gündüz (imana) da'vet ettim;
**6.** Fakat benim davetim, ancak kaçmalarını artırdı.
**7.** Gerçekten de, günahlarını bağışlaman için onları ne zaman davet ettiysem, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine hüründüler, ayak dirediler, kibirlendikçe kibirlendiler.
**8.** Sonra, ben kendilerine açık açık davatte bulundum.
**9.** Sonra, onlarla hem açıktan açığa, hem de gizli gizli konuştum.
**10.** Dedim ki: Rabbinizden mağfiret dileyin; çünkü O, çok bağışlayıcıdır,
**11.** (Mağfiret dileyin ki), üzerinize gökten bol bol yağmur indirsin,
**12.** Mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bahçeler ihsan etsin, sizin için ırmaklar akıtsın.
**13.** Size ne oluyor ki, Allah'a büyüklüğü yakıştıra-mıyorsunuz?"
**14.** "Oysa, sizi türlü merhalelerden geçirerek O yaratmıştır."
**15.** "Görmediniz mi, Allah yedi göğü birbiriyle ahenktar olarak nasıl yaratmış?
**16.** Onların içinde ayı bir nur kılmış, güneşi de bir çerağ yapmıştır.
**17.** Allah, sizi de yerden ot (bitirir) gibi bitirmiştir.
**18.** Sonra sizi yine oraya döndürecek ve sizi yeniden çıkaracaktır.
**19, 20.** Allah, onda geniş yollar edinip dolaşabilesiniz diye, yeryüzünü sizin için bir sergi yapmıştır."
**21.** Nuh, "Rabbim! dedi, doğrusu bunlar bana karşı geldiler de, malı ve çocuğu kendi ziyanını artırmaktan başka yaramayan kimseye uydular."
**22.** "Bunlar da, büyük hileler, büyük desiseler kurdular!
**23.** Ve dediler ki: Sakın ilâhlarınızı bırakmayın; hele Vedd'den. Suvâ'dan Yeğûs'tan, Ye'ûk'tan ve Nesr' den asla vazgeçmeyin!"
**24.** "(Böylece onlar gerçekten birçoklarını saptırdılar. Sen de bu zâlimlerin ancak şaşkınlıklarını artır!"
**25.** Günahları yüzünden suda boğuldular, ardından da ateşe sokuldular ve o zaman Allah'a karşı yardımcılar da bulamadılar.
**26.** Nûh, "Rabbim! dedi, yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma!
**27.** Çünkü sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar; yalnız ahlâksız, nankör (insanlar) doğururlar.

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/65-66.

**28.** Rabbim! Beni, ana - babamı, îman etmiş olarak evime girenleri, îman eden erkekleri ve îman eden kadınları bağışla, zâlimlerin de ancak helakini artır."

## Kelimelerin İzahı

Örttüler, kapattılar. " Onu örttü" demektir. örtü manasınadır.
Midrâr; bolca, arka arkaya demektir.
Atvâr; peşpeşe gelen çeşitli durumlar manasınadır. Şâir şöyle der:
Kişi, aşamalardan sonra gelen bir aşamada yaratılır.[2][2]
Ficâc, geniş yol mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. KUS" Kübbâr, son derece büyük manasınadır.
Deyyâr, yeryüzünde hareket eden veya dolaşan kimse demektir.
Tebâr, helak ve yok olma manasınadır. [3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Biz, peygamberlerin şeyhi Nuh'u, Arap yarımadası sakinlerine gönderdik. Ahisi" şöyle der: Nûh (a.s.)'un Küfe topraklarında oturduğu ve orada peygamber olarak gönderildiği bilinmektedir.[4][4] Kavmin iman etmediği takdirde; onları elem verici bir azaptan sakındır ve korkut diye gönderdik. Bu azap, dünyada Tufan, âhirette ise cehennem azabıdır. [5][5]

**2.** Nûh (a.s.) kavmini Allah'a davet etti ve onlara; "Ben sizin için bir uyarıcı ve işin gerçeğini açıklayan biriyim. Sizi uyarıyor ve Allah'ın azabından korkutuyorum. Benim işim açık, davetim ortadadır." Tefsirciler şöyle der: Nûh (a.s.), gönderilen ilk peygamberdir. Ona (peygamberlerin şeyhi denir. Çünkü o, peygamberlerin en uzun ömürlüsüdür. Kavmi arasında, Kur'ân-ı Kerfm'de anlatıldığı gibi "950 sene"[6][6] kalmış ve :onları Allah'a davet etmiştir. Bu uzun vakte rağmen onunla birlikte çok az kişi iman etti. Kur'ân onun kıssasına müstakil olarak bu sûreyi ayırmış ve bu olayı, davetin başlangıcından sonuna kadar Nûh sûresi denilen bu sûrede anlatmıştır. Bu sûre sonunda Yüce Allah, Nûh (a.s.)'un kavmini tufanla yok etmiştir. Nûh (a.s.) Ulû'1-azm büyük peygamberlerden biridir. Bunlar beş tanedir. Nûh, İbrahim, Mûsâ, Tsâ ve Muhammed'dir. Allah'ın salat ve selamı .hepsinin üzerine olsun. Nûh (a.s.)'un zamanında küfür yaygınlaşmış, kavmi, putlara tapmakla şöhret bulmuş; çokça taşkınlık, zulüm ve isyanda bulunmuşlardır. Bunun üzerine Yüce Allah onlara Nûh (a.s.)'u göndermiştir.
Onların, peygamberleri ile olan olaylarını, Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de bize şöyle anlatır: [7][7]

---

[2][2] Bahr, 8/337
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/70.
[4][4] Rûhu'l-meâni, 29/68 ;
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/70.
[6][6] Ankebût sûresi, 29/14
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/70-71.

**3.** Nûh onlara dedi ki: Tek olan Allah'a kulluk edin. Haramlarını bırakın. Günahlarından çekinin. Allah'a itaat etmek ve putlara ibadeti terketmek gibi size emrettiğim hususlarda bana itaat edin. [8][8]

**4.** Size emretiğimi yaparsanız, Allah işlemiş olduğunuz günahları siler. Yüce Allah'n, "günahlarınızdan" demesinden maksat, İslamdan önce meydana gelen günahlarınızdır. Çünkü iman. İslam-dan sonraki günahları değil, öncekileri silip atar.[9][9] Ömürlerinizi, Allah'ın bilgisinde takdir edilmiş ve kararlaştırılmış olan müddete kadar uzatır ve bunu mutlu hayattan faydalanıp refah içinde yaşayarak geçirirsiniz. Tefsirciler şöyle der: Ecelin tehirinden maksat, azap etmeden tehirdir. Yani, dünyada azap etmeden onlara ecellerinin sonuna kadar mühlet verir. Ömüre gelince, o sınırlıdır. Ne ileri gider, ne geri kalır. "Ecelleri geldiği zaman onlar ne bir saat geri kalabilirler, ne de öne geçebilirler"[10][10] Bunun içindir ki Yüce Allah daha sonra şöyle buyurmuştur: Allah'ın eceli geldiğinde ertelenmez. Yani insan ömrü Allah katında sınırlıdır. Artmaz ve eksilmez. Eceli yazan ve tesbit eden Yüce Allah olduğu için "Allah'ın eceli" denilmiştir.[11][11] Bunu bilseydiniz, imana koşardınız. [12][12]

**5.** Nûh (a.s.) bütün gücünü harcayıp çaresiz kalınca şöyle dedi: Rabbim! Ben, ara vermeden ve gevşemeden gece gündüz kavmimi iman ve itaata çağırdım. [13][13]

**6.** Benim onları imana çağırmam, onların haktan kaçıp uzaklaşmalarını ve ondan yüzçevirmelerini artırmaktan başka bir şey yapmadı.
Sonra Nûh (a.s.) onların kaçışlarını ve haktan yüzçevirmelerini en güzel bir şekilde tasvir ederek şöyle dedi: [14][14]

**7.** Ben onları, günahların bağışlanmasına vesile olsun diye, Allah'ın birliğini ikrar etmeye ve O'na itaata çağırdıkça davetimi dinlemediler. İbn Cüzeyy şöyle der: Nûh (a.s.) davetin sebebi olan imai yerine mağfireti zikretti ki, onların imandan yüzçevirmelerinin çirkinliğ ortaya çıksın. Çünkü onlar, mutluluklarından yüzçevirmişlerdir.[15][15] Ben çağırdıkça onlar davetimi duymamak için, kulaklarını tıkadılar, sözlerimi duymamak veya beni görmemek için, elbiseleri ile başlarını ve yüzlerini örttüler, Ebû Hayyân şöyle der: Açık olan, bunun kinaye değil hakikat oluşudur. Yani Nûh (a.s.)'un kendilerini çağırdığı şeyi duymamak için kulaklarını tıkadılar. Nasihati işitmek ve nasihatçi-

---

[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/71.
[9][9] Bu, Ebû Hayyân'ın, Bahr'da tercih eniği görüştür. Taberî is'e şu görüşü tercih eder: Bu "bazı" mânâsına değildir. O sadece «"den,-dan"» manasınadır. Ayet takdı rinde olup, "Allah bütün günahlarınızı bağışlar" demektir. Birinci görüş, daha tercih şayandır.
[10][10] Nahl sûresi, 16/61
[11][11] Sâvi Haşiyesi, 4/249
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/71.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/71.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/71.
[15][15] Teshil, 4/149

yı görmek istemedikleri ve nefret ettiklerinden dolayı elbiseleri ile baş ve yüzlerini örttüler. Bu ifadenin, Nûh (a.s.)'un onları çağırdığı şeyden tamamen yüzçevirmelerinden kinaye olması da caizdir. Buna göre onlar, kulaklarım tıkayan ve gözlerini kapayan kimse yerindedirler.[16][16] İnkâr ve taşkınlıkta devam ettiler. Büyük bir kibirlilikle iman etmediler. Burada onların aşın inatlarına ve iyice sapıklığa daldıklarına işaret vardır. [17][17]

**8.** Sonra onları, korkup çekinmeden, açık bir davetle, herkesin önünde davet ettim. [18][18]

**9.** Daha sonra onlara gizli ve açık olarak gerçeği haber verdim. Onları sana davet hususunda her türlü yolu denedim. Tefsirciler şöyle der: ile yapılan atıftan anlaşılıyor ki, son yapılan gizli ve açık davet, Nûh (a.s.)'un davet yaparken sırf gizli ve sırf açık metodun dışında uyguladığı üçnücü bir metoddur. Bu üçüncü metodda, açıktan davet yapmanın faydalı olduğu yerde onları açıktan davet ediyor; gizli davetten fayda beklediği yerde de gizli davet ediyordu.
Bundan sonra Nûh (a.s.) gizli ve açıktan onlara yaptığı nasihati açıklayarak şöyle dedi: [19][19]

**10.** Dedim ki: Allah'a iman edin. İnkâr ve isyandan tevbe edin. Zira Rabbiniz çok merhametli ve tevbeyi çokça kabul ;dendir. Günahı bağışlar, tevbeyi kabul eder. [20][20]

**11.** O, gökten üzerinize sicim gibi yağan bolca yağmur gönderir. [21][21]

**12.** Size, mallarınızı ve çocuklarınızı çoğaltarak yardım eder. Size, gölgeli ve meyveli ağaçları olan geniş bahçeler verir. Bu bahçeler arasından akan ırmaklar verir. Nûh (a.s.), bu hazinelerin anahtarlarını elinde bulunduran Allah'a iman ettikleri takdirde, göklerin ve yerin bereketlerini elde edeceklerine dâir onları heveslendirdi. Duygularını tahrik etmek, içinde bulundukları kuraklık ile, rızık ve zürriyetten mahrum olmalarının sebebini açıklamak için onlara kalpten yaklaştı. Bunun sebebinin, yağmurları gönderme, rızkı bollaştırma mal ve oğullarla yardım etme selahiyeti elinde bulunan tek Allah'ı inkâr itmeleri olduğunu ve bu güçlü ilahı inkâr edip, fayda ve zarar veremeyen, uydurdukları diğer ilahlara tapmalarının onlara yakışmadığını bildirdi.
Daha sonra Nûh ( a.s.), anlatma üslûblarından bir başkası ile onların ruhlarını sarsmış ve onları imana doğru çevirmiştir: [22][22]

---

[16][16] Bahr, 8/338
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/71-72.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/72.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/72.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/725.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/72.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/72-73.

**13.** Ey kavim! Allah'ın büyüklüğü ve gücünden korkmuyor veO'nıın makamı karşısında titremiyor musunuz? İbn Abbâs şöyle der: Niçin, büyüklüğüne yakışır şekilde Allah'a saygı göstermiyorsunuz?[23][23]

**14.** O sizi çeşitli safha ve farklı aşamalarda yaratmıştır. Meni, embriyon, et parçası ve diğer harikulade safhalar... Yaratıcıların en güzeli olan Allah yüceler yücesidir.
Bundan sonra Yüce Allah, bu geniş kainatta dağılmış olan, kudret ve birliğini gösteren delillere dikkat çekerek şöyle buyurdu: [24][24]

**15.** Ey kavim topluluğu! Allah'ın büyüklük ve kudretini görmediniz mi? İbret, düşünce ve tefekkür gözüyle bakmadınız mı? O Yüce Allah, yedi göğü birbiri üstünde, kat kat, son derece güzel ve sağlam olarak nasıl yarattı?! [25][25]

**16.** Ayı, nasıl, dünya semasında, gece karanlığında yeryüzünü aydınlatan bir nur kıldı? Fahreddin Râzî şöyle der: Ay, bütün göklerde değil, sadece yere yakın olan semadadır. Bu şöyle demeye benzer: Sultan Irak'tadır. Bundan maksat, sultan Irak'ın her tarafındadır demek değildir. Aksine Sultan, Irak topraklarının bir cüzündedir. Ayetteki durum da böyledir.[26][26] Ebû Hayyân da, şöyle der: Ay, yere yakın göktedir. Göklerin aya zarf olması doğrudur. Çünkü mazrufun zarfı doldurması gerekmez. Sen, "Zeyd, şehirdedir" dersin. Halbuki o, şehrin bir kısmındadır.'[27][27] Güneşi, aydınlatıcı bir kandil kıldı. İnsanlar evlerinde kandille aydınlandığı gibi, dünyadakiler de güneşle aydınlanır. Güneşin nuru ayın nurundan daha fazla ve tam, faydalanma hususunda da daha mükemmel olduğu için Yüce Allah, güneşi "sirâc" yani kandil diye ifade etti. Çünkü bizzat kendisi aydınlatır. Ayı da "nur" diye ifade etti. Çünkü o, nurunu yani ışığını başkasından alır. Astronomi ilminin verileri de bunu destekler. Astronomi ilmine göre, güneşin aydınlığı kendisindendir. Ayın nuru ise ârizîdir. Güneşin nurundan alınmıştır. Her şeyi ilmiyle kuşatan Allah, noksan sıfatlardan uzaktır. [28][28]

**17.** Yüce Allah, dış âlemdeki delili anlattıktan sonra burada iç âlemdeki delili anlattı. Çünkü bu işlerin zikrinde, Allah'ın büyüklüğüne, gücüne ve yaptıklarının parlaklığına apaçık bir delil vardır. Yani, bitkileri yerden çıkardığı gibi, sizi de topraktan yaratıp yetiştirdi. Bitkiyi topraktan sıyırıp çıkardığı gibi, sizi de yeryüzü toprağından sıyırıp çıkardı. Tefsirciler şöyle der: İnsanların çıkarılması

---

[23][23] Taberî, 29/59
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/73.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/73.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/73.
[26][26] Tefsir-i Kebir, 30/140
[27][27] Ben derim ki: Bu ibareden başka, aym, göklerin içersinde bulunduğunu bildiren açık bir ibare yoktur. Bunun yorumunu da gördün. Ay, yıldızların yere en yakım olunca ve Allah'ın, yıldızları göğün süsü ve onları yakın gökte yarattığı kesin delille "Andolsun ki biz en yakın göğü kandillerle süsledik." (Mülk sûresi, 67/5) sabit olunca insanların aya ulaşması uzak görülemez. Çünkü o, birinci göğün altındadır. Nitekim zamanımızda uzay gemisi ona ulaşmış ve modern ilim bunun mümkün olduğunu göstermiştir. Şu halde, uzay ve yıldız savaşlarının dini bir sakıncası yoktur. Fakat göğe ulaşmak ve onları geçmek ise imkansız bir iştir. Bunun önünde bir engei vardır. Zira Yüce Allah meâlen, "Biz gökyüzünü korunmuş bir tavan gibi yaptık. Oniar ise, gökyüzünün âyetlerinden yüzçevirirler." (Enbiyâ sûresi, 21/32) buyurmuştur.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/73-74.

ve büyütülmesi ancak, yeryüzünden alman hayvanı ve nebatî gıda unsurlarını alarak tamamlanınca, bu yönden, gıdasını yerden emerek gelişen bitkilere benzemiş oldular. Bunun içindir ki, insanların yaratılması ve geliştirilmesine, bitirmek mânâsına gelen ismi verildi veya bu olay, Hz. Âdem'in (a.s.) yaratılışına bir İşarettir. Şöyle ki o, topraktan yaratılmıştır. Daha sonra zürriyeti ondan gelmiştir. Dolayisıyle insanların yeryüzünden bitirilmeye nisbet edilmeleri doğru olur.[29][29]

**18.** Sonra Allah, öldükten sonra sizi tekrar toprağa döndürür ve ona gömülürsünüz. Sonra da kıyamet günü, hesap ve ceza için sizi oradan çıkarır. Bu olayın, kesinlikle meydana geleceğini vurgulamak için, çıkarma fiilini " çıkarmak" mastarı İle pekiştirdi. Bu âyet, Yüce Allah'ın "Sizi topraktan yarattık, yine oraya döndüreceğiz ve bir kez daha sizi ondan çıkaracağız'[30][30] mealindeki âyetine benzer. [31][31]

**19.** Allah yeryüzünü sizin için geniş ve uzun bir yaygı kıldı. Kişinin yaygı üzerinde sağa sola döndüğü gibi yeryüzünde dolaşırsınız. İbn Cüzeyy şöyle der: Yüce Allah yeryüzünü uzunluk, genişlik ve insanların onun üzerine yerleşmeleri hususunda yaygıya benzetti. Bazı âlimler, bu âyetten, yerin yuvarlak olmadığı mânâsını çıkardılar. Bu, zayıf ve tenkide değer bir görüştür.[32][32] Âlûsî de şöyle der: Bu âyette, yerin yuvarlak olmadığına, düz olduğuna delil yoktur. Çünkü büyük kürenin üstünde bulunan herkes, kendisine yakın olan mıntıkayı düz görür. Sonra yerin yuvarlak olduğuna veya olmadığına inanmak, şeriatı ilgilendiren bir şey değildir. Lakin yuvarlak oluşu, yakın bir iş gibidir. "Onu yaygı kıldı"dan maksat, yaygı gibi onun üzerinde dolaşırsınız demektir.[33][33]

**20.** Yeryüzünde yolculuk yaparken ve bir yerinden diğer yerine taşınırken geniş yollara giresiniz diye böyle yarattı.
Nûh (a.s)'un kavmi isyanda ısrar edip, peygambere en çirkin söz ve fiillerle karşılık verince, Nûh (a.s.), onlarla arasında geçen ve Kur'an'ın anlattığı şu olayı nakletti: [34][34]

**21.** Nûh dedi ki: Rabbim! Onlar aşırı derecede beni yalanlayıp bana isyan ettiler. Mal ve evlatların şımarttığı zengin ve ileri gelen kişilere tabi oldular. Böylece helak olarak, dünya ve âhiret mutluluğunu kaybettiler. İleri gelen ve şımarık o kişiler, ziyanda onlara örnek oldular. [35][35]

---

[29][29] Bkz, Ebû Hayyân, Bahr, 8/340; Abdulkâdir el-Mağribî, Tebâreke cüzü tefsiri, s. 131
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/74.
[30][30] Tâhâ sûresi, 20/55
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/74.
[32][32] Teshil, 4/151
[33][33] Rûhû'l-meânî, 29/76. Yerin yuvarhklığı konusunda, bkz, bu tefsir, Lukmân sûresi.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/74.
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/74-75.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/75.

**22.** İleri gelenler onlara, son derece büyük bir tuzak kurdular. Âlûsî şöyle der: Kübbâr, son derece büyük demektir. Bu, din hususunda onlara tuzak kurmak, dine girmelerini engellemek ve Nûh (a.s.)'a eziyet etmeye onları teşvik ve tahrik etmektir.[36][36]

**23.** Dediler ki, sakın putlara ibadeti bırakıp ta, Nuh'un Rabbine tapmayasınız. Özellikle şu beş putu, yani Vedd, Suvâ', Yeğûs, Yeûk, Nesr'i sakın bırakmayınız. Sâvî şöyle der: Bunlar, Nûh (a.s.) kavminin taptığı putların isimleridir. Onlara göre, bunlar en büyük putlardır. Dolay isiyle, özel olarak onları zikrettiler.[37][37] Bu onların inkârlarının şiddetinden, tuzak ve hileye iyice bulaşmalarından ileri gelmektedir. Samimi öğütçü kılığına giriyor ve zayıf kimseleri atalarına ibadette tutmak için çeşitli hile ve tuzak yollarına başvuruyorlardı. [38][38]

**24.** İleri gelenleri, aldanma ve sapma yollarını onlara süslü göstererek birçok insanı saptırdılar. Bundan sonra Nûh (a.s.) da onların sapmaları için beddua etti: Rabbim! Taşkınlık ve zulümlerine karşı, onların, sapıklık üzerine sapıklıklarını artır. Tefsirciler şöyle der: Nûh.(a.s), Allah'ın, "Kavminden iman etmiş olanların dışında artık hiç kimse asla inanmayacak"[39][39] mealindeki âyetiyle haber vermesi sayesinde, iman etmelerinden ümit kestiği için onlara beddua etti. Allah da duasını kabul edip onları suda boğdu. Bunun içindir ki Yüce Allah şöyle buyurdu: [40][40]

**25.** Suç ve günah işlemeleri, inkâr ve taşkınlıktaki ısrarları yüzünden tufanla boğuldular ve ateşe sokuldular. İbn Cüzeyy şöyle der: Bu, Allah'ın sözündendir. Onların durumunu bildirmek için söylemiştir. daki zâid olup pekiştirmek içindir. Bu öne alınması da pekiştirmek içindir. Onların tufanla boğulmaları ve ateşe sokulmalarının, sadece hatâları, yani inkâr ve diğer günahları sebebiyle olduğunu açıklamak için böyle yapılmıştır.[41][41] Kendilerine yardım edecek veya Allah'ın azabını savacak hiç kimse bulamadılar. Ebus-suûd şöyle der: Bu âyette, onların Allah'tan başka ilahlar edindiklerine ve bu ilahların onlara yardım edemediklerine bir tariz ve onlarla alay vardır.[42][42]

**26.** Nûh dedi ki; Ey Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden hiçkimseyi bırakma. Ibn Cüzey şöyle der: Deyyâr, genel olumsuzlukta kullanılan isimlerdendir. "Evde hiç kimse yok" mânâsına denilir.[43][43]

---

[36][36] Rûhû'l-meâiî, 29/76
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/75.
[37][37] Sâvî Haşiyesi, 4/251
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/75.
[39][39] Hûd süresi, 11/36
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/75.
[41][41] Teshil, 4/151
[42][42] Ebussuûd, 5/199
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/75-76.
[43][43] Teshil, 4/151

Sonra Nûh (a.s.) şu sözüyle bunun sebebini açıkladı: [44][44]

**27.** Çünkü Sen. onlardan birini bırakırsan, kullarını doğru yoldan saptırırlar ve onların soyundan her türlü kâfir ve günahkârdan başkası gelmez. Fahreddin Râzî şöyle der: Eğer, "Nûh (a.s.) bunu nasıl bildi?" denilirse, şöyle cevap veririz: Nûh (a.s.) bunu istikra yani tümevarım yoluyla bilmiştir. Çünkü o, 950 sene onların içinde kaldı. Huylarını anladı ve onları denedi. Kişi oğlunu Nûh (a.s.)'a götürüyor ve şöyle diyordu: "Oğlum! Bu adamdan sakın. Kuşkusuz o çok yalancıdır. Babam da bana böyle vasiyet etmişti". Bu şekilde, büyükler ölür, küçükler büyürdü. İşte bunun içindir ki Nûh (a.s), "Onlar sadece inkarcı kâfir doğururlar" demiştir.
Nûh (a.s.) kafirlere beddua ettikten sonra, ardından mü'minlere dua ederek şöyle dedi: [45][45]

**28.** Rabbim! Beni, ana-babamt, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkek ve kadınları bağışla. Nûh (a.s.) kendisiyle başladı. Sonra anne ve babasını zikretti. Sonra da bütün erkek ve kadınları içine alacak şekilde duasını genelleştirdi ki, daha etkili ve kapsamlı olsun. Rabbim! Ayetlerini inkâr edip peygamberlerini yalanlayanların, dünya ve âhirette helak ve hüsrandan başka bir şeylerini artırma. [46][46]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Açıktan davet ettim" ile "gizli davet ettim" "açıktan" ile "gizlice" "geceleyin" ile " gündüzleyin" ve "sizi iade eder" ile " sizi çıkarır" arasında tıbâk vardır.
**2.** "Parmaklarını kulaklarına tıkadılar" âyetinde mecâz-ı mürsel vardır. Parmaklardan maksat uçlarıdır. Bu, zikr-i kûll ira-de-i cûz türündendir.
**3.** "Allah sizi yeryüzünden bitirdi" âyetinde istiâre-i tebeiyye vardır. Yüce Allah onların yaratılma ve çeşitli aşamalarda geliştirilmelerini yeryüzünün çıkarmış olduğu bitkiye benzetti ve istiâre-i tebeiyye yoluyla lafzından fiilini türetip müsteâr olarak kullandı.
**4.** "Ve sizi çıkarır "Onları gizlice çağırdım" ve Kibirlendiler." cümlelerindeve gibi mastarlar mânâyı te'kîd etmek için zikr edilmişlerdir. Edebiyatta buna ıtnâb denilir.
**5.** "Dediler ki: Sakın ilahlarınızı bırakmayın! Özellikle Vedd'i, Suvâ'ı ve ... bırakmayın!" âyetinde umûmdan sonra hususun zikri vardır. "Rabbim! Beni, ana-babamı, mü'min olarak evime girenleri, mü'min erkekleri ve mü'min kadınları bağışla!" âyetinde ise öncekinin aksine husustan sonra umûm

[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/76.
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/76.
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/76.

zikredilmiştir. Her ikisi de ıtnâb babmdandır. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**6.** gibi âyet sonlarının birbirine uygunluğu gözetilerek seci' murassa yapılmıştır. [47][47]

## Faydalı Bilgiler

Tefsir âlimleri Yüce Allah'ın "Hataları sebebiyle boğduruldular ve ateşe sokuldular!" mealindeki âyetini, kabir azabına delil getirdiler. Dediler ki: Bundan maksat kabir ateşi ve kabir azabıdır. Çünkü Yüce Allah "Ateşe sokuldular" Fiilini" ile atfetti, ti ise takip ile birlikte tertip ifade eder. Yani boğdurulmalarının ardından hemen ateşe sokulduklarım belirtir. Halbuki onlar âhiret ateşini henüz tatmamışlardır. Bu durum, azaptan maksadın kabir azabı olduğunu gösterir. Bu, güzel bir deli İlendirmedi r.
Yüce Allah'ın yardımıyle "Nûh Sûresi"nin tefsiri bitti. [48][48]

[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/76-77.
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/77.

# CİN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 28 ayettir.

## Takdim

Cin sûresi Mekke'de inmiştir. "Allah'ın birliği, peygamberlik, öldükten sonra dirilme ve hesap" gibi İslam inançlarının temellerini ele alır. Sûrenin asıl üzerinde durduğu konu cinler ve onlarla ilgili özel durumlardır. Cinlerin Kur'an'ı dinlemelerinden başlayarak imana girmelerine kadar olan olayları anlatır. Sûre, cinlerin gökleri gizlice dinlemeleri kendilerine yakıcı ateşlerin atılması, gayba ait bazı sırlardan haberdar olmaları ve daha birçok heyecan verici, cinlere mahsus enteresan bazı haberleri ele alır.

Bu mübarek sûre, bir grup cinnin Kur'an'ı dinlediklerini, ondaki parlak ifadeden etkilendiklerini ve dinler dinlemez iman edip kavimlerini de imana davet etliklerini haber vererek başlar: «De ki, cinlerden bir topluluğun, dinleyip de. "Biz harikulade güzel bir Kur'an dinledik" dedikleri bana vah-yolunmuştur.»

Sonra sûre, cinlerin Allah'ı yücelttiklerinden, O'nu noksan sıfatlardan tenzih ettiklerinden, sadece O'na ibadet ettikleri ve Allah'ın çocuğu olduğunu söyleyenlere akılsız dediklerinden söz eder: «Hakikat şu ki, Rabbimizin şanı çok yücedir, ne eş ne de çocuk edinmiştir. Doğrusu, bizim beyinsizimiz, Allah hakkında pek aşırı yalanlar uyduruyormuş.»

Daha sonra sûre, cinlerin gizlice gökleri dinlediğinden, göklerin, meleklerden oluşan muhafızlarla çevrilmiş olduğundan, Rasulullah (a.s.) gönderildikten sonra bu gökleri dinleyen cinler üzerine alevli ateşler gönderildiğinden ve cinlerin bu garip olaya hayret etmelerinden bahseder: «Doğrusu biz, göğü yokladık. Fakat onu sert bekçiler, alevler ve meş'alelerle doldurulmuş bulduk. Halbuki biz, onun bazı kısımlarında dinlemek için oturacak yerler bulup oturuyorduk. Şimdi kim dinlemek isterse, kendisini gözetleyen bir ateş şulesi buluyor.»

Sonra bu sûre, cinlerin mü'min ve kâfir diye iki gruba ayrıldığını ve her iki grubun sonunun ne olacağını anlatır: «İçimizde teslimiyet gösterenler de var, hak yoldan sapanlar da var. Teslimiyet gösterenler, doğru yolu arayanlardır. Hak yoldan sapanlar ise, onlar cehenneme odun olmuşlardır.»

Daha sonra sûre, Rasulullah (s.a.v)'ın davet etmesini ve Kur'an okuduğunu işitince cinlerin onun etrafına toplanmasını anlatır: «Allah'ın kulu, O'na yalvarmaya kalkınca, neredeyse onun etrafında keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi. De ki: Ben ancak Rabbime yalvarırım veO'na hiç kimseyi ortak koşmam.»

Bundan sonra sûre, Rasulullah (s.a.v)'a, Allah'a teslim olduğunu, O'na boyun eğdiğini, samimi bir amelle sadece Allah'a kulluk ettiğini ve kendisinde güç ve kuvvet olmadığını açıklamasını emreder: «De ki: "Ben ancak Rabbime yalvarırım ve O'na kimseyi ortak koşmam." De ki: "Doğrusu ben, size ne zarar verme, ne de fayda sağlama gücüne sahibim." De ki: "Gerçekten Allah'a karşı

beni kimse himaye edemez, O'ndan başka sığınacak kimse de bulamam."»
Bu mübarek sûre, gaybı sadece Allah'ın bildiğini, O'nun ilminin kâinattaki her şeyi kuşattığını açıklayarak sona erer: «O, bütün gaybı bilendir. Sırlarına kimseyi muttali kılmaz. Ancak dilediği elçi bunun dışındadır. Çünkü Allah, onun önünden ve ardından gözcüler salar.» [1[1]]

Bismiliahirrahmanirrahim.
**1, 2.** De ki: Cinlerden bîr topluluğun dinleyip de şöyle söyledikleri bana valıyolunnıuştur: "Gerçekten biz, doğru yola ileten harikulade güzel bir Kur'an dinledik de ona îman ettik. Artık kimseyi Rabbimize asla ortak koşmayacağız."
**3.** "Hakikat şu ki, Rabbinıizin sânı çok yücedir. O, ne eş, ne de çocuk edinmiştir.
**4.** Doğrusu bizim beyinsiz olanımız, Allah hakkında pek aşırı yalanlar uyduruyormuş.
**5.** Halbuki biz, gerek insanlar gerekse cinler, Al-Uah hakkında asla yalan söylemezler sanmıştık.
**6.** Şu da gerçek ki, insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınırlardı. Dolayısıyle onların azgınlıklarını arttırırlardı.
**7.** Onlar da sizin sandığınız gibi, Allah'ın hiç kimseyi'tekrar diriltmeyeceğini sanmışlardı.
**8.** Doğrusu biz cinler, göğü yokladık, fakat onu sert bekçilerle, alev ve meş'alelerle doldurulmuş bulduk."
**9.** "Halbuki, biz onun bazı kısımlarında (haber) dinlemek için oturacak yerler (bulup) oturuyorduk; fakat şimdi kim dinlemek isterse, kendisini gözetleyen bir ateş şulesi buluyor.
**10.** Bilmiyoruz, yeryüzündekilere kötülük mü mu-rad edildi, yoksa Rableri onlara bir hayır mı diledi?
**11.** Gerçekten biz, kimimiz sâlih kişileriz kimimiz ise bunlardan aşağıdır. Türlü türlü yollar tutmuştuk.
**12.** (Artık) şu gerçeği şüphesiz anladık ki, biz yeryüzünde bulunsak da Allah'ı yıldıramayız (başka yere) kaçmakla da O'nu yıldıramayacağız.
**13.** Doğrusu biz, o hidâyeti işitince O'na îman ettik. Kim Rabbîne îman ederse, artık ne bir eksikliğe uğratılmasından, ne de haksızlık edilmesinden korkar.
**14.** İçimizde, teslimiyet gösterenler de var, hak yoldan sapanlar da var. Teslimiyet gösteren kimseler, doğru yolu arayanlardır.
**15.** Hak yoldan sapan zalimlere gelince, onlar cehenneme odun oldular."
**16, 17.** Şayet doğru yolda gitselerdi, bu hususta kendilerini denememiz için onlara bol su verirdik. Kim Rabbinin zikrinden yüz çevirirse, Rabbi onu gitgide artan çetin bir azaba uğratır.
**18.** Mescidler şüphesiz Allah'ındır. O halde, Allah ile birlikte kimseye yalvarmayın.
**19.** Allah'ın kulu, O'na yalvarmaya kalkınca neredeyse onun etrafında keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi.

---

[1[1]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/81-82.

**20.** De ki: Ben ancak Rabbinıe yalvarırım ve O'na kimseyi ortak koşmam,
**21.** De ki: Doğrusu ben size ne zarar verme ne de fayda sağlama gücüne sahibim.
**22.** De ki: Gerçekten Allah'a karşı beni kimse himaye edemez, O'ndan başka sığınacak kimse de bulamam.
**23.** "(Benim yaptığım) ancak Allah katından ojanı,
O'nun gönderdiklerini tebliğdir. Artık kim Allah ve Resulüne karşı gelirse, bilsin ki ona, (kendi gibilerle birlikte) içinde ebedî kalacakları cehennem ateşi vardır."
**24.** Sonunda, tehdid edilip durduklarım (azabı, kıyameti) gördükleri zaman, kim yardımcı olarak daha güçsüz ve sayıca daha az imiş, bileceklerdir.
**25.** De ki: Tehdid edilegeldiğiniz (azap), yakın mıdır, yoksa Rabbim onun için uzun bir süre mi koyar, ben bilmem.
**26.** O gaybı bilir. Gaybı kimseye bildirmez.
**27.** Ancak peygamber olmasını istedikleri bunun dışındadır. Çünkü O, peygamberlerin önünden ve ardından gözcüler salar,
**28.** Ki böylece peygamberlerin Rabblerinin gönderdiklerini hakkıyla tebliğ ettiklerini bilsin. Allah onların nezdinde olup bitenleri çepeçevre kuşatmış ve her şeyi bir bir saymıştır.

## Kelimelerin İzahı

Rüşd; hak ve doğru demektir.
Cedd, lügatte, büyüklük, ululuk ve güçlülük demektir. Bir kimse, başkasının nazarında büyürse, der. Cedd, aynı zamanda pay ve dede demektir.
Hares, koruyucu mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Veya yani hizmetçiler gibi, topluluk ismidir. Koruyucular mânâsına denir. de, bir şeyi koruyan, bekleyip gözeten demektir.
Kıded, kelimesinin çoğulu olup, çeşitli, muhtelif demektir, ?air şöyle der:
Bir de bakarsın ki, onlar muhtelif arzulan olan kimselerdir.[2][2]
Gadak; çok ve bol demektir. Kâsitûn, hak yoldan sapanlar demektir. Kişi bir şeyden saptığmda denilir.
Saad, insanın güç yetiremeyeceği, insana hâkim olan zor şey demektir, insan meşakkat içersinde bulunduğunda, denir.
Onu sokar.
Libed, üst üste birikmiş olarak, manasınadır. Bir şey birbiri üstüne biriktiğinde denir.
Mültehad, insanın korunacağı barınak ve sığmak demektir. [3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Ey Peygamber! Kavmine de ki: Cinlerden bir grubun benim Kur'an okumamı

[2][2] Teshil, 4/151
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/86.

dinlediklerini, ona inandıklarını, tasdik edip müslüman olduklarını Rabbim bana vahyetti. Bu cinler, döndüklerinde kavimlerine şöyle dediler: Biz, harikulade, güzel, nazmının güzelliği edebî üslubu ve kapsadığı güzel hikmet ve Öğütleri etkileyici bir Kur'an dinledik. Kelimesi mastar olup te'kîd (vurgu) ifade etmesi için sıfat olarak kullanılmıştır. Tefsirciler şöyle der: Rasulullah (s.a.v) sabah namazında Kur'an okurken cinler onu dinlediler. Rasulullah (s.a.v) ne onları ne de dinlemelerini fark etti. Ancak bu olay ona vahy vasıtasıyle bildirilmiştir.[4][4] "De ki, bana vahyedildi" âyet-i kerimesi bunun delilidir. Yüce Allah'ın Ahkâf sûresinde, cinlerle ilgili olarak Peygamber'e anlattığı şu haber bunu destekler: "Hani cinlerden bir grubu, Kur'an'ı dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Kur'an'ı dinlemeye hazır olunca, "susun" demişler. Kur'an'm okunması bitince, uyarıcılar olarak kavimlerine dönmüşlerdi.[5][5] Cinlerin Kur'an'ı dinlediklerini haber vermekten maksat, iman etme hususunda ağır davrandıkları için Kureyş'i ve Arapları. kınama ve azarlamadır. Çünkü cinler onlardan daha hayırlı idiler ve onlardan daha çabuk iman ettiler. Zira cinler, Kur'an'ı işitir işitmez ona saygı gösterdiler, iman ettiler ve kavimlerine birer uyarıcı olarak döndüler. Kur'an'm kendi dilleriyle indiği Araplar ise bunun aksini yaptılar. Onlar, Kur'an'm mucize bir kelâm olduğunu, Muhammed (a.s.)'in ise okuma-yazma bilmeyen bir ümmî olduğunu bile bile Kur'an'ı yalanlayıp alay ettiler. İnsanların durumu, ile cinlerin durumu arasında ne kadar fark var! [6][6]

**2.** Bu Kur'an hakka ve doğruya iletir. Dolayısıyle biz de ona iman ettik. Daha önce içinde bulunduğumuz şirke asla dönmeyeceğiz. Bu günden sonra artık, yarattıklarından hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmayacağız. Hâzin şöyle der: Bu ayet, bu grubun daha önce müşrik olduğuna delildir.[7][7]

**3.** Hakikat şu ki, Rabbimizin azamet ve şanı yücedir. O'nun ne bir eşi vardır, ne de herhangi bir oğlu. Çünkü eş ihtiyaç için, oğul da yalnızlığı gidermek için edinilir. Oysa Yüce Allah, bu eksikliklerden uzaktır. [8][8]

**4.** İçimizdeki câhil ahmak, Allah'ın azamet ve kudsiyetine yakışmayan şeyleri O'na nisbet ediyor ve hak ve iti dal sınırından uzak batıl sözler söylüyordu. Mücâhid der ki: Âyetteki "se-fih"ten maksat İblistir. İblis, cinleri Allah'tan başkasına ibadet etmeye çağırmıştı.[9][9]

**5.** Biz, ne insanlardan ne de cinlerden hiç birinin, Allah'a eş ve çocuk nisbet ederek O'nun hakkında yalan söylemeyeceğini umuyorduk. Fakat bu Kur'an'ı

---

[4][4] Bu, İbn Abbas'm görüşüdür. Müslim'in, "Salât 149'da İbn Abbas'îan rivayet ettiği şu hadis bunu gösterir: "Rasulullah (s.a.v) ne cinlere Kur'an okudu, ne de onları gördü..." İbn Mes'-ûd'tan bunun aksine bir rivayet vardır.
[5][5] Ahkâf sûresi, 46/29
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/87.
[7][7] Hâzin, 4/158
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/87.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/87.
[9][9] Kurtubî, 19/9.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/87-88.

dinleyip ona iman edince anladık ki, onlar bu hususta Allah hakkında yalan söylemişlerdir.[10][10] Taberî şöyle der: Bu cin grubu Kur'an'ı dinlediklerinde, Allah hakkında yalan söylemeye cesaret eden herhangi bir kimsenin bulunduğunu öğrenince yadırgadılar. Çünkü onlar Kur'an'ı dinlemeden ve Allah'ın eşi ve çocuğu olduğunu iddia edenleri Allah'ın yalanladığını öğrenmeden önce, Tblis'in doğru sözlü olduğunu sanıyorlardı. Kur'an'ı dinleyince, bu hususta İblis'in yalan söylediğini kesin olarak anladılar ve bu nedenle ona sefih dediler.[11][11]

**6.** İnsanlardan bir grup kimseler, cinlerden bazılarına sığınırlar da bununla onların azgınlık, sapıklık, kibir ve günahlarını artırırlardı. Ebussuûd şöyle der: Adam, geceleyin ıssız bir vadide bulunup da başına bir şey gelmesinden korkunca, "Kavminin sefihlerinden bu vadinin efendisine yani cinlerden onların büyüğüne sığınırım" derdi. Büyük cinler bunu işitince, "İnsanların ve cinlerin efendisi olduk" derlerdi. Dolayısıyle bu insanlar, cinlerin kibir ve gururlarını artırırlardı. İşte Yüce Allah'ın âyetinin mânâsı budur.[12][12]

**7.** Ey cin topluluğu! İnsanların i-nanmayanları da sizin sandığınız gibi, öldükten sonra, Allah'ın hiç kimseyi diriltmeyeceğini sandılar da, yine sizin gibi onlar di öldükten sonra dirilmeyi inkâr ettiler.[13][13]

**8.** Cinler şöyle der: Gök ehlinin sözlerini dinlemek için oraya çıkmak istedik. Fakat göklerin, onları koruyan birçok melek ve göklere yaklaşmaya çalışanlara atılan yakıcı alevlerle doldurulmuş olduğunu gördük. [14][14]

**9.** Oysa, Muhammed (a.s.) gönderilmeden önce biz, göklerle ilgili haberleri dinlemek ve onları kâhinlere bildirmek için göklerin kapısını çalardık, Şimdi kim, gizli gizli dinlemeye çalışsa, gözetleme yerinde kendisini bekleyen ve onu yakıp yok edecek olan ateşi bulur. [15][15]

**10.** Biz cmler topluluğu Allah'ın yer yüzü sakinlerine ne yapacağını bilmiyoruz. Yine bilmiyoruz ki, gökyüzünün bekçi ve alevlerle dolması, Allah'ın yeryüzündekilere indirmek istediği bir azaptan dolayı mı, Yoksa, Allah'ın, içlerinde onları gerçeğe götürecek bir peygamber göndermek suretiyle onlar hakkında istediği bir hayırdan dolayı mıdır? Bu ifade, cinlerin edepli

---

[10][10] Bu, ibn Kesir'in görüşünün özetidir. Onu, biraz tasarrufta bulunarak naklettik.

[11][11] Taberî, 29/68

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/88.

[12][12] Ebussuûd, 5#00

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/88.

[13][13] Ayetlerin akışından açıkça anlışıldığına göre bu ifade Kur'an dinleyen cinlerin, kavimlerine söyledikleri sözlerdendir. Taberî'nin tercihi de budur. Bazı tefsirciler bu sözün, Allah'ın Rasulüne gönderdiği vahiyden olduğu görüşünü tercih eder. Buna göre mânâ şöyledir: "Ey Kurcyş topluluğu! Cinler de, sizin gibi, öldükten sora dirilmeyi inkâr ediyorlardı. Fakat Kur'an'ı dinleyince doğru yolu buldular. Siz de doğru yolu bulsanız ya!"

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/88.

[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/88.

[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/88-89.

davrandıklarını gösteren bir ifadedir. Şöyle ki, Allah'a hayrı nisbet edip şerri nisbet etmeyerek şöyle dediler: "Yeryüzündekilere kötülük mü murat edildi? Yoksa Rabları ona bir hayır mı diledi?" İbn Kesir şöyle der: Bu olaydan önce yıldızlardan ateşler atılıyordu. Bu durum cinleri, bu olayın sebebini araştırmaya şevketti. Yeryüzünün doğu ve batısını dolaşmaya başladılar. Rasulullah (s.a.v)'in, Ashabı (r. anhum) ile birlikte namaz kılarken Kur'an okuduğunu gördüler. Göğün, bunun için korunduğunu anladılar. Kur'an'ı dinlemek arzusuyla ona yaklaşıp daha sonra müslüman oldular.[16][16]

**11.** İçimizden itaatkâr ve salih olanlar vardır. Bunlar, Allah'ın razı olacağı işleri yaparlar. İçimizde salih olmayanlar da vardır. İbn Cüzey şöyle der: sözleriyle, ya tam sâlih olmayanları kastettiler veya hiç salih olmayanları.[17][17] Biz, çeşitli fırka ve mezheplere ayrılmışız. İçimizde salih olanlar da var, günahkâr olanlar da var. Yine içimizde takva sahibi olan da var, Allah'tan korkmayan da var. [18][18]

**12.** Biz anladik ki, Allah bize güç yetiriyor ve biz nerede olursak olalım, O'nun eli ve gücü altındayız, kaçmakla O'nu acze düşüremeyeceğiz, bize kötülük yapmak istediği takdirde O'nun azabından kaçıp kurtulamayacağız. Kurtubî şöyle der: Allah'ın âyetlerini düşünmek ve delil çıkarmak yoluyla anladık ki, biz Onun eli ve gücü altındayız. Kaçmakla veya başka bir yolla Ondan kurtulamayız.[19][19]
Bundan sonra cinler, kendilerine iman nimetini verdiği ve Kur'an'ı dinleyerek hidâyet bulmalarım sağladığı için tekrar Allah'a şükrettiler. [20][20]

**13.** Kur'an-ı Kerim'i dinleyince ona ve onü indirene inandık. Peygamberliği hususunda Muhammed (a.s.)'i tasdik ettik, Kim Yüce Allah'a inanırsa o, ne iyiliklerinin ekşiteceğinden, ne de günahlarının artırılarak kendisine zulmedileceğinden korkar. İbn Abbas şöyle der Sevaplarının eksiltileceğinden ve günahlarının çoğaltılacağından korkmaz. Çünkü âyette geçen eksiklik, ise zulüm demektir.[21][21]

**14.** Kur'an'ı dinledikten sonra bizden müslüman olup, Muhammed (s.a.v)'in peygamberliğini tasdik eden de oldu, haktan sapıp inanmayan da oldu. Tefsirciler şöyle der: Kişi, haktan sapıp zulmettiğinde âdil davrandığında ise denir. Birincinin ism-i faili ikincinin ise, gelir. "Yüce Allah âdil olanları sever"[22][22] mealindeki âyette bu mânâda kullanılmıştır. Kâsit ise zalim ve haktan sapan demektir. Kim Islama sarılır ve Peygamber (a.s.)'e uyarsa işte o, doğruya

---

[16][16] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/557
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/89.
[17][17] Teshil, 4/153
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/89.
[19][19] Kurtubî, 19/15
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/89.
[21][21] Kurtubî, 19/16
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/89-90.
[22][22] Mâide sûresi, 5/42

yönelmiş, kurtuluş ve mutluluk yoluna girmiştir. [23][23]

**15.** Hak yoldan ve imandan sapan zalimlere gelince onlar cehennem odunu olacaklardır. Cehennem, insan kâfirleri ile tutuşturulduğu gibi onlarla da tutuşturulacaktır. Burada cinlerin sözleri sona erdi.[24][24] Bu sözler, onların imanlarının kuvvetini, doğruluk ve samimiyetlerini gösteren sözlerdendir.
Bundan sonra Yüce Allah, Mekke halkı hakkında haber vermek üzere şöyle buyurdu: [25][25]

**16.** O kâfirler iman edip Allah'ın şeriat yolunda dosdoğru olsalardı onlara bol bol su verir yani onlara bolca rızık verir, âhirette elde edecekleri ebedî nimete ilaveten onlara bol nimet verirdik. Böylece hem dünya hem de âhiret üstünlüğünü kazanırlardı. İbn Cüzey şöyle der: den maksat çok sudur. Bu, rızkın bollaştırılmasmda kullanılmış bir istiaredir. dan maksat da, İslam yolu ve Allah'a itaattir. Yani, bu yolda dosdoğru yürüselerdi, Allah onların rızkım mutlaka bollaştınrdı. Bu, Yüce Allah'ın, "O ülkelerin halkı inansalar ve korunsalardı, elbette üstlerine gökten ve yerden nice bereket kapısı açardık"[26][26] mealindeki âyetine benzer.[27][27]

**17.** Şükür mü yoksa inkâr mı edecekler diye onları denemek için rızıklannı bollaştırırdık. Kim Allah'a itaat ve ibadetten yüz çevirirse, Rabbi onu, şiddetli, meşakkatli ve asla iahat edemeyeceği bir azaba sokar. Katâde der ki: 1den maksat, içinde rahat edilemeyen azaptır.[28][28] İkrime de şöyle der: Cehennemde bulunan, düz bir kayadır. Cehennem ehline onun üstüne çıkması emredilir. En üst kısmına çıktığında cehenneme indirilir.[29][29]

**18.** Bu âyet, "de ki, bana vahyolundu" mealindeki âyetin ifadesi, Peygambere (s.a.v.) vahy edilen şeyler cümle-sindendir. Yani, mescitlerin ve ibadet yerlerinin Allah'a ait olduğu bana vahyedildi. Öyleyse buralarda O'ndan başkasına ibadet etmeyin, sırf Allah'a ibadet edin. Mücâhid şöyle der: Yahudi ve hristiyanlar kilise ve havralarına girdiklerinde oralarda Allah'a ortak koşarlardı. Yüce Allah, Peygamberine (s.a.v.) ve mü'minlere, bütün mescitlere girdiklerinde sadece Allah'a ibadet etmelerini emretti.[30][30]

**19.** Muhammed (a.s.) Rab-bine ibadet etmeye kalkınca, cinler, Kur'an'ı dinlemek arzu ve hırsıyla, ner-deyse aşırı kalabalıkdan birbirlerinin üstüne binerlerdi. İbn

---

[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/90.
[24][24] Bu, cumhurun görüşüdür. Bundan sonraki âyetler, cinlerin sözlerinin devamı değil, Allah'ın, Rasulüne vahyettiği sözündendir.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/90.
[26][26] A'râf sûresi, 7/96
[27][27] Teshîl, 4/154
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/90.
[28][28] Taberî, 29/73
[29][29] Babr, 8/352
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/90-91.
[30][30] Kurtubî, 19/2]
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/91.

Abbas şöyle der: Kur'an'ı dinlemek için neredeyse kendilerini onun üzerine atıyorlardı.[31][31] Yüce Allah, Rasulullah (s.a.v)'ı şereflendirmek ve değerini artırmak için ismini zikretmeyip "Allah'ın kulu" diyerek kulluk sıfatıyla niteledi. [32][32]

**20.** Ey Peygamber! Senden dinini bırakmam isteyen o kâfirlere de ki: Ben ancak, tek olan RabbİIme ibadet ederim. Allah'a, başkasını yani ne bir insanı, ne de bir putu ortak koşmam. Sâvî şöyle der: Bu âyetin nüzul sebebi şudur. Kureyş kâfirleri Peygambere (a.s.) dediler ki: Sen büyük bir şey getirdin. Bütün insanların düşmanı oldun. Bu işten vazgeç. Biz Seni korur ve yardım ederiz. Bunun üzerine bu âyetler indi.[33][33]

**21.** Ey Peygamber! Onlarla tartışırken şöyle de: Ben sizden herhangi bir zararı savamam. Size herhangi bir yararım da olmaz. Bunu, ancak Alemlerin Rabbi olan Allah yapabilir. [34][34]

**22.** Onlara şunu da söyle: Allah'a isyan ettiğim takdirde, O'nun azabından asla beni kimse kurtaramaz. Kendime ne bir yardımcı ne de ondan korunacak bir sığmak bulabilirim. Bu durumda istediğiniz şeyi nasıl yapabilirim?! Katâde, den maksat, sığınak ve yardımcıdır" der.[35][35]

**23.** Ben herhangi bir sığınak bulamam. Ancak Allah'ın bana emrettiği gibi, Rabbimin risâletini tebliğ ettiğim, size'öğüt ve irşatta bulunduğum zaman, işte o zaman Rabbim beni azaptan korur. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Ey Resul! Rabbinden Sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, onun elçiliğini yapmamış olursun."[36][36] İbn Kesir şöyle der: Beni Allah'ın azabından ancak, üzerime edasını farz kıldığı emirleri tebliğ etmem koruyup kurtarır.[37][37] Kim, Allalı ve Rasûlünü yalanlar, Allah'a kavuşacağına inanmaz ve âyetleri dinleyip emirleri düşünmekten yüz çevirirse, onun cezası cehennemdir. Asla oradan çıkamaz. nin mânâsı nazar-ı itibare alınarak çoğul olarak gelmiştir. Çünkü bu kelimenin lafzı müfret, mânâsı çoğuldur. [38][38]

**24.** Sonunda, müşrikler kendilerine va'dedilen azabı görünce, işte o zaman, kimin yardımcısı ve destekçisi daha zayıf, ve kimin ordusu ve askeri daha az, onların mı, yoksa Allah'ı birleyen mü'minlerin mi, anlayacaklardır. Kuşkusuz Allah mü'min kullarının yardımcısıdir. Dolayisıyle onların yardımcısı daha kuv-

---

[31][31] Bahr, 8/353
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/91.
[33][33] Sâvî Haşiyesi, 4/257
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/91.
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/91.
[35][35] Taberî, 29/76
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/91.
[36][36] Mâide sûresi, 5/67
[37][37] Muhtasar-ı İbn Kesîn 3/560
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/91-92.

vetli ve destekçileri daha çoktur. Çünkü Allah ve itaatkâr melekleri onlarla beraberdir. [39][39]

**25.** Ey Peygamber! Onlara de ki, size va'dedilen o azabın zamanı yakın mı, yoksa uzak mı? Uzun bir müddet ve belli bir vakti var mı bilmiyorum. Tefsirciler şöyle der: Rasulullah (s.a.v) yalanlayanları, cehennem ateşi ile korkuttukça ve kıyametin şiddetlerinden sakındırdıkça açıkça onun sözünü hafife alırlar ve ona, "Bu azap ne zaman? Bu kıyamet ne zaman kopacak?" diye sorarlardı. Bunun üzerine Yüce Allah Peygamberine (s.a.v.), onlara, "Onun zamanı yakın mı yoksa uzak mı, bilmiyorum" demesini emretti. [40][40]

**26.** Yüce Allah, gözlerin görmediğini, nazarlardan uzak olanı bilir. Yarattıklarından hiçbirini gaybından haberdar etmez. [41][41]

**27.** Ancak Allah'ın peygamberlik için seçip razı qlduğıı kimse hariç. Allah, ona dilediği gaybı gösterir. Tefsirciler şöyle der: Allah (c.c), bazı peygamberler hariç, hiç kimseye gaybı bildirmez. O peygamberlere, mucize olsun diye, bazı gayıpları bildirir. Çünkü peygamberler mucizelerle desteklenirler. Bazı gayıpları haber vermeleri de bu mucizelerdendir. Nitekim Yüce Allah, isa'dan (a.s.) meâlen şöyle nakletmiştir: "Ayrıta evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiğinizi size.haber veririm"[42][42] Yüce Allah, Peygamberin önünden ve arkasından onu cinlerden koruyacak ve Allah'ın kendisine bildirdiği gayb bilgisini zaptetme hususunda ona muhafızlık edecek melek ve koruyucuları gönderir. Taberî şöyle der:
Yüce Allah, peygamberin önünden ve arkasından onu cinlerden koruyacak muhafız ve koruyucular gönderir.[43][43]

**28.** Peygamberlerinin, Allah'ın vahyini onlara bildirdiği şekilde, fazlalık ve eksiklikten korunmuş olarak tebliğ ettiklerinin, ortaya çıkması için böyle yaptı.[44][44] Yüce Allah, olanı, olmuşu ve olacağı bilir. Burada kasıt, Allah'ın ezelde bildiği şeyin ortaya çıkmasıdır. İbn Kesîr şöyle der: Yani, Yüce Allah, emirlerini yerine getirebilmeleri için, peygamberlerini melekleri ile korur. Onlara indirmiş olduğu vahyini de korur ki, Rablerinin emirlerini tebliğ ettiklerini görsün. Halbuki Yüce Allah, her şeyi, o meydana gelmeden önce kat'î olarak, mutlak bir şekilde bilir.[45][45] Allah'ın ilmi, peygamberlerde olan her şeyi kuşatmıştır. Onların işlerinden hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. O, yerlerde ve

---

[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/92.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/92.
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/92.
[42][42] Âl-i İmrân sûresi, 3/49
[43][43] Taberî, 29/77
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/92-93.
[44][44] Tefsirciler şöyle der: "Biz ancak Peygambere uyanı bilmemiz için... (Bakara sûresi, 2/ 143) ve "Allah, İman edenleri bilsin ve aranızdan şahitler edinsin diye..." (Âl-i tjnrân sûresi, 3/140) gibi âyetlerde, "Allah bilsin diye" şeklinde gelen âyetlerdeki bilgi, sonradan öğrenilen bir bilgi (bedâ) değil, sadece önceki bilginin ortaya çıkışı şeklindeki bilgidir. Çünkü Allah eşyayı ezelî ilmi ile bilir. O sadece bu ilmini kullan için ortaya çıkarır.
[45][45] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/561

göklerde yayılmış olan damla, kum, ağaç yaprağı, deniz köpüğü... her şeyi zaptedip en ince teferruatıyla bilir. Hiçbir şey O'ndan gayb olmaz, hiçbir iş O'ndan gizli kalmaz. Hal böyle olunca, peygamberlere, insanlara tebliğ etmelerini emrettiği, onlardaki vahy ve emirlerini nasıl bilmez?! Peygamberler, bu emirler hakkında nasıl gevşek davranabilirler? Veya onları nasıl artırır veya eksiltirler, ya da nasıl tahrifat yapabilir, nasıl değiştirebilirler?! Oysa ki, Yüce Allah, o emir ve vahiyleri kuşatmıştır. Büyük küçük her şeyi sayısıyla bilir: "Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır. Onları ancak Allah bilir. O, karada ve denizde her ne varsa bilir. O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa, hepsi apaçık bir kitaptadır.'[46][46]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda Özetliyoruz:

**1.** "Harikulade güzel bir Kur'ân" âyetinde, Kur'ân lafzı te'kîd ifade etsin diye mastarla sıfatlanmıştır." Vecizliğinin güzelliği ve mucize-liğinin parlaklığında harikulade demektir.

**2.** "O'na iman ettik. Artık kimseyi Rabbimize asla ortak koşmayacağız" âyetinde tıbâk-ı selb vardır. Çünkü iman, şirkin olmadığını gösterir.

**3.** "Biz onun bazı kısımlarında, haber dinlemek için rturacak yerler (bulup) oturuyorduk" âyetinde cinâs-ı iştikak vardır. Zira ve kelimeleri arasında güzel bir iştikak vardır.

**4.** "Bilmiyoruz, yeryüzündekilere kötülük mü murâd edildi, yoksa Rableri onlara bir hayır
Imı diledi?" âyetinde, hayrın Allah'a nisbet edilip şerrin edilmemesinde (yüce bir üslup vardır. Yaratıcıya karşı edepli davranmak için söylenmiştir. Aynı zamanda kelilemeleri arasında mânâ bakımından tıbak I vardır.

**5.** kelimeleri arasında tıbâk vardır.

**6.** "Türlü türlü yollar tutmuştuk" âyetinde latîf bir istiare vardır. Burada kelimesi muhtelif görüşler için müsteâr olarak kullanılmıştır. Bu da latif istiaredendir.

**7.** gibi âyet sonlarına uygunluk için fasıla harflerine riâyet vardır. Bu, edebiyatta seci' murassa' denilen şeydir. En iyisini Allah bilir.

Allah'ın yardımıyle "Cin Sûresi"nin tefsiri bitti. [47][47]

---

[46][46] En'âm sûresi, 6/59
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/93.
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/93-94.

# MÜZZEMMİL SURESİ

Mekke'de inmiştir. 20 âyettir.

## Takdim

Müzzemmil sûresi," Mekke'de inmiştir. Yüce Peygamberin (s.a.v.) hayatından bir bölümünü, yani sırf Allah'a yönelişini, O'na itaatim, gece ibadetini ve Allah'ın kitabını okuyuşunu ele alır. Sûrenin ana konusu Peygamberimizin (s.a.v.) hayatıdır. Bunun içindir ki bu sûreye "Müzzemmil sûresi" denilmiştir.
Bu mübarek sûre Yüce Allah'ın, kulu ve rasıılü Muhammed (s.a.v)'e göstermiş olduğu lütuf ye rahmetinden zuhur eden nâzik ve güzel bir nidasıyla başlar. O peygamber ki, Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyla O'na ibadet uğruna bütün gayretini sarf ederdi: "Ey örtünüp bürünen! Birazı hariç, kalk geceleri namaz kıl. (Gecenin) yarısını kıl. Yahut bunu biraz azalt, ya da çoğalt ve Kur'an'i tertîl ile oku."
Daha sonra bu sûre, Yüce Allah'ın, Peygamberini, vahyi insanlara ciddî ve gayretli olarak tebliğ etmesi ve geceyi ibadetle İhya etmek suretiyle buna ruhî hazırlık yapması için görevlendirdiği vahyin ağırlığı konusunu ele alır: "Doğrusu, 17, sana ağır bir söz vahyedeceğiz. Şüphesiz gece kalkışı, (kalp ve uzuvlar arasında) tam bir uyuma ve sağlam bir kıraate daha elverişlidir. Zira gündüz vakti,-sana uzun bir meşguliyet var."
Bu sûre, Peygamber (s.a.y)'e-müşriklerin eziyetlerine karşı sabretmesini ve Allah intikam alıncaya kadar onlardan güzel bir şekilde uzak dur--masını emreder: "Onların söylediklerine katlan. Onlardan güzel bir şekilde uzak dur. Nimet içinde yüzen o yalanlayıcıları bana bırak ve onlara biraz mühlet ver."
Bundan sonra Yüce Allah müşrikleri kıyamet gününde azap ve şiddetli ceza vermekle tehdit eder. O gün orada çocukların saçlarını ağartacak korkunç ve dehşet verici şeyler meydana gelir. "Hiç şüphesiz bizim katımızda (onlar için hazırlanmış) boyunduruklar, yakıcı bir ateş, boğaza duran bir yiyecek ve elem verici bir azap vardır. O gün yeryüzü ve dağlar sarsılır. Dağlar çöküntü ile akıp giden kum yığınına döner."
Bu mübarek sûre, Peygamber (s.a.v.) ve Ashabı (r. anhum), hayatın bazı işleri için vakit bulsunlar diye, onlara bir rahmet olarak Yüce Allah'ın peygamber ve mü'minlerin gece ibadet etme yüklerini hafiflettiğini bildirerek sona erer:
"Senin, gecenin üçte ikisine yakın kısmım, (bazen) yarısını, (bazen) üçte birini yatmadan (ibadetle) geçirdiğini ve beraberinde bulunanlardan bir topluluğun da böyle yaptığını Rabbin elbette biliyor... Kendiniz için önden ne iyilik takdim ederseniz Allah katında onu bulursunuz. Hem de daha üstün ve daha büyük mükâfat olmak üzere. Allah'tan mağfiret dileyin. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan çok esirgeyendir" [1][1]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/97-98.

Bismillahirrahmanirrahim.
**1.** Ey örtünüp bürünen!
**2, 3, 4.** Birazı hâriç geceleri kalk namaz kıl. (Gecenin) yarsını (kıl). Yahut bunu biraz azalt, ya da çoğalt ve Kur'ân'i tertîl ile oku.
**5.** Doğrusu biz sana ağır bir söz vahyedeceğiz.
**6.** Şüphesiz gece saatleri, daha ağır ve sağlam bir kıraate daha elverişlidir.
**7.** Zira gündüz vakti, sana uzun bir meşguliyet var.
**8.** Rabbinin adını an. Mutlak ihlâs ile O'na yönel.
**9.** O, doğunun dr batının da Rabbidir. O'ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse yalnız O'na dayan.
**10.** Onların söylediklerine katlan ve onlardan güzellikle ayrıl.
**11.** Nimet içinde yüzen o yalanlayıcıları Bana bırak ve onlara biraz mühlet ver.
**12, 13.** Hiç şüphesiz bizim nezdimizde boyunduruklar, yakıcı bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek ve elem verici bir azap var.
**14.** O gün yeryüzü ve dağlar sarsılır; dağlar çöküntü ile akıp giden kum yığınına döner.
**15.** Nasıl ki Firavun'a bir peygamber göndermiş idiysek doğrusu size de, hakkınızda şahitlik edecek bir peygamber gönderdik.
**16.** Ama Firavun o peygambere karşı geldi, biz de onu ağır ve çetin bir şekilde helak ettik.
**17.** Peki inkar ederseniz, çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek o günden kendinizi nasıl koruyabileceksiniz?
**18.** Gökyüzü bile onunla (o günün dehşetiyle) varılacaktır. Allah'ın va'di mutlaka yerine gelir.
**19.** İşte bu (anlatılanlar), şüphesiz bir Öğüttür. Artık kim dilerse Rabbine bir yol tutar.
**20.** (Resulüm!) Senin, gecenin üçte ikisine yakın kısmını, (bazen) yarısını, (bazen de) üçte birini yatmadan (ibadetle) geçirdiğini ve beraberinde bulunanlardan bir topluluğun da (böyle yaptığını) Rabbin elbette biliyor. Gece ve gündüzü ölçüp biçen ancak Allah'tır.
O sizin, bunu yapamayacağınızı, bildiği için, sizi bağışladı. Artık, Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun. Allah bilmektedir ki, içinizden hasta(lanan)lar olacak, diğer bir kısmınız Allah'ın lütfundan aramak üzere yeryüzünde yol tepecekler, başka bir kısmınız da Allah yolunda çarpışacaklardır. O halde Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun. Namazı kılın, zekâtı verin Aliah'a gönül hoşluğuyla borç verin. Kendiniz için önden ne iyilik hazırlarsanız Allah katında onu bulursunuz; hem de daha üstün ve mükâfatça daha büyük olmak üzere, Allah'tan mağfiret dileyin, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir..

**Kelimelerin İzahı**

Müzzemmil, elbisesine bürünen demektir. Bir kimse elbisesine bürünüp onunla örtündüğünde denir. Elbise ile başkasını örttüğünde denir. Imruu'1-Kays şöyle

der: "Sanki Sebir dağı, çizgili örtüye bürünmüş büyük bir insandır"[2][2]
Sebh, önemli işlerinde tasarruf etmek ve onun için dolaşmak manasınadır. Sebh, aslında, su üstünde yüzmek demektir. Burada, hayatın çeşitli işleri için dolaşmak ve onlarla tasarruf etmek için müsteâr olarak kullanılmıştır.
Enkâl, suçluya vurulan ağır kelepçe mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.
Kesîb, kum yığını demektir.
Mehîl, çöküp dağılarak akan manasınadır. Dilciler şöyle der: Mehîl, ayakla bastığında ayağın altından kayan, altım aldığında akıp dökülen şeydir. aslı olduğu gibi, bunun da aslı dür.
Vebîl; büyük, şiddetli, âkibeti korkunç olan demektir. [3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** "Ey elbisesine bürünen!" Müzzemmil kelimesinin aslı, mütezemmil'dir. Bu, bürünen ve örtünen mânâsına gelir. Peygambere (s.a.v.) bu vasıfla, yani "Ey bürünen!" diye hitap edilmesi ona karşı ünsiyet ve okşayıcı olma mânâsı ifade eder. Süheylî şöyle der: Araplar, Muhatabı azarlamayıp ona nazik davranmak istediklerinde, onu içinde bulunduğu durumla ilgili bir isimle isimlendirirler. Nitekim, Ali (r.a) Fâtıma validemize (r. anhâ) kızdığında yer üzerinde uyumuş ve yanma toprak yapışmış bir haldeyken Rasulullah (s.a.v) ona, " Kalk ey toprağın babası! (Ey topraklı)" demiştir. Rasulullah (s.a.v) bu ifadesiyle, Ali'yi (r.a.) kınamadığını, ona yumuşak ve nazik davrandığını bildirmek istemiştir. Bu hitabın, ikinci faydası da, gece bürünüp uyuyan herkesin, gece Allah'ı anmaya ve Oha ibadete uyanık olması için dikkatini çekmektir. Çünkü müzzemmil, fiilden türemiş bir isimdir. Muhatap ve bu sıfatı taşıyan herkes bu isimde müşterektir.[4][4] Bu bürünmenin sebebi de Sahîh-i Buhârî'de rivayet olunan şu olaydır: Vahyin başlangıcında, Rasulullah (s.a.v) Hirâ mağarasında iken, Cebrail (a.s.) ona geldiğinde, kalbi titreyerek Hz. Hatice'nin (r. anhâ) yanına döndü ve "Beni örtün, beni örtün, Başıma bir şey gelmiş olmasından korkuyorum" dedi ve olanları ona anlattı.[5][5] Bunun üzerine, "Ey, keçesine bürünen ve evinin bir köşesinde yatan!" âyeti indi. Peygamber (s.a.v.), bu durumuyla, rahat ve sükunu tercih eden, görevlendirilmiş olduğu önemli görevlerden kurtulmak isteyen birine benzemişti. [6][6]

**2.** Bürünmeyi ve örtünmeyi bırak. Gece namazı kılmaya ve gece saatlerce Rabbinc ibadet etmeye gayret et ki, o yüce ve güç göreve hazırlanasm. Dikkat et! Bu mühim vazife, Rabbinin davetini insanlara ulaştırma ve onlara yeni dini tebliğ edip açıklama görevidir.
Bundan sonra Yüce Allah, Peygamberin (s.a.v.) Allah'a ibadetle geçirmesi

---

[2][2] Bahr, 8/35S
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/101.
[4][4] Kurtubî, 19/33
[5][5] Buharî, Bed'ui vahy 3; Tefsîr-i sûre 74, 4,5
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/101-102.

gereken miktarı açıklamak üzere şöyle buyurdu: [7][7]

**3.** Gecenin yarısını namaz ve ibadetle geçir. Veya yarısından biraz azını. [8][8]

**4.** Veya yarısından biraz daha çok zamanı ibadetle geçir. Bundan maksat, bu müddetin, gecenin üçte birinden az, üçte ikisinden de çok olmayacak şekilde uzun olmasıdır. İbn Abbâs şöyle der: Gece ibadeti Peygamber (s.a.v)'e farz idi. Çünkü Yüce Allah "Gece ibadet yap" buyurmuştur. Sonra, "Ondan kolay olanı okuyun"[9][9] âyetiyle neshedildi. Bu farz oluşun başlaması, ile kaldırılması arasında bir yıl vardır.[10][10] Sonu başını nesheden sûre bu sûredir. Şöyle ki, Yüce Allah mü'minlere acımış ve şu emri indirerek onların yükünü hafifletmiştir: "Senin, gecenin üçte ikisine yakın kısmını, (bazen) yarısını, (bazen de) üçte birini yatmadan (ibadetle) geçirdiğini ve beraberinde bulunanlardan bir topluluğun da (böyle yaptığını) Rab.bin elbette biliyor..."Gece ibadet ederken Kur'ân'i ağır ağır teenni ile oku ki, Kur'ân'ı anlama ve mânâlarını düşünmene yardımcı olsun. Hâzin şöyle der: Yüce Allah gece ibadetini emredince ardından Kur'ân'ı tertîl ile okumasını emretti ki, namaz kılan kalp huzuru bulabilsin, âyetlerin hakikatlerini ve manalarını düşünüp tefekkür edebilsin. Kur'ân okurken Allah'ın adı zikredildiğinde, namaz kılan kişi, kalbinde Allah'ın büyüklüğünü hisseder. Vaad ve tehdit âyetleri geçince ümit ve korku meydana gelir, kıssalar ve darb-ı meseller geçince ibret alır ve böylece Allah'ı tanıma nuru ile kalbi aydınlanır. Hızlı okumak ise, mânâların anlaşılmadığını gösterir. Böylece anlaşılıyor ki, "tertıT'den maksat, Kur'ân'ı okurken kalbin huzur içinde olmasıdır.[11][11] Rasulullah (s.a.v) Kur'ân'ı harf harf yani ağır ağır okur ve harfleri iyice çıkarırdı. Her rahmet âyetini okuduğunda durur ve onu isterdi. Her azab âyetini okudukça da durur ve ondan Allah'a sığınırdı.[12][12]
Yüce Allah uyumamayı, gece ibadet etmeyi ve Kur'ân'ı düşünüp anlamayı emrettikten sonra, bu meşakkatli ve zor üç emrin sebebini açıklayarak şöyle buyurdu: [13][13]

**5.** Ey Peygamber! Sana heybetli, azametli, büyük ve yüce bir kelâm indireceğiz. O her şeyi bilen ve her şeye sahip olanın sözü olduğu için bu özellikleri taşır. Fahreddin Râzî şöyle der: Kur'ân'm "ağır" olmasından maksat onun kadrinin yüceliği ve öneminin büyüklüğüdür. Değerli ve Önemi büyük olan her şey "sakil" yani ağırdır. İşte Ibn Abbâs'm âyetine, "büyük söz" demesinin mânâsı budur. Bazılarına göre de, bundan maksat, Kur'ân'daki, mükelleflere ağır gelen

---

[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/102.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/102.
[9][9] Müzemmİl sûresi, 73/20
[10][10] Tefsîr-i kebîr, 30/171. Rasulullah (s.a.v) ve Ashabı (r. anhum), gece ibadetiyle mükellef olmuşlardır ki, davet düşmanlarına karsı koymak için hazırlanmaya teşvik edici olsun ve aynı zamanda onların en mükemmel bir şekilde ruhen ve bedenen terbiye edilmeleri için gece i-badeti ile mükellef kılındılar ki zorluklara, güçlüklere, tehlikeleli ve korkunç şeylere sabretsinler ve karşılarına çıkan her zor şey karşısında, kendilerini üstün kılacak şeyi kazansınlar. Bu ruh eğitimi neticesinde müslümanlar, cihâdları, sabırları ve Allah yolunda eziyetlere katlanmaları sayesinde, yeryüzünün doğularına ve batılarına sahip olmuşlardır.
[11][11] Hâzin, 4/165
[12][12] Peygamberin Kur'ân'ı tilaveti ve Kur'ân tilavetinin faziletleri için bkz, İbn Kesîr, Muhta-sar-ı îbn Kesîr, 3/562
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/102-103.

emir ve nehiyler gibi mükellefiyetlerdir. Bana göre nazmın te'vîli şudur: Yüce Allah Peygamberine (s.a.v.) gece namazını emredince sanki şöyle buyurdu: Sana gece namazını emrettim. Çünkü sana büyük bir söz indireceğiz. Kendini bu büyük söze mutlaka hazırlaman lâzım. Bu da gece namazı ile olur. Çünkü insan karanlık gecede Allah'a ibadetle meşgul olur, O'nu anmaya ve O'nun önünde boyun bükmeye yönelirse, o gecede, kendini Allah'ın nur ve azametine hazırlamış olur.[14][14] Ben derim ki: Bu mânâ, gece ibadeti ile Kur'ân tilâveti arasında irtibat kurma hususunda çok hoştur. Çünkü Yüce Allah Rasu-lünü insanları yeni dine çağırmakla görevlendirdi. Bunda nefse ağır gelen mükellefiyetler vardır. Ayrıca bu dinin hüküm ve emirlerini yerine getirmekle insanları mükellef kılmasını emretti. Böyle bir mükellefiyetin, nefisle mücadeleye ve sabra ihtiyacı olduğunda şüphe yoktur. Çünkü bunda, insanların alışmış oldukları inançları bırakmalarına ve atalarından miras olarak aldıkları gelenekleri terketmeye teşvik vardır. Ey Peygamber! Bu durumda sen birçok yorucu şeyle ve bu davet ve insanları onu kabule teşvik yolunda büyük tehlikelerle karşı karşıyasın. Hal böyle olunca sen, elbiseye bürünmüş, rahat ve sükuna dalmış, meşakkatlerden ve uzun süre ibadet ve çokça teheccüd namazı kılarak nefisle mücâhedc etmekten, Kur'ân âyetlerini anlayacak ve düşünecek bir şekilde anlamaktan uzak bir haldeyken, bu büyük görevi nasıl yapabilirsin?! Öyleyse yatağından kalk. Gecenin büyük bir kısmını Rabbine yalvararak uykusuz geçir ki davetin zorluklarına katlanmaya ve bu yeni dini müjdelemeye hazırlanasm. Allah'ım! Bu ne güzel bir dikkat çekme! Bundan dolayı Peygamberin kalbi uyanıyor ve ciddi bir şekilde işe koyuluyor ve Rabbinin huzurunda ayakları şişinceye kadar ibadet ediyor.
Bundan sonra Yüce Allah, geceyi ibadetle geçirmenin faziletini anlatmak üzere şöyle buyurdu: [15][15]

**6.** Dinlenme, huzur ve gecenin sessizliğinden sonra, kişinin yatağından kalkarak ibadet ve itaat edeceği saatler olan gece saatleri, namaz kılan kimse için gündüz namazından daha zor ve ağırdır. Çünkü gece, uyku ve dinlenme için yaratılmıştır. Onu ibadetle geçirmek nefse daha zor ve ağır gelir. Bu zor işi yapmanın özelliklerinden biri de ruhları kuvvetlendirmek, iradeleri sağlamlaştırmak ve bedenleri güçlendirmektir.
Hiç şüphe yok ki Allah düşmanı kâfirlere karşı cihâd etmek için kuvvetli ruhlara ve güçlü bedenlere ihtiyaç vardır. Gece saatleri, daha güzel ve açık okumaya elverişlidir. Çünkü gece sesler sakinleşir. Hareketler kesilir, dolayısıyle ruh daha saf ve zihin daha kavrayıcı olur. Zira geceleyin seslerin kesilmesi ve insanların sakinliği, düşünüp anlamaya ve Kur'an'm maksat ve sırlarını kavramaya ruh için daha çok yardımcı olur. [16][16]

---

[14][14] Tefsîr-i kebîr, 30/174
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/103-104.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/104.

**7.** Gündüzün işlerinde tasarrufta bulunma, dolaşma ve uzun zaman meşgul olma selahiyetin vardır. O halde gece saatlerini de teheccüd ve ibadetin için ayır. İbn Cüzey şöyle der: Burada Sebh, işlerde tasarruf etme ve meşgul olma manasınadır. Yani, işlerinle meşgul olman için gündüz sana yeter. Geceyi de Rabbine ibadete ayır.[17][17]
İlâhî hitap davet için bir zemin hazırlama mesabesinde olan bu girişleri yaptıktan sonra, daveti tebliği emre ve Peygambere (s.a.v.) bu davetin nasıl yapılacağım nazarî olarak bildirdikten sonra, amelî olarak da nasıl yapılacağını Öğretmeye geçti: [18][18]

**8.** Davet için, gece ve gündüz Allah'ı anarak yardım iste. İbadet ve O'na tevekkülünde, her şeyi bırakarak tamamen O'na yönel. İşlerinden hiçbirinde O'ndan başkasına dayanma. İbn Kesîr şöyle der: Allah'ı çok çok zikret, herşeyi bırakıp O'na yönel. İşlerini bitirince O'na samimi bir ibadetle ibadet için vakit ayır.[19][19]

**9.** Mahlûkatın işlerini idare eden ve yaratan O'dur. O yeryüzünün doğularının ve batılarının sahibidir. O'ndan başka ne bir ilah vardır, ne de bir rab. Binaenaleyh sadece O'na güven ve işlerini sadece O'na bırak. [20][20]

**10.** O yalanlayıcı beyinsizlerin senin hakkında uydurdukları "sihirbaz, şâir mecnûn" gibi sözlerle verdikleri eziyete sabret. Çünkü Allah onlara karşı senin yardımcmdır. Onlardan uzaklaş, eziyet ve sövmekle onlara karşılık verme. Tefsirciler şöyle der: Âyette geçen "hecr-i cemîl" yani güzel uzaklaşma, azarlama olmadan, sövme ve eziyet olmadan uzaklaşmadır.[21][21] Bu savaş emri verilmeden önce idi. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: ' Ayetlerimiz hakkında konuşmaya dalanları gördüğünde, onlardan uzak ol.[22][22] Daha sonra Rasulullah (s.a.v)'a kâfirlerle harb ve öldürme emri verilmiştir. Bundaki hikmet şudur: Mü'minler Mekke'de iken az ve zayıf idiler. Geceleyin ibadet ederek güçlüklere alışmaları emredildi ki, bu ruhî eğitimle kendilerini düşmanlarla mücadeleye hazırlasınlar ve sayıları artsın da azgınlık ve taşkınlığa karşı durabilsinler. Bu aşamaya gelmeden önce sabretmek ve sadece dil ile davet etmekle yetinmek gerekir...
Bundan sonra Yüce Allah Kureyş'in ileri gelenlerini tehdit ederek şöyle buyurdu: [23][23]

**11.** Ey Peygamber! Âyetlerimi yalanlayan ve dünyada refah içersinde yaşayıp s, mı aran o zengin kimseleri bana bırak. Onların kötülüğüne engel olmak için

---

[17][17] Teshil, 4/157
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/104-105.
[19][19] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/564
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/105.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/105.
[21][21] İbn Kesîr de böyle demiştir. Bkz. Muhtasar, 3/564
[22][22] Enam sûresi, 6/68
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/105.

Ben. sana yeterim. Sâvî şöyle der: Beni bırak onlardan intikam alayım. Onlar için şefaatçi olma. Bu, Peygamberin ve kadrinin yüceliğini artıran ifadelerdendir.[24][24] Rasulüm! Onlara biraz mühlet ver de şiddetli azaba hak kazansınlar. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, Rasulullah (s.a.v) Mekke'den hicret edinceye kadar onlara mühlet verdi. Mekke'den çıkınca, Allah onlara belâ olarak kıtlık yıllarım
verdi. Bu, genel azaptır. Sonra Kureyş'in ileri gelenlerini Bedir'de öldürdü. Bu da özel azaptır.[25][25]
Bundan sonra Yüce Allah, müşriklere âhirette hazırlamış olduğu azabı anlattı: [26][26]

**12.** Âhirette bizim katımızda onlar için büyük ve ağır kelepçeler vardır. Onlar bu kelepçelerle bağlanacaklardır. Ayrıca alevli bir ateş, yani cehennem ateşi vardır. Onunla da yakılacaklardır. İbn Cüzey şöyle der: Demirden kelepçe mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Bunların, ateşten siyah kelepçeler olduğu rivayeti de vardır.[27][27]

**13.** Ayrıca onlar için, gırtlaktan geçmeyen ve boğaza takılan kötü bir yemek vardır. Bu yemek, zakkum ve kötü kokulu bir dikendir. İbn Abbâs şöyle der: Bu yemek, ateşten bir dikendir ki, boğazlarına durup ne aşağı iner, ne de geri çıkar.[28][28] Bu anlatılan kelepçe ve bukağılara ilaveten , işte bu yemek ve elem verici bir azap vardır.
Bundan sonra Yüce Allah, bu azabın vaktini anlatarak şöyle buyurdu: [29][29]

**14.** Azap, yerin, dağların ve yeryüzünde bulunanların şiddetli bir şekilde sarsılıp sallandığı gün, yani kıyamet günü olacaktır. O gün dağlar sertliğine rağmen, akıp dağılan kum yığını haline gelir. İbn Kesir şöyle der: Dağlar daha önce som kaya iken, kum tepeleri haline gelir. Sonra bu dağlar ufalanıp savrulur da neticede hiçbir şey kalmayacak şekilde hepsi gider.[30][30] Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Sana dağlar hakkında soruyorlar. De ki, Rabbim onları ufalayıp savuracak. Böylece yerlerini dümdüz, bomboş bırakacaktır. Orada ne bir iniş, ne de bir çıkış görebilirsin.[31][31] Yüce Allah, müşrikler için hazırladığı elem verici azabı, yerini, âletlerini ve zamanını anlattı. Yeri, cehennem; âletleri, bukağı ve kelepçeler; zakkum yemeği; zamanı ise, yerin sarsılıp üzerindekilerin sallandığı zamandır. Yüce Allah böyle buyurarak, kâfirler Allah'ın peygamberini yalanlamaya devam ettikleri takdirde, bütün bu cezalarla onları cezalandırmakla korkutmayı ve tehdidi murâd etmiştir.

---

[24][24] Sâvî Haşiyesi, 4/260
[25][25] Sâvî Haşiyesi, 4/260
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/105-106.
[27][27] Teshîl, 4/158
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/106.
[28][28] Bahr, 8/364
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/106.
[30][30] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/565
[31][31] Tâhâ sûresi, 20/5-7

Yüce Allah daha sonra, onlardan önce gelmiş olan azgın milletlerin başlarına gelenleri, nasıl isyan ve inat ettiklerini, bu yüzden de onlara indirdiği azabı anlattı ve onlara zorba Firavun'u misal olarak getirdi: [32][32]

**15.** Ey Mekke halkı, yaptıklarınıza şahit olarak size Muhammed'i gönderdik. Yaptığınız inkâr ve isyan hakkında, aleyhinize şahitlik edecektir. Nitekim daha önce de o azgın ve zorba Firavun'a, ulû'1azm peygamberlerden birini, yani Musa (a.s.) b. İmrân'ı göndermiştik. Hâzin şöyle der: Yüce Allah, diğer ümmetler ve peygamberler arasından özellikle Musa (a.s.)'yı ve Firavun'u zikretti. Çünkü, Muhammed (a.s.), kendi içlerinde doğduğu için Mekkeliler onu hafife alıp eziyet ettiler. Aynı şekilde Firavun da, Musa'(a.s)'yı terbiye edip büyüttüğü için onu küçümseyip eziyet etmişti.[33][33]

**16.** Ey Kureyş topluluğu! Siz nasıl Muhammed'e isyan edip onun peygamberliğini yalanlamışsanız, Firavun da Musa'yı yalanlamış, ona iman etmemiş ve emrine karşı çıkmıştı. Biz de onu, tasavvur edilemeyecek kadar şiddetli ve korkunç bir azapla helak etmiştik. Bu, kavmiyle birlikte denizde boğulmaları ile gerçekleşmişti. Ebussuûd şöyle der: Bu âyet, Firavun'un başına gelenin, kesinlikle, Ku-reyşlilerin başına da geleceğine dikkat çekmektedir. Vebîl, ağır ve sert demektir. Hazmi ağır olduğu için hazmedilemeyen bitki mânâsına gelen sözünden alınmıştır.[34][34]
Yüce Allah Firavun'u cezalandırdığını, mülk ve zorbalığının ondan azabı sayamadığını anlattıktan sonra, tekrar Mekke kâfirlerine dönerek, onlara kıyameti ve onun korku veren hallerini anlattı ki, başına gelen olaydan Firavun nasıl kurtulamamışsa onların da asla kurtulamayacağını açıklasın: [35][35]

**17.** Ey Kureyş topluluğu! Allah'a inanmıyor ve O'nu inkâr ediyorsanız, o korkunç günün azabından nasıl korkup sakınmıyorsunuz? Son derece korkunç ve çetin olduğu için, çocukların saçlarının ağardığı o korkunç günden nasıl emin oluyorsunuz? Taberî şöyle der: O günün korkunçluk ve sıkıntılarından, çocukların saçları ağarır. Bu olay, Yüce Allah'ın Hz. Âdem(a.s)'e şöyle hitap ettiği zaman olacaktır: "Ey Âdem, zürriyetinden cehenneme gidecekleri ayır. Her bin kişiden dok-uzyüz doksan dokuzunu çıkar. İşte orada her çocuk ihtiyarlar.[36][36]
Bundan sonra Yüce Allah o günün vasıf ve şiddetini daha fazla açıklamak üzere şöyle buyurdu: [37][37]

**18.** O korkunç ve zor günün şiddeti do-layısıyle gök çatlayıp yarılır. O günün

---

[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/106.
[33][33] Hâzin, 4/169
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/106-107.
[34][34] Ebussuûd, 5/205
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/107.
[36][36] Taberî, 29/86; Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/565
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/107.

geleceğine dâir Yüce Allah'ın va'di kesinlikle gerçekleşecektir. Zira Yüce Allah verdiği sözden dönmez. [38][38]

**19.** İçlerinde musibetlerin ve kötülüklerden engelleyen şeylerin anlatıldığı bu korkutucu âyetler, insanlar için bir ibret ve öğüttür. Unutan gafillerden kim, zamanı geçmeden bu Öğütten faydalanmak isterse, iman ve itaat ederek Allah'a götüren yola girsin.
Sebepler kolaylaştırılmış, yollar emre hazır hale getirilmiştir. Tefsirciler şöyle der: Bundan maksat, âhiret için bir sermaye olarak kalsın diye; imana, Allah'a itaata ve salih amel işlemeye teşvik ve özendirmedir.
Bundan sonra âyet-i kerîmeler, sûrenin başlangıcında geçen 'gece ibadetimden tekrar söz etmeye başladı: [39][39]

**20.** Ey Peygamber! Hiç şüphesiz Rabbin senin Ashabınla birlikte,[40][40] gecenin üçte ikisinden daha azını, bazen yarısını, bazen de üçte birini, kalkıp ibadet ve teheccüdle geçirdiğinizi bilir. Nitekim Yüce Allah, meâlen şöyle buyurmuştur: "Geceleri pek az uyurlardı. Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi"[41][41] Gece ve gündüzün miktarlarını, onların cüzlerini ve saatlerini bilen Allah'tır. Onun rızasını kazanmak maksadıyle, gece karanlığında o uzun zamanı ibadetle geçirdiğinizi O bilir. Gece ve gündüzün işini idare eden O'dur. Yüce Allah sizin, ne bütün geceyi, ne de büyük bölümünü ibadetle geçiremeyeceğinizi bildi de size acıyarak yükünüzü hafifletti. Taberi şöyle der: Rabbiniz geceyi ibadetle geçiremeyeceğinizi bildi de, yükünüzü hafifletmek suretiyle tevbenizi kabul etti.[42][42] Gece namazından sizin için kolay olanı kılın. Kıraat, namazın rükünlerinden biri olduğu için, "namaz kılın" yerine "okuyun" İfadesini kullandı. İbn Abbâs şöyle der: Gece ibadeti, Rasulullah (s.a.v)'m Ashabından (r. anhum) kaldırıldı ve bunu yapmak onlar için nafile ibadet oldu. Fakat Rasulullah (s.a.v) için farz olarak kaldı.[43][43]
Bundan sonra Yüce Allah, şöyle buyurarak, bu hafifletmenin hikmetini açıkladı: Yüce Allah içinizde, hastalığın zayıf düşürmesi sebebiyle gece ibadetinden âciz olanların bulunacağını bildi ve size merhamet olsun diye yükünüzü hafifletti, Bir başka topluluğun da rızik aramak ve helal mal kazanmak üzere ticaret için ülkelerde yolculuk yapacağını; diğer topluluğun yani mücâhid gazilerin de Allah'ın kelimesini yüceltmek ve dinini yaymak için O'nun uğrunda cihâd edeceklerini bildi. Bu üç gruptan her birine gece ibadeti zor gelir. İşte bunun için Yüce Allah onların ibadet yükünü hafifletti. Yüce Allah, bu âyette kulların gece

---

[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/107.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/107-108.
[40][40] Bu âyet, gece ibadetinin Peygamber (s.a.v.) ve Ashabına (r. anhum) farz olduğuna dâir açık bir delildir. Onlar gecenin üçte birinden az ve üçte ikisinden çok olmamak üzere, uzun zaman ibadetle mükellef kılınmışlardı. Çünkü gece ibadet etmek ve zikir, namaz ve Kur'an okumak gibi çeşitli ibadetlerde geceyi ihya etmek, müslümanlann bedenlerini kuvvetlendiriyor, ruhlarını arındırıyor ve sıkıntılı hayata, refah içinde yaşayanların içinde bulundukları rahatlık, rahâvet ve lezzetlere dalma gibi şeylerden sakınmaya alıştırıyordu. Yüce Allah onları gece ibadeti ile mükellef kıldı ki, ruhen ve bedenen, bu yeni davetin yükünü omuzlanmaya ve bu dinî yayma uğrunda meşakkatlere katlanmaya hazırlasın. Bu ne yüce ve değerli bir eğitim! Adamları ve kahramanları yetiştiriyor.
[41][41] Zâriyat sûresi, 51/17-18
[42][42] Taberî, 29/88
[43][43] Tefsîr-i kebîr, 30/187

ibadeti yapmasına engel olan Özürleri anlattı. Bunlardan biri hastalık, biri ticaret yolculuğu, diğeri de Allah yolunda cihâddır. Sonra da, ibadet etme görevlerini hafifletme emrini pekiştirmek için "Kur'an'dan kolay olanı okuyun" emrini tekrarladı. Fahreddin Râzî şöyle der: Hastaların, hastalıklarından dolayı gece ibadeti ile meşgul olmaları imkânsızdır. Yolcular ve mücâhidlere gelince, onlar da gündüzün zor işlerle meşguldürler. Geceleyin uyumadıkları takdirde, meşakkat sebepleri peşpeşe gelmiş olur. İşte bu sebeple Yüce Allah, onların görevini hafifletmiş ve haklarında gece namazının farz olma hükmü kaldırılmıştır.[44][44] Gece namazından sizin için kolay olacak kadarını kılın ve namazınız da Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun. Farz namazları en mükemmel bir şekiİde kılın. Farz namazl Üzerinize farz olan zekâtı da, zekât almaya hakkı olanlara verin. Tefsirciler şöyle der: Kur'an-ı Kerim'de namaz emredilip te beraberinde hemen zekâtın emredilmediği yer azdır. Çünkü namaz, kul ile Rabbi arasında dinin direğidir. Zekât da, kul ile kardeşleri arasında dinin direğidir. Namaz bedenî ibadetlerin, zekât da mâlî ibadetlerin en büyüğüdür. Allah'a güzel bir borç verin. Yani O'nun rızasını kazanmak maksadıyla, iyilik ve ihsan yollarıyle sadaka verin. İbn Abbâs şöyle der: Yüce Allah bununla, zekâtın dışında kalan sıla-i rahim, misafir ağırlama ve benzeri diğer sadakaları kastediyor.[45][45] Ey insanlar! Hayır ve iyilik yollarından ne yaparsanız, sevap ve karşılığını Rabbinizin katında bulursunuz. Kıyamet gününde o sevap ve mükâfatı sizin için dünyada yaptığınız sâlih amellerden daha hayırlı bulursunuz. Çünkü dünya geçici, âhiret ise ebedîdir. İyi kimseler için Allah katında olan daha hayırlıdır, Bütün hallerinizde, Allah'ın bağışlamasını isteyin. Çünkü insanın kusur ve eksiklik yapmaması çok azdır. Kuşkusuz Allah'ın bağışlaması çok, rahmeti geniştir.

Yüce Allah bu sûreyi, infâk edip güzel amel işleyenlere Allah'tan af ve mağfiret dilemelerinin yolunu göstererek sona erdirdi. Çünkü, belki de insanlar, Allah yolunda harcamaya samimiyetle niyet etmemişler veya Allah'a borç verme işini güzel yapmamışlardır. Böylece harcamayı yersiz yapmışlardır. Yahut nafakayı kendi istek ve maksatları doğrultusunda harcamışlardır. Bu, Allah yolunda harcama konusuna uygun düşen bir sona erdiriştir. Kur'an'ı, en açık bir ifadeyle indiren Allah, noksan sıfatlardan uzaktır. [46][46]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:

**1.** arasında tıbâk vardır.

**2.** arasında cinâs-ı iştikak vardır.

**3.** "Kur'an'ı tertîl ile oku", Mutlak ihlâs ile ona yönel" ve "Biz de onu ağır ve

---

[44][44] Tefsîr-i kebîr, 30/187

[45][45] Hâzin, 4/171

[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/108-109.

çetin bir şekilde cezalandırdık" âyetlerinde, daha çok beyan ve izahta bulumak için, fiil, mastar ile pekiştirilmiştir.
**4.** "Kuşkusuz biz size bir peygamber gönderdik" âyetinde, III. şahıs zamirinden II. şahıs zamirine dönüş vardır. Aslına göre devam etseydi, Yüce Allah derdi. Bu dönüşten maksat, iman etmemekten dolayı kınamak ve azarlamaktır
**5.** "Kur'an'dan kolay olanı okuyun" âyetinde me-câz-ı mürsel vardır. Yüce Allah burada, kırâatla namazı kastetmiş ve küll (bütün) yerine cüz'ün (parçanın) ismini zikretmiştir. Çünkü kıraat namazın rükünlerinden biridir.
**6.** "Kendiniz için hayırdan ne takdim etmiş iseniz..." âyetinde, hususan sonra umûmun zikri vardır. Yüce Allah, namaz, zekât ve Allah yolunda harcamayı zikrettikten sonra, hayrı ge-nelleştirdi ki, bütün iyi amelleri ihtiva etsin.
**7.** "Allah'a güzel bir şekilde borç verin" âyetinde istiâre-i tebeiyye vardır. Yüce Allah fakir ve düşkünlere ihsanda bulunmayı, Alemlerin Rabbine borç vermeye benzetti. Bu, güzel istiarelerdendir.
**8.** "Hiç kuşkusuz bizim katımızda kelepçeleri, yakıcı bir ateş, boğaza durukan bir ateş ve elem verici bir azap vardır" gibi âyetlerde seci' murassa' vardır.
Yüce Allah'ın yardımıyle "Müzzemmil Sûresi"nin tefsîri bitti. [47][47]

[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/110.

# MÜDDESSİR SURESİ

Mekke'de inmiştir. 56 ayettir.

## Takdim

Müddessir sûresi Mekke'de inmiştir. Bu da bundan önce geçen Müz-zemmil sûresi gibi, Yüce Peygamberin (s.a.v.) şahsiyetinin bazı yönlerini anlatır. Onun içindir ki buna Müddessir sûresi denilmiştir.
Bu mübarek sûre, Peygamber (s.a.v)'e davet yükünü omuzlamasını, tebliğ görevini cehd ve gayretle yerine getirmesini, kâfirleri uyarma ve Allah onunla düşmanları arasında hükmedinceye kadar sabretmesini emrederek başlar: "Ey bürünüp sarınan! Kalk ve uyar. Sadece Rabbini büyük tanı. Elbiseni tertemiz tut. Kötü şeyleri terket. Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma. Rabbin için sabret."
Sonra bu sûre o suçluları uyarır ve onları şiddetli, zor bir günle tehdit eder. Bu öyle bir gündür ki, o gün onlar için rahat yoktur. Çünkü o günde korkunç ve şiddetli şeyler vardır: "O sûr'a üfürüldüğü zaman var ya, o gün zorlu bir gündür. Kâfirler için kolay değildir."
İnsanı titretip dehşete düşüren bu açıklamadan sonra sûre, o bedbaht kâfir Velîd b. Muğîre'den bahseder. Velîd Kur'an'ı dinlemiş ve Allah kelâmı olduğunu anlamıştı. Fakat liderlik yoluna ve başkanlık sevdası uğruna, Kur'an'm, insanın bildiği sihir kabilinden bir şey olduğunu iddia etti: "Tek olarak yaratıp kendisine geniş servet ve gözü önünde duran oğullar verdiğim, kendisi için önüne nimetleri serdikçe serdiğim o kimseyi Bana bırak. Üstelik o (nimetlerini) daha da artırmanın hırsı içindedir. Asla! Çünkü o, bizim âyetlerimize karşı, alabildiğine inatçıdır. Ben onu sarp bir yokuşa sardıracağım. Zira o düşündü taşındı, ölçtü biçti. Canı çıkasıca, nasıl da ölçtü, biçti..... Onu cehenneme sokacağım."
Daha sonra bu sûre, Yüce Allah'ın kâfirleri tehdit ettiği cehennemden, onun sert bekçilerinden, cehennem ehline azap etmekle görevlendirilen zebanilerden, onların sayısından ve bu saymm özellikle zikredilmesin-deki hikmetten bahseder: "Sen biliyor musun, sakar nedir? Ne acır, ne bırakır. Deriyi kavurur. Üzerinde ondokuz vardır. Biz cehennemin işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirmişizdir. Sayılarını, inkarcılar için sadece bir imtihan yaptık..."
Sûre, cehennemin, büyük belalardan biri olduğuna dair, aya ve ışığına; sabaha ve aydınlığına yemin eder: "Hayır! Aya andolsun. Dönüp ,giden geceye andolsun. Ağarmakta olan sabaha yemin olsun ki, cehennem, insanlık için, sizden ileri gitmek ya da geri kalmak isteyen kimseler için bir uyarıcı olarak gerçekten büyük belalardan biridir"
Daha sonra sûre, kâfirlerin cehenneme girmelerinin sebebi hakkında, mü'minlerle kâfirler arasında geçen ikili konuşmayı anlatır, "Ancak defteri sağ tararlarından verilenler başka. Onlar cennetler içindedir. Günahkârların

durumunu birbirlerine sorarlar. Onlara, "Sizi bu yakıcı ateşe sokan nedir?" derler. Onlar şöyle cevap verir: "Biz namaz kılmıyorduk, yoksulu doyurmuyorduk. (Bâtıla) dalanlarla birlikte dalıyorduk"
Sûre, müşriklerin imandan yüz çevirme sebebini açıklayarak sona erer: "Hayır! Aslında onlar âhiretten korkmuyorlar. Hayır! Bu, gerçek bir ikazdır. Dileyen onu düşünüp öğüt alır. Bununla beraber, Allah dilemezse onlar öğüt alamazlar. Korkulmaya değer olan tek O'dur. Bağışlamak da ancak O'na yaraşır." [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm.
**1.** Ey bürünüp sarınan!
**2.** Kalk, ve uyar.
**3.** Sadece Rabbini büyük tanı.
**4.** Elbiseni tertemiz tut.
**5.** Kötü şeyleri terket.
**6.** Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma.
**7.** Rabbin için sabret.
**8.** O sûr'a üfürüldüğü zaman var ya,
**9.** İşte o gün zor bir gündür.
**10.** Kâfirler için kolay değildir.
**11, 12, 13, 14.** Tek olarak yaratıp, kendisine geniş servet ve gözü önünde duran oğullar verdiğim, kendisi için (nimetleri önüne) serdikçe serdiğim o kimseyi Bana bırak.
**15.** Üstelik o daha da artırmamı şiddetle istiyor.
**16.** Asla! Çünkü o, bizim âyetlerimize karşı alabildiğine inatçıdır.
**17.** Ben onu sarp bir yokuşa sardıracağım.
**18.** Şüphesiz ki o, düşündü taşındı, ölçtü, biçti.
**19.** Canı çıkasıca, ne biçim ölçtü biçti!
**20.** Sonra, canı çıkasıca tekrar (ölçtü biçti); nasıl ölçtü biçtiyse!
**21, 22, 23, 24, 25.** Sonra baktı, Sonra kaşlarını çattı suratını astı. En sonunda, kibirlenip yüz çevirdi, "olsa olsa nakledilen bir sihirdir. Bu, insan sözünden başka bir şey değildir" dedi.
**26.** Ben onu cehenneme sokacağım.
**27.** Sen biliyor musun cehennem nedir?
**28.** Hem bırakmaz, hem vazgeçmez o.
**29.** İnsanlara uzaktan görünür.
**30.** Üzerinde ondokuz (muhafız melek) vardır.
**31.** Biz cehennemin işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirmişizdir. Onların sayısını da inkarcılar için sadece bir imtihan (vesilesi) yaptık ki, böylelikle, kendilerine kitap verilenler iyiden iyiye öğrensin, îman edenlerin îmanı artsın; hem kendilerine kitap verilenler hem mü'minler şüpheye düşmesinler, kalble-rinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de "Allah bu misalle ne demek istemiştir ki?" desinler, İşte Allah böylece, dilediğini sapıklıkta bırakır,

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/113-114.

dilediğini doğru yola eriştirir. Rabbinin ordularını, kendisinden başkası bilmez. Cehennem insanlık için ancak bir öğüttür.
**32.** Hayır, hayır. Aya andolsun,
**33.** Dönüp gitmekte olan geceye andolsun,
**34.** Ağarmakta olan sabaha andolsun ki,
**35, 36, 37.** O (cehennem), insanlık için, sizden ileri gitmek ya da geri kalmak isteyen kimseler için bir uyarıcı olarak gerçekten büyük belalardan biridir.
**38.** Her nefis, kazandığına karşılık bir rehindir;
**39.** Ancak, (hesap defteri) sağ yanından verilenler başka:
**40, 41, 42.** Onlar cennetler içindedir. Birbirlerine günahkarların durumlarını sorarlar. Onlara "Sizi şu yakıcı ateşe sokan nedir?" derler.
**43.** Onlar şöyle cevap verirler: "Biz namaz kılanlardan değildik
**44.** Yoksulu doyurmuyorduk,
**45.** (Bâtıla) dalanlarla birlikte dalıyorduk,
**46.** Ceza gününü de yalan sayıyorduk,
**47.** Sonunda bize ölüm geldi çattı."
**48.** Artık şefaatçilerin şefaati onlara fayda vermez.
**49, 50, 51.** Böyle iken bunlara ne oluyor ki, adetâ arslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibi öğütten yüz çeviriyorlar?
**52.** Daha doğrusu onlardan her biri, kendisine, açılmış sahîfeler verilmesini istiyor.
**53.** Yok! Aslında onlar âhiretten korkmuyorlar.
**54.** Hayır! Bu, gerçekten bir ikazdır!
**55.** Dileyen onu (düşünür) öğüt alır.
**56.** Bununla beraber, Allah dilemeksizin onlar öğüt alamazlar. Kendisinden sakınılmaya değer olan O-dur. Bağışlamak ta O'na yaraşır.

## Kelimelerin İzahı

Müddessir, elbisesine bürünen, "disâr giydi" demektir. Di-sâr ise, bedenle teması olan elbisenin üstüne giyilen kıyafettir. "Ensâr, iç elbise; diğer insanlar ise onun üstüne giyilen elbisedir."[2[2]]
Nâkûr, içine üfürülecek olan Sûr'dur. Arap dilinde yû ses manasınadır. Sûr'dan, insanların korkudan öleceği korkunç bir ses çıktığı için ona "nâkûr" denilmiştir.
Kaşlarını çattı.
Yüzü ekşidi ve rengi değişti. Leys şöyle der: Bir kimse kaşlarını çattığında denir.
Kaşlarım çatarken dişlerini de gösterirse denir.
İşe Önem verip o konuda derin derin düşünürse denir.
Bu düşünce ile birlikte kızarsa. denir.[3[3]]
Aydınlandı, açıldı.

---

[2[2]] Ruhârî, Megâzî, 56; Müslim, Zekât, 139
[3[3]] Tefsîr-i kebir, 30/201

Küber; büyük bela, ceza ve musibetler demektir. Şâir şöyle der:
Ey Muallâ'nın oğlu! Büyük musibetlerden biri indi. O, zamanın büyük musibeti ve musibetin şiddetlisidir.[4][4]
Kasvere, aslan demektir. Ezmek ve üstün gelmek mânâsındaki kökündendir. Aslan, diğer yırtıcı hayvanlardan kuvvetli ve galip olduğu için, ona bu ad verilmiştir. Bir görüşe göre, kasvere, avcılık eden avcı grubudur. Ezherî der ki: Bu kelime, okçular için kullanılan topluluk ismidir. Kendi cinsinden tekili yoktur. Lebîd şöyle der:
Biz kulübümüzde bir kere çağırdığımızda, avcılık eden okçu yiğitler bize gelir.[5][5]

## Nüzul Sebebi

Rivayete göre. "Cehennemde ondokuz Melek görevlidir" mealindeki âyet inince Ebû Cehil Kureyşlilere dedi ki: Anneniz sizi kaybetsin (Hay ölesiccler!). Ebû Kebşe'nin oğlu, yani Muhammed bizi cehennemle tehdit edip korkutuyor ve cehennemin bekçilerinin ondokuz tane olduğunu haber veriyor.
Oysa siz büyük bir topluluksunuz. Sizden her on kişi, onlardan birini yakalamaktan âciz mi? Bunun üzerine Ebu'1-Esed el-Cumahî, "Ben sizin için onlardan onyedisine yeterim. Siz de benim için onların ikisine yetin" dedi. Bu olay üzerine Yüce Allah: "Biz cehennem işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirdik. Sayılarını da, inkarcılar için sadece bir imtihan yaptık" mealindeki âyeti indirdi.[6][6]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Ey, dinlenmek ve uyumak isteyerek elbisesine bürünen! [7][7]

**2.** Yatağından azimli ve kararlı bir şekilde kalk. İman etmedikleri takdirde insanları, Allah'ın azabından sakındır. Peygamber (s.a.v.)'e yakınlık göstermek ve yumuşak davranmak için, "elbisesine bürünen!" diye hitap edildi. Nitekim, bir önceki sûrede de aynı maksatla "elbisesine bürünen!" diye hitap edilmişti. Tefsirciler şöyle der: Rasulullah (s.a.v.) Hirâ mağarasında ibadet ediyordu. Cebrail (a.s.) ona, "Yaratan Rabbinin adıyla oku."[8][8] ile başlıyan âyetleri indirdi. Bu âyetler, Peygamber'e (s.a.v.) ilk inen Kur'an âyetleri idi. Rasulullah (s.a.v) kalbi titreyerek eve döndü ve Hz. Hatice'ye (r. anhâ): "Beni örtün, beni örtün" dedi. Bunun üzerin,[9][9] "ile başlıyan âyetler indi. Sonra bir müddet vahy kesildi. Rasulullah (s.a.v) buna üzüldü. Daha sonra bir ara yürürken gökten bir ses işitti.

---

[4][4] Kurtubî. 19/83
[5][5] Bahr, 8/369
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/118.
[6][6] Tefsîr-i kebîr; 30/203; Hâzin, 4/177
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/119.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/119.
[8][8] Alak sûresi, 96/1
[9][9] Müzzemmil sûresi, 73/1

Başını kaldırdı. Bir de ne görsün, Hirâ mağarasında ona gelmiş olan Melek gökle yer arasında bir kürsüde oturuyor. Onu görünce kendisini korku ve dehşet sardı. Evine gelerek, "Beni örtün, beni örtün" dedi.[10][10] Bunun üzerine Yüce Allah, âyetlerini indirdi. Kurtubî şöyle der: Bu nidada, Yüce Allah'tan sevgili kuluna yumuşak bir hitap vardır. Çünkü Yüce Allah Peygamberine "Ey Muhammed!" demeyip o andaki sıfatıyle seslendi ki Rabbinden bir yumuşaklık hissetsin. Peygamber (s.a.v.)'in Hendek Savaşında Huzeyfe b. el-Yemân'a "Kalk ey uykucu!" diye hitap etmesi de bunun benzeridir.[11][11]

**3.** Rabbini yücelt. Sadece O'nu büyük tanı ve noksan sıfatlardan uzak tut. Sadece O'nun ulu ve büyük olduğunu söyle. Zira Allah'tan daha büyük hiç kimse yoktur. Alûsî şöyle der: Sadece Rabbini tekbir et. Tekbir, inanarak ve dille söyleyerek. Yüce Allah'ı büyüklük ve ululukla nitelemektir.[12][12] Peygamber (s.a.v)'in kâfirlere aldırış etmemesi için onu uyarmak maksadıyla, bu cümle "korkut" emrinden sonra zikredildi. Çünkü mahlûkâ-tın perçemleri Allah'ın elindedir. Dolayısıyle Hz. Peygamber (a.s.)'in mahlûkâtdan birine aldırış elmesi ve Allah'tan başkasından korkması yakışmaz. Çünkü her büyük, Yüce Allah'ın azameti ve büyüklüğü altında ezilmiştir. [13][13]

**4.** Elbiseni, pisliklerden ve kirlerden temizle. Çünkü mü1-min temizdir, paktır. Pis şey taşımak ona yakışmaz. İbn Zeyd şöyle der: Müşrikler temizlenmezlerdi. Onun için Yüce Allah, Peygamberine temizlenmesini ve elbisesini temizlemesini emretti.[14][14] İbn Abbâs ta şöyle der: Yüce Allah, elbiseyi kalpten kinaye olarak zikretti. Yanı, "kalbini günah ve isyanlardan temizle" buyurdu. İbn Abbâs, Gıylân'm şu sözünü şahit getirdi:
Allah'a hamdolsun, ben, hiç günahkâr elbisesi giymedim. Hainliğe de büriinmem.[15][15]
Araplar, herhangi bir kimsenin ayıplardan ve kötü sıfatlardan temiz olduğunu anlatmak istediklerinde, "Filanın elbisesi temizdir" derler. Bir kimse kötü ahlâk taşıyorsa ona da Filanın elbisesi pistir" derler. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu kinayenin güzel oluşunun sebebi şudur: Elbise, insandan ayrılmayan bir şey gibidir. Dolayısıyle, Araplar elbiseyi, insandan kinaye yaptılar ve Şeref, elbisesinin; iffet de eteğinin içindedir" dediler.[16][16]

**5.** Putlara ibadetten uzak dur, yaklaşma. İbn Zeyd şöyle der: Rücz, putperestlerin tapmış olduğu ilahlardır. Yüce Allah Rasulullah (s.a.v)'a, onlardan uzak

---

[10][10] Bu rivayeti Taberî, Câbir b. Abdullah'tan yapmıştır. Bkz, Taberî, 29/90
[11][11] Kurtubî, 19/60
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/119.
[12][12] Rûhu'l-meânî, 29/116
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/120.
[14][14] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/568
[15][15] Taberî, 29/91. ibn Cerîr birinci görüşü tercih etmiş ve "en açık olan budur" demiştir.
[16][16] Tefsîr-i kebîr, 30/192
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/120.

durmasını, onlara gelmemesini ve yaklaşmamasını emretti.[17][17] Fahreddin Râzî de şöyle der: Rücz, recs gibi, kötü pisliğin adıdır. Nitekim Yüce Allah, meâlen, "Pislikten, putlardan sakın"[18][18] buyurmuştur. Yüce Allah'ın âyeti, bütün güzel ahlâkı kapsayan bir sözdür. Sanki Peygamber (a.s.)'e şöyle denilmiştir: Kabalıktan, beyinsizlikten ve çirkin olan her şeyden uzak dur. O müşriklerin ahlâkı ile ahlâklanma. Burada "uzak dur" emrinden maksat, "uzak durmaya devam et" demektir. Nitekim müslüman, "Bizi doğru yola ilet"[19][19] der. Bu, müslümanım, doğru yolda olmadığı mânâsına gelmez. Aksine bu, "Bizi doğru yolda sabit kıl" demektir.[20][20]

**6.** İnsanlara yaptığın iyiliği, çok görerek yapma. Çünkü cömert kişi, verdiği çok da olsa onu az görür.[21][21] Fakir olmaktan korkmayan kimse nasıl verirse, sen de öyle ver. İbn Abbâs şöyle der: Daha üstününü bekleyerek iyilik yapma.[22][22] Yani, sana daha çoğu verilsin diye bir şey verme. Karşılık bekleyerek vermenin yasaklanmasındaki hikmet, bağışın, iffet ve kemâlden dolayı, karşılık beklemeden olmasıdır. Zira Peygamber (a.s.) en üstün edep ve en yüce ahlâk ile memurdur. [23][23]

**7.** RabbİNin rızası uğruna, kavminin eziyetlerine sabret. Bundan sonra Yüce Allah, kıyametin korkunç ve şiddetli hallerini haber verdi: [24][24]

**8.** Öldükten sonra dirilme ve haşr için Sûr'a üfürüldü-ğünde... Yüce Allah, işin korkunçluğunu ve şiddetini açıklamak için, üfürmeyi "nakr", Sûr'u da "nâkûr" ile ifade etti. Çünkü Arap dilinde nakr, "ses" mânâsına gelir. Ses şiddetlendiğinde korkutucu olur. Yüce Allah sanki şöyle der: Onların eziyetlerine sabret. Önlerinde, yaptıkları eziyetin akibetini, görecekleri senin de sabrının karşılığını alacağın korkunç bir gün vardır. Bunun içindir ki Yüce Allah daha sonra şöyle buyurdu: [25][25]

**9.** O gün şiddetli ve korkunç bir gündür. O gün korku artar ve bu iş onlara zor olur. O günün korkunçluğu ve kötülüğünün şiddetinin aşırı olduğunu bildirmek için, uzağı gösteren djj* ism-i işareti kullanılmıştır.[26][26]

**10.** O gün kâfirler için zor bir gündür, kolay değildir. Çünkü onlar zorlu bir hesaba çekilecekler, yüzleri kararacak, gözleri korkudan gömgök oldukları halde

---

[17][17] Taberî, 29/93
[18][18] Hacc sûresi, 22/30
[19][19] Fatiha sûresi, 1/6
[20][20] Tcfsîr-i kebîr, 30/193
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/120-121.
[21][21] Teshil, 4/160
[22][22] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/568
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/121.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/121.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/121.
[26][26] Ebussuûd, 5/205
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/121.

hasredilecekler ve herkesin önünde rezil olacaklardır. Sâvî der ki: Bu âyet gösteriyor ki, o gün, mü'minler için kolaydır. Çünkü Yüce Allah, onun zorluğunun kâfirlere ait olduğu kaydını koydu. Bu âyette kâfirler için daha fazla tehdit ve gazap; mü'minler için de müjde ve teselli vardır.[27][27]
Bundan sonra Yüce Allah, o bedbaht kâfir Velîd b. Muğîre'nin kıssasını ve Kur'an hakkındaki âdi sözlerini anlatmak üzere şöyle buyurdu: [28][28]

**11.** Ey Peygamber! Annesinin karnında tek olarak yarattığım o bedbahtı Bana bırak. O zaman onun ne malı vardı, ne çocuğu; ne gücü vardı, ne de kuvveti. Sonra Beni inkâr ederek âyetlerimi yalanladı. Tefsirciler şöyle der: Bu âyet Velîd b. Muğîre hakkında inmişti. O, Kureyş'in ileri "gelenlerindendi. Bunun içindir ki Velid, "Biricik" ve "Kureyş'in gülü" diye lakaplanmıştı. Allah ona, dünya nimeti olarak bol mal ve çocuk verdi. Onu rızka boğdu. Malı, fışkıran nehir gibi oldu. Velîd'in Tâifte bir bahçesi vardı ki, yaz-kış meyvesi hiç kesilmezdi. Buna rağmen o, Allah'ın nimetine karşı nankörlük etti ve inkârla karşılık verdi. O nimetlere Allah'ın, âyetlerini İnkâr ve iftira ile mukabele etti. İşte onun hakkında âyeti indi. Bu, tehdit çok tesirli bir üsluptur. Nitekim Kalem sûresinde geçen, "Alabildiğine yemin eden, aşağılık... kimseye itaat etme... Biz yakında onun burnuna damga vuracağız'[29][29] mealindeki âyetler de onun hakkında inmişti.[30][30] Velîd, Rasulullah (s.a.v.)'a eziyet edip tuzak kuran kişi idi. Çünkü Kureyş'in ileri gelenleri Rasulullah (s.a.v.)'ı susturaraayıp onu susturacak ve davetinin nurunu söndürecek çareleri bulmakta zorluk çekince Velîd'e baş vurdular. O da, Peygambere "sihirbaz" lakabını takmalarını ve kölelerine ve çocuklarına Mekke'de ona bu şekilde seslenmelerini emretmelerini tavsiye etti. Onlar da, "Muhammed sihirbazdır" demeye başladılar. Rasulullah (s.a.v) buna çok üzüldü. Bunun üzerine, Velîd'i korkutma ve tehdit ihtiva eden âyetler indi ki bu, onun kibrini kırmada daha tesirli olsun.
Bundan sonra yüce Allah şöyle buyurdu: [31][31]

**12.** Deve, at, koyun ve güzel güzel bağlardan ona bolca mal verdim. Beyzâvî şöyle der: kelimesinden maksat, "çok ve bol" demektir. Velîd ziraatçılık, hayvancılık ve ticaretle uğraşırdı.[32][32] İbn Abbâs şöyle der: Velîd'in malı Mekke'den Taife kadar uzanırdı. Mukâtil de şöyle der: Yaz kış ürünü kesilmeyen bir bağı vardı.[33][33]

**13.** Ona, kendisiyle birlikte beldesinde yaşayan oğullar verdik. Oğullan toplantı yerlerinde ve meclislerde onunla birlikte bulunurlardı. Onlarla yalnızlığını giderir ve onlardan ayrılıp ta hasret çekmezdi. Tefsirciler şöyle der: Velîd'in on

---

[27][27] Sâvî, 4/265
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/121.
[29][29] Kalem sûresi, 68/10-16
[30][30] Velîd b. Muğîre'nİn kıssası hakkında yazdıklarımız için, bkz, bu tefsir, Nûn sûresi ilgili âyetleri
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/121-122.
[32][32] Beyzâvî, 2/492
[33][33] Tefsîr-i kebîr, 30/198
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/122.

oğlu vardı. Ne seferde ne hazarda ondan ayrılmazlardı. Onlarla yalnızlığını giderir ve sayelerinde güçlü ve kuvvetli olurdu. Onlardan üçü yani Hâlid, Hişâm ve Velîd müslüman oldular.[34][34]
Yüce Allah nimet alâmetlerinden olan mal ve çocukları zikrettikten sonra tekrar dönerek, ona lütfettiği dünya nimetlerini genel olarak zikretti: [35][35]

**14.** Onun önüne dünyayı serdim. Hayatın yükümlülüklerini ona koîaylaştırdım. Onu makam, izzet ve liderliğe mazhar kıldım. Böylece Kureyş içerisinde güçlü, kuvvetli ve kendisine itaat edilen bir lider oldu. [36][36]

**15.** Bütün bu bol nimetten sonra, kâfir olduğu halde, malını ve çocuklarını artırmamı istiyor. Fahreddin Râzî şöyle der: Buradaki lafzı, inkâr ve hayret içindir. Nitekim arkadaşına şöyle dersin: Seni evimde misafir ettim. Sana yemek verdim. İkramda bulundum. Sonra da sen bana sövüyorsun"[37][37] Yani bütün bu ikram ve ihsana rağmen nankörlük ve inkâr etti. Velîd, bu ihsandan dolayı Rabbine şükredeceği ve bu ihsana karşılık iman ve itaat edeceği yerde, bunun tam tersini yaptı ve buna nankörlük ve inkâr ile karşılık verdi. [38][38]

**16.** edatı men ve vazgeçirme ifade eder. Yani, o günahkâr kâfir, bu bozuk arzusundan vazgeçsin. Bundan sonra Yüce Allah bunun sebebini şöyle açıkladı. Çünkü o, hakka karşı inatçı; Allah'ın âyetlerini inkâr edici ve Peygamberini yal ani ayıcıdır. Hal böyle olunca, o inatçı bedbaht nasıl daha fazlasını ister?! [39][39]

**17.** Onu, güç yetirilemeyen zor bir azaba mecbur edip süreceğim. Dağa doğru çıkan kisenin kuvveti zayıf düştüğü gibi, bu azaptan dolayı da onun gücü zayıflayacaktır. Kurtubî şöyle'der: üzerinde yükselmek güç olan düz kaya demektir. Bunun üzerine doğru yükselen şahıs, en üstüne çıktığı zaman cehenneme yuvarlanır. Duracağı yere varıncaya kadar bin sene aşağı iner.[40][40]
Hadiste şöyle buyrulmuştur: Saûd, ateşten bir dağdır. Kâfir ona yetmiş sene tırmanır. Sonra da yetmiş sene aşağı yuvarlanır. Bu ebedî olarak devam eder.[41][41]

**18.** Şüphesiz o, Peygamberin ve Kur1 an'in durumunu düşündü. Keskin zekasını işletti ve fikir yürüttü. Sonra kendi kendine sözler hazırladı. Kur'an hakkında ne söyleyecekti? Onu nasıl tenkit edecekti?
Yüce Allah ona beddua ederek şöyle buyurdu: [42][42]

---

[34][34] Bazı tefsirciler Zemahşerî'ye uyarak, müslüman olanların Hâlid, Umâre ve Hişâm olduğunu söylerler. Doğru olan "Velid"dir. Umâre kâfir olarak ölmüştür. Bkz. Sihâb Haşiyesi, 8/ 274
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/122-123.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/123.
[37][37] Tefsîr-i kebîr, 30/199'
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/123.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/123.
[40][40] Kurtubî, 19/82
[41][41] Tirmîzî, Tefsîr-i Kur'an, 71; İbn Hanbel, 3/75
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/123.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/123.

**19.** Allah onun canını alsın ve kendi kendine hazırladığı o ahmakça sözden dolayı onu rezil etsin. Çünkü O, Kur'an için, "o bir sihirdir"; Peygamber (s.a.v.) hakkında da "O bir sihirbazdır" dedi. Bu âyette Velîd ile bir nevi alay vardır. Zira o, takdir edilmesi doğru olmayan şeyi takdir etti. Akıllı kimsenin söylemesi doğru olmayan şeyi söyledi. Ebû Hayyân şöyle der: Araplar bir işi büyük görüp hayret ettiklerinde "ai!1 Allah onun canını alsın" derler. Onların bundan maksadı şudur: O şey, kendisine haset edilecek ve haset edenlerin, onun yok olması için beddua edeceği bir seviyeye ulaşmıştır, Âyetindeki soru, "takdiri ne acayip ne gariptir" manasına gelir. Bu, Arapların şu sözüne benzer: Bu ne adamdır! Yani, ne büyük adamdır![43][43]

**20.** Onu daha fazla yermek, durumunun çirkinliğini belirtmek ve onunla son derece alay etmek için Yüce Allah bu ibareyi tekrarladı. Yüce Allah sanki şöyle buyurdu: Allah canını alsın! Ne parlak düşüncesi var! Sağlam görüşü ne de güzel![44][44] Çünkü O, Kur'an hakkında, "O, söylenegelen bir sihirdir" dedi. Tefsirciler şöyle der: Peygamber (s.a.s.) namaz kılıp Kur'an okurken Velîd ona uğradı. Okuduğu Kur'an'ı dinledi ve ondan etkilendi. Sonra yürüyerek kavminin yani Mahzumoğullarının meclisine geldi. Dedi ki: "Vallahi az önce Muhammed'den öyle bir söz dinledim ki, o, ne bir insan sözüdür, ne de bir cin sözüdür. Vallahi onda bir tatlılık var. Onda bir güzellik var. Gerçekten onun üstü meyve verici, altı bereketlidir. O mutlaka üstün olur, ona üstün gelinemez" Daha Sonra Velîd dönüp evine gitti. Bunun üzerine Kureyş: "Vallahi Velîd dinden çıktı. Bütün Ku-reyşliler de mutlaka dinlerinden çıkacak, dedi. Ebû Cehil : "Onu bana bırakın" dedi ve üzgün bir halde gidip Velîd'in yanına oturdu. Velîd: "Ey kardeşimin oğlu! Seni niçin üzgün görüyorum?" diye sordu.Ebû Cehil: "Nasıl üzülmem. İşte Kureyş, senin için mal topluyor ki yaşlılığında sana yardım etsinler. Ve iddia ediyorlar ki, sen onun yemek artığını alman ve malına nail olman için Muhammed'in sözünü beğenip dininden dönmüşsün!! "Bunu duyan Velîd kızarak: "Kureyş bilmiyor mu ki, benim malım ve oğlum, onların hepsinden çoktur. Muhammed ve Ashabı karınlarını doyurmuş mu ki, fazla yemekleri olsun" dedi. Daha sonra Ebû Cehil ile birlikte kalkıp kavminin meclisine geldi ve onlarla arasında şöyle bir konuşma geçti.
Velîd: "Muhammed'in deli olduğunu iddia ediyorsunuz. Delilik ettiğini gördünüz mü?"
Kavmi: Hayır.
- Kâhin olduğunu iddia ediyorsunuz. Kâhinlik ettiğini hiç gördünüz mü?
- Hayır.
- Şâir olduğunu iddia ediyorsunuz. Şiir söylediğini hiç gördünüz mü?
- Hayır.

---

[43][43] Bahr, 8/374
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/123-124.
[44][44] Bu, Zemahşerî'nin de dediği gibi, onun için alay ve eğlence yoluyla söylenmiş bir övgüdür. Yani, onun söyledikleri son derece âdi ve bozuk şeylerdir.

- Yalancı olduğunu iddia ediyorsunuz. Yalan söylediğini hiç yakaladınız mı?
- Hayır.
Bunun üzerine Kureyşliler Velîd'e: "O nedir?" diye sordular. Velîd
kendi kendine düşündü ve sonra: "O, sihirbazdan başka bir şey değildir. Onu görmüyor musunuz ki, kişiyi ailesinden ve çocuklarından ayırıyor. Bu söylediği, nakledilegelen sihirden başka bir şey değildir." dedi. İşte diye başlayan âyetlerde anlatılan budur.[45][45] Bırakalım Velid düşünsün ve takdir etsin. Biz, bundan sonra olanlara dönelim. [46][46]

**21.** Kur'an'ın durumunu düşünerek tekrar fikir yürüttü. [47][47]

**22.** Sonra, söylediklerinden sıkılarak yüzünü ekşitti, kaşlarını çattı Yapacağı bir iş hususunda düşünen ve önem veren kimse gibi iyice yüzünü ekşitti ve kaşlarını çattı. İbn Cüzeyy şöyle der: Büsûr, yüzü ekşitmektir. Bu, ubus'tan daha fazla yüz ekşitme mânâsı ifade eder.[48][48]

**23.** Sonra imandan yüz çevirdi. Kibirlenip hak ve hidayete uymadı. [49][49]

**24.** Dedi ki: Muhammed'in söylediği, sihirbazlardan nakledip rivayet ettiği bir sihirden başka bir şey değildir. [50][50]

**25.** O, Allah kelamı değildir. O, insan sözünden başkası değildir. Muhammed onunla kalpleri aldatıyor. Sihir nasıl büyülenen kimseyi etkilerse, o da kalpleri etkiliyor. Alûsî şöyle der: Bu, birinci cümlenin te'kidi gibidir. Çünkü her ikisinden de maksat, onun Kur'an veya Allah kelâmı olmadığını söylemektir. Bunun içindir ki, ilk cümleye atıf edatı ile atfedilmedi. Velîd'in davranışlarını ve bu âdi sözü çıkarmasının anlatılmasında onunla alay ve onun haktan uzak olduğuna bir işaret vardır. Velîd'in davranışlarının araştırılmasından anlaşılıyor ki o, bu sözleri, meselenin gerçeğini bilmediği için değil, inat olsun diye ve Câhiliyye gururu ile söylemiştir.[51][51] Kur'an'ı övdüğünü ve Arapların Peygambere nisbet ettiği şairlik, kâhinlik ve deliliğin hepsini reddettiğini görmüyor musun?! [52][52]

**26.** Onu, ateşinde yanacağı ve azabını tadacağı cehennemesokacağım. [53][53]

**27.** Bu soru korkutma ve tehdit ifade eder. Yani, Sakarin ne olduğunu sana

---

[45][45] Kurtubî, 19/73; Hâzin, 4/176; Tefsîr-i kebîr, 30/201, Aynca bkz, İbn-i Hişâm'm Sîret'i.
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/124-125.
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/125.
[48][48] Teshîl, 4/161
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/125.
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/125.
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/125.
[51][51] Rûhu'l-meânî, 29/124
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/125.
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/125.

bildiren nedir? [54][54]

**28.** O, içindeki hiçbir şeye acımaz, yok eder. Kâfirlerder hiçbirini bırakmaz, mutlaka yakar. İbn Abbâs şöyle der: Kan, kemik ve etten hiçbirini bırakmaz. Yeniden yaratıldıklarında, öncekinden daha şiddeti bir şekilde tekrar yakılırlar. Ebediyyen bu böyle devam eder.[55][55]

**49.** O müşriklere ne oluyor da Kur'an'dan, âyetlerinden ve onun içinde bulunan le'sirli, nasihat ve irşatlarından yüz çeviriyorlar!? [56][56]

**50.** Sanki o kâfirler, ürküp kaçan vahşi eşeklerdir. [57][57]

**51.** Şiddetli korkudan dolayı aslandan kaçan eşekler gibidirler. Ebû Hayyân şöyle der: Yüce Allah onları yermek ve ayıplamak mak-sadiyle, kaçan eşeklere benzetti.[58][58] İbn Abbâs da şöyle der: Vahşi eşekler aslanı gördüklerinde kaçarlar. İşte bunun gibi, o müşrikler de Muhammed (a.s.)'i gördüklerinde, eşeğin aslandan kaçtığı gibi ondan kaçarlar. İbn Abbâs daha sonra, "Kasvera, aslan mânâsına gelir" demiştir.[59][59]

**52.** Bilakis, o kâfirlerden herbiri, Muhammed (a.s.)'e indirildiği gibi, Allah'tan kendisine bir kitap inmesini ister. Rasullere ve nebilere geldiği gibi, kendisine vahy gelmesini bekler. Âyetten maksat, onların aşırı derecede sapıklığa daldığını açıklamaktır. Yüce Allah sanki şöyle buyuruyor: Onların yüz çevirmelerini, ahmaklıklarını, İyilik ve mutluluklarına vesile olan şeylerden, vahşi hayvanların kaçtığı gibi kaçmalarını anlatmamı bırak da daha garip ve enteresan olanı dinle. O da, müşriklerden her birinin, kendisine vahiy gelen bir peygamber olmayı istemeleridir. O bedbahtların peygamber mertebelerine ulaşmaları ne uzak!
Daha sonra Yüce Allah şöyle buyurdu: [60][60]

**53.** Hayır, onlar bu nevi isteklerden vaz geçsinler. Bilakis gerçek şu ki, onlar, öldükten sonra dirilmeyi ve hesabı tasdik etmeyen; nimete ve azaba inanmayan bir kavimdir. İşte onları bozan ve Kur'an'ın öğütlerinden yüz çevirmelerine sebep olan budur. [61][61]

**54.** Yüce Allah sözü ile onları tekrar sakındırdı. Sonra da, "Bu Kur'an, tesirli bir öğüttür. Mutlu olmalarını istedikleri takdirde, öğüt almaları için yeterlidir." [62][62]

---

[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/125.
[55][55] Tefsîr-i kebîr, 30/202
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/125.
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/130.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/130.
[58][58] Bahr, 8/380
[59][59] Tefsir-i Kebir, 30/212
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/130.
[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/130.
[61][61] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/130.
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/130.

**55.** Kim dilerse, ondakilerden öğüt alır ve hidayetinden yararlanır. [63][63]

**56.** Allah onların hidâyete ermelerini dilemedikçe ondan öğüt alamazlar. O dilerse öğüt ve nasihat alırlar. Bu âyette Peygamber (a.s.) teselli edilmekte ve mübarek kalbi, onu rahatsız eden, kafirlerin yüz çevirmeleri ve yalanlamalarından rahata kavuşturulmaktadır. O Yüce Allah, azabının şiddetinden sakınılmaya layıktır. Keremi ve rahmetinin genişliğinden dolayı günahları bağışlamak O'na yaraşır. Alûsî şöyle der: Azabından sakınılmaya ve itaat edilmeye lâyıktır. Kendisine inanan ve itaat eden kimseleri bağışlamaya da lâyıktır.[64][64] Enes'ten (r.a.) rivayet edilen bir hadise göre, Rasulullah (s.a.v) âyetini okudu ve şöyle dedi: "Rabbiniz buyurdu ki; Ben, kendisinden sakınılmaya layığım. Kim Benden sakınırsa, Ben'imle beraber başka ilâh edinmesin. Ben onu bağışlamaya da layığım."[65][65]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** kolay kelimeleri arasında tıbâk vardır. Aynı zamanda bu iki lafız arasında cinâs-ı iştikak da vardır.
**2.** "Dönüp gitmekte olan geceye andolsun" ile " Ağarmakta olan sabaha andolsun" âyetleri arasında mukabele vardır.
**3.** "Canı çıkasıca, nasıl ölçtü biçti. Sonra canı çıkasıca, nasıl ölçtü biçti!" âyetlerinde cümle tekrarlanarak itnâb yapılmıştır. Maksat, daha fazla kınama ve yermedir.
**4.** Üflendi ile sûr kelimeleri arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**5.** "Sadece Rabbini büyük tanı. Elbiseni temiz tut. Kötü şeyleri bırak" âyetlerinde hasr ifade etmek için
Öne alınmıştır.
**6.** Dalâlete düşürür ile hidâyete erdirir ve öne geçer ile geri kalır arasında tıbâk vardır.
**7.** Onlara ne oluyor da, öğütten yüz çeviriyorlar?!" âyetinde, soru yoluyla kınama ve azarlama üslûbu kullanılmıştır.
**8.** Âdeta onlar, aslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibidirler" âyetinde teşbîh-i temsilî vardır. Çünkü vech-i şebeh bir kaç şeyden alınmıştır.
**9.** "Günahkârlar hakkında birbirlerine sorarlar. Sizi cehenneme sokan nedir?" âyetinde cümlelerin bir kısmı hazfedilerek îcâz yapılmıştır. "Onlara, cehenneme sizi sokan nedir? diyerek" takdirindedir. Muhatapların .anlayışına güvenilerek hazf edilmiştir.

---

[63][63] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/130.
[64][64] Alûsî, 29/135
[65][65] Tirmizi, Tefsir-i Kur'an, 71
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/130-131.

**10.** "Cehennemin ne olduğunu, sana ne bildirdi?" sorusu, işin korkunçluğunu ve büyüklüğünü ifade etmek içindir.
**11.** "Biz kıyamet gününü yalanlıyorduk" âyeti, umumdan sonra husûsî olarak zikredilmiştir. "Kıyameti yalanlama", "bâtıla dalanlarla birlikte batıla dalma" işinin içinde olmasına rağmen, Yüce Allah bu günahın büyüklüğünü açıklamak için özel olarak ayrıca zikretti.
**12.** gibi âyet sonlarında seci' murassa' vardır. Aynı şekilde ve benzeri âyet sonlarında seci1 murassa vardır.
Allah'ın yardımı ile "Müddessir Sûresi"nin tefsiri bitti. [66][66]

[66][66] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/131-132.

# KIYAME SURESİ

Mekke'de inmiştir. 40 âyettir.

## Takdim

Kıyâme sûresi Mekke'de inmiş olup, iman esaslarından biri olan "öldükten sonra dirilme ve hesap" konusunu ele alır. Ağırlıklı olarak ve Özel bir şekilde kıyamet ve onun korkunç durumlarından, ölmek üzere olan insanın hallerinden ve âhirette kâfirin karşılaşacağı zorluk ve güçlüklerden bahseder. İşte bunun içindir ki bu sûreye "Kıyamet sûresi" adı verilmiştir.

Bu mübarek sûre, öldükten sonra dirilmenin şüphesiz bir gerçek olduğuna dâir kıyamet gününe ve nefs-i levvâmeye yemin ile başlar. "Kıyamet gününe yemin ederim ki, kendini kınayan nefse yemin ederim ki... İnsan, kemiklerini bir araya toplayamayacağımızı mı sanar? Evet, bizim, onun parmak uçlarım bile aynen eski haline getirmeye gücümüz yeter."

Daha sonra sûre, ayın batırılacağı, gözlerin şaşkına döneceği, hesap ve amellerin karşılığını almak için insanların ve bütün mahlukatın toplanacağı o korkunç günün alâmetlerinden bir kısmım anlatır. «Gözler kamaştığı, ay tutulduğu, güneşle ay bir araya getirildiği zaman, işte o gün insan, "Kaçacak yer neresi?" diyecektir. Hayır, hayır! Kaçıp sığınacak yer yoktur.»

Sûre, Rasulullah (s.a.)'m, Cebrail kendisine Kur'ânı okuduğunda, onu zapt etmeğe verdiği önemi anlatır. Resûlullah (s.a.), Cebrail'in kıraatini takip hususunda kendini yorar ve okuduğu âyetleri çabucak ezberlemek için dilini onunla birlikte hareket ettirirdi. Bu sebeple Yüce Allah ona kıraati dinlemesini, Cebrail ile birlikte dilini hareket ettirmemesini emretti: "Onu çabucak almak için dilini kımıldatma. Şüphesiz onu toplamak ve onu okutmak bize aittir. O halde biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu takip et. Sonra şüphen olmasın ki onu açıklamak da bize aittir.

Sûre, âhirette insanların mes'ûd ve bedbaht olarak iki gruba ayrılacaklarını anlatır. Mutluların yüzleri parlak ve nur saçarlar. Bunlar, Rable-rine bakarlar. Bedbahtlara gelince, bunların yüzleri kapkaradır ve bu yüzleri zillet bürümüştür. "Yüzler vardır ki o gün ışıl ışıl parıl d ayacaktır. Rablerine bakacaklardır. Yüzler de vardır ki. O gün buruşacaktır. Kendilerinin bel kemiklerini kıran bir felâkete uğratılacaklarını sezeceklerdir."

Daha sonra sûre, ölmek üzere olan kişinin durumunu anlatır. Şöyleki bu anda korkulu ve sıkıntılı durumlar meydana gelir. İnsan beklemediği, hesapta olmayan "darlık ve sıkıntılarla karşılaşır. "Dikkak edin! Can köprücük kemiğine dayandığında, "Tedâvî edebilecek kimdir?" denildiğinde... O kimse bunun gerçek bir ayrılış olduğunu anlar. Bacak bacağa dolaşır. İşte o gün sevk edilecek yer sadece Rabbinin huzurudur. O kimse ne tasdik etmiş ne de namaz kılmıştı. Aksine yalanlamış ve yüz çevirmişti. Sonra da çalım sata sata yürüyerek kendi ehline gelmişti."

Bu mübarek sûre, aklî delillerle âhiret ve haşri isbat ederek sona erer: "İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanar? O, akıtılan meninin içinden bir mıtfe değil miydi? Sonra kan pıhtısı olmuş, derken Allah onu yaratıp şekillendirmişti. Ondan da iki cinsi, erkek ve dişiyi yaratmıştı. Peki Allah'ın, ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi?"[1[1]]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** Kıyamet gününe yemin ederim ki,
**2.** Kendini kınayan nefse yemin ederim ki,...
**3.** İnsan, kendisinin kemiklerini biraraya toplaya-mayacağımızı mı sanar?
**4.** Evet, bizim, onun parmak uçlarını bile aynen eski hâline getirmeye gücümüz yeter.
**5.** Fakat insan önündeki (kıyameti) yalanlamak ister.
**6.** "Kıyamet günü ne zamanmış?" diye sorar.
**7, 8, 9.** Gelgeldim, göz kamaştığı, ay tutulduğu, güneşle ay biraraya getirildiği zaman!
**10.** (İşte) o gün insan, "Kaçacak yer neresi?" diyecektir.
**11.** Hayır, hayır! sığınacak yer yoktur!
**12.** O gün varıp durulacak yer, sadece Rabbinin huzurudur.
**13.** O gün insana, ileri götürdüğü ve geri bıraktığı ne varsa bildirilir.
**14.** Hattâ insan, kendi kendinin şahididir.
**15.** İsterse özürlerini sayıp döksün.
**16.** (Resulüm!) onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kımıldatma.
**17.** Şüphesiz onu, toplamak ve onu okutmak bize aittir.
**18.** O halde, biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu takip et.
**19.** Sonra şüphen olmasın ki, onu açıklamak da bize aittir.
**20, 21.** Hayır, daha doğrusu siz, geçici olan dünyayı seviyor, âhireti bırakıyorsunuz.
**22.** Yüzler vardır ki, o gün ışıl ışıl parıldayacaktır.
**23.** (Onlar) Rablerine bakacaklardır.
**24.** Yüzler de vardır ki, o gün buruşacaktır;
**25.** Kendilerinin, bel kemiklerini kıran bir felâkete uğratılacağını sezeceklerdir.
**26.** Artık gözünüzü açın! Ne zaman ki can köprücük kemiğine dayanır,
**27.** "Tedavi edilebilecek kimdir?" denir.
**28.** (Can çekişen) bunun gerçek bir ayrılış olduğunu anlar.
**29.** Ve bacak bacağa dolaşır...
**30.** İşte o gün sevkedilecek yer, sadece Rabbinin huzurudur.
**31.** İşte o, doğru kabul etmemiş, namaz da kılma-mıştı.
**32.** Aksine yalan saymış ve yüz çevirmişti.
**33.** Sonra da çalım sata sata yürüyerek kendi ehline gitmişti.
**34.** Yazık sana, yazık!
**35.** Evet, yazık sana yazık.

---

[1[1]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/135-136.

**36.** İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanar?
**37.** O, (döl yatağına) akıtılan meninin içinden bir nutfe (sperm) değil miydi?
**38.** Sonra, kan pıhtısı olmuş, derken Allah onu yaratıp şekillendirmişti.
**39.** Ondan da iki cinsi, yani erkek ve dişiyi vâretmişti.
**40.** Peki (bunları yapan) Allah'ın, ölüleri tekrar diriltmeye gücü yetmez mi?

## Kelimelerin İzahı

Benân, kelimesinin çoğulu olup parmak uçları veya parmakların kendileri demektir. Nâbiğa şöyle der:
Yumuşak ve kınalı parmaklarla... Sanki onun parmakları, yumuşaklıktan,
nerdeyse düğümlenecek anem ağacıdır.[2][2]
Korktu, hayrete düştü, apışıp kaldı demektir. Bunun aslı şimşeğe bakıp gözün dehşete kapılması manasindadır. Zürrumme şöyle der:
Eğer Mey[3][3], yolculuk yapmakta olan Lokman Hekim'in gözüne görünse,
Lokman dehşetinden nerdeyse şaşa kalır.[4][4]
Vezer, sığınak, kişinin sığınacağı kale.
Nâdıra, güzel ve parlak demektir. İse yumuşaklık, derinin güzelliği ve güzel parlaklık demektir.
Bâsira, çok buruşuk ve çatık manasınadır. Bir kimsenin yüzü ekşi ve çatık olduğunda denir.
Fâkıra, büyük olay ve büyük musibet demektir. Musibet bel kemiğini kırdı, mânâsına denir.
Gurur ve kibirinden salınarak yürür. [5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Hesap ve amellerin karşılığını alma günü olan Kıyamet gününe yemin ederim. [6][6]

**2.** İtaatlan terk etmesinden ve cezayı gerektiren şeyleri yapmasından dolayı sahibini kınayan mü'min ve takva sahibi nefse yemin ederim Tefsirciler şöyle der: Buradaki sl yemini pekiştirmek içindir. Sözü pekiştirmek için yeminden önce nın fazla olarak gelmesi Arap dilinde meşhurdur. Sanki o şey o kadar açık ve seçiktir ki isbatı için yemine ihtiyaç yoktur. Yeminin cevabı mahzuf olup takdiri şöyledir. Öldükten sonra mutlaka diriltilecek ve kesinlikle hesaba çekileceksiniz. "İnsan, kendisinin kemiklerini bir araya toplayamayacağımızı mı sanar?"[7][7] mealindeki âyet bunu gösterir.
Yüce Allah, büyüklüğü ve korkunçluğu sebebiyle kıyamet gününe yemin etti.

---

[2][2] Kurtubî, 19/92
[3][3] Mey, şiirde'kullanılan bir kadın ismidir.
[4][4] Bahr, 8/382
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/139-140.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/140.
[7][7] İbn Cüzeyy. Teshil, 4/163; Âlûsî, 29/135; Sâvî Haşiyesi, 4/270.

Ayrıca Allah'a karşı kusur işlemesinden dolayı sahibini kınayan, itaat ve güzTel amel işlemekle birlikte bağış dileyen ve tevbe eden nefse yemin etti. Hasan Basrî şöyle der: Bu. mü'minin nefsidir. Çünkü mü'mini her ne zaman görsen nefsini kınamaktadır. "Bu sözümle ne demek istedim? şu amelimle ne yapmak istedim?" der. Kâfir ise işine devam eder, ne kendini hesaba çeker ne de nefsini kınar![8][8]

**3.** Bu soru kınama ve azarlama ifade eder. Yani o inkarcı, öldükten sonra dirilme ve haşrİ yalanlayan insan dağıldıktan sonra kemiklerini bir araya toplayamayacağımızı mı sanıyor? Tefsirciler şöyle der: "Bu âyet Adiyy b. Rabîa hakkında inmiştir" Bu kişi Rasulullah'a gelerek dedi ki: "Ey Muhammedi Kıyamet gününü bana anlat ne zaman olacak ve o olay nasıl olacak" Resulullah (s.a.v) de kıyamet gününü ona anlattı. Bunun üzerine Adiyy: "Ey Muhammedi O günü açıkça görsem dahi seni tasdik etmem ve sana inanmam Allah nasıl toplar." Bunun üzerine bu âyet indi.[9][9] Yüce Allah ona cevaben şöyle buyurdu: [10][10]

**4.** Evet o kemikleri toplayacağız. Biz azaların en küçüğü, parçaların en incesi ve birleşme hususunda en hassas olan parmak uçlarını dahi iade etmeye kadiriz. Öyleyse büyük kemikleri nasıl toplayanlayız. Parmak uçlarında yaratılış bakımından enteresanlık ve ince bir sanat bulunduğu için Yüce Allah onları zikretti. Çünkü bir insanın parmak uçlarındaki ince çizgiler ve boşluklar o şekilde yaratılmıştır ki yeryüzündeki diğer herhangi bir şahsın parmak çizgileri bu çizgilere benzemez. Bunun içindir ki bu asırda insanın şahsiyetini incelerken parmak basmalarına ve parmak izlerine dayanmaktadır.[11][11]

**5.** Bilakis insan bu inkârıyla ahlâkî ve dinî herhangi bir engel olmadan kötülüklere devam etmek şehevî arzulara ve günahlara atılmak ve hayvanı arzularına ulaşmaktan başka arzusu olmayan hayvan gibi yaşamak istiyor. İşte bunun için kıyameti inkar edip yalanlıyor. [12][12]

**6.** O kâfir alay ve inkâr yollu o gün yani kıyamet günü ne zaman olacak diye sorar. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu soru kıyametin kopmasını uzak gören ve hata yakalamak isteyen kimsenin sorusudur. "Bu tehdit ne zaman gelecek derler" Mealindeki âyet de bunun bir benzeridir.[13][13] Bu sebeple kâfir, âhiret hayatım inkâr eder ve öldükten sonra dirilme ve haşri yalanlar. "Önündeki (kıyameti)

---

[8][8] Hâzin, 4/182;
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/140.
[9][9] Fahreddin Râzî, Tefsâr-i kebîr 30/217
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/140.
[11][11] İlmen sabittir ki parmakların derisi son derecede ince çizgilerle kaplıdır. Bu çizgilerden bazıları kavis, bazıları düz ya da dâire bu çizgilerde hiç bir insanın diğerine benzemesi mümkün değildir. Dolayısıyla devletler resmi olarak bu parmak çizgilerine{izlerine)itimat etmektedir. Ve bu çizgiler baş parmak basmasıyla insanı diğerinden ayırıcı olmuştur. Yaratıcıların en güzeli olan Allah yücedir. Bu ilmî mucize hakkında yazdıklarımız için bak: "Et-Tıbyân Fî Ulûmil-Kur'ân adlı kitabımız sayfa: 136.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/141.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/141.
[13][13] Yâsîn sûresi 36/48

yalanlamak" âyetinden maksat şudur: Tabiatı şehevî arzuları serbestçe yerine getirmeye ve zevkli şeyleri çokça yapmaya meyleder. İnsan maddi zevklerin kedere dönüşmemesi için neredeyse Ölülerin dirilmesini haşrİ ve neşri kabul etmez. Böylece alay ve eğlence yollu "Kıyamet günü ne zaman olacak" diyerek katî olacak bu olayı inkara kalkışır.[14][14]

**7.** Tehlikeler ve korkunç hallerden dolayı göz kayıp şaşa kaldığı ve yorgun düştüğünde, [15][15]

**8.** Ayın aydınlığı gidip karanlıklandığmda, [16][16]

**9.** Kıyamet gününde ay ile güneş biraraya getirilip kâfirlere azap olsunlar diye ateşe atıldıklarında...
Atâ şöyle der: "Kıyamet gününde ay ile güneş biraraya getirilir sonra denize atılırlar. İşte o zaman Allah'ın büyük ateşi meydana gelir.[17][17]

**10.** O gün kâfir, "Kaçacak yer neresi? Bu büyük musibetten kaçış ve kurtuluş nereye olacaktır?" der. O gün kaçmak olmayacağını bildiği için ümitsiz kimsenin söylediği gibi söyler. [18][18]

**11.** Bu, onu kaçmak istemekten sakındırmak içindir. Yani bu sözü söylemekten sakınsın. Allah'ın azabına karşı onun ne yardımcısı vardır, ne de sığınacağı bir yeri. [19][19]

**12.** Bütün mahlukatm dönüşü sadece Allah'adır. Âlûsî şöyle der; Kullan sadece Allah'ın huzurunda karar kılacaklardır. Ondan başka onların ne sığınacakları yerleri vardır, ne de kurtuluş yerleri.[20][20] ... Âyetlerden maksat, âhiretteki korkunç durumları açıklamaktır. Kıyamet gününde gözler yorgun düşer, o korkunç hallerin şiddetinden ve görecekleri olayların büyüklüğünden dolayı şaşkına döner ve kırılırlar. İnsanın aklı gider, rüşdü yok olur ve kurtuluş aramaya başlar. Fakat, heyhat ki hayat sona ermiş ve kıyamet gelip çatmıştır. [21][21]

**13.** O gün insana bütün yaptıkları, küçüğü büyüğü, iyisi ve kötüsü haber verilecektir. Hayatında yapıp sunduğu ve ölümünden sonraya bıraktığı iyi veya

---

[14][14] Fahreddin Râzî Tefsîr-i kebîr 30/218
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/141.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/141.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/141.
[17][17] Taberî, 19/113. Mücâhid'den rivayet edildiğine göre bundan maksat, "Ay ile güneş dürüldüğünde" demektir. Nitekim Yüce Allah, "Güneş durulduğu zaman"(Tekvîr sûresi 11) buyurmuştur. Bir görüşe göre de bunlar bir araya getirilir ve batıdan doğarlar. Ancak bu görüş nvtnın Hp.&iklir. Ciinkü söz kıvâmet hakkındadır.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/141.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/142.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/142.
[20][20] Alûsî, Rûhu'l-meânû 29/140.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/142.

kötü çığır, güzel ya da kötü şöhretten ne varsa hepsi kendisine bildirilecektir.[22][22] Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Kim güzel bir çığır açarsa, ona hem işlediği bu iyi işin sevabı, hem de kendisinden sonra kıyamet gününe kadar o işi yapanların sevabı kadar sevap vardır. Onların sevabından hiçbir şey de eksilmez. Kim de kötü bir çığır açarsa ona, hem o kötülüğün günahı hem de kıyamet gününe kadar o kötülüğü yapanların günahı kadar günah vardır. Onların günahından hiçbir şey de eksilmez."[23][23]

**14.** Hattâ insan kendi aleyhine, kötü ve çirkin amellerine şahittir. Başka bir şahide ihtiyacı yoktur. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter"[24][24] Kelimesindeki çok rivayet eden "çok bilen" kelimelerinde olduğu gibi mübalağa ifade eder. İbn Abbâs şöyle der: İnsan tek-başma kendi aleyhine şahittir. Kulağı, gözü, ayaklan ve azaları kendi aleyhine şahidlik eder.[25][25]

**15.** İsterse suç ve günahlarını aklamak için her türlü mazereti getirsin ona fayda sağlamaz. Çünkü o kendi aleyhine şahit ve kendisine karşı açık bir delildir. Fahreddin Râzî şöyle der: Yani insan her ne kadar kendisi hakkında özür beyan etse, kendini savunsa ve her türlü mazeret ve delili getirse de bunlar ona fayda sağlamaz. Çünkü o, cezayı gerektiren şeyleri işlediğine dâir kendi aleyhine şahittir.[26][26]
Bu açıklamadan sonra söz, Kur'ân-ı Kerime ve Cebrail'den vahyin alınması usûlüne geldi ve Yüce Allah, Resulüne hitap ederek şöyle buyurdu: [27][27]

**16.** Kur'ân'ın senden gitmesinden korkarak onu çabucak ezberlemek maksadıyla, vahiy Cebrail vasıtasıyla, sana verildiği esnada Kur'ânı okuyarak dilini depretme. [28][28]

**17.** Ey Peygamber! Kur'ân'ı senin kalbinde toplamak ve onu ezberlemeni sağlamak bize aittir. [29][29]

**18.** Cebrail onu sana okuduğunda, onu dinlemek için, okumasını bitirinceye kadar sus. O okurken dudaklarını depretme. [30][30]

**19.** Ey Peygamber! Sonra mânâ ve hükümlerinden anlayamadıklarını açıklamak

---

[22][22] Bu, ibn Abbas ve İbn Mes'ûd'dan nakledilen rivayetin manasıdır. Tercih edilen görüş de budur. Bir görüşe göre de, "Ömrünün başında yapıp sunduğu ve ömrünün sonuna ertelediği" şeklinde tefsir edilmiştir.
[23][23] Müslim, tüm, 15; Zekât, 69; Nesâî, Zekât, 64; İbn Mâce, Mukaddime, 14. İbn Hanbel, 4/362,357, 359, 360, 361
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/142.
[24][24] İsrâ sûresi, 17/14
[25][25] Taberi, 29/115
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/142.
[26][26] Râzî, Tefsîr-i kebîr, 30/222.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/142-143.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/143.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/143.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/143.

da bize aittir. İbn Abbâs şöyle der: Resûlulah (s.a.v) vahyi ezberlemek için çok uğraşır, onun zail olup gitmesinden korktuğu için onunla dilini ve dudaklarını depretir ve onu ezberlemek isterdi. Bunun üzerine Yüce Allah, âyetini indirdi. Bundan sonra Cebrail geldiği zaman Resûlullah (s.a.v) susar ve dinlerdi. Cebrail gidince, Yüce Allah'ın va'dettiği gibi, Resûlullah (s.a.v) vahy edileni okurdu.[31][31] İbn Abbâs der ki: Yüce Allah âyetiyle "sükût et ve dinle" diye emretti. âyetiyle de "onu senin lisanınla açıklamak bize aittir" diye buyurdu.[32][32]
İbn Kesir de şöyle der: Resûlullah (s.a.v) Kur'ân'ı almak için acele ediyor ve onu okuma hususunda melekle yarışıyordu. Dolayısıyla Yüce Allah, meleği dinlemesini emretti ve Kur'ân'ı onun kalbinde toplayacağını, onu açıklayıp izah edeceğini garanti etti. Birinci durum, Kur'ân'ı onun kalbinde toplaması; ikinci durum, okuması; üçüncü durum ise tefsiri ve mânâsını açıklamasıdır.[33][33]
Bundan sonra söz tekrar Kıyamet gününü yalanlayanlara döndü ve Yüce Allah Mekke kâfirlerine hitaben şöyle buyurdu: [34][34]

**20, 21.** Ey müşrikler topluluğu! Bâtıl iddiadan sakının; iş, öldükten sonra dirilme, hesap ve ceza yoktur, şeklinde iddia ettiğiniz gibi değildir. Bilakis siz geçici dünyayı seven ve ebedî âhireti bırakan bir kavimsiniz dolayısıyla, daha hayırlı ve devamlı olmasına rağmen, âhiret için amel etmeyi düşünmüyorsunuz. [35][35]

**22.** Yüce Allah, insanların dünya ve onun geçici lezzetlerini âhiret ve onun ebedî mutluluklarına tercih ettiklerini anlattıktan sonra kıyamet gününde insanların itaatkârlar ve isyankârlar olmak üzere iki kısma ayrılacaklarını anlattı. Yani kıyamet gününde mutlu kimselerin yüzü parlak, güzel ve aydınlıktır. Bu durum erdikleri nimetlerin alâmeti ve bu nimetlerden, tattıkları sevinçten ileri gelmektedir. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Onların yüzünde nimetin ve mutluluğun sevincını görürsün.[36][36]

**23.** O yüzler Rablerinin azametine bakar ve O'nun güzelliğine hayran olurlar. Cennet ehli için nimetlerin en büyüğü Yüce Allah'ı görme ve perdesiz olarak O'nun mübarek yüzüne bakmaktır. Hasan Basrî şöyle der: O yüzler Yaratıcıya bakacaklardır. Yaratıcıya bakarken güzelleşmeleri îcâbeder.[37][37] Bu hususta sahîh deliller vârîd olmuştur.[38][38]

---

[31][31] Buhârî, Tefsir-i sûre 75,2- Fezâüu'l-Kur'ân, 28; Bed'ül-vahy 4; Tevhîd, 43; Müslim, Salât 148 (Buhârî'dekilcr az farklıdır)
[32][32] Buhârî, Tefsir-i sûre 75,2; Fezâilu'l-Kur'ân, 28 Mııhrasarıı tbn Kesîr. 3/576
[33][33] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/576
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/143.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/143-144.
[36][36] Mutaffıfîn sûresi, 83/24
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/144.
[37][37] Taberî, 29/120.
[38][38] Bu, Elıl-i sünnet mezhebinin görüşüdür. Buhârî ve Müslim'de gelen hadisler bu görüşü destekler: "Şu ayı gördüğünüz gibi Rabbinizi açık açık göreceksiniz..." (Buhârî, Tevhîd, 24. Müslim'in Sahîh'indc ise şöyle bir hadis vardır: "Perde açılır. Onlara, Yüce Rablerine bakmaktan daha sevimli bir şey verilmez. (Müslim, İman, 297) Mu'tezile, âhirette Allah'ın görülmesini inkâr etmiş ve Sjfeb âyetini "Rablerinin sevabını beklerler" şeklinde te'vil etmişlerdir. Bu, bâtıldır. Çünkü "bekledi" mânâsına geien fiili mefûlünü harf-i cersiz alır. Kâfi derecede deliller için hak: Hâzin Tefsiri, 4/186.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/144.

**24.** Yüzler de vardır ki Kıyamet gününde son derece ekşi ve buruşuktur. Bunlar, cehennemlik bedbahtların yüzleridir. [39][39]

**25.** Kendilerine bellerini kıracak b.üyük musibetin gelmesini beklerler. İbn Kesîr şöyle der: Bunlar, kâfirlerin yüzleridir ki kıyamet gününde ekşi ve buruşuk olacaklardır. Kendilerinin helak olacaklarını kesin olarak bilirler.[40][40] Ve başlarına bellerini kıracak musibetin gelmesini beklerler. [41][41]

**26.** kelimesi dünyayı tercih etmeyi men ve ondan sakındırma ifade eder. Yani, ey müşrikler topluluğu, bundan sakının! Önünüzdeki tehlikeler ve korkunç durumlara karşı uyanık olun! Şüphesiz dünya geçicilik yurdudur. Ölüm kâsesinden mutlaka yudumlamanız gerekir. Ruh, göğsün üst kısımlarına geldiği[42][42] ve insan ölüme yaklaştığında... [43][43]

**27.** Aile efradı ve yakınları, "O'nu kim tedavi edip iyileş-tirerek bulunduğu durumdan kurtaracak? derler. Ebû Hayyân şöyle der: Yüce Allah, ruhun göğsün başlarına yani gırtlağa geldiği zaman, âhiret merhalelerinin ilki olan, ölümün zorluğunu anlattı. O zaman ölmek üzere olan kimsenin aile efradı. "Bu hastayı kim tedavi edip iyileştirecek?" der.[44][44]

**28.** Ölmek üzere olan kimse Ölüm meleklerini gördüğü için dünyadan, aile efradı ve mallardan ayrılacağını kesin olarak anlar. [45][45]

**29.** Ölüm sarhoşluğu ve sıkıntılarının şiddeti sebebiyle Ölmek üzere olan kimsenin bacaklarının biri diğerine dolaşır. Hasan Basrî şöyle der: Bunlar, ölünün kefene bürünen bacaklarıdır.[46][46] İbn Abbâs'tan şöyle rivayet edilmiştir: Bundan maksat; "Dünyadan ayrılma sıkıntısı Ölümün şiddeti ve sıkıntılarıyla birleştiğinde..." demektir. O zaman bu ifâde, o büyük ve korkunç olayı temsilî olarak anlatır. Şöyleki o şahısta dünya sıkıntılarının şiddeti âhiret sıkıntılarının şiddeti ile birleşir. Nitekim savaşın şiddetlendiğini anlatmak için müsteâr olarak denir.[47][47]

**30.** İşte o gün kullaım sevk edilecekleri yer sadece Yüce Allah'ın huzurudur. İtaatkârlar da isyankârlar da O'nun huzurunda toplanır. Sonra ya cennete veya

---

[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/144.
[40][40] Muhtasara tbn Kcsîr, 3/578.
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/144.
[42][42] Fahreddin Râzî şöyle der: Bil ki, ruhun, göğüsün üst kısımlarına gelmesi sözü, ölümün yaklaşmasından kinayedir. İbnu's-Sımme'nin şu sözünde bu mânâda kullanılmıştır:
Nice büyük musibeti onlardan savdın. Oysa onların canları gırtlaklarına gelmişti.
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/144.
[44][44] Taberî, 29/123.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/145.
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/145.
[46][46] Ebû Hayyân, el-Bahru'1-muhît, 8/390.
[47][47] Hâzin, 4/187.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/145.

cehenneme sevkedilirler. Hâzin şöyle der: Kulların dönüşü sadece Yüce Allah'adır. Aralarında hükmetmesi için kıyamet gününde O'nun huzuruna sevk edilirler...[48][48]
Bundan sonra Yüce Allah, inkarcı ve yalanlayıcının durumunu anlatmak üzere şöyle buyurdu: [49][49]

**31.** O, ne Kur'ân'ı tasdik etti ne de Allah için namaz kıldı. Ebû Hayyân şöyle der: Cumhur, bu âyetin Ebû Cehil hakkında indiğini kabul eder. Ayet "çalım satarak" bölümünde hemen hemen onu açıkça ifade eder. Çünkü çalım satarak yürüyüş, Ebû Cehil ve kavmi Manzum oğullarının yürüyüşüdür. Ebû Cehil çoğu kere çalım satarak yürürdü.[50][50]

**32.** Aksine o kâfir, Kur'ân'ı yalanladı ve imandan yüz çevirdi. [51][51]

**33.** Sonra da çalım sata sata yürüyerek yandaşlarına gitti. Bu tabir, kibir ve gururu ifade eder. [52][52]

**34.** Yazıklar olsun sana ey bedbaht! Sonra sana yine yazıklar olsun! Tefsirciler şöyle der: Bu ibare, Arap dilinde, sakındırmak, tehdit etmek ve korkutmak için mesel haline gelmiştir. Aslında kelimesi fiilinin ism-i tafdîlidir. Bir kimseye bir şey yaklaştığında denir. Buna göre âyetin mânâsı şöyle olur: Şer sana yaklaştı, sana isabet etmek üzeredir. Sakın ve basma gelecek olaya dikkat et. Rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v) Ebû Cehil'in elinden tuttu, sonra ona dedi. Ebû Cehil, "Ey Muhammedi Beni tehdit mi ediyorsun? dedi. Vallahi ne sen ne de Rabbin bana bir şey yapamazsınız! Vallahi ben bu vâdînin en güçlüsüyüm" dedi. Sonra çok geçmeden Ebû Cehil, Bedir savaşında en kötü bir şekilde Öldürüldü. [53][53]

**35**. Sonra sana yine yazıklar olun! Yüce Allah daha fazla tehdit edip korkutmak için sözü tekrarladı. Sanki o şöyle buyuruyor: Seni tekrar uyarıp korkutuyorum, inkârdan sakın! Ve sana azap gelmeden önce kendine dikkat et...!
Yüce Allah sûrenin başında, öldükten sonra dirilmenin mümkün olduğunu anlattıktan sonra, sûrenin sonunda dirilme ve haşre dâir delilleri anlatmak üzere şöyle buyurdu: [54][54]

**36.** İnsan, öldükten sonra dirilme, hesap ve ceza olmaksızın başı boş bırakılacağını mı sanıyor? Mes'ûliyet olmaksızın, salıverilmiş hayvanlar gibi

---

[48][48] Hâzin, 4/187.
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/145.
[50][50] Ebu Hayyan el-Bahru'l-Muhit, 8/391
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/145.
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/145.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/145.
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/145-146.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/146.

kalacağını mı hesap ediyor? Bu hesap ona ne yaraşır, ne de yakışır. [55][55]

**37.** Bu soru takrîr içindir. Yani, bu insan akıtılıp rahimlere dökülen adî bir suyun basit bir nutfesi değil miydi? Bundan maksat insanın durumunun değersizliğini açıklamaktır. Yüce Allah sanki şöyle buyuruyor: O insan idrar yolundan akan bir meniden yaratılmıştır. [56][56]

**38.** Daha sonra insan alekaya (embriyona) benzer, donuk, katılaşmış bir kan parçası oldu. Allah, kudretiyle onu en güzel şekilde yarattı şeklini düzgün yaptı ve onu en güzel şekilde sağlamlaştırdı. [57][57]

**39.** Yüce Allah kudretiyle, bu insandan erkek ve dişi olarak iki sınıf yarattı.. İşte insanın aslı ve terkibi budur. Böyle zayıf bir varlığın kibirlenip Allaha itaat etmemesi nasıl uygun olur? [58][58]

**40.** İşte bu harikulade şeyleri yaratan ve insanı âüî bir sudan meydana getiren hikmet sahibi yaratıcı ilâh, mahlûkât yok olduktan sonra onları tekrar yaratmaya kadir değil midir? Evet, şüphesiz O, herşeye kadirdir. Rivayete göre Resûlullah (s.a.v) bu âyeti okuduğu zaman, Evet (kadirdir), Allah'ım seni noksan sıfatlardan tenzih ederim!" derdi. [59][59]

## Edebî Sanatlar

**1.** arasında tıbâk vardır.
**2.** "İnsan, kemiklerini toplayamayacağımızı mı sanıyor?" Bu, kınamak maksadıyla sorulmuş bir istifhâm-ı in-kârîdir. "İnsan başıboş bırakılacağını mı sanıyor?" sorusu da aynı şekilde istifhâm-ı inkârîdir. Çünkü gaye kınamak ve azarlamaktır.
**3.** "İnsan, kıyamet gününün ne zaman olacağını soruyor" âyetinde olayın gerçekleşmesi uzak görülmemektedir. Zira sorudan maksat, olayı uzak görmek ve inkâr etmektir.
**4.** Bazı harflerin farklılığından dolayıkelimeleri arasında tam olmayan cinas vardır.
**5.** "Yüzler vardır ki o gün ışıl ışıl parlayacaktır. Onlar, Rablerine bakacaklar." âyetindeki mü'minlerin yüzlerinin parlaklığı ile "Yüzler de vardır ki o gün buruşacaktır" âyetindeki kâfirlerin yüzlerinin buruşukluğu arasında güzel bir mukabele vardır.
**6.** kelimesi arasında cinâs-ı nakıs vardır.
**7.** "Yüzler vardır ki o gün..." âyetinde mecâz-ı mürsel vardır. Bu, zikr-i cüz,

---

[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/146.
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/146.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/146.
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/146.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/146.

irâde-i küll kısmından olup yüz ile insanın tümü kasd edilmiştir.
**8.** "Sana yazıklar olsun yazıklar..!" âyetinde kâfiri kınamak ve yermek için III. şahıs zamirinden II. şahıs zamirine dönüş vardır.
**9.** gibi âyet sonlarında birbirine uygunluk vardır. Edebiyatta buna seci' murassa' denir. Bu, Muhammed (s.a.v)'in mucizesi Kur'ân'ın özelliklerindendir.
Allah'ın yardımıyle "Kıyâme Sûresi"nin tefsiri bitti. [60][60]

[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/147.

# İNSAN SÜRESİ

Medine'de inmiştir, 31 âyettir.

## Takdim

İnşân (Dehr) sûresi, Medine'de İnen sûrelerden olup âhiretle ilgili meseleleri ele alır. Özellikle itaatkâr, takva sahibi mü'minlerin ebedîlik ve Naîm cennetlerindeki ikamet yurdunda elde edecekleri nimetlerden bahseder. Sûrenin havası, işaretleri, üslubu ve çeşitli konularıyla hemen hemen Mekke'de inen sûrelerin havasının aynıdır.

Bu mübarek sûre, Allah'ın, insanı çeşitli merhalelerde yaratması ve yükümlü kılındığı çeşitli ibadetleri yapması için onu elverişli bir şekilde var etmesindeki gücünü açıklayarak başlar. Şöyleki Allah'ın, onun için göz, kulak ve diğer duyu organlarını yarattığını bildirir: "İnsanın üzerinden henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi? Gerçekten biz insanı katışık bir nutfeden yaratmışızdır. Onu imtihan edelim diye, kendisini işitir ve görür kıldık."

Sonra sûre, Yüce Allah'ın âhirette cennet ehli için hazırlamış olduğu nimetlerden bahseder: "İtaatkârlar ise kâfur katılmış bir kadehten içerler. Bu, Allah'ın has kullarının içtikleri ve akıttıkça akıttıkları bir pınardır."

Daha sonra sûre bahtiyar kimselerin niteliklerini oldukça geniş anlatır. Onları, sözlerini yerine getiren, Allah rızası için fukarayı besleyen ve Allah'ın azabından korkan kimseler olarak niteler ve yüzlerin buruştuğu o günde onları o acı günden emin kıldığını alatır: "O kullar, verdikleri sözü yerine getirirler; fenalığı oldukça yaygın olan bir günden korkarlar. Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği, yoksula, yetime ve esire yedirir-ler. Biz size, Allah rızası için yemek yediriyoruz; dolayısıyla, sizden ne bir karşılık, ne de bir teşekkür bekliyoruz."

Sûre, mü'minlerin vasıflarını anlattıktan sonra, Allah katında onlar için hazırlanmış olan ikamet yurdundaki sevap ve ikramı över. "Sabretmelerine karşılık onlara cenneti ve ipekleri lütfeder. Orada koltuklara kurulmuş olarak bulunurlar; ne yakıcı sıcak görülür orada, ne de dondurucu soğuk. Gölgeleri, üzerlerine sarkar; kolayca kopanlabilen meyveleri istifadelerine sunulur."

Sûre, cennet ehlinin yemeleri, içmeleri, giymeleri ve akşam sabah onları ziyaret eden hizmetçileri gibi nimetlerini arka arkaya anlatır: "Yanlarında gümüş kaplar ve billur kâselerle, gümüş beyazlığında şeffaf kupalarla dolaşılır ki (onların iştahları) ölçüşünce tayin ve takdir ederler. Onlara orada bir kâseden (şarap) içirilir ki karışımında zencefil vardır. Orada adına Selsebîl denilen bir pınardandır. Onların etrafında Öyle ölümsüz genç dolaşır ki, onları gördüğünde etrafa saçılıp dağılmış inciler sanırsın."

Bu mübarek, sûre, Kur'ân-ı Kerîm'in düşünen bir kalbi veya onun nuruyla aydınlanan isabetli fikri olan kimse için bir öğüt olduğunu açıklayarak sona erer. "Şüphesiz ki bu bir öğüttür. Artık dileyen Rabbine bir yol tutar. Sizler ancak

Rabbinizin dilemesi sayesinde dileyebilirsiniz. Şüphesiz Allah bilendir, hikmet sahibidir. O, dilediğini rahmetine dahil eder. Zalimlere gelince, Allah, onlar için elem verici bir azap hazırlamıştır." [1][1]

Bismillahirrahmanirrahim.
**1.** İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?
**2.** Gerçekten biz insanı katışık bir nutfeden ya-ratmışızdır. Onu imtihan edelim diye. Kendisini işitir ve görür kıldık.
**3.** Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör.
**4.** Doğrusu biz, kâfirler için zincirler, demir halkalar ve alevli bir ateş hazırladık.
**5.** İyiler ise, kâfur katılmış bir kadehten içerler.
**6.** Bu, Allah'ın has kullarının içtikleri ve akıttıkça akıttıkları bir pınardır.
**7.** O kullar, verdikleri sözü yerine getirirler; fenalığı oldukça yaygın olan bir günden korkarlar.
**8.** Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği, yoksula, yetime ve esire yedirirler.
**9.** "Biz size Allah rızası için yemek yediriyoruz; dolayısıyla, sizden ne bir karşılık, ne de bir teşekkür bekliyoruz.
**10.** Biz, sert ve belâlı bir günde Rabbimizden korkarız." (derler).
**11.** İşte bu yüzden Allah onları o günün fenalığından esirger; (yüzlerine) parlaklık, (gönüllerine) sevinç verir.
**12.** Sabretmelerine karşılık onlar cenneti ve ipekleri lütfeder.
**13.** Orada koltuklara kurulmuş olarak bulunurlar; ne yakıcı sıcak görülür orada, ne de dondurucu soğuk.
**14.** (Cennet ağaçlarının) gölgeleri, üzerlerine sarkar; kolayca koparılabüen meyveleri istifadelerine sunulur.
**15, 16.** Yanlarında, gümüş kaplar ve billur kâselerle, gümüşî beyazlıkta (billur gibi) şeffaf kupalarla dolaşılır; (cennet sakileri bunlara dolduracakları cennet şarabını, cennetteki insanların iştihâları) ölçüşünce ta'yin ve takdir ederler.
**17.** Onlara orada bir kâseden içirilir ki karışımında zencefil vardır.
**18.** (Bu şarap) orada bir pınardandır ki adına Sel-sebîl denir.
**19.** O insanların etrafında öyle ölümsüz genç nedimler dolaşır ki, onları gördüğünde kendilerini, etrafa saçılıp dağılmış inciler sanırsın.
**20.** Ne yana bakarsan bak, nîmet ve ulu bir saltanat görürsün.
**21.** Üzerlerinde yeşil renkli ince ve kalın elbiseler vardır gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirir.
**22.** (Onlara şöyle denir:) "Bu, sizin için bir mükâfaattır. Sizin gayretiniz karşılığını bulmuştur."
**23.** (Resûl'üm!) Biz, (evet) Kur'ân'ı sana peyderpey biz indirdik.
**24.** Artık Rabbinin hükmüne sabret; onlardan hiçbir günahkâra, yahut hiçbir nanköre boyun eğme.

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/151-152.

**25.** Sabah akşam Rabbinin ismini yâdet.
**26.** Gecenin bir kısmında O'na secde et; gecenin uzun bölümünde ise O'nu teşbih et.
**27.** Şu insanlar, çarçabuk geçen dünyayı seviyorlar da önlerindeki çetin bir günü ihmal ediyorlar.
**28.** Onları biz yarattık; mafsallarını sımsıkı bağladık. Dilediğimizde yerlerine benzerlerini getiririz.
**29.** Şüphesiz ki bu bir öğüttür. Artık dileyen Rabbine bir yol tutar.
**30.** Sizler ancak Rabbinizin dilemesi sayesinde dileyebilirsiniz. Şüphesiz Allah alimdir, hakimdir.
**31.** O, dilediğini rahmetine dahil eder. Zalimlere, gelince, Allah, onlar için elem verici bir azap hazırlamıştır.

## Kelimelerin İzahı

Emşâc Karışık mânâsına gelen ve kelimelerinin çoğulu olup karışık şeyler demektir. Bunlar, kalıp bakımından ve kelimelerine benzerler. Bir şey başkasıyla karıştığında ona "karışık" denir lafız ve mânâ bakımından " karışık" kelimesine benzer.
Müstatîr, son derecede yaygın demektir. Bir şey yayıldığında
Kamtarîr, belâsı uzun süren çok zor gün.[2[2]]
Ahfeş bu kelimeyi şöyle açıklar: En zor ve belâsı en uzun gün1. Dâniye, yakın manasınadır.
Yaklaştırılmış, emre hazır kılınmış, demektir. Selsebîl, son derecede akıcı tadı ve berraklığı dolayısıyla gırtlaktan kolayca akan lezzetli içki.
Sündüs, ince ipek elbise.
İstebrak, Kaim ipek elbise. Buna "dibâk" da denir. Esr, aslında bağlamak ve raptetmek demektir. Daha sonra ya ratılış mânâsında kullanılmıştır. "Güzel yarattı ve sağlam meydana getirdi" mânâsına denir. Şâir Ahtal şöyle der:
Yaratılışı sert, yedmesi kolay, kibirli sandığın her attan...[3[3]]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** İnsan yokluk âleminde iken üzerinden uzun zaman geçti ki onun ne varlığı vardı ne de adı geçmişti. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah, insanın, zayıflığı ve basitliği sebebiyle anılacak bir şey değilken onu yarattığını haber veriyor. Tefsirciler şöyle der: "geldi" manasınadır. Nitekim sen, "falanın yaptığını gördün mü" dersin. Oysa onun gördüğünü biliyorsun. Aynı şekilde "sana ikram ettim mi, sana nasihat ettim mi?" dersin. Senin bundan maksadın ona ikram ve nasihat ettiğini itiraf ettirmektir. Burada insandan maksat cinstir. Zamandan

---

[2[2]] Kurtubî, 19/133.
[3[3]] Kırtubî, 19/149.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/156.

maksat da anne karnında kaldığı süredir.[4][4] Âyetten maksat, insana meydana geldiği şeyin aslını hatırlatmaktır. Çünkü o, dikkate alınmayacak derecede basit ve terkedilmiş bir şeydi. Yok olduğu dönemde babasının sulbünde bir hücre ve onu yaratmak isteyen Allah'dan başkasının bilemediği adî bir su idi. Üzerinden belli bir zaman geçti ki o zaman o, yer küresi üzerinde yoktu. Sonra Allah onu yarattı, daha önce hiç kimsenin tanımadığı, terkedilmiş ve tanınmayan bir şey iken Allah onu güzel bir şekilde yarattı...
Yüce Allah, insanın üzerinden, kendisinin mevcut olmadığı bir zamanın geçtiğini açıkladıktan sonra ona varlık nimetini nasıl cömertçe lütfettiğini açıklamaya başladı ve akıl ve duyu organları nimetini verdikten sonra şer'î yükümlülüklerle onu imtihan etti: [5][5]

**2.** Şüphesiz biz, kudretimizle o insanı hakîr bir damla sudan yarattık. O su, erkeğin sulbünden akıp gelen ve kadının menisi (dişilik yumurtacığı) ile birleşen menidir. İşte o iki sudan bu harikulade mahluk meydana gelir. İbn Abbâs şöyle der: Karışımlar demektir. Erkeğin menisi ile kadının menisi bir araya gelip de birbirine karıştığında bu adı alır. Bundan sonra bu karışım, tavırdan, tav ıra ve halden hale geçer"[6][6] İnsanı bu şekilde yarattık ki onu ilahî emirler ve şer'î yükümlülüklerle imtihan edelim de şükür mü edecek yoksa nankörlük mü edecek görelim!? Yaşayışında dosdoğru mu olacak, yoksa doğru yoldan sapacak mı? bilelim, Bunun için insanı akıllı ve iyiyi kötüden ayıracak özellikte yarattık; onu görür ve işitir kıldık ki, inen âyetleri işitsin ve hikmet sahibi yaratıcının varlığını gösteren kevnî delilleri görsün. Fah-reddin Râzî şöyle der: Yüce Allah, insana, kendisiyle imtihan edilebilecek şeyleri yani görme ve işitme özelliğini verdi. Bu ikisi anlamak ve iyi ile kötüyü birbirinden ayırmaktan kinayedir. Nitekim Yüce Allah, İbrahim (a.s.)'in, babasına şöyle dediğini beyan eder. "Babacığım, işitmeyen ve görmeyen şeye niçin taparsın?!"[7][7] Âyette geçen kelimelerinden bazen, bilinen iki duyu organı yani kulak ve göz kastedilir. Bunlar duyu organlarının en önemlisi ve en şereflisi olduğu için Yüce Allah bunları özellikle zikretti.[8][8]

**3.** Şüphesiz biz, Peygamberler göndererek ve kitaplar indirerek, insana iyilik ve kötülüğü, hidâyet ve sapıklığı açıklayıp tanıttık.

**9.** Biz size sadece Allah rızasını istediğimiz ve sevabını dilediğimiz için iyilik ediyoruz. Bu iyilikten dolayı sizden ne bir miikâfaat istiyoruz, ne de övgü ve sena bekliyoruz, derler. Mücâhid şöyle der: Vallahi onlar bunu dilleriyle söylemediler, fakat Allah, bunu onların kalbinden biliyordu. Bu sebeple onları

---

[4][4] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/580.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/156-157.
[6][6] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/580.
[7][7] Meryem sûresi, 19/42.
[8][8] Razi Tefsir-i Kebşr, 30/237
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/157.

övdü ki özenen buna özensin![9][9]

**10.** Biz bunu sadece Allah'ın, bizi, şiddetli günün korkusundan koruması ümidiyle yapıyoruz. İşlerinin kötülüğü ve şiddetli korkunçluğundan dolayı o gün yüzler buruşur. O gün çetin ve zor bir gündür.[10][10]

**11.** Allah onları korur ve o günün şerrini ve sıkıntısını onlardan savar. Onların yüzlerine parlaklık ve kalplerine sevinç verdi, Kelimesinin nekre (belirsiz) olarak getirilmesi sevincin büyüklüğünü ifade eder. [11][11]

**12.** İtaatin acılığına sabr etmeleri ve mal hususunda ihtiyaç sahiplerini kendilerine tercih etmeleri sebebiyle Allah onlara geniş bir cennet verecek ve ipek elbiseler giydirecektir. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Orada giyecekleri ipektir"[12][12] Bu âyette îcâz olup i'cazın bütün yönlerini kapsamaktadır. Şöyleki Yüce Allah " cennet" kelimesiyle itaatkârların ikram yurdunda yararlanacağı her şeye işaret etmiştir. Bunlar, her türlü meyveler, hoşa giden yiyecek ve içeceklerdir. Çünkü içinde rahatı sağlayacak her türlü sebep bulunmadıkça oraya cennet denmez. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Orada canlarının istediği ve gözlerinin hoşlandığı her şey vardır"[13][13] Yüce Allah "İpek" kelimesiyle de yararlanacakları elbise ve zînet eşyalarına işaret etti ki Araplarca bunların en değerlisi ve en pahalısı ipektir. Yüce Allah, onlar için yiyecek, içecek ve giyecek türlerini bir araya topladı ki bu da insanların akıllarının erebileceği en son noktadır.
Yüce Allah mü'minlerin yiyecek ve giyeceklerini anlattıktan sonra onların nimetlerini ve meskenlerini tanıtmak üzere şöyle buyurdu: [14][14]

**13.** Takva sahibi mü'minler, cennette, kıymetli kumaş ve örtülerle süslenmiş koltuklara kurulmuş olarak bulunurlar. Tefsir-ciler der ki: dteljî , kelimesinin çoğuludur. Erîke, üzerine kıymetli kumaştan örtüler serilip yanlarından aşağı sarkıtılarak süslenen karyoladır. Bu, nimet ve refah içinde yaşayanların en iyi durumunu ifade ettiği için, Yüce Allah onların özellikle bu hallerini zikretti, Orada ne bir sıcak görürler, ne de soğuk. Çünkü cennetin havası ıhman olup ne sıcak olur ne de soğuk. Onların gördükleri ancak, Arş tarafından hafif hafif esen ve nefeslere canlılık veren rüzgârlardır. [15][15]

**14.** Cennet ağaçlarının gölgeleri, itaatkâr mü'minlere yakındır. Bu ağaçların meyveleri onlara yaklaştırılmıştır. Onları kolayca alabilirler. İbn Abbâs der ki:

---

[9][9] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/582.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/160.
[10][10] Taberî şöyle der: şiddetli demektir. Şiddetli ve zor güne denir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/160.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/160.
[12][12] Hacc sûresi, 22/23
[13][13] Zuhruf sûresi, 43/71
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/160.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/160-161.

Mü'min bu ağaçların meyvelerinden almak istediği zaman ağaç ona doğru sarkar ve ağaçtan dilediğini alır.[16][16]
Yüce Allah, takva sahibi mü'minlerin yiyeceklerini, giyeceklerini ve oturacakları yerleri anlattıktan sonra, içeceklerini anlatmak üzere şöyle buyurdu: [17][17]

**15.** Bunların etrafında, dünyada refah ve bolluk içerisinde yaşayanların âdetine uygun olarak, içinde yiyecek ve içecek bulunan gümüş kaplarla hizmetçiler dolaşır. Her biri ihtiyacını alır. Bu kaplar, bazısı gümüş bazısı altın olan tepsilerdir. Nitekim Yüce Allah, meâlen, "Altın tepsi ve kadehlerle etraflarında dolaşılır"[18][18] buyurmuştur. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu iki âyet arasında zıtlık yoktur. Bazan gümüş kaplardan, bazan da altın kaplardan içerler.[19][19] Cam gibi parlak, ince, billur kadehlerle etraflarında dolaşılır. Ebû Hayyân şöyle der: Âyetteki kelimesinin mânâsı şudur: Allah o kadehleri kendi gücüyle vücuda getirmiştir. Bu, O enteresan ve gümüş beyazlık ve parlaklığı ile billur şeffaflık ve duruluğunu kapsayan yaratılışın büyüklüğünü gösterir.[20][20]

**16.** O kadehler, hem cam gibi parlak hem de gümüş güzelliğindedir. İbn Abbâs der ki: Dünyada, cennette olan şeylerin sadece isimleri vardır. Yani cennettekiler daha üstün ve değerlidir. Dünyadaki gümüşlerden bir gümüş alsan, sonra onu, sinek kanadı gibi oluncaya kadar kalıba döksen, öbür tarafındaki su görülmez. Fakat cennetteki kadehler, gümüş beyazlığında ve billur duruluğundadrr.[21][21] Sakiler bunları, cennet ehlinin ihtiyaçları miktarına göre tayin ve takdir ederler. İhtiyaçtan ne fazla olur, ne de az olur. Bu durum, daha çok lezzet verici ve iştah açıcıdır. İbn Abbâs der ki: Onları ihtiyaç duyulduğu kadar getirirler. Hiçbir şey artırmazlar ve ondan sonra hiçbir şey de istemezler.[22][22]

**17.** Cennette iyi kullara, Zencebîl karışımı bir şarap, kâsesinden içirilir. Araplar, güzel kokusundan dolayı, zencebîl karıştırılan içecekten hoşlanırlar. Kurtubî der ki: Son derece hoş ve yumuşak olduğuna inandıkları için, âhiret nimetlerine heves ettiler.[23][23] Katâde de şöyle der: Zencebîl, cennette bir pınarın ismidir ki, ondan sadece Allah'a yakın kullar içer. Diğer cennet ehli için, bu, diğer şeylere karıştırılarak verilir.[24][24]

**18.** O iyi kullar cennette, kolayca yudumlandığı ve boğazdan rahat geçtiği için "Selsebîl" adı verilen bir pınardan içerler. Tefsirciler der ki: Selsebîl; tatlı sudur.

---

[16][16] Kurtubî, 19/137
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/161.
[18][18] Zuhruf sûresi, 43/71
[19][19] Tefsîr-i Kebîr, 30/249
[20][20] Bahr, 8/398
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/161.
[21][21] ÂIûsî, 29/159
[22][22] Alusi, 29/160
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/161.
[23][23] Kurtubî, 19/140
[24][24] Bahr. 8/398
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/161-162.

Tatlılığından ve duruluğundan dolayı kolayca boğazdan geçer. Bu içki, Zencebîl tadında olduğu için, Yüce Allah onu "Selsebîl" diye niteledi. Fakat bunda zencebîl yakıcılığı yoktur. Onu içenler zencebîl tadını hisseder ama acılığım hissetmezler. Böylece, rahatça yudumlanan selsebîl içkisi kalır.
Bundan sonra Yüce Allah, cennet ehlinin hizmetçilerini anlatarak şöyle buyurdu: [25][25]

**19.** O itaatkâr iyi kulların etrafında, Allah'ın, müminlere hizmet için yarattığı genç hizmetçiler dolaşır." Daima körpe ve zarif olun" demektir. Kurtubî şöyle der: Muhalledûn, daime genç, taze, parlak ve güzel kalan, ihtiyarlamayan ve değişmeyen demektir. Bu hizmetçiler zaman geçmesine rağmen hep aynı yaşta kalırlar.[26][26] Onları cennette, cennet ehline hizmet için dağılmış olarak gördüğün vakit, güzellikleri, renklerin hoşluğu ve yüzlerinin parlaklığından dolayı onları saçılmış inci gibi hayal edersin. Fahreddin Râzî şöyle der: Bu, çok enteresan bir teşbihtir. Çünkü inci, saçılmış olduğu zaman, birinin ışık ve parıltısı diğerine vurduğu için, göze daha güzel görünür. Böylece daha parlak ve eşsiz olur.[27][27]

**20.** Orada, cennetteki bu beraberlik ve neşe görüntülerine baktığın zaman, anlatılamayacak kadar büyük bir nimet ve sonsuz derecede geniş ve ulu bir saltanat görürsün. Nitekim hadis-i kudsîde şöyle buyrulmuştur: "Salih kullarım için, hiçbir insanın aklından geçmeyen şeyler hazırladım"[28][28] îbn Kesîr şöyle der: Sahih hadiste şöyle buyrulmuştur: "Cennet ehlinden en düşük derecede olan, dünya ve dünyanın on katı kadar nimete sahiptir" Yüce Allah'ın, cennette en düşük dereceye sahip olana lütuf ve ihsanı bu olunca, Allah katında daha yüksek makama sahip olanı bir düşün![29][29]
Bundan sonra Yüce Allah, cennetteki bu iyi kulların sahip oldukları nimeti daha çok anlatmak üzere şöyle buyurdu: [30][30]

**21.** Üzerlerinde yeşil, türlü süslerle süslenmiş, ince ve kalın ipekten giyisiler vardır. Cennette onların giyisileri ipektir. Nitekim Yüce Allah, meâlen, "Orada giyecekleri ipektir"[31][31] buyurmuştur. Tefsirciler şöyle der: Sündüs, ince ipek; istebrak, kalın ipektir. İşte, cennette iyi kulların giyecekleri budur. Yüce Allah, Onların birçok elbisesi olduğuna, fakat bunların üstünde ipek elbiseler bulunduğuna ve böylece ipek elbiselerin hepsinden üstün olduğuna dikkat çekmek için "onların üzerlerinde..." buyurdu. Süs ve zînet için gümüş bilezikler takınmışlardır. Bunun kesinlikle vuku bulacağına işaret etmek için Yüce Allah, bunu geçmiş zaman fiili ile ifade etti. Sâvî şöyle der: Eğer denilirse ki: Yüce Allah, burada "Gümüş bilezikler takınmışlardır", Kehf sûresinde "Orada altın

---

[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/162.
[26][26] Kurtubî, 19/141
[27][27] Tefsîr-i kebîr, 30/251
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/162.
[28][28] Buhâri, Tevhîd, 35; Bed'ul halk, 8; Müslim, Cennet, 2;4..
[29][29] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/584
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/162-163.
[31][31] Hacc sûresi, 22/23

bileziklerle bezenecekler"[32][32] Fâtır sûresinde de, "Orada altın bileziklerle bezenir ve incilerle süslenirler"[33][33] buyurmuştur. Bu nasıl olur? Bu soruya şöyle cevap veririz: Onlar isteklerine göre bazan sadece altın, bazan sadece gümüş bazan da sadece inci takınırlar. Birisinin bileğinde altın, gümüş ve inci bileziklerin birlikte bulunması da mümkündür.[34][34] Bütün bu nimetlerden ayrı olarak Rableri onlara, dünyadaki içkiler gibi pis olmayan, ellerin kirletmediği tertemiz bir içki içirir. Taberî şöyle der: O itaatkâr iyi kullara, tertemiz içki içirilir. Onun temiz olduğunu gösteren özelliklerden biri de pis sidik haline dönüşmemesidir. Aksine bu, onların bedenlerinden misk sızıntısı gibi bir ter halinde çıkar. Rivayete göre cennet ehlinden olan bir erkeğe, düny adak ilerden yüz erkeğin şehvet ve iştahı verilir. Yiyince, tertemiz içki içirilir. Bu içki, onun derisinden çıkan bir ter haline dönüşür. Keskin kokulu miskten daha güzel bir kokusu vardır.[35][35]

**22.** Mü'minler cennete girip ondaki nimetleri gördükten sonra onlara şöyle denir: Bu, dünyadaki iyi amellerinizin karşılığıdır. Ameliniz kabul edilmiş, yaptıklarınızdan razı olunmuştur. Size karşılık olarak, teşekkür ve övgü ile birlikte, yaptıklarınızdan daha güzeli verilmiştir.
Önceki âyetlerde, Yüce Allah'ın kâfirler için zincir ve bukağılar, mü'minler için ise, üzerine yaslanacakları koltuklar hazırladığı anlatıldı. Ayrıca mü'minlerin üzerinde, ince ve kalın ipekten giyisiler ve bileklerinde gümüş bilezikler olduğu, yanlarında, saçılmış inciler gibi, daima aynı yaşta kalan hizmetçiler bulunduğu ve bunların, o iyi kulların etrafında gümüş tepsiler ve tertemiz kadehlerle dolaştığı ve bu kadehlerin zencebîl ve kâfurla karışık içkilerle dolu olduğu anlatıldı. Bütün bunlar, Kur'ân'm, iyilerle kötülerin durumlarını beraber anlatma metoduna göre, teşvik ve sakındırma için anlatılmıştır.
Bu açık ve parlak ifadelere rağmen, müşrikler bu âyetlere engelleme ve yüz çevirme ile karşılık veriyor, Kur'ân ve Hz. Peygamber (a.s.) ile alay ediyorlardı. Hz. Peygamber (a.s.) inatçıların bu tutumlarından elem duyuyor ve çok üzülüyordu. Bunun üzerine onun azmini kuvvetlendirmek ve teselli ederek mübarek kalplerinden keder ve üzüntü izlerini hafifletmek üzere şu âyetler indi: [36][36]

**23.** Bu Kur'ân'ı sana peyderpey biz indirdik. Onu indirdik ki, içinde bulunan vaad ve tehdit, teşvik ve sakındırma ile onlara öğüt veresin. Üzülme, mahzun olma, canını sıkma. Bu Kur'ân hak ve onun vadettiği şeyler doğrudur. [37][37]

**24.** Ey Peygamber! Artık sabret ve Rabbinin hüküm ve kazasını bekle. Rabbin

---

[32][32] Kehf sûresi, 18/31
[33][33] Fâtır sûresi, 35/33
[34][34] Sâvî Haşiyesi, 4/278
[35][35] Taberi, 29/137
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/163.
[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/163-164.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/164.

onlardan kesinlikle intikam alacak ve hemen veya mühlet vererek, eninde sonunda onları yok etmek suretiyle senin gözünü aydın edecektir. O günahkârlardan, şehevî arzularına boyun eğerek onların içine dalan ve büyük günahlar içinde boğulan hiçbir günahkâra itaat etme. Aşırı derecede küfür ve sapıklık içinde bulunan ve bundan vaz geçmeyen kâfire de uyma. Kipi, mübalağa ifade eden kiplerdendir. Küfür ve inkârda aşırı giden demektir. Tefsirciler der ki: Bu âyet, Utbe-b. Râbia ile Velid b. Muğîre hakkında inmiştdir. Bu ikisi Hz. Peygamber (a.s.)'e şöyle demişlerdi: Eğer kadın ve mal peşinde isen bu işten vaz geç. Bu konuda biz senin ihtiyaçlarını gideririz. Utbe: "Kızımı sana nikâhlar ve mehirsiz gönderirim" dedi. Velid de, "Sen razı oluncaya kadar, istediğin malı sana veririm" dedi. Bunun üzerine bu âyet indi.[38][38] En güzeli, âyeti genel mânâda düşünmektir. Çünkü bu âyetin lafzı genel olup her fâsık ve kâfiri kapsar. [39][39]

**25.** Gündüzün evvelinde ve sonunda, sabah-akşam Rabbin için namaz kıl ve ona çokça ibadet ve itaat et. [40][40]

**26.** Gecenin bir kısmında Rabbine münâcaata dalıp gece ibadeti yaparak O'nun İçin namaz kıl. Gece karanlı- ğında, insanlar uyurken, sen Rabbin için uykusuz kalarak geceyi çokça ibadetle geçir. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus bir fazlalık olmak üzere namaz kıl. Rabbinin, seni, övgüye değer bir makama göndermesi umulur".[41][41] Maksat, Hz. Peygamber (a.s.)'in, her zaman, gece gündüz, sabah akşam kalbi ve lisanı ile Allah'ı anması veO'na ibadet etmesi ve böylece düşmanlarına karşı koymak için kuvvetlenmesİdİr.
Yüce Allah, değerli Peygamberini teselli ettikten sonra, suçlu kâfirlerin hallerini açıklamaya dönerek şöyle buyurdu: [42][42]

**27.** O müşrikler dünyayı âhirete tercih ederek, dünyanın geçici lezzetlerine dalarlar. Önlerindeki zor ve çok korkunç, çok dehşetli olaylarla dolu bir günü yani kıyamet gününü bırakırlar, ihmal ederler. [43][43]

**28.** Onları gücümüzle, yoktan biz yarattık ve eklemlerini sinir ve damarlarla iyice bağladık ki, güçlü kuvvetli olsunlar. Dilersek onlan yok eder, yerlerine, Allah'a daha çok ibadet ve itaat eden, onlardan daha hayırlılarını getiririz. Âyette tehdit ve korkutma vardır. [44][44]

**29.** Taşıdıkları ince mânâlar ve hoş lafızlarla bu âyet-i kerimeler bir öğüt ve

---

[38][38] Te.fsîr-i Kıırîııhî 1Q/147- Sâvî Hâ-!İve.si. 4/278
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/164.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/164.
[41][41] Isrâ sûresi, 17/79
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/164-165.
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/165.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/165.

hatırlatmadır. Akıllı olan onlardan öğüt alır; cahil ise onlardan uzak durur. Onlardan yararlanmak, ibret almak ve mutluluğa götüren yola girmek isteyen, Kur'ân âyetlerinden ibret alsın, onun nuru ve ışığı ile aydınlansın; itaat ve rızasını talep etmek suretiyle, Rabbine götüren yolu tutsun. Mutluluk sebepleri ve kurtuluşa giden yollar, kolaylaştırılmış ve hazırlanmıştır. [45][45]

**30, 31.** Siz herhangi bir şeyi ancak Rabbinizin dilemesi ve takdiri sayesinde dileyebilirsiniz. Yüce Allah'ın izni ve iradesi olmadıkça, itaat ve istikamet gibi, herhangi bir şey hasıl olmaz. İbn Kesîr şöyle der: Yani, Yüce Allah'ın dilemesi olmadan hiç kimse ne kendisini hidayete erdirebilir, ne iman ettirebilir, ne de kendisi için herhangi bir yarar elde edebilir.[46][46] Kuşkusuz Allah, yarattıklarının hallerini bilici, idare ve yaratmasında hikmet sahibidir. Hidayete hak kazananı bilir ve hidayete ermeyi ona kolaylaştırır. Sapıklığa düşmeyi hak edeni de bilir, ona da sapıklığa götüren sebepleri kolaylaştırır. Üstün hikmet ve ezici delil onundur. Dilemesi ve hikmetine göre, istediği kulunu cennetine sokar ve ondan razı olur. Bu kullar, O'na inananlardır. Zâlim müşriklere gelince, Yüce Allah onlar için, cehennemde elem verici şiddetli bir azap hazırlamıştır.
Yüce Allah bu mübarek sûreyi, takva sahibi mü'minlerle suçlu kâfirlerin akıbetlerini açıklayarak sona erdirdi. [47][47]

## Edebi Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz.
**1.** "şükredici" ile "nankör" "sabah" ile "akşam" ve "güneş" ile "dondurucu soğuk" arasında tıbak vardır.
**2.** "Doğrusu biz, kâfirler için zincirler hazırladık" âyetinde "leffü neşri müşevveş" vardır. Çünkü Yüce Allah önceki âyette önce "şükreden"i daha sonra "inkar eden nankör"ü zikretti. Sonra bu âyette, birincisini değil de ikincisini tekrar zikretti. Bunda tertipsiz bir "leffû neşir" sanatı vardır.
**3.** "Çok asık çehreli bir gün" terkibinde mecâz-ı aklî vardır. "Asık çehreli olma"nın "gün"e isnat edilmesi, bir şeyin, zamanına isnat edilmesi kabilindendir. Bu, "O'nun günü oruçludur" sözüne benzer. Birinci terkip, "Çehrelerin asık olacağı gün", manasınadır. İkinci terkip işe, "O, gündüzlerini oruçlu geçirir" demektir.
**4.** "Onları korudu" ile " onlara verdi" sözleri arasında "cinas-ı nakıs" vardır.
**5.** "yedirirler" ile "yemek" arasında, cinas-ı iştikak vardır.
**6.** "severler" ile " terkederler" arasında~tıbak vardır.
**7.** "Bu, sizin için bir mükâfaattır" âyetinde hazif yoluyla i'câz vardır. Takdiri şöyledir: Onlara, Bu sizin için bir mükâfaattır denir.

---

[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/165.
[46][46] Muhtasar-ı tbn Kesîr, 3/585
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/165.

**8.** "Onları gördüğünde, kendilerini, etrafa saçılıp dağılmış inciler sanırsın" âyetinde, çok güzel parlak bir teşbîh vardır. "Saçılıp dağılmış inciler gibi sanırsın" demektir.
**9.** "Çarçabuk geçen dünyayı seviyorlar da, önlerindeki çetin bir günü bırakıyorlar" âyetinde güzel bir mukabele vardır. Yüce Allah "sevme"ye mukabil "terketme"yi; "fânî"ye mukabil "bakî" olanı zikretmiştir.
**10.** "Saçılmış inci", Tertemiz bir içki", "Gayretiniz karşılığını bulmuştur" ve "Hiçbir günahkâr, yahut hiç bir nankâr" v.b. âyet sonlarında "sec'i murassa" vardır. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır.
Yüce Allah'ın yardımı ile "İnsan Sûresi"nin tefsiri bitti. [48][48]

[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/166.

# MURSELAT SURESİ

Mekke'de inmiştir. 50 âyettir.

## Takdim

Mürselât sûresi Mekke'de inmiştir. Bu sûre de Mekke'de inen diğer sûreler gibi inanç konularını işler. Âhiretle ilgili işlerden, Allah'ın birliğini ve gücünü gösteren delillerden ve gaybla ilgili diğer konulardan bahseder.
Bu mübarek sûre, kıyametin hak olduğuna; ve helakin, kâfirlerin başına geleceğine dair, kainatın işlerini düzenlemekle görevli çeşitli meleklere yeminle başlar: "Yemin olsun, iyilik için birbiri peşinden gönderilenlere; şiddetle eserek savurup atanlara; yaydıkça yayanlara; iyice ayıranlara; arındırmak veya sakındırmak için öğüt telkin edenlere ki, size vadolu-nan şey muhakkak gerçekleşecek."
Daha sonra sûre, suçluların tehdit edildiği bu azabın ne zaman gerçekleşeceğini anlatır: "Yıldızların ışığı söndürüldüğü, gök yarıldığı, dağlar ufalanıp savrulduğu ve peygamberler için vakit tayin edildiği zaman.... Bu vakit, hangi gün için ertelenmiştir? Hüküm günü için. Hüküm gününün ne olduğunu sen nerden bileceksin?"
Bundan sonra sûre, Allah'ın, insanlar yok olduktan sonra onları tekrar geri çevirmeye ve öldükten sonra diriltmeye gücünün yettiğini gösteren engin delilleri anlatır: "O gün, yalanlayanların vay haline! Biz, öncekileri yok etmedik mi?"
"Sonra arkadakileri de onların ardına takacağız. İşte biz, suçlulara böyle yaparız. O gün, yalanlayanların vay haline! Biz sizi hakîr bir sudan yaratmadık mı?"
Sonra sûre, suçluların âhiretteki âkibetlerinden ve orada görecekleri ceza ve azaptan söz eder: O gün, yalanlayanların vay haline! "Haydi, yalanlamış olduğunuz azaba doğru gidin. Üç kola ayrılmış, fakat ne gölgelendiren, ne de alevden koruyan bir gölgeye gidin. O, saray gibi, kocaman kıvılcım saçar. Onun kıvılcımı sanki kızıl devedir."
Sûre, suçlulardan bahsettikten sonra takva sahibi mü'minlerden bahseder. Yüce Allah'ın onlara hazırladığı çeşitli ikram ve lütufları anlatır: "Takva sahipleri gölgeliklerde ve pınar başlarında bulunurlar. Canlarının çektiği çeşit çeşit meyveler arasındadırlar. Dünyada yapmış olduğunuz iyilikler sebebiyle, şimdi afiyetle yiyin için. İşte biz iyilik yapanları böyle mükâfaatlandırırız." [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm.
**1.** Yemin olsun, birbiri peşinden gönderilenlere;
**2.** Şiddetle eserek savurup atanlara;
**3.** Yaydıkça yayanlara;
**4.** Birbirinden iyice ayıranlara;

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/169-170.

**5, 6, 7.** Mazereti ortadan kaldırmak veya uyarmak için vahyi indiren meleklere yemin olsun ki, size vado-lunan şey muhakkak gerçekleşecek.
**8, 9, 10, 11.** Yıldızların ışığı söndürüldüğü, gök-kubbe yarıldığı, dağlar ufalanıp savrulduğu ve peygamberler için vakit tayin edildiği zaman...
**12.** (Bu alâmetler) ne vakte ertelenmiştir?
**13.** Hüküm gününe...
**14.** (Resulüm!) Hüküm gününün ne olduğunu sen nerden bileceksin!
**15.** O gün yalanlayanların vay haline!
**16.** Biz, öncekileri helak etmedik mi?
**17.** Sonra arkadakileri de onlara kattık.
**18.** İşte biz suçlulara böyle yaparız!
**19.** O gün, yalanlayanların vay haline!.
**20.** Biz sizi hakir bir sudan yaratmadık mı?
**21, 22.** Ve o suyu, belli bir süreye kadar sağlam bir yere yerleştirdik.
**23.** Biz buna güç yetirmişizdir. Biz, ne mükemmel bir kudret sahibiyiz!
**24.** O gün yalanyalanların vay haline!
**25, 26.** Biz, yeryüzünü dirilere ve ölülere toplanma yeri yapmadık mı?
**27.** Yeryüzünde haşmetli dağlar yarattık, sizlere
tatlı sular içirdik.
**28.** O gün yalanyalanların vay haline!
**29.** (inkarcılara o gün şöyle denilir:) "Haydi yalanlamış olduğunuz azaba doğru gidin!"
**30, 31.** Üç kola ayrılmış, (ama) ne gölgelendiren ne de alevden koruyan bir gölgeye gidin.
**32.** O, saray gibi kocaman kıvılcım saçar.
**33.** Onun kıvılcımı sanki sarı develer gibidir.
**34.** O gün, yalanlayanların vay haline!
**35.** O, (kâfirlerin) konuşamayacağı bir gündür.
**36.** Onlara izin bile verilmez ki mazeretlerini beyan etsinler.
**37.** O gün, yalanlayanların vay haline!
**38.** (O zaman şöyle denir:) Bu, hüküm günüdür. Sizi ve sizden öncekileri bir araya getirdik.
**39.** Bir çareniz varsa, gösterin
**40.** O gün, yalanlayanların vay haline!
**41.** (O gün) takva sahipleri, gerçekten, gölgeliklerde ve pınar başlarında bulunurlar;
**42.** Canlarının çektiğinden çeşit çeşit meyveler arasındadırlar.
**43.** (Kendilerine) "Dünyada yapmış olduğunuz iyilikler sayesinde şimdi afiyetle yiyin için" (denir).
**44.** İşte, biz iyilik yapanları böyle mükâfaatlandı-rırız.
**45.** O gün, yalanlayanların vay haline!
**46.** Yiyiniz, faydalanınız biraz! Gerçek şu ki, sizler suçlusunuz.
**47.** O gün, yalanlayanların vay haline!

**48.** Onlar, kendilerine, "Allah'ın huzurunda eğilin!" denildiği vakit eğilmezler.
**49.** O gün, yalanlayanların vay haline!
**50.** Onlar artık Kur'ân'dan sonra hangi söze inanacaklar?!

## Kelimelerin İzahı

Açıldı, yarıldı. "Bir şeyi açtım, o da açıldı" mânâsına denir.
Kifât, toplanma yeri demektir. cûf lügatte, toplamak ve katmak demektir. Şâir şöyle der:
Bu gün sen, yer üzerinde bir canlısın. Oysa yarın bu yer seni, toplanma yerine katar.[2][2]
Şâmihât, yüksek ve ulu demektir. Bir kimse, kibrinden dolayı burnunu kaldırdığı zaman denir.
Fürât, son derece tatlı demektir.
Şerrer, kelimesinin çoğulu olup, ateşten uçuşup dağılan kıvılcımlar manasınadır. [3][3]

## Ayetlerin Tefsiri

**1.** Birbiri ardından, peş peşe esen rüzgârlara yemin ederim.[4][4] Tefsirciler şöyle der: Bunlar, Allah'ın, zalimleri yok ettiği azap rüzgârlarıdır. [5][5]

**2.** Şiddetli esen rüzgârlara yemin ederim. Bu rüzgârlar şiddetle estikleri zaman ağaçları kökünden söker, evleri yıkar ve izleri değiştirir. [6][6]

**3.** Bulutlarla görevli meleklere yemin ederim. Bu melekler, Allah'ın rahmetinin yani yağmurun yayılması ve böylece ülkelerin ve kulların hayat bulması için o bulutlan Allah'ın dilediği yere sevkederler. [7][7]

**4.** Hak ile bâtılı, haram ile helali birbirinden ayıran meleklere yemin ederim.[8][8]

**5.** Vahyi indiren ve Yüce Allah'ın kitaplarını peygamberlere götüren meleklere yemin ederim. [9][9]

---

[2][2] Kurtubî, 19/159
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/174.
[4][4] Tefsirciier bu beş âyetin tefsirinde, büyük görüş ayrılıklarına düşmüşlerdir. Bazıları bu âyetlerin hepsini "rügârlar"; bazıları da hepsini "melekler" diye yorumlamış, bazı âlimler ise, bir kısmını melekler, bir kısmını da rüzgârlar diye yorumlayarak tafsilata girmişlerdir. İbn Cerîr ise, bu konuda bir şey dememeşitr. Biz, İbn Kesîr'in kabuî ettiği ve İbn Cüzeyy'in tercih ettiği görüşü benimsedik. İbn Cüzeyy şöyle diyor: ta açık olan, bunların "rüzgârlar" mânâsına gelmesidir. Çünkü rüzgârın "şiddetle esen" diye nitelenmesi hakikattir. kelimelerinde açık olan, bunların "melekler" olmasıdır. Çünkü bunlardan sonra zikredilen "öğüt telkin edenler" sözünden maksat meleklerdir. Hiç kimse bunların "rüzgârlar" olduğunu söylememiştir. Bunun içindir ki Yüce Allah, aynı cinsten olanları birbirine harfi ile atfederek 3 buyurmuş, sonra bunların cinsinden olmayanları ile atfederek buyurmuştur. Sonra bu cinsten olanı da j ile atfetmiştir. Bu, güzel bir görüştür.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/174.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/174.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/174.
[8][8] Bahr, 8/404
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/174.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/174.

**6.** Bu melekler, kulların Allah katında, ona karşı ileri sürebilecekleri bir delilleri kalmaması için özrü ortadan kaldırmak veya azap ve ceza ile kulları korkutmak üzere vahyi Allah'tan alıp getirirler. [10][10]

**7.** Bu, yukardaki yeminlerin cevabıdır. Yani, size vado-lunan kıyamet, hesap ve ceza işi mutlaka olacaktır. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, kendisiyle yemin edilen şeylerin kıymetinin yüceliğine dikkat çekmek ve üzerine yemin ettiği şeyin şanını yüceltmek için beş şeye yemin etti. Rahmet ve azabı taşıyan, kullara, hayrı veya şerri götüren rüzgârlara; özrü ortadan kaldırmak ve korkutma için vahyi indiren itaatkâr meleklere yemin etti. Kıyametin kuşkusuz bir gerçek olduğuna, kıyametin geleceğine ve sevap ve cezanın gerçekleşeceğine dair Yüce Allah'ın yalan-layıcıları korkuttuğu şeylerin mutlaka vuku bulacağına yemin etti. Binaenaleyh bunlarda şek ve şüpheye düşmek yakışmaz.[11][11]
Daha sonra Yüce Allah, bunun vuku bulacağı zamanı ayrıntıları ile açıklamak üzere şöyle buyurdu: [12][12]

**8.** Yıldızlar yok olup, ışıkları ve ziyaları gittiği zaman, [13][13]

**9.** Gök yarılıp parçalandığı zaman, [14][14]

**10.** Dağlar uçuşup dağılarak, rüzgârların estirdiği toz gibi olduğu zaman. Nitekim Yüce Allah meâlen, «Sana dağlar hakkında sorarlar. De ki, "Rabbim onları ufalayıp savuracak"[15][15] buyurmuştur. [16][16]

**11.** Kendileri ile ümmetleri arasında hüküm vermek için, elçilere bir vakit ayrıldığı zaman, işte, bu kıyamet günüdür. Nitekim Yüce Allah meâlen, «O gün Allah elçileri toplar ve, "Size ne cevap verildi?" der»[17][17] buyurmuştur. kelimesinin aslı, "vakt" kökünden olup şeklindedir. "Onlar için sınırlı bir vakit kılındı" demektir. Taberî şöyle der: Kıyamet günü toplanma vakti için mühlet verildi.[18][18] Mücâhid de şöyle der: O' peygamberlerin, Ümmetlerine şahitlik etmek için hazır olacakları gündür.[19][19]

**12.** Bu, o günün büyüklüğünü göstermek ve o gün vuku bulacak korkunç ve şiddetli olaylara karşı şaşkınlık duyulacağını ifade etmek için sorulmuş bir sorudur. Yani, "Peygamberlere hangi büyük güne kadar

---

[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/175.
[11][11] Tefsîr-i kebîr, 30/265
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/175.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/175.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/175.
[15][15] Tahâ sûresi, 20/105
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/175.
[17][17] Mâide sûresi, 5/109
[18][18] Taberî, 29/132
[19][19] Tefsir-i Kebir, 30/269
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/175.

mühlet verildi?" [20][20]

**13.** Mahluklar arasında hüküm verileceği, haklı ile haksızın ayrılacağı güne kadar... O gün Allah, âdil hükmü ile, peygamberleri ile onların yalanlayıcı ümmetleri arasında hüküm vererek hak ile bâtılı ayırır. [21][21]

**14.** Bu, kıyamet gününün büyüklük ve korkunçluğunu ifade etmek için sorulmuş bir somdur. Yani, Ey İnsan! Hak ile bâtılın ayrılacağı o günü, onun dehşet ve korkunçluğunu sana ne öğretti? O gün, insanın, mahiyetini anlayamayacağı, akıl ve düşüncenin kavrayamayacağı kadar büyük bir gündür. Yüce Allah, o günün daha korkunç ve dehşet verici olduğunu ifade etsin diye, "Onun ne olduğunu sana ne öğretti?" demeyip, zamir yerine isim kullanarak buyurdu. Fahreddin Râzî şöyle der: Yüce Allah, o günün büyüklüğünden kullan hayrete düşürerek şöyle buyurdu: O peygamberlerle ilgili işler, yani onları yalanlayanlara azap edilmesi, iman edenlerin yüceltilmesi, ve korkunç olaylar, amellerin arzedilmesi ve hesap gibi halkı iman etmeye çağırdıkları şeylerin ortaya çıkması hangi gün için ertelendi? Daha sonra Yüce Allah bunu açıklayarak, "fasıl günü için" buyurdu. Fasıl günü, Yüce Allah'ın mahluklar arasında hükmedeceği gündür. Bunun ardından Allah, o günün büyüklüğünü tekrar göstermek için "Fasıl gününün ne olduğunu, onun ne derece dehşetli ve korkunç olduğunu sana ne öğretti?" buyurdu.[22][22] "Yıldızların ışığı söndüğü zaman" diye başlıyan şart cümlesinin cevabı, sözün akışından anlaşıldığı için zikredilmemiştir. Takdiri şöyledir: "Tehdit edildiğiniz şey meydana gelir ve peygamberlerin bildirdiği kıyametin kopma olayı gerçekleşir." Bu şekildeki hazif, beyandaki îcâz üsluplarmdandır ki, Kur'an'ın bu konuda mümtaz bir yeri vardır. [23][23]

**15.** O gün korkunç helak ve büyük zarar, o vadedilen günü yalanlayanlar içindir. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, daha çok teşvik ve sakındırma gayesiyle, bu sûrede cümlesini on defa tekrarladı. Söylenen her cümlede, âhiret halleri ile ilgili şeyler haber verilmiş ve dünya halleri ile ilgili hatırlatmalar yapılmıştır. Dolayısıyle her cümlenin ardından, günahkâr kâfirleri bir helak ve zararın beklediği tehdidini zikretmek uygun düşmüştür. Bundan önce geçen "İnsan" sûresinde, kâfirlerin âhiretteki hallerinden bir kısmı anlatılmış; yine orada mü'minlerin halleri genişçe anlatılarak itnab yapılmıştı. Dolayısıyle bu sûrede de, kâfirler uzun uzun anlatılarak itnab yapılmış; mü'minler ise kısaca anlatılmıştır.
Yüce Allah, kıyamet günü ile ilgili haberi pekiştirip onun mutlaka vuku bulacağını vurguladıktan ve o gün olacak olayların korkunçluk ve dehşetiyle yalanlayanları korkuttuktan sonra, üslup değiştirerek tekrar onları, Allah'ın

---

[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/175.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/175-176.
[22][22] Tefsîr-i kebîr.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/176.

yakalama ve intikamıyla korkuttu: [24][24]

**16.** Nûh, Ad ve Semûd kavimleri gibi, önce geçen milletleri, peygamberleri yalanlamaları sebebiyle helak etmedik mi? [25][25]

**17.** "Lût ve Şuayb'm kavmi, Musa'nın kavmi yani Firavun ve onun peşinden gidenler ve benzeri, daha sonra gelip de onlar gibi yalanlayıp isyan edenleri de onlara kattık. [26][26]

**18.** Gerçekleştirdiğimiz o korkunç helakin bir benzerini de, Peygamberlerin efendisini yalanlamaları sebebiyle o suçlulara, yani Mekke kâfirlerine uygularız. [27][27]

**19.** O gün, Allah'ın birliğini, peygamberliği, hesap ve cezayı yalanlayan herkesin vay haline! [28][28]

**20.** Bu, yalanlayıcılara bir hatırlatmayı ifade ettiği gibi, onların, en yaygın olarak görülen olaydan gafil ve habersiz olmalarına şaşılması gerektiğini de ifade eder. Bu da, onları zayıf ve değersiz bir meniden yaratanın, hesap ve ceza için tekrar yaratabileceği gerçeğidir. Yani, ey kâfirler topluluğu! Biz sizi zayıf ve değersiz bir sudan yani erkeğin menisinden yaratmadık mı? Kudsî hadiste, Yüce Allah'ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ey Âdemoğlu! Sen Beni nasıl âciz bırakacaksın?! Oysaki Ben seni, bunun bir benzerinden yarattım'![29][29]

**21.** O değersiz suyu sağlam ve korunmuş bir yere yani kadının rahmine yerleştirdik. [30][30]

**22.** Allah'ın bildiği, muayyen ve sınırlı bir zamana kadar, yani doğum vaktine kadar orada tuttuk. [31][31]

**23.** Alâ Bizim onu meniden yaratmaya gücümüz yeter. Biz ne mükemmel bir kudret sahibiyiz. Zira insanı en güzel şekil ve surette yarattık. [32][32]

**24.** Gücümüzü yalanlayanların o gün vay haline!! Sâvî şöyle der: Bu âyet, Yüce Allah'tan kâfirlere, kendilerine verdiği nimetin büyüklüğüne ve onları hiç yoktan

---

[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/176.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/176-177.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/177.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/177.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/177.
[29][29] Ahmed b. Hanbel, IV, 210; İbn Mâce, Vesâyâ, 4. Hadisin tamamı şöyledir: Hz. Peygamber (a.s.) bir gün, avucunun içine tükürdü. Üzerine parmağını koyarak şöyle dedi: Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Ademoğlu! Beni nasıl âciz bırakacaksın. Oysa ben seni böyle bir şeyden yarattım. Sana şekil verip düzgün yapılı kılınca elbisene bürünüp yürüdün. Senin yürüyüşünden yer ses çıkarıyordu. Mal topladm, kimseye vermedin. Nihayet can boğaza gelince, "sadaka vereceğim" dedin. Nerde sadaka verme vakti!!..
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/177.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/177.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/177.
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/177.

yaratmaya gücü yettiğine dair bir hatırlatmadır. İlk önce, yoktan yaratmaya gücü yeten tekrar yaratabilir. Bu âyette, öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenlere bir cevap vardır.[33][33]
Bundan sonra Yüce Allah, yaşarlarken yer üzerinde bulundurma; ölümden sonra da yerin altında onları gizleme lütfunda bulunduğunu kendilerine hatırlatarak şöyle buyurdu: [34][34]

**25, 26.** Üzerinde yaşadığınız bu yeryüzünü sizin için bir anne gibi yapmadık mı? O, dirileri üzerinde, ölüleri içinde toplamıyor mu? Tefsirciler der ki: Keft; toplamak ve katmak demektir. Yeryüzü bütün insanları topluyor ve kendine katıyor. O, insanların annesi gibidir. Canlılar onun üstünde, ev ve yurtlarda oturur; ölüler ise, toprağın karnında, kabirlerde oturur: "Sizi yerden yarattık, oraya döndüreceğiz. Sonra sizi tekrar oradan çıkaracağız"[35][35] Şa'bî şöyle der: "Yerin altı ölüleriniz; üstü direliriniz içindir"[36][36]

**27.** Sizi sarsmasın diye, yer yüzünde haşmetli yüce ve ulu dağlar yarattık.[37][37] Size son derece tatlı sular içirdik. Sizin için onları bulutlardan indirdik; pınar ve ırmaklardan çıkardık ki, siz ve hayvanlarınız ondan için, ekin ve ağaçlarınızı sulayın. [38][38]

**28, 29.** O gün, yalanlayanların vay haline! Haydi, dünyada iken yalanlamış olduğunuz cehennem azabına doğru gidin. Bu sözü onlara azarlama ve kınama maksadiyle, cehennem melekleri söyleyecektir.
Bundan sonra Yüce Allah, bu azabı açıklamak üzere şöyle buyurdu: [39][39]

**30.** Gidin, yoğun bir dumanla yani, üç kola ayrılan cehennem dumanı ile gölgelenin! [40][40]

**31.** O, ne altında olanları gölgelendirir ne de uzanan gölgenin yaptığı gibi, güneşin sıcaklığından korur. Her taraftan uzanan ateşin dillerini de ondan savamaz. Taberî şöyle der: Bu gölge onları ne cehennemin sıcaklığından korur, ne de onun alevinden onları gizler. Bu şöyle olur: Cehennemin yakıtlarından bir

---

[33][33] Sâvî Haşiyesi, 4/280
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/177.
[35][35] Tâhâ sûresi, 20/55
[36][36] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/588
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/177-178.
[37][37] Kur'ân-ı Kerim, dağların var olmasındaki hikmeti modem ilmden önce açığa çıkarmıştır. Dağlar yeryüzünün direkleri gibidir. Çadırın direkleri çadırı koruduğu gibi dağlar da yeri sallanmaktan korur. Kur'ân-ı Kerim: "Sizi sarsmaması için, yeryüzünde sağlam dağlar meydana getirdi" (NahI sûresi, 16/15) buyurarak bu inceliği açıklamıştır. Bu yüce dağlar olmasaydı, yeryüzü, içinde bulunan gazlar, buharlar ve üst üste birikip sıkışmış yanıcı maddeler sebebiyle daima sallanır ve hava akımında bulunan bir tüy gibi olurdu. Her şeyi bilen ve bir hikmete göre yaratan Allah, noksan sıfatlardan uzaktır. Bu ulu dağların yaratılmasında bir başka hikmet daha vardır ki, o da, dağların üzerinde bulutların meydana gelmesi ve kar ve yağmurların yağmasıdır. Böylece nehirler ve gözeler oluşur, ağaçlar ve bitkiler çoğalır. Dağlar kar ve yağmur depoları ve gökten gelen bereketlerin saklanıp korunduğu yerlerdir. Bunun içndir ki Yüce Allah, dağlarla birlikte su nimetini de zikrederek, meâlen "Sizlere tatlı sular içirdik" buyurmuştur. Allah'ım! Kur'ân'ın ne eşsiz ve güzel sırları var?!!
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/178.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/178.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/178.

duman yükselir. Yükseldiği zaman üç kola ayrılır.[41][41] Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, azaba müstehak olanlarla alay olsun diye, azaba gölge ismini verdi, Mü'minler gölgeler altında ve pınar kenarlarmdadır. Suçlular ise içlerine işleyen bir ateş ve kaynar su ile kapkara dumandan bir gölge altındadırlar. Durum böyle olunca, içlerinde bulundukları şeyin gölge diye isimlendirilmesi alay yollu bir ifadeden başka, nasıl doğru olabilir?
Daha sonra Yüce Allah, cehennemi ve onda meydana gelecek korkulu durumları daha çok anlatmak üzere şöyle buyurdu: [42][42]

**32.** Kuşkusuz Cehennem kocaman kıvılcımlar saçar. Her bir kıvılcım, ulu bir saray gibidir. İbn Kesîr: "Cehennemin alevinden, kale gibi kıvılcımlar uçuşur" der.[43][43]

**33.** Cehennemden uçuşan bu kıvılcımlar sanki, renk ve hızlı hareket etme hususunda, sarı develerdir. Fahreddin Râzî şöyle der: Yüce Allah bu kıvılcımları büyüklükte saraylara; renk, çokluk ve çabuklukta sarı develere benzetti.[44][44] Bu teşbîh, çok parlak ve güzel teşbîh şekilJerin-dendir. Çünkü kıvılcımlar, ulu saraylar gibi olursa, o alevli ateşin durumu nasıl olur?! Allah, rahmet ve insaniyle bizi cehennem azabından korusun. [45][45]

**34.** O gün, Allah'ın âyetlerini yalanlayanların vay haline! [46][46]

**35.** Bu korkunç gün, o yalanlayanların konuşamayacakları ve kendilerine yarar sağlayan hiçbir söz söyleyemeyecekleri bir gündür. O gün onlar dilsizdir, konuşamazlar. [47][47]

**36.** "İşledikleri suç ve kabahatler hususunda onların mazeretleri ve ileri sürdükleri deliller kabul edilmez. Hatta onlara, özür beyan etmeleri için izin dahi verilmez. Çünkü bu delil ve mazeretleri dinlenmez ve kabul edilmez. Nitekim Yüce Allah meâlen, "O gün, zalimlere, mazeretleri fayda vermez"[48][48] buyurmuştur. [49][49]

**37.** O gün, yalanlayanların vay haline! [50][50]

**38.** O gün, yalanlayanlara şöyle denilir: Bu, mahluklar arasında haklı ile haksızı ayırma günüdür. Bu gün Allah, adaletli hükmü ile mutlu ve mutsuzlar arasında

---

[41][41] Taberî, 29/146
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/178-179.
[43][43] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/588
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/179.
[44][44] Tefsîr-i kebîr, 30/277
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/179.
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/179.
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/179.
[48][48] Rûm sûresi, 30/57
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/179.
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/179.

hükmünü verecektir. Sizden öncekilerle birlikte bugün sizi topladık ki, hepinizin arasında hükmümüzü verelim. [51][51]

**39.** Eğer azaptan kurtulma hususunda bir çare ve yolunuz varsa onu kullanın ve eğer gücünüz yeterse, Allah'ın yakalama ve intikamından kendinizi kurtarın. Bu, onların âciz olduğunu göstermek ve onları azarlamaktır. [52][52]

**40.** O gün, ceza gününü yalanlayanların vay haline! Yüce Allah, suçlu mutsuzların hallerini anlattıktan sonra, ardından takva sahibi mutluların hallerini anlatmak üzere şöyle buyurdu: [53][53]

**41.** Düyada Rablerinden korkanlar ve emirlerine sarılıp yasakladığı şeylerden sakınarak O'nun azabından sakınanlar var ya, işte kıyamet günü onlar, ağaçların koyu gölgeleri altında ve akıp fışkıran su kaynaklarındadırlar. O yalanlayıcı suçluların aksine, sonsuzluk ve nimet yurdunda refah içinde yaşarlar. Yalanlayıcı suçlular ise, kapkara bir gölge yani cehennemin simsiyah dumanı altındadırlar. Bu, ne sıcaktan korur, ne susuzluğu giderir, ne de onunla gölgelenmek isteyen, rahat etmek için arzuladığı şeyleri bulabilir. Bulabileceği şey, sadece cehennemin korkunç kıvılcımıdır. [54][54]

**42.** Takva sahibi mutlular o gün, canlarının çektiği ve hoşlandıkları çeşit çeşit meyveler arasındadırlar. [55][55]

**43.** Yalnızlıklarım gidermek ve ikram yollu olmak üzere onlara şöyle denilir: Dünyada iken takdim ettiğiniz iyi ameller sayesinde afiyetle yiyin, için. [56][56]

**44.** İşte biz, iyi iş yapanları, niyeti samîmi olanları ve Rabbinden korkanları, bu şekilde büyük bir mükâfaatla ödüllendiririz. [57][57]

**45.** O gün, ceza gününü yalanlayanların vay haline! [58][58]

**46.** Tehdit ve korkutma yoluyla kâfirlere şöyle denir: Karınlarını doldurmayı ve arzu ettikleri şeyleri elde etmeyi düşünen hayvanların yaptığı gibi, bu dünya nimetlerinden yiyin ve az bir zaman, yani eceliniz gelinceye kadar bu dünyanın fani zevklerinden faydalanın. Çünkü siz suçlusunuz, nimet ve ikrama hakkınız yok. [59][59]

---

[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/179.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/179.
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/179.
[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/180.
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/180.
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/180.
[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/180.
[58][58] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/180.
[59][59] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/180.

**47.** Kıyamet günü, Allah'ın nimetlerini yalanlayanların vay haline! [60][60]

**48.** O müşriklere, "Allah için namaz kılın ve namaz kılarken onun azameti ve yüceliği karşısında eğilin" denildiğinde, ne namaz kılar ne de eğilirler. Aksine ısrarlı bir şekilde kibirlenmeye devam ederler. Mukâtil şöyle der: Bu âyet Sakif kabilesi hakkında inmiştir. Sakifliler namaz kılmak istememiş ve Rasulullah (s.a.v)'a: "Namazı bizden kaldır. Çünkü biz eğilemiyoruz. O bizim için bir ardır" demişler, Hz. Peygamber (a.s.)'de onların bu isteklerini kabul etmeyerek: "Namazı olmayan dinde hayır yoktur" buyurmuşlardır.[61][61]

**49.** Kıyamet günü, Allah'ın emir ve yasaklarını inkâr edenlerin vay haline! [62][62]

**50.** Bu açık ve mucize Kur'ân'a iman etmezlerse, ondan sonra hangi kitaba ve söze inanacaklar? Son derece mucize olmasına, delilleri açık ve ifadesi parlak olmasına rağmen Kur'ân'ı yalanlayıp iman etmezlerse, artık hangi şeye inanacaklar? Kurtubî şöyle der:
Yüce Allah, "O gün, yalanlayanların vay haline!" sözünü, korkutma ve tehdit maksadıyle on kez tekrarladı. Bazıları, bunun bir tekrar olmadığını söylemişlerdir. Çünkü Yüce Allah, her bir sözle, bir diğeriyle kastetmediği mânâyı kastetmiştir. Sanki Yüce Allah bir şey zikretmiş, ardından, "Bunu yalanlayanın vay haline!" demiş; sonra bir başka şey zikretmiş, onun ardından da, "Bunu yal ani ay ananın vay haline!" demiştir. Bu, sûrenin sonuna kadar bu şekilde devam etmiştir.[63][63]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda Özetliyoruz:
**1.** "Şiddetle eserek savurup atanlara, yaydıkça yayanlara, iyice ayıranlara.." âyetleri ile benzeri âyetlerde, daha ziyade açıklamak ve sözü desteklemek için mastar zikredilerek vurgu yapılmıştır.
**2.** arasında tıbak vardır. Bütün bunlar güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**3.** "Hangi güne bırakılmıştır? Ayırım gününe. Ayırım gününün ne olduğunu sen nerden bileceksin?" âyetlerinde, durumun korkunçluk ve dehşetini daha çok anlatmak için zamir yerine açık isim söylenmiş ve söz, soru üslûbu ile ifade edilmiştir.
**4.** "Biz, öncekileri yok etmedik mi?" cümlesindeki soru, muhatabı ikrar ettirmek için sorulmuştur, "Biz sizi hakir bir sudan yaratmadık mı?" cümlesi de bunun gibidir.

---

[60][60] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/180.
[61][61] Bahr, 8/408
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/180.
[62][62] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/180.
[63][63] Kurtubî, 19/167.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/180-181.

**5.** kelimeleri arasında nakıs cinas vardır.
**6.** "Saray gibi kocaman kıvılcım saçar" cümlesinde mürsel mücmel teşbih vardır. "Kıvılcım. Sanki sarı bir devedir" cümlesinde de mürsel mufassal teşbîh vardır.
**7.** Yüce Allah, Takva sahipleri, gerçekten, gölgeliklerde ve pınar başlarında bulunurlar. Canlarının çektiğinden çeşit çeşit meyveler arasındadırlar. Onlara: "dünyada yapmış olduğunuz iyilikler sayesinde, şimdi afiyetle yiyin için"» denilir âyetlerine mukabil, "Yiyiniz, faydalanınız biraz! Gerçek şu ki, sizler suçlusunuz" âyetini söylemiştir. Böylece, iyilerin nail olacağı lütuf ile kâfirlerin çekeceği azap arasında "mukabele" yapılmıştır.
**8.** "Üç kola ayrılmış, ne gölgelendiren ne de alevden koruyan gplgeye gidin" âyetinde alay üslûbu vardır. Yüce
Allah, kâfirlerle alay olsun diye azaba "gölge" demiştir.
**9.** Onlara, "Allah'ın huzurunda eğilin," denildiği vakit eğilmezler» âyetinde mecaz-ı mürsel vardır. Yüce Allah, mutlak olarak "rüku" tabirini kullanmış, bununla "namaz"ı kastetmiştir. Bu, "zikr-i cüz, irade-i küll" kabilindendir. "Onlara, namaz kılın, denilince kılmazlar" demektir.
**10.** gibi âyet sonlarında uygunluk vardır. Buna sec'i murassa' denir. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır.
Allah'ın yardımı ile "Mürselât Sûresi"nin tefsiri bitti. [64][64]

---

[64][64] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/181-182.

# NEBE SÛRESİ

Mekke'de inmiştir, 40 ayettir.

## Takdim

Nebe' (Amme) sûresi Mekke'de inmiştir. Bu sûre de kıyamet, öldükten sonra dirilme ve haşr hakkında önemli haber verildiği için buna Nebe' sûresi denir. Sûrenin ana konusu, müşriklerin öteden beri inkâr ede geldikleri "öldükten sonra dirilme" inancını isbat hakkındadır.

Bu mübarek sûre, kıyamet, öldükten sonra dirilme ve hesaptan haber vererek başlar. Bu konu, Mekke kâfirlerinden birçoğunun zihnini meşgul etmiş ve sonunda bu konuyu tasdik edenler ve yalanlayanlar olarak iki kısma ayrılmışlardır: "Birbirlerine neyi soruyorlar? O büyük haberi mi?..."

Daha sonra sûre, Alemlerin Rabbinin kudretini gösteren delilleri getirir. Son derece eşsiz ve güzel şeyleri yaratabilen, Allah, insanı öldükten sonra tekrar yaratmaktan âciz kalmaz: "Biz, yeryüzünü bir beşik, dağlan da birer kazık yapmadık mı? Sizi çift çift yarattık. Uykunuzu bir dinlendirici kıldık..."

Bunun ardından sûre, öldükten sonra dirilmeyi anlatır. Onun zamanının sınırlı olduğunu bildirir. O gün, kullar arasında hüküm verme günüdür. Şöyle ki Allah, hesaba çekmek için, öncekileri ve sonrakileri bir araya toplar: "Şüphesiz adaletle hüküm verme günü, belirlenmiş bir zamandır. Sûr'a üflendiği gün, bölük bölük Allah'a gelirsiniz..."

Bundan sonra sûre, Yüce Allah'ın, kâfirler için hazırlamış olduğu cehennemden ve oradaki zelil edici azap çeşitlerinden bahseder: "Azgınların barınağı olan cehennem de pusuda bekler. Azgınlar orada çağlar boyu kalırlar."

Bu mübarek sûre, kâfirlerden sonra takva sahibi mü'minlerden ve Yüce Allah'ın onlar için hazırlamış olduğu çeşitli nimetlerden bahseder. Bunları Kur'ân'm korkutmayı ve teşviki beraber yapan üslubu ile açıklar: "Şüphesiz takva sahipleri için kurtuluşa erme zamanı yeri ve orada bahçeler, üzüm bağlan, göğüsleri tomurcuklanmış akran kızlar ve içki dolu kâseler vardır".

Bu mübarek sûre, kıyamet gününün dehşetini anlatarak sona erer. Şöyle ki, o gün kâfir, toprak olup da haşr edilmemeyi ve sorguya çekilmemeyi ister: "Biz, pek yakında gelecek bir azap ile sizi uyardık. Kişi, iki eliyle yaptıklannı o gün görecektir. Kâfir de, keşke toprak olsaydım, diyecektir".[1[1]]

Bismillâhirrahmânirrahîm

**1.** Birbirlerine hangi şeyden soruyorlar?
**2.** Büyük haberden mi?
**3.** Ki onlar onda ayrılığa düşmüşlerdir.
**4.** Hayır! Anlayacaklar!
**5.** Yine hayır! Onlar (hakikati) anlayacaklar!

---

[1[1]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/185-186.

**6, 7.** Biz, yeryüzünü bir beşik, dağları da birer kazık yapmadık mı?
**8.** Evet sizi çift çift yarattık.
**9.** Uykunuzu bir dinlenme kıldık.
**10.** Geceyi bir örtü eyledik.
**11.** Gündüzü de geçimi kazanma zamanı yaptık.
**12.** Üstünüzde yedi sağlam gökyüzü bina ettik.
**13.** (Oraya) parlak kandiller astık.
**14, 15, 16.** Size tohumlar, bitkiler; ağaçlan sarmaş dolaş olmuş bağlar ve bahçeler yetiştirmek için üstüste yığılıp sıkışan bulutlardan şarıl şarıl akan sular indirdik.
**17.** Şüphesiz adaletle hüküm verme günü, belirlenmiş bir zamandır,
**18.** Sûr'a üflendiği gün, bölük bölük Allah'a gelirsiniz.
**19.** O gün gökyüzü açılır ve orada pek çok kapılar oluşur.
**20.** Dağlar yürütülür, serap haline gelir.
**21, 22.** Azgınların barınağı olacak cehennem de (avını yakalamak için) pusuda bekler.
**23, 24, 25, 26.** (Azgınlar) orada çağlar boyu kalırlar, orada bir serinlik ya da bir içimlik meşrubat tad-mazlar, ancak dünyada yaptıklarına uygun karşılık olarak kaynar bir su ve irin tadarlar.
**27.** Çünkü onlar hesabı ummazlardı.
**28.** Bizim âyetlerimizi yalanladıkça yalanlamışlardı.
**29.** Biz ise her şeyi bir kitapta sayıp yazmışızdir.
**30.** (Bundan sonra onlara), "Tadın (azabı!) Size azaptan başka bir şeyi çoğaltmayacağız!" denilir.
**31, 32, 33, 34.** Şüphesiz takvâlı kişiler için kurtuluşa erme zamanı ve bahçeler, üzüm bağları, göğüsleri tomurcuk gibi kabarmış yaşıt kızlar, içki dolu kâseler vardır.
**35, 36, 37.** Rabbinden bir mükâfaat, bir hediye, bir hesap görme olarak cennette onlar ne boş bir lakırdı ne de birbirlerine karşı yalan işitirler. O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir. O, rahmandır. O gün insanlar O'na karşı konuşmaya yetkili değillerdir (buna güçleri de yetmez).
**38.** Ruh (Cebrail) ve melekler saf saf olup durduğu gün, Rahmân'ın izin verdiklerinden başka orada bulunanlar
hiç konuşmazlar. Konuşan da doğruyu söyler.
**39.** İşte o, hak gündür. O halde dileyen Rabbine varan bir yol edinsin.
**40.** Biz, pek yakında gelecek bir azap ile sizi uyardık. O gün kişi önceden ne yapmışsa onu görecek ve kâfir "Keşke toprak olsaydım!" diyecektir.

**Kelimelerin İzahı**

Sebt, lügatte, kesmek demektir. Gece iş yapmayı ve hareketi kestiği için ona "sübât" denişmiştir.
Vehhâc yanan, parlayan manasınadır. Ateş parladığmda derler. Vehhâc, onların

bu sözlerinden alınmıştır.
Seccâc, şiddetli dökülen demektir. Bir şey çokça aktığında râ denir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Haccın en üstünü lebbeyk diyerek sesi yükseltmek ve kurban keserek kan akıtmaktır"[2][2]
Kevâib, memesi belirmeye başlamış ve biraz kabararak yuvarlaklaşmış kız demektir.
Dihâk, dolu manasınadır. Bir kimse, kâseyi doldurduğunda der. Şâir der ki:
Amir, kendisini ağırlamamızı isteyerek bize geldi. Biz de onun için kadeh doldurduk.[3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** O inkarcılar birbirlerine hangi şeyden soruyorlar? kelimesinin aslı harfi, harfine idğâm edilmiş ve soru edatı olan nın elifi hazfedilmiştir. Burada maksat sadece "soru" değildir. Maksat durumun büyüklüğünü ve önemini ifade etmektir.[4][4]
Müşrikler kendi aralarında, öldükten sonra dirilmeyi birbirlerine soruyorlar; inkâr ve alay maksadıyle hep bu konulardan söz ediyorlardı. Dolayisıyle, olayın önemini, dehşetini ve müşriklerin tutumlarından dolayı muhatapları hayrete düşürmeyi ifade etmek için söz soru şeklinde söylenmiştir.
Bundan sonra Yüce Allah o önemli olayı anlatmak üzere şöyle buyurdu: [5][5]

**2.** O önemli ve büyük olayı yani öldükten sonra dirilme olayını mı birbirlerine soruyorlar?[6][6]

**3.** Meydana gelip gelmeyeceği hususunda şüpheye düşen ve onu yalanlayıp inkâr eden olarak ikiye ayrıldıkları olayı mı sorup duruyorlar? [7][7]

**4.** Hayır, hayır! O yal ani ayıcı lar öldükten sonra dirilme hakkında birbirlerine soru sormaktan sakınsınlar. Dirilme olayının gerçek bir olay olduğunu ve alay etmelerinin de sonucunu gördükleri zaman işin hakikatini anlayacaklar. [8][8]

**5.** Bu âyet, olayın korkunçluğunu ifade etmek suretiyle önceki tehdidi pekiştirir. Yani, başlarına gelecek olan azap ve cezayı yakında göreceklerdir.
Bundan sonra Yüce Allah kudretini gösteren delillere işaret etti ki, kâfirlerin

---

[2][2] Tirmizî, Hacc, 14; İbn Mâce, Menâsik, 6,16; Dârimî, Menâsik, 8
[3][3] Bahr, 8/409; Kurtubî, 19/181.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/188.
[4][4] Burada bir teknik hata olmuştur. Zira fılı'a değil idgam olunmuştur (Mütercimler).
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/189.
[6][6] "O büyük haber"den maksadın, öldükten sonra dirilme olayı olduğuna dair tercih edilen mânâ budur. Çünkü bundan sonra Yüce Allah, öldükten sonra dirilme olayının mümkün olduğuna dair kudretinin delillerini anlatmıştır: "Yeryüzünü bir beşik yapmadık mı?" Buna dair Yüce Allah, dokuz delil zikretmiştir. Bir görüşe göre de "haber"den maksat, Kur'ân veya peygamberliktir. Tercih edilen mânâ, bizim verdiğimiz mânâdır. Büyük alim Ebussuûd'un tercihi de budur.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/189.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/189.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/189.

inkâr ettiği, öldükten sonra dirilme olayı hakkında aleyhlerine delil getirip onları sustursun. Sanki Yüce Allah şöyle buyurmuştur: Bu büyük mahlûkâtı vücûda getirmeye gücü yeten ilah, insanları öldükten sonra diriltmeye de gücü yetendir. [9][9]

**6.** içinde oturduğunuz şu yeryüzünü, üzerinde yerleşmeniz ve etrafında dolaşmanız için beşik haline getirmedik mi? Üzerinde yerleşmeniz çeşitli şeyler ekmek suretiyle geniş ovalarından yararlanmanız maksadıyle, yeryüzünü sizin için yatak ve yaygı gibi yapmadık mı? [10][10]

**7.** Sizi sarsmaması için evin direklerle sabit kılındığı gibi, yeryüzünü sabit tutacak dağlan kazıklar gibi yapmadık mı? İbn Cüzey şöyle der: Dağlar yeryüzünün sarsılmasına mâni olduğu için, Yüce Allah onları kazıklara benzetti. [11][11]

**8.** Ey İnsanlar! Sizleri erkek ve dişi diye sınıflara ayırdık ki, cinsî münâsebet ve çoğalma işi düzgün olsun ve yerküresi üzerinde hayat bitmesin. [12][12]

**9.** Uykuyu bedenleriniz için bir dinlendirme vasıtası ve meşguliyetlerinizi kesici kıldık. Uyku sayesinde, gündüzleyin yaptığınız işlerin yorgunluğundan kurtulursunuz. [13][13]

**10.** Geceyi, elbisenin sizi örttüğü gibi, karanlığı ile sizi örten ve kaplayan bir elbise gibi kıldık. Elbise, giyeni örttüğü gibi, gecenin karanlığı da sizi örter. İbn Cüzey şöyle der: Elbise, insan vücudunu gözlerden koruduğu için, Yüce Allah, geceyi elbiselere benzetti. [14][14]

**11.** Gündüzü de geçiminizi sağlamak için bir sebeb kıldık. İhtiyaçlarınızı gidermek için gündüzleyin sağa sola gidersiniz. İbn Kesîr şöyle der: İnsanlar gündüzün geçim, kazanç, ticaret ve diğer şeyleri temin için, sağa-sola gidip gelmek suretiyle dolaşabilmeleri için gündüzü aydınlık kıldık. [15][15]

**12.** Ey İnsanlar! Üzerinizde, sağlam yaratılmış ve eşsiz yapılmış, son derece muhkem ve sağlam yedi gök yaptık. Onlar asırların ve zamanların geçmesinden etkilenmez. Kudretimizle onları yarattık ki, yeryüzüne bir tavan gibi olsunlar. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Biz gökyüzünü, korunmuş bir

---

[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/189.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/189.
[11][11] Teshil, 4/173
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/189-190.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/190.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/190.
[14][14] Teshîl, 4/H3
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/190.
[15][15] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/590
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/190.

tavan gibi yaptık"[16][16] "Göğü kendi ellerimizle biz kurduk. Ve biz onu genişleticiyiz."[17][17]

**13.** Sizin için, aydınlatıcı bir güneş yarattık. Onun ışığı, bütün yeryüzündekiler için parlar ve onları ısıtır. O dâima sıcak ve ısıtıcıdır. Tefsirciler şöyle der: r-lij, Aşırı derecede alevli olduğu için, etrafa kıvılcım ve alev saçan, yanıcı ve çok parlayıcı şey demektir. İbn Abbâs, "Aydınlatan ve ışık saçan şeydir" der.[18][18]

**14.** Yağmur yağdırma zamanı gelmiş olan bulutlardan çok ve kuvvetli akan su indirdik. İbn Cüzey şöyle der: "bulutlar" demektir. Sıkmak mânâsına gelen kelimesinden alınmıştır. Çünkü bulut sıkışır ve ondan su iner.[19][19] Burada, yağmur yağdırma zamanı gelen bulut, hayız görme zamanı yaklaşan cariyeye benzetilmiştir. [20][20]

**15.** Bu suyla, insan ve hayvanlara gıda olması için, yeryüzünde biten çeşitli hububat ve ekinleri çıkaralım diye onu indirdik. [21][21]

**16.** Ağaçlan ve dalları çok, ağaçlarının birbirine yakınlığı ve dallarının çokluğundan dolayı birbirine girmiş bağ ve bahçeler yetiştirelim diye o suyu indirdik. Yüce Allah, öldükten sonra dirilme ve haşrin mümkün olduğunu gösteren apaçık bir delil olarak, kudretini gösteren bu dokuz delili anlattı. Çünkü bu şeyleri yapabilenin, öldükten sonra diriltmeye ve hayat vermeye de kadirdir. Dolayısıyle Yüce Allah daha sonra şöyle buyurdu: [22][22]

**17.** Hesaba çekme ve amellerin karşılığını verme, mahlûkât arasında hüküm verme gününün, Yüce Allah'ın ilim ve kazasında belirli ve sınırlı bir zamanı vardır. Ne öne geçer, ne geri kalır: "O gün, bütün insanların bir araya toplandığı bir gündür. O gün, (mahrukatın) hazır bulunduğu bir gündür. Biz onu ancak sayılı bir müddete kadar erteledik.[23][23] Kurtubî şöyle der: Yüce Allah o gün mahlukat arasında hükmedeceği için ona "yevmu'1-fasl" yani "hüküm günü" dendi. Allah o günü, öncekiler ve sonrakiler için muayyen bir zaman kıldı.[24][24]

**18.** Bu hükmetme günü, sûr'a, kabirlerden kalkma üfürüşünün yapıldığı gündür. O zaman, siz hesap ve amellerin karşılığını almak için gurup, gurup zümre zümre gelirsiniz.

---

[16][16] Enbiya sûresi, 21/32
[17][17] Zâriyat sûresi, 51/47
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/190.
[18][18] Kurtubî, 19/170
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/190.
[19][19] Teshil, 4/173
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/190-191.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/191.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/191.
[23][23] HÛd sûresi, 11/103-104
[24][24] Kurtubî, 19/173
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/191.

Bundan sonra Yüce Allah, o korkunç günün niteliklerini anlatmak üzere şöyle buyurdu: [25][25]

**19.** O günün dehşetinden gök her taraftan yarılır. Hattâ orada, duvarlardaki kapılar gibi çatlaklar ve gedikler oluşur. Nitekim Yüce Allah, meâlen, "Gök yarıldığı zaman'[26][26] buyurmuştur. Hâdise kesin olarak meydana geleceği için, Yüce Allah, " yarıldı" şeklinde geçmiş zaman kipini kullandı. [27][27]

**20.** Dağlar yerlerinden sökülüp savrulur. Hattâ bakan, onu bir şey zanneder, halbuki o bir şey değildir. Bu serap gibidir. Serabı gören su sanır, halbuki o su değildir. Taberî şöyle der: Dağlar savrulduktan sonra, bakan kimsenin gözüne, dağılmış toz duman gibi görünür. Bu seraba benzer ki, serabı gören onu su zanneder, oysa gerçekte o bir hiçtir.[28][28]

**21.** Şüphesiz cehennem, kâfir konuklarını bekleyip gözetler. Onun gözetlemesi, insanın, gaflet anında düşmanını yakalamak için gözetlemesine benzer. Tefsirciler şöyle der: kişinin, düşmanını gözetlediği yerdir. Cehennem, alevi ile Allah düşmanlarına azap etmek için gözetler. Üzerinden geçen kâfirleri çekip içine almak için gözetlemektedir. [29][29]

**22.** Cehennem, azgın suçluların dönüp girecekleri evleri ve barınaklarıdır. [30][30]

**23.** Cehennemde, sonsuza kadar, birbirinin ardından gelen asırlarca kalacaklardır.[31][31] Kurtubî şöyle der: Asırlar devam ettikçe onlar cehennemde kalırlar. Her asır geçtikçe, başka bir asır gelir. Çünkü âhiretin asırları sonsuzdur.[32][32] Rabî ve Katâde de şöyle derler: Bu asırlar ne sona erer, ne de biter.[33][33]

**24.** Cehennemde ateşin sıcağını onlardan hafifletecek bir soğukluk ve orada susuzluklarını giderecek bir içecek tatmazlar. [34][34]

**25.** Ancak son derece kaynar bir su ve cehennem ehlinin derilerinden akan bir irin tadarlar. [35][35]

---

[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/191.
[26][26] înşikâk sûresi, 84/1
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/191.
[28][28] Taberî, 30/7
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/191.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/191-192.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/192.
[31][31] Bu âyet-i kerimede, o asırların sona'ereceğini gösteren bir delil yoktur. Çünkü, Arap dilinde ancak birbiri ardına gelen zamanlar için kullanılır. Bunun dışında hemen hemen kullanılmaz. Bu, olayın ebedî olduğunu kinaye olarak İfade eder. Zira Yüce Allah, hayal edebilecekleri ve bilebilecekleri şeyle onlara hitap etti. Bir görüşe göre, isyankâr mü'mİnlerin cehennemde kalacağı belirli bir süredir. Bu, hatalı bir görüştür. Zira o kâfirler hakkındadır. Çünkü Yüce Allah daha sonra meâlen, "Âyetlerimizi yalanladılar" buyurmuştur.
[32][32] Kurtubî, 19/175
[33][33] Kurtubî, 19/175; Sâvî, 4/285
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/192.
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/192.
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/192.

**26.** Allah, kötü amellerine uygun olarak onları bu şekilde cezalandırır. [36][36]

**27.** Muhakkak ki onlar hesap ve cezayı beklemiyorlardı. Allah'a kavuşacaklarına da inanmıyorlardı. Dolayısıyle Allah onları bu âdil ceza ile cezalandırır. [37][37]

**28.** Allah'ın, öldükten sonra dirilmenin olacağını gösteren âyetleri ile Kur'ân âyetlerini şiddetle yalanlıyorlardı. [38][38]

**29.** Onları, yaptıklarına karşılık cezalandırmamız için, işlemiş oldukları bütün günah ve suçlan bir kitapta kaydettik. [39][39]

**30.** Ey Kâfirler Topluluğu! Azabı tadın. Yardım istemenize karşılık size, azabınızın üzerine bir azap daha katmaktan başka bir şey yapmayacağız. Tefsirciler şöyle der: Kur'ân-ı Kerim'de, cehennem ehline bu âyetten daha ağır gelen bir âyet yoktur. Çünkü onlar bir azap türüne karşı yardım istedikçe, onlara daha şiddetli bir azap ile karşılık verilir.[40][40]
Yüce Allah cehennem ehli bedbahtların durumunu anlattıktan sonra itaatkâr ve mutlu kimselerin durumlarım anlatmak üzere şöyle buyurdu: [41][41]

**31.** Kuşkusuz dünyada Rablerine itaat eden iyi mü'minler için Naîm cennetlerini elde edecek ve cehennem azabından kurtulacakları makamlar ardır.
Bundan sonra Yüce Allah, o elde edilecek nimetleri açıklamak üzere şöyle buyurdu: [42][42]

**32.** Onlar için, içinde her türlü ağaçlar, çiçekler ve canların istediği çeşit çeşit üzüm bağları bulunan güzel bahçe ve bostanlar vardır. [43][43]

**33.** Onlar için, göğüsleri yeni çıkarak tomurcuk gibi kabarmış bakire ve akran kızlar vardır. İbn Cüzey şöyle der: göğüsleri kabarmış câriye mânâsına gelen kelimesinin çoğludur.[44][44]

**34.** Yine o takva sahibi mü'minler için, içi saf şarap dolu kadehler vardır. Kurtubî şöyle der: ten maksat şaraptır. Yüce Allah sanki şöyle buyurmuştur: Sıkılıp saflaştırılarak kadehe doldurulmuş şarap vardır.[45][45]

---

[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/192.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/192.
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/192.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/192.
[40][40] Kurtubî, 19/180; Sâvî Haşiyesi, 4/285
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/192-193.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/193.
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/193.
[44][44] Teshil, 4/174
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/193.
[45][45] Kurtubî, 19/181
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/193.

**35.** Cennette, ne faydasız boş bir lakırdı, ne de yalan söz işitirler. Çünkü cennet, esenlik ve selâmet yurdudur. Orada bulunan her şey bâtıldan ve eksiklikten uzaktır. [46][46]

**36.** Allah amellerine karşılık, kendisinden bir lütuf ve ihsan olarak, onları bu büyük mükâfaatla ödüllendirir. [47][47]

**37.** Bvı mükâfat, rahmeti her şeyi kapsayan Rahman tarafından verilmiştir. O gun Yüce Allah'ın heybet ve azametinden dolayı, belâyı savma veya azabı kaldırma hususunda, hiç kimse O'nunla konuşamaz. [48][48]

**38.** O korkunç günde, Cebrail ve diğer melekler huşu içinde saf olurlar. Allah'ın kendilerine konuşma, şefaat ve doğruyu söyleme izni verdikleri dışında onlardan hiçbir kimse konuşamaz. Sâvî şöyle der: Allah'ın yarattıklarının en üstünü ve Ona en yakın olan melekler, Allah'ın izni olmadan şefaat edemezlerse, diğerleri nasıl şefaat edebilir?![49][49]

**39.** Bu, gerçekleşmesi kesin ve mutlak olan bir gündür, Kim iman edip sâlih amel işleyerek, Rabbine giden bir dönüş yoluna girmek isterse, bunu yapsın. Bu âyette teşvik ve özendirme vardır. [50][50]

**40.** Bu hitap, öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden Kureyş kâfirlerine dır. Yani, biz sizi, meydana gelmesi yakın olan bir azapla, âhiret azabıyla korkuttuk. Her gelecek yakın olduğu için, Yüce Allah bu azaba "yakın" mânâsına gelen sıfatını verdi. O gün her insan, önceden gönderdiği hayır ve şer olarak ne varsa, hepsini defterinde tesbit edilmiş bulur. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Böylece, yaptıklarını hazır bulmuşlardır"[51][51] buyurmuştur. Kâfir, yaratlmamış ve mükellef tutulmamış olmayı temennî ederek şöyle der: Keşke toprak olsaydım da, ne hesaba çekilseydim, ne de azab edilsey-dim. Tefsirciler şöyle der: Bu şöyle olalcaktır. Allah kıyamet günü hayvanları hasredeceği zaman, kısas yaparak, boynuzsuz hayvanın hakkım boynuzludan alır. Bundan sonra onları "toprak haline getirir. İşte o zaman kâfir, böyle olup ta azap görmemeyi temennî eder. [52][52]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda

---

[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/193.
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/193.
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/193.
[49][49] Sâvî Haşiyesi, 4/286
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/193.
[50][50] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/193.
[51][51] Kehf sûresi, 18/49
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/194.

özetliyoruz:
**1.** "Hayır, yakında bilecekler. Yine hayır! Yakında anlayacaklar" cümlelerinde, tehdit ve korkutma gayesiyle, cümle tekrarlanarak itnâb yapılmıştır.
**2.** "O büyük haberi mi?" cümlesinde, daha önce geçen fiilden anlaşıldığı için, aynı fiil burada hazfedilerek îcâz yapılmıştır. "O büyük haberi mi birbirlerine soruyorlar?" demektir.
**3.** "Yeryüzünü bir beşik, dağları da kazıklar kılmadık mı?" cümlesinde teşbîh-i belîğ vardır. Sözün aslı şöyledir: "Yeryüzünü, uyuyan kimsenin yatak edindiği beşik gibi, dağları da, sütunları sabit tutan kazıklar gibi kıldık" Benzetme edatı (teşbih edatı) ile benzetme yönü (vech-i şebeh) zikredilmeyerek teşbîh-i belîğ olmuştur. "Geceyi bir elbiese kıldık" âyeti de bunun gibidir. Yani, "Geceyi, örtme ve gizleme hususunda bir elbise kıldık" demektir.
**4.** "Geceyi bir elbise kıldık" ile, "Gündüzü de kazanma zamanı yaptık" âyetleri arasında güzel bir mukabele vardır. Yüce Allah gecenin karşılığında gündüzü, çalışmanın karşılığında dinlenmeyi zikretti. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**5.** "Gök, kapılar oldu" cümlesinde teşbîh-i belîğ vardır. Yani, yarılma ve çatlama hususunda kapılar gibi oldu. Teşbîh edatı ile vech-i şebeh zikredilmeyerek teşbîh-i belîğ olmuştur;
**6.** "Tadın! Size, azaptan başka bir şeyi çoğaltmayacağız" âyetindeki emir, horlama ve küçümseme ifade eder. Aynı zamanda bu âyette, daha fazla kınamak ve horlamak için, III. şahıstan II. şahsa dönüş vardır.
**7.** "soğuk" ile " kaynar" arasında tıbâk vardır.
**8.** "O gün Ruh (Cebrail) ve melekler ayakta saf olur" âyetinde, husûsî olandan sonra umûmî olan şey zikredilmiştir. Zira Cebrail (a.s.) meleklere dahildir. Burada Cebrail (a.s.)'in kadrinin yüceliğine dikkat çekmek için, o bir kere özel olarak, bir kere de meleklerin içinde zikredilmiştir.
**9.** gibi âyet sonlarında seci' murassa' vardır. Bu da, güzelleştirici edebî sanatlardandır.
Yüce Allah'ın yardımı ile "Nebe' Sûresi"nin tefsiri bitti. [53][53]

[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/194-195.

# NÂZİÂT SÛRESİ

Mekke'de inmiştir, 46 âyettir.

## Takdim

Nâziât sûresi Mekke'de inmiştir. Bunun durumu, Mekke'de inen diğer sûreler gibidir. Bu sûreler, "Allah'ın birliği, peygamberlik, öldükten sonra dirilme ve hesab" gibi inanç esasları üzerinde durur. Sûre'nin ana konusu, kıyamet ve onun halleri ve takva sahibi kişilerle suçluların varacakları yerlerdir.
Bu mübarek sûre, itaatkâr meleklere yemin ile başlar. Bu melekler, mü'minlerin ruhlarım incitmeden nazik bir şekilde alan; kâfirlerin ruhlarını ise sertçe ve şiddetle çıkaran meleklerdir. Bunlar aynı zamanda, Allah'ın emriyle mahlukatm işlerini idare ederler: "Söküp çıkaranlar, yavaşça çekenler, kolayca yüzenler, yarış edenler, bir işi çevirenler hakkı için..."
Bundan sonra sûre, öldükten sonra dirilmeyi ve haşri inkâr eden müşriklerden bahseder ve onların bu korkunç gündeki durumlarını tasvir eder: "O gün yürekler kaygıdan hoplar. Onların gözleri alçalır. Böyleyken, "Öldükten sonra biz, dünyadaki ilk halimize döndürülecek miyiz? Hem de bu, biz çürümüş kemikler olduktan sonra mı olacak?" derler.
Daha sonra sûre, ilahlık iddiasında bulunan, zorbalık ve taşkınlıkta devam eden azgın Firavun'u ele alır ki, Yüce Allah onun belini kırmış, onu ve Kıbtî kavmini boğarak yok etmiştir: "Sana Musa'nın haberi geldi mi? Tur'daki kutsal vadide Rabbi ona seslenmişti: Firavun'a git. Çünkü o çok azdı. Ona de ki: Arınmaya gönlün var mı?..."
Sûre, Mekke halkının azgınlığından ve Rasulullah (s.a.v)'a karşı takındıkları inatçı tavırdan söz eder ve onlara, Allah'ın birçok mahrukatından daha zayıf olduklarını hatırlatır: "S'izi yaratmak mı daha güç, yoksa gök yüzünü yaratmak mı? Onu Allah bina etmiş, yükseltmiş ve nizama koymuştur. Gecesini karartmış, gündüzünü'ağartmıştır."
Bu mübarek sûre, müşriklerin "olmaz" deyip yalanladıkları ve meydana gelmesini inkâr ettikleri kıyametin zamanını açıklayarak sona erer: «Sana, kıyametten sorarlar. "Gelip çatması ne zamandır?" derler. Onu anlatmak nerde, sen nerde! (Onu bilmek) en son vakte kadar Rabbine aittir. Sen ancak, ondan korkanları uyarırsın. Kıyamet gününü gördüklerinde, dünyada geçirdikleri Ömür onlara, sanki bir akşam vakti, ya da kuşluk zamanı kadar gelir.» [1[1]]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11.** Söküp çıkaranlar, yavaşça çekenler, yüzdükçe yüzenler yarıştıkça yarışanlar, ve işi idare edenlere yemin olsun ki, (kıyamet var). O gün birinci üfleme sarsar. Onu ikinci üfleme izler, o gün yürekler kaygıdan oynar, onların gözleri alçalır (yere iner). (Gerçekler böyle iken

[1[1]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/199.

öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenler) "Öldükten sonra biz, (dünyadaki) ilk halimize döndürülecek miyiz, (hem de bu) biz çürümüş kemikler olduktan sonra (mı olacak?) derler.
**12.** (Bu münkirler) "O halde bu zararına bir dönüş olur" dediler.
**13.** O, ancak bir tek nâradır.
**14.** Birdenbire insanlar kendilerini yeryüzünde buluverirler.
**15.** Sana Musa'nın haberi geldi mi?
**16.**Tûr'daki kutsal vadide Rabbi ona seslenmişti.
**17.** Firavun'a git! Çünkü o çok azdı.
**18, 19.** "Arınmağa gönlün var mı? Sana Rabbinin yolunu göstereyim de, O'ndan kork." dedi.
**20.** Ve ona en büyük mu'cizeyi gösterdi.
**21.** (O ise) hemen yalanladı ve isyan etti.
**22.** Sonra arkasını dönerek hızla gitti.
**23.** Derhal (adamlarını) topladı ve onlara) bağırdı:
**24.** "Ben, sizin en yüce Rabbinizim!" dedi.
**25.** Allah onu, herkese ibret olarak, ilk ve son sözünden dolayı cezalandırdı.
**26.** Elbette bunda, korkan kimseler için büyük bir ibret vardır.
**27, 28, 29, 30, 31, 32, 33.** Sizi yaratmak mı daha güç, yoksa gökyüzünü yaratmak mı, ki onu Allah bina etti, onun boyunu yükseltti ve onu kusursuz işleyen bir sisteme bağladı. Gecesini kararttı, gündüzünü ağarttı. Ondan sonra da yerküreyi döşedi. Hayvanlarınız ve kendiniz için bir faydalanma olmak üzere, yerden suyunu ve otlarını çıkardı ve dağları sağlam bir şekilde çaktı.
**34, 35, 36.** Her şeyi alt üst eden o büyük felâket geldiği vakit, insan ne uğurda çalıştığını anlar ve gören (herkes)e cehennem açık bir şekilde gösterilir.
**37, 38, 39.** Azan ve dünya hayatım âhirete tercih eden; şüphesiz ateş (onun için) yegâne barınaktır.
**40, 41.** Rabbinin makamından korkan ve nefsini kötü arzulardan uzaklaştırana gelince, şüphesiz (onun için de) cennet yegâne barınaktır.
**42, 43, 44, 45, 46.** Sana kıyametten sorarlar: "Gelip çatması ne zamandır?" (derler.) Onu hatırlatmak nerede, sen nerede? En son vakte kadar (onun ilmi) Rab-bine aittir. Sen ancak ondan korkanları uyarırsın. Kıyamet gününü gördüklerinde dünyada geçirdikleri ömür onlara, sanki bir akşam vakti ya da kuşluk zamanı kadar gelir.

**Kelimelerin İzahı**

Vâcife, korkan, titreyen demektir. Kalp, şiddetli korku sebebiyle heyecanlanıp titrediği zaman, denir.
Hâfira, "Önceki hale dönmek" demektir. Bir kimse, geldiği yoldan geri döndüğünde, denir. Şâir şöyle der:
İhtiyarlayıp saçlarım döküldükten sonra, eski durumuma mı döneceğim?!

Beyinsizlik ve utanılacak şey yapmaktan Allah'a sığınırım.[2][2]
Sâhira, yeryüzü demektir. Araplar, yeryüzüne ve çöle sâhira derler. Çünkü onun üzerinde uyuma ve uykusuz kalma olur.
Semk, yükseklik demektir "yüksek bina" mânâsına gelir.
Kararttı. Gece karardığında; "Allah onu kararttı" mânâsında ise denir.
Onu yaydı ve düzeltti. Zeyd b. Amr şöyle der:
Yeryüzünü yaydı. Dümdüz olunca, onu kudreti ile sağlamlaştırdı ve üzerine dağları yerleştirdi.[3][3]
Tâmme, day anı lamı yacak büyük musibet demektir. Şâir şöyle der:
Bazı sevgiler, kişiyi kör ve sağır yapar. Aynı şekilde buğz da, daha büyük bir musibettir.[4][4]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Kâfirlerin ruhlarım son derece şiddetli ve çetin bir şekilde çekip alan meleklere yemin ederim. [5][5]

**2.** Mü'minlerin ruhlarım kolaylık ve yumuşaklıkla rahatça alan meleklere yemin ederim. İbn Mes'ûd şöyle der: Ölüm meleği ve yardımcıları, kâfirlerin ruhlarını, birçok budağı olan demir şişin, yaş yünden çıkarıldığı gibi çıkarırlar. Kâfirin ruhu, suda boğulan kimse gibi çıkarılır; mü'minin ruhu ise kolayca ve yumuşak bir şekilde alınır. Melek, mü'minin ruhunu, devenin ayağından ilmiğin çözülmesi gibi kolayca alır.[6][6] İbn Kesîr de şöyle der: Yüce Allah, insan oğlunun ruhlarını almakta olan meleklere yemin etti. Meleklerden bir kısmı, insanın ruhunu zorla alır ve onu çıkarırken boğar. Bir kısmı da insanın ruhunu, bir düğümden çözer gibi kolaylıkla alır.[7][7]

**3.** Allah'ın emri ve vahyi ile, onun emrini uygulamak için, suda yüzen balıklar gibi hızla inen meleklere yemin ederim. [8][8]

**4.** Mü'minlerin ruhlarını, yarışarak en önde cennete götüren meleklere yemin ederim. [9][9]

**5.** Allah'ın emriyle, kâinat ile ilgili işleri, yani rüzgârları, yağmurları, rızıkları, ömürleri ve diğer dünya işlerini idare eden meleklere yemin ederim. Yüce Allah, kıyametin hak olduğuna dair bu beş sınıf melek üzerine yemin etti. Bu yeminin

---

[2][2] Bu beyti İbnu'l-A'râbî söylemiştir. Mânâsı şudur: İhtiyarlayıp saçlarım döküldükten sonra, gençliğimdeki flört ve aşk hayatına mı döneceğim?!
[3][3] Bahr. 8/418
[4][4] Kurtubî, 19/204
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/202-203.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/203.
[6][6] Hâzin, 4/204
[7][7] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/595. İbn Kesîr daha sonra: "Doğru olan budur. Çoğunluk da bu görüştedir" der.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/203.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/203.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/203.

cevabı zikredilmemiştir. Takdiri, "Mutlaka diriltilecek ve sorguya çekileceksiniz" şeklindedir. Bunun böyle olduğuna, daha sonra gelen şu âyet delildir: [10][10]

**6, 7.** Her şeyi sarsıp titreten ilk üfürme, Sür1a üfürüldüğü gün ki, bunu ikinci üfleme takip eder. Bu, kabirlerden kalkış üfürmesidir. İbn Abbâs şöyle der: Râcife ve râdife'den maksat birinci ve ikinci üfürmedir. İlk üfürme, Allah'ın izni ile her şeyi öldürür. İkincisi ise, Allah'ın izni ile her şeyi diriltir.[11][11]
Bundan sonra Yüce Allah, yalanlayıcılarm durumlarını ve karşılaşacakları sıkıntı verici, dehşetli şeyleri anlatır:[12][12]

**8.** O gün, kâfirlerin kalpleri korkak, endişeli ve ürkek olur. [13][13]

**9.** O kalpleri taşıyanların gözleri, açık açık gördükleri korkunç şeylerden dolayı, zelil ve hakirdir. [14][14]

**10.** Öldükten sonra dirilmeyi imkânsız görüp alay ettikleri için dünyada şöyle derler: Öldükten sonra tekrar diriltilecek miyiz? Yok olduktan sonra diriler haline gelip ilk halimize mi döneceğiz? Kurtubî şöyle der: Onlara, "Siz öldükten sonra tekrar diriltileceksiniz" denildiğinde hayret ve inkâr içersinde, "Öldükten sonra, tekrar ilk duruma mı döndürüleceğiz. Ölmeden önce olduğumuz gibi, tekrar diriler haline mi geleceğiz?" derler. Araplar, bir kimse, geldiği yoldan geri döndüğünde, derler.[15][15]

**11.** Biz, çürüyüp dağılan kemikler haline geldikten sonra mı, yeniden diriltilip eski halimize döndürüleceğiz. [16][16]

**12.** Dediler ki: Eğer öldükten sonra dirilme hak ise ve biz Öldükten sonra diriltilecek isek, o takdirde biz, zarara uğrayanlardan oluruz. Çünkü biz cehennemliklerdeniz. [17][17]

**13.** Yüce Allah buyurdu ki: Öldükten sonra dirilme o-layı bir tek seslenişten ibarettir. Bununla, kabirlerden kalkmak için Sûr'a üfürülür. [18][18]

**14.** Bir de bakarsın ki, daha önce yerin içinde bulunan bütün yaratıklar, yerin üstüne çıkmıştır.

---

[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/203.
[11][11] Kurtubî. 19/193
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/203.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/203.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/204.
[15][15] Kurtubi, 19/194
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/204.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/204.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/204.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/204.

Bundan sonra Yüce Allah, Hz. Peygamber (a.s.)'i teselli etmek ve Fir-avun'un kavminden yalanlayıcı azgınların başına gelenlerin, onun kavminin de basma gelmemesi için onları sakındırmak maksadıyle, Musa'nın (a.s.) Firavun'la olan kıssasını anlattı: [19][19]

**15.** Bu, kıssayı dinlemeye teşvik etme üslubudur. Yani, Ey Peygamber! Musa Kelimullah'ın haberi sana geldi mi? [20][20]

**16.** Hani, Rabbi ona, Tur-u Sina dağının alt kısmında bulunan "Tuvâ" denilen, gök ve mübarek vadide şöyle seslenmişti. [21][21]

**17.** Zulüm ve azgınlık yaparak haddi aşan zorba azgın Firavn'a git. [22][22]

**18.** Ona de ki günahlardan temizlenme istek ve arzun var mı? [23][23]

**19.** Rabbini tanıma ve O'na itaata giden yolu sana göstermemi, dolayısıyle O'ndan korkup sakınmayı ister misin? Zemahşerî şöyle der: İşin aslı, "korku" olduğu için Yüce Allah onu zikretti. Kim Allah'tan korkarsa, ondan her türlü iyilik gelir. Musa, (a.s.) konuşmasına, arz mânâsını ifade eden soru ile başladı. Nitekim kişi, misafirine, "Bizde misafir olur musun?" diye hitap eder. Onun ardından nazik ve yumuşak söz söyledi ki onu nezaketle çağırsın ve nazik davranarak, kibrinden vazgeçmesini istesin. Nitekim, Yüce Allah meâlen, "Ona tatlı dille söz söyleyin"[24][24] buyurmuştur.[25][25]

**20.** Ona en büyük mucizeyi gösterdi. Bu âyette hazif vardır. Yani, Mûsâ (a.s.) Firavun'a gitti. Onu hakka davet etti ve onunla konuştu. Firavun iman etmekten kaçınınca, ona en büyük mucizeyi gösterdi. Bu mucize de, âsânın hızla yürüyen bir yılana çevrilmesidir. Kurtubî der ki: Ona büyük alâmeti yani mucize'yi gösterdi. İbn Abbâs, "o asadır" der.[26][26]

**21.** Firavun, Allah'ın peygamberi Musa'yı (a.s.) yalanladı, o parlak mucizenin gösterilmesinden sonra, Allah'ın emrine karşı çıktı. [27][27]

**22.** Sonra, yılandan korkarak arkasını dönüp kaçtı. Gördüğü şeyin dehşetinden dolayı hızla yürüyerek geri döndü.[28][28]

---

[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/204.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/204.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/204.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/204.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/204.
[24][24] Tâhâ sûresi, 20/44
[25][25] Keşşaf, 4/695
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/204-205.
[26][26] Kurtubî, 19/202
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/205.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/205.
[28][28] Kasas sûresi, 28/38
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/205.

**23.** Sihirbazları, askerlerini ve adamlarını topladı. İnsanlar arasında bir hatip gibi durup[29][29]

**24.** Yüksek sesle onlara, "Kendisine ibadet edilen yüce rabbiniz benim. Benim üstümde bir rab yoktur" dedi. [30][30]

**25.** Allah, son sözü olan, "Ben en yüce rabbinizim" sözünden ve ilk sözü olan, "Benden başka sizin için bir ilah tanımıyorum" sözünden dolayı ceza olarak onu yok etti.[31][31]

**26.** Firavunda, onun azgınlığının ve başına gelen azap ve ceza kıssasının, anlatılmasında Allah'tan ve Öfoun azabından korkan kimseler için mutlaka bir ibret ve öğüt vardır.
O Azgının yani Firavun'un kıssasının anlatılması sona erince Yüce Allah, öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden Kureyş kâfirlerine döndü ve kudretinin eserlerine ve büyüklüğünün alametlerine dikkatlerini çekmek üzere şöyle buyurdu: [32][32]

**27.** Bu soru, kınamak ve azarlama mânâsı ifade eder. Yani, Ey Müşrikler Topluluğu! Sizi yaratmak mı daha zor olur, yoksa şu eşi olmayan büyük göğü yaratmak mı? Zira, büyüklüğüne rağmen bu göğü yükseltene, sizi yaratmak ve öldükten sonra diriltmek son derece kolay gelir. O halde, öldükten sonra dirilmeyi nasıl inkâr edersiniz? Fahreddin Râzî şöyle der: Yüce Allah, onların dikkatini, müşahede ile bilinen bir şeye çekti. Şöyle ki, küçük ve zayıf olarak insanın yaratılması, kendisi ve halleri büyük olan göğe nisbetle çok kolaydır. Durum böyle olunca, onların tekrar diriltilmesi basit bir iştir. Bunu nasıl inkâr ederler?[33][33]
Nitekim Yüce Allah meâlen, "Göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından elbette daha büyük bir şeydir[34][34] buyurmuştur. Allah gökleri, üstünüzde, sağlam yapılı, direksiz ve kazıksız bir şekilde yüksek olarak yarattı.
Bundan sonra Yüce Allah, daha çok açıklamak ve izah, etmek üzere şöyle buyurdu: [35][35]

**28.** Göğün kütlesini yüksek yaptı, üzerinizde tavanını yükseltti ve onu, kendisinde bir zıtlık, çatlaklık ve yarık olmaksızın düzgün bir şekilde yarattı. İbn Kesîr şöyle der: Allah göğü yüksek yapılı, geniş sahalı ve etrafı düzgün olarak

---

[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/205.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/205.
[31][31] Bu, İbn Abbâs, Mücâhid ve İkrİme'nin görüşüdür. İbn Abbâs der ki, "Bu iki küfür sözünün arasında kırk sene geçmiştir. Allah ona mühlet verdi, sonra da cezalandırdı."
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/205.
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/205.
[33][33] Tefsîr-i kebîr, 31/43
[34][34] Mü'min sûresi, 40/57
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/205-206.

yarattı. Onu, karanlık gecelerde yıldızlarla taç giydirilmiş gibi süslü kıldı.[36][36]

**29.** Gecesini zifiri karanlık, gündüzünü de aydınlık kıldı. İbn Abbâs şöyle der: Gecesini kararttı, gündüzünü aydınlattı.[37][37]

**30.** Göğü yarattıktan sonra, yeri yayıp oradakilerin oturması için bir beşik haline getirdi.[38][38]

**31.** Yeryüzünden, fışkıran su gözeleri çıkarttı ve orada nehirler akıttı. İnsan ve hayvan yiyeceği olan bitki ve yeşillikler bitirdi. [39][39]

**32.** Allah dağlan yeryüzüne yerleştirdi ve onları kazıklar gibi kıldı ki, yeryüzü, üzerindekileri sabit tutup sarsmasın. [40][40]

**33.** Yüce Allah bütün bunları yaptı. Pınarları fışkırttı, nehirleri akıttı, ekin ve ağaçları bitirdi. Bütün bunları kulların yaran, onların ve hayvanlarının ihtiyaçlarını gidermek için yaptı. Fahreddin Râzî şöyle der: dan maksat, insanların ve hayvanların yiyeceği şeylerdir. âyeti, buna delildir. Bak, Yüce Allah, sözü ile, yeryüzünden insanlar için çıkardığı gıda maddeleri ve faydalı diğer şeylere nasıl işaret etti. Bunlar yeşillik, ağaç, tahıl, meyve, saman, odun, elbise ve ilaç, hatta tuz ve ateş gibi şeylerdir. Çünkü tuz sudan, ateş de ağaçtan meydana gelir.[41][41]
Yüce Allah, aklen haşrin mümkün olduğunu göstermek için, göklerin ve yerin yaratılışını ve bu ikisinde yarattığı harikulade varlıkları anlattıktan sonra ardından, haşrin fiilen meydana geleceğini haber vermek üzere şöyle buyurdu: [42][42]

**34.** Korkunç halleri her şeyi kaplayan ve diğer musibetlerden büyük olan o büyük musibet, yani kıyamet geldiğinde... İbn Abbâs şöyle der: O musibet, kıyamettir. Her türlü korkunç şeyleri kapsadığı için ona bu isim verilmiştir.[43][43]

**35.** O gün insan, yapmış olduğu iyi veya kötü amelleri hatırlar ve onlan, amel defterinde yazılmış görür. [44][44]

---

[36][36] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/597
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/206.
[37][37] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/597
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/206.
[38][38] Bu söz, yeryüzünün yuvarlaklığına aykin değildir. Zira, yerin yuvarlaklığı kesindir. Hatta Fahreddin Râzî şöyle der: Yeryüzü önce, toplanmış bir küre gibiydi. Daha sonra Yüce Allah onu yaydt. "onu yaydı" âyetinin mânâsı, mücerret bir yayma değildir. Aksine bundan maksat şudur: Yüce Allah göğü, yiyeceklerin yetişmesine hazır bir şekilde yaydı. Nitekim bir sonraki âyet olan, âyeti bunu göstermektedir. Büyük cismin görünen yeri, düz bir zemine benzer'. Bkz, Tefsîr-i kebîr, 31/48
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/206.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/206.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/206.
[41][41] Tefsîr-i kebîr, 31/49
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/206-207.
[43][43] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/598
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/207.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/207.

**36.** Cehennem, bakanlar için ortaya çıkarılır. İnsanlar onu açıkça görür. Gözü olan herkes onu rahatça görür.
Yüce Allah kıyametin halini ve onun korkunç durumlarını anlattıktan sonra, insanların, bahtiyarlar ve bedbahtlar olmak üzere ikiye ayrıldığını anlattı: [45][45]

**37.** İnkâr ve isyan içinde, haddi aşan; [46][46]

**38.** Ve geçici hayatı, devamlı hayata tercih edip bu dünya hayatının haram arzularına dalarak, salih amel işlemek suretiyle âhireti için hazırlanmayan kimseye gelince, [47][47]

**39.** Kuşkusuz onun barınağı ve sığınağı alevli cehennemdir. Onun, cehennemden başka evi yoktur. [48][48]

**40.** Rabbinin azamet ve ululuğundan korkan, ilk yaratılışa ve âhiret hayatına kesin olarak inandığı ve bunları bildiği için, hesap gününde Rabbinin huzurunda durmaktan sakınana, ve kendini masiyetlerden ve haramlardan alıkoyan ve onu helake götüren şehevî arzulardan sakındırana gelince, [49][49]

**41.** Bilinmelidir ki, onun yeri ve makamı, Naîm yurdu olan cennettir. Onun, cennetten başka evi yoktur.[50][50]
Bundan sonra Yüce Allah, kıyameti yalanlayan ve kıyametle ilgili haberleri alaya alan kimselerin durumunu anlatmak üzere şöyle buyurdu: [51][51]

**42.** Ey Peygamber! O müşrikler sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Tefsirciler der ki: Müşrikler, kıyametle ilgili haberleri ve onun, "tâmme", "sâhha", "kâria" gibi korkunç vasıflarla nitelendiğini dinliyor ve alay yollu olarak, "Allah onu ne zaman yaratacak, onu ne zaman koparacak? O ne zaman kopacak ve maydana gelecek?" diyorlardı. Bunun üzerine bu âyet indi. [52][52]

**43.** Kıyametin ne zaman kopacağını sen bilmiyorsun ki, bunu onlara bildiresin. Çünkü o, sadece Allah'ın bildiği gayb haberlerin-dendir. Durum böyle iken niçin sana onu ısrarla soruyorlar? [53][53]

---

[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/207.
[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/207.
[47][47] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/207.
[48][48] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/207.
[49][49] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/207.
[50][50] Bu mübarek âyetler, insanın, kendini tanıması için hassas bir terazidir. İnsan buna bakarak, kendisinin cennetliklerden mi yoksa cehennemliklerden mi, o mutlu kişilerden mi, yoksa mutsuzlardan mı olduğunu anlar. Kim azar ve taşkınlık yapar ve bu hayatın arzularını, Rab-bine itaata tercih ederse, İşte o bedbaht olup cehennem azabını çeker. Kim de Allah'a itaat eder, ondan korkar ve mevlasınm rızası için koşar ve nefsini, arzu ettiği şeylerden sakındırır-sa, işte o da mutlu ve Naîm cennetlerinde ikrama layık olan kimsedir. İnsan kendini bu terazi ile tartsın.
[51][51] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/207.
[52][52] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/207-208.
[53][53] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/208.

**44.** En son vaktine kadar onun ilmi Rabbine aittir. Onun ne zaman kopacağını, tayin ederek bilen O'dur. Bunu O'ndan başka hiç kimse bilmez. [54][54]

**45.** Ey Peygamber! Senin görevin, kıyametin ne zaman kopacağını bildirmek değil, ondan korkanları uyarmaktır. Yüce Allah, özellikle, "korkanları uyarma"yı zikretti. Çünkü bu uyarıdan yararlananlar onlardır. [55][55]

**46.** O kâfirler , kıyameti ve ondaki dehşet verici durumları gördükleri gün, sanki dünyada, gündüzün bir kısmı, yani akşam veya sabah vakti kadar kalmış gibi olurlar. İbn Kesîr şöyle der: Dünyada yaşadıkları hayatın süresini kısa görürler. Hatta onlara göre dünya hayatı, bir günün akşamı veya sabahı kadar gelir.
Yüce Allah bu mübarek sûreyi, sûrenin başında, üzerine yemin ettiği "öldükten sonra dirilme ve haşr"in isbatı ile bitirdi. Bu, kıyametin kopacağına dair bir delil gibidir. Bir de, başlangıç ile bitiş birbirine uygun düşsün diye böyle yaptı. [56][56]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda Özetliyoruz:
**1.** "Allah onu, önceki ve sonraki sözünden dolayı cezalandırdı" âyetinde, ve kelimeleri arasında tıbâk vardır. Çünkü maksat onun, önce ve sonra söylediği iki adi sözdür. Aynı şekilde kelimeleri arasında tıbâk vardır.
**2.** kelimeleri arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**3.** "Göğü Allah bina etti. Onun boyunu yükseltti, ve Onu kusursuz işleyen bir sisteme bağladı" âyetleri ile "jijiNj Ondan sonra da yerküreyi döşedi ve onun, hayvanlarınız ve kendiniz için bir faydalanma olmak üzere yerden suyunu ve otlağını çıkardı" âyetleri arasında mukabele vardır. Aynı şekilde,
Azan ve dünya hayatını âhirete tercih edene gelince..." âyeti ile, "Rabbinin mak-amından korkan ve nefsim kötü arzulardan uzak tutana gelince..." âyetleri arasında mukabele sanatı vardır.
**4.** "Musa'nın haberi sana geldi mi?" âyetinde teşvik üslûbu vardır. Çünkü bundan maksat, kıssayı tanımaya teşviktir.
**5.** Ayetlerde geçen kelimeleri arasında tıbâk vardır.
**6.** " Sanki onlar, kıyamet gününü gördüklerinde dünyada geçirdikleri ömür, bir akşam vakti ya da kuşluk zamanı kadar gelir" âyetinde mürsel mücmel teşbih vardır.
**7.** "Yerden, suyunu ve otlağını çıkarttı" âyetinde istiâre-i tasrîhiyye vardır. Yüce Allah, insanların yemesini hayvanların otlamasına benzetti. İnsanların ve hayvanların bitkilerden yemesi alâkasıyla, "otlamak" insanlar için müsteâr olarak kullanıldı. Burada güzel bir istiare vardır.

---

[54][54] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/208.
[55][55] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/208.
[56][56] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/208.

**8.** v.b. âyet sonlarında, son harflerin uygunluğu vardır. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardan olup buna "seci" denir.
Yüce Allah'ın yardımıyle "Nâziât Sûresi"nin tefsiri bitti. [57][57]

[57][57] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/208-209.

# ABESE SÛRESİ

Mekke'de inmiştir, 42 âyettir.

## Takdim

Abese sûresi Mekke'de inen sûrelerdendir. Bu sûre de inanç ve peygamberlik işi ile ilgili konulan ele alır. Aynı zamanda insan, bitki ve yenilecek şeylerin yaratılması hususunda Allah'ın birliğini ve kudretini gösteren delillerden bahseder. Yine bu sûrede kıyametten, onun dehşet verici durumlarından ve o çetin günün sıkıntılarından söz edilir.

Bu mübarek sûre, âmâ Abdullah b. Ümmü Mektûm'un (r.a.) kıssasını anlatarak başlar. Abdullah, Resulullah (s.a.v) Kureyş büyüklerinden bir grubu İslama davet etmek üzere onlarla meşgulken, onun yanına gelip Allah'ın ona Öğrettiklerinden kendisine öğretmesini istedi. Rasulullah (s.a.v) yüzünü ekşitip ondan yüz çevirdi. Bunun üzerine, sitem yollu şu Kur'ân âyetleri indi: "Peygamber, âmânın kendisine gelmesinden ötürü yüzünü ekşitti ve geri döndü. Sana kim bildirdi! Belki o temizlenecek, yahut öğüt alacak da Öğüt ona fayda verecek. Kendini müstağni sayana gelince, işte sen ona yöneliyorsun..."

Daha sonra sûre, Allah'ın, kendisine birçok nimet ihsan etmesine rağmen, insanın inkâr etmesi ve Rabbine karşı aşırı derecede nankörlük etmesinden bahseder: "Kahrolsun insan! Ne de nankör! Allah onu hangi şeyden yarattı? Bir nutfeden yarattı da ona biçim verip hayatını programladı sonra yolunu kolaylaştırdı..."

Bundan sonra sûre, Yüce Allah'ın bu kainattaki kudret delillerini ele alır. Şöyle ki, Yüce Allah insan için, bu yeryüzü sathında, yaşam yollarını kolaylaştırmıştır: "İnsan, yediğine bir baksın. Biz suyu bol bol nasıl indirdik! Sonra toprağı güzelce nasıl yardık. Orada ekinler, üzüm bağları, yoncalar, zeytinler, hurmalar... bitirdik"

Bu mübarek sûre, kıyametin dehşet verici hallerini ve insamn, şiddetli korku ve endişeden dolayı, dostlarından kaçışını açıklayarak sona erer. O çetin günde mü'min ve kâfirlerin hallerinin nasıl olduğunu açıklar: "Ve kulakları patlatan gürültü geldiğinde.. İşte o gün, kişi, kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçar. O gün onlardan herbirinin başından aşan işi vardır. O gün bir takım yüzler parlak, güzel ve müjdelidir. Bir takım yüzlerin de üzerini toz kaplamış ve karanlıklar örtmüştür. İşte onlar kâfirlerdir, günaha batmış olanlardır. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm

**1, 2, 3, 4.** (Peygamber), âmânın kendisine gelmesinden ötürü yüzünü ekşitti ve geri döndü. (Resulüm! O'nun halini) sana kim bildirdi! Belki o temizlenecek, yahut öğüt alacak da o öğüt ona fayda verecek!

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/213.

**5, 6, 7.** Kendini müstağni sayana gelince, işte sen ona yöneliyorsun. Oysa ki onun temizlenip arınmasından sen sorumlu değilsin.
**8, 9, 10.** Fakat koşarak ve Allah'tan korkarak sana gelenle ilgilenmiyorsun.
**11, 12, 13, 14, 15, 16.** Hayır! (Bir daha öyle yapma). Çünkü değerli ve güvenilir kâtiplerin elleriyle yazılıp tertemiz kılınmış, yüce makamlara kaldırılmış mukaddes sahîfelerde yazılı bu (âyetler) bir hatırlatma ve öğüttür. Dileyen onu dinler.
**17, 18, 19, 20, 21, 22.** Kahrolası insan! Ne de nankör! Allah onu neden yarattı? Bir nutfeden yarattı da ona biçim verip hayatını programladı. Sonra yolunu kolaylaştırdı. Sonra onu öldürdü ve kabre soktu. Sonra dilediği bir vakitte onu yeniden diriltecek.
**23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32.** Hayır! (İnsan henüz Allah'ın) emrettiğini yapmadı. İnsan, yediğine bir baksın! Biz, suyu (gökten) bol bol nasıl boşalttık. Sonra toprağı nasıl da yardık. Orada ekinleri, üzüm bağları, yoncalar, zeytinler, hurmalar, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirdik. Bütün bunlar sizi ve davarlarınızı yararlandırmak içindir.
**33.** Ve kulakları patlatan gürültü geldiğinde,
**34, 35, 36.** İşte o gün kişi kardeşinden, annesinden babasından eşinden ve çocuklarından kaçar.
**37.** O gün, onlardan her birinin, başından aşacak işi vardır.
**38, 39, 40, 41.** O gün bir takım yüzler parlak, güleç ve müjdelidir. Bir takım yüzlerin de üzerini toz kaplamış ve karanlıklar örtmüştür.
**42.** İşte onlar kâfirlerdir, günaha batmış olanlardır.

## Kelimelerin İzahı

Yüzünü ekşitti, buruşturdu. : Ona yöneliyor, onun sözünü dinliyorsun.
Sefere, kulların amellerini yazan değerli melekler. kelimesinin çoğuludur. Kalıp bakımından ye benzer. Ona kabir yaptı ve gömülmesini emretti.
Kadb, sebzelerden, kesildikten sonra kökü biten her sebze. Yonca, bakla, pırasa v.b.
Gulb, ağaçlan çok ve dallan birbirine girmiş mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur.
Ebb, otlak ve yeryüzünün bitirdiği, hayvan yiyeceklerinden ot ve yeşil bitki gibi her şey.
Sâhha, şiddetinden dolayı kulakları sağır eden ses demektir.
Müsfire; aydın, parlak demektir.
Gabera; toz ve duman demektir.
Katera; siyahlık ve karanlık manasınadır. [2[2]]

## Nüzul Sebebi

[2[2]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/216.

Rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v) Kureyş'in ileri gelenlerini İslama çağırmakla meşgul idi. Peşlerinden gelenler de müslüman olur ümidiyle, onların müslüman olmasını çok arzu ediyordu. Rasulullah (s.a.v), yanında bulunan Kureyş'in ileri gelenleri ile meşgul olduğu bir sırada, âmâ Abdullah b. Ümmü Mektûm (r.a.) yanına gelerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasuiü! Allah'ın sana öğrettiklerinden bana öğret." Peygamber (a.s)'in o müşriklerle meşgul olduğunu bilmeden, bunu birkaç defa tekrarladı. Rasulullah (s.a.v), onun, sözünü kesmesinden hoşlanmadı, yüzünü ekşiterek öbür yana döndü ve kendi kendine şöyle dedi: "Bunlar diyecekler ki, Muham-med'in peşinden gidenler körler, sefiller ve kölelerdir." Bu sebeple yüzünü ekşitti ve o topluluğa dönerek onlarla konuşmaya başladı. Bunun üzerine Yüce Allah, "Âmânın kendisine gelmesinden ötürü yüzünü ekşitti ve geri döndü..." âyetlerini indirdi.[3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1, 2.** Dinî meselelerini sormak üzere, âmâ kendisine geldiği için yüzünü ekşitip buruşturdu ve tiksinerek ondan yüz çevirdi. Sâvî şöyle der: Peygamber (s.a.v)'e nâzik davranmak ve ona saygı göstermek için, III. şahıs zamiri ile "Yüzünü ekşitti ve yüz çevirdi" şeklinde söylendi. Çünkü II. şahıs zamirini kullanarak hitap etmekte, Rasulullah (s.a.v)'a gelecek açık bir sıkıntı ve güçlük vardır. Âmâ' nın adı, Abdullah b. Ümmü Mektûm'dur. Bu sitem âyetleri indikten sonra, âmâ Rasulullah (s.a.v)'a geldiğinde, Rasulullah (s.a.v) ona şöyle derdi: "Kendisi için Rabbimin bana sitem ettiği kimseye merhaba!" Daha sonra onun için ridasını yayardı.[4][4]

**3.** Ey Peygamber! Sana ne bildirdi? Belki de, kendisine karşı yüzünü ekşittiğin o âmâ, senden aldığı ilim ve marifetle, günahlarından temizlenir!! [5][5]

**4.** Veya işittiğinden öğüt alır da, senin verdiğin öğüt ona fayda sağlar!! [6][6]

**5.** Serveti ve malından dolayı, Allah'a ve imana ihtiyacı olmadığım söyleyene gelince, [7][7]

**6.** Sen ona meylediyor, sözüne kulak veriyor ve davetini başkalarına tebliğ etmesine önem veriyorsun. [8][8]

**7.** Oysa, onun inkâr ve isyan kirinden temizlenmemesinden sana bir vebal yoktur. Senden, onu hidayete erdirmen istenmiyor. Senin vazifen, sadece tebliğ

---

[3][3] Savi Haşiyesi, 4/292; Kurtubi, 19/210
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/216.
[4][4] Sâvî Haşiyesi, 4/291.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/216-217.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/217.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/217.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/217.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/217.

etmektir. Âlûsî şöyle der: Burada, Peygamber (s.a.v)'i onlarla sohbet etmekten, aşın derecede nefret ettirme vardır. Çünkü sırt çevirene yönelmek şahsiyeti giderir. Nitekim şâir şöyle der: Vallahi, elim bir gün benimle beraber olmak istemese, mutlaka ona, benimle beraber olmaktan uzaklaş derdim.[9][9]

**8, 9.** Allah'tan korunup haramlarından sakınarak, Allah için ilim talep etme hususunda koşarak sana gelen ve iyilik istemeye düşkün olana gelince, [10][10]

**10.** Ey Peygamber! Sen onu bırakıp, inkâr ve sapıklık reisleriyle meşgul oluyorsun! [11][11]

**11.** Bugünden sonra böyle bir şey yapma. Bu âyetler, insanlar için öğüt ve nasihattir. Akıl sahiplerinin bunlardan öğüt alması ve gereğini yapması lâzımdır. [12][12]

**12.** Allah'ın kullarından, kim dilerse Kur'ân'la öğüt alır; onun irşat ve yönlendirmelerinden yararlanır. Tefsirciler der ki: Hz. Peygamber (a.s.) bu sitemden sonra, herhangi bir fakire yüzünü asla ekşitmez, herhangi bir zengine de asla fazla ilgi göstermezdi. Onun meclisinde fakirler, emir gibiydiler. İbn Ümmü Mektûm, yanına girdiğinde, onun için cüb-besini yere yayar ve: "Kendisinden dolayı Rabbimin bana sitem ettiği kimseye merhaba!" derdi.
Bu açıklamadan sonra Yüce Allah, Kur'ân'ın değerinin büyüklüğünü bildirmek üzere şöyle buyurdu: [13][13]

**13, 14.** O Kur'ân Allah katında kıymetli sahifel erdedir. O sayfaların mekanı ve değeri yüksek, şeytanların ellerinden ve her türlü eksiklik ve pislikten uzaktır. [14][14]

**15, 16.** O sayfalar, Allah'ın, kendisiyle peygamberleri arasında elçi kıldığı meleklerin ellerindedir. O melekler, Allah katında, yüce, takvalı ve salih varlıklardır: "Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmezler ve emredildiklerini yaparlar"[15][15]
Bundan sonra Yüce Allah, kâfirin yaptığı kötü işleri ve Allah'ın, kendisine çok lütufta bulunmasına rağmen inkâr ve isyan ederek haddi aşmasını kınamak üzere şöyle buyurdu: [16][16]

**17.** Kâfire lanet olsun. Allah'ın rahmetinden uzak olsun. Allah'ın ona çokça

---

[9][9] Alusi 30/40
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/217.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/217.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/217.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/217.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/217-218.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/218.
[15][15] Tahrîm sûreasi, 66/6
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/218.

nimet vermesi ve ihsanda bulunmasına rağmen, O'nu ne aşırı bir tarzda inkâr etti!? Alusî şöyle der: Bu âyet kafire en kötü bir bedduadır. Aynı zamanda, inkâr ve isyan ederek haddi aşmasından dolayı muhatabı hayrete düşürür. Bu, son derece veciz ve açık bir ifadedir.[17][17]

**18.** Allah o kâfiri neden yarattı ki, kalkıp Rabbine kibirleniyor?! Yüce Allah daha sonra bunu şöyle açıkladı; [18][18]

**19.** Onu yaratmaya, basit bir sudan başladı. Sonra annesinin karnında, yaratılışı tamamlanıncaya kadar, nutfe, alaka., merhalelerinden geçirip şekil verdi İbn Kesîr şöyle der: Rızkını, ecelini, amelini, mutlu veya'mutsuz olacağını takdir etti.[19][19]

**20.** Sonra ona, annesinin karnından çıkış yolunu kolaylaştırdı. Hasan Basrî der ki: Baba ve anasının idrar yollarından çıkmış olan kimse nasıl kibirlenir?![20][20]

**21.** Sonra insanı öldürdü ve ona değer verdiği için gömüleceği bir kabir yarattı da onu yırtıcı ve vahşi hayvanlara ve kuşlara yem yapmadı. Hâzin şöyle der: Bu diğer canlılara karşı, insanoğluna verilmiş bir değerdir. [21][21]

**22.** Sonra Allah onu diriltmek isteyince; öldükten sonra hesap ve ceza için diriltecektir.[22][22] Öldükten sonra dirilme vakti, hiç kimse tarafından bilinmediği için Yüce Allah, "dilediği vakit" buyurdu. O, Yüce Allah'ın dilemesine bağlıdır. O, mahlûkâtı ne zaman diriltmek isterse o zaman diriltir. [23][23]

**23.** O kâfir, kibirlenmekten ve böbürlenmekîen vaz geçsin. Çünkü o, kendisine emredileni yerine getirmedi. Rabbinin yükümlü tuttuğu iman ve itaati yapmadı. Yüce Allah insanın yaratılışını anlattıktan sonra, rızkım anlattı ki, Allah'ın kendisine bolca verdiği çeşitli nimetler sayesinde ibret alsın da Rabbine şükür edip itaat etsin:[24][24]

**24.** O inkarcı insan, hayat olayına ibret ve tefekkür gözüyle bir baksın. Yüce Allah nasıl onu kudretiyle yarattı, doğuşunu rahmeti ile nasıl kolaylaştırdı, nasıl onun için geçim vasıtalarını hazırladı, hayatta kalmasını sağlayan yemeğini onun için nasıl yarattı?!

---

[17][17] Rûhu'l-meânî, 30/43
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/218.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/218.
[19][19] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/600
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/218.
[20][20] Kurtubî, 19/216.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/218.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/218.
[22][22] Hâzin, 4/210
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/218.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/219.

Bundan sonra Yüce Allah bunu açıklamak üzere şöyle buyurdu: [25][25]

**25.** Kuşkusuz gücümüzle biz, bulutlardan yeryüzüne yağmuru, enteresan bir şekilde indirdik. [26][26]

**26.** Sonra, bitkilerin çıkmasıyla yeryüzünü güzel bir şekilde yardık. [27][27]

**27, 28.** O su ile, türlü türlü hububat ve bitkiler çıkardık: İnsanların yiyecekleri ve stok edecekleri hububatı; leziz ve iştah açıcı üzümleri ve taze olarak yenen diğer sebzeleri çıkardık. [28][28]

**29.** Aynı zamanda zeytin ve hurma ağaçları bitirdik. Onlardan zeytin yağı, yaş ve kuru hurma elde edilir. [29][29]

**30.** Dallan birbirine girmiş, çok ağaçlı bahçeler yarattık. [30][30]

**31.** Hayvanların otlayacağı şeyleri bitirdiğimiz gibi, çeşitli meyveler de bitirdik. Kurtubî şöyle der: Hayvanların yiyeceği yeşilliktir1'[31][31]

**32.** Bütün bunları, ey insanlar! Sizin için bir menfaat, hem size hem de hayvanlarınıza bir geçim vasıtası olsun diye bitirdik, ibn Kesîr şöyle der: Bu âyetlerde, kullara verilen nimetler sayılmaktadır. Aynı zamanda bunlarda, kupkuru yerden bitkilere hayat verilip çıkarılması, çürümüş kemikler ve dağılmış uzuvlar haline geldikten sonra vücutların di-riltileceğine delil getirilmiştir.[32][32] Bundan sonra Yüce Allah, kıyamette vuku bulacak korkunç halleri açıkladı: [33][33]

**33.** Kıyametin, nerdeyse sağır edecek kadar, kulaklara şiddetli çarpan gürültüsü gelince, [34][34]

**34, 36.** korkunç günde insan, dostundan, kardeşinden, anne ve babasından, çocuklarından kaçar. Çünkü o kendisi ile meşguldür. İbn Cüzey der ki: Yüce Allah, insanın, dostlarından kaçışını anlattı ve onları şefkat ve merhamet derecelerine göre sıraladı. En az sevdiğinden başladı, en çok sevdiği ile bitirdi. Çünkü insan, oğullarına, yukarıda anlatılanlardan daha çok şefkat ve merhamet

---

[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/219.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/219.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/219.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/219.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/219.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/219.
[31][31] Kurtubi, 19/220 2198.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/219.
[32][32] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/601
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/219.
[34][34] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/219.

duyar.[35][35]

**37.** O dehşetli ve çetin günde her insanın, kendisini meşgul eden ve başkasını düşündürmeyen bir meşguliyeti vardır. O gün o, kendisinden başkasını düşünemez. Hattâ peygamberlerin (a.s.) dahi herbiri o gün, "nefsim, nefsim!" der.[36][36]
Yüce Allah, kıyameti ve onun korkunç hallerini anlattıktan sonra, o gün insanların durumunu ve mutlular ve, mutsuzlar olarak ikiye ayrıldıklarım anlattı. Mutluları anlatırken şöyle buyurdu: [37][37]

**38.** O gün öyle yüzler vardır ki, sevinç ve mutluluktan parlar. [38][38]

**39.** Allah'ın ikram ve rızasını gördüğü için sevinçli ve neşelidir. Bu devamlı nimet sebebiyle mutludur. [39][39]

**40.** öyle yüzler de vardır ki, üzerlerim toz duman kaplamıştır. [40][40]

**41.** Onları karanlık ve siyahlık bürür. [41][41]

**42.** İşte, "yüzleri siyah" diye anlatılan o kimseler, inkâr edip günah işleyenlerdir. Sâvî şöyle der: Onlar hem inkâr edip hem de günah işledikleri için Allah da, onların yüzlerini hem siyah, hem de tozlu yaptı.[42][42]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Yüce Alîah "Yüzünü ekşitti ve çevirdi" buyurdu. Daha sonra da, "Sana kim bildirdi? Belki o temizlenecek" buyurdu. Böylece, Peygamberi (s.a.v.) daha çok kınamak için, bu âyetlerde III. şahıs kipinden II. şahıs kipine dönüş yapılmıştır. Yüce Allah, âmânın durumu ile daha fazla ilgilenmeye, Peygamberin (s.a.v.) dikkatini çekmek maksadıyle böyle yapmıştır.
**2.** arasında cinas-ı iştikak vardır.
**3.** "Sonra ona yolu kolaylaştırdı" âyetinde parlak bir kinaye vardır. Yüce Allah, "yol" kelimesini, anne karnından çıkış için kinaye olarak kullandı.
**4.** "insana lanet olsun. Ne aşırı derecede inkâr etti" âyetinde, hayret üslubu

---

[35][35] Teshîl, 4/180
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/219-220.
[36][36] Buhârî, Enbiyâ, 9; Tirmizî, Kıyâme, 10
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/220.
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/220.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/220.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/220.
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/220.
[42][42] Sâvî Haşiyesi, 4/294
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/220.

vardır. Bu, kendisine çok lütufta bulunmasına rağmen, insanın Allah'ı, aşırı derecede inkâr etmesine hayret edildiğini gösterir.
**5.** "İlgileniyorsun" ile "ilgilenmiyorsun" kelimeleri arasında tıbak vardır. Çünkü bunlardan maksat, "ilgileniyorsun" ve "ilgilenmiyorsun" demektir.
**6.** "Onu nangi şeyden yarattı" âyetinden sonra Yüce Allah, şu âyetlerle bunu açıkladı: "Onu bir nutfeden yarattı da, bir şekil verip hayatını programladı. Sonra yolunu kolaylaştırdı. Sonra öldürdü ve kabre soktu". Bu âyetlerde icmalden sonra tafsîl vardır.
**7.** "O gün bir takım yüzler parlak, güleç ve sevinçlidir" âyetleri ile, "Bir takım yüzlerin de o gün üstlerini toz kaplamış ve karanlıklar örtmüştür" âyetleri arasında latif bir mukabele vardır. Bu mukabele, mutlular ile mutsuzlar arasındadır...
**8.** gibi âyet sonları ile gibi âyet sonlarında, fasıla harfleri birbirine uygun gelmiştir. Bu, seci' denilen, güzelleştirici edebî sanatlardandır. [43][43]

## Bir Nükte

Edebiyatçılardan biri, Yüce Allah'ın âyetini iktibas ederek şu iki beyti söylemiştir:
Kişi, yazın kışı ister. Kış gelince de ondan hoşlanmaz. O bir tek hale razı değildir. İnsana lanet olsun. O ne de nankördür.
Yüce Allah'ın yardımıyle "Abese Sûresi"nin tefsiri bitti. [44][44]

[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/220-221.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/221.

# TEKVİR SURESİ

Mekke'de inmiştir, 29 âyettir.

BismiIIâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14.** Güneş katlanıp dürüldüğünde, yıldızlar döküldüğünde, dağlar yürütüldüğünde, gebe develer salıverildiğinde, vahşî hayvanlar toplanıp bir araya getirildiğinde, denizler kaynatıldığında, ruhlar bir araya getirildiğinde, diri diri toprağa gömülen kızlara, suçlarının ne olduğu, hangi günah sebebiyle öldürüldüğü sorulduğunda, defterler açıldığında, gökyüzü yerinden oynatıldığında, cehennem tutuşturulduğunda ve cennet hazırlanıp yaklaştırıldığında, herkes neler yapıp getirdiğini anlar.
**15, 16, 17, 18, 19, 20, 21.** Hayır! (Yörüngesinde) akıp giden, bazen kaybolup bazan da etrafı aydınlatan yıldızlara, kararmağa yüz tuttuğu anda geceye, aydınlanmaya başladığı zaman sabaha yemin ederim ki Kur'ân, değerli bir elçinin sözüdür. Yani güçlü ve Arş1 m sahibi (Allah'ın) katında itibarlı bir elçinin... Orada kendisine uyulan emin bir elçidir.(O)
**22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29.** Arkadaşınız (Muham-med) mecnun değildir. Andolsun ki, onu (Cebrâili) apaçık ufukta görmüştür. O, sırlar hakkında cimri de değildir, (ki, onu eksik anlatsın). O (söz), lanetlenmiş şeytanın sözü de değildir. Hal böyle iken nereye gidiyorsunuz O, ancak âlemler için ve aranızdan doğru olmak isteyenler için bir öğüttür. Âlemlerin Rabbi Allah'ın dilemesi olmasa, siz (hiçbir şeyi) dileyemezsiniz.

## Kelimelerin İzahı

Dağılıp saçıldı.
İşar, on aylık gebe deve anlamına gelen kelimesinin çoğuludur.
Yerinden oynatılıp söküldü. Bir kimse koyunun derisini yüzerek bedeninden ayırdığında, der.
Hunnes, hânis kelimesinin çoğuludur. Gündüzleri göze görünmeyip kaybolan parlak yıldızlar demektir.
Künnes, görünmeyip kaybolan yıldızlar demektir. Bir ceylan, yatağı ve barınağı olan kinâsa girdiğide denir.
Kararmaya başladı. Halîl şöyle der: Gece kararmaya başladı-dığında veya ağardığmda denir. Bu, zıt anlamlı kelimelerdendir. Şâir şöyle der:
"Neticede onun için, sabah ağardığmda; gecesi açılıp aydınladığında..."[1[1]]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Bu âyetier, kıyametin dehşetli hallerini ve onda meydana gelecek olan sıkıntı

---

[1[1]] Bahr, 8/430
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/227.

ve üzüntü verecek olayları, kâinat ve varlık alemine arız olan değiştirme ve harap etme manzaralarını açıklar. Yani, güneş dürülüp ışığı giderildiğinde ... [2][2]

**2.** O Yıldızlar yerlerinden düşüp dağıldığında..« [3][3]

**3.** Dağlar yerlerinden hareket ettirilip, havada yürütülerek toz haline geldiğinde... Nitekim Yüce Allah meâlen, "O gün dağlan yerinden yürütürüz ve sen, yeryüzünün çırılçıplak olduğunu görürsün"[4][4] buyurmuştur. [5][5]

**4.** Gebe develer Çobansiz başıboş bırakılıp sahipsiz kaldığında... Develer, Arapların en değerli varlıkları olduğu için, Özellikle zikredildi. [6][6]

**5.** Yırtıcı kuş ve hayvanlar, o günün şiddetinden, şaşkın bir halde yuvalarından çıkıp toplandığında... [7][7]

**6.** Denizler ateş haline gelip alev alev yandığında... [8][8]

**7.** Ruhlar, benzerleri ile yanyana getirildiğinde, yani günahkârla günahkâr, itaatkârla itaatkâr bir araya getirildiğinde... Taberî şöyle der: İtaatkâr kişi itaatkârla cennette; kötü kişi de kötü ile cehennemde bir araya getirilir.[9][9]

**8, 9.** Diri diri gömülen kız çocuğuna, katilini kınamak için, "Günahı ne idi de öldürdü? diye sorulduğunda... İbn Cüzey şöyle der: Mev'ûde, Bazı Araplar'ın hoşlanmadıkları ve kıskandıkları için, diri diri gömdükleri kız çocuğudur. Kıyamet gününde o çocuğa, kâtilk; ni kınama şeklinde, "Hangi sebepten dolayı öldürüldüğü" sorulacaktır.[10][10]

**10.** Hesap görülürken, amel defterleri açılıp yayıldığında... [11][11]

**11.** Gök, koyunun derisi yüzüldüğü gibi, yerinden sökülüp giderildiğinde... [12][12]

**12.** O Cehennem ateşi, Allah düşmanları için yakılıp tutuşturulduğunda... [13][13]

---

[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/227.
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/228.
[4][4] Kehf sûresi, 18/47
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/228.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/228.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/228.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/228.
[9][9] Bu Taberî'nin Ömer b. Hattâb'tan (r.a.) yaptığı rivayettir. Bir görüşe göre bundan maksat, bedenler ruhlarla birleştirildiğinde..." demektir. Birinci görüş tercihe daha şayandır. Allah, en iyisini bilir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/228.
[10][10] Teshil, 4/181
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/228.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/228.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/228.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/228.

**13.** Cennet takva sahiplerine yaklaştırıldığında…[14][14]

**14.** O zaman her nefis, getirdiği hayrı veya şerri bilir. Cümlesi, sûrenin başından beri yani âyetinden itibaren buraya kadar anlatılan şart cümlelerinin cevabıdır. Yani, o hayret verici olaylar meydana geldiğinde, işte o zaman her nefis, Önceden gönderdiği iyi veya kötü amelini görür.
Bundan sonra Yüce Allah, Kur'ân'ın doğruluğuna ve Hz. Muhammed (a.s.)'in peygamberliğinin gerçek olduğuna yemin ederek şöyle buyurdu: [15][15]

**15.** Gündüz kaybolup gece ortaya çıkan parlak yıldızlara, kuvvetli bir yeminle yemin ederim.[16][16]

**16.** Bunlar, güneş ve ayla birlikte akıp giden, sonra battıkları zaman, ceylanların, mağara ve inlerinde gözden kayboldukları gibi gözden kaybolan yıldızlardır. Kurtubî şöyle der: Yıldızlar, gündüzün kaybolup geceleyin görünür. Battıkları zaman, ceylanın mağarada gizlendiği gibi, gözden kaybolup giderler.[17][17]

**17.** Karanlığı ile gelip kâinatı örttüğü zaman geceye yemin ederim.[18][18]

**18.** Ağardığı ve aydınlığı genişleyip hertarafa yayılan ve neticede apaçık gündüz haline gelen sabaha yemin ederim ki, [19][19]

**19.** Bu, üzerine yemin edilen sözdür. Yani, bu Kur'ân-ı Kerim, Allah katında değerli bir melek vasıtasıyle indirilmiş Allah kelâmıdır. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Onu Rûhu'l-emîn, senin kalbine indirmiştir" buyurur.[20][20] Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, "Rasûl" kelimesi ile Cebrail'i kastetti. Kur'ân'ı Cebrail getirdiği için "Onun sözü" dedi. Gerçekte Kur'ân Allah'ın kelâmıdır. Bundan sonraki âyet, "ResûT'den maksadın Cebrail (a.s.) olduğunu gösteren delillerdendir. [21][21]

**20.** O Rasûl çok kuvvetli, Allah katında yüksek mevki ve yüce makam sahibidir. [22][22]

**21.** Orada en yüce topluluk içinde, kendisine itaat edilen bir elçidir. İyi ve itaatkâr melekler ona itaat eder. Peygamberlere getirdiği vahy hususunda bir

---

[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/228.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/228.
[16][16] Bu Ali, îbn Abbâs, Mücâhid ve Hasan Basrî'nin görüşüdür. Taberî'de böyle yazılıdır. Bkz, 30/17
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/229.
[17][17] Kurtubî, 19/235
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/229.
[18][18] Bu görüş, karşılığında "sabah" kelimesi söylendiği için, tercihe daha çok değer. Sanki Yüce Allah şöyle der: "Karanlığı ile geldiğinde geceye, aydınlığı ile geldiğinde gündüze yemin ederim." Bu, İbn Kesîr'in tercihidir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/229.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/229.
[20][20] Şuarâ sûresi, 26/193
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/229.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/229.

güvence ve teminattır. [23][23]

**22.** Ey Kureyş Topluluğu! Birlikte yaşadığınız; doğruluğunu, temizliğini ve aklının üstünlüğünü bildiğiniz Muhammed, iddia ettiğiniz gibi, bir deli değildir. Hâzin der ki: Yüce Allah, Kur'ân'ı Cebrail'in getirdiğine ve Muhammed (s.a.v.)'in, Mekke 1 ilerin iddia ettiği gibi, deli olmadığına yemin etti. Böylece Peygamber (a.s)'de bir delilik olmadığını ve Kur'ân'm onun kendi sözü olmadığını vurguladı.[24][24]

**23.** Yemin ederim ki, Muhammed (s.a.v) Cebrail' (a.s.)'i, doğu tarafında güneşin doğduğu yerde, yüksek ve açık ufukta, Allah'ın onu yarattığı gibi, melek şeklinde gördü. Ebû Hayyân şöyle der: Bu görme, Hirâ Mağarası olayından sonra olmuştur. Hz. Peygamber (a.s.) Cebrail'i yer ile gök arasında bir kürsü üzerinde, kendi asıl şekliyle, doğu ile batı arasını kapatmış, al ti yüz kanatlı bir melek olarak gördü. [25][25]

**24.** Muhammed, vahyin tebliğ ve öğretiminde kusurlu davranacak bir cimri değildir. Aksine, Rabbinin emrini tam bir emniyet ve doğrulukla tebliğ eder. [26][26]

**25.** Bu Kur'ân, müşriklerin dediği gibi lanetli şeytanın sözü değildir. [27][27]

**26.** Kur'ân'm âyetleri açık, delilleri parlak olduğu halde, onu yalanlama ve şiir, kahinlik ve sihir diye itham etmek hususunda hangi yola giriyorsunuz? Bu, senin, doğru yoldan ayrılan kimseye "Apaçık yol budur. Nereye gidiyorsun?" demene benzer.[28][28]

**27.** Bu Kur'ân, bütün insanlık için bir öğüt ve nasi-hattan başka bir şey değildir. [29][29]

**28.** Bu Kur'ân, sizden, hakka uymak, Allah'ın şeriatında yürümek ve itaatkârların yoluna girmek isteyenler için bir öğüttür. [30][30]

**29.** Allah'ın muvaffak kılması ve lütfü olmadan, hiçbir şeye gücünüz yetmez. O halde Allah'tan, sizi en üstün yola girmeye muvaffak kılmasını isteyin. [31][31]

---

[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/229.
[24][24] Hâzin, 4/215
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/229.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/229-230.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/230.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/230.
[28][28] Bahr, 8/434
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/230.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/230.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/230.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/230.

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** arasında cinâs-ı nakıs vardır.
**2.** "Estiğinde sabaha yemin ederim" âyetinde istiâre-i tasrîhiyye vardır. Yüce Allah, gündüzün gelmesi ve aydınlığının yayılmasını, kalbe hayat veren ve yavaş yavaş esen rüzgârlara benzetti. "Teneffüs" kelimesini, zifiri karanlıktan sonra gündüzün aydınlanması için müsteâr olarak kullandı. Bu, tasvir bakımından en güzel ve belîğ istiarelerdendir.
Çüıikü Yüce Allah, gündüzün gelmesini, sabahın teneffüsü ile ifade etti.
**3.** "Arkadaşınız bir deli değildir" âyetinde güzel, bir kinaye vardır. Yüce Allah, "arkadaşınız" kelimesini, Muhammed (a.s)'den kinaye olarak kullandı.
**4.** arasında tıbâk vardır.
**5.** kelimeleri arasında nakıs cinas vardır.
**6.** gibi âyet sonlan ile ve gibi âyet sonlarına riayet için, fasıla harfleri birbirine uygun gelmiştir.
Yüce Allah'ın yardımı ile "Tekvîr Sûresi"nin tefsiri bitti. [32][32]

---

[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/230-231.

# İNFİTÂR SÛRESİ

Mekke'de inmiştir, 19 âyettir.

## Takdim

İnfitâr sûresi Mekke'de inen sûrelerden olup, bundan önceki Tekvîr sûresi gibi, kıyamet koparken meydana gelecek kâinat değişimini ve o Önemli günde vuku bulacak olan büyük olayları ele alır. Daha sonra da, öldükten sonra dirilme ve haşr gününde itaatkâr ve âsi kulların durumlarının ne olacağını açıklar.
Bu mübarek sûre kâinatta meydana gelen, göğün yarılması, yıldızların parçalanıp dağılması, denizlerin karıştırılması ve kabirlerin, içindekileri dışarı atması ve bunu takip eden hesap ve ceza gibi olayları ve değişim sahnelerini açıklayarak başlar: "Gökyüzü yarıldığı, yıldızlar döküldüğü, denizler birbirine katıldığı, kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman, insanoğlu yapıp önceden gönderdiklerini ve yapmayıp geride bıraktıklarını bir bir anlar."
Bundan sonra sûre, insanın inkâr etmesini ve Rabbinin nimetlerine nankörlük yapmasını anlatır. İnsan, Yüce Allah'ın nimetlerini bol bol alır fakat nimetin hakkını tanımaz. Ne Rabbinin kıymetini bilir, ne de lütuf, nimet ve ihsanına şükreder: "Ey insan! Seni yoktan yaratıp düzgün ve endamlı kılan, sana ölçülü ve dengeli davranma imkânı veren ve seni dilediği şekilde terkip eden, ihsanı bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?"
Daha sonra sûre, bu inkâr ve nankörlüğün sebebini anlatır. Yüce Allah'ın, her insana bir melek vekil ettiğini, bu meleklerin, İnsanların amellerini yazıp fiillerini takip ettiklerini açıklar: "Yok, öyle değil! Aksine ısrarla dini yalanlıyorsunuz. Şunu iyi bilin ki, üzerinizde muhafızlık eden değerli kirâmen kâtibin melekleri (yazıcılar) var. Onlar ne yaptığınızı bilirler"
Sûre, insanların âhirette, iyiler ve kötüler diye ikiye ayrılacağım anlatır ve bunlardan her birinin varacakları yeri açıklar: "İyiler muhakkak cennettedirler. Kötüler de cehennemde... Ceza günü oraya girecekler..."
Bu mübarek sûre, kıyamet gününün büyüklüğünü, şiddetini, insanların o gün hiçbir güç ve kuvvetlerinin olmayacağım, yönetim ve idarenin sadece Allah'ın elinde olacağını tasvir ederek sona erer: "Ceza günü nedir bilir misin? Nedir acaba o ceza günü? Hiçbir kimsenin, başkası için hiçbir şeye sahip olmadığı gündür. O gün iş Allah'a kalmıştır." [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3, 4, 5.** Gökyüzü varıldığı, yıldızlar döküldüğü, denizler birbirine katıldığı, kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman, insanoğlu yapıp gönderdiklerini ve yapamayıp geride bıraktırlarını anlar.
**6, 7, 8.** Ey insan! Seni yoktan yaratıp düzgün yapılı ve endamlı kılan, sana ölçülü ve dengeli davranma imkânı veren, seni dilediği şekilde terkip eden,

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/235.

ihsanı bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?
**9, 10, 11, 12.** Yok, öyle değil! Israrla dini yalanlıyorsunuz. Şunu iyi bilin ki üzerinizde muhafızlık eden değerli kâtipler vardır. Onlar, yapmakta olduklarınızı bilir
**13, 14, 15, 16.** İyiler muhakkak cennet içinde olurlar, kötüler de cehennem içinde. Ceza gününde oraya girerler. Oradan bir daha da ayrılmazlar.
**17, 18, 19.** Ceza günü nedir bilir misin? Nedir acaba o ceza günü? Hiç kimsenin başkası için hiçbir şeye sahip olmadığı gündür. O gün iş Allah'a kalmıştır.

## Kelimelerin İzahı

Yarıldı. yarmak demektir. Devenin azı dişi, damağı yarıp göründüğünde söylenilen sözü bundandır. Düştü, arka arkaya döküldü.
Çevrildi, alt üst edildi. Bir kimse, bir şeyin içini dışına der. Seni aldattı.
Uzuvlarını sağlıklı ve düzgün yaptı. Cehenneme girer, alev ve sıcağını tadarlar. [2][2]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Allah'ın emri ile, meleklerin inmesi için gökler yarılınca... Nitekim bunun tefsiri mahiyetinde, diğer bir âyette Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "O gün gökyüzü bulutlarla yarılacak ve melekler bölük bölük indirileceklerdir"[3][3]

**2.** Yıldızlar parçalanıp burçlarından ve yerlerinden ayrılıp dökülünce... [4][4]

**3.** Denizler birbirine açılıp tatlısı tuzlusu birbirine karışarak tek bir deniz olunca... [5][5]

**4.** Kabirler alt üst olup içlerindeki ölüler dışarı çıkarılınca... [6][6]

**5.** Bu, önce geçen şart cümlelerinin cevabıdır. Yani, işte o zaman her nefis, hayır veya serden geriye ne bıraktı, iyi veya kötü amelden ileriye ne gönderdi ise onu bilir. Taberi şöyle der: iyi amelden ne gönderdi ise onu ve kendisi bir çığır açıp da onunla daha sonra amel edilen şeyden geriye ne bıraktı ise onu bilir. [7][7]
Yüce Allah, âhiret hallerini ve ondaki korkunç durumları anlattıktan sonra, âyetler, câhil ve gafil insanın önünde bulunan sıkıntı verici ve korkunç halleri hatırlatmaya başladı: [8][8]

---

[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/237.
[3][3] Furkân sûresi, 25/25
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/237.
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/237.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/237.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/237.
[7][7] Taberi, 30/54
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/237.

**6.** Ey insan! Hilm sahibi ve ihsanı bol Rabbine karşı seni ne aldattı da, sana karşı merhamet ve ihsanına rağmen
O'na isyan ettin ve emrine karşı gelmeye cür'et ettin?![9][9] Bu bir kınama ve sitemdir. Yüce Allah sanki şöyle buyurmuştur: "Rabbinin ihsanına isyanla ve sana olan merhametine inat ve taşkınlıkla nasıl karşılık verdin?! İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?"[10][10]
Bundan sonra Yüce, Allah insana verdiği nimetleri saymak üzere şöyle buyurdu: [11][11]

**7.** O Rabbin ki, seni yoktan var etti, uzuvlarım sağlıklı ve düzgün kıldı. İşitiyor, anlıyor ve görüyorsun. Boyunu, en güzel şekilde dümdüz, dimdik kıldı. [12][12]

**8.** Seni fevkalâde güzel şekilde, istediği ve seçtiği şekilde yarattı. Seni hayvan şeklinde kılmadı. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "Biz insanı en güzel surette yarattık"[13][13]
Bundan sonra Yüce Allah din gününü yalanladıkları için müşrikleri kınayarak şöyle buyurdu: [14][14]

**9.** Ey Mekkeliler! Allah'ın hilmine aldanmayın, onun azabından sakının. Zira siz hesap ve ceza gününü yalanlıyorsunuz. [15][15]

**10.** Oysa üzerinizde yaptıklarınızı kayda geçiren, davranışlarınızı gözeten melekler vardır. Kurtubî şöyle der: Üzerinizde sizi gözeten melekler vardır.[16][16]

**11.** Onlar, Allah katında değerli meleklerdir. Sözlerinizi ve yaptıklarınızı yazarlar. [17][17]

**12.** Yaptığınız iyi ve kötü işleri bilir ve kıyamet gününde yaptıklarınızın karşılığı verilmesi için onları amel defterlerine kaydederler.
Bundan sonra Yüce Allah, mahlukların iyiler ve kötüler diye ikiye ayrılacağını açıkladı ve bu iki gruptan herbirinin akıbetlerinin ne olacağını anlattı: [18][18]

**13.** Dünyada Rablerinden sakınan inü'minler, o gün, anlatılamayacak derecede sevinçli ve mutludurlar. Cennet bahçelerinde, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın akıl ve hayâlinden geçmeyen nimetler içinde

---

[9][9] Bu âyet, Rabbinin nimetlerini inkâr eden insanın durumuna hayret ettirme ve kınama yoluyla gelmiştir. Bazılarının dediği gibi, delil telkin etme yoluyla gelmemiştir. Bazıları bunu savunarak şöyie demişlerdir: Yüce Allah ona şöyle demesini telkin ediyor: "Beni senin ikramının bol olması aldattı". Ömer'in (r.a.), "Onu ahmaklığı ve cahilliği aldattı" sözü, bizim görüşümüzü destekler.
[10][10] Rahman sûresi, 55/60
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/237-238.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/238.
[13][13] Tin sûresi, 95/4
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/238.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/238.
[16][16] Kurtubi, 19/245
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/238.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/238.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/238.

yüzerler. Cennette ebedî kalıcıdırlar. [19][19]

**14.** Dünyada Rablerine karşı gelip isyan eden kâfirler ise, mutlaka yakıcı bir ateş ve cehennemde sürekli bir azap içersinde olacaklardır. [20][20]

**15.** Yalanlamış oldukları ceza gününde oraya girecekler ve onun ateşine katlanmaya çalışacaklardır, [21][21]

**16.** Oradan bir daha da ayrılmazlar. [22][22]

**17.** Ceza günü nedir, o nasıl şiddetli ve korkunç bir şeydir, bilir misin? Bu, ceza gününün dehşet ve azametini gösterir. [23][23]

**18.** Nedir acaba o ceza günü? Yüce Allah o günün azametini ve durumunun dehşetini ifade etmek için, bu âyeti tekrar zikretti. Bu, Yüce Allah'ın şu mealdeki âyetine benzer: "Gerçekleşecek olan... Nedir o gerçekleşecek olan?! Gerçekleşecek olanın ne olduğunu sen nereden bileceksin"[24][24] Sanki Yüce Allah şöyle buyuruyor: Ceza günü, şiddet ve korkunçluğunu hiç kimse bilemiyecek kadar şiddetlidir. O derece ki hiçkimse onun büyüklüğünün miktarını ve korkunçluğunun derecesini bilemez. O, anlatılamayacak ve açıklanamayacak kadar korkunçtur. [25][25]

**19.** O öyle korkunç bir gündür ki, hiçkimse diğerine bir fayda sağlayamaz, ondan hiçbir zararı da savamaz. O gün emir yalnız Allah'ındır. Hiç kimse o hususta Allah'la tartışamaz. [26][26]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Önceden gönderdi ile geri bıraktı arasında tıbâk vardır. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**2.** "itaatkârlar cennetlerde, âsiler ise cehennemdedir" âyetlerinde mukabele sanatı vardır. Yüce Allah itaat edenlere karşılık âsileri, cennete karşılık da cehennemi zikretmiştir. Aynı zamanda burada, "Tersî'" ismi verilen güzelleştirici edebî sanat vardır.
**3.** "Yıldızlar dağıldığında" âyetinde istiâre-i mekniy-ye vardır. Yüce Allah yıldızları, dizildikleri ip kopup da saçılıp dağılan mücevherlere benzetti.

[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/238.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/238.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/239.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/239.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/239.
[24][24] Hakka suresi 69/1-3
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/239.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/239.

Müşebbehun bİh'i zikretmeyip onun levâzımatından olan jteiil yani "dağılma" kelimesiyle ona işaret etti. Bunu istiâre-i mekniy-ye yoluyla yaptı.
**4.** "İhsanı bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?" sorusu kınama ve inkâr ifade eder.
**5.** Cennet ve cehennem kelimelerinden herbirinin nekra olarak söylenmesi, nimetlerin büyüklüğünü ve cehennemin korkunçluğunu ifade eder.
**6.** "Ceza gününün ne olduğunu bilir misin? Nedir acaba o ceza günü?" âyetlerinde, âyetin tekrarı ile itnâb yapılmıştır. Bu, o günün korkunçluğunu ve son derece şiddetli olduğunu ifade etmek içindir. Sanki o gün, anlatılamayacak ve hayal edilemeyecek kadar dehşetlidir.
**7.** gibi âyet sonlarında seci' murassa1 vardır. Aynı zamanda ve gibi kelimelerle, gibi âyet sonlarında da bu sanat vardır. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır. [27][27]

## Bir Nükte

Rivayete göre Halîfe Süleyman b. Abdülmelik, Ebû Hâzini el-Müze-nî'ye şöyle demiştir: "Keşke, kıyamet günü nereye varacağmızı ve Allah katında bizim için ne olduğunu bilsem!" Ebû Hâzim şöyle cevap verdi: "Yaptıklarını Allah'ın kitabına arzet. Allah katında senin için ne olduğunu görürsün." Bunun üzerine Halîfe: "Bunu, Allah'ın kitabının neresinde bulurum?" dedi. Ebû Hâzim: "İyiler muhakkak cennette, kötüler de cehennemdedir, âyetinde bulursun" dedi. Halîfe Süleyman: "O halde, Allah'ın rahmeti nerde kaldı?" dedi. Ebû Hâzim:
"Muhakkak ki, Allah'ın rahmeti iyilik edenlere yakındır"[28][28] âyetiyle cevap verdi.
Yüce Allah'ın yardımıyle "İnfitâr Sûresi"nin tefsiri bitti. [29][29]

---

[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/239-240.
[28][28] A'raf suresi, 7/56
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/240.

# MUTAFFİFÎN SÜRESİ

Mekke'de inmiştir, 36 âyettir.

## Takdim

Bu mübarek sûre Mekke'de inmiştir. Bunun hedefi de Mekke'de inen sûrelerin hedefi ile aynıdır. Bu da inanç meselelerini ele alır ve amansız düşmanlarına karşı İslam davetinden bahseder.
Bu mübarek sûre ölçü ve tartıda eksik yapanlara karşı savaş ilanı ile başlar. Bunlar âhiretten korkmayan ve hakimler hakiminin önündeki o korkunç duruşmayı hesaba katmayanlardır: "İnsanlardan alırken ölçüp tarttıklarında tam, onlara vermek için ölçüp tarttıklarında ise noksan yapan hi-lekârlara yazıklar olsun. Onlar bilmiyorlar mı ki, büyük bir günde diriltilecekler. Öyle bir gün ki, insanlar o günde Alemlerin Rabbinin huzurunda duracaklardır."
Bundan sonra sûre mutsuz kâfirlerden bahsederek davranışlarından dolayı onları tehdit eder. Kıyamet günü çekecekleri cezayı, cehenneme nasıl sevkedileceklerini tasvir eder: "Daha doğrusu, kötülük edenlerin yazısı Siccîn'dedir. SİccÎn'in ne olduğunu sen nerden bileceksin? O, amellerin yazıldığı bir kitaptır. Vay haline o gün, yalanlayıcıların!"
Bundan sonra sûre. takva sahibi itaatkâr kulların sayfasını açar ve izzet ve ikram yurdunda onlar için hazırlanmış olan ebedî nimetleri anlatır. Bu, Yüce Allah'ın, bedbaht âsiler için hazırladığı şeylerin karşılığında, Kur'ân'ın özendirme ve korkutmayı birlikte yapma üslubu ile anlatılır: "İyiler kesin olarak cennettedir. Onlar cennette koltuklar üzerinde etrafa bakarlar. Onların yüzünde nimet ve mutluluk sevinci görürsün. Kendilerine mühürlü hâlis bir içki sunulur. Onun sonu misktir. İşte yarışanlar ancak bunda yarışsınlar."
Bu mübarek sûre, sapık ve mutsuzların, Allah'ın seçkin kullan karşısındaki tutumlarım anlatarak sona erer. Şöyle ki, dünyada iken bedbahtlar, imanları ve amelleri sebebiyle mü'minlerle, alay ederlerdi: "Kuşkusuz günahkârlar iman edenlere gülerler yanlarından geçerken onlarla kaş göz hareketleriyle alay ederlerdi." [1[1]]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3.** İnsanlardan alırken ölçüp tarttıklarında tam, onlara vermek için ölçüp tarttıklarında ise noksan yapan hilekârlara yazıklar olsun!
**4, 5, 6.** Onlar düşünmezler mi ki, büyük bir günde diriltilecekler. Öyle bir gün ki, insanlar o günde Âlemlerin Rabbinin huzurunda dîvan duracaklar.
**7.** Hayır, (gerçek, onların düşündüğü gibi değildir.) Kötülük edenlerin yazısı, (kaderi) muhakkak Siccîn dedir..
**8.** Siccîn'in ne olduğu sana anlatıldı mı?
**9.** (O amellerin) sayılıp yazıldığı bir kitaptır.

---

[1[1]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/243.

**10.** O gün vay haline yalancıların!
**11.** Ki onlar, ceza gününü yalan sayarlar.
**12.** Onu ancak sınırı aşan ve günaha düşkün kimseler yalanlar.
**13.** O gibilere âyetlerimiz okununca "Eskilerin masalları" derler.
**14.** Hayır! Öyle değil, bil'akis onların kazanmakta oldukları kötülükler kalblerini paslandırmıştır.
**15.** Evet! Onlar şüphesiz o gün Rablerini görmekten mahrumdurlar.
**16.** Sonra onlar cehenneme girerler.
**17.** Sonra onlara, "İşte yalanlamış olduğunuz budur" denilir.
**18.** Hayır! Andolsun iyilerin kitabı İlliyyûn'dadır.
**19.** İlliyyûn nedir, sana söyleyen oldu mu?
**20.** O, içinde amellerin yazıldığı bir kitaptır.
**21.** O kitabı, Allah'a yakın olanlar görür.
**22.** İyiler kesinkes cennettedir.
**23.** Onlar orada koltuklar üzerinde etrafa bakarlar.
**24.** Onların yüzünde nimetin ve mutluluğun sevincini görürsün.
**25.** Kendilerine damgalı hâlis bir içki sunulur.
**26.** Onun sonu misk-ü anberdir. İşte yarışanlar ancak onda yarışsınlar.
**27.** Karışımı Tesnîm'dendir,
**28.** (Allah'a) yakın olanların içecekleri bir kaynaktır (o Tesnîm.)
**29.** Şüphesiz günahkârlar, îman edenlere gülerlerdi.
**30.** Mü'minlere uğradıklarında, kaş göz hareketiyle alay ederlerdi.
**31.** Kendi adamlarının yanına döndüklerinde, (inananlarla alay etmekten) zevk alarak dönerlerdi.
**32.** Kâfirler mü'minleri gördüklerinde "Şüphesiz bunlar yanlış yola girmiş-sapıklardır" derlerdi.
**33.** Halbuki onlar, mü'minler üzerinde bekçiler olarak gönderilmediler.
**34.** İşte bugün de îman edenler kâfirlere gülerler.
**35.** Koltuklar üzerinde etrafa bakarlar.
**36.** Kâfirler, yaptıklarının cezasını buldular mı? (Elbette buldular).

## Kelimelerin İzahı

Mutaffifm, ölçü ve tartıda eksik yapan anlamındaki ouk» kelimesinin çoğuludur. Eksiltmek demektir. Bunun aslı, az şey'mânâsına gelen dendir. Çünkü mutaffif, yani eksilten, ölçüp tartarken ancak az bir şey çalar.
Örttü, kapladı. Bu, kılıcın üzerini kaplayan pasa benzer. Aslında bu kelime, üstün gelmek manasınadır. Şarap, onu içenin aklına galip gelip sarhoş ettiğinde, denir. Şâir şöyle der:
Nice günah, günahkârın kalbine hakim olmuştur.[2[2]]
Rahîk, "En iyi cins ve en saf şarap" demektir. Cevherî der ki: Rahîk, saf şaraptır. Ahfeş de şöyle der: "Hilesiz şarap" demektir. Şâir Hassan şöyle der:

---

[2[2]] Bahr, 8/438

Barada nehrinin suyu saf şaraba karıştırılır.[3][3] Fekihîn, hoşlanarak ve zevk alarak. Alay olsun diye, gözleriyle onları gösterirler. Cezalandırıldı.
Tesnîm, şarabı en iyi olan yüksek bir pınar. Tesnîm, aslında, yükseklik mânâsındadır. Devenin hörgücü anlamına gelen » kelimesi de bundandır. [4][4]

## Nüzul Sebebi

İbn Abbâs'tan rivayet edildiğine göre o, şöyle demiştir: Rasuhillah (s.a.v) Medine'ye geldiği sıralarda, Medineliler ölçüyü en kötü yapanlardan idiler. Bunun üzerine Yüce Allah, "Ölçü ve tartıyı eksik yapanlara yazıklar olsun" âyetim indirdi. Bundan sonra ölçü ve tartıyı güzel yaptılar.[5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Ölçü ve tartıyı eksik yapan o günahkârların vay haline! Bundan sonra Yüce Allah, onların çirkin vasıflarını anlattı: [6][6]

**2.** İnsanlardan ölçüp aldıklarında, kendileri lehine ölçüyü tam yaparak alırlar. [7][7]

**3.** İnsanlara vermek için ölçüp tarttıklarında ölçü ve tartıyı eksik yaparlar. Tefsirciler şöyle der: Bu âyetler, Ebû Cüheyne diye bilinen bir adam hakkında inmiştir. Onun iki ölçeği vardı. Birisi ile alır, diğeri ile verirdi. Bu, ölçü ve tartıyı eksik yapan herkes için bir tehdittir. Allah, Şuayb (a.s)'m kavmi ölçü ve tartıyı eksik yaptığı için onları yok etmiştir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: Onlar ne zaman ölçüyü eksik yaptılarsa bitkiden mahrum edildiler, senelerce cezalandırıldılar"[8][8]

**4, 5.** O eksik ölçüp eksik tartanlar, çok korkunç ve dehşetli bir günde yeniden diriltileceklerini kesin bir şekilde
bilmiyorlar mı? [9][9]

**6.** O gün insanlar mahşerde, Âlemlerin Rabbine boyun eğmiş bir halde, baş açık ayak çıplak dururlar. Ebû Hayyân şöyle der: İnkâr ve hayret ifade eden bu soru, o günün büyük olarak nitelenmesi, insanların boynu bükük bir şekilde Allah'ın huzurunda durmaları ve Allah'ın, Âlemlerin Rabbi olarak nitelenmesi, o işin yani eksik ölçme ve tartmanın günah olduğuna delildir.[10][10] İbn Ömer'den

---

[3][3] Kurtubî, 19/263
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/246-247.
[5][5] Muhtasar-ı ibn Kesir, 3/613
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/247.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/247.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/247.
[8][8] Bu, Hakim ve Taberânî'nin tbn Abbâs'tan merfû' olarak rivayet ettiği hadisin bir parçasıdır. Bkz, Âlûsî, 30/71
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/247.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/247.
[10][10] Bahr, 8/440

rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle demiştir: O gün insanlar, Âlemlerin Rabbinin huzurunda dururlar. Neticede onlardan her biri, kulaklarının yarılarına kadar ter içinde kaybolacaklardır.[11][11]
Bundan sonra Yüce Allah, âsilerle itaatkârları bekleyen âkibeti anlattı: [12][12]

**7.** Hayır! O eksik ölçüp tartanlar, öldükten sonra dirilme ve cezadan gafil olmayı bıraksınlar. Çünkü o âsi mutsuzların amel defterleri, aşağıların aşağısı, dar bir yerdedir. [13][13]

**8.** Bu, Siccîn'in büyüklüğünü ve korkunçluğunu gösteren bîr sorudur. Yani, "Sen, Siccîn nedir bilir misin?" [14][14]

**9.** O, kumaştaki desen gibi, unutulmaz ve silinmez, yazılı bir kitaptır. Onların kötü amelleri, bu kitapta tesbit edilmiştir. İbn Kesîr şöyle der: Siccîn, hapsetmek mânâsına gelen "secn" kökünden alınmış olup dar manasınadır. Günahkârların dönüşü, hem dar hem de alçak olan, aşağıların aşağısı cehenneme olacağı için, Yüce Allah, onun yazılıp işi bitirilmiş bir kitap olduğunu ve hiç kimsenin oraya ilave edilmeyeceğini, oradan hiç kimsenin isminin çıkarılmayacağını bildirdi.[15][15]

**10.** O gün, yalanlayanların vay haline! [16][16]

**11.** Onlar, hesap ve ceza gününü yalanlayanlardır. [17][17]

**12.** Hesap ve ceza gününü, inkâr ve sapıklığa düşerek haddi aşanlar, isyan ve taşkınlık yaparak aşırı gidenlerden ve çok günah işleyenlerden başkası yalanlamaz.
Bundan sonra Yüce Allah, şöyle buyurarak o bedbahtın suçunu açıkladı: [18][18]

**13.** Öldükten sonra dirilme ve cezanın olacağını anlatan Kur'ân âyetleri ona okununca: "Bunlar öncekilerin hikâye ve hurafeleridir. Bunları kitaplarına yazıp onları yalanla süslemişlerdir" dedi. [19][19]

**14.** Hayır, o âsi kişi, bu bâtıl iddiadan vaz geçsin. Kur'ân, öncekilerin hurafeleri değildir. Aksine, işlemiş oldukları günahlar onların kalplerini örtmüş, gözlerini kör etmiştir. Böylece hakkı bâtıldan ayıramaz hale gelmişlerdir. Tefsirciler şöyle

---

[11][11] Buhârî, Rikâk 47; Tefsîr-i sûre 83; Müslim, Cennet, 60
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/247-248.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/248.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/248.
[15][15] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/614
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/248.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/248.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/248.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/248.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/248.

der: " er-Rân," kalp kararıncaya kadar onu örten günahtır.[20][20]

**15.** O yalanlayıcılar, sapıklık ve azgınlıklarından vaz geçsinler. Çünkü âhirette onlar, Yüce Allah'ı görmekten mahrum kalacak.
Hadiste şöyle buyrulmuştur: «Kul bir hatâ işleyince, kalbinde siyah bir nokta belirir. Ondan vazgeçer, Allah'tan kalacak, Onu göremeyeceklerdir. Şafiî şöyle der: Bu âyette, mü'minlerin Yüce Allah'ı göreceklerine delil vardır. İmam Mâlik de der ki: Düşmanlarının önlerine perde çekilip Allah'ı göremeyince, dostlarına tecelli eder ve onlar Allah'ı görürler.[21][21]

**16.** Sonra onlar Allah'ı görmekten mahrum olmalarına ilave olarak, mutlaka cehenneme girecek ve onun elem verici azabını tadacaklardır. [22][22]

**17.** Sonra kınama ve azarlama yoluyla, cehennem bekçileri onlara şöyle derler: Bu, dünyada yalanlamakta olduğunuz azaptır. "Bu bir büyü müdür, yoksa siz mi görmüyorsunuz?"[23][23]
Yüce Allah günahkârların durumunu anlattıktan sonra iyilerin durumlarını anlattı: [24][24]

**18.** Buradaki men ve engelleme edatıdır. Yani iş, onların iddia ettiği gibi olmayıp kötülerle iyiler bir değildir. Aksine kötülerin amel defteri Siccîn'de, iyilerin ki ise "İlliyyîn"dedir. İlliyyîn, cennetin en yüksek yerinde şerefli ve yüce bir makamdır. İbn Cüzey şöyle der: İlliyyîn kelimesi, mübalağa kipidir. Bu kelime, yükseklik mânâsına gelen den türemiştir. Cennetteki derecelerin yükselmesine sebep olduğu için ona bu isim verilmiştir. Ya da, yüce ve yüksek bir yerde olduğu için bu adı almıştır. İlliyyîn'in, Arş'm altında olduğu rivayet edilmiştir.[25][25]

**19.** Bu söz, İlliyyîn'in büyüklük ve yüceliğini gösterir. Yani, Ey Peygamber! İlliyyîn'in ne olduğunu sen nerden bileceksin? [26][26]

**20, 21.** İyilerin amel defteri, yazılmış bir kitaptır. İyilerin amelleri onda yazılıdır. O amel defteri, cennetin en yüksek derecesi olan İlliyyîn'dedir. Allah'a yakın melekler ona şahittir. Tefsirciler der ki: Mü'minin ruhu alınınca göğe yükseltilir. Gök kapıları ona açılır. Melekler onu müjde ve neşe ile karşılar. Sonra onula

---

[20][20] af diler ve tevbe ederse kalbi parlar. Hatâyı tekrar işler, o siyah nokta büyütülür ve sonunda kalbinin üzerini örtüp onu ele geçirir. İşte Allah'ın, kitabında anlattığı budur: "Hayır! Bilakis yapmakta oldukları kötülükler, kalplerini paslandırmış-tır."»Tirmizî, Tefsir-i Kur'ân, bab 75.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/248.
[21][21] Kurtubî, 19/259
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/248-249.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/249.
[23][23] Tür sûresi, 52/15
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/249.
[25][25] Teshîl,4/185
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/249.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/249.

birlikte Arş'a çıkarlar. Onlara bir kağıt çıkarılır ve "Hesaptan ve azaptan kurtulmuştur" yazısı yazılıp mühürlenir. Allah'ın mukarreb melekleri buna şahit olur"[27][27]

**22.** Allah'a itaat edenler, gölgeli cennetlerde ve uzun gölgeler altında nimet içinde yaşarlar. [28][28]

**23.** Değerli kumaş ve örtülerle süslenmiş divanlar üzerinde, Allah'ın kendileri için cennette hazırlamış olduğu çeşitli ikram ve nimetleri seyrederler. [29][29]

**24.** Onlan gördüğünde, nimet içinde olduklarını anlarsın. Çünkü yüzlerinde aydınlık, parlaklık, güzellik ve sevinç pırıltısı görürsün. [30][30]

**25.** Cennette ellerin kirletmediği, saf, temiz ve beyaz şaraptan içerler. O şarap kapları mühürlü olup, mühürlerini ancak itaatkâr kullar açacaktır. [31][31]

**26.** O şarabın sonunda, ondan misk kokusu yayılır. Bu nimeti ve içimi hoş şarabı elde etme uğrunda, itaate koşanlar koşsun, yarışanlar yarışsın. Taberî der ki: Tenâfüs kelimesi, insanların düşkünlük gösterdiği ve canlarının isteyip çektiği "nefis şey"den alınmıştır. Yani, bu nimeti elde etmek için yarışsınlar ve nefisleri bunu çok arzulasın.[32][32]

**27.** O saf şaraba, yüce bir çeşmeden karıştırılır. O çeşme, cennet ehlinin' en kıymetli ve en yüce şarabı olup Tesnîm adını alır. Bunun içindir ki Yüce Allah daha sonra şöyle buyurmuştur: [33][33]

**28.** O cennette bir çeşmedir. Ondan sadece mu-karreb, yani Allah'a en yakm kılınmış kullar içer. Diğer cennet ehline ise, karıştırılarak verilir. İbn Cüzey şöyle der: Tesnîm, cennette bulunan bir çeşme adıdır. Ondan sadece mukarreb kullar içer. İtaatkârların içeceği saf şaraba ondan katılır. Bu da gösteriyor ki, mukarreb kulların derecesi, itaatkâr kullardan üstündür.[34][34]
Yüce Allah, iyilerin içinde bulunduğu nimetleri anlattıktan sonra, ardından, mü'minleri teselli etmek ve kalplerini kuvvetlendirmek için kötülerin akibetini anlatarak şöyle buyurdu: [35][35]

**29.** Yaratılışlarında günah işleme ve isyan etme bulunan o suçlular, dünyada

---

[27][27] Kurtubî bunu Ka'b'tan rivayet etmiştir. 19/260
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/249.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/249.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/249.
[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/250.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/250.
[32][32] Taberî, 30/68
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/250.
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/250.
[34][34] Teshîl. 4/185
[35][35] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/250.

mü'minlerle alay etmek için onlara gülerlerdi. İbn Cüzey der ki: Bu âyet Ebû Cehil ve benzeri, Ku-reyş'in ileri gelenleri hakkında inmiştir. Ali b. Ebî Tâlib (r.a.) ile bir grup mü'min onların yanından geçmiş; onlar mü'minleri küçümseyerek onlara gülmüşlerdi. [36][36]

**30.** Mü'minler o kâfirlerin yanından geçerken, mü'minlerle alay etmek maksadıyle, birbirlerine kaş göz işareti yaparlardı. Tefsirciler şöyle der: Rasulullah (s.a.v)'m Ashabı (r.anhum) yanlarından geçerken, müşrikler küçümsedikleri ve hafife aldıkları için, onlara göz kırparak alay eder ve birbirlerine, "Dünyanın kıralları size geldi" diyerek, imanlarından ve dine sarılmalarından dolayı dalga geçerlerdi. [37][37]

**31.** Müşrikler geri dönüp evlerine ve ailelerine dönerken, mü'minlerden bahsedip onlarla alay etmekten zevk alarak neşe içinde dönerler. Ebû Hayyân şöyle der: Mü'minleri hafife aldıkları için, onlardan bahsetmek ve gülmekten zevk alarak dönerler.[38][38]

**32.** Kâfirler mü'minleri görünce şöyle derler: Kuşkusuz bunlar Muhammed'e inandıkları ve hayattan zevk alacak şeyleri bıraktıkları için sapıklardır. Yüce Allah onlara cevap olmak üzere şöyle buyurdu: [39][39]

**33.** Oysa kâfirler mü'minleri gözetici olarak gönderilmediler. Amellerini kontrol eden, doğruluk veya sapıklıklarına şahitlik yapan kişiler olarak gönderilmiş değillerdir. Bu ifadede, kâfirlerle bir nevi alay vardır. Sanki Yüce Allah şöyle buyuruyor: Ben, kâfirleri, gözeticiler olarak göndermedim. Mü'min kullarımın ne yaptığına baksınlar diye onlara vekalet vermedim ki, onlara, menfaatlerine olan şeyleri göstersinler, Kendilerini, onları ilgilendirmeyen şeylerle niçin meşgul ediyorlar? [40][40]

**34.** Dünyada kâfirler mü'minlere güldüğü gibi bugün, yani kıyamet günü de tam bir karşılık olsun diye mü'minler kâfirlere gülecektir. [41][41]

**35.** Mü'minler, inci ve yakuttan yapılmış divanlar üzerinde kâfirlere bakıp gülerler. Kurtubî şöyle der: Cehennem ehli, cehennemde iken onlara "çıkın" denilir ve cehennem kapıları açılır. Kapıların açıldığını görünce çıkmak isteyerek kapılara yönelirler. Mü'minler ise, divanlarına kurulmuş olarak onlara bakarlar. Kâfirler kapılara geldiklerinde, kapılar yüzlerine kapatılır. İşte o zaman mü'minler onlara gülerler.[42][42]

---

[36][36] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/250.
[37][37] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/250.
[38][38] Bahr, 8/43
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/250-251.
[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/251.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/251.
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/251.
[42][42] Kurtubî, 19/268

**36.** Nasıl, kâfirler âhirette, mü'minlere yaptıkları alay ve eğlencenin karşılığını aldılar mı? Yani "Evet aldılar." demektir. [43][43]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda Özetliyoruz:
**1.** "Ölçü ve tartıda eksik yapanlara yazıklar olsun" âyetinde kelimesinin nekra olarak getirilmesi, onun büyüklüğünü ve korkunçluğunu ifade etmek içindir.
**2.** "tam ölçerler" ile "eksik yaparlar" kelimeleri arasında tıbak vardır.
**3.** Kötülerin halini anlatan "Hayır, kötülerin kitabı... âyeti ile iyi kulların halini anlatan Hayır, iyilerin kitabı İlliyyîn'dedir." Ayeti arasında mukabele vardır.
**4.** "İlliyyîn'in ne olduğunu biliyor musun?" âyeti, iyi kulların mertebelerinin büyüklük ve yüceliğini ifade eder.
**5.** "Yarışsın" ile " yarışanlar" arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**6.** "iyiler kesinlikle cennettedir. Koltuklar üzerinde etrafa bakarlar. Yüzlerinde nimetin sevincini görürsün" âyetlerinde, takva sahibi mü'minlerin nitelikleri ve sahip oldukları nimetler anlatılarak itnâb yapılmıştır.
**7.** "Onun sonu misktir" âyetinde teşbîh-i belîğ vardır. Yani güzel koku ve hoşlukta misk gibidir. Burada benzetme edatı (teşbih edatı) ile benzetme yönü (vech-i şebeh) zikredilmeyerek teşbîh-i belîğ olmuştur.
**8.** ve benzeri âyet sonlarına riayet için, fasıla-riarfleri birbirine uygun düşmüştür.
Yüce Allah'ın yardımı ile "Mutaffifîn Sûresi"nin tefsiri bitti. [44][44]

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/251.
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/251.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/251-252.

# İNŞİKAK SURESİ

Mekke'de inmiştir, 25 âyettir.

## Takdim

İnşikâk sûresi Mekke'de inmiştir. Bu sûre de, Mekke'de inen ve İslam inançlarını ele alan diğer sûreler gibidir. Ayrıca kıyametin korkunç hallerinden bahseder.
Bu mübarek sûre bazı âhiret sahnelerini anlatarak başlar, kıyamet koptuğunda kâinatta meydana gelecek olan değişimleri tasvir eder: "Gök yarıklığı, Rabbini dinleyip ona yaraşır şekilde boyun eğdiği, yer uzatılıp düzlendiği, içinde bulunanları atıp boşaldığı, böylece Rabbini dinleyip O'na hakkıyle boyun eğdiği zaman..."
Sonra bu sûre, rızık ve geçim vasıtalarını elde etme yolunda, didinip yorgun düşen insanın yaratılışından söz eder. İnsan rızkını temine çalışır ki, âhireti için arzu ettiği iyi veya kötüyü, hayır veya şerri göndersin. Sonra da kıyamette, bu yaptıklarının âdil karşılığım alsın: "Ey İnsan! Şüphe yok ki sen Rabbine doğru çaba göstermektesin ve O'na varacaksın. Kimin kitabı sağından verilirse, kolay bir hesapla hesaba çekilecek"
Daha sonra sûre, müşriklerin Kur'ân-ı Kerim'e karşı tutumlarını ele alır, onların, mal ve çocuğun bir yarar sağlamayacağı o dehşetli günde, şiddetli ve korkulu durumlarla karşılaşacaklarına ve tehlikelere maruz kalacaklarına yemin eder: "Hayır! Şafağa, geceye ve gecede basan karanlığa ve dolunay halindeki aya yemin olsun ki, siz halden hale geçeceksiniz"
Bu mübarek sûre, âyetlerinin açıklığına ve delillerinin parlaklığına rağmen Allah'a iman etmedikleri için müşrikleri kınayarak sona erer ve onları cehennemde bekleyen elem verici azapla müjdeler: "Onlara ne oluyor da iman etmiyorlar?! Kendilerine Kur'ân okununca neden secde etmiyorlar?! Aksine o kâfirler yalanlıyor. Oysa ki Allah, onların gizlediği şeyleri bilmektedir. Onlara elem verici bir azabı müjdele. İman edip iyi amel işleyenler hariç. Onlar için kesintisiz bir mükâfaat vardır." [1][1]

Bismülâhirrahmânirrahîm
**1.** Gök yarıldığı,
**2.** Rabbini dinleyip O'na yaraşır şekilde boyun eğdiği,
**3.** Yer uzatılıp düzlendiği,
**4.** İçinde bulunanları atıp boşaldığı,
**5.** Ve Rabbini dinleyip O'na hakkıyla itaat ettiği vakit (insanoğlu yaptıkları ile karşılaşır).
**6.** Ey İnsan! Şüphe yok ki sen Rabbine doğru çaba üstüne çaba göstermektesin ve O'na varacaksın.
**7.** Kimin kitabı sağından verilirse,

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/255.

**8.** Kolay bir hesapla hesaba çekilecek.
**9.** Ve sevinçli olarak ailesine dönecek.
**10, 11, 12, 13.** Kimin kitabı arkasından verilirse, derhal yok olmayı isteyecek ve alevli ateşe girecek. Bilinmeli ki, dünyada ailesi içinde şımarıktı.
**14.** O hiçbir zaman Rabbine dönmeyeceğini sandı.
**15.** Evet! Elbette Rabbi onu görüyordu.
**16, 17, 18, 19.** Şafağa, geceye ve onda basan karanlığa, dolunay olmuş aya yemin ederim ki, halden hale geçersiniz.
**20.** Böyleyken onlar acaba neden îman etmezler?
**21.** Onlar kentlilerine Kur'ân okununca neden eğilmezler?
**22.** Bilakis kâfirler yalanlıyor.
**23.** Halbuki Allah onların gizlediği şeyleri çok iyi bilir.
**24.** Onlara elem verici azabı müjdele!.
**25.** İman edip salih amel işleyenler müstesna, onlar için arkası kesilmeyen bir mükâfaat vardır.

## Kelimelerin İzahı

Kâdih, çaba sarfeden demektir. Bir işte çalışmak, gayret göstermek ve nefsi zorlamaktır. Şâir şöyle der:
Her türlü iyi yaşayışın neşesi gitti. Ben yaşamak için yorgun ve bitkin düşmeye başladım.[2[2]]
Döner. Bir kimse geri döndüğünde denilir. Geniş zamanı dür. "Mal ve nimet çoğaldıktan sonra, bunların eksilmeye dönmesinden sana sığınırım" mealindeki hadiste de bu anlamda kullanılmıştır.[3[3]]
Şafak, güneş battıktan sonra meydana gelen kırmızılık demektir.
Topladı, ekledi, dürdü.
Toplandı ve nuru tamamlandı. Memnun, kesilmiş demektir. [4[4]]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Bu âyetler, kıyametteki korkunç durumlan açıklar ve kıyamet gününden hemen önce meydana gelecek musibetler ve hayal etmenin bile ürperti vereceği korkunç halleri tasvir eder. Yani, gök kainatın harap olacağını bildirmek üzere yarılıp çatladığı zaman... Alûsî der ki: Gök, kıyamet gününün dehşetinden yarılır.[5[5]]

**2.** Rabbin emrini dinleyip hükmüne boyun eğdiği ve kendisine işitip itaat etmek, kıyamet korkusundan yarılmak hak olduğu zaman... [6[6]]

---

[2[2]] Bahr, 8/444
[3[3]] İbn Mâce, Duâ, 20
[4[4]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/257.
[5[5]] Rûhu'l-meânî, 30/78
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/258.
[6[6]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/258.

**3.** Dağlarının ve tepelerinin giderilmesiyle, yeryüzü genişleyip; dağsız, çukursuz ve binasız dümdüz bir hale geldiği zaman... [7][7]

**4.** İçinde bulunan ölüleri, hazineleri ve madenleri atıp boşaldığı zaman... Kurtubî şöyle der: Ölülerini çıkarıp dışarı atarak boşaldığı; gebelerin, karınlarmdakileri attıkları gibi, içinde bulunan hazine ve madenleri dışarı fırlattığı zaman... Bu, korkunçluğun büyüklüğünü gösterir.[8][8]

**5.** Rabbinin emrini dinleyip itaat ettiği, dinleme ve itaatin ona vacip olduğu zaman... edatının cevabı, korkutma hususunda daha etkili olsun diye, zikredilmiştir. Yani, yukarda anlatılanların hepsi meydana geldiği zaman, insan, hayal dahi edilemeyecek derecede sıkıntılı ve korkulu durumlarla karşı karşıya gelecektir. Bundan sonra Yüce Allah, insanın, bu hayattaki yorgunluk ve çabalarını haber vermek ve bu didinmelerinin, Allah katında karşılığını alacağını bildirmek üzere şöyle buyurdu: [9][9]

**6.** Bu hitap, bütün insanları kapsamaktadır. Yani, ey Âdemoğlu! Sen, sonu ölüm olan işlerin sebebiyle yorulup çabalıyorsun. Zaman uçup gidiyor. Oysa ki sen her an, kısa ömür mesafenden bir miktar alıyorsun. Sanki sen ölüme doğru hızla koşan birisin. Sonra Rabbinle karşılaşacaksın, O sana amelinin karşılığını, hayırsa hayır, şer ise şer olarak verecek. Ebû Hayyân şöyle der:. yani sen, Rabbinle karşılaşıncaya kadar ömrün boyunca iyi veya kötü amel işlemeye çabalıyan birisin. Yorulmanın karşılığını, sevap veya ceza olarak alacaksın.[10][10]
Daha sonra Yüce Allah, insanların, bahtiyar ve bedbaht; amel defterlerini sağından ve solundan alanlar diye ikiye bölündüklerini anlatmak üzere şöyle buyurdu: [11][11]

**7.** Amel defterleri sağ taraflarından verilenler, ki bu mutluluk alâmetidir. [12][12]

**8.** İşte onların hesaplan kolay ve rahat olaçaktır, iyiliklerinin karşılığını görecekler, kötülüklerinden vaz geçeceklerdir. Sahih hadiste de bildirildiği gibi, "arz" işte budur.[13][13]

---

[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/258.
[8][8] Kurtubî, 19/268
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/258.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/258.
[10][10] Bahr, 8/446
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/258.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/258.
[13][13] Âyette geçen "lkolay hesap"tan maksat, "arz"dır. Çünkü Rasulullah (s.a.v)'m şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Kim hesaba çekilirse, azab görüv.'fHz. Aişe dedi ki: Yüce Allah, "Kolay bir hesapla hesaba çekilecek" buyurmuyor mu? Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s). buyurdu ki: "O sadece bir "arz"dır. Fakat hesaba çekilen azaba uğratılır" (Buhârî, İlim. 35; Müslim, Cennet 79. Bir başka hadiste, Hz. Peygamber (a.s) şöyle buyurmuştur: "Yüce Allah, kıyamet günü kula yaklaşır ve rahmet kanadını üzerine serer, ona, "şöyle şöyle yaptın" der ve günahlarını sayar. Sonra şöyle der: "Senin bu günahlarını dünyada Örttüm. Şimdi de onları senin için bağışlıyorum" İşte "Kolay hesap"tan maksat budur."
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/258-259.

**9.** Amel defteri sağlarından verilenler, cennette Allah'ın kendilerine verdiği nimet ve ikramlardan dolayı sevinçli ve mutlu olarak ailelerine dönerler. [14][14]

**10.** Amel defterleri arka taraflarından doğru soldan verilenlere gelince, ki bu da bedbahtlık alâmetidir. [15][15]

**11.** Ölümü ve yok olmayı isteyerek, "Yazıklar olsun, mahvoldum!" diye bağıracaklar, [16][16]

**12.** Çılgın alevli ateşe girecek, onun azab ve ateşine katlanacaklardır. [17][17]

**13.** Çünkü o, aile efradı ile birlikte dünyada sevinçli, gafil ve eğlenceye dalmıştı. Akibetlerini düşünmez ve âhiret aklına gelmezdi. İbn Zeyd şöyle der: Yüce Allah cennet ehlini, dünyada korkan, üzülen ve ağlayan; ardından da âhirette kendilerine nimet verilen ve sevinçli kimseler olarak niteledi. Cehennemlikleri ise dünyada, sevinen ve gülenler, sonra da âhirette, onları uzun bir üzüntüye boğulan kişiler olarak niteledi.[18][18]

**14.** Kâfir, asla Rabbine dönmeyeceğini ve Allah'ın, hesap ve ceza için, Öldükten sonra onu diriltmeyeceğim sandı. Onun için, inkâr edip kâfir oldu. [19][19]

**15.** Hayır, öldükten sonra onu Allah tekrar diriltecek ve iyi olsun, kötü olsun, ne yaptıysa, bütün amellerinin karşılığını verecektir. Çünkü Yüce Allah kullarını görmektedir. İşlerinden hiçbiri Allah'a gizli kalmaz. [20][20]

**16.** Buradaki yemini te'kîd içindir. Yani, ufuğun, güneş battıktan sonraki kızıllığına kuvvetle yemin ederim. [21][21]

**17.** Geceye ve onun toplayıp kendisine kattığı, karanlığı içerisinde örttüğü insan, hayvan ve haşerelere yemin ederim. Tefsirciler şöyle der: Gecede bütün mahlukât sükûna erer. Gündüzün yayılmış olan insan, hayvan ve davarları toplar. Bunların her biri kendi yerine ve barınağına sığınıp girer. Bunun içindir ki Yüce Allah, kullarına, "Geceyi dinlenme vakti kıldı"[22][22] mealindeki sözüyle, onlara nimet verdiğini bildirdi. Gündüz olunca insanlar dağılırlar; gece geldiği zaman ise, herkes kendi barınağına dönüp sığınır. [23][23]

---

[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/259.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/259.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/259.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/259.
[18][18] Kurtubi, 19/271
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/259.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/259.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/259.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/259.
[22][22] Eıı'am sûresi, 6/96
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/259-260.

**18.** Aydınlığı ve nuru tamamlandığı ve böylece dolunay haline geldiği zamanki aya yemin ederim ki, [24][24]

**19.** Ey insanlar topluluğu! Mutlaka âhirette zor, çetin ve dehşetli durumlarla karşı karşıya kalacaksınız. Bu, yeminin cevabıdır. Âlûsî der ki: Yani, halden hale geçeceksiniz. Bu haller, birbirinden şiddetli ve zor hallerdir. Bunlar ölüm ve ölümden sonraki kıyamet safhaları ve korkunç halleridir.[25][25] Taberî de der ki: Yani, onlar kıyamet gününün sıkıntılı ve korkulu durumlarından, çeşitli hallerle karşılaşacaklardır.[26][26]

**20.** Bu, kınama maksadıyla sorulan bir sorudur. Yani, o müşrikler niçin Allah'a inanmıyor ve gerçekleşeceğine dâir apaçık delil ve hüccetler bulunduğu halde, niçin, öldükten sonra dirilmeyi kabul edemiyorlar?! [27][27]

**21.** Kur'ân âyetlerini işittiklerinde niçin Rahmân'a boyun eğip secde etmiyorlar? [28][28]

**22.** Aksine o kâfirlerin tabiatı, inkâr, inat ve yalancılıktır. Onun içindir ki, Kur'ân okunduğunda secde etmezler. [29][29]

**23.** Allah, kalplerinde sakladıkları inkâr ve yalanlamayı çok iyi bilir. İbn Abbâs der ki: "Peygamber ve mü'minlere karşı gizledikleri düşmanlığı daha iyi bilir"[30][30]

**24.** İnkâr ve sapıklıklarından dolayı, onları elem ve acı verici azapla müjdele. Bunu, onlar için bir müjde yerine koyarak söyle. İbn Cüzeyy şöyle der: Uyarma yerine müjdenin kullanılması, kâfirlerle alaydır.[31][31]

**25.** Ancak, Allah ve Rasulünü tasdik ederek, hem iman edip hem iyi amel işleyenler var ya, İşte onlar için âhirette, eksilmeyen ve tükenmeyen, aksine ebedî ve devamlı bir sevap vardır. Yüce Allah, kâfirlerin akıbetini anlattıktan sonra, iyilere verilen nimetleri anlatarak bu mübarek sûreyi sona erdirdi. Bu, sûrenin başında Allah'ın kapalı bir şekilde anlattığı, çalışan herkesin amelinin karşılığını alacağını ifade eden, "Ey insan! Şüphe yok ki, sen Rabbine doğru çaba göstermektesin ve Oha varacaksın" mealindeki âyetin açıklaması

---

[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/260.
[25][25] Rûhu'l-meânî, 30/82
[26][26] Kurîubî, 30/80
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/260.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/260.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/260.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/260.
[30][30] Bahr, 8/448
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/260.
[31][31] Teshil, 4/188
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/260.

mahiyetindedir. [32][32]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** yer arasında tıbâk vardır.
**2.** "Amel defteri sağ tarafından verilene gelince" cümlesi ile, "Amel defteri arkasından verilene gelince" cümlesi arasında mukabele vardır.
**3.** "Mutlaka bir tabakadan diğer bir tabakaya bineceksiniz" cümlesinde kinaye vardır. Yüce Allah, insanın karşılaşacağı sıkıntılı ve korkunç hallerden kinaye olarak bunu zikretti.
**4.** topladı ile toplandı kelimeleri arasında cinâs-ı nakıs vardır.
**5.** "Onları, elem verici bir azapla müjdele" âyetinde alay üslubu kullanılmıştır. Müjdenin uyarma yerinde kullanılması, kâfirlerle bir nevi alaydır.
**6.** gibi, ayrıca gibi âyet sonlarına riayet için, fasıla harfleri birbirine uygun gelmiştir. Buna seci' denir. Seci' de güzelleştirici edebî sanatlardandır.
Yüce Allah'ın yardımıyle "İnşikâk Sûresi"nin tefsiri bitti. [33][33]

---

[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/260.
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/261.

# BURUC SÛRESİ

Mekke'de inmiştir, 22 âyettir.

## Takdim

Bu mübarek sûre de Mekke'de inen sûrelerdendir. İslam inancının gerçeklerini anlatır. Sûrenin ana konusu, "Asbâb-ı Uhdûd" olayıdır. Bu, iman ve inanç uğrunda canı feda etme kıssasıdır.
Bu mübarek sûre, içinde büyük yıldızlar ve bunların döndüğü büyük yörüngeler bulunan göğe, görülecek olan o büyük güne, yani kıyamet gününe, peygamberlere ve mahlûkâta yemin ile başlar. Yüce Allah, mü'minleri dininden döndürmek için ateşe atan kâfirlerin helak ve yok olacaklarına dâir bunlar üzerine yemin eder: "Burçlarla donatılmış göğe, geleceği bildirilmiş olan kıyamet gününe, şahitlik eden ve edilene yemin ederim ki, içi yanan ateşle dolu hendek yapanlara lanet edildi. Çünkü onlar yaptıkları hendeklerin başlarına oturmuşlar ve mü'minlere yapmakta oldukları işkenceyi seyrediyorlardı."
Bundan sonra, yaptıkları o çirkin ve âdi işten dolayı, kâfirlere yapılan tehdit ve uyarı gelir: "Kuşkusuz inanmış erkek ve kadınlara fitne yoluyla işkence edip sonra tevbe etmeyenlere cehennem ve orada yanma azabı vardır.
Bundan sonra sûre, kullarını ve dostlarını işkence yolu ile fitneye düşüren düşmanlarından Yüce Allah'ın intikam almaya gücünün yettiğinden bahseder: "Şüphesiz, Rabbinin yakalaması şiddetlidir. İlk önce yaratan ve öldükten sonra da tekrar diriltecek olan mutlaka O'dur. O, bağışlayan ve sevendir. Yüce Arş'ın sahibidir."
Bu mübarek sûre, azgın ve zorba Firavun'un azgınlık ve taşkınlıkları sebebiyle onun ve kavminin başına gelen helak ve yok olma kıssası ile sona erer: "Orduların haberi sana geldi mi? Onlar Firavun ve Semûd orduları idi. Doğrusu inkarcılar hep yalanlayagelmişlerdir. Allah onları arkalarından kuşatmıştır. Doğrusu bu kitap şanlı bir Kur'ân'dır. Levh-i Mahfûz'da bulunmaktadır"
Bu şekilde sona erme, bu mübarek sûrenin konusuna uygun güzel bir sona eriştir. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîni
**1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.** Burçlara sahip gökyüzüne, geleceği bildirilmiş olan kıyamet gününe, tanıklık edene ve edilene yemin ederim ki, içi yanan ateşle dolu hendeğe atanlara lanet edildi. Hani onlar, oturmuşlar mü'minlere yapmakta oldukları (işkenceyi) seyrediyorlardı.
**8, 9.** Onlardan ancak göklerin ve yerin mülkü kendisine ait olan, güçlü ve övgüye layık Allah'a îman ettikleri için intikam aldılar. Oysa ki Allah herşeyi görücüdür.
**10.** Şüphesiz inanmış erkeklere ve inanmış kadınlara, dinlerinden döndürmek

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/265.

için işkence edip sonra tevbe de etmeyenlere cehennem azabı ve yakıcı bir azab vardır.
**11.** İman edip sâlih ameller işleyenlere ise zemininden ırmaklar akan cennetler vardır. İşte en büyük kazanç odur.
**12, 13, 14, 15, 16.** Şüphesiz Rabbinin yakalaması serttir. Bilin ki O, (kâinat yokken) ilk olarak yaratan ölümden sonra tekrar hayat verendir. O, çok bağışlayan ve çok sevendir, değerli Arş'ın sahibidir. Dilediğini mutlaka yapandır.
**17, 18, 19, 20, 21, 22.** Orduların Firavun ve Semûd'un haberi sana geldi mi? Doğrusu İnkarcılar bir yalanlamanın içindedirler. Allah onları arkalarından kuşatmıştır. Hakikatte o Levh-i Mahfuz'da bulunan Yüce Kur'ân'dır.

## Kelimelerin İzahı

Uhdûd, hendek gibi, yeryüzünde bulunan uzun ve büyük yank demektir. Çoğulu gelir.
Şiddetli bir şekilde lanet olsun.
Ayıpladılar ve hoş görmediler.
Batş, kuvvetle ve sert bir şekilde yakalamak demektir.
Kudretiyle ilk önce, yoktan yaratır.
Mecîd, yüce ve ulu manasınadır. [2][2]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Hareket halinde iken yıldızların mesken edindiği yüksek menzilleri bulunan eşsiz göğe yemin ederim. Tefsirciler şöyle der: Bu menziller, görünür oldukları için bunlara "Burçlar" denilmiştir. Yükseklik ve yüceliklerinden dolayı da saraylara benzetildiler. Çünkü bunlar, gezegen yıldızların menzil ve meskenleridir. [3][3]

**2.** Va'dedilen güne, yani Allah'ın mahlûkâtı korkuttuğu kıyamet gününe yemin ederim. Yüce Allah meâlen, "Allah ki, Ondan başka hiçbir ilâh yoktur, elbette sizi kıyamet günü bir araya getirecektir. Bunda asla şüphe yoktur"[4][4] buyurarak mahlûkâtı korkutmuştur. [5][5]

**3.** Kıyamet günü ümmetlerine şahitlik edecek Muhammed ve diğer peygamberlere ve hesap için mahşer yerinde toplanacak olan bütün ümmetlere ve mahlûkâta yemin ederim. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Her türlü ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman

---

[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/267.
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/267.
[4][4] Nisa suresi, 4/87
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/267.

durumları nasıl olacak?"[6][6] buyurmuştur. Bazılarına göre, "şahit" bu ümmet, haklarında şahitlik edilen ise diğer ümmetlerdir. "Sizin, insanlar üzerine şahitler olmanız; Rasûlün de size bir şahit olması için..."[7][7] mealindeki âyet bunun delilidir.[8][8]

**4.** Bu, yeminin cevabıdır. Cümle, beddua cümlesidir. Yani, Allah Ashâb-ı Uhdûdu katledip lanet etsin. Bunlar, inananları yakmak için, yerde uzun yarıklar açıp hendekler haline getirdiler ve içlerinde ateşler yaktılar. Kurtubî şöyle der: Uhdûd, yerde hendeğe benzer uzun ve büyük yarık demektir. Çoğulu gelir. "Lanet olsun" demektir. İbn Abbâs der ki: Kur'ân'da geçen her kelimesi, "Lanet olsun" mânâsını fade eder.[9][9]
Bundan sonra Yüce Allah, Uhdûd'tan maksadın ne olduğunu açıklamak üzere şöyle buyurdu: [10][10]

**5.** Odunlu ve alevli büyük ateşi yakanlara lanet olsun. O bteşi, mü'minleri hendeklerde yakmak için, o kâfirler yakmışlardır. Ebussuud der ki: Bu, o ateşin son derece büyük olduğunu, alevinin yüksek ve cinde çok odun bulunduğunu anlatır.[11][11] Bundan maksat ateşin şiddetli ve Miyük olduğunu ifade etmektir.
Bundan sonra Yüce Allah, o suçluları daha çok anlatmak için şöyle fıuyurdu: [12][12]

**6, 7.** Hani onlar, ateşin btrafuıda oturmuş ve içinde mü'minleri yakarak intikam ateşlerini söndürü-Çorlar ve yaptıkları bu kötü fiili seyrediyorlardı.[13][13] Bundan maksat, Kureyş kâfirlerini korkutmaktır. Çünkü onlar, kendi kavimlerinden müslüman olanları dinlerinden çevirmek için onlara işkence ediyorlardı. Dolayısıyle Yüce Allah, kâfirleri tehdit etmek ve işkenceye uğrayan mü'minleri teselli etmek için "Ashâb-ı Uhdûd" kıssasını anlattı. Yüce Allah daha sonra şöyle buyurdu: [14][14]

**8.** Onların hiçbir suçu yoktu. Onlardan, sadece güçlü ve övgüye layık olan, kendisine sığmana asla zulüm yapılmayan Allah'a inandıkları için intikam alınmıştır. Maksat şudur; mü'minleri yakalayıp ta ateşe atmalarının sebebi, sadece tek olan Allah'a iman etmeleriydi. Bu ise, onların azap edilmelerine

---

[6][6] Nisa suresi, 4/41
[7][7] Bakara suresi, 2/143
[8][8] Tefsirciler kelimelerin tefsirinde birbirinden çok farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Hatta bazıları bu konuda onaltı görüş anlatmıştır. Bir görüşe göre şahit Cuma günü meşhud ise arefe günüdür. Diğer bir görüşe göre Şahit Muhammed Meşhud kıyamet günüdür. Bir başka görüşe göre ise şahit insanın uzuvları meşhud ise Adem oğludur. Savi der ki: En güzeli bunlardan en genel mananın kastedilmesidir. Bunun içindir ki Yüce Allah bütün şahid ve meşhud'u kapsaması ,için bu iki kelimeyi zikretti.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/267-268.
[9][9] Kurtubi, 19/284
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/268.
[11][11] Ebussuud, 5/252
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/268.
[13][13] Kıssanın özeti şudur: Zalim ve kafir bir kralın ülkesinin halkı müslüman oldu. Bunun üzerine kral hendek kazılmasını emretti. Yer saban demirleri ile süpürülüp içinde ateş yakıldı. Sonra adam ve askerlerine bütün mümin erkek ve kadınları getirip ateşin karşısında tutmalarını emretti. Dininden dönmeyenleri oraya atmalarını istedi, onlar da böyle yaptılar. Nihayet kucağında çocuğu ile bir kadın geldi. Kadın ateşe düşmemeye çalıştı. Çocuk ona anneciğim sabırlı ol. Sen haklısın dedi. Kıssa hakkında geniş bilgi için bkn. Müslim Zühd, 73
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/268-269.

sebep olacak bir günah değildi. Ama onların yaptığı taşkınlık ve zulüm idi. [15][15]

**9.** O Yüce İlah, bütün kâinatın sahibi, Övülmeye ve senaya layık olandır. İşte böyle bir ilâha inandıkları için işkence gördüler. Ebû Hayyân şöyle der: Yüce Allah, kendisine inanılmayı sağlıyan nitelikleri anlattı. Bunlar onun "âzîz" yani, azabından korkulan, her şeye kadir ve galip olması, "Hamîd" yani, nimetlerine karşı kendisine hamd edilmesi gereken bir ihsan edici olmasıdır. Ayrıca, göklerin ve yerin mülkünün O'na ait olması, yani bunlarda bulunan herşeyin O'nun olması ki bunlar O'na ibadeti ve boyun eğmeyi gerektiren şeylerdir. Yüce Allah, bunu, onların intikam aldıkları şeyin hak olduğunu açıklamak için zikretti. O Öyle bir haktır ki, ondan ancak bâtıl yolda giden azgınlığa dalan kimse intikam alır.[16][16] Allah, kullarının yaptıklarından haberdardır. Onların işlerinden hiçbir şey O'na gizli kalmaz. Bu âyette mü'minlere bir vaad, kâfirlere ise bir tehdit vardır.
Bundan sonra Yüce Allah, mü'minlere işkence eden kâfirleri daha şiddetle kınamak üzere şöyle buyurdu: [17][17]

**10.** Mü'min erkek ve kadınları dinlerinden döndürmek için onlara işkence ederek ateşte yakanlar, sonra bu inkâr ve azgınlıklarından dönmeyenler var ya, İşte böyle kimseler için, inkârları sebebiyle, zillete düşürücü cehennem azabı ve mü'minleri yaktıkları için de yakıcı azap vardır.
Yüce Allah, kâfirlerin akıbetlerini anlattıktan sonra, ardından mü' minleri bekleyen iyi neticeyi anlatmak üzere şöyle buyurdu: [18][18]

**11.** Samimi iman ile iman edip aynı zamanda iyi amel işleyenler var ya, Onlar için, köşklerinin altından cennet nehirleri akan bağlar ve çiçekli bahçeler vardır. Taberî şöyle der: Bunlar şarap, süt ve baldan nehirlerdir.[19][19] İşte
bu, istenilebilecek en son ve büyük kazançtır. Artık ondan öte, ne bir mutluluk ne de bir kazanç vardır...
Bundan sonra Yüce Allah, peygamberlerinin ve dostlarının düşmanlarını şiddetle cezalandıracağını bildirmek üzere şöyle buyurdu: [20][20]

**12.** Allah'ın, zalim ve zorbaları yakalayıp cezalandırması son derece şiddetlidir. Ebussuûd şöyle der: Batş, şiddetli bir şekilde yakalamaktır. Bu kelime ayrıca "şiddetli" sıfatıyle nitelendiği için, bu şiddet kat kat olmuştur. Bu da, zâlim ve zorbaları çok şiddetli bir şekilde yakalayıp cezalandırması ve azap etmesi demektir.[21][21]

---

[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/269.
[16][16] Bahr, 8/451
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/269.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/269.
[19][19] Taberî, 30/88
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/269-270.
[21][21] Ebussuûd, 5/253
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/270.

**13.** "O güçlü yaratıcı, varlıkları yoktan yaratan, sonra öldükten sonra onları tekrar diriltendir. [22][22]

**14.** O, mü'min kullarının günahlarını örten, dostlarına iyilik ve lütufta bulunan ve onları sevendir. İbn Abbâs şöyle der: Yüce Allah dostlarını, sizden birinizin, kardeşini sevdiği gibi, güler yüzle ve mahabbetle sever.[23][23]

**15.** O, Yüce Arş'ın sahibidir. Arş, bütün mahrukatın en büyüğü ve yedi kat gökten daha geniş olduğu için, Yüce Allah onu kendisine nisbet ederek Özellikle zikretti. Onun bu nitelikte yaratılması, yaratıcısının büyüklüğünü gösterir. Allah, bütün mahlûkâttan üstün ve yücedir. Bütün yücelik ve mükemmellik sıfatlarına sahiptir. [24][24]

**16.** O, dilediğini yapar, istediği hükmü verir. O'nun hükmünden sonra hüküm verecek ve O'nun hükmünü reddedecek hiç kimse yoktur. Kurtubî der ki: O'nun istediği hiçbir şey, O'nun hükmüne itiraz edemez.[25][25] Rivayet edildiğine göre Ebûbekir (r.a.) ölüm hastalığında iken, "Sana doktor baktı mı?" denildi. Ebûbekir: "Evet" dedi. "Peki sana ne dedi?" diye sordular. «O bana, "Ben istediğimi yapan kimseyim" diye cevap verdi.» dedi.[26][26]

**17.** Bu soru teşvik için sorulmuştur. Yani, Ey Peygamber! Peygamberlere karşı savaşmak için toplanmış olan o kâfir topluluğun haberi sana geldi mi? Allah'ın, onların başına getirdiği ve üzerlerine indirdiği azap ve musibetin haberi sana geldi mi? Kurtubî şöyle der: Yüce Allah böyle buyurmakla, Peygamberimizi (s.a.v.) teselli etmekte ve yalnız olmadığını bildirmektedir.
Bundan sonra Allah teâlâ bunların kimler olduklarını açıklamak üzere şöyle buyurdu: [27][27]

**18.** Onlar güç ve kuvvet sahibi olan Firavun ve Semûd ordulandır. Onlar senin kavminden daha kuvvetli ve daha cengâver idi. Buna rağmen Allah onları günahları yüzünden yakalayıp cezalandırdı. [28][28]

**19.** Fakat Kureyş kâfirleri, o yalanlayıcı kâfirlerin başına gelenlerden ibret almadılar, aksine yalanlamaya devam ettiler. Bu sebeple, inkâr ve azgınlıkta bunlar onlardan daha aşırı olmuşlardır. [29][29]

---

[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/270.
[23][23] Kurtubî, 19/294
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/270.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/270.
[25][25] Kurtubî, 19/295
[26][26] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/625
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/270.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/270.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/270-271.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/271.

**20.** Yüce Allah onları çepeçevre kuşatmıştır. Yani onlara gücü yeter. Onlar Allah'tan kurtulamaz ve O'nu acze düşüremezler. Çünkü her an ve her zaman, onlar Allah'ın avucundadırlar. [30][30]

**21.** Onların yalanladıkları bu Kur'ân, yüce ve şerefli bir kitaptır. Son derece şerefli ve yücedir. Mucizeliği, nazmı ve mânâlarının doğruluğu hususunda diğer semavî kitaplardan üstündür. [31][31]

**22.** O, gökteki Levh-i Mahfûz'dadır. O Levh-i mahfuz, fazlalık ve eksiklikten, değiştirme ve bozmadan korunmuştur. [32][32]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Yoktan yaratır ile yeniden yaratır kelimeleri arasında tı-bâk vardır.
**2.** arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**3.** "Onları ancak, Azîz ve Hamîd olan Allah'a iman ettikleri için cezalandırdılar" âyetinde, yermeye benzeyen bir üslûpla övme vurgulanmıştır. Sanki Yüce Allah şöyle diyor: Onların, Allah'a inanmaktan başka bir suçlan yoktu. Bu, en büyük övünç vesi-lelerindendir.
**4.** "Şüphesiz inanmış erkek ve kadınlara işkence ederek onları dinlerinden çevirmeye çalışanlar..." âyeti ile " İman edip iyi amel işleyenler var ya..." âyeti arasında mukabele vardır. Yüce Allah burada, mü'minlerin âkibeti ile kâfirlerin akibe-tini karşılaştırmıştır.
**5.** "Sana orduların haberi geldi mi?" âyetinde kıssayı dinlemeye teşvik üslubu vardır.
**5.** ve benzeri kelimeler, mübalağa ifade eden kalıplardır.
**6.** gibi âyet sonlarına riayet için, fasıla harfleri birbirine uygun gelmiştir. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır. Buna seci' denir. En iyisini Allah bilir.
Yüce Allah'ın yardımı ile "Burûc Sûresi"nin tefsiri bitti. [33][33]

---

[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/271.
[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/271.
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/271.
[33][33] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/271.

# TARIK SURESİ

Mekke'de inmiştir, 17 âyettir.

## Takdim

Bu mübarek sûre, Mekke'de inen sûrelerdendir. Bu da İslam inançları ile ilgili bir takını konuları ele alır. Sûrenin asıl bahsettiği konu, öldükten sonra dirilme ve haşre imandır. Sûre, Yüce Allah'ın, öldükten sonra tekrar diriltebileceğini gösteren kesin ve parlak delil getirir. Zira insanı hiç yoktan yaratan, kuşkusuz ki, onu öldükten sonra tekrar diriltebilir.

Bu mübarek sûre, her insan için, itaatkâr meleklerden onu korumak ve işini üstlenmek üzere birinin görevlendirildiğine dair, içinde parlak yıldızlar bulunan göğe yemin ederek başlar. Bu yıldızlar, insanların, kara ve denizin karanlıklarında yollarını bulmaları için, geceleyin yollarını aydınlatmak maksadıyle doğar: "Gökyüzüne ve sabah yıldızına yemin ederim. Tarık'ın ne olduğu sana söylendi mi? O, delen yıldızdır. Hiçbir nefis yoktur ki, üzerinde bir koruyucu, bir denetleyici bulunmasın"

Sonra bu sûre, Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın, insan yok olduktan sonra onu tekrar diriltebileceğine dair deliller getirir: "insan neden yaratıldığına bir baksın. Atılan bir sudan yaratıldı. Bu su, omurga kemikleri ile göğüs arasından çıkar. İşte O, insanı tekrar yaratıp geri getirebilir."

Daha sonra sûre, âhirette sırların ortaya çıkacağını, perdelerin açılacağını haber verir. Orada insanın ne yardımcısı, ne de bir destekçisi vardır: "Sırların ortaya dökületeceği gün, insan için ne bir güç, ne de bir yardımcı vardır."

Bu mübarek sûre, Hz. Peygamber (a.s.)'in sonsuz mucizesi olan ve bütün insanlara ulaşan delili Yüce Kur'ân'dan söz ederek sona erer. Bu Kur' ân'ın doğruluğunu açıklar ve suçlu kâfirleri elem verici azapla korkutur: "Dönüşü olan göğe, yanlan yere yemin ederim ki, Kur'ân ayırıcı bir sözdür. O asla bir şaka değildir. Onlar bir tuzak kuruyorlar, ben de bir tuzak kuruyorum. Kâfirlere mühlet ver ve onları biraz hallerine bırak." [1[1]]

Bismillâhirrahmânirrahîm

**I, 2, 3, 4.** Gökyüzüne ve sabah yıldızına (Tarık'a) yemin ederim. Tarık'ın ne olduğu sana söylendi mi? (O, karanlığı) delen (etrafı aydınlatan) yıldızdır. Hiçbir nefis (insan) yoktur ki üzerinde bir koruyucu, bir denetleyici bulunnıasm.

**5, 6, 7, 8, 9, 10.** İnsan neden yaratıldığına bir baksın! (Dışa) atılan (koyu) bir sudan (meniden) yaratıldı. (O su) omurga kemikleri ile göğüs arasından çıkar. İşte (başlangıçta bu şekilde yaratılan) insanı O, tekrar yaratıp geri getirmeye kadirdir. Gizlenenlerin ortaya döküldüğü (hesap) gününde insan için ne bir güç, ne de bir yardımcı vardır.

**II, 12, 13, 14, 15, 16, 17.** Dönüş sahibi olan (yağmur yağdıran) göğe, (nebat ile)

---

[1[1]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/275.

yarılan yere yemin ederim ki Kur'ân, (hak ile bâtılı) ayıran bir sözdür. O, asla bir şaka (edebî bir hikâye) değildir. Onlar bir tuzak kurarlar, ben de bir tuzak kurarım. Kâfirlere mühlet ver, onları biraz (kendi) hallerine bırak (pek yakında desteğimiz sana gelecek!)

## Kelimelerin İzahı

Târik, şiddetle vurmak anlamına gelen kelimesinden alınmış olup "vuran" demektir. "Çekiç" anlamına gelen kelimesi de bundan türetilmiştir. Gece gelen her şeye denir.
Dâfık;-"kuvvetle ve şiddetle dökülüp atılan" demektir. Su, kuvvetli ve şiddetli şekilde döküldüğü zaman, denir.
Terâib, göğüs kemikleri demektir, kelimesinin çoğuludur. Kalıp olarak, kelimelerine benzer. İmriu'1-Kays şöyle der:
"Göğüsleri ayna ve altın gibi parlaktır."[2][2]
Rec', yağmur demektir. Yeryüzüne tekrar tekrar geldiği için yağmura bu isim verilmiştir.
Sad çıkarken yerin varıldığı bitki demektir. Rüveydâ, az veya yakın mânâlarına gelir. [3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Göğe ve gece görünüp gündüz gizlenen parlak yıldızlara yemin ederim. Tefsirciler der ki: Yıldız gece görünüp gündüz gizlendiği için ona 'M;ârık" denildi. Geceleyin gelen her şeye "tank" denir. [4][4]

**2.** Ey Peygamber! Bu yıldızın ne olduğunu sana ne bildirdi? Bu soru, yıldızın önem ve büyüklüğünü gösterir. [5][5]

**3.** Aydınlığı ile karanlığı delen parlak yıldızdır o. Sâvî şöyle der: Yüce Allah şerefli kitabında güneşi, ayı ve yıldızları çok zikretti. Çünkü bunların şekil, yürüme, doğma ve batmadaki durumları hayret vericidir. Aynı zamanda, yaratıcılarının mükemmel işleri yapmakta tek olduğunu gösterir. Çünkü sanat, sanatkârın varlığına işarettir.[6][6]

**4.** Bu, yeminin cevabıdır. Yani, hiç kimse yoktur ki, başında meleklerden bir koruyucu olmasın. Bu melek, kişinin yaptığım kaydeder, hayır ve serden ne kazandıysa onu yazar. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyrmuştur: "Şüphesiz,

---

[2][2] Rûhu'l-meânî, 30/97
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/277.
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/277.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/277.
[6][6] Şâvî Haşiyesi, 4/309
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/277.

üzerinizde muhafızlık eden değerli katipler vardır"[7][7] İbn Kesîr şöyle der: Her nefsin başında, onu âfetlerden koruyan, Allah'ın bir muhafızı vardır.[8][8]
Bundan sonra Yüce Allah, öldükten sonra dirilme ve haşrin mümkün olduğuna dikkat çekmek için, insanın yaratılışına bakarak düşünmeyi emretti: [9][9]

**5.** İnsan, ibret ve tefekkür gözüyle, ilk yaratılışına bakıp bir düşünsün. Allah onu neden yaratmıştır. [10][10]

**6.** Kuvvet ve şiddetle atılıp dökülen bir meniden yaratılmıştır. O meni, erkek ve kadından dökülür ve Allah'ın izniyle ondan çocuk oluşur. [11][11]

**7.** Bu su erkeğin belinden ve kadının göğüs kemiklerinden çıkar.[12][12]

**8.** İnsanı yoktan yaratan Yüce Allah, öldükten sonra onu tekrar diriltebilir. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah, yaratıldığı aslın zayıflığına insanın dikkatini çekti ve tekrar diriltileceğim itiraf için ona yol gösterdi. Çünkü yoktan yaratabilenin tekrar diriltmeye haydi haydi gücü yeter. [13][13]

**9.** Kalplerin imtihan edildiği, içlerinde bulunan inanç ve niyetler anlaşıldığı, ve bunların iyisi ile kötüsü birbirinden ayrıldığı gün[14][14]

**10.** İşte o zaman insanın ne kendisinden azabı savmaya gücü yeter, ne de yardım edip emniyetini sağlayacak bir yardımcısı vardır. İbn Cüzeyy şöyle der: Dünyada hoşa gitmeyen şeyleri savmak, insanın kendi gücü veya başkasının ona yardımıyla sağlanınca, Yüce Allah kıyamet gününde bu güçleri yok edeceğini haber verdi.[15][15] Dolayısıyle insan ne kendinde bir güç bulabilir, ne de Allah'a karşı ona yardım edecek herhangi bir kimsesi vardır.
Yüce Allah yoktan yaratmayı ve öldükten sonra tekrar dirilmeyi anlattıktan sonra, tekrar, bu mucize kitabın doğru olduğuna yemin etti: [16][16]

**11.** Zaman zaman kullar üzerine tekrar tekrar yağan yağmur sahibi göğe yemin ederim. İbn Abbâs der ki: Âyetteki den maksat yağmurdur. Yağmur olmasa bütün insanlar ve hayvanlar yok olur.[17][17]

---

[7][7] İnfitar sûresi, 82/10-11
[8][8] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/629
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/277.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/278.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/278.
[12][12] Sulb, sırttaki omurgadır Buna "sırt zinciri" anlamına gelen "silsiİetu'z-zahr"da denir. Terâib, göğüs kemikleri demektir. Sulb erkekten, terâib de kadından kinayedir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/278.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/278.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/278.
[15][15] Teshil, 4/192
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/278.
[17][17] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/628
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/278.

**12.** Çatlayıp yarılan yere yemin ederim. O yerden bitki, ağaç ve çiçekler çıkar. İbn Abbâs şöyle der: Sad', bitki ve meyvelerden dolayı yerin yarılmasıdır.[18][18] Yüce Allah bize bolca su akıtan göğe, bizim için meyve ve bitkiler çıkaran yere yemin etti. Mahlûkât için gök baba, yer de anne gibidir. Bu ikisinden büyük nimetler ve insan ve hayvanların devamını sağlayan faydalı umûmî şeyler doğar. [19][19]

**13.** Kuşkusuz bu Kur'ân, hakkı bâtıldan ayıran bir sözdür, ifadesinde, kanun koymasında ve mucizeliğinde eşsiz derecede üstündür. [20][20]

**14.** Onda boş ve bâtıl herhangi bir şey yoktur. Aksine o tamamen ciddidir. Zira o hakimler hakiminin sözüdür. Onu okuyana layık olan, âyetlerinden öğüt almak, yönlendirme ve irşatlarıyla aydınlanmaktır. [21][21]

**15.** O müşrikler, yani Mekkeli kâfirler Allah'ın nurunu söndürmek ve Hz. Muhammed (a.s.)'in şeriatını ibtal etmek için tuzaklar kuruyorlar. [22][22]

**16.** Ben de önce mühlet verip sonra cezalandırmak suretiyle tuzaklarına karşılık veririm. Şöyle ki, onları çok kuvvetli ve kudretli kimsenin yakaladığı gibi yakalarım. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Hiç bilmeyecekleri yerden onları yavaş yavaş helake yaklaştıracağız."[23][23] buyurmuştur. Ebussuûd şöyle der: Geri çevrilmesi imkansız sağlam bir tuzakla onlara karşılık veririm. Şöyle ki, hiç bilmeyecekleri bir yerden onları yavaş yavaş helak ederim.[24][24]

**17.** Onlardan intikam alınması ve yok edilmeleri hususunda acele etme. Onlara biraz mühlet ver. Onlara ne yapacağımı göreceksin. İşte bu son derecede şiddetli bir tehdit ve uyandır. [25][25]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz.
**1.** "Tarık'ın ne olduğu sana bildirildi mi?" sorusu, yıldızın Önemini ve büyüklüğünü gösterir.
**2.** ile kelimeleri arasında tıbâk vardır.
**3.** arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**4.** "Kâfirlere mühlet ver. Onları biraz hallerine bırak" âyetinde, daha fazla

---

[18][18] Taberî, 30/95
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/278.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/278.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/279.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/279.
[23][23] A'raf sûresi, 7/182
[24][24] Ebussuûd, 8/438
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/279.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/279.

korkutmak için, fiil tekrar edilerek itnâb yapılmıştır.
**5.** "su omurga kemikleri ile göğüs arasından çıkar" âyetinde güzel bir kinaye vardır. Yüce Allah kinaye olarak erkek kelimesi yerine "sulb"ü, kadın yerine de "terâib" kelimesini kullandı. Bu, güzel kinayelerdendir.
**6.** gibi âyet sonları ile ve gibi âyet sonlarında üslubun güzellik ve parlaklığını anlatan mükemmel bir sec'i vardır. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır.
Yüce Allah'ın yardımı ile "Târik Sûresi"nin tefsiri bitti. [26][26]

[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/279.

# A'LÂ SÛRESİ

Mekke'de mraiş,;19 â

## Takdim

A'lâ sûresi Mekke'de inen sûrelerdendir. Bu sûre özetle aşağıdaki konuları ele alır.
**1.** Allah'ın Yüce zâtı ve bazı sıfatları ile Onun birliğini ve kudretini gösteren deliller..
**2.** Vahiy ve son peygambere indirilmiş olan Kur'ân ile ve onun, Peygamber (a.s.) tarafından ezberlenmesinin kolay hale getirilmesi.
**3.** Kalpleri diri olanların faydalanacağı, mutlu ve imanlı kişilerin istifade edeceği güzel nasihat.
Bu mübarek sûre, Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederek başlar. O, yaratıp güzelleştiren, güzel şekil veren, kullara rahmet olsun diye bitki ve yeşilliği çıkarandır: "Yaratıp düzene koyan, planlayıp yol gösteren, yeşil otu çıkaran.., Yüce Rabbinin adını teşbih et."
Daha sonra sûre vahiy ve Kur'ân'dan bahseder ve bu Yüce Kur'ân'ı. asla unutmayacak şekilde Peygamber (a.s.)'e ezberleteceğini ve onun ezberlenmesini Peygambere (s.a.v.) kolaylaştıracağını müjdeliyerek onu rahatlatır: "Sana Kur'ân'ı okutacağız da artık Allah'ın dilediği hariç, sen onu unutmayacaksın. Allah açık ve gizli olanı bilir."
Daha sonra sûre, nurundan mü'minlerin yararlandığı ve takva sahiplerinin, hidayetinden öğüt aldığı bu Kur'ân'la Öğüt vermeyi emreder: "Eğer öğüt fayda verirse, öğüt ver. Allah'tan korkan öğütten yararlanacak. En büyük bedbaht ise, öğütten kaçınır."
Sûre, nefsini günahlardan temizleyen ve iyi amellerle arındıran kimselerin kurtuluşa ereceğini açıklayarak sona erer: "Temizlenen, Rabbinin adını anıp O'na kulluk eden kimse şüphesiz kurtuluşa ermiştir..." [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3, 4, 5.** Yaratıp düzene koyan, plânlayıp yol gösteren, yeşil otu çıkarıp sonra da onu siyah çerçöpe çeviren Yüce Rabbinin adını teşbih et.
**6, 7.** Sana (Kur'ân'ı) okutacağız, da artık Allah'ın dilediği hâriç, sen onu hiç unutmayacaksın. Şüphesiz Allah, açığı ve gizleneni bilir.
**8, 9.** Seni en kolaya muvaffak kılacağız. O halde eğer öğüt fayda verirse öğüt ver.
**10, 11, 12, 13.** (Allah'tan) korkan öğütten yararlanacak. En büyük ateşe girecek olan kötü kimse ise öğütten kaçınır. Sonra o, ateşte ne ölür ne de yaşar.
**14, 15, 16, 17, 18, 19.** Temizlenen, Rabbinin adını anıp O'na kulluk eden kimse mutlaka kurtuluşa ermiştir. Fakat siz âhiret daha hayırlı ve daha devamlı olduğu

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/283.

halde dünya hayatını tercih ediyorsunuz. Şüphesiz bunlar, ilk sahifelerde İbrahim ve Musa'nın sahifelerinde de vardır.

## Kelimelerin İzahı

Ğusa, selin vadi kenarına attığı çerçöp, kağıt ve bitki gibi şeylerdir.
Ahvâ, siyah demektir. Bu kelime, siyahlık veya esmerlik anlamına gelen kelimesinden alınmıştır.
Girer ve sıcağına katlanır. "Onu ateşe soktum ve ateşin, sıcağını ona tattırdım" mânâsına, denir. [2][2]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Ey Peygamber! Yüce Rabbini noksan sıfatlardan; zalimlerin söylediği, o'na layık olmayan noksan ve çirkin şeylerden uzak tut. Hadiste şöyle gelmiştir: Rasulullah (s.a.v) bu âyeti okuduğu zaman Yüce Rabbimi noksan sıfatlardan uzak tutarım" derdi.[3][3]
Bundan sonra Allah, yüce sıfatlarından bazılarını, engin kudretinin tezahürlerini, birliğini ve olgunluğunu gösteren delillerden bir kısmım anlattı: [4][4]

**2.** O, bütün mahlûkâtı yaratandır. Sonra da onların yaratılışını sağlamlaştıran ve en güzel şekil ve biçimi verendir. Ebû Hayyân şöyle der: O her şeyi yaratan ve düzene koyandır. Öyle ki, hiçbir şeyde uyumsuzluk yoktur. Aksine her şey, bilen ve hikmet sahibi birinden meydana geldiğini göstersin diye, sağlam ve muhkem bir şekilde uyumludur.[5][5]

**3.** O, akılların ve idraklerin kavramayacağı bir şekilde her şeyin özellik ve meziyetlerini takdir eden, onlara yerleştirdiği şeylerden yararlanma yolunu insana gösteren ve otlaklara gitme duygusunu hayvanlara verendir. Bitkilerde bulunan özelliklen, madenlerdeki meziyet ve yararları, insanın bitkilerden yararlı ilaçlar çıkarabildiğini, top ve uçak yapımında madenleri kullanabildiğini bir düşünsen, Mutlak Kadir Yüce Allah'ın hikmetini anlarsın. Eğer Allah teâlâ'mn takdiri ve yol göstermesi olmasaydı, mutlaka biz de diğer hayvanlar gibi karanlıklarda şaşkın şaşkın dolaşırdık. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah umum ifade etmesi için, "Takdir etti ve yol gösterdi" fillerinin (mefûlünü) zikretmedi. Yani her yaratık ve hayvan için elverişli olanı takdir etti ve bunu ona gösterdi, ondan yararlanma yolunu da tarif etti.[6][6]

---

[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/285.
[3][3] Ahmed b. Hanbel, I, 232
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/285.
[5][5] Bahr, 8/458
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/285.
[6][6] Rûhu'l-meânî, 30/104; Teshîl, 4/193
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/285.

**4.** O, hayvanların otladığı kuru ve yeşil otları bitirendir. [7][7]

**5.** O, daha önce yeşil ve parlak olduğu halde otları karartan ve çürük hale getirendir. Otlar kurduktan sonra onlarda faydalar bulunduğu gayet açıktır. Çünkü ot bu haliyle, birçok hayvan için iyi bir yiyecektir. Her şeyi sağlam bir şekilde yaratan, "Her şeye varlık ve özelliğini veren sonra da yolunu gösteren"[8][8] Yüce Allah noksan sıfatlardan münezzehtir.
Yüce Allah birliğini ve gücünü gösteren delilleri anlattıktan sonra, Peygamberine (s.a.v.) olan lütuf ve ihsanını anlatmak üzere şöyle buyurdu: [9][9]

**6.** Ey Peygamber! Bu Yüce Kur'ân'ı sana okutacağız ve sen onu ezberleyecek, unutmayacaksın. [10][10]

**7.** Ancak, Allah'ın neshetmek istediği hariç. Onu unutursun. Bu âyette Hz. Peygamber (a.s.)'in bir mucizesi vardır. Çünkü o okuma yazma bilmeyen bir ümmî idi. Buna rağmen Cebrail (a.s.)'in kendisine okuttuğunu unutmazdı. Ders görmeden ve tekrarlamadan bu Yüce Kitabı ezberlemesi ve asla unutmaması, onun peygamberliğinin doğruluğunu gösteren en büyük delillerdendir. İbn Kesîr şöyle der: Bu, Yüce Allah'ın, peygamberine, Kur'ân'ı unutmayacağı şekilde okutacağına dair verdiği bir haber ve vaaddir.[11][11] Yüce Allah kulların açıkça yaptıkları ve gizledikleri söz ve fiilleri bilir. Ne yerde ne de gökte hiçbir şey O'na gizli kalmaz. [12][12]

**8.** Seni, son derece kolay olan bu Yüce Şeriatı uygulamaya muvaffak kılacağız. Bu şeriat, semavî şeriatların en kolayıdır yani İslam Şeriatıdır. [13][13]

**9.** Ey Peygamber! Bu Kur'ân'la, öğüt ve hatırlatmanın fayda vereceği şekilde nasihatta bulun. Yüce Allah'ın bu sözü, "Tehdidimden korkanlara Kur'ân'la, öğüt ver"[14][14] mealindeki âyetine benzer. İbn Kesîr şöyle der: Buradan ilmi yayma hususunda nasıl davranılacağı öğrenilmektedir. Dolayisıyle ilim ehli, ilmi, ehil olmayan kimselere vermesin. Nitekim Hz. Ali (r.a.) şöyle buyurmuştur: "Sen, herhangi bir topluluğa, akıllarının ermediği bir hadisi söylersen, bu onların bazıları için fitneden başka bir şey olmaz." Bir defasında da Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir:"İnsanlara anlayacakları şeyi söyleyin. Allah ve Rasulünün yalanlanmasını ister misiniz?"[15][15]

---

[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/285.
[8][8] Tâhâ sûresi, 20/50
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/285-286.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/286.
[11][11] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/630
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/286.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/286.
[14][14] Kâf sûresi, 50/45
[15][15] Muhtasar-i İbn Kesîr, 3/630
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/286.

**10.** "Yüce Allah'tan korkanlar, bu Öğüt ve hatırlatmadan faydalanacaktır. [16][16]

**11.** Son derece bedbaht olan kâfirler, bu öğüdü reddeder ve onu kabulden uzak durur. [17][17]

**12.** O, alevli, korkunç ve büyük cehennem ateşine girecek olandır. Hasan Basrî der ki: "Büyük ateş", âhiret ateşidir. "Küçük ateş" ise dünya ateşidir.[18][18]

**13.** O bedbaht kâfir orada ne ölüp rahata kavuşur, ne de iyi bir hayat yaşar. Aksine o azap ve bedbahtlık içersinde sürekli kalacaktır.[19][19]

**14.** İman etmek suretiyle kendini temizleyen ve sırf Allah için amel eden kurtuluşa ermiştir. [20][20]

**15.** Rabbinin büyüklük ve yüceliğini anan O'na boyun eğerek ve emrine sarılmak için ibadet eden kurtulmuştur.[21][21]

**16.** Ey insanlar! Ama siz, bu geçici hayatı devamlı olan âhiret hayatına tercih ediyor; bunun için uğraşıp âhireti unutuyorsunuz. [22][22]

**17.** Oysa ki âhiret, dünyadan daha iyi ve ebedîdir. Çünkü dünya geçici, âhiret ise ebedîdir. Ebedî olan ise, geçici olandan daha iyidir. Akıllı bir kimse, geçici olanı ebedî olana nasıl tercih eder? Aldanma yurduna önem verip devamlılık ve ebedîlik yurduna nasıl önem vermez? İbn Mes'ûd bu âyeti okuyarak arkadaşlarına şöyle dedi: Dünya hayatım niçin âhirete tercih ettik biliyor musunuz?"Arkadaşları: "Hayır" dediler. İbn Mes'ûd dedi ki:"Zira dünya yiyecekleri, içecekleri, kadınları, zevkleri ve güzellikleri ile hemen takdim edilip bize verildi. Âhiret ise bizden uzak tutularak bize gösterilmedi. Dolayısıyle biz, hemen verileni tercih ettik, daha sonra verilecek olanı bıraktık."[23][23]

**18, 19.** Bu sûrede anlatılan bu öğütler İbrahim (a.s.) ile Mûsâ (a.s.)'ya indirilen eski sahifelerde vardır. Bu öğütler bütün semavî dinlerde bulunan ve bu Yüce Kur'ân'ın yazdığı gibi, semavî kitapların yazdığı şeylerdendir. [24][24]

---

[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/286.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/286-287.
[18][18] Bahr, 8/459
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/287.
[19][19] Taberî der ki: Araplar bir kimsenin aşın derecede sıkıntıya düştüğünü anlatırken, "O ne diridir, ne de Ölü" derler. Yüce Allah da onlara bildikleri tabirle hitap etti. Taberî, 30/99
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/287.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/287.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/287.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/287.
[23][23] Hâzin, 4/236
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/287.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/287.

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** ölmez, ile yaşamaz, arasında tıbâk vardır. Aynı şekilde açık olan, ile gizli olan, arasında da tıbâk vardır.
**2.** kolaylaştırırız, ile kolay, ve öğüt ver, ile öğüt, arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**3.** "Korkan öğüt alacak" ile "Bedbaht ondan uzak duracak" arasında mukabele vardır.
**4.** "Yarattı ve düzene koydu" ve "Takdir etti ve yol gösterdi" fiillerinde, umûm ifade etmesi için mefûl zikredilmemi ştir. Çünkü maksat, "Her şeyi yarattı ve düzene koydu. Her şeyi takdir etti ve ona yolunu gösterdi" şeklindedir.
**5.** gibi âyet sonlarında, sec'-i gayr-i mütekellif vardır. Bu Kur'ân'da çoktur. Bu güzelleştirici edebî sanatlardandır.[25][25]

## Bir Uyarı

"Mûsâ (a.s)'nm sahifeleri" Tevrat'ın dışında olan sahifelerdir. Hadiste belirtildiğine göre Mûsâ (a.s.)'ya on sahife verilmiş olup bunların tamamı ibret ve nasihattir. Ebû Zerr (r.a.) şöyle der: Rasulullah (s.a.v)'a, "Musa'nın sahifeleri nedir?" diye sordum. "Hepsi de şu şekilde ibrettir." buyurdu: "Ö-leceğini kesin olarak bilen, nasıl sevinir, şaşarım. Cehenneme kesin olarak inanan kimse, nasıl bitkin düşecek şekilde çalışır, şaşarım. Kesin olarak hesap vereceğine inanıp da çalışmayan kimseye şaşarım!!"
Yüce Allah'ın yardımıyle "A'lâ Sûresi"nin tefsiri bitti. [26][26]

---

[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/287-288.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/288.

# GAŞİYE SÛRESİ

Mekke'de inmiştir, 26 âyettir.

## Takdim

Gâşiye sûresi Mekke'de inmiş olup şu iki ana konuyu ele alır:
**1.** Kıyamet, kıyametin korkunç ve dehşet verici durumları, kâfirlerin orada karşılaşacağı sıkıntı ve belâ ile mü'minlerin karşılaşacağı mutluluk ve esenlik.
**2.** Alemlerin Rabbinin birliğini ve sonsuz gücünü gösteren deliller. O'nun, akıllara hayret veren develerin, eşsiz göklerin, yüksek dağların ve geniş yer yüzünün yaratılışmaki kudretini gösteren deliller... Bütün bunlar, Yüce Allah'ın birliğine ve gücünün büyüklüğüne şahitlerdir.
Bu mübarek sûre, bütün insanların, hesap vermek ve yaptıklarının karşılığını almak için Yüce Allah'a döneceklerini hatırlatarak sona erer.[1[1]]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.** (Ey Muhammedi) Ğâşiye'nin haberi sana geldi mi? O gün bir takım yüzler zelildir, durmadan çalışır ve yorulur, kızgın ateşe girer. Onlara kaynar su pınarından içirilir. Onlar için kuru dikenden başka yemek yoktur, o da, gıda vermez, açlığı da gi-dermez.
**8, 9, 10, 11.** O gün bir takım yüzler de vardır ki, nîmet içinde (mutludurlar.) İşlerinden hoşnut olmuşlardır, yüksek bağlar ve bahçeler içinde (oturmuşlardır). Orada hoşa gitmeyen boş bir söz dahi işitmezler.
**12, 13, 14, 15, 16.** Orada devamlı akan bir pınar, yükseltilmiş tahtlar, konulmuş kadehler, sıra sıra dizilmiş yastıklar serilmiş halılar vardır.
**17, 18, 19, 20.** (İnsanlar) deveye bakmazlar mı, o nasıl yaratıldı? Göğe, (bakmazlar mı,) o nasıl kaldırıldı? Dağlara (bakmazlar mı) o nasıl dikildi? Yerküreye, (bakmazlar mı) o nasıl yayıldı.
**21, 22, 23, 24, 25, 26.** O halde (Ey Muhammedi) Öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt vericisin. Onların üzerinde bir zorba değilsin. Ancak yüz çevirip inkâr eden hâriç. İşte öylesini Allah en büyük azap ile cezalandırır. Şüphesiz onların dönüşü sadece bizedir. Sonra onların sorguya çekilmesi de sadece bize aittir.

## Kelimelerin İzahı

Gâşiye, dehşet verici halleri ile insanları bürüyen kıyamet demektir.
Hâşia; boyun eğen, zelîl manasınadır.
Nasibe, yorgun demektir. Yorulmak mânâsına gelen "nasab" kelimesinden türetilmiştir.
Darî', cehennemde bulunan ve dikene benzeyen acı ve pis kokulu bir yiyecektir.
Nâime, güzel ve parlak demektir,

---

[1[1]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/291.

Nemârik, kelimesinin çoğulu olup, kendilerine yaslanılan yastıklar manasınadır. Züheyr şöyle der:
Güzel yüzlü olgun ve genç insanlar olarak, sıra sıra dizilmiş divanlar
üzerindedirler ve yastıklara yaslanmışlardır.[2][2]
Zerâbî, kıymetli halı mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Ferrâ şöyle der: Zerâbî ince kadife püsküllleri olan halılar demektir. Mebsûse, oturacak yerlere yayılmış demektir. İyâbehum, "dönüşleri" manasınadır. [3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Bu soru, haberi dinlemeye teşvik eder ve kıyamete ve onun büyük bir olay olduğuna dikkat çeker. Yani, Ey Peygamber! Şiddetli ve sıkıntı veren, dehşetli halleriyle insanları saran ve hepsini kapsayan o büyük musibetin yani kıyametin haberi sana geldi mi? Tefsirciler şöyle der: Kıyamet sıkıntılı ve dehşetli halleri ile mahlûkâtı saracağı ve içindeki büyük musibet ve sıkıntılarla bütün insanları kapsayacağı için om "Gâşiye" denildi[4][4]

**2.** O gün birtakım yüzler zelîl, hor ve boyun eğmiş bir durumdadır. [5][5]

**3.** Cehennemde devamlı olarak, kendilerini yoracak ve bedbaht edecek işleri yaparlar. Tefsirciler şöyle der: Bu âyet, kâfirler hakkındadır. Zincirleri ve bukağıları çektikleri, develerin çamura daldığı gibi ate-,e daldıkları ve cehennemin yüksek ve alçak yerlerine çıkıp indikleri için yorulur ve bedbaht olurlar. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Boyunlarında denir bukağılar ve zincirler olduğu halde sıcak suya sürüklenecek, sonra da ıteşte yakılacaklardır"[6][6] buyurmuştur. Bu, onların dünyada kibirlenip AUah'-i ibadet etmemelerinin, zevklerine, şehevî arzularına dalmalarının cezasıdır. [7][7]

**4.** Sıcağı şiddetli alevli ateşe girerler. İbn Abbâs şöyle ier: Onun ateşi şiddetlenmiş olup Allah düşmanlarına karşı alev saçmaktaiır.[8][8]

**5.** Onlara son derece kaynar ve fakurdayan bir çeşmeden içirilir. [9][9]

**6.** Cehennem ehlinin "Darî'"den başka yiyeceği yoktur. Darî' Kureyşlilerin "Şıbrık" dedikleri dikenli bir bitkidir. Bu, en cötü ve âdi yiyecektir. Öldürücü bir zehirdir. Katâde der ki: Darî', en kötü en pis yiyecektir.[10][10] Yüce Allah burada,

---

[2][2] Rûhu'l-meâm, 30/115
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/293.
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/293.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/294.
[6][6] Mü'min suresi, 40/71,72
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/294.
[8][8] Hazin, 4/237
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/294.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/294.
[10][10] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/632

bu âyetle onların Darî'den başka yiyeceği olmadığını bildirdi. Bir başka âyette ise, "Kanlı irinden başka bir yiyecek yoktur"[11][11] buyurdu. Bu iki âyet arasında bir zıtlık yoktur. Çünkü ceza çeşitlidir. Ceza verilenler de sınıf sınıftır. Bir kısmının yiyeceği zakkum, mzılarımn Darî' bazılarının yiyeceği de gıslîn yani kanlı irin olur. İşte bu şekilde, türlü türlü azap olur. [12][12]

**7.** Darî', vücuda ne kuvvet verir ne de onu beser. Yiyenin açlığını da gidermez. EbusMiiul şöyle der: Darî'nin, dünyadaki 'emekler gibi besleyici ve doyurucu özelliği yoktur. Rivayet edildiğine öre, onları Darî' yemeğe zorlayacak şekilde onlara açlık verilir. Onu yi-rince de susuzluk başlarına belâ olur. Bu da onları kaynar suyu içmeye necbur eder. Bu su onların yüzlerini yakıp kızartır ve bağırsaklarını parçalar.[13][13] "Onlara bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içilir"[14][14]
Yüce Allah, cehennem ehli bedbahtların durumlarını anlattıktan sonra ardından cennet ehli bahtiyarların durumunu anlattı: [15][15]

**8.** Kıyamet günü mü'minlerin yüzleri parlak güzel ve aydınlıktır. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Onların yüzünde mutluluk parlaklığı görürsün"[16][16] buyurmuştur. [17][17]

**9.** Bu yüzler, dünyada işledikleri amel ve Allah'a itaat-larmdan dolayı razı ve huzur içindedirler. Çünkü bu amel onları, müttakîler yurdu Firdevs cennetine mirasçı kılmıştır. [18][18]

**10.** Onlar, yeri ve değeri yüksek bağ ve bahçelerdedirler. "Onlar cennet odalarında güven içindedirler."[19][19]

**11.** Onlar cennette sövme, küfür veya çirkin herhangi bir söz işitmezler. ibn Abbâs şöyle der: Orada herhangi bir eziyet verici ve boş söz işitmezler.[20][20]

**12.** Orada hiçbir zaman kesilmeyen, selsebîl suyu akıtan pınarlar vardır. Zemahşerî şöyle der: Kelimesinin tenvîni çokluk ifade eder. Yani orada, suları akan birçok pınar vardır.[21][21]

---

[11][11] Hakka suresi, 69/36
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/294.
[13][13] Ebussuud, 5/259
[14][14] Muhammed suresii, 47/15
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/294.
[16][16] Mutaffifîn sûresi, 83/24
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/295.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/295.
[19][19] Sebe1 sûresi, 34/37
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/295.
[20][20] Taberî, 30/104
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/295.
[21][21] Rûhu'l-meânî, 30/115
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/295.

**13.** Orada yüksek kanepeler vardır. O kanepeler zümrüt ve yakutla süslenmiştir. Üzerlerinde iri gözlü hûrîîer vardır. Allah'ın dostu o yüksek kanepelere oturmak İstediğinde, kanepeler onun için alçalır.[22][22]

**14.** Pınarların kenarlarına konulmuş kadehler vardır. Bunlar, içmeleri için hazırlanmış olup onları dolduracak kimseye ihtiyaç duyulmaz. [23][23]

**15.** Yaslanmaları için yanyana dizilmiş yastıklar vardır. [24][24]

**16.** Orada kadife püskülü olan değerli halılar vardır. Bunlar cennetin her tarafına serilmiştir.
Bundan sonra Yüce Allah birlik ve kudretini gösteren delilleri anlatmak üzere şöyle buyurdu: [25][25]

**17.** O insanlar, ibret ve tefekkür gözüyle develere bakmıyorlar mı? Allah o develeri, eşsiz, güzel ve hayret verici bir şekilde nasıl yarattı? Bu yaratılışı, onları yaratanın gücünü gösterir. Ibn Cüzey şöyle der: Bu âyette, develerin yaratılışına bakmaya teşvik vardır. Çünkü develerin kuvvetli oluşunda, bununla birlikte her zayıf insana boyun eğmelerinde, susuzluğa sabretmelerinde ve bunlarda bulunan binme, üzerlerine yük vurma, etlerini yeme, sütlerini içme ve daha başka bir çok faydalan bulunmasında hayret verici şeyler vardır.[26][26]

**18.** Eşsiz ve sağlam yaratılan göğe bakmıyorlar mı? Allah onu nasıl yüksek bir şekilde bina etti? Direksiz ve sütunsuz onun tavanını nasıl yükseltti? [27][27]

**19.** "Yüksek dağlara bakmıyorlar mı? Yeryüzünde sarsılmayacak bir şekilde sağlam ve sabit olarak nasıl dikilmişler? [28][28]

**20.** Üzerinde yaşadıkları yer yüzüne bakmıyorlar mı? Nasıl yayılıp döşenmiş ve neticede üzerinde karar kılacakları ve çeşitli ekinler ekebilecekleri şekilde geniş bir hale gelmiştir. Âlûsî şöyle der: Bu, yeryüzünün küre veya küreî yani elips şeklinde olduğu görüşüne zıt değildir. Zira yeryüzü çok büyüktür.[29][29] Bu

---

[22][22] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/633
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/295.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/295.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/295.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/295.
[26][26] Teshil, 4/196* Develer Arap hayvanlarının en iyisi ve en faydalısı olduğu için Yüce Allah özellikle onları zikretti. Bu özelliklerinden dolayı deveye "çöl gemisi" denir. Onun hayret verici yaratılışına bir bak. O son derece kuvvetli ve dayanıklıdır. Bununla beraber deve, zayıf bir çocuk tarafından sevk ve idare edilir. Yakından yüklemen için çöker sonra güçlü kuvvetli bir topluluğun kaldıramıyacağı kadar yükleyeceğin bir yükü kaldırır. Sonra onların açlık ve susuzluğa günlerce sabretmeleri, uzun mesafeleri katetmeleri, yeryüzünde bulunan bütün bitkileri yemeleri ve bunun dışında yaratılışlarında bulunan diğer enteresan şeylere bir bak. Bilgi ve hikmet sahibi olan Allah, noksan sıfatlardan uzaktır.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/295-296.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/296.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/296.
[29][29] Fahreddin Râzî, Ebussuûd ve Âlûsî gibi ilim adamlarımız yeryüzünün yuvarlak olduğunu isbat etmişlerdir. Nitekim biz bunların ifadelerinden bir kısmını Lokman sûresi'nde nakletmiştik. Yeryüzünün düz ve yayılmış olmasına gelince, bu sadece onun büyüklüğüne ve genişliğine göre, veya bakanlara göre böyledir. Kur'ân'da ilmî gerçeklere aykırı bir şey yoktur.

varlıkların özellikle zikredilmesindeki hikmet şudur: Kur'ân Araplara inmiştir. Araplar vadi ve çöllerde tek başlarına çok yolculuk yaparlardı. İnsan şehirden uzak düşünce, düşünme fırsatı bulur. Gözü ilk defa bindiği deveye takılır. Hayret verici bir manzara görür. Yukarıya baktığında gökten başka bir şey göremez. Sağa ve sola baktığı takdirde de, dağlardan başka bir şey göremez. Aşağı bakarsa, sadece yeryüzünü görür. İşte bunun içindir ki Yüce Allah bu varlıkları zikretmiştir. İbn Kesîr der ki: Yüce Allah, bedevinin gördüğü şeylerle Allah'ın kudretine delil getirmesi için dikkatini çekti. Bunlar bindiği devesi, başının üstünde bulunan gök, karşısındaki dağ ve altındaki yeryüzüdür. İşte bütün bunlar, yaratıcılarının gücüne ve O'nunYüce Rab olduğuna; Yaratıcı, Tasarruf edici ve Mâlik olduğuna, O'ndan başka hiçbir şeyin ibadete layık olmadığına delildir.[30[30]] Yüce Allah birliğinin delillerini anlattığı halde kâfirler bundan ibret almayınca, Peygamberine (s.a.v.), onlara öğüt ve nasi-hatta bulunmasını emretti. [31[31]]

**21.** Peygamber! Onlara öğüt ver, ve korkut. Onların bakıp düşünmemeleri seni üzmesin. Sen ancak öğüt veren ve yol gösterensin. [32[32]]

**22.** Sen onlara hakim ve onlara egemen birisi değilsin ki onları imana zorlayasın. [33[33]]

**23.** Fakat kim öğüt ve uyarıya kulak asmaz ve kudret sahibi Yüce Allah'ı inkâr ederse, [34[34]]

**24.** Allah onu en büyük azapla, yani azabı ebedî olan cehennem ateşiyle cezalandırır. Kurtubî şöyle der: Kâfirler dünyada açlık, kıtlık, öldürülme ve esir edilmekle cezalandırıldıkları için Yüce Allah "En büyük azap" buyurdu.[35[35]]

**25.** Öldükten sonra onların dönüşü sadece bize olacaktır. [36[36]]

**26.** Sonra onları hesaba çekip cezalandırma işi de sadece bize aittir. [37[37]]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "O büyük felaketin haberi sana geldi mi?" âyetinde teşvik üslubu vardır.

---

[30[30]] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/634
[31[31]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/296.
[32[32]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/296.
[33[33]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/296.
[34[34]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/297.
[35[35]] Kurtubî, 19/37
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/297.
[36[36]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/297.
[37[37]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/297.

**2.** "O gün birtakım yüzler zelildir" âyetinde mecâz-ı mürsel vardır. Bu, zikr-i kül irade-i cüz kabîlindendir. Maksat, yüzlerin sahipleridir.
**3.** "Dönüşleri sadece bizedir" ile " Hesaplan sadece bize aittir" cümlelerinde, tül ve harfleri arasında tıbâk vardır.
**4.** Hatırlat ile hatırlatıcı ve ona azap eder ile azap arasında cinâs-ı iştikak vardır. '
**5.** İtaatkârların yüzleri ile günahkârların yüzleri arasında mukabele vardır. Yüce Allah "O gün birtakım yüzler zelildir, durmadan çalışırlar ve yorgundurlar" âyetinden sonra, O gün bir takım yüzler mutludur, işlerinden hoşnut olmuşlardır" âyetini getirerek ikisi arasında mukabele yapmıştır.
**6.** gibi hayet sonlarında, sağlam ve akıcı bir seci vardır. [38][38]

## Bir Uyarı

Rivayete göre Hz. Ömer (r.a.) Suriye'ye geldiğinde, ona üzerinde siyahlık olan yaşlı bir rahip geldi. Hz. Ömer (r.a.) onu görünce ağladı. Dediler ki: "Ey mü'minlerin emiri! Niçin ağlıyorsun? O bir hristiyandır." Bunun üzerine Ömer (r.a.) "Yüce Allah'ın, Durmadan çalışır ve yorulur, kızgın ateşe girer" âyetini hatırladım ve ona acıdığım için ağladım" dedi.[39][39]
Yüce Allah'ın yardımıyle "Gâşiye Sûresi"nin tefsiri bitti. [40][40]

---

[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/297.
[39][39] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/632
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat:7/297.

# FECR SURESİ

Mekke'de inmiştir, 30 âyettir.

## Takdim

Fecr sûresi Mekke'de inmiştir. Şu üç ana konudan bahseder.
**1.** Ad, Semûd ve Firavun kavimleri gibi, peygamberleri yalanlayan bazı milletlerin kıssalarının anlatılması ve taşkınlıkları sebebiyle bunların başına gelen azap ve helakin açıklanması: "Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine...?"
**2.** Yüce Allah'ın, şu dünya hayatında kulları hayır, şer, zenginlik ve fakirlik İle imtihan etmesi hususundaki ilâhî kanununun ve malı aşın derecede sevmesi hususundaki insan tabiatının açıklanması: "İnsana gelince, Rabbi onu imtihan edip de ikramda bulunur ve bol nimet verirse..."
**3.** Âhiret, âhiretin sıkıntılı ve korkunç halleri, kıyamet günü insanların mutlular ve mutsuzlar olarak ikiye ayrılması, kötü ve iyi nefislerin akıbetlerinin açıklanması: "Hayır! Yeryüzü parça parça döküldüğü, Rabbinin emri geldiği ve melekler saf saf olduğu zaman (her şey ortaya çıkacak). O gün cehennem getirilir, insan, yaptıklarını birer birer hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ne faydası var...!"[1[1]]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3, 4, 5.** Fecre, on geceye (Haccın on gecesine,) çift'e ve tek'e, her şeyi karanlığı iie örttüğü an geceye yemin ederim ki, bunlarda akıl sahibi için elbette birer yemin vardır.
**6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14.** Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine; ülkelerde benzeri yaratılmamış olan direk sahibi İrem'e, o vadide kayaları yontan Semûd'a kazıklar sahibi Firavun'a! Bunların hepsi ülkelerinde azgınlık ettiler. Oralarda kötülüğü çoğalttılar. Bu yüzden Rabbin onların üstüne azap kamçısı yağdırdı. Kuşkusuz Rabbin her an gözetlemededir.
**15.** İnsana gelince, Rabbi kendisini imtihan edip de ikramda bulunur ve bol nîmet verirse, "Rabbim bana ikram etti." der.
**16.** Ama onu imtihan edip rızkını daraltırsa, "Rabbim beni zillete düşürdü" der.
**17, 18, 19, 20.** Hayır! Doğrusu siz yetime ikram etmiyorsunuz, yoksulu yedirmeye birbirinizi teşvik etmiyorsunuz. Haram helâl demeden mirası yiyorsunuz Malı aşırı seviyorsunuz.
**21, 22.** Hayır! Dünya parça parça döküldüğü, Rab-bin(in emri) geldiği ve melekler saf saf dizildiği zaman (her şey ortaya çıkacak).
**23.** O gün cehennem getirilir, insan yaptıklarını birer birer hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ne faydası var!
**24.** "Keşke hayatım için bir şeyler yapıp gönder-

---

[1[1]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/301.

seydim!" der.
**25.** Artık o gün, Allah'ın edeceği azabı kimse edemez.
**26.** O'nun vuracağı bağı kimse vuramaz.
**27, 28, 29, 30.** Ey huzura kavuşmuş ruh! Hoşnut olmuş ve hoşnut edilmiş olarak Rabbine dön. Kullarım arasına karış ve cennetime gir!

## Kelimelerin İzahı

Hıcr, akıl demektir. Ferrâ şöyle der: Bir kimse nefsine hakim ve egemen olduğunda "Şüphesiz o akıllıdır" derler. Aslında, engel olmak manasınadır. Akıl kişiyi kötü davranışlardan engellediği için akla "hıcr" denilmiştir. Şair şöyle der:
Onun tevbe etmesi nasıl umulur? Tevbe ancak, yiğit kişilerden yani akıl sahibi kişilerden beklenir.[2][2]
Kestiler. "Filan kimse ülkeleri katediyor" mânâsına gelen, sözü de bundan alınmıştır.
Türâs, miras demektir,
Lemm, şiddetli manasınadır. Aslında bu kelime toplamak mâsına gelir. "Allah onun dağınık işini topladı" mânâsına gelen sözü bu kelimeden alınmıştır.
Cemm, "pek çok" demektir. Şâir şöyle der:
Allah'ım! Sen bağışlarsan çok bağışlarsın. Hangi kulun var ki günah işlemesin. [3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1, 2.** Bu bir yemindir. Yani gecenin karanlığını kovduğu zaman sabah aydınlığına ve Zilhicce ayının mübarek ilk on gecesine yemin ederim. Bu günler, hac işleri ile meşgul olma günleri olduğu için, Yüce Allah bunlara yemin etti.[4][4] Tefsirciler şöyle der: Sabah vaktinde, Yüce Allah'ın, huzurunda kalp huşu içinde olduğu için Yüce Allah, sabaha; Zilhiccenin ilk on günü, yılın en faziletli günleri olduğu için de bu faziletli mübarek gecelere yemin etti. Nitekim1 Sahîh-i Buhârî'de şöyle bir hadis vardır: "Hiçbir gün yoktur ki, o günlerde yapılan salih amel, Allah katında, bugünlerden (yani Zilhiccenin ilk on gününde yapılan amelden) daha kıymetli olsun." Dediler ki: "Allah yolunda cihâd da mı değil?" Rasulullah (s.a.v.): "Allah yolunda cihâd etmek de bundan daha kıymetli değildir. Ancak bir kişi canı ve malıyla cihada çıkar da bunlardan hiçbiriyle dönmezse, o hariç" buyurdu.[5][5]

**3.** Her şeyin çiftine ve tekine yemin ederim. Bununla Yüce Allah sanki her şeye yemin etmiştir. Çünkü eşya ya çifttir, ya tekdir. Ya da bu, yaratana ve yaratılmış

---

[2][2] Kurtubî. 19/43
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/303-304.
[4][4] Bu Cumhurun görüşü olup İbn Abbâs'tan rivayet edilmiştir. Bir görüşe göre, "on gece"den maksat, Ramazanın son on gecesidir. Zira bu gecelerin içinde "Kadir gecesi" vardır. Bu da aynı şekilde İbn Abbâs'tan rivayet edilmiştir. Bu görüş daha çok tercih edilir.
[5][5] Buhârî, İdeyn, II
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/304.

olanlara yemindir. Çünkü Yüce Allah tekdir, yaratılmışlar ise, erkek ve dişi olarak çifttir.[6][6]

**4.** Kâinatın hayret verici hareketi ile devam eden geceye yemin ederim. Gecenin gitmesinde, Yüce Allah'ın kudretinin mükemmelliğine ve nimetin bolluğuna açık bir delâlet olduğu için, gece, "gitme" fiiliyle kayıtlanmıştır. [7][7]

**5.** Bu zikredilen şeylerde, akıl sahibi bir kişi için, ikna edici bir yemin vardır, değil mi? Bu soru, istifhâm-ı takrîrî olup, kendisiyle yemin edilen varlıkların şanının yüceliğini ikrar ettirmek için sorulmuştur. Sanki Yüce Allah şöyle diyor: Şüphesiz bu, akıl sahipleri katında büyük bir yemindir. Akıl ve idrak sahibi olan anlar ki, Yüce Allah'ın kendileriyle yemin ettiği bu şeyler de hayret verici özellikler ve Yüce Allah'ın ilâhlık ve birliğini gösteren deliller vardır. Dolayısıyle bu şeyler, yaratıcı büyük ilâhın varlığını gösterdikleri için, kendileriyle yemin edilmeye değer şeylerdir. Kurtubî şöyle der: Bazan Yüce Allah, ilmini göstermek için isim ve sıfatlanyle; bazan da gücünü göstermek için fiilleriyle yemin eder. Nitekim meâlen şöyle buyurmuştur: "Erkeği ve dişiyi yaratana yemin ederim.[8][8] Bazan da sanatının harikalarım göstermek için yarattıklarına yemin eder. Nitekim meâlen "Güneşe ve onun kuşluk vaktindeki aydınlığına yemin ederim"[9][9] "Gök yüzüne ve sabah yıldızına yemin ederim"[10][10] "Fecre ve on geceye yemin ederim"[11][11] buyurmuştur.[12][12] Bu yeminin cevabı zikredilme-miştir. Takdiri şöyledir: Bu şeylerin Rabbine yemin olsun ki, kâfirler mutlaka cezalandırılacaktır.[13][13]
Yüce Allah'ın şu sözü bunu göstermektedir: [14][14]

**6.** Ey Peygamber! Allah'ın, Hûd kavmi Âd'a ne yaptığı haberi sana ulaşmadı mı? [15][15]

**7.** İlk Âd kavmi, yani yüksek binaları olan İrem halkının haberi sana gelmedi mi? Bunlar, Umman ile Hadramut arasındaki Ahkâf (kumluk yöre) ta yaşıyorlardı. [16][16]

**8.** Bu öyle bir kabiledir ki, Allah güç, kuvvet ve iri bedenli olmakta onlar gibisini yaratmamıştır. Bundan maksat, Yüce Allah'ın Âd kavmine yaptığı

---

[6][6] Bu görüş Mücâhid ve tbn Abbâs'tan rivayet edilmiştir. İbn Abbâs'tan şöyle bir rivayet de vardır. Çift'ten maksat, kurban kesme günüdür. Çünkü o, onuncu gündür. jı} (tek)'den maksat ise Arefe günüdür. Çünkü o, dokuzuncu gündür. Bunun dışında daha bir çok rivayet zikredil-miştir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/304.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/304.
[8][8] Leyi sûresi, 92/3
[9][9] Şems sûresi, 91/1
[10][10] Tank sûresi, 86/1
[11][11] Fecr sûresi, 89/1,2
[12][12] Kurtubî, 19/41
[13][13] Rühu'l-meânî, 30/122
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/305.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/305.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/305.

şeyleri anlatarak Mekkelileri korkutmak, Mekkeli kâfirlerden daha güçlü ve uzun ömürlü oldukları halde onları nasıl yok ettiğini bildirmektir. İbn Kesîr şöyle der: Bunlar ilk Âd kavmidir. Allah bunlara peygamberi Hûd (a.s.)'u göndermiş, onlar ise Hûd (a.s)'u yalanlamış ve ona karşı çıkmışlardı. Azgın, kibirli, zorba idiler. Allah'a itaat etmiyor, peygamberlerini yalanlıyorlardı. Yüce Allah onları nasıl yok ettiğini ve ibret alınacak kıssalar haline getirdiğini anlattı.[17][17]

**9.** Aynı şekilde, dağlardaki kayaları kesen, Vadi'l-Kura'da kayaları oyarak ev yapan Semud kavmine yapılanlarla ilgili haber de sana gelmedi mi? "Onlar, emniyet içerisinde, dağlardan evler yontuyorlardı.[18][18] Bunların meskenleri Hicaz ile Tebük arasındaki Hıcr'de bulunuyordu. Tefsirciler şöyle der: Dağlan, kayaları ve mermerleri ilk defa Semûd kabilesi yontmuştur. Bunlar kuvvetli oldukları için kayaları çıkarıyor ve dağları oyarak kendilerine evler yapıyorlardı. Bunlar Vâdi'l-Kurâ'da hepsi de taştan olmak üzere 1700 yerleşim merkezi kurmuşlardı.[19][19]

**10.** Aynı şekilde azgın ve zorba Firavun'un haberi sana gelmedi mi?. Onun, saltanatını destekleyen orduları ve kalabalık taraftarları vardır. Ebussuûd şöyle der: Ordularının ve konaklayacakları yerlerde kuracakları çadırlarının çokluğundan dolayı Yüce Allah Firavun'u "kazıklar sahibi" diye niteledi. Ya da, Firavun insanlara kazıklarla işkence ettiği için, Yüce Allah onu böyle niteledi.[20][20]

**11.** O Âd, Firavun ve Semûd zorbaları, inat eden, Allah'ın emrini tanımayan, zulüm ve taşkınlık yaparak haddi aşan kavimlerdir. [21][21]

**12.** Ülkelerde zulüm, taşkınlık, öldürme ve diğer suçları çokça işlediler. [22][22]

**13.** Günah işlemeleri ve taşkınlık yapmaları sebebiyle, Rabbin onların başına şiddetli birçok azap indirdi. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah burada "yukardan aşağı dökmek" mânâsına gelen kelimesini kullanmıştır. Zira bu, kamçının, dövülen şahıs üzerine hızla inmesini gerektirir. Nitekim kişi şöyle der: "Zalimler olduğu halde onların üzerine kamçılarımızı yağdırdık". Bu âyetten maksat şudur: Yüce Allah, her kabileye bir tür azap indirmiştir. Âd kavmi rüzgâr ile, Semûd kavmi şiddetli gürültü ile, Firavun ve ordusu ise denizde boğulmak suretiyle helak edilmiştir. Nitekim Yüce Allah, meâlen şöyle buyurur: "Herbirini

---

[17][17] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/636
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/305.
[18][18] Hıcr sûresi, 15/82
[19][19] Bkz. Kurtubî, J9/48; Bahr, 8/470
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/305-306.
[20][20] Ebussuûd, 5/262
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/306.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/306.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/306.

günahları sebebiyle yakaladık. Kiminin üzerine, taş savuran rüzgârlar gönderdik, kimini korkunç bir ses yakaladı, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk"[23][23]

**14.** Ey Peygamber! Kuşkusuz Rabbin insanların yaptıklarım gözetmekte, aleyhlerine kayda geçirmektedir. Yaptıklarının karşılığını onlara verecektir. İbn Cüzeyy şöyle der: gözetleyen kimsenin, gözetleme yaptığı yer demektir. Maksat şudur: Yüce Allah, her insanı gözetleyicidir. Hiçbir zorba ve kâfir, Onun gözetiminden kurtulamaz. Bunda, Kureyş kâfirleri için bir tehdit vardır.[24][24]
Yüce Allah, azgın zorbaların başına gelen belaları anlattıktan sonra burada, bolluk anında şımaran ve sıkıntı anında ümitsizliğe düşen nankör insanın tabiatını anlattı: [25][25]

**15.** Rabbi insana nimet vererek onu imtihan ettiğinde ve . O'na zenginlik ve servet verip dünyada çoluk-çocuk, makam ve güç vererek nimetlendirdiğinde, "Rabbim bana hak ettiğim bu nimetleri vermekle lütufta bulunmuştur" der. Bilmez ki bu, "Şükür mü edecek, yoksa nankörlük mü yapacak?" diye onun için bir sınamadır.[26][26]

**16.** Ama Rabbi onu fakir düşürmek ve rızkını daraltmak suretiyle imtihan edip denediğinde, bunun hikmetinden gafil olarak, "Rızkımı daraltmak suretiyle Rabbim beni hor düşürdü" der. Kurtubî der ki: Bu, öldükten sonra dirileceğine inanmayan kâfirin özelliğidir. Ona göre değerli ve değersizlik, dünyada malın çokluğu ve azlığına göredir. Mü'mine gelince, ona göre değerli olmak Allah'ın ona, kendisine itaat nasip etmesi ve âhiretteki nasibine sebep olan muvaffakiyet vermesidir. Dünyada rızkım genişletse Allah'a hamd ve şükür eder.[27][27] Yüce Allah insanın, "Rabbim bana değer verdi", "Rabbim bana değer vermedi" ifadelerini hoş görmedi. Çünkü o bu sözlerden ilkini şükür şeklinde değil, kibirlenme ve övünme şeklinde söyledi. Diğerini ise, Allah'tan şikayet ve sabır-sızlık şeklinde söyledi. Onun yapması gereken, iyiliğe şükretmek, kötülüğe sabretmek idi. Bunun içindir ki Yüce Allah, şöyle buyurarak onu sakındırdı: [28][28]

**17.** Hayır! Sandığınız gibi değer vermek zenginlikle, değer vermeme de fakirlikle olmaz. Bilakis değer verme ve vermeme, Allah'a itaat ve isyan sebebiyledir. Fakat siz bunu bilmiyorsunuz. Bilakis siz, bundan daha kötüsünü yapıyorsunuz. O da şudur: Allah size birçok mal ikram ederek değer verdiği halde, siz yetime değer vermiyorsunuz. [29][29]

---

[23][23] Ankebut sûresi, 29/40. Bkz, Sâvî Haşiyesi, 4/317
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/306.
[24][24] Teshil, 4/197
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/306-307.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/307.
[27][27] Kurtubî, 19/51
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/307.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/307.

**18.** Birbirinizi muhtaca yemek vermeye, düşküne yardım etmeye teşvik etmiyorsunuz. [30][30]

**19.** Mirası aşırı şekilde yiyorsunuz. Helaldan mıdır, yoksa haramdan mıdır, sormuyorsunuz. İbn Cüzeyy şöyle der: Bundan maksat şudur: Mirasta, kişinin hem kendi payını, hemde başkasının payım almasıdır. Çünkü Araplar, kızlara ve küçüklere mirastan bir şey vermiyor, bilakis onu sadece erkekler alıyordu.[31][31]

**20.** Malı büyük bir hırs ve aç gözlülükle birlikte çok seviyorsunuz. Bu, mala düşkünlükleri ve onu harcamada gösterdikleri cimrilik sebebiyle onlar hakkında bir yermedir. [32][32]

**21.** Buradaki edatı, red ve sakındırma içindir. Yani, Ey gafiller! Bundan sakınıp çekinin. Önünüzde o zor günde, sizi bekleyen korkunç olaylar vardır. Bunlar yeryüzü peşpeşe sallandığı ve sarsıldığı zaman olacaktır. Celâleyn yazan şöyle der: "O gün yeryüzü sarsılıp üzerindeki bütün yapılar yıkılıp yok olur."[33][33]

**22.** Ey Peygamber! Kullar arasında hüküm vermek için Rabbin gelir. Melekler de arka arka ya saf saf olur. İbn Cüzeyy şöyle der: Münzir b. Saîd demiştir ki: Bundan maksat, Allah'ın orada mahlûkâta görünmesidir. Bu ve benzeri âyetler, nazil olduğunu düşünmeden ve bir benzetme yapmadan inanılması gereken konulardandır.[34][34] Ibn Kesîr de şöyle der: Bütün yaratıklar, Rablerinin huzuruna gitmek için kabirlerinden kalkar. Rabbin de onlar arasında hükmünü vermek için gelir. Bu, mahlûkâtm, Âdem (a.s.)'in neslinin efendisi olan Hz. Muhammed (a.s)'den Allah'a karşı şefaat dilemelerinden sonra olur. Yüce Allah hükmünü vermek için gelir. Melekler de onun önünde saf saf olurlar.[35][35]

**23.** Suçlular görsün diye cehennem getirilir. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Gören herkese cehennem açık bîr şekilde gösterildiği zaman"[36][36] buyurmuştur. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "O gün cehennem getirilir. Onun yetmişbin dizgini vardır. Her dizginde de onu çeken yetmişbin melek vardır.[37][37] "O korkunç günde ve o zor durumda insan yaptıklarını hatırlar. Yaptığı kusur ve isyandan dolayı pişman olur da tevbe edip vazgeçmek ister. Fakat hatırlamanın ona ne faydası olur ki? Vakit geçmiştir artık. [38][38]

---

[30][30] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/307.
[31][31] Teshîl, 4/198
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/307.
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/307-308.
[33][33] Sâvî Haşiyesi, 4/318
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/308.
[34][34] Teshil, 4/198
[35][35] Muhtasar-i İbn Kesîr, 3/638
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/308.
[36][36] Nâziât sûresi, 78/36
[37][37] Müslim, Cennet, 29
[38][38] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/308.

**24.** Hasret ve pişmanlıkla şöyle der: Keşke, ebedî hayatım için âhiretimde bana faydası olacak iyi amelleri işleyip buraya göndermiş olsaydım.
Yüce Allah şöyle buyurdu: [39][39]

**25.** O gün, Allah'ın kendisine âsi-olana yaptığı azaptan daha çetin azap edici kimse yoktur. [40][40]

**26.** Hiç kimse Allah'ın kâfiri bağlaması gibi, zincir ve halkalarla bağlayamaz. Bu, suçlu mahluklara yapılacaktır.. Temiz ve huzura kavuşmuş nefse gelince, ona şöyle denilir: [41][41]

**27.** Ey, tertemiz ve bugün hiçbir korku ve kedere kapılmayan, Allah'ın vadiyle huzura kavuşmuş olan nefis! [42][42]

**28.** Allah'ın sana verdiği nimetlerden razı olarak, önceden gönderdiğin iyi amel sebebiyle Allah katında kendisinden razı olunan biri olarak Rabbinin cennetine ve rızasına dön. Tefsirciler şöyle der: Bu hitap ve sesleniş, ölüm anında olur. Mü'min ölmek üzere iken ona bu söz söylenir. [43][43]

**29.** Salih kullarımın zümresine katıl. [44][44]

**30.** İtaatkâr ve salih kişilerin yurdu olan cennetime gir. [45][45]

**Edebî Sanatlar**

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Görmedin mi, Rabbin Âd'a ne yaptı?" âyetinde istifhâm-ı takriri vardır.
**2.** tek kelimeleri arasında tıbâk vardır.
**3.** ve ile kelimeleri arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**4.** "İnsana gelince, Rabbi kendisini imtihan edip de ikramda bulunur ve bol nimet verirse..." âyeti ile "Ama onu imtihan edip rızkını daraltırsa" âyetleri arasında mukabele vardır. Yüce Allah "bana ikram etti" ile "beni hor düşürdü" ve "ona bol rızık verdi" ile "rızkını daralttı" lafızları arasında mukabele yapmıştır.
**5.** "Rabbin, üzerlerine azap kamçısını yağdırdı" âyetinde parlak ve güzel bir istiare vardır. Yüce Allah onlara inen şiddetli azabı, kendisine azap edilen

[39][39] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/308.
[40][40] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/308.
[41][41] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/308.
[42][42] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/308.
[43][43] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/309.
[44][44] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/309.
[45][45] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/309.

kimsenin vücudunu dağlayacak yakıcı kamçılara benzetti. (indirme) yerine (dökme) kelimesini kullandı.
**6.** "Hayır, bilakis siz yetime ikram etmiyorsunuz" âyetinde iltifat sanatı vardır. Burada, daha fazla kınama ve azar için, üçüncü şahıs zamirinden ikinci şahıs zamirine dönülmüştür. Aslı, Hayır, bilakis ikram etmiyorlar" şeklindedir.
**7.** "Kullarımın arasına gir" cümlesindeki isim tamlaması, kullan şereflendirmek içindir.
**8.** gibi âyet sonlan ile, ve gibi âyet sonlarında, sağlam ve akıcı bir sec'i vardır.
Yüce Allah'ın yardımı ile "Fecr Sûresi"nin tefsiri bitti. [46][46]

[46][46] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/309.

# BELED SURESİ

Mekke'de inmiştir, 20 âyettir.

## Takdim

Bu mübarek sûre Mekke'de inmiştir. Mekke'de inen sûrelerle aynı hedefleri taşır. Bu hedefler, iman ve inancı yerleştirmek, hesap ve ceza gününe inanmayı kuvvetlendirmek, itaatkârlarla isyankârları birbirinden ayırmaktır.
Bu mübarek sûre, Hz. Peygamber (a.s.)'in yaşadığı Haram Belde'ye yeminle başlar. Bu yemin, o beldenin şanının yüceliğini göstermek, Rabbi'nin katındaki yüce makamına değer vermek ve bu emin beldede Peygamber (a.s.)'e eziyet etmenin, Allah katında en büyük günahlardan olduğuna kâfirlerin dikkatini çekmek içindir. Daha sonra sûre, bazı Mekke kâfirlerinden bahseder. Bunlar kuvvetlerine aldanan, hakka karşı inat eden ve Allah'ın Rasûlünü (a.s) yalanlayan kimselerdir. Mallarım harcamanın, kendilerini Allah'ın azabından kurtaracağını sandıklan için, mallarını övünüp böbürlenerek harcıyorlardı. Âyet-i kerimeler kesin ve açık delillerle onların bu zanlarım reddetmiştir.
Sonra sûre kıyametin korkunç ve dehşetli hallerinden söz eder. Âhi-rette insanın önüne çıkacak olan güçlük, zorluk ve engellerden bahseder. İnsan bu engelleri ancak îman ve sâlih amelle aşıp geçebilir.
Bu mübarek sûre, o zor günde, mü'minlerle kâfirlerin birbirinden ayrılacağını anlatarak ve amellerin karşılığını alma yurdunda mutlu ve mutsuz kişilerin akıbetlerinin ne olacağını açıklayarak sona erer. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3, 4.** Bu beldeye, ki sen bu beldede ikamet etmektesin, babaya ve ondan gelen çocuğa yemin ederim ki biz, insanı sıkıntılar içinde yarattık.
**5.** O hiç kimsenin kendisine güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?
**6.** "Pek çok mal telef ettim" diyor.
**7.** Kimse kendisini görmedi mi sanıyor?
**8, 9, 10**. Biz ona iki göz, bir dil ve iki dudak vermedik mi? Ona iki yolu göstermedik mi?
**11, 12, 13, 14, 15, 16.** Fakat o, sarp yokuşa vuramadı. O sarp yokuş nedir sana söylendi mi? Köle azat etmek veya açlık duyulan bir günde yakınlığı olan bir yetimi, veya yerde sürünen bir yoksulu doyurmaktır.
**17, 18.** Sonra îman edenlerden olmak, birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden ve birbirlerine acımayı öğütleyenlerden olmaktır. İşte bunlar, defterlerini sağla-rından alanlardır.
**19, 20.** Âyetlerimizi inkâr edenler ise işte onlar defterlerini sol yanlarından alanlardır. (Onların cezası) üzerlerine kapatılmış bir ateştir.

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/313.

## Kelimelerin İzahı

Kebed, güçlük ve sıkıntı demektir. Bu kelime aslında, ciğer ağrısı çeken kimse için sözlenen sözünden alınmıştır. Sonraları, her türlü meşakkat ve yorgunluğu ifade etmekte kullanılmıştır. "Sıkıntılara katlanmak" mânâsına gelen »jul£il de bu köktendir.
Hızla girdi demektir. İktihâm, hızlı ve sert bir şekilde girmek demektir. Bir kimse düşünmeden kendini bir şeyin içine attığında veya kalenin içine attığında da denir.
Akabe, dağdaki sarp yol demektir.
Fekk, bir şeyi başka bir şeyden kurtarmak manasınadır. "İpi çözdüm" mânâsına "esiri esirlikten kurtardım" mânâsına da denir.
Mesğabe, açlık demektir. Bir kimse acıktığında denir. Râğıb, "Mesğabe, yorgunlukla birlikte açlık demektir." der.[2][2]
Metrebe, fakir düşmek demektir. Bir kimse fakir düşüp toprağa yapıştığında denir. Zengin olup başkasına ihtiyaç hissetmediği zaman da denir. kelimesi de böyledir.[3][3]
Mü'sade, kapatılmış demektir. Bir kimse kapıyı kapattığında söylenen sözünden alınmıştır. [4][4]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Bu bir yemindir. Yüce Allah, Haram Belde'ye yani Mekke'ye yemin etti. Allah burayı, doğuluların ve batılıların kıblesi olan Beyt-i Atik'le şereflendirmiş ve rahmetlerin indiği yer kılmıştır. Her şeyin meyveleri toplanıp oraya götürülür. Allah orayı haram ve emin kılmıştır. Yüce Allah, gökler ve yerler yaratıldığı andan itibaren orayı haram belde kılmıştır.[5][5] Bu meziyet ve faziletler Mekke'de toplandığı için, Yüce Allah oraya yemin etti. İbn Cüzeyy şöyle der: Yüce Allah'ın, kelimesi ile Mekke'yi kastettiği ittifakla kabul edilmiştir. Orayı şereflendirmek için onunla yemin etti.[6][6]

**2.** Ey Peygamber! Sen, Allah'ın emin beldesi olan Mekke'de yaşıyor ve oturuyorsun. Beyzâvî şöyle der: Yüce Allah, Haram Belde ile yemin etti ve Hz. Peygamber (a.s.)'in orada ikamet ettiği kaydını koydu ki, oranın üstünlüğünün çokluğunu göstersin ve bir yerin şerefinin, orada oturanların şerefiyle orantılı olduğunu bildirsin.[7][7]

---

[2][2] Rûhul-meânî, 30/138
[3][3] Banr, 8/473
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/315.
[5][5] Hadiste şöyle buyrulmuştur: Yüce Allah gökleri ve yeri yarattığı gün Mekke'yi haram kıldı. Kıyamet kopana kadar orası haramdır. Benden önce kimseye helal kılınmadı. Benden sonra da hiç kimseye helal kılınmayacak. Benim için de, sadece gündüzden bir saat kadar helal kılındı... Buhârî, Sayd,. 9.....
[6][6] Teshil, 4/199
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/315-316.
[7][7] Beyzâvî, 3/660
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/316.

**3.** Âdem'e ve onun soyundan gelen salih kişilere yemin ederim. Mücâhid şöyle der: Adem (a.s.), ise, onun soyundan gelen bütün insanlardır. İbn Kesîr de şöyle der: Mücâhid ve onunla beraber olanların görüşü güzel ve kuvvetlidir. Çünkü Yüce Allah yerleşme yerlerinin anası olan Mekke'ye yemin ettikten sonra, "yerleşen"e yemin etti ki, o da insanlığın babası olan Âdem (a.s) ve onun soyudur.[8][8] Hâzin de şöyle der: Yüce Allah şeref ve hürmetinden dolayı Mekke'ye ve Âdem (a.s.) ile onun soyundan gelen peygamberlere ve salih kişilere yemin etti. Çünkü, her ne kadar onun soyundan olsa da, kâfirin hürmeti yoktur ki, ona yemin etsin.[9][9]

**4.** Bu, hakkında yemin edilen konudur. Yani, insanı gerçekten, yorgunluk ve meşakkat içinde olacak şekilde yarattık. Kuşkusuz insan, kendisine ruh üflendiği zamandan ölünceye kadar, sürekli olarak çeşitli sıkıntılara göğüs gerer. İbn Abbâs şöyle der: "den maksat, "İnsanı ana karnında taşınması, doğması, süt emmesi, sütten kesilmesi, geçimini temin etmesi, hayatî ve ölümü gibi birçok meşakkat ve sıkıntı içinde olacak şekilde yarattık" demektir.[10][10] Kebed, aslında, sıkıntı mânâsına gelir. Bazıları şöyle demiştir: Allah, Âdemoğlunun çektiği sıkıntıyı çekebilecek hiçbir mahluk yaratmamıştır. Buna rağmen o, en zayıf mahluktur.[11][11] Ebussuûd şöyle der: Bu âyet, Mekke kâfirlerinden çektiği sıkıntıya karşılık Rasulullah (s.a.v)'ı teselli etmektedir.[12][12]
Bundan sonra Yüce Allah, gücünü inkâr eden, öldükten sonra dirilmeyi ve haşri yalanlayan insanın tabiatını haber vermek üzere şöyle buyurdu: [13][13]

**5.** Gücüne aldanan o bedbaht inkarcı, güçlü ve kuvvetli olduğu için, Allah'ın kendisine güç yetiremeyeceğini mi sanıyor? Tefsirciler şöyle der: Bu âyet, Ebu'l-Esed b. Kelede hakkında inmiştir. O gücüne mağrur olan kuvvetli^iriydi. Ayakları altına deri yayıhp konur, o ise şöyle derdi: "Bunu ayağımın altından çekene şu kadar mükâfaat var". Deriyi on kişi çekmeye çalışır, deri parça parça olur, fakat ayakları yerinden oynamazdı. Âyetin mânâsı şöyledir: Mü'minleri zayıf gören o azgın ve kuvvetli şahıs zannediyor mu ki, hiç kimse kendisinden intikam alamıyacak? [14][14]

**6.** O kâfir: "Muhammed'e düşmanlık uğrunda çok mal harcadım" diyor. Âlûsî şöyle der: Yani, Mü'minlere karşı böbürlenip öğünmek maksadıyle, "çok mal harcadım" der. Bununla, görsünler ve işitsinler diye harcadığı malı kasteder. "Harcama" yerine "yok etme" kelimesini kullandı ki, buna aldırış etmediğini ve bunu fayda beklemeden yaptığını göstersin. Sanki o, birçok malı zayi saydı.

---

[8][8] Muhtasar-i İbn Kesîr, 3/640
[9][9] Hâzin, 4/248
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/316.
[10][10] Hâzin, 4/248
[11][11] Aynı kaynak, gös.yer.
[12][12] Ebussuûd, 5/265
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/316.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/316-317.

Bazılarına göre, Hz. Peygamber (a.s.)'e şiddetli düşmanlığım göstermek için böyle söyler.[15][15]

**7.** O, harcama yaparken, Allah'ın, kendisini görmediğini mi sanıyor? Yaptıklarının, kulların Rabbine gizli kalacağını mı düşünüyor? İş, onun sandığı ve düşündüğü gibi değildir. Aksine Yüce Allah ondan haberdar ve onu gözetlemektedir. Kıyamet gününde bunu ona soracak ve yaptıklarının cezasını verecektir.
Bundan sonra Yüce Allah, öğüt ve ibret alması için, verdiği nimetleri ona hatırlattı: [16][16]

**8.** Ona, göreceği iki göz vermedik mi? [17][17]

**9.** Ona konuşup içinden geçenleri anlatacağı bir dil ve ağzını kapatacağı, yeme, içme, üfleme ve diğer işleri yaparken faydalanacağı iki dudak vermedik mi? Hâzin şöyle der: Yüce Allah demek istiyor ki, Allah'ın nimetleri kulu üzerinde açıkça görülmektedir. Şükretsin diye bu nimetleri ona anlatıyor.[18][18]

**10.** Ona hayır ve şerr, hidayet ve sapıklık yollarını açıkladık ki, mutluluğa götüren yola girsin, bedbahtlık yoluna girmekten sakınsın. İbn Mes'ûd şöyle der: hayır ve şerr demektir. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Kuşkusuz biz ona doğru yolu gösterdik. İster şükredici olsun, ister nankör"[19][19] buyurmuştur.[20][20]

**11.** Malını Muhammed'e düşmanlık uğrunda harcayacağına, sarp yokuşu aşma uğrunda harcasaydı ya! Ebû Hayyân şöyle der: Akabe, içinde mal harcama bulunduğu için, nefse zor gelen iş yerinde müstear olarak kullanılmıştır. Nefse zor gelen işi, dağdaki sarp yola, yani yukarı çıkarken zorlanılan yola benzetmek için böyle söylenilmiştir. Çünkü kişi, bu yola girince güçlükle karşılaşır. "ona hızlı ve sert bir şekilde girdi" demektir.[21][21] Bu, Yüce Allah'ın nefse, arzulara ve şeytana karşı cihat edip onun rızasını kazanma hususunda getirmiş olduğu bir meseldir. [22][22]

**12, 13.** Sen bilir misin? O sarp yokuşu aşmak nedir? Bu soru, sarp yokuşun sanının yüceliğini ve korkutucu olduğunu ifade eder. Yüce Allah bunu şöyle açıkladı: O, Allah yolunda köle azat etmek ve onu esirlik ve kölelikten kurtarmaktır. Kim bir köle azat ederse, bu onun için ateşe karşı bir fidye

---

[15][15] Âlûsî, 30/136
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/317.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/317.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/317.
[18][18] Hâzin, 4/249
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/317.
[19][19] İnsan sûresi, 76/3
[20][20] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/641
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/317.
[21][21] Bahr, S/476
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/317-318.

olur. [23][23]

**14.** Veya o, çetin açlık gününde fakire yemek vermektir. Sâvî şöyle der: Açlık salgını olan günde malı harcamak nefse daha zor geldiği için Yüce Allah "yemek verme"yi, "açlık günü" ile kayıtladı.[24][24]

**15.** Aralarında akrabalık bulunan yetime yemek vermek, [25][25]

**16.** Veya fakirlik ve yoksulluktan dolayı yere serilmiş olan aşırı fakire yemek vermektir. Bu ifade, şiddetli fakirlik ve yoksulluktan kinayedir. İbn Abbâs şöyle der: den maksat, yol üzerine atılmış ve kendisini topraktan koruyacak hiçbir şeyi olmayan kimsedir. [26][26]

**17.** Sonra bu şahıs bu işleri Allah rızası için yapacak, bununla birlikte samimiyetle iman eden bir mü'min olacaktır. Tefsir-ciler şöyle der: Bu âyette, yapılan amel ve ibadetlerin, ancak imanla birlikte yapıldığı takdirde fayda vereceğine işaret vardır. O mü'minler birbirlerine, iman ve Allah'a itaat uğrunda sabrı ve yoksul ve zayıf kimselere de şefkatli ve merhametli olmayı tavsiye ederler. [27][27]

**18.** Bu yüce sıfatları taşıyan o kimseler cennetliklerdir. Bunlar amel defterlerini sağ taraflarından alırlar ve Naîm cennetlerine girmek suretiyle mutlu olurlar. [28][28]

**19.** Âyetlerimizi inkâr edenler ise, işte onlar, amel defterleri sol taraflarından verilenlerdir. Yüce Allah cennet ehli ile cehennem ehli, bahtiyarlarla bedbahtlar arasındaki korkunç farkı açıklamak için, Kur'ân'm, teşvik ve korkutma hususundaki üslubu ile, itaatkârlar ile isyankârların durumunu birlikte açıkladı Yani, Muhammed (a.s.)'in peygamberliğini inkâr eden ve Kur'ân'ı yalanlayanlar var ya, işte onlar cehennem ehlidir. Çünkü, amel defterlerini sol taraflarından alacaklardır. Yüce huzurundan ve O'na yakın olma şerefinden uzak olduklarına işaret etmek için, Yüce Allah, kâfirleri üçüncü şahıs zamiri ile ifade etti. [29][29]

**20.** Üzerlerine kapatılmış bir ateş vardır. Oraya ne rahatlık girer, ne de güzel rızık. Oradan ebediyyen çıkamazlar.[30][30]
Ey Allah'ım! Bizi gazabınla öldürme! Bizi azabınla yok etme! Bizi bunlardan

---

[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/318.
[24][24] Sâvî Haşiyesi, 4/322
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/318
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/318.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/318.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/318.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/318.
[29][29] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/318.
[30][30] Bu açıklamayı Taberî, Kurtubî, Bahru'I-Muhît, İbn Kesir ve diğer büyük tefsirlerden aldık.

koru, ey Âlemlerin Rabbi! [31][31]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz;
**1.** "Bu beldeye yemin ederim" âyetinde, mânâyı pekiştirmek için edatı fazladan gelmiştir. Bu, Arap dilinde çok kullanılır. Bunun faydası yemini pekiştirmektir. Nitekim " Vallahi, bu senin dediğin gibi değildir" dersin. İmru'l Kays şöyle demiştir: Babana yemin olsun ki, ey Âmiri'nin kızı!
**2.** "baba" ile "babadan meydana gelen çocuk" arasında cinâs-ı iştikak vardır. Bunların her biri kelimesinden türemiştir.
**3.** "Kimsenin kendisine güç yetiremiyeceğini mi zannediyor?" âyeti ile "kimsenin kendisini görmediğini mi zannediyor?" âyetlerindeki soru kınama ifade eder.
**4.** "Ona iki göz, bir dil ve iki dudak vermedik mi?" âyetlerindeki istifham-ı takriri, nimetleri hatırlatmak içindir.
**5.** "Sarp engelin ne olduğunu bilir misin?" sorusu, engelin büyüklüğünü ve onu aşmanın güçlüğünü ifade eder. Maksat, o engelin büyüklüğünü vurgulamaktır.
**6.** "Ona iki yolu gösterdik" âyetinde istiâre-i latife vardır. "Hayır ve şerr yollarını gösterdik" demektir. Necd, aslında, yüksek yol manasınadır. Her iki yol, mutluluk ve bedbahtlık yoluna girmek için müste-ar olarak kullanılmıştır.
**7.** "O sarp yokuşu geçseydi ya!" âyetinde de aynı şekilde istiare vardır. Zira akabe, aslında, dağdaki sarp yol mânâsına gelir. Burada, iyi ameller için müsteâr olarak kullanılmıştır. Çünkü bu ameller, nefislere zor gelir. Burada istiâre-i tebeiyye vardır.
**8.** arasında, bazı harflerin değişmesinden dolayı cinâs-ı nakıs vardır.
**9.** "Onlar amel defterlerini sağlarından alanlardır" ile "Onlar amel defterlerini sollarından alanlardır" arasında güzel bir mukabele vardır.
**10.** ve gibi âyet sonları ile, ve gibi âyet sonlarında, uygunluğa riayet edilmiştir. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır.
Yüce Allah'ın yardıma ile "Beled Sûresi"nin tefsiri bitti. [32][32]

---

[31][31] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/318-319.
[32][32] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/319.

# ŞEMS SÛRESİ

Mekke'de inmiştir, 15 âyettir.

## Takdim

Şems sûresi Mekke'de inmiştir. Bu sûre, başlıca şu iki konuyu ele alır:
**1.** İnsan nefsi ve Allah'ın onu hayır, şer, hidâyet ve dalâlete uygun olarak yaratmış olması.
**2.** Semûd kavmi üzerinde temsîlî olarak anlatılan taşkınlık. Semûd kavmi, Allah'ın devesini öldürmüşler, Allah da onları helak edip yok etmişti.
Bu mübarek sûre, Allah'ın yedi mahlûkuna yeminle başlar. Yüce Allah güneşe ve onun yayılan aydınlığına, güneşin ardından, doğan aya, sonra aydınlığı ile gecenin karanlığını sürüp götüren gündüze, karanlığı ile varlıkları örten geceye, sonra direksiz olarak sapa sağlam göğü bina eden güçlü Allah'a, yere ve onu donmuş su üzerine yayana, Yüce Allah'ın olgunluklarla mükemmelleştirip faziletlerle süslediği insan nefsine yemin etti. Yüce Allah, insanın, Allah'ın emir ve yasaklarına uyduğu takdirde başarı ve kurtuluşa ereceğine; azgınlık ve taşkınlık yaptığı takdirde bedbahtlığa ve hüsrana uğrayacağına dair bu varlıklara yemin etti.
Bundan sonra Yüce Allah, Salih Peygamber (a.s.)'in kavmi Semûd'un kıssasını anlatır. Semûd kavmi, peygamberlerini yalanlamış, yeryüzünde azgınlık ve taşkınlıkta bulunmuşlar ve Yüce Allah'ın, peygamberi Salih (a.s) için bir mucize olarak yalın kayadan yarattığı deveyi öldürmüşlerdi. Bu kıssada aynı zamanda, Semûd kavminin o korkunç helak ediliş olayı anlatılır. Bu olay, ibret alacak olanlar için ibret olarak kalmıştır. Bu, Allah'ın peygamberlerini yalanlayan her kâfir için bir örnektir.
Bu mübarek sûre, Yüce Allah'ın, onları helak etmenin sonuç ve akıbetinden korkmadığını bildirerek sona erer. Çünkü O, "yaptıklarından mesul değil, insanlar ise mesuldürler"[1[1] 2[2]]

Bismillâhirrahmânarrahîm
**I, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.** Güneşe ve kuşluk vaktin-deki aydınlığına, güneşi takip ettiğinde aya, karanlığı giderdiğinde gündüze, varlıkları örttüğünde geceye, gökyüzüne ve onu bina edene, yere ve onu düzlük yapana, kişiye ve onu düzgün biçimde şekillendirene, sonra ona kötülük duygusunu da, sakınıp iyi olmayı da ilham edene yemin ederim ki, nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklere daldıran da ziyan etmiştir.
**11, 12, 13, 14, 15.** Semûd kavmi azgınlığı yüzünden yalanladı. Çünkü onların en azgını deveyi kesmek için atıldı. Allah'ın Resulü onlara "Allah'ın devesine ve onun suyuna dikkat edin" dedi. Derhal onu yalanladılar ve deveyi kestiler.

---

[1[1]] Enbiyâ sûresi, 21/23
[2[2]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/323.

Bunun üzerine Rableri günahları sebebiyle onları yok etti ve hepsini cezalandırdı. (Allah bu şekilde azap etmenin) âkibetinden de korkmaz.

## Kelimelerin İzahı

Diihâhâ, onun ışığı demektir. Duhâ, günün ilk vakitlerinde güneşin yükseldiği zamandır. Müberred şöyle der: Duhâ, güneşin ışığı, mânâsına gelen kelimesinden türetilmiştir.[3][3]
Onu yaydı, döşedi. Cevherî şöyle der: o gibi, "onu yaydım" manasınadır.[4][4]
Onu gizledi demektir. Bu kelimenin aslı, dır. İkinci sin, hafiflik sağlamak için elife çevrilmiştir.
Helak etti. Demdeme, bir şeyi diğer şey üzerine kapatmaktır. "Kabri üzerine kapattı" mânâsında, denir. Maksat, azabı üzerlerine kapatmak, yani, köklerini kazıyacak şekilde onları helak etmektir.
Ukbâhâ, onun akibeti, sonucu demektir. [5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Varlıkları aydınlatıp karanlığı dağıttığı zaman güneşe ve onun yayılan ışığına yemin ederim. [6][6]

**2.** Güneş battıktan sonra doğan ve aydınlatıcı olarak etrafa yayılan aya yemin ederim. Tefsirciler şöyle der: Bu olay ayın ilk yarısında olur. O zaman güneş batınca, ay doğarak aydınlık saçar ve ona halef olur. Güneşe yemin etmedeki hikmet şudur: Âlemdeki varlıklar, güneş battıktan sonra âdeta Ölüler gibi olurlar. Sabah aydınlığı gelip de güneş doğunca, bir canlılık başlar. Ölü gibi olanlar canlanır. Kuşluk vakti, iş için dağılırlar. Bu, kıyamet haline benzer. Kuşluk vaktindeki, bu durum, cennet ehlinin cennete yerleşmesi durumuna benzer. Güneş ve ay insanların yararlanmaları için yaratılmıştır. Bunlara yemin bunlarda bulunan büyük yararlara dikkat çekmek içindir.[7][7]

**3.** Aydınlığı ile gecenin karanlığını giderdiği ve ışığı ile o karanlığı açtığı zaman gündüze yemin ederim. İbn Kesîr şöyle der:" Yeryüzünü aydınlattığı ve ışığı ile varlıkları ışıklandırdığı zaman..."[8][8]

**4.** Karanlığı ile varlıkları sardığı ve bürüdüğü zaman geceye yemin ederim. Gündüz mahlûkâtı aydınlatır ve görünür hale getirir. Gece ise, onları örter ve gizler. Sâvî şöyle der: Yüce Allah, âyet sonlarındaki uygunluktan dolayı, geçmiş

---

[3][3] Rûhu'l-meânî, 30/140
[4][4] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/644
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/325.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/325.
[7][7] Sâvî Haşiyesi, 4/323
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/325.
[8][8] Muhtasar-ı İbin Kesîr, 3/644
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/325.

zaman kipiyle demeyip, geniş zaman kipiyle buyurdu.[9][9]

**5.** Göğe ve onu bina edene yemin olsun. Yani göğe ve bina edip direksiz olarak sapasağlam yapan yüce kudretliye yemin derim. Tefsirciler şöyle der: Buradaki edatı, mânâsında isnı-i mev-iûldür, Yani, göğe ve onu bina eden şahsa yemin ederim. Maksat, Âlem-erin Rabbi olan Allah'tır. Nitekim daha sonra gelen, "Sonra ona, kötülük iuygusunu da, sakınıp iyi olma duygusunu da ilham etti" mealindeki âyet :mna delildir. Yüce Allah sanki şöyle buyurmuştur: Göğü bina eden, şanı üce, güçlü Allah'a yemin ederim. Göğün bina edilip sağlamlaştırılması 'nun varlığını ve gücünün mükemmelliğini gösterir. [10][10]

**6.** Yere ve onu her taraftan yayan ve uzatan, insanların e hayvanların yaşamasına uygun hale getirene yemin ederim. Tefsircilerin le dediği gibi, yerin bu şekilde yayılmış olması, yuvarlak olmasına zıt debidir. Zira bu âyetten maksat, yeryüzünün geniş; insanların yaşamasına, kip biçmeye ve ziraata elverişli hale getirildiğinin bir nimet olduğunu bilirmektir.[11][11]

**7.** İnsan nefsine ve onu meydana getirip yaratana ve onu )lgunlaşmaya istidatlı kılana yemin ederim. Bu, onun uzuvlarını düzgün apmak, zahirî ve bâtını kuvvetlerini dengelemekle olur. Onun mükemmel-iğini tamamlayan unsurlardan biri de, Yüce Allah'ın, ona, hayrı ve şerri, yi ve kötüyü birbirinden ayırmayı sağlayan aklı bağışlamasıdır. Bunun cindir ki Yüce Allah şöyle buyurdu: [12][12]

**8.** Kötü ile iyiyi, doğruluk ile sapıklığı birbirinden lyıracak özellik ve ölçüyü ona öğretti. İbn Abbâs şöyle der: Allah hayrı ve erri, itaat ve isyanı ona açıkladı. Yapacağı ve sakınacağı şeyleri ona iğretti. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, gücünün büyüklüğünü ve tek ilah lduğunu göstermek için şu yedi şeye yani güneş, ay, gece, gündüz, gök, yer e insan nefsine yemin etti. Bu yeminle aynı zamanda bu yedi şeyin birçok aydası olduğuna, büyük yararlan bulunduğuna ve bunların mutlaka bir ya-atıcısmın, hareketlerini idare eden birinin olduğuna işaret etti. Fahreddin lâzî şöyle der: Güneş duyu organları ile hissedilen varlıkların en büyüğü lduğu için, Yüce Allah onu, büyüklüğünü gösteren dört vasfı ile birlikte nlattı. Sonra kendi mukaddes zatını anlatarak onu üç sıfatla niteledi ki kıl, Yüce Allah'a yaraşır bir şekilde onun büyüklük ve azametini kavrama erefine nail olsun. Bu, aklı, görünen şu maddi âlemin çukurundan, Yüce Allah'ın büyüklüğünün uçsuz bucaksız zirvesine çekme yoludur. [13][13]

**9.** Bu, yedi şeye yapılan yeminlerin cevabıdır. Yani,Allah'a itaat ederek nefsini

---

[9][9] Sâvî Haşiyesi, 4/321
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/325.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/325-326.
[11][11] Yeryüzünün yuvarlaklığının isbatı konusunda tefsircilerin görüşleri için bkn. Lukman suresi
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/326.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/326.
[13][13] Tefsir-i Kebir, 31/190
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/326.

temizleyen ve onu isyan ve günah kirinden arındıran, kesinlikle kurtulmuştur. [14][14]

**10.** "ve isvâm nefsmi nakîr kılan ve onu helak yerlerine götüren ziyan ve kayıptadır. Çünkü kim nefsinin arzularına uyar, mevlâsının emrine isyan ederse, akıllılar zümersinden çıkmış, ahmak câhiller zümresine katılmış olur.
Bundan sonra Yüce Allah, azgınlık ve taşkınlık ederek nefsini inkâr ve isyan kirinden temizlemeyen kimse için Salih (a.s)'in kavmi Semûd'u misal getirerek anlattı: [15][15]

**11.** Semûd kavmi, taşkınlıkları yüzünden peygamberlerini yalanladı. [16][16]

**12.** Hani, kavmin en bedbahtı, deveyi öldürmek üzere hızla ve şevk ile gitmişti. İbn Kesîr şöyle der: Bu şahıs, Yüce Allah'ın hakkında meâlen, "Arkadaşlarını çağırdılar, o da kılıcını çekti ve deveyi kesti"[17][17] buyurduğu Kudar b. Sâliftir. Kudar, kavmi içersinde, güçlü, şerefli ve sözü dinlenen bir reis idi. Kabilesinin en bedbahtı idi.[18][18]

**13.** Allah'ın Rasûlü Salih (a.s) onlara dedi ki: Allah'ın devesine kötülük yapmaktan sakının. Su içme nöbetinden engellemekten de sakının. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Onun bir su içme hakkı vardır, belli bir günün içme hakkı da sizindir"[19][19] buyurmuştur. [20][20]

**14.** Peygamberleri Salih (a.s.)'i yalanlayıp ikâzına aldırış etmeyerek deveyi öldürdüler. Suç işlemeleri ve taşkınlıkta bulunmaları yüzünden Allah onların tümünü yok etti. Hâzin şöyle der: Kökünü kazıyacak şekilde yok etmektir. Yani, Allah onların üzerine azabı o şekilde kapattı ki hiçbiri kurtulamadı.[21][21] Yüce Allah küçük, büyük, zengin, fakir hiçbiri kurtulmaksızm bütün kabile mensuplarını aynı şekilde cezalandırdı. [22][22]

**15.** Yüce Allah, liderlerin ve kralların yaptıklarının akıbetinden korktukları gibi onları yok etmesinin âkibetinden korkmaz. Zira O, yaptığından sorumlu tutulmaz. [23][23]

## Edebî Sanatlar

---

[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/326-327.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/327.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/327.
[17][17] Kamer sûresi, 51/29
[18][18] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/645
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/327.
[19][19] Şuarâ sûresi, 26/155
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/327.
[21][21] Hâzin, 4/252
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/327.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/327.

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:

**1.** ile arasında tıbâk vardır.

**2.** "Gecenin karanlığını giderdiği zaman gündüze yemin ederim" ile "Varlıkları örttüğünde geceye yemin ederim" arasında latif bir mukabele vardır. Aynı şekilde " Nefsini arındıran mutlaka kurtuluşa ermiştir" ile "Onu alçaltan da hüsrana uğramıştır" arasında mukabele vardır. Tıbâk ve mukabele sanatlarından herbiri, güzelleştirici edebî sanatlardandır.

**3.** "Allah'ın devesi" şeklindeki isim tamlaması, devenin değerli ve şerefli bir varlık olduğunu göstermek içindir. Onun değerli bir varlık olduğunu göstermek İçin, "Allah'ın devesi" denilmiştir. Çünkü bu deve, Salih (a.s)'in bir mucizesi olarak sağır bir kayadan çıkmıştır.

**4.** "Günahları yüzünden Rableri onları yok etti" âyeti, korkutma ve ürpertme ifade eder. Çünkü, helak etme işini bu kelime ile anlatmak azabın korkunçluğunu gösterir.

**5.** Âyet sonlarında seci1 murassa' vardır. Bu sanat, bu mübarek sûrede açıkça görülmektedir.

Yüce Allah'ın yardımı ile "Şems Sûresi"nin tefsiri bitti. [24][24]

---

[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/327-328.

# LEYL SURESİ

Mekke'de inmiştir, 21 âyettir.

## Takdim

Leyi sûresi Mekke'de inmiştir. Bu sûre insanın gayret ve çabasından, bu dünya hayatındaki mücadelesinden ve neticede de âhirette cennete veya cehenneme gideceğinden bahseder.
Bu mübarek sûre, karanlığı ile mahlûkâtı örttüğünde geceye; aydınlığı ve ışığı ile varlıkları aydınlattığında gündüze ve iki cinsi yani erkek ve dişiyi vücûda getiren Yüce Yaratıcı'ya yeminle başlar. Mahlûkâtın işlerinin muhtelif ve yollarının ayrı olduğuna yemin eder: "Karanlığı ile etrafı örttüğü zaman geceye, açılıp ağardığında gündüze, erkeği ve dişiyi yaratana yemin ederim ki işiniz pek çeşitlidir.
Sonra bu sûre mutluluk ve mutsuzluk yollarım açıklar, kurtuluş isteyenler için ona giden yolu çizer ve iyilerle kötülerin, cennet ehli ile cehennem ehlinin niteliklerini belirtir: "Kim verir ve sakınırsa, en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlar ve bunda başarılı kılarız. Kim cimrilik edip vermez, kendini zengin sayıp hakka boyun eğmez ve en güzeli de yalanlarsa biz de onu en zora yöneltiriz"
Daha sonra sûre, bazı kişilerin biriktirmiş oldukları mallarına ve yığdıkları servetlerine aldandıklarına dikkat çeker. Oysa bu mal ve servetleri kıyamette onlara hiç fayda vermez. Allah'ın, kullarına hidayet ve sapıklık yolunu açıklamasındaki hikmetini onlara hatırlatır: "Çukura yuvarlandığında malının ona hiç faydası olmaz. Doğru yola iletmek sadece bize aittir. Şüphesiz âhiret de dünya da bizimdir"
Bundan sonra sûre, Mekkelileri yani Allah'ın âyetlerini ve Peygamberini (s.a.v.) yalanlayanları O'nun azap ve intikamından sakındırır. Onları, aşırı derecedeki kızgın ve sıcak ateşe karşı uyarır. Bu ateşe ancak bedbaht ve Allah'ın hidayetinden yüz çeviren kâfir girer ve onun ateşini o tadar: ' "Yanan bir ateşle sizi uyardım. O ateşe ancak yalanlayıp yüz çeviren bedbahtlar girer"
Sûre, nefsini arıtmak ve onu Allah'ın azabından korumak için malını hayır yollarında harcayan sâlih mü'min örneğini anlatarak sona erer. Bilâl'ı satın alıp onu Allah için azat eden Ebûbekir'i (r.a.) misal getirir: "Temizlenmek üzere malını hayra verenler iyiler ondan uzak dururlar. Onda hiç kimseye, bir minnet borcu yoktur. O ancak, Yüce Rabbinin Rızasını istediği için verir. Böylesi hoşnut olacaktır." [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm.
**1, 2, 3, 4.** Karardığında geceye, açılıp ağardığı vakit gündüze, erkeği ve dişiyi yaratan (güce) yemin ederim ki işiniz pek çeşitlidir.

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/331.

**5, 6, 7.** Artık, kim verir ve sakınırsa, en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazırlar, (onda başarılı kılarız.)
**8, 9, 10, 11.** Kim cimrilik edip vermez, kendini zengin sayıp (hakka boyun eğmez), en güzeli de yalanlarsa, biz de onu en zora hazırlarız. Kim yuvarlandığı zaman malı kendisine fayda verir.
**12, 13, 14, 15, 16.** Doğru yola iletmek sadece bizim işimizdir. Şüphesiz âhiret de, dünya da bize aittir. (Ey insanlar!) Yanan bir ateşle sizi uyardım. O ateşe ancak yalanlayıp yüz çeviren kötüler girer.
**17, 18, 19, 20, 21.** Temizlenmek üzere malını hayra veren iyiler ondanuzak dururlar. Onda hiç kimseye verilecek bir minnet borcu yoktur. Ancak Yüce Rab-bi'nin rızasını araması hariç. O hoşnut olacak.

## Kelimelerin İzahı

Açıldı, ortaya çıktı.
Şettâ, dağınık ve muhtelif.
Hüsnâ, Kelime-i tevhîddir.
Yüsrâ, kolaylık ve rahata yani cennete götüren haslet.
Usrâ, zorluk ve sıkıntıya yani cehenneme götüren haslet.
Ateşe düşüp yok oldu.
Alevlenir, yanar, Aslı dır.
Ona girer ve sıcağına katlanır. [2][2]

## Nüzul Sebebi

Rivayete göre Bilâl (r.a.) Ümeyye b. Halefin kölesi idi. Bilâl müslü-man olduğu için, efendisi Ümeyye ona işkence ederdi. Güneş iyice kızdığında onu çıkarır, Mekke'nin taşlı vadisinde sırt üstü yere atardı. Sonra büyük kaya getirilmesini emreder, kaya getirilerek Bilâl'ın göğsü üzerine konurdu. Sonra ona: "Ya ölünceye kadar böyle kalır, ya da Muhammed'i inkâr edersin" derdi. Bilâl, bu durumda iken yine "birdir, birdir" derdi. Onlar Bilâl'e bunu yaparken, Ebûbekir (r.a.) ona uğradı ve Ümeyye'ye, "Bu zavallıya böyle yaparken, Allah'tan korkmuyor musun?" dedi. Ümeyye de ona: "Onu bana karşı kışkırtan-ve isyan ettiren sensin. Şimdi onu, gördüğün bu durumdan kurtar" dedi. Bunun üzerine Ebûbekir (r.a.) Bilâl'i (r.a.) ondan satın alıp Allah rızası için azat etti. Bunu gören müşrikler: "Ebûbekir'in Bilâl'e minnet borcu olduğu için onu azat etti" dediler. Bunun üzerine şu âyetler indi: "Onda, hiç kimseye, karşı bir minnet borcu yoktur. O, Yüce Rabbinin rızasını istediği için verir. Böylesi hoşnut olacaktır"[3][3]

---

[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/333.
[3][3] Sâvî Haşiyesi. 4/326; Hâzin, 4/256
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/333.

## Ayetlerin Tefsiri

**1.** Karanlığı ile kâinatı kapladığı ve varlıkları gizlediğinde geceye yemin ederim. [4][4]

**2.** Açılıp aydınlandığı âlemi kâinatı aydınlattığında gündüze yemin ederim. Tefsirciler şöyle der: Gece, bütün mahlûkât için dinlenme zamanı olduğundan Yüce Allah ona yemin etti. Geceleyin insan ve hayvan, barınaklarına sığınır; hareket ve didinmeyi bırakıp sükûna ererler. Mahlûkât gündüzleyin hareket edip nzık peşinde koştuklarından, Allah gündüze de yemin etti. Bu yeminin hikmeti, gece ve gündüzün birbirini izlemesinde sayılamayacak kadar var olan menfaatlerdir. Zira bütün ömür gece olsa geçim imkânsız olur. Bütün ömür gündüz olsa, o zaman da insan dinlenip rahat edemez ve insanların menfaatlerine halel gelirdi. [5][5]

**3.** İki cinsi, yani erkek ve dişiyi, atılan bir nutfeden yaratan O yüce ve büyük güce yemin ederim. Yüce Allah, kendisinin eşsiz ve hikmet sahibi bir yaratıcı olduğuna dikkat çekmek için, erkek ve dişi cinsini yarattığına dâir Zât'ına yemin etti. Çünkü erkek ve dişi arasındaki bu farklılığın, şuursuz ve kör tabiat tarafından, sadece bir tesadüf eseri olarak meydana geleceği düşünülemez. Çünkü menideki aslî unsurlar dengelidir. Aynı unsurlardan bazan erkek bazan dişi çocuk yaratmak, bu nizamı koyanın, yaptığını bilen ve sağlam yapan biri olduğuna delildir. [6][6]

**4.** Bu, yeminin cevabıdır. Yani kuşkusuz sizin yaptığınız işler çeşitlidir. İçinizden, takva sahibi olanlar da vardır, bedbaht olanlar da vardır. İtaatkâr da vardır, isyankâr da vardır.
Yüce Allah, daha sonra bunu şu sözüyle tefsir etti: [7][7]

**5.** Malını Allah rızası için verip harcayan ve Allah'ın haram kıldığı şeylerden uzak durup Rabbinden korkan kimseye gelince... İbn Kesîr şöyle der: Bunun mânâsı "Harcaması emredileni veren ve işlerin-de Allah'tan korkana,"[8][8] demektir. [9][9]

**6.** Ve Allah'ın, iyiler için hazırlamış olduğu cennetin varlığını doğrulayana gelince. [10][10]

**7.** Onu iyi iş yapmaya hazırlar ve ona, itaat etmeye ve haramları bırakmaya

---

[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/333.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/333.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/334.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/334.
[8][8] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/646
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/334.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/334.

götüren hasleti kolaylaştırırız. [11][11]

**8.** Malını harcamayarak cimrilik eden, Yüce Allah'a ibadet etme ihtiyacı duymayana... İbn Abbâs şöyle der: Malında cimrilik yapan, Yüce Rabbine ihtiyaç duymadığını söyleyene... [12][12]

**9.** cenneti ve nimetleri yalanlayana gelince.. [13][13]

**10.** Zorluğa yani dünya ve âhirette kötü hayata, kötülük yoluna götüren hasleti ona kolaylaştıracağız. Tefsirciler şöyle der: Hayır yolunun sonu kolaylık, yani Naîm yurdu olan cennete girme olduğu için Yüce Allah ona adını verdi. Şer yolunun sonu zorluk, yani cehenneme girme olduğu için Yüce Allah ona da dedi. [14][14]

**11.** Bu, istifhâm-ı inkârîdir. Yani, kim yok olup cehennem ateşine düştüğünde malı ona fayda sağlar? Malı ona fayda verir mi? Vebali ondan savar mı? [15][15]

**12.** insanlara hidayet yolunun sapıklık yolundan ayrı olduğunu açıklamak, doğru yol ile eğri yolu izah etmek bize aittir. Nitekim Yüce Allah meâlen şöyle buyurmuştur: "De ki, hak, Rabbinizdendir. Öyleyse dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin'[16][16]

**13.** Dünyadaküer de, âhirettekiler de bizimdir. Kim onları Allah'tan başkasından isterse yolunu şaşırmıştır. [17][17]

**14.** Ey Mekke halkı! Ben sizi, aşırı derecede sıcak ve kızgın ateşe karşı uyardım. [18][18]

**15.** Orada ebedî kalmak üzere sadece bedbaht kâfir oraya girer ve onun ateşini tadar. [19][19]

**16.** O bedbaht kâfir, peygamberleri yalanlayan ve imandan yüz çevirendir. [20][20]

**17.** O ateşten, ancak takva sahibi ve tertemiz olup da şirk ve isyanlardan son derece sakınan kimse uzak durur. [21][21]

---

[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/334.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/334.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/334.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/334.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/334.
[16][16] Kehf sûresi, 18/29
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/334.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/334-335.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/335.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/335.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/335.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/335.

**18.** O, nefsini temizlemek için, hayır yollarında malını harcayan kimsedir. [22][22]

**19.** Onda hiç kimseye karşı bir minnet borcu yoktur ki borcuna karşılık ona versin. O, sadece Allah rızası için harcar. Tefsirciler şöyle der: Bu âyetler, Bilâl'i (r.a.) satın alıp Allah rızası için azat ettiği zaman, Ebûbekir (r.a.) hakkında inmiştir. Ebûbekir (r.a.)'in böyle yaptığını gören müşrikler: "Onun Bilâl'e minnet borcu olduğu için onu azat etti" dediler. Bunun üzerine bu âyetler indi. [23][23]

**20.** Onun Allah rızasından başka istediği bir şey yoktur. [24][24]

**21.** Âhirette onu razı edecek şeyi Allah ona verecektir. Bu, rahmet sahibi Rab tarafından verilmiş kıymetli bir sözdür. [25][25]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** kelimeleri arasında tıbâk vardır.
**2.** "Veren, sakınan ve en güzeli tasdik edene gelince.." âyetleri ile "Cimrilik eden, ihtiyaç duymadığını söyleyen ve en güzeli yalanlayana gelince.." âyetleri arasında latîf bir mukabele vardır.
**3.** arasında cinâs-ı iştikak vardır. Çünkü kelimesindendir. Dolayısıyle aralarında cinas vardır.
**4.** "Veren ve sakınana gelince..." âyetinde, muhatabın zihni verilebilecek ve sakınabilecek her şeyi düşünsün diye, umum ifade etmesi için mefûl (tümleç) zikredilmemiş tir.
**5.** ve benzeri âyet sonlarında akıcı sağlam bir seci' vardır. [26][26]

## Bir Nükte

Ömer (r.a.) şöyle derdi: "Efendimiz efendimizi azat etti" Bununla şunu kastederdi: Efendimiz Ebûbekir, efendimiz Bilâl'ı azat etmiştir. Bunlar, ne temiz ruhlar! Ey Allah'ım! Bize, Rasulullah (s.a.v)'ın, bütün Ashabını (r.anhum) sevmeyi nasip et!
Yüce Allah'ın yardımıyle "Leyi Sûresi"nin tefsiri bitti. [27][27]

---

[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/335.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/335.
[24][24] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/335.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/335.
[26][26] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/335.
[27][27] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/336.

# DUHA SURESİ

Mekke'de inmiştir, 11 âyettir.

## Takdim

Duhâ sûresi Mekke'de inmiştir. O Yüce Peygamber (a.s.)'in şahsiyetini ve Allah'ın, dünya ve âhirette ona verdiği lütuf ve ihsanı ele alır. O büyük nimetlere karşılık Allah'a şükretsin diye bunlar ona verilmiştir.
Bu mübarek sûre Peygamber (s.a.v)'in kadrinin yüceliğine ve müşriklerin iddia ettiği gibi Rabbinin onu terketmediğine, ona kızmadığına, aksine Allah katında kadrinin ve şanının yüce, makamının ulu olduğuna yeminle başlar: "Kuşluk vaktine ve kararıp durgunlaştığı zaman geceye yemin ederim ki Rabbin seni bırakmadı ve sana kızmadı. Andolsun âhiret senin için dünyadan daha hayırlıdır"
Sonra sûre âhiretteki bol lütufları ve Yüce Allah'ın, peygamberleri için hazırlamış olduğu çeşitli ikramları müjdeler. Bu ikramlardan birisi de büyük şefaattir: "Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın"
Daha sonra sûre, Peygambere küçüklüğünde, içinde bulunduğu yetimlik, fakirlik, yoksulluk ve kaybolma durumunu hatırlatır. Rabbi onu barındırdı ve zengin kıldı, onu koruması altına aldı:
"O seni yetim bulup barındırmadı mı? Şaşırmış bulup da yol göstermedi mi? Seni fakir bulup zengin kılmadı mı?"
Sûre, bu üç nimete karşılık Yüce Allah'ın Peygamber (s.a.v)'e üç tavsiyesi ile sona erer ki, Peygamber (s.a.v) yetime şefkat göstersin, muhtaca acısın ve düşkün yoksulun göz yaşını silsin: "Yetime gelince, sakın onu ezme. Yoksula gelince, sakın onu azarlama. Rabbinin nimetine gelince, onu minnet ve şükranla an."
Bu, kendisinde lafzın güzelliğinin ifade ve mânâ parlaklığıyla uygun düştüğü bir sona ermedir. [1][1]

Bismülâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3.** Kuşluk vaktine ve kararıp durgunlaştığı zaman geceye yemin ederim ki, Rabbin seni bırakmadı ve senden nefret etmedi.
**4.** Gerçekten senin için âhiret dünyadan daha hayırlıdır.
**5.** Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın.
**6.** O, seni yetim bulup barındırmadı mı?
**7.** Şaşırmış bulup da yol göstermedi mi?
**8.** Seni fakir bulup zengin etmedi mi?
**9.** Öyleyse, yetimi sakın ezme.
**10.** Yoksulu ise sakın azarlama.
**11.** Rabbinin nimetine gelince, onu minnet ve şükranla an.

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/339.

## Kelimelerin İzahı

Zifiri karanlık oldu. Gece iyice karardı demektir.
Nefret etti. Râgıb şöyle der: aşırı nefret demektir. Bir kimse diğerinden nefret ettiğinde denir. Geniş zamanı dir.[2][2]
Onu, kendisini koruyacak kimsenin himayesine verdi.
Ailen; fakir ve yoksul demektir. Aşırı derecede yoksul olan kimseye "âil" denir. Cerîr şöyle der:
Allah Kitap'ta yolcuya ve çok fakire bir pay indirmiştir.[3][3]
Onu zelil ve küçük düşürme. Azarlama, ona sert ve kaba kofiüşrha"[4][4]

## Nüzul Sebebi

Rasulullah (s.a.v) rahatsızlanıp iki veya üç gece ibadete kalkamadı. Bir kadın ki bu Ebû Leheb'in karısı Ümmü Cehîle'dir gelip dedi ki: Ey Mu-hammed! Umarım, şeytanın seni bırakmıştır! iki veya Üç gecedir onu senin yakınlarında görmedim. Bunun üzerine Yüce Allah âyetlerini indirdi.[5][5]

## Âyetlerin Tefsiri

**1, 2.** Yüce Allah, kuşluk vaktine yani gündüzün, güneş yükseldiği ilk vaktine ve iyice karardığı ve varlık alemindeki her şeyi örttüğünde geceye yemin etti. Buyurdu ki: "Kuşluk vaktine ve kararan geceye yemin ederim" İbn Abbâs şöyle der: "karanlığıyle geldi" demektir.[6][6] İbn Kesîr de şöyle der: Bu, Yüce Allah tarafından kuşluk vaktine ve onda yaratmış olduğu aydınlığa; kararıp sakinleştiğinde geceye yapılan bir yemindir. Bunlar, Yüce Allah'ın gücünü gösteren apaçık bir delildir. [7][7]

**3.** Ey Peygamber! Rabbin seçtiği andan beri seni bırakmadı. Sevdiği andan bu yana senden nefret etmedi. Bu, "Rabbi onu bıraktı" diyen müşriklere verilmiş bir cevaptır. Bu aynı zamanda yeminin de cevabıdır. [8][8]

**4.** Ey Peygamber! Âhiret yurdu, senin için bu dünya hayatından daha hayırlıdır. Çünkü âhiret ebedî, dünya geçicidir. Bunun içindir ki, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle derdi: "Ey Allah'ım! Âhiret hayatından başka hayat yoktur." [9][9]

---

[2][2] Râgıb, Müfredat, maddesi.
[3][3] Bahr, 8/486
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/341.
[5][5] Buhârî, Tefsir-i sûre 93,1; Müslim, Cihâd, 115 Bu kaynaklarda kadının ismi zikredilmemiştir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/341.
[6][6] Hâzin, 4/258
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/341.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/3414.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/341.

**5.** Rabbin sana âhirette, razı oluncaya kadar sevap verecek, ikramda bulunacak, şefaat izni verecek ve razı olacağın diğer lütuflarda bulunacaktır. İbn Abbâs şöyle der: "Rabbinin ona vereceği şey, razı oluncaya kadar ümmeti hakkında şefaat iznidir" Çünkü rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (a.s.) ümmetini hatırlamış, "Allah'ım! Ümmetim, ümmetim!" demiş ve ağlamıştır. Bunun üzerine Yüce Allah, kendisi daha iyi bildiği halde, Cebrail (a.s.)'e Muhammed'e git ve "niçin ağlıyorsun?" diye sor buyurdu. Cebrail (a.s) Rasulullah (s.a.v)'a geldi ve ona niçin ağladığını sordu. Rasulullah (s.a.v) da ona ne istediğini bildirdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ Cebrail (a.s)'e: "Muhammed'e git ve de ki: Ümmetin hakkında seni razı edecek ve üzmeyeceğiz" buyurdu.[10][10] Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Her peygamberin kabul edilmiş bir duası vardır. Bütün peygamberler dualarını hemen yapmıştır. Ben ise duamı, kıyamet günü ümmetime şefaat için sakladım."[11][11] Hâzin şöyle der: En iyisi, âyeti zahiri mânâsına almaktır ki hem dünya hem de âhiret iyiliklerini kapsasın. Zira Yüce Allah dünyada ona, düşmanlarına karşı yardım ve zafer nasip etmiş, ona uyanları çoğaltmış, birçok fetih nasip etmiş, dinini yüceltmiş ve ümmetini, ümmetlerin en hayırlısı kılmıştır. Âhirette de ona genel şefaati ve övülen makamı vermiştir. Bunların dışında daha birçok dünya ve âhiret nimetleri lutfetmiştir.[12][12]
Allah, Peygamberine bu büyük vaadi verdikten sonra ardından, küçüklüğünde ona verdiği nimetleri hatırlattı ki, Rabbine şükretsin: [13][13]

**6.** Ey Peygamber! Küçük iken sen yetim değil miydin? Allah seni amcan Ebû Tâlib'in himayesine vererek onun yanında barındırmadı mı? İbn Kesir şöyle der: Olay şöyle olmuştur: Hz. Peygamber (s.a.v) annesinin karnında iken babası vefat etti. Sonra altı yaşında iken de annesi vefat etti. Bundan sonra Rasullulah (s.a.v), dedesi Abdulnıuttalib ölünceye kadar onun korumasında kaldı. Dedesi öldüğünde sekiz yaşında idi. O zaman amcası Ebû Tâlib onu koruması altına aldı. Kırk yaşının başlarında, Allah kendisine peygamberlik verinceye kadar amcası onu korumaya, yardım etmeye ve itibarını yükseltmeye devam etti. Ebû Tâlib kavmi gibi putlara tapıyordu. Bununla beraber Rasulullah (s.a.v)'a eziyet edilmesine engel oluyordu. Bütün bunlar, Allah'ın onu koruması, hıfzetmesi ve himaye etmesidir.[14][14]

**7.** Seni şeriat ve dini bilmez bir halde bulup da, bunlan sana gösterip öğretmedi mi? Nitekim Yüce Allah meâlen: "Sen kitapin nedir, iman nedir bilmezdin"[15][15] buyurmuştur. Celaleyn yazarı şöyle der: Seni, şimdi içinde bulunduğun şeriattan habersiz bulup da onu sana gösterip öğretmedi mi?[16][16] Bazılarına göre,

---

[10][10] Müslim, İman, 346
[11][11] Buhari, Tevhid, 31; Müslim, İman, 338, Buhari'deki rivayet farklı lafızlardır.
[12][12] Hazin, 4/260
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/342.
[14][14] Muhtasar-ı İbn Kesir, 3/650
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/342.
[15][15] Şûra sûresi, 42/52
[16][16] Sâvî Haşiyesi, 4/330

Rasulullah (s.a.v) küçük iken, Mekke vadilerinden birinde yolunu şaşırıp kaybolmuştu. Allah onun, dedesine geri gelmesini sağladı. Ebû Hayyân şöyle der: Bunu, hidayetin mukabili olan dalâlet mânâsına yorumlamak mümkün değildir. Çünkü peygamberler bundan korunmuşlardır. İbn Abbâs şöyle der: Bu, Hz. Peygamber (a.s) çocuk iken, Mekke vadilerinden birinde kaybolmasıdır.[17][17]
Bir görüşe göre de, Rasulullah (s.a.v.) amcası ile birlikte Şam'a giderken yolda kaybolmuştur. [18][18]

**8.** Seni fakir ve muhtaç bulup da, ticaret yollarını senin için kolaylaştırmak suretiyle, insanlara muhtaç olmaktan kurtarmadı mı?
Yüce Allah Peygamber (a.s.)'e verdiği bu üç nimeti saydıktan sonra, bunların karşılığında ona üç şeyi emretmek üzere şöyle buyurdu: [19][19]

**9.** Yetime gelince onu ezip zorla malını elinden alma. Mücâhid şöyle der: Onu ezip küçük düşürme. Süfyân da şöyle der: Malını telef etmek suretiyle ona zulmetme. Yani, yetime, merhametli bir baba gibi ol. Sen de bir yetim idin, Allah seni barındırdı. [20][20]

**10.** İhtiyaç ve fakirlikten dolayı yardım isteyen dilenciye gelince, onu azarlama ve sert söz söyleme. Aksine ona ver veya güzel bir şekilde geri çevir. Katâde şöyle der: "Yoksulu kibarca ve nazik bir şekilde geri çevir"[21][21]

**11.** Allah'ın sana olan lütuf ve nimetine gelince, onu insanlara anlat. Çünkü nimeti anlatmak, onun için bir şükürdür. Âlûsî şöyle der: Sen yetimdin, şeriatı tanımıyordun ve fakirdin. Allah seni barındırdı, sana doğruyu gösterdi ve zengin kıldı. Bu üç konuda Allah'ın sana verdiği nimeti unutma. Binaenaleyh yetime şefkat göster, yoksul olup da yardım isteyene acı. Çünkü sen yetimlik ve fakirliği tattın. Rabbin sana doğru yolu gösterdiği gibi, sen de kullara doğru yolu göster. [22][22]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** âhiret ile ilk arasında tıbâk vardır. Çünkü dan murat "dünya" olup âhiretin zıddı olarak gelmiştir.
**2.** âyetleri arasında güzel bir mukabele vardır. Bu, bedi' ilminin inceliklerindendir.
**3.**arasında cinas-ı nakıs vardır. Çünkü bu iki kelimenin ikinci harfleri

---

[17][17] Bahr, 8
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/342-343.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/343.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/343.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/343.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/343.

değişmiştir.
**4.** gibi âyet sonlarında sec'i murassa vardır. Sanki bu âyetler, kıymetli bir gerdanlığa dizilmiş incilerdir.
Yüce Allah'ın yardımı ile "Duhâ Sûresi"nin tefsiri bitti. [23][23]

[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/343-344.

# İNŞİRAH SURESİ

Mekke'de inmiştir, 8 âyettir.

## Takdim

İnşirah sûresi Mekke'de inmiştir. Bu sûre, Hz, Peygamber (a.s)'in, Allah katındaki yüce makam ve mevkiinden bahseder. Allah'ın, kulu ve rasulü Muhammed (s.a.v)'e verdiği birçok nimeti anlatır. Bunlar, kalbini iman ile rahatlatması, hikmet ve bilgi ile aydınlatması ve günahlardan temiz tutması ile olmuştur. Bütün bunlar, kâfirlerden görmüş olduğu eziyetlere karşı Peygamber (s.a.v)'i teselli etmek ve Allah'ın lütfettiği nurlarla mübarek gönlünü hoş tutmak maksadıyla yapılmıştır: "Senin göğsünü açmadık mı? Belini büken yükünü senden alıp atmadık mı?"
Bundan sonra sûre, Peygamber (a.s)'in dünya ve âhiretteki mevkinin yükseltildiğinden, makamının yüceltildiğinden ve isminin, Allah'ın ismiyle beraber zikredildiğinden bahseder: "Senin şanını yüceltmedik mi?"
Sûre, Mekke'de mü'minlerle birlikte, yalanlayıcı kâfirlerden gelen sıkıntı ve zorluklara katlanan Hz Peygamber (a.s.)'in yaptığı daveti anlatır. Huzurun ve düşmana karşı zaferin yakın olduğunu bildirerek Peygamberi rahatlatır: "Kuşkusuz zorluğun ardından bir kolaylık vardır. Kuşkusuz zorluğun ardından bir kolaylık vardır." buyrulmaktadır.
Sûre Hz. Peygamber (s.a.v)'e, peygamberlik görevini tebliğ edip bitirdikten sonra, kendisini Allah'a ibadete verme görevini hatırlatarak sona erer. Kendisini Allah için ibadete vermesi, Allah'ın ona lütfettiği o yüce nimetlere karşılık şükretmesi içindir: "Tebliğ işini bitirince, kendini Alah'a ibadete ver. Rabbini iste." [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** Biz senin için göğsünü (kalbini) açmadık mı?
**2, 3.** Belini büken yükünü senden alıp atmadık mı?
**4.** Senin şanını ve ününü yüceltmedik mi?
**5, 6.** İşte: Muhakkak zorlukla beraber bir kolaylık vardır. (Evet) zorlukla beraber bir kolaylık vardır.
**7, 8.** İşlerinden boşaldığın vakit, tekrar çalış ve yorul, yalnız Rabbine rağbet et (O'na yönel)

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Bu, istifhâm-ı takrîrîdir. Yani, Ey Peygamber! Hidayet, iman ve Kur'ân nuruyla, biz senin kalbini rahatlattık. Nitekim Yüce Allah, meâlen "Allah kimi

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/347.

doğru yola iletmek isterse, onun kalbini İslama açar"[2][2] buyurmuştur. İbn Kesîr şöyle der: Yani, kalbini nurlandırdık ve onu geniş ve rahat kıldık. Allah, peygamberin kalbini açıp rahatlattığı gibi, aynı şekilde, şeriatını da geniş, hoşgörülü ve kolay kıldı. Onda ne bir zorluk, ne bir ağırlık, ne de bir darlık vardır.[3][3] Ebû Hayyân şöyle der: Göğsü açmak demek, kendisine vahyedileni alabilmesi için onu hikmetle aydınlatmak ve rahatlatmak demektir. Bu, çoğunluğun görüşüdür. Bazılarına göre, bundan maksat, Hz. Peygamber (a.s) küçük iken, Cebrail (a.s)'in onun göğsünü yarmasıdır. Bu da İbn Abbâs'tan rivayet edilmiştir.[4][4]

**2.** Ağır yükünü senden kaldırdık. [5][5]

**3.** Sırtına ağır gelip çökerten o yükü. Tefsirciler şöyle der: Âyetteki "yükün"den maksat, Rasulullah (s.a.vj'ın, işlemiş olduğu hatalardır. Onların, Rasulullah (s.a.v)tan kaldırılmasından maksat ise, bağışlanmalarıdır. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Böylece Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar"[6][6] buyurmuştur. Burdaki günahlardan maksat, isyanlar ve büyük günahlar değildir. Çünkü peygamberler suç işlemekten korunmuşlardır. Fakat bunlar, Hz. Peygamber (a.s)'in kendi içtihadı ile yapıp ta kınandığı şeylerdir: Mazeret ileri sürdükleri zaman münafıklara cihattan geri kalma izni vermesi, Bedir esirlerinden fidye alması, A'ma İbn Ümmü Mektûm'a karşı yüzünü ekşitmesi ve benzeri şeyler. İbn Cüzeyy şöyle der: Peygamberlerin günahları küçük ve bağışlanmış olduğu halde, onlar bu günahlardan dolayı çok üzüldükleri ve pişmanlık duydukları için, onların günahları ağırlık sıfatı ile nitelenmiştir. Allah'tan çok korktukları İçin, bu küçük günahlar onlara çok ağır gelir. Nitekim hadiste şöyle gelmiştir: "Şüphesiz mü'min, günahını, üzerine düşmekte olan bir dağ gibi mişti: görür. Münafik ise günahını, burnu üzerinde uçan sinek gibi görür."[7][7] Devenin sırtındaki yükün ağırlığından dolayı, devenin üstündeki tahteravandan duyulan sestir. [8][8]

**4.** Senin şanım yücelttik. Dünya ve âhirette makamını yükselttik. İsmini kendi ismimizle beraber kıldık. Mücâhid der ki: Bunun mânâsı "Ben ne zaman anılırsam, sen de benimle beraber anılırsın." demektir. Katâde de şöyle der: Allah onun zikrini dünya ve âhirette yüceltti. Hiçbir hatip, hiçbir teşehhüd eden ve namaz kılan yoktur ki, şöyle seslenmesin: "Eşhedü en lâ ilahe illallah ve enne

---

[2][2] En'am sûresi, 6/125
[3][3] Muhtasar-i İbn Kesîr, 3/652
[4][4] Bahr, 8/487. Ebû Hayyân'ın işaret ettiği rivayet, Müslim'in Sahih'inde anlatılmıştır. Enes (r.a.)'ten rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (a.s.) çocuklarla oynarken Cebrail (a.s.) ona geldi, onu tutup yıktı. Kalbini yardı. Kalbini dışarı alarak ondan bir et çıkardı, ve dedi ki: Bu, şeytan'ın sendeki payıdır. Sonra kalbini, altın bir tas içinde Zemzem suyuyla yıkadı. Sonra onu düzeltip kapayarak yerine koydu. Çocuklar koşarak süt anasına geldiler. "Munammed öldürüldü" dediler. Sonra onu, rengi uçmuş bir halde karşıladılar. (Müslim, K. İman, 261). Enes: "Ben Rasululah (s.a.v)'in göğsünde, dikiş izini aörürdüm" der.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/348.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/349.
[6][6] Fetih sûresi, 48/2
[7][7] Teshil, 4/206
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/349.

Muhammeden Rasulullah" Hadiste şöyle buyrulmuştur: Cebrail (a.s) gelip bana dedi ki: Ey Muhammed! Rabbin diyor ki: "Biliyor musun, senin zikrini nasıl yücelttim?" Ben de: "Allah daha iyi bilir" dedim. Allah buyurdu ki: "Ben anıldığımda sen de be-nilme beraber anılırsın"[9][9] Ebû Hayyân şöyle der: Yüce Allah, Peygamber (a.s)'in adını kelime-i şehadette, ezanda, kamette, teşehhüdde, hutbelerde ve Kur'ân'da birçok yerde kendi adıyla birlikte zikretti. Peygamberler ve ümmetlerinden ona iman etmelerini istedi.[10][10] Nitekim Şâir Hassan b. Sabit şöyle der:
Müezzin, beş vakit ezanda, "eşhedü" dediği zaman, Allah, Peygamberin ismini kendi ismine kattı. Onu yüceltmek için kendi isminden ona isim türetti. Nitekim Arş'ın sahibi Allah Mahmûd, o da Muhammed'dir.[11][11]

**5.** Kuşkusuz darlıktan sonra rahatlık, sıkıntıdan sonra ondan bir çıkış yolu bulunur. Tefsirciler der ki: Hz. Peygamber (a.s) ve ashabı, müşriklerin eziyetleri sebebiyle Mekke'de sıkıntı ve darlık içinde idiler. Yüce Allah onu teselli etmek ve rahatlatmak için, sûrenin başındaki nimetleri ona saydığı gibi, burada kolaylık da vadetti ki, gönlü hoş olsun ve ümidi artsın. Sanki Yüce Allah şöyle diyor: Bu yüce nimetleri sana veren, hiç şüphesiz müşriklere karşı sana yardım edecek, dinini üstün kılacak, bu güçlüğü senin için yakında bir kolaylığa çevirecektir. Dolayısıyle bu vaadi vurgulamak için tekrarladı: [12][12]

**6.** Kuşkusuz darlıktan sonra bir ferahlık güçlükten sonra kolaylık gelecek. Öyleyse üzülme ve dadanma. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Bir güçlük iki kolaylığa asla galip gelemez."[13][13]

**7.** Ey Peygamber! İnsanları davet görevini bitirdikten sonra, yaratıcıya ibadet etmeye çalış; dünya işlerini bitirdiğinde, kendini âhireti kazanma hususunda yor. [14][14]

**8.** İstek ve arzunu geçici dünyaya değil Allah katında olan şeylere yönelt. İbn Kesîr şöyle der: Yani, Dünya işleri ve meşgalelerini bitirip onlarla ilgiyi kestiğinde ibadete yönel ve gönlünü dünya işlerinden boşaltmış olarak şevkle ibadete kalk, sadece Rabbin için niyet et ve ihlasla O' nu iste.[15][15]

## Edebî Sanatlar

---

[9][9] Muhtasar-i İbn Kesîr, 3/652
[10][10] Muhtasar-i İbn Kesîr, 3/652
[11][11] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/652
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/349-350.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/350.
[13][13] Hakim, Beyhakî
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/350.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/350.
[15][15] Muhtasar-ı îbn Kesîr, 3/653
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/350.

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:

**1.** Âyetinde istifhâm-i takriri vardır. Bu, Allah'ın nimetlerini saymak ve hatırlatmak içindir.

**2.** Âyetinde istiâre-i temsîlîyye vardır. Yüce Allah, günahları, istiâre-i temsîlîyye yoluyla, insanın sırtına yüklenen ve onu taşımaktan âciz bırakan ağır yüke benzetti.

**3.** Âyetinde, kelimesinin nekre getirilmesi onun büyüklüğünü ifade etmek içindir. Yüce Allah, sanki kolaylığın büyüklüğünü göstermek için onu nekre getirir. Sanki "büyük bir kolaylık vardır"
demiştir.

**4.** kelimeleri arasında cinâs-ı nakıs vardır.

**5.** Âyetlerinde cümlenin tekrar edilmesi, mânâsını ruhlara Ve kalplere yerleştirmek içindir. Buna "itnâb" denir.

**6.** şeklindeki âyet sonlarıyla, ve gibi ayet sonlarında, uygunluğa riayet için sec'i murassa vardır. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır.

Yüce Allah'ın yardımı ile "İnşirah Sûresi"nin tefsiri bitti. [16][16]

---

[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/350-351.

# TİN SURESİ

Mekke'de inmiştir, 8 âyettir.

## Takdim

Tîn sûresi Mekke'de inmiş olup şu iki meşhur konuyu ele alır:
**1.** Yüce Allah'ın insan nevini değerli kılması.
**2.** Hesap ve cezaya inanma.
Bu mübarek sûre, Yüce Allah'ın insanı değerli kıldığına, onu eşsiz ve en güzel bir şekilde yarattığına dâir mukaddes ve şerefli yerlere yeminle başlar. Bu yerler, içlerinde Yüce Allah'ın, peygamberlerine vahy indirmekle üstün kıldığı Beyt-i Makdîs, Tûr Dağı ve Mekke-i Mükerreme'dir. İnsan, Rabbinin nimetine şükretmediği takdirde cehennemin en alt tabakalarına gönderilecektir. "Tîn'e, Zeytin'e, Tûr-ı Sina'ya ve şu emin beldeye yemin ederim ki..."
Sûre, insanı en güzel ve mükemmel bir şekilde yaratmasında Alemlerin Rabbinin gücünü gösteren engin delillerden sonra, kafirin, hâlâ öldükten sonra dirilmeyi ve haşri inkârını kınar: "And olsun biz insanı en güzel bir biçimde yarattık. Sonra onu, aşağıların aşağısına gönderdik"
Sûre mü'minlere sevap vermek ve kâfirleri cezalandırmak suretiyle adaletle muamele edeceğini açıklayarak sona erer: "Artık hangi düşünce sana dini yalanlatır? Allah, hâkimler hâkîmi değil midir?"
Bu âyetlerde hesabın varlığı anlatılmakta ve âhiret hayatı isbat edilmektedir. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3, 4, 5.** încir'e, Zeytine, Tûr-ı Sînâ'ya ve şu e-min beldeye yemin ederim ki, biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına gönderdik.
**6.** Fakat îman edip sâlih amel işleyenler hariç. Onlar için eksilmeyen devamlı bir ecir vardır.
**7.** Artık bundan sonra, (ey insan,) sana dîni yalanlatan nedir?
**8.** Allah, hâkimler hâkimi değil midir?

## Kelimelerin İzahı

Tûr-u Sînîn, üzerinde Allah'ın Hz. Mûsâ (a.s.) ile konuştu^ Tûr Dağı'dır. Sinîn, bereketli demektir.
Takvim, doğrultmak demektir. "Ağacı düzeltip doğrulttu" demektir, "Zaman onu dengeli, iyi görüşlü ve akıllı kıldı" mânâsına denir.
Memnun, kesilen yani tükenen. Dîn, ceza demektir. "Karşılığını verdi" anlamına gelen iilinden türemiştir. "Yaptığın gibi sana karşılığı verilir" mânâsına gelen hadisinde de bu mânâda kullanılmıştır. [2][2]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/355.
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/356.

## Ayetlerin Tefsiri

**1.** Bu bir yemindir. Yani, incir'e ve zeytin'e yemin ederim. Yüce Allah, bereketli oldukları ve çok yararları bulunduğu için bunlara yemin etti. İbn Abbâs şöyle der: Bu, yediğiniz incir ve sıkıp yağ çıkardığınız zeytininizdir.[3][3] İkrime'de şöyle der: "Yüce Allah incir ve zeytinin bittiği yerlere yemin etti. Çünkü incir Dımaşk'ta, Zeytin de Beyt-i Makdis'te çok olur"[4][4] Bu mânâ daha açıktır. Yüce Allah'ın, mekan isimlerini yani Tûr Dağı ve Emin Belde'yi bunların üzerine atfetmesi bunu göstermektedir. Böylece bu yemin, Allah'ın, vahy ve semavî emirlerle şereflendirdiği mukaddes yerlere yapılmış bir yemin olur. [5][5]

**2.** Bereketli dağa da yemin ederim. Bu, üzerinde Allah'ın Mûsâ (a.s.) ile konuştuğu, çok ağaçlı, güzel ve bereketli Tûr-ı Sînâ dağıdır. Hâzin der ki: "Tûr Dağı güzel ve bereketli olduğu için, Sînîn ve Seynâ sıfatları ile nitelenerek ona "Tûr-ı Sînîn" denilmiştir. Meyveli ağaçlan olan her dağa Sînîn ve Seynâ denir."[6][6]

**3.** İçine girenlerin canları ve mallan konusunda emin olduğu bu emin beldeye yani Mekke-i Mürerreme'ye yemin ederim. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Çevrelerinden insanlar kapılıp götürülürken, bizim (orayı) güven içinde kudsi bir yer yaptığımızı görmediler mi?"[7][7] buyurmuştur. Âlûsî şöyle der: Bunlar, birçok müfessirin görüşüne göre, şerefli ve bereketli yerlere yapılmış yeminlerdir. Emin beldeden maksat, tartışmasız bir şekilde Mekke-i Mükerreme'dir. Allah onu korusun. Tûr-ı Sînîn ise, üzerinde Yüce Allah'ın Mûsâ (a.s.) ile, konuştuğu dağdır. Buna Tur-ı Seynâ da denir. İncir ve zeytine gelince, Katâde'den rivayet edildiğine göre bunlar, biri Dımeşk'ta diğeri Beyt-i Makdis'te iki dağdır. İncir ve zeytin'den, bunların yetiştiği yerler kastedilmiştir. Bazılarına göre de bunlardan maksat, bildiğimiz iki ağaçtır. Bu, İbn Abbâs ve Mücâhid'in görüşüdür. Bu şeylere yeminden maksat, o bereketli yerlerin şerefli olduğunu ve peygamberlerin gönderilmesi ile orada ortaya çıkan hayır ve bereketi açıklamaktır.[8][8] İbn Ke-sîr şöyle der: Bazı âlimler, bunların üç yer olduğu kanaatma varmışlardır. Bunların her birinde Yüce Allah, büyük şeriatlar getiren azim sahiplerinden bir peygamber göndermiştir. Birincisi, incir ve zeytinin yetiştiği yer olan Beyt-i Makdis'tir ki, Yüce Allah burada İsa'yı (a.s.) göndermiştir. İkincisi, Tûr-i Sînîn yani Tûr-ı Seynâ'dır. Yüce Allah burada Mûsâ (a.s.) ile konuşmuştur. Üçüncüsü ise, içine girenlerin emin olduğu Beled-i Emîn'dir.

---

[3][3] Kurtubî, 19/110
[4][4] Bahr, 8/489
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/357.
[6][6] Hâzin, 4/266
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/357.
[7][7] Ankebût sûresi, 29/67
[8][8] Rûhu'l-meânî, 30/173 (özetle)

Burası, Allah'ın Hz. Muhammed (a.s.)'i peygamber olarak gönderdiği yerdir. Tevrat'ın sonunda bu üç yer şöyle anlatılmıştır: "Yüce Allah, üzerinde Mû-sâ (a.s.) ile konuştuğu Tûr-i Seynâ'dan geldi. Sâîr'den yani îsâ'yı (a.s. ) peygamber olarak gönderdiği Beyt-i Makdis dağından dünyayı aydınlattı. Farân dağlarından yani, Hz. Muhammed (a.s.)'i peygamber olarak gönderdiği Mekke dağlarından göründü" Yüce Allah Tevrat'ta bunları zaman sırasına göre anlattı ve Kur'ân'da da şeref sırasına göre yemin etti. Şöyle ki, önce şerefliye, sonra ondan daha şerefliye, sonra da her ikisinden daha şerefli olana yemin etti.[9][9] Bu yeminin cevabı şudur: [10][10]

**4.** Kuşkusuz biz insan nevini, en mükemmel ve en güzel sıfatlarla nitelenmiş olarak en güzel biçimde yarattık. Yani şekli güzel, boyu düzgün, uzuvları birbirine uygun; bilgi, anlayış, akıl erdirme, iyi ve kötüyü ayırma, konuşma ve edep sıfatları ile donatılmış olarak yarattık. Mücâhid şöyle der: den maksat, "En güzel biçimde ve eşsiz bir yaratılışta yarattık " demektir.[11][11]

**5.** Kendisini bu şekilde yaratmamızın gereğini yerine getirmediği için, onun derecesini aşağıların aşağısına indirdik. Zira o, en güzel biçimde yaratma nimetimize şükretmedi, kendisine verdiğimiz bu güzel özellikleri bize itaatta kullanmadı. Dolayısıyle biz de onu, aşağıların aşağısına yani cehenneme indireceğiz. Mücâhid ve Hasan Basrî şöyle der: Cehennemin en alt tabakasıdır. Dahhâk da şöyle der: Yani onu ömrün en verimsiz çağma götürürüz ki bu da, gençlikten sonra ihtiyarlaması, kuvvetli olduktan sonra zayıf düşmesidir.[12][12] Âlûsî de der ki: Âyetin akışından, ilk akla gelen, kâfirin kıyamet günündeki haline ve onun, en güzel ve eşsiz bir şekilde yaratılmışken, en çirkin ve âdi bir şekilde olacağına işarettir.[13][13]

**6.** Ancak hem iman edip hem de sâlih amel işleyen mü'minler bunun dışındadır. Onlar için, tükenmeyen sürekli bir mükâfaat yani takva sahiplerinin yurdu olan cennet vardır. [14][14]

**7.** Bu, üçüncü şahıstan ikinci şahsa dönme üslubuyla insana yapılmış bir hitaptır. Yani, Ey İnsan! Bu açıklama ve apaçık delillerden sonra, senin yalanlamana sebep ne? Çünkü insanın bir nut-feden yaratılması ve en güzel ve mükemmel bir biçimde var edilmesi, Yüce Allah'ın, öldükten sonra diriltme ve hesaba gücü yeteceğini gösteren en açık delillerdendir. O halde, bu delillerden sonra, hesap gününü yalanlamaya seni iten nedir? [15][15]

---

[9][9] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/654
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/357-358.
[11][11] Taberî, 30/156
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/358.
[12][12] Kurtubî, 19/11
[13][13] Âlusi, 30/176
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/358.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/358.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/358.

**8.** Yaratan ve en güzel biçimi veren Allah, kullar arasında hükmetme ve haklı ile haksızı ayırma bakımından âdillerin en âdili değil midir? Hadiste şöyle gelmiştir: Hz. Peygamber (a.s) bu âyeti okuduğunda, "Evet, ben de buna şahitlik edenlerdenim'[16][16] derdi. [17][17]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda Özetliyoruz:
**1.** "İncire ve zeytine yemin ederim" âyetinde mecâz-ı aklî vardır. Burada mahalde bulunan zikredilmiş, mahal kastedilmiştir. Tercih edilen görüşe göre Yüce Allah incir ve zeytinle, bunların yetiştiği yer olan Şam'ı ve Beyt-i Makdis'i kastetmiştir.
**2.** En güzel biçimde" ile "Aşağıların aşağısı" arasında tibâk vardır.
**3.** arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**4.** "Yalanlamanın sebebi ne?" âyetinde, daha fazla kınama ve azarlama için, üçüncü şahıstan ikinci şahsa dönüş vardır.
**5.** Âyetindeki soru, istifham-ı takriridir.
**6.** gibi âyet sonlarında sec'i murassa vardır. En iyisini Allah bilir. [18][18]

## Bir Nükte

Kurtubî şöyle anlatıyor: îsâ el-Hâşimî, karısını çok severdi. Bir gün ona, "Aydan daha güzel değilsen üç talakla boş ol" dedi. Bunun üzerine karısı: "Sen beni boşadın" diyerek ona karşı örtündü. Dolayısıyle Isâ buna çok üzüldü ve Halîfe Mansûr'a gidip olayı ona anlattı. Halîfe fıkıhcıları çağırıp onlardan fetva sordu. Oradakilerin hepsi kadının boş olduğunu söylediler. Ancak Ebû Hanîfe'nin ashabından bir adam konuşmadı. Mansûr ona: "Sen niye bir şey söylemiyorsun?" dedi. Adam dedi ki: «Ey mü'minle-rin emiri! Yüce Allah, "Kuşkusuz biz insanı en güzel biçimde yarattık" buyuruyor. Binaenaleyh insandan daha güzel hiçbir şey yoktur.» Mansûr, "doğru söyledin" dedi ve kadını kocasına geri verdi.
Yüce Allah'ın yardımıyle "Tîn Sûresi" nin tefsiri bitti. [19][19]

---

[16][16] Tirmîzî, Tefsîr-i Kur'ân, bab, 84
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/359.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/359.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/359.

# ALAK SÛRESİ

Mekke'de inmiştir, 19 âyettir,

## Takdim

Alak sûresi, ki buna İkra' sûresi de denir, Mekke'de inmiş olup şu meseleleri ele almaktadır:
**1.** Peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed (a.s.)'e ilk vahyin inişi,
**2.** İnsanın, mal sebebiyle taşkınlık yapması ve Allah'ın emirlerine karşı çıkması,
**3.** Bedbaht Ebû Cehil'in kıssası ve onun, Hz. Peygamber (s.a.v)'i namazdan alıkoyması
Bu mübarek sûre, Yüce Allah'ın, ebedî mucize olan bu Kur'ân'ı değerli Peygamberine indirmek suretiyle ona lütufta bulunduğunu açıklayarak ve ona ilk nimeti hatırlatarak başlar, ki bu sırada Hz. Peygamber (a.s.), Kur'ân âyetleri ile vahyin kendisine indiği yer olan Hira Mağarası'nda Rabbine ibadet etmekteydi. "Yaratan Rabbinin adıyla oku... O, insana, bilmediklerini öğretti"
Daha sonra sûre, kuvvet ve servetine güvenerek bu hayatta insanın, taşkınlık yaptığından ve zenginlik nimeti sebebiyle Allah'ın emirlerine isyan ettiğinden bahseder. Oysa insanın yapması gereken, nimetlere nankörlük etmek değil, lütfuna karşı Rabbine şükretmektir. Sûre, insanın, yaptıklarının karşılığını almak için Rabbine döneceğini hatırlatır: "Gerçek şu ki, insan kendisini zengin gördüğü için azar. Kuşkusuz dönüş yalnız Rab-binedir."
Bundan sonra sûre, bu ümmetin Firavunu olan Ebû Cehil kıssasını ele alır. Ebû Cehil putlara yardım etmek için Hz. Peygamber (a.s.)'i tehdit eder ve onu namazdan alıkoymaya çalışırdı: "Namaz kıldığında bir kulu men edeni görmedin mi?"
Bu mübarek sûre o bedbaht kâfirin, sapıklık ve taşkınlığına devam ettiği takdirde en şiddetli azapla tehdit ederek sona erer. Aynı zamanda o Yüce Peygamber (a.s)'e, bu günahkâr suçlunun tehditlerine kulak asmamasını emreder: "Hayır, hayır! Eğer vazgeçmezse derhal alnından yakalarız... Hayır, ona uyma, Allah'a secde et ve ona yaklaş"
Sûre, okuma ve öğrenmeye davet ile başlayıp namaz ve ibadetle sona erer ki, ilim ile amel beraber olsun ve sûrenin başı ile sonu arasında uyum bulunsun. [1[1]]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2.** Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir embriyondan yarattı.
**3, 4, 5.** Oku (ve öğren!) İnsana bilmediklerini öğreten ve kalemle yazdıran Rabbin bolca ikram edendir.
**6, 7, 8.** Gerçek şu ki, insan, kendini zengin görerek azar. Kuşkusuz dönüş Rabbinedir.
**9, 10.** Namaz kıldığında bir kulu (Peygamber'i namazdan) men' edene ne dersin?

---

[1[1]] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/363.

**11, 12.** Ne dersin, ya o, doğru yolda idiyse yahut i-yiliği ve kötülükten sakınmayı emretti ise!
**13, 14.** Ne dersin! yalanlar ve yüz çevirirse.Yoksa o, (olanları) Allah'ın görmekte olduğunu bilmedi mi!
**15, 16, 17, 18, 19.** Hayır! hayır! Eğer vazgeçmezse derhal alnından yakalar cehenneme atarız. O, hemen gidip meclisini çağırsın. Biz de zebanileri çağıracağız. Hayır! Ona uyma! Allah'a secde et ve (yalnızca O'na) yaklaş!

## Kelimelerin İzahı

Alak, donmuş kan mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Rahme yapışıp asıldığı için ona bu isim verilmiştir.
Mutlaka yakalarız. şiddetli ve kuvvetli bir şekilde çekmek demektir. Dilciler şöyle der: Bir kimse bir şeyi yakalayıp şiddetli bir şekilde çektiğinde der. "Atının yelesinden tutup çekti" mânâsına denir. Şâir şöyle der:
Onlar öyle bir kavim ki, feryat çoğaldığında, onların bir kısmını atlarını dizginleyenler, bir kısmını da atların yelelerinden çekenler olarak görürsün.[2][2]
Nâsiye, başın ön tarafında bulunan saç, yani perçem.
Zebaniye, itmek mânâsına gelen kelimesinden alınmış olup "zebaniler" demektir. Burada onlardan maksat sert ve acımasız olan azap melekleridir. Araplar, şiddetle yakalayan kimselere bu ismi verirler. Şâir der ki:
Hazar da çok yediren, savaşta iyice yaralayanlar, kalın ve uzun boyunlu, iri cüsseli zebaniler.[3][3]

## Nüzul Sebebi

Rivayete göre mel'ûn Ebû Cehil bir gün arkadaşlarına: "Muhammed aranızda yüzünü toprağa sürüyor mu? Yani, önünüzde namaz kılıp secde ediyor mu?" dedi. Arkadaşları, "evet" dediler. Bunun üzerine Ebû Cehil: "Lât ve Uzzâ'ya yemin olsun, onu böyle namaz kılarken görürsem, mutlaka ensesine binecek ve yüzünü toprağa sürteceğim" dedi. Bir gün geldi ve Ra-sulullah (s.a.v)'i namaz kılarken gördü. Boynuna basmak maksadıyle geldi. Arkadaşları onun hemen geri döndüğünü ve elleriyle korunduğunu gördüler. Ona, "Sana ne oldu?" diye soruldu. Dedi ki: "Benimle onun arasında ateşten bir hendek, korkunç bir varlık ve kanatlar meydana geldi. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "Eğer bana yaklaşsaydı, melekler onu kapıp parça parça edeceklerdi" Bunun üzerine Yüce Allah, "Namaz kıldığında bir kulu men edeni görmedin mi?" âyetlerini indirdi.[4][4]

---

[2][2] Bahr, 8/491
[3][3] Rûhu'l-meânî, 30/188
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/365.
[4][4] Müslim, Münafikin, 38 Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/658, Hâzin, 4/270
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/365.

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Bu, Hz. Peygamber (a.s.)'e yöneltilmiş ilk ilâhî hitaptır. Bu hitapta okuma, yazma ve ilme, çağrı vardır. Çünkü ilim, İslam dininin simgesi ve sembolüdür. Yani Ey Peygamber! Bütün mahlûkâtı yaratan ve bütün âlemleri meydana getiren Yüce Rabbinin adıyla başlıyarak ve ondan yardım dileyerek Kur'ân'ı oku.
Bundan sonra Yüce Allah, insanın şanının yüce olduğunu göstermek için bu yaratma olayım şöyle buyurarak açıkladı: [5][5]

**2.** Allah, Mahrukatın en şereflisi ve güzel şekilli bu insanı alakadan yarattı. Alaka, küçük kurt (embriyon) demektir. Modern tıp isbat etmiştir ki, insanın yaratılmış olduğu meni, gözle görülmeyen, ancak mikroskopla görülebilen, başı ve kuyruğu olan küçücük spermleri ihtiva etmektedir. En güzel yaratıcı olan Allah yücedir.[6][6] Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, insanın şerefini göstermek için burada özellikle onu zikretti. Alaka, sıvı kan parçasıdır. Rutubetli olduğu için, üzerinden geçtiği şeye yapıştığından dolayı ona bu isim verilmiştir.[7][7]

**3.** Ey Peygamber! Oku, Rabbin yüce ve kerem sahibidir. Hiçbir kerem sahibi O'na denk olamaz ve denklikte O'na yaklaşamaz. Kullara, bilmedikleri şeyleri öğretmesi, O'nun kereminin sonsuzluğunu gösterir. [8][8]

**4, 5.** O, kalemle yazıp çizmeyi öğretendir. İnsanlara, bilmedikleri ilim ve bilgileri O öğretmiştir. Onları cehalet karanlıklarından ilim aydınlığına çıkaran O'dur. Yüce Allah kalemle yani bir vasıtayla öğrettiği gibi, her ne kadar okuma-yazma bilmeyen bir ümmî olsan da, vasıtasız olarak da sana öğretecektir. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah, yazmayı öğrenmenin fayda ve faziletine dikkat çekti. Çünkü onda, insanın kavrayamayacağı kadar büyük faydalar vardır. Yazmakla ancak ilimler tedvin edilmiş, hikmetler kayda geçirilmiş, öncekilerle ilgili haberler ve onların sözleri zaptedilmiş ve Allah tarafından indirilmiş olan kitaplar yazılmıştır. Yazı olmasaydı ne dünya ne de din işleri düzelirdi.[9][9]
Bu beş âyet, Kur'ân'ın ilk inen âyetleridir. Nitekim sahih hadislerde geldiğine göre, Hz. Peygamber (a.s) Hira Dağı'nda ibadet ederken melek ona gelmiş ve "Oku" demiştir.[10][10] Rasulullah (s.a.v)'da:, "Ben okuyamam" demiştir. Ibn Kesîr şöyle der: Kur'ân'dan ilk inenler, bu mübarek âyetlerdir. Bunlar, Allah'ın, kullarına karşı ilk rahmeti ve onlara ihsan ettiği ilk nimetidir. Bu âyetlerde, insanın alakadan yaratılmaya başlandığına, insana bilmediği şeyleri öğretmiş

---

[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/365-366.
[6][6] Bkz, et-Tıb Mihrâbu'1-îman, 2/53
[7][7] Kurtubî, 19/119
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/366.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/366.
[9][9] Kurtubî, 19/120
[10][10] Buhârî ve Müslim, Hz. Âişe'nin (r.anhâ) şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Rasullullah (s.a.v)'a ilk vahiy başlangıcı, sadık rüya şeklinde olmuştur. O hiçbir rüya görmezdi ki, sabah aydınlığı gibi açık gelmesin. Sonra ona yalnızlık sevgisi verildi. Artık Hirâ Dağı'na gelir, orada günlerce İbadet ederdi... (Buhârî, Bcd'ül-vahy, 3; Müslim, îman, 252.

olmasının Yüce Allah'ın kereminden olduğuna dikkat çekilmiştir. Yüce Allah ilimle insanı şereflendirmiş ve değerlendirmiştir. İlim Öyle bir güç ve değerdir ki, Âdem (a.s.) onun sayesinde meleklere üstün olmuştur.[11][11]
Bundan sonra Yüce Allah insanın şımarıklık ve taşkınlığının sebebini bildirmek üzere şöyle buyurdu: [12][12]

**6.** Gerçek şu ki insan, mutlaka taşkınlık yapıp nefsin arzusuna uyarak haddi aşar. Yüce Rabbine karşı kibirlenip büyüklük taslar. [13][13]

**7.** Zira mal ve servet sahibi olup kendini zengin görmüş ve şımarmıştır.
Bundan sonra Yüce Allah onu tehdit edip korkutmak üzere şöyle buyurdu: [14][14]

**8.** Ey İnsan! Kuşkusuz dönüş, sadece Rabbine olacaktır. O sana amellerinin karşılığım verecektir. Bu âyette, bu gibi insanları, taşkınlıklarının akibetinden sakındırma ve tehdit vardır. Sonra bu âyet umûmî olup her kibirli ve taşkın kimseyi kapsamaktadır. Tefsirciler şöyle der: Bu âyetten, sûrenin sonuna kadar olan bölüm, Ebû Cehil hakkındadır. Sûrenin ilk âyetlerinin inişinden uzun bir müddet sonra inmiştir. Ebû Cehil malının çokluğuyla taşkınlık gösterir ve Hz. Peygamber (as.)'e aşırı düşmanlık yapardı. Fakat burada, sebebin hususiliğine değil, lafzın umumîliğine itibar olunur.[15][15]

**9, 10.** Bu âyet, bedbaht kâfirin durumuna hayret edileceğini ifade eder. Yani Ey Peygamber! Allah'ın kullarından bir kulu, namazdan alıkoymaya çalışan o günahkâr suçlunun haline ne dersin? Aklı ne az, yaptığı iş ne çirkin!! Ebussuûd der ki: Bu âyet, o taşkının durumunun çirkin ve âdi olduğunu ve bunun şaşılacak bir iş olduğunu ifade eder ve onun durumunun, hayret edilecek derecede âdi ve garip olduğunu bildirir.[16][16] Tefsirciler, namaz kılan bu kulun Hz. Peygamber (a.s.); onu engellemeye çalışanın da mel'ûn Ebû Cehil olduğunda görüş birliğine varmışlardır. Çünkü Ebû Cehil şöyle demiştir: "Muhammed'in namaz kıldığını görürsem, mutlaka onun boynunu çiğneyeceğim."[17][17]

**11.** O namazdan alıkoymaya çalıştığın, namaz kılan o kul yani Muhammed (s.a.v), salih ve söz ve fiilinde dosdoğru yolu bulmuş birisi ise, ne dersin?! [18][18]

**12.** Yahut, hidayete ve doğru yola çağırarak ihlas ve Allah'ı birlemeyi emreden birisi ise!? Onu nasıl engeller ve akkorsun?[19][19] Ey geri zekâlı! Ne kadar

---

[11][11] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/656
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/366-367.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/367.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/367.
[15][15] Sâvî Haşiyesi, 4/336; Kurtubî, 19/123
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/367.
[16][16] Ebussuûd, 5/274
[17][17] Daha önce geçen Nüzul sebebine bak.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/367.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/367.
[19][19] Açık olan şudur ki, hidayet üzere olan veya takvayı emreden Muhammed (s.a.v)'dir. Bu İbn Atıyye ve cumhurun tercihidir. Zemahşerî,

aptalsın ki, şu vasıfları taşıyan kişiyi namazdan alıkoymaya çalışıyorsun. O Allah'ın kulu, itaatkâr, doğru yolu bulmuş Allah'a boyun eğmiş, hidayete ve doğru yola çağıran birisidir. Bu, ne kadar şaşılacak bir şey!
Bundan sonra Yüce Allah, Hz. Peygamber (a.s.)'e hitaba döndü ve şöyle buyurdu: [20][20]

**13.** Ev Peygamber! O, Kur'ân'ı yalanlar ve imandan yüz çevirirse ne dersin? [21][21]

**14.** O bedbaht bilmiyor mu ki Allah, onun bütün hallerinden haberdardır. Yaptıklarını gözetlemektedir. Yaptıklarının karşılığını verecektir. Yazıklar olsun ona! Ne kadar cahil ve aptaldır!
Bundan sonra Yüce Allah, onu menetmek için şöyle buyurdu: [22][22]

**15.** O günahkâr Ebû Cehil, bu sapıklık ve taşkınlığını bıraksın. Allah'a yemin olsun, eğer Peygamber (a.s.)'e eziyeti bırakmaz, içinde bulunduğu inkâr ve sapıklıktan vaz geçmezse, onu kesinlikle perçeminden yakalıyacağız. Onu şiddetle cehenneme sürükleyip oraya atacağız. [23][23]

**16.** Bu perçemin sahibi yalancı ve günahkâr olup suçu çoktur. İbn Cüzey şöyle der: Perçemin, yalancılık ve günahkârlık sıfatı ile nitelenmesi mecazdır. Gerçekte yalancı olan ve günah işleyen, onun sahibidir. Hâti, kasten günah işleyen; muhti ise kasıtsız günah işleyen demektir.[24][24]

**17.** Kendi meclisinde bulunanları çağırsın ve onlardan yardım istesin. [25][25]

**18.** Biz de, cehennem bekçileri yani sert ve acımasız melekleri çağıracağız. Rivayete göre, Hz. Peygamber (s.a.v) İbrahim'in (a.s.) makamında namaz kılarken, yanına Ebû Cehil geldi ve şöyle dedi: Ey Muhammedi Ben sana namaz kılma demedim mi? Bunu duyan Hz. Peygamber (s.a.v.) ona sert konuştu. Bunun üzerine Ebû Cehil: "Ey Muhammedi Beni ne ile tehdit ediyorsun. Vallahi, ben bu vadide en çok taraftarı olan kimseyim" dedi. Bu olaydan sonra Yüce Allah, âyetlerini indirdi. İbn Abbâs şöyle der: Eğer taraftarlarını çağırsaydı, azap melekleri o anda onu hemen yakalayacaktı.[26][26]

**19.** Hayır! O günahkâr bundan vazgeçsin! Ey Peygamber! Sen de, onun "namazı terket" çağrısına uyma. Secde ve namazlarına devam et ve böyle yaparak

---

bu âyetlerin, namazdan alıkoymaya çalışan kimse hakkında olduğu kanaatmdadır. Bu zayıf bir görüştür.
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/367-368.
[21][21] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/368.
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/368.
[23][23] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/368.
[24][24] Teshîl, 4/209
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/368.
[25][25] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/368.
[26][26] Kurtıbî, 19/127
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/368.

Rabbine yaklaş. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Kulun, Rabbine en yakın olduğu durum, secdedeki durumudur."[27][27]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Rabbinin adıyla oku" âyetinden sonra "Oku, rabbin kerem sahibidir" âyetinde fiilin tekrarıyla itnâp yapılmıştır. Bu, okuma ve ilmin şanına daha fazla önem verildiği içindir.
**2.** kelimeleri arasında cinâs-ı nakıs vardır.
**3.** "İnsana bilmediğini öğretti" âyetinde tıbâk-ı selb vardır.
**4.** "Bir kulu (Peygamberi) engellemeye çalışana ne dersin?" âyetinde kinaye vardır. Yüce Allah Hz. Peygamberin şanını yüceltmek ve değerini yükseltmek için "seni engelleyen" demeyip "kul" kelimesini zikretmiştir.
**5.** "Engellemeye çalışana ne dersin?" âyeti ile "Eğer o, doğru yolda ise ne dersin?" âyetindeki soru, yasaklamaya çalışanın durumunun hayret verici olduğunu ifade etmek içindir.
**6.** "O yalancı, günahkâr perçem" âyetinde mecâz-ı aklî vardır. Sahibi yalancı ve günahkâr olan perçem, demektir. Dolayısıyle yalan, perçeme mecaz olarak isnad edilmiştir.
**7.** gibi âyet sonlarında seci' murassa vardır.
Yüce Allah'ın yardımı ile "Alak Sûresi"nin tefsiri bitti. [28][28]

---

[27][27] Müslim, Salat, 215
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/368.
[28][28] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/369.

# KADR SÜRESİ

Mekke'de inmiştir, 5 âyettir.

## Takdim

Kadr sûresi Mekke'de inmiş olup Kur'ân-i Kerîm'in inmeye: başlamasından ve Kadir gecesinin diğer gün ve aylardan daha üstün olduğundan bahseder. Kadir gecesi, içinde ilâhî nûr» tecellîler ve Yüce Yaratıcının mü'min kullarına bol bol indirdiği ilâhî lütuf ve esintiler bulunduğu için diğer gecelerden üstündür. Kadir gecesindeki bu ilâhî tecellîler Kur'ân'm inmesine verilen değerden dolayıdır.
Aynı zamanda bu sûre, Kadir gecesinde itaatkâr meleklerin sabaha kadar indiklerinden bahseder. O, ne kadri yüce bir geçe!! Bu gece, Allah katında bin aydan daha hayırlıdır! [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** Biz onu (Kur'ân'i) Kadir gecesinde indirdik.
**2.** Kadir gecesinin ne olduğunu sana haber veren oldu mu?
**3.** Kadir gecesi, bin aydan daha hayırlıdır.
**4.** O gecede, her iş için Rablerinin izniyle melekler ve Ruh yere iner durur.
**5.** O gece, selâmettir, esenliktir. Fecrin doğuşuna kadar.

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Biz bu mucize Kur'ân'ı, kadri ve şerefi yüce bir gecede indirdik. Tefsirciler der ki: Şerefi, yüceliği ve kadrinden dolayı bu geceye "Kadir gecesi" denilmiştir. Kur'ân'm indirilmesinden maksat, Levh-i Mahfûz'dan dünya semasına indirilmesidir. Daha sonra Cebrail (a.s.) onu yirmiüç senede yeryüzüne indirmiştir. Nitekim İbn Abbâs şöyle der: Yüce Allah Kur'ân'ı toptan Levh-i Mahfûz'dan, dünya semasındaki "Beytu'1-izze" ye indirdi. Sonra olayların vukuuna göre yirmiüç senede Rasulullah (s.a.v)'a parça parça indi.[2][2]

**2.** Ey Peygamber! Kadir ve şeref gecesini sana ne bildirdi? Bu, Kadir gecesinin şanının yücelik ve büyüklüğünü ifade eder: Hâzin şöyle der: Bu, o gecenin büyüklüğünü gösterme ve onun haberini dinlemeye teşvik yollu bir ifadedir. Sanki Yüce Allah şöyle buyurur: Onun kıymetini ve üstünlük derecesini sana bildiren, bilgine ulaştıran nedir?[3][3]
Bundan sonra Yüce Allah, Kadir gecesinin üç yönden üstünlüğünü anlattı: [4][4]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/373.
[2][2] Bkz, Muhtasar-ı tbn Kesîr, 3/659; Kurîubî, 19/130
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/374.
[3][3] Hâzin, 4/275
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/374.

**3.** Kadir gecesi şeref ve üstünlük bakımından bin aydan daha üstündür. Çünkü içinde Kur'ân-ı Kerîm'in indirilme şerefi sadece ona verilmiştir. Tefsirciler şöyle der: Kadir gecesinde yapılan iyi iş, içinde Kadir gecesi bulunmayan bin ay içinde yapılan işten daha hayırlıdır. Rivayete göre bir adam silah kuşanıp bin ay Allah yolunda cihâd etmişti. Rasulullah (s.a.v) ve müslümanlar buna hayret ettiler. Rasulullah (s.a.v) bunu ümmeti için de temennî ederek şöyle dedi: Ey Rabbim! Ümmetimi, ümmetlerin en kısa ömürlüsü, amel bakımından da ümmetlerin en azı kıldın. Bunun üzerine Yüce Allah ona Kadir gecesini verdi ve şöyle buyurdu: Kadir gecesi, sen ve ümmetin için, o adamın cihâd ettiği bin aydan daha hayırlıdır.[5][5] Mücâhid şöyle der: O gün ve gecede yapılan amel, tutulan oruç bin aydan daha hayırlıdır.[6][6] İşte bu Kadir gecesinin üstünlüğünün anlatıldığı birinci yöndür. [7][7]

**4.** Yüce Allah'ın, o seneden bir sonraki seneye kadar takdir ve hükmettiği her türlü iş için, melekler ve Cebrail (a.s) Rablerinin emriyle o gece yeryüzüne iner. İşte bu da, Kadir gecesinin üstünlüğünün anlatıldığı ikinci yöndür. Üçüncü yön ise şudur: [8][8]

**5.** Kadir gecesi, gününün başlangıcından tan yeri ağarıncaya kadar bir selâmettir. O gece melekler mü'minleri selâmlar.
Yüce Allah, o gece insanoğlu için hayır ve selâmetten başka bir şey takdir etmez. [9][9]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Kadir gecesinin şanına fazla önem vermek ve onun yüceliğini göstermek için, "Kadir gecesi" terkibi üç defa zikredilerek itnâb yapılmıştır.
**2.** Sorusu, Kadir gecesinin şanının yüceliğini göstermek maksadıyla sorulmuştur.
**3.** Melekler ve Cebrail iner âyetinde, umûmîden sonra husûsî olan zikredilmiştir. Yüce Allah Cebrail'in şerefinin yüceliğine dikkat çekmek için meleklerden sonra onu ayrıca zikretti.
**4.** gibi âyet sonlarına riayet için, fasıla harfleri birbirine uygun düşmüştür. Bu da güzelleştirici, lafzî edebî sanatlardandır. En iyisini Allah bilir.
Yüce Allah'ın yardımı ile "Kadr Sûresi"nin tefsiri bitti. [10][10]

---

[5][5] Bu, İbn Abbâs ve Mücâhid'den rivayet edilmiştir.
[6][6] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/659
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/375.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/375.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/375.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/375.

# BEYYİNE SÛRESİ

Medine'de inmiştir, 8 âyettir.

## Takdim

"Lem yekûn" adı da verilen Beyyine sûresi Medine'de inmiştir. Şu aşağıdaki konuları ele alır:
**1.** Hz. Muhammed (a.s)'in peygamberliği karşısında Ehl-i kitab'm tutumu.
**2.** Allah'a ihlasla ibadet etme,
**3.** Bahtiyar ve bedbahtlardan her birinin âhirette varıp gideceği yer. Bu mübarek sûre yahudi ve hristiyanlardan ve bunların, hak ortaya çıkıp nuru yayıldıktan ve âhir zamanda gönderilecek olan peygamberin vasıflarını öğrendikten sonra Hz. Peygamber (a.s.)'in daveti karşısındaki tutumlarından bahsederek başlar.
Oysaki bunlar, Hz. Peygamberin (s.a.v.) gönderilmesini ve gelmesini bekliyorlardı. Son peygamber gönderilince, inat gösterip peygamberliğini yalanlayarak inkâr ettiler.
Bundan sonra sûre, iman unsurlarından Önemli bir unsurdan, yani bütün din mensuplarına emredilen, Yüce Allah'a ihlasla ibadet etmek ve sırf O'nun rızası için sadece Ö'nu zikretmek, O'na dönmek, bütün söz ve fiillerde Oha yönelmekten bahseder.
Bu sûre aynı zamanda, Ehl-i kitabın kâfirleri ile müşriklerin yani en kötü insanların varacağı yeri ve onların cehennem ateşinde ebedî kalacaklarını anlatır. Ayrıca insanların hayırlısı ve yüce makamlar sahibi mü'min-lerin varacakları yerden, bunların peygamberler, sıddîklar, şehitler ve salih-lerle beraber Naîm cennetlerinde ebedî kalacaklarından bahseder. Bu nimetler onlara, Âlemlerin Rabbine itaatları ve ihdaslarının karşılığı olarak verilecektir. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** Ehl-i kitaptan ve müşriklerden inkarcılar çık delil kendilerine gelinceye kadar (küfürden) ayrılacak değillerdi.
**2, 3.** İşte o Allah tarafından gönderilen, içinde doğru yazılmış hükümler bulunan tertemiz sahifeleri okuyan Resuldür.
**4.** Kendilerine kitap verilenler ancak o açık delil (Peygamber) kendilerine geldikten sonra tefrikaya düştüler.
**5.** Halbuki onlara ancak dini yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Dosdoğru din de budur.
**6.** Ehl-i kitap ve müşriklerden İslâm'ı kabul etmeyen inkarcılar, ebedî olarak ateştedirler. İşte halkın en şerlileri onlardır.
**7.** İman edip amel-i sâlih işleyenlere gelince, halkın en hayırlısı da onlardır.
**8.** Onların Rableri katındaki mükâfaatları, zemininden ırmaklar akan, içinde

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/379.

devamlı olarak kalacaklan Adn cennetleridir. Allah kendilerinden hoşnut olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. Bu söylenenler Rabbinden korkan, O'na saygı gösterenler

## Kelimelerin İzahı

Münfekkîn; ayrılanlar, gidenler demektir, "kelimesi, aslında "açmak" mânâsına gelir. "Kitabı açmak" mânâsına gelen ile "halhali açmak" mânâsına gelen dli bu köktendir.
Beyyifie, açık ve kesin delil demektir. Mutahhera, bâtıldan ve şüphelerden uzak manasınadır. Kayyime; doğru, âdil mânâlarına gelir, Hunefâ, bâtıldan hak dine dönenler. aslı, meyletmektir. Beriyye, mahlûkât demektir. Bu, Arapların "Allah, mahlûkâtı yarattı" sözündendir. "Yaratan" mânâsına gelen kelimesi de bu köktendir. [2][2]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Ehl-i kitaptan yani yahudi ve hristiyanlardan; müşriklerden yani putperestlerden Allah ve Rasûlünü inkâr eden kâfirler, kendilerine o apaçık delil gelinceye yani Hz. Muhammed (a.s) peygamber olarak gönderilinceye kadar, içinde bulundukları inkârdan ayrılıp ona son vermediler.[3][3]

**2.** Bu delil, Allah tarafından gönderilmiş olan Hz. Muhammed (a.s)'in peygamberliğidir. Hz. Peygamber (a.s) onlara, bâtıldan uzak olan sahifeleri ezberden okur. Çünkü o, okuma-yazma bilmeyen bir ümmîdir. Kurtubî der ki: Sahifelerin kapsadığı yazılmış şeyleri okur. Onları Kitap'tan değil, ezberden okur. Zira o, okuma, yazma bilmez bir ümmî idi.[4][4] Ibn Abbâs da şöyle der: dan maksat, "Yalan, şüphe, nifak ve sapıklıktan arınmış" demektir. Katâde de, "Bu kelime, bâtıldan arınmış" mânâsına gelir, der.[5][5]

**3.** O sayfalarda, kendisinde eğrilik bulunmayan dosdoğru hükümler vardır. Bunlar, hakkı bâtıldan ayıran hükümlerdir. Sâvî der ki: Sa-hifelerden maksat, içine Kur'ân'ın yazıldığı kağıtlardır. Âyetteki "kelimesinden maksat da, o kağıtlara yazılmış olan hükümlerdir. Kur'ân-ı Kerîm, önceki ilâhî kitapların meyvesini içinde topladığı için, Yüce Allah, dedi.[6][6]

---

[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/381
[3][3] Sûre, onların hangi şeyden ayrılmadıklarını anlatmadı; bu bilinen bir şeydir. Zira maksat, içinde bulundukları inkâr ve sapıklıktır. Hz. Peygamber (a.s) onlara Kur'ân-ı Kerîm'i getirmiş, sapıklıklarını, şirklerini ve içinde
bulundukları cahilliklerini açıklamış ve onları imana çağırmıştı. Neticede onlardan inanan inandı, doğru yolu bulan buldu. Allah onları cahillik ve sapıklıktan kurtardı. Hz. Muhammed (a.s) onlara peygamber olarak gönderilmeden önce inkârlarından ayrılmadılar. Bu âyet o iki grup yani müşrikler ve Ehl-i kitaptan inananlar hakkındadır.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/381.
[4][4] Kurtubî, 29/142
[5][5] Kurtubi, 29/142
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/381.
[6][6] Sâvî Haşiyesi, 4/342

Bundan sonra Yüce Allah, Ehl-i kitaptan iman etmeyenleri anlattı: [7][7]

**4.** Yahudi ve hristiyan-lar, Hz. Muhammed (a.s)'in peygamberliği hakkında, ancak onun peygamberliğinin doğruluğunu ve onun, kitaplarında geleceği va'dedilen peygamber olduğunu gösteren apaçık delil geldikten sonra ihtilafa düştüler. Ebussuûd şöyle der: Bu âyet, özellikle yahudi ve hristi yani arın yaptıkları işlerin son derece çirkin olduğunu ve cinayetlerinin büyük olduğunu vurgulamak için söylenmiştir. Bu, onların, hak açıkça ortaya çıktıktan, durum anlaşıldıktan ve mazeretler tamamen ortadan kalktıktan sonra ayrılığa düştükleri açıklanarak ifade edilmiştir. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Ehl-i Kitâb, kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki kıskançlık yüzünden ihtilafa düştüler"[8][8] buyurmuştur.[9][9] İbn Cüzey de şöyle der: Ehl-i Kitap, efendimiz Muhammed (a.s)'in peygamberliği hakkında, ancak onun hak olduğunu öğrendikten sonra ihtilafa düştüler. Ehl-i Kitap, Hz. Muhammed (a.s)'in peygamberliğinin doğruluğunu, onun, hakkında kitaplarında anlatılanlar sayesinde bildikleri için, Yüce Allah burada onları özellikle zikretti.'[10][10]

**5.** Oysa ki Tevrat ve İncil'de onlara, sadece tek olan Allah'a ihlasla ibadet etmeleri emr edilmişti. Fakat onlar bunu tahrif edip değiştirdiler de haham ve rahiplerine taptılar. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Ehl-i kitap, Allah'ı bırakıp hahamlarını, rahiplerini ve Meryem oğlu isa'yı rabler edindiler. Oysa ki hepsine de tek ilaha kulluk etmekten başka bir şey emredilmemişti."[11][11] Bütün dinleri bırakıp İslam dinine, İbrahim (a.s.)'in dini üzere yani son Peygamber (a.s)'in getirdiği Yüce Hanif dini üzerine dosdoğru yürüyerek Allah'a ibadet etmeleri emredilmişti. Namazı, vaktinde, şartlarına uygun olarak huşu ve edebine uygun, en mükemmel bir şekilde edâ etmeleri ve hak sahiplerine zekâtı gönül hoşluğu ile vermeleri emredildi. Sâvî şöyle der: Yüce Allah, namaz ve zekâtın üstünlüğünden dolayı, burada özellikle onları zikretti.[12][12]
İşte bu anlatılan ibadet, ihlas, namazı kılma ve zekatı verme, dosdoğru yolda olan ümmetin dini, yani İslâm dinidir. O halde, niçin bu dine girmiyorlar?
Bundan sonra Yüce Allah, itaatkârlar ve isyankârlardan herbirinin, ceza ve karar yurdunda varacakları yeri açıklamak üzere şöyle buyurdu: [13][13]

**6.** Yahudi, hristiyan ve putperestlerden, Kur'ân'ı ve Hz. Muhammed (a.s)'in peygamberliğini yalanlayanlar var ya, işte kıyamet günü onların tamamı, içinde ebedî kalmak üzere cehennem ateşinde olacaklardır. Oradan ne çıkarlar, ne de ölürler. işte onlar, mutlak olarak en kötü ve şerli mahluklardır. Fahreddin Râzî der ki: Niçin"IjyiÎ' inkâr ettiler" sözü fiil ile Müşrikler" sözü de isim olarak

---

[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/382.
[8][8] Âl-iİmrân,3/19
[9][9] Ebussuûd, 5/277
[10][10] Teshil, 4/212
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/382.
[11][11] Tevbe sûresi, 9/31
[12][12] Sâvî Hâsivesi, 4/343
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/382-383.

zikredildi? denirse, buna şöyle cevap veririz: Bu, Ehl-i kitabın, işin başında kâfir olmadıklarına dikkat çekmek içindir. Çünkü onlar Tevrat ve İncîl'i tasdik eden ve Hz. Muhammed (a.s)'in gönderileceğini ikrar eden kimselerdi. Hz. Muhammed (a.s) peygamber o-larak gönderilince onu inkâr ettiler. Müşriklerin durumu böyle değildir. Çünkü onlar putperestlik, kıyamet ve haşri inkâr atmosferi üzere doğdular. âyeti, hasr ifade eder. Yani, onlar hırsızlardan daha kötüdür. Çünkü, Allah'ın kitabından, Hz. Peygamber (a.s)'in vasıflarını anlatan âyetleri çaldılar. Yol kesicilerden de daha kötüdürler. Çünkü onlar, hakka giden yolu insanlara kapatıp o yolu kestiler.[14][14]
Yüce Allah, bedbahtların varacağı yeri anlattıktan sonra, mutluların varacağı yeri anlatmak üzere şöyle buyurdu:[15][15]

**7.** Hem İman eden hem de salih amel işleyen mü'minlere gelince, işte onlar, Allah'ın yarattığı mahlukâtın en hayırlılarıdır. [16][16]

**8.** Önceden gönderdikleri iman ve iyi amellerine karşılık âhirette onlara verilecek mükâfat, köşklerinin altından cennet ırmaklarının aktığı ikamet cennetleridir.
Orada ebediyyen kalacaklar, ne ölecekler, ne de oradan çıkacaklardır. Onlar tükenip bitmeyen daimî nimetler içindedirler, Dünyada yaptıkları sâlih ameller ve itaatlar sebebiyle Allah onlardan razı olmuştur. Allah'ın kendilerine lütfettiği ikramlar ve hayırlar sebebiyle de onlar Rablerinden razı olmuşlardır, Bu güzel karşılık ve mükâfat, Allah'tan korkup sakınan ve mevlâsına isyandan kaçınan kimse içindir. [17][17]

## Edebi Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Yüce Allah, "Onlara delil gelinceye kadar" âyetini "Allah tarafından gönderilmiş peygamber, tertemiz sahifeleri okumaktadır." âyeti ile açıklamıştır ki bu, icmalden sonra tafsildir.
**2.** arasında tıbâk sanatı vardır.
**3.** "Tertemiz sahifeleri okuyor" âyetinde istiâre-i tasrî-
hiyye vardır. Burada "Tertemiz" kelimesi müsteâr olarak kullanılmıştır. Çünkü sahifelerin bâtıldan uzak oluşu pisliklerden temizlenmesine benzetilmiştir.
**4.** "Ehl-i kitaptan kâfir olanlar var ya" âyeti ile. "İman edip sâlih amel işleyenler var ya" âyeti arasında mukabele sanatı vardır. Bu mukabele, itaatkârların nimeti ile isyankârların azabı arasındadır.
**5.** ve benzeri âyet.sonlarında birbirine

---

[14][14] Tefsir-i Kebir. 31/49
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/383.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/383.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/383.

uygunluk vardır. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır. [18][18]

**Bir Uyarı:**

İhlas, ibadetin özüdür. Kudsî hadiste şöyle bildirilmiştir: "Ortağa en çok ihtiyaç hissetmeyen benim. Kim başkasını bana ortak koştuğu bir amel işlerse, onu ve şirkini başbaşa bırakırım"[19][19]
Alimler amelleri üç kısma ayırmışlardır. Bunlar "yapılması emredilenler", "yapılması yasaklananlar" ve "yapılması mubah olanlaradır. Yapılması emredilenlerde ihlâs, o işleri yapanın, maksadının Allah rızası olmasıdır. Niyet, Allah rızasından başka bir şey ise,-o iş sırf riya Olup kabul edilmemiştir. Yapılmasr yasaklananlara gelince, kişi niyetsiz olarak o işi yapmazsa, onun sorumluluğundan kurtulmuş olur. Ancak yapmadığı için bir ecir elde edemez. Allah rızasını elde etme niyetiyle bırakırsa, bıraktığından dolayı sevap alır. Yeme, uyuma, cima ve benzeri mubah işlere gelince, bunları niyetsiz yaparsa, bu sebeple herhangi bir sevap elde edemez. Allah rızasını arama niyetiyle yaparsa bunlardan dolayı sevap alir. Çünkü, her mubah iş ile Allah'ın rızasını kazanmak niyet edildiğinde, ö işin, Allah'a bir yakınlık vesilesi olması mümkündür. İbadet yapmak için kuvvetli olmak niyetiyle yemek ve haramdan korunmak niyetiyle cima etmek böyledir.
Yüce Allah'ın yardımı ile "Beyyine Sûresi"nin tefsiri bitti. [20][20]

---

[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/384.
[19][19] Müslim, Zühd, 46; İbn Mâce, Zühd, 21
[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/384.

# ZELZELE SURESİ

Medine'de inmiştir, 8 âyettir.

## Takdim

Zelzele sûresi Medine'de inmiştir. Ancak üslûp bakımından Mekke' de inen sûrelere benzer. Zira bu sûrede, kıyamet günü olacak olan sıkıntı ve dehşet verici haller anlatılır. Bu sûre, kıyamet kopmadan önce meydana gelecek şiddetli sarsıntıyı anlatır. Şöyle ki, bütün yüksek köşk ve saraylar yerle bir olur. Bütün oturmuş büyük dağlar yıkılır. İnsanın dehşete kapılacağı enteresan ve garip olaylar meydana gelir. Meselâ, yerin, içindeki ölüleri dışarı çıkarması, altın ve gümüş gibi kıymetli hazîneleri dışarı atması ve her insana, "Falan gün şöyle yaptın, falan gün böyle yaptın" diyerek, üzerinde yaptıklarını haber vermesi. Bütün bunlar, o dehşetli gün olacak olan hayret verici şeylerdir. Sûre aynı zamanda, insanların mahşerde, cennet veya cehenneme gideceklerini, mutlu ve mutsuzlar olarak sınıflara bölüneceklerini anlatır. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3, 4, 5.** Yerküre sarsıntısıyla sallandığı, toprak ağırlıklarını dışarı çıkardığı, insan, "ne oluyor buna!" dediği vakit, (durum nice olur bir bilsen!). İşte o gün yer Rabbinin ona vahiy etmesiyle bütün haberlerini anlatır.
**6.** O gün insanlar amellerini görmeleri için darmadağınık geri dönüp gelirler.
**7.** Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür.
**8.** Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür.

## Kelimelerin İzahı

Şiddetli bir şekilde sarsıldı.
Eskâlehâ, "içinde bulunan ölüleri" demektir. Bu kelime, "ağır ey" mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. "Hayvanlar ğırlıklarmızı taşır"[2][2] mealindeki âyette de bu mânâda kullanılmıştır. Ahş şöyle der. "Ölü, yerin içinde olduğunda, bu onun ağırlığı olur. Üstünde ilursa ona ağırlık olur.[3][3]
Ayrılıp çıkar. Gelmek mânâsına gelen un zıddıdır. e!en", ise "giden"dir.
Eştât, in çoğulu olup, "Dağınık olarak" demektir. Dağınık ılarak gittiler mânâsında denir. [4][4]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Yer' Şiddetn' bir şekilde sarsıldığı ve hareket ettirilip üzerindeki1eri, kalpleri

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/387.
[2][2] Nahl sûresi, 16/7
[3][3] Tefsîr-i kebîr, 31/58
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/388.

korkutacak ve yürekleri hoplatacak şekilde sarstığında... Nitekim Yüce Allah meâlen, "Ey insanlar! Rabbinizden kor-kun. Kuşkusuz, kıyametin sarsıntısı büyük bir şeydir"[5][5] buyurmuştur. Tefsir-ciler şöyle der: Yüce Allah, bu olayın dehşetini ifade etmek için, "Onun sarsantısı" diyerek, sarsıntıyı yere izafe etmiştir. Sanki o şöyle buyurmaktadır: Yer, kütlesinin büyüklüğüne rağmen, kendisine uygun bir sarsıntıyla sarsıldığında... Bu, kıyamet koparken olur. Yer, ardarda devamlı bir şekilde sallanır ve üzerindekileri sarsar. Üzerinde bulunan dağ, ağaç, bina ve kalelerden ne varsa hepsim yıkmadıkça durup sakinleşmez.[6][6]

**2.** Yer içindeki hazine ve ölüleri dışarı attığında... İbn Abbâs, "İçindeki ölüleri çıkardığında...." der. Münzir b. Saîd de: "Hazine ve ölülerini çıkardığında..." diye tefsir eder.[7][7] Hadiste şöyle Duyurulmuştur: "Yer, altın ve gümüş sütunlar gibi, ciğerparelerini yani kıymetli şeylerini atar. Katil gelir ve, "Bunun için katil oldum" der. Akraba ziyaretini kesen gelir ve, "Bunun için akraba ziyaretini kestim" der. Hırsız gelir, "Bunun için elim kesildi" der. Sonra bir şey almadan onu bırakırlar.»[8][8]

**3.** İnsan, "Niçin bu yeryüzü böyle büyük bir sarsıntıyla sarsıldı da içindekileri attı?" der. İnsan bunu o dehşetli durumdan duyduğu korku ve hayretten dolayı söyler. [9][9]

**4.** O zor günde, yani kıyamet gününde, yer konuşacak ve üzerinde yapılan hayır veya şerri haber verecek; her insana, üzerinde yaptığını bildirecektir. Ebû Hureyre'den (r.a.) şöyle rivayet edilmiştir. Hz. Peygamber (a.s.) âyetini okudu ve "Yerin ne haber vereceğini biliyor musunuz?" dedi. Ashâb (r.anhum): "Allah ve Rasulü daha iyi bilir" dediler. Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: "Yerin vereceği haberler, her köle veya câriye hakkında, "şu gün şöyle şöyle yaptı" diyerek, üzerinde yaptıklarını haber vermesidir. İşte bunlar, yerin vereceği haberlerdir."[10][10] Başka bir hadiste de şöyle buyrulmuştur: "Yerden sakınınız. Çünkü o (sizi içinde taşıyan) anneniz (gibi)dir. Onun üzerinde hayır veya şer bir iş işleyen hiç kimse yoktur ki, yer, onun yaptığını haber vermesin"[11][11]

**5.** Onun bu haberleri vermesi, Yüce Allah'ın, bunu ona emretmesi ve üzerinde meydana gelen bütün olayları anlatma izni vermesi sebebiyledir. Bu durumda yer, âsiden şikayetçi olacak ve aleyhinde şahitlik ;decekir. İtaatkâra da teşekkür edecek ve onu övecektir. Allah'ın her şeye gücü yeter. [12][12]

---

[5][5] Hac sûresi, 22/1
[6][6] Teshil, 4/213; Hâzin, 4/280
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/389.
[7][7] Âlûsî, 30/209
[8][8] Tirmizî, Fiten, 36
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/389.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/389.
[10][10] Tirmizî, Kıyâme, 7. Tirmizî, bu hadîsin hasen ve sahîh olduğunu söylemiştir.
[11][11] Taberânî, Mu'cem,
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/389.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/389-390.

**6.** O gün insanlar hesap yerinden döner ve gruplar halinde dağınık olarak giderler. Amel defterini sağından alan cennete, solundan alan cehenneme gider ki, yaptıkları hayır veya şerrin karşılığını alsınlar. [13][13]

**7.** Kim, bir zerre toprak ağırlığında bir hayır yaparsa, kıyamet günü onu defterinde bulur ve karşılığını alır. Kelbî der ki: Zerre, en küçük karıncadır. İbn Abbâs da der ki: Elini yere koyup kaldırdığında, ona yapışan her toprak bir zerredir.[14][14]

**8.** Kim, bir zerre toprak ağırlığında bir şer işlerse, kıyamet günü onu defterinde bulur ve karşılığını alır. Kurtubî der ki: Bu, Yüce Allah'ın, Ademoğlunun küçük, büyük hiçbir amelinden gafil kalmadığına dâir getirdiği bir misaldir. Bu, Yüce Allah'ın, "Kuşkusuz Allah, zerre ağırlığında haksızlık etmez"[15][15] âyetine benzer.[16][16]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Onun sarsıntısı" denilerek, sarsıntının yere nisbet edilmesi, sarsıntının korkunçluğunu ve dehşetini ifade etmek içindir.
**2.** "Yer çıkardı" denilerek, zamir yerine açık isim geti-•ilmesi, olayı daha vurgulu bir şekilde anlatmak içindir.
**3.** "İnsan, "Bu yere ne oluyor?" dediğinde" cümlesindeki soru, bu olayın şaşılacak ve çok enteresan bir şey olarak görüldüğünü ifade eder.
**4.** kelimeleri arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**5.** "Kim, zerre ağırlığı bir hayır işlerse onu örür" âyeti ile "Kim de zerre ağırlığı bir kötülük şlerse onu görür" âyeti arasında mukabele vardır.
**6.** gibi âyet sonlarında, süzülmüş ıltın veya inci ve yakuta benzeyen parlak bir seci' vardır. Bu, güzelleştirici îdebî sanatlardandır. [17][17]

## Faydalı Bilgiler

Hz. Peygamber (s.a.v), kendisine eşeklerin zekâtı sorulduğunda bu âyetini, "Geniş kapsamlı eşi bulunmaz bir âyet" olarak isimlendirmiş ve: "Allah onlar hakkında şu tek ve kapsamlı âyetten başka bir şey indirmemiştir" buyurarak bu âyetleri okumuştur.[18][18]

---

[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/390.
[14][14] Tefsîr-i kebîr, 31/61
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/390.
[15][15] Nisa sûresi, 4/40
[16][16] Kurtubî, 20/150
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/390.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/390.
[18][18] Buhari, Menakıb, 28/; Tefsir-i sure 99, 1-2; Fusam,24.

Yüce Allah'ın yardımı ile "Zelzele Sûresi"nin tefsiri bitti. [19][19]

[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/391.

# ADİYAT SURESİ

Mekke'de inmiştir, 11 âyettir.

## Takdim

Âdiyât sûresi Mekke'de inmiş olup, Allah yolunda cihâd edenlerin, düşmanlar üzerine hızla giden atlarından bahseder. Hızla koşup saldırırken bu atlardan şidetli bir ses işitilir. Tırnaklarıyla taşlara çakarlar da, onlardan ateş uçuşur. Tozu dumana katarlar.
Sûre, gazilerin atlarının Allah katındaki şeref ve üstünlüklerini göstermek için, insanın, Allah'ın ona verdiği nimetlere nankörlük ettiğine, O'nun lütuf ve bof ihsanlarını inkâr ettiğine dâir bu atlara yeminle başlar. İnsan, bu nankörlüğünü ve nimet bilmezliğini hal ve söz diliyle ilan etmektedir. Aynı zamanda sûre, insanın tabiatından ve onun malı çok sevdiğinden bahseder.
Bu mübarek sûre, mahlûkâtın, hesap ve ceza için dönüşlerinin sadece Allah'a olacağını; mal ve makamın âhirette hiçbir faydası olmayacağını, sadece iyi amelin fayda vereceğini açıklayarak sona erer. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.** Harıl harıl koşanlara, (nallarıy-la) çakarak kıvılcım saçanlara, (ansızın) sabah baskını yapanlara, orada tozu dumana katanlara, derken orada bir topluluğun tâ ortasına girenlere yemin ederim ki insan, Rabbine karşı pek nankördür. Şüphesiz buna kendisi de şahittir ve o, mal sevgisine aşırı derecede düşkündür.
**9, 10, 11.** Kabirlerde bulunanlar diriltilip dışarı atıldığı, kalblerde ve gönüllerde olanlar ortaya konduğu vakit düşünmez mi (o insan! Acaba hali nice olur!) Şüphesiz Rableri o gün onların her hâlini bilir.

## Kelimelerin İzahı

Dabh, atların koşarken çıkardıkları nefes sesidir. Antara der ki:
Atlar, Ölüm meydanlarında şiddetli nefes sesleri çıkarırken rüzgâr gibi uçarlar.[2][2]
Harekete geçirdiler. Nak', toz demektir.
Kenûd, Allah'ın nimetini çok inkâr eden, nankör manasınadır. Bir kimse nimete şükretmeyıp nankörlük ettiğinde söylenen sözünden alınmıştır. Şâir şöyle der:
O, bahadır kişilerin nimetlerine nankörlük edendir. Kim bahadırların nimetine nankörlük ederse, uzaklaştırılır.[3][3]
Alt üst edildi. Bir malın, altmı üstüne getirdiğinde dersin. Bu kelime, buradan

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/395.
[2][2] Alusi, 30/215
[3][3] Kurtubî,

alınmıştır. [4][4]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Mücâhitlerin, düşman üzerine tekrar tekrar hızla giden atlarına yemin ederim. Bu atların nefeslerinden "dabh" denilen açık bir ses duyulur. Tbn Abbâs şöyle der: At koşarken "Uî Uî Uh, uh!" der. İşte bu onun dabh'ı, yani koşarken çıkardığı nefes sesidir. Ebussuûd da şöyle der: Yüce Allah, gazilerin, düşmana doğru koşan ve koşarken nefes sesleri çıkaran atlarına yemin etti. Dabh, atların koşarken çıkardıkları nefesin sesidir.[5][5]

**2.** Hızla koştukları için, tırnaklarını taşlara vurararak yerden ateş kıvılcımları çıkaran atlara yemin ederim. [6][6]

**3.** Sabahleyin güneş doğmadan önce düşmana saldıran atlara yemin ederim. Âlûsî şöyle der: Saldırılarda âdet olan budur. İnsanlar, düşmanın kendilerini hissetmemesi için gece hazırlık yapar ve sabaheyin hücum ederler ki ne yapacaklarını ve ne yapmayacaklarını görüp bilsinler.[7][7]

**4.** Atlar, saldırdıkları yerde tozla koştukları için, yoğun bir toz bulutu kaldırırlar. [8][8]

**5.** Atlar orada düşman topluluklarını ortaladı ve savaş meydanının ortasına daldılar. Yüce Allah, kendisine yemin edilen şeyin büyüklüğünü ifade etmek için üç şeye üç yeminle yemin etti. Kendisine yemin edilen şeyler şunlardır: Allah yolunda cihâd edenlerin, Allah düşmanlarına karşı hızla giden, tırnaklarıyla ateş kıvılcımlarını çıkaran, sabah vaktinde düşman üzerine hücum eden, tozu dumana katan, düşmanın ortasına dalıp onlara korku ve dehşet salan atlarıdır. Kendileri için yemin edilen şeyler de şu âyetlerde anlatılmaktadır. [9][9]

**6.** Muhakkak insan Rabbının nimetlerine karşı nankördür. Nimet bilmez. İbn. Abbâs şöyle der: Allah'ın nimetlerini inkar eder. Hasan Basrî de şöyle der: Musibetleri hatırlar, nimetleri unutur. [10][10]

**7.** Şüphesiz insan kendi nankörlüğüne şahittir. Bu nankörlüğün izi üzerinde görüldüğü için onu inkâr edemez.[11][11]

---

[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/396-397.
[5][5] Ebussuûd, 5/280
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/397.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/397.
[7][7] Rûhu'l-meânî, 30/215
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/397.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/397.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/397.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/397.
[11][11] Kurtubi, 20/160
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/397.

**8.** Şüphesiz insan malı çok sever, onu biriktirmeye düşkündür. Allah'ı sevmek ve nimetlerine şükretmek hususunda ise zayıf ve gevşektir.
Yüce Allah insanın yaptığı çirkin şeyleri sayıp onu korkuttuktan sonra şöyle buyurdu: [12][12]

**9.** O câhil bilmez mi ki, kabirlerde bulunan ölüler hareket ettirilip çıkarıldığında, [13][13]

**10.** İnsanların kalplerde sakladıkları gizli şeyler toplanıp ortaya çıkarıldığında, [14][14]

**11.** Muhakkak ki Rableri, yaptıklarının hepsini o gün bilir ve karşılığını bolca verir. Yüce Allah'ın, ilmini o güne yani kıyamet gününe tahsis etmesinin sebebi, o günün, amellerin kaşılığının verileceği gün olmasıdır. Yüce Allah bunu, tehdit ve korkutma maksadiyle böyle söylemiştir. Yoksa O, onları o gün de bilir, başka günlerde de bilir. [15][15]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** gibi âyetlerde, daha fazla açıklama ve anlatma maksadıyle, ve ile pekiştirme yapılmıştır.
**2.** arasında cinâs-ı nakıs vardır.
**3.** Âyetindeki istifhâm-ı inkârı tehdit ve korkutma ifade eder.
**4.** Âyeti tazmin ifade eder. Çünkü kelimesi, yapılan işin karşılığını vermek mânâsını da kapsamaktadır. Yani Allah onlara amellerinin karşılığını verecektir.
**5.** gibi âyet sonlarında, uygunluk vardır. Buna seci' murassa' denir. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır.
Yüce Allah'ın yardımı ile "Âdiyât Sûresi"nin tefsiri bitti. [16][16]

---

[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/398.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/398.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/398.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/398.
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/398.

# KARIA SURESİ

Mekke'de inmiştir, 11 âyettir.

## Takdim

Kâria sûresi Mekke'de inmiştir. Bu sûre, kıyamet ve onun dehşetli hallerinden, âhiret ve onun sıkıntılı durumlarından, orada meydana gelecek olan büyük olaylar ve korkulu hallerden bahseder. Bunlar, insanların kabirlerden, çıkması ve o dehşetli günde uçuşan,öteye beriye dağılan kelebekler misâli dağılmalarım anlatan olaylardır. İnsanlar aşırı derecede korku ve şaşkınlıklarından dolayı düzensiz bir şekilde gelir giderler.
Aynı zamanda bu sûre, dağların yıkılıp savrulacağından ve neticede yer üzerinde sağlam bir şekilde yerleşmiş iken havada uçuşan dağılmış yün haline geleceğinden bahseder. Sûre, kıyametin dağları savrulmuş yün haline gelecek şekilde etkileyeceğine dikkat çekmek için insanlarla dağları birlikte anlattı. O korkunç günde dağlar böyle olunca insanın hali nice olur?!
Bu mübarek sûre, insanların amellerinin tartılacağı terazileri ve insanların, terazilerinin ağırlığı ve hafifliğine göre mutlu ve mutsuzlar diye ikiye ayrılacağını anlatarak sona erer.
"Kıyamet" mânâsına gelen Kâria, dehşeti ile kalp ve kulaklara vurduğu için, bu sûreye "Kâria Sûresi" denilmiştir. [1][1]

Bisnıillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3.** Kıyamet! Nedir o kıyamet? Kıyametin ne olduğunu sana ne bildirdi?
**4, 5.** İnsanların, ateş etrafında yayılmış pervaneler gibi olduğu dağların da atılmış renkli yüne dönüştüğü gün(dür o)
**6, 7.** O gün kimin tartılan ameli ağır gelirse işte o, hoşnut edici bir yaşayış içinde olur.
**8, 9.** Ameli yeğni olana gelince, işte onun yurdu "Hâviye" dır.
**10, 11.** Nedir o bilir misiniz? Kızgın ateş!

## Kelimelerin İzahı

Kâria, kıyametin isimlerinden biridir. Korkunç ve dehşet veri-halleri ile insanları çarptığı için buna "Kâria" denmiştir. kelimesinin şiddetle ve kuvvetle vurmaktır. Araplar, insanların başına feci bir iş eldiğinde "eylül Musibet kapılarını çaldı ve belâ belerini kırdı" derler.
Mebsûs; yayılmış dağılmış demektir. İhn, çeşitli renkleri olan veya boyanmış yün demektir. Hâviye, cehennemin bir adıdır. İnsanlar oraya düşecekleri için ha bu ad verilmiştir. [2][2]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/401.
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/402.

## Âyetlerin Tefsiri

**1, 2.** Kıyamet, O kıyamet nedir? Kuşkusuz o, o kadar büyük ve korkunçtur ki, hayal edilemez. İnsan aklı onu kavrayamaz. O, anlatılamayacak ve tasavvur edilemeyecek kadar büyüktür.
Bundan sonra Yüce Allah onun durumunun daha büyük ve korkunç olduğunu ifade etmek üzere şöyle buyurdu: [3][3]

**3.** Kıyametin, ruhlara tesirinin korkunçluğu hususundaki durumunun ne olduğunu sana ne bildirdi? Şüphesiz o, sadece kalpleri ürpertmez, aksine büyük kütleleri de etkiler. Göklerin yarılması, yerin sarsılması, dağların ufalanıp yerle bir olması, yıldızların saçılıp dökülmesi, güneş ve ayın dürülüp kararması ve daha başka şeylerde etkisini gösterir. Ebussuûd şöyle der: Kıyamet, çeşitli korkunç ve dehşetli halleriyle kalp ve kulaklara vurduğu için ona "vuran" mânâsına gelen "Kâria" adı verilmiştir. Korkunçluğunu pekiştirmek için, zamir yerine açık isim getirilerek denilmiştir. Yani o, ne acayip büyük ve korkunç bir şeydir. Bundan sonra Yüce Allah onun korkunçluk ve dehşetini pekiştirmek üzere, onun, hiç kimsenin kavrayamayacağı derecede insanların bilgileri dâiresinin dışında olduğunu açıklamak üzere buyurdu.[4][4]
Bu, korkutma ve onun hallerinden herhangi birini öğrenmeye teşvikten sonra, sıra bunu açıklama ve izaha geldi. [5][5]

**4.** O gün insanlar, yayılmış kelebekler gibi olur. Bu, insanlar kabirlerinden korka korka çıktıkları zaman meydana gelir. Bu halleri ile onlar sanki oraya buraya dağılmış, şiddetli korku ve şaşkınlıktan dolayı dalga dalga birbirlerine giren kelebeklere benzerler. Râzî şöyle der: Yüce Allah burada, öldükten sonra dirilme anında insanları "dağılmış kelebeklere", başka bir âyette ise, "dağılmış çekirgelere" benzetti. Kelebeklere benzetme yönü şudur: Kelebekler, uçuştuklarında tek bir yöne gitmezler. Bilakis, her biri diğerinin gittiği yönden başka bir yöne gider. Bu teşbih gösteriyor ki, insanlar, öldükten sonra diriltildiğinde korkup dağılırlar. Çekirgelere benzetme yönüne gelince, bu, çoklukları bakımındandır. İnsanlar o vakit, birbirleri üstüne binmiş olan çekirge sürüsü gibi olurlar. İşte insanlar diriltildiklerinde çekirge ve kelebekler gibi sürüler halinde birbirlerine girerler. Nitekim Yüce Allah meâlen, "O gün biz onları birbirine çarparak çalkalanır bir halde bırakmışizdir"[6][6] buyurmuştur."[7][7]

**5.** O gün dağlar da, atılmış renkli yüne dönüşür. Bu, o korkunç ve dehşetli günün özelliklerinden ikincisidir. Yani dağlar o gün, uçuşup dağılan yün gibi olur.

---

[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/403.
[4][4] Ebussuûd, 5/281
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/403.
[6][6] Kehf sûresi, 18/99
[7][7] Tefsîr-i. kebîr, 31/72
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/403.

Parçalan birbirinden ayrılıp havada uçuşurlar. Neticede çırpma ve atma anında uçuşan yün haline gelir. Sâvî şöyle der: Yüce Allah, kıyametin büyük ve sert dağlara tesir ettiği neticede, mükellef olmadıkları halde çırpılmış yün haline geleceklerine; onlar böyle olunca sorumlu ve mükellef olan zayıf insanın durumunun nasıl olacağına dikkat çekmek için, insanların durumu ile dağların durumunu beraber anlattı.[8][8]
Bundan sonra Yüce Allah, insanların o günkü durumlarını mutlu ve mutsuzlar olarak ikiye ayrılacaklarını anlatmak üzere şöyle buyurdu: [9][9]

**6, 7.** İyilik terazileri ağır basan ve iyilikleri kötülüklerinden çok olana gelince, o, ebedîlik ve Naîm cennetlerinde mutlu, rahat ve müreffeh bir hayat sürecektir. [10][10]

**8, 9.** İyilikleri kötülüklerinden az olan veya bir şey sayılacak kadar iyiliği olmayana gelince, onun gideceği ve kalacağı yer de cehennem ateşidir. O cehennemin dibine inecektir. Anne, çocuğun barınağı ve korku anında sığınacağı yer olduğu için, Yüce Allah cehenneme yani "anne" dedi. Bu durumda çocuklar annelerine sığındığı ve anneleri tarafından korunduğu gibi cehenmem ateşi de o suçluları barındırır; anne, çocuklara kucak açtığı gibi cehennem ateşi de onlara kucak açar. Ebussuûd şöyle der: "Hâviye" cehennemin isimlerinden bir isimdir. Son derece derin ve çukur olduğu için ona bu isim verilmiştir. Rivayete Igore cehennem ehli, cehennemde yetmiş sene aşağı doğru ineceklerdir.[11][11]

**10.** Bu, Hâviye'nin büyük ve korkunç olduğunu gösteren sorudur. Yani, Hâviye'nin ne olduğunu sana ne bildirdi?
Bundan sonra Yüce Allah, şu sözüyle bunu açıkladı: [12][12]

**11.** O, son derece sıcak bir ateştir. Bilinen sıcaklık sınırını ısınıştır. Hangi ateş yakılsa ve içine en büyük yakıtlar atılsa, yine de onun iicağı cehennem sıcağına denk olamaz. Lütuf ve keremiyle Allah bizi o ateşten korusun! [13][13]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda izetliyoruz:
**1.** Sorusu, kıyamet hâdisesinin korkunçluk ve dehşetimi, Sorusu da cehennemin büyüklük ve dehşetini ifade eder.
**2.** Âyetinde zamir yerine açık isim getirilmesi korkutma ve dehşet ifade etmesi

---

[8][8] Sâvî Haşiyesi, 4/347
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/403-404.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/404.
[11][11] Ebussuûd, 5/282. Katâde'den nakledildiğine göre, sözünden maksat, cehennemlik, ppe taklak cehennemin dibine doğru gidecektir. Çünkü o cehenneme baş aşağı olarak kılacaktır. Birinci görüş daha açıktır.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/404.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/404.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/404.

içindir. Aslında denilmesi lâzımdı.
**3.** Âyetinde mürsel mücmel teşbih vardır. Zira teşbih edatı zikredilmiş, vech-i şebeh zikredilmemiştir. Yani insanlar, çokluk ve dağılmada, zayıflık ve zelillikte dağınık kelebeklere benzerler. Âyetinde de aynı teşbîh vardır. Yani dağlar, uçuşma ve kolayca yürüme hususunda, çırpılmış renkli yün gibi olurlar. Buna mürsel mücmel teşbîh denir.
**4.** âyetleri ile , âyetleri arasında mukabele sanatı vardır. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**5.** "O, hoşnut olan bir yaşayış içindedir" âyetinde me-câz-ı aklî vardır. Yani, onu yaşayanın hoşnut olacağı bir yaşayış içindedir. Burada isnâd-ı mecazî vardır.
**6.** âyetleri ile âyetleri arasında ihtibak sanatı vardır. İhtibâk, bu sanatı yapanın, birbirine nazire olarak söylenen iki şeyden birinde söylediğini diğerinde zikretmemesidir. Meselâ burada, birinci kısımda, "Onun barınağı cennettir" diye zikredilmemiş; buna karşılık olarak da ikinci bölümde, "onun barınağı ateştir" diye zikredilmiş; ikinci bölümde, "O, yaşayanın hoşnut olmayacağı bir hayat içindedir" şeklinde zikredilmemiştir. Böylece Yüce Allah, birbirine nazire olarak getirdiği bu âyetlerden birinde zikrettiğini diğerinde zikretmem iştir. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**7.** Âyetlerin son harfleri arasında uygunluk vardır. Bu, mübarek sûrede açıkça görülmektedir. [14][14]

## Bir Uyarı

Cumhura (çoğunluğa) göre sûrede anlatılan mîzân yani terazi, iki kefesi ve bir dili olan hakiki terazidir. Bununla, içinde iyilik ve kötülüklerin yazılı olduğu amel defterleri tartılır. İbn Abbâs'tan rivayet edildiğine göre, iyi ameller, güzel şekillerde; kötü ameller ise çirkin şekillerde getirilir ve bu teraziye konur. Kimin iyilikleri ağır gelirse mutlu olur. Allah en iyisini bilir.
Yüce Allah'ın yardımı ile "Kâria Sûresi"nin tefsiri bitti. [15][15]

---

[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/404-405.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/405.

# TEKASÜR SURESİ

Mekke'de inmiştir, 8 âyettir.

## Takdim

Tekâsür sûresi Mekke'de inmiştir. Bu sûre insanların hayatın aldatıcı şeyleri ile meşgul olduklarından ve dünya malını biriktirmeye olan düşkünlüklerinden bahseder. İnsanların bu özellikleri, ölüm kendilerine ansızın gelip malları ile aralarını ayırmcaya ve onları köşklerden kabirlere nakle-dinceye kadar devam eder. Şâir şöyle der:
Ölüm ansızın gelir. Kabir, amellerin konduğu sandıktır.
Bu mübarek sûrede, insanları korkutmak ve baki olanı bırakıp fani olanla meşgul olmalarından dolayı hatâ ettiklerine dikkatlerini çekmek için, uyarı ve tehdit tekrarlanmıştır: "Hayır, yakında bileceksiniz. YİNe hayır! Yakında bileceksiniz"
Bu mübarek sûre, âhirette insanların karşılaşacakları ve ancak iyi amel yapmış olan mü'minlerin geçip kurtulacağı tehlikeli ve korkunç yer ve durumları açıklayarak sona erer. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2.** Çoklukla övünmek sizi o derece oyaladı ki, nihayet kabirleri ziyaret ettiniz.
**3, 4.** Hayır! Yakında bileceksiniz! Hayır, hayır! Yakında bileceksiniz!
**5, 6, 7, 8.** Gerçek öyle değil! Kesin bilgi ile bilmiş olsaydınız, mutlaka cehennem ateşini görürdünüz. Sonra âhirette onu çıplak gözle göreceksiniz. Nihayet o gün (dünyada kazanıp harcadığınız) nimetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz.

## Kelimelerin İzahı

Sizi oyaladı. Önemli şeyi bırakıp nefsin istediği şeyle meşgul olmak. aslı "gaflet" demektir. Daha sonra, meşgul eden her şey için kullanılır olmuştur. Râğıb şöyle der: Lehv, seni ilgilendiren ve senin için mühim olan şeyden seni alıkoyandır.
Tekâsür, Mal çokluğu, makam, mevki ile övünmek demektir. Bir şsyin çokluğu ile övünmek manasınadır.
Mekâbir, kelimesinin çoğulu olup kabirler demektir. Şâir şöyle der:
Saray sahiplerini görüyorum ki öldüklerinde, kabirlerinin üstünde kayalarla binalar yapıyorlar. Kabirlerde dahi, fakirlere karşı övünme ve böbürlenmeden başka bir şey kabul etmiyorlar. [2][2]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/409.
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/410.

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Ey İnsanlar! Mal, çocuklar ve adamların çokluğuyla övünmek, sizi Allah'a itaat ve âhiret hazırlığı yapmaktan alıkoydu. [3][3]

**2.** Sonunda size ölüm geldi ve kabirlere gömüldünüz. Bu cümle, öğüt ve kınama maksadıyle getirilmiş olan haber cümlesidir. Kurtubî şöyle der: Mal ve evlat çokluğu ile övünmek sizi Allah'a itaatten alıkoydu, neticede öldünüz ve kabirlere gömüldünüz.[4][4]

**3.** Bu bir tehdittir. Yani, Ey İnsanlar! Fayda ve yararı olmayan şeylerle meşgul olmayı bırakın. Cahilliğinizin, Allah'a karşı gösterdiğiniz kusurun ve baki olanı bırakıp fâni olanla meşgul olmanızın âkibetini ilerde anlayacaksınız. [5][5]

**4.** Bu, tehdit ardından ikinci bir tehdittir. Maksat daha fazla korkutmak ve engel olmaktır. Yani, size ölüm geldiğinde ve onun sıkıntı ve dehşetini açıkça gördüğünüzde, mal ve varlıklarınızın çokluğu ile övünmenizin âkibetini göreceksiniz. İbn Abbâs şöyle der: dan maksat, "Kabirde size gelecek olan azabı göreceksiniz" demektir. den maksat ise, "Âhirette size gelecek olan azabı göreceksiniz" demektir.[6][6]

**5.** Ey İnsanlar! Faydasız şeylerle uğraşmayı bırakıp onlardan kaçının. Kuşku ve şüphesi olmayan gerçek bir ilim ile bilseydiniz... Burada tehdit ve korkutma maksadıyle in cevabı zikredilme-miştir. Yani, bunu bilseydiniz, dünya malının çokluğu ile övünmek sizi, Allah'a itaattan alıkoymaz ve dünya nimetlerine aldanıp âhiretin sıkıntılı ve korkunç hallerinden gafil olmazdınız. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Benim bildiğimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız"[7][7] İbn Cüzeyy şöyle der: in cevabı zikredilmemiş olup takdiri şöyledir: Bunu bilseydiniz, mutlaka sakınır ve âhiret için hazırlık yapardınız. Burada cevap, korkutma gayesiyle söylenmemiştir. Böylece muhatap, aklına gelebilecek en büyük belayı takdir edebilir. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Onların, ateşin karşısında durduruldukları zamanı bir görsen..."[8][8] buyurmuştur. [9][9]

**6.** Yemin ederim ki mutlaka siz, cehennemi açık ve kesin bir şekilde göreceksiniz. Âlûsî şöyle der: Bu, zikredilmemiş bir yeminin cevabıdır. Yüce Allah bununla tehdidi pekiştirmiş ve cehennem olayının büyüklüğünü ifade

---

[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/411.
[4][4] Kurtubî, 20/168. İbn Kesîr şöyle der: Yüce Allah buyuruyor ki: Dünya sevgisi, onun güzellik ve nimetleri sizi, âhireti istemekten alıkoydu. Bu, size ölüm gelip de kabirlere girene ve oranın ehlinden olana kadar devam etti.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/411.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/411.
[6][6] Kurtubî, 20/172.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/411.
[7][7] Bu, Buhârî'nin rivayet ettiği hadisin bir kısmıdır. Bkz, Buhârî, Küsûf, 2; Nikâh, 107; Ri-kak, 27, Eymân 3.
[8][8] En'am suresi, 6/27
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/411.

etmek için, daha önce kapalı bir şekilde korkutuldukları şeyi açıklamıştır.[10][10] Yani, "Cehennemi mutlaka göreceksiniz." demektir. [11][11]

**7.** Sonra siz onu mutlaka göz görüşüyle, gerçek bir görüşle göreceksiniz. Ebû Hayyân şöyle der: Yüce Allah, önceki âyette anlatılan görmenin, mecazî bir görme vehmini gidermek için sözüyle vurguyu artırmıştır.[12][12]

**8.** Sonra âhirette emniyet, sağlık, ve yeme, içme, binme ve yatma gibi zevk alınan diğer dünya nimetlerinden mutlak sorumlu olacaksınız. [13][13]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Âyetinde öğüt ve kınama üslûbu vardır. Bu haber cümlesi, hakiki mânâsından çıkıp, Öğüt ve kınama maksadiyle söylenmiştir.
**2.** Ayetlerinin tekrar edilmesi tehdit ve uyarı içindir. İkinci âyetin birinci âyete ile atfedilmesi, ikincisinin birinciden daha vurgulu olduğuna dikkat çekmek içindir. Nitekim efendi kölesine şöyle der: "Sana söylüyorum. Bak sana söylüyorum, böyle yapma!" İkincisi birinciden daha vurgulu olduğu için, ayrı bir şeymiş gibi kabul edildi ve ile ona atfedildi.
**3.** Âyetinde, korkutma gayesiyle, in cevabı zikredilmemiştir. Yani, kesin olarak bilseydiniz, saçları ağartan ve kalpleri titreten sıkıntı ve dehşet verici o halleri mutlaka anlardınız.
**4.** den sonra buyurularak fiil tekrarlanmış ve itnâb yapılmıştır. Bundan maksat, korkunun şiddetini anlatmaktır.
**5.** Âyetinde kinaye vardır. Yüce Allah, "Kabirleri ziyaret" ifadesiyle "Ölüm"den kinaye yapmıştır. Bundan maksat, "Neticede öldünüz" demektir.
**6.** arasında mutabakat vardır.
**7.** Ayet sonlarına riayet için, fasıla harfleri birbirine uygun gelmiştir. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır. [14][14]

## Bir Uyarı

Tirmizî, Abdullah b. Şühayyir'in şöyle dediğini rivayet eder: Rasulul-lah (s.a.v), âyetini okurken yanına vardım. Buyurdu ki: «Âdemoğlu "Malım! malım!" der. Oysa Ey Ademoğlu! Senin, yiyip yok ettiğinden, veya giyip eskittiğinden, veya sadaka verip de devam ettirdiğinden başka bir malın mı var? »[15][15]

---

[10][10] Alûsî, 30/225
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/411-412.
[12][12] Bahr, 8/508
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/412.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/412.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/412.
[15][15] Müslim, Zühd, 3; Tirmizî, Zühd, 31, Tefsîr-i sûre 102,1
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/413.

## Bir Nükte

Müslim, Ebû Hüreyre'nin (r.a.) şöyle dediğini rivayet eder: Bir gün veya bir gece Rasulullah (s.a.v) evinden çıktı. Çıkar çıkmaz Ebûbekir ile Ömer (r.anhumâ)'i gördü ve onlara: "Bu saatte sizi evinizden çıkaran şey nedir?" dedi. Onlar: "Açlık! Ey Allah'ın rasûlü!" dediler. Hz. Peygamber (a.s.) buyurdu ki: "Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, beni de, sizi çıkaran sebep çıkardı. Haydi kalkın" dedi. Beraberce kalktılar. Rasulullah (s.a.v), Ensâr'dan bir adama geldi. Baktı ki, adam evinde yok. Evin kadını onu görünce, "Merhaba! Hoş geldin" dedi. Rasulullah (s.a.v) ona: "Filanca nerde!" diye sordu. Kadın: "Bize tatlı su getirmeye gitti" dedi. O anda Ensârî geldi. Rasulullah (s.a.v) ile iki arkadaşına bakarak: "Allah'a hamdolsun! Bu gün benden misafirleri daha şerefli olan hiçkimse yoktur" dedi. Hemen giderek onlara bir hurma salkımı getirdi. İçinde koruk, kuru ve olgun hurmalar vardı. "Buyrun, yiyin" dedi ve bıçağı aldı. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v) ona: "Sakın sağmal koyuna dokunma" buyurdu. Adam onlar için bir koyun kesti. Hem koyundan hem de hurma salkımından yediler, içtiler, yemeğe doyup suya kandıklarında, Rasulullah (s.a.v) Ebûbekir ile Ömer (r.anhumâ)'e şöyle dedi: "Canım, kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, kıyamet gününde bu nimetten sorulacaksınız! Sizi evlerinizden açlık çıkardı. Sonra bu nimete kavuşmadan evlerinize dönmediniz."[16][16] Yüce Allah'ın yardımı ile "Tekâşür Sûresi"nin tefsiri bitti. [17][17]

---

[16][16] Müslim, Eşribe, 140
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/413.

# ASR SÛRESİ

Mekke'de inmiştir, 3 âyettir.

## Takdim

Asr sûresi Mekke'de inmiştir. İnsanın mutluluk veya bedbahtlık; bu hayatta başarı veya zarar ve helakinin sebebini açıklamak için gayet veciz ve açık bir şekilde gelmiştir.
Yüce Allah, asra yani içinde, insan ömrünün sona erdiği zamana ve bu zamanda bulunan çeşitli fevkalâde şeylere, Allah'ın kudretini ve hikmetini gösteren ibretlere yemin etti ki dört vasfı taşıyanların dışında bütün insanlar ziyanda ve kayıptadır. Bunlar iman, iyi amel, hakkı tavsiye ve sabra sarılmaktır. Bu dört şey, faziletin esasları ve dinin temelidir. Bundan dolayıdır ki, İmam Şafiî; "Yüce Allah bu sûreden başka bir şey indirmemiş olsaydı, bu sûre insanlara yeterdi" demiştir. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3.** Asr'a yemin ederim ki insan gerçekten ziyan içindedir. Ancak îman edip salih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesna.

## Âyetlerin Tefsiri

**1, 2.** Zamana yemin ederim ki, insan zarardadır. Çünkü o, dünyayı ahrete tercih etmekte, nefsânî ve şehvanî arzularına mağlûp olmaktadır. Zaman içinde çeşitli, enteresan ve harikulade şeyler, ibret ve öğütler bulunduğu için Allah ona yemin etti. İbn Abbâs şöyle der: Asr, zaman demektir. Yüce Allah, çeşitli ve harikulade şeyleri kapsadığı için ona yemin etti. Katâde de şöyle der: Asr, gündüzün son saatleridir. Yüce Allah, duhâva yani kuşluk vaktine yemin ettiği gibi buna da yemin etti. Çünkü bunlarda Yüce Allah'ın sonsuz kudretini gösteren deliller ve etkin öğütler vardır.[2][2] Zaman, insanoğlunun en Önemli unsuru olduğu için Yüce Allah ona yemin etti. Zira geçen her an, hiç şüphesiz senin ömründen geç-mekte ve ecelinden eksilmektedir. Nitekim şâir şöyle der:
Şüphesiz biz, geçirip tükettiğimiz günlere seviniyoruz. Oysa geçen her gün, ömürden bir eksilme demektir.
Kurtubî şöyle der: Yüce Allah asra yani zamana yemin etti. Çünkü, durumların değişmesi sebebiyle zamanda bir uyarıcılık ve bu hallerin değişmesinde Yaratıcının varlığını gösteren deliller vardır. Bazıları şöyle der: Bu, ikindi namazına yemindir. Çünkü bu namaz, namazların en faziletlisidir.[3][3]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/417.
[2][2] Bahr, 8/509
[3][3] Knrtnhî 9n/17Q
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/418.

**3.** Ancak, iman edip salih amel işleyenler bunun dışındadır. Bunlar, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir. Çünkü değerli olana karşılık değersizi satmışlar, geçici arzular yerine kalıcı iyi ameller işlemişler, birbirlerine hakkı yani iman, tasdik ve Allah'a ibadet gibi bütün hayırları tavsiye etmişler ve sıkıntı, musibet, ibadet etme ve haramları terketme hususunda birbirlerine sabrı tavsiye etmişlerdir. Yüce Allah bu dört şeyi yapanlar dışında bütün insanların zararda olduğuna hükmetti. Bu dört şey iman, iyi amel, hakkı tavsiye ve sabrı tavsiyedir. Çünkü insanın kurtuluşu ancak onun, iman ve iyi amelle kendisini; nasihat ve irşatla da başkalarını mükemmelleştirdiğinde olur. Böylece hem Allah hakkını, hem de kul hakkını yerine getirmiş olur. İşte özel olarak bu dört şeyin zikredi İm esindeki sır ve hikmet budur. [4][4]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Âyetinde zikr-i cüz, irade-i kül vardır. Yani (insan) kelimesiyle bütün insanlar kastedilmiştir. Daha sonra gelen istisna bunun delilidir.
**2.** Âyetinde kelimesinin nekre olarak getirilmesi, ziyanın büyüklüğünü ifade eder. Yani insan büyük bir zararda ve şiddetli bir kayıptadır.
**3.** Âyetinde fiilin tekrarı ile itnâb yapılmıştır. Bu, tavsiye işine son derece önem verildiğini ortaya koymak içindir.
**4.** "Hakkı tavsiye edenler"den sonra "Sabrı tavsiye edenlerin" gelmesiyle, umûmdan sonra hususun zikri yapılmıştır. Zira sabır, hakkın ifade ettiği umûmi mânâya dahildir. Ancak Yüce Allah sabrın faziletinin yüceliğini ifade etmek için onu ayrıca zikretti.
**5.** kelimelerinde akıcı bir seci' vardır. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır. [5][5]

## Bir Uyarı

Beyhakî "es-Şuab"ta, Ebû Huzeyfe'nin (r.a.) ki bu zat Sahabeden idi. Şöyle dediğini rivayet eder: Rasulullah'm (s.a.v) Ashabından iki adam buluştuklarında, biri diğerine "ve'l-asr" sûresini okumadan ve birbirlerine selâm vermeden ayrılmazlardı.[6][6]
Yüce Allah'ın yardımı ile "Asr Sûresi"nin tefsiri bitti. [7][7]

---

[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/419.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/419.
[6][6] Beyhakî
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü’t-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/419.

# HÜMEZE SÛRESİ

Mekke'de inmiştir, 9 âyettir.

## Takdim

Hümeze sûresi Mekke'de inmiştir. Bu sûre, insanları ayıplayan, sefihlerin yaptğı gibi onlarla alay ederek, küçümseyerek ve kusur bularak namus ve şereflerini zedeleyenlerden bahseder.
Ayrıca bu sûre mal biriktirmek ve servet toplamakla meşgul olanları yerer. Sanki bu kişiler, hayatta ebedî kalacaklarmış gibi bu işle meşgul olurlar. Aşın cehalet ve gafletleri yüzünden, malın dünyada kendilerini ebedîleştireceğini zannederler.
Sûre, o yok olup giden bedbahtların âkibetlerini anlatarak sona erer. Şöyle ki onlar, ebediyyen sönmeyecek olan ateşe girerler. Bu öyle ateştir ki suçluları ve içine atılan insanları yakar. Çünkü o hutamedir, yani cehennem ateşidir. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2.** Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi ve ayıplamayı âdet edinen herkesin vay haline! O ki, mal toplamış ve onu sayıp durmuş,
**3.** (O), malının kendisini ebedî kılacağını zanneder.
**4.** Hayır! Andolsun ki o, Hutame'ye atılacaktır.
**5.** Hutanıe'nin ne olduğunu bilir misin?
**6, 7.** Allah'ın, tutuşturulmuş, (yandıkça) tırmanıp kalblerin tâ üstüne çıkan ateşidir.
**8, 9.** Onlar (bu ateşin içinde) uzatılmış sütunlara bağlanmışlar ve o vaziyette o (ateş) üzerlerine kapatıR mistir.

## Kelimelerin İzahı

Hümeze, insanları arkadan çekiştirmeyi ve şeref ve haysiyetlerini yaralamayı âdet haline getiren demektir. vezni, alışkanlık ifade eder. Çok lanet edip bunu alışkanlık haline getirene çok gülüp bunu alışkanlık haline getirene de denir.
Lümeze, insanları ayıplamayı, kaş ve gözle onları rahatsız etmeyi alışkanlık haline getiren demektir.
Hutame, cehennem ateşidir. İçine atılan her şeyi kırıp geçirdiği, ufaladığı için ona bu isim verilmiştir.
Mu'sade; kapatılmış, kilitlenmiş demektir. Bu, bir kimse kapıyı kilitlediği zaman söylenen, sözünden alınmıştır.[2][2]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/423.
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/424.

## Âyetlerin Teesiri

**l.** Çetin azap, helak ve yok olma, insanları ayıplamayı, çekiştirmeyi, şeref ve haysiyetlerini zedelemeyi, göz ve kaşlarıyle gizlice onlarla dalga geçmeyi âdet haline getirenlere olsun! Tefsirciler şöyle der: Bu sûre, Ahnes b. Şüreyk hakkında inmiştir. Çünkü o, insanlara çok söver, onları yüzlerine karşı da arkalarından da ayıplar ve dalga geçerdi. Fakat âyetin hükmü geneldir. Çünkü sebebin hususîliğine değil, lafzın umumîliğine itibar edilir.[3][3]

**2.** O öyle biridir ki çokça mal biriktirip saymış, eksilmesin diye sayısını korumuş ve hayra harcamamıştır. Taberî şöyle der: Malını toplayıp saymış, Allah yolunda harcamamış, Allah'ın o maldaki hakkını vermemiş, fakat onu toplayıp muhafaza etmiştir.[4][4]

**3.** O câhil aşırı gafletinden dolayı, malının kendisini dünyada ebedî bırakacağını, ölmeyeceğini sanır. [5][5]

**4.** O câhil, bu düşünceyi bıraksın. Vallahi o, içine atılan her şeyi kırıp döken ve hemen yutan ateşe atılacaktır. [6][6]

**5.** Bu soru, cehennem ateşinin durumunun korkunçluk ve dehşetini ifade eder. Yani, bu büyük ateşin hakikatinin ne olduğunu sana ne bildirdi? O, kemikleri kırıp ufalayan, etleri yiyen, hattâ kalplere saldıran Hutanıe'dir.
Bundan sonra Yüce Allah, şu sözüyle Hutame'yi açıkladı: [7][7]

**6.** O, Yüce Allah'ın emir ve iradesiyle tutuşturulan ateştir. Diğer ateşlere benzemez. Zira onun hiç alevi sönmez. Hadiste şöyle buyu-rulmuştur: "Cehennem bin sene yakıldı ve kıpkırmızı oldu. Sonra bin sene daha yakıldı ve bembeyaz oldu. Daha sonra bin sene daha yakıldı da simsiyah oldu. O şimdi simsiyahtır.'[8][8]

**7.** O öyle bir ateştir ki, acısı ve sızısı kalplere ulaşır ve onları yakar. Kurtubî şöyle der: Acı ve sızı, kalbe ulaştığında sahibi öldüğü için Yüce Allah özellikle kalpleri zikretti. Şu halde onlar, ölmek üzere olan insanın durumunda olurlar da ölmezler. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Suçlu orada ne ölür, ne dirilir"[9][9] buyurmuştur. Şu halde onlar ölü gibi dirilerdir. Yani diridirler, fakat ölüye

---

[3][3] Kurtubî, 20/183; Razı, 31/91
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/425.
[4][4] Taberî, 30/189
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/425.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/425.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/425.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/425.
[8][8] Bu hadisi Tirmizî Ebû Hureyre'den merfû' olarak rivayet etmiş ve "Doğru olan bunun mevkuf hadis olmasıdır" demiştir. Bkz. TİrmizÎ, Cehennem, 8.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/425.
[9][9] Tâhâ sûresi, 20/74

benzerler.[10][10]

**8.** Şüphesiz cehennem üzerlerine kapatılmış ve kapıları kilitlenmiştir. Onlara ne rahat ulaşır, ne de rızık. [11][11]

**9.** Onlar zincir ve bukağılara vurulmuştur. Cehennemin kapıları üzerlerine kapatıldıktan sonra el ve ayakları zincirlerle bağlanır. Kapıların üzerlerine kapatılmasıyla, artık çıkma ümitlen kalmaz. "Direklerin uzatılması" ifadesi, onların ebedî kalacaklarını belirtmek içindir. [12][12]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** kelimeleri mübalağa ifade eden kalıplardır. Çünkü Zii vezni mübalağa ve devam ifade eder.
**2.** İfadesinde kelimesinin nekre olarak getirilmesi çokluk ifade eder. Yani, "Sayılamayacak kadar çok mal biriktirdi" demektir. "
**3.** Sorusu, cehennemin durumunun korkunçluğunu ve dehşet verici olduğunu ifade eder.
**4.** ilearasında cinâs-ı gayr-i tam vardır. Buna cinâs-ı nakıs da denir.
**5.** ve gibi âyet sonlarında uygunluk vardır. Buna seci' denir...
Yüce Allah'ın yardımı ile "Hümeze Sûresi"nin tefsiri bitti. [13][13]

---

[10][10] Kurtubî, 20/185
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/425.
[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/425.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/426.
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/426.

# FİL SURESİ

Mekke'de inmiştir, 5 âyettir.

## Takdim

Fîl sûresi Mekke'de inmiştir. Bu sûre "Ashâb-ı fîl, Fîl Ordusu" kıssasını anlatır. Bunlar Kabe-i Muazzama'yı yıkmak istedikleri zaman Allah onların tuzaklarını başlarına çevirdi evini onların tasallut ve taşkınlıklarından korudu. Dudağı yarık Ebrehe ordusu üzerine en zayıf mahlûklarını gönderdi. Bunlar, ayak ve gagalarında küçücük taşlar taşıyan kuşlardı. Fakat bu taşlar, öldürücü kurşunlardan daha öldürücü ve yok edici idi. Neticede Yüce Allah onları yok edip köklerini kazımıştır. Bu mühim tarihi hadise kâinatın efendisi Hz. Muhammed (sTa.v)'in doğum yılı olan milâdî 570 senesinde meydana gelmiştir. Bu, peygamber olmadan önce onun peygamberliğinin doğruluğuna işaret eden en büyük harikulade hâdiselerdendir. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** Rabbin fil sahiplerine nasıl (muamele) etti görmedin mi?
**2.** Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?
**3.** Onların üstüne ebâbîl kuşlarını gönderdi.
**4.** Ki o kuşlar, onların üzerlerine pişkin tuğladan yapılmış taşlar atıyordu.
**5.** Böylece onları, yenilmiş ekin yaprağı gibi paramparça ediverdi.

## Kelimelerin İzahı

Ebâbîl, gruplar halinde, peşpeşe demektir. Cevheri şöyle der: Bu kelime, tekili olmayan çoğul kelimelerdendir. "Develerin grup grup geldiler" mânâsında denir. Şâir şöyle der:
"Yeryüzünde çekirgeler gruplar halinde akıp giderken, seslerden devem neredeyse yere yıkılacaktı.[2][2]
Siccîl, taşlaşmış çamur demektir.
Asf, ekinin biçildikten sonraki saman ve buğday kapçığı gibi olan yaprağıdır. Rüzgar onu uçurup sağa sola dağıttığı için ona bu isim verilmiştir. [3][3]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Ey Peygamber! Yüce Allah'ın, Beyt-i Harâm'a tecâvüz etmek isteyen Fîl ordusu'na ne yaptığını gözle görür gibi kesin bir bilgiyle bilmedin mi? Bu haber sana gelmedi mi? Tefsirciler şöyle der: Rivayet edildiğine göre, Yemen Melik'i

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/429.
[2][2] Bahr, 8/511
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/430.

dudağı yarık Ebrehe Sanâ'da bir kilise yaptırdı ve hacıları oraya çevirmek istedi. Bunun üzerine Kinâne kabilesinden bir adam gelip hakaret olsun diye geceleyin kilisenin içine pisledi ve pisliği duvarlarına sürüp bulaştırdı. Ebrehe buna kızarak Kabe'yi yıkmaya yemin etti. Filler üzerinde büyük bir ordu ile Mekke'ye geldi. Bu fil ordusunun önünde de hepsinden daha büyük bir fil bulunuyordu. Ebrehe Mekke'ye yaklaştığında, buranın halkı, onun ordusundan ve zulmünden korktukları için dağlara kaçtılar. Yüce Allah Ebrehe ordusu üzerine siyah kuşlar gönderdi. Her kuşta, biri gagasında ikisi de ayaklarında olmak üzere üç taş bulunuyordu. Kuşlar bu taşlan onlara attılar. Atılan taş adamın başından giriyor arkasından çıkıyor, adamı cansız bir beden halinde yere yıkıyordu. Neticede Yüce Allah onları helak edip köklerini kazıdı. Onların bu kıssası İbret alacaklar için bir ibret vesilesi olmuştur.[4][4] Ebussuûd şöyle der: "Rabbinin ne yaptığını görmedin mi?" denilerek "görme"nin fiilin kendisine bağlanmayıp "Rabbin nasıl yaptı?" denilerek fiilin nasıllığına bağlanması olayın korkunçluğunu göstermek ve olayın, Allah'ın kudretinin büyüklüğünü, ilim ve hikmetinin sonsuzluğunu ve Peygamberi (a.s.)'nin şerefini gösteren harikulade ve dehşet verici bir şekilde meydana geldiğini bildirmek içindir. Şüphesiz bu olay, peygamberlik öncesi vuku bulan harikulade olaylardandır. Zira rivayete göre bu olay, Hz. Peygamber (s.a.v)'in doğduğu yıl meydana gelmiştir.[5][5]

**2.** Allah onları helak etmedi mi? Kabe'yi yıkma hususundaki plan ve tuzaklarını boşa çıkarmadı mı? [6][6]

**3.** Onların üzerlerine Allah kendi ordularından gruplar halinde arka arkaya gelen kuşlar gönderdi. Bu kuşlar her taraftan onları kuşattılar. [7][7]

**4.** Kuşlar onlara taşlaşmış çamurdan meydana gelen küçük küçük taşlar atıyorlardı. Bu taşlar delen kurşunlar gibiydi. Kime ulaşırsa onu mutlaka öldürüyordu. [8][8]

**5.** Onları, rüzgârın savurduğu ve hayvanlarını yiyip pislik halinde çıkardığı bitki yaprağı haline getirdi. Allah onların hepsini yok edip köklerini kazıdı.
Bu olay, Yüce Allah'ın Kabe'ye verdiği değeri ve düşmanlarını savması sebebiyle Kureyş'e yaptığı ihsanı gösterir. Bu sebeple onların Allah'a kulluk edip verdiği nimetlere şükretmeleri gerekirdi. Ayrıca bu olayda Allah'ın, düşmanlarından intikam almaya kadir olduğunu gösteren entere
san ve harikulade deliller de vardır. Ebû Hayyân şöyle der: Bu büyük düşmanın, Peygamber (a.s;)'in mutlu doğum yılında Kabe'yi yıkmasına engel olunması, Rasulullah (s.a.v)'m peygamberliğini gösteren, peygamberlik öncesi vuku bulan

---

[4][4] Tefsîr-i kebîr, 31/96; Kurtubî, 20/187
[5][5] Ebussuûd, 5/285
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/430-431.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/431.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/431.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/431.

harikulade olaydır. Çünkü kuşların bu anlatılan şekilde gelmesi, peygamberlerin gelmesinden Önce vuku bulan mucize ve harikulade olaylardandır. Allah onları en zayıf askerleri ile, yani öldürme âdetleri olmayan kuşlarla yok etmiştir.[9][9]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Âyetindeki soru takrir ifade eder ve muhatabı hayrete düşürür.
**2.** Cümlesinde, Peygamberi (s.a.v.), Allah'ın adına izafetle ona "Senin rabbin" diye hitap edilmesi, onun şerefinin yüceliğini göstermek ve Allah'ın kudretini yüceltmektir.
**3.** Cümlesinde mürsel mücmel teşbih vardır. Çünkü burada teşbîh edatı zikredilmiş, vech-i şebeh zikredilmemiştir.
**4.** gibi, âyet sonlarında son harfler birbirine uygun düşmüştür.
Yüce Allah'ın yardımı ile "Fîl Sûresi"nm tefsiri bitti. [10][10]

---

[9][9] Ebussuûd, 5/285
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/431-432.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/432.

# KUREYŞ SURESİ

Mekke'de inmiştir, 4 âyettir.

## Takdim

Bu mübarek sûre, Yüce Allah'ın Mekke halkına verdiği büyük nimetlerden bahseder. Şöyle ki: Onların, ticaret için kışın Yemen'e, yazın Suriye'ye olmak üzere iki seferleri vardı. Yüce Allah Kureyş'e, birçok nimeti arasında iki büyük nimet ihsan etmişti: Bunlar emniyet ve istikrar ile zenginlik ve bolluk nimetleri idi: "Kendilerini açlıktan doyuran ve her türlü korkudan emin kılan bu evin Rabbine kulluk etsinler." [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3, 4.** Kureyş'e sevdirilmiş olmasından, yani kış ve yaz seyahatleri onlara sevimli kılınmasından ötürü, onlar, kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emîn kılan bu evin Rabbine kulluk etsinler.

mânâsı bulunduğu için, fiilinin başında ci gelmiştir. Yüce Allah sanki şöyle buyuruyor: Diğer nimetlerinden dolayı O'na ibadet etmiyorlarsa da hiç olmazsa, onları bu iki yolculuğa alıştırdığı için ibadet etsinler. Bu yolculuklar, Allah'ın onlara lütfettiği en açık nimetlerdendir. Çünkü onlar hiç çiftçilik ve hayvancılık yapılamayan bir beldede yaşıyorlardı. Bunun içindir ki Yüce Allah daha sonra şöyle buyurdu:

**4.** İşte bu İlah, öyle bir ilahtır ki, onları şiddetli açlıktan doyurmuş ve şiddetli korkudan emin kılmıştır. Ku-reyşliler huzur ve güven içinde yolculuk yapar, hiç kimse onlara saldırmaz-dı. Ne sefer halinde ne hazar halinde, hiç kimse onlara saldırıda bulunmazdı. Nitekim Yüce Allah meâlen, "Çevrelerinde insanlar kapılıp götürülürken bizim orayı güvenli ve mukaddes bir yer yaptığımızı görmediler mi?"[2][2] buyurmuştur. Bu, dedeleri İbrahim (a.s.)'ırı duası bereketiyle olmuştur. Zira o, meâlen, "Ey Rabbim! Bu şehri emin bir şehir yap"[3][3] diye dua etmişti. Yi-ne o,"Onlara meyvelerden rızık ver"[4][4] demişti. Şu halde Kureyş'in, sadece kendilerini açlıktan doyuran ve korkudan emin kılan bu İlâha ibadet etmeleri îcâb etmez mi? [5][5]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/435.
[2][2] Ankebût sûresi, 29/67
[3][3] Bakara sûresi, 2/126
[4][4] İbrâhîm sûresi, 14/37
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/437.

özetliyoruz:
**1.** âyetinde arasında ve âyetinde ile arasında tıbâk vardır.
**2.** "Bu evin sahibi" âyetinde, "ev"in "Rabbe" izafeti, onu şereflendirmek ve değerli kılmak içindir.
**3.** Hakkı daha sonra söylenmek olan, terkibi öne alınmıştır. Aslı şöyledir: Yüce Allah, nimeti hatırlatmak için öne almıştır.
**4.** kelimelerinin nekre olarak getirilmesi bunların şiddetli olduğunu açıklamak içindir. Yani "şiddetli bir açlıktan" ve "büyük bir korkudan" demektir. [6][6]

**Bir Uyarı**

Fahreddin Râzî şöyle der: Bil ki, nimet ihsanı iki kısımdır. Biri, bir zararı savmaktır. Bu, Yüce Allah'ın Fîl Sûresi'nde anlattığı olaydır. İkinci-
si, yarar sağlamaktır. Bu da Yüce Allah'ın bu sûrede anlattığı olaydır. Yüce Allah onlardan zararı savıp menfaat sağlayınca ki bunlar iki büyük nimettir onlara kulluk etmelerini ve şükürde bulunmalarını emretti: "Bu Beyt'in Rabbine kulluk etsinler..."
Yüce Allah'ın yardımı ile "Kureyş Sûresi"nin tefsiri bitti. [7][7]

---

[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/437.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/437-438.

# MÂÜN SÜRESİ

Mekke'de inmiştir, 7 âyettir.

## Takdim

Bu sûre Mekke'de inmiştir. Özet olarak iki grup insandan bahseder. Bunlar:
**1.** Allah'ın nimetini inkâr eden nankörler, hesap ve ceza gününü yalan sayan kâfirler.
**2.** Yaptığı amelle Allah'ın rızasını kastetmeyen aksine gösteriş için amel edip namaz kılan münafıklar.
Allah Teâlâ, bunlardan birinci grubun kötü sıfatlarından bazılarını anlatır. Bunlar yetimi hor görür, terbiye için değil de sertlik olsun diye, yetimin yaptıklarını engellerler. Hayır yapmazlar. Yoksulun ve fakirin hakkını başkalarına hatırlatmak şeklinde dahi iyilikte bulunmazlar. Onlar ne Rablerine ibadet ederek güzel amel işlerler, ne de insanlara iyilik ederler.
ikinci gruba gelince, bunlar, namazlarından gaflet içinde olan münafıklardır. Namazları vakitlerinde kılmazlar. Manasını bilerek değil, şeklen namaz kılarlar, amellerini gösteriş için yaparlar. Sûre bu iki grubu da azap ve helak ile tehdit eder. Bu yaptıklarının, hayret edilecek ve yadırganacak bir şey olduğunu gösteren bir üslupla, bunun büyük bir çirkinlik olduğunu bildirerek onları şiddetli bir şekilde kınar. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1.** yalanlayana ne dersin?
**2.** İşte o, yetimi itip kakar,
**3.** Yoksulu doyurmaya teşvik etmez,
**4, 5.** Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarından habersizdirler.
**6, 7.** Onlar (aslında) gösteriş yapıyorlar, Az da olsa, faydalı şeyleri vermiyorlar.

## Kelimelerin İzahı

Zor ve şiddet kullanarak savar. Bir kimse birini şiddetle savdığında denir. "gün Cehennem ateşine itilip atılırlar"[2][2] mealindeki âyette de bu mânâda kullanılmıştır. Teşvik eder. Teşvik etmek demektir. Sâhûn, "gafil" mânâsına gelen kelimesinin çoğuludur. Bir kimse gaflet neticesinde bir şeyi bıraktığında denir. Geniş zamanı maştan dir.
Mâûn, azlık mânâsına gelen kökünden olup "az şey" demektir. Arap, "Onun ne az ne de çok malı vardır" mânâsında, der. Müberred ile Zeccâc da şöyle der Mâmrbalta, tencere, kova ve diğer fayda sağlayan her şey demektir. [3][3]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/441.
[2][2] Tûr sûresi, 52/13
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/442.

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Bu, hayret ve anlatılacak olayı dinlemeye teşvik ifade eden bir sorudur. Yani, âhirette ceza ve hesap olacağını yalanlayan kimseyi tanıdın mı? Kimdir o, ne gibi vasıflan vardır? Bildin mi? Onu tanımak istersen; [4][4]

**2.** O şiddet ve kabalıkla, zorla yetimi iten, ezip zulmeden ve hakkım vermeyendir. [5][5]

**3.** O, yoksula yemek verip onu doyurmaya teşvik etmeyendir. Ebû Hayyân der ki: "teşvik etmez" ifadesi, gücü yettiğinde yoksulu doyurmadığını gösterir. Bu gayet normaldir. Çünkü o cimriliğinden dolayL başkasını teşvik etmeyince, kendisinin bilfiil bu isi yapmaması en normal ve tabiî bir şeydir.[6][6] Râzî de şöyle der: Eğer, Yüce Allah niçin "Yoksulu doyurmaz" demedi de, Yoksulu doyurmaya teşvik etmez" dedi? denilirse, şöyle cevap veririz: Kişi yetimin hakkını vermezse, kendi malından yoksulu nasıl doyurur? Bilakis o, başkasının malından dahi doyurulmasına cimrilik gösterir. Bu, adiliğin son derecesidir ve onun aşırı derecede cimri, kalbi katı ve âdi tabi-atlı olduğunu gösterir.[7][7] Özetle söylemek gerekirse, o yoksulu doyurmaz, doyurulmasını da başkasından istemez. Çünkü o âhireti yalanlamaktadır. Eğer, yaptıklarının karşılığını alacağına ve hesaba kesin olarak inansa, elbette bu işleri yapmazdı. [8][8]

**4.** Bu çirkin sıfatları taşıyarak namaz kılan o münafıklara helak ve azab olsun! [9][9]

**5.** Onlar, namazlarından gafil olanlardır. Önemsemedikleri için namazları vakitlerinde kılmazlar. İbn Abbâs şöyle der: Bu öyle bir namaz kılandır ki, kılarsa ondan bir sevap beklemez. Kılmazsa, bundan dolayı gelecek olan azaptan korkmaz.[10][10] Ebu'l-Âliye de şöyle der: Namazları vakitlerinde kılmazlar. Rüku ve secdeleri tam yapmazlar.[11][11] Rasulullah (s.a.v)'a bu âyetin mânâsı sorulunca şöyle cevap verdi: "Onlar namazı vaktinde kılmayanlardır.[12][12] Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, edatını kullanarak buyurduğu için, bu âyetin münafıklar hakkında olduğu anlaşılıyor. Bunun içindir ki Seleften biri şöyle demiştir: demeyip de diyen Allah'a hamd olsun. Çünkü "namazlarının içinde..." deseydi, bu, mü'minler hakkında olurdu. Oysa bazan mü'min namazında gaflete düşebilir. Bu iki gaflet arasındaki fark açıktır. Çünkü münafığın gafleti, namazı terketme

---

[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/442-443.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/443.
[6][6] Bahr, 8/517
[7][7] Tefsîr-i Kebîr, 31/162
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/443.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/443.
[10][10] Kurtubî, 20/211
[11][11] Kurtubî, 2Ü\211
[12][12] Taberî, 30/203

ve onu önemsememe şeklinde bir gaflettir. O namazı hatırlamaz ve onu bırakıp başka şeylerle meşgul olur. Mü'min ise, namazını kılarken gaflete düştüğünde onu hemen düzeltir ve sehiv secdesi ile eksiğini giderir. Böylece her iki gaflet ve sehiv arasındaki fark ortaya çıkmış oldu.
Bundan sonra Yüce Allah onların kötü vasıflarını daha çok açıklamak üzere şöyle buyurdu: [13][13]

**6.** Onlar, kendilerine "Salih insanlar" denilsin diye, gösteriş için insanların önünde namaz kılar; "takva sahipleri" denilsin diye huşu içinde görünmeye çalışırlar, "cömert kimseler"denilsin diye zorlanarak, istemeye istemeye sadaka verirler. Bunların diğer işleri de şöhret ve gösteriş içindir. [14][14]

**7.** Bunlar, azıcık dahi olsa, insanlara fayda vermek istemezler. Yani iğne, balta, tencere, tuz, su ve benzeri faydalanılan her türlü âlet ve edevatı vermezler. Mücâhid şöyle der: geçici olarak verilen eşya ve insanların birbirlerine verdikleri balta, kova ve kap gibi şeylerdir. Taberî şöyle der: Ellerinde bulunan şeylerden insanları faydalandırmazlar. Aslında "bir şeyin mâûnu" onun sağladığı fayda demektir.[15][15] Ayette, bu basit ve az şeyler için cimrilik yapıp ihtiyacı olana vermemek yasaklanmıştır. Çünkü bunlar için cimrilik yapmak, aşırı cimriliktir Bu ise, insanlık vasfını gideren bir davranıştır. [16][16]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Âyetinde, muhatabı, verilecek haberi dinlemeye teşvik eden ve onun şaşılacak bir şey olduğunu gösteren bir soru vardır.
**2.** Ayetinde hazif yoluyla îcâz vardır. Buradan şart cümlesi hazf edilmiştir. Yani, "Eğer onu tanımak istersen o, yetime zulmeden kimsedir." Bu, belâğât üslûblanndandir.
**3.** Ayetinde yerme ve kınama vardır. Aynı zamanda, daha fazla kınamak için, denilerek zamir kullanma yerine açık isim getirilmiştir. Çünkü onlar yalanlamanın yanında bir de namazdan gafildirler.
**4.** arasında cinâs-ı nakıs vardır.
**5.** ve gibi, âyet sonlarına riayet için, fasıla harfleri uygun gelmiştir.
Yüce Allah'ın yardımı ile "Mâûn Sûresi"nin tefsiri bitti. [17][17]

---

[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/443-444.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/444.
[15][15] Taberî, 30/203
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/444.
[17][17] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/444.

# KEVSER SURESİ

Mekke'de inmiştir, 3 âyettir.

## Takdim

Kevser sûresi Mekke'de inmiştir. Yüce Allah'ın, dünya ve âhirette çok hayır ve büyük nimetler vererek değerli Peygamberine (s.a.v.) lütfettiği nimetlerden bahseder. Kevser nehri bunlardan biridir. Daha başka bol ve büyük hayırlar da vardır. Sûre, Hz. Peygamber (a.s)'i Allah'a (c.c.) şükür olsun diye namaz kılmaya devama ve kurban kesmeye çağırır.
Bu mübarek sûre, düşmanlarının rezil olacağını Rasulullah (s.a.v)'a müjdeleyerek sona erer. Ona buğz edenleri zelillik, hakirlik, dünya ve âhirette her türlü iyilikten kesilmiş olmakla niteler. Onlar böyle iken, Rasulullah (s.a.v) minare ve minberlerde anılacak ve şerefli ismi herkesin dilinde kıyamete kadar ebedî kalacaktır. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3.** (Yâ Muhammedi) Biz sana Kevser'i verdik. Onun için Rabbine kulluk et ve kurban kes. Asıl sonu kesik olan, şüphesiz sana hınç besleyendir.

## Kelimelerin İzahı

Kevser, çok hayır mânâsına gelir. "Çokluk" mânâsına gelen kelimesinin mübalağa sıyğasıdır. Araplar sayısı, değeri veya önemi çok olan herşeye "kevser" ismini verirler. Şâir şöyle der:
Ey Mervân oğlu! Sen çok ve hoşsun, Baban İbnu'l Akâil ise daha çoktu.[2][2]
Deve kes, kelimesi sadece "deve kesmek" mânâsına kullanılır. Sığır ve koyun kesmek mânâsında kullanılan yerinde kullanılmıştır.
Şânieke, sana buğz eden demektir düşmanlık ve buğz mânâsına gelen kökünden olup buğz eden, öfkelenen demektir. "Bir topluma karşı olan kininiz, sizi tecâvüze sevketmesın"[3][3]
Ebter, her türlü hayırdan yoksun demektir. Kesmek mânâsına gelen kökündendir. "Bir şeyi kestim" mânâsında denir. Mastarı dir. 11 keskin kılıç demektir. Nesli olmayan kimseye "ebter" denir. Çünkü onun soyu kesilmiştir. Ziyad [4][4] hutbesinde Allah'a hamd etmediği ve Rasulullah (s.a.v)'a salât ve selâm getirmediği için, onun hutbesine denilmiştir. [5][5]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/447.
[2][2] Kurtubî, 20/216
[3][3] Mâide sûresi, 5/2 ve 8
[4][4] Emevîlerin Irak valisidir. (Mütercimler)
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/448.

## Ayetlerin Tefsiri

**1.** Bu, Peygamberin (a.s) yüce makamına değer vermek ve onun şerefinin yüceliğini göstermek için Peygamber (a.s)'e yapılmış bir hitaptır. Yani, Ey Peygamber! Biz sana dünya ve âhirette çok ve devamlı hayır verdik. Kevser nehri bu hayırdan biridir. Bu, sahih hadiste rivayet edildiği gibi, "Cennette bir nehirdir. Kıyılan altından olup inci ve yâkût üzerinden akar. Toprağı miskten daha güzeldir. Suyu baldan daha tatlı ve kardan daha beyazdır. Ondan bir defa içen, bir daha asla susamaz"[6][6] Enes (r.a.)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bir gün Rasulullah (s.a.v) aramızda iken ansızın hafif bir uykuya daldı. Sonra tebessüm, ederek başım kaldırdı. Biz, "Seni güldüren ne, Ey Allah'ın Rasûlü?" dedik. Buyurdu ki: "Bana az önce bir sûre indirildi. "Daha sonra "Bismillâhirrahmânirrahîm" diyerek Kevser sûresini okudu. Sonra dedi ki:" Kevser nedir, biliyor musunuz? "Biz: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" dedik. Buyurdu ki: "O, Yüce Rabbimin bana va'dettiği bir nehirdir. Onda çok hayır vardır. O bir havuzdur ki kıyamet günü ümmetim ondan su almaya gelecektir. Kapları, yıldızların sayısı kadardır. Ona suya gidenlerden bir kul tutulup uzaklaştırılır. Ben, "O benim ümmetimdendir" derim. Bunun üzerine "Sen, senden sonra onun ne yaptığını bilmiyorsun" denilir.[7][7] Ebû Hayyân şöyle der: Kevser'in manasıyla ilgili 26 görüş anlatılmıştır. Doğru olan Rasulullah (s.a.v)'ın yaptığı şu açıklamadır: "Kevser, cennette bir nehir olup kenarları altındandır ve o inci ve yakut üzerinden akar. Toprağı miskten daha hoştur. Suyu baldan daha tatlıdır"[8][8] İbn Abbâs da: "Kevser, çok hayırdır" demiştir.[9][9]

**2.** Sana bu kadar nimeti ihsan eden Rabbin için sadece O'nun rızasını gözeterek namaz kıl. Rabbinin sana verdiği hayır ve nimetlere karşı Allah'a şükür olsun diye develeri yani Arap mallarının en iyilerini kurban kes. İbn Cüzey şöyle der: Müşrikler ıslık çalıp el çırparak ibadet ediyor ve putlar için deve kesiyorlardı. Bunun için Yüce Allah Peygamberine (s.a.v.), "Sırf Rabbin için namaz kıl ve başkası için değil, sadece O'nun için kurban kes" buyurdu. Bu Allah'ı birleme ve ihlâs emri olmuştur. [10][10]

**3.** Ey Peygamber! Sana buğzeden o kişi var ya, işte her türlü hayırdan mahrum olan odur. Tefsirciler şöyle der: Hz. Peygamber (a.s) in oğlu Kasım ölünce, Âs b. Vâil: "Bırakın onu. O, soyu kesik bir adamdır.
Nesli yoktur. Öldüğünde adı sanı kesilecektir" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah bu sûreyi indirdi ve her ne kadar çocukları olsa da, asıl soyu kesik olanın o kâfir olduğunu haber verdi. Çünkü o, Allah'ın rahmetinden mahrum edilmiştir. O ne

---

[6][6] Tirmizî, Tefsîr-i Kur'ân, bâb 90 (Az farklı)
[7][7] Müslim, Salât, 53,54
[8][8] Tirmizî, Tefsîr-İ Kur'ân, bab, 90
[9][9] Bahr, 8/519. İbn Abbâs'ın, "O çok hayırdır" şeklindeki görüşü, bütün müfessirlerin görüşlerini içine alır. Çünkü Rasulullah (s.a.v)'a çok ve bol nimetler ihsan edilmiştir. Ona peygamberlik, Kitap, hikmet, ilim, şefaat, su almak için kendisine gidilen havuz, makâm-ı mahmûd, çok ümmet, düşmana zafer, birçok fetih ve daha bunlara benzer çok hayırlar verilmiştir. Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/449.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/449.

zaman anılsa, lanetle anılacaktır. Ama Hz. Peygamber (a.s) böyle değildir. Çünkü onun adı kıyamete kadar anılacak; minare ve minberlerde Allah'ın adiyle beraber yücelecektir. Onun zamanında, kıyamete kadar gelecek olan bütün mü'minîer onun tâbileridir. O, mü'minlerin babası yerindedir. Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun. [11][11]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Ayetinde, çoğul kipinin kullanılması ta'zîm ifâde eder. Zira Yüce Allah, "Biz sana verdik" demiş, "Ben sana verdim" dememiştir.
**2.** Cümleye, yemin yerine geçen te'kîd edatı olan ile başlanarak bi denilmiştir. Zira bunun aslı ve dür.
**3.** "Sana verdik" cümlesinde, mutlak vuku bulacağını ifade eden geçmiş zaman kipi kullanılmıştır. Yüce Allah "Sana vereceğiz" demedi. Çünkü bu vaad mutlaka yerine gelecektir. Bu sebeple daha vurgulu olsun diye bunu geçmiş zaman kipiyle ifade etti. Sanki bu olay gerçekleşmiş ve olmuştur.
**4.** Kelimesi de, çokluk ve mübalağa ifade eden bir vezindir.
**5.** "Rabbin için" şeklindeki isim tamlaması, Peygamberimizin (s.a.v.) değer ve şerefini gösterir.
**6.** Âyeti hasr ifade eder. "Soyu kesilmiş olan sadece sana buğz edendir" demektir.
**7.** Sûrenin başı ile sonu arasında, yani "Kevser" ile "Ebter" arasında mutabakat vardır. Çünkü Kevser, çok hayır; ebter ise, her türlü hayırdan mahrum demektir. Kısalığına rağmen bu sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Kur'ân'ı indiren Yüce Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir.
Yüce Allah'ın yardımı ile "Kevser Sûresi"nin tefsîri bitti. [12][12]

---

[11][11] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/449-450.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/450.

# KAFİRUN SURESİ

Mekke'de inmiştir, 6 âyettir.

## Takdim

Kâfirim sûresi Mekke'de inmiştir. Allah'ı birleme, şirk ve sapıklıktan uzak olmayı açıklayan sûredir. Müşrikler Hz Peygamber (s.a.v)'i anlaşmaya çağırdılar ve bir sene onun kendi ilâhlarına ibadet etmesini bir sene de kendilerinin onun ilahına ibadet etmelerini teklif ettiler. Bunun üzerine kâfirlerin bu heveslerini kesmek, iki grup yani mü'minlerle putperestler arasındaki çekişmeyi gidermek ve bu sapık fikrin ne şimdi ne de gelecekte uygulanmasının mümkün olmayacağını kafirlere bildirmek üzere bu sûre indi. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2.** (Yâ Muhammedi) De ki: Ey kâfirler! Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam.
**3.** Şu anda siz de benim kulluk ettiğime kulluk etmiyorsunuz.
**4.** Ben de sizin taptıklarınıza asla tapacak değilim.
**5.** Öyle ya siz de benim kulluk ettiğime kulluk edecek değilsiniz.
**6.** O halde sizin dîniniz size, benim dînim bana.

## Ayetlerin Tefsiri

**1.** Ey Peygamber! Seni put ve taşlara İbadet etmeye çağıran o kâfirlere de ki: [2][2]

**2.** Ben, sizin taptığınız o putlara tapmam. Ben, faydası ve zararı olmayan ve kendilerine ibadet edenlerden hiçbir şeyi savamayan ilâh ve ma'bûdlarmıza tapmaktan uzağım. Tefsirciler şöyle der: Kureyşli-ler Hz. Peygamber (a.s)'den bir sene kendi ilâhlarına tapmasını, bir sene de kendilerinin onun ilâhına tapmalarını istediler. Hz. Peygamber (a.s): "Allah'a bir şeyi ortak koşmaktan O'na sığınırım" dedi. Kureyşliler: "Bizim ilahlarımızdan bazısını istilâm et (el sür), biz de seni tasdik edip ilâhına ibadet edelim" dediler. Bunun üzerine bu sûre indi. Rasulullah (s.a.v) sabahleyin Mescid-i Harâm'a gitti. Mescidde Kureyş'in ileri gelenleri bulunuyordu. Başları üzerine dikilerek bu sûreyi onlara okudu. Böylece ondan ümitlerini kestiler.[3][3] Hem Peygamber (a.s.)'e hem de Ashabına (r.anhum) eziyet ettiler. "de ki" kelimesi.. Peygamber (a.s.)'in Allah tarafından bu-nun"la görevlendirildiğine delildir. Hz. Peygamber (a.s)'in onlara "Ey Kâfirler!" sözüyle hitap ederek, kâfir olduklarım söylemesi, ki Peygamber (a.s) onların, kendilerine kâfir denilmesine kızdıklarım biliyor

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/453.
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/454.
[3][3] Bkz, Âlûsî, 30/250; Kurtubî, 20/225

du, onun Allah tarafından korunduğuna ve dolayısıyle kâfirlere ve onların tâğutlarına aldırış etmediğine delildir.[4][4]

**3.** Ey Müşrikler Topluluğu! Siz de benim ibadet ettiğim hak İlâhıma ibadet edici değilsiniz. O, tek olan İlâhtır. Ben hak İlâha ibadet ediyorum. O, Alemlerin Rabbi Allah'tır. Siz ise taş ve putlara tapıyorsunuz. Rahmân'a ibadet nerde, heva ve hevese, ve putlara ibadet nerdeü.[5][5]

**4.** Ben de sizin taptıklarınıza tapıcı değilim. Bu âyet, daha önce anlatılan taşlara tapmaktan uzak olmayı te'kid eder ve kâfirlerin heveslerini kursaklarında bırakır. Sanki şöyle der: Ne şimdi ne de gelecekte bu putlara tapmam. Ben, yaşadığım müddetçe taptığınız şeylere asla tapmam. Ne şimdi putlarınıza taparım, ne de gelecekte taparım. [6][6]

**5.** Siz de benim ibadet ettiğim hak İlâha gelecekte tapacak değilsiniz. [7][7]

**6.** Sizin müşrikliğiniz size, benim Allah'ı birlemem de bana. Bu, Hz. Peygamber (a.s.)'in, kâfirlerin yaptığı ibadetten son derece uzak olduğunu gösterir ve son derece kudretli ve bir olan Allah'a ibadet ettiğini te'kîd eder. Tefsirciler der ki: İlk iki cümlede, insanların ilâh bakımından birbirinden tamamen farklı olduğu ifade edilmiştir. Müşriklerin ilâhı putlar, Muhammed (a.s)'in ilâhı ise Allah'tır (c.c). Son iki cümlede ise, ibadet hususunda tamamen farklı oldukları ifade edilmiştir. Sanki Hz. Peygamber (a.s.): "Ne ilâhımız, ne de ibadetimiz birdir" demiştir. [8][8]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Ey Kâfirler!" diye küfür sıfatım belirterek yapılan hitap, Mekke'lileri kınamayı ve yaptıklarının çirkinliğini ifâde eder.
**2.** "İbâdet etmem" ile " Sizin ibadet ettiklerinize" arasında tıbâk-ı selb vardır. Zira birincisi olumsuz, ikincisi olumludur.
**3.** âyetleri ile âyetleri arasında mukabele vardır. İlk iki âyet şimdiki zaman, son iki âyet ise gelecek zaman içindir. Bu mukabelede hem şimdiki, hem de gelecek zamanda putlara ibadet reddedilmiştir. Bu, güzelleştirici edebî sanatlardandır.
**4.** gibi, âyet sonlarında fasıla harfleri birbirine uygun düşmüştür.
Yüce Allah'ın yardımı ile "Kâfirûn Sûresi"nin tefsiri bitti. [9][9]

---

[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/454-455.
[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/455.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/455.
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/455.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/455.
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/455.

# NASR SURESİ

Medine'de inmiştir, 3 âyettir.

## Takdim

Nasr sûresi Medine'de inmiştir. Bu sûre Mekke'nin fethinden bahseder. Bu fetihle müslümanlar kuvvetlenmiş, İslâm Arap yarımadasında yayılmış, şirk ve sapıklığın tırnakları sökülmüştür. Bu feth-i mübîn ile insanlar Allah'ın dinine girmiş, İslâm bayrağı yücelmiş ve putperestlik yıkılmıştır. Vukuundan önce Mekke fethinin haber verilmesi, Hz. Muhammed (a.s)'-in peygamberliğinin doğruluğunu gösteren en açık delillerdendir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

**1, 2, 3.** Allah'ın yardımı ve feth gelip de insanların bölük bölük Allah'ın dînine girmekte olduklarını gördüğün vakit Allah'ına hamdederek O'nu teşbih et ve O'ndan mağfiret dile, çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir. [1][1]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Bu, Rasulullah (s.a.v)'a yapılmış bir hitaptır. Rabbi ona ve diğer mü'minlere vermiş olduğu nimet ve ihsanı hatırlatmaktadır. Yani, Ey Peygamber! Allah, düşmanlarına karşı sana yardım ve şehirlerin anası olan Mekke'nin fethini nasip ettiği zaman...! Tefsirciler şöyle der: Mekke fethedilmeden onun fethedileceğini haber rvermek, gaybı haber vermektir. Bu, peygamberlik alâmetlerindendir. [2][2]

**2.** Ve Arapların savaşmadan bölük bölük İslama girmelerini gördüğünde... Bu, Mekke fethinden sonra olmuş; Araplar her taraftan gönüllü olarak gelmeye başlamışlardır. İbn Kesîr şöyle der: Arap kabileleri Mekke'nin fethini bekliyor ve, "Kavmine üstün gelirse, o peygamberdir" diyorlardı. Allah, Peygamber (a.s.)'ine Mekke'nin fethini nasip edince, Araplar bölük bölük Allah'ın dinine girdiler. İki sene geçmeden, Arap yarımadası iman vesikasını aldı. Diğer Arap kabileleri içinde de müslümanlığını açıklamayan kalmadı.[3][3]

**3.** Bu nimete karşı, hamd ile beraber Rabbini teşbih et ve O'nu yücelt. Düşmanlara karşı zafer, ülkelerin fethi ve insanların Islama girmesini sana nasip ettiği için de O'na şükret. Hem kendin, hem de ümmetin içinO'ndan bağışlanma dile. Şüphesiz Rabbin, tevbeyi çokça kabul eden, mü'min kullarına çok merhamet edendir. [4][4]

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/459.
[2][2] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/460.
[3][3] Muhtasar-ı İbn Kcsîr, 3/687 Kurtubî der ki: Sûrenin başındaki manasınadır. Yani, "Allah'ın yardımı mutlaka geldi" demektir. Zira bu sûre, Fetih'ten sonra inmiştir.
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/460.
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/460-461.

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Ayetinde umûmdan sonra hususun zikri vardır. Zira "Allah'ın yardımı" bütün fetihleri kapsamaktadır. Yüce Allah Mekke fethinin şanının yüceliğini vurgulamak ve önemini göstermek için bu fethi, yardım üzerine atfetmiştir.
**2.** Âyetinde küll zikredilmiş, cüz murâd edilmiştir. lafzı umûmîdir. Maksat Araplardır.
**3.** Âyetinde, "Allah'ın dini"nden maksat İslâmdır. Yüce Allah, dinin şerefini ve yüceliğini göstermek için, "Allah'ın dini" demiştir. "Allah'ın evi", "Allah'ın devesi" ifadelerine benzer.
**4.** Ay Kelimesi, mübalağa ifade eden bir vezindir. Çünkü vezni, çokluk ifade eden bir kalıptır. [5][5]

## Bir Uyarı

Bu, mübarek sûrede, Hz. Peygamber (s.a.v)'in vefat haberi vardır. Bu sebeple buna, yani "vedalaşma" sûresi de denk. Bu sûre indiğinde, Hz. Peygamber (s.a.v) Âişe (r.anhâ)'ye:"Ecelimin geldiğini görüyorum" demiştir.[6][6] Abdullah b. Ömer (r.anhumâ) şöyle der: Bu sûre Veda haccı sırasında Mînâ'da indi. Daha sonra da Bu gün sizin dininizi kemâle erdirdim"[7][7] âyeti indi. Bu âyetler indikten sonra Hz. Peygamber (s.a.v) seksen gün yaşadı.[8][8] İmam Buhârî İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Ömer beni Bedir'de bulunan yaşlıların meclisine alırdı. Bazıları buna içerlenir gibi oldu ve "Bunu bizim meclisimize niçin alıyorsun? Bizim onun kadar çocuklarımız var" dediler. Hz. Ömer: "Bildiğiniz sebepten!" dedi. Yine bir gün beni çağırarak onlarla beraber meclise aldı. Sonradan anladım ki, beni onlara göstermek için çağırmış. Dedi ki: "âyeti hakkında ne diyorsunuz?" Bazıları "Bize zafer ve fetih edildiği zaman Allah'a hamd etmemiz ve O'ndan mağfiret dilememiz emrolundu" dediler. Bazıları da susup bir şey söylemedi. Bana, "Sen de böyle mi diyorsun? Ey İbn Abbâs!" dedi. Ben: "Hayır" dedim. "Sen ne diyorsun?" dedi. Ben de dedim ki: "Bu, Rasulullâh (s.a.v)'m vefat haberidir. Yüce Allah bunu ona bildirmek üzere "Allah'ın zafer ve fethi geldiği zaman" işte bu senin ecelinin alâmetidir, "Artık Rabbine hamd ile teşbih et ve O'ndan mağfiret dile. Şüphesiz, tevbe-leri en çok kabul edendir" buyurdu. Bunun üzerine Ömer: "Vallahi, ben de bu âyet hakkında senin dediğinden başkasını bilmiyorum" dedi.[9][9]
Yüce Allah'ın yardımı ile "Nasr Sûresi"nin tefsiri bitti. [10][10]

---

[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/461.
[6][6] İbn Mâce, Cenâiz, 64
[7][7] Mâide sûresi, 5/3
[8][8] Kurtubî, 20/233
[9][9] Buhârî, Tefsîru'I-Kur'ân, 110/4; Cem'u'l-fevâid ve A'zebü'l-mevârid, 2/285
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/461-462.

# MESED SÜRESİ

Mekke'de inmiştir, 5 âyettir.

## Takdim

Mesed sûresi Mekke'de inmiştir. Buna "Leheb" ve "Tebbet" sûresi de denir. Bu sûre, Allah ve Rasûlünün düşmanı Ebû Leheb'in helakinden bahseder. Ebû Leheb Hz. Peygamber'(s.a.v.)e aşın düşmanlık yapar; onun davetini sabote etmek ve insanların ona iman etmelerine engel olmak için işini gücünü bırakır, onun peşine düşerdi. Sûre onu, âhirette gireceği ve kızaracağı tutuşturulmuş bir ateşle tehdit eder. Eşinin de onunla beraber ateşe gireceğini anlatır ve onun şiddetli Özel bir ateşle cezalandırılacağını bildirir. Bu azap, daha şiddetli ve herkesin ibret alacağı şekilde cezalandırmak için, onun boynuna dolanan bir iptir ki, onunla cehenneme doğru çekilecektir. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3, 4, 5.** Ebû Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da. Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi. O, alevli bir ateşe girecek. Odun taşıyıcı olarak ve boynunda hurma lifinden bükümlüş bir ip olduğu halde karısı da (ateşe girecek.)

## Kelimelerin İzahı

Helak olsun. Helak olmak, hüsrana uğrayıp boşa gitmek demektir, "Firavun'un tuzağı tamamen boşa çıktı"[2][2] âyetinde de bu mânâda kullanılmıştır. Şâir de,
Yaptıkları yok olup boşa gitsin, demiştir. Zâte leheb, alevli demektir. Cîdihâ, gerdanı demektir. İmru'u'I-Kays şöyle der:
Nice gerdan vardır ki, ceylan boynu gibidir, çirkin değildir.[3][3]
Mesed, lif demektir. Vahidî şöyle der: Arap dilinde mesed, iplik demektir. Bir kimse ipliği güzelce büktüğünde denir. Geniş zaman mastarı gelir. Lif veya hurma yaprağından bükülen her şeye mesed denir.[4][4]

## Nüzul Sebebi

**a.** Ibn Abbâs'm şöyle dediği rivayet edilmiştir:
"En yakın akrabalarını uyar"[5][5] mealindeki âyet inince Hz. Peygamber (s.a.v) Safa tepesine çıkarak Kureyş kabilelerine, "Ey Fihroğülları! Ey Adî oğulları! diye seslendi, neticede toplandılar. Bu toplantıya katılamayanlar, bu haberin ne olduğuna bakması için adam gönderiyordu. Böylece Kureyş toplanmış oldu.

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/465.
[2][2] Mü'rain sûresi, 40/37
[3][3] Kurtubî, 20/241
[4][4] Tefsîr-i kebîr, 31/173
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/466.
[5][5] Şuâra sûresi, 26/214

Amcası Ebû Leheb de geldi. "Ne var?'" dediler. Hz. Peygamber (a.s.) buyurdu ki: "Ne dersiniz? Şu vadide atlılar var. Size saldıracak" diye haber versem bana inanır mısınız?" "Evet" dediler. "Senin yalan söylediğini hiç görmedik" Hz. Peygamber (a.s): "Ben, ancak şiddetli bir azap gelip çatmadan evvel sizi uyaran biriyim"[6][6] buyurdu. Ebû Leheb: Bugün hemen helak ol, Ey Muhammedi Bizi bunun için mi topladm?" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah sûresini indirdi.[7][7]

**b.** Târik el-Muhâribî'nin şöyle dediği rivayet olunur: Ben, Zu'1-Mecâz panayırında iken, genç bir delikanlıyla karşılaştım. "Ey İnsanlar! Lâilâhe illallah deyin, kurtulun" diyordu. Bir de baktım ki, arkasından bir adam onu taşlıyor, bacaklarını ve topukların kanatıyordu. Adam da şöyle diyordu: "Ey İnsanlar! Muhakkak bu yalancıdır, inanmayın" Ben, "Kim bu?" diye sordum. Dediler ki: "Bu Muhammed'dir, peygamber olduğunu iddia ediyor. Şu da amcası Ebû Leheb'tir. Onun yalancı olduğunu iddia ediyor."[8][8]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** O bedbaht Ebû Leheb'in iki eli kuruyup yok olsun. Hüsrana uğrasın, ameli boşa gitsin, oöj Kurudu da. Zaten yok olmuş ve hüsrana uğramıştır. Birincisi yani fiili beddua, ikincisi yani haber cümlesidir. Nitekim, "dU Allah onu yok etsin. Zaten yok oldu" denilir. Tefsirciler şöyle der: Tebab, helake götüren hüsrandır. "Erden maksat da, sahibidir. Bu, Arab'ın âdetine göre söylenmiş bir İfadedir. Arap, bir şeyin bir kısmını söyleyerek tümünü ve tamamım kasteder. Ebû Leheb, Hz. Peygamber (a.s)'in amcası Abduluzza b. Abdulmuttalib'tir. Karısı Avrâ "Ümmü Cemil" Ebû Süfyân'ın kız kardeşidir. İkisi de Hz. Peygamber (a.s.)' e karşı aşırı düşman idi. Ebû Leheb'in karısı, kocası ve kendisi hakkında i-nenleri işitince Rasulullah (s.a.v)'a geldi. Rasulullah (s.a.v.) Kabe'nin yanında Mescidde oturuyordu. Yanında Ebûbekir (r.a.) vardı. Kadın, elinde bir taş parçası olduğu halde geldi. Peygamber (a.s)'e yaklaşınca, Allah, Rasulullah (s.a.v)'ı görmesine mâni oldu. sadece Ebûbekir (r.a.)'i gördü. Dedi ki: "Ey Ebûbekir! Arkadaşının beni hicvettiğini haber aldım. Vallahi, onu bulursam, bu taşla onun ağzına vuracağım." Sonra şu beyti mırıldanmaya başladı:

Yerilmişe isyan ettik, emrine karşı çıktık, dinini terkettik.

Sonra dönüp gitti. Hz. Ebûbekir (r.a.): "Ey Allah'ın Rasûlü! Seni görmedi mi dersin." dedi. Rasulullah (s.a.v): "Beni görmedi. Allah beni ona göstermedi" dedi. Kureyşliler, "Muhammed" yerine Müzemmem "Yerilmiş" diyerek Peygamber (a.s)'e söverdi. Rasulullah (s.a.v) şöyle derdi: "Allah'ın, Kureyş'in bana eziyet etmesine nasıl mâni olduğuna şaşmıyor musunuz? Ben Muhammed "övülmüş" olduğum halde, onlar bana Müzemmem "yerilmiş" diyerek bana sövüp hicvediyorlardı."[9][9] Hâzin şöyle der: "Eğer, Allah onu niçin künyesiyle

---

[6][6] Sebe' sûresi, 34/46
[7][7] Rûhu'l-meânî, 30/260
[8][8] Kurtubî, 20/236
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/467.
[9][9] Buhârî, Menâkıb, 17; Nesâî, Talâk 25. Kurtubî, 20/234; Âlûsî, 30/264;

zikretti. Halbuki künye 41e hitap etmekte şeref ve değer verme ifadesi vardır" dersen, buna birkaç şekilde cevap veririz: Birincisi, o, ismi ile değil künyesi ile meşhurdu. İsmi ile zikretseydi, bilinmezdi. İkincisi, adı Abduluzzâ idi, bunda şirk olduğu için, bunu bırakıp künyesi ile zikretti. Çünkü 'Uzzâ bir puttur. Kulluk, puta izafe edilmez. Üçüncüsü, o cehennemlikti. Varacağı yer cehennemdi. Cehennem ise alevlidir. Bu hali, bu şekilde künyelenmesine uygun olmuştur. Dolayisı ile, künyesi ile anılmaya layık olmuştur.[10][10]

**2.** Ne biriktirdiği mal, ne de kazandığı makam ve izzeti ona fayda sağladı. İbn Abbâs şöyle der: Kazandığı şeyler" demek, "çocukları"dır. Çünkü çocuk, kişinin kazandığı şeylerdendir. Rivayete göre, Hz. Peygamber (s.a.v) kavmini imana çağırınca Ebû Leheb şöyle dedi: "Eğer kardeşim oğlunun söyledikleri doğru ise, çoluk çocuğumu ve malımı fidye olarak verip kendimi azaptan kurtarırım". Bunun üzerine bu sûre indi.[11][11] Âlûsî şöyle der: Ebû Leheb'in Utbe, Muattib ve Uteybe adında üç oğlu vardı. İlk ikisi feth günü müslüman olmuş; Huneyn ve Tâif savaşlarında bulunmuşlardır. Uteybe ise, müslüman olmadı. Rasulullah (s.a.v)'ın kızı Ümmü Gülsüm onunla, diğer kızı Rukiyye de onun kardeşi Utbe'yle evliydi. Bu sûre, inince, Ebû Leheb oğullarına: "Muhammed'in kızlarını boşamazsanız, başlarımız birbirimize haramdır" dedi. Bunun üzerine oğulları, Rasulullah (s.a.v)'m kızlarını boşadılar. Uteybe, babası ile birlikte Suriye'ye gitmek istediğinde, "Mutlaka gidip Muhammed'e eziyet edeceğim" dedi ve ona gelerek: «Ey Muhammed! Ben "Battığı zaman yıldıza andolsun..."[12][12] ve "Sonra ona yaklaştı ve sarktı"[13][13] sözlerini inkâr ediyorum» dedi. Sonra Peygamber (a.s.)'in önüne tükürdü ve kızı Ümmü Gülsüm'ü boşadı. Hz. Peygamber (a.s) ona kızarak: "Ey Allah'ım! Onun basma köpeklerinden birini musallat et" diye beddua etti. Daha sonra Uteybe'yi aslan parçalamıştır. Ebû Leheb de, Bedir savaşından yedi gün sonra, taun gibi salgın karakızıl denilen bir hastalıktan Öldü. Ölüsü üç gün öylece kalmış ve kokmuştur. Ayıplanacaklarından korktukları için bir çukur kazıp, ağaçla iterek oraya atmışlar, sonra da üzerine taş atarak örtmüşlerdir. Hâdise, Kur'ân-ı Kerim'in haber verdiği gibi olmuştur.[14][14]

**3.** Tutuşturulmuş, gürül gürül yanan kızgın ateşe yanı cehennem ateşine girecektir. [15][15]

**4.** Odun taşıyıcı olarak karısı Avrâ "Ümmü Cemîl" de onunla beraber cehennem ateşine girecektir. Avrâ, insanlar arasında laf taşır, kin ve düşmanlık ateşini tutuştururdu. Ebussuûd şöyle der: Peygambere eziyet vermek için bir tutam

---

[10][10] Hâzin, 4/317
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/467-468.
[11][11] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/690
[12][12] Necm sûresi, 53/1
[13][13] Necm sûresi, 53/8
[14][14] Rûhu'l-meânî, 30/262
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/468-469.
[15][15] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/469.

diken alır ve geceleyin onu Hz. Peygamber (s.a.v)'in yoluna yayardı.[16][16] İbn Abbâs şöyle der: İnsanların arasını bozmak için laf taşırdı.[17][17]

**5.** Boynunda, iyice bükülmüş hurma lifinden bir ip olduğu halde ateşe girer, Kıyamet günü bu iple azap edilir. Mücâhid, "O, demirden bir tasmadır" der. İbnu'l-Müseyyeb de şöyle der: Onun mücevherden yapılmış kıymetli bir gerdanlığı vardı. Dedi ki: Lât ve Uzzâ'ya yemin olsun ki, bunları Muhammed'e düşmanlık yolunda harcayacağım. Bu sebeple Yüce Allah da, o gerdanlık yerine, boynuna ateşten bir ip taktı. [18][18]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** "Ebû Leheb'in iki eli, helak olsun" âyetinde mecâz-ı mürsel vardır. Yüce Allah cüz'ü zikredip küllü kastetmiştir. "Ebû Leheb helâk olsun" demektir.
**2.** ile eli arasında cinas vardır. Birincisi künye, ikincisi ateşin sıfatıdır.
**3.** Künyesi küçümseme ve hakaret ifade eder. Maksat, ona değer vermek değil, bilakis Ebû Cehil künyesinde olduğu gibi, onu teşhir etmektir.
**4.** "Odun (hammalı), taşıyıcısı" terkibinde, istiâre-i latife vardır. Bu terkip, "laf taşımak" için müsteâr olarak kullanılmıştır. Bu, meşhur bir istiaredir. Şâir şöyle der: Kabile arasında laf getirip götürmedi.
**5.** âyetinde terkibi, yerme ve kınamayı ona tahsis eden bir fiille mensup kılınmıştır. "Özellikle, laf taşıyıcısını kınarım" demektir.
**6.** Âyet sonlarına riayet için fasıla harfleri birbirine uygun düşmüştür. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır.
Yüce Allah'ın yardımı ile "Mesed Sûresi"nin tefsîri bitti. [19][19]

---

[16][16] Ebussuûd, 5/291
[17][17] Âlûsî, 30/263
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/469.
[18][18] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/469.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/469-470.

# İHLÂS SÛRESİ

Mekke'de inmiştir, 4 âyettir.

## Takdim

İhlâs sûresi Mekke'de inmiş olup bir ve tek olan Allah'ın sıfatlarından bahseder. O, kemal sıfatlarım kendisinde toplayan, dâima kendisine başvurulan, hiçbir şeye muhtaç olmayan, noksan sıfatlardan, cinsi ve benzeri olmaktan uzak olan Allah'tır. Bu sûre, aynı zamanda, teslise inanan hristiyan-ları ve Allah'ın evladı ve nesli olduğunu iddia eden müşrikleri reddeder. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3, 4.** De ki: O, Allah birdir, Allah sameddir. O, baba olmamış ve doğmamıştır. Hiçbir şey O'na denk değildir.

## Kelimelerin İzahı

Samed, ihtiyaçların giderilmesi için kendisine baş vurulan efendi demektir. Şâir şöyle der:
Dikkat edin! Ölüm habercisi, sabahleyin erkenden Esedoğullarımn iki değerli kişisi olan Amr b. Mes'ûdile Seyyid Samed'in ölüm haberini getirdi.[2][2]
Küfüv, denk ve benzer demektir. Ebû Ubeyde şöyle der. ve kelimelerinin hepsi aynı mânâda olup benzer ve denk demektir. [3][3]

## Nüzul Sebebi

Rivayete göre bazı müşrikler Hz. Peygamber (a.s)'e gelip: "Ey Mu-hammed! Bize Rabbini anlat. O, altından mıdır? Gümüşten midir? Zeber-cedden midir? Yoksa yakuttan mıdır?" dediler. Bunun üzerine "İhlâs sûresi" indi.[4][4]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Ey Peygamber! Alay eden o müşriklere de ki: Kendisine ibâdet ettiğim ve sizi O'na ibadete çağırdığım Rabbim birdir, tekdir, ortağı ve benzeri yoktur. Ne zâtında, ne sıfatlarında, ne de fiillerinde dengi ve benzeri vardır. O birdir, tekdir. "Baba, oğul ve Rûhu'1-Kuds" üçlüsüne i-nanan hristiyanlann dediği gibi değildir. Birçok ilâhın varlığına inanan müşriklerin inandığı gibi de değildir. İbn Cüzey şöyle der: Bil ki, Allah'ın "birdir" diye vasıflanmasının üç mânâsı vardır. Hepsi de O Yüce Allah hakkında doğrudur. Birincisi O birdir. O'nun yanında bir

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/473.
[2][2] Bahr, 8/527
[3][3] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/474.
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/474.

ikinci ilâh yoktur. Bu, sayı mânâsında bir olmadığını ifade eder. İkincisi, O tektir, benzeri ve ortağı yoktur demektir. Nitekim, "Falan şahıs, asrında tektir" dersin. Bu, onun benzeri yoktur demektir. Üçüncüsü, Allah birdir, bölünmez, parçalara ayrılmaz. Bu sûreden maksat, müşriklere bir cevap olarak, Allah'ın ortağı olmadığını bildirmektir. Yüce Allah, Kur'ân'da birliğini gösteren kesin deliller getirmiştir. Bunlar gerçekten çoktur. Bunların en açık olanları şu dört delildir. Birincisi, "Yaratan Allah, yaratmayanlar gibi olur mu?"[5][5] mealindeki âyettir. Bu, yaratma ve meydana getirme delilidir. Yüce Allah'ın, bütün varlıkların yaratıcısı olduğu sabit olunca, onlardan herhangi birinin O'nun ortağı olması sahih olmaz. İkincisi, "Eğer yer ve gökte Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, yer ve gök kesinlikle fesada uğrardı"[6][6] mealindeki âyettir. Bu sağlam ve eşsiz yaratmanın delilidir. Üçüncüsü, "Eğer dedikleri gibi Allah ile birlikte başka ilahlar da bulunsaydı, o takdirde bu ilahlar, Arş'ın sahibi olan Allah'a ulaşmak için çareler ararlardı"[7][7] mealindeki âyettir. Bu hâkimiyet ve üstünlük delilidir. Dördüncüsü, "Allah çocuk edinmemiştir. O'nunla beraber hiçbir ilâh da yoktur. Aksi takdirde her ilâh kendi yarattığını sevk ve idare eder, biri diğerine galip gelirdi."[8][8] mealindeki âyettir. Bu da, birden çok ilâh olduğu takdirde çekişme ve üstün olmaya çalışma olacağına dâir delilidir.[9][9]
Bundan sonra Yüce Allah, birliğini ve mahlûkâta muhtaç olmadığını te'kid etmek üzere şöyle buyurdu: [10][10]

**2.** İhtiyaç anında devamlı olarak kendisine baş vurulan O'dur. Mahlûkât O'na muhtaçtır, O ise âlemlerden müstağnidir, hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Âlûsî şöyle der: Samed, kendi üstünde hiç kimse bulunmayan, ihtiyaç anında ve işleri olduğunda insanların kendisine baş vurduğu yüce kişi demektir.[11][11]

**3.** O, evlat edinmemiştir. Ne oğullan vardır, ne de kızları. O kemal sıfatlarını taşıdığı gibi, noksan sıfatlardan da uzaktır. Tefsirciler şöyle der: Bu âyet, Allah'a evlat nisbet edenlerin hepsini reddeder. Meselâ, "Üze-yir, Allah'ın oğludur[12][12] diyen yahudileri; "Mesih Allah'ın oğludur"[13][13] diyen hristiyanları[14][14] ve "Melekler Allah'ın kızlarıdır" iddiasında bulunan Arap müşriklerini reddeder. Yüce Allah, kendisinin çocuğu olmadığını bildirerek bunların hepsini reddetmiştir. Çünkü çocuğun, babanın cinsinden olması lâzımdır. Allah (c.c.) ise ezelî ve kadîmdir. O'nun bir benzeri yoktur. O'nun için bir çocuk olması

---

[5][5] Nahl sûresi, 16/17
[6][6] Enbiya suresi, 21/22
[7][7] İsrâ sûresi, 17/42
[8][8] Mü'minûn sûresi, 23/91 .
[9][9] Teshil 4/224. İbn Cüzey eserinde, delâlet yönlerim açıklamadan bu değerli ibareleri zik-retmiştir Âyetlerden sonra söylenen, "Bu yaratma ve meydana getirme delilidir", "Bu sağlam ve eşsiz yaratma delilidir" şeklindeki cümleler, bizim sözlerimizdendir.
[10][10] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/474-475.
[11][11] Alûsî, 30/273
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/475.
[12][12] Tevbe sûresi, 9/30
[13][13] Tevbe suresi, 9/30
[14][14] Hristiyanlar, Allah'ın "Baba, oğul ve Rûhu'İ kudüs" şeklinde üç uknumdan meydana geldiğine inanırlar. Bu Kur'ân-ı Kerîm'in «Andolsun, Allah "üçün üçüncüsüdür" diyenler kâfir olmuştur. Oysa bir tek ilahtan başka tanrı yoktur.» (Mâide, 5/73) mealindeki âyetle işaret ettiği teslis inancıdır. "Hristiyan "üçün bir, birin üç" olduğuna inanır ve kendilerinin tek Allah'a inanıcı olduklarını İddia ederler. Allah, zâlimlerin iddialarından çok uzaktır."

imkânsızdır. Bir de, ancak eşi olanın çocuğu olur. Yüce Allah'ın eşi yoktur. Nitekim "O, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır. O'nun eşi olmadığı halde, nasıl çocuğu olabilir"[15][15] mealindeki âyetiyle buna işaret etmiştir. O, ne bir babanın, ne de bir ananın oğlu olmuştur. Çünkü doğan her şey sonradan olur. Yüce Allah ise kadîm ve ezelîdir, evveli yoktur. Ne doğmuş olması, ne de bir babasının olması doğru olur. Âyet-i kerîme, bütün yönleriyle Yüce Allah'tan, soy kavramına giren her şeyi reddetmiştir. O, varlığının başlangıcı olmaya ilk'tir. Kendisinden başka hiç bir şey yok iken var olan Kadîm yani İlk'tir. [16][16]

**4.** Yüce Allah'ın hiçbir dengi ve benzeri yoktur. Ne zâtında, ne sıfatlarında, ne de fillerinde, yarattıklarından hiçbiri O'na benzemez: "O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir"[17][17] Ibn Kesîr şöyle der: O, her şeyin sahibi ve yaratıcısıdır. Şu halde, yarattıklarından, O'nun seviyesine yükselecek veya yaklaşacak bir benzeri nasıl olabilir? O, bundan yüce, mukaddes ve uzaktır. Kudsı hadiste şöyle gelmiştir: "Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Ademoğlu beni yalanladı. Halbuki buna hakkı yoktu. Bana sövdü. Oysa onun buna da hakkı yoktu. Beni yalanlamasına gelince, o şöyle diyerek beni yalanladı: Allah beni yarattığı gibi, asla tekrar diriltmeyecektir. Oysa, onu yoktan yaratmak, bana tekrar yaratmaktan daha kolay değildir. Bana sövmesine gelince, o da "Allah, çocuk edindi" demesidir. Oysa ben, tek'irn, samed'im. Çocuk edinmeyen, doğmayan eşi ve dengi olmayan Ilâh'ım. [18][18]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre, birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda Özetliyoruz:
**1.** "De ki O" âyetinde, Allah'ın Yüce isminin zamîr-i şan olarak zikredilmesi ta'zîm ve hürmet ifade eder.
**2.** "âyetinde, mübteda İle haberin marife olarak getirilmesi tahsîs ifade eder.
**3.** arasında, şekil ve bir harf değişikliği sebebiyle ci-nas-ı nakıs vardır.
**4.** Âyeti tecrit ifade eder. Çünkü Yüce Allah'ın bu kelâmı, dengi ve çocuğu olmamasını icâbettirir. Âyeti, umûmun içine girmiş olan bir şeyin, daha sonra özellikle zikredildiğini ifade eder. Bu da, konuyu daha çok açıklamak ve izah etmektir,
**5.** gibi âyet sonlarında, seci' murassa' vardır. Bu da güzelleştirici edebî sanatlardandır. [19][19]

## Bir Nükte

---

[15][15] En'âm sûresi, 6/101
[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/475-476.
[17][17] Şûra sûresi, 42/11
[18][18] Buhari, Tefsir-i Sure, 112, 1-2; Nesai, Cenaiz, 117
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/476.
[19][19] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/476-477.

Bu mübarek sûre dört âyetten ibaret olup son derece veciz ve muciz bir şekilde gelmiştir. Yüce Allah'ın sahip olduğu yücelik ve mükemmellik sıfatlarını açıklar ve O'nu acizlik ve noksanlık sıfatlarından uzaklaştırır. Şöyle ki, birinci âyet olan "De ki Allah birdir" mealindeki âyet, Allah'ın birliğini isbatlar ve çok ilah inancını reddeder. İkinci âyet yani, "Allah hiçbir şeye muhtaç değil, her şey O'na muhtaçtır" mealindeki âyet. Yüce Allah'ın mükemmellik sıfatını isbatlar, noksanlık ve acizlik sıfatlarını O'ndan uzak tutar. Üçüncü âyet olan, "O baba olmamış, doğmamıştır" mealindeki âyet, Yüce Allah'ın ezelî ve ebedî olduğunu isbatlar, nesil ve üreme vasıflarını O'ndan uzaklaştırır. "Hiçbir şey O'na denk değildir" mealindeki dördüncü âyet, Allah'ın yüceliğini isbat eder, benzeri ve zıddı olmadığını gösterir. Kısacası, bu mübarek sûre, Allah'ın yücelik ve mükemmellik sıfatlarım isbat eder ve O'nu en mükemmel bir şekilde noksan sıfatlardan tenzih eder. [20][20]

## Faydalı Bilgiler

Rivayet olunduğuna göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Kim sûresini okursa, Kur'ân'm üçte birini okumuş gibi olur"[21][21] Âlimler şöyle der: Bu, İhlâs sûresinin birçok mânâ, ilim ve bilgileri ihtiva ettiği içindir. Zira Kur'ândaki ilimler üçtür: Allah'ın birliğini gösteren âyetler, ahkâm âyetleri ve kıssalar. Bu sûre, Allah'ın birliğini gösteren âyetleri kapsadığı için Kur'ân'ın üçte biri sayılır. Bazıları şöyle der: Sevap bakımından Kur'ân'ın üçte birini okumaya eşittir. Yani bu sûreyi okuyana, Kur'ân'm üçte birini okuyana verilen sevap kadar sevap vardır. En iyisini Allah bilir.
Yüce Allah'ın yardımı ile "İhlâs Sûresi"nin tefsiri bitti. [22][22]

---

[20][20] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/477.
[21][21] Bu hadisi Übey b. Ka'b'tan merfû' olarak Ahmed b. Hanbel ve Nesaî rivayet etmiştir. Bkz,.. Tirmizî, Fedâilu'I-Kur'ân, 10,11; Nesaî, İftitâh 69 (farklı lafızlarla)
[22][22] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/477.

# FELÂK SÛRESİ

Mekke'de inmiştir, 5 âyettir.

## Takdim

Felâk sûresi Mekke'de inmiş olup bu sûre de kullara, yaratıklarının ve karardığı zaman gecenin şerrinden Allah'ın himayesine girmeleri, yücelik ve saltanatına sığınmaları öğretilmektedir. Çünkü gece ruhlar yalnızlık hisseder kötü ve ahlâksız kimseler etrafa yayılırlar. Sûre aynı zamanda bütün kıskanç, büyücülerden de Allah'a sığınmayı öğretir. Bu sûre, Rasulullah (s.a.v)'ın, nefsini Allah'ın korumasına havale ettiği "Muavvizeteyn" denilen iki sûreden biridir. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm
**1, 2, 3, 4, 5.** De ki: Yarattığı şeylerin şerrinden, ka-ranhğı çöktüğü zaman gecenin şerrinden, düğümlere üfürüp büyü yapan üfürükçülerin şerrinden ve kıskandığı vakit kıskanç kişinin şerrinden sabahın Rabbine sığınırım!

## Kelimelerin İzahı

Felâk, sabah demektir. Araplar, son derece açık olan bir konu için derler, Musibet ve hayret verici şey demektir. Bunun aslı, yarmak olup "bir şeyi yardım" mânâsına gelen sözünden alınmıştır. Yanlan her şey, ister hayvan, tane veya tohum olsun, felâktır. Sabahı yaran"[2][2] âyetinde de bu mânâda kullanılmıştır. Zürrumme şöyle der:
Nihayet, sabah aydınlığı onun yüzünden etrafa yayıldığında... Gâsik, zifiri karanlık gece demektir, Gece karanlığının ilk vakitleridir. Gece karardığında denir. Şâir şöyle der:
Bu gece, iyice karardı. Üzüntü ve uykusuzluktan rahatsız oldum.[3][3]
Karanhğıyla bastırdı. Girmek demektir. Neffâsât, üfürükçüler demektir. Tükrüksüz üfürmek mânâsına gelen 7 benzeridir. Tükrüklü olursa buna Jü denir. Antara Şöyle der:
İyileşirse (ne âlâ). Ben ona üflememişimdir. Kaybedilirse zaten o kaybolmayı hak etmiştir.[4][4]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Ey Peygamber! De ki, geceyi yaran ve karanlığı dağıtan sabahın Rabbine sığınırım. İbn Abbâs şöyle der: Felak, sabah demektir. Nitekim Yüce Allah,

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/481.
[2][2] F.n'âm sûresi, fi/96
[3][3] Ttefsir-i kebir, 30/194
[4][4] Kurtubî: 20/257
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/482-483.

"Sabahı yaran"[5][5] buyurmuştur.[6][6] Arap darb-ı meselleri arasında "O, sabah aydınlığından daha açıktır," sözü vardır, Tefsirciler şöyle der: Sığınma vakti olarak sabahın tahsis edilmesinin sebebi şudur: Gece karanlığından sonra sabah aydınlığının yayılması, sıkıntıdan sonra rahatlığın gelmesine benzer. İnsan, nasıl sabahın doğmasını beklerse, korku içinde olan kimse de başarının gelmesini öyle bekler. [7][7]

**2.** İnsan, cin, hayvan ve haşere gibi bütün yaratıkların ve Allah'ın yarattığı bütün eziyet vericilerin şerrinden Allah'a sığınırım. [8][8]

**3.** Karardığı ve zifiri karanlık haline geldiğinde gecenin şerrinden Allah'a sığınırım. Çünkü gece karardığında insan ve cinlerin kötüleri etrafa yayılır. Bunun içindir ki Araplar şu darb-ı meseli söylemişlerdir: "Gece, şerri en iyi gizleyen şeydir". Fahreddin Râzî şöyle der: Geceleyin yırtıcı hayvanlar inlerinden, haşereler yerlerinden çıktığı, hırsız ve soyguncular hücuma geçtiği, yangınlar olduğu, yardım imkânı az olduğu için, gecenin şerrinden Allah'a sığınmak emredildi.[9][9]

**4.** İpliklerde düğüm yapıp üfleyen büyücülerin şerrinden de Allah'a sığınırım. Bu büyücüler, sihirleriyle Allah'ın kullarına zarar vermek ve karı kocayı birbirinden ayırmak için bunu yaparlar: "Oysa büyücüler, Allah'ın izni olmadan hiç kimseye zarar veremezler"[10][10] Ebû Hayyân şöyle der: Muavvizeteyn sûrelerinin inmesinin sebebi Lebîd b. A'sam olayıdır. Lebîd, tarak, saç, erkek çiçek kapçığı, üzerine onbir düğüm atılmış ve iğnelerle dikilmiş iplerle Hz. Peygamber (s.a.v)'e büyü yapmıştı. Bunun üzerine Muavvizeteyn sûreleri indirildi. Rasulullah (s.a.v) her âyeti okuduğunda bir düğüm çözüldü ve kendisinde bir hafiflik hissetti. Nihayet son dügmü çözülünce, zincirden kurtulmuş gibi ayağa kalktı.[11][11]

**5.** Başkasının nimetinin elinden çıkmasını isteyen ve Allah'ın kendisi için ayırdığı rızka razı olmayan hasetçinin şerrinden ç!e Allah'a sığınırım. [12][12]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıya özetliyoruz:

---

[5][5] En'âm sûresi, 6/96
[6][6] Mıhtasar-ı İbn Kesîr, 3/694
[7][7] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/483.
[8][8] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/483.
[9][9] Tefsîr-i kebîr, 32/195
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/483.
[10][10] Bakara sûresi, 2/102
[11][11] Bahr, 8/530
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/483.
[12][12] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/483.

**1.** arasında cinâs-ı nakıs vardır.
**2.** Kelimesi sûrede birkaç defa tekrarlandığı için itnâb yapılmıştır. Maksat, bu vasıfların adiliğine dikkat çekmektir.
**3.** "Yarattıklarının şerrinden..." Âyet-i kerîme'sinden sonra, gelenlere önem verildiğini vurgulamak için umûmî olandan sonra husûsî olan zikredilmiştir. Zira bunun mânâsı umûmî olup gecenin, üfürükçülerin ve hasetçilerin şerri bunun kapsamına girer.
**4.** ile o arasında cinâs-ı iştikak vardır.
**5.** Âyet sonlarına riâyet için fasıla harfleri birbirine uygun düşmüştür.
Yüce Allah'ın yardımı ile "Felak Sûresi"nin tefsiri bitti. [13][13]

[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/484.

# NAS SURESİ

Mekke'de inmiştir, 6 âyettir.

## Takdim

Nâs sûresi, Mekke'de inmiş olup Muavvizeteyn sûrelerinin ikincisidir. Bu sûrede en büyük düşman olan İblîs ve onun türlü vesveselerle insanları aldatan yardımcıları insan ve cin şeytanlarının şerrinden efendilerin efendisine sığınma ve korunmasına girme konusu anlatılmıştır.
Bu Yüce Kitap, hem güzel başlama hem de güzel bitirmeyi sağlamak için Fatiha ile başlamış Muavvizeteyn ile sona ermiştir. Bu son derece güzel bir şeydir. Çünkü kul, işin başından sonuna kadar Allah'tan yardım ister ve O'na sığınır. [1][1]

Bismillâhirrahmânirrahîm.
**1, 2, 3, 4, 5, 6.** De ki: Cinden olsun insandan olsun, insanların kalblerine şüphe ve tereddüd sokan vesvese-ci ve sinsi (şeytanın ve insanın) şerrinden, insanların Rabbine, insanların Melikine (mutlak sahip ve hâkimine) insanların İlâh'ına sığınırını!

## Kelimelerin İzahı

Vesvâs, vesvese veren şeytan demektir. Bu, gizli, söz ve kişinin içinden geçen kelam mânâsına gelen "vesvese" kelimesinden türetilmiştir. A'şa şöyle der:
O dönüp gittiğinde, vesvese verici olarak zînetinin sesini duyarsın.[2][2]
Hannâs, gizli hareket etmeyi ve geride kalmayı âdet haline getiren demektir. Ceylan gizlendiğinde denilir. Kul Rabbini andığı zaman gizlendiği ve Allah'ı anmayı unuttuğu zaman dönüp ona vesvese verdiği için Şeytan'a Hannâs denilmiştir, Gecikmek demektir.
Cinne, cinnî'nin çoğulu olup cinler demektir. Cünne ise korumak demektir. Hadiste "Oruç bir cünnedir"[3][3] yani "Allah'ın azabından koruyucudur" buyrulmuştur. [4][4]

## Âyetlerin Tefsiri

**1.** Ey Peygamber! De ki: İnsanları yaratan, büyütüp besleyen ve işlerini idare eden Allah'a sığınırım. O Allah insanları yoktan var edip hayat verdi, onlara çeşitli nimetler lütfetti. Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah, her ne kadar bütün yaratıkların Rabbi ise de, insanları şereflendirmek ve onlara değer vermek için sadece onları zikretti.

---

[1][1] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/487.
[2][2] Kurtubî, 20/261
[3][3] Buhârî, Savm, 2; Tevhîd, 35; Müslim; Sıyâm, 162, 163.
[4][4] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/488.

Yüce Allah'ın, insanı şereflendirmesi şöyle olmuştur: Kâinatta olan her şeyi onların emrine vermiş, onlara akıl ve ilim vererek desteklemiş; Yüce Zât'ının meleklerini onlara secde ettirmiştir. Binaenaleyh insanlar, mutlak olarak mahlûkâtm en üstünüdür. [5][5]

**2.** İster yöneten olsun, ister yönetilen olsun O, bütün mahlu-katın, tam ve kapsamlı bir şekilde sahibidir. Onlara hükmeder, amellerini kayda geçirir ve işlerini çevirir. Bazılarını aziz bazılarını zelil; bazılarını zengin bazılarını fakir kılar. [6][6]

**3.** O, insanların ma'bûdudur. Onların O'ndan başka Rabbi yoktur. Kurtubî şöyle der: Yüce Allah diye şundan dolayı buyurdu: İnsanlar içerisinde melikler (krallar) vardır. Dolayısıyle Yüce Allah, kendisinin onların meliki olduğunu zikretti. YİNe insanlar içinde O'ndan başkasına tapanlar vardır. Bu sebeple de, onların ilâhı ve ma'bûdunun kendisi olduğunu krallara ve liderlere değil, kendisine sığınılması icâbettiğini bildirdi.[7][7] Sûrenin bu şekilde tertip edilişi son derece güzeldir. Zira insan önce kendisinin bir Rabbi olduğunu anlar. Çünkü türlü türlü büyütüp besleme gerçeğini görmektedir, Âyeti bunu ifade eder. Sonra düşündüğünde bu Rabbin, yarattıklarında tasarruf etmekte ve onlardan zengin olduğunu, dolayısıyle onların Sahibi ve Mâliki olduğunu anlar. Âyeti bunu anlatır. Sonra biraz daha fazla düşündüğünde bu Mâlikin, ibâdete layık olduğunu anlar. Çünkü ibadet ancak, hiç kimseye muhtaç olmayan ve başkalarının hepsi kendisine muhtaç olan kimseye yapılır. Âyeti bunu ifade eder. Yüce Allah sûrede en-Nâs kelimesini üç defa tekrar edip zamirle yetinmedi ki, insanların şerefini, değerini ve onlara önem verildiğini göstersin. Nitekim şâirin şu sözündeki tekrar da böyle güzeldir:[8][8]
Ölümü hiçbir şeyin geçtiğini görmüyorum. Ölüm zenginin de fakirin de hayatının tadını kaçırır.
İbn Kesîr şöyle der: Rablik, meliklik ve ilâhlık Yüce Rabbin sıfatlarından, üç sıfattır. O her şeyin Rabbi, meliki ve ilâhıdır. Her şey O'nun yaratığı ve kölesidir. Dolayısıyle sığman kimsenin, bu sıfatları taşıyan kimseye sığınması emredilmiştir. [9][9]

**4.** İnsanı isyana teşvik etmek için nefse kötü düşünceleri atan ve insana vesvese veren Şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım. O şeytan ki, kul Rabbini andığında geri kalıp gizlenir; Allah'ın zikrinden gafil kaldığında döner ve ona vesvese verir. Hadiste şöyle buyurulmuş-tur: "Şeytan burnunu Âdemoğlunun kalbi üzerine koyar. İnsan Allah'ı andığında gizlenir. Allah'ı unuttuğu zaman ise onun kalbine hâkim olarak vesvese verir."[10][10]

---

[5][5] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/489.
[6][6] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/489.
[7][7] Kurtubî, 20/260
[8][8] Muhtasar-ı İbn Kesîr, 3/696
[9][9] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/489-490.
[10][10] Bu hadisi Hafız el-Mûsulî rivayet etmiştir.

**5.** O Şeytan ki, aşırı derecede pisliğinden dolayı, insanın kalbine çeşitli vesvese ve kuruntular atar. Kurtubî şöyle der: Şeytanın vesvesesi, gizli bir sözle insanları kendine itaate çağırmasıdır. Bu öyle bir sözdür ki, sesi işitilmeden mânâsı kalplere ulaşır.[11][11]

**6.** Buradaki beyan içindir. İnsanların kalplerine vesvese veren bu şeytan, cin ve insan şey tanlar mdandır. Nitekim Yüce Allah meâlen "Böylece biz her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. Bunlar aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar"[12][12] buyurmuştur. Sûrenin bu son âyeti, bütün insan ve cinlerin şerrinden korunmayı öğretir. Kuşkusuz insan şeytanları, cin şeytanlarından daha tehlikeli ve öldürücüdür. Çünkü cin şeytanları, Allah'a sığınılınca gizlenir. İnsan şeytanları ise, çirkin şeyleri ona güzel gösterir ve onu kötülüklere teşvik eder. Hiçbir şey onu azminden vazgeçiremez. Masum, ancak Allah'ın koruduğu kimsedir. [13][13]

## Edebî Sanatlar

Bu mübarek sûre birçok edebî sanatı kapsamaktadır. Bunları aşağıda özetliyoruz:
**1.** Âyeti ile bundan sonra gelen iki âyetteki isim tamlaması, insana şeref vermek ve onu değerli kılmak içindir.
**2.** Âyetlerinde, insanları daha fazla yüceltmek ve durumlarına önem vermek için, isim tekrar edilerek itnâb yapılmıştır. Yüce Allah; "Onların meliki ve onların ilahı" deseydi, onlara bu şeref ve şan verilmiş olmazdı.
**3.** arasında tıbâk vardır.
**4.** arasında cinâs-ı iştikak vardır.
Sonra sûrede bir mûsikî sesi vardır ki, tatlı ifadesiyle nağmelerden daha üstündür. İşte bu, Kur'ân'm özelliklerindendir. [14][14]

## Bir Uyarı

Hz. Âişe'nin (r.anhâ) şöyle dediği rivayet olunur:
Hz. Peygamber(s.a.v) yatağa girdiğinde avuçlarını birleştirir, onlara üfler, ve (İhlâs, Felâk ve Nâs sûrelerini) okur, sonra da elleriyle yapabildiği kadar bedenini meshederdi. Meshe başından, yüzünden ve bedenin ön taraflarından başlardı. Bunu üç defa yapardı.[15][15]
Yüce Rabbinin affını uman Şeyh Cemil oğlu Şeyh Muhammed es-Sabûnî der ki:

---

Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/490.
[11][11] Kurtubî, 20/263
Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/490.
[12][12] En'âm sûresi, 6/112
[13][13] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/490.
[14][14] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/490.
[15][15] Bu hadisi Sünen sahipleri rivayet etmiştir. Bkz, Tirmizî, Deavât, 21.

«Allah'ın yardımı ve başarı ihsan etmesiyle, Kur'ân-ı Kerîm 'in tefsiri, vahyin indiği yer olan emin belde Mekke-i Mükerreme'de tamamlanmıştır. Bu tefsîri te'lîf etmek için beş sene çalıştım. Hicrî 1398 senesi Cemâziyelâhir ayının 18. gününde bitti. Yüce Allah'tan bunu güzel bir kabul ile kabul etmesini ve bize başarı ve doğruluk nasib etmesini diliyoruz. Başlangıçta da sona erişte de hamd Allah'a mahsûstur. Yüce Ailah kulu ve Rasûlü, Efendimiz Muhammed (s.a.v)'e ve onun bütün Âline ve Ashabına salât etsin!» [16][16]

Te'lîf
Muhammed Ali es-Sâbûnî
Kral Abdülazîz Üniversitesi
Şeriat ve İslâm Araştırmaları Fakültesi
Profesörü
Mekke-i Mükerreme

PDF Hazırlayan Yunus YAZICI 04/02/2014 Bostancı

[16][16] Muhammed Ali Es-Sabuni, Safvetü't-Tefasir, Ensar Neşriyat: 7/491.